Buka Hope

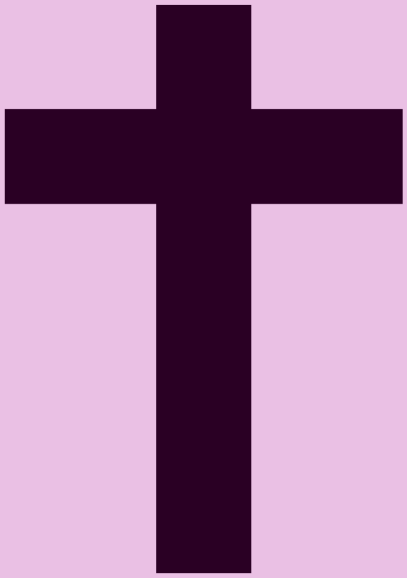

The Holy Bible in the Roviana language of the Solomon Islands

Buka Hope
The Holy Bible in the Roviana language of the Solomon Islands
Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023
2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5

Contents

FRT 1
Zenesesi 3
Ekisidasi 83
Livitikasi 151
Ninaedi rina Tinoni 197
Diutironomi 256
Zosua 314
Zazi 351
Ruti 390
1 Samuela 396
2 Samuela 444
1 Baṉara 485
2 Baṉara 535
1 Koronikolo 584
2 Koronikolo 630
Ezara 683
Nehemaea 700
Esita 725
Zobi 738
Sam 789
Zinama Tinumatumae 935
Ekeleziasiti 977
Kinera Koari na Kinerakera 991
Aisea 1001
Zeremaea 1109
Kinabo te Zeremaea 1210
Izikeli 1223
Daniela 1304
Hozea 1328
Zoili 1345
Emosi 1352
Obadaea 1366
Zona 1369
Maika 1373
Nehumu 1384
Habakuku 1389
Zepanaea 1394
Haqai 1400
Zakaraea 1403
Malakai 1418
Matiu 1423
MAKA 1485
LUKE 1524
ZONE 1589
Tinavete 1634
Roma 1692
1 KORINITI 1718
2 KORINITI 1743
QALESIA 1760
EPISASI 1770
PILIPAE 1779

KOLOSAE 1786
1 TESALONAIKA 1793
2 TESALONAIKA 1799
1 TIMOTE 1803
2 TIMOTE 1810
TAETUSI 1816
PILIMONE 1820
HIBURU 1822
ZEMISI 1842
1 PITA 1849
2 PITA 1857
1 ZONE 1862
2 ZONE 1869
3 ZONE 1871
ZIUDI 1873
REVALESONI 1876
OTH 1907
BAK 1909
GLO 1910

Vina Bakaladi rina Kinubekubere koasa Buka Hie

Sa buka hie si na iniliri vaqura koasa Buka Hope pa Zinama Roviana. Hie sa totoso kekenu hokara sapu doduruna sa Buka Hope si koa beto pa keke buka. Sa Kinubekubere Hope Koana si soto la koasa Zinama Hiburu sapu koa pa Bibilia Hebraica Stuttgartensia, (BHS), meke sa Kinubekubere Hope Vaqura pa Zinama Roviana si soto koasa zinama Quriki sapu sa kinubere vina made tanisa United Bible Societies pa 1983.

Sa n̲ati inokoro tadi pu ilirina sa buka hie si pude gotogoto valeana sa iniliri, meke pude lopu seu koasa Hiburu babe na Quriki sari na ginuadi ri na zinama, meke pude lopu hoqa palae si kaiqa babe sea sari na ginuadi.

Ele ta viliti valeana sa inilirina sa Buka Hope hie koari na tie pa United Bible Societies meke Solomon Islands Translation Advisory Group (SITAG), sarini pu tumae tiro vilitia sa iniliri pa Buka Hope. Ele ta viliti tugo si asa koa keke puku tie Roviana palabatu na barikaleqe pu hoke pitua babe vilitia sa iniliri pa zinama Roviana. Hata ia rini sa siran̲a pude va ton̲otia sa zinama Roviana pude avoso lea, tirolea, meke bakala.

Koasa iniliri hie si kote dogoria tugo goi si keke pinopino vinagilagila gugua he ***** koari kaiqa vesi babe na zinama tasunadi. Sa pinopino asa si pude va dogoroni gita sapu pa hubina sa elo pepa asa si koa nana si keke vina bakalana sa vesi, babe sa zinama sapu koaia pinopino. Koasa vina bakala pa hubina si koa nana sa vesi sapu tava muho sisigiti, asa sa vesi sapu koa ia na vina bakala.

Keke bracket gugua he [ ] si kote dogoria tugo goi pa iniliri hie. Sa ginuana asa si pude va dogoroni gita sapu sari na zinama pa korapana sa bracket asa, si lopu koa beto koari doduru Kinubekubere koadi pa zinama Hiburu babe Quriki pukerane, ba koari kaiqa mo si koa.

Ta okorae hola pude sa iniliri hie si pude keke tinokae nomana koari na pastor, na tie tarae pa vasileana meke koa sa tie pa nana tinoa soti. Sari na vesi pu varivari n̲on̲oi si ta veko pa hubina pude toka ni sari na tie pa dia vina nonoga, babe na ginilagilanana sa Buka Hope.

Sari na vesi pu ta veko turan̲ae koasa vesi sapu tava muho sisigiti pa hubi pepa, si arini sari kaiqa vesi sapu tozi sari binalabala pu tata kekeṉon̲o gua sapu zama nia sa vesi pu tava muho sisigiti. Kekeṉon̲o guahe:

10:40 Mk 9:37; Lk 9:48

Sa vesi muho hie si tozini gita sapu sa binalabala pu koa pa Matiu hinia **10: vesi 40** si koa tugo pa Maka hinia 9: vesi 37 meke Luke hinia 9: vesi 48.

Koari na vesi pu varivari n̲on̲oi hire si ta kubere va papaka sari na pozadi rina buka koasa Buka Hope, meke sari na kinubere papakadi arini si koadia tugo pana beto sa vina bakala hie.

Koasa iniliri hie si ta veko tugo sari na n̲ati binalabala pa batudi ri hopeke kukurudi rina hinia pa Buka Hope, pude tokani gita pude tuturei gilania gua sapu kaqu ta tiro pa lotu babe pa kaiqa vinarigara. Koari na Kinubekubere koadi pa Quriki si lopu ta kubere sari na n̲ati binalabala koari hopeke kukuru tiniro, ba kamahire si ta veko si hire pude tokani gita pa nada tinirona sa Buka Hope.

Keke tinokae pule si koa koasa buka hie koari na tie titiro. Kaiqa n̲ati zinama koasa buka hie si koa pa keke dikisinare hitekena pa mudina sa Buka Hope. Koari kaiqa vesi si ta kubere si keke vina gilagila sapu guahe^{d} "apositolo^{d}" koari na n̲ati zinama pa dikisinare. Sa^{d} si tozini gita pude

doṉo la koasa dikisinare pude tiroa keke vina bakala papakana koasa zinama asa.

ZENESESI
Sa Vinabakala

Sa ginuana sa zinama “Zenesesi” si na pinodalaena. Sa buka hie si tozini gita sa kinurikurina sa maṉauru meke sa pepeso, totoso va podaki Tamasa sari na tinoni, meke sa pinodalaena sa kinaleana meke sa tinasigiti pa kasia popoa. Tozini gita tugo sa sa siraṉa gua sapu tavete la nia Tamasa koari na tie. Koanana tugo pa korapana sa buka hie sari na vina tatara te Tamasa koe Ebarahami pude va mae ia sa minana koari na tie pa kasia popoa. Zenesesi si boka ta paqaha pa karua pukuna: (1) Sa kinurikurina sa kasia popoa meke sa guguana sa vinari tetei gore mae tadi na tinoni. Koadia sari vivineidi rina tiatamada gugua hire: e Adama meke Ivi, Keni meke Ebolo, Noa meke sa naqe, meke sa vetu ululuna pa Babele. (Hinia 1-11) (2) Sa vivineidi rina tiatamadia rina tinoni pa Izireli. Kekenu si e Ebarahami sapu ta gilana sa nana rinaṉeraṉe meke sa nana vina tabe koe Tamasa. Meke sa hinodalana sa vivineina sa tuna koreo Aisake meke sa tuna sa tuna sapu e Zekopi, sapu ta pozae Izireli. Beto sapu gua asa si koa sari vivineidi rina tuna Zekopi, sari ka manege rua koreo; arini sapu pododi sari ka manege rua butubutu pa Izireli. Keke vivinei gelena si sa vivineina e Zosepa meke sa kinokoa tadi na tuna Zekopi pa popoa Izipi.

Sa ṉatina sa buka hie si na guguadi ri na tinavete te Tamasa. Podalae koari na vina podakadi ri doduru tiṉitoṉa, meke kamo tu koari na tataru pa vina tatara koari na tie pa kasia popoa. Asa tu si pitui na va kilasi sari na tie sea. Turaṉa lani meke tokani Sa si arini meke va toṉoti sa pa dia tinoa. Korapa kopuni Sa sari doduru sinage na sage meke va gorevura ni Sa sari Nana hiniva meke sari na vinariva egoi koari na tinoni.

Sari na Pinaqapaqahana sa Buka

Sa kinurina sa maṉauru meke sa pepeso meke sari na tie. Hinia 1:1 kamo hinia 2:25
Sa pinodalaena sa sinea meke sa tinasigiti. Hinia 3:1-24
Sa vivineina Adama meke kamo koasa pinodo te Noa. Hinia 4:1 kamo hinia 5:32
Sa vivineina sa kinaleana pa kasia popoa meke tinoa te Noa meke sa naqe. Hinia 6:1 kamo hinia 10:32
Sa vetu ululuna pa Babele. Hinia 11:1-9
Sa vivineina Semi kamo koe Ebarami. Hinia 11:10-32
Sa tinoa te Ebarahami, Aisake, meke Zekopi. Hinia 12:1 kamo hinia 35:29
Sa tutina e Isoa. Hinia 36:1-43
Zosepa meke sari na tasina koreo. Hinia 37:1 kamo hinia 45:28
Sari na tie Izireli pa popoa Izipi. Hinia 46:1 kamo hinia 50:26

Va Podakia Tamasa sa Kasia Popoa meke sa Tie

1 Pa pinodalaena sipu tavetia Tamasa sa maṉauru, meke sa pepeso,
2 meke loke kinehana meke loketoṉa si koa koasa kasia popoa. Na hinuporo
si nobia sa lamana peava, meke sa Maqomaqona Tamasa si opo tamunia
sa beru kolo.
3 Meke zama sa Tamasa, “Mani vura mae sa kalalasa!” Meke ta evaṉa
tugo sa kalalasa.* 4 Meke doṉo la ia e Tamasa sapu leana sa kalalasa, ke
paqaha pania Tamasa sa kalalasa koasa huporo. 5 Meke poza nia rane

* **1:3** 2 Kor 4:6

Tamasa sa kalalasa meke poza nia boṉi Sa sa huporo. Meke asa tugo sa
rane kekenu meke hola taloa sa boṉi, meke kamo mae sa munumunu.
6 Meke zama pule tugo sa Tamasa, “Sa galegalearane si mani koa pa
vari korapadi rina kolo, pude paqaha ruai sari na kolo.”* 7 Meke tavetia sa
Tamasa sa mamaṉa lavata pude paqahia sa kolo panaulu meke pa kauruna
sa galegalearane, ke ta evaṉa gua tugo asa. 8 Meke poza nia galegalearane
Tamasa sa mamaṉa lavata; meke asa tugo sa rane vina rua. Hola taloa sa
boṉi meke kamo mae sa munumunu.
9 Zama pule sa Tamasa, “Madi ta kolo varigarae pa keke vasina sari
na kolo pa kauruna sa galegalearane, pude va vura va bakalia sa pepeso
popana!” Meke ta evaṉa tugo. 10 Meke poza nia pepeso Tamasa sa popoa
popana, meke sari na kolo pu ta varigarae, si poza nia lamana Sa. Meke
doṉo la i Tamasa sapu leadi tugo si arini. 11 Meke zama pule sa Tamasa,
“Mani toqolo vura mae pa pepeso sa muqe meke sa hiqohiqo: sari na huda
pu vua kiko, meke na votiki huda saripu koai kiko vuadi;” meke ta evaṉa
tugo. 12 Ke va toqolo vurai sa pepeso sari doduru votivotiki kineha huda,
meke doṉo la i Tamasa sapu leadi tugo si arini. 13 Meke asa tugo sa rane
vina ṉeta meke hola taloa sa boṉi, meke kamo mae sa munumunu.
14 Meke zama pule sa Tamasa, “Madi podaka vura mae pa maṉauru sari
na kalalasa pude paqahia sa rane koa sa boṉi, meke kaqu koa na vina
gilagila si arini, pude padai sari na pinodalaedi ri na totoso, na rane meke
na vuaheni. 15 Madi koa na kalalasa sarini pa mamaṉana sa maṉauru,
pude va kalalasia sa popoa pepeso.” Meke ta evaṉa tugo. 16 Meke vizati
Tamasa sari karua kalalasa nomadi, sapu nomana si pude totoli nia sa
rane, meke sapu hitekena si pude totoli nia sa boṉi, meke sari na pinopino
si taveti tugo Sa. 17 Meke veko lani Tamasa si arini pa maṉauru pude va
kalalasia sa popoa pepeso, 18 meke pude totoli nia sa rane meke sa boṉi,
meke pude paqahia sa kalalasa koasa huporo. Meke doṉo la i Tamasa sapu
leadi si arini. 19 Meke asa tugo sa rane vina made meke hola taloa sa boṉi,
meke kamo mae sa munumunu.
20 Meke zama pule tugo sa Tamasa, “Madi tava siṉi sari na lamana koari
na rovana igana toadi, meke sari na kurukuru pu tapuru panauluna sa
popoa pepeso, koasa mamaṉana sa maṉauru.” 21 Ke va podaki Tamasa sari
na igana nomadi hola pa lamana, meke sari doduru hopeke butubutu igana
toadi pu tunuru, meke va podaki tugo Sa sari doduru votivotiki butubutu
kurukuru tapuru. Meke doṉo la i Tamasa sapu leadi tugo si arini. 22 Meke
manani Tamasa sarini meke zama, “Mi podopodo va sokusoku. Mamu va
siṉi sari na kolo lamana; madi tapuru lamae pa doduru vasidi pa pepeso
sari na kurukuru tapuru.” 23 Meke asa tugo sa rane vina lima, meke hola
taloa sa boṉi, meke kamo mae sa munumunu.
24 Meke zama sa Tamasa, “Mani va vurai sa pepeso sari na kurukuru
toadi pa dia kineha soti: sari na kurukuru ṉame, meke na kurukuru
gotolodi.” Meke ta evaṉa gua tugo si arini. 25 Meke va podaki Tamasa sari
doduru kurukuru koari doduru dia kineha soti: sari na kurukuru ṉame
meke sari na kurukuru gotolo. Meke doṉo la i Tamasa sapu leadi tugo si
arini.
26 Meke zama pule sa Tamasa, “Mada va podaki sari na tinoni pa
kinehada soti, pude madi baṉarani sari na igana pa kolo, meke sari na
kurukuru pa galegalearane, meke sari na kurukuru made nenedi, meke
sari doduru tiṉitoṉa pu ṉame pa pepeso.”* 27 Ke va podaki Tamasa sari
na tinoni: va podaka guni ni Sa pa kinehana soti; va podaka ni koreo na

* **1:6** 2 Pit 3:5 * **1:26** 1 Kor 11:7

vineki Sa si arini.* * 28 Meke manani Tamasa si arini meke zamai Sa,
“Mi podopodo va sokusoku, mamu va siṉia sa pepeso, mamu tavetavete
vasina. Mi ṉati hiniva ni sari na igana pa kolo, meke sari na kurukuru pa
galegalearane, meke sari doduru tiṉitoṉa toadi pule pa pepeso.” 29 Meke
zama pule sa Tamasa, “Dotu, ele ponini gamu Rau sari doduru linetelete
pu ari kikodi saripu toa pa kasia popoa, meke sari doduru vua huda pu
koai kikodi korapadi. Arini sari na gemi ginani. 30 Sari doduru linetelete
toadi pa pepeso si ele poni Rau koari doduru tiṉitoṉa toadi pu siṉo pude
na gedi ginani: koari doduru kurukuru made nene na kurukuru tapuru,
meke na kurukuru hitekedi pu ṉame pa pepeso.” 31 Meke doṉo la i Tamasa
sari doduru tiṉitoṉa pu ele taveti Sa, meke dotu, leleadi hola si arini. Meke
asa tugo sa rane vina onomo; meke hola taloa sa boṉi, meke kamo mae sa
munumunu.

2

1 Ke gua asa, si tava hokoto beto sa maṉauru meke sa pepeso, meke sari
doduru likakalae pu koa koarini. 2 Meke beto tavetavete sa Tamasa meke
pa rane vina zuapa si magogoso si Asa koari doduru Nana tinavete pu ele
taveti Sa.* * 3 Ke, mana nia Tamasa sa rane vina zuapa, meke va madia Sa
si asa. Koasa totoso asa, si lopu tavetavete sa Tamasa sina ele hokoto beto
sari doduru Nana tinavetavete.

Ta Vivinei Pule sa Vina Podaka tadi na Tinoni

4 Gua hire sari na vina podakadi sa maṉauru, meke sa pepeso totoso ta
tavete si arini.

Pa totosona sipu kuria e Zihova Tamasa sa pepeso meke sa maṉauru,
5 si lopu ele toa pa pepeso si keke huda pa hiqohiqo, meke lopu ele toqolo
sage si keke linetelete pa pepeso, ura lopu ele va hoqa nia ruku e Zihova
sa pepeso, meke loke tie si koa pude uma ia si asa. 6 Ba sari na kovele* mo
si vura sage mae koa sa pepeso, meke va bobosia sa beruna sa pepeso.

7 Meke tavete nia kavuru pepeso mo e Zihova sa tie, meke siṉo nuquru
nia Sa pa qoqoro isuna sa tinoa; meke tiqe toa sa tie.*

Sa Inuma pa Idini

8 Ke letea e Zihova Tamasa si keke inuma pa Idini pa kali gasa rimata,
meke vasina si veko nia Sa sa tie sapu ele tavetia Sa. 9 Meke va toqolo
vurai e Zihova vasina sari doduru huda pu doṉo lea pa mata, pu leadi
pude henai; meke sa huda tinoa, meke sa huda tinumatumae tanisa lineana
meke sa kinaleana si toa pa vari korapana puta sa inuma.*

10 Keke ovuku si vura mae gua pa Idini sapu va masuria sa inuma, meke
paqaha ka made si asa. 11 Sa pozana sa ovuku kekenu si Pisoni, sapu totolo
likoho la koasa sa doduruna sa popoa Havila, vasina koa sa qolo. 12 Sa qolo
pa popoa sana si leana, meke koa tugo vasina sa ruqa sapu humaṉa lea,
meke sa patu arilaena sapu ta pozae onikisi. 13 Sa pozana sa ovuku vina
rua si Qihoni, sapu vari dikue nia sa popoa Kusi. 14 Meke sa pozana sa
ovuku vina ṉeta si Taeqarisi, sapu ene la gua pa kali gasa rimata koasa
popoa Asiria. Meke sa ovuku vina made si Iuparetisi.

15 Meke vagia e Zihova Tamasa sa tie meke vekoa Sa pa inuma Idini,
pude mani tavetavete na kopu nia sa inuma sana, gua. 16 Meke zama ia e

---

* **1:27** Mt 19:4; Mk 10:6 * **1:27** Zen 5:1-2 * **2:2** Hib 4:4,10 * **2:2** Ekd 20:11 * **2:6**
Tasuna meke lopu bakala sa zinama Hiburu pa vesi hie. Kaiqa iniliri si zama: “Sari na kovele mo si
vura sage mae koa sa pepeso,” meke kaiqa pule si, “Sari na bukaha si vura sage mae koasa pepeso.”
* **2:7** 1 Kor 15:45 * **2:9** Rev 2:7, 22:2,14

Zihova Tamasa sa tie, “Boka henai goi vuadi sari doduru huda pa inuma,
17 ba namu lopu kaqu henaia goi sa vuana sa huda tinumatumae tanisa
lineana meke sa kinaleana, ura koasa rane pana henaia goi si asa, si kaqu
mate si agoi.” *
18 Meke zama se Zihova Tamasa, “Lopu leana si pude koa telena eke
sa tie, ba kaqu tavetia Rau si keke nana tie varitokae sapu kaqu garona
sa.” 19 Ke taveteni pepeso e Zihova Tamasa sari doduru kurukuru pa
hiqohiqo, meke doduru kurukuru tapuru pa galegalearane. Meke turaṉa
lani Sa sarini koa sa tie, pude hopeke pozani pozapoza sa si arini. Ke
gua sapu pozani pozapoza sa tie sari doduru kurukuru toadi hire si gua
tugo asa ke ari pozadi si arini. 20 Ego, ke vizata poni pozapoza sa tie
sari doduru kurukuru made nenedi, doduru kurukuru tapuru, meke sari
doduru kurukuru pinomo pa hiqohiqo, ba lopu ta dogoro si keke sapu pada
meke garo pude varitokae koasa tie.
21 Gua asa, ke va puta muliuṉia e Zihova Tamasa sa tie, meke sipu puta
muliuṉu sa, si hena ia Tamasa si keke susuri raqaraqana, meke tuku pule
ia Sa sa masana. 22 Meke sa susuri raqaraqa sapu vagia e Zihova koasa
tie, si va podaka nia keke barikaleqe Sa, meke turaṉa la nia Sa koasa tie.
23 Meke zama sa tie,
“Kamahire tu, sina hie tugo sa susurina sa susuriqu meke sa masana sa
masaqu arau.
Ke kaqu ta pozae barikaleqe si asa, sina ta vagi pa korapa tiniqu rau si
asa.”
24 Gua asa, si luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke koa keke
koa sa nana barikaleqe, meke koa keke tinidia sari karua.*
25 Dododohodi beto sari Adama meke Ivi, ba lopu kurekure si arini.

3

Adama si Sekea sa Tinarae te Tamasa

1 Ego, sa noki si keke kurukuru sekesekeina, holani sari doduru kurukuru
pule, saripu ele taveti e Zihova Tamasa. Zama la ia sa noki sa barikaleqe,
“Vegua, ele zama hinokara nia Tamasa sapu lopu kaqu henai gamu vuadi
sari doduru huda koasa inuma hie, gua taga?”*
2 Meke olaṉia sa barikaleqe sa noki, “Boka henai gami sari na vuadi rina
huda koasa inuma. 3 Ba zama sa Tamasa sapu lopu kaqu hena ia gami sa
vuana sa huda sapu koa pa vari korapana puta sa inuma, meke namu lopu
kaqu tiqua gami si asa, pude lopu gua si kaqu mate si gami kara! gua.”
4 Ba zama la sa noki koasa barikaleqe, “Lokari hokara lopu kaqu mate si
gamu kara! 5 Ura gilania Tamasa sapu pana hena ia gamu si asa, si kaqu
tava vaṉunu sari na matamia, meke kaqu gua tugo sa Tamasa si gamu,
pude gilania sapu leana meke sapu kaleana.”
6 Meke sipu doṉo la ia sa barikaleqe sa vuana sa huda sapu doṉo lea
pa matana, meke leana pude hena ia, meke ta okorae tugo pude gilae, si
paketia sa si asa meke hena ia. Meke ponia sa sa loana, meke somana
hena ia sa si asa. 7 Meke sipu hena ia tugo ri kara si asa si hinoqa tava

---

* **2:17** Sa minate hie si karua ginuana. Sa ṉatina si na sinea sapu kaqu toqolo koasa maqomaqona sa tie, meke sa nana binaere koe Tamasa si kaqu ta ṉoṉovala. Bakala tugo sapu mate sa tinina. Zama se Zisu sapu sa tie sapu avosi sari na Qua zinama meke va hinokaria si Asa sapu garunuqu Rau, si ele vagia sa sa tinoa hola. Lopu kaqu turu pa vinari pitui sa tie sana, sina ele hola nia sa sa minate, meke ele karovo la pa tinoa. Mi doṉo la pa Zone 5:24. * **2:24** Mt 19:5; Mk 10:7-8; 1 Kor 6:16; Epi 5:31 * **3:1** Rev 12:9, 20:2

vaṉunu sari na matadia meke gilania ri kara sapu dodoho si arini. Ke piti vari kapaeni ri kara sari na elo piqi[d] pude taveteni dia tivitivi, gua.
8 Pana veluvelu ibibuna sa rane si avosia ri karua tamaloana sa halabutu
nenena e Zihova Tamasa pa korapa inuma, ke tome nia ri karua tamaloana
si Asa pa korapa hudahuda koasa inuma. 9 Ba tioko la ia e Zihova Tamasa
sa tie, meke nanasia, “Pavei koa si goi?” gua.
10 Meke olaṉa sa tie, “Avosia rau sa halabutu nenemu Goi pa korapa
inuma, ke matagutu qua sina na dododohoqu si rau. Ke tome qua!”
11 Meke zama sa Tamasa, “Esei tozi nigo sapu dodoho si goi, gua? Vegua,
ele hena ia goi sa vuana sa huda sapu heki nia Rau koa goi?”
12 Meke zama sa tie, “Sa barikaleqe sapu poni nau Goi, pude koa koa rau,
asa si poni nau sa vuana sa huda, ke hena ia rau si asa,” gua si asa.
13 Meke zama la se Zihova Tamasa koa sa barikaleqe, “Tio, na sa sapu
ele tavetia goi?”
Meke olaṉa sa barikaleqe, “Na sekesekei nau sa noki si rau, ke hena ia
rau sa vuana sa huda,” gua si asa.*

Ta Tozi Vurae sa Vina Kilasa

14 Meke zama la ia Zihova Tamasa sa noki, “Sina ele tavete guahe si
agoi, ke kaqu ta levei si goi. Koari doduru kurukuru made nenedi meke
sari doduru kurukuru pinomo, ba agoi mo si ta levei. Kaqu gotolo nia goi
sa tiamu, meke kaqu hena ia goi sa kavuruna sa pepeso doduru rane pa
mua tinoa. 15 Kaqu vekoa Rau sa vinarikanai pa varikorapamu goi meke sa
barikaleqe, meke pa vari korapana sa kikomu goi, meke sa kikona sa; kaqu
sekea sa* sa batumu meke agoi ba kaqu garatia tugo sa huhubakuluna sa.”*
16 Meke koasa barikaleqe ba zama la tugo sa Tamasa, “Kaqu va nomaia
Rau sa mua tinasigiti pa mua pinodopodo; meke pa tinasigiti tu si kaqu
tiqe podo koburu si goi, ba kaqu okoro pule nia tugo goi sa loamu*, ba
kaqu palabatu nigo sa si goi.”
17 Meke zama la koe Adama si Asa, “Sina ele va tabea goi sa mua
barikaleqe, meke hena ia goi sa vuana sa huda, sapu heki nia Rau, pude
meke mi hena ia gamu kara, gua. Mani ta levei sa pepeso koasa ginugua
sapu tavetia goi. Pana gore igo tu ṉataṉata si kaqu tiqe ari gemu ginani
si goi, ninae rane pa mua tinoa.* 18 Meke na aroso rakihi, na nobo si
kaqu toqolo vura mae, meke kaqu henai gamu sari na linetelete pa inuma.
19 Pana tavetavete va ṉiṉira meke gorea tu ṉataṉata sa isumatamu, si kaqu
tiqe hena ginani si goi, osolae pule la koasa pepeso si goi. Na kavuru mo si
goi sina agoi si ta tavetae pa pepeso mo; ke pa kavuru tugo si kaqu kekere
pule la si goi.”
20 Ego, poza nia Ivi* sa tie, sa nana barikaleqe, sina na tinadia ri doduru
tie toadi si asa. 21 Meke tavete poni nia poko kapu kurukuru e Zihova
Tamasa, se Adama meke sa nana barikaleqe, meke va pokopokoi Sa sari
kara.

Ta Hitu Taloa koe Tamasa koasa Inuma se Adama meke Ivi

22 Meke tiqe zama pule se Zihova sa Tamasa, “Dotu, ele ta evaṉae
kekeṉoṉo gua tugo gita sa tie, ke gilania sa sapu leana babe kaleana. Ego,

---

* **3:13** 2 Kor 11:3; 1 Tim 2:14 * **3:15** Sa kikona sa barikaleqe si zama nia se Zisu sapu kaqu va kilasia se Setani. Mi tiroa Rom 16:20 Qal 3:16. * **3:15** Rev 12:17 * **3:16** Kaiqa tie si balabala ia sa Hiburu sapu ta iliri “kaqu okoro pule nia tugo goi sa loamu” sa ginuana hinokara si “kaqu okoro pude palabatu nia goi sa loamu.” * **3:17** Hib 6:8 * **3:20** Sa mamalaiṉina sa pozapoza Ivi si kekeṉoṉo guana keke zinama Hiburu sapu sa ginuana si toana.

mani lopu tava malumu si asa kamahire, pude qaqama la nia sa sa limana,
pude vagia sa vuana sa huda tinoa meke hena ia, meke toa hola."* 23 Gua
asa, si hitu pania Zihova Tamasa pa Inuma Idini si asa, pude mani uma ia
sa sa pepeso vasina sapu ta tavete mae guana si asa. 24 Meke sipu ele hadu
vura nia Sa sa tie si vekoi Sa pa kali gasa rimata koasa inuma Idini sari na
mateana, meke sa vedara huruhuruṉuna, sapu avaṉa varikali pude kopu
totoko nia sa siraṉa la gua koa sa huda tinoa.

4

Keni meke Ebolo

1 Sipu koa turaṉia Adama se Ivi, sapu sa nana barikaleqe, si aritiana si
asa, meke podoa sa se Keni. Meke zama si asa, "Ele vagia rau si keke tuqu
koreo koasa tinokae te Zihova," gua. 2 Meke mudina sa si podo pulea sa
sa tasina, sapu se Ebolo. Meke sipu noma sage se Keni si ta evaṉae na tie
uma si asa, meke se Ebolo sina tie kopu sipi. 3 Meke sipu hola kaiqa totoso
si paleki e Keni si kaiqa vinariponi na vuadi sari na nana linetelete pa
kenuna Zihova. 4 Meke se Ebolo tugo si turaṉa lani sa sari kaiqa tuna sipi
podo kenudi koasa nana rovana, va vukivukihi lani sa sari na kukurudi
sapu leadi na deanadi. Meke qetu nia e Zihova se Ebolo, meke sari nana
vinariponi.* 5 Ba lopu qetu nia Sa se Keni meke sa vinariponi tanisa, ke
bugoro hola se Keni, meke kaleana sa dinoṉo pa isumatana. 6 Ke zama
ia Zihova se Keni, "Na vegua ke doṉo bugoro tu si goi, meke kaleana sa
isumatamu? 7 Ego, be guana tavete va toṉoto si goi, si kaqu qetu nigo Rau.
Ba be tavete va sea si goi si korapa eko aqa kapae nana pa sasada sa sinea,
na hiva koimata nigo sa si goi, ba mamu va kilasia si asa."

8 Meke zama la ia Keni se Ebolo sa tasina, "Aria, mada la pa inuma."
Meke sipu korapa koa ri kara pa inuma, si gasa taliri la ia Keni sa tasina
meke seke va matea sa si asa.*

9 Meke beto hoirana zama ia e Zihova se Keni, "Avei se Ebolo sa tasimu."
Olaṉa si asa, "Lokari, lopu gilania rau. Arau si lopu na tie kopu tanisa
tasiqu," gua si asa.

10 Meke zama se Zihova, "Na sa si ele tavetia goi? Avosia Rau sa
mamalaiṉina sa eharana sa tasimu sapu korapa titioko mae Au koasa
pepeso pude hobea.* 11 Ele ta levei si goi meke hitu panigo Rau koa sa
pepeso vasina lelete goi, vasina titisae gore sa eharana sa tasimu sapu va
matea goi. 12 Pana be lelete si goi koasa pepeso, ba namu loketoṉa kaqu
vagia goi. Kaqu koa na tie kokokimu si goi, meke loke mua vasina soti, ba
kaqu ene vilorae hoboro mo pa popoa pepeso."

13 Meke olaṉa la se Keni koe Zihova, "Namu toleṉe gua noma hola nia,
sapu gua boka palekia rau, sa Mua vina kilasa koa rau. 14 Dotu, pa rane
ṉinoroi si ele hituau Goi si rau, koasa pepeso masuruna hie, meke lopu
kaqu boka ene tata si rau pa kenumu Goi ba kaqu govegovete, na enene
hoboro mo si rau pa pepeso, meke be dogorau keke tie si kaqu va mateau
mo sa." 15 Ke tiqe olaṉia e Zihova si asa, "Lokari! Be seke va matego keke
tie si goi si kaqu kaleana hola* sa nana vina kilasa hola nia sa vina kilasa
tamugoi." Meke vekoa e Zihova si keke vina gilagila koe Keni, pude lopu
kaqu tava mate hoboro si asa koa keke tie pana tutuvia. 16 Meke taluarae

* **3:22** Rev 22:14 * **4:4** Hib 11:4 * **4:8** Mt 23:35; Lk 11:51; 1 Zn 3:12 * **4:10** Hib 12:24
* **4:15** Sa ginuana ka zuapa totoso si kaleana hola sa nana vina kilasa.

taloa se Keni pa kenuna e Zihova meke la koa pa popoa Nodo* si asa, pa kali gasa rimata pa Idini.

Sa Tututi te Keni

17 Meke hola kaiqa totoso si koa turaṉia Keni sa nana barikaleqe. Ke aritiana si asa, meke podoa sa se Inoke. Meke kuria Keni si keke vasileana, meke poza luli nia sa sa popoa asa koasa pozana sa tuna sapu se Inoke. 18 Meke na tuna e Inoke se Iradi, meke na tuna e Iradi se Mehuzaeli, meke na tuna Mehuzaeli se Metusaeli, meke na tuna Metusaeli se Lemeki. 19 Meke habai e Lemeki si karua barikaleqe: e Eda pozana si keke, meke sapu keke pule si e Zila. 20 Podoa Eda se Zabali; meke se Zabali hie, si na tie kekenu sapu tago bulumakao meke na tiatamadia ri pu hoke kokoa pa ipi poko. 21 Sa pozana sa tasina si e Zubali; asa sa tamadia ri pu hoke mikemike na ivivu. 22 Podoa Zila se Tubala Keni; sa ṉati tie tavetavete tiṉitoṉa tavetavetena pa boronizi meke na aeana. Meke sa vavenena e Tubala Keni si e Neama.

23 Meke zama la i Lemeki sari karu nana barikaleqe, “Eda meke Zila, mi va avoso mae au gamu kara na qua barikaleqe; avosia sa qua zinama! Ele va matea rau si keke tie vaqura sina na seke va bakorau sa.

24 Be ka zuapa totoso hola nia sa vina kilasa pude hobea sa minate te Keni, ba kaqu ka zuapa ṉavulu zuapa totoso* tu sa vina kilasana sa tie pu va mate au,” gua se Lemeki.*

Seti meke Inosi

25 Meke va tata pulea Adama sa nana barikaleqe, meke podoa sa barikaleqe si keke tuna koreo. Meke poza nia Seti sa sa pozana, meke zama, “Ele poni hobe nau Tamasa si keke koburu pule, sapu na hinobena e Ebolo, sapu ele seke va matea e Keni.” 26 Meke ta poni nia Seti si keke tuna koreo meke poza nia Inosi sa sa pozana. Pa totoso asa si tiqe podalae varavara rina tie koasa pozana e Zihova.*

5

Sa Tuti te Adama

1 Hire sari na vivineidi ri na tie pu tuti gore mae koe Adama. Sipu taveti Tamasa sari na tinoni si va podaka gunini Sa na kinehana soti si arini.* 2 Meke va podaka ni koreo na vineki Sa meke mana ni Sa si arini, meke pozani tinoni Sa, sipu ta tavete si arini.* 3 Sipu kamoa keke gogoto toloṉavulu vuahenina se Adama, si podo mae si keke tuna koreo gugua puta tugo asa, ke poza nia Seti sa si asa. 4 Pa mudina sa pinodo te Seti, si toa kamoa vesu gogoto vuahenina pule se Adama, meke koadia pule kaiqa tuna koreo na vineki si asa. 5 Ego sa vinarigaraedi ri doduru vuaheni pu toai Adama, si ka sia gogoto toloṉavulu, meke tiqe mate si asa.

6 Sipu keke gogoto lima vuahenina se Seti, si podo mae se Inosi. 7 Pa mudina sa pinodo te Inosi, si toa kamoa vesu gogoto zuapa vuahenina pule se Seti, meke koadia pule sari kaiqa tuna koreo na vineki. 8 Gua asa, ke sari doduru vuahenina pu toai Seti si ka sia gogoto manege rua, meke tiqe mate si asa.

---

* **4:16** Sa ginuana Nodo sina popoa tadi na tie pu lopu koa noso pa keke vasina ba enene lamae doduru totoso. * **4:24** Sa ginuana sa vina kilasa sapu ka zuapa ṉavulu zuapa totoso si kaleana toa sa vina kilasa tanisa tie pu hobea se Lemeki hola nia sapu te Keni. * **4:24** Mt 18:22 * **4:26** “Varavara rina tie koa sa pozana Zihova.” Pa totoso hie si podalae varavara tepa rini koasa pozana Zihova babe tozi vura nia sa pozana Zihova. * **5:1** Zen 1:27-28 * **5:2** Mt 19:4; Mk 10:6

9 Sipu kamoa sia n̲avulu vuahenina se Inosi si podoa sa se Kenani.
10 Pa mudina sa pinodo te Kenani si toa kamoa vesu gogoto manege lima
vuahenina pule se Inosi, meke koa dia pule si kaiqa tuna koreo na vineki.
11 Gua asa ke sari doduru vuahenina pu toai Inosi si ka sia gogoto lima,
meke tiqe mate si asa.
12 Sipu kamoa zuapa n̲avulu vuahenina se Kenani, si podoa sa se
Mahalaleli. 13 Pa mudina sa pinodo te Mahalaleli, si toa kamoa vesu gogoto
made n̲avulu vuahenina pule se Kenani, meke koadia pule si kaiqa tuna
koreo na vineki. 14 Gua asa ke, sari doduru vuahenina e Kenani si ka sia
gogoto manege puta, meke tiqe mate si asa.
15 Sipu kamoa onomo n̲avulu lima vuahenina se Mahalaleli, si podoa sa
se Zaredi. 16 Pa mudina sa pinodo te Zaredi, si toa kamoa vesu gogoto
toloṉavulu vuahenina pule se Mahalaleli, meke koadia pule si kaiqa tuna
koreo na vineki. 17 Gua asa ke, sari doduru vuahenina e Mahalaleli si ka
vesu gogoto vesu n̲avulu lima, meke tiqe mate si asa.
18 Sipu kamoa keke gogoto onomo n̲avulu rua vuahenina se Zaredi, si
podoa sa se Inoke. 19 Pa mudina sa pinodo te Inoke si toa kamoa ka vesu
gogoto vuahenina pule se Zaredi, meke koadia pule si kaiqa tuna koreo
na vineki. 20 Gua asa ke, sari doduru vuahenina e Zaredi si ka sia gogoto
onomo n̲avulu rua, meke tiqe mate si asa.
21 Sipu ele kamoa onomo n̲avulu lima vuahenina se Inoke, si podo mae
se Metusela. 22 Koa baere koe Tamasa se Inoke meke nabulu nia ka n̲eta
gogoto vuaheni pa mudina sa pinodo te Metusela, meke koadia pule si
kaiqa tuna koreo na vineki. 23 Gua asa ke, sari doduru vuahenina e Inoke
si ka n̲eta gogoto onomo n̲avulu lima: 24 Koa baere koe Tamasa se Inoke,
ke lopu ta dogoro, sina ele vagia Tamasa si asa.*
25 Sipu ele kamoa keke gogoto vesu n̲avulu zuapa vuahenina se Metusela,
si podoa sa se Lemeki. 26 Meke pa mudina sa pinodo te Lemeki, si toa
kamoa zuapa gogoto vesu n̲avulu rua vuahenina pule se Metusela, meke
koadia pule si kaiqa tuna koreo na vineki. 27 Gua asa ke sari doduru
vuahenina e Metusela si ka 969, meke tiqe mate si asa.
28 Sipu ele kamoa keke gogoto vesu n̲avulu rua vuahenina se Lemeki, si
podo mae si keke tuna koreo. 29 Meke zama si asa, “Sa koreo hie si kaqu va
manoto gita pa nada tinavete koasa pepeso sapu ele leve nia Zihova, meke
koasa tinupiti pa limada,” meke poza nia Noa sa si asa. 30 Pa mudina sa
pinodo te Noa, si toa kamoa lima gogoto sia n̲avulu lima vuahenina pule
se Lemeki, meke koadia pule si kaiqa tuna koreo na vineki. 31 Gua asa ke,
sari doduru vuahenina e Lemeki, si ka zuapa gogoto zuapa n̲avulu zuapa,
meke tiqe mate si asa.
32 Sipu ele kamoa lima gogoto vuahenina se Noa, si podo sari Semi, e
Hami, meke e Zapeti.

6

Sa Kinaleana tadi Doduru Tie

1 Meke sipu soku hola lala dia sari na tinoni pa popoa pepeso, meke
podoi rini sari na tudia vineki,* 2 meke sipu dogori rina tuna Tamasa*
sapu leleadi sari na tudia vineki ri na tinoni pa popoa pepeso, si okoroni

* **5:24** Hib 11:5; Zd 14 * **6:1** Zob 1:6, 2:1 * **6:2** Sa ginuana rina tuna Tamasa pa zinama Hiburu si lopu bakala. Kaiqa tie si balabala ia sapu sari na mateana si gunini sa, kaiqa pule si rina na baṉara na koimata pu baṉarani rina tinoni gugua rina Tamasa si gunini sa, meke kaiqa pule si balabala sapu sari na tie toṉoto pu tagoa sa hahanana toṉotona te Tamasa, si ta gue.

rini si arini meke habai saripu vizati rini. 3 Meke zama se Zihova, “Lopu
kaqu va malumi Rau sari na tinoni pude koa seunae hola, sina na ta pusie
masa na ehara si arini. Ke kamahire si lopu kaqu koa kamoa rini si keke
gogoto hiokona puta vuaheni,” gua. 4 Ego, koa rina rane sara si koadia
sari na tie Nepilimi* pa popoa pepeso, meke gua tugo koari na rane pa
mudidia. Meke sipu koa turaṉi rina tuna Tamasa sari na tudia vineki rina
tie si va podoni koburu rini. Meke sipu noma sage rini si ta evaṉae tie
nomadi hola, na tie varane meke ṉiṉira hola pa vinaripera si arini.*
5 Meke sipu dogoria e Zihova sapu nomana hola sa sinea tadi na tinoni pa
popoa pepeso, meke kaleadi la mo sari na dia binalabala doduru totoso,*
6 si talotaṉa hola se Zihova sapu ele taveti tu Sa si arini, meke balabala
mamata si Asa. 7 Ke zama se Zihova, “Kaqu sara pani betoni Rau pa
popoa pepeso sari na tinoni hire saripu taveti Rau, meke gua tugo sari
na kurukuru made nene, na kurukuru ṉame na kurukuru tapuru pa
galegalearane, sina talotaṉa hola nia Rau sapu ele taveti tu Rau.” 8 Ba
se Noa si ta qetue koe Zihova.

Sa Vivineina e Noa

9-10 Hie sa vivineina e Noa. Ka ṉeta sari na tuna koreo e Noa: ari Semi,
e Hami, meke e Zapeti. Keke tie toṉotona koari na tinoni si asa pa nana
totoso, ke lopu ta zutu koari na sinea si asa, meke tavetavete na ene luli
pa hiniva te Tamasa.* 11 Ego, sari na tinoni pa popoa pepeso si tavete va
sea pa kenuna sa Tamasa, meke ta siṉie ṉinovaṉovala variva matedi sari
doduru vasina. 12 Meke doṉo la pa popoa pepeso sa Tamasa, meke dogoria
Sa sapu lopu toṉoto sari na hahanana tadi doduru tie, sina va kaleana
puleni sari doduru tie pa sinea.
13 Ke zama la ia Tamasa se Noa, “Kaqu sara pani betoni Rau sari na tinoni
pa popoa pepeso, meke kaqu va kilasa betoi Rau si arini, sina siṉia mo na
dia tinavete kaleadi na variva matedi sa kasia popoa,” gua si Asa. 14 Ego,
agoi si mamu tavete nia labete ṉiṉiradi si keke aka. Mamu taveti tugo
kaiqa lose pa korapana, beto mamu titani ta goi korapadi meke sadadi
si arini. 15 Pana tavetia goi si asa si kaqu guahe kinehana. Ka keke
gogoto toloṉavulu ṉeta mita sa gelena, hiokona rua mita sa labena meke
ka manege ṉeta mita sa ululuna.* 16 Kaqu tavete nia vetu goi sa aka. Sa
ululuna sa batu vetu koasa aka si keke ṉava, meke kaqu tavete turaṉae
nia keke vuida goi, pude nuquru mae sa kalalasa, padana made ṉavulu
made sentimita ulununa sa vuida. Mamu taveti tugo ka ṉeta pae voloso
hatara pa korapana; mamu vekoa keke sasada pa keke kalina. 17 Ura dotu,
kaqu va hoqa ia Rau sa luturu lavata meke kaqu naqe sa popoa, pude
va mate betoi sari doduru tinoni na kurukuru, saripu koai na siniṉo pa
kauruna sa maṉauru. 18 Ba kaqu tavetia Rau koa goi si keke vinariva
egoi nabuna, meke kaqu nuquru si gamu pa korapa aka, agoi meke sari
na tumu koreo, meke sari na dia barikaleqe, meke sa mua barikaleqe.
19-20 Meke koari na tiṉitoṉa toadi pa pepeso si kaqu vagi karukarua koa ri
doduru hopehopeke kinehadi sari doduru kurukuru hitekedi na nomadi
pude nuquru pa korapa aka pude va toa somanae i sarini koa goi. Kaqu
kokoreo na mamaqota si arini. 21 Meke kaqu va suraṉi goi pa aka sari

---

* **6:4** Sa ginuana sa tie Nepilimi si lopu bakala pa Hiburu. Kaiqa si balabala ia sa ginuana si na malivi babe na tie varane. * **6:4** Nab 13:33 * **6:5** Mt 24:37; Lk 17:26; 1 Pit 3:20 * **6:9-10** 2 Pit 2:5 * **6:15** 450 piti gelena, 75 piti labena meke 45 piti ululuna.

doduru votivotiki ginani pude tamugoi meke tadirini. 22 Meke tavete va
gorevura betoi Noa sari doduru gua pu garununi Tamasa koasa.*

7

Sa Vivineina sa Naqe

1 Meke zama la koe Noa se Zihova, “La mamu suraṉa pa aka, gamu
kasa doduru tatamana, sina ele dogoria Rau sapu agoi mo telemu sina tie
toṉoto koari doduru tie pu toa pa popoa pepeso kamahire. 2 Mamu turaṉa
nuquru maeni ka zuapa hopehopeke karukarua, kokoreo meke maqota
koari na kurukuru viadi saripu garodi pude va vukivukihini, ba koari pu
lopu viadi, keke kokoreo meke keke mamaqota. 3 Meke koari votivotiki
puku kurukuru tapuru pa galegalearane, mamu vagi ka zuapa hopehopeke
karukarua, mamu tavete gua asa pude kaqu ta kopue pude toa, pude boka
hira pule pa popoa pepeso. 4 Sipu hola ka zuapa rane, si kaqu garunia Rau
sa ruku, sapu kaqu hoqa gore mae koari ka made ṉavulu puta rane na
boṉi, pude va mate betoi sari doduru tiṉitoṉa toadi saripu ele taveti Rau,”
gua si Asa. 5 Meke tavete betoi Noa sari doduru tiṉitoṉa saripu garununi
e Zihova.

6 Ka onomo gogoto vuahenina se Noa, sipu ta evaṉa sa naqe pa popoa
pepeso. 7 Nuquru la suraṉa se Noa meke sa nana barikaleqe, meke sari na
tuna koreo, meke sari na dia barikaleqe pa korapa aka, pude ta harupu
koa sa naqe.* 8-9 Keke kokoreo na mamaqota koari doduru hopehopeke
karukarua kurukuru toadi saripu viadi meke lopu viadi, sari na kurukuru
tapuru na ṉame, si nuquru suraṉa turaṉae koe Noa pa korapa aka. 10 Hola
ka zuapa rane si ta evaṉa sa naqe pa popoa pepeso.

11 Meke sipu onomo gogoto vuahenina se Noa, meke koasa vina manege
zuapa rane pa sidara vina rua, si pusuru vura sa kolo sapu koa pa
kauru pepeso meke ta tukele sa maṉauru meke hoqa gore mae sa luturu
lavata.* 12 Meke hoqa gore pa popoa pepeso sa ruku koari ka made
ṉavulu puta rane na boṉi. 13 Meke koasa rane tugo asa, se Noa, meke
sa nana barikaleqe, meke sari na tuna koreo sapu sari Semi, e Hami,
meke e Zapeti, meke sari ka ṉeta dia barikaleqe si suraṉa pa korapa
aka. 14 Meke somana suraṉa luli koe Noa pa korapa aka sari doduru
hopehopeke kineha kurukuru, manavasadi meke pinomodi, nomadi meke
hitekedi, meke sari doduru kineha kurukuru tapuru. 15-16 Meke mae sari
doduru kurukuru toadi koe Noa, meke somana suraṉa luli pa korapa aka
hopehopeke karukarua, kokoreo meke mamaqota, gua sapu garunu nia
Tamasa. Meke tukua Zihova sa sasadana sa aka.

17 Meke lopu makudo sa naqe koari ka made ṉavulu rane, meke sagesage
nana sa kolo, meke boka ale sa Aka pa beru kolo. 18 Meke noma sage sa
kolo, ululu hola nia sa sa pepeso meke ale pa beru kolo sa aka. 19 Meke lodu
beto sari doduru toqere ululudi. 20 Meke sa kolo si padana ka zuapa mita
ululuna gua koari na toqere. 21 Meke mate beto sari doduru tiṉitoṉa toadi:
sari doduru kurukuru tapuru, na kurukuru ṉame, na made nene, meke
sari doduru tinoni pa popoa pepeso. 22 Sari doduru tiṉitoṉa saripu siṉo pa
popoa pepeso si mate beto. 23 Meke huara inete pani betoi e Zihova sari
doduru tiṉitoṉa toadi pa popoa pepeso: sari doduru tinoni, na kurukuru,
meke sari na kurukuru tapuru. Se Noa mo meke sarini pu koa koa sa pa

* **6:22** Hib 11:7 * **7:7** Mt 24:38-39; Lk 17:27 * **7:11** 2 Pit 3:6

korapa aka si koa hola. 24 Siṉi eko mo sa kolo koasa kasia popoa koari ka keke gogoto lima ṉavulu rane.

8

Sa Vinabetona sa Naqe

1 Ba balabala ia Tamasa se Noa, meke sari doduru kurukuru saripu koa koa sa pa korapa aka, ke va givusia Sa sa popoa pepeso, meke podalae gore sa kolo. 2 Ego, sa kolo sapu pusuru vura mae pa kauru pepeso, meke sa luturu lavata sapu hoqa mae pa maṉauru si va betoi Tamasa. 3 Meke koari ka keke gogoto lima ṉavulu rane si hitehite gore taloa pa pepeso sa kolo. 4 Meke pa rane vina manege zuapa koasa sidara vina zuapa, si hake koa keke rina toqere pa Ararati sa aka. 5 Meke hitehite gore luli sa kolo, meke kamoa sa rane vina keke koasa sidara vina manege puta, meke tiqe ta dogoro sari na batu minominonodi rina toqere.

6 Meke sipu hola sari ka made ṉavulu puta rane, si tukelia Noa sa vuida koasa aka. 7 Meke garunu vura nia sa si keke kurukuru tapuru sapu ta pozae revini; tapuru vilovilorae mo si asa, meke lopu pule mae, osolae popa beto sa kolo pa pepeso. 8 Beto asa si garunia Noa si keke kukuva, pude gilania sapu be ele popa sa popoa pepeso. 9 Ba sina korapa koa nana sa kolo pa doduru vasina pa pepeso, ke lopu boka dogoria sa kukuva si keke vasina pude hake magogoso si asa. Ke tapuru pule lamo pa aka si asa, meke qaqama la nia Noa sa limana, meke va nuquria si asa pa korapa aka. 10 Meke aqa pule koari ka zuapa rane si asa, meke tiqe garunu vura pule nia sa sa kukuva. 11 Meke kekere pule mae koe Noa si asa pana veluvelu, meke kumuhia nana pa ṉuzuna si keke elo olive toana, ke gilania e Noa sapu ele gore taloa sa kolo pa korapa pepeso. 12 Pa mudina asa, si aqa pule va hola i Noa si ka zuapa rane, meke garunu vura pule la nia tugo sa sa kukuva, ba koasa totoso hie si lopu pule hokara mae si asa.

13 Meke sipu kamoa onomo gogoto keke vuahenina se Noa pa rane vina keke koasa sidara kekenu pa vuaheni, si ele popa taloa hokara sa kolo pa pepeso, meke kepuhu pania Noa sa nobina sa aka meke doṉo vari likohae, meke dogoria sa sapu ele popa sa pepeso. 14 Meke pa rane vina hiokona zuapa koasa sidara vina rua, si namu popa hokara sa pepeso.

15 Meke zama la koe Noa sa Tamasa, 16 “Mu vura koasa aka si agoi meke sa mua barikaleqe, meke sari na tumu koreo meke sari na dia barikaleqe. 17 Mamu va vura luli tugo koa goi sari doduru kurukuru made nene, kurukuru tapuru na kurukuru ṉame, pude boka hira pule si arini, meke koa pa doduruna sa popoa pepeso,” gua si Asa. 18 Ke vura turaṉia Noa sa nana barikaleqe, meke sari na tuna koreo, meke sari na dia barikaleqe. 19 Meke vura taloa pa doduru hopehopeke dia puku kinehadi soti sari doduru kurukuru toadi: kurukuru made nene, kurukuru ṉame na kurukuru tapuru koasa aka.

Tavetia Noa si Keke Vina Vukivukihi

20 Beto asa, si tavetia Noa si keke hope te Zihova; meke vizati sa sari kurukuru viadi pa hahanana vina vukivukihi, kaiqa koari doduru hopehopeke kurukuru ṉame viadi na kurukuru tapuru viadi, meke sa dodurudi si va vukivukihi va uququi sa si arini pa hope. 21 Meke sa hibi lea tanisa vina vukivukihi va uququ si va qetua se Zihova, ke zama guahe si Asa, “Sari na dia binalabala si kaleadi podalae mae gua tu sipu na tie vaqura si arini, ba namu lopu kaqu hite leve pule nia Rau sa popoa pepeso koa gua koari na tinoni. Ke namu lopu kaqu va mate pulei Rau

sari doduru tiṉitoṉa toadi pa kasia popoa, kekeṉoṉo gua sapu ele tavetia Rau kamahire. 22 Be vegugua seunaena sa tinoa tanisa kasia popoa, ba sa totoso lelete meke pakepakete, totoso rukuruku meke rimata, na maṉini meke ibu, meke rane na boṉi si lopu kaqu noso."

9

Sa Vinatatara Nabuna te Tamasa Koe Noa

1 Meke mana nia Tamasa se Noa meke sari na tuna koreo, meke zama si Asa, "Podopodo va sokusoku pude sari na tutimia si kaqu koa pa doduruna sa kasia popoa.* 2 Kaqu matagutuni gamu ri doduru kurukuru: na kurukuru tapuru, kurukuru ṉame, igana pa kolo. Meke gamu si kaqu baṉara ni si arini. 3 Ego, visoroihe si ele ponini gamu linetelete Rau, ba kamahire si vatui Rau koa gamu doduru tiṉitoṉa toadi saripu niu pude mi henai. 4 Ba keketoṉa mo sapu lopu kaqu hena ia gamu: sa masa sapu korapa koa ia na ehara. Lopu va malumia Rau si asa, sina sa tinoa si koa koasa ehara.* 5 Be va mate tie si keke tie, si kaqu tava mate tugo si asa. Meke be keke kurukuru ṉame si va mate tie si kaqu tava mate tugo si asa. 6 Ego, tavetia Tamasa sa tie pa kinehana soti, ke asa sapu va matea si keke tie, si kaqu tava mate tugo pa tie si asa.*

7 Mi podopodo va sokusoku, meke sari na tutimia si kaqu koa pa doduruna sa kasia popoa."*

8 Meke zama la koe Noa meke koari na tuna koreo sa Tamasa, 9 "Kamahire si tavetia Rau koa goi meke koari na tutimu, sa Qua vina tatara, 10 meke koari doduru tiṉitoṉa toadi: sari doduru kurukuru made nene, sari doduru kurukuru tapuru, meke sari doduru kurukuru ṉame saripu vura turaṉae koa goi koasa aka. 11 Hire sari na Qua zinama saripu taveti Rau koari na Qua vina tatara koa gamu: Zama tokotokoro si Rau sapu namu lopu kaqu va mate pulei Rau sari doduru tiṉitoṉa toadi koasa kolo. Namu lopu kaqu ta evaṉa pule si keke naqe sapu kaqu tavahuara beto sa doduruna sa popoa pepeso. 12 Ego, koasa vina gilagila loke vinabetona hie sapu korapa tavetia Rau koa gamu meke koari doduru tiṉitoṉa toadi, 13 si vekoa Rau koari na lei sa Qua bigobigo, pude na vina gilagilana sa Qua vina tatara koasa kasia popoa. 14 Pana va opoadumu nia lei Rau sa galegalearane meke vura mae sa bigobigo, 15 si kaqu balabala pulea Rau sa Qua vina tatara koa gamu, meke koari doduru tiṉitoṉa toadi, sapu lopu kaqu va mate pulei Rau koasa naqe. 16 Pana vura mae sa bigobigo koari na lei, si kaqu dogoria Rau meke balabala pulea sa vina tatara, sapu loke vina betona pa vari korapaqu Rau meke sari doduru tiṉitoṉa toadi pa popoa pepeso. 17 Asa sa vina gilagilana sa Qua vina tatara sapu tavetia Rau koari doduru tiṉitoṉa toadi."

Noa meke sari na Tuna Koreo

18 Hire sari na pozadi ri na tuna koreo e Noa saripu vura koasa aka: Ari Semi, e Hami, meke e Zapeti. E Hami si na tamana e Kenani. 19 Arini sari na tuna koreo e Noa meke na tiatamadia ri doduru tinoni pa popoa pepeso.

20 Se Noa hie si keke tie uma sapu lete kekenua sa inuma vaeni. 21 Meke sipu ele beto napoi sa si kaiqa vaeni, si viviri va hola si asa, meke va gore pani sa sari nana poko, meke eko dododohona si asa pa korapa nana ipi poko. 22 Meke se Hami sa tamana e Kenani, si dogorona sapu dododohona sa tamana, ke la tozini sa sari karu tasina. 23 Ke vagia ri Semi, e Zapeti si

* **9:1** Zen 1:28 * **9:4** Liv 7:26-27, 17:10-14, 19:26; Diut 12:16,23, 15:23 * **9:6** Zen 1:26; Ekd 20:13 * **9:7** Zen 1:28

keke poko, meke tuqe gunia ri kara pa mudi avaradia. Meke ene togotogolo
mudi la pa korapana sa ipi, pude lopu dogoria eko dododohona meke nobia
sa tamadia, gua. 24 Meke sipu vaṉunu se Noa meke gilae pule, si gilania sa
sapu gua ele evaṉia sa tuna mudina koa sa. 25 Meke zama si asa, “Ta levei
se Kenani! Meke kaqu koa na dia pinausu ri na tasina si asa.
26 Mani tavahesi se Zihova sapu sa Tamasa te Semi! Ura kaqu nana
pinausu e Semi se Kenani.
27 Meke kaqu va sokua Tamasa sa tutina Zapeti! Meke sari na tutina si
kaqu koa somanae koari na tinoni te Semi! Meke sari na tutina e Kenani
si kaqu na pinausu tugo te Zapeti.”
28 Pa mudina sa naqe lavata, si hoda la sa tinoa te Noa padana ṉeta
gogoto lima ṉavulu vuaheni pule. 29 Meke tiqe mate si asa sipu sia gogoto
lima ṉavulu vuahenina.

10

Sari na Tudia ri na Tudia Koreo e Noa.

1 Hire sari na tuna e Noa: ari Semi, e Hami meke e Zapeti; sari ka ṉeta
hire sapu pa mudina sa naqe si tiqe ari dia koburu.
2 Sari na tuna e Zapeti si ari Qoma, Maqoqi, Madai, Zavani, Tubala,
Meseki meke e Tirasi. Arini sari na tiatamadia ri na tinoni saripu ta pozae
luli koari na pozadi. 3 Sari na tututi te Qoma si ari na tinoni pa: Asikenazi,
Ripati, meke Toqarama. 4 Meke sari na tuna sapu gore mae gua koe Zavani
si ari na tinoni hire: Elisa, Tasisi, Kitimi, meke Rodanimi.* 5 Arini sari na
tiatamadia ri na tinoni pu koa pa raratana masa meke koari na nunusa.
Meke arini tugo sari na tutina e Zapeti saripu hopeke koa koari na dia
votivotiki butubutu na popoa meke hopekedi sari na dia zinama soti pu
zamani rini.
6 Sari na tuna e Hami si ari Itiopia, Izipi, Libia, meke Kenani. Arini sari
na tiatamadia rina tinoni saripu ta pozae luli koari na pozadi. 7 Sa tutina
e Kusi si gore la koari na tie pa popoa Siba, Havila, Sabita, Rama meke
Sabiteka. Sa tutina e Rama si gore la koari na tie pa popoa Seaba meke pa
Dedani. 8 E Nimirodi si na tuna koreo e Kusi, sapu ta evaṉae na tie varane
kekenu sapu ṉiṉirana pude va kilasi sari na tinoni. 9 Koasa vinaritokae
te Zihova, asa si keke ṉati tie hukue, meke gua asa si zama sari na tinoni,
“Mani la e Zihova tavete guni nigo e Nimirodi pude na ṉati tie hukue.”
10 Pa totoso kekenu hokara si somanae pa binaṉara te Nimirodi pa popoa
Babiloni sari na tie hire: Babiloni, Ereke, Akadi, meke Kalane meke sari na
tudia.* 11-12 Koasa popoa asa si taluarae la se Nimirodi pa Siria, meke kuri
sa sari na vasileana nomadi pa Ninive, Rehoboti, Ire, Kala, meke Resene,
sapu koa pa vari korapana Ninive meke sa vasileana lavata pa Kala.
13-14 Sa tututi sapu gore mae gua koe Izipi, si ari na tinoni hire: Lidia,
Anami, Lehabi, Napituhi, Paturusi, Kasiluhi meke sapu pa nusa Kiriti,
vasina tuti gore mae sari na tie Pilisitia[d].
15 Sari na tuna koreo e Kenani, si e Saedoni sa kenuna meke Hitaiti.
Arini sari na tinoni saripu ta pozae luli koari na pozadi. 16 E Kenani tugo
sa tiatamadia ri na tie Zebusaiti, Amoraiti, Qeqasaiti, 17 Hivaiti, Arakaiti,
meke Sinaiti; 18 Avadaiti, Zemaraiti, meke Hamataiti. Sari hopeke butubutu
Kenani arini si hurakatae la pude va nomaia sa dia popoa. 19 Sa voloso

* **10:4** Gina ari na tinoni Elisa si koa pa Cyprus babe Itali, Tasisi si koa pa popoa Sipeini (Spain), ari Kitimi si koa pa Cyprus, meke Rodanimi si koa pa nusa Rhodes. * **10:10** Keke pozapoza pule Babiloni sina popoa Sinara.

Kenani si podalae mae gua pa Saedoni la gua pa Qerari tata pa vasileana Qaza, meke pa kali gasa rimata la gua pa Sodomu, Qomora, Adima, meke Zeboimi sapu tata pa Lasa. 20 Hire sari na tutina e Hami pu hopehopeke koa koari na dia votivotiki butubutu, na popoa meke hopeke dia zinama soti.
21 Semi, sa tasina kenuna e Zapeti, si na tiatamadia ri doduru butubutu Hiburu. 22 Sari na tuna koreo e Semi si ari Elami, Asura, Apakisadi, Ludi meke Arami. Arini sari na tiatamadia ri na tinoni saripu ta pozae luli koari na pozadi. 23 Sa tututi sapu gore mae gua koe Arami si ari na tinoni pa Uzi, Huli, Qetera meke Meseki. 24 Sa tuna e Apakisadi si e Sela, meke se Sela hie sina tamana e Ebera. 25 Karua tuna koreo se Ebera: keke si ta pozae Peleqi, sina pa nana totoso, si ta paqaha sari na tinoni pa kasia popoa, meke sa tasina si ta pozae Zokitani. 26 Sari na tututi sapu gore mae gua koe Zokitani si ari na butubutu tie hire: Alomodadi, Selepi, Hazamaveti, Zera, 27 Hadoramu, Uzali, Dikila, 28 Obali, Abimaele, Siba, 29 Opira, Havila, meke e Zobabi. Doduru arini si gore mae guadi koe Zokitani. 30 Sa popoa sapu koa ia rini si podalae mae gua pa Mesa, meke la gua pa Separa koari na vasidi toqetoqeredi pa kali gasa rimata. 31 Arini sari na tututi saripu gore mae gua koe Semi, saripu hopeke koa koari na dia butubutu na popoa, hopeke pukuna hire si zamani sari dia zinama soti.
32 Sari doduru tinoni arini si tuti gore mae gua koe Noa, sari hopeke butubutu, luli gua koari dia votivotiki puku ginore. Pa mudina sa naqe sari doduru butubutu tie pa pepeso si tuti gore mae guadi koari na tudia ri na tuna koreo e Noa.

11

Vetu Ululuna pa Babele

1 Pa totoso pukerane hola sari na tinoni pa kasia popoa si kekeke mo sa dia vinekala meke kekeṉoṉo mo sari na dia pinozapoza. 2 Sipu korapa ene vilorae si arini pa kali gasa rimata si mae kamoa rini sa pezara pa Babiloni, meke la veko kinoa vasina si arini. 3 Meke vari zamai si arini, “Aria, mada tavete biriki, mada motui pude ṉiṉira si arini,” gua. Ke ari dia biriki si arini pude kurikuri meke titani ta rini pude tuqe vari napitini. 4 Meke zama guahe si arini, “Aria mada tavetia si keke vasileana lavata meke keke vetu ululuna sapu sage la gua pa galegalearane, pude va lavata puleni gita meke lopu kaqu ta hurakatae lamae pa doduruna sa kasia popoa si gita.”
5 Meke tiqe gore mae dogoria e Zihova sa vasileana lavata meke sa vetu ululuna sapu ele va turua ri na tinoni, 6 meke zama si Asa, “Dotu, kamahire si koa vari kekei sari na tinoni hire, meke kekeke mo sa vinekala sapu zama nia rini. Hie si tiqe na pinodalaena sapu gua hiva tavetia rini; lopu kaqu seunae meke kote boka taveti mo rini doduru gua pu hiva nia rini! 7 Aria, mada gore la, mada vari henihenie ni sari dia zinama pude lopu kaqu vari gilani si arini.” 8 Ke veko va hurakatae ni e Zihova si arini pa doduru vasina pa popoa pepeso, meke noso si arini pa kinurina sa vasileana lavata. 9 Gua asa ke ta pozae Babele sa vasileana lavata asa, sina vasina si vari nurae nia e Zihova sa vinekala tadi doduru tinoni; meke podalae vasina tugo si va hurakatae lani Sa si arini pa doduru vasina pa popoa pepeso.

Sa Tututi te Semi
(1 Koronikolo 1:24-27)

10 Hire sari na tututi saripu gore mae guadi koe Semi. Karua vuaheni hola gua pa mudina sa naqe, sipu keke gogoto vuahenina se Semi, si tiqe

ta podo se Apakisadi sa tuna koreo. 11 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina
lima gogoto vuahenina, meke vagi pulei sa si kaiqa koburu.
12 Meke sipu toloṉavulu lima vuahenina se Apakisadi si ta podo si keke
tuna koreo; pozana sa si e Sela. 13 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina made
gogoto ṉeta vuahenina, meke tiqe vagi pulei sa si kaiqa koburu.
14 Sipu kamoa toloṉavulu vuahenina se Sela, si ta podo si keke tuna
koreo, pozana sa si e Ebera. 15 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina made
gogoto ṉeta vuahenina meke vagi pulei sa si kaiqa koburu.
16 Meke sipu ka toloṉavulu made vuahenina se Ebera, si ta podo si keke
tuna koreo, pozana sa si e Peleqi. 17 Beto asa si koa kamoa sa sa vina made
gogoto toloṉavulu vuahenina, meke vagi pulei sa si kaiqa koburu.
18 Meke sipu ka toloṉavulu vuahenina se Peleqi si ta podo si keke tuna
koreo, pozana sa si e Reu. 19 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina karua gogoto
sia vuahenina meke vagi pulei sa si kaiqa koburu.
20 Meke sipu toloṉavulu rua vuahenina se Reu, si ta podo si keke tuna
koreo, pozana sa si e Seruqi. 21 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina karua
gogoto zuapa vuahenina, meke vagi pulei sa si kaiqa koburu.
22 Meke sipu toloṉavulu vuahenina se Seruqi, si ta podo si keke tuna
koreo, pozana sa si e Nehoa. 23 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina karua
gogoto vuahenina, meke vagi pulei sa si kaiqa koburu.
24 Meke sipu hiokona sia vuahenina pule se Nehoa, si ta podo si keke
tuna koreo, pozana sa si e Tera. 25 Beto asa, si koa kamoa sa sa vina keke
gogoto manege sia vuahenina, meke vagi sa si kaiqa koburu.
26 Pa mudina sipu zuapa ṉavulu vuahenina se Tera, si ta podo sari
Ebarami e Nehoa meke Harani.

Sarini pu Tututi Gore Mae koe Tera

27 Ego, hire si arini pu tututi gore mae gua koe Tera, sapu sa tamadia
ri Ebarami, Nehoa, meke Harani. Se Harani si na tamana e Loti. 28 Meke
mate se Harani koasa nana vasileana soti, pa Ura pa popoa Babiloni, sipu
korapa toa nana sa tamana. 29 Meke haba ia Ebarami se Serai, meke se
Nehoa si haba ia se Milika, sa tuna vineki e Harani, meke na tamana tugo
e Isika. 30 Ba tige se Serai, ke loke tuna.
31 Meke vagia Tera sa tuna koreo, sapu se Ebarami, meke e Loti sa tuna
sa tasina Ebarami sapu se Harani, meke sa barikaleqe te Ebarami, sapu
se Serai, meke turaṉa taloani sa si arini koasa vasileana lavata pa Ura pa
popoa Babiloni, pude la pa popoa Kenani, ba sipu kamoa rini si pa Harani
si la koa vasina si arini. 32 Meke vasina si mate se Tera sipu karua gogoto
lima vuahenina si asa.

12

Tiokia Tamasa se Ebarami

1 Meke zama la koe Ebarami se Zihova, “Mu luaria sa mua popoa, na
turaṉamu, meke sa mua tatamana nomana, mamu la koasa popoa sapu
kaqu va dogoro nigo Rau.*
2 Meke kaqu va sokui Rau sari na tutimu,
meke kaqu ta evaṉae na butubutu nomana lavata,
meke kaqu mana nigo Rau si goi,
meke kaqu vata gilania Rau sa pozamu,
pude tamanae koa goi sari na tinoni.
3 Kaqu manani Rau si arini pu mana nigo,

* **12:1** TTA 7:2-3; Hib 11:8

ba kaqu leveni Rau si arini pu leve nigo,
meke koa goi meke sa tutimu goi si kaqu manani Rau sari doduru butubutu
pa kasia popoa.”*
4 Sipu ka zuapa n̲avulu lima vuahenina se Ebarami, si taluarae pa popoa
Harani si asa, gua tugo sapu tozi nia e Zihova pude tavetia Sa, meke luli
koasa se Loti. 5 Meke turan̲ia Ebarami se Serai, sa nana barikaleqe, meke
se Loti, sa tuna sa tasina, meke sari doduru dia tinagotago saripu ele va
qaqiri rini, meke sari doduru pinausu saripu vagini rini pa Harani; meke
taluarae la pa popoa Kenani si arini.
Meke sipu kamo si arini pa popoa Kenani, 6 si enea Ebarami sa korapa
popoa osolae kamoa sa si keke huda hopena pa More, sa vasina hopena pa
Sekemi. Pa totoso asa sari na tie Kenanaiti si korapa koadia koasa popoa
asa. 7 Meke vura koe Ebarami se Zihova, meke zama, “Hiera sa popoa sapu
kaqu vatua Rau koasa tutimu,” gua. Beto asa si tavete vala nia Ebarami si
keke hope te Zihova sapu vura koasa vasina asa.* 8 Beto hoi si rizu la si
asa koari na popoa toqetoqere, meke la va turu nana ipi pa vari korapana
Betolo pa kali lodu rimata, meke Ai pa kali gasa rimata. Meke vasina tugo
si tavetia sa si keke hope meke vahesia sa se Zihova. 9 Beto asa si rizu
vari tetei la si asa koari na vasidi, sapu la gua pa popoa Neqevi[d] pa popoa
Kenani.

Se Ebarami pa Popoa Izipi

10 Ba son̲e si pa Kenani, meke kaleana sisigiti, ke rizu va seu gore la pa
popoa Izipi si asa, pude koa paki vasina, gua. 11 Meke sipu tata ene karovia
sa sa voloso, sapu nuquru la gua pa korapa popoa Izipi, si zama ia sa sa
nana barikaleqe, sapu se Serai, “Agoi si keke barikaleqe tolavaemu hola.
12 Pana dogorigo rina tinoni pa popoa Izipi si goi, si kote va hinokaria rini,
sapu agoi si na qua barikaleqe, meke kote va mateau rini, meke agoi si
kote tava toa. 13 Mu tozini sapu na tasiqu vineki si goi, meke pa ginuamu
goi si kote va toa au rini meke kopu valeanau,” gua si asa.* 14 Meke sipu
karovia sa sa voloso meke ene la pa korapa popoa Izipi, si dogoria rina
tinoni pa popoa Izipi, sapu tolavaena hola sa nana barikaleqe. 15 Meke
kaiqa rina palabatu, si dogoria si asa, meke la tozia koasa ban̲ara, sapu
tolavaena hola si asa, gua. Ke ta turan̲a la si asa, pa vetu tanisa ban̲ara.
16 Ego, koasa ginuana e Serai, si ta kopue valeana se Ebarami, meke ponia
rovana sipi na qoti, na bulumakao, na don̲'ki, na kameli, meke na pinausu
tie sa ban̲ara si asa.
17 Ba sina ele vagia sa ban̲ara se Serai, ke garunu lani e Zihova sari na
minoho kaleadi hola koasa, meke koari na tinoni pa nana vetu ban̲ara.
18 Ke tiokia sa ban̲ara se Ebarami meke nanasia, “Nasa si tavete mae nia
goi koa rau? Na vegua ke lopu tozi nau goi, sapu na mua barikaleqe si asa?
19 Na vegua ke zama nia goi sapu na tasimu vineki si asa gua, ke vagia rau
pude na qua barikaleqe? Ego hie sa mua barikaleqe. Vagia! Mamu taloa!”
20 Meke garuni sa ban̲ara sari nana tie, meke vagia rini se Ebarami, meke
va vura taloa ia rini si asa pa popoa, meke gua tugo sa nana barikaleqe,
meke sari doduru likakalae pu tagoi sa.

13

Varipaqahi sari Ebarami e Loti

* **12:3** Qal 3:8 * **12:7** TTA 7:5; Qal 3:16 * **12:13** Zen 20:2, 26:7

1 Meke ene vura taloa gua pa popoa Izipi si asa, meke ene sage la gua
pa popoa Neqevi*, meke luli koasa se Serai sa nana barikaleqe meke sari
doduru dia likakalae meke se Loti tugo. 2 Keke tie tagotago hola se Ebarami.
Soku hola nana sipi, na qoti, meke na bulumakao, meke gua tugo na poata
siliva na qolo. 3-4 Beto hoi, si taluarae si asa vasina, meke ririzu vari tetei la
gua pa Betolo. Meke kamoa sa sa vasina pa vari korapana Betolo meke Ai,
vasina sapu ele koa ia meke kuri ia sa si keke hope tatasana, meke vahesia
sa vasina se Zihova.
5 E Loti ba ari nana sipi, na qoti, meke na bulumakao tugo, meke sa
nana tatamana soti, meke sari nana pinausu tie tugo. 6 Meke gua asa, si
lopu pada sari na duduli meke sari na ginani vasina sapu koa varigara ia
ri karua, sina soku hola sari na dia kurukuru. 7 Ke vura mae sa vinari
kakatorai pa varikorapadia ri na tie kopu kurukuru te Ebarami, meke
saripu te Loti. Pa totoso hie si korapa koadia pa popoa hie sari na tinoni
Kenanaiti, meke sari na tinoni Perizaiti.
8 Meke zama la koe Loti se Ebarami, “Gita kara si keke tiena mo, meke
lopu leana pude varikakatorai si gita kara meke sari na nada tie tavetavete.
9 Pada mo sa popoa, ke mada varipaqahi. Kaqu vizatia goi sa kukuru
pepeso sapu hiva nia goi. Mamu la pa keke kalina si goi, meke arau si
maqu la pa keke kalina,” gua si asa.
10 Meke doṉo vari likohae kamo la gua pa doduruna Zoara se Loti, meke
dogoria sa sa doduruna sa pezara pa Zodani, sapu sokua na kolo, guana
inuma te Zihova, babe guana pepeso pa Izipi si asa. Sa totoso hie si lopu ele
huari e Zihova sari na vasileana lavata pa Sodomu meke Qomora.* 11 Ke
vizatia e Loti sa doduruna sa pezara pa Zodani, pude tanisa gua; meke
rizu la gua si asa pa kali gasa rimata. Asa sa guguana sa vinari paqahi tadi
karua tie hire. 12 Meke koa pa popoa Kenani se Ebarami, meke Loti si koa
koari na vasivasileana lavata koasa lolomo tata pa Sodomu, 13 vasina sapu
koa sari na tie kaleadi na tie sea pu lopu lulia sa hiniva te Zihova.

Rizu La pa Heboroni se Ebarami

14 Pa mudina sipu ele taloa se Loti, si mae koe Ebarami se Zihova meke
zama, “Mamu doṉo valeana la pa doduru vari kalimu. 15 Sari doduru
pepeso pu dogori goi sara, si kaqu poni betoni Rau koa goi, meke koarini
pu tuti gore mae koa goi. Meke kaqu tamugoi si arini ninae rane.* 16 Sari
na tutimu pu kaqu ponigo rau, si kaqu soku hola, meke loke tie si kaqu
boka nae betoi si arini; kekeṉoṉo gua tugo sapu lopu kaqu boka ta nae
sari na kavuru pa pepeso. 17 Ego, la mamu ene dogoria sa doduruna sa
pepeso kamahire, sina sa doduruna sa pepeso asa, si kaqu poni beto nia
Rau koa goi.” 18 Ke va rizua Ebarami sa nana ipi, meke la va turua sa,
tata koasa huda hopena te Mamere, sapu koa pa Heboroni. Meke vasina
si tavetia sa sa hope te Zihova.

14

Harupia Ebarami se Loti

1-2 Koadia koasa totoso asa si ka made baṉara: Aramapeli pa Babiloni, se
Arioko, sa baṉara pa Elasara, se Kedoleoma, sa baṉara tadi pa Elami, meke
se Tidali, sa baṉara tadi pa Qoimi. Meke somana varipera si arini koari
ka lima baṉara hire: se Bera sa baṉara pa Sodomu, se Birisa sa baṉara pa

---

* **13:1** Sa popoa Neqevi si sa popoa qega pa kukuruna kali mae koasa popoa Kenani kali la gua pa Izipi. * **13:10** Zen 2:10 * **13:15** TTA 7:5

Qomora, se Sinabe sa baṉara pa Adama, se Semeba sa baṉara pa Zeboimi,
meke sa baṉara pa Bela sapu ta pozae Zoara kamahire. 3 Ego, sari ka lima
baṉara hire si varigara nia rini si keke qeto minate koasa pezara pa Sidimi,
sapu kamahire ta pozae na Kolo Matena. 4 Koari ka manege rua vuaheni
pu ele hola, si ta kopue pa kauruna sa binaṉara te Kedoleoma si arini, ba
pa vuaheni vina manege ṉeta si lopu hiva nia rini si asa. 5 Pa vuaheni vina
manege made, si mae se Kedoleoma, meke sari ka ṉeta baṉara pa kalina
tanisa, meke sari na dia tie varipera, meke va kilasi sari na tinoni Repaimi
koasa vasileana pa Asiteroti Kanaimi, meke sari na tinoni Zuzi pa Hami,
meke sari na tinoni Emi koasa pezara pa Kiriataimi, 6 meke sari na tinoni
Horaiti saripu koa koari na toqetoqere pa Edomu[d]. Meke hadu zukuru
va seu lani rini pa Eliparane, koasa hukihukirina sa qega si arini. 7 Beto
asa, si kekere pule mae pa Enemisipati si arini sapu pa Kadesi gunia gita
kamahire, meke va kilasi rini sari doduru popoa tadi na tinoni Amaleki
meke Amoraiti saripu koa koasa vasileana lavata pa Hazazoni Tamara.
8 Meke va namanama i ri na baṉara pa Sodomu, Qomora, Adama,
Zeboimi meke Bela sari na dia tie varipera koasa pezara pa Sidimi pude
varipera meke razai, 9 sari na baṉara tadi pa Elami, Qoimi, Babiloni, meke
Elasara. Sari ka lima baṉara sara si razai sari ka made baṉara hire. 10 Ba
sa pezara sana si sokua na pou sapu siṉi na ta*, meke sipu podepodekae
govete taloa sari na tie varipera tadi na baṉara pa Sodomu meke Qomora
koasa vinaripera, si hoqa voini koari na pou si arini, ba kaiqa pule si
kakalopuhu taloa dia koari na toqetoqere. 11 Meke vagi betoi ri ka made
baṉara sari doduru likakalae na ginani koari na vasileana pa Sodomu
meke Qomora, meke taloa dia. 12 Se Loti sa tuna sa tasina Ebarami, si koa
nana pa Sodomu, ke vagia rini si asa meke sari doduru nana likakalae.
13 Ba keke tie si govete taloa, meke la tozi sa koe Ebarami sari doduru
ginugua. Ebarami sapu na tie Hiburu, si koa tata koari na huda hopedi
te Mamere sa tie Amoraiti. Se Mamere meke sari na tasina, sapu ari
Esikolo meke Anera si variva egoi pude varipera koa rina kana pa kalina te
Ebarami. 14 Meke sipu avosia Ebarami sapu ele ta raovo vagi sa buhina, si
tioko varigarani sa sari na tie varipera pa korapana sa nana puku minate.
Ari ka ṉeta gogoto manege vesu sari doduru pu pododi koari na ipi te
Ebarahami, meke hadu luli sa sari ka made baṉara, osolae kamo la gua
tu tata pa vasileana Dani. 15 Meke vasina si paqahi sa sari nana tie, meke
rapati sa sari na kana pana boṉi, meke va kilasi sa si arini. Hadu va seu
la guni sa pa Hoba, pa kali la gua pa Damasikasi. 16 Meke vagi pule ni rini
sari doduru likakalae saripu vagi taloa ni rina baṉara. Gua tugo se Loti
sapu sa tuna sa tasina, meke sari nana likakalae, meke sari na barikaleqe,
meke sari kaiqa tie ta pusidi.

Mana nia e Melekizadeki se Ebarami

17 Pa mudina sa pinule va mataqara te Ebarami koe Kedoleoma meke sari
kaiqa baṉara pule, si mae tutuvia sa baṉara Sodomu si asa, koasa lolomo
pa Save (sapu ta pozae kamahire, Na Lolomo tadi na Baṉara). 18 Meke se
Melekizadeki sa baṉara pa Salema, sapu keke hiama tugo tanisa Tamasa
Ululuna Hola, si paleke mae bereti meke na kolo vaeni koe Ebarami.*
19 Meke mana nia sa si asa, meke zama, “Mani mana nia sa Tamasa Ululuna
Hola, sapu tavetena sa maṉauru na pepeso, se Ebarami! 20 Mani tavahesi
sa Tamasa Ululuna Hola sapu ponigo sa minataqara koari na mua kana.”

---

* **14:10** Sa ginuana sa “ta” si na tiṉitoṉa nadi, napiti meke muho sapu lagu pa siraṉa nomana meke siraṉa vaka tapuru. * **14:18** Hib 7:1-10

Meke ponia Ebarami koe Melekizadeki sa keke pa manege koari doduru likakalae saripu vagi puleni sa.
21 Meke zama la koe Ebarami sa baṉara pa Sodomu, “Mu va naqiti sari na likakalae pu vagi goi, ba mamu va pule maei koa rau sari doduru qua tie,” gua si asa.
22 Meke olaṉa se Ebarami, “Zama tokotokoro si rau pa kenuna e Zihova, sa Tamasa Ululuna Hola sapu tavetena sa maṉauru meke na pepeso, 23 sapu lopu kaqu va naqitia rau si keke vasi toṉa tamugoi, be na lozi sia babe keke sadolo, ba namu lokari tugo. Meke pa mudina si namu lopu kaqu boka zama si goi, ‘Arau mo ele va tagotagoa se Ebarami,’ gua. 24 Namu loketoṉa hokara si kaqu vagia rau. Ba kaqu qetuni mo rau, sapu gua ele henai rina qua tie. Ba madi vagi rina qua baere, ari Anera, Esikolo meke e Mamere sari dia hinia, ura na somana pa qua kalina si arini,” gua si asa.

15

Sa Vinatatara te Tamasa koe Ebarami

1 Meke sipu hola sapu gua asa, si mae zama koe Ebarami pa keke dinogodogorae se Zihova. Meke zama guahe, “Ebarami, mu lopu koa matagutu! Ura kote lavelave hukata nigo Rau koari na tinasuna. Meke kote ponigo Rau sa pinia nomana lavata,” gua si Asa.
2 Ba olaṉa se Ebarami, “Ke Zihova, Baṉara, na sa laena sa Mua vinariponi koa rau, sina loke qua koburu si rau? Se Elieza mo, sa tie Damasikasi, si kaqu vagi betoi sari doduru qua likakalae. 3 Na lopu poni au koburu Goi si rau, meke keke mo koari kasa qua pinausu, si kaqu vagi betoi sari qua likakalae.”
4 Meke zama pule se Zihova, “Se Elieza, sa mua pinausu hie, si lopu kaqu vagi sari na mua likakalae, ba sa koreo, sa tumu soti tu si kaqu vagi betoi si arini,” gua si Asa. 5 Meke turaṉa la nia e Zihova pa sada si asa, meke zama, “Mu eṉa sage la pa maṉauru, mamu podekia nae i sari na pinopino. Sarini pu tuti gore mae gua koa goi, si kaqu soku holani si arini,” gua si Asa.*
6 Meke raṉea Ebarami se Zihova, meke pa ginua asa, si poza nia na tie toṉoto e Zihova si asa.*
7 Meke zama se Zihova koasa, “Arau se Zihova sapu turaṉa vura nigo pa Ura, pa popoa Babiloni, meke poninigo sa popoa hie pude tamugoi soti.”
8 Ba nanasia Ebarami si Asa, “Ke Zihova, Baṉara, vegugua meke kaqu boka gilana valeania rau sapu kaqu taqarau soti si asa?”
9 Meke olaṉa si Asa, “Mu turaṉa mae nia si keke bulumakao, keke qoti, meke keke sipi, hopehopeke ka ṉeta vuahenidi, meke keke baruku meke keke kukuva,” gua si Asa. 10 Meke paleke lani Ebarami koe Zihova sari na kurukuru, meke magu viqala ruai sa meke veko varivarikalini sa pa karua tokele, ba lopu magui sa sari na kurukuru tapuru. 11 Meke tapuru gore mae sari na kurukuru nomadi koari na kurukuru matedi, ba hadu pani Ebarami si arini.
12 Meke sipu lodu gore sa rimata, si eko meke puta muliuṉu se Ebarami; meke kamo sa huporo variva matagutuna koasa.* 13 Meke zama koasa se Zihova, “Kaqu ta evaṉae na tie karovodi pa votiki popoa sari na tutimu, meke kote tava pinausu vasina si arini, meke koari ka made gogoto vuaheni si kaqu ta ṉoṉovala si arini.* 14 Ba kaqu va kilasia Rau sa butubutu sapu

* **15:5** Rom 4:18; Hib 11:12 * **15:6** Rom 4:3; Qal 3:6; Zem 2:23 * **15:12** Zob 4:13,14 * **15:13** Ekd 1:1-14; TTA 7:6

va pinausu i si arini, meke pana taluarae si arini koasa votiki popoa sana, si kaqu vagi dia tinagotago koa rina tie vasina si arini.* 15 Ba agoi si kaqu barogoso va gorevura, meke tiqe mate pa binule, meke ta pomunae. 16 Ba kaqu kamo pakia made gogoto vuaheni*, beto tu hoi si kaqu tiqe pule mae tani sari na tutimu. Ura lopu kaqu va mate pani Rau sari na tinoni Amoraiti, osolae pada mo sa dia sinea, meke kaqu tiqe tava kilasa si arini."

17 Meke sipu lodu sa rimata meke huporo sa popoa, si hinoqa vura mae si keke vovoina tuṉaha nika, meke sa zuke huruṉuna, meke ene hola gua pa varikorapadi rina minagumagu kurukuru ṉame si arini. 18 Meke koasa rane tugo asa, si tavetia Zihova si keke vinariva egoi nabuna koe Ebarami. Zama si Asa, "Va tatara nia Rau pude ponia koari na tutimu, sa doduruna sa pepeso hie, podalae mae gua koasa voloso* pa popoa Izipi meke kamoa sa Ovuku Iuparetisi.* 19 Sa pepeso tadi na butubutu Kenaiti, Kenizaiti, Kadimonaiti, 20 Hitaiti, Perizaiti, Repaimi, 21 Amoraiti, Kenanaiti, Qeqasaiti, meke sa butubutu Zebusaiti."

16

Hega meke se Isimeli

1 Se Serai, sa barikaleqe te Ebarami si loke nana koburu. Ba tagoa sa si keke pinausu vineki Izipi, sa pozana si e Hega, 2 gua asa ke zama la koe Ebarami se Serai, "Se Zihova si hukatau meke lopu poni au koburu kamo kamahire. Mamu la koa turaṉia sa qua pinausu vineki. Gina asa si kote boka podo poni au keke koburu si rau."*

Meke va egoa Ebarami sapu gua zama nia e Serai. 3 Ke vala Serai koe Ebarami se Hega pude koa turaṉa pakia gua. Sa ginugua hie si ta evaṉa pa mudina ka manege puta vuaheni sipu koa pa Kenani se Ebarami. 4 Meke koa turaṉia Ebarami se Hega, ke aritiana si asa, meke sipu gilania sa sapu aritiana si asa, si podalae vahesi pule nia meke doṉo va gorea sa sa nana barikaleqe koimata.

5 Meke zama se Serai koe Ebarami, "Na mua sinea ke doṉo va gore au e Hega si rau. Arau soti vatua si asa koa goi, meke seunae gua, sipu gilania sa sapu aritiana si asa, si doṉo va gore au sa si rau. Mani vilasia e Zihova sapu esei gita si toṉoto, agoi babe arau!" gua se Serai.

6 Meke olaṉa se Ebarami, "Leana hola, na mua pinausu meke koa kaurae pa mua kinopu si asa, ke mamu tavetia sapu gua hiva nia goi koasa." Meke ṉoṉovalia Serai se Hega, ke govete taloa si asa.

7 Meke dogoria sa mateana te Zihova se Hega tata koasa kolo pa korapa qega ivuluna, koasa siraṉa la gua pa Sura. 8 Meke zama la ia sa si asa, "Hega, pinausu te Serai, pavei mae guamu, meke pavei si korapa la gua si goi?"

Meke olaṉa se Hega, "Na korapa govete va seu nia rau sa qua barikaleqe koimata," gua si asa.

9 Meke zama sa mateana, "Mu kekere pule la, mamu koa na pinausu pule koasa." 10 Beto hoi si zama si asa, "Kaqu ponigo rau soku hola tutimu, meke

---

* **15:14** Ekd 12:40-41; TTA 7:7 * **15:16** Sa zinama Hiburu si zama "Kaqu kamo pakia ka made sinage" ba sa sinage pa binalabala tadi na tie pa totoso te Ebarami si keke gogoto vuaheni pa keke sinage. * **15:18** Sa Hiburu si zama "ovuku Izipi" meke lopu bakala sa ginuana be guana zama nia sa sa kolo hitekena ta pozae Wadi el-Arish pa rane ṉinoroi babe keke ovuku tanisa Ovuku Naelo tata pa Kolo Meditareniani. * **15:18** TTA 7:5 * **16:2** Pa hahanana tadirini sa barikaleqe pu lopu boka vagi koburu si boka vagi koburu koasa pinausu, meke kote guana tuna soti si asa.

loke tie si kaqu boka nae i si arini. 11 Kaqu vagia goi si keke tumu koreo
meke kaqu poza nia Isimeli* goi sa pozana, sina ele avosia e Zihova sa mua
kinabo talotaṉa. 12 Ba sa tumu koreo si kote koa guana doṉ'ki pinomona si
asa. Meke kote kanai sa sari doduru tie, meke sari doduru tie ba kote kana
ia tugo si asa. Meke kote koa vata kale koari doduru turaṉana si asa."
13 Meke poza nia e Hega se Zihova sapu ele zama koasa, sapu guahe:
"Agoi sina Tamasa sapu dogorau," gua. Ura zama pule nia se Hega, "Ele
dogoro hinokaria rau sa Tamasa, sapu korapa dogorau Sa," gua. 14 Gua asa
ke poza nia rina tie, sa berukehe pa vari korapana Kadesi meke Beredi, "Na
berukehe tanisa Tamasa Toana sapu dogorau."
15 Meke podoa Hega si keke tuna koreo e Ebarami, meke poza nia Isimeli
sa si asa.* 16 Pa totoso tugo asa, si ka vesu ṉavulu onomo vuahenina se
Ebarami.

17

Sa Minagu, sapu sa Vinagilagilana sa Vinariva egoi

1 Meke sipu kamoa sia ṉavulu sia vuahenina se Ebarami, si vura koasa
se Zihova meke zama: "Arau sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.
Mu va tabe Au. Mamu tavetia sapu toṉoto doduru totoso. 2 Kaqu tavetia
Rau sa qua vinariva egoi koa goi, meke kaqu ponigo soku tutimu." 3 Meke
hoqa oporapaha pa pepeso se Ebarami, meke zama sa Tamasa, 4 "Tavetia
Rau sa Qua vinariva egoi koa goi, va tatara nia Rau sapu agoi si kaqu na
tiatamadia ri soku butubutu. 5 Sa pozamu si lopu kaqu e Ebarami*, ba e
Ebarahami* tu, sina vata evaṉae nigo Arau na tamadia ri soku butubutu
si goi.* 6 Kaqu ponigo soku tutimu Rau si goi, meke kaiqa arini si kaqu
na baṉara. Kaqu soku hola sari na tutimu, meke kaqu ta evaṉae soku
butubutu sokudi si arini.
7 Kaqu kopu nia Rau sa Qua vina tatara koa goi meke koari na tutimu
pude lulia, guana vinariva egoi sapu koa holana koari na sinage na sage
vugo repere. Meke Arau si kaqu na mua Tamasa, meke na Tamasa tadirini
pu tututi gore mae gua koa goi.* 8 Sa pepeso hie sapu korapa koa ia goi na
tie karovomu kamahire, si kaqu ponia Rau koa goi, meke koarini pu tututi
gore mae gua koa goi. Meke sa doduruna sa pepeso pa popoa Kenani, si
kaqu tadirini ninae rane, meke Arau si kaqu na dia Tamasa."*
9 Meke zama la koe Ebarahami sa Tamasa, "Agoi ba kaqu kopu nia sa
vinariva egoi koa Rau. Agoi meke saripu tututi gore mae gua koa goi koari
na sinage na sage vugo repere, 10 si kaqu va ego betoa pude ta magu sari
doduru koreo koa gamu.* 11-12 Podalae kamahire, si kaqu magui gamu sari
doduru koburu haha koreo sipu ka vesu rane seunae gua ta podo si arini,
meke sarini pu podo koari na pinausu pa mia vetu, meke sari na pinausu
saripu ta vagi mae koari na votiki popoa. Sa minagu hie si kaqu na vina
gilagilana pude vata dogoro nia sapu koa nana si keke vinariva egoi pa
varikorapa mia gamu meke Arau. 13 Hopeke tie si kaqu ta magu, meke asa
sa vina gilagila tanisa tini, pude va dogoro nia sapu sa Qua vinariva egoi
koa gamu si koa hola. 14 Be keke koreo si lopu ta magu, si lopu kaqu ta

---

* **16:11** Sa ginuana Isimeli si "Avosia sa Tamasa". * **16:15** Qal 4:22 * **17:5** Sa pozapoza Ebarami sa ginuana pa zinama Hiburu sina tamana tava lavatana. * **17:5** Sa pozapoza Ebarahami pa zinama Hiburu sa ginuana si tamadia soku butubutu. * **17:5** Rom 4:17 * **17:7** Lk 1:55 * **17:8** TTA 7:5 * **17:10** TTA 7:8; Rom 4:11

balabala sapu keke koari na Qua tinoni si asa, sina lopu lulia sa sa vinariva egoi koa Rau.”
15 Meke zama sa Tamasa koe Ebarahami: “Sa mua barikaleqe si lopu
kaqu poza nia Serai goi; podalae kamahire sa pozana sa si e Sera[d] tu.
16 Kaqu mana nia Rau si asa, meke kaqu ponigo Rau si keke tumu koreo
koasa. Kaqu mana nia Rau meke kaqu ta evaṉae na tinadia ri na butubutu
si asa, meke sari na baṉara si kaqu gore mae gua koasa tutina sa.”
17 Meke hoqa oporapaha pa pepeso se Ebarahami, ba podalae hegere si
asa sipu balabala ia sa sapu lopu kaqu boka vagi koburu sa tie sipu ele keke
gogoto vuahenina. Se Sera ba gua tugo sapu ele sia ṉavulu vuahenina, gua.
18 Meke nanasia Ebarahami sa Tamasa, “Be mate si rau, kote boka va egoa
Goi se Isimeli pude tagoi sari doduru gua pu ele poni nau Goi?”
19 Ba zama sa Tamasa, “Lokari, sa mua barikaleqe sapu se Sera, si kote
podoa si keke tumu koreo, meke kaqu poza nia goi e Aisake*. Kaqu kopu
nia Rau sa qua vinariva egoi koasa, meke koarini pu tututi gore mae gua
koasa ninae rane. Kaqu na vinariva egoi koa holana si asa ninae rane ka
rane. 20 Ele avosi Rau sari na mua tinepa koasa guguana e Isimeli. Ke kaqu
mana nia Rau si asa, meke kaqu ponia soku koburu meke soku tutina Rau
si asa, kaqu na tamadia ri ka manege rua baṉara si asa, meke kaqu vata
evaṉae nia na butubutu lavata Rau sari na tutina. 21 Ba kaqu kopu nia Rau
sa qua vinariva egoi koe Aisake sapu sa tumu koreo, pu kaqu podoa Sera
pa vuaheni maehe pa totoso kekeṉoṉo kamahire.” 22 Sipu beto zama koe
Ebarahami sa Tamasa, si taluarae si Asa koa sa.
23 Meke koasa rane tugo sana si va tabea Ebarahami sa Tamasa, meke
magua sa sa tuna koreo sapu se Isimeli meke sari doduru koreo pule koasa
nana puku tatamana, meke sari nana pinausu saripu ta podo pa nana
vetu, meke sarini pu ele ta holudi. 24 Ba se Ebarahami si ka sia ṉavulu sia
vuahenina meke tiqe ta magu si asa, 25 meke se Isimeli sa tuna koreo, si
ka manege ṉeta vuahenina. 26 Pa keke rane mo si ta magu beto si arini,
27 meke gua tugo sari doduru pinausu te Ebarahami.

18

Va Tatara nia Tamasa sa Tuna Koreo Koe Ebarahami

1 Meke vura mae koe Ebarahami se Zihova, koari na hudahuda hopedi
te Mamere, sipu habotu magogoso si asa pa sasadana sa nana ipi kapu
kurukuru totoso maṉini hola sa rimata pana korapa rane. 2 Meke sipu
doṉo sage si asa, si dogori sa sari ka ṉeta tie korapa turudia vasina. Sipu
dogori tugo sa si arini si haqala vura la tutuvi sa si arini, meke todoṉo gore
pa pepeso si asa,* 3 meke zama, “Kasa palabatu, noso paki; lopu ene hola
nia sa qua ipi. Arau si koa qua hie pude va toga gamu. 4 Maqu paleke poni
gamu kolo pude ṉuzapa va via i sari na nenemia; boka habotu magogoso
pa kauruna sa huda hie si gamu. 5 Kaqu paleke mae vasi ginani tugo si
rau pude va ṉiṉira gamu, meke hoda la ia sa mia inene. Ele mae dogoria
gamu sa mia nabulu pa nana vetu, ke maqu va toga gamu.” Meke olaṉa si
arini, “Leana hola. Mu tavetia sapu gua hiva nia goi,” gua si arini.
6 Meke tuturei nuquru la pa korapa ipi se Ebarahami, meke zama koe
Sera, “Mu tuturei vagia sa palava sapu ta muzara va leanana, mamu kinai
kaiqa bereti.” 7 Beto asa, si haqala la koasa rovana bulumakao si asa,
meke vizatia sa si keke bulumakao vaqurana meke nobonobokona, meke

* **17:19** Sa pozapoza Aisake pa zinama Hiburu sa ginuana si “hegere si asa.” * **18:2** Hib 13:2

vala nia sa si asa koa keke nabulu, pude tuturei va kina ia gua. 8 Beto sapu
gua asa si paleke lani sa si kaiqa bata, na meleke meke na miti bulumakao
sapu ele tava namanamadi, meke vekoi sa sari na ginani pa kenudia rina
tie. Meke poni sa si arini pa kauruna sa huda, meke henahena si arini.
9 Meke nanasia rini si asa, “Avei se Sera, sa mua barikaleqe?” Meke
olaṉa si asa, “Korapa koa nana pa korapa ipi,” gua si asa.
10 Meke zama la koasa se Zihova, “Koasa totoso guahe pa vuaheni maehe,
si kote pule mae si Rau, meke sa mua barikaleqe sapu se Sera si kaqu podoa
sa si keke tuna koreo.” Ba se Sera si korapa turu nana pa kapa sasada pa
mudina sa, meke avavoso nana.* 11 Ba sari Ebarahami meke Sera si ele
barogoso na kaleqe sisigiti, meke se Sera, si ele hola nia nana totoso pude
vagi koburu. 12 Ke hegere golomo pa korapa bulona se Sera, meke zama,
“Kamahire, si ele kaleqe si rau, meke ele viziri sa tiniqu; meke lopu kaqu
boka va gilagilaia rau sa qinetu pa tiniqu, meke sa qua palabatu ba ele
barogoso tugo,” gua si asa.*
13 Meke nanasia e Zihova se Ebarahami, “Na vegua ke hegere se Sera
meke zama, sapu lopu kaqu boka podo koburu si asa, sina ele kaleqe sisigiti
gua. 14 Vegua koadia kaiqa toṉa sapu tasuna sisigiti koe Zihova? Gua sapu
zama nia Rau, pa totoso guahe pa vuaheni maehe, si kote pule mae si Rau,
meke kote podoa e Sera si keke tuna koreo.”*
15 Ba matagutu se Sera, ke oso nia sa sapu lopu hegere si asa, gua. Ba
olaṉa sa tie, “Hinokara, ele hegere si goi,” gua si asa.

Tepaia Ebarahami se Zihova

16 Beto asa si taluarae sari na tie meke ene la koa keke vasina sapu boka
doṉo gore la pa Sodomu, meke ene luli turaṉi Ebarahami si arini pude la
luari pa dia siraṉa, gua. 17 Meke zama se Zihova, “Maqu lopu tomea koe
Ebarahami sapu gua korapa hiva tavetia Rau. 18 Meke sarini pu tututi gore
mae gua koa sa, si kaqu ta evaṉae keke butubutu lavata meke ṉiṉira hola,
meke koasa guguana sa si kaqu manani Rau sari doduru butubutu. 19 Ele
vizatia Rau si asa, pude zamai sari na tuna koreo, meke sarini pu tuti gore
luli mae gua koa sa pude va tabeau meke tavetia sapu gua leana meke
toṉoto. Be tavetia rini sapu gua asa, si kaqu tavete vala i Rau, sari doduru
gua pu ele va tatarani Rau koa sa.”
20 Meke zama la koe Ebarahami se Zihova, “Sa tinazutudi ri na tinoni pa
Sodomu meke Qomora si nomana hola; kaleana sisigiti sari na dia sinea.
21 Kaqu gore la hata vurani Rau sari guguadi ri na tinazutu saripu ele avosi
Rau, be hinokara babe lokari,” gua si Asa.
22 Meke taluarae sari karua tie, meke la gua pa Sodomu ba koa koe
Ebarahami se Zihova. 23 Meke ene tata la se Ebarahami meke nanasia
sa se Zihova, “Vegua, kaqu va mate hinokara turaṉae ni Goi koari na tie
seadi sari na tie toṉotodi? 24 Be ari ka lima ṉavulu puta tie toṉotodi, si
koa dia pa korapana sa vasileana lavata, vegua kote va mate betoi Goi sari
doduru tie koasa vasileana lavata sana? Vegua, lopu kaqu veko hola ia Goi
sa popoa asa, pude harupi sari ka lima ṉavulu tie toṉotodi? 25 Hinokara,
sapu lopu kaqu va mate turaṉae ni Goi koari pu seadi sari na tie toṉoto.
Tasuna hola sapu gua asa! Pude evaṉia Goi sapu gua asa, si kote tava kilasa
turaṉae koari na tie sea sari na tie toṉoto. Tasuna hola sapu gua asa. Agoi
sa tie varipitui pa doduruna sa popoa pepeso si kaqu varipitui va toṉoto.”

* **18:10** Rom 9:9 * **18:12** 1 Pit 3:6 * **18:14** Lk 1:37

26 Ke olaṉa se Zihova, “Be dogori Rau koasa vasileana lavata pa Sodomu
sari ka lima ṉavulu puta tie toṉotodi, si kaqu harupia Rau sa doduruna sa
vasileana lavata koasa laedi rini,” gua si Asa.
27 Meke zama pule se Ebarahami, “Mu tataru nau, mamu taleoso nia sa
qua vinarane sapu lopu makudo zama atu si rau koa Agoi Zihova. Na tie
mo si rau meke lopu padaqu pude zama nia keke toṉa. 28 Ba vegua, be ari
ka made ṉavulu lima tie toṉotodi si koa, lopu ari ka lima ṉavulu, kaqu
huara pani betoa Goi sa doduruna sa vasileana lavata sina ari ka visavisa
mo sari na tie seadi?”
Meke olaṉa se Zihova, “Lokari, lopu kaqu huara pania Rau sa vasileana
lavata, be dogori Rau sari ka made ṉavulu lima tie toṉotodi,” gua si Asa.
29 Meke zama pule se Ebarahami, “Vegua, be ari ka made ṉavulu puta
tie toṉotodi si koadia vasina?” Meke olaṉa si Asa, “Be koadia vasina sari
ka made ṉavulu puta tie toṉotodi si lopu kaqu huaria Rau si asa.”
30 Meke zama pule se Ebarahami, “Ke Baṉara Zihova, Mu lopu bugoro
nau, ba maqu zama pule atu. Vegua be ari ka toloṉavulu puta si koa?”
Meke zama si Asa, “Lopu kaqu huaria Rau si asa be ari ka toloṉavulu puta
si dogori Rau vasina.”
31 Meke zama pule se Ebarahami, “Kei Baṉara, Mu taleosoni sari na qua
hinemohemo lopu ari makudodi, saripu zama atu ni rau koa Goi. Vegua
be ari ka hiokona puta tie mo si ta dogoro vasina?” Meke zama si Asa, “Be
ari ka hiokona puta tie mo si dogori Rau vasina ba lopu kaqu huaria Rau
sa vasileana lavata,” gua si Asa.
32 Meke zama pule se Ebarahami, “Mu lopu bugoro nau Zihova, maqu
zama pule atu keke totoso. Vegua be ari ka manege puta mo si ta dogoro?”
Meke zama si Asa, “Lopu kaqu huaria Rau si asa, be ari ka manege puta
si koadia.” 33 Meke sipu beto zama koe Ebarahami si Asa, si taluarae se
Zihova, meke pule la pa nana ipi se Ebarahami.

19

Sa Sinea pa Popoa Sodomu

1 Sipu mae kamo pana veluvelu pa popoa Sodomu sari karua mateana, si
korapa habotu nana pa nuqunuquruana koasa bara pa vasileana lavata se
Loti. Meke sipu dogori tugo sa sari karua si gasa turu meke la tutuvi sa si
arini, meke todoṉo gore pa kenudia rini. 2 Meke zama la koarini, “Kasa qua
baṉara, hiera si rau pude tokani gamu. Mae koa paki pa qua vetu koasa
boṉi hie. Mamu ṉuzapi sari na nenemia; mamu tiqe topue vaqavaqasa na
ene lulia sa mia siraṉa.” Meke olaṉa la ia rini si asa, “Lokari, mami va
hola ia mo sa boṉi hie koasa pavasa pa kokorapana sa vasileana,” gua si
arini.
3 Ba ososoni sa si arini, meke mumudi si lulia rini si asa la pa nana vetu.
Meke tozini Loti sari nana nabulu pude kinai kaiqa bereti loke isitidi, meke
va namanama ia si keke hinenahena tadi kasa tie enenedi. Sipu beto sari
na dia vinatana si henahena si arini.
4 Ba sipu lopu ele puta sarini pa dia teqe si mae vari likohae nia ri doduru
tie Sodomu koasa vasileana lavata sana sa dia vetu, tie vaquradi na koadi
na gua. 5 Meke tiokia rini se Loti meke nanasia, “Avei sari na tie pu mae
veluvelu koa goi? Mu turaṉa va vura maeni, pude boka va sea i gami.”*
6 Meke vura la koarini pa sada se Loti, meke tuku gunia sa pa mudina
sa sasada. 7 Meke zama la koa rini si asa, “Kasa qua baere, tepa gamu rau
pude mi lopu taveti sari na tinavete kalekaleadi gua sara! 8 Dotu, koadia

* **19:5** Zaz 19:22-24

hire si karua tuqu vineki, saripu lopu ele eko turaṉae pa keke tie. Maqu turaṉa vura atuni koa gamu; mamu tavetia gua sapu hiva taveteni gamu. Ba mu lopu tavete la nia si keketoṉa koari na tie hire, sina na tie maedi pa qua vetu si arini, ke korapa kopuni rau si arini."
9 Ba zama la koe Loti si arini, "Balau! Na tie karovomu mo si goi, ba omu hiva koa tie varipitui koa gami! Taloa! Namu kote ṉovala va kaleanigo gami, holani sapu arini sara." Meke tupele pule nia rini se Loti meke rizu tata la pude huaria gana sa tukutuku, gua. 10 Ba qaqama lani ri karua tie pu koadi pa korapa vetu sari limadi meke daku nuquru nia pa korapa vetu se Loti meke tukua sa sasada. 11 Meke va behui ri karua sari na tie pu turu pa sebesebe vetu, sari na tie vaqura na tie koadi, ke lopu boka dogoria rini sa sasada.*

Taluarae pa Sodomu se Loti

12 Meke zama la koe Loti sari karua palabatu, "Be koadia kaiqa tie koa goi tani, tumu koreo babe vineki mua roroto babe kaiqa turaṉamu pu koadi pa korapa vasileana lavata hie, mamu turaṉa vurani koasa popoa hie. 13 Ura korapa va namanama huaria mo gami sa vasileana hie, sina sa tinazutudi rina tinoni pa popoa hie si kaleana sisigiti, meke ele avosia tu e Zihova ke garunu gami Sa pude huaria sa popoa Sodomu."
14 Ke la zamai Loti sari nana roroto saripu kote habai sari na tuna vineki, "Tuturei! Mada luaria sa vasina hie sina kote huaria e Zihova si asa." Ba hokara na va sisire nana mo, balabala gua sari na roroto.
15 Pana vaqavaqasa hokara si va bebeno ia rina mateana se Loti, meke zama si arini, "Tuturei! Tekulu, mamu turaṉia sa mua barikaleqe meke sari karua tumu vineki, mamu rizu taloa tani, pude lopu kaqu mate pana ta huara sa vasileana lavata hie." 16 Ba ruriti se Loti, ke taṉinia rini limana meke sa nana barikaleqe meke sari karua tuna vineki, meke turaṉa vurani rini si arini koasa vasileana lavata sina tataruni e Zihova si arini.*
17 Meke sipu ele turaṉa vurani rini sarini si zama la koarini si keke rina mateana, "Mi govete taloa! Mi lopu liṉana pule, mi lopu noso pa pezara. Mi govete sage la koari na toqere, pude mi lopu mate!"
18 Meke zamai Loti sari na mateana, "Kei, lokari, kasa qua baṉara. 19 Dotu ele ta qetue si rau koa gamu, meke ele harupia mo gamu sa qua tinoa. Ba namu lopu boka govete la pa seu si rau koari na toqere, na kote hoqa mate nau mo sipu lopu ele kamoi rau si arini. 20 Dogoria goi sa vasileana hitekena hoi? Lopu seu si asa. Va malumau pude govete la meke kote boka ta harupu si rau vasina."
21 Meke olaṉa si asa, "Leana, va egoa rau sa mua tinepa hie, sapu lopu kaqu huaria rau sa vasileana sapu zama nia goi. 22 Ego, tuturei! Haqala! Lopu kaqu tavetia rau si keke toṉa osolae kamoa goi sa vasina asa." Na hitekena poza nia Loti sa vasileana, gua asa si ta pozae Zoara si asa.
23 Ele gasa sa rimata, meke tiqe kamo pa Zoara se Loti.
24 Meke hinoqa va ruku nia patu lera mae guadi pa maṉauru e Zihova sari na vasileana nomadi pa Sodomu meke Qomora,* 25 meke huara inete betoi Sa si arini, meke doduru pezara, na tie pu koadi vasina, meke sari doduru likakalae pu toqolo pa pepeso. 26 Ba liṉana pule sa barikaleqe te Loti, ke ta evaṉae keke patu soloti si asa.*
27 Meke pana munumunu hokara si tuturei la se Ebarahami koasa vasina pu turu si asa pa kenuna e Zihova visoroihe. 28 Meke doṉo gore la pa

* **19:11** 2 Baṉ 6:18 * **19:16** 2 Pit 2:7 * **19:24** Mt 10:15, 11:23-24; Lk 10:12, 17:29; 2 Pit 2:6; Zd 7 * **19:26** Lk 17:32

Sodomu, meke pa Qomora meke koasa doduruna sa pezara se Ebarahami meke dogoria sa sapu tuṉaha beto sa popoa, gua tugo na tuṉaha pa vasina sulusuluana.
29 Ba sipu huari Tamasa sari na vasivasileana lavata koasa pezara vasina pu koa se Loti, si balabala ia Tamasa se Ebarahami ke va govetia Sa se Loti pude di ta harupu.

Pinodalaedi rina Tie Moabi na tie Amoni

30 Taluarae pa Zoara se Loti meke sari karua tuna vineki, meke sage la koari na toqere. Ura na matagutu koa ia rini si pa Zoara, ke la koa ia rini si keke bae vasina. 31 Meke zama la ia sa vineki kenuna sapu mudina, “Ele barogoso luli sa tamada meke loke koreona sa doduru popoa hie, pude habai gita pudeda ari tuda. 32 Aria mada va napo nia vaeni sa tamada; mada eke turaṉia gita kara pude boka vagi tuda koa sa tamada pude hodaia sa nana butubutu.” 33 Ke pa boṉi asa si va napo nia vaeni ri karua sa tamadia, meke nuquru la koasa sapu kenuna, meke eko turaṉia sa sa tamana. Ba sina napo va hola sa tamadia, ke lopu va nonoga ia sa sapu gua ta evaṉa koasa.
34 Meke pa koivugona si zama la sa tuna kenuna koasa tasina mudina, “Ele eko turaṉia rau sa tamada. Aria, mada va napo pule nia vaeni kohite boṉi meke agoi pule, mamu la eko turaṉia si asa pude boka ari tuda si gita kara koasa tamada pude hoda ia sa nana butubutu.” 35 Ke koasa boṉi asa, si va napo pule nia vaeni tugo ri karua, meke la eko turaṉia sa tuna mudina si asa. Ba lopu va nonoga ia sa sapu gua ta evaṉa koa sa. 36 Pa ginugua asa si va aritiadi betoi sa sari karua vineki. 37 Meke podoa sa tuna vineki kenuna sa tuna koreo, meke poza nia Moabi sa si asa. Asa sa tamadia rina tie Moabi kamoa rane ṉinoroi. 38 Meke gua tugo sa tuna vineki mudina si podoa sa si keke tuna koreo, meke poza nia Benami sa si asa. Asa sa tamadia rina tie Amoni, kamoa rane ṉinoroi.

20

Ebarahami meke se Abimeleki

1 Meke taluarae pa Mamere karovo la gua pa kali popoa Kenani se Ebarahami, meke la koa pa popoa Neqevi pa vari korapana Kadesi meke Sura si asa. Meke mumudi sipu korapa koa si asa pa Qera, 2 si zama nia sa sapu se Sera sa nana barikaleqe si na tasina vineki gua; ke garuni sa baṉara sapu se Abimeleki, pa popoa Qera sari nana tie, meke la turaṉa vala nia koa sa se Sera.* 3 Meke keke boṉi si vura koa sa pa pinutagita sa Tamasa, meke zama, “Tio, kote mate si goi, sina ele vagia goi sa barikaleqe sana, sapu ele varihabana,” gua si Asa.
4 Ba lopu ele koa turaṉia Abimeleki si asa, ke zama si asa, “Ke Baṉara, loke qua sinea si rau! Ba vegua, kote va mate au mo Goi si rau meke sari na qua tinoni? 5 Ura Ebarahami tu telena si zama nia sapu na tasina si asa, gua; ke zama luli nia mo sa barikaleqe si asa. Lopu tavete va sea si rau; na via si rau,” gua si asa.
6 Meke olaṉa pa korapa pinutagita sa Tamasa, “Uve, gilania Rau sapu lopu gilania goi sapu gua hiva tavetia goi koasa si sea, ke lopu va malumigo Rau pude tavete va sea mae koa Rau, meke lopu tiqua goi tinina si asa. 7 Ba kamahire, mamu va pule la ia koasa loana sa barikaleqe. Na keke poropita si asa, meke kote varavara nigo sa, pude lopu kaqu mate si goi. Ba be lopu

* **20:2** Zen 12:13, 26:7

va pulea goi koasa si asa, si maqu va balau igo, sapu kaqu mate si goi, agoi meke sari na mua tinoni," gua si asa.
8 Meke pa koivugona pana munumunu hokara, si tioki Abimeleki sari doduru nana palabatu meke tozini sa sapu gua ele ta evaṉa, meke matagutu sisigiti si arini. 9 Meke tiokia Abimeleki se Ebarahami meke nanasia sa, "Na sa si ele evaṉia goi koa gami? Na sinea sa si ele tavete atu nia rau koa goi, meke evaṉia goi sa tinasuna hie koa rau, meke koasa qua butubutu. Lopu toṉoto sapu gua tavete nau goi hie. 10 Na vegua ke tavetia goi si asa?"
11 Meke olaṉa se Ebarahami, "Balabala ia rau sapu gina loke tie tani si hite pamaṉa nia sa Tamasa, meke kote va mate au, meke vagia sa qua barikaleqe," gua si asa. 12 "Ba hinokara tugo, sapu na vavenequ tugo si asa, sina na tuna vineki sa tamaqu, lopu sa tinaqu; meke haba ia rau si asa," gua se Ebarahami. 13 Ke sipu garunu taloa nau e Tamasa koasa popoa tanisa tamaqu, meke la koari na votiki popoa, si zama ia rau si asa, "Kaqu vata dogoro nia goi sa mua tataru koa rau, meke tozini sari doduru tie, sapu arau si na tasimu koreo," gua si asa.
14 Meke va pule la ia Abimeleki koe Ebarahami se Sera, meke koasa totoso tugo asa, si ponia sipi na bulumakao meke na pinausu tie sa si asa. 15 Meke zama la koe Ebarahami si asa, "Hie sa doduruna sa qua pepeso; la mamu koa koasa vasina sapu hiva nia goi." 16 Meke zama la koe Sera si asa, "Ponia rau koasa tasimu si keke tina poata siliva, pude va sosodea koari doduru pu koa koa goi, sapu lopu sea si goi."
17-18 Koa gua sapu ele ta evaṉa koe Sera, sapu sa barikaleqe te Ebarahami, si lopu va bokai e Zihova, pude vagi koburu sari na barikaleqe pa vetu tanisa baṉara Abimeleki. Ke varavara nia Ebarahami se Abimeleki, meke salaṉia Tamasa si asa. Meke salaṉia tugo sa sa nana barikaleqe, meke sari nana barikaleqe pinausu, pude boka vagi koburu si arini, gua.

21

Sa Pinodo te Aisake

1 Meke mana nia e Zihova se Sera, gua tugo sapu ele va tatara vekoa Sa koasa. 2 Aritiana si asa, meke podoa sa si keke tuna koreo koe Ebarahami, sipu barogoso si asa. Ta podo sa koreo koa sa totoso sapu ele mutia Tamasa pude podoa sa.* 3 Meke poza nia Aisake e Ebarahami si asa, 4 meke sipu ka vesu ranena podo gua sa, si magua Ebarahami si asa, gua puta tugo sapu garunu nia Tamasa koa sa.* 5 Ebarahami si keke gogoto vuahenina, sipu podo se Aisake. 6 Meke zama se Sera, "Ele va hegere au Tamasa si rau, ke sari doduru tie pu avoso nia sapu gua asa si kaqu somana hegere turaṉau," gua si asa. 7 Meke zama pule si asa, "Loke tie hokara si ele boka tozi nia se Ebarahami sapu kaqu va susu koburu se Sera. Ba podoa mo rau sa tuna sipu barogoso si asa," gua si asa.
8 Meke noma sage sa koburu, meke koasa rane sipu luara susu si asa, si tavetia Ebarahami si keke inevaṉa nomana.
9 Ba pa totoso asa si dogoria e Sera sapu e Isimeli, sa tuna e Hega sa barikaleqe Izipi sapu va podo nia e Ebarahami, si va sisire nia na hegere nia sa se Aisake. 10 Ke zama la koe Ebarahami si asa, "Mu hitu pania sa barikaleqe pinausu hie meke sa tuna koreo. Ura sa tuna koreo sa barikaleqe hie si lopu kaqu tagoa si keke vasi mua tinagotago, sapu

* **21:2** Hib 11:11 * **21:4** Zen 17:12; TTA 7:8

kaqu tagoa e Aisake sa tuqu koreo.”* 11 Meke lopu qetu nia Ebarahami
sa ginugua hie, sina na tuna koreo tugo sa se Isimeli. 12 Ba zama la koe
Ebarahami sa Tamasa, “Mu lopu talotaṉa nia sa koreo, meke se Hega sa
mua barikaleqe pinausu. Ba mamu tavetia mo sapu gua tozi nigo e Sera;
ura koe Aisake si kaqu gore mae gua sari na tutimu, sapu ele va tatara
nia Rau.* 13 Kaqu poni va soku nia koburu Rau, sa tuna koreo sa mua
barikaleqe pinausu sana, meke kaqu ta evaṉae keke butubutu lavata. Ura
na tumu koreo tugo si asa.”

14 Ego, pana munumunu hokara pa koivugona, si vala i Ebarahami koe
Hega si kaiqa ginani meke keke bogu kapu qoti, sapu siṉia na kolo, meke
va papani sa pa mudina meke garunu taloa nia. Meke taluarae si asa,
meke ene vilovilorae pa korapa qega Biasiba. 15 Meke sipu paho sa kolo, si
veko pania sa sa koburu pa kauruna keke huda hitekena, 16 meke la habotu
nana padana keke gogoto mita seuna. Meke zama pa korapa bulona, “Ke,
lopu hiva dogoria rau matena sa qua koburu.” Sipu korapa habotu si asa
vasina, si podalae kabo si asa.

17 Meke avosia Tamasa korapa kabo sa koburu, meke zama gore mae pa
maṉauru sa mateana te Tamasa koe Hega, “Na sa si talotaṉa nia goi ta
Hega? Mu lopu matagutu; ele avosia Tamasa sa kabona sa koreo. 18 Turu,
mamu la va manotia, mamu va mokomokoa; sa tuti sapu kaqu gore mae
gua koasa, si kaqu va evaṉae nia keke butubutu lavata Rau si asa.” 19 Va
dodogorae i Tamasa sari na matana, meke dogoria sa si keke berukehe. Ke
la utuvu va siṉia sa sa bogu kapu qoti, meke va napoa sa sa koreo. 20 Sipu
noma sage se Isimeli si koa koasa sa Tamasa. Meke ta evaṉae keke tie
hukue bokabokana, sipu koa pa korapa qega pa Parani si asa. 21 Meke va
haba nia keke barikaleqe Izipi sa tinana si asa.

Sa Vinariva Egoi pa Varikorapana Ebarahami meke e Abimeleki

22 Meke koasa totoso sana, si la sari Abimeleki meke Pikole, sa palabatu
varipera tanisa nana qeto minate, meke la zama koe Ebarahami, “Sa
Tamasa si koa koa goi koari doduru mua tinavete.* 23 Ke mamu va tatara
nia pa kenuna sa Tamasa tani, sapu lopu kaqu sekesekei nau goi, meke
sari na qua koburu ba be sari na tutiqu. Ele tataru nigo rau, ke mamu va
tatara nia sapu agoi ba kaqu tataru nau tugo, meke sa popoa sapu korapa
koa ia goi.”

24 Meke zama se Ebarahami; “Kote zama tokotokoro si rau.”

25 Meke zama nia Ebarahami koe Abimeleki si keke berukehe sapu ele
zau vagia ri na nabulu te Abimeleki. 26 Meke zama se Abimeleki, “Lopu
gilania rau sapu esei ele tavetia si asa. Meke agoi ba lopu tozi nau tugo
guguana, meke hie sa totoso kekenu sapu avosia rau si asa.” 27 Meke
vala i Ebarahami si kaiqa sipi na bulumakao, koe Abimeleki, beto asa si
tavetia ri karua si keke vinariva egoi pa varikorapadia. 28 Meke paqaha
vagi Ebarahami koasa nana rovana, sari ka zuapa tuna sipi mamaqota,
29 meke nanasia Abimeleki si asa, “Na vegua ke tavete gua sana si goi?”

30 Meke olaṉa se Ebarahami, “Mu vagi goi sari ka zuapa tuna sipi hire.
Tavetia rau si hie, pude va egoa goi, sapu arau sa tie si gelia sa berukehe
hie.” 31 Gua asa ke, ta pozae Biasiba* sa vasina asa, sina koasa vasina asa
si zama tokotokoro sari karua.

---

* **21:10** Qal 4:29-30 * **21:12** Rom 9:7; Hib 11:18 * **21:22** Zen 26:26 * **21:31** Sa ginuana Biasiba sina Berukehe tanisa zinama tokotokoro.

32 Meke sipu beto tavetia ri karua sa vinariva egoi hie pa Biasiba, si
pule la dia pa Pilisitia sari Abimeleki meke se Pikole. 33 Beto asa, si letea
Ebarahami si keke huda tamarisiki pa popoa Biasiba, meke vahesia sa se
Zihova, sa Tamasa toa holana. 34 Meke koa seunae hola tu pa popoa Pilisitia
se Ebarahami.

22

Garunia Tamasa se Ebarahami pude Va Vukivukihi nia se Aisake

1 Meke sipu ele hola saripu gua hire, si podekia Tamasa se Ebarahami;
meke tiokia Sa si asa, "Ebarahami!" Meke olaṉa se Ebarahami: "Hiera si
rau!" gua si asa.*
2 Meke zama sa Tamasa, "Turaṉia se Aisake, sa tumu koreo titekena, sapu
tataru hola nia goi; mamu ene la pa popoa Moraia. Meke koasa toqere
vasina, sapu kaqu va dogoro nigo rau, si mamu va vukivukihi mae nia koa
Rau si asa."*
3 Ke pa koivugona, pana munumunu hokara, si va namanama i
Ebarahami si kaiqa huda pude tanisa vina vukivukihi, meke va hakei sa
koasa doṉ'ki meke turaṉia sa se Aisake, meke sari karua nabulu, meke
topue la koasa vasina sapu ele tozi nia Tamasa koasa. 4 Meke pa rane vina
ṉeta si doṉo la ia Ebarahami pa seu sa vasina asa. 5 Meke zama la koari
nana nabulu si asa, "Mi koa turaṉia tani sa doṉ'ki, arau meke sa koreo
si kote la panahoi, meke la vahesi; beto asa, si kote pule mae si gami koa
gamu."
6 Meke va paleke nia Ebarahami koe Aisake sa iqoso huda tana va
vukivukihi va uququ; meke asa telena palekia sa magu meke sa nika. Meke
sipu korapa ene keke gua la sari karua, 7 si zama se Aisake, "Tamaqu!"
Meke olaṉa se Ebarahami, "Hiera si rau, tuqu." Meke nanasa se Aisake,
"Sa nika meke sari na huda si koadia, ba avei sa lami pude va vukivukihi
nia?"
8 Meke olaṉa se Ebarahami, "Tamasa mo telena kote ponini gita si keke
lami," meke ene keke gua la sari karua.
9 Meke sipu mae kamoa ri karua sa vasina sapu ele tozia Tamasa koa sa,
si tavetia Ebarahami si keke hope, meke va hake va toṉoti sa sari na huda,
meke pusia sa se Aisake, sa tuna koreo, meke va hakea sa pa hope, koa
rina huda.* 10 Meke avaṉae nia Ebarahami sa magu pude va matea si asa
gua, 11 si titioko gore mae gua pa maṉauru sa mateana te Zihova koasa,
"Ebarahami, Ebarahami!"
Meke olaṉa si asa, "Hiera si rau," gua si asa.
12 Meke zama si asa, "Mu lopu va sigitia sa koreo, babe tavete nia keke
toṉa goi si asa. Ele gilania Rau kamahire sapu pamaṉa nia goi sa Tamasa,
sina lopu ruritia goi sa tumu koreo titekena koa Rau," gua si Asa.
13 Meke liṉana la mae se Ebarahami, meke dogoria sa si keke sipi kokoreo
sapu soqo nia kikihona pa korapa roga. Meke la vagia sa si asa, meke hobe
nia sa koasa tuna koreo, pude va vukivukihi va uququ la nia koe Zihova.
14 Meke poza nia "Kaqu poni gita e Zihova" Ebarahami sa vasina asa, meke
pa rane tugo hie sari na tie si zama, "Kaqu va nama poni gita e Zihova koasa
Nana toqere, gua."
15 Meke titioko gore mae koe Ebarahami sa mateana te Zihova pa
maṉauru pa vina rua totoso, 16 zama se Zihova, "Zama tokotokoro pa
pozaqu soti si Rau, sapu kaqu mana nigo Rau si goi, sina ele tavetia goi si

* **22:1** Hib 11:17-19 * **22:2** 2 Koron 3:1 * **22:9** Zem 2:21

asa, meke lopu ruritia goi sa tumu koreo titekena koa Rau.* 17 Va tatara nia
Rau sapu kaqu mana nigo meke poni va soku nigo tutimu Arau si goi, gua
rina pinopino pa galegalearane babe na onone pa masamasa kolo. Meke
kaqu va kilasi rini sari na dia kana meke vagi sari dia popoa.* 18 Meke
sari doduru butubutu si kaqu tepa Au pude manani, gua sapu ele mana
nia Rau sa tutimu, sina ele va tabei goi sari doduru Qua zinama," gua se
Zihova 19 Meke kekere pule la koari nana nabulu se Ebarahami, meke keke
gua la pa Biasiba si arini, meke la koa vasina se Ebarahami.

Sari na Tututi Gore Mae gua koe Nehoa

20 Meke sipu hola kaiqa vuaheni, si gilania Ebarahami, sapu ari ka vesu
sari na koburu te Nehoa sa tasina saripu va podoni sa koe Milika. 21 Se
Uzi sa tuna koreo kenuna, sa tasina koreo sa se Buzi, meke se Kemueli sa
tamana e Arami, 22 Kesedi, Hazo, Pilidasi, Zidilape meke Betueli. 23 Betueli
sina tamana e Ribeka. Ari ka vesu sari na tuna koreo saripu va podoni
e Nehoa koe Milika. 24 Meke va podoni Nehoa koasa nana barikaleqe
pinausu, sapu se Reuma, sari Teba, Qahami, Tahasi, meke e Ma'aka.

23

Sa Minate te Sera meke sa Hinoluna sa Vasina Popomunuana

1 Ego, sa tinoa te Sera si kamoa keke gogoto hiokona zuapa vuahenina,
2 meke mate si asa pa Heboroni pa popoa Kenani, meke kabo ia Ebarahami
si asa.
3 Beto asa, si taluarae si asa koasa vasina pu korapa eko sa tinina sa nana
barikaleqe, meke la zama si asa koasa tie Hitaiti, 4 "Arau si na tie karovoqu
mo sapu korapa koa koa gamu tani. Mi vata holuni kaiqa mia pepeso, pude
boka pomunu nia rau sa qua barikaleqe," gua si asa.*
5 Meke olaṉa sari na tinoni Hitaiti, 6 "Mu va avoso mae koa gami, baṉara.
Gami si doṉo atu nigo keke koimata ṉiṉiramu si agoi. Mu pomunu nia sa
mua barikaleqe koasa popomunuana leana hola sapu tagoa gami. Kaqu
qetu nia mo gami pude ponigo si keke popomunuana, pude boka pomunia
goi si asa," gua si arini.
7 Meke todoṉo pa kenudia rini se Ebarahami. 8 Meke zama, "Be hiva nau
gamu pude pomunu nia rau sa qua barikaleqe tani, si mamu tepa poniau
koe Eporoni tuna koreo e Zoha, 9 pude va holu nau sa sa bae pa Makapela,
sapu koa tata pa hukihukirina sa nana inuma. Nanasia pude va maea sa
koa rau sa doduruna sa hinoluna pude boka tabaria rau pa kenumia gamu
tani, pude boka tagoa rau si keke vasina popomunuana," gua si asa.
10 Ba se Eporoni telena, si korapa habotu somanae nana koari kaiqa tie
Hitaiti koasa vasina pu hoke vivinei rini pa nuqunuquruana koasa barana
sa vasileana lavata. Ke sipu korapa avosia ri doduru tie vasina, si olaṉa si
asa, 11 "Mu avoso mae baṉara. Kaqu ponigo rau sa doduruna sa inuma,
meke sa bae sapu koa vasina. Ego, pa kenudia rina qua tinoni soti, si kaqu
ponigo rau si asa, pude boka pomunu nia goi sa mua barikaleqe," gua si
asa.
12 Ba todoṉo pule pa kenudia ri na tinoni Hitaiti se Ebarahami, 13 meke
zama la koe Eporoni, pude boka avosia ri doduru tie gua. "Mu va avoso
mae. Kaqu holua rau sa doduruna sa inuma. Mamu vagia sa hinoluna,
pude maqu pomunu nia sa qua barikaleqe vasina," gua si asa.

---

* **22:16** Hib 6:13-14 * **22:17** Hib 11:12 * **23:4** Hib 11:9,13; TTA 7:16

14 Meke olaṉa se Eporoni, 15 “Qua baṉara, sa hinoluna sa pepeso si
padana mo ka made gogoto poata siliva. Vegua sapu gua asa, koa gita
karua? La mamu pomunu nia sa mua barikaleqe,” gua si asa. 16 Va ego ia
Ebarahami si asa, meke pada vala nia sa sa garona sa poata sapu poza ia e
Eporoni pu avosia ri na tie, sapu ka made gogoto poata siliva, padana gua
tugo sapu hoke tavetavete nia ri na tie holuholu.
17 Gua asa ke tagoa e Ebarahami sa pepeso te Eporoni pa Makapela, sapu
koa pa kali gasa rimata pa Mamere. Ta vagi turaṉae beto tugo sa inuma
meke sa bae, meke sari doduru hudahuda pa korapana sa inuma, kamoa
sa hukihukirina sa tinago sana. 18 Meke sari doduru tie Hitaiti pu habotu
turaṉae koe Eporoni si variva gilana nia rini sapu holua Ebarahami sa
pepeso.
19 Beto asa, si tiqe pomunu nia Ebarahami se Sera, sapu sa nana
barikaleqe, pa korapa bae pa popoa Kenani. 20 Ke sa inuma, meke sa bae,
pu koa vasina, sapu tadi na tie Hitaiti tatasana, si ta evaṉae na tinago te
Ebarahami, pude nana vasina popomunuana.

24

Sa Barikaleqe te Aisake

1 Kamahire si barogoso sisigiti se Ebarahami, meke mana nia e Zihova
si asa koari doduru tiṉitoṉa saripu ele taveti sa. 2 Meke zama la koasa
nabulu sapu ele koa va seunae hola meke kopuni sari doduru pu ele tagoi
sa, “Mamu taṉini mae ia sa nenequ,* pude mamu zama tokotokoro. 3 Hiva
nigo rau pude zama tokotokoro si goi pa pozana e Zihova, sa Tamasa
maṉauru meke pepeso, sapu lopu kaqu vizatia goi, si keke barikaleqe
tanisa tuqu koreo, koari na tinoni tani pa Kenani. 4 Ba kaqu pule la si
goi koasa popoa vasina podo rau, koari na turaṉaqu soti; mamu la vagia
si keke barikaleqe tanisa tuqu koreo sapu se Aisake.”
5 Ba nanasa sa nabulu, “Vegua be korona luliau sa vineki meke mae pa
popoa hie, kaqu turaṉa la nia rau sa tumu koreo koasa popoa vasina mae
gua mu?”
6 Meke olaṉa se Ebarahami, “Lokari, lopu kaqu turaṉa la nia goi sa tuqu
koreo vasina! 7 Se Zihova, sa Tamasa pa Maṉauru si turaṉa vura nau pa
popoa tanisa tamaqu, meke pa popoa tadi na turaṉaqu, meke ele va tatara
zoṉazoṉa nau Sa sapu kaqu poni nia Sa sa popoa hie koa rini pu tuti gore
mae gua koa rau. Kaqu garunu va kenue atu nia Sa koa goi sa mateana,
pude boka vagia goi sa barikaleqe tanisa tuqu koreo vasina. 8 Be korona
luli koa goi sa vineki, si kaqu ta rupaha si goi koasa vina tatara hie, ba
lopu kaqu turaṉa la nia goi sa tuqu koreo hie vasina.” 9 Ke veko la nia sa
nabulu sa limana, pa nenena sa nana baṉara, sapu se Ebarahami, meke
zama tokotokoro gua tugo sapu tepa ia Ebarahami koasa.
10 Meke vagi sa nabulu pu kopuni sari na tinago te Ebarahami sari ka
manege puta kameli tanisa nana palabatu, meke topue la koasa vasileana
lavata, vasina pu koa se Nehoa pa kali la gua, pa popoa Mesopotemia.
11 Meke sipu kamo sa vasina, si va habotu gorei sa koasa berukehe pa
sadana sa vasileana lavata sari na kameli, na ele veluvelu sa popoa na
totoso pude vagi kolo sari na barikaleqe. 12 Meke varavara guahe si asa,
“Ke Zihova, Agoi sa Tamasa tanisa qua palabatu Ebarahami, Mamu va boka
au pa rane ṉinoroi, Mamu tataru nia sa qua palabatu Ebarahami. 13 Dotu,

* **24:2** Sa hahanana hie si lopu bakala valeana, ba gina pude vata dogoro nia sa tie sapu lopu boka hobea sa sa nana vina tatara.

hiera si rau, korapa turu aqa pa berukehe, vasina sapu kote mae utuvu kolo sari na tudia vineki rina tie koasa vasileana nomana hie. 14 Pana be zama gunia he rau si keke vineki, ‘Mu va gore maea sa mua zagi kolo, maqu napo gequ,’ meke be zama si asa, ‘Ego napo gemu tu ba goi; maqu va napoi tugo sari na mua kameli’, be ta evaṉa sapu gua asa, si kaqu gilania rau sapu asa toṉoto sa barikaleqe tanisa mua nabulu Aisake. Meke kaqu gilania rau sapu tataru nia goi se Ebarahami sa qua palabatu.”

15 Meke sipu lopu ele va hokotia sa sa nana vinaravara si kamo mae mo se Ribeka, kokovaria nana pa avarana sa bogu kolo. Meke se Ribeka hie si na tuna vineki e Betueli, sapu se Nehoa sa tamana, meke na tasina tugo Ebarahami si asa, meke e Milika sa nana barikaleqe. 16 Na vineki tolavaena meke vaqurana hola, sapu namu loke tie hokara ele hite tiqua tinina si asa. Gore la pa kolo si asa meke va siṉia sa sa nana bogu kolo, beto asa si sage pule mae si asa. 17 Meke haqala la tutuvia sa nabulu si asa, meke zama, “Mu poni au vasi kolo koasa mua bogu kolo sana.”

18 Meke zama se Ribeka, “Leana, palabatu, napo tu ba goi,” meke tuture va gorea sa pa avarana sa bogu kolo, meke tuqea, sipu napo si asa. 19 Meke sipu beto napo sa si zama se Ribeka, “Maqu zoropo poni kolo tugo sari na mua kameli. Madi napo beto tugo sari doduru.” 20 Ke tuture zoropo beto nia sa pa naponapoana tadi na kameli sa kolo koasa nana bogu, meke haqala pilipule la si asa koasa berukehe, osolae napo va deṉa betoi sa sari doduru kameli. 21 Ba kopu totoko nia sa nabulu si asa, pude gilania sapu va bokaia Tamasa si asa babe lokari. 22 Meke sipu beto va napoi sa vineki sari na kameli, si hena ia sa tie si keke riṉi qolo, sapu noma hola hinoluna meke va sotoa sa pa isuna e Ribeka. Meke karua pizopizo qolo nomadi si va sageni sa koari na limana.

23 Meke zama si asa, “Mu tozi nau sa pozana sa tamamu. Meke vegua, pada sa nana vetu pude atu puta paki keke boṉi si rau meke sari na qua tie?” gua si asa.

24 Meke olaṉa si asa, “Sa tamaqu si e Betueli pozana, na tudia koreo ri Nehoa e Milika.” 25 Meke olaṉa si asa, “Koadia soku duduli popadi meke na ginani tadi na kameli; meke koa nana tugo sa vasina pude boka mae puta si gamu,” gua si asa.

26 Meke kokotuṉu gore sa tie, meke vahesia sa se Zihova, 27 meke zama, “Tamanae se Zihova, sa Tamasa tanisa qua palabatu se Ebarahami, sapu lopu hite malohoro kopu nia sa Nana vina tatara koasa qua palabatu. Meke turaṉa toṉoto mae nau sa koasa turaṉana soti sa qua palabatu!” gua si asa.

28 Meke haqala la pa vetu tanisa tinana sa vineki, meke la tozia sa sa doduruna sa vivinei. 29 Ego, koa nana tugo si keke tasina koreo e Ribeka, na pozana sa si e Lebani; meke haqala vura la si asa koasa berukehe vasina korapa koa sa nabulu te Ebarahami. 30 Ele dogoria tu Lebani sa riṉi pa isuna meke sari na pizopizo koari na limana sa tasina vineki, meke ele avosi tu sa koasa, sapu gua zama nia sa tie. Ke ene la koasa nabulu te Ebarahami, sapu korapa turu tata koari nana kameli koasa berukehe si asa, 31 meke zama, “Mae, mada la pa vetu. Agoi si keke tie sapu ele tamanae koe Zihova. Nasa si turu nia goi tani? Ele va namaia rau si keke vasina pa qua vetu, meke gua tugo keke vasina pude tadi na mua kameli,” gua si asa.

32 Ke nuquru la pa vetu sa tie, meke va goregorei e Lebani sari na pinaleke pa mudidia rina kameli, meke poni duduli popadi na ginani sa sari na kameli. Meke paleke ponia kolo sa sa nabulu te Ebarahami, meke

sari nana tie pude ṉuzapa va via i sari na nenedi. 33 Meke sipu ta paleke
la sari na ginani, si zama sa tie, “Lopu kaqu ture henahena si rau, osolae
tozi paki rau sapu gua hiva zamani rau,” gua si asa. Meke zama se Lebani,
“Ego, mamu zama tu ba goi,” gua si asa.

34 Meke tiqe podalae zama si asa, “Arau si na nabulu te Ebarahami.
35 Ele tamanae hola koe Zihova sa qua baṉara, meke vata evaṉae nia
keke tie tagotagona sa si asa. Ele poni va soku nia rovana sipi, na qoti,
na bulumakao, na siliva, na qolo, na pinausu koreo na vineki, kameli na
doṉ'ki Sa si asa. 36 Meke sipu ele kaleqe se Sera sa nana barikaleqe si
va podo nia sa si keke tuna koreo, meke vala betoni sa qua baṉara sari
doduru tiṉitoṉa pu tagoi sa koasa. 37 Meke va tatara nia sa qua baṉara
sa nana zinama tokotokoro koa rau pude va tabea sa nana zinama. Zama
si asa, ‘Lopu kaqu vizatia goi koari na vineki pa popoa Kenani si keke
barikaleqe pude tanisa tuqu koreo. 38 Ba kaqu la si goi koari na tinoni
tanisa tamaqu, meke koa rina turaṉaqu, mamu la vizatia si keke vineki
tanisa,’ gua. 39 Meke nanasia rau sa qua baṉara, ‘Vegua, be korona luli
koa rau sa vineki?’ 40 Meke olaṉa si asa, ‘Se Zihova sapu va tabea rau
doduru totoso, si kaqu garunu luli nia koa goi sa Nana mateana pude va
boka igo, meke kaqu la vagia goi si keke vineki tanisa tuqu koreo koari na
turaṉaqu soti, meke na butubutu tanisa tamaqu. 41 Ba keke siraṉa si koa
nana sapu boka vata rupahigo si goi koasa mua zinama tokotokoro! Be la
si goi koari na turaṉaqu, meke lopu hiva nigo rini, si ta rupaha mua mo
si goi,’ gua si asa.

42 Ba sipu kamo si rau koasa berukehe ṉinoroi, si varavara guahe si rau,
‘Ke Zihova, Tamasa tanisa qua baṉara e Ebarahami, Mu va bokau koasa
tinavete sapu korapa tavetia rau. 43 Do, hiera si rau koasa berukehe. Be
guana mae si keke vineki vaqurana pude mae vagi kolo, meke be tepa ia
rau pude poniau kolo napo koasa nana zagi, gua; 44 meke be leana, gua si
asa, meke la poni kolo tugo sa sari na qua kameli, si kaqu asa tugo si ele
vizatia Goi pude na barikaleqe tanisa koreo tanisa qua baṉara, gua. 45 Ba
sipu lopu ele va hokotia rau sa qua vinaravara, pa korapa buloqu, si mae
nana mo se Ribeka meke palekia nana pa avarana si keke bogu kolo, meke
ene gore koasa berukehe pude vagi kolo,’ gua. Meke zama la koasa si rau,
‘Poni au vasi kolo napo!’ gua. 46 Ke hinoqa ovulu gore nia sa sa nana bogu
kolo pa avarana meke zama, ‘Ego, napo tu ba goi, maqu poni kolo tugo sari
na mua kameli.’ Ke napo si rau, meke poni kolo tugo sa sari na kameli.
47 Meke nanasia rau si asa, ‘Esei sa pozana sa tamamu?’ Meke olaṉa si
asa, ‘Sa pozana sa tamaqu si e Betueli, na tudia ri Nehoa e Milika;’ gua asa
ke va soto nia riṉi rau isuna, meke va sageni pizopizo rau sari na limana,
48 meke tiqe kokotuṉu gore si rau meke vahesia se Zihova. Vahesia rau
se Zihova, sa Tamasa tanisa qua baṉara Ebarahami, sapu turaṉa toṉoto
lani au koasa turaṉana sa qua baṉara, meke boka dogoria rau sa tuna
vineki pude tanisa tuna koreo sa qua baṉara. 49 Ego, be hiva va gorevura
ia goi sa mua tinavete koasa qua baṉara, si mamu tozi nau kamahire; babe
lokari gua goi, si mamu tozi nau tugo, pude gilania sapu na sa si kaqu boka
tavetia rau.”

50 Meke olaṉa sari Lebani e Betueli, “Va hinokaria gami, sapu mae guana
koe Zihova sa ginugua hie, ke lopu gita kote vizatia si asa. 51 Ego, hiera se
Ribeka, vagia mamu turaṉa taloa nia. Mani koa na barikaleqe tanisa tuna
koreo sa mua baṉara, gua sapu ele zama nia e Zihova telena,” gua sari
karua. 52 Meke sipu avosi sa nabulu te Ebarahami sari na dia zinama

gua hire, si kokotuṉu gore si asa, meke vahesia sa se Zihova. 53 Meke vagi
vurani sa nabulu sari na poko na siliva meke na qolo sapu ele tava namadi
meke valani sa koe Ribeka; meke ponia vinariponi noma hinoludi tugo sa
sa tasina koreo meke sa tinana.
54 Beto asa si tiqe henahena na napo sa nabulu te Ebarahami, meke sari
na tie pu luli koasa, meke koa vasina si arini koasa boṉi asa. Meke sipu
vaṉunu si arini pana munumunu, si zama si asa, "Va malumau, maqu pule
la koasa qua baṉara," gua si asa.
55 Ba zama sa tasina koreo e Ribeka meke sa tinana, "Leana pude koa
paki koa gami se Ribeka pa keke vuiki, babe ka manege puta rane meke
tiqe taloa si asa," gua si arini.
56 Ba zama la koarini sa nabulu, "Mu lopu va koa seunae gami, ura ele
va bokaia mo e Zihova sa qua inene. Maqu pule la qua mo koasa qua
baṉara," gua si asa.
57 Ba olaṉa si arini, "Mada tiokia sa vineki, mada gilania sapu nasa si
kote zama nia sa." 58 Ke tiokia rini se Ribeka meke nanasia, "Vegua, hiva
luli si goi koasa tie hie?" Meke olaṉa si asa, "Uve."
59 Ke va malumia rini se Ribeka, meke sa nana nabulu pude luli koasa
nabulu te Ebarahami, meke sari nana tie. 60 Meke hire sari na zinama
saripu zamani rini sipu ponia minana rini se Ribeka, "Agoi na vavene
mami, kaqu na tinadia ri soku vurotina tie si goi! Meke kaqu raovo vagi
rina tutimu sari na vasileana lavata tadi na dia kana!" gua.
61 Meke tiqe va namanama sari Ribeka meke sari nana vineki vaqura, meke
hake koari na kameli, pude lulia sa nabulu te Ebarahami, meke podalae
ene taloa si arini.
62 Meke ele mae se Aisake pa korapa qega koasa berukehe sapu ta pozae
"Na berukehe tanisa Tamasa Toana sapu dogorau"*, gua, meke la koa
pa qega popana ta pozae Neqevi pa Kenani si asa. 63 Meke sipu enene
dodogoro nana gua si asa pa popoa qega pana veluvelu opokaputu, si
dogori sa sari na kameli sapu korapa ene mae. 64 Meke sipu dogoria Ribeka
se Aisake, si gore koasa nana kameli si asa. 65 Meke nanasa la ia sa sa
nabulu te Ebarahami, "Esei sa tie sapu korapa ene toṉoto mae hoi koa
gita?" "Asa sa qua baṉara," olaṉa gua sa nabulu. Ke vagia sa si keke nana
poko nobi, meke nobia sa sa isumatana.
66 Meke vivineini sa nabulu koe Aisake sari doduru gua pu ele taveti
sa. 67 Meke turaṉa la nia Aisake se Ribeka pa ipi te Sera, meke ta evaṉae
na nana barikaleqe si asa. Meke tataru nia Aisake se Ribeka, meke tava
manoto si asa pa mudina sa minate tanisa tinana.

25

Kaiqa Tutina e Ebarahami
(1 Koronikolo 1:32-33)

1 Meke keke pule barikaleqe pozana si e Ketura si haba ia e Ebarahami.
2 Meke va podoni sa koe Ketura sari Zimirani, Zokisani, Midiani, Isibaki
meke Sua. 3 Meke se Zokisani hie sina tamadia ri Siba meke e Dedani.
Meke sari na tutina e Dedani si ari Asura, Letusi, meke se Liumi. 4 Meke
hire sari na tuna koreo e Midiani: ari Epaha, e Epera, e Hanoki, e Abida,
meke e Eleda. Arini sari doduru tutina e Ketura.
5 Meke vala betoi Ebarahami koe Aisake sari doduru nana likakalae
saripu tagoi sa. 6 Ba sipu korapa toa nana sa si poni vinariponi sa sari
na tuna koreo saripu va podoni sa koari kaiqa nana barikaleqe. Beto asa

* **24:62** Zen 16:14

si garunu taloani sa sari na tuna koreo hire pa popoa kali gasa rimata, pude koa va seu koe Aisake, gua.

Mate meke Ta Pomunae se Ebarahami

7-8 Barogoso sisigiti se Ebarahami meke mate, sipu keke gogoto zuapa n̲avulu lima vuahenina si asa. 9 Meke pomunu nia ri karua koreo si asa, ari Aisake meke e Isimeli, pa korapa bae pa Makapela tata pa Mamere; koasa pepeso sapu tagoa Eporoni tuna e Zoha tatasana. 10 Asa sa pepeso sapu holua Ebarahami koari na tie pa butubutu Hitaiti. Vasina si ta pomunae beto sari Ebarahami meke e Sera sa nana barikaleqe.* 11 Meke pa mudina sa minate te Ebarahami, si mana nia Tamasa sa tuna koreo sapu se Aisake. Meke koa tata si asa koasa berukehe sapu ta pozae “Tanisa Tamasa Toana sapu dogorau”, gua.

Sa Tutina e Isimeli
(1 Koronikolo 1:28-31)

12 Hie sa vivineina sa tuna Ebarahami, sapu se Isimeli, sapu va podo nia Ebarahami koe Hega, sa barikaleqe Izipi, sa pinausu te Sera. 13 Ego, hire sari na pozadi rina tuna koreo e Isimeli, meke sari na varilulidi rina dia pinodo: e Nebaioti, e Kedara, e Adibilu, e Mibisami, 14 e Misima, e Duma, e Masa, 15 e Hadadi, e Tema, e Zetura, e Napisi, meke e Kedema. 16 Arini sari na tiatamadia ri ka manege rua butubutu, meke ta pozae luli tugo koari na pozadi sari na dia vasileana, meke sari na vasidi pu koa varigarae rini. 17 Meke keke gogoto toloṉavulu zuapa vuahenina se Isimeli meke tiqe mate. 18 Meke koa pa kali popoa pa vari korapana Havila meke Sura sari na tutina e Isimeli, meke kamo la gua tugo pa kali gasa rimata pa popoa Izipi, sapu pa siraṉa la gua pa popoa Asiria. Koa varipaqapaqahi koari kaiqa tutina pule te Ebarahami si arini.

Sa Pinodo te Isoa meke e Zekopi

19 Hiera sa vivineina sa tuna koreo e Ebarahami, sapu se Aisake. 20 Ka made n̲avulu puta vuahenina se Aisake, sipu haba ia sa se Ribeka, sa tuna vineki e Betueli. Se Betueli hie sina tie Aramea, pa popoa Mesopotemia si asa. Se Ribeka hie si na vavenena e Lebani. 21 Meke varavara la nia Aisake koe Zihova sa nana barikaleqe, sina tige si asa, meke va egoa e Zihova sa nana tinepa, ke tiqe aritiana se Ribeka. 22 Meke gilania Ribeka sapu kote karua sari na tuna pa korapa tinina, ba sipu lopu ele podo sari karua, si variṉazai sari karua pa korapa kokoana koburu. Ke zama si asa, “Na vegua ke ta evaṉa tu koa rau sapu guahe?” gua si asa. Ke la nanasa nia inolaṉa sa se Zihova.

23 Meke zama la se Zihova koasa,
“Karua koburu si kote podoi goi pa korapa tiamu,
meke kote vura mae si karua butubutu lavata,
meke kaqu vari pinopinoi sari karua tie arini.
Sapu keke si kote n̲iṉira hola nia si keke,
meke kaqu nabulu nia sa kenuna sapu mudina.”*

24 Meke kamo sa totoso tanisa si podoi sa sari karua tuna koreo. 25 Meke sapu kenuna si bulabula, meke pulupulu sa tinina. Ke poza nia Isoa rini si asa. 26 Meke taṉini va nabua sapu vina rua sa huhubakuluna e Isoa totoso podo si asa; ke poza nia Zekopi rini si asa. Ka onomo n̲avulu puta vuahenina se Aisake, sipu podo sari karua avisi hire.

Holuholu nia Isoa Koe Zekopi sa N̲iniraṉira koasa Nana Pinodo Va Kenue

* **25:10** Zen 23:3-16 * **25:23** Rom 9:12

27 Meke sipu noma sage sari karu koreo, si ta evaṉae na tie bokabokana
pa hukue se Isoa. Hoke hiva ene va seu si asa, ba se Zekopi si na tie bule,
meke hoke kokoa mo tata koari na ipi si asa. 28 Hoke hukue ponia Isoa
se Aisake, gua asa ke tataru nia sa si asa, ba se Ribeka si tataru nia sa se
Zekopi.
29 Keke rane sipu korapa raro supu bini se Zekopi, si kamo pule beto
hukuena se Isoa, meke ovia si asa. 30 Meke zama la koe Zekopi se Isoa, “Ke
ovia hola qua. Poni nau vasi supu ororana valeana sana.” Gua asa ke ta
pozae Edomu si asa.
31 Meke olaṉa se Zekopi, “Leana, maqu ponigo, be poni nau goi sa mua
ṉiniraṉira koasa mua pinodo koreo va kenue,” gua si asa.
32 Meke zama se Isoa, “Leana hola! Na tata mate ovia qua si rau; na
tiṉitoṉa leana sa si kaqu evaṉia sa qua ṉiniraṉira pa qua pinodo va
kenue?” gua si asa.
33 Meke olaṉa se Zekopi, “Ego, kekenu si mamu zama tokotokoto mae
koa rau, sapu kaqu poni mae nia goi koa rau sa mua ṉiniraṉira pa mua
pinodo va kenue.” Ke zama tokotokoro se Isoa, meke va karovo la nia sa
koe Zekopi sa nana ṉiniraṉira pa nana pinodo va kenue.* 34 Meke ponia
bereti na supu bini e Zekopi se Isoa, meke zomuzomue na hoe va isisuru
si asa, meke gasa turu, meke taloa nana. Gua asa sapu hiva nia Isoa sa
ginani hola nia sa nana ṉiniraṉira koasa nana pinodo va kenue.

26

Koa pa Qera se Aisake

1 Ego ta evaṉa si keke soṉe koa sa popoa, gua tugo sa soṉe sapu ta evaṉa
pa totoso te Ebarahami. Meke topue la pa Qera se Aisake koe Abimeleki, sa
baṉara tadi na tie Pilisitia. 2 Meke vura koe Aisake se Zihova meke zama,
“Mu lopu gore la pa Izipi; mu koa mo koa sa vasina sapu kaqu tozi nigo
Rau pude koa. 3 Mu koa paki koasa popoa hie, meke kaqu somana koa koa
goi si Rau, meke kaqu mana nigo Rau si goi. Ura kaqu poninigo Rau meke
sari na tutimu sa doduruna sa popoa hie. Kaqu va gorevura ia Rau sa vina
tatara, sapu tokoro vekoa Rau koe Ebarahami, sa tamamu. * 4 Kaqu va
sokui Rau sari na tumu, soku gua rina pinopino pa maṉauru, meke kaqu
ponini Rau koari na tutimu goi sari doduru popoa hire. Meke kaqu tepa
Au ri doduru butubutu si Rau pude manani si arini, gua sapu ele manani
Rau sari na tutimu goi. 5 Kaqu mana nigo Rau si goi, ura ele va tabe au
Ebarahami si Rau, meke kopuni sari doduru Qua tinarae na ginarunu.”
6 Ke koa mo pa Qera se Aisake. 7 Meke nanasa nia rina tie vasina sa nana
barikaleqe, sina leleana hola si asa. Meke olaṉa se Aisake, “Na vavenequ
si asa,” guni sa, sina matagutu tozia sa sapu na nana barikaleqe si asa, na
hako tava mate nana koari na tie vasina, meke vagia rini se Ribeka, gua.
8 Meke sipu ele koa seunae vasina se Aisake, si hopikae vura nana keke
rane pa vuida gua se Abimeleki, sa baṉara, si dogoro pohoa sa se Aisake,
sapu korapa hapahapa nia sa se Ribeka, sa nana barikaleqe. 9 Ke tiokia
Abimeleki se Aisake meke zama ia, “Ai, na mua barikaleqe mo goi si asa!
Na vegua ke zama si goi, ‘Na vavenequ mo si asa,’ gua?” Meke olaṉa se
Aisake, “Na balabala ia rau, sapu kote tava mate si rau, be zama si rau
sapu na qua barikaleqe si asa,” gua.
10 Meke zama se Abimeleki, “Nasa sapu tavetia goi koa gami? Be guana
ele puta turaṉia keke tie sa mua barikaleqe si kote agoi mo ṉatina sa mami

* **25:33** Hib 12:16 * **26:3** Zen 22:16-18

sinea," gua si asa. 11 Meke zama va balau i Abimeleki sari doduru nana
tie, "Be keke tie si ṉoṉovalia sa tie hie meke sa nana barikaleqe si kaqu
tava mate si asa," gua.
12 Meke lelete pa popoa sana se Aisake, meke koasa vuaheni tugo sana, si
keke gogoto totoso si pakepakete si asa, hola nia sapu gua ele letei sa, ura na
mana nia Tamasa si asa. 13 Meke ta evaṉae tie tagotago si asa osolae kamoa
sapu tagotago va hola si asa. 14 Koa gua sapu soku hola sari nana rovana
sipi, na bulumakao, meke soku tugo sari nana nabulu, si konokono nia
rina tie Pilisitia si asa. 15 Ke tamunu ni pepeso rini sari doduru berukehe,
saripu geli rina nabulu tanisa tamana sapu se Ebarahami, totoso toana si
asa.
16 Meke zama ia Abimeleki se Aisake, "Mamu taloa pa mami popoa
kamahire; ura ele ṉiṉira holani gami goi si gami." 17 Ke taluarae se Aisake,
meke la koa paki pa pezara pa Qera. 18 Meke geli pule sa sari na berukehe
saripu ta gelidi koari na totoso te Ebarahami, saripu ele va nosoi rina tie
Pilisitia pa mudina sa minate te Ebarahami. Meke poza puleni sa sari na
pozadi saripu pozani sa tamana koarini.
19 Meke gelia rina nabulu te Aisake si keke berukehe koasa pezara meke
vagi kolo vasina sarini. 20 Meke sari na tie kopu sipi tadi pa popoa Qera si
varitokei koari na tie kopu sipi te Aisake. Zama si arini, "Tamigami sa kolo
hie," gua. Ke poza nia "Varitokei," Aisake sa berukehe. 21 Meke geli pulea
rina nabulu te Aisake, si keke berukehe, meke varitokei pule nia pule rini
si asa, ke poza nia, "Varikanai," pule sa si asa. 22 Meke rizu taloa pule si
arini koasa vasina asa, meke la geli pulea pule rini si keke berukehe meke
loke tie vari nominomi nia si asa; ke poza nia, "Tinarupaha," sa si asa.
Meke zama si asa, "Kamahire, si ele ta rupaha koe Zihova pude koa pa
popoa hie meke kaqu koa valearanei si gita tani," gua si asa.
23 Beto asa, si taluarae si asa vasina meke sage la pa Biasiba. 24 Meke
koasa boṉi sana si vura koasa se Zihova meke zama, "Ārau tugo sa Tamasa
tanisa tamamu e Ebarahami, mu lopu koa matagutu, sina koa koa goi si
Rau. Kaqu mana nigo Rau meke kaqu va sokui Rau sari na tutimu, sina
koa gua koasa Qua vina tatara koe Ebarahami sa Qua nabulu," gua si Asa.
25 Meke kuria e Aisake vasina si keke hope, meke vahesia sa se Zihova.
Meke va turua sa sa nana ipi poko vasina, meke gelia pule ri nana nabulu
si keke berukehe.

Sa Vinariva Egoi te Aisake meke Abimeleki

26 Meke taluarae pa Qera se Abimeleki, meke somana luli koasa se
Ahuzati, sa nana tie totoli, meke se Pikole sa nana palabatu varipera, pude
la dogoria se Aisake, gua. 27 Meke nanasa la i Aisake si arini, "Na vegua
ke hiva mae dogorau gamu kamahire si rau, sina ele kukiti nau gamu
tatasana, meke ele hitu pani au gamu koasa mia popoa?" gua si asa.
28 Meke olaṉa si arini, "Kamahire tu gilania gami sapu koa koa goi se
Zihova; ke balabala ia gami sapu kaqu ta hivae si keke vinariva egoi pa
varikorapada gita. Hiva nigo gami pude zama hinokara si goi, 29 sapu lopu
kaqu kana gami goi kekeṉoṉo gua tugo sapu lopu kana atu igo gami, gua
sapu toka nigo gami meke garunu taloa nigo pa binule. Meke kamahire
si ta gilana va bakala sapu mana nigo e Zihova si goi." 30 Meke tavetia
Aisake si keke inevaṉa meke henahena na napo si arini. 31 Meke pana
munumunu vaqavaqasa, si taveti rini sari na dia vina tatara nabudi meke
zama tokotokoro. Beto asa, si luluari Aisake meke varipaqahi koasa dia
binaere si arini.

32 Meke koasa rane sana si mae koe Aisake sari nana nabulu meke tozia
koasa sa guguana sa berukehe sapu ele gelia rini. Zama si arini, “Ele
dogoria gami sa kolo,” gua. 33 Meke poza nia, “Zama tokotokoro” sa sa
berukehe asa. Meke gua asa ke ta pozae, “Biasiba” sa vasileana asa.

Sari na Barikaleqe Karovodi te Isoa

34 Sipu ele ka kamo made ṉavulu puta vuahenina se Isoa si haba i sa si
karua vineki Hitaiti, ari Zuditi, sa tuna vineki e Beri, meke e Basemati, sa
tuna vineki e Eloni; 35 ke lopu koa qetu sari Aisake e Ribeka.

27

Mana nia Aisake se Zekopi

1 Ego, sipu ele barogoso sisigiti se Aisake meke ele rida sari na matana
ke lopu boka dodogorae si asa, si tiokia sa se Isoa, sa tuna koreo kenuna
meke zama, “Tuqu!” Meke olaṉa se Isoa, “Hiera si rau!” gua si asa.
2 Meke zama la se Aisake, “Ele barogoso si rau, meke lopu gilania rau
sa rane sapu kaqu mate si rau. 3 Ego, mu vagia sa mua bokala meke sari
na mua tupi, mamu la hukue pa soloso, mamu va mate poni nau keke
kurukuru. 4 Mamu kina poniau sa ginani hena lea, gugua sapu hiva nia
rau. Mamu paleke mae nia, meke pana beto hena ia rau si asa, si kaqu
ponigo rau sa qua minana, sipu lopu ele mate si rau,” gua si asa.
5 Ego, sipu korapa zama ia Aisake se Isoa, si avavoso nana mo se Ribeka.
Ke sipu topue la hukue pa soloso se Isoa, 6 si zama la koe Zekopi se Ribeka,
“Vaquru avosia mo rau sapu zama ia sa tamamu se Isoa, 7 ‘La mamu hata
poni nau keke kurukuru, mamu kina poniau. Meke pana beto hena ia rau
si asa, si maqu mana nigo rau pa kenuna e Zihova, sipu lopu ele mate rau,’
gua si asa. 8 Ego tuqu, mamu va avoso mae, mamu va tabea sapu gua kaqu
garunu nigo rau. 9 Mu la koasa rovana qoti, mamu la vizata maeni karua
qoti vaquradi na nobonobokodi. Kaqu kinai rau gua puta tugo sapu hiva
hola nia sa tamamu. 10 Beto asa, mamu la ponia koasa tamamu, meke kaqu
mana nigo sa, sipu lopu ele mate si asa,” gua sa tinana.
11 Ba zama la koe Ribeka se Zekopi, “Tinaqu, gilania goi se Isoa si
pulupulu hola sa tinina, ba arau si bulebule tiniqu. 12 Meke gina kote
tiqu au sa tamaqu meke gilanau, sapu na sekeseke nia mo rau si asa;
meke koasa ginugua asa si kote leve pule nau meke lopu kaqu vagia rau
sa minana,” gua si asa.
13 Meke olaṉa sa tinana, “Mani ta gore nia rau sa linevemu goi tuqu.
Mamu la tavetia mo sapu gua tozi nigo rau; mamu la vagi maeni koa rau
sari na qoti,” gua si asa. 14 Ke la vagi Zekopi si arini, meke paleke maeni
sa koasa tinana, meke kina kekeṉoṉo guni tugo Ribeka sari na ginani, gua
puta tugo sapu hiva nia e Aisake. 15 Meke henai Ribeka sari na poko leleadi
saripu te Isoa sa tuna kenuna, saripu kopuni sa pa vetu, meke va sageni sa
koasa tuna mudina sapu se Zekopi. 16 Meke va oponi kapu qoti sa tinana
sari na limana, meke koari vasina sapu loke kaludi pa ruana pude guana
na ruana meke sari na limana e Isoa. 17 Meke va palekeni sa sari na ginani
lomosodi koasa, meke sari na bereti saripu kinai sa.
18 Meke topue la koasa tamana se Zekopi, meke zama, “Tamaqu!” gua si
asa. Meke olaṉa sa tamana, “Arau. Esei si agoi ta tuqu?” gua si asa.
19 Meke olaṉa se Zekopi, “Arau Isoa, sa tumu kenuna; ele tavetia rau sapu
gua tozi nau goi. Ego, tekulu, mamu hena i sari na ginani, saripu paleke
maeni rau hire koa goi, pude mu poni nau sa mua minana koa rau,” gua
si asa.

20 Ba nanasia Aisake sa tuna, “Vegugua meke lopu sana vagi si goi ta
tuqu?” Meke olaṉa se Zekopi, “Ura toka nau e Zihova sa mua Tamasa,”
gua si asa.
21 Meke zama la koe Zekopi se Aisake, “Ego, tata mae ko, pude maqu tiqu
igo. Hinokara sapu e Isoa tugo si goi?” 22 Meke rizu tata la koasa tamana si
asa, meke tiqua Aisake si asa, meke zama si asa, “Sa mamalaiṉimu si gua
puta mamalaṉina e Zekopi, ba sari na limamu si gua rina limana e Isoa,”
gua si asa. 23 Ba lopu gilania Aisake sapu e Zekopi si asa, sina pulupulu
gua tugo rina limana e Isoa si asa, ke hiva vala nia mo sa sa nana minana.
24 Ba nanasa pulea sa si asa, “Vegua, hinokara sapu e Isoa tugo si goi?”
Meke olaṉa se Zekopi, “Uve, arau tugo,” gua si asa.
25 Meke zama se Aisake, “Paleke maeni sari na ginani. Pana beto
henahena rau, maqu mana nigo,” gua si asa. Ke paleke lani Zekopi sari
na ginani, meke gua tugo sari na vaeni pude tana napo. 26 Meke zama
la koasa sa tamana, “Tuqu, mu rizu tata mae mamu aho au,” gua si asa.
27 Meke sipu rizu tata la si asa pude ahoa gua, si va humaṉi Aisake sari na
poko te Isoa, ke mana nia sa si asa. Meke zama si asa, “Sa hinumaṉa lea
tanisa tuqu, si guana humaṉana sa hiqohiqo sapu ele mana nia e Zihova.*
28 Mani va gore ponigo Tamasa sa puni pa maṉauru, meke va masuri sari
na mua inuma, meke kaqu vura va sokusoku sari na mua huiti[d] na huda
vaeni. 29 Meke kaqu nabulu nigo rina butubutu si goi, meke sari na tinoni
si kaqu kokotuṉu pa kenumu goi. Meke kaqu baṉarani goi sari doduru
tasimu, meke kaqu kokotuṉu si arini pa kenumu goi. Meke sarini pu leve
nigo si kaqu ta levei tugo, meke sarini pu mana nigo si kaqu tamanae tugo
si arini,” gua si asa.*

Tepaia Isoa se Aisake pude Mana nia

30 Meke sipu beto tugo mana nia Aisake se Zekopi meke taluarae, si lopu
sana nuquru hobe mae mo se Isoa, sa tasina, beto hukuena. 31 Meke kina
ginani lomosona tugo se Isoa, meke paleke la koasa tamana. Meke zama,
“Tamaqu, tekulu mamu henai sari na ginani sapu paleke maeni rau, pude
mamu mana nau,” gua si asa. 32 Meke nanasia e Aisake si asa, “Esei si
goi?” Meke olaṉa se Isoa, “Arau Isoa sa tumu kenuna,” gua si asa.
33 Meke podalae matagutu sisigiti na neneqara beto tinina se Aisake, ke
nanasia sa, “Esei tu sapu ele va mate kurukuru meke paleke mae koa rau?
Meke tiqe beto mo hena ia rau si asa, si mae si goi. Meke ele vala nia tu
rau koasa sa qua minana, gua asa ke tanisa si asa, ninae rane ke rane,”
gua si asa.
34 Meke sipu avosia Isoa sapu gua asa, si kabo va ululae sisigiti si asa
meke zama, “Ke tamaqu, mu mana nau tugo!” gua si asa.
35 Ba olaṉa se Aisake, “Ele mae sekesekei nau sa tasimu, meke ele vagi
taloa nia sa sa mua minana,” gua si asa.
36 Meke zama se Isoa, “Hie sa totoso vina rua sapu sekesekei nau sa si
rau. Ke gotogoto tugo sapu ta pozae Zekopi si asa. Ele vagia sa sa qua
hinia koari na tiṉitoṉa saripu tagoi goi saripu tanisa koreo kenuna, meke
kamahire si ele vagi taloa nia pule sa sa qua minana. Vegua, loke minana
sapu koa hola koa goi, pude taqarau?” gua si asa.*
37 Meke olaṉa se Aisake, “Do, ele vata evaṉae nia rau na baṉara ululuna
koa goi si asa, meke ele vata evaṉaeni nana pinausu rau sari doduru

* **27:27** Hib 11:20 * **27:29** Zen 12:3 * **27:36** Zen 25:29-34

turaṉana, meke ele ponia huiti na vaeni rau si asa. Meke kamahire si loketoṉa si boka poninigo rau si goi na tuqu," gua si asa.
38 Ba lopu hite makudo tepa ososo nia Isoa sa Tamana, "Ke tamaqu kekeke mo sa minana si tagoa goi? Tamaqu, mu mana nau tugo!" Meke podalae kabo va ululae si asa.*
39 Ba zama la koe Isoa se Aisake,
"Kaqu koa va seu pa pepeso masuruna si goi,
vasina sapu loke puni pa maṉauru kaqu kamoa.*
40 Kaqu toa pa mua vedara si goi,
ba kaqu na pinausu tanisa tasimu si goi.
Meke vugorepere sipu ṉiṉira si goi,
sari na tutimu si kaqu paqaha taloa koasa nana kinopu," gua si asa.*
41 Meke kukiti nia Isoa se Zekopi, si na ele vala nia sa tamana koe Zekopi sa minana, meke balabala guahe pa korapa bulona se isoa, "Tata mae sa totoso mate tanisa tamaqu meke kaqu besu nia gami si asa; meke pa totoso asa si kaqu va matea rau se Zekopi, sa tasiqu," gua si asa.
42 Ba sipu gilania Ribeka sa binalabala te Isoa sa tuna kenuna, si tiokia sa se Zekopi sa tasina mudina meke zama ia sa, "Sa tasimu Isoa si korapa kuhana nigo pude va mate igo. 43 Ego, tuqu, mu va tabea sa qua zinama; mamu govete la koe Lebani, sa tasiqu pa Harani. 44 Mamu la koa paki vasina, osolae ibu taloa sa binugoro tanisa tasimu. 45 Meke pana muliṉi nia sa, sapu gua tavete la nia goi koa sa, si kaqu garunu atuni rau si kaiqa tie pude turaṉa pule nigo. Sina lopu hiva nia rau pude mate beto sari na tuqu pa keke rane," gua si asa.

Hakohako ni Ribeka sari Barikaleqe te Isoa

46 Meke zama la koe Aisake se Ribeka, "Ele mabo mateni rau sari na barikaleqe karovodi te Isoa. Ego be habai tugo e Zekopi sari na vineki pa popoa Hitaiti hire, si be mate qua, ba leana mo!" gua se Ribeka.

28

Ta Garunu La koe Lebani se Zekopi

1 Meke tiokia Aisake se Zekopi meke mana nia, meke tozi nia sa si asa, pude lopu kaqu haba ia sa si keke vineki pa popoa Kenani, gua. 2 "Ba mamu la pa popoa Mesopotemia, pa popoa tanisa tamana sa tamamu sapu se Betueli. Mamu la haba ia si keke vineki vasina, sa tuna sa buhimu sapu e Lebani. 3 Meke sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si kaqu mana nia sa mua vinarihaba meke poni va sokusoku nigo tumu Sa, meke kaqu ta evaṉae na tamadia ri soku butubutu si goi! 4 Meke kaqu mana nigo Sa meke sari na tutimu kekeṉoṉo gua sapu mana nia Sa se Ebarahami, meke kaqu tagoa goi sa popoa hie, vasina sapu koa ia goi, sapu ele ponia Tamasa koe Ebarahami," gua si asa.* 5 Gua asa, ke garunu taloa nia e Aisake se Zekopi pa popoa Mesopotemia, koe Lebani, sapu sa tuna koreo e Betueli, meke na tie Aramea si asa, meke na tasina tugo e Ribeka, sa tinadia ri Zekopi e Isoa.

Vagia Pule Isoa si Keke Barikaleqe

6 Meke gilania Isoa sapu ele mana nia Aisake se Zekopi, meke garunu la nia sa pa popoa Mesopotemia pude la vagia vasina si keke barikaleqe. Meke gilania tugo sa, sipu totosona mana nia Aisake se Zekopi si zama

* **27:38** Hib 12:17 * **27:39** Hib 11:20 * **27:40** Zen 36:8; 2 Baṉ 8:20 * **28:4** Zen 17:4-8

ia sa si asa, pude lopu haba ia si keke barikaleqe pa popoa Kenani, gua.
7 Meke gilania Isoa sapu ele va tabei Zekopi sari karua tiatamana, meke la
pa popoa Mesopotemia si asa. 8 Ke ele gilania Isoa sapu lopu qetuni Aisake
sa tamana sari nana barikaleqe pa popoa Kenani, 9 ke la si asa koe Isimeli
sa tuna e Ebarahami, meke la haba ia sa sa tuna vineki e Mahalata, sa
tasina vineki e Nebaioti.

Sa Pinutagita te Zekopi pa Betolo

10 Meke taluarae pa Biasiba se Zekopi meke ene la gua pa Harani. 11 Meke
sipu opokaputu sa popoa si kamoa sa si keke vasina, ke noso si asa vasina.
Meke vagia sa si keke patu, meke tarabatu nia sa si asa, meke puta. 12 Meke
putagita dogoria sa si keke halehaleana sapu podalae pa pepeso meke kamo
pa maṉauru, meke sari na mateana te Tamasa si korapa ene sage gore
koasa halehaleana asa. 13 Meke turu kapae nana pa kalina sa vasina se
Zihova, meke zama, “Arau se Zihova, sa Tamasa te Ebarahami meke Aisake.
Kaqu ponigo Rau meke sari na tutimu sa vasina hie sapu korapa ekoa goi.*
14 Meke sari na tutimu si kaqu gua ri na kavuru pa pepeso. Meke kaqu
araha la pa vari kalina sa popoa si arini. Meke koa goi meke koari na
tutimu si kaqu manani Rau sari doduru butubutu.* 15 Mamu balabala ia
sapu kaqu koa koa goi si Rau, meke kaqu kopu nigo Rau be pavei vasina
la goi, meke kaqu turaṉa pulenigo tugo Rau koasa popoa hie. Meke lopu
kaqu luarigo Rau, osolae kaqu va gorevura i tu Rau sari doduru gua pu va
tatara nigo Rau,” gua si Asa.
16 Meke tiqe vaṉunu se Zekopi meke zama, “Hinokara, e Zihova si koa
koa sa vasina hie, ba lopu gilania rau si asa!” 17 Meke matagutu sisigiti
si asa meke zama, “Ke, variva matagutu hola sa vasina hie! Gina na vetu
tugo te Tamasa, meke na sasadana sa maṉauru,” gua si asa.
18 Meke tuturei vaṉunu pana munumunu hokara se Zekopi, meke vagia
sa sa patu sapu tarabatu nia sa, meke va turua sa guana keke vina gilagila,
meke tiqe zoropo nia oela sa, pude va madia koe Tamasa, gua. 19 Meke
poza nia Betolo sa sa vasina asa. Sa ginuana sa pozapoza Betolo si na
“Vetu te Tamasa”, ba sa pozana kekenu sa vasileana asa si Luzi. 20 Meke
zama tokotokoro koe Zihova se Zekopi, “Be luli somanae koa rau si Goi,
meke kopu nau Goi koasa qua inene sapu tavetia rau, meke poniau ginani
na poko Goi, 21 meke be va lesevau Goi pa tinasuna koasa qua pinule mae
pa vetu tanisa tamaqu, si kaqu na qua Tamasa tugo si Agoi. 22 Ego, sa
vina gilagila patu hie sapu ele va turu sagea rau si na vasina sapu kaqu
tavahesi si Agoi, meke kaqu ponigo rau sa keke pa manege koari doduru
mua vinariponi koa rau,” gua se Zekopi.

29

Kamo pa Vetu te Lebani se Zekopi

1 Meke topue ene pule se Zekopi meke ene toṉoto la koasa popoa tadi na
turaṉana pa kali gasa rimata. 2 Meke mae kamo si asa koa keke berukehe
koasa vasina asa, meke dogori sa sari ka ṉeta rovana sipi korapa eko vari
likohae nia rini sa berukehe; meke koasa berukehe sana si hoke tava napo
sari na rovana sipi. Meke koa ia na tukutuku patu lavata si asa. 3 Ba pana
mae varigara beto tu sari doduru rovana sipi vasina, si hoke va rizua rina
sepati sa patu lavata meke va napoi sari na sipi. Beto asa si tuku pulea rini
sa berukehe.

---

* **28:13** Zen 13:14-15 * **28:14** Zen 12:3, 22:18

4 Meke nanasi Zekopi sari na sepati, “Kasa turaṉaqu? Pavei mae gua
mia si gamu?”
Meke olaṉa si arini, “Gami si mae gua mami pa Harani,” gua si arini.
5 Meke nanasa si asa, “Vegua, gilania tugo gamu se Lebani, sa tuna e
Nehoa?”
Meke olaṉa si arini, “Uve, gilania gami si asa,” gua si arini.
6 Meke nanasa pule la si asa, “Vegua, korapa koa valeana si asa?”
Meke olaṉa si arini, “Uve, meke hoi mo se Reseli, sa tuna vineki; korapa
turaṉa mae nia sa sa rovana sipi tanisa tamana,” gua si arini.
7 Meke zama se Zekopi, “Korapa nomana sa rane, meke lopu ele kamo
sa totoso pude varigara beto mae sari na rovana sipi, na vegua ke lopu va
napoi mo gamu si hire; mamu turaṉa taloani pude va henahenai?”
8 Ba olaṉa si arini, “Lopu kaqu boka tavetia gami sapu gua asa, osolae
mae beto tu sari doduru rovana sipi tani, meke kaqu tava rizu sa tukutuku
patu, meke kaqu boka va napoi gami sari na rovana sipi,” gua si arini.
9 Sipu korapa vivinei la koa rini se Zekopi, si turaṉa kamo ni mo Reseli
sari na sipi tanisa tamana. 10 Meke sipu dogoria Zekopi se Reseli, sa tuna
vineki e Lebani, sapu sa buhina, meke sa rovana sipi tanisa, si la pa
berukehe si asa, meke topili va rizua sa sa tukutuku patu meke va napoi
sari na sipi. 11 Beto meke la ahoa sa si asa meke kabo pa qinetu. 12 Meke
tozi nia sa si asa, “Arau si na turaṉana sa tamamu, meke na tuna koreo e
Ribeka si rau.”
Ke haqala la tozi nia e Reseli sa tamana, 13 meke sipu avosi Lebani sari
na vivineina tasina buhina hie sapu se Zekopi, si haqala la tutuvia sa si asa,
meke ṉaza ia na ahoa sa si asa, meke turaṉa la nia sa si asa pa vetu. Meke
sipu vivinei nia Zekopi koe Lebani sari doduru tiṉitoṉa sapu ta evaṉa, 14 si
zama se Lebani, “Ke hinokara hola, sapu na masaqu meke na eharaqu soti
rau si goi.” Meke koa vasina se Zekopi, pa doduruna sa sidara asa.

Nabulu nia Zekopi se Lebani

15 Meke zama la koe Zekopi se Lebani, “Namu lopu leana pude toka
hoboro nau goi si rau pa mua tinavete, sina na turaṉaqu mo rau si goi.
Vegua, na tinabara sa si hiva nia goi?” 16 Se Lebani hie si karua sari na
tuna vineki; sa pozana sapu kenuna si e Lia, meke sapu mudina si e Reseli.
17 E Lia si lopu dogodogorae valeana sari matana, ba se Reseli si leleana
meke tolavaena hola isumatana.
18 Meke tataru nia e Zekopi se Reseli, ke zama guahe si asa koe Lebani,
“Maqu tavetavete toka nigo ka zuapa vuaheni, pude mu va malumu mae
ia koa rau se Reseli pude haba ia,” gua si asa.
19 Meke olaṉa se Lebani, “Be vatua rau koa goi si leana hola nia sapu
be vala nia rau koa ke votiki tie si asa. Leana, mamu koa koa rau si goi,”
gua se Lebani. 20 Ke koa tavetavete toka nia Zekopi se Lebani pa ka zuapa
vuaheni, pude ni boka haba ia se Reseli, gua; ba sa totoso si guana ka
visavisa rane mo koe Zekopi, sina tataru hola nia sa se Reseli.
21 Meke sipu hola saripu gua hire, si zama la koe Lebani se Zekopi, “Ele
kamo mo hie sa totoso; mamu va malumia sa tumu vineki, maqu haba ia,”
gua si asa. 22 Ke tavetia Lebani si keke inevaṉa vinarihaba, meke ruvati sa
sari doduru tie pa popoa sana. 23 Ba sipu kamo sa boṉi, si turaṉa la nia tu
Lebani sa tuna vineki kenuna, sapu se Lia koe Zekopi, meke eko turaṉia
Zekopi si asa. 24 Meke vala nia tugo Lebani sa nana nabulu vineki sapu
se Zilipa koe Lia, pude na nana nabulu vineki gua. 25 Meke pa koivugona,
pana munumunu si doṉo gilania Zekopi sapu e Lia tu si asa. Ke la koe

Lebani si asa meke zama, “Na vegua ke evaṉia goi koa rau sapu guahe? Tavetavete si rau pude vagia se Reseli. Na vegua ke sekesekei nau tu goi si rau?” gua se Zekopi.
26 Meke olaṉa se Lebani, “Lopu na mami hahanana gami pa popoa hie,
si pude varihaba kekenu sa vineki mudina sipu lopu ele varihaba sa vineki
kenuna. 27 Mamu aqa paki, mada va hola pakia sa vuiki vinarihaba hie,
meke kote vatua tugo rau se Reseli, be guana va egoa goi pude tavetavete
poni pule au ka zuapa vuaheni,” gua si asa.
28 Meke va egoa Zekopi sapu gua asa, meke sipu hola sa keke vuiki koasa
nana vinarihaba, si vala nia Lebani koasa se Reseli sa tuna vineki mudina,
pude na nana barikaleqe tugo, gua. 29 Meke vala nia tugo Lebani sa nana
nabulu vineki, sapu se Biliha koe Reseli, pude na nana nabulu vineki, gua.
30 Meke eko turaṉia tugo Zekopi se Reseli, meke sa nana tataru koe Reseli si
hola nia sa nana tataru koe Lia. Meke ka zuapa vuaheni pule si tavetavete
toka nia sa se Lebani.

Sari na Koburu pu Podo Koe Zekopi

31 Meke sipu dogoria e Zihova sapu e Lia si lopu ta tatarue gua e Reseli,
si lopu va tasuna ia Sa se Lia pude podo koburu si asa. Ba se Reseli si koa
guana lopu boka podo koburu si asa. 32 Meke ari tiana se Lia, meke podoa
sa si keke tuna koreo, meke poza nia Rubeni sa si asa, sina zama si asa,
“Ele dogoria Zihova sa qua tinasuna, ke kamahire si kote tataru nau sa
loaqu si rau,” gua si asa. 33 Meke ari tiana pule si asa, meke podoa pule
sa si keke tuna koreo, meke zama, “Sina ele avosia e Zihova sapu lopu ta
tatarue si rau, ke poni nau pule Sa sa koburu koreo hie.” Meke poza nia
Simione sa si asa. 34 Meke ari tiana pule tugo si asa, meke podoa pule sa
si keke tuna koreo. Meke zama, “Kamahire si kaqu koa soto va nabu koa
rau sa qua palabatu, sina ele podoi rau sari ka ṉeta tuqu koreo,” ke poza
nia Livae sa si asa. 35 Meke ari tiana pule tugo, meke podo pulea sa si keke
tuna koreo, meke zama si asa, “Kamahire si maqu vahesia se Zihova.” Gua
asa ke poza nia Ziuda sa si asa, meke lopu podo pule koburu si asa.

30

1 Ba sipu gilania Reseli sapu loke tuna koe Zekopi si asa, si kono nia sa
sa tasina vineki, ke zama la koe Zekopi si asa, “Mu va podo nau tuqu, babe
lopu gua si kote mate qua si rau,” gua si asa.
2 Meke podalae bugoro nia Zekopi se Reseli, meke zama, “Lopu boka
tavetia rau, sapu e Tamasa mo telena boka tavetia. Sina Asa tu si hukatigo
pude lopu podo koburu si goi!”
3 Meke zama se Reseli, “Ego, hie se Biliha, sa qua nabulu vineki. Mu va
tata ia pude mani podo mae nia sa si keke koburu taqarau, meke kaqu
arau sa tinana sa koburu asa,” gua si asa. 4 Ke vala nia Reseli se Biliha
koe Zekopi, meke va tata ia Zekopi si asa. 5 Meke ari tiana se Biliha, meke
podoa sa si keke tuna koreo. 6 Meke zama se Reseli, “Ele pitua Tamasa sa
qua inokoro, meke ele avosia Sa sa qua tinepatepa meke poni nau Sa sa
tuqu koreo hie,” ke poza nia Dani sa si asa. 7 Meke ari tiana pule se Biliha
meke podoa sa si keke koburu koreo vina rua te Zekopi. 8 Meke zama
se Reseli, “Ele varipera sisigiti la si rau koasa tasiqu barikaleqe meke ele
mataqara si rau,” ke poza nia Napitalai sa sa pozana sa koburu.
9 Meke sipu gilania Lia sapu ele tava noso si asa pude lopu podo koburu,
si turaṉa la nia sa koe Zekopi se Zilipa sa nana nabulu vineki pude na
nana barikaleqe gua. 10 Meke va podo nia e Zekopi koe Zilipa si keke tuna

koreo. 11 Meke zama se Lia, “Ele gulea qua si rau!” Ke poza nia e Qadi sa
sa koburu. 12 Meke keke pule tuna koreo si va podo nia Zekopi koe Zilipa,
13 meke zama se Lia, “Qetu hola qua! Meke kamahire si kote poza nau qetu
rina barikaleqe si rau.” Ke poza nia Asa sa sa pozana sa koburu.
14 Ego, pa totoso ta pakete sari na huiti koari na inuma, si la vagi Rubeni
si kaiqa karoso madariki* meke paleke lani koe Lia sa tinana. Meke zama
la koe Lia se Reseli, “Ke tasiqu, poniau kaiqa karoso madariki tanisa tumu
koreo isara.”
15 Ba olaṉa se Lia, “Vegua, lopu ele garona tu sapu hena va seu ia goi sa
loaqu? Meke kamahire pule si korapa hiva vagi goi sari na karoso madariki
tanisa tuqu koreo?”
Meke olaṉa se Reseli, “Be poniau goi sari na karoso madariki tanisa tumu
koreo si kote boka vagia goi se Zekopi kohite boṉi meke va tata ia,” gua si
asa.
16 Meke sipu pule mae pa inuma pana veluvelu se Zekopi si la tutuvia
Lia si asa, meke zama ia, “Kaqu puta turaṉau goi si rau kohite boṉi sina
ele tabara nigo madariki tanisa tuqu koreo rau si goi.” Ke puta turaṉia
Zekopi se Lia koasa boṉi sana.
17 Meke va tabea Tamasa sa vinaravara te Lia meke ari tiana si asa,
meke podoa sa sa tuna koreo vina lima te Zekopi. 18 Meke zama se Lia,
“Ele tabarau Tamasa si rau, sina ele vala nia rau koasa qua palabatu sa qua
nabulu vineki.” Ke poza nia Isaka sa sa pozana sa koburu. 19 Meke ari tiana
pule se Lia, meke podoa sa sa tuna koreo vina onomo te Zekopi. 20 Meke
zama se Lia, “Ele poni nau Tamasa si keke vinariponi leana. Kamahire si
kaqu tataru nau sa loaqu si rau, sina ele podoa pule rau sa tuqu koreo vina
onomo,” meke poza nia Zeboloni sa si asa. 21 Mumudi si podoa sa si keke
tuna vineki, meke poza nia Daena sa si asa.
22 Meke balabala pulea Tamasa se Reseli, ke avosia Sa sa nana vinaravara
pude boka podo koburu si asa. 23 Meke aritiana si asa, meke podoa sa si
keke tuna koreo, meke zama, “Ele hena pania Tamasa sa qua kinurekure,
ke poniau tuqu koreo Sa si rau.” 24 Meke poza nia Zosepa sa si asa, meke
zama si asa, “Keke tuqu koreo pule si mani poniau e Zihova,” gua si asa.

Sa Vinariva Egoi Tadi Zekopi e Lebani

25 Sipu ele podoa Reseli se Zosepa, si zama la koe Lebani se Zekopi,
“Va malumau, maqu taloa, pude maqu pule la pa qua popoa,” gua si asa.
26 “Mamu va maei sari na qua barikaleqe, meke sari na qua koburu saripu
ele nabuluni rau koa goi. Maqu taluarae. Gilania goi sapu ele tavete ponigo
rau sari doduru tinavete,” gua si asa.
27 Ba zama la koasa se Lebani, “Maqu zama guahe: Ele doṉo vura nia
rau pa qua tinavete dogodogorae, sapu vagia rau sa tinamanae te Zihova
koa goi. 28 Mu poza maeni sari na tinabaramu, maqu tabarigo.”
29 Meke olaṉa se Zekopi, “Ele gilania goi sapu gua meke tavetavete ponigo
rau, meke gua meke boka soku sari na mua rovana sipi pa qua kinopu.
30 Sari ka visavisadi pu tagoi goi sipu lopu ele mae rau, si ele soku hola
kamahire, meke tamanae si goi koe Zihova koa ri doduru vasina pu la i
rau. Ego, qua totoso kamahire maqu podekia pude tavetia sapu gua bokaia
rau,” gua si asa.
31 Meke nanasa la koe Zekopi se Lebani, “Na sa si kaqu tabara nigo rau?”

* **30:14** Sa karoso madariki si va ṉiṉira ia sa binalabala tanisa palabatu koasa nana barikaleqe, pude va gavoro koburu sa barikaleqe be tigena.

Meke olaṉa se Zekopi, “Lopu na tinabara poata si hiva nia rau. Be guana va egoa goi, kaqu kopu holani mo rau sari na mua rovana sipi,” gua si asa.
32 “Va malumau, maqu ene pa korapadi ri doduru mua rovana sipi ṉinoroi,
maqu paqaha vagi sari doduru tuna sipi mumuhodi meke sari doduru tuna
qoti saripu kidakida tinidi. Arini sari doduru tinabaraqu pu hivani rau,”
gua si asa. 33 “Meke koa ri na rane mae hiroi si kaqu va sosodea goi sapu be
hinokara sa qua zinama. Totoso mae doṉo viliti goi sari na qua tinabara,
meke be lopu koa koa rau sari na qoti saripu loke kidakida tinidi, ba be
sari na sipi loke mumuhodi, si kote gilania goi sapu ta hikodi si arini,” gua
si asa.
34 Meke olaṉa se Lebani, “Leana, mada lulia gua sapu vizatia goi,” gua si
asa. 35 Ba koasa rane sana si va rizu vata kalei Lebani sari na qoti kokoreo
saripu koai gasigasi tinidi, meke sari na qoti mamaqota saripu kidakida
meke kidikodili tinidi, meke gua tugo sari na sipi mumuhodi, meke valani
sa koa ri na tuna koreo si arini meke kopuni, 36 meke padana ka ṉeta rane
si turaṉa va seu i sa koe Zekopi sari na rovana, ke kopuni mo e Zekopi
saripu koa hola koari na rovana sipi te Lebani.
37 Meke maho vagi Zekopi sari na lelaṉa huda toadi, koari na huda
popola, olomodi meke pelani, meke sio pani sa sari kaiqa kapudi, pude
doṉo guana gasigasi keoro sari na lelaṉadi, gua. 38 Meke veko lani sa
sari na lelaṉa huda hire pa kenudia ri na rovana sipi, koa ri na vasina
naponapoana tadirini. Ta veko si arini vasina, sina hoke varipapai sari
na kurukuru sipu mae napo si arini vasina. 39 Ke sipu hira sari na qoti
mamaqota pa kenudi ari na lelaṉa huda si ta evaṉae gasigasi na kidakida
meke korikorizoko tinidi si arini.
40 Meke paqaha vata kalei Zekopi sari na tuna sipi, meke va doṉo lani sa
koari na rovana, pu gasigasi na mumuho tinidia koasa rovana te Lebani
pu kopu ni sa. Gua asa ke paqahi sa saripu tanisa soti koa ri pu te Lebani.
41 Sipu varipapapai saripu ṉiṉiradi si veko va tata lani Zekopi sari na
huda koa ri na naponapoana pa kenudia ri na kurukuru, pude madi
varipapapai koari na lelaṉa huda si arini. 42 Ba lopu veko lani Zekopi
sari na lelaṉa huda koa ri na kurukuru malohorodi, gua asa ke malohoro
sari doduru kurukuru te Lebani, sari doduru te Zekopi si ṉiṉiradi. 43 Gua
asa ke tagotago sisigiti se Zekopi meke soku hola sari nana rovana sipi,
meke sari na nabulu vineki na koreo, na kameli, meke sari na doṉ'ki na
gua.

31

Govete Taloa se Zekopi Koe Lebani

1 Ba avosia Zekopi sapu ele zama nia ri na tuna koreo e Lebani si asa,
sapu “Ele vagi betoi Zekopi sari doduru tinagotago tanisa tamada, meke
koa ri doduru tinagotago mo tanisa tamada arini si boka tago va soku si
asa,” gua si arini. 2 Meke doṉo gilania tugo Zekopi sapu lopu koa baere se
Lebani koasa, kekeṉoṉo gua tatasana. 3 Meke zama la koe Zekopi se Zihova,
“Mu kekere pule la pa popoa tadi na tiatamamu meke na turaṉamu meke
kaqu koa koa goi si Rau,” gua si Asa.
4 Ke garunu lani zinama e Zekopi sari Lia e Reseli, pude mae tutuvia si
asa pa inuma, vasina koa sari na rovana sipi gua. 5 Meke zama koa rini
si asa, “Ele doṉo gilania rau sapu lopu koa baere kekeṉoṉo gua visoroi
hire sa tamamia koa rau. Ba koa koa rau sa Tamasa tadi na tiatamaqu.
6 Meke ele gilania gamu kara sapu nabulu mate nia rau sa tamamia pa

doduru qua ṉiniraṉira. 7 Ba ṉoṉovala au sa tamamia meke hobei sa sari
na qua tinabara ka manege puta totoso, ba lopu va malumia Tamasa si
asa pude va kaleana au. 8 Sipu zama se Lebani, ‘Saripu visovisodi si kaqu
na tinabaramu,’ gua, si podo visoviso beto sari doduru. Sipu zama si asa,
‘Saripu gasigasi si kaqu na tinabaramu,’ gua, si podo gasigasi beto sari
doduru. 9 Gua asa ke ele vagi va seui Tamasa sari na rovana sipi tanisa
tamamia, meke poni nau Sa koa rau si arini.
10 Pa totoso hira sari na rovana, si ele putagita ia tu rau sa pinutagita,
meke ele dogori tu rau sari na qoti kokoreo pu varipapai si gasigasi na
kidakida meke visoviso beto si arini. 11 Meke zama mae koa rau pa korapa
pinutagita sa mateana te Tamasa, ‘Zekopi!,’ gua si asa. ‘Arau!,’ gua si
rau. 12 Meke zama si asa, ‘Dotu, sari doduru qoti kokoreo saripu korapa
varipapai si gasigasi keoro, kidakida, meke kidikodili tinidi. Arau mo vata
evaṉia sapu gua asa, ura ele dogoria Rau sapu gua korapa tavete nigo e
Lebani koa goi. 13 Arau sa Tamasa sapu vura koa goi pa Betolo. Vasina
pu zoropo nia oela goi si keke patu vinabalabala meke va madia, meke
zama tokotokoro koa Rau si goi. Ego va qaqiri kamahire, mamu pule la pa
popoa, vasina sapu podomu si goi,’ gua.”*
14 Meke olaṉa la ia ri Reseli e Lia se Zekopi, “Namu loke mami hinia si
koa sapu kote ponini gami sa tamamami. 15 Ele evaṉa guni gami sa na
tie karovo mami. Ele holuholuni gami sa, meke kamahire si guana ele
okipani betoni sa sari na poata hinolumami gami karua. 16 Sari doduru
tinagotago saripu ele vagi sa Tamasa koasa tamamami, si tamigami meke
tadi na tumami. Ego, mu tavete la ia mo sapu gua tozi nigo sa Tamasa,
pude tavetia,” gua si arini.
17-18 Ke va qaqiri se Zekopi pude pule la pa popoa tanisa tamana pa
Kenani. Meke va haboti sa sari nana koburu na barikaleqe pa mudidia ri
na kameli, meke va enei sa pa kenuna sari doduru kurukuru, meke gua
tugo sari doduru likakalae saripu vagi sa pa Padani Arami. 19 Pa mudina
sipu la kotoi Lebani sari nana sipi, totoso lopu koa si asa, si la hikoi Reseli
sari na tamasa beku tana tatamana saripu tagoi sa tamana. 20 Sekesekei
nia Zekopi se Lebani sina lopu vata gilana nia sa koasa sapu taloa si asa.
21 Meke vagi betoi sa sari doduru nana likakalae meke tuture taloa, meke
karovia sa sa Ovuku Iuparetisi, meke ene la gua koari na toqetoqere pa
Qileadi si asa.

Hadu Lulia Lebani se Zekopi

22 Meke sipu ele hola tu ka ṉeta rane si tozi nia rini se Lebani sapu
ele govete taloa tu se Zekopi gua. 23 Ke turaṉi Lebani sari nana tie, meke
hadu lulia rini se Zekopi ka zuapa rane, osolae kamoa rini si asa koari na
toqetoqere pa Qileadi. 24 Meke mae koe Lebani pa korapa pinutagita sa
Tamasa, koasa boṉi asa meke zama, “Mu balau, pude lopu tavete la nia
tinasuna se Zekopi,” gua si asa. 25 Meke sipu ele va turu nana ipi tu se
Zekopi koari na toqere, si kamoa e Lebani se Zekopi, meke e Lebani meke
sari na turaṉana ba va turu dia ipi tugo koa ri na toqere pa Qileadi.
26 Meke zama la ia Lebani se Zekopi, “Na vegua ke sekesekei nau tu goi
meke turaṉa goveteni goi sari na tuqu kekeṉoṉo gua ri na barikaleqe ta
vagidi pa vinaripera? 27 Na vegua ke sekesekei nau goi, meke lopu tozi nau
meke govete taloa mua? Be guana tozi nau goi, si kote luara qetuqetu nigo
rau, pa minikemike kinerakera, na ivivu si goi, 28 Namu lopu hite va aho
nau goi sari na tudia ri na tuqu, meke luluari sari na tuqu barikaleqedi. Tio,

* **31:13** Zen 28:18-22

namu duviduvili si goi sapu tavete gua asa. 29 Arau si ari qua ṉiniraṉira
pude tavete nigo tinasuna, ba koasa boṉi sapu ele hola sana, si va balau
au sa mua Tamasa, pude lopu va tasuna igo si goi, gua. 30 Gilania qua sapu
hiva taloa nia goi, sina hiva pule sisigiti la pa mua popoa si goi, ba vegua
ke hikoi tu goi sari na qua tamasa beku huda, tana qua tatamana," gua si
asa.
31 Meke olaṉa se Zekopi, "Na matagutu si rau, sina balabala ia rau sapu
kote mae saputu vagi va seui goi sari na tumu barikaleqedi, gua. 32 Ego,
be dogoria goi tani si keke tie, sapu vagi sari na mua tamasa beku, si mani
tava mate gana sa tie sana. Hire sari nada tie va sosode, pude hatai meke
vagi saripu tamugoi." Na lopu gilania Zekopi sapu e Reseli si hikoi sari na
tamasa beku te Lebani.
33 Meke la hata pa korapa ipi te Zekopi se Lebani, meke pa korapa ipi
te Lia, meke pa korapa ipi tadi karua barikaleqe pinausu, ba lopu boka
dogori sa sari nana tamasa beku. Beto asa si tiqe nuquru la hata si asa pa
korapa ipi te Reseli. 34 Ba se Reseli mo vagi sari na tamasa beku, meke voi
lani sa pa korapa vovoina tiṉitoṉa pa habohabotuana tie tanisa kameli,
meke habotu tamuni sa si arini. Meke hata betoa Lebani sa doduruna sa
korapa ipi, ba lopu dogori sa si arini. 35 Meke zama la koasa tamana se
Reseli, "Mu lopu bugoro nau qua baṉara, na lopu boka turu pa kenumu
goi si rau na korapa kamo au na minoho tamigami barikaleqe," gua si asa.
Ke, hata ia mo Lebani sa doduru vasina, ba lopu boka dogori sa sari na
tamasa beku tanisa nana tatamana.
36 Meke ta ṉaziri sisigiti se Zekopi, meke nanasa va bubugorae la ia sa se
Lebani, meke zama, "Na tinarae sa si va sea ia rau, ke boka mae hata luliau
tu goi si rau tani? 37 Dotu, ele hata beto koari doduru qua likakalae si goi.
Na sa sa tiṉitoṉa tanisa mua tatamana sapu ele dogoria goi? Mu paleke
vura mae nia tani, pude boka dogoria rina mua tie, meke sari na qua tie si
asa, meke pude boka vizatia rini sapu esei koa gita si hinokara. 38 Ele koa
koa goi si rau ka hiokona puta vuaheni meke lopu hite ele hira va kaleana
sari na mua sipi na qoti mamaqota, meke lopu hite ele vagia rau si keke
sipi kokoreo koari na mua rovana sipi. 39 Sipu tava mate si keke sipi koari
na kurukuru pinomo, si arau mo hoke hobea si asa doduru totoso, meke
lopu hoke paleke atunia rau si asa koa goi, pude va sosodea sapu lopu na
qua sinea si asa. Ba hoke tepa nia tinabara goi koa rau, saripu ta hiko
pana rane babe pana boṉi. 40 Meke soku totoso si hoke maṉini sisigitau
na rimata pana rane si rau, meke pana boṉi si hoke ibu sisigitau meke
lopu hoke puta valeana si rau. 41 Gugua mo asa, sipu koa koa goi si rau,
koasa doduruna sa hiokona puta vuaheni. Koari ka manege made vuaheni
si nabulu mate nigo rau, pude habai sari karua tumu vineki gua, meke ka
onomo vuaheni si pude vagi sari na mua rovana sipi gua. Meke koa rina
totoso arini meke kamoa kamahire, ka manege puta totoso hobei goi sari
na qua tinabara. 42 Be lopu sa Tamasa tadi na tiatamaqu sapu sa Tamasa
te Ebarahami meke te Aisake si koa koa rau, si be ele malamalaṉaqu mo
meke hitu taloa nau goi si rau. Ba dogoria Tamasa sa qua tinasuna, meke
sa qua tinavete sapu ele tavetia rau, gua asa ke nore igo Sa si goi koasa
boṉi sapu ele hola," gua se Zekopi.

Sa Vinariva Egoi tadi Zekopi e Lebani

43 Meke olaṉa la ia Lebani se Zekopi, "Sari na barikaleqe hire si na tuqu
mo rau, meke sari na dia koburu ba taqarau tugo si arini, meke sari na
rovana sipi hire ba taqarau tugo. Meke sari doduru likakalae saripu dogori
goi tani si taqarau tugo si arini. Ba koa gua mo sapu lopu kaqu boka kopuni

rau kamahire sari na tuqu barikaleqe meke sari na dia koburu, 44 ke leana,
aria mada tavetia si keke vinariva egoi pa varikorapada gita kara. Mada
tavetia si keke vinarigarae patu pude va balabalani gita sa nada vinariva
egoi hie," gua si asa.
45 Ke vagia Zekopi si keke patu, meke va turua, guana keke vina gilagila
si asa. 46 Meke zamai Zekopi sari nana tie pude tavetia si keke vinarigarae
patu, meke tiqe henahena tata koasa vinarigarae patu si arini. 47 Meke poza
nia Zeqa Sahaduta Lebani si asa, ba Zekopi si poza nia Qalidi si asa. 48 Meke
zama la koe Zekopi se Lebani, "Sari na vinarigarae patu hire si na vina
balabalana sa nada vinariva egoi gita kara," gua asa ke ta pozae Qalidi* sa
vasina asa. 49 Meke zama gua tugo he se Lebani, "Mani kopu totokoni gita
e Zihova si gita karua, pana koa varipaqahi si gita." Gua asa ke ta pozae
Mizipa* tugo sa vasina asa. 50 Meke zama pule tugo se Lebani, "Be n̲on̲ovali
goi sari na tuqu barikaleqe, babe habai goi si kaiqa barikaleqe pule, meke
be lopu gilania rau si asa, mada balabala ia sapu korapa kopu totokoni gita
Tamasa si gita karua. 51 Hire sari na patu saripu ele varihakehakeni rau
pa varikorapada gita karua, meke hiera tugo sa patu vina gilagila. 52 Sari
karua beto hire, sa vinarihakehakei patu, meke sa patu vina gilagila si
na vina balabalana sa nada vinariva egoi gita karua. Lopu kaqu hola nia
rau sa vinarihakehakei patu hie pude kana igo, meke agoi ba lopu kaqu
hola nia sa vinarihakehakei patu meke sa patu vina gilagila hie. 53 Sa
Tamasa te Ebarahami meke sa Tamasa te Nehoa, si kaqu pitu gita si gita
karua." Ke pa korapa pozana sa Tamasa sapu vahesia e Aisake sa tamana,
si zama tokotokoro va nabu se Zekopi pude kopu nia sa vina tatara asa.
54 Meke va matea Zekopi si keke kurukuru, meke va vukivukihi nia pa
batuna sa toqere, meke tioki sa sari na tie koasa hinenahena. Meke sipu
beto henahena si arini, si puta si arini pana bon̲i koasa toqere. 55 Meke
pana munumunu hokara si van̲unu se Lebani meke ahoi sa sari na tudia
rina tuna meke sari na tuna barikaleqe meke taluarae pule la si asa pa
nana popoa soti.

32

Va Namanama Tutuvia e Zekopi se Isoa

1 Meke sipu korapa ene la pa nana siran̲a se Zekopi si tutuvia ri na
mateana te Tamasa si asa. 2 Meke sipu dogori sa si arini si zama si asa,
"Hiera sa puku vinarigara te Tamasa!" gua. Ke poza nia Mahanaimi* sa
sa vasina asa.
3 Meke garunu va kenue lani e Zekopi koe Isoa pa popoa Edomu sari
nana tie paleke inavoso. 4 Meke totozini sa si arini, pude zama guahe,
"Arau Zekopi sa mua nabulu si zama: 'Ele koa va seunae hola koe Lebani
si rau kamoa kamahire meke tiqe pule mae. 5 Meke ele soku hola sari na
rovana bulumakao, na don̲'ki, na sipi, na qoti meke sari na pinausu koreo
na vineki, saripu ele tagoi rau, ke totozi atu si rau koa goi na qua ban̲ara,
pude qu ta qetue qua koa goi,' mamu gunia," gua si asa.
6 Meke pule mae koe Zekopi sari na tie paleke inavoso meke zama, "Ele
kamoa gami se Isoa, sa tasimu, meke kamahire si korapa mae si asa pude
tutuvigo. Ka made gogoto tie si korapa luli mae koa sa," gua si arini. 7 Meke
matagutu na balabala mamata sisigiti se Zekopi. Meke paqaha rua i sa sari

* **31:48** Sa ginuana Qalidi si na puku vinarigarae patu vina sosode. * **31:49** Sa ginuana Mizipa
sina vasina kopu totoko. * **32:2** Sa ginuana Mahanaimi si na vasina tadi karua puku vinarigara.

na tinoni pu luli koa sa, meke gua tugo sari na sipi, na qoti, bulumakao na kameli. 8 Balabala ia Zekopi sapu, “Be kamo rapatia Isoa sa pukuna kekenu, ba sapu keke si kote boka govete taloa nana meke ta harupu,” gua si asa.

9 Meke varavara se Zekopi, “Ke Tamasa, Tamasa tanisa tamaqu Ebarahami, meke sa tamaqu Aisake; Mu avoso mae au! Ele tozi nau Goi Zihova pude pule la pa qua popoa meke koa ri na turaṉaqu soti meke kote toka nau guni nau Goi si rau. 10 Arau sa Mua nabulu si namu lopu hite garoqu rau pude vagi sari doduru tinarutaru nabudi na inaque nomadi sapu ele va dogoro nau Goi, sina loketoṉa si va karovau si rau pa kolo Zodani ba na kolu hodu mo. Meke kamahire si pule mae mo pa karua pukuna tu hire si rau. 11 Ke tepaigo rau, Mu harupau pa limana sa tasiqu, se Isoa, sina matagutu nia rau sapu korapa mae va mate au sa meke gua tugo sari na barikaleqe na koburu. 12 Ba Agoi mo sapu ele zama guahe, ‘Kaqu koa valeana si goi,’ guni nau Goi, meke ‘kaqu va sokui rau sari na tutimu gua ri na onone pa masa sapu lopu boka ta nae,’ ” gua se Zekopi.*

13-15 Meke sipu hola sa boṉi vasina, si va namaia sa si keke vinariponi te Isoa, sa tasina. Karua gogoto qoti mamaqota meke ka hiokona puta qoti kokoreo, meke karua gogoto sipi mamaqota meke ka hiokona puta sipi kokoreo. Ka toloṉavulu puta kameli va sususu meke sari na tudia, ka made ṉavulu puta bulumakao mamaqota meke ka manege puta bulumakao kokoreo, meke ka hiokona puta doṉ'ki mamaqota meke ka manege puta doṉ'ki kokoreo. 16 Meke paqahi sa si arini koa ri hopeke pukuna, meke hopeke vekoni koimata sa sari na hopeke pukuna. Meke zama koa rini si asa, “Mi la va kenue koa rau, ba mamu veko lolomo koa ri mia pukuna, pa vari korapana sa tie kekenu meke sapu mumudi,” gua si asa. 17 Meke totozi nia sa sa nabulu sapu ele kekenu, “Pana tutuvigo sa tasiqu se Isoa meke nanasigo, ‘Esei sa mua baṉara? Meke pavei si korapa la si goi? Meke tesei sari na kurukuru pa kenumu goi sara?’ gua, 18 si kaqu olaṉa guahe si goi, ‘Tanisa mua nabulu e Zekopi si arini, na garununi sa pude nana vinariponi koasa nana baṉara, e Isoa, gua. Meke korapa luli mumudi mae si asa,’ mu gunia.” 19 Zama gunia tugo sa sapu vina rua meke sapu vina ṉeta, meke koa ri doduru pule saripu koimatani sari na pukuna, “Gua asa sapu kaqu zama nia gamu koe Isoa, pana tutuvia gamu si asa,” gua se Zekopi. 20 “Kaqu zama guahe si gamu, ‘Sa mua nabulu se Zekopi si korapa luli mudi mae koa gami,’ mamu gunia.” Ura balabala ia Zekopi sapu, “Kote va boka au sa si rau koa ri na vinariponi pana tutuvia rau si asa, meke gina kote taleoso nau sa,” gua si asa. 21 Meke garunu va kenue lani sa koasa sari na vinariponi, meke asa si koa hola nana vasina koasa boṉi sana.

Ta Ṉaza se Zekopi pa Penieli

22 Meke koasa boṉi tugo asa si tekulu se Zekopi, meke turaṉi sa sari karua nana barikaleqe, meke sari karua nana nabulu barikaleqe, meke sari ka manege eke koburu tanisa, meke ene karovia rini sa ovuku Zaboki. 23 Pa mudina sipu va karovi sa si arini, si va karovi tugo sa sari doduru nana likakalae. 24 Ba koa hola telena eke se Zekopi, meke mae si keke tie meke vari ṉazai sari karua, osolae maraqata mae sa rane.* 25 Meke sipu va nonoga ia sa tie sapu lopu bokaia sa se Zekopi, si seke la ia sa sa siqena e Zekopi ke varisea i sa susuri siqena.

---

* **32:12** Zen 22:17 * **32:24** Hoz 12:3-4

26 Meke zama ia sa tie se Zekopi, “Mu luarau, ura korapa mae sa rane.”
Ba zama se Zekopi, “Lopu kaqu luara igo rau, be lopu mana nau goi,” gua
si asa.
27 Meke nanasa sa tie, “Esei pozamu si goi?” Meke olaṉa si asa, “Arau
Zekopi,” gua si asa.
28 Meke zama sa tie, “Lopu kaqu ta pozae pule Zekopi si goi, ura ele
toketokea goi pa tinaṉaziri sa Tamasa meke sari na tie, meke ele mataqara
si goi, ke kaqu ta pozae Izireli* sa pozamu,” gua si asa.*
29 Meke nanasia Zekopi sa tie, “Mu tozi nau sa pozamu.” Ba olaṉa si
asa, “Na vegua ke hiva gilania tu goi sa pozaqu?” Meke mana nia sa tie se
Zekopi.*
30 Gua asa ke poza nia Penieli e Zekopi sa pozana sa vasina asa. Zama
si asa, “Ele dogoro soti nia mataqu rau sa Tamasa, meke tava sare sa qua
tinoa,” gua si asa. 31 Meke sipu gasa sa rimata si taluarae pa Penieli se
Zekopi. Meke ene soqulu kale si asa sina varisea i sa siqena. 32 Meke kamo
pa rane ṉinoroi, sari na tutina e Izireli si lopu gania sa masa pa varihodae
susuri siqe, sina asa sa masa sapu koa pa siqena e Zekopi, gua.

33

Tutuvia Zekopi se Isoa

1 Meke doṉo la se Zekopi, meke dogoria sa se Isoa, meke sari ka made
gogoto tie saripu korapa luli mae koasa. Ke paqahi sa sari nana tamatina,
saripu te Lia meke te Reseli, meke gua tugo saripu tadi karua nabulu
barikaleqe. 2 Meke va kekenu i sa sari na nabulu barikaleqe, meke sari
na tudia, beto asa si e Lia meke sari nana koburu si pa mudidia, meke ari
Reseli e Zosepa si mumudi hokara. 3 Meke ene va kenue se Zekopi koa
ri doduru meke todoṉo gore si asa ka zuapa totoso pa pepeso, sipu tata
kamoa sa sa tasina. 4 Ba haqala la tutuvia Isoa si asa, meke ṉaza ia meke
ahoa sa si asa. Meke vari kaboi sari karua. 5 Meke sipu doṉo vari likohae
se Isoa meke dogori sa sari na barikaleqe na koburu, si nanasa si asa, “Ari
sei si luli koa goi hire?”
Meke olaṉa se Zekopi, “Arini sari na koburu saripu poni moka nau sa
Tamasa koa rau,” gua si asa. 6 Meke tata mae sari na nabulu barikaleqe
meke sari na dia koburu meke todoṉo, 7 Meke gua tugo se Lia meke sari
na tuna, meke mumudi si mae tugo sari Zosepa e Reseli meke todoṉo beto
sari doduru.
8 Meke nanasa se Isoa, “Pude vegua sari kaiqa puku vinarigara tie na
kurukuru saripu ele tutuvi rau? Na sa ginuadi sari?” Meke olaṉa se Zekopi,
“Pude ta qetue qua koa goi,” gua si asa.
9 Ba olaṉa se Isoa, “Ele pada mo saripu tagoi rau, tasiqu, mamu kopuni
mo saripu tagoi goi,” gua si asa.
10 Meke zama se Zekopi, “Lokari, be qetu nau goi si mamu vagi tugo
sari na qua vinariponi. Pude dogoro nigo mataqu, si kekeṉoṉo gua tugo
arau sapu dogoro nia mataqu sa Tamasa. Sina ele koa baere si goi koa
rau kamahire. 11 Ke mu vagi sari na qua vinariponi hire saripu ele paleke
vatuni rau koa goi pude tamugoi, ura ele tataru nau sa Tamasa si rau, ke
poni nau Sa sari doduru likakalae saripu hivani rau,” gua si asa. Meke
tepa ososo nia Zekopi si asa, osolae vagi tu e Isoa si arini.

---

* **32:28** Sa pozana Izireli sa ginuana si “Tinoketokena sa Tamasa” sina toketokea sa sa Tamasa meke na tie pude ta manae koe Tamasa si asa. * **32:28** Zen 35:10 * **32:29** Zaz 13:17-18

12 “Ego, mada topue! Arau si kote ene kekenu koa gita,” gua se Isoa.
13 Ba zama ia Zekopi si asa, “Ele gilania goi qua baṉara sapu lopu ṉiṉira sari na koburu, meke balabala i tugo rau sari na sipi mamaqota, na bulumakao mamaqota, saripu va susui sari na tudia; meke be toleṉe gua ta hadu zukuru sisigiti si arini pa keke doduru rane, si kote mate beto sa rovana. 14 Leana baṉara, mamu ene va kekenu la koa rau. Maqu ene hitehite turaṉi rau sari na rovana bulumakao, meke sari na koburu, osolae kaqu kamo gamu rau pa Edomu,” gua si asa.
15 Ke zama se Isoa, “Ego, maqu vekoi kaiqa qua tie koa goi.”
Ba olaṉa se Zekopi, “Lopu ta hivae sapu gua asa, na hiva ta qetue qua mo koa goi si rau,” gua si asa.
16 Ke koasa rane sana si podalae ene pule lamo pa Edomu se Isoa. 17 Ba ene la pa Sukoti se Zekopi meke kuria sa si keke nana vetu, meke na ipi aqaqoroana tadi nana kurukuru gua asa ke ta pozae Sukoti sa vasina asa.
18 Meke sipu taluarae se Zekopi pa popoa Mesopotemia, si kamo valeana si asa koasa vasileana lavata pa Sekemi pa popoa Kenani, meke noso si asa tata koa sa vasileana lavata asa. 19 Meke holu nia keke gogoto poata siliva Zekopi sa kukuru pepeso asa, vasina pu va turu nia sa sa nana ipi poko, koa ri na tutina e Hamora, sa tamana e Sekemi.* 20 Meke tavetia sa si keke hope vasina, meke poza nia El Elohe Izireli sa, sapu sa ginuana si “Tamasa, sa Tamasa te Izireli*,” gua.

34

Sa Vina Seana Daena si Ta Tubehe Hobe

1 Keke rane si ene la baere nana koa ri na vineki pa popoa sana gua, sa tudia vineki ri Lia e Zekopi sapu se Daena. 2 Meke sipu dogoria e Sekemi na tie Hivaiti, sapu sa tuna Hamora, na baṉara pa popoa sana si asa, si ṉaza ososo nia sa si asa meke va sea ia sa. 3 Na dogoria sa sapu leleana hola sa vineki meke okoro nia sa, ke va lomolomosia sa si asa. 4 Meke zama ia Sekemi sa tamana, “Hiva nia rau pude mamu la va toṉoto mae nia sa vineki hie pude na qua barikaleqe,” gua si asa.
5 Meke gilania Zekopi sapu ele sea sa tuna vineki. Ba sina koa pa seu, pa inuma sari na tuna koreo, kopuni rini sari na rovana bulumakao, ke lopu kulu nia sa si asa, osolae kamo pule mae tu si arini. 6 Meke la vivinei koe Zekopi se Hamora, sa tamana e Sekemi. 7 Meke sipu kamo pule mae tugo pa inuma sari na tuna koreo e Zekopi, si hinoqa avoso nia rini sapu gua asa, meke hodahodaka na ta ṉaziri sisigiti nia rini sa tinavete gua asa, sapu tavetia e Sekemi, meke loke pinamaṉa koa ri na tinoni Izireli koasa tinavete kaleana, sapu tavete la nia sa koasa tuna vineki e Zekopi, gua.
8 Meke zama se Hamora koe Zekopi, “Sa tuqu koreo si tataru hola nia sa sa tumu vineki, ke tepa gamu rau, mi va malumia pude mani haba ia. 9 Mada variva ego nia, pude ta varihabae sari na mami tie koa gamu, meke sari na mia tie koa gami. 10 Meke kaqu koa koa gami tani pa mami popoa si gamu. Meke vasina sapu hiva koa ia gamu si kaqu koa si gamu, meke hata mia poata na lelete mia, na gua,” gua si asa.
11 Meke zama la koa sa tamana e Daena meke koa ri na tasina koreo se Sekemi, “Mi va malumu au, meke kaqu ponini gamu rau sapu gua hiva nia gamu. 12 Meke mamu tozi nau, sapu na sa sari na vinariponi saripu

* **33:19** Zos 24:32; Zn 4:5 * **33:20** Sa ginuana “El Elohe Izireli” sa Tamasa hinokara si na Tamasa te Zekopi. Zekopi si ta pozae Izireli kamahire.

hiva nia gamu; meke kaqu ponini gamu rau sapu gua tepa ia gamu, be va malumu mae nia mo gamu si asa, maqu haba ia," gua si asa.

13 Ba sina ele va sea ia tu e Sekemi sa tasidia vineki sapu se Daena, ke va tabe kokohai mo ri na tuna koreo e Zekopi sari Sekemi meke sa tamana sapu se Hamora. 14 Zamaia rini si asa, "Gami lopu boka va malumia sa tasimami vineki koa ke tie, sapu lopu ele maguna[d] sina variva kurekure hola sapu gua asa koa gami. 15 Boka va ego gamu mo gami si gamu pa keke ginugua, be hiva koa kekeṉoṉo gua gami si gamu, si kaqu magu beto sari doduru koreo koa gamu. 16 Beto tu asa si kaqu tiqe va egoa gami, si pude varihaba mae si gamu meke gami si boka varihaba atu koa gamu. Meke kaqu koa koa gamu si gami meke kaqu keke tiena mo si gami koa gamu. 17 Ba be lopu va egoa gamu si pude magu si gamu, si kaqu vagia gami sa tasimami vineki meke taloa," gua si arini.

18 Sari na dia zinama si variva qetu koari Hamora meke sa tuna sapu se Sekemi. 19 Meke lopu sana tavetia sa koreo sapu gua asa, ura tataru hola nia sa sa tuna vineki e Zekopi. Meke na tie ta pamaṉaena hola tugo si asa koasa doduruna sa nana tatamana soti.

20 Ke mae pa sasadana sa vasileana nomana, pa vasina vivineina sari Hamora meke sa tuna, sapu se Sekemi, meke zama guahe koa ri na tie koasa vasileana nomana sana, 21 "Tie leadi sari na tie hire koa gita," gua si arini. "Mada va koai pa nada popoa, madi holudia vasidi sina garo sari na vasidi hire koa rini meke gita si mada habai sari na tudia, meke mada vala i tugo koa rini sari na tuda vineki," gua sari karua. 22 "Ba gua mo he si hiva nia ri na tie hire pude koa koa gita, meke ta evaṉae keke tie mo si gita koa rini, si pude ta magu mo sari doduru nada koreo, gua tugo sapu ta magu si arini, gua. 23 Vegua lopu kaqu tadigita sari dia bulumakao na likakalae, meke sari doduru dia kurukuru? Leana, mada va egoi pude madi koa koa gita."

24 Ego, sari doduru tie pu varigara koa sa vasileana nomana sana si va egoa mo sapu gua hiva nia ri Hamora, meke sa tuna, sapu se Sekemi pa dia binalabala. Meke magu beto sari doduru koreo.

25 Pa mudina sa rane vina ṉeta sipu korapa qaqaramana sari na dia minagu, si harupu vagi ri karu tamatasi, tuna e Zekopi, ari Simione e Livae, karua tasina e Daena sari dia vedara, meke la rapatia ri karua sa vasileana lavata, sapu lopu va nonoga ia keketoṉa, meke seke va matei ri kara sari doduru koreo. 26 Meke somana tava mate tugo sari Hamora, meke sa tuna koreo, sapu se Sekemi, meke vagia rini se Daena pa vetu te Sekemi meke taloa dia. 27 Meke sipu ele tava mate sari na tie, si mae sari kaiqa tuna koreo e Zekopi meke zalo vagi sari na likakalae koasa vasileana lavata, pude pahuku hobea sa sinea sapu ta evaṉa koasa tasidia vineki gua. 28 Meke vagi tugo rini sari na dia rovana sipi, na bulumakao meke sari na dia doṉ'ki, meke sari dia likakalae pa korapana sa vasileana lavata, meke koari na dia inuma. 29 Meke vagi betoi rini sari doduru dia tinagotago marilaedi, meke sari doduru dia koburu na barikaleqe, meke sari doduru likakalae saripu koa pa korapa dia vetu, meke taloa dia si arini.

30 Meke zama la i Zekopi sari Simione e Livae, "Ele va tasuna au gamu kara si rau, sina kote kanau ri na tiena sa butubutu Kenanaiti meke Perizaiti, meke doduru tie pa popoa hie si rau. Lopu soku sari na qua tie, meke be varigara nau rini meke razau, si kote mate beto si gita doduru," gua si asa.

31 Ba olaṉa sari kara, “Lopu kaqu boka va malumia gami pude gunia na
maqota sa tasimami vineki,” gua sari karua.

35

Mana nia Tamasa se Zekopi pa Betolo

1 Beto asa si zama sa Tamasa koe Zekopi, “Mu la pa Betolo, mamu la koa
vasina, mamu la kuria si keke hope vasina sapu vura koa goi si Rau totoso
govete nia goi sa tasimu, sapu se Isoa,” gua si Asa.*
2 Ke zama la koa ri nana tatamana soti meke koari doduru pu koa koasa
se Zekopi, “Mi veko pani sari na tamasa kokohadi tadi pa votiki butubutu
saripu tagoi gamu, mamu va via puleni gamu, mamu va sagei sari na poko
viadi. 3 Sina kote taluarae si gita tani meke la pa Betolo, meke vasina si
kaqu kuria rau si keke hope te Tamasa. Asa tugo sa Tamasa sapu toka
nau si rau pa totoso tasuna, meke gua tugo sapu koa koa rau koari doduru
vasina pu ele la i rau,” gua si asa. 4 Ke vala i rini koe Zekopi sari na tamasa
beku saripu tagoi rini, meke gua tugo sari na vikulu saripu va sotoi rini pa
taliṉadia meke geli tamunu pani sa si arini pa kauruna sa huda oaku tata
koasa vasileana pa Sekemi.
5 Meke sipu korapa taluarae rini, si kamo mae koa ri na tinoni pu koa
tata koa ri na vasileana nomadi sa minatagutu lavata, ke lopu hadu luli rini
si arini. 6 Meke mae se Zekopi meke sari doduru nana tie pa Luzi, sapu
kamahire si ta pozae Betolo gua, pa popoa Kenani. 7 Vasina si kuria sa si
keke hope meke poza nia Tamasa pa Betolo sa sa vasina asa, ura vasina
si va vura pule nia sa Tamasa koasa sipu govete nia sa sa tasina. 8 Meke
mate se Debora, sa barikaleqe sapu kopu nia se Ribeka, meke ta pomunae
pa kauruna keke huda oaku pa kali matao* pa Betolo si asa. Gua asa ke ta
pozae huda oaku tana kabokaboana si asa.
9 Ego, sipu pule mae gua pa Mesopotemia se Zekopi, si vura pule mae
koa sa sa Tamasa meke mana nia Sa si asa. 10 Meke zama la koasa sa
Tamasa, “E Zekopi sa pozamu agoi, ba kamahire si lopu kaqu ta pozae
Zekopi si agoi, ba e Izireli,” gua asa ke ta pozae Izireli si asa.* 11 Meke
zama sa Tamasa koasa, “Arau tugo sa Tamasa, Tamasa pu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira; mamu podopodo va soku koburu si goi, meke sari na butubutu
si kaqu vura mae pa korapa tutimu goi. Meke agoi tugo sa tiatamadia rina
baṉara.* 12 Kaqu ponigo Rau sa popoa sapu poni nia Rau koe Ebarahami
meke koe Aisake. Meke kaqu vala nia tugo Rau si asa koari na tutimu pa
mudina sa mua minate.” 13 Beto, meke murimuri taloa sa Tamasa koasa.
14 Meke va turu nia patu vina gilagila e Zekopi sa vasina sapu zama sa
Tamasa koasa, meke zoropo nia vaeni na oela olive sa si asa, meke va
madia.* 15 Meke poza nia Betolo sa sa vasina asa.

Sa Minate te Reseli

16 Meke taluarae pa Betolo se Zekopi meke sa nana tatamana, meke sipu
ele seu vasinahite pa popoa Eparata si arini, si kamo mo sa totoso te Reseli
pude podoa sa koburu. 17 Meke sipu tasigiti hola si asa, si zama ia sa
barikaleqe va podopodo si asa, “Mu lopu matagutu si goi Reseli, sina na
keke koburu koreo pule si podoa goi,” gua si asa. 18 Ba mate se Reseli. Ba

* **35:1** Zen 28:11-17 * **35:8** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata. * **35:10** Zen 32:28
* **35:11** Zen 17:4-8 * **35:14** Zen 28:18-19

sipu lopu ele luara siṉo si asa, si poza nia Benoni* sa sa tuna koreo, ba la sa tamana meke poza nia Benisimane* si asa.
19 Meke sipu mate se Reseli, si pomunu nia rini si asa pa kapa siraṉa pa
Eparata, sapu pa Betilihema ta gilana kamahire. 20 Meke va turua Zekopi
si keke patu vina gilagila vasina, meke kamoa pa rane ṉinoroi, si korapa
na vina gilagila lovuna e Reseli si asa. 21 Meke ene hola la se Izireli meke
va turua sa sa nana ipi poko pa kalina la sa vetu ululu ṉiṉirana pa Edera.

Sari na Tuna Koreo e Zekopi
(1 Koronikolo 2:1-2)

22 Meke sipu koa koasa popoa sana se Izireli, si la tu e Rubeni meke koa
turaṉia si keke ri kasa barikaleqe nabulu tanisa tamana, pozana e Biliha.*
Meke bugoro sisigiti se Zekopi sipu avoso nia sa si asa.
Ari ka manege rua sari na tuna koreo e Zekopi. * 23 Sari na tuna e
Lia si ari Rubeni sapu sa tuna koreo kenuna e Zekopi, e Simione, Livae,
Ziuda, Isaka meke e Zeboloni. 24 Meke saripu te Reseli si ari Zosepa meke e
Benisimane. 25 Meke saripu te Biliha (sa barikaleqe nabulu te Reseli) si ari,
Dani meke Napitalai. 26 Meke saripu te Zilipa, sapu sa nabulu barikaleqe te
Lia, si ari Qadi meke e Asa. Arini sari doduru tuna koreo e Zekopi, saripu
va podoni sa koa ri nana barikaleqe pa Mesopotemia.

Sa Minate Te Aisake

27 Meke pule la koasa tamana sapu se Aisake se Zekopi pa Mamere, tata
pa Heboroni, vasina pu koa sari Ebarahami e Aisake tatasana.* 28 Meke
kamoa ka keke gogoto vesu ṉavulu puta vuahenina se Aisake. 29 Meke
mate pa totoso barogoso nopele si asa, meke pomunu nia ri karua tuna,
ari Isoa e Zekopi si asa.

36

Sari na Tutina e Isoa
(1 Koronikolo 1:34-37)

1 Hire sari na tutina e Isoa, sapu ta pozae Edomu. 2 Meke hire sari na
barikaleqe Kenani saripu habai e Isoa: e Eda, sa tuna vineki e Eloni, na tie
Hitaiti; e Oholibama, sa tuna vineki e Anaha, sapu sa tuna koreo e Zibeoni
na tie Hivaiti;* 3 meke se Basemati, sa tasina vineki e Nebaioti sapu podo
koe Isimeli.* 4 Meke Eda podoa se Elipazi, meke Basemati podoa se Reueli.
5 Meke se Zeusi, e Zalama meke se Kora saripu podo koe Oholibama. Arini
sari doduru koreo saripu podo pa tutina e Isoa pa popoa Kenani.
6 Beto asa si turaṉi sa sari nana barikaleqe na tuna koreo na vineki, meke
sari doduru tie pa nana vetu, meke sari doduru nana rovana kurukuru,
meke sari doduru nana likakalae saripu ele vagi sa pa popoa Kenani, meke
rizu la si asa pa keke popoa sapu seu koe Zekopi sa tasina. 7 Rizu taloa
si asa, sina sa vasina sapu koa ia ri karua Zekopi si lopu pada koa rini.
Soku sari na dia rovana kurukuru, ke lopu kaqu boka koa varigara sari
karua. 8 Ke la koa pa korapa popoa toqetoqere pa popoa Edomu koari na
toqetoqere saripu ta pozae Seira se Isoa.
9 Meke hire sari na tutina e Isoa, sapu sa tamadia ri na tinoni pa popoa
Edomu. 10-13 Se Eda sa barikaleqe te Isoa, si podoa si keke tuna koreo

---

* **35:18** Sa ginuana Benoni si “Na tuqu pa qua tinasuna.” * **35:18** Sa ginuana Benisimane si na tuqu tanisa qua ṉiniraṉira pa limaqu. * **35:22** Gina hiva koa guana na hinobena sa tamana pa tatamana se Rubeni sina asa tu sina koburu kenuna koarini. * **35:22** Zen 49:4 * **35:27** Zen 13:18 * **36:2** Zen 26:34 * **36:3** Zen 28:9

pozana e Elipazi. Meke se Elipazi, hie si ari ka lima sari na tuna koreo: pozadi si ari Temani, Omara, Zepo, Qatami meke e Kenazi. Meke koasa keke nana barikaleqe pule, sapu se Timina, si va podo nia sa koasa si keke tuna koreo pule, sapu se Amaleki.

Meke koe Basemati sapu keke nana barikaleqe pule, si va podo nia Isoa si keke tuna koreo, pozana e Reueli, meke se Reueli hie si ka made tuna koreo: Ari Nahati, Zera, Sama, meke e Miza. 14 Meke keke pule barikaleqe te Isoa si e Oholibama. Sa tuna vineki e Anaha si asa. Anaha si na tuna koreo e Zebeoni. Meke podoi ri Isoa meke Oholibama sari ka n̲eta tudia koreo: ari Zeusi, Zalama, meke e Kora.

15 Meke hire sari na butubutu saripu tuti gore mae gua koe Isoa. Se Elipazi sapu sa tuna kenuna e Isoa, si na tamadia ri na butubutu hire pukerane: ari Temani, Omara, Zepo, Kenazi, 16 Kora, Qatami, meke e Amaleki. Arini sari doduru tutina e Isoa saripu va podoni sa koe Eda, sapu sa nana barikaleqe.

17 Ego, se Reueli hie, si na tuna koreo e Isoa, meke asa sa tamadia ri na butubutu hire pukerane: ari Nahati, Zera, Sama, meke e Miza. Arini sari doduru tutina e Isoa saripu va podoni sa koasa nana barikaleqe, sapu se Basemati.

18 Ego, hire pule sari na butubutu saripu tuti gore mae gua koe Isoa, saripu va podoni sa koe Oholibama, sapu sa nana barikaleqe meke na tuna tugo e Anaha: Ari Zeusi, Zalama meke e Kora. 19 Sari doduru butubutu arini si tuti gore beto mae gua koe Isoa.

Sari na Tutina e Seira
(1 Koronikolo 1:38-42)

20-21 Sari na tinoni saripu koa kekenu pa popoa Edomu saripu tozia vivineidi rina tiatamadia pukerane, si paqaha koa ri na butubutu saripu tuti gore mae gua koe Seira sapu na tie Horaiti si hire: Lotani, Sobali, Zibeoni, Anaha, Disoni, Ezera, meke e Disani.

22 Se Lotani hie si na tamadia ri na butubutu Horaiti meke Hemani pukerane meke koa nana tugo keke tasina vineki pozana e Timina si asa. 23 Meke se Sobali hie si na tamadia ri na butubutu pa Alavani, Manahati, Ebali, Sepo, meke e Onami.

24 Se Zibeoni hie si karua tuna si asa: ari Aia, meke e Anaha. Se Anaha hie sapu dogorona sa kolo sapu man̲ini, sipu kopuni sari na don̲'ki tanisa tamana pa korapa soloso. 25-26 Se Anaha hie si na tamana e Disani, sapu sa tamadia ri na butubutu hire: ari Hemidani, Esibani, Itirani, meke Kerani. Keke Oholibama si na tuna vineki tugo e Anaha.

27 Se Ezera hie si na tamadia ri na butubutu hire pukerane: ari Bilihani, Zavani, meke se Akani.

28 Meke se Disani hie si na tiatamadia ri na butubutu hire pukerane: ari Uzi meke e Arani.

29-30 Meke hire sari na butubutu Horaiti pa popoa Edomu: ari Lotani, Sobali, Zibeoni, Anaha, Disoni, Ezera, meke se Disani.

Sari na Ban̲ara pa Popoa Edomu
(1 Koronikolo 1:43-54)

31-39 Sipu lopu ele va turu ban̲ara sari na tinoni pa Izireli si hire sari na ban̲ara saripu ele boka vari hobehobei mae meke kopu nia sa popoa Edomu:

E Bela, sa tuna koreo e Beoro, sapu mae guana pa vasileana nomana pa Dinihaba.

E Zobabi, sa tuna koreo e Zera, sapu mae guana pa vasileana nomana pa Bozira.
E Husami, sapu mae guana pa popoa Temani.
E Hadadi, sa tuna koreo e Bedadi, sapu mae guana pa Aviti; sa tie hie si va kilasi sari na tinoni pa Midiani koasa vinaripera pa popoa Moabi.
E Samala, sa tie sapu mae guana pa vasileana nomana pa Masireka,
E Saulu, sapu mae guana koasa ovuku nomana pa Rehoboti.
E Beolo Hanani sa tuna koreo e Akabora.
E Hadadi, sapu mae guana pa vasileana nomana pa Pau. Sa pozana sa nana barikaleqe si e Mehetabeli, sa tuna vineki e Materedi, meke sa tuna, sa tuna e Mezahabi.
40-43 Meke hire sari na butubutu saripu gore mae gua koe Isoa sapu sa tamadia pukerane pa popoa Edomu: ari Timina, Aliva, Zetehi, Oholibama, Elaha, Pinoni, Kenazi, Temani, Mibiza, Maqadieli, meke e Airami. Sari na vasidi saripu hopehopeke koai ri na butubutu hire, si ta gilana pa pozana sa butubutu.

37

Zosepa meke sari na Tasina

1 Meke koa mo pa popoa Kenani se Zekopi, vasina sapu ele koa sa tamana.
2 Ego, hie sa vivineina sa tatamana te Zekopi. Sipu manege zuapa vuahenina se Zosepa si somana kopu rovana sipi na qoti koa ri na tasina si asa, koa ri pu podoi Biliha meke e Zilipa sapu sari karua nabulu barikaleqe tanisa tamana. Meke hoke la tozi va hakehakeini Zosepa koasa tamadia sari na tasina.
3 Ego, tataru hola nia Zekopi se Zosepa, holani sari doduru tuna koreo pule, ura na podo pa nana totoso barogoso si asa. Meke tavete ponia keke koti gele lima meke leleana hola sa si asa. 4 Meke sipu gilania rina tasina sapu tataru hola nia sa tamadia se Zosepa, hola nia sa nana tataru koa rini, si kukiti nia rini si asa, meke lopu hoke zama valeania na qetu nia rini si asa.

Sa Pinutagita te Zosepa

5 Keke totoso si putagita se Zosepa, meke sipu tozia sa koa ri na tasina sa nana pinutagita, si gigiri hola latu sa dia kinukiti koasa. 6 Zama si asa koa rini, “Mae mamu avosia sa pinutagita sapu ele putagitaia rau,” gua si asa.
7 “Gita doduru si koa pa inuma meke iqosi sari na huiti, meke turu toṉoto sage sapu taqarau, meke mae turu vari likohae nia ri na mia iqoso sapu taqarau, meke todoṉo nia rini si asa,” gua si asa.
8 Meke zama la ia rina tasina si asa, “Vegua, balabala ia goi sapu kaqu koa baṉara meke kaqu totolini gami goi si gami, taga?” Ke namu toleṉe gua kukiti hola nia rini si asa, sina koa gua koasa nana pinutagita meke koa ri na zinama saripu zamani sa koa rini.
9 Beto asa, si keke pinutagita pule si putagitaia e Zosepa, meke zama si asa koa ri na tasina, “Keke pinutagita pule si ele putagitaia rau, meke dogoria rau sa rimata meke sa sidara, meke sari ka manege eke pinopino si todoṉo nau rini si rau,” gua si asa.
10 Meke mae tozia tugo sa koasa tamana sa nana pinutagita, meke norea sa tamana si asa, meke zama ia, “Na pinutagita sa sapu gua sana? Balabalaia goi sapu sa tinamu meke sari na tasimu, meke arau si kaqu mae meke todoṉo nigo?” 11 Meke konokono nia ri na tasina si asa, ba balabala vekoi mo sa tamana sari doduru ginugua arini.*

* **37:11** TTA 7:9

Ta Holuholue se Zosepa

12 Keke rane sipu la pa Sekemi sari na tasina Zosepa pude kopuni sari na
rovana sipi tanisa tamadia, gua, 13 si zama la ia Zekopi se Zosepa, “Hiva
nigo rau pude la pa Sekemi si goi, vasina sapu korapa kopuni ri na tasimu
sari na rovana sipi.”
Meke olaṉa se Zosepa, “Leana, maqu la,” gua si asa.
14 Meke zama ia sa tamana si asa, “La, mamu la dogori sari na tasimu be
koa valeana si arini, meke gua tugo sari na rovana sipi; mamu pule mae
tozi nau.” Gua asa, ke garunu la nia sa tamana, meke taluarae pa Heboroni
si asa.
Sipu kamo pa Sekemi se Zosepa, 15 si dogoria keke tie si asa, korapa ene
vilovilorae nana koasa pezara, ke nanasia sa tie si asa, “Na sa si hata ia
goi?” gua si asa.
16 “Na korapa hatai rau sari na tasiqu, saripu korapa kopuni sari na dia
rovana sipi,” gua si asa. “Vegua, boka tozi nau goi vasina korapa koa si
arini?”
17 Meke zama sa tie, “Ele taloa tu si arini. Avosia rau sapu pa Dotani si
kote la gua si arini,” gua si arini. Ke ene luli la i Zosepa sari na tasina,
meke la kamoi sa si arini pa Dotani.
18 Ba sipu dogoria rini korapa ene mae gua pa seu si asa, meke lopu
ele ene kamo mae koa rini, si variva ego golomo nia rini pude va matea
gana, gua. 19 Meke varivari zamai si arini, “Dotu, korapa maehe sa
tie putaputagita,” gua si arini. 20 “Aria mae mada seke va matea gana
kamahire si asa. Mada oki voi nia sa tinina koa keke berukehe popadi hire.
Mada zama sapu ele gani va matea keke kurukuru pinomo si asa, gua. Beto
asa mada dogoria sapu na sa si kaqu ta evaṉa koa ri nana pinutagita.”
21 Ba sipu avosia Rubeni sapu gua asa si podekia sa pude harupia se
Zosepa, meke zama si asa, “Mada lopu va matea si asa. 22 Mada oki voi nia
mo pa korapa berukehe pa soloso, mada lopu va bakoraia.” Zama gua si
asa, pude harupu pule nia koa rini, meke garunu pule la nia koasa tamana
gua. 23 Ke sipu kamo koari na tasina se Zosepa, si va gore pania rini sa
nana poko gele lima. 24 Meke saputu vagia rini si asa, meke oki voi la nia
pa korapa berukehe, sapu loke kolona.
25 Meke sipu korapa henahena rini, si lopu sana dogoria rini si keke puku
tie, saripu mae guadi koasa butubutu te Isimeli saripu ene mae guadi pa
Qileadi meke korapa la gua dia pa popoa Izipi. Meke va paleke ni rini
koari na kameli sari na oto huda na meresena meke na oela humaṉa lea,
na gua. 26 Meke zama la koari na tasina se Ziuda, “Loke laena si be seke va
matea gita sa tasida, meke tomea sa nana minate. 27 Aria, mada holuholu
nia gana si asa, koari na tie Isimeli, mada lopu va matea si asa, sina na
tasida meke na eharada soti si asa.” Ke va egoa rina tasina si asa. 28 Meke
sipu tata kamo mae sari na tie holuholu pa butubutu Midiani, si kave vura
nia rini pa korapa berukehe popana se Zosepa meke vata holu nia hiokona
puta siliva rini koari na tie Isimeli si asa, meke turaṉa la nia rina tie Isimeli
si asa pa popoa Izipi.*
29 Meke sipu la hopiki nia Rubeni sa berukehe popana si lopu dogoria sa
se Zosepa, ke daku rikati sa sari nana poko pa tinalotaṉa. 30 Meke kekere
pule la koari na tasina si asa, meke zama, “Sa koreo si lopu koa, ke sa si
kote tavetia rau,” gua si asa.
31 Meke vagia rini si keke qoti kokoreo meke va matea, meke paleke vagia
rini sa koti te Zosepa meke poṉa nia pa korapa eharana sa qoti. 32 Meke

* **37:28** TTA 7:9

paleke la nia rini sa koti gele lima koasa tamadia, meke zama, “Hie si dogoria gami. Mamu vilitia ko; mamu gilania sapu be tanisa tumu sia babe lokari,” gua si arini.

33 Meke doṉo gilania Zekopi si asa, meke zama, “Uve, tanisa tugo si hie!” gua si asa. “Gina kaiqa kurukuru pinomo na garata va umumia meke gania se Zosepa, sa tuqu koreo,” gua si asa. 34 Meke daku rikati Zekopi sari nana poko pa tinalotaṉa, meke va sagea sa sa poko baika, meke seunae hola koa besu nia sa sa tuna. 35 Meke mae sari doduru tuna koreo na vineki, pude va manotia, ba korona tava manoto si asa. Zama si asa, “Kaqu kabo va gore hiteke nia tiniqu pa minate, koasa kasia popoa hie sa tuqu koreo, meke lopu kaqu hite ari makudoqu.” Gua asa ke lopu makudo besu nia sa se Zosepa, sa tuna koreo. 36 Ego, koasa totoso hie si la holuholu nia ri na tie Midiani si asa koa keke tie pa popoa Izipi, pozana si e Potipa. Asa si keke koa ri na koimata tanisa baṉara pa Izipi, sapu kopuni sari na tie turu varane pa vetu tanisa baṉara tugo si asa.

38

Se Ziuda meke e Tama

1 Meke pa totoso asa si taluarae koari na tasina se Ziuda meke la koa nana koa keke tie pozana e Hira, sapu mae guana koasa vasileana nomana pa Adulamu. 2 Meke vasina si tutuvia sa si keke vineki pa butubutu Kenani, meke sa pozana sa tamana si e Sua. Meke haba ia sa si asa, 3 meke va podo nia sa koasa barikaleqe hie si keke tuna koreo, meke poza nia Era sa si asa. 4 Meke va aritiana pulea sa si asa, meke va podo nia sa si keke koreo pule, meke poza nia Onani sa si asa. 5 Meke keke tuna koreo pule si podoa sa, meke poza nia Sela sa si asa. Ba koa tu pa Akezibi se Ziuda totoso podoa sa sa tuna koreo.

6 Meke vagia e Ziuda si keke barikaleqe meke va haba nia sa koasa tuna koreo kenuna, sapu se Era. Meke sa pozana sa barikaleqe hie si e Tama. 7 Ba hoke luli hahanana kaleana se Era, sa tuna kenuna e Ziuda, ke lopu toṉoto pa dinoṉo te Zihova si asa, ke va matea Sa. 8 Beto asa si zama guahe se Ziuda koe Onani, “La mamu va tata ia sa nabonaboko barikaleqe tanisa tasimu, mamu va gore vura ia sa mua tinavete pude va podo ponia koburu sa tasimu pu ele mate,” gua se Ziuda koasa. 9 Ba ele gilania Onani sapu lopu kaqu tanisa soti sari na koburu gua, ke koa rina totoso sipu hoke va tata ia sa si asa, si hoke va honi pani sa sari na kolona pa pepeso, pude meke ponia tuna sa tasina, gua. 10 Gua asa, ke lopu qetu nia e Zihova sapu gua tavetia sa, ke va matea tugo e Zihova si asa. 11 Beto asa si zama la koasa nana roroto sapu se Tama se Ziuda, “Mamu koa pule la pa vetu tanisa tamamu, mamu koa nabonaboko, osolae pana noma sage se Sela, sa tuqu koreo,” zama gua si asa, sina balabala ia sa sapu e Sela ba hokara kote mate gua tugo sari tasina gua. Ke pule la pa vetu tanisa tamana se Tama.

12 Meke sipu hola kaiqa vuaheni si mate sa barikaleqe te Ziuda, sapu sa tuna e Sua. Meke sipu beto sa totoso sapu besu nia sa si asa, si ene la pa Timina si asa meke luli koasa sa nana baere sapu se Hira, sa tie pa vasileana Adulamu. Vasina si ta koto sari na sipi te Ziuda. 13 Meke sipu tozi nia ri kaiqa tie se Tama, sapu “Ele sage la koto nana sipi pa Timina sa roamu,” gua, 14 si hobei sa sari nana poko nabonaboko, saripu hoke va sagei sa. Meke nobi nia poko sa sa isumatana, meke habotu nana pa sadana sa vasileana Enaimi, koasa siraṉa sapu la gua pa vasileana Timina

si asa, sina ele gilana valeania sa sapu ele noma kamahire se Sela, ba lopu hite ta vala si asa koa sa pude haba ia gua.

15 Meke sipu dogoria Ziuda si asa, si balabala ia sa sapu keke maqota si asa, gua, sina nobia sa sa isumatana. 16 Ke kekere la ia sa pa vale siraṉa si asa, meke zama, “Ka visa kaqu tabara nigo rau?” Ba lopu gilania sa sapu na nana roroto mo si asa.

Meke nanasa se Tama, “Na sa si kaqu poni nau goi?” gua si asa.

17 Meke olaṉa se Ziuda, “Kaqu ponigo rau si keke qoti tunana koasa qua rovana,” gua si asa. Meke zama se Tama, “Ego, leana, ba kaqu veko paki vina sosode si goi koa rau, osolae poni mae nau goi sa qoti,” gua si asa.

18 Meke nanasa se Ziuda, “Na vina sosode sa si kaqu poni nia rau koa goi?” gua si asa. Meke olaṉa se Tama, “Sa mua riṉi vina gilagila soti meke na senina tugo, meke sa mua kolu sapu korapa taṉinia goi,” gua si asa. Beto asa si tiqe va kapae ia sa si asa, meke va aritiana nia sa si asa.

19 Beto asa, si pule la pa nana vetu se Tama, meke la hobe nana poko, meke va sage pulei sa sari nana poko nabonaboko.

20 Meke garunia Ziuda sa nana baere sapu se Hira pude vagia sa qoti, meke paleke la nia, pude la vagi puleni sari na tiṉitoṉa pu ele veko va sosodeni sa koasa, gua; ba lopu boka dogoria Hira sa barikaleqe. 21 Meke nanasi Hira si kaiqa tie pa vasileana Enaimi, “Avei sa maqota sapu habotuna tani pa vale siraṉa visoroihe?”

Meke olaṉa sari na tie, “Namu loke maqota si ele hoke mae tani,” gua si arini.

22 Meke pule la koe Ziuda si asa meke zama, “Lopu boka dogoria rau sa barikaleqe, ba zamau rina tie vasina sapu namu na loke maqota si hoke koa vasina.”

23 Meke zama se Ziuda, “Leana, mani kopuni mo sa sari na tiṉitoṉa. Na lopu hiva nia gita pude hegereni gita rina tie si gita. Ele podekia rau pude tabaria si asa, ba lopu boka dogoria goi si asa,”, gua se Ziuda.

24 Meke sipu hola ka ṉeta sidara, si mae koe Ziuda sari kaiqa tie meke zama, “Sa mua roroto sapu se Tama si va maqomaqotae, meke kamahire si aritiana si asa,” gua si arini. Meke zama se Ziuda, “Mi la vagi vura nia pa vetu si asa, mamu sulu va matea gana,” gua si asa.

25 Meke sipu korapa va namanama vagi vura nia rini si asa, si garunu la zinama si asa koasa roana, sapu se Ziuda, sapu zama guahe, “Ele va aritiana au sa tie sapu tagodi sari na tiṉitoṉa hire: sa riṉi, meke sa senina, meke sa kolu hie. Mamu dogoro viliti sapu tesei tugo sari na tiṉitoṉa arini,” gua si asa.

26 Meke doṉo gilani Ziuda si arini meke zama, “Toṉoto hola nau e Tama, sina lopu tavetia rau sa qua tinavete koasa, pude kaqu vala nia rau koasa sa tuqu koreo sapu se Sela pude haba ia.” Meke lopu eko kapae pulea Ziuda si asa.

27 Meke sipu kamo sa nana totoso pude podopodo, si ta gilana sapu na avisi tu si koa pa korapa tiana. 28 Meke sipu podopodo si asa, si keke ri karua si va vura ia sa limana, meke tuqe vagia sa barikaleqe va podopodo si asa, meke pusi nia lozi ziṉara sa sa limana, meke zama, “Hiera si asa sapu podo kekenu,” gua si asa. 29 Ba va nuquru pulea sa sa limana, meke sapu keke tasina tu si podo kekenu. Meke zama sa barikaleqe va podopodo, “Gua asa, ke tukelia goi sa mua siraṉa meke vura!” Gua asa ke poza nia Perezi sa si asa. 30 Beto asa si podo vura mae sa tasina sapu ta pusie lozi ziṉara limana, meke ta pozae Zera si asa.

39

Se Zosepa meke sa Barikaleqe te Potipa

1 Ego vagi la nia ri na tie Isimeli se Zosepa pa popoa Izipi, meke la vata
holu nia rini si asa koe Potipa, sapu keke koari na palabatu nomadi tanisa
baṉara meke keke koimata tugo koari na tie turu varane saripu kopu nia
sa vetu tanisa baṉara.
2 Meke koa koe Zosepa se Zihova, meke va bokaia Sa si asa koari doduru
nana tinavete, meke pa vetu tugo tanisa nana palabatu pa popoa Izipi si
koa si asa.* 3 Meke dogoro gilania tugo sa nana palabatu, sapu koa koe
Zosepa se Zihova, ke va bokaia Sa koari doduru nana tinavete. 4 Meke
qetu nia e Potipa si asa, meke vata evaṉae nia nana ṉati nabulu soti si
asa. Meke va palabatua tugo sa pa nana vetu meke koari doduru nana
likakalae saripu tagoi sa. 5 Koa gua koe Zosepa pa totoso asa, si manani e
Zihova sari doduru tie pa vetu tanisa tie Izipi, meke sari doduru likakalae
pu tagoi sa, meke sari nana inuma. 6 Ke va karovo beto lani e Potipa sari
doduru likakalae pu tagoi sa pa kinopu te Zosepa, meke lopu hite balabala
ia sa si keketoṉa, ba na gana ginani mo sapu hena ia sa si hoke balabala
ia sa. Na koreo leleana meke vari ṉoṉoi tinina se Zosepa, 7 meke sipu hola
sari kaiqa totoso si podalae okokoro nia sa barikaleqe tanisa nana palabatu
se Zosepa, meke hoke tepa ia sa si asa pude la eko turaṉia si asa pa teqe,
gua.
8 Ba korona si asa, meke zama la koasa barikaleqe, “Dotu sa qua palabatu
si lopu hite balabala pule nia si asa koa keketoṉa pa korapa vetu, sina
korapa koa qua si rau tani. Ele veko maeni sa pa qua kinopu sari doduru
likakalae saripu tagoi sa. 9 Sa ṉiniraṉira sapu tagoa rau si kekeṉoṉo gua
sa ṉiniraṉira sapu tagoa sa koa sa vetu hie, meke lopu hite tuqe pulea sa si
keketoṉa koa rau, ba kekeke agoi mo si lokari. Na vegua meke kaqu boka
tavetia tu rau sa tinavete kaleana hie, meke va sea pa kenuna sa Tamasa?”
gua si asa. 10 Tepa la ia mo sa se Zosepa koari doduru hopeke rane, ba
korona la eko turaṉia sa si asa pa nana teqe.
11 Ba keke rane, sipu lopu koa pa vetu sari na nabulu koreo tana vetu, si
nuquru la pude taveti sari nana tinavete vasina gua se Zosepa, 12 si harupu
tuqea sa barikaleqe sa nana poko meke zama, “Tio, mae eko turaṉau pa
qua teqe,” gua si asa. Ba va kakalopuhia sa si asa meke haqala vura nana
pa sada, meke luara pania sa sa nana poko pa limana sa barikaleqe.
13 Meke sipu dogoria sa barikaleqe sapu ele veko pania sa sa nana poko
pa limana, meke govete vura nana pa vetu, 14 si tioki sa sari nana nabulu
koreo meke zama, “Dotu si hie! Sa tie Hiburu sapu turaṉa mae nia sa
qua palabatu si va kurekure gita. Nuquru mae si asa pa qua lose, meke
hiva mae ṉaza au gua, ba gagaemana va sisigiti palae si rau. 15 Meke sipu
gagaemana si rau si haqala vura si asa pa sada meke veko pania sa sa nana
poko pa kapaqu rau,” gua si asa.
16 Meke kopu nia sa barikaleqe sa nana poko osolae kamo pule mae sa
koimata te Zosepa pa vetu. 17 Meke tiqe vivinei nia sa barikaleqe koe Potipa
sa vivinei asa, meke zama, “Sa nabulu tie Hiburu sana sapu turaṉa mae
nia goi tani, si nuquru mae pa qua lose meke hiva ṉazau sa. 18 Ba sipu
gagaemana si rau, si haqala vura pa sada si asa, meke veko pania sa sa
nana poko pa kapaqu,” gua si asa.
19 Meke bugoro sisigiti sa palabatu te Zosepa, 20 meke garuni sa sari kaiqa
tie meke la tuqe vagia se Zosepa meke vekoa pa korapa vetu varipusi vasina

* **39:2** TTA 7:9

sapu hoke kopuni rini sari na tie ta pusidi tanisa baṉara. 21 Ba koa koe
Zosepa se Zihova, meke mana nia Sa si asa, ke qetu nia sa tie kopu tie
varipusi si asa.* 22 Ke va palabatua sa tie kopu se Zosepa koa ri doduru tie
ta pusidi pule, meke va ṉati hiniva ia sa si asa koa ri doduru tiṉitoṉa sapu
ta tavete pa korapa vetu varipusi. 23 Ke lopu hite tupiti nia sa tie kopu tie
varipusi si keketoṉa, sapu koa pa kinopu te Zosepa, sina koa koe Zosepa
se Zihova meke va bokaia Sa si asa koari doduru nana tinavete.

40

Rupahi Zosepa sari na Pinutagita tadi na Tie Ta Pusidi

1 Meke sipu ele hola sari kaiqa rane, si evaṉia sa tie kopu napo vaeni,
meke sa ṉati tie kinakina bereti tanisa baṉara pa popoa Izipi si keketoṉa
sapu lopu qetu nia sa baṉara. 2 Ke bugoroni sa baṉara sari karua ṉati tie
hire, 3 meke vata pusi sa baṉara sari karua pa vetu tanisa tie kopu, tie ta
pusidi, vasina tugo sapu ta kopue se Zosepa. 4 Meke va kopuni sa tie kopu
koe Zosepa sari karua tie, pude tokani, meke koa seunae si arini pa vetu
varipusi.

5 Keke boṉi si hopeke putagita sari karua tie pa korapa vetu varipusi, sa
tie tavetavete kolo vaeni, meke sa ṉati tie kinakina bereti tanisa baṉara pa
popoa Izipi, meke lopu vari kekeṉoṉoi tugo ginuadi sari na dia pinutagita.
6 Meke sipu la dogori Zosepa si arini pana munumunu si doṉo talotaṉa si
arini. 7 Ke nanasi sa sari karua, “Na vegua ke guana doṉo kuliusu tu si
gamu kara ṉinoroi?” gua si asa.

8 Meke olaṉa sari karua, “Hopeke putagita si gami karua, meke loke tie
tani si boka va bakala ponini gami sari mami pinutagita,” gua sari karua.
Meke zama se Zosepa, “E Tamasa mo boka tozi va bakali sari na
pinutagita. Mi tozi nau sari na mia pinutagita,” gua si asa.

9 Ke zama sa tie tavetavete kolo vaeni, “Koasa qua pinutagita si koa nana
si keke huda vaeni sapu koa pa kenuqu. 10 Meke ka ṉeta sari na lelaṉana
sa huda vaeni asa, sipu liho si asa, si vura mae sari na havorona meke lopu
sana sagana sari na vuana. 11 Meke taṉinia qua pa limaqu sa kapa tanisa
baṉara, meke henai rau sari na vua vaeni meke mono lani rau pa korapa
kapa, meke vala nia rau koasa baṉara si asa,” gua si asa.

12 Meke zama se Zosepa, “Hie sa rinupahana sa mua pinutagita: Sari ka
ṉeta lelaṉa huda vaeni si sari ka ṉeta rane tugo,” gua si asa. 13 “Koasa
rane vina ṉeta si kaqu vata rupahigo sa baṉara si goi, meke va turu pulego
pa mua tinavete. Meke kaqu ade la nia goi pa limana sa nana kapa, gua
tugo sapu hoke taveti goi visoroihe, sipu koa na tie tavetavete kolo vaeni
tanisa si goi. 14 Ba mu tataru nau, mamu balabalau, pana koa valeana si
goi. Mu toka nau mamu tozi au koasa baṉara, pude va vurau koasa vetu
varipusi hie,” gua si asa. 15 “Ura ele ta holuholue taloa si rau pa popoa tadi
na tie Hiburu, meke gua tugo sapu lopu hite tavetia rau si keketoṉa sapu
garoqu pude ta veko nia rau pa vetu varipusi tani pa popoa Izipi,” gua si
asa.

16 Meke sipu avosia sa ṉati tie kinakina bereti, sapu leana sa rinupahana
sa pinutagita tanisa tie tavetavete kolo vaeni si zama la koe Zosepa si asa,
“Arau ba putagita tugo, meke kotui rau pa batuqu sari ka ṉeta pili bereti,
gua 17 Meke koasa pili sapu hake ulue, si koa dia soku votivotiki kinina
ginani tanisa baṉara, ba mae sari na kurukuru tapuru meke gani i si arini,”
gua si asa.

---

* **39:21** TTA 7:9

18 Meke olaṉa se Zosepa, “Hie sa rinupahana sa mua pinutagita asa. Sari
ka ṉeta pili si sari ka ṉeta rane tugo. 19 Koari ka ṉeta si kaqu vata rupahigo
sa baṉara si goi, meke kupa ia ruamu. Beto asa si kote va sigotia sa sa
tinimu koa keke dedegere huda, meke kote mae sari na kurukuru tapuru
meke gania ri sa tinimu,” gua si asa.
20 Ego, koasa rane, pa mudidi ri ka ṉeta rane si tavetia sa baṉara sa nana
rane podo, pude tadi doduru nana ṉati palabatu koasa nana binaṉara
gua, meke vata rupahia sa sa tie tavetavete kolo vaeni, meke sa ṉati tie
kinakina bereti, meke turaṉa lani sa pa kenudia ri nana ṉati palabatu si
arini, 21 Meke vala pule nia sa baṉara koa sa tie tavetavete kolo vaeni sa
nana tinavete koana, pude tavetavete pude kopu kolo vaeni tanisa baṉara,
gua. 22 Ba huqi va matea sa baṉara sa ṉati tie kinakina bereti, gua puta
tugo sapu zama nia Zosepa koasa. 23 Ba namu muliṉi hola nia tu sa tie
tavetave kolo vaeni se Zosepa, meke lopu hite balabala ia sa si asa.

41

Rupahia Zosepa sa Pinutagita Tanisa Baṉara pa Popoa Izipi

1 Meke sipu hola karua vuaheni seunae gua ta pusi se Zosepa, si putagita
ia sa baṉara sapu turu nana pa taqele Ovuku Naelo si asa, gua. 2 Meke
vura mae gedi koasa Ovuku Naelo sari ka zuapa bulumakao nobonobokodi
saripu via meke bulebule tinidi, meke gani gedi duduli koasa taqelena
sa Ovuku Naelo si arini. 3 Beto asa, si ari ka zuapa pule bulumakao
peqepeqedi meke tale susuridi si vura mae, meke mae turu tata si arini
koa ri kaiqa bulumakao pule pa taqelena sa Ovuku Naelo. 4 Meke la rina
bulumakao peqepeqedi onolo toa betoi sari na bulumakao nobonobokodi.
Beto asa, si tiqe vaṉunu sa baṉara. 5 Meke puta pule si asa, meke keke
pinutagita pule si putagitaia sa, meke ka zuapa sari na vua huiti si vura mae
pa keke ṉatina, saripu leleadi, meke noma valeana. 6 Beto asa si vura mae
pule sari ka zuapa vua huiti haraharadi saripu ṉovali sa givusu maṉinina
sapu mae guana pa korapa soloso qega, 7 meke mae saripu haraharadi
meke onolo toa betoi saripu toa valeanadi. Meke vaṉunu sa baṉara meke
va nonoga ia sa sapu ele putagita si asa. 8 Meke koasa munumunu asa,
si kuliusu sisigiti sa baṉara, meke garuni sa si kaiqa tie pude la va maei
sari na tie vakuvakutae na tie tumatumaedi pa popoa Izipi, meke tozi sa
koa rini sari nana pinutagita, ba namu loke tie si boka va bakali koasa sari
nana pinutagita.*
9 Meke zama la koasa baṉara sa tie tavetavete kolo vaeni, “Maqu
helahelae nia koa goi kamahire sa qua sinea sapu ele tavetia rau,
10 Visoroihe sipu bugoro sisigiti nia goi sa ṉati tie kinakina bereti meke
arau, meke vata pusi gami goi pa vetu tanisa tie kopu tie ta pusidi, 11 meke
keke boṉi, si hopeke putagita si gami karua, meke lopu kekeṉoṉo tugo
ginuadi sari na mami pinutagita. 12 Meke koa somanae nana tugo koa gami
kasa si keke tie Hiburu, na tie vaqurana si asa, meke na nabulu tanisa tie
kopu tie varipusi tugo si asa. Meke tozi gami karua sari na mami pinutagita
koasa. Meke rupaha ponini gami sa ginuadi si rini. 13 Meke gua tugo saripu
zamani sa si ta evaṉa, va turu pule au goi si rau pa qua tinavete, ba vata
huqia goi sa ṉati tie kinakina bereti,” gua si asa.
14 Meke garunu lani sa baṉara koe Zosepa si kaiqa tie, meke sipu ta
turaṉa vura mae si asa pa vetu varipusi, meke pa mudina sipu ele neri
meke hobei sa sari nana poko, si mae turu pa kenuna sa baṉara si asa.

* **41:8** Dan 2:2

15 Meke zama sa baṉara koasa, “Putagita ia rau si keke pinutagita, meke
loke tie si boka tozi va bakala poni nau sa ginuana, meke tozi nau ri kaiqa
tie sapu agoi si boka rupahi sari na pinutagita, gua.”
16 Meke olaṉa se Zosepa, “Qua baṉara, arau si lopu kaqu boka, ba e
Tamasa tu si kaqu rupaha ponigo sapu gua hiva nia goi,” gua si asa.
17 Meke zama sa baṉara, “Putagita ia rau sapu korapa turu si rau pa
taqelena sa Ovuku Naelo,. 18 Meke vura mae gedi pa korapa ovuku sari
ka zuapa bulumakao bulebule tinidi meke nobonobokodi, meke gani gedi
duduli pa taqelena sa ovuku si arini. 19 Beto asa si ka zuapa bulumakao
pule si vura sage mae saripu peqepeqedi meke tale susuridi. Namu lopu
toa valeana sari na bulumakao arini koa ri doduru pu hoke dogori rau pa
ninae vasina pa popoa Izipi. 20 Meke la ri ka zuapa bulumakao peqepeqedi
meke gani betoi saripu nobonobokodi. 21 Ba loke tie gilania, sina doṉo
hikare gua tugo visoroi hire si arini. Beto asa si tiqe vaṉunu si rau. 22 Meke
putagita dogoria pule rau si ka zuapa vua huiti saripu vura mae pa keke
ṉatina, meke katakata valeana namudi meke komihadi si arini. 23 Beto
asa si toqolo vura mae sari ka zuapa huiti, saripu haraharadi, sapu ṉovali
na givusu maṉini mae guana pa korapa qega si arini. 24 Meke mae sari ka
zuapa huiti haraharadi meke onolo toa betoi saripu toa valeanadi. Meke
ele tozi rau koa rina tie vakuvakutae sari na pinutagita ba lopu keke arini
si boka va bakali koa rau sari na pinutagita arini,” gua si asa.
25 Meke zama la koasa baṉara se Zosepa, “Kekeke mo ginuadi sari karua
pinutagita. Ele tozi nigo e Tamasa sapu gua kaqu tavetia Sa. 26 Sari ka
zuapa bulumakao nobonobokodi si sari ka zuapa vuaheni leadi, meke sari
ka zuapa huiti leadi si sari ka zuapa vuaheni leadi tugo, meke kekeṉoṉo
mo ginuadi si arini. 27 Meke sari ka zuapa bulumakao peqepeqedi saripu
sage mumudi mae, meke sari ka zuapa huiti haraharadi, saripu ṉovali na
givusu mae guana pa korapa qega, si sari ka zuapa vuaheni soṉe. 28 Gua
puta tugo asa sapu ele tozi nigo rau. Ele va dogoro nigo e Tamasa sapu
gua kaqu tavetia Sa. 29 Koari ka zuapa vuaheni si kaqu toa valeana sari
doduru linetelete pa doduruna sa popoa Izipi. 30 Meke pana hola sari ka
zuapa vuaheni sara, si kaqu hobe mae sari ka zuapa vuaheni soṉe, meke
lopu kaqu ta balabalae sari doduru vuaheni leadi, ura kote ta ṉovala beto
koasa soṉe sa popoa. 31 Meke sa totoso sipu toa valeana sari na linetelete
si lopu kaqu ta balabalae, sina sa soṉe sapu luli mudi mae si kaqu kaleana
sisigiti. 32 Sa zinama pilipule te Tamasa koasa pinutagita ginuana, si ele
tava toṉoto koe Tamasa si asa, meke kote evaṉia Sa si asa koari na rane
mae hiroi.
33 Ego, kamahire kaqu vizati goi kaiqa tie gilae, tumatumae, meke lohi
dia binalabala, mamu va ṉati hiniva i pa popoa Izipi. 34 Beto asa si kaqu
vizati tugo goi si kaiqa palabatu, pude vagi sari na ginani padana, keke
pa hopeke lima koari ka zuapa vuaheni, sipu toa valeana sari doduru
linetelete. 35 Kaqu garuni goi si arini pude vagi sari na ginani koari na
vuaheni leadi saripu korapa mae. Meke kaqu poni ṉiniraṉira goi si arini,
pude varigarani rini koari na vasivasileana nomadi, meke kaqu kopuni
rini si arini. 36 Sari na ginani arini saripu kaqu tava nama veko, si pude
kaqu ta vala koa ri na tie koari ka zuapa vuaheni sipu kaqu ta evaṉa sa
soṉe pa popoa Izipi meke pa siraṉa gua asa si lopu kaqu agoso mate beto
sari na tie pa popoa Izipi,” gua si asa.

Tava Qavuna pa Popoa Izipi se Zosepa

37 Meke variva ego nia sa baṉara, meke sari nana palabatu koasa nana
qinavuna sa palani asa. 38 Meke zama sa baṉara koa rini, “Namu lopu
kaqu boka vagia gita si keke tie leana hola, sapu kekeṉoṉo gua e Zosepa,
keke tie sapu koa ia sa maqomaqona e Tamasa pa korapa nana tinoa,” gua
si asa.
39 Meke zama sa baṉara koe Zosepa, “Ele va dogoro nigo Tamasa sari
doduru pu gua hire, ke ta dogoro va bakala, sapu agoi mo si koa igo na
ginilae nomana hola, meke na tinumatumae lohina, sapu loke tie pule
tagoa. 40 Ke kaqu va ṉati hiniva igo rau pa qua popoa, meke sari doduru
tie si kaqu va tabe igo meke kaqu vina rua si agoi koa sa qua ṉiniraṉira.*
41 Ego, kamahire si vizatigo rau, pude qavuna koari doduru tinoni pa popoa
Izipi,” gua si asa. 42 Meke va gorea sa sa riṉi pa kakarutuna sapu koa ia na
kinubekubere tana binaṉara korapana, meke va sage nia sa pa kakarutuna
e Zosepa. Meke va sage nia poko lineni arilaena sa si asa, meke va paku
nia seni qolo sa ruana si asa.* 43 Meke vala nia sa koe Zosepa sa totopili
vina rua tana binaṉara pude suraṉia, meke sari nana tie varipera si ene
va kenue koasa. Meke velavela si arini, “Mi kokotuṉu nia si asa,” gua. Gua
asa ke ta vizata se Zosepa pude na qavuna pa popoa Izipi. 44 Meke zama
la koe Zosepa sa baṉara, “Arau sa baṉara sapu zama atu koa goi. Namu
loke tie pa doduruna sa popoa Izipi si kaqu ovulia sa limana babe nenena
be guana lopu va egoa goi si asa,” gua si asa. 45-46 Meke poza nia pozapoza
Izipi sa baṉara se Zosepa sapu se Zapenati Panea, meke vala nia sa koasa si
keke barikaleqe sapu se Asenati, sa tuna vineki e Potipera, sa hiama koasa
vasileana lavata pa popoa Heliopolisi.
Meke ka toloṉavulu puta vuahenina se Zosepa, sipu podalae nabulu nia
sa sa baṉara pa popoa Izipi. Meke hoke luara vekoa sa sa vetu tanisa
baṉara meke ene la i sa sari doduru vasina pa popoa Izipi. 47 Meke koari
ka zuapa vuaheni leadi sipu masuru sa pepeso, si vua va soku sari doduru
linetelete pa popoa Izipi. 48 Meke veko varigarani meke kopuni koari na
vasivasileana nomadi e Zosepa sari na ginani pu mae guadi koari na inuma
pa vari likohaena sa popoa. 49 Meke hola sisigiti sa ginani, ke noso se
Zosepa meke lopu padapada pule ginani si asa. Meke soku guana onone
keoro pa masamasa kolo sari na ginani.
50 Meke sipu lopu ele kamo mae sari na vuaheni soṉe, si podoi e Asenati
sari karua tudia koreo ri karua Zosepa. 51 Meke zama se Zosepa, “Ele lopu
va balabala nau sa Tamasa sari doduru qua tinasigiti, meke sari doduru
tatamana tanisa tamaqu,” gua asa ke poza nia Manase* sa sa tuna koreo
kenuna. 52 Meke zama pule tugo se Zosepa, “Ele poni nau koburu e Tamasa
koasa popoa tinasuna si rau,” gua ke poza nia Iparemi* sa sa tuna koreo
vina rua.
53 Meke sipu beto sari ka zuapa vuaheni saripu qetuni rina tie pa popoa
Izipi, 54 si podalae sari ka zuapa vuaheni soṉe, gua puta tugo sapu ele zama
nia e Zosepa. Meke kamoi soṉe sari doduru popoa, ba sa ginani si koa pa
doduruna sa popoa Izipi.* 55 Meke sipu podalae ovia sari doduru tinoni
pa popoa Izipi, si la tepa ginani si arini koasa baṉara, ke garunu lani sa
baṉara si arini koe Zosepa, pude tavetia sapu gua kaqu tozia e Zosepa koa
rini.* 56 Meke ṉiṉira va kaleana meke la gua koasa doduruna sa popoa sa
soṉe, ke tukeli e Zosepa sari doduru vetu ginani, meke holuholuni sa koa

* **41:40** TTA 7:10 * **41:42** Dan 5:29 * **41:51** Sa ginuana Manase si ele muliṉi nia Rau sa qua tinasuna. * **41:52** Sa ginuana Iparemi si tomo rua hola nia rau sapu kenuna. * **41:54** TTA 7:11 * **41:55** Zn 2:5

ri na tinoni pa popoa Izipi sari na ginani. 57 Meke sari doduru tie pa ninae
popoa si mae koe Zosepa pa popoa Izipi, pude holu ginani, sina kaleana
sisigiti sa soṉe pa ninae popoa.

42

La Holu Ginani pa Izipi sari na Tasina e Zosepa

1 Meke sipu gilania Zekopi sapu koa nana sa ginani pa popoa Izipi, si
zamai sa sari na tuna, “Na vegua ke lopu boka tavetia gamu si keke toṉa?”
gua si asa. 2 “Avoso nia rau sapu koa nana sa ginani pa popoa Izipi; mi la
mamu holu ginani vasina, pude lopu kaqu ovia agoso mate si gita,” gua si
asa.* 3 Ke topue la pa popoa Izipi sari ka manege puta tasina karokarovo
e Zosepa, pude la holu ginani gua. 4 Ba lopu garunu va lulia e Zekopi koa
rini se Benisimane, sa tasina soti Zosepa, sina mala nia sa sapu, meke gua,
meke tutuvu tinasuna si asa, gua.
5 Meke somana luli tugo koari na tuna e Zekopi sari kaiqa tie pule, pude
holu gedi ginani gua, sina kamoa tugo na soṉe sa popoa Kenani. 6 Ego, se
Zosepa hie si na qavuna si asa pa popoa Izipi. Meke asa tugo si holuholuni
sari na ginani koari doduru tie pa ninae popoa. Ke mae sari na tasina e
Zosepa meke kokotuṉu gore pa pepeso pa kenuna sa. 7 Meke sipu dogori
Zosepa sari na tasina si gilani sa si arini, ba evaṉa gunini sa na votiki tie
si arini pude guana lopu gilani sa, gua. Meke nanasa hidahidaka la i sa si
arini, “Pavei mae gua mia si gamu?” gua si asa. Meke olaṉa si arini, “Na
mae gua mami pa Kenani pude holu gemami ginani, gua,” gua si arini.
8 Gilani nana mo e Zosepa sapu na tasina si arini, ba arini si lopu gilania
si asa. 9 Meke balabala pulei Zosepa sari nana pinutagita, saripu putagita
i sa si arini. Ke zamai sa si arini, “Na mae piko si gamu, na hiva mae hata
vura nia gamu sa minalohoro tanisa mami popoa,” gua si asa.*
10 Meke olaṉa sarini, “Baṉara, mua nabulu mo si gami na mae pude holu
gemami ginani gua. 11 Na tamatasi mo si gami doduru, meke lopu na tie
piko na tie sekesekei na kokoha.”
12 Ba zama la koa rini se Zosepa, “Lokari! Sapu mae nia gamu si pude
hata ia sa vasina sapu malohoro sa mami popoa,” gua si asa.
13 Meke zama si arini, “Baṉara, gami ka manege rua tamatasi si gami
doduru, meke na tuna keke tie pa popoa Kenani si gami. Ba keke tasimami
si ele mate, meke sapu mudina hokara si korapa koa nana koasa tamamami
ṉinoroi,” gua si arini.
14 Meke olaṉa se Zosepa, “Gua tugo sapu ele zama nia rau, sapu na tie
piko tugo si gamu. 15 Ego, guahe si kaqu tavetia rau pude va sosode gamu.
Pa pozana sa baṉara pa Izipi si zama tokotokoro si rau, sapu namu lopu
kaqu taluarae si gamu, osolae kaqu ta turaṉa mae si asa. 16 Meke keke koa
gamu si kaqu la turaṉa mae nia si asa, meke gamu pu koa hola si kaqu
ta kopue pa vetu varipusi tani, osolae tava sosode valeana sapu hinokara
sa zinama sapu zama nia gamu. Babe kokohamia si gamu pa pozana sa
baṉara, si na tie piko tugo si gamu,” gua se Zosepa. 17 Beto asa, si vekoi sa
pa korapa vetu varipusi si arini ka ṉeta rane.
18 Meke koasa vina ṉeta rane si zama se Zosepa koa rini, “Arau si keke
tie sapu va hinokaria sa Tamasa, meke kote boka harupi rau sari na mia
tinoa pa keke ginugua. 19 Pude va sosodea sapu hinokara si gamu, si keke
koa gamu si kaqu koa pa vetu varipusi, vasina tugo sapu ele ta kopue si

* **42:2** TTA 7:12 * **42:9** Zen 37:5-10

gamu, meke gamu saripu koa hola si kaqu paleke pule lani koa ri na mia tamatina, saripu korapa koa agoso mate pa inovia, sari na ginani saripu ele holui gamu. 20 Beto asa si mamu turaṉa mae nia sa tasimia mudina koa rau, pude boka va sosodea sapu gua ele zama nia gamu si hinokara, meke lopu kaqu va mate gamu rau si gamu," gua si asa.

Meke va egoa rini si asa. 21 Meke vari zamai si arini, "Hinokara, kamahire si ta sigiti nia gita sa ginugua sapu ele tavete la nia gita koasa tasida, meke ele dogoria gita sa tinasuna nomana sapu ta evaṉa koasa, meke tepa ia sa sa tinokae, ba koroda avosia gita si asa. Gua asa ke ta gorei nia gita sa tinasuna hie kamahire," gua si arini.

22 Ke zama se Rubeni, "Ele tozini gamu tu rau pude lopu va sigitia sa koreo ba koromia avosau gamu. Ke kamahire si vagia gita sa hinobena sa nana minate," gua si asa.* 23 Ele gilani nana tu e Zosepa sapu gua zamani rini ba lopu gilania rini si asa, sina keke tie tu va karokarovo poni zinama si arini. 24 Meke taluarae se Zosepa meke podalae kabo, meke sipu boka zama pule si asa si pule mae, meke vizata vagia sa se Simione, meke vata pusia sa si asa pa kenudia rini.

Pule La pa Kenani sari na Tasina Zosepa

25 Meke tozini Zosepa sari na nabulu pude va siṉini ginani sari na dia baika, meke veko vala pulei pa korapa hopeke baika sari na dia poata, meke poni vinabeo pude tanisa inene pule. Ke tavete betoi tugo rini saripu gua asa. 26 Ke va suraṉi ri na tamatasi sari na ginani saripu holui rini koari na dia doṉ'ki, meke topue taloa si arini. 27 Meke sipu noso rini pa keke vasina meke puta pana boṉi, si keke koari kasa si tukelia sa nana baika ginani, pude ponia sa nana doṉ'ki gua, si dogoria sa sa nana poata pa korapana sa batuna sa nana baika. 28 "Kara, sa qua poata si pule mae nana tu he koa rau," zama gua si asa koari na tasina. "Hiera koa nana pa korapa qua baika!" Meke matagutu na ta duaṉa si arini, meke koasa dia minatagutu si varinanasi si arini. "Na sa si tavetia Tamasa koa gita," gua si arini.

29 Meke sipu kamo si arini pa Kenani koasa tamadia sapu se Zekopi, si tozi rini koasa sari doduru gua pu ta evaṉa koa rini. 30 Zama si arini, "Namu lopu hite zama hitehiteni gami sa qavuna pa popoa Izipi si gami, meke zutuni gami sa sapu na piko nia mo gami sa nana popoa, gua. 31 Ba olaṉa la ia gami si asa, 'Lopu na tie piko meke lopu na tie sekesekei na kokoha si gami. 32 Gami ka manege rua tamatasi mo si gami, meke keke mo sa tamamami, ba keke gami kasa tamatasi si ele mate, meke sapu mudina hokara si korapa koa nana koasa tamamami pa Kenani,' gunia gami. 33 Meke olaṉa gami sa tie, 'Guahe si kaqu tavetia rau pude maqu gilania sapu be lopu na tie sekesekei na kokoha si gamu. Keke koa gamu kasa hire si kaqu koa koa rau, meke saripu koa hola si kaqu taluarae, mamu paleke ginani la koari na mia tamatina pu korapa agoso mate pa inovia. 34 Ego, kaqu turaṉa mae nia gamu koa rau sa tasimia mudina. Beto asa si kaqu tiqe gilania rau sapu lopu na tie piko, ba na tie hinokara na ṉoṉo mia si gamu, meke kaqu va pule atua rau sa tasimia koa gamu, meke boka koa tani si gamu meke holuholu mia,' gua," gua si arini.

35 Beto asa, si titisini rini sari na dia baika, meke dogori rini sari doduru dia kuru poata, meke sipu dogoro betoi rini sari na dia poata, si matagutu beto si arini meke sa tamadia sapu se Zekopi. 36 Meke zama la koa rini sa tamadia, "Vegua, hiva nia gamu si pude lopu dogori rau sari doduru qua

* **42:22** Zen 37:21-22

koburu? E Zosepa si ele taloa, e Simione pule si ele taloa. Ego, kamahire si hiva vagi va seu ia gamu se Benisimane, meke arau mo va razai sari na tinasigiti," gua si asa.
37 Meke zama ia Rubeni sa tamana, "Be lopu turaṉa pule mae nia rau koa goi se Benisimane, si boka va matei mo goi sari karua tuqu koreo. Ke mamu vekoa koa rau sa kinopuna, osolae kaqu turaṉa pule mae nia rau koa goi si asa," gua si asa.
38 Ba olaṉa se Zekopi, "Namu lopu kaqu boka va lulia rau koa gamu sa tuqu, ura ele mate sa tasina, meke asa mo telena si koa hola. Meke gua meke tutuvu tinasuna pule si asa pa siraṉa. Na barogoso si rau kamahire, meke sa tinalotaṉa sapu poni nau gamu, si kote va mateau si rau," gua si asa.

43

Pule La pa Izipi sari na Tasina Zosepa; Somana Luli se Benisimane

1 Meke kaleana hola sa soṉe pa popoa Kenani, 2 meke sipu ele hena betoi rina tatamana te Zekopi sari na ginani pu vagi maeni rini pa popoa Izipi, si zama la koari na tuna se Zekopi, "Mi pule la pa popoa Izipi, mamu la holu pule kaiqa ginani tadi gita," gua si asa.
3 Ba zama se Ziuda, "Sa palabatu pa popoa sana si ele va balau zoṉazoṉa gami, sapu lopu tava malumu si gami pude pule la koa sa, osolae luli sa tasimami koa gami, lopu kaqu ta hivae si gami pude dogoria si asa, gua. 4 Be va malumu lulia goi sa tasimami koa gami, si kote la holu ginani tamugoi si gami. 5 Ba be lopu va malumu lulia goi si asa, si lopu kaqu la si gami, sina ele tozini gami tu sa palabatuna sa popoa, sapu lopu kaqu tava malumu si gami pude dogoria si asa, osolae luli sa tasimami koa gami," gua si asa.
6 Meke zama se Zekopi, "Na vegua ke poniau tinasuna gamu, meke tozi nia sa palabatu sapu koa nana si keke tasimia," gua.
7 Meke olaṉa si arini, "Ura lopu makudo nanasani gami sa tie meke sari na mami tatamana, meke nanasa nia tugo sa sa tamamami, sapu korapa toa sia ba vegua? Meke vegua, korapa koa nana keke tasimia koreo? gua. Ke kaqu olaṉi tugo gami sari nana ninanasa. Lopu kaqu boka gilania gami sa nana hiniva, be lopu turaṉa la nia gami koasa sa tasimami," gua si arini.
8 Meke zama la koa sa tamana se Ziuda, "Va lulia sa koreo koa rau, pude topue keke gua si gami, meke lopu kaqu agoso mate pa inovia si gita. 9 Kaqu zama tokotokoro nia rau sa qua tinoa soti, meke koa rau kaqu va gore mae nia goi si asa. Meke be lopu turaṉa pule mae nia rau koa goi si asa si kaqu koa koa rau mo sa tinazutuna doduru totoso. 10 Be lopu va sasanae si gami si be ele vina rua totoso tu la vasina si gami meke pule mae kamahire," gua.
11 Ke zama la koa rini sa tamadia, "Ego, be gua asa sa ginugua, si mi tavete guahe: Mi henai sari na likakalae saripu leadi hola pa nada popoa hie, mamu voi i pa korapa mia baika, pude na mia vinariponi koasa qavuna, guana, oto huda, na zipale, meke na oela humaṉa lea, meke na ginani humaṉa lea sapu hoke heni nia pa supu, meke na pisitakio sapu koa ia namuna guana okete, meke sari na vua olomodi. 12 Mi tomoi tugo sari na mia poata saripu kaqu paleki gamu, ura kaqu paleke pule lani gamu sari na poata saripu va hake uluei rini koa rina mia baika. Na hokara tavete va sea hola mo si arini. 13 Mamu turaṉia sa tasimia, mamu tuture pule mae. 14 Mani toka nia sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira sa tie, pude mani tataruni gamu, meke va pule mae ia se Benisimane, meke

sa keke tasimia pule. Ba sapu arau, si be va muliuṉi rau sari na tuqu, si kaqu va muliuṉi tugo rau si arini," gua si asa.
15 Ke vagi ri na tamatasi sari na vinariponi, meke sari na poata sokudi saripu tomo rua meke topue si arini turaṉia rini se Benisimane meke la pa popoa Izipi. Meke la tutuvia rini se Zosepa vasina. 16 Meke sipu dogoria Zosepa se Benisimane sapu turaṉia rini si zama la koasa nana nabulu kopu vetu si asa, "Mu turaṉa lani pa qua vetu sari na tie hire sina hivani rau pude mae henahena pa qua vetu kohite korapa rane si arini, ke la mamu va matea si keke kurukuru, mamu va namaia," gua si asa. 17 Meke tavete betoi sa nabulu saripu ta garununi sa, meke turaṉa lani sa pa vetu te Zosepa sari kasa tamatasi.
18 Meke sipu ta turaṉa va kamo la si arini pa vetu, si matagutu meke balabala guahe si arini, "Koa gua mo koari na poata saripu tavapule koari nada baika pa totoso kekenu si ta turaṉa mae nia gita tani. Meke kote raza gita rini, meke vagi sari nada doṉ'ki, meke vata evaṉaeni gita nana nabulu mo sa si gita," gua si arini. 19 Meke sipu kamo rini pa sasadana sa vetu, si zama la koasa nabulu kopu vetu si arini. 20 "Ke Baṉara, ele mae tu si gami tani keke totoso visoroi hire meke holu ginani. 21 Meke sipu korapa pule la pa mami popoa gua, si noso paki si gami pa siraṉa, meke tukeli gami sari mami baika, meke hopeke gami si dogori sari mami poata sapu hake ulue dia pa korapa hopeke mami baika, namu koa beto dia sari doduru. Meke kamahire si paleke pule maeni gami koa goi si arini. 22 Kaiqa poata pule si paleke maeni gami, pude holu va soku ginani. Ba lopu gilania gami sapu esei si veko pule lani koari hopeke mami baika sari na mami poata," gua si arini.
23 Meke zama sa nabulu, "Mu lopu talotaṉa, na balabala mamata si gamu. Sa mia Tamasa, sapu sa Tamasa tanisa tamamia, si gina ele vekoi pa korapa hopeke mia baika sari na mia poata. Ba arau ele vagi mo sari na hinoludi," gua si asa. Beto meke turaṉa la nia sa koa rini se Simione.
24 Meke turaṉa nuquruni sa nabulu pa korapa vetu sari kasa tamatasi, meke poni kolo sa, pude daloi sari na nenedi, meke poni ginani tugo sa sari na dia doṉ'ki. 25 Meke va namanama i rini sari na dia vinariponi pude valani koe Zosepa, sipu kamo si asa pana korapa rane, ba sina ele ta tozi nia tu rini sapu kote henahena turaṉia rini si asa, gua. 26 Meke sipu kamo pa nana vetu se Zosepa, si paleke nuquru lani rini koasa sari na vinariponi, meke kokotuṉu gore pa pepeso pa kenuna sa si arini. 27 Meke nanasani e Zosepa koa rini sari na dia tinoa sapu vegua si arini meke nanasa pule, "Vegua sa tamamia barogoso sapu vivinei nia gamu koa rau? Korapa toa valeana si asa?"
28 Meke olaṉa si arini, "Sa mua nabulu ta pamaṉaena, sapu sa tamamami si korapa toa valeana nana," gua si arini, meke kokotuṉu pa kenuna sa si arini.
29 Meke sipu dogoria Zosepa sa tasina sapu se Benisimane, si zama si asa, "Hiera sa tasimia mudina sapu ele tozi nau gamu. Tuqu, mani mana nigo sa Tamasa," gua si asa. 30 Beto asa, si hinoqa taluarae se Zosepa koa rini, sina tataru hola nia sa bulona sa tasina, meke tata kabo vura mo si asa, ke nuquru la si asa pa korapa nana lose meke kabo. 31 Meke sipu beto daloa sa sa isumatana, si vura mae si asa, meke podeke sisigitia sa pude lopu kabo, meke zamai sa si arini pude va hihia i sari na ginani koa rini. 32 Ba se Zosepa si henahena koa keke tevolo meke sari kasa tasina si henahena koa keke tevolo votikaena. Meke sari na tie Izipi saripu henahena vasina si ta poni vata kale tugo koa keke tevolo, na lopu boka henahena turaṉae

koa ri na tie Hiburu si arini, ura na hopena pa hahanana tadirini si pude gua asa. 33 Meke sari na dia hinabotu si tava toṉoto beto koasa tevolo, pa kenuna sa tevolo te Benisimane, si podalae koasa kenuna meke kamo koasa sapu mudina hokara, meke magasa hola si arini. 34 Meke tava hia la koa rini sari na ginani koasa tevolo te Zosepa, meke sa vinahia ginani la koasa tevolo te Benisimane si ka lima totoso holani saripu tadirini. Meke henahena na napo turaṉia rini se Zosepa, meke qetuqetu hola si arini.

44

Sa Kapa Muliuṉuna

1 Meke garunia e Zosepa sa nana nabulu kopu pa korapa nana vetu, pude “Va siṉini soku ginani sari na baika tadi kasa sara, pada dia sapu boka paleki rini. Mamu va hake ulue pule lani koari hopeke dia baika sari hopeke dia poata. 2 Mamu va hake ulue la nia pa korapa baika ginani tanisa koreo mudina hokara sa qua kapa siliva. Mamu veko turaṉae la nia tugo sa poata hinoludi ri na ginani.” Ke tavete betoi tugo sa sapu gua ta garunu nia sa koasa. 3 Ke pana munumunu hokara si va garunu taloa ni sa si arini, koari na dia doṉ'ki, meke taluarae si arini. 4 Meke sipu lopu ele taloa va seu si arini koasa vasileana lavata si zama la se Zosepa koasa nana nabulu kopu vetu, “Mu tuture haqala luli la i sari na tie hiroi. Pana kamoi goi si arini, si mamu nanasi, ‘Na vegua ke hobe nia tinavete kaleana tu gamu sa tinavete leana? 5 Na vegua ke hikoa tu gamu sa kapa siliva tanisa qua baṉara? Ura asa sa kapa sapu hoke napo nia sa, meke asa tugo si hoke tavetavete nia sa koasa nana tinavete dogodogorae. Namu kaleana sisigiti sapu tavetia gamu!’ mamu guni.”

6 Meke sipu kamoi sa nabulu si arini, si zama puleni tugo sa nabulu koa rini sari na zinama arini. 7 Meke olaṉa la ia ri kasa tamatasi si asa, “Baṉara na vegua ke zama gua tu asa si goi. Gami si namu lopu hite tavete gua asa. 8 Nake gilani mua, sapu ele paleke pule mae guni gami pa popoa Kenani sari na poata, saripu dogori gami hake uluedi pa korapa hopeke mami baika koa goi. Na vegua ke kaqu hikoi tu gami sari na siliva na qolo pa vetu tanisa mua baṉara? 9 Baṉara be keke koa gami si ta poho sapu vagia si asa, si mani tava mate si asa, meke gami doduru sapu koa hola, si kaqu ta evaṉae mua nabulu mo”, gua si arini.

10 Meke zama sa nabulu, “Hinokara mia, ba keke mo koa gamu sapu ele vagia sa kapa, si kaqu ta evaṉae na qua pinausu, meke sapu gamu doduru pu koa hola si boka taloa,” gua si asa. 11 Ke tuturei va gorei rini pa pepeso sari na dia baika ginani, meke hopehopeke tukeli rini si arini. 12 Meke viliti va hiteki sa nabulu te Zosepa si arini, podalae koa sa sapu kenuna meke beto koa sa sapu mudina, meke ta dogoro sa kapa pa korapa baika te Benisimane. 13 Meke daku rikati ri kasa tamatasi sari na dia poko pa tinalotaṉa, meke va suraṉa pulei rini sari na baika koari na dia doṉ'ki, meke kekere pule la si arini koasa vasileana lavata.

14 Meke sipu la kamo pa vetu te Zosepa se Ziuda meke sari na tasina, si korapa koa nana vasina si asa, meke la kokotuṉu gore pa kenuna sa si arini. 15 Meke zama la koa rini se Zosepa, “Na sa sapu ele tavetia gamu? Lopu gilania tu gamu sa tie sapu kekeṉoṉo gua arau, sapu boka dogori sari na tiṉitoṉa tomedi?”

16 “Baṉara, na sa si boka zama nia gami koa goi?” Olaṉa gua se Ziuda, “Vegua meke kaqu boka varitokei si gita? Meke vegua meke kaqu boka rupaha puleni gami si gami? Ura va vurai Tamasa sari na mami sinea. Ke

kamahire si na mua nabulu mo si gami doduru, meke lopu asa mo telena sapu ta dogoro sa kapa koa sa," gua si asa.
17 Ba zama se Zosepa, "Ai, lokari! Namu lopu kaqu tavetia rau sapu gua asa! Asa mo telena sapu ta poho nia sa kapa si kaqu ta evaṉae na qua nabulu. Ba sapu gamu doduru pu koa hola si kaqu pule valeana beto lamo koasa tamamia," gua si asa.

Tepaia Ziuda se Benisimane

18 Meke ene tata sage la koe Zosepa se Ziuda meke zama, "Ke baṉara, va malumau, maqu va bakalia koa goi. Ba meke bugoro nau, ura na kekeṉoṉo gua puta tugo sa baṉara si goi. 19 Ke baṉara, ele nanasa guahe si goi koa gami, 'Vegua, koa nana sa tamamia, babe keke tasimia?' gua. 20 Meke olaṉa atugo gami, 'Uve, koa nana sa tamamami sapu barogoso, meke sa tasimami mudina hokara, sapu podo pa nana binarogoso, ba sa tasina sa koreo mudina hie si ele mate tu, meke telena eke mo sapu podo pa keke tinadia soti si koa hola, gua asa ke tataru hola nia sa tamana si asa.' 21 Meke ele tozini gami goi si gami, pude turaṉa mae nia tani si asa, 22 Meke olaṉigo gami, sapu lopu kaqu boka luaria sa koreo sa tamana, ba be luaria sa si asa, si kote mate mo sa tamana, gua. 23 Meke zama si goi, 'Namu lopu kaqu tava malumu si gamu pude pule mae koa rau tani, osolae luli mae koa gamu sa tasimia mudina,' gua.
24 Meke sipu pule la koasa tamamami si gami, si tozi betoni gami koasa sapu gua ele zamani goi. 25 Meke sipu tozi puleni gami sa pude pule mae holu vasi ginani, gua, 26 si olaṉa la ia gami si asa, 'Lopu kaqu boka tava malumu si gami pude la koasa tie, osolae luli koa gami sa tasimami mudina meke boka la si gami,' gua. 27 Meke zama mae koa gami sa tamamami, 'Ele gilania mia gamu, sapu karurua mo sari na koreo pu va podoni rau koe Reseli sapu sa qua barikaleqe. 28 Meke keke koari karua si ele luara pani au, meke rovea rau sapu gina ele ta garata va umumu koari na kurukuru pinomo, sina lopu boka dogoro pulea rau, seunae gua taluarae si asa. 29 Ego, be vagi taloa nia gamu si hie kamahire koa rau, meke be ta evaṉa si kaiqa toṉa koasa, meke sa tinalotaṉa sapu tavete mae nia gamu koa rau, si kote va mate au mo koasa qua binarogoso?' gua si asa."
30-31 Ba lopu makudo se Ziuda meke zama, "Baṉara, be lopu koa sa koreo hie meke pule la koasa tamaqu si rau, meke be dogoria sa sapu lopu luli koa rau sa koreo, si namu kote mate mo si asa, sina sa tinina sa koreo hie si guana tinina soti mo, meke ele barogoso hola tugo si asa meke sa tinalotaṉa sapu kaqu vata evaṉia gita koasa, si kote va matea si asa. 32 Meke gua pule he, ele va tatara nia rau sa qua tinoa, koasa guguana sa koreo hie koasa tamaqu. Ele tozi nia rau sapu be lopu turaṉa pule nia rau si asa koasa tamaqu, si kaqu ta zutu nia rau sa sinea ninae rane. 33 Ego, baṉara, kamahire si kaqu koa si rau tani, pude na mua pinausu koasa hinobena sa koreo hie, ba sa koreo hie si mani luli pule la koari na tasina. 34 Ve kote gua meke kaqu boka pule la koasa tamaqu si rau, be lopu luli koa rau sa koreo? Namu lopu hiva dogoria rau sa tinasuna sapu kaqu ta evaṉa koasa tamaqu," gua se Ziuda.

45

Vata Gilana Pule nia se Zosepa Koari na Tasina

1 Lopu boka tuqe pule nia se Zosepa pa kenudia ri nana nabulu, ke garuni sa sari doduru pude vura taloa koasa lose, meke loke tie hokara si koa koasa

ba sari na tasina, sipu tozini sa sari na tasina sapu asa mo se Zosepa, gua.*
2 Meke kabo va ululae sisigiti si asa, meke avosia ri na tinoni pa popoa
Izipi, meke kamo la tu pa vetu tanisa baṉara sa inavoso asa. 3 Meke zama
la koa ri na tasina se Zosepa, “Arau mo se Zosepa. Vegua, sa tamaqu,
korapa toa valeana?” Ba sipu avosia rina tasina sapu gua asa, si matagutu
sisigiti si arini, meke lopu boka zama hobea rini si asa. 4 Ke zama la koa
rini se Zosepa, “Mi tata mae koa rau.” Meke rizu tata la koasa si arini,
meke zama si asa, “Arau mo se Zosepa sa tasimia, sapu ele vata holu nia
gamu pa popoa Izipi. 5 Ego, mu lopu talotaṉa na vari zutui puleni gamu
kamahire, sapu ele vata holu nau gamu tani. Ura e Tamasa tu ele garunu
va kenue mae nau tani, pude harupi sari na tinoa tadi na tie, gua. 6 Hiera
sina vina rua vuahenina sa soṉe pa popoa hie. Ka lima vuaheni pule si
koa, meke namu loke tie si kaqu boka lelete babe pakepakete na gua. 7 Ele
garunu va kenue mae nau sa Tamasa si rau koa gamu, pa siraṉa variva
magasana guahe, meke pude lopu kaqu mate palae si gamu meke sari na
tumia, na gua. 8 Ke hinokara sapu lopu gamu garunu mae nau tani si rau,
ba e Tamasa tu. Asa tu ele vata evaṉae nau ṉati koimata arilaequ tanisa
baṉara si rau, meke arau palabatu nia sa doduruna sa nana popoa, meke
arau tugo sa qavuna tana doduruna sa popoa Izipi,” gua si asa.

9 “Ego, tuturei pule la koasa tamada, mamu tozi nia sapu guahe si zama
nia sa tuna sapu se Zosepa: ‘Ele vata evaṉae nau na qavuna e Tamasa si
rau pa doduruna sa popoa Izipi, ke mamu mae koa rau. Mamu lopu va
sasanae,’ mamu gunia si asa.* 10 Kote boka la koa ia gamu sa popoa pa
Qoseni, pude boka koa tata koa rau vasina si gamu: gamu doduru mo, sari
na mia koburu, sari na tudia ri na tumia, sari na mia sipi na qoti, sari
na mia bulumakao meke sari doduru likakalae saripu tagoi gamu. 11 Be
guana koa si gamu pa Qoseni, si kote boka kopuni gamu rau, ura ka lima
vuaheni pule si koa, sapu kote koa ia sa soṉe, meke lopu hivani gamu rau
si gamu, sari na mia tatamana, meke sari na mia rovana sipi pude agoso
mate pa inovia.

12 Ego, boka dogorau gamu doduru meke e Benisimane kamahire, sapu
arau Zosepa hinokara tugo si rau. 13 La mamu tozia koa sa tamaqu sa
ṉiniraṉira lavata sapu tagoa rau tani pa popoa Izipi, meke sari doduru
tiṉitoṉa saripu ele dogori gamu. Beto mamu tuturei turaṉa mae nia tani
si asa.”

14 Beto asa si ṉaza ia sa se Benisimane sa tasina, meke podalae kabo,
meke kabo tugo se Benisimane sipu korapa ṉaza ia sa si asa. 15 Meke sipu
korapa kabokabo si asa, si hopeke ṉazai sa sari na tasina meke ahoi sa si
arini. Beto asa si podalae zama koa sa sari na tasina.

16 Meke sipu kamo la pa vetu tanisa baṉara sa inavoso, sapu ele mae sari
na tasina e Zosepa gua, si qetu sa baṉara meke sari nana ṉati palabatu
koa sa nana binaṉara. 17 Meke zama la koe Zosepa sa baṉara, “Mu tozini
sari na tasimu pude va suraṉi koari na doṉ'ki sari na ginani meke pule la
pa popoa Kenani. 18 Madi la vagia sa tamadia meke sari na dia tamatina
meke pule mae tani. Meke kaqu poni nia rau koa rini sa vasina sapu leana
hola pa popoa Izipi, meke kaqu koa tagotago hola si arini. 19 Mamu tozini
tugo, pude vagi kaiqa totopili susuraṉana pa popoa Izipi, pude suraṉi sari
na dia barikaleqe na koburu, meke pude turaṉia tugo sa tamadia na gua.
20 Madi lopu talotaṉani rini sari na dia tinagotago saripu veko hola i rini pa

* **45:1** TTA 7:13 * **45:9** TTA 7:14

popoa Kenani, sina sari doduru tiṉitoṉa saripu leadi hola koasa doduruna sa popoa Izipi, si kaqu tadirini mo," gua sa baṉara.
21 Ke tavete betoi ri na tuna e Zekopi sari doduru gua pu ta tozi nia rini. Poni totopili susuraṉana na ginani vinabeo e Zosepa si arini gua puta tugo sapu ele garunu nia sa baṉara koa rini. 22 Meke hopeke poni poko tugo sa si arini, ba koe Benisimane si ka ṉeta gogoto poata siliva, meke ka lima poko si vala i sa koasa. 23 Meke ka manege puta doṉ'ki si garunu lani sa koasa tamana, sapu suraṉi soku tiṉitoṉa leadi hola pa popoa Izipi, meke ka manege puta doṉ'ki saripu suraṉi sari na huiti na bereti meke kaiqa ginani koasa dia inene. 24 Meke vata luara taloai sa sari na tasina, meke sipu taluarae si arini, si zama la koa rini si asa, "Mu lopu varitoketokei tokele pa siraṉa si gamu," guni sa.
25 Meke taluarae pa popoa Izipi si arini, meke pule la pa dia popoa koasa tamadia, sapu e Zekopi pa popoa Kenani. 26 Meke tozi nia rini se Zekopi, "Korapa toa nana se Zosepa. Meke asa tugo sa qavuna nomana pa doduruna sa popoa Izipi!" gua si arini. Meke ta duaṉa sa bulona e Zekopi meke lopu boka va hinokari sa si arini.
27 Ba sipu tozi rini koasa sari doduru gua pu zamani Zosepa koa rini, meke dogori sa sari na totopili saripu garunu lani Zosepa pude suraṉa la nia si asa pa Izipi gua, si ṉiṉira pule sa maqomaqona. 28 Ke zama si asa, "Sa tuqu Zosepa si korapa toa nana! Asa mo sapu hiva nia rau. Maqu la dogoria sipu lopu ele mate si rau," gua si asa.

46

Zekopi meke sari Nana Tatamana si La pa Izipi

1 Meke va qaqiri betoi Zekopi sari doduru nana likakalae meke la pa Biasiba si asa, meke vasina si va vukivukihi la si asa koasa Tamasa tanisa tamana sapu se Aisake. 2 Meke pana boṉi si zama la koasa sa Tamasa pa keke dinogodogorae, meke titioko, "Zekopi, Zekopi!" gua. Meke olaṉa si asa, "Baṉara, hiera si rau," gua. 3 Meke zama sa Tamasa, "Arau sa Tamasa, sapu sa Tamasa tanisa tamamu. Mu lopu matagutu la pa popoa Izipi si goi, ura kaqu va nomaia rau sa mua butubutu vasina. 4 Kaqu luli turaṉigo Rau pude la pa popoa Izipi si goi, meke kaqu turaṉa pule maeni Rau pa popoa hie sari na mua butubutu. Kaqu mate pa limana e Zosepa si goi," gua si Asa.
5 Meke va suraṉia ri na tuna si asa, meke gua tugo sari na dia koburu na barikaleqe koari na totopili pu valani sa baṉara pa popoa Izipi, meke taluarae pa Biasiba si arini. 6 Meke turaṉa betoi rini sari doduru dia rovana sipi na bulumakao, meke sari doduru dia likakalae pu vagi rini pa popoa Kenani, meke la pa popoa Izipi si arini. Meke turaṉa betoi tugo e Zekopi sari doduru tuna:* 7 sari na tuna koreo, na vineki meke sari na tudia.
8 Ego, hire sari doduru tie koasa puku tatamana te Zekopi, saripu luli koasa meke la pa popoa Izipi, sapu sari Rubeni sa tuna koreo kenuna. 9 Ego, hire sari na tuna koreo Rubeni: Ari Hanoki, Palu, Hezironi meke Kami. 10 E Simione meke sari na tuna koreo: Ari Zemuela, Zamini, Ohadi, Zakini, Zohara, meke Saulu sapu sa tuna keke barikaleqe Kenani. 11 E Livae meke sari na tuna koreo: Ari Qerisoni, Kohati meke Merari. 12 E Ziuda meke sari na tuna koreo: Ari Era, Onani, Sela, Perezi meke Zera, (ba mate pa popoa Kenani sari Era e Onani.) Sari na tuna koreo Perezi si Hezironi meke Hamulu. 13 E Isaka meke sari na tuna koreo: Ari Tola, Pua,

* **46:6** TTA 7:15

Zasubi, meke Simironi. 14 E Zeboloni meke sari na tuna koreo: Ari Seredi,
Eloni meke Zalili. 15 Hire sari na tuna Zekopi saripu va podoni sa koe Lia
pa Mesopotemia, meke sa tuna vineki sapu se Daena. Sa vinarigaraedi ri
doduru, si ari ka toloṉavulu ṉeta koreo na vineki.
16 E Qadi meke sari na tuna: Ari Zepone, Hagi, Suni, Eziboni, Eri, Arodi
meke Areli. 17 E Asa meke sari na tuna koreo: Ari Imina, Iseva, Isivi,
Beria meke se Sera sa tasidia vineki. Meke hire sari na tuna koreo e Beria:
Ari Hebere meke Malakiele. 18 Ego, arini sari ka manege onomo tuna e
Zekopi koe Zilipa, sa nabulu vineki sapu vala nia Lebani koasa tuna vineki
sapu se Lia. 19 Se Reseli sa barikaleqe te Zekopi meke sari na tuna: Ari
Zosepa meke Benisimane. 20 Sipu koa pa popoa Izipi se Zosepa si va podoni
sa koe Asenati sari karua tuna: Ari Manase meke Iparemi. Se Asenati
hie si na tuna barikaleqe e Potipera, keke hiama pa Heliopolisi si asa.*
21 E Benisimane meke sari na tuna koreo: Ari Bela, Bekera, Asibeli, Qera,
Neamani, Ehi, Rosi, Mupimi, Hupimi meke Aradi. 22 Arini sari ka manege
made tuna koreo Zekopi koe Reseli. 23 Sa tuna Dani si e Husimi. 24 Se
Napitalai meke sari na tuna koreo: Ari Zazili, Guni, Zezera meke Silemi.
25 Hire sari na tuna koreo e Zekopi koe Biliha: Se Biliha hie, si na nabulu
vineki, sapu vala nia Lebani koasa tuna barikaleqe, sapu se Reseli. Ari ka
zuapa sari doduru. 26 Sa vinarigaraedi ri doduru tuna e Zekopi saripu la
pa Izipi si ari ka onomo ṉavulu onomo. Ba lopu somana ta nae sari na
barikaleqe tadi na tuna. 27 Karua tuna koreo e Zosepa si pododi pa popoa
Izipi; ke sa vinarigaraedi ri doduru koasa nana puku tatamana, si ari ka
zuapa ṉavulu lima saripu la vasina.*

Zekopi meke sa Nana Tatamana si Koa pa Izipi

28 Meke garunu va kenue la nia Zekopi se Ziuda koe Zosepa, meke tozi
nia, pude la tutuvia si asa pa Qoseni, totoso kamo rini vasina. 29 Suraṉa
pa nana totopili se Zosepa meke la tutuvia sa sa tamana pa Qoseni. Totoso
varitutuvi rini, si ṉazaia Zosepa sa ruana sa tamana meke lopu tuture beto
kabo si asa. 30 Meke zama la koe Zosepa se Zekopi: “Kamahire si maqu
mate, sina ele dogoria rau sa isumatamu meke gilania sapu korapa toa
mua si goi,” gua si asa.
31 Meke zama la koari na tasina, meke koari na tatamana te Zekopi se
Zosepa: “Kaqu la meke tozi nia rau sa baṉara Izipi, sapu sari na tasiqu
meke sari doduru tatamana tanisa tamaqu pu koadi pa Kenani, si ele kamo
koa rau, gua. 32 Kaqu la tozi nia rau sapu na tie kopu sipi si gamu, meke
ele turaṉa maeni gamu sari na mia rovana sipi na bulumakao, meke sari
doduru mia likakalae pu tagoi gamu. 33 Meke pana tioko gamu sa baṉara
meke nanasani sari na mia tinavete, 34 si mamu olaṉa toṉoto la ia sapu na
tie kopu sipi si gamu pa dodurudi rina mia tinoa, kekeṉoṉo gua tugo ri na
tiatamada, mi gunia. Gua asa, si kaqu va koa gamu sa pa Qoseni si gamu.”
Zama gua se Zosepa, sina sa hahanana tadi na tie Izipi si lopu hoke hiva
va tata i rini sari na tie kopu sipi, gua.

47

Mana nia Zekopi sa Baṉara

1 Ke turaṉi Zosepa sari ka lima tasina meke la koasa baṉara meke zama,
“Sa tamaqu meke sari na tasiqu si ele kamo, mae guadi pa popoa Kenani.
Paleki rini sari doduru dia likakalae pu tagoi rini, meke turaṉi tugo rini

* **46:20** Zen 41:50-52 * **46:27** TTA 7:14

sari na dia rovana sipi na bulumakao. Meke kamahire si korapa koa pa
Qoseni si arini," gua si asa. 2 Meke va turui sa pa kenuna sa baṉara sari
na tasina. 3 Meke nanasi sa baṉara sari kasa tamatasi, "Na tinavete sa
si taveti gamu?" "Na tie kopu sipi si gami, baṉara, kekeṉoṉo gua tugo
ri na tiatamamami pukerane," gua si arini. 4 "Ele mae si gami pude koa
pa popoa hie, sina sa soṉe si kaleana hola pa popoa Kenani, meke loke
vasina pude ganigani sari na mami rovana sipi. Ke mamu tataruni gami,
mamu va koa gami pa kali popoa pa Qoseni," gua si arini. 5 Meke zama
la koe Zosepa sa baṉara, "Ego, ele kamo sa tamamu meke sari na tasimu
kamahire. 6 Sa popoa Izipi si boka koa ia rini kamahire. Mu va koa ia
sa tamamu meke sari na tasimu koa ke vasina sapu leana hola sa pepeso.
Madi la koa pa Qoseni, meke be gilani goi si kaiqa tie bokabokadi koa rini,
si mamu va kopuni sari na qua rovana sipi," gua sa baṉara.

7 Meke turaṉa nuquru nia Zosepa se Zekopi sa tamana, meke va turua
sa si asa pa kenuna sa baṉara, meke mana nia Zekopi sa baṉara. 8 Meke
nanasia sa baṉara si asa, "Ka visa vuahenimu si goi?" gunia sa.

9 Meke olaṉa se Zekopi, "Na tie enene mo si rau pa doduruna sa qua
tinoa, koari ka keke gogoto toloṉavulu puta vuaheni. Meke lopu soku sari
na vuaheni arini, ba tasuna hola si arini. Lopu kekeṉoṉo gua ri na inene
tadi na tiatamaqu pukerane," gua si asa. 10 Meke mana nia Zekopi sa
baṉara meke tiqe zama luluaria sa si asa meke taloa. 11 Meke va koa ia
Zosepa sa tamana meke sari na tasina pa popoa Izipi, meke poni vasina
na pepeso masuruna sa sapu leana hola koasa popoa, tata koasa vasileana
lavata koasa pinaqaha popoa pa vasileana Ramesesi, gua puta tugo sapu
garunu nia sa baṉara koa sa. 12 Meke ponia ginani Zosepa sa tamana,
meke sari na tasina, meke sari doduru tinoni saripu koa pa kinopu tanisa
tamadia, kamo koari pu hitekedi.

Sa Soṉe

13 Meke niṉira hola sa soṉe meke loke ginani si koa pa ninae vasina,
ke ovia meke lopu niṉira sari doduru tie pa popoa Izipi meke pa Kenani.
14 Meke varigarani Zosepa sari doduru poatadi rina ginani saripu vata holu
ni sa koari na tie pa popoa Izipi meke pa Kenani, meke paleke lani sa pa
vetu tanisa baṉara. 15 Meke sipu ele holuholu betoni ri na tie Izipi na tie
Kenani sari na dia poata, si mae koe Zosepa sari na tie Izipi meke zama,
"Mu poni gami ginani! Lopu leana pude mate pa kenumu goi si gami, sina
ele upata beto sari doduru mami poata," gua si arini.

16 Meke olaṉa se Zosepa, "Mi va maei sari na mia rovana bulumakao,
meke kaqu hobeni ginani rau si arini, be guana beto sari na mia poata," gua
si asa. 17 Ke turaṉa vala i rini koe Zosepa sari na dia rovana bulumakao.
Hobeni ginani sa sari na dia hose, na sipi, na qoti, na bulumakao meke
sari na doṉ'ki. Meke koasa vuaheni sana si poni ginani sa si arini, koasa
hinobedi ri doduru dia rovana kurukuru.

18 Meke koasa vuaheni sapu luli la, si mae si arini koe Zosepa meke zama,
"Baṉara, lopu kaqu boka tomea gami si keketoṉa sapu hinokara koa goi.
Sari doduru mami poata si ele upata beto, meke sari na mami rovana
kurukuru si tamugoi beto mo. Namu loketoṉa hokara sapu koa hola pude
vatui koa goi, ba sari na tinimami meke sari na mami pepeso mo si koa.
19 Mu lopu va mate gami, mamu hata ia sa siraṉa pude lopu kaqu ivulu
sari na mami pepeso. Mamu holu hobeni ginani sari na tinimami meke
sari na mami pepeso pude nana nabulu sa baṉara si gami. Meke asa kaqu

tagoi sari na mami pepeso, ba mamu poni gami ginani pude toa si gami, meke na kiko pude mami lelete koari na mami pepeso," gua si arini.
20 Meke vata holu ni rina tinoni pa popoa Izipi sari doduru dia pepeso koe Zosepa, pude tanisa baṉara, ura na kaleana hola sa soṉe pa popoa sana. Ke sari doduru pepeso si tanisa baṉara mo. 21 Meke vata evaṉae ni nabulu e Zosepa sari doduru tie, koari doduru vasidi pa popoa Izipi. 22 Sa titeke pepeso sapu lopu holua sa si na pepeso tadi na hiama. Sari na pepeso hire si lopu holuholuni rini, sina tabari sa baṉara si arini koari na dia tinavete, ke boka holu gedi ginani si arini. 23 Meke zama la koari na tinoni se Zosepa, "Gilania gamu, sapu ele holu gamu rau si gamu meke sari na mia pepeso pude tanisa baṉara kamahire. Ke hire sari na kiko tamugamu pude mamu letei koari na mia inuma. 24 Ke koa rina totoso pakepakete si kaqu vala ia gamu, sa keke pa lima koasa baṉara, meke sari na kiko saripu koa hola si pude tana lelete na henahena tamugamu meke sari na mia tatamana."
25 Meke olaṉa sarini, "Ele harupi goi sari na mami tinoa, meke ele tavete valeana si goi, baṉara koa gami, ke kaqu na nabulu tanisa baṉara mo si gami," gua si arini. 26 Ke vata evaṉae nia keke tinarae tanisa popoa Izipi e Zosepa, si pude vala keke pa lima, koari na ginani saripu ele ta pakete, pude tanisa baṉara. Sa tinarae hie si korapa koa hola meke tava ṉiṉira pa rane ṉinoroi. Ba sari na pepeso tadi na hiama mo, si lopu tagoi sa baṉara.

Sa Tinepa Vina Betobeto te Zekopi

27 Meke koa pa popoa Izipi pa kali popoa pa Qoseni sari na tie Izireli, meke koa tagotago na podo va soku koburu si arini vasina. 28 Meke ka manege zuapa vuaheni si koa pa popoa Izipi se Zekopi, osolae kamoa ka keke gogoto made ṉavulu zuapa vuahenina si asa. 29 Meke sipu tata kamo sa totoso pude mate si asa si tiokia sa se Zosepa sa tuna, meke zama ia sa si asa, "Mu vekoa sa limamu pa varikorapadi ri karua pudapudaqu. Mamu zama tokotokoro nia, sapu lopu kaqu pomunu nau goi pa popoa Izipi, mu gua.* 30 Ura na hiva ta pomunae si rau vasina sapu ta pomunae sari na tamaqu. Kaqu paleke vura nau gamu si rau pa popoa Izipi, meke kaqu la pomunu nau vasina sapu ta pomunae si arini," gua si asa. Meke olaṉa se Zosepa, "Kaqu tavetia rau sapu gua zama nia goi," gua si asa.
31 Meke zama se Zekopi, "Mu zama tokotokoro nia sapu kaqu tavetia goi si asa." Meke zama tokotokoro se Zosepa koe Zekopi, meke zama leana se Zekopi, sipu korapa habotu pa nana teqe si asa.

48

Manani Zekopi sari Iparemi e Manase

1 Sipu hola kaiqa rane si tozi nia rini se Zosepa sapu moho sa tamana, gua. Ke turaṉi Zosepa sari karua tuna koreo, sapu sari Manase e Iparemi pude la dogoria se Zekopi, gua. 2 Meke sipu tozi nia rini se Zekopi sapu ele mae sa tuna sapu se Zosepa, pude dogoria si asa, gua, si va ṉiṉirae si asa meke habotu sage pa nana teqe. 3 Meke zama la ia Zekopi se Zosepa, "Sa Tamasa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si vura koa rau pa Luzi koasa popoa Kenani meke mana nau.* 4 Meke zama guahe si Asa koa rau: 'Kaqu va sokui rau sari na tumu, meke sari na tutimu goi, si kaqu ta evaṉae butubutu sokudi, meke sa pepeso hie, si kaqu poni nia rau koari na tutimu pude tagoa rini ninae rane,' gua.

* **47:29** Zen 49:29-32, 50:6 * **48:3** Zen 28:13-14

5 Ego, sari karua tumu koreo goi Zosepa, saripu pododi tani pa popoa
Izipi, sipu lopu ele mae rau, sapu sari Iparemi meke e Manase si taqarau,
kekeṉoṉo gua puta tugo mo ari Rubeni e Simione si arini. 6 Sari kaiqa tumu
pule saripu podo pa mudidia, si lopu kaqu ta pozae taqarau si arini, meke
sa tinago na pepeso sapu kaqu ta hia nia rini, si kaqu mae gua tu koari
Iparemi meke Manase. 7 Tavetia rau sapu gua asa, sina sa tinamu sapu se
Reseli, sapu talotaṉa hola nia rau si ele mate pa popoa Kenani, lopu seu pa
Eparata, koasa qua pinule mae pa Mesopotemia. Meke pomunu nia rau si
asa pa vale siraṉa la gua pa Eparata." (Eparata si ta pozae Betilihema pa
rane ṉinoroi.)* 8 Sipu dogori sa sari karua tuna koreo, "Ari sei si hire?"
nanasa gua se Zekopi.
9 Meke olaṉa la koasa tamana se Zosepa, "Arini sari karua tuqu koreo
saripu poni nau sa Tamasa tani pa popoa Izipi." Meke zama la koasa se
Zekopi, "Turaṉa maeni koa rau pude qu manani," gua si asa. 10 Ba rida
sari na matana Izireli, sina ele barogoso sisigiti si asa, meke lopu boka
dodogorae valeana. Ke turaṉa lani Zosepa koasa sari karua tuna koreo,
meke ṉazai na ahoi sa si arini. 11 Meke zama la koe Zosepa se Izireli,
"Lopu hite rovea rau sapu kaqu dogoro pulea rau sa isumatamu, meke
kamahire si namu va dogoro nau Tamasa sari na mua koburu." 12 Meke
daku va rizui Zosepa sari kara pa varikorapa nenena e Zekopi meke hoqa
todoṉo pa pepeso si asa. 13 Meke rizu va tata la i Zosepa sari karua koe
Izireli, Iparemi pa kali gedena meke Manase pa kali mataona Izireli. 14 Ba
qaqama variseani Izireli sari na limana koa ri karua. Sa lima mataona si
va opo la nia sa pa batuna e Iparemi sapu mudina meke sa lima gedena
si va opo la nia sa pa batuna e Manase, sapu kenuna. 15 Meke mana nia
Izireli se Zosepa meke zama guahe:
"Sa Tamasa sapu nabulu nia ri karua tiatamaqu, ari Ebarahami e Aisake,
si mani manani sari koreo hire! Sa Tamasa sapu turaṉau pa rane hie si
kaqu manani sarini. 16 Sa mateana sapu harupau koari doduru tinasuna si
kaqu manani sari karua koreo hire! Meke lopu kaqu ta muliṉae sa pozaqu
meke sari na pozadia ri na tiatamaqu, sapu sari Ebarahami e Aisake pa
korapa dia tinoa, meke kaqu soku hola sari na tudia, na tudia ri na tudia
pa popoa pepeso."
17 Meke sipu dogoria Zosepa sapu veko la nia sa tamana sa lima mataona
pa batuna Iparemi, si lopu qetu si asa, meke tuqea sa sa limana sa tamana
pude va rizu pania pa batuna Iparemi, meke pude va karovo la nia koe
Manase gua. 18 Meke zama ia Zosepa sa tamana, "Lopu gua asa tamaqu,
ura hiera tu sapu kenuna; mu veko la nia pa batuna sa lima mataomu."
19 Ba korona sa tamana meke zama, "Gilania qua tuqu, gilania qua. Sari
na tuna na tudia ri na tuna Manase ba kaqu na butubutu lavata tugo. Ba
sa tasina mudina si kaqu arilaena hola nia si asa meke sari na tuna na
tudia ri na tumu si kaqu ta evaṉae sari na butubutu ṉiṉiradi", gua si asa.
20 Meke manani sa koasa rane sana si arini meke zama guahe: "Pa korapa
pozamu goi si kaqu ta tozi vurae koari na tinoni Izireli sa minana sapu
zama guahe: 'Mani vata evaṉae nigo Tamasa pude gua tugo Iparemi e
Manase si goi,' gua." Gua asa ke va arilaena hola ia Izireli se Iparemi koe
Manase.*
21 Meke zama la koe Zosepa se Zekopi, "Ele gilania mua sapu tata mate si
rau, ba sa Tamasa si kaqu koa koa goi, meke kaqu turaṉa pule nigo koa sa
popoa tadi na tiatamamu. 22 Vatu nia rau koa goi ba lopu koari na tasimu

* **48:7** Zen 35:16-19 * **48:20** Hib 11:21

si pa Sekemi, sapu sa popoa masuruna sapu vagia rau pa vedara na bokala koari na tie Amoraiti," gua si asa.

49

Manani meke Leveni Zekopi sari na Tuna Koreo

1 Meke tioko varigara ni Zekopi sari na tuna koreo meke zama i sa,
"Varigara beto mae si gamu doduru; maqu tozini gamu gua sapu kaqu
ta evaṉa koari na rane vugo na repere:
2 Gamu na tuqu, mi varigara mae;
mamu va avoso mae koa rau.
Mi avosia sa tamamia Izireli.

3 Agoi Rubeni, sa qua koburu kenuna, meke na qua ṉiniraṉira,
na koburu kekenu pa pinodopodo pa qua pinalabatu,
arilaemu hola pa vina noma pule nigo
meke ṉiṉira hola ni goi sari na tasimu.
4 Kekeṉoṉo guana naqe si goi sapu raza ia sa popoa.
Gua asa si lopu kaqu boka koimata ni goi sari na tasimu koreo,
sina eko turaṉia goi sa qua nabulu barikaleqe pa qua teqe
meke lopu pamaṉa nau goi si rau.

5 Ari Simione e Livae si karua tamatasi soti
meke sari na dia vedara si variva mate.
6 Koroqu va egoi rau sari dia kinuhana golomodi.
Meke lopu kaqu somana ni rau sari dia vivinei.
Ura koasa dia binugoro si seke va mate tie si arini.
Qetu si arini pa dia binugoro pude seke kumati sari na pikupikutu makasidi
rina bulumakao.
7 Namu ta levei sa dia binugoro, sina ṉiṉira sisigiti si asa,
meke na ṉinovaṉovala nomana koari na tie.
Kaqu vari paqapaqaha ni rau pa doduru popoa Izireli si arini,
meke kaqu va hihia i rau koari na tudia rina tuqu.

8 Agoi Ziuda si kaqu vahesi igo rina tasimu.
Kaqu neti goi ruadi sari na mua kana,
meke kaqu todoṉo pa kenumu goi sari na tasimu.
9 Kekeṉoṉo guana laione se Ziuda, sapu va matea sa nana boso meke
kekere pule la pa nana bae;
eko magogoso si asa,
meke loke tie si hiva va tekulia.*
10 Keke tumu goi si kaqu na baṉara,
meke sa tutimu si kaqu tagoa sa ṉiniraṉira pude na baṉara
osolae kamo mae sa tuna pu garona pude tagona sa ṉiniraṉira,
meke kaqu todoṉo na va tabea ri na butubutu si Asa.
11 Pusi nia sa sa nana doṉ'ki koasa huda vaeni,
meke sa tuna doṉ'ki koasa lelaṉa vaeni toa valeanana;
sina kote soku hola sari na huda vaeni pa nana popoa sapu soku hola
vuadi,
ke leana hola pude na ginani tadi na kurukuru,
meke be hiva si kote boka ṉuzapi sa sari nana poko koasa kolo vaeni
ziṉara.
12 Sari na matana si ziṉara koasa ninaponapo vaeni,

* **49:9** Nab 24:9; Rev 5:5

meke sari na livona si keoro koasa ninapona sa meleke.

13 E Zeboloni si kaqu koa pa masamasa kolo;
meke kaqu ta evaṉae na sigotoana vaka si asa;
meke sa kokoina sa nana popoa si kaqu kamo la gua pa Saedoni.

14 Isaka si kekeṉoṉo guana doṉ'ki ṉiṉirana,
sapu eko varikali nia na vovoina likakalae mamatadi.
15 Ba sipu dogoria sa sapu sa vasina magomagogosoana si leana, meke variva qetu sa popoa tanisa,
si kokopo gore nia sa avarana pude paleki sari na pinaleke mamata,
meke ta evaṉae pinausu pu ta zukuru pa tinavete si asa.

16 E Dani si kaqu koimata ni na kopu ni na totoli ni sari nana tinoni meke kaqu ta evaṉae keke butubutu pa Izireli.
17 Kaqu kekeṉoṉo guana noki sapu koa pa kali siraṉa sapu variva matena,
meke garatia sa sa nenena sa hose,
ke sa tie pu hake koasa si hoqa gore taloa pa mudina.

18 Ke Zihova, aqa nia rau sa Mua tinaharupu.

19 Keke puku tie varipera hikohiko si kaqu rapatia se Qadi,
ba kaqu va kilasi sa meke hadu va seui sa si arini.

20 Kaqu masuru valeana sa pepeso te Asa,
meke kaqu va vura nia sa ginani arilaena hola gua padana keke baṉara.

21 Napitalai si kekeṉoṉo guana kurukuru sapu ta pozae dia sapu ta rupahana,
meke sari na tuna pu podoi sa si leleadi.

22 E Zosepa si guana huda vaeni sapu vua katakata,*
meke toa valeana tata koasa bukaha,
meke sari na lelaṉana si haele sage hola nia sa goba.
23 Meke rapata va ṉiṉira la ia ri nana kana,
meke gona nia tupi rini si asa.
24 Ba va totoanae valeana nia sa sa nana bokala,
meke tava ṉiṉira sari na limana,
koasa ṉiniraṉira tanisa Tamasa Heheda te Zekopi,
meke koasa Sepati sapu lavelave kopuna se Izireli guana Patu aqoroana.
25 Sa Tamasa tanisa tamamu si toka nigo,
meke sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si mana nigo,
meke ponigo sa ruku pa galegalearane,
meke na bukaha sapu vura mae gua pa kauru pepeso,
meke kaqu soku na mua kurukuru na koburu.
26 Sa tinamanae tanisa tamamu si noma holani sari na toqere koadi,
holani sari doduru tiṉitoṉa tolavaedi na toqere toa holadi.

* **49:22** Kaiqa tie si balabala ia sapu sa zinama Hiburu pa vesi hie si tozia: “Zosepa si guana keke doṉ'ki pinomona tata pa keke kolo bukaha, meke sa tuna doṉ'ki pa kali toqere.”

Sari na tinamanae hire si madi koa pa batuna e Zosepa guana toropae
baṉara pa batuna sapu ta paqaha pude na koimata koari na tasina.

27 E Benisimane si kekeṉoṉo guana siki variva mate na oviana;
sapu pana munumunu si gania sa sa gana boso sapu ele vagia sa,
meke pana veluvelu si va hia i sa sari na vinagi pa vinaripera.”
28 Arini sari ka manege rua butubutu Izireli; meke sari na zinama
tinamanae gotogotodi pu hopeke zamani sa tamadia koarini.

Mate meke Ta Pomunae se Zekopi

29 Meke zamai Zekopi sari na tuna, “Tata mate si rau kamahire. Meke
pana mate rau si mamu la pomunu turaṉa nau koari na tamaqu koasa bae
te Eporoni pa nana inuma, sapu na tie Hitaiti, 30 pa Makapela, pa kali gasa
rimata pa Mamere pa popoa Kenani. Ele holua Ebarahami sa pepeso hie
koe Eporoni pude na vasina popomunuana.* 31 Vasina si ta pomunae se
Ebarahami, meke sa nana barikaleqe sapu se Sera, meke vasina tugo si ta
pomunae se Aisake meke sa nana barikaleqe sapu se Ribeka, meke vasina
tugo si pomunu nia rau se Lia.* 32 Sa pepeso meke sa bae vasina, si ele ta
holudi koari na tie Hitaiti, ke mamu pomunau vasina.” 33 Meke sipu beto
totozini Zekopi sari na tuna koreo sari nana hiniva hire, si poloi sa sari na
nenena pa teqe. Eko pule, meke tiqe mate si asa.*

50

1 Meke ṉazaia Zosepa sa tamana meke kaboa na ahoa sa si asa. 2 Meke
tozini Zosepa sari na tie pu va nama tomate pa pinomunaena pude veko
nia meresena* sa tinina sa tamana. 3 Ka made ṉavulu puta rane si ta kopue
koa rina tie va nama tomate sa tinina, sina asa tugo sa padana. Meke kaboa
ri na tinoni pa Izipi koari ka zuapa ṉavulu rane* si asa.
4 Meke sipu ele hola sari na rane tana besu, si zama la i Zosepa sari
kaiqa tie nomadi tanisa baṉara, “Be qetu nau gamu, si mamu la tozia
koasa baṉara sa inavoso hie, 5 ‘Sipu tata mate sa tamaqu, si tozi nau sa
pude zama tokotokoro koasa, sapu kaqu la pomunu nia rau si asa koasa
lovu sapu horea sa telena pa popoa Kenani. Ke tepa si rau koa goi, pude
mu va malumau, pude maqu la pomunia sa tamaqu, beto asa maqu pule
mae.’” * 6 Meke olaṉa sa baṉara, “Ego, mu sage la, mamu pomunu nia sa
tamamu gua sapu ele va tatara nia goi koasa.”
7 Ke sage la pomunu nia Zosepa sa tamana. Meke sari doduru koimata
tanisa baṉara, meke sari doduru ṉati palabatu pa nana qinavuna, meke
sari doduru ṉati hiniva pa popoa Izipi, 8 meke sari nana tatamana, na
tasina, meke sari doduru puku tatamana tanisa tamana, ari doduru si
sage beto la. Sari na koburu hitehitekedi mo, na dia rovana sipi, qoti, na
bulumakao, meke sa dia nabulu kopu si koa hola pa popoa Qoseni. 9 Sari
na tie pa totopili meke na hose ba luli tugo koasa; kapu na puku tinoni
lavata si asa.
10 Meke sipu kamoa rini sa vasina te Atadi tana varipaqahi ni rini sari
na kiko huiti koari na qaqalotodi, pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani,
si koa va seunae meke kabokabo va ulululae sisigiti pa tinaruqoqo si arini.
Meke ka zuapa rane besu nia Zosepa sa tamana. 11 Meke sipu dogoria rina

---

* **49:30** Zen 23:3-20 * **49:31** Zen 25:9-10, 35:29 * **49:33** TTA 7:15 * **50:2** Sa meresena hie si pude va popaia sa tini pude lopu muzi meke va pomunia. * **50:3** Kabo nia rina tie Izipi kekeṉoṉo guana keke ṉati baṉara si asa. * **50:5** Zen 47:29-31

tiena soti sa popoa Kenani sa tinaruqoqo pa Atadi, si zama guahe si arini, “Ke kara, hola sa tinaruqoqo lavata sapu evaṉia ri na tie Izipi!” gua. Gua asa ke ta pozae na tinaruqoqo tadi na tie pa Izipi sa vasina asa.
12 Gua asa ke tavetia ri na tuna koreo Zekopi gua sapu tozini sa, 13 meke paleke la nia rina tuna koreo sa tinina pa popoa Kenani, meke la pomunu nia pa korapa bae pa Makapela pa kalina Mamere, koa sa pepeso sapu ele holua Ebarahami koe Eporoni sa tie Hitaiti pude na vasina popomunuana, gua.* 14 Meke sipu beto pomunu nia Zosepa sa tamana si pule la pa Izipi turaṉi sa sari na tasina, meke sarini pu luli koasa.

Zama Va Manoti Zosepa sari na Tasina

15 Ego pa mudina sa minate tanisa tamadia, si zama guahe sari kasa tasina e Zosepa, “Vegua beka, hokara korapa kana gita Zosepa, meke kuhanani gita sa pude hobei sari doduru nada sinea saripu tavete lani gita koasa?” gua. 16 Ke garunu la nia zinama rini se Zosepa, sapu zama guahe, “Sipu lopu ele mate sa tamada, si zama vekoni sa, 17 ‘Mamu zama guahe koe Zosepa: Ele tozini gami sa pude tepaigo: mu tataruni, mamu taleosoni sari na sinea na tinavete kaleadi saripu tavete atuni ri na tasimu koa goi, gua.’ Ke kamahire, mu tataruni gami, mamu taleosoni sari na mami sinea. Gami si na nabulu mo te Tamasa tanisa tamamu.” Sipu vagia Zosepa sa inavoso hie si kabo si asa.
18 Ke la hoqa todoṉo pa kenuna sa sari na tasina meke zama, “Hire si gami kasa na mua nabulu,” gua si arini. 19 Ba zama la koa rini se Zosepa, “Mi lopu matagutu si gamu. Lopu boka hobea rau sa tuturuana te Tamasa,” gua si asa. 20 “Gamu mo si ele balabala va kaleanau, ba sa Tamasa si ilirae nia lineana Sa sa kinaleana. Gua sapu ta evaṉa pa rane ṉinoroi, si pude boka harupi sari na tinoa tadi soku tie gua. 21 Ego, mi lopu koa matagutu si gamu, kaqu kopuni gamu rau meke gua tugo sari na mia koburu.” Ke zama valeana pulei na va manoti sa bulodi si arini.

Mate se Zosepa

22 Meke koa turaṉia mo Zosepa pa popoa Izipi sa butubutu tanisa tamana, meke kamoa sipu keke gogoto manege puta vuahenina si asa meke tiqe mate. 23 Meke dogoro kamoi Zosepa sari na tuna Iparemi koari ka ṉeta sinage, meke sari na tuna Makiri sapu sa tuna Manase. Meke va kekeṉoṉo gunia na tuna mo sa sa tuna Makiri. 24 Meke zama la koari na tasina si asa, “Tata mate si rau kamahire, ba sa Tamasa si kaqu kopu zoṉazoṉani gamu meke turaṉa vurani gamu koasa popoa hierana, meke valani gamu koasa popoa sapu ele va tatara nia Sa koe Ebarahami, Aisake, meke Zekopi.” 25 Meke tepa ia Zosepa si keke vina tatara nabuna koari na tuna Izireli sapu guahe, “Pana mae turaṉa vurani gamu sa Tamasa pa Izipi, si mamu paleke taloani sari na susuriqu,” gua.* 26 Meke sipu keke gogoto manege puta vuahenina se Zosepa si mate si asa, meke beto asa si veko nia meresena rini sa tinina, meke tiqe voi ia rini pa kesi si asa.

---

* **50:13** TTA 7:16 * **50:25** Ekd 13:19; Zos 24:32; Hib 11:22

SA BUKA EKISIDASI
Sa Vinabakala

Sa pozapoza Ekisidasi ginuana si na “tinaluarae”! Asa sa ginugua arilaena sapu ta evaṉa meke ta pozae nia sa buka hie. Tozia sa buka hie sa tinaluarae tadi na tinoni Izireli pa popoa Izipi, vasina sapu koa tava pinausu si arini.

Ka ṉeta sari na ṉati binalabala nomadi koasa buka hie: (1) Hinia 1-18 Sa tinarupahadi ri na tinoni Hiburu, koasa tinoa pinausu, meke sa dia inene la koasa toqere Saenai. (2) Hinia 19-24 Sa Vinariva egoi te Tamasa koari Nana tinoni pa toqere Saenai, meke poni nia koa rini sa tinarae pude tavetia, meke sapu pude lopu tavetia; meke sa tinarae pude tana doduru tie, meke sapu tana linotu pude toania. (3) Hinia 25-40 Sa vetu meke sari doduru likakalae tana vasina vahesihesiana tadi na tinoni Izireli, meke sari na tinarae tadi na hiama, meke sa vinahesina e Tamasa.

Ba sapu arilaena hola koari doduru gua sapu zama nia sa buka hie, si gua sapu ele tavetia Tamasa totoso vata rupahi Sa sari nana tie pu tava pinausu, meke vata evaṉae ni keke butubutu Sa si arini, pude doṉo la i sari na dia rane vugo repere pa minana te Tamasa.

Sa ṉati tie koasa buka hie si e Mosese. Sa tie ta vizatana koe Tamasa si asa, pude turaṉa vurani sari na tie Izireli pa popoa Izipi. Meke sapu ta gilana hola koasa buka hie, si sari ka manege puta tinarae saripu ta kubere gore koasa hinia 20:

Sari na Pinaqapaqahadi

Ta rupaha sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi. Hinia 1:1 kamo hinia 15:21
- a. Tinoa pinausu pa popoa Izipi. Hinia 1:1-22
- b. Sa pinodo te Mosese meke sa nana tinoa. Hinia 2:1 kamo hinia 4:31
- c. Mosese meke Eroni pa kenuna sa baṉara pa popoa Izipi. Hinia 5:1 kamo hinia 11:10
- d. Sa inevaṉa Pasova meke sa tinaloa tadi na tinoni Izireli pa popoa Izipi. Hinia 12:1 kamo hinia 15:21

Koasa Kolo Ziṉara meke kamoa sa toqere Saenai. Hinia 15:22 kamo hinia 18:27

Sa tinarae meke sa vinariva egoi. Hinia 19:1 kamo hinia 24:18

Sa Ipi Hopena te Zihova meke sari na vina tumatumae tana vinahesi. Hinia 25:1 kamo hinia 40:38

Ta Ṉoṉovala Hola sari na Tinoni Izireli koari na Tinoni pa Popoa Izipi

1 Hire sari na tuna koreo, meke sari dia hopeke puku tatamana saripu
luli koe Zekopi meke la pa popoa Izipi:* 2 Ari Rubeni, Simione, Livae,
Ziuda, 3 Isaka, Zeboloni, Benisimane, 4 Dani, Napitalai, Qadi, meke Asa.
5 Sa vinarigaraedi ri doduru tie saripu podo mae gua koe Zekopi, si ari ka
zuapa ṉavulu puta. Keke ri kasa tuna koreo, sapu se Zosepa si ele koa va
kenue nana tu pa popoa Izipi. 6 Mumudi hoi si mate se Zosepa, meke sari
na tasina, meke gua tugo sari doduru tie saripu koa koasa totoso asa, 7 ba
sa pinodopodo tadi na tie Izireli si soku hola, meke noma sage sa butubutu,
meke koa ia rini sa doduruna sa popoa Izipi.*

* **1:1** Zen 46:8-27 * **1:7** TTA 7:17

8 Beto hoi, keke baṉara vaqura sapu lopu hite gilana hokaria sa guguana
e Zosepa si baṉara hobe pa popoa Izipi.* 9 Meke zama si asa koari nana tie,
“Soku meke ṉiṉira holani gita rina tie Izireli hire si gita. 10 Meke be mae sa
vinaripera, si hokara kote tokani rini sari nada kana, meke raza gita rini,
meke hokara kote govete taloa dia koasa popoa hie. Aria, mada hata ia sa
siraṉa, mada kopuni, pude lopu soku si arini,” gua si asa.* 11 Ke vizati rina
tie Izipi sari na tie kopu ṉiṉiradi, pude zukuru ni tinavete mamatadi, na
va mataguti si arini, pude kuri sari na vasileana nomadi hola pa Pitomu
meke Ramesesi, vasina vekoi sa baṉara sari doduru ginani na likakalae.*
* 12 Vatasuna hola i ri na tie Izipi sari na tie Izireli, ba omunu va soku
tugo si arini, meke koa betoa mo rini sa doduruna sa popoa. Ke podalae
matagutuni rina tie Izipi sari na tie Izireli. 13-14 Gua asa ke va tasunai
rina tie Izipi sari na tie Izireli koari na tinavete ninabulu mamatadi hola;
meke ososo sisigitini rini si arini, pude tavetavete va ṉiṉira hola, meke va
tavetaveti rini si arini koari na tinavete kurikuri vetu, meke koari na dia
inuma, meke lopu tataruni rini si arini.
15 Meke zama la sa baṉara koari Sipara e Pua, ari karua pu hoke tokani,
na va podopodoi sari na barikaleqe Izireli, 16 “Pana va podopodoi gamu
kara sari na barikaleqe Hiburu, si mamu va matea sa haha be guana koreo
si asa ba be vineki si asa si mamu va toaia,” gua si asa. 17 Ba pamaṉa nia
rina barikaleqe va podopodo sa Tamasa, ke lopu va tabea rini sa zinama
tanisa baṉara, meke lopu va matei rini sari na koburu koreo. 18 Ke tioki
sa baṉara sari karua barikaleqe va podopodo meke nanasi, “Na vegua ke
tavetia tu gamu kara sapu gua asa? Na vegua ke va toa i tu gamu sari
na koreo?” gua si asa. 19 Meke olaṉa si arini, “Sari na barikaleqe Hiburu
si lopu kekeṉoṉo rina barikaleqe Izipi. Lopu boka hoke podopodo tasuna
si arini. Hoke ele podopodo dia tu, sipu lopu ele hopeke kamo la vasina
si gami.” 20-21 Sina pamaṉa nia rina barikaleqe va podopodo sa Tamasa,
ke qetuni Sa si arini, meke varihaba; va noma i sa Tamasa sari na dia
tatamana soti. Meke soku lala dia meke toa valeana sari na tie Izireli.
22 Meke mumudi hokara si va enea sa baṉara sa nana zinama koari doduru
nana tie, sapu guahe, “Kaqu ta vagi sari doduru koburu haha koreo tiqe ta
pododi meke kaqu ta okie la pa korapa Ovuku Naelo, ba sari doduru haha
vineki si kaqu tava toa,” gua si asa.*

2

Sa Pinodo te Mosese

1 Koasa totoso tugo hie, sipu tava mate sari na koburu haha koreo tadi
na tie Izireli, si haba vagia keke tie pa butubutu Livae si keke barikaleqe
koasa nana butubutu soti hie. 2 Meke va podo nia sa koasa barikaleqe hie
si keke koburu koreo. Meke sipu dogoria sa barikaleqe sapu tolavaena sa
koburu hie, si tomea sa si asa pa nana vetu ka ṉeta sidara.* 3 Ba sipu lopu
boka ta tome hola la ia sa si asa, si vagia sa si keke huneke duduli meke
tita nia ta sa si asa, pude lopu boka nuquria kolo gua, meke va ekoa sa
sa koburu haha hie pa korapana sa huneke, beto meke vekoa sa si asa pa
korapa roga duduli ululudi pa taqelena sa ovuku. 4 Meke turu nana pa
seseuna vasinahite sa tasina vineki sa koburu haha hie pude dogoria sapu
nasa si kote ta evaṉa koasa haha, gua.

---

* **1:8** TTA 7:18 * **1:10** TTA 7:19 * **1:11** Hib 11:24 * **1:11** TTA 7:23-28 * **1:22** TTA 7:19
* **2:2** TTA 7:20; Hib 11:23

5 Meke gore huhuve nana pa ovuku sa tuna vineki sa baṉara pa popoa
Izipi, meke enene dia pa taqele ovuku sari nana nabulu vineki. Meke
hinoqa dogoria sa sa huneke duduli pa korapa roga duduli ululudi, ke
garunia sa si keke nabulu vineki pude la vagia si asa. 6 Meke tukelia sa
tuna vineki sa baṉara sa huneke duduli, meke dogoria sa si keke koburu
haha koreo. Meke kabo sa koburu haha, ke tataru nia sa si asa. "Ai na
tudia ri na tie Hiburu sa koburu haha hie," zama gua si asa.
7 Meke nanasa la ia sa tasina vineki sa haha si asa, "Maqu la tiokia si
keke barikaleqe Hiburu pude kopu nia si asa?"
8 Meke olaṉa sa tuna vineki sa baṉara, "Ego latu," gua si asa. Ke la sa
vineki meke turaṉa mae nia sa tinana soti sa koburu haha. 9 Meke zama ia
sa tuna vineki sa baṉara sa barikaleqe, "Mamu vagia sa koburu haha hie,
mamu kopu mae nia, taqarau si asa, meke kote tabarigo rau si goi," gua
si asa. Ke vagia sa barikaleqe sa koburu haha meke kopu nia. 10 Beto asa
sipu noma sage sa koburu, si turaṉa la nia sa koasa vineki tanisa baṉara
si asa, meke pausu gunia mo sa na tuna koreo soti si asa. Meke balabala
guahe si asa, "Na ele vagia rau pa kolo si asa, ke kaqu poza nia e Mosese*
rau si asa," gua si asa.*

Govete La pa Popoa Midiani se Mosese

11 Meke sipu ele tie nomana se Mosese, si ene la hopikini sa sari na tie
Hiburu, sapu sari na turaṉana soti, meke la dogoria sa sa dia tinasuna
nomana, sapu tavete la nia ri na tie Izipi koarini. Meke dogoria tugo
sa sapu korapa komitia sa tie Izipi si keke tie Hiburu, sapu keke mo ri
kasa turaṉana soti e Mosese. 12 Meke liṉana la mae se Mosese, meke sipu
dogoria sa sapu loke tie si doṉo la koasa, si seke va matea sa sa tie Izipi,
meke sara tamunia sa sa tinina pa korapa onone. 13 Meke pa koivugona si
ene pule la si asa, meke dogori sa sari karua tie Hiburu, korapa variperaedi
meke zama la si asa koasa pu korapa komikomiti, "Na vegua ke sekea tu
goi sa tie Hiburu turaṉamu?" gua si asa.
14 Meke olaṉa sa tie, "Esei va palabatu igo koa gami, pude pitu gami?
Vegua hiva va mateau gua si goi, kekeṉoṉo gua sapu ele va matea tu goi
sa tie Izipi?" gua. Meke matagutu se Mosese, meke zama, "Hinokara, sapu
gua evaṉia rau si ele ta gilana koa ri na tie," gua si asa. 15-16 Meke sipu
avoso nia sa baṉara sapu gua ele ta evaṉa, si podekia sa pude va matea
se Mosese. Ba govete taloa se Mosese meke la koa pa popoa Midiani.
Meke keke rane, sipu korapa habotu kapae nana koa keke berukehe si
asa, si mae gedi sari ka zuapa tuna vineki e Zetoro sapu sa hiama pa popoa
Midiani, pude mae kave kolo meke toṉo va siṉi sari na vovoina kolo tadi
na sipi na qoti tanisa tamadia, gua.* 17 Ba mae sari kaiqa sepati meke
hadu va seui sari na tuna vineki e Zetoro, meke la tokani e Mosese si arini,
meke va napoi sari na dia sipi. 18 Meke sipu lopu sana pule la si arini koasa
tamadia, si nanasi sa si arini, "Na vegua ke lopu sana, meke va napoi gamu
sari nada kurukuru," gua si asa.
19 Meke olaṉa si arini, "Na tokani gami keke tie Izipi si gami, koari na tie
kopu sipi pu hiva hukatani gami kolo, meke kave ponini gami kolo tugo sa,
meke va napoi sari nada kurukuru," gua si arini. 20 Meke nanasi sa sari na
tuna vineki, "Avei si asa? Na vegua ke veko pania tu gamu vasina si asa?
La mamu va mae ia, pude mae henahena koa gita," gua si asa.

---

* **2:10** Sa mamalaiṉina sa pozapoza Mosese pa zinama Hiburu sa ginuana si "vagi vura nia," gua.

* **2:10** TTA 7:21 * **2:15-16** TTA 7:29; Hib 11:27

21 Ke malumu koa koarini vasina se Mosese. Meke va haba nia Zetoro
koasa sa tuna vineki sapu se Zipora. 22 Meke va podo nia sa koe Zipora si
keke tuna koreo, meke balabala guahe se Mosese, “Na tie karovoqu si rau
pa popoa hie, gua asa ke poza nia Qesomu* rau sa pozana,” gua si asa.
23 Meke sipu hola kaiqa vuaheni, si mate sa baṉara pa popoa Izipi, ba
lopu hite makudo soliṉi lamo pa tinoa tava pinausu sari tie Izireli, meke
kabo alili nia rini sa tinokae. Meke sage la koe Tamasa sa dia kinabo
alili. 24 Meke avosi Tamasa sari na dia tinepa tinokae pa tinasuna, meke
balabala pulea Sa sa Nana vinariva egoi koe Ebarahami, Aisake, meke e
Zekopi.* 25 Meke gilania Tamasa sa dia tinoa pinausu, meke tataruni Sa si
arini.

3

Tiokia Tamasa se Mosese

1 Keke rane, sipu korapa kopuni Mosese sari na sipi na qoti tanisa nana
hopehopena, sapu se Zetoro, sa hiama pa popoa Midiani, si turaṉa karovo
nia sa sa rovana sipi koasa qega, meke mae pa Saenai koasa toqere hopena
si asa. 2 Meke dogoria sa vasina sa mateana te Tamasa guana huruṉu nika,
sapu vura mae pa korapa huda, ba lopu sulu si asa.* 3 Ke balabala si asa,
“Ai, keketoṉa si hie. Na vegua ke lopu sulu sa huda? Maqu tata la, maqu
dogoria,” gua si asa.
4 Meke sipu dogoria Tamasa sapu korapa ene tata mae se Mosese, si
titioko la koasa si Asa pa korapa huda meke zama, “Mosese! Mosese!” gua
si Asa.
Meke olaṉa se Mosese, “Hiera si rau,” gua.
5 Meke zama sa Tamasa, “Mu lopu tata mae. Mamu va gorei sari na
mua sadolo, sina na hopena sa pepeso vasina pu korapa turua goi,” gua si
Asa. 6 “Arau tugo sa Tamasa tadi na tiatamamu, sa Tamasa te Ebarahami,
Aisake, meke e Zekopi.” Ke nobia Mosese sa isumatana, sina matagutu
doṉo la koe Tamasa si asa.
7 Beto asa si zama la koasa sa Tamasa, “Ele dogoria Rau sa tinasigiti tadi
na Qua tinoni pa popoa Izipi, meke sa dia kinabokabo, na tinepa tinokae
pude ta harupu dia koari na koimata pa tinavete. Gilani Rau sari doduru
dia tinasuna. 8 Meke gua asa ke gore mae si Rau si pude harupi si arini
koari na tie Izipi, meke pude turaṉa vurani, meke turaṉa lani si arini
koasa vasina sokua na pepeso nomana, na masuruna, meke toqolo valeania
na linetelete, meke vasina sapu koa rina tie Kenani, na tie Hitaiti, na tie
Amoraiti, na tie Perizaiti, na tie Hivaiti, meke na tie Zebusaiti kamahire.
9 Namu ele avosi Rau sari na kinabokabo tadi na Qua tinoni meke ele dogori
Rau sari na tinavete mamata saripu tavete lani rina tie Izipi koarini. 10 Ego,
kamahire si garunu lanigo Rau si goi koasa baṉara pa popoa Izipi, pude
mamu turaṉa vurani koasa nana popoa sari na Qua tie,” gua si Asa.
11 Ba zama la koe Tamasa se Mosese, “Lopu garoqu si rau. Vegua meke
boka la si rau koasa baṉara, meke turaṉa vurani pa popoa Izipi sari na tie
Izireli?” gua si asa.
12 Meke olaṉa sa Tamasa, “Meke matagutu, kaqu koa koa goi si Rau,
meke hie sa vina gilagila sapu garunigo Rau, pana turaṉa vurani goi sari
na tinoni pa popoa Izipi si kaqu vahesiau gamu si Rau koasa toqere hie,”
gua si asa.

---

* **2:22** Sa mamalaiṉina sa pozapoza Qesomu pa Zinama Hiburu sa ginuana si “Na tie karovoqu.”
* **2:24** Zen 15:13-14 * **3:2** TTA 7:30-34

13 Ba olaṉa se Mosese, “Pana la zama guahe si rau koari na tie Izireli,
‘Sa Tamasa tadi na tiatamada si garunu mae nau koa gamu si rau,’ gua, si
kote nanasau rini si rau, ‘Esei pozana sia?’ kote gua si arini. Ke nasa si
kote boka tozia rau koa rini,” gua si asa. *
14 Meke zama sa Tamasa, “Arau si Arau* tugo, gua. Meke asa sapu kaqu
la tozia goi koa rini, ‘Asa sapu ta pozae Arau, si ele garunau si rau pude
atu koa gamu!’ mamu guni,” gua si Asa.* 15 “Mu la tozini sari na tie Izireli
sapu Arau se Zihova, sa Tamasa tadi rina tiatamadia, meke sa Tamasa te
Ebarahami, Aisake meke Zekopi, si garunu la nigo koa rini si goi. Asa sa
pozaqu ninae rane ka rane; meke asa sa pozaqu sapu kaqu poza nau rini
pa doduru sinage na sage. 16 Mu la, mamu varigarani sari na koimata
pa Izireli, mamu tozini sapu Arau, Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia
meke sa Tamasa te Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi, sapu ele vura koa
gamu. Mu tozini sapu ele mae koa rini si Rau, meke ele dogori Rau sapu
gua korapa taveti rina tie Izipi koa rini. 17 Ele vizatia tu Rau pude kaqu
turaṉa vura ni si arini pa popoa Izipi, vasina sapu korapa ta ṉoṉovala si
arini, meke kaqu turaṉa lani Rau si arini koasa pepeso masuruna, vasina
sapu koa ia ri na tie Kenani, tie Hitaiti, tie Amoraiti, na tie Perizaiti, na tie
Hivaiti, meke na tie Zebusaiti.
18 Kaqu va avosi rina Qua tinoni sari na mua zinama sapu kaqu zamani
goi koa rini. Meke kaqu la turaṉi tugo goi sari na koimata tadi na tinoni
Izireli, meke la koasa baṉara pa popoa Izipi meke la zama guahe koasa:
‘Se Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Hiburu si ele mae zama koa gami. Ego
mamu va malumu gami pude mami taluarae taloa, padana ka ṉeta rane pa
korapa qega, mami la vahesia se Zihova, sa mami Tamasa.’ 19 Gilania Qua
sapu lopu kaqu va malumu taloa gamu sa baṉara pa popoa Izipi si gamu
osolae kaqu ta ososo va ṉiṉira sisigiti si asa, meke tiqe kaqu va malumu
gamu sa pude taloa si gamu. 20 Ba pana va kilasia Rau sa popoa Izipi pa
Qua ṉiniraṉira meke va mataguti si arini vasina, si kaqu tiqe va malumu
taloa gamu sa si gamu. 21 Meke kaqu pamaṉani gamu rina tinoni Izipi si
gamu, meke pana taluarae sari na Qua tinoni, si lopu kaqu kokobadi meke
taloa si arini.* 22 Kaqu la i rina barikaleqe Izireli sari na tie Izipi saripu
koa tata koa gamu meke koari na barikaleqe Izipi saripu koa pa dia vetu,
meke la tepa poko na qolo na siliva meke kaqu va sageni rina tinoni Izireli
koari na tudia koreo na vineki sari na tiṉitoṉa arini, meke kaqu paleke
taloa betoni rini sari na tinagotago tadi pa popoa Izipi.”

4

Ponia Ṉiniraṉira Variva Magasana Tamasa se Mosese

1 Meke olaṉa la ia Mosese, se Zihova, “Vegua, be lopu va hinokarau rina
tie Izireli si rau meke lopu hiva avosia rini sapu gua zama nia rau. Meke
nasa si kaqu boka tavetia rau, be zama si arini sapu lopu zama koa rau si
Goi, gua?”
2 Ke nanasia e Zihova si asa, “Nasa si korapa taṉinia goi pa limamu?”
Meke olaṉa si asa, “Na kolu hodu,” gua si asa.
3 Meke zama se Zihova, “Mu oki la nia pa pepeso,” gua si asa. Meke sipu
oki gore la nia e Mosese pa pepeso, si ta ilirae na noki asa, meke govete

* **3:13** Ekd 6:2-3 * **3:14** Sa pozapoza “Arau si Arau”, sa ginuana si na Tamasa sapu koa hola ninae rane pude tokani sari na tie. Sa mamalaiṉina sa pozapoza pa zinama Hiburu si “Yahweh” pa zinama vaka ba hoke ta kubere Zihova si asa koari kaiqa iniliri. * **3:14** Rev 1:4,8 * **3:21** Ekd 12:35-36

nia sa si asa. 4 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Qaqama la nia sa
limamu, mamu taṉini sage nia pikutuna,” gua si asa. Ke kokopo gore se
Mosese meke taṉinia sa si asa, meke ta ilirae na kolu pule. 5 Meke zama se
Zihova, “Mu tavete gua asa, pude va sosodea koari na tinoni Izireli, sapu
se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamamia, sa Tamasa te Ebarahami, Aisake,
meke Zekopi si zama koa goi,” gua si Asa.

6 Meke zama pule la tugo koe Mosese se Zihova, “Mu vekoa pa korapa
mua poko sa limamu,” Meke va tabea Mosese si Asa, meke sipu va vura
pulea sa sa limana, si raza ia na minoho popoqu si asa, meke keoro guana
sinou sa doduru tinina. 7 Meke zama se Zihova, “Mu veko pulea pa korapa
poko sa limamu,” gua si Asa. Ke veko pule la nia Mosese sa limana pa
korapa nana poko, meke sipu va vura pulea sa sa limana, si via pule
kekeṉoṉo puta gua tugo rina tinina si asa. 8 Meke zama se Zihova, “Be
lopu va hinokarigo rini, ba be lopu va nonoga ia rini sa tinavete variva
magasana kekenu, si hierana si keke sapu kote boka va nonoga ia rini.
9 Be lopu va hinokari rini sari karua tinavete variva magasadi hire, meke
be korodia avosia rini sari na mua zinama saripu zamani goi, si mamu
vagi kaiqa kolo pa Ovuku Naelo, mamu titisi gore la nia pa pepeso popana,
meke kote ta ilirae ehara sa kolo,” gua si Asa.

10 Ba zama se Mosese, “Lokari, Baṉara, Mu lopu garunu lani au koa rini.
Namu lopu na tie bokaboka pa zama si rau, seunae gua tu visoroihe meke
kamoa kamahire sapu zamau Goi. Mamata na mala meke lopu na tie zama
si rau,” gua si asa.

11 Meke zama la koasa sa Tamasa, “Esei ponia ṉuzuna sa tie? Meke esei
va nulia meke va pokaia si asa? Meke esei va dodogorae ia na va behua si
asa? Arau Zihova mo si Asa. 12 Ego, mu la kamahire! Arau kote toka nigo
pude boka zama si goi, meke Arau tugo kote tozi nigo sapu kaqu zama nia
goi,” gua si Asa.

13 Ba olaṉa la koasa se Mosese, “Ke, lokari Baṉara, Mu garunia keke
votiki tie pude tavetia sapu gua asa,” gua si asa.

14 Meke tiqe va bugoria Mosese sa Tamasa, meke zama, “Vegua sa tasimu
sapu se Eroni, sa tie pa butubutu Livae? Gilania Rau sapu na tie bokaboka
pa zama si asa. Meke ele korapa topue mae si asa, pude tutuvigo, meke
kote qetu si asa pude dogorigo. 15 Boka zama koasa si goi, mamu tozi nia
sapu gua kaqu zama nia sa, meke arau kaqu toka betoni gamu pude zama,
meke tozini gamu sapu kaqu tavetia. 16 Asa sa mua tie zamazama, sapu
kaqu zama ponigo koari na tie, meke agoi si guana Tamasa, pude tozi nia
sapu kaqu zama nia sa. 17 Mamu vagia sa kolu hie, sina kote vata evaṉae
nia tinavete variva magasadi goi si asa,” gua se Zihova.

Pule La pa Izipi se Mosese

18 Meke pule la koasa nana hopehopena, sapu se Zetoro se Mosese meke
la tepa guahe, “Va malumau, maqu pule la koari na turaṉaqu pa popoa
Izipi, maqu la dogoria be guana korapa toa si arini.” Meke va egoa Zetoro
si asa, meke zama, “Leana latu,” gua si asa.

19 Sipu korapa koa nana pa Midiani se Mosese si zama la koasa sa
Tamasa, “Mu pule la pa popoa Izipi, sina sari doduru tie pu hiva va mate
igo vasina si ele mate beto tu,” gua si asa. 20 Ke turaṉia Mosese sa nana
barikaleqe meke sari na tuna koreo, meke va suraṉi sa pa doṉ'ki, meke
podalae ene pule la popoa Izipi, meke palekia sa sa kolu hodu sapu tozi
nia Tamasa koasa pude palekia.

21 Meke zama pule la koe Mosese se Zihova, “Ego, pule la pa popoa Izipi si
goi kamahire, meke lopu kaqu muliṉae si goi pude vata evaṉi sari doduru
tinavete variva magasadi koasa ṉiniraṉira sapu ele poni nigo Rau pude
tavetia pa kenuna sa baṉara. Ba kaqu va ṉiṉira ia Rau sa bulona sa
baṉara, meke lopu kaqu va malumi sa sari na tinoni Izireli pude taloa,”
gua si Asa. 22 “Meke kaqu tozi nia goi si asa, sapu Arau Zihova si zama
guahe: ‘Sa butubutu Izireli sina tuqu koreo sapu podo kenuna,’ mu gunia.
23 ‘Meke ele tozi nigo Rau pude vata rupahia sa tuqu koreo hie pude taloa,
pude vahesi Au sa si Rau, ba lopu va malumi goi si arini. Ego, kamahire si
kaqu va matea Rau sa tumu koreo kenuna,’ mamu gunia,” gua si Asa.*
24 Koasa inene la te Mosese pa popoa Izipi si noso pa keke vasina
magomagogosoana si asa, meke tutuvia Zihova vasina meke tata va matea*
Sa si asa. 25-26 Meke hena ia sa nana barikaleqe sapu se Zipora si keke patu
ṉaruna meke magu pania sa kapu totona sa tuna koreo meke va tiqu la
nia sa si asa pa nenena e Mosese. Ba sina koa gua koasa vina hinokarana
sa minagu si zama la koe Mosese si asa, “Agoi sina loaqu pa ehara,” gua.
Gua asa ke lopu va matea e Zihova se Mosese.
27 Meke zama la koe Eroni se Zihova, “Mu la pa korapa qega. Mamu
la tutuvia vasina se Mosese,” gua si Asa. Ke ene la tutuvia sa koasa
toqere hopena. Meke sipu tutuvia sa, si ahoa pa qinetuqetu meke pa
vinarihapahapai. 28 Meke tozi lani e Mosese koe Eroni sari doduru gua pu
zamani e Zihova koasa sipu garunu pule la nia sa pa Izipi si asa; meke tozi
tugo sa koasa sari na tinavete variva magasadi saripu garununi e Zihova
pude taveti. 29 Ke la varigarani Mosese e Eroni sari doduru koimata tadi
na tinoni Izireli. 30 Meke vivinei lani e Eroni koa rini sari doduru tiṉitoṉa
saripu tozi nia Tamasa koe Mosese. Meke taveti e Mosese sari doduru
tinavete variva magasadi pa kenudia ri doduru tie. 31 Meke va hinokaria
rini si asa. Meke sipu avoso nia rini, sapu ele mae koa rini se Zihova, meke
ele dogori sari na dia tinasuna, gua, si hoqa todoṉo si arini meke vahesia
rini sa Tamasa.

5

Mosese meke Eroni si Turu pa Kenuna sa Baṉara Izipi

1 Meke sipu beto zama koari na tinoni Izireli sari Mosese e Eroni, si la
koasa baṉara pa popoa Izipi sari kara, meke la zama guahe: “Guahe si
zamani e Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli: ‘Mu va malumi goi sari na
Qua tie pude taloa, pude di la tavetia si keke inevaṉa vina lavataqu pa
korapa qega,’ ” gua.
2 Ba zama sa baṉara pa Izipi, “Esei se Zihova? Pude vegua ke kaqu va
tabea tu Rau si asa, meke va malumu taloa i sari na tie Izireli? Lopu gilania
rau se Zihova, gua asa ke lopu kaqu va malumu taloa i rau si arini.”
3 Meke olaṉa sari Mosese e Eroni, “Sa Tamasa tadi na tie Izireli si ele
tutuvu soti gami telena. Ke va malumu gami, pude topue ene la pa qega
ka ṉeta rane, pude mami vahesia se Zihova sa mami Tamasa. Ba be lopu
gua asa, si kote va mate gita Sa pa minoho babe pa vinaripera,” gua sari
karua.
4 Ba zama la sa baṉara tadi pa Izipi koari Mosese e Eroni, “Na vegua ke
hiva turaṉa taloani tu gamu kara sari na tie koari na dia tinavete? Mi pule

* **4:23** Ekd 12:29 * **4:24** Lopu bakala sa zinama Hiburu be guana tata va matea Zihova se Mosese babe sa tuna sapu se Qesomu. Gina zama nia sa sa tuna sina lopu lulia sa tinarae te Zihova pude magua sa tuna sapu ele tozia Zihova koe Ebarahami. Sa minagu sina vina gilagila sapu na tie te Tamasa si arini.

la koari na mia tinavete. 5 Ele soku hola ni gamu sari na tie Izipi, meke
kamahire si hiva noso si gamu koari na mia tinavete."

6 Meke koasa rane tugo asa si garuni sa baṉara sari na palabatu Izipi,
saripu totolini sari na tie Izireli pa tinavete pinausu meke sari na koimata
pa Izireli, pu va enei sari na tinavete, 7 pude di lopu poni duduli popadi
sari na tinoni pude tavete biriki, ba kaqu la hata teledia si arini, gua.
8 Meke zama si asa, "Ta hivae tugo si arini pude kaqu tavete va soku biriki
kekeṉoṉo gua tugo tatasana, meke lopu kaqu hite gore palae si keke biriki.
Ba na lopu pada koa rini sa tinavete, gua asa ke korapa tepa vina malumu
koa rau si arini, pude taloa dia gua, pude la vahesia sa dia Tamasa, gua.
9 Mi la va tavetavete va ṉiṉira i sari na tie hire, mamu va tupiti sisigiti
gedi, pude di lopu va avoso la koari na zinama kokohadi sara," gua si asa.

10 Meke topue la sari na palabatu Izipi meke na tie Izireli pu kopu
tinavete, meke la zama guahe koa rini, "Zama guahe sa baṉara, 'Lopu kaqu
ta poni pule duduli popadi si gamu, gua. 11 Ba kaqu la hata telemia, vasina
boka vagi gamu, ba kaqu soku gua tugo rina biriki pu taveti gamu tatasana
si kaqu taveti gamu,' " gua si arini. 12 Ke la pa doduru vasina pa popoa Izipi
sari na tie, meke la hata duduli popadi. 13 Ke zama ososoni rina palabatu
kopu tinavete sari na pinausu Izireli, pude soku gua tugo rina biriki pu
taveti rini tatasana, si kaqu taveti rini doduru rane, kekeṉoṉo gua saripu
taveti rini totoso poni duduli popadi rini. 14 Meke sekei rina palabatu Izipi
sari na tie Izireli pu ta vizatadi pude kopu pa tinavete meke zama, "Na
vegua ke lopu soku gua tatasana sari na biriki saripu taveti gamu," gua si
arini.

15 Meke topue la koasa baṉara sari na koimata pa Izireli pa tinavete
meke zama, "Baṉara, na vegua ke tavetia tu goi koa gami na mua nabulu
sapu guahe? 16 Na lopu poni gami duduli popadi goi. Ba korapa ta garunu
si gami pude tavete va soku biriki. Meke kamahire si korapa ta seke si
gami. Sa sinea si koari na mua tie tu!" gua si arini.

17 Ba olaṉa la koa rini sa baṉara, "Na hakohako meke koromia tavetavete
si gamu, gua asa ke tepau gamu pude va malumu gamu, pude taloa meke
pude la vahesia se Zihova, gua. 18 Mi pule la pa tinavete kamahire, sina
lopu kaqu ta poni pule duduli popadi si gamu, ba kaqu soku gua tugo rina
biriki pu taveti gamu tatasana, si kaqu taveti gamu," gua si asa. 19 Ego,
gilania rina koimata pa Izireli pa tinavete, sapu ele koa pa tinasuna si
arini, totoso ta tozi nia rini, sapu kaqu soku gua tugo tatasana sari na
biriki saripu kaqu taveti rini koari hopeke rane, gua.

20 Meke sipu taluarae koasa baṉara si arini, si la dogori rini sari Mosese e
Eroni, korapa turu aqani pa siraṉa. 21 Meke la zama guahe koari Mosese e
Eroni si arini, "Ele dogoria e Zihova sapu gua ele tavetia gamu kara, meke
kaqu va kilasa gamu Sa, sina ele va kukitini gami gamu koasa baṉara meke
sari nana palabatu si gami, meke kote tava mate si gita koasa ginugua hie,"
gua si arini.

Zama La Koe Zihova se Mosese

22 Meke zama pule la pule koe Zihova se Mosese, "Ke Tamasa, na vegua
ke va tasunai tu Goi sari na tie hire? Meke na vegua ke garunu mae nau
Goi tani si rau? 23 Seunae gua la zama koasa baṉara si rau, pude zama
ponigo, si va tasuna sisigiti sa baṉara sari na tie meke loke tinokae hokara
si tavete la nia Goi koari na tie hire," gua se Mosese.

6

1 Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, “Ego, kamahire si kaqu
dogoria goi sapu kaqu tavete la nia Rau koasa baṉara. Kaqu ososo nia
Rau pa Qua ṉiniraṉira si asa, pude va malumi sa sari na Qua tinoni pude
taloa. Sina koasa ṉiniraṉira mo asa si kaqu va rizu taloa i sa pa nana
popoa,” gua si Asa.

Tiokia Tamasa se Mosese

2 Meke zama gua tugo he sa Tamasa koe Mosese, “Arau se Zihova.*
3 Arau, sapu zama koe Ebarahami, koe Aisake, meke koe Zekopi sapu Arau
sa Tamasa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, ba lopu vata gilana nia Rau
koa rini sa pozaqu madina, sapu se Zihova. 4 Meke Arau tugo tavetia sa Qua
vinariva egoi koarini, meke sapu va tatara nia koa rini sa popoa Kenani, sa
popoa sapu ele koa ia rini guana tie karovodi. 5 Ego, kamahire si ele avosi
Rau sari na Qua tinoni Izireli sipu siṉo maṉini pa tinasigiti si arini, saripu
ele va pinausi rina tie Izipi, meke ele balabala pulea Rau sa Qua vinariva
egoi koarini. 6 Ke la mamu tozia koari na tie Izireli, sapu Arau si zama
koa rini, meke Arau Zihova si kaqu harupu gamu, meke vata rupaha gamu
koasa tinava pinausu koari na tinoni pa popoa Izipi. Kaqu va sagea Rau
sa limaqu sapu ṉiṉira hola, pude va kilasa va kaleana hola i si arini, meke
kaqu vata rupaha gamu Rau si gamu. 7 Meke kaqu vata evaṉaeni gamu
na Qua tie soti Rau si gamu. Meke kaqu na mia Tamasa, pana vata rupaha
gamu Rau koa sa tinava pinausu pa popoa Izipi. 8 Meke kaqu turaṉa lani
gamu Rau koasa popoa sapu ele va tatara zoṉazoṉa nia Rau pude vala
nia koe Ebarahami, Aisake, meke Zekopi. Meke Arau, sa Tamasa Zihova si
kaqu vatua si asa koa gamu, pude na mia tinago soti,” gua si Asa. 9 Ke la
tozia Mosese koari na tie Izireli saripu gua asa, ba korodia avosia rini si
asa, sina ele tava malohoro sari na maqomaqodi koasa dia tinava pinausu
kaleana hola.
10 Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, 11 “La, mamu tozi nia sa
baṉara pa Izipi, pude kaqu va malumi sari na tinoni Izireli pude taluarae
koasa nana popoa.”
12 Ba zama la koe Zihova se Mosese, “Pude la tozini sari na tinoni Izireli
ba kote korodia avosau rini, ke pude vegua sa baṉara Izipi, sina na lopu
na tie bokaboka pa zinama si rau,” gua se Mosese.
13 Ba zamai e Zihova sari Mosese e Eroni, pude la tozini sari na tinoni
Izireli meke sa baṉara pa popoa Izipi, sapu “Arau garunu gamu si gamu
pude turaṉa vurani sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi.”

Sari na Puku Tatamana tadi Mosese e Eroni

14 Se Rubeni, sa tuna kenuna e Zekopi, si ka made tuna koreo, sapu ari
Hanoki, e Palu, e Hezironi meke e Kami; arini sari na tiatamadia rina
butubutu sapu ta pozae koari na pozadia. 15 Se Simione si ka onomo
tuna koreo: Ari Zemuela, e Zamini, e Ohadi, e Zakini, e Zohara meke
Saulu. E Saulu si va podo nia sa koa keke barikaleqe Kenani. Arini sari na
tiatamadia rina butubutu sapu ta pozae luli koari na pozadia. 16 Se Livae
si ka ṉeta tuna koreo: Ari Qerisoni, e Kohati, meke Merari. Arini sari na
tiatamadia rina butubutu sapu ta pozae luli koari na pozadia. Meke se
Livae si keke gogoto toloṉavulu zuapa vuahenina meke mate si asa.* 17 Se
Qerisoni si karua tuna koreo: Ari Libini meke Simei, meke sokudi tugo
sari na tudia rini. 18 Se Kohati si ka made tuna: Ari Amaramu, e Izihara, e
Heboroni, meke Uzieli. Meke se Kohati si koa keke gogoto toloṉavulu ṉeta

* **6:2** Zen 17:1, 28:3, 35:11; Ekd 3:13-15 * **6:16** Nab 3:17-20, 26:57-58; 1 Koron 6:16-19

vuahenina. 19 Se Merari si karua tuna koreo: Ari Mahili, meke Musi. Arini
sari na butubutu Livae meke sari na tudia rini.
20 Ego, haba ia Amaramu sa tasina barikaleqe sa tamana, sapu se
Zokebedi. Meke va podo nia sa koasa se Eroni meke se Mosese. Meke
se Amaramu si toa keke gogoto toloṉavulu zuapa vuahenina meke mate.
21 Se Izihara si ka ṉeta tuna koreo: Ari Kora, e Nepeqi meke Zikiri. 22 Se
Uzieli ba ka ṉeta tuna koreo: Ari Misaelo, e Elozapani meke e Sitiri.
23 Haba ia Eroni se Eliseba, sa tuna vineki e Aminadabi sapu sa vavenena
e Nasoni; meke va podo nia sa koasa se Nadabi, e Abihu, e Eleaza meke
e Itamara. 24 Se Kora si ka ṉeta tuna koreo: Ari Asire, Elikana, meke
Abiasapi. Arini sari na tiatamadia koari na pinaqaha butubutu te Kora.
25 Ego se Eleaza, sa tuna koreo e Eroni, si haba ia sa si keke tuna vineki e
Putiela, meke va podo nia sa koasa se Pinehasi. Arini sari na ṉati palabatu
koari na puku tatamana meke sari na butubutu te Livae.
26 Meke koari Eroni e Mosese si zama guahe se Zihova, “Mi turaṉa vurani
sari na butubutu Izireli pa popoa Izipi,” gua. 27 Meke arini tugo sari na tie
sapu tozi nia sa baṉara pa popoa Izipi, pude vata rupahi sari na tinoni
Izireli, gua.

Sa Ginarunu te Zihova Koe Mosese meke Eroni

28 Meke sipu zama se Zihova koe Mosese pa popoa Izipi, 29 si zama guahe
si Asa, “Arau se Zihova. Mu la tozi koasa baṉara pa popoa Izipi sari doduru
tiṉitoṉa saripu tozi nigo Rau,” gua.
30 Ba olaṉa la koasa se Mosese, “Ele gilanau Mua mo, sapu lopu na tie
bokaboka pa zama si rau, ke lopu boka avosau sa baṉara si rau,” gua si
asa.

7

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Kaqu vata evaṉae gunigo Rau
e Tamasa koasa baṉara si goi, meke se Eroni sa tasimu, si kaqu zama
ponigo koasa baṉara guana mua poropita si asa. 2 Mamu tozi koe Eroni
sari doduru tiṉitoṉa saripu zamani Rau koa goi meke kaqu tozi sa koasa
baṉara, pude va malumu taloai sari na tie Izireli pa nana popoa. 3-4 Kote
sokudi sari na tinavete variva matagutudi saripu taveti Rau pa popoa Izipi,
ba kote va luli nia Rau nana hiniva sa baṉara, meke lopu kaqu hiva avoso
gamu sa. Ba kaqu va kilasa sisigitia Rau sa popoa Izipi, beto asa meke
kaqu turaṉa vurani Rau sari na Qua tinoni koasa popoa asa.* 5 Meke kaqu
gilania rina tinoni pa popoa Izipi sapu Arau se Zihova, sapu tubehi si arini
sipu va sagea Rau sa limaqu meke turaṉa vurani sari na tinoni Izireli pa
popoa Izipi.” 6 Meke vata evaṉa betoi Mosese, e Eroni sapu gua zamani e
Zihova. 7 Ka vesu ṉavulu puta vuahenina se Mosese, meke ka vesu ṉavulu
ṉeta vuahenina se Eroni pa totoso sipu zama koe Pero sa baṉara si arini.

Sa Kolu Hodu te Eroni

8 Meke zama la koari Mosese e Eroni se Zihova, 9 “Be hiva vina sosode
sa baṉara pude tavetia si keke tinavete variva magasana, si mamu zama
ia se Eroni, pude vagia sa nana kolu hodu. Mani oki gore nia pa kenuna sa
baṉara, meke kaqu ta ilirae noki si asa.” 10 Ke topue la koasa baṉara
sari Mosese e Eroni, meke taveti saripu gua garununi e Zihova. Gona
gore nia Eroni sa nana kolu hodu pa kenuna sa baṉara meke sari nana
palabatu, meke ta ilirae noki si asa. 11 Meke tioki tugo sa baṉara sari nana
tie tumatumaedi na tie vakuvakutae, meke koasa dia tinavete sekesekei si
tavete kekeṉoṉo puta gua tugo asa si arini. 12 Oki goreni rini sari na dia

* **7:3-4** TTA 7:36

kolu hodu, meke ta ilirae noki si arini. Ba la sa kolu hodu te Eroni meke
onolo betoi sapu tadirini. 13 Ba namu lulia sa baṉara sa nana hiniva soti,
gua puta tugo sapu zama nia e Zihova, meke korona avosi sa sari Mosese
e Eroni.

Sari na Oza pu Raza pa Popoa Izipi

14 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Namu lulia nana hiniva sa
baṉara meke korona va taloai sa sari na tinoni Izireli. 15 Ke mamu la
munumunu, pude tutuvia si asa, pana ene gore la si asa koasa Ovuku
Naelo. Mamu palekia sa kolu hodu sapu ilirae noki, mamu la aqa nia si
asa pa taqelena sa ovuku. 16 Mamu zama guahe koasa baṉara, ‘Se Zihova,
sa Tamasa tadi na tinoni Hiburu, si garunau si rau pude tozi nigo, pude
va taloa i sari Nana tie, pude la vahesia rini si Asa pa korapa qega. Ba
kamoa kamahire si lopu ele va malumi goi si arini. 17 Ego, guahe si zama
nia e Zihova: Kaqu gilania goi kamahire esei si Arau koasa tinavete hie
sapu kaqu tavetia Rau. Kaqu seke nia kolu hodu Rau sa beruna sa kolo,
meke kaqu ta ilirae ehara si asa.* 18 Meke kaqu mate beto sari na igana,
meke kaqu humaṉa hikare sisigiti sa kolo, meke lopu kaqu boka napoa
rina tinoni pa popoa Izipi si asa.’ ”

19 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tozi nia se Eroni pude taṉini
va ululia sa nana kolu hodu koari doduru leana, na kolo pa gineli kolo
tototolo pepeso, meke sari na kopi pa popoa Izipi. Meke sari na vovoina
saripu ta tavetae huda, meke sari na zagi patu tugo, ba kaqu ta ilirae ehara
sa kolo, meke kaqu tale eharana mo sa doduruna sa popoa,” gua si asa.

20 Meke tavetia ri Mosese e Eroni sapu gua garunu nia e Zihova koari
kara. Ovulu sage nia Eroni sa nana kolu hodu pa kenuna sa baṉara, meke
sari nana palabatu, meke sekea sa sa beru kolo koasa ovuku, meke ta ilirae
ehara beto sari doduru kolo. 21 Meke mate beto sari doduru igana pa kolo
meke humaṉa hikare sisigiti, meke lopu boka napoa rina tinoni pa popoa
Izipi sa kolo, meke doduru vasina pa popoa Izipi, si tale eharana mo. 22 Beto
asa, si tavete kekeṉoṉo puta gua tugo asa sari na tie vakuvakutae koari na
dia tinavete sekesekei, ke luli nana hiniva mo sa baṉara. Kekeṉoṉo gua
puta tugo sapu ele zama nia e Zihova, si korona avosi sa baṉara sari Mosese
meke se Eroni. 23 Ba pule la nana pa nana vetu baṉara, meke lopu hiva
va gunagunana nia sa gua sapu ta evaṉa. 24 Meke gelia ri doduru tinoni
pa popoa Izipi sa taqelena sa ovuku, pude napo gua, sina lopu boka napoa
rini sa kolo koasa ovuku.

25 Ka zuapa rane si ele hola gua sipu sekea e Zihova sa kolo.

8

Sari na Bakarao

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu la koasa baṉara, mamu
tozi nia, sapu zama guahe se Zihova, ‘Mu va malumi sari na Qua tinoni
pude taloa, pude boka vahesiau rini si Rau. 2 Be koromu va malumi goi
si arini, si kote va siṉi nia bakarao Rau sa doduruna sa mua popoa pude
va kilasigo. 3 Kaqu siṉia na bakarao sa Ovuku Naelo, meke kaqu taluarae
si arini vasina, meke atu pa korapa mua vetu baṉara pa korapa mua lose
putaputana, pa korapa mua teqe, meke koari na vetu tadi na mua palabatu
meke sari na mua tinoni, meke koari na mua kinakinana bereti, meke koari
na vovoina bereti. 4 Meke kaqu horu sagego rini si goi, meke sari na mua
tinoni, meke sari doduru mua palabatu pa qinavuna.’ ”

---

* **7:17** Rev 16:4

5 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tozi nia se Eroni pude taṉini
va ululu sage nia sa nana kolu, koari na ovuku na kolo tototo lo, meke
sari na kopi, pude mae va siṉia rina bakarao sa doduruna sa popoa Izipi.”
6 Ke taṉini va ululu sage nia Eroni sa nana kolu koari doduru kolo, meke
vura mae sari na bakarao meke siṉia rini sa popoa Izipi. 7 Ba sari na tie
vakuvakutae si tavete sekesekei, meke arini ba va vura maei tugo pa popoa
sari na bakarao.
8 Meke tioki sa baṉara sari Mosese e Eroni meke zama, “Mi tepa la ia
se Zihova pude vagi va seui sari na bakarao hire, meke kote va malumu
taloai rau sari na mia tie, pude boka vahesia se Zihova,” gua si asa.
9 Meke olaṉa se Mosese, “Kote qetu si rau pude varavara toka nigo. Ba
kote tozi nau goi sa totoso pude maqu varavara toka nigo meke sari na
mua palabatu na tinoni. Meke kote tava beto sari na bakarao, meke namu
loketoṉa hokara si kaqu koa hola, ba pa Ovuku Naelo mo.”
10 Meke olaṉa sa baṉara, “Vugo, mamu varavara toka nau,” gua si asa.
Meke zama se Mosese, “Ego leana, kote tavetia rau sapu gua tepa ia
goi, meke kaqu gilania goi sapu loke Tamasa pule sapu kekeṉoṉo gua e
Zihova, sa mami Tamasa. 11 Kaqu loke bakarao si kaqu koa koa goi, meke
koari na mua palabatu na tinoni. Meke namu loketoṉa hokara si kaqu
koa hola, ba pa Ovuku Naelo mo,” gua si asa. 12 Beto sapu gua asa, si
taluarae koasa baṉara sari Mosese e Eroni, meke varavara la koe Zihova
se Mosese pude vagi pani sari na bakarao saripu garunu lani Sa koasa
baṉara. 13 Meke va tabea e Zihova sa tinepa te Mosese, meke mate beto
sari doduru bakarao koari na vetu, na vasivasileana, meke koari doduru
inuma. 14 Meke sara varigarani rina tie Izipi sari na bakarao koari na kobi
nomadi, osolae humaṉa hikare sa popoa. 15 Meke sipu dogoria sa baṉara
sapu ele mate beto sari doduru bakarao, si luli pule nana hiniva si asa,
gua puta tugo sapu ele zama nia Zihova, sapu lopu kaqu hiva avosi sa sari
Mosese e Eroni, gua.

Sari na Nikuniku

16 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tozi nia se Eroni pude seke va
kavuru nia kolu sa sa pepeso, meke kaqu ta ilirae nikuniku sari na kavuru
pa doduruna sa popoa Izipi,” gua si Asa. 17-18 Ke vagia Eroni sa nana kolu
hodu, meke seke va kavuria sa sa pepeso, meke ta evaṉae nikuniku sari
na kavuru pa popoa Izipi, meke tale nikunikudi sari na tie meke sari na
kurukuru ṉame, na gua, pa doduru vasina. Meke podepodeki rina tie
vakuvakutae sari na dia tinavete sekesekeidi, pude va vura maei sari na
nikuniku gua, ba lopu boka si arini. 19 Meke zama la koasa baṉara sari na
tie vakuvakutae, “E Tamasa mo tavetia sapu guahe.” Ba lulia nana hiniva
sa baṉara, meke kekeṉoṉo gua tugo sapu ele zama nia e Zihova. Meke
lopu hiva avosi sa baṉara sari Mosese e Eroni.*

Sari na Dodoa

20 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Vugo munumunu hokara si
mamu la tutuvia sa baṉara, sipu la si asa pa ovuku. Mamu la tozi nia si asa
sapu zama guahe se Zihova, ‘Mu va malumu taloai sari na Qua tie, pude
boka vahesiau rini. 21 Be koromu va malumi goi, si kaqu garunu atuni Rau
koa goi sari na dodoa meke va kilasigo si agoi, meke sari na mua palabatu
na mua tinoni. Kaqu siṉi i na dodoa sari na vetu tamugamu pa popoa
Izipi, meke sa doduruna sa pepeso tugo. 22 Ba kaqu veko hola ia Rau sa
kali popoa pa Qoseni, vasina sapu koa sari na Qua tinoni, ke lopu kaqu

* **8:19** Lk 11:20

koa vasina sari na dodoa. Gua asa si kaqu tavetia Rau, pude kaqu gilania gamu na tie Izipi sapu Arau, e Zihova, sapu korapa tavetavete pa popoa Izipi. 23 Sapu gua kaqu tavetia Rau si kote votikaena, pa varikorapadi ri na Qua tinoni, meke sari na mua tinoni. Sa tiṉitoṉa variva magasana hie si kaqu ta evaṉa vugo.'" 24 Meke garunu va nuquria e Zihova sa rovana dodoa lavata pa korapa vetu lavata tanisa baṉara meke sari na vetu tadi nana palabatu. Meke sa doduruna sa popoa tadi na tie Izipi si ta ṉovala koari na dodoa.

25 Meke tioki sa baṉara sari Mosese, e Eroni, meke zama, "Mi la mamu vahesia sa mia Tamasa pa popoa hie," gua si asa.

26 Meke olaṉa se Mosese, "Lopu toṉoto pude tavetia gami sapu gua asa, sina lopu kaqu hiva nia rina tinoni pa popoa Izipi si pude va vukivukihi lani gami koe Zihova sa mami Tamasa sari na kurukuru. Meke be dogoro gami rina tinoni pa popoa Izipi sapu va vukivukihi ni gami sari na kurukuru, si kote gona va mateni gami patu rini si gami. 27 Ba kaqu ka ṉeta rane si kaqu enea gami pa korapa qega pude vahesia se Zihova sa mami Tamasa, gua puta tugo sapu ele zama nia Sa koa gami," gua si asa.

28 Meke zama sa baṉara, "Leana, kaqu va malumu gamu rau si gamu, pude la vahesia se Zihova, sa mua Tamasa pa korapa qega, be guana lopu ene va seu sisigiti la si gamu, mamu varavara toka nau," gua si asa.

29 Meke olaṉa se Mosese, "Pana taluarae si rau, si kaqu varavara la koe Zihova si rau, pude pa rane vugo si kaqu va taloai Sa koa goi sari na dodoa, meke koari mua palabatu na mua tinoni, ba mamu lopu kokoha pule gami, meke va nosoi sari na tinoni pude la vahesia se Zihova," gua si asa.

30 Beto asa si taluarae koasa baṉara se Mosese, meke varavara la koe Zihova. 31 Meke va tabea Zihova sapu gua tepa ia Mosese koa Sa, meke taluarae koasa baṉara meke koari nana palabatu na tinoni sari na dodoa. Meke namu lopu hite keke dodoa si koa hola. 32 Ba koasa totoso hie, si luli nana hiniva tugo sa baṉara, meke lopu va malumu pulei sa sari na tinoni pude taloa.

9

Mate sari na Kurukuru Ṉame

1 Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, "Mu la koasa baṉara, mamu zama gua he: 'Se Zihova sa Tamasa tadi na tie Hiburu si zama: Mu va malumi sari na Qua tie pude taloa, pude la vahesi Au rini,' mu gunia. 2 'Ego, be koromu va malumu taloa pulei tugo goi si arini, 3 si kaqu garunu atunia Rau si keke minoho kaleana sisigiti koari doduru mia kurukuru, koari na hose na doṉ'ki, na kameli, na bulumakao, na sipi, meke na qoti pude va kilasigo. 4 Kaqu paqaha vata kalei Rau sari na kurukuru tadi na tinoni Izireli, koari pu tadi na tinoni pa popoa Izipi, meke loketoṉa kurukuru tadi na tinoni Izireli si kaqu mate. 5 Meke Arau Zihova, ele muti vekoa pa rane vugo sa totoso sapu kaqu tavetia Rau sapu gua asa.'"

6 Meke pa koivugona asa, si tavetia e Zihova sapu gua ele zama nia Sa, meke mate beto sari doduru kurukuru tadi na tinoni pa popoa Izipi, lopu keke koari na kurukuru tadi na tinoni Izireli si mate. 7 Meke nanasa nia sa baṉara sapu ta evaṉa, meke tozi nia rina tie sapu loke kurukuru tadi na tinoni Izireli si mate, gua. Ba lulia nana hiniva sa baṉara meke lopu va malumi sa sari na tinoni Izireli pude taloa.

Razai na Moqo sari na Tinoni pa Popoa Izipi

8 Meke zama la koari Mosese e Eroni se Zihova, “Sara vagi eba pa vasina
susuluana, meke kaqu taburu sageni e Mosese si arini pa galegalearane pa
kenuna sa baṉara. 9 Meke kaqu tale kavuruna sa doduru popoa Izipi, meke
kaqu razai na moqo na tubu leradi sari na tinoni meke sari na kurukuru.”
10 Ke vagi eba sari karua meke la turu pa kenuna sa baṉara, meke taburuni
e Mosese pa galegalearane si arini, meke razai na moqo na tubu leradi sari
na tinoni meke sari na kurukuru.* 11 Meke lopu vura la turu pa kenuna e
Mosese sari na tie vakuvakutae, sina raza betoi na moqo, kekeṉoṉo puta
gua tugo rina tinoni pa popoa Izipi si arini. 12 Ba va luli nia nana hiniva
Zihova sa baṉara, gua tugo sapu ele zama nia Sa tatasana, meke lopu hiva
avosi sa baṉara sari Mosese e Eroni.

Kabukabue Aesi

13 Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Mu la munumunu hokara,
mamu tutuvia sa baṉara, mamu tozi nia sapu se Zihova, sa Tamasa tadi na
tinoni Hiburu si zama guahe: ‘Mu va malumu taloa i sari na Qua tinoni,
pude la vahesi Au rini si Arau,’ mamu gunia. 14 ‘Ego, kamahire si lopu
tale sari na mua palabatu, meke sari na mua tinoni, si kaqu va kilasi
Rau, ba agoi tugo si kaqu va kilasigo Rau, pude mamu gilania sapu loke
Tamasa pa doduruna sa kasia popoa si kekeṉoṉo gua Arau. 15 Be va sagea
Rau sa limaqu meke va raza nigo minoho Rau, meke sari na mua tie, si
kote ele mate beto tu si gamu doduru! 16 Ba pude va dogoroni gamu sa
Qua ṉiniraṉira gua, ke va baṉarigo Rau si goi, pude tavetavete nigo na
vata dogoro nia Qua ṉiniraṉira, meke vata gilana nia sa Pozaqu koasa
doduruna sa kasia popoa, gua.* 17 Ba sina korapa vahesi pulenigo si goi
meke koromu va malumu taloai sari na Qua tinoni. 18 Ego kamahire pa
rane vugo, si kaqu va gorea Rau, guana ruku lavata pa galegalearane, sari
na kabukabue aesi sapu lopu ele hite ta gilana koari na tie pa popoa Izipi.
19 Ego, mamu vatanai sari na mia rovana kurukuru, meke sari doduru mia
likakalae, saripu koa pa ninae sada. Mamu vekoi pa aqoro. Ura sari na
tinoni na kurukuru pu koa pa sada meke lopu ta kopue si kaqu hoqa va
mate betoi na kabukabue aesi pu hoqa mae guana ruku pa galegalearane.’ ”
20 Meke kaiqa ri na palabatu tanisa baṉara, si matagutu nia sa zinama te
Zihova ke va aqori rini pa dia vetu sari na dia pinausu tie, na kurukuru,
na gua. 21 Ba kaiqa arini, si lopu hiva va gunagunana nia sa vina balau te
Zihova, meke veko pani mo rini pa sada sari na dia pinausu tie meke sari
na kurukuru.

22 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu huhuku sage la nia pa
galegalearane sa limamu, meke kaqu hoqa gore mae guana ruku pa popoa
Izipi, meke koari na tie na kurukuru, meke koari doduru linetelete koari
na inuma sari na kabukabue aesi,” gua si Asa. 23 Ke huhuku sage la nia
Mosese pa galegalearane sa nana kolu hodu, meke garunia e Zihova sa
paka maṉauru meke hoqa gore sari na kabukabue aesi meke hidaia na
kapi sa pepeso meke gore mae, 24 guana ruku lavata sari na kabukabue
aesi, saripu garununi e Zihova, meke hida lamae sari na kapi. Keke
raneboṉi kaleana hola si asa hola ni sari doduru raneboṉi sapu ta gilana pa
popoa Izipi.* 25 Meke zalo va kaleana i na ruku aesi sari doduru likakalae
koari doduru vasina pa popoa Izipi, meke gua tugo sari doduru tinoni na
kurukuru, meke hoqa beto sari doduru linetelete koari na inuma, meke
sari doduru elelo huda si hoqa beto pa pepeso. 26 Sa kali popoa Qoseni mo
telena sapu koa ia rina tinoni Izireli, si lopu raza ia na raneboṉi aesi.

* **9:10** Rev 16:2 * **9:16** Rom 9:17 * **9:24** Rev 8:7, 16:21

27 Meke garunu lani zinama sa baṉara sari Mosese e Eroni, meke zama,
“Kamahire si ele gilania rau sapu sea si rau, meke e Zihova mo si toṉoto.
Arau meke sari na qua tinoni si sea. 28 Ele pada mo koa gami sa ranebo̱ni
aesi na paka maṉauru, ke mamu varavara la koe Zihova! Kaqu zama va
hinokara si rau, pude taloa si gamu, meke lopu kaqu koa seunae tani si
gamu,” gua si asa.
29 Meke zama la koasa baṉara se Mosese, “Pana taloa tugo si rau koasa
vasileana lavata, si kaqu huhuku sage la nia rau koe Zihova sa limaqu pa
vinaravara, meke kaqu noso sa paka maṉauru, meke kote bule sa ranebo̱ni
aesi, pude kaqu gilania gamu sapu te Zihova sa popoa pepeso. 30 Ba gilania
rau sapu agoi meke sari na mua palabatu, si lopu ele matagutu nia se
Zihova, sa Tamasa.”
31 Sari na linetelete sapu hoke taveteni poko lineni, meke sari na bale si
ta ṉovala beto, ura na komiha sari na bale, meke sari na linetelete sapu
hoke ta tavete ni poko lineni si lopu ele poraka havorodi. 32 Ba loketo̱na
huiti[d] si ta ṉovala, sina lopu tuture komiha si asa.
33 Meke taluarae koasa baṉara se Mosese, meke vura taloa koasa
vasileana lavata. Meke tiqe va sagei sa sari na limana meke varavara la
koe Zihova. Meke noso sa paka maṉauru, meke sa hoqadi rina kabukabue
aesi, meke sa ruku si noso beto. 34 Meke sipu dogoria sa baṉara sapu gua
ta evaṉa, si va sea pule si asa. Meke luli dia hiniva, gua tugo doduru totoso.
35 Kekeṉoṉo gua tugo sapu ele zama nia e Zihova koe Mosese, sapu lopu
kaqu va malumu taloa i sa baṉara sari na tinoni Izireli, gua.

10

Sari na Kupokupo

1 Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “La mamu dogoria sa baṉara,
ura ele va luli nia nana hiniva Rau si asa, meke gua tugo sari nana palabatu
pude maqu taveti koa rini sari na tiṉitoṉa variva magasadi hire. 2 Pude
boka vivineini gamu koari na tumia, na tudia rina tumia, gua meke va
duviduvili Rau sari na tie pa popoa Izipi, totoso taveti Rau sari na tiṉitoṉa
variva magasadi. Meke kaqu gilania gamu doduru sapu Arau se Zihova.”
3 Ke topue la koasa baṉara sari Mosese e Eroni, meke zama, “Se Zihova,
sa Tamasa tadi na tie Hiburu si zama guahe: ‘Ve kote seunae gua meke
kaqu koromu pude va tabe Au goi? Mu va malumu taloai sari na Qua
tie, pude kaqu vahesi Au rini, gua. 4 Ego, be korapa koromu va malumi
tugo goi si arini, pude va taloai gua, si kaqu va atui Rau vugo pa korapa
mua popoa sari na kupokupo. 5 Kaqu soku hola si arini, meke kaqu opo
tamunia sa pepeso, meke gani betoi rini sari na huda saripu koa hola,
meke sari doduru tiṉitoṉa saripu lopu va matei rina kabukabue aesi saripu
hoqa gore mae guana ruku pa galegalearane. 6 Meke kaqu siṉi rini sari na
vetu tadi na tie nomadi, meke sari doduru vetu tadi na mua tinoni. Kaqu
kaleana hola nia rini sa tiṉitoṉa sapu ele hoke dogoria ri na tiatamamia
pukerane,’ ” gua si asa. Meke taliri vura taloa se Mosese.
7 Meke zama la koasa baṉara sari nana palabatu, “Ve seunae gua si kaqu
poni gita tinasuna sa tie hie si gita? Va taloai mo sari na tie, pude boka
vahesia rini se Zihova sa dia Tamasa. Vegua lopu gilania goi sapu ele ta
ṉovala sisigiti sa popoa Izipi,” gua si arini.
8 Ke ta turaṉa pule la koasa baṉara sari Mosese e Eroni, meke zama
la koa rini si asa, “Boka taloa si gamu, mamu vahesia se Zihova sa mia
Tamasa. Mamu tozi nau sapu ari sei si boka taloa?” gua si asa.

9 Meke olaṉa se Mosese, “Gami doduru si kaqu taloa, sari mami koburu,
meke sari na mami barogoso na kaleqe. Kaqu turaṉi tugo gami sari na
mami bulumakao, sina kote tavetia gami si keke inevaṉa pude va lavatia
se Zihova,” gua se Mosese.
10 Meke zama sa baṉara, “Zama hinokara si arau koe Zihova, sapu namu
lopu kaqu va malumigo rau, pude turaṉi sari na mia barikaleqe na koburu!
Ele ta gilana valeana, sapu korapa kuhana nia gamu si keke hiniva kaleana
pude vura taloa beto pa popoa Izipi. 11 Namu lokari hokara! Gamu na tie
mo si kaqu taloa, meke vahesia se Zihova,” gua. Meke tupele vurani rini
pa kenuna sa baṉara sari Mosese e Eroni.
12 Beto sapu gua asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Ego, mu ovulu
va sage nia sa limamu pa popoa Izipi, pude va maei sari na kupokupo.
Kaqu mae gani betoi rini sari doduru likakalae saripu toqolodi, meke sari
doduru likakalae saripu veko hola i rina kabukabue aesi saripu hoqa gore
mae guana ruku pa galegalearane,” gua si Asa. 13 Ke ovulu va sagea e
Mosese sa nana kolu hodu, meke va givusu maea e Zihova sa givusu gevasa,
meke raza koasa popoa koasa doduruna sa rane meke boṉi. Meke pana
munumunu si tava mae sari na kupokupo. 14 Meke mae koari na rovana si
arini, meke koa koasa doduruna sa popoa. Meke nomana lavata sa rovana
kupokupo asa, sapu lopu ele hite ta dogoro, babe sapu lopu kaqu hite ta
dogoro pule kaiqa rane.* 15 Meke opo betoa mo rini sa doduru pepeso,
osolae muho toa nana sa popoa. Meke gani betoi rini sari doduru likakalae,
meke sari doduru vuadi ri na huda, saripu veko hola i rina kabukabue
aesi, saripu hoqa gore mae guana ruku lavata pa galegalearane. Meke
namu loke elelo buma hokara si hite koa koa keke huda babe linetelete pa
doduru vasina pa popoa Izipi.
16 Meke tuture tioki sa baṉara sari Mosese e Eroni meke zama, “Ele tavete
va sea si rau koe Zihova sa mia Tamasa, meke koa gamu. 17 Ego, mamu
taleoso nia sa qua sinea kamahire, mamu varavara la koe Zihova sa mia
Tamasa, pude vagi va seu ia sa vina kilasa lavata hie koa rau,” gua si asa.
18 Meke taluarae koasa baṉara se Mosese, meke varavara la koe Zihova.
19 Meke hobe la nia givusu togarauru, sapu ṉiṉira hola e Zihova sa givusu
gevasa, sapu vagi taloa ni meke paleke lani koasa koqu lavata Suezi sari na
kupokupo, meke lopu keke kupokupo si koa hola pa doduruna sa popoa
Izipi. 20 Ba va luli nia nana hiniva e Zihova sa baṉara, meke lopu va
malumi sa sari na tinoni Izireli pude taloa.

Sa Huporo

21 Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Mamu ovulu sage la
nia pa galegalearane sa limamu, meke kaqu opo tamunia na hinuporo sa
doduruna sa popoa Izipi sa moatana gua sa huporo asa si variva matagutu
na huporo sisigiti,” gua si asa. 22 Meke ovulu sage nia e Mosese pa
galegalearane sa limana, meke huporo toa nana koari ka ṉeta rane sa
doduru vasina pa popoa Izipi.* 23 Meke lopu boka varidogori sari na tinoni
pa popoa Izipi, ke lopu boka vura pa dia vetu koasa totoso asa. Ba sa
kalalasa si koa nana, vasina sapu koa ri na tinoni Izireli.
24 Meke tiokia sa baṉara se Mosese meke zama, “Kaqu taloa beto si gamu
doduru; mamu la vahesia se Zihova. Kaqu turaṉa betoi gamu sari na
mia barikaleqe na koburu. Ba sari na mia sipi, na qoti meke sari na mia
bulumakao si kaqu veko hola i gamu tani,” gua sa baṉara.

---

* **10:14** Rev 9:2-3 * **10:22** Sam 105:28; Rev 16:10

25 Meke olaṉa se Mosese, “Ego, be gua asa si kaqu poni gami kurukuru
goi, si gami pude mami va vukivukihi va uququ la koe Zihova, sa mami
Tamasa. 26 Namu lokari, kaqu turaṉa betoi gami sari na mami kurukuru,
meke loketoṉa si kaqu ta veko palae. Sina gami telemami si kaqu vizati
sari na kurukuru pude tana mami vinahesi koe Zihova, sa mami Tamasa.
Lopu kaqu gilania gami, sapu na kurukuru sa si kaqu vahesi la nia gami
koa Sa, osolae kamo si gami vasina,” gua se Mosese.
27 Meke va luli nia nana hiniva e Zihova sa baṉara, meke lopu va
malumu taloai sa si arini. 28 Meke zama la koe Mosese si asa, “Mu vura
taloa! Lopu hiva dogoro puleigo rau! Koasa rane dogorigo rau, si kaqu
mate si goi!” gua sa baṉara.
29 Meke olaṉa se Mosese, “Toṉoto mate si gunia goi. Lopu kaqu dogoro
puleau goi,” gua si asa.

11

Tozi Vura nia Mosese sa Minate tadi na Koburu Kenudi

1 Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Keke pule mo vina kilasa
si kaqu garunu atu nia Rau koasa baṉara, meke koari nana tie pa popoa
Izipi. Meke pa mudina asa si kaqu va malumu gamu sa, pude taloa. Kaqu
hitu taloa zoṉazoṉani gamu sa si gamu doduru pude taloa tani. 2 Ego,
mamu zamai sari na tinoni Izireli, mamu tozini sari doduru pude tepa dia
qolo na siliva koari na tie Izipi pu koa tata koa rini,” gua si Asa. 3 Meke
va lavalavata poni lani e Zihova koari na tinoni Izireli, sari na tinoni pa
popoa Izipi. Meke balabala ia rina palabatu meke sari doduru tie, sapu
hinokara na tie nomana hola, meke arilaena hola tugo se Mosese, gua.
4 Beto asa si zama la koasa baṉara se Mosese, “Guahe si zama nia e
Zihova, ‘Pana korapa boṉi si kaqu ene karovia Rau sa korapana sa doduru
popoa pa Izipi, 5 meke sari doduru koburu podo kenudi pa popoa Izipi
si kaqu mate, podalae koasa tuna koreo sa baṉara, sapu kote sogo hobe
ia si asa,* meke kamoa sa tuna koreo sa barikaleqe pinausu, sapu hoke
munamunala huiti. Meke sari doduru tudia ri na bulumakao saripu podo
kenudi si kaqu mate tugo. 6 Kaqu ta evaṉa sa tinaruqoqo lavata pa doduru
vasina pa popoa Izipi, gua sapu lopu hite ele ta evaṉa pukerane, meke lopu
kaqu ta evaṉa pule sapu gua asa. 7 Namu lopu keke siki hokara si kaqu
hohouni sari na tinoni Izireli babe sari na dia kurukuru. Pana hola sapu
gua asa, si kaqu gilania gamu, sapu gua vata evaṉia Rau si kote votikaena,
pa varikorapadi ri na Qua tinoni, meke ri na tinoni pa popoa Izipi.’ ” 8 Meke
koasa nana zinama vina betobeto, si zama guahe se Mosese, “Sari doduru
mua palabatu si kaqu mae, meke kokotuṉu gore pa kenuqu rau, meke
kaqu tepa au rini, pude kaqu turaṉi sari doduru qua tinoni meke taloa.
Pa mudina sapu gua asa, si kaqu taluarae si rau” Meke ta ṉaziri sisigiti se
Mosese, meke taluarae koasa baṉara.
9 Ba ele zama nia tu e Zihova koe Mosese sapu guahe, “Sa baṉara si lopu
kaqu beto korona avoso gamu, pude soku tinavete variva magasadi si kaqu
taveti Rau pa popoa Izipi,” gua si Asa. 10 Meke hire sari doduru tinavete
variva magasadi, si taveti ri Mosese e Eroni pa kenuna sa baṉara, ba va
luli nia nana hiniva e Zihova sa baṉara, meke lopu va malumi sa sari na
tinoni Izireli, pude taluarae koasa nana popoa.

* **11:5** Sa ginuana “sogo hobe” si pana mate sa baṉara pa izipi si kote vagia sa koburu kenuna sa tuturuana tanisa baṉara.

12

Sa Pasova

1 Meke zama la koari Mosese e Eroni pa popoa Izipi se Zihova,* 2 “Sa
sidara hie si kaqu na sidara kekenu tamugamu koasa vuaheni hie. 3 Mi la
tozi sari na vina tumatumae hire koasa doduru butubutu Izireli: Pa rane
vina manege puta koasa sidara hie, si kaqu hopeke vizatia ri na tie, si keke
tuna sipi babe keke tuna qoti, pude tanisa nana tatamana soti. 4 Ego, be
guana sa tatamana tanisa tie si hiteke hola, pude hena betoa si keke doduru
kurukuru, si leana, be sa tatamana sapu koa tata koasa nana tatamana, si
kaqu varihena nia si keke kurukuru koasa padana gua sa sinoku tie, pu
boka hena betoa si asa. 5 Kaqu vizatia sa tie si keke sipi babe keke qoti
kokoreo, ba kaqu keke vuahenina meke loke ari kisakisana si asa. 6 Meke
pana veluveluna sa rane vina manege made, koasa sidara asa, si kaqu
va matei rina butubutu Izireli, sari na kurukuru. 7 Meke kaqu vagi rina
tinoni sari kaiqa ehara meke vekoi pa dedegere sasada, meke pa batudi
rina sasada vetu, vasina sapu kaqu ta hena sari na kurukuru. 8 Meke koasa
boṉi sana, si kaqu ta kina sa masa kurukuru, meke kaqu ta hena turaṉae
kinupi* pasana meke na palava lopu ta henie isitina si asa. 9 Loke tie si
kaqu hena makata babe rarona, ba kaqu kinaia sa sa doduruna, sa batuna
meke sari na nenena tugo, meke sari doduru kukuru tini pa korapa tinina.
10 Namu loketoṉa si kaqu veko hola ia gamu, osolae vurae munumunu. Be
kaiqa toṉa si koa hola, si kaqu ta sulu beto palae. 11 Kaqu va namanama va
sage poko, na sadolo, meke taṉini kolu si gamu, beto asa mi tuturei hena
betoa si asa. Na Inevaṉa Pasova tana vina lavataqu Arau, e Zihova si asa.
12 Koasa boṉi sana, si kaqu ene si Rau pa korapa popoa Izipi, meke
kaqu va matei Rau sari doduru koburu koreo podo kenudi tadi na tie,
na kurukuru, meke kaqu va kilasi Arau Zihova sari doduru tamasa tadi na
tinoni pa popoa Izipi. 13 Sari na ehara koari na dedegere sasada, si kaqu
na vina gilagiladi ri na vetu vasina koai gamu. Pana dogori Rau sari na
ehara, si kaqu ene holani gamu Rau, meke lopu kaqu va tasuna gamu Rau,
pana va kilasi Rau sari na tinoni pa popoa Izipi. 14 Kaqu balabala nia keke
rane nomana gamu sa rane asa, guana keke vinarigara nomana lavata pa
mia linotu koari hopeke vuaheni na sinage na sage, pude va balabalani
gamu sa tinavete sapu Arau Zihova ele tavetia koa gamu.”*

Sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina

15 Meke zama se Zihova, “Koari ka zuapa rane, si namu lopu kaqu hite
hena bereti sapu ta henie isiti[d] si gamu, ba mamu henai mo sari na bereti
saripu lopu ta henie isiti. Koasa rane kekenu, si mamu okipani betoni sari
doduru isiti koari na mia vetu, sina be keke tie si hena bereti sapu ta henie
isiti koari ka zuapa rane arini, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku
tie Izireli, gua. 16 Koasa rane kekenu, meke koasa rane vina zuapa pule,
si kaqu varigara si gamu meke vahesia sa Tamasa. Lopu kaqu tavetavete
si gamu koari na rane arini. Ba na ginani mo si kaqu va namani gamu.
17 Mi kopu nia sa rane nomana asa, sina koasa rane asa, si turaṉa vurani
Rau pa popoa Izipi sari na mia butubutu. Sina koari doduru totoso mae
hiroi si kaqu tavetia gamu sa vinarigara koasa rane asa. 18 Podalae pana
veluvelu, pa rane vina manege made, koasa sidara kekenu meke kamoa sa
veluvelu vina hiokona eke rane, si namu lopu kaqu hena gamu sa bereti

* **12:1** Liv 23:5; Nab 9:1-5, 28:16; Diut 16:1-2 * **12:8** Sa ginuana “Kinupi pasana” sina ginani elelo sapu koa ia pasa na kakatua. * **12:14** Ekd 23:15, 34:18; Liv 23:6-8; Nab 28:17-25; Diut 16:3-8

sapu ta henie isiti. 19-20 Ura koari ka zuapa rane arini, si namu loke isiti si kaqu ta dogoro koari na mia vetu. Sina be keke tie, sapu ta podo tie Izireli, babe keke tie karovona, si hena ia sa bereti sapu ta henie isiti, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli," gua.

Sa Pasova Kekenu

21 Meke tioki Mosese sari doduru koimata tadi na tie Izireli, meke zamai sa si arini, "Hopeke gamu si kaqu vizatia si keke tuna sipi ba be keke tuna qoti. Mamu va matea, pude boka tavetia sa mua tatamana sana sa Inevaṉa Pasova. 22 Mamu vagia si keke lelaṉa huda hisope, mamu poṉa la nia pa besini koa ia na ehara kurukuru, beto mamu siburu la nia koari na dedegere sasada, meke koasa huda pilivarata, pa batuna sa mua sasada vetu. Beto asa, si namu loke tie koa gamu, si kaqu luaria sa nana vetu, osolae kamoa sa munumunu. 23 Pana ene karovia e Zihova sa korapa popoa Izipi, pude va matei sari na tie Izipi, gua, si kaqu dogoria Sa sa ehara koari na huda pilivarata pa batuna sa sasada, meke koari na dedegere sasada, meke lopu kaqu va malumia Sa sa mateana variva mate, pude nuquri sari na mia vetu, meke va mate gamu si gamu.* 24 Gamu meke sari na mia koburu si kaqu luli sari na tinarae hire ninae rane. 25 Pana nuquria gamu sa popoa, sapu ele va tatara nia e Zihova pude vatua koa gamu, si kaqu tavetia gami sa tinavete vinahesi hie. 26 Meke pana nanasa guni gamu he rina mia koburu si gamu: 'Nasa sa ginuana sa tinavete vinahesi asa?' gua, 27 si kaqu olaṉa guahe si gamu, 'Sa vina vukivukihi Pasova hie, si na vina lavatana e Zihova, sina ele ene hola ni Sa sari na vetu tadi na tinoni Izireli pa korapa popoa Izipi. Meke va matei Sa sari na tinoni tadi pa popoa Izipi, ba lopu va mate gita Sa si gita,' mu guni," gua si asa.

Meke kokotuṉu gore sari na tinoni Izireli, meke vahesia rini si asa. 28 Beto asa, si la taveti rini, sapu gua garununi e Zihova koari Mosese e Eroni, pude taveti.

Sa Minate Tadirini pu Podo Kenudi

29 Meke pana korapa boṉi, si va mate betoi e Zihova sari doduru koburu koreo podo kenudi pa popoa Izipi, podalae koasa tuna koreo sa baṉara, sapu kaqu sogo hobea sa baṉara Izipi, meke kamo koasa tie ta pusina pa vetu varipusi. Meke gua tugo koari na kurukuru ta podo kenudi, si mate beto tugo.* 30 Meke vaṉunu koasa boṉi sana sa baṉara, meke sari nana palabatu meke sari doduru tinoni pule pa popoa Izipi. Meke avosia rini sa taruqoqo lavata pa doduruna sa popoa Izipi, sina lopu hola nia keke vetu tadi na tie Izipi sa vina matedi rina koreo kenudi. 31 Meke koasa boṉi tugo asa, si tioki sa baṉara sari Mosese e Eroni, meke zama guahe, "La, mi taloa, gamu kara meke sari na mia tinoni Izireli. Mi luaria sa qua popoa. Mamu la vahesia se Zihova, gua sapu tepa ia gamu koa rau. 32 Mamu turaṉi sari na mia sipi, na qoti meke sari na bulumakao; mamu taloa. Ba mamu varavara mana nau tugo," gua sa baṉara.

33 Meke hitu nonoi ri na tinoni pa popoa Izipi sari na tie Izireli, pude tuturei taloa koasa popoa. Meke zama si arini, "Kote mate beto si gami doduru be lopu taloa si gamu," gua si arini. 34 Ke hadeni poko rina tinoni sari na palava ta henidi, saripu loke isitidi, meke voi i rini koari na dia kinakinana, meke paleki rini. 35 Meke evaṉi tugo ri na tinoni Izireli gua sapu ele zamani e Mosese koa rini. Ke la tepa dia qolo, na siliva ṉedaladi, meke na poko koari na tie Izipi si arini.* 36 Meke va lavalavata poni lani

* **12:23** Hib 11:28 * **12:29** Ekd 4:22-31 * **12:35** Ekd 3:21-22

e Zihova koari na tinoni Izireli sari na tinoni pa popoa Izipi. Ke poni rini gua sapu tepa ia ri na tie Izireli koarini. Gua asa, ke paleke taloani rini sari na tinagotago tadi na tie pa popoa Izipi.

Taluarae pa Popoa Izipi sari na Tie Izireli

37 Meke podalae taluarae ene pa vasileana Ramesesi, meke la gua pa
Sukoti sari na tie Izireli. Ari ka onomo gogoto tina tie, ba lopu ta nae
somanae sari na barikaleqe na koburu. 38 Meke soku hola tugo sari na
votiki tie meke sari na sipi, na qoti meke sari na bulumakao, si somana
luli tugo koa rini. 39 Meke kinai rini sari na palava saripu paleke vura ni
rini pa popoa Izipi, saripu ele ta henie kolo, ba lopu ta henie isiti, sina
tuturei hitu vurani rini si arini pa popoa Izipi. Ke loke dia totoso pude va
namai sari na gedi ginani babe kinai sari na bereti saripu ele ta henie isiti.
40 Ka made gogoto toloṉavulu puta vuaheni si koa pa popoa Izipi sari
na tie Izireli.* 41 Ego, koasa rane sipu hokoto puta sari ka made gogoto
toloṉavulu puta vuaheni, si taluarae pa popoa Izipi sari doduru butubutu
te Zihova. 42 Asa sa boṉi, sapu kopu totokoni e Zihova, pude turaṉa vurani
si arini pa popoa Izipi. Meke asa tugo sa boṉi sapu ele va madia e Zihova,
pude tana doduru totoso mae hiroi. Meke asa sa boṉi pana kaqu koa kopu
sari na tinoni Izireli.

Sari na Tinarae koasa Guguana sa Pasova

43 Meke zama la koe Mosese meke Eroni se Zihova: “Hire sari na tinarae
koasa guguana sa Pasova. Loke tie karovona si kaqu hena ia sa Hinenahena
Pasova. 44 Be keke pinausu sapu ele holua gamu, si boka hena ia si asa,
ba kekenu si kaqu ta magu paki si asa. 45 Loke tie karovodi, babe na tie
ta tabaradi, si kaqu hena ia sa Hinenahena Pasova. 46 Sa doduruna sa
hinenahena si kaqu ta hena pa korapa vetu, vasina pu ele tava nama si
asa; meke loke hinenahena si kaqu ta hena pa sada. Meke lopu kaqu
hite ta moku palae si keke susuridi ri na kurukuru.* 47 Sa doduruna sa
butubutu Izireli, si kaqu somana nia sa Hinenahena Pasova hie. 48 Ba loke
tie, sapu lopu ele ta maguna si kaqu hena. Be keke tie karovona si koa
turaṉae koa gamu, meke hiva somana nia sa sa Inevaṉa Pasova, pude
va lavatia se Zihova, gua, si leana, ba kekenu si kaqu ta magu beto sari
doduru tie pu koa pa nana vetu. Beto asa, si kaqu tiqe ta evaṉae guana
keke tie ta podoe tie Izireli soti si asa meke tiqe kaqu somana nia sa sa
Inevaṉa Pasova. 49 Kekeṉoṉo mo sari na tinarae, saripu la gua koari na
tie Izireli soti meke gua tugo koari na tie karovodi saripu koa koa gamu”
50 Ke va tabei na taveti ri doduru tie Izireli gua sapu garununi e Zihova
koari Mosese e Eroni. 51 Meke koasa rane sana si turaṉa vurani e Zihova
pa popoa Izipi, sari na butubutu Izireli.

13

Vina Madidi ri pu Podo Kekenudi

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mi va madi koa Rau sari doduru
koburu koreo pu podo kekenudi, sina taqarau beto sari doduru koburu
koreo Izireli. Meke sari doduru kurukuru kokoreo saripu ta hira kenudi,”
gua si Asa.*

Sa Inevaṉa Palava sapu Lopu Ta Henie Isiti

* **12:40** Zen 15:13; Qal 3:17 * **12:46** Nab 9:12; Zn 19:36 * **13:2** Nab 3:13; Lk 2:23

3 Beto asa, si zama la koari na tinoni se Mosese, “Mi balabala ia sa rane
hie sa rane sapu taluarae ia gamu pa popoa Izipi, vasina sapu tava pinausu
si gamu. Koasa rane hie, si ta turaṉa vura taloa si gamu, koasa ṉiniraṉira
lavata te Zihova. Meke loke tie si kaqu hena ia sa bereti sapu ta henie
Isiti. 4 Pa rane hie, koasa sidara Abibi sapu sa sidara kekenu pa vuaheni,
si taluarae si gamu pa popoa Izipi. 5 Ele va tatara nia tu e Zihova koa rina
tiatamamia, si pude vatui koa gamu sari na popoa tadi na tinoni Kenani,
Hitaiti, Amoraiti, Hivaiti meke Zebusaiti. Pana turaṉa lani gamu Sa koasa
popoa masuruna sana si gamu, si kaqu tavetia gamu sa Inevaṉa Pasova
koasa sidara kekenu, pa doduru hopeke vuaheni. 6 Ura koari ka zuapa
rane, si kaqu henai gamu sari na bereti saripu lopu ta henie isiti, meke
koasa rane vina zuapa, si kaqu tavetia gamu si keke inevaṉa pude va
lavatia se Zihova. 7 Meke koari ka zuapa rane tugo arini, si lopu kaqu
hite henai gamu sari na bereti saripu ta henie isiti. Namu loke isiti babe
na bereti sapu ta henie isiti, si kaqu koa pa doduruna sa mia popoa. 8 Koasa
rane sapu podalae sa inevaṉa, si guahe si kaqu tozia goi koasa tumu koreo,
‘Taveti rau si hire, ura e Zihova ele tavete maeni koa rau si arini, sipu
taluarae pa popoa Izipi si rau,’ mu gunia. 9 Sa tinavete hie, si kaqu na vina
balabala pule, guana keke vina gilagila sapu ta pusi veko pa limamu babe
pa raemu. Asa kaqu va balabala pule nigo, pude lopu makudo, tozi vura
nia meke va nonoga ni goi koari na tie sa tinarae te Zihova. Ura e Zihova
turaṉa vurani gamu pa nana ṉiniraṉira pa popoa Izipi, gua. 10 Mamu
balabala ia sa rane asa, koari hopeke vuaheni, koasa totoso ta vizatana.”

Sapu Ta Podo Kenudi si te Tamasa

11 “E Zihova kaqu turaṉa lani gamu si gamu koasa popoa tadi na tie
pa Kenani, sapu ele va tatara zoṉazoṉa nia Sa koa gamu, meke koari na
tiatamamia pukerane. Ego, pana vatu nia Sa si asa koa gamu, 12 si kaqu
vala betoi gamu koe Zihova sari doduru koreo podo kenudi. Meke sari
doduru kokoreo pu hira kekenu koari na mia kurukuru si te Zihova tugo.*
13 Ba kaqu holu vagi puleni gamu koa Sa sari doduru kokoreo pu ta hirae
kenudi koari na doṉ'ki, pude hobeni keke tuna sipi si arini. Be koromia
holu pule nia gamu sa doṉ'ki, si mamu moku i sari na susuri pa ruana pude
va matea. Ba kaqu hobeni gamu sari doduru tumia koreo podo kenudi.
14 Ego, koari na rane vugorepere, pana nanasa gamu rina tumia koreo si
gamu, ‘Na sa sa ginuana sa rane sapu kopu nia gita?’ gua, si kaqu olaṉia
gamu si asa, ‘Koasa ṉiniraṉira lavata sapu tavetavete nia e Zihova, si ta
turaṉa vura si gita na tie Izireli pa popoa Izipi, sa vasina sapu tava pinausu
si gita. 15 Totoso va luli nia nana hiniva e Zihova sa baṉara, meke korona
va malumu gita sa pude taloa, si va matei e Zihova sari doduru koreo
podo kenudi pa popoa Izipi, sari na tie meke na kurukuru. Gua asa ke va
vukivukihi lani gita koe Zihova sari doduru kurukuru kokoreo pu ta hirae
kekenudi, ba hobe vagi puleni gita kasa sari na tuda koreo podo kenudi.
16 Ke sa rane hie si na vinabalabala pule, guana vina gilagila sapu ta pusie
pa limada babe pa raeda, meke kaqu va balabalani gita, sapu turaṉa vurani
gita e Zihova si gita pa popoa Izipi, koasa Nana ṉiniraṉira lavata.’ ”

Sa Lei meke sa Nika

17 Meke sipu va malumi sa baṉara pa popoa Izipi sari na tinoni pude
taloa, si lopu turaṉa lani e Tamasa si arini, koasa siraṉa sapu sage la gua
pa raratana Pilisitia[d], na siraṉa papaka si asa. Balabala ia sa Tamasa, sapu

* **13:12** Ekd 34:19-20; Lk 2:23

lopu leana pude hobe binalabala sari na tie, meke pule la pa popoa Izipi,
pana gilania rini sapu kote la varipera si arini, gua. 18 Ba turaṉa lani Sa si
arini, meke va ene viloviloraei Sa pa korapa popoa qega, sapu la gua koasa
Kolo Ziṉara. Meke va sage poko varipera sari na tie Izireli.
19 Meke palekia Mosese sari na susuri tinina e Zosepa, ura ele va tatara
zoṉazoṉa nia tu e Zosepa koari na tinoni Izireli, sapu pude gua asa. Guahe
si zama nia e Zosepa, “Pana harupu gamu e Tamasa si gamu, si kaqu paleke
taloani gamu sari na susuri tiniqu koasa popoa hie,” gua si asa.*
20 Meke taluarae si arini koa ke vasina pozana Sukoti, meke la va turu
dia ipi si arini pa Etami, koasa hukihukirina sa popoa qega. 21 Pana rane
si hoke ene va kenue koarini se Zihova koa keke lei, pude va dogoro nia
koa rini sa siraṉa, meke pana boṉi si ene va kenue si asa koa rini koa keke
nika, pude va kalalasi si arini pude boka ene si arini pana boṉi meke pana
rane. 22 Doduru totoso sa lei si hoke turu va kenue koari na tie pana rane,
meke sa nika pana boṉi.

14

Karovia Rini sa Kolo Ziṉara

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mu tozini sari na tinoni Izireli
pude kekere la pa Pi Hahiroti, mi la va turu ipi, pa vari korapana sa
vasileana Miqidoli meke sa Kolo Ziṉara, tata pa Beolo Zepone. 3 Meke
kote balabala ia sa baṉara, sapu korapa ene vilorae mo pa korapa popoa
si gamu tata pa qega, gua. 4 Kaqu va luli nia nana hiniva Rau sa baṉara,
meke kote hadu luli gamu sa si gamu, meke koasa Qua minataqara sapu
lopu boka ṉana kamoa sa baṉara meke sari nana ṉiha na varane, si kaqu
va lavatau rini si Rau. Meke vasina si kaqu gilania rina tinoni pa popoa
Izipi, sapu Arau se Zihova.” Meke va tabea ri na tie Izireli sapu gua ele ta
tozi nia rini.
5 Meke sipu ele tozi nia rina tie sa baṉara pa popoa Izipi sapu ele govete
taloa tu sari na tinoni Izireli, gua, si hobe binalabala si asa meke sari
nana palabatu nomadi meke zama: “Lopu leana sapu tavetia gita. Ele
va malumi gita meke va govete taloai si arini. Meke kamahire si ele siana
ni gita sari nada pinausu arini!” gua si arini. 6 Meke va namanama i sa
baṉara sa nana totopili varipera meke sari nana ṉiha na varane. 7 Meke
topue la si asa meke sari doduru nana totopili varipera, turaṉae tugo sari
ka onomo gogoto tie totopili ṉiṉiradi pa vinaripera pu koai sari na dia
palabatu varipera bokabokadi. 8 Meke va luli nia nana hiniva e Zihova
sa baṉara, meke hadu luli sa sari na tinoni Izireli, saripu ele taluarae
va mataqara pa kinopu te Zihova. 9 Meke hadu luli ni hose, na totopili
varipera rini sari na tie Izireli, meke la kamoi rini si arini pa Kolo Ziṉara,
tata pa Pi Hahiroti meke vasina sapu tia la pa Beolo Zepone.
10 Meke sipu dogoria rina tie Izireli sa baṉara Izipi meke sari na tie
varipera saripu korapa ene nono la koa rini, si matagutu sisigiti, meke
kabo velavela va ululae na hata tinokae koe Zihova si arini. 11 Meke zama
la koe Mosese si arini, “Nake soku vasina popomunuana pa popoa Izipi.
Ba turaṉa hoboro maeni gami goi tani pa korapa qega, pude va mate gami.
Dotu, sapu tavetia goi meke turaṉa vurani gami pa popoa Izipi! 12 Ele tozi
nigo tu gami, sipu lopu ele taluarae si gita tatasana, sapu kaqu ta evaṉa
sapu guahe. Ele tozi nigo tu gami pude lopu voritini gami, ba mami koa
tava pinausu nono la mami mo koari na tinoni pa popoa Izipi. Sina leana

* **13:19** Zen 50:25; Zos 24:32

hola nia si pude koa tava pinausu vasina si gami, meke pude tava mate hoboro tani pa korapa popoa qega," gua si arini.
13 Ba olaṉa se Mosese, "Mi lopu matagutu! Mi turu va ṉiṉira, mamu dogoria sa tinaharupu, sapu kaqu evaṉia e Zihova koa gamu pa rane ṉinoroi, ura lopu kaqu dogoro pulei gamu sari na tie Izipi hire. 14 E Zihova si kaqu varipera poni gita, meke loketoṉa si kaqu ta hivae koa gamu pude tavetia," gua si asa.
15 Meke zama la koe Mosese se Zihova, "Na vegua ke kabo vura na hata tinokae si goi? Mu tozini sari na tinoni pude ene la. 16 Mu ovulu sage nia sa mua kolu hodu, mamu taṉini va ululia koasa kolo. Meke kaqu boka ene pa pepeso popana, pa vari korapana sa kolo sari na tinoni Izireli. 17 Ba kaqu va lulini dia hiniva Rau sari na tinoni pa popoa Izipi, meke kaqu hadu luli gamu rini si gamu, meke kaqu vagia Rau sa Qua vina lavata nomana, koasa Qua minataqara koasa baṉara, meke koari na hose na totopili, meke sari doduru tie varipera. 18 Pana va kilasi Rau si arini, si kaqu gilania ri na tinoni pa popoa Izipi sapu Arau mo se Zihova."
19 Ego, sa mateana te Tamasa sapu turu pa kenuna sa puku tie varipera tadi pa Izireli, si rizu la meke turu pa mudidia ri na tie varipera tadi pa Izireli. Sa lei ba rizu tugo, osolae la koa, 20 pa varikorapa dia ri na tie Izipi meke sari na tie Izireli. La sa lei meke va hupori sari na tie Izipi, ba poni kalalasa sa sari na tie Izireli, gua asa ke lopu boka ene varikamoi sari na tie varipera koasa doduruna sa boṉi sana.
21 Meke huhuku sage nia Mosese sa limana koasa kolo, meke va tupele pule nia givusu gevasa ṉiburuna e Zihova sa kolo. Meke raza lamo sa givusu koasa doduruna sa boṉi, meke ta evaṉae na pepeso popana sa kolo, sipu paqaha rua si asa. 22 Meke ene pa vari korapana sa kolo koasa pepeso sari na tie Izireli. Meke koa varikali, guana goba pa karu kalina sa kolo.* 23 Meke hadu lulini hose na totopili, rina tie Izipi si arini, meke kamo la gua pa varikorapadi sari karu goba kolo. 24 Meke sipu lopu ele kamo sa vaqavaqasa, si koa pa nika meke pa lei se Zihova meke doṉo gore mae koasa qeto minate tadi na tie Izipi, meke va tarazuzui Sa si arini. 25 Meke va soqoi mo e Zihova pa pepeso malohorona na napiti sari na totopili varipera, ke rizu mamata la si arini. Meke zama sari na tie Izipi, "Ai, e Zihova si varipera tokani sari na tie Izireli. Mada luara pania sa vasina hie!" gua si arini.
26 Meke zama se Zihova koe Mosese, "Huhuku la nia sa limamu koasa kolo, pude kaqu varikamoi pule sa kolo, meke va lodu betoi sari na tie Izipi, meke sari na totopili varipera, na tie koari na dia hose." 27 Ke huhuku sage nia Mosese sa limana koasa kolo, meke pule mae meke vari kamoi pule sa kolo pana vaqavaqasa. Meke podekia rina tie Izipi pude govete nia si asa, ba va lodu betoi e Zihova pa korapa kolo lamana si arini. 28 Meke lodu pa korapa kolo lamana sari na totopili varipera, na tie koari na hose, meke sari doduru tie varipera tadi pa Izipi saripu luli maei sari na tie Izireli koasa kolo, meke lopu hite keke koa rini si koa hola. 29 Ba ene pa pepeso popana sari na tie Izireli, pa varikorapadi karua goba kolo.
30 Koasa rane sapu harupi e Zihova sari na tie Izireli koari na tie Izipi, si dogori ri na tie Izireli sari na tinidia ri na tie Izipi eko matedi pa raratana masamasa. 31 Meke sipu dogoria rina tie Izireli sa ṉiniraṉira lavata te Zihova sapu va kilasadi sari na tie Izipi, si magasa na pamaṉa nia rini se Zihova, meke raṉea rini si Asa, meke se Mosese sapu sa Nana nabulu.

* **14:22** 1 Kor 10:1-2; Hib 11:29

15

Sa Kinera te Mosese

1 Beto asa, si kera vahesi la nia e Mosese meke sari na tinoni Izireli sa
kinera hie koe Zihova:
“Kaqu kera vahesia rau se Zihova,
sina mataqara si Asa koasa Nana n̲iniran̲ira lavata.
Ele va lodui Sa pa korapa lamana sari na tie meke sari dia hose.*
2 E Zihova si va n̲in̲irau meke harupau.
Asa tugo sa qua Tamasa sapu kaqu vahesia rau,
meke Asa tugo sa Tamasa tadi na tiatamaqu,
sapu kaqu kera vahesia rau guguana sa Nana n̲iniran̲ira.*
3 E Zihova si na tie varipera;
meke e Zihova tugo sa pozana.

4 Meke ipa lani Sa pa kolo sa qeto minate tadi pa Izipi
meke sari dia totopili varipera.
Meke lodu pa Kolo Zin̲ara sari na n̲ati palabatu varipera tadirini.
5 Meke lodu guana patu pa hubi lamana,
meke kuzu beto pa korapana sa kolo si arini.

6 Sa lima mataomu Goi Zihova si n̲in̲ira hola
meke variva magasa, sapu muzara va umumia sa kana.
7 Meke koasa Mua vinariva magasa Ban̲ara, si va kilasi Goi sari na Mua
kana;
meke sa Mua binugoro si hurun̲u vura guana nika
sapu sulu betoi si arini guana remoremo popadi.
8 Va givusia Goi sa lamana,
meke varitomotomoi sage sari na kolo;
meke turu ton̲oto sage guana goba;
sa pepeso pa lamana lavata si ta evan̲ae guana patu n̲in̲ira.
9 Meke zama sa kana, ‘Kaqu hadu luli rau,
meke saputu vagi si arini;
meke kaqu lobusu vagia rau sa qua magu,
meke vagi betoi sari doduru pu tagoi rini;
meke kaqu variva hia ni rau sari doduru dia likakalae,
meke vagi sari doduru pu hivani rau,’ gua si asa.
10 Keke sin̲o lavata mo Goi Zihova,
si lodu beto mo sari na tie Izipi;
meke lodu guana aeana pa korapa lamana si arini.

11 Ke Zihova, esei koari na tamasa sapu kekeno̲no̲ gua Agoi!
Esei si kekeno̲no̲ gua Agoi sapu hopemu meke variva magasa hola?
Esei si boka taveti sari na tinavete variva magasadi meke n̲in̲iradi gugua
Tamugoi?
12 Ovulu sage nia Goi sa lima mataomu,
meke ta onolo toa pa korapa pepeso sari nada kana.
13 Koasa Mua tataru lopu ta n̲ana kamona,
si turan̲i Goi sari na Mua tie saripu ele vata rupahi Goi;
meke koasa Mua n̲iniran̲ira si turan̲a lani Goi koasa Mua popoa madina si
arini.

* **15:1** Rev 15:3 * **15:2** Sam 118:14; Ais 12:2

14 Soku butubutu si avoso nia,
meke holoqoru na matagutu si arini,
meke tarazuzu sari na tie Pilisitia.
15 Matagutu sisigiti sari na koimata tadi pa Edomu[d];
meke sari na tie ṉiṉiradi pa popoa Moabi si neneqara;
meke malohoro sari na tinoni pa Kenani.
16 Meke matagutu sisigiti si arini,
sapu dogoria rini sa ṉiniraṉira tamugoi Zihova.
Meke turu nunala pa minatagutu si arini,
osolae ene hola sari na mua tie
saripu vata rupahi Goi pa tinoa pinausu.
17 Turaṉi Goi sari na Mua tinoni,
meke la vekoi Goi koasa Mua toqere soti,
sa vasina sapu kuria Goi telemu,
pude na Mua vasina kokoana,
sapu sa vasina hopena sapu kuria Goi Zihova pa limamu soti.
18 Kaqu koa Baṉara si Goi Zihova ninae rane ka rane.”

Sa Kinera te Miriami

19 Ene pa varikorapa kolo koasa pepeso popana sari na tie Izireli. Ba sipu ene luli la sari na totopili varipera, meke sari na tie Izipi koari na dia hose pa vari korapana sa kolo koa sa pepeso popana, si varikamo pule nia e Zihova sa kolo meke kuzu beto pa korapa kolo si arini.

20 Beto asa si taṉini vagia poropita Miriami sapu sa tasina barikaleqe e Eroni sa tabarini, meke lulia ri doduru barikaleqe si asa, peka lopilopi turaṉi rini sari na tabarini. 21 Meke kera se Miriami:
“Mi kera vahesia se Zihova,
tava lavata si Asa sina mataqara si Asa pa vinaripera;
ele ipani Sa pa kolo sari na tie varipera koari na dia hose!”

Tava Lomoso sa Kolo Pasana

22 Meke turaṉa va seu i e Mosese pa Kolo Ziṉara meke la gua pa korapa qega sapu ta pozae Sura sari na tie Izireli. Ka ṉeta rane si enea rini sa korapa qega, ba loke kolo si dogoria rini. 23 Meke sipu kamoa rini si keke vasina pozana Mara, ba sa kolo vasina si pasa sisigiti, ke lopu boka napoa rini si asa. Gua asa ke ta pozae Mara sa pozana. 24 Meke qumiqumi na nanasia rini se Mosese, “Nasa si kote napoa gita?” gua si arini 25 Meke varavara va ṉiṉirae la koe Zihova se Mosese, meke va dogoro nia e Zihova koasa si keke kukuru huda, meke oki la nia sa si asa pa kolo, pude va lomoso ia meke boka ta napo sa kolo.

Meke ponini tinarae tugo e Zihova vasina si arini, pude luli. Podeki tugo Sa vasina si arini, 26 meke zama si Asa, “Arau tugo se Zihova sapu salaṉa gamu si gamu. Be va tabe va hinokara si gamu koari na tinavete sapu gua toṉoto pa Qua hiniva, meke kopuni gamu sari na Qua zinama, si lopu kaqu va kilasa gamu Rau si gamu koari na minoho saripu vata razae lani Rau koari na tinoni pa popoa Izipi.”

27 Beto asa si mae pa vasileana Elimi si arini, meke vasina si dogori rini sari ka manege rua bukaha kolo meke sari ka zuapa ṉavulu huda pamu, ke va turu dia ipi tata koasa kolo vasina si arini.

16

Sa Ginani sapu Ta Pozae Mana meke sari na Kurukuru Tapuru

1 Meke taluarae pa Elimi sa doduruna sa butubutu Izireli, meke mae
koasa soloso qega sapu ta pozae Sini si arini, sapu pa vari korapana Elimi
meke Saenai. Meke kamo vasina pa rane vina manege lima koasa sidara
vina rua si arini seunae gua taluarae pa popoa Izipi si arini. 2 Meke pa
korapana sa qega vasina, si nominomi la koari Mosese e Eroni sari doduru
tinoni, 3 meke zama guahe koari karua si arini, “Leana hola si be ele va
mate gami e Zihova pa popoa Izipi si gami vasina sapu ele boka koa meke
hena gemami miti, meke soku pule ginani gua pu hivani gami, ba turaṉa
maeni gami gamu kara tani si gami doduru meke va agoso mate gami,”
gua si arini.
4 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ego, kamahire si kaqu va gore
gunia na ruku Rau pa galegalearane koa gamu doduru sa ginani. Koari
doduru rane si kaqu vura la sari doduru tie meke pudiki varigarani gua
sapu garo koasa rane asa. Pa siraṉa hie si hiva podeki Rau si arini, be va
tabei rini sari na Qua vina tumatumae.* 5 Koasa rane vina onomo si kaqu
vagi va soku si gamu, hola nia doduru totoso, mamu va namanama i sari
na ginani padana karua rane,” gua si Asa.
6 Ke zama la koari doduru tie Izireli sari Mosese e Eroni, “Koasa veluvelu
hie si kaqu gilania gamu sapu e Zihova si turaṉa vurani gamu pa popoa
Izipi si gamu. 7 Pana munumunu si kaqu dogoria gamu sa ṉedalana sa
kalalasa te Zihova. Ura ele avosi Sa sari na mia qinumiqumi saripu lopu
qetuni Sa. Uve, qumiqumi nia gamu si Asa, sina gami karua si tozi vurani
mo sari Nana vina tumatumae.” 8 Meke zama se Mosese, “Pana veluvelu
hie si kote poni gamu miti e Zihova si gamu pude henai, meke sokudi hola
bereti sapu gua hivani gamu, si kote poni gamu Sa doduru munumunu,
sina ele avosi Sa sari doduru mia qinumiqumi, sapu lopu qetu nia gamu
si Asa. Totoso qumiqumini gami gamu, si namu e Zihova mo si qumiqumi
nia na lopu qetu nia gamu.”
9 Meke zama la koe Eroni se Mosese, “Mu tozini sari doduru tie pude
mae turu pa kenuna e Zihova, sina ele avosi Sa sari na dia qinumiqumi,”
gua si asa. 10 Meke sipu zama la i tugo Eroni sari doduru tie Izireli, si doṉo
la pa qega si arini, meke hinoqa ṉedala vura mae koa ke lei sa kalalasa te
Zihova. 11-12 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ele avosi Rau sari na
qinumiqumi tadi na tie Izireli. Ego, mamu tozini sapu pana veluveluna sa
popoa si kaqu henai rini sari na miti, meke pana munumunu si ve soku
gua sari na bereti saripu hivani rini si kaqu henai rini. Beto asa si kaqu
gilania rini, sapu Arau si e Zihova sa dia Tamasa,” gua si Asa.
13 Beto asa si tapuru mae gana si keke rovana kurukuru lavata, meke
siṉia rini sa vasina pu koa ia rini, meke sa vasina tugo asa si hoqaia na
puni pana munumunu. 14 Meke sipu murimuri taloa sa kolo, si koa hola pa
beru pepeso qega si keke tiṉitoṉa kekeoro hitekena. 15 Meke sipu dogoria
ri na tie Izireli, si varinanasa nia rini si asa, “Nasa sa tiṉitoṉa hie?” gua si
arini, sina lopu gilania rini si asa.*
Meke zama la se Mosese koa rini, “Asa sa ginani sapu ponini gamu e
Zihova pude hena ia,” gua si asa. 16 Meke tozini e Zihova si arini, pude
hopeke pudiki varigarani sokudi gua sapu hivani rini, padana karua lita
hopeke tie pa nana vetu soti.
17 Meke tavetia rina tie Izireli sapu gua asa. Kaiqa si vagi va soku meke
kaiqa si va visavisae mo. 18 Meke sipu padai rini si arini, arini sapu vagi
va soku si lopu tago va soku sisigiti, meke arini sapu vagi va visavisa, si

* **16:4** Zn 6:31 * **16:15** 1 Kor 10:3

lopu papaka tugo sapu vagia rini, ba hopeke vagia rini sapu gua garona koasa nana pada.* 19 Meke zama la koa rini se Mosese, “Namu loke tie si kaqu va naqiti hola ia si keketoṉa, pude tana vugo,” gua si asa 20 Ba kaiqa arini si lopu hiva avosia se Mosese, meke va naqiti vekoi rini si kaiqa meke kamoa munumunu si siṉi na nokinoki meke humaṉa hikare si arini, meke bugoroni e Mosese si arini. 21 Meke doduru munumunu si pudiki varigarani rini, sapu gua boka hena betoi rini. Meke sipu maṉini sage sa rimata, si kolo taloa dia saripu koa hola pa pepeso.

22 Meke koasa rane vina onomo si padana karua totoso hola gua sa ginani sapu varigara nia rini hopeke tie si ka made lita padana. Meke tozia ri doduru koimata tanisa butubutu sa guguana koe Mosese. 23 Meke zama la koa rini se Mosese, “Guahe si zama nia e Zihova, ‘Vugo si na rane Sabati, meke na rane magogoso si asa, sapu ele tava madi koe Zihova. Kaqu kinai ṉinoroi sapu gua hivani gamu pude kinai, meke kaqu raroi gamu sapu gua hiva raroi gamu. Meke sapu koa hola si kaqu veko vata kalei gamu pude tana vugo,’ ” gua si asa.* 24 Ke veko hola i rini sari na ginani koa holadi osolae kamoa munumunu gua sapu zama nia Mosese koa rini, ba lopu muzi babe koai nokinoki si arini. 25 Meke zama se Mosese, “Mi henai si hire ṉinoroi, sina na rane Sabati si ṉinoroi, na rane magogoso sapu ele tava madina koe Zihova, meke lopu boka vagi ginani si gamu pa valena sa vasina sapu koa ia gamu hie, sina lopu koa vasina si asa. 26 Ka onomo rane si kaqu hata ginani si gamu, ba koasa rane vina zuapa, sa rane magogoso, si lopu kaqu hoqa sa ginani.”

27 Ba kaiqa rina tie si la hata ginani koasa rane vina zuapa, ba loketoṉa si dogoria rini. 28 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ve seunae gua si kaqu koromia va tabei gamu na tie Izireli sari na Qua zinama? 29 Dotu, sapu Arau Zihova, si ele poni gamu sa rane magogoso; gua asa ke, kaqu garomia sa ginani sapu kaqu ponini gamu doduru totoso, meke koasa rane vina onomo pude tana karua rane. Meke doduru tie si kaqu koa vasina sapu koa si asa, koasa rane vina zuapa, si lopu kaqu luaria sa sa nana vetu.” 30 Ke gua asa si lopu tavetavete sari na tie koasa rane vina zuapa.

31 Meke poza nia mana ri na tie Izireli sapu kekeṉoṉo keke kiko keoro hitekena, meke liṉiliṉi gua ri na bisikiti hitekedi saripu ta henie zipale. * 32 Meke zama se Mosese, “Ele zama gita e Zihova si gita, pude va naqiti vekoi kaiqa mana, pude tadi tudia rina tuda; meke pude boka dogoria rini sa ginani, sapu ponini gita Sa meke hena ia gita pa korapa qega, sipu turaṉa vurani gita e Zihova pa popoa Izipi.” 33 Meke tiqe zama la koe Eroni se Mosese, “Vagia keke zagi mamu voi nia mana karua lita padana, mamu vekoa pa vetu te Zihova, pude ta kopue tana tudia ri na tuda,” gua si asa.* 34 Ke tavetia Eroni sapu gua zamani e Mosese, meke vekoa Eroni sa zagi sapu koa ia na mana pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi[d], pude ta kopue. 35 Ego na mana si hena ia ri na tinoni Izireli koari ka made ṉavulu puta vuaheni pule, osolae kamoa arini sa popoa Kenani, vasina sapu koa si arini. * 36 Sa padana sa mana si karua kilo pa keke tie.

17

Kolo Mae Guana pa Patu

* **16:18** 2 Kor 8:15 * **16:23** Ekd 20:8-11 * **16:31** Nab 11:7-8 * **16:33** Hib 9:4 * **16:35** Zos 5:12

1 Meke taluarae koasa soloso qega sapu ta pozae Sini sa doduruna sa
butubutu Izireli, meke ririzu la koari ninae vasina pa zinama te Zihova si
arini. Meke mae va turu ipi si arini pa Repidimi, ba namu loke kolo napo
si koa vasina. 2 Meke podalae nominomi nia rini se Mosese, meke zama
guahe, “Kei poni gami kolo napo,” gua si arini.
Meke olaṉa se Mosese, “Na vegua ke nominomi nau gamu? Na vegua ke
hiva podepodekia gamu se Zihova?” gua si asa.
3 Ba memeha mate sari na tinoni, ke lopu makudo qumiqumi nia mo
rini se Mosese. Meke zama guahe si arini, “Na vegua ke turaṉa va seu
pani gami goi pa popoa Izipi si gami? Na pude va memeha mate gami
meke sari na mami koburu na mami rovana kurukuru gua si goi?” gua si
arini.
4 Meke varavara va niṉira la koe Zihova se Mosese meke zama, “Nasa si
boka tavetia rau koari na tie hire? Na korapa hiva gona nau patu mo rini
si rau,” gua si asa.
5 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mamu vagi atuni koa goi sari
kaiqa koimata tadi na tie Izireli. Mamu ene la va kenue koa rina tinoni;
mamu vagia sa kolu hodu sapu seke nia goi koasa Ovuku Naelo. 6 Kaqu
turu si Rau pa kenuna keke patu koasa toqere Saenai, kaqu sekea goi sa
patu asa, meke kaqu vura mae koasa sa kolo, pude napo sari na tie.” Meke
tavetia tugo Mosese pa kenudia rina koimata tadi na tie Izireli sapu gua
asa.
7 Ke ta pozae Ma'asa, meke Meriba sa vasina asa, sina nominomi na
podepodekia rina tinoni Izireli se Zihova, meke nanasa guahe: “Vegua koa
Nana koa gita se Zihova babe lokari?” gua.

Sa Vinaripera koari na Tie Amaleki

8 Meke mae razai rina tie Amaleki[d] sari na tie Izireli pa Repidimi. 9 Ke
zama koe Zosua se Mosese, “Mamu vizata vagi kaiqa tie pude la razai sari
na tie Amaleki vugo. Arau si kote turu pa batuna sa toqere meke taṉinia
sa kolu hodu sapu tozi nau e Zihova pude palekia,” gua si asa. 10 Meke
tavetia tugo Zosua sapu gua garunu nia Mosese koasa meke la razai rini
sari na tie Amaleki, sipu sage la pa batu toqere sari Mosese, Eroni meke
Huri. 11 Totoso va sage seunae i e Mosese sari limana si mataqara sari na
tie Izireli pa vinaripera, ba sipu gore sari limana si podalae tava kilasa sari
na tie Izireli koari na tie Amaleki. 12 Meke sipu mabo sa limana e Mosese,
si vagi vala nia ri Eroni e Huri si keke patu, pude habotu si asa vasina.
Meke turu kapae koasa si arini meke ovulu sageni sari limana, meke tuqe
va nosoi osolae lodu sa rimata. 13 Gua asa ke va kilasa betoi Zosua sari na
tie Amaleki.
14 Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, “Mu kuberia vivineina sa
minataqara hie, pude ta balabalae si asa. Mamu tozi nia se Zosua sapu
kaqu va kilasa betoi Rau sari na tie Amaleki pude loke tie pa kasia popoa
si boka balabala la i,” gua si Asa.* 15 Meke tavetia Mosese si keke hope
meke poza nia sa, “E Zihova sa qua Pitipiti pude turaṉi sari na tie pa
minataqara,” gua. 16 Meke zama si Asa, “Mu ovulu sage nia sa pitipiti
te Zihova*. Meke lopu kaqu makudo razai e Zihova sari na tie Amaleki
koari doduru sinage na sage,” gua si Asa.

---

* **17:14** Diut 25:17-19; 1 Samuela 15:2-9 * **17:16** Tasuna sa zinama Hiburu pa vesi hie. Kaiqa iniliri pule si zama, “Sari na Lima si ta ovulu sage pude huhuku la koasa habohabotuana Baṉara te Zihova,” gua.

18

La Tutuvia Zetoro se Mosese

1 Ego, avoso nia e Zetoro, sapu sa roana e Mosese, meke na hiama pa
Midiani, sari doduru ginugua saripu taveti e Tamasa koe Mosese, meke
koari na tinoni Izireli, sipu turaṉa vurani Sa si arini pa popoa Izipi. 2 Ke
turaṉa mae nia sa koe Mosese se Zipora sapu sa barikaleqe te Mosese, sapu
koa hola koasa.* 3 Meke se Qesomu, meke se Elieza, sapu sari karua tuna
koreo. Ura ele zama nia tu e Mosese sapu na tie karovona si asa pa votiki
popoa gua, ke poza nia Qesomu sa sa tuna koreo asa. *
4 Meke zama nia tugo sa sapu guahe, “Sa Tamasa tanisa tamaqu si ele
toka nau meke harupau, meke lopu tava mate si rau koasa baṉara pa
popoa Izipi” gua, ke poza nia Elieza pule sa si keke tuna koreo.*
5 Ego, turaṉa mae nia e Zetoro, sa barikaleqe te Mosese, meke sari karua
koreo pa korapa qega, vasina sapu korapa koa se Mosese koasa toqere
hopena. 6 Meke garunu va kenue la inavoso tu si asa koe Mosese sapu
korapa mae si arini, gua. 7 Ke la tutuvia Mosese si asa, meke todoṉo pa
kenuna, meke ahoa sa si asa, meke nanasani ri karua sari na dia tinoa,
meke tiqe la pa ipi te Mosese si arini. 8 Meke vivineini e Mosese koe
Zetoro sari doduru ginugua, saripu evaṉi e Zihova koasa baṉara meke
koari na tinoni pa popoa Izipi, pude harupi sari na tinoni Izireli. Meke
vivineini tugo Mosese koasa sari na guguadi rina tinasuna saripu tutuvi
rini pa inene, meke gua meke ele harupi e Zihova si arini. 9 Meke sipu
avosi Zetoro sari doduru vivinei arini si qetu hola si asa. 10 Meke zama,
“Mani tavahesi se Zihova sapu harupu puleni gamu koasa baṉara, meke
koari na tie pa popoa Izipi! Mani tavahesi se Zihova sapu harupu puleni
sari Nana tie koasa tina pausudia. 11 Ego, kamahire si gilania rau sapu e
Zihova si ululu holani sari doduru tamasa pule, sina ele evaṉia Sa sapu
gua asa, totoso doṉo goreni na ṉoṉovali ri na tie Izipi si arini.” 12 Beto hoi
si paleke la nia e Zetoro si keke kurukuru doduruna pude va vukivukihi va
uququa, meke kaiqa pule, pude vala ni koe Tamasa. Ari Eroni meke sari
doduru koimata tadi na tie Izireli si luli koasa, pude henai sari na ginani
madidi tana vinahesi.

Sa Vinizatadi rina Tie Varipitui
(Diutironomi 1:9-18)

13 Pa koivugona, si pitu va toṉoti e Mosese sari na ninominomi tadi na
tinoni Izireli; meke tupiti mate si asa, podalae munumunu meke kamoa
pana boṉi. 14 Meke sipu dogori e Zetoro sari doduru tinavete saripu taveti
e Mosese, si nanasa guahe si asa, “Nasa sari doduru tinavete hire, saripu
korapa taveti goi tadi na tie? Na vegua ke tavete eke betoi goi telemu
sari doduru, meke sari na tie si korapa turu tani, meke tepa nigo tinokae,
podalae munumunu meke kamoa boṉi?”
15 Meke olaṉa se Mosese, “Ura mae koa rau sari na tie pude hata ia sa
vinatoṉoto te Tamasa. Ke kaqu tavetia rau si asa. 16 Pana varitokei sari
karua tie, si mae koa rau si arini, meke arau si vizatia sapu esei ri karua
si toṉoto, meke kaqu tozini rau sari na zinama na vina tumatumae te
Tamasa.”
17 Meke zama se Zetoro, “Sa siraṉa sapu tavetia goi sana si lopu toṉoto.
18 Agoi meke sari doduru tie hire si kote mabo sisigiti sina mamata sisigiti

* **18:2** Ekd 2:21-22 * **18:3** TTA 7:29 * **18:4** Sa mamalaiṉi sa zinama Hiburu pa pozana Qesomu si kekeṉoṉo sa Hiburu “na tie karovona”, meke sa ginuana sa pozana Elieza si “sa qua Tamasa si toka nau”.

sa tinavete hie koa goi meke lopu boka tavete ekea goi si asa. 19 Ego,
maqu ponigo kamahire kaiqa vinaritokae leadi, meke mani koa koa goi
sa Tamasa. Meke kaqu na tie varikarovae si agoi koa rina tie pa kenuna sa
Tamasa meke paleke maeni sari na dia tinasuna. 20 Kaqu va tumatumae nia
goi koa rini sa tinarae te Tamasa, meke va dogoro nia koa rini sa siraṉana
sa tinoa, meke sa tinavete sapu kaqu tavetia rini. 21 Ba guahe si kaqu tomo
la nia goi koari na mua tinavete. Kaqu vizati goi si kaiqa tie bokabokadi,
meke kaqu na koimata koari na tinoni si arini. Kaiqa si kaqu koimatani si
kaiqa tina, kaiqa si kaiqa gogoto, kaiqa si ari ka lima ṉavulu meke kaiqa
si ari ka manege puta. Kaqu na tie te Tamasa meke ta ronuedi saripu lopu
boka ta tabara golomo pude ta sekesekei koari na dia tinavete. 22 Madi
koa varitokae pa tinavete varipitui si arini doduru totoso koari na tie, ba
sari na tinasuna nomadi si kaqu paleke mae ni rini koa goi. Meke sari na
tinasuna hitekedi si kaqu pitui mo rini teledia, gua asa si lopu kaqu tasuna
koa goi si arini, pude paleke toka nigo rini sa pinaleke mamata. 23 Ego,
be lulia goi sa zinama te Tamasa sapu gua asa, si lopu kaqu va mabo pule
nigo si goi, meke sari doduru tie hire si kote ele tava toṉoto dia tinasuna,
meke pule la pa dia vetu," gua si asa.

24 Ke avosia Mosese sa roana sapu se Zetoro, meke taveti sa sari doduru
ginugua saripu zama ni sa koasa. 25 Meke vizati Mosese sari na tie
bokabokadi koari doduru tie Izireli, meke va koimata i sa koari na tina
tie, koari na keke gogoto tie, na lima ṉavulu tie, meke manege puta tie.
26 Meke koa varitokae pa tinavete varipitui koari na tie si arini doduru
totoso, meke paleke lani rini koe Mosese sari na tinasuna nomadi, ba pitui
mo rini sari na tinasuna hitekedi.

27 Beto asa, si zama luluaria e Mosese se Zetoro meke pule la pa nana
popoa si asa.

19

Sari na Tie Izireli pa Toqere Saenai

1-2 Meke taluarae sari na tie Izireli pa Repidimi. Meke pa rane kekenu
koasa sidara vina ṉeta, pa mudina sipu taluarae rini pa popoa Izipi, si mae
koasa qega pa Saenai si arini. Meke mae koa varigara vasina pa hubina
sa toqere Saenai. 3 Meke sage la pa toqere se Mosese, pude la tutuvia sa
Tamasa, gua.

Meke zama sa Tamasa koa sa pa toqere meke tozi nia Sa si asa, pude kaqu
zama guahe koari na tie Izireli, 4 "Ele dogoria gamu, sapu gua ele tavetia
Arau Zihova koari na tie pa popoa Izipi, meke turaṉa gamu, kekeṉoṉo
guana atata sapu palekia sa tuna, meke turaṉa maeni gamu tani koa Rau.
5 Ego, be va tabei na kopuni gamu kamahire sari na Qua vinariva egoi koa
gamu, si kaqu na Qua tie soti si gamu. Ura sa doduruna sa kasia popoa si
Taqarau mo, ba gamu sari na Qua tie ta vizatamia.** 6 Gua ri na butubutu
hiama pu va madi Rau telequ pude na butubutu tava madi mia."* 7 Ke gore
la se Mosese meke tioko varigarani sari doduru koimata na tinoni, meke
tozi koarini sari doduru ginugua pu ele zama ni e Zihova koasa. 8 Beto asa,
si olaṉa keke gua sari doduru tie, "Kaqu va tabei gami sari doduru gua pu
zamani e Zihova," gua si arini, meke pule la tozi e Mosese koe Zihova sari
doduru gua pu zama ni ri na tie koasa. 9 Meke zama koe Mosese se Zihova,

* **19:5** Diut 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Ta 2:14 * **19:5** 1 Pit 2:9 * **19:6** Rev 1:6, 5:10

“Kaqu mae si Rau koa goi pa korapa lei moatana, pude kaqu avosia rina tie, sapu zama si Rau meke kaqu va hinokarigo rini podalae kamahire.”

Meke la tozia e Mosese koe Zihova sa inolaṉa tadi na tinoni Izireli.
10 Meke zama koasa se Zihova, “Mu la tozini sari na tinoni pude va via
i dia tinoa podalae pa rane ṉinoroi meke vugo pude vahesi Au si Arau.
Kaqu sopu va via i rini sari na dia poko, 11 pude madi va namanama nia
sa rane pana repere. Meke koasa rane sana si kaqu gore mae si Rau koasa
toqere pa Saenai meke kaqu dogoro Au rini vasina. 12 Mamu voloso hukatia
tugo sa vari likohaena sa toqere, pude lopu kaqu ene karovia rina tie si
asa. Meke kaqu tozini tugo goi sari na tie, pude lopu kaqu ene sage la pa
toqere, babe ene tata la koasa hubina. Ego, be keke tie si ene la netia si
asa, si kaqu tava mate tugo si asa.* 13 Namu loke tie kaqu tiqua si asa, ba
kaqu ta gona patu babe na tupi si asa. Be na tie sia babe na kurukuru ba
kaqu tava mate si arini! Ba pana ta ivu va gelenae sa buki, si kaqu ene
tata la koasa voloso pa toqere sari na tie,” gua si asa.

14 Meke taluarae gore mae pa toqere se Mosese, meke tozini sa sari na
tie pude va namanama, pude vahesia sa Tamasa. Ke sopu va via i rini sari
na dia poko. 15 Meke zama la koa rini se Mosese, “Mi va namanama nia sa
rane pana repere, mamu lopu va tata i sari na mia barikaleqe,” gua si asa.

16 Ego, koasa munumununa sa rane vina ṉeta, si kapi na paka sa popoa,
meke hakea na lei sa batuna sa toqere. Meke ta avoso sa kabona sa buki,
meke matagutu na neneqara hola sari na tinoni.** 17 Meke turaṉa vurani
Mosese koari na dia ipi sari na tinoni Izireli, meke turu pa hubina sa
toqere si arini, pude tutuvia sa Tamasa. 18 Meke opo tamunia na tuṉaha sa
doduruna sa toqere Saenai, sina mae turaṉae koasa se Zihova pa korapa
nika. Meke sage sa tuṉaha, guana tuṉaha tana nika lerana, meke matagutu
na neneqara sisigiti sari doduru tinoni Izireli. 19 Meke ṉiṉira lalanana
sa mamalaiṉina sa buki, meke olaṉia e Tamasa sa zinama te Mosese pa
korapana sa paka maṉauru. 20 Meke gore mae pa batuna sa toqere Saenai
sa Tamasa, meke tioko sage nia Sa se Mosese pa batuna sa toqere. Ke sage
la se Mosese, 21 meke zama koasa se Zihova, “Mu gore la, mamu va balau
i sari na tinoni pude lopu karovia rini sa voloso, pude mae dogorau. Be
karovia rini si asa, si kaqu soku arini si tava mate.

22 Meke gua tugo sari na hiama saripu tata mae koa Rau, si kaqu va via
puleni. Ba be lopu gua asa, si kaqu tava mate si arini.” 23 Meke zama la
koe Zihova se Mosese, “Sari na tie si lopu kaqu boka sage atu pa toqere
Saenai, sina ele tozini gami Goi pude va hopea sa toqere, meke ta voloso
vari likohae si asa.”

24 Meke olaṉa la ia Zihova si asa, “Mu gore la, mamu turaṉa sage mae
nia se Eroni. Ba sari na hiama meke sari na tie si lopu kaqu karovia sa
voloso pude sage mae koa Rau. Ba be karovia rini si asa, si kaqu tava mate
si arini,” gua si Asa. 25 Ke tiqe gore la koari na tinoni se Mosese, meke
tozini sa koarini saripu gua zamani e Zihova.

20

Sari ka Manege Puta Tinarae (Diutironomi 5:1-21)

1 Hire sari na zinama te Tamasa, saripu zama ni Sa: 2 “Arau tugo se
Zihova sa mia Tamasa, sapu turaṉa vurani gamu pa popoa Izipi, vasina pu
koa tava pinausu si gamu.

---

* **19:12** Hib 12:18-20 * **19:16** Rev 4:5 * **19:16** Diut 4:11-12

3 Loke Tamasa si kaqu vahesia gamu ba Arau mo.
4 Lopu kaqu taveti gamu kinehadi sari na tiṉitoṉa pa maṉauru meke
pa pepeso babe pa korapa kolo.* 5 Lopu kaqu todoṉo nia na vahesia
gamu si keke beku, ura Arau se Zihova sa mia Tamasa sina Tamasa
kono si Rau, meke lopu va malumu gamu Rau pude vahesi sari kaiqa
tamasa pule. Kaqu va kilasi Rau si arini pu kana Au meke sari na dia
pinodopodo kamoa ka ṉeta meke made sinage.** 6 Ba kaqu tataru ni
Rau sari na tina sinage na sage saripu tataru Nau na va tabei sari na
Qua tinarae.
7 Meke mu poza kokoha nia pa tinokotokoro sa pozaqu, ura kaqu va
kilasia Arau Zihova, sa mua Tamasa, sa tie sapu poza hoboro nia
ginugua seana sa pozaqu.*
8 Mu kopu nia na va madia goi sa rane Sabati.* 9 Koari ka onomo rane
si kaqu taveti gamu sari na mia tinavete,* 10 ba sa rane vina zuapa, si
na rane magogoso sapu ele va madia Rau. Koasa rane asa si loke tie si
kaqu tavetavete: agoi, sari na tumu, sari na mua kurukuru, babe sari
na tie karovodi saripu koa pa mua popoa. 11 Ura koari ka onomo rane
si tavetia Arau e Zihova sa pepeso, sa maṉauru, sa lamana, meke sari
doduru likakalae koa rini, ba pa rane vina zuapa si magogoso si Rau.
Gua asa si va hopea Rau sa rane Sabati meke va madia Rau si asa.*
12 Mu va lavatia sa tamamu meke sa tinamu, gua asa si kote koa va
gelenae si goi pa popoa sapu kaqu poninigo Rau.*
13 Meke mu variva mate.*
14 Meke mu barabarata.*
15 Meke mu hiko.*
16 Meke mu zutu kokoha ia si keke tie.*
17 Meke mu okoro nia goi sa vetu tanisa keke tie, sa nana barikaleqe,
sari nana pinausu koreo na vineki, sari nana kurukuru, meke sari
nana doṉ'ki, babe kaiqa toṉa pule saripu tagoi sa tie.”*

Matagutu sari na Tie Izireli

18 Ego, sipu avosia ri na tinoni sa paka na avoloṉanana sa buki, meke
dogoria rini sa malakapina sa kapi, meke sa tuṉahana sa toqere, si
matagutu na neneqara sisigiti, meke turu pa seu si arini.* 19 Meke zama la
koe Mosese si arini, “Mamu zama koa gami meke kote va avoso si gami, ba
mani lopu zama toṉoto mae koa gami sa Tamasa, sina kote mate si gami,”
gua si arini.
20 Meke olaṉa se Mosese, “Mi lopu matagutu. Na hiva va sosodea mo
Tamasa sapu pude pamaṉa nia gamu si Asa, meke lopu makudo va tabea
gamu si Asa, meke lopu kaqu tavete va sea si gamu,” gua. 21 Ba turu va
seu dia tugo sari na tie, meke e Mosese mo telena si ene tata la koasa lei
muho, vasina koa sa Tamasa.

---

* **20:4** Ekd 34:17; Liv 19:4, 26:1; Diut 4:15-18, 27:15 * **20:5** “Ṉeta meke made sinage” sa ginuana si pude va kilasi padana sa ninomana sa sinea lopu sapu va naei Tamasa sari na sinage meke va kilasa betoi Sa si arini. * **20:5** Ekd 34:6-7; Nab 14:18; Diut 7:9-10 * **20:7** Liv 19:12 * **20:8** Ekd 16:23-30, 31:12-14 * **20:9** Ekd 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Liv 23:3 * **20:11** Zen 2:1-3; Ekd 31:17 * **20:12** Diut 27:16; Mt 15:4, 19:19; Mk 7:10, 10:19; Lk 18:20; Epi 6:2,3 * **20:13** Zen 9:6; Liv 24:17; Mt 5:21, 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9; Zem 2:11 * **20:14** Liv 20:10; Mt 5:27, 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9; Zem 2:11 * **20:15** Liv 19:11; Mt 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9 * **20:16** Ekd 23:1; Mt 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20 * **20:17** Rom 7:7, 13:9 * **20:18** Hib 12:18-19

Sa Tinaraena sa Hope

22 Meke tozi nia Zihova se Mosese, pude zamani koari na tie Izireli si
hire, “Ele dogoria gamu sapu Arau, Zihova si ele zama gore mae guahe
pa maṉauru, koa gamu. 23 Mi lopu taveti sari na tamasa siliva babe qolo,
ba Arau mo si mi vahesi eke Au. 24 Mamu tavete poni Nau si keke hope
pepeso, mamu va vukivukihi ni vasina sari na mia sipi, qoti, na bulumakao,
pude na vina vukivukihi tava uqudi, meke vina vukivukihi pa hinenahena
binaere. Kaqu mae si Rau meke manani gamu, pa doduru vasina sapu ele
va madi poni gamu Rau, pude vahesi Au. 25 Ego, be guana tavete poni Nau
gamu si keke hope patu, si mamu lopu peqoi sari na patu, ura be guana
peqoni tiṉitoṉa tavetaveteana gamu sari na patu, si lopu kaqu qetu nia Rau
si asa, na lopu garo pa vinahesi si arini.* 26 Mi lopu tavete nia halehaleana
sage sa hope. Ba be tavetia gamu si asa si kote ta dogoro dodoho mia sipu
haele sagea gamu sa halehaleana.”

21

Sa Tinaraedi rina Pinausu (Diutironomi 15:12-18)

1 Beto asa si zama la koe Mosese sa Tamasa, “Hire sari na tinaraedi rina
pinausu sapu kaqu valani goi koari na tie Izireli: 2 Be guana holua goi
si keke pinausu Hiburu, si kaqu tavetavete ponigo sa ka onomo vuaheni.
Meke koasa vuaheni vina zuapa si kaqu ta rupaha, meke loke nana lipulipu
si asa.* 3 Be na pinausu lelekena meke mae si asa, si kaqu lelekena* tugo
meke ta rupaha taloa si asa. Ba be na pinausu varihabana si asa, si mani
turaṉa taloa nia sa sa nana barikaleqe. 4 Ba be va haba nia sa palabatu pu
tagona si keke barikaleqe koasa tie, meke va podo nia koburu koreo babe
vineki sa si asa, si kaqu koa hola guana pinausu tugo tanisa sa barikaleqe
meke sari nana koburu, meke sa tie mo si kaqu ta rupaha taloa nana mo.
5 Ba be zama guahe sa pinausu, ‘Tataru nia rau sa qua palabatu, meke sa
qua barikaleqe meke sari na tuqu,’ gua, meke lopu hiva ta rupaha taloa si
asa, 6 si kaqu turaṉa la nia sa nana palabatu si asa koari na tie varipitui
pa kenuna sa Tamasa. Meke kaqu va turu kapae ia sa pa tukutukuna sa
sasada babe koasa dedegere sasada meke tiqe lopaia sa sa taliṉana. Beto
asa si kaqu na nana pinausu si asa pa doduruna sa nana tinoa. 7 Be keke
tie si holuholu nia sa sa tuna vineki pude na pinausu gua, ba lopu kaqu ta
rupaha taloa kekeṉoṉo gua ri na pinausu tie. 8 Ego, be ta holuholue si asa
koa ke tie, pude na barikaleqe pinausu tanisa gua, ba lopu hiva nia sa tie
si asa, si kaqu vata holu pule la nia sa tie koasa tamana sa barikaleqe si
asa. Lopu kaqu holuholu nia sa koari na tie karovodi, sina lopu ronua sa si
asa. Kumatia sa sa nana vina tatara koasa. 9 Ba be keke tie si holua si keke
pinausu vineki pude va haba nia koasa tuna koreo gua, si kaqu tataru gunia
na tuna vineki soti sa si asa. 10 Be keke tie si vagi pulea si keke barikaleqe
pude na nana barikaleqe vina rua, gua, si mani lopu makudo tugo pude
tataru nia sa sa barikaleqe kekenu. Kaqu gunia tugo sa sa nana barikaleqe
kekenu pa ginani, poko, na koa turaṉia sa, gua tugo pa pinodalaena sa dia
kinoa keke pa vinarihaba. 11 Ego, be lopu tavete lani sa tie hie sari nana
tinavete koasa barikaleqe kekenu, si kaqu vata rupahia sa si asa, meke loke
nana gale sa barikaleqe koasa.

Tinaraedi rina Ginugua La gua pa Tinaṉaziri

* **20:25** Diut 27:5-7; Zos 8:31 * **21:2** Liv 25:39-46 * **21:3** Sa ginuana “Lelekena” si keke tie vaqura sapu lopu puta turaṉia si keke tie.

12 Asa sapu sekea si keke tie meke va matea, si kaqu tava mate tugo si asa.* 13 Ba be lopu pa nana hiniva pude va matea sa tie, gua, ba na ta evaṉa hola nana mo, gua, si kote boka govete la nana koa ke vasina sapu Arau kote vizatia pude la ia sa; meke vasina si kaqu tava sare si asa.* 14 Ba pana bugoro sisigiti si keke tie meke kuhana nia sa sa tie meke va matea sa, si kaqu tava mate tugo sa tie asa. Be guana haqala la si asa koasa Qua hope pude tava sare, ba kaqu tava mate tugo sa tie asa.
15 Asa sapu sekea sa tamana babe tinana, si kaqu tava mate tugo si asa.
16 Asa sapu ososo tuqe taloa nia si keke turaṉana, pude holuholu nia, babe korapa kopu nia pude nana pinausu gua, si kaqu tava mate tugo si asa.*
17 Asa sapu zama ṉoṉovalia sa tamana babe sa tinana, si kaqu tava mate tugo si asa.* 18-19 Be ta evaṉa si keke vinariperai, meke la si keke tie meke gona nia patu sapu keke babe tupaia, ba lopu va matea sa si asa, si lopu kaqu tava mate si asa pu gonana ba be tupana si asa. Ba be eko pa nana teqe sa tie bakorana hie, meke mumudi si tekulu si asa meke hodu vura la pa sada; sa tie sapu va bakoraia sa tie hie si kaqu here nia sa sa nana totoso sapu ta okipalae hoboro, meke kaqu kopu nia sa si asa osolae ibu sa bakorana.
20 Be keke tie si hena vagia si keke huda meke seke va matea pa totoso tugo asa sa nana pinausu koreo babe pinausu vineki, sa tie asa si kaqu tava kilasa tugo. 21 Ba be hola keke be karua rane si leana pule nana sa pinausu, si lopu kaqu tava kilasa sa tie, sina nana tinago sa tie sa pinausu asa. 22 Be kaiqa tie si variperai meke sekea si keke barikaleqe aritiana, ke ta podo mokoe sa nana koburu, ba loketoṉa bakora nomana pule si ta evaṉa koasa; ke sa tie pu va huarana sa si kaqu here nia si asa, padana gua, sapu tepa ia sa palabatu tanisa barikaleqe, meke va egoa rina tie varipitui. 23 Ba be na tinasuna si kamo koasa barikaleqe; ke sa vina kilasa sapu kaqu vagia sa, si hobe nia tinoa sa tinoa. 24 Hobe nia mata sa mata, hobe nia livo sa livo, hobe nia lima sa lima, hobe nia nene sa nene,* 25 hobe nia sinulu sa sulu, hobe nia bakora sa binakora, hobe nia tebotebo ehara sa tebo ehara.
26 Be sekea keke tie sa matana sa nana pinausu koreo babe vineki meke va behua sa si keke kali matana si asa, si kaqu vata rupahia sa si asa, pude na hinobena sa matana. 27 Be tupa pakoa sa sa livona, si kaqu vata rupahia sa sa pinausu asa, pude na hinobena sa livona.

Sari na Tinaraedi rina Tinago tanisa Tie

28 Be hoata va matea keke bulumakao kokoreo si keke tie, si kaqu ta gona patu sa bulumakao kokoreo, meke sa masana si lopu kaqu ta gani; ba sa tie sapu tagona sa bulumakao kokoreo hie si lopu kaqu tava kilasa. 29 Ba be asa mo sa hahanana sapu hoke tavetia sa bulumakao kokoreo, hoke tava balau tugo, ba lopu ta veko pa bara si asa. Ego, mumudi si hoata va matea sa si keke tie, ke kaqu ta gona patu sa bulumakao kokoreo, meke sa tie sapu tagona sa bulumakao kokoreo hie si kaqu tava mate tugo. 30 Ba be tava malumu pude veko hinere sa tie pu tagona sa bulumakao kokoreo, pude va sarea sa nana tinoa, gua, si mani here va hokotia sa sa doduruna sapu gua ta hivae. 31 Be va matea sa bulumakao kokoreo si keke koreo babe vineki, si sa tinarae tugo asa si kaqu ta tavetavetae vasina. 32 Be va matea sa bulumakao kokoreo si keke pinausu koreo babe pinausu vineki. Sa tie sapu tagona sa bulumakao kokoreo hie, si kaqu here nia ka toloṉavulu

* **21:12** Liv 24:17 * **21:13** Nab 35:10-34; Diut 19:1-13; Zos 20:1-9 * **21:16** Diut 24:7 * **21:17** Liv 20:9; Mt 15:4; Mk 7:10 * **21:24** Liv 24:19-20; Diut 19:21; Mt 5:38

puta poata siliva sa tie sapu tagona sa pinausu. Beto asa si kaqu ta gona va mate sa bulumakao kokoreo asa.
33 Be keke tie si tukelia si keke pou, babe gelia sa si keke meke lopu tukua sa, meke hoqa voi vasina si keke bulumakao kokoreo, babe keke doṉ'ki, 34 si kaqu here nia sa tie pu tagona sa pou asa, sa tie pu tagona sa kurukuru ṉame sapu mate. Meke kaqu vagia sa tie herehere hie sa kurukuru sapu matena. 35 Be va matea sa bulumakao kokoreo, tanisa keke tie, si keke bulumakao kokoreo tanisa keke. Sari karua tie hire si kaqu holuholu nia sa bulumakao kokoreo toana, meke variva hiani ri karua sari na poatana, meke gua tugo sa bulumakao kokoreo matena, kaqu vari va hiani ri karua sari na masana. 36 Ba be ta gilana sapu hoke raraza nia kikihona sa bulumakao kokoreo hie, meke lopu ta kopue pa korapa bara koasa tie pu tagona sa, si kaqu varihobei bulumakao kokoreo sari kara, sapu matena si kaqu ta vala koasa pu tagona sa bulumakao toana meke kaqu hobea tugo sa sapu matena.

22

Tinaraedi ri na Tinago

1 Be keke tie si hikoa si keke bulumakao kokoreo ba be keke sipi meke va matea babe holuholu nia, si kaqu hobe nia ka lima bulumakao kokoreo sa sa bulumakao kokoreo sapu hikoa sa. Meke sa sipi si kaqu hobe nia ka made sipi sa si asa. 2 Ego, be ta tuqe si keke tie hikohiko pana boṉi, meke ta seke va mate, si lopu sea nia sa tie sapu tuqena sa vina matena sa; 3 Ba be ele rane seunae tu ta evaṉa gua sa hiko, si sea nia sa sa vina matena sa tie. Kaqu here nia sa tie hikohiko sa laena sa nana hinikohiko, babe lopu gua asa, si kaqu ta holuholue si asa pa tinavete pinausu, pude na hinerena sa nana hinikohiko. 4 Be ta dogoro sa kurukuru ṉame sapu ta hikona koari nana tinago saripu tagoi sa, be na bulumakao babe doṉ'ki babe sipi sia, si kaqu tomo rua sa nana hinere sa tie hikohiko sana. 5 Be keke tie si va ganigani pa nana inuma babe pa keke nana inuma vaeni sari nana bulumakao; beto hoi si karovo sea latu pa keke inuma tanisa keke tie sari na bulumakao, meke la ganigani. Kaqu hereni sa tie pu ari nana bulumakao, sari na ginani leadi, saripu gani ri na nana bulumakao, koasa inuma tanisa tie, babe koasa nana inuma vaeni.
6 Be va katua sa tie si keke nika meke sulu sa hiqohiqo, meke karovo la ia sa inuma tanisa keke tie meke ta sulu sari na linetelete saripu tiqe toqolodi, babe sari na linetelete saripu turu varigaraedi, ba be sa doduruna mo sa nana inuma sa tie si ta sulu beto; ego, sa tie pu va katuna sa nika, si kaqu hereni sari na linetelete pu ta sulu koasa inuma tanisa tie sana.
7 Be keke tie si valani koasa turaṉana si kaiqa poata siliva babe kaiqa tiṉitoṉa pude kopu ponia gua; meke ta hiko si arini koasa vetu tanisa turaṉana. Meke be ta vagi sa tie hikohiko, si kaqu tomo rua sa hinerehere tanisa tie hikohiko sana. 8 Ba be lopu ta dogoro sa tie hikohiko, ego, sa tie sapu kopu nia sa tiṉitoṉa marilaena si kaqu ta turaṉa la pa vasina tadi na tie varipitui, meke kaqu zama tokotokoro nia sa sapu lopu hikoa sa sa tinago tanisa sa tie sana, gua. 9 Ba be sari karua si lopu variva ego nia sapu tesei nana si keketoṉa. Be na bulumakao, na doṉ'ki, sipi, poko sia, ba be kaiqa toṉa pule, si ego, sari karua tie hire sapu hopeke zama, ‘Na qua rau’ gua, si kaqu ta turaṉa la pa vasina vinaripitui. Vasina tu kaqu tozi vura nia sa tie varipitui sapu esei si sea, meke kaqu tomo rua sa nana hinerehere koasa tie toṉoto.

10 Be keke tie si tepa ia sa turaṉana pude kopu vala nia sa nana
kurukuru ṉame, be na doṉ'ki, babe na bulumakao, babe na sipi, babe
kaiqa kurukuru ṉame pule, meke be mate, babe bakora, babe ta hiko taloa
sa kurukuru ṉame asa; meke namu loke tie gilania sapu gua ta evaṉa
koasa kurukuru ṉame asa; 11 sa tie sapu kopuna sa kurukuru sana, si
kaqu la pa vasina vinaripitui, meke zama tokotokoro nia, sapu lopu hikoa
sa sa kurukuru ṉame tanisa turaṉana. Be va hinokaria sa turaṉana pu
ari nana, sapu lopu hikoa sa tie kopuna sa nana kurukuru ṉame, ba na
muliuṉu mo, gua, si lopu ta hivae pude here nia sa tie kopuna sa tie pu
ari nana. 12 Ba be ta hiko sa kurukuru ṉame koasa tie sapu kopuna si asa,
si kaqu ta herei sa tie sapu ari nana kurukuru ṉame. 13 Babe tava mate
si asa koari na kurukuru pinomo. Sa tie pu kopuna sa kurukuru, si kaqu
paleke la nia koasa tie sapu ari nana kurukuru, sa kurukuru asa pude na
vina sosode; meke lopu ta hivae pude here nia sapu tava mate koari na
kurukuru pinomo si asa.
14 Be keke tie si vagi pakia mo sa si keke kurukuru ṉame koa keke tie,
meke bakora babe mate si asa, totoso lopu koa sa tie sapu ari nana, ke
kaqu holua sa tie pu vagi pakina si asa, koasa tie pu ari nana. 15 Ba be ta
evaṉa si asa totoso koa nana sa tie sapu ari nana kurukuru ṉame si lopu
kaqu tabaria sa tie si asa. Be ta tabara poata sa tie sapu ari nana kurukuru
ṉame koari hopehopeke totoso pa tinavete, sa binakora babe minate tanisa
kurukuru ṉame sana, si ele ta tabara koasa poata asa.

Tinarae tana Tinoa Tie

16 Be keke tie si ṉoṉovalia si keke vineki vaqurana toa, sapu lopu ele ta
pinirovetu vekona, kaqu veko nia poata sa si asa meke haba ia.* 17 Ba be
lopu va malumia sa tamana* pude haba ia sa sa tuna vineki, si kaqu here
nia kaiqa poata sa sa tamana, padana gua sa inivasana sa vineki vaqurana
toa, sapu lopu ele hite ta ṉoṉovala koa ke tie.
18 Kaqu tava mate sa barikaleqe sapu na tie vakuvakutae.*
19 Kaqu tava mate sa tie sapu tavete va sea ia si keke kurukuru ṉame.*
20 Kaqu tava kilasa pa minate si keke tie, sapu va vukivukihi la koa keke
tamasa, sapu lopu e Zihova, sa Tamasa hinokara.*
21 Mi lopu ṉoṉovalia babe vata sigitia gamu si keke tie karovona. Mi
balabala ia sapu gamu, ba na tie karovomia tugo pa Izipi.* 22 Mi lopu
ṉoṉovalia gamu si keke nabonaboko babe keke tie eapana. 23 Be ṉoṉovalia
gamu si asa, si Arau, sapu e Zihova, si kaqu avosia pana kabo alili mae ia
rini sa Qua tinokae, 24 Meke kaqu bugoroni gamu Rau, meke va mate gamu
pa vinaripera. Meke kaqu koa nabonaboko sari na mia barikaleqe meke
sari na tumia si kaqu loke tamadia.
25 Be vala paki poata si gamu koari na Qua tinoni saripu habahualadi;
meke tavetavete kekeṉoṉo sari na tie pu hoke va malumu lipulipu, lopu
tepa tomo nia gamu gua sapu ele ta poni nia sa koa gamu.* 26 Be vagia
goi koa ke tie si keke koti pude na vina sosodena sapu kaqu tabarigo sa,
gua. Kaqu va pule vala nia goi si asa koasa, sipu lopu ele lodu sa rimata,*
27 sina asa mo sa titeke koti maṉini sapu tagoia sa. Loketoṉa pule si boka

---

* **22:16** Diut 22:28-29 * **22:17** Pa hahanana tadi na tie Ziu, sa tamana si na tie kopu nia sa pinirovetu tanisa tuna vineki. * **22:18** Diut 18:10,11 * **22:19** Liv 18:23, 20:15-16; Diut 27:21 * **22:20** Diut 17:2-7 * **22:21** Ekd 23:9; Liv 19:33-34; Diut 24:17-18, 27:19 * **22:25** Liv 25:35-38; Diut 15:7-11, 23:19-20 * **22:26** Diut 24:10-13

puta nia sa. Pana kabo alilia sa sa Qua tinokae, si kaqu avosia Rau si asa, sina tataru ni Rau sari na tie tasunadi.
28 Mi lopu zama ṉoṉovala ia gamu sa Tamasa, meke lopu zama va
kaleania goi sa koimata tadi na tinoni.*
29 Mi lopu hekini koa Rau sari na mia vinariponi, sari na vua kenudi ri
na mia pinakepakete, sari na huiti, vaeni, na oela olive, na gua.
Mi poni Nau tugo sari na tumia koreo kenudi. 30 Mi poni Nau tugo sari
na mia bulumakao na sipi podo kenudi. Ba madi koa paki ka zuapa ranedi
sari na tudia kokoreo koa ri na tinadia, meke pa rane vina vesu, si kaqu ta
poni mae koa Rau si arini.
31 Gamu si na Qua tie tava madimia. Ke mi lopu henai sari na masadi
rina kurukuru ṉame saripu tava mate koari na kurukuru pinomodi; ba mi
poni lani koari na siki.*

23

Sa Tinarae pa Vinariṉoṉoi pa Tataru Variva Tukana

1 Mu lopu va ene hoboro inavoso kokohadi, meke lopu toka nia sa tie
seana, pude helahelae vurani sari na zinama kokohadi.*
2 Mu lopu somana luli koasa vinarigara tie totoso lulia rini sapu seana
babe tozi vura nia sapu seana pude huaria sa vinilasa toṉotona. 3 Be koa pa
vinaripitui si keke tie, si mamu lopu toka kale nia, sina na tie habahualana
si asa.*
4 Be ta evaṉa sapu dogoria goi sa bulumakao babe doṉ'ki tanisa mua
kana sapu ene hoboro, si mamu turaṉa pule la nia koasa pu tagona.* 5 Be
hoqa turaṉia sa nana doṉ'ki sa nana pinaleke si mamu lopu va talevara
hola, ba mamu toka nia sa mua kana pude va turu pulea sa doṉ'ki.
6 Mu lopu oso nia goi koa ke tie habahualana sa tinoṉoto, pana ta pitu si
asa.* 7 Mu lopu zutu kokoha ia goi si keke tie meke lopu va mate hoboria
goi si keke tie toṉoto, ura kote zutua Rau sa tie gua asa, sapu tavete va
sea. 8 Mu lopu ade vagia goi sa poata tanisa tie pu hiva nigo, pude tavete
ponia sa kinaleana koasa, ura sa poata gua asa si va behui sari na tie koasa
tinoṉoto, meke ṉovali sari na tie hokara pu loke dia ginugua. 9 Mi lopu
ṉoṉovalia gamu si keke tie karovona; na ele gilania mia mo gamu si pude
na tie karovona, ura gamu ba na tie karovo mia mo pa popoa Izipi.*

Sari na Tinarae Tanisa Vuaheni meke Sabati

10 Ura koari ka onomo vuaheni si kaqu lelete na pakepakete si gamu koa
ri na mia inuma,* 11 ba koasa vuaheni vina zuapa, si mani tava magogoso
meke lopu ta lete pule sa pepeso. Meke sari na tie malamalaṉadi saripu
koadi koa gamu, si madi vagi gedi ginani vasina, meke sari na kurukuru
pinomodi si madi gani saripu veko hola i rini. Meke gua tugo sari na mia
inuma vaeni na linetelete olive.
12 Ka onomo rane koari hopeke vuiki si kaqu tavetavete si gamu, ba loke
tie si kaqu tavetavete koasa rane vina zuapa koari hopeke vuiki. Sari na
mia pinausu na tie karovodi saripu tavetavete poni gamu meke sari na mia
kurukuru ṉame ba kaqu magogoso beto tugo.*

---

* **22:28** ZT 23:5 * **22:31** Liv 17:15 * **23:1** Ekd 20:16; Liv 19:11-12; Diut 5:20 * **23:3** Liv 19:15 * **23:4** Diut 22:1-4 * **23:6** Liv 19:15; Diut 16:19 * **23:9** Ekd 22:21; Liv 19:33-34; Diut 24:17-18, 27:19 * **23:10** Liv 25:1-7 * **23:12** Ekd 20:9-11, 31:15, 34:21, 35:2; Liv 23:3; Diut 5:13-14

13 Kaqu avosi na kopu valeani gamu sari na doduru zinama saripu
zamani Arau Zihova koa gamu. Mu lopu varavara la koari kaiqa tamasa
pule; namu lopu hivani Rau pude pozai gamu pozadi si arini.

Ka N̲eta Inevaṉa Nomadi

14 Ka n̲eta totoso koari hopeke vuaheni si kaqu tavete inevaṉa si gamu,
pude va lavatau. 15 Koasa sidara Abibi, sapu taluarae ia gamu pa popoa
Izipi, si kaqu tavetia gamu sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d]. Koari ka zuapa
rane tanisa inevaṉa, mi hena ia gamu sa bereti loke isitina, gua sapu ele
tozini gamu Rau. Mu lopu mae somana pa vinahesi pana lopu paleke
maeni gamu sari na mia vinariponi gua. *
16 Mi tavetia sa inevaṉa pakepakete, totoso podalae paketi gamu sari na
mia vuvua, mi vala i koe Tamasa saripu vua kenudi pa mia inuma.*
Mi tavetia sa Inevaṉa vina balabaladi rina dia ipi pa qega pa totoso paketi
gamu sari na vua huda na vaeni. 17 Gamu doduru palabatu si kaqu mae
vahesi Au si Arau, Zihova, sa mia Tamasa, koari ka n̲eta inevaṉa, koari
hopeke vuaheni.
18 Totoso va vukivukihi nia ehara kurukuru n̲ame koa Rau, si mi lopu
tavete turaṉia si keke vinariponi sapu henia na isiti, meke lopu kaqu va
malumia goi si keke vasi deana koa holana koasa vina vukivukihi, pude
tanisa rane vugo.
19 Hopeke vuaheni si mi paleke va maei sari na mia pinakepakete huiti
kekenu pa inuma koa rau pa vetu te Zihova sa mia Tamasa.*
Keke tuna qoti babe na tuna sipi sapu korapa susu pa tinana, si mi lopu
raroia gamu koasa meleke tanisa tinana.

Sari na Vinatatara na Vina tumatumae

20 Kaqu garunu va kenue atu nia Rau si keke mateana pude kopuni gamu
koasa mia inene, meke pude turaṉa lani gamu koasa vasina sapu ele va
nama veko nia Rau, gua. 21 Kaqu avosia na va tabea gamu si asa. Mu lopu
toketokea gamu si asa. Na lopu kaqu taleosoni sa sari na mia tinoketoke la
koasa, sina pozaqu Rau si koa koasa. 22 Ba be va tabei na taveti gamu sari
doduru gua pu tozini gamu Rau, si kaqu varipera poni gamu Rau koari
na mia kana. 23 Sa Qua mateana si kaqu la va kenue koa gamu meke
va kilasa beto pani sari doduru mia kana sapu sari na butubutu Amoraiti,
Hitaiti, Perizaiti, Kenanaiti, Hivaiti meke Zebusaiti, meke turaṉa lani gamu
koari na popoa arini. 24 Mi lopu todoṉoni na vahesi gamu sari na dia
tamasa, meke lopu vagi va karovi sari na dia hahanana vinahesi beku.
Huari gedi sari na dia tamasa, mamu seke huhuari gedi sari na dededere,
saripu va hopei rini koari na dia vinahesi. 25 Mi vahesi Au si Arau Zihova,
sa mia Tamasa. Pana vahesi Au gamu, si kaqu qetuni gamu Rau meke poni
gamu ginani na kolo, meke lopu kaqu raza gamu minoho. 26 Namu loke
barikaleqe pa mia popoa si kaqu mate tudia, sipu lopu ele kamo sa nana
totoso podo, babe tige. Kaqu va toa gelenae i Rau sari na mia tinoa.
27 Kaqu va tarazuzu kenui Rau sari na tinoni pu kana gamu, meke kaqu
va pupuhi Rau sarini pu razai gamu, meke kaqu va goveti Rau koa gamu
sari doduru mia kana. 28 Kaqu va tarazuzu kenui Rau sari na mia kana,
meke kaqu hadu taloani Rau sari na tie Hivaiti, na tie Kenani, meke sari
na tie Hitaiti pa seu. 29 Ba lopu kaqu hadu taloani Rau sari doduru tie pa
keke vuaheni, be gua asa si kote ivulu sa popoa, meke kote ta soku holani

* **23:15** Ekd 12:14-20; Liv 23:6-8; Nab 28:17-25 * **23:16** Liv 23:15-21,39-43; Nab 28:26-31 * **23:19** Ekd 34:26; Diut 14:21, 26:2

gamu sari na kurukuru pinomodi. 30 Gua asa ke kaqu kaiqa paki, osolae
pada pude vagia gamu doduruna sa popoa. 31 Kaqu taveti Rau sari na
volosodi sari na mia popoa pude na kokoina sa pepeso, sapu kamo mae
gua koasa koqu lavata pa Aqaba, meke kamo la gua pa kolo Meditareniani,
meke topue koasa soloso qega tata pa Izipi, meke kamo la gua koasa Ovuku
Iuparetisi. Kaqu poni gamu Rau sa ṉiniraṉira sapu holani koari pu koadi
koasa popoa, meke kaqu hadu la ni gamu pa seu si arini. 32 Mi lopu taveti
gamu si kaiqa vinariva egoi koari na tie sara, babe koari na dia tamasa.
33 Lopu kaqu va koai gamu pa mia popoa sari na tie arini, be va koai gamu,
si kote turaṉa va sea gamu rini, meke kana Au si Arau. Meke be vahesi
gamu sari na dia tamasa, si kote gua tugo sa tie sapu ele soto pa sipata si
gamu."

24

Va Egoa ri na Tinoni Izireli sa Vinariva Egoi te Tamasa koa Rini

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, "Agoi meke Eroni, Nadabi, Abihu,
meke ari ka zuapa ṉavulu puta koimata tadi na tie Izireli, si kaqu ene sage
mae koa Rau pa toqere; meke pana lopu ele tata mae gamu, si mi todoṉo
na vahesi Au. 2 Loke tie pule, ba agoi mo telemu, si kaqu tata mae koa Rau.
Sari na Koimata si kaqu ene sage meke vahesi Au pa seu, ba sari na tinoni
Izireli ba namu lopu kaqu ene sage mae pa toqere," gua.

3 Meke la koari doduru tinoni Izireli se Mosese, meke tozi betoni koari
doduru sari na zinama na tinarae te Zihova, si olaṉa beto sari doduru
tinoni, "Kaqu va tabei gami sari doduru ginugua saripu zamani e Zihova,"
gua si arini. 4 Meke kubere gore betoni e Mosese sari doduru zinama te
Zihova. Meke pa koivugona sa munumunu asa, si tavetia e Mosese si keke
hope pa hubina sa toqere, meke varihakehake ni sa sari ka manege rua
patu, keke patu koari hopeke butubutu Izireli. 5 Beto meke tiqe garuni sa
sari na tie vaqura pude va vukivukihi va uququ la koe Zihova, meke kaiqa
bulumakao si tava vukivukihi pa hinenahena binaere* koe Zihova, pude
tanisa henahena varigara koari na tinoni Izireli, gua. 6 Meke vagia Mosese
sa padana sa kukuruna sa eharadi ri na kurukuru meke zoropo lani sa
koari na besini, meke sapu keke kukuruna pule si siburu la nia sa koasa
hope. 7 Beto meke tiqe vagia Mosese sa buka, vasina ta kubere sa vinariva
egoi te Zihova, meke tiro va ululae ia koari na tie. Meke olaṉa sari na
tie, "Kaqu va tabei na taveti gami sari doduru ginugua pu tozini gami e
Zihova," gua si arini.

8 Beto meke vagia Mosese sa ehara sapu voi koari na besini, siburu la nia
sa koari na tinoni, meke zama, "Sa ehara hie si na vina gilagilana koasa
mia vinariva egoi va nabu hie sapu kaqu kopu nia gamu, sapu variva ego
nia gamu meke e Zihova, totoso vatui Sa sari Nana zinama," gua.*

9 Meke sage la pa toqere sari Mosese, Eroni, Abihu, Nadabi, meke sari
ka zuapa ṉavulu puta koimata tadi na tie Izireli, 10 meke dogoria rini sa
Tamasa Izireli. Sa kaurudi ri nenena si doṉo guana keketoṉa sapu leleana
hola, sapu balairi guana galegalearane meke bakala hola. 11 Meke lopu va
matei sa Tamasa sari na koimata tadi pa Izireli, ba dogoria mo rini si Asa,
meke beto asa si napo na henahena varigara mo si arini.

---

* **24:5** Sa vina vukivukihi hinenahena binaere koe Zihova si kukuruna sina vina vukivukihi va uququ meke kukuruna si hena ia rina tie pa hinenahena binaere koe Zihova. Kaiqa iniliri poza nia na vina vukivukihi binule. * **24:8** Mt 26:28; Mk 14:24; Lk 22:20; 1 Kor 11:25; Hib 9:19-20, 10:29

Mosese pa Toqere Saenai

12 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu sage mae koa Rau pa toqere,
mamu aqa vasina, meke kote ponigo Rau sari karua patu labelabe, vasina
ta kubere sari doduru tinarae pude va tumatumae i sari na tie Izireli.”
13 Meke va namanama se Mosese meke Zosua, sa nana tie vatukana meke
podalae ene sage la pa toqere hopena se Mosese. 14 Meke zamai Mosese
sari na koimata, “Gamu si mamu aqani gami tani, osolae kamo pule mae
si gami. Ari Eroni e Huri si koa turaṉa gamu meke esei sapu ari nana
vinaritokei koa ke tie, si mani paleke mae nia koari kara,” gua.
15 Meke sipu ene sage la pa toqere Saenai se Mosese, si nobi tamunia
na lei si asa. 16-17 Meke sa ṉinedala te Zihova si gore mae pa batuna sa
toqere. Meke dogoria rina tie Izireli sa kalalasa sapu doṉo guana nika
huruṉuna pa batuna sa toqere. Meke ka onomo rane si nobi tamunia na
lei sa toqere, meke koasa rane vina zuapa si titioko vura pa lei koe Mosese
se Zihova. 18 Meke sage hola latu pa batuna sa toqere koasa lei se Mosese.
Meke vasina koa ka made ṉavulu puta rane na boṉi si asa.*

25

Sari na Vinariponi La koe Zihova pude Kuria sa Ipi Hopena

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Tozini sari na tie Izireli pude
va mae i koa Rau sari na vinariponi. Vagia gua sapu boka poni nia sa tie
pa nana hiniva soti. 3 Gua hire sari na vinariponi saripu kaqu ta vagi:
qolo, siliva, boronizi; 4 poko lineni memelesina; meke vulu bulu, pepolo,
meke ziṉara; poko sapu ta tavetae kalu qoti; 5 kapuna keke sipi kokoreo
sapu tava ziṉara; kapu rumu tava popana; huda akesia; 6 oela tana zuke;
oto huda humaṉa lea tana vina uququ, sari na votiki oto huda oela na
pauda humaṉa lea tana oela olive tana va madi tie; 7 sari na patu ṉedala
na vinasari doṉo lea, saripu soto koasa poko hiama hopena meke sa poko
raqaraqa tanisa hiama kenukenue.
8 Ego, kaqu tavete poni Au ri na tinoni si keke Ipi Hopena, pude kaqu
somana koa koa rini si Rau. 9 Meke sa tinavetena, meke sari doduru
likakalae pa korapana, si kaqu gua puta tugo saripu va dogoro nigo Rau.

Sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova

10 Mi tavete nia huda akesia gamu sa Bokese Vinariva Egoi, keke gogoto
manege puta sentimita sa ginelena, ka onomo ṉavulu onomo sentimita
labena, onomo ṉavulu onomo sentimita ululuna.* 11 Mamu poko nia qolo
pa korapana meke mudina, meke gua tugo doduru vari likohaena. 12 Taveti
ka made riṉi qolo palepalekeana; mamu va soto lani koari ka made
nenena; karua riṉi koari karua kalina. 13 Mamu tavete nia palepalekeana
huda akesia; mamu va pokoni qolo si arini, 14 mamu va lopoto lani koari
na riṉi, pa karua kalina sa bokese sari na huda. 15 Meke lopu kaqu ta
unusu vagi pule sari na huda palepalekeana koari na riṉi. 16 Mamu tiqe
vekoi pa korapa bokese hopena sari karua patu labelabe vasina ta kubere
sari na tinarae, saripu kote vatui Rau.
17 Mamu tavetia pa qolo viana si keke tukutuku, sapu keke gogoto
manege puta sentimita gelena, meke onomo ṉavulu onomo sentimita
labena.* * 18-19 Mamu sekeseke va vurai karua serubimi koasa tukutuku

* **24:18** Diut 9:9 * **25:10** Ka made ṉavulu lima inisi sa ginelena, ka hiokona zuapa inisi sa labena, meke ka hiokona zuapa inisi sa ululuna. * **25:17** 45 Inisi gelena, meke 27 inisi labena. * **25:17** Hib 9:5

qolo keke pa hopeke kalina.* Mamu sekesekei pude kaqu ta evaṉae keke
tini sari karua mateana meke sa tukutukuna sa bokese. 20 Sari karua
serubimi si kaqu vari doṉo totoi meke sari na tatapurudi si kaqu nobia
sa tukutuku. 21 Mamu voi i pa korapa bokese sari karua patu labelabe,
mamu tukua. 22 Beto meke kaqu tutuvu gamu Rau panauluna sa tukutuku
bokese hopena, pa varikorapadi ri karua mateana serubimi; meke kaqu
zama vatuni Rau koa gamu na tie Izireli sari doduru Qua tinarae.

Sa Tevolo Bereti
(Ekisidasi 37:10-16)

23 Mamu tavete nia huda akesia si keke tevolo, vesu ṉavulu vesu
sentimita gelena, made ṉavulu made sentimita labena, meke onomo
ṉavulu onomo sentimita ululuna.* 24 Mamu tavetia keke poko sekesekeana
sapu ta tavetae qolo viana, meke pa hukihukirina si ta napitae qolo.
25 Mamu tavetia keke tokatoka sage pa hukihukirina sa tevolo. Sa ululuna
si kaqu zuapa ṉavulu lima milimita ululuna meke sa hukihukirina panaulu
si kaqu ta pokoe qolo. 26 Mamu taveti ka made qolo riṉi palepalekeana,
mamu hopeke va sotoi koari ka made iiona sa tevolo, vasina koa sari
hopeke nenena. 27 Sari na riṉi si kaqu ta soto kapae koasa tokatoka sage
pude tuqei sari na huda palepalekeana tanisa tevolo. 28 Mamu tavete nia
karua palepalekeana huda akesia, mamu pokoni qolo. 29 Mamu taveti sari
na peleta, kapa, zagi, na besini, pude tana naponapoana vaeni; kaqu na
qolo viana tavete betoni sari doduru hire. 30 Kaqu ta veko pa kenuna sa
Bokese Vinariva Egoi, sa tevolo, meke doduru totoso sa bereti madina sapu
koa koasa tevolo, si kaqu ta poni mae koa Rau.*

Sa Tuturuana Zuke
(Ekisidasi 37:17-24)

31 Mamu tavete nia qolo viana si keke tuturuana zuke: sekeseke hitehite
vura nia koasa sa hubina meke dedegerena; mamu tavete vurani kaiqa
kineha kapa havohavoro, guana vina sari, sari na havoro lopu ele pelaradi,
meke na elodi. Kote keke tini doduruna si arini. 32 Kaqu ka onomo limana
sa tuturuana zuke; ka ṉeta pa karua kalina. 33 Hopeke koari ka onomo
limana hire, si koadia sari ka ṉeta vinasari havoro, sapu doṉo gua kineha
havoro olomodi, sapu koai elodi na havoro lopu ele pelaradi. 34 Meke koasa
dedegerena sa tuturuana zuke, si kaqu koadia sari ka made kapa, sapu
doṉo guari na havoro huda olomodi kinehadi, sapu koai na havoro lopu
ele pelaradi, meke na elodi. 35 Kaqu koa nana si keke havoro lopu pelarana,
panapeka koari ka ṉeta hopeke limadia. 36 Sari na limana, meke sari na
havoro lopu ele pelaradi, meke sa tuturuana zuke si kaqu ta sekeseke meke
ta tavete vura pa qolo viana. 37 Beto mamu taveti ka zuapa zuke oela
hitekedi, mamu vekoi koasa tuturuana zuke, pude va kalalasia sa kenuna,
sa vasina sapu koa sa tuturuana zuke. 38 Mamu taveteni qolo sari na
nepihina meke sari na vovoina. 39 Kaqu tavetia gamu sa tuturuana zuke
meke sari na tiṉitoṉa tanisa koari ka toloṉavulu lima kilo qolo viana.*
40 Mi tavete valeani, gua puta tugo sa kineha sapu va dogoroni gamu Rau
pa toqere.*

---

* **25:18-19** Serubimi si keke mateana hopena te Tamasa pa Maṉauru koai tatapurudi. * **25:23** Ka 36 inisi gelena, ka 18 inisi labena, meke 27 inisi ululuna. * **25:30** Liv 24:5-8 * **25:39** Ka zuapa ṉavulu lima paoni qolo mamatana. * **25:40** TTA 7:44; Hib 8:5

26

Sa Ipi Hopena te Zihova

1 Ego, kaqu tavete poni nau ri na tinoni si keke Ipi Hopena. Ka manege
puta kukuru poko lineni arilaedi, sapu ta tigisi vulu bulu, pepolo, meke
ziṉara si kaqu tavete nia rini sa ipi, mamu tigisi ni mateana serubimi sari
na poko. 2 Sari na gineledi ri na hopeke kukuru poko si ka manege rua
mita geledi, meke karua mita labedi.* 3 Piti varihodaeni sari ka lima poko,
meke gua tugo sari ka lima pule. 4 Mamu piti va sotoni kukuru poko bulu
bobolokuhae sapu koai lopa pa huhukiridi sari na poko goba, pude boka
sopele la nia sa labete sisigotoana. 5 Mamu piti va sotoi sari ka lima ṉavulu
puta poko bulu bobolokuhae sapu koai lopa koari hopeke karua poko goba.
6 Beto mamu taveti ka lima ṉavulu puta qaqahere pude guana lozo, meke
doṉo guana keke mo sari karua goba.
7 Beto mamu vagi ka manege eke kukuru poko kalu qoti, mamu tavetia
keke ipi poko. 8 Sari padadi ri doduru si ka manege ṉeta mita geledi
meke karua mita labedi.* 9 Mamu piti varihodaeni sari ka lima, meke gua
tugo sari ka onomo pule; mamu tomo rua ia, sapu vina onomo kukuruna
panaulu, pude nobia kenuna sa Ipi Hopena. 10 Beto mamu va soto i pule
sari ka lima ṉavulu puta kukuru poko bulu bobolokuhae sapu koai lopa,
pa hukihukiridi sari karua poko hire. 11 Beto mamu taveti pule ka lima
ṉavulu puta qaqahere boronizi, mamu va sopele lani koari na kukuru poko
bulu bobolokuhae sapu koai lopa, pude ta varihodae sari karua kukurudi,
meke doṉo guana keke nobinobiana mo. 12 Totosona va turua gamu sa
Ipi Hopena si va sigoto gorea sa kukuruna sa poko tomo rua meke nobia
mudina sa Ipi Hopena. 13 Kaiqa lima ṉavulu sentimita pule* saripu sigoto
gore pa hopeke vari kalina hola nia sa poko lineni arilaena, si pude va
paeria sa ipi.
14 Mamu taveti pule karua nobinobiana tanisa Ipi Hopena. Keke si na
kapu sipi kokoreo, sapu tava ziṉarana, meke keke pule si na kapu rumu,
pude tana sada.
15 Mamu va turu varibarani kaiqa huda barabara akesia pude tanisa
Ipi Hopena. 16 Kaqu ka made mita geledi* meke onomo ṉavulu onomo
sentimita labedi. 17 Hopeke karua barabara hire si kaqu turu koasa
vovoina siliva. 18 Mamu taveti ka hiokona puta hopeke karua huda
barabara tana kali mataona*. 19 Meke ka made ṉavulu puta vovoina siliva
vasina tava turu sari na barabara; hopeke karua vovoina pa keke huda
barabara, pude tuqe va nabui sari karua. 20 Mamu taveti pule ka hiokona
puta hopeke karua huda barabara pude tana kali gede* sa Ipi Hopena,
21 meke ka made ṉavulu vovoina siliva, hopeke karua vovoina pa hubina
keke barabara huda. 22 Meke pa mudina sa ipi pa kali lodu rimata, si mamu
taveti ka onomo hopeke karua huda barabara; 23 mamu taveti pule karua
hopeke barabara huda, koari na iio pa mumudi. 24 Sari karua barabara
huda koari hopeke iiona sa Ipi Hopena, si kaqu ta varihodae varigara
meke ta tuqe varigarae koa ke riṉi boronizi, panapeka meke kamo panaulu.
25 Gua asa, ke kaqu ka vesu sari doduru hopeke karua barabara huda pa

---

* **26:2** Ka manege ṉeta iadi geledi meke karua iadi labedi (keke ṉava). * **26:8** 15 iadi geledi meke 2 iadi labedi. * **26:13** Kukuru iadi pule. * **26:16** Manege lima piti geledi sari hopeke huda barabara, meke sa huda varihodae pilivarata si ka 27 inisi labedi. * **26:18** Kali saoti. * **26:20** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

mudina sa Ipi Hopena, meke kaqu ka manege onomo sari doduru voivoina siliva, karua vovoina pa kaurudi ri hopeke karua barabara huda.
26 Ego, mamu taveti sari na huda akesia, pude tana gaso pilipilivarata, pude va ṉiṉirai sari na huda tuturu koari na barabara tana Ipi Hopena. Ka lima gaso si pude tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina. 27 Meke ka lima pule si pude tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina. Meke ka lima pule pilipilivarata, pude tuqe varigarani sari na barabara pa mudina sa Ipi Hopena. 28 Sa huda gaso pa kokorapadi rina barabara, si kaqu kamo la gua koari karua vina betobeto barabara. 29 Vekoni riṉi qolo sari na barabara huda, mamu va lopoto la i sari na gaso koari na riṉi, mamu pokoni qolo sari na barabara, meke sari na huda gaso.
30 Mamu podalae tavetia meke kuri va hokotia sa Ipi Hopena koasa kineha, sapu va dogoro nigo Rau pa batu toqere Saenai. 31 Mamu tavete nia poko lineni arilaena si keke goba poko, mamu piti nia lozi bulu, pepolo meke ziṉara. Beto mamu piti la nia kineha mateana serubimi si asa. 32 Beto mamu va sigotia sa poko goba koari na qaqahereana qolo saripu sotodi koari ka made dedegere huda akesia saripu turudi koari ka made vovoina meke ta pokoe qolo. 33 Va sigotia sa poko goba pa kaurudi ri na qaqahereana qolo; mamu vekoa sa bokese tanisa vinariva egoi, sapu koa ia ri karua patu labelabe pa mudina sa poko goba pa lose hopena pa hopena. Sa poko goba hie si kaqu varipaqaha nia sa lose hopena koasa hopena pa hopena.* 34 Mamu tukua sa Bokese Vinariva Egoi koasa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea. 35 Mamu vekoa sa tevolo pa sadana sa poko goba pa kali gede* koasa Ipi Hopena, meke sa tuturuana zuke pa kali matao.
36 Ego, koasa nuqunuquruana tanisa Ipi Hopena, si kaqu va sigoto nia poko goba ta tavetena pa poko lineni arilaena, sapu ta pitie lozi bulu, pepolo, meke ziṉara; meke kaqu piti nia vinasari tugo gamu si asa. 37 Meke kaqu taveti gamu sari ka lima dedegere huda akesia sapu ta pokoe qolo, pude tanisa poko goba asa, mamu va sotoi pa qaqahere si arini; mamu taveti tugo ka lima vovoina boronizi, pude tadi na dedegere arini.

27

Sa Hope Vina Vukivukihi Uququana

1 Mamu tavete nia huda akesia si keke hope vina vukivukihi uququana. Kaqu kekeṉoṉo puta sari ginelena meke linabena. Kaqu karua gogoto hiokona sentimita gelena meke labena, meke keke gogoto toloṉavulu sentimita ululuna.* 2 Mamu taveti ka made kikiho koari ka made iiona sa hope. Sari na kikiho meke sa hope si kaqu ta tavetae keke tini meke pokoni boronizi. 3 Mamu taveteni boronizi sari doduru tiṉitoṉa pu tavetavete ni pa tinavete vina vukivukihi, sapu sari na raro boronizi pude oki pani sari na eba, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, sari na poka ililiriana masa, meke sari na raro boronizi pude tana nika. 4 Mamu tavetia keke hatara boronizi lopalopana, mamu va soto nia ka made riṉi boronizi, koari hopeke iiona sa hatara. 5 Mamu veko la nia sa tiṉitoṉa lopalopa pa korapana sa hope uququana, pude koa pa kokorapana sa hope. 6 Mamu taveti sari na palepalekeana huda akesia, mamu pokoni boronizi. 7 Meke kaqu tava lopoto koari na riṉi sari na palepalekeana, pude koa varikali koari karu kalina sa hope, totoso ta paleke si asa. 8 Mamu tavete nia labete

* **26:33** Hib 6:19, 9:3-5 * **26:35** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata. * **27:1** 7:5 piti gelena meke labena meke 4:5 piti ululuna.

labedi sa hope, mamu va kokoba vekoa sa korapana; gua tugo sa kineha sapu ele va dogoro nigo Rau pa toqere.

Sa Gobana sa Ipi Hopena te Zihova (Ekisidasi 38:9-20)

9 Mamu tavete nia gobagoba poko lineni arilaena sa vari likohaena sa
Qua Ipi Hopena. Sa kali mataona* si kaqu made n̲avulu made mita gelena.
10 Meke ka hiokona puta sari na barabara boronizi, saripu tava turu meke
sari na hubidi si rokomo koari ka hiokona puta vovoina boronizi, meke
sari na qaqaheredi pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto
sa goba si ta tavetae siliva. 11 Kote tavete gunia tugo sa gobagoba poko pa
kali gede*.
12 Pa kali lodu rimata si kaqu veko nia gobagoba poko, ka hiokona rua
mita labena*, meke ka manege puta sari na barabara, saripu tava turu
meke sari na hubidi si rokomo koari ka hiokona puta vovoina boronizi.
13 Sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana pa kali gasa rimata, si kaqu
ka hiokona rua mita labena*. 14-15 Sa gobagoba poko koari hopeke kalina
sa nuqunuquruana, si kaqu onomo mita meke onomo n̲avulu sentimita*;
meke kaqu ka n̲eta sari barabara boronizi meke hopeke dia vovoina
boronizi. 16 Ka sia mita sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana, sapu
na vina sari si ta pitie lozi bulu, pepolo, meke zin̲ara, meke ta tavetae
koasa poko lineni arilaena. Meke kaqu tava sigoto va nabu si arini koari ka
made barabara boronizi pu tava turudi koari na hopeke vovoina boronizi.
17 Sari doduru barabara pa vari likohaena sa gobagoba poko, si kaqu ta vari
hodae koari na gaso siliva, meke sari na qaqahere si kaqu ta tavetae siliva,
meke sari na hubidi ri na barabara si tava turu koari na hopeke vovoina
boronizi. 18 Sa korapana si kaqu made n̲avulu made mita gelena meke
hiokona mita labena, meke karua mita kukuruna ululuna*; sa poko goba
si kaqu ta tavetae na poko lineni arilaena, meke sari na hubi barabara si
kaqu tava turu koari na vovoina boronizi. 19 Sari doduru likakalae saripu
kaqu tavetaveteni rini koasa ipi, meke sari doduru tupili pude tuqe va
n̲in̲ira ia sa ipi poko, si kaqu ta tavetae na boronizi.

Kinopuna sa Zuke (Livitikasi 24:1-4)

20 Mamu tozini sari na tie Izireli, pude paleke ponigo sa oela olive, sapu
via hola, pude tanisa zuke, pude va katui doduru veluvelu. 21 Eroni meke
sari na tuna koreo, si kaqu kopu nia sa vina katuna sa zuke sapu koa pa
sadana sa poko goba sapu pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi. Sa tinavete
kopuna si podalae veluvelu meke kamoa munumunu. Sa tinarae hie si
kaqu ta kopue koari na tie Izireli meke sari na dia sinage na sage, ninae
rane ka rane.

28

Sari na Poko Tadi na Hiama

1 Mu turan̲a vata kale mae nia se Eroni, meke sari na tuna koreo koa
goi: Ari Nadabi, Abihu, Eleaza, meke se Itamara, pude madi nabulu Nau
rini, pude na hiama. 2 Mamu tavete ponia poko madidi goi sa tasimu,
sapu se Eroni, pude don̲o leana na tava lavata koari na tie. 3 Mamu zamai

* **27:9** Kali saoti. * **27:11** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata. * **27:12** 25 iadi labena. * **27:13** 25 iadi labena. * **27:14-15** 7 1/2 iadi. * **27:18** 50 iadi gelena, meke 25 iadi labena, meke 2 1/2 iadi ululuna.

sari doduru tie, saripu ele poni binokaboka tana piti poko Rau. Mu tozini pude piti sari na poko te Eroni pude va madia pa tinavete hiama, sapu nabulu nia sa Qua tinavete. 4 Ego, hire sari na poko saripu kaqu piti rini: keke poko raqaraqa, keke poko tana hiama, keke poko gele tana hiama, keke poko keoro doduru, keke toropae batu tana hiama, meke keke poko dokoho. Kaqu piti gamu sari na poko madidi hire, pude tanisa tasimia sapu se Eroni, meke sari na tuna koreo, pude di nabulu Nau rini, guari na hiama. 5 Kaqu pitipitini ri na tie sari na lozi qolo, bulu, pepolo, ziṉara, koasa lineni arilaena.

6 Sa poko tanisa hiama, si kaqu ta pitie lozi bulu, pepolo, ziṉara, na qolo, meke kaqu ta pitie vinasari si asa. 7 Karua sari na soqosoqoana pa avarana si kaqu ta vari sotoi sari na hukihukiridi. 8 Keke poko dokoho arilaena sapu kekeṉoṉo gua tugo sari na tinavetena, si kaqu tava soto la koasa poko tana hiama hie, pude dikuru va nabua sa kenuna meke mudina sa poko koasa tinina sa hiama. 9 Mamu vagi karua patu arilaedi sapu ta pozae onikisi, mamu kuberi pa korapana sari na pozadi ri ka manege rua tuna koreo e Zekopi. 10 Meke sari na pozadi si kaqu luli sari na vinarilulina sa pinodopodo; ari ka onomo kenudi pa keke patu meke ari ka onomo mudidi koa keke patu. 11 Mamu va kubereni koari na tie bokabokadi, sari na pozadi ri na tuna koreo Zekopi, koari karua patu gua tugo hoke tavetia ari na tie bokabokadi koari na patu arilaedi; mamu vekoni qolo vari likohaedi sari na patu arini. 12 Mamu vekoi pa avarana, koari karua sosotoanana sa poko hiama pude na vina balabaladi ri ka manege rua butubutu Izireli. Meke kaqu paleki Eroni pa avarana sari na pozadi rini, meke lopu kaqu ta muliṉae koa Arau Zihova sari na Qua tinoni, gua. 13 Taveti karua sosotoana qolo, pude tuqei sari na patu. 14 Meke karua seni qolo hinokara, sapu nokinokie guana aroso, mamu vari sotoini sari karua seni, koari karua sosotoana qolo, sapu tuqedi rina patu.

Sa Poko Raqaraqa (Ekisidasi 39:8-21)

15 Mamu tavetia keke poko raqaraqa tanisa hiama, pude tana vinulasa te Tamasa. Kaqu kekeṉoṉo gua tugo sa pinitina sa vinasari koasa poko lineni arilaena tanisa poko hiama sapu ta piti pa lozi qolo, bulu, pepolo, meke ziṉara. Kaqu tava sigoto pa raqaraqana sa hiama si asa. 16 Kaqu kekeṉoṉo mo padadi meke tomo rua, keke pidoko gelena, meke keke pidoko tugo labena. 17 Mamu vekoni ka made tokele patu arileadi sa poko raqaraqa. Koasa tokele kekenu si kaqu vekoa goi si keke patu sapu ziṉara guana qelasi sapu ta pozae rubi, keke patu sapu meava guana hakua saganana sapu ta pozae topazi, meke keke patu sapu guana pepeso ziṉara sapu ta pozae qaraneti; 18 meke koasa tokele vina rua si na patu sapu buma guana elo huda sapu ta pozae emerolo, keke patu sapu buma guana lamana peava sapu ta pozae sapira, meke keke patu sapu ta pozae daemani. 19 Koasa tokele vina ṉeta si na patu buma gua sa kopi pa sagauru pa rane sapu gona rimata sapu ta pozae turakoisi, meke keke patu pepolo sapu ta pozae aqate, meke keke patu pepolo guana vua leqata sapu ta pozae ametiseti; 20 meke koasa tokele vina made, si keke patu buma guana elo kinu sapu ta pozae beriolo, keke patu ziṉara sapu ta pozae karaneliani, meke keke patu ṉedala guana qelasi viana sapu ta pozae Zasipa. Mamu vekoni qolo vari likohaedi sari na patu arini. 21 Meke koari hopeke patu hire, si kaqu ta kubere keke pozadi koari hopeke tuna koreo e Zekopi, pude keke pozapoza butubutu Izireli pa hopeke patu. 22 Meke koasa poko raqaraqa, si mamu

taveti karua seni qolo hinokara, sapu nokinokie guana aroso pude sigotia.
23 Beto mamu tavete pulei karua riṉi qolo, mamu vari sotoni pa hukihukiri
avara panaulu koasa poko tana raqaraqa. 24 Beto mamu vari soto va ṉirani
sari karua seni qolo koari karua riṉi; 25 beto mamu vari sotoni sari karua
seni qolo hire koari karua sosotoanana sa poko hiama vasina soto sari
karua patu onikisi pa avarana. 26 Beto mamu taveti pule karua riṉi qolo,
pude soto la koasa hukihukirina gore sa poko raqaraqa. 27 Meke taveti
pule karua riṉi qolo, mamu va soto la i pa kenuna sa poko hiama tata
koasa poko dokoho. 28 Sari na riṉi tanisa poko raqaraqa si kaqu ta pusie
va nabu koari na riṉi tata koasa poko dokoho pa kenuna sa poko tana
hiama koari karua aroso bulu, pude kapae va leana koasa raqaraqa meke
lopu kepuhu taloa koasa poko hiama.
29 Meke pa totoso nuquru la koasa lose hopena se Eroni, si kaqu va sagea
sa sa poko raqaraqa, vasina pu ta kubere sari na pozadi ri na butubutu
Izireli, pude doduru totoso si kaqu balabala i Arau, Zihova sari na Qua
butubutu Izireli. 30 Beto mamu vekoi pa korapa poko raqaraqa sari karu
tiṉitoṉa hire, sa Urimi meke Tumimi*; pude boka paleke maeni e Eroni
totoso nuquru mae pa kenuqu Rau. Koari na totoso gua arini si kaqu va
sagea Eroni doduru totoso sa poko raqaraqa hie, pude boka vizata valeana
si asa pa hiniva te Tamasa, koari na tie Izireli.*

Sari Kaiqa Poko Hiama Pule (Ekisidasi 39:22-31)

31 Sa poko gele sapu koa kaurae koasa poko kukuru, si kaqu ta tavetae
zoṉazoṉa poko bulu. 32 Kaqu koa ia keke lopa, pude tanisa batu si asa,
meke sa lopa hie, si piti vari likohae nia, pude va ṉiṉira ia meke lopu kaqu
boka rikata si asa. 33-34 Koasa doduru vari likohaena sa hubina sa poko, si
mamu veko nia guana vua huda pomeqaraneti, sapu bulu, pepolo, meke
ziṉara meke hopeke belo qolo pa varikorapadi. 35 Kaqu va sagea Eroni sa
poko hie pa nana totoso tavetavete pa tinavete hiama. Pana nuquru mae
si asa pa kenuqu Rau koasa lose hopena babe taluarae si asa, si kaqu ta
avoso sari na mamalaiṉidi rina belo, pude lopu kaqu tava mate si asa.
36 Beto mamu tavetia si keke tiṉitoṉa qolo sapu doṉo lea, mamu kuberia
pa korapana sa zinama hie, ‘Ele tava madi koe Zihova,’ gua. 37 Mamu vagia
keke aroso bulu, mamu pusi nia pa kenuna sa toropae batu tanisa hiama.
38 Meke kaqu va sagea Eroni si asa pa raena, pude kaqu ta qetue koa Arau
Zihova, sari doduru vinariponi na vina vukivukihi, saripu va madi i ri na
tie Izireli koa Rau. Be va sea i ri na tie Izireli sari kaiqa toṉa koari na dia
vinariponi, ba kaqu ta zutu se Eroni koari na dia tinavete sea.
39 Mamu piti nia poko lineni arilaena sa poko gele te Eroni, meke sa
toropae batu. Mamu piti nia vinasari tugo sa poko dokoho. 40 Mamu taveti
sari na poko keoro doduru, na poko dokoho, meke na toropae hiama tugo
tadi na tuna koreo e Eroni pude boka doṉo lea na tava lavata si arini.
41 Mamu va sageni koasa tasimia se Eroni meke koari na tuna koreo sari
na poko arini. Beto mamu tiqe zoroponi oela olive pa batudi pude va madi,
pude boka nabulu Nau rini pa tinavete hiama. 42 Mamu taveti sari na dia
poko korapae, kokoi pa siqe meke kamo la pa pudapuda. 43 Eroni meke sari
na tuna koreo si kaqu va sagei sari na poko arini, totoso nuquru mae pa
korapana sa Ipi Hopena pa kenuqu Rau, babe tata mae koasa hope, pude

* **28:30** Sa hiama si tavetavete nia sa Urimi meke sa Tumimi pude vagia sa vinizavizata te Zihova.
* **28:30** Nab 27:21; Diut 33:8; Ezr 2:63; Nehe 7:65

nabulu Nau pa tinavete hiama pa lose hopena pude lopu ta zutu meke mate.

Hie si keke tinarae tadi na hiama koe Eroni, meke koari na tudia ri na tuna, sapu kaqu koa hola ninae rane ka rane.

29

Sa Vina Madidi ri na Hiama

1 Guahe si kaqu tavetia gamu koe Eroni, meke sari na tuna koreo pana va madi gamu, pude nabulu Nau: kaqu hena ia gamu si keke bulumakao kokoreo vaqurana, meke karua sipi kokoreo loke ari kisakisadi. 2 Mamu tavetavete nia sa palava huiti sapu viana, ba lopu heni nia isiti; mamu kinai kaiqa bereti, na keki saripu ta henie oela olive, meke kaiqa bisikiti manivisidi, mamu n̲uzapa ni oela. 3 Beto mamu voi i pa keke huneke, mamu paleke maeni koa Rau, mamu va vukivukihi nia gamu sa bulumakao kokoreo meke sari karua sipi kokoreo. 4 Beto, mamu turan̲a mae nia se Eroni, meke sari na tuna koreo pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuqu Rau; mamu huveni kolo. 5 Beto mamu vagi sari na poko hiama, mamu va sage nia koe Eroni, sa keoro doduru, sa poko gele, sa poko hiama, poko raqaraqa, meke sa poko dokoho. 6 Mamu va sage nia toropae batu tanisa hiama si asa; mamu pusi nia koasa sa vina gilagila madina sapu ta kubere guahe pa korapana: ‘Ele tava madi koe Zihova,’ gua. 7 Beto mamu vagia sa oela tana vina madi, mamu zoropo nia pa batuna, mamu va madia si asa. 8 Mamu turan̲a maeni sari na tuna koreo, mamu va sageni poko keoro doduru. 9 Mamu va hakeni toropae batudi, beto mamu va sage ni sari na poko dokoho koari kasa. Gua asa meke kaqu va madia gamu se Eroni, meke sari na tuna koreo. Meke kaqu nabulu Nau ri na tudia rina tudia pa tinavete hiama si Rau, ninae rane ka rane.

10 Mamu turan̲a la nia pa kenuna sa Ipi Hopena koe Zihova sa bulumakao kokoreo, mamu zama ia se Eroni meke sari na tuna koreo, pude va opoi limadia pa batuna. 11 Mamu va matea sa bulumakao kokoreo pa kenuna e Zihova, tata koasa sasadana sa Ipi Hopena. 12 Mamu paleke lani koasa hope sari kaiqa eharana sa bulumakao kokoreo; mamu va boboso ni ehara sari na kakarutumu, mamu honi lani koari ka made kikihona koari na iiona sa hope. Mamu zoropo la nia sa ehara koa holana pa hubina sa hope. 13 Keke pule, mamu vagi sari doduru deana pa korapana, sa kukuruna sa bero leanana, meke vagi turan̲aeni tugo sari karua leleqata meke sa deana koarini; mamu va uqu betoi koasa hope, pude na mia vina vukivukihi mae koa Rau. 14 Ba sului sari na masana sa bulumakao kokoreo, meke sari na kapuna, meke sari na laguna pa sadana sa vasileana. Sa vina vukivukihi asa, si pude vulasa pani sari na sinea tadi na hiama.

15 Beto mamu vagia keke sipi kokoreo, mamu tozi nia se Eroni, meke sari na tuna koreo, pude va opoi limadia pa batuna. 16 Mamu va matea, mamu vagia sa eharana, mamu siburu beto lani koari ka made kalikalina sa hope. 17 Mamu magumagu va hitekia sa sipi kokoreo, mamu n̲uzapa va via ia sa korapana, meke sari na nenena, mamu veko turan̲ae ni koasa batuna, meke na masana. 18 Mamu va uququa sa doduruna sa sipi pa hope. Na vina vukivukihi va uququ koa Arau Zihova. Meke sa hibi lea tanisa si variva qetu koa Rau.*

19 Mamu vagi pulea sa sipi kokoreo vina rua, pude tana vina madi. Mamu tozi nia se Eroni meke sari na tuna koreo, pude va opoi limadi pa batuna. 20 Mamu va matea, mamu vagi kaiqa eharana, mamu vekoi pa kali boboa

* **29:18** Epi 5:2; Pil 4:18

taliṉa mataodi, meke koari na gugulavata lima mataodi, meke koari na gugulavata nene mataodi, ari Eroni meke sari na tuna koreo. Meke sari na ehara koa holadi si mamu siburu lani koari ka made kalina sa hope.
21 Beto mamu vagi kaiqa ehara koasa hope, meke kaiqa oela tana va madi hiama, mamu siburu la nia koe Eroni meke sari nana poko, meke koari na tuna koreo meke sari na dia poko, pude vata dogoro nia sapu Eroni, meke sari na tuna koreo, meke sari dia poko, si tava madi koasa ninabuluqu Rau.
22 Beto mamu magu pani sari na deanana sa sipi kokoreo vina rua hie, sa pikutuna sapu moatia deana, doduru deana pa korapana, sa kukuruna sa bero leanana, meke vagi turaṉaeni tugo sari karua leleqata meke sa deana koarini meke sa pudapuda kali mataona. 23 Beto asa, mamu hena vagia keke bereti sapu lopu ta henie isiti, keke keki sapu ta henie oela, meke keke bisikiti manivisina koasa huneke pa kenuna e Zihova. 24 Mamu va adeni pa limadia ri Eroni, meke ri na tuna koreo sari doduru ginani arini, pude ovulu sageni pude va madi koa Rau, guana vinariponi arilaedi.
25 Beto mamu vagi koa rini, mamu veko lani pa batuna sa vina vukivukihi va uququ koasa hope, meke sa hibi lea tanisa si variva qetu koa Rau.
26 Beto mamu hena ia sa masa pa raqaraqana sa sipi kokoreo hie, mamu va madia koe Zihova guana vinariponi arilaena. Sa kukuruna asa si kaqu tamugoi. 27 Sipu tava madi se Eroni meke sari na tuna, sa masa raqaraqana meke sa pudapudana sa sipi kokoreo tanisa vina madidi ri kasa, si kaqu tavamadi koa Rau guana vinariponi koa Rau, meke ta veko vata kale pude tadi na hiama pude ta hena. 28 Sa siraṉa asa si kaqu ta luli tugo pa doduru vina vukivukihi binaere tadi na tie Izireli vugo na repere. Keke tinarae si asa pude ta luli doduru totoso sapu va vukivukihi ni rini sari na dia vina vukivukihi hinenahena binaere. Kaqu henahena pa binaere koe Zihova meke sa susuna meke sa pudapuda si kaqu tavamadi koe Zihova pude Tanisa, ba sari na hiama si kaqu hena ia. *
29 Sari na poko hiama te Eroni si kaqu ta vala koari na tuna koreo pa mudina sa nana minate, pude kaqu va sagei, pana tava madi si arini. 30 Sa tuna koreo sapu hobena se Eroni, pude na hiama kenukenue, meke nuquru la pa korapa ipi pa kenuqu Rau pa lose hopena si kaqu pokoni sari na poko arini koari ka zuapa rane.
31 Kaqu vagi gamu sa masana sa sipi kokoreo tanisa vina madidi rina hiama; mamu raro va qototia pa vasina madina*. 32 Beto asa, meke kaqu hena ia ri Eroni meke sari na tuna koreo, sa masana sa sipi kokoreo, pa sasadana sa Ipi Hopena; meke kaqu hena turaṉae nia bereti madina sapu koa holana pa huneke rini si asa. 33 Kaqu henai rini, sari na ginani arini saripu tana vinavia, tana vinariva taleosae koasa dia vina madi. Sari na hiama mo tava madidi arini si boka hena ia sari na ginani arini, si na hopedi si arini. 34 Ego, be kaiqa masa babe kaiqa bereti si lopu ta hena koari na hiama meke kamoa munumunu, si lopu kaqu henai rini si arini, ba kaqu ta sulu palae, si na hopedi si arini.
35 Mamu taveti sari doduru tiṉitoṉa saripu tozini gamu Rau hire koe Eroni meke sari na tuna koreo, kaqu ka zuapa rane seunae gua sa dia totoso tinava madi. 36 Koari hopeke rane, si kaqu vala nia gamu si keke bulumakao kokoreo, pude na vina vukivukihi vinulasa sinea, meke pude va via ia sa hope. Beto mamu zoropo nia oela, pude va madia si asa koa Rau. 37 Ka zuapa rane si kaqu tavetia gamu sapu gua asa. Beto meke kaqu

* **29:28** Ekd 24:5 * **29:31** Gina rararo si arini pa keke vasina madina tata lopu koasa Ipi Hopena.

ta va madi sisigiti si asa. Meke be tiqua ke tie babe keketoṉa si asa, si kaqu tava madi tugo si asa.

Sari na Vina Vukivukihi pa Hopeke Rane (Ninaedi rina Tinoni 28:1-8)

38 Koari hopeke rane podalae kamahire, si mamu va vukivukihini koasa
hope si karua tuna sipi sapu keke vuahenidi. 39 Mamu va vukivukihi nia
si keke pana munumunu, meke keke pule pana veluvelu. 40 Kaqu vala
turaṉa nia gamu koasa tuna sipi kekenu, si keke kilo palava huiti, sapu
ta muzara va leanana; mamu heni nia sa palava koa keke lita oela olive
sapu via valeanana, beto mamu valani pa hope pude na vina vukivukihi
va uququ. Beto mamu zoropo nia keke lita vaeni, pude na vinariponi tana
napo. 41 Mamu va vukivukihi nia pule sa tuna sipi vina rua pana veluvelu;
kekeṉoṉo gua tugo sa padana sa palava, oela olive meke sa vaeni, sapu
ta vala pana munumunu. Asa sa mia vinariponi ginani koa Rau Zihova,
meke sa hibi lea tanisa si variva qetu koa Rau. 42 Koari na sinage mae
hiroi, sa vina uququ hie, si kaqu ta tavete doduru totoso koasa hope tata
koasa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova, meke vasina si kaqu
tutuvu gamu na zama gamu Rau si gamu. 43 Meke vasina si kaqu tutuvi
Rau sari na tie Izireli, meke kaqu tava madi sa vasina asa, pa ṉinedalana
sa Qua sinomana. 44 Meke kaqu va madia Rau sa Ipi Hopena, meke sa
hope, meke kaqu va madia Rau se Eroni meke sari na tuna koreo, pude
di nabulu Nau pa tinavete hiama. 45 Meke kaqu koa koari na tie Izireli si
Rau, meke kaqu na dia Tamasa. 46 Meke kaqu gilania rini sapu Arau si e
Zihova, sa dia Tamasa, sapu turaṉa vurani si arini pa popoa Izipi, pude
boka koa koa rini si Rau. Arau si e Zihova sa dia Tamasa.

30

Sa Hope tana Vina Uququ Humaṉa Lea

1 Mamu tavete nia huda akesia si keke hope tana vina uququ humaṉa
lea. 2 Kaqu kekeṉoṉo puta gelena, meke labena, sapu made ṉavulu lima
sentimita labena meke gelena, meke sia ṉavulu sentimita ululuna.* Meke
sari na kikihona pa hopeke iiona si kaqu keke mo koasa tinina. 3 Beto
mamu poko nia qolo sa batuna, sari ka made kalina beto, meke sari ka
made kikihona sa hope. Beto meke sa hukihukirina si kaqu ta pokoe
qolo. 4 Mamu taveti karua palepalekeana riṉi qolo, mamu va sotoi pa
kaurudi ri karua kalina sapu ta pokoe qolo, pude tuqei sari na huda
palepalekeana. 5 Mamu taveteni huda akesia sari na palepalekeana hire,
beto mamu pokoni qolo tugo. 6 Beto mamu vekoa sa hope hie pa sadana
sa poko goba, sapu sigoto pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi. Vasina si
kaqu tutuvu gamu Rau si gamu. 7 Doduru munumunu pana mae puripuri
Eroni sari na zuke, si kaqu va uqua sa sa oto huda humaṉa lea koasa hope
hie. 8 Kaqu va uququa tugo sa si asa pana mae va katui sa sari na zuke
pana veluvelu pude lopu kaqu makudo sa vina uququ doduru rane na boṉi
ninae rane ka rane. 9 Lopu kaqu tava uqu koasa hope hie, si keke votiki
vina uququ humaṉa lea. Lopu na vina uququ kurukuru, babe na huiti,
meke lopu zoropo nia keke napo vaeni koasa. 10 Keke totoso pa vuaheni,
si kaqu va madia Eroni sa hope vina vukivukihiana. Kaqu vekoni ehara
sa ka made kikiho koari ka made iiona sa hope, pude va madia sa hope
koe Zihova. Kaqu va madia sa koasa eharana sa bulumakao kokoreo sapu

* **30:2** Keke kiubiti gelena meke labena. Meke karua kiubiti ululuna.

sa vinulasadi ri na mia sinea. Kaqu tavetia sa sapu gua asa keke totoso pa hopeke vuaheni podalae kamahire, meke sa hope hie si kaqu tavamadi sisigiti si asa koe Zihova.”

Sa Takisi tanisa Ipi Hopena te Zihova

11 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 12 “Totoso naei gamu sari na tie
Izireli, pa totoso asa, si kaqu here puleni sari doduru hopeke tie koari na
dia tinoa koe Zihova, pude loke oza, si kaqu ta evaṉa koari na tie pana ta
nae si arini. 13 Kaqu tata onomo* qaramu poata siliva mamatana gua sapu
hoke pada nia pa keke sekeli mamatana pa tinavete koasa Ipi Hopena, si
kaqu here nia sa tie pu ta nae. Meke kaqu poni mae nia koa Rau si asa.*
14 Doduru tie pu somana ta nae, saripu hiokona puta vuaheni meke sage
la vuahenidi si kaqu tabaria sa poata asa. 15 Sa tie tagotagona si lopu
kaqu tabara va sage sisigiti meke sa tie habahuala si lopu kaqu tabara va
gore sisigiti padana sapu tagoa rini, totoso tabaria rini sa hinerena sa dia
tinoa. 16 Kaqu vagi varigarani goi sari na poata arini koari na tinoni Izireli,
pude na vina enena sa tinavete koasa Qua Ipi Hopena. Sa takisi asa, si na
hineredi na dia tinoa, meke kaqu balabala i na kopuni Rau si arini.”

Keke Besini Boronizi Nomana

17 Meke zama la koe Mosese se Zihova: 18 “Mu tavetia keke besini
boronizi nomana meke gua tugo sa nana tuturuana, mamu la vekoa pa
vari korapana sa Ipi Hopena meke sa hope va uququana; mamu va siṉi
nia kolo.* 19 Vasina kote ṉuzapa lima na nene se Eroni, meke sari na tuna
koreo. 20-21 Sipu lopu ele nuquru la si arini koasa ipi, babe ene tata la koasa
hope pude va vukivukihi ni sari na kurukuru pa nika, si kaqu ṉuzapa paki
lima na nene si arini pude lopu kaqu mate. Asa sa tinarae sapu kaqu kopu
nia rini, meke sari na tudia ri na tuna ninae rane ka rane.”

Sa Oela tana Vina Madi

22 Meke zama la koe Mosese se Zihova,* 23 “Mu vagi sari hopeke pukudi
gua hire: Ka onomo kilo kolo oto huda sapu ta pozae moa, ṉeta kilo
sinamoni humaṉa lea hola, ṉeta kilo keini humaṉa lea,* 24 meke ka onomo
kilo kasia sapu humaṉa lea hola. Ta pada sari doduru hire koasa mamata
sapu hoke pada nia pa keke sekeli mamatana pa tinavete koasa Ipi Hopena,
meke varigara la ka made lita oela olive pule. 25 Mamu tavetia keke oela
hopena tana vina madi, sapu ta varihenie guana seda humaṉa lea. 26 Vagia
mamu va madi nia sa Qua Ipi Hopena, meke sa Bokese Vinariva Egoi, 27 sa
tevolo, sa tuturuana zuke meke sari doduru dia tiṉitoṉa tavetaveteana
tanisa zuke, meke sa hope tana vina uququ humaṉa lea, 28 sa hope vina
vukivukihi va uququana, meke sari na tiṉitoṉa tavetaveteana tanisa, meke
sa besini boronizi nomana meke sa nana tuturuana. 29 Mamu va madi
guni arini sari na tiṉitoṉa hire, pude kaqu tava hope hola, meke nasa
sapu tiqudi ri, si kaqu evaṉae hopedi si arini. 30 Beto mamu zoropo nia
oela se Eroni meke sari na tuna koreo, pude nabulu Nau pa tinavete
hiama si arini. 31 Mamu zama koari na tie Izireli guahe, ‘Hie sa oela
hopena pude tavetavete nia koasa ninabuluqu Rau, doduru totoso koari
na rane mae hiroi. 32 Lopu kaqu zoropo nia pa tinidia ri na tie hokara
pa vasileana, meke lopu kaqu tavete va kekeṉoṉo gunia gamu koasa si

* **30:13** Sa tinabara si keke sekeli poata sapu 5.7 qaramu mamatana. * **30:13** Ekd 38:25-26; Mt 17:24 * **30:18** Ekd 38:8 * **30:22** Ekd 37:29 * **30:23** Manege rua paoni oela moa, ka onomo paoni sinamoni humaṉa lea hola, ka onomo paoni keini humaṉa lea, meke ka manege rua paoni kasia, sapu humaṉa lea hola.

keke oela. Hopena si asa, meke kaqu tavetavete nia gamu pa siraṉa sapu gua hopena si asa. 33 Ba be guana tavetia keke tie si keke nana oela sapu kekeṉoṉo gugua asa sapu sa oela hopena hie, ba be zoropo nia koa keke tie, sapu lopu keke hiama, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli si asa,' gua."

Sa Oto Huda Humaṉa Lea

34 Meke zama la koe Mosese se Zihova, "Mu vagi sari na oto huda humaṉa lea hire: Oto huda moa, qalabanamu, meke parakinisenisi, meke sa onika, pude kaqu kekeṉoṉo sa padadi sapu ta henie pude tana va uququ. 35 Mamu taveteni vina uququ, sapu ta varihenie guana tiṉitoṉa humaṉa lea, mamu heni nia soloti, pude viana meke hopena. 36 Mamu muzara va umumu valeania si keke kukuruna, mamu paleke la nia koasa Ipi Hopena pa kenuna sa Bokese tanisa Vinariva Egoi vasina kaqu tutuvu gamu Rau si gamu. Hopena si asa, ke mamu va hope sisigitia si asa. 37 Mi lopu tavetia gamu si keke vina uququ, sapu kekeṉoṉo gua asa tinavetena, pude mia mo telemia, ba mamu va hopea koe Zihova si asa. 38 Be keke tie si tavetia sapu gua puta asa, pude tana vina uququ humaṉa lea, si kaqu paqaha koari na tie Izireli si asa."

31

Bezaleli meke Oholiabi

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 "Ele vizatia Rau se Bezaleli, sa tuna e Uri, sapu na tuna e Huri, koasa butubutu pa Ziuda. 3 Meke ele va siṉi nia Rau sa Maqomaqoqu koa sa, meke ele poni nia Rau koasa sa ginilagilana, tinumatumae, na binokaboka, koari doduru votivotiki tinavete. 4 Boka taveti sa sari doduru tiṉitoṉa tolavaedi na leleadi pa tinavete, pude tavetavete nia sa qolo, siliva, meke na boronizi. 5 Boka taveti sa sari na patu arileadi meke boka vekoi sa pa korapa qolo. Boka peqopeqo na magumagu huda, meke doduru votivotiki tinavete si boka taveti sa. 6 Ele vizatia tugo Rau se Oholiabi, sa tuna koreo e Ahisamaka, koasa butubutu te Dani, pude tavetavete somanae koasa. Ele ponini binokaboka nomadi tugo Rau sari doduru tie bokabokadi pa tinavete, pude boka taveti rini sari doduru tiṉitoṉa saripu garununi Rau koarini pude kaqu taveti sapu gua hire: 7 sa Ipi Hopena, vasina tutuvu gamu Rau si gamu, sa Bokese Vinariva Egoi meke sa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea, meke sari doduru likakalae tanisa Ipi Hopena; 8 meke sa tevolo bereti meke sari na tiṉitoṉa tanisa; sa tuturuana zuke qolo, meke sari doduru nana likakalae; sa hope tana vina uququ humaṉa lea; 9 sa hope vukivukihi uququana, meke sari doduru nana likakalae; sa besini boronizi nomana meke sa nana tuturuana; 10 meke sari na poko hiama hopedi hola te Eroni, meke sari na tuna koreo, pude pokoni totoso somana tavetavete pa tinavete hiama si arini; 11 meke sa oela tana vina madi, meke sa oto huda humaṉa lea tana vina uququ koasa lose hopena. Kaqu taveti ri sari doduru hire gua puta tugo sapu ele garunu nigo Rau pude taveti."

Sa Rane Sabati

12 Beto asa si garunia e Zihova se Mosese, 13 pude tozia koari na tinoni Izireli sa Nana zinama, sapu zama guahe: "Mi kopuni sari na rane Sabati. Kaqu na vina gilagila pa varikorapada, gamu meke Arau, ṉinoroi, meke doduru totoso sapu korapa mae, pude boka gilania gamu, sapu Arau si e Zihova sapu va madi gamu, pude na Qua tie soti si gamu. 14 Kaqu kopu nia gamu sa rane Sabati asa, sina madina si asa. Meke asa, sapu lopu kopu

nia, ba tavetavete nana koasa rane asa, si kaqu tava mate si asa. 15 Ka
onomo rane si kaqu tavetaveti gamu sari na mia tinavete, ba sa rane vina
zuapa si na rane magogoso, sapu tava madi koe Zihova. Meke asa sapu
tavetavete koasa rane sana sapu koari na tie Izireli, si kaqu tava mate si
asa.* 16 Kaqu kopu nia ri na tie Izireli sa rane Sabati, guana keke vina
gilagila tanisa vinariva egoi koe Zihova, meke koari na tie Izireli. 17 Keke
vina gilagila koa hola si asa pa varikorapada, gamu na tie Izireli meke Arau
ninae rane, sina Arau Zihova ele tavetia sa maṉauru meke na pepeso koari
ka onomo rane, meke koasa rane vina zuapa, si noso si Rau pa tinavete,
meke magogoso."* 18 Meke sipu beto zama koe Mosese se Zihova pa batu
Toqere Saenai, si valani Sa koe Mosese sari karua patu labelabe, vasina pu
kuberi sa Tamasa telena sari na tinarae.

32

Sa Bulumakao Qolo
(Diutironomi 9:6-29)

1 Meke sipu dogoria rina tie Izireli, sapu lopu gore pule mae pa toqere
se Mosese, ba koa seunae nana vasina, si mae varigara, meke zama guahe
koe Eroni si arini, "Lopu gilania gami sapu ta evaṉa koasa tie hie, sapu
se Mosese, sapu turaṉa vurani gita pa popoa Izipi; ke hiva nia gami pude
tavete poni gami keke tamasa, pude turaṉa gami," gua si arini.*
2 Meke olaṉa la koa rini se Eroni, "Ego, mamu unusu va gorei sari na
vikulu qolo saripu va sagei rina mia barikaleqe, na tumia koreo, meke
ri na tumia vineki pa taliṉadia. Mamu paleke maeni koa rau si arini."
3 Ke unusu va gorei ri doduru tie sari na dia vikulu qolo pa taliṉadia,
meke paleke lani rini koe Eroni. 4 Meke vagi Eroni sari na dia vikulu qolo,
saripu va sotoi rini pa taliṉadia, meke va koloi, meke zoropo la nia sa koa
keke tiṉitoṉa tavetaveteana, meke tavetia sa si keke beku tuna bulumakao
kokoreo qolo.* Meke zama sarini, "Ke Izireli, hie sa nada tamasa sapu
turaṉa vurani gita pa popoa Izipi," gua.
5 Beto hoi, si kuria Eroni si keke hope pa kenuna sa beku bulumakao
qolo meke zama va ululae guahe: "Vugo si kaqu tavetia gita si keke inevaṉa
pude va lavatia se Zihova," gua. 6 Meke vaṉunu munumunu hokara sari na
tie, meke paleke maeni rini si kaiqa kurukuru, pude tana vina vukivukihi
va uququ, meke na vina vukivukihi hinenahena binaere. Meke mumudi
si habotu henahena na napo pa keke inevaṉa si arini, meke ta evaṉae
naponapo va hola meke hoqa pa sinea koasa hahanana vinari riqihi si
arini.*
7 Meke zama la koe Mosese se Zihova, "Mu tuturei gore pule; ura sari
na mua tie saripu turaṉa vurani goi pa popoa Izipi, si ele tavete va sea,
meke vahesi beku si arini. 8 Ele luaria rini sa siraṉa sapu tozini Rau pude
lulia; meke ele tavetia rini si keke beku bulumakao, sapu tavete nia qolo
tava kolona rini, meke va vukivukihi la ia na vahesia rini. Meke zama nia
rini, sapu asa sa dia tamasa, sapu turaṉa vurani si arini pa popoa Izipi,
gua." 9 Meke zama se Zihova koe Mosese, "Na dogoria Rau sapu na tie
tasunadi sari na tie hire," gua. 10 "Ego, mamu lopu podekia pude hukatau.
Ele bugoroni Rau, meke hiva va kilasa va matei Rau si arini. Beto asa si
kaqu vata evaṉae nigo keke butubutu lavata Rau si goi."

---

* **31:15** Ekd 20:8-11, 23:12, 34:21, 35:2; Liv 23:3; Diut 5:12-14 * **31:17** Ekd 20:11 * **32:1** TTA 7:40 * **32:4** 1 Baṉ 12:28; TTA 7:41 * **32:6** 1 Kor 10:7

11 Ba tepa ososo nia tugo e Mosese se Zihova, sa nana Tamasa, meke
zama, “Ke Zihova, na vegua ke kaqu bugoro sisigitini tu Goi sari na Mua
tie, saripu ele harupi Goi pa popoa Izipi koasa Mua n̲iniran̲ira lavata?*
12 Kote sa gua si zama nia rina tie Izipi sapu Agoi turan̲a vurani vasina sari
na Mua tie, pude va kilasa va mate betoi tu Goi si arini koari na toqere? Mu
lopu bugoro si Goi, hobea sa Mua binalabala. Mamu lopu va tasunai sari
na Mua tie? 13 Mu balabala pulei sari na Mua nabulu, Ebarahami, Aisake,
meke se Zekopi. Mamu balabala pulea sa Mua vina tatara soti sapu zama
nia Goi koarini pa pozamu soti, sapu guahe: Kaqu va soku kekeno̲no̲ guni
gamu rina pinopino pa galegalearane Rau sari na tudia ri na tumia, meke
kaqu vala i Rau koari doduru tudia rina tumia sari doduru pepeso, saripu
ele va tatarani Rau, pude kaqu tamugamu ninae rane ka rane,” gua.*
14 Ke hobea e Zihova sa Nana binalabala, gua sapu zama kekenu nia Asa,
meke lopu va matei Sa sari Nana tie Izireli. 15 Meke gore pule pa toqere se
Mosese, meke paleki nana sari na tinarae te Tamasa, saripu ta kubere pa
varikalidi ri karua patu labelabe. 16 E Tamasa mo telena taveti sari na patu
labelabe arini. Meke e Tamasa tugo telena kuberi sari na tinarae, koari na
patu labelabe arini.
17 Meke sipu avosi Zosua kukilidi sari na tinoni Izireli, si zama la koe
Mosese si asa, “Guana mamalain̲i varipera si avosia rau koari na tie Izireli.”
18 Meke olan̲a se Mosese, “Lokari, lopu guana mamalain̲i vinarane babe
vina kilasa koari na kana, ba guana na mamalain̲i kinera tu.”
19 Meke sipu ene tata mae koari na tinoni se Mosese, si dogoria sa sa beku
bulumakao, meke sa pineka tadi na tinoni Izireli, ke bugoro sisigiti si asa.
Meke gona goreni sa pa hubi toqere sari na patu labelabe saripu paleki sa,
meke ta huara si arini. 20 Meke vagia sa sa kineha beku bulumakao sapu
tavetia rini, meke va koloa pa nika meke huara va umumu pani sa, gua
na kavuru si asa, meke heni nia kolo lomoso sa. Beto asa, si va naponi sa
koari na tie Izireli sa kolo asa. 21 Meke zama la koe Eroni si asa, “Nasa si
evan̲ia ri na tinoni koa goi, meke va taveteni sinea kaleana sisigiti goi si
arini.”
22 Meke olan̲a se Eroni, “Mu lopu bugoro nau; gilania mua sapu sari na
tie hire, si hoke hiva tavete va sea doduru totoso. 23 Mae zama guahe si
arini koa rau, ‘Ele seunae meke lopu gilania gami sapu ta evan̲a koasa tie
hie, sapu se Mosese, sa tie sapu turan̲a vurani gita pa popoa Izipi, ke mamu
tavete poni gami keke tamasa pude koimatani gita,’ gua si arini. 24 Ke tozini
rau, pude va gore maeni sari na dia vinasari qolo pa tali̲nadi, meke arini
pu ari dia si va gorei tugo meke paleke maeni rini koa rau. Meke va koloi
rau pa nika sari na vinasari, meke ta evan̲ae kineha bulumakao beku si
asa!”
25 Meke tiqe gilania Mosese sapu hiva tavete va sea sari na tinoni, meke
lopu boka kopu totokoni e Eroni si arini; ke va duviduvilae pa kenudi rina
dia kana. 26 Ke turu pa siran̲a nuquru la gua pa vasina koa rina ipi poko
tadi na tie Izireli se Mosese, meke velavela guahe, “Esei koa gamu hiva
lulia sa hiniva te Zihova si mae koa rau.” Ke la turu koasa sari doduru tie
pa butubutu Livae. 27 Meke zama la koa rini si asa, “Se Zihova, sa Tamasa
tadi na tie Izireli si zama guahe: ‘Kaqu la si gamu meke vagi sari na mia
vedara, mamu la koasa vinarigara tie, podalae pa kalina hie, meke kamo
la pa kalina latu; mamu va matei sari na tasimia koreo, sari na mia baere,
meke sari na turan̲a mia gamu.’” 28 Meke va tabea ri na tie Livae si asa,

* **32:11** Nab 14:13-19 * **32:13** Zen 22:16-17, 17:8

meke ka n̄eta tina tie si seke va matei rini. 29 Meke zama la koari na tie
pa butubutu Livae se Mosese, “Pa rane n̄inoroi si va madi puleni gamu si
gamu, sina va matei gamu sari na tumia koreo, meke sari na tasimia koreo,
ke tamanae koe Tamasa si gamu.”
30 Meke pa koivugona sa rane sana, si zama la koari na tie se Mosese,
“Keke sinea kaleana sisigiti si tavetia gamu. Ba kamahire si kote sage pule
la koe Zihova pa toqere si rau; be boka si gina maqu va taleosaeni koe
Tamasa sari na mia sinea.” 31 Meke sage pule la koe Zihova pa toqere se
Mosese meke zama, “Ele tavetia rina tie Izireli si keke sinea sapu kaleana
sisigiti. Ele tavetia meke vahesia rini si keke tamasa qolo. 32 Leana tataruni,
Mamu taleoso nia sa dia sinea; ba be koromu, si Mamu huaria sa pozaqu
koasa buka, vasina pu kuberi Goi sari na pozadi ri na Mua tie.”*
33 Meke olan̄a se Zihova, “Arini mo saripu tavete va sea pa kenuqu Rau,
si kaqu huara pani Rau pozadi pa Qua buka. 34 Ke mamu la kamahire,
mamu turan̄a lani sari na tie koasa popoa sapu ele tozi nigo Rau. Mamu
balabala pulea sapu sa Qua mateana si kaqu turan̄a gamu, ba koa nana sa
totoso sapu korapa mae, pana kaqu va kilasi Rau sari na tie hire koari na
dia sinea,” gua.
35 Ke garunu la nia e Zihova koari na tie Izireli si keke oza, sina ososo
nia rini se Eroni, pude tavetia sa beku bulumakao qolo meke vahesia.

33

Tozini e Zihova sari na Tie Izireli pude Luaria sa Toqere Saenai

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Luaria sa vasina hie, agoi meke
sari na tie Izireli, saripu turan̄a vurani goi pa popoa Izipi. Mamu la koasa
popoa sapu ele va tatara nia Rau koari Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi,
meke koari na tudia rina tudia.* 2 Kaqu garunia Rau si keke mateana
pude va dogoroni gamu sa siran̄a, meke kaqu hadu va seu i Rau sari na
tie Kenani, tie Amoraiti, tie Hitaiti, tie Perizaiti, tie Hivaiti meke sari na tie
Zebusaiti. 3 Mi la koasa popoa masuruna sapu sokua na ginani na zipale.
Ba lopu kaqu somana turan̄a gamu Rau si gamu, sina na tie tasuna mia si
gamu, meke kote va kilasa gamu Rau koasa mia inene la.”
4 Meke sipu avosia rina tie Izireli sa inavoso variva talotan̄ana gua asa; si
podalae talotan̄a na kabo meke lopu va sage pulei rini sari na dia vinasari.
5 Ura tozi nia e Zihova se Mosese pude zama guahe koarini, “Na tie tasuna
mia si gamu, meke be somana luli koa gamu si Rau kamahire, si kote va
mate beto gamu Rau koasa mia inene la. Ego, mi va gore betoi sari na mia
vinasari, meke Arau mo kaqu vizatia sapu kaqu taveteni gamu,” gua. 6 Ke
sipu taluarae rini koasa Toqere Saenai, si lopu va sagei ri na tie Izireli sari
na dia vinasari.

Sa Ipi Vasina Tutuvia rina Tie se Zihova

7 Ego, hoke va turua Mosese si keke ipi, pa seseuna vasina hite koari na
ipi poko tanisa vinarigara tie, meke poza nia na “ipi varivarigarana” sa si
asa. Be keke tie si hiva nanasa nia si keke ginugua koe Tamasa, si kaqu la
koasa ipi asa. 8 Doduru totoso pana la se Mosese koasa ipi, si hoke turu pa
sasadadi rina dia ipi sari na tie Izireli, meke kopu nia rini se Mosese, osolae
nuquru la si asa pa korapana sa ipi. 9 Meke sipu ele nuquru hola la sa, si
hoke gore mae sa lei, sapu don̄odon̄o guana dedegere lavata, meke turu pa
sasadana sa ipi, meke hoke zama vura mae koasa lei asa se Zihova. 10 Meke

* **32:32** Sam 69:28; Rev 3:5 * **33:1** Zen 12:7, 26:3, 28:13

sipu dogoria ri na tie Izireli sa lei, sapu doṉodoṉo guana dedegere lavata, pa sasadana sa ipi varivarigarana, si hoke todoṉo si arini pa sasadadi ri na dia ipi. 11 Pa totosona asa si hoke vivinei va tia ia Mosese se Zihova, guana keke tamabaerena mo. Beto meke hoke pule la koasa vasina koa sari na ipi tadi na tie Izireli se Mosese, ba sa koreo vaqura sapu se Zosua sa nana tie varitokae, sapu sa tuna e Nani, si lopu taluarae koasa ipi.

Va Tatara nia Zihova si pude Somana Turaṉi sari Nana Tie

12 Meke zama la koe Zihova se Mosese, “Ele tozi nau tu Goi pude turaṉa lani koasa popoa sana sari na tie hire, ba lopu ele va gilana nau Goi sapu esei si kaqu garunu va luli maea Goi koa Rau. Ele zama nia Goi sapu gilana valeanau Goi meke qetu nau Goi, gua. 13 Ego, be gua asa si Agoi, si mamu tozi nau sa Mua hiniva, na binalabala, pude qu gilana valeanigo na nabulu nigo meke lopu makudo va qetu igo. Mamu balabala pulea tugo sapu sa butubutu tie hie si Mua mo telemu,” gua.

14 Meke olaṉa la koe Mosese se Zihova, “Kaqu somana luli turaṉigo Rau meke kaqu somana magogoso turaṉau goi,” gua si Asa.

15 Meke olaṉa la ia e Mosese se Zihova, “Be lopu somana luli koa gami si Goi si mu lopu vata luarae gami koasa vasina hie. 16 Namu loke tie kaqu gilania, sapu qetuni Goi sari na Mua tie meke arau, be lopu somana luli koa gami si Goi. Sa Mua sinomana koa gami, si kaqu va votikaena gami koari na tie pa popoa pepeso.”

17 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Kaqu tavetia Rau sapu gua hiva nia goi, sina ele gilana valeana nigo meke qetu nigo Rau si goi.”

18 Beto asa, si tepa ia Mosese se Zihova, pude va dogoro nia koasa sa ṉinedalana sa nana sinomana koa rini.

19 Meke olaṉa se Zihova, “Kaqu vata dogoroni Rau sari doduru Qua hahanana leleadi pa kenumu goi. Meke kaqu tozi vura nia Rau sa pozaqu koa goi: Arau si e Zihova. Arini pu hiva ni Rau si kaqu tataru ni meke toka ni Rau.* 20 Ba lopu kaqu va dogoro nia Rau koa goi sa Isumataqu, sina be dogorau goi si lopu kaqu toa si goi.

21 Ba koa nana he si keke patu pa kaliqu; vasina si kote boka turu si goi. 22 Meke sipu ene hola sa ṉinedalaqu, si kaqu veko igo Rau koasa ta viqalana sa patu, meke kaqu nobi nigo limaqu, osolae hola taloa si Rau. 23 Beto asa, si kaqu va seu ia Rau sa limaqu, meke sa mudiqu mo si kaqu dogoria goi; ba lopu sa Isumataqu.”

34

Sari Karua Patu Labelabe Vaqura (Diutironomi 10:1-5)

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu peqoi karua patu labelabe vaquaradi, kekeṉoṉo gua puta tugo rina patu labelabe kekenu. Meke kaqu kuberi Rau sari na zinama saripu kuberi Rau koari karua patu kekenu saripu ele va hoqa huari goi. 2 Mu va namanama vugo munumunu, mamu sage mae pa batuna sa Toqere Saenai, mamu tutuvu Au vasina. 3 Namu loke tie si kaqu somana luli sage mae koa goi. Meke namu loke tie si kaqu ta dogoro pa keke vasina koasa toqere, meke namu loke sipi na bulumakao si kaqu ganigani pa hubina sa toqere.” 4 Ke peqoi Mosese si karua patu labelabe sapu kekeṉoṉo gua ri karua pu koa kekenu, meke pana munumunu hokara si paleke sage lani sa pa Toqere Saenai, gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova.

* **33:19** Rom 9:15

5 Beto asa, si gore mae pa korapa lei se Zihova, meke turu turaṉia Sa se
Mosese, meke tozi vura nia Sa sa pozana hopena, sapu e Zihova. 6 Meke
ene pa kenuna e Mosese se Zihova meke zama va ululae, “Arau se Zihova,
sa Tamasa sapu ta siṉie tataru meke tokani na taleosoni Rau sari na tie.
Meke lopu hoke tuturei bugoro. Meke sa Qua tataru lavata si koa hola
doduru totoso, meke kopu ni Rau sari na Qua zinama.* 7 Korapa tataruni
Rau sari na Qua tie na kopuni Rau sari na Qua vina tatara koari soku tina
sinage na sage meke taleosoni Rau sari na tie koari na dia sinea, meke
kinaleana, totoso kilu Au rina tie si Arau; ba lopu kaqu va sasanae si Arau
pude va kilasi sari na tie koari na dia sinea, kamo tu koari na tudia rina
tudia koasa vina ṉeta meke vina made sinage.”
8 Meke hinoqa todoṉo gore pa pepeso se Mosese meke vahesia sa sa
Tamasa. 9 Meke zama, “Baṉara, be qetu va hinokara nau Goi, si mamu
tataruni gami, mamu luli turaṉa gami. Tie tasunadi sari na tie hire, ba
mamu taleosoni sari na mami sinea saripu taveti gami, mamu kopuni gami
guana Mua tie soti mo.”

Tava Vaqura Pule sa Vinariva Egoi
(Ekisidasi 23:14-19; Diutironomi 7:1-5, 16:1-17)

10 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Kamahire si tavetia Rau sa
vinariva egoi hie koari na tie Izireli. Koarini si kaqu evaṉi Rau sari na
ginugua variva magasadi saripu lopu ele hite evaṉi Rau pa doduru vasina
pa popoa pepeso, koari na butubutu tie. Meke kaqu dogori doduru tie
sari na tiṉitoṉa variva magasadi, saripu boka taveti Arau, Zihova, sina
kote taveti Rau sari tiṉitoṉa variva magasadi koa gamu. 11 Mamu va tabei
sari na tinarae saripu vatui Rau koa gamu pa rane hie, meke kaqu hadu
pani Rau sari na tie Amoraiti, Kenani, Hitaiti, Perizaiti, Hivaiti, meke na
Zebusaiti pa kenumia gamu pa vinaripera. 12 Mu lopu tavete vinariva egoi
koari kaiqa tie pa popoa vasina la ia gamu sina kote va tasuna gamu rini.
13 Ba mamu huari mo sari na dia hope meke sari na dia vina tigono; mamu
huara gore nia sa kineha beku tamasa barikaleqe, sapu e Asera[d].*
14 Mu lopu vahesia gamu si keke tamasa votikaena, sina Arau, Zihova si
kote bugoro guana tie konokono koari na tie pu luara pani dia vinahesi koa
Rau. 15 Mu lopu tavete vinariva egoi koari kaiqa tie pa popoa, ura pana la
va vukivukihi na vahesi rini sari na dia tamasa huporodi, si kote ruvata
gamu rini pude la somana, meke kote podeke va henani gamu ginani ta
poni la koari na dia tamasa si gamu. 16 Meke sari na tumia koreo si kote
habai sari na barikaleqe karovodi, meke kote turaṉi rini sari na mia koreo
pude vata luari pa dia vina hinokara koa Rau, meke somana vahesi rini
sari dia tamasa huporodi.
17 Mu lopu taveti na vahesi sari na tamasa beku.*
18 Kaqu kopu nia na tavetia gamu sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina.
Kekeṉoṉo gua sapu ele tozini gamu Rau, si mi hena ia sa bereti loke isitina
koari ka zuapa rane, koasa sidara kekenu pa vuaheni sapu ta pozae Abibi.
Ura koasa sidara asa tu si taluarae si gamu pa popoa Izipi.*
19 Sari doduru tumia koreo kenudi, meke sari doduru kurukuru pu
kopuni gamu saripu podo kenudi si Taqarau beto.* 20 Ba boka holu vagi
pule nia gamu si keke doṉ'ki podo kenuna, koa keke tuna sipi. Ba be lopu
holu vagi pule nia gamu si asa, si mamu mokua sa susuri ruana pude va

---

* **34:6** Ekd 20:5-6; Nab 14:18; Diut 5:9-10, 7:9-10 * **34:13** Diut 16:21 * **34:17** Ekd 20:4; Liv 19:4; Diut 5:8, 27:15 * **34:18** Ekd 12:14-20; Liv 23:6-8; Nab 28:16-25 * **34:19** Ekd 13:2

matea. Mi holu vagi puleni sari doduru koreo podo kenudi. Be loke vina vukivukihi, si namu loke tie si kaqu mae koa Rau.*
21 Ka onomo rane si kaqu tavetavete si gamu, ba pa rane vina zuapa si
kaqu magogoso si gamu, ba mi tavete gua tugo asa koari na mia totoso
letelete na pakepakete.*
22 Mamu tavetia sa inevaṉa pakepakete totoso podalae paketi gamu sari
na vua kenudi ri na mia huiti, meke sa inevaṉa vinabalabaladi rina dia Ipi
pa qega pa vinabetona sa vuaheni. *
23 Sari doduru mia tie si kaqu mae vahesi Au si Arau Zihova, sa Tamasa
tadi na tie Izireli, ka ṉeta totoso pa keke vuaheni. 24 Kaqu hadu taloani
Rau koa gamu sari doduru butubutu tie, meke kaqu poni va nomani gamu
popoa Rau. Meke loke tie hokara si kaqu podekia pude va kilasia sa mia
popoa, totoso taveti gamu sari ka ṉeta inevaṉa.
25 Totosona va vukivukihi mae nia gamu koa Rau sa ehara tana vina
vukivukihi, mi lopu tavetia na vinariponi sapu koa ia sa isiti. Mamu lopu
veko hola ia gamu si keke kukuru masa kurukuru sapu tava mate pa totoso
Inevaṉa Pasova, osolae kamoa munumunu.*
26 Koari hopeke vuaheni, si mi paleke maeni koasa vetu te Zihova, sari
na vua kekenu arilaedi saripu paketi gamu.
Keke tuna qoti babe na tuna sipi sapu korapa susu pa tinana, si mi lopu
raro ia gamu koasa meleke tanisa tinana."*
27 Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, "Mu kubere goreni sari na
zinama hire. Sina koari na ṉati zinama hire, si vata evaṉia Rau sa vinariva
egoi koa goi, meke koari na tie Izireli." 28 Meke koa turaṉia Mosese vasina
se Zihova ka made ṉavulu puta rane na boṉi, meke lopu hite hena na
napo si asa. Meke kubere goreni sa koari na patu labelabe sari na zinama
vinariva egoi, sapu sari ka manege puta tinarae.

Ene Gore Pule pa Toqere Saenai se Mosese

29 Meke sipu paleke goreni Mosese pa toqere Saenai sari ka manege puta
tinarae, si ṉedala guana kalalasa sa isumatana, sina ele vivinei turaṉia sa
se Zihova, ba lopu va nonoga ia sa si asa.* 30 Ari Eroni meke sari doduru tie
Izireli si doṉo la nia koe Mosese, sapu ṉedala guana kalalasa sa isumatana,
meke matagutu ene tata la ia rini si asa. 31 Ba titioko la i Mosese si arini, ke
ene la koasa se Eroni, meke sari doduru koimata tadi na tie Izireli; meke
vivinei koa rini se Mosese. 32 Beto sapu gua asa, si tiqe varigara la koasa
sari doduru tie Izireli, meke valani Mosese koarini sari doduru tinarae
saripu valani e Zihova koasa pa Toqere Saenai. 33 Meke sipu beto vivinei
koa rini se Mosese, si nobi va paere nia poko sa sa isumatana. 34 Totoso
nuquru la koe Zihova pa korapa ipi varivarigarana, se Mosese pude vivinei
koe Zihova, si hoke va gore pania sa sa poko va paerena sa isumatana.
Meke totoso vura si asa koasa ipi, si hoke tozi ni Mosese koari na tie Izireli,
sari doduru pu ta tozi ni sa pude zama ni. 35 Meke hoke dogoria rini sapu
ṉedala sa isumatana, ke hoke nobi va paere pulea sa sa isumatana, osolae
mae vivinei pule koe Zihova si asa.

35

Sari na Tinaraena sa Rane Sabati

* **34:20** Ekd 13:13 * **34:21** Ekd 20:9-10, 23:12, 31:15, 35:2; Liv 23:3; Diut 5:13-14 * **34:22** Liv 23:15-21; Nab 28:26-31 * **34:25** Ekd 12:10 * **34:26** Diut 24:21, 26:2 * **34:29** 2 Kor 3:7-16

1 Meke tioko varigarani Mosese sari doduru butubutu tinoni Izireli, meke
zama la koa rini si asa, “Guahe sapu tozini gamu e Zihova pude tavetia:
2 Ka onomo rane si kaqu tavetavete si gamu, ba sa rane vina zuapa si
madina, na rane magogoso sapu ele tava madina koa Rau, Zihova. Be keke
tie si tavetavete koasa rane asa, si kaqu tava mate si asa.* 3 Namu loke
nika si kaqu tava katu koari na mia popoa koasa rane Sabati.”

Sa Kinurina sa Ipi Hopena

4 Meke zama la koari doduru tinoni Izireli se Mosese: “Guahe si zama
nia e Zihova: 5 Mi tavetia sa vinariponi te Zihova; doduru tie sapu hiva si
kaqu paleke maeni sari na qolo, siliva, babe na boronizi; 6 na poko lineni
memelesina; meke vulu bulu, pepolo, meke ziṉara; poko sapu ta tavetae
kalu qoti; 7 na kapuna sa sipi kokoreo sapu tava ziṉara; kapu rumu tava
popana; huda akesia; 8 oela olive tana zuke; oto huda humaṉa lea tana
vina uququ, sari na votiki oto huda oela na pauda humaṉa lea tana oela
olive tana va madi tie; 9 meke sari na patu ṉedala na vinasari doṉo lea,
saripu soto koasa poko hiama hopena meke sa poko raqaraqa tanisa hiama
kenukenue.

Sari na Likakalaena sa Ipi Hopena te Zihova

10 Gamu doduru tie bokaboka mia si kaqu mae, mamu taveti sari doduru
tiṉitoṉa sapu zamani e Zihova: 11 sa Ipi Hopena, sari karua nobinobi
tanisa, sari na qaqahere, sari na huda barabara, sari na huda tana
pilipilivarata, sari na dedegere huda, sari na dia vovoina siliva; 12 sa Bokese
Tanisa Vinariva Egoi, meke sari na palepalekeana, sa tukutukuna, vasina
pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea, meke sa poko goba pa
vari korapana sa Lose Hopena pa Hopena, meke sa Lose Hopena*; 13 sa
tevolo bereti meke sari na palepalekeana meke sari doduru nana tiṉitoṉa;
sa bereti ta valana koe Tamasa; 14 sa tuturuana zuke meke sari nana
tiṉitoṉa, sari na zuke meke sari na dia oela; 15 sa hope tana vina uququ
humaṉa lea, meke sari na palepalekeana, sa oela tana vina madi, meke sa
oto huda humaṉa lea tana vina uququ koasa lose hopena, sa gobagoba
poko koasa nuqunuquruana; 16 sa hope vina vukivukihi va uququana,
hatara lopalopa boronizi tanisa hope, sari na palepalekeana meke sari na
tiṉitoṉa tavetavete tanisa, meke sa besini boronizi nomana meke sa nana
tuturuana; 17 sa gobagoba poko lineni arilaena pu vari likohae nia sa Ipi
Hopena, sari na barabara boronizi, meke sari na dia vovoina boronizi,
meke sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana; 18 meke sari na tupili,
meke sari na aroso pusipusiana tana ipi, meke sa gobagoba poko vari
likohae; 19 meke sari na poko arileadi saripu va sagei rina hiama, meke
tavetavete ni rini pa korapa Ipi Hopena. Arini sari na poko hopedi te Eroni
meke sari na tuna koreo.”

Paleke Maeni rina Tie Izireli sari na Dia Vinariponi

20 Beto asa, si taluarae koe Mosese sari na tie, 21 meke sari doduru tie
pu hiva, si paleke maeni sari na dia vinariponi koe Zihova, pude kuria
sa Ipi Hopena te Zihova. Meke paleke maeni rini sari doduru likakalae
pu ta hivaedi pude tavetaveteni koasa ipi, meke sari na poko arilaedi tadi
na hiama. 22 Meke sari doduru tie na barikaleqe pu hiva si paleke mae

---

* **35:2** Ekd 20:8-11, 23:12, 31:15, 34:21; Liv 23:3; Diut 5:12-14 * **35:12** Karua lose koa pa korapana sa Ipi Hopena. Keke si na Lose Hopena pa Hopena, vasina koa se Zihova, meke sa lose vina rua si ta pozae Lose Hopena sapu koa ia sa tuturuana zuke, na hope tana vina uququ humaṉa lea meke na tevolo bereti. Mamu doṉo la koasa pikisa pa Livitikasi 24:8.

vinasari: patu arilaedi, na vikulu, na riṉi, na pakupaku, meke doduru votivotiki vinasari ta tavetedi pa qolo, meke tava madi koe Zihova. 23 Meke sari doduru pu tago poko lineni memelesidi, poko bulu, poko pepolo, lozi vulu ziṉara, poko kalu qoti; na kapu sipi kokoreo tava ziṉara; na kapu rumu tava popana. 24 Meke sari doduru pu boka variponi siliva, babe boronizi, si paleke maeni dia vinariponi koe Zihova; meke ari doduru pu tago huda akesia, pude boka ta tavetavetae si ta paleke mae tugo.
25 Sari doduru barikaleqe bokabokadi si paleke mae lozi vulu keoro, bulu, meke ziṉara, saripu taveti rini. 26 Meke na kalu qoti tugo si tavete nia lozi rini. 27 Meke paleke maeni ri na koimata sari na patu onikisi, meke sari votiki patu arilaedi pule, pude tava soto koasa poko hiama hopena meke sa poko raqaraqa tanisa ṉati hiama kenukenue. 28 Meke paleke maeni rini sari na tiṉitoṉa humaṉa lea, na oela tana zuke, meke na oela tana vina madi meke oto huda humaṉa lea tana vina uququ. 29 Sari doduru tinoni Izireli saripu hiva varitokae, si paleke maeni rini koe Zihova sari dia vinariponi pude tavetaveteni pa tinavete koasa Ipi Hopena, saripu tozini Sa koe Mosese pude taveti.

Bezaleli meke se Oholiabi

30 Meke zama la koari na tinoni Izireli se Mosese, “Ele vizatia e Zihova se Bezaleli, sa tuna e Uri sapu sa tuna Huri koasa butubutu Ziuda. 31 Ele tava siṉi nia Sa sa Maqomaqona Tamasa, meke ele poni nia Sa koasa sa ginilagilana, tinumatumae, na binokaboka pude taveti sari doduru votivotiki tinavete, 32 pude taveti sa sari doduru tiṉitoṉa tolavaedi na leleadi pa tinavete, pude tavetavete nia sa qolo, siliva, meke na boronizi. 33 Bokabokana hola koari na tinavete patu arilaedi na huda si asa; meke koari doduru pule tinavetavete pude taveteni sari na tiṉitoṉa tolavaedi na arilaedi. 34 Ponia Zihova koasa, meke koe Oholiabi sa tuna koreo e Ahisamaka, sapu sa tie pa butubutu te Dani, sa binokaboka, pude va tumatumaei sari na tie tavetavete pude boka somana pa tinavete si arini. 35 Poni e Zihova koa rini sa binokaboka arilaena pude taveti sari doduru votivotiki tinavete: pude boka peqo kineha pa huda, taveteni sari na kineha pa poko pude tavetavete ni lozi keoro, bulu, pepolo, meke ziṉara, meke boka tigitigisi tugo si arini.

36

1 Ke se Bezaleli meke se Oholiabi, meke sari doduru tie bokabokadi pa tinavete lima, saripu ele poni ginilagilana na tinumatumae e Zihova meke gilani gua pude taveti sari doduru likakalae, meke na tiṉitoṉa tana kinurina sa Ipi Hopena, si kaqu taveti rini sari doduru gua pu ele garununi e Zihova.”

Soku Vinariponi si Paleke Maeni ri na Tie Izireli

2 Meke tioki Mosese sari Bezaleli e Oholiabi, meke sari doduru tie bokabokadi pule, saripu poni binokaboka e Zihova meke sarini pu hiva varitokae, meke tozini Mosese pude podalae tavetavete. 3 Meke vagi rini koasa sari doduru vinariponi, saripu paleke maeni ri na tie Izireli, pude kuria sa Ipi Hopena. Ba lopu beto paleke lani ri na tie Izireli koe Mosese sari na dia vinariponi doduru munumunu. 4 Ke luara vekoa ri na tie bokabokadi sa dia tinavete, sapu korapa tavetia rini koasa Ipi Hopena, 5 meke la zama koe Mosese, “Sari na tie si korapa paleke va soku sisigiti mae, hola nia sapu ta hivae koasa tinavete, sapu ele garunu nia sa Tamasa pude tavetia.”

6 Ke garunu lani zinama e Mosese sari doduru tinoni, pude loke tie si
kaqu vala pule vinariponi koasa Ipi Hopena; ke lopu paleke pule la sari na
tie. 7 Sapu gua ele ta vala, si soku hola nia sa padana, pude va hokotia sa
doduruna sa tinavete.

Kuria Rini sa Ipi Hopena te Tamasa (Ekisidasi 26:1-37)

8 Sari na tie bokabokadi hola pa tinavete koari doduru tie si tavetia sa
Ipi Hopena te Tamasa[d]. Ka manege puta kukuru poko lineni arilaedi, sapu
ta tigisi lozi bulu, pepolo, meke ziṉara si taveti rini; meke tigisi ni mateana
serubimi rini sari na poko. 9 Sari na gineledi ri na hopeke kukuru poko si ka
manege rua mita geledi, meke karua mita labedi. 10 Meke piti varihodaeni
rini sari ka lima poko pa keke kalina, meke gua tugo sari ka lima pule pa
keke kalina. 11 Beto asa si va sotoni kukuru poko bulu bobolokuhae sapu
koai na lopa rini hukihukiridi sari na poko pude boka lopoti na labete
sisigotoana. 12 Meke piti va sotoi rini sari ka lima ṉavulu puta kukuru
poko bulu bobolokuhae sapu koai na lopa koari hopeke karua kalina sa
poko. 13 Beto asa si taveti rini si ka lima ṉavulu puta qaqahere pude lozo,
meke doṉo guana keke mo sari karua poko.

14 Beto asa si vagi rini sari ka manege eke kukuru poko sapu ta tavete
pa kalu qoti, meke tavetia keke ipi poko pude nobia sa Ipi Hopena. 15 Sari
padadi ri doduru si ka manege ṉeta mita geledi meke karua mita labedi.
16 Piti varihodaeni rini sari ka lima poko pude tavetia si keke, meke gua
tugo sari ka onomo pule. 17 Meke va sotoi pule rini sari ka lima ṉavulu puta
kukuru poko bulu bobolokuhae sapu koai na lopa, pa hukihukiridi sari
karua poko hire. 18 Beto asa si taveti pule rini sari ka lima ṉavulu puta
qaqahere boronizi, pude ta varihodae sari karua kukurudi, meke doṉo
guana keke nobinobi mo. 19 Beto asa si tavete pulei rini si karua nobinobi
tanisa Ipi Hopena. Keke si na kapu sipi kokoreo, sapu tava ziṉara, meke
keke pule si na kapu rumu, pude tana sada.

20 Beto asa, si va turu varibarani rini sari kaiqa huda barabara akesia
pude tanisa Ipi Hopena. 21 Hopeke ri na barabara si ka made mita
ululuna, meke onomo ṉavulu onomo sentimita labena, 22 meke hopeke
karua barabara hire si turu koari na vovoina siliva. 23 Taveti rini si ka
hiokona puta hopeke karua huda barabara tana kali mataona*. 24 Meke
ka made ṉavulu puta vovoina siliva si koa pa kaurudi ri hopeke karua
huda barabara. Karua huda barabara si varihodae meke sa hubidi si
turu pa karua vovoina siliva. 25 Meke taveti pule rini si ka hiokona puta
hopeke karua huda barabara pude tana kali gedena*sa Ipi Hopena. 26 Meke
ka made ṉavulu puta vovoina siliva, si koa pa kaurudi ri hopeke karua
barabara. 27 Meke pa mudina sa ipi pa kali lodu rimata, si taveti rini si
ka onomo hopeke karua huda barabara. 28 Tavete pulei rini karua hopeke
barabara huda, koari karua iiona pa mumudi. 29 Sari karua barabara huda
koari hopeke iiona sa Ipi Hopena, si ta varihodae varigara si arini meke
ta tuqe varigarae koa keke riṉi boronizi, panapeka meke kamo panaulu.
30 Gua asa, ke taveti rini si ka vesu sari doduru hopeke karua barabara
huda pa mudina sa Ipi Hopena, meke kaqu ka manege onomo sari doduru
vovoina siliva, karua vovoina pa kaurudi ri hopeke karua barabara huda.

31 Taveti rini sari na huda akesia, pude tana gaso, pude va niṉirai sari na
huda tuturu koari na barabara tana Ipi Hopena. Ka lima gaso si pude tuqe

* **36:23** Kali saoti. * **36:25** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

varigarani sari na barabara pa keke kalina, 32 meke ka lima pule si pude
tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina. Meke ka lima pule gaso,
pude tuqe varigarani sari na barabara pa mudina sa Ipi Hopena. 33 Sa
huda gaso pa kokorapadi rina barabara, si kamo la gua koari karua vina
betobeto barabara. 34 Vekoni riṉi qolo rini sari na barabara huda, meke
va lopoto lani sari na gaso koari na riṉi, meke pokoni kapu qolo sari na
barabara, meke sari na huda gaso.
35 Meke tavete nia poko lineni arilaena rini si keke goba poko, meke
pitini lozi bulu, pepolo meke ziṉara. Beto meke piti valani rini sari na
kineha mateana serubimi si asa. 36 Beto asa si va sigotia rini sa poko goba
koari na qaqahereana qolo saripu sotodi koari ka made dedegere huda
akesia sapu ta pokoe qolo meke saripu turudi koari ka made vovoina siliva.
37 Ego, koasa nuqunuquruana tanisa Ipi Hopena, si va sigoto nia poko goba
ta tavetena pa poko lineni arilaena, sapu ta pitie lozi bulu, pepolo, meke
ziṉara; meke piti nia vinasari tugo rini si asa. 38 Meke taveti tugo rini si ka
lima dedegere huda akesia sapu ta pokoe qolo, pude tanisa poko goba asa,
meke va sotoni qaqahere rini; meke taveti tugo ka lima vovoina boronizi,
pude tadi na dedegere arini.

37

Sa Tinavetena sa Bokese Vinariva Egoi (Ekisidasi 25:10-22)

1 Tavete nia huda akesia e Bezaleli sa Bokese Vinariva Egoi, ka keke
gogoto manege puta sentimita sa ginelena, ka onomo ṉavulu onomo
sentimita labena, onomo ṉavulu onomo sentimita ululuna. 2 Meke va
poko nia qolo sa pa korapana meke mudina, meke gua tugo doduru vari
likohaena. 3 Meke taveti sa ka made riṉi qolo palepalekeana; meke va
soto lani koari ka made nenena; karua riṉi koari karua kalina. 4 Meke
taveti sa sari na palepalekeana huda akesia, meke va pokoni qolo sa si
arini. 5 Meke va lopoto lani sa koari na riṉi, pa karua kalina sa bokese sari
na huda. 6 Meke tavetia pa qolo viana si keke tukutuku qolo viana, sapu
keke gogoto manege puta sentimita gelena, meke onomo ṉavulu onomo
sentimita labena. 7-8 Meke sekeseke va vurai sa sari karua serubimi koasa
tukutuku qolo, keke pa hopeke kalina; keke tini mo sa tukutuku meke sari
karua serubimi. 9 Meke sari karua serubimi si vari doṉo totoi meke sari
na tatapurudi si nobia sa tukutuku.

Sa Tevolo Bereti sapu Ta Poni La Koe Tamasa (Ekisidasi 25:23-30)

10 Meke tavete nia huda akesia e Bezaleli si keke tevolo, vesu ṉavulu
vesu sentimita gelena, made ṉavulu made sentimita labena, meke onomo
ṉavulu onomo sentimita ululuna. 11 Meke poko nia qolo viana sa sa tevolo
meke va moata nia qolo viana sa sa hukihukirina sapu pa vari likohaena sa
tevolo. 12 Meke tavetia sa si keke tokatoka sage pa hukihukirina sa tevolo.
Sa ululuna sa tokatoka sage si ka zuapa ṉavulu lima milimita, meke sa
hukihukirina panaulu koasa tokatoka sage si va moata nia qolo. 13 Meke
taveti sa ka made qolo riṉi palepalekeana, meke hopeke va sotoi sa koari
ka made iiona sa tevolo, vasina koa sari hopeke nenena. 14 Sari na riṉi si va
sotoi sa kapae koasa tokatoka sage pude tuqei sari na huda palepalekeana
tanisa tevolo. 15 Meke tavete ni sa sari karua palepalekeana huda akesia,
meke va poko ni qolo sekesekeana. 16 Beto asa si taveti sa sari na peleta,

kapa, zagi, na besini, pude tana naponapoana vaeni; tavete betoni sa pa qolo viana sari doduru hire.

Sa Tinavetena sa Tuturuana Zuke
(Ekisidasi 25:31-40)

17 Beto asa si tavete nia qolo viana sa si keke tuturuana zuke. Sekeseke hitehitea sa hubina meke dedegerena, meke tavete vurani sa si kaiqa kineha kapa havohavoro, guana vina sari, sari na havoro lopu ele pelaradi, meke na elodi, meke keke tini doduruna mo si arini. 18 Kaqu ka onomo limana sa tuturuana zuke; ka ṉeta pa karu kalina. 19 Hopeke koari ka onomo limana hire, si koadia sari ka ṉeta vinasari havoro, sapu doṉo guana kineha havoro olomodi, sapu koai elodi na havoro lopu ele pelaradi. 20 Meke koasa dedegerena sa tuturuana zuke, si koadia tugo sari ka made kapa, sapu doṉo guari na havoro huda olomodi kinehadi, sapu koai na havoro lopu ele pelaradi, meke na elodi. 21 Koanana si keke havoro lopu pelarana, panapeka koari ka ṉeta hopeke limadia. 22 Sari na limana, meke sari na havoro lopu ele pelaradi, meke sa tuturuana zuke si ta sekeseke meke ta tavete vura pa qolo viana. 23 Beto taveti sa ka zuapa zuke oela hitekedi, meke vekoi koasa tuturuana zuke, meke taveteni qolo viana sa sari na nepihina meke sari na vovoina. 24 Tavetia sa sa tuturuana zuke meke sari na tiṉitoṉa tanisa koari ka toloṉavulu lima kilo qolo viana.*

Tinavetena sa Hope Vina Uququana Humaṉa lea
(Ekisidasi 30:1-5)

25 Meke tavete nia huda akesia e Bezaleli si keke hope tana vina uququ humaṉa lea. Meke kekeṉoṉo puta gelena, meke labena, sapu made ṉavulu lima sentimita labena meke gelena, meke sia ṉavulu sentimita ululuna.* Meke taveti sa sari na kikihona pa hopeke iiona sapu keke mo koasa tinina. 26 Beto poko nia qolo sa batuna, sari ka made kalina, meke sari ka made kikihona sa hope. Beto asa si tavetia sa sa hukihukirina sapu ta pokoe qolo. 27 Meke taveti sa karua palepalekeana riṉi qolo, meke va sotoi pa kaurudi ri karua kalina sapu ta pokoe qolo, pude tuqei sari na huda palepalekeana. 28 Beto asa si taveteni huda akesia sa sari na palepalekeana, meke pokoni qolo tugo sa.

Ta Tavete sa Oela Tana Vina Madi meke sa Oto Huda Humaṉa Lea

29 Beto asa si tavetia sa sa oela tana vina madi, meke sa oto huda humaṉa lea.*

38

Tavetia Rini sa Hope Vina Vukivukihi Uququana
(Ekisidasi 27:1-8)

1 Meke beto asa si tavete nia huda akesia e Bezaleli si keke hope vukivukihi uququana sapu kekeṉoṉo puta sari ginelena meke linabena. Meke karua gogoto hiokona puta sentimita gelena meke labena, meke keke gogoto toloṉavulu puta sentimita ululuna.* 2 Meke taveti sa si ka made kikiho koari ka made iiona sa hope. Sari na kikiho meke sa hope si ta tavetae keke tini meke pokoni boronizi sa. 3 Meke taveteni boronizi sa sari doduru tiṉitoṉa pu kaqu ta tavete ni pa tinavete vina vukivukihi: sapu sari na raro boronizi pude oki pani sari na eba, sari na besini boronizi

* **37:24** Ka zuapa ṉavulu lima paoni mamata qolo. * **37:25** Keke kiubiti gelena meke labena. Meke karua kiubiti ululuna. * **37:29** Ekd 30:22-38 * **38:1** 7.5 piti gelena meke labena meke 4.5 piti ululuna.

pude tana sisiruana ehara, sari na poka ililiriana masa, meke sari na raro
boronizi pude tana nika. 4 Beto asa si tavetia sa si keke hatara lopalopa
boronizi voivoina eba suludi, meke veko la nia sa tiṉitoṉa lopalopa pa
korapana sa hope uququana, pude koa pa kokorapana sa hope, 5 meke va
soto nia sa ka made riṉi boronizi, koari hopeke iiona sa hatara. 6 Beto si
taveti sa sari na palepalekeana huda akesia, meke pokoni boronizi. 7 Meke
tava lopoto koari na riṉi sari na palepalekeana, pude koa varikali koari
karu kalina sa hope, totoso ta paleke si asa. Meke taveteni labete labedi sa
sa hope, meke kokobana sa korapana sa hope.

Tavetia Sa sa Besini Boronizi Nomana (Ekisidasi 30:18)

8 Meke tavetia sa si keke besini boronizi nomana meke gua tugo sa
tuturuanana koari na tiroana ta tavetae boronizi tadi na barikaleqe saripu
tavetavetedi koasa nuqunuquruana la koasa Ipi Hopena.

Sa Tinavetena sa Gobana sa Ipi te Zihova (Ekisidasi 27:9-19)

9 Beto asa si tavetia sa si keke gobagoba poko lineni arilaena pu vari
likohaena sa Ipi Hopena te Zihova. Sa kali matao* si made ṉavulu made
mita gelena, 10 meke ka hiokona puta sari na barabara boronizi, saripu
turudi koari ka hiokona puta vovoina boronizi, meke sari na qaqahereana
pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba si ta tavetae
siliva. 11 Meke tavete kekeṉoṉo puta gua nia tugo sa sa gobagoba poko pa
kali gede*.

12 Pa kali lodu rimata si koa nana sa gobagoba poko sapu ka hiokona
rua mita labena*, meke ka manege puta sari na barabara, pa hopeke dia
vovoina boronizi, meke sari na qaqahereana pa hopeke barabara meke
sa gaso vasina tava sigoto sa goba si ta tavetae siliva. 13 Sa gobagoba
poko koasa nuqunuquruana pa kali gasa rimata, si ka hiokona rua mita
labena*. 14-15 Sa gobagoba poko koari hopeke kalina sa nuqunuquruana, si
onomo mita meke onomo ṉavulu sentimita*; meke ka ṉeta sari barabara
boronizi meke hopeke dia vovoina boronizi. 16 Sari doduru gobagoba poko
saripu vari likohae nia sa vasina tanisa Ipi Hopena, si ta tavetae na poko
lineni arilaena beto. 17 Sari doduru vovoina barabara pa vari likohaena
sa gobagoba poko, si ta tavetae boronizi, meke sari na qaqahereana pa
hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba meke sari na
nobidi ri na batudi ri na barabara, si ta tavetae siliva. Meke vari hodae
sari na barabara koari na gaso siliva.

18 Meke sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana si ta tavetae poko lineni
arilaena, sapu ta pitie lozi vulu bulu, pepolo, meke ziṉara; meke piti nia
vinasari tugo sa si asa. Meke ka sia mita gelena meke karua mita ululuna,
kekeṉoṉo gua sari doduru poko goba. 19 Meke sari na qaqahereana pa
hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba meke sari na
nobidi ri na batudi ri na barabara si ta tavetae siliva. 20 Meke sari na tupili
tanisa Ipi Hopena meke sa gobagoba poko pa vari likohaena si ta tavetae
pa boronizi.

Sari na Likakalae Arilaedi saripu Ta Tavetavetae koasa Ipi Hopena

---

* **38:9** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata. * **38:11** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata
* **38:12** 25 iadi labena. * **38:13** 25 iadi labena. * **38:14-15** 7 1/2 iadi.

21 Hire sari na likakalae arilaedi saripu tavetaveteni rini koasa Ipi
Hopena, vasina pu ta kopue sari ka manege puta tinarae saripu ta kubere
koari karua patu labelabe. Garununi Mosese koarini, pude kubere goreni
sari na tiṉitoṉa arilaedi, ke kubere goreni ri na tie pa butubutu Livae,
saripu ta totolie pa tinuraṉa te Itamara, tuna Eroni sapu sa hiama.
22 Doduru tiṉitoṉa saripu garununi e Zihova koe Mosese si tavete betoi
e Bezaleli, sa tuna koreo e Uri sapu sa tuna e Huri sapu keke tie pa
butubutu Ziuda. 23 Se Oholiabi sa nana tie varitokae, sapu na tuna koreo e
Ahisamaka, koasa butubutu te Dani, si na tie bokabokana pa tinavete patu
arilaedi, na tinavete pitipiti poko lineni arilaedi, meke pitipiti lozi vulu
bulu, pepolo, meke ziṉara si asa.
24 Sari doduru qolo saripu ele tava madidi koe Zihova, pude tana Ipi
Hopena, si keke tina kilo mamatadi. Asa sa pada koasa padapadana hopena
tadi na hiama. 25 Sari na siliva saripu ta vala koe Zihova totoso ta nae
sari na tie, si ṉeta tina made gogoto toloṉavulu puta kilo mamatana. Asa
sa pada koasa padapadana hopena tadi na hiama.* 26 Asa sa padana, sa
sinokuna, sapu ta tabara koari doduru tie pu somana koasa ninae. Hopeke
arini si tabaria, sapu gua ta hivae pude tabaria rini sa hinerena sa dia tinoa.
Sa padana pa doduruna koasa padapadana hopena tadi na hiama. Ari ka
onomo gogoto ṉeta tina meke lima gogoto lima ṉavulu puta tie, saripu ka
hiokona vuahenidi babe hola, si somana koasa ninae.* 27 Koari na siliva,
ka ṉeta tina made gogoto kilo, si tavetavete ni rini koari ka keke gogoto
vovoina barabara meke koasa poko goba tanisa Ipi Hopena; ka toloṉavulu
made kilo pa hopeke vovoina barabara. 28 Meke toloṉavulu puta kilo siliva,
si tavete nia rini koari na gaso siliva, sari na qaqahereana, meke sari na
nobidi ri na batudi ri na barabara. 29 Sa boronizi sapu ta vala koe Zihova si
ka karua tina made gogoto hiokona lima kilo mamatana. 30 Sa boronizi hie
si taveteni vovoina tana nuqunuquruana koasa Ipi Hopena te Zihova, meke
sa hope boronizi tana vina vukivukihi, meke sa hatara lopalopa boronizi
meke sari doduru tiṉitoṉa saripu ta tavetae koasa hope, 31 meke sari na
vovoidi rina barabara boronizi na tupili tanisa Ipi Hopena, meke tanisa
gobagoba poko vari likohaena sa meke sa nuqunuquruana kekenu koa sa
gobagoba poko asa.

39

Tinavetedi ri na Poko tadi na Hiama (Ekisidasi 28:1-14)

1 Pitini lozi vulu bulu, pepolo, na ziṉara rini sari na poko tadi na hiama.
Ta pokoe sari na poko hire totoso taveti rini sari na dia tinavete pa korapa
Ipi Hopena. Gua puta tugo sapu tozia e Zihova koe Mosese, si tavete
guni tugo rini sari na poko hiama te Eroni. 2 Pitipitini ri na tie sari na
lozi qolo, bulu, pepolo, ziṉara, koasa lineni arilaena sapu sa poko tanisa
hiama. 3 Beto asa si muzara va manivisi gunia na poko rini sa qolo; meke
resi va gelegele, meke tavete gunia na lozi sa qolo pa vari korapana sari
na lozi vulu bulu, pepolo, meke ziṉara rini. 4 Meke taveti rini si karua
soqosoqoana pa avarana sa poko, meke va sotoi koari karua hukihukirina,
pude tana va nabunabuana. 5 Sa poko dokoho arilaena sapu ta pitie vina
sari kekeṉoṉo gua tugo asa koasa poko hiama, si tava soto la koasa poko
tana hiama hie, gua tugo sapu ele tozi nia e Zihova koe Mosese pude tavetia.
6 Meke va namani karua patu arilaedi sapu ta pozae onikisi si arini, meke

* **38:25** Ekd 30:11-16 * **38:26** Mt 17:24

va sotoi koari karua sosotoana qolo, pude tuqei sari na patu; meke kuberi rini sari na pozadi ri ka manege rua tuna koreo Zekopi. 7 Meke vekoi rini pa avarana, koari karua sosotoanana sa poko hiama pude na vina balabaladi ri ka manege rua butubutu Izireli, gua puta tugo asa sapu tozia e Zihova koe Mosese pude tavetia.

Sa Tinavetena sa Poko Raqaraqa (Ekisidasi 28:15-30)

8 Meke tavetia rini sa poko raqaraqa tanisa hiama sapu kekeṉoṉo gua tugo sa pinitina sa vinasari koasa poko lineni arilaena tanisa poko hiama sapu ta piti pa lozi qolo, bulu, pepolo, meke ziṉara. 9 Tomorua, keke pidoko gelena, meke keke pidoko tugo labena si asa. 10 Meke veko nia ka made tokele patu marilaedi sa poko raqaraqa. Koasa tokele kekenu si vekoa rini si keke patu sapu ziṉara guana qelasi sapu ta pozae rubi, keke patu sapu meava guana hakua saganana sapu ta pozae topazi, meke keke patu sapu guana pepeso ziṉara sapu ta pozae qaraneti. 11 Meke koasa tokele vina rua si na patu sapu buma guana elo huda sapu ta pozae emerolo, keke patu sapu buma guana lamana peava sapu ta pozae sapira, meke keke patu sapu ta pozae daemani. 12 Koasa tokele vina ṉeta si na patu buma gua sa kopi pa sagauru pa rane sapu gona rimata sapu ta pozae turakoisi, meke keke patu pepolo sapu ta pozae aqate, meke keke patu pepolo guana vua leqata sapu ta pozae ametiseti; 13 meke koasa tokele vina made, si keke patu buma guana elo kinu sapu ta pozae beriolo, keke patu ziṉara sapu ta pozae karaneliani, meke keke patu ṉedala guana qelasi viana sapu ta pozae Zasipa. Meke vekoni rini koari na sosotoana qolo sari na patu arini. 14 Koari hopeke patu hire, si ta kubere keke pozadi koari hopeke tuna koreo e Zekopi, pude keke pozapoza butubutu Izireli pa hopeke patu. 15 Meke koasa poko raqaraqa, si taveti rini karua seni qolo hinokara, sapu nokinokie guana aroso pude sigoto. 16 Beto meke taveti pule rini karua riṉi qolo, meke vari sotoni pa hukihukiri avara panaulu koasa poko tana raqaraqa, 17 Beto asa si vari soto va ṉirani sari karua seni qolo koari karua riṉi, 18 meke vari sotoni sari karua seni qolo hire koari karua sosotoanana sa poko hiama vasina tava soto sari karua patu onikisi pa avarana. 19 Beto meke taveti rini karua riṉi qolo, meke soto lani koasa hukihukirina gore sa poko raqaraqa. 20 Meke taveti pule rini si karua riṉi qolo, meke va soto la ni pa kenuna sa poko hiama tata koasa poko dokoho. 21 Sari na riṉi tanisa poko raqaraqa si ta pusie va nabu koari na riṉi tata koasa poko dokoho pa kenuna sa poko tana hiama koari karua aroso bulu, pude kapae va leana koasa raqaraqa meke lopu kepuhu taloa koasa poko hiama, kekeṉoṉo gua sapu ele tozi nia Zihova se Mosese.

Ta Tavete sari Kaiqa Poko Hiama Pule (Ekisidasi 28:31-43)

22 Sa poko gele sapu koa kaurae koasa poko kukuru, si ta tavetae poko bulu mo. 23 Koaia keke lopa, pude tanisa ruana si asa, meke sa lopa tanisa rua hie si ta piti vari likohae, pude va ṉiṉira ia meke lopu kaqu boka rikata si asa. 24-26 Koasa doduru vari likohaena sa hubina sa poko, si veko nia rini guana vua huda pomeqaraneti, sapu bulu, pepolo, meke ziṉara meke hopeke belo qolo pa varikorapadi, kekeṉoṉo gua sapu tozi nia Zihova se Mosese. 27 Meke taveti rini sari na poko keoro doduru, te Eroni meke sari na tuna koreo, 28 meke sari na toropae hiama, meke sa pusi batu tadi na tuna koreo e Eroni meke te Eroni, meke taveti rini sari na dia poko korapae,

meke pitini vinasari koasa poko lineni arilaena. 29 Meke piti nia vinasari
tugo rini sa poko dokoho koasa poko lineni arilaena koari na lozi vulu bulu,
pepolo, meke ziṉara, gua tugo sapu ele tozi nia Zihova koe Mosese. 30 Meke
tavetia rini si keke tiṉitoṉa qolo viana sapu doṉo lea, meke kuberia rini
pa korapana sa zinama hie, “Ele Tava madi koe Zihova,” gua. 31 Meke pusi
nia rini pa kenuna sa toropae batu tanisa hiama koasa keke aroso bulu,
gua sapu ele tozi nia Zihova koe Mosese.

Sa Vina Hokotona sa Tinavete (Ekisidasi 35:10-19)

32 Beto asa sari doduru tinavete koasa Ipi Hopena te Zihova si hokoto
beto. Ele tavete betoi ri na tie Izireli sari doduru gua pu tozi e Zihova
koe Mosese pude taveti. 33 Meke paleke la nia rini koe Mosese sa Ipi
Hopena, meke sari doduru tiṉitoṉa tanisa: sari na qaqahere, sari na huda
barabara, sari na huda tana pilipilivarata, sari na dedegere huda, sari na
dia vovoina dedegere, 34 sari karua nobinobi tanisa Ipi Hopena, sapu sa
kapu sipi kokoreo, sapu tava ziṉara, meke sa kapu rumu, meke sa poko
goba pa vari korapana sa lose hopena pa hopena meke sa lose hopena;
35 sa Bokese Vinariva Egoi, sapu koa ia rina patu labelabe, sari na huda
palepalekeana, meke sa tukutukuna; 36 sa tevolo meke sari doduru tiṉitoṉa
tanisa, meke sa bereti madina sapu ta valana koe Tamasa; 37 sa tuturuana
zuke sapu ta tavetae qolo viana, sari na zukena, meke sari doduru tiṉitoṉa
pude tavetavete ni, meke sari na oela tadi na zuke; 38 sa hope sapu ta
tavetae qolo, meke sa oela tana vina madi, sa oto huda humaṉa lea tana
vina uququ, sa poko goba tana nuqunuquruana la koasa Ipi Hopena; 39 sa
hope boronizi meke sa hatarana, sari na huda palepalekeana, meke sari
doduru tiṉitoṉa pude tavetavete ni koasa; sa besini boronizi nomana meke
sa nana tuturuana; 40 sari na gobagoba poko lineni pu vari likohae nia sa
vasina tanisa Ipi Hopena, sari na barabara boronizi, meke sari na vovoina
boronizi; sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana koasa sa gobagoba poko
lineni, meke sari na aroso pusipusiana; sari na tupili tanisa Ipi Hopena
meke sari doduru tiṉitoṉa tavetaveteana tanisa Ipi Hopena; 41 meke sari
na poko arileadi tadi na hiama pude va sagei rini totoso nuquru rini pa
Lose Hopena; meke sari na poko madidi tadi Eroni meke sari na tuna koreo.
42 Meke va hokoto betoi ri na tie Izireli sari doduru tinavete, gua puta tugo
sapu tozi nia e Zihova koe Mosese pude taveti. 43 Meke la doṉo viliti betoi
Mosese sari doduru tinavete, meke dogori sa sapu gua puta tugo asa sapu
tozi nia e Zihova koasa pude taveti. Ke va madi Mosese si arini.

40

Sa Vina Turuna meke sa Vina Madina sa Ipi Hopena te Zihova

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Koasa rane vinakeke koasa
sidara kekenu, si mamu va turua sa Ipi Hopena sapu koa ia e Zihova vasina
sapu kaqu tutuvu gamu Sa. 3 Mamu vekoa pa korapana sa Ipi Hopena sa
Bokese Vinariva Egoi, sapu koa ia ri ka manege puta tinarae, mamu vekoa
si keke poko goba pa kenuna sa. 4 Mamu paleke nuquru nia sa tevolo
bereti meke sari na likakalae tana vinariponi napo na bereti, meke mamu
paleke nuquru nia tugo sa tuturuana zuke, mamu va turui koasa sari na
zuke. 5 Mamu vekoa sa hope qolo tana vina uququ humaṉa lea pa kenuna
sa Bokese Vinariva Egoi, beto mamu va sigotia sa poko goba pa vasina
nuqunuquruana tanisa Ipi Hopena. 6 Mamu la vekoa pa kenuna sa Ipi
Hopena sa hope vina vukivukihi va uququana. 7 Mamu la vekoa sa besini

boronizi nomana pa vari korapana sa Ipi Hopena meke sa hope, mamu va siṉi nia kolo. 8 Va turu sagea sa gobagoba poko lineni arilaena pa vari likohaena sa Ipi Hopena, mamu va sigotia sa poko goba pa nuqunuquruana sa gobagoba poko.
9 Beto mamu va madi nia oela hopena tana vina madi sa ipi, meke sari doduru tiṉitoṉa tanisa, pude kaqu hopedi. 10 Beto asa, si mamu va madi nia oela tana vina madi sa hope vina vukivukihi va uququana meke sari doduru tiṉitoṉana pude kaqu tava hope sisigiti si asa. 11 Meke gua tugo, mamu va madia sa besini boronizi nomana meke sa tuturuanana.
12 Beto asa mamu turaṉa mae nia se Eroni meke sari na tuna koreo pa sasadana sa Ipi Hopena, mamu huve va via i pude va madi. 13 Mamu va sageni koe Eroni sari na poko hiama, mamu va madi nia oela batuna, pude mani nabulu Nau pa tinavete tana hiama. 14 Mamu turaṉa maeni sari na tuna koreo, meke va sageni poko hiama. 15 Beto, mamu va madi ni oela tana vina madi batudi, kekeṉoṉo gua tugo sapu va madi nia oela goi sa tamadia pude madi nabulu Nau pa tinavete tana hiama. Sa vina madidi oela pa batu hie si pude vata evaṉae ni na tuti hiama koari na sinage ninae rane ka rane.”
16 Meke tavete betoi Mosese sari doduru tiṉitoṉa saripu tozi nia Zihova pude taveti. 17 Ke pa rane vina keke koasa sidara kekenu, pa vuaheni vina rua, pa mudina sipu taluarae rini pa popoa Izipi, si tava turu sa Ipi Hopena te Zihova. 18 Va haboti Mosese sari na vovoina, meke va turui sari na barabara, meke varihodaeni koari na huda pilipilivarata, meke tava turu sage sari na dedegere pude tavetia. 19 Meke repahia sa sa poko lineni arilaedi koasa Ipi Hopena meke repahia tugo sa nobinobiana pa batuna sa Ipi Hopena gua puta tugo sapu ele tozi nia e Zihova koasa pude tavetia. 20 Meke tiqe vagi sa sari karua patu labelabe, meke voi lani sa pa korapa Bokese Vinariva Egoi. Meke va lopoto lani sa sari na huda palepalekeana koari na riṉina sa bokese, meke vekoa sa sa tukutukuna koasa. 21 Beto asa, si vekoa sa sa Bokese Vinariva Egoi pa korapa Ipi Hopena, meke va sigotia sa sa poko goba, pude va paeria sa bokese hopena, gua puta tugo sapu ele tozi nia e Zihova koasa.
22 Beto meke va turua sa sa tevolo pa korapa Ipi Hopena pa kali gede*, pa sadana sa poko goba pa korapana sa ipi. 23 Meke vekoi sa sari na bereti sapu poni nia rini koe Zihova vasina, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. 24 Meke la vekoa sa pa korapa Ipi Hopena sa tuturuana zuke pa kali mataona*. Sa zuke meke sa tevolo pa karu kalina. 25 Meke va katui sa vasina pa kenuna e Zihova sari na zuke gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. 26 Beto asa si la vekoa sa pa korapa Ipi sa hope qolo, pa kenuna sa poko goba, 27 meke va uqua sa sa oto huda humaṉa lea koasa, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. 28 Meke va sigotia sa sa poko goba pa sasada nuqunuquruana tana Ipi Hopena. 29 Meke pa kenuna sa poko goba vasina, si vekoa sa sa hope vina vukivukihi va uququana, meke va vukivukihini sa koasa sari na kurukuru meke va uqui sa sari na vinariponi huiti, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. 30 Meke sa besini boronizi nomana si vekoa sa pa vari korapana sa ipi meke sa hope, meke va siṉi nia kolo sa. 31 Mosese, Eroni meke sari na tuna Eroni si ṉuzapi sari limadi na nenedi vasina, 32 totoso nuquru la ri pa korapa Ipi Hopena, babe ene tata koasa hope gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koe Mosese pude taveti. 33 Beto asa si va turu sagea Mosese sa gobagoba poko pa vari

* **40:22** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata. * **40:24** Kali saoti.

likohaena sa Ipi Hopena meke sa hope, meke va sigotia sa sa poko goba pa sasada nuqunuquruana tana gobagoba poko. Meke hokoto beto sari doduru tinavete.

Meke Nobi Tamunia na Lei sa Ipi Hopena te Zihova (Ninaedi rina Tinoni 9:15-23)

34 Beto asa si nobi tamunia na lei sa Ipi Hopena meke n̲edala vura mae
se Zihova pa korapana sa Ipi,* 35 ke lopu boka nuquru la koasa Ipi Hopena
se Mosese. 36 Meke sipu sage taloa sa lei koasa Ipi Hopena si boka rizu taloa
sari na tie Izireli pa keke vasina. 37 Ba pa totoso sapu koa sa lei vasina, si
lopu boka rizu si arini. 38 Koari doduru vuaheni saripu ta turan̲a sari na
tie Izireli pa korapa qega si dogoria rini sa lei te Zihova pa batuna sa Ipi
Hopena pana rane, meke na nika toana pa batuna sa ipi pana bon̲i.

* **40:34** 1 Ban̲ 8:10-11; Ais 6:4; Izk 43:4-5; Rev 15:8

LIVITIKASI
Sa Vinabakala

Sa Buka Livitikasi sina guguadi sari na tinarae te Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Izireli saripu tozi lani Sa koe Mosese. Sa pozapoza papakana sa buka hie si Livitikasi. Gua meke ta pozae Livitikasi sa buka hie, sina koasa buka hie si ta tozi vurae pa korapana sari na guguadi sari na tinarae meke sari na tinavete arilaedi sapu ta garunu ni rina hiama pude taveti. Gilania gita sapu sari na hiama hire si na tie Izireli meke vura maedi pa butubutu Livae. Ke sa pozapoza papakana sapu ta poza nia sa buka hie si poza luli koasa pozana sa butubutu Livae.

Koasa buka tugo hie si ta kubere sari na tinarae guguadi sari na hahanana vinahesi, pude kaqu via na loketoṉa bonidi sari na tie hire pa dinoṉo te Tamasa, meke gua tugo sari na vinahesi nomanomadi koari na totoso arilaedi. Tozi vura nia tugo sa buka hie, guguadi sari na kurukuru sapu lopu kaqu pada pude ta hena, meke gua tugo sari na kinopudi sari na habahuala, meke sari na pepeso sapu kopu ni rina tie Izireli. Sari na tinarae hire si valani Tamasa koari na tie soti tanisa sina tataru holani Sa, pude kaqu toa nia rini si keke tinoa via meke tata mae koa Sa.

Sa guguana sa zinama “Hopena” si tava bakala valeana koasa buka hie. Hoke madi sari na hiama pa totoso taveti rini sari na tinavete sapu tozini e Zihova. Kaiqa tiṉitoṉa sapu tozi e Zihova pude taveti si votikaedi hola koari na tie pu koa pa vari likohaedi.

Kaiqa tiṉitoṉa pu ta garunu ni rina tie meke taveti rini pude kopu nia sa tinoa ṉoṉo na gilae pa kenuna e Zihova. Kaiqa tinavete pu tozi Sa sina guguadi rina pepeso, sina Nana e Zihova sari doduru likakalae. Kaiqa tinavete si ta garunu ni rini, sina vina vukivukihi pude tava madi pude na vinulasadi rina sinea tadirini. Kaiqa tinavete pule sapu garunu ni Sa pude taveti rini si na vina lavatana sa pozana e Zihova ululuna. Ke sa ginarunu sapu kaqu votikaedi si arini koari na votiki tie, si pude va gilanani gita sa tinoa madina sapu ta hivae koa gita pude soto va nabu si gita koasa Tamasa Hopena.

Tata pa vina betona sa buka hie, si tozi nia e Zihova se Mosese sa siraṉa gua pude kaqu va tabea rini si Asa, meke kaqu manani Sa. Ba tozi nia tugo Sa se Mosese sapu be guana hakohako nia rini pude va tabea si Asa, si kaqu va kilasi Sa si arini. Kaqu tavetia Sa sapu gua asa sina ele koa nana sa vina tatara pa varikorapadi rini meke Zihova. Kekenu si tavetia Sa sa vina tatara ṉiṉirana koe Ebarahami, meke kamahire si tavetia Sa sa vinariva egoi koe Mosese meke koari na tie sapu turaṉa vurani Sa pa Izipi. Soku sari na zinama na vivinei koasa Buka hie si ta zamae tugo pa Kinubekubere Hope Vaqura. Keke zinama sapu ta gilana va leana koari soku tie si koa pa Hinia 19 vesi 18 Asa sa zinama sapu hoke zamazama nia e Zisu soku totoso. Meke guahe sa zinama asa, “Mamu tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si goi, sina arau se Zihova.” Sa buka hie tugo si boka tokani gita pude tumae nia sa vina tumatumae te Tamasa koasa Leta koari na Tie Hiburu koasa Kinubekubere Hope Vaqura.

Sa beka kote balabala guni ni gamu sari na tinarae tadi na tie Livae pa rane ṉinoroi? Soku hola sari na tinarae hire si garo meke pada koari na tie Izireli pukerane. Ba pa rane ṉinoroi si kaqu tiro viliviliti valeani gita meke dogori sapu nasa sari na binalabala arilaedi si koa koari na tinarae hire. Keke vinakalalasa si guahe: sari na tinarae pa guguadi rina dia pepeso si

va dogoro ni gita sapu sari doduru pepeso si te Tamasa meke arilaedi hola meke kaqu ta kopue valeana si arini. Keke vinakalalasa pule si guahe: sari na tinaraedi sari na vinukivukihi si va dogoro nia sapu sari na tie Izireli si ta hivae pude via na madidi pa dinoṉo te Tamasa. Kaqu kekeṉoṉo gua tugo si gita pa nada tinoa pa dinoṉo te Tamasa. Be guana lopu toṉoto sari nada tinoa, si kaqu tata mae koe Tamasa, meke tepa ia sa tinaleosaedi rina nada sinea. Pude gita si kaqu koa madi si gita, sina Tamasa si hopena meke madina. (Hinia 19:2)

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sari na hopehopeke tinarae pa vina vukivukihi. Hinia 1:1 kamo hinia 7:38
Sa hahanana vina madidi sari na hiama. Hinia 8:1-36
Sa vinukivukihi kekenu tanisa ṉati hiama kenukenue. Hinia 9:1-24
Mate sari karua tuna e Eroni sa ṉati hiama kenukenue. Hinia 10:1-20
Sari na likakalae viadi meke bonidi pa dinogodogorae te Tamasa. Hinia 11:1 kamo hinia 15:33
Na Rane Tinaleosae na Vinulasadi rina sinea tadi na tinoni te Tamasa. Hinia 16:1-34
Sari na tinarae pa tinoa toṉoto tadi na tie Izireli. Hinia 17:1 kamo hinia 20:27
Sari na tinarae tadi na hiama. Hinia 21:1 kamo hinia 22:33
Sari na rane na totoso madidi. Hinia 23:1-44
Kaiqa tinaraena sa Ipi Hopena. Hinia 24:1-9
Sari na tinaraena be keke tie si zama va kaleania sa pozana e Zihova. Hinia 24:10-23
Sa tinaraena sa Vuaheni Rane Sabati meke sa Vuaheni Vina lima ṉavulu. Hinia 25:1-55
Sari na minana meke na vina kilasa. Hinia 26:1-46
Sari na tinarae guguadi sari na vina tatara. Hinia 27:1-34

Vina Vukivukihi Uququ

1 Titiokia e Zihova se Mosese, meke zama ia Sa pa Ipi Hopena te Zihova,
meke valani Sa koasa sari na vinarilulidi ri na tinarae, 2 pude kopuni ri na
tinoni Izireli, totoso taveti rini sari na dia vina vukivukihi.

Pana paleke la nia sa tie si keke kurukuru ṉame pude tana vina
vukivukihi, si mani vizatia keke koari nana bulumakao, babe keke koari
nana sipi, babe na qoti. 3 Be keke koari nana bulumakao si vala nia sa
pude tana va uququ, si kaqu vala nia sa si keke bulumakao kokoreo sapu
loke ari kisakisana pa tinina; kaqu la vekoa sa si asa pa sasadana sa ipi
pa kenuna e Zihova, pude qetu nia e Zihova si asa. 4 Kaqu va opoa sa tie
pa batuna sa kurukuru ṉame sa limana, meke kaqu ta qetue si asa, guana
vina vukivukihi pude vulasa pani sari nana sinea. 5 Sa bulumakao kokoreo
si kaqu va matea sa vasina, meke sari na hiama tanisa butubutu te Eroni
si kaqu paleke la nia sa ehara koe Zihova meke kaqu siburu la nia koari ka
made kalikalina sa hope vina vukivukihiana sapu koa tata pa sasadana sa
ipi. 6 Beto hoi si kaqu kapua sa sa kurukuru, meke tiqe magumagua, 7 meke
kaqu vekoveko va toṉoti ri na hiama sari na huda pa hope meke va katua
sa nika. 8 Meke kaqu va hakei rini pa nika sari na minagumagu kurukuru,
sa batu, meke sa deana. 9 Kaqu ṉuzapa va via ia sa korapana, meke sari na
nenena, meke sa hiama si kaqu va uqu betoa sa vina vukivukihi pa hope.
Na vina vukivukihi uququ si asa. Sa hibina sa vina vukivukihi hie si ta
qetue koe Zihova.

10 Pana vala nia keke tie si keke nana sipi babe na qoti, si kaqu na kokoreo
sapu loke ari kisakisana pa tinina si asa. 11 Pa kali gede* koasa hope pa
kenuna e Zihova si kaqu va matea sa si asa, meke kaqu siburu nia ri na
hiama sa eharana koari ka made kalina sa hope. 12 Sipu beto magumagua
sa tie si asa, si kaqu va hakei sa hiama pa nika sari doduru kukurudi pu
ele ta magudi, gua tugo sa batu meke sa deana. 13 Meke kaqu ṉuzapa va
viaia sa korapana, meke sari na nenena, meke kaqu la va vukivukihi nia
sa hiama koe Zihova, meke kaqu va uqu betoi sa sari doduru pa hope. Na
vina vukivukihi uququ si asa meke sa hibina sa vina vukivukihi hie si ta
qetue koe Zihova.
14 Be guana vala kurukuru tapuru si keke tie pude na nana vina
vukivukihi va uququ si kaqu keke kukuva babe na baruku. 15 Kaqu paleke
la nia sa hiama pa hope si asa, liloho dopasia sa ruana, meke sulua sa
batuna pa hope. Meke sari na eharana si kaqu va totolo vura lani sa pa
kalina sa hope. 16 Kaqu magu pania sa sa epepatana sapu koa pa ruana
meke oki pania pa kali gasa rimata koasa hope, vasina koa sari na eba.
17 Kaqu taṉinia sa tatapuruna meke daku ravaṉia sa tinina, ba lopu daku
dopasi sari na tatapuruna, beto meke tiqe va uququa pa hope. Na vina
vukivukihi va uququ si asa, meke sa hibina sa vina vukivukihi hie si ta
qetue koe Zihova.

2

Sari na Vinariponi Vina Uququ Huiti

1 Pana vala vinariponi huiti[d] koe Zihova si keke tie, kekenu si kaqu
muzara va memehia sa sa huiti pude ta evaṉae na palava. Kaqu titisi vala
nia oela olive meke taburu la nia sa oto huda humaṉa lea, 2 meke kaqu
paleke la nia si keke sinara lima siṉina koari na hiama tanisa butubutu te
Eroni, meke kaqu va uqui rini pa hope pude na vina gilagilana sapu ele
ta vala beto si arini koe Zihova. Sa tivusuna sa vinariponi huiti hie si ta
qetue koe Zihova. 3 Sa kukuruna sa vinariponi huiti koa holana si tadi na
hiama, tava hope hola si asa sina ta vagina koari na vinariponi ginani pu
ta vala koe Zihova pa nika.
4 Be na bereti ta kinana pa keke motumotuana, si kaqu loke isitina si
asa. Kaqu na palava ta muzara va memehena sapu ta henie oela olive,
babe bisikiti manivisidi pu ta ṉuzapae oela olive si arini.
5 Be na vinariponi palava si ta kina koa keke peleta aeana labelabe, si
kaqu ta tavete koasa palava memehena sapu henia oela olive si asa, meke
loke isitina. 6 Mamu va umumia sa bereti asa, mamu zoropo nia oela pana
vala nia goi sa vinariponi asa.
7 Be na bereti ta kinana koa keke vovoina bobolokuhae, sa vinariponi
asa, si kaqu ta tavete pa palava memehena meke na oela olive si asa. 8 Mu
paleke la nia sa vinariponi hie koe Zihova, mamu la vala nia koasa hiama,
meke asa kaqu paleke la nia pa hope si asa. 9 Sa kukuruna si kaqu ta hena
koasa hiama pude na vina balabalana sa vinariponi sapu ta vala beto koe
Zihova, meke kaqu va uqua sa koasa hope. Sa hibina sa vinariponi ginani
asa si ta qetue koe Zihova. 10 Sari na vinariponi bereti sapu koa hola si
tadi na hiama, tava hope hola si arini, sina ele ta vagi koasa ginani sapu
ta vala koe Zihova.

---

* **1:11** Sa Ipi Hopena si tia la pa kali gasa rimata meke sa hope si pa kenuna sa sasadana sa ipi. Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

11 Loke vinariponi palava sapu ta vala koe Zihova si kaqu ta henie isiti;
namu loke isiti[d] na zipale si kaqu heni nia gamu koasa ginani sapu kaqu
vala nia gamu koe Zihova. 12 Sa vinariponi tana vua kekenu sapu paketia
gamu koari hopeke vuaheni si kaqu heni nia isiti na zipale, meke ta paleke
la koe Zihova, ba lopu kaqu tava uqu si asa koasa hope pude humaṉa lea
variva qetu koe Zihova. 13 Veko ni soloti sari doduru vinariponi huiti sina
sa soloti si na vina gilagilana sa vinariva egoi pa vari korapamu goi meke sa
Tamasa. 14 Totoso ta paleke la koe Zihova sari na huiti tana vua kekenu, si
kaqu valani goi sari na kiko huiti ta kinadi meke tava umumudi. 15 Mamu
vala nia sa oela olive meke oto huda humaṉa lea koa Sa. Keke vinariponi
huiti si asa. 16 Sa hiama si kaqu va uqua, kukuruna sa huiti asa, pu koa ia
na oela meke na oto huda humaṉa lea, pude guana keke vina balabalana
sa vinariponi huiti sapu ta vala koe Zihova.

3

Sa Vina Vukivukihi Hinenahena Binaere

1 Be keke tie vala nia si keke nana bulumakao pude na vina vukivukihi
hinenahena binaere, be kokoreo babe na mamaqota ba namu loke ari
kisakisana si asa. 2 Kaqu va opo nia limana sa tie sa batuna sa kurukuru
meke va matea pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna Zihova. Meke
sari na hiama pa butubutu te Eroni si kaqu siburu ni eharana sa vina
vukivukihi koari ka made kalina sa hope. 3 Meke kaqu va uququ i rini sari
doduru deana pa korapana sa vina vukivukihi koasa hope, 4 sari karua
leleqatana meke sari na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna sa bero
sapu leanana hola. 5 Kaqu va uqu betoi ri na hiama pa hope sari doduru
kukuru tini arini, meke va hake ulu lani koasa vina vukivukihi va uququ
sapu koa pa hope*, meke sa hibina sa vinariponi ginani si qetu nia e Zihova.
6 Be hiva vala keke tie si keke sipi babe keke qoti pude na vina vukivukihi
henahena binaere, be kokoreo ba be mamaqota si asa, ba kaqu loke ari
kisakisana si asa. 7 Be vala nia keke tie si keke sipi, si kaqu turaṉa la nia sa
pa kenuna e Zihova, 8 meke kaqu va opo nia limana sa sa batuna, meke va
matea sa pa kenuna sa Ipi Hopena. Meke sari na hiama si kaqu siburu ni
sari na eharana koari ka made kalina sa hope. 9 Meke kaqu va vukivukihi
va uququ ni sa sari na kukurudi sari na kurukuru sara pude na ginani tana
vinariponi koe Zihova saripu gua hire: sa deana, sa doduruna sa deana pa
pikutuna sapu ta moku vagi taloa tata koasa suri mudi, meke sari doduru
deana pa korapana sa, 10 sari karua leleqatana meke sari na deana pu koa
koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. 11 Meke kaqu va
uqui sa hiama pa hope sari doduru masa arini, pude na vinari poni ginani
koe Zihova.
12 Be vala nia keke tie si keke qoti koe Zihova, 13 si kaqu va opo nia limana
sa sa batuna meke va matea pa kenuna sa Ipi Hopena. Sari na hiama si
kaqu siburu ni sari na eharana koari ka made kalina sa hope. 14 Meke kaqu
va vukivukihi va uququ ni sa sari na tiṉitoṉa hire koe Zihova: sari doduru
deana pa korapana sa vina vukivukihi, 15 sari karua leleqatana meke sari
na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola.
16 Kaqu va uqui sa hiama sari doduru ginani arini pa hope, guana ginani
pude va qetua se Zihova. Sari hibidi si va qetua se Zihova, meke sari
doduru deana si Tanisa. 17 Namu loke tie Izireli si kaqu hena deana babe

* **3:5** Sa vina vukivukihi va uququ pa hope sina vina vukivukihi sapu tavetia rini pa hopeke munumunu meke veluvelu.

na ehara; asa sa tinarae sapu kaqu ta kopue ninae rane ka rane koari doduru tie Izireli pa doduru vasina.

4

Sa Vina Vukivukihi Tana Sinea

1 Garunia Zihova se Mosese, 2 pude tozini sari na tinoni Izireli, be keke
tie si lopu gilania sapu sea si asa ba tavete va sea tugo meke lopu va tabea
si keke rina tinarae te Zihova, si kaqu luli sari na tinarae hire:
3 Be sa n̲ati hiama kenukenue si tavete va sea, meke ta goregorei nia
rina tinoni, si kaqu vagia sa si keke bulumakao vaqurana sapu loke ari
kisakisana pude na vina vukivukihi tana sinea, meke kaqu va vukivukihi
la nia sa si asa koe Zihova pude taleosae sari nana sinea. 4 Kaqu turan̲a
la nia sa sa bulumakao pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova.
Meke kaqu va opo nia limana sa sa batuna, meke va matea sa pa kenuna
e Zihova. 5 Meke kaqu vagi sa n̲ati hiama kenukenue si kaiqa eharana sa
bulumakao meke paleke nuquruni pa korapa Ipi Hopena. 6 Kaqu pon̲a la
nia sa si keke kakarutuna pa ehara meke siburu la nia sa pa kenuna sa
poko goba tukua sa lose hopena pa hopena ka zuapa totoso. 7 Meke kaqu
vekoi sa si kaiqa ehara koari na kikihona sa hope tana vina uququ human̲a
lea pa kenuna e Zihova. Kaqu titisi betoni sa sari na ehara, koa holadi pa
hubina sa hope tana vina vukivukihi va uququ pa sasadana sa Ipi Hopena.
8 Kaqu vagi sa koasa bulumakao hie sari doduru deana pa korapana sa
vina vukivukihi tana sinea, 9 sari karua leleqatana meke sari na deana pu
koa koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. 10 Kaqu vagia
sa hiama sa deana meke va uqua koasa hope vina vukivukihi, pude tana
vina vukivukihi va uququ, kekeno̲no̲ gua sapu evan̲ia sa koasa deana sapu
ta vagi koasa kurukuru pu tava mate pude tana vina vukivukihi binaere
koe Zihova. 11 Ba kaqu vagia sa sa kapuna, doduru masana, na batuna, sari
nenena, meke sa boguna na laguna, 12 meke kaqu paleke lani pa sadana
sa vasina koa sari na tie koasa vasina viana pa dinono̲ te Zihova, vasina ta
zoropae sari na eba tana vina vukivukihi. Meke vasina si kaqu va uqui sa
si arini koasa nika koai na huda katudi.
13 Be guana pada pude tava kilasa koe Zihova sa doduruna sa butubutu
Izireli koasa keke sinea sipu sekea sa si keke koa ri na tinarae te Zihova
meke lopu va nonoga ia rini, 14 be lopu sana ta gilana sa sinea, si kaqu
paleke mae nia sa butubutu si keke bulumakao vaqurana pude na vina
vukivukihina sa sinea meke kaqu turan̲a mae nia rini pa kenuna e Zihova
koasa Ipi Hopena. 15 Kaqu va opo nia limadi ri na koimata sa batuna, meke
kaqu va matea rini vasina si asa. 16 Sa n̲ati hiama kenukenue si kaqu vagia
sa eharana sa bulumakao, meke paleke nuquru la nia pa korapana sa Ipi
Hopena. 17 Meke noti la nia pa ehara sa kakarutuna meke siburu la nia
sa pa kenuna sa gobagoba poko ka zuapa totoso. 18 Kaqu vekoi sa si kaiqa
ehara koari na kikihona sa hope tana vina uququ human̲a lea pa kenuna e
Zihova pa korapana sa Ipi, meke kaqu titisini sa saripu koa hola pa hubina
sa hope tana vina vukivukihi va uququ sapu koa pa sadana sa Ipi Hopena.
19 Meke kaqu vagi sa sari doduru deanana meke va uqui koasa hope vina
vukivukihi. 20 Kaqu tavete va kekeno̲no̲ gunia sa sa bulumakao hie, gua
sapu tavetia sa koasa bulumakao sapu sa vina vukivukihi tana tinaleosaedi
rina sinea, meke koasa siran̲a gua asa si kaqu va vukivukihi ni sa sari na
sinea tadi na tinoni meke kaqu taleosae si arini. 21 Meke kaqu paleke
la nia sa hiama sa bulumakao pa sadana sa vasina koa rina tie meke va

uqua gua puta tugo sapu va uqua sa sa kukuru bulumakao sapu na vina vukivukihina sa nana sinea soti. Sa bulumakao hie si na vina vukivukihi pude taleoso nia sa sinea tanisa butubutu.

22 Be keke koimata si lopu gilania sa sapu sea si asa, ba tavete va sea meke
sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova sa nana Tamasa, si pada tugo
si asa pude tava kilasa koe Zihova. 23 Totoso sapu gilania sa sa nana sinea,
si kaqu paleke mae nia sa si keke qoti kokoreo sapu loke ari kisakisana.
24 Kaqu va opoa sa sa limana pa batuna meke va matea pa kenuna e Zihova
vasina pu hoke va matematei rini sari na vina vukivukihi vina uququ.
Asa sa hinere pude vagi pania sa sinea. 25 Kaqu noti lania sa hiama sa
kakarutuna pa eharana sa kurukuru, meke veko lani koari na kikihona sa
hope vina vukivukihi, meke saripu koa holadi si titisi lani sa pa hubina
sa hope. 26 Meke kaqu va uqui sa sari doduru deana pa hope, kekeṉoṉo
gua tugo sari na kurukuru pu ele tava mate meke tava uqu deanadi pude
na vina vukivukihi binaere koe Zihova. Pa siraṉa gua tugo asa si kaqu va
vukivukihi nia sa hiama sa sinea tanisa koimata, meke kaqu taleosae si
asa.
27 Be keke koari na tie hokara si lopu gilania sa sapu tavete va sea si asa
meke sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova, * 28 ba lopu sana si gilania
sa sa nana sinea, si kaqu turaṉa mae nia sa si keke nana vina vukivukihi
qoti mamaqota sapu loke ari kisakisana. 29 Kaqu va opo nia limana sa sa
batuna, meke kaqu va matea sa si asa pa vasina hoke tava mate sa vina
vukivukihi va uququ. 30 Kaqu poṉa ia sa hiama sa kakarutuna pa eharana
sa kurukuru, meke vekoa sa sa eharana koari na kikihona sa hope, meke
saripu koa holadi si titisi lani sa pa hubina sa hope. 31 Meke kaqu va rizu
pulei sa hiama sari doduru deanana, kekeṉoṉo gua sapu tava rizu pule
koari na kurukuru pu tava mate pude na vinukivukihi tana binaere koe
Zihova, meke kaqu va uqua sa pa hope meke sa hibina si variva qetu koe
Zihova. Pa siraṉa gua asa si kaqu va vukivukihi nia sa hiama sa sinea
tanisa tie, meke kaqu taleosae si asa.
32 Be paleke mae nia sa tie si keke sipi pude na hinerena sa sinea, si
kaqu na mamaqota sapu loke ari kisakisana si asa. 33 Kaqu va opo nia
limana sa sa batuna meke va matea sa koasa vasina hoke tava mate sa
vina vukivukihi va uququna. 34 Kaqu poṉa ia sa hiama pa eharana sa
kurukuru sari kakarutuna, meke vekoa sa koari na kikihona sa hope, meke
titisini sa saripu koa hola pa hubina sa hope. 35 Meke kaqu va rizu pulei sa
sari doduru deanana, kekeṉoṉo gua sapu tavetia sa koasa vina vukivukihi
binaere sapu ta vala koe Zihova, meke kaqu va uqui sa, turaṉae koasa vina
vukivukihi ginani sapu ta vala koe Zihova. Pa siraṉa gua asa si kaqu va
vukivukihi nia sa hiama sa sinea tanisa tie, meke kaqu ta taleosae si asa.

5

Totoso Ta Hivae sa Vina Vukivukihi tana Sinea

1 Ta hivae sari na vinukivukihi tana sinea pude luli sari na ginugua hire:
Be keke tie si avosia sa tinioko pude tozi vura nia sa vina sosode pa
vinaripitui, meke lopu boka tozi vura ni sa sari kaiqa ginugua saripu ele
dogori sa babe avosi sa, si sea mo si asa.
2 Be keke tie si tiqu hola ia si keke tiṉitoṉa sapu boni pa tinarae, guana
keke kurukuru matena manavasadi babe pinomodi, meke na kurukuru
ṉame matena, si boni meke sea tugo si asa. Ba be lopu gilania sa sapu

* **4:27** Nab 15:27-28

gua tavetia sa sapu tiqua sa sa kurukuru matena, ba boni tugo si asa pa kenuna Zihova.
3 Be keke tie si tiqu hola ia si keke tie babe na tiṉitoṉa bonina pa vina
hinokara, si sea si asa. Sipu lopu sana gilania sa sapu gua ele tavetia sa si
boni si asa.
4 Be keke tie si tavete hoboria si keke zinama tokotokoro pa pozana
Zihova, be pa ginugua leana babe lopu leana gua sapu zama nia sa, si
sea mo si asa. Totoso hinoqa gilania sa sapu gua ele tavetia sa si pada tugo
pude tava kilasa koe Zihova.
5 Pana gilania keke tie sapu sea si asa pa keke siraṉa gua arini, si kaqu
helahelae nia sa sa nana sinea, 6 meke pude taleosae nana meke loke vina
kilasana sa nana sinea, si kaqu paleke mae nia sa koe Zihova si keke sipi
mamaqota babe na qoti, pude na vina vukivukihi tana sinea. Sa hiama si
kaqu tavetia sa vina vukivukihi tana sinea.
7 Be keke tie habahuala si lopu boka holu vagia si keke sipi babe keke qoti
pude na vina vukivukihi pa nana sinea, si kaqu paleke lani sa koe Zihova
karua kukuva babe karua baruku. Keke si pude na vina vukivukihi tana
sinea, meke keke si na vina vukivukihi va uququ. 8 Kaqu paleke lani sa
koasa hiama si arini, meke kaqu vala kenua sa sa kurukuru pude na vina
vukivukihi tana sinea. Kaqu mokua sa hiama sa ruana ba lopu kaqu daku
dopasia sa sa batuna. 9 Meke kaqu vagi sa si kaiqa ehara meke siburu lani
pa kalina sa hope, meke sari na ehara koa hola si kaqu tava totolo vura
la pa hubina sa hope. 10 Beto asa si kaqu ta vala sa kurukuru vina rua
pude na vina vukivukihi va uququ, gua sapu ta zamae pa tinarae. Meke
pa siraṉa gua asa, sa hiama si kaqu va vukivukihi nia sa sinea tanisa tie,
meke kaqu taleosae si asa.
11 Be guana lopu boka holui sa tie sari karua kukuva babe karua baruku,
si kaqu paleke la nia sa palava memehena sapu keke kilo mamatana pude
na vina vukivukihi tana sinea. Ba lopu kaqu heni nia oela olive babe na
vina uququ humaṉa lea sina na vina vukivukihi tana sinea si asa. 12 Kaqu
paleke la nia sa koasa hiama, meke kaqu vagia sa hiama si keke sinara
lima siṉina pude na vina gilagilana sapu ele ta vala beto koe Zihova si asa.
Meke kaqu va uqua sa koasa hope si asa koari na vina vukivukihi vasina.
Na vina vukivukihi tana sinea si asa. 13 Pa siraṉa gua asa si kaqu tavetia
sa hiama sa vina vukivukihina sa sinea tanisa tie meke kaqu ta taleosae si
asa. Meke sari na palava koa holadi si tanisa hiama, kekeṉoṉo gua tugo
sari na vinariponi huiti.

Sari na Vinukivukihidi rina Sinea

14 Meke zama pule la se Zihova koe Mosese, 15 “Be keke koari na tie si
lopu gilania sa sapu sea si keke tinavete ba tavete va sea meke sekea sa si
keke koari na tinarae te Zihova, si kaqu turaṉa la nia sa si keke sipi kokoreo
babe na qoti, sapu loke ari kisakisana. Sa laena si kaqu gua puta tugo sapu
gotogoto pa vinizata tadi na hiama pa Ipi Hope. 16 Kaqu lipua sa sa gale
sapu lopu ele ade vala nia sa, meke kaqu tomo la nia sa ka hiokona puta
paseniti sa laena sa sipi meke tabaria pa siliva si asa. Kaqu vala ni sa sari
na poata meke sa kurukuru asa koasa hiama, meke kaqu va vukivukihi
nia sa hiama sa kurukuru pude tana sinea tanisa tie, meke kaqu taleosae
si asa.
17 Be keke tie si lopu rovea meke vata evaṉia sa sa sinea, meke sekea
sa si keke koari na tinarae te Zihova, si sea tugo si asa. Kaqu here nia
sa sa nana sinea. 18 Kaqu paleke mae nia sa tie koasa hiama si keke sipi
kokoreo babe na qoti sapu loke ari vasi kisakisana pude na vina vukivukihi

tinaleosaedi ri nana sinea, meke sa laena si kaqu gua puta tugo sapu gotogoto pa vinizata tadi na hiama pa Ipi Hope. Kaqu tavetia sa hiama sa vina vukivukihi tana sinea. Be guana lopu rovea meke vata evaṉia sa tie sa sinea, ba kaqu tava vukivukihi nia tugo sa meke kaqu tiqe ta taleosae si asa. 19 Asa sa hinerena sa sinea sapu evaṉia sa tie meke lopu qetu nia e Zihova."

6

1 Zama koe Mosese se Zihova, * 2 "Keke hinerehere si kaqu ta tavete, be keke tie si va karia se Zihova meke korona va pulea sa si keke tiṉitoṉa tanisa turaṉana, sapu kopu vala nia sa, babe hikoa sa si keke tiṉitoṉa koasa, babe sekesekei nia sa si asa, 3 babe zama kokoha nia sa tie si keketoṉa sapu ele va muliuṉia sa, meke zama tokotokoro nia sa sapu lopu dogoria sa si asa, gua. 4-5 Pana tavete va sea sa tie koari na siraṉa gua arini, si kaqu lipua sa sapu gua ele vagia sa pa nana hahanana kokoha. Koasa rane sapu ta dogoro vura sa nana sinea, si kaqu lipu pulea sa sa doduruna sa nana gale koasa tie pu ari nana, meke kaqu tomo nia ka hiokona puta paseniti sa. 6 Meke kaqu paleke la nia sa koasa hiama si keke sipi kokoreo babe na qoti sapu loke hite ari kisakisana pude na nana vina vukivukihi koe Zihova. Sa laena si kaqu gua puta tugo sapu gotogoto pa vinizata tadi na hiama pa Ipi Hope. 7 Kaqu va vukivukihi nia sa hiama sa sinea tanisa tie, meke kaqu tiqe taleosae si asa.

Sa Vina Vukivukihi Va Uququ

8 Tozi nia Zihova se Mosese, 9 pude valani koe Eroni meke sari na tuna koreo sari na tinarae hire tana vina uququ. Sa vina uququ si kaqu ta veko pa hope koasa doduruna sa boṉi, meke lopu kaqu tava makudo toa sa nika. 10 Sa hiama sapu va sagena sa nana poko lineni doduruna meke sari na poko lineni korapae, si kaqu va rizu pulei sari na eba tanisa vina vukivukihi uququna pu koa koasa hope, meke la vekoi pa kalina sa hope. 11 Beto asa si kaqu hobei sa sari nana poko, meke la vagi sa sari na eba meke paleke lani pa sadana sa vasina sapu koa ia rina tie sapu ele tava madina. 12 Sa nika pa hope si lopu kaqu hite ari makudo toana, meke lopu kaqu tava mate si asa. Doduru munumunu si kaqu vala nia huda sa hiama si asa, meke veko valeani sari na vina vukivukihi uququ vasina, meke va uqui sari na deana tadi na vina vukivukihi binaere vasina. 13 Sa nika si lopu kaqu makudo toa koasa hope, meke lopu kaqu tava mate.

Sari na Vinariponi Huiti

14 Sari na tinarae hire si tadi na vinariponi huiti. Sa hiama sapu tuti gore mae koe Eroni si kaqu vala nia sa vinariponi huiti koe Zihova pa kenuna sa hope. 15 Kaqu taṉini va siṉi nia palava memehena na oela sa sa limana, sapu koa ia na oto huda vina uququ humaṉa lea, meke kaqu va uqua sa pa hope; pude na vina gilagilana sapu doduruna sa palava asa si ta vala koe Zihova. Sa hibina sa vinariponi hie si qetu nia e Zihova. 16-17 Sa palava lopu ta suluna sapu koa hola si kaqu henai rina hiama. Sa bereti loke isitina asa si kaqu ta kina meke ta hena pa lose hopena koasa pavasa tana Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. Sa ginani asa si ta poni nia rina hiama koe Zihova, kukuruna sa dia vinariponi ginani si asa. Hopena hola si asa, gua tugo rina vina vukivukihi tana sinea, meke hinerena sa sinea. 18 Koari doduru totoso mae hiroi, be keke rina koreo pu tuti gore mae gua koe Eroni si boka hena ia si asa, guana gedi ginani mo sapu ta poni nia

* **6:1** Nab 5:5-8

rini koe Zihova doduru rane. Be keke tie pule sapu tiqua sa ginani pu ta poni nia rini si kaqu hopena tugo si asa.*
19 Sari na tinarae hire si valani e Zihova koe Mosese, 20 pude tana
vina madina sa hiama Eroni meke sari na tuna pu tuti gore mae gua
koasa. Koasa rane sapu tava madi si arini, si kaqu vekoa si keke kilo
mamata palava memehena sapu kekeṉoṉo gua sapu na vinariponi huiti
hopeke rane koe Zihova; kukuruna tana munumunu meke kukuruna tana
veluvelu. 21 Kaqu ta qaliri henie oela meke ta kina koa keke peleta aeana
labelabe, meke tiqe umumu va hitehiteki, meke la vekoa pude sa hibina
sa vinariponi hie si qetu nia e Zihova. 22 Koari doduru totoso mae hiroi,
sa vinari poni hie si kaqu ta tavete koari doduru pu tuti gore mae gua koe
Eroni, sarini pu tavetia sa tinavete tana ṉati hiama kenukenue. 23 Loke
vasi vinariponi sapu tavetia sa hiama si kaqu ta hena; sari doduru si kaqu
tava uqu upata beto.

Vina Vukivukihi tana Sinea

24 Zama ia Zihova se Mosese, 25 pude valani koe Eroni meke sari na tuna
koreo sari na tinaraedi rina vina vukivukihi tadi na sinea hire: Sa vina
vukivukihi tana sinea si kaqu tava mate pa kali gedena sa hope, vasina
hoke va matei rini sari vina vukivukihi va uququ. Na vina vukivukihi
hopena hola si asa. 26 Kaqu hena ia sa hiama sa vina vukivukihi uququ
asa pa keke vasina hopena koasa pavasa tana Ipi Hopena pa kenuna e
Zihova. 27 Be keke tie babe keketoṉa sapu lopu hopena si tiqua sa masana
sa kurukuru, si kaqu hopena* tugo si asa. Be kasuria ehara kurukuru si
keke poko si kaqu ta popaha va via pa keke vasina hopena si asa. 28 Be
ta raro va qototo sa masana koa keke raro patu, si kaqu ta poraka si asa,
babe keke raro aeana si ta rararoe, si kaqu ta ṉuzapa meke va via nia kolo
si asa, 29 Doduru koreo koari na tatamana hiama si boka hena ia sa masa
sana sina hopena si asa. 30 Ba be ta paleke nuquru la pa korapa Ipi Hopena
sa eharana sa vina vukivukihi tana sinea pude ta taleosae sa sinea, si loke
tie si boka hena ia sa masana sa kurukuru sana ba kaqu tava uqu palae.

7

Sa Vukivukihi Vina Toṉoto Gale Tana Sinea

1 Hire sari na tinarae tanisa vina vukivukihi vina toṉoto gale tana sinea,
sapu hopena hola. 2 Sa kurukuru pude tanisa vina vukivukihi vinatoṉoto
gale si kaqu tava mate pa kali gede* koasa hope, vasina hoke tava mate sa
kurukuru tanisa vina vukivukihi va uququ. Sari na eharana sa kurukuru
tanisa vina vukivukihi vina toṉoto gale si kaqu ta siburu la koari ka made
kalina sa hope. 3 Sari doduru deana si kaqu tava uqu beto koasa hope:
sari na deana pa pikutuna meke sari doduru deana pa korapana, 4 sari
karua leleqatana meke sari na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna
sa bero sapu leanana hola. 5 Kaqu va uqui sa hiama sari doduru deana
koasa hope pude na vina vukivukihi la koe Zihova. Na vina vukivukihi
vina toṉoto gale tana sinea si asa. 6 Doduru koreo pa butubutu hiama si
boka hena ia si asa, ba kaqu ta hena koa keke vasina hopena, sina hopena
hola si asa.
7 Keke tinarae si soto beto la gua koasa vina vukivukihi tana sinea meke
sa vina vukivukihi tana vina toṉoto gale: Sa masa si tanisa hiama sapu

* **6:18** Sa tie sapu lopu hopena sapu tiqua sa tiṉitoṉa hopena si hoke mate si asa. * **6:27** Sa tie sapu lopu hopena sapu tiqua sa tiṉitoṉa hopena si hoke mate si asa. * **7:2** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

tavetena sa vina vukivukihi. 8 Sa kapuna sa kurukuru sapu ta vala koasa
vina vukivukihi va uququ si tanisa hiama tugo sapu tavetena sa vina
vukivukihi. 9 Sari doduru vinariponi huiti saripu ta kina koasa kinakinana,
babe keke peleta aeana labelabe, si tanisa hiama pu palekena si asa, meke
la vala nia koe Tamasa. 10 Ba sari doduru vinariponi huiti lopu kinadi, be
ta henie oela babe popa si kaqu tadi doduru hiama pu tuti gore mae gua
koe Eroni. Kaqu tava hia vari n̲on̲oi koarini si arini.

Sa Vina Vukivukihi Binaere koe Zihova

11 Sari na tinarae hire si tana vina vukivukihi binaere pu ta veko koe
Zihova. 12 Be keke tie si tavetia sa vina vukivukihi hie pude na zinama
valeana koe Tamasa, si kaqu veko turan̲a nia bereti loke isitina; kaqu na
bereti moatana sapu ta henie oela olive, babe na bisikiti manivisidi pu ta
n̲uzapae oela olive, babe na bereti sapu ta tavete pa palava sapu ta muzara
valeana, henia oela olive. 13 Meke sipu tavetia sa sa nana vina vukivukihi
binaere pude zama leana koe Zihova si kaqu veko turan̲ae lani sa sari na
bereti pu ta kina henie isiti. 14 Keke koari hopehopeke ka made bereti arini
si kaqu vekoa sa pude na n̲ati vinari poni te Zihova, meke tanisa hiama pu
siburu la nia sa eharana sa vina vukivukihi binaere pa hope. 15 Sa masana
sa kurukuru si kaqu ta hena koasa rane pu ta tavete sa vina vukivukihi
binaere, meke loketon̲a si kaqu koa hola osolae kamoa munumunu.

16 Be paleke mae nia keke tie si keke vina vukivukihi binaere, pude na
vina gorevurana sa zinama tokotokoro koe Zihova, babe sa nana vinariponi
moka telena, si kaqu ta hena koasa rane sapu ta veko si asa; ba be kaiqa
mo si koa hola si boka ta hena tugo koasa rane sapu luli mudi mae. 17 Be
guana kaiqa masa si koa hola koasa rane vina n̲eta si kaqu ta sulu palae.
18 Be kaiqa masa tanisa vina vukivukihi binaere asa si ta hena koasa rane
vina n̲eta si lopu kaqu ta qetue koe Tamasa sa vinariponi tanisa tie. Sa
laena sa nana vinariponi si lopu kaqu ta balabalae, ba kote ta pozae lopu
viana, meke asa sapu hena ia, si kaqu tava kilasa koe Zihova. 19 Be ta tiqu
sa masa koa keke tin̲iton̲a sapu bonina pa dinon̲o te Zihova si lopu kaqu
ta hena si asa, ba kaqu ta sulu palae.

Ba asa sapu via pa vina madi tana tinarae te Zihova si kaqu somana
henahena si asa. 20 Ba be lopu via sa tie meke hena ia sa sa masa tanisa
vina vukivukihi binaere si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie
Izireli si asa. 21 Be keke tie ele tiqua sa si keke tin̲iton̲a bonina pa dinon̲o
te Zihova, be keke tie babe keke kurukuru; meke mudina sa si hena ia
tugo sa sa masa vina vukivukihi binaere koe Zihova, si namu lopu kaqu
koa hola koari na puku tie Izireli si asa.”

22 Meke zama pulea Zihova se Mosese, 23 “Loke deana bulumakao na sipi
babe na qoti si kaqu ta hena. 24 Sa deanana sa kurukuru sapu ele matena,
babe tava mate koa keke kurukuru pinomo, si lopu kaqu ta hena, ba kaqu
ta tavetavetae pa kaiqa ginugua pule. 25 Be keke tie si hena ia sa deanana
sa keke kurukuru, sapu hoke ta veko pude na vina vukivukihi koe Zihova,
si namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa. 26 Pa doduru vasina
pu koa gamu na tie Izireli vugo na repere si lopu kaqu hena ia gamu sa
ehara kurukuru. * 27 Be keke ri na tie si sekea sa tinarae hie, si namu lopu
kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa.”

28 Meke zama guahe se Zihova koe Mosese, 29 “Mamu tozini sari na
tie Izireli, ‘Asa sapu vekoa sa kurukuru vina vukivukihi binaere, si kaqu
paleke mae nia sa sa kukuruna pude keke n̲ati vinariponi arilaena koe

* **7:26** Zen 9:4; Liv 17:10-14, 19:26; Diut 12:16,23, 15:23

Zihova. 30 Kaqu palekia sa pa limana soti sa vinariponi asa. Kaqu palekia
sa sa deanana, meke sa masa raqaraqana sa kurukuru n̲ame meke la
sipusipu lania sa masa raqaraqana sa kurukuru pude na n̲ati vinariponi
arilaena koe Zihova. 31 Kaqu va uqua sa hiama sa deana koasa hope, ba sa
masa raqaraqana si kaqu tadi na hiama. 32 Sa pudapuda nene mataona sa
kurukuru n̲ame si kaqu ta veko pude keke n̲ati vinariponi arilaena 33 koasa
hiama sapu vekona sa ehara meke sa deana tana vina vukivukihi. 34 Sa
masa raqaraqana meke sa pudapuda nene mataona sa kurukuru n̲ame, si
na n̲ati vinariponi arilaedi, sapu vagi e Zihova koari na tinoni Izireli pude
tadi na hiama. Kaqu ta vala koari na hiama doduru totoso koari na rane
mae hiroi.’ ” 35 Asa sa kukuruna sa ginani tadi Eroni meke sari tuna koreo
saripu ta vala koe Zihova koasa rane sipu tava madi sari na hiama. 36 Koasa
rane sana si tozini e Zihova sari na tinoni Izireli pude vala nia koarini sa
kukuru hinia asa. Asa sa tinarae sapu kaqu va tabea ri na tinoni Izireli
doduru totoso koari na rane mae hiroi.
37 Arini sari na tinarae tadi na vina vukivukihi va uququ, na vinariponi
huiti, na vina vukivukihi tana sinea, na vina vukivukihi vina to n̲oto gale,
na vina vukivukihi tana vina madi, na vina vukivukihi binaere. 38 Koasa
rane sipu tozini Mosese sari na tinoni Izireli pude taveti sari na dia
vinariponi na vina vukivukihi, si valani e Zihova koe Mosese pa toqere
Saenai pa korapa popoa qega sari na tinarae arini.

8

Sa Vina Madina e Eroni meke sari na Tuna Koreo
(Ekisidasi 29:1-37)

1 Zama koe Mosese se Zihova, 2 “Mu tura n̲a la nia pa sasadana sa Ipi
Hopena pa kenuqu Rau se Eroni meke sari na tuna koreo; paleki sari na
poko hiama na oela vina madi, meke sa bulumakao kokoreo pude na vina
vukivukihi tana sinea, karua sipi kokoreo meke sa huneke bereti sapu loke
isitina; 3 mamu tioko varigara nia vasina sa doduru butubutu Izireli.”
4 Tavetia Mosese sapu zama nia e Zihova koasa, meke sipu varigara sa
butubutu, 5 si zama koarini si asa, “Kaqu tavetia rau kamahire gua sapu
ele tozi nau e Zihova.”
6 Tura n̲a lani e Mosese pa kenudia sari Eroni meke sari na tuna koreo
meke huvei sa. 7 Va sage nia na poko keoro doduru meke keke poko gele
sa se Eroni meke dokoho pule nia pule keke poko dokoho, meke keke poko
tana hiama sapu ta pitie vinasari meke pusi nia pa kopetena. 8 Va sage nia
sa sa poko raqaraqa, meke vekoi sa sari karua ti n̲ito n̲a hitekedi sapu ta
pozae Urimi meke Tumimi* pa korapana sa. 9 Va sage nia sa sa toropae
batu tana hiama pa batuna meke pa kenuna si pusi nia sa sa vina gilagila*
qolo madina, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa.
10 Beto asa si vagia Mosese sa oela vina madi, meke la va madia sa Ipi
Hopena meke sari doduru ti n̲ito n̲a pu ele koa pa korapana; meke pa sira n̲a
gua asa si va madi sa koe Zihova sari doduru. 11 Vagi sa sari kaiqa oela
meke siburu lani sa ka zuapa totoso koasa hope vina vukivukihi, meke
sari na ti n̲itona tavetaveteana meke koasa besini boronizi nomana meke
sa hubina sa hope ka zuapa totoso. Pa sira n̲a gua asa si va madi lani sa
koe Zihova si arini. 12 Kaiqa oela si zoroponi sa pa batuna e Eroni meke
va madia sa si asa. 13 Beto asa si tura n̲a lani Mosese sari na tuna koreo e

* **8:8** Sa hiama si tavetavete nia sa Urimi meke sa Tumimi pude vagia sa vinizavizata te Zihova.
* **8:9** Ta kubere koasa vina gilagila hie si sa zinama, “Ele tava madi koe Zihova,” gua. Mi tiro Ekd 29:6:

Eroni meke va sageni poko keoro doduru sa si arini, dokohoni poko lineni sa, meke va sage ni toropae batu tana hiama sa, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova.

14 Beto asa si paleke mae nia e Mosese sa bulumakao vaqurana pude
na vina vukivukihi tana sinea. Se Eroni meke sari na tuna koreo si va
opoi limadi koasa batuna. 15 Va matea Mosese si asa meke vagi sa si kaiqa
eharana meke va boboso nia ehara sa sa kakarutuna meke va honi lania sa
koari ka made kikihona sa hope pude va madia. Sari na ehara koa holadi
si zoropo ni sa pa hubina sa hope. 16 Vagi Mosese sari doduru deana pa
korapa tinina, sa kukuruna sa bero sapu leanana hola, sari na leleqata
meke sari na deana pu koa koa rini, meke va uqu betoi pa hope. 17 Vagi sa
sari kaiqa toṉana sa bulumakao kokoreo koa holadi meke na kapuna, na
masana, meke sari na laguna, meke va uqui sa pa valena sa vasina pu koa
sari na tie, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova.

18 Beto asa si turaṉia Mosese sa sipi kokoreo tana vina vukivukihi va
uququ la koe Eroni, meke va opoi Eroni meke sari na tuna koreo sari na
limadia pa batuna. 19 Va matea Mosese si asa meke siburu beto la nia sa
sa eharana koari ka made kalina sa hope vina vukivukihi. 20-21 Magumagu
va hitehitekia sa sa sipi kokoreo, ṉuzapa va via i sa sari na tiṉitoṉa pa
korapana meke sari na nenena, meke va uqua sa sa batuna, na deanana
meke sari doduru tinina pa hope, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova.
Sa vina vukivukihi va uququ hie sina vinariponi koe Zihova, meke sa hibi
lea tanisa si variva qetu koa Sa.

22 Beto asa, si turaṉa mae nia e Mosese sa sipi kokoreo vina rua pude va
madi sari na hiama; sapu se Eroni, meke sari na tuna koreo si va opoi pa
batuna sari na limadia. 23 Va matea Mosese si asa meke vagi sa si kaiqa
eharana meke vekoi sa koasa hubi taliṉa mataona e Eroni, meke koasa
gugulavata pa kali lima mataona, meke koasa gugulavata pa kali nene
mataona. 24 Beto asa, si turaṉa maeni sa sari na tuna koreo e Eroni meke
vekoi sa si kaiqa ehara koari na boboa taliṉa mataodi, meke koari na gugu
lima mataodi, meke gua tugo koari na gugulavata pa kali nene mataodi.
Beto asa, si siburu beto lani e Mosese sari na ehara koa holadi koari ka
made kalina sa hope. 25 Vagia sa sa deana, deana pa pikutuna, meke
sari doduru deana saripu nobi tamuni sari na laguna, meke sa kukuruna
sa bero leanana hola, meke sari na leleqata meke sari na deana pu koa
koarini, meke sa pudapuda nene mataona, 26 beto hoi si vagia sa si keke
bereti sapu loke isitina koasa huneke sapu ele tava madina koe Zihova,
keke keki sapu ta henie oela, meke keke bisikiti manivisina, meke va hakei
sa koasa pudapuda nene mataona, meke koari na deanana. 27 Beto asa si va
taṉini ni sa koa rina limana Eroni meke koari na tuna koreo sari doduru
ginani hire, beto asa si ovulu sage ni rini pude na ṉati vinariponi sapu
kaqu vala nia rini koe Zihova. 28 Beto asa, si vagi Mosese sari na ginani
koa rini, meke va uqui sa koasa vina vukivukihi va uququ pa batuna sa
hope, na vina madidi ri Eroni meke sari na tuna koreo. Meke sa hibi lea
tanisa si qetu nia e Zihova. 29 Beto asa, si vagia Mosese sa masa raqaraqana
meke vala nia pude na vinariponi koe Zihova. Asa tugo sa kukuruna sa
vinariponi sipi kokoreo sapu te Mosese. Tavete va gorevura betoi Mosese
sari doduru gua pu zamani e Zihova koasa.

30 Vagi Mosese sari kaiqa oela meke kaiqa ehara sapu koa pa hope, meke
siburu lani koe Eroni meke sari na tuna koreo, meke koari na dia poko
tugo. Pa siraṉa gua asa si va madi sa si arini koe Zihova.

31 Zama la koe Eroni meke sari na tuna koreo se Mosese, “Mi vagia sa
masa meke paleke la nia pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova,
mamu raro va qototia, mi hena turaṉae nia sa bereti, sapu koana pa
huneke, sapu na vinariponi tana vina madi, gua puta tugo sapu zama nia
e Zihova. 32 Beto asa si mi va uqu pani sari na masa babe na bereti saripu
koa hola. 33 Lopu kaqu luaria gamu sa sasadana sa Ipi Hopena koari ka
zuapa rane, osolae hokoto sa mia vina madi koe Zihova. 34 Gua sapu tavetia
gita pa rane ṉinoroi, si gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova koa gita
pude tavetia, pude boka taleosae sari na mia sinea. 35 Kaqu koa mo si gamu
pa sasadana sa Ipi Hope, pana rane meke boṉi koari ka zuapa rane, meke
taveti mo sapu gua zamani e Zihova. Be lopu tavete gua asa si gamu, si
kaqu mate si gamu. Ura arini tu si zamani e Zihova koa rau.” 36 Gua asa
ke taveti Eroni meke sari na tuna koreo sari doduru ginugua pu zamani e
Zihova koe Mosese.

9

Va Vukivukihi se Eroni

1 Koasa rane vina vesu pa mudina sa vina madi hiama, si tiokia Mosese se
Eroni, meke sari na tuna koreo, meke sari na koimata tadi na tinoni Izireli.
2 Zama si asa koe Eroni, “Mu vagia si keke bulumakao kokoreo vaqurana
meke keke sipi kokoreo sapu loke ari kisakisadi; mamu va vukivukihi ni
koe Zihova. Sa vina vukivukihi bulumakao kokoreo vaqurana si tana sinea,
meke sa sipi kokoreo si tana vina vukivukihi va uququ. 3 Beto asa si mamu
tozini sari na tinoni Izireli pude vagia si keke vina vukivukihi qoti kokoreo
pude tana sinea, keke bulumakao keke vuahenina, meke keke tuna sipi
keke vuahenina, saripu loke ari kisakisadi, pude na vina vukivukihi va
uququ, 4 meke keke bulumakao kokoreo meke keke sipi kokoreo si pude
na vina vukivukihi binaere. Kaqu va vukivukihi lani rini koe Zihova si
arini; turaṉae koasa vinariponi huiti sapu henia na oela. Kaqu tavetia rini
sapu gua asa, sina kote vura koa rini se Zihova pa rane ṉinoroi.”
5 Paleke lani rini pa kenuna sa Ipi Hopena sari doduru pu tozi e Mosese,
meke varigara vasina sari doduru tinoni pude vahesia se Zihova. 6 Zama se
Mosese, “Se Zihova tozini gamu pude taveti sari doduru pu gua hire, pude
kaqu ṉedala vura mae si Asa koa gamu.” 7 Beto asa si zama koe Eroni
si asa, “Mamu la koasa hope, mamu va vukivukihi nia sa vina vukivukihi
tana sinea, meke sa vina vukivukihi vina uququ, pude taleosae sari na mia
sinea, meke sari na sinea tadi doduru tie. Mi tavetia sa vina vukivukihi
hie pude vagi taloa sari na sinea tadi na tinoni, gua puta tugo sapu zama
nia e Zihova.” *
8 La pa hope se Eroni, meke va matea sa sa bulumakao kokoreo
vaqurana, pude na vina vukivukihi tanisa nana sinea soti. 9 Paleke lani
ri na tuna koreo sari na eharana koe Eroni, poṉa ia sa sa kakarutuna
pa ehara, meke vekoi sa sari na ehara koari na kikihona sa hope, meke
zoroponi sa saripu koa hola pa hubina sa hope. 10 Beto asa si va uqua sa
pa hope sa deanana, sari leleqatana, meke sa kukuruna sa bero leanana
hola, gua puta tugo sapu tozia e Zihova koe Mosese. 11 Ba va uqua sa sa
masa koa holana, meke sa kapuna si va uqui sa pa valena sa vasina pu koa
sari na tie.
12 Beto asa si va matea e Eroni sa kurukuru pude tanisa nana vina
vukivukihi va uququ soti. Sari na tuna koreo si paleke mae nia koasa
sa eharana meke siburu lani sa koari ka made kalina sa hope. 13 Vala nia

* **9:7** Hib 7:27

rini koasa sa batuna, meke sari kaiqa pule kukukuruna sa kurukuru ṉame, meke va uqui sa si arini pa hope. 14 Beto asa si ṉuzapa va via i sa sari na tiṉitoṉa pa korapa tinina meke sari na nenena meke va uqui sa pa hope, va hake ulue i sa si arini koasa vina vukivukihi va uququ pa hope.

15 Beto sana si valani sa sari na vina vukivukihi tadi na tinoni. Vagia sa sa qoti pude na vina vukivukihi, va matea sa, meke vala nia sa si asa, gua puta tugo sapu tavetia sa koasa vina vukivukihi tanisa nana sinea soti. 16 Turaṉa mae nia tugo sa sa kurukuru ṉame, pude na vina vukivukihi va uququ, meke vala nia sa sa vina vukivukihi gua sapu ta tozi pa tinarae. 17 Vagi sa sari na vinariponi huiti, taṉini va siṉi nia palava sa sa kali limana, vekoi sa, meke va uqui pa hope. Na tomona sa vina vukivukihi va uququ pa hopeke rane sapu ele koa pa hope. 18 Va matea sa sa bulumakao kokoreo meke sa sipi kokoreo, pude na vina vukivukihi binaere koe Zihova tadi na tinoni. Sari na tuna koreo si paleke mae nia koasa sa ehara meke siburu lani sa koari ka made kalina sa hope. * 19 Ba sari na deanana sa bulumakao kokoreo meke sa sipi kokoreo: sa deana pa pikutuna, deana saripu nobi sari na lagudi, sari na leleqatadi, meke sa kukuruna sa bero leanana, 20 si ta veko hake ulue, koari na masa raqaraqadi rina kurukuru ṉame, meke paleke beto lani sa koasa hope. Va uqu betoi sa sari na deana koasa hope, 21 meke ovulu sage ni sa sari na masa raqaraqadi meke sa pudapuda nene kali mataona, pude na ṉati vinariponi arilaedi te Zihova koari na hiama, gua puta tugo sapu tozia e Mosese.

22 Sipu va hokoti Eroni sari doduru vina vukivukihi tana sinea, vina uququ, meke tana binaere koe Zihova, si va sagei sa sari na limana panaulu koari na tinoni meke manani sa si arini. Beto asa si gore mae gua koasa hope si asa. * 23 Mosese meke Eroni si nuquru la pa korapa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova; meke sipu vura si arini, si manani rini sari na tinoni, meke sa ṉinedalana sa kalalasana e Zihova si vura mae koari doduru tie. 24 Hinoqa garunia Zihova sa nika meke sulu betoa Sa sa vina vukivukihi va uququ, meke sari na kukukuru deana koasa hope. Sipu dogoria ri na tinoni sapu gua asa, si velavela beto sari doduru, meke hoqa oporapaha rini pa pepeso.

10

Sa Sinea tadi Nadabi meke Abihu

1 Hopeke vagi rina tuna koreo e Eroni, ari Nadabi meke Abihu, sari karua vovoina nika meke vekoni motete toadi, tomo lani oto huda humaṉa lea, meke valani koe Zihova. Ba sa nika hie si lopu madina, sina lopu tozia e Zihova koarini pude valani. 2 Hinoqa garunia e Zihova sa nika, meke sulu va matei vasina pa kenuna e Zihova si arini. 3 Beto sapu gua asa, si zama koe Eroni se Mosese, “Asa sa guguana sapu ele zama nia e Zihova, ‘Koarini pu nabulu Nau si kaqu vata dogoro nia sapu Hopequ si Rau; kaqu tava lavata si Rau koari Qua tinoni!’ gua.” Ba lopu zama nia Eroni si keketoṉa.

4 Tiokia Mosese se Misaelo meke se Elozapani; sari na tuna koreo e Uzieli, sapu sa buhina e Eroni, meke zamai sa si arini, “Mae tani mamu paleke va seui sari na tinidia ri na tasimia karokarovo koasa Ipi Hopena, mamu la vekoi pa valena sa vasina koa sari na tie.” 5 Ke mae si arini meke paleki sari na tie matedi; paleke turaṉae ni dia poko rini, meke paleke lani pa valena sa vasina koa sari na tie, gua puta tugo sapu zama nia e Mosese.

* **9:18** Liv 3:1-11 * **9:22** Nab 6:22-26

6 Beto asa, si zama la koe Eroni meke sari karua tuna koreo, ari Eleaza
meke Itamara se Mosese, “Suti valeani sari na kalumia, mamu lopu sira
rikati sari na mia poko pude lopu va dogoro nia sa mia tinalotaṉa. Be
tavete gua asa si gamu, si kaqu mate si gamu, meke kaqu bugoro nia e
Zihova sa doduruna sa butubutu. Ba sari doduru tinoni Izireli pule si tava
malumu pude kaboa sa minate sapu evaṉia sa nika, sapu garunia e Zihova.
7 Lopu kaqu luara pania gamu sa sasadana sa Ipi Hope. Be luaria gamu si
asa, si kaqu mate si gamu, sina ele tava madi mia si gamu koasa oela te
Zihova.*” Ke tavetia rini sapu gua zama nia e Mosese.

Sari na Tinarae tadi na Hiama

8 Zama se Zihova koe Eroni, 9 “Agoi meke sari na tumu koreo si lopu kaqu
nuquru mae pa kenuqu Rau pa korapa Ipi Hopena pana beto naponapo si
gamu; be tavetia gamu sapu gua asa, si kaqu mate si gamu. Sa tinarae
asa si kaqu ta kopue koari doduru mia sinage na sage. 10 Kaqu gilana
valeania gamu sa vinotikaena sapu te Tamasa, meke sapu boka tavetavete
nia doduru totoso, saripu ele tava via pa kenuqu Rau, meke saripu lopu
tava viadi. 11 Kaqu va tumatumae ni gamu koari doduru tinoni Izireli sari
doduru tinarae saripu ponini gamu Rau koe Mosese.”

12 Zama la koe Eroni meke koari karua tuna koreo pu koa hola, ari Eleaza
meke Itamara se Mosese, “Vagi sari na vinariponi huiti koari na ginani
saripu ta vala koe Zihova, mamu kinaia sa bereti sapu lopu ta henie isiti,
mamu henaia pa kapana sa hope, sina na hopena hola sa vinariponi hie.
* 13 Mamu hena ia koasa vasina hopena; sa kukuruna asa si tamugamu
meke sari na tumia koreo, koasa ginani sapu ta vala koe Zihova, gua sapu
ele tozia e Zihova koa rau. 14 Ba gamu meke sari na mia tatamana si boka
henai sari na masa raqaraqa meke sa pudapuda nene kali mataona, sapu ta
vala pude na ṉati vinariponi, meke na ṉati vina hia koe Zihova, pude tadi
na hiama. Kaqu henai gamu si arini koa keke vasina viana tava madina.
Sari na vinariponi arini si ta vatu koa gamu meke koari na mia koburu
pude tamugamu sapu mae guana koasa vina vukivukihi binaere tadi na
tinoni Izireli. * 15 Kaqu paleke mae nia rini sa nene kali mataona meke
sa masa raqaraqa pa totoso sapu ta vala sa deana pude va uququa, guana
vinariponi ginani la koe Zihova. Hire sari na mia ginani meke tadi na mia
koburu ninae rane, gua puta tugo sapu tozia e Zihova.”

16 Nanasa nia Mosese sa vina vukivukihi qoti tana sinea asa, meke tozi
nia rini, sapu ele tava uqu beto si asa. Bugoroni sa sari Eleaza meke
Itamara koasa ginugua asa meke nanasi sa si arini, 17 “Na vegua ke lopu
hena ia gamu sa vina vukivukihi tana sinea koa keke vasina hopena?
Hopena hola si asa, meke ele poni nia e Zihova koa gamu si asa, pude
taleosae sa sinea tanisa butubutu. * 18 Sina lopu paleke nuquru mae nia
gamu sa ehara pa korapana sa Ipi Hopena, ba kaqu hena ia gamu sa vina
vukivukihi asa pa keke vasina hopena, gua puta tugo sapu tozia rau.”

19 Olaṉa se Eroni, “Be guana hena ia rau sa vina vukivukihi tana sinea
ṉinoroi, ba kote qetu nia e Zihova? Pa rane ṉinoroi tu si paleke maeni
tugo rini sari na dia vina vukivukihi va uququ, ba sari na tiṉitoṉa kaleadi
hola hire si ta evaṉa tugo koa rau.” 20 Sipu avosia tugo Mosese sapu gua
asa, si valeania mo sa si asa.

---

* **10:7** Be guana somana pa vinaripomunae meke tata babe tiqua rini sa tie matena si kote boni si arini meke kote bugoro se Zihova sina kote va bonia tugo rini sa Ipi hopena. Sa hiama si ta hivae pude via doduru totoso. * **10:12** Liv 6:14-18 * **10:14** Liv 7:30-34 * **10:17** Liv 6:24-26

11

Sari na Ginani Viana meke Bonina (Diutironomi 14:3-21)

1 Zama se Zihova koari Mosese e Eroni, 2 “Mi zama la koari na tinoni
Izireli: Boka henai gamu sari doduru kurukuru ṉame 3 saripu paqaha
rua kakarutu nenedi, meke hamu va memehe sari ginani pa totoso vina
rua. 4-7 Ba gamu si lopu kaqu henai sari na kurukuru ṉame pu hamu va
memehi sari na ginani pa totoso vina rua, ba lopu paqaha rua kakarutu
nenedi kekeṉoṉo guana kameli na rabiti, meke lopu kaqu henai gamu sari
na kurukuru pu paqaha rua kakarutu nenedi ba lopu hamu va memehi
sari na ginani pa totoso vina rua, kekeṉoṉo gua na boko na kurezu*. Lopu
via si arini pa dinoṉo te Zihova. 8 Mu lopu henai sari na kurukuru ṉame
arini, babe tiqui mo tomatedi, na bonidi si arini.
9 Kaqu henai gamu sari na igana pu ari nebenebedi na kapudi, 10 ba
sarini pu koa pa korapa kolo loke nebenebedi na kapudi si lopu kaqu henai.
11 Sari na tiṉitoṉa toadi hire si kaqu ta pozae bonidi. Namu lopu kaqu
henai gamu si arini, babe tiqui mo saripu matedi. 12 Namu lopu kaqu
henai gamu si keketoṉa sapu koa pa korapa kolo, saripu loke nebenebedi
na kapudi. Kote kaleadi si arini koa gamu.
13-19 Hire sari na kurukuru tapuru saripu lopu leadi sisigiti meke namu
lopu kaqu henai gamu: Sari na atata, duduru, nae, manuvu, nao, seṉeṉe,
soa, meke na veke.*
20 Doduru nokinoki hitehitekedi saripu ari tatapurudi si bonidi, 21 ba
lopu sarini pu hoke horuhoru. 22 Sari na kupokupo si kote boka henai mo
gamu. 23 Ba sari doduru pule pu hitehitekedi pu ene pa pepeso pu soku
nenedi meke ari tatapurudi meke lopu horu si ta pozae bonidi.
24-28 Esei sa tie sapu tiqui sari na nokinoki matedi hire si kaqu boni osolae
kamo totoso lodu sa rimata: Doduru kurukuru ṉame saripu lopu paqaha
rua kakarutu nenedi meke lopu hamu va memehe sari na ginani pa totoso
vina rua, meke sari doduru kurukuru ṉame pu ka made nenedi meke ari
visuvisudi si bonidi. Sa tie sapu paleki saripu matedi, si kaqu ṉuzapa va
via i sari nana poko, ba lopu kaqu ture via tugo si asa osolae kamo totoso
lodu sa rimata.
29-30 Sari kurukuru ṉame guana kurezu. Meke sari na kurukuru pu doṉo
guana na kilikozo, na varilazu, na kive, regu, si ta pozae bonidi. 31 Be esei
sa tie sapu tiqui si arini babe saripu matedi si kaqu ta pozae bonidi osolae
kamo totoso lodu sa rimata. 32 Meke be hoqa koa keketoṉa saripu matedi,
sa tiṉitoṉa kaqu ta pozae boni si asa, gua tugo na tiṉitoṉa guana huda,
poko, na kapu kurukuru ele tava popana, na baika, babe sa sa tiṉitoṉa
sapu tavetavete nia koasa. Kaqu tava lodu pa korapa kolo, meke kaqu ta
pozae boni si asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata. 33 Meke be hoqa
voi pa korapa raro patu sari na tinidi, sari doduru tiṉitoṉa saripu koa
pa korapana si boni beto mo, meke kaqu porakia goi sa raro patu sana.
34 Kaiqa ginani saripu hoke boka henai, ba tava boboso koasa kolo sapu
koa pa korapa raro patu sana sapu bonina, si kaqu ta pozae boni tugo. Ba
be kaiqa toṉa saripu hoke ta napo si koa pa korapa raro, ba boni tugo si

---

* **11:4-7** Sa kurukuru sapu ta pozae Hyrax pa zinama English si doṉo guana keke kurezu nomana.

* **11:13-19** Kaiqa votiki kurukuru tapuru, saripu ta pozae bonidi si loke zinama Roviana, ke koa sari na pozadi pa zinama English pa kinubekubere hie: na falcon, buzzard, vulture, crow, ostrich, stork, pelican, hoopoes. Kaiqa tie si balabala ia sapu bonidi si arini sina gani rini sari na tiṉitoṉa bonidi kekeṉoṉo sari na tomate meke ehara.

asa. 35 Be sa saripu hoqai ri pu matedi si boni tugo. Be na kinakinana sapu
ta tavete patu ba kaqu ta poraka tugo. 36 Ba na bukaha babe na berukehe
popana si lopu kaqu hite ta pozae boni, ba be na tie meke kaiqa toṉa pule
tu si tiqui saripu matedi, si boni si arini. 37 Be keke toṉa matena si hoqa
koasa kiko sapu tava namanama pude ta lete, sa kiko asa si korapa viana.
38 Ba be ta poṉa pa korapa kolo sa kiko, meke be keke toṉa bonina si hoqa
gore koasa, si boni sa kiko.
39 Be keke kurukuru ṉame sapu boka ta hena si mate, sa tie sapu tiqua
si asa, si kaqu boni osolae kamo totoso lodu sa rimata. 40 Be henaia keke
tie sa vasi kukuru tinina sa kurukuru ṉame asa, si kaqu ṉuzapa va via i
sa sari nana poko, meke kaqu boni tugo si asa osolae lodu sa rimata. Be
keke tie palekia sa sa kurukuru matena, si kaqu ṉuzapi sa sari nana poko;
meke lopu kaqu tuture via si asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata.
41 Namu lopu kaqu henai gamu sari na kurukuru ṉame hitehitekedi
saripu ene pa pepeso: 42 saripu ṉameṉame, babe eneneni ka made nenedi,
babe arini pu soku nenedi. 43 Mu lopu va boni puleni gamu koari na
hinenadi rini. 44 Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa, mamu va madi sari
na mia tinoa, sina na Hopequ si Rau. 45 Arau tugo se Zihova sapu turaṉa
vurani gamu pa popoa Izireli. Ke Arau tugo sa mia Tamasa, meke gamu si
kaqu va madi sari na mia tinoa, sina na Hopequ si Arau.*
46 Arini tugo sari na tinaraedi rina kurukuru ṉame na kurukuru tapuru,
meke saripu koa pa korapa kolo, meke sari doduru pu ene pa pepeso.
47 Kaqu kopu sisigiti si gamu, pude gilani saripu tava via pa dinoṉo te
Zihova, meke saripu boni. Mamu gilani sari na kurukuru toadi saripu
boka ta hena, meke saripu bonidi pu lopu boka ta hena.”

12

Sa Tinarae Vina Via tadi na Barikaleqe pa Mudina sipu Koa Ta Holae

1 Zama se Zihova koe Mosese, 2 “Mu tozini sari na tinoni Izireli: ‘Sipu koa
ta holae nia keke barikaleqe si keke tuna koreo, si boni si asa osolae kamo
sa rane vina zuapa, kekeṉoṉo gua tugo sapu boni si asa koasa nana minoho
tana barikaleqe. 3 Koasa rane vina vesu si kaqu ta magu[d] sa koburu haha,
* 4 meke kaqu boni sa barikaleqe osolae kamo pa mudina asa koari ka
toloṉavulu ṉeta rane hola gua. Koasa rane asa si kaqu via si asa. Koari na
rane tanisa nana binoni mani kopu pule nia pude lopu nuquru la koasa
Ipi Hopena, babe tiqui sari na tiṉitoṉa hopedi osolae tava hokoto beto sa
nana totoso vina via.
5 Sa barikaleqe sapu koa ta holae nia si keke tuna vineki si kaqu boni
si asa osolae kamo pa mudina ka manege made rane, kekeṉoṉo gua tugo
sapu boni si asa koasa nana totoso tanisa nana minoho tana barikaleqe.
Pa mudina sa manege made rane, si kaqu aqa ka onomo ṉavulu onomo
rane pule, pude boka via pa hahanana vinavia pa dinoṉo te Zihova.
6 Be na tuna koreo ba be tuna vineki si asa sapu ta holae nia sa
barikaleqe, pana hokoto sa nana totoso vina via, si kaqu paleke la nia
sa koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena, si keke lami kokoreo sapu keke
vuahenina pude na vina vukivukihi va uququ meke keke baruku babe na
kukuva pude na vina vukivukihi tana sinea. 7 Kaqu va vukivukihi lani sa
hiama koe Zihova sari nana vina vukivukihi pude taleosae si asa, meke

* **11:45** Liv 19:2; 1 Pit 1:16 * **12:3** Zen 17:12; Lk 2:21

pude via si asa koasa nana totoso va taloa ehara. Asa sa ginugua koasa kinoa ta holae sapu kaqu tavetia sa barikaleqe.
8 Be habahuala meke loke nana tuna sipi sa barikaleqe, si kaqu paleki
sa si karua kukuva babe karua baruku. Keke si pude tana vina vukivukihi
va uququ, meke keke si pude na vina vukivukihi tana sinea. Meke sa
hiama si kaqu tavetia sa hahanana vina madi pude taleosae sari nana
sinea, meke pude via si asa pa kenuna e Zihova. Asa sa ginugua pa mudina
sa pinodopodo sapu kaqu tavetia sa barikaleqe.’” *

13

Sari na Tinarae koari na Minoho pa Kapu Tini

1 Meke zama se Zihova koari Mosese e Eroni, 2 “Be tubu kapuna sa tie, ba
be moqo ba be kina sapu boka ta evaṉae minoho kaleana hola pa kapu,
si kaqu ta turaṉa la koasa hiama sapu se Eroni babe tuna pa tutina sa.
3 Kaqu vilitia sa hiama sa tubu meke be ta ilirae keoro sari na pulupulu pa
korapana sa tubuna, meke ta dogoro sapu lohi hola nia sa tubu sa kapuna,
si ta gilana sapu na minoho kaleana hola si asa. Kaqu tozi vura nia sa
hiama sapu boni sa tie pa dinoṉo te Zihova. 4 Ba be keoro sa tubu, meke
lopu doṉo guana lohi hola nia sa sa kapuna pa vari likohaena, meke sari
na pulupuluna si lopu doṉo guana keoro, si kote veko va ilolae ia sa hiama
sa tie koari ka zuapa rane. 5 Sa hiama si kote viliti pulea si asa koasa rane
vina zuapa, meke be dogoria sa sapu doṉo kekeṉoṉo mo sa tubuna, lopu
toa, si kote veko vata kale pulea sa ka zuapa rane pule. 6 Kaqu viliti pulea
sa hiama si asa koasa rane vina zuapa, meke be ibu sa tubu, meke lopu
toa, si kote tozi vura nia sa sapu via si asa, sapu na tubu mo si asa. Kaqu
ṉuzapa va via i sa tie sari nana poko meke kaqu tiqe via si asa pa dinoṉo
te Zihova. 7 Ba be toa sa tubu pa mudina sapu vilitia sa hiama, meke ta tozi
vurae sapu via si asa gua, si kaqu ta viliti pule koasa hiama si asa. 8 Kaqu
viliti pulea sa hiama si asa, meke be toa tugo si asa, si kaqu tozi vura nia
sa sapu boni si asa; na minoho pa kapu sapu kaleana hola.
9 Be keke tie si koa ia na minoho kaleana hola pa kapuna, si kaqu ta
turaṉa la koasa hiama si asa, 10 meke kaqu vilitia sa hiama si asa. Be doṉo
keoro sa moqo sapu va keori sari na pulupulu meke siṉia na muzi, si 11 na
minoho pa kapu sapu ele koa seunaena hola si asa. Sa hiama si kaqu tozi
vura nia sapu boni si asa, meke lopu ta hivae pude veko va ilolae ia telena,
sina ele bakala mo sapu boni si asa. 12 Be hola la sa minoho kapu hie pa
doduru tinina sa tie, podalae pa batuna kamoa nenena, 13 kaqu viliti pulea
sa hiama si asa. Be dogoria sa sapu hinokara ene betoa sa sa doduruna sa
tinina, si kaqu tozi vura nia sa sapu via si asa. Be ta ilirae keoro sa doduru
tinina meke beto sa minoho kapu si via si asa pa dinoṉo te Zihova. 14 Ba
be koasa totoso tugo asa si lera vura mae sa tubu, si boni si asa. 15 Kaqu
viliti pulea sa si asa, meke be dogoria sa hiama sapu lera sa tubu, si kaqu
tozi vura nia sa sapu boni si asa. Na tubu lerana ginuana si na minoho
kaleana hola pa kapu meke boni sa tie. 16 Ba sipu ibu sa tubu meke keoro
pule, si kaqu la koasa hiama sa tie, 17 meke kaqu viliti pulea sa si asa. Be
ta ilirae keoro sa tubu, si via si asa pa dinoṉo te Zihova, meke kaqu tozi
vura nia sa hiama sapu via si asa.
18 Be keke tie si moqo meke ta salaṉa, 19 meke pa mudina asa si vura
mae sapu keoro sa moqo, ba be kidakida ziṉara keoro sa moqo, kaqu la
koasa hiama si asa. 20 Kaqu vilitia sa hiama si asa, meke be guana lohi hola

* **12:8** Lk 2:24

nia sa tubu sa kapu pa vari likohaena, meke sari na pulupuluna si keoro, si kaqu ta tozi vurae sapu boni si asa. Na minoho kapu kaleana hola si asa, sapu podalae nia sa moqo. 21 Ba be vilitia sa hiama si asa meke sari na pulupulu pa korapana si lopu keoro, meke lopu lohi hola nia sa kapuna pa vari likohaena, ba doṉo guana kaka si asa, si kaqu veko va seu ia sa hiama si asa koari ka zuapa rane. 22 Be vari karovi sa kidakida, si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa; na ele seunaena sa nana minoho. 23 Ba be loketoṉa si ta evaṉa meke lopu varikarovi sa minoho; ba na kira mo si koa hola koasa pinodalaena sa moqo, si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa.

24 Koasa tie sapu kina, be sa olarana si doṉo keoro babe ziṉara, 25 sa hiama si kaqu vilitia si asa, be keoro sari na pulupuluna pa olarana, meke ta dogoro sapu lohi hola nia sa sa kapuna pa vari likohaena, na minoho kaleana hola pa kapu si asa, sapu ta podalae koasa kina. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa. 26 Ba be sari na pulupulu pa olarana si lopu keoro, meke lopu lohi hola nia sa sa kapuna pa vari likohaena, ba doṉo guana kaka mo si asa, si kaqu veko va seu ia sa hiama si asa ka zuapa rane. 27 Kaqu viliti pulea sa hiama si asa koasa vina zuapa rane, meke be toa si asa, na minoho kaleana hola pa kapu si asa. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa. 28 Ba be lopu hobe sa dinoṉona, meke lopu toa tugo, ba doṉo guana kaka mo si lopu na minoho kaleana hola si asa. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa pa dinoṉo te Zihova, sina na kirana mo si asa.

29 Pana tubu batuna ba be asena si keke tie, ba be keke barikaleqe, 30 si kaqu vilitia sa hiama si asa. Be guana lohi hola nia sa sa kapu pa vari likohaena, meke sari na pulupulu pa olarana si doṉo guana meava meke karakara; si na minoho kaleana hola si asa. Kaqu tozi vura nia sa sapu boni si asa. 31 Ba pana vilitia sa hiama meke doṉo guana lopu lohi hola nia sa tubu sa kapu pa vari likohaena, meke lopu karakara sari na pulupulu koasa olarana, si kaqu va koa vata kale ia sa si asa koari ka zuapa rane. 32 Kaqu viliti pulea sa hiama sa tubuna koasa rane vina zuapa meke be lopu toa si asa, meke loke pulupulu meavadi pa olarana, meke lopu doṉo guana lohi hola nia sa sa kapu vari likohaena, 33 si kaqu neria sa tie sa batuna, ba lopu koasa vari likohaena sa tubu. Kaqu veko vata kale ia sa hiama si asa koari ka zuapa rane. 34 Koasa rane vina zuapa si kaqu viliti pulea sa hiama sa tubuna, meke be lopu toa si asa, meke lopu doṉo guana lohi hola nia sa kapu pa vari likohaena, si kaqu tozi vura nia sa sapu via si asa. Kaqu ṉuzapi sa tie sari nana poko meke kaqu via si asa. 35 Ba be toa pa mudina sipu ele ta tozi vurae sapu via si asa gua, 36 si kaqu viliti pulea sa hiama si asa. Be toa tugo si asa, si lopu garona pude doṉo hatai sari na pulupulu meavadi, sina bakala mo sapu lopu via sa tie. 37 Ba be ibu sa tubu pa vinizata tanisa hiama, meke sari na pulupuluna si toa valeana pa olarana, meke ta salaṉa sa tubu, si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa. 38 Pana kamoa na kidakida si keke tie babe keke barikaleqe pa tinina, 39 kaqu vilitia sa hiama sa tie sana. Be doṉo guana rida keoro sa kidakidana, si lopu kaleana sisigiti sa minoho, ke via sa tie.

40-41 Be keke tie si vuvusu taloa kaluna pa kizuna ba be raena, si lopu boni si asa. 42 Ba be keke tubu si vura mae pa pakana sapu ziṉara keoro si kaleana hola sa minoho asa. 43 Kaqu vilitia sa hiama si asa, meke be ziṉara keoro si asa, 44 si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa, sina na minoho kaleana hola si koa pa batuna.

45 Sa tie sapu koa ia na minoho kaleana hola pa kapuna si kaqu va
sagea sa poko rikarikatana, lopu kaqu sutia sa sa kaluna, kaqu nobia sa sa
isumatana, meke zama velavela guahe: ‘Boni, boni si rau!’ gua, pude va
balau i sari na tie. 46 Sa binoni tanisa tie si kaqu lulia sapu ve seunaena
gua koa sa tie sa minoho. Kaqu koa vata kale pa kinoa tie si asa, pude lopu
koa tata pa tie.

Sari na Tinaraena sa Nokonoko

47 Pana karovia sa nokonoko kaleana hola meke toa koasa poko, be na
vulu sia, ba be na poko lineni sia, 48 be ta tigisina, babe ta hokena, babe koa
pa keke kapu sapu tava popana sapu tavete nia rina likakalae, 49 be doṉo
guana buma sia, babe ziṉara, na binoni kaleana hola sapu vari karovi,
meke ta hivae pude kaqu va dogoro nia koasa hiama. 50 Kaqu vilitia sa
hiama si asa, meke kaqu veko va seu ia sa hiama sa tiṉitoṉa asa koari ka
zuapa rane. 51 Kaqu viliti pulea sa hiama si asa koasa vina zuapa rane,
meke be toa sa binoni kaleana asa, si kaqu ta pozae boni sa tiṉitoṉa asa.
52 Kaqu sulu pania sa hiama si asa, sina vari karovi sa nokonoko asa, meke
ta hivae pude kaqu tava murimuri palae pa nika si asa.
53 Ba be pana vilitia sa si asa, meke dogoria sa hiama sapu lopu toa sa
nokonoko kaleana asa koasa tiṉitoṉa asa, 54 si kaqu garunu nia sa sa tie
pude ṉuzapa va via ia, meke veko va seu ia ka zuapa rane. 55 Beto asa, si
kaqu viliti pulea sa, meke be korapa toa si asa ba lopu hobe sa dinoṉona
sa minoho kaleana; meke be lopu vari karovi si asa; ba kaqu ta pozae
boni tugo si asa. Kaqu sulu pania tugo goi si asa, be pa kenuna babe pa
mudina si koa sa kinaleana. 56 Ba be pana viliti pulea sa hiama si asa, meke
murimuri palae sa nokonoko kaleana, si kaqu rikata pania sa sa kukuruna
sa poko babe na kapu sapu bonina tatasana. 57 Ba be vura pule mae sa
nokonoko kaleana koasa poko, si toa halala pule si asa; sa tie pu tagona
si kaqu sulu pania sa tiṉitoṉa asa. 58 Be ele ṉuzapa va viaia sa sa poko
babe na kapu asa, meke lopu ta dogoro sa nokonoko sapu koa koasa poko,
si kaqu ṉuzapa va via pulea sa si asa, meke kaqu tiqe via si asa pa dinoṉo
te Zihova.”
59 Arini sari na tinarae tanisa nokonoko sapu koa pa poko; be na vulu
sia, babe na poko lineni, babe keke tiṉitoṉa ta tavetae pa kapu kurukuru.
Gua asa sa hahanana vinizata pude tozia be via babe boni si asa pa dinoṉo
te Zihova.

14

Vina Viadi rina Minoho pa Kapu

1 Zama se Zihova koe Mosese, 2 “Sa tinarae hie si koasa guguana sa vina
via, pana ta salaṉa sa tie, koasa nana minoho kaleana pa kapuna. Koasa
rane sana, si kaqu ta turaṉa la koa sa hiama pude tozi vura nia sapu
via si asa.* 3 Kaqu ene la sa hiama pa vasina sapu koa sa tie bonina pa
valena sa vasina koa sari na tie meke vilitia. Be ta salaṉa sa minoho, 4 si
kaqu garunia sa hiama, pude paleke maeni rina turaṉana sa tie si karua
kurukuru tapuru viadi pa dinoṉo te Zihova, meke keke kukuru huda sida,
keke kukuru lozi ziṉara, keke lelaṉa huda hisope. 5 Beto asa, si kaqu zama
sa hiama koasa tie, pude va matea si keke koari karua kurukuru tapuru
pa besini patu, sapu koa ia na kolo lomoso. 6 Kaqu vagia sa sa kurukuru
toana, sa huda sida, sa kukuru lozi ziṉara meke sa hisope, meke poṉa lani
pa kolo pa korapa eharana sa kurukuru, sapu ele matena. 7 Ka zuapa totoso

* **14:2** Mt 8:4; Mk 1:44; Lk 5:14, 17:14

si kaqu siburu nia sa sa ehara koasa tie, sapu kaqu tava via koasa nana minoho pa kapuna, beto si kaqu tozi vura nia sa, sapu via si asa. Kaqu va tapuru taloa ia sa sa kurukuru toana koasa vasina asa. 8 Kaqu ṉuzapa va via i sa tie sari nana poko, meke neri pani sari doduru kaluna, huhuve, beto asa, si kaqu tiqe via si asa pa dinoṉo te Zihova. Boka somana pule koari na tie si asa, ba pa sadana mo sa nana ipi, si kaqu koa si asa, koari ka zuapa rane. 9 Koasa rane vina zuapa, si kaqu neri pulea sa sa batuna, gumina, sari na pupudere matana, meke doduru pulupulu pa tinina; kaqu ṉuzapa va via i sari nana poko, huhuve, beto asa, si kaqu tiqe via si asa.
10 Koasa rane vina vesu si kaqu paleke maeni sa si hire: Karua tuna sipi kokoreo, keke tuna sipi mamaqota, saripu tiqe keke vuahenidi pu loke ari kisakisadi, meke na palava memehena ka ṉeta kilo mamatana, sapu ta henie oela olive, meke kukuru lita oela olive. 11 Kaqu veko lani sa hiama koe Zihova sari na vinariponi arini meke sa tie, koasa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. 12 Beto asa, si keke koari karua sipi kokoreo, meke sa kapa oela olive si kaqu vagia sa hiama, pude na vina vukivukihi vina toṉoto gale*. Kaqu ovulu ululu la nia sa si asa, pude na vinariponi arilaena koe Zihova. 13 Kaqu va matea sa sa tuna sipi, koasa vasina hopena, vasina pu hoke tava mate sari na kurukuru tadi na vina vukivukihi tana sinea, meke na vina vukivukihi vina uququ. Kaqu tavetia sa sapu gua asa, sina sa vina vukivukihi vina toṉoto gale, meke sa vina vukivukihi tana sinea, si tanisa hiama, meke madidi hola si arini. 14 Kaqu vagi sa hiama sari kaiqa eharana sa tuna sipi sapu sa vina vukivukihi vina toṉoto gale, meke kaqu vekoi sa pa boboa taliṉa mataona, koasa gugulavata pa kali lima mataona, meke koasa gugulavata pa kali nene mataona, sa tie sapu ta salaṉa pa nana minoho kaleana pa kapuna. 15 Kaqu vagia sa hiama sa oela olive, meke zoropo la nia sa pa ola lima gedena soti, 16 noti la nia keke kakarutu lima mataona, meke siburu nia sa ka zuapa totoso pa kenuna e Zihova vasina. 17 Kaqu vagi sa si kaiqa oela pa ola limana, meke vekoa koasa eharana sa tuna sipi, sapu ele vekoi sa pa boboa taliṉa mataona, meke pa gugulavata pa kali lima mataona, meke pa gugulavata pa kali nene mataona sa tie pu ta tozi vurae sapu via si asa pa nana minoho kaleana pa kapuna. 18 Sari na oela pu koa hola pa ola limana si kaqu vekoi sa pa batuna sa tie. Pa siraṉa gua asa si kaqu va via ia sa sa tie pa kenuna e Zihova.
19 Beto asa si kaqu va vukivukihi la nia sa hiama sa vina vukivukihi tana sinea, pude taleosae sa tie. Pa mudina asa si kaqu va matea sa sa kurukuru pude na vina vukivukihi va uququ, 20 meke va uqu turaṉae nia sa vinariponi huiti koasa hope. Koasa siraṉa gua asa, si kaqu ta tavete sa vina via meke kaqu via sa tie pa kenuna e Zihova.
21 Be guana habahualana sa tie, meke lopu boka kamoa sa sapu ta hivae, si kaqu turaṉa la nia mo sa si keke tuna sipi kokoreo, pude na vina vukivukihi vina toṉoto gale la koe Zihova si asa, meke keke kilo palava memehena mo sapu henia na oela olive pude na vinariponi huiti, meke kukuru lita oela olive. 22 Kaqu paleke lani tugo sa karua kukuva babe karua baruku. Keke si pude na vina vukivukihi tana sinea, meke keke pule si pude na vina vukivukihi va uququ. 23 Koasa rane vina vesu pa nana vina via, si kaqu paleke lani sa si arini koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. 24 Kaqu vagia sa hiama sa tuna sipi kokoreo tanisa

* **14:12** Sa vina toṉoto gale hie si pude va toṉotia sapu gua lopu boka va vukivukihi la nia sa totoso boni si asa.

vina vukivukihi vina toṉoto gale meke sa oela olive, meke kaqu ovulu va ululu lani sa si arini, pude na vinariponi arilaedi koe Zihova. 25 Kaqu va matea sa hiama sa tuna sipi kokoreo meke vagi sari kaiqa eharana, meke veko lani pa boboa taliṉa mataona, pa gugulavata kali lima mataona, meke pa gugulavata kali nene mataona sa tie. 26 Kaqu zoropo lani sa hiama si kaiqa oela pa kali ola lima gedena soti, 27 meke sa kakarutu lima mataona si kaqu siburu ni sa si kaiqa ka zuapa totoso pa kenuna e Zihova vasina. 28 Kaqu vagia sa si kaiqa oela pa ola limana, meke vekoa koasa eharana sa tuna sipi, sapu ele vekoi pa boboa taliṉa mataona, meke pa gugulavata pa kali lima mataona, meke pa gugulavata pa kali nene mataona sa tie. 29 Sari na oela saripu koa hola pa ola lima mataona soti, si kaqu vekoi sa pa batuna sa tie. Pa siraṉa gua asa si kaqu va via ia sa sa tie pa kenuna e Zihova. 30 Beto asa, si kaqu va vukivukihi nia sa si keke koari karua kukuva, babe na baruku, 31 pude na vina vukivukihi tana sinea, meke sapu keke si na vina vukivukihi tana vina uququ, turaṉae nia sa vinariponi huiti. Pa siraṉa gua asa si kaqu va via ia sa sa tie pa kenuna e Zihova.” 32 Arini sari na tinaraena sa minoho kaleana hola pa tinina sa tie, pu lopu boka ṉana kamoa sa padana sa vinariponi sapu ta hivae koasa vina vukivukihi vina via.

Nokonoko Vari Karovi pa Vetu

33 Tozi ni e Zihova koari Mosese e Eroni si hire, 34 “Pana nuquria gamu sa popoa Kenani, sa popoa sapu hiva ponia Rau koa gamu pude tamugamu, sari na tinarae hire si tamugamu totoso keke nokonoko kaleana si hoke vari karovi koari na vetu meke toa si asa. 35 Be keke tie dogoria sa nokonoko kaleana hola pa nana vetu, si kaqu la tozia sa guguana koasa hiama. 36 Kaqu garunia sa hiama si asa, sipu lopu ele la vilitia sa sa minoho pude va vura betoi sari doduru likakalae koasa vetu; kote gua meke lopu ta tozi vurae sapu na boni beto sa doduruna sa vetu meke sari na tiṉitoṉa. Pa mudina asa, si kaqu tiqe la si asa koasa vetu, 37 meke la vilitia sa sa nokonoko kaleana. Be guana koadia sa nokonoko buma, babe ziṉara, meke doṉo guana korapa gani va korapa la koasa goba, 38 si kaqu luaria sa sa vetu, meke loka vekoa koari ka zuapa rane. 39 Pa rane vina zuapa, si kaqu pule mae viliti pulea sa sa vetu. Be toa sa nokonoko kaleana hie, 40 si kaqu garunu ni tie sa sari na patu vasina ta dogoro sa minoho asa, pude tava rizu pule, meke oki lani koari kaiqa vasina bonidi pa sadana sa vasileana lavata. 41 Beto asa, si kaqu ta rausu beto sari doduru goba pa korapana sa vetu, meke sari na palasita si kaqu ta okie la pa korapana keke vasina bonina pa sadana sa vasileana lavata. 42 Beto asa, si kaqu ta vagi si kaiqa patu, meke hobe lani koari na patu pu ele tava rizu taloa, meke kaqu ta tita keoro vaqura sari goba.

43 Be guana toa pule sa nokonoko kaleana koasa vetu pa mudina sipu tava rizu pule sari na patu, meke ele ta rausu va via, meke ele ta tita va keoro beto, 44 si kaqu la vilitia sa hiama si asa. Be toa tugo sa nokonoko asa, si lopu via sa vetu. 45 Kaqu ta huara gore sa vetu, meke sari na huda na patu, si kaqu ta paleke vura koasa vasileana lavata, meke la vekoi koasa vasina bonina. 46 Sa tie sapu nuquru koasa vetu asa, totoso ta tuku va nabu sa vetu, si lopu kaqu via si asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata. 47 Asa sapu eko babe henahena koasa vetu asa, si kaqu va via i sa sari na nana poko.

48 Pa mudina sipu ta tita keoro pule si keke vetu, meke mae vilitia sa hiama, meke lopu vura pule mae sa nokonoko kaleana, si kaqu tozi vura

nia sa, sapu via sa vetu, sina ele ta salaṉa pule beto hokara sa nokonoko kaleana. 49 Pude va via hokaria sa vetu pa kenuna Zihova, si kaqu vagi sa hiama si karua kurukuru tapuru, kaiqa huda sida, meke keke lozi ziṉara meke keke linetelete hisope, 50 meke kaqu va matea sa si keke koari karua kurukuru tapuru koasa baolo patu, sapu koa ia na kolo lomoso. 51 Beto asa, si kaqu vagia sa sa huda sida, sa hisope meke sa lozi ziṉara, meke sa kurukuru toana, meke poṉa lani koasa eharana sa kurukuru tapuru, sapu tava mate pa kolo. Meke ka zuapa totoso, si kaqu siburu la nia sa koasa vetu sa ehara. 52 Pa siraṉa gua asa, si kaqu tava via sa vetu, koasa kolo lomoso, sa kurukuru toana, sa huda sida, sa hisope, meke sa lozi ziṉara, meke sa eharana sa kurukuru tapuru. 53 Beto asa, si kaqu va tapuru taloa ia sa sa kurukuru tapuru toana pa sadana sa vasileana lavata pa hiqohiqo. Koasa siraṉa gua asa, si va via ia sa hiama sa vetu pa dinoṉo te Zihova."

54 Arini sari na tinaraedi ri na minoho kaleadi pa kapu, 55-56 sari na tubu, moqo, meke sari na nokonokodi rina poko na vetu. 57 Sari na tinarae hire, si va dogoroni gita, totoso via babe lopu via sari na tiṉitoṉa.

15

Sari na Tinaraena sa Kolo Bonina sapu Vura pa Tinina sa Tie

1 Zama se Zihova koari Mosese e Eroni, 2 "Mamu tozini sari na tinoni Izireli: Pana moho sa tie muzi laguna, sa kolo asa si lopu viana, 3 be sa kolo asa si vura pa tinina ba be tava noso pa tinina. 4 Sa teqe sapu habotia sa babe ekoa sa si lopu via. 5 Sa tie sapu tiqua sa nana teqe 6 babe habotia si keketoṉa sapu habotia sa tie, si kaqu va via i sa sari nana poko meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu turei via tugo osolae kamo totoso lodu sa rimata. 7 Sa tie sapu tiqua sa tie sapu muzi laguna si kaqu va via i sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu tuturei via tugo si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. 8 Be loroa sa tie muzi laguna si keke tie sapu viana pa dinoṉo te Zihova, si kaqu va via i sa tie sana sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu via tugo si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. 9 Be habotia sa tie muzi laguna, si keke kurukuru babe keke habohabotuana, si boni sa kurukuru babe sa habohabotuana. 10 Be tiqua keke tie, si keketoṉa sapu habotia sa tie muzi laguna, si boni si asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata. Be keke tie si palekia si keke toṉa sapu habotia sa tie, si kaqu va via i sa sari nana poko meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu tuturei via tugo si asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata. 11 Be keke tie muzi laguna, si lopu pezaku kekenu meke tiqua sa si keke tie, si kaqu va via i sa sari nana poko meke kaqu huhuve si asa, ba lopu kaqu tuturei via si asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata. 12 Be tiqua sa tie muzi laguna si keke raro, kaqu ta poraka si asa; ba be keke baolo huda si tiqua sa tie, si kaqu tava via pa kolo si asa.

13 Beto hoi sipu ta salaṉa sa tie koasa nana minoho, si kaqu nae ka zuapa rane si asa, meke kaqu tiqe va via i sa sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo pa kolo bukaha, meke tiqe via si asa. 14 Pa rane vina vesu si kaqu paleke lani sa sari karua kukuva, babe karua baruku pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova meke valani sa koasa hiama. 15 Kaqu va vukivukihi ni sa hiama si arini; keke si pude na vina vukivukihi tana sinea; meke keke pule si tana vina vukivukihi va uququ. Pa siraṉa gua asa, si kaqu tava via sa tie muzi laguna pa dinoṉo te Zihova.

16 Pana lulua haru sa tie, si kaqu huvea sa sa doduru tinina pa kolo, ba kote via si asa pana kamo totoso lodu sa rimata. 17 Be karovia boboso kolo

tanisa palabatu si keke poko babe kapu kurukuru si kaqu tava via si asa pa kolo, ba kaqu boni si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. 18 Sipu beto tugo vari eko turaṉi sari karua, sa barikaleqe meke sa palabatu, si kaqu huve beto sari karua, ba kaqu boni sari karua osolae kamo totoso lodu sa rimata.
19 Pana kamoa nana minoho barikaleqe sa barikaleqe, si lopu kaqu via si asa pa dinoṉo te Zihova koari ka zuapa rane. Asa sapu tiqua si asa, si kaqu boni si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. 20 Kaqu boni sa tiṉitoṉa, sapu habotia ba be ekoa sa barikaleqe pu kamoa nana minoho. 21-23 Be keke tie si tiqua sa nana poko ba be habotia sa tiṉitoṉa sapu habotia sa, si kaqu va via i sa sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa, ba kaqu boni tugo si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. 24 Be keke tie, si eko turaṉia sa barikaleqe pa totoso sipu kamoa nana minoho barikaleqe si asa, si kaqu koa boni koari ka zuapa rane si asa, meke sa teqe sapu ekoa sa si kaqu boni tugo pa dinoṉo te Zihova.
25 Be keke barikaleqe si kamoa na minoho barikaleqe koari kaiqa rane, ba lopu pa totoso tanisa minoho barikaleqe, meke lopu boka makudo si asa, si kaqu koa boni la mo si asa osolae beto sa minoho, gua puta tugo sapu boni si asa koasa totoso kamoa minoho barikaleqe. 26 Na teqe babe keketoṉa, sapu ekoa sa babe habotia sa koasa totoso sipu ta kamoe nia sa sa minoho asa, si kaqu boni tugo. 27 Sa tie pu tiqudi si kaqu boni tugo; meke kaqu va via i sa sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa; ba kaqu boni si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata.
28 Sipu noso sa nana minoho barikaleqe, si kaqu aqa paki si asa koari ka zuapa rane, meke kaqu tiqe via si asa pa dinoṉo te Zihova. 29 Meke koasa rane vina vesu, si kaqu vagi sa si karua kukuva babe karua baruku, meke paleke lani koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. 30 Kaqu va vukivukihi nia sa hiama si keke koa rini, pude na vina vukivukihi tana sinea, meke sapu keke sina vina vukivukihi va uququ; pa siraṉa gua asa si kaqu ta tavete sa vina via madina koasa.
31 Kaqu va balau i gamu sari na tinoni Izireli koari na tiṉitoṉa bonidi pude lopu kaqu va bonia rini sa Ipi Hopena meke mate pa kenuna e Zihova, sapu turu pa vari korapana sa kinoa tie.”
32 Arini sari na tinarae koasa guguana sa tie muzi laguna meke sa lulua haru, 33 meke sa barikaleqe pa nana totoso minoho barikaleqe, meke sa tie meke sa barikaleqe pu boni sina sa kolo bonina si vura pa tinidia, meke sa tie sapu boni sina eko turaṉia sa sa nana barikaleqe totoso kamo sa minoho barikaleqe.

16

Sa Rane Tinaleosaena sa Sinea

1 Pa mudina sa minate tadi karua tuna koreo e Eroni, sipu tata la ia rini se Zihova meke mate, si zama la koe Mosese se Zihova: 2 “Mu tozi nia sa tasimu se Eroni pude lopu kaqu nuquru hoboro mae pa kenuqu Rau koasa Lose Hopena pa Hopena pa mudina sa poko goba pa nana hiniva soti si asa pude lopu mate si asa. Ura vasina si vura pa korapa lei si Rau pa batuna sa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea koasa Bokese Vinariva Egoi[d].* 3 Guahe si kaqu tavetia e Eroni pana nuquria sa sa lose hopena pa hopena: Kaqu va vukivukihi nia sa si keke

* **16:2** Hib 6:19

bulumakao kokoreo vaqurana pude ta taleosae sari nana sinea, meke keke sipi kokoreo tana vina vukivukihi va uququ.*
4 Kaqu huhuve va via si asa, beto meke va sagea sa nana poko hopedi
sapu sa poko lineni doduruna meke sa poko lineni korapae, sa poko
dokoho, meke sa toropae batu tanisa hiama.
5 Meke karua sari na qoti kokoreo si kaqu vagi Eroni koari na butubutu
Izireli pude na vina vukivukihi tana sinea, meke keke sipi kokoreo pude
na vina vukivukihi va uququ. 6 Meke kaqu va vukivukihi nia Eroni sa
bulumakao kokoreo pude na tinaleosaena sa nana sinea soti telena meke
sari na sinea tanisa nana tatamana soti. 7 Beto asa si kaqu vagi sa sari karua
qoti kokoreo meke kaqu la turaṉi sa pa kenuna e Zihova pa sasadana sa
Ipi Hope. 8 Meke kaqu mudumudukeda ni karua qoti kokoreo si pude te
Zihova meke keke pule pude paleke taloa nia sa sinea. 9 Kaqu vagia sa qoti
sapu la gua koe Zihova meke va vukivukihi nia sa si asa pude na vinulasana
sa sinea. 10 Meke sa qoti sapu ele ta vizata koasa mudumudukeda pude
paleke taloa nia sa sinea, si kaqu toana, meke ta turaṉa la pa kenuna e
Zihova pude na vinulasana sa sinea, meke ta garunu taloa si asa pa korapa
qega, pude paleke taloa nia sa sinea tadirini.
11 Pana va vukivukihi nia Eroni sa bulumakao pude na tinaleosaena
sa nana sinea soti, meke tadi na tie pu koa pa nana tatamana soti, 12 si
kaqu vagia sa si keke palepalekeana nika sapu siṉia motete toadi koasa
hope vina vukivukihi meke padana karua siniovo lima sapu siṉia na vina
uququ oto huda humaṉa lea, meke paleke nuquru lani pa korapa Lose sapu
Hopena pa Hopena. 13 Meke pa kenuna e Zihova vasina, si kote ta veko sa
vina uququ oto humaṉa lea pa nika, meke sa tuṉahana si kote va paeria
sa sa tukutukuna sa Bokese Vinariva Egoi, ke lopu kaqu boka mate si asa.
14 Meke sari na kakarutuna si kote va boboso nia ehara bulumakao sa sapu
va matea sa, meke siburu nia sa koasa tukutukuna sa bokese, meke kaiqa
pule si kote siburu lani sa ka zuapa totoso, pa kenuna sa Bokese Vinariva
Egoi.
15 Meke sipu beto saripu gua arini si kaqu tiqe va matea sa sa qoti tana
tinaleosaedi ri na sinea tadi na tie, meke kaqu siburu la nia sa eharana
koasa tukutukuna sa Bokese Vinariva Egoi, meke gua tugo pa kenuna
bokese kekeṉoṉo gua tugo sapu evaṉia sa koasa eharana sa bulumakao.*
16 Koasa ginugua asa si kaqu tava hope sa Lose Hopena pa Hopena, koa gua
koari doduru binoni na sinea tadi na tinoni Izireli, kaqu tavetia sa sapu gua
tugo asa koasa Ipi Hopena, sina koa pa vari korapana sa kinoa tie meke sa
binoni tadirini. 17 Kaqu loke tie si koa pa korapa Ipi Hope, totoso nuquru
la pa korapana sa Lose Hopena pa Hopena se Eroni, pude tavetia sa vina
via osolae vura pule si asa, sipu beto tavetia sa sa vinulasana sa nana sinea
soti, sa nana tatamana soti, meke sa butubutu Izireli. 18 Beto asa si kaqu
vura la koasa hope vina vukivukihi se Eroni pa kenuna e Zihova meke
tavetia sa vina via tanisa. Kaqu vagi sa si kaiqa ehara bulumakao, meke
kaiqa ehara qoti, meke vekoi koari ka made kikiho koari ka made iiona sa
hope. 19 Meke kaqu va boboso ni ehara Eroni sari na kakarutuna, meke
siburu lani sa koasa hope ka zuapa totoso. Meke pa siraṉa gua asa si kaqu
va via ia Eroni sa hope koari na sinea tadi na tie Izireli meke va madia sa
koe Zihova.

Sa Qoti sapu Paleke Taloa nia sa Sinea

* **16:3** Hib 9:7 * **16:15** Hib 9:12

20 Pana beto tavetia Eroni sa tinavete vina via tanisa Lose Hopena pa
Hopena, sa Ipi Hopena, meke sa hope vina vukivukihi, si kaqu turaṉa mae
nia sa sa qoti toana. 21 Meke kaqu va oponi limana sa sa qoti toana, meke
kaqu helahelae beto ni sa sari doduru tinavete kaleadi na sinea tadi na
tinoni Izireli, totoso kilua rini se Zihova, meke veko lani pa batuna sa qoti.
Meke kaqu ta garunu taloa sa qoti pa korapa qega, koasa tie ta vizatana
pude tavetia sapu gua asa. 22 Meke kaqu paleke la nia sa qoti koari na
vasidi ivuluna sari doduru dia sinea.
23 Beto asa si kaqu nuquru la pa korapa Ipi Hopena se Eroni meke va
gorei sa sari na poko hiama saripu va sagei sa tatasana sipu lopu ele
nuquru la koa sa Lose Hopena pa Hopena si asa, meke vekoi sa vasina.*
24 Meke kaqu huve va via si asa pa vasina madina meke tiqe va sagei sari
votiki poko hiama, beto asa si kaqu vura la si asa meke tavetia sa vina
vukivukihi va uququ pude tanisa meke keke vina vukivukihi va uququ
tadi na tinoni Izireli pude taleosae sari nana sinea soti, meke tadi na tinoni
Izireli. 25 Kaqu va uqua Eroni pa hope sa deanana sa vina vukivukihi tana
sinea.
26 Sa tie sapu garunu taloa nia sa qoti pa korapa qega koasa toqere
Azazela* si kaqu popaha va via valeani sari nana poko, meke huve va
via, meke tiqe pule la vasina koa sa butubutu tie. 27 Sa ehara koa holadi
tanisa bulumakao meke sa qoti pude na vina vukivukihi tana sinea, saripu
ta paleke nuquru eharadi pude na vina viana sa Lose Hopena pa Hopena,
si kaqu ta paleke vura turaṉae koari na kapudi, na masadi meke sari na
lagudi pa valena sa popoa pu koa rina tie meke kaqu ta sulu palae vasina.*
28 Sa tie sapu evaṉia sa vina uququ si kaqu popaha va via i sari nana poko
meke huve va via tugo meke tiqe pule la koari na tie.

Sa Kinopuna sa Rane Tinaleosae tana Sinea

29 Sa tinarae hie si kaqu tamugamu na tinoni Izireli doduru totoso meke
sari na votiki tie pu karovodi mae pu koa koa gamu. Doduru vuaheni koasa
rane vina manege puta koasa sidara vina zuapa si kaqu koa madi pa ginani
si gamu meke lopu tavetavete.* 30 Koasa rane sana si kaqu taleosae sari
na mia sinea koasa tinavete hiama pa vina vukivukihi meke tinavete vina
via, meke kaqu taleosae meke via si gamu pa kenuna Zihova. 31 Meke pa
doduru vuaheni sa rane asa si kaqu na rane hopena hola, meke asa sa rane
sapu kaqu va madia gamu pude lopu henahena meke lopu kaqu hite tavetia
gamu si keke tinavete hokara. 32 Sa ṉati hiama kenukenue sapu ta zoropo
oela hopena pa batuna, meke tava madi si asa, sapu kaqu sogo hobea sa
tamana si kaqu tavetia sa vina vukivukihi tana sinea. Asa tugo si kaqu va
sagei sari na poko lineni meke sari na poko hopedi, 33 meke kaqu tavetia
sa sa tinavete tana tinaleosaena sa sinea koa sa Lose Hopena pa Hopena,
koa sa Ipi Hopena, koasa hope vina vukivukihi, koari na butubutu hiama,
meke tadi doduru tinoni koasa butubutu Izireli. 34 Sari na tinarae hire si
kaqu ta kopue koari doduru vuaheni mae hiroi. Keke totoso pa vuaheni si
kaqu ta tavete sa tinaleosaedi ri na tinoni Izireli koa ri na dia sinea."
Ke kekeṉoṉo gua arini si taveti e Mosese koasa ginarunu te Zihova.

17

Sa Minadi Tanisa Ehara

* **16:23** Izk 44:19 * **16:26** Sa zinama "Azazela" sa ginuana si na toqere tana tinahuara babe na toqere tana minate. * **16:27** Hib 13:11 * **16:29** Liv 23:26-32; Nab 29:7-11

1 Tozi nia Zihova se Mosese, 2 “Mamu tozi nia koe Eroni meke koari na
tuna koreo, meke koari doduru tinoni Izireli sari na tinarae hire: 3-4 Lopu
boka va matea keke tie Izireli si keke bulumakao, keke sipi, babe keke
qoti koari doduru vasina, pude vina vukivukihi la koe Zihova, ba mamu
la koasa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. Be va matea keke
tie si keke kurukuru pa vasileana babe pa hiqohiqo ba sekea sa sa tinarae
te Zihova, meke sa tinavete asa si kekeṉoṉo gua tugo sapu va mate tie si
asa. Ele zoloro sa eharana, meke namu lopu kaqu koa hola koari na tie
Izireli si asa. 5 Sa ginuana sa tinarae hie si pude sari na tinoni Izireli si
madi paleke maeni kamahire koe Zihova sari na kurukuru saripu hoke va
matei rini pa korapa hiqohiqo. Kaqu paleke maeni rini si arini kamahire
koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena meke va vukivukihi ni pude na
vina vukivukihi binaere koe Zihova. 6 Sa hiama si kaqu siburu nia sa ehara
koasa Hope pa sasadana sa Ipi Hopena meke va uqua sa deanana, pude sa
hibina si ta qetue koa Zihova. 7 Sari na tinoni Izireli si lopu kaqu va karia
se Zihova meke mate hobori sari na dia kurukuru pa korapa soloso meke
va vukivukihi lani koasa tomate qoti pa vinahesi beku. Kaqu kopu nia ri
na tinoni Izireli sa tinarae hie koari doduru totoso mae hiroi.
8 Mamu zama nia koari na tinoni Izireli sapu gua hie: Be keke tie Izireli
babe keke tie karovona saripu korapa koa pa korapa mia gamu, si va
vukivukihi va uququ babe keke votiki vina vukivukihi, 9 meke lopu va
vukivukihi la koe Zihova pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova,
si namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa.
10 Be keke tie Izireli babe keke tie karovona saripu korapa koa pa korapa
butubutu, si henai masa pu koai eharadi, si kaqu kanai e Zihova si arini,
meke kaqu hitu taloani Sa koari Nana tinoni si arini.* 11 Ura sa tinoa tadi
doduru tiṉitoṉa toadi si koa koasa eharana sa. Meke sa ehara si ta poni
koa gamu pude vulasa pani sari na mia sinea koasa hope te Zihova. Sari
doduru ehara si kaqu zoloro vura koasa hope pude taleosae sari na mia
sinea meke lopu mate si gamu.* 12 Gua asa ke zama si Rau koari na tinoni
pa Izireli sapu loke tie koa gamu: sari na tie Izireli babe sari na tie karovodi
si kaqu gania sa masa sapu koa ia na ehara.
13 Be na tie Izireli babe na tie karovona sapu koa pa korapana sa
butubutu, si vagia si keke kurukuru ṉame babe keke kurukuru tapuru
sapu viana pa dinoṉo te Zihova, si kaqu va zoloro pania sa sa eharana pa
pepeso meke tamunu nia pepeso. 14 Sa tinoa tadi doduru tiṉitoṉa toadi
si koa koasa ehara, gua asa ke zamai e Zihova sari na tinoni Izireli, pude
lopu hena ia rini sa masa sapu korapa koa ia ehara; babe gania rini si asa,
si kaqu ta hitu palae koasa butubutu Izireli.
15 Be keke tie Izireli babe tie karovona, si dogoria si keke kurukuru
matena babe sapu tava mate koari na kurukuru pinomodi meke hena ia
sa sa masana, si kaqu sopu i sa sari nana poko, meke huhuve, meke koa
aqa osolae kamo sa totoso lodu sa rimata meke tiqe kaqu via pa dinoṉo te
Zihova si asa meke boka somana pule koari na tie Izireli. 16 Be lopu sopu i
sa sari nana poko meke lopu huhuve si asa, si kaqu ta goreini tugo sa sari
nana sinea.”

18

Sari na Hahanana Vinari Riqihi pu Lopu Tava Malumudi

* **17:10** Zen 9:4; Liv 7:26-27, 19:26; Diut 12:16,23, 15:23 * **17:11** Hib 9:22

1 Zama la ia e Zihova se Mosese, 2 “Mamu tozini sari na tinoni Izireli:
Arau se Zihova sa mia Tamasa. 3 Mi lopu tavete luli gamu sari na tinavete
kaleadi pu taveti ri na tinoni pa popoa Izipi, vasina pu ele koa ia gamu,
babe sari na tinoni pu koadi pa popoa Kenani, vasina pu korapa turaṉa
lani gamu Rau kamahire. 4 Mi va tabei sari na Qua tinarae, mamu taveti
gua sapu garununi gamu Rau. Arau se Zihova sa mia Tamasa. 5 Mi luli na
taveti sari na Qua tinarae saripu ponini gamu Rau; ura sa tie pu va tabei
sari na Qua tinarae si kaqu toa. Arau se Zihova.*
6 Loke tie koa gamu si kaqu eko turaṉia pa tinavete vinari riqihi si keke
turaṉana soti pa pinodo. Arau se Zihova. 7 Mu lopu va kurekurea goi
sa tamamu pude eko turaṉia sa tinamu. Mu lopu va kurekurea goi sa
tinamu soti. 8 Mu lopu va kurekurea goi sa tamamu pude eko turaṉia sa
nana barikaleqe sapu sa tinamu karokarovo.* 9 Mu lopu eko turaṉia goi sa
vavenemu babe sa tasimu vinatakele tanisa tamamu babe tanisa tinamu,
be podona koasa mua vetu soti ba be pa votiki vasina.* 10 Mu lopu eko
turaṉia goi sa tuna sa tumu koreo babe sa tuna sa tumu barikaleqe, ura
kote kurekure si goi. 11 Mu lopu eko turaṉia goi sa tasimu karokarovo
sapu sa tuna sa tinamu karokarovo, ura asa ba na tasimu vineki tugo.
12-13 Mu lopu eko turaṉia goi sa tasina barikaleqe sa tamamu babe tinamu.
Ura na turaṉamia soti pa pinodo si asa.* 14 Mu lopu eko turaṉia goi sa
barikaleqe tanisa tasina koreo sa tamamu, ura asa ba na buhimu goi. 15 Mu
lopu eko turaṉia goi sa mua roroto. Asa sa barikaleqe sina tumu,* 16 babe
sa barikaleqe tanisa tasimu koreo.* 17 Mu lopu eko turaṉia goi sa tuna
vineki sa mua barikaleqe. Meke lopu kaqu eko turaṉia tugo goi sa tuna sa
tuna vineki sa mua barikaleqe, babe na tuna vineki sa tuna koreo sa mua
barikaleqe. Ura na turaṉamu soti mo goi si arini, meke lopu leana sapu
gua asa.* 18 Mu lopu haba ia goi sa tasina barikaleqe sa mua barikaleqe,
sipu korapa toana sa mua barikaleqe soti.
19 Mu lopu eko turaṉia goi pa totoso kamoa na minoho barikaleqe sa
barikaleqe. Ura na lopu via si asa pa kenuqu Rau. * 20 Mu lopu eko
turaṉia goi, si keke barikaleqe tanisa turaṉamu, sina lopu kaqu via si goi
pa kenuqu Rau. * 21 Mu lopu va vukivukihi lani pa vinahesina sa tamasa
Moleki sari kaiqa mia koburu, ura kote ṉoṉovalia goi sa pozaqu Rau e
Zihova sa mia Tamasa pa siraṉa gua asa.* 22 Mu lopu eko turaṉia goi si
keke tie pa tinavete vinari riqihi, guana keke barikaleqe, namu kaleana
hola koe Tamasa sapu gua asa.* 23 Loke tie babe keke barikaleqe si kaqu
papa ia si keke kurukuru ṉame. Ura sa sinea gua asa si boni hola pa
kenuqu Rau.*
24 Mi lopu va boni sari na mia tinoa koari na tinavete gua arini. Ura
gugua arini sari na tinavete bonidi pu taveti ri na tie huporo, saripu koadi
tatasana sipu lopu ele mae si gamu pa popoa Kenani, meke Arau e Zihova
si kaqu hadu vurani, pude boka nuquru la si gamu vasina. 25 Sari na
tinavete kaleadi tadirini si va bonia sa pepeso, gua asa ke tava kilasa si
asa koe Zihova. Kote ta hitu sari na tinoni pa popoa Kenani kekeṉoṉo gua
sapu sa tie si lua vura nia sa ginani kaleana. 26-27 Sari na tie hire si taveti
sari na tinavete kaleadi gugua arini meke va bonia rini sa popoa; ba gamu

* **18:5** Nehe 9:29; Izk 18:9, 20:11-13; Lk 10:28; Rom 10:5; Qal 3:12 * **18:8** Liv 20:11; Diut 22:30, 27:20 * **18:9** Liv 20:17; Diut 27:22 * **18:12-13** Liv 20:19-20 * **18:15** Liv 20:12 * **18:16** Liv 20:21 * **18:17** Liv 20:14; Diut 27:23 * **18:19** Liv 20:18 * **18:20** Liv 20:10 * **18:21** Liv 20:1-5 * **18:22** Liv 20:13 * **18:23** Ekd 22:19; Liv 20:15-16; Diut 27:21

si lopu kaqu taveti sari na tinavete gugua arini. Gamu doduru mo, be na tie Izireli si gamu, babe na tie karovodi pu koa somanae koa gamu, si kaqu va tabei sari na tinarae na zinama te Zihova. 28 Be guana taveti gamu sari na tinavete kaleadi sara, si kaqu va bonia gamu sa popoa meke kaqu ta hitu vura si gamu koasa popoa kekeṉoṉo gua sapu lua vurani sa tie sa ginani kaleana, meke kekeṉoṉo gua sapu ta hadu vura sari na tinoni pu koadi vasina tatasana, sipu lopu ele mae si gamu. 29 Gilania, mia gamu sapu be taveti gamu sari na tinavete kaleadi gugua arini, si kaqu ta hitu palae koasa butubutu Izireli si arini.

30 Mi va tabei gamu sari na tinarae saripu ponini gamu Rau; mamu lopu luli sari na tinavete pu tavetaveti ri na tinoni pu ele koadi koasa popoa sana tatasana, sipu lopu ele mae gamu. Mamu lopu va boni sari na mia tinoa koari na tinavete kaleadi gugua arini. Arau se Zihova sa mia Tamasa.”

19

Sa Tinaraena sa Kinoa Viana meke sa Tinavete Toṉotona

1 Meke tozi nia e Zihova se Mosese, 2 “mamu tozini sari na tinoni Izireli, ‘Mi koa madi, via, meke toṉoto si gamu, ura Arau Zihova, sa mia Tamasa sina Tamasa madiqu, viaqu, meke toṉoto, gua.* 3 Hopeke gamu doduru si kaqu pamaṉa nia sa tinamu meke tamamu, meke kopu nia sa rane Sabati, gua puta tugo sapu garununi Rau koa gamu, ura Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa.*

4 Mu lopu kekere la na vahesi sari na beku; babe taveti pa aeana na qolo na siliva na gua sari na tamasa beku pude tamugamu, ura Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa.*

5 Totosona pu tavetia gamu sa vina vukivukihi tana binaere la koe Zihova si mi tavete la nia koa Sa pa siraṉa gua sapu kaqu ta qetue koa Sa. 6 Sa masana sa kurukuru sapu tava mate si kaqu ta hena tugo koasa rane asa, babe pa koivugona. Meke be koa hola meke kamoa sa vina ṉeta rane si kaqu ta sulu va murimuri beto si arini. 7 Be ta hena koa keke tie si asa koasa rane vina ṉeta si lopu via si asa, meke lopu kaqu ta qetue si asa koe Zihova. 8 Ba be hena ia keke tie si asa si sea mo si asa, sina ele tavetavete hoboro nia sa sapu ele tava madina koe Zihova, meke namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa.

9 Pana pakepakete si gamu koari na mia inuma, si mamu lopu pakepakete kamo la gua pa hukihukiridi ri na inuma, meke lopu kaqu pule la si gamu meke seke vagi gamu batudi sari na huiti saripu koa holadi vasina.* 10 Mu lopu pule la pa korapana sa mua inuma vaeni pude pudiki luli vagi sari na vua qurepi[d] saripu lopu vagi goi babe tava hoqa palae; mamu veko vala i koari na tie malaṉadi babe na tie karovodi. Ura Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa. 11 Mu lopu hiko na sekesekei na kokoha.* 12 Mu lopu zama kokoha pa tinokotokoro koasa pozaqu Rau, ura kote ta ṉoṉovala sa pozaqu Rau. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*

13 Mu lopu sekesekei nia na ṉoṉovalia goi sa turaṉamu babe hikoi sari na likakalae tanisa. Mamu lopu tuqe va seunae nia keke boṉi goi sa tinabarana keke tie tavetavete.* 14 Mu lopu zama va kaleania goi sa tie nulina babe veko nia keketoṉa goi sa kenuna sa tie behuna pude vata tubarae nia. Ba mu va tabe Au, ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*

---

* **19:2** Liv 11:44-45; 1 Pit 1:16 * **19:3** Ekd 20:8,12; Diut 5:12,16 * **19:4** Liv 26:1; Ekd 20:23, 34:17; Diut 27:15 * **19:9** Liv 23:22; Diut 24:19-22 * **19:11** Ekd 20:15,16; Diut 5:19,20 * **19:12** Ekd 20:7; Diut 5:11; Mt 5:33 * **19:13** Diut 24:14-15 * **19:14** Diut 27:18

15 Mamu zama va hinokara na balabala va toṉoto, pana vizavizata
si gamu koari na binalabala tana tinarae pa vinaripitui. Mu lopu toka
kaleania sa tie habahuala babe sa tie tagotagona, ba pa tinoṉoto si kaqu
pitua goi sa tie. * 16 Mu lopu ene varikarovae na zama ṉoṉovala koari na
tie, babe ele ta zutu si keke tie, si mamu zama hinokara pude lopu kaqu
mate si asa pa zinutu kokoha. Ura Arau se Zihova sa Mia Tamasa.
17 Mu lopu kuhana nia pa korapa bulomu sa turaṉamu. Ba mamu nore
va toṉotia si asa, pude lopu kaqu somana nia goi sa nana sinea.* 18 Mu
lopu tubehia goi si keke tie babe kana la ia mo goi si asa doduru totoso,
ba mu tataru nia si asa gua puta tugo sapu tataru pule nigo telemu si agoi,
ura Arau se Zihova.*
19 Mu va tabei sari na qua tinarae hire: Mu lopu varivari papani sari na
votiki kurukuru. Mu lopu letei sari karua votiki kiko pa keke ilaka. Mu
lopu va sagea sa poko sapu ta piti varisotoi koari karua poko votikaedi.*
20 Be keke vineki sina pinausu tana keke tie pu pausuna, meke ta vizata
vekona si asa, ba lopu ele ta veko pinirovetuna si asa, meke va sea ia keke
tie si asa sipu lopu ele ta rupahana si asa koasa tie pu pausuna, si kaqu
tava kilasa si arini; ba lopu kaqu tava mate sari karua hire, sa vineki meke
sa tie pu va sea ia, sina lopu ele ta rupahana sa vineki hie. 21 Kaqu paleke
mae nia sa tie si keke sipi kokoreo pa sasadana sa Ipi Hope, pude na vina
vukivukihi tinaleosae koe Zihova. 22 Kaqu vagia sa hiama sa sipi kokoreo
meke tavetia sa sa vina vukivukihi tinaleosae pa kenuna e Zihova pude
na vinulasana sa nana sinea sapu ele tavetia sa, si kaqu tiqe taleosae koe
Zihova.
23 Pana kamoa gamu sa popoa Kenani meke letei sari na vua huda, si
kaqu balabala ni bonidi gamu sari na vua huda koari ka ṉeta vuaheni
kekenu. Koari vuaheni arini si lopu kaqu henai gamu sari na vuadi rini.
24 Meke koasa vuaheni vina made si kaqu tava madi sari doduru vua huda
pude na vinariponi vinahesina e Zihova si arini. 25 Ba koasa vuaheni vina
lima si boka henai gamu sari na vuadi. Be lulia gamu sapu gua asa, si kote
vua va sokusoku sari na mia huda. Arau se Zihova sa mia Tamasa.
26 Mu lopu henai sari na masa saripu koai eharadi. Mu lopu tavetavete
potana, babe hata tinokae koari na tomate.* 27 Mu lopu koto va kaleani
sari na kalu pa karua kalina sa batumu meke sari na gumi pa asemu,*
28 meke lopu kubekubere ia sa tinimu babe magumagua pude vata dogoro
nia sa tinalotaṉana sa tie pu matena, ura Arau se Zihova.
29 Mu lopu vata evaṉae nia zelepade maqota goi sa tumu vineki. Be ta
evaṉa sapu gua asa si kote siṉia na maqota meke na kinaleana pa vinahesi
beku sa doduru popoa.* 30 Kaqu kopu nia gamu sa rane Sabati, mamu
pamaṉa nia sa Qua Zelepade, vasina tavahesi si Rau, arau se Zihova.*
31 Mu lopu la tepa tinokae koari na tie vakuvakutaedi na tie matem-
ateana. Be tavete gua asa si goi si kote na tie nerumu si goi. Ura Arau se
Zihova sa mia Tamasa.*
32 Mu pamaṉani na va lavati sari na barogoso na kaleqe. Mu pamaṉa
Nau si Arau sa mua Tamasa; ura Arau se Zihova.
33 Mu lopu ṉoṉovali sari na tie karovodi pu koadi pa mua popoa. 34 Ba
mu kopu guni mo na turaṉamu soti pa mua popoa pa Izireli. Mu tataru

* **19:15** Ekd 23:6-8; Diut 16:19 * **19:17** Mt 18:15 * **19:18** Mt 5:43, 19:19, 22:39; Mk 12:31; Lk 10:27; Rom 13:9; Qal 5:14; Zem 2:8 * **19:19** Diut 22:9-11 * **19:26** Zen 9:4; Liv 7:26-27, 17:10-14; Diut 12:16,23, 15:23, 18:10 * **19:27** Liv 2:5; Diut 14:1 * **19:29** Diut 23:17 * **19:30** Liv 26:2 * **19:31** Diut 18:11; 1 Samuela 28:3; 2 Baṉ 23:4; Ais 8:19

kekeṉoṉo guni gua pu tataru pulenigo. Mu balabala ia sapu gamu ba gua tugo, na tie karovomia mo totoso koa pa Izipi si gamu. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*
35 Mu lopu sekesekei pa pinadapada pa ginele, na minamata meke sinoku.* 36 Kaqu gotogoto meke hinokara sari na mia pinadapada pa ginele, na minamata, na sinoku, meke na pada kolo. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa. 37 Mamu va tabei gamu sari doduru Qua tinarae na zinama. Ura Arau se Zihova.’ ”

20

Vina Kilasadi rina Hahanana Seke Tinarae

1 Zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mamu tozini sari na tinoni Izireli: be keke koa gamu babe keke tie karovona pu va malumu valani sari kaiqa nana koburu pude va vukivukihi lani koe tamasa Moleki pa vinahesina, si kaqu ta gona va mate patu koari doduru tinoni Izireli si asa. 3 Be keke tie si vala nia koe tamasa Moleki si keke koari nana koburu meke tava boni sa Qua Ipi Hope, meke lopu ta pamaṉae sa Pozaqu, si kaqu kanaia Rau si asa, meke kilu pania Rau koari na tie Izireli si asa. 4 Ba be sa butubutu lopu va matea si asa, 5 si Arau mo kote kanaia sa tie sana meke sa doduruna sa nana tatamana, meke arini tugo pu somana koasa, saripu lopu kalavarae koa Rau, meke vahesia tu rini se tamasa Moleki. Kaqu kilu pani Rau si arini koari na tie Izireli.
6 Be keke tie si la tepa tinokae koari na tie pu tago potana kaleadi, pude tepani tinokae sari na tomate pu ele matedi gua. Asa tugo kaqu kanaia Rau, meke kote kilu pania Rau koari na tie Izireli si asa. 7 Mi koa madi, via, na toṉoto si gamu doduru totoso pa mia tinoa sina Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa. 8 Mi va tabei sari na Qua tinarae sina Arau tugo se Zihova si ele va madi gamu, va via gamu, meke va toṉoto gamu si gamu.
9 Asa sapu zama ṉoṉovali sari na tiatamadia si kaqu tava mate tugo; sa minate asa si nana tugo telena.*
10 Be keke tie si baratia sa barikaleqe tanisa keke turaṉana, sari karua, sa tie meke sa barikaleqe, si kaqu tava mate beto; meke sa minate si dia mo ri kara teledia.* 11 Be keke tie si koa turaṉia sa barikaleqe tanisa tamana, na lopu pamaṉa nia sa sa tamana. Sari karua, sa tie meke sa barikaleqe, si kaqu tava mate beto. Sa minate asa si dia mo ri karua teledia.* 12 Be keke tie si koa turaṉia sa barikaleqe tanisa nana roroto, si kaqu tava mate beto sari karua, sina na kaleana hola sa tinavete asa, meke sa dia minate si dia soti mo teledia.* 13 Be karua tie si vari koa turaṉi pa tinavete vinari riqihi, si kaleana hola sapu gua tavetia ri karua; sari karua si kaqu tava mate beto, meke sa minate asa si dia mo teledia.* 14 Be keke tie si haba varigarani si karua tamatina, sa tuna vineki meke sa tinana, sari ka ṉeta si kaqu ta sulu va mate beto pa nika, sina kaleana hola gua sapu tavetia rini. Mamu lopu taveti sapu gua asa pude lopu ta evaṉa pule sa sinea asa pa korapa mia gamu.* 15 Be keke tie si papa ia si keke kurukuru ṉame, sa tie meke sa kurukuru ṉame si kaqu tava mate beto.* 16 Be keke barikaleqe babe vineki si podekia pude papa ia si keke kurukuru si kaqu tava mate beto si arini. Sa minate asa si dia mo ri karua teledia.

* **19:34** Ekd 22:21; Diut 24:17-18, 27:19 * **19:35** Diut 25:13-16; TTA 20:10; Izk 45:10 * **20:9** Ekd 21:17; Mt 15:4; Mk 7:10 * **20:10** Ekd 20:14; Liv 18:20; Diut 5:18 * **20:11** Liv 18:8; Diut 22:30, 27:20 * **20:12** Liv 18:15 * **20:13** Liv 18:22 * **20:14** Liv 18:17; Diut 27:23 * **20:15** Ekd 22:19; Liv 18:23; Diut 27:21

17 Be haba ia keke tie sa vavenena soti babe sa tasina vinatakele, si
kaqu tava kurekure pa kenudi ri na tinoni meke kaqu ta hitu palae koasa
butubutu si arini. Na ele koa turaṉia sa sa tasina ke garodi tugo pude kaqu
tava kilasa beto sari kara.* 18 Be keke tie si koa turaṉia si keke barikaleqe
sapu kamoa minoho tadi barikaleqe, sari karua arini si kaqu ta hitu vura
beto koasa butubutu Izireli, sina va dogoro nia rini sa ehara.*
19 Mu lopu koa turaṉia sa buhimu barikaleqe sina pude gua asa si va
kurekurei goi sari na turaṉamu soti, meke kaqu tava kilasa sisigiti beto si
gamu kara.* 20 Be keke tie si koa turaṉia sa barikaleqe tanisa buhina si va
kurekurea sa sa buhina. Sa tie meke sa barikaleqe si kaqu tava kilasa. Lopu
kaqu vagi koburu sari karua. 21 Be keke tie si vagia sa sa barikaleqe tanisa
tasina, si lopu kaqu vagi koburu sari karua osolae mate, sina na tinavete
bonina sapu gua tavetia ri karua, meke va kurekurea sa sa tasina.”*
22 Zama se Zihova, “Mi kopuni na va tabei sari doduru Qua zinama na
tinarae, pude lopu kaqu ta hitu taloa si gamu koasa popoa Kenani, vasina
pu turaṉa va kamoni gamu Rau. 23 Mi lopu luli sari na hahanana tadi
na tinoni pu koadi vasina pu kaqu hadu taloani Rau pude mi koa ia sa
popoa. Etulu pani Rau si arini sina ele va bugoro sisigiti Au rini koari
na dia tinavete kaleadi. 24 Ba koa gamu si ele va tatara nia Rau sa popoa
sana vasina sokua na pepeso masuruna, meke toqolo valeania na linetelete
pude maqu ponini gamu. Arau se Zihova sa mia Tamasa sapu ele vizata
vata kale gamu si gamu koari butubutu huporo. 25 Ke kaqu vizavizata
valeana si gamu koari na vinotikaedi rina kurukuru ṉame na kurukuru
tapuru bonidi na viadi. Mi lopu henai sari na kurukuru ṉame na kurukuru
tapuru saripu lopu viadi. Na ele tozi vurani Rau saripu bonidi si arini,
meke be henai si kote boni si gamu. 26 Kaqu koa na tie va madi mia, via,
na toṉoto si gamu, sina Arau se Zihova si madiqu, via, na toṉoto tugo si
Rau. Ele vizata vata kale gamu tu Rau koari kaiqa butubutu, pude taqarau
mo telequ si gamu.
27 Be keke tie babe barikaleqe sina tie vakuvakutae, na tie matemateana,
meke tepatepa tinokae la koari na maqomaqodi ri pu ele matedi, si kaqu
ta gona va mate patu, meke sa nana minate si nana telena soti.”

21

Na Tinoa Minadi Tadi na Hiama

1 Zamaia e Zihova se Mosese, “Mu tozini sari na hiama, sari doduru tuna
koreo Eroni: Pana mate si keke turaṉamu, loke tie koa gamu na hiama si
kaqu ene tata koa keke tie matena babe va boni puleni gamu telemia. 2 Be
guana lopu na turaṉamu soti mo pa nana pinodo, na tinamu soti, tamamu,
tumu koreo, tumu vineki, meke na tasimu koreo soti, 3 babe keke tasimu
vineki vaqurana pu koa pa mua kinopu pu lopu ele varihabana, arini pu
tata sisigiti koari na dia pinodo, si boka tiqui goi, pude boka va boni puleni
gamu telemia koasa hahanana minate. 4 Ba lopu boka va boni puleni gamu
koa rina tie matedi pu na turaṉamia pa vinarihaba.
5 Loke hiama si kaqu neri va pakaia sa batuna, babe neria sa hukihukiri
gumina babe magu va bakoria tinina pude vata dogoro nia sa nana
tinalotaṉana sa tie matena.* 6 Kaqu koa via na madi si asa pa dinoṉo
te Zihova, meke lopu kaqu va kaleania sa sa pozana sa Tamasa; kaqu koa
madi na via si asa, sina va vukivukihi nia sa koe Zihova sari na vinariponi

* **20:17** Liv 18:9; Diut 27:22 * **20:18** Liv 18:19 * **20:19** Liv 18:12-14 * **20:21** Liv 18:16
* **21:5** Liv 19:27-28; Diut 14:1

pa nika pude na ginani te Tamasa. 7 Sa hiama si lopu kaqu haba ia si keke
maqota, babe sa tie ta luluarana pa nana palabatu, sina kaqu koa via na
madi koasa dia Tamasa si asa. 8 Kaqu doṉo gilania ri na tie sapu na tie
madina sa hiama, sina va vukivukihi nia sa koa Rau Zihova, sa vinariponi
ginani. Madiqu na viaqu si Arau, ke kaqu va madi na va via i tugo Rau
sari na Qua tie. 9 Be ta evaṉae guana maqota sa tuna vineki sa hiama, si
va kurekurea sa sa tamana; kaqu ta sulu va mate pa nika si asa.
10 Sa ṉati hiama kenukenue sapu ele ta vizatana koari na tasina meke
ele ta zoropae oela vina madi sa batuna, meke va sagei sari na poko tana
hiama si lopu kaqu besu nia sa sa tie matena babe rikati sa sari nana poko,
ba kaqu suti sa sari na kaluna pude va dogoro nia sapu via si asa. 11-12 Be
mate si keke tie gugua tugo na tamana babe na tinana soti, ba lopu kaqu
nuquria sa sa vetu vasina pu koa sa tie matena, sina ele tava madina si
asa koasa oela hopena te Tamasa. Lopu kaqu vura si asa koasa Ipi Hopena
te Zihova pude va boni pule nia koasa hahanana minate. 13-14 Lopu kaqu
haba ia sa sa vineki pu koa turaṉa tie, babe keke nabonaboko, babe keke
barikaleqe ta luluarana, babe keke maqota. Kaqu haba ia mo sa sa vineki
sapu lopu hite koa turaṉa tie sapu mae guana koasa nana butubutu soti.
15 Pude lopu kaqu tava boni pa dinoṉo te Zihova sari na tuna koari na
tinavete kaleadi gugua arini. Ura Arau se Zihova sapu ele va madia si asa
pude na ṉati hiama kenukenue.”
16 Zamaia e Zihova se Mosese, 17 “Mu tozi nia se Eroni, ‘Namu loke
tie pa tutimu koari na sinage vugo na repere sapu koa ia binoni si kaqu
paleke mae nia sa vinariponi ginani koa Rau. 18 Namu loke tie sapu koa
ia boni si kaqu somana pa tinavete hiama, be na tie behuna, na ike, na
tie koele, 19 babe bakora limana babe nenena, 20 babe na tie polosuri, na
tie mamagoria, na tie kiqo matana, na minoho kaleana pa kapuna, babe
na tie puzalana. 21 Namu loke tie pa tutina Eroni, sa hiama sapu koa ia
na binoni si kaqu va vukivukihi mae nia koa Rau sa vinariponi ginani.
22 Sa tie gua asa si boka hena ia sa sa ginani sapu tava vukivukihi mae koa
Rau, sari doduru ginani hopedi meke saripu hopedi hola pu va vukivukihi
maeni rini, 23 ba koa gua sapu koa ia na boni si asa, ke lopu kaqu tata
mae koasa poko goba pa Lose Hopena si asa, babe tata la ia mo sa sa hope
vina vukivukihi. Namu lopu kaqu va boni sa sari na tiṉitoṉa hire. Arau
se Zihova sapu va madi gamu pude na hiama.’ ”
24 Ke tozini e Mosese sari na zinama arini koe Eroni, sari na tuna koreo,
meke koari doduru tinoni pa popoa Izireli.

22

Sari na Vinariponi Hopedi

1 Zama se Zihova koe Mosese, 2 “Mu tozini sari Eroni meke sari na tuna
koreo, ‘Kaqu va lavatia gamu sa Pozaqu Hopena. Kaqu pamaṉani gamu
sari na vinariponi hopedi pu va madini rina tinoni Izireli koa Rau. Ura
Arau se Zihova. 3 Be keke tie koasa tutimu goi vugo na repere sapu bonina
pa dinoṉo te Zihova si ene tata maei sari na vinariponi na vina vukivukihi
pu va madini ri na tinoni Izireli koa Rau, sa tie sana si mani lopu somana
pule pa tinavete hiama pa kenuqu Rau, sina Arau se Zihova.
4 Be keke tie koasa tutina Eroni pu koa ia na minoho kaleana pa kapuna,
babe muzi laguna si lopu boka henai sari na vinariponi hopedi, osolae via
si asa meke ta salaṉa koasa nana minoho. Sa hiama si boka tava boni be
tiqua sa si keke tiṉitoṉa sapu tiqua na tiṉitoṉa bonina, be na tini matena,

babe sa tie lulua haruna, 5 babe tiqua sa si keke votiki tiṉitoṉa bonina
babe keke kurukuru bonina, babe keke tie sapu bonina. 6-7 Sa hiama sapu
va bonibonie si kaqu boni hola nana tugo, osolae kamo totoso lodu sa
rimata. Lopu boka henai sa sari na ginani hopedi osolae lodu sa rimata
meke huhuve si asa, beto asa si kaqu tiqe henai sa sari na vinariponi ginani
madidi. 8 Lopu kaqu hena ia sa sa masana sa kurukuru sapu mate hoboro,
babe sapu tava mate koa ri na kurukuru pinomodi. Ura kote tava boni si
asa koarini. Arau se Zihova.
9 Gua asa ke kaqu kopuni ri na hiama sari na tinarae saripu ponini Rau
koa rini, pude lopu kaqu tava kilasa si arini koa rina dia sinea meke mate,
sipu va kari rini sari na tinarae madidi. Ura Arau se Zihova pu va madidi
rini.
10 Sa tie sapu podo vura maena mo pa korapana sa tatamana hiama si
boka henai sari na vinariponi ginani hopedi; loke tie pule si kaqu henai
si arini. Namu loke tie enene pu somana koa koasa hiama babe na tie ta
tabaradi koasa hiama si kaqu somana henai si arini. 11 Ba sari na pinausu
mo tanisa hiama pu holuni sa koasa nana poata soti babe podona pa nana
vetu si boka hena ia sa ginani sapu vagia sa hiama. 12 Sa tuna vineki sa
hiama sapu haba ia si keke tie, sapu lopu na hiama si lopu kaqu henai sa
sari na vinariponi ginani hopedi. 13 Ba be naboko sa barikaleqe sana, babe
sa barikaleqe ta luluarana sapu loke tuna, meke pule la koa pule pa vetu
tanisa tamana telena eke, si boka hena ia sa sa ginani tanisa tamana sapu
sa hiama sapu ta vagi koari na vinariponi ginani hopedi tadi na tie.
14 Be keke votiki tie pu lopu koa koasa tatamana si lopu va nonoga ia
meke hena hola ia sa si keke koa ri na ginani hopedi sapu ta poni koari na
hiama, si kaqu hobe pulea sa sa doduruna sa laena meke tomo la nia koa
sa si ka hiokona puta paseniti padana meke vala nia koasa hiama. 15 Ke
sari na ginani hopedi saripu valani ri na tinoni Izireli koe Zihova si lopu
kaqu sasuru nia ri na hiama, 16 meke va malumu lani koari na tie pu lopu
na hiama pude hena hobori, na kote va sea meke tava kilasa sa tie gua asa.
Ura Arau se Zihova sapu va madidi si arini.’ ”

Sari na Vinariponi na Vina Vukivukihi saripu Qetu ni e Zihova

17 Zama se Zihova koe Mosese, 18 “Mu la, mamu tozi sari na tinarae hire
koe Eroni, koari na tuna koreo meke koari doduru tinoni Izireli: ‘Be keke
tie pa butubutu Izireli, babe keke tie karovona sapu koa pa Izireli, si hiva
ponia si keke vinariponi vina vukivukihi va uququ pude va gorevura ia gua
sapu va tatara nia sa babe na dia vinariponi pa nana hiniva soti koe Zihova,
19 si kaqu na kokoreo sa kurukuru asa, meke loke ari kisakisana pa tinina.
Be lopu gua asa Arau Zihova si lopu kaqu qetu nia. 20 Be keke tie si ponia
si keke kurukuru kaleana si lopu kaqu ta qetue koe Zihova si asa.* 21 Be
keke tie si ponia sa nana vina vukivukihi binaere koe Zihova, pudena vina
gorevurana sa nana vina tatara, babe sa nana vina vukivukihi pa nana
hiniva soti, ba sa kurukuru si kaqu toa va leanana, loke ari kisakisana
pude boka ta qetue koe Zihova si asa. 22 Mi lopu ponia koe Zihova si keke
kurukuru sapu behuna, babe moku nenena, na bakorana, tubutubuna,
babe votiki minoho pa kapuna. Namu lopu kaqu poni nia gamu si keke
vinariponi ginani gua arini koasa hope pude te Zihova. 23 Boka ponia pa
mua hiniva soti si keke bulumakao, babe keke sipi sapu lopu noma vari
ṉoṉoi tinina, ba lopu kaqu ta qetue tugo, pude na vina gorevurana mo sa
vina tatara si asa. 24 Mu lopu ponia koe Zihova si keke kurukuru sapu ele

* **22:20** Diut 17:1

ta puzalana, bakorana, munalana, babe poṉo sa kikikolona. Na lopu tava malumuna pa mua popoa soti si asa.
25 Mu lopu vari poni nia si keke kurukuru koe Zihova pude na vinariponi ginani, sapu ta poni mae guana koasa tie karovona pa votiki popoa. Sari na kurukuru gua arini si ele boni, loke laedi meke lopu kaqu ta qetue si arini koe Zihova.
26-27 Pana podo si keke tuna bulumakao babe keke lami babe keke tuna qoti si kaqu koa hola koasa tinana si asa koari ka zuapa rane. Ba pa mudina asa, podalae koasa rane vina vesu meke hola la si kote boka tava ego si asa pude poni la nia koe Zihova sa vinariponi ginani asa. 28 Mu lopu va matea si keke bulumakao meke sa tuna, babe keke sipi meke na tuna pa keke rane mo. 29 Pana va vukivukihi nia goi sa vina vukivukihi pude zama valeana koe Zihova, si mamu luli sari na tinarae pude boka ta qetue si asa koe Zihova; 30 mamu hena betoa koasa rane tugo asa, osolae lopu ele kamoa munumunu.’ ”
31 Zama se Zihova, “Mu va tabei sari na Qua tinarae; ura Arau se Zihova. 32 Mu pamaṉa nia sa Pozaqu hopena; kaqu gilania ri doduru tinoni Izireli sapu Arau si kaqu tava hope. Ura Arau se Zihova, meke Arau tugo si va via i na va madi gamu si gamu; 33 meke turaṉa vurani gamu si gamu pa popoa Izipi pude ta evaṉae na mia Tamasa. Ura Arau tugo se Zihova.”

23

Sari na Rane Vinahesi

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mamu zama guahe koari tinoni Izireli: ‘Hire sari na inevaṉa saripu ele vizati Rau. Arini sari na inevaṉa te Zihova saripu kaqu tozi vurani goi koari na tinoni Izireli pude na rane vinarigara hopedi.

Sa Rane Sabati

3 Koari ka onomo rane si kaqu taveti gamu sari na mia tinavete, ba koasa rane vina zuapa, sapu sa rane Sabati, si na rane magogoso. Kaqu loke tinavete koasa rane sana, ba kaqu varigara mo pa vinahesi si gamu. Be pavei vasina koa gamu ba sa Rane Sabati si te Zihova.*

Sa Inevaṉa Pasova meke sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina (Ninaedi rina Tinoni 28:16-25)

4 Mu zama vurani koari na totoso ta vizatadi sari na inevaṉa hire koari na tinoni pa popoa Izireli. 5 Sa Inevaṉa Pasova te Zihova si ta tavete pa rane vina manege made koasa sidara kekenu, podalae pa totoso lodu sa rimata,* 6 meke koasa rane vina manege lima si podalae sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d]. Koari ka zuapa rane dodurudi si lopu kaqu hena ia gamu si keke bereti sapu ta tavetae isiti. 7 Koasa rane kekenu koari na rane hire si kaqu varigara pa vinahesi si gamu meke lopu kaqu taveti gamu sari na mia tinavete soti. 8 Mi valani sari gemi ginani na mia vina vukivukihi koe Zihova koari ka zuapa rane. Meke koasa rane vina zuapa si kaqu varigara pule pa mia vinahesi si gamu, ba lopu kaqu tavetia gamu si keke tinavete soti.*

Sari na Vua Kenudi

9-10 Pana mae kamoa gamu sa popoa sapu ponini gamu e Zihova, meke paketi gamu sari na mia vuvua, si mamu paleke la nia koasa hiama sa iqoso

* **23:3** Ekd 20:8-10, 23:12, 31:15, 35:2; Diut 5:12-14 * **23:5** Ekd 12:1-13; Diut 16:1-2 * **23:8** Ekd 12:14-20, 23:15, 34:18; Diut 16:3-8

huiti kekenu pa mua vinagi. 11 Kaqu paleke la nia sa hiama sa iqoso kekenu
meke ovulu sage nia sa pa kenuna e Zihova, meke kote qetu nia Sa sa mua
vinariponi. Kaqu vekoa sa hiama si asa koa sa rane pa mudina sa Rane
Sabati. 12 Koasa ranena asa sapu vekoa goi sa mua vinariponi si kaqu va
vukivukihi nia goi si keke tuna sipi kokoreo keke vuahenina sapu loke ari
kisakisana. 13 Kaqu veko turaṉae nia tugo goi si karua kilo mamata palava
sapu ta henie oela olive, pude na vinariponi si asa. Meke sa humaṉa lea
tanisa vinariponi asa si variva qetu koe Zihova. Meke kaqu veko turaṉae
nia tugo goi si keke vinariponi sapu keke lita vaeni. 14 Lopu kaqu hena ia
gamu si keke vasi ginani koasa vinua kekenu, be ginani makatana, babe ta
kinana pa nika, babe na ginani motuna, osolae vala nia goi sa vinariponi
hie koe Tamasa. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue koari doduru sinage na
sage koari doduru totoso mae hiroi.

Sa Inevaṉa Pakepakete
(Ninaedi rina Tinoni 28:26-31)

15 Mu naei sari ka zuapa vuiki dodurudi podalae koasa rane pa mudina
sa rane Sabati, sa rane kekenu pa vuiki sapu paleke la nia goi sa iqoso
huiti kekenu pa mua vinagi pa inuma sapu vala nia goi koe Zihova.*
16 Koasa vina lima ṉavulu puta rane, sapu pa mudina sa Sabati vina zuapa
si mamu vala nia koe Zihova si keke vinariponi huiti vaqurana pule koasa
mua vinagi pa inuma. 17 Karua botubotu bereti si kaqu paleke lani ri
na hopeke tatamana koe Zihova. Karua kilo mamata palava memehedi
si kaqu ta tavete koa ri hopeke bereti sapu henia isiti, beto asa si kaqu
ta vala koe Zihova pude na vinariponi tana vua kenuna sapu ta pakete
pa inuma. 18 Kaqu ta veko turaṉae koari na bereti sari ka zuapa tuna
sipi kokoreo, sapu hopeke keke vuahenidi meke loke ari kisakisadi, keke
bulumakao kokoreo vaqurana meke karua sipi kokoreo. Kaqu na vina
vukivukihi va uququ koe Zihova si arini, turaṉae koari na dia vinariponi
huiti, na vinariponi kolo vaeni. Sa vinariponi asa si kaqu tava uqu pa
nika meke sa hinumaṉa lea tanisa si kaqu ta qetue koe Zihova. 19 Beto hoi
si mamu va vukivukihi nia si keke qoti kokoreo pude na vina vukivukihi
tana sinea, meke karua tuna sipi kokoreo sapu keke vuahenidi, pude na
vina vukivukihi tana binaere koe Zihova. 20 Kaqu ovulu sage nia sa hiama
sa bereti turaṉae koari karua sipi kokoreo pa kenuna Zihova, pude na
vinariponi arilaedi koa Sa pude na ginani tadi na hiama. 21 Koasa rane
sana si lopu kaqu taveti gamu sari na mia tinavete soti, ba kaqu varigara
meke vahesia gamu sa Tamasa. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue koari na
mia sinage na sage be pavei vasina koa si gamu doduru totoso mae hiroi.
22 Pa totoso pakepakete si gamu koari na mia inuma, si lopu kaqu koto
va kamo la i gamu sari na huiti pa hukihukiridi rina mia inuma, meke lopu
kaqu pule la si gamu meke seke vagi sari na batudi sari na huiti saripu koa
holadi vasina; mi veko hola i si arini pude tadi na tie habahualadi na tie
karovodi pude henai. Ura Arau se Zihova sa Mia Tamasa.’” *

Sa Inevaṉa tadi Buki
(Ninaedi rina Tinoni 29:1-6)

23 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu zama guahe koari na tinoni
pa Izireli, 24 ‘Kaqu kopu nia gamu sa rane kekenu koasa sidara vina zuapa
pude magogoso koasa ṉati rane asa, meke kaqu mae varigara pa vinahesi
si gamu, pana avosia gamu nodolo va gelenaedi sari na buki. 25 Lopu kaqu

* **23:15** Ekd 23:16, 34:22; Diut 16:9-12 * **23:22** Liv 19:9-10; Diut 24:19-22

taveti gamu sari na mia tinavete soti, ba kaqu va vukivukihi la koe Zihova si gamu.’ ”

Sa Rane Tinaleosae tana Sinea (Ninaedi rina Tinoni 29:7-11)

26 Meke zama la koe Mosese se Zihova, * 27 “Sa rane vina manege puta
koasa sidara vina zuapa si na rane pude kaqu ta taleosae sari na sinea tadi
na tinoni Izireli. Koasa rane asa si loke tie si kaqu hite hena ginani, ba
kaqu varigara mo meke vahesia sa Tamasa meke va vukivukihi la koa Sa.
28 Loke tie si kaqu tavetavete koasa rane sana, sina asa sa rane sapu tava
vulasa na taleosae sari na sinea tadi na tinoni Izireli. 29 Be hena ginani si
keke tie koasa rane sana, si namu lopu kaqu tava mate palae koari na tie
Izireli si asa. 30 Meke be keke tie si tavetavete koasa rane sana, sa Tamasa
telena si kaqu kilasa va matea si asa. 31 Sa tinarae hie si kaqu soto la gua
tugo koari na mia sinage na sage, be pavei vasina koa rini. 32 Pa rane vina
sia koasa sidara vina zuapa podalae totoso lodu rimata meke kamo lodu
rimata pa rane vina manege puta si na rane magogoso sapu ta vizatana
pude tava madi si gamu, meke koasa rane asa si lopu kaqu hena ia gamu
si keketoṉa.”

Sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega (Ninaedi rina Tinoni 29:12-40)

33 Meke zama la koe Mosese se Zihova,* 34 “Mu zama guahe koari na
tinoni pa Izireli: ‘Pa rane vina manege lima koasa sidara vina zuapa si
kaqu podalae sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega[d], meke ka zuapa
rane si kaqu ta evaṉa si asa. 35 Koasa rane kekenu si kaqu varigara si gamu
meke vahesia gamu sa Tamasa, meke lopu kaqu hite taveti gamu sari na
mia tinavete soti. 36 Koari hopeke rane koari ka zuapa rane si kaqu turaṉa
maeni gamu sari na mia vina vukivukihi na vinariponi ginani pude na
mia vinariponi tana va uququ. Meke koasa rane vina vesu si mamu mae
varigara pule pa vinahesi; mamu paleke maeni tugo sari na mia vinariponi
ginani na vina vukivukihi pude tana va uququ.
37 Arini sari na rane tava hope pude kopuni gamu pude va lavatia se
Zihova koari na vinarigara vinahesi. Kaqu valani sari na vinariponi na
vina vukivukihi va uququ pa hope, na vinariponi huiti, na kolo vaeni pa
hopeke rane. 38 Kaqu kopuni gamu sari na inevaṉa arini pa dia totoso
meke gua tugo sari na rane Sabati te Zihova meke kaqu valani tugo sari
na mia vinariponi saripu ele va tatarani gamu meke gua tugo sari doduru
mia vinariponi saripu valani gamu pa mia hiniva soti koe Zihova.
39 Pana beto sa pinakepakete koari na mia inuma, si mi kopu nia sa
Inevaṉa Vina Balabaladi rina mia Ipi pa Qega koari ka zuapa rane, podalae
pa rane vina manege lima koasa sidara vina zuapa. Meke sa rane kekenu
meke sa rane vina vesu si kaqu na rane arilaedi pude magogoso si gamu.
40 Meke koasa rane kekenu si kaqu henai gamu si kaiqa vua huda leadi
saripu ele ta vizatadi koari na mia vuvua, meke vagi tugo kaiqa kava huda
pamu na lelaṉa huda saripu koai na elelodi. Mamu tavetia sa inevaṉa
hope pude va lavatia se Zihova sa mia Tamasa. 41 Mi tavetia sa inevaṉa
asa pa ka zuapa rane hopeke vuaheni koasa sidara vina zuapa. Sa tinarae
hie si kaqu ta kopue koari na mia sinage na sage doduru totoso mae hiroi.
42 Meke sari doduru tinoni Izireli si kaqu koa koari na ipi ka zuapa rane,
43 pude kaqu tumae nia ri na tumia koari na sinage mae hiroi sapu tavete

* **23:26** Liv 16:29-34 * **23:33** Diut 16:13-15

guni he e Zihova sari na tinoni Izireli pude koa koari na ipi totoso turaṉa vurani Rau si arini pa popoa Izipi. Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa.’”
44 Koasa siraṉa gua asa si poni nia Mosese koari na tinoni Izireli sa tinarae pude kaqu kopuni rini sari na inevaṉa hope.

24

Kinopudi ri na Zuke (Ekisidasi 27:20-21)

1 Zama se Zihova koe Mosese, 2 “Mu garuni sari na tinoni Izireli, pude paleke maeni sari na oela olive viadi, pude tadi na zuke pa korapa Ipi Hopena, pude lopu kaqu makudo huruṉu lamo sari na zuke. 3 Doduru boṉi si kaqu va katui Eroni si arini pude toa lamo pa kenuna e Zihova osolae kamoa munumunu. Sa tuturuana zuke si koa koasa lose hopena pa sadana sa poko goba pa vari korapana sa Lose Hopena meke sa Lose Hopena pa Hopena vasina koa sa Bokese Vinariva Egoi. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue ninae rane ka rane. 4 Kaqu kopuni Eroni sari na zuke hire koari na dia tuturuana qolo, meke dogori sapu kaqu toa si arini doduru totoso pa kenuna e Zihova.

Sa Bereti sapu Ta Vala Koe Tamasa

5 Mu henai kaiqa palava memehedi, sapu ka manege rua kilo mamata padana, mamu kinai ka manege rua bereti.* 6 Vekoi pa karua tokele ka onomo pa hopeke tokele koasa tevolo qolo pa kenuna e Zihova. 7 Mamu vekoi kaiqa oto huda humaṉa lea pa batudi ri hopeke tokele, pude va uqua guana vina balabalana sa vinariponi la koe Zihova pude na hinobedi ri na bereti. 8 Koari doduru rane Sabati, sa bereti si kaqu ta veko pa kenuna e Zihova. Sa tinarae te Zihova hie koari na tinoni Izireli, si lopu kaqu makudo ninae rane ka rane. 9 Sa bereti hie si te Eroni meke sari na tuna koreo. Kaqu hena ia rini si asa pa vasina hopena, sina sa ginani hie si hopena hola sapu ta vala koe Zihova pude tadi na hiama.” *

Sa Vinakilasa tanisa Tie pu Zama Va Kaleania sa Pozana Zihova

10-11 Koanana si keke tie sapu na tie Izipi sa tamana, meke na barikaleqe Izireli sa tinana. Pozana sa tinana si e Selomiti, na tuna vineki e Dibiri si asa, sapu gore mae guana koasa butubutu te Dani. Sa koreo hie si varivaritokei koa keke tie pa korapana sa kinoa tie Izireli, meke koasa totoso varitokei asa, si zama va kaleania sa sa pozana e Zihova, ke turaṉa la nia rini si asa koe Mosese, 12 pude va kopu nia tie, meke aqania sapu nasa si kaqu tozini e Zihova, pude tavete la nia koasa.
13 Zama la koe Mosese se Zihova, 14 “Mu turaṉa vura nia sa tie sana pa sadana sa vasina koa tie. Sari doduru pu avosona sapu zama va kaleana si asa, si madi va opo nia limadia sa batuna, pude va sosodea sapu sea si asa. Beto asa, si kaqu gona va mate nia patu ri doduru tinoni pa butubutu si asa.
15 Beto asa si mamu tozini sari na tinoni Izireli, sapu be keke tie si zama va kaleania sa pozana e Zihova, si kaqu ta goregore nia sa, 16 meke tava mate nia tugo sa sa nana sinea. Be keke tie Izireli babe keke tie karovona sapu koa pa popoa Izireli sapu zama va kaleania sa pozana e Zihova, si kaqu ta gona va mate patu koari doduru butubutu tie pa Izireli.
17 Be va mate tie si keke tie si kaqu tava mate tugo si asa. * 18 Be va matea keke tie sa kurukuru tanisa votiki tie, si kaqu hobe nia kurukuru tugo sa tie pu va matena si asa. Kote hobe nia tinoa sa tinoa.

* **24:5** Ekd 25:30 * **24:9** Mt 12:4; Mk 2:26; Lk 6:4 * **24:17** Ekd 21:12

19 Be keke tie seke va bakora ia si keke tie, be vegugua sa tinavete sapu
tavete la nia sa tie koasa, si kaqu gua tugo asa si kaqu ta tavete la koasa pu
sekena si asa. 20 Be va mokua sa si keke susurina sa tie, si kaqu tava moku
tugo si keke koari na susurina, be lobiti pania sa si keke kali matana sa tie,
si keke koari karua matana si kaqu ta lobiti palae tugo; be keke tie tupa va
pakoa livona si keke tie, keke koari na livona sa tie sana si kaqu ta tupa va
pako tugo. Be veguguana sa tinasuna sapu vata evaṉia sa tie koasa keke
votiki tie, si kaqu ta tavete hobe pule la tugo koasa tie sana si asa.* 21 Be
keke tie va matea si keke kurukuru tanisa keke votiki tie, si kaqu hobe nia
kurukuru tugo sa tie sana si asa; ba be va matea sa tie si keke votiki tie,
si kaqu tava mate sa tie pu va matena sa tie asa. 22 Sari na tinarae hire si
tamugamu doduru tinoni Izireli meke sari na tie karovodi pu koa somanae
koa gamu, sina Arau se Zihova sa Mia Tamasa.”*
23 Sipu beto zamani e Mosese koari na tinoni Izireli saripu gua hire, si
vagia ri na tinoni Izireli sa tie meke turaṉa vura nia pa sadana sa kinoa tie
meke gona va mate nia patu rini. Tavetia ri na tie Izireli gua pu zamani e
Zihova koe Mosese.

25

Vuaheni Vina Zuapa si Tava Magogoso sa Pepeso (Diutironomi 15:1-11)

1 Zama la koe Mosese se Zihova pa toqere Saenai,* 2 “Mu tozini sari na
tinoni Izireli sari na tinarae hire: Pana nuquria gamu sa popoa sapu kaqu
ponini gamu e Zihova, si lopu kaqu lelete si gamu koari doduru hopeke
vina zuapa vuaheni. Kaqu tavete gua asa si gamu pude pamaṉa nia se
Zihova. 3 Koari ka onomo vuaheni si boka lelete na kopu totoko ni meke
paketi gamu sari na vuadi ri na huda vaeni koari na mia inuma. 4 Ba koasa
vuaheni vina zuapa si kaqu va magogoso valeania gamu sa pepeso. Na
vuaheni tava madina koe Zihova meke lopu kaqu lelete babe kopu totokoni
gamu sari na mia inuma. 5 Doduru ginani sapu toa teledia meke lopu ta
letedi koasa emata koana tamugamu si lopu tava malumu pude vagi gamu
meke holuholuni. Meke lopu tava malumu tugo si gamu pude paketi sari
na vuadi sari na qurepi pa inuma, babe la pa mia inuma pude kopu totoko
ni vasina meke holuholuni. Sina kaqu tavamadi sa pepeso asa pa keke
vuaheni pude na vina balabalaqu Rau, 6 Be guana lopu tavete inuma si
gamu koasa vuaheni asa, ba sa pepeso si kote ponini gamu ginani si gamu
doduru pa Izireli. Sari na ginani sapu toqolo teledia, si arini si tamugamu,
meke tadi na pinausu, na tie tavetavete, meke tadi na tie karovodi mae
sapu koa turaṉae koa gamu. 7 Sari na kurukuru ta pausudi meke sari na
kurukuru pinomodi pu koa koari na mia inuma, ba kaqu henai mo gua
sapu ta vagi koasa vuaheni asa.

Sa Vuaheni Ziubili[d]

8 Be ka zuapa totoso ka zuapa si varigarani gita koari ka zuapa vuaheni, si
ka made ṉavulu sia vuaheni si vura mae. 9 Ego, koasa Rane Tinaleosae tana
Sinea si kaqu ta ivu sa buki pa doduruna sa popoa pa rane vina manege
puta koasa sidara vina zuapa. 10 Sa vuaheni vina lima ṉavulu puta si kaqu
vata evaṉae nia na vuaheni arilaena gamu si asa. Kaqu urahae nia gamu sa
tinarupaha koari doduru popoa Izireli pu koai ri na tinoni. Koasa vuaheni
asa, sari doduru pepeso saripu ele ta holuholue si kaqu tava pule koari

* **24:20** Ekd 21:23-25; Diut 19:21; Mt 5:38 * **24:22** Nab 15:16 * **25:1** Ekd 23:10-11

pu tagodi si arini pa pinodalaena, meke sarini pu ele ta holuholue guana pinausu si kaqu tava pule koari na dia butubutu na tatamana soti. 11 Sa vuaheni vina lima n̲avulu puta si kaqu na vuaheni ziubili. Lopu kaqu lelete si gamu koa rina inuma vaquradi, babe pakepakete pa doduruna sa inuma. Meke lopu kaqu pakepakete si gamu pa doduruna sa inuma vaeni. Meke lopu kaqu ta koto sari na lelan̲adi. Boka vagi tugo gamu sa ginani sapu toqolo hoborodi. 12 Kaqu va madia gamu sa doduruna sa vuaheni meke kaqu henai mo gamu gua saripu ele toa koari na mia inuma.

13 Koasa vuaheni asa sari doduru pepeso pu ele ta holuholue, si kaqu tava pule la koasa pu tagona pa pinodalaena. 14 Ke pana vari holuholue ni gamu na tie Izireli pa varikorapa mia sari na mia pepeso, si mi lopu sekesekei. 15 Kaqu ta pada sa hinolu pepeso koari na vuahenina sapu boka ta vagi sa vuadi pa pepeso, sipu lopu ele tava pule sa tinago koasa butubutu tagona pa pinodalaena. 16 Be guana soku vuaheni sipu lopu ele kamo sa ziubili meke boka vagi va soku vua, sa padana sa hinolu si kote sage tugo; ba be sari na vuaheni si lopu soku pude vagi sa vuadi si kote ka visavisa mo, sa padana sa hinolu, sina kote hitekena tugo vinagidi sari na vuadi. Sina gua sapu ele ta holu si koa gua mo koasa sinokuna sa vuadi sapu ta vagi koasa pepeso. 17 Mu lopu sekesekei nia goi sa tie Izireli turan̲amu, ba mu va tabea se Zihova sa mua Tamasa.

Sa Tinasuna koasa Vuaheni Vina Zuapa

18 Mu va tabei sari doduru tinarae na ginarunu te Zihova, pude boka tava sare sa mua tinoa pa pepeso. 19 Kaqu koa ia na vuana sa pepeso, meke lopu kaqu qagania goi si keketon̲a pude gania meke kaqu koa learane sa mua tinoa.

20 Ba be koadia si kaiqa tie sapu kote nanasa gua hie: ‘Na sa si kote hena ia gita pa korapana sa vuaheni vina zuapa, pana loke linetelete na pinakepakete si ta evan̲a koasa vuaheni asa?’ 21 Kaqu mana nia e Zihova sa pepeso koasa vina onomo vuaheni, pude lopu kaqu qagani gita na ginani koari ka n̲eta vuaheni. 22 Pana lelete pule si gamu koasa vuaheni vina vesu, si kote boka henai mo gamu sari na vua kenudi ta vagi pa vuaheni vina onomo, osolae kamo sa vuaheni vina sia, sipu komiha mae sari na linetelete vaqura.

Sa Vina Pulena sa Tinago koasa Butubutu pu Tagona pa Pinodalaena

23 Gamu si lopu kaqu holuholu taloani sari na pepeso, sina lopu tamugamu sa pepeso asa, ba Nana tu e Tamasa; gamu si guana tie karovo mia mo, pu tava malumu mia mo pude tavetavete nia meke koa paki mo koa Rau.

24 Pa doduru ia ka ia koasa pepeso pana ta holu si keke vasi pepeso, si kaqu tava malumu sa tie pu tagona pa pinodalaena sa pepeso pude ta holu vagi pule sipu lopu ele mae sari votiki tie pude holua. 25 Be malan̲a sa tasimu meke holuholu nia sa sa kukuruna sa pepeso sapu tagoa sa, si kaqu mae sa turan̲ana soti meke holu vagi pulea sa pepeso sana sapu holuholu nia sa tasina. 26 Be keke tie si loke turan̲ana pude holu vagi pulea sa pepeso asa, ba mumudi si bokaboka si asa, si mani holu vagi pulea mo telena. 27 Koasa ginugua asa, si kaqu nae varigara ni sa sari na sinokudi rina vuaheni koa holadi, podalae sipu ta holuholue koa sa tie sa nana tinago meke kamo pa vuaheni ziubili, meke kaqu va pulea sa padana sa poata meke tabaria tugo sa holana meke kaqu tiqe vagi pulea sa sa nana tinago. 28 Ba be lopu pada sa nana poata pude holu pule nia sa pepeso, si korapa koa hola nana mo sa pepeso pa kinopu tanisa tie pu holuna si asa,

osolae kamo pule si keke vuaheni ziubili koasa vuaheni asa si kaqu tiqe tava pule la koasa pu tagona pa pinodalaena si asa.
29 Be keke tie si holuholu nia, si keke vetu kinoa pa korapana sa bara vasileana nomana, si boka holu vagi pulea sa si asa pa korapana sa vuaheni podalae koasa totoso sapu holua sa. 30 Ba be lopu holu vagi pulea sa si asa koasa vuaheni kekenu, si siana nia sa sa totoso pude holu pule nia, ke sa vetu si ta evaṉae na nana tinago soti sa tie pu holuna meke sari na tutina. Namu lopu kaqu tava pule si asa koasa vuaheni ziubili. 31 Ba sari na vetu pu lopu koa pa korapa bara vasileana nomana, si kaqu ta holuholue pule pa siraṉa gua pu taveti gami koari na inuma. Sa tie pu tagona pa pinodalaena si boka holu vagi puleni si arini, meke kaqu boka tava pule si arini pa korapana sa vuaheni ziubili. 32 Ba sari na tie pa butubutu te Livae si boka holu vagi pulei sari na dia vetu koari na vasileana tadirini doduru totoso. 33 Be keke vetu koari na vasileana lavata hire si ta holuholue koa keke tie pa butubutu te Livae, meke lopu ta holu vagi pule si asa, si kaqu tava pule si asa koasa vuaheni ziubili, sina sari na vetu pu tago soti ri na tie pa butubutu te Livae saripu koa koari pa vasileana lavata tadi na tinoni Izireli, si na dia soti rini ninae rane. 34 Ba sari na vasidi duduli tadi na rovana kurukuru ṉame, saripu koa vari likohae koari na vasileana lavata tadi na tinoni pa butubutu te Livae, si namu lopu kaqu ta holuholue. Na dia tinago ninae rane si arini.

Sari na Tinarae La koari na Tie Malaṉa

35 Be keke tie Izireli turaṉamia sina tie malaṉana meke koa tata koa gamu, meke lopu boka toka pule nia si asa; ego mamu toka nia gamu si asa. Kekeṉoṉo gua tugo sapu hoke toka nia gamu si keke tie karovona, pude lopu kaqu rizu taloa koa gamu si asa.* 36 Mu lopu tepa tomo nia goi kaiqa toṉa koasa lipulipu sapu vala nia goi koasa tie malaṉa, ba mu va tabea sa Tamasa, mamu qetu nia mo sa tie Izireli turaṉamu hie pude koa valeana tata koa goi. 37 Mu lopu tepa nia poata pude tomoa sa poata sapu poni nia goi koasa, meke lopu tomo nia poata koasa ginani sapu poni nia gamu koasa. * 38 Hie sa tinarae te Zihova sa mia Tamasa. Arau mo sapu turaṉa vurani gamu pa popoa Izipi meke ponini gamu sa popoa pa Kenani. Arau tugo sa mia Tamasa.

Tina Rupaha pa Tinoa Pinausu

39 Be keke tie Izireli turaṉamu sapu koa tata koa goi, si malaṉa hola meke holuholu pule nia si asa koa goi, pude na pinausu tamugoi, mu lopu va tavetavete guni nia goi na pinausu si asa pu tavetavete ba loke tinabara.* 40 Kaqu koa koa goi gua mo na tie tavetavete ta tabarana si asa pude toka nigo, osolae kamo pule si keke vuaheni ziubili. 41 Koasa totoso tugo asa, si kaqu taluarae koa goi si asa meke sari na nana koburu, meke pule la koasa nana tatamana soti, meke koasa pepeso tadi na tiatamana, 42 Sari na tinoni Izireli hire si na Qua pinausu; turaṉa vurani Rau pa popoa Izipi; meke lopu kaqu ta holuholue pude na pinausu si arini. 43 Mu lopu toleṉe gua ṉoṉovali, ba mamu va tabea sa mua Tamasa. 44 Be guana hivani gamu si kaiqa pinausu, si mamu holui si arini koasa votiki butubutu saripu koa pa vari likohae mia. 45 Kote boka holui tugo gamu sari na koburu tadi na tie karovodi, saripu koa pa korapa mia popoa. Sari na koburu gua hire; saripu podo pa mia popoa, si boka gunini mo na mia tinago si arini, 46 meke kaqu veko hola i gamu pude na tinago tadi na tumia koreo, pude kaqu nabuluni

* **25:35** Diut 15:7-8 * **25:37** Ekd 22:25; Diut 23:19-20 * **25:39** Ekd 21:2-6; Diut 15:12-18

gamu rini ninae rane pa dia tinoa. Ba mi lopu toleṉe gua ṉoṉovalia si keke tie Izireli turaṉamu.
47 Be keke tie karovona sapu koa pa korapa mia popoa, si tagotagona,
meke keke tie Izireli si malamalaṉana, meke holuholu pule nia sa tie Izireli
hie, koasa tie karovona, ba be pude vata evaṉae pule nia keke tie soti koasa
tatamana tanisa tie karovona gua; 48 pa mudina sipu holuholu pule nia
si asa, si toṉoto tugo si asa, pude boka holu vagi pule nia si asa. Keke
koari na tasina, 49 ba be buhina ba be tasina karokarovo, ba be kaiqa ri
na turaṉana saripu tata sisigiti koasa, si boka holu vagi pule nia si asa; ba
be asa telena si ari nana poata, si boka holua sa sa nana tinarupaha soti.
50 Kaqu la vivinei va toṉotia sa sa tie pu holuna si asa; meke kaqu naei rini
sari na vuaheni, podalae koasa totoso sipu holuholu pule nia si asa, osolae
kamoa sa vuaheni tanisa ziubili, meke kaqu tiqe ta tabara sa hinoluna
sa nana rinupaha koasa laena sa tinabara, sapu ele ta tabara nia sa tie
tavetavete koari na vuaheni arini. 51-52 Kaqu va gore pania sa sa kukuruna
sa poata tinabara, koasa padana sa sinoku vuaheni koa holadi. 53 Sa tie
karovo tagotagona si kaqu tavetavete guni nia sa tie pu holuholu pule nia
si asa guana na tie tavetavete pu ta tabara hopeke totoso pa vuaheni. Mi
lopu va malumia sa tie karovona sapu sa nana palabatu pude toleṉe gua
ṉoṉovalia si asa. 54 Be lopu ta rupaha sa tie hie koa ke siraṉa gua arini, ba
kaqu ta rupaha si asa meke sari na tuna koasa vuaheni pule tanisa ziubili.
55 Sari na tie Izireli si lopu kaqu koa pinausu ninae rane, sina na pinausu
te Zihova sarini. Ele ta holu vagi vura pa popoa Izipi si arini, sina Arau si
e Zihova sa dia Tamasa.”

26

Sari na Minana Tanisa Vinatabe (Diutironomi 7:12-24, 28:1-14)

1 Zama se Zihova, “Mu lopu tavete beku, babe va turui sari na vina
tigono, dedegere patu, babe sari na patu ta peqopeqo kinehadi pude tana
vahesihesi, sina Arau se Zihova sa mia Tamasa.* 2 Mi kopuni sari na rane
sabati, mi pamaṉa nia sa Qua vasina hopena, vasina tavahesi si Arau, ura
Arau se Zihova.
3 Be luli gamu sari na Qua tinarae meke va tabei gamu sari na Qua
ginarunu,* 4 si kaqu garunu atunia Rau koa gamu sa ruku pa totoso garona,
pude kaqu toa valeana pa pepeso sari na linetelete, meke sari na linetelete
huda si kaqu vua katakata. 5 Kote pakepakete va sokusoku ginani si gamu.
Sipu lopu ele hokoto sa tinavete paqaha pania sa kapuna sa kiko huiti, si
kamo mo sa pinakepakete tanisa vua qurepi. Meke sipu lopu ele makudo
sa pinakepakete tana vua qurepi, si kamo mo sa totoso lelete pule, ke kote
deṉa valeana si gamu doduru totoso, meke sa mia tinoa si kote ta kopue
va leana pa mia popoa.
6 Kaqu vatu nia Rau sa binule pa mia popoa, meke totoso puta gamu pana
boṉi, lopu kaqu matagutu nia gamu si keke tie. Kaqu hadu va seui Rau
sari na kurukuru variva mate pa mia popoa, meke namu loke vinaripera
nomana si kaqu raza mae koa gamu. 7 Kaqu va kilasi gamu sari na mia
kana; meke kaqu va matei gamu si arini. 8 Ari ka lima mo koa gamu, si
boka va kilasi si keke gogoto tie; meke ari ka keke gogoto mo koa gamu,
si boka va kilasi sari ka manege puta tina tie. 9 Kaqu manani gamu Rau
si gamu, meke kaqu va sokui Rau sari na tumia. Kaqu kopu nia Rau sa

* **26:1** Ekd 20:4; Liv 19:4; Diut 5:8, 16:21-22, 27:1 * **26:3** Diut 11:13-15, 28:1-14

nada vinariva egoi sapu tavetia Rau koa gamu. 10 Kaqu omunu turaṉa
gamu na pinakepakete, meke lopu kaqu boka tava beto pa keke vuaheni
osolae kaqu ta okipalae sari na pinakepakete koadi pude poni lolomo sari
na pinakepakete vaqura. 11 Kaqu koa turaṉa gamu Rau koasa Qua Ipi
Hopena, meke namu lopu hite kaqu etulu pani gamu Rau. 12 Kaqu koa
turaṉa gamu Rau; Arau si kaqu na mia Tamasa, meke gamu si kaqu na
Qua tinoni.* 13 Arau Zihova sina na mia Tamasa, pu turaṉa vurani gamu
pa popoa Izipi, pude lopu kaqu na pinausu pule si gamu. Ele mokua Rau sa
ṉiniraṉira sapu va opo gore gamu pa tinavete mamata, meke vata rupaha
gamu Rau pude va turu toṉoto gamu koasa mia inene.”

Vina Kilasana sa Vina Karikari (Diutironomi 28:15-68)

14 Zama se Zihova, “Be koromia avosau gamu, meke lopu hiva luli gamu
sari na Qua zinama, si kaqu va kilasa gamu Rau. 15 Be koromia avosi
gamu sari na Qua tinarae meke sari na Qua zinama, meke sa nada vinariva
egoi sapu tavetia Rau koa gamu, 16 si kaqu va kilasa gamu Rau, koari na
tinasuna gua hire: kaqu va razani gamu tinarazuzu variva hodahodakana
Rau si gamu, na minoho korokoro na nunuare, sapu boka va ridai sari na
matamia meke va malohori sari na tinimia. Kaqu lete hobori mo gamu
sari na mia linetelete, ba lopu kaqu leadi sina sari na mia kana pu kaqu
va kilasa gamu, si kote gani si arini. 17 Kote tokani Rau sari na mia kana,
pude kaqu tava kilasa si gamu, meke sari na mia kana, si kote koimatani
gamu; meke kote matagutu tarazuzu va kaleana si gamu meke kote govete
hoboro, pana loke tie hadu gamu.

18 Pana be hola sari doduru pu gua hire, meke be lopu avoso Au tugo
gamu si Arau si kaqu ka zuapa totoso va noma hola la ia Rau sa mia vina
kilasa. 19 Kaqu mokui Rau sari na ṉiniraṉiradi ri na mia vinahesi pule,
loke vasi ruku si kaqu hoqa mae, kaqu dada sari na mia popoa, meke kaqu
ṉiṉira guana aeana sa pepeso. 20 Sari doduru mia minabo pa tinavete si
kote loke laedi, sina kote loke ari ginanidi sari na mia linetelete pa pepeso,
sari na mia linetelete huda ba kote loke vuadi.

21 Be lopu makudo kana Au tugo gamu, meke koromia avoso au gamu,
si kaqu va noma la ia Rau sa mia vina kilasa ka zuapa totoso pule. 22 Kaqu
garunu atuni Rau koa gamu sari na kurukuru variva mate, meke kaqu va
matei rini sari na tumia, meke sari na mia rovana kurukuru ṉame; sari
na mia siraṉa si kote ivulu beto, sina lopu soku sari na tie si koa hola.

23 Be lopu va nonogai tugo gamu sari doduru vina kilasa gua hire, meke
lopu avoso Au tugo gamu, meke koromia luli Au gamu, 24 si ego, kaqu duta
atu gamu Rau, meke va kilasa gamu ka zuapa totoso, ṉiṉira hola nia sapu
pa kekenu. 25 Kaqu turaṉa atu nia Rau sa qeto minate, pude va kilasa
gamu, ura na va karia gamu sa nada vinariva egoi; meke be la si gamu,
meke la varigara koari na mia vasileana lavata, pude tava sare mia gua; ba
kaqu garunu atuni gamu minoho loke sinalaṉadi Rau si gamu, meke kaqu
valani gamu Rau koari na limadi ri na mia kana. 26 Kaqu va gore hitekia
Rau sa mia vinagi ginani, ke sari ka manege puta barikaleqe si kaqu motui
mo rini pa keke motu sari doduru gedi ginani pu vagi rini. Pana variva
hiani rini, meke hena betoi, si lopu kaqu deṉa si arini.

27 Be loke totoso si boka avoso Au gamu, meke koromia luli Au, meke pa
mudidi ri doduru pu gua arini, meke korapa lopu va avoso Au na koromia
va tabe Au tugo gamu, 28 si kaqu bugoro puleni gamu tugo Rau, meke sa

* **26:12** 2 Kor 6:16

Qua binugoro asa si kaqu ka zuapa totoso ka zuapa kaleana hola nia sa vina
kilasa visoroi hire. 29 Sa mia inovia si kaqu kaleana hola, meke kaqu henai
gamu sari na tumia soti. 30 Sari na mia vasidi va hesihesiana beku koari
na toqere si kaqu huara pani Rau, meke kaqu huara ilasi tugo Rau sari
na mia hope tana oto huda humaṉa lea, meke kaqu oki varigara lani Rau
koari na mia beku hoqadi sari na tinimia saripu mate pa Qua tinaṉaziri,
31 si kaqu ta huara inete va umumu sari na mia vasileana lavata meke
sari na mia vasidi va hesihesiana beku meke lopu kaqu qetuni Rau sari na
mia vina vukivukihi va uququ. 32 Kaqu huara va inete betoa Rau sa mia
popoa meke sari na mia kana pu mae koa ia si kaqu hodahodaka nia sa
tinahuara asa. 33 Kaqu turaṉa atunia Rau koa gamu sa vinaripera, meke
kaqu ta raovo vagi pude la pa votiki popoa si gamu. Sa mia popoa si kote
ta inapaha beto, meke sari na mia vasileana lavata si kote ta veko palae pa
tinahuara. 34-35 Meke kaqu qetu beto nia sa popoa pepeso sa minagogoso
koari na vuaheni sapu koa ta raovo vagi si gamu koari na popoa tadi na
mia kana. Kaqu vagia sa pepeso sa minagogoso sapu lopu kopu nia gamu
totoso koa koasa pepeso asa.

36 Gamu sapu koa pa tinaraovo si kaqu va matagutu na tarazuzu gamu
Rau, meke sa ovaṉana sa elelo sapu givusia si kaqu va govete gamu si
gamu. Kaqu govete si gamu, gua tugo sapu ta hadu nono si gamu pa
vinaripera meke kaqu hoqa hoboroni gamu, ba loke kana si hadu gamu.
37 Kaqu vari duta pulei telemia pa mia ginovete totoso loke tie hadu gamu,
meke lopu kaqu boka varipera la ia gamu si keke kana. 38 Pa tinaraovo
si kaqu mate gamu, meke kaqu ta pomunae si gamu koari na pepeso tadi
na mia kana. 39 Ka visavisa gamu saripu korapa toa pa popoa tadi na mia
kana si kaqu koa hola pa mia minatagutu na tinalotaṉa, koa gua koari na
mia sinea meke sinea tadi na tiatamamia.

40 Ba sari na tudia ri na tumia si kaqu helahelae ni sari na dia sinea,
meke sari na sinea tadi na tiatamadia, sarini pu lopu kopuni sari na Qua
zinama, meke kana Au meke va sea mae koa Rau, 41 meke va bugoro Au
meke garunu lani Rau si arini pa tinaraovo pa popoa tadi na dia kana.
Ba mumudi pana pulepaho meke va pepekae puleni sari na tudia rina
tumia meke hokoto sa vina kilasadi rina dia sinea na vinagugue, 42 si kaqu
balabala pulea Rau sa Qua vinariva egoi koe Zekopi meke koe Aisake meke
Ebarahami, meke kaqu balabala pulea Rau sa Qua vina tatara pude ponia
sa popoa koari na tutidia.* 43 Ba kekenu, si kaqu luaria ri na tinoni pu koadi
vasina koasa popoa, meke kaqu qetu nia sa pepeso sa nana minagogoso
sipu ivulu si asa; meke kaqu tava hokoto sa vina kilasa tugo tadirini koari
na dia sinea, sina va kari rini sari na Qua tinarae na Qua zinama. 44 Ba
sipu korapa koa si arini koari na popoa tadi na dia kana si lopu kaqu luara
pani betoni Rau si arini, babe va mate betoi; sina lopu kaqu veko pania
Rau sa Qua vinariva egoi koa rini. Arau mo se Zihova sa dia Tamasa si
kopu totoko ni sari na Qua zinama. 45 Kaqu balabala pulea mo Rau sa Qua
vinariva egoi sapu ele tavetia Rau koari na tiatamadia, sipu va dogoroni
Rau koari doduru butubutu sa Qua ṉiniraṉira totoso turaṉa vurani Rau
pa popoa Izipi pude arini sina Qua tinoni, meke Arau se Zihova sina dia
Tamasa.”

46 Arini sari doduru tinarae na zinama saripu tozi lani e Zihova koe
Mosese pa toqere Saenai, pude tadi na tinoni Izireli.

---

* **26:42** Zen 17:7-8, 26:3-4, 28:13-14

27

Sari na Tinarae koasa Guguadi rina Vinariponi koe Zihova

1 Zama la koe Mosese se Zihova, 2 pude tozi lani koari na tinoni Izireli
sari na tinarae hire: Pana tava madi la koe Zihova si keke tie pa zinama
tokotokoro, sa tie si boka ta holu pule koe Zihova koari na padadi ri na
poata hire. 3-7 Koasa padapadana sa siliva sapu tavetia sa hiama koasa
padapadana hopena tadi na hiama, sa palabatu sapu ka hiokona puta
meke kamoa onomo n̲avulu puta vuahenina, si kaqu ka lima n̲avulu puta
poata siliva. Sa barikaleqe na vineki hola hiokona vuahenina si kaqu ka
toloṉavulu poata siliva. Sa koreo vaqura podalae ka lima meke kamoa ka
hiokona puta vuahenina, si kaqu ka hiokona puta poata siliva. Sa vineki
vaqura si ka manege puta poata siliva. Sa koburu koreo sapu lopu ele ka
lima vuahenina, si ka lima poata siliva hinoluna. Sa koburu vineki si ka
n̲eta poata siliva hinoluna. Sa barogoso hola nia onomo n̲avulu vuahenina
si manege lima poata siliva, meke sa kaleqe sapu hola nia onomo n̲avulu
vuahenina si manege puta poata siliva.

8 Be keke tie malamalaṉana si lopu boka tabaria sa sa padana sa tie sapu
tava madina pa zinama tokotokoro, si kaqu ta turaṉa la koasa hiama sa
tie madina, meke kaqu va gorea sa hiama sa padana sa hinoluna, padana
gua sa binokaboka sapu boka tabaria sa si asa.

9 Be na kurukuru sapu garo pude na vina vukivukihi, si mani tokotokoro
nia sa tie koe Zihova; tava madi tugo si asa, lopu boka holu pule nia koe
Zihova. 10 Lopu kaqu hobe nia keke votiki kurukuru sa tie sa kurukuru
madina. Be podeke evaṉia sa sapu gua asa, si kaqu te Zihova beto
mo sari karua kurukuru. 11 Be keke tie pa nana zinama tokotokoro si
vala nia sa si keke kurukuru lopu viana sapu lopu qetu nia sa Tamasa,
pude va vukivukihi la nia koa Sa, si kaqu turaṉa la nia sa pa kenuna sa
hiama. 12 Kaqu pada ia sa hiama sa hinoluna gua sapu padana sa laena
sa kurukuru, meke asa tugo sa hinoluna. 13 Be hiva holu vagi pule nia sa
tie sa kurukuru, si kaqu holu vagi pule nia sa si asa, koasa padana ta tozi
koasa hiama meke tomo pule la nia pule ka hiokona puta paseniti.

14 Be keke tie koa gamu si hiva va madia koe Zihova sa nana vetu; kaqu
tavete vura nia sa hiama sa hinoluna koasa padana sa laena sa vetu, meke
asa tugo sa padana. 15 Be sa tie sapu va madi la nia koe Zihova sa vetu si
hiva holu vagi pule nia sa si asa, si kaqu holua sa si asa koasa hinoluna,
meke tomo la nia pule ka hiokona puta paseniti koasa hinoluna.

16 Be keke tie si hiva va madi la nia koe Zihova, sa kukuruna sa nana
pepeso, sa hinoluna si kaqu ta pada koasa sinokudi ri na kiko linetelete,
pu kaqu ta lete koasa pepeso. Sa hinoluna si kote padana ka manege puta
poata siliva pa hopeke hiokona kilo kiko bale. 17 Be lopu sana va madia sa
sa pepeso pa mudina sa vuaheni ziubili, sa doduruna sa hinoluna sa pepeso
si ta hivae. 18 Ba be va madia sa tie si asa hola kaiqa vuaheni mumudi,
si kaqu tavete vura nia sa hiama sa laena sa hinoluna koari na vuaheni
saripu koa hola osolae kamoa sa vuaheni ziubili meke kaqu tava gore sa
hinoluna koasa ninaedi rina vuaheni meke kamoa sa vuaheni ziubili. 19 Be
hiva holu vagi pule nia sa tie sa inuma sapu va madi la nia sa, si kaqu holua
sa koasa hinoluna, meke tomo la nia pule ka hiokona puta paseniti koasa
padana. 20 Be vata holu nia sa sa inuma koa keke tie, ba kekenu si lopu
holu vagi pule nia sa telena koe Zihova, si kote siana nia sa sa n̲iniraṉira,
pude holu vagi pule nia si asa. 21 Koasa vuaheni ziubili pule sapu korapa

mae hoi, si kaqu Nana soti e Zihova sa tinago asa, gua asa ke kaqu tadi na hiama si asa.
22 Be keke tie si va madi la nia koe Zihova, si keke inuma sapu ele holua
sa, 23 sa hiama si kaqu tavete vura nia sa laena padadi ri na vuaheni osolae
kamoa sa vuaheni ziubili, meke kaqu tabaria sa tie sa hinoluna koasa rane
tugo asa, meke sa poata si kaqu Nana e Zihova. 24 Koasa vuaheni ziubili sa
inuma si kaqu tava pule la koasa pu tagona pa pinodalaena babe pa tutina.
25 Sari doduru laedi si kaqu ta tabara hinoludi koasa padapadana hopena
tadi na hiama.
26 Sa tuna kenuna sa kurukuru si ele Nana tu e Zihova; ke loke tie si kaqu
va madi pule la nia koe Zihova, guana nana vinariponi pa nana hiniva
soti. Be guana sa tuna kenuna sina tuna bulumakao babe na tuna sipi
babe na tuna qoti si asa si ele nana tu e Zihova si asa, 27 ba sa tuna kenuna
sa kurukuru sapu lopu viana pa dinogodogorae te Zihova pude na vina
vukivukihi, si boka ta holu vagi pule koasa laena meke tomo la nia ka
hiokona puta paseniti koasa hinoluna. Be lopu ta holu vagi pule si asa,
sari na hiama si boka holua koa keke tie koasa padana sa hinoluna.
28 Loke tie si boka holuholu nia babe holu vagi pulea, sa vinariponi sapu
ele ta poni meke tava madi koe Zihova, be na tie, babe na kurukuru, babe
na pepeso. Nana mo e Zihova si asa ninae rane.* 29 Sa tie sapu pada pude
kaqu tava mate sina sekea sa sa tinarae te Zihova, sa nana tinoa si lopu
kaqu tava malumu pude ta holu vagi pule, ba kaqu tava mate tugo si asa.
30 Keke pa manege koari doduru vinagi pa pepeso be na huiti babe na
vua huda si asa, si te Zihova si arini.* 31 Be keke tie si hiva holu vagi
pulea si keke tona, kaqu holua sa sa padana sa hinolu meke tomo la nia
ka hiokona puta paseniti si asa. 32 Keke koari doduru vina manege puta
kurukuru, ta pausudi koa gamu si te Zihova. Pana ta nae sari na kurukuru,
sari doduru vina manege puta si te Zihova. 33 Lopu kaqu tavete valeania sa
tie pu ari nana kurukuru, pude ta vizata si kaiqa kurukuru kaleadi, meke
lopu boka hobei tugo sa sari keke pa manege. Ba be varihobei ni sa sari na
kurukuru, kaqu te Zihova beto sari karua kurukuru meke lopu kaqu tava
malumu pude ta holu vagi pule si arini koa Sa.
34 Arini sari na tinarae saripu tozi lani e Zihova koe Mosese pa toqere
Saenai, pude tadi na tinoni Izireli.

* **27:28** Nab 18:14 * **27:30** Nab 18:21; Diut 14:22-29

SA BUKA NINAEDI RINA TINONI NABA

Sa Vinabakala

Sa buka “Naba” si tozi vurani sari vivineidi rina tinoni Izireli pa varikorapadi ka made n̲avulu puta vuaheni podalae totoso taluarae si arini pa Toqere Saenai osolae la kamo pa Ovuku Zodani pa volosona sa popoa Kenani vasina sapu va tatara ni Tamasa pude tadirini. Sari na vivinei koasa buka hie, si na vivineina sa inene koari ka made n̲avulu puta vuaheni pa soloso qega. Karua totoso si ta nae sari na sinokudi rina tinoni, gua asa ke ta pozae Naba sa buka hie. Sa ninae kekenu si ta tavete pa totosona koa si arini pa Toqere Saenai, meke sa ninae vina rua si pa totoso kamoa rini sa Ovuku Zodani pa kali gasa rimata pa Kenani, totoso tata kamoa rini sa popoa tava tatarana pa Kenani. Pa mudina sa ninae kekenu sapu tavetia e Mosese, si taluarae si arini pa Toqere Saenai meke la kamo pa Kadesi Banea pa volosona sa popoa Kenani. Koasa totosona asa si matagutu sisigiti si arini pude nuquru la koasa popoa asa, ke lopu la si arini. Koasa ginugua sapu lopu hite ran̲ea rini se Zihova, sa Tamasa tadirini si va kilasi Sa si arini. Ke va enei Sa si arini koasa soloso qega, osolae mate si arini pu lopu ran̲ea si Asa. Sari na tudia mo si kamoa pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani.

Ari kaiqa butubutu si vagi va karovi rini sari na pepeso pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani, ba ari kaiqa butubutu Izireli pule si va namanama pude karovo koasa ovuku pude boka la vagi va karovi rini sari na pepeso pa Kenani gua sapu ele va tatara vekoni e Zihova koa rini.

Sa buka hie si tozi vurani sari na vivineidi rina tie te Tamasa totoso tutuvi rini sari na tinasuna mamatadi. Soku totoso si matagutu si arini, meke sari na dia binalabala si malohoro gore taloa. Hoke zama va gore ia rini se Mosese sa dia koimata, meke lopu hiva nia tugo rini sa Tamasa. Tozi vura nia tugo sa buka hie sari na hahanana te Mosese. Ta dogoro sapu sari nana binalabala si n̲in̲iradi hola pa linulina sa Tamasa. Hoke va bugoria rini si asa, ba lopu hite luari sa si arini, ba vahesia sa sa Tamasa meke taveti sa sari doduru tinavete gua sapu hivani Tamasa. Sa buka tugo hie si tozi vurani sari na hahanana te Zihova meke lopu hite hobe si Asa. Doduru totoso si tataruni Sa sari na Nana tinoni. Ba be malohoro si arini, meke kaiqa totoso hoke kilu ia rini, meke korodia luli rini sari na Nana tinarae, ba kopu totokoni Sa, meke tokani Sa.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Sari na tie Izireli si va namanama pude taluarae pa Toqere Saenai. Hinia 1:1 kamo hinia 9:23
- a. Sa ninae tie kekenu. Hinia 1:1 kamo hinia 4:49
- b. Hopeke tinarae meke kinopu. Hinia 5:1 kamo hinia 8:26
- c. Sa Pasova vina rua. Hinia 9:1-23

Toqere Saenai kamo la pa Moabi. Hinia 10:1 kamo hinia 21:35

Sa inene likohaena sa popoa Moabi. Hinia 22:1 kamo hinia 32:42

Ta tozi pule sari n̲ati tin̲itoṉa pu ta evaṉa pa inene podalae Izipi meke kamo Moabi. Hinia 33:1-49

Sari na tinarae totoso va namanama karovo la pa Zodani. Hinia 33:50 kamo hinia 36:13:

Sa Ninae Kekenu tadi na Tinoni Izireli

1 Pa rane kekenuna sa sidara vina rua koasa vuaheni vina rua sipu
taluarae pa popoa Izipi meke korapa koa pa soloso qega pa popoa Saenai
si arini, si zama la koe Mosese se Zihova pa korapa Ipi Hopena,* 2 "Agoi
meke Eroni si kaqu naei sari na tie nomadi pa korapana sa butubutu Izireli,
koari na dia butubutu meke na dia tatamana. Kaqu kubere goreni gamu
pozadi sari doduru tie, 3 sarini pu ka hiokona puta vuahenidi kamo koari
na tie komihadi saripu pada pude somana pa vinaripera. 4 Mi tepai, sari
na baṉara pude keke koari hopeke butubutu si tokani gamu. 5 Hire sari
na pozadi:
Koasa butubutu Rubeni, si e Elizua, sa tuna e Sedeu;
6 koasa butubutu Simione, si e Selumieli, sa tuna e Zurisadai;
7 koasa butubutu Ziuda, si e Nasoni, sa tuna e Aminadabi;
8 koasa butubutu Isaka, si e Netanela, sa tuna e Zua;
9 koasa butubutu Zeboloni, si e Eliabi, sa tuna e Heloni;
10 koasa butubutu Iparemi, si e Elisama, sa tuna e Amihudi;
koasa butubutu Manase, si e Qamalieli, sa tuna e Pedazu;
11 koasa butubutu Benisimane, si e Abidani, sa tuna e Qitione;
12 koasa butubutu Dani, si e Ahieza, sa tuna e Amisadai;
13 koasa butubutu Asa, si e Paqieli, sa tuna e Okarani;
14 koasa butubutu Qadi, si e Eliasapi, sa tuna e Dueli;
15 koasa butubutu Napitalai, si e Ahira, sa tuna e Enani."
16 Arini sari na tie ta vizatadi koari hopeke butubutu, na koimata koari na
hopeke dia butubutu soti. 17-18 Pa rane kekenuna sa sidara vina rua, koasa
tinokae tadi ka manege rua baṉara sara, si tioko varigarani e Mosese meke
Eroni sari doduru butubutu, meke kubere goreni sari doduru tie, koari na
butubutu na dia tatamana. Pozadi sari doduru tie saripu ka hiokona puta
vuahenidi, meke kamo koari na tie komihadi, si ta kubere gore meke ta
nae, 19 gua puta tugo sapu tozia Zihova. Pa korapa soloso qega, pa popoa
Saenai, si kubere goreni Mosese pozadi sari doduru tie. 20-46 Sari na tie
saripu ka hiokona puta vuahenidi, kamo koari na tie komihadi, arini pu
garo pa vinaripera, si ta kubere gore pozadi, koari na dia butubutu na
tatamana, podalae koasa butubutu te Rubeni, sa tuna kenuna e Zekopi.
Sari na ninaedi ri doduru tie si gua hire:
koasa butubutu Rubeni, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka made
ṉavulu onomo tina lima gogoto;
koasa butubutu Simione, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka lima
ṉavulu sia tina ṉeta gogoto;
koasa butubutu Qadi, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka made ṉavulu
lima tina onomo gogoto lima ṉavulu puta;
koasa butubutu Ziuda, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka zuapa
ṉavulu made tina onomo gogoto;
koasa butubutu Isaka, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka lima ṉavulu
made tina made gogoto;
koasa butubutu Zeboloni, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka lima
ṉavulu zuapa tina made gogoto;
koasa butubutu Iparemi, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka made
ṉavulu tina lima gogoto;
koasa butubutu Manase, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka
toloṉavulu rua tina karua gogoto;
koasa butubutu Benisimane, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka
toloṉavulu lima tina made gogoto;

* **1:1** Nab 26:1-51

koasa butubutu Dani, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka onomo
ṉavulu rua tina zuapa gogoto;
koasa butubutu Asa, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka made ṉavulu
eke tina lima gogoto;
koasa butubutu Napitalai, sa sinokudi ri na tie varipera si ari ka lima
ṉavulu ṉeta tina made gogoto;
Sa vinarigaraedi ri doduru tie varipera si ari ka onomo gogoto ṉeta tina
lima gogoto lima ṉavulu puta:
47 Sari na tie pa butubutu Livae mo si lopu ta kubere gore pozadi gua
rina votiki butubutu, 48 sina zama se Zihova koe Mosese, 49 “Totoso kubere
goreni gamu sari na pozadi ri na tie pu garodi pude varipera, si lopu kaqu
va somanae ia gamu sa butubutu Livae. 50 Ba kote va kopuni mo gamu
koasa Qua Ipi Hopena meke sari doduru likakalae tanisa tinavete vasina,
meke arini si kaqu kopu nia na palekia totoso rizu gamu, meke koa vari
likohae nia pa korapana sa kinoa tie. 51 Totoso rizu gamu koasa mia kinoa
varigara, si kaqu pazu goreni ri na tie Livae sari na ipi meke kaqu va turu
pulei koari na vasidi vaquradi. Be esei sa votiki tie sapu tata mae koasa
Ipi Hopena, si kaqu tava mate tugo si asa. 52 Sari na tinoni Izireli si kaqu
va turui sari na dia ipi, koari hopeke dia pukuna. Hopeke tie si kaqu koa
koasa nana pukuna, pa kauruna sa nana pitipiti soti. 53 Ba sari na tie pa
butubutu te Livae si kaqu koa kopu vari likohae nia sa Ipi Hope, pude
loke tie Izireli si kaqu ene tata mae meke tava kilasa koasa binugoro te
Zihova.” 54 Gua asa ke tavete betoi ri na tie Izireli sari doduru gua pu
zamani e Zihova koe Mosese.

2

Vina Toṉotodi rina Butubutu koasa Kinoa Vinarigara

1 Zama la se Zihova koa ri Mosese meke Eroni: 2 “Pana va turui rina
tinoni Izireli sari na dia ipi, hopeke rini si kaqu koa varigara koasa dia
puku butubutu pa kauruna sa pitipiti tanisa butubutu meke sari na pitipiti
tadi hopeke tutidia soti. Meke sari doduru hopehopeke pukudi si kaqu koa
va seu hite vari likohae nia sa Ipi Hopena.”
3 Sa butubutu te Ziuda, si kaqu va turui sari na dia ipi pa kali gasa rimata
koasa Ipi Hopena, pa kauruna sa dia pitipiti. Hopeke puku tatamana si
kaqu koa varigara pa tutidia. Sa koimata tanisa butubutu te Ziuda si e
Nasoni, sa tuna e Aminadabi. 4 Sa ninae tanisa puku tie varipera te Ziuda
si ari ka zuapa ṉavulu made tina onomo gogoto. 5 Sa butubutu te Isaka si
kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe Ziuda pa kali gasa rimata. Sa
koimata tanisa butubutu te Isaka si e Netanela, sa tuna e Zua, 6 meke
sa ninae tanisa puku tie varipera te Isaka si ari ka lima ṉavulu made
tina made gogoto. 7 Sa butubutu te Zeboloni si kaqu va turui sari na dia
ipi kapae koe Isaka pa kali gasa rimata. Sa koimata tanisa butubutu te
Zeboloni si e Eliabi, na tuna e Heloni, 8 meke sa ninae tanisa puku tie
varipera te Zeboloni si ari ka lima ṉavulu zuapa tina made gogoto. 9 Sa
vinarigaradi ri doduru pu koa pa kali gasa rimata si ari ka keke gogoto
vesu ṉavulu onomo tina made gogoto tie. Sa butubutu te Ziuda si kote ene
va kenue koa rini totoso taluarae la pa votiki vasina si arini.
10 Sa butubutu te Rubeni, si kaqu va turui sari na dia ipi pa kali
mataona*sa Ipi Hopena, pa kauruna sa dia pitipiti. Hopeke puku tatamana
si kaqu koa varigara pa tutidia. Sa koimata tanisa butubutu te Rubeni si e

* **2:10** Kali saoti.

Elizua, tuna e Sedeu. 11 Sa ninae tanisa puku tie varipera te Rubeni si ari
ka made n̲avulu onomo tina lima gogoto.
12 Sa butubutu te Simione si kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe
Rubeni pa kali mataona sa Ipi Hopena. Sa koimata tanisa butubutu te
Simione si e Selumieli, tuna e Zurisadai, 13 meke sa ninae tanisa puku tie
varipera te Simione si ari ka lima n̲avulu sia tina n̲eta gogoto.
14 Sa butubutu te Qadi si kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe Simione
pa kali mataona sa Ipi Hopena. Sa koimata tanisa butubutu te Qadi si
Eliasapi, tuna e Dueli, 15 meke sa ninae tanisa puku tie varipera te Qadi si
ari ka made n̲avulu tina onomo gogoto lima n̲avulu.
16 Sa vinarigaraedi ri doduru pu koa pa kali mataona sa Ipi Hopena si
ari ka keke gogoto lima n̲avulu eke tina made gogoto lima n̲avulu. Sari ka
n̲eta butubutu pa kali mataona si kaqu ene luli koa ri ka n̲eta butubutu
saripu ta turan̲a koe Ziuda, totoso taluarae la pa votiki vasina si arini.
17 Sari na tie pa butubutu te Livae si kaqu ene pa varikorapadi ri doduru
tie Izireli. Kote luli rini sari ka onomo butubutu kekenu meke palekia rini
sa Ipi Hopena. Hopeke butubutu si kaqu ene luli koari hopeke dia pitipiti
pa dia inene la.
18 Sa butubutu te Iparemi si kaqu va turui sari na dia ipi pa kali lodu
rimata koasa Ipi Hopena pa kauruna sa dia pitipiti. Sa koimata tanisa
butubutu te Iparemi si e Elisama, tuna e Amihudi, 19 meke sa ninae tanisa
puku tie varipera te Iparemi si ari ka made n̲avulu tina lima gogoto.
20 Sa butubutu te Manase si kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe
Iparemi pa kali lodu rimata koasa Ipi Hopena. Sa koimata tanisa butubutu
te Manase si e Qamalieli, tuna e Pedazu, 21 meke sa ninae tanisa puku tie
varipera te Manase si ari ka tolon̲avulu rua tina karua gogoto.
22 Sa butubutu te Benisimane si kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe
Manase pa kali lodu rimata koasa Ipi Hopena. Sa koimata tanisa butubutu
te Benisimane si e Abidani, tuna e Qitione, 23 meke sa ninae tanisa puku
tie varipera te Benisimane si ari ka tolon̲avulu lima tina made gogoto.
24 Sa vinarigaraedi ri doduru pu koa pa kali lodu rimatana sa Ipi Hopena
si ari ka keke gogoto vesu tina keke gogoto. Sari ka n̲eta butubutu pa kali
lodu rimata si kaqu ene luli koa sa butubutu te Livae, totoso taluarae la pa
votiki vasina si arini.
25 Sa butubutu te Dani si kaqu va turui sari na dia ipi pa kali gede* sa
Ipi Hopena pa kauruna sa dia pitipiti. Sa koimata tanisa butubutu te Dani
si e Ahieza, tuna e Amisadai, 26 meke sa ninae tanisa puku tie varipera te
Dani si ari ka onomo n̲avulu rua tina zuapa gogoto.
27 Sa butubutu te Asa si kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe Dani pa
kali gede koasa Ipi Hopena. Sa koimata tanisa butubutu te Asa si e Paqieli,
tuna e Okarani, 28 meke sa ninae tanisa puku tie varipera te Asa si ari ka
made n̲avulu eke tina lima gogoto.
29 Sa butubutu te Napitalai si kaqu va turui sari na dia ipi kapae koe Asa
pa kali gede koasa Ipi Hopena. Sa koimata tanisa butubutu te Napitalai si e
Ahira, tuna e Enani, 30 meke sa ninae tanisa puku tie varipera te Napitalai
si ari ka lima n̲avulu n̲eta tina made gogoto.
31 Sa vinarigaraedi ri doduru pu koa pa kali gede koasa Ipi Hopena si
ari ka keke gogoto lima n̲avulu zuapa tina onomo gogoto. Sari ka n̲eta
butubutu pa kali gede koasa Ipi Hopena si kaqu ene luli koa sa butubutu
te Benisimane, totoso taluarae la pa votiki vasina si arini.

* **2:25** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

32 Sari na vinarigaraedi ri doduru tinoni Izireli koari na dia pinaqaha na
pukudi si ari ka onomo gogoto n̲eta tina lima gogoto lima n̲avulu tie. 33 Gua
tugo sapu tozi nia e Zihova koe Mosese, si lopu ta kubere gore turan̲ae tugo
koari na tinoni Izireli, sari na tie koasa butubutu te Livae.
34 Gua asa, ke taveti ri doduru tinoni Izireli, sari doduru gua pu tozi nia e
Zihova koe Mosese. Hopeke va turu ipi varigara pa kauruna sa dia pitipiti
soti koari hopeke dia butubutu, meke koari dia butubutu soti tugo si ene
luli varigara tugo si arini.

3

Sari na Tuna Koreo e Eroni

1 Hire sari na tatamana tadi Eroni meke Mosese pa totoso sipu zama la
se Zihova koe Mosese pa toqere Saenai. 2 Ari ka made sari na tuna koreo e
Eroni: e Nadabi sa kenuna, e Abihu, e Eleaza meke e Itamara.* 3 Na hiama
ta vizatadi meke tava madidi si arini, 4 ba se Nadabi meke Abihu si tava
mate sipu evan̲ia ri karua sa sinea pa kenuna e Zihova; na veko turan̲ae
motete na oto huda human̲a lea sapu lopu madina pa siran̲a sapu tozia
e Zihova pa korapa popoa qega pa Saenai. Loke tudia sari karua, ke ari
Eleaza meke Itamara mo si tavetia sa tinavete hiama pa totoso te Eroni.*

Sari na Tie Livae mo si Ta Vizata pude Tavetia sa Tinavete Hiama

5 Zama la koe Mosese se Zihova, 6 “Mu turan̲a mae nia koe Eroni sa
butubutu te Livae; mamu va madi si arini pude tavetavete toka nia se
Eroni koasa tinavete hiama. 7 Kaqu toka nia rini si asa meke sari na tinoni
Izireli pude taveti sari na tinavete hiama, pu ta hivae koasa Ipi Hopena
pa kenuna e Zihova. 8 Kaqu kopuni rini sari doduru likakalae tanisa Ipi
Hopena, meke kaqu tavetaveteni rini pude tokani sari doduru tinoni Izireli
koari na dia vinatabena sa tinarae te Zihova. 9 Sa tinavete tadi na tinoni pa
butubutu te Livae, si pude toka nia mo se Eroni meke sari na tuna koreo.
10 Kaqu vizatia goi se Eroni meke sari na tuna koreo, pude taveti sari na
tinavete tana hiama, ba sa votiki tie sapu hiva tavete luli sari na tinavete
gua arini si kaqu tava mate.”
11 Zama koe Mosese se Zihova, 12-13 “Sari na tie pa butubutu te Livae si
Taqarau kamahire. Totosona va matei Rau sari doduru tudia koreo kenudi
ri na tinoni Izipi, si va madi Rau, pude Taqarau soti, sari hopehopeke tudia
koreo kenudi ri doduru tatamana Izireli, meke sari doduru tudia kenudi
ri na kurukuru. Ego, sari na tuna koreo e Livae si hobei sari na tuna
koreo kenudi rina tie Izireli. Ba kaqu Taqarau tugo si arini. Ura, Arau se
Zihova.”*

Sa Ninaedi rina Tie pa Butubutu te Livae

14 Pa korapa qega pa popoa Saenai, si tozi nia e Zihova se Mosese, 15 pude
kubere goreni pozadi sari na tuna koreo e Livae, koari hopeke dia butubutu
na tatamana. Naei sari doduru tudia koreo keke sidaradi podo gua babe
hola nia, 16 meke tavetia tugo e Mosese sapu gua asa. 17-20 E Livae si ka n̲eta
tuna koreo. Ari Qerisoni, Kohati meke Merari. Arini sari na tiatamadia rina
butubutu saripu gore mae koari na pozadia si hire: Se Qerisoni si karua
tuna koreo: Ari Libini meke e Simei. E Kohati si, ari ka made sari tuna
koreo: Ari Amaramu, Izihara, Heboroni, meke Uzieli; se Merari si karua
tuna koreo: Ari Mahili meke e Musi. Arini si tuti gore maedi koe Merari
pa butubutu Livae.

---

* **3:2** Nab 26:60 * **3:4** Liv 10:1-2; Nab 26:61 * **3:12-13** Ekd 13:2

21 Sa butubutu te Qerisoni, si podalae ni sari na tatamana te Libini meke
Simei. 22 Sari vinarigaraedi ri na tuna koreo pu keke sidaradi podo gua
meke hola, saripu somana ta kubere gore, si ari ka zuapa tina lima gogoto.
23 Sa butubutu hie si kaqu koa varigara pa kali lodu rimata, pa mudina
sa Ipi Hopena, 24 meke se Eliasapi sa tuna e Laela, si na koimata koasa
butubutu hie. 25 Sari na tie hire, si kaqu kopu nia sa Ipi Hopena, sari na
poko nobina pa korapana meke pa sadana, sa goba poko nuqunuquruana,
26 sari na goba poko pa vari likohaena sa pavasa tanisa Ipi Hopena meke sa
hope, meke kaqu kopu nia rini sa goba poko koasa nuqunuquruana tanisa
pavasa meke sari na aroso pusipusiana tana ipi meke sari doduru tinavete
la gua koasa kinopudi rina tiṉitoṉa arini.
27 Sa butubutu te Kohati si podalaeni sari na tatamana te Amaramu,
Izihara, Heboroni, meke Uzieli. 28 Sa vinarigaraedi rina tuna koreo pu
keke sidaradi podo gua meke hola, saripu somana ta kubere gore, si ari
ka zuapa tina lima gogoto. Sa tinavete tadirini si pude kopuni sari doduru
tiṉitoṉa tanisa Ipi Hopena. 29 Sa butubutu hie si kaqu koa varigara pa
kali mataona* sa Ipi Hopena, 30 meke se Elizapani, sa tuna e Uzieli, si na
koimata koasa butubutu hie. 31 Sari na tie hire si kaqu kopu nia sa Bokese
tanisa Vinariva Egoi, sa tevolo, sa tuturuana zuke, sari na hope, sari doduru
likakalae saripu tavetaveteni rini koasa ipi, meke sa poko goba pa Lose
Hopena pa Hopena meke sari doduru tinavete la gua pude tavetaveteni
meke kopuni rini.
32 Sa koimata tadi na tie pa butubutu te Livae, si e Eleaza, na tuna koreo
e Eroni sa hiama. Sa tinavete tanisa, si pude kopuni sarini pu somana pa
tinavete pa korapana sa vasina Hopena.
33 Sa butubutu te Merari, si podalaeni sari na tatamana tadi Mahili meke
Musi. 34 Sa vinarigaraedi rina tuna koreo pu keke sidaradi podo gua meke
hola, saripu somana ta kubere gore pozadi, si ari ka onomo tina karua
gogoto. 35 Se Zurieli, sa tuna koreo e Abihaili, si na koimata koasa butubutu
asa. Sa butubutu hie si kaqu koa varigara pa dia ipi pa kali gede* koasa
Ipi Hopena. 36 Meke sa tinavete tadirini, si pude kopuni sari na hopeke
kukuruna sa Ipi Hope, sari na huda barabara, sari na gaso pilipilivaratana,
sari na dedegerena, sari na vovoina siliva, meke sari doduru tinavete la
gua pude tavetaveteni meke kopuni rini. 37 Meke kopuni tugo rini sari na
dedegerena, sari na vovoina, sari na tupili, meke sari na aroso pusipusiana
tanisa gobagoba poko vari likohaena sa Ipi Hopena.
38 Mosese, Eroni meke sari na tudia koreo si kaqu va turui sari na dia ipi
pa kenuna sa Ipi Hopena pa kali gasa rimata. Sa dia tinavete rini si pude
va enea sa tinavete, sapu ta tozi nia rini koasa vasina hopena, pude tokani
sari na tinoni Izireli. Be esei sapu mae ene tata ia sa vasina hopena asa si
kaqu tava mate. 39 Sa vinarigaraedi rina tuna koreo pu keke sidaradi podo
gua meke hola, saripu somana ta kubere gore pozadi koe Mosese meke
Eroni pa hopeke dia puku tatamana gua sapu ele garunu nia se Zihova, si
ari ka hiokona rua tina.

Vagi Hobea ri na Tie pa Butubutu te Livae sa Pinodo Kekenu pa Koreo

40-41 Zama koe Mosese se Zihova, “Sari doduru tumia koreo podo kenudi
pa butubutu Izireli si Taqarau beto. Ke mamu kubere gore betoi pozadi
sari doduru koreo Izireli saripu podo kenudi, saripu keke sidaradi podo
gua meke hola. Ba sa hinobedi rini, si hivani Rau sari na tie pa butubutu

* **3:29** Kali saoti. * **3:35** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

te Livae si pude Taqarau. Meke gua tugo sari na rovana bulumakao tadi na tie pa butubutu te Livae si kaqu hobeni koari na rovana bulumakao tudia kokoreo podo kenudi tadi tie Izireli. Sina Arau se Zihova!” 42 Va tabe se Mosese, meke kubere gore betoni sa sari doduru tudia koreo kenudi 43 saripu keke sidara pododi gua meke hola; sa vinarigaraedi si ari ka hiokona rua tina karua gogoto zuapa n̲avulu n̲eta.

44 Zama la koe Mosese se Zihova, 45 “Ego, kamahire mamu va madi sari na tie pa butubutu te Livae, pude Taqarau na hinobedi ri doduru koburu haha koreo kenudi pa butubutu Izireli; mamu va madi tugo sari na rovana bulumakao tadi na tie pa butubutu te Livae, na hinobedi ri pu podo kenudi koari na rovana bulumakao tadi pa Izireli. 46-47 Ari karua gogoto zuapa n̲avulu n̲eta sinokudi sari na koburu koreo haha podo kenudi tadi na tinoni pa butubutu Izireli, si soku holani rini sarini pa butubutu te Livae, gua asa ke, mamu holu hobei gamu si arini. Mamu vagi ka lima poata siliva padana sa hinoluna pa keke. Kaqu ta pada mamatana sa poata siliva sapu hoke pada nia pa keke sekeli mamatana pa tinavete koasa Ipi Hopena. 48 Mamu vala nia sa poata hie koe Eroni meke sari na tuna koreo.” 49 Tavete betoi Mosese si hire 50 meke vagi sa sari ka keke tina n̲eta gogoto onomo n̲avulu lima poata siliva 51 meke vala i koe Eroni meke sari na tuna koreo.

4

Sari na Tinavete tadi na Tuna Kohati pa Butubutu Livae

1 Zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mu naei sari na tie pa butubutu te Livae sari na tuna koreo Kohati. Paqahi pa butubutu na tatatamana, 3 mamu kubere goreni sari doduru pozadi ri na tie, pu ka toloṉavulu meke kamoa lima n̲avulu vuahenidi, saripu bokabokadi pude tavetavete pa korapa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. 4 Kaqu tavetavete ni rini sari na likakalae hopedi pa hopedi.

5 Pana va namanama sa butubutu te Izireli pude taluarae la pa votiki popoa, se Eroni meke sari na tuna koreo si kaqu nuquru la pa korapa Ipi Hopena, meke kaqu vagi va gorei rini sari na poko goba pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi meke nobi nia koasa Bokese. 6 Kaqu va hake ulue la nia rini sa nobinobi kapu rumu, meke kaqu ivara la nia rini si keke poko bulu n̲iṉirana pa batuna meke kaqu va nuquru lani rini sari na huda palepalekeana.

7 Koasa tevolo pa kenuna e Zihova, si kaqu ivara nia rini sa poko bulu, meke kaqu vekoi rini vasina sari na peleta, meke kaiqa vovoina, na baolo, meke sari na zagi tana napo vaeni; sari na bereti si lopu kaqu makudo hake dia mo koasa tevolo. 8 Kaqu repahia rini sa poko ziṉara, meke va hake ulue ia koari doduru tiṉitoṉa hire, meke kaqu nobi nia kapu rumu, meke tiqe zukuru nuquru lani sari karua huda palepalekeana.

9 Kaqu vagia rini si keke poko bulu, meke nobia sa tuturuana zuke meke sari na zukena, turaṉae ni sari na nopihi na palepalekeana tiṉitoṉa meke sari doduru vovoina oela olive. 10 Kaqu hadei rini sari doduru likakalae arini koa keke kapu rumu meke vekoi rini koa keke tiṉitoṉa palepalekeana, pude paleki.

11 Beto asa, si kaqu ivara nia rini si keke poko bulu pa batuna sa hope qolo, meke nobi nia keke kapu rumu meke tiqe zukuru nuquru lani sari na huda palepalekeana. 12 Kaqu vagi rini sari doduru likakalae saripu tavetavete ni rini pa korapa Ipi Hopena, meke hadei koa keke poko bulu si arini, meke nobi koa keke kapu rumu si arini, meke la vekoi koa keke

tiṉitoṉa palepalekeana. 13 Kaqu va vura pani rini sari na eba koasa hope
boronizi tana vina vukivukihi, meke kaqu nobi nia rini sa poko pepolo pa
batuna sa hope. 14 Kaqu va hakei rini koasa hope sari doduru likakalae,
saripu tavetaveteni rini pa vinahesi koasa hope, sapu sari na raro boronizi
pude oki pani sari na eba, sari na poka ililiriana masa, sari na raro boronizi
pude tana nika, meke sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara,
meke kaqu nobi ni koa keke kapu rumu si arini, meke va hakei koa
keke tiṉitoṉa palepalekeana. 15 Meke sipu ele nobi ri Eroni meke sari na
tuna koreo sari doduru likakalae arini, meke pana kamoa sa totoso pude
taluarae sa butubutu te Izireli, si kaqu mae sa butubutu te Kohati meke
paleki sari na tiṉitoṉa madidi. Sari na tie pa butubutu te Kohati, si lopu
kaqu taṉini sari na tiṉitoṉa hopedi arini, be lopu gua si kote mate si arini.
Arini sari na tinavete tadi na tie pa butubutu te Kohati, pana tava rizu
sa Ipi Hopena.
16 Sa tinavete te Eleaza, sa tuna koreo e Eroni sa hiama, si pude kopu
nia sa Ipi Hopena meke sari na tiṉitoṉa tanisa meke sa doduruna sa
tinavetavete koasa Ipi Hopena sapu na oela tadi na zuke, na oto huda
humaṉa lea, meke na vinariponi huiti sapu kaqu ta vala doduru totoso,
na oela hopena tana vina madi, meke sari doduru tiṉitoṉa pa korapa Ipi
Hopena saripu ele tava madidi koe Zihova."
17 Meke Zama la koe Mosese meke Eroni se Zihova, 18 "Mi kopuni sari na
tie pa butubutu te Kohati, 19 pude lopu tava mate, pude lopu tata mae koari
na tiṉitoṉa hope pa hopedi hire si arini. Pude lopu vata evaṉia sapu gua
asa, si lopu kaqu dogori rini sari na tiṉitoṉa hopedi. Se Eroni meke sari na
tuna koreo si kaqu nuquru la, meke hopeke tozia koari na tie, sa tinavete
sapu kote tavetia sa. 20 Ba sari na tuna Kohati si lopu kaqu nuquru la pa
korapa Ipi Hope, meke dogori rini sari na hiama sipu korapa va namanama
i rini sari na tiṉitoṉa madidi pude ta paleke va rizu," gua.

Sari na Tinavete tadi na Tuna Qerisoni pa Butubutu te Livae

21 Zama la koe Mosese se Zihova, 22 "Mu naei sari na tuna Qerisoni pa
butubutu te Livae, pa hopeke dia butubutu na tatamana. 23 Mamu kubere
goreni sari doduru pozadi ri na tie, pu ka toloṉavulu puta vuahenidi
meke kamoa lima ṉavulu vuahenidi, saripu bokabokadi pude tavetavete
pa korapa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. 24 Sari na dia tinavete si pude
paleki sari na tiṉitoṉa hire: 25 Sa Ipi Hope, sari na poko pa korapana,
sari na poko pa sadana, sa poko nobi kapu rumu ṉiṉirana pa batuna,
sa poko goba pa sasadana, 26 sari na gobagoba poko, meke sari na aroso
pusipusiana vari likohaena sa Ipi Hopena meke sa hope, sari na poko goba
pa sasadana sa pavasa, meke sari doduru tiṉitoṉa saripu kaqu tavetaveteni
rini koari na gobagoba poko. Kaqu taveti rini sari doduru tinavete saripu
ta hivae koari na tiṉitoṉa arini. 27 Kaqu kopuni ri Mosese meke Eroni sapu
taveti ri na tuna Qerisoni sari doduru dia tinavete meke paleke betoi rini
sari doduru likakalae pu va kopuni ri Eroni meke sari na tuna koreo koa
rini. 28 Arini sari na tinavete koasa butubutu te Qerisoni pa Ipi Hopena.
Kaqu paleki rini sari na tiṉitoṉa tanisa Ipi Hopena koasa vina toṉoto te
Itamara sa tuna koreo e Eroni sa hiama."

Sari na Tinavete tadi na Tuna Merari pa Butubutu te Livae

29 Zama se Zihova koe Mosese pude naei sari na tuna Merari pa
butubutu te Livae, podalae koari na dia butubutu hitekedi na tatatamana
te Merari, 30 meke kaqu kubere goreni rini pozadi sari doduru tie nomadi
sapu toloṉavulu vuahenidi meke kamoa lima ṉavulu vuahenidi, sarini

pu bokabokadi pa tinavete pa korapa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova.
31 Sa dia tinavete si pude paleki sari na huda barabarana sa Ipi, sari
na gaso pilipilivarata, na dedegere, meke sari na vovoina vasina turu
sari na barabara tanisa Ipi Hope, 32 meke gua tugo sari na dedegeredi
rina gobagoba poko vari likohaena sa pavasa, sari na dedegerena, sari na
vovoina, meke sari na aroso pusipusiana, meke sari na tupili, meke sari
doduru vinari hodahodaena pude tana vinaturuna. Hopeke tie si kaqu
palekia gua sapu tozi nia Eroni koasa. 33 Arini sari na tinavete saripu kaqu
taveti rina tuna Merari pa butubutu Livae koasa Ipi Hopena; kaqu paleki
rini si arini pa vina toṉoto te Itamara, sa tuna koreo Eroni sa hiama.

Sa Ninaedi ri na Tuna Livae

34-48 Lulia Mosese meke Eroni meke sari na koimata pa butubutu Livae
sa zinama te Zihova, meke naei rini sari ka ṉeta butubutu te Livae, ari
Kohati, Qerisoni meke Merari. Meke nae va hiteke gorei rini koari hopeke
dia butubutu na tatatamana meke tiqe kubere goreni rini pozadi sari
doduru tie nomadi podalae toloṉavulu vuahenidi meke kamoa lima ṉavulu
vuahenidi saripu bokabokadi pa tinavete koasa Ipi Hopena pa kenuna e
Zihova, meke hire sari na sinokudi rini:

Koasa butubutu Kohati si ari ka karua tina zuapa gogoto lima ṉavulu tie.
Koasa butubutu Qerisoni si ari ka karua tina onomo gogoto toloṉavulu tie.
Koasa butubutu Merari si ari ka ṉeta tina karua gogoto tie.
Sa vinarigaraedi ri doduru tie si ari ka vesu tina lima gogoto vesu ṉavulu.

49 Hopeke tie si ta nae pa ginarunu te Zihova koe Mosese, meke pa ginarunu
tugo te Zihova koe Mosese si ta poni tinavete sari hopeke tie pude paleki
sari na tiṉitoṉa tanisa Ipi Hopena.

5

Tinaraena sa Vina Via

1 Zama se Zihova koe Mosese, 2 “Mu tozini sari na tinoni Izireli pude
va rizu ilolae i sari doduru tie pa korapa kinoa tie saripu koai na minoho
kaleadi kapudi, babe na minoho malea, na vura muzi kukuru tinidi, meke
sarini pu tiqui sari na tie matedi. 3 Mu va rizu ilolae i sari na tinoni bonidi
koasa hahanana vina madi, pude lopu kaqu va bonia rini sa kinoa tie,
vasina koa ia Rau.” 4 Va tabe sari na tinoni Izireli meke va rizu ilolae i rini
sari na tie bonidi pa kinoa tie.

Tinaraena sa Hinerehere koari na Tinavete Kaleadi

5 Zama se Zihova koe Mosese,* 6 “Sari na vina tumatumae hire, si pude
tadi na tinoni Izireli. Pana lopu va tabea sa tie se Zihova meke lopu tavete
va leana la koa ke tie, 7 si kaqu helahelae nia sa sa nana sinea, meke vala nia
sa sa doduruna sa hinerehere, meke tomo pule la nia pule ka hiokona puta
paseniti la koasa tie pu va kaleana la ia sa. 8 Ba be mate sa tie sana meke
loke turaṉana soti si toa pude boka vagi sapu gua here nia sa tie pu tavete
va kaleana, si kaqu ta vala koe Zihova sa hinere asa pude tanisa hiama.
Sa hinere asa meke sa sipi kokoreo pude na vina vukivukihi hinerehere,
si ta vala beto koasa hiama. 9 Sari doduru vinariponi madidi, saripu poni
lani ri na tinoni Izireli koe Zihova, si tanisa hiama pu ade vagidi si arini.
10 Sari na vinariponi saripu ta vala koasa hiama si tanisa hiama mo.”

Tinaraena sa Vina Potupotu tadi na Palabatu koari na dia Barikaleqe

* **5:5** Liv 6:1-7

11 Zama se Zihova koe Mosese, 12-14 “Tozi koari na tinoni Izireli sari na
tinarae hire: ‘Be ta evaṉa sapu va potupotu nia keke palabatu sa nana
barikaleqe, na lopu kokoa noso koasa si asa, meke rovea sa palabatu sapu
ele baratia sa si keke votiki tie, meke va boni pule nia si asa, gua. Ba lopu
gilana valeania sa palabatu, sina hokara tomea sa nana barikaleqe sapu
gua asa, sina loke tie boka va sosodea, meke lopu ele ta poho sapu tavetia sa
si asa. Babe ta evaṉa sapu va potupotu nia sa palabatu sa nana barikaleqe,
ba lopu tavetia sa barikaleqe sapu gua asa. 15 Koari ginugua arini si kaqu
turaṉa la nia sa palabatu sa nana barikaleqe koasa hiama. Kaqu paleki
tugo sa sari na vinariponi kaqu ta hivaedi, keke kilo palava bale, ba lopu
kaqu zoropo nia oela olive sa si asa, ba be veko turaṉia oto huda humaṉa
lea si asa, sina na vinariponi mae guana pa pinotupotu tanisa palabatu si
asa, pude va vura va bakalia sapu hinokarana ba lokari si asa.
16 Kaqu turaṉia sa hiama sa barikaleqe, meke va turua pa kenuna sa
hope pa kenuna Zihova. 17 Kaqu zoropo lani sa si kaiqa kolo hopena,
pa korapana keke baolo patu, meke kaqu pudiki vagi sa si kaiqa kavuru,
saripu koa pa pepeso koasa Ipi Hopena, meke vekoi pa kolo, pude va pasa
ia si asa. 18 Beto asa si kaqu rupahia sa sa kaluna sa, barikaleqe, meke
kaqu va taṉini nia sa sa vinariponi palava pa limana sa barikaleqe. Kaqu
taṉinia nana sa hiama pa limana sa baolo, sapu koa ia na kolo pasana tana
lineveleve. 19 Kaqu tozi nia sa hiama sa barikaleqe pude va ego ia sa sa
zinama tokotokoro sapu zama nia sa. “Be lopu barabarata si goi, si lopu
kaqu ṉovaligo sa lineveleve, sapu kaqu vatua sa kolo pasana hie. 20 Ba be
ele barabarata si goi, 21 si mani ta levei koe Zihova sa pozamu koari na
tie, meke kaqu va viziria sa sa kokoana koburu tamugoi meke kaqu moqo
sa bogumu. 22 Kaqu nuquru sa kolo pasana pa korapa tiamu meke kaqu
moqo sa bogumu, meke sa kokoana tana koburu si kaqu viziri.”
Kaqu olaṉa sa barikaleqe, “Va egoa rau, mani evaṉia e Zihova sapu gua
asa.”
23 Meke kaqu kubere gore nia sa hiama sa lineveleve meke kaqu ṉuzapa
pania kolo pasana sa pa korapa baolo sa kinubekubere. 24 Ba sipu lopu ele
va napo nia sa koasa barikaleqe sa kolo, sapu kote va sigiti hola ia si asa,
25 si kaqu ade vagia sa hiama pa limana sa barikaleqe sa vinariponi palava,
meke kaqu ovulu sage nia sa pa kenuna Zihova pude va madia koe Zihova,
meke tiqe paleke la nia koasa hope. 26 Kaqu taṉini va siṉi nia palava sa sa
limana, pude va balabala nia sa vinariponi koe Zihova, meke tiqe kaqu la
sulua sa pa hope. Beto asa, si kaqu va napo nia sa koasa barikaleqe sa kolo
pasana. 27 Be ele barabarata si asa, sa kolo si kaqu va sigiti hola ia si asa,
meke kaqu moqo sa boguna meke sa kokoana tana koburu si kaqu viziri.
Meke sa pozana si kaqu ta levei koari nana tinoni. 28 Ba be lopu sea si asa,
si lopu kaqu ta sigiti nia sa sa tinalevei, kote boka podo nana koburu mo
si asa.
29-30 Asa sa tinaraena sa palabatu sapu konokono meke va potupotu
nia sa nana barikaleqe sapu be ele barabarata gua. Kaqu tava turu pa
kenuna e Zihova sa barikaleqe, meke sa hiama si kaqu lulia sa tinaraena
sa vinapotupotu hie. 31 Sa palabatu si lopu ta pusi nia sa sa sinea, ba sa
barikaleqe tu, be guana ele sea si asa, si kaqu ta sigiti nia sa sa nana sinea.’ ”

6

Sari na Tie pu Lulia sa Tinarae tadi na Naziraiti

1 Tozi nia e Zihova se Mosese, 2 “Mamu tozini sari na tinoni Izireli sari
na tinarae hire: ‘Be keke tie babe keke barikaleqe, si tavetia si keke ṉati

vina tatara madina, pude ta evaṉae keke Naziraiti, meke va madi pule nia si asa koe Zihova, 3 si lopu kaqu napo ia sa sa napo vaeni meke na bia. Lopu kaqu napoi sa sari na votivotiki napo pu ta tavete mae guadi koari na vua qurepi[d] babe henai sari na vua qurepi, babe sari na vua qurepi pu ele tava popadi.* 4 Sipu korapa koa na tie Naziraiti si asa, si lopu kaqu hena ia sa si keke toṉa sapu mae guana koasa vuana sa huda vaeni, babe na kikona na kapuna sa qurepi.

5 Koari na totoso sipu lulia sa sa vina tatara tanisa Naziraiti, si lopu kaqu kotoi sa sari na kaluna babe neri pani sari na gumina. Kaqu lulia sa sa vina tatara doduru totoso, sipu va madia sa sa nana tinoa koe Zihova, meke kaqu toqolo va nomai sa sari na kaluna na gumina. 6-7 Sari na kaluna, si na vina gilagilana sa vina madina koe Zihova, meke lopu kaqu tata la ia tugo sa sa tie matena; be guana sa tamana, tinana, tasina koreo, babe tasina vineki soti si asa, ba lopu kaqu tata la ia sa sa tie matena. 8 Sipu koa na tie Naziraiti si asa, si tava madina si asa koe Zihova.

9 Be tata la ia sa tie Naziraiti si keke tie sapu mate va hodaka, si ele tava boni sa kaluna; ka zuapa rane si kaqu aqa si asa, meke kaqu tiqe neri pani sa sari na kaluna na gumina. 10 Koasa rane vina vesu, si kaqu paleke maeni sa si karua kukuva, meke karua baruku koasa hiama, pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. 11 Sa hiama si kaqu va vukivukihi nia si keke koari karua, pude na vina vukivukihi tana sinea, meke sa vina rua si tana vina vukivukihi va uququ. Ta tavete sa nana vina via madina asa, sina tata la ia sa sa tie matena. Pa rane tugo asa, si kaqu va madi pulei sa tie sari na kaluna; 12 meke sa nana totoso, sipu koa na tie Naziraiti si asa si kaqu tava madi pule koe Zihova si asa. Sari na totoso ele holadi, si lopu kaqu ta balabalae sina sari na kaluna pu tava madidi, si ele tava boni. Kaqu paleke mae nia sa si keke tuna sipi keke vuahenina pude na vina vukivukihi vinatoṉoto gale koasa vina tatara kekenu sapu lopu va hokotia sa.

13 Pana ele hokoto beto sa totoso tanisa vina tatara tanisa tie Naziraiti, si kaqu tavetia sa sa vina madi. Kaqu la si asa koasa sasadana sa Ipi Hopena,* 14 meke kaqu ponia sa koe Zihova ka ṉeta kurukuru loke ari kisakisadi: keke tuna sipi kokoreo, keke vuahenina, pude tana vina vukivukihi va uququ, keke tuna sipi mamaqota, keke vuahenina, pude na vina vukivukihini tana sinea, meke keke sipi kokoreo, pude tana vina vukivukihi binaere, 15 turaṉae koari na dia vinariponi huiti na vinariponi kolo vaeni, meke keke epata bereti sapu loke isitina. Sa bereti asa si kaqu ta tavete pa palava memehena sapu henia oela olive, meke bisikiti manivisidi sapu ta ṉuzapae oela olive, meke tomo la sari na huiti na vaeni, pu ta hivae pude tana vina vukivukihi.

16 Doduru hire si kaqu ponia sa hiama koe Zihova: na vina vukivukihi tana sinea meke na vina vukivukihi va uququ; 17 beto asa si kaqu va vukivukihi la nia sa koe Zihova sa sipi kokoreo, pude na vina vukivukihi binaere koe Zihova, turaṉae nia sa epata bereti sapu loke isitina meke na vinariponi huiti na napo vaeni. 18 Meke beto asa sa tie Naziraiti si kaqu ene la koasa sasadana sa Ipi Hopena, meke kaqu neri pani sa tie Naziraiti sari na kaluna, meke veko lani pa korapa nika tanisa vina vukivukihi binaere.

19 Pa mudina, sipu ta raro sa avarana sa sipi kokoreo, si kaqu vagia sa hiama sa avarana sapu ta rarona, meke ponia koasa tie Naziraiti, turaṉae nia keke bereti nomana, meke keke bisikiti manivisina, sapu koa

* **6:3** Lk 1:15 * **6:13** TTA 21:23-24

pa korapana sa epata. 20 Beto asa, sa hiama si kote ovulu sageni pude
va madi koa Rau Zihova; na vinariponi tava madidi si arini tanisa hiama,
turaṉae nia sa raqaraqana meke sa pudapudana sa sipi kokoreo. Beto tu
hoi, si kote boka napo vaeni sa tie Naziraiti. 21 Arini tu sari na tinarae
tadi na tie Naziraiti totoso va tatara nia rini keke ṉati vina tatara madina,
pude ta evaṉae na tie Naziraiti. Kaqu tavete betoi rini sari na tinarae arini
turaṉae ni sari na vinariponi na vina vukivukihi gua sapu ele ta tozi ni rini
totoso va tatara nia rini sa dia vina tatara koe Zihova.’”

Sa Minana tadi na Hiama

22 Zama la koe Mosese se Zihova, 23 “Tozi nia se Eroni meke sari kasa
tuna koreo pude zamani sari na zinama gua hire totoso mana ni gamu
sari na tinoni Izireli:
24 ‘Mani manani gamu na kopuni gamu e Zihova.
25 Mani va ṉedala maea e Zihova sa isumatana koa gamu meke vatukana
gamu.
26 Mani ponini gamu Sa sa tataru lopu ta ṉana kamona pude koa valeana
pa binule.’”
27 Meke zama se Zihova, “Be manani rini sari na tie Izireli pa pozaqu
Rau, si kaqu manani Rau si arini,” gua si Asa.

7

Sari na Vinariponi Tadi na Koimata

1 Koasa rane sipu va hokotia e Mosese sa kinurina sa Ipi Hopena te
Zihova, si va madia sa si asa, meke sari doduru tiṉitoṉa pa korapana, meke
sa hope meke sari doduru tiṉitoṉa tavetaveteana tanisa. 2 Meke sari na
palabatu pu koimatani sari na butubutu Izireli, arini tugo sari na tie saripu
kopuni ninaedi sari na tie, 3 si paleke maeni sari na dia vinariponi koe
Zihova: Ka onomo tiṉitoṉa susuraṉana saripu koai hopeke made totopilidi,
meke ka manege rua bulumakao nomadi, karua koimata pa keke totopili
susuraṉana, meke hopeke koimata koari hopeke bulumakao nomadi. Sipu
beto la vekoi rini pa kenuna sa Ipi Hopena, 4 si zama koe Mosese se Zihova,
5 “Mu ade vagi sari na vinariponi pude tana tinavete koasa Ipi Hope; mamu
valani koari na tie Livae; madi tavetaveteni koari na dia tinavete.” 6 Ke
valani Mosese koari na tie Livae sari na totopili susuraṉana meke sari na
bulumakao nomadi koari na tie Livae. 7 Poni sa koari na tuna Qerisoni si
karua totopili susuraṉana meke ka made bulumakao nomadi, 8 ka made
totopili susuraṉana meke ka vesu bulumakao nomadi si valani sa koari na
tuna Merari. Sari doduru dia tinavete si kote ta totolie koe Itamara sa tuna
koreo e Eroni. 9 Ba loke totopili susuraṉana babe bulumakao nomadi, si
valani Mosese koari na tuna Kohati, sina sari na tiṉitoṉa madidi pu koa
pa dia kinopu, si kaqu paleki rini pa avaradia.
10 Sari na koimata si paleke la vinariponi tugo koasa vina madina sa
hope. Totoso va namanama poni rini sari na vinariponi koasa hope, 11 si
zama la koe Mosese se Zihova, “Hopeke rane koari ka manege rua rane, si
keke koari na koimata si kaqu la vekoa sa nana vinariponi pude tana vina
madina sa hope.”
12-83 Guahe sari na vinarilulidi rina dia vinariponi:
Koasa rane vina keke e Nasoni, sa tuna koreo e Aminadabi, sapu na
koimata pa butubutu Ziuda, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina rua e Netanela, sa tuna koreo e Zua, sapu na koimata
pa butubutu Isaka, si paleke la nia sa nana vinariponi.

Koasa rane vina n̲eta e Eliabi, sa tuna koreo e Heloni, sapu sa koimata pa butubutu Zeb̲oloni, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina made e Elizua, sa tuna koreo e Sedeu, sapu sa koimata pa butubutu Rubeni, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina lima e Selumieli, sa tuna koreo e Zurisadai, sapu sa koimata pa butubutu Simione, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane Vina onomo e Eliasapi, sa tuna koreo e Dueli, sapu sa koimata pa butubutu Qadi, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina zuapa e Elisama sa tuna koreo e Amihudi, sapu sa koimata pa butubutu Iparemi, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina vesu e Qamalieli, sa tuna koreo e Pedazu, sapu sa koimata pa butubutu Manase, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina sia e Abidani, sa tuna koreo e Qitione, sapu sa koimata pa butubutu Benisimane, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina manege puta e Ahieza, sa tuna koreo e Amisadai, sapu sa koimata pa butubutu Dani, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina manege eke e Paqieli, sa tuna koreo e Okarani, sapu sa koimata pa butubutu Asa, si paleke la nia sa nana vinariponi.
Koasa rane vina manege rua e Ahira, sa tuna koreo e Enani, sapu sa koimata pa butubutu Napitalai, si paleke la nia sa nana vinariponi.

Sari na vinariponi saripu hopeke vekoi ri na koimata tadi na tie Izireli: Keke vovoina baolo siliva sapu keke meke kukuru kilo mamatana, meke keke besini siliva sapu vesu gogoto qarami mamatana. Tava to n̲oto koasa Ipi Hopena sari na pada hire, ta si n̲ie palava sapu ta henie oela sari doduru, pude na vinariponi huiti si asa; keke vovoina qolo sapu padana keke gogoto manege puta qarami sapu si n̲ia na oto huda huma n̲a lea; keke bulumakao kokoreo vaqura, keke sipi kokoreo, meke keke tuna sipi keke vuahenina saripu tana vina vukivukihi va uququ; keke qoti na vina vukivukihi tana sinea; meke karua bulumakao kokoreo, ka lima sipi kokoreo, ka lima qoti, meke ka lima tuna sipi keke vuahenidi, pude na vina vukivukihi binaere.

84-88 Sa vinarigaraedi ri doduru vinariponi saripu ta paleke mae koari ka manege rua koimata pude tana vina madina sa hope si hire:

Ka manege rua vovoina siliva meke manege rua baolo siliva, doduruna si padana hiokona zuapa kilo meke onomo qaramu mamatadi.
Ka manege rua vovoina qolo sapu doduruna si padana keke kilo tolo n̲avulu rua qaramu mamatadi, si n̲i na oto huda huma n̲a lea.
Ka manege rua bulumakao kokoreo, ka manege rua sipi kokoreo, meke ka manege rua tuna sipi keke vuahenidi, meke na vinariponi huiti, pude tana vina vukivukihi va uququ.
Ka manege rua qoti tana sinea.
Ka hiokona made bulumakao kokoreo, onomo n̲avulu sipi kokoreo, onomo n̲avulu qoti, meke onomo n̲avulu tuna sipi keke vuahenidi pude tana vina vukivukihi binaere.

89 Totoso nuquru la pa korapa Ipi Hopena se Mosese pude zama la koe Zihova, si avosia sa se Zihova zama la koa sa pana uluna sa tukutuku Bokese Vinariva Egoi, pa varikorapadi ri karua tatapuru serubimi.

8

Vina Vekodi rina Zuke

1 Zama se Zihova koe Mosese,* 2 “Mu tozi nia se Eroni, pana vekoi sa
sari ka zuapa zuke koasa tuturuana zuke, si kaqu vekoi sa vasina pude
sa gonana sa kalalasa si kaqu n̲edala la pa kenuna sa tuturuana zuke.”
3 Va tabea Eroni si asa, meke vekoi sa sari na zuke koasa tuturuana zuke
pude n̲edala la pa kenuna. 4 Ta sekeseke vurae pa qolo podalae pa batuna
meke kamoa hubina sa tuturuana zuke, lulia sa kineha sapu va dogoro nia
e Zihova koe Mosese.

Sa Vina Viadi na Vina Madidi rina Tuna Livae

5 Zama se Zihova koe Mosese, 6 “Mu veko vata kalei sari na tuna Livae
koari doduru tie Izireli. Mamu va via i si arini 7 koasa siran̲a sapu guahe:
Siburu va viani kolo, mamu tozi ni pude neri doduru tinidi, meke mamu
tozini pude va via i dia poko. Meke kaqu via si arini pa dinon̲o te Zihova.
8 Beto asa si kaqu vagia rini si keke bulumakao kokoreo vaqura, meke
sa palava huiti sapu ele ta henie oela olive; meke keke pule bulumakao
kokoreo pude na vina vukivukihi tana sinea. 9 Beto asa, mamu varigara
nia sa doduru butubutu Izireli, mamu va turui sari na tuna koreo Livae
pa kenuna sa Ipi Hopena. 10 Kaqu va opoi rina tie Izireli sari na limadi
pa batudi rina tie Livae, 11 meke kaqu va madi Eroni sari na tie Livae pa
pozaqu Rau, guana vinariponi mae guana koari na tie Izireli si arini, pude
boka tavetia rini sa tinavete ninabulu koe Zihova.
12 Beto sapu gua asa, si kaqu va opoi ri na tie Livae sari na limadia pa
batudia ri karua bulumakao kokoreo; keke sina vina vukivukihi tana sinea,
meke keke pule si tana vina vukivukihi va uququ, pude na vina viadi rina
tie Livae.
13 Mu va madi sari na tie Livae, guana n̲ati vinariponi sapu ta poni mae
koa Rau; mamu va palabatua se Eroni meke sari na tuna koreo koa rini.
14 Pa siran̲a gua asa si, mamu veko vata kalei sari na tuna koreo Livae koari
na tie Izireli, pude na Qua tie soti si arini. 15 Pana hokoto sa vina via na vina
madidi rina tie Livae, si kaqu boka ene tata mae meke somana tavetia rini
sa tinavete koasa Ipi Hopena. 16 Sipu va matei Rau sari doduru koburu
koreo podo kenudi tadi na tie Izipi si ele zamani tu Rau sapu Taqarau
sari doduru koburu koreo podo kenudi tadi na tie Izireli. 17 Va madi Rau
sari doduru koburu koreo podo kenudi tadi na tie Izireli guana tuqu soti,
meke saripu podo kenudi koari doduru kurukuru, ba va matei Rau sari
doduru koburu koreo podo kenudi tadi na tie Izipi. * 18 Kamahire si vagi
Rau sari na tie Livae, pude hobeni sari doduru pu podo kenudi tadi na
tie Izireli. 19 Vizati mo Rau sari na tudia koreo koasa butubutu te Livae,
guana vinariponi tadi na tie Izireli koa Rau, pude tavetavete toka nia se
Eroni meke sari na tuna koreo pa korapa Ipi Hopena, pude kopuni sari na
vina vukivukihi tinaleosae pude lopu kaqu raza mae koa ri na tie Izireli
sari na oza na minoho, be tata mae si arini koasa Vasina Hopena.”
20 Ke va madi ri Mosese e Eroni, meke sari doduru tie Izireli sari na tie
Livae, gua tugo sapu garunu nia e Zihova koe Mosese. 21 Va via puleni
meke sari na dia poko sari na tie Livae; va madi Eroni si arini guana n̲ati
vinariponi tadi na tie Izireli pa kenuna e Zihova, meke tavetia sa sa vina
vukivukihi meke tava via na tava madi tugo si arini koe Zihova. 22 Taveti
rini sari doduru gua pu garununi e Zihova koe Mosese, pa guguadi rina tie
Livae. Gua asa ke somana tavetavete sari na tie Livae koasa tinavete pa
korapana sa Ipi Hopena, koasa kinopu tadi Eroni meke sari na tuna koreo.
23 Zama se Zihova koe Mosese, 24 “Pana kamo hiokona lima vuahenina
sa tie Livae, si kaqu boka somana tavetavete pa korapa Ipi Hopena pa

* **8:1** Ekd 25:31-40, 37:17-24 * **8:17** Ekd 13:2

kenuna e Zihova, 25 osolae kamoa sa ka lima ṉavulu vuahenina, meke tiqe
kaqu magogoso si asa koasa tinavete. 26 Pa mudina asa si boka somana mo
koari na tie kopu sasada ba lopu boka somana tokani sa sari na tie Livae
turaṉana koari na tinavetavete pa korapa Ipi Hopena babe tokani pa dia
tinavete palepaleke. Pa siraṉa gua asa si kaqu ta luli sari na tinavete tadi
na tie Livae."

9

Sa Inevaṉa Pasova Vina Rua

1 Zama guahe se Zihova koe Mosese pa soloso qega pa Saenai pa sidara
kekenu koasa vina rua vuaheni totosona sapu taluarae sari na tie Izireli
pa Izipi. Zama si Asa,* 2-3 "Pa vina manege made rane koasa sidara hie
sipu podalae lodu sa rimata, sari na tie Izireli si kaqu tavetia sa Inevaṉa
Pasova[d]. Kaqu luli rini sari doduru tinarae koasa guguana sa Inevaṉa
Pasova." 4 Ke tozini Mosese sari na tinoni pude tavetia sa Inevaṉa Pasova,
5 meke pana veluveluna sa rane vina manege made koasa sidara kekenu
pa soloso qega pa Saenai, si tavete luli betoi rina tie gua sapu tozi nia e
Zihova se Mosese.
6 Ba kaiqa tie pa varikorapadi rini saripu boni pa dia tinoa sina tiqua
rini sa hadehade tomate meke lopu boka somana kopu nia rini sa Inevaṉa
Pasova pa rane asa. La si arini koe Mosese meke Eroni 7 meke zama,
"Ele boni mami si gami sina tiqua gami sa hadehade tomate, ba vegua
ke ta paqaha taloa si gami koasa vinariponi te Zihova somanae koari na
tie Izireli?"
8 Olaṉa se Mosese, "Aqa si gamu, kote hata ia rau sa guguana asa koe
Zihova."
9 Tozi nia Zihova se Mosese, 10 pude zama la koari na tie Izireli, "Be keke
gamu, babe sa mia tututi gore mae si lopu via pa ginuguana sapu tiqua
rini sa hadehade tomate babe ene va gelenae pa inene, ba korapa okoro
hola pude kopu nia sa Pasova, 11 si tava malumu si gamu pude kopu nia
pa keke sidara hola, pana veluveluna sa vina manege made pa sidara vina
rua. Hena ia gamu sa lami meke sa bereti sapu lopu ta henie isiti[d] meke
na elelo pasadi koasa inevaṉa. 12 Lopu veko hola ia kaiqa masa kamoa
munumunu koivugona, meke lopu mokua keke susuri kurukuru. Tavetia
sa Inevaṉa Pasova gua sapu koa pa tinarae.* 13 Be keke tie sapu lopu boni
si asa pa dinoṉo te Zihova meke lopu somana pa inene meke lopu lulia sa
tinaraena sa Pasova si kaqu ta gilana sapu lopu na Qua tie si asa, sina lopu
hite tavetia sa sa vinariponi mae koa Rau pa totoso ta huhukuna. Kaqu
tava kilasa sa tie asa pa nana sinea.
14 Be keke tie karovona pa votiki butubutu si hiva somana luli koa gamu
meke kopu nia sa inevaṉa Pasova, si kaqu lulia sa gua sapu koa pa tinarae.
Sa tinarae hie si tadi doduru tie, be tie soti pa popoa ba be na tie karovodi
pa votiki butubutu."

Sa Lei pa Batuna sa Ipi Hopena
(Ekisidasi 40:34-38)

15-16 Koasa rane sipu tava turu sa Ipi Hopena, si nobi tamunia na lei si
asa. Ba podalae pana veluvelu meke kamoa munumunu, si doṉo guana
nika sa lei pa batuna sa Ipi Hopena. 17 Pa totoso ta ovulae sage sa lei koasa
Ipi Hopena si rizu luli tugo sari na tinoni Izireli, meke koasa vasina sapu
gore sa lei si noso tugo vasina sari na tinoni Izireli. 18 Lalae koasa ginarunu

* **9:1** Ekd 12:1-13 * **9:12** Ekd 12:46; Zn 19:36

te Zihova si rizu taloa sari na tinoni Izireli, meke koasa ginarunu tugo te Zihova si hoke noso si arini. Totoso koa pa batuna sa Ipi Hopena sa lei, si koa noso tugo si arini meke koa hola pa vasina asa. 19 Totoso koa va seunae sa lei pa batuna sa Ipi Hopena, ba va tabea mo rini se Zihova, meke lopu rizu taloa si arini. 20 Kaiqa totoso si hoke ka visavisa rane mo si koa hola ia sa lei pa batuna sa Ipi Hopena, pa kaiqa ginugua si hoke koa noso babe rizu taloa si arini, koa gua mo koasa ginarunu te Zihova. 21 Kaiqa totoso si koa noso sa lei podalae veluvelu meke kamoa munumunu. Ba sipu ta ovulu sage sa lei, si lopu sana rizu taloa si arini. 22 Be karua rane babe keke sidara, babe keke vuaheni, koa hola gua sa lei pa batuna sa Ipi Hopena, ba koa hola tugo vasina sari na tinoni Izireli, meke lopu hite rizu taloa si arini. Ba sipu ta ovulae sage tu sa lei si rizu luli taloa si arini. 23 Koasa vina tabena mo sa ginarunu te Zihova sapu tozia Sa koe Mosese si boka noso babe rizu taloa si arini.

10

Sa Tinaraedi sari Karua Buki Siliva

1 Zama koe Mosese se Zihova, 2 “Mu taveti karua buki, mamu seke lani siliva, pude tioko varigarani sari na tinoni Izireli, meke pude ene vura. 3 Pana ta ivu beto sari buki meke va nodolo va gelenae sari na mamalaiṉidi, sa butubutu lavata si kaqu mae varigara pa kenumu goi koasa sasadana sa Ipi Hope. 4 Ba pana keke mo sa buki si ta avoso mamalaiṉina, si kaqu mae varigara vari likohae nigo rina koimata tadi na butubutu. 5 Pana keke totoso papakana mo ta ivu sari na buki, sari na butubutu saripu koa varigara pa kali gasa rimata, si kaqu rizu taloa. 6 Pana ta ivu pule keke totoso papakana si arini, sari na butubutu saripu koa varigara pa kali mataona*, si kaqu rizu taloa. Sa mamalaiṉi si kaqu tozini hopeke puku tie koari ka made kalina pude rizu taloa. 7 Ba pana ta tioko varigara sa butubutu lavata, si kaqu ta ivu nodolo va gelenae sari na buki. 8 Sari na hiama tuna koreo e Eroni, si kaqu ivui sari na buki.

Asa sa tinarae sapu kaqu lulia gamu koari doduru sinage na sage. 9 Pana ta evaṉa sa vinaripera pa mia popoa, meke hiva va kilasi gamu sari na kana pu mae rapatani gamu, si mamu ivui sari na buki mamalaiṉi tanisa vinaripera. Arau Zihova sa mia Tamasa si kaqu tokani gamu, meke harupu gamu pa limadia ri na mia kana. 10 Gua tugo koari na mia totoso qetuqetu sapu koa gua koari na mia inevaṉa pa Sidara Vaqura meke kaiqa inevaṉa pa mia vinahesi, si kaqu ivui gamu sari na buki. Meke kaqu ivui gamu sari na buki totoso poni lani gamu sari na mia vina vukivukihi binaere, na vina vukivukihi uququ. Sari na buki si kaqu va balabalani gamu koe Tamasa. Arau Zihova sa mia Tamasa si kaqu tokani gamu, si gamu.”

Sari na Tinoni Izireli si Rizu Taloa

11 Pa rane vina hiokona puta, koasa sidara vina rua koasa vuaheni vina rua, pa mudina sipu taluarae sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi, si ta ovulae sage sa lei sapu opo tamunia sa Ipi Hopena te Zihova, 12 meke podalae topue ene vura la pa soloso qega, pa Saenai sari na tinoni Izireli, meke mae noso pa korapa qega pa popoa Parani sa lei.

13 Hie tugo sa dia rinizu kekenu koasa dia inene pa ginarunu te Zihova koe Mosese. 14 Doduru totoso rizu rini, si kekeṉoṉo mo sa vinariluli tadi na butubutu Izireli. Arini sapu lulia sa pitipiti pa pinaqaha sapu koimata nia sa butubutu te Ziuda si ene kekenu, hopehopeke pukuna, meke se Nasoni,

* **10:6** Kali saoti.

sa tuna koreo e Aminadabi sa dia koimata. 15 Se Netanela, sa tuna koreo e
Zua, si na koimata tanisa butubutu te Isaka, 16 meke se Eliabi sapu sa tuna
koreo e Heloni, si na koimata tanisa butubutu te Zeboloni.
17 Beto asa, si tava gore sa Ipi Hopena, meke sari na butubutu tadi
Qerisoni meke Merari, pu palekena si asa, si rizu taloa.
18 Sa butubutu te Rubeni si hobe mae, palekia sa sa nana pitipiti, meke
ene pa hopehopeke pukuna meke se Elizua sapu sa tuna koreo e Sedeu sa
dia koimata. 19 Se Selumieli, sapu sa tuna koreo e Zurisadai, si na koimata
tanisa butubutu te Simione, 20 meke se Elisapi, sapu sa tuna koreo e Dueli
si na koimata tanisa butubutu te Qadi.
21 Beto asa, si podalae ene sari na tie Livae pa butubutu te Kohati, paleki
rini sari na tiṉitoṉa hopedi. Pana kamoa rini sa vasina sapu kaqu koa
pakia rini, si kaqu tiqe tava turu pule sa Ipi Hopena.
22 Ego, sa pinaqaha butubutu te Iparemi si hobe mae, koari hopehopeke
dia pukuna, meke se Elisama, sapu sa tuna koreo e Amihudi, si na dia
koimata. 23 Se Qamalieli, sapu sa tuna koreo e Pedazu, si na koimata tanisa
butubutu te Manase, 24 meke se Abidani, sapu sa tuna koreo e Qitione, si
na koimata tanisa butubutu te Benisimane.
25 Meke vina betobeto, si ene luli si arini pu koa koasa pinaqaha sapu
koimata nia sa butubutu te Dani saripu luli pa nana pitipiti. Kopu ni rini
sari doduru pinaqapaqaha butubutu Izireli koari na kana sapu hiva raza
mumudi mae. Meke se Ahieza, sapu sa tuna koreo e Amisadai, si na dia
koimata. 26 Se Paqieli, sapu sa tuna koreo e Okarani si na koimata koasa
butubutu te Asa. 27 Meke se Ahira, sapu sa tuna koreo e Enani, si na
koimata tanisa butubutu te Napitalai. 28 Asa sa vinari lulina sa inene tadi
na tinoni Izireli, koari hopehopeke pukuna, sipu rizu meke ene taloa si
arini.
29 Hobabi si na tuna koreo e Zetoro* sa tie pa butubutu Midiani si asa.
Hobabi si na ivana e Mosese, meke zama la koe Hobabi se Mosese, “Tata
topue la si gami koasa popoa, sapu ele zama nia Zihova pude ponini gami,
gua. Mae luli gami. Ele va tatara nia Sa sapu kaqu ponini gami Sa sari na
tiṉitoṉa leadi, ke mae pude mami ponigo hinia.”
30 Meke olaṉa se Hobabi, “Lokari, maqu pule la pa qua popoa soti si rau
meke koari na turaṉaqu soti.” 31 Ba zama se Mosese, “Hiva hola nigo, pude
mu lopu luara pani gami. Agoi gilania sa vasina, sapu kaqu la noso paki
si gami, meke agoi mo sa mami tie tuturaṉa. 32 Be luli somana mae koa
gami si goi, si kaqu somana vagia goi koa gami, sari doduru minana pu
kaqu ponini gami e Zihova.”

Taluarae sari na Tinoni Izireli

33 Sipu taluarae sari na tinoni pa Saenai, sa toqere hope te Zihova, si ka
ṉeta rane doduruna si enea rini. Sa Bokese* Vinariva Egoi te Zihova si ta
paleke va kenue koa rini doduru totoso, pude hata ia sa vasina sapu kaqu
noso si arini. 34 Pana rane totoso taluarae rini koari hopeke vasidi pu koai
rini, si koa panaulu koa rini sa lei te Zihova.
35 Sipu va namanama taluarae sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova doduru
totoso, si hoke zama guahe se Mosese, “Zihova, Mu la pa kenu mami, pude
di ta hurakatae sari na Mua kana, meke madi govete pa kenumu Goi si

* **10:29** Keke pozana pule e Zetoro si e Reueli. * **10:33** Sa Bokese tanisa Vinariva Egoi te Zihova si na dolu hope meke na habohabotuana Baṉara te Zihova. Pa korapana si koa sari patu vasina ta kubere sari manege puta tinarae, meke sa kolu te Eroni, meke sa ginani pa maṉauru sapu ta pozae mana pa keke vovoina tanisa.

arini pu kukiti nigo.”* 36 Sipu noso sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova si
hoke zama guahe se Mosese, “Kei Zihova, Mu pule mae koari vuro tina
tinoni pa Izireli,” gua.

11

Sa Popoa Ta Pozae Tabera

1 Meke podalae vari qumiqumi ni rina tinoni Izireli sari na dia tinasuna
pa kenuna e Zihova, meke sipu avosi e Zihova saripu gua arini, si ta n̲aziri
si Asa, meke garunu ni nika Sa sari na tinoni. Ke sului nika si arini meke
ta huara ilasa sari na dia ipi pa hukihukirina sa popoa vasina koa ia rini.
2 Tepa tinokae la koe Mosese sari na tinoni Izireli, ke varavara sage la koe
Zihova si asa, meke mate gore sa nika. 3 Ke poza nia Tabera* rini sa vasina
asa, sina sului nika vasina si arini.

Vizati Mosese sari ka Zuapa N̲avulu Puta Koimata te Zihova

4 Sari na tie huporodi pu luli somanae koari na tinoni Izireli si hiva
sisigiti pude hena miti, ke podalae va qumiqumi pulei pule sari na tinoni
Izireli meke zama guahe: “Kei kasa, nake piriṉana nada hire! 5 Pa popoa
Izipi si hoke hena mokai mo gami sari na igana sapu loke hinoludi, gua
tugo na kiukaba, na deri napo, na likisi, na siloti, meke na pasapasa*. 6 Ba
kamahire si namuna tasuna sari na mami tinoa, meke namu loketo̲na si
koa, ba rane ka rane si koba mana mo,” gua si arini.
7 Sa mana si keke̲no̲no gua rina kiko hitekedi, saripu keoro na meava
dino̲no̲na.* 8-9 Hoke hoqa tura̲nae koa rina puni pana bo̲ni si arini koasa
vasina sapu koa ia rini. Meke hoke ene la varigarani rina tinoni Izireli si
arini koari doduru munumunu meke munamunali babe nuqari rini koari
na ti̲nito̲na nuqanuqarana, beto meke raroi, meke kina va labelabe guni na
keki. Sa li̲nili̲nina sa si guana bereti sapu ta kina henie oela olive.* 10 Sipu
turu varivarigarae pa sadadi ri dia hopeke ipi si arini, si avosi Mosese dia
vinari qumiqumi koari hopeke dia pukuna, meke talota̲na hola se Mosese,
sina bugoro sisigiti ni e Zihova si arini. 11 Meke zama la koe Zihova se
Mosese, “Na vegua ke tavete gunia tu Goi sa Mua nabulu? Nake ele va
mamata nau tu Goi sa pinalekedi rina tinoni hire, ba na vegua tu ke lopu
ta qetue tu koa Goi si rau? 12 Na lopu arau va podaki na podoi si arini,
meke garunu guni nau tu Goi na tie kopu koburu, pude kukai keke̲no̲no
na barikaleqe pu va sususu tokeli pa sira̲na meke paleke enene la koasa
popoa sapu va tatara nia Goi koari na tiatamadia. 13 Pavei beka si kaqu
boka vagi baso si rau pude boka poni sari doduru tinoni gua hire? Sina
korapa kabo na tepa ososo, ‘Poni gami baso,’ guni nau rini. 14 Lopu boka
va tana ekei rau telequ sari doduru tinoni hire sina ta mamata holani rau
pinalekedi si arini! 15 Be tavete guni nau Goi asa, si mamu tataru nau,
mamu va mate au mo, pude lopu kaqu koa va seunae koa rau sa kinaleana
hie.”
16 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu vizata maeni ka zuapa
n̲avulu puta koimata ta pama̲naedi koasa butubutu Izireli arini pu na
koimata ele ta gilanadi koari na tinoni. Mamu tura̲na mae ni koasa Ipi
Hope, mamu somana va turui koa goi vasina. 17 Meke kaqu gore atu si Rau
meke vivinei koa goi vasina, meke kaqu vagia Rau koasa Maqomaqo sapu
koa koa goi meke poni gunia tugo koa rini, meke kaqu somana paleke toka

* **10:35** Sam 68:1 * **11:3** Sa zinama Tabera si na mamalai̲nina sa zinama Hiburu, sapu sa ginuana si ta sulu. * **11:5** Qaliki. * **11:7** Ekd 16:31 * **11:8-9** Ekd 16:13-15

nigo rini, sa vina tanadi rina tinoni, meke lopu kaqu va tana ekei goi si arini.
18 Ego, mu zama guahe koari na tinoni Izireli, ‘Mi va via puleni gamu, sina kaqu hena baso si gamu vugo. Ura ele avosi e Zihova sari na mia kinabo alili, meke zama, “Hiva baso si gami. Ura, ele koa valeana mami si gami pa Izipi,” gua. Gua asa ke kaqu poni gamu baso e Zihova si gamu, pude henahena. 19 Lopu kaqu keke babe karua babe ka lima babe ka manege puta babe ka hiokona puta rane mo si kaqu henahena si gamu, 20 ba pa keke doduru sidara tu, osolae kaqu eṉeṉo meke maledere hena pulei gamu. Ura ele kilu ia gamu sapu somanae se Zihova koa gamu meke nominomi la ia mo gamu si Asa, sapu leana be lopu taluarae mia mo pa popoa Izipi si gamu,’” gua.
21 Meke zama la koe Zihova se Mosese, “Ka onomo gogoto tina tie varipera Izireli si korapa turaṉi rau, meke zama guahe si goi, ‘Kaqu poni baso rau sari na tinoni Izireli pude madi henahena pa keke doduru sidara?’ gua. 22 Be guana tava mate vala beto koa rini sari na rovana bulumakao na sipi ba lopu kaqu garodi ri doduru! Ba be soku gua ri na igana pa kolo, ba lopu kaqu pada tugo koa rini!”
23 Meke olaṉa la koe Mosese se Zihova, “Vegua, lopu garo sa Qua ṉiniraṉira? Ego, kamahire maqu va dogoro nigo, sapu gua zama nia Rau koa gamu, si be ta evaṉa babe lokari,” gua si Asa.
24 Meke vura la se Mosese koari na tinoni Izireli meke la tozi sa sari na zinama te Zihova, meke tioko varigara ni sa sari ka zuapa ṉavulu puta koimata tadi na tinoni Izireli meke va turu vari likohae ni sa koasa Ipi Hopena te Zihova. 25 Beto asa si tiqe gore mae pa korapa lei se Zihova meke zama la koe Mosese. Meke vagia e Zihova sa Maqomaqo te Tamasa sapu koa koe Mosese meke poni la nia tugo Sa koa ri ka zuapa ṉavulu puta koimata. Meke sipu kamo koa rini sa Maqomaqo, si podalae korokorotae gua rina poropita si arini, ba lopu seunae sisigiti.
26 Ba ari karua koa ri ka zuapa ṉavulu puta koimata, sapu ari Elidadi e Medadi pu ta kubere somanae, si koa hola dia koari na dia ipi, meke lopu somana luli la gua koasa Ipi Hopena te Zihova. Ba ta gore nia tugo ri kara sa Maqomaqo te Tamasa, meke korokorotae gua tugo rina poropita pa korapa dia ipi sari karua. 27 Meke haqala vura la koe Mosese si keke tie vaqura meke la tozia sa koasa sapu gua ta evaṉa koa ri Elidadi e Medadi.
28 Meke zama la koe Mosese se Zosua, sa tuna e Nani sapu toka nia se Mosese seunae gua tu podalae tie vaqurana si asa, “Qua baṉara, va nosoi gedi,” gua si asa. 29 Ba olaṉa la koasa se Mosese, “Vegua hiva vata evaṉae nau tie konokonoqu goi si rau, taga? Qetu nia rau sipu vekoa e Zihova sa Maqomaqona koa rini, meke korokorotae beto sari doduru tinoni te Zihova.”
30 Beto asa, si pule la koari na dia ipi sari Mosese, meke sari ka zuapa ṉavulu puta koimata tadi na tinoni Izireli.

Garuni e Zihova sari na Kurukuru Tapuru sapu Ta Pozae Kueli

31 Ego, lopu seunae hoi si va givusia e Zihova sa popoa, meke paleke mae guni na givusu pa lamana sari na kurukuru tapuru ta pozae kueli, meke va tapuru pepeka sisigiti Sa padana keke mita ululudi* gua pa pepeso, meke va hoqa nosoi Sa koasa vasina lavata sapu koa ia rina tie Izireli padana soku ṉavulu maelo seuna gua pa doduru vasina podalae gua koari na dia

* **11:31** Tapuru mae padana keke mita ululudi babe vari tomotomoi sage pa pepeso padana keke mita. Sa zinama hiburu si lopu bakala pa vesi hie.

ipi. 32 Ke koasa doduruna sa rane na boṉi asa meke koasa doduruna sa rane koivugona, si tuqe kurukuru lamo si arini, meke hopeke arini si varigara ni meke va siṉi rini padana hola nia lima ṉavulu puta vovoina. Meke va rimata popai rini koasa doduruna sa vasina lavata pa vari likohaedi rina dia ipi si arini. 33 Meke sipu korapa zomuzomue masa kurukuru meke lopu ele hena betoi rini, si ta ṉaziri sisigiti ni e Zihova, meke va raza ni minoho kaleana Sa si arini. 34 Gua asa ke poza nia Kibirote Hatava rini sa popoa sana. Sa ginuana si na lovudi ri na tinoni pu ṉaṉaluta miti. 35 Meke tiqe taluarae vasina si arini, meke la gua pa Hazeroti, meke la noso si arini vasina.

12

Zamazama nia ri Miriami e Eroni sa Tasidia

1 Haba ia Mosese si keke barikaleqe Itiopia, meke zamazama nia na lopu qetu nia ri Miriami e Eroni se Mosese. 2 Meke vari nanasa pulei teledia sari karua, “Vegua, koe Mosese eke mo si zama mae se Zihova, ba lopu boka zama mae tugo koa gita kara si Asa?” Avosia e Zihova sapu gua zama nia ri karua. 3 Ba se Mosese si keke tie va pepekae hola, holani sa sari doduru tie pa popoa pepeso.

4 Meke hinoqa zama la koari Mosese e Eroni meke e Miriami se Zihova, “Hiva betoni gamu Rau si gamu ka ṉeta pude vura mae koa Rau koasa Ipi Hopena,” ke topue la sari ka ṉeta. 5 Meke gore mae pa korapa lei se Zihova meke turu Nana pa sasadana sa Ipi Hopena meke titioko la koari Eroni e Miriami, ke ene sage la sari karua. 6 Meke zama la koari karua se Zihova, “Ego, mi va avoso maei kamahire sari na Qua zinama. Totoso koa koa gamu sari na poropita si vata gilana pule Nau koa rina dinogodogorae tadirini si Rau, meke zama koarini pa pinutagita. 7 Ba koe Mosese sa Qua nabulu si votikaena hola totoso zama koa sa si Rau. Ura ele vizatia Rau si asa pude koimata ni sari doduru Qua tinoni Izireli.* 8 Pa ginugua mo asa si hoke turu variva tia i meke vari vivinei va bakali si gami karua, ba lopu koari na zinama vapae. Meke dogoria tugo sa sa kinehaqu Rau. Ba na vegua tu ke zama panipania tu gamu kara se Mosese sa Qua nabulu?”

9 Bugoro ni e Zihova si arini, ke taluarae si Asa, 10 meke sipu taluarae sa lei koasa Ipi Hopena, si hinoqa raza ia keke minoho kaleana se Miriami, keoro toa guana sinou sa tinina. Sipu doṉo la se Eroni koasa, si dogoria sa sapu raza ia na minoho sa doduru tinina, 11 ke zama la koe Mosese si asa, “Kei baṉara, tataruni gami, mamu taleosoni sari na mami dinuviduvili. 12 Mu lopu gunia keke haha podo va kaleana sapu ta ṉovala kukuru tinina si asa.”

13 Ke zama la koe Zihova se Mosese, “Ke Zihova, Mu salaṉia si asa!” gua.

14 Olaṉa se Zihova, “Be guana loroa sa tamana sa isumatana, si kote koa kurekure ka zuapa rane si asa. Ke va vura taloa ia mo koasa butubutu; beto asa, si kote boka tava nuquru pule pa korapa butubutu si asa.” * 15 Ke ta hitu vura paki koasa butubutu si asa ka zuapa rane, meke koa noso sari doduru tie, osolae ta vagi nuquru pule pa korapa butubutu si asa. 16 Pa mudina asa, si taluarae pa Hazeroti sari na tinoni meke la koa pa korapa qega pa Parani.

---

* **12:7** Hib 3:2 * **12:14** Nab 5:2-3

13

Sari ka Manege Rua Tie Piko saripu Ta Garunu La pa Popoa Kenani (Diutironomi 1:19-33)

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mu garunu lani kaiqa tie pa
Kenani pude piko nia sa popoa, sapu korapa vala nia gunia Rau koari na
tinoni Izireli. Mu garuni ka manege rua koimata, hopeke keke koari ka
manege rua butubutu Izireli.”
3-4 Va tabe se Mosese, meke sipu korapa koa pa soloso pa popoa Parani,
si garuni sa sari na koimata hire:
Koasa butubutu Rubeni, sa koimata si e Samua, sa tuna koreo e Zakura.
5 Koasa butubutu Simione, sa koimata si e Sapati, sa tuna koreo e Hori.
6 Koasa butubutu Ziuda, sa koimata si e Kelebi, sa tuna koreo e Zepune.
7 Koasa butubutu Isaka, sa koimata si e Iqala, sa tuna koreo e Zosepa.
8 Koasa butubutu Iparemi, sa koimata si e Hosea, sa tuna koreo e Nani.
9 Koasa butubutu Benisimane, sa koimata si e Paleti, sa tuna koreo e
Rapu.
10 Koasa butubutu Zeboloni, sa koimata si e Qadieli, sa tuna koreo e Sodi.
11 Koasa butubutu Manase, sa koimata si e Qadi, sa tuna koreo e Susi.
12 Koasa butubutu Dani, sa koimata si e Amieli, sa tuna koreo e Qemali.
13 Koasa butubutu Asa, sa koimata si e Setura, sa tuna koreo e Mikueli.
14 Koasa butubutu Napitalai, sa koimata si e Nabi, sa tuna koreo e Vopesi.
15 Koasa butubutu Qadi, sa koimata si e Qeueli, sa tuna koreo Maki.
16 Arini sari na koimata, saripu garuni e Mosese pude la dogoria sa popoa.
Sa pozapoza Hosea, sa tuna koreo e Nani, si hobe nia pozapoza Zosua e
Mosese.
17 Sipu garunu taloani Mosese, si tozini sa si arini, “Mi taluarae tani,
mamu ene hola la gua pa korapana sa popoa qega meke ene hola la tu pa
kali la koari na vasina toqetoqeredi. 18 Mamu la vilitia sapu veguguana sa
popoa asa, ve sokudi gua sari na tinoni pu koa vasina, meke vea ṉiṉira
gua si arini. 19 Mamu la dogoria be leana babe kaleana sa popoa, koa pa
bara patu ululudi sari na tinoni pa vasileana babe lokari? 20 Mamu la
vilitia be guana masuruna sa pepeso, babe koa ia na hudahuda sa popoa.
Lopu muliṉi nia, mamu paleke pule maeni kaiqa vua huda saripu toqolo
vasina.” Koasa totoso asa si podalae komiha sari na vua qurepi.
21 Ke podalae ene sage la vilitia rini sa popoa, meke la gua koasa soloso
qega ta pozae Zini pa kalina mae, meke kamo la gua pa Rehobi, sapu
tata koasa karovoana pa toqere sapu ta pozae Hamati. 22 Kekenu si la
paki si arini, koasa kukuruna sa popoa qega kalina mae ta pozae Neqevi[d],
meke kamo la pa vasileana Heboroni, vasina pu koa sari na butubutu tadi
Ahimani, e Sesai meke se Talamai, saripu tuti malivi, pu ta pozae Anaki.
Ka zuapa vuahenina sipu lopu ele ta kuri gua sa vasileana lavata Zoani
pa popoa Izipi, si ta kuri sa vasileana Heboroni. 23 Sipu mae kamoa rini
sa lolomo pa Esikolo, si maho vagia rini si keke kata qurepi, sapu mamata
hola, ke sopele nia huda rini, meke vari paleke nia ri karua tie. Kaiqa
pomeqaraneti na piqi tugo, si paleki rini. 24 Poza nia Esikolo* rini sa lolomo
asa, sina sa kata qurepi si maho vagia ri na tie Izireli vasina.
25 Sipu hola ka made ṉavulu puta rane piko nia rini sa popoa Kenani, si
pule sari ka manege rua tie piko. 26 Kamo pule mae koe Mosese e Eroni
meke koasa butubutu Izireli pa popoa Kadesi pa korapa qega pa Parani si
arini. Meke vasina si tozi vurani rini koari karua meke koari na butubutu

* **13:24** Sa ginuana Esikolo pa zinama Hiburu si na kata qurepi.

Izireli sa inavosona sa popoa, meke va dogoroni tugo rini koarini sari na vuadi rina linetelete koasa popoa sana. 27 Meke zama guahe si arini koe Mosese: “Ele kamoa gami sa popoa sapu garununi gami goi, meke masuru hola sa pepeso, meke hire sari na vua huda koasa popoa. 28 Ba sari na tiena sa popoa si ṉiṉira hola, meke noma hola sa popoa meke sari na vasileana si ta bara valeana tugo si arini. Ba sapu kaleana hola si dogori gami sari kaiqa tie saripu tututi gore mae guadi koari na tie Anaki si koadia tugo vasina. 29 Sari na tie Amaleki si koa koasa popoa Neqevi, meke sari na tinoni pa Hitaiti, Zebusaiti, meke Amoraiti, si koa koari na vasidi toqetoqeredi, meke sa butubutu Kenani si koa pa raratana meke taqelena tugo sa Ovuku Zodani,” gua si arini.

30 Ba zama va mokomokoi e Kelebi sari na tie saripu zamazama sisigiti la koe Mosese, meke zama guahe si asa, “Aria mada la vagia sa popoa, kote boka va kilasi mo gita si arini,” gua si asa.

31 Ba zama sari na tie piko saripu luli koasa, “Lopu kaqu boka va kilasi gita sari na tie arini, sina ṉiṉira holani gita rini si gita,” gua si arini. 32 Meke ene betoa sa inavoso kokohana sa doduruna sa butubutu Izireli, koasa guguana sa popoa sapu ele piko nia rini. Meke zama si arini, “Sa popoa si va mate betoi saripu hiva koa vasina, meke sari na tinoni pu koadi vasina si ululudi hola. 33 Na kobi malivi lavata si dogori gami vasina, saripu tuti gore mae guadi koe Anaki, meke sapu gita hire si kote hiteke gua mo ri na kupokupo doṉo guni gita rini,” gua si arini. *

14

Qumiqumi sari na Tinoni

1 Koasa doduruna sa boṉi sana si kabo va ululae sisigiti sari na tinoni Izireli. 2 Meke zamazama va gugue sisigiti la koari Mosese e Eroni sari doduru tie Izireli, meke zama guahe si arini: “Be pa Izipi babe pa popoa qega hie, si mate gami ba leana mo! 3 Ba na vegua ke turaṉa maeni gami tu e Zihova pa popoa Kenani, meke va mate gami magu varipera? Sari na mami barikaleqe na koburu si kote ta vagi gua mo ri na tiṉitoṉa koari na tie. Vegua lopu leana be kekere pule la mo pa popoa Izipi si gami?” 4 Ke vari zamai si arini, “Aria, mada vizatia keke nada koimata, pude turaṉa pule lani gita pa popoa Izipi!” gua si arini.

5 Meke hoqa oporapaha pa pepeso sari Mosese e Eroni pa kenuna sa vinarigara tie Izireli pu varigara vasina. 6 Meke sari karua pu somana piko nia sa popoa Kenani, ari Zosua tuna e Nani meke se Kelebi sa tuna e Zepune si daku rikati sari na dia poko pa tinalotaṉa, 7 meke zama la koari na tinoni Izireli, “Sa popoa Kenani, sapu la dogoria gami si na popoa leana hola. 8 Be qetuni gita e Zihova si gita, si kaqu turaṉa nuquruni gita Sa koasa popoa sana, na popoa masuruna, sapu sokua na ginani na vua huda, meke kaqu ponini gita Sa si asa. 9 Ba mamu lopu zama toketoke la ia se Zihova, meke lopu matagutu ni sari na tinoni pu koadi vasina, sina lopu kaqu tasuna hokara vina kilasadi si arini. Se Zihova si koa koa gita meke ele va kilasi tu Sa sari na tamasa pu kopuni si arini, ke mi lopu matagutu ni si arini,” gua sari karua. *

10 Ba zama beto sa vinarigara lavata, “Mada gona va mateni patu gedi,” gua si arini. Meke hinoqa vura mae pa ipi varivarigarana koari tinoni Izireli sa malakapina sa kalalasana e Zihova.

---

* **13:33** Zen 6:4 * **14:9** Hib 3:16

Varavarani Mosese sari na Tinoni Izireli

11 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ve seunae gua si kaqu va karikari
Au ri na tinoni hire si Rau. Meke vea seunae gua si lopu kaqu va hinokara
Au rini si Rau, ba koadia tugo sari doduru vina gilagila saripu ele taveti
Rau pa varikorapadia rini. 12 Kaqu va raza ni oza meke kaqu va kilasi Rau
si arini, ba kaqu vata evaṉae nigo Arau na tamana sa butubutu lavata sapu
noma hola meke ṉiṉira hola ni si arini,” gua se Zihova.
13 Ba zama la koe Zihova se Mosese, “Kote avoso nia ri na tie pa popoa
Izipi sapu ele turaṉa vurani Goi koa rini pa Mua ṉiniraṉira sari na tinoni
hire. Meke pana avosia ri doduru tie pa popoa Izipi sapu gua evaṉia Goi
koari na Mua tie hire, * 14 si kote vivinei nia rini koari na tie pu koa koasa
popoa hie. Ura ele avoso nia tu ri na tinoni arini sapu Agoi Zihova si
somana koa koa gami. Meke ta dogoro vura pa matamami, totoso noso
panaulu koa gami sa Mua lei, meke turaṉa gami sa lei pana rane, meke
gua tugo pana boṉi sapu doṉo gua na nika si asa. 15 Ego, be va mate betoi
Goi sari na Mua tinoni hire, si kote zama sari na butubutu tie pu ele avoso
nigo sapu, 16 na lopu boka turaṉa va kamo lani Goi koasa popoa sapu ele
zama tokotokoro veko nia Goi koarini, gua. Ke va mate betoi Goi pa popoa
qega si arini, kote gua si arini.
17 Ego, Zihova, tepa atu Igo rau kamahire, Mu va dogoroni gami sa Mua
ṉiniraṉira. Mamu tavete va gorevura ia sapu gua ele va tatara nia Goi,
sapu zama guahe si Goi, 18 ‘Arau, sapu se Zihova si lopu hoke tuturei
bugoro. Meke hoke tataru ni na taleoso ni Rau sari na sinea na sineke
tinarae tadi na tinoni. Ba lopu kaqu galapani Rau saripu tavete va sea
koasa Qua ginegese na vina kilasa; kaqu nore va kilasi Rau sari na koburu
tadi pu tavete va sea kamo tu koari na vina ṉeta meke vina made sinage
na sage,’ gua.* 19 Ego, Zihova, koasa Mua tataru lavata sapu lopu ta ṉana
kamona si tepa Igo rau, Mamu taleosoni sari na sinea tadi na tinoni hire,
kekeṉoṉo gua puta tugo, sapu taleosoni Goi seunae gua luaria rini sa popoa
Izipi.”
20 Meke olaṉa la koasa se Zihova, “Leana, kote taleoso ni Rau gua tugo
sapu tepa ia goi koa Rau,” gua si Asa. 21 “Ele gilania goi sapu Arau si
na Tamasa toaqu, meke siṉia na Qua ṉiniraṉira lavata sa doduru kasia
popoa.* 22 Ego, namu lopu keke ri kasa tie hire saripu ele dogoria sa
Qua ṉiniraṉira lavata, meke sari na tinavete variva magasadi, saripu ele
taveti Rau pa popoa Izipi, meke pa korapa popoa qega, ba va kari Au na
podepodekau rini ka manege puta totoso meke korodia va tabe Au, 23 si
kaqu nuquria sa popoa Kenani. Ele va tatara nia na zama tokotokoro nia
Rau koari tiatamadia si asa. Namu lopu keke ri kasa arini pu ele kilu Au
si kaqu nuquria si asa. 24 Ba sapu se Kelebi sa Qua nabulu si ele tagoa
sa binalabala votikaena, meke luli zoṉazoṉa Au sa. Kaqu turaṉa nuquru
nia Rau koasa popoa sapu ele dogoria sa, meke sari na tudia ri na tuna
koari na sinage na sage si kaqu koa koasa popoa sana.* 25 Ego, vugo si mi
kekere pule lamo pa korapa qega, koasa siraṉa sapu pule la gua pa Kolo
Ziṉara, ke mi lopu nuquru la koasa popoa vasina korapa koa dia sari na
tie Amaleki meke Kenani.”

Va Kilasi e Zihova sari na Tinoni pu Nominomi

26 Zama la koe Mosese meke Eroni se Zihova, 27 “Vea seunae gua si kaqu
zamazama Nau na va kari Au ri na tinoni kaleadi hire si Rau? Ele hola pa

* **14:13** Ekd 32:11-14 * **14:18** Ekd 20:5-6, 34:6-7; Diut 5:9-10, 7:9-10 * **14:21** Hib 3:18 * **14:24** Zos 14:9-12

pada sari na zinamazama pu avosi Rau hire. 28 Ego, Arau Zihova sa Tamasa
toaqu si zama tokotokoro atu koa gamu, ke mamu la koarini kamahire
meke tozia sa Qua zinama sapu guahe: ‘Kaqu tavete va hinokara vatu nia
Rau koa gamu sapu gua tepa ia gamu koa Rau, mamu guni. 29 Kaqu mate
si gamu meke sari na tinimia si kaqu ta pomunae pa korapa popoa qega.
Ura va kari Au gamu koari doduru mia zinamazama, ke loke tie gamu
pu hiokona puta vuahenina meke sage si kaqu nuquria sa popoa Kenani.*
30 Namu loke tie gamu si kaqu nuquria sa popoa sapu ele va tatara veko nia
Rau koa gamu pude koa ia, ba ari Kelebi meke Zosua mo. 31 Zama si gamu,
sari na mia koburu si kote ta vagi guana likakalae pa totoso vinaripera gua.
Ba kaqu turaṉa nuquru lani Rau si arini koasa popoa sapu kilu ia gamu,
meke kaqu na dia popoa si asa. 32 Ba sapu gamu si kaqu mate tani pa
korapa popoa qega. 33 Meke sari na mia koburu si kaqu ene lamae meke
kopu sipi mo pa korapa popoa qega koari ka made ṉavulu puta vuaheni
meke kaqu koa ta sigiti si arini, sina lopu ronu Au gamu si Rau, osolae kaqu
eko meke mate palae pa popoa qega sari na tinimia.* 34 Ka made ṉavulu
puta vuaheni si kaqu koa ta sigitini gamu sari na mia sinea. Keke rane
koari hopeke vuaheni koari ka made ṉavulu puta rane sipu piko nia gamu
sa popoa Kenani. Meke kaqu gilanau gamu sapu koa guana mia kana si
Rau. 35 Zama tokotokoro atu si Rau koa gamu, na tinoni kaleamia pu ele
mae varigara, meke va kari Au. Kaqu mate beto si gamu doduru pa korapa
popoa qega hie,’ gua si zama nia Arau Zihova.”
36-37 Ego, sari kasa tie saripu garunu lani e Mosese pude la piko nia sa
popoa Kenani, si paleke pule mae inavoso kokohadi koari na tinoni Izireli
meke va zamazamai na va karia rini se Zihova, gua, asa ke va razani
minoho Zihova si arini meke mate. 38 Ba koari ka manege rua tie piko,
si ari Zosua meke Kelebi mo si toa hola.

Sa Pinodeke Kekenu Pude Va Kilasia sa Popoa Kenani (Diutironomi 1:41-46)

39 Sipu tozini Mosese koari na tinoni Izireli sapu gua zamani e Zihova,
si kabo sisigiti si arini. 40 Meke pana munumunu vaqavaqasa si topue ene
sage la koari na toqere ululudi si arini, meke zama, “Ele tavete va sea si
gami, ke kaqu sage la si gami koasa popoa sapu ele va tatarani gami e
Zihova,” gua si arini.
41 Ba zama la koa rini se Mosese, “Na vegua ke va karia tu gamu sa
zinama te Zihova kamahire. Lopu kaqu boka va kilasi gamu sari na mia
kana,” gua si asa. 42 Mi lopu sage la. Lopu koa koa gamu se Zihova. Kote
va kilasa gamu ri na mia kana si gamu. 43 Ura pana dogoro gamu ri na
tinoni Amaleki meke Kenani si kote va mate gamu rini pa vinaripera meke
lopu kaqu tokani gamu e Zihova, sina lopu lulia gamu sa Nana hiniva.
44 Ba ene nono sage la dia tu koari na toqere si arini, ba se Mosese si
lopu somana luli sage la, meke gua tugo sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova
si lopu ta paleke luli la tugo, ba koa hola dia koasa vasina sapu koa ia rini.
45 Meke gore mae gedi sari na tie Amaleki meke sari na tie Kenani saripu
koadi pa toqere meke seke va matei na hadu zukuri rini meke va kamo la
i tu pa Homa.

15

Tinaraena sa Vina Vukivukihi

* **14:29** Hib 3:17 * **14:33** TTA 7:36

1-2 Meke zama se Zihova koe Mosese, “Mu tozini sari na tie Izireli sari
na tinarae hire: ‘Pana nuquru la koasa popoa sapu ponini gamu Rau pude
koa vasina, 3 meke pana ta vala koe Zihova si keke bulumakao kokoreo,
keke sipi kokoreo nomana, keke sipi kokoreo hitekena, babe keke qoti
kokoreo, pude na vina vukivukihi va uququ, babe tana vina vukivukihi
vina gorevurana sa vina tatara, babe na vina vukivukihi ta poni mokana,
babe na vina vukivukihi koari na rane na totoso hopedi, sa hibina sa
vinariponi hie si qetu nia e Zihova. 4-5 Asa sapu paleke la nia si keke
sipi, ba be keke qoti kokoreo, pude na vina vukivukihi va uququ la koe
Zihova, si kaqu veko turaṉae nia tugo si keke kilo palava ta muzara va
memehena sapu ta henie keke lita oela olive, pude na vinariponi huiti si
asa. Beto mamu zoropo nia keke lita vaeni, pude na vinariponi tana napo.
6 Pana ta vala si keke sipi kokoreo nomana, vala turaṉae nia karua kilo
palava ta muzara va memehena sapu ta henie keke lita meke kukuru lita
oela olive pude na vinariponi huiti si asa, 7 meke poni turaṉae nia keke
lita meke kukuru lita kolo vaeni. Sa hibidi rina vina vukivukihi hire, si
qetuni e Zihova. 8 Pana ta vala sa vina vukivukihi bulumakao kokoreo koe
Zihova, pude na vina vukivukihi va uququ, babe na vina vukivukihi vina
gorevurana sa vina tatara, babe na vina vukivukihi binaere koe Zihova,
9 si kaqu ta vala sa vinariponi huiti sapu ka ṉeta kilo palava sapu ta henie
karua lita oela olive, 10 turaṉae nia karua lita kolo vaeni tugo. Sa hibina
sa vina vukivukihi hie si qetu nia e Zihova.
11 Arini sari na hopehopeke vinariponi, saripu kaqu ta vala turaṉae koari
na bulumakao kokoreo, sipi kokoreo nomana, na sipi kokoreo hitekena,
babe na qoti kokoreo. 12 Pana soku sari na kurukuru saripu ta vala, si kaqu
soku tugo sari na vinariponi huiti na napo padadi sari na vina vukivukihi
saripu ta vala. 13 Sari doduru tie soti pa butubutu Izireli, si kaqu tavetia
sapu gua asa, pana valani rini sari na dia vinariponi, sari na hibidi rina
vinariponi arini, si qetuni e Zihova. 14 Meke koari doduru totoso mae hiroi
be hiva tavetia sa tie karovona, sapu koa paki babe koa va seunae koa
gamu, sa vina vukivukihi va uququ, si kaqu lulia sa sa tinarae kekeṉoṉo
gua sapu lulia tugo gamu. Sa hibina sa si kaqu qetu nia e Zihova. 15 Koari
doduru rane vugo repere si kaqu kekeṉoṉo mo sa tinarae koa gamu meke
koari na tie karovodi saripu koa koa gamu. Gamu meke arini si kekeṉoṉo
mo pa dinoṉo te Zihova; 16 sari na vina tumatumae na tinarae si tamugamu
beto mo.’” *
17-18 Meke zama se Zihova koe Mosese, “Mu tozini sari na tinoni Izireli,
‘Pana nuquru la gamu koasa popoa sapu ponini gamu Rau, 19 meke pana
henai gamu sari na ginani vasina, kaiqa rina ginani arini si kaqu ta veko
vata kale, na hopedi pude na vinariponi koe Zihova. 20 Pana kina bereti
si gamu koasa palava vaqura sapu vagi gamu pa totoso pakepakete, sa
bereti kekenu sapu kina ia gamu, si hopena, kaqu ta veko pude te Zihova.
21 Doduru totoso koari na vuaheni vugo repere, si kaqu valani gamu koe
Zihova sa bereti kekenu sapu kina ia gamu koasa palava vaqura pa totoso
pakepakete.
22 Be keke koa gamu si lopu gilania sapu sea si keke tinavete ba tavete
va sea ia sa, meke sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova, 23 meke be
guana koari na vuaheni vugo na repere, muliṉi ni tugo gamu na butubutu
Izireli pude kopu ni sari doduru tinarae saripu ponini gamu Mosese, 24 be
guana lopu gilania sa tie sapu sea sa nana tinavete si kaqu vukivukihi va
uququ nia sa butubutu si keke bulumakao kokoreo; sa hibina sa vinariponi

* **15:16** Liv 24:22

hie si qetu nia e Zihova. Kaqu va vukivukihi turaṉae nia sa sa vinariponi huiti meke na vinariponi kolo vaeni. Meke kaqu va vukivukihi turaṉae nia tugo sa butubutu si keke qoti kokoreo pude na vina vukivukihi tana sinea.
25 Sa hiama si kaqu tavetia sa vina vukivukihi tinaleosae tanisa butubutu,
meke kaqu taleosae si arini, sina lopu gilania rini sa sinea sapu tavetia
rini. Kaqu taleosae si arini sina vala nia rini sa dia vina vukivukihi va
uququ, meke sa vina vukivukihi tana sinea koe Zihova. 26 Kaqu taleosae
sa doduruna sa butubutu Izireli meke sari na tie karovodi pu koa koa rini,
sina doduru mo arini si ele sea beto pa dinoṉo te Zihova.
27 Be keke tie mo si lopu gilania sa sapu sea si keke tinavete ba tavete va
sea meke sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova, si kaqu paleke mae nia
sa si keke qoti mamaqota sapu keke vuahenina pude nana vina vukivukihi
tana sinea.* 28 Kaqu tavetia sa hiama sa vina vukivukihi tinaleosae pa
kenuna e Zihova tanisa tie pu lopu gilania ba tavete va sea, meke kaqu
taleosae si asa. 29 Kekeṉoṉo mo sa tinarae sapu kaqu ta vala koari doduru
tie pu lopu gilania sa nana sinea meke tavetia sa, be na tie Izireli soti sia
babe na tie karovona.
30 Ba be tavetia sa tie sa sinea pa nana hiniva soti, be na tie Izireli si asa
babe keke tie karovona, si ṉoṉovalia sa se Zihova, ke kaqu tava mate tugo
si asa. 31 Ura va karia sa sapu gua zama nia e Zihova, meke sekea sa si
keke koari Nana tinarae. Telena soti mo evaṉia sa nana minate,’” gua se
Zihova.

Sa Tie sapu Sekea sa Tinarae tanisa Rane Sabati

32 Sipu korapa koa pa soloso qega sari na tinoni Izireli, si dogoria rini si
keke tie korapa vagi nana huda rararo pa Rane Sabati. 33 Turaṉa la nia rini
pu dogorona si asa koa sa doduruna sa butubutu tie meke koari Mosese
e Eroni. 34 Kopu totoko nia rini si asa, sina lopu bakala sapu na sa beka
si kaqu tavete nia rini si asa, gua. 35 Meke zama la koe Mosese se Zihova,
“Kaqu tava mate sa tie; sa doduruna sa butubutu tie si kaqu gona va mate
nia patu si asa pa sadana vasina koa sari na tie pa ipi.” 36 Ke turaṉia sa
doduruna sa butubutu tie si asa, pa sadana sa kinoa tie meke gona va mate
nia patu rini si asa, gua tugo sapu zama nia e Zihova.

Tinarae pa Guguadi ri Kaiqa Pinusi Lozi

37 Zama la koe Mosese se Zihova 38 pude tozini sari na tinoni Izireli:
“Mamu va sigoto hola i kaiqa lozi pa hukihukiridi ri na mia poko doduru,
mamu vekoa sa lozi bulu koari hopeke pukupuku lozi. Kaqu tavetia gamu
sapu gua asa koari doduru totoso mae hiroi.* 39 Sari na pukupuku lozi arini
si kaqu va balabalani gamu pude kopu ni sari doduru tinarae te Zihova
meke kaqu va tabei gamu si arini, meke lopu kaqu va ilolae puleni gamu
koa Rau si gamu, meke luli mia hiniva na inokoro soti. 40 Sari na pukupuku
lozi arini si kaqu va balabalani gamu sari doduru Qua tinarae, meke kaqu
tava madi si gamu koe Zihova. 41 Arau se Zihova sa mia Tamasa; Arau sapu
turaṉa vurani gamu pa popoa Izipi, pude na mia Tamasa. Arau se Zihova
sa mia Tamasa.”

16

Kora, Datani, meke Abirami

1-2 Kora si na tuna koreo e Izihara, keke koari pu tuti gore mae koe Kohati
pa butubutu Livae, si lopu qetu nia sa sa pinalabatu te Mosese. Ka ṉeta sari

* **15:27** Liv 4:27-31 * **15:38** Diut 22:12

na tie si somanae koasa pa butubutu te Rubeni. Ari Datani meke Abirami, si karua tuna e Eliabi, meke se Oni si tuna koreo e Peleti, meke ari ka karua gogoto lima n̲avulu tie Izireli saripu na koimata ta gilanadi meke ta vizatadi koasa butubutu. * 3 La vivinei si arini koe Mosese meke Eroni meke zama, “Ele hola sisigiti si gamu kara! Koa beto mo koa gita doduru se Zihova! Te Zihova beto mo sari doduru tie pa butubutu. Ba na vegua si goi Mosese ke va ululae pulenigo koasa butubutu te Zihova?”

4 Sipu avosia Mosese sapu gua asa, si hoqa oporapaha pa pepeso si asa, 5 meke zama la koe Kora meke sarini pu lulia si asa, “Vugo munumunu si kaqu va dogoroni gita e Zihova sapu esei gita si Tanisa soti; meke esei si tavamadi. Asa mo sa tie pu vizatia Sa pude ene tata koa Sa pa hope. 6-7 Vugo munumunu agoi Kora meke sari na mua tie si kaqu hopeke paleke vovoina nika, mamu vekoni motete nika toadi na vina uququ humaṉa lea, mamu paleke lani koa sa hope. Meke vasina kaqu dogoria gita, sapu esei si ele vizatia e Zihova. Gamu na tie Livae tu si ele hola sisigiti!”

8 Zama la tugo koe Kora se Mosese, “Mi va avoso mae gamu na tie Livae! 9 Balabala ia gamu sapu na tiṉitoṉa hite si hie. Gamu si ele tava ilolae koari doduru tie pa butubutu, pude gamu si kaqu ene tata koa Sa, meke taveti sari na tinavete pa korapa Ipi Hopena te Zihova, meke kopuni na tokani sari na butubutu tie. 10 Ele vekoa Sa koa gamu meke koari doduru tie Livae pule sa vina lavata hie, meke kamahire si hiva vagia tugo gamu sa tinavete tadi na hiama! 11 Totoso zamazama nia gamu se Eroni, gamu meke sarini pu luli koa gamu si va karia se Zihova.”

12 Ke garunu la nia tie Mosese se Datani meke Abirami pude va maei, ba zama si arini, “Lopu kaqu atu si gami! 13 Vegua lopu leana koa goi pude turaṉa vurani gami koasa pepeso leana pa popoa Izipi, pude va mate gami tani pa korapa popoa qega gua? Na hiva va baṉabaṉarae mo koa gami si goi. 14 Hinokara sapu lopu turaṉa maeni gami goi koasa pepeso masuruna sapu sokua na ginani na zipale, meke lopu poni gami vasidi na inuma vaeni, meke kamahire si sekesekeini gami mo goi. Lopu kaqu atu si gami!” gua si arini.

15 Bugoro sisigiti se Mosese meke zama la koe Zihova, “Mu lopu malumu vagi sari na vinariponi pu paleke atuni ri na tie hire. Loke qua sinea si tavete la nia rau koa rini. Namu lopu keke koari na dia doṉ'ki si hite vagia rau koa rini.”

16 Zama la koe Kora se Mosese, “Vugo munumunu agoi meke sari ka karua gogoto lima n̲avulu tie saripu luli koa gamu si kaqu mae koe Zihova, koasa Ipi Hopena; Eroni ba kaqu mae tugo vasina. 17 Hopeke gamu si kaqu palekia nana vovoina nika toana, meke veko nia vina uququ humaṉa lea, meke kaqu la vekoa koasa hope.” 18 Ke hopeke paleke raro boronizi vovoina nika sari doduru tie; vekoni nika toadi na vina uququ humaṉa lea rini, meke la turu koe Mosese e Eroni si arini koasa sasadana sa Ipi Hopena. 19 Meke sipu ta varigarae koe Kora doduruna sa puku tie pu luli koasa, meke turu pa kenudia ri Mosese e Eroni pa sasadana sa Ipi Hopena, si hinoqa malakapi vura mae se Zihova koari doduru koasa butubutu. 20 Meke zama la koe Mosese e Eroni se Zihova, 21 “Togolo pule koari na tie hire, Maqu va mate betoi gedi kamahire si arini,” gua.

22 Ba hoqa oporapaha pa pepeso sari Mosese meke e Eroni meke zama, “Kei Tamasa, Agoi mo n̲atidi sari doduru tinoa. Pana tavete va sea si keke tie, vegua kote bugoro nia goi sa doduru butubutu?”

---

* **16:1-2** Zd 11

23 Olaṉa se Zihova, 24 “Tozini sari na tie pude rizu va seu koari na ipi
tadi Kora, Datani, meke Abirami.”
25 Meke ene la se Mosese somanae koari na koimata pa Izireli koe Datani
meke Abirami. 26 Zama la koari na tie se Mosese, “Mi rizu va seu koari na
ipi tadi na tie kaleadi hire, Lopu tiqua keke toṉa tadirini. Be lopu va tabe
gua asa si kaqu tava mate turaṉae beto si gamu koari doduru dia sinea.”
27 Ke rizu va seu si arini, koari na ipi tadi Kora, Datani, meke Abirami; ele
vura pa dia ipi sari Datani meke Abirami somanae tugo sari dia barikaleqe
na koburu. 28 Zama se Mosese koari na tinoni, “Kamahire kaqu gilania
gamu sapu ta garunu koe Zihova si rau, pude taveti sari doduru tiṉitoṉa
gua hire, meke lopu pa qua hiniva soti meke taveti rau si arini. 29 Be mate
gua mo ri na tie sapu hoke mate sari na tie hire, meke loke vina kilasa
koe Zihova, si ta gilana sapu lopu hinokara sapu ta garunuqu koe Zihova
si rau. 30 Ba be tavetia Tamasa si keke tiṉitoṉa vaqura, meke viqala sa
pepeso, ta onolo toa beto sari doduru tie meke sari doduru dia likakalae;
toadi meke tava gore la koasa popoa tadi na tie matedi, si kaqu tiqe gilania
gamu sapu sari na tie hire si va dogoro nia rini sa tinavete kaleana gua
hie koe Zihova.”
31 Sipu beto tugo zama se Mosese si ta viqala rua sa pepeso pa kauruna
Datani meke e Abirami. 32 Meke ta onolo toa beto sari na dia tatamana,
meke sari doduru tie te Kora meke sari doduru dia likakalae. 33 Toadi
meke tava gore la koasa popoa tadi na tie matedi si arini meke sari na
dia likakalae tugo; kumuhu sa pepeso meke lopu ta dogoro pule si arini.
34 Doduru tie Izireli saripu koa vasina si govete taloa beto, sipu avosi ri
gagaemanadi. Kukili sarini, “Haqala! Kote onolo toa gita tugo na pepeso!”
gua si arini.
35 Hinoqa garunia e Zihova sa nika, meke sulu va matei sari ka karua
gogoto lima ṉavulu tie pu paleke vina uququ oto huda humaṉa lea.

Sari na Vovoina Nika

36 Zama koe Mosese se Zihova, 37 “Tozi nia se Eleaza, sa tuna Eroni sa
hiama, pude vagi va seui sari na vovoina nika koari na tie saripu ele ta sulu
va mate pa nika. Mamu paqaha lani pa kaiqa vasina seu sa motete nika
koari na vovoina nika, sina na hopedi sari na vovoina nika. 38 Tava hope
si arini totoso ta vala koe Zihova, ke mamu vagi va seui sari na vovoina
nika koari na tie pu ele tava mate koari na dia sinea, mamu sekeseke va
hitehite guni na peleta hitekedi; mamu va napiti lani gunia na kapu koasa
hope. Kaqu na vina balau tadi na tinoni Izireli si arini.” 39 Ke vagi Eleaza,
sa hiama, sari na vovoina nika meke ta sekeseke va labelabe meke veko
lani koasa hope. 40 Na vina balau si hie koari na tinoni Izireli sapu loke
tie hoborodi si kaqu mae vala nia sa vina uququ humaṉa lea koe Zihova,
meke be keke tie hoborona si mae si kaqu tava mate guari Kora meke sari
nana tie. Sari doduru pu garunu ni e Zihova koe Mosese si ta tavete beto
koe Elieza.

Harupi Eroni sari na Tinoni

41-42 Pa koivugona si varigara sa butubutu Izireli meke nominomi la i
ri doduru tinoni sari Mosese e Eroni, zama si arini, “Ele va matei gamu si
kaiqa tie te Zihova,” gua. Meke doṉo la sarini koasa lei sapu opo tamunia sa
Ipi Hope, meke sa malakapina sa kalalasana e Zihova si vura mae. 43 Meke
la turu pa kenuna sa Ipi Hopena sari Mosese e Eroni, 44 meke zama koe
Mosese se Zihova, 45 “Rizu va seu koari na tie hire, Maqu va matei gedi
kamahire!”

Ke hoqa oporapaha pa pepeso sari karua, 46 meke zama la koe Eroni se
Mosese, “Vagia sa mua vovoina nika, mamu vagi sari na motete toadi koasa
hope, mamu voi i na vekoni vina uququ humaṉa lea, mamu tuturei la i
sari na tinoni Izireli pude na vina vukivukihi tinaleosae. Ura sa binugoro
te Zihova si vura mae meke na oza si ele raza koa rini.” 47 Va tabe se Eroni,
meke vagia sa sa nana vovoina nika meke haqala la pa vari korapana sa
vinarigara tie. Dogoria sa sapu ele podalae tu sa minoho, ke vala nia sa
sa vina uququ humaṉa lea koe Zihova meke tavetia sa sa vina vukivukihi
tinaleosae tadi na tinoni. 48 Turu nana pa varikorapadi ri pu toadi meke
na tie matedi si asa meke beto sa oza. 49 Sa vinarigaraedi ri na tie pu
mate si ari ka manege made tina zuapa gogoto tie, ba lopu somana ta nae
varigarae saripu mate pa totoso te Kora. 50 Sipu beto sa oza, si pule la koe
Mosese pa sasadana sa Ipi Hopena se Eroni.

17

Sa Kolu Hodu te Eroni

1 Zama sa Tamasa koe Mosese, 2 “Tozi ni sari na tinoni Izireli pude poni
nigo ka manege rua kolu hodu, keke koari hopeke ṉati koimata koari ka
manege rua butubutu. Kuberi pozadi pa hopeke dia kolu hodu, 3 beto asa,
mamu kuberia sa pozana e Eroni koasa kolu hodu tanisa butubutu Livae.
Kaqu keke kolu hodu koari na hopeke koimata koari hopeke manege rua
butubutu. 4 Paleke lani pa Ipi Hopena, mamu la vekoi pa kenuna sa Bokese
Vinariva Egoi vasina sapu hoke tutuvu nigo Rau. 5 Sa kolu hodu tanisa tie
sapu vizatia Rau si kaqu toqolo vura. Koasa siraṉa hie si kote va nosoi Rau
sari na ninominomi tadi na tie Izireli sapu atu gua koa goi.”
6 Ke zama la se Mosese koari na tie Izireli, ke hopeke koimata pa hopeke
manege rua butubutu si valani dia kolu hodu koasa, meke sa kolu hodu te
Eroni ba somanae tugo. 7 Meke veko lani Mosese sari doduru kolu hodu
pa korapana sa Ipi Hopena pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova.
8 Pa koivugona, sipu nuquru pa korapana sa Ipi Hopena si asa, si dogoria
Mosese sa kolu hodu te Eroni, sapu pa kalina sa butubutu Livae, si ele liho,
meke havoro, meke ari vuana, sapu ta pozae olomodi!* 9 Vagi e Mosese sari
doduru kolu hodu meke va dogoro ni sa koari na tie Izireli. Dogori rini gua
sapu ta evaṉa, meke vagi pulei ri hopeke koimata sari na dia kolu hodu.
10 Zama sa Tamasa koe Mosese, “Veko pule la nia sa kolu hodu te Eroni pa
kenuna sa Bokese Vinariva Egoi. Ta veko si asa pude na vina balau koari
na tie Izireli va gugue sapu kote mate be lopu va nosoi rini sari na dia
ninominomi.” 11 Tavetia e Mosese gua sapu garunu nia e Zihova. 12 Zama
sari na tie Izireli koe Mosese, “Kote mate si gami,” gua, “Na tie mate mami
si gami doduru! 13 Be keke tie si tata la koasa Ipi Hopena si kote mate si
asa; ke gami doduru si kote mate beto.”

18

Sari na Tinavete tadi na Hiama meke sari na Tie Livaeti

1 Zama la koe Eroni se Zihova, “Agoi, meke sari na tumu koreo, meke
sari na tie Livae, si kaqu tava kilasa nia sa sinea, koari na tinavetavete pa
kenuqu Rau pa korapa Ipi Hope; ba agoi mo meke sari na tumu koreo, si
kaqu tava kilasa nia sa sinea koasa tinavete tana hiama. 2 Kaqu va somani
goi pa tinavete sari na mua butubutu Livae, pude toka nigo meke sari na
tumu pa tinavete pa korapa Ipi Hopena te Zihova. 3 Kaqu totolini goi si

* **17:8** Hib 9:4

arini meke kaqu taveti rini sari na dia tinavete pude toka nigo pa korapa Ipi Hopena te Zihova, ba lopu kaqu tata la i rini sari na tiṉitoṉa madidi pa korapana sa vasina hope ba be koasa hope. Be lopu gua, si agoi meke arini si kaqu tava mate beto. 4 Kaqu somana tavetavete toka nigo rini, pude kopu nia na va tanai sari doduru dia tinavete ninabulu koasa Ipi Hopena te Zihova, ba loke votiki tie si kaqu tata mae vasina. 5 Agoi meke sari na tumu koreo mo, si kaqu taveti sari na tinavete tana vasina hopena meke sa tinavete koasa hope, pude lopu kaqu bugoro puleni Rau sari na tinoni Izireli. 6 Arau mo ele vizati sari na tie Livae turaṉamu koari na butubutu Izireli, guana keke vinariponi koa gamu. Ele tava madi koa Rau si arini, pude madi taveti rini sari na dia tinavete pa korapana sa Ipi Hopena te Zihova. 7 Ba agoi mo meke sari na tumu koreo, si kaqu taveti sari doduru tinavete tana hiama koasa hope, meke pa korapana tugo sa Lose Hopena pa Hopena. Ura sari na tinavete tana hiama si ele ponini gamu Rau. Ari na tie hoborodi saripu tata mae koari na tiṉitoṉa hopedi, si kaqu tava mate.”

Sari na Vinariponi tadi na Hiama

8 Zama koe Eroni se Zihova, “Ele va madi gamu Rau pude kopuni sari doduru vina vukivukihi na vinariponi koa Rau. Meke sari doduru vina vukivukihi na vinariponi saripu lopu tava uqudi pa nika si ponigamu Rau meke sari na tumia. Kaqu na hinia tamugamu meke sari na tudia ri na tumu ninae rane ka rane. 9 Sari na vinariponi na vina vukivukihi hopedi hola si tamugamu, sari kukurudi sapu lopu tava uqu koasa hope: sari na vinariponi huiti, sari na vina vukivukihi tana sinea na vukivukihi tinaleosae. Doduru vinariponi hopedi arini saripu ta poni mae koa Rau si tamugamu meke tadi na tumia koreo. 10 Kaqu hopedi si arini, meke kaqu henai gamu meke sari na tumia koreo si arini koasa vasina hopena.

11 Meke gua pule he: kaiqa vinariponi arilaedi saripu vekoi ri na tinoni Izireli pude ovulu sageni pude Taqarau, si kaqu tamugamu. Kaqu tamugamu meke sari na tumia koreo na vineki doduru totoso vugo repere. Doduru gamu koasa mia tatamana saripu ele via koasa hahanana vina via, si kaqu henai si arini.

12 Doduru vua kenudi sapu sari na vinariponi arilaedi hola saripu poni Nau ri na tinoni Izireli koari hopeke vuaheni, si ponini gamu Rau: na oela olive, vaeni, meke na huiti. 13 Doduru arini si tamugamu, meke sari doduru tudia rina mia tatamana, saripu ele via koasa hahanana vina via si kaqu henai si arini.

14 Doduru tiṉitoṉa saripu ele tava madidi koe Zihova si tamugamu.*

15 Doduru koburu podo kenudi babe na kurukuru ṉame podo kenudi, sina vinariponi tadi na tinoni Izireli koa Rau. Arini si tamugamu, ba kaqu vagi gamu tinabaradi, pude holu puleni ri na tie sari doduru koburu podo kenudi, meke kaqu gua tugo sari na tinabaradi ri na kurukuru ṉame bonidi saripu podo kenudi. 16 Sari na koburu keke sidaradi pododi gua, si kaqu ta holu pule koari ka lima poata siliva padana sa hinoluna pa keke. Kaqu ta pada sa poata siliva koasa mamatana sapu hoke pada nia pa keke poata sapu ta pozae sekeli mamatana pa tinavete koasa Ipi Hopena. 17 Ba saripu podo kenudi koari na bulumakao, sipi, na qoti, si lopu kaqu ta holu vagi pule; na Taqarau mo si arini meke kaqu tava madi si arini pude va vukivukihini. Sa eharadi si kaqu ta siburu la koasa hope meke sari na deanadi si kaqu tava uqu koasa hope, meke sari na hibidi si qetu nia Rau.

* **18:14** Liv 27:28

18 Sari na masadi si tamugamu gua tugo sa raqaraqa meke sa pudapuda
nene kali matao sapu ta veko koasa vinariponi arilaena.
19 Sari na vinariponi madidi saripu ta veko koari na tie Izireli, si Arau
Zihova poni atuni koa gamu meke koari na tumia koreo na vineki pude na
mia hinia, meke lopu kaqu makudo doduru totoso vugo na repere. Asa sa
vina tatara nabuna sapu tavetia Rau koa gamu meke koari na tudia ri na
tumia."
20 Zama la koe Eroni se Zihova, "Loke tinago si kaqu tagoa gamu, meke
loke pepeso pa Izireli si kaqu tagoa gamu. Arau Zihova mo si tamugamu.
Loketoṉa pule."

Sapu tadi na Tie Livae

21 Zama se Zihova, "Ele poni nia Rau koari na tie Livae sari doduru keke
pa manege. Saripu vekoi ri na tie Izireli koa Rau. Arini si na tinabaradi
ri na dia tinavete ninabulu pa kenuqu Rau koasa Ipi Hopena. 22 Kaiqa tie
Izireli pule si lopu kaqu tata la koasa Ipi Hope; be ene tata si arini si va
tasuna puleni meke garo pude mate si arini. 23 Sari na tie Livae mo si
kaqu kopu nia sa Ipi Hopena te Zihova meke taveti sari doduru tinavete,
podalae kamahire meke kaqu ta kopue tugo sa tinarae hie koari na tudia
ri na tudia. Sari na tie Livae si kaqu loke dia tinago soti pa popoa Izireli,
24 sina Arau ele poni sa keke pa manege koa rini. Arini sari na vinariponi
madidi pu vekoi ri na tie Izireli koa Rau. Asa gua, ke zama si Rau sapu
lopu kaqu tago sotia rini si keke vasi tinago pa popoa Izireli."

Keke pa Manege tadi na Tie Livae

25 Zamaia Zihova se Mosese, 26 pude tozini sari na tie Livae, "Totoso vagia
gamu sa keke pa manege koari na tie, sa vinariponi asa si na vinariponi te
Zihova koa gamu, pude toania. Kaqu ponia gamu sa keke pa manege koari
na vinariponi arilaedi arini, pude na mia vinariponi pule la koe Zihova.
27 Kaqu qetu ni Rau sari na vinariponi arini, gua puta tugo saripu vekoi
rina tie sari na vua kenudi gua puta tugo sari na huiti na vaeni vaqura
pu vekoi ri na tie uma. 28 Gua puta tugo asa si kaqu ponia gamu koe
Zihova sa vinariponi madina, sapu gua vagi gamu koari na keke pa manege
koari na tie Izireli. Kaqu vala i gamu sari na vinariponi madidi te Zihova
hire koe Eroni sa hiama. 29 Mu ponia sapu arilaena hola koari na mua
vinagi. 30 Pana ponia gamu sapu arilaena hola, mamu kopuni saripu koa
hola tamugoi, gua puta tugo sari na tie uma pu kopuni saripu koa hola pa
mudina sa dia vinariponi vua kenudi na keke pa manege. 31 Boka hena ia
gamu meke sa mua tatamana pa keke vasina sapu hiva nia gamu pa sadadi
rina vasidi hopena, sina asa sa tinabaradi rina mia tinavete ninabulu koasa
Ipi Hopena te Zihova. 32 Lopu kaqu garo pude tava kilasa koe Zihova si
gamu pana henai gamu si arini, sina ele valani koe Zihova sari na mia
vinariponi arilaedi mae guadi koasa vinagi koe Zihova. Ba mi balau nia
pude lopu henai sari na ginani arini sipu lopu ele valani gamu sari na mia
vinariponi arilaedi; be lopu gua, si kaqu tava mate si gamu."

19

Sa Kolo Vina Via

1 Zamai e Zihova sari Mosese meke Eroni, 2 pude poni koa ri na tie Izireli
sari na tinarae hire: "Mamu turaṉa mae nia gamu na tie Izireli koari
Mosese e Eroni si keke bulumakao mamaqota ziṉarana loke ari kisakisana,
sapu lopu ele va tavetavetia rini pa inuma. 3 Meke kaqu la ponia rini koe

Eleaza sa hiama si asa. Kaqu ta turaṉa la pa valena sa vasina koa sari
na tie pa dia ipi, meke kaqu tava mate pa kenuna sa si asa. 4 Beto asa,
si kaqu noti lania Eleaza, sa kakarutu limana pa ehara meke siburu nia
sa sa ehara koasa Ipi Hopena te Zihova ka zuapa totoso. 5 Doduruna sa
kurukuru meke sa kapuna, masana, eharana, meke sari na laguna si kaqu
tava uqu palae beto pa kenuna sa hiama. 6 Beto asa si kaqu vagia sa hiama
si keke kukuru huda sida, keke lelaṉa huda hisope, meke keke kukuru lozi
ziṉara, meke kaqu oki lani sa pa nika. 7 Mudina sapu gua asa, si kaqu va
via i sa sari nana poko, meke kaqu zoropo nia kolo sa sa tinina soti, meke
tiqe kaqu somana pule pa vinarigara tie si asa, ba lopu kaqu via tugo si asa
osolae kamo totoso lodu sa rimata. 8 Sa tie sapu suluna sa bulumakao si
kaqu va via i tugo sari nana poko, meke zoropo nia kolo tugo sa sa tinina
soti, ba lopu kaqu via tugo si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. 9 Beto
asa, si keke tie sapu via pa dinoṉo te Zihova, si kaqu vagi sari na ebana sa
bulumakao, meke kaqu vekoi koasa vasina viana, pa valena sa vasina koa
rina tie, vasina si kaqu ta kopue sa eba pude tadi na butubutu Izireli pude
tanisa tinavete vina via pa kolo. Sa vina via hie si pude tana vinulasana sa
sinea.* 10 Sa tie vagi varigarani sari na eba si kaqu va via sari nana poko,
ba lopu kaqu via tugo si asa osolae kamo totoso lodu sa rimata. Sa tinarae
hie si kaqu koa hola doduru totoso koari na rane vugo repere koari na tie
Izireli meke sarini pu lopu na tie Izireli saripu koa koa rini.

Sari na Tie pu Tiqui sari na Tie Matedi

11 Sa tie sapu tiqui sari na tie matedi si lopu kaqu via ka zuapa rane.
12 Koasa rane vina ṉeta meke vina zuapa si kaqu va via pule nia tinina pa
kolo tana vinavia meke kaqu tiqe via si asa. Ba be lopu va via pule nia si
asa, koasa vina ṉeta meke vina zuapa rane si lopu kaqu via si asa. 13 Asa
sapu tiqua sa tie matena, meke lopu va via pule nia pa kolo vina via, ura
lopu zoropo nia kolo sa sa tinina, si lopu kaqu via tugo si asa, ba kaqu koa
hola sa bonina, sina lopu ta zoropo kolo vina via si asa. Be ene tata si asa
pa Ipi Hopena si va bonia sa sa Ipi Hopena te Zihova; namu lopu kaqu hite
koa hola koari na tie te Tamasa si asa.
14 Be guana keke tie si mate pa korapa ipi poko sapu koa ia gamu, sari
doduru tie pu koa pa korapana sa ipi pa totoso asa si kaqu boni beto si
arini. Be keke votiki tie si nuquru pa ipi asa si boni tugo si asa, meke
kaqu ta evaṉae boni si arini ka zuapa rane. 15 Doduru vovoina kolo na
raro saripu loke tukutukudi pa korapana sa ipi vasina mate sa tie, si kaqu
boni beto tugo si arini. 16 Be tiqua keke tie sa tie matena, sapu tava mate
koa keke tie babe keke tie sapu mate hokara nana mo, babe na susuri tie
matena si tiqua sa, babe keke lovu, si kaqu boni tugo si asa ka zuapa rane.
17 Pude tava via pule sari na boni, kaiqa ebana sa bulumakao ziṉara,
sapu tava uqu pude va via i sari na binoni, si kaqu ta vagi meke ta voi pa
keke raro, meke zoropo tomo nia kolo. 18 Beto asa keke tie sapu viana
pa dinoṉo te Zihova, si kaqu vagia sa lelaṉa huda hisope, poṉa ia pa
korapa kolo tana vina via, meke siburu la nia koasa ipi meke koari doduru
likakalae pa korapana, meke koari na tie saripu koa vasina saripu tava
boni sina mate vasina sa tie. Ta hivae tugo pude siburu lani sarini pu
tiqua sa susuri tie matena, sa lovu, sa tini matena pu tava mate pa tie babe
mate hokara nana mo. 19 Koasa rane vina ṉeta, meke koasa rane vina
zuapa, sa tie sapu viana, si kaqu siburu la nia sa sa kolo madina koasa tie
sapu lopu viana. Koasa rane vina zuapa, si kaqu via sa tie, pa mudina sipu

* **19:9** Hib 9:13

va via i sa sari nana poko meke zoropo pule nia kolo telena, meke kaqu tiqe via si asa pana lodu sa rimata.
20 Sa tie sapu boni meke lopu va via pule nia, si koa boni si asa, sina sa
kolo tana vina via si lopu ta siburu la koasa, meke kaqu tava boni sa Ipi
Hopena te Zihova, be ene tata si asa ke lopu kaqu koa hola sa tie koari
na tie te Tamasa. 21 Kaqu kopuni gamu sari na tinarae arini doduru totoso
vugo na repere. Sa tie sapu siburu nia sa kolo tana vina via, si kaqu va via i
tugo sa sari nana poko, be guana tiqua keke tie sa kolo sapu tavetavete nia
sa tie, si kaqu boni tugo sa tie asa, osolae kamo totoso lodu sa rimata. 22 Sa
pule sapu tiqua sa tie sapu lopu viana, si boni tugo, meke esei pule sapu
tiqua sa tiṉitoṉa bonina, si lopu via osolae kamo totoso lodu sa rimata.”

20

Sa Kolo sapu Vura Mae pa Patu
(Ekisidasi 17:1-7)

1 Pa sidara kekenu si mae kamo koasa popoa qega pozana Zini sa
doduruna sa butubutu Izireli, meke la koa si arini koa ke vasina pozana
Kadesi. Meke vasina si mate se Miriami meke ta pomunae tugo vasina si
asa.
2 Meke namu loke kolona sa vasina sapu koa ia rini, ke mae varigara
koari Mosese e Eroni si arini. 3 Meke la tokea rini se Mosese, meke zama
guahe: “Kei, leana hola si be mate gua rina tasimami pa kenuna e Zihova si
gami,” gua si arini. 4 “Na pude vegua ke turaṉa maeni gami tu goi tani pa
korapa popoa qega si gami na tinoni te Zihova, meke kote mate turaṉi mo
gami sari mami kurukuru pa korapa popoa qega hie? 5 Meke na vegua ke
turaṉa vurani gami tu goi pa popoa Izipi meke mae koa pa popoa kaleana
hola hie, vasina sapu loke linetelete boka toqolia. Namu loke huiti, na piqi,
na vaeni, meke na pomeqaraneti. Meke namu loke kolo napo na gua,” gua
si arini. 6 Meke taluarae koari na tinoni sari Mosese e Eroni, meke la turu
pa sasadana sa Ipi Hopena, meke hoqa oporapaha pa pepeso, meke malara
mae koarini sa kalalasana e Zihova.
7 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 8 “Mu vagia sa kolu sapu koa pa
kenuna sa Bokese Vinariva Egoi, mamu tiqe tioko varigarani gamu kara
Eroni sa doduruna sa butubutu Izireli. Mamu zama ia sa patu lavata pa
kenudia rina tinoni pana hoi, meke kaqu titisi vura mae sa kolo koasa patu
lavata, meke kaqu napo sari na tinoni Izireli meke sari na dia kurukuru.”
9 Meke ene la vagia Mosese sa kolu koasa Bokese Vinariva Egoi sapu tozi
nia e Zihova pude la vagia.
10 Varigarani Mosese meke Eroni sa doduruna sa butubutu pa kenuna sa
patu lavata, meke zama se Mosese, “Mi va avoso mae ba gamu na tie va
gugue. Vegua, hivani gami gamu pude va vura poni gamu kolo koasa patu
hie?” 11 Meke ovulu sage nia Mosese sa limana meke seke nia kolu sa sa
patu lavata sana karua totoso. Meke titisi vura va ṉiṉira mae sa kolo koasa
patu lavata, meke tiqe napo sari doduru tinoni meke sari na kurukuru.
12 Ba zama la koe Mosese meke e Eroni se Zihova, “Sina lopu ronu
Au gamu kara pude va dogoro nia pa matadi ri na tinoni Izireli sa Qua
ṉiniraṉira madina, gua asa si lopu kaqu boka va kamoi gamu kara sari na
tinoni koasa popoa sapu ele va tatara nia Rau pude ponini koa rini.”
13 Gua asa sapu ta evaṉa pa Meriba, vasina sapu zama va gugue nia ri na
tinoni Izireli se Zihova, meke vasina tugo si va dogoro nia Sa sapu hopena
si Asa koa ri na tie Izireli.

Lopu Hiva Va Hola i sa Baṉara pa Edomu sari na Tinoni Izireli

14 Koasa dia kinoa ri na tinoni Izireli pa Kadesi si garunu la tie paleke
inavoso koasa baṉara pa Edomu[d] se Mosese, meke zama guahe si arini:
“Guahe si zama nia rina tinoni Izireli tasimu: Ele gilani mua tu goi sari na
tinasuna saripu ta evaṉa koa gami, 15 sipu gore la pa popoa Izipi sari na
tiatamamami, meke koa vasina pa soku vuaheni. Meke ta ṉoṉovala koari
na tinoni Izipi si gami meke sari na tiatamamami. 16 Ba sipu varavara la
koe Zihova si gami, si avosi Sa sari na mami tinepatepa, meke garunia Sa
si keke mateana, meke turaṉa vurani gami Sa pa popoa Izipi. Kamahire
si korapa koa pa Kadesi si gami tata koasa volosona sa mua popoa lavata.
17 Tataruni gami, mamu va malumu gami pude ene hola la gua pa korapa
mua popoa. Gami meke sari na mami bulumakao na sipi si lopu kaqu ene
taluarae koasa siraṉa nomana. Lopu la pa keke inuma, babe na linetelete
vaeni, meke lopu kaqu napo kolo koari na mua berukehe si gami. Ba kote
ene gua mo koasa siraṉa nomana tanisa baṉara si gami, meke lopu kaqu
kekere la gua pa kali matao babe pa kali gede, osolae ene hola nia tu gami
sa mua kali popoa,” gua si arini.
18 Ba olaṉa sa baṉara pa Edomu, “Namu, lopu kaqu ene gua tani si gamu,
ba be lopu va avoso gamu, si kote vura atu mo si gami meke kote raza
gamu,” gua si asa.
19 Meke olaṉa sari na tinoni Izireli, “Kote koa mo pa siraṉa panaulu si
gami, meke be napoi gami meke sari na mami kurukuru sari na mia kolo,
si kote vatu poata mo si gami. Lopu hiva nia gami keke ginugua pule ba
pude va malumu gami mo pude ene hola,” gua si arini.
20 Ba olaṉa pule la tugo si arini, “Namu, lopu kaqu ene gua tugo tani si
gamu.” Beto hoi si vura mae mo se Edomu meke sari nana kobi tie varipera
ṉiṉiradi pude razai sari na tinoni Izireli. 21 Koa gua sapu lopu hivani tugo
rina tie Edomu pude ene gua pa korapana sa dia popoa, gua, si kekere pule
meke ene gua pa votiki siraṉa si arini.

Mate se Eroni

22 Taluarae pa Kadesi sari doduru tinoni Izireli meke mae pa Toqere
Horo 23 koasa volosona sa popoa Edomu, meke zama guahe koari Mosese
e Eroni se Zihova, 24 “Se Eroni si lopu kaqu nuquria sa popoa sapu ele va
tatara nia Rau pude vala nia koari na tinoni Izireli, ba kote mate si asa, sina
gamu kara beto mo va karia sa Qua zinama pa Meriba. 25 Mu turaṉa sage
lani koasa Toqere Horo sari Eroni meke sa tuna sapu se Eleaza. 26 Mamu
va gorei vasina sari nana poko hiama, mamu va sage lani koe Eleaza. Se
Eroni si kote mate vasina.” 27 Meke taveti tugo Mosese sapu gua garunu
ni e Zihova koasa pude taveti. Sage la si arini pa Toqere Horo sipu korapa
doṉo toto la dia mo sari na tinoni Izireli. 28 Meke va gorei Mosese sari na
poko hiama te Eroni, meke va sage lani sa koe Eleaza. Meke mate vasina
pa batuna sa toqere asa se Eroni, meke gore pule dia mo koasa toqere asa
sari Mosese e Eleaza.* 29 Meke sipu gilania sa butubutu lavata sapu ele
mate se Eroni gua, si kaboia rini si asa ka toloṉavulu puta rane.

21

Tava Kilasa sari na Tinoni pa Kenani

1 Meke sipu avoso nia sa baṉara Aradi, na tie Kenani, sapu koa koasa
kalina mae pa popoa qega pa Kenani, sapu korapa la gua pa siraṉa Atarima
sari na tinoni Izireli gua, si rapata la i rini, meke vata pusi rini sari kaiqa

* **20:28** Ekd 29:29; Nab 33:38; Diut 10:6

tie Izireli.* 2 Ke zama tokotokoro la guahe koe Zihova sari na tinoni Izireli:
“Be va malumia Goi koa gami sa vina kilasadi rina tinoni hire, si kaqu
huara upata betoi gami sari na dia vasileana lavata,” gua si arini. 3 Meke
avosi e Zihova sari na dia tinepa, meke va malumu la nia Sa koa rini sa
vina kilasadi rina tinoni Kenani, meke huara upata betoi rini sari na dia
vasileana lavata, gua asa ke poza nia Homa rini sa vasina asa.

Sa Noki Boronizi

4 Topue luaria rini sa Toqere Horo meke ene gua pa siraṉa la gua koasa
Kolo Ziṉara, pude likohae nia sa popoa Edomu gua. Ba lopu koa va ṉoṉo
sari na tinoni koasa dia inene.* 5 Meke zama va karikaria rini se Zihova
meke se Mosese. Zama guahe si arini, “Na vegua ke turaṉa vurani gami
tu gamu pa popoa Izipi, pude va mate gami pa popoa qega vasina sapu
loke ginani na kolo, gua? Ele mabo hena ia gami sa mana hie,” gua si
arini.* 6 Meke garunu ni noki variva mate e Zihova sari na tinoni Izireli
meke garati si arini, meke soku rina tinoni Izireli si mate. 7 Meke mae
zama guahe koe Mosese sari na tinoni Izireli: “Ele tavete va sea si gami
sipu zama va karia gami se Zihova, meke zama va karigo tugo gami si agoi.
Ke mamu tepa la koe Zihova kamahire pude va rizu seui sari na noki koa
gami.” Meke varavara tokani e Mosese sari na tinoni. 8 Meke zama la koe
Mosese se Zihova, “Mu tavetia keke noki boronizi, mamu va sigotia koa
keke dedegere turuna, meke sari doduru pu ta garata si kaqu doṉo sage la
koasa meke toa.” 9 Ke tavetia Mosese si keke noki boronizi, meke va sigotia
sa pa batuna keke dedegere huda, meke be garatia noki si keke tie si kaqu
doṉo sage la koasa noki boronizi meke toa si asa.*

Sa Inene La pa Moabi

10 Sari na tinoni Izireli si ene la meke koa paki pa Obati. 11 Topue rini
pa Obati si la koa pule pa Lae Abarimi, koasa soloso qega, sapu koa pa
kali gasa rimata, pa popoa Moabi. 12 Beto asa si la koa paki pa lolomo
Zeredi. 13 Topue vasina, si ene pule meke la koa paki pa kali latu koasa
ovuku Anoni, pa korapa qega, sapu hola la pa kali popoa Amoraiti. Anoni
si koasa volosona, pa varikorapa Moabi meke sari na tie Amoraiti. 14 Gua
asa, ke ta Zamae koari na vinaripera koasa buka te Zihova “Sa vasileana
nomana pa Vahebi, pa korapa popoa Supa meke sari na lolomo, koasa
ovuku Anoni, 15 meke koari na lolomo saripu gore la gua koasa vasileana
nomana pa Are, meke kenuna sa volosona Moabi.”

16 Taluarae si arini vasina meke ene la pa Bia. Koa nana si keke berukehe,
vasina zama se Zihova koe Mosese, “Mu varigarani sari na tinoni, maqu
poni kolo,” gua. 17 Koasa totoso hie, si kera nia ri na tinoni Izireli sa kinera
hie:

“Bukaha vura, agoi na berukehe
Kaqu kera qetu nia gami pa kinerakera.
18 Ta geli koari na baṉara sa berukehe,
meke koari na koimata tadi na tinoni.
Gelinia kolu qolo tana baṉara rini,
meke koari na dia kolu hodu.”

Topue koasa soloso qega meke ene la pa vasileana Matana si arini
19 taluarae vasina, si ene la pa Nahalieli meke Bamoti si arini. 20 Topue pa
Bamoti si arini meke ene la koasa lolomo pa Moabi, pa batuna sa toqere
Pisiqa meke doṉo gore la gua koasa qega.

---

* **21:1** Nab 33:40 * **21:4** Diut 2:1 * **21:5** 1 Kor 10:9 * **21:9** 2 Baṉ 18:4; Zn 3:14

Tava Kilasa se Sihoni meke Oqo
(Diutironomi 2:26 kamo hinia 3:11)

21 Va garunu la tie paleke inavoso sari na tinoni Izireli koe Sihoni sa baṉara tadi na tie Amoraiti, sapu zama guahe: 22 “Mu va malumu gami
pude ene hola gua pa mua popoa lopu kaqu taluarae si gami meke sari
na mami rovana bulumakao koasa siraṉa, meke la koari na mia inuma
huiti ba be inuma vaeni; lopu kaqu napoi gami sari na kolo koari na mia
berukehe; kote pa siraṉa mo si koa gami osolae hola taloa koasa mua kali
popoa.”
23 Ba lopu va egoi Sihoni sari na tinoni Izireli, pude ene hola gua koasa
nana kali popoa. Varigara ni sa sari nana qeto minate, meke ene la si
arini pa Zahazi pa korapa qega meke la varipera koari na tinoni Izireli.
24 Ba sokudi ri na kana si va matei rina tinoni Izireli. Vagia rini sa dia
popoa, podalae pa Ovuku Anoni pa kali mae meke kamo la pa Ovuku
Zaboki, duta kamoa volosona sa popoa Amoni[d]. Sa volosona sa popoa
Amoni si ta lavelavei va ṉiṉira sisigiti. 25 Gua asa, ke vagi betoi ri na tinoni
Izireli sari doduru vasileana lavata pa popoa tadi na tie Amoraiti, Hesiboni
meke sari doduru vasileana nomadi pa vari likohaena, meke koa vasina
si arini. 26 Hesiboni si na ṉati vasileana lavata te Sihoni pa popoa tadi na
tie Amoraiti, sapu varipera koasa baṉara pa popoa Moabi pukerane meke
vagi sa sari doduru nana popoa, kamo la gua tu koasa ovuku Anoni. 27 Gua
asa ke ta kerae pa kinubekubere;

“Mae pa Hesiboni, koasa vasileana lavata te Sihoni sa baṉara!
Hiva nia gami pude kuri pulea na va vaqura pulea.
28 Keke totoso koasa vasileana lavata pa Hesiboni*
si topue ene la guana nika sari na tie varipera te Sihoni;
Huara va inetia sa sa vasileana lavata pa Ara pa popoa Moabi
Va inapahi sa sari doduru toqere pa kali sagena sa Ovuku Anoni.
29 Malaṉa hola si gamu, tinoni pa popoa Moabi!
Gamu na tie pu vahesia se Kemosi* si ele tava kilasa!
Vata raovi sa mia tamasa sari na tie,
La ta pusi koe Sihoni sa baṉara tadi na tie Amoraiti sari na barikaleqe.
30 Ba kamahire sari na tutidia si ele tava inapaha beto.
Doduruna podalae pa Hesiboni kamoa Diboni,
Taluarae pa Nasimi kamoa Nopa, tata pa Medeba.”

31 Gua asa ke koa ia ri na tinoni Izireli sa kali popoa tadi na tie Amoraiti,
32 garuni Mosese sari na tie pude hata ia sa siraṉa sapu leana hola, pude
rapatia sa vasileana lavata pa Zazera. Vagi turaṉae nia ri na tinoni Izireli
si asa, meke sari na vasivasileana nomadi pa vari likohaena, meke hadu
va seu i rini sari na tie Amoraiti pu koa vasina.
33 Ene sage la gua koasa siraṉa la gua pa Basani sari na tinoni Izireli,
ene mae se Oqo sa baṉara pa Basani, meke sari nana tie varipera, pude
varipera koa rini pa Ederei gua. 34 Zama koe Mosese se Zihova “Mu lopu
matagutu nia si asa sina ele luara vatua Rau koa gamu sa baṉara, meke
sari doduru nana tie, meke sa nana popoa. Mamu tavetia koasa gua sapu
tavetia gamu koe Sihoni sa baṉara tadi na tie Amoraiti. Sapu sa baṉara
pa popoa Hesiboni.” 35 Ke va matea ri na tinoni Izireli se Oqo, sari na tuna
koreo, meke sari doduru nana tie, loke tie si toa. Beto asa, si koa ia rini sa
nana popoa.

---

* **21:28** Zer 48:45-46 * **21:29** Sa tamasa beku tadi pa Moabi.

22

1 Meke topue ene la sari na tinoni Izireli, meke la noso koari na pezara
pa popoa Moabi pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani sapu doṉo karovo
la gua pa Zeriko.
2 Sipu avoso nia sa baṉara Moabi sapu se Balaki, tuna koreo e Zipora,
sa sinokudi rina tinoni Izireli, meke gua sapu tavetia rini koari na tinoni
Amoraiti, 3 si matagutu sisigiti si asa, meke gua tugo sari na tinoni pa
Moabi. 4 Ke zama la koari na koimata tadi na tinoni Midiani sari na tinoni
Moabi, “Sa kobi tinoni hie si kote ṉovala betoi sari doduru tiṉitoṉa pa
vari likohaena kekeṉoṉo sa bulumakao kokoreo sapu gani va upati sari na
duduli pa inuma.” Ke garuni sa baṉara Balaki 5 sari na tie paleke inavoso
pude tioko mae nia se Belami, sa tuna koreo e Beoro, sapu koa pa Petoro,
tata pa Ovuku Iuparetisi pa popoa Amau. Guahe sa inavoso sapu paleke
mae nia rini koe Balaki: “Hiva va gilana nigo rau sa butubutu lavata sapu
mae guana pa popoa Izipi, sari na tinoni arini si koa betoa mo rini sa
doduru vasina, meke variva mala pude vagi hobea rini sa nada popoa.*
6 Soku holani gamu rini, ke mae mamu leve maeni si arini. Meke gina kote
boka va kilasi mo gami, meke hadu va seui pa mami popoa. Ura gilania
rau sapu sarini pu manani goi si hoke ta manae tugo, meke sarini pu leveni
goi si hoke ta gorei tugo,” gua si asa.
7 Meke topue la sari na palabatu Moabi meke Midiani, palekia rini sa
tinabarana sa lineveleve, meke la kamo koe Belami, meke la tozia rini
koasa sa zinama te Balaki. 8 Meke zama la koa rini se Belami, “Koa paki
tani kohite boṉi, pude qu tozini gamu vugo sapu gua tozi nau e Zihova.”
Ke koa paki koe Belami koasa boṉi sana sari na koimata tadi na tinoni
Moabi.
9 Meke mae pana boṉi koe Belami sa Tamasa meke nanasa “Ari sei sari
na tinoni saripu koa koa goi hire?”
10 Meke olaṉa la koe Tamasa se Belami, “E Balaki, sa baṉara pa Moabi
garunu maeni koa rau pude tozi nau, 11 sapu sari na kobi tinoni saripu
mae guadi pa Izipi si koa betoa rini sa doduruna sa popoa hie. Ke hiva
nau sa pude leve ponia gua, pude boka va kilasi sa na hadu va seu i pa
nana popoa gua.”
12 Meke zama la koe Belami sa Tamasa, “Mu lopu luli sari na tie sara,
mamu lopu leveni sari na tinoni Izireli, sina ele mana ni Rau si arini.”
13 Vaṉunu munumunu se Belami meke la koari na tie paleke inavoso te
Balaki meke zama, “Mi pule la pa mia popoa, ele heki nau e Zihova pude
luli atu koa gamu.” 14 Ke pule la koe Balaki si arini, meke la tozi nia rini
si asa sapu korona pude luli koa rini si asa.
15 Meke sokudi pule koimata arilaedi holani saripu ta garunu kekenu,
si garunu lani pule Balaki. 16 Meke mae si arini koe Belami, meke zama:
“Guahe sa zinama te Balaki tuna e Zipora: Namu loke ginugua hokara
kaqu va karigo si goi pude lopu mae koa rau, 17 sina kote va lavatigo rau
meke tavete vatua sapu gua zama nia goi, gua asa ke mamu leve poniau
sari na tinoni hire.”
18 Ba olaṉa se Belami, “Be poni moka nau sa baṉara sari na siliva na qolo
pa korapa nana vetu baṉara, ba lopu kaqu boka va karia rau sa zinama
te Zihova sa qua Tamasa koa ke ginugua hitekena hola,” gua si asa. 19 “Ba
leana koa paki tani kohite boṉi, kekeṉoṉo gua tugo ari kaiqa, maqu gilana
pakia sapu nasa pule si kote zama nia e Zihova koa rau,” gua.

* **22:5** Nab 31:8; 2 Pit 2:15-16; Zd 11

20 Ego, koasa boṉi sana si mae koe Belami se Zihova meke zama guahe:
“Koa gua sapu ele mae koa goi sari na tie hire meke tepa igo pude luli la
i gua, ke va namanama, mamu la, ba gua mo he: Mamu tavetia mo sapu
gua tozi nigo Rau,” gua si Asa. 21 Ke pana munumunu si vaṉunu se Belami
meke va namanama ia sa sa nana doṉ'ki meke luli sa sari na palabatu tadi
na tinoni Moabi.

Se Belami meke sa Nana Doṉ'ki

22 Meke bugoro sa Tamasa, sapu luli la koarini se Belami, meke sipu
korapa habotu nana koasa nana doṉ'ki se Belami meke ene turaṉi sa sari
karua nana nabulu pa siraṉa, si turu nana pa korapa siraṉa sa mateana te
Zihova, pude lopu va ene hola ia si asa, gua. 23 Meke sipu dogoria sa doṉ'ki
sa mateana korapa turu nana pa kokorapa siraṉa, meke taṉinia nana pa
limana si keke magu ṉaruna, ke luaria sa doṉ'ki sa siraṉa meke ene la
gua nana pa vale siraṉa. Ke sekea Belami sa doṉ'ki meke va ene pule la
ia pa siraṉa. 24 Beto asa si turu nana pa ṉizupuna sa siraṉa sa mateana
pa varikorapadi ri karua inuma vaeni, pu koai karua bara patu varikalina.
25 Sipu dogoro pulea sa doṉ'ki sa mateana te Zihova sapu korapa turu nana
pa siraṉa ṉizupuna sana, si ene kapae sisigiti si asa koasa kali goba patu
meke rausu nia nenena se Belami koasa gobagoba patu asa. Ke seke pulea
sa sa nana doṉ'ki. 26 Beto asa si rizu hola la pule koasa siraṉa sapu namu
loke hite ari lolomona, pude taliri la gua pa kali matao babe kali gede,
meke la turu vasina sa mateana te Zihova. 27 Meke sipu dogoria sa doṉ'ki
sa mateana te Zihova, si opo gore pa pepeso si asa, ke ta ṉaziri sisigiti se
Belami, meke seke nia kolu sa sa doṉ'ki. 28 Meke va zama ia e Zihova sa
doṉ'ki, meke zama guahe si asa koe Belami: “Na sa si ele tavete nigo rau?
Na vegua ke sekeau tu goi ka ṉeta totoso?”

29 Olaṉa la ia Belami sa doṉ'ki, “Ura ele va duviduvilau goi. Be guana
taṉinia rau si keke magu, si be ele va matego tu rau kamahire,” gua si asa.

30 Zama la koe Belami sa doṉ'ki, “Vegua lopu arau sa mua doṉ'ki sapu
hoke suraṉigo si goi pa doduruna sa mua tinoa? Hoke tavete guni nigo
tugo rau tatasana?”

“Lokari,” gua si asa.

31 Meke tiqe va dogoro nia e Zihova koe Belami sa nana mateana sapu
korapa turu nana pa siraṉa meke taṉinia nana pa limana si keke magu.
Ke hoqa oporapaha pa pepeso se Belami. 32 Meke zama la sa mateana te
Zihova koa sa, “Na vegua ke sekea tu goi ka ṉeta totoso sa mua doṉ'ki?
Sapu turu nia rau tani si pude hukatigo pude lopu ene hola la si goi, si na
sapu gua tavetia goi si lopu toṉoto. 33 Ba sa mua doṉ'ki si dogorau, ke va
talevara si asa ka ṉeta totoso. Be lopu va talevara nau sa, si ele tava mate
tu kamahire si goi, ba sa doṉ'ki si lopu kaqu tava mate,” gua si Asa.

34 Zama la koasa mateana te Zihova se Belami, “Ele sea mo si rau. Na
lopu gilanigo rau sapu agoi si korapa turu mua pa korapa siraṉa pude
hukatau. Ego, be lopu qetu nau goi kamahire, si maqu pule qua mo.” 35 Ba
zama la koasa sa mateana te Zihova, “Mu luli la koa ri na tie, ba mamu
zamani mo sapu gua tozi nigo Rau pude zamani,” ke luli la i mo Belami
sari na koimata te Balaki, sa baṉara pa Moabi.

Va Kamoa Balaki se Belami

36 Sipu avoso nia e Balaki sapu ele korapa mae se Belami gua, si ene la
tutuvia sa si asa koasa vasileana lavata sapu ta pozae Ara tata koasa voloso
pa ovuku Anoni, pa hukihukirina sa nana kali popoa pa Moabi. 37 Zama
la koa sa se Balaki, “Na vegua ke lopu tuturei mae si goi pa totoso kekenu

sipu tioko atu igo rau pude mae. Balabala ia goi sapu lopu kaqu boka pia valeanigo rau, gua si goi?”
38 Olaṉa se Belami, “Ele mae si rau kamahire. Ba lopu kaqu boka zama nia rau si keketoṉa, ba gua mo sapu tozi nau sa Tamasa si boka zama vura nia rau,” gua si asa. 39 Ke luli la koe Balaki meke la koasa vasileana nomana pa Huzoti se Belami. 40 Meke va vukivukihi bulumakao na sipi se Balaki, meke valani sa si kaiqa koe Belami meke sari na koimata saripu koa koasa.

Kinorokorotae Kekenu te Belami

41 Pa koivugona si turaṉa sage la nia Balaki se Belami pa Bamoti Beolo meke vasina si boka doṉo gore la ia sa sa kukuruna sa vasina sapu koa ia rina tinoni Izireli.

23

1 Meke zama la koe Balaki se Belami, “Mu tavete maeni ka zuapa hope tani, mamu paleke maeni ka zuapa bulumakao kokoreo meke ka zuapa sipi kokoreo,” gua si asa.
2 Meke taveti tugo e Balaki sapu gua tozi nia e Belami pude taveti, meke hopeke va vukivukihi nia ri si keke bulumakao na sipi koari hopehopeke hope. 3 Beto asa si zama la koe Balaki se Belami, “Turu tani tata koari na mua vina vukivukihi va uququ, maqu la dogoria be tutuvau e Zihova babe lokari. Meke kote boka tozi nigo rau sapu gua kaqu va dogoro nau Sa koa rau.” Ke ene sage la telena pa batuna keke toqere si asa, 4 meke mae koasa vasina sa Tamasa. Meke zama la koasa se Belami, “Ka zuapa hope si ele taveti rau meke hopeke va vukivukihini rau sari ka zuapa bulumakao kokoreo meke ka zuapa sipi kokoreo,” gua si asa.
5 Meke tozia Zihova koe Belami gua sapu kote zama nia sa, meke garunu pule la nia Sa koe Balaki pude la tozi nia. 6 Ke pule la si asa meke la dogoria sa se Balaki meke sari doduru koimata tadi na tinoni Moabi saripu korapa turu kapae dia koari nana vina vukivukihi va uququ.
7 Zama vura nia Belami sa kinorokorotae hie:
“Na turaṉa mae nau e Balaki sa baṉara pa Moabi,
meke mae gua koari na toqere pa Siria pa kali gasa rimata si rau.
Meke zama si asa, ‘Mae, mamu leve nia sa butubutu te Zekopi, gua,
mamu zama ṉoṉovali sari na tinoni Izireli,’ gua.
8 Meke nanasa si rau: Na vegua ke kaqu boka leveni tu rau saripu lopu leveni e Zihova?
Meke na vegua ke kaqu boka zutui tu rau saripu lopu zutui e Zihova?
9 Koa pa batu patu pa toqere, meke doṉo gore lani rau,
koa panaulu, meke kopu totokoni rau si arini.
Na butubutu koa vata kaledi si arini,
meke gilania rini sapu na butubutu tamanaedi holani sari votiki butubutu.
10 Loke tie boka naei sari na sinokudi ri na tinoni te Zekopi,
na soku gua tugo na kavuru pa pepeso si arini.
Ke maqu va hokotia mo sa qua tinoa guari na tinoni te Tamasa,
maqu mate qua pa binule guari na tie toṉoto.”
11 Meke zama la koe Belami se Balaki, “Nasa si tavetia goi koa rau? Ura ele turaṉa mae nigo rau pude leveni sari na qua kana, ba loketoṉa si tavetia goi, ba manani tu goi si arini,” gua si asa.
12 Meke olaṉa si asa, “Kaqu zama nia mo rau sapu gua tozi nau e Zihova pude zama nia,” gua.

Sa Kinorokorotae Vina Rua te Belami

13 Beto asa si zama la koe Belami se Balaki, “Mae luliau, mada la pa keke
vasina sapu kote boka dogori goi sari kaiqa tie Izireli. Mamu leve maeni
mo vasina.” 14 Ke turaṉa la nia sa koasa inuma Zopimi pa batuna sa toqere
Pisiqa si asa. Meke vasina si taveti sa si ka zuapa hope, meke va vukivukihi
nia sa si keke bulumakao kokoreo meke keke sipi kokoreo, koa ri ka zuapa
hope.
15 Meke zama la koe Balaki se Belami, “Turu kapae koari na mua vina
vukivukihi va uququ, maqu la tutuvia sa Tamasa panahoi,” gua si asa.
16 Meke mae tutuvia e Zihova se Belami, meke tozi nia sapu gua kote
zama nia sa, meke garunu pule la nia Sa koe Balaki pude tozi nia koasa sa
inavoso. 17 Ke pule la dogoria sa se Balaki korapa turu kapae nana koari
nana vina vukivukihi, somanae koari na koimata tadi na tinoni Moabi.
Meke nanasa nia Balaki sapu gua zama nia e Zihova koasa. 18 Meke zama
vura nia e Belami sa kinorokorotae hie:
“Balaki, tuna e Zipora,
mae mamu avosia sapu gua kote zama nia rau.
19 Sa Tamasa si lopu kekeṉoṉo guana tie sapu hoke kokoha.
Lopu guana tie toana si Asa sapu hoke hobehobea Sa sa Nana
binalabala.
Gua sapu va tatara nia Sa si kaqu va gorevura ia tugo Sa,
Gua sapu zama nia Sa si kaqu tavetia tugo Sa.
20 Ele garunau Sa pude manani si arini.
Ele tamanae koe Tamasa si arini,
ke lopu kaqu boka hobea rau si asa.
21 Loke minalaṉa babe na tinasuna si kaqu ta evaṉa koari na tinoni Izireli.
E Zihova sa dia Tamasa si korapa koa koa rini,
meke korapa zama vura nia rini sapu Asa tugo sa dia Baṉara.
22 Ele turaṉa vurani Tamasa pa popoa Izipi si arini,
meke ṉiṉira guana bulumakao pinomona si arini.
23 Loke tinavete potana, meke loke ṉiniraṉira potana
sapu boka va kilasia sa butubutu Izireli.
Ura kote zamani rina tinoni sari na butubutu Izireli,
‘Dotu, dogoria goi sapu gua ele tavetia Tamasa koarini!’ gua
24 Sari na tinoni Izireli si ṉiṉira gua tugo na laione,
meke hoke gasa tekulu guana laione si arini,
meke lopu hoke eko magogoso osolae gani betoa sa sa nana boso
meke napoi sa eharadi sarini pu va matei sa,” gua si asa.
25 Beto asa si zama la se Balaki koe Belami, “Ego, be koromu leveni goi
si mu lopu manani tugo.”
26 Ba olaṉa se Belami, “Vegua, lopu ele tozi nigo tu rau, sapu sari doduru
gua pu zamani e Zihova si kaqu taveti tugo rau?”

Sa Kinorokorotae Vina Ṉeta te Belami

27 Beto asa si zama la koe Belami se Balaki, “Leana mae, maqu turaṉa
lanigo pule pa keke vasina. Meke hokara vasina si kote qetu sa Tamasa
meke boka va malumigo Sa pude leve maeni vasina si arini.” 28 Ke turaṉa
sage la nia Balaki se Belami pa batuna sa toqere Peoro, sapu doṉo gore
la gua koasa popoa qega. 29 Meke zama la koe Belami se Balaki, “Mu
tavete maeni ka zuapa hope tani, mamu paleke maeni ka zuapa bulumakao
kokoreo meke ka zuapa sipi kokoreo.” 30 Meke taveti tugo Balaki sapu gua
garunu ni e Belami koasa, meke hopeke keke bulumakao kokoreo meke
keke sipi kokoreo si ta vukivukihi koari ka zuapa hope.

24

1 Ego, totoso gilania e Belami sapu qetu nia e Zihova pude mana nia se
Izireli gua, si lopu hata la koasa liqomo si asa, sapu gua tavetia sa kaiqa
totoso, ba doṉo toto la mo si asa pa popoa qega. 2 Meke sipu doṉo la
se Belami si dogoria sa se Izireli sapu hopehopeke koa koari hopeke dia
butubutu. Beto asa si kamo mo koasa sa Maqomaqona sa Tamasa, 3 meke
zama vura nia Belami sa kinorokorotae hie:
"Hie sa inavoso te Belami tuna koreo e Beoro,
Meke hie tugo sa zinama tanisa tie asa sapu boka dodogorae valeana.
4 Meke hie tugo sa inavoso tanisa tie sapu avosia sa zinama te Tamasa,
meke sapu dogorona sa dinogodogorae, sapu mae guana koa Sa sapu
tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
sa tie sapu todoṉo gore meke vaṉunu sari na matana:

5 Kei butubutu te Zekopi, leleadi hola sari na mia ipi,
kei Izireli tolavaedi si arini pu koai gamu.

6 Kekeṉoṉo guari na huda pamu pu ta lete va tokele,
babe guari na inuma pa taqelena sa leana,
meke guari na huda nomadi saripu letei e Zihova,
meke na huda sida pu toa tata pa kolo.
7 Meke hoke hoqai ruku
meke ta kopue valeana pa kolo sari na dia kiko pu letei rini koari na
dia inuma.
Meke sa dia baṉara si kaqu arilaena hola nia se Aqaqa,*
meke sa nana binaṉara si kaqu koa hola.

8 E Tamasa turaṉa vurani pa popoa Izipi si arini.
Meke varipera poni Sa guana bulumakao pinomona.
Kaqu va kilasi rini sari na dia kana,
Kaqu moku betoi rini susuridi,
meke kaqu gonani tupi rini si arini.
9 Guana laione opona sapu va namanama rapata, meke loke tie boka hadu
vura nia. *
Meke tamanae tugo si arini pu mana nigo; meke ta levei si arini pu leve
nigo," gua si asa.
10 Meke ta ṉaziri sisigiti nia Balaki se Belami, meke pohara limana, meke
zama, "Ele tiokigo rau pude mae leveni sari na qua kana, ba ka ṉeta totoso
tu manani goi kamahire si arini. 11 La mu taloa kamahire! Pule la pa mua
popoa! Ele zama nia rau sapu kote pia nigo tiṉitoṉa leleadi gunigo rau, ba
lopu va malumigo e Zihova pude vagi sari na pinia arini."
12 Meke olaṉa se Belami, "Ele tozi ni tu rau sarini pu garunu maeni goi,
sapu gua zama nia rau! 13 Be poni nau goi sari doduru siliva na qolo pa
korapa mua vetu baṉara, ba lopu kaqu boka va karia rau sa ginarunu te
Zihova, pude tavetia si keketoṉa telequ. Gua mo sapu tozi nau e Zihova si
kaqu zama nia rau," gua si asa.

Sa Kinorokorotae Vina Betobeto te Belami

14 Meke zama la koe Balaki se Belami, "Ego, kamahire maqu pule la koari
na qua tinoni soti si rau. Ba sipu lopu ele taluarae rau, si maqu va balau

---

* **24:7** Sa Pozapoza Aqaqa si na pozapoza tadi na baṉara tadi na tie Amaleki. * **24:9** Zen 12:3, 49:9

nigo sapu gua kote tavete atunia ri na tinoni Izireli koari na mua butubutu soti vugo repere.”
15 Beto hoi si zama vura nia sa sa nana kinorokorotae hie:
“Hie sa inavoso te Belami sa tuna koreo e Beoro,
meke hie tugo sa zinama tanisa sapu boka dodogorae valeana.
16 Sa inavoso tanisa sapu avosona sa zinama te Tamasa,
sapu vagina sa tinumatumae hinokara sapu mae guana koasa Tamasa Ululuna Hola,
meke dogoria sa sa dinogodogorae sapu mae guana koa Sa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
sa tie sapu todoṉo gore meke vaṉunu sari na matana.
17 Meke doṉo la si rau koari na rane vugo repere
meke dogoria rau sa butubutu Izireli.
Keke baṉara sapu doṉo guana pinopino ṉedalana,
si kote turu sage pa korapana sa butubutu sana.
Meke kaqu sekei sa batudi sari na tinoni Moabi.
Meke kaqu muzara va umumi sa sari na herahera batudi ri na tuna koreo e Seti.*
18 Kaqu tava kilasa se Edomu, meke gua tugo rina tinoni pa toqere Seira,
ba se Izireli si kaqu koa mataqara ninae rane ka rane.
19 Keke ṉati hiniva si kote mae koasa butubutu te Zekopi,
meke kote va mate betoi sa sarini pu koa hola koasa vasileana lavata.”
20 Meke sipu doṉo la pa popoa Amaleki se Belami si zama vura nia sa sa kinorokorotae hie:
“Amaleki si keke popoa sapu ṉiṉira holani sari doduru butubutu,
ba mumudi si kaqu tava mate beto si arini.”
21 Beto asa si doṉo la i sa sari na tinoni Kenaiti, meke zama vura nia sa sa kinorokorotae hie:
“Ta tavete va ṉiṉira sa vasina sapu koa ia gamu.
Koa valeana guana na vori kurukuru panaulu koa sa patu pa tabahoara.
22 Ba kaqu ta vagi taloa si gamu na tinoni pa popoa Kenaiti,
meke kaqu vata pusi gamu sa popoa Asiria.”
23 Beto asa si zama vura nia e Belami sa kinorokorotae hie:
“Ke, ari sei si boka toa, pana evaṉia Tamasa sapu gua asa?
24 Kaqu taluarae mae gua koari na raratana Kitimi sari na vaka,
meke kaqu va tasunai sari pa Asura meke Ebera,
ba kaqu ta huara beto tugo si arini.”
25 Beto saripu gua arini si sage taloa, meke pule la pa nana popoa se Belami, meke taloa nana tugo se Balaki.

25

Sari na Tinoni Izireli pa Peoro

1 Sipu koa koasa pezara pa Akasia sari na tinoni, si podalae koa turaṉi ri na tie sari na barikaleqe Moabi saripu koa vasina. 2 Hoke ruvati ri na barikaleqe hire si arini koari na inevaṉa vina vukivukihi, vasina hoke tavahesi sari na tamasa huporodi tadi pa Moabi. Hoke ganigani sari na tie Izireli meke vahesia rini sa tamasa beku 3 Beolo pa Peoro. Gua asa ke bugoroni e Zihova si arini, 4 meke zama koe Mosese, “Mu vagi sari doduru koimata Izireli, mamu va matei pa korapa kalalasa rane, meke lopu kaqu hola la sa Qua binugoro koari na tie.” 5 Zama se Mosese koari na koimata,

* **24:17** Sa ginuana Seti si na tie vahesi puleni.

“Hopeke gamu si kaqu va matei sari na tie koari na mia butubutu, saripu vahesia se Beolo pa Peoro.”

6 Keke ri kasa tie Izireli si turaṉa mae nia si keke barikaleqe Midiani pa
nana ipi soti, totoso korapa kabo se Mosese meke sari doduru butubutu
Izireli pa kenuna sa sasadana sa Ipi Hopena te Zihova, meke dogoria rini.
7 Meke sipu dogoria Pinehasi sa tuna koreo e Eleaza, sa tuna sa tuna Eroni
sa hiama, si gasa turu meke luaria sa sa vinarigara. Vagia sa sa nana
hopere, 8 meke luli la ia sa pa korapa ipi sa tie meke sa barikaleqe, meke
hoduni hopere sa sari karua. Gua asa, ke noso sa oza sapu raza koari na
tinoni Izireli, 9 ba ele mate tu sari ka hiokona made tina tie.

10 Zama se Zihova koe Mosese, 11 “Koa gua koasa tinavete sapu tavetia
e Pinehasi, sa tuna e Eleaza, sa tuna Eroni sa hiama, si va bulea sa sa
Qua binugoro koari na tie Izireli. Tataru Nau sa meke konokono nia sa
vinahesiqu Rau gua sapu konokono nia Rau sa vina lavataqu koa rini, ke
lopu va mate betoi Rau si arini. 12 Ke mamu tozi nia sapu kaqu tavetavete
turaṉia Rau si asa meke sari na tudia ri na tuna koari na sinage na sage, sa
Qua vinariva egoi tana binule, sapu kaqu koa hola. 13 Kaqu koa hiama sari
doduru tutina, sina tataru hola nia sa sa vina lavatana sa nana Tamasa,
meke va bulea sa sa Qua binugoro koa rina sinea tadi na tinoni.”

14 Sa pozana sa tie sapu tava mate turaṉae koasa barikaleqe Midiani
si e Zimiri, tuna koreo e Salu, na koimata si asa koa keke tatamana, pa
butubutu te Simione. 15 Sa pozana sa barikaleqe Midiani si e Kozibi, e Zuri
sa tamana, palabatu koa keke puku tie pa butubutu Midiani.

16 Zama se Zihova koe Mosese, 17 “Mu varipera koari na tinoni Midiani,
mamu va matei gedi, 18 sina kana igo rini meke sekesekei nigo rini pa
Peoro, koasa guguana sa minate tanisa barikaleqe, sapu ta pozae Kozibi,
sa tuna vineki keke koimata pa Midiani, totoso raza sa oza pa Peoro.”

26

Sa Ninae Vina Rua

1 Sipu hola sa oza, si zama la se Zihova koari Mosese e Eleaza tuna koreo
Eroni,* 2 “Mi naei koari na dia puku tatamana sari doduru butubutu Izireli,
saripu ka hiokona puta vuahenidi meke hola, saripu padadi pude varipera”
3-4 Va tabea ri Mosese e Eleaza si Asa, meke tioko varigara ni ri karua sari
doduru tie varipera saripu hola hiokona vuahenidi. Varigara si arini koasa
pezara pa Moabi, pa kali gasa rimatana sa Ovuku Zodani. Zeriko si koa pa
kali lodu rimata vasina.

Hire sari na tinoni Izireli pu taluarae mae guadi pa popoa Izipi:

5 Sa butubutu te Rubeni (Rubeni si na tuna koreo kenuna e Zekopi): sari
na tuna Hanoki, Palu, 6 Hezironi, meke Kami. 7 Sari na vinarigaraedi si
ari ka made ṉavulu ṉeta tina zuapa gogoto toloṉavulu tie varipera. 8 Sa
tuna Palu si e Eliabi, 9 meke sari na tuna Eliabi si ari Nemuela, Datani,
meke Abirami. (Datani meke Abirami hire sari karua pu lopu hiva nia sa
tinuraṉa te Mosese meke Eroni, meke somana koasa puku tie te Kora. 10 Ta
viqala sa pepeso meke ta onolo toa beto si arini, meke mate turaṉae beto
koe Kora meke saripu luli koa sa, sipu sulu va mate betoi na nika sari ka
karua gogoto lima ṉavulu tie. Ta evaṉae na vina balau koari na tinoni si
arini. 11 Ba sari na tuna e Kora si lopu mate.)

---

* **26:1** Nab 1:1-46

12 Sa butubutu te Simione: sari na tuna si ari Nemuela, Zamini, Zakini,
13 Zera, meke Saulu. 14 Sari na vinarigaraedi rini si ari ka hiokona rua tina
karua gogoto tie varipera.
15 Sa butubutu te Qadi: sari na tuna si ari Zepone, Hagi, Suni, 16 Ozini,
Eri, 17 Arodi meke Areli. 18 Sari na vinarigaraedi si ari ka made n̲avulu
tina lima gogoto tie varipera.
19-21 Sa butubutu te Ziuda: sari na tuna si ari Sela, Perezi, Zera, Hezironi
meke Hamulu. (Karua tuna Ziuda, ari Eri meke Onani si mate pa popoa
Kenani.) 22 Sari na vinarigaraedi rini si ari ka zuapa n̲avulu onomo tina
lima gogoto tie varipera.
23 Sa butubutu te Isaka: sari na tuna si ari Tola, Pua, 24 Zasubi meke
Simironi. 25 Sa vinarigaraedi rini si ari ka onomo n̲avulu made tina n̲eta
gogoto tie varipera.
26 Sa butubutu te Zeboloni: sari na tuna si ari Seredi, Eloni, meke Zalili.
27 Sa vinarigaraedi rina butubutu Zeboloni si ari ka onomo n̲avulu tina
lima gogoto tie varipera.
28 Sa butubutu te Zosepa: karua sari na tuna koreo, ari Manase meke
Iparemi.
29 Butubutu te Manase: sari na tuna si ari Makiri si na tamana Qileadi.
30 Sari na tuna e Qileadi si Iezera, Heleki 31 Asirieli, Sekemi, 32 Semida,
meke Hepera. 33 Se Zelopehadi sa tuna koreo e Hepera, si loke tuna koreo,
ba koba vineki mo; sari pozadi si ari Mala, Noa, Hoqola, Milika, meke e
Tiriza. 34 Sa vinarigaraedi si ari ka lima n̲avulu rua tina zuapa gogoto tie
varipera.
35 Butubutu te Iparemi sari na tuna si ari Sutela, Beka meke Tahani 36 Sa
pinodo te Erani si gore mae gua koe Sutela. 37 Sa vinarigaraedi si ari ka
toloṉavulu rua tina lima gogoto tie varipera.
Arini sari na pinodo saripu gore mae gua koe Zosepa.
38 Sa butubutu te Benisimane: sari na tuna si ari Bela, Asibeli, Ahiramu,
39 Sepupama, meke Hupami. 40 Sari na tuna e Aradi meke Neamani si
gore mae gua koe Bela. 41 Sa vinarigaraedi si ari ka made n̲avulu lima
tina onomo gogoto tie varipera. 42 Sa butubutu te Dani: sari na tuna si
e Suhami. 43 Sa vinarigaraedi si ari ka onomo n̲avulu made tina made
gogoto tie varipera.
44 Butubutu te Asa: Sari na tuna Imina, Isivi, meke Beria. 45 Sari na tudia
ri Hebere meke Malakiele si gore mae guadi koe Beria. 46 Asa si keke tuna
vineki pozana e Sera. 47 Vinarigaraedi rini si ari ka lima n̲avulu tina made
gogoto tie varipera.
48 Sa butubutu te Napitalai: sari na tuna si ari Zazili, Guni, 49 Zezera,
meke Silemi. 50 Sa vinarigaraedi si ari ka made n̲avulu lima tina made
gogoto tie varipera.
51 Sa vinarigaraedi ri doduru tie Izireli si ari ka onomo gogoto eke tina
zuapa gogoto toloṉavulu:
52 Zama se Zihova koe Mosese, * 53 “Mu paqaha poni pepeso sari na
butubutu, koari hopeke dia pada. 54-56 Pana va hia i gamu sari na pepeso si
mamu mudumudukeda ni. Sari na pepeso nomadi si kaqu poni lani gamu
koari na butubutu nomadi, saripu hitekedi si koari na butubutu hitekedi.”
57 Sari na puku tatamana te Qerisoni, Kohati meke Merari si koa pa
korapana sa butubutu te Livae. 58 Sari na pinodopodo tadi rina puku
tatatamana hire, si ari Libini, Heboroni, Mahili, Musi, meke Kora si

* **26:52** Nab 34:13; Zos 14:1-2

somanae tugo koasa butubutu asa. Meke se Kohati hie si na tamana Amaramu, 59 pu habana sa tuna vineki e Zokebedi. E Zokebedi si podo pa popoa Izipi. Zokebedi meke Amaramu si podoi sari ka ṉeta tuna: karua koreo ari Mosese, e Eroni, meke se Miriami, sa tasidia vineki. 60 Se Eroni si ka made tuna koreo, ari Nadabi, Abihu, Eleaza, meke Itamara.* 61 Ari Nadabi meke Abihu si mate sina va vukivukihi la nia ri karua koe Zihova, sa nika sapu lopu madina. * 62 Sari na tie na koreo saripu podo koasa butubutu Livae, pu keke sidaradi babe hola si ari ka hiokona ṉeta tina. Sa ninaedi sari na tie hire si lopu ta nae varihenie koari na tinoni Izireli, sina lopu ta paqaha poni pepeso si arini pa popoa Izireli.

63 Sari na puku tie hire si ta nae gore koari Mosese e Eleaza, totoso naei rini sari na tinoni Izireli koasa pezara pa Moabi, sipu mae si arini koasa pezara pa Moabi pa kali karovona sa Ovuku Zodani tata pa Zeriko. 64 Namu lopu keke koari na tie hire si ta nae totoso ta nae sari na tie Izireli pa popoa qega pa Saenai. 65 Ele zama kenu nia tu e Zihova, sapu kaqu mate beto sari doduru pu ta nae pa soloso qega, ba ari Kelebi sa tuna koreo e Zepune, meke se Zosua sa tuna koreo e Nani mo si kaqu koa hola.

27

Sa Tuna Vineki e Zelopehadi

1 Se Zelopehadi si na tuna koreo e Hepa sa tuna koreo e Qileadi. Se Qileadi hie si na tuna koreo e Makiri sa tuna Manase, sa tuna koreo e Zosepa. Zelopehadi hie si loke tuna koreo ba na vineki mo sari na tuna: Ari Mala, Noa, Hoqola, Milika meke Tiriza. 2 La si arini meke turu pa kenuna e Mosese meke Eleaza sa hiama, meke sari na koimata pa doduruna sa butubutu pa sasadana sa Ipi Hopena, meke zama, 3 “Sa tamamami si ele mate pa soloso qega meke loke tuna koreo. Na lopu somana nia sa sa puku butubutu te Kora, saripu varipera la koe Zihova, nana sinea mo telena si mate nia sa. 4 Na loke tuna koreo si asa, na vegua ke kote murimuri taloa tu sa pozana sa tamamami koari pa Izireli. Paqaha poni gami pepeso koari na turaṉa mami pa tutidia ri na tiatamamami.”

5 Paleke la nia e Mosese sa ginugua hie koe Zihova, 6 meke zama koa sa se Zihova, 7 “Gua sapu tepa ia rina tuna vineki e Zelopehadi si toṉoto; paqaha poni pepeso koari na turaṉadi ri na tiatamadia. Va malumi pude di vari teteini sari na dia tinago koa rini.* 8 Tozini sari na tinoni Izireli, pana mate si keke tie meke loke tuna koreo, sa tuna vineki si kaqu tagoa sa pepeso. 9 Be loke tuna vineki si asa, sa tasina koreo si kaqu tagoa sa pepeso. 10 Be loke tasina koreo si asa, sa tasina sa tamana, si kaqu tagoa si asa. 11 Be loke tasina koreo, babe buhina si asa, sa turaṉana soti sapu tata, si kaqu tagoa si asa. Kaqu vagia sa pude nana soti si asa. Sa tinarae hie si kaqu kopuni ri na tie Izireli sina Arau Zihova si ele poni gamu si arini.”

Zosua sa Hinobena e Mosese (Diutironomi 31:1-8)

12 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu ene sage la koasa toqere Abarimi, mamu la dogoria sa popoa sapu vala nia Rau koari na tinoni Izireli.* 13 Pa mudina sapu ele dogoria goi si asa, si kaqu mate tugo si goi, kekeṉoṉo gua tugo se Eroni sa tasimu. 14 Ura koa gua sapu gamu kara beto si va karia sa Qua ginarunu pa korapa popoa qega pa Zini, sipu nominomi mae Au ri doduru tinoni Izireli koasa kolo pa Meriba, meke koromia vata

* **26:60** Nab 3:2 * **26:61** Liv 10:1-2; Nab 3:4 * **27:7** Nab 36:2 * **27:12** Diut 3:23-27, 32:48-52

gilana nia koarini sa qua ṉiniraṉira madina." Meriba si na kolo bukaha pa Kadesi pa korapa popoa qega ta pozae Zini.
15 Meke varavara la se Mosese koe Zihova, 16 "Zihova Tamasa pu poni
tinoa koari doduru tie pa pepeso, mamu vizatia si keke tie pude koimatani
sari doduru butubutu Izireli, 17 pude turu habotu pa kenudia rini pa totoso
varipera, meke lopu kaqu kekeṉoṉo gua ri na sipi sapu loke dia sepati."*
18 Ke zama la koe Mosese se Zihova, "Mu turaṉa vagia se Zosua tuna
e Nani, sapu koa ia Maqomaqoqu, mamu va opo nia limamu, mamu va
madia. * 19 Mu va turua pa kenuna sa hiama Eleaza meke sa doduru
butubutu Izireli, mamu va madia pude pa kenudia rini pude hobe igo.
20 Mamu ponia koasa sari kaiqa mua ṉiniraṉira soti, pude di va tabea ri
doduru butubutu Izireli si asa. 21 Kaqu turu pa kenuna sa hiama Eleaza
si asa. Meke Eleaza kaqu nananasa ponia si asa sipu tavetavete nia sa
sa Urimi* pa kenuna e Zihova." * 22 Meke tavetia tugo Mosese sapu gua
garunu nia e Zihova koasa. Turaṉia sa se Zosua meke va turua sa pa
kenuna sa hiama Eleaza meke doduruna sa butubutu Izireli. 23 Beto asa
si va opoa sa sa limana koasa, meke tozi vura nia sa si asa, gua puta tugo
sapu va tumatumae nia e Zihova koasa.*

28

Sari na Vina Vukivukihi meke na Vinariponi pa Doduru Rane

1 Zama guahe se Zihova koe Mosese, 2 "Tozini sari na tinoni Izireli pude
taveti sari na vinariponi ginani pude ta vala pa hopeke dia totoso pa vina
vukivukihi va uququ; sa hibina si qetu nia Rau. 3 Hire sari na vinariponi
ginani sapu kote ta poni koa Rau Zihova: pa hopeke rane sari na vina
vukivukihi va uququ, karua tuna sipi kokoreo keke vuahenidi, loke ari
kisakisadi tinidia. 4 Va vukivukihi nia si keke tuna sipi pana munumunu,
meke sa tuna sipi vina rua si pana lodu rimata. 5 Hopeke tuna sipi turaṉae
keke kilo palava huiti, meke variheni nia keke lita oela olive. 6 Arini sari na
vina vukivukihi va uququ hopeke rane sapu kekeṉoṉo na vina uququ pa
Toqere Saenai; na vina vukivukihi va uququ, sapu hibi lea koa Rau Zihova.
7 Totoso ta tavete sa vina vukivukihi munumunu si zoropo nia si keke lita
kolo vaeni koasa hope. 8 Pana veluvelu kaqu va vukivukihi nia sa sipi vina
rua kekeṉoṉo gua sapu ta tavete pana munumunu. Va vukivukihi nia sa
lami turaṉae nia si keke lita kolo vaeni sapu ta zoropo koa sa hope. Arini
si na vinariponi ginani sapu sa hibina si qetu nia Rau Zihova.

Sa Vina Vukivukihi pa Rane Sabati

9 Pa hopeke rane Sabati si mamu vagi si karua tuna sipi kokoreo, keke
vuahenidi sapu loke ari kisakisadi; va uqu turaṉae ni karua kilo palava
sapu varihenie oela olive. Asa sa vinariponi huiti meke zoropo turaṉae
nia sa vinariponi kolo vaeni. 10 Arini sari na vinukivukihi vina uququ
pude ta tavete pa doduru rane Sabati. Kaqu ta vala si arini pa rane Sabati
turaṉae ni sari na vina vukivukihi sapu ta hivae pa hopeke rane.

Sa Vinariponi pa Rane Kekenu pa Doduru Sidara

11 Taveti gamu sari na vinariponi vina uququ koa Rau Zihova pa rane
kekenu pa hopeke sidara: Karua bulumakao kokoreo vaquradi, keke sipi
kokoreo, meke ka zuapa tuna sipi kokoreo keke vuahenidi, sari doduru pu

* **27:17** 1 Baṉ 22:17; Izk 34:5; Mt 9:35; Mk 6:34 * **27:18** Ekd 24:13 * **27:21** Sa Urimi meke sa Tumimi si tavetaveteni sa hiama pude gilania sa hiniva te Tamasa. * **27:21** Ekd 28:30; 1 Samuela 14:41, 28:6 * **27:23** Diut 31:23

loke ari kisakisadi. 12 Koari hopeke bulumakao kokoreo si vala turaṉae nia
sa vinariponi huiti, sapu ṉeta kilo palava ta henie oela olive. Turaṉae nia
sa lami kokoreo si valani karua kilo palava, ta henie oela olive; 13 meke
turaṉae nia hopeke tuna sipi si vala nia keke kilo palava ta henie oela
olive. Arini sari na vina vukivukihi va uququ, sapu na vinariponi ginani,
meke sa hibina si qetu nia Rau Zihova. 14 Sa vinariponi napo vaeni sapu
ta hivae koari hopeke vina vukivukihi bulumakao kokoreo si karua lita
vaeni, keke lita meke kukuruna lita koari na sipi kokoreo, meke keke lita
koari na tuna sipi kokoreo. Arini si na vina vukivukihi na vinari poni va
uququ koasa rane kekenu pa hopeke sidara vaqura. 15 Meke kaqu vala nia
si keke qoti kokoreo pude na vina vukivukihi tana sinea; mi lopu muliṉini
sari na vina vukivukihi hopeke rane meke sari na vina vukivukihi sidara
vaqura meke sari na dia vinariponi huiti na vaeni.

Sari na Vina Vukivukihi pa Inevaṉa Pasova (Livitikasi 23:5-14)

16 Sa Inevaṉa Pasova te Zihova si kote ta tavete pa doduru vina manege
made rane pa doduru sidara kekenu pa vuaheni.* 17 Pa vina manege lima
rane, si podalae nia sa inevaṉa loke isitina, pa korapadi ka zuapa rane
koasa inevaṉa si kaqu ta hena sa bereti sapu loke isitina.* 18 Pa rane
kekenuna sa inevaṉa si kaqu varigarani gamu pa vinahesi, meke loke
tinavete si kote ta tavete pa rane asa. 19 Taveti sari na vina vukivukihi
vina uququ pude na vinariponi ginani te Zihova: karua bulumakao
kokoreo vaqura, keke sipi kokoreo, meke ka zuapa tuna sipi kokoreo keke
vuahenidi. Sari doduru arini si loke ari kisakisadi pa tinidia. 20 Koari
hopeke vina vukivukihi kurukuru si mi tavetia sa vinariponi huiti heni
turaṉae nia palava meke oela olive. Sa palava pa hopeke vina vukivukihi
si guahe: hopeke ṉeta kilo pa hopeke bulumakao kokoreo, karua kilo pa
keke sipi kokoreo, 21 meke keke kilo pa hopeke tuna sipi kokoreo. 22 Vagia
keke qoti kokoreo pude na vinulasadi sari na sinea. 23 Taveti sari na
vina vukivukihi arini keke gua ni koari na vina vukivukihi va uququ tana
munumunu pa hopeke rane. 24 Tavete kekeṉoṉo gua asa, koari ka zuapa
rane koari na inevaṉa pude vala nia koe Zihova sa vinariponi ginani, sa
hibina sa si qetu nia Rau Zihova. 25 Pa vina zuapa rane si mae varigara pa
vinahesi, meke lopu kaqu tavetia gamu si keke tinavete pa rane asa.

Sari na Vina Vukivukihi pa Inevaṉa Pakepakete (Livitikasi 23:15-22)

26 Koasa rane kekenuna sa Inevaṉa Pakepakete, totoso vala nia gamu
koa Rau Zihova sa huiti vaqura, kaqu varigara si gamu pa vinahesi,
meke loke tinavete si kote ta tavete.* 27 Valani sari na vina vukivukihi
uququ, pude na vinariponi hibidi sapu qetu nia Rau Zihova. Karua
bulumakao kokoreo vaquradi, keke sipi kokoreo, meke ka zuapa tuna sipi
kokoreo keke vuahenidi. Sari doduru kurukuru arini si loke kisakisadi.
28 Vala nia sa vinariponi huiti sapu ta henie oela olive koari hopeke vina
vukivukihi: ka ṉeta kilo palava pa hopeke bulumakao kokoreo, karua kilo
palava koasa sipi kokoreo, 29 meke keke kilo palava pa hopeke tuna sipi
kokoreo, 30 mamu va vukivukihi nia tugo si keke qoti kokoreo pude na vina
vukivukihi tana sinea. 31 Taveti sari doduru vina vukivukihi arini, meke
gua tugo sari na vina vukivukihi pa hopeke rane meke gua tugo sari na dia

* **28:16** Ekd 12:1-13; Diut 16:1-2 * **28:17** Ekd 12:14-20, 23:15, 34:18; Diut 16:3-8 * **28:26** Ekd 23:16, 34:22; Diut 16:9-12

vinariponi huiti na vinariponi napo vaeni koari hopeke vina vukivukihi. Doduru arini si kote loke ari kisakisadi.

29

Sa Inevaṉa tadi na Buki (Livitikasi 23:23-25)

1 Pa rane kekenu pa vina zuapa sidara kaqu varigara pa vinahesi, meke loketoṉa tinavete si kote ta tavete pa rane asa. Pa rane asa si kote ta ivu sari na buki siliva. 2 Taveti sari na vina vukivukihi va uququ la koe Zihova, sa hibina sa si qetu nia Rau: keke bulumakao vaqurana, keke sipi kokoreo, meke ka zuapa tuna sipi kokoreo vaquradi saripu keke vuahenidi. Sari doduru arini si loke ari kisakisadi. 3 Tavetia sa vinariponi huiti, heni nia palava meke oela olive, meke va uqu turaṉae ni koari na vina vukivukihi: hopeke ṉeta kilo palava koari hopeke bulumakao kokoreo, karua kilo pa keke sipi kokoreo, 4 meke keke kilo pa hopeke tuna sipi kokoreo, 5 Meke va vukivukihi nia tugo keke qoti kokoreo pude na vinulasadi rina sinea. 6 Taveti si arini, meke tomo lani koari na vina vukivukihi va uququ tanisa rane kekenu pa sidara, meke sari na vina vukivukihi ta hivae pa hopeke rane, meke sari dia vinariponi huiti meke napo vaeni. Doduru arini sina vinariponi ginani, sa hibina sa si qetu nia Rau Zihova.

Sa Rane Taleosae sa Sinea (Livitikasi 23:26-32)

7 Mi varigara pa vinahesi koasa vina manege puta rane pa vina zuapa sidara; lopu kaqu hena keketoṉa meke lopu tavetia keke tinavete. * 8 Vala nia sa vina vukivukihi vina uququ, koa Rau Zihova: keke bulumakao kokoreo, keke sipi kokoreo, meke ka zuapa tuna sipi keke vuahenidi, saripu loke ari kisakisadi. Sa hibidi si qetu nia Rau Zihova. 9 Meke vala turaṉae ni koari na vina vukivukihi sari na dia vinariponi huiti sapu sa palava leleana varihenie oela olive: ṉeta kilo palava koasa bulumakao kokoreo, karua kilo koasa sipi kokoreo, 10 meke keke kilo pa hopeke tuna sipi kokoreo. 11 Meke va vukivukihi nia tugo keke qoti kokoreo pude na vina vukivukihi tinaleosaedi rina sinea tadi na tie, meke va vukivukihi ni sari na vinukivukihi saripu ta hivae pa hopeke rane meke sari na dia vinariponi huiti meke napo vaeni.

Sari na Vina Vukivukihi koasa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega (Livitikasi 23:33-44)

12 Koasa vina manege lima rane pa vina zuapa sidara, si mi varigara pa vinahesi. Tavetia sa inevaṉa hie ka zuapa rane pude va lavatia se Zihova, meke lopu kaqu tavetia gamu keke tinavete. 13 Koasa rane kekenu si mamu ponia koa Rau Zihova sa mia vinariponi ginani, pude sa hibina sa si qetu nia Rau: Manege ṉeta bulumakao kokoreo vaquradi, karua sipi kokoreo, meke manege made tuna sipi kokoreo, keke vuahenidi, sari doduru arini si loke ari kisakisadi. 14 Tavetia sa vinariponi huiti sapu ta henie palava na oela olive koari hopeke vina vukivukihi: Ṉeta kilo palava koa ia hopeke bulumakao kokoreo, karua kilo koari na sipi kokoreo, 15 meke keke kilo palava koari na tuna sipi kokoreo keke vuahenidi. Vala nia tugo sa vinariponi napo vaeni sapu ta hivae pa hopeke vina vukivukihi. 16 Meke gua tugo vala nia keke qoti kokoreo pude na vina vukivukihi vinulasadi rina sinea. Valani si arini, somana koari na vina vukivukihi ta hivaedi pa hopeke rane meke sari dia vinariponi huiti meke napo vaeni.

* **29:7** Liv 16:29-34

17 Pa rane vina rua valani ka manege rua bulumakao vaquradi, karua
sipi kokoreo, meke ka manege made tuna sipi kokoreo keke vuahenidi,
sari doduru arini si loke ari kisakisadi. 18-19 Hopeke vala turaṉani sari dia
vinukivukihi vinari poni huiti meke napo vaeni.
20 Pa rane vina ṉeta va vukivukihi lani ka manege eke bulumakao
kokoreo, karua sipi kokoreo, meke ka manege made tuna sipi kokoreo, keke
vuahenidi; doduru arini si kaqu loke ari kisakisadi. 21-22 Tavete varigara
lani sari doduru vinariponi huiti na napo vaeni saripu ta hivaedi, meke
gua tugo sa qoti kokoreo vinulasadi rina sinea.
23 Pa rane vina made, va vukivukihi lani gamu ka manege puta
bulumakao kokoreo vaquradi, karua sipi kokoreo, meke ka manege made
tuna sipi kokoreo keke vuahenidi sapu loke ari kisakisadi. 24-25 Somana
valani sari doduru vinariponi huiti na napo vaeni sapu ta hivaedi.
26 Pa rane vina lima, vagi ka sia bulumakao kokoreo vaquradi, karua sipi
kokoreo, meke ka manege made tuna sipi kokoreo, keke vuahenidi; sari
doduru si loke ari kisakisadi beto. 27-28 Somana varigara betoni sari doduru
vinariponi huiti na napo vaeni saripu ta hivae pa hopeke vinukivukihi.
29 Pa rane vina onomo, vagi ka vesu bulumakao kokoreo vaquradi, karua
sipi kokoreo, meke ka manege made tuna sipi kokoreo keke vuahenidi,
loke ari kisakisadi sari doduru. 30-31 Somana varigara betoni sari doduru
vinariponi huiti na napo vaeni saripu ta hivae pa hopeke vinukivukihi,
meke gua tugo sa qoti kokoreo vinulasadi rina sinea.
32 Pa rane vina zuapa valani ka zuapa bulumakao vaquradi, karua
sipi kokoreo, meke ka manege made tuna sipi kokoreo, saripu keke
vuahenidi, saripu loke ari kisakisadi. 33 Somana varigara betoni sari
doduru vinariponi huiti na napo vaeni padadi saripu ta hivae pa hopeke
vinukivukihi, 34 meke gua tugo sa qoti kokoreo vinulasadi rina sinea. Mu
va somana ni sari na vina vukivukihi ta hivaedi pa hopeke rane meke sari
dia vinariponi huiti meke napo vaeni.
35 Pa rane vina vesu si mi varigara pa vinahesi, meke loketoṉa tinavete
si kote ta tavete. 36 Valani sari na vina vinukivukihi vina uququ, pude na
vinariponi ginani koa Rau Zihova, pude sa hibina sa si qetu nia Rau: keke
bulumakao kokoreo vaqurana, keke sipi kokoreo, meke ka zuapa tuna sipi
kokoreo, keke vuahenidi! Doduru arini si loke ari kisakisadi. 37 Varigara
somana lani sari doduru vinariponi huiti na napo vaeni padadi saripu ta
hivae pa hopeke vinukivukihi, 38 meke gua tugo sa qoti kokoreo vinulasadi
rina sinea. Va somana ni sari na vina vukivukihi ta hivaedi pa hopeke
rane meke sari dia vinariponi huiti meke napo vaeni.
39 Arini sari na vinukivukihi va uququ ta hivaedi pude poni Nau gamu
koa Rau Zihova koari na mia inevaṉa vinarigara. Sari doduru vinukivukihi
si kaqu somana ni sari votiki vinukivukihi pu taveti gamu, gua sapu sari
na vinukivukihi pu taveti gamu pude na vina gorevurana keke vina tatara
nabuna, na vina vukivukihi ta poni mokana, babe na vina vukivukihi va
uququ, na vinariponi huiti na napo vaeni, babe sari na mia vina vukivukihi
binaere koa Rau.”
40 Ke tozi ni e Mosese sari na tie Izireli guguadi sari doduru ginarunu te
Zihova.

30

Sari na Tinaraedi sari na Vinatatara Madidi

1 Zama se Mosese koari na koimata pa hopeke butubutu pa Izireli, “Hire
sari na tinarae sapu ponini gamu e Zihova: 2 ‘Totoso tavetia keke tie si keke
nana vina tatara babe zama tokotokoro si asa koa Rau Zihova, si kaqu va
gorevura i sa sari doduru tiṉitoṉa gua pu zama ni Sa.*
3 Totosona korapa koa si keke vineki vaqura pa vetu tanisa tamana, meke
tavetia sa sa nana vina tatara koa Rau Zihova, babe tozia sa sa nana zinama
tokotokoro koa Rau, 4 si kaqu tavete va gorevura i sa sari doduru nana vina
tatara, pu ele va tatara ni sa koa Rau. Ba be avosia sa tamana sa guguana
sa nana vina tatara sapu ele tozia sa, ba lopu kilua sa meke tozia sapu lopu
qetu nia sa sa vina tatara, si kaqu va gorevura ia sa sa vina tatara. 5 Ba
be va nosoa sa tamana sa vineki hie koari nana vina tatara sapu avosi sa,
si lopu kaqu kopuni sa sari na vina tatara hire; kaqu ta taleosae sa vineki
koa Rau Zihova sina sa tamana si va nosoa sa vina tatara.
6 Be keke vineki si tavetia sa nana vina tatara, meke lopu balabala
valeania sa sa nana zinama tokotokoro sapu tozia sa koa Rau Zihova, meke
pa mudina asa si varihaba si asa, 7 meke totoso avosia sa loana sa guguana
sa vina tatara ba lopu va nosoa sa, si kaqu tavete va gorevura betoi sa sari
na nana vina tatara babe nana zinama tokotokoro koa Rau. 8 Ba be lopu
va malumia sa nana palabatu pude va gorevura i sari na vina tatara totoso
avosi sa si arini, si lopu kaqu kopuni sa, kote taleoso nia Rau si asa.
9 Keke naboko babe keke barikaleqe ta luluarana si kaqu kopuni sari
doduru nana vina tatara, meke sari nana zinama tokotokoro koa Rau.
10 Be guana keke barikaleqe sapu toana nana palabatu si tavetia si keke
vina tatara, babe tozia sa nana zinama tokotokoro koa Rau pude tavetia si
keketoṉa, 11 meke totoso avosi sa nana palabatu sari na vina tatara arini,
ba lopu hite kilui sa si arini; sa barikaleqe hie si kaqu tavete va gorevura i
gua sapu ele va tatara ni sa. 12 Ba be hukatia sa nana palabatu si asa pude
va gorevura i sari na vina tatara totoso avosi sa, si lopu kaqu kopuni sa
sari na vina tatara, meke kaqu taleosae nia tugo Rau Zihova si asa. 13 Sa
palabatu tanisa barikaleqe hie, si ari nana ṉiniraṉira pude va egoi, babe
lopu va egoi sari na vina tatara arini. 14 Ba be pa korapadi rina rane sapu
ele avosi sa sari na vina tatara arini, ba lopu kilui sa si arini, si kaqu taveti
sa barikaleqe hie sari doduru tiṉitoṉa gua pu ele va tatarani sa. Va egoi
sa palabatu sari na vina tatara, sina lopu va nosoa sa pa totosona ta avoso.
15 Ba pude ele hola sa rane, meke ta tuku koasa loana sa barikaleqe pude
lopu kopu nia sa vina tatara, sa palabatu si kote pada pude tava kilasa sina
tozia sa sa nana barikaleqe pude sekei sari na vina tatara.’ ”
16 Arini sari na tinarae saripu valani Tamasa koe Mosese guguadi sari
na vina tatara pude ta kopue koari na vineki lopu varihabadi sapu koa
somanae koasa vetu tanisa tamadia, babe sa barikaleqe meke sa nana
palabatu.

31

La Razai rina Tie Varipera Izireli sari na Tie Midiani

1 Zama se Tamasa koe Mosese, 2 “Va kilasi gedi sari na tie pa Midiani
koasa ginugua sapu tavetia rini koari na tie Izireli. Pana beto tavetia goi
sapu gua asa, si kaqu mate si goi.”
3 Ke zama la i e Mosese sari na tinoni, “Kaqu va namanama nia gamu
sa vinaripera, pude kaqu rapata la ia gamu sa popoa Midiani meke tavetia

* **30:2** Diut 23:21-23; Mt 5:33

sa vina kilasa te Zihova koarini. 4 Pa hopeke butubutu Izireli si kaqu ta
garunu keke tina tie pude la varipera."
5 Ke ta vizata pa hopeke butubutu si keke tina tie varipera; sa doduruna
sa ninaedi rini si ari ka manege rua tina tie varipera. 6 Va garunu lani e
Mosese pa vinaripera pa tinuraṉa tanisa koimata Pinehasi tuna e Eleaza,
sa hiama. Asa sapu kopudi sari na tiṉitoṉa madidi na buki siliva pude
tozia sa vina gilagilana sa totoso rinizu pa vinaripera. 7 Razai rini sari na
tie Midiani gua sapu tozia e Zihova koe Mosese meke va mate betoi rini
sari na tie. 8 Somanae tava mate sari ka lima baṉara pa Midiani: Evi,
Rekemi, Zuri, Huri, meke Reba. Va matea tugo rini se Belami tuna Beoro.
9 Pusi vagi rina tie Izireli sari na barikaleqe na koburu pa Midiani, meke
vagi rini sari na dia sipi na bulumakao, meke sari doduru dia tinagotago.
10 Sulu betoi rini sari na dia vetu pa vasileana meke sari na dia vinarigara
ipi poko. 11 Meke turaṉa betoi rini sari na barikaleqe na koburu ta pusidi
meke dia kurukuru, meke sari doduru tiṉitoṉa pu vagi rini, 12 meke turaṉa
maeni rini koe Mosese meke Eleaza meke koasa butubutu tie Izireli, arini
saripu puta koari na dia ipi pa pezara pa Moabi pa kali karovona sa Ovuku
Zodani pa Zeriko.

Pule Mae sari na Tie Varipera

13 Vura la pa dia ipi sari Mosese, Eleaza, meke sari na koimata pa
butubutu, meke la tutuvi rini sari na tie varipera. 14 Bugoro sisigiti ni
e Mosese sari na palabatu, na koimata pa vinaripera saripu puledi mae
pa vinaripera. 15 Nanasi sa, "Na vegua ke kopuni gamu sari na barikaleqe
toadi isara? 16 Mamu gilani sapu sari na barikaleqe arini; arini sari na
barikaleqe pu lulidi sari na tinarae te Belami, meke Peoro meke turaṉi sari
na tie pude somana vahesi beku. Koasa ginugua asa si kamo sa oza koari
na tie te Zihova. * 17 Ke mamu va mate betoi sari doduru koreo meke
gua tugo sari doduru barikaleqe saripu ele koa turaṉa tie, 18 ba mamu
kopuni na va toai telemia sari doduru vineki, saripu lopu ele koa turaṉa
tie. 19 Gamu doduru pu ele va matea si keke, babe tiqui sari na tinidia rina
tie matedi si kaqu koa pa sadana sa vinarigara tadi tie Izireli ka zuapa
rane. Pa rane vina ṉeta meke pa rane vina zuapa, mamu va via puleni
gamu, meke gua tugo sari na vineki saripu vagi maeni gamu. 20 Kaqu va
via i gamu pa dinoṉo Taqarau Zihova sari doduru poko, sari na tiṉitoṉa
ta tavete pa kapu kurukuru, meke na kaludi rina qoti, babe na huda."
21 Eleaza sa hiama si zama koari na tie saripu pule maedi pa vinaripera,
"Hire sari na tinarae pu valani e Zihova koe Mosese: 22-23 Sari doduru
tiṉitoṉa saripu lopu boka ta sulu, guana qolo, siliva, boronizi, aeana, teni,
meke ledi*, si kaqu tava via si arini pa vina ṉadadi pa nika, beto asa si
kaqu tava via pule pa kolo vina via. Doduru likakalae pule si kaqu tava
via pa kolo vina via. 24 Pa rane vina zuapa, kaqu va via i gamu sari na mia
poko, meke kaqu tava via si gamu pa dinoṉo te Zihova, meke kote tava
malumu pude somana si gamu koari na vinarigara tie Izireli pa mia ipi."

Vina Hiadi sari na Likakalae Ta Vagidi pa Vinaripera

25 Zama se Zihova koe Mosese, 26 "Agoi meke Eleaza, meke sari na
koimata pa butubutu Izireli, si kaqu nae betoi sari doduru likakalae saripu
ta vagidi meke gua tugo sari na tie ta pusidi meke sari na kurukuru.
27 Kaqu va hia i gamu si arini pa karua pukuna, keke pukuna tadi na tie
varipera, meke pa keke pukuna si tanisa butubutu tie pu lopu somana

* **31:16** Nab 25:1-9 * **31:22-23** Ledi si koa pa korapa batere.

varipera. 28 Sa pukuna tadi na tie varipera si kaqu ta tabara vura koe
Zihova keke pa doduru lima gogoto tie ta pusidi meke gua tugo koari na
sipi, na bulumakao, doṉ'ki, na qoti. 29 Valani koe Eleaza, sa hiama guana
varipiponi arilaena koe Zihova. 30 Koasa puku kalina sa butubutu tie pu
lopu varipera, si vagia keke koari ka lima ṉavulu puta tie ta pusidi, meke
gua tugo koari na sipi, doṉ'ki, qoti, meke na bulumakao. Valani koari na
tuna Livae, arini saripu kopu nia sa Ipi Hopena te Zihova." 31 Taveti ri
Mosese e Eleaza gua sapu garunu ni e Zihova.
32-35 Hire sari na ninaedi sari na likakalae sapu vagi rina tie varipera:
onomo gogoto zuapa ṉavulu lima sipi meke na qoti, zuapa ṉavulu rua
tina bulumakao, onomo ṉavulu eke tina doṉ'ki, meke toloṉavulu rua tina
vineki, sapu lopu hite koa turaṉa tie. 36-40 Kukuru hinia sapu sa pukuna
tadi na tie varipera si ka ṉeta gogoto toloṉavulu zuapa tina lima gogoto
sipi meke na qoti; meke ka onomo gogoto zuapa ṉavulu lima sina tinabara
vagi koarini pude la koe Zihova; toloṉavulu tina lima gogoto bulumakao si
tadi na tie varipera, meke ka zuapa ṉavulu rua si ta vagi koa rini pude na
tinabara la koe Zihova; toloṉavulu puta tina lima gogoto doṉ'ki si tadi na
tie varipera, ka onomo ṉavulu eke si ta vagi koarini pude na tinabara la koe
Zihova; meke manege onomo tina vineki ta pusidi si tadi na tie varipera,
ka toloṉavulu rua si ta vagi koa rini pude na tinabara la koe Zihova. 41 Ke
ponia Mosese se Eleaza sa hinia sapu sa tinabara koe Zihova, gua sapu
tozia e Zihova.
42-46 Sa hinia tadi na butubutu tie pu lopu somana pa vinaripera si
kekeṉoṉo gua sapu ta hia la koari na tie varipera: Ṉeta gogoto toloṉavulu
zuapa tina lima gogoto sipi na qoti, toloṉavulu onomo tina bulumakao,
toloṉavulu puta tina lima gogoto doṉ'ki, meke manege onomo tina vineki
pu lopu koa turaṉa tie. 47 Mosese si vagi pa korapadi rina hinia arini, keke
pa doduru lima ṉavulu puta tie ta pusidi, meke na kurukuru, gua sapu
ele va tatara nia e Zihova si ta vala koari na tie Livae pu kopu nia sa Ipi
Hopena te Zihova.
48 Meke la koe Mosese sari na koimata tuturaṉa koari na tie varipera,
49 meke tozia rini gua sapu ta evaṉa, "Ele naei gami sari doduru tie
varipera pa mami kinopu, meke lopu keke koarini hire si muliuṉu. 50 Ke
paleke maeni gami sari na vina sari qolo hire: hokata qolo, pizopizo, riṉi,
vikulu, pakupaku, saripu hopeke vagi gami. Hiva valani gami koe Zihova
pude na mami varipiponi la koa Sa, sa hinobedi rina mami tinoa sina
lopu mate si gami pa vinaripera." 51 Vagi ri Mosese e Eleaza sari na vina
sari qolo. 52 Sa vinarigaraedi sari doduru varipiponi mae guadi koari na
palabatu varipera si tata karua gogoto kilo mamatadi. 53 Arini sapu lopu
na koimata si kopuni sari na dia vinasari pu vagi teledia. 54 Ke paleke lani
ri Mosese e Eleaza sari na qolo pa ipi, pude ta kopue sari na tie Izireli pa
vinaripera.

32

Sari na Butubutu pa Kali Gasa Rimata pa Ovuku Zodani (Diutironomi 3:12-22)

1 Sari na butubutu te Rubeni meke Qadi si soku hola sari na dia kurukuru
ta pausudi. Totosona dogoria rini sapu garo meke pada sa pepeso pa popoa
Zazera meke Qileadi pude kopuni dia sipi na bulumakao, 2 si la si arini koe
Mosese e Eleaza, meke sari na koimata pa butubutu Izireli meke zama,
3-4 "Sa pinaqaha popoa sapu ele tokani gita e Zihova pude va kilasia: sa

popoa pa Ataroti, Diboni, Zazera, Nimira, Hesiboni, Eleale, Sibima, Nebo,
meke Beoni, si na pepeso leana pude koa sari mami sipi na bulumakao, na
sokudi sari na mami kurukuru. 5 Poni gami sa pepeso hie pude tamigami,
hivani gamu gami pude va malumu gami pude lopu karovia gami sa Ovuku
Zodani meke la koa vasina."
6 Olaṉa la i Mosese, "Vegua, hiva koa si gamu tani, meke sari na
turaṉamia Izireli mo si la pa vinaripera? 7 Kote va malohoro i gamu sari na
bulodi rina tie Izireli meke balabala ia rini sapu lopu boka karovia rini sa
Zodani koasa popoa sapu ele valani Zihova koarini. 8 Kekeṉoṉo puta gua
sapu tavetia rina tiatamamia totoso koa si gamu pa Kadesi Banea pude
vilitia sa popoa.* 9 Kamo si arini pa lolomo Esikolo meke la dogoria rini sa
popoa, ba totoso kekere pule mae si arini si va mataguti rini sari na tinoni
pude la nuquria sa popoa sapu ponini Tamasa koa rini. 10 Pa totosona
asa si bugoro sisigiti se Zihova, ke tozia Sa si keke vina tatara nabuna: *
11 'Tokotokoro si Rau, sina lopu koa soto va nabu si arini koa Rau, ke loke tie
sapu hiokona puta vuahenidi meke hola, totoso vura mae pa Izipi, si kaqu
nuquria sa popoa sapu va tatara nia Rau koe Ebarahami, Aisake, meke
Zekopi. 12 Loke tie koarini, ba e Kelebi, sa tuna koreo e Zepune pa tutina
Kenazi, meke e Zosua sa tuna e Nani, ura arini mo sapu luli zoṉazoṉa Au,'
gua se Zihova. 13 Bugoro sisigitini e Zihova sari na tinoni, meke va ene i
Sa pa qega made ṉavulu puta vuaheni, osolae mate beto saripu lopu hiva
luli valeana koa Sa.
14 Meke kamahire si luli gamu koa sa hahanana tadi na tiatamamia,
gamu na sinage vaqura tadi na tie kaleamia si vagi va karovia pule sa
binugoro ṉiṉirana te Zihova pa Izireli. 15 Be gamu na tie te Rubeni meke
Qadi si koromia lulia kamahire, kaqu turaṉa pule gamu Sa pa qega si gamu,
meke telemia gamu kote va tana i sari na minate tadirini."
16 Ene tata la sarini koe Mosese, meke zama pule, "Kekenu, va malumu
gami pude mami va turui sari na bara patu pude kopuni sari na mami
sipi, meke va turui sari na bara koari na vasileana pude boka koa valeana
vasina sari na mami tamatina. 17 Meke beto asa si kaqu luli gami sari na
turaṉa mami pa vinaripera, meke turaṉa lani pude rapati sari na kana
osolae va kamoi gami pa dia popoa. Meke sipu koa pa seu si gami, sari
na mami tamatina si boka koa tani pa korapa vasileana ta barana, pude
koa ta kopue meke loke kana boka razai. 18 Lopu kaqu kekere pule la pa
mami popoa soti si gami osolae vagi rina tie Izireli sari na pepeso pu ele
tava hia koarini. 19 Lopu kaqu keke tinagotago si vagia gami koarini pa
kali karovona sa Zodani, sina ele vagi hinia si gami pa kali gasa rimata pa
Zodani."
20 Olaṉa se Mosese, "Be hinokara gua sapu zama nia gamu, meke be va
namanama pude la pa vinaripera, 21 be gamu doduru mia tie varipera si
kaqu karovia sa Zodani pa tinuraṉa te Zihova, meke kaqu razai gamu sari
Nana kana, osolae va kilasi tu e Zihova si arini, 22 meke sipu tava kilasa
sa popoa asa, si kaqu kekere pule si gamu pude koa tani. Sina kote ele va
gorevura ia gamu gua sapu hiva nia e Zihova, meke koari na tinoni Izireli.
Meke tiqe va ego se Zihova, sapu sa popoa pa kali gasa rimata pa Zodani
si na mia gamu.
23 Ba be lopu kopu nia gamu sa mia vina tatara, maqu va balabala puleni
gamu, sapu evaṉia gamu si keke kinaleana nomana hola pa kenuna e
Zihova, meke kaqu tava kilasa ni gamu sari na mia sinea. 24 Ke mamu kuri

* **32:8** Nab 13:17-33 * **32:10** Nab 14:26-35

sari na mia vasileana, meke sari na bara patu pude kopuni sari na mia sipi, ba mamu tavetia gua sapu ele va tatara nia gamu!” 25 Zama sari na tie pa Qadi meke Rubeni koe Mosese, “Gami si na mua nabulu meke kaqu tavetia gami gua sapu tozini gami goi. 26 Sari na mami barikaleqe na mami koburu, meke na sipi na bulumakao si kaqu koa pa popoa Qileadi. 27 Ba doduru gami na tie si kaqu va namanama pude karovo la pa vinaripera pa tinuraṉa te Zihova gua sapu ele zama vura nia goi, baṉara.”

28 Ke tozini e Mosese sa tinarae hie koari Eleaza, e Zosua, meke koari na koimata pa Izireli: * 29 “Totoso karovia rina tie pa Qadi meke Rubeni sa Ovuku Zodani na va namanama pude rapata pa ginarunu te Zihova, meke koasa dia vinaritokae si kote boka va kilasia gamu sa popoa, ke beto asa si vala nia gamu sa pepeso Qileadi koarini pude na dia tinago. 30 Ba be lopu boka karovia rini sa Ovuku Zodani, meke lopu somana luli koa gamu pa vinaripera, kote vagia tugo rini kukuruna sa hinia tinagotago pa popoa Kenani, kekeṉoṉo gua tugo gamu doduru pa kali lodu rimata pa Zodani.”

31 Meke olaṉa sari na tie pa Qadi meke Rubeni, “Gami sa mua nabulu si kaqu tavetia gua sapu ele garunu nia e Zihova. 32 Pa Nana tinuraturaṉa si kaqu kamoa gami sa popoa Kenani meke varipera, ba kaqu vagi gami sari na mami tinagotago pepeso pa kali gasa rimata pa Zodani.”

33 Ke poni betoni Mosese sari na pepeso hire koari na butubutu Qadi, Rubeni, meke kukuruna sa butubutu te Manase, sari doduru pepeso tanisa baṉara Sihoni, na tie Amoraiti, meke sa popoa tanisa baṉara Oqo pa Basani meke sari doduru vasileana na dia popoa pa kokorapana sa popoa lavata. 34 Tavetia sa butubutu Qadi si keke bara pude bara vari likohae ni sari na vasileana Diboni, Ataroti, Aroere, 35 Atoroti Sopana, Zazera, Zoqobeha, 36 Beti Nimura, meke Beti Harani. 37 Sa butubutu te Rubeni si kurikuri pulei sari na vasileana Hesiboni, Eleale, Kiriataimi, 38 Nebo, Beolo Meoni (Sa pozapoza si ele hobe), meke Sibima. Valani pozapoza vaqura rini sari na popoa sapu kuri pulei rini.

39 Sa tuti te Makiri tuna Manase si rapata vagia sa popoa Qileadi pa totoso varipera, meke koa ia rini, meke hadu taloa i rini sari na tie Amoraiti saripu koadi vasina. 40 Ke vala nia Mosese sa hinia pepeso pa Qileadi koasa tuti te Makiri, meke koa si arini vasina. 41 Zaira meke sari nana tie koasa butubutu te Manase, si rapatia rini meke vagi rini sari kaiqa vasileana meke pozani, “Vasileana te Zaira.” 42 Noba meke sari nana tie si rapatia rini sa popoa Kenati, meke vagia rini si asa meke sari na vasileana hitekedi pa vari likohaena, meke poza puleni pozana soti sa sari na vasileana arini.

33

Sa Inene Podalae pa Izipi Kamo pa Moabi

1 Hire sari na vivineidi sari na pozadi sari na vasina vekoveko kinoa tadi na tie Izireli pa dia ipi totoso taluarae si arini pa Izipi pa hopeke dia pinaqaha butubutu koasa tinuraṉa tadi Mosese meke e Eroni. 2 Pa ginarunu te Zihova si kubere goreni e Mosese sari na pozadi rina popoa pa hopeke vasina sipu va turui rini sari na dia ipi.

3 Taluarae pa Izipi sari na tie Izireli pa vina manege lima rane pa sidara kekenu pa vuaheni, sa rane sipu ele hola sa rane Pasova kekenu. Pa kinopu te Zihova si taluarae pa vasileana nomana pa Ramesesi. Doṉo luli mo rina tie Izipi si arini totoso ene vura si arini. 4 Korapa pomunu ni ri na tie Izipi sari na koburu podo kenudi saripu tava mate koe Zihova. Tavetia Sa sapu

* **32:28** Zos 1:12-15

gua asa pude va dogoro nia sapu ṉiṉira holani Sa sari na tamasa beku pa Izipi. 5 Taluarae sari na tie Izireli pa Ramesesi meke la magogoso meke va turu dia ipi pa Sukoti. 6 Sa popoa vina rua vasina la va turu ipi si arini si pa Etami sipu kamo rini pa hukihukirina sa qega nomana. 7 Taluarae si arini vasina meke kekere pule la pa Pi Hahiroti, pa kali gasa rimata pa Beolo Zepone, meke va turu ipi vasina tata pa Miqidoli. 8 Taluarae pule si arini pa Pi Hahiroti meke ene nuquru hola gua pa Kolo Ziṉara, meke ene la pa qega sapu ta pozae Suru; hola ka ṉeta rane meke la kamo va turu ipi pa Mara si arini. 9 Topue pule vasina si arini meke taluarae la pa Elimi, vasina si la va turu pule ipi si arini, sina koadia vasina si ka manege rua bukaha maedi pa korapa pepeso, meke ka zuapa ṉavulu huda pamu.

10 Taluarae pa Elimi meke mae va turu ipi pule tata pa koqu lavata Suezi. 11 Beto asa si la va turu dia ipi pa qega pu ta pozae Sini, 12 meke mae koa pule pa Dopikahi, 13 meke beto asa si pa Alusi. 14 Beto asa si la pa Repidimi, vasina loketoṉa kolo pude napo si arini.

15-37 Topue pule si arini pa Repidimi la pa toqere Horo, meke va turu dia ipi koari na vasidi hire: qega pa Saenai, Kibirote Hatava (sa ginuana si na lovudi ri na tinoni pu ṉaṉaluta miti), Hazeroti, Ritima, Rimoni Perezi, Libina, Risa, Kehelati, Toqere Sepa, Harada, Makeheloti Tahati, Tera, Mitika, Hasimona, Moseroti, Bene Zakana, Horo Haqiqada, Zotibata, Aborona, Ezioqeba, sa soloso qega ta pozae Zini (popoa ta pozae Kadesi), meke Toqere Horo, sapu tata pa hukihukirina sa popoa pa Edomu.

38-39 Eroni sa hiama si haelia sa Toqere Horo koasa ginarunu te Zihova. Kekegogoto hiokona ṉeta vuahenina si asa meke mate pa rane kekenu pa vina lima sidara korapana sa made ṉavulu puta vuaheni sipu taluarae pa Izipi sari na tie Izireli.*

40 Avosia sa baṉara pa Aradi pa popoa Neqevi koasa popoa Kenani sapu korapa mae sari na tie Izireli. *

41-49 Podalae pa Toqere Horo meke kamo pa pezara pa Moabi, si va turui rina tie Izireli sari na dia ipi koari na popoa hire: Zalamona, Punoni, Obati, sa tinahuara pa Abarimi pa korapana sa volosona Moabi, Diboni Qadi, Alamoni, Dibilataimi, sari na toqere Abarimi tata pa toqere Nebo, meke pa pezara pa Moabi pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani tata pa Zeriko, pa vari korapana Beti Zesimoti, meke sa lolomo Akasia,

Sa Vinabalau Totoso Lopu Ele Karovia sa Zodani

50 Koasa pezara pa Moabi pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani tata koasa vasileana Zeriko si valani Zihova koe Mosese, 51 sari na tinarae hire: “Totoso karovia gamu sa Ovuku Zodani pude la pa popoa Kenani, 52 kaqu hadu taloa ni gamu sari na tie pu koadi vasina. Huari sari na dia patu vina tigono, meke na beku aeana, meke doduru dia vasina sapu hoke vahesihesi sarini. 53 Mi vagi sari na popoa arini, mamu koai sari na vasidi sina ele ponini gamu Rau si arini. 54 Va hia i sari na popoa hire pa hopeke butubutu, na tututi pa vinizavizata. Va hia lani soku pepeso koari na butubutu nomadi sapu sokudi, meke va hia lani koari na butubutu hitekedi sari popoa hitekedi.* 55 Be lopu hadu taloani gamu sari na tie pu korapa koa vasina, arini sapu koa hola si kote kekeṉoṉo gua sari na tiṉitoṉa ṉaru pa korapa matamia, meke na aroso rakihi pa kalikali tinimia, meke kote raza gamu rini. 56 Be lopu hadu taloa ni gamu, kaqu atu va kilasa gamu Rau, gua sapu va namanama nia Rau pude va kilasi si arini,” gua si Asa.

* **33:38-39** Nab 20:22-28; Diut 10:6, 32:50 * **33:40** Nab 21:1 * **33:54** Nab 26:54-56

34

Volosodi sari na Pepeso tadi na Tie Izireli

1 Meke zama la koe Mosese se Zihova, 2 “Mu tozini sari na tinoni Izireli:
‘Totoso karovo la meke kamo pa popoa Kenani, sa pepeso sapu ponini
gamu Rau, sa volosona sa pinaqaha popoa si kaqu guahe:* 3 Sa voloso
pa kali mataona* sa popoa si kaqu koa pa korapana sa soloso qega ta
pozae Zini meke kamo la pa voloso pa Edomu. Kote podalae si asa pa
kali gasa rimatana sa popoa tamugamu pa kali gorena sa Kolo Matena.
4 Meke sa voloso si taluarae pa Kolo Matena meke la gua pa volosona
sa popoa Edomu, meke sage hola la pa karovoana koasa toqere sapu ta
pozae Karovoana Akarabimi*, meke gore la pa soloso qega sapu ta pozae
Zini, osolae kamo koasa vasileana Kadesi Banea. Beto asa si hola latu pa
vasileana Haza Ada, meke la kamo pa Azimoni. 5 Vasina si kote tonoto la
pa ovuku Izipi sa volosona Izipi, meke beto pa kali lodu rimata pa Kolo
Meditareniani.
6 Sa voloso pa kali lodu rimata si na kolo Meditareniani.
7 Sa voloso pa kali gede* si kote taluarae pa Kolo Meditareniani meke la
gua pa kali gasa rimata osolae kamo la pa Toqere Horo, 8 meke podalae
vasina meke kamo la pa karovoana pa toqere sapu ta poza Hamati. Kote
hoda la kamo pa Zedadi meke la kamo pa 9 Ziporoni, meke la kamo pa kali
gasa rimatana sa popoa pa Haza Enani.
10 Pa kalina sa voloso pa kali gasa rimata si luli sa voloso podalae pa
Haza Enani kamo pa Sepihama. 11 Meke kote la gua pa kali gasa rimata pa
Habele, pa kali gasa rimatana sa popoa Aini, meke kamo la koari na toqere
pa kali gasa rimata koasa Kopi Qaleli, 12 meke luli pa Ovuku Zodani kamo
pa Kolo Matena.
Arini sari ka made volosodi rina mia pepeso.’ ”
13 Ke zama se Mosese koari na tie Izireli, “Asa tu sa popoa sapu kote ta
poni nia gamu pa mudumudukeda, sa pepeso sapu vizata vekoi e Zihova
koa gamu ka sia meke kukuruna butubutu,* 14 Sari na butubutu Rubeni,
Qadi, meke kukuruna sa butubutu Manase si ele vagi dia tinagotago pepeso
pa kali gasa rimata, meke tava hia si arini pa hopeke dia tatamana, 15 totoso
koa sari doduru pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani tata pa Zeriko.”

Sari na Koimata saripu Ta Huhuku pude Va Hia i sari na Pepeso

16 Zama sa Tamasa koe Mosese, 17 “Se Eleaza sa hiama meke Zosua sa
tuna Nani si kote va hia i sari na pepeso tadi na tinoni. 18 Mamu vizata
vagia keke koimata koari hopeke butubutu pude tokani pa vina hihia.”
19 Hire sari na tie sapu vizati e Zihova:

Koasa butubutu Ziuda, sa koimata si e Kelebi, sa tuna koreo e Zepune.
20 Koasa butubutu Simione, sa koimata si e Selumiele, sa tuna koreo e
Amihudi.
21 Koasa butubutu Benisimane, sa koimata si e Elidada, sa tuna koreo e
Sisiloni.
22 Koasa butubutu Dani, sa koimata si e Buki, sa tuna koreo e Zoqili.
23 Koasa butubutu Manase, sa koimata si e Naniele, sa tuna koreo e
Epohodi.

---

* **34:2** Mi tiro la pa keke meapu (map). * **34:3** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata. * **34:4** Sa ginuana Karovoana Akarabimi si na siraṇa tadi na nenege. * **34:7** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **34:13** Zos 14:1-5

24 Koasa butubutu Iparemi, sa koimata si e Kemueli, sa tuna koreo e
Sipitani.
25 Koasa butubutu Zeboloni, sa koimata si e Elizapani, sa tuna koreo e
Paranaki.
26 Koasa butubutu Isaka, sa koimata si e Palitieli, sa tuna koreo e Azani.
27 Koasa butubutu Asa, sa koimata si e Ahihudi, sa tuna koreo e Selomi.
28 Koasa butubutu Napitalai, sa koimata si e Pedaheli, sa tuna koreo e
Amihudi.
29 Arini sari na tie saripu ta vizatadi koe Zihova pude va hia i sari na
pepeso tadi na tinoni Izireli pa popoa Kenani.

35

Sari na Vasileana Tadi na Tuna Livae

1 Totosona koa si arini pa pezara pa Moabi, pa kali gasa rimatana sa
Ovuku Zodani tata pa Zeriko si zama la koe Mosese se Zihova: * 2 "Tozini
sari na tinoni Izireli, sapu la gua koari na tinago pepeso na vasileana sapu
kote vagi rini, si kaqu poni popoa rini sari na tuna Livae pude boka koai,
meke sa pepeso vari likohaedi rina vasileana pude kopuni sari na dia sipi.
3 Sari na vasileana arini si kaqu tadi na tuna Livae, meke kaqu koa si arini
vasina. Sa pezara duduli si pude tadi na dia sipi na bulumakao, meke
doduru dia kurukuru pule.
4 Sa ninomana sa pezara koa ia na duduli si kote podalae tata pa gobana
sa vasileana meke hola nia ka made gogoto lima n̲avulu puta mita pa
hopeke kalina, 5 pude gua asa si kote sia gogoto mita pa hopeke ka made
kalina sa vasileana, meke sa vasileana si kote pa kokorapana puta sa popoa.
6 Kaqu poni ni gamu koari na tuna Livae sari ka onomo popoa nomadi
pude tadi na tie govetedi, be va mate tie si keke tie Izireli ba lopu pa nana
hiniva soti. Poni lani si ka made n̲avulu rua vasileana pule, 7 meke sa
pezara duduli pa vari likohaedi pude tadi na kurukuru sipi na bulumakao.
Sa vinarigaraedi sari na popoa arini si ka made n̲avulu vesu vasileana.
8 Sa ninaedi sari na popoa tadi na tuna Livae pa kokorapana sa popoa tadi
hopeke butubutu si kote luli gua koari na ninomadi rina butubutu meke
na dia pepeso."

Sari na Vasileana tadi na Tie Govetedi (Diutironomi 19:1-13; Zosua 20:1-9)

9 Tozi nia e Zihova se Mosese, 10 pude zama koari na tie Izireli: "Totosona
karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke nuquria gamu sa popoa Kenani,
11 kaqu vizati gamu sari na vasileana vasina boka govete la koa tome sa
tie be va matea sa si keke tie, ba lopu evan̲ia sa pa nana hiniva. 12 Vasina
kote ta harupu si asa koari na turan̲ana sa tie sapu tava mate. Loke tie ta
zutuna sapu va matea sa tie si kaqu boka tava mate osolae ta pitu si asa
koari na tinoni pa vasileana. 13 Vizati ka onomo vasileana, 14 Ka n̲eta pa
kali gasa rimatana sa Ovuku Zodani, meke ka n̲eta pa popoa Kenani pa kali
lodu rimatana sa Ovuku Zodani. 15 Sari na vasileana tadi na tie govetedi
hire si tamugamu na tie Izireli meke tadi na tie karovodi be koa turan̲a
paki gamu babe koa hokaradi koa gamu. Be keke tie va matea si keke tie
ba lopu pa nana hiniva soti, sa tie asa si kote govete la koasa vasileana tadi
na tie govetedi sapu tata koasa.
16-18 Be keke tie si tavetavete nia si keke tin̲itoun̲a aeana, patu, babe na
huda pude seke va matea sa tie, asa tugo si keke tie sapu va mate tie.

* **35:1** Zos 21:1-42

19 Sari na turaṉana soti sapu tata koasa tie sapu tava mate hie, si ari nana
ṉiniraṉira pude va matea sa tie sapu va mate tie. Pana dogoria sa sa tie
asa, si kaqu va matea sa si asa.
20 Be keke tie si kana ia si keke tie, meke va hoqa gorea pa pepeso babe
gona nia tiṉitoṉa mamatana babe ṉaruna meke va matea sa si asa, 21 babe
tupa nia limana sa si asa meke va matea, si na tie va mate tie tugo si asa
meke kaqu tava mate tugo. Sa turaṉana soti sapu tata koasa tie matena
si ari nana ṉiniraṉira pude va matea sa tie. Totoso dogoria sa si kaqu va
matea sa si asa.
22 Be keke tie si lopu balabala ia pude ṉoṉovalia si keke tie, ba va hoqa
gorea, babe gonaia sa, 23 ba be oki la nia sa si keke toṉa, ba lopu doṉo va
nonoga ia sa sapu gonaia sa si keke tie, meke va matea sa si asa, ba lopu
pa hiniva soti, meke lopu kanaia sa, si lopu kaqu tava mate si asa. 24 Koasa
vinilitina sa ginugua hie, sa butubutu pa vasileana si kaqu dogoria meke
vilitia sa guguana sapu tavetia sa tie va mate tie, meke lopu va malumia sa
turaṉana soti pude hobe nia minate. 25 Sa butubutu pa vasileana si kote
harupia sa tie sapu va matea sa tie, sina lopu pa hiniva soti si ta evaṉa si
asa. Kote ta harupu si asa koari na turaṉana sa tie sapu mate, meke kote
ta turaṉa pule la sa tie hie meke la koa koasa vasileana tadi na tie govetedi
vasina koa tome si asa tatasana. Kaqu koa si asa vasina osolae kamoa sa
minate tanisa ṉati hiama kenukenue.
26 Be sa tie sapu va mate tie si vura taloa koasa vasileana tadi na tie
govetedi, 27 meke be dogoria sa turaṉana soti sa tie va mate tie, meke va
matea sa, sa turaṉana soti si tava malumu pude va matea meke lopu kaqu
ta zutu guana tie va mate tie si asa. 28 Sa tie sapu ta zutu sapu va matea sa
tie ba lopu nana hiniva, si kaqu koa hola koasa vasileana vasina govete koa
tome si asa, meke lopu vura taloa koasa popoa, osolae mate sa ṉati hiama
kenukenue. Pa mudina sapu gua asa si kote tiqe pule la pa nana popoa
soti si asa. 29 Sari na tinarae arini si tamugamu meke sari na turaṉamia
vugo repere pa doduru vasina kote koa si gamu.
30 Be keke tie ta zutuna sapu na tie va mate tie, si lopu kaqu tava mate
si asa be guana lopu tava sosode koari karua babe soku tie va sosode pa
vinaripitui; sa vivinei tanisa keke tie va sosode eke mo si lopu pada pude
va matea sa tie va mate tie.* 31 Lopu kaqu boka ta rupaha sa tie va mate
tie be koadia sari na tie va sosode pude tozia sa hinokarana sapu va mate
tie si asa; lopu kaqu ta vagi tugo sa poata hinerena sa nana sinea pude
rupahia. 32 Be keke tie si govete la pa keke vasileana tadi na tie govetedi,
si lopu kaqu va malumia pude taveti kaiqa vineko poata pude pule la pa
nana popoa soti, totoso lopu ele mate sa ṉati hiama kenukenue. 33 Mi lopu
va bonia sa popoa tamugamu. Be guana ta evaṉa sapu gua asa, si tava boni
sa popoa vasina korapa koa ia gamu. Sa minate tanisa tie tava matena si
va bonia sa popoa. Koasa minate tanisa tie va mate tie, si boka tava via sa
popoa vasina sapu tava mate si keke tie. 34 Lopu va bonia sa popoa vasina
koa si gamu, sina Arau se Zihova, si koa turaṉa gamu si gamu na tinoni
Izireli.”

36

Sa Tinago Pepeso tadi na Tuna Vineki e Zelopehadi

1 Sari na koimata pa pinodopodo te Qileadi, sa tuna e Makiri, sa tuna
e Manase, sa tuna e Zosepa, si la koe Mosese meke koari na koimata pa

* **35:30** Diut 17:6, 19:15

butubutu Izireli. 2 Zama si arini, “Ele garunigo e Zihova si agoi pude va hia
i sari na pepeso koari na tie Izireli pa mudumudukeda. Ele garunigo tugo
Sa pude va hia i sari na tinagotago tanisa turaṉada Zelopehadi koari na
tuna vineki.* 3 Ba meke muliṉi nia sapu be habai rini si kaiqa tie pu lopu
na tie pa butubutu Manase, sari na dia tinagotago pepeso si karovo la pa
votiki butubutu, meke lopu koa hola koa gami na butubutu te Manase. 4 Pa
vuaheni vina lima ṉavulu puta, sari doduru tinagotago saripu ta holuholue
si tava pule la koari na ṉati tie pu tututi gore mae koari na tiatamadia pu
tago pepeso pa pinodalaena. Ba sarini pu tagodi sari na pepeso tadi na tuna
vineki e Zelopehadi, si kaqu ta kopue meke ta varigara koasa butubutu
vasina varihaba la si arini, meke kote vura taloa pa butubutu Manase.”
5 Ke tozini e Mosese sari na tie Izireli gua sapu garununi e Zihova. Zama
si asa, “Gua sapu zama nia sa butubutu te Manase si toṉotona, 6 gua asa
ke zama se Zihova, sapu sari na tuna vineki e Zelopehadi si ta rupaha si
arini pude haba vagi gua sapu hivani rini, ba kaqu pa dia butubutu soti.
7 Sari na doduru tinago pepeso tadi na tie Izireli si lopu tava rizu pa dia
butubutu soti. 8 Doduru barikaleqe saripu tago tinago pepeso pa butubutu
Izireli si kaqu haba tie pa butubutu tugo asa. Pa ginugua asa sari doduru
tie Izireli si kaqu tagoi sari na tinagotago tadi na tiatamadia, 9 meke sari
na tinagotago si lopu kaqu ta vala pa votiki butubutu. Hopeke butubutu si
kaqu kopuni teledia sari na dia tinagotago.”
10-11 Ke sari Mala, Hoqola, Milika, Tiriza, meke Noa, sari na tuna vineki
e Zelopehadi, arini si va tabea sa ginarunu te Zihova koe Mosese, meke
habai mo ri sari na tasidia karokarovo. 12 Varihaba si arini pa korapana sa
butubutu te Manase tuna e Zosepa, meke sari na dia tinagotago si koa hola
pa butubutu tanisa tamadia. 13 Arini sari na tinarae, na vinaturu sapu tozi
e Zihova koe Mosese pa guguadi rina tie Izireli koasa pezara pa Moabi pa
kali gasa rimatana sa Ovuku Zodani tata pa Zeriko.

* **36:2** Nab 27:7

DIUTIRONOMI
Sa Vinabakala

Sa buka “Diutironomi” si na buka guguadi sari na hopeke zinama pu zama vurani e Mosese koari na tinoni Izireli pa popoa Moabi, vasina sapu noso si arini koasa inene gelena hola pa korapana sa qega, gua meke nuquria rini pa popoa Kenani.

Ta paqaha made pukuna sa buka hie: (1) Hinia 1-4 Tozi puleni Mosese gua sapu ta evaṉa koari na vuaheni totoso tata hokoto sa made ṉavulu vuaheni. Na inokoro tinepa koari na tinoni pude ta balabala gugua meke ta kopue si arini koe Tamasa pa qega pa dia vinatabe meke dia pinamaṉa koasa Tamasa. (2) Hinia 5-28 Tozi pulei Mosese sari ka manege puta tinarae, meke va kalalasa i tugo sa. Tepai Mosese sari na tie pude vala nia sa dia vinahesi, na dia pinamaṉa koe Tamasa mo telena. Meke viliti na tiro pulei tugo Mosese sari na hopeke tinarae sapu kopu nia sa tinoa tadi na tie Izireli koasa popoa sapu tava tatarana. (3) Hinia 29-30 Vata gilana pule la nia Mosese koari na tinoni sa guguana sa vina tatara te Tamasa, meke tozini Sa si arini pude va vaqura pulei sari na dia tinoa pa ginugua asa. (4) Hinia 31-34 Ta garunu se Zosua pude na koimata meke na tie tuturaṉa koari na tie te Tamasa. Sipu beto kerani rini sari na kinera, koa qetuqetu pa tataru meke na kinopu te Tamasa, meke tozi vura nia sa sa minana pa butubutu Izireli. Mate se Mosese pa Moabi pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani.

Sa ṉati binalabala tanisa buka hie: Harupi na manani Tamasa sari Nana tie ta vizatadi saripu tataru sisigiti ni Sa. Pude sari na Nana tie tu si kaqu balabala ia si hie: Tataru nia na va tabea sa Tamasa, pude boka kaqu vagia sa tinoa meke kaqu tamanae si arini. Sa ṉati tinarae koasa buka hie si koa pa Hinia 6:4-6 sapu koa ia na zinama sapu tozia Zisu, sapu arilaena hola koari doduru tinarae si pude “Tataru nia sa Tamasa pa doduru bulomu, meke maqomaqomu meke pa doduru mua ṉiniraṉira.”

Hire sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa tinarae kekenu te Mosese. Hinia 1:1 kamo hinia 4:49
Sa tinarae vina rua te Mosese. Hinia 5:1 kamo hinia 26:19
a. Sari ka manege puta tinarae te Tamasa. Hinia 5:1 kamo hinia 10:22
b. Sari kaiqa tinarae, meke na vina balau. Hinia 11:1 kamo hinia 26:19
Sari na vina tumatumae pude turaṉi sari na tie pa popoa Kenani. Hinia 27:1 kamo hinia 28:68
Tava ṉiniraṉira pule sa vinariva egoi. Hinia 29:1 kamo hinia 30:20
Sari na zinama vina betobeto te Mosese. Hinia 31:1 kamo hinia 33:29
Sa minate te Mosese. Hinia 34:1-12

Sa Zinama Kekenu te Mosese

1 Hire sari na zinama saripu zamani e Mosese koari doduru tinoni Izireli
pa korapa qega, pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani. Tata pa popoa
Supa koasa pezara pa Zodani, pa varikorapadi rina vasileana sapu pa
Parani si pa keke kalina, meke pa Topela, Lebani, Hazeroti, meke Dizahabi
pa keke kalina si koa rini. 2 Ka manege eke rane si kote boka enea rini,
podalae topue gua pa toqere Saenai meke kamo la pa Kadesi Banea, tata
koasa siraṉa sapu la gua pa toqere Seira. 3 Pa rane kekenu koasa sidara
vina manege eke koasa vina made ṉavulu puta vuaheni, pa mudina sipu
taluarae rini pa popoa Izipi, si tozi ni e Mosese koari doduru tinoni Izireli

sari doduru ginugua saripu garununi e Zihova koasa. 4 Tozini sa koari
na tinoni Izireli sari na zinama hire pa mudina sipu va kilasia e Zihova
se Sihoni, sa baṉara tadi na tinoni Amoraiti, sapu koa koari na vasileana
lavata pa Hesiboni meke pa Ederei, meke mudina tugo sipu va kilasia Sa
se Oqo sa baṉara pa Basani sapu koa koasa vasileana lavata pa Asitaroti.*
5 Meke sipu koa pa Ovuku Zodani pa kali gasa rimata pa kali pinaqahana
sa popoa Moabi sari na tinoni Izireli, si podalae totozini na va bakalani
e Mosese sari na tinarae te Tamasa koarini. Meke zama guahe si asa:
6 "Totoso koa sa butubutu Izireli pa toqere Saenai, si zama nia e Zihova
koa gita sapu guahe: Ele pada mo sa mia kinoa pa toqere Saenai. 7 Mi va
namanama; mamu topue ene la pa popoa tanisa butubutu Amoraiti koari
na vasidi toqetoqeredi, meke koari na popoa pu koa vari likohaedi vasina:
sapu sa popoa pa pezarana sa Ovuku Zodani, meke sa popoa Neqevi*,
meke sa popoa toqetoqere, sa popoa pa hubidi rina toqetoqere pa kali
lodu rimata, meke la gua pa popoa tadi na tie Kenanaiti koasa raratana
koasa Kolo Meditareniani, meke pa kalina la koari na toqere pa Lebanoni
kamo la tu koasa ovuku lavata sapu ta pozae Iuparetisi.
8 Arini sari na, vasidi saripu ele va tatarani Arau Zihova pude ponini
koari na tiatamamia, sapu ari Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi, meke
koari na tudia ri na tudia. La mamu koai si arini," gua si Asa.

Vizati Mosese sari na Koimata (Ekisidasi 18:13-27)

9 Zama se Mosese Koari na tinoni, "Sipu korapa koa si gita koasa toqere
Saenai, si ele tozini gamu rau, sapu guahe: 'Sa tinavete pude turaṉa gamu
na kopuni gamu, si tasuna hola pude tavetia telequ. 10 Ele va soku hola guni
gamu rina pinopino pa galegalearane e Zihova si gamu. 11 Mani manani
gamu e Zihova, keke tina totoso kaqu va soku hola gamu, gua puta tugo
sapu ele va tatarani gamu sa Tamasa tadi na tiatamamia pukerane! 12 Ba
arau telequ, lopu kaqu boka va toṉoto gamu koari doduru mia tinasuna na
vinari nominomie. 13 Mi vizati kaiqa tie koari hopeke mia butubutu, sapu
koai na ginilae na tinumatumae hinokara, meke tumae nia sa kinokoa tana
tie, meke kaqu va koimatai rau koa gamu,' gua. 14 Ele va egoa gamu sapu
asa si leana pude tavetia, gua. 15 Ke ele vagi rau sari na koimata gua arini,
saripu ele vizati gamu koari na mia butubutu, meke va koimatai rau koa
gamu. Kaiqa si koimata koari keke tina tie, kaiqa si koari keke gogoto,
meke kaiqa koari ka lima ṉavulu, meke kaiqa pule si koari ka manege
puta.
16 Va tumatumaei rau koasa totoso asa, 'Va avosi sari na ninominomi
mae guadi koari na tie. Varipitui va toṉotoni gamu sari na tie koari na
dia ninominomi, be na ginugua koari na turaṉamia soti babe somanae
sari na tie karovodi koadi koa gamu. 17 Mi lopu toka kale koari na mia
vinizavizata pa vinaripitui. Vilavilasa va toṉoto be guana tie arilaedi babe
na tie loketoṉa guguadi. Lopu matagutu nia sa tie, ura mi vizati gua
sapu toṉoto pa dinoṉodoṉo te Tamasa. Be tasuna hola koa gamu si kaiqa
ginugua, si mamu paleke maeni koa rau, meke arau kote vizati,' gua. 18 Ele
ponini gamu tu rau sari na vina tumatumae, koari doduru tiṉitoṉa sapu
kaqu taveti gamu.

Sari na Tie Piko si Ta Garunu (Ninaedi rina Tinoni 13:3-33)

* **1:4** Nab 21:21-35 * **1:7** Sa popoa pa vari korapana sa soloso qega pa Saenai meke sa popoa toqetoqere si ta pozae Neqevi.

19 Lulia gita sapu gua zama nia e Zihova sa nada Tamasa. Taluarae si
gita koasa toqere Saenai, meke ene toṉoto la si gita koasa qega lavata,
meke variva matagutuna pude ene la koasa popoa toqetoqere tadi na
tie Amoraiti. Totoso kamoa gita si pa Kadesi Banea, 20-21 si zama si rau,
‘Kamahire si kamoi gamu sari na toqere pa popoa tadi na tie Amoraiti
sapu korapa poni e Zihova sa nada Tamasa koa gita, sapu sa Tamasa tadi
na tiatamada pukerane. Isara! Mi dogori si arini. La mamu koa i, gua tugo
sapu zama nia sa Tamasa. Mi lopu matagutu na malohoro,’ gua si rau.
22 Ba mae koa rau si gamu meke zama, ‘Mada garunu kenu lani kaiqa
tie pude piko paki nia sa popoa, pude pule mae rini si kaqu tozini gita
sa siraṉa sapu kaqu lulia gita, meke veguguadi sari na vasileana lavata
vasina.’
23 Balabala ia rau si leana sapu gua asa. Ke vizati rau sari ka manege
rua tie, keke koari hopeke butubutu. 24 Ene sagea rini sa popoa toqetoqere,
kamo la gua tu pa lolomo Esikolo, meke la dogoria rini. 25 Vagi rini si kaiqa
vua huda vasina, meke paleke gore maeni rini, meke tozia rini sapu sa
popoa, sapu poni nia e Zihova sa nada Tamasa koa gita si masuru hola,
gua.
26 Ba koromia la si gamu. Lopu lulia gamu sa zinama te Zihova sa mia
Tamasa, meke lopu boka nuquru la ia gamu sa popoa. * 27 Koa hola si
gamu koari na mia ipi, meke qumiqumi si gamu: ‘Lopu hivani gami e
Zihova, sapu turaṉa vurani gami Sa pa popoa Izipi pude poni lani gami
koari na tie Amoraiti hire, pude va mate gita, gua. 28 Na vegua ke kaqu
la vasina si gita? Sari na tie pu garuni gita si va matagutu gita. Zama si
arini, “Sari na tie vasina si ṉiṉira hola meke ululu hola ni gita, meke koa
si arini koari na vasileana lavata, sapu ululu kamoa sa galegalearane sari
na gobadi ri na dia bara. Soku malivi si dogori tugo rini vasina!” gua.’
29 Ba zama si rau, ‘Mi lopu matagutuni sari na tie arini. 30 E Zihova sa
mia Tamasa si kaqu koimatani gamu: meke kote varipera tokani gamu
Sa, kekeṉoṉo puta gua tugo sapu ele dogori gamu sipu taveti Sa pa popoa
Izipi, 31 meke pa popoa qega. Ele dogoria gamu sapu turaṉa gamu Sa koari
doduru siraṉa, meke va kamo valeana gamu Sa koasa popoa hie, gua tugo
sapu va hakea sa tamana sa tuna koreo pa avarana meke palekia sa si asa.’
* 32 Zama gua tugo asa si rau, ba gamu si lopu kalavarae koe Zihova.*
33 Totoso ene si gamu si hoke ene va kenue si Asa doduru totoso, pude hata
ia sa vasina sapu kaqu koa ia gamu. Pude va dogoroni gamu sa siraṉa gua
si va enea Sa pa kenumia pana boṉi sa nika, meke sa lei si pana rane.

Va Kilasia Zihova sa Popoa Izireli (Ninaedi rina Tinoni 14:20-45)

34 Ele avosi e Zihova sari na mia qinumiqumi meke bugoroni gamu Sa,
meke va tatara va nabu nia Sa, * 35 ‘Namu lopu keke koa gamu koasa sinage
kaleana hie, si kaqu la kamoa sa popoa masuruna, sapu ele va tatara nia
Rau pude ponia koari na tiatamamia. 36 E Kelebi mo, sa tuna koreo e
Zepune, si kaqu kamoa si asa. Na lopu luara pani Au sa si Rau, meke kaqu
ponia Rau koasa meke sari na tudia rina tuna sa popoa sapu ele ene la
ia sa,’ gua. 37 Koa gua koa gamu kasa si bugoro nau tugo e Zihova si rau
meke zama, ‘Agoi Mosese tugo si lopu kaqu kamoa sa popoa. 38 Ba sa mua
tie vina rua, se Zosua sa tuna koreo e Nani, si kaqu turaṉia sa butubutu

* **1:26** Diut 9:23; Hib 3:16 * **1:31** TTA 13:18 * **1:32** Hib 3:19 * **1:34** Hib 3:18

Izireli, meke kaqu la koa ia sa popoa. Ke mamu va ṉiṉira ia si asa,’ gua si Asa.
39 Beto hoi, si zama se Zihova koa gita doduru, ‘Sari na mia koburu, saripu vaqura sisigiti meke lopu ele gilania sa lineana meke sa kinaleana, arini pu zama ni gamu sapu kaqu ta raovo vagi koari na kana, gua; si arini tu si kaqu varipera osososoni sari na mia kana, meke kaqu kamoa rini sa popoa. Kaqu ponia Rau koa rini, meke kaqu koa ia rini si asa. 40 Ba sapu gamu si kaqu kekere pule hokara meke pule lamo pa korapa soloso qega, lulia sa siraṉa sapu la gua pa raratana Koqu Aqaba,’ gua si Asa.
41 Olaṉa si gamu, ‘Mosese, gami si sea meke lopu lulia se Zihova. Ba kamahire si kaqu la varipera si gami, gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova koa gami.’ Beto asa si va namanama si gamu doduru pude varipera. Balabala ia gamu sapu lopu kaqu tasuna koa gamu pude va kilasia sa popoa toqetoqere, gua.
42 Ba zama se Zihova koa rau, ‘Mu va balaui, pude lopu varipera, sina lopu kaqu tokani Rau si arini, meke kote va kilasi ri na dia kana si arini?’
43 Tozini gamu mo rau gua sapu zama nia e Zihova, ba lopu va avoso si gamu. Ba va karia gamu sa zinama te Zihova, meke koromia lulia si Asa. Pa mia vinahesi pule si la varipera si gamu koasa popoa toqetoqere. 44 Vura mae gedi guana rovana zipale sari na tie Amoraiti saripu koa koasa popoa toqetoqere, meke va kilasa gamu vasina pa Homa meke hadu va seu lani gamu kamo koari na popoa toqetoqere pa Edomu. 45 Pule mae si gamu meke kabo alili hata tinokae si gamu koe Zihova, ba lopu va avoso gamu Sa babe va taliṉa atu gamu Sa. 46 Gua asa ke koa va seunae hola si gita pa Kadesi.

2

Inene Vilorae tadi na Tie Izireli pa Popoa Qega

1 Beto tu asa, si tiqe la gua si gita pa korapa qega, sapu koasa siraṉa la gua pa Koqu Akaba, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova, meke seunae hola si ene likohae nia gita sa hukihukirina sa popoa toqere pa Edomu[d].*
2 Meke zama mae koa rau se Zihova, 3 ‘Ele pada mo sa totoso sapu ene vilorae i gamu koari na toqetoqere hire. Mamu ene kekere la gua pa kalina sa popoa Moabi. 4 Mu tozini sari na tinarae hire koari na tinoni Izireli: Ele tata ene karovo la i gamu sari na toqere pa popoa Edomu pa kali popoa tadi na turaṉamia, sapu sari na tutina e Isoa. Kote matagutuni gamu rini,*
5 ba mi balau. Mi lopu podalae nia sa vinaripera koa rini, sina lopu kaqu ponini gamu Rau sari na dia pepeso. Keke kukuruna hite mo, ba lokari tugo. Koe Isoa mo meke sari na tuna, si ele ponia Rau sa popoa Edomu.
6 Ginani na kolo mo si kote boka holui gamu koa rini,’ gua si Asa.
7 Mi balabala pulea sapu ele tamanae si gamu koe Zihova, koari doduru tinavete saripu taveti gamu. Ele kopu valeanani gamu Sa koari doduru mia inene vilorae koasa qega lavata. Ka made ṉavulu puta vuaheni si koa turaṉa gamu Sa, meke lopu hite keketoṉa sapu qagania gamu.
8 Lopu ene la ia gita sa siraṉa pa lolomo mae gua pa Ezioqeba, Elati, meke la pa Kolo Matena, ba likoho la pa kali gasa rimata koasa popoa Edomu meke hola latu koasa siraṉa pa kali gasa rimata koasa popoa Moabi.
9 Meke zama koa rau se Zihova, ‘Mi lopu ṉoṉovali sari na tie pa Moabi babe podalae nia sa vinaripera koarini, sina lopu kaqu ponini gamu Rau

* **2:1** Nab 21:4 * **2:4** Zen 36:8

si keke vasi pepeso koasa dia popoa. Ele poni nia Rau koe Loti meke sari na tutina, sa vasileana Ara pude tagoa rini,’ ” gua se Mosese. *

Sari na Butubutu Pukerane pa Moabi meke Edomu

10 (Pukerane sari na tuti malivi lavata sapu ta pozae Imimi, si koa pa Are. Ululu hola ni rini sari na tie Anaki. Arini si keke tututi malivi tugo. 11 Hoke ta pozae Repaimi si arini kekeṉoṉo gua tugo sari na Anaki, ba hoke pozani tie Imimi, ri na tie Moabi si arini. 12 Tatasana si koa pa Edomu sari na tie Horaiti, ba la ri na tutina Isoa, hadui meke va mate pani, meke vasina koa si arini, gua puta tugo sapu tavetia ri na tie Izireli, sipu hadui meke va mate pani rini sari na dia kana koasa popoa sapu ele ponia e Zihova koa rini.)
13 Meke zama pule se Mosese, “Ele karovia gita sa ovuku Zeredi, gua sapu tozini gita e Zihova pude tavetia. 14 Sa totoso hie, si ka toloṉavulu vesu vuaheni pa mudina sipu taluarae gita pa Kadesi Banea. Sari doduru tie varipera koasa sinage asa si ele mate beto gua sapu ele zama nia e Zihova sapu kote ta evaṉa.* 15 Lopu qetuni e Zihova si arini, osolae tava mate beto sari doduru.
16 Pa mudina sipu mate beto sari doduru tie varipera arini, 17 si zama, koa gita se Zihova, 18 ‘N̲inoroi tu, si kaqu ene hola la gua pa kali popoa Moabi, tata pa vasileana Are si gamu. 19 Kote tata kamoa gamu sa popoa tadi na tie Amoni, ari na tutina e Loti. Mi lopu n̲oṉovali si arini babe podalae nia sa vinaripera koa rini, sina lopu kaqu ponini gamu Rau si keke vasi pepeso, sapu ele poni nia Rau koa rini!’ gua,” gua se Mosese.*
20 (Ta gilana tugo sapu pa kali popoa asa si koa ia rina tie Repaimi pukerane. Ba ta pozae Zamuzumimi koari na tie Amoni si arini. 21 Ululu gua tugo ri na tie Anaki; sokudi meke na tie n̲iṉiradi si arini. Ba va mate betoi e Zihova, totoso va mate pani rina tie Amoni si arini meke vagia rini sa dia popoa pude koa vasina. 22 Kekeṉoṉo gua tugo asa si tavete ponini e Zihova koari na tutina Isoa pa Edomu, sipu va mate pani rini sari na tie Horaiti koadi pa popoa Edomu meke vagi hobea rini sa dia popoa meke koa vasina. Vasina koa si arini kamoa kamahire. 23 Sari na popoa pa raratana Meditareniani, si koai ri na tie pa nusa Kiriti. Hadui na va mate pani rini sari na tie Avimi, saripu koa kekenudi vasina. Vagi hobei ri na tie Kiriti sari dia popoa, kamoa kali la koasa vasileana lavata pa Qaza.)
24 Meke zama pule se Mosese, “Sipu ele hola gua pa Moabi si gita, si zama guahe koa gita se Zihova, ‘Kamahire si mamu topue la meke karovia sa Ovuku Anoni. Vekoa Rau pa mia n̲iniraṉira se Sihoni, sa tie Amoraiti, na baṉara tadi na tinoni pa vasileana Hesiboni. Mamu rapatia sa popoa, mamu vagia pude koa ia. 25 Podalae pa rane n̲inoroi si kaqu va matagutu atuni Rau koa gamu sari na tie pa doduru vasina. Doduru tie si kaqu matagutu ziziziri nia pana avoso nia rini sa pozana sa mia butubutu,’ gua si Asa.

Va Kilasia rina Tinoni Izireli se Sihoni sa Baṉara (Ninaedi rina Tinoni 21:21-30)

26 Sipu korapa koa pa qega ta pozae Kedemoti si gita, si garunu la tie paleke inavoso si rau koe Sihoni, sa baṉara pa Hesiboni pude tepa ia sa vina malumu koa sa, meke tozia rau sa zinama binule hie: 27 ‘Va malumu gami pude ene karovo gua pa mua popoa. Lopu kaqu ene paza la mae, ba kaqu ene va toṉotia gami sa siraṉa. 28 Kote holui gami sari na gemami

* **2:9** Zen 19:37 * **2:14** Nab 14:28-35 * **2:19** Zen 19:38

ginani na kolo. Sapu hiva nia gami si pude ene hola gua mo pa mua popoa,
29 osolae karovia gami sa Ovuku Zodani meke kamoa sa popoa sapu ponini
gami e Zihova sa mami Tamasa. Sari na tutina e Isoa pu koadi pa Edomu,
meke sari na tinoni pa Moabi, saripu koadi pa Are, si ele va malumu gami
rini pude ene hola gua pa dia kali popoa,' gua.
30 Ba se Sihoni sa baṉara si lopu va egoa si asa pude ene gua si gami pa
nana popoa. E Zihova tu evaṉia sapu gua asa koasa, pude boka va kilasia
gamu si asa, pude boka vagia gamu sa nana kali popoa sapu korapa koa ia
gamu pa rane ṉinoroi.
31 Zama koa rau se Zihova, 'Dotu, ele podalae vatu nia Rau se Sihoni
meke sa nana popoa koa gamu; aria, mi podalae vagia sa popoa, mi koa
ia,' gua. 32 Mae varipera koa gita se Sihoni meke sari doduru nana tie
varipera, tata koasa vasileana Zahazi, 33 ba veko mae nia Zihova pa nada
ṉiniraṉira si asa, meke va matea gita si asa, sari na tuna koreo, meke
doduru nana tie varipera. 34 Koasa totoso tugo asa si va huara betoi meke
vagi gita sari doduru vasileana nomadi tanisa, meke va mate betoi gita sari
doduru tie: palabatu, barikaleqe, meke sari na koburu. Loke tie si veko
hola i gita. 35 Vagi gita sari na rovana bulumakao na sipi meke doduru
dia kurukuru pule, meke zau vagi gita sari tiṉitoṉa koari na vasileana.
36 Va malumu gita e Zihova sa nada Tamasa pude tuqe vagi sari doduru
vasileana, podalae pa Aroere sapu koa pa hukihukirina sa lolomo Anoni,
meke sa vasileana lavata sapu koa pa korapana sa lolomo asa, osolae kamo
la gua pa popoa Qileadi. Lopu hite keke koa rina vasileana arini si ṉiṉira
sapu lopu boka vagia gita. 37 Ba lopu hite tata la ia gita sa kali popoa tadi
na tinoni Amoni, sapu gua koari vasileana tadirini pa Ovuku Zaboki, babe
sari na dia vasileana koari na toqere gua tugo sapu garununi gita e Zihova
pude lopu la i.

3

Va Kilasia Izireli se Oqo sa Baṉara (Ninaedi rina Tinoni 21:31-35)

1 Beto asa si ele rizu la si gita pa siraṉa la pa popoa Basani, meke vura
mae gua vasina se Oqo sa baṉara, meke gua tugo sari doduru nana tie
varipera pude mae raza gita pa vasileana Ederei. 2 Ba zama se Zihova
koa rau, 'Lopu matagutu nia gamu si asa, sina ele luara vatua Rau koa
gamu sa baṉara, meke sari nana tie, meke sa nana popoa. Mi taveti
koasa gua sapu tavetia gamu koe Sihoni sa baṉara tadi na tie Amoraiti
sapu koa pa vasileana Hesiboni,' gua. 3 Gua asa ke, ele veko poni gita
e Zihova se Oqo sa baṉara meke sari nana tie varipera pa ṉiniraṉira
tadigita. Ele va mate betoi gita sari doduru. 4 Pa totoso tugo asa si vagi
betoi gita sari doduru vasileana pa binaṉara te Oqo. Lopu keke popoa
tadirini si lopu ta vagi. Vagi betoi gita si ka onomo ṉavulu puta vasileana,
sa doduruna sa pinaqaha popoa Aqobi vasina sapu koa baṉara se Oqo pa
popoa Basani. 5 Sari doduru vasileana nomadi arini si ta tavete bara patu
sari na gobadi, sari na bara si ululudi hola pa vari likohaedi; meke koadia
sari na sasada nomadi saripu koai na rorotoana roza pude tuku beto,
meke koadia tugo soku vasileana si loketoṉa gobadi. 6 Huara betoi gita
sari doduru arini, meke va matei gita sari na tie, na barikaleqe, meke na
koburu, gua putaputa tugo sapu tavete guni gita koari na vasileana tanisa
baṉara Sihoni pa Hesiboni. 7 Vagi betoi gita sari doduru sipi na bulumakao,
rovana kurukuru, meke vagi betoi tugo gita sari doduru tiṉitoṉa tadirini.

8 Pa totoso tugo asa si vagia gita sa popoa koari karua baṉara Amoraiti
pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani, podalae pa Ovuku Anoni meke la
kamo pa toqere Hemoni," gua se Mosese. 9 (Sa toqere Hemoni si ta pozae
Sirione koari na tie pa Saedoni, meke Seni si na pozapoza koari na tie
Amoraiti.) 10 Meke zama se Mosese, "Vagi betoi gita sari doduru popoa
tanisa baṉara Oqo pa Basani: sapu sari na popoa koasa pezara panaulu,
sari na popoa Qileadi meke Basani, meke kamo la koari na vasileana Saleka
meke Ederei." 11 (Sa baṉara Oqo si na tie mumudi hokara sapu na kineha
malivi pa butubutu Repaimi. Sa kesi tanisa si ta tavetae patu* Made mita
gelena meke karua mita labena si asa.* Korapa koa hola sa kesi meke boka
ta dogoro koari na tie Amoni pa vasileana Raba.)

Sari na Butubutu pu Koa pa Kali Gasa Rimata pa Ovuku Zodani (Ninaedi rina Tinoni 32:1-42)

12 Zama pule se Mosese, "Totoso vagi va karovi gita sari na pepeso
tadirini, si va hia lani rau koari ka ṉeta butubutu tadigita. Sa kukuru
pepeso nomana si ta vala koasa butubutu Rubeni meke Qadi podalae
koasa volosona sa vasileana Aroere tata pa ovuku Anoni, meke kamo la
pa kukuruna sa popoa toqetoqere pa Qileadi, meke sari doduru vasileana
pa korapana sa popoa asa. 13 Sa kukuruna sa butubutu te Manase pa kali
gasa rimata Zodani si tava hia la sa popoa pa Qileadi pule, meke sa popoa
Basani sapu ta pozae popoa Aqobi, vasina sapu ele koa baṉara se Oqo,"
gua.

(Basani si ta gilana sapu na pepeso tadi na butubutu malivi pu ta pozae
Repaimi. 14 Zaira sapu keke tie pa butubutu te Manase si vagia sa popoa
Aqobi sapu ta pozae Basani kamo la koasa volosona sa popoa tadi na tie
pa popoa Qesura, meke Ma'aka. Poza luli nia pozana soti Zaira sa popoa
Basani, meke kamo pa rane ṉinoroi si ta pozae vasileana te Zaira si arini.)
15 "Sa kukuruna sa pepeso pa popoa Qileadi si va hia la nia rau koe Makiri
pa butubutu te Manase. 16 Koari na butubutu Rubeni meke Qadi, si tava
hia la sa popoa podalae pa korapa popoa Qileadi meke kamo koasa voloso
pa Ovuku Anoni. Sa Ovuku Zaboki si na voloso pa kali gasa rimata koari na
tie Amoni. 17 Pa kali lodu rimata, sa voloso si na Ovuku Zodani, podalae
pa kopi Qaleli meke gore la koasa Kolo Matena, meke kamo pa hubina
sa Toqere Pisiqa. 18 Koasa totosona tugo asa si valani tugo rau sari na
tinarae hire: E Zihova sa mia Tamasa si ele poni gamu sa pepeso pa kali
gasa rimata pa Ovuku Zodani pude koa ia gamu. Ba kamahire, mi va
namanama pude garunu lani sari na mia tie varipera, pude karovo la pa
Ovuku Zodani pa kenudi rina tasimia pa butubutu Izireli, pude tokani pude
vagi sari na pepeso.* 19 Ba sari na mia barikaleqe, na koburu, meke sari
na sipi na bulumakao saripu ele gilani rau sapu soku hola si arini, si kaqu
koa hola si arini koari na popoa arini sapu ele va hia atuni rau koa gamu.
20 Mamu tokani sari na tasimia, sari tie Izireli, osolae vagi tu rini sari na
pepeso sapu poni ni e Zihova koarini pa kali lodu rimata pa Ovuku Zodani.
Mamu tokani osolae poni ni e Zihova sa binule koari na dia kana koasa
vasina asa, gua sapu ele evaṉia Sa koa gamu. Beto asa si kote tiqe pule la
pa mia popoa soti sapu ele va hia vatuni rau koa gamu. 21 Beto asa si tozi
nia rau se Zosua: 'Ele dogoro betoi goi gua sapu tavetia e Zihova, sa mua
Tamasa koari karua baṉara, Sihoni meke Oqo, meke kote ta evaṉa gua
tugo asa koari doduru tie saripu koa pa kali karovona sa Ovuku Zodani

* **3:11** Patu babe aeana. * **3:11** Sa gelena si manege ṉeta piti gelena, meke onomo piti labena.
* **3:18** Zos 1:12-15

vasina korapa la ia gamu. 22 Mamu lopu matagutu ni si arini; e Zihova, sa
mua Tamasa si kote varipera poni igo.'

Lopu Tava Malumu se Mosese pude Kamoa sa Popoa Kenani

23 Pa totosona asa si tepa sisigiti si rau koe Zihova,* 24 'Ke Baṉara,
Tamasa, gilania rau sapu tiqe podalae va dogoro nau Goi sa doduruna
sa Mua linavata na ṉiniraṉira. Loke tamasa pule pa maṉauru babe pa
pepeso sapu boka evaṉi sari na tinavete variva magasadi saripu evaṉi Goi!
25 Baṉara, va malumau, maqu karovia sa Ovuku Zodani, maqu dogoria
sa popoa masuruna pa kali karovona sa Ovuku Zodani, meke sa popoa
toqetoqere na tolavaena, meke sari na toqere pa Lebanoni.' 26 Ba koa gua
koa gamu, si bugoro nau e Zihova si rau, meke korona va avosau. Ke zama
si Asa, 'Ele pada mo! Lopu zama pule nia sa tinepa hie! 27 La pa batuna
sa toqere Pisiqa, mamu doṉo la pa kali gasa rimata, pa kali mataomu na
gedemu, meke pa kali lodu rimata. Mamu doṉo valeana la. Mamu dogoria
goi, sina lopu kaqu boka karovia goi sa Zodani. 28 Mamu garunia se Zosua;
mamu sovutu va ṉiṉira ia, sina asa kote turaṉi sari na tinoni hire pude
karovo la meke vagia sa popoa sapu dogoria goi.' 29 Ke koa mo si gita pa
lolomo pa pezara tata pa Betipeoro.

4

Tozi ni Mosese sari na Tinoni Izireli pude Madi Va Tabe

1 Ego, gamu na butubutu Izireli mi va avoso mae koari na tinarae na vina
tumatumae saripu kaqu va tumatumaeni gamu rau. Mi va tabei meke kaqu
toa si gamu, mi koai sari na vasidi saripu ponini gamu sa Tamasa koari
na tiatamamia. 2 Mi lopu hodani kaiqa zinama pule sari na tinarae saripu
vatuni gamu rau, meke lopu veko pani pule gamu si kaiqa zinama. Mi va
tabei sari doduru tinarae saripu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa.*
3 Ura ele dogori mia pa matamia soti telemia sari doduru gua pu ele taveti
e Zihova pa toqere Peoro. Ele va mate betoi Sa pa korapa mia gamu sari
doduru tinoni saripu vahesia se Beolo vasina,* 4 ba gamu doduru pu raṉe
va nabua se Zihova sa mia Tamasa si korapa koamia pa rane ṉinoroi.
5 Ele va tumatumaeni gamu rau sari doduru tinarae saripu tozi nau e
Zihova sa qua Tamasa pude tavetia. Meke kaqu luli gamu si arini koasa
popoa sapu kaqu nuquru la ia gamu meke koa ia. 6 Mi va tabe na kopu
valeana ni gamu si arini, meke kaqu dogoria ri na tinoni pa ninae butubutu
sa mia ginilae hinokara sapu tagoa gamu, meke kaqu zama, 'Hinokara hola
sapu sa butubutu hie si tagoa sa tinumatumae meke sa ginilae.'
7 Loke butubutu pule si holani gita si gita, sina lopu hoke tata koa rini
sari na dia tamasa. Ba se Zihova sa nada Tamasa si hoke mae tata koa gita,
totoso varavara la koa Sa si gita. Hoke olaṉa gita Sa sipu tepa la ia gita
sa Nana tinokae. 8 Namu loke butubutu nomadi, tagoi sari na tinarae gua
saripu va tumatumaeni gamu rau pa rane ṉinoroi. 9 Ba mi kopu valeana!
Mi lopu muliṉini saripu dogori gamu pa matamia soti, sipu toa si gamu.
Mi totozi vari teteini koari na tumia meke ri na tudia ri na tumia si arini.
10 Mi balabala pulea sa rane sipu turu si gamu pa kenuna e Zihova sa mia
Tamasa pa toqere Horebi, sipu zama guahe si Asa koa rau: 'Mu varigara
maeni sari na tinoni pa kenuqu Rau, pude madi avosi sari na Qua zinama,
meke kaqu pamaṉa Nau rini koasa popoa sapu korapa koa ia rini, meke
kaqu va tumatumaeni rini si arini koari na tudia.'

---

* **3:23** Nab 27:12-14; Diut 32:48-52 * **4:2** Rev 22:18,19 * **4:3** Nab 25:1-9

11 Mi tozini sari na tumia gua sapu ele la turu pa hubina sa toqere Saenai
sapu nobi tamunia na tuṉaha lei muho moatana si gamu meke huruṉu
sage pa galegalearane sa ṉika.* 12 Mi tozini gua meke zama se Zihova koa
gamu koasa nika, gua meke boka avosia gamu zamana, ba lopu dogoro
sotia gamu kinehana si Asa. 13 Meke tozini gamu Sa sapu gua kaqu tavetia
gamu meke kopu nia sa Nana vinariva egoi sapu tavetia Sa koa gamu. Kaqu
va tabei gamu sari ka manege puta tinarae saripu kuberi Sa koari karua
patu labelabe sara.* 14 Meke tozi nau e Zihova pude kaqu va tumatumaeni
gamu rau sari doduru tinarae, meke kaqu va tabei gamu si arini koasa
popoa sapu kaqu vagia gamu meke koa ia.*

Tava Balau sa Vinahesi Tamasa Kokoha

15 Totosona sipu zama koa gamu se Zihova pa toqere Saenai, si lopu
boka dogoria gamu si keke kineha, ke mi kopu valeana si gamu. 16 Pude
lopu kaqu hoqa pa sinea meke tavete lulia kinehana si keke tie, babe keke
barikaleqe,* 17 kurukuru ṉame babe kurukuru tapuru,* 18 na basioto, meke
na igana. 19 Mi lopu podepodekae pude vahesi na nabuluni saripu dogori
gamu pa galegalearane, guana rimata pana rane na sidara meke sari na
pinopino pana boṉi. Ura arini sari doduru tiṉitoṉa saripu ele taveti sa
Tamasa pude tadi doduru butubutu pa kauruna sa maṉauru. 20 Ba sapu
gamu si na tinoni ta harupu mia koe Zihova, meke ta turaṉa vura pa popoa
Izipi koasa nika lerana. Turaṉa vurani gita e Tamasa si gita pude na Nana
tie soti, gua tugo pa rane ṉinoroi.* 21 Bugoro nau e Zihova si rau, sina koa
gua koa gamu, meke zama tokotokoro nia Sa sapu lopu kaqu karovia rau
sa Ovuku Zodani pude nuquria sa popoa masuruna sapu ponini gamu e
Zihova pude tamugamu.* 22 Kaqu mate mo pa popoa hie si rau, meke lopu
kaqu karovia rau sa Ovuku Zodani, ba gamu si kaqu karovo la pa kalina
la meke kaqu vagia gamu sa popoa masuruna pude tamugamu. 23 Ba kaqu
kopu valeana si gamu, pude lopu muliṉi nia sa vinariva egoi te Zihova sa
mia Tamasa sapu tavetia Sa koa gamu. Mi va tabea sa Nana tinarae, mamu
lopu tavetia telemia si keke beku, 24 Ura se Zihova sa mia Tamasa si na nika
huruṉuna. Hoke kononi gamu Sa be vahesi votiki tamasa si gamu.*

25 Ego, be guana koa seunae si gamu koasa popoa sana meke podoi gamu,
sari na tumia, meke gua tugo sari na tumia si podoi tugo sari na tudia
koasa sinage vina rua, si mamu kopu nia pude lopu hoqa pa sinea, pude
lopu tavetia telemia si keke beku koa keke kinehadi ri doduru likakalae.
Gua asa si lopu toṉoto pa dinoṉo te Zihova meke kote ta bugorae tugo koa
Sa si gamu. 26 Kaqu tepa la si rau koasa maṉauru na pepeso pude va kari
gamu koasa rane sana, meke lopu sana kaqu mate si gamu koasa popoa
sapu karovo la ia gamu pa Ovuku Zodani meke koa ia. Lopu kaqu koa va
seunae si gamu vasina meke ta huarae sa popoa. 27 Kaqu ta hurakatae la
koari doduru butubutu si gamu meke ari ka visavisa mo si kaqu toa hola.*
28 Koari na vasidi arini si kaqu vahesi gamu sari na tamasa pu ta tavete pa
limadi rina tie. Sari na tamasa huda na patu, saripu lopu boka dodogorae
na avavosae, meke lopu boka ganigani, na va humaṉa teledia. 29 Meke
vasina si kaqu tiqe hata ia gamu se Zihova sa mia Tamasa, meke pana
hata va gigiria gamu pa doduruna sa mia tinoa, si kaqu tiqe dogoria gamu

---

* **4:11** Ekd 19:16-18; Hib 12:18-19 * **4:13** Ekd 31:18, 34:28; Diut 9:10 * **4:14** Ekd 21:1 * **4:16** Ekd 20:4; Liv 26:1; Diut 5:8, 27:15 * **4:17** Rom 1:23 * **4:20** Ekd 19:5; Diut 7:6, 14:2, 26:18; Ta 2:14; 1 Pit 2:9 * **4:21** Nab 20:12 * **4:24** Hib 12:29 * **4:27** Diut 28:36

si Asa.* 30 Pana tutuvu tinasuna si gamu meke ta evaṉa koa gamu sari
doduru pu gua arini, si kaqu tiqe kekere la koe Zihova meke lulia gamu
si Asa. 31 Ura sa tataru te Zihova si variva taleosae; lopu kaqu gala pani
gamu Sa babe va mate beto gamu Sa, meke lopu kaqu hite muliṉi nia Sa
sa Nana vinariva egoi sapu telena tavetia koari na tiatamada.
32 Namu loketoṉa hokara sapu kekeṉoṉo guahe si ta evaṉa pukerane.
Nanasa ni kamahire sari na rane pu ele holadi, podalae seunae gua koasa
rane sapu tavetia Tamasa sa tie pa popoa pepeso, meke kamo koari na mia
totoso. Mamu doṉo la ia sa popoa pepeso lavata. Vegua, kaiqa ginugua
nomadi hola, kekeṉoṉo gua arini si ta evaṉa, babe kaiqa toṉa gua arini si
hite ta avoso? 33 Hite ele avosia ri kaiqa tie sa mamalaiṉina e Tamasa sapu
zama vura mae pa korapa nika, kekeṉoṉo gua gamu meke toa? 34 Vegua,
keke tamasa si ele podekia pude vagi vura nia si keke nana butubutu tie koa
keke butubutu tie, pa pinodepodekae, pa tinavete variva magasadi na vina
gilagila variva magasadi, na vinaripera, koasa lima heheda sapu nadoro
la, babe koari na tinavete variva magasadi kekeṉoṉo sari doduru ginugua
saripu tavete vatuni e Zihova sa mia Tamasa gua sapu dogoro sotia gamu
pa popoa Izipi? 35 Vata dogoro koa gamu sari na ginugua hire pude mi
gilania sapu se Zihova mo sa Tamasa meke loketoṉa pule.* 36 Va avosoni
gamu Sa sa zamana pa maṉauru, pude boka va tumatumae gamu, meke
pa popoa pepeso hie si va dogoroni gamu Sa sa Nana nika hopena, meke
zama atu si Asa vasina koa gamu. 37 Ura tataruni Sa sari na tiatamada,
ke vizata gamu Sa, meke koasa Nana ṉiniraṉira lavata si turaṉa vurani
gamu Sa telena pa popoa Izipi. 38 Sipu korapa ene nono la gamu, si hadu
taloani Sa sari na butubutu tie saripu soku holani gamu meke ṉiṉira holani
gamu, pude boka turaṉa nuquruni gamu meke vatu nia sa dia popoa, sa
popoa sapu tagoia gamu kamahire. 39 Ke mamu balabala pulea, mamu
lopu muliṉi zoṉazoṉa nia kamahire, sapu e Zihova mo sina Tamasa pa
Maṉauru meke pa pepeso. Loketoṉa pule. 40 Mi va tabei sari doduru Nana
tinarae saripu vatui rau koa gamu pa rane hie, meke kaqu koa valeana si
gamu meke sari na tudia ri na tumia. Meke kaqu koa hola sa mia kinoa
koasa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa ninae rane ka
rane,” gua se Mosese.

Sari na Vasileana Nomadi pude tadi na Tie Govetedi

41 Beto asa si vizata vata kalei Mosese sari ka ṉeta vasileana nomadi
pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani,* 42 pude boka govete la meke ta
harupu sa tie sapu va mate hola ia si keke tie sapu lopu kukiti nia sa pa
bulona. Kote boka govete la si asa koa keke ri ka ṉeta vasileana nomadi
hire meke lopu kaqu tava mate. 43 Hire sari na vasileana nomadi arini:
Bezere si koa koasa pezara ululuna, tanisa butubutu tinoni te Rubeni;
Ramoti si pa popoa Qileadi, tanisa butubutu tinoni te Qadi; meke Qolani si
pa Basani, tanisa butubutu tinoni te Manase.

Sa Vinabakala koasa Tinarae

44 Meke poni pulei Mosese sari na tinarae na vina tumatumae te Tamasa
koari na tinoni Izireli. 45-46 Meke pa mudina sipu taluarae mae pa popoa
Izipi si arini, meke mae koa koasa pezara pa kali gasa rimata koasa Ovuku
Zodani, sapu pa kalina sa vasileana nomana pa Betipeoro si ponini Sa
koarini sari na tinarae hire. Sa kali popoa hie si te Sihoni sa baṉara tadi na
tinoni Amoraiti, sapu koa koasa vasileana lavata pa Hesiboni, sapu huaria

* **4:29** Zer 29:13 * **4:35** Mk 12:32 * **4:41** Zos 20:8-9

Mosese meke sari nana tinoni pa Izireli totoso vura mae gua rini pa popoa Izipi. 47 Meke koa betoa rini sa nana popoa, meke sa pepeso te Oqo sa baṉara pa Basani; arini si karua baṉara tadi na tinoni Amoraiti saripu koa pa kali gasa rimata pa Zodani. 48 Sa pepeso hie si retese* kamo la gua koasa vasileana pa Aroere, sapu koa pa taqelena sa ovuku Anoni, meke kamo la gua koasa toqere Sirione sapu sa toqere ta pozae Hemoni. 49 Meke gua tugo pa doduruna sa pezara pa lolomo pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani meke kamo la gua pa vasina koa sa kolo matena meke kamo la gua pa hubina sa Toqere Pisiqa.

5

Sari ka Manege Puta Tinarae (Ekisidasi 20:1-17)

1 Tioko varigarani Mosese sari doduru tinoni Izireli meke zamai, “Gamu na tinoni Izireli, mi va tabei sari doduru tinarae saripu ponini gamu rau pa rane ṉinoroi. Mi va nonogai, mamu gilana va hinokari pude luli gamu si arini. 2 Koasa toqere pa Saenai si ele tavetia e Zihova, sa nada Tamasa, si keke vinariva egoi koa gita. 3 Lopu koari na tiatamada, ba koa gita doduru pu korapa toa pa rane ṉinoroi. 4 Koasa toqere sana si zama vura mae pa korapa nika pa kenumia gamu se Zihova. 5 Pa varikorapa mia gamu meke e Zihova si turu si rau pa totoso asa, pude tozini gamu sapu nasa si zama nia Sa, ura na matagutu nia gamu sa nika meke lopu boka sage la pa toqere si gamu.

6 Meke Zama guahe se Zihova, ‘Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa sapu turaṉa vurani gamu pa popoa Izipi, vasina sapu koa tava pinausu si gamu.

7 Loke Tamasa si kaqu vahesia gamu ba Arau mo.

8 Lopu kaqu taveti gamu kinehadi sari na tiṉitoṉa pa maṉauru meke pa pepeso babe pa korapa kolo. * 9 Lopu kaqu todoṉo nia na vahesia gamu si keke beku. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa sina Tamasa kono si Rau, meke lopu va malumu gamu Rau pude vahesi sari kaiqa tamasa pule. Kaqu va kilasi Rau si arini pu kana Au, meke sari na dia pinodopodo kamoa ka ṉeta meke made sinage.* * 10 Ba kaqu tataru ni Rau sari na tina sinage na sage saripu tataru nau na va tabei sari na Qua tinarae.

11 Meke mu poza kokoha nia pa tinokotokoro sa pozaqu, ura kaqu va kilasia Arau Zihova, sa mua Tamasa, sa tie sapu poza hoboro nia ginugua seana sa pozaqu.*

12 Mamu kopu nia na va madia sa rane Sabati, gua puta tugo sapu ele tozini gamu e Zihova sa mia Tamasa.* 13 Koari ka onomo rane si kaqu taveti gamu, sari na mia tinavete,* 14 ba sa rane vina zuapa si keke rane magogoso sapu ele tava madi koa Rau Zihova. Koasa rane sana, si loke tie si kaqu tavetavete. Gamu, sari na tumia, sari na mia pinausu, meke sari na mia kurukuru ṉame, gua tugo sari na tie karovodi pu koa pa mia popoa. Kaqu magogoso sari doduru mia pinausu gua tugo sapu tavetia gamu. 15 Mi balabala pulea sapu ele koa tava pinausu si gamu pa popoa Izipi, meke koasa limaqu Rau sapu ṉiṉira hola, si ele harupu vurani gamu si gamu. Gua asa ke, zama gamu Rau pude kopu nia gamu sa rane Sabati.

---

* **4:48** Sa zinama “retese” sa ginuana si koa pa soku votivotiki popoa si arini. * **5:8** Liv 26:1; Diut 4:15-18, 27:5 * **5:9** “Ṉeta meke made sinage” sa ginuana si pude va kilasi padana sa ninomana sa sinea lopu sapu va naei tamasa sari na sinage meke va kilasa betoi Sa si arini. * **5:9** Ekd 34:6-7; Nab 14:18; Diut 7:9-10 * **5:11** Liv 19:12 * **5:12** Ekd 16:23-30, 31:12-14 * **5:13** Ekd 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Liv 23:3

16 Mu pamaṉa nia sa tamamu meke tinamu, gua asa sapu tozini gamu
e Zihova, sa mia Tamasa; meke kaqu koa valeana na va gelenae ia gamu
sa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa.* 17 Meke mu variva
mate.*
18 Meke mu barabarata.* 19 Meke mu hiko.*
20 Meke mu zutu kokoha ia si keke tie.*
21 Meke mu okoro nia goi sa vetu tanisa keke tie, sa nana barikaleqe, sari
nana pinausu koreo na vineki, sari nana kurukuru, meke sari nana doṉ'ki,
babe kaiqa toṉa pule saripu tagoi sa tie.'*
22 Arini sari na tinarae saripu ponini gamu e Zihova koa gamu doduru,
totoso varigara si gamu koasa toqere, totoso zama atu nia Sa sa Nana
zinama ṉiṉirana, sapu avoso vura mae gunia gamu mamalaiṉina pa
korapa nika meke pa korapadi ri na lei moatadi. Arini sari na tinarae
saripu ele ponini gamu Sa vasina meke loketoṉa pule. Beto asa si kuberi
Sa koari karua patu labelabe meke va maei Sa koa rau si arini.*

Matagutu sari na Tinoni (Ekisidasi 20:18-21)

23 Sipu toa pa doduruna sa batu toqere sa nika, si avosia gamu sa
mamalaiṉi vura mae guana pa korapa huporo dudukurumu, meke mae koa
rau sari doduru mia palabatu na koimata koari na mia butubutu, 24 meke
zama, 'Se Zihova, sa Baṉara, sa nada Tamasa, si va dogoroni gita Sa sa
Nana ṉinedala variva magasana, meke avosia gita sa mamalaiṉina sapu
zama vura mae gua pa korapa nika! Gilania gami pa rane ṉinoroi totoso
sapu zama sa Tamasa koasa, ba lopu kaqu mate si asa. 25 Ba matagutu
si gami sapu be zama pule si Asa si kote mate si gami, ura kote sulu va
mate gami sa nika hie. Pana avoso pulea gami zamana se Zihova sa nada
Tamasa, ba namu kote mate hinokara si gami. 26 Loke tie toana si boka
toa, pana avosia sa mamalaṉina sa Tamasa toana sapu zama vura mae gua
pa korapa nika. 27 Mu pule la si goi Mosese, mamu la avosi sari doduru
ginugua saripu kaqu zamani e Zihova sa nada Tamasa koa goi. Beto asa,
si mamu pule mae tozini gami, gua sapu zamani Sa koa goi. Kote avosia
na va tabei mo gami si arini.'
28 Sipu avosia Zihova sapu gua asa, si zama si Asa koa rau, 'Ele avosi Rau
sari na zinama tadi na tie hire, meke hinokara dia si arini. 29 Leana hola be
guana asa tugo sa hahanana tadirini doduru totoso. Gua asa pude pamaṉa
Nau rini doduru totoso meke va tabei rini sari doduru Qua tinarae. Meke
kaqu koa valeana si arini meke sari na tudia koari na dia sinage ninae rane
ka rane. 30 La mamu tozini pude di kekere pule la koari na dia ipi. 31 Ba
sapu agoi Mosese si kaqu koa koa Rau tani, maqu poninigo sari doduru
Qua tinarae na vina tumatumae, mamu la va tumatumaeni koari na tinoni
pude kaqu va tabei rini, koasa popoa sapu korapa va nama poni nia Rau
koa rini,' gua se Zihova.
32 Gua asa ke, gamu na tinoni Izireli! Mamu tavete va hinokari sari
doduru ginugua pu va tumatumaeni gamu e Zihova sa mia Tamasa koa
gamu. Mamu lopu va karia si keketoṉa koari Nana tinarae. 33 Mamu
va tabe betoi sari doduru, pude kaqu koa valeana si gamu, meke kaqu

---

* **5:16** Diut 27:16; Mt 15:4, 19:19; Mk 7:10, 10:19; Lk 18:20; Epi 6:2,3 * **5:17** Zen 9:6; Liv 24:17; Mt 5:21, 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9; Zem 2:11 * **5:18** Liv 20:10; Mt 5:27, 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9; Zem 2:11; Ekd 20:14 * **5:19** Liv 19:11; Mt 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9 * **5:20** Ekd 23:1; Mt 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20 * **5:21** Rom 7:7, 13:9 * **5:22** Hib 12:18-19

gelenaena sa mia kinoa koasa popoa sapu tava nama nia gamu pude la koa ia.

6

Tataru nia se Zihova sa Mua Tamasa

1 Hire sari doduru tinarae saripu garununi e Zihova sa mia Tamasa koa
rau pude va tumatumaeni koa gamu. Ke mamu va tabei si arini koasa
popoa sapu kaqu nuquria meke koa ia gamu. 2 Ke pa doduruna sa mia
tinoa gamu, meke sari na tumia meke sari na tudia rina tumia si mamu
va lavatia se Zihova sa mia Tamasa, mamu va tabei sari doduru tinarae
sapu ponini gamu rau n̲inoroi, pude kaqu koa va gelenae sari na mia tinoa
koasa popoa sapu kaqu koa ia gamu. 3 Gamu na tinoni Izireli, mamu avosi
na va tabei si arini! Meke kaqu koa valeana si gamu, meke kaqu ta evan̲ae
na butubutu n̲in̲ira mia meke koa koasa pepeso masuruna, gua puta tugo
sapu va tatara nia e Zihova sa nada Tamasa koari na tiatamada.
4 Namu lopu kaqu mulin̲i nia Izireli si hie sapu se Zihova mo telena sa
nada Tamasa.* 5 Kaqu tataru nia goi se Zihova sa mua Tamasa pa doduru
bulomu, pa doduru maqomaqomu meke pa doduru mua n̲iniran̲ira.* 6 Mu
lopu mulin̲ini sari doduru tinarae arini sapu ponini gamu rau pa rane hie.*
7 Mamu va tumatumaeni koari na tumia, mamu vivinei pilipuleni koarini,
totoso koa gamu pa mia vetu, totoso eko meke tekulu pa mia teqe, babe
ene pa siran̲a. 8 Mamu kubere goreni, mamu pusi kapaeni pa limamia na
raemia guana vina gilagila pude lopu ta mulin̲ae doduru totoso si arini.
9 Mamu kuberi pa sasadadi ri na mia vetu meke koari na mia bara si arini.

Na Vina Balau koari na Tie pu Lopu Va Tabe

10 Gua puta tugo sapu ele va tatara nia e Zihova sa mia Tamasa koari na
tiatamamia, sapu ari Ebarahami, Aisake, meke Zekopi, si kaqu poni gunini
gamu Sa sa popoa sapu koa ia soku vasivasileana nomadi saripu lopu ta
kuri koa gamu.* 11 Sari na vetu si kote sin̲i soku likakalae leadi saripu
gamu lopu vekoi, gua ri na berukehe saripu lopu geli gamu, meke sari na
inuma vaeni na olive saripu lopu letei gamu. Totoso turan̲a nuquru lani
gamu e Zihova koasa popoa meke vagi gamu sari doduru gua pu hiva henai
gamu, 12 si kaqu kopu valeana nia gamu pude lopu kaqu mulin̲i nia gamu
se Zihova, sapu harupu gamu pa popoa Izipi, vasina sapu koa pinausu si
gamu. 13 Mi va lavatia se Zihova sa mia Tamasa, mi vahesia ekea mo, mi
zama tokotokoro koasa pozana Sa.* 14 Mi lopu vahesi gamu si kaiqa tamasa
pule, saripu vahesi ri na tie pu koa vari likohae koa gamu. 15 Be vahesi
gamu sari na votiki tamasa, si kote tava murimuri taloa beto si gamu pa
minate koasa popoa pepeso, sina Tamasa kono si Asa.
16 Mi lopu podepodekia gamu se Zihova sa mia Tamasa, kekeno̲no gua
sapu tavetia gamu pa keke vasina pozana Ma'asa.* 17 Mi kopu valeana
pude va tabei gamu sari doduru tinarae saripu ponini gamu Sa. 18 Mi
tavetia sapu gua ton̲oto meke leana pa zinama te Tamasa meke kote koa
valearane beto si gamu. 19 Meke kote boka nuquru la meke va kilasi gamu
sari na mia kana, gua sapu ele va tatarani Sa koa gamu.
20 Meke koari na rane mae hiroi si kote nanasa gamu ri na tumia, 'Na
vegua ke garunu gita e Zihova sa nada Tamasa pude va tabei sari doduru
tinarae hire?' gua. 21 Meke kote tozi ni gamu si arini, 'Gita si tava pinausu

* **6:4** Mk 12:29 * **6:5** Mt 22:37; Mk 12:30; Lk 10:27 * **6:6** Diut 11:18-20 * **6:10** Zen 12:7, 26:3, 28:13 * **6:13** Mt 4:10; Lk 4:8 * **6:16** Mt 4:7; Lk 4:12; Ekd 17:1-7

koasa baṉara pa popoa Izipi, meke pa ṉiniraṉira lavata te Zihova si ta harupu si gita. 22 Dogoria gita pa matada soti si Asa koari na tinavete variva magasadi na tinavete variva matagutudi saripu tavete lani Sa koari na tinoni Izipi meke koasa dia baṉara meke sari doduru nana koimata nomadi koasa nana binaṉara.* 23 Meke vata rupaha gita Sa pa popoa Izipi meke turaṉa maeni gita Sa tani meke ponini gita Sa sa popoa hie. Sapu ele va tatara nia Sa koari na tiatamada sapu kote vala nia, gua.* 24 Beto asa si tozini gita e Zihova sa nada Tamasa pude va tabei sari doduru tinarae hire, meke va lavatia si Asa. Be tavetia gita sapu gua asa, si kaqu kopu nia Sa sa nada butubutu meke kaqu koa valeana tugo si gita pa rane ṉinoroi. 25 Be ta ronue si gita koari doduru nada vinatabe koari doduru tinarae saripu tozini gita e Tamasa, si kote qetuni gita Sa si gita meke koa gua na tie toṉoto si gita.’

7

Sari na Tie Ta Vizatadi te Tamasa (Ekisidasi 34:11-16)

1 Kaqu turaṉa lani gamu e Zihova sa mia Tamasa koasa popoa sapu kaqu koa ia gamu, meke soku rina butubutu tie si kaqu hadu taloani Sa vasina. Totoso nuquru la gamu, si kote hadu vurani Sa sari ka zuapa butubutu nomadi meke ṉiṉira holani gamu. Sari na butubutu, Hitaiti, Qeqasaiti, Amoraiti, Kenani, Perizaiti, Hivaiti, meke Zebusaiti.* 2 Pana va aqori e Zihova sa mia Tamasa pa mia ṉiniraṉira meke va kilasi gamu sari na tie hire, si kaqu va mate upata betoi gamu si arini. Mu lopu koa bule na taleoso ni gamu si arini. 3 Mu lopu habai gamu si arini, mu lopu va malumu zoṉaia si keke tumia pude haba ia si keke koarini. 4 Sina mumudi si kote turaṉa va seui rini koe Zihova sari na tumia, meke kote vahesi rini sari na votiki tamasa. Ego, be ta evaṉa sapu gua asa si kote ta bugorae koe Zihova si gamu, meke kote tava mate tugo koasa totoso asa si gamu. 5 Gua asa, ke kaqu huari gamu sari na dia hope, meke kaqu huara va ineti gamu sari na dia dedegere patu hopedi, meke seke huara gore nia gamu sa bekuna sa dia tamasa Asera[d], mamu sulu betoi pa nika sari na dia beku.* 6 Kaqu tavetia gamu sapu gua asa sina te Zihova sa mia Tamasa si gamu. Na Nana tinoni ta vizatamia si gamu koari doduru tinoni pa popoa pepeso, pude na Nana ṉati tie soti.*

7 Lopu koa gua sapu soku holani gamu sari kaiqa butubutu tie, ke tataruni gamu meke vizata gamu e Zihova si gamu. Ura sa mia butubutu si hiteke hola pa popoa pepeso. 8 Ba tataruni gamu e Zihova si gamu, meke hiva kopu nia Sa sa vina tatara sapu tavetia Sa koari na tiatamamia. Gua asa, ke pa Nana ṉiniraṉira lavata si harupu gamu Sa koasa popoa tava pinausu gamu pa ṉiniraṉira tanisa baṉara pa popoa Izipi. 9 Gilania mia sapu e Zihova mo sina mia Tamasa sapu lopu hoke va ririunae. Meke lopu kaqu gala pania Sa sa Nana vinariva egoi, meke lopu makudo vata dogoro nia Sa sa Nana tataru koasa keke tina sinage na sage, koa rini pu tataru nia na va tabei sari Nana zinama.* 10 Ba lopu kaqu pamaṉa va kilasi Sa sarini pu kana ia si Asa. 11 Ego, gua asa, ke mamu va tabei sapu gua ele va tumatumaeni gamu; mamu luli sari doduru tinarae saripu ele ponini gamu rau ṉinoroi.

---

* **6:22** Nab 11:3; Ekd 17:7; Nab 11:34 * **6:23** Nab 13:17; Diut 1:21; Nab 13:31; Diut 1:26; Hib 3:16
* **7:1** TTA 13:19 * **7:5** Diut 12:3 * **7:6** Ekd 19:5; Diut 4:20, 14:2, 26:18; Ta 2:14; 1 Pit 2:9
* **7:9** Ekd 20:5-6, 34:6-7; Nab 14:18; Diut 5:9-10

Sari na Tinamanae tadi pu Va Tabe (Diutironomi 28:1-14)

12 Be va avosi, va tabei, na va gorevura i gamu sari na tinarae hire, si lopu
kaqu makudo kopu nia e Zihova sa mia Tamasa sa Nana vinariva egoi koa
gamu, meke lopu kaqu makudo tugo va dogoroni gamu Sa sa Nana tataru,
gua sapu ele va tatara nia Sa koari na tiatamamia pukerane.* 13 Kaqu
tataruni gamu na manani gamu e Zihova, meke kaqu noma sage sa mia
butubutu, meke sari na tumia si kaqu soku hola. Kaqu manani Sa sari na
mia linetelete huiti na vaeni meke na huda oela, meke kaqu poni va sokuni
gamu bulumakao na sipi Sa si gamu. Kaqu ponini gamu Sa sari doduru
tinamanae hire koasa pepeso sapu va tatara nia Sa koari na tiatamamia
pude tamugamu, gua. 14 Namu loke tie pule pa kasia popoa sapu kaqu
tamanae pa tinagotago kekeṉoṉo gua gamu. Loke tie gamu babe sari na
mia bulumakao si kaqu lopu ari tudia. 15 Kaqu va sare gamu e Zihova koari
doduru minoho, meke lopu kaqu hite va razani gamu minoho kaleadi Sa
si gamu, kekeṉoṉo gua sapu ele gilania gamu pa popoa Izipi, ba kaqu va
razani Sa koari na mia kana si arini. 16 Kaqu va mate betoi gamu sari
doduru butubutu tie saripu vatui Tamasa pa mia ṉiniraṉira. Namu lopu
kaqu tataruni na taleosoni gamu si arini, sina kote va tasuna gamu rini.
17 Mi lopu zama guahe pa mia binalabala sapu arini si soku holani gamu,
meke lopu kaqu boka hadu va taloai gamu si arini, gua. 18 Ba mi lopu
matagutuni si arini; mi balabala va lohia sapu gua tavetia e Zihova sa mia
Tamasa koa sa baṉara Izipi meke sari doduru nana tie. 19 Mi balabala i
sari na oza kaleadi sisigiti, saripu ele dogori gamu pa matamia soti, sari
na tinavete variva magasadi, na vina gilagila, meke sa ṉiniraṉira lavata
sapu vata rupaha gamu e Zihova sa mia Tamasa. Ke koasa siraṉa gua tugo
asa sapu va mate betoi Sa sari na tie Izipi, si kaqu va mate betoi tugo Sa
sari doduru tie hire saripu matagutuni gamu kamahire. 20 Kaqu va razani
oza Sa si arini, meke kaqu va matei Sa si arini pu govete la tome koari na
vasina tometomeana. 21 Ke mi lopu matagutuni sari na tie hire; se Zihova
sa mia Tamasa si koa koa gamu. Asa sa Tamasa lavata sapu kaqu pamaṉa
nia gamu. 22 Kote hitehite meke kaqu va rizu taloai Sa sari na butubutu
hire sipu totosona noma sage si gamu. Lopu kaqu boka huari gamu sari
na dia popoa pa keke totoso mo, ba be evaṉia gamu sapu gua asa, si kote
soku hola kurukuru pinomo si koa meke va tasuna gamu si gamu. 23 Kote
va nunali e Zihova sari na mia kana, meke luara vatuni Sa si arini pa
mia ṉiniraṉira, osolae tava kilasa beto si arini. 24 Kaqu vekoi e Zihova pa
mia ṉiniraṉira sari na dia baṉara. Meke kaqu va matei gamu meke kaqu
muliṉini gamu si arini, meke namu loke tie si kaqu va noso gamu si gamu;
kaqu va mate betoi gamu si arini. 25 Kaqu sulu pani gamu sari na dia beku,
mi lopu okoroni sari na siliva babe qolo sapu taveteni beku rini. Mi lopu
hiko vagi, be hiko vagi gamu si kote mate pa sipata si gamu, sina lopu qetu
nia e Zihova sa vinahesi beku. 26 Mi lopu paleke lani koari na mia vetu
sari na beku hire, be tavete gua asa si gamu, si lopu kaqu votikaena sa
tinalevei koa rini meke sapu koa gamu. Mi etuli na va kari gedi sari na
beku hire, ura koa pa tinalevei te Zihova si arini.

8

Sa Popoa Masuruna pude Koaia

* **7:12** Diut 11:13-17

1 Mi va tabei na kopu valeana ni gamu sari na tinarae saripu ponini gamu
rau pa rane ṉinoroi, pude mi toa valeana meke podopodo va soku si gamu,
meke kaqu koa ia gamu sa popoa sapu ele va tatara nia e Zihova koari na
tiatamamia pukerane. 2 Mi balabala ia sa tinuraṉa te Zihova sa mia Tamasa
koasa inene gelena hie koari ka made ṉavulu puta vuaheni hire pa korapa
popoa qega, meke va tutuvuni gamu tinasuna Sa pude podeke gamu, meke
pude mi gilania sapu nasa si hiva tavetia gamu be guana va tabei gamu
sari Nana tinarae. 3 Ele va ovia gamu Sa; beto asa si ponini gamu mana
Sa pude mi hena ia gamu sa ginani sapu lopu hite hena ia gamu meke
sari na tiatamamia pukerane. Evaṉia Sa sapu gua asa pude va gilanani
gamu sapu sa tie si lopu tale toa pa bereti mo, ba koari doduru zinama
pu zama ni Tamasa.* 4 Koari ka made ṉavulu puta vuaheni arini si lopu
hite lulutu na popozu sari na mia poko, meke lopu hite ozoṉo tugo sari
na nenemia. 5 Mi gilania sapu se Zihova sa mia Tamasa si hoke va toṉoto
gamu na va kilasa gamu, kekeṉoṉo gua tugo sapu va toṉoti sa tamadia sari
nana koburu. 6 Gua asa, ke mi va tabea si Asa. Mi taveti gua sapu zamani e
Zihova koa gamu; mi toa koari Nana tinarae. 7 Se Zihova sa mia Tamasa si
turaṉa lani gamu koasa popoa masuruna, sa popoa sapu koa ia soku leana
na bukaha na kolo pa kauru pepeso sapu totolo vura koari na lolomo na
toqere. 8 Meke na popoa sapu toqoli na huiti na bale, meke na vaeni, piqi,
pomeqaraneti, olive, meke gua tugo na zipale. 9 Namu lopu kaqu ovia na
qaga nia gamu si keketoṉa vasina. Sari na patu si koai na aeana, meke kote
boka gelia gamu sa kopa koari na toqere. 10 Pana henahena meke deṉa si
gamu, si mi vahesia se Zihova sa mia Tamasa koasa pepeso masuruna sapu
ponini gamu Sa.

Vina Balau pana Muliṉi nia Gamu se Zihova

11 Mi kopu nia gamu pude lopu muliṉi nia se Zihova sa mia Tamasa;
kaqu va tabei gamu sari Nana tinarae sapu ponini gamu rau pa rane hie.*
12 Pana ari gemi gamu, meke kuri mia vetu leadi pude koa, 13 meke pana
soku lala dia sari na mia bulumakao na sipi meke sari na mia poata na qolo,
meke sari doduru mia likakalae ba soku laladia tugo, 14 si mi lopu vahesi
puleni gamu na muliṉi nia se Zihova sa mia Tamasa sapu harupu gamu pa
popoa Izipi, vasina pu koa pinausu si gamu. 15 Meke ele turaṉa gamu Sa
koasa qega lavata meke tasunana, sapu koa ia na noki variva mate meke
sari na nenege. Meke koasa popoa popana sapu loke kolona si va titisi
vura poni gamu Sa sa kolo koasa patu lavata. 16 Meke pa korapa qega si
poni gamu Sa sa mana pude hena ia, sa ginani sapu lopu hite ele henai ri
na tiatamamia pukerane. Meke va atui Sa sari na tinasuna pude podeke
gamu, pude pa vinabetona si kaqu va tamanaeni gamu likakalae leadi Sa si
gamu. 17 Pude namu lopu kaqu balabala ia gamu sapu mia vina gavorodi
telemia pa mia ṉiniraṉira soti si arini. 18 Mi balabala ia sapu e Zihova sa
mia Tamasa si ponini gamu sa ṉiniraṉira pude boka tagotago. Evaṉia Sa
sapu gua asa, sina lopu hobea Sa sa vinariva egoi sapu tavetia Sa koari na
tiatamamia pukerane osolae kamoa pa rane ṉinoroi. 19 Lopu kaqu muliṉi
nia gamu se Zihova sa mia Tamasa babe luli na vahesi gamu sari kaiqa
tamasa, meke nabulu ni si arini. Ba va balau gamu rau pa rane ṉinoroi,
sapu kaqu mate beto si gamu be tavetia gamu sapu gua asa. 20 Meke be
lopu va tabea gamu se Zihova si kaqu tava mate beto si gamu, kekeṉoṉo
gua ri na butubutu sapu kaqu va matei tugo Sa sipu rapata la si gamu.

---

* **8:3** Mt 4:4; Lk 4:4 * **8:11** Hoz 13:5-6

9

Lopu koasa Tinoṉoto tadi na Tinoni Izireli (Ekisidasi 32:1-35)

1 Ego, mi va avoso mae si gamu na tinoni Izireli! Pa rane ṉinoroi si kote
karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke kaqu vagia gamu sa popoa tadi na
butubutu nomadi, meke ṉiṉira holani gamu sari na dia vasileana nomadi
hola, meke sari na gobadi si ululu kamo la gua pa galegalearane. 2 Sari
na tiena sa popoa si ululudi meke ṉiṉiradi hola, gua rina malivi sapu ele
avosoni gamu ta zamae sapu namu loke tie si boka va kilasi, gua. 3 Ba
kamahire si kote dogoria telemia sapu e Zihova sa mia Tamasa, si kaqu
ene va kenue koa gamu guana nika halalana. Kaqu va kilasi gamu si arini,
totoso rapata la si gamu, meke kaqu ta hadu vura taloa si arini, meke lopu
kaqu sana ta huarae, gua sapu ele va tatara nia Sa.
4 Meke pana ele hadu va taloa pani e Zihova sa mia Tamasa si arini, si
lopu kaqu zama golomo guahe pa korapa bulomia si gamu, ‘Turaṉa maeni
gami e Zihova tani pude vagia sa popoa hie pa mami tinoṉoto soti,’ gua.
Lokari hokara, kaqu hadu vura vatuni e Zihova sari na tinoni hire, sina
tava kilasa si arini koari na dia tinavete kaleadi sisigiti. 5 Lopu koa gua
sapu na leamia meke tavete va toṉoto si gamu meke vatu nia e Zihova sa
dia popoa. Ba kaqu hadu vurani e Zihova si arini, sina kaleana hola sa dia
tinavete, meke gua tugo sapu hiva kopu nia Sa sa Nana vina tatara sapu
tavetia Sa koari na tiatamamia, se Ebarahami, Aisake, meke Zekopi. 6 Mi
gilania sapu lopu vatu nia e Zihova sa popoa masuruna hie, sina koa gua
sapu na tie toṉoto si gamu. Lokari hokara, na tie lopu hiva ta totozie na
koromia va avoso si gamu.
7 Kaqu balabala ia gamu sapu gua meke bugoroni gamu e Zihova sa mia
Tamasa pa korapa popoa qega. Koasa rane sipu taluarae si gamu pa popoa
Izipi, osolae kamo si gamu pa rane hie, si hoke lopu lulia mo gamu si Asa.
8 Meke gua tugo pa toqere Saenai si va bugoria gamu se Zihova meke hiva
va mate gamu Sa. 9 Sipu ene sage la si rau pa batu toqere pude vagi sari na
patu labelabe, vasina sapu ta kubere sari na vinariva egoi te Zihova meke
tamugamu. Meke ka made ṉavulu puta rane na boṉi si koai rau vasina,
meke lopu hite hena ia babe napoa rau si keketoṉa vasina.* 10 Beto asa si
maeni e Zihova koa rau sari karua patu labelabe pu ele kubereni pa limana
soti Sa saripu ele zamani Sa koa gamu pa nika, koasa rane sapu varigara
si gamu koasa toqere. 11 Meke sipu hola sari ka made ṉavulu puta rane
meke ka made ṉavulu puta boṉi si maeni e Zihova koa rau sari karua patu
labelabe vasina sapu kubere goreni Sa sari ka manege puta tinarae.
12 Beto asa si zama mae koa rau se Zihova, ‘Mu tuturei gore taloa koasa
toqere hie. Ura sari na mua tinoni saripu ele turaṉa vurani goi pa popoa
Izipi, si ele koa pa tinasuna meke lopu toṉoto sari na dia tinavete. Ele va
karia rini sapu gua zama nia Rau koa rini pude lulia, meke na beku tu si
ele tavetia rini.’
13 Meke gua pule he si zama nia e Zihova koa rau, ‘Gilania Rau sapu na
tie tasunadi sari na tie hire. 14 Ke veko Au tu, Maqu va mate betoi gedi
pude lopu kaqu ta gilana hokara si arini. Meke agoi mo si kaqu na tamana
sa butubutu lavata meke ṉiṉira holani sarini,’ gua.
15 Ke ene gore pule koasa toqere si rau sipu korapa huruṉu sa nika
pa toqere. Meke paleki qua sari karua patu labelabe sapu koai na
kinubekubere vinariva egoi. 16 Meke sipu doṉo atu si rau si ele va karia

* **9:9** Ekd 24:18

gamu sa zinama te Zihova sa mia Tamasa sapu ele zama nia Sa koa gamu, meke ele tavete va sea si gamu koe Zihova koasa tinavetena sa beku qolo sapu keha luli nia gamu koasa bulumakao kokoreo. 17 Ke gua asa si gona ilasani rau pa kenumia gamu sari na patu labelabe. 18 Beto asa si eko oporapaha pule si rau pa kenuna e Zihova koari ka made ṉavulu puta rane meke boṉi, meke lopu hite hena ia rau si keke vasi ginani na napo kolo na gua. Tavete gua asa si rau, sina ele va sea si gamu pa kenuna e Zihova meke va bugoria gamu si Asa. 19 Ura matagutu nia rau sa tinaṉaziri te Zihova sapu kaqu kamo la gua koa Sa koasa ginugua mia gamu meke ona hiva va mate beto gamu Sa. Ba ele avosau e Zihova pa totoso asa.* 20 Meke ele bugoro nia tugo e Zihova se Eroni meke hiva va matea tugo Sa si asa. Ke varavara nia tugo rau se Eroni pa totoso asa. 21 Meke vagia rau sa tiṉitoṉa kaleana sapu ele tavetia gamu, sapu sa bulumakao qolo, meke sulua rau pa nika. Huara va umumu pania rau, guana kavuru, meke taburu la nia rau pa leana sapu totolo gore pa toqere.

22 Totoso koa gamu pa Tabera, meke Ma'asa, meke pa Kibirote Hatava si va bugoria tugo gamu se Zihova sa mia Tamasa.* 23 Meke sipu garunu taloani gamu Sa pa Kadesi Banea meke zama, ‘La mamu vagia sa popoa sapu ele ponini gamu Rau,’ gua. Ba va gugue nia gamu sa zinama te Zihova sa mia Tamasa, meke lopu hite ronua na va tabea gamu si Asa.* 24 Ele hoke va gugue nia tu gamu se Zihova pa pinodalaena sipu gilana gamu rau.

25 Ke hoqa todoṉo si rau pa kenuna e Zihova koari ka made ṉavulu puta rane na boṉi, sina kote va mate gamu Sa gua sapu zama nia Sa. 26 Meke zama guahe si rau koe Zihova pa qua vinaravara, ‘Kei Zihova Tamasa, Mu lopu va matei sari na Mua tie soti, saripu ele harupi Goi pa Mua ṉiniraṉira lavata meke turaṉa vurani Goi pa popoa Izipi koasa limamu sapu heheda. 27 Mu balabala i sari Mua nabulu Ebarahami, Aisake, meke se Zekopi. Mu lopu doṉo la i sari na vina gugue tadi na tinoni hire, meke sari na dia kinaleana na sinea. 28 Kote zama guahe sari na tinoni pa popoa Izipi, “Na lopu boka va kamo la i Goi koasa popoa sapu ele va tatara nia Goi koa rini, meke na kanai tugo Goi si arini, ke turaṉa vura lani Goi pa popoa qega pude va mate betoi gedi,” gua. 29 Ba arini sari na Mua tinoni soti, saripu ele turaṉa vurani Goi pa Mua ṉiniraṉira lavata, sapu sa limamu sapu qaqama la nia Goi koa rini.’

10

Sari na Patu Labelabe Kekeṉoṉo gua sapu Ta Tavete Kekenu (Ekisidasi 34:1-10)

1 Meke zama mae koa rau se Zihova, ‘Mu taveti karua patu labelabe kekeṉoṉo gua puta sapu ta tavete kekenu, mamu tavetia tugo keke bokese huda pude mu vekoi si arini pa korapana, mamu ene sage mae pa toqere. 2 Meke kaqu kuberi Rau gua sapu ele kuberi Rau tatasana koari na patu labelabe saripu ele va huara ineti goi, beto asa si kote voi i goi pa korapa bokese huda si arini.’

3 Gua asa, ke tavete nia huda akesia rau si keke bokese, meke peqoi rau si karua patu kekeṉoṉo sapu kekenu meke paleke atuni rau pa toqere. 4 Meke kuberi e Zihova koari na patu labelabe sari na zinama gua pu ta kubere kekenu, sapu sari ka manege puta tinarae saripu taraeni gamu Sa, sipu zama atu si Asa pa korapa nika koasa rane sapu varigara ia gamu

* **9:19** Hib 12:21 * **9:22** Nab 11:3,34; Ekd 17:7 * **9:23** Nab 13:25 kamo hinia 14:38; Diut 1:21,26; Hib 3:16

pa toqere. Arini sari na patu labelabe saripu va mae i e Zihova koa rau.
5 Meke kekere pule si rau meke taluarae gore pule koasa toqere. Meke
vekoi rau si arini pa korapana sa Bokese Vinariva Egoi[d] sapu tavetia rau,
gua tugo sapu garunu nau e Zihova, meke koa si arini vasina podalae koasa
totoso asa," gua se Mosese.

6 Meke taluarae koari na berukehe tadi na tinoni pa Zakana sari na tie
Izireli meke topue la pa Mosere. Meke vasina si mate meke ta pomunae
se Eroni. Meke se Eleaza sapu sa tuna koreo si sogo hobea si asa koasa
tinavete hiama.* 7 Meke taluarae si arini vasina meke la gua pa Gudugoda
meke hola la pa Zotibata, keke popoa pu koa ia na kolo. 8 Meke koasa
toqere vasina si ta vizata vata kale sari na tie koasa butubutu Livae pude
ṉati hiniva nia sa Bokese Vinariva Egoi pude nabulu nia guari na hiama
meke manani sari na tinoni pa korapa pozana Sa, osolae kamoa pa rane
ṉinoroi.* 9 Gua asa, ke lopu tago pepeso sari na butubutu Livae. Lopu
kekeṉoṉo ri kaiqa butubutu pule sapu tago pepeso, ba e Zihova, mo sa dia
tinago gua sapu tozini e Zihova sa mia Tamasa.

10 Meke zama pule se Mosese, "Meke koa mo pa toqere si rau koari ka
made ṉavulu puta rane na boṉi, gua tugo pa totoso kekenu. Meke va
avosau na va ego pule au Zihova si rau pude lopu kaqu va kaleana gamu.*
11 Meke zama koa rau se Zihova, 'Mu turaṉa lani goi sari na tie koasa siraṉa
pude ene nuquru la gua koasa popoa sapu ele va tatara nia Rau koari na
tiatamamia,' gua si Asa.

Sapu gua Hiva nia sa Tamasa

12 Ke gamu na tinoni Izireli, mi avoso mae kamahire, mamu taveti gua
sapu hivani gamu e Zihova sa mia Tamasa pude taveti. Mi vahesia na va
tabei sari doduru gua pu zamani e Zihova koa gamu. Mi tataru nia na
nabulu nia si Asa pa doduru binalabala pa korapa bulomia. 13 Mi va tabei
sari doduru Nana tinarae, sapu ponini gamu rau pa rane ṉinoroi pude koa
valeana si gamu. 14 Ura te Zihova sa mia Tamasa sari na maṉauru; meke sa
pepeso si tanisa tugo meke sari doduru likakalae vasina. 15 Ba sa tataru te
Zihova koari na tiatamamia si ṉiṉira hola, ke vizata gamu Sa ba lopu sari
kaiqa votiki tie pule. Gamu si Nana tie soti. 16 Gua asa, ke mi va tabea se
Zihova kamahire, mamu lopu va gugue nia. 17 Ura Zihova sa mia Tamasa si
na ṉati Tamasa tadi doduru tamasa, na Baṉara tadi na baṉara. Na Tamasa
lavata meke hehedana, meke variva matagutuna, meke garona pude tava
tabe tugo si Asa. Meke lopu hoke toka kale.* 18 Meke toka va leanani Sa
saripu eapadi na nabonabokodi meke tataruni na poni poko Sa sari na tie
karovodi. 19 Ke gamu ba kaqu tataruni tugo sari na tie karovodi, ura gamu
ba ele na pinausu mo keke totoso pa popoa Izipi. 20 Kaqu pamaṉa nia na
vahesi kalea mo gamu se Zihova sa mia Tamasa. Kaqu soto va nabu pa
mia rinaṉeraṉe, meke tokotokoro pa korapa pozana Sa si gamu. 21 Asa sa
mia Tamasa, kaqu vahesia gamu si Asa. Ura ele dogori gamu pa matamia
soti sari na tiṉitoṉa variva magasadi saripu tavete vatuni Sa koa gamu.
22 Ari ka zuapa ṉavulu puta mo sari na tiatamamia sipu la pa popoa Izipi
si arini. Ba kamahire si va soku gamu e Zihova sa mia Tamasa si gamu
gua ri na pinopino pa maṉauru.*

---

* **10:6** Nab 20:28, 33:38 * **10:8** Nab 3:5-8 * **10:10** Ekd 34:28 * **10:17** 1 Tim 6:15; Rev 17:14, 19:16; TTA 10:34; Rom 2:11; Qal 2:6; Epi 6:9 * **10:22** Zen 15:5, 22:17, 46:27

11

Sa Vina Lavatana e Zihova

1 Mi tataru nia se Zihova sa mia Tamasa, mi va tabei sari doduru Nana
tinarae na vina tumatumae. 2 Pa rane ṉinoroi si mi balabala pulei saripu
gilani na va nonogai gamu gua sapu dogoro soti gamu koa Sa. Lopu sari na
tumia si gilani sari na vina nonoga hire, ba gamu tu. Dogoria gamu sapu na
Tamasa Lavata se Zihova. Dogoria gamu sa Nana ṉiniraṉira, sa Nana vina
tukana nomana hola, 3 meke sari Nana tinavete variva magasadi. Dogori
tugo gamu sari na tinavete pu ele taveti Sa koasa baṉara pa popoa Izipi
meke doduruna sa nana popoa lavata. * 4 Dogoria gamu sapu gua evaṉi
Sa koari na tie varipera pa popoa Izipi, sipu hadu luli gamu rini. Sari na
dia hose na totopili varipera, si lodu mate beto pa korapa Kolo Ziṉara. *
5 Ele gilania gamu sa tinokae sapu tavetia e Zihova koa gamu pa korapa
soloso qega, sipu lopu ele kamo tani, 6 meke gua tugo sapu ele taveti Sa
koari karua tuna koreo e Eliabi, ari Datani meke e Abirami pa butubutu te
Rubeni. Pa kenudia ri doduru tie si viqala rua sa pepeso meke onolo toai
si arini, meke sari na dia tamatina, dia ipi, meke sari doduru dia nabulu,
na pinausu kurukuru.* 7 Uve, sari doduru ginugua nomadi arini saripu
taveti e Zihova si ele dogoro betoi gamu.

Ta Hivae pude Va Tabei rina Tinoni sari na Tinarae

8 Mi va tabei sari doduru tinarae saripu va tumatumaeni gamu rau pa
rane ṉinoroi, pude boka karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke la koa ia sa
popoa sapu kaqu nuquru la ia gamu. 9 Meke kaqu koa va seunae hola si
gamu koasa popoa masuruna, sapu sokua na ginani na zipale sapu gua ele
va tatara nia e Zihova pude ponia koari na tiatamamia meke sari na dia
sinage na sage. 10 Sa popoa sapu kaqu la koa ia gamu si lopu kekeṉoṉo gua
sa popoa Izipi vasina koa gamu pukerane. Pana hiva lelete gamu vasina,
si valavala kolo na tavetavete va ṉiṉira hola si gamu koari na mia inuma,
11 ba sa popoa sapu kaqu la nuquria gamu si na popoa toqetoqere na pezara
sapu hoqa ia na ruku mae guana pa maṉauru. 12 Doṉo gore na kopu totoko
nia e Zihova sa mia Tamasa sa popoa asa pa doduruna sa vuaheni.
13 Gua asa, ke mi va tabei sari doduru tinarae saripu ponini gamu rau
pa rane ṉinoroi, mi tataru nia se Zihova sa mia Tamasa, meke nabulu va
hinokara nia pa doduru bulomia.* 14 Be tavete gua asa si gamu si kote
garunia Sa sa ruku pa mia popoa, pana hiva nia gamu, koari dia totoso
garodi, pude kaqu ari gemi huiti, vaeni, meke na oela olive si gamu, 15 meke
na duduli tadi mia bulumakao. Doduru totoso si kaqu ari gemi ginani si
gamu. 16 Lopu va malumi sari na mia tinoa soti pude ta turaṉa va seu
koe Zihova koari na ninabuludi ri kaiqa tamasa kokohadi. 17 Pana evaṉia
gamu sapu gua asa, si kote bugoroni gamu e Zihova, meke lopu kaqu va
rukua Sa sa popoa, meke lopu kote vua sari linetelete. Beto asa, si lopu
kaqu sana mate si gamu vasina koasa pepeso masuruna sapu ponini gamu
e Zihova.
18 Mi balabala pulei sari na qua zinama pa korapa bulomia meke
maqomaqo mia, kubere goreni, mamu pusini pa limamia guana pizopizo,
meke pa raemia pude va balabalani gamu doduru totoso. 19 Mi variva
tumatumae ni koari na tumia. Mi vari vivinei ni totoso koa pa mia vetu,
babe ene pa siraṉa, totoso magogoso, ba be tavetavete. 20 Mi kubere goreni

---

* **11:3** Ekd 7:8 kamo hinia 12:13 * **11:4** Ekd 14:28 * **11:6** Nab 16:31-32 * **11:13** Liv 26:3-5; Diut 7:12-16, 28:1-14

koari na sasadadi rina barabara pa mia vetu. * 21 Pana gua asa, si kaqu koa
va gelenae hola si gamu meke sari na tumia koasa popoa, sapu va tatara
nia e Zihova sa mia Tamasa, pude ponia koari na tiatamamia. Kaqu koa va
seunae si gamu kekeṉoṉo guana maṉauru si koa panaulu koasa pepeso.
22 Mi kopuni sari doduru tinarae na vina tumatumae saripu ele poni
gamu rau: Mi tataru nia se Zihova sa mia Tamasa, mi va tabei sari doduru
Nana zinama, mi kalavarae va nabu koa Sa. 23 Be tavete gua asa si gami
si kaqu hadu va seui Sa pa Nana ṉiniraṉira sari doduru butubutu pa
kenumia, meke kaqu la koa ia gamu sa popoa tadi doduru butubutu lavata
saripu ṉiṉira holani gamu si gamu. 24 Doduru pepeso saripu kote neti
kamoi gamu si kaqu tamugamu beto. Sa kokoina sa mia kali popoa, si kaqu
podalae koasa qega kali la pa Izipi meke kamo la gua koari na toqetoqere
Lebanoni, meke retese la gua podalae koasa Ovuku Iuparetisi pa kali gasa
rimata meke kamo la gua koasa kolo Meditareniani pa kali lodu rimata.*
25 Koari doduru popoa pu la nuquri gamu, e Zihova sa mia Tamasa, si kaqu
va matagutu beto atuni sari na tie koa gamu gua sapu ele va tatara nia Sa,
sapu loke tie si kaqu boka hukata gamu si gamu.
26 Mi avoso mae, pa rane ṉinoroi si poni gamu rau sa totoso pude vizatia
sa minana babe tinalevei. 27 Kaqu poni gamu rau ṉinoroi sa minana, be
va tabei gamu sari na zinama te Zihova sa mia Tamasa. 28 Be lopu va tabei
gamu sari na tinarae hire, meke kekere latu pa votiki vinahesidi ri kaiqa
tamasa, saripu lopu hite vahesi gamu pukerane, si kaqu ta levei si gamu.
29 Pana va kamo gamu e Zihova koasa popoa sapu kaqu la koa ia gamu, si
kaqu la tozi va ululae ni gamu sari na tinamanae koasa toqere Qerizimi,
meke sa tinalevei koasa toqere Ebali. * 30 Gilania gamu sapu sari karua
toqere hire, si koa pa kali karovona sa Ovuku Zodani pa kali lodu rimata,
vasina koa rina tinoni Kenani. Lopu seu si arini koasa huda hopena pa
More sa vasina hopena, meke koa si arini koasa pezarana sapu lopu seu
pa Qiliqali. 31 Lopu seunae meke kaqu la karovia gamu sa Ovuku Zodani,
meke kaqu la koa ia gamu sa popoa, sapu kaqu ponini gamu e Zihova sa
mia Tamasa. Pana vagia gamu meke koa vasina si gamu, 32 si mi va balau,
mi va tabei sari doduru tinarae na vina tumatumae saripu ponini gamu
rau pa rane ṉinoroi.

12

Kekeke Mo sa Vasina Hopena Tana Vinahesina Zihova

1 Hire sari na tinarae saripu kaqu va tabei gamu pa doduruna sa mia
tinoa sipu koa si gamu koasa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa Tamasa
tadi na tiatamamia. Kaqu luli gamu si arini! 2 Mi huara va ineti sari vasidi
pu vahesi ri na tinoni sari na dia tamasa beku, koari na toqere na botubotu
ululudi meke pa kauru hudahuda nomadi. 3 Mamu zuzulu goreni sari na
dia hope, na muzara va umumi sari na dia dedegere patu hopedi. Mamu
sulu pani sari na dia beku Asera, na maho goreni sari na dia beku pude
lopu kaqu hite vahesi pulei rini koari na dia vasidi arini.*
4 Mu lopu vahesia se Zihova sa mia Tamasa pa hahanana gua sapu
vahesia rina tie hire sari na dia tamasa. 5 Ba gamu si kaqu la hata ia
si keke vasina sapu kaqu vizatia e Zihova sa mia Tamasa pa varikorapadia
ri doduru butubutu tinoni, vasina sapu kaqu mae sari na tie pa kenuna
Sa meke vahesia si Asa. 6 Vasina si kaqu taveti gamu sari na mia vina

* **11:20** Diut 6:6-9 * **11:24** Zos 1:3-5 * **11:29** Diut 27:11-14; Zos 8:33-35 * **12:3** Diut 7:5

vukivukihi va uququ, meke sari na mia keke pa manege, na vinariponi, na vinariponi pu va tatarani gamu koe Zihova, meke sari na mia vinariponi moka, meke sari na tudia kenudi ri na mia rovana bulumakao meke na sipi. 7 Vasina pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa si kaqu varigara si gamu somanae koari na mia tatamana meke henahena qetuqetu koa gua koasa minana te Tamasa sapu vata evaṉia Sa koa gamu.

8 Pana mae sa totoso, si lopu kaqu taveti sapu gua taveti gita tani pa rane ṉinoroi. Ba gita si korapa tavetia gua sapu garona pa nada binalabala soti, 9 sina lopu ele kamoa gamu sa vasina sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa, meke vasina si kaqu koa pa binule si gamu. 10 Ego, pana karovia gamu sa Ovuku Zodani, si kaqu ponini gamu e Zihova sa popoa sapu kaqu va sare gamu Sa koari doduru mia kana, meke kaqu koa pa binule si gamu. 11 Meke kaqu vizatia e Zihova si keke vasina, pude kaqu tavahesi vasina si Asa, meke kaqu paleke maeni gamu koasa vasina sari doduru tiṉitoṉa saripu garununi rau koa gamu. Sari na mia vina vukivukihi va uququ, meke kaiqa mia vina vukivukihi pule, sari na mia keke pa manege meke na mia vinariponi, meke sari kaiqa mia ṉati vinariponi pule sapu va tatara veko ni gamu koe Zihova. 12 Mi koa qetuqetu somanae koari na mia koburu meke sari na mia nabulu pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa. Meke gua tugo koari na tie Livae saripu koa koari na mia vasivasileana. Mi balabala ia sapu sari na tie Livae si kaqu loke dia pepeso soti teledia. 13 Kaqu va balau si gamu, pude lopu kaqu tavetia sa mia vina vukivukihi va uququ koa ke vasina sapu vizatia gamu. 14 Vasina mo sapu vizatia e Zihova sa mia Tamasa, koa ke butubutu koasa pinaqaha popoa asa si kaqu taveti gamu sari na mia vina vukivukihi va uququ meke sari kaiqa toṉa pule saripu garununi gamu rau pude taveti. 15 Ba gamu si ta rupaha mo pude va matei meke henai sari na kurukuru pavei vasina koa gamu. Kaqu sokudi gua sapu ponini gamu Zihova si kaqu henai gamu. Koa gamu doduru pu via meke lopu viamia, si kaqu henai gamu si arini. Gua tugo sapu ele hoke hena ia gamu sa masa kurukuru dia meke anitelopi*, si boka hena i gamu sari masadi ri mia kurukuru koari na mia vasileana soti. 16 Ba lopu kaqu napoi gamu eharadi; kaqu zoropo pani guni mo na kolo gamu pa pepeso si arini.* 17 Meke saripu te Zihova hire si lopu kaqu henai gamu koari na mia vasivasileana soti: sari na vina manegedi rina mia huiti, na vaeni, babe sari na oela olive, meke sari na tudia kenudi ri na mia bulumakao, na sipi, na mia vinariponi saripu zama tokotokoroni gamu koe Zihova, meke sari na mia vinariponi moka, meke kaiqa pule mia vinariponi. 18 Ba gamu meke sari na tumia meke sari na mia nabulu meke sari na tie Livae saripu koadi koari na mia vasivasileana si boka henai sari na vinariponi hire, ba tale pa kenuna mo e Zihova sa mia Tamasa; pa keke vasina vahesihesiana sapu vizatia Sa. Meke kaqu koa qetuqetu holani gamu sari doduru likakalae saripu taveti gamu. 19 Ba mi lopu gala pani gamu sari na tie Livae saripu koa koa gamu ninae rane sipu toa si gamu pa mia popoa.

20 Pana va nomaia e Zihova sa mia Tamasa sa mia kali popoa sapu gua ele va tatara nia Sa koa gamu, si kote boka lalae gamu mo sa hinenadi rina masadi rina kurukuru. 21 Be seu koa gamu sa vasina vahesihesiana sapu vizatia e Zihova sa mia Tamasa, meke be hiva vahesia gamu si Asa, si kote boka va matei gamu sari na bulumakao babe na sipi sapu ele zamani gamu rau. 22 Be viadi babe lopu viadi sari na tie, ba boka hena mo si arini,

* **12:15** Sa dia meke sa anitelopi si keke kurukuru made nene. * **12:16** Zen 9:4; Liv 7:26,27, 17:10-14, 19:26; Diut 15:23

gua puta sapu hena ia gamu sa masana sa dia meke sa anitelopi. 23 Ba va
balau si gamu pude lopu hena ia sa ehara, sina na tinoa si asa; meke lopu
ta hivae pude kaqu hena ia gamu sa tinoa meke masana.* 24 Lopu kaqu
hena ia gamu sa ehara, ba zoropo pania guana kolo pa pepeso. 25 Ego, be
va tabea gamu sa tinarae hie si kaqu qetuni gamu e Zihova si gamu, meke
kaqu koa valeana si gamu doduru, meke sari na tudia ri na tumia koari
na sinage luli mudi mae koa gamu. 26 Ba mi paleke lani sari na tiṉitoṉa
madidi meke sari kaiqa pule, saripu ele zama tokotokoroni pude valani,
mi la koasa vasina hopena tanisa Ipi Hopena sapu kaqu vizatia e Zihova.
27 Mi va vukivukihi ni vasina sari na mia vina vukivukihi va uququ koasa
hope te Zihova. Meke va vukivukihini tugo sari na mia vina vukivukihi,
saripu kaqu ta zoropo la sa eharana pa hukihukirina sa hope, meke boka
hena ia gamu sa masana sa kurukuru. 28 Mi kopu na va tabe valeani sari
doduru tinarae hire saripu vatui rau koa gamu; pude mi koa valeana si
gamu, meke sari na tumia saripu kaqu luli mudi mae koa gamu, sina asa
sa tinavete leana meke toṉoto pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa.

Sa Binalabala pude Lopu Vahesi Tamasa Huporodi

29 Pana va kilasi e Zihova sa mia Tamasa sari na butubutu meke hadu va
seui gamu sari na tinoni si kaqu tiqe la koa ia gamu sa vasina asa. 30 Meke
pa mudina sapu ele ta huarae si arini pa kenumia gamu, si mi kopu sisigiti
nia pude lopu nanasani guguadi sari na dia tamasa, ‘Vegugua beka sari na
vinahesi tadi na butubutu tinoni hire koari na dia tamasa? gua. Gami ba
hiva luli gua tugo asa,’ gua.
31 Mi lopu vahesia se Zihova sa mia Tamasa pa hahanana gua sapu vahesi
rina tie huporo sari na dia tamasa, sina pa doduru dia vinahesidi rina
dia tamasa huporodi si votikaedi pa vinahesi, sapu kilui e Zihova. Va
vukivukihini tugo rini sari na tudia pa nika pa hope.
32 Mi taveti sari doduru tinarae saripu garununi gamu rau pude taveti;
ba mi lopu hodai babe okipani si kaiqa toṉa koa rini.*

13

1 Be keke poropita babe tie sapu boka ruparupaha pinutagita si turu vura
koa gamu, meke ponini gamu sari na ginugua vinari va magasadi na vina
gilagila, 2 meke be tava gorevura sari na tinavete variva magasadi meke
sari na vina gilagila saripu zama vurani sa meke zama si asa, ‘Aria, mada
luli pulei kaiqa tamasa, sari na tamasa saripu lopu gilani gamu; mada
vahesi si arini,’ gua. 3 Mi lopu va avosi sari na zinama tanisa poropita
babe tanisa tie putaputagita asa. Na hiva podeke gamu mo e Zihova sa
mia Tamasa si gamu, pude boka gilana valeania sapu be tataru nia gamu
si Asa pa doduru bulomia meke pa doduru maqomaqo mia. 4 Kaqu lulia mo
se Zihova sa mia Tamasa, meke kaqu va lavatia gamu si Asa. Kaqu kopuni
na va tabei gami sari Nana tinarae. Kaqu nabulu nia na soto va nabu koa
Sa si gamu pa mia rinaṉeraṉe. 5 Ba garona pude kaqu tava mate palae sa
poropita babe sa tie putaputagita, ura zama nia sa si pude kekere taloa si
gamu koe Zihova sa mia Tamasa, sapu turaṉa vurani gamu pa popoa Izipi,
meke harupu va seu gamu koasa popoa sapu va pinausu gamu si gamu.
Podekia sa pude va taloa gamu koasa siraṉa sapu taraeni gamu e Zihova
sa mia Tamasa pude lulia, mi va mate pani sari na tie kaleadi gua arini
koa gamu.

---

* **12:23** Liv 17:10-14 * **12:32** Diut 4:2; Rev 22:18,19

6-8 Be kaiqa turaṉamia, guana tasimu soti, babe tumu koreo na tumu
vineki, babe sa mua barikaleqe sapu tataru hola nia goi babe sa mua baere
soti, si zama golomo guahe koa goi, ‘Aria mada la vahesi sari kaiqa tamasa,’
gua, ba mu lopu va gunagunana nia na avosia nana zinama. Mu lopu
talotaṉa nia babe tataru nia, tokatoka nia, na lavelave nia. Sari na tamasa
huporodi si lopu gilani gamu babe ari na tiatamamia. Tavahesi si arini
koari na tinoni pu koa tata pa vari likohae mia gamu, babe koa va seu koa
gamu. 9 Mi va matea gana sa tie pu hiva turaṉa va sea gamu; mi gona kenu
nia patu. Beto hoi si tiqe ari kaiqa pule. 10 Gona va mate nia patu gana,
sina hiva podekia sa pude turaṉa va seu gamu koe Zihova sa mia Tamasa,
pu harupu gamu pa popoa Izipi, vasina pu tava pinausu si gamu. 11 Meke
kaqu avosia ri na tinoni Izireli sapu gua ta evaṉa, si kote matagutu si arini,
meke lopu kaqu tavete pulei rini sari na hahanana kaleadi gua arini.
12 Pana koa si gamu koari na vasileana nomadi, sapu ponini gamu e
Zihova sa mia Tamasa, meke be avoso ni gamu, 13 sari kaiqa tie kaleadi pa
mia butubutu, saripu kokohai sari na tinoni koari na dia vasileana nomadi,
pude vahesi sari na tamasa saripu lopu hite ele vahesi gamu pukerane.
14 Be guana avosi gamu sari na inavoso hoborodi gua arini, si mi viliti
valeani, sapu be hinokara sapu sa kinaleana hie si ta evaṉa va hinokara.
15 Be hinokara tugo, si mi va mate betoi sari doduru tie pu koa koasa
vasileana nomana sana, gua tugo sari na dia bulumakao. Mi huaria meke
va mate betoi sari na tie pa vasileana nomana sana. 16 Mi paleke betoi
sari doduru likakalae pu tagoi ri doduru tie pu koa vasina, mamu veko
varigarani pa siraṉa pa korapana sa vasileana nomana. Mamu tiqe sulua
sa vasileana nomana, meke sari doduru likakalae pu koa vasina, pude na
mia vinahesi la koe Zihova sa mia Tamasa. Meke sa tinahuara si kaqu koa
hola ninae rane meke loke tie kaqu kuri pulea sa popoa sana. 17 Namu lopu
keke tiṉitoṉa pude ta sulu babe tava mate beto koasa tinahuara si kaqu
kopu nia gamu pude mia soti, gua asa si lopu kaqu bugoro sisigitini gamu
e Zihova, ba kaqu harupu gamu Sa koasa Nana tataru va tukana. Kaqu
tataruni gamu Sa pa Nana tataru varivataleosae, meke lopu kaqu boka
ta nae sinokudi rina mia tinoni, gua sapu ele va tatara nia Sa koari na
tiatamada pukerane. 18 Kaqu taveti gamu sari doduru Nana hiniva meke
va tabei gamu sari doduru Nana zinama na vina tumatumae saripu ponini
gamu rau pa rane ṉinoroi.

14

Koari na Tie Ta Vizatadi te Tamasa

1 Gamu si na tinoni ta vizata mia koe Zihova sa mia Tamasa. Ke pana
kaboi gamu saripu matedi, si mi lopu va bakorai tinimia babe neri va
herodaloi batumia, kekeṉoṉo gua sapu tavetia ri kaiqa tie huporo.* 2 Gamu
si na tinoni te Zihova sa mia Tamasa; ele vizata gamu Sa, pude Nana
tinoni soti si gamu sapu votikaemia koari doduru tinoni sapu koa pa popoa
pepeso.*

Sari na Kurukuru Viadi meke Bonidi (Livitikasi 11:1-47)

3 Mi lopu hena ia gamu si keketoṉa bonina sapu lopu hiva nia Sa pude
hena ia gamu. 4 Hire sari na kurukuru si boka henai gamu: bulumakao,
sipi, qoti, 5 dia, sipi pinomona, qoti pinomona babe anitelopi. 6 Sari na

* **14:1** Liv 19:28, 21:5 * **14:2** Ekd 19:5-6; Diut 4:20, 7:6, 26:18; Ta 2:14; 1 Pit 2:9

kurukuru arini si hamu va memehi sari na gedi ginani pa totoso vina rua, ba lopu paqaha rua kakarutu nenedi. 7 Sari na kurukuru pu lopu paqaha rua kakarutu nenedi meke lopu hamu va memehe totoso vina rua si lopu kaqu ta hena. Hire sari na kurukuru saripu lopu kaqu henai gamu: kameli, rabiti meke kurezu*. Lopu via sari na kurukuru hire. 8 Lopu hena boko. Na lopu via si arini. Paqaha rua sari kakarutu nenedi rini, ba lopu hamu va memehei rini sari na ginani pa totoso vina rua. Sari na kurukuru gugua hire si lopu kaqu henai gamu, na tiqui mo tinidi ba lopu kaqu tavetia gamu.
9 Doduru igana pa kolo pu koai nebenebedi meke koai na kapu igana si boka henai gamu, 10 ba saripu kokoadi pa korapa kolo meke loke nebenebedi babe memehe kapudi si lopu kaqu henai gamu. Lopu via si arini.
11 Sari na kurukuru tapuru pu viadi si boka henai gamu. 12-18 Hire sari na kurukuru tapuru saripu lopu leadi sisigiti meke namu lopu kaqu henai gamu: Sari na atata, duduru, nae, manuvu, nao, seṉeṉe, soa, meke na veke.*
19 Doduru nokinoki hitehitekedi saripu ari tatapurudi si bonidi, meke lopu kaqu ta hena si arini. 20 Saripu viadi mo si boka ta hena.
21 Sari na kurukuru matedi si lopu kaqu henai gamu. Koari na tie karovodi pu koadi mo koa gamu, boka va malumu lani gamu pude henai, babe la holuholuni gamu koari kaiqa tie karovodi, ba gamu na tie ta vizatamia koe Zihova sa mia Tamasa, si lopu kaqu henai, ura Nana tinoni Sa si gamu. *
Keke tuna qoti babe na tuna sipi sapu korapa susu pa tinana, si mi lopu raro turaṉae nia gamu koasa meleke tanisa tinana.

Vina Tumatumaena sa Keke pa Manege

22 Koasa mia vineko pa inuma si mi veko vata kalea si keke koari ka manege puta, saripu vagi gamu, koari doduru hopeke vuaheni.* 23 Beto asa, mi paleke lani koa sa vasina sapu kaqu vizatia Sa pude koa si Asa pude tavahesi; meke vasina, pa kenuna e Zihova si kaqu henai gamu sari mia keke pa manege koari na huiti, vaeni, oela olive, meke sari na mua bulumakao na sipi ta podo kenudi. Kaqu tavetia gamu sapu gua asa, pude kaqu va nonoga ia gamu pude pamaṉa nia se Zihova sa mia Tamasa doduru totoso. 24 Be seu hola sa vasina sapu vizatia Zihova pude tavahesi, meke sari doduru keke pa manege saripu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa si soku sisigiti si mi tavete guahe: 25 mi vata holu betoni sari doduru mia vinagi, mi paleke lani sari na poata koasa vasina sapu vizatia e Zihova. 26 Beto, mi holui gua sapu hivani gamu koari na poata: bulumakao, sipi, vaeni, na bia. Koasa vasina pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa, si mi hena qetuqetu ni gamu meke sari doduru mia tatamana si arini.
27 Ba sari na tie Livae saripu korapa koa koa gamu pa korapa mia vasileana nomana, si lopu kaqu muliṉini gamu; sina loke dia tinago hokara si tagoa rini. 28 Pa vina betodi ri doduru vina ṉeta vuaheni, si kaqu paleke varigara lani gamu sari doduru mia vuvua keke pa manege, mi la vekoi pa mia vasileana. 29 Sari na ginani hire si tadi na tie Livae, na loke dia tinago

* **14:7** Sa kurukuru sapu ta pozae Hyrax pa zinama English si doṉo guana keke kurezu nomana.
* **14:12-18** Kaiqa votiki kurukuru tapuru, saripu ta pozae bonidi si loke zinama Roviana, ke koa sari na pozadi pa zinama English pa kinubekubere hie: na falcon, buzzard, vulture, crow, ostrich, stork, pelican, hoopoes. Kaiqa tie si balabala ia sapu bonidi si arini sina gani rini sari na tiṉitoṉa bonidi kekeṉoṉo sari na tomate na ehara. * **14:21** Ekd 23:19, 34:26 * **14:22** Liv 27:30-33; Nab 18:21

si tagoa rini, meke gua tugo sari na tie karovodi na eapadi meke saripu nabonabokodi pu koa koari na mia vasileana. Kaqu mae si arini meke henahena va deŋa. Mi tavetia sapu gua asa, meke kaqu manani gamu e Zihova sa mia Tamasa koari doduru mia tinavete pu taveti gamu.

15

Sa Vina Zuapa Vuaheni (Livitikasi 25:1-7)

1 Koari doduru vina betobeto zuapa vuaheni, si kaqu veko pani gamu
sari na gale tadirini pu veko gale koa gamu. 2 Guahe si kaqu tavetia gamu:
Gamu doduru sapu ade paki nia poata si keke tie Izireli turaŋamia, si kaqu
veko pania sa nana gale. Lopu kaqu podekia sa pude la vagia sa poata, ura
e Zihova tu telena zama nia pude veko pania sa gale. 3 Kote boka vagia
gamu sa mia poata koasa tie karovona pu veko gale koa gamu, ba lopu
kaqu boka vagia gamu sa poata koa keke turaŋamia soti pu veko gale koa
gamu.
4 Lopu keke koa gamu Nana tinoni soti si kaqu koa malaŋa, ura kaqu
manani gamu e Zihova sa mia Tamasa si gamu, koasa popoa sapu kaqu
ponini gamu Sa, 5 be va tabei na kopuni gamu pa korapa bulomia sari
doduru tiŋitoŋa saripu va tumatumaeni gamu rau pa rane ŋinoroi. 6 Kaqu
manani gamu Sa, gua si va tatara nia e Zihova koa gamu, meke sokudi ri
na butubutu si kaqu ta adei paki poata koa gamu. Ba lopu kaqu keke koari
na butubutu sara, si kaqu ade pakini gamu poata. Kaqu baŋara ni gamu
pa mia ŋiniraŋira sari soku butubutu, ba loke butubutu si kaqu baŋarani
gamu si gamu.
7 Be koa nana si keke tie Izireli turaŋamia soti, sapu malamalaŋana,
meke koa si asa pa keke vasileana koasa popoa sapu ponini gamu e Zihova
sa mia Tamasa, si mi lopu puhi nia keketoŋa koasa, ba mi ponia na toka
nia si asa.* 8 Mi poni moka va sokusoku nia sa tie malamalaŋana sana.
9 Lopu hekiheki ba mi variponi, lopu kiluna be tata kamo sa totoso pude
taleosae sari na gale. Mi lopu va malumi sari na binalabala kaleadi gua
arini pude nuquru pa mia binalabala. Be lopu va egoa gamu pude ponia
poata si asa, si kote kebokeboni gamu sa koe Zihova, meke lopu kaqu ta
qetue koe Zihova si gamu, meke kote ta poho sa mia sinea. 10 Lopu puhi, ba
mi poni mokaia sa tie malamalaŋana, meke kaqu manani gamu e Zihova
koari doduru tiŋitoŋa sapu tavetia gamu. 11 Kaqu koadia tugo si kaiqa tie
Izireli habahualadi na malamalaŋadi, gua asa ke tozini gamu rau, mi poni
mokai sari na tasimia.*

Tokani sari na Pinausu (Ekisidasi 21:1-11)

12 Be keke tie babe barikaleqe Izireli tasimia, si vata holu pule nia, pude
na pinausu koa goi, mamu vata rupahia goi si asa sipu va hokotia sa sa
nana ninabulu koa goi koari ka onomo vuaheni dodurudi, meke koasa sa
vina zuapa vuaheni, si kaqu vata rupahia goi meke taloa si asa.* 13 Pana
vata rupahia goi si lopu kaqu kokobana limana meke va taloa ia goi si asa.
14 Ele tamanae hola koe Zihova si goi ke mamu poni moka nia, sipi, huiti,
meke na vaeni goi si asa. 15 Mi balabala pulea sapu na pinausu mo si gamu
pa popoa Izipi pukerane, meke e Zihova sa mia Tamasa vata rupaha gamu;
gua asa ke tozini gamu rau sa vina tumatumae hie kamahire.

---

* **15:7** Liv 25:35 * **15:11** Mt 26:11; Mk 14:7; Zn 12:8 * **15:12** Liv 25:39-46

16 Ba be lopu hiva taluarae sa mua pinausu koa goi; gina kote tataru nigo
sa meke sari na mua tatamana, meke kote hiva koa hola si asa. 17 Pana
gua asa, si mamu turaṉa la nia pa sasadana sa mua vetu, mamu lopa ia
taliṉana vasina; meke kaqu na mua pinausu si asa ninae rane. Mu tavete
kekeṉoṉo gunia tugo sa mua pinausu vineki. 18 Mu lopu balabala va tasuna
ia pana vata rupahia goi si keke pinausu, ura ele nabulu nigo sa koari ka
onomo vuaheni dodurudi, meke sa poata sapu holu nia goi si asa tatasana
si kukuruna mo sa tinabarana sa tie tavetavete. Tavetia sapu gua asa meke
kaqu manani gamu e Zihova sa mia Tamasa koari doduru mia tinavete.

Tinarae koari na Kurukuru Ta Podo Kekenu

19 Sari na bulumakao na sipi kokoreo podo kenudi si kaqu ta vala koe
Zihova sa mia Tamasa. Kaqu ta vizata vata kale si arini. Lopu kaqu
tavetaveteni gamu sari na bulumakao podo kenudi meke lopu kaqu kotoi
gamu sari na sipi podo kenudi.* 20 Koari hopeke vuaheni si kaqu henai
gamu, meke sari na mia tatamana pa kenuna e Zihova si arini, pa vasina
sapu vizatia Zihova pude varigara meke vahesia. 21 Ba be kaiqa toṉa si sea
koari na kurukuru, gina ike va kaleana nenedi, babe behu, si lopu kaqu
va vukivukihi lani gamu koe Zihova sa mia Tamasa si arini. Ba kaqu va
vukivukihi lani gamu sarini pu loke ari kisakisa tinidia. 22 Kote boka henai
mo gamu sari na kurukuru gua arini pa mia vetu. Gamu pu via mia babe
lopu via mia koasa tinarae te Zihova, si kaqu henai si arini. Kaqu henai
kekeṉoṉo guni gamu sari na kurukuru saripu ta pozae dia meke anitelopi.
23 Ba lopu kaqu henai babe napoi gamu eharadi, ba zoropo guni mo na
kolo pa pepeso.*

16

Sa Inevaṉa Pasova (Ekisidasi 12:1-20)

1 Mi va lavatia se Zihova sa mia Tamasa, mi tavetia sa Inevaṉa Pasova[d]
koasa sidara Abibi. Pana boṉi koasa sidara sana, si ele turaṉa vurani gamu
Sa pa popoa Izipi. * 2 La koasa vasina vahesihesiana sapu ta vizatana koe
Zihova, mi la va matea si keke koari na mia sipi babe na bulumakao, tana
Inevaṉa Pasova, pude va lavatia se Zihova sa mia Tamasa. 3 Pana hena ia
gamu sa ginani hie, si lopu kaqu hena ia gamu sa palava sapu ta henie isiti.
Ura koari ka zuapa rane si kaqu hena ia gamu sa bereti sapu lopu ta henie
isiti, kekeṉoṉo gua sapu evaṉia gamu, sipu tuturei taluarae pa popoa Izipi
si gamu. Kaqu hena ia gamu sa bereti hie, sapu sa bereti sapu ta pozae
na tinasigiti. Pana be ve seunae gua sari na mia tinoa, si kaqu balabala
pulea gamu sa rane sapu taluarae ia gamu pa popoa Izipi, sa vasina tana
tinasigiti. 4 Ura koari ka zuapa rane si namu loke tie pa popoa si kaqu va
naqitia si keke isiti[d] pa korapa nana vetu; meke sa masana sa kurukuru
sapu tava mate koasa veluveluna sa rane kekenu asa, si kaqu ta hena beto
tugo koasa boṉina asa.
5-6 Mi va matei sari na kurukuru tanisa Inevaṉa Pasova koasa vasina
vahesihesiana sapu vizata poni gamu e Zihova sa mia Tamasa, meke loke
vasina pule koasa popoa. Mi tavetia pana veluvelu lodu rimata koasa rane,
sipu ele taluarae gamu pa popoa Izipi. 7 Mi va kina ia sa masa, mi hena ia
tugo koasa vasina hopena tana vinahesina e Zihova sapu ta vizatana koe
Zihova; meke pa koivugona si mi pule la pa vetu. 8 Ura koari ka onomo

* **15:19** Ekd 13:12 * **15:23** Zen 9:4; Liv 7:26-27, 17:10-14, 19:26; Diut 12:16,23 * **16:1** Liv 23:5-8; Nab 28:16-25

rane dodurudi, si kaqu hena ia gamu sa bereti loke isitina, meke koasa rane vina zuapa si kaqu varigara meke vahesia gamu se Zihova sa mia Tamasa, meke loke tie si kaqu tavetavete koasa rane sana.

Sa Inevaṉa Pakepakete
(Ekisidasi 34:22; Livitikasi 23:15-21)

9 Naei sari ka zuapa vuiki, podalae koasa totoso sipu podalae ta pakete
sari na huiti,* 10 beto asa, si mi tavetia sa inevaṉa pakepakete, pude va
lavatia se Zihova sa mia Tamasa koari na mia vineko vinariponi moka,
koasa padana sa Nana minana sapu ponini gamu Sa. 11 Mi koa qetuqetu
somanae koari na mia koburu meke sari na mia nabulu pa kenuna e Zihova
sa mia Tamasa koasa vasina hopena tana vinahesina e Zihova sapu vizatia
Sa; gamu meke sari na tumia, na mia nabulu, meke sari na tie Livae,
na tie karovodi, na eapadi, meke saripu nabonabokodi, pu koadi koari
mia vasileana. 12 Mi kopu totokoni pude va tabei gamu sari doduru vina
tumatumae hire: Mi balabala pulea doduru totoso sapu na pinausu si gamu
pa popoa Izipi pukerane.

Sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega
(Livitikasi 23:33-43)

13 Pa mudina sipu ta vagi beto sari na mia kiko huiti koari na vasina pu
neti varipaqahini gamu sari na kiko koari na qaqalotodi, meke ta munala
beto sari doduru mia vua qurepi meke ta vagi sa kolo vaeni meke ta veko
pa korapa ipi, si kaqu ta tavete sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa
Qega koari ka zuapa rane.* 14 Mi koa qetuqetu koasa Inevaṉa hie turaṉi
sari na tumia, na mia nabulu, meke sari tie Livae, na tie karovodi, na
eapadi, meke saripu nabonabokodi pu koa koari na mia vasileana nomadi.
15 Mi va lavatia se Zihova sa mia Tamasa, mi tavetia sa inevaṉa hie koari
ka zuapa rane koasa vasina vahesihesiana sapu vizatia e Zihova. Mi koa
qetuqetu, ura kaqu manani gamu e Zihova koari na mia pinakepakete na
tinavetavete.
16 Doduru tiena sa mia butubutu si kaqu varigara mae meke vahesia
se Zihova ka ṉeta totoso koari hopeke vuaheni, koasa vasina hopena
tana vinahesina e Zihova sapu vizatia Sa: pa totoso Pasova, na Inevaṉa
Pakepakete, meke na Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega. Doduru
hopeke tie si kaqu paleke mae vinariponi, 17 koasa padana gua sapu bokaia
sa koasa tinamanae sapu ponia e Zihova sa mia Tamasa koa sa.

Sa Vinilasa Toṉotona

18 Kaqu vizati gamu sari na tie varipitui, meke kaiqa koimata na palabatu
nomadi, koari doduru vasileana, pu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa.
Sari na tie arini si pude varipitui pa tinoṉoto koari na tinoni. 19 Sari na tie
hire si lopu tozi vura nia sapu seana pude huaria sa vinilasa toṉotona babe
toka kale pa tie pa dia tinavete varipitui, meke lopu kaqu va egoa rini sa
tinabaradi pude tavete poni vinizata kokohadi. Sari na vinariponi gugua
arini si hoke va behui matadi rina tie varipitui, sina lopu kaqu hinokara
sari dia vinizata.* 20 Kaqu na tinoṉoto mo si zama vura nia gamu doduru
totoso, pude boka la, koa ia gamu sa popoa sapu kaqu ponini gamu e Zihova
sa mia Tamasa, meke lopu kaqu kokoi sa mia kinoa vasina.
21 Pana tavetia gamu sa hope te Zihova sa mia Tamasa, si lopu kaqu
turu kapae nia koasa si keke huda sapu ta tavete guana kinehana Asera,

* **16:9** Nab 28:26-31 * **16:13** Nab 29:12-38 * **16:19** Ekd 23:6-8; Liv 19:15

sa tamasa barikaleqe.* 22 Meke lopu va turu sagea si keke dedegere patu
sapu ta tavetae beku pude tavahesi; ura etuli e Zihova si arini.*

17

1 Kaqu va vukivukihi lani gamu koe Zihova sa nada Tamasa sari na
bulumakao na sipi saripu loke ari kisakisadi tinidi; gua asa si qetu sisigiti
nia e Zihova.
2 Be avoso nia gamu koa keke ri na mia vasileana sari kaiqa tie babe
barikaleqe sapu lopu lulia se Zihova, meke va karia tu rini sa Nana vinariva
egoi, 3 meke vahesia na nabulu ni rini si kaiqa tamasa kokohadi, babe na
rimata na sidara, babe sari na pinopino saripu lopu ta hivae koasa tinarae
te Tamasa, gua,* 4 be avosi gamu sari na inavoso gua arini, si mi viliti
valeani. Meke be hinokara sa kinaleana hie sapu ta evaṉa pa popoa Izireli,
5 si mi tuqea sa tie, mi turaṉa la nia pa sadana sa vasileana, mi gona va
mate nia patu gana. 6 Kaqu karua babe soku tie va sosode si kaqu vivinei
vura nia, sapu sea sa tie, meke kaqu tava mate si asa, ba lopu kaqu tava
mate si asa be kekeke mo sa tie va sosode si tozia sapu sea si asa.* 7 Sari na
tie va sosode, si kaqu gona kenu nia patu si asa. Meke tiqe doduru tie; pa
siraṉa gua asa si kaqu tava beto sa tinavete kaleana pa korapa mia gamu.*
8 Koari kaiqa tinasuna pa vinaripitui si hoke tasuna sisigiti koari na
tie varipitui pa popoa pude vizatia sa hinokara meke sapu kokoha, sapu
guari na tinasuna guana tinago pepeso na linetelete, babe na vinari seke
va bakorai, babe na vinotikaena pa vari korapana sa vina mate tie pa
kinuhana, meke sapu lopu rovea ba tava mate hoboro. Pana ta evaṉa sapu
gua asa, si mamu la koasa vasina hopena tana vinahesina e Zihova sapu
ta vizata koe Zihova sa nada Tamasa; 9 mi paleke la nia sa ginugua koari
na hiama koasa butubutu Livae. La koasa tie varipitui sapu tavetavete pa
totoso sana, pude vilitia sa mia ginugua. 10 Kote poni gamu rini sa dia
vinizata, meke gamu si kaqu tavete kekeṉoṉo gua puta tugo sapu tozini
gamu rini. 11 Gamu si kaqu va tabei sari na dia vinizata meke luli betoi
sari doduru dia vina tumatumae. 12 Asa sapu va karia sa tie varipitui babe
sa hiama sapu turu pa kenuna Zihova sa nada Tamasa koasa nana tinavete,
si kaqu tava mate; pa siraṉa gua asa si lopu kaqu koa sa kinaleana hie pa
popoa Izireli. 13 Pana avoso nia ri doduru tie sapu gua asa, si kote matagutu
si arini, meke loke tie pule si kaqu hiva tavete gua asa.

Vina Tumatumae pa Guguana sa Baṉara

14 Pana vagia meke koa ia gamu sa popoa sapu kaqu poni gamu e Zihova
sa nada Tamasa, si kote okoro hiva vizatia gamu si keke nada baṉara,
kekeṉoṉo gugua ri doduru butubutu pa vari likohaeda.* 15 Kaqu balabala
valeania gamu, pude sa tie vizatia gamu pude nada baṉara, si gua putaputa
tugo asa sapu ele vizatia Zihova. Kaqu na turaṉada soti si asa; lopu kaqu
keke tie karovona si kaqu va baṉaria gamu. 16 Lopu kaqu vagi va soku hose
sa baṉara, meke lopu kaqu garunu pule la tie pa popoa Izipi si asa pude
holu va soku hose. Ura ele zama nia Zihova, sapu namu lopu kaqu pule la
vasina sari Nana tinoni, gua.* 17 Meke lopu kaqu vagi va soku barikaleqe
sa baṉara, ura koasa hahanana gua asa, si kote paqaha taloa koe Zihova
sa bulona sa baṉara; meke lopu kaqu vagi va soku siliva na qolo si asa.*

* **16:21** Ekd 34:13 * **16:22** Liv 26:1 * **17:3** Ekd 22:20 * **17:6** Nab 35:30; Diut 19:15; Mt 18:16; 2 Kor 13:1; 1 Tim 5:19; Hib 10:28 * **17:7** 1 Kor 5:13 * **17:14** 1 Samuela 8:5 * **17:16** 1 Baṉ 10:28; 2 Koron 1:16, 9:28 * **17:17** 1 Baṉ 10:14-22,27, 11:1-8; 2 Koron 1:15, 9:27

18 Pana habotu si asa koasa nana habotuana baṉara, si kaqu kuberia sa si
keke nana buka tinarae te Tamasa, sapu koa koari na kinubekubere kekenu
sapu ta kopue koari na hiama pa butubutu Livae*. 19 Kaqu veko kapae nia
sa koasa sa buka meke tiroa sa pa doduru nana tinoa, meke kaqu tumae
nia sa pude pamaṉa nia se Zihova sa nana Tamasa, meke va tabei na kopu
valeana ni sari doduru tinarae na vina tumatumae tanisa. 20 Lopu kaqu
balabala ia sa sapu asa si leana holani sari na tie Izireli turaṉana, meke
lopu kaqu makudo va tabea sa sa vina tumatumae na tinarae te Zihova.
Meke kaqu koa baṉara pa soku vuaheni si asa, meke sari na tutina si kaqu
koa baṉara nia sa popoa Izireli koari na sinage na sage.

18

Sari na Hinia tadi na Hiama

1 Sari na hiama, sa butubutu Livae, si lopu kaqu vagi hinia pepeso pa
popoa Izireli; ba kaqu toa mo koari na vinariponi na vina vukivukihi, sapu
ponini rina tinoni koe Zihova si arini. 2 Lopu kaqu kekeṉoṉo gua ri kaiqa
butubutu sapu tago pepeso si arini. E Zihova mo sa dia tinago. Asa mo sa
dia hinia sapu kaqu tagoa rini, pude nabulu nia mo si Asa ninae rane ka
rane, gua sapu va tatara nia e Zihova koa rini.*

3 Pana va vukivukihi bulumakao na sipi si gamu, si mamu poni sari na
hiama; kaqu poni avaradi na paparadi meke sari na kukuru tini leanadi pa
korapadi, koari na hiama pude hena si arini. 4 Sari na mia vinagi kekenu
koari na huiti, vaeni, oela olive, na vulu, si kaqu va hia kenu lani gamu
koari na hiama. 5 Ele vizata vagi e Zihova sa mia Tamasa koari doduru mia
butubutu Izireli sa butubutu Livae, pude nabulu nia pa tinavete hiama si
Asa ninae rane ka rane.

6 Be keke tie Livae si hiva mae koa pa keke vasileana pa popoa Izireli,
meke la koasa vasina hopena tana vinahesina e Zihova sapu ta vizatana koa
Sa, 7 meke la nabulu nia sa se Zihova sa nana Tamasa, si boka somana koari
na hiama koasa butubutu Livae pu koa tavetavete vasina si asa. 8 Kaqu
vagi hinia koari na ginani kekeṉoṉo gua tugo pu vagi ri kaiqa hiama pule
vasina; meke sari na poata saripu poni nia ri nana tatamana soti, si kaqu
va naqiti vekoi sa.

Vina Balaudi ri na Tinavete Kaleadi

9 Pana kamoa gamu sa popoa sapu kaqu ponini gamu e Zihova sa mia
Tamasa, si mi lopu luli sari na tinavete kaleadi hola tadi na tie huporo pu
koadi vasina. 10 Lopu kaqu va vukivukihi ni gamu pa nika sari na mia
koburu koari na mia hope. Mi lopu tavetavete potana, babe hata ia sa
tinokae koari na tomate, babe vakuvakutae, 11 babe kaiqa toṉa pude va
okoro tie meke taveti, meke sabusabukae pude nanasi sari na maqomaqo
tadi pu matedi. 12 Ura hakohako sisigitini e Zihova sa mia Tamasa, sari na
tie pu taveti sari na tiṉitoṉa kaleadi hola gugua arini. Koa gua koari na
tinavete kaleadi arini, si kaqu hadu va taloa va kenue i e Zihova pa popoa,
sari na butubutu tie pa kenu mia koasa mia inene. 13 Kaqu na tie ta rupaha
mia si gamu pa kenuna e Zihova," gua se Mosese.

Sa Vina Tatara pude Garunu Mae nia si Keke Poropita sapu Gugua e Mosese

14 Beto asa si zama se Mosese, "Koasa popoa sapu kaqu la koa ia gamu,
si hoke va avosi na luli rina tie sari na tie korokorotae na tie doṉodoṉo

* **17:18** Sa buka tinarae hie si ari ka lima buka tinarae te Mosese. * **18:2** Nab 18:20

va kenue. Ba gamu si lopu tava malumu koe Zihova sa mia Tamasa pude tavete gua asa. 15 Ba kaqu va turua e Zihova sa mia Tamasa si keke poropita gugua arau pa korapana sa mia butubutu soti meke kaqu avosia gamu si asa.
16 Ura asa sapu tepa ia gamu koe Zihova sa mia Tamasa pa toqere Saenai, koasa rane sapu varigara gamu meke zama guahe si gamu: ‘Lopu hiva avoso pulea gami sa mamalaiṉina e Zihova sa mami Tamasa meke dogoro pulea sa nika lavata, ura hako mate nia mami.’ 17 Meke zama mae koa rau se Zihova, ‘Gua sapu zama nia rini koa Rau si leana mo. 18 Kaqu garunu la nia Rau koa rini si keke poropita kekeṉoṉo gua agoi, sapu mae guana koari na dia tinoni soti meke kaqu totozi nia Rau koa sa sapu gua kote zama nia sa, meke kaqu tozi koari na tinoni sari doduru gua pu zamani Rau koasa.* 19 Kaqu zama pa pozaqu Rau si asa meke kaqu va kilasia Rau sa tie sapu korona va tabea si asa.* 20 Ba be keke poropita si hiva tozia si keke inavoso pa pozaqu Rau, ba lopu tozi nia Rau pude tavete gua asa, si garona pude kaqu tava mate si asa. Kekeṉoṉo gua tugo si asa pu zama pa pozadi ri kaiqa tamasa kokohadi.’
21 Kote balabala si gamu, sapu vegua meke kote boka tozi vura nia gamu sapu lopu maena koe Zihova sa inavoso asa. 22 Be keke poropita si zama pa korapa pozana e Zihova, meke lopu gorevura sapu gua zama nia sa, si lopu mae guana koe Zihova si asa, ke ta gilana mo sapu na zama mo pa nana ṉiniraṉira soti sa poropita asa, ke mi lopu matagutu nia.”

19

Sari na Vasileana pude Govete La sari Tie Va Mate Tie
(Ninaedi rina Tinoni 35:9-28; Zosua 20:1-9)

1 Pana va matei e Zihova sa mia Tamasa sari na tinoni meke ponini gamu sari na dia popoa, meke pana vagi gamu sari na vasidi arini, 2-3 si mi paqaha ṉeta ia sa popoa tadi na tie Izireli, meke koari hopeke ka ṉeta si mi vizatia keke vasileana pa kokorapana koari hopeke popoa arini. Meke be va mate tie si keke tie, si lopu sana kaqu govete kamoa sa tie hie si keke koari ka ṉeta vasileana sara pude boka tava sare nana. 4 Be keke tie si va mate hola ia si keke tie sapu lopu kana ia sa, si kaqu govete la koa koari keke ri na vasileana sara si asa, pude ta harupu nana. 5 Kekeṉoṉo sapu guahe: Be karua tie si la pa hiqohiqo meke maho va hoqaia si keke huda, meke unusu sa batuna sa maho, meke la raza koa keke ri karua, meke mate toṉoto si asa, sa tie hie si boka govete la koa koari keke ri ka ṉeta vasileana sara, pude ta harupu nana. 6 Be guana kekeke mo sa vasileana nomana, si kote koa va seu sisigiti si asa, meke sa turaṉana sa tie mate sana, si kote tuture la tuqe vagia sa tie sapu va mate hola ia sa tie sana. Koasa nana binugoro si kaqu va matea sa sa tie sapu loke nana ginugua, sina mumudi tu si kote gilania sa, sapu lopu kana ia sa sa tie meke va mate hoboria sa. 7 Gua asa ke, tozini gamu rau pude mi vizata vata kalei sari ka ṉeta vasileana nomadi.
8 Ego, pana va nomaia e Zihova sa mia Tamasa sa mia kali popoa, gua sapu ele va tatara nia Sa koari na tiatamamia pukerane, meke poni gamu Sa sa doduruna sa pepeso sana, 9 si kaqu vizati gamu ka ṉeta vasileana pule. Kaqu poni gamu Sa sa doduruna sa pepeso asa, pana va tabei gamu sari doduru tinarae pu va tumatumaeni gamu rau pa rane ṉinoroi, sapu be tataru nia gamu se Zihova sa mia Tamasa, meke luli sari Nana vina

* **18:18** Sa poropita hie si e Zisu. * **19:19** TTA 3:23

tumatumae doduru totoso. 10 Mi taveti saripu gua hire pude lopu kaqu
tava mate hoboro sari na tie, meke agoi ba lopu kaqu sea nia tugo sa
minate tadirini, koasa popoa sapu ta poni nia gamu koe Zihova.
11 Be keke tie si kukiti nia meke pequ aqa nia sa sa turaṉana meke
va matea sa pa kinuhana, beto hoi si govete la si asa koa keke koari na
vasileana sara pude ta kopue nana gua, 12 si pa ginugua sana, sari na
koimata koasa nana vasileana soti, si kaqu garunu la nia tie si asa, meke
la tuqe vagia. Kaqu turaṉa la nia rini koari na turaṉana soti sa tie pu va
matea sa, pude tubehe hobea meke kaqu tava mate si asa. 13 Lopu tataru
nia na taleoso nia gamu si asa; mamu va murimuri taloa hokaria sa tie va
mate tie sana pa popoa Izireli, meke kaqu koa valeana si gamu.

Lopu Rizui sari Voloso Tinago Pepeso

14 Lopu kaqu va rizui gamu sari na volosodi ri na tinago pepeso tadi
na turaṉamia, sina sari na tie koadi pukerane si va turui sari na volosodi
koari na pepeso sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa.*

Guguadi rina Vina Sosode

15 “Keke tie va sosode si lopu garona pude tozi va sosodea sa sinea tanisa
sapu ta zutuna. Ba ta hivae karua babe ṉeta pude va sosode valeania sapu
hinokara tugo sa sinea tanisa keke tie ta zutuna.* 16 Be turu si keke tie va
sosode seana meke zutu nia sea sa si keke tie, 17 ego, sari karua tie sapu
somana nia sa vinari zamazamai si kaqu turu pa kenuna e Zihova, meke
sari na tie varipitui meke sari na hiama saripu tavetavete pa totoso asa.
18 Sari na tie varipitui si kaqu viliti va hitekia sa ginugua hie, meke be ta
gilana sapu kokoha sa vina sosode, sapu zutu kokoha nia sa sa tasina, 19 si
kaqu vagia sa sa vina kilasa sapu kekeṉoṉo gua sapu kote vagia sa tie ta
gilanana be hinokara sapu tavete sea si asa. Pa ginugua asa si boka vagi
taloa koa gamu sa kinaleana. 20 Beto asa si kote avosia ri na tie sapu gua ta
evaṉa, meke kote matagutu si arini, meke loke tie kaqu boka evaṉa pulei
sari na kinaleana gugua asa. 21 Koari na ginugua gua arini si namu loke
tataru variva taleosae si kaqu ta dogoro koa gamu, ba na vinariva kilasi
mo, tinoa pa tinoa, mata pa mata, livo pa livo, lima pa lima, meke nene pa
nene, gua.”*

20

Guguana sa Vinaripera

1 “Pana vura la si gamu meke la varipera koari na mia kana pa votiki
butubutu, meke dogori gamu sari na totopili varipera na hose, meke gua
tugo sa qeto minate lavata si soku holani gamu, si mi lopu matagutu ni si
arini. E Zihova sa mia Tamasa sapu harupu gamu pa popoa Izipi, si koa
somana koa gamu. 2 Sipu lopu ele podalae varipera si gamu, si kaqu mae
pa kekenu sa hiama meke zama koasa qeto minate, 3 ‘Gamu na tie Izireli,
mi va avoso mae! Ṉinoroi si kaqu la pa vinaripera si gamu. Lopu kaqu
matagutuni gamu sari na mia kana, babe holoqoru na govete si gamu.
4 Ura e Zihova sa mia Tamasa si kaqu somana atu koa gamu, meke kaqu
ponia Sa koa gamu sa minataqara,’ gua.
5 Meke kaqu zama la koa sa qeto minate sari na koimata varipera, ‘Esei
gamu tani si tiqe kuria sa nana vetu meke lopu ele tava madi? Be gua asa, si

* **19:14** Diut 27:17 * **19:15** Nab 35:30; Diut 17:6; Mt 18:16; Zn 8:17; 2 Kor 13:1; 1 Tim 5:19; Hib 10:28 * **19:21** Ekd 21:23-25; Liv 24:19,20; Mt 5:38

kaqu pule la pa nana vetu si asa. Meke gua meke mate si asa pa vinaripera,
meke keke votiki tie si kaqu va madia sa vetu. 6 Esei gamu tani si tiqe letea
sa nana inuma vaeni, meke lopu ele vagi totoso pude paketi vuana? Be
gua asa, si kaqu pule la pa nana vetu si asa. Meke gua meke mate si asa pa
vinaripera, meke votiki tie tu kote paketi sari na vuana. 7 Esei gamu tani
si tiqe veko pinirovetu, pude kaqu varihaba. Be gua asa, si kaqu pule la
pa nana vetu si asa. Meke gua meke mate si asa pa vinaripera, meke keke
votiki tie tu haba ia sa barikaleqe sapu tiqe ta veko pinirovetuna,' gua.
8 Beto asa, si kaqu zama gua tugo he koari na tie sari na koimata tadi
na tie varipera, 'Esei gamu tani sapu ta duaṉa ziziziri va kaleana pa
minatagutu? Be gua asa, si mani pule la pa nana vetu si asa. Meke gua
meke va tarazuzui pule sa si kaiqa,' gua. 9 Pana beto zama koa sa qeto
minate sari na koimata varipera, si kaqu ta vizata sari na koimata tadi
hopeke pukuna.
10 Pana la rapata si gamu koasa vasileana nomana; kekenu si kaqu ponini
totoso gamu sari na tie pude tepa ia sa binule koa gamu. 11 Be tukeli rini
sari na sasada bara meke va egoa rini sa binule koa gamu, si kaqu ta
evaṉae na mia pinausu si arini, meke kaqu tavetavete va ṉiṉira si arini
koa gamu. 12 Ba be lopu tepa ia ri na tie koasa vasileana nomana sana sa
binule koa gamu, ba hiva varipera si arini, si kaqu vari likohae ni ri na
mia tie varipera si arini. 13 Meke pana va kilasa vatua e Zihova sa mia
Tamasa sa vasileana nomana sana, si mamu va mate betoi sari doduru tie
vasina. 14 Kote boka vagi betoi gamu sari na koburu na barikaleqe, sari
na bulumakao, meke doduru likakalae pule koasa vasileana nomana. Kote
boka vagi betoi gamu sari doduru likakalae tadi na mia kana, saripu ponini
gamu e Zihova. 15 Gua tugo asa si kaqu tavetia gamu koari na vasileana
nomadi saripu koa va seu sisigiti koari na popoa sapu kaqu la koai gamu.
16 Ba pana varipera meke vagi gamu sari na vasileana nomadi saripu
ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa pude na mia tinago soti, si mamu
va mate betoi gamu sari doduru tie. 17 Sari na tinoni pa popoa hire si
kaqu va mate betoi gamu: sari na tie Hitaiti, Amoraiti, Kenanaiti, Perizaiti,
Hivaiti, meke Zebusaiti. Arini sari na tie na popoa saripu garununi gamu
e Zihova pude va matei na huara va inete betoi gamu. 18 Meke be lopu
gua si kaqu va tumatumaeni gamu rini sari na dia tinavete pu hoke taveti
rini koari na dia tamasa kokohadi. Meke pana taveti gamu sari na tinavete
kaleadi sisigiti gua arini, si kote sea ni gamu sari na tinarae te Zihova sa
mia Tamasa.
19 Pana varipera si gamu, meke be seunae hola koa vari likohae nia gamu
si keke vasileana nomana, meke podeke sisigitia gamu pude vagia, lopu
kaqu mahoi gamu sari na huda pu hoke ari vuadi, sina lopu na mia kana
si arini. Ba na gemi ginani si arini pude henai. 20 Ba sari na votiki huda pu
lopu hoke ta hena vuadi si kaqu mahoi gamu, mamu tavetaveteni koasa
mia vinaripera, osolae vagia gamu sa vasileana nomana sana.

21

Tie Lopu Ta Gilana Nana Minate

1 Be dogoria gamu si keke tie matena pa korapana keke inuma koasa
popoa sapu kaqu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa, meke lopu gilania
gamu sapu esei va matea si asa, 2 sari na mia koimata meke sari na tie
varipitui si kaqu la pada ia sa vasina asa podalae koasa vasina ta dogoro
sa tinina, meke kamo la gua koari na vasileana pu hopeke koa tata vasina.

3 Meke sari na koimata koasa vasileana, pu tata koasa vasina ta dogoro
sa tinina sa tie matena, si kaqu vizatia si keke bulumakao mamaqota
vaqurana, sapu lopu ele tavetavete nia ri na tie pa tinavete. 4 Kaqu turaṉa
gore la nia rini si asa koasa vasina tata koa keke tototolo kolo sapu lopu
hite ari popana, meke pepeso sapu lopu hite ta gelina babe ta letena,
meke vasina tu si kaqu liloho ṉotoa rini ruana. 5 Sari na hiama koasa
butubutu Livae si kaqu la tugo vasina, sina ta vizata si arini koe Zihova
pude nabulu nia meke zama vura nia sa tinamanae pa pozana e Zihova
sa mia Tamasa, meke pude vilasia pa tinarae gua sapu evaṉia rina tie
koasa ṉinovaṉovala meke na vinaritokei. 6 Sari doduru koimata saripu
mae guadi koari na vasileana, sapu tata sisigiti koasa vasina ta dogoro sa
tie tava matena, si kaqu mae meke pezaku va via i limadia panaulu, koasa
ruana sa bulumakao bakorana, 7 meke kaqu zama guahe: ‘Lopu gami va
matea sa tie, meke lopu gilania tugo gami sapu esei va matea si asa. 8 Ke,
Zihova Mu taleosoni sari na Mua tinoni Izireli, saripu ele harupi Goi pa
popoa Izipi. Mu taleosoni gami, Mamu lopu zutu gami meke va kilasa
gami Goi koasa vina matena sa tie sapu loke nana ginugua sea hie,’ gua.
9 Meke koa gua sapu evaṉia gamu sapu gua si toṉoto pa dinoṉo te Zihova,
si lopu kaqu ta zutu nia gamu sa minate hie.

Guguadi ri na Barikaleqe Ta Pusidi pa Vinaripera

10 Pana poni gamu e Zihova sa mia Tamasa sa minataqara pa vinaripera
meke vagi gamu si kaiqa tie ta pusidi, 11 meke be dogoria keke tie koa gamu
si keke vineki tolavaena sapu somanae koarini meke okoro hiva haba ia sa,
12 si mani turaṉa la nia pa nana vetu, mani tozi nia pude neri va herodalo
ia batuna vasina meke pakoi tugo visuvisu pa kakarutu limana. 13 Mani
hobei tugo sari nana poko meke kaqu koa si asa pa vetu koasa tie pu hiva
haba ia meke kaqu kaboi sa sari tiatamana pa keke sidara; meke pana
hokoto sapu gua asa si kaqu haba ia sa tie si asa. 14 Mumudi, be lopu hiva
nia sa tie si asa, si kaqu vata rupahia sa meke va taloa ia sa si asa pude la
pa vasina sapu hiva nia sa barikaleqe. Lopu kaqu va pinausu ia pude na
barikaleqe tavetavete, babe holuholu nia sa si asa koa ke votiki tie, sina
ele va kurekurea sa si asa.

Guguana sa Tinago tanisa Koreo Podo Kenuna

15 Be keke tie si karua nana barikaleqe, meke podoi ri karua sari hopeke
tudia koreo, ba sa koreo podo kenuna si lopu tuna sa barikaleqe sapu ta
tatarue hola koasa dia palabatu. 16 Ego, pana va hia ia sa palabatu sa
nana tinago koari nana koburu, si lopu kaqu tomo rua ia sa koasa tuna
sa barikaleqe sapu tataru sisigiti nia sa, sa hinia sapu sa nana tinago sapu
tanisa tuna kenuna sa barikaleqe pu lopu tataru nia sa. 17 Kaqu tomo rua
ia sa sa nana tinago gua sapu padana sa hinia tanisa tuna koreo kenuna
meke ponia sa koasa tuna sa barikaleqe sapu lopu tataru sisigiti nia sa. Sa
tuna kenuna si na vina gilagilana sa ṉiniraṉira tanisa tamana, meke sa
hinia tanisa tuna kenuna si tanisa tugo.

Guguana sa Tuna Koreo Va Karikari

18 Be guana tagoa keke tie si keke tuna koreo sapu va gugue na va
karikari. Lopu hiva va tabei sa sari tiatamana. Be va kilasia ri ba lopu
hoke avosi sa. 19 Kaqu turaṉa la nia ri tiatamana si asa koari na koimata
koasa vasileana vasina koa sa, meke va turua pa kenudia pude turu pa
vinaripitui. 20 Kaqu zama sari na tiatamana koa rini, ‘Sa tumami koreo hie
si va gugue na va karikari meke korona va tabe gami sa. Na tie doa, meke

na tie naponapo si asa.’ 21 Meke sipu avosia rina tie pa vasileana sapu gua
asa si kaqu gona va mate nia patu rini si asa, pude kaqu murimuri taloa sa
kinaleana asa. Meke kaqu avosia ri doduru tie Izireli sapu ta evaṉa meke
kaqu matagutu si arini.

Kaiqa Tinarae Pule

22 Be keke tie si seke tinarae meke huqi va matea rini koa keke dedegere
huda, 23 si lopu kaqu koa hola sa tie huqina pa dedegere kamoa boṉi si
asa. Ba kaqu ta pomunae koasa rane tugo asa, sina sa tie sapu tava sigoto
gua asa si ta levei koe Tamasa. Mi lopu va boni nia koasa tie ta leveina sa
pepeso sapu Zihova sa mia Tamasa si ponini gamu pude tagoa.*

22

1 Be dogoria goi si keke bulumakao babe keke sipi tanisa keke tie Izireli
turaṉamu sapu muliuṉu, si mamu galagala nia, mamu turaṉa pule la nia
koasa tie ari nana.* 2 Ba be sa tie pu ari nana si lopu koa tata, ba be lopu
gilania goi sa tie pu ari nana, si mamu vagia goi, mamu turaṉa la nia pa
mua vetu. Pana mae hata ia sa tie pu ari nana si asa, si mamu vala nia
goi koasa si asa. 3 Mamu tavete kekeṉoṉo gunia tugo asa, be dogoria goi
si keke doṉ'ki, keke poko gele, babe keke toṉa pule tanisa keke tie Izireli
sapu muliuṉu. 4 Be dogoria goi si keke doṉ'ki babe keke bulumakao tanisa
keke tie Izireli si hoqa turaṉa pinaleke mamata pa siraṉa, si mamu toka
nia pude va turu pulea. 5 Sari na barikaleqe si lopu kaqu va sagei sari
na poko tadi tie, meke sari na tie ba lopu kaqu va sagei sari na poko tadi
barikaleqe. Se Zihova sa mia Tamasa si lopu qetuni sari na tie pu tavete
gua asa.

6 Be ta evaṉa sapu dogoria goi si keke vori kurukuru tapuru pa batuna
keke huda babe pa pepeso, meke korapa opoi sa tinadia sari na vovoto
babe sari na tuna, si mamu lopu vagia sa tinadia be guana vagi goi sari na
tuna. 7 Kote boka vagi goi sari na tuna kurukuru, ba kaqu va tapuru taloa
ia goi sa tinadia, meke kaqu koa va seunae na mamutu sa mua tinoa.

8 Pana kuria goi sa mua vetu vaqura, si kaqu va balau pude mamu tavete
nia barabara goi pa hukihukirina sa vari likohaena sa batu vetu, meke lopu
kaqu ta zutu nia goi, be hoqa vasina si keke tie meke mate.

9 Lopu kaqu lete variheni ni goi koasa mua inuma vaeni sari kaiqa
linetelete pule; be gua asa, si lopu kaqu tava malumu pude vagi goi vuadi
sari na vaeni meke kaiqa linetelete pule.*

10 Lopu pusi varigara nia si keke bulumakao meke keke doṉ'ki pude geli
va malohoria sa pepeso.

11 Lopu va sagea sa poko sapu ta piti turaṉae vulu meke na lineni.

12 Kaqu pitini vina sari gamu sari ka made hukihukiridi ri na mia poko.
*

Guguana sa Kinoa Tamaloana

13 Be keke tie si haba ia sa si keke vineki, meke mumudi si lopu hiva nia
pule sa si asa. 14 Ke zutu kokoha nia sa si asa; zutu nia sa, na ele enene
hoborona meke koa turaṉa tie, sipu lopu ele haba ia sa gua.

15 Be ta evaṉa sapu gua asa, si kaqu paleke la vina sosode sari na
tiatamana sa vineki koari na koimata tanisa vasileana sana, pude va
sosodea sapu viana sa tudia vineki totoso varihaba si asa, meke kaqu
va dogoro nia koarini sa poko ivara teqe pa boṉina sa rane varihaba.

* **21:23** Qal 3:13 * **22:1** Ekd 23:4-5 * **22:9** Liv 19:19 * **22:12** Nab 15:37-41

16 Meke kaqu zama la koa rini sa tamana sa vineki, ‘Ele ponia rau koasa
tie hie sa tuqu vineki pude haba ia, meke lopu hiva nia sa kamahire si
asa. 17 Namu kokohana sa zinutu sapu zutu nia sa koasa. Zama si asa sapu
enene hoborona sa vineki, sipu lopu ele haba ia sa gua. Ba hie sa mami
vina sosode sapu lopu enene hoborona sa tumami vineki hie; mi dogoria
koasa poko ivara teqe keoro sa vina sosode tana tamaloana hie!’ 18 Meke
sipu dogoria rini si kaqu tuqe vagia ri na koimatana sa vasileana sana sa
loana sa barikaleqe meke komitia. 19 Meke kaqu va tabara nia keke gogoto
poata siliva sa sa vinaripitui, meke ponia sa poata koasa tamana sa vineki,
sina ele va ene hoboria sa tie hie, sa kinurekurena sa vineki Izireli. Meke
lopu kaqu luara pania sa sa barikaleqe pa vinariluari pa doduruna sa dia
tinoa.
20 Ba be sa tinazutuna si hinokara, meke loke vina sosode, sapu lopu
enene hoborona sa vineki, 21 si kaqu mae turaṉa vura nia rini si asa pa
sadana sa vetu tanisa tamana, meke kaqu gona va mate nia patu ri na
tie pa nana vasileana si asa. Ura va kurekurei sa sari doduru turaṉana
sipu enene hoboro paki nana, totoso korapa koa pa vetu tanisa tamana si
asa, meke lopu ele varihaba si asa. Pa siraṉa gua asa si kote boka tava
murimuri palae sa kinaleana hie.
22 Be keke tie si eko turaṉia sa barikaleqe tanisa votiki tie meke ta poho
si arini, si kaqu tava mate beto sari karua. Pa siraṉa gua asa si kaqu tava
murimuri palae sa kinaleana asa.
23 Be keke tie koasa vasileana si eko turaṉia si keke vineki sapu ele ta
veko pinirovetuna koa keke tie meke ta poho, 24 si kaqu turaṉa lani gamu
pa sadana sa vasileana nomana, meke gona va mate betoni patu si arini.
Tava mate sa vineki sina lopu gagaemana hata tinokae si asa. Koanana
mo pa korapa vasileana nomana si asa meke kote boka ta avoso nana mo.
Sa tie si kaqu tava mate tugo sina eko turaṉia sa sa vineki sapu ele ta
veko pinirovetu vekona. Pa siraṉa gua asa, si kaqu tava murimuri palae
sa kinaleana pa kinoa tie.
25 Be vura la pa sadana sa popoa si keke tie, meke tuqe ososo nia sa si
keke vineki, sapu ele ta veko pinirovetuna koa keke tie; ego, sa tie mo si
kaqu tava mate, 26 ba lopu sa vineki, sina lopu tavetia sa si keke sinea sapu
padana pude kaqu tava mate si asa. Sa tinazutu asa, si tata kekeṉoṉo gua
tugo, pana sekea keke tie sa turaṉana, meke va matea sa si asa, 27 ura
sa tie si tuqe ososo nia si keke vineki sapu ele ta pinirovetu vekona pude
eko turaṉia pa sadana sa vasileana, meke gagaemana hata tinokae tugo sa
vineki, ba namu loke tie toka nia.
28 Ego, be keke tie si ta poho sapu tuqe ososo nia si keke vineki, sapu lopu
ta pinirovetu vekona,* 29 kaqu here nia lima ṉavulu puta poata siliva sa sa
tamana sa vineki koasa hinoluna; meke kaqu ta evaṉae nana barikaleqe si
asa, sina ososo nia sa pude va qetu pule nia. Meke lopu kaqu luara pania
sa pa doduru dia tinoa.
30 Loke tie si kaqu eko turaṉia babe haba ia sa barikaleqe tanisa tamana
soti, ura kote va kurekurea sa sa tamana.*

23

Sari na Tie pu Lopu Kaqu Somana pa Puku Tie te Zihova

* **22:28** Ekd 22:16-17 * **22:30** Liv 18:8, 20:11; Diut 27:20

1 Loke tie ta puzalana babe ta magu palae totona si kaqu koa somanae
koari na tinoni te Zihova. 2 Loke tie sapu podo hoboro pa siraṉa* babe
podo gore mae koasa tie gua asa si kaqu koa somanae koari na tinoni te
Zihova, be kamoa ka manege puta sinage, ba lopu kaqu somanae tugo koari
na tinoni te Zihova. 3 Loke tie Amoni babe Moabi babe kaiqa pule tutidia,
be kamoa ka manege puta sinage, ba lopu kaqu somanae koari na tinoni
te Zihova.* 4 Ura lopu galagalani gamu rini pude poni gamu ginani na
kolo, koasa mia inene sipu taluarae si gamu pa popoa Izipi; meke tabaria
tu rini se Belami sa tuna koreo e Beoro, koasa vasileana lavata pa Petoro
pa popoa Mesopotemia pude leveni gamu.* 5 Ba korona avosia e Zihova sa
mia Tamasa se Belami, ba iliri nia tinamanae tu Sa sa tinalevei, ura tataru
va sisigitini gamu Sa. 6 Namu lopu kaqu toka ni gamu sari na butubutu
hire pude koa valeana babe vata evaṉae ni na mia baere si arini ninae
rane ka rane. 7 Lopu kaqu etuli na va kari gamu sari na tinoni Edomu.
Na turaṉamia mo si arini, meke gua tugo sari na tinoni pa popoa Izipi.
Ura koa gua mo na tie karokarovo mia pa dia popoa si gamu. 8 Sari na
dia pinodopodo podalae koasa vina ṉeta sinage meke hola la, si boka koa
somanae koari na tinoni te Zihova.

Loke Boni si Kaqu Koa koari na Tie

9 Pana koa varigara pa keke vasina si gamu pa totoso varipera si lopu
kaqu va malumia gamu keketoṉa pude va boni puleni gamu pa dinoṉo te
Zihova. 10 Be va kolo hola sa tie pa nana pinutagita pana boṉi, meke boni
si asa, si kaqu vura taloa si asa pa sadana sa vasina koa varigara gamu
meke kaqu koa paki vasina. 11 Pana veluvelu si kaqu huve va via si asa,
meke pa totoso lodu rimata si kaqu pule mae vasina koa varigara gamu si
asa.
12 Kaqu koa nana si keke vasina, pa sadana sa vasina sapu koa varigara
gamu, vasina si boka la turu vale si gamu. 13 Kaqu palekia goi si keke
huda tava nagona, meke pana hiva turu vale goi si mamu gelia si keke
pou, beto asa si mamu tamunia. 14 Mamu kopu nia pude via sa vasina koa
varigara gamu, ura na madina si asa. Se Zihova sa mia Tamasa si korapa
koa somanae koa gamu koasa vasina asa, meke korapa kopuni gamu Sa.
Kaqu va kilasi Sa sari na mia kana meke poni gamu sa minataqara. Lopu
va boni puleni gamu koa keke hahanana kaleana, pude gua asa si kote hiva
luara pani gamu Zihova si gamu.

Kaiqa Tinarae Pule

15 Be govete atu koa gamu si keke pinausu tanisa nana palabatu pude ta
kopue nana gua, si mi lopu garunu pule nia. 16 Kaqu koa si asa koa keke
rina mia vasileana sapu vizatia sa. Lopu kaqu ṉoṉovalia gamu si asa.
17 Loke tie, barikaleqe, babe vineki Izireli si tava malumu pude
holuholuni tinidia pude vagi poata koasa inokoro sea pa zelepade tadi
na tamasa huporo.* 18 Meke loke poata sapu ta vagi koasa siraṉa gua
asa, si kaqu ta paleke la pa korapa Zelepade te Zihova sa mia Tamasa,
pude va gorevura ia si keke vina tatara nabuna. Hakohako ni e Zihova sa
mia Tamasa sari na hahanana vagi poata koasa tinavete inokoro sea pa
vinahesi beku.

---

* **23:2** Sa ginuana hie si lopu bakala. Sa zinama pa Hiburu hie sa ginuana sina tie sapu sari na tiatamana si lopu varihaba, babe sa koburu podo mae guana koari na maqota tadi na vinahesidi rina tamasa huporodi. * **23:3** Nehe 13:1-2 * **23:4** Nab 22:1-6 * **23:17** Liv 19:29

19 Pana ponia poata babe ginani babe kaiqa toṉa goi si keke tie Izireli turaṉamu, si lopu tepa tomo nia goi gua sapu ele ta poni nia sa koa goi.*
20 Koasa tie karovona tu si kote boka tepa nia goi pude tomoa gua sapu
poni nia goi koasa, ba lopu koasa tie Izireli sapu ponia goi. Kaqu lulia
gamu sa tinarae hie, meke kaqu koa tamanae si gamu koe Zihova sa mia
Tamasa koari doduru mia tinavete koa sa popoa sapu kaqu la koa ia gamu.
21 Pana va tatara si gamu koe Zihova sa mia Tamasa, si mamu tavete gua
sapu ele va tatara ni gamu; meke kaqu kopuni gamu Sa koari na mia vina
tatara. Be lopu taveti gamu, si na mia sinea si asa.* 22 Be lopu va tatara si
gamu koe Zihova si lopu kaqu evaṉia gamu sa sinea. 23 Ba be va tatara si
goi pa mua hiniva soti, si mu va balau; mamu tavetia si asa.
24 Pana enea goi sa siraṉa sapu la gua pa korapa inuma vaeni tadi na
turaṉamia, si boka vagi meke henai gua sapu bokaia goi, ba lopu kaqu voi
i goi si kaiqa pa mua vovoina meke paleke taloani. 25 Pana enea goi si keke
siraṉa sapu la gua pa korapa inuma huiti tadi kaiqa tie, si boka rarusu
vagi goi si kaiqa vua huiti pa limamu; mamu henai gua sapu bokaia goi,
ba lopu kaqu kotoa goi pa kotokotoana sa nana inuma huiti.

24

Sa Vinari Luari meke Vinari Haba Pule

1 Be varihaba si keke tie meke mudina sa nana vinarihaba si lopu
qetu nia sa sa nana barikaleqe, sina kaiqa toṉa si taveti sa sapu variva
kurekuredi koasa; ke kubere la nia sa koasa si keke pepa vinariluari, meke
la vala nia sa koasa, meke hitu taloa nia sa pa nana vetu si asa.* 2 Meke
pa mudina sipu taluarae si asa koasa nana vetu si la vagi hobea pule
sa barikaleqe hie si keke tie meke ta evaṉae na loana pule sa tie hie sa
barikaleqe sana. 3 Beto asa si lopu hiva nia pule sa palabatu vina rua
si asa, ke kuberia pule sa si keke pepa vinariluari meke la vala nia sa
koasa barikaleqe hie, meke tiqe hitu taloa nia sa koasa nana vetu, babe
guana mate sa nana palabatu vina rua hie. 4 Be ta evaṉa si keke koari
karua ginugua hire, si lopu kaqu haba pulea sa nana palabatu kekenu sa
barikaleqe hie, sina kaqu balabala ia sa sapu ele boni si asa pa dinoṉo te
Zihova. Ba be haba pulea sa si va maledere ia sa se Zihova, meke kote
tavetia sa si keke sinea kaleana koasa popoa sapu ponini gamu Zihova sa
mia Tamasa.

Sari Kaiqa Tinarae Pule

5 Pana tiqe varihaba vaqura si keke koreo, si lopu kaqu ta garunu la pude
somana pa vinaripera babe va tupitia pa kaiqa tinavete si asa. Ba kaqu ta
rupaha pa keke vuaheni doduruna si asa pude koa mo pa nana vasileana
meke koa qetuqetu turaṉia mo sa nana barikaleqe sapu tiqe haba ia sa.
6 Pana vala nia goi si keketoṉa koa ke tie si mamu lopu vagi sari karua
patu munamunalana ginani tanisa pude na kinopuna sa nana gale koa
goi, sina kote ta hena palae mo sa tiṉitoṉa tavetaveteana ginani sapu boka
toania sa tatamana.
7 Be ta poho si keke tie sapu korapa tuqe vagia si keke tie Izireli tasina
meke vata evaṉae nia nana pinausu sa babe holuholu nia sa, si garona
pude kaqu tava mate si asa. Pa siraṉa gua mo asa si kaqu boka tava beto
sa kinaleana asa.*

---

* **23:19** Ekd 22:25; Liv 25:36-37; Diut 15:7-11 * **23:21** Nab 30:1-16; Mt 5:33 * **24:1** Mt 5:31, 19:7; Mk 10:4 * **24:7** Ekd 21:16

8 Pana raza gamu sa minoho popoqu si mamu kopu sisigiti nia pude
va tabei sapu gua zamani gamu na va tumatumaeni gamu rina hiama pa
butubutu Livae, kaqu luli va hiteki gamu gua sapu ele zama la nia rau koa
rini.* 9 Mi balabala pulea sapu gua evaṉia e Zihova sa mia Tamasa koe
Miriami koasa mia inene pa mudina sipu ele taluarae pa popoa Izipi si
gamu.*
10 Pana vala nia goi si keketoṉa koa ke tie, si mu lopu nuquru la pa nana
vetu pude vagia sa poko sapu korapa hiva vatu nia sa pude na kinopuna sa
nana gale koa goi.* 11 Kaqu aqa mo pa sada si goi, meke telena kaqu paleke
vatu nia koa goi si asa. 12 Be na tie habahualana si asa, si mu lopu va hola
nia keke boṉi sa nana tiṉitoṉa vina sosodena sa gale koa goi. 13 Totoso
lodu rimata si mamu va pulea sa nana koti pude ni va sagea meke puta
nia. Beto hoi si kote zama leana nigo sa, meke kaqu qetu nigo e Zihova sa
mua Tamasa si goi.
14 Mu lopu ṉoṉovalia goi si keke nabulu ta tabarana sapu habahualana
na malaṉana, babe keke tasimu babe na tie karovona pu koa turaṉa gamu
pa mia vasileana.* 15 Koari hopeke rane si mamu tabaria sa nana rane
tavetavete sipu lopu ele lodu sa rimata. Ura na habahuala si asa, ke ta
hivae hola koasa sa poata, pude meke mani kebokebo nigo sa koe Zihova,
meke ta evaṉae sea si goi.
16 Sari na tiatamadia rina koburu si lopu kaqu tava mate koari na sinea
tadi na tudia meke sari na tudia ba lopu kaqu tava mate koari na sinea
tadi na tiatamadia. Ba hopeke tie si kaqu tava mate koari nana sinea sapu
tavete sotia sa telena.*
17 Mu lopu ṉoṉovali goi sari na tie karovodi meke sari na tie eapadi, mu
lopu vagia sa koti tanisa nabonaboko meke hobe nia koasa mua gale.* 18 Mi
balabala ia sapu na pinausu mia si gamu pa popoa Izipi, meke vata rupaha
gamu e Zihova sa mia Tamasa, gua asa ke ponini gamu rau sa tinarae hie.
19 Pana paleke varigarani gamu sari na mia iqoso huiti saripu ta pusidi,
meke ta muliṉae si kaiqa iqoso pa mudimia si mu lopu kekere pule la
vagi, ba mi veko valani koari na tie karovodi, na eapadi, meke na tie
nabonabokodi pude di vagi, pude boka mana nigo e Zihova si goi koari na
tinavete pa limamu.* 20 Pana zoru va hoqai goi sari na vuana sa huda olive,
si mu lopu zoru karua totoso ia. Ba mi vekoi si kaiqa tadi na tie karovodi,
na tie eapadi, meke na tie nabonabokodi. 21 Pana paleke varigarani gamu
sari na vua vaeni koari na mia inuma vaeni, si mu lopu kekere pule la
i sari na vaeni pa vina rua totoso. Veko vala i koari na tie karovodi, na
tie eapadi, meke na tie nabonabokodi saripu koa hola pa mudimia. 22 Mi
balabala ia sapu gamu ba na pinausu mia mo pa popoa Izipi. Gua asa ke
tozini gamu rau pude tavetia sapu gua asa.

25

1 Be karua tie si vari nominomie, meke ta turaṉa la pa vinaripitui koasa
tie varipitui pude vilasa poni sa ginugua asa. Meke ta tozi vurae sapu keke
ri kara si hinokara meke sapu keke si kokoha, gua. 2 Meke be ta garunu
pude ta seke sa tie sapu kokoha, meke va eko oporapahia sa tie varipitui
si asa, meke va seke nia sa si asa koa ke nana tie. Sa sinokuna sa sineke si
koa gua mo koasa sinea sapu tavetia sa. 3 Kote boka sekea ka made ṉavulu

* **24:8** Liv 13:1 kamo hinia 14:54 * **24:9** Nab 12:10 * **24:10** Ekd 22:26-27 * **24:14** Liv 19:13
* **24:16** 2 Baṉ 14:6; 2 Koron 25:4; Izk 18:20 * **24:17** Ekd 23:9; Liv 19:33-34; Diut 27:19 * **24:19**
Liv 19:9-10, 23:22

puta sineke, ba lopu hola la, be sari na sineke si hola nia sapu ele ta vala si kote ta doṉo va kari koari na tie si asa.*
4 Mu lopu pusi kumuhia sa ṉuzuna sa bulumakao totoso neti sa kapudi sari na huiti.* *

Sa Tinavete Vina Leana tanisa Turaṉana, sa Tie Matena

5 Be koa varigara sari na tamatasi, meke keke koari kasa si loke tuna koreo meke mate. Ke sa nabokona sa si lopu kaqu haba ia sa si keke tie votikaena koa keke votiki tatamana. Ba sa tasina mo sa loana si kaqu vagia sa meke haba ia, pude va gorevura i sari na tinavete tana roana koasa.* 6 Meke sa tudia koreo kenuna sapu podoa sa si kaqu vagi hobea sa pozana sapu mate, pude lopu kaqu ta busa palae pa Izireli sa pozana. 7 Babe lopu hiva haba ia sa tasina sa palabatu sapu mate si asa, si kaqu la koari na koimata pa sadana sa vasileana nomana si asa meke zama, ‘Sa tasina sa qua palabatu si korona va gorevura i sari na tinavete tana roana koa rau meke gua tugo koasa butubutu Izireli,’ gua.* 8 Meke kaqu tiokia rina koimata koasa vasileana si asa, meke zama ia, meke be korona hiva haba ia tugo gua si asa, 9 si kaqu ene tata la ia sa barikaleqe tanisa tasina pu mate si asa, pa kenudia meke unusu va taloa ia sa nana sadolo, meke loroa sa sa isumatana, meke zama, ‘Guahe sapu kaqu ta evaṉa koasa tie sapu korona hodaia sa pinodopodo tanisa tasina,’ gua. 10 Meke kaqu ta gilana koasa butubutu Izireli sa nana tatamana, sapu ele ta unusu taloa sa sadolo. 11 Be karua tie si variperai, meke toka nia sa barikaleqe keke ri karua sapu sa loana, meke harupu tuqea sa barikaleqe hie sa kikikolona sa keke tie, 12 si lopu kaqu tataru nia gamu sa barikaleqe hie; ba mamu seke gomu pania limana. 13-14 Lopu kokoha pana padai gamu sari na pada mamata.* 15 Mamu pada va hinokari gamu padadi sari na pada mamata, pude kaqu gelenaena sa mia kinoa koasa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa. 16 Etuli na va kari e Zihova sari na tie kokoha gua arini.

Tinarae pude Va Matei sari na Tie Amaleki

17 Mi balabala pulea gua sapu tavetia ri na tinoni Amaleki[d] koasa mia inene sipu taluarae mae gua pa popoa Izipi si gamu.* 18 Loke dia rinaṉeraṉe na kinalavarae hinokara koe Tamasa, gua asa ke podalae rapatani tu rini pa mumudi sipu korapa ṉaṉaha na mabo meke va mate betoi rini sarini pu mazoporo beto pa dia inene. 19 Ke gua asa, pana poni gamu e Zihova sa mia Tamasa sa popoa, meke va sare gamu Sa si gamu doduru koari na mia kana, pu koa vari likohaeni gamu, si meke mi muliṉae, mamu va mate betoi sari doduru tie Amaleki, pude loke tie kaqu balabala pulei si arini. Mi balabala valeana si gamu!

26

Sari na Tinaraena sa Keke pa Manege

1 Pana kamoa gamu sa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa pude tamugamu, meke koa vasina si gamu, 2 si mamu vagi sari kaiqa vua kenuna sa pepeso, saripu paketi gamu koasa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa, mamu voi i pa pili, mamu paleke lani koasa vasina vahesihesiana sapu kaqu vizatia e Zihova.* 3 Mu la koasa hiama sapu

* **25:3** 2 Kor 11:24 * **25:4** Sari na bulumakao si neti sari na kiko huiti pude va vurai sari na kiko meke va viai. * **25:4** 1 Kor 9:9; 1 Tim 5:18 * **25:5** Mt 22:24; Mk 12:19; Lk 20:28 * **25:7** Rt 4:7-8 * **25:13-14** Liv 19:35-36 * **25:17** Ekd 17:8-14; 1 Samuela 15:2-9 * **26:2** Ekd 23:19

tavetavete koasa totoso asa, mamu la zama guahe: ‘Tozi vura nia rau n̲inoroi koe Zihova sa qua Tamasa sapu ele kamoa rau sa popoa sapu ele va tatara nia Sa koari na tiatamada pude tadigita,’ gua.

4 Meke kaqu ade vagia sa sa pili meke veko gore la nia sa pa kenuna sa
hope te Zihova sa mua Tamasa. 5 Beto asa si kaqu zama si goi pa kenuna
e Zihova sa mua Tamasa, ‘Na tie Aramea sa tamaqu, na tie tetepe la mae,
meke ari ka visavisa tinoni mo si gore la pa Izipi, meke la koa vasina
osolae ta evan̲ae na butubutu lavata meke n̲in̲ira hola na soku hola tugo.
6 Ba n̲on̲ovala gami ri na tinoni Izipi meke garunu ososoni gami rini pude
tavetavete va n̲in̲ira gua ri na pinausu. 7 Gua asa ke tepa la tinokae koe
Zihova sa Tamasa tadi na tiatamamami si gami, meke avosi e Zihova sari
na mamalain̲i mami, meke dogori Sa sari na mami tinasuna, na tinavete
mamatadi meke sari na mami tinasigiti. 8 Ke koasa lima heheda te Zihova
sapu nadoria sa; meke pa hinoloqoru lavata, na tinavete variva magasadi,
meke na vina gilagila si turan̲a vurani gami sa pa popoa Izipi. 9 Meke
turan̲a maeni gami sa koasa vasina hie meke ponini gami sa sa popoa hie,
na popoa masuruna sapu sokua na ginani na zipale. 10 Ego, gua asa ke
paleke maeni rau sari na vua kenuna sa pepeso sapu poni nau e Zihova.’

Mamu vekoa sa eqeqi pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa, mamu todon̲o
pa kenuna Sa. 11 Meke gamu meke sari na mia tatamana, meke sari na
tie Livae, meke sari na tie karovodi saripu koa paki koa gamu si kaqu
qetuqetuni sari doduru likakalae saripu ponini gamu e Zihova sa mia
Tamasa.

12 Pana ele beto vekoi gamu sari na mia keke pa manege koari doduru
mia vinagi pa vina n̲eta vuaheni, sapu sa vuaheni sapu ta vagi sa keke pa
manege, si mamu valani koa rina tie Livae, na tie karovodi saripu koa paki
koa gamu, meke saripu eapadi, na nabonabokodi, pude madi henahena va
den̲a si arini koari na mia vasileana.* 13 Beto asa, mamu zama guahe pa
kenuna Zihova sa mia Tamasa: ‘Ele va vura betoi gami pa mami vetu,
meke valani gami koari na tie Livae, na tie karovodi, na tie eapadi, meke
sari na naboko, sari doduru gua pu tozini gami Goi pude taveti. Namu lopu
hite va kari gami sari na Mua zinama, meke lopu hite muli n̲i nia gami si
keke koarini. 14 Lopu hite hena ia gami sa keke pa manege, totoso besu si
gami, babe va rizu taloai gami si kaiqa, totoso va bonibonie si gami, babe
poni rau koari pu mate si kaiqa. Ele va tabego gami si Goi Zihova doduru
gua pu ele tozini gami Goi. 15 Mamu don̲o gore mae pa man̲auru koasa
Mua habotuana hopena, mamu manani sari na Mua tinoni Izireli, meke
sa popoa sapu ele tava tatarana meke ponini gami Goi, koasa Mua zinama
tokotokoro koari na tiatamamami, sapu sa popoa masuruna sapu sokua na
ginani na zipale,’ gua.

Va Tabei sari na Tinarae te Zihova

16 Pa rane n̲inoroi si tozini gamu e Zihova sa mia Tamasa pude mi va
tabei sari doduru Nana tinarae. Ke mamu kopuni na va tabei si arini pa
doduru bulomia, meke pa doduru maqomaqo mia. 17 Pa rane n̲inoroi si
gilana va sosodea gamu se Zihova sa mia Tamasa, meke kaqu ene pa Nana
siran̲a si gamu, meke kaqu kopuni sari Nana zinama na tinarae, meke kaqu
va tabea gamu si Asa. 18 Meke pa rane n̲inoroi si zama nia e Zihova sapu
gamu sari Nana tie soti, guana Nana tinago gua sapu ele va tatara nia Sa,
meke kaqu kopuni gamu sari doduru Nana tinarae.* 19 Meke kaqu ovulu

* **26:12** Diut 14:28-29 * **26:18** Ekd 19:5; Diut 4:20, 7:6, 14:2; Ta 2:14; 1 Pit 2:9

sageni gamu e Zihova, meke ululu hola ni gamu sari doduru butubutu saripu taveti Sa pa vinahesi koasa pozana Sa, meke kaqu na tie madi mia koe Zihova sa mia Tamasa si gamu, gua tugo sapu ele va tatara nia Sa koa gamu."

27

Tinarae te Tamasa Ta Kubere koari na Patu

1 Mosese meke sari na koimata pa Izireli si zama koari na tinoni, "Mi va
tabei gamu doduru sari na vina tumatumae pu va tumatumaeni gamu rau
pa rane n̲inoroi. 2-4 Meke sipu karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke ele
nuquria gamu sa popoa masuruna sapu sokua na ginani na zipale, sapu va
tatara nia e Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamamia pukerane; meke sipu ele
nuquria gamu sa popoa sapu kaqu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa,
si mi varihakehakei ni gamu si kaiqa patu lavata pa toqere Ebali, mamu
tiqe va napiti nia palasita; mi kuberi vasina sari doduru tinarae na vina
tumatumae hire.* 5 Beto asa, si mamu tavetia keke hope, ba loke aeana
si kaqu tavetavete ni gamu pude peqoi sari na patu.* 6 Ura sa hope te
Zihova sa mia Tamasa, sapu kaqu tavetia gamu, si kaqu tavete nia patu
lopu ta peqodi gamu. Vasina si kaqu taveti gamu sari na vina vukivukihi
va uququ. 7 Taveti sari na vina vukivukihi hinenahena binaere vasina tugo,
meke kaqu henahena qetuqetu si gamu pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa.
8 Koari na patu lavata saripu napiti nia gamu sa palasita, si mamu kubere
va bakali sari doduru tinarae koasa buka hie te Zihova," gua si arini. 9 Beto
asa si zama se Mosese meke sari na hiama tanisa butubutu Livae koari na
tie Izireli, "Gamu doduru tinoni Izireli, mi va avoso mae! Pa rane n̲inoroi
si ta evan̲ae na tinoni te Zihova sa mia Tamasa si gamu, 10 ke mi va tabea
na luli gamu sari na tinarae sapu ta poni koa gamu pa rane n̲inoroi," gua
si arini.

Sa Tina Levei koari pu Va Karikari

11 Beto asa si zama se Mosese koari na tinoni Izireli, 12 "Sipu karovia
gamu sa Ovuku Zodani, sari na tinoni koari na butubutu hire si kaqu turu
koasa toqere Qerizimi, meke kaqu zama vurani sari na minana koari na
tinoni: Simione, Livae, Ziuda, Isaka, Zosepa meke Benisimane.* 13 Sari na
butubutu tie hire si kaqu turu koasa toqere Ebali, meke kaqu zama vurani
sari na tinalevei koari na tinoni: Rubeni, Qadi, Asa, Zeboloni, Dani, meke
Napitalai.

14 Sari na tie Livae si kaqu velavela va ululae ni koari na tie Izireli sari
na zinama hire: 15 'Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu tavetia si keke
beku patu, huda, babe na qolo na siliva na gua, meke vahesi golomia; ura
etulia e Zihova sapu gua asa,' gua.

Meke kaqu olan̲a sari doduru tie, 'Emeni!'** 16 'Kaqu ta levei koe Zihova
sa tie sapu lopu va lavatia sa tamana meke tinana.' Meke kaqu olan̲a sari
doduru tie, 'Emeni!'* 17 'Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu va rizua sa
voloso tinago tanisa turan̲ana.' Meke kaqu olan̲a sari doduru tie, 'Emeni!'
18 'Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu turan̲a va sea ia pa siran̲a sa tie
behuna.' Meke kaqu olan̲a sari doduru tie, 'Emeni!'* 19 'Kaqu ta levei
koe Zihova sa tie sapu n̲on̲ovalia sa tie karovona, na tie eapana na tie

---

* **27:2-4** Zos 8:30-32 * **27:5** Ekd 20:25 * **27:12** Diut 11:29; Zos 8:33-35 * **27:15** Emeni sa ginuana si "Uve gua tugo!" * **27:15** Ekd 20:4, 34:17; Liv 19:4, 26:1; Diut 4:15-18, 5:8 * **27:16** Ekd 20:12; Diut 5:16 * **27:18** Liv 19:14

nabonabokona koasa nana kinopuna sa tinoṉoto.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’* 20 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu eko turaṉia sa sa barikaleqe tanisa tamana, ura na va kurekurea sa sa tamana.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’* 21 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu papaia si keke kurukuru made nenena.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’* 22 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu eko turaṉia sa tasina vineki sapu votiki tinana, babe votiki tamana.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’* 23 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu eko turaṉia sa tinana hopehopena.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’* 24 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu va mate golomia sa turaṉana.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’ 25 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu ade vagia sa poata pude va matea si keke tie sapu loke nana ginugua sea.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’ 26 ‘Kaqu ta levei koe Zihova sa tie sapu lopu va tabei babe taveti sari doduru tinarae na vina tumatumae te Zihova.’ Meke kaqu olaṉa sari doduru tie, ‘Emeni!’*

28

Sari na Minana koari pu Va Tabe
(Livitikasi 26:3-13; Diutironomi 7:12-24)

1 Be va tabe ia gamu se Zihova sa mia Tamasa meke kopu valeana ni sari nana tinarae na vina tumatumae saripu ponini gamu rau pa rane ṉinoroi, si kaqu ovulu sageni gamu Sa holani sari doduru butubutu pa popoa pepeso.* 2 Be guana va tabea gamu se Zihova sa mia Tamasa, si kaqu koa tamanae si gamu koari doduru tinamanae hire:

3 Kaqu tamanae koe Zihova sari na mia vasileana na inuma.

4 Kaqu tamanae koe Zihova si gamu, meke kaqu va sokui Sa sari na mia koburu, na va masuri sari na mia linetelete pa inuma, meke sari na mia bulumakao na sipi si kaqu soku sisigiti tugo.

5 Kaqu tamanae koe Zihova sari doduru mia pinakepakete meke sari na ginani pu va namai gamu.

6 Kaqu tamanae koe Zihova si gamu koari doduru mia kinokoa.

7 Kaqu va kilasi e Zihova sari doduru mia kana, pana mae rapatani gamu rini. Kaqu raza mae gua koa gamu pa keke siraṉa, ba kote talahuarae meke govete si arini koari doduru vasina.

8 Kaqu tamanae koe Zihova sari na mia tinavete, meke sari na mia vetu ginani, meke kaqu siṉi ta luluapae sari na mia vetu vekovekoana huiti. Kaqu manani gamu Sa koa sa popoa sapu ponini gamu Sa.

9 Be va tabea gamu se Zihova sa mia Tamasa meke taveti sari doduru Nana tinarae na vina tumatumae, si kaqu Nana tinoni soti madimia si gamu, gua sapu ele va tatara nia Sa. 10 Meke kaqu gilania ri doduru tinoni pa popoa pepeso, sapu e Zihova vizata gamu pude Nana tinoni soti, meke kote matagutuni gamu rini. 11 Kaqu soku hola sari na tumia, na bulumakao, meke na linetelete vuvua, saripu kaqu ponini gamu Sa, meke kaqu masuru valeana sa pepeso sapu va tatara nia Sa koari na tiatamamia pude tamugamu. 12 Kaqu tukelia Sa sa maṉauru sapu ta siṉie minana, meke garunu gore mae nia Sa pa galegalearane sa ruku pa totoso garona koari doduru mia pepeso, meke kaqu manani Sa sari doduru mia tinavete.

---

* **27:19** Ekd 22:21, 23:9; Liv 19:33-34; Diut 24:17-18 * **27:20** Liv 18:8, 20:11; Diut 22:30 * **27:21** Ekd 22:19; Liv 18:23, 20:15 * **27:22** Liv 18:9, 20:17 * **27:23** Liv 18:17, 20:14 * **27:26** Qal 3:10 * **28:1** Diut 11:13-17

Sokudi ri na butubutu si kaqu ta adei paki poata koa gamu. Ba lopu kaqu keke koari na butubutu sara, si kaqu ade pakini gamu poata. 13 Kaqu va koimata gamu e Zihova sa mia Tamasa si gamu koari na butubutu, ba lopu pude koa pa mumudi meke lululi. Kaqu na tie ululumia ba lopu koa va pepekae si gamu, ba taveti na luli valeani sari Nana zinama na vina tumatumae pu ponini gamu rau pa rane n̲inoroi. 14 Namu lopu kaqu va karia gamu si keketon̲a koari na tinarae pu ponini gamu rau pa rane n̲inoroi, babe vahesia na nabulu nia si keke tamasa kokohana.

Tina Levei pa Vina Karikari (Livitikasi 26:14-46)

15 Ba be lopu va tabea gamu se Zihova sa mia Tamasa, meke lopu kopuni na taveti gamu pa mia rinan̲eran̲e nabudi sari doduru nana zinama na tinarae, saripu ponini gamu rau pa rane n̲inoroi, si kaqu ta levei si gamu koari na tina levei saripu gua hire:

16 Kaqu leveni e Zihova sari na mia vasileana meke sari na mia inuma pa doduruna sa popoa.

17 Kaqu leveni e Zihova sari doduru mia pinakepakete meke sari gemi ginani pu va namai gamu.

18 Kaqu leveni gamu e Zihova meke kaqu visavisa sari na tumia pu podoi gamu, meke kaqu ta levei sari na mia linetelete pa inuma meke sari na mia tuna bulumakao na sipi ba gua tugo.

19 Kaqu leveni e Zihova sari doduru mia tinavete na vina tana pu taveti gamu.

20 Be guana luara pania gamu se Zihova koari doduru mia tinavete kaleadi, si kaqu vata evan̲ae ni e Zihova koa gamu sari doduru tinasuna koari doduru mia tinavete, meke kote nunala si gamu, osolae kamo mae koa gamu sa tinahuara na minate. 21 Kaqu vari tetei mae koa gamu sari na minoho na oza pu garunu maeni Sa koa gamu, osolae ivulu taloa si gamu koasa popoa sapu kaqu la koa ia gamu. 22 Kaqu va razani gamu minoho kaleadi e Zihova, minoho moqomoqo, na nunuare. Kaqu raza koa gamu sa dada na givusu man̲ini meke sari na mia linetelete si kote ta n̲ovala beto. Sari na tinasuna hire guana son̲e sapu kaqu raza koa gamu osolae mate si gamu. 23 Namu loke ruku si kaqu hoqa gore pa pepeso meke sari na mia pepeso si kaqu n̲in̲ira guana aeana. 24 Sa kavuru si kaqu va hoqa gore mae ia Zihova kekeno̲no guana ruku osolae moata hola si asa, meke tava mate beto si gamu.

25 Kaqu va mataqari e Zihova sari na mia kana pude va kilasa gamu pana mae rapata gamu rini. Kaqu raza i gamu si arini pa keke siran̲a, ba kote talahuarae meke govete koari doduru vasina si gamu. Meke kaqu tarazuzu beto sari doduru tie pa popoa pepeso sipu dogoria rini gua sapu ta evan̲a koa gamu. 26 Sari na tinimia pu mate si kaqu na gedi ginani ri na kukukuru tapuru na kurukuru n̲ame, meke loke tie si kaqu hadu va seui si arini. 27 Kaqu va vurai e Zihova pa tinimia sari na moqo, gua sapu evan̲ia Sa koari na tinoni pa popoa Izipi. Kote va vurai Sa sari na tubu, na minoho pa kapu, meke kote n̲aloso beto sari doduru tinimia, meke lopu kaqu boka ta salan̲a si gamu. 28 Kaqu va razani gamu pinekipeki, binehu, meke ninunala e Zihova si gamu. 29 Meke pana korapa rane si kaqu ene vilovilorae guana tie behuna si gamu, meke lopu kaqu boka dogoria gamu sa mia siran̲a; mia tinavete ba lopu kaqu ton̲oto tugo. Kaqu ta n̲on̲ovala meke ta hiko si gamu meke loke tie kaqu boka tokani gamu.

30 Kaqu ta pinirovetu veko si keke vineki koa goi, ba keke votiki tie tu
kaqu haba ia si asa. Kaqu kuria goi si keke vetu, ba namu lopu kaqu koa ia
goi si asa. Kaqu letea goi si keke inuma vaeni, ba namu lopu kaqu napoa
goi sa vuana. 31 Kaqu tava mate pa kenumu goi sa mua bulumakao, ba
lopu kaqu hena ia goi vasi masana si asa. Kaqu ta vagi taloa sari na mua
doṉ'ki pa kenumu pana doṉo toto la mua mo, meke lopu kaqu mae vatu
puleni rini koa goi. Kaqu ta poni koari na mua kana sari na mua rovana
sipi meke namu loke tie si kaqu boka toka nigo. 32 Totoso doṉo toto la mia
mo, si kaqu ta vala sari na tumia koreo na vineki koari na tie karovodi,
pude na dia pinausu, meke kote hakehakei na kopu lamo si gamu doduru
rane, ba lopu kaqu boka tava pule mae sari na tumia. 33 Kaqu vagi rina
votiki butubutu sari na gemi ginani saripu mabo sisigiti letei gamu koari
na mia tinavete, ba sa ṉinovaṉovala si lopu kaqu makudo, meke loketoṉa
hokara si kaqu vagi gamu ba na ṉinovaṉovala meke na tinasuna mo. 34 Sa
tinasigiti sapu ta dogoro si kaqu va duviduvilia sa mia binalabala. 35 Kaqu
soku hola moqo, na tubu, si kaqu va razani gamu e Zihova, podalae pa
batumia kamoa nenemia, meke lopu kaqu boka ta salaṉa si arini.

36 Kaqu ta hena taloa la koari na votiki popoa si gamu meke sa mia
baṉara, koe Zihova, vasina sapu loke tiatamamia meke gamu ba lopu ele
koai pukerane. Vasina kaqu vahesi gamu sari na huda na patu pu taveteni
beku gamu. 37 Koari na popoa vasina pu kaqu va hurakatae lani gamu e
Zihova, si kaqu hodahodakani gamu ri na tinoni vasina, totoso dogoria rini
gua sapu ta evaṉa koa gamu, meke kaqu va sisireni gamu rina mia kana
si gamu.

38 Soku hola kiko linetelete sapu kaqu letei gamu koari na mia inuma,
ba lopu kaqu soku ginani si kaqu vagi gamu, ura sari na kupokupo si kaqu
gani betoi sari na mia linetelete. 39 Kaqu letei gamu sari na mia inuma
vaeni pude kopu tokotokoni, ba namu lopu kaqu vagi gamu vuadi babe
napoi kolodi, sina kaqu la ri na nokinoki gani sari na vuadi. 40 Doduruna
sa mia popoa si kaqu toqoli na huda olive, ba namu loketoṉa oela olive si
kaqu vagini gamu; ura kote lomu taloa beto koasa huda olive sari na vuana.
41 Kaqu podoi gamu sari na tumia koreo na vineki, ba kote sianani gamu
si arini, sina kote ta vagi taloa pa tinapusi pa vinaripera si arini. 42 Sari
doduru mia linetelete si kaqu ta ṉovala beto koari na nokinoki, kupokupo,
pepele, meke soku pule.

43 Sari na tie karovodi pu koa pa mia popoa si kaqu bokaboka na ṉiṉira
laladia, ba gamu si kote goregore hitehite meke malohoro lala mia. 44 Kaqu
ta ade paki poata koa rini si gamu, ba gamu si namu loketoṉa kaqu ade
paki lani koa rini, meke kaqu koimatani gamu rini.

45 Sari na tina levei gugua arini si kaqu kamo koa gamu, meke lopu
kaqu taluarae si arini koa gamu, osolae kaqu mate beto si gamu, ura lopu
va tabea gamu se Zihova sa mia Tamasa, meke lopu tavete luli gamu sari
doduru tinarae saripu ponini gamu Sa. 46 Sari na tinasuna pu mae guadi
koari na tinalevei arini si kaqu guana vina gilagila koa gamu, meke sari na
mia sinage na sage ninae rane saripu ta pitu ni gamu koe Tamasa. 47 Ura
kaqu tamanae koe Zihova si gamu koari doduru ginugua, ba lopu hiva
nabulu va hinokara nia gamu si Asa pa qinetuqetu hinokara. 48 Gua asa ke,
kaqu nabulu ni gamu sari na mia kana, pu kaqu garunu atuni e Zihova koa
gamu. Kaqu koa malaṉa, ovia, memeha, dododohomia, meke kaqu ehaka
ni gamu sari doduru tiṉitoṉa. Kaqu va palekeni gamu pinaleke mamata e
Zihova, osolae mate beto si gamu. 49 Kaqu turaṉa atunia e Zihova si keke

butubutu sapu kana gamu sapu kaqu mae gua pa vina betona sa popoa pepeso; meke lopu kaqu gilania gamu nana vinekala. Kaqu tedoro gore guana atata si asa. 50 Kaqu variva matagutu na variva mate si arini meke loke dia tataru koari na koburu hitekedi meke loke dia pinamaṉa koari na tie koadi. 51 Kaqu hena betoi rini sari na mia bulumakao na mia linetelete, meke kote agoso mate si gamu. Lopu kaqu veko hola i rini si kaiqa ginani: huiti, napo vaeni, oela olive, bulumakao, babe na sipi tamugamu osolae kaqu mate si gamu. 52 Kaqu rapata, meke huara betoi rini sari doduru vasileana koasa popoa sapu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa, meke sari na vetu ululudi na bara ṉiṉiradi saripu raṉei gamu, si kaqu hoqa ta huara inete beto pa pepeso.

53 Pana koa vari likohae ni ri na mia kana sari na mia vasileana nomadi si kaqu kamo koa gamu sa inovia, meke kaqu henai mo gamu sari na tumia saripu ponini gamu e Zihova sa mia Tamasa. 54-55 Be na tie ṉoṉona na gilaena hola sa tie koa gamu, ba kaqu loke nana tataru koari na tasina soti, na nana barikaleqe, meke sari na tuna saripu koa hola. Koasa totoso sipu kaqu koa vari likohaeni gamu ri na kana, si namu loke vasi masadi ri pu henai sa, si kaqu hite va hia lani sa koa rini. 56-57 Sa barikaleqe ṉoṉona na gilaena, tagotagona sapu lopu hite ene pa seu, ba kote kekeṉoṉo gua tugo asa. Pana koa vari likohae nia ri na kana sa nana vasileana, pude ososo vagia gua, si kote ovia sisigiti si asa, meke kote hena golomia mo sa sa tuna soti sapu tiqe podoa sa, meke sapu luli mudi mae koasa pu podoa sa. Namu lopu kaqu udakia sa sa loana, sapu tataru hola nia sa, meke gua tugo sari na tuna soti pu koa hola.*

58 Be lopu va tabei na kopu valeana ni gamu sari doduru tinarae na vina tumatumae te Tamasa, saripu ta kubere koasa buka hie, meke loke mia vina lavata koasa pozana e Zihova sa mia Tamasa sapu variva matagutu hola, 59 si kote va razani gamu minoho kalekaleadi Sa, saripu lopu boka ta salaṉa; minoho enena, sapu kaleana hola, meke lopu kaqu boka tava noso. 60 Sari doduru minoho kaleadi hola saripu variva matagutudi gua sapu ele ta kamoe ni gamu pa popoa Izipi, si kaqu va raza puleni gamu Sa, meke lopu kaqu boka ta salaṉa pule si gamu. 61 Meke gua tugo sari doduru minoho, meke sari na minoho enedi, saripu lopu ta tozi koasa buka tinarae na vina tumatumae hie, si kaqu garunu atuni tugo Tamasa koa gamu, meke kaqu mate beto si gamu. 62 Be soku hola si gamu guari na pinopino pa galegalearane, ba kaqu ari ka visavisa mo si kaqu koa hola; ura lopu va tabea gamu se Zihova sa mia Tamasa. 63 Gua puta tugo sapu hiva ponini gamu e Zihova sari doduru ginugua arilaedi meke va nomaia sa mia butubutu, si kaqu hiva sisigiti nia Sa pude kaqu tava mate beto si gamu, meke kaqu ta huara va inete sa mia popoa. Kaqu ta raovo taloa si gamu koasa popoa sapu kaqu la koa ia gamu.

64 Kaqu ta hurakatae si gamu pa doduruna sa kasia popoa, podalae pa pinodalaena meke kamoa vina betona, meke kaqu la koa si gamu koari doduru butubutu tie na popoa. Vasina si kaqu vahesi gamu sari na beku pu ta tavete pa huda na patu. Arini sari na tamasa saripu lopu hite hoke vahesi gamu meke sari na tiatamamia pukerane. 65 Loke binule na minagogoso si kaqu koa koa gamu, meke loke mia vasina soti tugo. Kote va kuliusi Sa sari na mia binalabala, meke balabala mamata, meke loke mia rinaṉeraṉe, meke sari na maqomaqo mia ba kote moho beto. 66 Kaqu koa pa tinasuna si gamu doduru totoso, kaqu matagutu si gamu boṉi na rane, meke lopu

* **28:56-57** 2 Baṉ 6:28-29; KTZ 4:10

kaqu makudo matagutu nia gamu sa minate. 67 Kote ta mamata holani
gamu pa korapa bulomia sari na minatagutudi ri doduru ginugua saripu
dogori gamu pa mata mia. Kote zama si gamu doduru veluvelu, ‘Kara,
leana be guana munumunu sa popoa’ gua. Doduru munumunu si kote
zama si gamu, ‘Kara, leana be guana veluvelu sa popoa,’ gua. 68 Ele tozini
gamu Zihova sapu lopu hite garunu pule lani gamu Sa pa popoa Izipi, ba
kaqu garunu puleni gamu e Zihova vasina koari na vaka. Vasina si kaqu
podekia gamu pude vata holu puleni gamu koari na mia kana, ba loke tie
kaqu hiva holu gamu,” gua se Mosese.

29

Sa Vinariva Egoi te Zihova koari na Tie Izireli pa Popoa Moabi

1 Arini sari na tinarae na vina tumatumaena sa vinariva egoi, sapu tozi
nia Zihova se Mosese pude tavetia koari na tinoni Izireli pa popoa Moabi.
Doduru hire si tomo la koa sa vinariva egoi sapu tavetia e Zihova koa rini
pa toqere Saenai. 2 Tioko varigara ni e Mosese sari doduru tinoni Izireli
meke zamai sa, “Ele dogoro valeania mo gamu, sapu gua evaṉia e Zihova
koasa baṉara pa popoa Izipi, meke sari nana palabatu nomadi, meke koasa
popoa lavata. 3 Ele dogoro soti gamu sari na oza kaleadi hola, na tinavete
variva magasadi, na ṉiṉiradi, saripu taveti e Zihova. 4 Ba kamo tu pa rane
ṉinoroi si lopu ele poni gamu Sa sa binalabala, pude tumae nia gamu gua
sapu ele dogoria meke avosia gamu. 5 Ura koari ka made ṉavulu puta
vuaheni sipu turaṉa gamu e Zihova pa korapa qega, sari na mia poko na
sadolo si namu loke lulutudi hokara. 6 Loke gemi bereti na vaeni babe na
bia tana napo, ba e Zihova si poni gamu pude lopu ehaka nia keketoṉa,
pude mi tumae nia sapu Asa tugo sa mia Tamasa. 7 Meke sipu kamoa gita sa
popoa hie, se Sihoni sa baṉara pa popoa Hesiboni, meke se Oqo, sa baṉara
pa popoa Basani si raza mae meke varipera koa gamu. Ba la gita meke va
kilasi si arini,* 8 meke vagia gita sa dia popoa, meke variva hia nia koari
na butubutu te Rubeni, Qadi, meke kukuruna sa butubutu te Manase.

9 Ego, mi va tabea na kopu valeana nia sa vinariva egoi sapu ta tavete
pa rane ṉinoroi pude kaqu bokaboka si gamu koari doduru mia tinavete.
10 Pa rane ṉinoroi si turu si gamu pa kenuna e Zihova sa mia Tamasa;
gamu doduru, sari na mia koimata, na mia palabatu nomadi, sari na mia
tie, 11 na barikaleqe, sari na tumia, meke sari na tie karovodi saripu koadi
koa gamu saripu soko poni huda gamu na paleke poni kolo gamu. 12 Mae si
gamu pa rane ṉinoroi pude somana nia sa vinariva egoi hie, sapu tavetia
e Zihova sa mia Tamasa koa gamu, meke na vina nabuna sa mia zinama
tokotokoro koa Sa, 13 pude kaqu va nabu valeania e Zihova kamahire koa
gamu, sapu gamu si Nana tinoni soti meke Asa sa mia Tamasa, gua sapu ele
va tatara nia Sa koa gamu meke sari na tiatamamia, se Ebarahami, Aisake,
meke Zekopi. 14 Ba lopu koa gamu mo si tavetia e Zihova sa vinariva egoi
tanisa vina tatara hie. 15 Koa gita doduru mo, sapu turu pa kenuna Sa pa
rane ṉinoroi, si tavete mae nia Sa, meke gua tugo koari nada sinage na
sage, saripu lopu ele podo vura mae.

16 Mi balabala pulea gamu sa nada tinoa, totoso koa si gita pa popoa
Izipi, meke gua sapu ta evaṉa koa gita totoso ene karovo mae gita koari
na popoa tadi na votiki butubutu osolae kamo si gita koasa popoa hie.
17 Dogori gamu sari na dia beku saripu ta tavete pa huda, patu, siliva, na
qolo, saripu lopu qetu sisigiti ni Sa. 18 Mi balau, pude loke tie na barikaleqe,

* **29:7** Nab 21:21-35

tatamana babe na butubutu saripu turu tani pa rane n̲inoroi, si kaqu veko pania se Zihova sa nada Tamasa, meke vahesi sari na tamasa huporodi tadi kaiqa butubutu tie. Sa vinahesi beku si kekeṉoṉo guana dadaga huda variva matena sapu toqolo sage pa vari korapa mia gamu.* 19 Mi balau, pude loke tie koa gamu pu turu tani pa rane n̲inoroi meke avosi sari na tinarae n̲in̲iradi, meke zama va hinokara nia sa, sapu doduru si leadi beto mo koasa gua, ba hiva lulia mo sa sa nana hiniva soti, lopu sapu te Zihova. Sa tie gua asa si kote vata evaṉia sa n̲inovaṉovala koa gamu doduru, saripu leadi babe kaleadi. 20 Namu lopu kaqu taleoso nia e Zihova sa tie sapu gua asa; ba sa binugoro te Zihova sapu huruṉu sage guana nika, si kaqu va kilasia si asa, meke sari doduru tina levei saripu ta kubere koasa buka hie, si kaqu raza koasa, osolae tava murimuri palae sa pozana pa kauruna sa Maṉauru. 21 Kaqu paqaha vagia e Zihova si asa koari doduru butubutu Izireli, pude ta levei ni sa sari doduru tinalevei saripu ele ta kubere koasa buka tinarae hie.

22 Sari na tudia rina tumia saripu kaqu podo mae vugo repere, meke sari na tie karovodi koari na popoa pa seu, si kaqu dogori sari na tinalevei na tinasigiti, arini pu garununi e Zihova koasa Nana popoa. 23 Sari na popoa si ta sulu palae pa nika, meke ta evaṉae na soloti meke na nai beto si arini. Lopu boka ta lete, meke sari duduli ba lopu boka toqolo vasina.* 24 Meke sa doduruna sa kasia popoa si kote nanasa, ‘Na vegua ke tavetia e Zihova sapu guahe koasa popoa hie? Na sa sa ginuana sa Nana binugoro lavata?’ gua. 25 Meke kaqu guahe sa inolaṉa, ‘Ura sari na tinoni te Zihova si va karia sa vinariva egoi sapu tavetia rini koa Sa, sa Tamasa tadi na tiatamadia sapu turaṉa vurani si arini pa popoa Izipi. 26 Vahesi rini sari kaiqa tamasa huporodi saripu lopu hoke hite vahesi rini pukerane. Arini sari na tamasa saripu lopu hivani e Zihova pude vahesi rini. 27 Gua asa ke bugoroni e Zihova sari Nana tinoni, ke va razani tinalevei Sa sa dia popoa, meke sari doduru tinalevei saripu ta kubere koasa buka hie. 28 Meke bugoro sisigitini e Zihova si arini, meke koasa Nana binugoro lavata, si rabutu sageni Sa koari na dia popoa soti, meke vata raovo lani koari na votiki popoa, meke vasina si korapa koa si arini pa rane n̲inoroi,’ gua. 29 Koadia si kaiqa tin̲itoṉa sapu lopu vata gilanani e Zihova, ba sa Nana tinarae si vata dogoro nia Sa, meke gita meke sari na tudia ri na tuda si kaqu va tabei si arini ninae rane ka rane.

30

Sari na Tinoa Ravutuna tadirini pu Kekere Pule La koe Zihova

1 Ego, pana ta evaṉa koa gamu sari doduru ginugua hire: Sa minana meke sa tinalevei sapu ele veko va namai rau pa kenumia gamu meke va balabala puleni gamu si gamu pa korapadi rina butubutu vasina pu hadu lani gamu e Zihova sa mia Tamasa. 2 Meke pana kekere pule mae si gamu, meke sari na tumia koe Zihova sa mia Tamasa, meke va tabea si Asa pa doduru bulomia meke pa doduru maqomaqo mia, gua sapu zama atuni rau koa gamu pa rane n̲inoroi, 3 si kaqu tiqe tataruni gamu na taleosoni gamu e Zihova sa mia Tamasa si gamu. Meke kaqu turaṉa puleni gamu Sa koari na butubutu vasina pu hopeke ta hurakatae la gua gamu, meke kote tiqe valeana pulei Sa sari na mia tinoa. 4 Be guana ta hurakatae va seu la koari na hukihukirina sa popoa pepeso si gamu, ba kaqu varigara puleni gamu e Zihova sa mia Tamasa meke turaṉa puleni gamu Sa si gamu. 5 Meke kaqu

* **29:18** Hib 12:15 * **29:23** Zen 19:24-25

koa pulea gamu sa popoa sapu koa ia ri na tiatamamia pukerane, meke kaqu va koa valeana gamu Sa, na va soku hola gamu, hola nia sipu koa vasina sari na tiatamamia pukerane. 6 Meke kaqu poni gamu bulomia pude va tabea se Zihova sa mia Tamasa, meke sari na tudia ri na tumia, pude tataru nia gamu si Asa pa doduru bulomia, meke pa doduru maqomaqo mia pude mamu toa. 7 Meke kaqu va gore lani e Zihova sa mia Tamasa sari doduru lineveleve hire koari na mia kana sapu ṉoṉovala gamu si gamu. 8 Beto meke tiqe kaqu va tabea gamu si Asa, meke kaqu kopu ni gamu sari doduru Nana tinarae saripu ponini gamu rau pa rane ṉinoroi. 9 Kaqu manani gamu e Zihova koari doduru mia tinavete pa limamia, meke kaqu poni va sokusokuni gamu koburu Sa, meke kaqu sokudi sari na mia bulumakao, meke kaqu vua katakata sari na mia linetelete koa rina mia inuma. Meke kaqu qetuni gamu Sa, meke va koa valeana gamu gua tugo sapu va koa valeani Sa, sari na tiatamamia pukerane. 10 Ba kaqu va tabea gamu si Asa, meke kaqu kopuni gamu sari Nana tinarae, sapu ta kubere koasa Nana buka tinarae na vina tumatumae hie. Meke kaqu kekere la koa Sa si gamu, pa doduru bulomia, meke pa doduru maqomaqo mia.

Sa Tinoa Babe sa Minate

11 Ego, gua sapu zamani rau koa gamu kamahire pa rane ṉinoroi, si lopu tasuna koa gamu pude taveti. 12 Na lopu koa panaulu pa galegalearane si asa, pude nanasa si gamu, ‘Esei si kaqu sage la meke paleke gore mae nia koa gita sa inavoso pudeda avosia na va tabea?’ gua.* 13 Meke lopu koa pa kalina la sa hubi lamana lavata meke kaqu nanasa nia gamu, ‘Esei kaqu hebala karovia sa lamana meke kaqu vagi mae nia koa gita si asa, pudeda avosia na va tabea gita si asa,’ gua. 14 Lokari hokara, sa zinama si koa nana mo hie koa gamu. Koanana mo pa korapa ṉuzumia meke pa korapa bulomia, ke mamu va tabea mo gamu si asa.

15 Dotu, ele ponini gamu rau pa rane ṉinoroi sa tinoa meke sa lineana, sa minate meke sa kinaleana. 16 Be va tabei gamu sari na tinarae te Zihova sa mia Tamasa, sapu ponini gamu rau pa rane ṉinoroi, meke be tataru nia, na lulia gamu si asa, meke kopuni gamu sari doduru Nana tinarae, si kaqu koa valeana na podopodo va soku si gamu meke kaqu manani gamu e Zihova sa mia Tamasa koasa popoa sapu koa ia gamu. 17 Ba be va karia na koromia avosia gamu si Asa, meke vahesi gamu sari kaiqa tamasa pule, 18 si maqu tozini gamu pa rane ṉinoroi, sapu kaqu mate hinokara si gamu. Namu lopu kaqu koa va gelenae si gamu koasa popoa pana karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke vagia sa popoa asa. 19 Ego, kamahire si poni gamu totoso rau, pude mi vizatia sa tinoa babe sa minate, meke sa minana babe sa tinalevei te Tamasa, meke tiokia rau sa maṉauru meke sa popoa pepeso, pude va sosodea sa mia vinizata sapu tavetia gamu. Gua asa ke, mamu vizatia sa tinoa. 20 Mamu tataru nia se Zihova sa mia Tamasa, mamu lulia, meke soto va nabuni sari na mia rinaṉeraṉe koa Sa. Ura e Zihova mo sa mia tinoa, meke kaqu koa va gelenae si gamu meke sari na tudia ri na tumia koasa popoa sapu ele va tatara nia Sa pude vala nia koari na tiatamamia, sapu sari Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi.”*

31

Zosua sa Hinobena e Mosese (Ninaedi rina Tinoni 27:12-23)

* **30:12** Rom 10:6-8 * **30:20** Zen 12:7, 26:3, 28:13

1 Meke sipu beto zamani e Mosese sari doduru zinama hire koari doduru
tinoni Izireli, 2 si zama guahe si asa koa rini, “Kamahire si keke gogoto
hiokona puta vuaheniqu si rau meke lopu kaqu boka koimatani gamu rau
si gamu, meke tozi nau tugo e Zihova, sapu lopu kaqu karovia rau sa Ovuku
Zodani! gua.* 3 Se Zihova sa mia Tamasa si kaqu koimatani gamu meke
karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke kaqu va matei Sa sari na tinoni
saripu koadi vasina, pude kaqu koa ia gamu sa popoa asa, meke se Zosua sa
mia koimata gua sapu ele zama nia Sa. 4 Meke kaqu evaṉia e Zihova sapu
gua evaṉia Sa koari Sihoni, e Oqo, sari karua baṉara tadi na tie Amoraiti,
meke koasa dia popoa sapu huaria Sa.* 5 Meke kaqu vatuni e Zihova koa
gamu si arini, meke sari doduru si kaqu tavete gunini tugo gamu gua sapu
ele tozini gamu rau. 6 Kaqu koa ṉiṉira meke varane si gamu. Lopu kaqu
matagutu babe tarazuzu ni gamu si arini, sina e Zihova sa mia Tamasa si
kaqu koimatani gamu, lopu kaqu luara pani gamu na veko pani gamu Sa
si gamu.”
7 Meke tiokia Mosese se Zosua, meke zama guahe si asa koasa pa kenudia
ri na tinoni Izireli, “Mu koa va ṉiṉira na varane, sina kaqu koimatani goi
sari na tinoni hire koasa popoa sapu ele va tatara nia e Zihova koari na
tiatamada pude tadirini; meke kaqu va koai goi vasina si arini. 8 E Zihova
mo si kaqu koa koa gamu meke koimatani gamu si gamu; meke lopu kaqu
luara pani gamu na veko pani gamu Sa si gamu. Ke mi lopu matagutu na
koa kuliusu si gamu.”*

Ta Tiro sa Tinarae te Tamasa

9 Meke kubere goreni Mosese sari na tinarae hire, meke poni sa koari na
hiama tudia ri na tie Livae pu kopuna sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa,
meke gua tugo koari doduru koimata tadi na tinoni Izireli. 10 Beto asa
si zama guahe se Mosese koa rini, “Koari doduru vina betobeto zuapa
vuaheni, koasa vuaheni sapu tava maluara sari na gale, koasa Inevaṉa
Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega,* 11 pana mae varigara si gamu doduru
tinoni Izireli pa kenuna Zihova sa mia Tamasa, koasa vasina sapu vizatia e
Tamasa, si kaqu tiroa gamu sa tinarae hie pa kenudia ri doduru tinoni
pude avosia rini. 12 Mi varigarani sari na tinoni: sari na palabatu na
barikaleqe meke sari na koburu hitehite meke sari na tie karovodi pu koa
paki koari na mia vasivasileana, pude madi va avoso meke koa manavasa
pude pamaṉa nia se Zihova sa mia Tamasa, meke luli va hiteki sari doduru
zinama tanisa tinarae hie. 13 Meke sari na dia koburu pu lopu gilania sa
tinarae hie, si madi va avosia na va nonoga ia pude pamaṉa nia se Zihova
sa mia Tamasa, doduru totoso sapu koa si gamu koasa popoa sapu korapa
karovo la ia gamu pa kali karovona sa Ovuku Zodani, koasa popoa sapu
kaqu la koa ia gamu.”

Sa Vina Tumatumae Vina Betobeto te Zihova koe Mosese

14 Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, “Kamahire si lopu kaqu koa
va seunae si goi. Mu tiokia se Zosua, mamu la koasa ipi varivarigarana,
pude Maqu ponia nana vina tumatumae.” Meke topue la koasa ipi
varivarigarana sari karua. 15 Meke vura somanae koasa lei pa ipi se Zihova,
meke turu kapae Nana pa sasadana sa ipi.
16 Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Lopu seunae meke kaqu mate
si goi, meke pa mudina sa mua minate si kaqu luara pani Au ri na tinoni

* **31:2** Nab 20:12 * **31:4** Nab 21:21-35 * **31:8** Zos 1:5; Hib 13:5 * **31:10** Diut 15:1, 16:13-15

Izireli si Rau, meke kote sekea rini sa Qua vinariva egoi sapu tavetia Rau koa rini, meke vahesi sari na tamasa tadi na tie huporodi pu koa vasina.
17 Meke pana ta evaṉa sapu gua sara, koasa rane sana si kaqu bugoro sisigitini Rau si arini; meke kaqu veko pani na lopu kaqu va dogoro nia Rau koarini sa Isumataqu, meke kaqu ta huara va inete si arini. Kaqu razai soku tinasuna kaleadi si arini, osolae kaqu tiqe gilania rini sapu sari na tiṉitoṉa hire si ta evaṉa koa rini, sina lopu koa koa rini si Rau sapu sa dia Tamasa. 18 Namu lopu kaqu hite va dogoro nia Rau sa Isumataqu koarini koasa rane sana, sina kaleana hola sa tinavete sapu tavetia rini meke vahesi rini sari na votiki tamasa.
19 Ego mamu kubere gore nia sa kinera hie kamahire, mamu va tumatumae nia koari na tinoni Izireli, mamu va kerani, pude na hinelahelaena sa dia kinukiti koa Rau. 20 Kaqu turaṉa lani Rau koasa popoa sapu ele va tatara veko nia Rau koari na tiatamadia si arini. Sa popoa sapu sokua ginani na meleke meke kote koa valeana si arini. Meke pana henahena valeana si arini si kote kekere la i rini sari kaiqa tamasa meke vahesi rini, meke kilu pani Au na va kari rini sari na Qua tinarae. 21 Meke pana kamo mae koa rini sari na oza na tinasuna kalekaleadi, sa kinera si kaqu helahelae vurani sari na dia kinukiti. Sina lopu kaqu ta muliṉae koari na tudia ri na tudia si asa. Ura ele gilani Qua tu sapu gua hiva tavetia rini, sipu lopu ele turaṉa lani Rau koasa popoa tava tatarana si arini."
22 Ke kubere gore nia tugo Mosese koasa rane sana sa kinera asa, meke va tumatumae nia tugo sa koari na tinoni Izireli si asa.
23 Beto asa si tiokia e Zihova se Zosua tuna e Nani meke tozi nia Sa, "Mu turu va ṉiṉira na koa varane, sina kote turaṉa va kamoi goi sari na tinoni Izireli, koasa popoa tava tatarana, meke kaqu koa koa gamu si Rau," gua si Asa.*
24 Meke sipu beto kubere goreni Mosese sari na zinamana sa tinarae hie koasa buka, podalae pa pinodalaena meke kamoa sa vinabetona, 25 si vala nia sa koari na tie Livae sa tinarae hie, sarini sapu palekena sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova. 26 "Mi vagia sa buka tinarae hie, mamu veko kapae nia koasa Bokese Vinariva Egoi te Zihova sa mia Tamasa, pude koa na vina sosode koarini vasina si asa. 27 Sina gilania rau sapu toleṉe gua va gugue meke tasuna mia si gamu. Dotu sipu korapa koa qua mo rau pa rane hie koa gamu, ba varipera lamo koe Zihova sa mia Tamasa si gamu, vegua beka, hokara kote toleṉe gua lalamia si gamu pa mudina sa qua minate.
28 Mi varigara maeni koa rau sari doduru koimata tadi na butubutu, meke sari doduru ṉati palabatu pude maqu zamani koarini sari na zinama hire pa taliṉadia, meke kaqu tiokia rau sa maṉauru na pepeso, pude koa na vina sosode koa rini. 29 Sina gilania rau sapu pa mudina sa qua minate sari na tinoni si kote taveti rini sari na tinavete kaleadi sisigiti meke kote kekere taloa si arini koa sa tinarae sapu ele tozini rau. Meke koari na rane saripu mae pa kenudia si kote raza mae sari na oza koa rini, sina kote taveti rini sari na tinavete sapu kaleadi hola pa kenuna e Zihova, meke va bugoria gamu si Asa koari na tinavetedi ri na beku pa limamia."

Sa Kinera te Mosese

30 Beto asa si zama vura nia e Mosese sa doduruna sa kinera, sipu totosona va avoso sari doduru tinoni Izireli.

32

1 "Ke gamu na maṉauru, mi va avoso mae, maqu zama si rau,

* **31:23** Nab 27:23; Zos 1:6

ke agoi na pepeso, mamu avavoso koari na zinama pa ṉuzuqu.
2 Mani hoqa guana ruku sa qua vina tumatumae,
ke sari na qua zinama si vura sage guana puni,
meke guana remiremisi ruku koari na duduli vaqura,
meke hoqa guana ruku koari na linetelete.
3 Kaqu tozi vura nia rau sa pozana e Zihova,
meke kaqu tozi vura nia ri na tie sa vina lavatana Sa.
4 Asa tugo sa patu, meke kotokotopo sari Nana tinavete,
meke sari doduru Nana tinavete si toṉoto beto.
Meke loke Nana vina ririunae na sinea si Asa,
ba toṉoto meke gotogoto si Asa.

5 Ba gamu si lopu na tie ta raṉe mia,
meke lopu garomia pude Nana tie soti,
na butubutu va sesea mia na kokoha mia si gamu.
6 Pa siraṉa asa si kaqu tubehia gamu se Zihova?
Ke gamu na tie duviduvili mia na pekipeki mia,
ura Asa mo sa Tamamia, sapu tavete gamu
meke vata evaṉaeni gamu keke butubutu.

7 Mi balabala pulei sari na rane saripu ele holadi,
meke sari na totoso pukerane.
Mi nanasi sari na tiatamamia
pude tozini gamu sapu ele ta evaṉa.
Mi nanasi sari na barogoso
pude tozini gamu saripu ele holadi.
8 Sipu poni lani sa Tamasa Ululuna Hola koari na butubutu sari na dia tinago pepeso,*
meke sipu varipaqahani Sa sari doduru tiena ka tiena,
si vizata va gotoi Sa sari na voloso tadi na tie
koasa padadi ri na tuna Izireli.

9 Ura sa tinago te Zihova si sari Nana tinoni tugo,
meke se Zekopi tugo sa Nana tinago pepeso ta mizina.

10 Dogori Sa si arini korapa ene vilorae la mae pa korapa popoa qega,
koasa vasina popana meke ivuluna.
Ba kopuni na lavelave hukatani Sa si arini,
gua puta tugo sapu kopu pule nia si Asa.
11 Kekeṉoṉo gua puta tugo sa atata sapu va tumatumaeni tapuru sa sari na tuna,
meke repahi sa sari na tatapuruna pude halo vagi si arini.
E Zihova si kopu gunia tugo se Izireli pudeni lopu hoqa mate.
12 E Zihova mo telena turaṉi sari Nana tinoni Izireli
loke votiki tamasa pule.

13 Meke va malumi Sa pude kopuni sari na vasidi, ululudi,
meke henahena si arini koari na linetelete saripu toqolo pa dia inuma.
Meke vagi gedi zipale pinomodi koari na patu,
meke na oela koari na huda olive saripu toqolo koari na pepeso patupatu.

* **32:8** TTA 17:26

14 Meke soku meleke vagini rini sari na dia bulumakao na qoti,
noboko valeana sari na sipi, qoti, meke sari na dia bulumakao,
meke toa valeana sari na huiti meke sari na vaeni sapu lomoso hola.

15 Meke koa tagotago, na henahena valeana,
meke noboko hola sari na tinoni Izireli,
meke va karia rini se Zihova sapu tavetedi si arini,
meke kilua rini si Asa sapu kekeṉoṉo guana Patu ṉiṉirana sapu harupudi si arini.
16 Meke va kono ia rini si Asa koari na dia tamasa karovodi saripu vahesi rini,
meke va bugoria rini koari na dia tinavete kaleadi saripu evaṉi rini.
17 Meke va vukivukihi la i rini sari tomate kaleadi sapu sari na tamasa kokohadi,
sari na tamasa saripu lopu hite ta gilana koari na tiatamadia pukerane,*
meke saripu lopu hite hoke va tabei rina tinoni Izireli.
18 Muliṉi nia rini sa dia Tamasa sapu sa Patu marilaena pu harupudi si arini,
meke poni nia koarini sa tinoa.

19 Sipu dogoria e Zihova sapu gua asa, si bugoro sisigiti si Asa,
meke kilu pani Sa sari na tuna.
20 Zama se Zihova, ‘Namu lopu kaqu hite tokani Rau si arini.
Maqu dogoro paki, sapu nasa beka si kaqu ta evaṉa koa rini?
Na tinoni va guguedi, meke loke dia vina hinokara pa dia tinoa.
21 Ele va bugoro Au na va kono Au rini koari na dia tamasa hoborodi.*
Ego, ele va bugoro Nau beku rini,
ke kote va bugoro ni butubutu hoborodi na duviduvilidi Rau si arini.
22 Sa Qua binugoro si kaqu huruṉu sage guana nika,
meke kaqu sulu va mate betoi sari doduru likakalae pa popoa pepeso,
meke kaqu kamo la gua pa popoa tana minate pa kauruna sa popoa pepeso,
pude sului sari na sinokiraedi ri na toqere.

23 Meke kaqu tomo lani tinasuna na gonani tupi Rau si arini.
24 Kaqu mate pa inovia na minoho,
meke kaqu razai na oza variva mate si arini.
Meke kaqu garunu lani kurukuru pinomo Rau
pude va matei meke na noki variva mate pude garati si arini.
25 Kaqu mate pa vinaripera pa ninae siraṉa sari na tie,
meke kaqu matagutu tarazuzu sari doduru tie pa ninae popoa.
Sari doduru tie na barikaleqe vaquradi si kaqu mate,
meke kaqu loke haha hitekedi meke barogoso na kaleqe si kaqu koa hola.
26 Ele zama nia Rau sapu kaqu va hurakatae la i Rau pa ninae vasina,
meke namu loke tie hokara kaqu balabala pulei si arini.
27 Ba lopu boka tavete gunini Rau si arini.
Zama hoboro guni mo Rau he sari na dia kana,
sina kaqu zama si arini sapu va kilasi rini sari na Qua tinoni, gua;
ura Arau mo evaṉia koa rini sapu guahe.’

* **32:17** 1 Kor 10:20 * **32:21** 1 Kor 10:22; Rom 10:19

28 Pupuhu sisigiti sa butubutu Izireli
meke namu loke nana tinumatumae hokara.
29 Be tumae nia rini si kote ele gilania rini sapu gua asa,
meke kote boka doṉo gilania mo rini sa vinabetodi rini.
30 Na vegua meke boka hadua keke tie sari keke tina tie;
babe va goveti ri karua tie sari ka manege puta tina tie?
Ura ele holuholu pani e Zihova sa dia Tamasa ṉiṉira si arini,
meke luara veko pani Sa si arini.
31 Ura ele gilania ri na dia kana sapu lopu ṉiṉira sari na dia tamasa,
lopu ṉiṉira gua sa Tamasa tadi na tinoni Izireli.
32 Ura dia ṉati vaeni si mae guana pa Sodomu,
meke sari na dia inuma si kekeṉoṉo gua pa Qomora;
gua rina vaeni sapu pasa meke variva mate,
33 guana vaeni sapu ta tavete koari na lorodi rina noki variva mate.

34 Kaqu balabala pulei e Zihova sapu gua ele tavetia rina dia kana,
meke kaqu aqania Sa sa totoso garona pude va kilasi si arini,
35 meke zama si Asa, ‘Arau si kote tubehi; kote hobei Rau si arini,’ gua;*
meke tata sa totoso sapu kaqu gulazoro ni nenedia koasa ranena sa dia tinasuna sapu ele tata mae;
meke kaqu kamo va hodaka mae koa rini si asa.
36 Kaqu va dogoro nia e Zihova sa tinoṉoto koari Nana tinoni.*
Meke tataruni sari Nana nabulu.
Pana dogoro gilania Sa sapu ele taloa sa dia ṉiniraṉira.
Meke loke tie si koa hola, pinausu babe na tie soti.
37 Meke kaqu zama guahe si Asa,
‘Ai, avei sari na mia tamasa, saripu raṉei gamu?
38 Ele ponini ginani leana na kolo napo vaeni gamu si arini koari na mia vina vukivukihi.
Madi turu mae kamahire pude tokani gamu!
Madi lavelaveni gamu.

39 Ura Arau, Arau mo telequ si na Tamasa;
loke Tamasa pule si hinokara.
Arau tugo si va mate meke va toa.
Va bakobakora meke sasalaṉa.
Meke loke tie si va mate na va toa.
Va bakobakora meke sasalaṉa.
Meke loke tie si boka vagi pania sapu taṉinia Rau pa Limaqu.
40 Ovulu sage nia Rau pa maṉauru sa Limaqu meke zama, guahe:
Hinokara sapu Toaqu si Rau ninae rane ka rane.
41 Pana ovulia Rau sa Qua magu sapu malakapina
meke saputu vagia Rau pa limaqu sa tinoṉoto si kaqu tubehi Rau sari na Qua kana,
meke lipui si arini pu kukiti Nau si Rau.
42 Babe, kaqu honihoni gore koari na Qua tupi sari na eharadi;
meke kaqu va mate betoi sa Qua magu sari doduru pu kana Au si Rau
meke loke tie koa rini pu varipera mae koa Rau si kaqu koa hola,
kamo koarini pu bakoradi na ta pusidi si kaqu mate.’

43 Gamu na butubutu, mi va lavati sari na tinoni te Zihova.*

* **32:35** Rom 12:19; Hib 10:30 * **32:36** Sam 135:14 * **32:43** Rom 15:10; Rev 19:2

Ura va kilasi Sa sari doduru pu va matei si arini.
Meke tubehi Sa sari Nana kana,
meke taleosoni Sa sari na sinea tadi Nana tie soti."
44 Mae koarini sari Mosese e Zosua tuna Nani, meke zamani koarini sari doduru zinamana sa kinera hie pude di avosia ri na tinoni.

Sari na Vina Tumatumae Vina Betobeto te Mosese

45 Meke sipu beto totozini e Mosese sari na zinama te Tamasa koari na tinoni Izireli, 46 si zama guahe si asa koa rini, "Kaqu va tabe na kopu valeana ni gamu sari na tinarae sapu ponini gamu Rau pa rane ṉinoroi, pude mi totozi ni sari na tumia, meke kaqu va tabei rini sari doduru zinamana sa tinarae hie. 47 Sari na vina tumatumae hire, si lopu na zinama kokohadi si arini, ba na tinoa tamugamu si arini. Kaqu va tabei gamu si arini, pude mi koa va gelenae koasa popoa sapu kaqu la koa ia gamu pa kali karovona sa Ovuku Zodani."
48 Meke koasa ranena tugo asa si zama guahe se Zihova koe Mosese.*
49 "Mu ene sage la koasa toqere Abarimi pa popoa Moabi, pa kalina sa vasileana lavata pa Zeriko; mamu haele sage la koasa toqere Nebo, mamu doṉo hola la koasa popoa Kenani sapu kaqu ponini Rau koari na tinoni Izireli. 50 Meke kaqu mate si goi koasa toqere asa, kekeṉoṉo gua tugo sa tasimu Eroni sapu mate pa Toqere Horo. 51 Ura gamu kara beto sapu va kari Au si Rau pa kenudia rina tinoni Izireli, sipu koa pa kolo Meriba si gamu tata koasa vasileana nomana pa Kadesi, pa korapa qega sapu ta pozae Zini, meke loke mia pinamaṉa pa kenudia rina tinoni Izireli si gamu.
52 Kaqu koa pa seu, meke doṉo la ia mo goi sa popoa, ba lopu kaqu la kamo ia goi sa popoa asa, sapu kaqu poni nia Rau koari na tinoni Izireli."

33

Manani e Mosese sari na Tinoni Izireli

1 Hire sari na zinama tinamanae saripu zamani e Mosese sa nabulu te Tamasa koari na tinoni Izireli sipu lopu ele mate si asa. 2 Meke zama si asa,

"Gore mae guana pa toqere Saenai se Zihova;
meke gasa mae koarini pa Seira,
sapu ṉedala vura pa toqere Parani;
meke somana mae koari ka manege puta vuro mateana si Asa.
Meke taṉinia Nana pa kali lima mataona, sa nika huruṉuna.
3 Tataruni e Zihova sari Nana tinoni
meke kopuni Sa saripu tanisa.
Gua asa ke kokotuṉu pa nenena Sa si gita,
meke va tabei sari Nana tinarae.
4 Meke va tabei gami sari na tinarae saripu ponini gami e Mosese,
sapu sa tinago tanisa mami butubutu Izireli.
5 Meke va baṉaria rini se Zihova pa Zesuruni,*
sipu varigara sari doduru koimata tadi na tinoni koari doduru butubutu Izireli."

6 Meke zama guahe koasa butubutu te Rubeni se Mosese:
"Be guana lopu soku sari nana tinoni,
mani lopu mate taloa hokara sa butubutu te Rubeni."

* **32:48** Nab 27:12-14; Diut 3:23-27 * **33:5** Sa ginuana Zesuruni si na butubutu Izireli.

7 Meke zama guahe koasa butubutu te Ziuda si asa,
“Ke Zihova Mu avosia goi sa mamalaiṉina e Ziuda Mamu toka nia,
Mamu va keke pulei Goi sarini koari kaiqa votiki butubutu.
Mamu varipera tokani na lavelave hukatani Goi Zihova si arini koari na dia kana.”

8 Meke zama guahe koasa butubutu te Livae si asa:*
“Ele ta poni koe Livae sa Mua Tumimi meke Urimi*.
Ta podeke si asa koasa popoa sapu ta pozae Ma'asa,
meke va sosodea Goi pa kolo Meriba.
9 Meke zamani sa sari na tiatamana,
‘Namu lopu tataruni rau si arini,’ gua.
Namu lopu gilani sa sari na tasina koreo
meke sari na tuna.
Ba sari na Mua zinama mo si kopuni sa
meke kopu totoli nia sa sa Mua vinariva egoi.
10 Kaqu totozini rini sari na Mua tinoni
pude di va tabei sari na Mua tinarae
meke kaqu va vukivukihi si arini koasa Mua hope.
11 Zihova, Mu toka nia Goi sa dia butubutu pude toa va ṉiṉira,
Mamu qetuni sari na tinavete saripu taveti rini.
Mamu huara va inete pani Goi sari na dia kana.
Mamu lopu va turu pulei Goi si arini.”

12 Koasa butubutu te Benisimane si zama guahe si asa:
“Hie sa butubutu te Zihova sapu kopu nia na tataru nia Sa.
Va toṉoti Sa si arini doduru rane,
meke koa pa varikorapadia rini si Asa.”

13 Meke koasa butubutu te Zosepa si zama guahe si asa:
“Mani mana nia e Zihova sa dia popoa koasa ruku,
meke sa kolo pa kauruna sa pepeso.
14 Gua tugo sari vua huda saganadi pa korapa rimata pa dia pepeso,
sapu ta siṉie na vua huda leadi koari doduru hopeke totoso pakepakete.
15 Meke sari na toqetoqere koadi si kaqu ta siṉie na vua huda lomosodi.
16 Meke doduru tiṉitoṉa leadi mo si kaqu ta omunae sage koari na dia pepeso,
sapu ta poni mae koe Zihova.
Asa tugo sapu zama mae pa korapa nika pa popoa qega.
Sari doduru minana hire si kaqu ta evaṉa koe Zosepa,
sina keke koimata si asa koari na tasina.
17 Tolavaena guana bulumakao kokoreo podo kenuna se Zosepa,
meke sa nana ṉiniraṉira si kekeṉoṉo gua sari karua kikihona sa bulumakao pinomona,
meke kaqu va kilasi sa sari na butubutu pa doduru ia ka ia,
kekeṉoṉo gua sapu hoke hoata va mate tie sa bulumakao.
Gua tugo sari ka manege puta vuro tie te Iparemi,
meke sari na vuro tie te Manase.”

* **33:8** Ekd 17:7, 28:30; Nab 20:13 * **33:8** Mi doṉo la pa Ekd 28:30 sa vinabakala pa hubina ele pepa.

18 Meke gua pule hie si zama nia sa koasa butubutu te Zeboloni meke se Isaka:
“Mani koa mamutu nana se Zeboloni koari doduru ginugua pa sada.
Meke agoi Isaka si kaqu toqolo sage sa mua tinagotago pa mua popoa soti.
19 Kaqu tioko sage lani rini pa dia toqere sari na tinoni,
meke va vukivukihi lani rini sari na vina vukivukihi toṉotodi.
Kote vagia rini sa dia tinagotago pa kolo hokara,
meke gua tugo pa korapana sa dia popoa soti tata pa raratana onone.”

20 Meke koasa butubutu te Qadi si zama guahe si asa:
“Mani tavahesi sa Tamasa sapu poni va noma nia popoa si asa,
meke koa guana laione se Qadi sapu garata va luraia sa limana babe batuna sa nana boso.
21 Telena mo vizatia sa sa pepeso masuruna
meke ta kopue sa hinia tanisa koimata pude tanisa.
Totoso varigara sari na koimata tadi na tinoni,
si va tabei sa sari na tinarae na hiniva toṉotodi te Zihova,
meke tiqe ta tavete vura sari na vinari pitui toṉotodi koasa butubutu Izireli.”

22 Meke zama guahe si asa koasa butubutu te Dani:
“Agoi Dani si guana tuna laione sapu horuhoru vura pa popoa Basani.”

23 Meke koasa butubutu te Napitalai si zama guahe si asa:
“Ke agoi Napitalai, mamu qetuqetu nia sa vinaleana sapu ta siṉie minana te Zihova,
kaqu tagoa goi sa pepeso pa kalina la
meke kamo la gua koasa kopi Qaleli.”

24 Meke koasa butubutu te Asa si zama guahe si asa:
“Agoi Asa si tamanae hola koari kaiqa butubutu;
kaqu ta qetue hola koari na tasimu,
meke kaqu toa valeana pa mua popoa sari na huda olive.
25 Meke sa vari likohaena sa mua vasileana lavata si kaqu ta bara vari likohae aeana,
meke doduru totoso si kaqu ta kopu totoko valeana si asa.

26 Ke gamu na tinoni Izireli,
namu loke tamasa pule si kekeṉoṉo gua sa mua Tamasa,
sapu ene mae gua koari na maṉauru pude tokani gamu,
meke pa korapa galegalearane koasa Nana ṉinedala variva magasa.
27 Koe Tamasa toa holana sa mua aqoroana,
kaqu ovulu sage nigo Sa ninae rane ka rane,
meke kaqu zukuru pania Sa pa kenumu sa mua kana.
Meke zama, ‘Mu huaria!’ gua.
28 Meke kaqu koa valeana sari na tutina e Zekopi,
meke ta kopue valeana koasa popoa masuruna sapu siṉia na huiti na huda vaeni,
meke hoqa gore mae pa galegalearane sari na puni, meke gua tugo sari na kolo, sapu vura mae pa kauruna sa pepeso.
29 Ke Izireli, tamanae si goi; Esei si kekeṉoṉo gua agoi pu ta harupu koe Zihova?
E Zihova mo telena sa mua lave,

meke na mua magu varipera pude lavelave nigo
meke vatua koa goi sa minataqara.
Sari na mua kana si kaqu mae pude tepa ia sa dia tinaleosae koa goi,
ba kaqu neti va konekonei goi si arini."

34

Sa Minate te Mosese

1 Beto asa si topue ene la koari na pezara pa Moabi, meke tiqe ene
sage la pa batuna sa toqere Pisiqa pa kalina sa popoa Zeriko se Mosese;
meke vasina si va dogoro nia e Zihova koasa sa doduruna sa popoa pa
kali pinaqaha popoa pa Qileadi meke kamo la gua pa Dani; 2 meke koasa
kali pinaqaha popoa lavata te Napitalai, meke sari na pinaqaha popoa tadi
Iparemi meke se Manase, e Ziuda, meke kamo la gua koasa lamana lavata
pa Meditareniani sapu koa pa kali lodu rimata. 3 Meke doṉo kamo la gua
koasa popoa Neqevi, meke koasa doduruna sa pezara lavata sapu topue
gua koasa lolomo pa Zeriko, sa vasileana lavata sapu koa ia na hudahuda
pamu, meke kamo la gua pa Zoara. 4 Beto asa si zama koasa se Zihova, "Asa
tugo sa popoa sapu ele va tatara nia Rau koasa Qua zinama tokotokoro koe
Ebarahami, Aisake, meke Zekopi, sipu zama guahe si Arau, 'Asa sa popoa
sapu kaqu poni nia Rau koari na tudia ri na tumu.' Ele va dogoro nigo Rau
kamahire pa matamu soti, ba lopu kaqu kamo la ia goi si asa," gua si Asa.*
5 Meke mate tugo vasina pa popoa Moabi se Mosese sa nabulu te Zihova,
gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova koasa. 6 Meke ta pomunae tugo si
asa koasa lolomo pa popoa Moabi varitotosi pa Betipeoro; ba loke tie gilana
sotia sa vasina ta pomunae sa, kamoa ṉinoroi. 7 Keke gogoto hiokona puta
vuahenina se Mosese meke tiqe mate si asa. Ba sari na matana si namu
lopu hite ele rida, meke lopu hite malohoro tugo sa tinina. 8 Meke kaboa ri
na tinoni Izireli se Mosese pa pezara Moabi koari ka toloṉavulu puta rane,
osolae va hokoti rini sari na rane pu besu nia rini si asa.
9 Meke ta siṉie nia e Zosua, sa tuna e Nani, sa maqomaqo ginilae, sina ele
va opo nia e Mosese koasa sa limana. Ke va avosia na va tabea ri na tinoni
Izireli si asa, meke tavetia rini gua sapu zama nia e Zihova koe Mosese.
10 Seunae gua pa totoso asa, si namu lopu hite keke poropita pa popoa
Izireli si turu vura mae, sapu kekeṉoṉo gua Mosese, sapu boka vivinei va
tia ia se Zihova.* 11 Meke taveti Sa sari doduru vina gilagila na vinariva
magasadi saripu garunu nia e Zihova koasa pude va gorevura i pa popoa
Izipi, koe Pero, sa baṉara, meke koari doduru nana ṉiha na varane koasa
nana popoa lavata sana. 12 Namu loke poropita pule sapu kekeṉoṉo asa,
sapu boka taveti sari na tinavete nomadi na variva holoqorudi, saripu
evaṉi Mosese pa matadia ri doduru tinoni Izireli.

* **34:4** Zen 12:7, 26:3, 28:13 * **34:10** Ekd 33:11

SA BUKA TE ZOSUA
Sa Vinabakala

Sa buka te Zosua si na vivineidi rina tinavete arilaedi sapu gua rina vinagina sa popoa Kenani, na vina hiana sa pepeso la koari hopeke butubutu pu ta evaṉa sipu koimatani Zosua sari na tinoni Izireli totoso sipu hobea sa se Mosese. Karovia rini sa Ovuku Zodani meke razai rini sari na tie pa vasileana Zeriko, meke ta huara inete si asa. Vivinei nia tugo sa buka hie sa vina kilasa tadi na tie Izireli pa vasileana Ai, sina sekea rini sa tinaraena sa vinariva egoi te Zihova. Keke koari na kinubekubere sapu ta gilana valeana hola si guahe: "Mi vizatia pa rane ṉinoroi sapu esei si kaqu nabulu nia gamu...Ba sapu arau meke sa qua puku tatamana si kaqu nabulu nia se Zihova," gua. (24:15)

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa ninuquru pa korapa popoa Kenani. Hinia 1:1 kamo hinia 5:12
Tava kilasa sari na tinoni pa Kenani. Hinia 5:13 kamo hinia 12:24
Tava hia sa popoa Kenani koari na butubutu Izireli. Hinia 13:1 kamo hinia 21:45
Sa pinule tadi ka ṉeta butubutu pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani. Hinia 22:1-34
Sa minate meke sa pinomununa e Zosua. Hinia 23:1 kamo hinia 24:33

Garunia Tamasa se Zosua Pude La Vagia sa Popoa Kenani

1 Meke sipu ele mate sa nabulu te Zihova sapu se Mosese, si zama
ia e Zihova se Zosua sa tuna e Nani, sapu sa tie vari tokae te Mosese.
2 Meke zama guahe si Asa, "Ele mate se Mosese sa Qua nabulu, ke mu va
namanama kamahire si agoi meke sari doduru tie Izireli, mamu karovo la
ia sa Ovuku Zodani, mamu la koasa popoa sapu korapa ponini gamu Rau
kamahire. 3 Sari doduru vasidi pu kote neti kamoi gamu, si kaqu ponini
gamu Rau, gua sapu ele va tatara nia Rau koe Mosese.* 4 Sari na voloso
popoa tamugamu si podalae pa soloso qega pa kali Izipi, meke la gua pa
kalina koari na toqere pa Lebanoni, meke kamo pa ovuku nomana sapu
sa Ovuku Iuparetisi, meke sa doduruna sa popoa Hitaiti, meke kamo koasa
kolo Meditareniani pa kali lodu rimata. 5 Zosua! Loke tie kaqu boka va
kilasigo si agoi pa doduruna sa mua tinoa. Gua sapu koa somana si Rau
koe Mosese, si kaqu gua tugo si Rau koa goi. Lopu kaqu luara panigo na
veko panigo Rau si agoi.*
6 Mu koa va ṉiṉira! Mu koa varane! Ura gua sapu ele va tatara nia Rau
koari na tiatamamu pukerane pude kaqu tagoa gamu sa popoa Kenani, si
kaqu turaṉi goi sari na turaṉamu pude madi la koa ia sa popoa sana.* 7 Mu
koa va ṉiṉira, na koa varane! Mu va tabe valeani sari doduru tinarae pu
ele ponigo e Mosese sa Qua nabulu. Mu lopu veko pania keke kukuruna
sa tinarae, meke kaqu koa mataqara si goi koari doduru vasidi pu la i goi.
8 Mu lopu makudo tiroa meke vivinei nia goi sa buka Tinarae sapu poni
nigo Mosese. Mu balabala va lohi la ia goi si asa rane na boṉi, pude luli
valeani sari doduru gua pu ta kubere vasina. Meke kaqu koa mamutu na
mataqara si goi. 9 Mu lopu muliṉi nia gua sapu ele tozi nigo Rau, pude mu
koa va ṉiṉira na varane, gua. Mu lopu matagutu na malohoro, ura Arau

* **1:3** Diut 11:24-25 * **1:5** Diut 31:6,8; Hib 13:5 * **1:6** Diut 31:6,7,23

Zihova sa mua Tamasa si kaqu koa somana koa goi pa doduru vasina pu kaqu la ia goi!” gua sa Tamasa.

Tozi ni Zosua Gua Sapu Kaqu Tavetia rina Tie

10-11 Ke tozini Zosua sari na koimata pude madi la koari na ipi pude tozini sari na tinoni, “Mi va namanama i sari na gemi vinabeo, sina pa vina n̲eta rane hoi si kote karovia gamu sa Ovuku Zodani pude la vagia na koa ia sa popoa sapu poni gamu e Zihova sa mia Tamasa,” gua.
12 Meke zama la se Zosua koari na butubutu te Rubeni, Qadi, meke kukuruna sa butubutu te Manase,* 13 “Mi balabala ia gua sapu ele tozini gamu e Mosese, sa nabulu te Zihova, sapu se Zihova sa mia Tamasa si kaqu ponini gamu sa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani, pude na mia popoa soti. 14 Sari na tumia na loamia na mia pinausu kurukuru si kaqu koa tani pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani; ba sari na mia tie varipera pu va namanama pude varipera si kaqu karovo kekenu la pude toketoke hukatani sari na tie Izireli turan̲adia, 15 osolae kaqu koa ia tu rini sa popoa pa kali lodu rimata koasa Ovuku Zodani, sapu ele ponini e Zihova sa dia Tamasa. Pana ele va koa valeani na va sarei sa Tamasa sari doduru butubutu Izireli, si kaqu tiqe pule mae si gamu meke koa soto pa mia popoa soti tani pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani, vasina pu ele ponini gamu e Mosese sa nabulu te Zihova,” gua si asa.
16 Meke olan̲a la koe Zosua sari na tinoni, “Kaqu taveti gami sari doduru gua pu tozini gami goi, meke kaqu la si gami vasina pu garunu lani gami goi. 17 Kaqu va tabego gami si goi, gua sapu hoke va tabea gami se Mosese. Ba mani koa koa goi se Zihova sa mua Tamasa, gua sapu koa koe Mosese si Asa! 18 Asa sapu don̲o va gorea sa mua n̲iniran̲ira, meke va kari sari na mua ginarunu, si kaqu tava mate. Mu koa va n̲in̲ira, mamu koa varane!” gua si arini.

2

Garunu Lani Zosua pa Zeriko sari Nana Tie Piko

1 Meke tiqe garuni Zosua sari karua tie piko; ke taluarae sari kara pa Akasia, vasina va turu ipi meke koa sarini. Tozini sa sari kara pude la don̲o vilitia sa popoa Kenani, meke sa vasileana lavata sapu pa Zeriko. Sipu kamoa ri kara sa vasileana Zeriko, si nuquru la sari kara meke puta pa vetu te Rehabi sa barikaleqe tuturue pa Zeriko.* 2 Avosia sa ban̲ara pa Zeriko sapu kaiqa tie Izireli si ele mae pana bon̲i pude piko nia sa popoa, gua. 3 Ke vala zinama si asa koe Rehabi, “Sari kasa tie pa mua vetu si mae pude piko nia sa duduru popoa hie, gua, ke mamu va vurai,” gua si asa.
4-6 Meke olan̲a se Rehabi, “Kaiqa tie tugo si mae pa qua vetu, ba lopu gilani Rau sapu pavei mae guadi. Meke sipu lopu ele ta tuku sa sasadana sa bara pa vasileana, si ele taluarae taloa tu si arini pana veluvelu. Lopu gilania tugo rau sapu pavei si la gua rini. Be tuturei hadu luli gamu si kote boka la kamoi mo gamu,” gua si asa. Ba sipu lopu ele mae sari na tie tanisa ban̲ara si turan̲a sage lani Rehabi pa batu vetu sari karua tie piko, meke la tomei sa pa kobi vinarigarae kapu huda* saripu ta varigarae vekodi vasina.
7 Ke taluarae sari kasa tie tanisa ban̲ara pa Zeriko, meke tuku pulea rini sa sasada koasa bara pa vasileana. La hata luli rini sari karua tie Izireli meke kamo la tu vasina ene gua sa siran̲a karovo pa Ovuku Zodani.

---

* **1:12** Nab 32:28-32; Diut 3:18-20; Zos 22:1-6 * **2:1** Hib 11:31; Zem 2:25 * **2:4-6** Tavete nia poko rini.

8 Sipu lopu ele kamo magogoso sari karua tie piko pana boṉi, si sage la
koari kara pa batu vetu se Rehabi. 9 Meke zama la i sa, “Gilania rau sapu
ele vatua e Zihova koa gamu sa popoa hie. Sari doduru tie si tarazuzuni
gamu si gamu. 10 Ele avoso nia gami sapu gua evaṉia Zihova sipu taluarae
si gamu pa Izipi, meke va popa gunia e Zihova sa Kolo Ziṉara pa kenumia
gamu, meke karovo si gamu. Ele avoso nia tugo gami sapu gua va mate
guni gamu sari Sihoni meke Oqo, sari karua baṉara tadi na butubutu
Amoraiti pa kali gasa rimata pa Zodani.* 11 Sipu avoso nia tugo gami
sapu gua asa, si matagutu si gami. Tarazuzu va kaleanani gamu gami si
gamu. Se Zihova sa Tamasa tamugamu sina Tamasa pa Maṉauru meke pa
pepeso hie. 12 Ego, mamu zama tokotokoro koe Zihova kamahire sapu kaqu
harupia gamu sa qua tatamana, gua sapu harupu gamu rau si gamu. Mu
poni nau keke vina gilagila pude maqu va hinokara gamu. 13 Mi va tatara
nau sapu kaqu harupia gamu sa tamaqu, tinaqu, sari na tasiqu koreo na
tasiqu vineki, meke sari doduru tiena sa qua tatamana! Mi va sare gami
pa minate,” gua si asa.

14 Meke olaṉa la koa sa sari karua tie piko, “Mani va mate gami tugo
sa Tamasa pana be lopu tavetia gami gua sapu va tatara nigo gami kara.
Be lopu tozia goi pa keke tie gua sapu tavetia gami kara, si tozi nigo gami
sapu kaqu tavetia gami gua sapu va tatara nigo gami kara pana poni gami
e Zihova sa popoa hie,” gua si arini.

15 Rehabi si koana koa ke vetu pa korapana sa bara nomana tanisa
vasileana, ke va isu gorei sa pa keke iku pa vuida sari karu tie piko. 16 Meke
sipu lopu ele taluarae sari karua si zama se Rehabi, “Mi la koa tome koari
na vasina toqetoqeredi pude meke dogoro gamu rina tie tanisa baṉara.
Koa tome vasina padana ṉeta rane, osolae pule mae sarini. Beto asa, mamu
tiqe hola la vasina koa mia,” gua si asa.

17 Meke zama sari kara, “Kaqu kopu nia gami sa vina tatara pu garununi
gami goi pude tavetia koa goi. 18 Guahe si kote tavetia goi. Pana
nuquru mae si gami kasa pude vagia sa mia popoa, mu va isu gore
vekoa sa iku ziṉara hie koasa vuida vasina va goreni gami goi. Vagia
sa tamamu, tinamu, sari na tasimu, meke sari doduru tiena sa tatamana
tanisa tamamu, mamu varigara ni pa mua vetu. 19 Asa sapu vura taloa
koasa vetu, si nana sinea telena pana mate sa, meke gami si lopu kaqu ta
zutu. Ba be keke koa gamu pa mia vetu si tava sigiti, si kaqu ta zutu nia
gami si asa. 20 Ba be tozia goi pa tie gua sapu evaṉia gami, si lopu kaqu
tavetia gami gua sapu tepa ia goi koa gami pude tavetia,” gua si arini. 21 Va
egoa Rehabi sapu gua asa, meke va taloai sa sari kara. Meke sipu ele taloa
sari karua, si va sigoto vekoa Rehabi sa iku ziṉara pa vuida.

22 Meke taluarae sari karua tie piko meke la tome koari na toqere. Ke
la hatai ri kasa tie tanisa baṉara pa Zeriko sari karua pa doduru vasina
koari ka ṉeta rane ba lopu boka dogori rini, ke kekere pule la dia pa Zeriko
sarini. 23 Beto asa, si taluarae koari na toqere sari kara, karovia ri kara sa
Ovuku Zodani, meke la kamo pule koe Zosua. Vivinei ni ri kara sari doduru
gua pu ta evaṉa. 24 Beto asa si zama guahe sari karua, “Gilana valeania
gami karua sapu ele ponini gita Zihova koa gita sa doduruna sa popoa.
Sari doduru tie pa popoa Zeriko si namu na matagutu holani gita rini,”
gua sari karua.

---

* **2:10** Ekd 14:21; Nab 21:21-35

3

Karovia rina Butubutu Izireli sa Ovuku Zodani

1 Pana munumunu pa koivugona si vaṉunu munumunu hokara sari
doduru tie Izireli, meke taluarae si arini pa Akasia. Meke topue la pa
Ovuku Zodani vasina si la va turu ipi, meke aqania rini sa totoso pude
karovia sa ovuku pude la pa kali karovona. 2-3 Sipu hola ka ṉeta rane, si
ene betoi ri kasa koimata sari na ipi meke tozini rini sari na tinoni, “Pana
dogoria gamu sapu palekia rina hiama sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te
Zihova sa mia Tamasa si mi va gorei sari na mia ipi, mamu ene luli la i.
4 Lopu ele la ia gamu sa vasina asa visoroihe, ke arini kote va dogoroni
gamu sa siraṉa. Ba mi lopu ene tata koasa Bokese Tanisa Vinariva Egoi.
Mi ene va seu padana kukuru kilomita seu gua koasa,” gua si arini.

5 Meke tozini Zosua sari na tie, “Mi va madi puleni gamu. Sina vugo si
kote tavetia e Zihova koa gamu si keke tinavete variva magasana,” gua si
asa. 6 Beto asa si tozini sa sari na hiama pude palekia sa Bokese Tanisa
Vinariva Egoi te Zihova, meke ene va kenue la pa kenudi rina tinoni, ke
tavetia tugo rina hiama gua sapu tozini e Zosua.

7 Meke zama la koe Zosua se Zihova, “Gua sapu kaqu evaṉia Rau
kamahire, si pude podalae va lavatigo rina tie Izireli si agoi, guana tie
arilaemu. Meke pude madi gilania rini sapu Arau si somana koa koa
goi, gua sapu somana koa si Rau koe Mosese. 8 Tozi ni sari na hiama
pu palekena sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova, sapu kamoa rini sa
ovuku, si kaqu gore la si arini meke turu noso pa taqelena.”

9 Meke zama la koari na tinoni se Zosua, “Mae tani mamu avosia gua
sapu kaqu zama nia e Zihova sa mia Tamasa. 10-11 Pana rizu la si gamu, si
kaqu hadu pani Sa sari na tie Kenani, Hitaiti, Hivaiti, Perizaiti, Qeqasaiti,
Amoraiti, meke Zebusaiti. Meke pana ta paleke karovo kekenu la pa Ovuku
Zodani pa kenumia gamu sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi tanisa Baṉara
tana doduru kasia popoa si kaqu gilania gamu sapu sa Tamasa toana si koa
koa gamu. 12 Ke kamahire si mi vizati ka manege rua tie hokara, keke pa
hopeke butubutu. 13 Pana neti kamo tugo pa kolo nenedi sari na hiama pu
palekena sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova sa Baṉara tana doduru
kasia popoa, si kaqu noso sa totolona sa Ovuku Zodani. Meke sa kolo sapu
totolo gore si kaqu ta varigarae pa keke vasina,” gua se Zosua.

14-15 Na totoso pakepakete* sa totoso asa, meke naqe sa ovuku. Totoso
taluarae rina tinoni pude la karovia sa Ovuku Zodani gua, si palekia rina
hiama sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi.

Meke sipu neti gore tugo pa kolo sari na hiama, 16 si noso totolona sa
ovuku meke varigara eko nana pa keke vasina sa kolo, pa batuna sage sa
ovuku vasina ta pozae Adama, sa vasileana nomana tata pa Zaretani. Sa
totolona sa ovuku sapu la gua pa Kolo Matena si ta kumata palae hokara,
ke karovo tata mo pa Zeriko sari na tinoni. 17 Totoso ene karovo pa vasina
popana koasa ovuku sari na tinoni, si turu noso koasa vasina popana pa
kokorapana sa Ovuku Zodani sari na hiama pu palekena sa Bokese Tanisa
Vinariva Egoi te Zihova, osolae karovo taloa beto tu sari doduru tinoni.

4

Ta Veko Varigara sari na Patu Vina Balabala

* **3:14-15** Sa totoso pakepakete hie si pa sidara Epirili pa rane ṉinoroi.

1 Sipu ele karovo beto sari doduru butubutu Izireli pa kali karovona sa
ovuku, si zama la koe Zosua se Zihova, 2 “Mu vizati ka manege rua tie,
keke pa hopeke butubutu, 3 mamu garuni pude vagi ka manege rua patu
pa vari kokorapana puta sa Ovuku Zodani vasina puta tugo sapu turu sari
na hiama. Tozini pude paleki sari na patu pude la vekoi vasina kote la kuri
gamu sari na mia ipi pude koa kohite boṉi,” gua si Asa.

4 Ke tioki Zosua sari ka manege rua tie pu ele vizati sa, 5 meke zamai
sa, “Mi topue ene la pa Zodani pa kenuna sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi
te Zihova sa mia Tamasa. Hopeke gamu si kaqu kokovara palekia keke
patu, keke pa hopehopeke butubutu Izireli. 6 Sari na patu arini si pude
na vina balabala koari na tie sapu gua evaṉia e Zihova. Vugo na repere
pana nanasa sari na mia koburu, ‘Nasa laedi sari na patu hire?’ 7 si kote
tozini gamu, sapu hire sina vina balabalana sipu popa sa kolona sa ovuku
totosona ta paleke karovo sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova. Sari
na patu sara si kaqu va balabala ni koari na tie Izireli doduru totoso gua
sapu evaṉia e Zihova tani.”

8 Lulia tugo rini, gua sapu tozi nia e Zihova koe Zosua. Paleki tugo rini
sari ka manege rua patu pa vari kokorapana sa Ovuku Zodani, keke tana
hopeke butubutu Izireli. Meke la veko varigarani vasina va turui rini sari
na dia ipi. 9 E Zosua ba la veko varigarani tugo si ka manege rua patu pa
vari kokorapana puta sa Ovuku Zodani, vasina turu noso sari na hiama
pu palekia sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova. Sari na patu arini
si korapa koadia kamoa pa rane ṉinoroi. 10-11 Tuturei karovo la sari na
tinoni pa kali karovona sa ovuku.

Sipu ele karovo beto la sari na tinoni pa kali karovona sa ovuku si tiqe
ene luli la koa rini sari na hiama, palekia rini sa Bokese Tanisa Vinariva
Egoi te Zihova. 12 Sari na tiena sa butubutu te Rubeni meke Qadi, meke
kukuruna sa butubutu te Manase si va namanama pude varipera. Arini si
karovo kekenu koari na tinoni, gua sapu tozini e Zosua pude tavetia. 13 Pa
kenuna e Zihova, si ari ka made ṉavulu puta tina tie si karovo la pa kalina
sa Ovuku Zodani meke la koasa pezara tata pa Zeriko pude la varipera.
14 Pa rane asa si podalae pamaṉa nia rina tie Izireli se Zosua, sina koa gua
koasa tinavete pu evaṉia e Zihova koa sa.

15-16 Meke tozi nia e Zihova se Zosua pude tozini sari na hiama pu
palekena sa Bokese tanisa Vinariva Egoi te Zihova pude madi taluarae
koasa Ovuku Zodani meke sage mae. 17-18 Ke tozini Zosua sarini, meke
sipu haele sage kamoa rina hiama sa taqelena sa ovuku, si podalae totolo
pule sa ovuku meke siṉi sage kamo pule sa kolo pa taqelena.

19 Sa totoso sapu karovia rina tinoni sa Ovuku Zodani si pa rane vina
manege puta koasa sidara vinakeke, meke la va turui rini sari na dia ipi
pa Qiliqali pa kali gasa rimata pa Zeriko. 20 Vasina si la varigarani e Zosua
sari ka manege rua patu pu palekeni rini koasa Ovuku Zodani. 21 Meke
zamai sa sari na tie Izireli, “Vugo na repere pana nanasani gamu rina
tumia, ‘Nasa laedi sari na patu hire,’ gua, 22 si mi tozi ni sa totoso pu popa
sa ovuku meke ene karovia rina tie Izireli si asa. 23 Tozini sapu e Zihova
sa mia Tamasa si va popaia sa kolona sa Ovuku Zodani meke karovo si
gamu. Gua tugo sapu va popaia Sa sa Kolo Ziṉara meke enea gita. 24 Koa
gua koasa ginugua hie, si madi gilania ri doduru tie pa kasia popoa sapu
ṉiṉira hola se Zihova sa nada Tamasa, meke kaqu va lavatia gamu ninae
rane ka rane si Asa,” gua se Zosua.

5

1 Avoso nia ri doduru baṉara tadi na butubutu Amoraiti pa kali lodu
rimata pa Zodani, meke sari na baṉara tadi na butubutu Kenani koasa
raratana popoa Meditareniani, sapu va popaia e Zihova sa Ovuku Zodani
osolae karovo beto tu sari na tinoni Izireli. Ke matagutu na holoqoru ni
rini, sari na tie Izireli.

Ta Magu sari na Tie Izireli pa Qiliqali

2 Meke tiqe tozi nia e Zihova se Zosua, “Mu taveti kaiqa magu patu
ṉarudi, mamu magui* sari na koreo na palabatu pa butubutu Izireli,”
gua si Asa. 3 Gua asa ke tavetia tugo Zosua gua sapu tozi nia e Zihova
meke magu betoi sa sari doduru koreo Izireli pa keke vasina pozana toqere
Minagu.*

4-6 Totoso taluarae pa Izipi sari na butubutu Izireli, si ele ta magudi[d] beto
tu sari doduru koreo. Ba pa korapana sa dia inene pa qega koari ka made
ṉavulu vuaheni, si lopu ta magu sari na dia koburu koreo tiqe ta pododi.
Gua tugo sari doduru tie pu ele kamoa sa vuaheni sapu pada somana pa
vinaripera totoso taluarae rini pa Izipi si mate beto, sina lopu va tabea
rini se Zihova. Gua asa ke ele va tatara ni e Zihova koari na tiatamadia,
sapu lopu tava malumu si arini pude kamoa sa popoa masuruna pa Kenani
sapu ele va tatara nia Sa koari na tiatamadia pude tadirini.* 7 Sari na tudia
koreo ri kasa tie arini si lopu ta magudi, ke arini sari na sinage vaqura pu
magui e Zosua.

8 Pa mudina sa minagu, si koa noso mo koari na dia ipi sari doduru
tie, osolae ibu beto tu sari na minagu tadirini. 9 Meke zama la koe
Zosua se Zihova, “Pa rane ṉinoroi si ele va rizu pania Rau koa gamu sa
kinurekurena sa mia tinoa pinausu pa Izipi,” gua si Asa. Gua asa ke ta
pozae Qiliqali sa vasina asa osolae kamoa pa rane ṉinoroi.

10 Totoso koa rina tie Izireli koari na dia ipi koasa pezara tata pa Zeriko
pa Qiliqali, si tavetia rini sa Inevaṉa Pasova[d] pana veluveluna sa rane vina
manege made pa sidara asa.* 11 Pa koivugona si na dia rane kekenu sapu
henai rini sari na ginani pu ta letedi pa Kenani, sari na ginani ta kinadi pa
oela na bereti loke isitidi. 12 Totoso asa si beto hoqa gore koa rini sa ginani
pozana “mana”. Ke tiqe podalae henai rini sari na ginani pu ta letedi pa
Kenani.*

Sa Mateana te Zihova pu Koimatani sari na Tie Izireli

13 Totoso tata kamo la pa Zeriko se Zosua, si dogoro va hodakia sa si keke
tie, turu nana pa kenuna meke taṉinia nana si keke magu varipera. Ene la
nanasia Zosua si asa, “Agoi si mae pude tokani gami, ba pude raza gami?”
gua si asa.

14 Meke olaṉa sa tie, “Arau si mae pude na koimata tanisa qeto minate
te Zihova,” gua si asa.

Ke hoqa oporapaha pa pepeso se Zosua. Vahesia sa sa Tamasa meke
zama, “Qua baṉara, arau si na mua nabulu. Tozi nau gua sapu hiva nau
goi pude tavetia,” gua si asa.

15 Meke zama la koe Zosua sa koimata tanisa qeto minate te Zihova, “Mu
va gorei sari na mua sadolo, ura na vasina hopena si turua goi,” gua si asa.
Ke tavetia tugo Zosua gua sapu tozi nia Sa.

---

* **5:2** Mu tiroa Zenesesi 17:10-11. * **5:3** Sa ginuana sa zinama Hiburu sa pozapoza Qibeati Haraloti sina vinarigaraedi rina kapu toto pu doṉo guana toqere. * **5:4-6** Nab 14:28-35 * **5:10** Ekd 12:1-13 * **5:12** Ekd 16:35

6

Sa Tina Huara pa Zeriko

1 Ta tuku veko sari na sasadana sa bara pa Zeriko, pude meke nuquru sari
na tie Izireli gua. Loke tie si boka vura nuquru koasa vasileana. 2 Meke
zama la koe Zosua se Zihova, “Veko vatua Rau pa limamu goi sa popoa
Zeriko, meke sa dia baṉara, meke sari doduru nana minate varane. 3 Agoi
meke sa mua qeto minate si kaqu ene vari likohae nia si pa Zeriko, keke
totoso pa keke rane pa korapadi ri ka onomo rane. 4 Ka zuapa rina hiama
pu hopeke taṉini buki, si madi ene va kenue koasa Bokese Tanisa Vinariva
Egoi. Meke koasa rane vina zuapa sipu ivui rina hiama sari na buki si kaqu
ene vari likohae nia goi meke sari na mua tie varipera sa vasileana Zeriko
ka zuapa totoso. 5 Beto asa si kaqu ivu va nodolo va gele si arini. Pana
avosia tugo ri doduru sa nodolo va gele asa, si kaqu keke gua iraṉa sari
doduru, meke kote hoqa zuzulu sa bara gobana sa vasileana Zeriko. Beto
asa si kaqu ene nuquru toṉoto sari doduru tie varipera tanisa butubutu
Izireli,” gua se Zihova.

6 Ke tioki Zosua sari na hiama, “Mi palekia sa Bokese Tanisa Vinariva
Egoi, meke ari ka zuapa koa gamu si kaqu ene va kenue koasa, meke paleki
sari na buki,” gua si asa. 7 Beto hoi si tozini sa sari nana tie pude ene vari
likohae nia sa vasileana lavata, meke sari nana tie varipera bokabokadi
pu ene va kenue koasa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova.

8-9 Ke sipu tozini tugo Zosua pude podalae ene, si topue la gedi sari na
tinoni, meke ene la sari ka zuapa hiama pu ivui sari ka zuapa buki kikiho
sipi kokoreo pa kenuna e Zihova. Luli mudi la koarini saripu palekia sa
Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova. Meke luli mudi koarini si keke puku
tie varipera. Sari na buki si lopu makudo kabo pa doduruna sa totoso asa.
10 Ba tozini Zosua sari nana tinoni pude madi lopu kulu va kale osolae
tozini sa pude kukili. 11 Gua asa, ke sa puku minate hie si paleke likohae
nia koasa vasileana lavata sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova keke
totoso. Beto asa si pule la sarini vasina koadi koari na dia ipi meke puta
pa boṉina asa.

12-13 Pa koivugona si vaṉunu vaqavaqasa se Zosua, meke garuni sa sari
nana tie pude la ene vari likohae pule nia sa vasileana lavata pa Zeriko,
kekeṉoṉo gua tugo sapu tavetia rini koasa rane kekenu. Kekenu sari na
tie varipera, meke luli la sari ka zuapa hiama pu ivui sari na buki, meke
luli la pule sari na hiama pu palekena sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te
Zihova, meke tiqe luli la sari na tie varipera pu ene luli pa mudidia. Sari
na buki si lopu makudo kabo pa doduruna sa totoso sana. 14 Koasa rane
vina rua hie si la ene vari likohae pule nia tugo rini pa vina rua totoso sa
vasileana lavata pa Zeriko, meke tiqe pule la sarini vasina koa sari na dia
ipi. Ka onomo rane si tavetia rini sapu gua asa.

15 Meke pa rane vina zuapa si vaṉunu munumunu hokara sarini, meke
pa rane asa si ka zuapa totoso ene vari likohae nia rini sa vasileana lavata;
lulia tugo rini sa inene gugua sapu hoke tavetia rini koari ka onomo rane.
Ba koasa rane vina zuapa mo hie si ka zuapa totoso ene vari likohae si
arini. 16 Koasa inene vina zuapa tadirini sipu ene vari likohae nia rini sa
vasileana lavata, gua meke kote ivui rina hiama sari na buki, si velavela se
Zosua, “Ele vatua e Zihova koa gamu sa vasileana lavata pa Zeriko! 17 Sa
vasileana meke sari doduru tiṉitoṉa pa korapana sa si kaqu ta huara inete
beto, pude na vina vukivukihi la koe Zihova. E Rehabi sapu sa tuturue,
meke sari nana tatamana si kaqu ta harupu, sina asa tomei sari nada tie

piko. 18 Ba loke tie si kaqu vagia si keke tiṉitoṉa sapu ele ta huara. Pude
tavete gua gamu si kote poni tinasuna nomana gamu sari na tinoni Izireli.
19 Doduru tiṉitoṉa pu taveteni siliva, na qolo, na boronizi, babe na aeana,
si kaqu ta vizata vata kale pude vala i koe Zihova. Kaqu ta kopue si arini
koasa vasina hopena pude Nana tinago si arini," gua se Zosua.
20 Ke ivui rina hiama sari na buki, sipu avosi tugo rina tinoni sari na
buki, si keke gua iraṉa va ululae sari doduru tie, meke ta zuzulu sa bara
gobana sa vasileana Zeriko. Meke ene toṉoto la sari na tie varipera tadi na
tie Izireli pa korapana, meke va kilasia rini sa vasileana lavata.* 21 Seke va
mate beto ni vedara rini sari doduru tiena sa vasileana, doduru palabatu
na barikaleqe, tie vaqura na tie koadi. Va matei tugo rini sari na dia
bulumakao, na sipi na doṉ'ki.
22 Beto asa si tozini Zosua sari karua tie piko pu ele la pa Zeriko, meke
zamai sa, "Mi la pa vetu tanisa barikaleqe tuturue, mamu la turaṉa mae
nia si asa meke sari doduru nana tatamana, gua sapu ele va tatara nia
gamu koasa," gua si asa. 23 Ke topue la sari karua, meke la turaṉa mae nia
rini se Rehabi meke sari karua tiatamana, na tasina koreo, meke sari kaiqa
pule pa nana tatamana, meke sari na nana pinausu, meke ta kopue si arini
tata vasina koa sari na ipi tadi na tie Izireli. 24 Beto asa si sulu pania rina
tie varipera tadi na tie Izireli sa vasileana pa Zeriko. Sulu va eba pania
rini si asa, meke sari doduru likakalae vasina. Ba sari na tiṉitoṉa qolo, na
siliva, na boronizi, meke na aeana, si vagi va naqiti rini pude te Zihova.
25 Ba harupia Zosua se Rehabi sa tuturue, meke sari doduru tiena sa nana
tatamana, sina tomei sa sari karua tie piko pu garunu lani sa pa Zeriko.
Meke sari na tutina sa si somana koari na tie Izireli osolae kamo pa rane
ṉinoroi.*
26 Sipu beto huaria e Zosua meke ri nana tie sa vasileana Zeriko, si tozia
sa koarini si keke vina balau sapu guahe: "Asa sapu podekia pude kuri
pulea sa vasileana Zeriko, si kaqu ta levei koe Zihova.*
Asa sapu podalae kuri pulea sa vasileana nomana
si kaqu mate sa tuna koreo kenuna hokara,
meke asa sapu kuri pulei sari na sasada gobana sa vasileana,
si kaqu mate sa tuna koreo mudina hokara," gua.
27 Gua asa ke somana koe Zosua se Zihova koari doduru gua pu evaṉi
Zosua. Meke sa inavoso sapu e Zosua si keke tie arilaena hola gua, si ta
urahae koasa doduruna sa popoa sana.

7

Sa Sinea te Ekani

1 Sa tinarae te Zihova koari na tinoni Izireli pude lopu vagia si keke
tiṉitoṉa pa Zeriko sapu ta vizata vata kale pude vala i koe Zihova si lopu
tavatabe. Keke tie pozana Ekani si sekea sa tinarae, meke gua asa si
bugoroni e Zihova sari na tinoni Izireli. Ekani sina tuna koreo e Kami sa
tuna koreo e Zabadi, meke soto mae guana koasa tututi te Zera, kukuruna
sa butubutu Ziuda.
2 Garunu sage lani e Zosua pa Zeriko si kaiqa tie pa Ai, keke vasileana pa
kali gasa rimata pa Betolo, tata pa Beti Aveni, pude la piko nia sa popoa gua.
Sipu ele evaṉia rini gua sapu ta garunu nia, 3 si pule mae totozi koe Zosua
si arini, "Lopu pada pude gita doduru si la rapata nia si pa Ai. Garunu lani
mo padana karua babe ṉeta tina tie. Lopu garunu sage la nia sa doduruna

* **6:20** Hib 11:30 * **6:25** Hib 11:31 * **6:26** 1 Baṉ 16:34

sa qeto minate pude la varipera vasina; lopu nomana sa vasileana asa.”
4 Ke padana n̲eta tina tie Izireli mo si la rapata, ba ta zuzuku va togolo
pule si arini. 5 Hadui ri tinoni Ai pa sasadana sa bara vasileana, kamo la
gua tu koari vasina geligeliana patu, meke seke va matei rini si padana ka
toloṉavulu onomo tie tadirini koasa dia ginovete gore pa toqere. Koasa
ginugua asa si malohoro gore meke matagutu sari na tinoni Izireli.
6 Daku rikatia e Zosua sa nana poko meke gua tugo sari na koimata
pa tinalotaṉa nomana; hoqa oporapaha pa pepeso pa kenuna sa Bokese
Vinariva Egoi te Zihova, meke eko mo vasina si arini osolae kamo totoso
lodu sa rimata. Ova ni eba rini batudia pude vata dogoro nia sa dia
tinalotaṉa, gua. 7 Meke zama se Zosua, “Kei, Baṉara Zihova! Na venagua
ke turaṉa karovo ni gami Goi pa Zodani, pude vala pani gami koari tinoni
Amoraiti pude va mate gami? Vegua ke lopu koa mo pa kali karovona
sa Ovuku Zodani si gami? 8 Ke Zihova, nasa pule si kote zama nia rau.
Ele togolo nia Izireli sa kana? 9 Sari na tinoni Kenani meke sari doduru
pule koasa popoa hie si kote avoso nia. Kote mae vari likohaeni gami rini
meke va mate beto gami. Meke nasa si kote tavetia Goi pude tava lavata
sa pozamu?”
10 Zama la ia e Zihova se Zosua, “Turu! Na venagua ke eko gua sana pa
pepeso si goi? 11 Seke tinarae sari na tinoni Izireli! Va karia rini sa vinariva
egoi koa Rau, sapu tozini Rau pude kopu nia. Ele hiko vagi rini sari kaiqa
likakalae saripu ta vizata vata kale pude Taqarau, zama kokoha si arini,
meke veko turaṉae ni rini koari na dia likakalae. 12 Gua asa ke, lopu boka
va kilasi rina tinoni Izireli sari na dia kana. Togolo ni rini, sina vala puleni
si arini pa tinahuara pude tava kilasa koari na dia kana. Lopu kaqu koa
turaṉa pule gamu Rau osolae veko vata kalei gamu sari na likakalae sapu
tozini gamu Rau pude lopu vagi. 13 Turu! Va viai sari na tinoni meke va
namanama i pude tutuvu Au. Tozini pude va namanama vugo, sina Arau,
se Zihova, sa Tamasa pa Izireli si tozia sapu guahe: ‘Tinoni Izireli, koa
turaṉae koari na mia tinagotago si kaiqa likakalae sapu tozini gamu Rau
pude veko vata kalei! Lopu kaqu boka va kilasi gamu sari na mia kana
osolae veko vata kalei gamu sari na likakalae arini! 14 Ke tozini sapu pana
munumunu si kaqu hopeke ta tioko vura koari hopeke dia puku butubutu
nomana. Sa butubutu nomana sapu huhukia Rau, si kaqu ta tioko vura pa
hopeke dia butubutu hite. Sa butubutu hite sapu ta tioko vura, si kaqu ta
tioko pa puku tatamana. Sa tatamana sapu ta tioko vura, si kaqu hopeke ta
tioko variluli eke teledia. 15 Asa sapu ta huhuku meke ta gilana sapu tomei
sa sari na likakalae sapu pude ta veko vata kale si kaqu ta sulu, turaṉae
la tugo sari nana puku tatamana meke doduru tiṉitoṉa pu tagoi sa, sina
va kamo nia kinurekure lavata sa si pa Izireli, meke va karia sa sa Qua
vinariva egoi.’ ”
16 Pana munumunu hokara pa koivugona si turaṉa vurani e Zosua sari na
tinoni Izireli, koari hopeke dia puku butubutu nomadi, meke sa butubutu
nomana te Ziuda si ta huhuku. 17 Tioko vura nia sa sa butubutu nomana te
Ziuda, koari hopeke dia butubutu hitehite, meke sa butubutu hite te Zera
si ta huhuku. Meke turaṉa vura nia sa sa butubutu hite te Zera, meke ta
tioko pa hopeke puku tatamana, meke sa tatamana te Zabidi si ta huhuku.
18 Turaṉa vura nia sa sa puku tatamana te Zabidi, meke ta tioko ekeke meke
se Ekani, sa tuna koreo e Kami sapu sa tuna e Zabidi si ta huhuku. 19 Zama
la ia Zosua, “Tuqu, tozia sa hinokara pa kenuna e Zihova, sa Tamasa tadi
pa Izireli, mamu helahelae. Tozi nau kamahire gua sapu tavetia goi. Lopu
podekia pude tomea koa rau.”

20 Olaṉa se Ekani, “Hinokara, ele va karia rau sa zinama te Zihova, sa
Tamasa pa Izireli, meke evaṉia rau si guahe: 21 Sipu dogoria rau si keke
poko Babiloni leleana, tata karua kilo siliva, meke na kukuru qolo hola nia
lima gogoto qaramu mamatana. Okoro holani rau ke vagi rau. Kote dogori
goi ta tamunu dia pa korapa qua ipi, sari na siliva si pa hubina hokara.”
22 Ke garunu lani Zosua si kaiqa tie, meke haqala la koasa ipi meke
dogoro hokari rini sapu sari na likakalae pude ta veko vata kale si ta
tamunu vasina, meke sari na siliva si pa hubina hokara. 23 Paleke vurani
rini koasa ipi, meke paleke mae ni rini koe Zosua meke sari doduru tie
Izireli, meke vekoi rini pa kenuna e Zihova. 24 Tuqe vagia e Zosua meke
sari doduru tinoni Izireli se Ekani sa tuna Zera, sari na siliva, sa poko,
sa kukuru qolo, meke sari na tuna koreo na tuna vineki, sari na nana
bulumakao na doṉ'ki, na sipi, sa nana ipi, meke doduru pule pu tagoi
sa, meke turaṉa lani rini koasa vasina sapu ta pozae, Lolomo Tinasuna.
25 Meke zama se Zosua, “Venagua ke va tutuvuni gami goi sa tinasuna hie?
Kamahire kote va tutuvu nigo tinasuna e Zihova si goi!” Gona va matea ri
doduru tinoni se Ekani. Ta gona va mate meke ta sulu tugo sari nana puku
tatamana, meke sari nana tinagotago. 26 Tamunu varihakei nia kobi patu
rini si asa sapu korapa koa nana pa rane ṉinoroi. Gua asa ke sa vasina
asa si korapa ta pozae, Lolomo Tinasuna, meke tiqe noso sa binugoro te
Zihova.

8

Sa Vina Kilasa meke Tinahuara pa Ai

1 Zama la koe Zosua se Zihova, “Mu lopu matagutu, na malohoro. Vagi
sari doduru tie varipera, mamu sage la pa Ai. Ura ele vatu nia Rau pa
limamu goi sa baṉara pa Ai, sari nana tie, sa nana vasileana, meke sa nana
pepeso. 2 Kaqu tavete la nia goi koasa popoa pa Ai meke sa nana baṉara
gua sapu ele tavete la nia goi koasa popoa pa Zeriko, meke sa dia baṉara,
ba kamahire si boka kopuni mo gamu sari na likakalae na kurukuru ṉame.
Va namanama pude rapata va hodaka gua pa mudina sa vasileana.”
3 Ke topue la se Zosua meke sari doduru nana tie varipera pude sage la
pa Ai. Vizata vagi sa si ari ka toloṉavulu puta tina tie varipera bokabokadi,
meke garunu vurani sa pana boṉi. 4 Meke zama guahe koarini si asa, “Mi
tome pa kalina la sa vasileana lavata, ba lopu toleṉe gua seu sisigiti, koa
va namanama pude rapata. 5 Arau meke sari qua tie si kote vura la koasa
vasileana lavata. Pana vura mae hadu gami rina tinoni Ai si gami, si kote
taliri meke govete si gami, kekeṉoṉo puta gugua sapu tavetia gita pa totoso
kekenu. 6 Kote hadu luli gami rini osolae turaṉa va seu pani tu gami koasa
vasileana lavata. Kote balabala ia rini sapu na govete ni gami, gua tatasana,
gua. 7 Meke kote tiqe vura mae vasina tome si gamu, meke tuqe vagia sa
vasileana lavata. Kaqu vatu nia e Zihova sa mia Tamasa koa gamu si asa.
8 Mudina sipu ele vagia gamu sa vasileana lavata, si va katu nia nika. Mi
lulia gua sapu garunu nia e Zihova. Arini tu sari na mia tinarae.” 9 Ke
garunu vurani e Zosua si arini, meke la tome aqa vasina si arini pa kali
lodu rimata pa popoa Ai pa vari korapana Ai meke Betolo. Zosua meke
sari nana tie si koa hola boṉina asa koasa vasina va turu ipi rini.
10 Munumunu hokara si vaṉunu se Zosua meke tioko varigara ni sa sari
na tie varipera. Meke turaṉa lani sa meke sari na koimata pa Izireli si arini
sage la pa Ai. 11 Sari na tie varipera tanisa si ene sage la gua koasa sasada

nomana koasa vasileana, meke va turu ipi pa kali gede* koasa vasileana. Keke lolomo si koa pa varikorapadia rini meke sa popoa Ai. 12 Padana ka lima tina tie si ele garunu lani Zosua meke va tomei sa pa kali lodu rimata koasa vasileana lavata pa vari korapana Ai meke Betolo. 13 Sari na tie varipera si tava namanama veko pude varipera. Sa puku minate lavata si koa pa kali gedena* sa vasileana lavata, meke sari doduru pu koa tomedi si pa kali lodu rimata. Zosua si koa turaṉia sa puku minate lavata pa boṉina asa koasa lolomo. 14 Sipu dogori sa baṉara pa Ai sari na tie te Zosua, si lopu sana va namanama. Turaṉa lani sa sari nana tie varipera la gua koasa vasina sapu boka doṉo gore la si arini pa pezara Zodani, sa vasina tugo sapu rapata ni sa sari na tinoni Izireli tatasana. Lopu gilania sa sapu kote ta rapata mudina si asa. 15 Sekesekei ni e Zosua meke sari nana tie si arini, togolo pule meke govete la gua koasa vasina qegana si arini. 16 Ta tioko vura beto sari doduru tiena sa vasileana pude hadu luli la i, meke sipu hadu lulia rini se Zosua, si haqala va seu laladia tu koasa vasileana. 17 Sari doduru tiena sa popoa Ai si hadu luli i sari na tinoni Izireli, meke tukele ṉaṉara hola nana sa sasadana sa vasileana lavata. Loke tie hite koa ia pude lavelave hukata nia.

18 Meke tiqe zama la koe Zosua se Zihova, “Huhuku la nia pa Ai sa mua hopere. Ura vatu nia Rau koa goi si asa.” Lulia Zosua gua sapu ta tozi nia Sa. 19 Meke sipu ovulu sage nia sa sa limana, si lopu sana gasa turu sari na tie saripu tome, meke haqala nuquru la koasa vasileana lavata, meke vagia rini, meke lopu sana katu nia nika meke sulu pania rini. 20 Sipu liṉana pule sari na tiena sa popoa Ai, si dogoria rini sa tulalasana sa tuṉaha nika sapu sage la pa galegalearane. Loke dia siraṉa si arini pude govete, sina sari na tinoni sapu haqala la gua koasa qega si kekere pule mae pude razai. 21 Sipu dogoria e Zosua meke sari nana tie sapu ele tuqe vagia ri nana tie sa vasileana, meke sulua si asa, si kekere pule si arini meke podalae seke va matematei rini sari na tinoni pa Ai. 22 Sari na tinoni Izireli pa korapa vasileana lavata pa Ai si gore mae kamahire pude somana nia sa vinaripera. Ke sari na tinoni pa Ai si va tasuna puleni. Va korapi rina tinoni Izireli, meke va mate betoi si arini. Lopu keke si govete taloa, meke loke tie tugo si hite ta leseve, 23 ba namu telena mo sa baṉara pa Ai. Ta tuqe vagi si asa meke ta turaṉa la koe Zosua.

24 Va mate betoi rina tinoni Izireli sari doduru kana pa korapa qega vasina vari hadui rini. Meke tiqe pule la pa Ai si arini meke va mate betoi rini sari doduru tie vasina. 25-26 Huhuku veko la nia mo e Zosua koasa popoa pa Ai sa nana hopere, meke lopu hite va gore hokaria tu sa osolae mate beto sari tie vasina. Doduruna mo sa butubutu Ai si mate koasa ranena asa, manege rua tina tie na barikaleqe. 27 Kopu ni ri na tinoni Izireli sari na dia bulumakao na likakalae ta vagidi koasa vasileana lavata lulia gua sapu tozi nia e Zihova koe Zosua. 28 Sulua e Zosua sa vasileana Ai, meke huara ilasa. Korapa koa kekeṉoṉo gua tugo asa kamoa pa rane ṉinoroi. 29 Huqia sa sa baṉara pa Ai koa keke huda meke vekoa mo sa vasina, koa hola nana osolae kamoa tu pana veluvelu. Meke sipu lodu sa rimata si zama se Zosua pude pazu va rizua sa tinina, meke la oki veko nia koasa nuqunuquruana la gua koasa sasadana sa vasileana. Tamunu nia kobi patu rini meke sa vinarihakei kobi patu si korapa koa hola dia tugo pa rane ṉinoroi.

---

* **8:11** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **8:13** Kali gedena sa vasileana be tia la pa kali gasa rimata.

Ta Tiro sa Tinarae pa Toqere Ebali

30 Meke kuria e Zosua pa toqere Ebali si keke hope vina vukivukihi la
koe Zihova sa Tamasa pa Izireli.* 31 Kuri luli gunia tugo sa koasa vina
turu tinarae te Mosese, sa nabulu te Zihova, sapu ele tozi nia sa koari
na tinoni Izireli, meke gua sapu ta kubere koasa tinarae te Mosese, “Na
hope vina vukivukihi ta kurie patu sapu lopu ta peqodi koari na tiṉitoṉa
aeana.” Koasa hope asa si taveti rini sari na vina vukivukihi vina uququ
la koe Zihova, meke vala ni tugo rini sari na dia vina vukivukihi binaere.*
32 Koasa vasina tugo asa, sipu korapa doṉo la dia tugo sari na tinoni Izireli,
si kubere lulia Zosua koari na patu sa tinarae sapu kuberia e Mosese. 33 Sari
na tinoni Izireli, dia koimata, palabatu pa vinaripera, na tie varipitui, gua
tugo sari na tie karovodi saripu koa turaṉae koarini, si turu koari karua
kalina sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, meke taliri la koari na hiama,
meke sari na tie pa butubutu Livae saripu palekena sa Bokese. Kukuruna
sa butubutu tie si mudi la gua koasa toqere Qerizimi, meke kukuruna sa
butubutu tie si mudi la gua koasa toqere Ebali. Tavete luli rini gua sapu
ele tozini e Mosese sa nabulu te Zihova pude tavetia pana kamo sa totoso
pude vagia sa minana.* 34 Tiro va ululae nia e Zosua sa doduruna sa buka
tinarae, gua tugo sari na lineveleve na minana sapu ta kubere vasina.
35 Doduruna sa tinarae te Mosese si ta tiro koe Zosua koasa doduruna sa
vinarigara tinoni, turaṉae sari na barikaleqe na koburu meke gua tugo
sari na tie karovodi saripu koa turaṉae koa rini.

9

Sekesekei nia rina Tinoni Qibione se Zosua

1 Sari na minataqara tadi na tinoni Izireli pa Zeriko meke Ai si ta
gilana koari doduru baṉara pa kali lodu rimata pa Zodani: arini koari na
toqetoqere, pa hubidi rina toqere, meke doduruna raratana masa koasa
kolo Meditareniani, kamo la gua tu pa kali la gua pa Lebanoni. Arini sari
na baṉara tadi na tie Hitaiti, Amoraiti, Kenanaiti, Perizaiti, Hivaiti, meke
Zebusaiti. 2 Mae varigara si ari doduru pude varipera la koe Zosua meke
sari na tinoni Izireli.

3 Ba sipu avoso nia rina tinoni pa Qibione, sapu sari na tinoni Hivaiti,
sapu gua evaṉia e Zosua koari pa Zeriko meke Ai, 4 si va turua rini si keke
tinavete sekesekei. La varigara ni rini si kaiqa ginani meke va suraṉa ni
koari na dia doṉ'ki sari na baika rikarikatadi meke na vovoina vaeni kapu
kurukuru koadi saripu pokatadi meke ta titadi. 5 Va sagei rini sari na poko
lulutudi meke na sadolo rikarikatadi sapu ta piti puledi mo. Sari na bereti
saripu paleki rini si popa meke purekedi. 6 Meke tiqe la koe Zosua meke
sari na tinoni Izireli pa Qiliqali si arini meke la zama koe Zosua, “Gami si
mae gua pa seu sisigiti. Hiva nigo gami pude tavetia goi si keke vinariva
egoi koa gami.”

7 Ba olaṉa sari na tie Izireli, “Venagua tu ke kaqu tavete vinariva egoi
koa gamu si gami? Gina koa tata si gamu koa gami,” gua.*

8 Zama la koe Zosua si arini, “Gami si na mua nabulu.” Ba nanasi e
Zosua, “Ari sei si gamu? Pavei mae gua mia?”

9 Meke tozi nia rini sa vivinei hie, “Gami si mae gua mami pa seu sisigiti
sina avoso nia gami se Zihova sa mia Tamasa. Ele avosoni gami sari doduru
ginugua saripu taveti Sa pa popoa Izipi, 10 meke gua sapu tavete lani Sa

* **8:30** Diut 27:2-8 * **8:31** Ekd 20:25 * **8:33** Diut 11:29, 27:11-14 * **9:7** Ekd 23:32, 34:12; Diut 7:2

koari karua baṉara pa butubutu Amoraiti pa kali gasa rimata pa Zodani. Sa baṉara Sihoni pa Hesiboni meke sa baṉara Oqo pa Basani, sapu koa pa vasileana Asitaroti.* 11 Sari mami koimata meke doduru tinoni saripu koa pa mami popoa si tozini gami pude va namanama i si kaiqa ginani vinabeo tanisa inene gelena, meke pude mae tutuvu gamu. Tozini gami rini pude kaqu na mia nabulu gamu si gami, meke tepa gamu tugo pude tavetia si keke vinariva egoi koa gami. 12 Dotu sari gemami bereti. Paleki gami sipu taluarae pa mami popoa pude mae tutuvu gamu gua si korapa maṉinidi. Ba dotu! Kamahire si popa meke pureke. 13 Totoso va siṉi gami sari na vovoina vaeni koadi hire si vaquradi si arini. Ba dotu! Rikata si arini. Sari mami poko na sadolo ba rikata tugo koasa inene gelenaena."

14 Va liṉiliṉi rina tinoni Izireli sari na gedi ginani, ba lopu nanasa nia rini guguana sa dia vivinei koe Zihova. 15 Beto asa si tavetia e Zosua si keke vinariva egoi binaere koari na tinoni Qibione meke va malumi sa pude koa. Sari na koimata koasa butubutu Izireli si vala nia sa dia vina tatara pude kopu nia sa vinariva egoi.

16 Ṉeta rane hola gua ta evaṉa sa vinariva egoi, si tiqe gilania rina tinoni Izireli sapu hinokara koa kapaedi mo pa popoa Kenani sari na tie hire. 17 Ke taluarae sari na tinoni Izireli meke mudina ka ṉeta rane si kamo koari na vasileana lavata pu koai rina tie hire: Qibione, Kepira, Biaroti, meke Kiriati Zearimi. 18 Ba lopu boka va matei rini sina ele tavetia rina dia koimata sa vina tatara nabuna koarini pa pozana e Zihova sa Tamasa pa Izireli. Nominomi ni ri doduru tie koari koimata sa ginugua hie, 19 ba olaṉa si arini, "Ele tavetia gami koarini pa pozana e Zihova sa Tamasa pa Izireli sa mami vina tatara nabuna. Lopu kote boka va kaleani gami si arini kamahire. 20 Kaqu va malumi gami pude koa, laena gua sa mami vina tatara; be lopu gua, kote va kilasa gami e Zihova. 21 Va koai, ba kaqu mamaho huda na palepaleke kolo tadigita si arini." Ke lopu va karia rini sa dia vina tatara koe Zihova.

22 Beto asa si tioko vagi e Zosua sari na tinoni Qibione, meke nanasi sa, "Venagua ke sekesekeini gami gamu, meke tozia koa gami sapu na mae mia gua tu pa seu sisigiti, ba na koa kapae mia mo koa gami? 23 Sina evaṉi gamu sapu gua asa, ta levei koe Tamasa si gamu. Sari na mia tie si kaqu na pinausu doduru totoso, mamaho huda, palepaleke kolo tana vetu tanisa qua Tamasa," gua si asa.

24 Olaṉa si arini, "Palabatu, evaṉia gami sapu gua asa, sina avoso nia gami sapu hinokara hola sapu se Zihova sa mia Tamasa si garunia sa nabulu se Mosese pude ponini gamu sa doduruna sa popoa, meke va matei sari doduru tie pana rizu nuquru gamu. Evaṉia gami sina matagutu ni gamu gami; ruriti gami sari mami tinoa. 25 Kamahire si pa mia ṉiniraṉira si gami; tavetia mo gua sapu hiva taveteni gami gamu." 26 Ke guahe si evaṉia e Zosua: Va sarei sa meke lopu va malumi sa sari na tinoni Izireli pude va matei. 27 Ba koasa totoso tugo asa si vata evaṉae ni pinausu mo sa pude mamaho huda meke palepaleke kolo tadi na tinoni Izireli meke tanisa hope te Zihova si arini. Kamo pa rane ṉinoroi korapa tavetia rini sa tinavete hie koasa vasina pu ta vizata pude tavahesi se Zihova.

10

Tava Kilasa sari na Tie Amoraiti

1 Sa baṉara pa Zerusalema, pozana Adonizedeki, si avoso nia sapu ele va kilasia Zosua sa vasileana Ai, meke va puzulu hokaria sa, gua tugo sapu

* **9:10** Nab 21:21-35

tavete nia sa sa vasileana Zeriko, meke sa baṉara vasina. Avoso nia tugo
sa sapu sari na tie pa vasileana Qibione si ele koa bule, na koa keke koari
na tie Izireli, gua. 2 Ke matagutu hola sa baṉara meke sari na tie pa popoa
Zerusalema, sina sa vasileana Qibione si keke vasileana nomana gua tugo
ri kaiqa vasileana pu ari dia baṉara. Noma hola nia Qibione si pa Ai,
meke sari nana tie varipera sina tie varane pa vinaripera. 3 Gua asa, ke
garunu la nia sa baṉara Adonizedeki sa nana vina ria pa vinaripera koari
na baṉara hire: baṉara Hohamu pa Heboroni, baṉara Piramu pa Zamuti,
baṉara Zapia pa Lakisi, meke koasa baṉara Debiri pa Eqiloni. 4 Zama si
asa, “Mae, toka nau, mada razai sari pa Qibione, sina ele koa bule koe
Zosua meke koari na tie Izireli sarini,” gua si asa. 5 Sari qeto minate tadi
ka lima baṉara sara si keke hiniva, meke varigara ni rini sari na dia qeto
minate, pude la varidikue nia si pa Qibione meke rapatia, gua.

6 Ke topue la tepa tinokae koe Zosua pa Qiliqali sari pa Qibione, meke
zama, “Baṉara, mu lopu muliṉini gami na mia nabulu! Mae tokani gami,
mamu harupu gami! Sari doduru butubutu tadi na baṉara koari na popoa
tadi na tie Amoraiti koari na popoa toqetoqere si keke hiniva, pude mae
rapatani gami!” gua si arini.

7 Ke topue pa Qiliqali se Zosua meke sa nana qeto minate, somana tugo
sari nana ṉiha na varane. 8 Meke zama la koe Zosua se Zihova, “Mu lopu
matagutu va sogoni sari na kana. Ele ponigo Rau sa minataqara. Lopu
keke arini si kote boka va kilasigo,” gua si Asa. 9 Doduruna sa boṉi si
enea sa qeto minate te Zosua, podalae pa Qiliqali meke kamo pa Qibione,
meke la rapata va hodaki rini sari na tie Amoraiti. 10 Va tarazuzui e Zihova
sari na tie Amoraiti koasa dinoṉona la sa qeto minate tadi na tie Izireli.
Seke va matematei rina tie Izireli sari na tie Amoraiti pu hiva la razai
sari pa Qibione. Hadu sage ni rini pa hubi taba sarini, meke hola gua pa
Beti Horoni, meke hadu luli rini meke kamo latu pa Azeka meke Makeda.
11 Totoso govete hola gua koari na tie varipera tadi pa Izireli sari na tie
Amoraiti, si va hoqani ruku kabukabue aesi nomadi e Zihova si arini. Ke
soku arini si mate mo pa ruku aesi, hola ni pu va matei rina tie Izireli.

12 Pa ranena sapu va mataqari e Zihova sari na tie Izireli meke va kilasi
rini sari na tie Amoraiti, si zama la koe Zihova se Zosua pa kenudi rina tie
Izireli,

“Turu noso goi na rimata pa totosona Qibione!
Mamu noso goi na sidara pa totosona sa lolomo Aizaloni!” gua si asa.

13 Ke va turu nosoa e Zihova sa rimata, meke lopu rizu sa sidara, osolae
va kilasi rina tie Izireli sari na dia kana. Ta kubere si asa pa buka te
Zasara. Turu noso sa rimata pana korapa rane, meke lopu lodu padana
keke doduru rane.* 14 Lopu hite ele ta evaṉa pukerane meke koari na
rane ṉinoroi si keke rane sapu gua asa, sapu va tabe gunia e Zihova si
keke tie. Hinokara varipera tokani tugo e Zihova sari na tie Izireli.

15 Beto sapu gua asa, si kekere pule la dia vasina koadi pa Qiliqali sari
na tie Izireli meke se Zosua.

Tuqe Vagi e Zosua sari ka Lima Baṉara Tadi na Tie Amoraiti

16 Sari ka lima baṉara Amoraiti si govete meke la tome koasa bae pa
Makeda. 17 Meke sipu ta dogoro koa keke ri kasa, meke la tozia rini koe
Zosua sa vasina pu tome rini, 18 si zama si asa, “Topili tuku la nia patu
lavata sa sasadana sa bae. Vekoi kaiqa tie kopu vasina, 19 ba lopu koa
eko mo vasina si gamu doduru. Hadu luli sari na kana, mamu rapata ni

* **10:13** 2 Samuela 1:18

pa mudidia, lopu va kamo pulei koasa dia vasileana soti! Ele veko vatuni
e Zihova sa mia Tamasa si arini pa limamia.” 20 Seke va matematei e
Zosua meke sari tinoni Izireli si arini, ba kaiqa si govete nuquru koari bara
vasileana meke lopu tava mate. 21 Meke tiqe pule beto mae sari doduru tie
te Zosua koa sa pa Makeda, vasina sapu va turu ipi si arini.

Loke tie koasa popoa asa si boka zama va karikari i sari na tinoni Izireli.
22 Beto asa si tiqe zama se Zosua, “Mi tukelia sa sasadana sa bae, mi
turaṉa vura maeni koa rau sari ka lima baṉara.” 23 Ke ta tukele sa bae
meke ta turaṉa vura sari baṉara pa Zerusalema, Heboroni, Zamuti, Lakisi,
meke Eqiloni. 24 Meke sipu ta turaṉa la si arini koe Zosua, si tiqe tioko
vagi e Zosua sari doduru tie varipera meke nana palabatu nomanomadi
pa vinaripera saripu lulidi koa sa pude mae neti ruadi sari na baṉara.
Tavetia tugo rini. 25 Zama la koari nana palabatu nomadi se Zosua, “Mi
lopu matagutu na balabala mamata. Mi koa varane na mataqara sina gua
asa si kote evaṉia e Zihova koari doduru mia kana.” 26 Beto asa si va matei
e Zosua sari na baṉara meke huqi va sigoti sa koari ka lima huda; koa mo
vasina sari tinidia osolae kamoa veluvelu hokara. 27 Sipu lodu sa rimata si
garuni e Zosua si arini pude pazu goreni, meke la oki nuquru ni koasa bae
tugo sapu tome ia rini tatasana. Sari na patu lavalavata si ta veko koasa
sasadana sa bae, meke korapa koadia tugo vasina.

Sokudi Voloso Popoa tadi na Tie Amoraiti si Tuqe Vagi e Zosua

28 Rapatia meke tuqe vagia e Zosua sa vasileana Makeda meke sa nana
baṉara koasa rane sana. Va mate betoi sa sari doduru koasa vasileana;
lopu keke si tava toa. Tavete la nia sa koasa baṉara pa Makeda gua sapu
tavete la nia sa koasa baṉara pa Zeriko.

29 Pa mudina asa, si taluarae pa Makeda se Zosua meke sa nana qeto
minate meke la gua pa Libina meke rapatia. 30 Veko vala nia tugo e Zihova
pa limadia rina tinoni Izireli sa vasileana lavata asa, meke sa nana baṉara.
Lopu keke tie si ta veko hola, ba va mate betoi rini si arini. Tavete la nia
rini koasa baṉara gua sapu tavete la nia rini koasa baṉara pa Zeriko.

31 Mudina sapu gua asa, si taluarae gua pa Libina se Zosua meke sa
nana qeto minate meke topue hola la pa vasileana Lakisi, meke la vari
likohae nia rini meke rapatia. 32 Meke koasa rane vina rua si vala nia e
Zihova pa limadia rina tinoni Izireli sa minataqara koasa vasileana Lakisi.
Gua puta tugo sapu evaṉia rini pa Libina si va mate betoi rini sari doduru
koasa vasileana. 33 Mae toka nia e Horamu sa baṉara pa Qeza sa vasileana
Lakisi, ba va kilasia Zosua si asa, meke sa nana qeto minate meke lopu keke
koarini si toa.

34 Beto hoi si taluarae pa Lakisi se Zosua meke sa nana qeto minate, meke
la gua pule pa Eqiloni; vari likohae nia rini meke rapatia. 35 Koasa rane
tugo asa si tuqe vagia rini, meke va mate betoi sari doduru tie vasina, gua
puta tugo sapu evaṉia rini pa Lakisi.

36 Mudina sapu gua asa, si taluarae pa Eqiloni se Zosua meke sa nana
qeto minate, meke sage la koari na toqere, meke rapatia si pa Heboroni,
37 meke tuqe vagia. Va mate ia rini sa baṉara vasina meke doduru pule
koasa vasileana, meke gua tugo sarini pu koa koari na vasileana pu koa
kapaedi. Huara inete hokaria Zosua sa vasileana lavata, gua tugo sapu
tavete la nia sa pa Eqiloni. Lopu keke sapu koa vasina si toa.

38 Meke tiqe kekere pule la pa vasileana Debiri se Zosua meke sa nana
qeto minate meke rapatia. 39 Tuqe vagia sa meke tuqe turaṉae nia tugo sa
sa dia baṉara meke sari na vasileana pu koa kapaedi. Va mate betoi rini

sari doduru tinoni vasina. Tavete la nia e Zosua pa Debiri meke sa nana baṉara, gua sapu tavete la nia sa pa Heboroni, meke pa Libina, meke sari dia baṉara.
40 Va kilasi e Zosua sari doduru popoa arini: sapu sa popoa toqetoqere,
sa popoa Neqevi[d], meke gua tugo sa popoa sapu koa pa kali toqere sapu
gore la pa kali lodu rimata koari na toqetoqere, meke pa hubidi rina toqere
pa kali lodu rimata, meke gua tugo sari na baṉara koarini. Lopu keke si
va toaia sa; doduru si tava mate gua puta tugo sapu garunu nia e Zihova
sa Tamasa pa Izireli. 41 Va kilasi e Zosua sari na kana podalae pa Kadesi
Banea pa kali mataona sa popoa Kenani kamo la pa Qaza tata pa masa
kolo hokara, turaṉae la tugo sari doduru vasileana pa Qoseni meke kamo
la gua tugo pa Qibione. 42 Doduru popoa arini meke sari na dia baṉara si
va kilasi Zosua pa keke nana inene rinapata mo, sina se Zihova sa Tamasa
pa Izireli si varipera poni sari na tinoni pa Izireli. 43 Mudina sapu gua asa,
si pule la koari dia ipi pa Qiliqali se Zosua meke sa nana qeto minate.

11

Tava Kilasa sa Baṉara Zabini meke sari Nana Baere

1 Sipu kamo sa inavosona sa minataqara tadi pa Izireli, sa baṉara Zabini
pa Hazo, si garunu la zinama koari Zobabi sa baṉara pa Madoni, koari
na baṉara pa Simironi meke Akisapa. 2 Meke garunu la inavoso tugo
koari na baṉara pa kali gede* koasa popoa toqetoqere pa kokorapana sa
popoa Kenani, meke pa lolomo Zodani podalae koasa kopi Qaleli meke la
gua pa kolo matena, koari na baṉara pa hubidi ri na toqetoqere, meke
pa raratana kolo Meditareniani tata pa Doro. 3 Garunu la zinama tugo
si asa koari na baṉara tadi na butubutu Kenanaiti, pu koa koari karua
kalina sa Ovuku Zodani, meke koari na tie Amoraiti, Hitaiti, Perizaiti, meke
sari na tie Zebusaiti pu koa koasa popoa toqetoqere, meke koari na tie
Hivaiti saripu koadi pa hubi toqere Hemoni tata pa popoa Mizipa. 4 Mae
beto si arini meke sari na dia tie varipera. Sa qeto minate si soku guana
onone pa masamasa kolo. Sari na dia hose na totopili varipera si soku hola
tugo. 5 Varigara beto sari doduru baṉara hire koasa kolo pa Meromi pude
varipera koari pa Izireli gua, meke va turu ipi si arini vasina.
6 Meke zama se Zihova koe Zosua, “Mu lopu matagutu ni si arini. Koasa
totoso hie pa rane vugo si kaqu tokani gamu Rau pude kaqu tava mate
si arini koa gamu pa Izireli. Kaqu seke kumati gamu ruruata nenedi sari
na hose meke sulu pani gamu sari na dia totopili varipera.” 7 Ke vura
va hodaki Zosua meke sari doduru nana tie si arini meke rapatani koasa
kolo pa Meromi. 8 Rapata ni rina tinoni Izireli meke hadu va seu lani
rini pa Misirepoti Maimi meke Saedoni, meke hadu va seu la guni rini
koasa lolomo pa Mizipa pa kali gasa rimata, meke va mataqari e Zihova
si arini. Sa vinaripera si lopu makudo osolae lopu toa hola si keke rina
kana. 9 Tavetia e Zosua sapu gua zama nia e Zihova: Seke kumati sa sari
na ruruata nenedi rina dia hose meke sului sa sari na dia totopili varipera.
10 Kekere pule se Zosua meke tuqe vagia sa sa vasileana Hazo, meke va
matea sa sa baṉara vasina. Hazo si keke ṉati vasileana meke ṉiṉirana
hola koari doduru popoa arini pa totoso asa. 11 Va mate betoi rina tie
Izireli sari doduru tie vasina; loke tie si va toa hola ia rini, meke sulua rini
sa vasileana lavata.

* **11:2** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

12 Tuqe vagi Zosua sari doduru vasileana lavata arini meke sari na dia baṉara meke va mate betoi, gua puta tugo sapu zama nia e Mosese, sa nabulu te Zihova. 13 Ba lopu sului ri na tinoni Izireli sari na vasileana pu ta tavetedi koari na botu poni vetu koadi*, ba sa vasileana Hazo mo si sulua e Zosua. 14 Vagi rina tinoni Izireli sari doduru likakalae votikaedi na rovana kurukuru ṉame koari na vasileana lavata arini pude na dia gua. Ba sari doduru tie si va mate betoi rini; lopu keke sapu va toa hola ia rini. 15 Gua sapu zama nia e Zihova koe Mosese sa nana nabulu, si tozi la nia sa koe Zosua meke va tabe betoa Zosua si asa. Tavete betoi sa sari doduru gua pu ele tozi e Zihova koe Mosese.

Doduru Popoa Ta Vagi koe Zosua

16 Tuqe vagi Zosua sari doduru popoa hire: sa popoa toqetoqere meke pa hubidi rina toqere pa kali lodu rimata, doduruna sa popoa Neqevi, doduru vasina pa varikalina sa vasileana Qoseni, meke pa lolomo Zodani. 17-18 Tuqe vagi sa sari na popoa, podalae koasa toqere Halaki pa kali sage tata la gua pa Edomu[d], meke seu kamo la gua pa Beolo Qadi, pa kali la gua koasa lolomo Lebanoni pa hubina sa toqere Hemoni. Sa vinaripera te Zosua koari na baṉara koari na popoa arini si seunae hola, ba tuqe vagi betoi sa sari doduru, meke va mate betoi sa sari na tie. 19 Kekeke vasileana lavata sapu varibulei koari na tinoni Izireli si pa Qibione, vasina pu koa sari kaiqa tie pa butubutu Hivaiti. Doduru pule si tava kilasa pa vinaripera. 20 Va ṉiṉirai e Zihova sari na dia binalabala pude varipera koari na tie Izireli, pude kaqu va mate betoi Zosua si arini meke lopu tataru ni pude va toa ia si keke koarini gua sapu ele garunu nia Zihova koe Mosese.*

21 Koasa totoso tugo asa, si la va matei e Zosua sari na tututi malivi saripu poza ni Anaki rini, saripu koa koari na popoa toqetoqere pa Heboroni, Debiri, Anabi, meke doduruna sa popoa toqetoqere pa kinopu Ziuda meke Izireli. Huara va inete betoi Zosua si arini meke sari na dia vasileana. 22 Namu loke tie pa butubutu Anaki si koa hola pa popoa Izireli, ka visavisa mo si koa hola koari na vasileana Qaza, Qati, meke Asidodi.

23 Ke tuqe vagi Zosua sari doduru popoa, gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova koe Mosese. Vala ni e Zosua koari na tinoni Izireli pude tadirini soti, meke variva hihia ni koari hopehopeke dia butubutu. Beto asa si koa bule meke beto mo sa vinaripera.

12

Sari na Baṉara pu Ele Tava Kilasadi koe Mosese

1 Ele va kilasi tu ri na tinoni Izireli sari na tie pu koa ia sa popoa pa kali gasa rimata pa Zodani, podalae pa lolomo Anoni meke sage la pa doduruna sa lolomo Zodani, meke kamo la gua pa toqere Hemoni, gua. Karua Baṉara si tava kilasa.* 2 Keke si e Sihoni, sa baṉara tadi na tie Amoraiti, sapu koa pa Hesiboni. Sa nana binaṉara si koa la ia sa kukuruna sa popoa Qileadi podalae pa Aroere pa hukihukirina sa lolomo Anoni, meke sa vasileana pa vari korapana sa lolomo Anoni, meke seu kamo la gua koasa Ovuku Zaboki, sa volosona sa popoa tadi na tie Amoni[d]. 3 Koa baṉara tugo si asa pa korapana sa lolomo Zodani, podalae koasa kopi Qaleli meke kamo la

* **11:13** Sari na vasileana hire si ta kuri pa keke vasina soku ṉavulu vuaheni meke noma sage sari na botu koari na remoremo kinuri vetu. Ululu koari na pezara pa vari likohaedi. Lopu zamani sa vesi hie sari na vasileana pu koa koari na toqere hinokaradi. * **11:20** Diut 7:16 * **12:1** Nab 21:21-35; Diut 2:26 kamo hinia 3:11

gua pa Beti Zesemoti pa kali gasa rimata koasa kolo matena meke kamo la gua pa hubina sa toqere Pisiqa.
4 Va kilasia tugo rini se Oqo sa baṉara pa Basani, sa tie mumudi hokara pa butubutu Repaimi; baṉara si asa pa vasileana Asitaroti meke Ederei. 5 Koa baṉara tugo koarini pa Toqere Hemoni, vasileana Saleka meke doduruna sa popoa Basani, kamo la gua tugo koari na volosona sa popoa pa Qesura, meke Ma'aka, meke kukuruna sa popoa Qileadi, meke kamo la gua koasa volosona sa popoa te Sihoni sa baṉara pa Hesiboni.
6 Sari karua baṉara hire si tava kilasa koe Mosese meke sari na tie Izireli. Va hia valaṉi e Mosese sa nabulu te Zihova sa dia pepeso, koari na butubutu te Rubeni, Qadi, meke kukuruna sa butubutu te Manase, pude na dia tinago, gua.*

Sari na Baṉara pu Tava Kilasa koe Zosua

7 Va kilasi Zosua meke sari na tie Izireli sari doduru baṉara koasa popoa pa kali lodu rimata pa Zodani podalae pa Beolo Qadi pa kali la gua koasa lolomo Lebanoni kamo la gua pa toqere Halaki tata pa kali sage la gua pa Edomu. Va hia ia Zosua sa popoa hie koari na butubutu, meke poni sa koarini pude tagoi rini ninae rane. 8 Sa doduruna sa popoa hie sapu va hia la nia sa si na popoa toqetoqere, sa hubina sa popoa toqetoqere pa kali lodu rimata, doduruna pa lolomo Zodani, sa hubidi rina toqere pa kali gasa rimata, meke sa popoa Neqevi. Doduru popoa hire si na popoa tadi na tie Hitaiti, Amoraiti, Kenanaiti, Perizaiti, Hivaiti, meke Zebusaiti. 9 Hire sari na vasileana tadi na baṉara pu va kilasi ri na tinoni Izireli: Zeriko, Ai (tata pa Betolo), 10 Zerusalema, Heboroni, 11 Zamuti, Lakisi, 12 Eqiloni, Qeza, 13 Debiri, Qeda, 14 Homa, Aradi, 15 Libina, Adulamu, 16 Makeda, Betolo, 17 Tapua, Hepa, 18 Apeka, Lasaroni, 19 Madoni, Hazo, 20 Simironi Meroni, Akisapa, 21 Tanaka, Meqido 22 Kedesi, Zokoneami (pa toqere Kameli) 23 Doro (pa raratana kolo Meditareniani), Qoimi (pa popoa Qiliqali) 24 meke Tiriza. Sa ninaedi si ari ka toloṉavulu eke baṉara vinarigaraedi sari doduru.

13

Sari na Popoa saripu Lopu Ele Ta Tuqe Vagi

1 Sipu ele barogoso hola se Zosua, si zama ia e Zihova si asa, “Barogoso hola si goi ba soku hola sari na popoa saripu lopu ele ta tuqe vagi: 2 Doduru pinaqaha popoa pa Pilisitia[d] meke Qesura, 3 gua tugo sari doduru pinaqaha popoa tadi na tie Avimi pa kali la gua pa Izipi. (Sa pepeso podalae koasa leana Siho koasa voloso pa Izipi, meke kamo la gua tu pa vasileana Ekoroni, sina popoa tanisa butubutu Kenani. Sari na baṉara tadi na tinoni Pilisitia si koa pa Qaza, Asidodi, Asikeloni, Qati, meke pa Ekoroni.) 4 Sokudi pule sari popoa tadi na tinoni Kenani si korapa koadia, meke Meara sapu tadi na tinoni Saedoni, kamo la gua tu pa Apeka koasa voloso tanisa butubutu Amoraiti, 5 sa pepeso tadi na tinoni Qebala*; doduruna sa popoa Lebanoni la gua pa kali gasa rimata, podalae pa Beolo Qadi pa hubina sa toqere Hemoni koasa siraṉa sage la gua koasa karovoana pa Hamati. 6 Meke gua tugo doduru pinaqaha popoa tadi na tinoni Saedoni, saripu koa koari na popoa toqetoqere pa Lebanoni meke kamo pa Misirepoti Maimi. Kaqu hadu vura ni Rau sari na tinoni hire pana ene zukuru la si gamu na tinoni Izireli. Kaqu va hihia i goi sari na pepeso pa varikorapadi rina tinoni Izireli,

* **12:6** Nab 32:33; Diut 3:12 * **13:5** Qebala si ta pozae Bibilosi tugo meke koa pa popoa raratana Lebanoni.

gua puta sapu ele tozi nigo Rau pude tavetia.* 7 Ego, mamu va hihia i sari
na popoa pa varikorapadi ri ka sia butubutu Izireli meke sa kukuruna sa
butubutu te Manase, pude na dia tinago soti."

Vina Hiana sa Pinaqaha Popoa pa Kali Gasa Rimata pa Zodani

8 Sa butubutu te Rubeni meke e Qadi, meke kukuruna sa butubutu te
Manase si ele vagia sa dia popoa sapu poni ni e Mosese, sa nabulu te Zihova
koarini. Sa vasina asa si pa kali gasa rimatana sa Ovuku Zodani.* 9 Sa dia
pinaqaha popoa si podalae gua tu pa Aroere pa hukihukirina sa lolomo
Anoni, meke sa vasileana pa vari korapana sa lolomo Anoni, somanae tugo
sari doduru vasina koasa pezara panaulu podalae pa Medeba kamo pa
Diboni, 10 hola kamo la gua tu koasa voloso tadi na tinoni Amoni, meke sari
na vasileana tadi na tie Amoraiti saripu ta kopue koe baṉara Sihoni, sapu
koa pa Hesiboni. 11 Tadirini tugo sa popoa Qileadi, sa popoa pa Qesura,
meke pa Ma'aka, doduruna sa toqere Hemoni, meke doduruna sa popoa
Basani kamo la gua tu pa Saleka. 12 Ta vala koa rini si na sa binaṉara te
Oqo, sapu sa tie mumudi hokara pa butubutu Repaimi. Koa baṉara si asa
koasa vasileana Asitaroti meke Ederei. Va kilasi e Mosese sari na tinoni
hire meke hadu vurani. 13 Ba lopu hadu vurani rina tinoni Izireli sari na
tinoni Qesura meke Ma'aka; korapa koa hola dia pa Izireli.

14 Lopu vala nia e Mosese koasa butubutu Livae si keke pepeso, gua sapu
ele tozi nia e Zihova koe Mosese sapu sari na vina vukivukihi va uququ
sina dia vinagi, gua.*

Sari Pinaqaha Popoa saripu Ta Vala koe Rubeni

15 Vala nia e Mosese sa popoa hie koari hopeke puku tatamana tanisa
butubutu te Rubeni pude na dia tinago. 16 Sa dia pinaqaha popoa
si kamo la gua pa Aroere pa hukihukirina sa lolomo Anoni meke sa
vasileana pa kokorapana sa lolomo asa, meke turaṉae la tugo sari na
vasidi pezapezaradi panaulu vasina sapu koa sa vasileana Medeba. 17 Pa
korapana sa popoa te Rubeni si koa sari na vasileana Hesiboni meke sari
doduru vasileana koasa pezara panaulu: Diboni, Bamoti Beolo, Beti Beolo
Meoni, 18 Zahazi, Kedemoti, Mepata, 19 Kiriataimi, Sibima, Zeretisaha pa
toqere koasa lolomo, 20 Betipeoro, sari na tabataba pa toqere Pisiqa, meke
Beti Zesimoti. 21 Vagi rini sari doduru vasileana koasa pezara ululuna meke
sa doduruna sa popoa te Sihoni sa baṉara tadi na tinoni Amoraiti, sapu
koa baṉara pa Hesiboni. Va kilasia e Mosese si asa meke gua tugo sari
na baṉara pa butubutu Midiani: Evi, Rekemi, Zuri, Huri, meke Reba. Sari
doduru baṉara arini si koa pa kauruna sa ṉiniraṉira te Sihoni. 22 Somanae
koarini pu tava mate koari na tinoni Izireli si na tie vakuvakutae se Belami
sa tuna koreo e Beoro. 23 Sa Ovuku Zodani si na voloso pa lodu rimata
tanisa butubutu te Rubeni. Arini sari na vasileana hitekedi na nomadi
saripu ta ponini rina puku tatamana koasa butubutu te Rubeni pude na
dia tinago.

Sa Voloso Popoa Ta Paqaha Vala koe Qadi

24 Vala nia e Mosese sa popoa hie koari hopeke puku tatamana tanisa
butubutu te Qadi pude na dia tinago. 25 Zazera sina vasileana pa
korapana sa dia voloso popoa meke sari doduru vasileana pa popoa
Qileadi, kukuruna sa pepeso tanisa butubutu Amoni si kamo la gua tu
pa vasileana Aroere, sapu pa kali gasa rimata koasa vasileana Raba. 26 Sa

* **13:6** Nab 33:54 * **13:8** Nab 32:33; Diut 3:12 * **13:14** Diut 18:1

dia pepeso si podalae pa Hesiboni meke kamo la pa Ramati Mizipa meke Betonimi, meke topue pa Mahanaimi meke kamo koasa voloso pa Lodeba.
27 Koasa lolomo pa Zodani si tagoi rini sari na vasileana Beti Haramu, Beti Nimira, Sukoti, meke Zaponi, meke kukuruna sa binaṉara tanisa baṉara Sihoni pa Hesiboni. Sa voloso tadi pa lodu rimata, si na Ovuku Zodani sage kamo la gua tu pa kali la gua kamo pa kopi Qaleli. 28 Arini sari na vasileana lavalavata na hitekedi pu ta vala koari na tatamana tanisa butubutu te Qadi pude na dia tinago.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koasa Kukuruna sa Butubutu te Manase

29 Vala nia tugo e Mosese kukuruna sa popoa koari na tatamana koasa kukuruna sa butubutu te Manase pude na dia tinago. 30 Sa dia voloso popoa si podalae pa Mahanaimi, meke kamo la vagia sa doduruna sa popoa Basani, sapu doduruna sa pepeso te Oqo, sa baṉara pa Basani, gua tugo sari ka onomo ṉavulu puta vasileana te Zaira pa Basani. 31 Somana la tugo sa kukuruna sa popoa Qileadi, meke gua tugo sari na vasileana Asitaroti meke Ederei, sari karua ṉati vasileana koasa binaṉara te Oqo pa Basani. Doduru arini si ta vala koasa tatamana sapu podo vura mae koe Makiri sa tuna koreo e Manase.
32 Gua asa va hihia gunia e Mosese sa popoa pa kali gasa rimata pa Zeriko meke sa Ovuku Zodani sipu koa si asa koasa pezara pa Moabi. 33 Ba lopu vala nia e Mosese si keke pepeso koasa butubutu te Livae. Tozini sa sapu sa dia tinago si pude vagi sari na dia hinia koari na vina vukivukihi na vinariponi la koe Zihova sa Tamasa pa Izireli.*

14

Vina Hiana sa Pinaqaha Popoa pa Kali Lodu Rimatana sa Ovuku Zodani

1 Tava hia guahe pa varikorapadia rina tinoni Izireli sa popoa pa Kenani pa kali lodu rimata koasa Ovuku Zodani: Eleaza sa hiama, Zosua tuna koreo e Nani, meke sari na koimata koari na puku tatamana tadi na butubutu Izireli si vari va hia nia pa varikorapa dia rini sa popoa. 2 Gua sapu tozi nia e Zihova koe Mosese, sapu sa voloso popoa tadi ka sia meke kukuruna sa butubutu pa kali lodu rimata pa Zodani, si kaqu ta vizata pa vinari mudumudukedai pude va hia i sari na pepeso koari na tie Izireli.*
3-4 Ele vala nia tu e Mosese sa popoa pa kali gasa rimata pa Zodani koari karua butubutu meke kukuruna sa butubutu Manase. Sari tutina e Zosepa si ta paqaha rua pa karua butubutu, Manase meke Iparemi. Ba lopu ponia e Mosese si keke vasi pepeso koasa voloso popoa asa koari na tie pa butubutu Livae. Ba ta poni koa rini pude koai sari na vasileana lavata turaṉae koari na dia pezara duduli tana dia bulumakao na sipi. * 5 Vari paqahani rina tinoni Izireli sari na popoa gua sapu tozi nia e Zihova koe Mosese.

Heboroni si Ta Vala koe Kelebi

6 Sipu koa sari na tie Izireli pa Qiliqali si mae koe Zosua si kaiqa tie koasa butubutu te Ziuda. Keke ari kasa, si e Kelebi tuna koreo e Zepune pa tutina Kenazi, meke zama koasa, “Ele gilania goi gua sapu zama nia e Zihova pa Kadesi Banea koasa guguada gita kara koe Mosese, sa tie te Tamasa.* 7 Made ṉavulu puta vuaheniqu si rau sipu garunau e Mosese sa nabulu te Zihova pa Kadesi Banea pude mae piko nia sa popoa hie. Paleke pule vala nia rau koasa sa vivinei hinokarana gua sapu koa pa buloqu.*

* **13:33** Nab 18:20; Diut 18:2 * **14:2** Nab 26:52,56, 34:13 * **14:3-4** Nab 32:33, 34:14-15; Diut 3:12-17 * **14:6** Nab 14:30 * **14:7** Nab 13:1-30

8 Ba sari na tie pu luli turaṉae koa rau, si va tarazuzui sari turaṉada, ba va
tabe zoṉazoṉaia rau se Zihova sa qua Tamasa. 9 Gua asa ke, va tatara nau
e Mosese sapu sari na qua koburu meke arau si kaqu vagi zoṉazoṉa ia sa
popoa sapu ene nuquria rau pude na mami tinago.* 10 Ego, kamahire ele
made ṉavulu lima vuaheni seunae gua zama la nia e Zihova koe Mosese
totoso sapu ene nuquria rina tinoni Izireli sa soloso qega. Meke gua sapu
va tatara nia Zihova si va leseve au Sa, osolae kamo kamahire. Doṉo mae
au! Ele vesu ṉavulu lima vuaheniqu, 11 meke korapa ṉiṉira eko qua mo
ṉinoroi, ṉiṉira kekeṉoṉo gua totoso garunu vura nau e Mosese. Korapa
pada pude somana pa vinaripera kekeṉoṉo sa qua ṉiniraṉira tatasana.
12 Ego, poni nau sa popoa toqetoqere sapu va tatara nia e Zihova koa rau
koasa ranena sipu vivinei nia arau koe Mosese. Ele avosia goi sapu sari
na butubutu malivi pu ta pozae Anaki si koa koari na vasileana lavalavata
ta baradi. Ba hinokara tugo sapu kaqu toka nau e Zihova meke kote boka
hadu taloani rau, gua puta sapu zama nia e Zihova."

13 Mana nia e Zosua se Kelebi tuna koreo e Zepune, meke poni nia sa
sa vasileana Heboroni pude na nana tinago. 14 Ke korapa tagoa ari na
tutina e Kelebi sa tuna e Zepune pa tutina Kenazi sa popoa Heboroni, sina
luli zoṉazoṉaia sa se Zihova, sa Tamasa pa Izireli. 15 Tatasana hokara,
Heboroni si ta pozae Kiriati Aba*. Aba si na tie arilaena koari na tie Anaki.

Beto asa si bule sa popoa.

15

Sa Voloso Popoa Ta Poni koasa Butubutu Ziuda

1 Ta poni pepeso sari na puku tatamana koasa butubutu te Ziuda sapu
guahe:

Sa popoa si kamo koasa voloso pa Edomu sapu kamo la gua tu koasa
soloso qega sapu ta pozae Zini. 2 Sa voloso pa kali matao hie, si podalae
pa kali gasa rimata koasa popoa pa kali gorena sa Kolo Matena, 3 meke
ene sage hola la gua pa karovoana koasa siraṉa pa toqere sapu ta pozae
Karovoana Akarabimi meke hola la pa soloso qega sapu ta pozae Zini. Ene
hola latu pa kali la gua pa Izipi koasa vasileana Kadesi Banea. Beto asa si
hola latu pa vasileana Hezironi meke ene sage la pa Ada, meke Karaka, 4 la
kamo pa Azimoni. Beto asa si ene toṉoto la koasa voloso pa Izipi sapu sa
volosona Izipi, meke beto pa kali lodu rimata pa Kolo Meditareniani. Asa
tugo sa voloso pa kali mataona sa pepeso tanisa butubutu Ziuda.

5 Sa voloso pa kali gasa rimata si na Kolo Matena, sage hola la gua tu
kamo koasa sadana sa Ovuku Zodani. 6 Sa voloso pa kali gede* koasa popoa
Ziuda si podalae vasina pa sadana sa Ovuku Zodani, meke sage la gua pa
Beti Hoqola, meke ene luli koasa teqoteqolona sa toqere sapu doṉo gore
la gua pa lolomo Zodani. Meke sage la gua koasa patu te Bohani sa tuna
koreo e Rubeni. 7 Vasina sa voloso si taluarae pa Lolomo Tinasuna meke
sage la gua pa Debiri, meke tiqe kekere toṉoto la gua pa Qiliqali, sapu tia
la ia sa Karovoana Adumimi pa kalina la koasa taba varikali. Vasina si ene
hola la gua tu koasa kolo pa Enisemesi, vura la gua pa Eniroqeli. 8 Meke
beto asa si nuquru sage gua koasa Lolomo Hinomu, koasa kalina sa toqere
vasina koa sa vasileana lavata tanisa butubutu Zebusaiti pa Zerusalema.
Sa voloso si hola la gua tu pa batuna sa toqere koasa kali lodu rimata pa

* **14:9** Nab 14:24 * **14:15** Sa ginuana Kiriati Aba si na vasileana te Aba. * **15:6** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

Lolomo Hinomu, koasa hukihukirina sa kali gede* koasa Lolomo Repaimi.
9 Topue vasina meke la gua koasa bukaha pa Neputoa meke beto asa si la
koari na vasileana tata pa toqere Eporoni. Podalae vasina si tia la gua pa
Ba'ala sapu ta pozae Kiriati Zearimi. 10 Taluarae pa Ba'ala si ene likoho gua
pa kali lodu rimata la gua koasa toqere Seira, meke ene pa kali lodu rimata
koasa toqere Zearimi sapu hoke ta pozae Kesaloni. Beto asa si gore la gua
pa Beti Semesi si asa, meke ene hola gua pa Timina. 11 Beto asa sa voloso si
ene la gua koasa toqere pa kali gede* koasa vasileana Ekoroni, meke ene la
pa Sikeroni, hola nia sa toqere Ba'ala, meke hola la gua pa Zamunia, meke
kokoi pa kolo Meditareniani si asa. 12 Sa kolo Meditareniani sina voloso pa
kali lodu rimata.

Pa korapadi rina voloso hire si koa sari na tinoni tadi na tatamana tanisa
butubutu Ziuda.

Va Kilasi meke Vagi e Kelebi sari na Vasileana pa Heboroni meke pa Debiri (Zazi 1:11-15)

13 Gua sapu ele tozi nia e Zihova koe Zosua, kukuruna hite sa popoa
tanisa butubutu Ziuda si ta vala koe Kelebi sa tuna koreo e Zepune. Vagia
sa sa vasileana Heboroni, sa vasileana lavata te Aba, tamana e Anaki,*
14 Hadu vura taloa ni e Kelebi sari tutina e Anaki koasa vasileana Heboroni,
sari butubutu te Sesai, Ahimani, meke Talamai. 15 Taluarae vasina si asa
meke la rapati sa sari na tinoni pu koa pa Debiri. Pa totoso asa si ta pozae
Kiriati Sepa sa vasileana lavata asa. 16 Zama se Kelebi, “Kaqu vala nia rau
sa tuqu vineki se Akasa pude haba ia sa tie bokabokana pa vinaripera pu
vagia si pa Kiriati Sepa,” gua. 17 Otinieli sa tuna koreo e Kenazi, sa tasina
koreo e Kelebi si vagina sa vasileana lavata, ke vala nia e Kelebi se Akasa
sa tuna vineki meke haba ia sa. 18 Koasa rane vinarihaba, si tepa sisigitia
e Otinieli se Akasa pude tepa pepeso koasa tamana, meke sipu gore koasa
nana doṉ'ki si asa si nanasia e Kelebi sapu na sa si hiva nia sa. 19 Olaṉa
si asa, “Hivani rau si kaiqa bukaha kolo tototo lo. Sa pepeso sapu ele poni
nau goi si koa pa popoa popana pa popoa Neqevi.” Ke poni nia e Kelebi
sa pepeso sapu koa ia na bukaka kolo tototo lo, keke pa kali sagena meke
keke pa kali gorena.

Sari na Vasileana Tanisa Butubutu Ziuda

20 Hire sari na popoa pu tagoi rina tatamana koasa butubutu Ziuda.
21 Sari na vasileana sapu koa seu la gua pa popoa Neqevi pa kali la gua
pa Edomu si Kabuzili, Edera, Zaqura, 22 Kina, Dimona, Adada, 23 Kedesi,
Hazo, Itinana, 24 Zipi, Telemi, Bealoti, 25 Hazo Hadata, Kerioti, Hezironi,
(sapu ta pozae Hazo tugo), 26 Amama, Sema, Molada, 27 Haza, Qada,
Hesimoni, Betipeleti, 28 Haza Suala, Biasiba, Biziotia, 29 Ba'ala, Limi, Ezemu,
30 Eletoladi, Kesili, Homa, 31 Zikilaqi, Madimana, Sanisana, 32 Lebaoti,
Silihimi, Aini, meke Rimoni: sa ninaedi si ka hiokona sia vasileana nomadi,
turaṉae la tugo sari na vasivasileana hitekedi pa vari likohaedia.

33 Sari na vasileana lavata koari na hubi toqere pa kali lodu rimata
si Esitaolo, Zora, Asana, 34 Zanoa, Eqanimi, Tapua, Enami, 35 Zamuti,
Adulamu, Soko, Azeka, 36 Saraimi, Aditaimi, Qedera, meke Qederotaimi:
ka manege made vasileana lavata, turaṉae la sari na vasileana hitekedi
pu koa pa vari likohaedia.

37 Somana la dia tugo si pa Zenani, Hadasa, Miqidalaqadi, 38 Dileani,
Mizipa, Zokotili, 39 Lakisi, Bozikati, Eqiloni, 40 Kaboni, Lamami, Sitilisi,

* **15:8** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **15:11** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.
* **15:13** Zaz 1:20

41 Qederoti, Betidaqoni, Neama, meke Makeda: ka manege onomo
vasileana lavata, turaṉae la tugo sari na vasileana hitekedi pu koa vari
likohae koarini. 42 Somanae tugo sari na vasileana Libina, Eta, Asani,
43 Ipita, Asana, Nezibi, 44 Keila, Akizibi, meke pa Maresa: ka sia vasileana
lavata, turaṉae la tugo sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedia.
45 Ekoroni tugo meke sari na vasileana nomadi na hitekedi sapu koa
kapae koasa, 46 meke sari doduru vasileana lavata na hitekedi kapae pa
Asidodi, podalae pa Ekoroni meke kamo la pa kolo Meditareniani.
47 Somanae sari vasileana pa Asidodi meke Qaza, turaṉae sari na dia
vasileana nomadi na hitekedi, kamo la gua koasa ovuku koasa voloso pa
Izipi meke sa raratana pa kolo Meditareniani.
48 Koasa popoa toqetoqere si koa sari na vasileana Samiri, Zatiri, Soko,
49 Dana, Kiriati Sepa sapu ta pozae Debiri tugo. 50 Anabi, Esitemoa, Animi,
51 Qoseni, Holoni, meke Qilo: ka manege eke vasileana lavata, turaṉae la
sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedia.
52 Somanae tugo sari na vasileana Arabi, Duma, Esani, 53 Zanimi, Beti
Tapua, Apeka, 54 Humuta, Heboroni, meke Zioro: ka sia vasileana lavata
turaṉae sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedia.
55 Somanae tugo sari na vasileana Maoni, Kameli, Zipi, Zuta, 56 Zezireli,
Zokodeami, Zanoa, 57 Kaini, Qibea, meke Timina: ka manege puta
vasileana lavata, turaṉae sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedia.
58 Somanae la tugo sari na vasileana Halahulu, Betizuru, Qedoro,
59 Ma'arata, Betanoti, meke Eletekoni: ka onomo vasileana lavata, turaṉae
sari na vasileana hitekedi pu koa pa vari likohaedia.
60 Somanae tugo sa vasileana Kiriati Beolo sapu ta pozae Kiriati Zearimi
meke Raba: karua vasileana lavata, turaṉae sari na vasileana hitekedi pa
vari likohaedia.
61 Koa pa korapa soloso qega sari na vasileana Beti Araba, Midini, Sekaka,
62 Nibisani, sa vasileana soloti, meke Eqedi: ka onomo vasileana lavata
turaṉae sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedia.
63 Ba lopu boka hadu vurani rina tinoni pa butubutu Ziuda sari na tinoni
Zebusaiti pu koadi pa Zerusalema. Ke korapa koa turaṉae dia koari na tie
pa butubutu Ziuda.*

16

Sa Voloso Popoa Ta Poni koasa Butubutu Iparemi pa Kali Lodu Rimata pa Zodani

1 Sa voloso kali matao* kapae koe Benisimane koasa pepeso ta poni koari
tutina e Zosepa si podalae pa Zodani tata pa Zeriko, meke sage la gua koasa
qega. Taluarae pa Zeriko nuquru sage la gua koasa popoa toqetoqere, kamo
la gua tu pa Betolo. 2 Taluarae pa Betolo meke la gua pa Luzi meke hola
la gua pa Ataroti Ada, vasina koa sa butubutu Arakaiti. 3 Meke ene gua pa
kali lodu rimata koasa vasina tanisa butubutu Zapeleti meke kamo la gua
koasa vasileana sapu ta pozae Beti Horoni Panapeka, vasina si hola la gua
pa Qeza meke kamo hola la kokoi pa kolo Meditareniani.
4 Sari tutina e Zosepa, sapu sari na butubutu te Iparemi meke sa
kukuruna Manase pu koa pa kali lodu rimatana sa Ovuku Zodani, si vagia
sa dia tinago sapu guahe:

Sari na Voloso tadi na Tatamana pa Iparemi

* **15:63** Zaz 1:21; 2 Samuela 5:6; 1 Koron 11:4 * **16:1** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata.

5 Hie sa voloso popoa tadi na tatamana Iparemi: sa dia voloso pa kali
mataona* sa popoa si podalae ene gua pa kali gasa rimata koasa vasileana
Ataroti Ada meke ene sage la gua koari na toqere pa lodu rimata, meke la
gua koasa vasileana sapu ta pozae Beti Horoni Panaulu. 6-9 Vasina si tiqe
likoho la gua meke kamo koasa kolo Meditareniani.

Sa voloso pa kali gedena* sa popoa Iparemi si podalae si asa pa kali gasa
rimata tata pa vasileana Zanoa, meke ene likoho gua pa kali lodu rimata
vasinahite koasa popoa osolae kamo tata pa Mikimetati meke Tapua, meke
hola la gua pa lolomo Kana pa kali lodu rimata osolae kamo pa Kolo
Meditareniani.

Sa voloso pa kali gasa rimatana sa popoa Iparemi si podalae pa vasileana
Zanoa meke ene hola la gua pa vasileana Tanati Saelo, meke ene la kamo pa
vasileana Ataroti, meke hola la pa Nara osolae kamo pa Ovuku Zodani tata
pa vasileana Zeriko. Kaiqa vasileana pa kali gasa rimata koasa popoa pa
korapana sa voloso Iparemi si koa pa korapana sa popoa Manase tatasana,
ba Zosua si valani koasa butubutu Iparemi. Arini sari na popoa pu ta poni
koasa butubutu te Iparemi pude na dia tinago. 10 Ba lopu hadu vurani
rini sari na tinoni Kenanaiti kokoadi pa Qeza, ke koa turaṉae mo koari na
tinoni Iparemi kamo pa rane ṉinoroi si arini, ba tava zukuru pa tinavete
ṉiṉirana mo si arini pa hiniva tadi na tie pa butubutu Iparemi.*

17

Sa Butubutu Manase pa Kali Lodu Rimata pa Zodani

1 Kukuruna sa pepeso pa kali lodu rimata koasa Ovuku Zodani si ta vala
koari kaiqa puku tatamana saripu tuti mae guadi koasa tuna koreo kenuna
e Zosepa sapu se Manase. Makiri, sa Tamana e Qileadi sina tuna koreo
kenuna e Manase meke na tie varane pa vinaripera, ke ta vala koasa sari
na popoa Qileadi meke Basani kali gasa rimata pa Zodani. 2 Sa pepeso kali
lodu rimata koasa Ovuku Zodani si ta vala koari doduru puku tatamana
koa holadi pa butubutu te Manase: Abieza, Heleki, Asirieli, Sekemi, Hepa,
meke Semida. Arini sari na koburu koreo pododi mae gua koe Manase
sa tuna koreo e Zosepa, meke na koimata si arini koari hopeke dia puku
tatamana. 3 Zelopehadi, tuna koreo e Hepa sa tuna e Qileadi, tuna Makiri,
sa tuna e Manase, si lopu podo koreo ba koba vineki mo. Sari pozadi si
ari Mala, Noa, Hoqola, Milika, meke e Tiriza. 4 La si arini koe Eleaza sa
hiama meke koe Zosua tuna e Nani meke koari na koimata, meke zama,
“Ele tozi nia e Zihova se Mosese pude poni nia koa gami meke gua tugo
koari na tasimami karokarovo koreo, kukuruna sa pepeso pude tagoa.” Ke
gua sapu ele zama nia e Zihova, ta poni pepeso si arini turaṉae koari na
tasidia koreo.* 5 Gua asa ke vagi e Manase ka manege puta hinia, turaṉae
ni sari na popoa Qileadi meke Basani pa kali gasa rimata pa Zodani. 6 Ta
evaṉa sapu gua asa sina ta poni pepeso beto sari na tutidia barikaleqe na
koreo. Sa pepeso pa Qileadi si ele ta poni koasa kukuruna sa butubutu
Manase pu koa pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani pude tadirini.

7 Sa popoa te Manase pa kali lodu rimata koasa Ovuku Zodani si podalae
koasa voloso pa butubutu te Asa meke kamo koasa vasileana Mikimetati,
pa kali gasa rimata koasa vasileana Sekemi. Sa voloso si ene gua pa kali
matao* koasa popoa pude va somani sari na tie Eni Tapua. 8 Sa pepeso

* **16:5** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata. * **16:6-9** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.
* **16:10** Zaz 1:29 * **17:4** Nab 27:1-7 * **17:7** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata.

pa vari likohaena Tapua si te Manase, ba sa vasileana Tapua koasa voloso,
si tadi na tie pa tutina e Iparemi. 9 Sa voloso si ene gore la gua koasa
lolomo Kana osolae kamo pa Kolo Meditareniani pa kali lodu rimata. Kaiqa
vasileana te Iparemi, ba koa mo pa korapana sa voloso te Manase pa kali
gedena* sa lolomo. 10 Iparemi si koa la gua pa kali mataona meke Manase
pa kali gedena, meke sa voloso pa kali lodu rimata sina kolo Meditareniani.
Sa butubutu Asa si koa la gua pa kali gedena* pa kali lodu rimata, meke
sa butubutu Isaka si koa pa kali gede tugo pa kali gasa rimata. 11 Pa
korapana sa voloso tadi na butubutu Isaka meke Asa, si vagi e Manase sari
na vasileana Beti Sani meke Ibileami, turaṉae la tugo sari na vasileana pu
koa vari likohaedi meke gua tugo Doro sapu koa pa raratana masa, Edora,
Tanaka, Meqido, meke sari na dia vasileana hitekedi pa vari likohaedi.
12 Sari na tinoni koasa butubutu te Manase si lopu boka hadu pani sari na
tinoni pu koa koari na vasileana lavata arini, ke koa dia mo vasina sari na
tinoni Kenani.* 13 Meke sipu ṉiṉira sari na tinoni Izireli, ba lopu ta hadu
taloa sari na tinoni Kenani, ba tava zukuru pa tinavete ṉiṉiradi mo si arini
pa hiniva tadi na tie pa butubutu Manase.

Tepa Pepeso Pule sari na Butubutu Iparemi meke Manase

14 Zama koe Zosua sari na tutina e Zosepa, “Soku hola si gami sina
manani gami e Zihova. Gua asa ke hiva nigo gami pude ponini gami goi
kaiqa pepeso pule.”
15 Olaṉa se Zosua, “Be soku hola si gamu meke lopu garomia sa popoa
toqetoqere pa Iparemi, si mi nuquru va korapa la ia sa muqe; mamu ropai
telemia kaiqa pepeso pa vasina tadi na tie Perizaiti meke Repaimi.”
16 Olaṉa si arini, “Lopu pada mami gami sa popoa toqetoqere; sari na
tinoni Kenani pa pezara nomana si ari dia totopili aeana; arini pu koa pa
Beti Sani meke sari na vasileana pa vari likohaena meke saripu koa pa
Lolomo Zezireli.”
17 Zama la koari butubutu Iparemi meke Manase pa kali lodu rimata
se Zosua, “Soku hola tugo si gamu meke ṉiṉira hola si gamu. Kote boka
sokudi sari mia hinia pepeso. 18 Sa popoa toqetoqere si kaqu tamugamu.
Be muqe si asa, ba kaqu ropaia gamu meke tagoa kamo pa doduru vasina.
Meke sari na tinoni Kenani pu tago totopili aeana meke ṉiṉiradi, ba kaqu
hadu pani gamu si arini.”

18

Sari na Voloso Popoa tadi Ka Zuapa Butubutu Izireli Pule

1 Mudina sipu ele va kilasia rini sa popoa si varigara pa Saelo sa
doduruna sa butubutu Izireli meke va turua rini sa Ipi Hopena te Zihova
vasina. 2 Ka zuapa sari na butubutu tie Izireli saripu lopu ele tava hia
poni pepeso. 3 Ke zama la koari na tie Izireli se Zosua, “Ve seunae gua si
kote aqa si gamu meke tiqe kote la vagia sa popoa sapu ele ponini gamu
e Zihova sa Tamasa tadi na tiatamamia gamu? 4 Vizata mae ni ka ṉeta
tie koari hopeke butubutu. Kote garunu vura ni rau koasa doduruna sa
voloso popoa pude la kubere vura nia sa voloso popoa sapu hiva nia rini,
pude na mia tinago pa hopeke butubutu. Meke kaqu pule mae koa rau si
arini. 5 Sa popoa si kaqu ta paqaha zuapa koa rini. Ziuda si kote koa koasa
nana voloso pa kali mataona* sa popoa Kenani, meke se Zosepa si koasa

* **17:9** Kali gedena sa lolomo be tia la pa kali gasa rimata. * **17:10** Kali gedena be tia la pa kali gasa rimata. * **17:12** Zaz 1:27-28 * **18:5** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata.

nana voloso pa kali gede. 6 Meke sipu ele kubere va minaki rini sari ka
zuapa pinaqaha popoa, si mamu paleke maeni koa rau. Meke kote tiqe vari
mudumudukeda ni rau pude tepa poni gamu koe Zihova. 7 Sa butubutu
Livae si lopu vagi vina hia turaṉae koa gamu doduru sina sa dia hinia
sina tinavete hiama si arini pude nabulu nia se Zihova. Sari na butubutu
te Qadi, Rubeni, meke kukuruna Manase pa kali gasa rimata koasa Ovuku
Zodani si ele vagi dia popoa saripu ele poni ni e Mosese sa nabulu te Zihova
koa rini."
8 Sipu korapa topue la sari na tie pude la kubere vurani sari na popoa,
si tozia e Zosua sa vina kalalasa hie koarini: "Enea sa doduruna sa popoa,
mamu kubere vura nia, beto asa mamu pule mae koa Rau. Meke kaqu tepa
poni gamu Rau koe Zihova pa vinari mudumudukedai pa Saelo." 9 Ke topue
la pa doduruna sa popoa sari na tie meke kubere goreni sari guguadi ri
ka zuapa pinaqaha popoa; va hia guni tugo rini sari na vasileana hitehite.
Meke tiqe pule la koe Zosua koari vina turu ipi pa Saelo si arini. 10 Vari
mudumudukeda ni e Zosua pa inoki patu Urimi meke Tumimi pude tepa
poni koe Zihova, meke hopeke poni sa koari na butubutu Izireli koa holadi
sari na kukuru popoa.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koe Benisimane

11 Sa voloso popoa sapu tadi na tatamana koasa butubutu te Benisimane
si ta vala koa sa kekenu hokara. Sa dia pepeso si pa varikorapadi rina
butubutu Ziuda meke Zosepa. 12 Sa dia voloso pa kali gedena* sa popoa si
podalae pa Ovuku Zodani meke ene sage gua pa pezara tata pa Zeriko pa
kali seu gua sa Kolo matena meke ene sage gua koasa popoa toqetoqere
kamo la gua tu koasa qega pa vasileana Beti Aveni. 13 Beto asa, sa voloso si
ene sage la gua pa kali Zerusalema pa Luzi sapu ta pozae Betolo tugo, meke
tiqe gore gua pa Ataroti Ada koasa toqere sapu koa pa kali Zerusalema
koasa vasileana Beti Horoni Panapeka. 14 Ene gore la gua sa voloso koasa
toqere sapu tia la gua koasa vasileana Beti Horoni Panapeka, meke ene
la pa kali lodu rimata meke likoho la gua pa kali gede koasa kalina sa
toqere sapu tia la gua pa kali lodu rimata meke ene la pa Kiriati Beolo
sapu ta pozae Kiriati Zearimi, sa vasileana tanisa butubutu Ziuda. Asa
tugo sa kokoina sa voloso pa kali lodu rimata. 15 Sa voloso koasa popoa
Benisimane pa kali matao* si podalae pa kali lodu rimata pa hukihukirina
Kiriati Zearimi meke hola la gua pa kali gasa rimata koari na bukaha pa
Neputoa. 16 Beto asa si gore la gua si asa koasa hubina sa toqere sapu
doṉo karovo la gua koasa Lolomo Hinomu, meke sa Lolomo Repaimi si
koa pa kali Ziuda. Ene hola gua si asa koasa sa Lolomo Hinomu pa kali
Ziuda koasa vasileana tadi na tie Zebusaiti meke ene la gua pa Eniroqeli.
17 Vasina si likoho la gua pa vasileana Enisemesi, meke tiqe hola la gua
pa Qeliloti sapu doṉo la koasa siraṉa karovoana sapu ta pozae Adumimi.
Beto asa si gore la gua sa voloso koasa patu te Bohani (Bohani sina tuna
koreo e Rubeni). 18 Beto asa si ene hola gua koasa teqoteqolona pa kali
gedena sa toqere sapu doṉo gore la gua pa lolomo Zodani. Meke tiqe ene
gore la gua koasa lolomo, 19 hola gua pa kali gedena sa teqoteqolona sa
toqere Beti Hoqola, meke kokoi koasa sada Ovuku Zodani sapu vura la gua
pa Kolo Matena. Asa sa voloso pa kali matao* koasa popoa Benisimane.
20 Sa Ovuku Zodani sina voloso pa kali gasa rimata. Arini sari na volosodi

* **18:12** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **18:15** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata.
* **18:19** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata.

rina popoa saripu ta vagi koari na puku tatamana pa butubutu Benisimane pude na dia tinago.
21 Sari na vasileana tadi na puku tatamana pa butubutu Benisimane
si gua hire: Zeriko, Beti Hoqola, Emeki Kezizi, 22 Beti Araba, Zemaraimi,
Betolo, 23 Avimi, Para Opara, 24 Separamoni, Opini, meke Qeba; Ka manege
rua vasileana meke turaṉae la tugo sari na vasileana hitekedi pa vari
likohaedi. 25 Tagoi tugo rini sari na vasileana Qibione, Rama, Biaroti,
26 Mizipa, Sepira, Moza, 27 Rekemi, Irapeli, Tarala, 28 Zela, Haelepi, Kiriati
Zearimi; ari ka manege made vasileana, turaṉae la sari na vasileana
hitekedi pu koa pa vari likohaedia. Arini sari na pepeso saripu vagi rina
puku tatamana koasa butubutu Benisimane pude na dia tinago.

19

Sa Voloso Popoa Ta Vala koasa Butubutu Simione

1 Sa pinaqaha vina rua si ta tavete koari na puku tatamana koasa
butubutu Simione. Sa volosona sa si koa pa korapana tu sa pepeso ta vala
koasa butubutu te Ziuda. 2 Sari na vasileana pu koa koasa popoa tanisa
butubutu Simione si gua hire: Biasiba, Siba, Molada,* 3 Haza Suala, Bala,
Ezemu, 4 Eletoladi, Betulu, Homa, 5 Zikilaqi, Beti Makaboti, Haza Susa, 6 Beti
Lebaoti meke Saruheni; ka manege ṉeta vasileana lavata meke turaṉae la
sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedia.
7 Turaṉae la tugo sari na vasileana Aini, Rimoni, Eta, meke Asani: ka
made vasileana lavata, meke turaṉae la sari na vasileana hitekedi pa vari
likohaedia. 8 Somanae sari na vasileana lavata kamo la gua tu pa Balati Bia
(babe Rama pa popoa Neqevi). Arini sari na popoa saripu vagi rina puku
tatamana koasa butubutu te Simione pude na dia tinago. 9 Koa gua sapu
noma hola sa pinaqaha pepeso te Ziuda noma hola nia gua sapu ta hivae,
si ta paqaha vala koasa butubutu te Simione sa kukuruna sa pepeso.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koasa Butubutu Zeboloni

10 Sa pinaqaha vina ṉeta koasa voloso popoa si ta tavete poni koari na
puku tatamana tanisa butubutu Zeboloni. Sa voloso pepeso sapu vagia rini
si seu kamo la gua tu pa Saridi. 11 Vasina si topue sa voloso meke ene lodu
rimata la gua pa Marala, ene kapae pa Dabeseti, meke sa leana hite pa kali
gasa rimata pa Zokoneami. 12 Pa kali gasa rimata Saridi si ene gua sa meke
hola la gua pa Kisiloti Tabora, meke hola la gua pa Daberati, meke sage la
gua pa Zapia. 13 Hoda hola la pa kali gasa rimata vasina, meke la gua pa
Qati Hepa meke Etikazini, toṉoto la gua pa Nea pa siraṉa la gua pa Rimoni.
14 Pa kali gedena* sa popoa Zeboloni sa voloso si likoho la gua pa Hanatoni,
meke kamo koasa lolomo Ipitahele. 15 Ta vagi sari na vasileana gua hire
pa korapana sa popoa: Katata, Nahalala, Simironi, Idala, meke Betilihema;
ka manege rua vasileana lavata meke turaṉae la tugo sari na vasileana
hitekedi pa vari likohaedia. 16 Sari na vasileana lavata arini meke sari na
dia vasileana hitekedi si koa koasa popoa sapu vagi rina puku tatamana
koasa butubutu Zeboloni pude na dia tinago.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koe Isaka

17 Sa pinaqaha vina made koasa voloso popoa si ta tavete poni la koari na
puku tatamana tanisa butubutu Isaka. 18 Somana nuquru koasa vasina asa
sari na vasileana gua hire: Zezireli, Seluloti, Sunemu, 19 Haparaimi, Sioni,

* **19:2** 1 Koron 4:28-33 * **19:14** Kali gedena be tia la pa kali gasa rimata.

Anaharati, 20 Rabiti Kisioni, Ebeze, 21 Remete, Eqanimi, Enihada meke pa
Betipazeze. 22 Meke kamo la gua tugo koasa voloso pa Tabora, Sahazuma,
meke Beti Semesi, kokoi pa Ovuku Zodani. Pa korapana sa popoa Isaka
si ka manege onomo vasileana lavata meke turaṉae la sari na vasileana
hitekedi pa vari likohaedia. 23 Sari na vasileana lavata arini meke sari
na vasileana hitekedi si koa koasa pepeso sapu vagi rina puku tatamana
tanisa butubutu te Isaka pude na dia tinago.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koasa Butubutu Asa

24 Sa pinaqaha vina lima koasa voloso popoa si ta tavete poni la koari
na puku tatamana tanisa butubutu Asa. 25 Somana nuquru koasa dia
voloso pepeso sari na vasileana gua hire: Helekati, Hali Beteni, Akasapu,
26 Alameleki, Amada, meke Misala. Pa kali lodu rimata si ta tiqu kamo
pa Kameli meke Siho Libinati. 27 Beto asa si ene la gua pa kali gasa
rimata sa voloso pa Betidaqoni, tiqu la gua koasa popoa Zeboloni meke
sa lolomo Ipitahele meke pa kali gasa rimata sa butubutu Asa si ene la gua
pa Betemeke meke Neieli. Beto asa si hola la gua pa Kabulu, 28 Eboroni,
Rehobi, Hamoni, meke Kana, kamo la gua tugo pa Saedoni. 29 Beto asa
kekere la gua pa Rama, meke koasa voloso kamo la ia sa vasileana lavata ta
barana pa Taea. Beto asa si tiqe kekere la gua pa Hosa meke kokoi pa kolo
Meditareniani. Somana la tugo sari na vasileana Mahalabi, Akizibi, 30 Uma,
Apeka, meke Rehobi; ka hiokona rua vasileana lavata meke turaṉae la tugo
sari na dia vasileana hitekedi pa vari likohaedi. 31 Sari na vasileana lavata
meke sari na vasileana hitekedi arini si koa koasa pepeso tadi na tatamana
pa butubutu Asa. Vagi rini pude na dia tinago.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koasa Butubutu Napitalai

32 Sa pinaqaha vina onomo koasa voloso popoa si ta tavete poni la koari
na puku tatamana tanisa butubutu Napitalai. 33 Sa voloso si topue gua
pa Helepu meke ene la koasa huda oaku pa Zananimi, hola la gua tu pa
Adaminekebi meke Zamunia, kamo la gua tugo pa Lakumu, meke kokoi pa
Ovuku Zodani. 34 Vasina si kekere la gua pa kali lodu rimata sa voloso
meke ene la gua pa Azinoti Tabora, beto asa si topue vasina meke la
gua pa Hukoko, kamo koasa voloso tugo tanisa butubutu Zeboloni pa kali
mataona* sa popoa. Sa voloso tanisa butubutu Asa si pa kali lodu rimata,
meke sa Ovuku Zodani si pa kali gasa rimata. 35 Sari na vasileana lavata
ta baradi si pa Zidimi, Zere, Hamati, Rakati, Sinereti, 36 Adama Rama,
Hazo, 37 Kedesi, Ederei, Enihazo, 38 Ironi, Maqidala, Horemu, Betanati,
meke Beti Semesi; manege sia sari na vasileana lavata meke turaṉae la
sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedi. 39 Sari vasileana lavata arini
meke sari dia vasileana hitekedi si koa koari na popoa sapu ta hia ni rina
tatamana pa butubutu te Napitalai pude na dia tinago.

Sa Voloso Popoa Ta Vala koasa Butubutu Dani

40 Sa pinaqaha vina zuapa koasa voloso popoa si ta tavete poni la koari
na puku tatamana tanisa butubutu Dani. 41 Sari na vasileana hire si
somana koasa popoa: Zora, Esitaolo, Isemesi, 42 Salabimi, Aizaloni, Itila,
43 Eloni, Timina, Ekoroni, 44 Eleteke, Qibetoni, Balati, 45 Zehudi, Beneberaki,
Qatirimoni, 46 Mezakoni, Rakoni, meke gua tugo sa popoa sapu vari likohae
nia sa vasileana Zopa. 47 Sipu lopu boka vagia rina tie pa butubutu te Dani
sa popoa pa korapana sa voloso tadirini, si la rapatia rini sa vasileana

* **19:34** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata.

Laisi. Tuqe vagia rini, va matei rini sari na tie, meke vagia rini pude na dia tinago. Koa si arini vasina meke hobe nia Dani rini sa pozana sa popoa pa Laisi poza luli nia rini koasa tamadia nomana.* 48 Sari vasileana lavata arini meke sari dia vasileana hitekedi si koa koasa popoa pu ta vala koari tatamana tanisa butubutu Dani pude na dia tinago.

Sa Pepeso Ta Hia Vala koe Zosua

49 Sipu va hokotia rina tinoni Izireli sa vina hiana sa pepeso si vala nia rini koe Zosua sa tuna koreo e Nani kukuruna sa pepeso pude tanisa soti. 50 Gua sapu tozi ni Zihova pude ponia sa vasina gua sapu tepa ia sa: Timinati Sera pa popoa toqetoqere pa Iparemi si ta vala koasa. Kuri pulea sa sa vasileana lavata meke koa nana vasina.

Hokoto sa Vina Hia Pepeso

51 Sa hiama se Eleaza, Zosua sa tuna koreo e Nani, meke sari na koimata koari na puku tatamana koasa butubutu Izireli si va hia i sari na pepeso arini pa vinari mudumudukeda pa inoki patu Urimi meke Tumimi pude nanasia se Zihova pa Saelo pa kenuna sa sasadana sa Ipi Hopena te Zihova pa siraṉa gua asa si va hokotia rini sa vina hiana sa pepeso.

20

Sari na Vasileana Tadi na Tie Govetedi

1 Meke tozi nia e Zihova se Zosua * 2 pude zama la koari na tinoni Izireli, “Vizati sari vasileana tadi na tie govetedi sapu tozia Rau koe Mosese guguadi. 3 Sa tie pu va matea si keke tie lopu pa nana hiniva soti, si boka govete la vasina pude ta leseve koasa pu hata ia pude tubehe hobea. 4 Boka govete la si asa koa keke koari na vasileana lavata hire, meke la koasa vasina tana vinaripituina koasa sasadana sa vasileana lavata, meke tozi va minaki koari na koimata gua sapu ta evaṉa. Kote va malumia rini pude nuquru koasa vasileana lavata meke ponia vasina rini pude koa, pude boka koa hola vasina si asa. 5 Be luli la vasina sa tie pu hiva tubehe hobea, lopu kaqu va malumia rina tie pa vasileana lavata si asa. Kaqu va sarea rini si asa sina lopu pa nana hiniva meke va mate ia sa sa tie. 6 Boka koa si asa koasa vasileana lavata osolae turaṉa la nia rini si asa pa vinaripitui, meke pana be mate tu sa ṉati hiama si kote tiqe boka pule sa tie koasa nana vasileana pu govete veko pania sa.”

7 Ke pa kali lodu rimata koasa Ovuku Zodani si veko vata kalei rini sari na vasileana Kedesi pa Qaleli koasa popoa toqetoqere pa Napitalai, Sekemi pa popoa toqetoqere pa Iparemi, meke Heboroni koasa popoa toqetoqere pa Ziuda. 8 Pa kali gasa rimata pa Zodani pa pezara panaulu pa kali gasa rimata pa Zeriko, si vizatia rini sa vasileana Bezere koasa voloso popoa te Rubeni; vizatia rini sa vasileana Ramoti pa Qileadi pa voloso popoa te Qadi; meke sa vasileana Qolani pa Basani pa voloso popoa te Manase. 9 Arini sari na vasileana lavata tadi na tie govetedi pu ta vizata pude tadi doduru tinoni Izireli babe na tie karovodi saripu koa turaṉae koarini. Be lopu pa nana hiniva soti meke va matea keke tie sa turaṉana, si kote boka la hata tinokae si asa koa keke vasina asa. Boka govete si asa koasa tie pu hata ia pude tubehe hobea; lopu kaqu boka tava mate hoboro si asa osolae ta pitu kekenu.

---

* **19:47** Zaz 18:27-29 * **20:1** Nab 35:9-34; Diut 4:41-43, 19:1-13

21

Sari na Vasileana Lavata Tadi na Tinoni pa Butubutu Livae

1 Sari na koimata koari na puku tatamana pa butubutu Livae si la koe
Eleaza sa hiama, meke Zosua tuna koreo e Nani. 2 Zama si arini koarini pa
Saelo koasa popoa Kenani, “Tozi veko nia e Zihova koe Mosese sapu kaqu
ta poni vasileana lavata si gami pude koa, meke gua tugo sari kaiqa pezara
duduli pa vari likohaedi pude boka koa sari mami bulumakao na sipi.”*
3 Ke lulia rina tinoni Izireli sa hiniva te Zihova meke poni ni rini koari
na tinoni pa butubutu Livae si kaiqa pezara dudulidi meke na vasileana
lavata koari na hopeke dia voloso popoa pude koai rina tie Livae.
4 Sari na puku tatamana pa butubutu Livae koasa tutina e Kohati si ta
hia poni kenu vasileana lavata. Sari puku tatamana arini si tuti gore mae
gua koe Eroni sa hiama, meke ta poni ni rini si ka manege n̲eta vasileana
koasa voloso popoa te Ziuda, Simione, meke Benisimane. 5 Sari doduru
pule koasa butubutu te Kohati si ta poni ni si ka manege puta vasileana
lavata koasa voloso popoa te Iparemi, Dani, meke sa kukuruna Manase pa
kali lodu rimata pa Zodani.
6 Sa butubutu te Qerisoni si ta poni ni si ka manege n̲eta vasileana
lavata koasa voloso popoa tadi na butubutu Isaka, Asa, Napitalai, meke
sa kukuruna Manase pa kali gasa rimata.
7 Sari na puku tatamana koasa butubutu te Merari si ta poni ni si ka
manege rua vasileana lavata koasa voloso popoa tadi na butubutu Rubeni,
Qadi, meke Zeboloni.
8 Pa vinari mudumudukedai, si poni ni rina tinoni Izireli koari na tinoni
pa butubutu Livae sari na pezara dudulidi na vasileana lavata gua sapu
va tatara nia e Zihova koe Mosese.
9 Hire pozadi sari na vasileana lavata koari na voloso popoa te Ziuda,
meke Simione saripu ta vala 10 koari tutina e Eroni saripu tuti gore mae
guadi koasa butubutu te Kohati, pa butubutu Livae. Tadirini vinahia si
ta tavete kekenu. 11 Ta poni nia rini sa vasileana lavata pa Aba (Aba
si na tamana e Anaki), kamahire si ta pozae Heboroni si asa, koasa
vasina toqetoqere pa Ziuda, turan̲ae la tugo sari na pezara duduli pa
vari likohaedi. 12 Ba sari na inuma koasa vasileana lavata meke sari na
vasileana hitekedi pa vari likohaena si ele ta vala koe Kelebi, sa tuna koreo
e Zepune pude na nana tinago.
13 Turan̲ae la tugo pa Heboroni (keke koari na vasileana lavata tadi na tie
govetedi) sari na vasileana lavata hire si somana ta vala koari tutina e Eroni
sa hiama: Libina 14 Zatiri, Esitemoa, 15 Holoni, Debiri, 16 Aini, Zuta, meke
Beti Semesi, turan̲ae la tugo sari pezara dudulidi; ka sia vasileana lavata
pa butubutu te Ziuda meke e Simione. 17 Pa voloso popoa koasa butubutu
Benisimane si ta poni ni tugo rini si ka made vasileana lavata: Qibione,
Qeba, 18 Anatoti, meke Alamoni, turan̲ae tugo sari na pezara dudulidi. 19 Ka
manege n̲eta vasileana lavata vinarigaraedi turan̲ae la tugo sari na pezara
dudulidi si ta vala koari na hiama koari na tutina e Eroni.
20 Sari kaiqa puku tatamana pule koari tutina Livae koasa butubutu te
Kohati si ta poni ni rini si kaiqa vasileana lavata koasa voloso popoa te
Iparemi. 21 Ka made vasileana lavata si ta poni ni rini: Sekemi meke
sari na pezara duduli koasa popoa toqetoqere pa Iparemi (keke vasileana
lavata tadi na tie govetedi), Qeza, 22 Kibizaemi, meke Beti Horoni, turan̲ae
la tugo sari dia pezara duduli. 23 Pa voloso popoa te Dani si ta poni ni si

* **21:2** Nab 35:1-8

ka made vasileana lavata: Eleteke, Qibetoni, 24 Aizaloni, meke Qatirimoni,
turaṉae la tugo sari na dia pezara duduli. 25 Pa voloso popoa pa Manase pa
kali lodu rimata pa Zodani, karua vasileana lavata tugo si ta poni ni rini:
Tanaka meke Qatirimoni, turaṉae la tugo sari dia pezara duduli. 26 Sari na
puku tatamana koasa butubutu te Kohati; arini si vagi si ka manege puta
vasileana lavata vinarigaraedi, turaṉae la tugo sari na pezara duduli.
27 Keke puku butubutu Livae pule, pa tutina e Qerisoni si vagi pa voloso
popoa te Manase pa kali gasa rimata si karua vasileana lavata: Qolani
pa Basani (keke koari na vasileana lavata tadi na tie govetedi) meke pa
Bisitera, turaṉae sari na dia pezara duduli. 28 Pa voloso popoa pa butubutu
Isaka si vagi rini sari ka made vasileana lavata: Kisioni, Daberati, 29 Zamuti,
meke Eqanimi, turaṉae la tugo sari dia pezara duduli. 30 Pa voloso popoa
tanisa butubutu Asa si vagi tugo rini sari ka made vasileana lavata: Misala,
Abidoni, 31 Helekati, meke Rehobi, turaṉae la tugo sari na pezara duduli.
32 Pa voloso popoa te Napitalai si vagi tugo rini sari ka ṉeta vasileana
lavata: Kedesi pa Qaleli turaṉae la tugo sari na pezara duduli (keke
vasileana lavata tadi na tie govetedi), Hamoti Doro meke Katani, turaṉae
la tugo sari na pezara duduli. 33 Vinarigaraedi ri doduru vasileana lavata
meke sari na pezara duduli saripu vagi ri hopehopeke puku tatamana
koasa tutina Qerisoni si ka manege ṉeta.
34 Sari doduru tinoni pule pa butubutu Livae pa tutina e Merari si vagi
tugo sari ka made vasileana lavata koasa voloso popoa tanisa butubutu
Zeboloni: Zokoneami, Kata, 35 Dimina, meke Nahalala, turaṉae la tugo
sari na pezara duduli. 36 Pa voloso popoa pa butubutu Rubeni si ka made
vasileana lavata si vagi rini: Bezere, Zahazi, 37 Kedemoti, meke Mepata,
meke turaṉae la tugo sari pezara duduli. 38 Pa butubutu Qadi si vagi
rini si ka made vasileana lavata: Ramoti pa popoa Qileadi, meke turaṉae
la tugo sari pezara dudulidi (keke vasileana lavata tadi na tie govetedi),
Mahanaimi, 39 Hesiboni, meke Zazera, meke turaṉae la tugo sari pezara
duduli. 40 Ke sa tutina e Merari si ta hia poni ni si ka manege rua vasileana
lavata.
41-42 Koasa pepeso sapu tagoa rina tinoni Izireli, si ka made ṉavulu vesu
vasileana lavata vinarigaraedi turaṉae sari pezara duduli, si vala ni rini
koari na tinoni pa butubutu Livae.

Tagoa rina Tinoni Izireli sa Popoa

43 Ke poni ni Zihova koari na tinoni Izireli sa doduruna sa popoa sapu
va tatara nia Sa koari na tiatamadia sapu kaqu vala nia Sa, gua. Sipu ele
tagoa rini sa popoa sana si koa vasina si arini. 44 Vekoa e Zihova sa binule
koasa doduruna sa popoa gua sapu ele va tatara nia Sa koari na tiatamadia.
Lopu hite keke koari doduru dia kana si boka va kilasi si arini. Sina poni
ni e Zihova koari na tinoni Izireli sa minataqara koari doduru dia kana.
45 Kopu beto ni e Zihova sari doduru Nana vina tatara pu va tatara ni Sa
koari na tinoni Izireli.

22

Garunu Puleni e Zosua pa Dia Popoa sari na Butubutu pa Kali Gasa Rimata

1 Meke tioko varigara ni e Zosua sari na tinoni koari na butubutu te
Rubeni, Qadi, meke te Manase pa kali gasa rimata. 2 Zama la i sa, “Ele
evaṉi gamu sari doduru ginugua leadi saripu garununi gamu e Mosese

sa nabulu te Zihova, meke ele va tabei gamu sari doduru qua ginarunu.*
3 Lopu hite keke totoso si luara pani gamu sari na turaṉamia. Tavetavete
va ṉiṉira si gamu koasa vina tabena sa hiniva te Zihova sa mia Tamasa.
4 Ego, gua sapu va tatara nia e Zihova sa mia Tamasa, si ele poni ni Sa
koari tinoni Izireli turaṉamia sa binule. Ke pule la pa mia popoa koasa
pepeso sapu va rutia gamu pude na mia soti, sa pepeso pa kali gasa rimata
pa Zodani sapu vatu nia sa nabulu te Zihova sapu se Mosese koa gamu.
5 Mi kopu valeana pude va tabea sa tinarae te Zihova sapu tozini gamu e
Mosese: tataru nia se Zihova sa mia Tamasa, luli sari Nana hiniva, va tabei
sari Nana tinarae, soto va nabu koa Sa, mamu nabulu va hinokara nia pa
doduru bulomia na maqomaqo mia." 6-8 Manani e Zosua meke garunu
puleni sa pa dia popoa koari na zinama gua hire: "Kamahire tagotago hola
si gamu totoso kekere pule la pa mia popoa. Soku hola mia bulumakao na
sipi, siliva na qolo, boronizi, aeana, meke soku hola mia poko. Va hia poni
koari na turaṉamia saripu gua vagi gamu koari na mia kana." Meke tiqe
taluarae la pa dia popoa si arini.

Ele vala nia e Mosese sa popoa Basani pa kali gasa rimata pa Zodani
koasa kukuruna sa butubutu Manase, ba sa kukuruna pule sa butubutu
Manase si poni pepeso e Zosua pa kali lodu rimata koasa Ovuku Zodani
somanae tugo koari kaiqa butubutu pule.

9 Ke sari na tinoni tanisa butubutu te Rubeni, Qadi, meke Manase pa
kali gasa rimata si pule pa dia popoa. Veko pani rini pa Saelo sari doduru
butubutu Izireli pa popoa Kenani, meke topue la koari dia popoa soti, sa
popoa pa Qileadi, sapu ele vagia rini gua sapu va tatara nia e Zihova koe
Mosese.

Sa Hope Kapae pa Zodani

10 Sipu kamo sari na butubutu Rubeni, Qadi, meke kukuruna Manase
pa Qeliloti sapu koa pa kali lodu rimata pa Ovuku Zodani, si kuria rini si
keke hope nomana hola koasa kalina sa ovuku vasina. 11 Meke sipu avosia
ri doduru tinoni Izireli sapu sari na tinoni koari na butubutu te Rubeni,
Qadi, meke kukuruna Manase si kuria si keke hope pa Qeliloti, pa kali
lodu rimata koa sa Ovuku Zodani, 12 si varigara mae beto pa Saelo sari na
butubutu Izireli pa lodu rimata pude la rapati sari kasa butubutu pa kali
gasa rimata.

13 Meke garunu la nia rina tinoni Izireli se Pineasi, tuna koreo e Eleaza
sa hiama la koari na tinoni pa butubutu Rubeni, Qadi, meke kukuruna
Manase pa popoa Qileadi. 14 Ka manege puta koimata si luli turaṉae
koe Pineasi; hopeke rini sina palabatu koari na puku tatamana koari na
butubutu pa lodu rimata. 15 La si arini pa popoa Qileadi koari tie pa
butubutu te Rubeni, Qadi, meke kukuruna Manase, 16 zama la koarini si
arini, "Doduru tie koasa vinarigarae tie te Zihova si zama atu koa gamu,
'Na venagua ke tavete la nia gamu sa tinavete kaleana hie koasa Tamasa pa
Izireli? Kilua gamu se Zihova totosona kuria gamu sa hope!* 17 Balabala
i sari nada sinea pa Peoro, sipu va kilasa ni oza e Zihova sari Nana tie
soti? Korapa ta sigiti nia mo gami he sa ginugua asa. Vea lopu ele pada
sa sinea asa?* 18 Vea kote koromia lulia gamu kamahire si Asa? Pude va
karia gamu se Zihova ṉinoroi, kote ta ṉaziri ni Sa sari doduru tinoni Izireli
vugo. 19 Ego, be lopu garo sa mia popoa pude vahesia se Zihova vasina,
karovo mae koasa pepeso tamigami; mamu koa vasina. Ba lopu va karia

* **22:2** Nab 32:20-32; Zos 1:12-15 * **22:16** Diut 12:13-14 * **22:17** Nab 25:1-9

se Zihova babe kilu pani gami gamu pa kinurina si keke votiki hope sapu lopu na hope hinokara te Zihova. 20 Balabala ia gua sapu tavetia e Ekani, sa tuna koreo e Zera, sipu lopu hiva va tabea sa tinarae koari na likakalae ta vizata vata kale pude vala ni koe Zihova babe sulu pani saripu kaqu ta huara palae. Doduruna mo sa butubutu Izireli si tava kilasa nia, lopu mate eke nia Ekani sa nana sinea.’” *

21 Olaṉi rina tie pa butubutu te Rubeni, Qadi, meke kukuruna Manase pa kali gasa rimata sari na koimata tadi na puku tatamana koari na butubutu Izireli: 22 “Sa Tamasa Heheda! E Zihova si Asa! Sa Tamasa Heheda si ṉiṉira! E Zihova si asa! Gilania Nana gua sapu tavetia gami, meke hiva vata gilana nia tugo gami koa gamu! Be kilua gami meke lopu kopu nia gami sa mami rinaṉeraṉe koe Zihova, mamu va mate pani gami! 23 Be va karia gami se Zihova meke kuria gami si keke mami hope soti pude va vukivukihi sari na vina vukivukihi va uququ na vinariponi huiti babe vina vukivukihi binaere, si mani telena e Zihova va kilasa gami. 24 Lokari! Tavetia gami si hie sina matagutu nia gami sapu gua meke kote zama sari tutimia gamu koari rane mae hiroi, ‘Gamu si loke mia sinomana pa vinahesi koe Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli. 25 Ele vekoa Sa pa Zodani sa voloso pa varikorapada gita meke gamu na tinoni Rubeni, Qadi, si loke toṉa hokara mia ginugua pa vinahesina Zihova.’ Meke kote la rina tutimia meke hukati sari tutimami pude lopu pamaṉa nia na vahesia se Zihova. 26 Ke kuria gami sa hope, lopu pude va uququ vina vukivukihi babe tavete vinariponi, 27 ba pude na vina gilagila koa gita meke koari na tutimia na tutimami vugo repere, sapu hinokara vahesia tugo gami se Zihova pa kenuna sa Nana Ipi Hopena koari mami vinariponi na vina vukivukihi va uququ meke vina vukivukihi binaere. Hie si pude lopu kaqu zama nia rina tutimia sapu sari tutimami si lopu boka somana pa vinahesina e Zihova. 28 Na mami binalabala gami sapu be ta evaṉa si hie, sari tuti mami si kote boka zama, ‘Dotu! Sari tiatamamami si kuria si keke hope gua puta tugo sa hope te Zihova. Lopu pude tana vina vukivukihi va uququ babe na vinariponi, ba guana vina gilagila tadi mami tie meke sari mia tie;’ 29 namu lopu hiva va bugoria gami se Zihova babe makudo mami vinahesina Sa koasa kinurina si keke hope pude taveti sari na vina vukivukihi va uququ na vinariponi huiti. Lopu kaqu kuria pule gami si keke hope hola nia sapu te Zihova sa mami Tamasa sapu turu pa kenuna sa Ipi Hopena.”

30 Meke sipu avosia Pineasi sa hiama meke sari ka manege puta koimata koari na tatamana koasa butubutu pa lodu rimata gua pu zamani rina tie koasa butubutu te Rubeni, Qadi, meke Manase pa kali gasa rimata, si va egoi rini. 31 Zama la i Pineasi sa tuna e Eleaza sa hiama si arini, “Gilania gami kamahire sapu koa koa gita se Zihova sina lopu hite va karia gamu se Zihova. Gua asa ke ta harupu si gita na tinoni Izireli koasa vina kilasa te Zihova.”

32 Meke se Pineasi meke sari na koimata si taluarae koari tie pa butubutu Rubeni, meke Qadi pa popoa Qileadi meke pule pa Kenani koari na tie Izireli meke la vivinei koarini. 33 Qetu sari na tinoni Izireli meke vahesia rini sa Tamasa. Beto mo sa dia vivinei pude la rapata na huaria sa popoa vasina koa rina tinoni pa butubutu Rubeni meke Qadi.

34 Zama sari na tinoni pa butubutu Rubeni meke Qadi, “Sa hope hie si na vina sosode koa gita doduru sapu se Zihova sina Tamasa.” Ke poza nia, “Vina sosode” rini.

---

* **22:20** Zos 7:1-26

23

Sa Zinama Luluara te Zosua

1 Soku vuaheni ele hola gua si tokani e Zihova sari na tie Izireli pude
koa pa binule koari na dia kana pu koa vari likohaeni sari na tinoni Izireli.
Koasa totoso asa si ele barogoso hola se Zosua. 2 Ke tioko varigara ni e
Zosua sari doduru tinoni Izireli, sari na palabatu, koimata, tie varipitui,
meke zama, “Ele barogoso hola si rau kamahire. 3 Ele dogori mia sari
doduru ginugua saripu evaṉi e Zihova sa mia Tamasa koari doduru popoa
pa laemia gamu. Se Zihova sa mia Tamasa si ele varipera poni gamu. 4 Ele
ponini gamu rau guana tinago tadi na mia butubutu sari na pepeso tadi
na popoa pu korapa koa hola, gua tugo sari doduru popoa saripu ele va
kilasi rau podalae pa Ovuku Zodani pa kali gasa rimata kamo la gua pa
lodu rimata koasa Kolo Meditareniani. 5 Kote la e Zihova sa mia Tamasa
meke hadu va seui koa gamu totoso zuzuku la gamu. Kote vagi gamu sari
dia pepeso gua sapu ele va tatara nia e Zihova sa mia Tamasa. 6 Ke mi
koa va ṉiṉira na mi kopu va balau, pude va tabe meke taveti sari doduru
ginugua saripu ta kubere koasa buka tinarae te Mosese. Lopu veko pania
si keke vasi kukuruna, 7 meke lopu kaqu somanae koari tinoni huporo pu
koa turaṉae koa gamu, babe pozai pozadi sari dia tamasa, babe tavetavete
ni sari pozapoza arini pa tinavete vinari va tatara na tinokotokoro babe
todoṉo ni sari na tamasa arini. 8 Ba mi soto va nabu koe Zihova, gua sapu
tavetia gamu pa pinodalaena kamoa pa rane ṉinoroi. 9 Ele hadu va seui
e Zihova sari na popoa nomadi na ṉiṉiradi sipu zukuru la si gamu meke
loke tie si boka va noso gamu. 10 Keke mo koa gamu ba kote boka govete
nia na tina tie, sina se Zihova sa mia Tamasa si varipera poni gamu, gua
sapu va tatara nia Sa.* 11 Mi kopu valeana nia pude tataru nia se Zihova
sa mia Tamasa. 12 Be guana kekere taloa si gamu meke somana koari na
tinoni huporo pu koa hola koa gamu meke varihaba koarini, 13 si mi gilania
sapu lopu kaqu hadu pani e Zihova sa mia Tamasa sari na tinoni totoso
raza la i gamu. Ba kaqu va tasuna gamu rini guana sipata babe na pou,
meke varisigiti guana sineke hilihiliburuana pa mudi mia, babe na huda
rakihi pa matamia! Meke kaqu koa hola sa ginugua hie osolae lopu keke
koa gamu si koa hola koasa popoa leleana sapu ponini gamu e Zihova sa
mia Tamasa.
14 Ego, ele kamo sa qua totoso pude mate. Doduru gamu si gilana
valeania pa bulomia na maqomaqo mia sapu ele vatuni e Zihova sa mia
Tamasa sari doduru likakalae leadi sapu va tatara ni Sa. Doduru vina
tatara taveti Sa si ta kopue; lopu keke si lopu tava gorevura. 15 Ba kekeṉoṉo
puta gua tugo sapu kopu ni Sa sari doduru Nana vina tatara saripu taveti
Sa koa gamu, ke kaqu va gorevura i tugo Sa sari doduru Nana zinama
pude va kilasa gamu pa binugoro. 16 Pana lopu kopu nia gamu sa vinariva
egoi sapu garunu nia e Zihova sa mia Tamasa koa gamu pude kopu nia,
meke be nabulu ni na vahesihesi gamu si kaiqa votiki tamasa, si pa Nana
tinaṉaziri si kote va kilasa gamu Sa, meke kote lopu sana murimuri taloa
si gamu koasa popoa leleana sapu ponini gamu Sa.”

24

Zamai Zosua pa Sekemi sari na Tie Izireli

1 Meke tioko varigara ni Zosua sari doduru tie Izireli pa vasileana
nomana pozana Sekemi. Sipu ele varigara beto si arini vasina, si tioko

* **23:10** Diut 3:22, 32:30

vagi sa sari na palabatu nomadi pa vasileana, na koimata, na tie varipitui, na tie nomanomadi pa butubutu, pude la turu pa kenuna sa Tamasa.

2 Meke tiqe zamai Zosua sari na tinoni, “Guahe si zama nia e Zihova sa Tamasa tadi na tie Izireli: ‘Pukerane si koa pa kali karovona sa Ovuku Iuparetisi sari na tiatamamia gamu, meke vahesi rini sari na votiki tamasa. Keke koari na tiatamamia gamu sara si e Tera, sa tamadia ri Ebarahami e Nehoa.* 3 Meke tiqe tioko vagia Rau se Ebarahami sa tamamia nomana gamu, pa kali karovona sa Ovuku Iuparetisi, meke turaṉa nuquru nia Rau koasa doduruna sa popoa Kenani. Soku sari na tudia rina tuna sapu ponia Rau. Ponia Rau koa sa se Aisake.* 4 Meke poni Rau koe Aisake sari Zekopi e Isoa. Valani Rau koe Isoa sari na popoa toqetoqere pa Edomu pude tanisa, ba se Zekopi sa tamamia meke sari na tuna si gore la pa Izipi.*

5 Mumudi si tiqe garunu lani Rau sari Mosese e Eroni, meke va kilasi Rau sari na tinoni pa Izipi koari na tinasuna nomadi, meke turaṉa vurani gamu Rau si gamu.* 6 Ele turaṉa vurani Rau pa Izipi sari na tiatamamia pukerane, meke hadu lulini totopili aeana, na tie varipera pa hose rina tie Izipi si arini. Ba sipu kamoa rina tiatamamia sa Kolo Ziṉara,* 7 si tepa mae tinokae koa Rau sarini, ke vekoa Rau si keke lei muho pa varikorapadi rini, meke sari na tie Izipi. Va puzaka tamunu ni kolo Rau sari na tie Izipi, ke lodu mate si arini. Ke gilania mia gamu gua sapu ele taveteni Rau koari na tie Izipi sara.

Ele koa va seunae si gamu pa soloso qega. 8 Beto meke tiqe turaṉa va kamo gamu Rau pa popoa tadi na tie Amoraiti, saripu koa pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani. Raza gamu rini si gamu, ba ele va mataqara gamu Rau, ke va kilasi gamu sarini. Vagi gamu sari na dia popoa, meke va mate beto i gamu si arini totoso ene zukuru nono la si gamu.* 9 Beto asa si e Balaki sa baṉara pa Moabi, sapu na tuna e Zipora si raza gamu pule si gamu. Tepa la ia sa se Belami sa tuna e Beoro pude atu leveni gamu, gua.* 10 Ba lopu hiva va avosia Rau se Belami, gua asa ke manani gamu tu sa si gamu. Ke pa siraṉa gua asa si va sare gamu Rau si gamu koe Balaki.

11 Karovia gamu sa Ovuku Zodani, meke kamo pa Zeriko. Raza gamu rina tie pa Zeriko si gamu, gua tugo ari na butubutu Amoraiti, na Perizaiti, na tie Kenani, na tie Hitaiti, na Qeqasaiti, na Hivaiti, meke na Zebusaiti. Ba ele va mataqara gamu Rau koari doduru.* 12 Totoso ene zukuru la gamu, si va tarazuzui Rau si arini, pude kaqu ta hadu taloa sari karua baṉara tadi na tie Amoraiti. Ba lopu pa mia ṉiniraṉira soti ta evaṉa sapu gua asa.* 13 Poni gamu Rau sa pepeso vasina lopu ele hite tavetavete si gamu, meke sari na vasileana pu lopu hite kuri i gamu telemia. Kamahire si koa vasina si gamu, meke henai gamu sari na vua vaeni na olive pu lopu letei gamu telemia,’ gua sa Tamasa.”*

14 Meke zama pule se Zosua, “Ego, kamahire si mi va lavatia se Zihova, mamu nabulu va hinokara nia si Asa. Mi veko pani sari na tamasa pu vahesi rina tiatamamia pukerane pa Mesopotemia meke pa Izipi, mamu nabulu kale nia mo se Zihova. 15 Be lopu hiva nabulu nia gamu se Zihova, si mi vizatia kamahire sapu esei si kaqu nabulu nia gamu; sari na tamasa pu vahesi i rina tiatamamia pa Mesopotemia, babe sari na tamasa tadi na

* **24:2** Zen 11:27 * **24:3** Zen 12:1-9, 21:1-3 * **24:4** Zen 25:24-26, 36:8, 46:1-7; Diut 2:5 * **24:5** Ekd 3:1 kamo hinia 12:42 * **24:6** Ekd 14:1-31 * **24:8** Nab 21:21-35 * **24:9** Nab 22:1 kamo hinia 24:25 * **24:11** Zos 3:14-17, 6:1-21 * **24:12** Ekd 23:28; Diut 7:20 * **24:13** Diut 6:10-11

tie Amoraiti saripu koai gamu dia popoa kamahire. Ba arau meke sari na qua tamatina si kaqu nabulu nia gami se Zihova," gua se Zosua.
16 Meke olaṉa sari na tinoni, "Lopu kaqu hite luaria gami se Zihova pude
nabuluni sari kaiqa votiki tamasa! 17 E Zihova sa nada Tamasa si turaṉa
vurani pa tinoa pinausu pa Izipi sari na tiatamamami meke gita. Ele dogori
gami sari na tinavete variva magasadi pu ta evaṉa vasina. Ele va sare gita
Sa si gita totoso ene hola gua gita koari na votiki butubutu. 18 Totoso ene
nuquru nono la ia gami sa popoa hie, si hadu vura pani e Zihova sari
doduru tie Amoraiti pu koadi tani. Gua asa, ke gami ba kaqu nabulu nia
tugo se Zihova! Asa tugo sa mami Tamasa," gua si arini.
19 Meke zama la koari na tinoni se Zosua, "Ba tasuna hola pude nabulu
nia se Zihova. Na Tamasa hopena si Asa. Hoke kononi gamu Sa be vahesi
votiki tamasa si gamu, meke lopu kaqu taleosoni Sa sari na mia tinavete
kaleadi. 20 Be veko pania gamu si Asa meke nabuluni gamu sari votiki
tamasa, si kote va kilasa gamu Sa. Visoroihe si ele tavete valeana atu koa
gamu si Asa; ba be luara pania gamu si Asa, si kote va mate pani gamu Sa
si gamu."
21 Meke olaṉa la koe Zosua sari na tinoni, "Hinokaramu, ba gami si kaqu
nabulu nia tugo se Zihova," gua si arini.
22 Meke tozini Zosua si arini, "Ego, gamu tugo si va sosode puleni gamu
sapu kaqu nabulu nia gamu se Zihova," gua si asa. "Uve, gami tugo si va
sosode puleni gami," gua si arini.
23 Ke zama se Zosua, "Ego, mi luara pani sari na tamasa votikaedi saripu
tagoi gamu, mamu tavetia sa mia vina tatara sapu kaqu koa soto si gamu
koe Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli," gua si asa.
24 Meke olaṉa la koe Zosua sari na tinoni, "Kaqu nabulu nia gami se
Zihova sa nada Tamasa, meke kaqu va tabei gami sari Nana tinarae," gua
si arini.
25 Meke pa rane asa si tavetia Zosua si keke vinariva egoi koari na tie,
meke pa vasina tugo asa pa Sekemi si ponini Zosua sari na tinarae, na
vinaturu pude madi luli rini. 26 Kuberi Zosua sari na tinarae hire koasa
buka tinarae te Tamasa. Meke vagia Zosua si keke patu lavata meke vekoa
sa pa kauruna keke huda oaku sapu tata koasa vasina hopena te Zihova.
27 Meke zamai sa sari doduru tinoni, "Sa patu hie sina na vina balabalana
sa totoso hie. Ele avosi sa sari doduru zinama pu zamani e Zihova koa gita.
Ke asa si kaqu na vina balabalana sa totoso koa gamu, pude lopu kaqu va
karia gamu sa mia Tamasa," gua se Zosua. 28 Beto asa si va pulei Zosua
sari na tinoni, ke hopeke pule la koari na dia vasidi si arini.

Mate se Zosua meke se Elieza

29 Hola saripu gua hire, si koa vasinahite se Zosua sa tuna e Nani, meke
kamoa sa sa vina keke gogoto manege puta vuahenina meke tiqe mate si
asa. 30 Pomunu nia rini si asa pa nana pepeso soti pa Timinati Sera koari
na popoa toqetoqere pa Iparemi, pa kali gedena* sa toqere Qasi.*
31 Nabulu nia rina tinoni se Zihova pa totoso toana se Zosua meke sari
na koimata pa Izireli saripu dogoro soti sari na tinavete pu evaṉi e Zihova
koari na tie Izireli.
32 Sa tinina e Zosepa sapu paleke mae gunia tu rina tie Izireli pa Izipi, si
pomunu nia rini pa Sekemi, koasa vasi pepeso sapu holu nia keke gogoto

* **24:30** Kali gedena be tia la pa kali gasa rimata. * **24:30** Zos 19:49-50

poata siliva e Zekopi koari kasa tuna koreo e Hamo sapu sa tamana Sekemi. Sa vasi pepeso asa si na tinago tadi na tutina e Zosepa.*

33 Sipu mate se Eleaza sapu sa tuna e Eroni, si ta pomunae si asa pa Qibea sapu sa vasileana nomana koa keke rina toqere pa Iparemi sapu ta vala koasa tuna koreo, sapu e Pineasi.

* **24:32** Zen 33:19, 50:24-25; Ekd 13:19; Zn 4:5; TTA 7:16

SA BUKA
ZAZI
Buka tadi na Tie Varipitui pa Popoa Izireli

Sa Vinabakala

Sa *Buka Zazi* si na vivineidi rina tinoa tadi na tie Izireli pa kalina sa guguana sa Tamasa sipu ta huara sa popoa Kenani, meke kamoa sa totoso sapu va turua rini se Saula pude na n̲ati baṉara. Koari na vuaheni hire si ta dogoro sari na guguadi rina binokaboka tadi kasa tie varane sapu ta pozae zazi meke sokudi arini si na koimata tadi na tie varipera pude harupi sari na tie. Na tie vilavilasa koasa butubutu si arini. Sa tie sapu ta gilana sisigiti koasa buka Zazi si e Samusoni, meke ta kubere koasa hinia vina manege n̲eta meke kamoa koasa hinia vina manege onomo sari nana tinavete.

Sa vinasare tadi na tinoni Izireli, si koa gua mo koasa dia kinalavarae koe Tamasa. Asa sa vina nonoga arilaena koasa buka hie, ba sa vinagugue si hoke turaṉa lani pa tinasuna si arini. Ba gua pule he sapu hola nia sapu gua asa: Be guana va gugue la koe Tamasa sa butubutu Izireli, meke be kamo sa tinasuna, si hoke koa va namanama doduru totoso sa Tamasa pude harupu puleni sari Nana tie, pana kekere pule la koa Sa si arini.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Sari doduru ginugua pu ta evaṉa osolae kamoa sa totoso sipu mate se Zosua. Hinia 1:1 kamo hinia 2:10
Sari na koimata tadi na tinoni Izireli. Hinia 2:11 kamo hinia 3:31
Sari na tie varipitui saripu ta pozae Debora, Qitione, Abimeleki, meke sari kaiqa pule. Hinia 4:1 kamo hinia 12:15
Sa vivineina Samusoni. Hinia 13:1 kamo hinia 16:31
Sari na votivotiki ginugua pu ta evaṉa. Hinia 17:1 kamo hinia 21:25

Varipera koari na Tie Kenani sari na Tie Izireli

1 Pa mudina sa minate te Zosua, si nanasia ri na tinoni Izireli se Zihova,
“Esei sa mami butubutu si kaqu la rapata kekenui sari na tinoni Kenani.”
2 Olaṉa se Zihova, “Sa butubutu Ziuda si kaqu kekenu la. Ele ponia Rau
koa rini sa n̲iniraṉira pude vagia sa popoa,” gua si Asa.
3 Ke zama la koari na tie pa butubutu Simione sari na tie pa butubutu
Ziuda, “Mae somana luli gami, mada la koasa kali popoa sapu ta poni nia
gami, mada la varipera koari na tie Kenani vasina; beto asa si kote luli
somanae koa gamu si gami koasa kali popoa sapu ta poni nia gamu.” Ke
sa butubutu Simione 4 si la varitokae pa vinaripera. Va mataqari e Zihova
si arini, koari na tinoni Kenani meke Perizaiti, meke ari ka manege puta
tina tie si va matei rini pa Bezeki. 5 Dogoria rini se Adoni Bezeki meke
raza ia vasina. 6 Govete si asa, ba hadua rini meke tuqe vagia, meke seke
gomu betoi rini kakarutu gugulavatana* pa limana meke nenena. 7 Meke
zama se Adoni Bezeki, “Gomu betoi rau sari kakarutu lima gugulavatadi na
nenedi sari ka zuapa n̲avulu puta baṉara, meke pudipudiki umumu ginani
pa kauruna sa qua tevolo si arini. Kamahire si tavete nau e Tamasa, gua
sapu ele tavete lani rau koa rini.” Turaṉa la nia rini pa Zerusalema meke
mate vasina si asa.

Va Kilasi sa Butubutu Ziuda sari pa Zerusalema meke Heboroni

* **1:6** Nomana.

8 Rapatia ri na tie pa butubutu Ziuda si pa Zerusalema meke vagia rini
pa vinaripera si asa. Va matei rini sari na tie meke sulua rini sa vasileana
lavata. 9 Beto asa, si la varipera koari na tie Kenani, saripu koadi koasa
popoa toqetoqere, meke pa hubidi rina toqere pa kali lodu rimata, meke pa
popoa ta pozae Neqevi*. 10 La varipera si arini koari na tie Kenani saripu
koadi koasa vasileana pa Heboroni, sapu ta pozae Kiriati Aba pukerane.
Vasina pu va kilasi rini sari na butubutu te Sesai, Ahimani, meke Talamai.

Va Kilasia Otinieli sa Vasileana Lavata Ta Pozae Debiri (Zosua 15:13-19)

11 Taluarae vasina sari na tie Ziuda meke la varipera koasa vasileana
lavata pa Debiri. Pa totoso asa si ta pozae Kiriati Sepa sa vasileana lavata
asa. 12 Keke ri kasa, pozana e Kelebi si zama, “Kaqu vala nia rau sa tuqu
vineki se Akasa, pude haba ia sa tie bokabokana pa vinaripera pu vagia si
pa Kiriati Sepa pude haba ia,” gua. 13 Se Otinieli sa tuna sa tasina mudina
e Kelebi sapu se Kenazi, si vagia pa vinaripera sa vasileana lavata; ke vala
nia Kelebi koasa sa tuna vineki sapu se Akasa pude haba ia. 14 Koasa rane
vinarihaba, si tepa sisigitia Otinieli se Akasa pude tepa ia koasa tamana
si keke voloso pepeso. Ke gore si asa koasa nana doṉ'ki, meke nanasia
Kelebi sapu na sa si hiva nia sa. 15 Meke olaṉa se Akasa, “Hivani rau si
kaiqa bukaha kolo tototo lo, sina sa vasina sapu ele poni nau goi pa popoa
Neqevi si popa hola.” Ke valani Kelebi koasa si karua bukaha kolo tototo lo,
keke pa kali sagena meke keke pa kali gorena.

Sa Minataqara Tanisa Butubutu Ziuda meke Benisimane

16 Sari na tutina e Zetoro, sapu sa hopehopena te Mosese, sapu sari na tie
Kenaiti, si somana koari na tie pa butubutu Ziuda meke taluarae pa popoa
Zeriko, sa vasileana lavata sapu sokua huda pamu, meke kamo la gua koasa
popoa Neqevi koasa qega popana pa popoa Ziuda, tata pa vasileana Aradi.
La koa si arini pa varikorapadi rina tie vasina.* 17 Sari na tie pa butubutu
Ziuda si la somanae koari na tie pa butubutu Simione meke va kilasa betoi
rini sari na tie Kenani, saripu koadi koasa vasileana lavata pa Zepata, meke
poza nia Homa* rini sa vasileana lavata asa. 18-19 Tokani e Zihova sari na
tie pa Ziuda, meke vagi rini doduruna sa popoa toqetoqere pa dia voloso,
ba lopu boka hadu taloani rini sari na tie pa Qaza, Asikeloni, babe Ekoroni,
meke sari na dia kali popoa pa vari likohaedi. Na tago dia totopili aeana
sari na tie hire, saripu koadi pa raratana, gua asa ke lopu boka hadu taloani
rini si arini. 20 Gua tugo sapu va tatara nia e Mosese koe Kelebi, si ta vala
koa sa sa vasileana Heboroni, meke hadu taloani Kelebi koasa vasileana
lavata sana sari ka ṉeta butubutu pu tuti gore mae gua koe Anaki. 21 Ba sari
na tie pa butubutu Benisimane, si lopu hadu taloani sari na tie Zebusaiti,
saripu koadi pa Zerusalema, ke lopu rizu sari na tie Zebusaiti ba koa hola
mo koari na tie pa butubutu Benisimane kamoa kamahire.*

Va Eoṉo i rina Butubutu Iparemi meke Manase sari na Tie pa Betolo

22-23 Sari na butubutu te Iparemi meke Manase si la varipera koasa
vasileana lavata pa Betolo, sapu ta pozae Luzi pa totoso asa. Tokani e
Zihova si arini. Garunu la tie piko si arini koasa vasileana lavata, 24 meke
dogoria rini si keke tie sapu vura mae guana vasina, meke zama la ia rini si

---

* **1:9** Sa Neqevi si pa vari korapana sa soloso qega meke sa popoa toqetoqere pa Ziuda. * **1:16** Tie pa butubutu Ziuda babe tie Amaleki. Sa popoa hie pa kali gasa rimata pa Ziuda meke pa kali lodu rimata koasa kolo matena. * **1:17** Sa ginuana Homa si “va mate na huara va inete betoi”. * **1:21** Zos 15:63; 2 Samuela 5:6; 1 Koron 11:4

asa, “Va dogoroni gami sa siraṉa pude nuquru la pa korapana sa vasileana, be gua asa goi, si lopu kaqu ṉoṉovaligo gami.” 25 Ke va dogoro nia sa koa rini sa siraṉa, meke va mate betoi ri na tie Iparemi meke Manase sari doduru tie pa korapana sa vasileana lavata, ba va sarea rini sa tie asa meke sa nana tatamana. 26 Beto sapu gua asa, si la si asa pa popoa tadi na tie Hitaiti, meke kuria sa si keke vasileana lavata vasina, meke poza nia Luzi sa si asa. Asa tugo sa pozana pa rane ṉinoroi.

Sari na Tie saripu Lopu Ta Hadu Taloa koari na Tie Izireli

27 Sa butubutu te Manase si lopu hadu taloa ni sari na tie pu koadi koari na vasileana lavata pa Beti Sani, Tanaka, Doro, Ibileami, Meqido, meke sari na vasileana hitekedi saripu lopu koa variseui pa vari likohaedi; meke lopu rizu sari na tie Kenani vasina.* 28 Sipu podalae ṉiṉira sage sari na tie Izireli, si vata zukuru ni tinavete ṉiṉiradi rini sari na tie Kenani koari na dia tinavete, ba lopu hadu taloa betoni rini sari doduru.

29 Sa butubutu te Iparemi, si lopu hadu taloa ni sari na tie Kenani saripu koadi koasa vasileana pa Qeza, gua asa ke koa hola si arini pa varikorapadi rina tie Iparemi vasina.*

30 Sa butubutu te Zeboloni, si lopu hadu taloani sari na tie Kenani, saripu koadi koari na vasileana pa Kitironi meke Nahalolo, gua asa ke koa hola sari na tie Kenani pa varikorapadi rina tie Zeboloni, ba vata zukuru ni tinavete ṉiṉiradi mo rini koari na dia tinavete.

31 Sa butubutu te Asa, si lopu hadu taloani sari na tie saripu koadi koari na vasileana pa Ako, Saedoni, Alabi, Akizibi, Heliba, Apeka, meke Rehobi, 32 Gua asa, ke koa sari na tie pa butubutu Asa pa varikorapadi rina tie Kenani.

33 Sa butubutu te Napitalai, si lopu hadu taloani sari na tie, saripu koadi koari na vasileana pa Beti Semesi, meke Beti Anati, ba koa mo sari na tie pa butubutu Napitalai pa varikorapadi rina tie Kenani si arini. Ba vata zukuru ni tinavete ṉiṉiradi mo ri na tie Napitalai si arini koari na dia tinavete.

34 Sari na tie pa butubutu Dani si lopu boka hadu taloani sari na tie Amoraiti pu koa pa raratana Meditareniani, ba hadui rina tie Amoraiti sari na tie pa butubutu Dani meke koa hola sari na tie Dani koari na toqere. 35 Lopu rizu taloa sari na tie Amoraiti pa Aizaloni, Sa'alibimi, meke koasa toqere pa Heresi, ba sipu ṉiṉira sage rina tie pa butubutu Iparemi meke Manase si va pinausu i rini sari na tie Amoraiti meke vata zukuru ni tinavete ṉiṉiradi rini koari na dia tinavete si arini.

36 Sa voloso tadi na tie Amoraiti, si podalae koasa siraṉa pa karovoana sa toqere sapu ta pozae Lolomo Akarabimi* meke gore la pa vasileana Sela meke hola latu.

2

Sa Mateana te Tamasa pa Bokimi

1 Taluarae pa Qiliqali sa mateana te Zihova meke ene la gua pa Bokimi meke la zama guahe koari na tinoni Izireli: “Ele turaṉa vurani gamu Rau si gamu pa popoa Izipi, meke turaṉa lani gamu koasa popoa sapu ele va tatara veko nia Rau koari na tiatamamia pukerane, zama guahe tugo si Rau, ‘Namu lopu kaqu va karia Rau sa Qua vinariva egoi hie koa gamu. 2 Namu lopu kaqu tavetia gamu si keke vinariva egoi koari na tinoni saripu koadi

* **1:27** Zos 17:11-13 * **1:29** Zos 16:10 * **1:36** Sa ginuana Lolomo Akarabimi sina siraṉa tadi na nenege.

koasa popoa asa. Kaqu huara goreni gamu sari na dia hope,’ gua, ba lopu tavetia gamu sapu gua tozini gamu Rau. Na vegua ke lopu tavetia gamu sapu gua asa? * 3 Ego, Maqu tozini gamu kamahire sapu lopu kaqu hadu taloani Rau sari na tinoni hire pa kenumia gamu, sipu korapa varipera la si gamu. Kaqu koa ta sosoli ni gamu sari na tie hire meke sa vinahesidi rina dia tamasa si kote na tinoketoke koa gamu.”

4 Meke sipu beto zama gua asa sa mateana si podalae kabo sari na tinoni Izireli, 5 gua asa ke ta pozae Bokimi* sa vasina asa, meke vasina tugo si va vukivukihi la koe Zihova si arini.

Sa Minate te Zosua

6 Beto asa si tozini Zosua sari na tinoni Izireli pude hopeke taloa, ke hopeke la vagi rini sari na dia vasidi soti pu ele ta hia ni rini. 7 Meke koari doduru vuaheni pu toa se Zosua si vahesia rina tinoni Izireli se Zihova, meke pa mudina sa minate te Zosua ba lopu makudo tavete gua tugo si arini, meke vari tetei mae koari na koimata pu ele dogoro soti teledia sari na tinavete arilaedi saripu evaṉi e Zihova koari na tinoni Izireli. 8 Meke sipu kamoa keke gogoto manege puta vuahenina se Zosua tuna e Nani, sapu sa nabulu te Zihova, si mate si asa. 9 Meke pomunu nia rini si asa koa keke vasi pepeso sapu tagoa sa pa Timinati Sera koari na toqetoqere pa Iparemi, pa kali gedena*. *

Sa Sinage Vaqura si Vahesi Tamasa Kokohadi

10-11 Meke sipu ele mate beto sa doduruna sa sinage asa, meke hobe sage mae sa votiki sinage sapu lopu gilania se Zihova, meke sari Nana tinokae pu taveti Sa koari na tinoni Izireli, si tavete va sea pa kenuna e Zihova si arini. Vahesihesi rini sari na tamasa Beolo. 12 Meke veko pania rini se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia, sapu turaṉa vurani si arini pa popoa Izipi, meke luli na vahesi rini sari na votivotiki tamasa tadi na tinoni saripu koa vari likohae koarini. Meke todoṉo vahesi rini sari na tamasa Beolo, meke va bugoria rini se Zihova. 13 Sina veko pania rini si Asa meke vahesia rini se Beolo meke se Asitoreti. 14 Ke bugoro sisigiti ni e Zihova si arini meke va maluara lani Sa si arini koari na tie hikohiko, meke mae razai meke hiko vagi betoi rini sari na dia tinagotago. Va malumi Sa sari doduru dia kana saripu koa vari likohae koa rini pude ṉiṉira holani si arini, ke lopu boka toka puleni teledia si arini. 15 Doduru totoso sipu la si arini pa vinaripera si lopu qetuni e Zihova si arini, gua puta tugo sapu ele zama nia Sa koa rini, si gorevura. Ke ta sigiti hola si arini.

16 Gua asa, ke va turu poni koimata e Zihova si arini pude harupi koari dia kana pu razai meke hiko vagi sari na dia tiṉitoṉa. 17 Ba lopu va avosi rina tinoni Izireli sari na dia koimata, sina lopu raṉea rini se Zihova, ba vahesi rini sari kaiqa tamasa pule. Ba sari na tiatamadia si va tabei sari na tinarae te Zihova, ba sa sinage vaqura hie si lopu evaṉia sapu gua asa. 18 Pa totoso sipu tava turu koe Zihova si keke koimata tadi na tinoni Izireli, si hoke toka nia e Zihova si asa, meke harupi Sa sari na tinoni koari na dia kana. Totoso korapa toa sa koimata asa, si tataruni na taleosoni e Zihova si arini sina koa ta sigiti na soliṉi pa tinasuna si arini. 19 Ba sipu mate sa koimata, si pule la koari na hahanana koadi sari na tinoni meke kaleana holani tu rini sari na tiatamadia, meke nabuluni na vahesi rini sari kaiqa tamasa pule, meke lopu hiva luara pani rini sari na dia tinavete kaleadi

* **2:2** Ekd 34:12-13; Diut 7:2-5 * **2:5** Sa ginuana Bokimi si “sari na tie si kabo.”. * **2:9** Kali gedena sa toqere Qasi be tia la pa kali gasa rimata. * **2:9** Zos 19:49-50

na vinakarikari. 20 Gua asa, ke ta n̲aziri sisigiti ni e Zihova sari na tinoni
Izireli meke zama, “Sina sekea sa butubutu hie sa vinariva egoi sapu ele
vekoa Rau koari na tiatamadia pude kopu nia, 21 ke lopu kaqu hadu taloani
Rau koarini sari na butubutu saripu koa holadi koasa popoa pa mudina sa
minate te Zosua. 22 Kaqu tavetavete ni Rau sari na butubutu arini, pude va
sosode pakia be guana kaqu luli rina tinoni Izireli hire sari na Qua tinarae
kekeṉoṉo gua rina tiatamadia pukerane.” 23 Ke veko hola i e Zihova sari
na butubutu arini pude koa hola koasa popoa sana, meke lopu valani e
Zihova koe Zosua babe hadu taloani pa mudina sipu mate se Zosua.

3

Sari na Butubutu pu Koa Hola pa Popoa

1 Gua asa, ke hire sari na popoa saripu veko hola i e Zihova, pude podeki
sari na tie Izireli, saripu lopu hite ele somana ni sari na vinaripera pa
popoa Kenani. 2 Tavetia Sa sapu gua asa, pude va tumatumaei sari hopeke
sinage tadi na tie Izireli pa ginugua varipera, koarini pu lopu hite ele
somana pa vinaripera. 3 Sari na popoa pu koa hola si ari ka lima vasileana
lavata pa popoa Pilisitia, doduru tie Kenani, Saedoni, meke ari na tie Hivaiti
saripu koadi koari na toqere pa Lebanoni podalae koa sa toqere Beolo
Hemoni meke duta kamo la gua koasa siraṉa karovoana pa toqere sapu ta
pozae Hamati. 4 Arini sari na tie pu tavetavete ni e Zihova pude podepodeki
sari na tie Izireli, pude boka gilania, sapu hiva babe lopu hiva va tabei rini
sari na tinarae saripu poni ni e Zihova koari na tiatamadia pukerane koe
Mosese. 5 Gua asa ke koa varihenie mo sari na tie Izireli koari na tie Kenani,
Hitaiti, Amoraiti, Perizaiti, tie Hivaiti, meke na tie Zebusaiti. 6 Varivarihaba
si arini koarini meke vahesi rini sari na dia tamasa kokohadi.

Se Otinieli

7 Muliṉi nia ri na tie Izireli se Zihova dia Tamasa, meke tavetia rini sapu
lopu qetu nia Sa. Vahesi rini sari na bekuna e Beolo meke se Asera[d].* 8 Ke
bugoro sisigiti ni e Zihova sari na tie Izireli, meke va malumia Sa se Kusani
Risataimi, sa baṉara pa Mesopotemia, pude mae va kilasi sa si arini. Meke
veko lani e Zihova pa ṉiniraṉira te Kusani si arini meke ka vesu vuaheni
si baṉara ni sa. 9 Meke kabo alili la koe Zihova sari na tie Izireli, meke
garunu la nia Sa si keke tie pude vata rupahi si arini. Asa se Otinieli sa
tuna e Kenazi, sapu sa tasina mudina e Kelebi. 10 Meke kamo mo koasa sa
Maqomaqona e Zihova, meke koimata ni sa sari na tie Izireli. La varipera
se Otinieli, meke va mataqaria e Zihova si asa, koasa baṉara pa popoa
Mesopotemia. 11 Meke ka made ṉavulu puta vuaheni si koa pa binule sa
popoa, meke tiqe mate se Otinieli.

Se Ehudi

12 Tavete pulea ri na tie Izireli gua sapu lopu qetu nia e Zihova. Koasa
ginugua asa, si vala ia e Zihova se Eqiloni sa baṉara pa Moabi sa ṉiniraṉira
holani sari pa Izireli. 13 La somana koari na tie Amoni[d] meke Amaleki[d]
se Eqiloni, meke va kilasi rini sari na tie Izireli meke vagia tugo rini sa
vasileana Zeriko, sa vasileana lavata sapu sokua na huda pamu. 14 Meke
ka manege vesu vuaheni si koa pa ṉiniraṉira te Eqiloni sari na tie Izireli.
15 Meke kabo alili la koe Zihova sari na tie Izireli, meke garunu la nia Sa
si keke tie pude vata rupahi si arini. Asa se Ehudi, na tie gedegede meke na
tuna koreo e Qera, sapu mae guana koasa butubutu te Benisimane. Valani

* **3:7** Se Asera si na bekuna sa tamasa barikaleqe sapu sa loana Beolo, keke tamasa huporona pu vahesia rina tie Kenani.

ri na tie Izireli koe Ehudi sari na vinariponi, pude garunu lani si arini koe Eqiloni sa baṉara pa Moabi pude la valani koa sa. 16 Tavetia Ehudi telena si keke magu, sapu ṉaru varikali, meke lima ṉavulu sentimita gelena.* Meke sopele nia sa pa kali mataona pa korapadi nana poko. 17 Meke paleke lani sa koe Eqiloni sa tie nobokona hola. 18 Sipu va adeni Ehudi koasa sari na vinariponi, si zama la ia sa sa tie pu palekedi rini pude taluarae meke pule la pa dia popoa soti. 19 Ba kekere pule koari na patu ta peqodi tata pa Qiliqali se Ehudi, meke pule la koe Eqiloni, meke zama, “Qua baṉara, hiva tozi nigo rau si keke inavoso golomona koa goi.”

Ke garunu vurani sa baṉara sari nana nabulu, “Gami karua mo si kaqu koa!” gua si asa. Ke vura taloa sari doduru nabulu.

20 Meke sipu korapa habotu eke telena pa korapana sa nana lose ibibuana pana uluna sa nana vetu sa baṉara, si nuquru la koa sa se Ehudi meke zama, “Hiva tozi nigo rau sa inavoso mae guana koe Tamasa,” gua si asa. Meke turu sage sa baṉara. 21 Meke saputu nia lima gedena Ehudi sa magu ṉaru vari kali sapu koa pa kali mataona, meke hova nuquru nia sa pa tiana sa baṉara. 22 Nuquru pa korapa tiana Eqiloni sa doduruna sa magu; hola nia tu sa sa taṉitaṉiniana, meke vura karovo pa mudina sa batuna sa magu ṉaruna. Ba lopu daku unusu pule nia sa si asa pa tiana sa baṉara, na tukua sa deana. 23 Beto asa, si vura taloa nana se Ehudi; tukui sa sari na sasada meke lokai sa si arini 24 meke taloa nana. Pule mae sari na nabulu meke dogori sari na sasada si loka tuku beto, ba balabala ia rini sapu korapa koa nana pa korapana sa baṉara, na magogoso nana gua. 25 Aqa va seunae nia rini si asa, ba sipu lopu boka ta tukele tugo sari na sasada, si vagia rini sa vidulu meke tukelia sa sasada. Meke hodahodaka mate nia rini sapu korapa eko mate nana pa hatara sa dia baṉara.

26 Sipu korapa aqa si arini, si govete taloa nana se Ehudi. Ene holani sa sari na patu ta peqodi, meke govete la nana pa Seira.

27 Meke sipu kamoa sa sa vasina toqetoqere pa popoa Iparemi, si ivua sa sa buki pude tioki sari na tie Izireli pude la varipera. Turaṉa gore lani sa si arini; taluarae mae gua koari na toqere. 28 Meke zamai sa, “Mi luli au! Kaqu poni gamu e Zihova sa minataqara koari na mia kana, sapu sari na tie Moabi.” Ke ene gore lulia rini se Ehudi meke hukatia rini sa vasina kaqu karovo sari na tie Moabi koasa Ovuku Zodani; meke lopu tava malumu si keke tie pude karovo. 29 Koasa rane sana si tata kamoa ka manege puta tina tie Moabi, saripu bokabokadi hola pa vinaripera, si va mate betoi rini, namu lopu keke arini si govete taloa. 30 Koasa rane sana, si va kilasi ri na tie Izireli sari na tie Moabi, meke koari ka vesu ṉavulu puta vuaheni si koa pa binule sa popoa.

Se Samiqara

31 Pa mudina e Ehudi, si e Samiqara sa tuna koreo e Anati si koimata hobe. Asa tugo harupia se Izireli, meke ka onomo gogoto tie Pilisitia, si va mateni huda ṉaruna, tana va kekekereana bulumakao sa si arini.

4

Debora meke Beraki

1 Pa mudina sipu mate se Ehudi, si tavete va sea pule pa dinoṉo te Zihova sari na tinoni Izireli. 2 Ke valani e Zihova koe Zabini, sa baṉara koari na tie Kenani sapu kopu nia sa vasileana lavata pa Hazo si arini pude va kilasi. Sa koimata koa sa nana qeto minate sana si e Sisera sapu koa pa Haroseti

* **3:16** Keke piti meke kukuruna gelena.

vasina koa sarini pu lopu na tie Ziu. 3 Ka sia gogoto totopili varipera sapu
taveteni aeana rini si tagoi e Zabini, meke koa tasuna sisigiti koasa nana
kinopu sari na tinoni Izireli koari ka hiokona puta vuaheni. Gua asa ke
kabo alilia rina tinoni Izireli sa tinokae te Zihova.
4 Se Debora, sa barikaleqe te Lepidoti, sapu keke poropita barikaleqe,
si koimatani sari na tinoni Izireli koasa totoso asa. 5 Hoke habotu si asa
pa kauruna keke huda pamu pa varikorapadi ri karua vasileana pa Rama
meke Betolo pa korapa popoa toqetoqere pa Iparemi, meke hoke la koasa
sari na tinoni Izireli pude avosi sari nana vinilasa va toṉoto. 6 Keke rane
si garunia sa se Beraki tuna koreo e Abinoami sapu mae guana koasa
vasileana lavata pa Kadesi pa popoa Napitalai meke zama koasa si asa,
“Se Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli si garunigo si goi, ‘Mu turaṉi sari ka
manege puta tina tie koasa butubutu te Napitalai meke Zeboloni, mamu
turaṉa lani koasa toqere Tabora. 7 Kote garunu atunia Rau se Sisera, sa
koimata tadi na tinoni varipera te Zabini, pude raza igo koasa Ovuku
Kisoni. Na koadia nana totopili varipera meke na tie varipera si asa, ba
kote vatu nia Rau koa goi sa minataqara,’ ” gua si asa.
8 Meke olaṉa la koasa se Beraki, “Be la goi si kote la si rau, babe lopu
luliau goi, si lopu kaqu la tugo si rau,” gua si asa. 9 “Ego,” gua se Debora,
“Kaqu luligo rau si goi, ba lopu kaqu hite vagia goi si keke vina lavata
koasa mua minataqara, sina kote vala nia e Zihova se Sisera pa limana
keke barikaleqe,” gua si asa. Ke somana luli la koe Beraki pa Kadesi se
Debora. 10 Meke tioki e Beraki sarini koasa butubutu te Zeboloni meke
gua tugo sapu te Napitalai meke la pa Kadesi, ari ka manege puta tina tie
saripu luli koasa meke somana luli tugo se Debora.
11 Ego, koasa totoso asa, se Hebere sa tie Kenaiti si paqaha taloa nana
koari kaiqa tie Kenaiti meke la va turua sa nana ipi tata pa Kadesi, lopu
seu koasa huda oaku pa Zananimi. Na tutina e Hobabi, sapu na tasina
hopehopena e Mosese si asa.
12 Meke sipu gilania e Sisera sapu ele sage la pa toqere Tabora se Beraki
tuna koreo e Abinoami, 13 si tioko varigarani e Sisera sari ka sia gogoto
totopili aeana varipera meke sari nana tie meke garunu lani sa si arini
podalae pa Haroseti sa popoa tadirini pu lopu na tie Izireli meke kamo la
gua pa Ovuku Kisoni.
14 Meke zama la koe Beraki se Debora, “Mu la kamahire. E Zihova kaqu
koimata nia sa mua qeto minate. Kaqu va mataqara igo Sa si goi koe
Sisera.” Ke taluarae koasa toqere Tabora se Beraki meke sari ka manege
puta tina tie meke ene gore la. 15 Meke sipu podalae rapata se Beraki
meke sari nana tie varipera, si va pupuhia e Zihova se Sisera meke sari
doduru nana totopili na tie varipera, meke horu gore koasa nana totopili
varipera se Sisera meke govete taloa nana. 16 Meke hadu lani e Beraki
sari na totopili varipera meke sari na tie varipera pa Haroseti koasa popoa
tadirini pu lopu na tie Izireli, meke mate beto sari doduru tie varipera te
Sisera, meke namu lopu hite keke tie si koa hola.
17 Meke govete la nuquru pa vetu te Zaeli, barikaleqe te Hebere na tie
Kenaiti, se Sisera, sina sa baṉara Zabini pa popoa Hazo, si loke nana kana
koasa tatamana te Hebere.* 18 Meke vura la tutuvia Zaeli se Sisera meke
zama la ia sa, “Nuquru mae, baṉara, mae pa korapa qua ipi. Mu lopu
matagutu,” gua, ke nuquru la si asa, meke tomea sa barikaleqe si asa pa
mudina sa gobagoba poko. 19 Meke zama koasa barikaleqe si asa, “Kei

* **4:17** Heba si na tie pu koa koari na turaṉana e Mosese ba kamahire si na baere koari na tie Kenani. Mu doṉo la pa Zazi 1:16; 4:11, meke Nab 24:22:

hiva napo si rau, na memeha qua," gua si asa. Meke tukele ponia bogu kolo meleke sa barikaleqe si asa meke va napoa, meke tome pulea sa si asa. 20 Meke zama la ia sa sa barikaleqe, "Mu turu kopu pa sasadana sa ipi, meke be mae nanasa nia ri kaiqa tie koa goi, sapu be koa nana si keke tie tani, gua, si mu zama, 'lokari,'" gua si asa. 21 Ba sina mabo sisigiti se Sisera, ke puta muliuṉu; meke hitehite vagia Zaeli si keke hama meke keke tupili tana ipi, meke hitehite ene la koasa meke poka turaṉae nia sa pa pepeso sa kali batuna, meke mate si asa. 22 Meke sipu mae hata lulia e Beraki se Sisera, si vura la tutuvia e Zaeli si asa, meke zama la koasa si asa, "Mae tani maqu va dogoro nigo sa tie sapu korapa hata ia goi." Ke nuquru lulia sa si asa, meke dotu korapa eko mate nana vasina pa pepeso si asa soto nana sa tupili pa batuna.

23 Koasa rane asa, si vala nia Tamasa koari na tinoni Izireli sa minataqara meke tava kilasa se Zabini, sa baṉara tadi na tinoni Kenani. 24 Meke varipera va ṉiṉira laladia sari tie Izireli osolae va matea rini se Zabini.

5

Sa Kinera tadi Debora e Beraki

1 Koasa rane sana si kera nia ri Debora e Beraki sa tuna e Abinoami sa kinera hie sapu zama guahe:

2 "Mani ta vahesi se Zihova!
Sari na tinoni Izireli si lopu ruriti sari na dia tinoa,
ba malumu qetuqetu lani rini pude varipera.
3 Va avoso mae gamu na baṉara.
Mi va avoso gamu na qavuna.
Kaqu kera na mikemike la si rau koe Zihova sa Tamasa tadi na tie Izireli.
4 Ke Zihova, pana taluarae si Goi koari na toqere pa Seira,
meke vura mae koasa popoa pa Edomu[d],
si niu sa pepeso, meke hoqa gore mae pa galegalearane sa ruku.
Uve, titisi gore mae gua tugo koari na lei sa kolo.

5 Sari na toqere si niniu pa kenuna e Zihova sa Tamasa tanisa toqere Saenai.
Niniu si arini pa kenuna e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli.*

6 Koari na rane te Samuqa tuna koreo e Anati,
meke koari na rane te Zaeli,
sari na tie holuholu si lopu paleke tiṉitoṉa pa siraṉa nomana,
ba ene gua tu koa rina siraṉa hitehite.
7 Debora, sari na vasivasileana nomadi pa Izireli si ta veko palae;
osolae mae si goi guana tinana Izireli.
8 Sipu vahesi rini sari na tamasa vaqura,
si ta evaṉa sari na vinaripera nomadi pa popoa meke raza la koari na baradi rina vasileana lavata,
meke lopu keke lave babe na hopere
si ta dogoro koari ka made ṉavulu puta tina tinoni pa Izireli.
9 Sa buloqu si somana koari na koimata varipera tadi na tinoni Izireli,
meke gua tugo koari na tinoni pu lopu ruritia dia tinoa pa vinaripera.
Mi vahesia se Zihova.
10 Gamu na palabatu pu hake koari na doṉ'ki kekeoro,

* **5:5** Ekd 19:18

meke gamu na tie tagotago mia pu habotu koari na habohabotuana
arilaedi koari na doṉ'ki,
meke gamu pu ene pa siraṉa, mi va avoso mae.
11 Mamu va avosi sari na tie kerakera koari na berukehe,
sapu tozi vurani sari na minataqara te Zihova,
sari na minataqara tadi na tinoni Izireli.

Meke ene va tokele taluarae gore koari na dia vasileana lavata sari na
tinoni te Zihova.
12 Aria Debora! Aria!
Aria! Kerania sa kinera! Aria!
Ene la, Beraki tuna koreo e Abinoami,
turaṉa taloani sari na mia tie ta raovodi[d].
13 Sari na tie ṉoṉodi si gore mae koa gami na ṉati koimata,
meke sari na tie te Zihova si mae koa rau somanae sari na tie varane.
14 Na mae guadi pa butubutu Iparemi vasina koa sari na tie Amaleki
pukerane,
meke luli mae guadi pa butubutu te Benisimane meke sari nana tinoni
si arini.
Meke sari na koimata pa vinaripera si gore mae guadi pa butubutu te
Manase pa tutina e Maki;
meke sari na palabatu nomadi si mae guadi pa butubutu Zeboloni.
15 Sari na koimata varipera pa butubutu te Isaka si luli koe Debora;
uve, sa butubutu te Isaka meke se Beraki ba mae tugo,
meke luli la ia rini si asa pa korapana sa lolomo.
Ba sari na tinoni koasa butubutu te Rubeni si paqaha;
ura lopu boka vizatia rini pude somana mae.
16 Na vegua ke koa turaṉa hola i rini sari na sipi?
Pude avavosi sari na sepati titioki sari na dia rovana sipi?
Uve, paqaha sa butubutu te Rubeni meke lopu boka vizatia rini pude
mae.
17 Sa butubutu te Qadi si koa pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani.
Meke sari na tinoni pa butubutu te Dani,
si koa hola dia kapae koari na vaka.
Meke sa butubutu te Asa si koa pa raratana masa tata pa kolo hokara.
18 Ba sari na tinoni pa butubutu te Zeboloni meke Napitalai si lopu ruriti
dia tinoa meke somana pa vinaripera.

19 Sari na baṉara si mae meke varipera.
Pa totoso asa si varipera sari na baṉara Kenani pa Tanaka tata koasa
kolo pa Meqido,
ba lopu vagi taloani rini sari na siliva na tinagotago tadi na tinoni
Izireli.
20 Sipu ene vari karovi sari na pinopino pa galegalearane si varipera si
arini.*
Meke raza ia rini se Sisera.
21 Meke paleke taloani na naqe pa Ovuku Kisoni si arini,
meke kaqu ene varane, ene latu pa ṉiniraṉira si rau!
22 Beto asa si ene hola la sari na hose;
puzapuza pa pepeso sari na nenedia.

* **5:20** Sa ginuana sa vesi hie si lopu bakala. Sari na mateana si varitokae meke va kilasia se Sisera, babe sa Tamasa si va kilasia koasa galegalearane, paka maṉauru, na ruku na gua.

23 ‘Leve nia gana sa vasileana nomana pa Merozi,’ zama gua sa mateana
te Zihova.
‘Leveni, leveni gedi sarini pu koa vasina.
Na korodia mae toka nia rini se Zihova,
mae guari na tie varipera pude toka nia si Asa.’

24 Sa barikaleqe tamanaena hola koari na barikaleqe si e Zaeli,
sa barikaleqe te Hebere pa Kenaiti.
Holani sari na barikaleqe saripu koa koari na ipi.
25 Meke sipu tepa kolo napo se Sisera si ponia meleke e Zaeli si asa;
meke ponia meleke tugo sa koa keke baolo tolavaena si asa.
26 Meke vagia sa si keke tupili ipi pa kali limana,
meke keke hama tanisa tie tavetavete pa keke kali limana,
meke poka nuquru nia sa pa batuna.
27 Meke mate si asa, meke eko lopu niu pa nenena sa barikaleqe.
Hoqa pa pepeso meke mate si asa.

28 Meke doṉo vura pa vuida sa tinana e Sisera
meke kabo va ululae pa mudina sa gobagoba poko,
meke nanasa vura, ‘Na vegua ke lopu tuturei pule mae sa totopili
varipera te Sisera?
Meke na vegua sari nana hose, ke lopu tuture pule mae? gua.’
29 Meke olaṉa la ia ri na barikaleqe tumatumaedi hola si asa;
ba zama pilipule telena si asa,
30 ‘Na korapa hata likakalae pude zau vagi,’ gua si arini.
‘Meke variva hiani, keke babe karua vineki koari hopeke tie varipera.
Sari na poko leleadi si pude te Sisera,
meke sari na kukuru pinitipiti poko,
si pude tana pakupaku pa ruaqu. Ta zau vagi beto si hire pa
vinaripera.’

31 Kei Zihova, madi mate beto gua asa sari na mia kana,
ba madi ṉedala guana rimata gasana sari na mua baere,
pana gasa sage pa nana ṉiniraṉira si asa!”
Meke pa mudina asa si ta evaṉa sa binule koari ka made ṉavulu puta vuaheni.

6

Qitione

1 Meke tavete va sea pule pa dinoṉo te Zihova, sari na tinoni pa Izireli. Ke va malumu lani Sa koari na tinoni pa Midiani pude koimatani si arini koari ka zuapa vuaheni. 2 Meke ṉiṉira hola ni ri na tinoni pa Midiani sari na tinoni pa Izireli, gua asa ke tome ni rina tinoni Izireli si arini koari na bae meke kaiqa vasina tometomeana pule koari na toqere. 3 Totoso la lelete dia gua pa inuma sari na tinoni Izireli, si hoke mae sari na tinoni Midiani, sari na tie Amaleki, meke sari na butubutu tie pule pu koa pa korapa qega, meke rapatani si arini. 4 Meke hoke mae varigara si arini koasa vasina asa, meke zaloi sari na dia linetelete koasa doduruna sa vasina asa meke kamo la gua pa Qaza. Hoke vagi betoi rini sari na dia sipi na bulumakao meke sari na doṉ'ki meke loketoṉa hokara si veko hola ia rini pude tagoi ri na tinoni Izireli. 5 Hoke paleki rini sari na dia ipi meke turaṉi sari na dia bulumakao, soku guana rovana kupokupo sa dia minae. Lopu boka ta

nae sari na tie meke sari na dia kameli, meke mae huaria rini sa popoa.
6 Meke lopu pada pude raza la i ri na tinoni Izireli si arini.

7 Meke kabo alili la koe Zihova sari na butubutu Izireli pude tokani meke
pude va kilasi sari na tinoni Midiani, gua. 8 Meke garunu la nia e Zihova
koarini si keke poropita meke tozia koa rini sa inavoso hie, sapu mae guana
koe Zihova sa Tamasa tadi na tinoni Izireli meke zama guahe: “Ele turaṉa
vurani gamu Rau koasa tinoa pinausu pa popoa Izipi. 9 Ele harupu gamu
Rau koari na tinoni pa popoa Izipi, meke koari na tinoni saripu ele varipera
atu koa gamu pa popoa Kenani, meke ele hadu va seui Rau si arini meke
ponini gamu sa popoa hie. 10 Meke ele tozini gamu tu Rau sapu Arau mo se
Zihova sa mia Tamasa, meke lopu kaqu vahesi pulei gamu sari na tamasa
tadi na butubutu Amoraiti, koasa popoa sapu koa ia gamu hie kamahire.
Ba lopu hite va avosau gamu,”

11 Meke mae gana vasina si keke mateana te Zihova koasa vasileana
Opara meke habotu nana pa kauru huda oaku te Zoasi, sapu mae guana
koasa butubutu te Abieza. Meke se Zoasi si na tamana e Qitione. Se
Qitione si korapa tome meke seke pani sa sari na kapudi rina huiti koasa
munamunalana vaeni, pude lopu ta dogoro nana koari na tie Midiani, gua.
12 Meke vura la koa sa sa mateana te Zihova meke zama guahe: “Se Zihova
si koa koa goi, na tie ṉiṉira na varane!”

13 Meke zama la koasa se Qitione, “Baṉara, be koa koa gami se Zihova.
Na vegua tu ke ta evaṉa koa gami sari na tinasuna hire? Meke na vegua
tu sari doduru ginugua arilaedi pu ele tozini gami ri na tiatamamami pu
taveti e Zihova, gua meke turaṉa vurani Sa si arini pa popoa Izipi. Ba
kamahire si vata pinausu gami Sa meke veko gami Sa pa limadia ri na
tinoni Midiani si gami,” gua si asa.

14 Meke doṉo la koasa se Zihova meke garunia Sa si asa, “Mu la pa mua
ṉiniraṉira, mamu harupi sari na tinoni Izireli koasa butubutu Midiani.
Mamu gilania sapu Arau garunigo!”

15 Meke olaṉa se Qitione, “Baṉara, vegugua meke kaqu boka harupia rau
se Izireli? Sa qua tatamana si malohoro hola koasa butubutu te Manase.
Meke arau tugo si loke laequ pa qua tatamana,” gua si asa.

16 Meke olaṉa la ia e Zihova si asa, “Kote boka si goi, sina Arau kote koa
turaṉigo; meke kote doṉo guana keke tie mo si raza ia goi,” gua si asa.

17 Meke olaṉa la ia Qitione si asa, “Be guana qetu nau Goi si rau, si mamu
poni nau kaiqa vina sosode sapu hinokara e Zihova tugo si Goi. 18 Leana,
tepa igo rau, mamu lopu taloa osolae kaqu paleke poni nigo ginani tu rau
si Goi,” Meke zama sa tie, “Leana, kote aqa nigo Rau osolae pule mae si
goi,” gua si Asa.

19 Ke pule la pa nana vetu se Qitione meke kinaia sa si keke qoti
vaqurana, meke kinaia sa sa palava sapu loke isitina; voia sa sa miti pa
keke vovoina meke sa supu si pa keke raro, meke paleke lani sa koasa
mateana te Zihova pa kauruna sa huda oaku meke valani sa koasa. 20 Meke
zama la ia sa mateana te Tamasa si asa, “Mamu hena ia sa miti meke sa
bereti sapu lopu ta henie isiti, mamu vekoi pa patu hie, mamu zoropo nia
pa batudi sa supu,” meke tavete gua tugo se Qitione. 21 Meke huhuku la
nia sa mateana te Zihova sa kolu sapu taṉinia sa pa limana, meke tiquni
batu kolu sa sari miti na bereti. Meke vura mae koasa patu sa nika, meke
sulu beto sari miti na bereti, meke tiqe murimuri taloa sa mateana.

22 Meke tiqe gilania e Qitione sapu sa mateana mo te Zihova si dogoria
sa, ke matagutu na zama guahe si asa: “Ke Zihova, Baṉara lavata na ṉiṉira
hola si Goi! Ele dogoria rau pa mataqu soti sa Mua mateana,”
23 Ba zama la koasa se Zihova, “Koa bule. Mu lopu matagutu. Lopu kaqu
mate si goi,” gua si Asa. 24 Ke kuria Qitione si keke hope pude vahesia se
Zihova vasina, meke poza nia sa, “Zihova si na binule” gua si asa. Korapa
koa hola sa hope pa Opara vasina koa sari na tutina e Abieza.
25 Meke koasa boṉi sana si mae zama koe Qitione se Zihova, “La mamu
vagia sa bulumakao tanisa tamamu meke keke bulumakao pule sapu ka
zuapa vuahenina. Mamu huara gore nia sa hope sapu vahesihesi nia sa
tamamu se Beolo. Mamu maho gore nia tugo sa beku barikaleqe, pozana
Asera, sapu koa kapae koasa. 26 Mamu tavetia goi si keke hope sapu
garona pude vahesia se Zihova sa mua Tamasa pa batuna sa toqere tanisa
vasileana hie. Beto mamu vagia sa bulumakao vina rua, mamu va uqua sa
doduruna guana vina vukivukihi, mamu vagia sa beku barikaleqe, pozana
Asera sapu maho gore nia goi, pude na huda tana nika.” 27 Ke vagi e
Qitione sari ka manege puta nana nabulu meke tavetia gua sapu garunu
nia e Zihova koa sa pude tavetia. Ba sina matagutu nia e Qitione sa nana
tatamana, meke sari na tiena sa vasileana nomana, pude tavetia pana rane,
ke tavetia sa si asa pana boṉi.
28 Sipu vaṉunu munumunu hokara sari na tinoni pa korapana sa
vasileana nomana sana, si dogoria rini sa hope sapu hoke vahesihesi nia
rini se Beolo, si ta huara meke sa beku barikaleqe, pozana Asera, si ele ta
maho va gore tu, meke sa bulumakao vina rua si ele tava uqu koasa hope
sapu ele ta kuri vasina. 29 Meke varinanasi si arini, “Esei evaṉia sapu
guahe?” Meke hata vura nia rini sapu e Qitione tuna e Zoasi si tavetia
sapu gua asa. 30 Meke la zama ia rini se Zoasi, “Mu turaṉa vura mae nia
koa gami tani sa tumu, pude mami va matea si asa! Ele huara gore nia sa
sa hope sapu vahesihesi nia gami se Beolo, meke maho gore nia tugo sa sa
beku barikaleqe, pozana Asera pa kalina sa.”
31 Ba zama la se Zoasi koari doduru pu lopu qetu nia si asa, “Vegua
tokatoka nia gamu se Beolo? Lavelave nia gamu si asa? Asa sapu zama
tokatoka nia si asa, si kaqu tava mate sipu lopu ele kamo sa munumunu.
Ego, be se Beolo si na tamasa, si mani lavelave pule nia si asa, sina tanisa
tu sa hope sapu ele ta huara gore.”
32 Ke koasa rane sana si ta pozae Zerubeolo se Qitione, sina zama se
Zoasi, “Mani toka pule nia se Beolo, sina tanisa tu sa hope sapu ele ta
huara gore,” gua.
33 Beto asa si varigara sari doduru tinoni Midiani, Amaleki meke sari na
butubutu pa korapa soloso qega meke karovia rini sa Ovuku Zodani meke
mae koa varigara koasa pezara pa lolomo Zezireli si arini. 34 Meke sa
ṉiniraṉira maqomaqo te Zihova si mae koe Qitione, meke ivua sa sa buki
pude tioki sari na tie koasa butubutu te Abieza pude lulia si asa. 35 Meke
garunu lani tie paleke inavoso sa sa doduruna sa popoa tanisa butubutu te
Manase, sa butubutu te Asa, te Zeboloni meke te Napitalai pude mae lulia,
meke mae somana tugo si arini koasa.
36 Meke zama la koe Tamasa se Qitione, “Ele zama si Goi sapu kaqu
toka nau Goi pude harupia sa butubutu Izireli, gua. 37 Leana, sa kalu
sipi si vekoi rau pa pepeso, vasina seke pani gami sari na kapudi rina
huiti. Pana munumunu be guana koa koasa kalu sipi sa puni, ba lopu pa
pepeso, si kaqu gilania rau sapu kaqu toka nau Goi si rau pude harupia

se Izireli.” 38 Meke gua puta tugo asa si ta evaṉa. Sipu vaṉunu se Qitione
pana munumunu vaqavaqasa, si mono tata va siṉi nia kolo puni sa si keke
baolo.
39 Beto asa si zama pule la koe Tamasa se Qitione, “Mu lopu bugoro
nau. Kamahire si mani popa sa kalu sipi, meke sa pepeso si kaqu boboso.”
40 Meke koasa boṉi asa si gua puta tugo asa si tavetia Tamasa. Pana
munumunu si popa sa kalu sipi, ba sa pepeso si bobosia na puni.

7

Va Kilasi E Qitione sari na Tinoni pa Midiani

1 Pa koivugona si la koa varigara pa kalina sa kolo tototo te Harodi se
Qitione meke sari doduru nana tie. Meke sari na tinoni Midiani si koa pa
lolomo tata koasa toqere Morea pa kali gede*.
2 Meke zama la koe Qitione se Zihova, “Sari na tinoni tamugoi si soku hola
pa Qua dinoṉo. Pana vala nia Rau koarini sa minataqara, si kote balabala
ia rini sapu teledia mo evaṉia sa minataqara koari na tinoni Midiani gua,
meke lopu kaqu va qetu Au rini si Rau pa dia vinahesi puleni. 3 Mu tozi
vura nia koari na tie, ‘Esei arini sapu matagutu si mani pule la pa nana
vetu, meke gita si kote koa hola tani koasa toqere Qileadi!’” Ke ari ka
hiokona rua tina si pule la koari na dia vetu, ba ari ka manege puta tina
si koa hola.*
4 Beto asa si zama la koe Qitione se Zihova, “Korapa soku hola tugo sari
na mua tie. Mu turaṉa gore lani pa kolo, maqu vari paqaha ponigo vasina.
Meke be tozi nigo Rau sa tie sapu kaqu luligo, si kaqu luli si asa, ba be tozi
nigo Rau sa tie sapu lopu kaqu luligo, si lopu kaqu la tugo si asa.” 5 Meke
turaṉa gore lani e Qitione pa kolo sari na tie. Meke tozi nia e Zihova si asa,
“Mamu vizata vata kalei sarini pu naponi ṉuzudi pa kolo guana kurukuru
ṉame pa keke pukuna, koarini pu kokotuṉu gore meke napo.” 6 Meke
ka ṉeta gogoto tie mo saripu siovoni limadi meke napo guana kurukuru
ṉame, ba sari doduru pule si kokotuṉu gore meke napo.
7 Meke zama la koe Qitione se Zihova, “Kaqu harupu gamu Rau meke
ponini gamu sa minataqara, meke va kilasi sari na tinoni Midiani koari
ka ṉeta gogoto tie pu siovoni limadi pa kolo meke napo. Mu tozini sari
doduru pude la pa dia vetu.” 8 Gua asa ke hitu puleni e Qitione sari doduru
tie Izireli, pude pule la pa dia vetu, ba sari ka ṉeta gogoto tie mo si kopuni
sa meke vagi va karovi rini sari doduru likakalae pu ta ponini rini, sari na
buki na ginani na gua. Meke sa minate Midiani si koa varigara pa kauruna
gore koa rini koasa lolomo.
9 Meke koasa boṉi asa si garunia e Zihova se Qitione, “Mu topue la
kamahire! Mamu rapati sari na tinoni Midiani, sina vatua Rau kamahire
koa gamu sa minataqara. 10 Ba be guana matagutu la rapata si gamu, si
mamu turaṉia sa mua nabulu, sapu se Pura, mamu gore la koari na tinoni
Midiani saripu koa varigara vasina. 11 Mamu avosia sapu gua kote zama
nia rini, meke kote tiqe vagia goi sa vinarane pude rapatani.” Gua asa, ke
ene gore la pa hukihukirina sa vasina sapu koa varigara sa minate Midiani
se Qitione, meke sa nana nabulu sapu se Pura. 12 Sari na tinoni Midiani,
na tinoni Amaleki meke saripu mae guadi pa kali gasa rimata pa korapa
soloso qega, si koa va retesia mo rini sa lolomo sapu soku hola gua tugo
rina kupokupo, meke sari na dia kameli si soku hola meke lopu boka ta
nae guana onone sapu koa pa masamasa kolo.

* **7:1** Kali gede koari na tie Izireli, be tia la pa gasa rimata si arini. * **7:3** Diut 20:8

13 Sipu kamo tugo se Qitione si avosia sa si keke tie sapu korapa vivinei
nia koa keke tie vasina sa nana pinutagita. Zama si asa, “Keke bereti sapu
tavete nia bale rini si topili gore mae pa korapana sa nada qeto minate,
meke mae hoatia sa si keke ipi, meke hoqa oporapaha nia pa pepeso sa
ipi,” gua si asa.
14 Meke olaṉa sa nana baere, “Na magu varipera mo tanisa tie Izireli
si asa, se Qitione tuna mo e Zoasi! Namu loketoṉa pule ginuana! Sa
minataqara si vala nia Tamasa koe Qitione ba lopu koari na tinoni Midiani
meke koasa doduruna sa nada qeto minate!”
15 Meke sipu avosia tugo Qitione sa pinutagita tanisa tie meke sa ginuana,
si kokotuṉu gore si asa, meke vahesia sa se Zihova. Meke tiqe pule la si
asa koa sa qeto minate tadi na tinoni Izireli meke zama, “Aria, ponini gita
e Zihova pude va kilasia sa qeto minate tadi na tinoni Midiani.” 16 Meke
paqahi sa sari ka ṉeta gogoto tie koari ka ṉeta puku qeto minate, meke
hopeke tie si ta poni nia si keke buki meke keke zagi sapu koa ia keke zuke
korapana. 17 Meke tozini sa si arini, “Pana kamoa rau sa hukihukirina sa
vasina sapu koa ia rini, si mi kopu mae nau, mamu tavetia gua sapu tavetia
rau. 18 Pana ivui gami sari na mami buki, si kaqu tiqe ivui gamu sari na
mia buki pa vari likohaena sa vasina sapu koa ia rini, meke kaqu kukili
meke velavela guahe, ‘Sa vinaripera te Zihova meke te Qitione,’ gua.”
19 Meke sipu tata kamo sa korapa boṉi si kamoa Qitione, meke ari ka
keke gogoto nana tie varipera sa hukihukirina sa vasina sapu koa ia rina
tie Midiani; meke koasa totoso asa si tiqe varihobei tugo sari na tie kopu
tadi na tie Midiani. Meke tiqe ivui rina tie Izireli sari na dia buki meke
poraki rini sari na dia zagi saripu taṉini rini pa limadi. 20 Meke sari karua
pukuna ba ivui tugo sari na dia buki. Meke taṉini sageni rini sari na dia
zuke pa kali lima gededia, meke sari na buki pa kali lima mataodia, meke
kukili guahe: “Sa magu varipera te Zihova meke te Qitione,” gua si arini.
21 Meke hopeke tie si turu vari likohae nia sa vasina pu koa ia ri na tinoni
Midiani, meke kukili na govete taloa sa doduruna sa qeto minate tadirini.
22 Meke sipu ivui sa qeto minate te Qitione sari na dia buki, si hopeke
varipera pule ni mo e Zihova teledia sari na dia kana. Meke govete la
si arini pa Zaretani meke Betisita meke kamo la gua pa vasileana Ebolo
Mehola tata pa Tabati.
23 Meke sari na tinoni koasa butubutu Napitalai, butubutu Asa, meke pa
doduru vasina koasa butubutu Manase, si ta tioko vura pude hadui sari
na tinoni Midiani, gua. 24 Meke garunu la inavoso se Qitione koari doduru
toqetoqere pa korapa popoa Iparemi meke zama, “Mi gore mae, mamu
razai sari na tinoni Midiani. Mamu kopu tokotoko nia sa Ovuku Zodani
meke sari na leana hitekedi sapu kamo la gua pa Betibara, pude lopu kaqu
boka karovi rina tinoni Midiani si arini,” Meke varigara sari doduru tie pa
Iparemi, meke kopu tokotoko nia rini sa Ovuku Zodani, meke sari na leana
sapu kamo la gua pa Betibara. 25 Meke tuqe vagi rini sari karua baṉara
tadi na tinoni Midiani, ari Orebi meke Zebi. Meke va matea rini se Orebi
pa patu te Orebi, meke se Zebi si va matea rini pa vasina munamunalana
vaeni te Zebi. Meke hadu nono la i rini sari na tinoni Midiani, meke paleke
lani rini sari batudi ri Orebi meke Zebi koe Qitione sapu koa nana pa kali
gasa rimata pa Zodani.

8

Sa Vina Kilasa Vina Betobeto tadi na Tinoni Midiani

1 Meke zama la koe Qitione sari na tie pa butubutu Iparemi, “Na vegua
ke lopu tioko gami goi totoso la varipera si gamu koari na tinoni Midiani?
Na vegua ke guni gami goi?” Meke qumiqumi sisigiti nia rini si asa.
2 Ba tozini Qitione si arini, “Sapu gua ele boka tavetia rau, si namu loke
guguana, pude pada la ia sapu gua ele tavetia gamu. Be hitekena mo sapu
gua tavetia gamu na tie Iparemi, si arilaena hola nia sapu gua ele tavetia
sa doduruna sa qua puku butubutu te Abieza. 3 Meke koasa ṉiniraṉira
mo te Tamasa si va matei gamu sari karua baṉara tadi na tinoni Midiani,
sapu ari Orebi meke e Zebi. Ke na tinavete sa pule si ele tavetia rau, pude
pada la nia sapu gua asa?” Sipu zama guahe si asa, si malohoro gore sa
dia binugoro.*
4 Koasa totoso hie si mae koasa Ovuku Zodani se Qitione meke sari ka
ṉeta gogoto nana tie meke ene karovo. Malohoro sisigiti si arini, ba korapa
hadu luli rini sari na dia kana. 5 Meke sipu kamoa rini si pa Sukoti, si zama
la koari na tie koasa vasileana nomana sana si asa, “Kei, poni ginani sari
na qua tie hire na malohoro sisigiti si arini, na korapa hadui rau sari Zeba
meke Zalamuna, sari karua baṉara tadi na tinoni Midiani,” gua si asa.
6 Ba zama la koasa sari na koimata tadi pa Sukoti, “Na vegua ke kaqu
poni ginani tu gami sari na mua tie varipera? Na lopu ele vagi gamu sari
Zeba meke Zalamuna,” gua si arini.
7 Ke zama la koa rini se Qitione, “Leana hola! Pana va kilasi rau pa
ṉiniraṉira te Zihova sari Zeba meke Zalamuna, si kaqu mae sekeni gamu
huda rakirakihi na vari bakobakorai sapu ta vagidi pa qega rau si gamu,”
gua si asa. 8 Meke hola la gua pa Penuela se Qitione meke tepa kekeṉoṉo
la gua tugo koari na tinoni vasina si asa, ba olaṉa kekeṉoṉo gua tugo sari
na tinoni pa Sukoti sari na tinoni pa Penuela. 9 Ke zama la koa rini si asa,
“Pana va kilasia rau sa kana hie, si kaqu pule mae huara gore nia rau sa
vetu hakehakei ululuna* hie,” gua si asa.
10 Ego, korapa koa pa Karakora sari Zeba meke Zalamuna meke sari na
dia qeto minate. Koasa kukuruna sa qeto minate tanisa butubutu pa popoa
qega si ka manege lima tina mo si koa hola, ba ari ka keke gogoto hiokona
puta tina si ele tava mate beto. 11 Meke ene hola la se Qitione koasa siraṉa
la gua pa hukihukirina sa soloso qega, pa kali gasa rimata pa Noba meke
Zagobeha, meke rapata va hodakia sa sa qeto minate vasina. 12 Meke
govete sari Zeba e Zalamuna, sari karua baṉara tadi na tinoni Midiani,
ba hadu nonoi sa meke tuqe vagi sa si arini, meke tava kilasa beto sa
doduruna sa qeto minate tadirini.
13 Sipu kekere pule koasa vinaripera se Qitione sa tuna e Zoasi, meke sari
nana tie varipera, si ene gua pa siraṉa karovo pa toqere Heresi si arini.
14 Meke tuqe vagia sa si keke tie vaqurana sapu mae guana pa Sukoti, meke
nanasia sa. Meke kubere goreni sa tie vaqurana sari na pozadi ri ka zuapa
ṉavulu zuapa koimata tadi na tinoni pa Sukoti meke valani sa koe Qitione.
15 Meke ene la koari na tie pa Sukoti se Qitione meke zama, “Balabala ia
tugo gamu sipu koromia tokani gami? Totoso zama si gamu, sapu lopu
boka poni ginani gamu sari na qua qeto minate saripu malohoro sisigiti,
sina lopu ele tuqe vagi rau sari Zeba e Zalamuna, gua? Ego, hire si arini!”
16 Meke vagi sa sari na huda saripu vari rakirakihidi saripu vagi sa pa qega
meke seke va kilasa ni sa sari na koimata pa Sukoti. 17 Meke huara gore

* **8:3** Sam 83:11 * **8:9** Sa vetu hakehakei ululuna hie sina vetu ṉiṉirana vasina hoke tomeni sari na tie pa vasileana.

nia tugo sa sa vetu hakehakei ululuna sapu n̲in̲irana pa Penuela, meke va matei tugo sa sari na tie koasa vasileana lavata sana.
18 Beto asa si tiqe nanasi sa sari Zeba meke Zalamuna, “Tie veguguadi sari na tie saripu va matei gamu pa toqere Tabora?” gua si asa. Meke olan̲a si arini, “Namu don̲o kekeno̲n̲o gua tugo agoi. Doduru arini si namu don̲o gua tugo rina tuna sa ban̲ara,” gua.
19 Meke zama se Qitione, “Na tasiqu rau si arini, na tuna mo tinaqu soti si arini. Zama hinokara si rau sapu be lopu va matei gamu si arini, si lopu kaqu va mate gamu rau si gamu.” 20 Meke zama la koa sa tuna koreo kenuna pozana e Zeta si asa, “La mamu va matei!” Ba na koreo vaqura si asa, ke matagutu lobusu vagia sa sa nana magu varipera.
21 Meke zama la koe Qitione sari Zeba meke Zalamuna, “Mae agoi telemu, mamu va mate gami, gua asa sa tie varane!” Ke va matei Qitione si arini, meke vagi sa sari na vinasari pa ruadi rina dia kameli.
22 Beto sapu gua asa, si mae zama sari na tinoni Izireli koasa, “Hiva nigo gami pude na mami ban̲ara si goi meke sari na tutimu saripu luli mudi mae koa goi. Sina ele harupu gami goi koari na tinoni Midiani,” gua si arini.
23 Meke olan̲a la i e Qitione si arini, “Lopu arau meke sa tuqu koreo si kaqu na mia Ban̲ara. E Zihova tu sa mia ban̲ara.” 24 Ba lopu makudo zama si asa, “Maqu tepa ia keketon̲a koa gamu. Gamu doduru, mamu poni nau sari na vikulu pa limamia saripu vagi gamu pa vinaripera,” gua si asa. Sari na tinoni Midiani meke gua tugo sari na tinoni pa popoa qega si hoke va soto vikulu qolo si arini.
25 Meke olan̲a la ia rina tinoni si asa, “Gami si qetu nia pude ponigo si arini.” Meke ivara nia rini si keke poko, meke mae vekoi rini sari doduru saripu vagi rini pa vinaripera. 26 Meke hola hiokona puta kilo * mamatadi sari na vikulu saripu vagi e Qitione, ba lopu somana ta nae sari kaiqa vinariponi pule saripu valani ri na tie koasa, guana vinasari, pakupaku, na poko pepolo saripu hoke pokoni rina ban̲ara pa Midiani, meke sari na poko tolavaedi pu tava paku vari likohae pa ruadi ri na dia kameli. 27 Meke vagi Qitione sari na qolo meke tavetia sa si keke poko qolo meke kopu nia sa si asa pa korapana sa nana vasileana nomana pozana Opara. Meke veko pania rina tinoni Izireli sa Tamasa hinokara, meke la si arini vasina meke vahesia rini sa poko qolo. Guana keke pinodeke si hie sapu va hoqaia pa sinea sa tatamana Qitione, meke koa tasuna si arini.
28 Sari na tinoni Midiani si tava kilasa koari na tinoni Izireli, ke lopu koa pa minatagutu si arini. Sa popoa si koa pa binule koari ka made n̲avulu puta vuaheni, osolae mate se Qitione.

Mate se Qitione

29 Meke pule la koasa nana vasileana soti se Qitione meke koa vasina.
30 Ka zuapa n̲avulu puta sari na tuna koreo sa sina sokudi sari nana barikaleqe. 31 Meke koa nana tugo si keke nana barikaleqe pinausu pa Sekemi, meke va podo nia sa si keke tuna koreo, meke poza nia Abimeleki sa si asa. 32 Qitione sa tuna e Zoasi si mate, sipu barogoso nopele va gorevura si asa, meke ta pomunae si asa koasa lovu vasina ta pomunae sa tamana sapu e Zoasi pa Opara, sa vasileana nomana koasa butubutu te Abieza.
33 Meke pa mudina sa minate te Qitione, si vahesi rina tinoni Izireli sari na beku Beolo, meke luara pania rini sa Tamasa. Meke tavetia rini sa

* **8:26** Ka made n̲avulu puta paoni.

dia vinariva egoi sapu se Beolo sina dia tamasa, gua. 34 Meke namu lopu
nabulu nia rini se Zihova sa dia Tamasa sapu harupi si arini koari doduru
dia kana pu koa vari likohaeni si arini. 35 Meke lopu tataru nia rini sa
butubutu te Qitione koari doduru nana tinavete leadi saripu ele taveti sa
koari na butubutu Izireli.

9

Abimeleki

1 Taluarae la se Abimeleki sa tuna koreo e Qitione koasa vasileana
nomana pa Sekemi, vasina sapu koa sari doduru turaṉana sa tinana, meke
tozini sa, 2 pude nanasi sari doduru tie pa Sekemi, “Na sa beka si kote
balabala ia gamu? Pude sari doduru ari ka zuapa ṉavulu puta tuna koreo
e Qitione si kaqu koimatani gamu, babe keke mo koa rini? Ba mi balabala
ia sapu arau Abimeleki si na masa na ehara mia soti mo.” 3 Meke la
vivinei nia ri na turaṉana koari na tinoni pa Sekemi sa ginugua tanisa
koarini. Meke va egoa ri na tie pa Sekemi, si pude lulia se Abimeleki, sina
na turaṉadia mo si asa, gua. 4 Ka zuapa ṉavulu puta poata siliva si ponia
rini, sapu mae guana koasa zelepade, tanisa dia vinariva egoi koe Beolo sa
dia tamasa. Meke sa poata hie si tavetavete nia Abimeleki pude tabari sari
na tie kaleadi pude lulia si asa, gua. 5 Meke topue la si asa koasa vasileana
soti tanisa tamana pa Opara, meke va matei sa pa batuna koa keke patu
vasina sari ka zuapa ṉavulu puta tasina koreo, sari na tuna e Qitione.
Ba se Zotamu, sa tuna koreo mudina e Qitione si tome meke govete taloa
nana. 6 Meke tiqe varigara sari doduru tie Sekemi meke Betimilo, meke la
si arini koa ke huda oaku hopena pa Sekemi meke va baṉaria rini vasina
se Abimeleki.

7 Sipu avosia Zotamu sapu gua asa, si ene sage la turu pa batuna sa toqere
Qerizimi si asa, meke velavela la koa rini, “Mi avoso mae koa rau gamu na
tinoni pa Sekemi, meke kote tiqe va avoso gamu sa Tamasa si gamu! 8 Keke
totoso si vura la sari na huda pude vizatia si keke dia baṉara teledia. Meke
la zama ia rini sa huda olive, ‘Mu baṉarani gami!’ 9 Meke olaṉa sa huda
Olive, ‘Pude baṉarani gamu rau, si kote beto va vuraia rau sa qua oela sapu
tavetavete nia ri na tie pude va lavati sari na tamasa meke sari na tinoni.’
10 Beto asa si zama la koa sa huda piqi[d] sari na huda, ‘Agoi mae, mamu
baṉarani gami!’ 11 Ba olaṉa la koarini sa huda piqi, ‘Pude baṉarani gamu
rau! si kote beto va vurai rau sari na vuaqu leadi saripu lomoso lea.’ 12 Ke
zama la koa sa huda vaeni sari na huda, ‘Mae agoi, mamu baṉarani gami!’
13 Ba olaṉa la koa rini sa huda vaeni, ‘Pude baṉarani gamu rau, si kote beto
va vurai rau sari na qua vaeni, saripu va qetui sari na tamasa meke sari na
tinoni.’ 14 Ke zama la koasa huda rakirakihi sari doduru huda, ‘Mae agoi,
mamu baṉarani gami!’ 15 Meke olaṉa la koarini sa huda rakirakihi, ‘Be
hiva sisigiti nau gamu pude na mia baṉara, gua, si mae, mamu aqoro koa
rau; babe lokari gua gamu, si kote vura mae sa nika koari na rakirakihi pa
lelaṉaqu meke sulu betoi sari na huda sida pa Lebanoni.’ ”

16 Meke zama pule la se Zotamu, “Ego, vegua va lavatia na kalavarae va
hinokaria gamu se Qitione sipu va baṉara ia gamu se Abimeleki? Pamaṉia
tugo gamu sa binalabalana Qitione meke sari na tatamana? Meke kopu
valeanani gamu si arini, gua sa padadi ri nana tinavetavete? 17 Mi balabala
pulea sapu se Qitione sa tamaqu si varipera tokani gamu si gamu. Lopu
ruritia sa sa nana tinoa pude harupu gamu koari na tinoni Midiani. 18 Ba
pa rane ṉinoroi si kana ia gamu sa tatamana tanisa tamaqu. Meke va matei

gamu sari ka zuapa n̲avulu puta tuna koreo tanisa tamaqu pa batuna keke patu mo. Koa gua sapu se Abimeleki sa tuna koreo sapu va podo nia sa koasa nana barikaleqe pinausu sapu sa turan̲amia si va ban̲aria gamu pa Sekemi. 19 Gua asa ke, be gua sapu tavete la nia gamu koe Qitione pa rane n̲inoroi meke sa nana tatamana si variva qetu meke ton̲oto koa gamu si mamu qetu nia se Abimeleki meke kaqu qetuni gamu tugo sa si gamu. 20 Babe lopu ton̲oto gua sapu tavetia gamu si kaqu hurun̲u vura sa nika koasa rakirakihi sapu se Abimeleki, meke kote sulu pani sari na tie pa Sekemi meke Betimilo. Meke kote hurun̲u vura sa nika koari na tie pa Sekemi meke Betimilo meke sulu pania se Abimeleki." 21 Beto asa, sina matagutu nia sa se Abimeleki sa tasina, ke govete taloa se Zotamu meke la koa pa Bia.

22 Meke koa ban̲ara nia Abimeleki sa popoa Izireli koari ka n̲eta vuaheni. 23 Meke varibugoro ni e Tamasa sari Abimeleki meke sari na tinoni pa Sekemi meke kanaia rini se Abimeleki. 24 Ta evan̲a sapu guahe pude pahukia sa dia tinavete kaleana, sapu evan̲ia e Abimeleki meke sari na tinoni Sekemi pu sovutia si asa koasa vina matedi ri ka zuapa n̲avulu puta tuna e Qitione. 25 Meke kanaia ri na tinoni Sekemi se Abimeleki meke la vekoi rini pa batudi rina toqere sari na tie hikohiko pude n̲on̲ovali na sekei sari na tie pu ene hola pa dia siran̲a. Meke tozia ri na tie koe Abimeleki sapu gua asa. 26 Meke se Qala tuna e Ebedi meke sari na tasina si mae koa pa Sekemi, meke ran̲ea ri na tinoni Sekemi si asa. 27 Meke vura la pakete qurepi[d] koari na dia inuma vaeni si arini, meke la neti munali rini sari na qurepi meke vagi gedi napo vaeni koarini. Meke nuquru la si arini koasa dia tamasa pa korapa zelepade te Beolo, meke hena na napo na va sisire nia rini se Abimeleki vasina. 28 Meke zama se Qala, "Na tie veguguada si gita na tie Sekemi? Na vegua tu ke lulia gita se Abimeleki? Na tie savana si asa? Na tuna e Qitione, bisa. Meke koasa si ta garunu se Zebule pu korapa koimatani gita! Ba vegua ke kaqu toka nia tu gita si asa? Gamu si kaqu lulia sa tamamia sapu se Hamo sapu podalae nia sa mia butubutu! 29 Be koimata ni rau sari na tinoni hire, si kaqu va matea rau se Abimeleki. Kaqu tozi nia rau si asa pude va namanama pulea sa nana qeto minate pude vura mae varipera!" gua si asa. 30 Meke sipu avosia sapu zama gua se Qala, si bugoro sisigiti se Zebule sa tie kopu koasa vasileana lavata asa. 31 Ke garunu la nia inavoso sa se Abimeleki pa Aruma sapu zama guahe: "Se Qala tuna koreo e Ebedi meke sari na tasina si ele mae pa Sekemi, meke lopu kaqu hiva va nuquru igo rini pa korapana sa vasileana lavata si goi pude na dia koimata, gua. 32 Ego kamahire agoi meke sari na mua tinoni si mamu taluarae pana bon̲i, mamu la tome koari na inuma. 33 Pana gasa mae sa rimata, pana munumunu hokara, si mamu rapata va hodakia sa vasileana lavata. Meke pana vura mae se Qala meke sari nana tie pude raza gamu, si mamu va kilasa betoi gamu si arini!"

34 Ke se Abimeleki meke sari doduru koasa nana qeto minate, si topue la pana bon̲i meke paqaha made pukuna, meke tome pa sadana sa vasileana lavata pa Sekemi. 35 Sipu dogoria Abimeleki meke sari nana tie sapu vura mae se Qala meke turu pa sasadana sa vasileana lavata, si gasa vura mae si arini koari na dia vasina tometomeana. 36 Meke sipu dogori Qala si arini, si zama la koe Zebule si asa, "Dotu sari na tie korapa gore mae pa batudi rina toqere!" gua. "Lopu na tie si hiroi," olan̲a gua se Zebule, "Na opoadumu toqere mo si arini."

37 Meke zama pule tugo se Qala, "Dotu korapa ene gore mae pa

kokorapana sa toqere sari na tie, keke pukuna si korapa ene gore mae pa siraṉa sapu taluarae mae gua koasa huda oaku tadi na tie pu hoke totozi saripu gua sapu kaqu ta evaṉa!”
38 Meke zama la koasa se Zebule, “Avei sari na mua zinama nomadi
kamahire? Agoi mo sapu nanasa guahe: ‘Na vegua ke kaqu toka nia tu
gita sa tie sana se Abimeleki?’ gua. Ego, isara sari na tie pu ele va sisireni
goi. Vura la mamu razai kamahire.” 39 Ke turaṉa vurani Qala sari na tinoni
pa Sekemi pude raza ia se Abimeleki. 40 Hadui Abimeleki meke sari nana
qeto minate si arini. Meke sokudi ri na tinoni te Qala si mate, sipu lopu ele
kamo pulea rini sa sasadana sa vasileana lavata pa Sekemi. 41 Meke koa
pa Aruma se Abimeleki, meke hadu vura nia Zebule se Qala meke sari na
tasina koreo pa Sekemi, meke lopu koa pule vasina si arini.
42 Pa koivugona sipu gilania Abimeleki sapu ele mizia ri na tinoni Sekemi
sapu kote vura la koari na inuma si arini, gua, 43 si vagi Abimeleki sari nana
tie, paqaha ni ka ṉeta pukuna sa si rini, meke tome va aqai sa koari na
inuma. Meke sipu dogori sa vuradi koasa vasileana lavata sari na tie, si
vura mae si asa pa tometomeana pude seke va matei, gua. 44 Meke sipu
tuturei zukuru nono la se Abimeleki meke sa nana puku minate, pude kopu
totoko nia sa sasadana sa vasileana lavata, si sari karua puku minate pule
si razai sari na tinoni pa inuma, meke va mate betoi. 45 Meke lopu hite
makudo sa vinaripera koasa doduruna sa rane, osolae vagia tu Abimeleki
sa vasileana lavata. Meke va mate betoi sa sari na tiena, meke huara gore
nia sa sa vasileana, meke titisi nia soloti sa sa pepeso.*
46 Meke sipu avoso nia ri na tinoni koasa vetu hakehakei ululuna pa
Sekemi sapu gua asa, si la varigara si arini koasa vetu ṉiṉirana pude tava
sare dia gua koasa zelepade vinariva egoi te tamasa Beolo, gua. 47 Meke
tozi nia rini se Abimeleki sapu vasina si korapa koa varigara sari na tinoni.
48 Ke sage la koasa toqere Zalamoni si asa meke sari nana tie. Meke vagia
sa si keke maho meke maho vagia sa si keke lelaṉa huda, meke kokovaria
sa pa avarana. Meke tozini sa sari nana tie pude tuture tavete gua tugo asa.
49 Ke maho vagi lelaṉa huda sari doduru tie, meke lulia rini se Abimeleki,
meke la varigarani rini koasa vetu ṉiṉirana. Meke sulu turaṉaeni rini sari
na tie pa korapana sa vetu. Meke sulu va mate betoi rini sari doduru tie
pa korapana sa vetu ṉiṉirana. Sa ninaedi rini si tata keke tina palabatu
na barikaleqe.
50 Beto asa, si topue la pa vasileana lavata pa Tebezi se Abimeleki, meke
la vari likohae nia sa sa vasileana lavata sana meke vagia sa. 51 Meke koa
nana tugo si keke vetu hakehakei ululuna meke ṉiṉirana vasina. Meke
sari doduru tie na barikaleqe koasa vasileana lavata meke sari na koimata
si haqala varigara la koasa vasina asa. Meke tuku tamunu dia vasina si
arini meke sage la dia pa batuna sa vetu. 52 Totoso mae se Abimeleki pude
rapatia sa vetu hakehakei ululuna sana gua, si ene sage la koasa sasadana
sa vetu hakehakei ululuna si asa, pude va katua sa nika. 53 Ba gona gore
la nia keke barikaleqe si keke patu asasana pa batuna ke poraka si asa.*
54 Ke turei tioko vagia sa si keke tie vaqura sapu palekedi sari nana tiṉitoṉa
varivariperana, meke zama ia sa si asa, “Vagia sa mua magu varipera,
mamu seke va mate au. Na lopu hiva nia rau pude ta zamae sapu, keke
barikaleqe si va mate au,” gua. Ke la sa meke seke va matea si asa. 55 Meke
sipu dogoria rina tinoni Izireli sapu mate se Abimeleki, si pule la pa dia

* **9:45** Titisi nia sa sa soloti pude na vina gilagilana sapu lopu kaqu toa valeana pule sari na linetelete vasina. * **9:53** 2 Samuela 11:21

popoa si arini. 56 Ke gua asa si tubehe hobea Tamasa se Abimeleki koasa
tinavete kaleana sapu tavete la nia sa koasa tamana, sapu va mate betoi sa
sari ka zuapa n̲avulu puta tasina koreo. 57 Ba vata sigiti tugo Tamasa sari
na tinoni pa Sekemi koari na dia tinavete kaleadi gua puta tugo asa sapu
zama nia e Zotamu tuna koreo e Qitione sapu kote ta evan̲a, sipu leveni sa
si arini.

10

E Tola

1 Pa mudina sipu mate sa Abimeleki, si mae se Tola meke harupia sa
butubutu Izireli. Se Tola hie si na tuna e Pua meke sa tamana e Pua si e
Dodo. Se Tola si mae guana koasa butubutu Isaka, ba koa si asa pa Samiri
koari na toqetoqere pa butubutu Iparemi. 2 Na koimata tadi pa Izireli si
asa koari ka hiokona n̲eta vuaheni, osolae mate meke ta pomunae si asa
pa Samiri.

E Zaira

3 Pa mudina e Tola si hobe se Zaira sapu mae guana pa Qileadi. Koimata
tadi pa butubutu Izireli si asa koari ka hiokona rua vuaheni. 4 Ka
tolon̲avulu puta sari na tuna koreo saripu hoke hake koari ka tolon̲avulu
puta don̲'ki. Ka tolon̲avulu puta tugo sari na vasileana saripu koa koasa
popoa Qileadi, 5 meke korapa ta pozae vasileana lavata te Zaira si arini.
Mate meke ta pomunae pa Kamoni si asa.

E Zepita

6 Podalae va kari pulea ri na tinoni Izireli se Zihova meke vahesi rini
sari na tamasa Beolo meke Asitoreti meke gua tugo sari na tamasa tadi
pa Siria, Saedoni, Moabi, Amoni, meke Pilisitia. Veko pania rini se Zihova
meke vahesi rini sari na tamasa beku, 7 ke bugoro ni e Zihova sari na
tinoni Izireli, meke va malumi e Zihova sari na tinoni pa popoa Pilisitia
meke Amoni pude va kilasi si arini. 8 Koari ka manege vesu vuaheni si ta
n̲on̲ovala meke koa ta sigiti sari doduru tinoni Izireli saripu koa pa kali
gasa rimata pa Ovuku Zodani pa popoa Qileadi sapu sa popoa tadi na tie
Amoraiti tatasana. 9 Sari na tinoni Amoni ba karovia sa Ovuku Zodani
meke razai sari na butubutu Ziuda, Benisimane, meke Iparemi. Ke koa pa
tinasuna lavata sa butubutu Izireli.
10 Ke kabo alili la koe Zihova sari na tinoni Izireli meke zama, “Ke Zihova
mami Tamasa, ele tavete va sea atu si gami koa Goi meke va karigo gami,
meke vahesi gami sari na tamasa Beolo.”
11 Guahe sa inolan̲a sapu zama nia e Zihova koa rini, “Sari na tinoni
Izipi, Amoraiti, Amoni, Pilisitia, 12 meke Saedoni, Amaleki, meke sari na
tinoni Maonaiti, si n̲on̲ovala sisigiti gamu pa totoso ele hola, meke kabo
alili mae koa Rau si gamu meke harupu gamu Rau koa rini. 13 Ba korapa
va kariau tugo gamu meke vahesi gamu sari na votivotiki tamasa, ke lopu
kaqu harupu pule gamu Rau si gamu. 14 Mi kabo alili la koari na tamasa
beku saripu ele vizati gamu. Pude arini kaqu harupu gamu pa totoso
tinasuna.”
15 Ba zama koe Zihova sari na tinoni Izireli, “Ele tavete va sea si gami.
Ke Mamu tavetia, gua sapu hiva nia Goi, ba tepa va tatarue atu si gami koa
Goi, Mamu harupu gami pa rane n̲inoroi.” 16 Meke huara pani rini sari na
dia tamasa tadi na tie karovodi, meke vahesia rini se Zihova, ke tataruni
Zihova sari na tinoni Izireli koari na dia tinasuna.
17 Va namanama sa qeto minate tadi na tinoni Amoni meke la varigara
si arini pa popoa Qileadi. Sa qeto minate tadi pa Izireli si la varigara pa

Mizipa pa popoa Qileadi. 18 Meke vari nanasi vasina sari na tinoni, meke
sari na koimata tadi na butubutu Izireli, “Esei kaqu koimatani gita, pude
razai sari na tinoni Amoni? Sa tie asa, si kaqu na koimata koari doduru
tie pa Qileadi,” gua si arini.

11

1 Se Zepita, sa tie varane, sapu na tie pa popoa Qileadi, si na tuna koreo
keke maqota, meke se Qileadi sa tamana. 2 Ba koadia pule kaiqa tuna koreo
sa nana barikaleqe soti sa tamadia, meke sipu tie nomadi si arini, si hitu
ososo nia rini se Zepita pude taloa pa dia vetu meke rizu pa seu. Zama
si arini koasa, “Agoi si lopu kaqu vagia keketoṉa koari na tinago tanisa
tamamami. Na tuna koreo keke votiki barikaleqe si goi,” gunia rini. 3 Ke
taluarae si asa koari na tasina meke la koa pa popoa Tobi, osolae varigara
koasa si kaiqa tie golovehodi, meke lulia.
4 Sipu hola kaiqa totoso, si varipera la koari pa Izireli sari tinoni Amoni.
5 Totoso ta evaṉa sapu gua asa si la pude turaṉa pule mae nia rina koimata
pa Qileadi pa popoa Tobi se Zepita. 6 Zama si arini koasa, “Mae mamu
koimatani gami, pude boka razai gami sari na tinoni Amoni,” gua. 7 Olaṉa
se Zepita, “Ele kanau meke hitu ososo nau gamu pude luaria sa vetu tanisa
tamaqu. Na vegua pa totoso kamo gamu na tinasuna kamahire si hiva mae
vagi au gamu?” gua si asa. 8 Meke zama si arini koe Zepita, “Lokari, kekere
pule mae igo mo gami si goi kamahire, sina hiva nigo gami, pude luli gami,
mu razai sari na tinoni pa Amoni. Agoi mo si kaqu na mami koimata koari
doduru tie pa popoa Qileadi,” gua si arini.
9 Zama la koa rini se Zepita, “Be turaṉa pule nau gamu pude razai sari
na tinoni pa Amoni, meke toka nau e Zihova meke tava kilasa si arini, si
kaqu na mia koimata si rau?” gua.
10 Olaṉa si arini, “Uve, va egoa gami. E Zihova mo sa nada vina sosode.”
11 Ke luli la i Zepita sari na koimata tadi pa popoa Qileadi, meke va koimata
ia rina tinoni si asa. Zama puleni e Zepita sari na nana zinama, sipu koa
si asa pa Mizipa, pa kenuna e Zihova.
12 Beto asa, si garunu la zinama koa sa baṉara tadi na tie Amoni se
Zepita, meke zama guahe: “Nasa sari na mua ninominomi mae koa gami?
Na vegua ke kana ia goi sa mami popoa?”
13 Olaṉa sa baṉara pa Amoni, “Totosona sapu mae gua pa popoa Izipi
sari na tinoni Izireli, si mae vagia rini sa qua pepeso, podalae koasa
ovuku Anoni, meke kamo la gua koasa Ovuku Zaboki meke Ovuku Zodani.
Kamahire tugo mamu va pule maei pa binule,” gua si asa. 14 Olaṉa pulea
Zepita sa zinama tanisa baṉara tadi na tinoni pa butubutu Amoni, 15 koari
na zinama gua hire: “Lopu hinokara sapu vagia Izireli sa pepeso tadi pa
Moabi babe sa pepeso tamugamu na tie Amoni. 16 Ba gua tu he sapu ta
evaṉa: Totosona sipu taluarae pa popoa Izipi sari na tinoni Izireli, si ene
gua pa korapa qega meke la gua pa raratana koqu lavata pa Aqaba meke
kamo la gua pa Kadesi si arini. 17 Beto asa si garunu la zinama si arini
koasa baṉara pa Edomu meke tepa vina malumu si arini, pude ene karovo
la gua pa nana popoa. Ba lopu va egoi sa baṉara pa Edomu si arini. Tepa la
tugo koasa baṉara pa Moabi si arini. Ba lopu va malumi tugo sa pude ene
karovo la gua pa nana popoa. Gua asa, ke koa mo pa Kadesi sari na tinoni
Izireli.* 18 Beto asa, si hoda la ia rini sa dia inene pa korapa qega, meke ene
likohae nia rini sa popoa Edomu meke sa popoa Moabi. Ene gua pa kali

* **11:17** Nab 20:14-21

gasa rimata meke va turu ipi si arini pa kali la koasa Ovuku Anoni. Lopu nuquru si arini koasa pinaqaha popoa Moabi sina sa Ovuku Anoni si na volosona sa popoa Moabi.* 19 Meke garunu la zinama si arini koe Sihoni, sa baṉara tadi na tie Amoraiti, koasa vasileana Hesiboni, meke tepa vina malumu si arini koasa, pude ene karovo la gua pa korapana sa dia popoa soti.* 20 Ba lopu va malumi tugo Sihoni si arini. Ba varigara nia tu Sihoni sa nana qeto minate lavata, meke la aqa pa Zahazi pude razai sari na tinoni Izireli, gua. 21 Ba se Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Izireli, si va mataqari sari na tinoni Izireli meke va kilasi rini sa qeto minate te Sihoni. Gua asa, ke vagi ri na tinoni Izireli sari doduru popoa tadi na tinoni Amoraiti pu koadi vasina. 22 Meke koa ia rini sa doduruna sa kali popoa Amoraiti, podalae pa ovuku Anoni pa kalina tata pa Moabi meke kamo la pa Ovuku Zaboki pa kali la gua pa kopi Qaleli, meke podalae koasa qega pa kali gasa rimata meke kamo la gua pa kali lodu rimata pa Ovuku Zodani. 23 Ke lopu sari na tinoni Izireli si hadu taloani sari na tinoni Amoraiti, ba e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli tu. 24 Lopu kaqu boka vagi pulea gamu sa pepeso asa, ba mamu kopuni mo gua sapu ponini gamu sa mia tamasa Kemosi koa gamu. Ba gami si kaqu kopu betoni sari doduru tiṉitoṉa sapu vagi ponini gami e Zihova sa mami Tamasa. 25 Vegua, balabala ia gamu, sapu leana si gamu hola nia se Balaki, tuna koreo Zipora, sa baṉara tadi pa Moabi? Koa bule si asa koari na tinoni Izireli. Vegua, hite varipera mae si asa koa gami?* 26 Ura ka ṉeta gogoto vuaheni si koa ia ri na tinoni Izireli sa popoa Hesiboni meke Aroere, meke sari na vasileana nomadi pa vari likohaedi, meke sari doduru vasileana lavata pa taqelena sa ovuku Anoni. Na vegua ke lopu vagi puleni goi si arini koari doduru totoso arini? 27 Lokari, lopu tavetia rau si keke sinea koa goi. Sea si goi sapu hiva varipera koa rau. Zihova mo kote pitua. Asa mo telena kote vizatia pa varikorapada gami na tinoni Izireli meke gamu na tie Amoni.” 28 Ba korona avosia sa baṉara pa Amoni sa zinama sapu mae guana koe Zepita.

29 Meke sa ṉiniraṉira maqomaqona e Zihova si mae koe Zepita. Meke topue ene la gua pa korapa popoa Qileadi, meke Manase, meke pule mae gua pa Mizipa pa popoa Qileadi, meke hola la gua pude raza la i sari na tinoni Amoni si asa. 30 Meke va tatara se Zepita koe Zihova, “Be poni nau Goi Zihova sa minataqara koari na tinoni Amoni, 31 si kaqu va vukivukihi va uququ nia rau, guana vinariponi, gua sapu kaqu vura kekenu mae pa qua vetu meke tutuvau, pana pule mae rau koasa vinaripera. Kaqu ponigo rau si asa koasa vina vukivukihi.”

32 Ke karovia Zepita sa ovuku, pude la varipera koari na tinoni Amoni, meke va mataqaria e Zihova si asa. 33 Seke va matematei sa si arini podalae pa Aroere, kamo la gua koasa popoa pa vari likohaena Miniti. Ninaedi ri doduru, si ari ka hiokona puta vasileana lavata, meke kamo la gua tu pa Ebolo Keramimi. Hola sa vina mate tie, meke tava kilasa koari na tinoni Izireli sari na tinoni Amoni.

Sa Tuna Vineki e Zepita

34 Sipu pule la pa nana vetu se Zepita pa Mizipa, si pekapeka tabarini sa tuna vineki, meke vura mae pa nana vetu meke tutuvia si asa. Asa mo sa tuna titekena. 35 Sipu dogoria tugo sa, si daku rikati sa sari nana poko pa tinalotaṉa meke zama, “Kei tuqu! Lodu mate sa buloqu! Na vegua ke agoi

* **11:18** Nab 21:4 * **11:19** Nab 21:21-24 * **11:25** Nab 22:1-6

tu si va sigitau? Ura ele zama nia tu rau sa vina tatara nabuna koe Zihova, meke lopu kaqu boka va kari pulea rau si asa!”*
36 Zama sa tuna vineki, “Be ele zama va tatara si goi koe Zihova, si
mamu tavetia, gua sapu hiva nia goi koa rau. Ele toka nigo e Zihova si
goi koari na mua kana, sari na tinoni Amoni. 37 Ba tepa igo rau tamaqu,
mamu va malumau, maqu tavetia sapu guahe: Mu poni nau karua sidara,
pude maqu luli la mae i sari na qua baere koari na toqere, pude qu kabo
turaṉi pa tinalotaṉa; ura na vineki vaquraqu hola, meke kaqu mate si
rau sipu lopu ele varihaba si rau,” gua si asa. 38 Meke tozi nia sa pude
la, meke garunu taloa nia sa koari karua sidara si asa. Meke topue sage
turaṉae koari nana baere si asa, koari na toqere meke vari kabokaboi pa
tinalotaṉa, ura kaqu loke loana, meke mate, meke loke tuna tugo si asa.
39 Hola karua sidara si pule mae koasa tamana si asa. Va tabea sa gua
sapu ele va tatara nia sa koe Zihova; vineki vaqura sapu loke tuna meke
mate. Asa sa pinodalaena sa hahanana tadi na tinoni Izireli, 40 sapu sari
na vineki vaqura pa Izireli, si hoke vura taloa ka made rane koari doduru
vuaheni, pude kabo talotaṉa nia sa tuna vineki e Zepita pa popoa Qileadi.

12

Zepita meke Iparemi

1 Va namanama sari na tinoni pa butubutu Iparemi pude varipera;
karovia rini sa Ovuku Zodani meke la pa Zaponi meke zama la koe Zepita,
“Na vegua ke lopu tepa gami goi pude luligo, meke karovia goi sa voloso
meke la varipera koari na tinoni Amoni? Kaqu sulu gore nia gami pa
batumu sa mua vetu!” gua si arini.
2 Ba zama la koa rini se Zepita, “Na vinari kakatorae lavata si evaṉia ri
na qua tinoni meke sari na tinoni pa Amoni. Meke ele tepa atu gamu tu rau
pude tokani gami. 3 Sipu gilania rau sapu lopu boka si gamu, si lopu ruritia
rau sa qua tinoa, ba karovia mo rau sa voloso meke la varipera koa rini,
meke va mataqarau e Zihova si rau. Ke pude vegua, ke mae tu si gamu
pude mae varipera koa rau kamahire?” 4 Meke tioko varigarani Zepita
sari doduru tie pa popoa Qileadi, meke razai rini sari na tie pa butubutu
Iparemi, meke va kilasi rini. Zama sari na tie pa popoa Iparemi, “Gamu na
tinoni Qileadi si na tie karovo mia pa popoa Iparemi meke Manase, na tie
govete mia mo pa popoa Iparemi si gamu,” gua. 5 Pude lopu va kakalopuhu
taloa i sari na tinoni Iparemi gua, si tuqe vagi ri na tinoni Qileadi sari na
vasidi karokarovoana koasa Ovuku Zodani. Pana hiva govete karovo sari
na tinoni Iparemi, si kaqu tepa vina malumu si arini pude karovo. Kaqu
nanasa guahe koa rini sari na tie Qileadi: “Na tie Iparemi si goi?” Be
olaṉa guahe si asa, “Lokari”, gua, 6 si kaqu tozi nia rini si asa, pude zama
“Shiboleti”. Ba be zama si asa “Siboleti,” gua, si kaqu tuqe vagia rini si
asa koa keke ri na karokarovoana koasa Ovuku Zodani, meke va matea
vasina, ura lopu boka poza valeania sa sa pozapoza. Koasa totoso asa, si
ari ka made ṉavulu rua tina tie pa Iparemi si va matei rini.
7 Ka onomo vuaheni, si koimata nia Zepita sa butubutu Izireli, osolae
mate meke ta pomunae si asa pa nana vasileana pa popoa Qileadi.

Ibizani, Eloni, meke Abidoni

8 Pa mudina sipu mate se Zepita, si e Ibizani pa popoa Betilihema si
koimata nia sa popoa Izireli. 9 Ka toloṉavulu puta tuna koreo, meke ka
toloṉavulu puta tuna vineki tugo si asa. Va habani sa koari na votivotiki

* **11:35** Nab 30:2

butubutu sari doduru tuna vineki, meke gua tugo sari na tuna koreo, meke turaṉa maeni rini sari na vineki maedi koari na votivotiki butubutu. Koimata nia Ibizani sa butubutu Izireli ka zuapa vuaheni, 10 meke mate si asa, meke ta pomunae pa Betilihema.

11 Pa mudina sipu mate se Ibizani, si e Eloni pa popoa Zeboloni si koimata nia sa popoa Izireli, ka manege puta vuaheni. 12 Beto hoi, si mate si asa, meke ta pomunae pa Aizaloni koasa kali popoa pa Zeboloni.

13 Pa mudina Eloni, si e Abidoni, sa tuna koreo e Hileli pa popoa Piratoni, si koimata nia sa popoa Izireli. 14 Ka made ṉavulu puta sari na tuna koreo, meke ari ka toloṉavulu puta sari na tudia ri na tuna koreo hire, meke ka zuapa ṉavulu puta doṉ'ki si hoke hakei rini. Ka vesu vuaheni si koimata nia Abidoni sa popoa Izireli. 15 Mate si asa meke ta pomunae pa Piratoni koasa kali popoa pa Iparemi, koari na toqetoqere pa popoa Amaleki si asa.

13

Sa Pinodo te Samusoni

1 Ego, tavete va kaleana pule la koe Zihova sari na tinoni Izireli, ke va malumi e Zihova sari na tinoni Pilisitia pude koimatani si arini ka made ṉavulu puta vuaheni.

2 Koasa totoso asa si koa nana si keke tie pozana e Manoa koasa vasileana pa Zora. Na gore mae guana koasa butubutu te Dani si asa. Meke sa nana barikaleqe si tige, ke lopu boka vagi koburu si asa. 3 Mae koasa sa mateana te Zihova meke zama, “Namu lopu boka vagi koburu si goi, ba kote lopu sana aritiana nia goi, meke kaqu podoa goi si keke koburu koreo. 4 Namu lopu kaqu napo vasi vaeni babe na bia, babe henai kaiqa ginani saripu lopu tava malumudi pude henai, 5 meke pa mudina sipu ele podo sa tumu koreo, si namu lopu kaqu kotoa goi kaluna si asa, ura koasa rane sapu podo sa si kaqu tavamadi meke ta vala koe Tamasa si asa, guana Naziraiti. Meke kaqu podalae tavetavete si asa pude harupi sari na tie Izireli koari na tinoni Pilisitia.”*

6 Meke topue sa barikaleqe meke la tozi nia sa sa loana, “Keke tie te Tamasa si ele mae koa rau meke variva matagutu sa dinoṉona guana mateana te Tamasa si asa. Meke lopu nanasia tugo rau sapu pavei mae guana, meke lopu tozi nau tugo sa sa pozana. 7 Ba tozi nau mo sa sapu kote aritiaqu si rau meke kote podoa rau si keke tuqu koreo. Meke tozi nau tugo sa sapu lopu kaqu hite napo vasi vaeni babe na bia babe hena vasi ginani sapu lopu tava malumudi*, sina kaqu tava madi sa tuqu meke kaqu ta vala koe Tamasa guana keke Naziraiti* pa doduruna sa nana tinoa sipu toa si asa, gua.”

8 Meke varavara la koe Zihova se Manoa, meke zama, “Ke Zihova, Mu va malumu maea sa tie, sapu ele garunia Goi pude pule mae koa gami, pude mae va tumatumaeni gami sapu na sa si kaqu tavetia gami, pana podo sa koreo,” gua.

9 Va tabea e Tamasa sapu gua tepa ia Manoa, meke pule mae sa nana mateana koasa barikaleqe sipu korapa habotu nana si asa pa korapa inuma. Meke sa loana se Manoa si lopu koa turaṉae koasa. 10 Ke tuturei

* **13:5** Nab 6:1-5 * **13:7** Lopu tava malumudi si na ginani bonidi pa tinarae te Tamasa. Mi doṉo la pa Liv 11:1-8. * **13:7** Na tie Naziraiti, sa ginuana sina tie tava madina koe Tamasa pude nabulu nia. Lopu kaqu naponapo si asa, lopu kaqu koto kaluna meke lopu kaqu henai sari na ginani bonidi pa doduruna sa nana totoso madina. Mi doṉo la pa Naba 6:1-21.

haqala la tozi nia sa si asa, “Dotu! Sa tie sapu mae koa rau rane lahe, si ele pule mae nana tugo koa rau.”
11 Meke gasa turu se Manoa meke lulia sa sa loana, meke la nanasia sa sa tie, “Agoi sa tie sapu zama koasa qua barikaleqe?” Meke olaṉa si asa, “Uve, arau mo,” gua si asa.
12 Meke zama la koasa se Manoa, “Ego, pana hinokara sari na mua zinama, si nasa si kaqu tavetia sa koreo. Kote vegugua sa nana tinoa, na tinavete?”
13 Meke olaṉa la koasa sa mateana te Zihova, “Kaqu taveti nana sa loamu sapu gua ele tozi nia rau koa sa pude taveti. 14 Namu lopu kaqu hite hena ia sa si keketoṉa sapu mae koasa vua vaeni, namu lopu kaqu napoa sa sa vaeni babe na bia, babe kaiqa ginani sapu ta hukata pude henai. Kaqu taveti sa mua barikaleqe sari doduru gua pu ele tozi nia rau koasa pude taveti.”
15-16 Lopu gilania sa sapu na mateana te Zihova si asa, ke zama la koasa se Manoa, “Hiva nigo gami pude aqa paki, osolae kina ponigo gami si keke qoti vaqurana.” Meke olaṉa la ia sa mateana te Zihova si asa, “Be aqa paki si rau, ba lopu kaqu hena ia rau sa gemi ginani. Babe hiva va namaia gamu si asa, si mamu va uqua pude tana vina vukivukihi la koe Zihova,” gua sa mateana. 17 Meke olaṉa se Manoa, “Mu tozini gami sa pozamu, pude mami va lavatigo pana gorevura sari na mua zinama,” gua si asa. 18 Meke nanasa la ia sa mateana si asa, “Pude vegua ke hiva gilania tu goi sa pozaqu? Na pozapoza variva magasana si asa,” gua si asa.* 19 Ke vagia Manoa si keke qoti vaqurana meke kaiqa kiko huiti meke va vukivukihi lani sa koe Zihova koasa hope patu, meke tavetia Zihova si keke tinavete variva magasa. 20-21 Meke sipu huruṉu sage sa nika koasa hope, si dogoria ri Manoa meke sa nana barikaleqe sa mateana te Zihova sapu sage toṉoto la pa maṉauru pa korapana sa huruṉu. Meke tiqe gilania Manoa sapu sa tie hie si na mateana te Zihova meke kokotuṉu gore pa pepeso se Manoa meke sa nana barikaleqe. Beto asa si namu loke mateana si dogoro pulea ri karua. 22 Meke zama la koasa nana barikaleqe se Manoa, “Namu kote mate si gita kara, sina dogoria gita sa Tamasa!” gua si asa. 23 Ba olaṉa la koasa sa nana barikaleqe, “Be hiva va mate gita e Zihova si gita, si lopu kaqu vagi sa sari nada vinariponi, meke lopu kaqu va dogoroni gita sa sari doduru pu gua hire, babe tozini gita sari na tiṉitoṉa pu avosi gita.” 24 Beto hoi si podoa sa barikaleqe si keke tuna koreo. Meke poza nia Samusoni sa si asa. Meke noma sage sa koburu meke mana nia e Zihova si asa. 25 Meke podalae tavetavete sa Maqomaqona e Zihova koe Samusoni, sipu koa si asa koasa vasina koa varigara sari na ipi tadi na tie pa butubutu Dani pa vari korapadi ri karua vasileana pa Zora meke Esitaolo.

14

Sa Vinarihaba te Samusoni

1 Keke rane si ene gore la pa Timina se Samusoni, meke dogoria sa vasina si keke vineki Pilisitia. 2 Meke sipu pule la pa nana vetu si asa, si tozi nia sa sa tamana meke sa tinana, “Keke vineki Pilisitia si dogoria rau koa nana pa Timina, meke hiva nia rau, la mamu va toṉoto mae nia, na hiva haba ia rau si asa.”
3 Ba nanasia ri karua tiatamana si asa, “Na vegua ke hiva la hata mua barikaleqe tu koari na tie huporo pa Pilisitia si goi? Vegua, lopu boka vagia mo goi si keke vineki koari na tie pa nada butubutu soti?” Ba olaṉa

* **13:18** Zen 32:29

la koasa tamana se Samusoni, “Asa tugo si hiva nia rau pude va toṉoto mae nia gamu, sina hiva nia rau si asa.”
4 Lopu gilania ri karua tiatamana sapu e Zihova tu hiva vata evaṉia koasa sapu guahe, sina korapa hata ia e Zihova si keke lolomo leana pude va kilasi sari na tinoni Pilisitia. Pa totoso hie si ta kopue mo koari na tinoni Pilisitia sa butubutu Izireli.
5 Ke luli gore turaṉia ri karua tiatamana se Samusoni meke la pa Timina. Meke sipu ene gua pa korapa inuma vaeni sari kasa, si avosia Samusoni sa kurumuna keke laione noma vaqurana sapu korapa ene nono mae koasa.
6 Meke hinoqa va ṉiṉira ia e Zihova se Samusoni, meke va matea sa sa laione pa limana soti. Daku luraia sa sa tinina gunia mo sa tuna qoti. Ba lopu hite tozi vura nia sa koari karua tiatamana sapu gua tavetia sa.
7 Meke tiqe la vivinei se Samusoni koasa vineki, meke hiva nia sa si asa.
8 Meke sipu hola kaiqa rane si pule la se Samusoni pude haba ia sa vineki. Meke koasa nana inene la pa siraṉa si paza la ia sa sa laione sapu ele va matea sa, meke magasa nia sa sapu koa ia tu na zipale sa korapana sa laione matena. 9 Meke gepi vura nia sa sa zipale meke hena tokelia sa koasa nana inene. Sipu kamo la koari karua tiatamana si asa, si poni sa koari karua si kaiqa meke hena i rini. Ba lopu tozini sa sapu vagi nia sa pa korapana sa laione matena sa zipale asa.
10 Meke kamo la pa vetu tanisa vineki sa tamana Samusoni meke va tanaia Samusoni sa ginani vasina. Asa sa hahanana tadi na tie varihaba.
11 Meke sipu dogoria rina tinoni Pilisitia si asa, si garuni rini sari ka toloṉavulu puta tie vaqura pude koa turaṉia si asa. 12 Meke zama la koa rini se Samusoni, “Maqu tozini gamu keke zinama va padapadae. Be boka tozi nau gamu sa ginuana koari ka zuapa rane koasa totoso inevaṉa si kaqu ponini gamu rau ka toloṉavulu puta poko lineni, meke ka toloṉavulu puta poko doduru. 13 Be lopu boka tozi nau gamu sa ginuana, si gamu kaqu poni nau si arini,” meke zama si arini, “Tozini gami sa zinama va padapadae, pude mami avosia.”
14 Meke zama si asa,
“Koa sa sapu ganigani si vura mae sapu kote gania.
Koa sa sapu ṉiṉira si vura mae sapu lomoso hola.”
Beto mo sari ka ṉeta rane ba lopu boka zama vura nia rini sa ginuana sa zinama asa.
15 Koasa vina made rane si zama la koasa barikaleqe te Samusoni si arini. “Mu sekesekei nia sa mua palabatu pude tozini gami sa guguana sa zinama. Be lopu tavetia goi, si kote sulua gami sa vetu tanisa tamamu, meke kaqu sulu turaṉaeni gamu vasina si gamu! Ruvata gami gamu kara, pude va malaṉa gami,” gua?
16 Ke topue kabokaboa sa barikaleqe meke la koe Samusoni meke zama, “Namu lopu tataru nau goi si rau! na kanau mo goi! Tozia goi koari na turaṉaqu si keke zinama, meke lopu tozi nau goi sa ginuana!” Meke zama se Samusoni, “Arau ba lopu tozini tugo sari na tiatamaqu. Pude vegua ke kote tozi nigo tu rau,” gua si asa. 17 Kabo lamo sa barikaleqe pa dodurudi ri ka zuapa rane koasa inevaṉa. Ba koasa rane vina zuapa si tozia mo Samusoni koasa sa guguana sa nana zinama sina mabo nia sa si asa. Meke tozini sa barikaleqe sari na tinoni Pilisitia. 18 Ke koasa boṉina sa rane vina zuapa sipu lopu ele puta se Samusoni pa nana lose, si zama la koasa sari na tinoni koasa vasileana lavata sana.
“Nasa sapu boka lomoso hola nia sa zipale?
Meke nasa sapu ṉiṉira hola nia sa laione?”

Meke olaṉa se Samusoni, “Be lopu vivinei si gamu koasa qua barikaleqe kekeṉoṉo guana ele tavetavete nia gamu sa qua bulumakao mamaqota pude lelete, si lopu kaqu ele gilania gamu sa inolaṉana kamahire.”
19 Meke hinoqa mae sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqona e Zihova meke va ṉiṉira ia si asa, meke ene gore la si asa pa Asikeloni, meke la va matei sa vasina sari ka toloṉavulu puta tie, meke vagi sa sari na dia poko meke valani koari na tie pu tozia guguana sa nana zinama. Beto asa si pule nana pa nana vetu, bugoro sisigiti nia sa sapu gua ta evaṉa. 20 Meke sa tamana sa nana barikaleqe si vala nia sa sa barikaleqe koa sa tie pu turu turaṉia se Samusoni pa nana vinarihaba.

15

Sa Tinubehe te Samusoni

1 Ego, sipu ele hola kaiqa rane si ene la hopiki nia Samusoni sa nana barikaleqe pa totoso pakepakete huiti. Paleke ponia sa si keke tuna qoti. Meke tozi nia sa sa tamana sa barikaleqe, “Hiva la dogoria rau sa qua barikaleqe pa nana lose,” gua.
Hiva puta turaṉia sa, ba lopu va malumia sa pude nuquru la si asa. 2 Meke zama ia sa tamana se Samusoni, “Namu va hinokaria rau sapu etulu pania goi si asa, ke vala nia rau koasa mua baere si asa. Ba sa tasina mudina si leleana hola, ke kote boka vagia goi si asa, pude na hinobena.”
3 Meke zama se Samusoni, “Kamahire si namu loke tie boka zutu au koasa tinavete sapu kaqu tavete la nia rau koari na tinoni Pilisitia.” 4 Tuqe vagi sa si ka ṉeta gogoto pokese karukarua koari hopeke totoso. Meke pusi ruruai sa pikutudi meke vekoni katukatuana nika sa. 5 Meke tiqe va katuni nika sa si arini, meke va taloa lani sa koari na inuma huiti tadi na tinoni Pilisitia. Meke lopu tale sari na huiti saripu ele ta paketedi si sului sa, ba sari na huiti saripu korapa toadi koari na inuma. Meke gua tugo sari na inuma vaeni na huda olive. 6 Meke sipu nanasa nia rina tinoni Pilisitia sapu esei si tavetia sapu gua asa, si gilania rini sapu e Samusoni mo tavetia si asa. Sina sa roana, sapu sa tie pa Timina, si vala nia koa ke baere te Samusoni sa nana barikaleqe. Gua asa ke la sari na tinoni Pilisitia meke sulu va matea sa barikaleqe meke gua tugo sa tamana.
7 Meke tozini Samusoni si arini, “Koa gua sapu tavete gua asa si gamu koa rau, si lopu kaqu betoni gamu rau osolae pahukia rau sa mia gale sapu tavete mae nia gamu koa rau.” 8 Meke raza va kalekaleani na va matei sa si sokudi. Beto asa si la koa nana koa keke bae patu koasa tabahoara pa Etami si asa.

Va Kilasi Samusoni sari na Tinoni Pilisitia

9 Meke mae varigara pa popoa Ziuda sa qeto minate tadi na tinoni Pilisitia, meke rapatia rini sa vasileana nomana pa Lehi. 10 Meke nanasi rina tinoni pa Ziuda si arini, “Na vegua ke mae rapatani gami tu gamu?” Meke olaṉa si arini, “Mae si gami pude pusi vagia se Samusoni, pude mami tavete hobea koasa sapu gua tavetia sa koa gami,” gua si arini. 11 Ke topue la pa bae patu koasa tabahoara pa Etami sari ka ṉeta tina tinoni pa Ziuda, meke la zama ia rini se Samusoni, “Vegua, lopu gilania tu goi sapu sari na tinoni Pilisitia si koimatani gita si gita? Nasa si tavetia goi koa gita?” Meke olaṉa se Samusoni, “Arau si tavetia mo koarini sapu gua tavete mae nia rini koa rau,” gua si asa.
12 Meke tozi nia rini, “Sapu mae nia gami tani si pude mae pusi vagigo, pude mami vala nigo koa rini si goi,” gua si arini. Meke zama se Samusoni,

“Mamu zama tokotokoro mae koa rau sapu lopu kaqu va mate au gamu si rau,” gua si asa.
13 “Leana,” gua si arini, “Kote pusigo mo gami meke vala nigo koa rini. Ba lopu kaqu va matego gami,” gua si arini. Ke pusi nia karua iku vaquradi rini si asa, meke turaṉa taloa nia rini koasa bae pa tabahoara si asa.
14 Meke sipu kamo pa Lehi si asa, si haqala nono mae koasa sari na tinoni Pilisitia, meke kukili na iraṉa nia rini si asa. Meke hinoqa mae sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqona e Zihova meke va ṉiṉira ia si asa, meke kumata guni mo na lozi ta suludi sa sari na iku saripu pusini rini koari na limana. 15 Meke dogoria sa si keke susuri ase doṉ'ki; pudiki vagia sa si asa meke seke va mateni sa sari ka keke tina tie Pilisitia koasa susuri asa.
16 Meke kera guahe se Samusoni,
“Koasa susuri ase doṉ'ki si va mateni rau sari ka keke tina tie,
meke koasa susuri ase doṉ'ki asa si varigarani rau sari na kobi tomate arini.”
17 Beto asa, si gona pania sa sa susuri asa. Sa pozana sa vasina sapu ta evaṉa sapu gua asa si Ramati Lehi.
18 Meke memeha sisigiti se Samusoni, ke tepa la koe Zihova si asa meke zama, “Ele poni nau Goi sa minataqara lavata, meke kamahire si kote memeha mate si rau, mamu lopu va malumi sari na tinoni huporodi pa popoa Pilisitia hire pude va kilasau kamahire.” 19 Meke va podakia e Tamasa si keke pou pa korapa pepeso pa Lehi, meke vura mae sa kolo. Meke napo se Samusoni meke ṉiṉira pule si asa. Ke sa bukaha asa si ta pozae Hakore, meke korapa koa si asa kamahire pa Lehi.
20 Meke koimata ni e Samusoni sari na tinoni Izireli koari ka hiokona puta vuaheni sipu kopu nia rina tinoni Pilisitia sa popoa.

16

La pa Vasileana Lavata pa Qaza se Samusoni

1 Keke rane si la koasa vasileana lavata tadi na tinoni Pilisitia se Samusoni. Meke tutuvia sa vasina si keke maqota, meke koa turaṉia sa pana boṉi si asa. 2 Gilania ri na tie pa Qaza sapu koa nana vasina se Samusoni. Ke la vari likohae nia rini sa vasina asa, meke doduruna sa boṉi sana si pequ aqania rini si asa koasa sasadana sa vasileana lavata. Doduruna sa boṉi si koa golomo na balabala guahe si arini! “Mada aqania osolae kamoa vaqavaqasa, mada va matea gana,” gua. 3 Ba kamoa mo korapa boṉi si koa turaṉia sa sa maqota. Beto asa si topue la tuqe vagia sa sa sasada barana sa vasileana meke daku sage turaṉaeni sari na sasada, dedegere na loka, meke doduru pule, meke kokovara paleke lani sa pa seu koasa batuna sa toqere sapu tiro gore la pa vasileana lavata pa Heboroni.

Samusoni meke se Dilaela

4 Sipu hola sapu gua asa, si hiva hola nia e Samusoni si keke vineki pozana e Dilaela sapu koa pa lolomo pa Soreke. 5 Meke topue la koe Dilaela sari ka lima baṉara pa Pilisitia meke zama, “Mamu nanasa sekeseke nia se Samusoni pude tozi nigo sapu na vegua meke ṉiṉira hola si asa meke vegugua meke kaqu boka ṉiṉira hola nia gami meke va malohoria si asa, meke boka pusia. Kote hopehopeke ponigo gami keke tina keke gogoto poata siliva,” gua si arini.
6 Ke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Mu tozi nau ko sapu na sa si va ṉiṉira hola igo si goi. Be guana hiva va malohorigo ri kaiqa tie pude pusigo, gua. Vegua meke kaqu boka tavetia rini sapu gua asa?”

7 Meke olaṉa la ia Samusoni si asa, “Be ka zuapa iku vaquradi saripu
lopu ele tava popadi si pusi nau rini, si kote malohoro gua tugo rina tie si
rau,” gua si asa.
8 Ke paleke lani rina baṉara tadi na tinoni Pilisitia koe Dilaela sari ka
zuapa iku vaquradi toa saripu lopu ele tava popadi, meke pusini sa koe
Samusoni si arini. 9 Meke kaiqa tie si ele va aqa vekoi sa pa keke kali lose,
meke velavela si asa, “Samusoni! Mae hire sari na tinoni Pilisitia,” gua si
asa. Ba guni mo sa na lozi pitipitiana, sapu tiqu hitei mo na nika meke
kumata sari na iku vaquradi, ke lopu boka gilania tugo rini sa ṉiniraṉira
tomena koa sa.
10 Meke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Do guana va evaṉae nau na
tie pekipeki mo goi si rau, meke lopu tozi nau goi sa hinokara. Mu tozi nau
sapu vegugua meke kaqu boka pusigo rina tie si goi,” gua si asa.
11 Meke zama la koasa si asa, “Be pusi nau iku vaquradi saripu lopu ele
tavetaveteni rini, si kote malohoro gua tugo rina tie si rau,” gua si asa.
12 Ke vagi pulei pule Dilaela si kaiqa iku vaquradi meke pusia. Meke
tiqe velavela si asa, “Samusoni sari na tie Pilisitia si korapa mae hire!” Na
tome aqadi pa kali lose si arini. Ba kumata guni mo na lozi pitipitiana pa
limana sa si arini.
13 Meke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Na korapa va evaṉae nau
guana tie pekipeki mo goi si rau, meke lopu tozi nau goi sa hinokara. Mu
tozi nau sapu vegugua meke kaqu boka pusi igo rina tie si goi,” gua.
Meke zama si asa, “Be ikui goi sari ka zuapa ikikue kaluqu, koa keke
pitipitiana poko, mamu va nabu nia koa keke pini kalu ṉiṉirana, si kote
malohoro gua tugo ri kaiqa tie si rau,” gua si asa.
14 Hitehite va putaia Dilaela se Samusoni, vagi sa sari ka zuapa nana
pitipitiana kalu, meke ikui sa sari na kaluna koa keke pitipitiana poko,
meke kukili guahe: “Samusoni! Hire sari na tie Pilisitia korapa mae.”
Ba vaṉunu si asa meke daku rupahi sari na kaluna pu ta ilupae koasa
pitipitiana poko.
15 Ke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Nake tataru nau goi, gua si goi,
ba lopu evaṉia goi sapu gua asa. Ka ṉeta totoso si ele vata evaṉa guni
nau mo goi na tie pekipekiqu meke korapa lopu ele boka tozi nau tugo goi,
sapu nasa si va ṉiṉira hola igo si goi?” gua si asa. 16 Meke lopu makudo
nanasa la ia sa doduru rane si asa. Ke va duvilia na mabo nia sa sapu gua
asa. 17 Ke pa vinabetona si tozi nia mo sa koasa barikaleqe sa hinokara.
“Seunae gua sipu podo rau si namu lopu hite ta koto sa kaluqu. Na tava
madiqu koe Tamasa pa hahanana tana Naziraiti si rau. Pana ta koto rau si
kote taloa sa qua ṉiniraṉira meke kote malohoro gua tugo ri na tie si rau,”
gua si asa.
18 Meke sipu gilania Dilaela sapu tozi nia sa sa hinokara, gua, si garunu la
nia sa sa inavoso koari na baṉara tadi na tinoni Pilisitia, meke zama guahe
si asa, “Pule mae pule. Na ele tozi nau sa kamahire sa hinokara.” Meke
tiqe pule mae si arini. Paleki rini sari na poata. 19 Meke va puta ia Dilaela
se Samusoni pa pudapudana, meke tiqe tiokia sa si keke tie, meke koto pani
sa sari ka zuapa ikikue kaluna Samusoni, meke tiqe boka va malohoria sa
si asa, sina lopu koa koasa sa ṉiniraṉira kamahire. 20 Meke tiqe velavela
se Dilaela, “Samusoni! Sari na tinoni Pilisitia si korapa mae hire!” Meke
vaṉunu si asa meke balabala, kote ta rupaha mo si asa kekeṉoṉo gua tugo
doduru totoso, gua. Ba lopu gilania sa sapu ele taluarae tu koasa se Zihova.
21 Meke mae tuqe vagia rina tie Pilisitia si asa meke lobiti rini sari na
matana, meke sese la nia rini pa Qaza, meke pusi nia seni boronizi, meke

va tavetavetia rini pude munamunala huiti pude tavete palava sipu koa si asa pa vetu varipusi. 22 Ba pa mudina sipu kotoa rini si asa si toqolo pule sari na kaluna.

Mate se Samusoni

23 Meke varigara sari doduru baṉara tadi na tinoni Pilisitia meke tavetia rini sa dia vina vukivukihi vinahesi la koasa dia tamasa Daqoni. Zama si arini, “Sa nada tamasa si ele va mataqara gita meke ponia koa gita se Samusoni sapu sa nada kana!” 24 Meke sipu dogoria rina tie si asa, si vahesihesia rini sa dia tamasa, meke zama guahe, “Hiera sa tie sapu huaria sa nada popoa, meke soku hola koa gita si ele va matei sa. Ba sa nada tamasa si ponia koa gita sa minataqara meke va kilasia gita sa nada kana sapu se Samusoni!” gua si arini. 25 Meke sipu qetu va hola si arini, si zama si arini, “Mada tiokia se Samusoni pude mae va avavoso na va dodogoro gita.” Meke tioko vura nia rini pa vetu varipusi si asa meke vata evaṉae nia na tie va dodogoroana rini si asa, meke va turua rini pa varikorapadi ri karua dedegere nomadi. 26 Meke zama ia Samusoni sa koreo sapu turaṉana sa, “Va tiqu nau sari na dedegere nomadi saripu zukana sa doduruna sa zelepade. Hiva turu kalavarae koarini si rau,” gua si asa. 27 Sa vetu lavata si siṉia rina tie na barikaleqe. Meke sari ka lima baṉara tadi na tinoni Pilisitia si somana beto. Meke ari ka ṉeta tina tie na barikaleqe si koa panaulu pa batu vetu. Korapa dodogoro koari na tinavete saripu evaṉi e Samusoni koa rini.

28 Meke varavara la koe Zihova se Samusoni meke zama, “Kei Baṉara Zihova. Mu tataru nau, mamu balabalau. Mamu va ṉiṉira pule au keke totoso pule, pude koasa qua tinubehe pule koa rini, si kaqu lipui rau sari karua mataqu saripu ele lobiti pani rina tinoni Pilisitia,” gua si asa. 29 Meke tuqe kapae la i sa sari karua dedegere lavata saripu turu pa vari korapana sa zelepade. Sari karua dedegere mo hire si tuqe va ṉiṉira ia sa doduruna sa vetu. Meke nono na tupele varikalini sa sari karua dedegere lavata arini. 30 Meke zama guahe si asa, “Mu va mate turaṉae nau koari na tinoni Pilisitia!” Meke podalae nono na tupele vala betoa sa pa nana ṉiniraṉira sari karua dedegere lavata, ke hoqa naqoti na vetu sari ka lima baṉara meke sari doduru tinoni pule. Meke koasa nana minate si soku hola si va matei sa, hola nia sipu korapa toana si asa.

31 Meke gore la sari na tasina, meke sari doduru turaṉana, meke paleke vagia si asa. Meke la pomunu nia rini pa varikorapadi ri karua vasileana lavata pa Zora meke Ėsitaolo, pa korapa lovuna e Manoa sa tamana. Ka hiokona puta vuaheni si koimatani e Samusoni sari na tinoni Izireli.

17

Sari na Beku te Maika

1 Koanana si keke tie, pozana sa si e Maika, meke koa si asa koari na toqetoqere tanisa butubutu Iparemi. 2 Zama si asa, koasa tinana, “Avosia rau zama nia goi, sapu keke tie hikoi koa goi, sari ka manege eke gogoto poata siliva, meke leve nia goi sa tie hikohiko asa. Hire sari na poata arini. Arau mo vagi si arini.”

Zama sa tinana, “Mani mana nigo e Zihova si goi tuqu!” gua si asa. 3 Vala puleni sa koasa tinana sari na poata, meke zama sa tinana, “Pude lopu ta gorei nia sa tuqu koreo sa tinalevei, si maqu va madi lani koe Zihova sari na poata; kaqu taveteni beku huda meke poko tamuni siliva. Meke kote vatu pule ni koa goi sari na poata siliva sapu ta pokoe koasa beku.” 4 Meke

vala pulei sa koasa tinana si arini. Meke vagi sa sari ka karua gogoto poata siliva meke valani sa koari na tie tavetavete beku; peqoa rini sa huda meke tavete nia beku, meke poko nia siliva. Meke vekoa rini pa vetu te Maika.
5 Se Maika hie, si tagoa keke nana vetu vahesihesiana. Kaiqa beku si taveti sa meke na poko hiama hopena. Meke vizatia sa si keke koari na tuna koreo pude nana hiama. 6 Loketoṉa vina turu baṉara pa popoa Izireli koasa totoso asa. Doduru tie si tavetia mo gua sapu leana pa nana binalabala soti.*
7 Koasa totoso asa, si koa nana si keke tie vaqura, sapu na tie Livae koasa vasileana nomana pa Betilihema pa popoa Ziuda. 8 Meke taluarae si asa pa Betilihema, pude hata ia si keke vasina pude koa. Koasa nana inene, si mae koa pa vetu te Maika, koari na toqetoqere pa popoa Iparemi si asa. 9 Meke nanasia Maika si asa, “Pavei mae guamu si goi?” gua si asa.
Olaṉa si asa, “Arau si keke tie Livae mae guaqu pa Betilihema pa popoa Ziuda. Korapa hata ia rau si keke vasina pude koa,” gua si asa.
10 Zama se Maika, “Mu koa koa rau. Mamu totoli toka nau meke agoi si kaqu na qua hiama, meke kaqu ponigo rau ka manege puta poata siliva pa keke vuaheni, kaiqa poko, meke gemu ginani tugo.” 11 Meke va egoa sa tie vaqura hie, pude koa koe Maika, meke ta evaṉae gua mo na tuna koreo si asa. 12 Meke va turua Maika si asa, pude nana hiama, meke koa pa vetu tanisa si asa. 13 Zama se Maika, “Kamahire si tagoa rau si keke tie Livae pude na qua hiama, meke gilania rau, sapu kaqu qetu nau e Zihova,” gua si asa.

18

Maika meke sa Butubutu te Dani

1 Loke ṉati baṉara si koa pa Izireli pa totoso asa. Koari na rane arini, sa butubutu te Dani si korapa hata popoa, pude tadirini meke koa ia gua, ura lopu ele vagia rini si keke dia popoa soti pude koa ia, koari na butubutu Izireli. 2 Ke vizati ri na tinoni, koari doduru tatamana, koasa butubutu te Dani, sari ka lima tie varane. Sari na tie hire si topuedi gua koari na vasileana pa Zora meke Esitaolo, meke tozini rini pude la piko paki nia sa popoa. Sipu kamoa rini sa popoa toqetoqere pa Iparemi, si la koa paki pa vetu te Maika si arini. 3 Sipu koa rini vasina si avoso gilania rini mamalaiṉina sa tie Livae vaqura, ke la nanasia rini si asa, “Nasa si tavetia goi tani? Esei turaṉa mae nigo tani?” 4 Olaṉa si asa, “Ele variva toṉoti si gami kara Maika, meke tabarau sa koasa tinavete pude nana hiama,” gua.
5 Meke zama si arini koasa, “Mu tepa ia sa Tamasa be guana boka dogoria gami pa mami inene keke popoa pude koa ia,” gua.
6 Olaṉa sa hiama, “Mamu la pa binule si gamu. Kaqu kopuni gamu e Zihova koasa mia inene hie,” gua si asa.
7 Ke taluarae sari ka lima tie meke la koasa vasileana nomana pa Laisi. La dogoria rini gua sa kinokoa tadirini sapu ta kopue va ṉiṉira guari na tinoni pa vasileana Saedoni. Koa valeana si arini, loke dia vinariperai, na vinari nominomie koari na tie; meke lopu ehaka nia rini si keketoṉa. Koa ilolae hola si arini koari na tinoni pa Saedoni meke loke dia ginugua koari na votiki tie. 8 Sipu pule la pa Zora meke Esitaolo sari ka lima tie, si nanasi ri na turaṉadia si arini sapu nasa si boka dogoria rini koasa dia inene.
9 “Aria,” olaṉa gua si arini. “Mada la raza ia sa popoa pa Laisi. Ele dogoria gami sa popoa, meke leana hola si asa. Mada lopu koa hoboro tani meke

* **17:6** Zaz 21:25

loketoṉa tavetia gita; tuturei la mada vagia sa popoa. 10 Pana la gita vasina,
si kote dogoria gamu, sapu sari na tie si lopu kaqu va nonoga ia keketoṉa.
Sa popoa si nomana hola, meke loke tie si kaqu qagania si keketoṉa vasina,
meke sa Tamasa si ponini gamu si asa."
11 Ke taluarae pa Zora meke Esitaolo, sari ka onomo gogoto tie pa
butubutu te Dani, pude va namanama la pa vinaripera, gua. 12 Ene sage la
si arini, meke la varigara pa kali lodu rimata pa Kiriati Zearimi pa popoa
Ziuda. Gua asa, ke korapa ta pozae na vinarigara te Dani sa vasina asa.
13 Meke ene hola nia rini sa vasina asa, meke mae pa vetu te Maika, koasa
popoa toqetoqere pa Iparemi.
14 Meke sari ka lima tie pu ele piko nia sa popoa pa vari likohae nia
sa vasileana Laisi, si zama la koari na turaṉadia, "Gilania tugo gamu sapu
keke koari na vetu hire, si koa nana si keke beku huda, sapu ta pokoe siliva?
Meke kaiqa beku pule, meke na poko hiama hopena, si koadia vasina. Mi
balabala ia gamu sapu gua leana pude kaqu tavetia gita." 15 Ke nuquru
la si arini pa vetu te Maika, vasina koa sa tie Livae, sa tie vaqura, meke
nanasia rini, sapu vegua si asa. 16 Ba sari ka onomo gogoto tie varipera pa
butubutu Dani, saripu korapa kopu meke taṉini rini sari na dia tiṉitoṉa
varipera, si korapa turu dia pa sasada bara. 17 Nuquru toṉoto la pa korapa
vetu sari ka lima tie piko, meke taṉini vagia sa beku huda, sapu poko ia na
siliva meke sari kaiqa beku pule, meke sa poko hiama hopena. Sa hiama si
korapa koa nana tu koari ka onomo gogoto tie varipera koasa sasada bara.
18 Sipu vagi ri na tie pa korapa vetu te Maika sari na tiṉitoṉa hopedi, si
nanasa la i sa hiama si arini, "Nasa si tavetia gamu," gua si asa.
19 Tozi nia rini si asa, "Mokomoko, lopu zama. Mae luli gami pude na
mami hiama meke na tamamami si goi. Nasa si leana hola koa goi, pude na
hiama tanisa keke butubutu pa korapana sa butubutu Izireli, babe tanisa
keke tie koasa nana tatamana mo?" 20 Qetu hola nia sa hiama sapu gua
asa, ke paleki sa sari na tiṉitoṉa hopedi meke luli la koa rini si asa.
21 Taluarae si arini, meke sari na dia koburu meke sari na dia pinausu
kurukuru ṉame meke sari doduru dia likakalae, meke ene kekenu la koa
rini. 22 Sipu ele ene va seu si arini koasa vetu si tioki Maika sari na
turaṉana, pude hadu luli la i, meke kamoi rini, meke hiva varipera koari
na tinoni pa butubutu Dani, 23 meke kukili la si arini koa rini. Liṉana sari
na tie pa butubutu Dani meke nanasa la koe Maika, "Nasa si ta evaṉa sana?
Pude vegua sa minate vinaripera lavata sana?" gua si arini.
24 Olaṉa se Maika, "Pude vegua ke nanasa nia gamu, sapu nasa si gunia
gami? Vagia gamu sa qua hiama meke sari na tamasa saripu taveti rau
meke taloa! Loketoṉa sapu koa hola," gua.
25 Zama sari na tie pa butubutu Dani koasa, "Padamu goi pude lopu
zama pule nia si keketoṉa, na kote va bugori goi sari na tie hire meke raza
gamu. Meke kote mate beto si gamu doduru, agoi meke sa mua tatamana."
26 Meke sari na tie pa Dani si ene hola la tu. Gilania Maika sapu lopu ṉiṉira
holani sa si arini, ke kekere meke pule la pa nana vetu si asa.
27-28 Pa mudina sipu vagia ri na tinoni Dani sa hiama, meke sari doduru
tiṉitoṉa na beku saripu taveti Maika, si la raza ia rini si pa Laisi. Sa
vasileana nomana sapu loke nana kana meke sari na tinoni si koa valeana
koa sa pezara pa Betirehobi. Va mate betoi rini sari na tie pu koa vasina
meke sulua rini sa vasileana nomana. Ba loke tie si koa pude harupi si
arini, ura sa popoa Laisi si ilolae va seu koasa popoa Saedoni, meke loke
dia ginugua hokara koari na votiki tie, meke kuri pulea ri na tinoni Dani

sa vasileana nomana, meke koa koasa vasileana nomana si arini. 29 Meke
hobea rini sa pozapoza Laisi, meke poza luli nia koe Dani, sa tamadia
pukerane, sapu sa tuna e Zekopi. 30 Va turua ri na tinoni pa Dani sa beku
pude vahesia, meke se Zonatani sa tuna Qesomu, sapu sa tuna sa tuna
koreo e Mosese, si na dia hiama sapu tavetavete tokani sari na tinoni pa
Dani. Sari nana sinage, si taveti sari na dia tinavete hiama koa rini, osolae
ta raovo taloa pa seu sari na tinoni. 31 Sipu koa pa Saelo sa Ipi Hopena te
Tamasa[d], sari na tinoni pa Dani si vahesi sari na beku te Maika.

19

Sa Tie Livae meke sa Nana Barikaleqe Nabulu

1 Koari na rane la hiroi, sipu lopu ele tagoa Izireli si keke n̲ati ban̲ara, si
koa nana si keke tie Livae pa hiqohiqo koasa popoa toqetoqere pa popoa
tanisa butubutu Iparemi. Vagia sa tie hie si keke vineki pa Betilihema,
pa popoa Ziuda, pude nana barikaleqe nabulu, gua. 2 Ba luara pania sa
barikaleqe si asa meke pule la nana pa vetu tanisa tamana pa Betilihema,
meke la koa ka made sidarana vasina si asa. 3 Meke luli mudi la ia sa
nana palabatu si asa, pude tepa ososo nia, pude va pule maea koasa, gua.
Sa nana nabulu meke karua don̲'ki si turan̲i sa, meke la kamo pa vetu
tanisa tamana sa vineki. Turan̲ia sa vineki sa tie Livae meke va tukania
sa koasa vetu tanisa tamana. Sipu dogoria sa tamana si asa, si va kamo
qetuqetua sa si asa. 4 Ososo nia sa tamana sa barikaleqe nabulu pude koa
paki. Ke koa ka n̲eta rane si asa. Koa, henahena, na napo koasa bon̲ina
asa vasina, sari kara tamaloana. 5 Koasa munumunu rane vina made, si
van̲unu munumunu vaqavaqasa si arini, pude va namanama taloa. Ba
zama sa tamana sa barikaleqe nabulu koasa tie Livae, “Henahena kekenu
paki, pude n̲in̲ira, beto hoi mamu tiqe taloa,” gua si asa.

6 Ke habotu sari karua tie meke hena na napo varigara. Beto asa, si zama
sa tamana sa barikaleqe nabulu, “Leana, puta paki kohite bon̲i, mamu
magogoso valeana,” gua si asa.

7 Ba turu sa tie Livae pude topue gua, ba zama ososo nia sa tamana
sa barikaleqe nabulu si asa, pude koa paki, gua, ke keke bon̲i pule si
koa ia sa vasina. 8 Koasa rane vina lima, pana munumunu hokara, si
podalae taluarae gua, si zama sa tamana sa barikaleqe nabulu, “Aqa mamu
henahena paki, mamu tiqe topue kohite.” Ke henahena paki sari karua tie.

9 Meke sipu hiva topue pule gua, sa tie Livae, meke sa nana barikaleqe
nabulu, meke sa nabulu gua, si zama sa tamana sa vineki, “Dotu, ele tata
bon̲i sa popoa, leana pude koa mo si gamu tani koasa bon̲i hie, mamu
magogoso valeana. Van̲unu munumunu hokara vugo, mamu topue la pa
mia popoa,” gua si asa.

10-11 Ba sa tie Livae si korona puta pule vasina. Ke podalae ene si asa,
meke sa nana barikaleqe nabulu, sa nana nabulu, meke sari karua don̲'ki
saripu hake varikali rina vovoina likakalae. Na ele veluvelu sa popoa meke
tata kamoa rini si pa Zebusi sapu pa Zerusalema, meke zama la koasa
palabatu sa nana nabulu, “Tata bon̲i sa popoa, mada noso paki tani, koasa
vasileana lavata pa Zebusi,” gua si asa.

12-13 Ba zama sa nana palabatu, “Lokari, lopu kaqu noso koasa vasileana
lavata tani si gita; ura lopu na tie Izireli sari na tie tani. Kaqu ene hola
si gita, meke ene va seu hite la, mada la puta pa vasileana Qibea babe
Rama,” gua si asa. 14 Ke ene hola nia rini si pa Zebusi meke ene la,
meke sipu kamo rini pa Qibea, koasa kali popoa sapu tagoa sa butubutu te

Benisimane, si lodu sa rimata. 15 Meke luaria rini sa siraṉa, meke nuquru
la koasa vasileana pude koa vasina pana boṉi. La si arini pa keke vasina
varivarigarana tadi doduru tie, pa korapana sa vasileana meke habotu, ba
loke tie turaṉa lani pa dia vetu si arini pude puta.
16 Sipu korapa koa vasina si arini, si ene tata la si keke barogoso sapu
beto tavetavetena pa inuma koasa rane asa. Na koari na toqetoqere pa
popoa Iparemi sa nana popoa, ba kamahire, si pa Qibea si koa si asa. Ba
sa popoa asa si tanisa butubutu Benisimane. 17 Gilania sa barogoso sapu
na tie maedi si arini koasa vasileana lavata, ke nanasi sa si arini, “Pavei
mae gua mia si gamu? Meke pavei la mia gua?” gua si asa.
18 Olaṉa sa tie Livae, “Na ene mae gua mami pa Betilihema pa popoa
Ziuda, meke korapa pule la pa mami popoa, sapu seu la gua koari na
toqetoqere pa popoa Iparemi, meke hiva ene paki la si gami pa Ipi Hopena
te Zihova, ba loke tie mae va kamo gami pa dia vetu. 19 Koadia hire gedi
ginani sari na mami doṉ'ki, meke na bereti na vaeni tamigami kasa; arau,
sa qua nabulu, meke sa qua barikaleqe nabulu. Loketoṉa si qagania gami,”
gua sa tie Livae.
20 Zama sa barogoso, “Mae pa qua vetu! Maqu kopuni gamu. Lopu leana
pude koa pa vasina hie si gamu pana boṉi.” 21 Ke turaṉa lani sa pa nana
vetu si arini meke poni sa sari na doṉ'ki, meke dalo va via i rini sari na
nenedi meke henahena meke napo si arini.
22 Meke sipu korapa koa valeana dia, si hinoqa mae gedi koasa vasileana
lavata sana sari na tie kaleadi, meke mae vari likohae nia rini sa vetu.
Sekea rini sa sasadana sa vetu meke kukili la ia rini sa barogoso sapu ari
nana vetu, “Va vura mae ia sa tie, sapu mae koa goi pa mua vetu. Hiva
eko turaṉia gami si asa,” gua si arini.*
23 Ba ene vura la pa sada sa barogoso, meke zama la koa rini, “Lokari,
gamu kasa na qua baere! Lopu tavete va kaleana; na lopu leana sapu
gua asa! Na tie maena pa qua vetu si asa. 24 Dotu, hie sa nana barikaleqe
nabulu meke sa tuqu vineki vaqurana. Maqu turaṉa vura maeni kamahire,
mamu vagi, mamu tavetia gua sapu hivani gamu. Ba lopu tavete va
kaleana gua asa koasa tie hie!” gua si asa. 25 Ba korodia avosia ri na
tie si asa. Ke vagi vura la nia pule sa tie Livae sa nana barikaleqe nabulu
koa rini. Voriti ososo nia rini meke tavete va kaleania rini doduruna sa
boṉi osolae kamoa munumunu, meke tiqe vata rupahia rini si asa.
26 Pana munumunu vaqavaqasa si ene pule mae pa sasadana sa vetu
tanisa barogoso sa barikaleqe, vasina koa sa nana palabatu, meke hoqa
eko vasina si asa. Koa mo osolae rane sa popoa. 27 Vaṉunu munumunu
sa nana palabatu meke sipu tukelia sa sa sasada pude vura nana gua, si
dogoria sa sa nana barikaleqe nabulu, korapa eko nana pa kenuna sa vetu,
meke nadoro kamo la gua pa sasada sari limana. 28 Zama la ia sa si asa,
“Tekulu mada taloa” gua si asa. Ba lopu kulu si asa, sina ele mate. Ke
ovulu vagia sa sa tinina, meke va hake pilivaratia sa pa mudina sa doṉ'ki
meke podalae ene la pa nana vetu. 29 Sipu kamo si asa, meke la pa vetu, si
la vagia sa si keke magu, meke magua sa sa tinina sa barikaleqe nabulu.
Ka manege rua kukuru tinina si magu vagi sa, meke garunu lani, hopeke
eke, koari ka manege rua butubutu Izireli.* 30 Sipu dogori ri doduru sapu
gua asa, si zama si arini, “Namu lopu ele avoso nia gami si keke tiṉitoṉa
sapu gua sana! Namu lopu ele ta evaṉa si keketoṉa gua asa seunae gua

* **19:22** Zen 19:5-8 * **19:29** 1 Samuela 11:7

taluarae pa popoa Izipi sari na tinoni Izireli! Kaqu tavetia gita si keketoṉa! Nasa beka?" gua si arini.

20

Va Namanama sari na Tinoni Izireli pude Varipera

1 Sari doduru tinoni pa popoa Izireli, podalae koasa butubutu Dani pa
kalina la tata koasa toqere Hemoni meke kamo la gua pa Biasiba, meke
gua tugo pa kali la gua pa Izipi meke kamo tugo pa popoa Qileadi pa kali
gasa rimata, si olaṉia sa vina ria. La varigara si arini pa keke hiniva, pa
kenuna e Zihova pa Mizipa. 2 Sari na koimata tadi doduru butubutu Izireli
si koa koasa vinarigara tadi na tinoni te Tamasa, meke sa ninaedi rini si
ari ka made gogoto tina tie varipera pu taṉini dia magu varipera. 3 Avoso
nia ri na tinoni pa Benisimane, sapu doduru pule ri na tinoni Izireli, si ele
mae varigara pa Mizipa, gua.

Nanasa sari na tie Izireli, tozini gami, "Vegua meke ta evaṉa sa ginugua
kaleana hie?" 4 Olaṉa sa tie Livae sapu tava mate nana barikaleqe nabulu,
"La pa Qibea si rau, meke sa qua barikaleqe nabulu, koasa kali popoa tadi
na tinoni pa butubutu Benisimane, pude koa paki pana boṉi gua. 5 Sari na
tie Qibea si vura mae, meke vari likohae nia sa vetu vasina koa ia gami.
Na hiva mae va mateau rini, ba raza ososo nia mo rini sa qua barikaleqe
nabulu, meke va matea. 6 Meke vagia rau sa tinina meke magumagua,
meke ka manege rua kukuru tinina si magu vagi rau meke hopeke kekeke,
si garunu la nia rau koari hopeke butubutu Izireli. Ura sari na tinoni hire
si evaṉia sa kinaleana sapu lopu leana koa gita. 7 Gita doduru pa popoa
hie, si na tie Izireli beto. Na sa si kaqu tavetia gita koasa ginugua hie?"

8 Meke gasa turu sari doduru meke zama, "Be pavei koa sa tie, pa ipi
ba be pa vetu, namu loke tie koa gita si kaqu pule la pa nana popoa soti.
9 Guahe si kaqu tavetia gita: Kaqu variva mudumudukeda nia gita pude
vizata poni gita kaiqa tie, pude la varipera pa Qibea. 10 Ka manege puta
tie koari ka keke gogoto tie, meke ka keke gogoto tie, koari ka keke tina tie,
meke keke tina tie koari ka manege puta tina tie, koari doduru butubutu
Izireli, si kaqu vagi gita, pude poni ginani sari doduru tie varipera, meke
sari doduru pu koa hola si kaqu la varipera meke kaqu va kilasia si pa
Qibea, koasa dia tinavete kaleana sapu tavetia rini pa popoa Izireli," gua
si arini. 11 Ke varigara sari doduru tie Izireli pa keke hiniva pude rapatia
sa vasileana nomana.

12 Ke garunu la zinama pa doduruna sa popoa tanisa butubutu Benisi-
mane, sari na butubutu Izireli meke zama guahe: "Nasa sa kinaleana hie
sapu ta tavete pa korapa mia gamu? 13 Ego, mi va maei koa gami sari
na tie kaleadi pa popoa Qibea sara, pude mami va matei gedi, meke va
murimuri pania sa kinaleana pa popoa Izireli," gua. Ba sari na tinoni pa
popoa Benisimane si lopu hite avosi sari kaiqa pule tie Izireli. 14 Sari na
tinoni koari doduru vasileana pa popoa Benisimane, si mae pa Qibea, pude
varipera koari na tie Izireli. 15-16 Koasa rane tugo sana, si varigarani rini,
sari ka hiokona onomo tina tie varipera koari na dia vasileana. Gua tugo
sari na tie soti pa popoa Qibea, si varigara ni ka zuapa gogoto tie gedegede
ta vizatadi, saripu hoke gotogoto pa gona kurukuru paqala, meke keke
kalu mo pa batu tie ba namu lopu kaqu hite sea nia rini. 17 Ba lopu ta nae
somanae koari na tie Izireli sari pa Benisimane. Mae varigara si ka made
gogoto tie Izireli bokabokadi pa vinaripera.

Sa Vinaripera koari pa Izireli meke Benisimane

18 Topue la koasa vasina vahesihesiana pa Betolo sari na tinoni Izireli,
meke nanasia rini sa Tamasa vasina, “Na butubutu savana, si kaqu
varipera kekenu la koari na tinoni Benisimane?” gua si arini.
Meke olaṉa se Zihova, “Butubutu Ziuda,” gua si Asa.
19 Ke pa koivugona si topue la meke va turu ipi tata koasa vasileana pa
Qibea sari na tinoni Izireli, 20 meke la si arini pude varipera koari na tie
varipera tadi pa Benisimane, meke la turu si arini pa kenuna sa vasileana
lavata. 21 Vura mae koasa vasileana lavata, sari na tie varipera tadi pa
popoa Benisimane. Koasa rane sana, si ka hiokona rua tina tie varipera
Izireli, si va matei ri na tie varipera tadi pa popoa Benisimane.
22-23 Meke la pa vasina vahesihesiana sari na tinoni Izireli, meke kabo
alili la pa kenuna e Zihova, osolae veluvelu sa popoa. Nanasia rini se
Zihova, “Kaqu pule la varipera si gami koari na tasimami, sapu sari na
tinoni pa popoa Benisimane?”
Olaṉa se Zihova, “Uve,” gua si Asa.
Ta sovutu va ṉiṉira pule sari na tie varipera tadi na tinoni Izireli, ke
pule la tugo koasa vasina asa, sari na dia tie varipera. 24 Vina rua totoso,
si la varipera pule, koa sa qeto minate tadi na tinoni Benisimane si arini.
25 Koasa vina rua totoso asa, si vura mae sari na tinoni Benisimane pa
popoa Qibea, meke pa totoso asa, si ka manege vesu tina tie varipera
bokabokadi tadi pa popoa Izireli, si va matei rini. 26 Meke la kabo alili
pa Betolo sari doduru tinoni Izireli. La habotu si arini vasina pa kenuna
e Zihova, meke lopu henahena, osolae kamoa veluvelu. La va vukivukihi
va uququ pa keke hiniva pa kenuna e Zihova si arini. 27-28 Koanana tugo
vasina pa Betolo, sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa koari na rane arini,
meke se Pinehasi, sa tuna koreo e Eleaza, sapu sa tuna sa tuna e Eroni, si
kopu nia si asa. Nanasia ri na tinoni se Zihova, “Kaqu pule la varipera si
gami koari na tasimami pa popoa Benisimane, babe veko pania mo gami?”
gua si arini.
Olaṉa se Zihova, “Mi la varipera. Vugo si kaqu va kilasi gamu si arini,”
gua si Asa.
29 Ke tomei ri na tinoni Izireli, sari kaiqa tie varipera, pa vari likohaena
sa vasileana Qibea. 30 Koasa vina ṉeta rane tugo asa, si la varipera si arini
koa sa qeto minate tadi na tinoni Benisimane, meke la turu tugo vasina
sari na dia tie varane pude varipera, pa kenuna sa popoa Qibea gua tugo
tatasana. 31 Sari na tinoni pa popoa Benisimane si vura mae varipera, meke
vura va ilolae si arini koasa vasileana lavata, gua tugo tatasana, podalae
va matei rini si kaiqa tinoni Izireli koasa pezarana meke koasa siraṉa la
gua pa Betolo, meke pa siraṉa la gua pa Qibea. Ari ka toloṉavulu puta
tinoni Izireli si va matei rini. 32 Zama sari na tinoni Benisimane, “Korapa
va kilasi gita si arini, gua tugo tatasana,” gua si arini. Ba sari na tinoni
Izireli si ele variva toṉoti, pude togolo pule, meke turaṉa va seu lani koari
na siraṉa, koasa vasileana lavata si arini. 33 Ke sipu togolo pule sari na
tie varipera tadi na tinoni Izireli, meke la vari kamoi pa Beolo Tama, si
hinoqa vura mae koari na dia vasina tometomeana pa korapa patupatu,
koasa popoa pa vari likohaena sa vasileana lavata sari na tie Izireli. 34 Ka
manege puta tina tie bokabokadi meke ta vizatadi koari doduru popoa
Izireli, si varipera pa Qibea, meke ṉiṉira sa vinaripera. Lopu va gilagila ia
rina tinoni Benisimane sapu tata hokara tava kilasa si arini. 35 Va kilasi e
Zihova koari na tinoni Izireli sari na tie varipera tadi na tinoni Benisimane.
Ka hiokona lima tina keke gogoto tie varipera tadi na tinoni Benisimane,

si va matei ri na tinoni Izireli koasa rane sana, 36 meke tiqe gilania ri na
tinoni Benisimane sapu ele tava kilasa si arini.

Minataqara tadi na Tinoni Izireli

Ele togolo sa n̲ati puku tie varipera tadi na tinoni Izireli koari na tinoni
Benisimane, sina ran̲ei rini sari na tie varipera saripu tome vekoi rini pa
vari likohaena sa popoa Qibea. 37 Sari na tie arini si tuturei haqala la
pa popoa Qibea, meke paqaha la si arini pa doduruna sa vasileana lavata,
meke va mate betoi, rini sari doduru tie vasina. 38 Sa n̲ati puku tie varipera
tadi pa Izireli meke sari na tie pu tome vari likohae, si ele variva ton̲oto
nia si keke vina gilagila. Pana dogoria rini sapu sage sa tun̲aha nika
koasa vasileana nomana, sapu sage la pa galegalearane, 39 sa n̲ati puku
tie varipera tadi pa Izireli si kaqu kekere pule mae. Pa totoso asa, si ele
va matei tu ri na tinoni Benisimane sari ka tolon̲avulu puta tinoni Izireli.
Balabala pa bulodia si arini sapu, “Ele va kilasi gami si arini, gua tugo
tatasana,” gua si arini. 40 Meke sipu vura mae sa vina gilagila, sa tun̲aha
nika, si podalae taluarae sage koasa vasileana nomana si arini. Lin̲ana
pule pa mudidia sari na tinoni Benisimane, meke magasa sapu dogoria
rini sa doduruna sa vasileana lavata si sagea na huruṉu nika. 41 Sari na
tinoni Izireli si kekere pule, meke sari na tinoni Benisimane si matagutu
na tarazuzu sina gilania rini sapu ele tava kilasa si arini. 42 Govete ni rini
sari na tinoni Izireli, meke haqala ton̲oto la pa qega ivuluna. Ba lopu boka
govete taloa si arini, sina ele ta qora pa vari korapana sa n̲ati puku tinoni
varipera, meke sari na tie pu vura mae koasa vasileana lavata si arini meke
tava mate beto si arini. 43 Koa pa vari likohaedia rini sari na dia kana, meke
zukuru nono lani rini pa kali gasa rimata pa popoa Qibea, meke va mate
tokeli rini, totoso govete si arini. 44 Ka manege vesu tina tie varane tadi na
tinoni pa popoa Benisimane si va matei rini. 45 Ari kaiqa pule si kekere,
meke govete ton̲oto la pa korapa qega ivuluna, kamo la gua pa keke vasina
pozana Patu Rimoni. Ka lima tina si va matei rini koari na siran̲a meke
ari kaiqa pule si hadu nono lani rini pa Qidomu, meke karua tina si va
matei rini vasina. 46 Sa vinarigaraedi ri doduru tie varipera bokabokadi
hola, tadi na tinoni pa butubutu Benisimane, saripu va matei rini koasa
rane sana si ari ka hiokona lima tina. 47 Ba ari ka onomo gogoto si boka
govete la gua pa qega ivuluna koasa Patu Rimoni, meke koa vasina ka made
sidara. 48 Meke kekere pule sari na tinoni Izireli, meke la va mate betoi rini
sari na tinoni koari na vasileana tadi pa Benisimane: tie, na barikaleqe, na
koburu, meke na kurukuru, na gua. Sulu betoi rini sari doduru vasileana
nomadi.

21

Barikaleqe tadi na Butubutu Benisimane

1 Sipu varigara pa Mizipa sari na tinoni Izireli, si tavetia rini si keke vina
tatara nabuna koe Zihova: “Namu loke tie koa gita si kaqu va malumia
sa tuna vineki, pude haba la koari na tie Benisimane,” gua si arini. 2 La
varigara pa Betolo sari na tinoni Izireli pa kenuna sa Tamasa vasina, osolae
kamoa veluvelu kabo alili va ululae sisigiti si arini. 3 “Ke Zihova, Tamasa
pa Izireli, na vegua ke ta evan̲a sapu guahe? Na vegua ke tata murimuri
taloa, sa butubutu Benisimane, koasa butubutu Izireli?” gua si arini.

4 Pana munumununa sa koivugona, si tekulu sage sari na tinoni meke
kuria rini si keke hope vasina. Meke va vukivukihi lani sari na vina
vukivukihi va uququ meke sari na vina vukivukihi binaere vasina.

5 Nanasa si arini “Vegua, koa nana tugo si keke puku tie koasa doduruna
sa butubutu Izireli, sapu lopu somana varigara pa kenuna e Zihova pa
Mizipa?” gua si arini. Tavetia rini si keke vina tatara nabuna sapu
zama guahe: Asa sapu lopu somana la pa Mizipa si kaqu tava mate, gua.
6 Talotaṉa sisigiti ni ri na tinoni Izireli sari na tie Benisimane tasidia meke
zama, “Pa rane ṉinoroi si paqaha taloa si keke butubutu Izireli,” gua
si arini. 7 “Nasa si kaqu tavetia gita, pude poni barikaleqe sari na tie
Benisimane koa holadi? Na ele tavetia gita, si keke vina tatara nabuna
koe Zihova sapu lopu kaqu poni nia gita koa rini, si keke rina tuda vineki,”
gua.
8 Totoso nanasa hata nia rini sapu esei koari na butubutu Izireli sapu
lopu somana pa vinarigara koasa butubutu Izireli pa Mizipa, gua, si hata
vura nia rini sapu loke tie pa Zabesi pa popoa Qileadi si somana la. 9 Koasa
totoso pu titioko pozapoza tadi na tie varipera, si loke tie mae guadi pa
Zabesi si olaṉa. 10 Ke ta garunu koasa vinarigara, sari ka manege rua tina
dia tie varaṉe, meke zamai rini, “La mamu va mate betoi sari doduru tie
pa Zabesi, sari na barikaleqe na koburu tugo. 11 Mi va matei sari doduru
tie, gua tugo sari na barikaleqe saripu ele koa turaṉa loadia, ba lopu sari
na vineki vaqura.” 12 Meke ari ka made gogoto vineki vaqura si ta vagi,
koari na tinoni pa Zabesi, ke turaṉa maeni rini koasa vinarigara pa Saelo
koasa popoa Kenani si arini.
13 Garunu la zinama sari na tie Izireli koari na tinoni Benisimane pa Patu
Rimoni, pude va betoa sa vinari kanai, gua. 14 Ke pule mae sari na tinoni
Benisimane, meke vala i rina tinoni Izireli koarini sari na vineki Zabesi
saripu lopu tava mate. Ba lopu pada si arini koa rini. 15 Talotaṉa holani
ri na tie Izireli sari na tie Benisimane, sina vata evaṉae nia Zihova keke
popoa ivuluna pa korapadi rina butubutu Izireli. 16 Zama sari na koimata
tanisa vinarigara, “Sa butubutu Benisimane si loketoṉa nana barikaleqe.
Nasa si kaqu tavetia gita, pude poni barikaleqe sarini pu koa hola? 17 Lopu
kaqu tava murimuri palae si keke koari ka manege rua butubutu tie Izireli.
Kaqu hata ia gita sa siraṉa pude podo tudia sari na tie pa butubutu
Benisimane, 18 ba lopu kaqu tava malumu koa gita pude habai rina tuda
vineki sarini, ura ele va tatara va nabu nia gita sa tinalevei koasa tie sapu
va malumia sa tie Benisimane pude haba ia si keke koari na tuda vineki,”
gua si arini.
19 Ego, balabala ia rini, “Tata kamo si keke inevaṉa vinarigara te Zihova
pa Saelo, sapu hoke ta tavete koari hopeke vuaheni pa Saelo,” gua si arini.
Be guana koa pa popoa Betolo meke tia la pa kali gasa rimata, Saelo si
koa pa kali gede, meke na inevaṉa si pa kali gasa rimata koasa siraṉa
sapu taluarae pa Betolo meke gore la pa Sekemi sipu lopu ele kamo pa
Lebona. 20 Zamai rini sari na tie Benisimane, “La mamu tome koari na
inuma vaeni, 21 mamu kopu. Pana vura mae pekapeka sari na vineki Saelo
koasa inevaṉa, si kaqu vura mae si gamu koari na inuma vaeni. Hopeke
gamu doduru, si kaqu la saputu vagi vineki pude na mia barikaleqe; mamu
turaṉa lani koasa mia kali popoa pa Benisimane. 22 Be mae zama koa gamu
sari na tamadia babe tasidia koreo si mamu tozini, ‘Va malumu gami pude
habai si arini, ura lopu vagi gami koa gamu pa vinaripera pude habai.
Meke koa gua, sapu lopu gamu ponini gami si arini, si lopu sekea gamu sa
mia vina tatara,’ kote gua si gamu,” gua si arini.
23 Tavetia tugo ri na tie Benisimane sapu gua asa. Hopeke vizati rini sari
na dia barikaleqe koari na vineki saripu pekapeka pa Saelo meke turaṉa
taloani. Pule la si arini koari na dia kali popoa soti, meke kuri pulei sari

na dia vasileana nomadi meke koa vasina. 24 Pa mudina sa vinaripera
meke sa vinarigara pa Betolo si pule la sari na tie Izireli koari hopeke dia
butubutu soti, na tatamana, meke koari dia tinago soti.
25 Loke n̲ati ban̲ara si pa popoa Izireli koasa totoso asa. Doduru tie si
hopeke tavetia mo gua sapu leana pa nana binalabala soti.*

* **21:25** Zaz 17:6

SA BUKA TE RUTI
Sa Vinabakala

Hie sa vivinei leleana koasa guguana e Ruti. Ruti si koa si asa pa totoso tasuna koari na tie varipitui pa Izireli. Se Ruti sapu sa barikaleqe Moabi si varihaba koa keke tie Izireli. Totoso mate sa loana, si koa soto sisigiti se Ruti koasa tinana sa loana, meke ponia sa sa nana vina lavata lohina koa sa Tamasa tadi pa Izireli.

Lala si varihaba pule koa ke tie pa butubutu tugo tanisa loana kekenu si asa. Pa hahanana tadi na tie Izireli, sa tie pu haba ia sa naboko barikaleqe si ta pozae na tie kopu tanisa. Sa tinavete tanisa tie kopu si pude ponia sa tie matena si keke koreo pa tutina sa. Meke koasa vinarihaba te Ruti, si ta evaṉae na tinana nomana e Devita sapu sa baṉara nomana tadi na tie Izireli si asa.

Sari na vivinei koasa buka tadi na tie varipitui pa Izireli, si tozia sa tinasuna sapu raza koari na tie totoso luaria rini sa Tamasa. Sa buka te Ruti si tozia sa minana pu vagia rina tie karovodi pu lulia sa Tamasa tadi pa Izireli, meke ta evaṉae na kukuruna sa butubutu raṉeraṉe te Tamasa si arini.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Pule la pa Betilihema se Naomi, turaṉia sa se Ruti. Hinia 1:1-22
Tutuvia Ruti se Boazi. Hinia 2:1 kamo hinia 3:18
Haba ia Boazi se Ruti. Hinia 4:1-22

Elimeleki meke sari Nana Tamatina si Rizu La pa Moabi

1 Pa korapana sa totoso sipu koa tuturaṉa sari na tie varipitui koari na
butubutu Izireli, si ta evaṉa si keke soṉe. Ke keke tie Betilihema koasa
pinaqaha popoa tanisa butubutu Ziuda, si turaṉia sa sa nana barikaleqe
meke sari karu tuna koreo, meke la koa paki si arini pa popoa Moabi. 2-5 Sa
pozana sa tie asa si e Elimeleki, sa nana barikaleqe si e Naomi, meke sari
karu tudia si ari Maloni e Silione. Arini si mae pa tutina e Eparata pa
butubutu Ziuda pa Betilihema.

Totoso koa si arini pa Moabi, si mate se Elimeleki, ke koa eke turaṉi mo
e Naomi sari karua tuna koreo, pu habai ri karua vineki Moabi, ari Opa e
Ruti. Sipu ele koa vasina si arini padana ka manege puta vuaheni, si mate
sari Maloni e Silione, ke koa eke mo telena se Naomi. Loke loana, meke
loke tuna tugo pude koa turaṉia.

6 Totoso korapa koa pa Moabi se Naomi, si avoso nia sa sapu manani e
Zihova sari Nana tie Izireli, ke va masuri Sa sari na dia inuma. Gua asa, ke
va qaqiri si asa pude taluarae pa Moabi, meke karua roana barikaleqe, gua.
7 Podalae topue keke gua sari kasa, pude ene pule la pa Ziuda, gua. 8 Ba
pa korapana sa dia inene la, si zamai Naomi sari karua roana barikaleqe:
"Mi pule la pa mia popoa soti si gamu karua. Mamu la koa turaṉi sari
na tinamia. Mani toka valeanani gamu sa Baṉara, gua sapu toka valeana
nau gamu kara si rau meke sari kasa pu ele mate. 9 Mani va boka gamu e
Zihova si gamu kara pude varihaba pule, meke ari mia vetu soti pude koa,"
gua si asa. Beto asa si ahoi sa sari karua meke tiqe zama luluari sa. Ba
podalae kabo sari kara, 10 meke zama la koe Naomi: "Lokari! Gami kara si
hiva luli mami tugo koa goi pude la koa somanae koari na mua butubutu,"
gua sari karua. 11 Ba olaṉa se Naomi, "Karua tuqu, leana hola si pude pule

mo si gamu kara. Na vegua ke hiva luli au gamu kara si rau? Namu lopu
kaqu boka podo pule koreo si rau pude poni gamu, meke haba pulei gamu
kara. 12 Ke mi pule la pa mia popoa soti. Ele kaleqe si rau, ke lopu kaqu
boka varihaba pule. Be guana boka varihaba pule si rau kamahire, meke
podo pule tuqu koreo, 13 si vegua, kote boka aqa va n̲on̲o si gamu kara
osolae noma si arini? Karua tuqu, tasuna hola sapu gua asa. Kaleana hola
sa tinasuna hie koa rau hola nia koa gamu kara, sina ele bugoro nau e
Zihova si rau," gua se Naomi.
14 Ba podalae kabo pule tugo sari karua. Beto asa si ahoa Opa se Naomi
sa roana meke tiqe zama luluaria sa, meke pule nana; ba se Ruti si tuqe
va nabu koe Naomi. 15 Ke zama ia Naomi si asa, "Ruti, sa ivamu si ele pule
la nana koari nana butubutu soti, meke koasa nana tamasa. Mu luli pule
la koasa," gua si asa.
16 Ba olan̲a se Ruti, "Mu lopu hitu pule nau, ba maqu koa turan̲igo. Ura
vasina la goi si maqu la, vasina koa goi si maqu koa. Sa mua butubutu si
kaqu na qua butubutu, meke sa mua Tamasa si kaqu na qua Tamasa tugo.
17 Vasina mate goi si maqu mate tugo, meke kaqu ta pomunae tugo vasina
si rau. Sa vina kilasa kaleana hola te Zihova si mani kamo koa rau, be lopu
na minate tu si varipaqahani gita," gua si asa.
18 Sipu gilania e Naomi sapu nabu valeana sa hiniva te Ruti pude luli
koasa, si lopu kulu mo si asa.
19 Ke ene hola la sari kara osolae kamo pa Betilihema. Meke sipu korapa
nuquru rini pa vasileana, si vevehe sisigiti sari doduru tinoni, meke zama
sari na barikaleqe, "Kara, e Naomi hinokara si isa?"
20 Meke olan̲a se Naomi, "Lopu poza nau 'Naomi', sapu sa tie qetuqetu,
ba mi poza nau 'Mara' sapu sa tie talotan̲ana sisigiti, sina ele va tasuna au
Tamasa pu tagodi sari doduru n̲iniran̲ira si rau. 21 Totoso taluarae rau tani,
si lopu ehaka nia rau si keketon̲a, ba kamahire si malamalan̲aqu meke
turan̲a pule nau e Zihova. Na vegua ke poza nau tie qetuqetu gamu? Ura
se Zihova sapu tagodi sari doduru n̲iniran̲ira si va kilasau, meke vatasuna
au," gua si asa. 22 Gua tugo asa sa pinule taluarae mae te Naomi pa Moabi,
turan̲ia sa se Ruti sa barikaleqe Moabi sapu sa nana roroto. Kamo pa
Betilihema sari kara pa pinodalaena sa totoso pakepakete tana bale.

2

Tavetavete se Ruti pa Inuma te Boazi

1 Koanana si keke turan̲ana e Naomi, pozana e Boazi. Keke tie tagotagona
si asa meke bokabokana pa zinama na binalabala. Keke tie pa butubutu
tanisa palabatu te Naomi si asa, sapu se Elimeleki. 2 Meke zama la koe
Naomi se Ruti, "Va malumau, maqu la pa inuma pude la pudiki kiko bale
pu va hoqa hola i rina tie pakepakete. Kote la hata ia rau si keke tie sapu
boka va malumau pude tavetavete luli pa mudidi rina tie pakepakete," gua
si asa.*
Meke olan̲a se Naomi, "Ego tuqu, mu la tavetia gua sapu zama nia goi,"
gua.
3 Ke topue la se Ruti pa inuma meke lululi mudi koari na tie tavetavete.
Pudiki sa sari na kiko bale pu va hoqa pani rina tie tavetavete. Meke
tamanae si asa pa nana vinizata sina sa inuma vasina la tavetavete sa si
te Boazi, sapu na turan̲ana e Elimeleki.

---

* **2:2** Liv 19:9-10; Diut 24:19

4 Hola kaiqa totoso, si la kamo se Boazi pa inuma, taluaraena mae pa
Betilihema. Meke zama si asa koari nana tie tavetavete, “Mani koa koa
gamu e Zihova,” gua.
Meke olaṉa hobe la sarini, “Mani mana nigo e Zihova,” gua.
5 Meke nanasia Boazi sa palabatu tadi na tie tavetavete, “Esei sa
barikaleqe vaqura sana?” gua.
6 Meke olaṉa sa tie, “Asa sa barikaleqe karovona sapu lulina mae koe
Naomi pa Moabi. 7 Tepa si asa koa rau pude pudipudiki luli kiko bale
pa mudidi rina tie kotokoto. Podalae munumunu hokara si tavetavete sa
meke kamoa kamahire, si tiqe la magogoso paki si asa pa ipi,” gua sa tie.
8 Meke tiqe zama la koe Ruti se Boazi, “Tuqu, mu avoso mae koa rau.
Mu lopu rizu la pa votiki inuma si goi, ba pa qua inuma mo. Tavetavete
somana mo koari na qua vineki tavetavete. 9 Mamu kopu totoko nia sa
vasina pudiki iqoso bale ri na tie, mamu luli mo mudidi sari na vineki. Ele
tozini rau sari na qua tie tavetavete pude lopu hukatigo babe ṉoṉovaligo.
Meke be memeha goi, si mu la napo koari na vovoina kolo pu utuvu va
siṉi vekoi rini,” gua se Boazi.
10 Meke hoqa todoṉo pa pepeso se Ruti meke zama la koe Boazi, “Na
vegua ke hiva toka sisigiti nau tu goi si rau? Meke na vegua ke tataru hola
nia goi sa tie karovona kekeṉoṉo gua arau?”
11 Meke olaṉa se Boazi, “Na ele avosoni rau sari na mua tinavete leadi
gua pu evaṉi goi koe Naomi sa roamu barikaleqe seunae gua mate sa mua
palabatu. Gilania rau sapu gua veko pani guni goi sari na tiatamamu, na
mua popoa soti, meke mae koa somanae koari na tie pu lopu hite ele gilani
goi visoroihe. 12 Mani pia igo e Zihova koari doduru mua tinavete leadi pu
taveti goi. Mu vagia sa mua pinia hokotona koe Zihova sa Tamasa tadi na
tie Izireli. Ele mae aqoro si goi koa Sa pude ta tokae,” gua se Boazi.
13 Meke olaṉa se Ruti, “Baṉara, noma hola sa mua tataru vatukana koa
rau. Lopu arilaequ kekeṉoṉo gua rina mua nabulu soti si rau, ba sari mua
zinama bulebuledi si va ṉiṉira au,” gua se Ruti.
14 Meke sipu totoso henahena rini, si zama la koe Ruti se Boazi, “Mae
mamu hena vasi bereti, mamu poṉa ia pa kolo vaeni.” Ke la habotu
somanae koari na tie tavetavete se Ruti, meke vagi Boazi si kaiqa bale
ta kinadi pa oela meke vala ni sa koe Ruti. Henahena se Ruti osolae deṉa
zotaṉa meke koa hola si kaiqa ginani. 15 Meke sipu ele taluarae la pa inuma
se Ruti pude la pudiki pule bale gua, si tozini Boazi sari kasa tie tavetavete
pa inuma, meke zama guahe si asa, “Va malumia se Ruti pude la vagi bale
kamoa vasina tata koa rina iqoso bale; ba mi lopu norea. 16 Mi lobusu
vurani kaiqa qaqaloto koari na iqoso bale mamu va hoqa vekoi pa mudi
mia, pude mani atu pudiki vagi sa, ba mi lopu nore hukatia,” gua si asa.
17 Gua asa ke pudiki e Ruti sari na bale hoqadi, osolae kamoa veluvelu.
Ke totoso seke va vuvusu vagi sa sari na kikodi, si padana tu hiokona puta
kilo mamata si kamoa sa. 18 Paleki sa sari na kiko bale, meke pule la pa
vasileana, meke va dogoroni sa koe Naomi sa sokudi gua sapu pudiki vagi
sa. Vala i tugo sa koe Naomi sari na ginani koa holadi pa dia hinenahena
sapu paleki sa. 19 Meke nanasia Naomi si asa, “Pavei si pudiki bale goi
ṉinoroi he? Pa inuma tesei si tavetavete goi? Mani mana nia Tamasa sa
tie sapu balabala igo!”
Ke tozi nia Ruti se Naomi sapu pa inuma te Boazi si tavetavete sa.
20 Meke zama la koe Ruti se Naomi, “Mani ta manae sa tie sana koe
Zihova sapu lopu makudo va tukana gita si gita pu korapa toa meke sari
na loada pu matedi.” Meke zama tugo si asa, “Sa tie sana si keke turaṉada

soti mo gita, keke koari na turaṉada sapu ta hivae pude kopuni gita," gua si asa.*
21 Meke zama se Ruti, "Pa kaiqa nana zinama pule sa, si tozi nau sa pude
tavetavete somanae mo koari nana tie tavetavete osolae beto sa tinavete
kotokoto bale tanisa," gua.
22 Meke zama la koe sa se Naomi, "Uve tuqu, be guana la tavetavete goi
pa inuma tadi kaiqa, si gina kote ta ṉoṉovala si goi. Ke leana hola si pude
mamu tavetavete somanae mo koari na vineki pa inuma te Boazi," gua si
asa. 23 Gua asa ke somana tavetavete mo koarini se Ruti, meke pudipudiki
osolae hokoto sa totoso kotokoto bale meke huiti. Koa hola la mo koe Naomi
se Ruti.

3

Varihaba se Ruti
1 Meke keke rane si zama ia Naomi se Ruti, "Leana be va toṉoto ponigo
rau keke koreo pude haba igo, pude boka ari mua vetu kinoa soti. 2 Gilania
goi se Boazi, sapu sari nana nabulu vineki si tavetavete turaṉi goi? Na
turaṉada si asa. Ego, avoso mae. Kohite veluvelu si kote la neti varipaqaha
ni sa sari na kiko bale koari na qaqalotodi. 3 Ke agoi si mamu la huhuve
valeana, na lumulumu, mamu va sagei sari na mua poko tolavaedi. Beto
asa si mamu la vasina pu korapa neti varipaqaha ni sa sari na kiko
bale koari na qaqalotodi, ba mu lopu vata dogoro koasa, osolae beto tu
henahena na napo si asa. 4 Pana eko sa, si mu doṉo va nonoga ia sa vasina
sapu ekoa sa. Totoso puta muliuṉu sa, si mu la kepuhia sa nana nobi pa
nenena, mamu la eko kapae koasa, meke kote tozi nigo sa gua sapu kaqu
tavetia goi," gua se Naomi.
5 Meke olaṉa se Ruti, "Leana, kote tavete luli rau sari doduru gua pu tozi
nau goi," gua si asa.
6 Meke topue la se Ruti koasa vasina ta paqaha sari na kiko bale koari
na qaqalotodi, meke lapu evaṉi tugo sa gua sapu tozi nia Naomi sa roana
7 Totoso beto henahena na napo se Boazi si va nonoga ia sa sapu leana
si asa, ke la eko puta nana koari kobi qaqaloto bale. Ogolo golomo la se
Ruti meke kepuhia sa sa nobi pa nenena e Boazi, meke la eko kapae nana
koasa. 8 Pana korapa boṉi si vaṉunu va hodaka se Boazi, meke taliri nana
gua, si eko nana sa barikaleqe pa kapana. 9 "Esei si goi?" gua se Boazi,
"Arau Ruti mo sa mua nabulu tavetavete. Agoi si na turaṉamami, ke
na mua tinavete tugo goi si pude kopuni gami si gami, ke tataruni gami,
mamu haba au mo," gua se Ruti.
10 Meke olaṉa se Boazi, "Tuqu, mani mana nigo e Zihova. Kamahire
si noma hola la pule tu sa mua sinoto va nabu na tataru koe Naomi,
hola nia gua sapu ele tavetia goi tatasana. Ura lopu hata ia goi si keke
koreo vaqurana pu tagotagona babe habahualana. 11 Ego, tuqu, mu lopu
matagutu. Doduru ginugua saripu tepai goi, si kaqu taveti rau. Ura ta
gilana valeana koari doduru tie sapu agoi si keke barikaleqe leamu hola.
12 Hinokara tugo sapu arau si keke turaṉamia soti, meke na qua tinavete
rau si pude kopuni gamu; ba koa nana si keke tie sapu tata sisigiti koa
gamu, hola nau si arau.* 13 Ba leana, koa paki tani pa boṉi hie, meke vugo
munumunu kote gilania gita sapu kote boka toka nigo sa, babe lokari. Be
boka toka nigo sa si leana mo, ba be lokari, si ego, pa korapa pozana
e Zihova sa Tamasa toana si va tatara nigo rau sapu kaqu toka nigo.

* **2:20** Liv 25:25 * **3:12** Rt 2:20

Kamahire si mamu eko paki mo tani osolae kamoa vugo munumunu," gua se Boazi.
14 Gua asa ke eko kapae mo koe Boazi si asa osolae kamoa vaqavaqasa.
Ba sipu lopu ele rane kalalasa sa popoa, si vaṉunu meke tekulu si asa, sina
lopu hiva nia Boazi pude gilania rina tie sapu mae se Ruti koasa. 15 Meke
garunia Boazi se Ruti pude ivara nia sa nana poko doduru pa hatara, ke
tavete gua tugo se Ruti. Meke vagi Boazi sari kaiqa bale sapu tata padana
hiokona puta kilo mamatana, meke titisi lani sa koasa poko. Beto asa si
ovulu toka nia sa, meke palekia Ruti sa hadehade bale meke pule la nana
pa vasileana. 16 La kamo pule si asa koe Naomi sa roana. Nanasia Naomi
se Ruti, "Tuqu, vegua sa mua inene?"
Meke tozi Ruti sari doduru pu tavete ponia Boazi koasa. 17 Meke
zama tugo si asa, "Tozi nau Boazi sapu lopu kaqu pule mae koa goi tale
limalimaqu si rau, gua. Ke poni nau sa sari doduru bale hire," gua se Ruti.
18 Ke zama la koe Ruti se Naomi, "Ruti, mamu aqa va ṉoṉo si goi
kamahire osolae avosia gita kara gua sapu kote ta evaṉa. Ura kamahire
si lopu kaqu magogoso hokara se Boazi osolae kaqu va toṉotia sa nana
ginugua pa rane hie," gua se Naomi.

4

Haba ia Boazi se Ruti

1 Meke topue la se Boazi koasa vasina pu hoke varigara na vivinei sari
na palabatu pa sasadana sa vasileana, meke la habotu si asa vasina. Meke
vura mae sa tie sapu sa turaṉana soti e Elimeleki sapu tozia Boazi, ke tiokia
Boazi si asa, "Tio, mae habotu turaṉau tani," gua si asa. Ke la habotu sa
tie. 2 Beto asa si tioki pule Boazi sari ka manege puta koimata pa vasileana
meke tozini sa pude la somana habotu vasina. 3 Sipu ele habotu rini, si
nanasa la ia sa sa turaṉana soti pu va habotu kekenua sa, "Ego, ele pule
mae se Naomi sapu koa pa Moabi, meke hiva holuholu nia sa sa vasi pepeso
te Elimeleki sa turaṉada. 4 Meke balabala ia rau si gina leana pude gilania
gamu sa guguana sa. Ke be guana hiva nia goi, si mamu holu vagia pa
kenudi ri kasa koimata pu habotu hire. Ba be lopu hiva tavetia goi sa
tinavete tanisa tie kopu turaṉadia, si mu tozia. Sina agoi sa tie kekenu
sapu garo pude kopu nia si asa, meke kote tiqe arau," gua se Boazi.
Meke zama sa tie, "Kote holua rau," gua si asa.
5 Meke zama se Boazi, "Ego, be holua goi sa vasi pepeso asa koe Naomi,
si kaqu vagia tugo goi se Ruti sa nabonaboko Moabi, pude na loamu, pude
kaqu koa hola tugo koasa tatamana te Elimeleki sa tinagona sa vasi pepeso
sana," gua se Boazi.
6 Meke olaṉa sa tie, "Ego, pude gua asa, si maqu va maluara taloa ia mo
sa qua tinavete kopuna sa vasi pepeso sana, sina pa ginugua sana si kaqu
va tasuna ia rau sa tinago tadi na tuqu soti. Ke mu holua mo goi, arau si
lopu kaqu," gua sa tie.
7 Podalae mae gua tu pukerane si hoke tavetia rina tie Izireli pana hiva
va toṉotia rini sa hinoluna keke pepeso babe keke tinago. Sa tie holuholu
pepeso si kote va gore vagia sa nana sadolo, meke vala nia koasa tie pu
holu vagina sa pepeso. Pa siraṉa gua asa si vata dogoro nia rina tie Izireli
sapu ele tava toṉoto sa ginugua asa.*
8 Gua asa ke sipu zama sa tie koe Boazi, "Agoi mo holua," gua, si va
gore vagia sa sa nana sadolo meke vala nia sa koe Boazi. 9 Beto asa, si

* **4:7** Diut 25:9

tiqe zama la se Boazi koari kasa koimata meke ari kaiqa tie pu varigara vasina, “Gamu doduru hire si va sosodea pa rane n̲inoroi, sapu ele holui rau koe Naomi sari doduru tinago te Elimeleki, meke tadi Silione e Maloni sari karua tuna koreo, 10 meke sa hinodana sa qua zinama si e Ruti sa barikaleqe Moabi, sa nabokona e Maloni ba ta evan̲ae na qua barikaleqe tugo kamahire. Pa siran̲a hie si kote koa hola koasa tatamana te Maloni sa dia tinago pepeso. Meke sari na tutina sa si kaqu hoda la koasa dia sinomana pa butubutu meke pa vasileana pa rane n̲inoroi. Gamu si na tie va sosode pa rane n̲inoroi,” gua se Boazi.*
11 Meke sari kasa na koimata meke sari kaiqa tie pu koa vasina si zama, “Uve, gami tugo sari na tie va sosode. Mani vata evan̲ia e Zihova sa barikaleqe hie pu kote nuquru atu pa mua vetu pude kekeṉoṉo gunia e Lia e Reseli saripu podo ponia koburu sa butubutu Izireli. Kaqu koa mamutu si goi pa tutina e Iparata, meke ta gilana valeana si goi pa Betilihema.*
12 Sari na koburu pu kaqu ponigo e Zihova koasa barikaleqe vaqurana hie, si madi va evan̲ae gunia na tatamana te Perezi sapu sa tudia koreo ri Ziuda e Tama.”*

Boazi meke sa Nana Tututi

13 Ke turan̲a vagia Boazi se Ruti pude na loana. Mana nia e Zihova se Ruti, meke aritiana si asa, meke podoa sa si keke tuna koreo. 14 Zama la koe Naomi sari na barikaleqe, “Mani tava lavata se Zihova! Ele poninigo Sa n̲inoroi si keke koburu koreo na tuna sa tumu sapu kaqu kopu nigo. Mani ta gilana valeana pa Izireli sa koburu koreo hie. 15 Tataru nigo sa mua roroto barikaleqe si goi, meke sapu evan̲ia sa si hola nia gua sapu boka evan̲ia ri ka zuapa tumu koreo. Meke kamahire si ele podo ponigo sa si keke koburu koreo na tuna sa tumu, sapu kaqu ponigo sa tinoa vaqura, meke na tinokae pana kaleqe goi,” gua si arini. 16 Meke kuka va kapae vagia e Naomi pa tinina sa koburu, meke kopu nia sa si asa.
17 Meke poza nia Opeti ri kasa barikaleqe pu koa tata vasina sa koburu. Tozi va enea rini koari doduru tie sapu gua he, “Keke koburu koreo si ele tagoa e Naomi,” gua. Sa koburu hie si ta evan̲ae sa tamana e Zese sapu na tamana e Devita.

Sa Tutina e Devita sa Ban̲ara

18-22 Asa tugo sa tututi sapu gore mae koe Perezi meke kamo koe Devita, sapu guahe: Perezi, Hezironi, Rami, Aminadabi, Nasoni, Salamoni, Boazi, Opeti, Zese, meke Devita.

---

* **4:10** Diut 25:5-6 * **4:11** Zen 29:31 * **4:12** Zen 38:27-30

SA BUKA KEKENU TE SAMUELA

Sa Vinabakala

Sa buka kekenu te Samuela si tozia sa vinarihobei pa Izireli pa totoso tadi na tie varipitui kamo koasa totoso va turu baṉara si arini. Sa hinobe hie pa tinoa butubutu pa Izireli si ta evaṉa mo koari ka ṉeta tie: Samuela, sa tie varipitui mumudi, e Saula, sa baṉara kekenu, meke e Devita. Sa vivineina sa tinoa te Devita sipu lopu ele koa baṉara si asa si ele ta varigara la koasa vivineina sa tinoa tadi Samuela meke Saula.

Sa ṉatina sa buka hie, si kekeṉoṉo gua mo koari kaiqa kinubekubere tinozi saripu ta kubere koari na Kinubekubere Hope Koadi, sapu sa rinaṉeraṉe nabuna koe Tamasa si va mae ia sa minana meke sa minataqara, ba na vina gugue si va mae ia sa tinahuara. Ta tozi va bakala si hie koasa zinama te Zihova koasa hiama Ilai pa 1 Samuela 2:30 “Kaqu va lavati Rau saripu va lavata Au si Arau, ba kaqu kilu i Rau si arini pu va gugue mae koa Rau,” gua.

Ta kubere koasa buka sari na vinarihenie binalabala koasa guguana sa vina turuna sa binaṉara. Ta gilana sapu e Zihova telena si na Baṉara hinokara pa Izireli si Asa, ba koasa Nana inolaṉa koasa tinepa tadi na tinoni, si vizatia Zihova si keke baṉara. Samuela tugo si lopu qetu ni sari na tinoni pu hiva nia meke etulu pania se Zihova. Sa ginugua arilaena si pude sa baṉara meke sari na tinoni Izireli si pude koa kaurae koasa ṉiniraṉira meke na tinolie te Tamasa pude koasa Nana binaṉara si sari na tie tagotago na tie habahuala, si kaqu ta kopue valeana koa Sa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Samuela sa tie varipitui pa Izireli. Hinia 1:1 kamo hinia 7:17
Ta evaṉae baṉara se Saula. Hinia 8:1 kamo hinia 10:27
Sa vuaheni kekenu pa binaṉara te Saula. Hinia 11:1 kamo hinia 15:35
Devita meke Saula. Hinia 16:1 kamo hinia 30:31
Sa minate te Saula meke sari na tuna. Hinia 31:1-13

Elikana meke sa Nana Tatamana pa Saelo

1 Koanana si keke tie pozana Elikana, sapu na tie pu koa koasa vasileana
Rama koari na toqere tanisa butubutu Iparemi. Na tuna e Zerohamu si asa
sapu sa tuna e Elihu, sa tuna e Tohu, sapu sa tuna e Zupa. 2 Se Elikana hie
si karua nana barikaleqe, ari Hana meke e Penina. E Penina si ari tuna
ba e Hana si loke tuna. 3 Ninae vuaheni si hoke taluarae pa Rama meke la
pa Saelo se Elikana pude la vahesia na va vukivukihi la koe Zihova Tadi
na Qeto Minate[d], * vasina koa sari tuna Ilai, ari Hopini meke Pinehasi,
sari karua hiama te Zihova. 4 Koari hopeke totoso pu va vukivukihi se
Elikana, si hoke poni nia sa keke hinia miti koe Penina meke hopeke keke
hinia koari hopeke nana koburu. 5 Tataru va sisigiti nia sa se Hana, ba
hoke keke mo hinia* si poni nia sa, sina va tigea e Zihova pude lopu podo
koburu. 6 Hoke ṉoṉovalia meke zama va goregore ia e Penina se Hana, sina
va tigea Zihova si asa. 7 Doduru vuaheni sipu sage la pa vetu te Zihova si
arini, si hoke va talotaṉa sisigitia Penina se Hana, ke hoke kabo meke lopu

* **1:3** Zihova Tadi na Qeto Minate si na inilirina sa zinama Lord of Hosts. Mi tiroa sa vina bakala pa dikisinare pa mudina sa Buka Hope. * **1:5** Lopu bakala sa vesi hie pa Hiburu. Kaiqa si balabala ia sapu tataru nia sa, ke vala ia sa si karua hinia, kaiqa tie pule si balabala ia sapu tataru nia e Elikana ba sina tigena ke ponia sa si keke hinia mo, gua.

hiva henahena si asa. 8 Hoke nanasia Elikana sapu sa nana palabatu si
asa, “Hana na sa si kabo nia goi? Na vegua ke lopu henahena si goi? Na
vegua, ke hoke talotaṉa sisigiti si goi? Vegua lopu arilaequ tu si rau koa
goi hola ni ka manege puta koburu koreo?”

Hana meke Ilai

9-10 Keke rane sipu beto henahena si arini pa korapa vetu te Zihova pa
Saelo, si gasa turu se Hana. Talotaṉa hola, meke kabo sisigiti sipu varavara
la koe Zihova si asa. Pa totoso tugo asa, si habotu pa nana vasina se Ilai sa
hiama tata pa sasada. 11 Tavetia Hana si keke vina tatara nabuna, “Zihova
Tadi na Qeto Minate, Mu doṉo mae koa rau na Mua nabulu! Mu doṉo
maea sa qua tinasuna, Mamu balabala au! Mu lopu muliṉi nau! Be guana
poni nau Goi si keke tuqu koreo, si va tatara nia rau si hie sapu kaqu va
madi pule atu nia rau koa Goi si asa pa doduruna sa nana tinoa, meke lopu
kaqu hite ta koto sari na kaluna*.” *
12 Lopu hite makudo varavara la koe Zihova se Hana, ele seunae nia
tu, meke doṉodoṉo la i e Ilai sari na beruna. 13 Varavara golomo mo si
asa, qimuqimutu sari beruna, ba lopu ta avoso sari na mamalaiṉina. Ke
balabala ia Ilai sapu na naponapona si asa, 14 ke zama la koa sa, “Mamu
beto va titie nia sa mua ninaponapo! Va betoa sa mua ninaponapo. Mamu
koa gilae pule!”
15 “Lokari, baṉara, lopu viviri si rau,” gua si asa. “Lopu naponapoqu si
rau! Na talotaṉa qua, meke varavara, va vura lani rau koe Zihova sari qua
tinasuna. 16 Mu lopu balabala nau keke barikaleqe loke laequ guni nau
goi. Na varavara guahe si rau sina na kuliusu.”
17 “Ego, mu taloa va bulei tu,” gua se Ilai. “Mani poni nigo sa Tamasa pa
Izireli gua sapu tepa ia goi koa Sa.”
18 “Mani ta evaṉa koa rau sari na mua zinama tataru,” olaṉa gua se
Hana. Meke tiqe taloa si asa, la henahena, meke lopu balabala mamata
pule.

Sa Pinodo meke sa Vina Madina e Samuela

19 Pa koivugona si vaṉunu munumunu hokara se Elikana meke sari nana
tamatina, meke sipu beto vahesia rini se Zihova si pule la pa dia popoa soti
pa Rama si arini. Meke va tata ia Elikana sa loana se Hana, meke olaṉia
Zihova sa nana vinaravara. 20 Gua asa, ke aritiana si asa, meke podoa sa
si keke tuna koreo. Poza nia Samuela* sa si asa, meke tozi va bakalia sa,
“Sapu gua tepa ia rau koe Zihova si vagia rau,” gua.
21 Meke kamo pule si keke totoso te Elikana meke ri kasa nana tamatina
pude sage pule la pa Saelo pude tavetia sa vina vukivukihi sapu hoke ta
tavete pa hopeke vuaheni, meke keke vina vukivukihi arilaena sapu ele va
tatara veko nia sa. 22 Ba koasa totoso hie si lopu somana luli se Hana. Tozi
nia sa sa nana palabatu, “Pana luara susu tu sa koburu, si kaqu turaṉa la
nia rau koasa vetu te Zihova, vasina kaqu koa si asa pa doduruna sa nana
tinoa.”
23 Meke olaṉa se Elikana, “Leana mo, tavetia mo gua sapu leana koa
goi, mamu koa mo pa vetu osolae va luara nia susu goi si asa. Mani va
gorevura hinokaria e Zihova sa mua vina tatara.” Ke koa hola mo pa vetu
se Hana meke kopu nia sa sa nana koburu.

---

* **1:11** Kaqu na tie naziraiti si asa. Mi doṉo la pa Naba 6:5: * **1:11** Nab 6:5 * **1:20** Sa ginuana sa pozana “Samuela” si na “Pozana Sa si El”. Sa ginuana El si na Tamasa pa Hiburu.

24 Sipu ele va luara nia susu sa, si paleke la nia sa pa Saelo si asa. Paleki
sa si ka manege puta kilo palava, meke keke bogu kapu kurukuru siṉia na
kolo vaeni meke turaṉa la nia tugo sa keke bulumakao ṉeta vuahenina.
Meke turaṉa la nia sa pa vetu te Zihova pa Saelo sa koburu Samuela sipu
korapa hitekena. 25 Sipu ele va matea rini sa bulumakao, si turaṉa la nia
rini koe Ilai sa koburu. 26 Zama se Hana, “Baṉara, balabala au tugo goi?
Arau mo sa barikaleqe sapu turu tani, meke varavara la koe Zihova. 27 Tepa
la ia rau koa Sa sa koburu hie, meke poni nau Sa gua sapu tepa ia rau. 28 Ke
va madi la nia rau koe Zihova si asa. Be ve seunae gua sa nana tinoa, ba
kaqu te Zihova si asa.” Meke vahesia rini se Zihova vasina.

2

Sa Vinaravara te Hana

1 Varavara guahe se Hana:*
“Ele va siṉi nia qinetuqetu e Zihova sa buloqu;
va ṉiṉira au Sa si rau koa gua sapu ele taveti Sa!
Hegere ni rau sari na qua kana;
qetuqetu hola si rau sina ele toka nau sa Tamasa.

2 Loke tie si hopena na toṉoto kekeṉoṉo gua e Zihova;
loke tie si kekeṉoṉo gua Asa,
loke Patu aqoroana sapu kekeṉoṉo gua sa nada Tamasa.
3 Mamu beto zama vahesi pule Nigo,
mamu lopu zama ni sari na mua zinama vinahesi pule.
Ura e Zihova si na Tamasa gilagilana,
meke vilasi Sa sari doduru gua pu evaṉi ri na tie.
4 Sari na bokala tadi na tie varipera ṉiṉiradi si ele ta moku beto,
ba saripu malohorodi tu si ṉiṉira.
5 Sari na tinoni pu ta poni valeana ginani tatasana,
si tavetavete mo kamahire meke vagi ginani,
ba saripu oviadi si lopu hite ovia pule.
Sa barikaleqe tigena si ele podoi sa ka zuapa tuna,
ba sa barikaleqe sapu soku tuna si namu murimuri taloa beto tu.
6 E Zihova si va mate meke va toa pule tie;
garunu lani Sa pa popoa tadi na tie matedi sari na tinoni,
meke turaṉa pule ni Sa si arini.
7 Hoke va habahuala i Sa si kaiqa tie meke va tagotago i Sa si kaiqa.
Va pepekae i Sa si kaiqa, meke ovulu sage ni Sa si kaiqa.
8 Va tekulu pule i Sa sari na tie habahuala pa korapa kavuru,
meke ovulu sage ni Sa saripu habahuala sisigiti koari na dia minalaṉa.
Va baere ni koburu tavia Sa si arini;
meke va lavati Sa si arini.
Sa sinokiraena sa pepeso si va podaki e Zihova;
koa rini si kuri ia Zihova sa kasia popoa.

9 Kopu totoko ni Sa sari na tie raṉeraṉe pa dia tinoa,
ba sarini pu va guguedi si taluara palae pa hinuporo,
sina lopu boka koa mataqara si keke tie pa nana ṉiniraṉira soti.
10 Sari na kana te Zihova si kaqu tava mate beto;
kaqu velavela gore mae guana paka maṉauru si Asa koa rini.

* **2:1** Lk 1:46-55

Kaqu varipitui nia e Zihova sa doduruna sa kasia popoa;
kaqu ponia ṉiniraṉira Sa sa Nana baṉara.
Kaqu va mataqaria Sa sa Nana baṉara ta vizatana.”
11 Meke tiqe pule la pa nana popoa soti pa Rama se Elikana, ba sa koreo
se Samuela si koa hola tu pa Saelo, meke nabulu nia sa se Zihova pa tinokae
te Ilai sa hiama.

Sari na Tuna Ilai

12 Sari na tuna e Ilai si namu kaleadi hola. Lopu hiva va avoso la ia
rini se Zihova, 13 babe kopu ni sari na tinarae gua sapu kaqu tavetia sa
hiama koari na tie. Be guana korapa va vukivukihi nana si keke tie, si
hoke mae sa nabulu tanisa hiama, palekia sa si keke poka sapu ka ṉeta
livolivona sipu korapa ta raro sa miti, 14 meke hoke suni la nia sa sa nana
poka pa korapa raro, meke gua sapu vagi vura ni sa poka si tanisa hiama
tugo si arini. Sari doduru tie Izireli pu mae pa Saelo pude va vukivukihi
gua, si hoke ta tavete gua la mo asa. 15 Meke gua pule he: sipu lopu ele
ta magu paqaha sa deana pude ta sulu va vukivukihi la koe Zihova, gua,
ba hoke mae sa nabulu tanisa hiama meke zama koa sa tie pu korapa va
vukivukihi, “Mu poni au kaiqa miti pude telena sa hiama raroi; lopu kaqu
hiva ni sa sari na miti pu ele ta rarodi, ba na miti makatadi tu, gua.”
16 Be olaṉa guahe sa tie, “Mada tavetia gua sapu toṉoto, mada sulu kenu
pania sa deana, beto mamu tiqe vagia gua sapu hiva nia goi.” Ba hoke
zama tu sa nabulu tanisa hiama, “Lokari! Mamu va maea tugo kamahire!
Be lopu gua goi, si kote atu saputu vagi mo rau si arini!”
17 Sa sinea tadi na tuna Ilai hire si kaleana sisigiti pa dinoṉo te Tamasa,
sina loke dia pinamaṉa koa sa vinariponi la koe Zihova.

Samuela pa Saelo

18 Pa totoso hie si podalae nabulu nia sa koreo Samuela se Zihova. Va
sagea sa si keke poko hiama hopena. 19 Hopeke vuaheni si hoke piti ponia
sa tinana si keke poko doduru hite tanisa meke paleke la nia sa sipu luli
koasa loana, pude la va vukivukihi nia sa vina vukivukihi sapu hoke ta
tavete pa hopeke vuaheni. 20 Meke hoke mana nia Ilai se Elikana meke
sa nana barikaleqe, meke zama koe Elikana, “Mani ponigo e Zihova kaiqa
koburu pule koasa barikaleqe hie pude na hinobena sa koburu sapu va
madi la nia goi koa Sa.” Sipu hola sapu gua asa si pule la pa dia vasileana
soti si arini.
21 Mana nia e Zihova se Hana, ke podoi pule sa si ka ṉeta tuna koreo
meke karua tuna vineki. Noma sage meke nabulu nia sa koreo Samuela se
Zihova pa vetu hopena.

Ilai meke sari na Tuna Koreo

22 Namu barogoso nopele kamahire se Ilai. Ele avoso betoi tu sa sari
doduru hahanana pu taveti rina tuna koari na tie Izireli; hoke puta turaṉi
tugo rini sari na barikaleqe pu tavetavete pa sasadana sa vetu Hope pa
kenuna Zihova. 23 Ke zama si asa koa rini, “Na vegua ke evaṉi gamu sari
na hahanana gua arini? Doduru tie mo tozi nau guguadi sari na hahanana
kaleadi pu taveti gamu. 24 Mi noso, ba karu tuqu! Hie si keke hahanana
lopu leana sisigiti sapu korapa zama nia ri na tinoni te Zihova! 25 Be guana
va sea la koa keke tie si keke tie, si kote toka nia Tamasa si asa; ba esei kote
boka lavelave hukata nia sa tie sapu tavete va sea la koe Zihova?” Ba lopu
hiva va avosia ri karua sa tamadia, sina ele balabala ia tu Tamasa pude va
matei sarini.

26 Noma sage sa koreo Samuela* meke ta qetue koe Zihova meke koari
na tie.*

Sa Kinorokorotae Lagua koasa Tatamana te Ilai

27 Keke poropita si mae koe Ilai na paleke mae nia sa sa inavoso hie te
Zihova: “Sipu koa tava pinausu se Eroni sa tiatamamu meke sari na nana
tatamana koa sa baṉara pa Izipi, si va vura pule Nau Telequ si Rau koe
Eroni. 28 Koari doduru butubutu pa Izireli si ele vizatia Rau sa nana puku
tatamana pude na Qua hiama, pude tavetavete koasa hope, pude va uqua
sa vina uququ, meke pude poko nia sa poko tana hiama pude zama mae
koa Arau. Meke Arau poni nia sa vina malumu pude kopu nia si keke
kukuruna sa vina vukivukihi sapu tava uquna koa sa hope.* 29 Na vegua,
ke doṉo okoro ni tu gamu pa pinuhi sari na vina vukivukihi na vinariponi
saripu okoro ni Rau koa ri na Qua tie? Ilai, na vegua ke va lavata hola i
goi sari na tumu hola nau si Arau, meke va malumi tu goi pude va noboko
pule ni koari na kukuru ginani leadi saripu va maei ri na tinoni koa Rau?
30 Arau Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli, sapu ele va tatara nia pukerane
sapu sa mua tatamana meke na mua butubutu si kaqu nabulu Nau guari
na hiama doduru totoso. Ba, kamahire zama si Rau sapu hobea Rau sa
Qua zinama! Kaqu va lavati Rau saripu va lavatau si Arau, meke kaqu
kilui Rau si arini pu va gugue mae koa Rau. 31 Mu avoso mae, korapa mae
sa totoso pana kaqu va mate betoi Rau sari doduru koreo vaqura pa mua
tatamana na mua butubutu, ke loketoṉa tie pa tutimu goi si kaqu koa hola
kamoa barogoso. 32 Kaqu koa tasuna si agoi meke kaqu okoro ni goi sari
doduru minana sapu kaqu vala ni Rau koari votiki tie Izireli, ba loke tie
pa mua butubutu si kaqu toa kamoa barogoso. 33 Ba kaqu va toaia Rau si
keke tie koasa tutimu pude na hiama meke nabulu nau si Arau. Ba kaqu
behu si asa meke malohoro pa rinaṉeraṉe meke sari doduru votiki tie pa
tutimu si kaqu mate pa vinaripera.
34 Pana mate beto sari karua tumu koreo sari Hopini meke e Pinehasi
koasa rane tugo asa, si kaqu vata dogoro nigo sapu sari doduru tiṉitoṉa pu
ele zama ni Rau si kaqu gorevura beto.* 35 Kaqu vizatia Rau si keke hiama
sapu kaqu nabulu zoṉazoṉa Nau meke taveti sari na tinavete saripu hiva
ni Rau pude taveti sa. Kaqu va malumi Rau sari na tutina pude nabulu
nia sa baṉara ta vizatana doduru totoso. 36 Kaiqa ri na tutimu goi pu toa
si kaqu la koa sa hiama sana meke tepa poata na ginani, meke pude tava
malumu pude toka ni sari na hiama, pude boka vagi kaiqa toṉa pude hena
gua.”

3

Vura koe Samuela se Zihova

1 Koa ri na rane sara, sipu nabulu nia Samuela se Zihova pa tinolitolie
te Ilai, si ka visavisa mo sari na inavoso meke sari na dinogodogorae pu
mae guadi koe Zihova. 2 Koasa totoso asa si ele barogoso na podalae behu
se Ilai, meke sipu boṉi sa popoa, si korapa puta nana pa nana vasina. 3 Se
Samuela si puta nana pa korapa vetu hopena te Zihova, meke koa tugo
vasina sa Bokese Vinariva Egoi. Sipu lopu ele kamo sa totoso vaqavaqasa,
totoso korapa toa dia sari na zuke pa tuturuana zuke, 4 si mae tiokia e
Zihova se Samuela. Olaṉa si asa, “Hiera si rau baṉara!” gua. 5 Meke

* **2:26** Sa ginuana sa pozana Samuela si “Sa pozana Sa si El. El sina zinama papakana koasa pozana Elohim. Sa ginuana Elohim si na Tamasa.” * **2:26** Lk 2:52 * **2:28** Ekd 28:1-4; Liv 7:35-36 * **2:34** 1 Samuela 4:11

haqala la koe Ilai si asa meke zama, “Tioko au goi, ke hiera si rau,” gua si asa.

Ba olaṉa se Ilai, “Lopu tioko igo rau, mu la eko pule,” gunia sa. Ke la eko pule se Samuela.

6-7 Tioko pulea pule Zihova se Samuela. Lopu gilania sa koreo sapu e Zihova si asa, sina lopu hite ele zama koasa tatasana se Zihova. Ke gasa tekulu la koe Ilai si asa, meke zama, “Tioko au goi, ke hiera si rau,” gua si asa.

Ba olaṉa se Ilai, “Tuqu, lopu tioko igo rau; mamu la eko pule.”

8 Tioko pulea pule Zihova se Samuela pa vina ṉeta totoso, tekulu si asa, meke la koe Ilai, meke zama, “Tioko au goi, ke hiera si rau.” Tiqe gilania Ilai sapu e Zihova tu si tiokona se Samuela. 9 Ke zama si asa koasa, “Mamu la eko pule, meke be tioko pule igo Sa, si mu olaṉa guahe, ‘Mamu zama mae Zihova! Korapa va avoso sa Mua nabulu!’ mu gunia.” Ke la eko pule se Samuela.

10 Meke mae turu pule tugo vasina se Zihova, meke titioko pule si Asa gua tugo tatasana. “Samuela! Samuela!” gua. Olaṉa se Samuela, “Mamu zama mae, Zihova, korapa va avoso sa Mua nabulu.”

11 Meke zama la koa sa se Zihova, “Kaiqa rane si kaqu tavete la nia Rau koa ri na tinoni Izireli si keketoṉa sapu variva holoqoruna hola, meke be avoso nia rini sa guguana sa si kote ta duaṉa beto si arini. 12 Pa rane asa si kaqu tavetavete nia Rau sa Qua hiniva koasa puku tatamana te Ilai, podalae pa pinodalaena kamo pa vinabetona. 13 Ele tozi nia tu Rau si asa, sapu kaqu va kilasia Rau sa nana puku tatamana ninae rane, sina sari na hahanana tadi karua tuna si kaleadi meke lopu pamaṉa Nau rini si Arau. Gilania nana Ilai sapu gua asa, ba lopu va noso i sa si arini. 14 Ke tozi va bakalia Rau koasa tatamana te Ilai sapu loke vina vukivukihi babe na vinariponi pa vinahesi si boka va rizu pania sa sinea kaleana hie.”

15 Eko pa nana teqe se Samuela osolae rane, meke tiqe tekulu si asa, meke tukeli sa sari na sasadana sa vetu te Zihova. Matagutu nia sa pude vivinei nia koe Ilai sa guguana sa dinogodogorae. 16 Meke tiokia Ilai si asa, “Tuqu Samuela.”

Meke olaṉa se Samuela, “Hiera si rau,” gua si asa.

17 “Na sa si ele tozi nigo e Zihova?” Nanasa gua se Ilai. “Mu lopu tomea keketoṉa koa rau. Kote va tasuna sisigitigo e Zihova si goi be lopu tozi nau goi sari doduru ginugua,” gua si asa. 18 Ke tozi e Samuela koasa sari doduru tiṉitoṉa. Lopu tome hokaria sa si keketoṉa. Zama se Ilai, “E Zihova si Asa; ke mani tavetia Sa gua sapu leana koa Sa.”

19 Sipu noma sage se Samuela, si koa koasa se Zihova meke va gorevura i Sa sari doduru tiṉitoṉa gua pu zama ni e Samuela. 20 Ke sari doduru tinoni pa doduruna sa popoa Izireli, podalae pa vasileana Dani meke kamoa pa Biasiba, si gilania sapu e Samuela si na poropita hinokara te Zihova. 21 Hoke vura se Zihova koe Samuela pa Saelo meke zama koasa, meke va nonoga pule nia se Zihova koe Samuela pa Nana zinama. Ke gua asa sipu zama se Samuela si va avoso sari doduru tie Izireli.

4

Ta Saputu Vagi sa Bokese Vinariva Egoi

1 Koa sa totoso asa si varigara sari na tie Pilisitia pude varipera koari na tie Izireli gua, ke topue la sari na tie Izireli pude la varipera koa rini. Va turu i ri na tie Izireli sari dia ipi pa Ebeneza meke sari na tie Pilisitia si pa Apeka. 2 Rapata sari na tie Pilisitia, meke sipu ṉiṉira sa vinaripera

si va kilasi rini sari na tie Izireli, meke tata ka made tina tie si va mate
i rini pa vinaripera. 3 Sipu pule mae pa dia vasina sari na tie pu toa, si
zama sari na koimata tadi na tie Izireli, “Na vegua ke va malumu mae i
tu Zihova sari na tie Pilisitia pude va kilasa gita pa rane hie? Aria mada
la palekia gana sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova pa Saelo, pude mani luli
koa gita pude harupu gita koari na nada kana,” gua. 4 Ke garunu lani pa
Saelo rini kaiqa rina tie meke vagia rini sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova
Tadi na Qeto Minate sapu sa Nana habohabotuana Baṉara panaulu pa
varikorapadi rina mateana koasa Bokese. Meke sari karu tuna e Ilai, ari
Hopini meke Pinehasi si somana lulia tugo sa Bokese Vinariva Egoi.*
5 Sipu kamo tugo sa Bokese Vinariva Egoi hie, si vala betoa ri na tie
Izireli sa kukili qetu, ke madidiri tu sa pepeso. 6 Avosia ri na tie Pilisitia sa
kinukili meke zama, “Avoso latu sa kinukili pa vasina tadi na tie Hiburu!
Na sa ginuana sia?” Meke sipu gilania rini ginuana sapu ele kamo sa
Bokese Vinariva Egoi te Zihova koasa vasina tadi na tie Hiburu, gua, 7 si
matagutu si arini; meke zama, “Keke Tamasa si ele kamo koasa dia vasina
gua! Tinasuna si kamo koa gita kamahire! Sina loke tiṉitoṉa si ele ta evaṉa
guahe koa gita visoroihe! 8 Esei kaqu boka harupu gita koari na tamasa
ṉiṉiradi sara? Arini mo sari na tamasa pu seke va matedi sari na tie Izipi
pa popoa qega! 9 Mi koa varane gamu na tie Pilisitia! Varipera guana tie,
sina kote ta evaṉae pinausu mo tadi na tie Hiburu si gita, kekeṉoṉo gua
sapu ele nada pinausu mo gita si arini. Ke varipera va ṉiṉira guana tie.”
10 Ke varipera va ṉiṉira sari na tie Pilisitia, meke va kilasi rini sari na
tie Izireli, ke govete pule la pa dia popoa. Na mate eoṉo si ta evaṉa: ka
toloṉavulu puta tina tie varipera pa Izireli si mate. 11 Ta vagi tugo sa
Bokese Vinariva Egoi te Tamasa, meke sari karua tuna e Ilai, Hopini meke
Pinehasi, ba mate tugo.

Sa Minate te Ilai

12 Keke tie pa butubutu te Benisimane si podalae haqala tu pa vasina
pu variperai rini, meke kamo la tu pa Saelo koasa rane tugo asa. Pude
vata dogoro nia sa nana tinalotaṉa gua, si rikati sa sari nana poko meke
binu nia pepeso sa sa batuna. 13 Se Ilai, sapu talotaṉa hola nia sa sa Bokese
Vinariva Egoi, si korapa habotu hakehakei pa nana habohabotuana pa kali
siraṉa. Urahae nia sa tie sa inavoso koasa vasileana nomana, ke kabo beto
pa minatagutu sari doduru tie. 14 Avosia Ilai sa ṉinoveoro, ke nanasa si asa,
“Na sa ginuana sa ṉinoveoro hie?” Tuturei la si keke tie koe Ilai pude tozi
nia sa inavoso. 15 Se Ilai si ka sia ṉavulu vesu vuahenina meke tata lopu
dodogorae hokara si asa. 16 Zama sa tie, “Arau si govetequ pa vinaripera,
meke haqala pule toṉoto mae mo tani ṉinoroi.”
Nanasia Ilai si asa, “Tuqu, nasa si ta evaṉa?”
17 Olaṉa sa tie paleke inavoso, “Govete ni ri na tie Izireli sari na tie
Pilisitia, na va kilasa va kaleana gami rini si gami! Keke pule, si sari
na tumu koreo sari Hopini meke Pinehasi ba mate tugo, meke sa Bokese
Vinariva Egoi ba ta saputu vagi tugo!” gua si asa.
18 Sipu poza ia tugo sa tie sa Bokese Vinariva Egoi, si hoqa pule gua pa
mudina se Ilai pa kapa sasada. Na barogoso sisigiti si asa, meke noboko
tugo, ke hoqa ṉoto nia meke mate. Koa na koimata pa Izireli si asa ka
made ṉavulu puta vuaheni.

Sa Minate tanisa Nabokona e Pineasi

* **4:4** Ekd 25:22

19 Sa roana e Ilai, sa barikaleqe te Pinehasi si aritiana, meke tata hokara
sa nana totoso pude podoa sa sa tuna. Sipu avoso nia tugo sa sapu ta
saputu vagi sa sa Bokese Vinariva Egoi, meke mate tugo sa roana meke
sa loana gua, si podalae ta sigiti va hodaka mo si asa, meke podopodo.
20 Sipu korapa ta sigiti sa, si zama la ia sa barikaleqe sapu toka nia si asa,
“Mu varane! Na tumu koreo!” gua. Ba lopu va gunagunana pude avosia
na olaṉia sa. 21 Poza nia Ikabodi* sa sa koreo, sa ginuana si guahe, “Ele
taluarae sa Tamasa ṉiṉirana pa Izireli gua.” Zama si asa koasa guguana
sapu ta saputu vagi sa Bokese Vinariva Egoi, meke sa minate tanisa roana
meke sa loana. 22 Zama si asa, “Taluarae sa Tamasa ṉiṉirana koa gita na
tie Izireli gua, sina ta saputu vagi sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa.”

5

Koa Koari na Tie Pilisitia sa Bokese Vinariva Egoi

1 Sipu ele vagia ri na tie Pilisitia sa Bokese Vinariva Egoi si paleke vagia
rini pa Ebeneza meke la pa dia vasileana lavata pa Asidodi, 2 paleke nuquru
nia rini koasa zelepade tanisa dia tamasa Daqoni, meke vekoa rini pa
kapana. 3 Pana munumunu hokara pa koivugona si dogoria ri na tie pa
Asidodi sapu sa beku Daqoni si hoqa todoṉo gore pa pepeso pa kenuna sa
Bokese Vinariva Egoi te Zihova, ke ovulu va turu pulea rini si asa meke
veko pule la nia rini si asa pa nana tuturuana. 4 Pana munumunu hokara
pule pa rane vina rua si hoqa pule gana tugo; batuna meke sari karua
limana si eko dia tu pa sasada; sa tinina mo si koa hola. 5 Gua asa pa rane
ṉinoroi sari na hiama te Daqoni, meke sari doduru pu vahesia si asa pa
Asidodi si hoke kasopo hola nia mo meke lopu hoke enea sa vasina asa.

6 Va kilasa va kaleani Zihova sari na tie pa Asidodi, meke va mataguti Sa.
Va kilasi Sa si arini, meke sari na tie pa ninae pinaqaha popoa pu koa vari
likohae si va moqo betoi Sa. 7 Sipu gilania rini gua sapu ta evaṉa si zama si
arini, “Gita meke sa nada tamasa Daqoni si tava kilasa koasa Tamasa tadi
pa Izireli. Lopu kaqu va seunae ia gita sa Bokese Vinariva Egoi pude koa
tani.” 8 Ke garuni rini sari na tie paleke inavoso, meke la tioko varigara
mae ni sari ka lima baṉara Pilisitia, meke nanasi rini, “Na sa kaqu tavete
nia gita sa Bokese Vinariva Egoi tanisa Tamasa pa Izireli hie?” gua si arini.

“Paleke la nia pa Qati,” gua si arini; ke paleke la nia rini pa Qati si asa,
keke vasileana lavata tugo tadi tie Pilisitia. 9 Ba sipu ele kamo sa vasina,
si va kilasia tugo Zihova sa vasileana, meke va matagutu i Sa. Va kilasa
ni moqo Sa, sapu vura koari doduru tie pu koa koasa vasileana lavata,
tie vaqura na barogoso tugo. 10 Ke garunu la nia pule rini pa Ekoroni sa
Bokese Vinariva Egoi, keke vasileana lavata tugo pa Pilisitia. Ba sipu kamo
tugo si asa vasina, si podalae velavela sari na tie, “Paleke mae nia rini
tani sa Bokese Vinariva Egoi tanisa Tamasa pa Izireli pude va mate beto
gami gua!” 11 Ke tioko pulei rini sari na baṉara tadi na tie Pilisitia meke
zamai, “Mi garunu pule la nia sa Bokese Vinariva Egoi pa Izireli koa rini
pu tagona, pude lopu va mate gami Sa meke sari na tumami.” Tarazuzu
pule sa doduruna sa vasileana lavata sina va kilasa va kaleani Sa si arini.
12 Arini pu lopu mate si vurai moqo pa tinidi, ke varavara la koari dia
tamasa sarini pude ta tokae gua.

---

* **4:21** Sa ginuana Ikabodi si “Loke Qulori” sina ele taluarae sa Bokese Vinariva Egoi.

6

Sa Pinule Tanisa Bokese Vinariva Egoi

1 Sipu ele koa pa Pilisitia sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova koa ri ka
zuapa sidara, 2 si tioki ri na tinoni sari na hiama na tie vakuvakutae tadirini
meke nanasi rini, “Na sa kaqu tavete nia gami sa Bokese Vinariva Egoi te
Zihova gua? Be garunu pule la nia gami koa rini pu tagona, sa si kaqu
garunu luli turaṉae nia gami si asa?”
3 Olaṉa si arini, “Be guana va pulea gamu sa Bokese Vinariva Egoi tanisa
Tamasa pa Izireli, si kaqu garunu turaṉae nia si keke vinariponi pude
na vinulasadi ri na mia sinea. Sa Bokese Vinariva Egoi hie si lopu kaqu
tava pule moka, be loke vinariponi lulia. Koasa siraṉa gua mo hie si kaqu
ta salaṉa si gamu, meke kaqu gilania tugo gamu sapu na vegua ke lopu
makudo va kilasa gamu Sa.”
4 “Na vinariponi sa si kaqu garunu la nia gita koa Sa?” gua sari na tinoni.
Olaṉa sarini, “Ka lima qolo kineha moqo meke ka lima kurezu qolo,
hopeke eke koari hopeke baṉara Pilisitia. Kekeke mo sa oza sapu ta garunu
atu koa gamu doduru meke koari ka lima baṉara. 5 Kaqu taveti gamu
sari na kinehadi ri na moqo meke na kurezu saripu va kaleania sa mia
popoa, meke kaqu va lavatia gamu sa Tamasa tadi pa Izireli. Gina kote
beto va kilasa gamu Sa, meke sari mia tamasa na mia popoa. 6 Na vegua
ke kaqu luli mia hiniva gugua sa baṉara pa popoa Izipi meke sari nana
tie si gamu? Mi lopu muliṉi nia gua sapu tavete guni ni Tamasa si arini,
osolae va malumi Pero sari na tie Izireli pude taluarae pa Izipi. 7 Ke mi va
namanama ia keke totopili vaqurana meke karua bulumakao tugo saripu
lopu ele ta tavetavetae. Pusi lani koasa totopili, mamu hadu puleni sari
na tunadi pa dia bara. 8 Vagia sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, mamu
va suraṉia koasa totopili, mamu voi i pa keke bokese pa kapana sa sari
na kineha qolo saripu korapa garunu lani gamu koasa, na vinariponi pude
vulasa pani sari na mia sinea. Va topue la ia sa totopili koasa nana inene,
mani taloa telena. 9 Mamu kopu luli nia; be guana ene toṉoto la ia sa sa
vasileana pa Beti Semesi, sa ginuana asa si sa Tamasa tadi pa Izireli garunu
mae nia sa oza kaleana hie koa gita. Ba be lopu gua asa, si kaqu tiqe gilania
gita sapu lopu asa garunu mae nia sa oza; ba pude ta evaṉa mo si asa.”
10 Lulia rini sapu gua ta tozi nia rini. Vagi rini si karua bulumakao meke
pusi lani rini koasa totopili, meke tukui rini pa bara sari na tunadi. 11 Vekoa
rini pa totopili sa Bokese Vinariva Egoi, meke sa bokese voi ia rina kinehadi
rina moqo meke na kurezu qolo. 12 Topue ene la sari na bulumakao koasa
siraṉa sapu la gua pa Beti Semesi, meke ene toṉoto lamo vasina; lopu hite
taliri lamae pa siraṉa. Kabokabo tokele sipu ene la si arini. Sari ka lima
baṉara Pilisitia si ene luli si arini, kamo tu koasa voloso pa Beti Semesi.
13 Sari na tie pa Beti Semesi si korapa pakete huiti pa lolomo, meke
sipu doṉo va hodaka sage rini meke dogoria sa sa Bokese Vinariva Egoi si
kapuna qetu si arini. 14 Ene toṉoto mae koasa inuma tana keke tie pozana
Zosua, sapu koana pa Beti Semesi. Noso vasina sa totopili pa kapana keke
patu lavata. Sokoi rina tinoni sari na hudana sa totopili meke va matei
rini sari na bulumakao, meke vala i rini pude na vina vukivukihi vina
uququ la koe Zihova. 15 Ovulu va goreia sa hiama sa Bokese Vinariva Egoi,
meke sa bokese sapu voi ia na qolo, meke va hakei rini pa patu lavata.
Meke tavetia rina tie pa Beti Semesi sa vina vukivukihi vina uququ meke
kaiqa pule vina vukivukihi la koe Zihova. 16 Sari ka lima baṉara Pilisitia

si dodogoro dia mo koari na tinavete sapu gua tavete i rini, beto meke tiqe pule la dia pa Ekoroni koasa rane tugo asa.
17 Sari na tie Pilisitia si vala i rini koe Zihova sari ka lima kineha moqo qolo guana vinariponi pude na vinulasadi rina dia sinea, hopeke eke koari na vasileana lavata pa Asidodi, Qaza, Asikeloni, Qati, meke Ekoroni.
18 Garunu lani tugo rini sari na kurezu qolo, hopeke eke koari ka lima vasileana pu baṉara ni ri ka lima baṉara Pilisitia, koari na vasileana nomadi pu ta bara va nabudi meke sari na vasileana loke baradi. Sa patu lavata pa inuma te Zosua pa Beti Semesi vasina va hake nia rini sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, si korapa koa nana tugo kamahire na vina gilagilana gua sapu ta evaṉa.
19 Va matei e Zihova sari ka zuapa ṉavulu puta tie Beti Semesi sina doṉo nuquru la si arini pa korapana sa Bokese Vinariva Egoi. Meke koa talotaṉa sari na tinoni sina evaṉia Tamasa si keke vina mate tie sapu nomana hola pa vari korapadia rini.

Sa Bokese Vinariva Egoi pa Kiriati Ziarimi

20 Ke zama sari na tie pa Beti Semesi, “Esei si kaqu boka turu pa kenua e Zihova, sa Tamasa hopena na madina hie? Pavei kaqu garunu la nia gita si Asa pude va seu ia koa gita?” 21 Ke garunu la tinoni pa Kiriati Ziarimi si arini pude la zama guahe: “Sari na tie Pilisitia si ele va pule mae ia sa Bokese Vinariva Egoi. Ke gore mae, mamu vagia.”

7

1 Ke la vagia rina tie Kiriati Ziarimi sa Bokese Vinariva Egoi, meke paleke la nia rini koasa vetu tana keke tie pozana Abinadabi, sapu koa pa keke toqere. Va madia rini sa tuna sapu se Eleaza pude kopu nia si asa.*

Totoli nia Samuela sa Butubutu Izireli

2 Sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova si koa seunae hola tu pa Kiriati Ziarimi, kaiqa hiokona puta vuaheni tu. Koari na totoso hire si hoke koa tasuna na varavara tepatepa tinokae la koe Zihova sari na tie Izireli.
3 Zama se Samuela koari na tinoni Izireli, “Be guana kekere la koe Zihova si gamu pa doduru bulomia, si kaqu veko pani gamu sari doduru tamasa votivotikaedi meke sari na bekuna sa tamasa maqota se Asitoreti. Mi va madi puleni gamu koe Zihova pa doduruna sa mia tinoa, meke vahesi ekea mo si Asa telena, meke kaqu harupu gamu Sa koasa ṉiniraṉira tadi na tie Pilisitia.” 4 Ke veko pani rina tie Izireli sari dia bekuna e Beolo meke Asitoreti, meke vahesi ekea mo rini se Zihova.
5 Meke garunu lani Samuela sari na tie Izireli pude varigara pa Mizipa, meke zama guahe si asa, “Kaqu varavara la koe Zihova si rau, pude tokani gamu.” 6 Ke varigara beto pa Mizipa sari doduru. Utuvu vagi tugo rini si kaiqa kolo meke zoropo ni pude guana vinariponi la koe Zihova, meke madi si arini, meke lopu hena ginani koasa doduruna sa rane asa. Zama si arini, “Ele tavete va sea la koe Zihova si gami.” Pa Mizipa tugo si va toṉoti Samuela sari vinari nominomie tadi na tie Izireli.
7 Sipu avoso nia ri na tie Pilisitia sapu varigara pa Mizipa sari na tinioni Izireli gua, si topue la sari ka lima baṉara Pilisitia meke sari dia tie pude la rapati gua. Avoso nia rina tie Izireli sapu gua asa ke matagutu si arini;
8 meke zama la koe Samuela, “Mi lopu makudo varavara la koe Zihova sa nada Tamasa pude harupu gita koari na tie Pilisitia.” 9 Va matea Samuela si keke tuna lami vaqurana meke va uqua sa sa doduruna pude na vina

* **7:1** 2 Samuela 6:2-4; 1 Koron 13:5-7

vukivukihi la koe Zihova. Meke varavara la koe Zihova si asa pude tokani
sari na tie Izireli, ke olaŋia Tamasa sa nana vinaravara. 10 Sipu korapa
va vukivukihi se Samuela, si rizu mae sari na tie Pilisitia pude rapata
gua; ba lopu sana raza sa raneboŋi na paka maŋauru* kekeŋoŋo guana
velavela gore mae se Zihova koa rini. Namuna nunala va kaleana si arini
meke govete pa hinoloqoru. 11 Taluarae pa Mizipa sari na tie Izireli meke
hadu luli rini sari na tie Pilisitia, tata kamo la gua tu pa Betikara; seke va
matemate i rini pa siraŋa.
12 Meke vagia Samuela si keke patu, meke va turua sa pa vari korapana
Mizipa meke Seni, meke zama, "E Zihova si tokani gita doduru totoso," Beto
asa si poza nia sa, "Na Patu Tinokae." 13 Ke tava kilasa sari na tie Pilisitia
meke hukati Zihova si arini pude nuquria sa dia pinaqaha popoa rina tie
Izireli, koari na totoso sapu toa se Samuela. 14 Sari doduru vasileana pu
vagi ri na tie Pilisitia pa vari korapana Ekoroni meke Qati si tava pule beto
la koari na tie Izireli, ke vagi pule beto ni Izireli sari doduru nana pinaqaha
popoa. Meke koa nana sa binule pa vari korapadi ri na tie Izireli meke na
tie Kenani.
15 Na koimata na tie tuturaŋa meke vilavilasa se Samuela pa popoa Izireli
koari na totoso sapu toa si asa. 16 Hopeke vuaheni si hoke ene la gua pa
Betolo, Qiliqali, meke Mizipa si asa, meke koari na vasidi hire si hoke va
toŋoti sa sari na dia vinari nominomie. 17 Beto asa si hoke pule la pa nana
vasina soti pa Rama si asa, vasina koa na koimata tadi pa Izireli si asa.
Tavetia tugo sa si keke hope te Zihova vasina.

8

Tepaia rina Tinoni Izireli si Keke Baŋara

1 Sipu barogoso se Samuela, si va koimata i sa sari na tuna pude na
tie varipitui pa Izireli. 2 Sa pozana sa tuna kenuna si e Zoili meke sapu
mudina si e Abaeza[d]. Koa palabatu pa Biasiba si arini. 3 Ba lopu lulia rini
sa hahanana tanisa tamadia; na hinata poata mo si ŋaliŋali nia ri kara, ke
hoke ta tabara golomo poata sari karua, meke lopu hoke vilasa va toŋoti
ri kara sari na vinaritokei.
4 Meke varigara sari doduru koimata pa Izireli, meke la koe Samuela
pa Rama, 5 meke zama koasa, "Ego, ele barogoso si goi, meke lopu lulia
rina tumu koreo sa hahanana tamugoi. Gua asa ke, mamu vizatia keke
ŋati baŋara pude baŋarani gami, pude ari mami baŋara si gami, gua rina
votiki popoa pu ari dia!"* 6 Lopu qetu nia Samuela sa tinepa baŋara, ke
varavara la koe Zihova si asa; 7 meke zama se Zihova, "Mu va avosi tu sari
doduru tiŋitoŋa pu zama atu ni ri na tinoni koa goi. Na lopu agoi si kilu
igo rini. Arau tu sapu lopu hiva Nau rini pude na dia Baŋara. 8 Podalae tu
sipu turaŋa vura ni Rau pa Izipi, si luara pani Au rini si Arau meke vahesi
rini sari na votiki tamasa, meke kamahire si tavete atu nia rini koa goi gua
sapu hoke tavetavete mae nia rini koa Rau. 9 Ke gua asa, mamu va avoso
lamo koa rini, ba mamu va balau valeani, mamu va bakala valeania koa
rini gua sapu kaqu evaŋa guni ri na dia baŋara si arini."
10 Meke tozi ni Samuela sari na tinoni pu tepa ia si keke baŋara sari
doduru ginugua pu zama ni e Zihova. 11 "Gua he si kaqu taveteni gamu
sa mia baŋara si gamu." Va bakalia Samuela si asa. "Kaqu tavete ni tie
varipera sa sari na tumia koreo. Kaiqa si kaqu va tavetaveti sa koari

* **7:10** Sa paka maŋauru si na mamalaiŋina Tamasa pa binalabala tadi na tie. * **8:5** Diut 17:14

nana totopili varipera, kaiqa si kaqu koi pa hose varipera, meke kaiqa si kaqu haqala va kenue koari na totopili varipera. 12 Kaiqa arini si kaqu va palabatu i sa pude kopu ni sari keke tina tie, meke kaiqa si pude va palabatu i pa lima ṉavulu tie. Sari na tumia si kaqu lete i sari nana inuma, paketi sari na vuadi, meke taveti tugo sari nana tiṉitoṉa varipera meke sari na tiṉitoṉa tadi na totopili. 13 Sari na tumia vineki si kaqu tavetavete lumu tanisa meke tavetavete guana nana tie rararo na kinakina bereti. 14 Kaqu vagi sa sari mia inuma leleadi, na inuma vaeni, meke na linetelete olive, meke vala ni koari na nana palabatu. 15 Kaqu vagia tugo sa sa keke pa manege koari mia huiti meke na mia qurepi[d] meke vala i koari na palabatu pa nana vetu meke koari kaiqa palabatu pule. 16 Kote vagi sa sari mia nabulu, bulumakao, na doṉ'ki, pude tavetavete ponia si asa. 17 Kaqu vagia tugo sa sa keke pa manege koari mia rovana. Meke gamu ba kaqu ta evaṉae na nana nabulu tugo sa. 18 Pana mae kamo sa totoso sana, si kote qumiqumi sisigiti si gamu, sina koa gua koasa mia baṉara sapu vizatia gamu telemia, ba lopu kaqu va avosi Zihova sari na mia qinumiqumi."

19 Lopu hiva va avoso la ia rini se Samuela, ba zama tu, "Lokari! Hiva nia tugo gami si keke baṉara. 20 Pude kekeṉoṉo gua ri kaiqa votiki butubutu si gami, pude na mami baṉara soti telemami pude totolini gami meke turaṉa vura lani gami pa vinaripera pude razai sari na mami kana." 21 Va avoso betoi Samuela sari doduru ginugua gua pu zama ni rini, meke la si asa meke tozi nia se Zihova. 22 Olaṉa se Zihova, "Mu tavetia tu gua sapu hiva nia rini, mamu vala nia tu si keke baṉara." Meke tiqe tozi ni Samuela sari doduru pude pule la pa dia popoa.

9

Tutuvia Samuela se Saula

1 Koa nana si keke tie arilaena meke ṉiṉirana pa butubutu te Benisimane, pozana si e Kisi; na tuna e Abieli meke na tuna sa tuna koreo e Zero, meke tututi mae gua tugo pa tatamana te Bekorati, keke kukuruna sa tuti te Apia. 2 Keke tuna koreo si pozana e Saula, na koreo leleana si asa, meke sari na tie si gele kamo mo pa avarana e Saula.

3 Kaiqa doṉ'ki te Kisi si ene taloa, ke zama si asa koe Saula, "Mamu turaṉia keke ri na nabulu, mamu la hatai sari na doṉ'ki gua." 4 Ke ene gua tu pa popoa toqetoqere pa butubutu Iparemi meke la pa Salisa, ba lopu dogori rini; ke ene hola la gua tu pa vasina tadi pa Salimi, ba lopu koa tugo vasina sari na doṉ'ki. Meke ene gua pa korapa pinaqaha popoa tadi pa butubutu Benisimane si arini, ba lopu ta dogoro tugo vasina. 5 Sipu la si arini pa pinaqaha popoa pa vasileana Zupa, si zama se Saula koa sa nana nabulu, "Aria mada pule toṉoto la mo pa nada vetu, kote ele muliṉi ni tu sa tamaqu guguadi sari na doṉ'ki meke podalae talotaṉani gita sa si gita."

6 Olaṉa sa nabulu, "Hokara, koa nana koasa vasileana hie si keke tie dodogorae te Tamasa sapu ta pamaṉaena hola sina sari doduru gua pu zama ni sa si gorevura beto tugo. Aria mada la koa sa, meke gina asa kote boka tozini gita sa vasina pu kote dogori gita sari na doṉ'ki," gua si asa.

7 "Be guana la si gita koa sa, na sa si kote boka poni nia gita si asa?" Nanasa gua se Saula. "Namu loketoṉa hokara ginani si koa hola pa nada baika, meke loke nada tiṉitoṉa pude ponia si asa."

8 Olaṉa sa nabulu, "Keke poata siliva hite mo si koa koa rau hie, kote poni nia rau koa sa si asa, meke kote tozini gita sa sa vasina kaqu dogori gita si arini."

9-11 Va tabe se Saula, “Keke binalabala leana si asa! Aria mada la.” Ke la
si arini koa sa vasileana sapu koa ia sa tie madina te Tamasa. Sipu korapa
haele sagea rini sa toqere, si tutuvi rini si kaiqa vineki saripu vura mae
pude utuvu kolo gua. Nanasi rini sari na vineki, “Vegua koa nana sa tie
dodogorae pa vasileana?”
Pa totoso asa sa poropita si hoke ta pozae tie dodogorae, meke be guana
hiva nanasa nia ke tie si keke ninanasa koe Tamasa, si kote zama guahe si
asa, “Aria mada la koasa tie dodogorae,” gua.
12-13 “Uve, koa nana,” gua sari na vineki. “Namu tiqe topue va kenue la
mo koa gamu si asa. Be guana tuturei gamu, si kote kamoa mo gamu si
asa. Ba pana kamo tugo gamu pa vasileana si kote dogoria mo gamu. Kote
kamo pa vasileana si asa n̲inoroi sina kote la va vukivukihi sari na tinoni
koasa hope pa toqere. Sari na tie pu ta ruvatadi si lopu kaqu henahena
osolae kamo tu si asa vasina, sina kaqu mana kenu paki nia tu sa sa vina
vukivukihi. Be la si gamu kamahire, si kote dogoria gamu si asa totoso
lopu ele sage la pa toqere si asa pude henahena.” 14 Ke topue hola la pa
vasileana se Saula meke sa nana nabulu. Meke sipu korapa ene nuquru la
tugo rini, si dogoria mo rini se Samuela sapu korapa ene la mo koa rini,
na topue la koasa vasina pude tavetia sa vina vukivukihi, gua.
15 Ego pa rane norae si zama guahe se Zihova koe Samuela, 16 “Pa rane
vugo kekeṉoṉo gua tugo kamahire si kaqu garunu atu nia Rau koa goi si
keke tie pa butubutu te Benisimane; mu va madia pude mani baṉara ni
sari na Qua tinoni Izireli. Asa kaqu harupi si arini koa ri na tie Pilisitia.
Ele dogoria Rau sa tinasigiti tadi na Qua tinoni meke sa dia kinabo tepa
tinokae.”
17 Sipu dogoria tugo Samuela se Saula, si zama se Zihova koa sa, “Hierana
sa tie sapu zama nia Rau koa goi. Asa kaqu totolini sari na Qua tinoni.”
18 Meke ene la se Saula koe Samuela sapu lopu seu koa sa sasada bara,
meke nanasa, “Mu tozi nau vasina korapa koa sa tie dodogorae,” gua.
19 Meke olaṉa se Samuela, “Arau mo sa tie dodogorae. Mamu ene kekenu
atu koa sa vasina pude tavetia sa vina vukivukihi. Sina kaqu somana
henahena koa rau si gamu kara kohite. Vugo munumunu tu kote olaṉi
rau sari doduru mia ninanasa meke kote tiqe garunu puleni gamu. 20 Sa
guguadi rina doṉ'ki saripu muliuṉu reporoi, si mi lopu talotaṉa ni; ele
ta dogoro pule tu si arini. Ba savana sa tie sapu okoro hola nia rina tie
Izireli? Na agoi hokahokara mo si asa. Agoi meke sa puku tatamana tanisa
tamamu.”
21 Olaṉa se Saula, “Arau si na tie pa butubutu te Benisimane, na butubutu
sapu hiteke hola pa Izireli. Meke sa qua tatamana si lopu arilaena tugo pa
butubutu. Na vegua, ke zama gua tu asa si goi koa rau?”
22 Meke turaṉa la nia Samuela se Saula meke sa nana nabulu pa keke
lose nomana, meke va haboti sa pa vasina arileana pa tevolo vasina korapa
habotu dia sari ka toloṉavulu puta tie ta ruvatadi. 23 Zama la se Samuela
koa sa tie kinakina, “Paleke mae nia sa kukuru miti sapu vatua rau koa
goi, sapu tozi nigo rau pude veko vata kalea gua.” 24 Ke paleke mae nia sa
tie kinakina sa kukuru miti ta vizatana pa pudapuda nene meke vekoa sa
pa kenuna Saula. Meke zama se Samuela, “Dotu hie tugo sa kukuru miti
sapu tava naqiti veko pude tamugoi gunia. Ele naqiti vatu nia rau koa goi
si asa pude mamu hena ia tugo kamahire somanae koari na tinoni pu ele
ruvati rau.”
Ke henahena turaṉia Saula se Samuela pa rane sana. 25 Sipu gore pule
si arini koasa vinahesi pa vasina hopena pa toqere meke la pa vasileana,

si ivara ponia teqe rini se Saula panaulu pa batu vetu, 26 meke puta vasina
si asa.

Va Madia Samuela se Saula pude na Baṉara

Pana vaqavaqasa si titiokia Samuela se Saula, “Vaṉunu pude maqu
garunu puleni gamu.” Vaṉunu se Saula meke ene keke gua la pa siraṉa.
27 Sipu kamoa rini sa hukihukirina sa vasileana, si zama se Samuela koe
Saula, “Tozi nia sa mua nabulu pude mani ene va kenue atu.” Taluarae
sa nabulu, ke zama pule se Samuela, “Mamu koa paki tani pa keke totoso
hite, maqu tozi nigo gua sapu zama nia Tamasa.”

10

1 Meke vagia Samuela si keke vovoina koa ia oela olive meke zoropo
nia sa pa batuna Saula, ahoa sa, meke zama, “Va madigo Zihova si goi
pude baṉara ni sari na tinoni Izireli. Kaqu totoli ni goi sari Nana tinoni,
meke toketoke hukata ni koari doduru dia kana. Meke hie tugo sa vina
sosode koa goi sapu ele vizatigo e Zihova si agoi pude na palabatu tadi
Nana tinoni. 2 Pana taluarae koa rau si goi ṉinoroi he, si kaqu tutuvi goi si
karua tie tata pa lovuna Reseli pa Zeloza pa popoa Benisimane. Kote tozi
nigo rini sapu sari na doṉ'ki pu hatai goi si ele ta dogoro pule tu, ke lopu
talotaṉa ni sa tamamu si arini ba agoi tu, si korapa nananasa nigo sa, ‘Na
sa si kaqu evaṉia rau koa sa guguana sa tuqu?’ gua. 3 Kaqu ene la si goi
panahoi osolae kamoa goi sa huda hopena pa Tabora, vasina kaqu tutuvi
goi ka ṉeta tie saripu korapa ene la pude va vukivukihi la koe Tamasa pa
Betolo gua. Keke arini si kaqu turaṉi ka ṉeta qoti vaqura, keke pule si kaqu
paleki ka ṉeta bereti, meke sa vina ṉeta si kaqu palekia nana si keke baika
kapu kurukuru siṉia na vaeni. 4 Kote zama va kamogo rini meke ponigo
karua kukuru bereti, saripu kaqu vagi goi. 5 Meke kaqu sage la si goi koa
sa toqere te Zihova pa Qibea, vasina koa si keke puku tie varipera tadi pa
Pilisitia. Pa sasadana sa vasileana si kaqu tutuvia goi si keke puku poropita
gore maedi koasa hope pa toqere, mike hapu, seke daramu, ivivu, meke
mikemike laera, kaqu peka na kukukili si arini. 6 Meke lopu sana kote
kamo koa goi sa Maqomaqona e Zihova, meke kaqu somana nia goi sa dia
pineka pa vinahesi meke na kinukili meke kote na tie votikaemu hola si
goi. 7 Pana ta evaṉa saripu gua hire, si mamu tavetia gua sapu hiva nia
Tamasa koa goi pude tavetia. 8 Kote la va kenue koa rau si goi pa Qiliqali,
vasina si kaqu tutuvigo rau meke va vukivukihi nia sa vina vukivukihi
vina uququ meke na vina vukivukihi binaere. Mu aqa vasina ka zuapa
rane osolae kamo atu si rau meke tozi nigo gua sapu kaqu tavetia goi.”
9 Sipu taliri se Saula pude luaria se Samuela gua si vala nia Zihova
sa binalabala na hahanana votivotikaena koe Saula. Meke sari doduru
ginugua pu tozi e Samuela koa sa si gorevura beto tugo pa rane sana.
10 Sipu kamo pa Qibea se Saula meke sa nana nabulu, si tutuvia keke minate
poropita si asa, meke hinoqa kamo koasa sa Maqomaqona Tamasa, meke
somana pa pinekapeka na kinukili tadirini si asa. 11 Sipu dogori rina tinoni
pu ele gilanana sa tatasana si varivari nanasi si arini, “Na sa si ele ta evaṉa
koa sa tuna e Kisi hie ta kasa? Ele ta evaṉae na poropita tugo sia?” gua.
12 Keke tie sapu koana vasina si nanasa, “Esei tamadia sari na poropita
isara?” Gua hie sa zinama sapu vura mae pa totoso asa, sapu “Vegua e
Saula ba ta evaṉae na poropita tugo?” gua.* 13 Sipu beto peka na kukili se
Saula si sage la pa hope pa toqere si asa.

* **10:12** 1 Samuela 19:23-24

14 Dogoria buhina Saula si asa meke sa nabulu, ke nanasi sa si arini,
“Pavei koa si gamu kara?”
“Na hatai mo sari na doṉ'ki,” gua se Saula. “Sipu lopu boka dogori gami,
si la dogoria gami se Samuela,” gua.
15 “Meke na sa si tozini gamu sa?” nanasa gua sa buhina e Saula.
16 “Ele tozini gami sa sapu ele ta dogoro pule tu sari na kurukuru,” olaṉa
gua se Saula, ba lopu tozia sa koasa buhina gua sapu tozia Samuela koasa
sapu asa si kaqu ta evaṉae baṉara gua.

Ta Tozi Vurae sapu na Baṉara se Saula

17 Tioko varigara ni Samuela sari na tinoni pa keke vinarigara vina
vukivukihi pa Mizipa, 18 meke zama koa rini, “Zama se Zihova sa Tamasa
pa Izireli, ‘Ele turaṉa vurani gamu Rau pa Izipi meke harupu gamu Rau
koari na tie Izipi, meke koari doduru tinoni pu ṉoṉovala gamu. 19 Arau mo
sa mia Tamasa sapu harupu gamu koari doduru mia tinasuna na minalaṉa,
ba pa rane hie si kilu Au gamu si Arau meke ele tepa Au gamu pude poni
gamu si keke baṉara, gua. Ego mi varigara mae koe Zihova pa hopeke
butubutu na tututi.’ ”
20 Beto asa, hopeke va mae ekekei e Samuela sari doduru butubutu,
meke vizata vagia Zihova sa butubutu te Benisimane. 21 Meke sari hopeke
tatamana pule pa butubutu te Benisimane si tioko mae ni sa, meke sa
tatamana te Matiri si ta vagi vurae. Meke sari na tie pa tatamana te Matiri
si ene mae, meke e Saula sa tuna e Kisi si ta vagi vurae. Hataia rini si
asa, meke sipu lopu boka dogoria rini, 22 si nanasia rini se Zihova, “Vegua
korapa koa nana sa tie?”
Olaṉa se Zihova, “E Saula si koa nana panahoi, korapa tome nana mo
koari na vinarigarae tiṉitoṉa.”
23 Ke haqala la si arini meke turaṉa vura mae nia se Saula koari na
tinoni, meke tiqe dogoria rini sapu na koreo ululuna sapu hola ni pule sa
sari doduru. 24 Zama se Samuela koari na tinoni, “Hierana sa tie sapu ele
vizatia e Zihova! Namu na loke tie gita sapu kekeṉoṉo gua asa.”
Velavela sari doduru tinoni, “Mani toa va gelenae sa baṉara, gua!”
25 Tozi va bakalia Samuela sa niniraṉira meke na tinavete tanisa baṉara,
meke tiqe kuberia sa koa keke buka, sapu va nuquru vekoa sa pa vasina
hopena. Meke tiqe garunu pule ni sa sari doduru tie pa hopeke dia
vasileana soti. 26 E Saula ba pule la nana tugo pa nana vasina soti pa
Qibea. Kaiqa tie varane, saripu ele tiqui Tamasa bulodi si somana luli tugo
koasa. 27 Ba kaiqa tie kaleadi si zama, “Na tiṉitoṉa leana savana si kaqu
tavete ponini gita sa tie hie?” Kilua rini se Saula meke lopu hiva ponia
vinariponi tugo rini si asa.

11

Va Kilasi Saula sari na Tie Amoni

1 Hola keke sidara si turaṉi sa baṉara Nahasi pa butubutu te Amoni[d] sari
nana tie varipera meke la raza ia sa vasileana pa Zabesi pa popoa tadi pa
Qileadi meke sari nana tie varipera si koa pa vari likohaena si asa. Zama
sari na tie pa Zabesi koe Nahasi, “Mamu tavetia keke vinariva egoi koa
gami, meke kaqu va malumigo gami pude na mami baṉara.”
2 Olaṉa se Nahasi, “Kaqu tavetia rau si keke vinariva egoi koa keke vina
turu mo. Kaqu lobiti pani rau kali mata mataodi sari doduru tie pude va
kurekurei sari doduru tinoni Izireli.”

3 Zama sari na koimata pa Zabesi, “Mu ponini gami ka zuapa rane pude
mami garunu la nia sa inavoso pa doduruna sa popoa Izireli. Be loke tie
si tokani gami, si tiqe kaqu vatu nia gami sa mami tinoa koa goi.”
4 La kamo pa Qibea sari na tie paleke inavoso vasina koa se Saula, meke
sipu tozia tugo rini sa inavoso, si podalae kabo mo sari na tie pa tinalotaṉa.
5 Se Saula si tiqe kamo pulena koa pa inuma meke sari nana bulumakao,
meke nanasa si asa, “Na sa si sea? Na vegua ke kabo tu sari doduru tie?”
Meke tozi nia rini gua sapu mae tozia ri na tie paleke inavoso pa Zabesi.
6 Sipu avoso nia tugo Saula sapu gua asa si kamo koa sa sa Maqomaqona
Tamasa, ke ta ṉaziri hola si asa. 7 Vagi sa si karua bulumakao, magu va
umumi sa, meke garuni sa sari na tie paleke inavoso pude paleke lani sari
na umumu miti, pude na vina balau koari doduru popoa pa Izireli. “Arini
pu korodia luli sari Saula e Samuela la pa vinaripera si kaqu ta magu va
umumu sari nana bulumakao!”
Matagutu nia rina tie Izireli sapu gua kote evaṉia Zihova koa rini, ke sari
doduru, si lopu va ririunae, ba mae varigara beto. 8 Varigarani e Saula pa
Bezeki si arini, ka ṉeta gogoto tina tie Izireli, meke toloṉavulu puta tina
tie pa butubutu Ziuda. 9 Tozi ni rini sari na tie paleke inavoso pa Zabesi,
“Mu la tozi ni sari na mia tinoni sipu lopu ele korapa rane vugo si kaqu ta
harupu si gamu, gua.” Sipu avosia tugo ri na tinoni pa Zabesi sa inavoso
si kapuna qetu si arini. 10 Meke tiqe zama koe Nahasi, “Vugo si kaqu va
maluara atu puleni gami si gami koa gamu, meke boka tavetia gamu koa
gami gua sapu hiva nia gamu.”
11 Pana boṉi si paqahi Saula sari nana tie koari ka ṉeta pukuna, meke
pana vaqavaqasa si tuturei la ia rini sa vasina tadi na kana meke rapati
rini sari na tie Amoni. Va matei rini osolae kamo korapa rane si arini.
Saripu koa hola si ta hurakatae meke hopeke govete taloa dia.
12 Meke zama sari na tie Izireli koe Samuela, “Avei sari na tie pu zama
sapu e Saula si lopu kaqu na mami baṉara gua? Va vura mae i pude mami
seke va mate i gedi!”
13 Ba zama se Saula, “Loke tie si kaqu tava mate pa rane hie, ura koasa
rane hie si ele harupia Zihova sa Izireli.” 14 Meke zama se Samuela koa rini,
“Aria mada la pa Qiliqali si gita doduru. Mada la tozi vura pule nia sapu e
Saula si na nada baṉara.” 15 Gua asa ke sage beto la pa Qiliqali, meke tozi
vura nia rini koasa vasina hopena asa sapu e Saula si na baṉara. Taveti
rini sari na vina vukivukihi binaere, meke se Saula meke sari na tinoni
Izireli si qetuqetu nia sa totoso asa.

12

Sa Zinama Luluara te Samuela

1 Meke zama se Samuela koari na tinoni Izireli, “Ele tavetia rau gua sapu
tepa ia gamu koa rau pude tavetia. Ele ponini gamu rau si keke baṉara
pude totolini gamu. 2 Meke kamahire si koa nana koa gamu si asa pude
turaṉa gamu. Ba sapu arau, si ele barogoso na keo, meke sari na tuqu
koreo si koa somanae mo koa gamu sara. Arau si koa koa gamu podalae
tu sipu korekoreoqu osolae kamoa kamahire. 3 Ke hie si arau. Be guana
tavete va sea ia rau si keketoṉa, si mi zutu au mo pa kenuna e Zihova meke
sa baṉara sapu ele vizata ia sa. Vegua ele vagia rau si keke bulumakao tana
keke tie babe na doṉ'ki tana keke tie? Vegua ele hiko vagia rau si keketoṉa
babe ṉoṉovalia rau si keke tie? Vegua hoke okoro nia rau pude ade vagi

golomi sari na poata koa keke tie? Be guana ele evaṉia rau si keke koari
na tiṉitoṉa hire si maqu lipu pulei saripu gua pu ele vagi rau."
4 Olaṉa sari na tinoni, "Lokari, lopu hite hiko vagia goi keketoṉa babe
ṉoṉovala gami goi si gami; lopu hite vagia goi si keketoṉa koa keke tie."
5 Meke olaṉa se Samuela, "E Zihova meke sa baṉara sapu ele vizatia Sa
si va sosodea pa rane hie sapu loke sinea si ele dogoro vura nia gamu koa
rau."
"Uve, e Zihova si na mami tie va sosode," gua si arini.
6 Meke zama se Samuela, "E Zihova tu vizatia se Mosese meke se Eroni
sapu turaṉa vura ni sari na tiatamamia pa Izipi.* 7 Ke kamahire mamu
turu vasina pu korapa koa ia gamu, maqu zutu gamu pa kenuna e Zihova
pa vina balabala pule di rina tiṉitoṉa arilaedi pu taveti e Zihova pude
harupu gamu si gamu meke sari na tiatamamia. 8 Sipu gore la pa Izipi
se Zekopi meke sa nana puku tatamana, meke ṉoṉovali ri na tie Izipi,
si varavara tepa tinokae la koe Zihova sari na tiatamamia, ke garuni Sa
sari Mosese e Eroni, meke turaṉa vura ni pa popoa Izipi meke va koa i
koasa popoa hie.* 9 Ba muliṉi nia rini se Zihova sa dia Tamasa, ke va
malumi Sa sari na tie Pilisitia meke sa baṉara pa Moabi meke e Sisera, sa
koimata koasa qeto minate tanisa vasileana nomana pa Hazo, pude razai
sari tiatamamia meke va kilasi, gua.* 10 Meke varavara la koe Zihova si
arini na tepa tinokae meke zama, 'Ele sea si gami, sina kekere va seu koa
Goi, Zihova, meke vahesi sari na beku te Beolo meke Asitoreti. Mu harupu
puleni gami koari na mami kana, meke kaqu vahesigo gami.'* 11 Meke
garunia Tamasa se Qitione, meke e Beraki, meke e Zepata, meke mumudi
si arau. Hopeke gami si ele harupu gamu si gamu koari na mia kana,
meke koa valeana si gamu.* 12 Ba sipu dogoria gamu se Nahasi sa baṉara
pa butubutu Amoni sapu va namanama pude rapatani gamu, si kilua tu
gamu se Zihova sa mia Baṉara, meke zama tu koa rau, 'Hiva nia gami si
keke mami baṉara pude kopuni gami,' gua.*
13 Ego, hie sa baṉara sapu vizatia gamu, sapu tepa ia gamu, meke ele
vatu nia Zihova koa gamu. 14 Kote leana mo si gamu doduru be va lavatia
gamu se Zihova sa mia Tamasa, pude nabulu nia, va avosia, meke va tabei
sari Nana tinarae, meke be gamu meke sa mia baṉara si lulia si Asa. 15 Ba
be lopu avosia gamu se Zihova ba sekei tu sari Nana tinarae, si kaqu etulu
pani gamu Sa si gamu meke sa mia baṉara tugo. 16 Ke, mamu turu mo
vasina pu koa gamu, meke kaqu dogori gamu sari na tiṉitoṉa arileadi pu
kaqu taveti e Zihova. 17 Na totoso dada si asa, taga? Ba kaqu varavara si
rau meke kaqu garunu mae nia Zihova sa paka maṉauru na ruku. Pana ta
evaṉa saripu gua hire, si kaqu gilania gamu sapu ele tavete la nia gamu si
keke sinea lavata koe Zihova totoso tepa ia gamu si keke baṉara koa Sa."
18 Ke varavara se Samuela, meke koasa rane tugo asa si va mae ia Zihova
sa ruku na paka. Ke matagutu nia ri doduru tinoni se Zihova meke se
Samuela tugo, 19 meke zama koe Samuela si arini, "Mu tataruni gami, mu
varavara lani gami koe Zihova sa mua Tamasa, pude lopu mate si gami.
Tiqe gilania gami kamahire sapu, tomo lania pule gami koari doduru mami
sinea, sa sinea sapu tepaia gami si keke baṉara."
20 "Mi lopu matagutu," gua se Samuela. "Hinokara sapu ele tavetia tugo
gamu si keke tiṉitoṉa kaleana, ba mi lopu taluarae koe Zihova, ba mi

* **12:6** Ekd 6:26 * **12:8** Ekd 2:23 * **12:9** Zaz 3:12, 4:2, 13:1 * **12:10** Zaz 10:10-15 * **12:11** 1 Samuela 3:20; Zaz 4:6, 7:1, 11:29 * **12:12** 1 Samuela 8:19

nabulu nia mo si Asa pa doduru bulomia. 21 Mi lopu luli sari na tamasa
kokohadi, lopu kaqu hite boka tokani gamu rini babe harupu gamu rini,
ura lopu hinokaradi si arini. 22 Ele tavetia Zihova si keke vina tatara
nabuna, meke lopu kaqu veko pani gamu Sa, sina ele balabala ia Sa pude
vata evaṉaeni gamu na Nana tie soti Sa si gamu. 23 Ba koa rau, si lopu
kote tavetia rau sa sinea sapu pude makudo varavara tokani gamu rau si
gamu la koe Zihova. Ba guahe, kaqu va tumatumaeni gamu rau gua sapu
leana meke toṉoto koa gamu pude tavetia. 24 Mi va tabea se Zihova, mamu
nabulu valeana nia si Asa pa doduru bulomia. Balabala i sari na tiṉitoṉa
arilaedi pu tavete ponini gamu Sa. 25 Ba be tavete va sea la mo si gamu, si
kaqu tava kilasa si gamu meke sa mia baṉara tugo.”

13

Vinaripera La koari na Tie Pilisitia

1 Sipu ka toloṉavulu puta* vuahenina se Saula si tava baṉara si asa,
meke totoli ni sa sari na tinoni ka made ṉavulu rua vuaheni. 2 Vizata
vagi Saula sari ka ṉeta tina tie, meke karua tina tie si koa turaṉi sa pa
Mikimasi, koasa popoa toqetoqerena pa Betolo, meke garunu luli ni sa koe
Zonatani sa tuna si keke tina pude la pa Qibea pa popoa tadi na butubutu
te Benisimane. Sari doduru tie pule si garunu pule lani Saula pa dia popoa.
3 Razaia Zonatani sa puku tie varipera Pilisitia pa Qeba meke va kilasi sa
si arini, meke avoso nia ri doduru tie Pilisitia sapu gua asa. Meke garuni
Saula sari na tie paleke inavoso pude la ivua sa buki pa ninae vasina pude
tioko va mae i sari na tie Hiburu pude mae varipera, gua. 4 Ta tozi nia
ri doduru tie Izireli sapu va matei Saula sari na puku tie varipera tadi na
tie Pilisitia, gua asa ke kukiti ni ri na tie Pilisitia si arini. Ke va tabea rina
tinoni sa tinioko pude somana koe Saula pa Qiliqali.
5 Varigara sari na tie Pilisitia pude razai sari na tie Izireli, gua; ka
toloṉavulu puta tina totopili varipera si tagoi rini, ka onomo tina tie koi pa
hose, meke soku hola sari na tie varipera saripu soku gua tugo na onone
pa masa. Topue la pa Mikimasi si arini pa kali gasa rimata pa Beti Aveni,
meke koa vasina. 6 Sipu dogoria ri na tie varipera tadi na tie Izireli, sapu
ele koa pa tinasuna si arini gua, si la tome koa ri na bae, na bara patu, meke
na berukehe, na raqo si arini. 7 Kaiqa arini si ene karovia sa Ovuku Zodani
meke nuquru la koasa kali popoa tanisa butubutu Qadi meke Qileadi.
Se Saula si korapa koa nana tu pa Qiliqali, meke sari na tie pu koa
somanae koasa si matagutu na neneqara. 8 Aqa nia sa se Samuela ka
zuapa rane, gua sapu ele tozi nia Samuela, ba lopu mae si asa pa Qiliqali,
ke podalae luara pania rina tinoni se Saula. 9 Ke zama si asa koa rini, “Mi
paleke mae nia sa vina vukivukihi vina uququ meke sa vina vukivukihi
binaere.” Meke tavetia Saula sa vina vukivukihi vina uququ. 10 Sipu beto
tugo si asa, si kamo mae mo se Samuela, ke la tutuvia Saula si asa meke
va kamoa. 11 Ba zama se Samuela, “Na sa si tavetia goi?”
Olaṉa se Saula, “Na veko pani au rina tinoni si arau, meke agoi ba lopu
maea sa totoso sapu mutia goi, meke sari na tie Pilisitia si ele varigara pa
vasileana Mikimasi. 12 Ke balabala la ia rau, ‘Sapu kote mae rapata nau
mo rina tie Pilisitia si rau tani pa Qiliqali, meke lopu ele tepa ia rau sa
tinokae koe Zihova.’ Ke balabala ia rau sapu ta hivae pude tavetia mo sa
vina vukivukihi, gua.”

---

* **13:1** Sa ninaedi rina vuahenina sa si lopu bakala pa zinama Hiburu.

13 “Na tinavete pekipeki si pude tavete gua asa,” olaṉa gua se Samuela.
“Lopu va tabea goi sa tinarae te Zihova sa mua Tamasa sapu vatua Sa.
Be va tabe si goi, si kaqu va malumigo Sa meke sari na tutimu pude koa
baṉara ninae rane pa popoa Izireli. 14 Ba kamahire sa mua binaṉara si
lopu kaqu koa hola. E Zihova si kaqu hata ia sa tie sapu kaqu lulia sa
hiniva Tanisa pude baṉara ni sari Nana tinoni sina lopu va tabea goi si
Asa.”*
15 Taluarae pa Qiliqali se Samuela meke taloa nana. Taluarae tugo pa
Qiliqali se Saula meke sari na tie meke la somana koari na tie varipera
pa Qibea pa kali popoa te Benisimane. Sipu kamo si arini si vilitia Saula
sa nana qeto minate, meke ka onomo gogoto tie mo si koa. 16 E Saula,
Zonatani sa tuna, meke sari dia tie varipera si koa pa dia ipi pa Qeba pa
popoa te Benisimane; sari na tie Pilisitia si koa pa Mikimasi. 17 Sa qeto
minate tadi na tie Pilisitia si vura taloa koari dia ipi koari ka ṉeta pukuna.
Keke puku minate si ene la gua pa Opira pa popoa Suala. 18 Keke pule si
la gua pa Beti Horoni, meke keke pule si la gua koasa voloso sapu doṉo la
gua pa lolomo Zeboimi meke pa soloso qega.
19 Loketoṉa tie tavetavete aeana pa si koa pa Izireli, sina hukati rina tie
Pilisitia sari na tie Hiburu pude lopu tavete magu varipera na hopere na
gua. 20 Sari na tie Izireli si hoke la mo koari na tie Pilisitia pude va ṉarui
sari dia palau, piki, maho, meke na magu kotokotoana. 21 Sa tinabara
si keke poata hite pude vilui sari na maho meke sari na tiṉitoṉa pude
tuturaṉa bulumakao, meke karua poata si pude va ṉarui sari na piki babe
na palau tana geli va malohoro pepeso. 22 Meke koa gua asa pa totoso
varipera si lopu keke ari na tie varipera Izireli si ari dia magu varipera na
hopere, ba e Saula meke Zonatani mo si ari dia.
23 Garuni rina tie Pilisitia sari na puku tie varipera pude la kopu nia sa
siraṉa pa Mikimasi gua.

14

Sa Vinarane te Zonatani

1 Keke rane si zama se Zonatani koasa tie vaqura sapu hoke paleki sari
nana tiṉitoṉa varipera, “Aria, mada karovo la koari na puku tie varipera
Pilisitia,” gua si asa. Ba lopu tozi nia Zonatani se Saula sa tamana, 2 sapu
korapa koa nana pa ipi pa kauruna keke huda pomeqaraneti pa Miqoroni,
sapu lopu seu pa Qibea. Ari ka onomo gogoto sari na tie si luli koa sa. 3 Sa
hiama sapu palekia sa poko hopena si e Ahiza. Sa tuna sa tasina e Ikabodi
si asa sapu se Ahitubi, sapu sa tuna e Pinehasi, sapu sa tuna e Ilai, sapu sa
hiama te Zihova pa Saelo. Lopu gilania ri na tie sapu ele taluarae la tu se
Zonatani.
4 Koasa siraṉa pa Mikimasi, vasina pu kaqu ene la gua se Zonatani pude
la kamoa sa vasina tadi na tie Pilisitia, si koadia vasina karua tabahoara
nomadi. Keke si ta pozae Bozeze meke keke pule si ta pozae Sene. 5 Keke
si koa pa kali gedena sa siraṉa, tia la gua pa Mikimasi, meke keke pule si
koa pa kali mataona, sapu tia la gua pa Qeba.
6 Zama se Zonatani koasa tie vaqura, “Aria, mada karovo la koari na
ipi tadi na tie Pilisitia huporodi sara. Gina kote tokani gita mo Zihova si
gita. Be soku babe visavisa si gita, ba loketoṉa si boka hukatia si Asa pude
ponini gita sa minataqara.”
7 Zama sa tie vaqura, “Tavetia gua sapu hiva nia goi, maqu luligo mo,”

* **13:14** TTA 13:22

8 “Leana,” gua se Zonatani. “Mada karovo la si gita kara pude dogoro
gita ri na tie Pilisitia. 9 Be tozini gita rini pude aqa ni gua, si kaqu aqa mo
si gita pa vasina pu korapa koa ia gita. 10 Ba be tozini gita rini pude la
koa rini gua, si kaqu la si gita, sina asa si kaqu na vina gilagilana sapu ele
ponini gita Zihova sa minataqara.”
11 Ke vata dogoro pule ni koari na tie Pilisitia si arini, meke zama sari
kasa tie Pilisitia, “Dotu! Kaiqa tie Hiburu si korapa vura mae koari na bae
vasina tome rini!” 12 Meke titiokia rini se Zonatani meke sa tie vaqura, “Mi
sage maeni gamu tani! Mami va gilanani gamu!”
Meke zama se Zonatani koasa tie vaqura, “Luli au. Ele poni nia Zihova
koari na tie Izireli sa minataqara.” 13 Ṉame sage se Zonatani meke luli
tugo sa tie vaqura. Rapata la i e Zonatani sari na tie Pilisitia meke seke va
hoqahoqai sa, meke sa tie vaqura va mate i si arini. 14 Koasa vinaripera
kekenu si seke va mate i e Zonatani meke sa tie vaqura, si guana padana ka
hiokona puta tie. Sa ninomana sa vasina asa si padana guana keke pavasa
hite.

Sa Vina Kilasa tadi na Tie Pilisitia

15 Meke matagutu sisigiti meke hiva govete pa hinoloqoru sari na tie
Pilisitia pa doduru vasina: arini pa korapa vinarigara tie, meke arini pu
ene vura pa seu, sari na tie varipera pa vetu kopu, meke sarini pu ene la
pude raza la i sari na kana meke arini pu hiko tiṉitoṉa koarini; niu tugo
sa pepeso. Tarazuzu va kaleani Zihova si arini.
16 Sari na tie kopu te Saula pa Qibea koasa pinaqaha popoa te Benisimane
si dogoria sapu haqala hoboro sari na tie Pilisitia pa pinupuhu. 17 Ke zama
se Saula koari na tie, “Mi nae i sari na tie varipera, mamu gilania sapu
esei si lopu koa.” Tavete gua tugo asa si arini meke doṉo gilania rini sapu
e Zonatani meke sa tie vaqura, sapu hoke paleki sari na tiṉitoṉa varipera
tanisa si lopu koa. 18 “Paleke mae nia sa poko hopena tani,” Gua se Saula
koe Ahiza sa hiama. Koasa rane asa si paleke la nia Ahiza pa kenudi ri na
tinoni Izireli si asa.* 19 Sipu korapa zama se Saula koa sa hiama, si gigiri
lalanana tu sa ninunala tadi na tie Pilisitia, ke zama se Saula, “Loke totoso
si koa pude hata ia sa hiniva hinokara te Zihova!” gua. 20 Ke topue la si asa
meke sari nana tie, la koari na tie Pilisitia, saripu korapa varipera pulei pa
ninunala lavata. 21 Kaiqa ari na tie Hiburu pu somana luli na toka ni sari
na tie Pilisitia si hobe si arini meke toka ni pule rini sari Saula e Zonatani.
22 Kaiqa ri na tie Hiburu pu tome koari na toqere pa popoa Iparemi, si
avoso nia sapu govete sari na tie Pilisitia gua, ke somana razai tugo rini
sari na tie Pilisitia, 23 meke varipera nono la gua tu pa kalina la pa Beti
Aveni si arini, meke harupi Zihova si arini koasa rane sana.

Gua sapu Ta Evaṉa Sipu Beto sa Vinaripera

24 Sari na tie Izireli si malohoro na ovia koasa rane sana, sina zama nia
Saula koa rini, si keke tinokotokoro nabuna. “Kaqu ta levei sa tie sapu
henahenai sipu lopu ele va kilasi rau sari na qua kana,” gua. Ke loke tie si
hite hena ia keketoṉa doduru rane. 25 Sipu korapa hadui rina tie Izireli sari
na tie Pilisitia si nuquru si arini koa keke vasina hudahudana meke dogori
rini sari na zipale hiqohiqo vasina. 26 Siṉi mo na zipale sari na huda, ba
loke tie si hite hena ia keke vasina hite, sina matagutu nia rini sa zinama
tokotokoro sapu vekoa Saula. 27 Ba lopu avosia Zonatani sapu va matagutu
ni zinama tokotokoro sa tamana sari na tinoni, ke zoti la nia sa sa kolu sapu

* **14:18** Babe “Paleke mae nia sa Hope tanisa vinariva egoi te Tamasa. Koasa totoso asa koa si asa koari na tie Izireli.”

korapa palekia sa koasa namuna sa zipale, meke hena ia sa. Pa totoso tugo asa si masiqara pule si asa. 28 Ba zama koa sa si keke tie, “Malohoro beto si gami pa inovia, va matagutu gami sa tamamu meke zama sapu guahe! ‘Kaqu ta levei sa tie sapu hena ia keke vasi ginani n̲inoroi,’ gua.”
29 Meke olan̲a se Zonatani, “Tolen̲e gua kaleana hola sa tin̲itoan̲a sapu ele tavete la nia sa tamaqu koari nada tie! Dotu, masiqara pule tu si rau sina henai rau si kaiqa zipale. 30 Nake leana mo, be pa rane hie si henai ri na tie sari na ginani pu paleki rini meke va kilasi sari na kana. Mamu balabala ia sapu ka visa n̲avulu tie Pilisitia pule si kaqu va matei rini.”
31 Koasa rane sana si va kilasi rina tie Izireli sari na tie Pilisitia. Varipera la mo podalae tu pa Mikimasi, meke kamo tu pa Aizaloni. Koa sa totoso hie sari na tie Izireli si malohoro meke ovia hola dia. 32 Ke haqala la i rini sari na tin̲itoan̲a pu ele vagi rini koari dia kana; vagi rini sari na sipi na bulumakao; va matei tugo rini vasina meke henai makata turan̲a ni ehara mo rini. 33 Tozi nia rini se Saula, “Dotu, tavete va sea la koe Zihova sari na tinoni sina henai makata turan̲a ni ehara mo rini sari na miti.”
“Na tie seke tinarae si gamu!” Velavela gua se Saula.* “Va topili mae nia keke patu nomana koa rau tani,” gua si asa. 34 Meke va pule la ia pule sa si keke tinarae, “Mi la koari doduru tinoni, mamu tozini sari doduru pude di turan̲a mae ni sari dia bulumakao na sipi tani. Kaqu va matei rini tani meke kaqu henai tugo rini tani. Madi lopu va sea pule la koe Zihova, madi lopu hena makati rini sari na miti!” Ke koasa bon̲i tugo asa si turan̲a mae ni ri doduru sari dia bulumakao meke va mate i rini vasina. 35 Tavetia Saula si keke hope te Zihova, asa mo sa hope kekenu sapu tavetia sa.
36 Zamai Saula sari nana tie, “Aria, mada gore la rapati gedi pa bon̲i hie sari na tie Pilisitia, mada la vagi betoi sari doduru dia likakalae osolae kamoa vaqavaqasa, meke seke va mate betoi gedi.”
Zama si arini, “Tavetia gua mo sapu leana pa mua binalabala.”
Ba zama sa hiama, “Mada nanasa kenu la tu koe Tamasa.”
37 Ke nanasia Saula se Tamasa, “Vegua kaqu la rapati rau sari na tie Pilisitia? Vegua kaqu va mataqara gami Goi?” Ba lopu olan̲a sa Tamasa pa rane sana. 38 Ke zama se Saula koari na koimata tadi na tinoni, “Mae tani, mada hata ia sapu esei beka si tavete va sea pa rane n̲inoroi. 39 Va tatara nia rau koasa Tamasa toana, sapu va mataqaria Sa se Izireli, asa sapu sea si kaqu tava mate, be guana sa tuqu Zonatani mo si asa.” Ba loke tie va kulu. 40 Meke zama la se Saula koa rini, “Gamu doduru si mi turu vasina, e Zonatani meke arau si kaqu turu tani.”
Meke olan̲a si arini, “Tavetia mo gua sapu leana pa mua binalabala.”
41 Ke zama se Saula koe Zihova, sa Tamasa pa Izireli, “Zihova, na vegua ke lopu olan̲au tu Goi pa rane hie? Zihova Tamasa tadi pa Izireli, Mu olan̲au koari na patu hopedi hire, be sa sinea hie si te Zonatani babe taqarau, si Mu olan̲a mae pa Urimi ba be tadi na Mua tinoni Izireli si asa, si Mamu olan̲a pa Tumimi!” Ego sa inolan̲a si huhuku ton̲oto lamo koari Zonatani meke e Saula; ke talevara dia sari na tinoni.* 42 Meke tiqe zama se Saula, “Mi vizatia pa vari korapana sa tuqu Zonatani hie meke arau.” Meke ta huhuku se Zonatani. 43 Meke nanasia Saula se Zonatani, “Na sa si ele tavetia goi.”
Olan̲a se Zonatani, “Ele hena ia rau si keke vasi zipale. Ego, hiera si arau, mu va mate au.”
44 Zama se Saula, “Mani seke va mate au Tamasa si rau be lopu tava mate si goi!”

---

* **14:33** Zen 9:4; Liv 7:26-27, 17:10-14, 19:26; Diut 12:16,23, 15:23 * **14:41** Nab 27:21; 1 Samuela 28:6

45 Ba zama sari na tinoni koe Saula, “Vegua kaqu tava mate mo se
Zonatani, sapu mataqara nia sa vinarane lavata tadi pa Izireli? Lokari!
Va tatara nia gami si hie koe Zihova pu toana sapu lopu kaqu hite hoqa
palae si keke kalu pa batuna. Gua sapu tavetia sa n̲inoroi si ele tavetia
sa pa tinokae te Tamasa.” Gua asa ke harupia ri na tinoni se Zonatani pa
minate.
46 Hola sapu gua asa, si beto hadu i Saula sari na tie Pilisitia, meke pule
beto la mo koari dia popoa soti si arini.

Sa Binan̲ara te Saula meke sa Nana Tatamana

47 Sipu ele ta evan̲ae ban̲ara se Saula pa Izireli, si razai sa sari doduru
nana kana pa ninae vasina: sari na tie pa Moabi, pa Amoni, meke pa
Edomu, sari na ban̲ara pa Zoba, meke sari na tie Pilisitia. Ninae vasina
pu varipera sa si va kilasi sa sari nana kana. 48 Varipera pa vinarane si
asa meke va kilasi tugo sa sari na tie Amaleki. Meke harupi sa sari na tie
Izireli koari na rinapata.
49 Sari na tuna Saula si ari Zonatani, Isivi, meke e Malakisua. Sa tuna
vineki kenuna si e Merabi, meke sa mudina si e Maekolo. 50 Sa nana
barikaleqe si e Ahinoami, na tuna vineki e Ahimaza; sa nana koimata
varipera si na tasina karokarovo e Abana[d], na tuna e Nere sa buhina. 51 Se
Kisi sa tamana e Saula, meke se Nere sa tamana Abana. Sari Kisi e Nere si
karua tuna koreo e Abieli,
52 Totosona sipu toa se Saula si varipera va n̲in̲ira la koari na tie Pilisitia
si asa, ke pana guana dogoria sa si keke tie sapu n̲in̲irana meke varane, si
hoke vekoi sa pa nana qeto minate.

15

Vinaripera La koari na Tie Amaleki

1 Zama se Samuela koe Saula, “Arau mo sa tie sapu garunu au Zihova
pude va madigo meke va ban̲ara igo koari Nana tie. Ego mamu va avosia
gua sapu zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate,* 2 ‘Kaqu va kilasi Rau sari
na tie Amaleki[d] koa gua sapu tavetia rina tiatamadia koari na tie Izireli,
pa totoso sipu mae gua ri pa Izipi.* 3 La mamu rapata i sari na tie Amaleki,
mamu zalo beto i sari doduru gua pu tagoi rini. Lopu veko hokaria keke, ba
va mate betoi doduru tie, na barikaleqe, koburu, na haha, na bulumakao,
sipi, kameli, meke na don̲'ki,’” gua.
4 Tioko varigara ni Saula sari nana tie varipera meke viliti sa si arini pa
Telemi; koadia karua gogoto tina tie varipera pa Izireli meke manege puta
tina pa Ziuda. 5 Asa meke sari nana tie si la koasa vasileana nomana tadi na
Amaleki meke aqa pa keke lolomo loke kolona pude rapata va hodaka gua.
6 Garunu la nia sa sa vina balau koari na tie Kenaiti. Sari na tiatamadia
si tataru ni sari na tie Izireli sipu mae gua pa Izipi si arini. Meke zama
si asa, “Mi taloa, mamu veko pani sari na tie Amaleki pude mi lopu tava
mate turan̲ae koa rini.” Ke taluarae taloa sari na tie Kenaiti.
7 Va kilasi Saula sari na tie Amaleki. Varipera si arini podalae pa
doduruna sa vasina pa Havila meke kamo pa Sura sapu pa kali gasa rimata
pa Izipi. 8 Va mate betoi rini sari doduru tinoni, 9 ba va sarea Saula meke
sari nana tie varipera se Aqaqa sa ban̲ara. Lopu va matei rini sari na
bulumakao na sipi leadi, na tuna bulumakao, na tuna sipi tugo, meke gua
tugo kaiqa tin̲itoṉa leadi, ba sari na tin̲itoṉa pu loke laedi, na loke dia
tinavete si zalao betoi rini.

* **15:1** 1 Samuela 10:1 * **15:2** Ekd 17:8-14; Diut 25:17-19

Ta Kilu se Saula sapu sa Baṉara

10 Zama se Zihova koe Samuela, 11 “Talotaṉa si Rau koa gua sapu va
baṉaria Rau se Saula, sina ele kilu pani Au sa si Rau meke sekei sa sari na
Qua tinarae.” Ta ṉaziri hola se Samuela meke doduru boṉi si varavara la
koe Tamasa si asa. 12 Pana munumunu hokara tugo si topue si asa, meke
la hata ia sa se Saula. Avoso nia sa sapu ele la si asa koasa vasileana pa
Kameli gua, vasina pu ele kuria sa si keke nana vina tigono telena, meke
hola la nana tu pa Qiliqali. 13 Ene sage la se Samuela koe Saula, meke va
kamoa sa si asa, meke zama, “Mani mana nigo e Zihova si goi Samuela!
Ele va tabea rau sa hiniva te Tamasa.”
14 Nanasa se Samuela, “Na vegua, ke, korapa avosi tu rau kabodi sari na
bulumakao na sipi?”
15 Olaṉa se Saula, “Sari na qua tie vagi si arini koa rina tie Amaleki. Va
toai rini sari na sipi na bulumakao leadi pude tana vina vukivukihi la koe
Zihova sa mua Tamasa, ba sari doduru pule si ele zalo betoi gami.”
16 “Noso!” gua se Samuela, “Maqu tozi nigo gua sapu tozi nau e Zihova
pana boṉi.”
“Tozi nau,” gua se Saula.
17 Olaṉa se Samuela, “Balabala pule nigo telemu sapu loke laemu gua
si goi, ba agoi si na koimata pa butubutu Izireli. Ele va madigo e Zihova
si agoi pude na baṉara pa Izireli, 18 meke garunigo Sa si goi pude zalo
pani sari na tie kaleadi pa butubutu Amaleki. Ele tozi nigo Sa pude mu
varipera la osolae va mate betoi goi si arini. 19 Na vegua ke lopu va tabea
goi si Asa? Na vegua ke bebeno vagi tu goi sari na tiṉitoṉa, meke evaṉia
sa sinea nomana sapu lopu qetu nia e Zihova?”
20 “Lokari, ele va tabea mo rau se Zihova,” gua se Saula. “Ele lulia mo
rau gua sapu tozi nau Sa. Turaṉa pule mae nia rau sa baṉara Aqaqa, meke
va mate betoi sari doduru tie Amaleki. 21 Lopu va matei ri na qua tie sari
na sipi na bulumakao pu leadi, ba turaṉa mae ni rini tani pa Qiliqali pude
va vukivukihi lani koe Zihova sa mua Tamasa.”
22 Ba zama se Samuela, “Na sa si okoro nia e Zihova, na vinatabe babe na
vinariponi na vina vukivukihi? Leana hola si pude va tabea si Asa hola nia
sa vina vukivukihidi rina sipi leadi koa Sa. 23 Na vina karina Sa si kaleana
hola kekeṉoṉo gua puta tugo na vinakuvakutae; meke na vinahesi pule si
sea hola gua tugo na vinahesi beku. Kilugo tugo Sa si goi pude na baṉara,
sina sekea goi sa hiniva te Zihova.”
24 “Uve, ele sea tugo si rau,” gua se Saula. “Ele sekea rau sa hiniva te
Zihova meke sari na mua zinama. Na matagutu ni rau sari na qua tie meke
lulia mo gua sapu hiva nia rini. 25 Ba tepa igo rau kamahire, mu taleoso
nau. Mada pule la pa Qiliqali, pude boka vahesia rau se Zihova vasina.”
26 “Lopu kaqu luli pule koa goi si rau,” gua se Samuela. “Kilua goi sa
hiniva te Zihova, ke kiluigo tugo Sa si goi pude na baṉara pa Izireli.”
27 Meke taliri se Samuela pude taluarae taloa gua, ba tuqe vagia Saula sa
nana poko meke rikatia sa.*
28 Meke zama se Samuela koa sa, “Ele rikata pania Zihova koa goi sa
binaṉara pa Izireli pa rane hie meke vala nia Sa koa keke pu leana hola
nigo. 29 Se Zihova sa Tamasa Lavata pa Izireli si lopu kokoha meke lopu
hobe sa Nana binalabala. Lopu na tie si asa, ke lopu hobea Sa sa Nana
hiniva.”
30 “Ele sea mo si rau,” gua se Saula. “Ba mamu va lavatau mo pa kenudi
rina tie tuturaṉa koari na qua tinoni. Mamu luli pule somanae koa rau

* **15:27** 1 Samuela 28:17; 1 Baṉ 11:30-31

pude maqu vahesia rau se Zihova sa mua Tamasa.” 31 Ke luli la koa sa pa
Qiliqali se Samuela, meke vahesia Saula se Zihova.
32 “Turaṉa mae nia koa rau sa baṉara Aqaqa,” gua se Samuela. Mae koa
sa se Aqaqa, neneqara mate na matagutu. Balabala golomo telena si asa,
“Kei, ele hola taloa tugo sa totoso kaleana pude mate si rau,” gua.
33 Zama se Samuela, “Gua sapu ele va matei sa mua vedara sari soku
koburu tadi na barikaleqe, ke kamahire si kaqu loke tuna tugo sa tinamu.”
Meke va matea sa se Aqaqa pa kenuna sa hope pa Qiliqali.
34 Pule la nana pa Rama se Samuela, meke pule pa nana vasileana soti
pa Qibea se Saula. 35 Podalae pa totoso asa si lopu hite dogoro pule hokaria
se Samuela sa baṉara, ba kuliusu nia sa si asa. Talotaṉa nia tugo Zihova
sapu va baṉaria Sa se Saula pa butubutu Izireli.

16

Devita si Tava Madi Pude na Baṉara

1 Zama se Zihova koe Samuela, “Vea seunae gua si kaqu kuliusu nia goi
se Saula? Ele kilu pania Rau si asa pude na baṉara pa Izireli. Ba kamahire
mu vagi kaiqa oela tanisa huda olive, mamu la pa Betilihema koa keke tie
pozana Zese. Ura ele vizatia Rau si keke ri na tuna pude na baṉara,” gua.
2 Meke zama se Samuela, “Vegua meke kote boka tavetia rau sapu gua
sana? Be guana avoso nia Saula sapu gua asa, si kote va mate au sa!” Meke
olaṉa gua se Zihova, “Mamu turaṉia keke tuna bulumakao. Mamu zama
sapu la vasina si goi pude va vukivukihi la koe Zihova. 3 Mu ruvatia se
Zese pa vina vukivukihi, meke kaqu tozi nigo Rau gua sapu kaqu tavetia
goi. Kaqu zoropo nia oela goi meke va madia pude na baṉara sa tie sapu
kaqu tozi nigo Rau.”
4 Lulia Samuela gua sapu tozi nia Zihova pude tavetia meke la pa
Betilihema. Sipu kamo vasina sari na koimata tanisa vasileana lavata si
mae tutuvia rini si asa pa minatagutu meke nanasia, “Vegua koa ia na
binule sa mua minae, taga?” 5 “Uve,” olaṉa gua si asa. “Mae si rau pude
va vukivukihi la koe Zihova. Mi va via puleni gamu, mamu luli au.” Tozi
nia tugo sa se Zese meke sari na tuna pude va via pule ni, meke ruvati tugo
sa pude somana pa vina vukivukihi.
6 Sipu kamo si arini si dogoria Samuela sa tuna Zese se Eliabi meke zama
telena, “Sa tie sapu korapa turu hie pa kenuna Zihova si hinokara, sapu
asa mo sa tie sapu ele vizatia Sa.” 7 Ba zama se Zihova koa sa, “Mu lopu
doṉo la ia sapu vea gelena gua meke vea tolavaena gua si asa. Namu kilua
Rau si asa, ura lopu vizavizata gua sapu vizatia ri na tie si Arau. Sa tie si
doṉo mo pa tinoa vurana, ba Arau si doṉo pa bulo tu.”
8 Meke tiokia Zese sa tuna se Abinadabi meke turaṉa la nia sa koe
Samuela, ba zama se Samuela, “Lokari, lopu vizatia tugo Zihova si asa.”
9 Ke turaṉa mae nia pule Zese se Sama. Ba “Lokari, lopu vizatia tugo
Zihova si asa,” gua se Samuela. 10 Koasa ginugua hie si turaṉa beto maei
mo Zese sari ka zuapa tuna koreo koe Samuela. Meke zama se Samuela
koasa, “Lokari, lopu vizatia Zihova si keke arini hire.” 11 Meke nanasia sa
si asa, “Vegua koa dia pule kaiqa tumu koreo?”
Olaṉa se Zese, “Koanana si keke sapu mudina hokara, ba taloa si asa na
korapa kopu sipi.”
“Tozi nia pude mae tani,” gua se Samuela. “Lopu kaqu va vukivukihi
si gita pana lopu ele kamo si asa.” 12 Ke garunu tie se Zese meke la hata
ia si asa. Keke koreo tolavaena na toa valeanana meke mataqara sa nana

dinoṉo. Zama se Zihova koe Samuela, “Hiera tugo si asa! Va madia!”
13 Vagia Samuela sa oela meke zoropo nia sa koe Devita pa kenudi ri na
tasina. Meke hinoqa kamo koa sa sa Maqomaqona e Zihova meke koa koa
sa podalae tugo pa rane asa. Meke tiqe pule nana pa Rama se Samuela.

Devita pa Vetu te Saula

14 Sa Maqomaqona e Zihova si ele taluarae koe Saula, meke keke
maqomaqo kaleana tu sapu garunu la nia Zihova si ṉovalana sa. 15 Zama
sari na nabulu koasa, “Gilania gami sapu keke maqomaqo kaleana sapu
garunia Tamasa si koa koa goi sana. 16 Ke poni gami sa ṉiniraṉira, pude
mami hata ia si keke tie sapu tumaena mikemike. Meke pana mae koa goi
sa maqomaqo kaleana, si kaqu mikemike sa tie sana, meke kote leana pule
mo si agoi.”
17 Garuni Saula si arini, “Ego, mu hata mae nia sa tie sapu boka mikemike
valeana, mamu turaṉa mae nia koa rau.”
18 Keke ari kasa pu koa si zama, “E Zese sa tie pa vasileana Betilihema,
si koa nana keke tuna koreo sapu tumaena mikemike. Na tie varane meke
tolavaena si asa; na bokaboka pa vinaripera meke na tie bokana zama
tugo. Na koa koa sa se Zihova.”
19 Ke garunu lani Saula sari na tie paleke inavoso pude la zama guahe
koe Zese, “Mu garunu mae nia sa tumu koreo se Devita, sapu hoke kopuni
sari na sipi,” gua. 20 Ke garunu la nia Zese se Devita koe Saula meke keke
qoti vaqura, keke doṉ'ki sapu suraṉa nia bereti rini, meke keke baika kapu
kurukuru siṉia na vaeni. 21 Mae se Devita meke podalae tavetia sa nana
tinavete. Hiva sisigiti nia Saula si asa meke vizatia sa sapu asa sa tie pude
paleki sari nana tiṉitoṉa varipera gua. 22 Meke garunu pule la inavoso
koe Zese se Saula, “Hiva hola nia rau se Devita. Va malumia pude mani
tavetavete toka nau mo tani.” 23 Ke koari na totoso, sipu mae kamo tugo
sa tomate kaleana sapu garunu mae nia Tamasa koe Saula, si hoke vagia
Devita sa nana mike meke mikea sa. Hoke taluarae sa tomate kaleana,
meke hoke leana pule se Saula.

17

Pesipesi e Qolaea sari na Tinoni Izireli

1 Varigara sari na tie Pilisitia pa Soko, keke vasileana pa Ziuda, pude
varipera gua. Va turui rini sari na dia ipi pa keke vasina pozana Epesi
Demimu pa vari korapana Soko meke Azeka. 2 Saula meke sari na tie
Izireli si varigara meke va turui sari na dia ipi koasa toqere kapae koasa
lolomo pa Ela, vasina si va namanama si arini pude razai sari tie Pilisitia
gua. 3 Turu va tokele pa keke toqere sari na tie Pilisitia, meke sari na tie
Izireli si pa keke kalina; keke lolomo si koa pa vari korapadi.
4 Keke tie pozana Qolaea sapu mae guana pa vasileana lavata pa Qati,
si vura mae koari na tie Pilisitia meke zama pesipesi sa sari na tie Izireli.
Tata ṉeta mita ululuna si asa, 5 meke va sagea sa sa poko varipera boronizi
sapu mamatana tata ka lima ṉavulu zuapa kilo meke toropae boronizi
tugo. 6 Sari nenena ba ta poko hukata boronizi tugo, meke palekia tugo sa
si keke hopere boronizi sapu sivaria sa pa avarana. 7 Sa nana hopere si
moata gua tugo na koqana sa tigitigisiana lozi*, meke sa livolivo aeanana
sa si tata ka zuapa kilo sa mamatana. Keke tie varipera sapu ene pa kenuna
sa si palekia sa lave tanisa. 8 Turu se Qolaea meke velavela la koari na tie

* **17:7** Sa moatana si gua tugo na hudana sa heta.

Izireli, “Na sa si tavetia gamu vasina, turu va tokele pude varipera gua? Arau si keke tie Pilisitia, gamu si na nabulu te Saula! Vizatia keke mia tie pude mae varipera koa rau. 9 Be guana ṉiṉira si asa meke va mate au si arau, si kaqu na mia pinausu mo gamu si gami, babe ṉiṉira si rau meke va matea si asa, si kaqu na mami pinausu si gamu. 10 Kamahire si pesipesi gamu rau si gamu na qeto minate pa Izireli. Be guana boka si gamu, si mi vizatia gamu si keke tie pude mae raza au si arau.” 11 Sipu avosia Saula meke sari nana tie varipera sapu gua asa, si tarazuzu beto si arini.

Koa Somana se Devita Koari na Tinoni te Saula

12 Devita si na tuna e Zese, sapu na tie pa tutina e Eparata pa butubutu Ziuda pa Betilihema. Ka vesu tuna koreo se Zese, meke ele barogoso hola tugo si asa. Pa totoso tugo asa si koa baṉara se Saula. 13 Sari ka ṉeta kenudi si somana luli koe Saula la pa vinaripera. Sapu kenuna si e Eliabi, keke pule si e Abinadabi, meke sa vina ṉeta si e Sama. 14 E Devita si na tuna koreo mudina hokara, meke sipu koa somanae koe Saula sari ka ṉeta tamatasi kenudi, 15 si hoke ene gore la koari na tasina meke pule la pa Betilihema se Devita pude kopu ni sari na sipi tanisa tamana.

16 Hoke tepatepa i meke zama va goregore i e Qolaea sari na tie Izireli doduru munumunu na veluvelu koari ka made ṉavulu puta rane.

17 Keke rane, si zama se Zese koe Devita, “Mamu paleki ka manege puta kilo huiti ta kinadi meke ka manege puta bereti, mamu tuturei paleke lani koari na tasimu koasa vasina pu koa ia rini. 18 Mamu paleke lani tugo sari ka manege puta sizi* hire koasa palabatu varipera. Hata vurani tugo sari ka ṉeta tasimu meke paleke pule mae sa inavosodi be guana korapa koa valeana si arini. 19 Sa baṉara Saula, sari na tasimu, meke sari doduru tie Izireli si korapa koa pa lolomo pa Ela, meke varipera koari na tie Pilisitia.”

20 Pana munumunu hokara si veko hola ia e Devita si keke tie pude kopu ni sari na sipi, topue meke paleki sa sari na ginani, gua tugo sapu tozi nia Zese koasa. La kamoa sa sa vasina pu korapa koa ia rini koasa totoso sapu va namanama sari na tie Izireli pude la varipera gua. Velavela nia rini sa kinukili varipera. 21 Sa qeto minate tadi na tie Pilisitia meke sari na tie Izireli si turu pa vari kalina sa lolomo pude varipera gua. 22 Vekoi mo Devita sari na ginani koasa palabatu pu kopu ni sari na likakalae, meke haqala la koasa vasina varipera, la koari na tasina, meke nanasi sa si arini, sapu vegua si arini, gua. 23 Sipu korapa vari vivinei si arini, si vura mae mo se Qolaea sa tie varane ṉiṉirana meke pesipesi i sa sari na tie Izireli sapu hoke gugua tugo sapu tavetia sa doduru rane. Meke avosia Devita si asa. 24 Sipu dogoria ri na tie Izireli se Qolaea, si tarazuzu beto si arini. 25 “Dotu!” hopeke varigue sarini. “Avoso la i tu sari nana zinama ṉoṉovala! Va tatara nia sa baṉara Saula si keke pinia arilaena koasa tie pu kaqu va matea si asa gua, meke kaqu ta poni nia tugo sa sa tuna vineki pude haba ia meke lopu kaqu ta hivae sa tatamana tanisa tamana pude tabara takisi.”

26 Nanasi Devita sari na tie pu turu tata koasa, “Na sa si kaqu vagia sa tie sapu kaqu va matea sa tie Pilisitia hie meke vata rupahia se Izireli koasa kinurekure. Esei sa tie Pilisitia huporona hie zama pesipesia sa qeto minate tanisa Tamasa toana?” 27 Ke tozi nia rini gua sapu kaqu ta evaṉa koa sa tie sapu kaqu va matea se Qolaea.

28 Sipu avosia Eliabi, sa tasina kenuna e Devita, sapu korapa zama koa rina tie si asa, si ta ṉaziri nia sa se Devita meke zama, “Na sa si tavetia

* **17:18** Sizi sina ginani sapu tavetia rini koasa meleke tanisa qoti.

goi tani? Esei korapa kopu ni sari na sipi tanisa tamada pa korapa soloso? Na tie vahesi pule nigo si goi. Ta gilana valeana koa rau sa kinaleana pa bulomu! Sapu mae nia goi si pude mae dodogoro mo pa vinaripera gua!”
29 “Na sa si tavete va sea ia rau?” Gua se Devita, “Vegua lopu boka
nanasa nia tu rau si keke ninanasa?” 30 Taliri la koa keke tie pule si asa,
meke zama kekeṉoṉo gua tugo tatasana, meke doduru totoso nanasi sa, si
kekeṉoṉo mo sa inolaṉa tadirini koasa.
31 Avosi ri kaiqa koimata varipera gua pu ele zama ni Devita, ke la tozi
nia rini se Saula, meke tioko mae nia sa si asa. 32 Zama se Devita koe Saula,
“Baṉara, loke tie si ta hivae pude matagutu nia sa tie Pilisitia hie. Arau si
mua nabulu, si kaqu la raza ia gana si asa.”
33 “Lokari,” gua se Saula. “Lopu kaqu boka raza ia goi si asa! Na koburu
mo si goi, meke na tie varipera si asa pa doduruna sa nana tinoa!”
34 Meke olaṉa se Devita, “Baṉara, sipu kopu ni rau sari na sipi tanisa
tamaqu, totoso sipu mae sa laione babe na bea[d] meke paleke taloa nia si
keke sipi, 35 si hadu luli la ia rau si asa, la raza ia, meke harupia rau sa lami.
Meke be taliri pule mae au na laione babe na bea si rau, si hoke tuqe i rau
gumidi meke seke va matei. 36 Arau sa mua nabulu si ele va matei sari na
laione na bea, ke kaqu tavete gunia tugo rau sa tie Pilisitia huporona hie
sapu zama pesipesia sa qeto minate tanisa Tamasa toana. 37 Ele harupau
e Zihova koa ri na laione na bea, ke kaqu harupau tugo Sa si rau koasa tie
Pilisitia hie.”
Meke olaṉa se Saula, “Leana mo. Mamu la, meke e Zihova si mani koa
koa goi.” 38 Vala ni sa koe Devita sari nana poko varipera pude va sagei
sa gua: na toropae boronizi, meke na poko raqaraqa varipera boronizi
pude lavelave ni sari na aroso. 39 Sopele nia Devita sa magu varipera
koasa belete meke belete kapae nia sa koasa poko varipera meke podekia
sa pude ene gua ba lopu boka, sina lopu manavasa va sagei sa. Meke zama
si asa, “Lopu kaqu boka varipera turaṉi rau sari doduru hire.” Ke va gore
beto pani sa si arini. 40 Palekia mo sa sa nana kolu sepati meke pudiki vagi
sa sari ka lima patu memehedi koasa leana meke voi sa pa nana huneke.
Va namanama vekoa sa sa nana kurukuru paqala, meke ene la tutuvia sa
se Qolaea.

Va Kilasia Devita se Qolaea

41 Sa tie Pilisitia si podalae ene zukuru la koe Devita. Sa nana tie paleke
lave si ene pa kenuna sa, meke korapa ene tata mae si asa. 42 Meke sipu
doṉo valeana la si asa koe Devita, si doṉo va gorea sa si asa, sina na keke
koreo vaqurana mo, na tolavaena na doṉo leana si asa. 43 Zama si asa
koe Devita, “Na pude vegua sa kolu sana? Balabala ia goi sapu na siki si
arau?” Meke vata leve nia sa se Devita koasa nana tamasa. 44 Meke zama si
asa, “Mae tu ba goi! Meke kaqu poni nia rau sa tinimu koari na kurukuru
tapuru na kurukuru ṉame pude gania.”
45 Olaṉa se Devita, “Mae pude varipera si goi koa rau meke paleke magu,
na hopere, ba arau si mae pude varipera koa goi pa pozana e Zihova Tadi
na Qeto Minate, sa Tamasa tanisa qeto minate pa Izireli, sapu pesipesia
goi. 46 Pa rane ṉinoroi tugo si kaqu veko mae nigo Zihova pa limaqu rau si
agoi, meke kaqu va kilasigo rau meke kote kupa pania rau batumu. Meke
kaqu poni nia rau koari na kurukuru tapuru na kurukuru ṉame sari na
tinidi ri na tie varipera Pilisitia pude gani rini. Meke tiqe kaqu gilania ri
doduru tie pa kasia popoa sapu koa nana si keke Tamasa pa Izireli. 47 Meke
sari doduru hire si kaqu dogoria sapu e Zihova si lopu okoro nia sa magu

varipera babe na hopere pude harupi sari Nana tinoni. Mataqara si Asa pa vinaripera pa Nana ṉiniraṉira telena, meke kaqu veko maeni gamu Sa si gamu doduru pa mami ṉiniraṉira.”

48 Sipu korapa ene la koe Devita se Qolaea, si tuturei haqala ṉoṉo la
mo koasa se Devita vasina varipera tadi na tie Pilisitia pude raza ia gua.
49 Keru vagia sa pa nana huneke si keke patu memehena, meke gona nia
kurukuru paqala sa se Qolaea. Meke goto pa raena, ke poraka sa herahera
batuna, meke hoqa oporapaha nia pa pepeso si asa. 50-51 Haqala la koa
sa se Devita, meke turu nana koasa. Lobusu vagia sa sa magu varipera te
Qolaea pa nana vovoina, meke kupa pania sa sa batuna meke va matea.*

Sipu dogoria ri na tie Pilisitia sapu ele mate sa dia tie varane, si govete beto si arini. Meke pa siraṉa gua asa, sapu loke nana magu varipera, ba va kilasia na va matea Devita se Qolaea koa keke kurukuru paqala meke na patu mo.

52 Sari na tie Izireli meke na butubutu Ziuda si kukili meke haqala luli
rini si arini, hadu kamo ni tu rini pa Qati meke kamo koasa sasada bara pa
Ekoroni. Sari na tie Pilisitia matedi si koa koasa doduruna sa siraṉa sapu
la gua pa Saraimi, meke kamo la gua tu pa Qati meke Ekoroni. 53 Sipu pule
mae sari na tie Izireli pu hadu lulidi sari na tie Pilisitia si vagi rini sari na
dia tiṉitoṉa koari na dia ipi vasina pu ele koa ia rini. 54 Vagia Devita sa
batuna Qolaea meke sipu hola soku rane si paleke la nia sa pa Zerusalema,
meke kopu ni sa sari na tiṉitoṉa varipera te Qolaea pa nana ipi soti.

Ta Turaṉa La Koe Saula se Devita

55 Sipu dogoria Saula se Devita totoso la raza ia gunia sa se Qolaea, si
nanasia sa se Abana, sa koimata pa nana qeto minate, “Abana, tuna esei
sia?”

“Lopu hite gilania rau Baṉara,” gua se Abana.

56 “Ego la mamu hata vura nia,” gua se Saula.

57 Ke sipu pule mae se Devita koasa vasina pu koa rini, sipu beto va matea
sa se Qolaea, si turaṉa la nia Abana si asa koe Saula. Korapa palepalekia
nana tugo sa batuna Qolaea. 58 Meke nanasia Saula si asa, “Koreo vaqura,
tuna esei si agoi?”

“Arau si na tuna sa mua nabulu se Zese pa Betilihema,” olaṉa gua se Devita.

18

Sa Tataru te Zonatani

1 Meke sipu va hokotia ri Saula e Devita sa dia vivinei, si podalae tataru
sisigiti nia e Zonatani sa tuna Saula se Devita, kekeṉoṉo gua sapu tataru
pule nia si asa telena. 2 Heki nia Saula se Devita podalae tugo koasa rane
asa meke lopu va malumia sa pude pule la pa nana vasileana soti. 3 Va
tatara va nabu nia Zonatani koe Devita sa nana binaere loke vina betona
sina koa gua koasa nana tataru lohina koa sa. 4 Va gorea sa sa koti sapu va
sagea sa meke vala nia sa koe Devita, meke sa nana poko varipera meke
gua tugo sa nana magu varipera, bokala, meke na belete.

5 Bokaboka hola se Devita pude taveti sari doduru tinavete pu garunu ni
Saula koa sa, meke vizatia tugo Saula si asa pude keke palabatu pa nana
qeto minate. Qetu nia ri doduru tie na palabatu te Saula sa ginugua hie.

Podalae Konokono nia Saula se Devita

* **17:50-51** 2 Samuela 21:19; 1 Samuela 21:9

6 Sipu pule se Devita totoso ele va matea sa se Qolaea meke korapa pule
mae tugo sari na tie varipera koa rina dia vasileana soti, si vura mae
sari doduru barikaleqe pa doduru vasivasileana pa Izireli pude tutuvia
sa baṉara Saula gua. Kera ni rini sari na kinera qetuqetu, peka meke lopi
ni rini sari na tabarini na mike laera. 7 Koa sa dia qinetuqetu si kera guahe
si arini, “Saula va matei sari na tina tie, ba e Devita sari ka manege tina
tu.”* 8 Lopu qetu nia Saula sapu gua asa, meke podalae bugoro sisigiti si
asa. Zama si asa, “Koe Devita kera nia rini sari ka manege tina tu, ba koa
rau kaiqa tina mo. Namu na kote tava baṉara mo si asa!” 9 Gua asa ke
konokono nia na kopu tokotoko nia sa se Devita podalae tugo pa totoso
asa.
10 Keke rane si mae nuquru va hodaka koe Saula si keke tomate
kaleana mae guana koe Tamasa, meke ititu si asa pa nana vetu guana
tie pekipekina. Ke sipu korapa mikea Devita sa nana mike hapu, gua tugo
sapu hoke tavetia sa doduru totoso, si taṉini vagia Saula si keke hopere.
11 Meke zama guahe telena se Saula, “Maqu hopere turaṉae nia gana pa
kapagoba,” meke hopere la nia sa koa sa sa hopere karua totoso; ba va
hola i mo Devita si arini.
12 Matagutu nia Saula se Devita sina koa koe Devita se Zihova ba kilua
Zihova se Saula. 13 Ke garunu taloa nia Saula si asa, meke va palabatua sa
koari ka keke tina tie varipera. Turaṉi Devita pa vinaripera sari nana tie,
14 meke bokabokana si asa koari doduru tinavete sina koa koa sa se Zihova.
15 Meke sipu gilania Saula sa binokaboka te Devita, si noma lalanana tu sa
minatagutu tanisa. 16 Ba sari doduru tie pa Izireli, meke butubutu Ziuda si
tataru nia se Devita sina na keke tie tuturaṉa bokabokana si asa.

Haba ia Devita sa Tuna Vineki e Saula

17 Meke zama se Saula koe Devita, “Hie sa tuqu vineki kenuna se Merabi.
Kaqu vatua rau si asa koa goi pude na loamu koa gua sapu nabulu nau
goi guana tie varipera varane na ta raṉemu, na varipera ni goi sari na
vinaripera te Zihova.” Balabala ia Saula sapu koasa siraṉa gua asa si kaqu
va matea rina tie Pilisitia se Devita gua, meke lopu kaqu tavetia sa telena
sapu gua asa.
18 Olaṉa se Devita, “Esei si arau meke na sa sa qua tatamana pude ta
evaṉae na roana sa baṉara si arau?” 19 Ba sipu kamo sa totoso pude ta
vala koe Devita se Merabi, si vala nia tu Saula koa ke tie pozana e Adireli
pa Mehola si asa.
20 Ba sa tuna vineki Saula se Maekolo, si hivahiva nia pule sa se Devita,
meke sipu avoso nia Saula sapu gua asa, si qetu si asa. 21 Zama golomo
telena si asa, “Kaqu vala nia rau se Maekolo koe Devita. Kaqu tozi nia
rau si asa pude sekesekei nia, meke kaqu va matea ri na tie Pilisitia si
asa, gua.” Ke pa vina rua totoso si zama se Saula koe Devita, “Kaqu na
qua roroto rau si goi.” 22 Garuni sa sari nana palabatu pude zama ekea
se Devita meke pude tozi nia tugo sapu, “Qetu nigo sa baṉara si goi meke
sari doduru nana palabatu kekeṉoṉo gua agoi. Ke hie mo sa totoso leana
tamugoi pude haba ia sa tuna vineki.”
23 Ke tozia rini koe Devita sa ginugua hie, meke olaṉa si asa, “Arilaena
hola si pude ta evaṉae na roroto tanisa baṉara, ba lopu garoqu; na tie
habahuala meke loke laequ si rau.”
24 Meke tozia rina palabatu koe Saula gua sapu zama nia Devita, 25 meke
garuni Saula si arini pude tozi nia se Devita, “Sapu doduru pu gua hiva
nia sa baṉara koa goi pude na hinoluna sa barikaleqe si ka keke gogoto

* **18:7** 1 Samuela 21:11, 29:5

kapudi* rina tie Pilisitia matedi, pude guana hinobe koari nana kana." Pa siraṉa gua asa si va turua Saula pude va matea rina tie Pilisitia se Devita gua. 26 La tozia ri na nabulu te Saula koe Devita gua sapu ele zama ni Saula, meke qetu nia Devita sa binalabala pude ta evaṉae na roroto tanisa baṉara si asa, gua. Sipu lopu ele kamo sa rane pude ta muti sa vinarihaba, 27 si la se Devita meke sari nana tie meke seke va matei si karu gogoto tie Pilisitia. Paleke lani sa koa sa baṉara sari na kapudia meke nae lani sa koasa si arini, pude mani ta evaṉae na roroto tanisa gua. Ke vala nia Saula sa tuna vineki se Maekolo pude haba ia Devita.

28 Sipu bakala meke gilana valeania Saula sapu se Zihova si koa somana koe Devita meke sa tuna tugo ba tataru nia si asa, 29 si noma hola lalanana tu sa minatagutuna e Devita, meke kana ia sa si asa pa doduruna sa nana tinoa.

30 Hoke mae sa qeto minate tadi na tie Pilisitia pude varipera gua, ba koari doduru vinaripera si mataqara hola ni Devita sari na koimata varipera te Saula. Gua asa ke ta gilana valeana se Devita koari na tie.

19

Ta Kukitae se Devita Koe Saula

1 Tozi nia Saula se Zonatani sa tuna meke sari doduru nana nabulu pude va matea rini se Devita gua. Ba tataru hola nia Zonatani se Devita, 2 ke zama la si asa koa sa, "Sa tamaqu si korapa podekia pude va matego si goi. Leana mamu koa va balau vugo munumunu; mamu la tome pa keke vasina pu lopu ta gilanana; mamu koa mo vasina. 3 Kaqu la turu si rau pa kapaena sa tamaqu pa inuma vasina pu korapa tome goi, meke kaqu zama ia rau si asa pa guguamu goi. Be guana vagi rau kaiqa ginugua, si kote va gilana nigo rau."

4 Vahesihesia Zonatani se Devita koe Saula meke zama, "Baṉara, mu lopu tavete va kaleana la koe Devita sa mua nabulu. Lopu hite tavete va kaleana atu si asa koa goi. Sari doduru tiṉitoṉa pu taveti sa si na vinari tokae lavata koa goi. 5 Vatasuna ia sa sa nana tinoa sipu va matea sa se Qolaea, meke va mataqaria Zihova pa keke minataqara lavata te Izireli. Sipu dogoria goi si asa, si qetu si goi. Na vegua, ke hiva tavete va kaleana la tu si goi koa sa tie pu loke nana sinea, meke hiva va matea goi se Devita sapu namu loke nana ginugua hokara?"

6 Pulepaho nia Saula gua saripu zama ni e Zonatani meke tavetia sa si keke vina tatara pa pozana e Zihova, sapu lopu kaqu va matea sa se Devita gua. 7 Ke tiokia Zonatani se Devita meke va avoso nia koasa sari doduru ginugua, meke tiqe turaṉa la nia sa koe Saula, meke nabulu nia Devita sa baṉara gua tugo tatasana.

8 Sa vinaripera koari na tie Pilisitia si puzaka vura pule. Rapati Devita si arini meke va kilasa va kaleani sa, ke govete si arini.

9 Keke rane pule si nuquria keke maqomaqo kaleana sapu mae guana koe Zihova se Saula. Habotu pa korapa nana vetu si asa, taṉinia nana pa limana sa nana hopere, meke koa nana tugo vasina se Devita; na korapa mikemikea sa sa nana mike. 10 Podekia Saula pude hopere turaṉae nia pa kapagoba se Devita gua, ba va hola ia Devita, meke la soto tu pa goba sa hopere. Gua asa ke haqala meke govete taloa nana se Devita.

11 Koasa boṉi tugo asa si garuni Saula si kaiqa tie pude kopu nia sa vetu te Devita pude va matea gana si asa pana munumunu gua. Va balau ia

* **18:25** Sa kapu toto si gunia sa.

Maekolo, sa nana barikaleqe si asa, “Be lopu taloa si goi koasa boṉi hie, pana munumunu vugo si kaqu mate mo si goi.”* 12 Va gorea sa pa keke
vuida si asa, meke haqala govete taloa si asa. 13 Meke vagia sa barikaleqe
sa beku pu koana pa vetu, meke va ekoa sa pa teqe, veko nia tarabatu sa
sapu ta tavetae kalu qoti meke va tarabatu nia sa, meke nobia sa.
14 Sipu mae sari na tie te Saula pude vagia se Devita gua, si tozi ni
Maekolo si arini sapu moho si asa gua. 15 Ba garunu pule lani Saula si
arini pude la dogoro sotia teledia. Tozi ni sa si arini, “Paleke turaṉa mae
nia pa teqe, pude maqu va matea gana tani si asa.” 16 Meke sipu nuquru
la si arini si dogoria rini sapu na beku mo si eko pa teqe meke na kalu qoti
si tarabatu nia sa.
17 Meke nanasia Saula se Maekolo, “Na vegua ke sekesekei nau tu goi si
rau meke va govetia goi sa qua kana?”
Ke olaṉa si asa, “Kote va mate au sa si arau be lopu va govetia rau gua.”
18 Govete se Devita meke latu koe Samuela pa Rama, meke tozi sa sari
doduru ginugua pu tavete lani e Saula. Meke tiqe la pa Naioti se Devita
meke Samuela meke koa hola vasina sari karua. 19 Tozi nia rini se Saula
sapu se Devita si korapa koa pa Naioti pa Rama gua, 20 Ke garuni sa si kaiqa
tie pude la tuqe vagia si asa gua. Dogoria rini si keke puku vinarigara
poropita korapa peka na kukili, e Samuela sa dia koimata. Meke ta kamoe
nia rina tie sa Maqomaqona Tamasa, ke podalae peka na kukili si arini.
21 Sipu avoso nia Saula sapu gua asa, si garunu pule lani pule sa sari kaiqa
tie, meke arini ba podalae peka na kukili tugo. Garunu pule la tie tugo si
asa pa vina ṉeta totoso, ba kekeṉoṉo gua tugo si ta evaṉa koa rini. 22 Ke
topue la pa Rama telena si asa. Sipu mae kamo koasa berukehe nomana
pa Seku si asa, si nanasa nia sa sa vasina koa sari Samuela e Devita meke
tozi nia rini sapu korapa koa pa Naioti sari kara, gua. 23 Sipu korapa la si
asa vasina si ta kamoe nia tugo sa sa Maqomaqona Tamasa, meke peka na
kukili tokelia sa sa siraṉa la gua pa Naioti. 24 Va gore pania sa sa nana poko
meke peka na kukili pa kenuna Samuela, meke eko dododohona doduruna
sa rane meke doduruna sa boṉi. Gua asa ke zama nia ri na tie sapu, “Vegua
e Saula ba ta evaṉae keke poropita tugo?” gua.*

20

Toka nia Zonatani se Devita

1 Meke taluarae se Devita pa Naioti pa Rama meke govete la koe Zonatani,
meke zama, “Na sa si tavetia rau? Na tinavete kaleana sa si ele tavetia rau?
Na sinea sa si tavete va sea la nia rau koasa tamamu, ke hiva va mate au
sa?”
2 Meke olaṉa se Zonatani, “Lokari, lopu va malumigo Tamasa pude kaqu
mate si agoi! Ele tozi nau sa tamaqu sari doduru tiṉitoṉa pu taveti sa,
saripu arilaedi na loke laedi, meke lopu hoke tome saripu gua hire. Lopu
hinokara sapu gunia goi!”
3 Ba olaṉa se Devita, “Gilana valeania nana sa tamamu sapu gua tataru
guni nau goi si arau, meke ele balabala ia tu sa pude lopu va gilana nia koa
goi gua sapu hiva tavetia sa, sina kote kuliusu hola si goi. Zama hinokara
si rau koa goi meke koe Zihova toana sapu arau hie si keke hinena nene
mo seu gua pa minate!”
4 Zama se Zonatani, “Kaqu taveti rau doduru gua saripu hiva ni goi.”

* **19:11** Sam 59 * **19:24** 1 Samuela 10:11-12

5 Olaṉa se Devita, “Vugo si na Inevaṉa Sidara Vaqura, meke arau si ta
hivae pude henahena turaṉia sa baṉara. Ba pude guana leana koa goi, si
maqu la tome pa inuma osolae kamoa veluvelu repere.* 6 Be guana doṉo
gilania sa tamamu sapu lopu somana henahena si rau, si mamu tozi nia
sapu tepa ia rau sa mua vina malumu pude tuture la pa qua vasileana soti
pa Betilihema, sina hie mo sa totoso pa doduru vuaheni pude ta tavete
sa vina vukivukihi vasina koari doduru qua tatamana. 7 Be zama si asa,
‘Leana mo,’ gua, si kaqu ta harupu si rau; ba be bugoro si asa, si kaqu
gilania goi sapu korapa hiva va mate au sa si rau. 8 Tataru nau, mamu
tavete poni nau si hie, mamu kopu nia sa vina tatara tomena sapu ele
tavetia goi koa rau. Ba be guana sea si arau, si mamu va mate au mo goi
telemu. Ba lopu turaṉa lani au goi koa sa tamamu pude va mate au,” gua.
9 Meke olaṉa se Zonatani, “Lokari, mu lopu balabala hokari saripu gua
sara! Be gilana valeania rau sapu hiva ṉovaligo sa tamaqu, si kote va
balau igo mo rau.”
10 Meke nanasa se Devita, “Esei kaqu boka va gilana nau sapu be olaṉa
va bubugorae atu igo sa tamamu si agoi?”
11 “Aria mada la pa inuma,” gua se Zonatani. Ke la si arini. 12 Meke zama
se Zonatani koe Devita, “Zihova sa Tamasa pa Izireli sa nada tie va sosode!
Pa totoso gua tugo he, pa rane vugo meke repere si kaqu nanasia rau sa
tamaqu. Be guana qetu nigo sa, si kaqu va atu zinama si rau. 13 Ba be hiva
sisigiti nia tugo sa pude ṉovaligo si goi, si mani seke va mate au mo Zihova
si rau, be lopu va gilana nigo rau sa ginugua asa, meke va govete taloa igo.
Mani koa somanae koa goi se Zihova gua sapu ele koa koasa tamaqu si Asa
visoroihe. 14 Totoso korapa toaqu rau, si mu tataru nau, mamu kopu nia
sa mua vina tatara madina. Mamu kopu va tuka nau pude lopu mate si
rau. 15 Mamu va dogoro nia sa tataru va tukana gua tugo asa koasa qua
tatamana ninae rane ka rane. Mamu soto va nabua sa mua tataru koarau
meke sari na turaṉaqu pa tutiqu rau na kamo lala gua tu sipu va mate
beto ni tugo se Zihova sari doduru kana tamugoi pa kasia popoa. 16 Mani
lopu ta kumata sa nada vina tatara gita kara. Ba be guana ta kumata si
asa, si mani va kilasi Tamasa sari na mua kana.”
17 Ke pa totoso tugo asa si tepa ia Zonatani se Devita pude va tatara pulea
pule se Zonatani, sapu tataru nia sa si asa, koa gua sapu tataru hola nia
Zonatani se Devita, hola nia gua sapu tataru pule nia sa sa nana tinoa soti.
18 Meke zama se Zonatani koa sa, “Vugo si na Inevaṉa Sidara Vaqura, meke
kote ta gilana valeana be guana lopu somana si goi pa hinenahena. 19 Be
lopu somana si goi repere si kote ta balabala sisigiti, ke mamu la koasa
vasina tome goi visoroihe, mamu tome pa mudina sa kobi patu vasina.
20 Kaqu gona lani rau vasina sari ka ṉeta tupi, guana vasina qiriqiriana.
21 Meke kaqu tozi nia rau sa qua nabulu pude la hatai si arini. Meke be tozi
nia rau si asa, ‘Dotu, sari na tupi si pa kalimu mae tu hire, mamu vagi;’ sa
ginuana si leana mo, meke boka vura mae mo si goi. Zama tokotokoro si
rau koe Zihova toana sapu lopu kaqu koa pa tinasuna si goi. 22 Ba be tozi
nia rau si asa, ‘Sari na tupi si koa tu pa kalina latu,’ si mamu tiqe taluarae,
sina e Zihova si garunu va taloa igo si goi. 23 Koari na vina tatara pu va
tatara ni gita kara, si e Zihova si na tie va sosode pa varikorapada ninae
rane,” gua.
24 Ke la tome koari na inuma se Devita, meke sipu kamo sa ranena sa
Inevaṉa Sidara Vaqura, si mae pa hinenahena sa baṉara Saula, 25 meke

* **20:5** Nab 28:11

habotu vasina hoke habotia tugo sa pa kapagoba. E Abana si habotu kapae koa sa, meke e Zonatani si habotu pa kenuna sa. Ego sa habotuana te Devita si loke tie habotia. 26 Ba loketoṉa si zama nia e Saula pa rane asa, sina balabala ia sa, “Keke toṉa si ta evaṉa koa sa, meke lopu via pa hahanana vina madi pa tinarae si asa.” 27 Koa sa rane sapu luli mae koa sa Inevaṉa Sidara Vaqura, sa vasina te Devita si loke tie tugo habotia, ke nanasia Saula se Zonatani, “Na vegua ke lopu mae pa hinenahena se Devita norae meke ṉinoroi tugo?”

28 Olaṉa se Zonatani, “Tepa si asa koa rau pude va malumia, mani la nana pa Betilihema gua. 29 Zama si asa, ‘Mamu va malumau, pude maqu la, sina tavetia sa qua puku tatamana sa inevaṉa vina vukivukihi pa vasileana, meke hiva nau sa tasiqu si rau pude koa pa totoso asa. Ke be guana qetu nau goi, si va malumau, maqu la dogori sari na turaṉaqu.’ Gua asa ke lopu koa si asa pa nana habohabotuana pa mua tevolo.”

30 Ta ṉaziri nia Saula se Zonatani meke zama la koa sa, “Agoi si na tuna na maqota, na barikaleqe va karikarina meke variva kurekurena. Gilania rau kamahire sapu toka nia goi se Devita meke va gore pule nigo mo meke sa tinamu tugo! 31 Lopu gilania tu goi sapu pana toa se Devita, si lopu kaqu baṉara hokara si goi pa popoa hie? Ke tuturei la tugo kamahire, mamu turaṉa mae nia, kaqu tava mate si asa!”

32 “Pude vegua ke kaqu mate si asa?” Olaṉa gua se Zonatani. “Na sinea sa si ele tavetia sa?”

33 Pa totoso tugo asa, si hopere la nia Saula sa nana hopere koe Zonatani pude va matea gua, meke tiqe gilana valeania Zonatani sapu hiva va mate hinokaria sa se Devita. 34 Gasa turu meke lopu sana taluarae koasa tevolo se Zonatani pa binugoro, meke lopu henahena pa rane asa, sa rane vina rua koasa Inevaṉa Sidara Vaqura. Talotaṉa hola nia sa se Devita sina zama va kurekurea Saula si asa.

35 Pana munumunu si la pa inuma se Zonatani pude tutuvia se Devita, gua sapu variva ego nia rini. Turaṉia sa si keke koreo vaqura. 36 Meke zama koa sa, “Haqala la, mamu la hatai sari na tupi pu kaqu gona ni rau.” Haqala sa koreo, meke gona hola nia Zonatani sa tupi pa kalina la koa sa. 37 Sipu kamo sa koreo vasina pu hoqa sa tupi, si kukili se Zonatani, “Sa tupi si pa kali latu. 38 Lopu turu vasina! Tuturei la.” Ke pudiki vagia sa koreo sa tupi meke pule la mo koasa nana palabatu. 39 Lopu gilania sa sa ginuana, ba ari Zonatani mo e Devita gilania. 40 Vala ni Zonatani koasa koreo sari nana tiṉitoṉa varipera pude paleke pule lani pa vasileana gua.

41 Sipu ele pule sa koreo, si turu se Devita pa mudina la sa kobi patu, hoqa kokotuṉu meke todoṉo gore ka ṉeta totoso pa pepeso. Asa meke Zonatani si kabo beto pa totoso vari ahoi ri kara. Sa tinalotaṉa te Devita si noma hola nia tu sapu te Zonatani. 42 Meke tiqe zama se Zonatani koe Devita, “Tamasa si koa somanae koa goi pa binule. Kaqu va sosodea e Zihova sapu agoi meke arau, meke sari na tutimu goi meke saripu taqarau, si kaqu kopu nia sa binaere madina sapu ele va tatara nia gita kara gua.” Meke tiqe taluarae taloa se Devita, meke pule la nana pa vasileana se Zonatani.

21

Govete nia Devita se Saula

1 La koasa hiama Ahimeleki pa Nobu se Devita. Vura mae se Ahimeleki
neneqara totoso tutuvia sa si asa, meke nanasia sa si asa, “Na vegua ke
mae eke telemu si goi tani?”*
2 “Arau si mae tani koasa hiniva te Saula,” gua se Devita. “Tozi nau
sa pude lopu vata gilania koa ke tie gua sapu garunu nau sa pude tavetia.
Koari na qua tie, si ele tozini rau si arini pude mae tutuvu au koa ke vasina.
3 Ego, na ginani sa si korapa koa koa goi? Mu poni nau ka lima bereti babe
kaiqa toṉa pule sapu korapa koa koa goi.”
4 Zama sa hiama, “Loketoṉa koa rau sari na bereti hokara, ba na bereti
hopedi mo. Boka vagi mo goi si arini be guana lopu vaquru koa turaṉi rini
sari na loadi.”
5 “Hinokara sapu lopu hite gua asa si arini,” olaṉa gua se Devita. “Sari
na qua tie si hoke va via pule ni koari na dia tinoa pude madi pa tinavete
te Tamasa, meke pa rane ṉinoroi ba gua tugo asa.”
6 Ke vala ni sa hiama koe Devita sari na bereti hopedi, sina loke bereti
si koa vasina ba sari na bereti saripu vala ni mo rini koe Tamasa. Ele tava
rizu koasa tevolo hopena si arini meke ta hobei bereti vaquradi.*
7 Keke koari na nabulu te Saula sapu na ṉati tie kopu sipi si koa vasina
pa ranena asa pude va gorevura ia sa hahanana vinavia. Na pozana sa si
e Doeqi, na tie pa butubutu Edomu[d] si asa.
8 Nanasa la koe Ahimeleki se Devita, “Ari mua hopere babe na magu
varipera tani si goi? Sa ginarunu tanisa baṉara si va bebenoqu rau, ke loke
totoso pude boka tuqe palekia sa qua magu varipera babe kaiqa tiṉitoṉa
varivariperana.”
9 Olaṉa se Ahimeleki, “Na magu varipera mo te Qolaea sa tie Pilisitia
sapu va matea goi koasa lolomo pa Ela si koa tani. Korapa koa nana pa
mudina la sa poko hiama meke ta hade poko si asa. Pude hiva nia goi si
mu vagia. Namu asa hokahokara mo si koa tani.”*
“Vagi mae nia. Loke vasina pule koa sa magu gugua asa.”
10 Ke taluarae se Devita, govete nia sa se Saula, meke la koa koe baṉara
Akisi pa vasileana Qati. 11 Meke zama la koe baṉara Akisi sari nana nabulu,
“Lopu e Devita tu sa baṉara tadi pa Izireli beka sia? Hie mo sa tie sapu
kera nia rina barikaleqe totoso peka rini, zama si arini, ‘Saula va matei
sari na tina tie, ba e Devita sari ka manege tina tu,’ gua.”*
12 Balabala mamata ni e Devita sari na dia zinama, meke matagutu sisigiti
nia sa sa baṉara Akisi.* 13 Be guana koa tata koa rini si hoke guana tie
pekipeki, meke hoke araru hahanana guana tie duviduvilina si asa. Be mae
sarini pude tuqe vagia, gua, si hoke gasigasi hoboro koari sasada barana sa
vasileana lavata, meke va zoloro gore loro pa gumina si asa.* 14 Ke zama
la koari nana nabulu se Akisi, “Dotu! Duviduvili sa tie! Na venagua, ke
turaṉa mae nia tu gamu koa rau sia? 15 Vea, lopu ele soku tie duviduvili
koa tani? Vea ke turaṉa mae nia pule gamu si keke, pude mae va ilipuṉa
nau koari na hahanana pekipeki sapu taveti sa koasa qua vetu soti hie,
gua?”

22

Sa Vina Matedi rina Hiama

* **21:1** Mt 12:3-4; Mk 2:25-26; Lk 6:3 * **21:6** Liv 24:5-9 * **21:9** 1 Samuela 17:51 * **21:11** 1 Samuela 18:7, 29:5 * **21:12** Sam 56 * **21:13** Sam 34

1 Taluarae taloa se Devita koasa vasileana lavata pa Qati meke govete
la koasa bae tata pa vasileana pa Adulamu. Sipu avoso nia ri tasina na
turaṉana sapu koa vasina si asa, si la koasa si arini.* 2 Sokudi rina tinoni
si mae somanae koe Devita, ari doduru pu ta ṉoṉovala na ta veko gale
meke lopu koa qetu si mae beto koasa. Padana tata ka made gogoto tie
doduruna, meke ta evaṉae na dia koimata rini se Devita.
3 Taluarae vasina se Devita meke la gua pa Mizipa pa Moabi, meke zama
la koasa baṉara pa Moabi, “Va malumi sari karua tiatamaqu pude mae koa
koa goi, osolae gilania rau gua sapu hiva tavete poni nau Tamasa.” 4 Ke
vekoi e Devita sari karua tiatamana koasa baṉara pa Moabi, koa vasina si
arini pa doduruna sa totoso sipu koa tome se Devita pa bae.
5 Meke mae koe Devita sa poropita Qadi meke zama, “Lopu koa tani,
mu topue la pa popoa Ziuda.” Ke taluarae se Devita meke la pa muqe pa
Hereti.
6 Keke rane si mae pa Qibea se Saula, habotu nana pa kauruna sa huda
tamarisiki pa toqere, taṉinia nana pa limana sa nana hopere, meke turu
vari likohae nia ri doduru nana palabatu varipera. Tozi nia rini sapu ele
ta dogoro se Devita meke sari doduru nana tie. 7 Ke zama la koari nana
palabatu varipera si asa, “Va avoso mae, gamu na tinoni koasa butubutu
te Benisimane! Balabala ia gamu sapu kote ponini gamu pepeso na inuma
vaeni e Devita si gamu doduru, meke va palabatu gamu koasa nana qeto
minate, gua? 8 Asa gua ke kukiti nau gamu? Lopu keke gamu si tozi nau
sapu sa tuqu soti si kalikali la gua koe Devita. Loke tie hite galagala nau,
babe tozi nau sapu se Devita, keke koari na qua tie soti, si korapa hata
ia kamahire si keke lolomo pude va mate au gua, meke sa tuqu soti si
sovutuna sa!”
9 Doeqi si turu turaṉae tugo koari na palabatu varipera te Saula, meke
zama si asa, “Dogoria rau se Devita totoso la si asa koe Ahimeleki sa tuna
e Ahitubi pa Nobu.* 10 Tepatepa la koe Zihova se Ahimeleki sapu nasa
si kote tavetia e Devita pa hiniva Tanisa. Meke tiqe ponia vinabeo sa se
Devita meke vala nia sa sa magu varipera te Qolaea sa tie Pilisitia.”
11 Ke va garunu la zinama sa baṉara Saula koe Ahimeleki sa tuna Ahitubi
meke sari na turaṉana, sapu na hiama tugo pa vasileana pa Nobu pude
mae, ke mae koasa si arini. 12 Zama la se Saula koe Ahimeleki, “Va avoso
mae!”
“Hiera si rau qua baṉara” gua si asa.
13 Nanasa la ia Saula, “Venagua ke kukiti nau gamu kara Devita si arau?
Vegua ke ponia vinabeo na magu varipera meke tepa ponia goi koasa
Tamasa sapu nasa si kote tavetia Devita? Kamahire si talirau sa si rau
meke korapa aqa nia sa sa lolomo pude va mate au.”
14 Olaṉa se Ahimeleki, “E Devita si na mua nabulu ṉoṉona meke na
roamu soti si asa, koimata tadi na tie varipera pu kopu nigo, ta pamaṉae
hola koari doduru tie pa korapana sa mua vetu baṉara. 15 Hinokara,
nanasa ponia rau koasa Tamasa, meke lopu na qua totoso kekenu si hie
pude tavete gua asa. Qua baṉara, mu lopu zutu au babe esei pule pa
korapana sa qua butubutu. Lopu gilana hokaria rau si keke tiṉitoṉa la
gua koasa ginugua hie.”
16 Zama sa baṉara, “Ahimeleki, agoi meke sari doduru mua butubutu si
kaqu mate.” 17 Ke zama la i sa sari na tie kopu saripu turu kapaedi koasa,
“Va mate i sari na hiama te Zihova! Va kalekale la gua koe Devita si arini,
meke lopu hite tozi nau rini sapu ele govete si asa, ele tumae nia dia sa

* **22:1** Sam 57; Sam 142 * **22:9** 1 Samuela 21:7-9; Sam 52

doduruna sa vivinei.” Ba korodia va matei rina tie kopu sari na hiama te
Zihova. 18 Ke zama la koe Doeqi se Saula, “Agoi mamu va matei!” Meke va
mate betoi e Doeqi. Koasa rane sana si va matei sa si ari ka vesu ṉavulu
lima hiama saripu pada pude va sagei sari na poko hiama. 19 Garunu ni
tugo Saula sari doduru tinoni pa popoa Nobu, sa vasileana lavata tadi na
hiama pude tava mate: palabatu, na barikaleqe, koburu hiteke na lavata,
bulumakao, doṉ'ki, meke na sipi si tava mate beto.
20 Ba se Abiata[d], keke koari kasa tuna Ahimeleki si govete meke la
somanae nana koe Devita. 21 Tozi nia sa sapu la e Saula meke va matei
sari na hiama te Zihova. 22 Zama la se Devita koasa, “Totoso dogoria rau se
Doeqi pa Nobu ranena asa, si gilana valeania rau sapu na asa hokara mo
si kote tozi nia se Saula. Ke guana arau mo si va matedi sari turaṉamu.
23 Mu koa koa rau, mu lopu matagutu. Gita kara beto mo si hiva va mate
gita Saula, ba kote tava sare si goi koa rau.”

23

Harupia Devita sa Vasileana Nomana pa Keila

1 Avoso nia Devita sapu rapata ia ri tinoni Pilisitia sa vasileana pa Keila,
meke hikoi rini sari na kiko huiti tiqe ta paketedi. 2 Ke nanasia sa se Zihova,
“Boka la razai rau sari na tinoni Pilisitia?”
“Uve,” gua se Zihova. “Rapati, mamu harupia sa vasileana pa Keila.”
3 Ba zama la ia ri nana tie se Devita, tani mo pa Ziuda ba korapa matagutu
mo si gami, namu kote hola latu si pude la pa Keila vasina koa sari tinoni
varipera tadi na tie Pilisitia. 4 Ke nanasa pulea Devita se Zihova meke zama
ia Zihova, “La, mamu la rapatia sa vasileana pa Keila sina kote ponini gamu
Rau sa minataqara pude va kilasi sari na tinoni Pilisitia.”
5 Ke topue la pa Keila se Devita meke sari nana tie, meke la rapati rini
sari na tinoni varipera Pilisitia, sokudi si va matei rini meke vagi sari
dia bulumakao, na kurukuru ṉame. Gua asa harupu gunia e Devita sa
vasileana pa Keila.
6 Sipu govete se Abiata sa tuna e Ahimeleki meke la somanae koe Devita
pa Keila, si palekia sa sa poko hopena tana ṉati hiama, sapu hoke varavara
nia rini la koe Tamasa.
7 Tozi nia rini se Saula sapu ele la gua pa Keila se Devita, meke zama
si asa, “Ele vekoa Tamasa pa qua ṉiniraṉira. Voi pule nia pa sipata se
Devita sipu nuquru la ia sa sa vasileana koa ia na goba meke na sasada
nomana sapu koai na rorotoana roza pude tuku betoi.” 8 Ke tiokia Saula
sa nana qeto minate, pude ene gore la pa Keila pude la koa vari likohae
nia sa vasileana meke tuqe vagia se Devita meke sari nana tinoni, gua.
9 Sipu avoso nia e Devita sapu korapa mizimizi hiva rapatia Saula si
asa, si zama la ia sa se Abiata sa hiama, “Paleke mae nia tani sa poko
tana hiama.” 10 Meke zama se Devita, “Zihova, Tamasa tadi na tie Izireli,
ele avoso nia rau sapu korapa mizimizi hiva gore mae huaria e Saula sa
vasileana Keila pa guguaqu rau, sa mua nabulu. 11 Vegua, kote vala au mo
rina tie pa vasileana Keila koe Saula si rau? Kote mae hinokara se Saula,
gua sapu ele avoso nia rau? Zihova Tamasa tadi na tie Izireli, tepa Igo rau,
mu olaṉau.”
Meke olaṉa se Zihova, “Kote mae se Saula.”
12 Meke nanasa pule guahe se Devita, “Vegua, kote vala pani au mo rina
tiena sa vasileana Keila si rau, meke sari na qua tie koe Saula?”
“Kote valani gamu rini,” gua se Zihova.

13 Ke taluarae se Devita meke sari nana tie pa Keila, meke ririzu tokele
la. Tata ka onomo gogoto saripu luli koasa. Sipu avoso nia e Saula sapu
ele govete se Devita meke sari nana tie si malohoro gore pule mo sa hiniva
te Saula, meke lopu la pa Keila si asa.

Koa Tome se Devita koari na Toqere pa Qega

14 Tome lamae se Devita koari na vasina toqetoqereana pa korapa qega
tata pa popoa ivuluna sapu ta pozae Zipi. Podeke sisigitia tugo e Saula pude
dogoria, ba lopu va malumia Tamasa pude dogoria Saula si asa. 15 Koa
pa Horesi se Devita koasa qega tata pa Zipi. Gilania Devita sapu korapa
hata ia Saula pude va matea si asa. 16 La va manotia Zonatani pa Horesi,
se Devita, meke tozi nia sa koasa sa vina sare te Tamasa. 17 "Mu lopu
matagutu," gunia sa, "Lopu kaqu boka n̲ovaligo e Saula sa tamaqu si goi.
Gilana valeana nia nana sa sapu agoi si kote na ban̲ara pa popoa Izireli,
meke arau si kote na vina ruamu agoi." 18 Tavetia ri karua si keke vina
tatara madina koasa dia kinoa binaere pa kenuna e Zihova, meke pule
nana se Zonatani pa nana popoa, koa hola se Devita pa Horesi.*
19 Kaiqa tie pa popoa qega Zipi si la totozi koe Saula pa Qibea, "Devita si
korapa tome pa mami kali popoa pa Horesi pa toqere Hakila, pa kali latu
pa popoa Zesimoni pa popoa ivuluna pa Ziuda.* 20 Mami ban̲ara, gilana
valeania gami sapu hiva sisigiti pude tuqe vagia goi si asa, ke mamu mae
pa mami kali popoa, mami toka nigo pude mu tuqe vagia si asa."
21 Olan̲a se Saula, "Mani manani gamu e Zihova koasa mia tinokae koa
rau. 22 Keke totoso pule mu la, mamu gilana valeania, pavei zon̲azon̲a si
koa sa meke esei dogorona. Ele avoso nia rau sapu tumatumaena hola si
asa. 23 Hata vura ni, pavei zon̲azon̲a sari vasidi pu tome si asa, lopu mulin̲i
nia pude va kamo pule mae ia sa inavoso koa rau, meke kote tiqe luli gamu
rau. Be korapa koa nana koasa vasina asa, si kaqu hata luli va hitehitekia
rau pa korapana sa butubutu Ziuda."
24 Ke taluarae va kenue koe Saula meke pule la pa Zipi si arini. Koanana
pa qega pa Maoni se Devita meke sari nana tie, koa keke lolomo qega
ivivuluna, pa kali latu pa popoa Zesimoni pa Ziuda. 25 Taluarae se Saula
meke sari nana tie pude la hata ia se Devita, ba avoso nia Devita si asa ke
la koa nana koasa toqere patupatu pa korapa qega pa Maoni. Sipu avoso
nia e Saula sapu gua asa, si hadu lulia sa se Devita. 26 Koa pa keke kalina
sa toqere se Saula meke sari nana tie, meke e Devita meke sari nana tie,
si pa keke kalina. Tuturei sisigiti govete nia rini se Saula meke sari nana
tie sapu korapa zuzuku nono la pude tuqe vagi si arini. 27 Ba kamo mae
koe Saula si keke nabulu paleke inavoso meke zama koasa, "Tuturei pule
mae! Korapa rapata nia rina tinoni varipera tadi na tie Pilisitia sa nada
popoa." 28 Ke noso mo hadua Saula se Devita, meke pule la rapati mo sa
sari tinoni Pilisitia. Gua asa ke ta pozae na Toqere Vinari Paqahi sa vasina
asa. 29 Taluarae se Devita meke la gua pa kali popoa pa Eqedi, vasina si
koa tome sa.

24

Harupia Devita sa Tinoa te Saula

1 Sipu ele beto rapata i Saula sari na tie Pilisitia, si pule mae si asa, meke
tozi nia rini sapu korapa koa pa soloso se Devita tata pa Eqedi gua. 2 Ke
turan̲i Saula sari ka n̲eta tina tie varipera bokabokadi hola pa Izireli, meke

* **23:18** 1 Samuela 18:3 * **23:19** Sam 54

la hata ia rini se Devita meke sari nana tie, tata koari na toqere, pa kali gasa
rimata koari na patu saripu ta pozae Sari na Patu Tadi na Qoti Pinomodi.
3 Mae kamo si asa koa ke bae tata koari kaiqa bara sipi pa kapa siraṉa,
la nuquru vasina si asa pude turu vale nana gua. Namuna asa tugo mo
sa bae sapu tomea Devita meke sari na nana tie pa hubi bukina.* 4 Zama
si arini koa sa, “Hie sa totoso tamugoi! Ele tozi nigo Zihova sapu kaqu
vekoi Sa pa ṉiniraṉira tamugoi sari na mua kana meke kaqu evaṉia goi
gua sapu leana koa goi pude tavetia.” Ṉame hitehite la se Devita meke
la magu vagia sa kukuruna sa poko gele te Saula ba lopu hite va nonoga
hokaria tu Saula.
5 Meke tiqe podalae balabala va tasuna ia Devita pa nana binalabala,
6 meke zama si asa koari nana tie, “Mani hukatau e Zihova si rau pude
lopu tavete la nia keketoṉa koa sa qua baṉara, sapu ele vizatia Zihova
pude na baṉara! Maqu lopu ṉoṉovalia rau si asa, sina baṉara ta vizatana
koe Zihova si asa!”* 7 Ke tozi va bakala valeania sa koari nana tie si pude
lopu raza ia se Saula gua.
Gasa turu se Saula, meke taluarae pa bae, meke podalae ene taloa nana.
8 Meke vura luli mudi la se Devita meke titiokia sa si asa. “Qua baṉara
lavata!” Taliri pule se Saula, meke todoṉo gore pa pepeso se Devita pa
pinamaṉa, 9 meke zama, “Pude vegua ke va avosi tu goi sari na tinoni pu
zama nia sapu arau si korapa podekia pude ṉovaligo si goi, gua? 10 Boka
dogoria telemu sapu vaqurana hokara koasa bae si veko mae nigo Zihova
pa ṉiniraṉira taqarau si goi. Kaiqa ri na qua tie si tozi nau pude va matego,
gua, ba tataru nigo rau meke zama sapu lopu kaqu ṉovaligo rau si goi, sina
agoi tugo sapu ele vizatigo e Zihova pude na baṉara. 11 Dotu, tamaqu, mu
doṉo maea sa kukuruna sa mua poko sapu korapa taṉinia rau hie! Be ele
va matego tu rau si goi, ba lopu gua meke sa mua poko mo si magu vagia
rau. Sa ginugua hie si boka va gilana valeana nia koa goi, sapu loke qua
binalabala si rau pude kukiti nigo babe pude va kaleanigo. Ba korapa hata
zoṉazoṉa au goi si rau pude va mate au gua, ba lopu hite tavetia rau si keke
sinea atu koa goi. 12 Mani vilasia Zihova sapu esei gita kara si sea! Mani
va kilasigo Sa si goi koa gua sapu tavete mae nia goi koa rau, sina lopu
kaqu ṉovaligo rau si goi. 13 Gilania mua goi sa zinama koana sapu, ‘Na tie
kaleana mo tavetia sa kinaleana’ gua! Gua asa ke lopu kaqu ṉovaligo rau
si goi. 14 Doṉo la tu koa sa sapu korapa hiva va matea sa baṉara Izireli!
Doṉo la tu koa sa sapu korapa hadu lulia sa! Keke siki matena, babe keke
gutu mo!* 15 E Zihova si kaqu vari pituini gita, meke asa kote vizatia sapu
esei gita kara si sea. Mani doṉo la koa sa ginugua hie si Asa. Mani kopu
nau, meke harupau pa limamu goi.”
16 Sipu ele beto zama se Devita, si zama se Saula, “Agoi hinokara si isa,
ta tuqu Devita?” meke podalae kabo mo si asa. 17 Meke zama si asa koe
Devita, “Toṉoto si goi, arau mo si sea. Tavete valeana mae koa rau si goi, ba
arau mo ele tavete atu nia koa goi sa sinea! 18 Pa rane hie si ele veko au tu
e Zihova pa mua ṉiniraṉira si rau, ba ele vata dogoro nia goi sapu toleṉe
gua leana hola koa rau si goi sina lopu va mate au goi. 19 Vegua hoke
saputu vagia keke tie sa nana kana meke va taloa pulea madoduraena?
Mani mana nigo Zihova si goi gua sapu ele tavete mae nia goi koa rau
ṉinoroi he! 20 Gilana valeania rau sapu kaqu na baṉara pa Izireli si goi,
meke sa binaṉara si kaqu koa kaurae pa mua tinolie. 21 Ba mu va tatara
mae nia koa rau pa pozana e Zihova sapu lopu kaqu va matea goi sa qua

* **24:3** Sam 57; Sam 142 * **24:6** 1 Samuela 26:11 * **24:14** 1 Samuela 26:20

butubutu, pude sa pozaqu meke sa pozana sa qua puku tatamana si lopu kaqu ta muliṉae hokara.” 22 Va tatara nia Devita sapu kaqu tavete gua asa si asa. Meke tiqe pule la pa nana vasileana se Saula, ba e Devita meke sari nana tie si pule la dia mo pa dia vasina tometomeana.

25

Sa Minate te Samuela

1 Mate se Samuela, ke sari doduru tie Izireli si mae varigara beto, meke kabo takatakala koa sa. Beto asa si tiqe pomunu nia rini si asa pa nana vasileana soti pa Rama.

Devita, Nebalo, meke Abiqeli

Mudina sapu gua asa, si la pa soloso qega pa Parani se Devita. 2-3 Koanana si keke tie pozana e Nebalo mae guana koasa butubutu te Kelebi, sapu koa koasa vasileana pa Maoni, meke tago pepeso kapae koasa vasileana pa Kameli. Keke tie tagotago hola si asa. Tagoi sa si ka ṉeta tina sipi, meke keke tina qoti. Leleana meke tumatumaena se Abiqeli sa nana barikaleqe, ba na tie bubugoro haru se Nebalo meke lopu hiva ta totolie si asa.

Korapa koto nana sipi se Nebalo pa Kameli. 4 Meke sipu korapa koa pa soloso qega si avoso nia e Devita sapu koto sipi se Nebalo, 5 ke garuni sa sari ka manege puta tie vaqura pude la pa Kameli, meke hata ia se Nebalo pude tozi nia sa nana inavoso. 6 Tozi ni sa pude zama guahe koe Nebalo, “Garunu mae nia Devita koa goi na nana baere sa inavoso hie, ‘Mamu koa valeana si goi meke sa mua kinoa tatamana gua tugo ri doduru pu koa turaṉae koa goi. 7 Avoso nigo rau sapu korapa koto mua sipi si goi, meke hiva va gilana nigo rau sapu totoso koa turaṉa gami sari na mua sepati pa qega si lopu hite ṉoṉovali gami, meke lopu hite keke totoso si ele ta hiko sari dia likakalae pa doduruna sa totoso koa turaṉa gami rini pa Kameli. 8 Mu nanasi tu ba goi, meke kote tozi nigo rini. Gami si mae pa rane tana inevaṉa, meke tepa igo Devita pude va kamo valeana gami goi. Muke gua hokara ba goi poni gami mo gua sapu bokaia goi koa gami na mua nabulu, meke koasa mua baere soti se Devita,’ ” gua si arini.

9 Meke sipu kamo rini, si tozi vala nia rina tie te Devita sa inavoso asa koe Nebalo, sapu garunu nia e Devita. Meke aqa vasina si arini. 10 Meke mumudi tiqe olaṉa se Nebalo, “Devita? Savana sia? Namu lopu hite ele avavoso nia rau sia! Sokua na nabulu govetedi sa popoa hie kamahire. 11 Lopu kote vagi rau sari na bereti na kolo, meke na masadi rina kurukuru ṉame sapu va matei rau pude tadi na tie kotokoto, meke poni vala ni koari na tie sapu arau lopu gilana pavei maedi, gua,”

12 Pule la koe Devita sari nana tie, meke tozi nia rini gua sapu zama ni e Nebalo. 13 Meke zama se Devita, “Belete va nabu ni sari na mia magu varipera” gua, meke va tabe betoa ri doduru. Devita ba belete va nabu nia tugo sa nana magu varipera meke taluarae turaṉi sa si tata ka made gogoto nana tie. Karua gogoto si koa turaṉi sari na liṉakalae.

14 Keke koari na nabulu te Nebalo si zama koe Abiqeli sa barikaleqe te Nebalo, “Avoso nia tugo agoi sapu garunu mae ni e Devita pa soloso qega si kaiqa tie paleke inavoso? Mae si arini koasa nada palabatu, ba la sa meke zama panipani. 15 Ba leana hola koa gami sari tie hire, lopu hite keke tiṉitoṉa kaleana si evaṉia rini koa gami, doduru totoso pu koa turaṉi gami si arini si lopu hite keketoṉa si ele ta hiko. 16 Va sare gami rini rane na boṉi, doduru totoso si koa turaṉi gami si arini, meke kopu ni sari na

rovana sipi. 17 Meke gua hokara balabala ia sapu gua asa, mamu vizatia
gua sapu boka tavetia goi. Kote tutuvu nia tinasuna sa nada palabatu,
meke sa nana kinoa tatamana koasa ginugua hie. Zama hikare hola sa tie
hie, na tie bubugoro haru, meke lopu hiva va avoso hokaria sa si keke tie."
18 Tuturei sisigiti paleke varigara ni e Abiqeli si ka karua gogoto botubotu
bereti, karua kapu kurukuru siṉi na vaeni, ka lima sipi ta kina va popadi,
manege zuapa kilo huiti tava popadi, keke gogoto kata qurepi popadi, meke
karua gogoto keki piqi[d] tava popadi, meke va suraṉi sa koari na doṉ'ki.
19 Meke zama la i sa sari na nabulu, "Mi ene va kenue la meke kote luli
mudi atu si rau." Ba lopu keketoṉa si zama la nia sa koasa nana palabatu.
20 Suraṉa luli pa nana doṉ'ki si asa, meke sipu korapa likoho nia sa sa
polo siraṉa si vura va hodaka mae mo se Devita meke sari nana tie korapa
ene nono mae gua mo koasa. 21 Tiqe beto hokara mo zama nia Devita,
"Nake kopu totoko ni rau sari nana likakalae pa soloso qega, meke lopu
hite keke si ta vagi na ta ṉoṉovala, ba gua tu asa si hobe nia sa koasa
lineana sapu tavetia rau koasa! Lopu vagia gita si keke toṉa koasa nada
tinavete pude tokani gita 22 Mani seke va mate au sa Tamasa si rau, be
lopu tava mate beto sari doduru tiena sa tatamana te Nebalo sipu lopu ele
munumunu sa popoa."
23 Sipu dogoria e Abiqeli se Devita si tuturei gore si asa koasa nana doṉ'ki
meke kokotuṉu gore pa pepeso 24 pa nenena e Devita, meke zama la ia sa,
"Muke gua hokara, qua baṉara. Va avosau! Va gore nia mo koa rau sa
tinazutuna. 25 Muke gua hokara! Lopu balabala la i saripu gua zama ni
e Nebalo, sa tie kaleana sana! Gua putaputa tugo sa pozana sapu ta poza
nia sa, Na tie duviduvili! Qua baṉara lopu koa si rau vasina totoso mae
kamo sari mua nabulu. 26 Lopu va malumu igo e Zihova si goi pude tubehi
na va matei sari mua kana. Zama tokotokoro atu koa goi si rau kamahire,
koe Zihova, sa Tamasa toana sapu sari na mua kana meke ari doduru pu
kukiti nigo, si kaqu tava kilasa, kekeṉoṉo gua tugo e Nebalo. 27 Muke gua
hokara, qua baṉara. Mu ade vagi sari vinariponi pu paleke mae ni rau koa
goi hire, mamu poni ni koari mua tie. 28 Muke gua hokara! Be keketoṉa
si tavete va sea ia rau si mamu taleoso nau mo, qua baṉara. Kaqu va
baṉarigo e Zihova si goi meke sari na tutimu ba gua tugo, sina varipera
ponia goi si Asa pa Nana vinaripera, meke loke kinaleana si kaqu evaṉia
goi pa doduru mua kinokoa. 29 Be keke tie si rapata igo meke podekia pude
va mate igo, se Zihova sa mua Tamasa si kaqu va sare igo, kekeṉoṉo gua
na tie pu kopu totoko nia sa nana tinagotago arilaena. Sapu sari na mua
kana, kaqu gona pani Sa, gua tugo sa patu sapu voia na tie pa kurukuru
paqala meke gonagona va tapuru taloa ni. 30 Meke sipu ele evaṉi e Zihova
sari doduru ginugua leadi pu va tatara ni Sa koa goi meke va baṉarigo sa
pa Izireli, 31 si lopu kaqu pulepaho si agoi koasa vinariva matei sapu loke
guguana babe pa tinubehe sapu agoi mo balabala ia. Meke pana ele mana
nigo e Zihova si goi, si muke gua hokara qua baṉara, mu lopu muliṉi nau."
32 Olaṉa la ia Devita se Abiqeli, "Mani tava lavata se Zihova sa Tamasa
tadi pa Izireli sapu garunu mae nigo pa rane hie pude mae tutuvau.
33 Leana hola sa Tamasa sapu poni nigo sa ginilae meke gua pu evaṉia
goi koa rau pa rane hie, sapu hukatau koasa vina mate tie gua tugo
koasa tinubehe hobe sapu hiva nia rau. 34 Hukatau e Zihova koasa vina
kaleanamu goi. Ba tokotokoro va hinokara si rau koasa Tamasa toana tadi
pa Izireli, sapu be lopu tuturei mae tutuvau goi, sari doduru tie te Nebalo
si kote mate beto sipu lopu ele kamoa munumunu!" 35 Ke tiqe ade vagi e

Devita saripu gua paleke mae ni sa koasa, meke zama la ia sa, “Pule la pa
mua vetu pa binule. Mu lopu balabala va mamata. Kote evaṉia rau gua
sapu hiva nia goi.”
36 Pule la pa dia vetu koe Nebalo se Abiqeli sapu korapa tavete inevaṉa
pada pude tana baṉara. Napo meke viviri va hola se Nebalo, ke lopu tozi
nia sa keke toṉa osolae pana munumunu koivugona tu. 37 Meke sipu ele
beto viviri si asa, si tozi lani sa sari doduru ginugua. Ta kamoe nia sa sa
malohoro bulo meke mate beto mo sa tinina. 38 Hola ka manege puta rane
si sekea e Zihova se Nebalo meke mate si asa.
39 Sipu avoso nia e Devita sapu ele mate se Nebalo, si zama si asa,
“Vahesia se Zihova! Tubehe hobea Sa se Nebalo koasa ṉinovaṉovalaqu
rau, meke hukatau Sa si rau na Nana nabulu pude lopu tavete va sea. Va
kilasia e Zihova se Nebalo koasa nana kinaleana.”
Meke garunu la nia inavoso e Devita se Abiqeli, tepa ia sa pude haba ia.
40 La koasa pa Kameli sari nana nabulu meke zama koasa, “Garunu maeni
gami e Devita pude mae turaṉigo pude na nana barikaleqe, gua.”
41 Kokotuṉu gore pa pepeso se Abiqeli meke zama, “Arau sina nana
nabulu, qetuqetu tugo si rau pude ṉuzapi sari nenedia ri nana nabulu.”
42 Lopu sana turu meke suraṉa koasa nana doṉ'ki si asa. Luli turaṉia ri ka
lima nana nabulu vineki, meke luli koari na nabulu te Devita si asa meke
ta evaṉae na nana barikaleqe.
43 Ele haba ia Devita se Ahinoami sa barikaleqe pa Zezireli, meke
kamahire si keke nana barikaleqe pule sa se Abiqeli. 44 Koasa totoso tugo
asa si vala nia e Saula sa tuna, se Maekolo, sapu na keke barikaleqe tugo
te Devita, koe Palitieli tuna koreo e Laise, sapu mae guana pa vasileana pa
Qalimi.*

26

Harupia Devita sa Tinoa te Saula pa Vina Rua Totoso

1 Kaiqa tie pa Zipi si mae koe Saula pa Qibea, meke tozi nia rini sapu se
Devita si korapa tome pa toqere pa Hakila, koasa hukihukirina sa soloso
qega pa Ziuda, gua.* 2 Ke topue la se Saula meke ari ka ṉeta tina nana tie
varipera bokabokadi pa Izireli la gua koasa soloso qega pa Zipi pude hata
ia se Devita. 3 Ke la koa paki pa kapana sa siraṉa pa toqere Hakila si arini.
Korapa koa nana pa soloso qega se Devita, meke avoso nia sapu mae se
Saula pude hata ia gua, 4 ke garunu lani sa sari kaiqa tie piko, pude gilania
sapu hinokara koa nana tugo se Saula vasina. 5 Taluarae la si asa meke la
dogoro valeania sa sa vasina pu koa ri Saula meke Abana sa tuna koreo e
Nere, sa palabatu tanisa qeto minate te Saula. Puta pa kokorapana hokara
se Saula meke koa vari likohae nia ri nana tie varipera si asa.
6 Ke nanasia Devita se Ahimeleki sa tie Hitaiti, meke se Abisai sa tasina
e Zoabi (Sa tinadia ri si e Zeruia), “Esei koa gamu kara si kote luli koa rau
pude la koasa vasina sapu koa se Saula?”
“Arau,” olaṉa gua se Abisai.
7 Ke koasa boṉi sana si nuquria ari Devita meke Abisai sa vasina koa
se Saula, meke dogoria ri kara sapu pa vari korapana hokara si puta se
Saula; sa nana hopere si hodu va turu nia sa pa kapa batuna. Abana meke
sari nana qeto minate si puta vari likohae koasa. 8 Zama la koe Devita
se Abisai, “Koasa boṉi hie si veko vatu nia Tamasa pa mua ṉiniraṉira sa
mua kana. Ego, maqu hodu nuquru nia gana koasa sa nana hopere telena,

* **25:44** 2 Samuela 3:14-16 * **26:1** Sam 54

meke hodu turaṉae nia gana pa pepeso pa keke hinodu mo, lopu hite kaqu karua hinodu koa rau.”
9 Ba zama se Devita, “Lokari, lopu va matea! Kaqu va kilasia e Zihova
sa tie sapu va mate ia sa Nana baṉara ta vizatana. 10 Koe Zihova pu toa
holana, si gilania qua rau sapu e Zihova telena kote va matea se Saula, be
mate pa barogoso si asa ba be pa vinaripera. 11 Lopu va malumau e Zihova
pude podekia va matea rau sapu ele va baṉaria Sa! Mada vagia mo sa nana
hopere, meke sa vovoina kolo, mada taloa.”* 12 Ke vagia Devita sa hopere
meke sa vovoina kolo sapu koa kapae pa batuna e Saula, meke taluarae
taloa si asa meke se Abisai. Loke tie dogoria na gilania sapu sa si ta evaṉa,
babe hite vaṉunu na gua. Puta muliuṉu beto sari doduru, sina va puta
muliuṉu i e Zihova si arini.
13 Meke tiqe karovia e Devita sa kali karovoana sa lolomo, meke la koasa
batuna sa toqere, sapu seu pada koarini, 14 meke kukili pule la koasa qeto
minate te Saula meke Abana, “Abana! Boka avosau goi?”
“Esei si korapa kukili variva nuli na va vaṉunia sa baṉara?” gua se
Abana.
15 Olaṉa se Devita, “Abana, lopu agoi tu sa palabatu lavata pa popoa
Izireli? Na vegua tu ke lopu kopu nia goi sa mua palabatu sa baṉara?
Vaqurana hokahokara mo kaiqa tie si mae nuquru koasa vasina koa gamu
si kaiqa tie pude va matea sa mua palabatu. 16 Lopu garo si goi koasa mua
tinavete, Abana! Tokotokoro hinokara si rau koe Zihova toana sapu pada
pude tava mate si gamu doduru, sina lopu kopu nia gamu sa mia palabatu
sapu ele va baṉaria e Zihova. Dotu! Avei sa hopere tanisa baṉara, avei sa
vovoina kolo sapu koa kapae pa batuna?”
17 Avoso gilania e Saula sa mamalaiṉina Devita meke nanasa, “Devita,
agoi si isa, ta tuqu?”
“Uve, qua baṉara,” olaṉa gua se Devita. 18 Meke hoda la si asa, “Qua
baṉara, venagua ke korapa hadu luli au tu goi si rau, na mua nabulu?
Na sa si tavetia rau? Tinavete kaleana sa si evaṉia rau? 19 Qua baṉara,
va avoso mae ia gua sapu kaqu zama nia rau. Be e Zihova tavete gunigo
pude kana au si rau, maqu va vukivukihi la koa Sa pude hobea sa Nana
binalabala; ba be na tie mo evaṉia, madi ta gorei nia sa tinalevei te Zihova.
Sina hadu vura nau rini koasa pepeso te Zihova, la koasa popoa sapu boka
vahesi hoboro nia votiki tamasa rau. 20 Lopu va mate au pa votiki pepeso
vasina sapu seu koe Zihova. Na vegua ke mae hata ia sa baṉara pa Izireli
pude va matea sa dodoa gugua arau? Na vegua ke hukue nau sa guana
kurukuru pinomo?”
21 Olaṉa se Saula, “Tavete va sea si rau. Pule mae, ba tuqu, Devita! Lopu
kaqu podeke pulea rau pude va mate igo kamahire, sina ele harupia goi
sa qua tinoa koasa boṉi hie. Guana tie duviduviliqu si rau! Na hahanana
kaleana si tavetia rau!”
22 Olaṉa se Devita, “Hie sa mua hopere, qua baṉara. Va karovo mae ia
si keke mua tie, mani mae vagia. 23 Pia i e Zihova saripu koa va ṉoṉo na
toṉoto. Pa rane hie si veko igo Sa pa qua ṉiniraṉira, ba lopu ṉoṉovaligo
rau, sina ele va baṉarigo e Zihova. 24 Kekeṉoṉo gua tugo sapu harupia
rau sa mua tinoa ṉinoroi he, mani tavete kekeṉoṉo gua tugo asa se Zihova
koa rau pude vata rupahau koari doduru qua tinasuna.”
25 Zama la koe Devita se Saula, “Tuqu, mani mana nigo sa Tamasa! Kote
gorevura sari doduru ginugua pu evaṉi goi.”
Ke ene taloa nana se Devita meke pule la pa nana popoa se Saula.

* **26:11** 1 Samuela 24:6

27

Devita koari na Tie Pilisitia

1 Balabala guahe telena se Devita, “Keke rane si kote va mate au e Saula
si rau. Sapu leana hola pude tavetia rau si maqu govete lamo pa Pilisitia.
Meke kote mabo nana mo hatau e Saula pa Izireli, meke kote tava leseve mo
si rau.” 2 Ke taluarae se Devita meke sari ka onomo gogoto nana tie, meke
la koe Akisi sa tuna koreo e Maoko sa baṉara pa vasileana lavata pa Qati.
3 Veko kinoa vasina se Devita meke sari nana tie, na dia tatamana koasa
vasileana lavata pa Qati. Turaṉi tugo Devita, sari karua nana barikaleqe,
Ahinoami pa Zezireli, meke e Abiqeli sa nabokona e Nebalo pa vasileana
Kameli. 4 Sipu avoso nia e Saula sapu ele govete la gua pa vasileana lavata
pa Qati se Devita si malohoro gore sa nana hiniva pude hata ia.
5 Zama koe Akisi se Devita, “Be qetu nau goi si mamu va malumau, maqu
koa ia si keke vasileana hite; lopu garoqu rau si pude koa turaṉae koa goi
koasa ṉati vasileana lavata.” 6 Ke vala nia Akisi koasa sa vasileana Zikilaqi,
meke koasa ginugua asa si podalae tagoa rina baṉara pa popoa Ziuda sa
vasileana pa Zikilaqi. 7 Ka manege onomo sidara si koa se Devita pa popoa
Pilisitia.
8 Koari na totoso arini si hoke sage la razai e Devita meke sari nana
tie sari na tinoni pa butubutu Qesura, Qezi, meke Amaleki, saripu ele koa
seunaedi koari kukuru popoa kamo la gua tu pa Sura meke Izipi. 9 Hoke
seke va matemate betoi Devita meke sari nana tie varipera sari doduru
tie koari na butubutu sara, ba vagi rini sari na sipi, bulumakao, doṉ'ki,
kameli, meke gua tugo sari na poko. Meke hoke pule atu koe Akisi.
10 Meke hoke nanasa guahe se Akisi koasa, “Pavei si la rapata goi koasa
totoso hie?” Meke hoke tozi nia e Devita sapu pa kukuru kali la gua pa
popoa qega pa popoa Neqevi[d] sa popoa Ziuda babe pa popoa Neqevi kali
popoa koasa butubutu te Zeramili, babe pa popoa Neqevi pa kali popoa
vasina pu koa ia rina tie pa butubutu Kenaiti, gua. 11 Hoke va mate betoi
Devita sari na tie koari na butubutu arini pude loke tie si boka pule la tozia
pa Qati sa inavosona sapu gua evaṉia sa, meke sari nana tie. Gua mo asa
si tavetavetia Devita koasa doduruna sa nana kinokoa pa Pilisitia. 12 Ba
ronua e Akisi se Devita, meke zama golomo telena, “Ta kukitae zoṉazoṉa
koari nana tie soti pa Izireli se Devita. Ke mani koa tavetavete mo koa rau
pa doduruna sa nana tinoa.”

28

1 Koari na rane sipu korapa koa pa Zikilaqi se Devita, si varigara ni rina
tie Pilisitia sari dia qeto minate pude rapatia se Izireli gua, meke zama
se Akisi koe Devita, “Gilania goi sapu agoi meke sari na mua tie si kaqu
varipera pa qua kalina.”
2 “Leana mo,” gua se Devita, “Na mua nabulu si rau, meke kote dogoria
goi telemu gua sapu kaqu boka tavetia rau.” Zama se Akisi, “Leana! Agoi
si kaqu na qua tie varipera pu kopu nau ninae rane.”

Nanasia Saula si Keke Tie Matemateana

3 Ego, visoroihe si mate se Samuela, meke talotaṉa nia ri doduru tie Izireli
meke pomunu nia rini si asa pa nana vasileana soti pa Rama. Meke ele
hitu taloa beto ni e Saula sari doduru tie vakuvakutae na tie matemateana
pa doduruna sa popoa Izireli.*

* **28:3** Liv 20:27; Diut 18:10-11; 1 Samuela 25:1

4 Meke sipu varigara sa qeto minate tadi pa Pilisitia, si, mae va turu ipi
tata pa vasileana pa Sunemu, meke varigara ni Saula sari na tie varipera
pa Izireli meke la va turu ipi pa Toqere Qiliboa. 5 Sipu dogoria Saula sa
qeto minate tadi pa Pilisitia, si tarazuzu si asa, 6 ke nanasa la koe Zihova
si asa sapu na sa si kaqu tavetia sa gua. Ba lopu olaṉa hokaria Zihova si
asa, lopu pa pinutagita, meke lopu pa Urimi meke Tumimi*, babe koari na
poropita.* 7 Ke garuni Saula sari nana koimata, “Mi la hata mae nia keke
barikaleqe matemateana, meke kaqu la nanasia rau si asa.”
“Koa nana pa Edora si keke,” gua si arini.
8 Ke va gore pani Saula sari na poko baṉara; va sagei sa sari na poko
votikaedi meke sipu ele huporo tu si topue la si asa; luli tugo si karua
nana tie, pude la dogoria sa barikaleqe gua. Meke sipu kamo vasina si
zama si asa, “Mu nanasia si keke tomate pude mani tozi nau sapu na sa si
kaqu tavetia rau,” gua si asa koasa barikaleqe. “Mamu tioko sage nia sa
maqomaqona sa tie sapu poza ia rau.”
9 Meke olaṉa sa barikaleqe, “Hinokara gilania goi gua sapu ele tavetia
sa baṉara Saula, sapu hitui sa sari na tie matemateana meke na tie
vakuvakutae pude taloa pa Izireli. Na vegua ke podekia goi pude sekesekei
nau? Pude va mate au gua?”
10 Meke tavetia Saula si keke vina tatara madina. “Pa kenuna Zihova sa
Tamasa Toana si va tatara nia rau sapu lopu kaqu tava kilasa si goi pana
tavetia goi si hie,” gua si asa.
11 “Esei si kaqu tioko sage ponigo arau?” gua sa barikaleqe.
“E Samuela,” gua si asa.
12 Sipu dogoria sa barikaleqe se Samuela si gagaemana si asa meke zama
la koe Saula, “Na vegua ke sekesekei nau goi si rau? Agoi mo sa baṉara
Saula!”
13 “Mu lopu matagutu!” gua sa baṉara koasa. “Na sa si dogoria goi?”
“Dogoria rau si keke tomate sapu vura sage mae guana pa pepeso,” gua
sa barikaleqe.
14 “Vea doṉodoṉo gua si asa?” nanasa gua se Saula.
“Keke barogoso si vura mae,” gua sa barikaleqe. “Poko nia sa si keke
poko gele doduru.”
Meke gilania Saula sapu e Samuela mo si asa, meke kokotuṉu pa pepeso
si asa pa pinamaṉa.
15 Zama se Samuela koe Saula, “Na pude vegua ke sosoara au goi? Na
pude vegua ke va pule mae au goi?”
Meke olaṉa se Saula. “Na koa pa tinasuna lavata si rau! Sari na tie
Pilisitia si varipera mae koa rau, meke namu ele veko pani au e Tamasa
si rau. Lopu hite olaṉa hokarau Sa si rau, koa ri na poropita babe koari
na pinutagita. Gua asa ke tiokigo rau si goi, pude kaqu tozi nau gua sapu
kaqu tavetia rau.”
16 Zama se Samuela, “Na pude vegua ke tiokau goi si rau, sipu ele veko
panigo Tamasa si goi meke ta evaṉae na mua kana goi si Asa? 17 Ele tavetia
Zihova koa goi gua sapu ele tozi nigo Sa koari na qua zinama; ele vagi taloa
nia Sa sa binaṉara koa goi meke vala nia tu Sa koe Devita.* 18 Agoi si ele
sekea sa tinarae te Zihova, meke lopu va gorevura ia goi gua sapu hiva
nia Zihova pa Nana tinaṉaziri koari na tinoni Amaleki, meke lopu va mate

* **28:6** Saula si ele va matei sari na hiama pa Nobi, meke sa poko tana ṉati hiama kenukenue sapu koai sari na Urimi meke Tumimi si koa turaṉia Devita kamahire. * **28:6** Nab 27:21 * **28:17** 1 Samuela 15:28

betoi goi sari doduru pu tagoi rini. Gua asa ke tavete atu nia e Zihova koa goi sapu gua korapa ta evaṉa kamahire.* 19 Kaqu vala nigo Sa si goi meke sari na tie Izireli koari na tie Pilisitia, meke vugo agoi meke sari na tumu si kaqu koa somanae koa rau, meke kaqu vala ni tugo Zihova pa limadia ri na tie Pilisitia sa qeto minate tadi pa Izireli."

20 Pa totoso tugo asa si hoqa gore meke eko oporapaha pa pepeso se Saula; holoqoru nia sa gua sapu zama nia Samuela. Malohoro si asa, sina lopu hite hena keketoṉa pa doduruna sa rane na boṉi asa. 21 Ene la sa barikaleqe koasa meke dogoria sapu matagutu hola si asa, ke zama si asa koa sa, "Mu avoso mae koarau. Vatasuna ia rau sa qua tinoa koa gua sapu tepa ia goi. 22 Ke leana, mamu lulia mo gua sapu tepa ia rau. Maqu va namanama i kaiqa ginani. Kaqu henahena si goi pude ṉiṉira padana pude ene pule," gua.

23 Ba korona se Saula meke zama sapu lopu kaqu henahena si asa gua. Ba ososo nia tugo ri na nana koimata si asa pude henahena. Mumudi hoi si tiqe malumu si asa, tekulu si asa pa pepeso meke habotu pa teqe. 24 Tuturei va matea sa barikaleqe si keke tuna bulumakao sapu pausia sa meke vagi sa si kaiqa palava, qaliri sa, meke kinai si kaiqa bereti sapu loke isitidi. 25 Vekoi sa barikaleqe pa kenuna e Saula meke sari nana koimata sari na ginani, meke henahena si arini. Meke tiqe taluarae tugo boṉina asa si arini.

29

Kilua rina Tie Pilisitia se Devita

1 Turaṉa va kamo varigara ni rina tinoni Pilisitia pa Apeka sari doduru dia qeto minate, meke korapa varigara koa keke bukaha pa lolomo pa Zezireli sari na tinoni Izireli. 2 Turaṉa vura ni ri ka lima baṉara Pilisitia sari dia qeto minate koari hopeke pukuna, pukuna keke gogoto meke pukuna keke tina. Luli mae pa mudidi sa baṉara Akisi turaṉia sa se Devita meke sari nana tie. 3 Dogori rina palabatu nomadi tanisa qeto minate tadi pa Pilisitia si arini, meke nanasa, "Na sa si tavetia rina tinoni Hiburu tani?"

Olaṉa se Akisi, "Hie si e Devita, na palabatu nomana te Saula sa baṉara pa Izireli. Ele hola keke vuaheni si koa koa rau si asa, meke loke ginugua kaleadi si taveti sa podalae gua totoso kamo mae sa koa rau?"

4 Ba bugoro nia rina palabatu nomadi pa Pilisitia se Akisi, meke zama ia rini, "Va pule la ia sa tie sana koasa vasileana sapu vala nia goi koasa. Lopu va malumia pude luli somanae koa gita pa vinaripera. Na kote taliri gita sa pa korapa vinaripera. Keke siraṉa leana pude va qetu pulea sa sa nana baṉara pa vinaribulei si pude va matei sa sari nada tie. 5 Lopu asa tu se Devita sapu kera nia rina barikaleqe totoso pekapeka rini? 'Saula va matei sari na tina tie, ba e Devita sari ka manege tina tu,' gua."*

6 Ke tiokia Akisi se Devita meke zama ia sa, "Zama tokotokoro va hinokara atu koa goi si rau koasa pozana Zihova pu Toana, sapu loke kinaleana si tavetia goi koa rau; meke qetu hola nigo rau pude va somanigo pa vinaripera. Lopu hite keke sinea si dogoria rau koa goi podalae sipu mae koa rau si goi meke kamo kamahire. Ba sari kaiqa baṉara si lopu qetu nigo si goi. 7 Ke mamu pule pa binule, mamu lopu tavetia si keke ginugua sapu lopu kaqu ta qetue koarini."

8 Olaṉa se Devita, "Na sa si tavete va sea ia rau, baṉara? Be gua asa sa mua zinama sapu loke sinea si dogoria goi koa rau seunae gua kamo mae

* **28:18** 1 Samuela 15:3-9 * **29:5** 1 Samuela 18:7, 21:11

rau koa goi gua, si na venagua tu ke lopu kaqu luligo rau qua palabatu meke na baṉara, pude la razai sari na mua kana?”

9 Olaṉa se Akisi, “Pa qua binalabala, si dogorigo rau sapu kekeṉoṉo guana keke mateana te Tamasa si agoi. Ba ele zama nia rina baṉara pule pa Pilisitia sapu lopu kaqu luli somanae koa gami pa vinaripera si goi, gua. 10 Ke gua asa, vugo munumunu, Devita meke gamu doduru sapu taluarae koe Saula meke karovo mae koa rau, si kaqu vaṉunu vaqavaqasa hokara meke pule.”

11 Ke vaṉunu vaqavaqasa hokara se Devita meke sari nana tie meke topue pule la pa Pilisitia, meke hola la pa Zezireli sari na tie Pilisitia.

30

Sa Vinaripera koari na Tie pa Butubutu Amaleki

1 Mudina karua rane si kamo pule se Devita meke sari nana tie pa Zikilaqi. Meke dogoria rini sapu ele rapata va hodakia rina tinoni Amaleki si pa kali la gua pa qega pa popoa Neqevi pa Ziuda, meke rapatia rini si pa Zikilaqi. Sulua rini sa vasileana, 2 meke tuqe vagi rini sari doduru barikaleqe, lopu keke si va matea rini, ba turaṉa taloa beto ni rini totoso taluarae. 3 Sipu kamo mae se Devita meke sari doduru nana tie si dogoria rini sapu ta sulu sa vasileana, meke sari na dia barikaleqe, tudia koreo na vineki si ta vagi taloa. 4 Kabo se Devita meke sari nana tie, meke lopu hite ari mokodi osolae mazoporo beto. 5 Sari karua barikaleqe te Devita, sari Ahinoami sa barikaleqe pa Zezireli, meke Abiqeli sa naboko te Nebalo pa Kameli, ba ta vagi taloa tugo.*

6 Balabala mamata sisigiti se Devita, sina ta ṉaziri hola sari nana tie sapu ta vagi taloa sari na tudia meke hiva gona nia patu rini si asa, ba va ṉiṉira pule nia se Devita koe Zihova sa nana Tamasa. 7 Zama la koe Abiata sa ṉati hiama kenukenue, sapu sa tuna e Ahimeleki se Devita, “Paleke mae nia sa poko hiama hopena.” Meke paleke vala nia e Abiata.* 8 Nanasa la ia Devita se Zihova, “Maqu hadu luli la i sari na kana na tie varipera hikohiko? Kote boka kamo razai na tuqe vagi rau si arini?”

Olaṉa se Zihova, “Hadu luli la i, kote kamoi goi meke harupi saripu ta turaṉa taloa,” gua.

9 Ke topue se Devita meke sari ka onomo gogoto nana tie varipera, meke sipu kamoa rini sa tabahoara koasa leana pa Beso, kaiqa arini si koa hola vasina. 10 Ene hola latu se Devita meke sari ka made gogoto tie varipera. Sari karua gogoto tie si lopu boka karovia rini sa leana hite na malohoro hola ke koa hola dia. 11 Dogoria ri kasa tie pu luli hola koe Devita si keke koreo Izipi pa keke vasina ivuluna, meke turaṉa la nia rini koe Devita, meke ponia ginani na kolo rini, 12 kaiqa piqi tava popadi, meke karua kata resini. Beto henahena sa si ṉiṉira pule. Ka ṉeta rane dodurudi si loketoṉa hokara hite hena na napoa si asa. 13 Meke nanasa gunia e Devita, “Esei sa mua palabatu, meke pavei maemu gua?”

“Arau sina tie Izipi na nabulu tana keke tie Amaleki. Veko pani au sa qua palabatu ka ṉeta rane hola gua, sina moho si rau. 14 Rapatia gami sa kukuru popoa tadi na tie Keretaiti meke gua tugo sa popoa Neqevi pa Ziuda, meke sa popoa Neqevi pa popoa qega tanisa butubutu te Kelebi, meke sulua gami sa vasileana Zikilaqi,” gua si asa.

---

* **30:5** 1 Samuela 25:42-43 * **30:7** 1 Samuela 22:20-23

15 Nanasia Devita, “Boka turaṉa lani au goi koari na tie varipera pu raza
hikoi sari na popoa sara?”
Olaṉa si asa, “Boka mo, be va tatara nau goi pa korapa pozana sa mua
Tamasa sapu lopu kaqu va mate au goi babe va pule vala au koasa qua
palabatu.” 16 Meke turaṉa la nia sa se Devita koarini.
Hopeke hurakatae lamae sari na tie varipera te Amaleki koasa popoa
vasina; henahena na napo meke qetuqetu nia rini sa ninomana gua sa
dia vinagi koari na likakalae pu vagi rini pa Pilisitia meke Ziuda. 17 Pana
vaqavaqasa koivugona si rapata ni e Devita meke sari nana tie. Rapati
ri podalae munumunu osolae lodu sa rimata. Lopu keke si toa, ba ari
ka made gogoto tie vaqura mo saripu suraṉa pa dia kameli meke govete.
18 Harupi Devita sari doduru tie meke sari na likakalae saripu vagi rina
tinoni Amaleki, gua tugo sari karua nana barikaleqe. 19 Doduru si ta vagi
pule beto. Vagi pule ni Devita sari doduru tudia ri nana tie, meke sari
doduru likakalae saripu vagi rina tie Amaleki. 20 Vagi pule beto ni Devita
sari doduru sipi na bulumakao, meke va ene kekenu i ri nana tie sari
rovana pinausu pa kenudia meke zama, “Doduru hire si te Devita!” gua.
21 Meke tiqe kekere pule la se Devita koari karua gogoto tie saripu
malohoro, meke koa hola pa tabahoara koasa leana pa Beso. Vura mae
tutuvia rini se Devita meke sari nana tie, meke ene sage la tutuvi na
hapahapa ni e Devita si arini. 22 Ba kaiqa tie kaleadi na loke laedi saripu
luli koe Devita si zama, “Lopu luli gita rini, gua asa ke lopu kaqu va hia
poni likakalae gita si arini. Boka vagi mo rini sari na dia barikaleqe na
tudia, madi taloa.”
23 Ba olaṉa se Devita, “Kasa turaṉaqu lopu tavete gua koari na likakalae
pu ele ponini gita e Zihova! Kopuni gita na va sare gita Sa meke ponini
gita Sa sa minataqara koari na nada kana. 24 Loke tie si kote lulia sapu gua
balabala ia gamu! Doduru si kaqu vari ṉoṉoi puta sa vinahia. Arini pu koa
hola pude kopu ni sari na likakalae si kaqu vagi kekeṉoṉo gua puta tugo
koari pu luli pa vinaripera.” 25 Tavete nia tinarae e Devita si hie, meke ta
luli si hie pa Izireli podalae koasa totoso asa.
26 Sipu kamo pule pa Zikilaqi se Devita, si va garunu la nia sa kukuruna sa
vinagi likakalae koari na turaṉana, sari na koimata pa Ziuda, meke tozia sa
sa inavoso guahe koa rini, “Hie sina vinariponi tamugamu koari na vinagi
likakalae sapu vagi gami koari na kana te Zihova.” 27 Va garunu la tugo
koari na tie pa Betolo, koari na tie pa Rama pa popoa Neqevi pa qega pa
popoa Ziuda, meke koari na tie pa vasileana pa Zatiri, 28 Aroere, Sipimoti,
Esitemoa, 29 meke Rakala; la pa butubutu te Zeramili, koari butubutu
Kenaiti, 30 meke koari na tie pa vasileana Homa, Borasani, Ataka, 31 meke
Heboroni. Garunu lani sa koari doduru vasidi pu ene vilorae i sa meke
sari nana tie.

31

Sa Minate te Saula meke sari na Tuna

1 Razai ri na tie Pilisitia sari na tie Izireli pa toqere Qiliboa, meke govete
ni ri na tie Izireli. Sokudi ri na tie Izireli si mate vasina. 2 Zukuru sage
luli la sari na tie Pilisitia meke va mate i rini sari ka ṉeta tuna Saula: ari
Zonatani, Abinadabi, meke e Malakisua. 3 Ṉiṉira hola sa vinaripera pa
vari kalina Saula, meke goto ia na tupi tadi na kana si asa meke bakora
va kaleana. 4 Zama si asa koasa nana tie paleke tiṉitoṉa varipera, “Mu
lobusu vagia sa mua magu varipera, mamu hova va mate au, pude madi

lopu va sisire nau na va mate au ri na tie Pilisitia huporodi hire si rau.” Ba
matagutu hola nia sa koreo vaqura sapu gua asa. Ke vagia Saula sa nana
magu varipera meke hoqa la ia sa meke va mate pule nia. 5 Dogoria sa
koreo vaqura sapu ele mate se Saula, ke sa koreo ba hoqa va mate pule
nia tugo koasa nana magu varipera meke mate turaṉia sa se Saula. 6 Meke
gua asa sa minate te Saula meke sari ka ṉeta tuna sa, meke tanisa koreo
vaqura pu paleki sari na tiṉitoṉa varipera te Saula; sari doduru tie te Saula
si mate beto koasa rane sana. 7 Sipu avoso nia ri na tie Izireli pu koa pa
kalina sa lolomo pa Zezireli meke pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani,
sapu govete sa qeto minate Izireli gua, meke e Saula ba mate meke sari ka
ṉeta tuna tugo gua, si govete veko pani rini sari dia vasileana. Meke mae
sari na tie Pilisitia meke koai si arini.
8 Pa koivugona mudina sa vinaripera si la taṉini vagi ari na tie Pilisitia
sari tiṉitoṉa arilaedi koari na tomatedi ri na tie Izireli, meke dogoria rini
sa tinina e Saula meke sari ka ṉeta tuna eko dia pa toqere Qiliboa. 9 Kupa
ia rini sa batuna Saula, va gorei rini sari nana poko varipera meke garunu
lani rini pa doduruna sa popoa Pilisitia sari na tie paleke inavoso, pude la
tozia sa inavoso leana koari na dia beku meke koari na tinoni gua. 10 Meke
vekoi rini sari nana tiṉitoṉa varipera pa zelepade tanisa tamasa maqota
se Asitoreti, meke poka kapa nia rini pa kapagoba sa tinina pa vasileana
Beti Sani.
11 Sipu avoso nia ri na tinoni pa Zabesi pa popoa Qileadi gua sapu evaṉia
ri na tie Pilisitia koe Saula, 12 si topue la sari na tie varane meke enea rini
sa doduruna sa boṉi osolae kamo pa Beti Sani. Va gore vagia rini sa tinina
Saula meke sari na tuna pa goba; paleke pule lani rini pa Zebesi, meke
sului rini vasina. 13 Meke vagi rini sari na susuridi meke pomunu ni rini
si arini pa kauruna sa huda tamarisiki pa korapa vasileana Zabesi, meke
koa madi na lopu henahena si arini koari ka zuapa rane.

SA BUKA VINA RUA TE SAMUELA

Sa Vinabakala

Sa Buka Vina Rua te Samuela, si na vina hokotona sa Buka Vina Keke te Samuela. Vivinei nia sa sa totoso sapu e Devita si na Baṉara, kekenu pa butubutu Ziuda (Hinia 1-4), meke beto sapu gua asa pa doduruna sa butubutu tie Izireli, (Hinia 5-24). Keke vivinei bakalana koasa guguana Devita, pude va nomaia sa nana binaṉara meke va ṉiṉira ia sa nana tuturuana, pude razai sari na kana pa korapana sa butubutu Izireli, meke gua tugo koari na baṉara ṉiṉiradi pa votiki popoa. Ele ta dogoro koe Devita sapu keke tie lohi nana rinaṉeraṉe meke soto va nabu si asa koe Tamasa, meke keke tie sapu boka hola nia tu sa vinapepekae tadi na nana tie. Kaiqa totoso si vata dogoro nia tugo sa sa kinaleana, meke okoro nia tugo sa pude taveti sari na sinea kaleadi hola, pude valeania sa nana binalabala meke nana hiniva. Ba sipu vata gilana nia sa sa nana sinea, koe Netani sa poropita te Zihova, si helahelae ni sa si arini meke va kamoa sa sa vina kilasa sapu garunu la nia Tamasa.

Hoke qetu hola nia rina tie Izireli sa tinoa meke sa hahanana te Devita, ke sipu kamoa tinasuna pa soku ṉavulu vuaheni sa butubutu si hoke balabala ia rini si keke baṉara sapu kaqu mae gua pa tutina e Devita, meke kaqu kekeṉoṉo puta gua tugo asa, gua.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa binaṉara te Devita pa butubutu Ziuda. Hinia 1:1 kamo hinia 4:12
Sa binaṉara te Devita pa doduruna sa butubutu Izireli. Hinia 5:1 kamo hinia 24:25
- a. Sari na vuaheni tatasana baṉara se Devita. Hinia 5:1 kamo hinia 10:19
- b. Devita meke Batisiba. Hinia 11:1 kamo hinia 12:25
- c. Sari na tinasuna. Hinia 12:26 kamo hinia 20:26
- d. Sari na vuaheni mumudi. Hinia 21:1 kamo hinia 24:25

Gilania Devita sa Minate te Saula

1 Pa mudina sa minate te Saula si varipera se Devita koari na tie Amaleki[d]. Va kilasi sa si arini meke pule mae, meke koa karua rane si
asa pa vasileana Zikilaqi. 2 Pa koivugona si mae kamo si keke tie vaqura
mae guana koari na tie varipera te Saula. Pude vata dogoro nia sa nana
tinalotaṉa gua, si rikati sa sari nana poko meke binu nia pepeso sa sa
batuna. La koe Devita si asa meke todoṉo gore pa pepeso pa pinamaṉa.
3 Nanasia Devita si asa, “Pavei mae guamu si goi?” gua.

“Na govete mae guaqu vasina koa rina tie Izireli si arau,” gua si asa.

4 “Mu tozi nau, na sa si ta evaṉa,” gua se Devita.

“Sa nada qeto minate si govete taloa, meke sokudi si ele mate, Saula meke sa tuna koreo, se Zonatani si ele mate tugo,” gua si asa.

5 “Na vegua ke gilania goi sapu ele mate tu se Saula meke Zonatani?” gua se Devita.

6 Olaṉa sa tie, “Koa qua rau pa toqere Qiliboa meke dogoria sapu kokopo la ia Saula sa nana hopere, meke sari na totopili varipera na tie koi pa hose si tata la mo koasa.* 7 Taliri si asa, meke dogorau Sa, meke titioko mae koa rau. Olaṉa si rau, ‘Hiera si rau, baṉara!’ 8 Nanasa si asa sapu esei si arau

* **1:6** 1 Samuela 31:1-6; 1 Koron 10:1-6

gua, meke tozi nia rau sapu arau si keke tie Amaleki, gua. 9 Ke zama si
asa, ‘Mae, mamu va mateau tani! Na bakora va kaleana si rau, meke tata
mate,’ gua si asa. 10 Ke la si rau meke va matea, sina ele gilania tu rau
sapu kote mate mo si asa, ura ele bakora va kaleana si asa. Meke vagia
rau sa toropae baṉara pa batuna meke na pizopizo pa limana meke paleke
maeni rau si arini koa goi, baṉara.”
11 Ke rikati Devita meke sari nana tie sari na dia poko pa tinalotaṉa.
12 Kuliusu na kabo meke madi tugo si arini, osolae kamo totoso lodu sa
rimata pa ginuadi ri Saula e Zonatani meke sari doduru tie Izireli, sari na
tie varipera te Zihova, sina soku hola arini si mate.
13 Meke sipu nanasia e Devita sa tie vaqura sapu paleke mae nia sa
inavoso koasa, “Pavei mae guamu si goi?” si olaṉa si asa, “Arau si keke tie
Amaleki, ba koa pa popoa Izireli.”
14 “Na vegua ke lopu matagutu nia tu goi pude va matea sa baṉara ta
vizatana te Zihova?” gua se Devita. 15 Meke tioko vagia Devita si keke ri
nana tie meke zama ia, “Va matea gana”, ke seke va matea sa tie Izireli
sa tie Amaleki. 16 Meke zama se Devita koasa tie Amaleki, “Va tasuna pule
nigo meke zutu pulenigo telemu, sipu helahela nia goi sa vina matena si
asa sapu ele vizatia Zihova pude na baṉara.”

Sa Kinabo Nanae te Devita koari Saula e Zonatani

17 Kerania Devita sa kinera nanaedi ri Saula meke sa tuna koreo sapu e
Zonatani, 18 meke va turua sa sa tinarae pude va tumatumae nia koari na
tinoni pa butubutu Ziuda. (Ta kubere pa buka te Zasara si asa.)*
19 “Koari na toqere pa Izireli si mate sari nada koimata!
Sari na tie varane tadi na nada tie varipera si ele mate.
20 Mu lopu tozi vura nia si asa pa vasileana Qati
babe koari na siraṉa pa Asikeloni.
Mu lopu va malumi sari na barikaleqe Pilisitia pude koa qetu;
mu lopu va malumi sari na tudia vineki ri na tie huporo pude koa
qetuqetu.
21 Mani lopu hoqaia ruku babe na puni sa toqere Qiliboa;
madi lopu masuru doduru totoso sari inuma vasina!
Sina variva kurekuredi sari na lave tadi na tie varane saripu eko vasina;
sa lave te Saula si lopu ta oela va n̲edala pule.
22 Sa bokala te Zonatani si variva mate,
meke loke nana tataru sa magu varipera te Saula,
pu va matei saripu n̲iṉiradi,
meke va matei tugo sari na kana.
23 Saula meke Zonatani, tatarue mia hola meke tataruni gamu tugo ri na
tie;
koa varigara pa tinoa meke mate varigara tugo pa minate;
rerege holani sari na atata,
meke n̲iṉira holani sari na laione.

24 Gamu na barikaleqe pa Izireli, mi besu nia se Saula!
Ele va pokoni gamu poko ziṉara arileadi sa,
meke ele va sarisarini gamu patu arilaedi na qolo sa si gamu.
25 Ele hoqa sari na tie varane pa vinaripera,
tava mate si arini.
Zonatani si eko mate nana koari na toqere.

---

* **1:18** Zos 10:13

26 Kuliusu nigo rau, ke tasiqu Zonatani;
ve toleṉe gua arilaemu hola koa rau si goi!
Ve toleṉe gua tolavaena gua sa mua tataru koa rau,
leana hola nia sa tataru tadi na barikaleqe.
27 Sari na tie varane pa vinaripera si ele mate,
meke ta veko palae sari dia tiṉitoṉa varipera meke namu loke laedi.”

2

Tava Baṉara se Devita pa Butubutu Ziuda

1 Hola sapu gua asa, si nanasia Devita se Zihova, “Vegua kaqu la si rau pude koa pa keke koari na vasileana hire pa popoa Ziuda?”

“Uve”, olaṉa gua se Zihova.

“Vasileana pavei sia?” Gua se Devita. “Pa Heboroni”, gua se Zihova. 2 Ke la pa Heboroni se Devita, turaṉi sa sari karua nana barikaleqe ari Ahinoami, sapu na barikaleqe pa Zezireli, meke se Abiqeli, sa nabokona e Nebalo, sapu sa barikaleqe pa Kameli.* 3 Turaṉi tugo sa sari nana tie meke sari dia tamatina, meke koa si arini koari na vasileana pa vari likohaena Heboroni. 4 Meke mae sari na palabatu pa butubutu Ziuda pa Heboroni meke va madia se Devita pude na baṉara pa butubutu Ziuda gua.

Sipu avoso nia Devita sapu ele pomunu nia ri na tie pa vasileana Zebesi pa popoa Qileadi se Saula gua,* 5 si garunu lani sa vasina si kaiqa tie paleke inavoso guahe: “Mani manani gamu e Zihova sina vata dogoro nia gamu sa mia tataru nomana koasa mia baṉara sapu pomunia gamu. 6 Meke kamahire si mani tataru va ṉoṉoni gamu e Zihova si gamu. Arau ba kaqu tavete valeana atu tugo, sina gua sapu ele tavetia gamu. 7 Ego, mi koa va ṉiṉira na varane! E Saula sa mia baṉara si ele mate, meke sari na tinoni pa butubutu Ziuda si ele va madi au si arau pude na dia baṉara gua.”

Tava Baṉara pa Izireli se Isiboseti

8 Sa koimata nomana tanisa qeto minate te Saula, se Abana[d], sa tuna koreo e Nere, si govete turaṉia sa se Isiboseti, sa tuna koreo e Saula meke karovo la pa Ovuku Zodani meke kamo la gua pa vasileana Mahanaimi. 9 Tava baṉara vasina se Isiboseti koe Abana, pude kopuni sa sarini pa pinaqaha popoa pa Qileadi, sa vasileana Zezireli, sari butubutu Asa, Iparemi, meke Benisimane, meke gua tugo pa doduruna sa popoa Izireli. 10 Made ṉavulu puta vuahenina si asa totoso tava baṉara pa Izireli, meke karua vuaheni si koa tuturaṉa si asa. Ba pamaṉa nia sa butubutu Ziuda se Devita, sa baṉara. 11 Koa tuturaṉa pa Heboroni se Devita, meke kopu nia sa sa butubutu Ziuda koari ka Zuapa vuaheni onomo sidara.

Vinaripera pa Varikorapadi rina Tie pa Izireli meke Ziuda

12 Taluarae pa Mahanaimi sari na nabulu te Isiboseti meke se Abana, la gua koasa vasileana lavata pa Qibione. 13 Zoabi sa tuna sa barikaleqe sapu e Zeruia meke kaiqa ri kasa tie te Devita si tutuvudi ri koasa kopi pa Qibione. Habotu beto vasina si arini, hopeke pukuna koari karua kalina sa kopi. 14 Zama la koe Zoabi se Abana, “Mada vizata vagi kaiqa tie vaqura koari karua hopeke pukuna, mada varipodekeni pa vinaripera.”

“Leana mo” gua se Zoabi.

15 Ke ari ka manege rua tie si turu pa kalina koe Isiboseti koasa sa butubutu Benisimane, razai ri sari ka manege rua tie te Devita.

* **2:2** 1 Samuela 25:42-43 * **2:4** 1 Samuela 31:11-13

16 Hopeke variharupu tuqe batu sari doduru meke varihovai magu pa kali
qeleqeledia, ke namu keke gua puta tugo hoqa gore meke mate varigara
sari ka hiokona made. Gua asa ke ta pozae pepeso tana magu sa vasina
asa pa Qibione.
17 Ke sa vinaripera lavata si ta evaṉae koasa rane sana, meke va kilasi
rina tie te Devita sari ṉa tie Izireli meke se Abana. 18 Sari ka ṉeta tuna
koreo e Zeruia si koadia tugo vasina, ari Zoabi, Abisai, meke Asahele.
Asahele si hoke boka haqala va rerege guana dia* pinomona, 19 meke
podalae hadua sa se Abana, haqala totoro la ia sa. 20 Liṉana pule se Abana
meke zama, “Agoi Asahele si isa?” “Uve,” gua si asa.
21 “Noso, lopu hadu au!” gua se Abana. “Hadu lulia tu si keke votiki tie
varipera. Mamu vagi gua sapu tagoi sa?” Ba hadu lululia tugo e Asahele.
22 Zama pule la ia tugo Abana, “Noso, lopu hadu au, vea ke sovutau goi
pude va mate igo? Vegua meke kote boka tutuvu pulea rau se Zoabi sa
tasimu?” 23 Ba lopu hiva va avoso tugo se Asahele, ke hodu pule la nia
Abana sa hubina sa nana hopere pa tiana, meke vura karovo pa mudina.
Hoqa gore pa pepeso meke mate se Asahele, meke sari doduru pu kamo
mae koasa vasina pu eko sa si turu noso vasina pa pinamaṉa.
24 Ba podalae hadu lulia ri Zoabi meke Abisai se Abana, meke sipu lodu
gore sa rimata si kamo koasa toqere Ama sarini, kali gasa rimata pa Qia,
koasa siraṉa sapu la gua koasa soloso qega pa Qibione. 25 Sari na tie pa
butubutu Benisimane si mae koe Abana meke turu varigara pa batuna sa
toqere meke varipera va ṉiṉira sisigiti. 26 Meke kukili vura la koe Zoabi se
Abana, “Vegua, lopu kaqu beto varipera si gita? Lopu dogoria tu gamu sapu
pa vinabetona si loketoṉa, bana vinarikanai mo? Gami sina turaṉamia mo.
Vegua ke lopu zamai goi sari na mua tie pude lopu hadu luli gami?”
27 Olaṉa se Zoabi, “Zama hinokara si rau koasa Tamasa toana, be lopu
guana zama vura mae si goi, si lopu kaqu noso hadu gamu rina qua tie,
osolae kamoa munumunu vugo.” 28 Ke ivua Zoabi sa buki, na vina gilagila
koari nana tie pude noso hadui sari na tie Izireli. Ke noso sa vinaripera.
29 Doduruna sa boṉi si ene karovo gua koasa lolomo pa Zodani se Abana
meke sari nana tie, meke karovia rini sa Ovuku Zodani. Sipu ele enea rini
sa doduruna sa kali munumunu, si mae kamo pule pa Mahanaimi si arini.
30 Sipu ele beto sa vinarihadui, si tioko varigara ni e Zoabi sari doduru
nana tie, meke tiqe gilania sa sapu ari ka manege sia si lopu koa, turaṉae
koe Asahele. 31 Ka ṉeta gogoto onomo ṉavulu puta sari na tie te Abana
koasa butubutu te Benisimane sapu va matei rina tie te Devita. 32 Vagia e
Zoabi meke sari nana tie sa tinina e Asahele meke la pomunu nia koasa
lovuna sa tamadia pa Betilihema. Beto asa, doduruna sa boṉi si ene va
tokele la meke kamo vaqavaqasa pule pa Heboroni si arini.

3

1 Sa vinariperai pa varikorapaedia ri koari pu toka nia sa tatamana te
Saula, meke koari pu toka nia sa tatamana te Devita si gelenaena hola.
Totoso ṉiṉira lalanana sa kalina te Devita, si malohoro lalanana tugo sa
kalina te Saula.

Sari na Tuna e Devita

2 Sipu koa pa Heboroni se Devita si ari ka onomo sari na tuna koreo,
Amanoni si na tuna koreo kenuna, sapu va podo nia sa koe Ahinoami sa
barikaleqe pa Zezireli. 3 Vina rua si Sileabi, sa tuna e Abiqeli, sa nabokona

* **2:18** Sa dia pinomona si keke kukuru made nene sapu boka haqala rerege sisigiti.

e Nebalo pa Kameli. Abusalamu[d] si vina ṉeta sa tuna e Ma'aka, sa tuna
vineki e Talamai sa baṉara pa popoa Qesura. 4 Adonaeza si vina made
sapu sa tuna e Haqiti, meke e Sepatia, si vina lima, sa tuna e Abitali. 5 Vina
onomo si Itureami, tinana sa si e Eqala.

Karovo La pa Kalina te Devita se Abana

6 Sipu korapa la sa vinaripera pa varikorapadi ri kalina te Devita meke
sa qeto minate sapu toka nia sa tutina e Saula, si ṉiṉira lalanana se Abana
holani sari na tie varitokae pa binaṉara te Saula.
7 Keke rane si va potu nia Isiboseti sa tuna e Saula koe Abana sapu puta
turaṉia* sa sa barikaleqe pinausu tanisa tamana, pozana e Rizipa tuna
vineki e Aia. 8 Ta ṉaziri sisigiti se Abana meke zama, “Balabala ia goi sapu
osonia rau se Saula, gua? Na lopu e Ziuda si toka nia rau. Tatasana gua tu
podalae luli va hitehitekia rau se Saula sa tamamu, meke sari tasina koreo,
na nana baere. Meke ele toka nigo rau pude lopu va kilasigo e Devita, ba
pa rane ṉinoroi si va potu nau goi sa barikaleqe sana! 9-10 Ele va tatara nia
tu e Zihova koe Devita sapu kaqu vagi pania sa sa binaṉara koe Saula meke
sari na tutina, meke kaqu tava baṉara hobe se Devita koari na butubutu
pa popoa Izireli meke pa Ziuda, podalae pa keke kali kukuru popoa, meke
kamo la gua pa vinabetona.*
Ego, mani seke va mate pani au e Tamasa si rau, be lopu va gorevura ia
rau sapu gua asa!” 11 Matagutu hola nia Isiboseti se Abana, ke namu lopu
kulu si asa.
12 Garunu la tie palepaleke inavoso koe Devita se Abana, sapu korapa
koatu pa Heboroni pa totoso asa, pude tozi va avoso nia, “Esei si kote
baṉara nia sa popoa hie? Mada tavetia sa vinariva egoi, meke kote toka
nigo rau pude vagi karovia sa doduruna sa popoa Izireli pa mua kinopu.”
13 “Leana!” gua se Devita. “Kote tavetia rau sa vinariva egoi pa keke
ginugua mo. Kaqu turaṉa pule mae nia goi se Maekolo sa tuna vineki e
Saula, totoso mae dogorau goi.” 14 Meke garunu lani tugo e Devita sari nana
tie paleke inavoso koe Isiboseti pude tozi nia sapu guahe, “Va pule mae ia
se Maekolo sa qua barikaleqe. Holu nia keke gogoto kapu tie Pilisitia rau
si asa meke haba ia!”* 15 Ke turaṉa taloa nia e Isiboseti se Maekolo koe
Palitieli sa nana palabatu sapu sa tuna e Laisi. 16 Kabo ene lulia Palitieli
se Maekolo meke kamo la gua tu pa vasileana pa popoa Bahurimi. Ba sipu
zama ia e Abana pude pule gua, si kekere pule pa popoa si asa.
17 La koari na tie tuturaṉa tadi na tie Izireli se Abana meke zama koarini
si asa, “Ele seunae hola sapu aqania gamu se Devita pude na mia baṉara.
18 Kamahire mo sa totoso. Balabala ia gua sapu zama nia e Zihova, ‘Kaqu
tavetavete nia Rau sa qua nabulu sapu se Devita, pude harupi sari na tie
Izireli koari na tie Pilisitia, meke koari doduru dia votivotiki kana pule!’ ”
19 Zama tugo koari tiena sa butubutu te Benisimane se Abana meke tiqe
hola la tozi nia sa se Devita pa Heboroni gua sapu va egoa rina tie pa popoa
Izireli meke pa butubutu te Benisimane pude tavetia.
20 Sipu kamo mae pa Heboroni koe Devita se Abana meke sari ka hiokona
puta nana tie, si tavete poni inevaṉa e Devita si arini. 21 Tozi nia Abana
se Devita, “Maqu la mo kamahire meke la varigara maeni koa goi na qua
baṉara sari doduru butubutu Izireli. Kote va egoa mo rini pude na dia
baṉara si goi, meke tiqe kote boka evaṉia goi gua sapu mizia goi, meke

---

* **3:7** Pa hahanana tadi na tie Ziu sa tie sapu koa turaṉia sa barikaleqe pinausu tanisa baṉara si hiva hobea sa pude na baṉara. * **3:9-10** 1 Samuela 15:28 * **3:14** 1 Samuela 18:27

kote kopu beto nia goi sa doduruna sa popoa.” Va egoa Devita meke tiqe va sarea sa se Abana meke garunu pule nia sa si asa pa binule.

Tava Mate se Abana

22 Lopu seunae si kamo pule mae pa vinaripera se Zoabi meke sari kaiqa
tie varipera te Devita, moatadi sari likakalae sapu paleke pule maeni rini
koari na dia kana. Ele taluarae koe Devita pa Heboroni se Abana, sina ele
va sarea sa meke garunu pule nia sa pa binule si asa. 23 Sipu mae kamo
se Zoabi meke sari na tie varipera te Devita, si avoso nia rini sapu mae
koe baṉara Devita se Abana, meke ele tava sare meke ta garunu pule pa
binule si asa. 24 Ke la zama koasa baṉara si asa, “Na sa si tavetia goi? Mae
se Abana koa goi, venagua ke va pule gunia tu goi sana sia? 25 Sapu mae
nia sa si pude mae sekesekei nigo meke hata vurani sari doduru ginugua
pu taveti goi meke sari doduru mua rinizu.”
26 Sipu taluarae se Zoabi koe Devita si garunu tie paleke inavoso si asa
pude la turaṉa pule mae nia se Abana, kamoa rini koasa berukehe pa Saera
meke turaṉa pule mae nia rini, ba lopu hite gilania Devita sapu gua asa.
27 Sipu kamo pule mae pa Heboroni se Abana, si turaṉa vata kale la gua nia
Zoabi koasa sasada bara, pude mani vivinei koasa telena gua, ba sipu ene
tata mae se Abana si hovaia sa tiana. Ke tava mate se Abana sina va matea
sa se Asahele sa tasina, gua. 28 Meke sipu avoso nia e Devita sapu mate se
Abana, si zama si asa, “Gilania Nana e Zihova sapu sa qua binaṉara meke
arau si via koasa vina matena e Abana. 29 Mani ta gorei nia e Zoabi meke
sari doduru nana tatamana sa vina kilasana. Koari doduru sinage kaiqa
rina tie koasa nana tatamana si kaqu razai na tubu, popoqu, meke koele,
babe mate pa vinaripera, na loke gedi ginani na gua.” 30 Koasa linipuna mo
sapu va matea e Abana pa vinaripera pa Qibione se Asahele, si va matea
ri Zoabi e Abisai se Abana.

Ta Pomunae se Abana

31 Ke zama ia Devita se Zoabi meke sari nana tie varipera pude sira
rikati dia poko, va sage poko baika, meke pude kaboa se Abana totoso ene
va kenue ri kasa koasa vinaripomunae. Meke e Devita sa baṉara si ene
lulia mudina sa tomate. 32 Ta pomunae pa Heboroni se Abana, meke kabo
va ululae pa lovu sa baṉara, meke gua tugo sari doduru tie. 33 Kera nia e
Devita sa kinera lukalukana hie la koe Abana,
“Na venagua tu ke mate guana tie duviduvili se Abana?
34 Lopu ta pusi sari limana,
lopu ta pusi sari nenena,
mate guana keke tie sapu tava mate hoboro koasa tie kaleana.”

Meke kabo pule tugo sari na tie.
35 Beto sapu gua asa si mae ososo nia rina tie se Devita pude hena ginani
sipu korapa rane nana sa popoa, ba vekoa sa si keke vina tatara ṉiṉirana,
“Mani va mate au e Tamasa si rau be hena ia rau si keke vasi ginani sipu
lopu ele hokoto sa rane!” 36 Avosia ri doduru tie sapu gua asa meke qetu nia
rini. Doduru ginugua sapu taveti sa baṉara si qetu betoni rini. 37 Doduru
tie te Devita, meke sari doduru tie pa popoa Izireli si va hinokara betoa
rini sapu lopu somana nia e Devita sa vina matena e Abana. 38 Zamai sa
baṉara sari nana tie nomadi, “Gilania gamu sapu koasa rane hie si mate
si keke koimata ṉiṉirana pa Izireli? 39 Ta vizataqu tu koe Tamasa si rau
pude na baṉara, ba lopu ṉiṉira koasa rane ṉinoroi. Ṉiṉira hola nau ri

tuna koreo e Zeruia si rau. Lopu boka hukatia rau sa dia tinavete kaleana hie. Mani va kilasi e Zihova sari tie kaleadi hire.”

4

Tava mate se Isiboseti

1 Sipu avoso nia e Isiboseti sa tuna koreo e Saula sapu tava mate pa
Heboroni se Abana si matagutu si asa, meke sari doduru tinoni Izireli ba
ta duaṉa tugo. 2 Karua koimata koasa nana qeto minate e Isiboseti sapu
tuturaṉa pa vinaripera si koa pa Biaroti pa popoa Benisimane. Ari Bana
meke e Rekabi sari karua tuna koreo e Rimoni. 3 Sari tinoni pu koa kenudi
vasina si govete la pa Qitaimi, vasina si koa rini kamo kamahire.
4 Keke tutina pule e Saula si e Mepiboseti sa tuna koreo e Zonatani, sapu
lima vuahenina mo meke mate sari Saula e Zonatani. Sipu kamo mae gua
pa Zezireli sa inavosona sa dia minate si palekia sa barikaleqe pu kopuna
se Mepiboseti meke govete turaṉia, ba va hoqaia sa, ke koele sari nenena.*
5 Taluarae sari Rekabi e Bana pude la pa vetu te Isiboseti, meke la
kamo tata korapa rane, sipu korapa magogoso si asa. 6-7 Rodoko sa
barikaleqe pa sasada sipu korapa varipaqaha ni sa sari na kiko huiti koari
na qaloqalotodi, meke puta nana, ke nuquru hola sari Rekabi e Bana.* Sipu
kamoa ri karua pa korapa vetu si toṉoto lamo koasa teqe te Isiboseti pu
korapa puta baroṉo nana vasina meke hovaia ri karua tiana. Kupa vagia ri
karua batuna meke paleke ene karovo gunia pa lolomo Zodani doduruna
sa boṉi. 8 La vala nia ri karua koe baṉara Devita pa Heboroni sa batuna
meke zama, “Hie sa batuna e Isiboseti, sa tuna koreo sa mua kana se Saula,
sapu podekia pude va matego. Rane ṉinoroi si va malumigo e Zihova pude
tubehe hobea goi se Saula meke sari tutina.”
9 Olaṉa se Devita, “Zama tokotokoro koe Zihova sapu toa holana sapu
va sare au koari doduru tinasuna si rau! 10 Sipu mae sa tie pude tozia
koa rau pa Zikilaqi sa inavosona sa minate te Saula, si balabala ia sa sapu
paleke mae inavoso leana si asa, ba garunia rau sa tie varipera pude tuqe
vagia meke va matea. Asa tu sa pinia sapu vagia sa koasa nana inavoso
leana!* 11 Namu kaleana hola latu saripu va mate tie loke nana ginugua
sapu putana pa nana vetu! Kaqu tubehe hobe gamu rau kamahire koasa
vina matena sa, meke kaqu va mate gamu rau koasa kasia popoa hie.”
12 Garuni e Devita sari nana tie varipera meke va matei sari Rekabi meke e
Bana, meke moku pani ri limadi na nenedia, va sigoto vekoi rini tinidia tata
koasa kopi pa Heboroni. Vagia rini sa batuna e Isiboseti meke la pomunia
pa lovu te Abana pa Heboroni.

5

Ta Evaṉae Baṉara pa Popoa Izireli se Devita
(1 Koronikolo 11:1-9, 14:1-7)

1 Meke mae koe Devita sari doduru butubutu Izireli pa Heboroni meke
zama, “Gami si na masamu na eharamu soti. 2 Pa totoso ele hola, sipu
korapa mami baṉara se Saula, si agoi mo turaṉa lani pa vinaripera sari
na tinoni Izireli, meke ele va tatara nia Zihova sapu agoi kaqu turaṉi na
kopu ni sari Nana tinoni pude na dia baṉara, gua.” 3 Ke mae koe Devita,
sa baṉara pa Heboroni, sari doduru koimata pa popoa Izireli. Ke tavetia

* **4:4** 2 Samuela 9:3 * **4:6-7** Sa Hiburu pa vesi hie si lopu bakala, kaiqa iniliri si zama, “Nuquru sari kara pa korapa vetu doṉo guana hata huiti si arini, ba hovaia ri karua tiana. Beto asa si govete golomo taloadia.” * **4:10** 2 Samuela 1:1-16

sa si keke vinariva egoi madina koa rini pa kenuna e Zihova. Va madia rini
meke ta evaṉae na baṉara pa Izireli si asa. 4 Ka toloṉavulu puta vuahenina
se Devita sipu ta evaṉae baṉara, meke koa baṉara si asa ka made ṉavulu
puta vuaheni.* 5 Koa baṉara pa Heboroni koari na tie Ziuda si asa koari
ka zuapa vuaheni kukuruna, meke pa Zerusalema koari doduru tie Izireli
meke pa Ziuda ka toloṉavulu ṉeta vuaheni.
6 Sa binaṉara pa Zerusalema si podalae guahe. Ene vura la se Devita
meke sari nana tie pude rapata nia si pa Zerusalema. Sari na tie Zebusi,
saripu koa vasina, si balabala ia sapu lopu kaqu boka va kilasia Devita sa
vasileana lavata, gua asa ke zama si arini koa sa, “Lopu kaqu boka nuquru
hokara mae tani si agoi. Ari na behu na ike mo ba kote boka hadu panigo
si goi.”* 7 Ba zau vagia Devita sa vasileana pa korapana sa bara ṉiṉirana
pa Zaione, meke ta gilana sapu ta evaṉae na “Vasileana Lavata te Devita”
si asa.
8 Pa rane sana si zama se Devita koari nana tie, “Sa tie pu hiva va kilasi
sari na tie Zebusi si mani ene nuquru sage lulia sa siraṉa tana kolo meke
kaqu tiqe kamoi. Mani sage lulia sa siraṉa tanisa kolo pa korapa bae, meke
haele koasa berukehe vasina vagi kolo rini. Mamu la rapatani gedi sari na
qua kana, arini pu zama, ‘Na tie behu na ike,’ gua.” Arini pu kana ia se
Devita gua asa ke ta pozae, “Na tie behu na tie ike ba lopu boka nuquru
pa vetu tanisa baṉara.”
9 Sipu ele zau vagia sa sa vetu ṉiṉirana, si koa vasina se Devita meke
poza nia sa, “Sa Vasileana Lavata te Devita si asa.” Podalae pa gasa rimata
panapeka kamoa panaulu si va siṉi nia patu na pepeso rini meke tavete
vari likohae nia vetu ṉiniradi sa sa vasileana lavata asa. 10 Ke ṉiṉira nono
latu se Devita, sina se Zihova Tadi na Qeto Minate si somana koa koasa.
11 Sa Baṉara Hiramu pa Taea si garunu lani sa sari na tie paleke inavoso
koe Devita; poni nia dekuru huda sida meke sari na kamada na tie peqo
patu sa pude tavetia sa vetu baṉara. 12 Gua asa ke gilania Devita sapu
ele va turu va nabua e Zihova si asa pude na baṉara pa Izireli, meke tava
ululu sa nana butubutu baṉara pa laedi rina nana tinoni pa Izireli.
13 Sipu rizu taluarae pa Heboroni meke mae pa Zerusalema si arini, si
vagi va soku barikaleqe pule se Devita, meke sari na nabulu barikaleqe,
meke sokudi nana koburu koreo na vineki. 14 Hire sari na pozadi rina
tuna Devita pa Zerusalema, ari Samua, Sobabu, Netani, Solomone, 15 Ibaha,
Elisua, Nepeqi, Zapia, 16 Elisama, Eliada, meke Elipeleti.

Mataqara Holani Devita sari na Tie Pilisitia (1 Koronikolo 14:8-17)

17 Ta tozi nia ri na tie Pilisitia sapu tava baṉara se Devita pa Izireli gua, ke
topue sari na tie varipera pude la saputu vagia gana si asa gua. Sipu avoso
nia Devita sapu gua asa, si gore la si asa koa keke vasina ṉiṉirana. 18 Kamo
mae pa lolomo Repaemi sari na tie Pilisitia meke koa vasina. 19 Tepa la koe
Zihova se Devita, “Vea kaqu la rapati rau sari na tie Pilisitia hire? Vegua
kaqu poni nau Goi sa minataqara?” gua.
Meke olaṉa se Zihova, “Uve, la mamu rapati, sina kote ponini gamu Rau
sa minataqara pude va kilasi sari na tinoni Pilisitia.”
20 Ke la pa Beolo Perazimi se Devita meke vasina si va kilasi sa sari na tie
Pilisitia. Zama si asa, “E Zihova si ele huara nuquru la i sari na qua kana
guana naqe.” Gua asa ke ta pozae Beolo Perazimi* sa vasina asa. 21 Sipu

* **5:4** 1 Baṉ 2:11; 1 Koron 3:4, 29:27 * **5:6** Zos 15:63; Zaz 1:21 * **5:20** Sa ginuana Beolo Perazimi si na “Baṉara tanisa Huara Nuquru.”

govete sari na tie Pilisitia si veko pani rini sari dia beku, ke paleke taloa ni Devita meke ari kasa nana tie si arini.
22 Meke pule la pule pa lolomo Repaemi sari na tie Pilisitia meke la koa
vasina. 23 Ke nanasa pulea Devita se Zihova meke olaṉa si Asa, “Mu lopu
ene toṉoto la pude rapata ni koasa vasina sana, ba mamu likoho la tu.
Mamu rapata ni si arini pa mudidia, tata koari na hudahuda balasamu.
24 Pana avosia gamu sa ene halabutu pa batu huda, si mamu tiqe rapata
ni, sina Arau si kaqu ene va kenue koa gamu pude va kilasia sa qeto minate
Pilisitia.” 25 Lulia Devita gua sapu garunu nia e Zihova, meke hadu pule ni
sa sari na tie Pilisitia podalae pa Qeba meke kamo la tu pa Qeza.

6

Ta Paleke La pa Zerusalema sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova (1 Koronikolo 13:1-14, 15:25 kamo hinia 16:6,43)

1 Tioko varigarani pule Devita sari doduru tie varipera bokabokadi pa
Izireli, meke ari ka toloṉavulu puta tina tie si mae koasa. 2 Meke turaṉa
lani sa pa Ba'ala pa popoa Ziuda si arini, pude paleke vagia sa Bokese
Vinariva Egoi te Tamasa meke pude sage la pa Zerusalema, gua. Sa
Habohabotuana Baṉara te Zihova Tadi na Qeto Minate* si Asa sapu koa
pa varikorapadi rina mateana ari tatapurudi sapu ta pozae Serubimi.*
3 Paleke vagia rini si asa koasa vetu te Abinadabi pa toqere, meke suraṉia
rini koa keke totopili vaqurana. Ari Uza e Ahio, sari kara tuna Abinadabi si
turaṉana sa totopili.* 4 E Ahio si ene va kenue, 5 meke se Devita meke sari
doduru tie Izireli si vala betoi rini sari doduru dia ṉiniraṉira pa peka na
kera, pude va lavatia se Zihova gua. Mikemike ni rini sari na mike, hapu,
na laera, sari na daramu, tiṉitoṉa qaleqaletoro, meke na sibolo.
6 Sipu mae kamo si arini koasa vasina varipaqaha ni rini sari kiko huiti
koari na qaqalotodi te Nekoni, si ta tubarae sa bulumakao, meke qaqama
la se Uza meke tuqea sa sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova. 7 Meke pa totoso
tugo asa si bugoro nia Zihova Tamasa se Uza, meke seke va matea sa, sina
lopu pamaṉa nia sa sapu hopena sa bokese. Mate vasina se Uza pa kapana
sa Bokese Vinariva Egoi. 8 Ta ṉaziri se Devita sina va kilasia Zihova se Uza
pa binugoro. Ke ta pozae Perezi Uza sa vasina asa kamoa kamahire, sapu
sa ginuana sa “Tava kilasa se Uza.”
9 Meke koasa ranena asa si matagutu nia Devita se Zihova meke zama,
“Vegua meke kaqu boka paleke mae nia rau sa Bokese Vinariva Egoi
kamahire?” 10 Ke balabala ia sa si pude lopu paleke la nia pa Zerusalema
si asa, ba kekere mokue mo pa siraṉa meke la vekoa sa si asa pa vetu te
Opeti Edomu. Keke tie pa vasileana Qati si asa. 11 Koa mo vasina si asa ka
ṉeta sidara, meke mana nia Zihova se Opeti Edomu meke sa nana puku
tatamana.*
12 Avoso nia Devita sapu koa gua koasa Bokese Vinariva Egoi si mana
nia Zihova sa puku tatamana te Opeti Edomu meke sari doduru pu tagoi
sa. Ke la vagia sa sa Bokese Vinariva Egoi pa vetu te Opeti meke paleke
la nia rini koari na huda palepalekeana meke sage la pa Zerusalema pa
qinetuqetu lavata. 13 Sipu palekia rina tie sa Bokese Vinariva Egoi meke
ene la ka onomo hinena nene, si va noso paki e Devita si arini, meke vala sa

---

* **6:2** Sa ginuana Zihova Tadi na Qeto Minate si Zihova pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira meke baṉara nia sa doduruna sa kasia popoa. Na Koimata si asa pu ponia sa minataqara koari na Nana nabulu qeto minate tadi na mateana pa Maṉauru meke ari na tiena sa pepeso. * **6:2** Ekd 25:22
* **6:3** 1 Samuela 7:1-2 * **6:11** 1 Koron 26:4-5

koe Zihova si keke vina vukivukihi bulumakao meke keke tuna bulumakao nobokona. 14 Tivitivi nia mo Devita si keke poko lineni pa kopetena meke
peka va n̲in̲irae hola pude va lavatia se Zihova, gua. 15 Ke iriran̲a na buki
qetuqetu se Devita meke sari doduru tie Izireli, sipu paleke sage la nia rini
pa Zerusalema sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova.
16 Sipu ele ta paleke nuquru pa vasileana Zerusalema sa Bokese, si hopiki
vura pa vuida se Maekolo sa tuna vineki e Saula meke dogoria sa se Devita
sapu korapa peka na horu pa kenuna e Zihova meke hakohako nia sa si
asa. 17 Palekia rini sa Bokese meke la vekoa koasa nana vasina pa korapa
ipi poko sapu ele tavete va nama vekoa Devita. Beto asa si va vukivukihi
va uququ se Devita meke va vukivukihi binaere la koe Zihova. 18 Sipu
ele beto tavetia sa sari na vina vukivukihi va uququ na vina vukivukihi
binaere, si mana ni sa sari na tie pa korapa pozana Zihova Tadi na Qeto
Minate. 19 Meke va hia poni ni ginani sa sari doduru. Hopeke poni bereti
sa sari na palabatu na barikaleqe pa Izireli, meke keke vasi kukuru masa
ta kinana meke kaiqa qurepi popadi tugo. Meke tiqe hopeke pule la pa dia
vetu sari doduru.*
20 Beto asa, sipu pule la pa nana vetu se Devita pude la tutuvi sari nana
tamatina gua, si vura mae se Maekolo koa sa, meke zama, “Sa ban̲ara
pa Izireli si lopu vatanaka pule nia pa rane n̲inoroi! Dodorena guana
tie duviduvilina pa kenudi rina vineki tadi nana nabulu meke loke nana
kinurekure,” gua si asa.
21 Olan̲a se Devita, “Na peka si rau pude va lavatia se Zihova, sapu ele
vizatau pude na hinobena sa tamamu meke sari nana tatamana, pude vata
evan̲ae nau na ban̲ara koari na tie Izireli. Kaqu peka lamo si rau pude va
lavatia se Zihova. 22 Ba lopu kaqu va arilaena pulenau, meke kote balabala
ia goi sapu loke laequ si rau, ba sari na vineki sara si kaqu va lavatau si
rau!”
23 Ke namu loke tuna se Maekolo sa tuna vineki e Saula pa doduruna sa
nana tinoa osolae mate si asa.

7

Sa Inavoso te Netani Koe Devita (1 Koronikolo 17:1-15)

1 Koa pa nana vetu ban̲ara se Devita, meke lopu kaqu varipera nia sari
doduru nana kana, sina Zihova si ponia sa binule. 2 Meke zama sa ban̲ara
koe Netani sa poropita, “Hiera si rau korapa koa pa keke vetu sapu ta
tavetae huda sida, ba sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova si ta kopue mo pa
ipi poko!”
3 Olan̲a se Netani, “Mu tavetia gua sapu koa pa mua binalabala, sina koa
koa goi se Zihova.” 4 Ba pa bon̲i tugo asa si zama koe Netani se Zihova,
5 “La mamu tozi nia sa qua nabulu Devita sapu Arau si zama guahe koa
sa, ‘Lopu agoi kaqu tavetia sa Zelepade pude vasina koa si Rau. 6 Podalae
tu pa totoso sipu harupi Rau sari na tinoni pa Izipi kamoa kamahire, si
lopu hite koa pa Zelepade si Rau. Ba koa mo pa ipi pa doduru vasina pu
rizu la ia rina tie Izireli. 7 Koari doduru Qua inene somanae koari na tinoni
Izireli, si namu lopu hite tepa ia Rau si keke rina koimata saripu ele huhuki
Rau, sapu “Na vegua ke lopu tavete poni Nau rini si keke Zelepade sapu ta
tavetae huda sida,” gua!
8 Ke tozi nia sa Qua nabulu Devita sapu Arau se Zihova Tadi na Qeto
Minate si zama koa sa, ele vagi igo Rau sipu kopu sipi si goi pa pezara

* **6:19** 1 Koron 16:43

duduli meke va palabatu igo Rau koari na qua tinoni Izireli. 9 Ele koa turaṉa igo Rau pa ninae vasina pu la agoi, meke ele va kilasi Arau sari na mua kana, sipu raza la i goi. Kaqu va arilaemu igo Rau si goi gugua ari na koimata nomadi pa kasia popoa. 10-11 Ele vizatia Rau si keke vasina tadi na Qua tie Izireli meke ele va koa i Rau vasina, vasina pu kaqu koa si arini meke lopu kaqu ta ṉoṉovala pule. Podalae pa totoso sipu nuquria rini sa popoa hie, si ta raza lamo koari na tie kaleadi si arini, ba lopu kaqu ta evaṉa pule sapu gua asa. Va tatara nia Rau sapu kaqu va sare igo Rau si goi koari doduru mua kana meke kaqu kuri ponigo e Zihova si keke vetu.* 12 Pana mate si goi meke ta pomunu turaṉae koari na tiatamamu, si kaqu va baṉaria Rau si keke ri na tumu meke kaqu va ṉiṉira ia Rau sa nana binaṉara.* 13 Asa sa tie sapu kaqu kuria sa Zelepade taqarau, meke kaqu va koa hola ia Arau sa nana binaṉara ninae rane ka rane,* 14 meke Arau si kaqu na Tamana sa, meke kaqu na tuqu koreo Rau si asa. Pana sea si asa, si kaqu va kilasia Rau si asa kekeṉoṉo gua sa tamana sa koburu sapu hoke va kilasia sa sa tuna.* 15 Ba lopu kaqu vagi pania Rau koa sa sa Qua tataru gua sapu evaṉia Rau koe Saula, sapu va rizu pania Rau pude agoi si kaqu na baṉara. 16 Kaqu ari tutimu si goi doduru totoso, meke kaqu va turu va nabua Rau sa mua butubutu ninae rane. Meke sa mua binaṉara si kaqu loke vinabetona.’” * *

17 Tozi beto lani Netani koe Devita sari doduru gua pu tozi nia Tamasa koa sa.

Sa Vinaravara Zinama Valeana te Devita (1 Koronikolo 17:16-27)

18 Meke sipu avosia Devita sa zinama te Zihova koe Netani, si nuquru sa baṉara Devita pa korapa ipi pa kenuna Zihova. Habotu si asa meke varavara: “Ke Zihova, Baṉara, lopu garoqu rau gua sapu ele tavete mae ni Goi koa rau, gua tugo koari na qua tatamana. 19 Ba sapu tavetia Goi kamahire si arilaena hola nia visoroi hire. Ke Zihova Baṉara! Ele zama nia tugo Goi si asa, sapu koasa tutiqu rau sa Mua nabulu vugo repere meke va gilana nia Goi pa tie ke Zihova Baṉara! 20 Na sa pule si kaqu boka zama nia rau koa Goi! Gilanau Mua mo, na Mua nabulu si rau. 21 Na Mua hiniva meke koari na Mua zinama si tavetia Goi si hie. Ele taveti Goi sari doduru tinavete arileadi gua hire meke vata dogoro nia koarau sa Mua nabulu. 22 Toleṉe gua arileamu si Agoi, Zihova Baṉara. Loke tie pule si kekeṉoṉo gua Agoi, meke pa taliṉa mami avosi gami sapu Agoi mo telemu sa Tamasa. 23 Loke butubutu pule pa pepeso si kekeṉoṉo gua Izireli, sapu ele harupia Goi pa tinoa pinausu, pude vata evaṉae ni Mua tinoni soti Goi. Sari na tinavete arilaedi na variva magasadi pu tavete ponini Goi si vata gilana nia sa inavosomu Goi pa kasia popoa. Hadu pani Goi sari votiki butubutu meke sari na dia tamasa sipu zukuru nono la sari na Mua tie, pu vata rupaha pule mae ni Goi pa popoa Izipi, pude na Mua tinoni soti, gua.* 24 Ele vata evaṉae ni na Mua tie soti Goi sari na tie Izireli ninae rane ka rane, meke Agoi Zihova, si ta evaṉae na dia Tamasa soti.

25 Meke kamahire, Zihova Tamasa, va gorevura ia doduru totoso sa Mua vina tatara sapu ele tavete mae nia Goi koa rau meke koasa tutiqu. Tavetia

---

* **7:10-11** Kaqu kuri ponigo Rau si keke vetu, sa ginuana si “kaqu ponia koari na tumu sa binaṉara.” * **7:12** Sam 89:3-4, 132:11; Zn 7:42; TTA 2:30 * **7:13** E Zisu sina tuna Devita sapu kuria sa Zelepade hinokara sapu sa Nana tinina, sapu sari na tie hinokara te Tamasa. Mu doṉo la pa vesi 1 Kor 6:19; Epi 2:19-22: * **7:14** Sam 89:26-27; 2 Kor 6:18; Hib 1:5 * **7:16** Zisu kuria sa Zelepade te Tamasa sapu koa hola ninae rane. Mu doṉo la pa Hiburu 1:5: * **7:16** Sam 89:36-37 * **7:23** Diut 4:34

gua sapu ele zama nia Goi pude tavetia. 26 Sa inavosomu Goi si kaqu
arilaena hola, meke kaqu zama guahe sari na tie ninae rane, 'Zihova Tadi
na Qeto Minate si na Tamasa.' Meke kaqu kopu nia Goi sa qua binaṉara
koari na tutiqu rau doduru totoso. 27 Zihova Tadi na Qeto Minate, sa
Tamasa tadi pa Izireli! Tava mataqara si rau koasa qua vinaravara atu
koa Goi, sina ele va bakali tu Goi koa rau sari doduru pu gua hire koasa
Mua nabulu, meke ele tozi nau Goi sapu kaqu vata evaṉae ni baṉara Goi
sari na tutiqu.
28 Meke kamahire, Zihova, Agoi mo sa Tamasa lavata! Hoke kopuni Goi
doduru totoso sari Mua vina tatara, meke ele tavetia tugo Goi sa vina tatara
tolavaena hie koa rau. 29 Ele tepa igo rau si Goi pude manani sari na tutiqu
pude lopu makudo sa binaṉara tanisa tutiqu koasa Mua dinoṉo. Agoi,
Zihova Tamasa lavata, ele va tatara nia si hie, sapu sa Mua minana si kaqu
koa koari na tutiqu ninae rane ka rane."

8

Minataqara te Devita koari na Vinaripera
(1 Koronikolo 18:1-17)

1 Hola kaiqa totoso si razai pule e Devita sari tinoni Pilisitia, va kilasi sa,
meke vagi pania sa koarini sa popoa pa vasileana Meteqe Ama.
2 Va kilasi tugo Devita sari na tinoni Moabi. Va eko tokeli sa pa pepeso
sari na tie ta pusidi meke va matei sa sari karua tie koari doduru vina
ṉeta, ba sa doduru vina ṉeta si tava toa. Ke ta evaṉae na nana nabulu e
Devita si arini, meke tabara la takisi si arini koasa.
3 Meke va kilasia sa se Hadadeza, tuna e Rehobi sa baṉarana sa kukuru
pinaqaha popoa tadi pa Siria sapu pa Zoba. Sipu korapa gore la guana
koasa kali pinaqaha popoa pa batuna sage sa popoa Ovuku Iuparetisi pude
va turu pulea sa nana kinopu vasina, 4 si tuqe vagi e Devita sari ka manege
zuapa tina tie varipera koari na hose tanisa meke ka hiokona puta tina sari
nana tie varipera enedi. Kopuni sa sari na hose padadi keke gogoto totopili
varipera meke seke va ike beto pani sa sari doduru pu koa holadi.
5 Totoso garunu la tie varipera sari na tie Siria pa Damasikasi pude la
toka nia se Hadadeza gua, si rapata ni e Devita meke va matei sa sari ka
hiokona rua tina tie. 6 Meke va koa nana puku tie varipera se Devita pude
koimatani meke koa pa ipi varipera pa korapa dia voloso popoa, meke vata
evaṉae ni nana nabulu, ke tabara takisi la koa sa si arini. Va mataqaria e
Zihova pa doduru vasina sapu la si asa. 7 Tuqe vagi e Devita sari na lave
qolo saripu paleki rina palabatu varipera te Hadadeza meke paleke lani sa
pa Zerusalema. 8 Soku hola tugo sari na boronizi saripu vagi sa pa Beta
meke pa Berotai, koari na vasileana lavata pu kopu ni e Hadadeza.
9 Avoso nia sa baṉara Tou pa vasileana Hamati sapu va kilasia e Devita
sa doduruna sa qeto minate te Hadadeza. 10 Ke garunia sa sa tuna koreo
sapu se Zoramu pude la tutuvia meke zama valeana koe baṉara Devita
koasa nana minataqara koe Hadadeza, sina soku totoso ele raza ia sa se
Toi. Paleke vinariponi ta tavetae qolo, siliva, na boronizi e Zoramu se
Devita. 11 Va madi e Devita sari na vinariponi te Zoramu pude ta tavetae
pa vinahesina e Zihova, turaṉae sari na qolo, siliva pu vagi sa koari na
butubutu pu razai sa 12 pa Edomu, Moabi, Amoni, Pilisitia, meke Amaleki,
gua tugo sari kukurudi rina tinagotago saripu vagi sa koe Hadadeza.
13 Noma hola la pule sa inavosona e Devita sipu va matei sa sari ka
manege vesu tina tie Edomu koasa Lolomo pa Soloti meke tiqe sage pule

la si asa pa Zerusalema.* 14 Vekoi nana tie varipera si asa pude koimata ni
meke koa pa ipi varipera pa doduruna sa popoa Edomu, meke ta evaṉae
na nana nabulu sari na tie koasa vasina asa. Va mataqaria e Zihova se
Devita pa doduru vasina pu la si asa.
15 Kopu nia e Devita sa doduruna sa popoa Izireli, meke tavetia sa gua
sapu garo meke gotogoto koari na tie. 16 Zoabi, sapu sa tinana sa si e Zeruia,
si na koimata koasa qeto minate, meke se Zehosapati tuna koreo e Ahiludi
si matamata nia sa kinopudi rina kinubekubere. 17 Zedoki, sa tuna koreo
e Ahitubi, meke se Ahimeleki sa tuna koreo e Abiata, sari karua hiama;
Seraea sina tie kubekubere pa binaṉara te Devita. 18 Benaea sa tuna koreo
e Zehoiada si matamata ni sari na tie kopu tini te Devita, meke sari na tuna
koreo e Devita si koimata pa binaṉara.

9

Devita meke Mepiboseti

1 Keke rane si nanasa se Devita, “Vegua koa nana keke tie sapu koa hola
pa tatamana te Saula? Be guana koa nana, si hiva vata dogoro nia rau sa
tataru vatukana koa sa, pa pozana e Zonatani.”*
2 Koa nana si keke nabulu pa tatamana te Saula, pozana Ziba. Ke ta
garunu si asa pude la koe Devita. Nanasa sa baṉara, “Vegua agoi se Ziba?”
“Uve, arau tugo sa mua nabulu,” gua si asa. 3 Nanasia sa baṉara si asa.
“Vegua koa nana keke tie sapu koa hola pa tatamana te Saula, pude maqu
va gorevura ia sa qua zinama vina tatara sapu vekoa rau koasa qua tataru
va tukana, gua sapu ele va tatara nia rau koe Tamasa?” Olaṉa se Ziba,
“Koa nana si keke rina tuna koreo e Zonatani. Ba na mate beto nenena.”*
4 “Avei si asa?” nanasa gua sa baṉara. “Koanana pa vetu te Makiri tuna
e Amieli pa Lodeba,” olaṉa gua se Ziba. 5 Ke tiokia sa baṉara Devita si asa.
6 Sipu mae kamo se Mepiboseti, sa tuna e Zonatani sa tuna sa tuna
Saula, si todoṉo si asa pa kenuna Devita pa pinamaṉa. Zama se Devita,
“Mepiboseti?” Meke olaṉa si asa, “Arau sa mua nabulu, baṉara.”
7 “Mi lopu matagutu,” gua se Devita. “Pa pozana sa tamamu se Zonatani,
si kaqu tataru nigo rau si goi. Kaqu va pule atui rau koa goi sari doduru
pepeso tanisa sa tamana sa tamamu se Saula, meke agoi si kaqu hena na
napo pa qua tevolo.”
8 Todoṉo pule se Mepiboseti meke zama, “Baṉara, arau si lopu leana
hola nia si keke siki matena.” “Na vegua ke tataru hola nau tu goi si rau?”
9 Meke tiokia sa baṉara se Ziba, sa nabulu te Saula meke zama ia sa,
“Vala pulei rau koe Mepiboseti, sa tuna sa mua palabatu sari doduru
tiṉitoṉa saripu te Saula meke tadi na nana tatamana. 10 Agoi, meke sari
na tumu koreo, meke sari na mua nabulu si kaqu letea sa pepeso tanisa
mua palabatu pude poni ginani si arini. Ba se Mepiboseti mo si kaqu hena
na napo pa qua tevolo doduru totoso” Se Ziba hie si ka manege lima tuna
koreo meke ka hiokona puta nana nabulu.
11 Olaṉa se Ziba, “Doduru tiṉitoṉa saripu gua garununi sa qua baṉara si
kaqu taveti rau.” Ke hena na napo pa tevolo tanisa baṉara se Mepiboseti,
gua puta tugo mo keke ri na tuna koreo sa baṉara. 12 Keke tuna koreo
vaqura se Mepiboseti pozana si e Maika. Ego sari doduru tie koasa
tatamana te Ziba si ta evaṉae na nabulu mo te Mepiboseti. 13 Ke se
Mepiboseti sapu mate beto karua nenena, si koa mo pa Zerusalema,
henahena doduru totoso pa tevolo tanisa baṉara.

* **8:13** Sam 60 * **9:1** 1 Samuela 20:15-17 * **9:3** 2 Samuela 4:4

10

Va Kilasi Devita sari na Tie Amoni meke Siria (1 Koronikolo 19:1-19)

1 Hola kaiqa totoso si mate sa baṉara pa Amoni se Nahasi, meke sa tuna
koreo sapu se Hanunu si baṉara hobe. 2 Zama se Devita, sa baṉara, “Kaqu
va dogoro nia rau sa qua binaere nabuna koe Hanunu, kekeṉoṉo gua sapu
evaṉia e Nahasi sa tamana koa rau.” Ke garunu la tie paleke inavoso se
Devita pude la tozia sa nana tinalotaṉana.

Sipu la kamo ri pa Amoni, 3 si zama la ia rina koimata vasina sa baṉara,
“Balabala ia goi sapu pa pinamaṉana sa tamamu si garunu mae ni e Devita
sari na tie hire pude mae tozia sa nana tinalotaṉa? Namu lokari hokara!
Garunu mae ni sa sari na tie piko hire, pude vilitia sa vasileana lavata pude
boka va kilasa gita!” gua.

4 Tuqe vagi Hanunu sari na tie paleke inavoso te Devita, neri pani sa
keke kali gumidi, magu kumati sa pa totoso kopetedi sari dia poko, meke
garunu taloa ni sa. 5 Kurekure hola dia pude pule la pa dia popoa. Totoso
avoso nia Devita sapu gua ta evaṉa, si vala inavoso si asa koarini pude koa
paki pa Zeriko osolae toqolo pule sari gumidi meke tiqe pule.

6 Gilania rina tinoni Amoni sapu ele vata evaṉae nia na dia kana rini
se Devita, ke tabari rini sari ka hiokona puta tina tie varipera pa Siria pa
vasileana Betirehobi, meke pa Zoba, meke ka manege rua tina tie pa popoa
Tobi, meke koasa baṉara pa popoa Ma'aka si keke tina tie. 7 Avoso nia e
Devita sapu gua asa, ke garunu la nia sa se Zoabi meke sa doduruna sa
qeto minate. 8 Ene va tokele vura sari na tinoni Amoni meke hopeke la
turu tokele pa dia tuturuana koasa siraṉa sapu la gua pa Raba, sa dia ṉati
vasileana lavata. Kaiqa pule, saripu mae guadi pa Siria meke sari na tie
pu mae guadi pa Tobi, meke Ma'aka, si va namanama pa kalina sa popoa
koasa pavasa lavata.

9 Dogoria Zoabi sapu kote rapata mae gua pa kekenu meke pa mumudi
sari na kana, ke vizata vagi sa sari na tie varipera bokabokadi pa Izireli,
meke vekoi sa pa vasina kaqu mae gua sa qeto minate tadi pa Siria. 10 Sari
doduru pule si vekoi sa pa kinopu te Abisai sa tasina, pude razai sari na
tinoni Amoni. 11 Zama la koasa se Zoabi sa tasina, “Pude dogoria goi sapu
va kilasau rina tinoni Siria, si mae mamu toka nau, meke be va kilasigo rina
tinoni Amoni si kote atu toka nigo rau. 12 Koa varane na mataqara! Mada
varipera va ṉiṉirae poni sari nada tie, meke gua tugo sari na vasileana
lavata te Tamasa. Mani gorevura sa hiniva te Zihova.”

13 Meke sipu ririzu la se Zoabi meke sari nana tie pude rapata gua, si
govete sari na tinoni Siria. 14 Sipu dogoria rina tinoni Amoni sapu govete
taloa sari na tinoni Siria, si govete nia rini se Abisai meke togolo nuquru
pule la koasa vasileana lavata. Ke kekere pule nana se Zoabi meke pule la
nana mo pa Zerusalema.

15 Gilania rina tinoni Siria sapu tava kilasa si arini koari na tinoni Izireli,
ke tioko varigara ni rini sari na dia tie varipera. 16 Tioko la i sa baṉara
Hadadeza sari na tinoni Siria saripu koa pa kali gasa rimatana koasa Ovuku
Iuparetisi, meke mae pa Helamu si arini aqorae koasa tinolie te Sobako,
sa koimata koasa qeto minate te baṉara Hadadeza pa Zoba. 17 Sipu avoso
nia e Devita sapu gua si varigara ni sa sari doduru koasa qeto minate pa
Izireli; karovia rini sa Ovuku Zodani, meke ene la gua pa Helamu, vasina
sapu korapa koa sari na tinoni Siria, meke podalae sa vinaripera. 18 Meke
hadu puleni rina tinoni Izireli sari na tinoni Siria. Va matei e Devita meke

sari nana tie sari ka zuapa gogoto tie varipera pa totopili, made n̲avulu puta tina tie varipera pa hose, meke va bakoraia tugo rini se Sobako sa palabatu varipera tanisa dia kana, sapu mate tugo koasa vasina varipera asa. 19 Sipu dogoria ri doduru baṉara pu toka nia se Hadadeza sa baṉara sapu tava kilasa si arini koari na tie Izireli, si la varibulei si arini koari na tie Izireli meke koa aqorae mo koarini. Ke matagutu toka pule ni rina tinoni Siria sari na tinoni Amoni.

11

Devita meke Batisiba

1 Koa sa totoso pa korapa vuaheni sapu noso sa ibu meke podalae pule sa maṉini, sa totoso sapu hoke la pa vinaripera sari na baṉara, si garunia Devita se Zoabi meke sari nana palabatu, meke sa qeto minate pa Izireli pude va kilasia sa butubutu Amoni, meke pude zau vagia tugo sa vasileana lavata pa Raba. Ba koa hola nana tu pa Zerusalema se Devita.*

2 Keke rane, pana veluvelu, si vaṉunu se Devita meke sage la pa batuna sa vetu baṉara. Sipu ene vilorae si asa panaulu, si doṉo gore la meke dogoria sa si keke barikaleqe korapa huhuve nana pa nana vetu. Tolavaena hola si asa.* 3 Ke garunia sa si keke tie pude la hata vura nia sapu esei si asa gua, meke ta gilana sapu e Batisiba si asa na tuna e Eliami meke na loana e Uraea na tie pa popoa Hitaiti. 4 Garuni Devita sari na tie pude la turaṉa mae nia si asa koa sa meke koa turaṉia sa si asa. Tiqe hokoto mo sa nana totoso dogoro sidara. Meke pule la pa nana vetu si asa. 5 Mudina asa si gilania sa sapu aritiana si asa ke garunu la nia sa koe Devita sa inavoso pude tozi nia.

6 Garunu la nia Devita si keke inavoso koe Zoabi. “Mamu garunu pule mae nia koa rau se Uraea sa tie pa popoa Hitaiti.” Ke garunu pule la nia Zoabi koe Devita si asa. 7 Sipu kamo se Uraea, si nanasa nia Devita koasa se Zoabi meke sari na tie varipera meke sa vinaripera. 8 Beto asa, si zama koe Uraea si asa, “Mu la pa mua vetu, mamu magogoso paki.” Ke taluarae se Uraea. Meke garunu luli la nia Devita si keke vinariponi pa nana vetu. 9 Ba lopu la pa nana vetu se Uraea. Puta somanae mo si asa koari na tie kopu pa sasada bara tanisa baṉara. 10 Sipu avoso nia Devita sapu lopu pule la pa nana vetu se Uraea, si nanasia sa si asa. “Ele seunae hola meke tiqe pule mae si goi, na vegua ke lopu la pa mua vetu si goi?”

11 Olaṉa se Uraea, “Sari na tie Izireli meke Ziuda si la pa vinaripera, meke sa Bokese Vinariva Egoi si koa koa rini. Sa qua palabatu se Zoabi meke sari nana koimata si puta mo pa sada. Na pude vegua ke kaqu pule la pa qua vetu si arau pude la hena na napo, meke puta turaṉia sa qua barikaleqe? Va tatara nia rau pa kenuna sa Tamasa toana, sapu lopu kaqu tavetia rau si keketoṉa gua asa.”

12 Ke zama se Devita, “Ego, mu koa mo tani pa doduruna sa rane, meke vugo si kaqu garunu pulenigo rau.” Ke koa karua rane pa Zerusalema se Uraea. 13 Ruvatia Devita si asa pa hinenahena meke va naponapo viviria sa. Ba pa boṉina asa si lopu pule tugo pa nana vetu se Uraea. Puta nana mo koasa nana teqe pa keke lose kokoana tadi na tie kopu pa vetu baṉara.

14 Pana munumunu si kuberia Devita si keke leta koe Zoabi meke va paleke nia mo sa koe Uraea. 15 Kubere guahe si asa, “Mamu vekoa pa tokele kekenu se Uraea, vasina n̲iṉira hola sa vinaripera. Beto asa mamu

* **11:1** 1 Koron 20:1 * **11:2** Pa hahanana tadi na tie Ziu sari na Barikaleqe si ta hivae pude via pa hahanana huhuve pa mudina sa totoso dogoro sidara tadi na barikaleqe.

togolo pule pude mani tava mate," gua. 16 Ke pa totoso raza ia Zoabi sa
vasileana lavata si garunu la nia sa se Uraea koa sa vasina gilania sa sapu
ŋiŋira sari na kana. 17 Vura mae pa vasileana lavata sari na kana meke
razai sa qeto minate te Zoabi, meke kaiqa rina koimata te Devita si mate,
gua tugo se Uraea.
18 Meke garunu la nia Zoabi sa inavoso koe Devita meke tozi nia sa sa
guguana sa vinaripera. 19 Meke zama ia sa sa tie paleke inavoso, "Pana ele
tozia goi koasa baŋara sa guguana sa vinaripera, 20 si gina kote bugoro si
asa, meke nanasigo, 'Na vegua ke tata sisigiti la koasa vasileana lavata si
gamu meke razai si arini? Lopu gilania tu gamu sapu kote koa pa goba si
arini meke gonani gamu tupi? 21 Lopu balabala ia tu gamu se Abimeleki
sa tuna koreo e Qitione sapu mate pa Tebezi? Vasina gona gore nia keke
barikaleqe si keke patu munamunalana huiti koa sa goba meke va matea
si asa. Na vegua ke tata sisigiti la tu koa sa goba si gamu?' Be nanasa
gunigo he sa baŋara si goi, si mamu tozi nia, 'Sapu sa mua nabulu Uraea
sa tie Hitaiti ba mate tugo,' mu guni nia."*
22 Ke la sa tie paleke inavoso hie koe Devita meke la tozi koasa gua
sapu tozi nia Zoabi pude zamani. 23 Zama si asa, "Sari na mami kana
si ŋiŋira holani gami meke vura mae pa vasileana si arini meke raza gami
rini pa vasina kalalasana, ba hadu pule lani gami koasa sasada barana sa
vasileana lavata. 24 Meke arini pu koa pa goba si gonani gami tupi, meke
kaiqa rina koimata tamugoi baŋara si mate. Sa mua palabatu se Uraea ba
mate tugo."
25 Zama se Devita koa sa tie paleke inavoso, "Mu la sovutu va ŋiŋira ia
se Zoabi. Mamu tozi nia tugo pude lopu balabala mamata, sina lopu boka
ta gilana sapu esei si kote mate pa vinaripera. Tozi nia si asa pude raza va
ŋiŋira la pude vagia sa vasileana lavata sana."
26 Sipu avoso nia Batisiba sapu mate sa nana palabatu gua, si kaboia sa
si asa. 27 Sipu ele hola sa tinalotaŋa, si tioko la ia Devita si asa pude mae
koa pa nana vetu baŋara. Ta evaŋae na loana si asa meke va podo nia
sa koasa si keke koburu koreo. Ba lopu qetu nia Zihova gua sapu tavetia
Devita.

12

Sa Inavoso te Netani meke sa Kinekere te Devita

1 Garunu la nia Zihova koe Devita se Netani sa poropita meke zama,
"Koadia si karua tie saripu koa varigara pa keke vasileana nomana. Keke
si tagotagona meke keke pule si habahualana.* 2 Sa tie tagotagona si soku
nana rovana bulumakao meke na sipi, 3 ba sa tie habahualana si kekeke
mo nana tuna sipi, sapu holua sa. Kopu nia sa si asa, meke noma sage
turaŋi sa sari nana koburu pa nana vetu. Kaiqa gana ginani soti si hoke
ponia sa koasa, meke hoke va napoa tugo sa pa nana kapa soti, meke hoke
kukaia tugo sa si asa. Sa tuna sipi hie, si guana tuna vineki soti. 4 Keke
rane si mae kamo pa vetu tanisa tie tagotagona si keke tie enene. Lopu
hiva va matea sa tie tagotago hie si keke ri nana sipi soti pude va namaia
sa ginani tanisa, ba vagia tu sa sa tuna sipi tanisa tie habahualana meke
va nama ia pude ponia sa tie maena."
5 Bugoro hola nia Devita sa tie tagotago hie meke zama, "Zama tokotoko
nia rau koasa Tamasa toana, sa tie sapu evaŋia sa tinavete gua asa si garona
pude kaqu tava mate! 6 Sina gua asa sa tinavete kaleana sapu ele tavetia

* **11:21** Zaz 9:53 * **12:1** Sam 51

sa, ke kaqu hobe pulea sa padana ka made totoso soku hola nia sapu gua ele vagia sa."
7 "Namu agoi hokara mo sa tie sana," gua se Netani koe Devita. "Meke guahe sapu zama nia e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli. Ele va baṉarigo Rau pa Izireli meke harupu pulenigo koe Saula. 8 Ele vatua Rau koa goi sa nana binaṉara meke sari nana barikaleqe. Ele va baṉarigo Rau koari tinoni Izireli meke Ziuda. Meke kaqu tomo pulei tu Rau, be guana lopu garo si arini. 9 Na vegua ke kilui tu goi sari na Qua Tinarae? Na vegua ke tavetia goi sa kinaleana hie? Agoi ba va matea se Uraea pa vinaripera. Va malumi goi sari na tie Amoni meke va matea si asa, meke vagia goi sa nana barikaleqe. 10 Ego, kamahire, koari doduru sinage, kaiqa rina tutimu si kaqu tava mate pa minate kaleana hola, sina va kari Au goi si Rau meke vagia sa barikaleqe te Uraea. 11 Zama hinokara atu koa goi si Rau, pa mua tatamana soti si kote vura mae ia Rau si keke tie pude vatasuna igo. Kaqu dogoria goi si asa, pana ta vagi sari na mua barikaleqe meke ta vala koasa tie, meke kaqu va sea i sa pa korapa kalalasa.* * 12 Tavete tomea goi sa mua sinea, ba kaqu va vuraia Rau si asa pa kalalasana sa rane pude dogoria ri doduru tie Izireli."
13 "Kei, ele va sea la koe Zihova si rau," gua se Devita. Olaṉa se Netani, "Taleoso nigo Zihova, meke lopu kaqu mate si goi. 14 Ba sina ele va dogoro nia goi sa tinavete kaleana gua hie koe Zihova, ke kaqu mate sa mua koburu," gua. 15 Meke taluarae pule la pa nana vetu se Netani.

Mate sa Tuna Koreo Devita

E Zihova tu va moho sisigitia sa koburu tanisa sapu va podo nia e Devita koasa barikaleqe te Uraea. 16 Tepa sisigiti la koe Tamasa se Devita pa vinaravara pude va magogosia sa koburu gua. Lopu hiva hena ia sa si keketoṉa, meke doduru boṉi si hoke nuquru la pa nana lose si asa meke eko mo pa hatara. 17 Sari na koimata si hoke la koa sa, meke podekia pude va tekulia si asa, ba korona meke lopu hiva henahena somana tugo koa rini si asa. 18 Hola keke vuiki si mate sa koburu haha, meke matagutu tozia rina palabatu koa sa sa inavoso. Zama si arini, "Sipu toa nana sa koburu si lopu hoke hiva va avoso gita sa. Vegugua meke kote boka tozi nia gita si asa sapu ele mate sa tuna? Meke gua meke kote va kaleana pule nia telena."
19 Sipu dogoro pohoi Devita sapu vari manamanasi si arini, si gilania sa sapu ele mate sa koburu. Ke nanasi sa si arini, "Ele mate sa koburu?"
"Uve ele mate," gua si arini.
20 Ke tekulu pa hatara se Devita, huve, susuti, meke hobei sa sari na nana poko. Meke la vahesi si asa pa vetu te Zihova. Sipu pule la si asa koa sa vetu baṉara si tepa ginani si asa, ke lopu sana va namai rini, meke henahena si asa.
21 "Lopu tumae nia gami sa ginugua hie," zama gua sari nana palabatu koasa. "Sipu toana sa koburu, si kaboa goi si asa, meke lopu hiva henahena, ba sipu mate tugo sa, si tekulu meke henahena si goi."
22 "Uve," gua se Devita, "Madi na kabo si rau, sipu toana sa koburu. Balabala ia rau sapu gina kote tataru nau e Zihova si rau, meke lopu kaqu mate sa koburu," gua. 23 Ba ele mate tu si asa kamahire, vegua ke kaqu madi si rau? Boka va toa pulea rau si asa? Kaiqa rane si kaqu la ia mo rau sa vasina sapu koa ia sa, ba lopu kaqu pule mae koa rau si asa kamahire.

* **12:11** Koasa zinama kinokorotae hie si bakala sapu pana lopu ele mate se Devita, si keke tuna e Devita si kaqu hiva hobea si asa. * **12:11** 2 Samuela 16:22

Podo se Solomone

24 Meke va manotia Devita sa nana barikaleqe se Batisiba. Meke va podo
nia sa koasa si keke koburu koreo, sapu poza nia e Solomone sa si asa.
Tataru nia e Zihova sa koreo, 25 meke zama ia Sa se Netani sa poropita
pude poza nia Zedidaia*, sina tataru nia e Zihova si asa.

Tuqe Vagia Devita si pa Vasileana Raba
(1 Koronikolo 20:1-3)

26 Koasa totoso asa si hoda la ia Zoabi sa nana vinaripera pa Raba sa
n̲ati vasileana lavata pa Amoni, meke tata hokara mo kote tuqe vagia sa.
27 Garunu la tie paleke inavoso koe Devita si asa, “Ele rapata pa Raba si
rau meke ele tuqea rau sa dia vasina vagivagiana kolo. 28 Varigara ni
tugo kamahire sa mua qeto minate; rapatia sa vasileana lavata; mamu
vagia telemu. Lopu hiva vagi nia vina lavata rau sa vinagina sa.” 29 Ke
varigarani e Devita sa qeto minate meke la pa Raba. Rapatia sa meke tuqe
vagia sa. 30 Vagia e Devita pa batuna sa beku Moleki sa toropae qolo sapu
sa mamatana si tata tolon̲avulu lima kilo qaramu* meke koa ia na patu
n̲edala si asa. Vagi e Devita sari na patu n̲edaladi meke va sotoi sa koasa
nana toropae ban̲ara. Nomana hola tugo sa vinagi koari na likakalae pu
vagi sa koasa vasileana lavata. 31 Meke va tavetaveti sa sari na tiena sa
popoa asa, va tuqeni mokumokuana labete na piki aeana na maho aeana,
meke garunu zukuri sa pude tavete biriki. Tavete kekeno̲no̲ guni tugo sa
sari na tie Amoni koari doduru vasileana nomadi, meke pule si asa meke
sari nana tie pa Zerusalema.

13

Amanoni meke Tama

1 Koanana si keke tasina vineki leleana sapu lopu ele varihabana se
Abusalamu, sa tuna koreo e Devita; pozana sa si e Tama. Amanoni sapu
keke tuna koreo pule e Devita si hivahivana sa. 2 Hiva hola nia sa meke
va kamo nia moho tu sa, sina tasuna hola pude vagia sa sa vineki vaqura,
sapu ta kopue totoko. Ke loke tie boka tata ia. 3 Ba koa nana keke nana
baere sekesekeina se Amanoni; pozana sa si e Zonadabi na tuna koreo e
Simea, keke tasina koreo e Devita. 4 Zama la koe Amanoni se Zonadabi, “Na
tuna koreo tu sa ban̲ara si goi, ba rane ka rane si dogorigo rau guana don̲o
talotan̲a si goi?” gua si asa. Meke olan̲a si asa, “Hiva nia rau se Tama sa
tasina vineki sa tasiqu koreo karokarovo sapu se Abusalamu,” gua si asa.
5 Zama koasa se Zonadabi, “Mamu eko guana tie mohomu pa teqe. Totoso
mae dogorigo sa tamamu si mamu zama guahe, ‘Mu tozi nia sa tasiqu
vineki se Tama pude mae. Hiva nia rau pude mae vatana poni au ginani
sa tani, vasina sapu boka dogoria rau, meke telena tugo kaqu va henahena
au.’ ” 6 Ke eko guana tie mohona se Amanoni pa teqe. La dogoria sa ban̲ara
Devita si asa, meke zama la koasa se Amanoni, “Mu va malumu mae ia se
Tama pude mae taveti kaiqa keki tani koasa vasina sapu kote boka dogoria
rau, meke telena tugo kaqu va henahena au.”
7 Ke va garunu inavoso la se Devita koe Tama pa vetu ban̲ara, “La pa
vetu te Amanoni, mamu la tavete poni nia ginani.” 8 La si asa vasina meke
la dogoria sa korapa eko pa nana teqe. Kaiqa palava si paleki sa, va tanai
sa, meke taveti sa si kaiqa keki. 9 Meke va vurai sa koasa kinakinana pude
henai sa gua, ba korona. “Garunu vura taloani sari doduru tie hire,” gua

* **12:25** Sa ginuana sa pozapoza Zedidaia si ta tataruena koe Tamasa. * **12:30** Zuapa n̲avulu lima paoni.

si asa, ke vura taloa beto si arini. 10 Meke tiqe zama la koe Tama si asa,
“Paleke mae nia tani pa qua teqe sari na keki. Mamu telemu tugo poni
au.” Paleki sa sari na keki, meke ene la koasa. 11 Sipu korapa ponia sa, si
harupu vagia sa meke zama, “Mae eko turaṉau pa teqe.”
12 “Lokari, tasiqu! Lopu ososo nau pude tavetia sa tinavete vina
goregoreiqu na variva kurekure. Mu lopu tavetia sa tinavete kaleana hie
koa rau. 13 Lopu kaqu boka muliṉi nia rau kinurekurena meke kote ta
ṉoṉovala si goi guana tie duviduvilimu pa popoa Izireli. Mu tepa koasa
baṉara, rovea rau kote va malumau mo sa koa goi.” 14 Ba lopu hiva va
avosia Amanoni, meke sina ṉiṉira hola nia sa sa vineki, ke va sea ia tu sa.
15 Mudina sapu gua asa si namu hakohako hola nia tu e Amanoni se
Tama, hola nia tu sa tatasana, ke zama ia sa, “Mu vura taloa!” guni nia sa.
16 “Koroqu!” olaṉa gua si asa, “Pude garunu taloa guni nau goi he
si kaleana hola nia gua sapu tiqe evaṉia goi koarau.” Ba lopu hiva va
avosia sa si asa, 17 ke tioko nuquru puleni sa sa nana nabulu meke zama
ia sa, “Turaṉa taloa nia pa kenuqu rau sa vineki hie. Va vura taloa ia,
mamu tukua sa sasada!” 18 Turaṉa vura taloa nia sa nabulu meke tukua
sa sa sasada. Keke poko gelena si va sage ia e Tama, meke gele limana,
na hahanana pinokopoko tadi na tudia vineki rina baṉara, sapu lopu ele
varihabadi koari na totoso arini. 19 Binu nia eba sa sa batuna, sira rikatia
sa sa nana poko, meke va opo tamunia ola limana sa sa isumatana, meke
ene kabokabo taloa nana. 20 Sipu dogoria sa tasina koreo se Abusalamu si
asa, si nanasia sa, “Ṉoṉovaligo e Amanoni si goi? Mamu lopu koa talotaṉa
sisigiti si goi. Na tasimu karokarovo mo si asa. Ke lopu tozia koa keke tie
pule.” Ke koa pa vetu te Abusalamu se Tama, talotaṉa meke koa eke telena.
21 Sipu avoso nia e Devita sa baṉara sapu gua ta evaṉa si ta ṉaziri hola si
asa. 22 Hakohako hola nia e Abusalamu se Amanoni koasa ṉinovaṉovalana
e Tama, sa tasina vineki, meke lopu hiva zama hokaria sa.

Tubehe Hobe se Abusalamu

23 Hola karua vuaheni si vagi tie kotokoto sipi se Abusalamu pa Beolo
Hazo, tata koasa vasileana nomana pa Iparemi, meke ruvati sa sari doduru
tuna koreo sa baṉara pude la vasina. 24 La si asa koe Devita sa baṉara
meke zama, “Baṉara hivani gamu rau pude mae somana koasa qua
inevaṉa, agoi meke sari mua palabatu. Na koto sipi si rau.” 25 “Lokari,
tuqu!” olaṉa gua sa baṉara. “Pude atu beto gami si kote noma hola sa
mua tinupiti.” Ososo nia tugo Abusalamu, ba lopu hiva sa baṉara, meke
tozi nia sa se Abusalamu pude taloa. 26 Ba zama se Abusalamu, “Ego, pude
guana lopu hiva goi, si va malumu mae ia sa tasiqu se Amanoni pude mae.”
“Na vegua tu ke kote luli si asa?” nanasa gua sa baṉara. 27 Ba tepa ososo
nia e Abusalamu, ke va malumia e Devita se Amanoni, meke sari doduru
tuna koreo pude luli koe Abusalamu. Va namanama ia e Abusalamu sa
hinenahena lavata padadi rina baṉara. 28 Meke zamai sa sari nana nabulu,
“Dogoria pude guana napo va viviri se Amanoni, meke pana tozini gamu
rau sa totoso, si mamu va matea. Lopu matagutu. Arau kote vagia sa
tinazutuna sa.” 29 Ke lulia ri nana nabulu sa zinama te Abusalamu meke
va matea rini se Amanoni. Sari doduru tuna koreo pule te Devita si koi pa
dia miulu meke govete taloa.
30 Koasa dia inene pule rini, kaiqa tie tozi nia se Devita, “Va mate betoi e
Abusalamu sari doduru tumu koreo. Lopu keke si koa hola,” gua. 31 Turu
sage sa baṉara, daku rikati sa sari nana poko pa tinalotaṉa, meke hoqa
eke la pa pepeso. Saripu koa turaṉae koasa ba sira rikati tugo rini sari na
dia poko. 32 Ba se Zonadabi sa tuna koreo e Simea sapu sa tasina e Devita

si zama, “Baṉara, lopu va mate betoi rini sari na tumu koreo. Telena mo e Amanoni si mate. Boka tumae nia mo goi sa binalabala te Abusalamu sapu na kukiti nia sa podalaena tu koasa totoso ṉoṉovalia sa sa tasina se Tama. 33 Ke lopu va hinokaria sa inavoso sapu tava mate beto sari na tumu koreo. Telena mo e Amanoni si tava mate.”
34 Koasa totoso asa si ele govete taloa tu se Abusalamu.

Meke lopu sana doṉo vagia sa tie kopu sa puku tie gore mae gua tu koasa toqere koasa siraṉa pa Horonaimi. La si asa koasa baṉara meke tozia gua sapu dogoria sa. 35 Zama la koe Devita se Zonadabi, “Dotu, sari na tumu koreo si korapa mae hiroi, gua sapu zama nia rau si ta evaṉa.” 36 Meke lopu sana, si kamo mae mo sari na tuna koreo e Devita. Podalae kabo mo si arini, meke somana kabo va sisigitae tugo se Devita, meke sari nana palabatu nomadi.

37-38 Govete taloa meke la koa nana se Abusalamu koe Talamai sa baṉara pa Qesura, sapu sa tuna koreo e Amihudi, meke koa vasina ka ṉeta vuaheni si asa. Gelena sa totoso sapu kaboa Devita se Amanoni sa tuna koreo.* 39 Ba sipu va hola ia sa sa tinalotaṉana sa minate te Amanoni, si saivi hola ia pule sa se Abusalamu sa tuna koreo.

14

Va Namaṉama ia Zoabi sa Pinule Mae te Abusalamu

1 Ele gilania Zoabi sapu saivi hola ia Devita se Abusalamu, 2 ke tiokia sa si keke barikaleqe bokabokana sapu koa pa vasileana Tekoa. Sipu kamo si asa, si zama ia sa sa barikaleqe, “Mamu guana tie sapu talotaṉana si agoi. Mamu va sagei sari mua poko tana besu; mamu lopu susuti. Mamu tavete kekeṉoṉo puta gua tugo keke barikaleqe sapu ele koa besu seunae hola. 3 Mamu tiqe la koa sa baṉara mamu zama nia koasa sapu gua kaqu tozi nigo rau, pude la zama nia.” Meke tiqe tozi nia Zoabi sapu gua kaqu la zama nia sa.

4 Meke la koasa baṉara sa barikaleqe, meke todoṉo gore si asa pa pepeso pa pinamaṉa meke zama, “Baṉara, toka nau!”

5 “Na sa si hiva nia goi?” nanasa gunia sa si asa. “Baṉara, arau si keke nabonaboko habahualaqu,” olaṉa gua si asa. “Sa loaqu si ele mate tu. 6 Karua tuqu koreo si arau, baṉara, meke keke rane si variperai si arini pa inuma, vasina pu loke tie pude vari ruparupaha ni, meke keke ri kara si mate. 7 Meke kamahire, baṉara, sari doduru turaṉaqu si bugoro nau meke tepau rini pude vala nia sa tuqu koreo, pude madi va matea gua, sina va matea sa sa tasina. Be guana evaṉia rini sapu gua hie, si kote loke tuqu koreo mo si arau. Kote ṉovalia mo rini sa qua rinoverove vugo repere meke sa loaqu si kote loke tuna koreo pude toa hola sa tutina.”

8 “Ego, mu pule la pa mua vetu,” olaṉa gua sa baṉara. “Meke kaqu va toṉotia rau sa ginugua hie.”

9 “Qua baṉara, sapu gua ele tozia goi, mamu tavetia. Arau meke sa qua tatamana si kaqu vagia sa tinazutu; sina via si agoi meke sa mua puku tatamana baṉara.”

10 Olaṉa sa baṉara, “Be va matamatagutigo keke tie, si mamu turaṉa mae nia koa rau, meke lopu kaqu tavete guni pulenigo sa si goi.”

11 Zama si asa, “Qua baṉara, tataru nau, mamu varavara la koe Zihova sa mua Tamasa, pude sari na turaṉaqu pu hiva lipua sa vina matena sa tuqu koreo, si lopu kaqu evaṉia si keke tinasuna nomana, pude va matei si kaiqa pule tuqu koreo.”

---

* **13:37-38** 2 Samuela 3:3

Olaṉa se Devita, “Koe Zihova sapu toana si va tatara nia rau, pude mani lopu ta ṉovala hokara sa tumu koreo.”
12 “Ke qua baṉara mu tataru nau, maqu zama nia keke toṉa pule,” gua sa barikaleqe.
“Ego” gua se Devita,
13 “Na vegua ke tavetia goi sa tinavete kaleana guahe koari na tinoni te Tamasa?” gua sa barikaleqe. “Tataru nau goi, ba heki nia goi sa tumu koreo soti pude taluarae mae gua koa sa nana vasina govegoveteana, gua asa ke zutu pulenigo si goi koasa mua zinama sapu tiqe zama nia goi.
14 Kote mate beto si gami, kekeṉoṉo gua mo na kolo sapu ta zoropae pa pepeso, sapu lopu boka ta pudiki varigarae pule. Ke gua asa lopu kaqu toa pule sari na tie matedi, ke sa baṉara si boka hata ia si keke siraṉa pude turaṉa pule mae nia sa tie sapu koa pa vasileana govegoveteana.
15 Ego, sa ginuana meke mae zama si rau koa goi qua baṉara, si na va matamatagutau ri na tinoni, gua asa ke zama telequ si arau sapu kaqu tavetia goi gua sapu tepa ia rau. 16 Ele balabala ia tu rau sapu kaqu avosau goi meke harupau koa sa tie sapu korapa podekia pude va matea sa tuqu koreo meke arau tugo. Pude lopu tago hola ia gami sa popoa sapu poni nia Tamasa koa ri nana tinoni. 17 Zama si rau pa korapa buloqu sapu sa mua vina tatara goi baṉara, si kaqu va sare au, sina sa baṉara si gua puta tugo na mateana sapu boka vilasia sapu leana meke kaleana. Mani koa koa goi se Zihova sa mua Tamasa.”*
18 Olaṉa sa baṉara, “Maqu nanasa pakinigo keke ninanasa, meke kaqu tozi nau goi sa doduruna sa hinokara.” “Ego nanasa mae au tu, qua baṉara,” gua si asa.
19 “Vegua e Zoabi tozi nigo saripu gua hire?” nanasa gunia sa sa barikaleqe. Olaṉa si asa, “Zama hinokara si rau qua baṉara koari doduru pu hopedi, loke siraṉa pule si koa sapu hukatau pude olaṉia sa mua ninanasa. Namu asa hinokara mo, sa mua koimata tugo sapu se Zoabi, sapu tozi nau gua pude tavetia, meke gua pude zama nia. 20 Ba tavetavete gua asa si asa pude va toṉotia sa doduruna sa ginugua. Sa qua baṉara si tumatumae gua tugo sa mateana te Tamasa meke gilani sari doduru tiṉitoṉa saripu ta evaṉa.”
21 Mumudi hoi si zama koe Zoabi sa baṉara, “Ele balabala ia tu rau sapu gua hiva nia goi. La mamu turaṉa pule mae nia tani se Abusalamu sa tie vaqura.”
22 Hoqa todoṉo pa kenuna e Devita se Zoabi pa pinamaṉa, meke zama, “Tamasa mana nigo qua baṉara. Kamahire gilania rau sapu qetu nau goi, sina va tabea goi sa qua tinepa atu.” 23 Ke taluarae si asa meke la gua pa Qesura, meke turaṉa pule mae nia sa se Abusalamu pa Zerusalema.
24 Ba zama sa baṉara Devita, “Lopu kaqu mae koa koasa vetu baṉara se Abusalamu, ba kaqu la pa nana vetu soti si asa,” ke la koa pa nana vetu soti si asa, meke lopu hite va malaqaiti hokara la koe Devita.

Varibulei Koe Devita se Abusalamu

25 Loke tie pa Izireli si hite ṉana kamoa sa tinolava te Abusalamu, lopu hite ari kisakisana podalae pa batu kaluna meke gore kamo pa nenena.
26 Moata valeana sa kaluna meke keke totoso pa vuaheni si hoke koto si asa totoso mamata sa kalu. Karua kilo qaramu mamatana totoso ta pada koasa padapadana tanisa butubutu baṉara. 27 Ari ka ṉeta sari na tuna

* **14:17** 2 Samuela 19:27

koreo e Abusalamu meke sa pozana sa tuna vineki si e Tama, keke vineki leleana si asa.
28 Karua vuaheni si koa se Abusalamu pa Zerusalema meke lopu hite
dogoro hokaria sa sa baṉara. 29 Ke va tatara nia sa se Zoabi, pude la zama
ponia koasa baṉara, ba lopu hiva mae se Zoabi. Vina rua totoso va tatara
pule nia sa ba korona tugo si asa. 30 “Dotu, sa inuma te Zoabi si pa kalina
mo sa qua inuma meke toaia na bale si asa. La sulu pania.” Ke la vala nia
nika rini sa inuma. 31 La pa vetu te Abusalamu se Zoabi meke zama ṉiṉira
laia, “Na venagua ke sulua rina mua nabulu sa qua inuma?” 32 Olaṉa se
Abusalamu, “Sina koromu mae totoso va tatara nigo rau. Hiva nigo rau
pude la koasa baṉara meke la nanasa guahe, ‘Na venagua ke taluarae pa
Qesura si rau meke mae koa tani. Leana hola si pude koa vasina, hola
nia si pude mae tani meke lopu dogoria sa baṉara.’ ” Meke zama hoda la
tu se Abusalamu, “Hiva nia rau pude la va toṉotia goi pude la dogoria
rau sa baṉara, meke be sea si rau, si mani va mate pani au mo.” 33 Ke
la koasa baṉara Devita se Zoabi meke la tozi nia sa, gua sapu zama nia e
Abusalamu, ke la si asa, meke la kokotuṉu pa kenuna sa sa baṉara. Umaia
na va kamoa sa baṉara si asa.

15

Va Namanama se Abusalamu Pude Koa Baṉara

1 Hola sapu gua asa, si va namanama ia Abusalamu si keke nana totopili
varipera, sari na hose meke ka lima ṉavulu tie pude haqala va kenue koa
sa, gua. 2 Hoke vaṉunu munumunu hokara se Abusalamu meke la turu pa
kapa siraṉa koa sa sasada barana sa vasileana lavata. Pana be mae si keke
tie vasina sapu koa pa vinaritokei meke hiva nia sa sa vinatoṉoto tanisa
baṉara gua, si hoke tiokia Abusalamu meke nanasia sapu pavei mae guana
si asa, gua. Meke pana tozi nia sa tie sa nana vasileana vasina sapu maea
sa, 3 si hoke zama kokoha guahe se Abusalamu, “Dotu sa tinarae si ele koa
mo pa kalimu goi sana, ba loke tie ta vizatana koa sa baṉara si koa, pude
avosia meke va toṉotia sa mua tinasuna.” 4 Meke hoke zama gua tugo he
si asa, “Be guana arau sa tie varipitui! Meke be arini saripu ari dia vinari
nominomi babe kaiqa dia hiniva si boka mae mo koa rau, meke arau kaqu
vizata ponia koa sa sa tinoṉoto.” 5 Be guana la vura koe Abusalamu si
keke tie pude todoṉo pa kenuna sa gua, si hoke qaqama la se Abusalamu,
tuqe vagia sa, meke ahoa si asa. 6 Tavete guni e Abusalamu sari doduru tie
Izireli saripu hoke mae pude dogoria sa baṉara pa vinatoṉoto, gua asa ke
sari doduru tie Izireli si qetu nia se Abusalamu pude guana na dia baṉara,
gua.
7 Sipu hola ka made vuaheni si zama se Abusalamu koe Devita sa baṉara,
“Baṉara, mu va malumau pude la pa Heboroni, pude maqu la tavetia sa
vina tatara sapu ele va egoa rau koe Tamasa. 8 Sipu korapa koa si rau pa
Qesura pa popoa Siria, si va tatara nia rau koe Zihova sapu pana turaṉa
pule nau Sa si arau pa Zerusalema si kaqu vahesia rau si Asa pa Heboroni
gua.”
9 “Ego, mu latu pa binule,” gua sa baṉara. Ke tiqe la pa Heboroni se
Abusalamu. 10 Ba garunu golomo lani inavoso sa sari doduru butubutu pa
Izireli, meke zama guahe, “Pana avosi gamu sari na mamalaiṉidi rina buki,
si mi kukili guahe: ‘Abusalamu si ele tava baṉara koari doduru tie Izireli
pa Heboroni!’ mi gua.” 11 Karua gogoto tie pu ruvati e Abusalamu sapu
taluarae mae guadi pa Zerusalema si luli koasa, namu lopu hite gilania rini
sa ṉatina sa ginugua. 12 Sipu tavetia sa sa vina vukivukihi, si garunu la tie

tugo pa vasileana Qailo se Abusalamu pude hata ia se Ahitopeli, sapu keke rina tie totoli te Devita. Ba zuka ia sa se Abusalamu kamahire meke sa binalabala pude hobea se Devita sa baṉara gua si ṉiṉira lalanana; meke sari na tie te Abusalamu si sokudi hola.

Govete Luaria Devita si pa Zerusalema

13 Mae si keke tie koe Devita meke tozia sa sa inavoso, sapu sari na tie
Izireli si podalae va lavatia se Abusalamu pude na dia baṉara, gua.
14 Ke zamai Devita sari doduru nana palabatu pu koa turaṉi sa pa
Zerusalema, “Mada tuturei taluarae mo si gita kamahire, be hiva govete nia
gita se Abusalamu! Tuturei! Sina gina kote lopu sana mae kamo mo tani
si asa, meke va kilasa gita na va matei sari doduru pa vasileana lavata!”
15 “Uve, mami baṉara,” olaṉa gua si arini. “Kaqu tavetia gami gua sapu
hiva nia goi.” 16 Ke taluarae sa baṉara lulia ri doduru nana tamatina meke
sari nana koimata, ba ari ka manege puta barikaleqe nabulu mo, si koa
hola pude kopu nia sa vetu baṉara gua.
17 Sipu taluarae sa baṉara meke sari doduru nana tie koasa vasileana
lavata, si la noso si arini koasa vetu vina betobeto. 18 Turu turaṉia ri
doduru nana koimata si asa totoso ene hola sari na tie kopu tanisa baṉara
pa kenuna sa. Sari ka onomo gogoto tie varipera saripu luli koasa totoso
taluarae pa Qati si asa, ba ene hola tugo. 19 Meke zama sa baṉara koe Itai,
sa dia koimata, “Na vegua ke luli tu koa gami si goi? Pule, mamu la koa
turaṉia sa mua baṉara vaqura. Na tie karovomu si goi, na tie govetemu pa
mua popoa soti. 20 Na koa vasinahite mo si goi tani, ke na vegua ke kaqu
ene luli lamae koa rau si goi? Arau ba lopu gilana hokaria sa vasina pu
korapa la ia rau, ke mamu pule, mamu turaṉa puleni sari na turaṉamu.
Mani tataru va ṉoṉo nigo e Zihova si goi.”
21 Ba olaṉa se Itai, “Baṉara, tokotokoro atu koa goi si rau pa korapa
pozana e Zihova sapu kaqu luli koa goi si rau doduru totoso vasina pu la
goi, osolae kamoa minate.”
22 “Leana!” gua se Devita. “Ene atu!” Ke luli se Itai meke sari doduru
nana tie meke sari dia tamatina tugo. 23 Kabo va ululae sisigiti sari na
tie sipu taluarae taloa sari na tie te Devita. Karovia sa baṉara sa lolomo
Kidoroni, lulia tugo ri nana tie meke tiqe ene varigara taloa si arini la gua
tu pa soloso qega.
24 Zedoki sa hiama si koa nana, meke koa tugo koa sa sari na tie pa
butubutu Livae, saripu palekia sa Bokese Vinariva Egoi. Va habotu gorea
rini si asa, meke lopu ovulu sage pule nia rini, osolae taluarae beto tu pa
vasileana lavata sari doduru tinoni. Sa hiama Abiata ba koa nana tugo.
25 Meke zama sa baṉara koe Zedoki. “Mu paleke pule la nia pa vasileana
lavata sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova. Be qetu nau Zihova si rau si keke
rane kote boka va malumau Sa pude pule mae, meke la dogoria sa vasina
koa ia Sa. 26 Ba be lopu qetu nau Sa si arau, si leana mo, mani evaṉia
mo Sa koa rau gua sapu balabala ia Sa.” 27 Meke zama la tugo koe Zedoki
si asa, “Ego, vagia sa mua koburu Ahimaza meke e Abiata meke sa tuna
se Zonatani. Mamu pule la pa vasileana lavata pa binule. 28 Kamahire si
kaqu ene mo si rau koari na karokarovoana ovuku pa korapa soloso, osolae
vagia rau sa inavoso koa goi.” 29 Ke palekia ri Zedoki e Abiata sa Bokese
Vinariva Egoi te Zihova, meke pule la pa Zerusalema meke koa vasina.
30 Kabo meke ene sagea Devita sa Toqere Olive. Lopu va sage sadolo si
asa, meke nobia tugo sa sa batuna pude va dogoro nia sa nana tinalotaṉa.
Sari doduru pu luli koa sa si nobi betoi tugo rini sari batudia meke kabo.

31 Sipu tozi nia rini se Devita sapu somana tu koe Abusalamu se Ahitopeli
gua, si varavara si asa, “Tepaigo rau, Zihova, mamu iliri la nia pa pinupuhu
sa binalabala te Ahitopeli!”
32 Sipu kamoa Devita sa batuna sa toqere, vasina sapu koa si keke vasina
vahesihesiana te Tamasa, si mae tutuvia keke nana baere ta ronuna si asa,
e Husai na tie Arakaiti, rikarikatana sa nana poko, meke tale pepesona
batuna. 33 Zama se Devita koa sa, “Lopu kaqu boka ta tokae si rau be
luli koa rau si goi, 34 ba kaqu toka nau goi si rau be pule la pa vasileana
nomana si goi meke tozi nia se Abusalamu sapu kaqu nabulu va gorevura
nia goi si asa, kekeṉoṉo gua sapu nabulu nia goi sa tamana. Mamu podeke
sisigitia pude va kari sari kaiqa binalabala pu va turui e Ahitopeli. 35 Sa
hiama Zedoki meke Abiata si korapa koadia vasina, tozi koarini sari doduru
tiṉitoṉa pu avosi goi pa vetu tanisa baṉara. 36 Koadia sari dia koburu ari
Ahimaza meke Zonatani, meke kote boka garunu maeni goi si arini koa
rau meke sari doduru inavoso pu vagi goi.”
37 Ke pule la koa koasa vasileana lavata se Husai sa baere te Devita, meke
totoso kamo vasina si asa, si kamo tugo se Abusalamu.

16

Devita meke Ziba

1 Sipu ele ene hola hite la gua se Devita koa sa batu toqere si hinoqa
tutuvia e Ziba si asa, sa nabulu te Mepiboseti. Va paleke ni sa koari kaiqa
doṉ'ki, si karua gogoto bereti, keke gogoto kata qurepi tava popadi, keke
gogoto kata vua huda piqi, meke keke baika kapu kurukuru siṉia na vaeni.*
2 Meke nanasia Devita si asa, “Na sa kote taveteni goi sari doduru sara?”
Olaṉa se Ziba, “Sari na doṉ'ki si pude tadi na mua tatamana baṉara pude
koi i koarini; sari na bereti meke na vua huda si pude tadi na tie pude
henahena, meke sa vaeni si pude na napo tadirini pana mabo si arini pa
soloso qega, gua.”
3 “Avei se Mepiboseti sa tuna sa tuna e Saula sa mua palabatu?” gua sa
baṉara koa sa. “Korapa koa nana pa Zerusalema,” olaṉa gua se Ziba, “Sina
ta hoqa nia sa sapu kaqu ta vala pule koa sa sa binaṉara tanisa tamana sa
tamana e Saula, gua.”*
4 Zama sa baṉara koe Ziba, “Sari doduru likakalae te Mepiboseti si
tamugoi mo kamahire.”
“Arau si na mua nabulu,” olaṉa gua se Ziba, “Hiva va qetua rau doduru
totoso sa qua baṉara.”

Devita meke Simei

5 Sipu kamo pa Bahurimi se Devita, keke rina turaṉana Saula, e Simei
sa tuna Qera, si vura mae meke tutuvia si asa; leve nia sa se Devita
sipu korapa ene mae sa. 6 Koa varilikohae nia ri na nana tie meke sari
nana tie kopu si asa, ba podalae gona nia patu Simei se Devita meke sari
nana koimata. 7 Zama panipania Simei si asa, “Taloa! Tie va mate tie!
Tie kaleamu na loke laemu! 8 Ele vagia goi sa binaṉara te Saula, meke
kamahire si va kilasigo Zihova si goi pa vina matedi ri soku puku tatamana
te Saula. Sa binaṉara si ta vala koasa tumu Abusalamu, meke namu loke
laemu hokara si goi kamahire, agoi na tie va mate tie!”

---

* **16:1** 2 Samuela 9:9-10 * **16:3** 2 Samuela 19:26-27

9 Abisai, sapu sa tuna e Zeruia, si zama koasa baṉara, “Baṉara na pude
vegua ke va malumia goi sa siki sana pude zama panipanigo? Atu, maqu
kupa pania gana batuna vasina!”
10 “Namu loke mua ginugua hokara si goi koasa ginua hie” gua si zama
nia sa baṉara koe Abisai meke sa tasina se Zoabi. “Be zama panipani au
sa si rau sina e Zihova tu zama ia pude tavete gua asa, si loke tie si boka
hukatia sa nana zinama.” 11 Meke zama se Devita koe Abisai meke koa ri
doduru nana koimata, “Sa tuqu soti mo si korapa podekia pude va mateau
si arau; ke na vegua ke kaqu magasa nia gamu sa tie Benisimane hie? E
Zihova tu tozi nia si asa pude zama panipani au, ke vekoa tu. Mani tavetia,
sapu gua asa. 12 Gina kote doṉo gilania mo Zihova sa qua minalaṉa meke
poni nau kaiqa minana pude hobea sa nana ṉinovaṉovala.” 13 Ke ene hola
la se Devita meke sari nana tie pa siraṉa. Luli tugo se Simei koa rini, ene
pa kali toqere si asa. Zama panipani na gona ni patu na pepeso sa si arini
sipu ene luli si asa. 14 Mabo sa baṉara meke sari nana tie sipu kamoa rini
si pa Zodani, ke magogoso si arini vasina.

Abusalamu pa Zerusalema

15 Kamoa Abusalamu meke sari nana tie si pa Zerusalema, meke somana
luli tugo koa rini se Ahitopeli. 16 Sipu tutuvia Husai, sa baere ta ronuna
te Devita, se Abusalamu, si kukili si asa, “Mani toa va gelenae sa baṉara!
Mani toa va gelenae sa baṉara!” gua.
17 “Na sa si ta evaṉa koa sa mua binaere ṉoṉona koe Devita?” Nanasa
gunia Abusalamu si asa, “Na vegua ke lopu lulia goi si asa?”
18 Olaṉa se Husai, “Ve kaqu gua si arau? Arau si tanisa tie sapu ele vizatia
Zihova, koa rina tie hire, meke koari doduru tie Izireli. Kaqu koa turaṉigo
rau si goi. 19 Meke gua pule he, esei pule si kaqu nabulu nia rau, lopu sa
tuna koreo sa qua palabatu? Gua sapu ele nabulu nia rau sa tamamu, si
kamahire si kaqu nabulu nigo rau si goi.”
20 Meke liṉana la se Abusalamu koe Ahitopeli meke zama, “Kamahire
sipu koa si gita tani, na sa si kaqu vizata ponini gita goi pude tavetia?”
21 Olaṉa se Ahitopeli, “La mamu va sea i sari na nabulu barikaleqe tanisa
tamamu saripu veko hola i sa pude kopu nia sa vetu baṉara. Meke kote
tiqe ta gilana koari doduru tie Izireli sapu na nana kana sa tamamu si goi,
meke sari na mua tie si kaqu tava ṉaliṉali sisigiti.” 22 Ke va turua rini si
keke ipi te Abusalamu pa batuna sa vetu baṉara, vasina sapu boka dogoro
betoa ri doduru tie se Abusalamu sapu nuquru la meke va sea betoi sari
doduru nabulu barikaleqe tanisa tamana.*
23 Sari vinari tokae pa binalabala sapu vala i e Ahitopeli koari na rane
arini si gua puta tugo na zinama te Tamasa sapu luli betoi mo ari Devita e
Abusalamu.

17

Turaṉa Va Sea ia Husai se Abusalamu

1 Lopu ele seunae sapu gua asa, si zama se Ahitopeli koe Abusalamu,
“Maqu vizati ka manege rua tina tie varipera, meke kohite boṉi si kaqu
hadu lulia rau se Devita. 2 Kaqu rapata nia rau si asa pa totoso mabo na
malohoro si asa. Kote matagutu si asa, meke kote govete taloa sari nana
tie, sa baṉara mo telena si kaqu va matea rau, 3 Meke kote turaṉa pule
maeni rau koa goi sari nana tie, gua puta tugo sa barikaleqe sapu pule la
koa sa loana. Keke mo tie si hiva va matea goi; sari doduru si kaqu tava

* **16:22** 2 Samuela 12:11-12

toa.” 4 Sa vinaritokae binalabala hie si guana leana koe Abusalamu meke
koa ri doduru koimata Izireli.
5 Zama se Abusalamu, “Tiokia kamahire se Husai, mada avosia gua sapu
kaqu zama nia sa.” 6 Sipu kamo se Husai si zama se Abusalamu koa sa,
“Hie sa vinaturu sapu ponini gami Ahitopeli. Kaqu lulia gami sia? Be lopu
gua, si mamu tozini gami gua sapu kaqu tavetia gami.”
7 Olaṉa se Husai, “Sa vinaturu sapu vatua Ahitopeli koa gamu kamahire
hie si lopu leana. 8 Gilania mua goi sapu sa tamamu se Devita meke sari
nana tie si na tie ṉiṉiradi pa vinaripera meke variva matagutudi gua
tugo na bea mamaqota sipu ta hiko sari na tuna. Sa tamamu si na tie
tumatumaena pa vinaripera meke lopu hoke koa turaṉae koari nana tie
pana boṉi. 9 Kamahire si gina korapa tome pa keke bae si asa, babe kaiqa
vasina. Pana be guana podalae rapatani Devita sari na mua tie, si kaqu
avosia rina tie sapu gua asa meke kaqu zama sapu tava kilasa sari na
mua tie gua. 10 Meke be keke tie varane sapu loke nana minatagutu gua
rina laione, ba kote matagutu sina doduru tie pa Izireli si ele gilania sapu
sa tamamu goi si keke tie varipera va ṉiṉira meke sari nana tie si na tie
varane pa vinaripera. 11 Sa qua vinizata si pude varigara ni sari doduru tie
Izireli pa doduru vasina, sapu soku gua tugo ri na onone pa masa, meke
turaṉa lani goi si arini pa vinaripera. 12 Kaqu hata ia gita se Devita be
pavei vasina koa si asa, meke rapata nia totoso lopu ele gilania sa sapu na
sa si ta evaṉa. Namu lopu keke arini si kaqu toa. 13 Be guana togolo pule
la pa vasileana nomana si asa, si kaqu paleke mae iku sari nada tie meke
daku va hoqa la nia pa lolomo panapeka sa vasileana lavata sana. Lopu
kaqu keke patu si kaqu koa hola pa batuna sa toqere.”
14 Zama se Abusalamu meke sari doduru tie, “Sa vinizata te Husai si
leana hola nia si te Ahitopeli.” Sa binalabala te Ahitopeli si leana hola
pude ta luli, ba e Zihova tu si toka nia se Husai pude hukatia sa binalabala
te Ahitopeli pude kaqu kamo koe Abusalamu sa vina kilasa nomana.

Tava Balau se Devita meke Govete

15 Meke tozini Husai sari Zedoki meke Abiata, guguana sa vinizata sapu
vala ia sa koe Abusalamu meke sari na koimata Izireli, meke sa guguana sa
vinizata te Ahitopeli sapu ele vala nia sa. 16 Zama guahe se Husai, “Tuturei,
kamahire tugo! Mamu garunu la nia sa inavoso koe Devita pude lopu
puta koasa karovoana sa ovuku pa soloso qega, ba pude karovia sa Ovuku
Zodani kamahire tugo, pude lopu ta vagi si asa meke sari nana tie.”
17 Sa tuna Abiata se Zonatani meke sa tuna e Zedoki se Ahimaza si korapa
aqa dia mo pa bukaha pa Eniroqeli, pa hukihukirina Zerusalema sina lopu
hiva ta dogoro si arini pude nuquru pa vasileana lavata. Keke nabulu
vineki si hoke pilipule la meke tozini gua sapu ta evaṉa, meke hoke la tozi
nia rini se Devita sa baṉara. 18 Ba keke rane si dogoro pohoi keke koreo si
arini, meke tozi nia sa se Abusalamu, ke tuturei sari kara meke la tome pa
vetu tana keke tie pa vasileana Bahurimi. Keke nana berukehe si koa tata
pa nana vetu, ke gore la vasina sarini pa korapana. 19 Vagia sa barikaleqe
tanisa tie si keke tukutuku meke nobia sa sa beruna sa berukehe meke
titisini sa sari na kiko koasa tukutukuna, pude loke tie doṉo gilania sapu
koa vasina si keketoṉa. 20 Sipu mae sari na palabatu te Abusalamu koasa
vetu asa, meke nanasia sa barikaleqe “Avei sari Ahimaza e Zonatani” gua si
arini? “Ele karovo la tu pa kali karovona sa ovuku,” gua si asa. Hatai rina
tie sari kara ba lopu dogori rini, ke pule la dia mo pa Zerusalema. 21 Sipu
ele taloa sari na tie hata, si vura pa berukehe sari Ahimaza e Zonatani meke

la totozi koe Devita sa baṉara. Tozi nia rini sapu guahe: “E Ahitopeli si ele taveti sari hiniva pa kinukitimu goi. Tuturei karovia sa ovuku,” gua. 22 Ke podalae karovia Devita meke sari nana tie sa Ovuku Zodani, meke pana munumunu hokara si ele karovo taloa beto si arini.
23 Sipu gilania Ahitopeli sapu lopu ta luli sa nana hiniva, si koi pa nana doṉ'ki si asa meke pule la pa nana vasileana soti. Sipu ele vatana valeani sa sari nana likakalae, si huqi pule nia telena si asa. Meke ta pomunae pa popomunuana tadi na tiatamana.
24 Ele kamoa tu Devita sa vasileana nomana pa Mahanaimi meke tiqe karovia Abusalamu meke sari na tie Izireli sa Ovuku Zodani. 25 Va turua Abusalamu se Amasa pude na koimata pa qeto minate pude na hinobena e Zoabi. Sa tuna e Zeta se Amasa na tie pa butubutu Isimeli; sa tinana sa si e Abiqeli, sa tuna vineki e Nahasi sapu sa tasina sa tinana e Zoabi se Zeruia. 26 Se Abusalamu meke sari na tie si koa pa popoa Qileadi.
27 Sipu kamo pa Mahanaimi se Devita, si tutuvia ri Sobi, Makiri, meke Bazilai. E Sobi sina tuna e Nahasi, pa vasileana lavata pa Raba pa popoa Amoni. E Makiri si na tuna Amieli, na tie pa Lodeba, meke e Bazilai si na tie pa vasileana Roqelimi pa popoa Qileadi. 28-29 Paleke maeni rini sari na besini, na raro patu, na teqe, meke na ginani tugo pude te Devita meke tadi na nana tie gua: na huiti, bale, palava, kiko ta kinadi, bini*, zipale, sizi, meleke, meke kaiqa sipi tugo. Gilania rini sapu gina ovia, memeha, meke mabo se Devita meke sari nana tie pa soloso qega, gua.

18

Tava Kilasa meke Tava Mate se Abusalamu

1 Varigarani Devita sa baṉara sari doduru nana tie. Paqahi sa sarini pa hopeke pukuna, keke tina meke keke gogoto, meke vekoni koimata tugo sa si arini. 2 Beto asa si garunu taloani sa si arini. Keke pukuna te Zoabi, keke te Abisai, meke keke te Itai sa tie pa Qati, hopeke arini si palabatu nia si keke puku minate. Meke zama sa baṉara koa ri nana tie, “Kaqu luli koa gamu si rau,” gua se Devita.
3 “Lokari, lopu kaqu luli koa gami si agoi. Lopu votikaena koasa kana, be doduru gami si kekere meke govete, babe kukuruna sa sinoku mami gami si tava mate. Ba agoi si ka manege puta tina tu arileamu holani gami. Garomu hola pude koa mo tani pa vasileana lavata si goi, mamu garunu mae tinokae mo,” gua si arini.
4 “Kaqu lulia mo rau gua sapu leana hola pa mia binalabala,” olaṉa gua sa baṉara. Meke turu kapae nana pa kali sasada bara si asa sipu va tokele ene vura sari na puku minate varipera pa hopeke dia pukuna pa keke tina meke keke gogoto tinoni. 5 Meke zama sa baṉara koari Zoabi e Abisai, meke Itai, “Tataru nau, mamu lopu va kaleania se Abusalamu sa tie vaqura,” gua si asa. Avoso betoa ri doduru tie varipera sapu zama nia Devita koari na koimata.
6 Meke taluarae la pa kali popoa sari na tie varipera te Devita, meke razai rini sari na tie Izireli pa korapa hiqohiqo pa Iparemi. 7 Tava kilasa sari na tie Izireli koa sa qeto minate te Devita, kaleana hola sa vina kilasa asa, sapu ari ka hiokona puta tina tie si mate pa rane asa. 8 Meke pa doduruna mo sa kali popoa si ta evaṉa sa vinaripera, meke soku hola sari na tie si mate pa korapa hiqohiqo holani saripu mate pa vinaripera.

---

* **17:28-29** Pa zinama vaka sa “lentil” si keke bini tugo.

9-10 Sipu korapa varipera rini si tutuvi mo Abusalamu sari kaiqa tie te
Devita. Koi koa keke miulu si asa, meke sipu haqala kaurae koa keke huda
oaku lavata si asa, si soqo pa lelaṉa huda sa batuna. Haqala hola taloa
nana sa kurukuru, ba se Abusalamu si isu hola nana mo. Keke ri na tie te
Devita si dogorona si asa meke la tozi nia sa se Zoabi. “Palabatu, dogoria
rau se Abusalamu si isu hola nana pa lelaṉa huda oaku,” gua si asa.
11 Zama se Zoabi, “Be dogoria goi, na vegua ke lopu va matea goi si asa
vasina? Kote ponigo rau ka manege puta poata siliva meke keke belete
varipera.”
12 Ba olaṉa sa tie, “Be guana poni au goi keke tina poata siliva, ba lopu
kaqu va mate nia limaqu rau sa tuna sa baṉara. Ele avoso betoa mo gita
doduru sa zinama sapu zama atu nia sa koa goi, meke koe Abisai, meke
Itai, ‘Tataru nau, mamu lopu va kaleania se Abusalamu sa tie vaqura,’
gua. 13 Ba be guana va karia rau sa baṉara meke va matea se Abusalamu
si kote avoso nia sa baṉara sa guguana sa meke kote avosoni sa sari doduru
tiṉitoṉa meke lopu kaqu boka lavelave hukata nau goi si rau.”
14 “Maqu lopu okipalae hoboro qua totoso koa goi si rau,” gua se Zoabi.
Vagi sa si ka ṉeta hopere meke la hopereni sa pa raqaraqana Abusalamu
sipu korapa toa nana meke isu hola nana pa huda oaku. 15 Meke ari ka
manege puta tie te Zoabi si kamo mae meke va mate hokaria se Abusalamu.
16 Ivua Zoabi sa buki pude va nosoa sa vinaripera, meke pule mae sari
nana tie varipera pu hadu lulidi sari na tie Izireli. 17 Vagia rini sa tinina
Abusalamu, meke gona voi nia rini pa keke pou lohina pa korapa hiqohiqo,
meke tamunu nia kobi patu rini si asa. Sari doduru tie Izireli si govete pule
beto la koa ri hopeke dia vasileana.
18 Pa totoso sipu korapa toanana se Abusalamu si tavetia sa si keke nana
vinatigono telena pa Lolomo Tanisa Baṉara, sina loke tuna koreo si asa
pude va toaia sa pozana gua. Ke poza nia pozana mo sa si asa, ke pa rane
ṉinoroi si ta gilana sapu na vina tigonona e Abusalamu* si asa.

Ta Tozi nia Devita sa Minate te Abusalamu

19 Meke zama se Ahimaza tuna Zedoki, “Maqu haqala la koasa baṉara,
maqu la tozi nia sa inavoso sapu e Zihova si harupia si asa koari nana
kana, gua.”
20 “Lokari,” gua se Zoabi, “Ṉinoroi si lopu kaqu paleke la nia goi si keke
inavoso. Kaiqa votiki rane tu si kaqu la si goi, lopu kamahire, sina mate sa
tuna sa baṉara.” 21 Beto asa, si zama la koasa nana nabulu tie pa Itiopia
si asa, “La mamu tozia koa sa baṉara gua sapu ele dogoria goi.” Todoṉo
sa nabulu meke haqala taloa.
22 Zama va ṉiṉira se Ahimaza, “Lopu talotaṉa nia rau sapu kaqu ta
evaṉa. Va malumau mo, maqu paleke la nia tugo sa inavoso.” “Na vegua
ke hiva tavetia goi sapu gua asa, ta tuqu?” nanasa gua se Zoabi. “Loke
pinia kaqu vagi nia goi si asa.”
23 “Be nasa sapu ta evaṉa,” zama pule gua tugo se Ahimaza, “Na hiva la
tugo si rau.” “Ego la tu ba goi,” gua se Zoabi. Ke haqala taloa se Ahimaza
luli gorea sa sa lolomo Zodani, meke lopu sana la hola nia sa sa nabulu
Itiopia.
24 Sa bara labena si koa koasa vasileana. Meke sari na sasada si koa
pa vari kalina. Devita si korapa habotu nana pa varikorapadi ri karua
sasada. Sa tie kopu si haele sage pa halehaleana panaulu, meke la turu
pa batuna sa bara nomana. Doṉo gore si asa meke dogoria sa si keke tie

* **18:18** Lopu ta gilana sa vasina sapu koa ia sa vina tigono hie.

korapa haqala eke mae. 25 Velavela gore si asa meke tozi nia sa sa baṉara,
meke zama sa baṉara, “Be telena eke sa tie sapu mae, si na inavoso leana
si paleke mae nia sa.” Meke haqala tata kamo mae nana mo sa tie.
26 Meke dogoria pule sa tie kopu si keke tie pule sapu korapa haqala luli
mae, meke velavela gore pule la koa sa tie kopu sasada si asa. “Dotu, keke
tie pule si korapa haqala mae he!” Olaṉa sa baṉara, “Asa ba paleke mae
inavoso leana tugo,” gua si asa.
27 Zama sa tie kopu, “Sa tie sapu haqala kekenu si doṉo gua tugo e
Ahimaza.” “Na tie leana si asa,” gua sa baṉara, “Na paleke mae inavoso
leana si asa.”
28 Sipu haqala tata mae si asa, si velavela vura nia Ahimaza sa inavoso
variva qetu koasa baṉara, meke todoṉo gore pa pepeso pa kenuna sa, meke
zama, “Vahesia se Zihova sa mua Tamasa, sapu ele poninigo sa minataqara
koari na tie pu kukiti nia sa mua binaṉara!”
29 “Vegua se Abusalamu sa tie vaqura, leana mo?” nanasa gua sa baṉara.
Olaṉa se Ahimaza, “Baṉara, sipu garunau Zoabi sa mua koimata si rau si
dogoria rau si keke tiṉitoṉa lavata sapu variva nunalana hola, ba lopu
boka tozia rau sapu na sa si asa.”
30 “Turu pana hoi,” gua sa baṉara, ke la turu si asa vasina.
31 Beto asa si kamo sa nabulu Itiopia meke zama koasa baṉara, “Paleke
mae nia rau sa inavoso leana koa goi baṉara. Pa rane hie si poninigo
Zihova sa minataqara koari doduru tie pu kana igo,”
32 “Vegua se Abusalamu sa koreo vaqura, leana mo?” nanasa gua sa
baṉara. Olaṉa sa nabulu, “Baṉara, gua sapu ele ta evaṉa koa sa si kaqu
ta evaṉa tugo koari doduru mua kana, meke koari doduru tugo pu kukiti
nigo si goi.”
33 Talotaṉa hola sa baṉara, ke sage la si asa koa sa lose panaulu pa
batuna sa bara nuqunuquruana pa vasileana meke kabo. Sipu korapa ene
sage la si kabo meke zama si asa, “Kei tuqu! Tuqu Abusalamu! Abusalamu,
tuqu! Be arau mo mate hobego. Tuqu Abusalamu, tuqu!”

19

Gegesia Zoabi se Devita

1 Tozi nia rini se Zoabi sapu se Devita sa baṉara si kabo na kuliusu nia
sa se Abusalamu gua. 2 Ke sa qinetuqetuna sa minataqara si ta ilirae na
tinalotaṉa tu tadi doduru tie varipera te Devita pa rane sana, sina avoso nia
rini sapu kabo alilia Devita sa tuna. 3 Pule golomo la mo pa dia vasileana
lavata sari doduru, gua tugo ri na tie varipera pu kurekure, sina govete
taloa pa vinaripera si arini. 4 Nobi tamunia sa baṉara sa isumatana meke
kabo va ululae, “Kei tuqu! Tuqu Abusalamu! Abusalamu, tuqu!”
5 La pa vetu tanisa baṉara se Zoabi meke zama, “Ṉinoroi si va kurekurei
goi sari na mua tie pu harupia sa mua tinoa, meke na tinoa tadi na tumu
koreo na vineki meke tadi na loamu meke sari na mua nabulu barikaleqe.
6 Va kari goi saripu tataru nigo meke tokani goi saripu kukiti nigo! Va
bakala valeania goi sapu sari na mua koimata na mua tie si namu loke
laedi koa agoi. Boka gilania rau sapu kote qetu si goi be guana toa se
Abusalamu ṉinoroi meke mate beto si gami. 7 Ke la mamu valeana pulei
dia binalabala sari mua tie. Zama hinokara si rau pa pozana Zihova sapu
be lopu gua asa si goi, si lopu kaqu keke arini si kaqu koa somanae koa goi
vugo munumunu. Meke asa sa tinasuna kaleana hola sapu kaqu ta sigiti
nia goi pa doduruna sa mua tinoa.” 8 Beto asa si turu sa baṉara meke la

habotu tata nana koa sa sasada barana sa vasileana lavata. Avoso nia ri nana tie sapu koa vasina si asa, ke la varigara koa sa sari doduru tie.

Pule La pa Zerusalema se Devita

Pa totoso sana si ele govete pule beto la tu pa hopeke dia vasileana soti sari doduru tie Izireli. 9 Meke pa doduruna sa popoa si podalae varinominomie la mo si arini, “Sa baṉara Devita mo si harupu gita si gita koari na nada kana,” hopeke varigue si arini. “Ele harupu gita sa koari na tie Pilisitia ba kamahire si govete nia sa se Abusalamu meke veko pania sa sa popoa. 10 Ele va madia gita se Abusalamu pude na nada baṉara gua, ba ele tava mate si asa pa vinaripera. Ke vegua be kaiqa tie si la podekia pude turaṉa pule mae nia sa baṉara Devita?”

11 Sa inavoso sapu gua vari zama nia ri na tie Izireli si ele kamo tu koe Devita sa baṉara. Ke garuni sa sari karua hiama ari Zedoki e Abiata pude zamai sari na koimata pa Ziuda, “Lopu hiva nia rau pude mae mumudi si gamu kasa pude varitokae meke turaṉa pulenau si arau koasa vetu baṉara. 12 Gamu kasa si na turaṉaqu soti, na masaqu meke na eharaqu soti. Na vegua ke kaqu gamu kasa tu sari na tie mumudi pude turaṉa pulenau si arau?” 13 Tozini tugo Devita si arini pude zama guahe koe Amasa, “Na turaṉaqu soti mo si goi. Kamahire si va turugo rau pude koimata nia sa qeto minate pude hinobena Zoabi. Mani va mate au Tamasa si rau be lopu tavetia rau sapu gua asa!” 14 Sa zinama te Devita si sovuti va kekere betoi sari doduru tie Ziuda, ke garunu la nia zinama rini si asa, pude pule turaṉae koari doduru nana koimata gua.

15 Koasa nana pinule si tutuvia rina tie Ziuda pa Ovuku Zodani sa baṉara, saripu mae pa Qiliqali pude turaṉa va karovia si asa pa ovuku, gua. 16 Pa totoso tugo asa se Simei sa tie Benisimane sa tuna e Qera pa vasileana Bahurimi si tuture la pa Zodani pude tutuvia se Devita sa baṉara, gua.* 17 Somana luli koa sa si keke tina tie pa butubutu te Benisimane, meke se Ziba sa nabulu tanisa tatamana te Saula. Somana luli mae tugo koasa sari ka manege lima tuna koreo, meke sari ka hiokona puta nabulu. Meke kamo si arini pa Zodani, sipu lopu ele kamo sa baṉara. 18 Karovia rini sa ovuku pude turaṉa karovo nia sa puku minate tanisa baṉara, pude tavetia gua sapu hiva nia sa baṉara gua.

Vata Dogoro nia Devita sa Tataru koe Simei

Sipu va namanama sa baṉara pude karovo gua, si mae hoqa todoṉo se Simei pa kenuna sa 19 meke zama, “Baṉara, tepa igo rau mamu muliṉini sari na sinea pu ele taveti rau koasa rane sipu taluarae pa Zerusalema si goi. Mu lopu va naqiti na puku vekoni si arini. 20 Baṉara gilania rau, sapu ele sea si rau, gua asa ke arau mo sa tie kekenu koari na butubutu Izireli sapu mae pude tutuvigo si agoi baṉara pa rane hie.”

21 Abisai sa tuna Zeruia si zama nia sapu pada pude tava mate se Simei sina zama panipania sa sa tie sapu ele vizatia Zihova pude na baṉara, gua.

22 Ba zama la koe Abisai se Devita meke koa sa tasina se Zoabi, “Sa ginugua hie si lopu na mia ginugua gamu kara tuna e Zeruia! Na lopu va ego au mo gamu kara pa rane ṉinoroi si rau! Kamahire arau mo sa baṉara pa Izireli meke loke tie Izireli si kaqu tava mate pa rane hie.” 23 Meke zama tokotokoro la koe Simei se Devita, “Tozi nigo rau sapu lopu kaqu tava mate si goi.”

Va Dogoro nia Devita sa Nana Tataru Va Tukana koe Mepiboseti

* **19:16** 2 Samuela 16:5-13

24 Meke gore mae se Mepiboseti sa tuna sa tuna Saula pude tutuvia sa baṉara gua. Lopu daloi sa sari nenena, meke sari na gumina ba lopu kotoi sa. Sari nana poko ba lopu va via i tugo sa, seunae gua taluarae pa Zerusalema sa baṉara osolae kamo pule mae pa minataqara si asa.* 25 Sipu kamo se Mepiboseti sapu mae guana pa Zerusalema pude tutuvia sa baṉara gua, si zama sa baṉara koa sa, “Mepiboseti, na vegua ke lopu luli si goi koa rau?”

26 Olaṉa si asa, “Ele gilania mua mo, baṉara na ike ba rau, meke ele tozi nia tugo rau sa qua nabulu, pude va namanama ia sa qua doṉ'ki pude boka suraṉa luli si rau koa goi gua, ba zama qoraqora au sa. 27 Kokoha au sa si arau koa sa guguamu agoi baṉara, ba agoi si kekeṉoṉo gua na mateana te Tamasa, ke mamu tavetia mo sapu leana koa goi. 28 Sari doduru tatamana tanisa tamaqu si garodi tugo pude tava mate koa goi baṉara ba va dogoro nau goi sa tinoṉoto sipu henahena pa tevolo, ke loke laena koa rau si pude tepa pulea si keketoṉa arilaena koa goi baṉara,” gua si asa.

29 Meke olaṉa sa baṉara, “Mamu lopu zama pule nia goi si keketoṉa. Ele vizatia tu rau sapu gamu karua Ziba kaqu varipaqahani sari na tinagotago te Saula.”

30 Ba olaṉa se Mepiboseti, “Mani vagi betoi mo e Ziba si arini. Pada mo koa rau sapu agoi sa qua baṉara si ele pule mae pa nana vetu soti.”

Va Dogoro nia Devita sa Tataru Va Tukana koe Bazilai

31 E Bazilai sa tie Qileadi, si somana luli gore mae guana tugo pa Roqelimi pude turaṉa va karovo nia pa Ovuku Zodani sa baṉara, gua.* 32 Na barogosona hola se Bazilai, ka vesu ṉavulu puta vuahenina. Tagotagona hola si asa meke ponia ginani sa sa baṉara totoso sipu koa pa Mahanaimi si asa. 33 Zama sa baṉara koa sa, “Mu luli mae koa rau pa Zerusalema, meke kote kopu nigo rau.”

34 Ba olaṉa se Bazilai, “Lopu kaqu toa va seunae si arau. Na vegua ke kaqu luli la tu koa goi baṉara si rau pa Zerusalema? 35 Ele ka vesu ṉavulu vuaheniqu si rau meke loketoṉa qinetuqetu pule si garo koa rau kamahire, na ginani na kolo ba lopu boka va liṉiliṉi valeani mo rau, meke lopu boka avoso valeani rau sari na mamalaiṉidi ri na tie kerakera. Kote va tupitigo mo rau si goi baṉara. 36 Lopu hite balabala ia tu rau pude vagia sa pinia lavata. Ke maqu ene luli vasinahite atu mo si rau koa goi pa kalina la koasa Ovuku Zodani. 37 Beto tu asa, mamu tiqe va malumau pude maqu pule qua pa qua vetu. Maqu la mate tata pa popomunuana tadi na tiatamaqu. Hie sa tuqu se Kimihamu, sapu kaqu nabulu nigo. Mamu turaṉia si asa, baṉara; mamu va tavete ni koa sa gua sapu balabala ia goi.”

38 Olaṉa sa baṉara, “Kaqu turaṉia rau si asa meke kaqu evaṉia rau koasa gua sapu kaqu qetu nia goi meke gua sapu hiva nia goi si kaqu tavetia tugo rau.”

39 Meke karovia Devita meke sari doduru tie sa Ovuku Zodani. Ahoa sa se Bazilai, beto asa si vala nia sa sa nana minana. Meke pule nana mo pa nana vasileana soti se Bazilai.

Varitokei nia ri na Tie Izireli meke Ziuda sa Baṉara

40 Sipu ele va karovia ri doduru tinoni Ziuda meke kaiqa rina tinoni Izireli sa baṉara si ene la pa Qiliqali si asa, meke luli tugo se Kimihamu koa sa. 41 Meke la koa sa baṉara sari doduru tie Izireli meke zama koa sa, “Baṉara na vegua ke balabala gua tu he sari kasa tie Ziuda sara, sapu

* **19:24** 2 Samuela 9:1-13, 16:1-4 * **19:31** 2 Samuela 17:27-29

arini mo si pada pude turaṉa taloa nigo meke va karovigo si goi meke sari mua tamatina meke sari na mua tie tugo pude karovia sa Zodani?" gua.
42 Zama sari na tie Ziuda, "Tavetia gami sapu gua hie sina sa baṉara si keke mo koa gami meke na vegua ke kaqu bugoro nia tugo gamu sapu gua asa? Lopu holu ponini gami ginani sa meke lopu ponini gami tiṉitoṉa tugo sa."
43 Olaṉa sari na tie Izireli, "Gami si ele ka manege totoso holani gamu gami, koasa mami tinepa koe Devita sa baṉara, ego ba na turaṉamia gamu si asa. Na vegua ke doṉo va gore gami tu gamu si gami? Mi balabala ia sapu gami mo zama kekenu nia guguana pude turaṉa pule nia sa baṉara." Ba sari na tie Ziuda si ta ṉaziri holani sari na tie Izireli.

20

Na Vinagugue te Siba Koe Devita

1 Koanana pa Qiliqali si keke tie kaleana, pozana sa si e Siba, na tuna koreo e Bikiri, pa butubutu te Benisimane. Ivua sa sa buki, meke zama vura, "Luara veko pania se Devita! Koroda lulia si asa! Tiena sa popoa Izireli, aria mada pule la pa nada popoa!"* 2 Ke luara veko pania rina tinoni Izireli se Devita meke lulia rini se Siba, ba sari na tinoni Ziuda si koa hola na luli va pepekae ia rini se Devita, podalae sipu taluarae tu pa Ovuku Zodani meke kamo la gua tu pa Zerusalema.
3 Sipu kamo se Devita, koasa nana vetu baṉara pa Zerusalema, si vagi sa sari ka manege puta nana nabulu barikaleqe saripu va koa hola i sa pude kopu nia sa vetu baṉara, meke vekoi sa pa kinopu tadi na tie kopu, meke kopuni sa si arini. Poniponi ginani e Devita ba lopu eko turaṉi sa si arini. Doduruna sa dia kinoa si koa ta kopue guana barikaleqe nabonabokodi mo vasina si arini.*
4 Zama la koe Amasa sa baṉara, "Tioko varigarani sari na tinoni Ziuda, mamu kamo pule mae tani si gamu pa koivugona." 5 Topue la se Amasa pude la tioki, ba lopu kamo pule mae si asa koasa totoso gua sapu hiva nia sa baṉara. 6 Ke zama la koe Abisai sa baṉara "Kote noma hola nia sa tinasuna te Abusalamu va mae ia e Siba koa gita. Vagi sari qua tie, mamu hadu lulia. Kote gua meke tuqe vagi sa si kaiqa vasileana lavata pu ta baradi meke tasuna pude vagia gita." 7 Ke sari na tie te Zoabi, na tie kopu tanisa baṉara, meke sari doduru koasa qeto minate si taluara somanae koe Abisai pa Zerusalema pude hadu lulia se Siba. 8 Sipu kamoa rini sa patu lavata pa Qibione, si tutuvi e Amasa si arini. Va sage poko varipera se Zoabi, voi nana pa nana vovoina sa nana magu varipera meke soto nana koasa nana belete. Sipu rizu vura sa si hoqa vura sa magu varipera. 9 Zama la koe Amasa se Zoabi, "Vegua si goi ta qua baere?" guni nia sa. Tuqe vagi nia lima mataona sa sa gumina pude aho ia. 10 Lopu kopu nia Amasa sa magu varipera sapu tuqea e Zoabi pa kali limana, meke hova ia Zoabi sa tiana si asa, ke titisae pa pepeso sari laguna. Lopu sana hinoqa mate, ke lopu seke pulea e Zoabi si asa.
Ke taluarae meke luli la ia e Zoabi meke Abisai sa tasina se Siba. 11 Keke tie te Zoabi si turu kapae nana koasa tinina e Amasa meke velavela vura, "Doduru tie sapu te Zoabi meke e Devita si lulia se Zoabi!" 12 Tale eharana meke eko nana pa kokorapa siraṉa sa tinina e Amasa. Dogoria sa tie te Zoabi sapu noso beto sari doduru tie, ke ririhi vura nia sa pa siraṉa meke

* **20:1** 1 Baṉ 12:16; 2 Koron 10:16 * **20:3** 2 Samuela 16:22

la nobi nia baleqete sa pa kali hiqohiqoana. 13 Mudina tava rizu sa tinina
pa siraṉa, si lulia ri doduru se Zoabi koasa hinaduna e Siba.
14 Nuquru hola gua koasa kali popoa tadi na tinoni Izireli se Siba,
meke mae koasa vasileana lavata pa Ebolo Beti Ma'aka, meke varigara
sa doduruna sa butubutu te Bikiri meke nuquru luli turaṉia rini koasa
vasileana lavata. 15 Avoso nia rina tie te Zoabi sapu koa vasina se Siba
gua, ke mae vari likohae nia rini sa vasileana lavata. Tavetia rini si keke
buturu pa kali goba pude rapata na haele sage pa gobana sa vasileana
lavata, pude boka ta huara meke boka nuquria rini sa vasileana asa, gua.
16 Koanana si keke barikaleqe tumatumaena koasa vasileana lavata sapu
kukili vura gore mae koasa goba, “Va avoso mae! Va avoso mae! Tozi nia
se Zoabi pude mae gua tani. Hiva vivinei koasa si rau.” 17 La se Zoabi,
meke nanasia sa, “Agoi se Zoabi?”
“Uve, arau,” gua se Zoabi.
“Va avoso au qua baṉara” gua sa barikaleqe,
“Korapa va avoso atu si rau,” olaṉa gua se Zoabi.
18 Meke tiqe zama sa barikaleqe, “Pukerane si zama si arini, ‘La mamu
vagia sa mua inolaṉa koasa vasileana lavata pa Ebolo,’ gua hokara mo
asa si hoke tavetia rini. 19 Nomana lavata sa vasileana tamigami; keke
vasileana sapu bulebulena hola meke ṉoṉona pa Izireli si asa. Na venagua
tu ke hiva huaria tu goi? Hiva ṉovalia goi sa vasileana lavata te Zihova?”
20 “Lokari hokara!” gua se Zoabi. “Lopu kaqu ṉovalia babe huaria rau
sa mia vasileana lavata! 21 Lopu asa sa mami binalabala. Keke tie pozana
e Siba sa tuna koreo e Bikiri, sapu mae guana pa toqere pa Iparemi, si
podalae nia sa vinagugue la koe Devita sa baṉara. Tuqe mae nia sa tie
asa, meke kote rizu taloa mo koasa vasileana lavata si rau.”
“Kote oki karovo atunia gami sa batuna koa goi pa gobagoba,” gua sa
barikaleqe. 22 Meke la tozia sa barikaleqe koari tiena sa vasileana lavata
sa nana binalabala, meke kupa ia rini sa batuna e Siba meke oki karovo
la nia rini pa gobagoba koe Zoabi. Ivua sa sa buki na vina gilagila koari
nana tie pude taluarae koasa vasileana lavata, meke pule pa dia popoa si
arini, meke pule la koasa baṉara pa Zerusalema se Zoabi.

Sari na Palabatu Te Devita

23 Koimata ni e Zoabi sari doduru koasa qeto minate pa Izireli. Benaea
tuna koreo e Zehoiada si ṉati hiniva koari na tie kopu te Devita.
24 Adoniramu si ṉati hiniva koari na tie ta zukuru tinavete ṉiniradi.
Zehosapati tuna koreo e Ahiludi si ṉati hiniva koari na kinopudi rina
kinubekubere. 25 Seva si na tie kubekubere koasa vetu varipitui. Zedoki
meke e Abiata sina hiama, 26 meke e Ira pa vasileana nomana pa Zaea ba
keke hiama soti tugo te Devita.

21

1 Totoso koa baṉara se Devita si kamo si keke soṉe nomana hola pa
korapadi ri ka ṉeta vuaheni. Varavara la nia e Devita sa ginugua asa koe
Zihova, meke zama se Zihova, “Gilania Rau sapu somana nia Saula meke sa
nana tatamana sa vina matedi rina tinoni Qibione.” 2 Sari na tie Qibione si
lopu na tie Izireli, ba keke puku tie Amoraiti sapu lopu sokudi si arini. Ele
tava tatara vekodi koari na tinoni Izireli si arini pude lopu kaqu tava mate,
ba hiva va mate betoi Saula, sina koa gua koasa nana binalabala pude va
mate pani sari na votiki tie koasa popoa tadi na tinoni Izireli meke Ziuda.*

* **21:2** Zos 9:3-15

3 Ke tioko vagi e Devita sari na tinoni Qibione meke zamai sa, “Nasa si hiva
nia gamu pude tavete poni gamu rau? Hiva va murimuria rau sa tinasuna
sapu ta evaṉa koa gamu pude boka manani gamu sari na tinoni te Zihova.”
4 Olaṉa si arini, “Sa mami ninominomi koe Saula meke sa nana tatamana
si lopu kaqu boka tava toṉoto koasa siliva na qolo babe tava mate si keke
koari na tie Izireli.” “Na sa tu si balabala ia gamu sapu hiva ta tokae nia
gamu koa rau?” 5 Olaṉa si arini, “Lopu keke gami si hiva nia e Saula pude
va toa hola ia pa popoa Izireli. 6 Va malumu maeni sari ka zuapa tuna
koreo pa tutina pude mami la huqi va matei pa kenuna e Zihova pa Qibea
sa vasileana te Saula sa baṉara ta vizatana koe Zihova.”
“Kote turaṉa atuni rau,” gua sa baṉara.
7 Ba koa gua koasa vina tatara madina sapu tavetia ari Devita e Zonatani
pa varikorapadia si va lesevia e Devita se Mepiboseti sa tuna koreo e
Zonatani, sapu sa tuna e Saula.* 8 Ba vagi sa sari Amoni meke e Mepiboseti
sari karua tuna koreo e Rizipa sapu sa tuna barikaleqe e Aia. Va podo nia
e Saula koe Aia se Rizipa. Vagi tugo e Devita sari ka lima tuna koreo e
Merabi sa tuna barikaleqe e Saula, sapu va podoni e Adireli tuna koreo e
Bazilai sapu mae guana pa popoa Mehola.* 9 Turaṉa lani e Devita koari
na tinoni Qibione si arini, meke la huqi va matei pa toqere pa kenuna e
Zihova. Meke mate varigara vasina sari ka zuapa. Tava mate si arini koasa
rane kekenu koasa pinodalaena sa totoso pakepakete tadi ri na kiko bale.
10 Ke vagi poko baika se Rizipa sa tuna barikaleqe e Aia, meke tavete ipi
pa patu, vasina koa sari tomatedi ri pu tava mate. Meke koa vasina si asa
koasa pinodalaena sa totoso tana pakepakete, osolae kamo sa totoso tana
rukuruku. Pana rane si hoke hakehakei ni sa koari na kurukuru tapuru
meke pana boṉi si toketoke ni sa sari na kurukuru pinomo.
11 Sipu avoso nia e Devita gua sapu evaṉia e Rizipa, 12 si la vagi sa susuridi
sari Saula meke e Zonatani sa tuna koreo koari na tinoni Zabesi pa Qileadi.
Na hiko vagi rini koa ke vetu pa Beti Sani, la vasina va sigoto vekoi rina
tinoni Pilisitia koasa ranena va matea rini se Saula pa toqere Qiliboa.*
13 Vagi Devita sari susuridi ri Saula meke e Zonatani, meke varigarani
tugo sa susuridi sari ka zuapa tie sapu ta huqi va mate. 14 Meke tiqe la
pomuni rini susuridi sari Saula e Zonatani, koasa lovuna e Kisi sa tamana e
Saula pa Zela koasa voloso popoa te Benisimane. Doduru gua pu garununi
sa baṉara si ta tavete. Meke mudina asa si olaṉi Tamasa sari na dia
vinaravara pa popoa.

Vinariperai La koari na Malivi Pilisitia

15 Keke vinaripera pule si ta evaṉa pa varikorapadi ri na tie Pilisitia meke
Izireli. La razai e Devita meke sari nana tie si arini. Meke koasa vinaripera
asa si mabo hola se Devita. 16 Keke malivi pozana Isibi Benobi sapu palekia
keke hopere boronizi sapu tata ṉeta meke kukuru kilo qaramu mamatana,
meke sigoto nana sa nana magu varipera vaqurana. Balabala ia sa sapu
kote boka va matea sa se Devita gua. 17 Ba la Abisai tuna koreo e Zeruia
toka nia se Devita; raza ia sa sa malivi, meke va matea. Zama tokotokoro
sari na tie te Devita, “Lopu kaqu luli pule pa vinaripera si agoi, sina agoi
sa Kalalasa* tadi na tinoni Izireli meke lopu hiva siana nigo gami,” gua si
arini.* 18 Mudina asa si la varipera pule si arini koari na tie Pilisitia pa

* **21:7** 1 Samuela 20:15-17; 2 Samuela 9:1-7 * **21:8** 1 Samuela 18:19 * **21:12** 1 Samuela 31:8-13
* **21:17** Sa Hiburu si zama “Agoi si na Zuke tadi na tie Izireli.” Sa ginuana si Tamasa si va turua se Devita pude kopuni, harupi, meke lavelave hukatani sari na tie Izireli koari na dia kana. * **21:17** 1 Baṉ 11:36; Sam 132:17

Qobu. Koasa totoso asa si va matea e Sibekai tie pa Husa si keke malivi
pozana e Sapa. 19 Koa keke vinaripera pule koari tie Pilisitia pa Qobu, si la
e Elehanana tuna koreo e Zaira pa Betilihema, va matea sa tasina e Qolaea
pa popoa Qati, sapu sa nana hopere si moata gua tugo na hudana sa heta.
20 Keke vinaripera pule pa Qati, vasina koa nana si keke malivi sapu
qetu hola nia sa vinaripera. Hopeke onomo kakarutu limana na nenena.
21 Zama va kaleani sa sari na tinoni Izireli meke la e Zonatani sa tuna koreo
e Simea, sa tasina e Devita meke va matea. 22 Sari ka made hire si tututi
mae gua koari na malivi pa Qati meke tava mate koari na tie te Devita.

22

Sa Kinera Vinarane te Devita
(Sam 18)

1 Sipu harupia Zihova se Devita koe Saula meke koari doduru nana kana
pule, si kera la nia Devita sa kinera hie koe Zihova.

2 E Zihova sa qua patu aqoroana,
ke koa tome koa Sa si rau,
meke loke kana si boka n̲o n̲ovalau.
3 Sa qua Tamasa si na qua vinasare,
na qua patu heheda,
meke koa Sa si aqorae si rau.
Na qua lave;
lavelave hukata nau na kopu nau na harupau Sa.
Na n̲iniran̲ira meke sa n̲atina sa qua tinaharupu si Asa;
kopu nau Sa meke harupau Sa koari na tie n̲o n̲ovala.
4 Tepa tinokae si rau koe Zihova,
sapu garona pude tava lavata
meke harupau Sa koari na qua kana.
Vahesia se Zihova!

5 Tata tava mate hokara si rau,
gugua rina bogusu variva mate sapu varidikue nau;
sari na bogusu tinahuara si nobi tamunau si arau.
6 Sari na tinasuna variva matedi si koa pa vari likohaequ,
meke sa tinapusi tana minate si soqo au.
7 Pa korapa qua tinasuna si tepa la koe Zihova si rau;
tepa la tinokae si rau koa sa qua Tamasa.
Pa korapa Nana Zelepade si avosia Sa sa mamalain̲iqu,
meke toka nau Sa sipu avosia Sa sa qua kinabo.

8 Meke ziziziri na niniu sa pepeso;
sa sinokiraedi rina toqere si niniu,
sina bugoro sa Tamasa!
9 Na tun̲aha si vura pa isuna,
meke na nika huru n̲una,
meke na motete lera di si vura pa n̲uzuna.
10 Sira tukelia Sa sa man̲auru meke gore mae,
na lei huporona si koa pa kauru nenena.
11 Koi pa keke mateana tapuruna, meke gore mae si Asa,
rerege mae si Asa koasa givusu.
12 Va poko pule nia si Asa koasa huporo;

meke sari na lei muhodi pu siṉia na kolo si koa pa vari likohaena Sa.
13 Sa malakapina sa kapi si
huruṉu vura mae pa ṉinedalana Sa.
14 Beto asa si lulusu guana paka maṉauru se Zihova,
meke ta avoso sa mamalaiṉina sa Tamasa Ululuna Hola.
15 Gona ni Sa sari Nana tupi meke ta hurakatae sari Nana kana;
sa malakapina sa kapi si va goveti Sa si arini.
16 Sari na lolomo pa hubi lamana si ta dogoro hokara mo,
meke sari na sinokiraedi rina pepeso si lopu tava paere,
sipu norei Zihova sari Nana kana,
meke va bubugorae lai Sa.

17 Qaqama gore mae se Zihova panaulu,
meke harupau Sa,
meke daku vura nau Sa pa lamana peava.
18 Harupau Sa si rau koari na qua kana ṉiṉiradi hola,
meke koari doduru pu kukiti nau;
ura ṉiṉira hola nau rini si arau.
19 Sipu korapa koa si rau pa tinasuna,
si mae rapata nau rini,
ba va sare au e Zihova.
20 Toka nau Sa meke va seu au Sa pa tinasuna;
harupau Sa sina qetu nau Sa.

21 Pia au Zihova si arau sina tavete va toṉoto si rau;
mana nau Sa si rau sina viaqu, lopu sea si arau.
22 Ele va tabea rau sa tinarae te Zihova;
meke lopu va mudia rau sa qua Tamasa.
23 Kopu betoni rau sari doduru Nana tinarae;
lopu hite sekei rau sari Nana ginarunu.
24 Loke tinazutuqu si rau pa kenuna Sa,
meke ele kopu pule nau si rau pude lopu tavete va sea.
25 Meke gua asa ke pia au Sa si arau,
sina tavete va toṉoto si rau,
meke gilania Sa sapu loke qua sinea si arau.

26 Kei Zihova, ta ronuemu si Goi koarini pu soto va nabu koa Goi,
meke va dogoro nia Goi sa Mua tinoṉoto koari na tie toṉoto.
27 Via si Goi koarini pu via,
ba koari na tie sekesekei si guana tie sekesekei guni Nigo rini.
28 Harupi Goi saripu va pepekae,
ba kanai Goi saripu vahesi puleni,
osolae koa va pepekae si arini.

29 Zihova, Agoi mo, sa qua kalalasa;
ele va kalalasa ia Goi sa qua hinuporo.
30 Ele poni nau Goi sa ṉiniraṉira
pude rapati sari na qua kana
meke sa vinarane pude boka va kilasia rau sa dia vasina varipera ṉiṉirana.

31 E Tamasa si toleṉe gua toṉotodi sari Nana tinavete;

ta ronu hola sari Nana zinama!
Guana lave si Asa koa ri doduru
pu tome koa Sa.
32 E Zihova mo telena sina Tamasa;
Asa mo telena sa nada Patu aqoroana.
33 Asa mo sa Tamasa sapu va ṉiṉira au,
toka nau Sa pa siraṉa gotogotona.
34 Va boka au Sa pude ene koari na vasina tasunadi pa toqere,*
meke lopu kaqu hite ta tubarae si arau.
35 Va tumatumae nau Sa pude varipera,
ke boka ṉavea rau sa bokala ṉiṉirana hola.

36 Kei Zihova, lavelave hukata nau Agoi meke toka nau pude va kilasi sari
na qua kana;
koasa Mua vinapepekae si tava lavata si rau.
37 Ele va labe poni au Goi sa siraṉa,
ke lopu vagi au ri na qua kana,
meke lopu hite hoqa si arau.

38 Hadu luli rau sari na qua kana meke va kilasi rau si arini;
lopu hite noso si rau osolae va mate betoi rau si arini.
39 Seke va hoqai rau si arini, ke lopu boka turu pule;
mate eko mo pa kenuqu rau si arini.
40 Ele poni nau Goi sa ṉiniraṉira pa vinaripera,
meke va todoṉi sari na qua kana pa kenuqu rau.
41 Ele va govete taloai Goi koa rau sari na qua kana;
meke ele va matei rau saripu kukiti nau.
42 Tepa tinokae, ba loke tie harupi si arini;
Tepa la koe Zihova si arini, ba lopu olaṉi Sa.
43 Muzara va umumi rau si arini, meke ta evaṉae guana kavuru;
neti va konekonei rau si arini guana kosiri pa siraṉa.

44 Ele harupau Goi si rau koari na tie va karikaridi;
meke ele va baṉara au Goi koari na butubutu;
sari na tinoni pu lopu gilani rau ba nabulu nau rini.
45 Sari na tie karovodi si mae todoṉo pa kenuqu rau;
pana avosau rini si arau, si va tabe mo si arini.
46 Matagutu hola meke neneqara vura mae gua tu koari na dia vetu
varipera ta bara va ṉiṉiradi si arini.

47 Toana se Zihova! Mani tava lavata sa qua patu aqoroana!
Maqu vahesia sa Tamasa, sa patu aqoroana, sa qua hinarupu!
48 Poni nau Sa sa minataqara koari na qua kana;
toka nau Sa pude va kilasi sari na votiki butubutu,
49 meke harupau Sa si rau koari na qua kana.

Ke Zihova, Agoi ele va mataqarau si rau koari na qua kana.
Meke lavelave hukata nau Goi koari na tie ṉoṉovala.
50 Gua asa, ke kote vahesigo rau si Goi pa vari korapadi ri na butubutu
huporodi;
meke kera vahesia rau sa Pozamu Zihova!*

* **22:34** Hbk 3:19 * **22:50** Rom 15:9

51 Ponia Tamasa sa minataqara lavata koasa Nana baṉara;
vata dogoro nia Sa sa Nana tataru nabuna koasa pu ele vizatia Sa.
Koe Devita meke koari na tutina ninae rane.

23

Sari na Zinama Vina Betobeto te Devita

1 Devita sa tuna Zese si na tie sapu va arilaena ia Tamasa, sapu ele ta vizatana koasa Tamasa Ululuna Hola te Zekopi pude na baṉara, meke asa sapu tavetedi sari na kinera arileadi tadi pa Izireli. Hire sari na zinama vina betobeto te Devita:

2 Sa Maqomaqona e Zihova si zama koa rau;
sa nana inavoso si koa mo pa beruqu rau.
3 Ele zama sa Tamasa pa Izireli;
sa tie kopu pa Izireli si ele zama koa rau:
“Sa baṉara sapu koa totoli pa tinoṉoto
sapu koa baṉara pa vinatabena sa Tamasa,
4 si kekeṉoṉo gua tugo sa rimata
sapu ṉedala vura mae koa sa vaqavaqasa bulebulena;
sa rimata sapu lovuru sagea duduli pa pepeso.”

5 Meke gua asa sapu kaqu mana guni sa Tamasa sari na tutiqu,
sina ele tavetia Sa si keke vinariva egoi koa holana koa rau,
na vinariva egoi sapu lopu kaqu boka ta kumata,
na vina tatara sapu lopu kaqu ta hobe.
Asa mo sa doduruna sapu okoro nia rau;
sa qua vinarane,
sapu kaqu va maea Tamasa.
6 Ba sari na tie huporo si kekeṉoṉo gua tugo sari na huda rakihi saripu ta oki palae;
loke tie si boka taṉini si arini pa limadi soti.
7 Kaqu tavetavete nia Goi si keke aeana babe na hopere;
kaqu ta sulu palae beto si arini.

Sari na Tie Varane te Devita
(1 Koronikolo 11:10-41)

8 Hire pozadi sari na tie varipera bokabokadi te Devita: vina keke si e Zosepa Basebeti pa Takemoni, sapu sa koimata koari “Ka Ṉeta”. Hiru nia sa sa nana hopere pa vinaripera koari ka vesu gogoto meke va mate betoi sa si arini. 9 Sa vina rua koari ka ṉeta tie bokabokadi si e Eleaza tuna koreo e Dodo, pa butubutu te Aho. Ṉeke rane si tepatepai ri kara Devita sari na tie Pilisitia sapu mae varipera. Togolo pule sari na tie Izireli, 10 ba turu va nabu si asa meke razai sa sari na tinoni Pilisitia, osolae gogomo sa limana meke lopu boka taluarae sa magu varipera. Sa minataqara lavata si ponini e Zihova koasa rane asa. Mudina sapu hola sapu gua asa si pule la vasina koa se Eleaza sari na tinoni Izireli meke la va gore vagi rini sari na poko varipera koarini pu matedi.

11 Sa vina ṉeta koari ke ṉeta tie bokabokadi si e Sama tuna koreo e Agi, pa Hara. Varigara pa Lehi sari na tinoni Pilisitia, vasina koa sa inuma lenitili. Goveteni rina tinoni Izireli sari na tie Pilisitia, 12 ba turu va nabu se Sama koasa inuma, toketoke nia sa, meke va matei sa sari na tie Pilisitia. Sa minataqara lavata si poni nia Zihova koasa pa rane asa.

13 Tata koasa totoso tana pakepakete, ka n̲eta n̲ati palabatu koari ka toloṉavulu puta tie varipera si gore la koasa bae pa Adulamu, vasina koa se Devita, sipu korapa koa pa lolomo Repaemi sari na tie Pilisitia. 14 Koasa totoso asa si koa ia Devita sa toqere ta barana, meke koa ia ri puku tie Pilisitia si pa Betilihema. 15 Balabala pule se Devita meke zama, “Kei be keke tie mo la utuvu poniau kolo napo koasa berukehe pa kali sasada pa Betilihema.” 16 Varipera nuquru la sari ka n̲eta tie varane koari na tinoni Pilisitia, meke la utuvu vagi kolo napo koasa berukehe, meke paleke pule la vala nia rini koe Devita. Ba korona napo ia sa; meke zoropo nia sa pude guana vinariponi la koe Zihova. 17 Meke zama si asa, “Zihova lopu boka napoa rau si hie! Kote guana napoi mo rau eharadi sari na tie pu tasuna pa dia tinoa!” Ke korona napoa sa. Arini sari na tinavete mataqaradi saripu taveti ri ka n̲eta tie varane.

18 Abisai sa tasina e Zoabi (sa tinadia si e Zeruia) sina koimata koari ka Toloṉavulu Puta Tie Varane. Nana hopere si varipera nia sa meke va mate betoi sa sari ka n̲eta gogoto tie, meke tava ululu pozana koari ka toloṉavulu puta tie varane sara. 19 Bokaboka holani sa sari ka Toloṉavulu Puta meke ta evaṉae na dia koimata, ba lopu bokaboka holani tugo sa sari ka n̲eta.

20 Benaea tuna koreo e Zehoiada pa Kabuzili, si keke tie bokabokana pa vinaripera. Soku tinavete mataqaradi si taveti sa, kekeṉoṉo gua koasa vina matedi ri karua tie varane pa Moabi. Keke totoso si nuquru gore la ia sa pa pou sapu koa ia laione koasa rane sipu sinou sa popoa meke va matea sa. 21 Keke tie Izipi tugo si va matea sa, na tie nomana hola si asa sapu tuqea nana hopere. Na kukuru huda moatana la seke nia sa, meke saputu vagia sa pa limana sa nana hopere, meke huma va matea nia sa koasa. 22 Arini sari na tinavete mataqaradi te Benaea tuna e Zehoiada, sapu keke tugo koari ka toloṉavulu puta. 23 Hola koari ka toloṉavulu puta sa vina lavata vagia sa, ba lopu bokaboka gua tugo ari ka n̲eta. Vekoa Devita si asa, pude na tie matamata koari nana tie kopu. 24-39 Kaiqa tie pule koari ka toloṉavulu puta pu somana si:

Asahele, tasina Zoabi.
Elehanana sa tuna koreo e Dodo pa Betilihema,
Sama meke Elika pa Harodi,
Helezi pa Peleti,
Ira tuna koreo e Ikesi pa Tekoa,
Abieza pa Anatoti,
Mebunai pa Husa,
Zalamoni pa Aho,
Maharai pa Netopa,
Helebi tuna koreo e Bana pa Netopa,
Itai tuna koreo e Ribai pa Qibea pa Benisimane,
Benaea pa Piratoni,
Hidai pa lolomo tata pa Qasi,
Abialaboni pa Araba,
Azamaveti pa Bahurimi,
Eliaba pa Salaboni,
sari na tuna koreo e Zaseni, si ari Zonatani sa tuna Sama pa Hava,
Ahiama tuna koreo e Sara pa Hara,
Elipeleti tuna koreo e Ahasibai pa popoa Ma'aka,
Eliami tuna koreo Ahitopeli pa popoa Qilo,
Hiziro pa Kameli,

Pa'arai pa Araba,
Iqala tuna koreo e Netani pa Zoba,
Bani pa Qadi,
Zeleki pa Amoni,
Naharai pa Biaroti, tie paleke poko varipera te Zoabi,
Ira meke Qarebi pa Zatiri,
Uraea sa tie Hitaiti.
Ka toloṉavulu zuapa vinarigaraedi sari na tie varipera bokabokadi.

24

Nae Tie se Devita
(1 Koronikolo 21:1-27)

1 Hie si keke totoso pule sapu bugoroni e Zihova sari na tinoni Izireli,
meke sovutia Sa se Devita pude va tutuvu ni tinasuna sarini. Zama la koasa
se Zihova, “La mamu nae i sari na tinoni Izireli meke Ziuda.” 2 Ke vala
zinama se Devita koe Zoabi sa palabatu koasa nana qeto minate, “Mamu
ene luli sari mua tie nomadi, mamu enea sa doduruna sa butubutu Izireli,
podalae pa kali hukihukirina meke duta kamo pa vinabetona sa popoa,
meke naei sari na tinoni. Hiva gilania rau sapu ka visa si korapa koa.”
3 Ba olaṉia Zoabi sa baṉara, “Mani va sokui e Zihova sari na tinoni Izireli,
keke gogoto totoso hola nia sapu korapa koa hire, meke kaqu toa kamoa
na dogoria goi sapu gua evaṉia Sa.” 4 Ba zama ia sa baṉara se Zoabi meke
sari na nana tie pude lulia sa nana ginarunu. Taluarae si arini koasa meke
vura la nae i rini sari na tinoni Izireli.
5 Gore karovia rini sa Ovuku Zodani meke puta pa kali mataona sa popoa
Aroere, sa vasileana lavata pa vari korapana sa lolomo, koasa popoa Qadi.
Topue gua vasina si arini meke ene sage la pa Zaza, 6 meke la gua pa
Qileadi meke pa Kadesi koasa popoa tadi na tie Hitaiti, tiqe gore la gua pa
Dani, meke taluarae pa Dani meke gore lulia rini sa lodu rimata la gua pa
Saedoni. 7 Meke ene la gua si arini koasa vasileana lavata sapu ta barana
pa Taea, kamo la gua tu koari doduru vasileana lavata tadi na tie Hivaiti
meke na tie Kenani, mumudi hokara si pa vasileana Biasiba, pa popoa
Neqevi pa kali matao* pa popoa Ziuda. 8 Ke hola ka sia sidara hiokona
puta rane si kekere pule la pa Zerusalema si arini, ene va upatia rini sa
doduru popoa. 9 La tozia rini koasa baṉara sa doduru ninaedi rina tie sapu
garo pude somana koasa qeto minate: vesu gogoto tina tie pa Izireli meke
lima gogoto tina si pa Ziuda.
10 Sipu ele beto naei e Devita sari na tie, si kurekure pule nia telena si
asa, meke zama la si asa koe Zihova, “Sinea nomana si tavetia rau koasa
ginugua hie! Taleoso nau, na dinuviduvili si tavetia rau.” 11-12 Zama la koe
Qadi se Zihova, “La mamu tozi nia se Devita sapu ka ṉeta vina kilasa si
koadia, mani vizatia si keke meke kote evaṉia Rau gua sapu vizatia sa.”
Pana munumunu sipu vaṉunu se Devita, 13 Qadi sa poropita sapu sa tie
dodogorae te Devita, si la koasa meke tozi nia sapu gua tozi nia e Zihova,
meke nanasia sa, “Avei koari ka ṉeta vina kilasa si kaqu vizatia goi? Ṉeta
vuaheni soṉe pa mua popoa, ba ṉeta sidara govete koari mua kana, babe
ṉeta rane oza pa mua popoa? Ego, mamu balabala paki mamu tozi nau
sapu na inolaṉa sa si kaqu paleke pule la nia rau koe Zihova.”
14 Olaṉa se Devita, “Tasuna hola sa qua vinizata! Ba lopu hiva tava kilasa
pa keke tie si rau. Mani telena e Zihova va kilasa gami, sina noma hola
tugo sa Nana tataru.”

* **24:7** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata.

15 Ke garunu la nia e Zihova sa oza pa Izireli, podalae pana munumunu
meke kamo tu koasa totoso pu vizatia Sa pude noso. Podalae pa
hukihukirina sa popoa meke kamo la koasa kali hukihukirina, ka zuapa
n̲avulu puta tina tie Izireli si mate. 16 Sipu podalae hiva va matei sa
mateana te Zihova si pa Zerusalema, si hobea e Zihova sa Nana binalabala
koasa vina kilasadi rina tie, meke zama ia Sa sa mateana sapu va matedi
ri, “Beto! Pada mo!” Turu kapae nana sa mateana koasa vasina te Aruna,
sa tie Zebusaiti, pa vasina vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi.
17 Dogoria e Devita sa mateana sapu va matedi sari na tie, ke zama la
koe Zihova si asa, “Arau mo si tavetia sa sinea, meke va naei sari na tie
varipera. Ba sari na tie hire si kekeṉoṉo gua rina sipi, nasa sa dia sinea?
Arau meke sa qua kinoa tatamana si pada pude tava kilasa.”
18 Ranena tugo asa si la se Qadi koe Devita meke tozi nia, “Sage la koasa
vasina te Aruna sapu varipaqaha ni kiko huiti koari na qaqalotodi, mamu
la tavetia si keke hope te Zihova.”
19 Va tabea e Devita sa zinama te Zihova meke sage la, gua sapu tozi nia
e Qadi koasa. 20 Doṉo gore se Aruna meke dogoria sa sa baṉara meke sari
nana palabatu nomadi korapa sage mae gua koasa. Todoṉo gore pa pepeso
pa kenuna e Devita si asa, 21 meke nanasa, “Qua baṉara, nasa si mae nia goi
tani?” Olaṉa se Devita, “Mae pude holu vagia sa mua vasina vari paqaha
kiko huiti koari na qaqalotodi, meke tavetia keke hope te Zihova, pude
boka va nosoa sa oza.”
22 “Vagia, qua baṉara,” gua se Aruna, “mamu ponia koe Zihova gua
sapu balabala ia goi. Hire sari na bulumakao pude va vukivukihi guana
vinariponi koasa hope; hire sari na dia ioki * na labelabete hatara pude
suṉa ni nika.” 23 Vala betoni Aruna koasa baṉara meke zama ia sa, “Mani
qetu nia e Zihova sa mua Tamasa sa mua vina vukivukihi.”
24 Ba olaṉa sa baṉara, “Lokari kote holui rau koa goi. Lopu kaqu valani
rau koe Zihova sa qua Tamasa sari na vinukivukihi sapu vagi mokai rau.”
Ke holua sa sa vasina varipaqaha ni kiko huiti koari na qaqalotodi meke
sari na bulumakao koari ka lima n̲avulu puta poata siliva. 25 Meke tiqe
kuria sa sa hope te Zihova meke veko vala nia sa sa vinukivukihi vina
uququ meke sa vinukivukihi binaere. Olaṉia e Zihova sa nana vinaravara,
meke tava noso sa oza pa Izireli.

* **24:22** Sa ioki si na labete sapu hake pa ruadi rina bulumakao pude dakui sari na hudadi na hatara paqapaqaha kiko koari na qaqaloto.

SA BUKA KEKENU TADINA BAṈARA

Sa Vinabakala

Sa tinozina sa binaṉara tadi na tinoni Izireli, si vari tetei mae gua koari na binaṉara kekenu pu podalae koari na buka te Samuela, meke boka ta paqaha ṉeta pukuna: (1) Sa vina habotuna e Solomone pude na baṉara tadi na tinoni Izireli meke Ziuda, meke sa minate tanisa tamana sapu se Devita. (2) Sa nana qinavuna meke sari nana tinavetavete e Solomone. Sapu gua noma hola pa binalabala tadi na tinoni si na kinurina sa Zelepade pa Zerusalema. (3) Sa pinaqahana sa popoa koari na butubutu Izireli pa keke binaṉara meke koasa binaṉara Ziuda, meke sa vivineidi ri na baṉara saripu kopudi rini osolae gore kamoa sa vina sia gogoto vuaheni sipu lopu ele podo se Karisito.

Koari karua buka tadi na baṉara si ta tozi gua sapu leana babe kaleana gua sari na tinavete tadi na baṉara. Sa kinoa valeana koa gua tugo koari hopehopeke dia kinalavarae koe Tamasa. Ba sa vinahesi beku na vinakarikari si kamo tugo pa tinasuna. Sari na baṉara koasa butubutu Izireli si seke tinarae beto, meke lopu va qetua rini sa Tamasa. Meke kaiqa ri na baṉara pa Ziuda si hoqa pa sinea meke kaiqa si tavete valeana pa kenuna sa Tamasa.

Sari na poropita te Zihova si ta dogoro koasa Buka Kekenu Tadi na Baṉara. Sari na tie hire si hoke tozi va mataqara nia sa zinama te Tamasa meke va balaui sari na tinoni koari na vinahesi beku meke pude lopu va karia sa Tamasa. Se Ilaiza si arilaena koari na poropita meke ta dogoro vivineina meke sa nana vinari podepodeki koari na hiama te Beolo pa hinia manege vesu.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Vinabetona sa binaṉara te Devita. Hinia 1:1 kamo hinia 2:12
Tava turu se Solomone pude na baṉara. Hinia 2:13-46
Sa binaṉara te Solomone. Hinia 3:1 kamo hinia 11:43
a. Sari na vuaheni kekenu. Hinia 3:1 kamo hinia 4:34
b. Sa kinurina sa Zelepade. Hinia 5:1 kamo hinia 8:66
c. Sari na vuaheni vina betobeto te Solomone. Hinia 9:1 Kamo hinia 11:43
Ta paqaha rua sa binaṉara. Hinia 12:1 kamo hinia 22:53
a. Sa vinakarina sa binaṉara pa Ziuda tadi ka manege puta butubutu pa Izireli. Hinia 12:1 kamo hinia 14:20
b. Sari na baṉara pa Ziuda meke Izireli. Hinia 14:21 kamo hinia 16:34
c. Sa poropita Ilaiza. Hinia 17:1 kamo hinia 19:21
d. Sa baṉara Ehabi pa Izireli. Hinia 20:1 kamo hinia 22:40
e. Binaṉara tadi Zehosapati pa Ziuda meke Ahazaea pa Izireli. Hinia 22:41-53

Sa Baṉara Devita meke sa Nana Tinoa Binarogoso

1 Se Devita sa baṉara si ele barogoso sisigiti, meke vea soku gua sa baleqete nobi nia ri nana nabulu si asa, ba lopu boka maṉini si asa. 2 Ke zama sari nana nabulu koasa, “Baṉara, mami hata ia gami si keke vineki vaqura pude kaqu kopu nigo na koa turaṉigo. Kote eko kapae si asa koa goi pude va maṉinigo,” gua si arini. 3 Ke hata ia rini si keke vineki tolavaena pa doduruna sa popoa Izireli, meke pa vasileana Sunemu dogoria rini sa

vineki sapu gua asa. Pozana sa si e Abisaqa, meke turaṉa la nia rini koasa
baṉara si asa. 4 Na tolavaena hola si asa, meke kopu totoko nia sa sa
baṉara, ba lopu tavete nia keketoṉa sa baṉara si asa.

Hiva nia Adonaeza sa Binaṉara

5-6 Ego, se Abusalamu[d] si ele mate, meke se Adonaeza sapu sa tudia ari
Devita e Haqiti sapu podo lulina la koe Abusalamu si hiva nia sa pude asa
si kaqu baṉara. Na tie leleana hola tugo si asa. Meke namu lopu hite ele
gegese nia keketoṉa Devita si asa. Vagi sa sari na totopili varipera na hose,
meke sari ka lima ṉavulu puta tie kopu pude haqala pa kenuna totoso ene
pa totopili varipera si asa.* 7 Meke zama i sa sari Zoabi, sapu sa tinana si
e Zeruia, meke e Abiata[d] sa hiama meke va egoa ri karua pude toka nia
koasa nana hiniva. 8 Ba e Zedoki sa hiama, se Benaea sa tuna e Zehoiada,
Netani sa poropita, e Simi, Rei, meke sari na ṉati varane te Devita si lopu
toka nia rini se Adonaeza.
9 Ego, keke rane si tavetia Adonaeza si keke vinukivukihi sipi, na
bulumakao, na tuna bulumakao nobonobokodi koasa patu Zoheleti tata
koasa kolo pa Eni Roqeli. Meke ruvati sa sari doduru tuna sa baṉara Devita
meke sari nana nabulu koimata saripu mae guadi pa Ziuda pude mae koasa
nana inevaṉa vina vukivukihi. 10 Ba lopu ruvatia sa se Solomone sa tasina,
meke se Netani sa poropita, meke se Benaea, meke sari na tie turu kopu
tanisa baṉara Devita.

Solomone si Tava Habotu Pude na Baṉara

11 Meke la nanasia Netani se Batisiba sa tinana e Solomone, “Vegua lopu
ele avoso nia goi sapu ele va habotu pule nia telena pude na baṉara se
Adonaeza tuna e Haqiti? Meke se Devita sa baṉara ba lopu hite gilania
sapu gua asa?* 12 Be hiva harupia goi sa mua tinoa meke tanisa tumu
koreo se Solomone, si maqu tozi nigo pude 13 kaqu la koe Devita sa baṉara
si goi kamahire, mamu la nanasa guahe: ‘Ke qua baṉara, vea lopu va
tatara zoṉazoṉa nia tu goi koa rau sapu sa tuqu koreo se Solomone si kaqu
hobego pude na baṉara? Ba na vegua ke ele tava baṉara tu se Adonaeza?’
mamu gua.” 14 Meke zama se Netani, “Ego, pana korapa zama si goi koe
Devita sa baṉara, si kote nuquru atu si rau meke va sosodei sari na mua
vivinei,” gua si asa.
15 Ke topue la dogoria e Batisiba sa baṉara pa korapa nana lose
putaputana. Na ele barogoso sisigiti si asa, meke se Abisaqa, sa barikaleqe
pa vasileana Sunemu, si korapa kopu nia si asa. 16 Meke kokotuṉu pa
kenuna sa baṉara se Batisiba, meke nanasia sa baṉara si asa, “Nasa si
hiva nia goi?” gua si asa.
17 Meke olaṉa se Batisiba, “Ke qua baṉara, ele va tatara zoṉazoṉa nau
tu goi pa korapa pozana e Zihova, sa mua Tamasa sapu sa tuqu koreo se
Solomone si kaqu baṉara pa mudimu agoi, gua. 18 Ba se Adonaeza si ele
tava baṉara, meke lopu gilania tu goi sapu gua asa. 19 Ele vukivukihi
bulumakao, soku ṉavulu sipi, meke sari na bulumakao nobonobokodi,
meke ruvata lani sa sari na tumu koreo, meke se Abiata sa hiama, meke
se Zoabi sa ṉati palabatu tanisa mua qeto minate, meke la koasa inevaṉa,
ba se Solomone sa tumu koreo si lopu ruvatia sa. 20 Ke qua baṉara, sari
doduru tie pa popoa Izireli si korapa doṉo atu mo koa goi, pude tozini
sapu esei si kaqu hobego pude na baṉara, gua. 21 Be lopu tavetia goi sapu
gua asa, pana mate goi, sa tuqu koreo se Solomone meke arau si kote guni
gami mo rini na kana.”

---

* **1:5-6** 2 Samuela 3:4 * **1:11** 2 Samuela 12:24

22 Sipu korapa zama la se Batisiba koasa baṉara si kamo la mo se Netani.
23 Meke tozi nia rini sa baṉara sapu sa poropita si ele kamo, ke nuquru
la se Netani meke kokotuṉu gore pa kenuna sa baṉara. 24 Meke zama si
asa, “Qua baṉara, vegua ele tozi vura nia goi sapu se Adonaeza si kaqu
hobego pude na baṉara? 25 Pa rane ṉinoroi si la va vukivukihi ni sa sari na
bulumakao sokudi, na sipi meke sari na tuna bulumakao nobonobokodi.
Meke ruvati sa sari doduru tumu koreo, meke se Zoabi sa ṉati palabatu
tanisa mua qeto minate, meke se Abiata sa hiama, meke kamahire si
korapa henahena turaṉia rini si asa pa inevaṉa meke velavela guahe si
arini, ‘Mani toa va gelenae sa Baṉara Adonaeza!’ gua. 26 Ba lopu ruvata
au sa si rau, babe sa hiama se Zedoki, babe se Benaea tuna e Zehoiada,
meke se Solomone. 27 Vegua baṉara, va egoi mo goi sari doduru hire ba
lopu hite va avoso ni goi sari mua nabulu sapu esei kote hobego pude koa
baṉara?”
28 Meke zama se Devita sa baṉara, “Tioko nuquru pule mae nia se
Batisiba,” meke mae turu si asa pa kenuna sa baṉara. 29 Meke tiqe zama la
koasa si asa, “Maqu zama tokotokoro atu si rau koa goi pa pozana e Zihova
sa Tamasa Toana pu ele va sare au koari doduru qua tinasuna, 30 sapu pa
rane ṉinoroi si kaqu kopu nia arau sa qua vina tatara sapu tavete atunia
rau koa goi pa korapa pozana e Zihova sa Tamasa pa Izireli sapu sa tumu
se Solomone si kaqu hobe au pude na baṉara,” gua si asa.
31 Meke kokotuṉu gore se Batisiba meke zama, “Mani toa hola ninae rane
sa qua baṉara!”
32 Meke tioko vagi i e Devita sa baṉara sari Zedoki, Netani meke se
Benaea tuna e Zehoiada, meke sipu nuquru la si arini, 33 si zama la koa
rini si asa, “Mi turaṉi sari na qua nabulu, mamu va habotua pa qua miulu*
soti sa tuqu Solomone, mamu turaṉa la nia koasa kolo pa Qihoni. 34 Meke
vasina si kaqu zoropo nia oela ari Zedoki meke e Netani pa vina madina si
asa pude na baṉara tadi na tinoni Izireli. Beto asa si mamu ivua sa buki na
kukili iraṉa, ‘Mani toa va gelenae se Solomone sa baṉara!’ gua. 35 Mamu
luli maea tani meke kaqu mae habotu si asa koasa qua habohabotuana
baṉara. Kaqu hobe au sa pude na baṉara, ura asa tugo si ele vizatia rau
pude kopu nia sa popoa Izireli, meke Ziuda.”
36 Olaṉa se Benaea, “Kaqu ta tavete si asa. Mani va nabua e Zihova sa
mua Tamasa si asa! 37 Gua sapu ele koa turaṉa igo se Zihova si goi, si kaqu
gua tugo koe Solomone, meke kaqu va mamutia Sa sa nana kinopu hola
nia sapu tamugoi.”
38 Ke la ari Zedoki, Netani, e Benaea, meke sari na tie kopu te Devita va
habotia se Solomone koasa miulu te Devita sa baṉara, meke turaṉa gore
la nia koasa kolo pa Qihoni. 39 Meke vagia Zedoki sa vovoina oela olive
sapu vagia sa koasa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova meke zoropo la nia sa
koe Solomone pa vina madina. Meke ivua rini sa buki. Meke kukili sari
na tie, “Mani toa va gelenae se Solomone sa baṉara!” gua. 40 Beto asa si
luli pule ia rini si asa, qetuqetu meke kukili na iraṉa, ivui rini sari na dia
ivivu, meke vevehe sisigiti si arini ke niu sa pepeso.
41 Sipu beto tugo henahena pa inevaṉa se Adonaeza meke sari doduru
nana tie pu somana koasa, si avosia mo rini sa vevehe. Totoso avosia Zoabi
sa kabona sa buki si nanasa si asa, “Sa sa ginuana sa vinevehe sapu korapa
ta evaṉa pa korapa vasileana lavata?” gua si asa. 42 Sipu korapa zama sa,
si kamo mo se Zonatani tuna e Abiata sa hiama. Meke zama se Adonaeza,

* **1:33** Miulu si na tuna hose meke doṉ'ki.

“Nuquru mae. Na tie leamu si goi, gina inavoso leana si paleke mae nia goi?” gua si asa.
43 Olaṉa se Zonatani, “Lokari! Se Devita sa baṉara si ele va habotia
sa se Solomone pude na baṉara. 44 Garuni Devita sari Zedoki, e Netani,
meke Benaea, meke sari na tie kopu tanisa baṉara, meke va hakea si asa
koasa miulu tanisa baṉara, meke turaṉia rini si asa. 45 Meke zoropo nia
oela ri Zedoki e Netani si asa pa vina madina, meke va baṉaria pa kolo
Qihoni. Meke tiqe la si arini koasa vasileana lavata, meke kukili qetuqetu
si arini. Asa sa vevehe sapu avosia gamu. 46 Meke kamahire si na baṉara
se Solomone. 47 Qetuqetu sari na ṉati palabatu tavetavete tanisa baṉara
meke la zama va leana ia se Devita sa baṉara meke zama guahe: ‘Sa mua
Tamasa agoi si mani va enea inavosona sa pozana e Solomone hola nia
sa pozamu, meke sa nana binaṉara si mani hola nia sa mua binaṉara.’
Meke kokotuṉu gore pa nana teqe se Devita sa baṉara meke vahesia sa sa
Tamasa. 48 Meke varavara guahe, ‘Mada vahesia se Zihova sa Tamasa tadi
pa Izireli, sapu ele vata evaṉia pa rane ṉinoroi si keke koasa tutiqu meke
sogo hobe au pude baṉara, meke ele va dogoro nau Goi totoso toaqu si
rau!’ ” gua si asa.
49 Matagutu beto sari doduru tinoni pu ruvati e Adonaeza, meke gasa
turu si arini meke hopeke la pa dia vasina. 50 Matagutu hola nia e Adonaeza
se Solomone. Ke topue la koasa Ipi Hopena si asa pa kenuna e Zihova meke
la tuqe va nabu nana koari na kikiho pa iiona sa hope. 51 Tozi nia rini se
Solomone sa baṉara sapu matagutu sisigiti nia e Adonaeza si asa, meke
korapa tuqe va nabu nana koa rina kikiho pa iiona sa hope, meke sapu
guahe si zama nia sa, “Kekenu si hiva nia rau se Solomone sa baṉara pude
mae zama tokotokoro koa rau sapu lopu kaqu va mate au sa si arau,” gua.
52 Meke olaṉa se Solomone, “Be koa va pepekae si asa, si namu lopu keke
lozi kalu pa batuna si kote ta tiqu; ba be lopu gua, si kaqu tava mate si asa,”
gua si asa. 53 Meke garunu la nia tie sa baṉara Solomone, meke vagi gore
mae nia rini koasa hope se Adonaeza. Meke la koasa baṉara se Adonaeza
meke kokotuṉu gore pa kenuna sa, meke zama la koasa sa baṉara, “Boka
pule la mua pa mua vetu,” gunia sa.

2

Sari na Vina Tumatumae Vina Betobeto te Devita koe Solomone

1 Sipu tata kamo sa totoso te Devita pude mate, si tiokia sa se Solomone
sa tuna, meke ponia sa koasa sari na vina tumatumae vina betobeto. 2 “Sa
qua totoso pude mate si ele kamo. Mu koa va ṉiṉira na varane; 3 mamu
taveti saripu gua garunu nigo e Zihova sa mua Tamasa pude taveti. Mamu
va tabei sari doduru Nana tinarae na ginarunu, gua saripu ta kubere koasa
buka tinarae te Mosese, pude mu tamanae koari doduru mua tinavete be
pavei la koa si goi. 4 Be va tabea goi si Asa, si kaqu kopu nia e Zihova sa
Nana vina tatara sapu tavetia Sa, totoso zama nia Sa koa rau, sapu sari na
tutiqu si kaqu koa baṉara pa Izireli be guana kopu valeana ni arini meke va
tabe va gorevura i sari Nana tinarae pa doduru bulodia na maqomaqodia,
gua.
5 Keke ginugua si hie. Va nonoga ia mua goi gua sapu tavete mae nia
e Zoabi koa rau, sapu va matei sa sari karua palabatu tanisa qeto minate
tadi pa Izireli, sapu ari Abana[d] tuna Neri meke Amasa tuna Zeta. Va matei
sa si arini pa totoso bule, pude lipui sari tie va matei rini pa vinaripera.
Sa ehara dia rini si ta dogoro pa belete dikuru nia sa pa tiana meke koasa

sadolo pa nenena.* * 6 Tavetia gua sapu goto pa mua ginilagilana ba va
matea sipu lopu ele kamo sa nana totoso mate.
7 Ba mamu tataru ni sari na tuna e Bazilai pa popoa Qileadi, mu va toga
i pa mua vetu, sina tataru nau rini totosona govete nia rau sa tasimu se
Abusalamu.*
8 Meke gua tugo se Simei tuna e Qera sapu mae guana koasa vasileana
pa Bahurimi koa sa popoa te Benisimane. Na leveleve va kaleana au sa
koasa rane sapu la si arau pa Mahanaimi, ba totoso tutuvu au sa pa Ovuku
Zodani, si zama tokotokoro si rau koasa pa pozana e Zihova sapu lopu kaqu
va matea arau si asa.* 9 Ba na lopu via limana si asa. Gilania mua sapu ta
hivae pude tavetia goi. Ele barogoso si asa, ba kaqu tava mate si asa."

Sa Minate te Devita

10 Meke mate se Devita meke ta pomunu turaṉae koari na tamana pa
vasileana lavata pa Zerusalema, sa Vasileana te Devita. 11 Koa baṉara
si asa pa Izireli ka made ṉavulu puta vuaheni, ka zuapa vuaheni pa
Heboroni meke ka toloṉavulu ṉeta vuaheni pa Zerusalema.* 12 Ke habotu
hobea Solomone sa binaṉara tanisa tamana sapu se Devita, meke sa nana
binaṉara si tava turu va nabu.*

Tava Mate se Adonaeza

13 Ego, la se Adonaeza sa tuna Haqiti koe Batisiba, sa tinana e Solomone.
Meke nanasia e Batisiba si asa, "Vegua mae pa binule si goi?" "Uve, pa
binule," gua si asa. 14 Meke zama se Adonaeza, "Keketoṉa mo si hiva tepa
ia arau koa goi." "Na sa sia?" nanasa gua se Batisiba.
15 Olaṉa si asa, "Gilania mua mo goi sapu taqarau tu sa binaṉara, meke
ele rove va hinokaria ri doduru tie Izireli sapu gua asa. Ba ta hobe pule
meke sa tasiqu si tava baṉara, sina e Zihova si vizatia si asa. 16 Ba kamahire
si hiva tepa ia rau si keketoṉa; tataru nau mamu lopu va kari au." "Na sa
sia?" gua se Batisiba.
17 Olaṉa si asa, "Tataru nau, mamu la tepa mae nia si hie koe Solomone
sa baṉara; gilania rau sapu lopu kaqu va karigo sa, pude va malumu mae
nia sa se Abisaqa, sa barikaleqe pa Sunemu, pude na qua barikaleqe."*
18 Olaṉa se Batisiba, "Leana. Kote tepa ponigo rau koasa baṉara," gua
si asa.
19 Ke la koasa baṉara se Batisiba pude la tepa ponia se Adonaeza. Turu
sa baṉara, meke va kamoa sa sa tinana pa pinamaṉa, meke habotu
pule pa nana habohabotuana baṉara, meke paleke mae nia rini si keke
habohabotuana tanisa tinana meke habotu sa tinana pa kali mataona sa
baṉara. 20 Zama se Batisiba, "Keke tiṉitoṉa hite si hiva tepa ia rau koa goi;
mu tataru nau mamu lopu va kari au." Meke olaṉa sa baṉara "Na sa sia
ta tinaqu? Lopu kaqu va kari igo rau," gua si asa.
21 Olaṉa si asa, "Mu va malumia se Abisaqa pude vagia sa tasimu se
Adonaeza pude nana barikaleqe."
22 "Na vegua ke tepa au goi pude vala nia se Abisaqa koasa? Pude gua
asa si vala nia mo sa binaṉara koasa. Ura na tasiqu kenuna bisa meke
koadia pa kalina tanisa sari Abiata sa hiama meke se Zoabi sa tuna Zeruia."

---

* **2:5** Kaiqa tie si balabala ia sa ginuana sa vesi hie si, "Mamu balabala pulea sapu va matei sa si arini pa totoso bule, na hinobena sa vina mate tie sapu evaṉia rini pa totoso varipera. Va mate hobori sa si arini pu loke dia ginugua, meke kamahire si kaqu hena va karovia rau sa ginugua sapu tavetia sa koa rini, sina ta sigiti nia rau sapu gua ta evaṉa." * **2:5** 2 Samuela 3:27, 20:10 * **2:7** 2 Samuela 17:27-29 * **2:8** 2 Samuela 16:5-13, 19:16-23 * **2:11** 2 Samuela 5:4-5; 1 Koron 3:4 * **2:12** 1 Koron 29:23 * **2:17** 1 Baṉ 1:3-4

23 Meke zama va tokotokoro se Solomone pa pozana e Zihova, “Mani va
mate au e Zihova si rau, be lopu tava mate se Adonaeza koasa nana tinepa
hie! 24 E Zihova ele va habotu va ṉiṉira au koasa binaṉara tanisa tamaqu
Devita; ele kopu nia Sa sa Nana vina tatara meke ele va mae ia Sa koa
rau meke sari na tutiqu sa binaṉara. Zama va hinokara si rau koe Zihova
toana sapu se Adonaeza si kaqu mate pa rane hie!”
25 Ke garunia sa baṉara Solomone se Benaea, meke la va matea sa se
Adonaeza.

Sa Hinituna E Abiata meke sa Vina Matena e Zoabi

26 Zama se Solomone sa baṉara, koe Abiata sa hiama, “Pule mua pa mua
popoa pa Anatoti, na padamu pude tava mate si goi, ba lopu kaqu va mate
igo arau kamahire, sina palekia agoi sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova sipu
koa turaṉia goi sa tamaqu Devita, meke somana ni agoi sari doduru nana
tinasuna.”* 27 Ke va betoa Solomone se Abiata koasa nana tinavete hiama
koe Zihova, gua ke tava gorevura sapu zama veko nia e Zihova pa Saelo
pa laena e Ilai meke sari na tutina.*
28 Totoso avoso nia Zoabi sapu ta evaṉa koe Abiata si govete la si asa
koasa Ipi Hopena te Zihova meke la tuqe va nabu nana koari na kikiho pa
iiona sa hope, sina toka nia sa se Adonaeza, ba lopu se Abusalamu. 29 Sipu
avoso nia Solomone sa baṉara, sapu govete la pa Ipi Hopena te Zihova
se Zoabi, meke korapa koa kapae nana koasa hope, gua, si garunu la nia
Solomone se Benaea pude va matea se Zoabi. 30 La pa Ipi Hopena te Zihova
se Benaea meke zama la koe Zoabi, “Hiva nigo sa baṉara pude vura mae
si goi.”
Olaṉa se Zoabi, “Lokari, tani mo kaqu mate si rau.” Pule la koasa baṉara
se Benaea, la tozia koasa, sapu gua zama nia e Zoabi.
31 Olaṉa se Solomone, “Tavetia gua sapu zama nia sa. Va matea, mamu
pomunu nia. Meke lopu arau babe kaiqa tutina e Devita, si kaqu ta zutu
nia gua sapu ele tavetia e Zoabi, sapu va mate tie loke dia sinea. 32 Kaqu
va kilasa ia e Zihova se Zoabi koari na vina mate tie sapu lopu pa hiniva
te Devita sa tamaqu. Karua tie si va matei Zoabi, saripu leadi hola nia si
asa, se Abana, sa palabatu nomana tadi na qeto minate varipera pa Izireli,
meke se Amasa, sa palabatu nomana tadi na qeto minate varipera pa Ziuda.
33 Sa vina kilasa pa vina matedi si kaqu ta gore nia e Zoabi meke sari na
tutina ninae rane ka rane. Ba sa binule te Zihova si kaqu koa koari na
tutina e Devita pu habotu koasa nana binaṉara ninae rane ka rane.”
34 Ke topue la koasa Ipi Hopena te Zihova se Benaea meke va matea sa
se Zoabi, meke ta pomunae si asa pa nana vasileana soti pa qega. 35 Meke
va palabatu varipera ia sa baṉara se Benaea hinobena e Zoabi, meke se
Zedoki si na hiama koasa tuturuana te Abiata.

Sa Vina Matena e Simei

36 Garunu la tie sa baṉara pude tioko mae nia se Simei meke zama ia
sa, “Kuria keke mua vetu pa Zerusalema mamu koa vasina, mamu lopu
taluarae vasina meke la pule pa keke vasileana. 37 Be guana rizu si agoi
meke hola nia goi sa kolo Kidoroni, si kaqu tava mate si goi, meke sa sinea
si mua mo agoi.”
38 Olaṉa se Simei, “Leana hola qua baṉara. Kaqu lulia rau gua sapu
zama nia goi.” Ke koa seunae hola tugo si asa pa Zerusalema.

---

* **2:26** 1 Samuela 22:20-23; 2 Samuela 15:24 * **2:27** 1 Samuela 2:27-36

39 Ba hola ka ṉeta vuaheni, si govete sari karua pinausu te Simei, la koa
sa baṉara pa Qati, se Akisi sa tuna e Ma'aka. Sipu avoso nia Simei sapu koa
dia pa vasileana Qati 40 gua, si va namanama ia sa sa nana doṉ'ki, meke
la si asa koasa baṉara Akisi pa popoa Qati pude hatai sari nana pinausu.
La se Simei meke turaṉa puleni sa pa nana vetu sari nana pinausu.
41 Sipu avoso nia Solomone sapu gua tavetia e Simei, 42 si tioko vagia sa
meke zama ia, “Nake zama igo mo arau meke tokotokoro si agoi pa pozana
e Zihova, pude lopu luara ia goi sa vasileana Zerusalema. Meke va balau
igo rau, sapu be sekea goi sa tinarae asa si kaqu tava mate si goi. Vegua,
lopu va egoa goi si asa, meke zama si goi, sapu ‘Kaqu va tabe igo rau,’ gua?
43 Na vegua meke sekea goi sa mua vina tatara, meke lopu lulia goi sa qua
zinama? 44 Ele gilana valeana betoi goi sari doduru sinea saripu ele taveti
goi koasa tamaqu se Devita. Kaqu va kilasigo e Zihova si goi koari na mua
sinea. 45 Ba kaqu mana nau e Zihova si rau, meke kaqu va ṉiṉira ia Sa sa
binaṉara te Devita ninae rane ka rane.”
46 Garunia sa baṉara se Benaea meke va matea sa se Simei. Beto sapu
gua asa sa ṉiniraṉira tanisa binaṉara si koa mo koasa limana e Solomone.

3

Tepaia Solomone sa Ginilagilana Lohina pa Vinaravara (2 Koronikolo 1:3-12)

1 Meke tavetia Solomone si keke vinariva egoi koasa baṉara pa Izipi meke
haba ia Solomone sa tuna vineki sa baṉara Izipi, meke turaṉa la nia sa si
asa pude koa koasa vasileana lavata te Devita, osolae tavete va hokotia sa
sa nana vetu baṉara, meke sa Zelepade, meke sa vari likohaena sa goba
pa Zerusalema. 2 Sa Zelepade te Zihova si lopu ele ta kuri, ke sari na tie si
hoke va vukivukihi koari soku votivotiki hope koari na toqere. 3 Ura tataru
nia Solomone se Zihova meke luli sa sari na vina turu na tinarae tanisa
tamana sapu se Devita. Ba va mate kurukuru made nene tugo si asa pude
va vukivukihi va uququ koari na votivotiki hope pa toqere.
4 Keke totoso si la si asa pa Qibione pude va vukivukihi va uququ, sina
asa sa ṉati vasina vahesihesiana pa toqere. Meke vasina si ele keke tina
hola vina vukivukihi va uququ si ele taveti sa koasa hope vasina. 5 Pa
Qibione si vura koasa se Zihova pana boṉi pa pinutagita, meke nanasia
Tamasa si asa, “Nasa si hiva nia goi pude Maqu ponigo?” gua si Asa.
6 Meke olaṉa se Solomone, “Doduru totoso si va dogoro nia Agoi sa Mua
tataru lavata koe Devita sa tamaqu, sa Mua nabulu, sina luli va hinokara
igo sa pa tinoṉoto meke pa ṉinoṉo pa bulona. Meke lopu hite makudo sa
Mua tataru lavata koasa, meke ele poni nia Goi koasa si keke tuna pude
habotu koasa nana habohabotuana baṉara. 7 Ke Zihova qua Tamasa, ele va
malumau Goi pude hobea sa tamaqu pude na baṉara. Na tie vaqura sisigiti
tugo si rau, meke lopu tumae nia rau sa tinavete tana baṉara. 8 Meke hiera
si rau sapu koa pa korapadi rina tinoni, saripu ele vizati Goi pude na Mua
tie soti; soku hola meke lopu boka ta nae si arini. 9 Gua asa, ke mamu poni
au sa ginilagilana lohina[d] sapu ta hivae pude boka kopu valeana ni arau
sari na Mua tinoni pa tinoṉoto, meke tumae gilania rau sa vinotikaena
koasa sapu leana meke kaleana. Ura na esei kaqu boka baṉara valeana ni
sari na Mua tinoni hire?” gua si asa.
10 Meke qetu nia e Zihova sapu gua tepa ia e Solomone koa Sa. 11 Ke zama
la sa Tamasa koasa, “Sina tepa ia goi sa ginilagilana lohina pude boka totoli
va toṉoto, ba lopu sa tinoa va gelenae na tinagotago babe na vina matedi

ri mua kana, 12 ke kaqu tavetia Arau gua sapu tepa ia goi. Kaqu poni nigo
ginilagilana lohina Arau, sapu namu loke tie pukerane ele tagoa, meke loke
tie pule si kote gugua asa. 13 Ba kaqu ponigo tugo Arau sapu gua lopu tepa
ia goi. Kaqu na tie tagotago na ta pamaṉaemu si goi pa doduruna sa mua
tinoa, hola ni sari doduru baṉara pule. 14 Meke pana va tabe Au na kopuni
goi sari na Qua tinolitolie na tinarae, kekeṉoṉo puta gua sapu tavetia sa
tamamu se Devita, si kaqu ponigo tinoa va gelenae tugo Arau si goi," gua
si Asa.
15 Meke vaṉunu se Solomone meke gilania sa sapu e Tamasa si zama
koasa pa pinutagita.

Beto asa si topue pule la pa Zerusalema si asa, meke la turu pa kenuna
sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, meke taveti sa sari na vina vukivukihi
va uququ meke sari na vina vukivukihi hinenahena binaere koe Zihova.
Beto asa si tavetia sa si keke inevaṉa tadi doduru nana palabatu nomadi
koasa nana qinavuna.

Pitua e Solomone si Keke Ginugua Tasunana

16 Keke rane si mae vura gedi si karua maqota koe Solomone sa baṉara.
17 Keke ri karua si zama, "Kei qua baṉara, sa barikaleqe hie meke arau si
koa mo pa keke vetu, meke podoa rau si keke koburu koreo pa vetu sipu
korapa koa nana si asa vasina. 18 Meke sipu karua ranena sa qua koburu,
si podoa tugo sa si keke koburu koreo. Meke gami karua mo si koa pa
vetu asa meke loke tie pule. 19 Ego, keke boṉi si topili sa barikaleqe meke
naqoto va mate hola ia sa sa nana koburu. 20 Korapa boṉi si tekulu si asa,
meke ovulu vagia sa sa qua koburu koreo pa kaliqu sipu korapa puta si
rau, meke paleke la nia sa pa nana teqe; beto asa si mae vekoa sa pa qua
teqe sa koburu matena. 21 Meke pana munumunu sipu vaṉunu si rau pude
ponia sa qua koburu gua, si dogoria rau sapu na mate tu si asa. Ba sipu
doṉo viliti valeania rau si dogoro valeania arau sapu lopu asa sa koburu
sapu podoa arau."

22 Ba zama sapu keke ri karua, "Lokari! Sa koburu toana si taqarau
meke sapu matena si tamugoi!" gua si asa. Ba olaṉa pule la sa barikaleqe
kekenu, "Lokari! Sapu matena si tamugoi, ba sapu toana si taqarau!" gua
si asa. Gua meke varitokei gedi sari karua pa kenuna sa baṉara.

23 Meke tiqe zama se Solomone sa baṉara, "Hopeke zama si gamu kara
sapu sa koburu toana si nana, meke sapu matena si nana tu sapu keke,
gua." 24 Meke garunu sa baṉara pude vagi la nia si keke magu varipera
meke sipu kamo la sa magu varipera, 25 si zama si asa, "Ego, magu viqala
rua ia sa koburu toaṉa saṉa meke vala nia keke kukuruna koasa keke
barikaleqe meke sa keke kukuruna koasa keke." 26 Meke sa tinana soti sa
koburu si tataru hola nia sa sa koburu, ke zama la koasa baṉara si asa,
"Kei qua baṉara, vala nia mo koasa sa koburu toana sana, mu lopu va
matea!" gua si asa. Ba sapu keke ri kara si zama, "Ego tu, viqala rua ia sa
koburu, pude lopu keke gami karua kote tagoa," gua si asa.

27 Meke olaṉa se Solomone, "Mu lopu va matea sa koburu! Mamu
vala nia koasa barikaleqe kekenu; na asa sa tinana soti," gua si asa.
28 Totoso avoso nia ri na tinoni Izireli sa vinilasa sapu tavetia e Solomone,
si pamaṉa hola nia rini si asa, sina gilania rini sapu ele ponia Tamasa
koasa sa ginilagilana lohina pude va toṉoto valeani sari na ninominomi
pa butubutu.

4

Sari na Ṉati Palabatu Nomadi te Solomone

1 Solomone si na baṉara pa doduruna sa popoa Izireli, 2 meke hire sari
na ṉati palabatu nomadi tanisa:
Se Azaraea sa tuna koreo Zedoki si na hiama si asa.
3 Se Elihorepi meke se Ahiza, sari karua tuna koreo e Sisa, arini sari na
tie kubekubere tanisa baṉara.
Se Zehosapati, tuna koreo e Ahiludi, si kopudi sari na kinubekubere.
4 Se Benaea, tuna koreo e Zehoiada, si na palabatu nomana tadi na tie
varipera.
Sari Zedoki meke Abiata, si na hiama.
5 Se Azaraea, tuna koreo e Netani, si kopudi sari na palabatu qavuna pa
hopeke pinaqaha popoa.
Se Zabudi, tuna koreo e Netani, si na hiama pu hoke totoli toka nia sa
baṉara.
6 Se Ahisa, si lalae nia sa vetu lavata tanisa baṉara.
Se Adoniramu, tuna koreo e Abuda, si kopudi sari na kobi tie pu ta
zukuru la pa tinavete ṉiṉiradi.
7 Vizati e Solomone si ka manege rua tie pude na qavuna koari na
pinaqaha popoa pa Izireli. Arini dia tinavete si pude garunu la ginani
koasa baṉara meke koari doduru nana tatamana. Na hopeke dia sidara pa
vuaheni si arini. 8 Hire sari na pozadi ri ka manege rua qavuna, meke sari
hopeke dia popoa pu kopu ni rini:
E Benihura si koari na toqetoqere pa Iparemi.
9 Benideka si koari na vasileana lavata pa Makazi, Sa'alibimi, Beti Semesi,
Eloni, meke Beti Hanani.
10 Benihesedi si koari na vasileana lavata pa Aruboti, Soko, meke koasa
kali popoa pa Hepa.
11 Benabinadabi sa tie sapu habana se Tapati, tuna vineki e Solomone,
asa kopu nia sa doduruna sa popoa pa Doro.
12 Bana, tuna koreo e Ahiludi si kopu koari na vasileana lavata pa Tanaka,
Meqido, meke doduruna sa popoa tata pa Beti Sani, kapae pa Zaretani,
kali gore pa Zezireli, meke kamo la gua koasa vasileana lavata pa Abeli
Mehola, meke sa vasileana lavata pa Zokomeami.
13 Beniqeba kopu nia sa vasileana lavata pa Ramoti pa popoa Qileadi,
meke sari na vasileana tadi na butubutu Zaira pa Qileadi, pu tuti gore
mae koe Manase, meke sa popoa pa Aqobi pa popoa Basani sapu koa
i ka onomo ṉavulu vasileana nomadi, sapu ta goba meke rorotoana
roza boronizi koa i sari na sasadadi.
14 Ahinadabi, sa tuna koreo e Ido kopu nia sa popoa pa Mahanaimi.
15 Ahimaza kopu nia sa kali popoa pa Napitalai, asa haba ia se Basemati,
keke tuna vineki e Solomone.
16 Bana, tuna koreo e Husai si kopu nia sa popoa pa butubutu Asa, meke
sa vasileana nomana pa Bealoti.
17 Zehosapati, tuna koreo e Parua si kopu pa kali popoa pa butubutu
Isaka.
18 Simei, tuna koreo Ela si kopu koasa kali popoa pa butubutu
Benisimane.
19 Qeba, tuna koreo e Uri si kopu koasa popoa pa Qileadi, sapu ta kopue
pukerane koari baṉara Sihoni, sa tie Amoraiti, meke baṉara Oqo, pa
popoa Basani.
Ba koa nana si keke qavuna sapu kopu nia sa doduruna sa popoa.

Sa Binaṉara Taguena te Solomone

20 Sari na tinoni pa Ziuda meke Izireli si soku gua ri na onone pa
masamasa; hena na napo si arini meke na koa qetuqetu dia. 21 Baṉara
ni Solomone sari doduru butubutu podalae koasa Ovuku Iuparetisi, kamo
la pa Pilisitia meke kamo koasa voloso pa Izipi. Tabari rini sari na dia
takisi koe Solomone, meke na nabulu la koasa si arini pa doduruna sa
tinoa tanisa.* 22 Sa pada ginani sapu ta vala koe Solomone pa keke
rane si ka karua gogoto hiokona baika palava nomadi* sapu memehedi
valeana, meke made gogoto made ṉavulu baika nomadi sa palava sapu
lopu memehedi. 23 Ka manege puta bulumakao saripu ta poni pa vetu
kurukuru, ka hiokona puta bulumakao sapu koadi pa pezara duduli, meke
keke gogoto sipi na qoti, meke kaiqa votivotiki puku kurukuru made
nenedi ta pozae dia* na gua meke na kokorako leleadi. 24 Doduruna
sa popoa pa kali lodu rimata koasa Ovuku Iuparetisi, si kopu beto ni e
Solomone pa nana qinavuna. Asa sa popoa sapu podalae pa Tipisa, meke
duta kamo la gua koasa vasileana lavata pa Qaza. Koa bule si asa koari
doduru votivotiki binaṉara pa doduru popoa. 25 Pa doduruna sa totoso
te Solomone, sari na tinoni pa popoa Ziuda meke Izireli, podalae pa Dani
meke duta kamo la gua pa Biasiba, si koa pa binule. Hopeke tatamana si
tago dia inuma vaeni na huda piqi.
26 Tagoi tugo e Solomone si ka made tina vasina kokoadi tadi na hopeke
hose tana totopili varipera, meke ka manege rua tina hose.* 27 Sari ka
manege rua qavuna pa hopeke dia sidara, si vala ginani koasa baṉara
Solomone meke sari doduru pu somana henahena koasa nana vetu baṉara.
Hoke vala i rini sari doduru gua pu ta hivae. 28 Sari qavuna si hopeke vala
bale, meke duduli popadi tugo, koari na vasidi pu ta hivae si arini, pude
tadi na hose tana totopili varipera meke hose tavetavete.
29 Meke ponia Tamasa koe Solomone sa ginilagilana lohina, na binok-
aboka meke tinumatumae sapu hola pa pada. 30 Sa ginilagilana lohina te
Solomone si hola ni sari na tie gilagilana pa kali gasa rimata, babe sarini
pa popoa Izipi. 31 Gilagilana holani sa sari doduru tie. Gilagilana hola nia
sa se Etani, sa tie Ezara, meke se Hemani, e Kalakoli, meke se Dada, sari na
tuna koreo e Maholo, meke sa inavosona si kamo beto la pa doduru popoa
pa vari kalina.* 32 Ka ṉeta tina zinama gilagilana si zama ni sa, meke keke
tina hola kinera si taveti sa.* 33 Vivinei ni sa sari na huda na linetelete, sari
na huda sida pa Lebanoni meke sari na hisope pu toqolo koari na goba.
Zamani sa sari na kurukuru made nene, na kurukuru tapuru, na noki,
meke na igana pa kolo. 34 Sari doduru baṉara pa ninae popoa si avoso
nia sa nana ginilagilana lohina, meke garunu lani rini sari na dia tie pude
avosia si asa.

5

Sa Vina Namanama pude Kuria sa Zelepade (2 Koronikolo 2:1-18)

1 Se Hiramu sa baṉara pa Taea si na baere te Devita doduru totoso. Ke
sipu avoso nia sa sapu ele hobea e Solomone se Devita pa binaṉara, si

---

* **4:21** Zen 15:18; 2 Koron 9:26 * **4:22** Baika nomana si hiokona lima kilo mamatana. * **4:23** Kaiqa kurukuru ṉame pule ta pozae gazelle meke roebuck si tata kekeṉoṉo sa kurukuru ṉame ta pozae dia. * **4:26** 1 Baṉ 10:26; 2 Koron 1:14, 9:25 * **4:31** Sam 89 * **4:32** ZT 1:1, 10:1, 25:1; KKK 1:1

garunu la tie paleke inavoso si asa koe Solomone. 2 Meke garunu pule la
inavoso se Solomone koe Hiramu:
3 “Gilania mua sapu sa tamaqu se Devita si ta raza ni sari na vinaripera
koari na popoa pa vari likohaena pu kana la koasa. Gua ke lopu boka
kuria sa sa Zelepade pude vahesia se Zihova sa nana Tamasa, osolae
va kilasi tu e Zihova sari doduru nana kana. 4 Ba kamahire si ele poni
nau e Zihova qua Tamasa sa binule koari doduru popoa pa vari kaliqu.
5 Kamahire si balabala ia rau pude kuria sa Zelepade asa, pude vahesia
se Zihova sa qua Tamasa, gua sapu ele va tatara veko nia e Zihova koasa
tamaqu Devita sapu guahe: ‘Sa tumu koreo sapu kaqu va hobe nigo Rau
pude baṉara pa mudimu goi, si kaqu kuria sa Zelepade Taqarau!’ gua.
*
6 Ke mamu garunu lani pa Lebanoni sari na mua tie pude maho poni
au sari na huda sida. Sari na qua tie si kote tavetavete somanae koa
rini, meke arau kote tabari sari na mua tie gua mo sapu tozia goi. Na
gilania mua goi sapu sari qua tie si lopu tumae maho huda gua rina tie
tamugamu pa Taea.”
7 Qetu hola se Hiramu totoso vagia sa sa inavoso hie koe Solomone meke
zama si asa, “Mani tavahesi se Zihova pa rane ṉinoroi sapu boka ta poni
koe Devita si keke tuna koreo gilagilana sapu hobea si asa pude koa baṉara
koasa butubutu nomana asa!” gua si asa. 8 Beto asa si garunu la nia
e Hiramu koe Solomone sa inavoso sapu guahe: “Ele vagia rau sa mua
inavoso meke namanama si rau pude tavetia sapu gua tepa ia goi. Kaqu
ponigo rau sari na huda sida meke sari na huda paeni. 9 Sari na qua
tie kote va gore i sari na dekuru podalae pa Lebanoni meke kamo la pa
masa kolo, meke kote pusi vari kapae ni, tavete ni bana, meke ale rarata
la koasa vasina sapu vizatia goi. Meke vasina si kote rupahi ri na qua tie
sari dekuru, meke sari mua tie kote lalae ni. Ego, koasa mua kalina, si hiva
nigo rau pude va mae ginani mo si agoi koasa qua vetu baṉara,” gua si
asa.
10 Ke doduru dekuru sida na paeni si poni la nia e Hiramu koe Solomone,
gua sapu hiva nia sa, 11 meke pa hopeke vuaheni si ponia Solomone koe
Hiramu keke gogoto onomo ṉavulu tina baika hiokona lima kilo* padana
sa huiti, meke ka made gogoto tina lita padana sa oela olive sapu via
valeanana.
12 Meke ponia e Zihova koe Solomone sa ginilagilana lohina gua sapu va
tatara veko nia Sa. Meke sa binule si koa pa vari korapadi ri Hiramu meke
Solomone meke tavetia ri karua si keke vinariva egoi.
13 Meke vizata vagi e Solomone sa baṉara si ka toloṉavulu puta tina tie
pa doduruna sa popoa Izireli pude nana tie sapu kote zukuru ni tinavete
ṉiṉiradi sa. 14 Meke garunia sa se Adoniramu pude kopu ni. Paqaha lani
sa koari ka ṉeta pukuna sari na tie, manege puta tina tie pa keke pukuna
meke garunu lani sa pa Lebanoni pude la tavetavete vasina, keke sidara
pa Lebanoni meke pule koa karua sidara pa dia popoa.* 15 Tagoi tugo e
Solomone si ka vesu ṉavulu puta tina tie pu koa koari na toqere pude
peqo patu, meke ka zuapa ṉavulu puta tina tie pude paleki sari na patu,
16 meke vekoi sa si ka ṉeta tina ṉeta gogoto koimata pude totoli ni sari
na dia tinavete. 17 Meke pa ginarunu te Solomone sa baṉara si peqo va
memehi rini sari na patu nomadi lavata pude va habotu ia sa Zelepade.
18 Ke, sari na tie tavetavete te Solomone meke te Hiramu, meke sari na tie

* **5:5** 2 Samuela 7:12-13; 1 Koron 17:11-12 * **5:11** Keke baika nomana padana hiokona lima kilo mamata. * **5:14** 1 Baṉ 12:18

koasa vasileana lavata pa Bibilosi* si va nama i sari na patu meke sari na labete pude kuria sa Zelepade.

6

Kuria Solomone sa Zelepade

1 Pa vina made gogoto vesu ṉavulu puta vuaheni seunae gua sapu taluarae sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi, pa vina made vuaheni koasa binaṉara te Solomone pa popoa Izireli, meke pa vina rua sidara sapu sa sidara Zivi, si podalae tavetia Solomone sa Zelepade te Zihova. 2 Sa korapana si ka sia mita labena, meke hiokona zuapa mita gelena, meke manege ṉeta meke kukuru mita ululuna.* 3 Sa lose koasa sasada nuquru si padana sia mita labena meke made meke kukuru mita lohina*, sa labena si kekeṉoṉo gua mo sa labena sa Zelepade. 4 Sari na gobana sa Zelepade si koa i na vuida sapu ṉizupu pa sadana meke noma la gua pa korapana. 5 Beto asa si hoda ia e Solomone sa Zelepade pa vari kalina meke pa mudina, pa gobana hoda gua, meke lolose ia sa. Sa hoda si ka ṉeta hatarana, hatara panapeka, kokorapa, meke hatara panaulu. 6 Pa hatara panapeka si karua mita hiokona sentimita labedi *sari na hopeke lose, koasa hatara kokorapa si karua mita zuapa ṉavulu sentimita labedi* meke sari na lose panaulu si ṉeta mita manege puta sentimita labedi*. Sa gobana sa Zelepade si moata hola pa hubina meke hiteke sage la panaulu, gua asa ke sari na koqadi rina lose si hake lamo koasa goba ke loke dedegere vetu si ta veko la pa korapana sa gobagoba.

7 Sari na patu sapu kuri nia rini sa Zelepade si tava namanamadi koasa vasina tugo sapu vagi ni rini sari na patu, gua asa ke lopu ta avoso sari na sineke hama na maho, babe kaiqa aeana tavetaveteana sipu ta kuri sa Zelepade.

8 Sa nuqunuquruana la gua koari na lose pa hatara panapeka si koa pa kali mataona sa Zelepade,* meke na halehaleana si koa nana sapu haele sage la pa hatara kokorapa meke topue vasina si sage la pa hatara vina ṉeta. 9 Ke tavetia Solomone sa Zelepade meke va hokotia sa, va hatara nia labete sida sa sa siliṉina. 10 Sari na lose pu taveti sa pa vari kalina sa Zelepade si karua mita hiokona sentimita ululudi* meke na soto kapae lamo koasa gobana sa Zelepade, na labete sida va soto lana pa goba.

11 Meke zama la koe Solomone se Zihova, 12 “Be va tabei goi sari na Qua tinarae na ginarunu, si kaqu tavete poni nigo Rau gua sapu ele va tatara nia Rau koe Devita sa tamamu. 13 Meke kaqu koa somanae si Rau koari na Qua tinoni Izireli koasa Zelepade hie, meke lopu kaqu luara pani Rau si arini,” gua si Asa.

Pa Korapana sa Zelepade
(2 Koronikolo 3:8-14)

14 Meke tavete va hokotia Solomone sa Zelepade. 15 Sari doduru goba pa korapana sa Zelepade si va gobadi labete sida labelabedi sa, meke sa hatara si opo la nia na labete paeni sa. 16 Meke goba vata kale ia sa si keke

---

* **5:18** Bibilosi si ta pozae Qebala meke koa pa popoa raratana Lebanoni. * **6:2** Ka toloṉavulu puta piti labena, meke ka sia ṉavulu puta piti gelena, meke ka made ṉavulu lima piti ululuna. * **6:3** Ka toloṉavulu puta piti labena meke manege lima piti lohina. * **6:6** Onomo mita onomo ṉavulu sentimita si ka zuapa kukuru piti labedi. * **6:6** Ka sia piti labedi. * **6:6** Ka manege puta kukuru piti labedi. * **6:8** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata. * **6:10** Ka zuapa kukuru piti ululudi.

lose pa mudina sa Zelepade sapu ta pozae Lose Hopena pa Hopena, ka sia mita gelena* sa lose asa, meke sa gobagoba si na labete sida tavete nia sa, sapu soto podalae koasa hatara meke kamo la koasa siliṉina.* 17 Sa lose pa kenuna sa Lose Hopena pa Hopena si ka manege vesu mita gelena*. 18 Sa doduru korapana sa Zelepade si tavete ni labete sida rini, meke ta peqo koari na labete sida sari na kinehadi rina havoro na linetelete pamukeni, ke lopu boka ta dogoro sa gobagoba patu.

19 Pa mudina sa Zelepade si ta kuri pa korapana la si na lose Hopena pa Hopena, vasina si ta veko sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova. 20 Sa lose pa korapana la asa si ka sia mita gelena, meke ka sia mita labena, meke ka sia mita ululuna* ta pokoe qolo viana sa doduruna. Meke sa hope sapu tavete nia rini pa huda sida, ba ta pokoe qolo tugo. 21 Sa doduruna sa lose nomana pa korapana sa Zelepade si ta pokoe qolo viana, meke na seni qolo si tava sigoto pa kenuna sa goba poko pa Lose Hopena pa Hopena sapu ta pokoe qolo tugo. 22 Ke sa doduruna sa korapana sa Zelepade si ta pokoe qolo beto meke gua tugo sa hope pa korapana sa Lose Hopena.*

23 Meke karua kineha mateana, na Serubimi pozadi, si tavete ni huda olive rini* meke ta veko koasa Lose Hopena pa Hopena. Sa ululudi* si hopeke ka made mita meke kukuru mita.* 24-26 Kekeṉoṉo puta kinehadi meke nomadi sari karua. Meke hopeke karua tatapurudi. Keke kali tatapuru si ka karua mita hiokona sentimita gelena, ke sa vinari seuna pa keke hukihukiri tatapuru meke kamo la gua koa sa keke pule si padana ka made mita made ṉavulu sentimita. 27 Ta veko varikali sari karua pa korapana sa Lose Hopena pa Hopena. Sari na tatapurudi si repaha. Keke kali tatapurudi si varitiqui pa vari korapana sa lose, meke karua tatapurudi pule si tiqu la pa goba. 28 Sari karua Serubimi si ta pokoe qolo beto.

29 Koari doduru gobana sa korapa Zelepade, koasa lose nomana pa sada meke sa Lose Hopena pa Hopena, si ta va sari na pineqo serubimi, huda pamu meke havoro pelaradi. 30 Meke sa hatara ba ta pokoe qolo beto tugo.

31 Meke sa sasada sapu nuquru la gua koasa Lose Hopena pa Hopena si karua tukutukuna meke na huda olive tavete ni sa. Sa sasada si ta tavete pude ka lima kalina*. 32 Sari karua tukutuku si va sari ni na pineqo serubimi, huda pamu, meke na havoro pelaradi sa, meke ta pokoe qolo beto si arini. 33 Sa sasada sapu nuquru la gua koasa lose nomana pa korapana sa Zelepade si ka made kalina, meke na huda olive na tavete nia rini. 34 Meke karua tukutuku sasada sapu boka polopolo si tavete nia sa pa huda paeni sa. 35 Meke peqoni kineha serubimi, na huda pamu, meke na havoro pelaradi sa meke doduru arini si ta pokoe valeana qolo beto.

36 Meke koa nana si keke varivarigarana pa kenuna sa Zelepade sapu ta gobana koari na patu ta peqodi. Sa goba si na vinari hakei patu na huda tavete nia arini; hake la keke hatara huda sida pa hopeke ka ṉeta vinari tomoi patu.

37 Sa kinurina sa Zelepade si podalae pa vina rua sidara, ta pozae Zivi, koasa vina made vuaheni pa binaṉara te Solomone. 38 Meke koasa sidara vina vesu, pa sidara Bulu, pa vina manege eke vuahenina sa binaṉara te

* **6:16** Ka toloṉavulu puta piti gelena. * **6:16** Ekd 26:33-34 * **6:17** Ka onomo ṉavulu puta piti gelena. * **6:20** Ka toloṉavulu puta piti gelena, meke ka toloṉavulu puta piti labena, meke ka toloṉavulu puta piti ululuna. * **6:22** Ekd 30:1-3 * **6:23** Serubimi si keke mateana hopena te Tamasa pa Maṉauru koai tatapurudi. * **6:23** Ka manege lima piti ululudi. * **6:23** Ekd 25:18-20 * **6:31** Sa zinama Hiburu koasa vesi hie si lopu bakala.

Solomone, si tava hokoto beto sa Zelepade, ta kuri gua puta tugo sapu koa koasa palani. Meke zuapa vuaheni si tavetia e Solomone sa Zelepade meke hokoto.

7

Sa Vetu Baṉara te Solomone

1 Kuria tugo Solomone, sa baṉara, si keke vetu baṉara tanisa meke manege ṉeta vuaheni si tavetia sa meke va hokotia. 2-3 Keke vetu tanisa sapu kuria sa si ta pozae, sa Vetu Hudahuda pa Lebanoni, na tale huda pa Lebanoni mo tavete nia rini. Ka made ṉavulu made mita gelena, hiokona rua mita labena, meke manege ṉeta meke kukuru mita ululuna.* Ka made sari na tokele dedegere huda sida. Ka manege lima dedegere huda sida pa hopeke tokele, meke na huda sida tugo si hake pilivarata panaulu koari na dedegere. Siliṉina si tale huda sida tugo tavete nia arini. 4 Sari karua kali goba si koa i na vuida, ka ṉeta tokele vuida pa keke kali goba, sari vuida pa hopeke kali goba si vari tia i. 5 Sari na sasada meke sari na vuida si made iiodi, meke sari hopehopeke ṉeta tokele vuida koari hopehopeke goba si vari tia i beto.

6 Kuria sa si keke vetu pule sapu ka hiokona rua meke kukuru mita gelena meke ka manege ṉeta meke kukuru mita labena.* Pozana sa si, sa Vetu Tokele Dedegere. Pa kenuna sa si na gogoe sapu koa ia rina dedegere pu tuqena.

7 Meke kuria sa sa vetu tana habohabotuana baṉara, sapu ta pozae na Vetu Varipitui, vasina vilasi e Solomone sari na vinarigue tadi na tinoni. Podalae koasa hatara meke kamo la gua koasa siliṉina si tavete nia huda sida sa. 8 Sa nana vetu baṉara vasina koa ia e Solomone, sapu pa mudina sa Vetu Varipitui si keha gua tugo asa. Kuria tugo sa si keke vetu arilaena tanisa nana barikaleqe, sa tuna vineki sa baṉara pa popoa Izipi, sapu gugua puta tugo asa sa kinehana.*

9 Sari doduru vetu arini meke sa pavasa nomana si na patu arilaedi tavete ni arini, podalae pa hubidi rina vetu kamo la panaulu. Sari patu si ta peqo namadi mae tu koasa vasina ta vagidi; toṉoto, memehe varikalidi, meke na ṉoṉoto ni so arini. 10 Sari na patu pa hubidi rina vetu si ta tavete koari na patu lavata, na patu arilaedi; kaiqa arini si ka made meke kukuru mita vari kalidi, meke kaiqa pule si ka ṉeta meke kukuru mita vari kalidi*. 11 Panaulu la koa rini si ta hake la sari na patu arilaedi, sapu ta ṉoṉoto pa dia pada, meke na huda sida. 12 Keke goba si koa vari likohae nia sa pavasa koa sa vetu baṉara. Goba gua tugo asa si pa sadana sa Zelepade te Zihova, meke gua tugo koasa lose pa sasada nuquru tanisa Zelepade. Sa goba asa si vari solasola i patu meke huda sida; keke hatara huda sida hake koari ka ṉeta vinari tomoi patu gua.

Sa Tinavete te Hurami

13 Garunu la tie sa baṉara Solomone pa vasileana Taea meke vagi mae nia sa se Hurami. Na matazoṉa si asa pa tinavete boronizi. 14 Sa tamana si ele mate, na tie pa Taea si asa, meke na matazoṉa tugo si asa pa tinavete boronizi. Sa tinana Hurami si mae guana pa butubutu te Napitalai. Hurami si na tie giligilana meke bokana meke ele seunaena koasa tinavete si asa.

---

* **7:2-3** Ka 150 piti sa gelena, 75 piti sa labena, meke 45 piti sa ululuna. * **7:6** Vetu lavata si ka 75 piti gelena, meke ka 45 piti labedi. * **7:8** 1 Baṉ 3:1 * **7:10** Kaiqa si manege lima piti vari kalidi, kaiqa pule si ka manege rua piti vari kalidi.

Va tabe ia sa sa tinepa te Solomone sa baṉara, pude palabatu ni sari doduru tinavete pa boronizi.

Sari Karua Dedegere Boronizi tanisa Zelepade (2 Koronikolo 3:15-17)

15 Karua dedegere boronizi si taveti e Hurami, hopeke vesu mita* ululudi
meke ka lima meke kukuru mita vari likohaena. 16 Karua toropae vina sari
boronizi tugo si taveti sa sapu hake la pa batudi rina dedegere boronizi,
hopeke karua mita toloṉavulu sentimita* ululudi. 17 Sari toropae vina sari
pa batudi ri hopeke dedegere, si tava sari tinigisi seni, 18 meke karua tokele
vua pomeqaraneti.
19 Sari na toropae vina sari pa batu dedegere boronizi si keha guana
havoro lili, ka keke mita vesu ṉavulu sentimita* ululudi, 20 meke koadia
tugo koasa toropae vina sari panaulu koari na tinigisi vina sari seni, si
karua gogoto pomeqaraneti koari karua tokele pa vari likohaedi ri hopeke
dedegere.
21 Va turu i Hurami sari karua dedegere boronizi hire, koasa nuqunuqu-
ruana koasa sasadana sa Zelepade: Keke si pa kali mataona, pozana Zakini,
meke sapu pa kali gede si ta pozae Boazi. 22 Pa batudi ri na dedegere si
koadia sari na vinasari doṉo guari na havoro lili kinehadi. Pa kinehana
gua asa si tava hokoto sari na tinavetedi rina dedegere ululudi.

Besini Boronizi Nomana (2 Koronikolo 4:2-5)

23 Tavetia Hurami si keke besini boronizi bobolokuhae lavata, sapu
pada manege ṉeta mita lima ṉavulu sentimita* padana sa bobolokuhaena,
ka made mita meke lima ṉavulu sentimita padana sa labena sa
bobolokuhaena, meke karua mita hiokona sentimita sa lohina. 24 Pa
kauruna sa beruna sa besini lavata, si koadia karua tokele vinasari vua
huda pamukeni hitehitekedi. Ka manege eke pamukeni pa doduru lolomo
sapu lima ṉavulu sentimita labena. Ta tavetae keke tini mo koasa besini
sari na vina sari arini. 25 Habotu nana sa besini lavata hie pa mudidi ri
ka manege rua bulumakao kokoreo sapu tia vura beto, ka ṉeta si tia la pa
kali gasa rimata, ka ṉeta si tia la pa lodu rimata, ka ṉeta si tia la pa kali
gede, meke ka ṉeta si tia la pa kali matao. 26 Sa tinina sa besini si keke
pidoko* moatana. Sa beruna sa besini kolo hie si kekeṉoṉo guana beruna
sa kapa sapu polo vura pule, kekeṉoṉo guana sa pelarana sa havoro lili.
Sa besini si boka siṉia ka made ṉavulu tina lita kolo.*

Sari ka Manege Puta Tuturuana Boronizi

27 Ka manege puta tuturuana boronizi koa i na totopili si taveti tugo e
Hurami. Hopeke keke mita meke vesu ṉavulu sentimita* geledi na labedi,
meke keke mita meke toloṉavulu sentimita* ululudi. 28 Na koa i na goba
bokese sapu vari ṉoṉoi beto labedi meke geledi. Sa goba bokese si tava
garo la koasa susurina sa bokese. 29 Kinehadi rina laione, bulumakao
kokoreo, meke serubimi pu ari tatapurudi si koadia koari kalidi rina goba
bokese. Koa rina susurina sa bokese panauludi meke pa kali goredi ri
sina laione meke na bulumakao kokoreo si koa sari na vina sari kineha
havoro ta vizoṉodi. 30 Sari tuturuana si hopeke koa i ka made totopili

---

* **7:15** 27 piti ululudi meke ka 18 piti bobolokuhaedi. * **7:16** 7 1/2 piti ululudi. * **7:19** 6 piti. * **7:23** 45 piti bobolokuhaena, 15 piti padana sa karovona, meke 7:5 piti sa lohina. * **7:26** Ka ṉeta inisi. * **7:26** 11,500 qaloni kolo. * **7:27** 6 piti. * **7:27** 4:5 piti ululudi.

boronizi meke roza boronizi. Hopeke koai tugo na besini sari na tuturuana. Koari ka made iiodi si koai na zuka boronizi vasina hake la sari na besini. Meke sari zuka si koa i na vinasari havoro ta vizoṉodi. 31 Vasina sapu kote habotu la ia sa besini si koa nana si keke lolomo bobolokuhaena. Sa lolomo si made ṉavulu lima sentimita ululuna vasina hake si asa koasa tuturuana, ba sapu lohi hola la pa korapana si manege vesu sentimita. Pa vari likohaena sa tinina si na minagumagu vinasari. 32 Sari ka made totopili si koa pa kauruna sa goba bokese meke sari na roza sapu tana totopili si soto la koasa tinina sa tuturuana. Sari totopili si ka zuapa ṉavulu puta sentimita ululudi.* 33 Sari na totopili si ta tavete gua tadi na totopili varipera; sari na roza, na totopili, voea pa korapa totopili, sari na hukata tadi na totopili la koasa roza si ta tavete pa boronizi beto. 34 Hopeke tuturuana si koa i ka made hadolo, keke pa hopeke iio, soto la pa tinina sa tuturuana. 35 Keke zuka bobolokuhae sapu hiokona rua sentimita* labena si ilupae vari likohae nia sa batuna sa tuturuana. Sari na hadolo meke na gobana sa bokese si ta tavete turaṉaedi koasa tuturuana. 36 Tavete ni kineha mateana, laione, na huda pamu e Hurami sari doduru kali gobadi na barabara, koari na vasi lololomo meke na havoro ta vizoṉodi si pa vari likohaedi. 37 Koa sa siraṉa gugua asa, si tavete ni sa sari ka manege puta tuturuana. Pa keke kineha mo tavete ni sa, kekeṉoṉo mo nomadi meke na kinehadi.

38 Meke taveti tugo e Hurami si ka manege puta besini, keke pa keke tuturuana. Hopeke besini si keke mita meke vesu gogoto sentimita labena meke vesu gogoto lita pada siṉia.** 39 Pa kali mataona sa Zelepade, si vekoi sa sari ka lima tuturuana. Ka lima pule si vekoi sa pa kali gede. Tata la pa kali mataona sa Zelepade koasa iiona pa kali gasa rimata si vekoa sa sa Besini Lavata*.

Sari Doduru Tinavetavete koasa Zelepade (2 Koronikolo 4:11 kamo hinia 5:1)

40-45 Taveti tugo Hurami sari na raro boronizi, sevolo, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, meke sari na baolo zozoropoana. Tavete va hokoto betoi sa sari doduru tinavete te Solomone sa baṉara, koasa Zelepade te Zihova. Hire saripu taveti sa:

Karua dedegere boronizi nomadi.
Karua toropae vina sari pa batudi ri na dedegere boronizi.
Na tinigisi seni sapu koa koari karua toropae vina sari pa batudi ri na dedegere boronizi.
Karua tokele vua pomeqaraneti boronizi, sapu karua gogoto pa hopeke tokele pomeqaraneti va sari vari likohae koari karua toropae vina sari pa batudi ri na dedegere.
Ka manege puta tuturuana meke sari hopeke dia besini hitekedi.
Sa Besini boronizi nomana lavata sapu habotu koari ka manege rua bulumakao.
Sari na raro, sevolo, na baolo.

Doduru likakalae tanisa Zelepade hire, saripu tavete poni nia Hurami se Solomone sa baṉara, si na boronizi ṉedala va leanadi tavete ni sa. 46 Pa hiniva tanisa baṉara si ta tavete sari na likakalae hire koari na tavetaveteana kineha pa korapa pepeso bupara tata pa Ovuku Zodani, pa vari korapana Sukoti meke Zaretani. 47 Sa mamatadi ri na likakalae hire si

* **7:32** 25 inisi ululudi. * **7:35** Sia inisi. * **7:38** Ka onomo piti labena meke pada karua gogoto hiokona qaloni voia. * **7:38** Ekd 30:17-21 * **7:39** Sa Zelepade si tia la pa kali gasa rimata.

lopu hata vura ni e Solomone sina soku hola, ke sa mamatadi rina boronizi si namu lopu ta tumae.
48 Tavete ni qolo tugo Solomone sari na likakalae tana Zelepade: sa
hope, sa tevolo tana bereti ta vala koe Tamasa,* 49 sari ka manege puta
tuturuana zuke saripu turu pa kenuna sa Lose Hopena pa Hopena, ka lima
pa kali matao, ka lima pule pa kali gede; sari na havoro vina sari, na
zuke, meke sari na nepihi;* 50 sari na besini qolo viadi, sari na nepihi
tana zuke, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, sari na
baolo, sari na vovoina saripu veko ni oto huda humaṉa lea, tiṉitoṉa
palepalekeana motete toana; na hinisi tana sasada tanisa Lose Hopena pa
Hopena, meke sari na tukutuku koasa sasada nomana pa nuqunuquruana
koasa Zelepade. Sari doduru likakalae hire si na qolo beto tavete ni e
Solomone.
51 Sipu beto va hokoti Solomone sa baṉara sari doduru tinavete koasa
Zelepade, si paleke mae ni sa sari doduru tiṉitoṉa tanisa tamana, se Devita,
sapu sari siliva, na qolo, meke sari na likakalae pule pu tava madidi koe
Tamasa, meke vekoi sa pa Zelepade te Zihova, koari na lose vasina hoke ta
kopue sari ginugua arilaedi.*

8

Sa Bokese Vinariva Egoi si Ta Paleke La koasa Zelepade (2 Koronikolo 5:2 kamo hinia 6:2)

1 Meke tioko varigara ni e Solomone sari doduru koimata na palabatu
pa hopeke butubutu na puku butubutu pa Izireli pude mae koa sa pa
Zerusalema. Mae si arini pude vagia sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova
pa Zaione, koasa Vasileana Lavata te Devita, meke paleke la nia koasa
Zelepade.* 2 Ke mae varigara koe Solomone sari doduru koasa Inevaṉa
Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega koasa vina zuapa sidara*, pa sidara
Etanimi.* 3 Sipu kamo beto sari doduru koimata pa Izireli, si ovulia rina
hiama sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, 4 meke paleke la nia koasa
Zelepade. Meke paleke la nia tugo ri na hiama sapu sari na tie Livaeti sa
Ipi Varivarigarana te Zihova meke sari doduru likakalae hopedi pu koadi
pa korapana. 5 Sa baṉara Solomone meke sari doduru tie Izireli si varigara
pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi, meke va vukivukihi ni rini sari na sipi
na bulumakao saripu soku hola ke lopu boka ta nae. 6 Beto asa si paleke
nuquru nia rina hiama sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova pa Zelepade
meke la vekoa rini pa Lose Hopena pa Hopena, meke la vekoa rini pa
kauru tatapurudi ri na mateana serubimi. 7 Sari na tatapurudi si repaha
la panauluna sa Bokese meke va aqoria sa Bokese meke sari karua huda
palepalekeana. 8 Sari na huda palepalekeana si gele hola, ke sari hubidi
si boka ta dogoro mo koa rini pu turu pa karua kalina sa kenuna sa Lose
Hopena pa Hopena, ba lopu koarini pa sadana sa Lose Hopena. Sari na
palepalekeana si korapa koa dia vasina pa rane ṉinoroi. 9 Loketoṉa si koa
pa korapana sa Bokese Vinariva Egoi ba sari karua patu labelabe mo sapu
veko nuquru ni e Mosese vasina pa toqere Saenai, totoso tavetia Tamasa
sa Vinariva Egoi koa rina tie Izireli pa mudina sapu vura si arini pa Izipi.*
10 Sipu taluarae tugo sari na hiama koasa Lose Hopena, si hinoqa siṉia

* **7:48** Ekd 25:23-30, 30:1-3 * **7:49** Ekd 25:31-40 * **7:51** 2 Samuela 8:11; 1 Koron 18:11 * **8:1** 2 Samuela 6:12-16; 1 Koron 15:25-29 * **8:2** Sa totoso pa vari korapana sa sidara Sepiteba pa rane ṉinoroi. * **8:2** Liv 23:24 * **8:9** Diut 10:5

mo na lei sa Zelepade te Zihova.* 11 Ke lopu boka va tana sari na hiama
koa gua koasa lei, na keana vura mae sa kalalasana e Zihova pu siṉia sa
korapana sa Zelepade. 12 Meke zama se Solomone, “Zihova, ele tozia Agoi
sapu kote koa si Agoi pa keke lei huporona.* 13 Ba, kamahire si ele kuri
poni Igo rau si keke Zelepade tolavaena Tamugoi, na vasina pude kaqu koa
ninae rane ka rane si Agoi.”

Sa Zinama te Solomone koari na Tinoni Izireli (2 Koronikolo 6:3-11)

14 Sipu korapa turu beto dia vasina sari doduru pa Izireli pu varigara
si taliri la koa rini sa baṉara Solomone meke tepa ia sa sa Tamasa pude
mana ni. 15 Meke zama guahe si asa, “Mani tavahesi se Zihova sa Tamasa
tadi pa Izireli! Na pa limana soti si va gorevura ia Sa gua sapu va tatara
nia Sa koe Devita sa tamaqu, sipu zama guahe si Asa: 16 ‘Podalae totoso
turaṉa vura ni Rau pa Izipi sari na Qua tinoni meke kamo pa rane ṉinoroi
si lopu hite vizatia Rau si keke vasileana lavata pa Izireli pude ta kuri si
keke Zelepade, vasina kote vahesia gamu sa Pozaqu Rau. Ba ele vizatia
Arau se Devita, pude baṉara ni sari na Qua tinoni Izireli,’ gua si Asa.*
17 Koa pa bulona sa tamaqu, se Devita, pude kuria si keke Zelepade Tanisa
Pozana Zihova sa Tamasa tadi na tinoni Izireli.* 18 Ba zama se Zihova
koasa, ‘Toṉoto mua si goi koasa mua hiniva, sapu korapa hiva kuria goi
sa Zelepade pude tavahesi sa Pozaqu, 19 ba lopu kaqu agoi kote kuria sa
Zelepade, ba sa tumu tu; asa sa eharamu soti. Asa sa tie sapu kote kuria
sa Zelepade tanisa Pozaqu Rau.’*
20 Meke ele va gorevura ia e Zihova sa Nana vina tatara. Arau ele
sogo hobea se Devita sa tamaqu, meke kamahire si habotu ia arau sa
habohabotuana binaṉara pa Izireli, gua puta tugo sapu ele va tatara nia e
Zihova, meke kuria rau sa Zelepade pude va lavatia sa Pozana e Zihova
sa Tamasa tadi na tinoni Izireli. 21 Meke va lolomo vekoa tugo rau si
keke vasina tanisa Bokese Vinariva Egoi sapu koa i rina patu labelabe tana
Vinariva Egoi sapu tavetia e Zihova koari na tiatamada totoso turaṉa vura
ni Sa si arini pa popoa Izipi.”

Sa Vinaravara te Solomone (2 Koronikolo 6:12-42)

22 Meke turu la se Solomone pa kenuna sa hope te Zihova, pa kenuna
sa vinarigara butubutu tie Izireli, meke repaha va sagei sa sari limana
pa maṉauru, 23 meke varavara guahe: “Zihova, Tamasa tadi pa Izireli,
namu Agoi mo si na Tamasa pa Maṉauru panaulu meke pa popoa pepeso
panapeka. Loke tamasa pule si gugua Agoi. Kopu nia Agoi sa Mua Vinariva
Egoi pa tataru koari na mua nabulu totoso va tabe Igo rini pa doduru
bulodia. 24 Kopu nia tugo Agoi sa Mua vina tatara koe Devita sa tamaqu,
meke ṉinoroi si gorevura beto sari doduru Mua zinama pa Mua ṉiniraṉira.
25 Ego, kamahire Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli, Mamu kopu ni sari Mua
vina tatara koa sa tamaqu Devita, totoso zama guahe si Goi koasa, ‘Agoi si
lopu kaqu makudo va habotu tie pa Kenuqu koasa binaṉara pa Izireli, be
guana kopu mo sari tumu koari doduru ginugua sapu taveti arini pude ene
pa Kenuqu gua sapu ele taveti agoi.’* 26 Ke kamahire, Tamasa pa Izireli,
mamu va gorevura ia sa Mua zinama sapu va tatara nia Agoi koasa Mua
nabulu Devita sa tamaqu.

---

* **8:10** Ekd 40:34-35 * **8:12** Sam 18:11, 97:2 * **8:16** 2 Samuela 7:4-11; 1 Koron 17:3-10 * **8:17** 2 Samuela 7:1-3; 1 Koron 17:1-2 * **8:19** 2 Samuela 7:12-13; 1 Koron 17:11-12 * **8:25** 1 Baṉ 2:4

27 Ba vegua, hinokara boka tugo sa Tamasa pude mae koa pa popoa
pepeso? Ura sa doduruna sa maṉauru lavata ba lopu noma pada pude
va koa Igo mo. Ke vegua meke kote garomu Agoi sa Zelepade sapu ele kuri
ia arau hie? * 28 Zihova na qua Tamasa, arau sa Mua nabulu. Mamu avosi
sari qua vinaravara na tinepa tinaleosae, mamu va tabei sari na qua tinepa
atu koa Agoi. 29 Mamu kopu totoko nia sa Zelepade hie boṉi na rane. Ele
va tatara nia Agoi sapu hierana sa vasina sapu kote ta vahesi sa Pozamu;
ke mamu va avoso mae au pana tia mae si arau koasa Zelepade hie meke
varavara. * 30 Mu avosi sari qua vinaravara, meke sari na vinaravara tadi
na Mua tinoni Izireli pana tia mae si arini koasa vasina hie meke varavara.
Mamu avoso gami pa maṉauru vasina sapu koa ia Goi, meke totoso avoso
gami Agoi si Mamu taleosoni gami.
31 Pana ta zutu sapu tavete va sea la si keke tie koasa turaṉana meke ta
hivae si asa pude mae zama tokotokoro sapu lopu sea si asa pa kenuna sa
Mua hope pa korapa Zelepade, 32 si Mu avosia pa maṉauru meke vilasi.
Mamu vilasi sari na Mua nabulu. Va kilasia si asa pu sea meke va gore la
nia pa batuna telena gua sapu va evaṉia sa. Mamu tozi vura nia sapu sa
tie loke nana ginugua si lopu sea meke kaqu ta rupaha si asa.
33 Be guana tava kilasa sari na Mua tie koari na dia kana, sina ele tavete
va sea atu si arini koa Goi, meke be kekere pule atu si arini koa Goi, meke
varavara atu koa Goi pa korapana sa Zelepade hie, 34 si Mamu avoso mae
pa maṉauru, Mamu taleoso ni sari na sinea tadi na tie pa Izireli, Mamu
turaṉa pule lani koasa popoa sapu ele poni ni Goi koari na tiatamadia.
35 Be guana tuku sa maṉauru meke loke ruku si hoqa sina ele va sea atu
sari na tie koa Goi, meke be guana varavara atu si arini koasa vasina hie
meke vahesia arini sa Pozamu meke kekere koari na dia sinea sina ele va
kilasi Agoi si arini, 36 si Mamu va avoso pa maṉauru. Mamu taleoso ni sari
na sinea tadi na Mua nabulu sapu sari Mua tie Izireli. Va tumatumae ni
Goi si arini sa siraṉa pude koa toṉoto, Mamu garunu la nia sa ruku koasa
pepeso sapu ele poni ni Goi koari na Mua tie pude na dia tinago.
37 Be na soṉe babe na oza si kamo mae koasa pepeso, babe sa dada na
givusu maṉini meke sari na mami linetelete si ta ṉovala beto, babe kamoa
na oza kupokupo, babe pana keke mami kana si raza ia si keke koari na
mami vasileana lavata, be na tinasuna nomana babe na minoho sa si kamo
koa gami, 38 si Mu avosi sari na dia vinaravara. Be kaiqa ri Mua tinoni pa
Izireli, si va sage i na limadia mae koa sa Zelepade hie pa tinalotaṉa na
tinasigiti pa bulodia, 39 si Mamu avosi sari na dia vinaravara. Va avosi pa
maṉauru, sa Mua kokoana, Mamu taleoso ni na tokani. Agoi mo telemu
gilani sari na hiniva pa bulo tie. Mu pitui sari hopeke tie gua sapu garodi.
40 Pude gua asa si kaqu pamaṉa nigo rini si Agoi, meke va tabego doduru
totoso pa dia kinoa pa pepeso pu ponini goi koari na tiatamamami.
41-43 Pana keke votiki tie sapu lopu somanana koasa Mua butubutu tie
Izireli ba na mae guana pa popoa seu koa sa inavosona sa Pozamu pana
mae si asa meke varavara atu koa Goi koasa Zelepade hie, si Mamu avoso
mae pa maṉauru sa Mua vasina kokoana. Ura sari na tie si kote avoso
nia sa vina lavatana sa Pozamu meke sa lima ṉiṉirana Tamugoi, sapu
gua nadoro vura nia Agoi sa limamu. Mamu tavetia gua sapu tepa ia sa
votiki tie asa koa Goi, pude madi gilania ri doduru tiena sa kasia popoa sa
Pozamu pude pamaṉa nigo, gugua ari na Mua tie Izireli, meke pude madi
tumae nia sapu Agoi si koa koasa vetu sapu kuria arau hie. 44 Pana la pa

* **8:27** 2 Koron 2:6 * **8:29** Diut 12:11

vinaripera sari mua tie meke la razai sari dia kana, be pavei garunu lani Agoi, meke pana varavara la koa Agoi Zihova si arini, atu koasa vasileana lavata sapu ele vizatia Goi, meke sa Zelepade sapu kuri ia rau pude tana Pozamu, 45 si Mamu avosi pa maṉauru sari na dia vinaravara meke na dia tinepatepa, Mamu va tabe i Goi sari na dia hiniva.
46 Be tavete va sea atu koa Goi si arini, ura loke tie sapu lopu tavete va sea, meke be bugoro ni Agoi meke vala ni Goi koari na dia kana, pude raovo vagi lani pa dia popoa be seuna babe tata, 47 meke pana guana koa ta pusi si arini koasa popoa tadi na dia kana meke hobe sari bulodia meke kekere meke zama, ‘Gami si ele sea, ele taveti gami sapu lopu toṉoto, meke kaleadi hola si ele evaṉi gami,’ gua; 48 meke be kekere pule atu si arini koa Agoi pa doduruna sa bulodia meke sa maqomaqodia koasa popoa tadi na dia kana pu raovo vagidi, meke varavara atu si arini mae gua koasa popoa sapu ele poni nia Goi koari na tiatamadia, meke koasa vasileana lavata hie sapu ele vizatia Goi, meke sa Zelepade sapu ele kuri vatua rau pude tana Pozamu, 49 si Mamu avoso mae pa maṉauru koasa Mua vasina kokoana; Mamu avosi sari na dia vinaravara meke na dia tinepatepa. Mamu va tabe i Goi sari na dia hiniva. 50 Mamu taleosoni sari Mua tie pu ele va sea atu koa Goi; poni ni koari na dia kana sa hiniva pude tataru ni. 51 Ura arini mo sari Mua tie soti meke Mua tinago, saripu turaṉa vura ni Goi pa popoa Izipi, vura taloa koasa tina sigitina sa nika lerana sana. 52 Mamu doṉo la si Agoi, Mamu avosi sari na tinepatepa tadi na Mua nabulu na Mua tie Izireli, meke Mamu avoso la koarini pana varavara atu si arini koa Goi.
53 Ura Agoi na vizata vura ni si arini koari doduru butubutu pa kasia popoa pude na Mua tinago soti, gua puta tugo sapu ele zama vura nia Agoi koasa Mua nabulu se Mosese, totoso turaṉa vura ni Agoi Zihova Baṉara sari na tiatamamami pa popoa Izipi,” gua.

Sa Tukutuku Vinaravara

54 Meke sipu beto zama ni Solomone sari na vinaravara na hiniva la koe Zihova, si turu si asa pa kenuna sa hope te Zihova, vasina sapu ele koa kokotuṉu meke va repaha sage i sa sari limana. 55 Turu si asa meke mana nia sa sa doduruna sa vinarigara tie pa Izireli, meke velavela si asa meke zama guahe: 56 “Mani tavahesi se Zihova sapu ele poni nia Sa koari Nana tie sa minagogoso gua tugo sapu ele va tatara veko nia Sa. Ura lopu keke zinama sapu lopu gorevura koari doduru Nana vina tatara leleadi sapu poni lani sa koasa nana nabulu sapu se Mosese.* 57 Mani koa koa gita se Zihova sa nada Tamasa, gugua tugo sapu ele koa turaṉi Sa sari na tiatamada pukerane; mani lopu kaqu luara pani gita Sa babe hitu pani gita Sa si gita. 58 Mani va kekere i Sa sari buloda pude soto la koa Sa, pude kaqu ene pa korapadi ri doduru Nana hiniva meke pude kopu ni sari Nana ginarunu, vina tumatumae, meke na tinarae. 59 Meke sari na zinama taqarau hire, sapu ele varavara lani arau koe Zihova, si mani lopu muliṉi ni sa nada Tamasa boṉi na rane. Pude mani va tukana si Asa koari na hiniva tanisa Nana nabulu meke gua tugo sari na hiniva tadi Nana tinoni Izireli, luli gua koari doduru gua pu hiva ni rini pa hopehopeke rane, 60 pude madi gilania ri doduru tiena sa kasia popoa sapu e Zihova mo si na Tamasa meke sapu lopu koa pule si keke gugua Asa. 61 Ba sari bulomia gamu si kaqu soto va nabu koe Zihova sa nada Tamasa, pude koa luli i sari Nana vina tumatumae meke va tabei sari Nana tinarae gua tugo sapu korapa evaṉia gamu pa rane ṉinoroi.”

* **8:56** Diut 12:10; Zos 21:44-45; Hib 4:1-11

Sa Vina Madina sa Zelepade
(2 Koronikolo 7:4-10)

62 Beto asa si va vukivukihi la koe Zihova se Solomone sa baṉara meke
sari doduru tinoni pa Izireli. 63 Meke ka hiokona rua tina bulumakao
meke keke gogoto hiokona puta tina sipi na qoti si va vukivukihi ni sa pa
hinenahena binaere. Meke va madia sa baṉara meke sari doduru tinoni
Izireli sa Zelepade te Zihova. 64 Koasa rane tugo asa si va madia sa baṉara
sa kokorapana sa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade te Zihova. Meke
vasina asa si va uqu i sa sari na vina vukivukihi va uququ, sari deanadi
rina vina vukivukihi binaere, meke sari na vinariponi huiti. Tavetia sa
sapu gua asa sina sa hope boronizi si lopu pada koari doduru vinukivukihi
na vinariponi arini. 65 Ke pa totoso tugo asa si kopu ni e Solomone sari na
rane Inevaṉa Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega. E Solomone meke sari
doduru tinoni Izireli, na vinarigara lavata, si kopu ni sari na rane arini.
Sari na tie si topue mae guadi pa seu podalae koasa karovoana pa Hamati
pa Lebanoni meke kamo la gua tu koasa volosona Izipi. Ka zuapa rane si
koa henahena na qetu nia rini sa inevaṉa asa pa kenuna e Zihova sa dia
Tamasa, meke ka zuapa rane pule si vagia rini, guana manege made rane
sa doduruna. 66 Meke pa rane vina vesu si garunu pule ni e Solomone sari
doduru tie pa dia popoa. Mana nia rina tie sa dia baṉara meke tiqe pule
pa dia popoa. Qetu hola ni rini pa bulodia sari doduru ginugua leadi sapu
ele tavete poni nia e Zihova se Devita sa Nana nabulu meke sari doduru
Nana tinoni Izireli.

9

Vura Pule koe Solomone se Zihova

1 Mudina sapu va hokotia Solomone sa kinurina sa Zelepade, meke sa
vetu baṉara meke sari doduru vetu saripu hiva ni sa pude taveti, 2 si
vura la koasa se Zihova pa totoso vina rua, gua sapu pa Qibione tatasana.*
3 Meke zama la koasa se Zihova, “Ele avosia Rau sa mua vinaravara meke
tinepatepa sapu tavetia goi pa Kenuqu; ke ele va madia Rau sa Zelepade
hie sapu kuria goi; sa vina madina si veko ia Arau sa Pozaqu pude koa
vasina ninae rane ka rane. Kaqu kopu totoko nia Arau si asa doduru
totoso. 4 Ba sapu la gua koa goi, be guana nabulu valeana Nau goi pa
ṉinoṉo pa bulomu meke pa tinoṉoto, gua tugo sapu tavetia e Devita sa
tamamu, meke be taveti goi sari doduru sapu garunu nigo meke luli sari
Qua tinozi na tinarae, 5 si kaqu va tana ia Rau sa Qua vina tatarana sa
mua binaṉara pa Izireli pude koa hola ninae rane, gua sapu ele va tatara
nia Rau koasa tamamu se Devita, totoso zama guahe si Rau, ‘Agoi si kote
lopu makudo va habotu tie pa tutimu koasa binaṉara pa Izireli,’ gua.* 6 Ba
pude agoi babe sari na tumu si kekere taluarae koa Rau meke lopu luli i
sari na Qua ginarunu na tinarae sapu ele vatu ni Rau, meke taloa mia tu
pude la nabulu mia meke vahesi gamu sari kaiqa votiki tamasa, 7 si kaqu
va ilolae pania Rau sa butubutu Izireli koasa popoa sapu ele poni nia Rau
koa rini, meke kaqu kilu pania tugo Rau sa Zelepade sapu ele va madia
Rau pude vasina sapu kaqu ta vahesi sa Pozaqu. Meke Izireli si kaqu ta
evaṉae na vina sisireina tadi na votiki butubutu meke na dia ṉoṉovalana.
8 Kamahire si hinokara tolavaena hola sa Zelepade hie, ba pa totosona asa
si kote magasa nia ri doduru tie pu ene hola meke kote va sisire meke
kote zama, ‘Na vegua ke tavete guni nia tu e Zihova sa popoa hie meke

* **9:2** 1 Baṉ 3:5; 2 Koron 1:7 * **9:5** 1 Baṉ 2:4

sa Zelepade hie?'* 9 Meke kote olaṉa sari na tinoni, 'Ura na luara pania
rini se Zihova sa dia Tamasa sapu turaṉa vura ni sari tiatamadia pa popoa
Izipi, meke ele raṉei rini sari votiki tamasa meke vahesi na nabulu ni, gua
asa ke va kamo ni tinahuara e Zihova si arini,' kote gua."

Sa Vinariva Egoi te Solomone koe Hiramu (2 Koronikolo 8:1-2)

10 Kamo koasa vina hiokona puta vuaheni si ele beto sa tinavete te
Solomone pude kuria sa Zelepade meke sa vetu baṉara, 11 si variponi ni
e Solomone si ka hiokona puta vasileana pa korapana sa popoa Qaleli koe
Hiramu sa baṉara pa popoa Taea. Na e Hiramu vala ni koasa sari doduru
huda sida na huda paeni, meke na qolo pu hiva ni sa. 12 Ba totoso la
dogori Hiramu sari na vasileana arini, si lopu qetu ni sa. 13 Ke nanasa la
koe Solomone se Hiramu, "Tasiqu, na vasileana veguguadi si poni nau goi
hire?" Meke poza ni Na Popoa Kabulu* sa sari vasidi arini, asa si ta poza
ni rini kamo pa rane ṉinoroi. 14 Ura sa qolo sapu vala ni e Hiramu koe
Solomone si hola nia ka made tina kilo mamatana.

Kaiqa Tinavete Pule te Solomone (2 Koronikolo 8:3-18)

15 Hierana vivineina sa puku tie pu zukuru ni tinavete ṉiṉiradi sa baṉara
Solomone pude kuria sa Zelepade te Zihova, sa nana vetu baṉara, sa vasina
tava siṉi la pepeso sage pa kali toqere sapu pa kali gasa rimata Zerusalema,
meke sa goba vari likohaena sa vasileana Zerusalema. Arini tugo kuri
sari na vasileana pa Hazo, Meqido, meke Qeza. 16 La sa baṉara pa popoa
Izipi meke la raza ia sa vasileana pa Qeza meke vagia nana. Meke na
sulua tu sa sa vasileana lavata asa. Va mate betoi sa sari tie Kenani saripu
koadi vasina, meke variponi nia sa, guana nana vinariponi vinarihaba,
la koasa tuna vineki sipu haba ia sa se Solomone. 17 Meke la kuri pulea e
Solomone sa vasileana pa Qeza. Sari na tie pu zukuru ni tinavete ṉiṉiradi e
Solomone, na kuri i si pa Beti Horoni Panapeka, 18 Balati, Tamara pa soloso
qega pa popoa Ziuda, 19 meke gua tugo sari na vasileana lavata vasina ta
kopue sari na ginani na likakalae, meke sari na vasileana pu ta kopue
sari na hose na totopili varipera. Tavete va gorevura betoi sa sari doduru
kinurikuri pu hiva taveti sa pa Zerusalema, Lebanoni, meke pa doduruna
sa voloso popoa pu koa baṉara ni sa. 20-21 Sari na tie pu koa hola koari
na butubutu Amoraiti, Hitaiti, Perizaiti, Hivaiti, meke Zebusaiti, sari na tie
arini si lopu na tie Izireli. Arini si va pinausu i e Solomone meke zukuru
ni tinavete ṉiṉiradi sa kamoa pa rane ṉinoroi. Tutidia rini sari na tie pu
lopu boka va mate i ri na butubutu Izireli tatasana, meke koa hola dia pa
pepeso. 22 Ba sari na tie Izireli si lopu va pinausu i e Solomone; ba arini
sari nana tie varipera sa. Na palabatu koari na tuturuana pa nana qeto
minate, na koimata tadi na totopili varipera meke ari na tie pu koi koari
na hose si arini. 23 Arini tugo sari na ṉati palabatu pu koimata ni sari na
kinurikuri te Solomone; lima gogoto lima ṉavulu puta palabatu si kopudi
sari na tie pu va tanadi sari na tinavete. 24 Mudina sapu sage sa tuna
vineki sa baṉara pa Izipi, koana pa vasileana lavata te Devita meke la koa
pa nana vetu sapu kuri ponia e Solomone, si va siṉi nia pepeso e Solomone
si pa kali gasa rimatana sa vasileana lavata. 25 Ka ṉeta totoso pa vuaheni
si taveti e Solomone sari na vina vukivukihi va uququ meke sari na vina
vukivukihi binaere koasa hope sapu tavete ponia sa se Zihova. Tavete lani

* **9:8** 2 Baṉ 25:9; 2 Koron 36:19 * **9:13** Sa mamalaiṉina sa zinama kabulu si guana "loke laedi" gua, pa zinama Hiburu.

tugo sa sari na vina uququ humaṉa lea koe Zihova. Pa hahanana gua asa si va tabea sa sa tinarae pa vinahesi koasa Zelepade.*
26 Taveti tugo sa baṉara Solomone sari na vaka pa Ezioqeba, tata pa vasileana Elati koasa raratana pa koqu lavata pa Aqaba, pa popoa Edomu.
27 Meke garunu lani sa baṉara Hiramu sari nana tie, tie pa vaka pu tumae nia sa hebala pa lamana, pude koa koari na vaka meke tavetavete turaṉi sari na tie te Solomone. 28 Tepe si arini la pa popoa pa Opira meke suraṉa pule mae qolo koe Solomone sapu ka manege made tina kilo mamatana.

10

Sa Vinarihopi Tanisa Baṉara Maqota pa Siba (2 Koronikolo 9:1-12)

1 Sipu kamo la koasa baṉara maqota[d] pa Siba sa inavosona e Solomone koasa nana ginilagilana lohina sapu ele poni nia e Zihova, si topue mae si asa pude podekia koari soku nana ninanasa tasunadi.* 2 Meke turaṉa kamo nia sa pa Zerusalema si keke tokele nomana, na puku kameli pu paleki sari na oto huda humaṉa lea, na qolo sapu sokudi va leana, meke na patu ṉedala sapu noma hola laedi. Kamo la si asa koe Solomone meke zama lani sa sari doduru ginugua sapu koa pa nana binalabala. 3 Meke olaṉa betoi e Solomone sari doduru nana ninanasa. Loke ninanasa si tasuna koasa baṉara pude va bakala lania koasa. 4 Meke sipu dogoria sa baṉara maqota pa popoa Siba doduruna sa ginilagilana lohina te Solomone, meke sa vetu baṉara lavata sapu kuria sa, 5 meke sari na ginani pa nana tevolo, sa hinabotu tadi nana palabatu nomadi pa binaṉara, sari na nabulu pa dia poko leadi, sari nana nabulu pu tuqedi sari nana kapa napo, meke sari vina vukivukihi va uququ saripu taveti sa pa Zelepade te Zihova, si magasa sisigiti si asa. 6 Meke zama la si asa koasa baṉara, "Sa inavoso sapu kamo mae koa rau pa qua popoa soti koasa guguamu goi meke sa mua ginilagilana lohina si hinokara tugo. 7 Tatasana si lopu va hinokari tugo rau sari inavoso hire, osolae mae telequ meke dogoro soti pa mataqu. Ura, na vasinahite tugo mo si ta tozi nia rau. Pa ginilagilana lohina, meke pa tinagotago si namu hola nia agoi sa inavoso sapu kamo mae koa rau. 8 Na gulea hola dia sari na mua tinoni!* Na gulea hola dia sari na mua koimata saripu koa turaṉigo doduru totoso pude avosi sari na mua zinama ginilagilana! 9 Mani tavahesi se Zihova sa mua Tamasa, sapu ele qetu nigo meke veko igo koasa habohabotuana baṉara pa popoa Izireli. Ura koasa tataru loke vina betona te Zihova koari na tinoni Izireli si va baṉara igo Sa si agoi, pude tavete vura nia sa vinaripitui toṉotona."
10 Meke poni nia qolo sa baṉara maqota se Solomone sapu hola nia ka made tina kilo mamatadi, meke na kobi oto huda humaṉa lea, na patu ṉedala tolavaedi na gua. Mudina asa loke tie si ele hite variponi nia sa kobi oto huda humaṉa lea sapu soku hola gua sapu vari poni nia sa baṉara maqota pa Siba koe Solomone, sa baṉara.
11 Sari na vaka te Hiramu si suraṉa mae ni sari na qolo pa Opira, suraṉa mae kobi huda zunipa tugo, meke sari na patu ṉedaladi na tolavaedi na gua. 12 Sari na huda zunipa marilaedi si tavete ni na barabara e Solomone pa Zelepade te Zihova meke gua tugo pa vetu baṉara meke gua tugo sari na mike hapu na mikemike laera tadi na tie kerakera. Sa sinokuna gua sa

* **9:25** Ekd 23:17, 34:23; Diut 16:16 * **10:1** Mt 12:42; Lk 11:31 * **10:8** Kaiqa iniliri koadi si zama, "mua barikaleqe". Sa Hiburu si tozia "mua tinoni".

huda zunipa sapu ta vagi mae pa popoa Izireli pa totoso asa si hola sisigiti meke lopu keke sinoku gugua asa si ele ta dogoro pule kamahire.
13 Meke poni nia sa baṉara Solomone koasa baṉara maqota pa Siba sari doduru gua pu okoro ni sa na tepai, meke gua tugo saripu va vura lani sa koari na nana tinagotago binaṉara. Beto asa si taluarae si asa, meke sari nana nabulu meke pule la pa dia popoa.

Tinagotago Tanisa Baṉara Solomone (2 Koronikolo 9:13-28)

14 Doduru vuaheni si hoke vagi qolo se Solomone, sa baṉara, padana hiokona ṉeta tina kilo, 15 meke vagi poata tugo si asa koari na takisi saripu tabari ri na tie holuholu, na tina qolo pu mae guadi koari na tie holuholu pu mae guadi pa seu, meke pa vinariponi saripu mae guadi koari na baṉara pa popoa Arebia[d], meke sari na qavuna koari na pinaqaha popoa Izireli.
16 Taveti sa baṉara Solomone si karua gogoto lave nomadi saripu ta pokoe qolo; hopeke zuapa kilo qolo mamatana si keke lave. 17 Taveti tugo sa si ka ṉeta gogoto lave hitekedi, meke karua kilo qolo si ta pokoe pa keke lave hitekena. Meke vekoi sa baṉara sari doduru lave hire pa keke vetu, pozana sa si na Vetu Hudahuda pa Lebanoni.
18 Meke tavetia sa baṉara si keke habohabotuana baṉara lavata sapu kadakada nia livo elopaniti sa meke poko nia qolo viana sa sari na vasidi lopu ta kadakadadi. 19-20 Sa habohabotuana baṉara si ka onomo nenetiana meke kote haele sage kamo la ia. Sa batuna sa mudina sa habotuana si keha guana bigobigo. Pa karua kalina sa habohabotuana si na hakehakeana lima sapu hopeke turu kapae i na beku laione. Ka manege rua beku laione si turu dia koari ka onomo nenetiana, keke pa hopeke hukihukiridi rina nenetiana. Loketoṉa sapu gugua asa si ele koa koari na votiki binaṉara.
21 Sari doduru kapa naponapoana te Solomone si na qolo beto tavete ni rini, meke sari doduru likakalae tanisa vetu tanisa Vetu Hudahuda pa Lebanoni, si na qolo beto mo tavete ni rini. Loketoṉa si tavete nia arini pa siliva, sina siliva si lopu noma sigiti laena guni nia arini pa totoso te Solomone. 22 Soku vaka tepetepe tana ene meke holu varivari hobei likakalae arilaedi si tago i sa baṉara. Hoke hebala si arini, somanae koari na vaka te Hiramu. Doduru vina ṉeta vuaheni si hoke pule mae sari nana vaka tepetepe, paleke qolo, siliva, na livo elopaniti, na qorila, meke na maqe.
23 Ke sa baṉara Solomone si na tie tagotagona hola meke tago ginilagilana lohina, hola ni sa sari doduru baṉara pule pa kasia popoa. 24 Gua asa ke sa doduruna sa kasia popoa si okoro hiva mae koe Solomone pude avosia sa ginilagilana lohina sapu vekoa Tamasa pa bulona. 25 Hopeke vuaheni, doduru tie pu mae si paleke mae vinariponi: sari na siliva, na qolo, na poko doduru, na tiṉitoṉa varipera, na oto huda humaṉa lea, meke na hose meke na miulu.*
26 Vagi varigara ni Solomone sari na totopili varipera na hose. Ka keke tina made gogoto totopili varipera, meke manege rua tina hose si tanisa. Kaiqa si kopu ni sa pa Zerusalema, meke kaiqa si hopeke va hia lani sa koari na vasileana tana kopu totopili varipera tugo.* 27 Koasa totoso koa baṉara si asa si va soku hoboro guni mo na patu sa sa siliva pa Zerusalema, meke sa huda sida si soku hola guana huda sikamoa sapu toqolo pa hubidi rina toqere pa Ziuda. 28 Sari na tie holuholu te Solomone hoke holu vagi

* **10:25** Na miulu si keke kurukuru guana hose. * **10:26** 1 Baṉ 4:26

sari na hose pa popoa Izipi meke pa Kue.* * 29 Arini tugo si hoke la holu
vagi totopili varipera pa Izipi. Ka onomo gogoto poata siliva hinoluna si
keke, meke keke hose si keke gogoto lima ṉavulu puta poata siliva. Meke
hoke holuholu taloa ni rini koari doduru baṉara pa butubutu Hitaiti meke
pa popoa Siria.

11

Solomone si Somana pa Vinahesi koari na Votiki Tamasa

1 Ba tataru hola ni Solomone sari na barikaleqe mae guadi pa votivotiki
popoa, gugua sa tuna vineki sa baṉara pa Izipi, sari na barikaleqe Hitaiti,
Moabi, Amoni, Edomu meke Saedoni.* 2 Arini si mae guadi koa rina
butubutu sapu ele zama ni e Zihova koari na tinoni Izireli sapu guahe,
“Lopu kaqu varihaba la si gamu koa rini, sina kote la arini meke va taliri i
sari bulomia pude vahesi i sari dia votiki tamasa.” Gua ba nabu hokara sa
tataru te Solomone koarini.* 3 Ka zuapa gogoto sari na barikaleqe pu habai
e Solomone, meke ka ṉeta gogoto sari nana barikaleqe pinausu. La ari
kasa barikaleqe mo hire meke turaṉa va ilolae ia si asa koasa vinahesina
sa Tamasa hinokara. 4 Sipu kamo pa binarogoso se Solomone si la ari nana
barikaleqe meke va kekeria sa bulona meke luli i sari na votiki tamasa. Ke
sa bulona si lopu soto va nabu koasa vinahesina Zihova sa nana Tamasa,
gugua sa bulona e Devita sa tamana. 5 Ba vahesia sa sa beku Asitoreti,
sapu sa tamasa barikaleqe tadi pa Saedoni, meke Moleki sa tamasa kaleana
hola tadi na tinoni pa Amoni. 6 Ke tavete va sea pa kenuna e Zihova se
Solomone; lopu luli zoṉazoṉa ia sa se Zihova, gua sapu tavetia e Devita sa
tamana.
7 Pa kali gasa rimata pa Zerusalema koasa keke batu toqere, si kuria e
Solomone si keke vasina vahesihesiana te Kemosi, sa tamasa kaleana hola
tadi pa Moabi, meke te Moleki, sa tamasa kaleana hola tadi pa Amoni.
8 Kuri poni vasina vahesihesiana sa sari doduru nana barikaleqe karovodi
mae, pude la va uququ na va vukivukihi dia koari na dia tamasa huporodi.
9-10 E Zihova si ele vura karua totoso koe Solomone pude hukatia pude
lopu luli i sari kaiqa tamasa pule, ba lopu va tabea e Solomone sa Nana
zinama. Ke bugoro nia e Zihova se Solomone sina sa bulona si ele kekere
taloa koe Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Izireli. 11 Ke zama ia e Zihova se
Solomone, “Sina guahe sa mua hahanana agoi meke lopu kopu nia agoi sa
Qua vinariva egoi meke Qua tinarae sapu zama ni Arau koa goi, ke tozi va
hinokarigo Rau sapu kote kaqu vagi pania Arau koa goi sa binaṉara meke
vala nia koa keke palabatu pa mua qinavuna. 12 Gua ba, koa gua koasa
qua tataru koe Devita sa tamamu, si lopu kaqu evaṉia Rau si hie sipu toa
mua goi, ba kote vagi pania Arau pa totoso tanisa tumu koreo. 13 Ba lopu
kaqu vagi pania Rau koasa tumu koreo sa doduruna sa butubutu lavata,
kote keke butubutu si veko hola ia Arau koasa, koa gua koasa Qua tataru
koe Devita sa Qua nabulu, meke gua tugo koasa popoa Zerusalema, sapu
ele vizata vagia Arau.”

Sari na Kana te Solomone

14 Mudina asa si va turu sage ia e Zihova si keke tie pude kana la ia
se Solomone, e Hadadi pa tuti binaṉara pa popoa Edomu. 15-16 Visoroihe,
totoso varipera se Devita koari pa Edomu, si la se Zoabi sa palabatu tadi
na tie varipera pude pomunu ni sari na tie Izireli matedi gua. Zoabi meke

* **10:28** Silisia. * **10:28** Diut 17:16 * **11:1** Diut 17:17 * **11:2** Ekd 34:16; Diut 7:3-4

sari pa Izireli si koa onomo sidara, osolae va matei ri sari doduru koreo
na palabatu pa popoa Edomu. 17 Ba se Hadadi si govete turaṉi sa si kaiqa
palabatu pa Edomu pu ele koa nabulu koa sa tamana, meke la pa Izipi.
Na korapa koreo hitekena si asa pa totosona asa. 18 Taluarae si arini pa
Midiani meke la pa Parani. Meke turaṉa vagi rini si kaiqa tie pa Parani
meke la pa Izipi si arini koe Pero pa Izipi. Ponia vetu na pepeso meke
na ginani e Pero se Hadadi. 19 Qetu hola nia e Pero se Hadadi, ke vala
nia sa si keke tasina vineki e Tapanesi sa kalaho, pude haba ia e Hadadi.
20 Meke podo ia sa tasina vineki e Tapanesi koe Hadadi si keke tuna koreo,
pozana si e Qenubati sapu va noma sagea e Tapanesi pa vetu baṉara pa
Izipi. Vasina si somana koa turaṉi e Qenubati sari na koburu te Pero.
21 Pa Izipi tu koa si asa meke avoso nia Hadadi sapu ele mate se Devita
gua, meke se Zoabi, sa palabatu tadi na tie varipera ba ele mate tugo. Meke
zama se Hadadi koe Pero, “Va malumau, maqu taloa, pude maqu pule la
koasa qua popoa soti,” gua si asa.
22 Ke nanasa se Pero, “Na sa si qaga nia goi tani, ke hiva pule la pa mua
popoa soti?” Olaṉa se Hadadi, “Loketoṉa, ba va malumau mo pude maqu
pule,” gua si asa.
23 Va bokaboka ia pule sa Tamasa se Rezoni, sa tuna koreo e Eliada,
pude va kanakana la ia se Solomone. Na govetena se Rezoni koasa nana
palabatu, sapu se Hadadeza sa baṉara pa Zoba. 24 Varigara ni sa sari na
tie pa vari likohaena meke turaṉia sa si keke puku tie kaleadi totosona
sipu va kilasia e Devita sa qeto minate te Zoba. Sari tie hire si la pa
Damasikasi meke la veko kinoa, meke ṉati hiniva nia arini sa popoa asa.
25 Pa doduruna sa kinoa te Solomone si na kana te Izireli se Rezoni, meke
hoda la mo koa ri na tinasuna pu evaṉa lani e Hadadi koa sa. Ke e Rezoni
si baṉara nia si pa Siria meke kanakana la pa Izireli.

Sa Vina Tatara te Tamasa koe Zeroboami

26 Se Zeroboami sa tuna koreo e Nebati ba kanakana la tugo koasa
baṉara. Asa si keke koari na palabatu te Solomone, na tie Iparemi pa
Zereda. Sa tinana sa si na naboko, e Zerua pozana. 27 Hie sa vivinei gua
meke kana la si asa koasa baṉara.
Korapa siṉisiṉi la pepeso se Solomone pa kali gasa rimata pa Zerusalema,
na kuri pulea sa sa lolomo pa gobana sa vasileana lavata te Devita sa
tamana. 28 Ego se Zeroboami si keke tie bokabokana, meke totoso dogoria
Solomone sapu tavetavete va leana sa tie vaqura hie si veko ia sa pude kopu
ni sari doduru tie tavetavete koari na butubutu te Manase meke Iparemi.
29 Pa totoso asa si topue vura pa Zerusalema se Zeroboami, meke tutuvia
sa pa siraṉa se Ahiza sa poropita pa Saelo; sagea nana sa si keke poko
hadehade vaqura. Teledia mo sari karua si vari tutuvi pa siraṉa, 30 meke
tuqe vagia e Ahiza sa poko hadehade vaqura sapu sage ia sa meke sira ia
sa ka manege rua umumudi. 31 Meke zama si asa koe Zeroboami, “Vagi
ka manege puta umumudi tamugoi, ura guahe si zama nia e Zihova, sa
Tamasa pa Izireli, ‘Isa, kote sira pania Arau sa butubutu baṉara pa limana
e Solomone, meke kote ponigo Arau ka manege puta butubutu. 32 Ba pa
laena sa qua nabulu se Devita meke sa popoa Zerusalema sapu ele vizata
vura nia Arau koari doduruna sa butubutu pa Izireli, si kote keke butubutu
si koa hola koa sa. 33 Kaqu tavetia Arau si hie sina ele luara pani au arini
si Arau, meke vahesia arini sa beku Asitoreti sa tamasa barikaleqe tadi pa
Saedoni, se Kemosi sa tamasa tadi pa Moabi, meke se Moleki, sa tamasa tadi
pa Amoni. Meke lopu ene lulia arini sa Qua siraṉa, meke taveti gua sapu

toṉoto pa Qua dinoṉo babe kopu ni sari Qua tinolitolie meke tinarae gua sapu ele taveti e Devita, sa tamana e Solomone. 34 Ba lopu kote vagi vura nia Arau sa doduruna sa binaṉara pa limana Solomone; ele va baṉaria Rau si asa pa doduruna sa nana tinoa pa laena e Devita sa Qua nabulu, asa pu ele vizatia Arau meke kopu ni sari Qua ginarunu na tinolitolie. 35 Kote vagi vura nia Arau sa binaṉara pa limana sa tuna koreo meke vatu ni koa goi si ka manege puta butubutu. 36 Kote ponia Arau si keke butubutu koasa tuna koreo, pude se Devita sa qua nabulu si kaqu tagoa doduru totoso si keke zuke pa kenuqu Arau pa Zerusalema, sa vasileana lavata sapu ele vizatia Rau pude vekoa sa Pozaqu. 37 Ba sapu koa agoi, kote vagigo Arau, meke kote baṉara ni agoi sari doduru gua sapu okoro nia sa bulomu; agoi kote baṉara nia sa popoa Izireli. 38 Pana taveti goi gua sapu garunu nigo, meke ene pa Qua siraṉa meke taveti gua sapu toṉoto pa Qua dinoṉo, koari kinopudi ri na Qua tinolitolie na tinarae gua sapu ele taveti e Devita sa Qua nabulu, si kaqu koa koa goi si Arau. Kaqu kuria Arau sa mua binaṉara sapu nabuna, gua sapu ele kuri ponia Arau se Devita meke kote vatu nia Arau sa butubutu Izireli koa goi. 39 Kaqu va kilasi Rau sari na tie pu tuti gore koe Devita koa gua koa sa ginugua hie, ba kote kokoi mo,’ ” gua si Asa.

40 Ke podekia Solomone pude va matea se Zeroboami, ba govete la nana pa Izipi se Zeroboami, koe Sisaka sa baṉara, meke la koa nana vasina osolae kamo sa minate te Solomone.

Sa Minate te Solomone
(2 Koronikolo 9:29-31)

41 Sari doduru ginugua pule pu ta evaṉa pa totoso te Solomone, doduru pu taveti sa meke sa ginilagilana lohina pu va vura ia sa, si ta kubere beto koasa *Buka Tinozi te Solomone*. 42 Pa Zerusalema si koa se Solomone meke baṉara nia sa sa doduruna sa popoa Izireli koari ka made ṉavulu puta vuaheni. 43 Meke magogoso si asa somanae koari na tamana meke ta pomunae koasa vasileana lavata te Devita sa tamana. Meke se Rehoboami sa tuna koreo si baṉara hobea si asa pa binaṉara.

12

Rehoboami meke se Zeroboami
(2 Koronikolo 10:1-9)

1 Meke topue la pa Sekemi se Rehoboami, vasina si varigara sari doduru tinoni Izireli pude va baṉaria si asa. 2 Totoso avoso nia e Zeroboami sa tuna e Nebati sapu gua asa, si taluarae pa Izipi si asa meke pule. Pa Izipi tu si korapa koa si asa, totoso govete nia sa sa baṉara Solomone meke la vasina. 3 Ke tioko mae nia arini se Zeroboami, ke asa meke sari doduru tinoni pa butubutu Izireli si la koe Rehoboami meke la zama guahe koasa: 4 “Sa tamamu Solomone si va palekeni gami si keke minamata nomana hola, ba be kamahire si va mamahelo i goi sari na tinavete variva sigitidi meke sa ioki[d] mamatana sapu vekoa sa tamamu koa gami, pana gua asa si kote va nabulu atu koa goi si gami.”

5 Meke olaṉa se Rehoboami, “Poni nau ka ṉeta rane pude vilitia sa ginugua hie, beto asa mamu pule mae.” Ke taluarae sari na tinoni.

6 Ke kamo la i e Rehoboami sari na koimata pa Izireli pu nabulu nia sa tamana, se Solomone, pa korapana sa nana tinoa. Meke nanasi sa, “Kote vegugua toka guni nau gamu pude olaṉi sari tie hire?” gua si asa.

7 Olaṉa la ia rini si asa, “Be kamahire si na nabulu si agoi koa rina tie
hire meke va tana i goi meke poni ni goi keke inolaṉa sapu leana la, si kote
na mua nabulu si arini doduru totoso,” gua si arini.
8 Ba kilua e Rehoboami sa zinama vinari tokae ponia rina koimata
komihadi, meke la hata vinari tokae tu koari na tie vaqura pu noma sage
turaṉi sa meke pu korapa koa nabulu koasa. 9 Nanasi sa si arini, “Nasa sa
mia vinari tokae gamu? Kote vea olaṉa guni gita saripu zama guahe koa
rau, ‘Va mamahelo ia sa ioki sapu vekoa sa tamamu koa gami’?” gua si
asa.
10 Sari tie vaqura pu toqolo sage turaṉia si olaṉa, “Tozi ni sari na tie
hire pu ele zama koa goi, ‘Sa tamamu si vekoa keke ioki mamatana koa
gami, ba mamu va mamahelo ia sa mami ioki,’ gua; tozini, ‘Sa kakarutu
guguqu hitekena si moata hola nia sa kopetena sa tamaqu. 11 Sa tamaqu
si va palekeni gamu keke ioki mamatana; ba arau si kote va mamata hola
la ia tu. Sa tamaqu si hiliburuni gamu sekesekeana; ba sapu arau si kote
hiliburuni gamu kukuasa rau.’ ”
12 Hola ṉeta rane si pule la koe Rehoboami se Zeroboami meke sari
doduru tinoni, gua sapu ele zama nia sa baṉara, “Pule mae koa rau pa
rane vina ṉeta.” 13 Lopu va avoso la i sa baṉara sari na zinama vinari
tokae tadi na koimata komihadi, meke olaṉa va hidahidakae ni sa sari na
tinoni. 14 Meke sari na zinama tu tadi na tie vaquradi si luli sa meke zama,
“Sa tamaqu si va mamata ia sa mia ioki; arau na kote va mamata hola la
ia tu. Sa tamaqu si hiliburuni gamu sekesekeana; ba arau kote hiliburuni
gamu kukuasa.” 15 Ke sa baṉara si lopu avosi sa sari na tie, ura sapu ta
evaṉa hie si maena gua koe Zihova, pude va gorevura ia sa zinama sapu
zama nia Sa koe Zeroboami sa tuna koreo e Nebati koasa poropita Ahiza
sa tie pa Saelo.
16 Totoso dogoria ari doduru pa Izireli sapu korona avosi sa baṉara si
arini, si olaṉia arini sa baṉara, “Nasa sa mami hinia koe Devita sa tuna
Zese? Mada veko pania se Devita; mani kopu pule nia! Tie pa Izireli, mada
pule pa nada vetu.”*
Ke sari na tie Izireli si pule pa dia popoa soti. 17 Ba sarini pu koadi koari
na vasileana pa Ziuda si korapa baṉara ni e Rehoboami.
18 Beto asa si garunu vura nia baṉara Rehoboami se Adoniramu, sa tie
pu palabatu ni sari na tie ta zukuru tinavete, ba gona va mate nia patu
ari na tie pa Izireli si asa. Meke sa baṉara Rehoboami si boka suraṉa la
pa nana totopili varipera meke govete la pa Zerusalema. 19 Podalae koasa
totoso asa si lopu koa kaurae pa binaṉara te Devita sari pa Izireli kamo pa
rane ṉinoroi.
20 Sipu avoso nia ri doduru pa Izireli sapu ele pule mae se Zeroboami, si
garunu tie paleke inavoso meke tioko la nia arini koasa vinarigara meke va
baṉaria arini koasa doduruna sa Izireli. Telena mo sa butubutu te Ziuda
si koa va nabu koasa binaṉara te Devita.

Sa Kinorokorotae te Semaea sa Poropita
(2 Koronikolo 11:1-4)

21 Sipu hogoto kamo pa Zerusalema se Rehoboami, si tioko varigara
ni sa sari doduru pa butubutu te Ziuda meke gua tugo sa butubutu
te Benisimane, keke gogoto vesu ṉavulu puta tina tie varipera. Hiva
la varipera si asa koa ri pa binaṉara Izireli pude vagi pule lani koasa
binaṉara te Rehoboami sa tuna koreo e Solomone. 22 Ba sa zinama te
Tamasa si mae koe Semaea sa poropita te Tamasa: 23 “Zama guahe koe

* **12:16** 2 Samuela 20:1

Rehoboami sa tuna koreo e Solomone sa baṉara pa Ziuda, meke koasa doduruna sa butubutu te Ziuda meke Benisimane, meke koari doduru tie,
24 ‘Guahe si zama nia e Zihova: Mi lopu la raza i sari na turaṉamia sari
na tinoni Izireli. Mi pule la pa mia popoa, gamu doduru, sina gua sapu ta
evaṉa si na Qua hiniva.’ ” Ke va tabea rini sa zinama te Zihova meke topue
pule la pa dia popoa soti, gua pu garunu ni e Zihova.

Lopu Lulia Zeroboami se Zihova

25 Meke tavete va ṉiṉira ia Zeroboami sa gobana sa popoa pa Sekemi pa
korapana sa popoa toqetoqere pa Iparemi meke koa vasina si asa. Beto asa
si taluarae vasina si asa meke la kuria sa si keke goba pa Penuela. 26-27 Meke
roverove guahe telena se Zeroboami, “Be guana la sari tie hire meke la
vukivukihi pa Zelepade te Zihova pa Zerusalema si kote hiva karovo pule
la mo sa dia vinatabe koasa dia palabatu, se Rehoboami sa baṉara pa Ziuda
sa tuna Devita. Meke kote va mate au rini meke pule la dia koasa baṉara
Rehoboami,” gua si asa. 28 Pa mudina sapu hata tinokae pa binalabala
si asa, si taveti sa baṉara si karua beku qolo bulumakao. Meke zama la
koari na tinoni si asa, “Na seu hola koa gamu sa inene la pa Zerusalema.
Kei Izireli, hire mo sari mia tamasa, sapu turaṉa vurani gamu pa popoa
Izipi!”* 29 Keke si la vekoa sa pa Betolo, meke keke pule si pa Dani. 30 Meke
sa ginugua hie si evaṉae na sinea nomana, na seu tu si pa Dani ba hoke la
sari na tie pude vahesia sa beku sapu koa vasina. 31 Kuri e Zeroboami sari
na vasidi tana vahesi beku koari na toqere meke vizata hoboro tie mo si
asa pude na hiama, ba lopu na tie pa butubutu Livae.

Tava Turu sa Vinahesi pa Betolo

32 Meke va turua e Zeroboami si keke totoso vinarigara pa vina manege
lima rane koasa vina vesu sidara, gua tugo sa inevaṉa vinarigara sapu hoke
ta tavete pa Ziuda. Meke va vukivukihi pa hope si asa pa Betolo, vasina
vukivukihi la koari na beku bulumakao pu taveti sa. Meke pa Betolo tugo
si va turu i sa sari na hiama koari na vasidi ululudi pu kuri sa.* 33 Ke pa
rane vina manege lima koasa sidara vina vesu, sa sidara sapu vizatia mo
telena, si la va vukivukihi si asa koasa hope sapu tavetia sa pa Betolo. Ke
va turu ia sa sa totoso vinarigara asa tadi na tie Izireli meke sage la si asa
koasa hope pude va vukivukihi.

13

Keke Poropita sapu Mae Gua pa Ziuda

1 Koasa ginarunu te Zihova si taluarae mae gua pa Ziuda si keke poropita
meke la pa Betolo, meke kamo vasina sipu korapa turu kapae nana pa hope
se Zeroboami pude va vukivukihi, gua. 2 Meke velavela si asa meke leve
la ia sa sa hope pa zinama te Zihova sapu guahe, “Kei agoi na hope! Agoi
na hope! Guahe si zama nia e Zihova: ‘Keke koburu koreo sapu kaqu ta
pozae e Zosaea, si kaqu podo koasa tutina Devita. Kaqu va vukivukihi
ni sa sari na hiama pu tavetavete na va vukivukihi atu koa rina vasina
vahesihesiana pa toqere, meke kaqu sulu atu ni sa sari na susuridi rina
tie koa goi.’ ” * 3 Meke zama la nia sa poropita si keke vina gilagila, “Sa
hope hie si kaqu ta viqala rua, meke sari na eba si kaqu titisae gore la pa
pepeso. Meke kaqu gilania gamu sapu e Zihova si ele zama mae koa rau.”
4 Sipu avosia Zeroboami gua sapu velavela vura nia sa tie te Tamasa, si

* **12:28** Ekd 32:4 * **12:32** Liv 23:33-34 * **13:2** 2 Baṉ 23:15-16

huhuku la si asa koasa meke zama, “Tuqe vagia sa tie sana!” Koasa totoso tugo asa si hinoqa mate sa limana sa baṉara meke lopu boka polo pule nia sa si asa. 5 Meke hinoqa viqala vari luari sa hope, meke titisae gore pa pepeso sari na eba, gua tugo sapu ele zama va kenue nia sa poropita koasa zinama te Zihova. 6 Zama la koasa poropita se Zeroboami sa baṉara, “Kei! Varavara la koe Zihova, sa mua Tamasa pude toka nau; mamu tepa ia pude salaṉia sa limaqu!” Ke varavara la koe Zihova sa poropita meke ta salaṉa sa limana. 7 Meke zama la koasa poropita sa baṉara, “Mae mada la pa qua vetu; mada la hena vasi ginani. Maqu poni igo keke vinariponi.” 8 Ba olaṉa sa poropita, “Be poni nau goi sa kukuruna sa mua tinagotago, ba lopu kaqu luli atu igo rau, babe hena bereti, babe napoa keke vasi kolo koasa vasina hie. 9 Ura e Zihova si ele zamau, sapu lopu kaqu hena bereti babe napoa rau si keke vasi kolo, meke lopu kaqu kekere pule la ia rau sa siraṉa sapu luli mae gunia rau pa qua vetu.” 10 Ke lopu kekere pule la ia sa sa siraṉa, sapu ele luli mae gua nia sa, ba keke votiki siraṉa tu si lulia sa.

11 Ba koasa totoso tugo asa, si koa nana si keke poropita barogosona pa Betolo. Mae sari na tuna koreo koasa meke tozi nia, gua sapu ele tavetia sa poropita mae guana pa Ziuda pa Betolo koasa rane sana, meke gua tugo sapu zama nia sa koe Zeroboami sa baṉara. 12 Meke nanasa la koa rini sa poropita barogosona, “Siraṉa savana si lulia sa sipu taluarae si asa?” Va dogoro nia rini koasa sa siraṉa, 13 meke tozi ni sa si arini, pude va nama ponia sa nana doṉ'ki. Ke tavete ponia rini si asa, meke topue 14 luli mudi la ia sa sa poropita pa siraṉa meke la dogoria sa si asa korapa habotu nana pa kauruna keke huda oaku. Meke nanasa la ia sa poropita si asa, “Agoi tugo sa poropita sapu mae guana pa Ziuda?” gua si asa. Meke olaṉa sa tie, “Uve, arau tugo,” gua sa tie. 15 Meke zama sa poropita barogosona, “Mae pa qua vetu, mamu henahena koa rau,” gua si asa. 16 Ba olaṉa sa poropita sapu mae guana pa Ziuda, “Lopu kaqu boka atu si rau pa mua vetu. Meke lopu kaqu atu henahena babe napo vasi kolo koa goi tani si rau. 17 Ura ele zama au e Zihova sapu lopu kaqu henahena si rau, babe napoa rau si keke vasi kolo pa korapana sa qua inene, meke lopu kaqu kekere pule la ia rau sa siraṉa sapu luli mae gunia rau pa qua vetu.” 18 Meke zama la sa poropita barogosona pa Betolo koasa, “Arau ba na poropita gua tugo agoi. Meke koasa ginarunu te Zihova, si mae tozi nau keke mateana pude turaṉa lanigo pa qua vetu pude mamu henahena meke napo.” Ba na kokoha mo si asa.

19 Ke lulia sa poropita pa Ziuda sa poropita barogosona meke la hena na napo turaṉia sa pa nana vetu. 20 Sipu korapa habotu dia koasa tevolo, si zama mae se Zihova koasa poropita barogosona, 21 meke zama va ululae la koasa poropita pa Ziuda si asa, “Gua hie si zama nia e Zihova, ‘Agoi si va karia sa zinama te Zihova, meke lopu tavetia goi gua sapu garunu nia Sa. 22 Ba kekere pule si goi, meke henahena na napo koasa vasina sapu ele tozi nigo Sa pude lopu henahena na napo. Gua asa ke kaqu tava mate si goi, meke sa tinimu si lopu kaqu ta pomunae koari na lovu tadi na tamamu.’ ”

23 Beto henahena rini si va nama ia sa poropita barogosona sa doṉ'ki tanisa poropita mae guana pa Ziuda, 24 meke taluarae si asa. Koasa nana inene la pa siraṉa si tutuvia si keke laione pa siraṉa si asa meke va matea. 25 Meke sipu ene hola sari na tie, si dogoria rini sa tinina sa tie matena pa siraṉa. Sa laione meke sa doṉ'ki si korapa turu tata dia vasina. La pa Betolo si arini meke la tozia gua sapu dogoria rini.

26 Sipu avoso nia sa poropita barogosona, sapu gua asa, si zama si asa,
“Asa sa poropita sapu lopu va tabea sa zinama te Zihova!” Gua asa, ke
garunia e Zihova sa laione pude garatia meke va matea si asa, gua sapu
ele zama nia e Zihova sapu kaqu evaṉia Sa. 27 Meke zama la koa ri na tuna
koreo si asa, “Va nama ia sa qua doṉ'ki.” Beto tavetia rini, 28 si topue si asa,
meke la dogoria sa sa tinina sa poropita sapu korapa eko nana pa siraṉa,
meke korapa turu kapae dia pa kalina sa, sa doṉ'ki meke sa laione. Ba lopu
hite gania sa laione sa tinina babe garatia sa sa doṉ'ki. 29 La pudiki vagia
sa poropita barogosona sa tinina, va hakea sa pa nana doṉ'ki, meke paleke
pule la nia pa Betolo, pude kabokaboa, meke pomunu nia, gua. 30 Meke va
ekoa sa sa tinina, pa korapana sa nana lovu soti. Kabokaboa sa meke ri na
tuna koreo si asa, meke zama, “Kei, tasiqu, tasiqu!” gua si arini.
31 Sipu beto pomunu nia rini si asa, si zama la koari na tuna koreo si asa,
“Pana mate rau, si mamu pomunu nau koasa lovu hie, mamu va eko kapae
ia sa tiniqu koasa susurina. 32 Ura sari na zinama te Zihova, sapu sa tina
leveina sa hope pa Betolo meke doduru vasina tana vinahesi beku koari
na batu toqere pa hopeke vasileana nomadi pa korapa popoa Sameria, si
kaqu tava gorevura va hinokara.”

Sa Sinea te Zeroboami

33 Gua ba pa mudina sapu gua asa se Zeroboami sa baṉara pa Izireli si
lopu pulepaho ni sa sari nana hahanana kaleadi, ba vizata hiama tu koari
na tatamana pu lopu pa butubutu Livae pude tavetavete koari na hope pu
taveti sa. Va madi hoboria mo sa sa tie sapu hiva nia sa pude tavetavete pa
tinavete hiama koari na vasidi vahesihesiana beku koari na batu toqere.
34 Asa sa nana sinea sapu va kamo nia mate sa meke sa vina betona sa
nana binaṉara.

14

Sa Minate Tanisa Tuna Koreo e Zeroboami

1 Koasa totoso asa si moho se Abaeza[d] sa tuna koreo e Zeroboami, 2 meke
zama se Zeroboami koasa nana barikaleqe, “Mu poko va paere pule nigo
pude loke tie doṉo gilanigo sapu na barikaleqe te Zeroboami si agoi. Mamu
la pa Saelo, e Ahiza sa poropita si vasina; asa na tozi nau sapu kote baṉara
tadi na tie Izireli si arau. 3 Paleki ka manege puta bereti, kaiqa keki, meke
keke zagi siṉia zipale; mamu la koasa. Asa kote tozi nigo sapu na sa si kote
ta evaṉa koasa koreo,” gua si asa. 4 Ke tavetia sa barikaleqe te Zeroboami
gua sapu zama nia sa meke topue la pa vetu te Ahiza si asa pa Saelo.
Ego, se Ahiza si lopu dodogorae; ele behu koa gua sapu na barogoso si
asa. 5 Ba ele tozi nia tu e Zihova se Ahiza, “Sa barikaleqe te Zeroboami
si korapa mae pude nanasa nia sa tuna koreo, na moho si asa, meke kote
olaṉa guni nia agoi gua sapu kote tozi nigo Rau. Pana kamo atu sa si kote
doṉo guana votiki tie tu si asa.” 6 Ke sipu avosia Ahiza sa inene tanisa pa
sasada, si zama la si asa, “Nuquru mae, agoi na barikaleqe te Zeroboami.
Na vegua ke guana votiki tie mua tu si agoi? Na inavoso kaleana si ta
garunu atu koa agoi. 7 La, mamu tozi nia se Zeroboami, sapu guahe si
zama nia e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli, ‘Arau si vizata igo pa korapadi
rina tie meke va koimata igo koari na qua tinoni Izireli. 8 Arau vagi pania
sa butubutu baṉara koasa binaṉara tanisa tuna Devita meke poni nia koa
goi, ba agoi si lopu hite gugua e Devita sa qua nabulu, pu kopu ni sari Qua
ginarunu meke luli Au pa doduruna sa bulona meke taveti mo sa gua sapu
toṉoto pa Qua dinoṉo. 9 Sa kinaleana tavetia agoi si noma hola ni tadi

doduru pu koa va kenue koa goi. Agoi si ele tavete poni pule nigo votiki tamasa, na beku qolo pude vahesi i; va bugoro sisigiti Au meke va mudi Au goi. 10 Na gua asa, ke kote va kamo nia tinasuna nomana Arau sa puku butubutu te Zeroboami. Kote va mate pani Arau pa tutina e Zeroboami sari doduru koreo koa holadi pa tutina sa, be na haha babe na barogoso. Kote sulu pania Arau sa tuti te Zeroboami, guana sulu palae remoremo osolae beto hokara si asa.
11 Na siki kote gani sari na tutina e Zeroboami sapu mate pa korapana sa vasileana lavata, meke sari na kurukuru tapuru kote deṉa ni sarini pu mate pa sadana sa vasileana. Arau Zihova si ele zama.’ 12 Sapu agoi, si mamu pule pa mua vetu. Pana neti nuquru agoi pa korapana sa vasileana lavata, si kote mate sa koreo. 13 Doduru tinoni pa Izireli si kote kaboa si asa meke kote pomunu nia si asa. Asa eke mo telena koasa tatamana te Zeroboami si kote ta pomunae, sina asa eke mo telena pa tuti te Zeroboami si dogoro nia kaiqa lineana e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli. 14 Se Zihova si kote va turua si keke Nana baṉara pa Izireli, asa si kote va mate pania sa tatamana te Zeroboami. Hierana mo sa rane! Ele podalae mo. 15 Meke kote hiru ia e Zihova se Izireli, pude mani kote guana kuli sapu niniu pa korapa ovuku si asa. Kote rabutu vura pania Sa se Izireli koasa pepeso leanana hie sapu poni nia Sa koari na tiatamadia, meke kote va hurakatae lani Sa pa kalina la sa Ovuku Iuparetisi, sina va bugoro ia rini si Asa totoso taveti rini sari na beku huda kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera[d]. 16 Meke kote luara pania Sa se Izireli koa gua koari na sinea sapu evaṉi e Zeroboami meke saripu garunu ni sa koe Izireli pude taveti pa vinahesi beku.” 17 Turu meke taluarae sa barikaleqe te Zeroboami meke pule la pa Tiriza. Sipu neti la tugo sa pa korapa vetu, si mate mo sa koburu. 18 Pomunu nia rini meke kabo ia ri doduru Izireli, gua tugo sapu zama nia e Zihova koasa nana nabulu Ahiza, sa poropita.

Sa Minate te Zeroboami

19 Sari kaiqa ginugua pule pu evaṉi sa baṉara Zeroboami, sari nana vinaripera, sari nana vinatana koasa nana binaṉara, si ta kubere pa korapa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*. 20 Ka hiokona rua vuaheni si koa baṉara se Zeroboami meke tiqe tava magogoso si asa turaṉae koari na tamana. Meke e Nadabi sa tuna koreo si baṉara hobena.

Sa Baṉara Rehoboami pa Ziuda

21 Rehoboami, sa tuna koreo e Solomone si baṉara pa Ziuda. Ka made ṉavulu eke vuahenina si asa totoso tava baṉara si asa, meke ka manege zuapa vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema, sa vasileana lavata sapu ele vizata vura nia e Zihova koari doduru butubutu pa Izireli pude koa ia sa Pozana. Sa pozana sa tinana e Rehoboami si e Neama, na barikaleqe pu mae gua pa popoa Amoni[d]. 22 Sari na tinoni pa butubutu Ziuda si tavete va kaleana pa dinoṉo te Zihova. Koari na sinea saripu evaṉi rini si va bugoria meke va kono ia rini si Asa koari na dia tamasa beku, hola ni sari na sinea pu taveti ri na tiatamadia. 23 Kuri rini sari na dia vasidi vahesihesiana, va turu i sari na dedegere patu hopedi, meke na beku huda kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera pa doduru toqere ululudi meke pa kaurudi ri na doduru huda aqaqoroana. 24 Na koadia tugo koari na vasidi tana vahesi beku sari na palabatu pu taveti sari hahanana tadi na maqota pa korapa vinahesi; sari tie si tupiti pa doduru hahanana variva malederedi tadi na butubutu pu ele hitu pani e Zihova pa kenudia ri pa Izireli. 25 Pa korapana sa vina lima vuahenina sa binaṉara te Rehoboami

si mae raza ia e Sisaka sa baṉara pa Izipi si pa Zerusalema. 26 Paleke
taloa ni sa sari tinagotago arilaedi pa korapa Zelepade te Zihova, meke sari
tinagotago arilaedi koasa vetu baṉara. Vagi betoi sa sari doduru likakalae
arilaedi meke gua tugo sari na lave qolo saripu taveti e Solomone.* 27 Ke
tavete lave boronizi sa baṉara Rehoboami pude hobe ni sapu arini, meke
va kopu ni sa koari na ṉati palabatu tadi na tie kopu, saripu kopu ni sari
na sasada barana sa vetu lavata tanisa baṉara. 28 Pana la sa baṉara koasa
Zelepade te Zihova si hoke paleki ri na tie kopu sari na lave meke mumudi
si kote la veko pule lani rini koasa lose tadi na tie kopu. 29 Doduru tinavete
pule pu evaṉi Rehoboami si ta kubere koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa
Ziuda*. 30 Koari na rane arini si varivariperai lamo sari Rehoboami meke
Zeroboami. 31 Mate se Rehoboami meke magogoso si asa somanae koari na
tamana meke ta pomunae si asa pa vasileana lavata te Devita. Sa pozana
sa tinana si e Neama; na barikaleqe pa Amoni. Meke e Abaeza, sa tuna
koreo si baṉara hobena si asa.

15

Abaeza sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 13:1 kamo hinia 14:1)

1 Pa vina manege vesu vuahenina sapu koa baṉara se Zeroboami pa
Izireli, si tava baṉara se Abaeza pa Ziuda, 2 meke ka ṉeta vuaheni si koa
baṉara pa Zerusalema si asa. Sa tinana si e Ma'aka, sapu sa tuna vineki
e Abusalamu. 3 Taveti sa sari doduru sinea saripu taveti sa tamana, meke
lopu soto va leana sa bulona pa linulina e Zihova sa nana Tamasa, gugua
sa bulona e Devita sa tamana sa tamana. 4 Ba sina koa gua sa laena e
Devita, si lopu huara inetia e Zihova sa popoa Zerusalema meke lopu va
matea Sa se Abaeza meke sari na tuna, ba va ṉiṉira ia Zihova sa Tamasa te
Devita sa popoa Zerusalema meke ponia Sa koe Abaeza si keke tuna koreo,
pude baṉara nia si pa Zerusalema.* 5 Ura tavetia e Devita gua sapu toṉoto
pa dinoṉo te Zihova meke lopu hite sekea sa si keke vasi Nana tinarae pa
doduruna sa nana tinoa, ba sa sinea si koasa guguana mo e Uraea, sa tie
pa butubutu Hitaiti.* 6 Sa vinariperai pa vari korapadia ri pa binaṉara
te Rehoboami meke e Zeroboami si lopu hite makudo koasa doduruna sa
tinoa te Abaeza. 7 Meke doduru ginugua pule saripu taveti e Abaeza, si
ta kubere pa korapana sa *Buka Tinozi Tadi na Baṉara pa Ziuda*. 8 Mate
se Abaeza, magogoso si asa somanae koari na tamana, meke ta pomunae
koasa vasileana lavata te Devita, meke se Asa sa tuna koreo, si baṉara
hobena si asa.

Asa sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 15:16 kamo hinia 16:6)

9 Koasa vina hiokona puta vuahenina sa binaṉara te Zeroboami sa
baṉara pa Izireli, si tava baṉara se Asa pa Ziuda, 10 meke ka made ṉavulu
eke vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema. Sa pozana sa tinana sa
tinana si e Ma'aka, sapu sa tuna vineki e Abusalamu. 11 Tavetia e Asa gua
sapu toṉoto pa dinoṉo te Zihova kekeṉoṉo gua tugo sapu tavetia e Devita,
sa tutina. 12 Va rizu taloa betoi sa sari doduru tie pa popoa, saripu hoke
taveti sari hahanana guana maqomaqota koari na vasidi vahesihesiana
tadi na tamasa huporodi, meke va rizu taloa i sa sari doduru beku pu
taveti rina tamana kenudi pukerane. 13 Va beto pania tugo sa sa tinana

* **14:26** 1 Baṉ 10:16-17; 2 Koron 9:15-16 * **15:4** 1 Baṉ 11:36 * **15:5** 2 Samuela 11:1-27

sa tinana sapu se Ma'aka, koasa nana tuturuana kalaho, sina tavetia sa si keke beku barikaleqe variva malederena, sapu se Asera, sapu boka va gavogavoro soku ginugua kaleadi. Maho gore nia e Asa sa beku meke sulu pania sa pa lolomo Kidoroni. 14 Lopu huara beto i e Asa sari doduru vasidi vahesihesiana beku koari na toqere, ba soto va nabu sa bulona koe Zihova pa doduruna sa nana tinoa. 15 Va nuquri sa pa korapa Zelepade, sari doduru tiṉitoṉa arilaedi saripu va madi sa tamana koe Tamasa, sari na qolo na siliva, meke sari na tiṉitoṉa pu va madi sa telena.

16 Se Asa sa baṉara pa Ziuda, meke se Basa, sa baṉara pa Izireli, si hoke vari varipera la mo pa varikorapadia, doduru totoso koasa dia binaṉara. 17 Sage la se Basa meke raza ia si pa Ziuda, meke podalae kuri va ṉiṉira ia sa sa vasileana pa Rama pude hukati sari doduru tie pu rizu nuquru meke vura la gua pa Ziuda, gua. 18 Ke vagi varigara ni e Asa sa baṉara sari doduru siliva na qolo saripu koa hola koasa lose poata pa Zelepade meke koasa vetu lavata tanisa baṉara, meke va paleke ni koari nana ṉati palabatu pa qavuna, meke garunu lani pa Damasikasi koe Beni Hadadi, sa baṉara pa Siria, sapu sa tuna koreo e Tabarimoni, meke sa tuna sa tuna koreo e Hezioni. Meke zama guahe: 19 “Mada tavetia si keke vinariva egoi tadigita kara, gua sapu tavetia rina tiatamada. Sari na siliva na qolo hire si na qua vinariponi atu koa goi. Ego, mamu kumatia sa mua vinariva egoi koe Basa sa baṉara pa Izireli, pude kaqu va rizu taloa i sa sari nana tie varipera koasa qua kali popoa,” gua si asa.

20 Va egoa e Beni Hadadi sa hiniva te Asa, meke garunu lani sa sari nana ṉati palabatu varipera meke sari na nana tie varipera, pude la razai sari na vasileana lavata pa Izireli. La vagi rini sari na popoa pa Izoni, Dani, Ebolo Beti Ma'aka, sari na popoa tata koa sa kopi Qaleli, meke sa doduruna sa kali popoa tanisa butubutu Napitalai. 21 Totoso avoso nia Basa sa baṉara gua sapu ta evaṉa, si noso si asa pa kinurina sa goba pa Rama meke la nana pa Tiriza.

22 Meke garunu lani e Asa sa baṉara sari doduru tie pa popoa Ziuda, pude la paleke taloa ni pa Rama sari na patu na labete. Sari na tiṉitoṉa arini si tavetavete ni Asa pude kuri va ṉiṉira i sari na vasileana pa Mizipa meke pa Qeba, keke vasileana lavata pa kali popoa te Benisimane.

23 Doduru ginugua pule saripu taveti e Asa sa baṉara, sari nana tinavete varane, meke sari na vasileana nomadi pu ta kuri va ṉiṉira, si ta kubere beto pa korapana sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*. Koasa nana tinoa binarogoso, si raza ia keke minoho pa nenena, ke lopu boka ene va leana si asa. 24 Mate se Asa, meke ta pomunae si asa, koari na lovu tadi na baṉara, pa korapana sa vasileana lavata te Devita, meke sa tuna koreo, sapu se Zehosapati si baṉara hobea si asa.

Nadabi sa Baṉara pa Izireli

25 Koasa vuaheni vina rua sipu koa baṉara se Asa pa Ziuda, se Nadabi sa tuna koreo e Zeroboami sa baṉara, si tava baṉara pa Izireli. Meke karua vuaheni si koa baṉara si asa. 26 Tavete va kaleana pa kenuna Zihova gua puta tugo sa tamana tatasana, meke turaṉa va sea i tugo sa sari na tinoni Izireli.

27 Sa tuna koreo e Ahiza, sapu se Basa, koasa butubutu Isaka, si kuhana nia sa se Nadabi meke seke va matea sa si asa, sipu korapa raza ia Nadabi meke sari nana tie varipera sa vasileana lavata pa Qibetoni pa popoa Pilisitia. 28 Ta evaṉa sapu gua asa, koasa vuaheni vina ṉeta sipu koa baṉara se Asa pa Ziuda. Ke hobea Basa se Nadabi meke koa baṉara pa

Izireli si asa. 29 Sipu tava baṉara tugo si asa, si va mate betoi sa sari
doduru tiena sa puku tatamana te Zeroboami. Gua puta tugo asa sapu ele
zama nia e Zihova koe Ahiza, sa poropita pa Saelo, sapu sa Nana nabulu.
Sari doduru tatamana te Zeroboami si tava mate beto, loke tie si toa hola.*
30 Ta evaṉa sapu gua asa, sina va bugoro sisigitia e Zeroboami se Zihova,
sa Tamasa pa Izireli, koari na sinea saripu taveti sa, meke turaṉa va sea i
tugo sa sari na tinoni Izireli.
31 Doduru ginugua saripu taveti e Nadabi, si ta kubere beto pa korapana
sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara Izireli*. 32 Se Asa sa baṉara Ziuda, meke se
Basa, sa baṉara pa Izireli, si lopu makudo variperai pa varikorapadia, pa
doduruna sa dia tinoa binaṉara.

Basa sa Baṉara pa Izireli

33 Koasa vina ṉeta vuaheni sipu koa baṉara se Asa pa Ziuda, se Basa sapu
sa tuna e Ahiza si tava baṉara pa doduruna sa popoa Izireli. Ka hiokona
made vuaheni si koa baṉara si asa pa vasileana Tiriza. 34 Tavete va kaleana
pa kenuna Zihova kekeṉoṉo gua puta tugo e Zeroboami tatasana, totoso
turaṉa va sea i sa sari na tinoni Izireli.

16

1 Meke kamo mae sa zinama te Zihova koe Zehu, sa tuna koreo e Hanani,
meke garunia Sa pude la tozi nia se Basa sapu guahe: 2 “Arau ovulu sage
nigo pa eba meke va koimata igo koari na qua tinoni Izireli, ba ene tu si
agoi pa hahanana te Zeroboami pu turaṉa lani sari na Qua tinoni Izireli pa
sinea meke va bugoro sisigiti Au. 3 Ke lopu sana kote va mate pania Arau
se Basa meke sa nana tatamana, meke kote tavete guni ni Arau gua sapu
tavetia Rau koe Zeroboami sa tuna koreo e Nebati. 4 Na siki kote gani sarini
pu te Basa pu mate pa korapana sa vasileana lavata, meke arini pu mate
pa sadana sa vasileana, si ari na kurukuru pa galegalearane kote gani.”
5 Doduru ginugua pule pu taveti e Basa, meke sari nana tinavete varane
sa, si ta kubere pa korapana *Sa Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli*. 6 Mate
se Basa meke magogoso turaṉae koari na tamana meke ta pomunae pa
Tiriza. Meke se Ela sa tuna koreo si baṉara hobea si asa.
7 Ke gua asa sa zinama te Zihova, sapu mae gua koasa poropita Zehu
sa tuna koreo e Hanani, si la koe Basa meke sa nana tatamana, koa gua
koari doduru kinaleana pu taveti sa pa dinoṉo te Zihova sapu va bugoro
sisigitina Sa. Lopu koari nana tinavete kaleadi mo si bugoro sisigiti nia e
Zihova meke sapu keha lulia sa sa hahanana te Zeroboami, ba koa gua tu
sapu va mate betoi sa sari doduru puku tatamana te Zeroboami.

Ela sa Baṉara pa Izireli

8 Koasa vina hiokona onomo vuahenina sa binaṉara te Asa pa Ziuda, si
tava baṉara pa Izireli se Ela, sa tuna koreo e Basa, meke karua vuaheni si
koa baṉara pa Tiriza si asa. 9 E Zimiri sapu keke ri nana ṉati tie varipera
meke na koimata koa sa kukuruna sa nana qeto totopili varipera, si kuhana
nia sa se Ela. Pa totoso asa si koa nana pa Tiriza se Ela. Korapa napo
va viviri pa vetu te Ariza, sa tie sapu kopu nia sa vetu baṉara pa Tiriza.
10 Nuquru mae mo se Zimiri pa vetu baṉara te Ela, meke seke va matea pa
korapana sa vina hiokona zuapa vuahenina sa binaṉara te Asa pa Ziuda.
Meke baṉara hobea sa si asa pa binaṉara.
11 Sipu podalae tugo sa nana binaṉara, si va mate pani hokari sa sari
doduru tiena sa tatamana te Basa. Namu lopu va toa ia sa si keke koreo,

* **15:29** 1 Baṉ 14:10

be na turaṉana babe na baere. 12 Ke va mate pania e Zimiri sa doduru
tiena sa tatamana te Basa, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova meke
tozia sa poropita Zehu la koe Basa. 13 Koa gua koari doduru sinea saripu
evaṉi e Basa meke Ela sa tuna koreo meke sapu ta garunu ni e Izireli pude
taveti, si va bugoro ia rini se Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli koari na
dia beku. 14 Doduru ginugua pule saripu evaṉi e Ela, si ta kubere beto pa
korapana sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli*.

Zimiri sa Baṉara pa Izireli

15 Koasa vina hiokona zuapa vuahenina sa binaṉara te Asa pa Ziuda,
si koa baṉara pa Tiriza meke pa popoa Izireli ka zuapa rane se Zimiri.
Meke guahe si ta evaṉa. Sa qeto minate varipera tadi pa Izireli si la koa
vari likohae nia sa vasileana lavata pa Qibetoni pa popoa Pilisitia, 16 meke
sipu avoso nia rini sapu kuhana nia Zimiri sa baṉara meke va matea sa si
asa, si velavela vura nia rini vasina se Omiri sa dia koimata pa vinaripera
pude na baṉara pa Izireli. 17 Ke taluarae pa Qibetoni se Omiri meke sa
qeto minate Izireli pu luli koasa meke la koa vari likohae nia rini si pa
Tiriza. 18 Sipu dogoria tugo Zimiri sapu ele ta vagi sa vasileana lavata, si
govete nuquru la si asa pa korapana hokara sa vetu baṉara, meke va katu
nia nika sa sa vetu baṉara, pa vari likohaena sa. Mate si asa, 19 koa gua
koari na sinea pu evaṉi sa. Tavete va kaleana pa dinoṉo te Zihova meke
luli tugo sa sa hahanana te Zeroboami sapu garunu ni sa koe Izireli pude
tavete luli. 20 Doduru ginugua saripu evaṉi e Zimiri meke sa tinavete sapu
tava turu pule nia si asa pa binaṉara Izireli, si ta kubere beto pa korapana
sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli*.

Omiri sa Baṉara pa Izireli

21 Meke paqaha la pa karua pukuna sa tinoni pa Izireli; kukuruna si toka
nia pude baṉara se Tibini, sa tuna koreo e Qinata meke sa kali kukuruna
si toka la koe Omiri. 22 Ba arini pu luli koe Omiri si ta dogoro sapu
arini si ṉiṉira hola ni sarini te Tibini sa tuna koreo e Qinata. Ke mate
se Tibini meke baṉara se Omiri. 23 Koasa vina toloṉavulu eke vuahenina
sa binaṉara te Asa pa Ziuda si tava baṉara se Omiri pa Izireli, meke ka
manege rua vuaheni si koa baṉara si asa, ka onomo vuaheni si pa Tiriza
si koa si asa. 24 Meke holu ia sa sa toqere pa Sameria; ka onomo tina poata
siliva holu nia sa koe Semera. Meke kuri ia sa si keke vasileana nomana
pa toqere, meke poza nia Sameria sa si asa, poza luli nia sa koe Semera, sa
tie pu tagona sa toqere tatasana.

25 Ba se Omiri si tavete va kaleana pa dinoṉo te Zihova meke tavete sinea
hola ni sari doduru pu baṉara kekenu koasa. 26 Ene si asa pa doduru
hahanana na sinea te Zeroboami sa tuna koreo e Nebati saripu tozi sa
sari tie Izireli pude tavete luli, ke va bugoro ia rini se Zihova, sa Tamasa
tadi pa Izireli koa gua koari na dia beku. 27 Doduru ginugua pule saripu
evaṉi e Omiri meke sari doduru nana tinavete nomadi, si ta kubere beto pa
korapana *Sa Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli*. 28 Mate se Omiri meke
magogoso si asa turaṉae koari na tamana meke ta pomunae pa Sameria.
Meke e Ehabi sa tuna koreo si baṉara hobea si asa.

Sa Baṉara Ehabi pa Popoa Izireli

29 Koasa vina toloṉavulu vesu vuahenina sa binaṉara te Asa pa popoa
Ziuda, si tava baṉara pa popoa Izireli se Ehabi sa tuna e Omiri. Pa Sameria
si koa si asa meke baṉara nia sa si pa Izireli ka hiokona rua vuaheni. 30 Se
Ehabi sa tuna koreo e Omiri si taveti sapu kaleadi hola la tu pa dinoṉo te

Zihova, hola ni sarini pu koa kenudi. 31 Lopu sapu na balabala va hiteki mo
sa sari na sinea pu taveti e Zeroboami, sa tuna koreo e Nebati, ba na haba
ia tugo sa se Zezibelo sa tuna vineki Etibeolo, baṉara pa popoa Saedoni,
meke sapu podalae va nabulu nia sa sa beku Beolo meke vahesia sa si asa,
32 Meke tavetia sa si keke hope te Beolo pa korapana sa zelepade te Beolo
sapu kuri ponia sa pa popoa Sameria. 33 Va turua tugo e Ehabi sa beku
huda pa kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera meke kaleadi hola tu si
taveti sa pude va bugoro ia se Zihova, sa Tamasa tadi Izireli, hola ni sari
doduru baṉara pa Izireli pu koa va kenue koasa. 34 Pa totoso te Ehabi si
kuri pulea e Hiele, sa tie pa Betolo, sa vasileana nomana pa Zeriko. Gua
sapu ele tozi va kenue ia e Zihova koe Zosua tuna e Nani, si mate sa tuna
kenuna se Abirami totoso podalae kuria e Hiele sa vasileana nomana pa
Zeriko, meke sa tuna koreo mudina sapu se Segubi si mate totoso kuri i sa
sari na tukutuku koasa sasada koasa gobana sa vasileana.*

17

Ilaiza meke sa Totoso Dada sa Popoa

1 Ego se Ilaiza si na poropita, sapu mae gua pa vasileana Tisibe pa popoa
Qileadi, si mae zama koasa baṉara Ehabi, “Pa korapa pozana e Zihova, sa
Tamasa toana pa Izireli, sapu nabulu nia arau, kaqu loke vasi puni babe
na ruku si koa koari na vuaheni mae hiroi osolae Arau tozia.”*
2 Meke mae sa zinama te Zihova la koe Ilaiza: 3 “Mu taluarae tani, la
gua pa kali gasa rimata, mamu la tome pa Lolomo Keriti, pa kali gasa
rimata koasa Ovuku Zodani. 4 Kote napo si goi koasa tototo lo vasina, meke
ele garuni Arau sari na kurukuru tapuru ta pozae revini pude atu ponigo
ginani vasina.”
5 Ke tavetia sa gua sapu tozi nia e Zihova. La si asa koasa Lolomo Keriti,
pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani, meke koa vasina si asa. 6 Ari na
kurukuru si paleke ponia bereti na masa kurukuru pana munumunu meke
bereti na masa kurukuru pana veluvelu meke napo si asa koasa tototo lo.
7 Ba hola soku ṉavulu rane si popa mo sa tototo lo, sina lopu hoqa sa ruku
pa popoa.

Ilaiza meke sa Nabonaboko pa Zarepati

8 Meke mae sa zinama te Zihova koa sa, 9 “Kamahire tugo la pa Zarepati
pa Saedoni, mamu koa vasina. Ele garunia rau si keke nabonaboko sapu
koa vasina pude ponigo ginani.” 10 Ke topue la pa Zarepati si asa. Sipu
kamo la si asa koasa sasadana sa goba koasa vasileana, si keke barikaleqe
nabonaboko si korapa pudiki rerequtu huda. Tioko la ia sa meke nanasia,
“Vea koa vasi kolo pude maqu napo?” 11 Sipu korapa ene la pude vagi kolo
gua sa naboko, si tioko luli la si asa, “Meke gua, vagi mae vasi bereti tugo.”
12 Olaṉa la sa nabonaboko, “Hinokara gua sapu toana gua se Zihova mua
Tamasa, loke qua vasi bereti si arau. Na palava pada keke siniovo lima mo
si koa pa zagi meke na vasi kakamele oela mo si pa piga. Na korapa pudiki
varigara rerequtu huda mo si arau pude paleke la pa vetu, meke tavete
vasi ginani tanisa tuqu koreo meke arau, pude mami hena ia meke mate,”
gua si asa.
13 Meke zama se Ilaiza koa sa, “Mu lopu matagutu. La pa vetu, mamu
taveti gua sapu tozi goi. Ba kekenu si mamu tavete poni nau keke bereti
hitekena koari na palava na oela koa holadi tamugoi, mamu paleke mae
nia koa rau, meke tiqe mamu tavete pule ponigo meke gua tugo sa tumu

* **16:34** Zos 6:26 * **17:1** Zem 5:17

koreo. 14 Ura gua hie si zama nia e Zihova sa Tamasa pa Izireli: ‘Sa palava
pa zagi si lopu kaqu beto, meke sa oela pa piga si lopu kaqu paho osolae
kamo sa rane sapu poni pule nia ruku e Zihova sa pepeso.’ ”
15 Topue taloa sa naboko meke tavetia gua sapu tozi nia e Ilaiza koasa.
Ke koa nana mo sa ginani doduru rane te Ilaiza meke tanisa barikaleqe
meke nana koburu. 16 Ura sa palava pa zagi si lopu tava beto meke sa oela
pa piga si lopu paho taloa, gua puta mo sa zinama te Zihova sapu zama
nia e Ilaiza.
17 Hola kaiqa totoso si kamoa moho sa tuna koreo sa barikaleqe. Meke
ṉiṉira lalanana tu sa moho tanisa osolae lopu siṉo tu. 18 Meke zama la koe
Ilaiza sa nabonaboko, “Agoi na tie te Tamasa. Nasa koa rau si sea atu koa
goi? Na mae nia agoi si pude tozi pule mae nau sari qua sinea meke va
matea sa tuqu koreo, gua?”
19 Meke olaṉa se Ilaiza, “Va mae nia sa tumu koreo.” Meke ade vagia
Ilaiza sa koburu pa limana sa barikaleqe meke paleke sage la nia sa pa lose
kali sage vasina sapu koa si asa, meke va ekoa sa pa nana teqe. 20 Meke
varavara va ululae la koe Zihova si asa, “Kei Zihova qua Tamasa, kaqu va
kamo mae tinasuna tu si Goi koasa nabonaboko hie vasina koa si arau,
meke va kamo nia mate tu sa tuna koreo?” 21 Beto asa, ka ṉeta totoso si
opo la si asa koasa koreo meke varavara la koe Zihova sapu gua hie, “Kei
Zihova, qua Tamasa, sa tinoa tanisa koburu hie si Mu va pule mae ia koa
sa!” gua si asa. 22 Avosia e Zihova sa vinaravara te Ilaiza, meke pule la sa
siniṉo tanisa koreo koasa meke toa pule si asa.
23 Meke ovulu vagia Ilaiza sa koburu meke paleke gore nia, topue pa lose
pa kali sage meke nuquru la pa vetu. Vala nia sa koasa tinana sa koreo
meke zama, “Do, sa tumu koreo si ele toa pule!” gua si asa.
24 Meke zama sa barikaleqe koe Ilaiza, “Kamahire tiqe gilania rau sapu
agoi si na tie te Tamasa meke sapu sa zinama te Zihova sapu tozia goi si
hinokara!” gua si asa.

18

Ilaiza meke sari na Poropita te Beolo

1 Meke koasa vuaheni vina ṉeta sipu hola soku ṉavulu rane sapu lopu
ruku sa popoa, si zama la koe Ilaiza se Zihova, “La mamu tutuvia se Ehabi
sa baṉara, meke kaqu va rukua Rau sa popoa,” gua si Asa. 2 Ke taluarae
se Ilaiza pude la tutuvia se Ehabi. Koasa totoso hie si kaleana hola sa dada
pa popoa Sameria. 3 Ke tiokia Ehabi se Obadaea, sa tie sapu palabatu nia
sa vetu baṉara. Obadaea si keke tie sapu pamaṉa nia meke vahesia se
Zihova. 4 Meke sipu ele va matei e Zezibelo sari na poropita te Zihova,
si ari ka keke gogoto si vagi e Obadaea meke tomei sa koari karua bae,
hopeke lima ṉavulu puta tie pa keke bae meke ponini ginani na kolo sa
si arini. 5 Meke zama la koe Obadaea se Ehabi, “Aria mada la hatai sari
doduru bukaha na tototolo pa doduru vasina, mada la dogori be guana
boka dogoro vasi duduli pude poni sari na hose na miulu na gua, pude
lopu kaqu mate sari nada kurukuru,” gua si asa. 6 Meke variva ego nia
rini sari na vasidi pu kote hopeke la dogori ri karua, meke topue la koari
hopeke vasidi si arini.
7 Meke sipu korapa ene la se Obadaea, si tutuvu va hodakia mo sa se
Ilaiza pa siraṉa. Meke doṉo gilania sa si asa, meke kokotuṉu gore pa
kenuna sa si asa, meke nanasa guahe, “Palabatu. Hinokara, agoi tugo se
Ilaiza?”

8 “Uve, arau Ilaiza mo si hie,” olaṉa gua si asa. “Ego, la mamu tozi nia
sa mua palabatu se Ehabi sa baṉara, sapu arau si korapa koa tani, mamu
gunia.”
9 Meke olaṉa se Obadaea, “Nasa si tavetia rau meke hiva vala nau goi sa
mua nabulu, pa tinasuna, meke kote va mate au sa baṉara Ehabi? 10 Gua
sapu toana se Zihova sa mua Tamasa, si zama va hinokara atu si rau, se
Ehabi si hata igo si agoi koari doduru popoa na butubutu, meke sipu tozi
vura nia sa baṉara pa popoa sapu lopu koa si agoi pa nana popoa, si hoke
hiva nia Ehabi si pude zama tokotokoro sa baṉara koasa popoa sana sapu
lopu boka dogorigo sa si goi, gua. 11 Ego, kamahire si hiva nau goi pude
la tozi nia si asa sapu korapa koa mua tani si goi. 12 Ba lopu gilania rau
be guana mae paleke taloa nigo sa Maqomaqona e Zihova si goi pa keke
vasina lopu ta gilanana pa mudiqu, sipu taluarae si rau koa goi. Meke be
la tozi nia rau se Ehabi sapu korapa koa mua tani si goi, meke be lopu mae
dogorigo sa, si kote va mate au mo sa si arau. Mu balabala ia sapu arau
si keke tie sapu vahesia se Zihova podalae sipu korapa koreo vaquraqu si
rau. 13 Vegua lopu ele avoso nia tu goi sapu totoso va matei Zezibelo sari na
poropita te Zihova, si tomei rau sari ka keke gogoto koari na bae, hopeke
lima ṉavulu puta tie pa keke bae meke poni ginani na kolo rau si arini?
14 Ba na vegua, ke garunau tu goi pude la tozi nia sa baṉara sapu koa mua
tani si goi, gua? Na kote va mate au mo sa si rau!” gua si asa.
15 Meke olaṉa la koasa se Ilaiza, “Gua sapu turu pa kenuna e Zihova Tadi
na Qeto Minate, sa Tamasa toana sapu nabulu nia arau, si tozi va hinokara
igo rau sapu kaqu turu pa kenuna sa baṉara si rau pa rane ṉinoroi,” gua
si asa.
16 Ke topue la meke la tozi nia Obadaea se Ehabi sa baṉara, ke taluarae
sa baṉara Ehabi pude la tutuvia se Ilaiza, gua 17 Meke totoso dogoria Ehabi
si asa, si zama si asa, “Isa si goi, sa tie sapu tavete tinasuna lamo pa popoa
Izireli?”
18 Meke olaṉa se Ilaiza, “Lokari, lopu arau sa tie sapu vata sunaia sa
popoa Izireli, ba agoi tu, meke sa tamamu. Gamu tu va kari sari na tinarae
te Zihova meke vahesi gamu sari na beku te Beolo. 19 Ego, mu la tozi ni
sari doduru tie pa popoa Izireli pude atu tutuvau pa toqere Kameli. Mamu
turaṉa mae ni sari ka made gogoto lima ṉavulu puta poropita te Beolo,
meke sari ka made gogoto poropita te Asera, sa tamasa barikaleqe, saripu
koa pa kinopu te Zezibelo sa kalaho,” gua si asa.
20 Ke tioki Ehabi sari doduru tinoni pa popoa Izireli meke sari na poropita
te Beolo pude la varitutuvi pa toqere Kameli, gua. 21 Meke sipu varigara
rini si turu pa kenudi rina tinoni se Ilaiza meke zama, “Vea seunae gua si
kaqu koa rabeke ni gamu sari karua binalabala? Be e Zihova si na Tamasa
hinokara, si mamu vahesia, ba be se Beolo si na Tamasa hinokara si mamu
vahesia.” Ba lopu va kulu sari na tinoni. 22 Beto asa si zama se Ilaiza, “Arau
mo telequ sa poropita te Zihova sapu koa hola, ba sari na poropita te Beolo
si ari ka made gogoto lima ṉavulu puta tie. 23 Ego, mi turaṉa maeni karua
bulumakao. Madi vizatia ri na poropita te Beolo si keke, madi va matea,
magumagua, meke va hakei koari na huda, ba lopu va katu nia nika. Arau
ba kaqu tavete gunia tugo si keke bulumakao. 24 Beto asa madi varavara
la koasa dia tamasa sari na poropita te Beolo, meke arau ba kaqu varavara
la tugo koe Zihova. Meke asa sapu garunu ia sa nika meke sulu betoi sari
na huda si asa tugo sa Tamasa hinokara.” Meke va ego betoa ri doduru tie
sapu gua asa.

25 Meke zama la koari na poropita te Beolo se Ilaiza, “Gamu si soku hola,
ke mamu vizatia keke bulumakao, mamu va nama kenua, mamu varavara
la koasa mia tamasa, ba lopu va katuni nika sari na huda,” gua si asa.
26 Meke vagia rini sa bulumakao sapu ta poni nia rini, meke va tana ia
rini si asa, meke zama va ululae na kukili la koe Beolo si arini podalae
munumunu kamo pa korapa rane, “Kei Beolo, mu olaṉa gami,” gua. Meke
peka gasa si arini pa vari likohaena sa hope sapu tavetia rini, ba loke
inolaṉa si hite kamo mae.
27 Kamo korapa rane si podalae va sisire ni e Ilaiza si arini, meke zama,
“Mi varavara va ululae tu! Na tamasa bisa, gina korapa balabala sisigiti
si Asa, babe tupiti sisigiti, babe korapa enene nana pa kaiqa vasina! Babe
korapa puta gana; la mamu va vaṉunia!” 28 Ke varavara va ululae latu
sari na poropita te Beolo, meke va bakora puleni magu na hopere rini sari
na tinidia, sa dia hahanana si gua asa, osolae vura i tu ehara sari tinidia.
29 Meke hola sa korapa rane, ba lopu noso sa vevehe tadi kasa osolae kamo
sa totoso vina vukivukihi veluvelu. Ba namu loke inolaṉa na mamalaiṉi si
hite ta avoso.
30 Meke zama la koari na tinoni se Ilaiza, “Mi tata mae gamu,” meke
mae varigara vari likohae nia rini si asa. Meke kuri pulea Ilaiza sa hope te
Zihova sapu ele ta huara. 31 Meke vagi sa sari ka manege rua patu, hopeke
keke koari ka manege rua butubutu saripu ta pozae luli koari tuna koreo
e Zekopi, sa tie sapu poza nia Izireli e Zihova.* 32 Koari na patu hire si
kuri pule nia sa sa hope pude vahesia se Zihova. Meke geli vari likohae
nia pou sa, sapu tata garona ka manege made lita kolo. 33 Beto asa si vekoi
sa sari na huda pana uluna pa batuna sa hope, meke magumagua sa sa
bulumakao meke va hakei sa si arini koari na huda. Meke zama si asa,
“Va siṉini kolo ka made zagi, meke zoropo lani pa korapa hope.” Meke
evaṉia tugo rini.
34 Meke zama si asa, “Mi tavete pulea,” meke tavetia tugo rini. Meke
zama pule si asa, “Keke totoso pule,” gua, ke tavetia rini pa vina ṉeta
totoso. 35 Meke gore la pa vari likohaena sa hope sa kolo meke va siṉia sa
sa gineli pou koasa vari likohaena.
36 Koasa totoso va vukivukihi pana veluvelu si tata la koasa hope sa
poropita Ilaiza meke varavara guahe, “Ke Zihova, sa Tamasa te Ebarahami,
Aisake, meke te Zekopi, mamu va dogoroni kamahire sapu Agoi sa Tamasa
tadi pa Izireli, meke arau sa mua nabulu sapu taveti sari doduru tinavete
hire pa Mua zinama. 37 Mamu va tabe au, ke Zihova, Mu olaṉau, pude
madi gilania rina tie hire, sapu Agoi, e Zihova sina Tamasa sapu korapa va
kekere pule atu ni koa Goi sari bulodi,” gua si asa.
38 Meke garunu gore mae nia Zihova sa nika, meke sulua sa vina
vukivukihi, sari na huda na patu, meke na pepeso, meke tava popa sa kolo
koasa pou pa vari likohaena sa hope. 39 Meke sipu dogoria ri na tinoni
sapu gua asa si hoqa oporapaha pa pepeso si arini meke zama va ululae
guahe: “E Zihova tugo sa Tamasa, e Zihova mo telena sa Tamasa!” gua si
arini.
40 Meke garuni e Ilaiza sari na tinoni, “Tuqe vagi sari na poropita te
Beolo; meke lopu keke arini si kaqu govete taloa!” Ke tuqe varigarani ri
doduru tie si arini, meke turaṉa gore lani Ilaiza koasa kolo pa Kisoni meke
va mate betoi sa si arini vasina.

Sa Vinabetona sa Dada

* **18:31** Zen 32:28, 35:10

41 Meke zama la koasa baṉara Ehabi se Ilaiza, “Ego, mu la henahena
na napo kamahire. Ele avosia rau sa ovaṉana sa luturu sapu korapa tata
mae.” 42 Meke sipu topue la henahena se Ehabi, si haele sage la pa batuna
sa toqere Kameli se Ilaiza, vasina si la kokotuṉu gore pa pepeso si asa, sa
batuna si pa vari korapadi rina tuṉutuṉu nenena.* 43 Beto hoi si zama la
koasa nana nabulu si asa, “Ego, la mamu doṉo la pa hubi lamana;” gua
si asa. Meke topue la sa nabulu meke pule mae meke tozia sapu lopu
dogoria sa si keke lei, gua. Meke tozi nia Ilaiza si asa pude la hopikae ka
zuapa totoso. 44 Meke pa vina zuapa totoso si pule mae koe Ilaiza si asa
meke zama, “Kamahire si tiqe dogoria rau si keke lei hitekena hite, sapu
nomana gua limana keke tie, sapu vura sage mae pa hubi lamana,” gua si
asa. Meke garunia Ilaiza sa nana nabulu, “La tozi nia se Ehabi pude mani
va nama nia sa nana totopili pude mani pule la pa nana vetu sipu lopu ele
hoqa hukata ia na ruku si asa,” gunia Ilaiza si asa.
45 Meke lopu seunae si opoadumu sa popoa, meke podalae hiru sa givusu,
meke podalae hoqa gore sa ruku nomana. Meke suraṉa pa nana totopili se
Ehabi, meke topue pule la pa vasileana Zezireli. 46 Meke kamo koe Ilaiza
sa ṉiniraṉira te Zihova meke ilupu va nabu nia sa sa nana poko pa tinina,
meke haqala va kenue koe Ehabi si asa koasa doduruna sa siraṉa la gua
pa Zezireli.

19

Ilaiza pa Batuna sa Toqere Saenai

1 Ego, la vivinei ni e Ehabi koe Zezibelo sari gua pu evaṉi e Ilaiza meke
va matei sa sari doduru poropita te Beolo pa vedara. 2 Ke garunu tie se
Zezibelo pude paleke la inavoso koe Ilaiza sapu zama gua he, “Mani tavete
mae nia ri na tamasa koa rau sapu kaleana hola, be lopu va matego rau
pana lopu ele kamo sa totoso hie pa rane vugo, gua sapu tavetia goi koari
na poropita,” gua si asa. 3 Matagutu sisigiti se Ilaiza meke govete turaṉia
sa nana nabulu. Kamo la sa pa vasileana Biasiba pa popoa Ziuda si luara
pania sa vasina sa nana nabulu, 4 meke enea sa si keke doduru rane la
gua pa korapa popoa qega. Kamo la si asa pa keke huda meke la habotu
pa kauruna, meke varavara sapu be mate mo si asa, gua meke zama, “Ele
pada mo, Zihova,” gua si asa. “Vagi pania mo sa qua tinoa; loke laequ si
rau gua ri na tamaqu kenudi!” gua si asa.*
5 Meke eko gore mo pa kauruna sa huda si asa, meke puta nana. Meke
hinoqa mae si keke mateana meke tiqu la ia meke zama, “Tekulu, mamu
henahena.” 6 Doṉo vari likohae si asa, meke koa nana mo pa kali batuna
sa si keke botubotu bereti hite korapa ta kina pa patu maṉinidi, meke keke
zagi kolo. Hena meke napo si asa meke eko puta pule nana. 7 Pule mae vina
rua totoso sa mateana te Zihova meke tiqu la ia sa meke zama, “Tekulu,
mamu henahena, sina seu sa inene kote enea goi meke kote malohoro nia
agoi,” gua si asa. 8 Ke tekulu si asa meke hena na napo. Ṉiṉira tugo sa
koasa hinenahena asa si topue hebala si asa ka made ṉavulu puta rane
meke made ṉavulu puta boṉi, osolae kamo si asa pa Horebi sa toqere te
Tamasa. 9 Vasina si nuquru la si asa pa keke bae meke puta keke boṉi.
Meke kamo mae koasa sa zinama te Zihova, “Nasa si tavetia goi tani, ta
Ilaiza?”
10 Meke olaṉa si asa, “Arau si ele koa tataru sisigiti nia se Zihova, Tamasa
Tadi na Qeto Minate. Sari tinoni Izireli si ele etulia rini sa mua vinariva

* **18:42** Zem 5:18 * **19:4** Zna 4:3

egoi, huara gore ni rini sari Mua hope, meke seke va matei rini sari Mua poropita. Arau mo telequ si koa hola, meke kamahire si korapa podekia rini pude va mate au tugo!" gua si asa.
11 Zama se Zihova, "Vura mamu turu pa batuna sa toqere pa kenuqu
Arau Zihova. Ura Arau se Zihova si lopu sana kote ene hola mo." Meke
keke givusu nomana sapu ṉiburu toa si hiru ia sa toqere meke ilasa sari
patu pa kenuna e Zihova, ba se Zihova si lopu koa koasa givusu. Hola sa
givusu, si kamo mo sa niu, ba lopu koa pa niu se Zihova. 12 Hola sa niu,
si mae sa nika, ba se Zihova si lopu koa koasa nika. Meke pa mudina sa
nika, si manamanasa si keke mamalaiṉi.
13 Meke sipu avosia Ilaiza sa mamalaiṉi hite, si vagia sa sa nana poko
hade meke va paere ia sa sa kenuna meke vura si asa meke la turu pa
sadana sa bae. Meke zama la sa mamalaiṉi koasa, "Nasa si tavetia goi
tani, ta Ilaiza?" gua si Asa.
14 Olaṉa si asa, "Arau si ele koa tataru sisigiti nigo Zihova, sa Tamasa
Tadi na Qeto Minate. Sari tinoni Izireli si ele etulia rini sa Mua vinariva
egoi, huara gore ni rini sari Mua hope, meke seke va mate i rini sari Mua
poropita. Arau mo telequ si koa hola, meke kamahire si korapa podekia
rini pude va mate au tugo!" gua si asa.
15 Meke zama la koasa se Zihova, "Mu pule la koasa siraṉa pu luli mae
ia goi meke la koasa Qega tata pa Damasikasi. Pana kamo goi vasina, si
mamu zoropo nia oela pude va madia se Hazaelo pude na baṉara pa Siria.*
16 Gua tugo se Zehu, sa tuna koreo e Nimisi, va madia pude na baṉara pa
Izireli. Mamu va madia se Ilaisa tuna koreo e Sapati, sapu mae guana pa
Ebolo Mehola pude na hinobemu goi guana poropita.* 17 E Zehu kote va
matei sarini pu govete nia sa vedara te Hazaelo, meke e Ilaisa kote va matei
sarini pu govete nia sa vedara te Zehu. 18 Ba Arau si ele va naqiti sari ka
zuapa tina tie pa popoa Izireli, sari pu lopu kokotuṉu nia se Beolo meke
vahesia sa beku," gua si asa.

Ta Tioko se Ilaisa

19 Ke taluarae vasina se Ilaiza meke la kamoa sa se Ilaisa, sa tuna koreo
e Sapati. Korapa geli pepeso pude lelete pa inuma, turaṉi sa si ka manege
rua puku bulumakao, karua bulumakao si pa keke pukuna, ta pukue pa
huda ioki. Meke asa si korapa geli iliri pepeso, turaṉia sa sa vina manege
rua pukuna. Ene sage la se Ilaiza koa sa meke va sage nia sa koe Ilaisa sa
nana poko hade, na vina gilagila sapu ta vizata si asa pude na hinobena.
20 Meke luara pani Ilaisa sari nana bulumakao, meke haqala luli la si asa
koe Ilaiza, meke zama, "Maqu la zama luluara paki sari na tiatamaqu, beto
asa maqu tiqe luligo," gua si asa. "Pule la. Nasa si tavete nigo arau si agoi?"
gua se Ilaiza.
21 Ke luaria Ilaisa si asa meke pule. Vagi sa sari na puku bulumakao
meke va mate betoi sa. Sari na likakalae tana geli pepeso si vala ni sa
pa nika pude kina i sari na masa bulumakao, meke poni sa sari na tinoni
meke hena si arini. Beto meke tiqe topue si asa pude lulia se Ilaiza meke
ta evaṉae nana tie va tukana.

20

Variperai sari Beni Hadadi meke se Ehabi

1 Ego se Beni Hadadi sa baṉara pa popoa Siria si va namai sari doduru
nana qeto minate. Somana la koasa sari ka toloṉavulu rua baṉara meke

* **19:15** 2 Baṉ 8:7-13 * **19:16** 2 Baṉ 9:1-6

sari na dia hose na totopili varipera. Sage la si asa pa Sameria meke koa
vari likohae nia sa sa vasileana lavata meke raza ia. 2 Va paleke inavoso
pa tie si asa la koasa vasileana lavata, koe Ehabi sa baṉara pa Izireli, meke
zama, “Gua hie si zama nia e Beni Hadadi: 3 ‘Mua siliva na qolo si taqarau,
meke sari mua barikaleqe arilaedi meke koburu si taqarau,’ ” gua.
4 Olaṉa la sa baṉara pa Izireli, “Gua mo sapu zama nia agoi, qua baṉara.
Arau meke doduru sapu tagoi rau si tamugoi mo.”
5 Pule mae sari tie paleke inavoso meke zama, “Gua he si zama nia e Beni
Hadadi: ‘Ele va atu zinama si arau pude va mae i agoi sari mua siliva na
qolo, meke sari mua barikaleqe na koburu. 6 Ba pa totoso gugua he vugo
si kote garunu atu ni rau sari na qua palabatu varipera pude atu hata pa
mua vetu baṉara, meke sari na vetu tadi na mua palabatu varipera. Kote
atu taṉini vagi rini sari doduru likakalae pu va arilaena i agoi meke kote
paleke taloa ni.’ ”
7 Tioko vagi sa baṉara pa Izireli sari doduru koimata pa popoa meke
zama i sa, “Dogoria gamu sa tie hie sapu korapa hata tinasuna! Totoso va
garunu mae zinama si asa pude vala ni sari na qua barikaleqe, na koburu,
qua siliva na qolo, si lopu va kari ia rau.”
8 Olaṉa sari na koimata na tinoni, “Mu lopu avosia na va ego i sari nana
hiniva.”
9 Ke olaṉi Ehabi sari na tie paleke inavoso te Beni Hadadi, “La mamu
tozi nia sa qua baṉara, ‘Sa mua nabulu si boka taveti mo doduru pu tepa i
goi pa totoso kekenu, ba sa tinepa hie si lopu boka va egoa rau.’ ” Taluarae
si arini meke paleke pule nia sa inolaṉa la koe Beni Hadadi.
10 Meke garunu pule nia e Beni Hadadi si keke inavoso la koe Ehabi:
“Mani evaṉi ri na tamasa koa rau sapu kaleana hola la tu, be lopu huara
inete pania rau sa popoa Sameria. Sari na qua tie varipera si kote soku
hola ke sari na remoremona sa popoa si lopu kote soku padadi pude paleke
puleni.”
11 Olaṉa sa baṉara pa Izireli, “La mamu tozi nia, ‘Sa tie sapu va
namanama varipera si lopu hoke vahesi pule nia ba pa mudina tu sa
vinaripera.’ ”
12 Avosia e Beni Hadadi sa inolaṉa hie sipu korapa naponapo turaṉi
sa sari na baṉara pa dia ipi poko, meke garuni sa sari nana tie: “Va
namanama pude rapata.” Ke va nama si arini pude rapatia sa vasileana
lavata.
13 Koasa totoso tugo asa si mae si keke poropita koe Ehabi meke zama
vura, “Guahe si zama nia e Zihova: ‘Dogoria goi sa qeto minate varipera
hie? Kote vatu nia Rau pa limamu ṉinoroi, meke kaqu gilana Au goi sapu
Arau se Zihova,’ gua.”
14 Nanasa se Ehabi, “Ba esei kote turaṉia sa rinapata?”
Olaṉa sa poropita, “Guahe si zama nia e Zihova: ‘Ari na tie varipera
vaquradi tadi na koimata varipera pa hopeke pinaqaha popoa, arini kote
tavetia si hie.’ ”
“Meke esei kote podalae nia sa vinaripera?” nanasa gua se Ehabi.
Olaṉa sa poropita, “Agoi mo.”
15 Ke tioki sa baṉara sari na tie varipera vaquradi tadi koimata varipera
pa hopeke pinaqaha popoa, ka karua gogoto toloṉavulu rua tie. Meke
varigara ni sa sari doduru tie koasa qeto minate varipera pa Izireli, si ka
zuapa tina vinarigaraedi. 16 Pa korapa rane si topue vura si arini sipu
korapa naponapo va viviri se Beni Hadadi meke sari ka toloṉavulu rua
baṉara koari na dia ipi. 17 Sari na tie varipera vaquradi tadi na koimata

pa hopeke pinaqaha popoa si vura kekenu la. Ba e Beni Hadadi si ele veko
tie piko, ke arini la tozia koasa sapu, “Sari na tie si korapa vura mae guadi
pa Sameria.” 18 Ke zama si asa, “Be vura mae si arini pa binule, si tuqe
vagi, lopu va matei; be vura mae si arini pude varipera, si tuqe vagi, lopu
va matei.”
19 Sari na tie varipera vaquradi tadi na koimata pa hopeke pinaqaha
popoa si topue vura koasa vasileana lavata turaṉae la sa qeto minate pa
mudi dia, 20 meke hopeke seke gore ni rini sarini pu raza la. Tana tu guni
ni rini, ke govete taloa sari pa Siria, meke hadu luli sari tie Izireli. Ba va
kakalopuhia rini se Beni Hadadi meke govete koasa nana hose turaṉae
koari kaiqa nana tie koi hose. 21 Zukuru nono la sa baṉara pa Izireli meke
tuqe vagi sari na hose meke sari na totopili varipera, meke noma hola sa
vina kilasa si ta tavete la koari na tie pa Siria.
22 Mudina asa, mae sa poropita koasa baṉara pa Izireli meke zama, “Va
ṉiṉira ia sa mua qeto minate varipera meke mamu dogoria sa si kaqu ta
tavete, ura pa totoso sipu lopu ele mae sa ibu si kote mae rapata pule igo
sa baṉara pa Siria,” gua.

Sa Rinapata Vina rua Tadi pa Siria

23 Sipu hola sa vinaripera kekenu, sari na koimata varipera tanisa baṉara
pa Siria si ponia binalabala se Beni Hadadi, “Dia tamasa si na tamasa pa
toqere. Gua asa ke, ṉiṉira holani gita rini. Ba be guana razai gita si arini
koari na pezara si hinokara kote gita ṉiṉira hola ni si arini. 24 Ego, mu
tavetia si gua he: Va rizui sari doduru baṉara koari na dia tuturuana
meke hobe ni koari kaiqa koimata tadi na tie varipera. 25 Meke mamu
varigara mae nia agoi si keke qeto minate varipera sapu noma kekeṉoṉo
gua sapu turaṉia agoi visoroihe, hose pa hose meke na totopili varipera
pa totopili varipera, pude boka raza i gita sari pa Izireli koari na pezara.
Meke hinokara gita kote ṉiṉira hola ni si arini.” Va ego i sa meke tavete
luli tugo sa. 26 Sipu lopu ele kamo sa totoso maṉini si varigara ni e Beni
Hadadi sari na tie pa Siria meke sage la pa Apeka pude la razai sari pa
Izireli gua. 27 Meke sipu ele varigara sari pa Izireli meke tava nama si
arini pa likakalae varipera, si topue vura la si arini pude tutuvi sari pa
Siria. Va turu ipi sari pa Izireli pa kalikarovo mo koari pa Siria gua na
karua puku qoti hite ba sari pa Siria si araha betoa mo arini sa doduruna
sa kali popoa.
28 Meke sage mae sa tie te Tamasa meke tozi nia sa sa baṉara pa Izireli,
“Gua he si zama nia e Zihova: ‘Sina balabala ia ari na tie pa Siria sapu se
Zihova si na Tamasa pa toqere meke lopu na Tamasa pa pezara, ke kote
va luara vatu nia Arau pa limamu agoi sa qeto minate varipera lavata hie,
pude mu gilania agoi sapu Arau tugo se Zihova.’ ”
29 Ka zuapa rane si koa vari tia i mo si arini, meke koasa rane vina zuapa
si podalae vari kamoi si arini pa vinaripera. La ari pa Izireli meke va matei
pa keke rane keke gogoto tina tie koari pa Siria, sari tie varipera sapu hoke
ene. 30 Saripu koa hola koa rini si govete la koasa vasileana lavata pa
Apeka, vasina hoqai na gobagoba sari ka hiokona zuapa tina.
Se Beni Hadadi si govete la koasa vasileana lavata sana meke la tome
koa keke lose sapu pa korapana keke vetu. 31 Sari nana palabatu si zama
koasa, “Do, gami ele avoso nia sapu na tie tataru sari na baṉara pa Izireli.
Aria mada la koasa baṉara pa Izireli, mada dikuru ni sari na poko baika
meke ilupu ni iku sari ruada. Gina lopu kaqu va mate igo sa.” 32 Ke va
sagei rini sari na poko baika meke ilupu ni iku rini ruadia meke la gedi

koasa baṉara pa Izireli meke zama, “Sa mua nabulu se Beni Hadadi si zama: ‘Tepa si arau pude lopu va mate au,’ gua.”

Olaṉa sa baṉara, “Vea korapa toa nana sia? Na tasiqu si asa.”

33 Na ginugua leana si hie gua si balabala ia rina tie meke hinoqa harupu
vagia rini sari nana zinama. “Uve, sa tasimu se Beni Hadadi!” gua si arini.

“Mi la, mamu turaṉa mae nia,” gua sa baṉara. Sipu vura mae se Beni
Hadadi si va suraṉia e Ehabi si asa koasa nana totopili varipera. 34 Meke
zama se Beni Hadadi, “Kaqu va pulei rau sari na vasileana, saripu vagi sa
tamaqu koasa tamamu. Meke agoi si boka tavete mua vasina tana maketi
pa Damasikasi, gua tugo saripu taveti sa tamaqu pa Sameria,” gua si asa.

Meke zama se Ehabi, “Pa ginuguana asa, si va egoa rau, meke vata
rupaha igo arau si agoi.” Ke tavetia Ehabi sa vinariva egoi koasa meke
va taloa ia sa si asa.

Lopu Qetu nia sa Poropita se Ehabi

35 Koasa ginarunu te Zihova, si zama si keke tudia rina poropita koasa
nana baere, “Seke au koasa mua tiṉitoṉa varipera sana,” ba sa tie si
korona. 36 Ke zama sa poropita koa sa, “Sina lopu va tabea agoi se Zihova,
pana taluarae agoi koa rau si kote va mate igo mo keke laione si agoi,”
gua. Meke sipu taluarae tugo sa tie, si dogoro vagia mo keke laione meke
va matea mo sa.

37 Dogoria pule sa poropita si keke tie meke zama, “Meke gua, seke au.”
Ke la sa tie meke seke ia si asa, meke va bakora ia si asa. 38 Meke la sa
poropita meke la turu aqa nia sa baṉara pa kali siraṉa. Pude lopu ta doṉo
gilana gua si va gore hola ia sa poropita pa matana sa nana hadehade batu.
39 Meke sipu hola tugo sa baṉara, si tioko vura lamo sa poropita koasa,
“Mua nabulu si nuquru la koasa korapana sa vinaripera, meke turaṉa mae
nia koa rau si keke boso meke zama, ‘Mu kopu nia sa tie hie. Pana lopu koa
si asa, sa mua tinoa si kaqu va lipu nia sa nana tinoa, babe kaqu tabari goi
si ka ṉeta tina poata siliva,’ gua. 40 Ba sipu korapa tupiti sa mua nabulu,
si lopu koa nana tu sa tie.”

“Asa mo sa mua vina kilasa,” gua sa baṉara pa Izireli. “Ele zama vura
nia mo agoi telemu.”

41 Meke tuturei va rizu ia sa poropita pa matana sa hadehade batu, meke
tiqe doṉo gilania sa baṉara pa Izireli, sapu na keke mo koari na poropita
si asa. 42 Meke zama la koasa baṉara si asa, “Guahe si zama nia e Zihova:
‘Agoi si ele vata rupahia si keke tie sapu hiva nia Arau pude mate. Gua ke
sa vina lipuna si na mua tinoa tana tinoa tanisa, mua tinoni tana tinoni
tanisa.’”

43 Talotaṉa meke ta ṉaziri sa baṉara pa Izireli meke pule la pa nana vetu
baṉara pa Sameria.

21

Sa Inuma Vaeni te Neboti

1 Keke rane si ta evaṉa si keke ginugua koasa inuma vaeni te Neboti na
tie pa Zezireli. Sa inuma vaeni si pa Zezireli, tata mo koasa vetu baṉara
te Ehabi sa baṉara pa Sameria. 2 La zama koe Neboti se Ehabi, “Mu va
malumu mae nia koa rau sa mua inuma vaeni pude tavete nia na qua
inuma kavisi, ura na koa tata mo pa qua vetu baṉara bisa. Sa hinobena si
kote vatu nia arau keke inuma vaeni sapu leana hola nia si asa, babe pude
hiva goi, si kote maqu holu ia mo koa goi, be sa sa hinolu sapu garona sa,”
gua si asa.

3 Ba olaṉa se Neboti, “Na hukatia e Zihova pude kaqu vatu nia arau sa
tinago pepeso sapu vagia rau koari na tamaqu,” gua si asa.
4 Ke pule la pa nana vetu se Ehabi, bugoro meke lopu qetu sina zama
guahe se Neboti koasa, “Lopu kaqu vatu nia arau sa pepeso sapu vagia rau
koari na tamaqu.” Eko si asa pa nana teqe, lehu meke korona henahena.
5 Nuquru la sa loana, se Zezibelo, meke nanasia, “Na vea si agoi ke guana
koa talotaṉa sisigiti mua? Vea ke lopu henahena si goi?”
6 Meke olaṉia sa si asa, “Sina zama guahe si rau koe Neboti sa tie Zezireli,
‘Holuholu mae nia koa rau sa mua inuma vaeni; ba pude hiva agoi, si kote
va hobe pule vatu nia arau si keke inuma vaeni.’ Ba zama si asa, ‘Lopu
kaqu ponigo arau sa qua inuma vaeni,’ gua.”
7 Zama se Zezibelo, sa nana barikaleqe, “Ke gua hie sa hahanana kote
tavetia agoi pu baṉara nia sa Izireli? Tekulu, mamu henahena! Mamu
qetu. Kote vagi vatu nia arau sa inuma vaeni te Neboti, sa tie Zezireli,”
gua se Zezibelo.
8 Meke kuberi sa si kaiqa leta meke saena ni sa pa pozana Ehabi, meke
va nabu ni na sitaba tanisa baṉara sa, meke garunu lani sa koari na ṉati
palabatu nomadi, na koimata pu koa turaṉia se Neboti pa Zezireli. 9 Koari
na leta si zama guahe se Zezibelo:

“Mi vizatia si keke rane tana va madi pa ginani meke va habotia se
Neboti pa keke vasina arilaena pa korapa dia ari doduru tie. 10 Ba va
habotu tia lani koasa si karua tie kaleadi, meke garuni sari karua pude
zutua sapu asa si zama va kaleana la koasa Tamasa meke sa baṉara.
Beto asa si vagi vura nia, mamu la gona va mate nia patu.”

11 Ke tavete luli ri na palabatu na koimata pu koa pa vasileana lavata
te Neboti sari pu garunu ni e Zezibelo koa rini pa leta. 12 Vizatia rini si
keke rane pude madi pa ginani, meke va habotia rini se Neboti pa keke
vasina arileana pa korapa dia ari doduru tinoni. 13 Meke mae sari karua
tie kaleadi meke habotu va tia ia si asa meke zutua si asa meke zama guahe:
“E Neboti si zama va kaleana la koasa Tamasa meke sa baṉara,” gua. Ke
vagi vura nia rini si asa pa sadana sa vasileana lavata meke gona va mate
nia patu rini si asa. 14 Beto asa si garunu la inavoso si arini koe Zezibelo:
“E Neboti si ele ta gona patu meke ele mate,” gua.
15 Sipu avoso nia tugo Zezibelo sapu ele mate se Neboti, gua asa si zama
la koe Ehabi si asa, “Tekulu, mamu la vagia mua sa inuma vaeni te Neboti
sa tie Zezireli, sapu lopu hiva vata holu nigo sa. Lopu tie toana si asa, na
ele mate.” 16 Totoso avosia Ehabi sapu ele mate se Neboti, si tekulu si asa
meke gore la pude vagia nana sa inuma vaeni te Neboti.
17 Meke mae sa zinama te Zihova koe Ilaiza sa tie pa Tisibe: 18 “Gore la,
mamu la tutuvia se Ehabi sa baṉara pa Izireli pu koa baṉara pa Sameria.
Kamahire si pa inuma vaeni te Neboti si asa, vasina la pude vagia nana sa
inuma vaeni asa. 19 La tozi nia, ‘Guahe si zama nia e Zihova: Vea lopu na
va mate tie si agoi meke vagia nana tinago?’ Meke tozi nia, ‘Guahe si zama
nia e Zihova: Koasa vasina sapu mea ia ri na siki sa eharana e Neboti si
vasina tugo kaqu mea ia ri na siki sa eharamu. Uve, tamugoi tugo!’” *
20 Zama la se Ehabi koe Ilaiza, “Ke kamahire dogoro vagi au goi, na
qua kana!” Meke olaṉa se Ilaiza, “Kamahire dogoro vagi igo rau, sina ele
holuholu pule nigo si agoi pude tavete va kaleana pa dinoṉo te Zihova.
21 Ke zama se Zihova koa goi, ‘Kaqu va kamo nigo tinasuna kaleana hola
Arau si agoi. Kaqu va eoṉo i Arau sari na tutimu meke va mate pani koe

* **21:19** 1 Baṉ 22:38

Ehabi doduru tuna koreo kokoa holadi pa Izireli. 22 Kaqu kekeṉoṉo guni
nia Arau na binaṉara te Zeroboami tuna Nebati meke na binaṉara te Basa
tuna e Ahiza, sa mua binaṉara, sina va ṉiṉira ia agoi Qua tinaṉaziri meke
ele turaṉa la nia agoi pa sinea sa butubutu Izireli!' 23 Meke koe Zezibelo
si zama guahe se Zihova, 'Kaqu gania rina siki pa korapana sa vasileana
lavata pa Zezireli sa tinina si asa,' gua.* 24 Meke kaiqa pule turaṉamu
saripu mate pa korapana sa vasileana lavata si kaqu ta gani tugo koari na
siki. Meke arini saripu mate pa ninae vasina pule si kaqu ta gani koari na
kurukuru tapuru."

25 Namu lopu ele keke tie si gugua e Ehabi, sapu tavete va kaleana pa
doduruna sa nana tinoa pa dinoṉo te Zihova, sapu ta sovutu koe Zezibelo
sa nana barikaleqe. 26 Hahanana kaleadi hola si taveti sa koasa linulidi
rina beku, gua rina tie Amoraiti pu hadu va rizu pani e Zihova pa popoa
pa kenudi rina tie Izireli.

27 Sipu avosi tugo e Ehabi sari zinama hire si daku rikati sa sari nana
poko, meke va sage poko baika, meke koa madi pa ginani. Eko si asa pa
poko baika meke ene lamae, va pepekae pule nia.

28 Meke mae sa zinama te Zihova koe Ilaiza, sa tie pa Tisibe: 29 "Dogoria
tugo goi sapu vea va pepekae pule guni nia se Ehabi pa kenuqu Rau? Ura
sina va pepekae pule nia si asa, ke lopu kaqu va kamo nia Rau sa tinahuara
hie pa nana totoso, ba kote va kamoa Rau koasa nana binaṉara koari na
rane tanisa tuna koreo."

22

Va Balau ia sa Poropita Mikaea se Ehabi (2 Koronikolo 18:2-27)

1 Koari ka ṉeta vuaheni si loke vinaripera si ta evaṉa pa vari korapadi
ri pa Siria meke Izireli. 2 Ba pa vina ṉeta vuaheni si gore la se Zehosapati
sa baṉara pa Ziuda pude dogoria sa baṉara pa Izireli.

3 Sa baṉara pa Izireli si ele zamai sa sari nana palabatu nomadi, "Vea
lopu gilania tu gamu sapu sa popoa Ramoti Qileadi si nada tu gita, ba sapu
loketoṉa mo si tavetia gita pude vagi pule nia koasa baṉara pa Siria?" 4 Ke
nanasia Ehabi se Zehosapati, "Vegua kote boka luli au goi pude la raza ia
si pa Ramoti Qileadi?" Olaṉa la ia Zehosapati sa baṉara pa Izireli, "Arau
si guana agoi mo, qua tinoni si na mua tinoni, sari na qua hose si na mua
hose mo." 5 Ba zama tugo se Zehosapati koasa baṉara pa Izireli, "Kekenu
si mada hata sa hiniva te Zihova."

6 Ke la sa baṉara pa Izireli meke vagi varigara ni sari na poropita, ka
made gogoto tie, meke nanasi sa, "Vegua, maqu la rapatia si pa popoa
Ramoti Qileadi, ba lokari?"

Meke olaṉa si arini, "La, ura ele vatu nia e Zihova pa limamu, baṉara."

7 Ba nanasa se Zehosapati, "Vegua lopu koa tani si keke poropita te Zihova
sapu koasa kote boka nanasa gua si gita?"

8 Meke olaṉia sa baṉara pa Izireli se Zehosapati, "Koa nana tugo si keke
tie, koasa kote boka nanasa gua si gita koe Zihova, ba kana hola ia rau si
asa sina lopu hoke korotae ni sa si kaiqa ginugua leadi koa rau, ba koba
kaleadi lamo. Asa se Mikaea sa tuna koreo e Imila."

Ba olaṉa se Zehosapati, "Lopu zama gua asa si agoi."

9 Ke tioko vagia sa baṉara pa Izireli si keke ri nana palabatu meke zama,
"Kamahire tugo, mamu la turaṉa mae nia se Mikaea sa tuna koreo Imila."

---

* **21:23** 2 Baṉ 9:36

10 Va sage poko baṉara sari karua baṉara, meke habotu dia koari na dia
habohabotuana baṉara, pa keke vasina varipaqaha ni sari na kiko huiti
koari na qaqalotodi pa sadana sa goba pa Sameria meke korokorotae pa
kenudia ri karua sari doduru poropita. 11 Ego se Zedekaea sa tuna koreo
e Kenana sapu tavete kikiho aeana, si zama vura, “Guahe si zama nia e
Zihova: Koari kikiho hire si kote lobiti ni agoi sari na tinoni pa Siria osolae
tava kilasa si arini,” gua si asa. 12 Sari doduru poropita pule si kekeṉoṉo
gua tugo asa si korotae nia arini. “La rapatia si pa Ramoti Qileadi mamu
vagia,” gua si arini, “Ura, e Zihova kote vala nia pa limana sa baṉara.”
13 Sa tie paleke inavoso pu la pude va mae ia se Mikaea si zama guahe
koasa: “Do, guana keke tie mo sari kasa poropita pu korapa korokorotae
nia sapu kote bokaboka sa baṉara. Sa mua zinama si mu va kekeṉoṉo
guni nia koa rini, mamu zama va leana ponia,” gua si asa koasa.
14 Ba olaṉa se Mikaea, “Pa korapa pozana e Zihova sa Tamasa toana si
kaqu zama nia mo rau gua sapu tozi nau se Zihova!” gua si asa. 15 Meke
sipu kamo la sa si nanasia sa baṉara si asa, “Mikaea, vegua, mami la raza
ia sa popoa Ramoti Qileadi, ba maqu vekoa?”
Olaṉa guahe se Mikaea, “La rapatia mamu bokaboka. Ura kote vatu nia
e Zihova pa limamu agoi, baṉara,” gua.
16 Meke zama la sa baṉara koa sa, “Visa ṉavulu totoso kaqu zama igo
arau pude tozi nau sapu loketoṉa ba sa hinokara mo pa korapa pozana e
Zihova?”
17 Meke olaṉa se Mikaea, “Dogoria rau sapu sari doduru pa Izireli si ta
hurakatae beto koari na toqere gua ri na sipi sapu loke dia sepati, meke
zama se Zihova, ‘Sari na tinoni hire si loke dia koimata. Mu va hopeke
pulei pa dia popoa pa binule,’ ” gua si asa.*
18 Meke zama la koe Zehosapati sa baṉara pa Izireli, “Isa gua sa tie hie.
Ele tozi nigo tu rau sapu namu lopu hoke korokorotae nia sa koa rau si
keke tiṉitoṉa leana, ba koba kaleadi lamo!”
19 Ba hoda latu se Mikaea, “Gua ke mu avosia sa zinama te Zihova:
Dogoria rau se Zihova korapa habotu Nana pa Nana habohabotuana
baṉara meke sari doduru nana mateana pa maṉauru si turu vari likohae
nia pa kali mataona meke pa kali gedena. 20 Meke zama se Zihova, ‘Esei
kote sekesekei nia se Ehabi pude topue la rapatia si pa Ramoti Qileadi meke
mani la mate vasina?’
Meke hopeke va vura dia binalabala sari kasa, keke si guahe gua, keke
si sanu tu gua. 21 Osolae keke maqomaqo si turu vura la pa kenuna e
Zihova meke zama, ‘Arau kote sekesekei nia si asa!’ gua. 22 Meke nanasa
se Zihova, ‘Pa siraṉa sa?’ Olaṉa sa maqomaqo, ‘Kote vura la si rau meke va
kokoha betoi sari na poropita te Ehabi,’ gua si asa. Meke zama se Zihova,
‘Na kote boka sekesekei nia mo goi. La mamu tavetia.’
23 Gua asa ke kamahire se Zihova si ele veko ni maqomaqo kokoha Sa sari
na ṉuzudi ri doduru mua poropita hire. Meke ele zama veko nia Zihova
sa tinasuna nomana sapu kote kamo igo.”
24 Meke ene la se Zedekaea sa tuna koreo e Kanana meke poharia
isumatana se Mikaea. “Meke pavei la gua sa Maqomaqo te Zihova sipu
taluarae si asa koarau meke atu zama koa goi?” nanasa gua si asa.
25 Meke olaṉa se Mikaea, “Kote gilania mo goi koasa rane sapu la tome
si goi pa korapana la keke lose pa keke vetu.”
26 Beto asa si garunu tie mo sa baṉara pa Izireli, “Vagia se Mikaea, mamu
va pule la nia koe Amoni, sa qavuna koasa vasileana lavata meke koe Zoasi

* **22:17** Nab 27:17; Mt 9:36; Mk 6:34

sa tuqu koreo. 27 Mamu zama guahe, ‘Guahe si zama nia sa baṉara: va
nuquria sa tie hie pa vetu varipusi meke loketoṉa si kote poni nia gamu,
ba bereti meke kolo mo, osolae kamo pule va leana si rau,’” gua si asa.
28 Meke zama vura se Mikaea, “Be guana kamo pule va leana agoi si lopu
hite zama koa rau se Zihova.” Meke zama hoda la si asa, “Mi balabala i
gamu doduru, sari na qua zinama!” gua si asa.

Sa Minate te Ehabi
(2 Koronikolo 18:28-34)

29 Ke sage la pa Ramoti Qileadi sa baṉara pa Izireli meke Zehosapati
sa baṉara pa Ziuda. 30 Meke zama sa baṉara pa Izireli koe Zehosapati,
“Totoso somana si gita kara pa vinaripera si kote lopu vata gilana pule
nau si rau, ba agoi si kote va sagei goi sari na mua poko baṉara.” Ke sa
baṉara pa Izireli si lopu vata gilana pule nia meke nuquru la si asa pa
vinaripera.
31 Ego sa baṉara pa Siria si ele tozi ni sa sari nana koimata koari ka
toloṉavulu rua totopili varipera, “Raza ekea mo sa baṉara pa Izireli ba
lopu raza votiki tie lamae be hiteke babe nomana.” 32 Ke totoso dogoria
ri na koimata pa totopili varipera se Zehosapati, si balabala si arini,
“Hinokara hie hokara mo sa baṉara pa Izireli,” gua. Ke taliri si arini
pude la raza ia, ba sipu velavela vura se Zehosapati, 33 si tiqe dogoria
rina koimata pa totopili varipera sapu lopu asa sa baṉara pa Izireli, ke
noso, lopu hadu lulia rini. 34 Ba gona va tapotapoe nia keke tie varipera
pa Siria sa nana bokala meke la goto sa tupi koe Ehabi sa baṉara, pa vari
korapana sa vinari hodana sa poko raqaraqa tanisa. Ke kukili vura la si
asa koasa nana tie kalaha pa totopili varipera. “Kei bakora si rau! Kekere
pule, mamu vagi vura nau koasa vinaripera!” gua.
35 Doduruna sa rane si nono la mo sa vinaripera, meke sa baṉara si
habotu ta zuka sage eko nana mo pa nana totopili varipera, tia la i sa sari
na tie Siria. Sa ehara pa bakorana si zoloro gore la pa hatarana sa totopili
varipera, meke pa veluveluna asa si mate si asa. 36 Sipu tata lodu sa rimata,
si ene si keke zinama pa korapana sa qeto minate, zama guahe, “Hopeke
tie, pule pa mia vasileana; doduru tie, pule pa mia hopeke popoa!”
37 Ke mate sa baṉara ke paleke la nia rini pa Sameria meke pomunu nia
rini si asa vasina. 38 Sa totopili varipera si ṉuzapia rini koa keke kopi pa
Sameria vasina hoke huhuve sari na tuturue, meke vasina si mea ia ri na
siki sa eharana, gua pu tozia sa zinama te Zihova.
39 Sapu koari kaiqa ginugua pa binaṉara te Ehabi, somanae sari doduru
sapu taveti sa, sa vetu baṉara sapu kuria sa meke va kadakada ni livo
elopaniti, meke sari na vasileana lavata sapu kuri va ṉiṉirai sa, si ta
kubere pa korapana *Sa Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli*. 40 Mate meke
magogoso se Ehabi turaṉae koari na tamana. Meke Ahazaea sa tuna koreo
si hobena si asa koasa binaṉara.

Zehosapati sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 20:31 kamo hinia 21:1)

41 E Zehosapati, sa tuna koreo e Asa, si tava turu pude na baṉara pa
Ziuda pa korapana sa vina made vuahenina e Ehabi sa baṉara pa Izireli.
42 E Zehosapati si toloṉavulu lima vuahenina meke tava baṉara si asa,
meke ka hiokona lima vuaheni si koa baṉara pa Zerusalema si asa. Sa
tinana si e Azuba, sa tuna vineki e Silihi. 43 Pa doduru ginugua si lulia sa
sa hahanana tanisa tamana meke lopu taluarae koarini si asa; meke taveti
sa gua sapu toṉoto pa dinoṉo te Zihova. Ba sari na vasidi vahesihesiana

beku koari na toqere si lopu ta huara, meke sari na tinoni si hoda lai tu
sari vina vukivukihi koari na beku meke va uququ oto huda humaṉa lea.
44 E Zehosapati si koa bule tugo koasa baṉara pa Izireli.
45 Sari doduru ginugua pule saripu evaṉi e Zehosapati, sari tiṉitoṉa pu va
gorevura i sa, sari na vinaripera taveti sa, si ta kubere beto pa korapana *Sa
Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*. 46 Va taloa betoi sa saripu tavetavete
va kaleana guana vinari riqihi koari na hope huporodi, saripu koa holadi
koari na rane tanisa tamana sapu se Asa.
47 Pa totoso asa si loke baṉara si pa Edomu, ba keke tie ta vizatana mo
koasa baṉara pa Ziuda si kopu vasina.
48 Ego keke puku vaka si tavetia e Zehosapati tana la varivari hobei
likakalae arilaedi, pude tepe la gua pa popoa Opira pude vagi qolo. Ba
lopu hite tepe taloa si arini na hake tu meke poraka pa Ezioqeba. 49 Pa
totoso asa si zama se Ahazaea tuna koreo e Ehabi koe Zehosapati, “Va
malumi sari qua tie pude tepetepe turaṉi sari mua tie,” gua, ba korona se
Zehosapati.
50 Mate se Zehosapati meke ta pomunae si asa koari na tamana pa
popomunuana baṉara pa Vasileana te Devita meke sa tuna se Zehoramu
si hobea si asa koasa binaṉara.

Se Ahazaea sa Baṉara Tadi pa Izireli

51 Se Ahazaea sa tuna koreo e Ehabi si baṉara pa Izireli pa Sameria koasa
vina manege zuapa vuaheni sipu koa baṉara se Zehosapati pa Ziuda, meke
karua vuaheni si koa baṉara se Ahazaea pa Izireli. 52 Tavete va kaleana pa
kenuna Zihova, sina ene si asa pa hahanana tanisa tamana meke tinana
meke te Zeroboami sa tuna koreo e Nebati, pu va hoqai pa sinea sari na
tinoni Izireli. 53 Vahesia na nabulu nia sa se Beolo meke va bugoro sisigitia
sa se Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli gua puta mo sapu taveti sa tamana.

SA BUKA VINA RUA TADINA BAṈARA

Sa Vinabakala

Sa Buka Vina Rua Tadi na Baṉara sina hodana sa Buka Kekenu Tadi na Baṉara sapu sa vivineidi sari karua binaṉara tadi na tinoni Izireli meke Ziuda. Sa Buka hie si ta paqaha pa karua pukuna: (1) Sa Vivineidi sari karua butubutu baṉara si podalae pa vari korapana sa vuaheni vina sia gogoto meke keke tina vuaheni totosona lopu ele podo se Zisu meke kamo mae koasa totosona sapu ta huara sa vasileana Sameria koasa vina betona sa binaṉara Izireli pa vuaheni zuapa gogoto hiokona rua sipu lopu ele podo se Zisu; (2) Sa vivineina sa binaṉara pa butubutu Ziuda podalae koasa tinahuara pa binaṉara Izireli meke kamo gore la pa totoso ta raovo vagi meke ta huara sa vasileana Zerusalema koe Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni pa vuaheni lima gogoto vesu ṉavulu onomo sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. Sa vina betona sa buka si na guguana Gedalia sa qavuna pa Ziuda pa kauruna sa binaṉara pa Babiloni, meke sa vivineina sa baṉara Zehoiakini pa popoa Ziuda pu ta rupaha pa tinapusi pa Babiloni.

Sari na tinasuna nomadi hire si ta evaṉa koa gua koari na tinoa vina gugue pa vinahesi beku tadi na baṉara meke na tinoni pa Izireli meke Ziuda. Sa hinuarana sa vasileana Zerusalema, meke sa tinaraovodi sari kobi tinoni pa Ziuda si keke totoso arilaena hola pa vivineina sapu kekere sari na tinoni Izireli pa vinahesi beku.

Sa ṉati poropita sapu somana ta kubere koasa Buka Vina Rua si e Ilaisa sapu sa hinobena e Ilaiza.

Sari na Pinaqapaqahana sa Buka

Sari na binaṉara Izireli meke Ziuda. Hinia 1:1 kamo hinia 17:41
1. Sa poropita Ilaisa. Hinia 1:1 kamo hinia 8:15
2. Sari na baṉara pa Ziuda meke Izireli. Hinia 8:16 kamo hinia 17:4
3. Ta huara sa vasileana Sameria. Hinia 17:5-41

Sa binaṉara pa butubutu Ziuda. Hinia 18:1 kamo hinia 25:30
1. Podalae koe Hezikaea kamo koe Zosaea. Hinia 18:1 kamo hinia 21:26
2. Sa binaṉara te Zosaea. Hinia 22:1 kamo hinia 23:30
3. Sari na baṉara vina betobeto pa Ziuda. Hinia 23:31 kamo hinia 24:20
4. Sa tina huarana Zerusalema. Hinia 25:1-30

Ilaiza meke sa Baṉara Ahazaea

1 Pa mudina sa minate te Ehabi sa baṉara pa Izireli, si va kari ia ari
popoa pa Moabi sa binaṉara pa Izireli.
2 Pa totoso asa si hoqa gore nia tu pa nana batu vetu koasa bara pa
huhukirina sa vetu baṉara pa Sameria se Ahazaea, sa baṉara pa Izireli,
meke bakora va kaleana. Ke garunu tie palepaleke inavoso si asa pude la
nanasia sa beku Beolozibabi, sa tamasa tadi pa Ekoroni, sa vasileana lavata
pa popoa Pilisitia, pude hata vura nia sapu kote leana mo si asa ba lokari.
3 Ba garunia sa mateana te Zihova se Ilaiza sa poropita pa Tisibe, pude
la tutuvi sari na tie paleke inavoso tanisa baṉara Ahazaea meke nanasi,
“Na vea ke hiva la si gamu pude nanasia se Beolozibabi, sa tamasa tadi
pa Ekoroni? Gina loke Tamasa si koa pa Izireli gua si balabala ia gamu?
4 Gua asa ke mi la tozi nia sa baṉara sapu zama gua hie se Zihova, ‘Lopu
kaqu leamu pule si goi koari na mua binakora; kote mate si goi!’ ” Tavetia

e Ilaiza gua sapu garunu nia e Zihova, 5 meke kekere pule la koasa baṉara
sari na tie palepaleke inavoso. Meke nanasi sa baṉara si arini, “Vegua ke
turei pule mae si gamu?” gua.
6 Olaṉa si arini, “Tutuvu gami keke tie si gami meke asa tozini gami
pude pule mae tozi nigo sapu zama se Zihova koa goi, ‘Vegua ke garunu la
tie palepaleke inavoso si agoi pude nanasia se Beolozibabi, sa tamasa pa
Ekoroni? Gina na balabala ia goi sapu loke Tamasa si koa pa Izireli? Lopu
kaqu leamu pule si goi koari na mua binakora; kote mate si goi!’ ”
7 Nanasa sa baṉara, “Doṉo vea guguana sa tie?”
8 Olaṉa si arini, “Na va sage poko kalu kurukuru si asa meke dokoho
nia sa si keke kapu kurukuru popana tugo.” Ke kukili sa baṉara, “Na e
Ilaiza!”*
9 Ke garunu la nia sa si keke palabatu varipera meke ari ka lima ṉavulu
puta nana tie, pude vagia se Ilaiza. Dogoria sa palabatu se Ilaiza korapa
habotu nana pa toqere meke zama la ia sa, “Tie te Tamasa, hiva nigo sa
baṉara pude gore mae.”
10 “Be na tie te Tamasa si rau, mani gore mae pa maṉauru sa nika meke
va mate igo si goi, meke sari mua tie!” Olaṉa gua se Ilaiza. Meke hinoqa
gore mae mo sa nika pa maṉauru meke va mate ia sa palabatu meke sari
nana tie.*
11 Ke garunu la nia pule sa baṉara si keke palabatu meke ka lima ṉavulu
puta nana tie pule. La zama sa palabatu koe Ilaiza, “Tie te Tamasa, hiva
nigo sa baṉara pude gore mae kamahire!”
12 “Be na tie te Tamasa si rau, mani gore mae pa maṉauru sa nika meke
va mate igo si agoi meke sari mua tie!” gua se Ilaiza. Hinoqa gore mae mo
sa nika te Tamasa meke va matea sa palabatu meke sari nana tie.
13 Ke garunu pule la nia pule sa baṉara sa vina ṉeta palabatu varipera
meke ari ka lima ṉavulu puta nana tie. Haele sage la pa toqere, meke
hoqa kokotuṉu si asa pa kenuna e Ilaiza, meke tepa va pepekae, “Poropita
te Tamasa, mu tataru nau si rau meke sari qua tie. Lopu va mate gami!
14 Sari karua palabatu meke sari dia tie si tava mate pa nika mae guana
pa maṉauru; ba meke gua hokara, tataru nau!”
15 Zama la sa mateana te Zihova koe Ilaiza, “Gore luli koasa, mu lopu
matagutu.” Ke luli koasa palabatu se Ilaiza la koasa baṉara. 16 Meke zama
la ia sa, “Guahe si zama nia e Zihova, ‘Sina garunu tie paleke inavoso si
goi pude nanasia se Beolozibabi, sa tamasa pa Ekoroni, guana sapu loke
Tamasa tu si koa pa Izireli pude nanasia, ke lopu kaqu leamu pule si goi;
kote mate si goi!’ ”
17 Ke mate se Ahazaea, gua tugo sapu zama nia e Zihova koe Ilaiza. Sina
loke tuna koreo se Ahazaea, ke e Zoramu sa tasina koreo si baṉara hobe
koasa vina rua vuaheni sipu koa baṉara se Zehoramu sa tuna koreo e
Zehosapati, baṉara pa Ziuda.
18 Doduru pule gua pu taveti sa baṉara Ahazaea si ta kubere veko koasa
Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli.

2

Ta Hena Sage La pa Maṉauru se Ilaiza

1 Meke ele kamo sa totoso pude kaqu hena sage la nia e Zihova pa
maṉauru se Ilaiza koa keke givusu lavata. Ke taluarae pa Qiliqali se Ilaiza
meke Ilaisa. 2 Meke koasa dia inene la si zama la koe Ilaisa se Ilaiza, “Ego,

* **1:8** Mt 3:4; Mk 1:6 * **1:10** Lk 9:54

mu koa tani; ura ele garunau e Zihova si rau pude la pa Betolo.” Ba olaṉa
la ia Ilaisa si asa, “Zama hinokara atu si rau koasa Tamasa Toana meke
koa goi sapu lopu kaqu taluarae koa goi si rau,” gua si asa. Ke ene hola la
pa Betolo si arini.
3 Meke la koe Ilaisa sa puku vinarigara poropita sapu koa pa Betolo meke
la nanasia rini se Ilaisa, “Vegua, gilania tugo goi sapu kote hena taloa nia
e Zihova koa goi sa mua baṉara ṉinoroi?”
“Uve, ele gilania rau,” gua se Ilaisa. “Ba mada lopu vivinei nia,” gua si
asa.
4 Beto asa si zama la koe Ilaisa se Ilaiza, “Ego, mu koa tani; ura garunau
e Zihova pude hola la pa Zeriko si rau,” gua si asa. Ba olaṉa se Ilaisa,
“Zama va hinokara koasa Tamasa Toana meke koa goi si rau, sapu lopu
kaqu luara panigo rau si goi.” Ke ene hola la pa Zeriko si arini.
5 Meke la nanasia sa puku vinarigara poropita sapu koa vasina se Ilaisa,
“Vegua gilania tugo goi sapu kote hena taloa nia e Zihova koa goi sa mua
baṉara ṉinoroi?”
Meke olaṉa se Ilaisa, “Uve, ele gilania rau. Ba mada lopu vivinei nia,”
gua si asa.
6 Beto asa, si zama la koe Ilaisa se Ilaiza, “Ego, kamahire mamu koa tani;
ura ele garunau e Zihova si rau pude hola la pa Ovuku Zodani,” gua si asa.
Ba olaṉa la koasa se Ilaisa, “Zama hinokara koasa Tamasa Toana meke koa
goi si rau sapu lopu kaqu taluarae koa goi si rau.” Ke ene hola la si arini.
7 Meke luli koa rini meke la pa Ovuku Zodani sari ka lima ṉavulu puta
poropita. Meke la noso tata koasa ovuku sari Ilaiza meke Ilaisa, meke sari
ka lima ṉavulu puta poropita si turu va seu vasinahite koari kara. 8 Meke
va gorea sa sa poko sapu hade nia sa, meke viqusu va gelegelea sa, meke
seke nia sa pa kolo si asa; meke paqaha rua nana sa kolo, meke karovo
la dia pa kalina la koasa pepeso popana sari Ilaiza meke se Ilaisa. 9 Meke
vasina si zama la koe Ilaisa se Ilaiza, “Mamu tozi nau, nasa si hiva nia goi
pude tavete ponigo rau, sipu lopu ele ta hena taloa si rau.” Meke olaṉa la
ia Ilaisa si asa, “Mu tomo ruaia koa rau sa ṉiniraṉira sapu tagoia goi, pude
maqu sogo hobego” gua si asa.*
10 Meke olaṉa se Ilaiza, “Tasunana sa tinepa sana pude poni nigo. Ba
kote vagia mo goi si asa be dogorau goi ta hena taloa koa goi si rau; be
guana lopu dogorau goi, si lopu kaqu boka vagia goi si asa,” gua si asa.
11 Meke sipu korapa vivinei na ene la si arini, si hinoqa mae mo sa totopili
nika meke sari na hose nika pa vari korapa dia rini, meke ta hena sage la
pa maṉauru koasa givusu lavata se Ilaiza. 12 Meke dogoria Ilaisa sapu gua
asa, meke velavela la koe Ilaiza si asa, “Ke tamaqu! Ke tamaqu! Dotu! Sari
na hose na totopili varipera pa Izireli!”* Meke lopu hite dogoro pulea sa
se Ilaiza. Meke koasa nana tinalotaṉa si sira ruaia sa sa nana poko.*

Hobea Ilaisa se Ilaiza

13 Beto asa si pudiki vagia sa sa poko te Ilaiza sapu va hoqa pania sa,
meke ene pule la meke la turu nana pa taqelena sa Ovuku Zodani. 14 Meke
vagia sa sa poko hade te Ilaiza meke seke la nia sa pa kolo meke zama,
“Avei si goi Zihova sa Tamasa te Ilaiza?” gua. Meke sipu sekea sa sa kolo
si paqaha rua nana sa kolo, meke ene karovo la nana pa kalina la koasa
pepeso popana. 15 Meke sipu dogoria ri ka lima ṉavulu puta poropita mae

* **2:9** Diut 21:17 * **2:12** Sipu dogoria Ilaisa se Ilaiza totoso ta hena sage la pa maṉauru si dogori tugo sa sari na hose nika na totopili nika te Tamasa pu kopu nia sa popoa Izireli pa vinaripera, meke gilania sa sapu ele sogo hobea sa se Ilaiza. * **2:12** 2 Baṉ 13:14

guadi pa Zeriko sapu gua asa si zama si arini, “Sa ṉiniraṉira te Ilaiza si ele koa koe Ilaisa.” Meke la tutuvia rini si asa, meke la kokotuṉu pa kenuna sa si arini. 16 Meke zama, “Hire si gami ka lima ṉavulu puta tie ṉiṉira mami. Mu garunu gami pude la hata vatua sa mua baṉara. Hokara sa maqomaqona e Zihova si vagi taloa nia si asa meke la veko pania Sa si asa pa keke toqere babe koa keke lolomo,” gua si arini. Ba olaṉa la koa rini se Ilaisa,

“Lokari, lopu kaqu la si gamu,” gua si asa.

17 Ba ososo nia rini, osolae lopu boka si asa, ke va malumu lai mo sa si arini. Meke la sari ka lima ṉavulu puta tie hire, meke la hata ia rini si asa pa toqere na lolomo koari ka ṉeta rane, ba lopu boka dogoria rini si asa. 18 Beto asa si pule la koe Ilaisa sapu korapa aqa ni si arini pa Zeriko. Meke zama la koa rini si asa, “Vegua lopu tozini gamu tu rau pude lopu la?” gua si asa.

Sari na Tinavete Variva Magasadi te Ilaisa

19 Kaiqa rina tie pa Zeriko si la koe Ilaisa meke zama, “Gilania goi sa vasileana lavata hie si leana hola pude koa ia, ba lopu leana sa kolo, gua asa ke lopu boka toa va leana sari na linetelete pa pepeso,” gua si arini.

20 Ke garuni sa si arini, “Mi voi i kaiqa soloti[d] pa keke baolo vaqurana, mamu paleke mae koa rau,” gua si asa. Ke paleke mae nia rini koasa si asa. 21 Meke paleke la nia Ilaisa koasa kolo si asa, meke taburu nia sa sa soloti pa korapa kolo, meke zama guahe si asa: “Guahe sa zinama te Zihova: ‘Ele va via ia Rau sa kolo hie, meke lopu kaqu ta evaṉa pule sa minate babe va kaleani sari na linetelete na gua.’ ” 22 Meke tava via sa kolo sana, seunae gua sapu zama gunia Ilaisa si asa.

23 Meke taluarae pa Zeriko se Ilaisa pude la pa Betolo gua, koasa nana inene la si vura mae koasa vasileana nomana sari kaiqa koreo, meke va sisire nia rini si asa meke zama, “La hoi, pakabatu! Ene sage la hoi, pakabatumu!” gua si arini.

24 Taliri se Ilaisa meke doṉo toto la koa rini, meke leve ni sa pa pozana e Zihova si arini, meke haqala vura mae pa korapa hudahuda sari karua bea mamaqota meke garata lulura i sari ka made ṉavulu rua koreo.

25 Meke ene hola la tu pa toqere Kameli se Ilaisa, beto asa si tiqe pule la pa Sameria si asa.

3

Vinaripera pa Varikorapadia ari pa Izireli meke Moabi

1 Koasa vina manege vesu vuahenina sa binaṉara te Zehosapati sa baṉara pa Ziuda, si tava baṉara pa Izireli se Zoramu sa tuna koreo e Ehabi, meke kopu nia sa binaṉara Izireli ka manege rua vuaheni pa vasileana Sameria. 2 Tavete va kaleana pa kenuna Zihova si asa, ba lopu kaleana hola gugua sa tamana meke se Zezibelo sa tinana; huara gore nia sa sa beku sapu tavetia sa tamana tana vinahesina e Beolo. 3 Ba kopu ni sa sari hahanana kaleadi te Zeroboami sa tuna koreo e Nebati, meke turaṉa lani sa pa sinea sari na tie Izireli meke lopu noso ni sa sari nana kinaleana.

4 Na tie kopu sipi se Mesa sa baṉara pa Moabi, meke ta hia nia sa pude kaqu veko guana vinariponi doduru vuaheni koasa baṉara pa Izireli, keke gogoto tina lami, meke na vulu koari ka keke gogoto tina sipi. 5 Ba sipu mate se baṉara Ehabi pa Izireli, si korona koa kaurae pa binaṉara tadi pa Izireli se Mesa. 6 Koasa totosona tugo asa si taluarae pa Sameria sa baṉara Zoramu meke varigara ni sa sari doduru nana qeto minate

varipera. 7 Meke garunu la inavoso si asa koasa baṉara Zehosapati pa
Ziuda meke zama, “Sa baṉara pa Moabi si hiva vura taloa pa qua kinopu;
boka toka nau goi pude raza ia?”
“Uve, boka si rau,” olaṉa gua sa baṉara Zehosapati. “Arau si koa mo pa
mua hiniva, meke gua tugo sari na qua tie meke sari na qua hose. 8 Siraṉa
savana si kote lulia gita meke la rapata?” gua se Zehosapati.
“Koasa siraṉa gelena si kote lulia gita, nuquru gua koasa soloso qega pa
Edomu,” gua se Zoramu.
9 Ke taluarae sa baṉara pa Izireli, turaṉae koari na baṉara pa Ziuda
meke sa baṉara pa Edomu. Na ene likoho si arini ke hola ka zuapa rane si
paho ni na kolo, meke loketoṉa hokara si koa pude tadi na tie babe sari na
puku kurukuru tadi kasa. 10 “Beto si gita!” zama gua sa baṉara Zoramu.
“Veko varigara ni gita e Zihova si gita ka ṉeta baṉara pude variponi ni
gita koasa baṉara pa Moabi!”
11 Ba nanasa se baṉara Zehosapati, “Vegua koa nana keke poropita tani
sapu boka nanasa poni gita koe Zihova?” Olaṉa si keke palabatu koasa
qeto minate te baṉara Zoramu, “Koa nana hie se Ilaisa sa tuna koreo e
Sapati. Na tie varitokae te Ilaiza si asa.”
12 “Na poropita hinokara si asa,” gua sa baṉara Zehosapati. Ke la koe
Ilaisa sari ka ṉeta baṉara.
13 Meke zama se Ilaisa koasa baṉara pa Izireli, “Nasa qua ginugua ke kote
tokani gamu rau? La mamu nanasi sari na poropita saripu hoke nanasi
ri na tiatamamu.” “Lokari!” Olaṉa gua se Zoramu. “Na e Zihova tu na
varigara ni gami si gami ka ṉeta baṉara pude variponi ni gami koasa
baṉara pa Moabi.”
14 Olaṉa se Ilaisa, “Gua sapu toana gua se Zihova Tadi na Qeto Minate
sapu vahesia rau, si zama tokotokoro atu si arau, sapu na lopu kote doṉo
atu igo babe liṉana atu igo arau si agoi be lopu pamaṉa nia arau se
Zehosapati sa baṉara pa Ziuda. 15 Ego, va mae nia si keke tie mikemike,”
gua si asa.
Sipu lopi ia sa tie mikemike sa nana hapu, si kamo koe Ilaisa sa
ṉiniraṉira te Zihova, 16 meke zama si asa, “Gua hie si zama nia e Zihova,
‘Geli nia dereni sa doduruna sa lolomo popana hie. 17 Ura zama se Zihova:
Lopu kote dogoro givusu babe na ruku si gamu, ba sa lolomo toqere popana
hie si kote siṉia na kolo, meke gamu meke sari mia bulumakao, meke
sari mia kurukuru palepaleke tiṉitoṉa si kote soku mia kolo tana napo.’ ”
18 Meke zama hoda la tu se Ilaisa, “Na mamahelona mo koe Zihova pude
tavetia si hie; sari pa Moabi ba kote ade vatu nia mo Sa pa limamia gamu.
19 Kote raza i gamu meke vagi i sari doduru dia vasileana lavalavata leleadi
meke ta baradi. Kote maho va gore ni gamu sari doduru dia huda vuvua,
tuku i doduru dia tototo lo kolo, meke ṉovali na tamunu ni patu sari doduru
dia pepeso masurudi.”
20 Koivugona pana munumunu, koasa totoso sapu hoke va vukivukihi
tugo, si totolo gore toṉoto mae gua pa Edomu sa kolo, meke va siṉi betoa
sa sa popoa.
21 Sipu avoso nia rina tie pa Moabi, sapu ele mae sari ka ṉeta baṉara
pude rapati, si ta tioko vura beto sari doduru tie saripu boka tuqe tiṉitoṉa
varipera, podalae pa tie koadi kamo koari na tie vaqura, meke la aqa
si arini koasa volosona sa popoa Moabi. 22 Sipu vaṉunu si arini pana
munumunu koivugona si gona ia na rimata sa kolo, meke va ziṉara guni
nia sa na ehara. 23 Meke zama si arini, “Na ehara si hie! Gina variperai

sari ka ṉeta baṉara meke variva mate pulei! Aria mada la paleke vagi sari doduru dia likakalae veko hola ni arini pa dia ipi!”
24 Ba sipu kamoi rini sari dia ipi, si aqa rapati mo rina tie Izireli meke hadu pule ni meke seke va mate i rini sari na tie Moabi. 25 Meke huari rini sari dia vasileana lavalavata. Pude kamoa rini si keke pepeso masuruna, doduru ari na tie Izireli si oki la patu osolae tale patuna sa vasina; tukui tugo rini sari na tototolo meke maho gore ni rini sari na huda vuvua. Mumudi hokara si sa ṉati vasileana ta barana patu mo pa Kiri Hareseti si koa hola, meke vari likohae nia ri na tie gona kurukuru paqala meke rapata ia.
26 Sipu gilania sa baṉara pa Moabi sapu lopu boka si asa, si vagi sa si ka zuapa gogoto tie varipera vedara meke podekia rini pude zukuru nuquru gua pa kalina tanisa baṉara pa Edomu ba lopu boka. 27 Ke vagia sa sa tuna koreo kenuna, sapu kote hobena sa, koasa binaṉara, meke va vukivukihi nia pa kali gobana sa vasileana lavata. Sa tinaṉaziri la koa ri na tie Izireli si noma hola, ke togolo taloa pule koasa vasileana lavata si arini meke pule dia pa dia popoa.*

4

Toka nia Ilaisa sa Naboko Malaṉana

1 Keke rane sa naboko tana keke tie pu somana koasa keke puku poropita si la koe Ilaisa meke zama, “Palabatu, mate sa loaqu! Gilania mua goi sapu pamaṉa hola nia sa se Zihova, ba ṉinoroi si mae sa tie pu veko nia gale sa pude vagi taloa ni sari karua tuqu koreo pude nana pinausu guana tinabarana sa gale tanisa qua palabatu.”
2 Ke olaṉa se Ilaisa, “Sa si kote boka tavete ponigo rau? Tozi nau, na sa si koa pa mua vetu?”
“Lopu keketoṉa, ba kekeke piga oela mo,” gua sa naboko.
3 Zama se Ilaisa “La koa ri turaṉamu, mamu tepa vagi voivoina oela sokudi gua sapu boka vagi goi. 4 Mamu nuquru la pa vetu si agoi meke sari tumu koreo, tukua sa sasada, meke podalae zoropo lani oela sari na voivoina. Pana siṉi si keke si veko vata kalea.”
5 Ke nuquru pa nana vetu sa barikaleqe meke sari tuna koreo, tukua rini sa sasada, vagia rini sa piga oela hitekena, meke toṉo voi ni oela sa sari na voivoina totoso va tata valai ri tuna koreo koasa. 6 Sipu ele va siṉi betoi rini sari doduru voivoina, nanasa si asa be koadia pule kaiqa, meke olaṉa si arini, “Asa mo sa vina betobeto,” gua. Meke noso mo zolorona sa oela. 7 Pule la si asa koe Ilaisa, sa poropita, meke zama se Ilaisa koasa, “Holuholu ni sari oela meke tabari sari doduru mua gale, meke kote koa hola tu si kaiqa poata garona pude toka nigo si goi meke sari tumu koreo,” gua.

Se Ilaisa meke sa Barikaleqe Tagotagona pa Sunemu

8 Keke rane si ene la pa Sunemu se Ilaisa, vasina sapu koa si keke barikaleqe tagotagona. Meke ruvatia sa barikaleqe hie si asa pude la henahena koa sa, meke podalae koasa totoso asa meke koari doduru totoso pule sipu la pa Sunemu si asa, si hoke la henahena pa vetu tanisa si asa.
9 Meke zama la koasa nana palabatu sa barikaleqe, “Gilania rau sapu sa tie sapu hoke mae koa gita tani doduru totoso si na tie madina te Zihova.
10 Mada tavetia keke lose hite panaulu pa vetu, mada veko nia keke teqe,

* **3:27** Matagutu nia rini sa tamasa pa Moabi babe se Zihova, sapu sa si kote tavetia sa koa rini. Lopu bakala si asa.

keke tevolo, keke sea habohabotuana, meke keke zuke pa korapana, meke kote boka mae koa si asa vasina, koari na totoso mae hopikini gita sa," gua si asa.
11 Ego, keke rane si pule mae pa Sunemu se Ilaisa, meke ene sage la pa
nana lose pude magogoso. 12 Tozi nia sa se Qehazi sa nana nabulu pude la
tioko mae nia sa barikaleqe Sunemu. Meke sipu mae kamo si asa, 13 si zama
la koe Qehazi si asa, "Mamu nanasia ko, sapu nasa beka si kote hiva nia sa
koa rau pude tavete ponia si asa, koasa hinobena sa nana tinavete nomana
koa gita. Ba be hokara kote hiva nia sa pude la si rau koasa baṉara, babe
la koasa palabatu nomana tana qeto minate varipera, pude la zama ni sari
na tinavete leadi koasa guguana sa, beka?" gua si asa.
Ba olaṉa sa barikaleqe, "Namu, loketoṉa si qaga nia rau pa qua vetu
koari na turaṉaqu," gua si asa.
14 Ke nanasia se Ilaisa se Qehazi, "Nasa tu si kaqu tavete poni nia rau
koasa?"
Meke olaṉa se Qehazi, "Na loke tuna sa barikaleqe hie meke sa loana si
ele barogoso tugo," gua si asa.
15 "Mamu la tozi nia pude mae tani," gua se Ilaisa. Meke ene mae turu
si asa pa sasada. 16 Meke zama la koasa se Ilaisa, "Pa totoso hie, koasa
vuaheni maehe si kote kukaia goi si keke tumu koreo," gua si asa.
"Ai, qua baṉara, arau si na mua nabulu mu lopu kokohau! Agoi si na
tie te Tamasa!" gua si asa.*
17 Ba gua puta tugo sapu ele zama nia Ilaisa, koasa totoso asa tu pa
vuaheni maehe si podoa mo sa si keke koburu koreo.
18 Meke noma sage sa koburu, meke keke rane pana munumunu si la si
asa koasa tamana, sapu korapa pakepakete turaṉae koari na tie pakepakete
pa inuma. 19 Meke kabo va hodaka la koasa tamana si asa, "Kei sigiti
batuqu! Sigiti batuqu!" gua si asa.
Meke tozi nia sa tamana si keke nabulu, "Paleke la nia koasa tinana sa
koburu hie," gua si asa. 20 Meke paleke pule la nia sa nabulu sa koburu
koasa tinana, meke va ekoa sa tinana si asa pa pudapudana osolae kamoa
korapa rane meke tiqe mate sa koburu. 21 Meke paleke sage la va ekoa sa
pa teqe pa korapa lose te Ilaisa si asa, meke vura, tukua sa sa sasada meke
taloa. 22 Beto asa si tiokia sa sa loana meke zama ia sa si asa, "Mu garunu
mae nia tani keke koari na nabulu meke sa doṉ'ki, maqu la koe Ilaisa sa
poropita si rau meke kote lopu sana pule mae," gua sa barikaleqe.
23 Meke nanasa la koasa sa nana palabatu, "Na vegua ke hiva latu koasa
si goi ṉinoroi? Na lopu na inevaṉa sidara vaqura, babe rane Sabati si
kamahire," gua si asa.
"Leana mo," gua sa barikaleqe. 24 Beto asa si va hake nia poko sa pude
habotu koasa doṉ'ki meke tozi nia sa sa nabulu, "Turaṉa va haqala tuturei
ia sa doṉ'ki, meke lopu hitehite, osolae tozi nigo tu rau," gua. 25 Meke topue
la pa toqere Kameli vasina pu koa se Ilaisa si asa.
Meke sipu doṉo la ia Ilaisa sapu korapa mae pa seu si asa, si zama la
koasa nana nabulu sapu se Qehazi si asa, "Dotu, sa barikaleqe pa Sunemu
korapa maehe! 26 Mu tuturei la tutuvia, mamu gilania sapu vegua beka
sari doduru nana tatamana, sa nana palabatu, meke sa tuna," gua si asa.
Ba tozi nia sa barikaleqe se Qehazi sapu leana beto sari doduru, gua.
27 Ba sipu mae koe Ilaisa si asa, si kokotuṉu pa kenuna sa si asa meke
harupu tuqea sa sa nenena; meke hiva tupele va seu nia Qehazi si asa,

* **4:16** Zen 18:14

ba zama se Ilaisa, “Vekoa tu, vegua, lopu boka gilania tu goi sapu talotaŋa sisigiti si asa? Ba e Zihova si lopu tozi va kenue nau si keke ginugua koasa.”
28 Meke zama la koe Ilaisa sa barikaleqe, “Baŋara, lopu hite tepa ia rau koa goi si keke tuqu koreo; meke zama nia tugo rau koa goi sapu guahe, ‘Mu lopu kokoha au, meke va qetu sea au, gua?’”
29 Meke doŋo la koe Qehazi se Ilaisa meke zama, “Ego tuturei! Palekia sa qua kolu, mamu haqala la. Mu lopu nonoso tokele na vivinei koari na tie be tutuvi goi pa siraŋa, ba be hiva vivinei igo ri kaiqa tie pa siraŋa, si mu lopu kulu zama na vivinei la i. Mamu ene toŋoto lamo koasa vetu, mamu la vekoa sa qua kolu koasa tinina sa koreo pa isumatana sa.”
30 Meke zama la koe Ilaisa sa barikaleqe, “Zama hinokara la koe Zihova sa Tamasa Toana meke koa agoi si rau, sapu lopu kaqu luara panigo rau si goi!” Ke keke gua mo ene pule la sari karua. 31 Ba se Qehazi si topue va kenue la meke va hakea sa sa kolu te Ilaisa pa isumatana sa koburu koreo, ba namu loke vasi vina gilagila si ta dogoro sapu toa sa koburu. Ke ene pule la tutuvia sa se Ilaisa meke zama, “Lopu toa pule sa koburu,” gua si asa.
32 Meke sipu kamo pa vetu se Ilaisa, si nuquru eke la telena pa korapa lose si asa, meke dogoria sa sa koburu matena eko nana pa teqe. 33 Meke tukua sa sa sasada meke varavara la koe Zihova. 34 Beto asa si eko oporapaha lulia sa sa tinina sa koburu koreo, ŋuzuna pa ŋuzuna, matana pa matana, limana pa limana. Meke koasa totoso sipu eko opo nadoro lulia sa sa koburu si podalae maŋini sa tinina. 35 Meke turu sage se Ilaisa meke ene vilorae ia sa sa lose, meke pule la pule, meke eko opo nadoro luli pulea sa sa koburu. Meke tihe ka zuapa totoso sa koburu, beto asa si tiqe va vaŋuni sa sari na matana. 36 Meke tiokia Ilaisa se Qehazi, meke tozi nia sa pude la tiokia sa tinana sa koburu. Meke sipu nuquru mae sa tinana, si zama la koasa se Ilaisa, “Hie sa tumu,” gua si asa. 37 Meke hinoqa kokotuŋu gore pa nenena e Ilaisa sa barikaleqe, meke tiqu kamo latu pa pepeso sa isumatana, beto asa si vagia sa sa tuna meke vura taloa.

Karua Tinavete Variva Magasadi Pule

38 Pule la pa Qiliqali se Ilaisa meke totosona asa si raza si keke soŋe koasa doduruna sa popoa. Sipu korapa va tumatumae sa koari keke puku poropita si tozi nia sa sa nana nabulu pude va hakea pa nika si keke raro sapu nomana pude poni sari na tie, gua. 39 Meke keke rini si vura la pa hiqohiqo pude la hata ginani elelo pude tana supu gua. Meke dogoria sa si keke aroso arahana sapu pinomona, ke kupi va soku i sa lihodi, padana tugo pude paleki sa. Pule si asa meke magumagu va hitehiteki meke voi lani sa pa raro supu, ba lopu gilania sa sapu nasa si arini. 40 Beto asa si siovia arini sa supu pude hena sari na tie, gua. Ba sipu va liŋiliŋia rina tie si velavela la koe Ilaisa si arini, “Poropita te Tamasa, na variva mate sa supu koa pa korapa raro!” gua si arini. Meke lopu hiva hena ia rini. 41 Zama se Ilaisa, “Va mae vasi palava.” Meke va vuvusu lani sa pa korapa raro supu meke zama, “Ego, siovo poni sari na tie pude henahena dia.” Meke loketoŋa si variva mate koasa ginani pa raro.
42 Keke totoso pule si mae guana pa Beolo Salisa si keke tie sapu paleke mae ni koe Ilaisa sari ka hiokona puta bereti pu ta tavete koari na vua kenudi rina bale pu ta pakete koasa vuaheni asa, meke kaiqa pule kiko bale saripu tiqe ta vagidi. Meke tozi nia Ilaisa sa nana nabulu pude va hena ni koasa puku vinarigara poropita. 43 Ba olaŋa la ia sa se Ilaisa, “Balabala ia goi sapu kote pada koari ka keke gogoto tie si arini?”

Meke olaṉa la ia Ilaisa si asa, “Mamu poni mo sina zama nia e Zihova
sapu kaqu henai rini, ba kote koa hola si kaiqa ginani,” gua. 44 Ke va
namai sa nabulu sari ginani pa kenudia rini meke henahena si arini, gua
puta tugo sapu ele zama nia e Zihova koa rini. Meke kaiqa ginani tugo si
koa hola.

5

Ta Salaṉa se Neamani

1 Se Neamani sina koimata lavata sapu ta pamaṉaena hola koari na qeto
minate varipera pa Siria. Vata kikihi hola ia sa baṉara, sina koe Neamani
mo meke boka vala nia e Zihova sa minataqara koari na tie varipera tadi
pa Siria. Keke tie varipera arilaena hola si asa, ba kamoa minoho popoqu
sa tinina.* 2 Pa keke dia rinapata va hodaka rina qeto minate tadi na tinoni
pa Siria koari na butubutu Izireli, si vagi taloa nia rini si keke vineki hite,
meke ta evaṉae keke nabulu tanisa barikaleqe te Neamani si asa. 3 Keke
rane si zama sa vineki hite hie koasa barikaleqe te Neamani, “Leana hola
be kote boka la sa qua baṉara koasa poropita sapu koa nana pa Sameria!
Meke kote boka salaṉia sa sa nana minoho,” gua si asa. 4 Meke sipu avosia
Neamani sapu gua asa, si la koasa baṉara si asa, meke la tozia sa koasa
sapu gua zama nia sa vineki. 5 Meke zama sa baṉara, “Mu la koasa baṉara
pa Izireli, mamu paleke la nia koasa sa leta hie,” gua si asa. Ke topue
se Neamani, meke paleke la nia sa sa poata nomana hola, padana si ka
toloṉavulu puta tina poata siliva, ka onomo tina poata qolo,* meke ka
manege puta poko vaqura tolavaedi tana tie. 6 Sa leta asa sapu paleke la
nia sa meke la vala nia sa koasa baṉara pa Izireli si zama guahe: “Garunu
atu nia rau koa goi sana sa leta hie, koasa qua nabulu sapu se Neamani
pude mu salaṉia sa nana minoho popoqu,” gua.

7 Meke sipu tiroa tugo sa baṉara pa Izireli sa leta si daku rikati sa sari
nana poko meke zama, “Vegua, na Tamasa si rau? Boka va mate tie meke
va toa pule tie si rau? Na vegua ke garunu mae nia tu sa sa tie hie koa
rau, pude salaṉia sa nana minoho popoqu? Ta gilana mo sapu hiva va
gavogavoro binugoro mae mo koa rau si asa pude varipera,” gua si asa.

8 Meke sipu avoso nia sa poropita Ilaisa gua sapu ta evaṉa, si garunu
la nia sa koasa baṉara pa Izireli sa zinama sapu guahe: “Na vegua ke
balabala mamata si goi? Mu garunu mae nia koa rau sa tie sana, meke
kaqu va gilana nia rau koasa sapu koa nana si keke poropita pa Izireli,”
gua si asa.

9 Meke topue la koari nana hose na totopili se Neamani, meke la noso
pa sasadana sa vetu te Ilaisa. 10 Meke garunu vura la nia e Ilaisa si keke
nabulu, meke la tozi nia, pude la huve ka zuapa totoso pa Ovuku Zodani,
meke kote boka tava via beto sa nana minoho, gua si asa. 11 Ba bugoro
sisigiti se Neamani meke topue taloa, meke zama, “Balabala ia rau sapu
kote vura mae mo koa rau si asa, meke kote varavara la koe Zihova sa
nana Tamasa, meke tavusu nia limana sa sa tiniqu meke salaṉau” gua.
12 Meke kapuna zama si asa, “Vegua, lopu koadia tu sari na leana Abana
meke Parapara saripu koa pa vasileana Damasikasi, saripu leana hola ni
sari na leana pa Izireli? Kote boka la huhuve si rau koari na leana arini
meke kote boka ta salaṉa mo si rau!” gua si asa. Ke bugoro toa meke taliri
pude taluarae si asa.

---

* **5:1** Lk 4:27 * **5:5** Keke gogoto lima ṉavulu paoni sapu tata zuapa ṉavulu kilo qolo, meke zuapa gogoto lima ṉavulu paoni siliva sapu tata ṉeta gogoto made ṉavulu kilo siliva.

13 Ba rizu tata la koasa sa sari nana nabulu meke zama, “Baṉara, be
guana ele tozi nigo sa poropita pude tavetia si keke tinavete tasunana, si
gina kote tavetia gua mo goi sapu tozi nia sa. Ba na vegua ke lopu boka
la tavetia mo goi gua sapu zama nia sa, meke kote ta salaṉa mo si goi?”
14 Ke la gore mo pa Ovuku Zodani, meke suvu ka zuapa totoso si asa, gua
tugo sapu tozi nia Ilaisa koasa, meke via beto. Via gua tugo na tini koburu
haha hitekena si asa. 15 Meke kekere pule la koe Ilaisa si asa, meke sari
doduru nana tie, meke la zama koasa, “Kamahire tu tiqe gilania rau sapu
loke Tamasa si koa, ba sa Tamasa mo tadi pa Izireli; ke mamu vagi mo sari
na vinariponi koa rau hire,” gua si asa.
16 Ba olaṉa se Ilaisa, “Pa pozana e Zihova sa Tamasa Toana, sapu nabulu
nia rau, si zama hinokara atu si rau, sapu lopu kaqu vagia rau, si keketoṉa
koari na mua vinariponi sara.” Ba ososo nia Neamani, pude vagi tugo gua,
ba korona va nabu si asa. 17 Ke zama la koasa se Neamani, “Ego, be lopu
va egoa goi pude vagia sa qua vinariponi, ke mamu poni au mo karua
sinuraṉa pepeso siṉidi pude qu paleke lani pa qua popoa, ura podalae
kamahire si lopu kaqu va vukivukihi la babe va uququ la pa keke tamasa
si rau, ba koe Zihova mo. * 18 Keke ginugua mo si tepa ia rau pude kaqu
taleoso nau e Zihova si rau. Pana la si rau meke sa qua baṉara koasa
zelepade te Rimoni sa tamasa beku, meke kalavarae sa baṉara pa limaqu
meke somana todoṉo si rau, si mani taleoso nau e Zihova si rau!”
19 “Mu pule la pa binule,” gunia Ilaisa si asa.
Meke taluarae se Neamani. Meke sipu lopu ele seu si asa, 20 si balabala
guahe pa korapa bulona se Qehazi, “Ele va taloa ia sa qua baṉara se
Neamani, meke lopu hite vagia sa koasa si keketoṉa! Ba lopu kaqu gua
si asa. Pa pozana sa Tamasa Toana si kaqu haqala luli mudia rau si asa,
maqu la vagi sari kaiqa toṉa koasa.” 21 Ke topue luli mudi la ia sa se
Neamani. Meke sipu dogoria Neamani sapu korapa haqala luli mudi mae
si keke tie koasa, si gore si asa koasa nana totopili pude tutuvia sa tie gua.
Meke nanasa la ia sa si asa, “Vegua, keketoṉa si sea?”
22 “Lokari,” olaṉa gua se Qehazi. “Ba garunau sa qua baṉara si rau pude
tozi nigo sapu karua tie koasa puku vinarigara poropita sapu pa korapa
popoa pa Iparemi si tiqe kamo, ke hiva nigo sa pude valani goi toloṉavulu
made kilo siliva meke poko padana karua tie,” gua.
23 “Ego, mamu vagi si ka onomo ṉavulu vesu kilo siliva,” gua se Neamani
meke ososo nia sa se Qehazi pude vagi, meke pusi tuku i sa sari karua baika
siliva meke gua tugo sari poko padana karua tie. Meke vala ni koari karua
nana nabulu pude paleke ponia se Qehazi, gua. 24 Meke sipu kamoa rini
sa toqere vasina sapu koa se Ilaisa, si vagi Qehazi sari karua baika siliva
meke sari poko meke paleke lani pa korapa nana vetu. Meke tiqe garunu
pule ni sa sari na nabulu te Neamani. 25 Meke pule la si asa pa vetu, meke
nanasia Ilaisa si asa, “Pavei koa si goi?”
“Ai, loke vasina baṉara,” gua si asa.
26 Ba zama se Ilaisa, “Ele va gilagila ia tu rau pa maqomaqoqu, sapu
gore si keke tie pa nana totopili meke tutuvigo. Kamahire si lopu na totoso
pude vagi poata na poko; sari na inuma huda olive, na vaeni; babe na sipi,
bulumakao, meke na nabulu! 27 Ego, kamahire si kaqu karovigo sa minoho
te Neamani si goi, meke agoi meke sari na tutimu si kaqu ta raza nia si asa
ninae rane!”

* **5:17** Balabala ia sa sapu somana luli se Zihova koasa pepeso. Ke ta hivae pude vagi pepeso pa Izireli pude boka vahesia sa se Zihova koasa totoso pule la si asa pa nana popoa soti.

Meke sipu taluarae se Qehazi koasa si karovia mo na minoho popoqu si asa, meke sari na kapu pa tinina si keoro gua tugo na sinou.

6

Ta Vagi Pule sa Livo Maho

1 Keke rane, sa puku vinarigara poropita sapu kopu nia Ilaisa si zama
nominomi la koasa, “Sa vasina sapu koa ia gita he si hiteke hola! 2 Va
malumu gami pude la mahoi gami sari na huda tata pa Ovuku Zodani
pude mami kuria si keke vetu vasina pude mada koa vasina,” gua si arini.
Meke olaṉa se Ilaisa, “Leana,” gua si asa.
3 Ba keke arini si ria ososo nia se Ilaisa pude luli koa rini; ke va egoi
sa, 4 meke topue varigara la si arini. Meke sipu kamo rini pa Zodani, si
podalae tavetavete si arini. 5 Meke sipu korapa maho va hoqa ia keke koa
rini si keke huda, si lobusu va hodaka meke hoqa lodu nana pa korapa
kolo sa livona sa maho, meke velavela la gua koe Ilaisa si asa, “Kei, nasa
si kote boka tavetia rau! Na vagi pakia mo rau pa keke tie sa maho hie!”
6 “Pavei hoqa si asa?” nanasa gua se Ilaisa, meke va dogoro nia sa tie
sa vasina sapu hoqaia sa, meke seke vagia Ilaisa si keke huda hite, meke
gona la nia sa pa kolo, meke va ale vura ia sa pa beru kolo sa livo maho.
7 “Taṉini vagia,” gua si asa; meke kokopo gore sa tie, meke vagi sage nia.

Sa Qeto Minate Tadi pa Siria si Tava Kilasa

8 Meke varipera la koari na tinoni Izireli sa baṉara pa Siria. Meke zamai
sa sari nana palabatu nomadi pa vinaripera pude vizatia si keke vasina
pude la koa varigara si arini. 9 Ba garunu la zinama koasa baṉara pa
Izireli se Ilaisa, meke va balau ia pude lopu tata la koasa vasina asa, sina
korapa tome aqa vasina sari na tinoni Siria, gua. 10 Ke va balau i sa baṉara
pa Izireli sari na tinoni pu koa koasa vasina asa, meke kopu totoko ni rini
si arini. Kaiqa totoso si ta evaṉa sapu gua asa.
11 Meke ta ṉaziri sisigiti nia sa baṉara tadi na tinoni Siria sapu gua asa,
meke tioki sa sari nana palabatu nomadi pa vinaripera meke nanasi sa si
arini, “Ari sei gamu si koa pa kalina sa baṉara Izireli?” gua si asa.
12 Meke olaṉa si keke arini, “Namu loke tie qua baṉara. Be guana zama
si agoi pa korapa mua lose putana, ba e Ilaisa sa poropita si kote tozi nia
sa baṉara pa Izireli sapu gua zama nia goi.”
13 “La mamu hata ia vasina koa si asa, pude maqu tuqe vagia,” gua sa
baṉara.
Ba sipu tozi nia rini sapu pa Dotani tu se Ilaisa, gua, 14 si garunu la
nia sa si keke qeto minate varipera lavata vasina, sari na hose na totopili
na gua. Meke la kamoa rini pana boṉi sa vasileana nomana meke vari
likohae nia rini si asa. 15 Meke pana munumunu hokara koasa koivugona
sipu vaṉunu sa nabulu te Ilaisa, meke vura koasa vetu si dogoria sa sa qeto
minate lavata tadi pa Siria, meke sari na dia hose na totopili varipera sapu
vari likohae nia sa vasileana lavata. Meke zama la koe Ilaisa si asa, “Kei
baṉara, nasa si kaqu tavetia gita?”
16 Meke olaṉa se Ilaisa, “Mu lopu matagutu, soku hola si koa pa nada
kalina, hola nia koasa dia kalina,” gua si asa. 17 Meke varavara si asa, “Kei
Zihova, Mu va vaṉuni sari matana, mamu va dodogorae ia si asa!” Meke
va tabea e Zihova sa nana vinaravara, meke doṉo sage la sa nabulu te
Ilaisa meke dogoria sa sa toqere sapu siṉia na hose na totopili nika meke
koa vari likohae nia rini se Ilaisa.

18 Meke sipu ene nono gore mae sari na kana si varavara se Ilaisa,
“Kei Zihova va behui sari na tie hire!” Meke va tabea e Zihova sa nana
vinaravara meke va behui Sa si arini. 19 Meke ene la koa rini se Ilaisa,
meke zama, “Ene sea nia gamu sa siraṉa. Lopu hie sa vasileana nomana
sapu hata ia gamu, mae luli au, maqu turaṉa lani gamu koasa tie sapu hata
lulia gamu.” Meke turaṉa lani sa si arini pa Sameria.
20 Meke koasa totoso sipu nuquru la ia tugo rini sa vasileana lavata, si
varavara gua pule se Ilaisa, “Kei Zihova, Mu va vaṉuni matadi, pude madi
dodogorae si arini,” gua. Meke va tabea Tamasa sa nana vinaravara, meke
va vaṉuni Sa sari na matadi, meke gilania rini sapu ele pa korapa popoa
Sameria si arini.
21 Meke sipu dogori sa baṉara pa Izireli sari na tinoni Siria, si nanasia
sa se Ilaisa, “Tamaqu, kaqu va matei rau sari? Kaqu va matei rau sari?”
gua si asa.
22 Meke olaṉa se Ilaisa, “Lokari, sarini mo pu pusi vagi goi pa vinaripera,
ba lopu kaqu va matei goi. Meke lopu keke arini hire si kaqu tava mate.
Poni ginani na napo mo goi si arini, beto mamu va pule lani koasa dia
baṉara,” gua si asa. 23 Ke tavete poni inevaṉa lavata sa baṉara si arini,
meke pa mudina sipu hena na napo si arini, si garunu pule lani sa koasa
baṉara pa Siria si arini. Ke noso hite sa vinaripera la pa popoa Izireli
tadirini.

Ovia sari pa Sameria

24 Meke sipu hola kaiqa totoso si turaṉia sa baṉara Beni Hadadi sa
doduruna sa nana qeto minate varipera lavata pude la raza ia sa popoa
Izireli, meke la vari likohae nia rini sa vasileana lavata pa Sameria. 25 Ego
koa gua sapu gua asa, si ta evaṉa sa inovia pa korapana sa vasileana
lavata sapu namu kaleana hola, meke sa hinoluna keke batu doṉ'ki si ka
vesu ṉavulu puta poata siliva*, meke sa kukuru kilo mamatana sa aenani
pinomona si ka lima siliva hinoluna.
26 Keke rane sipu ene hola gua koasa gobana sa vasileana lavata sa
baṉara, si velavela la koasa si keke barikaleqe, “Kei toka nau qua baṉara,”
gua si asa.
27 Meke olaṉa sa baṉara, “Be lopu toka nigo e Zihova si goi, si nasa si kote
boka ponigo rau? Na ari gequ huiti na vaeni si rau? 28 Sa sa mua tinasuna?”
Meke olaṉa sa barikaleqe, “Keke rane si zama koa rau sa barikaleqe hie
sapu kote gania gami karua sa qua koburu, meke beto asa si kote gania
gami sa nana koburu pa koivugona gua. 29 Ke kina ia gami sa tuqu koreo
meke hena ia. Meke pa koivugona si zama ia rau si asa, pude kina ia sa
tuna koreo meke hena ia gua, ba tomea sa si asa.”*
30 Sipu avosia sa baṉara sapu gua asa, si daku rikati sa sari nana poko,
pude va dogoro nia sa nana tinalotaṉa, meke dogoria rina tie sapu koa
tata koa sa gobana sa vasileana lavata, sapu poko korapae nia sa sa poko
baika. 31 Meke zama si asa, “Kaqu ta kupa ruana se Ilaisa sa tuna e Sapati.
Kaqu va kilasa zoṉazoṉau e Zihova si rau be lopu tavetia rau sapu gua
asa, sipu lopu ele opokaputu, sa popoa!” gua si asa. 32 Meke garunia sa
si keke tie pude turaṉa mae nia se Ilaisa. Koa sa totoso hie si koa turaṉi
Ilaisa pa nana vetu sari kaiqa koimata pa vasileana saripu la vari hopikae
koa sa. Sipu lopu ele la kamo sa tie paleke inavoso tanisa baṉara, si zama
la koari na koimata se Ilaisa, “Sa tie variva mate si korapa garunu mae tie,
pude va mate au si rau! gua. Ego, pana mae kamo sa tani, si mi tukua

* **6:25** Sa padana si karua paoni. * **6:29** Diut 28:57; KTZ 4:10

sa sasada pude lopu va nuquru mae ia si asa. Ura sa baṉara mo telena si korapa ene luli mae pa mudina." 33 Meke sipu lopu ele va betoa sa sa nana zinama, si mae kamo mo sa baṉara meke zama, "E Zihova mo vata evaṉia sa tinasuna hie koa gita! Na vegua meke kaqu aqa seunae nia rau se Zihova?" gua si asa.

7

1 Meke olaṉa se Ilaisa, "Mu avosia sapu gua zama nia e Zihova! Koasa totoso hie, rane vugo si kote boka holua gamu sa huiti leanana hola, sapu ka ṉeta kilo mamatana, babe na bale, sapu ka onomo kilo mamatana pa Sameria, pa keke poata siliva hitekena mo," gua si asa.
2 Meke zama la koe Ilaisa sa ṉati palabatu sapu koa tata koasa baṉara, "Be guana e Zihova telena si garunu toṉoto mae nia sa huiti, ba lopu kaqu boka ta evaṉa sapu gua asa!" Meke olaṉa se Ilaisa, "Leana, kote dogoria goi ta evaṉa si asa, ba namu lopu hite kaqu hena ia goi si keke vasi ginani," gua.

Taluarae Taloa sari na Qeto Minate Varipera tadi pa Siria

3 Sari ka made tie saripu razai na minoho popoqu meke koa ta sigiti pa sadana sa goba pa Sameria, si vari zamai, "Na vegua ke kaqu aqa si gita tani, osolae kaqu mate? 4 Loke ginuana si pude la pa korapana sa vasileana lavata, sina kote agoso mate si gita vasina, ba be koa tani si gita, ba kote mate tugo. Ke aria, mada la vasina pu koa sari na qeto minate tadi pa Siria, ba sapu kaleana hola si pude va mate gita ri, ba gina kote boka va toa gita rini," gua si arini. 5 Ke sipu podalae huporo sa popoa, si topue ene la si arini vasina sapu koa rina tinoni Siria, ba sipu kamoa rini sa vasina asa, si namu loke tie si koa vasina. 6 Meke va avavosae i e Zihova sari na tinoni Siria, meke avosia rini sa mamalaiṉi guana keke qeto minate lavata, meke sari na hose na totopili varipera, meke balabala ia rini sapu sa baṉara tadi pa Izireli si ele valani poata sari karua baṉara tadi na tinoni Hitaiti meke tadi pa Izipi, pude mae razai si arini, gua 7 Ke koasa veluveluna tugo asa, si govete taloa dia sari na tinoni Siria. Veko pani rini sari na dia ipi, sari na hose na doṉ'ki, meke doduru likakalae si veko pani guni tugo rini koasa vasina sapu koa ia rini.
8 Meke sipu kamoa ri ka made sa hukihukirina sa vasina sapu ele koa ia rina tie Siria, si nuquru la si arini koa keke ipi, meke henai na napoi rini saripu koa vasina, meke vagi rini sari na siliva, na qolo meke na poko saripu dogori rini, meke ene taloa meke la tomei rini; beto asa, si pule la pule meke la nuquru pa keke ipi, gua mo asa si tavetia rini. 9 Ba mumudi si vari zamai si arini, "Mada lopu tavetia sapu guahe! Na inavoso leana si koa koa gita, meke lopu kaqu kopu nia gita pude nada teleda. Meke be aqa nia gita, osolae kamoa munumunu meke tozia, si namu kote tava kilasa si gita. Aria, mada la kamahire, mada la tozi ni sari na palabatu nomadi tanisa baṉara!" gua si arini. 10 Ke taluarae taloa si arini vasina sapu koa sari na tie Siria, meke pule la pa Sameria, meke la tioki rini sari na tie kopu pa sasada, "Ele la vasina pu koa sari na tinoni Siria si gami, meke lopu dogoria na avosia gami si keke tie, meke sari na hose na doṉ'ki si korapa sidolo eko dia mo, meke veko pani guni tugo rini sari na ipi," gua si arini.
11 Meke zama vura nia ri na tie kopu sa inavoso, meke ta tozi vurae koasa vetu tanisa baṉara. 12 Sipu lopu ele kalalasa sa popoa, si tekulu pa nana teqe sa baṉara meke zama i sa sari nana ṉati palabatu, "Maqu tozini gamu sa hiniva tadi na tinoni Siria! Gilania rini sapu ovia si gita, ke

gua asa si sekesekei nia rini, meke veko pania sa vasina sapu koa ia rini, meke la tome koari na toqere. Meke balabala ia rini sapu kote luaria gita sa vasileana lavata, meke hata ginani, meke kote tuqe vagi gita rini, meke kote vagi karovia rini sa vasileana lavata pa dia kinopu," gua si asa.

13 Ba keke koari nana ṉati palabatu si zama, "Sari na tie hire pa vasileana si tata mate mo, gua mo rini pu ele ovia na mate. Aria mada garunu lani kaiqa tie turaṉi sari ka lima hose saripu koa hola koasa vasileana lavata hie, mada la dogoria sapu nasa si ta evaṉa," gua si asa. 14 Meke vizati rini si kaiqa tie meke garunu lani sa baṉara koari karua totopili varipera meke tozi ni sa pude la dogoria sapu gua ta evaṉa, koari na qeto minate varipera tadi na tinoni Siria. 15 Meke ene luli mudi la i rini, meke kamo la gua tu pa Ovuku Zodani si arini. Meke pa doduru siraṉa la gua, si dogori rini sari na poko, meke sari na likakalae saripu veko pani rina tinoni Siria, sipu govete si arini. Beto asa, si pule mae koasa baṉara si arini, meke tozi nia. 16 Meke topue haqala vura sari na tinoni, meke la vagi rini sari na likakalae vasina pu koa rina tinoni Siria. Gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova, sapu sari na kiko huiti leanadi hola sapu ka ṉeta kilo mamatadi meke na kiko bale sapu ka onomo kilo mamatadi si kote keke poata siliva mo hinoludi, gua.

17 Ego koasa totoso asa si vekoa sa baṉara pa Izireli si keke ṉati palabatu tadi na qeto minate varipera, sapu hoke koa tata koasa pude kopu nia sa gobana sa vasileana lavata, ba puza nia nenedi rina tie vasina meke mate si asa, gua puta tugo sapu zama nia e Ilaisa, totosona la dogoria sa baṉara si asa. 18 Pa totoso asa si tozi nia Ilaisa sa baṉara, sapu pa koivugona si kote ta holuholue pa Sameria sa huiti leanadi hola sapu ka ṉeta kilo mamatadi babe bale sapu ka onomo kilo mamatadi pa keke poata siliva mo hinoludi, gua. 19 Meke olaṉia sa ṉati palabatu pa vinaripera, "Be guana e Zihova telena si garunu toṉoto mae nia sa huiti, ba lopu kaqu boka ta evaṉa sapu gua asa!" meke olaṉa se Ilaisa, "Leana kote dogoria goi ta evaṉa si asa, ba namu lopu kote hite hena ia goi si keke vasi ginani," gua. 20 Meke kekeṉoṉo puta gua tugo asa si ta evaṉa koasa, sapu puza va mate nia nenedia ri na tie koasa gobana sa vasileana lavata sana si asa, gua.

8

Kekere Pule sa Barikaleqe Kokoana pa Sunemu

1 Ego ele tozi nia Ilaisa sa barikaleqe pu kokoana pa Sunemu, sapu va toa pule ia sa sa tuna koreo, sapu na soṉe si korapa garunu mae nia e Zihova koasa popoa, pa korapana ka zuapa vuaheni, ke pude kaqu taluarae meke la koa pa kaiqa vasina pule si asa meke sa nana kinoa tatamana.* 2 Va tabea sa barikaleqe sa nana tinozi meke taluarae; turaṉi sa sari nana tatamana meke la koa ka zuapa vuaheni pa Pilisitia.

3 Pa vina betona sa zuapa vuaheni si kekere pule la pa Izireli si asa, meke la koasa baṉara pude tepa vagi pulea sa nana vetu meke na pepeso. 4 Sipu kamo la sa, si korapa vivinei koe Qehazi, sa nabulu te Ilaisa sa baṉara; hiva gilani sa baṉara sari na tinavete variva magasadi te Ilaisa. 5 Na totoso korapa vivinei nia e Qehazi sa totoso sapu va toa pule ia e Ilaisa si keke tie, si zama vura mae mo koasa baṉara sa barikaleqe. Meke zama se Qehazi, "Qua baṉara, hie hokara mo sa barikaleqe meke hie mo sa tuna koreo sapu va toa pulea e Ilaisa!" 6 Ke nanasa nia sa baṉara koa sa barikaleqe sa vivinei meke va sosode ia sa, ke tiokia sa baṉara si keke ri kasa nana

* **8:1** 2 Baṉ 4:8-37

palabatu, meke tozi nia sa pude va pule i sari doduru gua pu tagoi sa barikaleqe, somanae la sari doduru laedi gua ri doduru nana vuvua sapu vura koa ri nana inuma pa korapadi ri ka zuapa vuaheni pu taloa va seu si asa.

Sa Baṉara Beni Hadadi pa Siria meke se Ilaisa

7 La pa Damasikasi se Ilaisa koasa totoso sapu moho se Beni Hadadi sa baṉara pa Siria. Sipu avoso nia sa baṉara sapu koa nana vasina se Ilaisa, 8 si zama la koe Hazaelo, keke koari nana palabatu si asa, “Paleke la vinariponi koasa poropita, mamu tozi nia pude nanasia se Zihova pude gilania sapu vea kote magogoso tugo si rau koasa minoho hie ba vea?” 9 Ke suraṉi e Hazaelo koari ka made ṉavulu puta kameli sari doduru likakalae leleadi ta tavetedi pa Damasikasi meke la koe Ilaisa. Kamo la se Hazaelo meke zama, “Sa baṉara Beni Hadadi sa mua nabulu si garunu mae ni au pude nanasigo sapu kote magogoso koasa nana minoho si asa ba lokari?”

10 Olaṉa se Ilaisa, “Ele va dogoro nau e Zihova sapu kote mate si asa; ba la mamu la tozi nia sapu kote magogoso si asa.” 11 Meke doṉo totoa e Ilaisa si asa meke pelara nia mata osolae kurekure tu se Hazaelo, beto si podalae kabo nana mo sa tie te Tamasa. 12 Ke nanasia e Hazaelo, “Palabatu, na venagua ke kabo si goi?” Meke olaṉa se Ilaisa, “Sina tumae ni qua sari doduru ginugua kaleadi saripu kote tavete lani goi koa rina tinoni Izireli. Kote sulu pani goi dia bara ṉiṉiradi pa vasileana, seke va matei sari dia tie vaqura pa vedara, gona va mate ni sari dia koburu, meke kote hovai goi sari dia barikaleqe ari tiadi.”

13 Meke zama se Hazaelo, “Vegua meke kote boka ṉiṉira gua asa si rau? Sina loke laequ si rau.” Meke olaṉa se Ilaisa, “Ele vata dogoro nau e Zihova sapu kote na baṉara pa Siria si agoi,” gua si asa.*

14 Beto asa, pule la koe Beni Hadadi se Hazaelo, meke nanasia sa baṉara, “Sa gua si tozia Ilaisa?”

“Tozi nau sa sapu kote magogoso mo si goi,” olaṉa gua se Hazaelo. 15 Ba pa koivugona si vagia e Hazaelo si keke nobi, poṉa va boboso nia kolo sa, meke nobi va ṉaṉaha mate pania sa sa baṉara. Meke e Hazaelo si baṉara hobea se Beni Hadadi pa Siria.

Zehoramu sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 21:1-20)

16 Pa vina lima vuaheni koasa binaṉara te Zoramu sa tuna koreo e Ehabi sa baṉara pa Izireli, si tava baṉara pa Ziuda se Zehoramu sa tuna koreo e Zehosapati. 17 Totoso tava baṉara si asa si toloṉavulu rua vuahenina, meke ka vesu vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema. 18 Lulia sa sa hahanana kaleana tanisa baṉara Ehabi, meke gua tugo sari na baṉara pule pa Izireli, sina haba ia sa sa tuna vineki e Ehabi. Tavete va kaleana si asa pa kenuna Zihova, 19 ba lopu hiva huaria e Zihova si pa Ziuda, sina va tatara nia Sa koasa Nana nabulu se Devita, sapu sa tutina sa si kaqu koa baṉara ninae rane ka rane.*

20 Totosona koa baṉara se Zehoramu, si kana ia Edomu se Ziuda, meke etulu pania rini sa binaṉara Ziuda meke va turua rini sa dia baṉara.* 21 Ke taluarae se Zehoramu meke la pa Zaira, turaṉi sa sari doduru nana totopili varipera. Pa Zaira, si la ari pa Edomu meke vari dikue nia vasina si asa meke sari nana totopili varipera. Boṉina asa si podepodekae sisigiti meke boka govete vura si asa meke sari nana koimata koari na totopili varipera,

* **8:13** 1 Baṉ 19:15 * **8:19** 1 Baṉ 11:36 * **8:20** Zen 27:40

meke hurakatae lamae sari nana qeto minate la pa hopeke dia vetuvetu.
22 Podalae tugo pa totoso asa si turu eke se Edomu koari pa Ziuda. Koasa
totoso tugo asa si varipera la tugo sa vasileana lavata pa Libina pude lopu
koa pa kauruna sa binaṉara Ziuda.
23 Doduru ginugua pule saripu evaṉi e Zehoramu si ta kubere koasa *Buka
Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda.* 24 Mate se Zehoramu meke ta pomunae
koasa popomunuana baṉara koasa vasileana lavata te Devita, meke e
Ahazaea sa tuna koreo si baṉara hobea si asa.

Ahazaea sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 22:1-6)

25 Pa vina manege rua vuahenina sa binaṉara te Zoramu sa tuna koreo
e Ehabi sapu baṉara pa Izireli, si tava baṉara pa Ziuda se Ahazaea sa
tuna koreo e Zehoramu. 26 Hiokona rua vuahenina se Ahazaea totoso
tava baṉara si asa pa Ziuda, meke keke vuaheni si koa baṉara si asa pa
Zerusalema. Atalaea sa tinana sa, sina tuna vineki sa baṉara Ehabi meke
e Ehabi si na tuna e Omiri, sa baṉara pa Izireli. 27 Koa gua sapu haba ia sa
si keke tuna vineki pa tutina Ehabi si lulia Ahazaea sa hahanana kaleana
tanisa, meke tavete va kaleana pa kenuna e Zihova, gua tugo sapu tavetia
rina tatamana te Ehabi.
28 Somana se Ahazaea sa baṉara pa Ziuda koe Zoramu sa baṉara pa
Izireli pude raza ia sa baṉara Hazaelo pa Siria. Sari qeto minate hire si
kamo varipera pa Ramoti Qileadi meke bakora se Zoramu. 29 Kekere pule
la pa vasileana lavata pa Zezireli si asa pude va ibua sa bakorana, meke la
hopiki nia e Ahazaea vasina.

9

Tava Madi se Zehu Pude na Baṉara pa Izireli

1 Koasa totoso asa si tioko vagi ia e poropita Ilaisa si keke poropita
vaqurana meke zama ia sa, “Va namanama mamu la pa Ramoti Qileadi.
Palekia sa piga oela hie, 2 meke pana kamo goi vasina doṉo hata ia se Zehu,
sa tuna koreo e Zehosapati sa tuna e Nimisi. Vagi la nia pa keke lose ekeina
seu koari nana baere, 3 mamu zoropo la nia pa batuna sa oela hie, mamu
zama, ‘Gua hie si zama nia e Zihova: va madi igo Arau, pude na baṉara
pa Izireli.’ Beto asa si mamu tukelia sa sasada, mamu haqala taloa, lopu
aqa.”
4 Ke la pa Ramoti Qileadi sa poropita vaqura. 5 Vasina dogori sa sari na
palabatu tana qeto minate varipera, korapa vivinei dia si arini. Zama si
asa, “Palabatu, hiva tozi nigo rau si keke inavoso tamugoi.”
Nanasa se Zehu, “Esei koa gami si gunia goi?”
“Koa goi palabatu,” olaṉa gua si asa. 6 Ke nuquru pa lose sari karua meke
la sa poropita vaqurana meke zoropo nia oela sa batuna e Zehu meke zama
ia sa, “Gua hie si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli, ‘Va madigo Rau
pude na baṉara tadi na Qua tinoni pa Izireli.* 7 Kaqu huara pania agoi
sa vetu te Ehabi, sa mua palabatu, pude Maqu va kilasia Rau se Zezibelo
sapu va matedi sari na Qua poropita meke ari kaiqa Qua nabulu pule. 8 Sa
doduruna sa vetu te Ehabi si kaqu puzulu. Kaqu vagi pani Arau koe Ehabi
doduru koburu koreo pa nana tatamana, vaquradi babe koadi. 9 Sa tuti
tanisa si kote tavete gunia Rau sa tuti tanisa baṉara Zeroboami pa Izireli
meke Basa sa baṉara pa Izireli. 10 Lopu kaqu ta pomunae se Zezibelo; kote

* **9:6** 1 Baṉ 19:16

gania rina siki koasa popoa Zezireli sa tinina sa,’” gua si asa. Beto asa si taluarae pa lose meke govete taloa sa poropita vaqurana.*
11 Pule la koari nana palabatu varipera se Zehu, meke nanasa ia arini,
“Leana mo sari doduru ginugua? Na sa si hiva nia sa tie ilipuṉanana sana koa goi?”
“Gilania mia gamu sapu hiva nia sa,” olaṉa gua se Zehu.
12 “Lokari, lopu gilania gami!” gua si arini. “Tozini gami na sa si zama nia sa!”
“Tozi nau sa sapu tozi vura nia e Zihova, ‘Va madi igo Rau na baṉara pa Izireli,’ gua.”
13 Lopu sana ivara ni rina palabatu sari na dia poko koari na halehaleana pude turu koari na poko se Zehu. Meke Ivui rini sari na buki, meke kukili, “Baṉara, se Zehu!” gua si arini.

Tava Mate se Zoramu sa Baṉara pa Izireli

14-15 Kuhana nia Zehu se Zoramu sa baṉara, sapu koa pa Zezireli vasina sapu la koa sa pude va ibui sari na bakorana saripu vagi sa koasa vinaripera pa Ramoti Qileadi koe Hazaelo sa baṉara pa Siria. Ke zamai Zehu sari nana palabatu pa vinaripera, “Be pa kalina taqarau si gamu, si kopu nia pude loke tie si lopoto vura taloa pude la totozi koarini pa Zezireli.” 16 Meke suraṉa si asa koasa nana totopili varipera meke topue la pa Zezireli. Se Zoramu si lopu ele tata magogoso, meke koa nana tugo vasina sa baṉara Ahazaea pa Ziuda pu la hopiki nia.
17 Dodogorae sa tie kopu koasa vetu kopu pa Zezireli sipu korapa mae pa seu se Zehu meke sari nana tie, meke kukili vura si asa, “Kaiqa tie si dogori rau korapa mae pa hose!” gua.
Olaṉa hobe la se Zoramu, “Garunu la nia si keke tie pa hose pude gilania sapu mae pa binule sari, ba vegua?” gua. 18 Vura la sa tie koi hose meke la tutuvia sa se Zehu meke zama, “Hiva gilania sa baṉara sapu mae pa binule si agoi, ba vegua?”
Olaṉa se Zehu, “Lopu mua ginugua goi si asa! Luli mae pa mudiqu.”
Meke totozi sa tie kopu pa Zezireli sapu sa tie paleke inavoso ele kamo la ba lopu kekere pule. 19 Ke garunu la nia sa baṉara sa vina rua tie pule pa hose, sapu la nanasa pule tugo, “Zama sa baṉara, ‘Mae pa binule si goi, ba vegua?’”
Olaṉa se Zehu, “Lopu mua ginugua goi si asa! Luli mae pa mudiqu.”
20 Meke totozi pule tugo sa tie kopu sapu sa tie paleke inavoso si la tutuvia sa puku tie ba lopu kekere pule tugo. Meke zama pule si asa, “Sa koimata tanisa puku tie si koi pa nana totopili varipera guana tie ilipuṉanana, namu gua puta e Zehu!”
21 “Va namanama ia sa qua totopili varipera,” garunu gua sa baṉara Zoramu. Tavetia rini, meke hopeke koi vura sari karua baṉara Ahazaea, pa dia totopili varipera, pude tutuvia se Zehu. Tutuvia rini koasa boku pepeso te Neboti. 22 Meke sipu tutuvia Zoramu se Zehu, si zama se Zoramu, “Mae pa binule si agoi ba vegua?”
Meke olaṉa si asa, “Loke binule si kaqu ta evaṉa. Koa gua koasa vina hinokara pa tomate meke vinahesi beku sapu korapa ta evaṉa sapu podalae ni e Zezibelo sa tinamu.”
23 Kukili se Zoramu, “Ahazaea, na sinekesekei!” meke va kekere pulea sa sa nana totopili varipera meke govete. 24 Vagia Zehu sa nana bokala, meke pa doduru nana ṉiniraṉira si gona nia sa sa tupi meke la soto pa mudina e

* **9:10** 1 Baṉ 21:23

Zoramu meke nuquru pa bulona. Hoqa mate pa nana totopili varipera se
Zoramu. 25 Meke zama la se Zehu koe Bidika sa nana palabatu varitokae,
“Vagia sa tinina, mamu oki la nia koasa inuma vaeni sapu te Neboti. Mu
balabala ia sipu koi lulia gita kara pa totopili se Ehabi sa tamana e Zoramu,
meke zama lani e Zihova sari na zinama hire koe Ehabi: 26 ‘Norae dogoria
Rau sa vina matena e Neboti meke sari na tuna koreo sa. Meke va tatara
nigo Rau sapu pa nana inuma tugo tani si kote va kilasigo Rau.’ ” Tozi nia
e Zehu sa nana palabatu varitokae, “Vagia sa tinina e Zoramu, mamu oki
la nia pude va gorevura ia sa vina tatara te Zihova.”*

Tava Mate se Ahazaea sa Baŋara pa Ziuda

27 Dogoria Ahazaea sa baŋara gua sapu ta evaŋa ke govete pa nana
totopili varipera si asa la gua koasa vasileana nomana pa Beti Haqani.
Meke hadu lulia e Zehu, meke zama si asa, “Va matea tugo!” guni Zehu
sari nana tie, meke va bakora ia rini sipu korapa koi sage la nia sa sa nana
totopili varipera koasa siraŋa sage la gua pa Quru, tata koasa vasileana
nomana pa Ibileami. Ba bokaboka meke hola la si asa osolae kamoa sa
sa vasileana lavata pa Meqido; vasina si mate sa. 28 Paleke pule la nia
ri nana palabatu pa Zerusalema sa tinina sa meke pomunu nia koasa
popomunuana baŋara koasa vasileana lavata te Devita.
29 Tava baŋara pa Ziuda se Ahazaea pa vina manege eke vuahenina sa
binaŋara te Zoramu pa Izireli sapu sa tuna Ehabi.

Tava Mate sa Kalaho Zezibelo

30 Meke la kamo pa Zezireli se Zehu. Na ele avoso ni tu e Zezibelo gua
sapu ta evaŋa ke va tana isumata meke suti sa sari kaluna, meke turu titiro
gore pa siraŋa koasa vuidana sa vetu baŋara. 31 Sipu nuquru pa sasada se
Zehu, si zama la si asa, “Agoi Zimiri!* Agoi pu va matea sa mua baŋara!
Sa si mae nia goi tani?”
32 Doŋo sage la se Zehu meke kukili, “Esei si pa qua kalina?” Karua babe
ka ŋeta palabatu koari na tie kopu koasa vetu baŋara si doŋo gore la koasa
pa vuida, 33 meke zama la i e Zehu, “Oki gore nia se Zezibelo!” Ke oki gore
nia rini, meke kaiqa eharana sa si kasuru la pa goba meke koari na hose
totoso netia rina totopili varipera te Zehu sa tinina. 34 Meke nuquru se
Zehu pa vetu baŋara meke la hena na napo nana. Beto si zama si asa,
“Palekia sa barikaleqe ta leveina sana, mamu la pomunu nia; ura na tuna
na baŋara si asa.” 35 Ba sari na tie pu vura la pude pomunia si lopu dogoria
keke vasi tinina, ba na herahera batuna mo, meke sari na susuri kakarutu
limana na susuri petapetala nenena. 36 Pule la meke tozi nia rini sapu gua
asa koe Zehu, meke zama si asa, “Hiera sa vina gorevurana sa zinama te
Zihova, sapu zama nia Sa koe Ilaiza sa nana nabulu, ‘Kaqu gania rina siki
koasa popoa pa Zezireli sa tinina e Zezibelo,’ gua.* 37 Sari na kukuru tinina
sa pu koa hola si kote guana bonidi rina kurukuru ŋame, pude kaqu loke
tie kote boka doŋo gilana ni,” gua.

10

Tava Mate sari na Tutina e Ehabi

1 Ka zuapa ŋavulu puta sari tuna koreo e Ehabi sa baŋara saripu koa
koasa vasileana lavata pa Sameria. Kuberi Zehu sari leta la koari doduru
koimata koasa vasileana lavata, koa rina tie koadi, meke koa rini pu kopu

---

* **9:26** 1 Baŋ 21:19 * **9:31** E Zimiri si keke palabatu varipera pa Izireli pu va matea sa nana baŋara pude hobea. Mi doŋo la pa 1 Baŋ 16:8. * **9:36** 1 Baŋ 21:23

ni sari na tuna e Ehabi. Gua hie sa kinubekubere: 2 “Pana vagia gamu
sa leta hie, gamu pu lalae ni sari na tuna sa baṉara, meke koa pa mia
ṉiniraṉira sari na totopili varipera, sari na hose, tiṉitoṉa varipera, meke
sari na vasileana lavata pu ta baradi, 3 si mamu vizatia sa tie pu garona
koa rina tuna sa baṉara, mamu va baṉaria, mamu varipera pude lavelave
nia.”
4 Tarazuzu sari na koimata pa Sameria, “Ari baṉara Zoramu meke
baṉara Ahazaea ba lopu boka ia se Zehu, si vea meke kote boka tu si gita?”
gua si arini. 5 Ke sari na palabatu nomadi koasa vetu baṉara meke sari na
koimata koasa vasileana lavata, turaṉae sari na tie koadi meke sari na tie
pu kopu ni sari na tuna Zoramu, si garunu la nia koe Zehu sa inavoso hie,
“Na mua nabulu si gami meke namanama si gami pude tavetia gua sapu
zama nia goi, ba lopu kaqu va baṉaria gami si keke tie. Mu tavetia goi gua
sapu leana pa mua binalabala.”
6 Kuberia Zehu sa leta vina rua la koa rini, “Be pa kalina taqarau si
gamu, meke kote luli gamu sari qua hiniva, si mi paleke mae ni koa rau
pa Zezireli sari batudi rina tuna e Ehabi pa totoso gua tugo hie pa rane
vugo.” Koa pa kinopu tadi na tie koadi pa Sameria, si ka zuapa ṉavulu
puta tuna e Ehabi, pu va nomai rini. 7 Sipu vagia rini sa leta te Zehu, si va
matei rina koimata sari ka zuapa ṉavulu puta tuna e Ehabi. Voi i rini sari
batudi koari na huneke meke garunu lani koe Zehu pa Zezireli.
8 Sipu tozi nia rini se Zehu sapu ele ta paleke mae sari na batudi ri na
tuna e Ehabi, si tozi ni sa pude veko paqaha ni pa karua kobi pa sasadana
sa vasileana lavata meke pude ta veko vasina osolae kamoa munumunu
koivugona. 9 Pana munumunu si vura la pa sasada si asa meke zama koa
rina tie pu koadi vasina, “Arau sa tie pu kuhana nia meke va matea se
Zoramu sa baṉara. Lopu kaqu ta zutu nia gamu sapu asa. Ba esei va
matei sari doduru hire? 10 Mi gilania sapu sari doduru zinama te Zihova,
koari guguadi rina tuna e Ehabi si kote gorevura. Ele evaṉia e Zihova gua
sapu va tatara nia sa koe Ilaiza sa Nana poropita.” 11 Meke va mate i tugo
e Zehu sari doduru turaṉana e Ehabi saripu koadi pa Zezireli, meke sari
doduru nana palabatu, baere soti, meke sari na hiama; lopu keke si tava
toa.*

Tava Mate sari Turaṉana Ahazaea sa Baṉara

12 Taluarae pa Zezireli se Zehu pude la pa Sameria. Koasa inene la koasa
vasina sapu ta pozae “Putaputana Tadi na Sepati,” 13 si tutuvi sa si kaiqa
turaṉana Ahazaea sa baṉara pa Ziuda meke nanasi sa, “Ari sei si gamu?”
Meke olaṉa si arini, “Turaṉana e Ahazaea. Korapa la gua pa Zezireli si
gami pude vata dogoro nia sa mami pinamaṉa koa ri na koburu te Zezibelo
sa Kalaho meke koari doduru tatamana baṉara.” 14 Tozi ni Zehu sari nana
tie, “Tuqe vagi!” Harupu vagi rini, meke va mate i rini tata koasa pou
vasina. Ari ka made ṉavulu rua tie vinarigaraedi meke lopu keke si toa.

Sari Doduru Turaṉana Koa Holadi e Ehabi si Tava Mate

15 Topue pule se Zehu, meke pa nana inene la si tutuvu ia sa se Zonadabi
sa tuna koreo e Rekabi. Hapahapa nia e Zehu si asa meke zama si asa,
“Gita kara si keke nada binalabala, ba vegua kote zuka au goi?” gunia sa.
Olaṉa se Zonadabi, “Kote zuka igo rau,”
“Mae nia limamu pude gua,” olaṉa la gua se Zehu. Vari tuqei lima sari
karua meke ovulu va suraṉia e Zehu si asa koasa nana totopili varipera,
16 meke zama, “Mae luli au, mamu dogoria telemu gua sapu pamaṉa guni

* **10:11** Hoz 1:4

nia rau se Zihova.” Meke koi varigara la sari karua pa Sameria. 17 Sipu
kamo ri kara vasina si va matei e Zehu sari doduru turaṉana e Ehabi, lopu
keke si tava toa. Hiera gua sapu ele zama nia e Zihova koe Ilaiza sapu kote
ta evaṉa.

Mate saripu Vahesihesi La koasa Tamasa Beolo

18 Tioko varigara ni e Zehu sari na tinoni pa Sameria meke zama, “Sa
baṉara Ehabi si vasina hite mo sa nana ninabulu la koasa tamasa Beolo,
ba arau si kote hola la tu. 19 Tioko varigara ni sari doduru poropita te Beolo,
sari doduru pu arona meke sari doduru nana hiama. Loke tie si kaqu koa
hola; kaqu tavetia arau si keke vinukivukihi nomana la koe Beolo, meke
asa pu lopu somana si kaqu tava mate.” Ba hie sina sinekesekei te Zehu
pa siraṉa gua pude va matei sari doduru tie pu arona se Beolo. 20 Meke
zamai e Zehu, “Vizatia si keke rane tana vahesina e Beolo!” Meke ta tozi
vura si hie, 21 meke va ene zinama se Zehu koari doduru popoa pa Izireli.
Mae beto sari doduru pu vahesia se Beolo; lopu keke arini si va sasanae
pude mae. Nuquru beto si arini koasa zelepade te Beolo, podalae pa keke
hukihukirina duta la pa keke kalina. 22 Meke tozi ni e Zehu sari na hiama
pu kopudi rina poko hopedi pude paleke vura ni meke valani koa ri na tie
vahesi. 23 Beto asa, si nuquru la telena pa zelepade se Zehu turaṉia sa se
Zonadabi, tuna koreo e Rekabi, meke zama koa ri na tie vasina, “Kopu nia
pude sari na tie arona mo e Beolo si koa tani meke loke tie pu vahesina se
Zihova si somana.” 24 Meke nuquru la si ari karua Zonadabi pude la veko
vina vukivukihi va uququ la koe Beolo. Ka vesu ṉavulu puta sari na tie
kopu pu va turui sa pa sadana sa zelepade, meke ele zamai sa, “Kaqu va
matei gamu sari doduru tie hire; be keke koa gamu si va taloa ia si keke si
kote nana tinoa lipu nia sa!”

25 Beto tugo va hokotia e Zehu sa nana vina vukivukihi, si zama la koa
ri na tie kopu meke na palabatu si asa, “Nuquru la mamu va mate betoi;
lopu va govete hokaria si keke!” Tuqei ri dia magu varipera meke nuquru
la meke va mate betoi rini, meke ririhi vura ni rini pa sada sari na tinidia.
Meke tiqe nuquru hola la tu pa korapana hokara sa lose hopena tanisa
zelepade, 26 meke paleke vura nia sa vina tigono hope sapu koa vasina,
meke sulua. 27 Ke huaria rini sa vina tigono hope meke sa zelepade, meke
ilirae nia na vetu eneneana rini sa zelepade kamo pa rane ṉinoroi.

28 Ke va mate pania e Zehu sa vinahesina e Beolo pa Izireli. 29 Ba sapu
asa telena si keha lulia sa sa sinea te Zeroboami sa baṉara, sapu turaṉa
nuquru nia pa sinea sa popoa Izireli pa vinahesina sa bulumakao qolo
tunana sapu va turua sa pa Betolo meke pa Dani.* 30 Zama se Zihova koe
Zehu, “Ele tavete lani goi koari tuna e Ehabi sari doduru gua pu hiva nigo
Rau pude taveti. Ke zama atu si Rau sapu sari na tutimu, kamo pa vina
made sinage, si kote baṉara pa Izireli.” 31 Ba lopu va tabei e Zehu pa
doduru bulona sari na tinarae te Zihova, sa Tamasa pa Izireli; ba lulia tu
sa sa kineha te Zeroboami, sapu turaṉa lani sari na tie pa popoa Izireli pa
sinea.

Sa Minate te Zehu

32 Koasa totoso asa si podalae va hiteke gorea e Zihova sa volosona sa
popoa Izireli. E Hazaelo sa baṉara pa Siria si raza vagi sari doduru voloso
popoa te Izireli, 33 pa kali gasa rimatana sa Zodani, kamo la gua tu pa kali
la gua koasa vasileana nomana pa Aroere pa Ovuku Anoni. Somana voi

* **10:29** 1 Baṉ 12:28-30

sari na popoa pa Qileadi meke Basani, vasina koa sari na butubutu te Qadi, Rubeni, meke Manase pa kali gasa rimata Zodani.

34 Doduru pule gua pu taveti e Zehu, turaṉae la sari nana tinavete mataqaradi, si ta kubere pa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli*. 35 Mate meke ta pomunae pa Sameria si asa, meke se Zehoehazi baṉara hobea si asa. 36 Koa baṉara pa Sameria se Zehu pa popoa Izireli ka hiokona puta vuaheni.

11

Atalaea sa Baṉara Maqota pa Ziuda
(2 Koronikolo 22:10 kamo hinia 23:15)

1 Totoso gilania e Atalaea sapu ele mate sa tuna, si garuni sa sari nana tie pude va matei sari doduru tie koasa tatamana binaṉara pa Ziuda. 2 Telena mo e Zoasi sa tuna e Ahazaea si lopu tava mate. Tata hokara tava mate turaṉae koari kaiqa, ba harupia e Zehosiba, sa vavenena, sapu na tuna barikaleqe sa baṉara Zehoramu, meke na tasina karokarovo e Ahazaea. Vagia sa si asa meke sa nana tie kopu meke la va koa i pa lose putaputana pa Zelepade, vasina va tome ia sa se Zoasi koe Atalaea, pude mani lopu tava mate. 3 Kopu nia e Zehosiba sa koreo pa korapana ka onomo vuaheni meke tome ekoa mo sa pa korapa Zelepade, totoso korapa tuturaṉa sa baṉara maqota[d], se Atalaea, pa binaṉara Ziuda.

4 Ba pa vina zuapa vuaheni si tioki e Zehoiada, sa hiama, sari na ṉati palabatu tanisa puku tie kopu tanisa baṉara meke na tie kopu tana vetu baṉara, meke tozi ni sa pude mae pa Zelepade, vasina variva ego nia rini meke tokotokoro koasa hiniva pu mizia sa pude tavetia. Beto asa si va dogoro ni sa se Zoasi sa tuna e Ahazaea sa baṉara, 5 meke poni ni sa sari vina turu hire: “Pana mae gamu pude kopu pa rane Sabati, keke pukuna gamu si kaqu kopu nia sa vetu baṉara; 6 keke pukuna si kote turu kopu koasa sasada Sure, meke keke pukuna pule si kote turu kopu koasa sasada pa mudina sa pukuna vina rua pu kopu pa Zelepade. 7 Sari karua pukuna saripu magogoso pa rane Sabati si kaqu turu kopu pa Zelepade pude va sareia sa baṉara. 8 Kaqu tuqe magu varipera si gamu meke koa kapae koe Zoasi sa baṉara be pavei si ene la sa. Asa pu tata atu koa gamu si kaqu tava mate.”

9 Va tabea rina palabatu sa vina turu te Zehoiada meke turaṉa mae ni ri koasa sari dia tie, arini pu kote magogoso meke arini pu mae podalae tavetavete pa rane Sabati. 10 Vala ni Zehoiada koari na koimata sari na hopere na lave te Devita saripu ta kopue koasa Zelepade, 11 meke va koa ni tie tuqe vedara sa sa vari kalina meke pa kenuna sa Zelepade pude lavelave nia sa baṉara. 12 Meke turaṉa vura nia e Zehoiada se Zoasi, va hake nia toropae baṉara sa si asa, meke vala nia sa sa buka kinubekubere tana tinarae te Zihova. Beto si tiqe tava madi meke ta velavela vurae sapu baṉara se Zoasi. Sari tie si popohara ni limadia meke velavela, “Mani toa va gelenae sa baṉara!” gua.

13 Avosia Atalaea sa baṉara maqota sa vevehe pu tavetia rina tie kopu meke sari na tie, ke tuturei sigiti la si asa pa Zelepade te Zihova, vasina koa sa vinarigara. 14 Vasina dogoria sa sa baṉara vaqura, turu nana pa vari korapadi rina tie kopu koasa sasada nuquru pa Zelepade, lulia tugo sa hahanana pu hoke ta tavete. Vari likohae nia rina palabatu na tie ivu buki, meke kukili qetuqetu sari na tie, meke ivui rini sari na buki. Ta ṉaziri

se Atalaea meke sira rikati sa sari nana poko meke kukili, “Sinekesekei! Sinekesekei!” gua.*
15 Lopu hiva nia e Zehoiada pude va matea se Atalaea pa korapana sa varivarigarana pa Zelepade, ke tioko la i sa sari na koimata tie varipera meke zama, “Turaṉa vura nia pa vari korapadi ri na tokele tie kopu, meke sarini pu hiva toka nia si mamu va matei.” 16 Tuqe vagia rini, meke turaṉa la nia rini koasa vetu baṉara, meke pa Sasada Hose, vasina si va matea rini si asa.

Vina Turu Vaqurana te Zehoiada (2 Koronikolo 23:16-21)

17 Tavetia e Zehoiada sa hiama koa sa baṉara Zoasi meke sari na tinoni si keke vinariva egoi koe Zihova pude na tinoni te Zihova si arini; tavetia tugo sa sa vinariva egoi pa vari korapadi rina tinoni meke sa baṉara. 18 Meke tiqe la huara gore nia rina tinoni sa Zelepade te Beolo; seke va umumia rini sa hope meke sari na beku, meke va mate ia rini se Matani, sa hiama te Beolo pa kenudi ri na hope.
Beto si vekoi e Zehoiada pa Zelepade te Zihova sari na tie kopu, 19 meke tiqe turaṉia sa, meke sari na palabatu nomadi, sari na tie kopu tanisa baṉara, meke sari na tie kopu koasa Zelepade, se Zoasi sa baṉara. Turaṉa la nia rini koasa vetu baṉara meke tokele luli sari doduru tinoni. Nuquru gua koasa Sasada Tie Kopu tanisa baṉara se Zoasi meke la vagia nana lolomo koasa habohabotuana baṉara. 20 Qetuqetu hola sari doduru tinoni, meke noso sa vasileana, sina ele tava mate pa vetu baṉara se Atalaea.
21 Zuapa vuahenina se Zoasi totoso tava baṉara si asa pa Ziuda.

12

Zoasi sa Baṉara pa Ziuda (2 Koronikolo 24:1-16)

1 Pa vina zuapa vuaheni sa binaṉara te Zehu pa Izireli si tava baṉara pa Ziuda se Zoasi, meke koa tuturaṉa ka made ṉavulu puta vuaheni pa Zerusalema si asa. Sa tinana sa si e Zibia koasa vasileana lavata pa Biasiba.
2 Taveti sa gua sapu toṉoto pa dinoṉo te Zihova pa doduruna sa nana tinoa, sina totoli nia e Zehoiada sa hiama. 3 Ba lopu ta huara sari na vasidi tana vahesi tamasa huporodi koari na toqere, ke korapa la sari na tie pude va vukivukihi na va uququ oto huda humaṉa lea vasina.
4 Tioki e Zoasi sari na hiama meke tozi ni sa pude va naqiti sari na vinariponi poata pu ta paleke mae pa Zelepade: sari na takisi tanisa Ipi Hopena tana hopeke tie, sa poata pude holu va gorevura ia gua sapu tokotokoro vekoa sa tie, meke gua tugo saripu ta veko pa hiniva soti tanisa tie.* 5 Sari hopeke hiama si kaqu va tanai sari doduru poata pu ta paleke mae koa rini pu va tana i sa, meke kote ta tavetavetae sari na poata pa tinuvaka pulena sa Zelepade.
6 Ba koasa vina hiokona ṉeta vuahenina sa binaṉara te Zoasi si loke tinavete si tavetia rina hiama koasa Zelepade. 7 Ke tioko vagia sa se Zehoiada meke sari kaiqa hiama pule meke nanasi sa, “Na vegua ke lopu tuvakia gamu sa Zelepade? Podalae kamahire si lopu kaqu vagi na kopuni gamu sari na poata pu vagi gamu koari na tie kopu vinariponi poata; kaqu va mae i gamu saripu ele ta vagidi, pude boka ta tavete sa tinuvakana sa Zelepade.” 8 Va egoa rina hiama sapu gua asa meke va egoa tugo rini sapu

* **11:14** 2 Baṉ 23:3 * **12:4** Ekd 30:11-16

pude lopu kaqu tuvakia rini teledia sa Zelepade, ba va karovo la nia sa poata koari na tie tavetavete pude taveti sari na tinuvaka pa Zelepade.
9 Meke vagia e Zehoiada si keke bokese nomana, tavete nia lopa sa sa tukutukuna, meke veko kapae nia sa pa hope sa bokese; pa kali matao pana ene nuquru sari na tie pa Zelepade. Sa hiama pu kopu pa totoso asa si kote voi i pa bokese sari na vinariponi pu vekoi rina tie pu mae vahesi koasa Zelepade te Zihova. 10 Pana be soku sari poata pa bokese, si kote mae vagi meke varigara ni na nae i sa tie kubekubere tanisa baṉara meke sa ṉati hiama, meke voi i pa bokese. 11 Mudina ta kubere gore sa padana sa poata, si kote vala ni rini koari na koimata pa tinavete koasa Zelepade sari na siliva. Sari na poata arini si kote tabara ni rini koari na kamada, na tie kurikuri, 12 sari na tie va namanama patu, meke sari na tie peqopeqo patu na holu ni labelabete na patu tana tuvatuvaka, meke holu i sari doduru ginugua pule pu ta hivae. 13 Loke poata arini si ta vala pude tabari sari na tinavete besini siliva, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, meke sari na buki, babe sari na nepihina sa zuke, babe kaiqa likakalae pule tanisa Zelepade pu ta tavete siliva babe na qolo. 14 Doduru si ta vala beto pude tabari sari na tie tavetavete meke holu ni likakalae pu ta hivae pude tavetavete ni koasa tinuvatuvaka. 15 Sari na koimata pa tinavete si ta ronuedi, ke lopu ta okorae si pude hata ia vea ene gua sa poata.* 16 Sari na poata ta vagi koa rina lipulipu meke vina vukivukihi tana sinea na hinerehere si lopu ta voi koasa bokese; na dia rina hiama.*
17 Pa totoso asa si rapatia Hazaelo sa baṉara pa Siria sa vasileana lavata pa Qati meke vagia sa; beto si balabala ia sa pude rapatia si pa Zerusalema.
18 Vagi e Zoasi sa baṉara pa Ziuda sari doduru vinariponi pu vekoi ari Zehosapati, Zehoramu, meke e Ahazaea koe Zihova, gua tugo sari nana vinariponi telena meke sari doduru qolo koari na vekovekoana poata koasa Zelepade meke sa vetu baṉara, meke garunu vala betoi sa guana nana vinariponi koe baṉara Hazaelo, ke turaṉa taloa nia Hazaelo sa nana qeto minate varipera, taluarae pa Zerusalema.
19 Doduru pule pu evaṉi e Zoasi sa baṉara si ta kubere veko pa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*.
20-21 Kuhana nia ri na palabatu nomadi te Zoasi si asa, meke karua koari kasa, ari Zozaka sa tuna koreo e Simeati meke e Zehozabadi sa tuna koreo e Soma, si va matea si asa pa Betimilo koasa siraṉa gore la gua pa Sila. Ta pomunae se Zoasi koasa popomunuana baṉara koasa vasileana lavata te Devita, meke baṉara hobe se Amazaea sa tuna koreo.

13

Zehoehazi sa Baṉara pa Izireli

1 Pa vina hiokona ṉeta vuahenina sa binaṉara te Zoasi sa tuna koreo e Ahazaea sapu baṉara pa Ziuda, si tava baṉara pa Izireli se Zehoehazi sa tuna koreo e Zehu, meke ka manege zuapa vuaheni si koa si asa pa Sameria meke tuturaṉa pa Izireli. 2 Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova si asa, gugua tugo e Zeroboami sa tuna Nebati pu turaṉa lani sari na tie Izireli pa sinea; lopu boka luara pani Zehoehazi sari nana hahanana kaleadi. 3 Ke bugoro ni e Zihova sari na tie Izireli, meke va malumia Sa se Hazaelo sa baṉara pa Siria meke se Beni Hadadi sa tuna koreo pude va kilasa pilipule i. 4 Meke tiqe varavara la koe Zihova se Zehoehazi, meke olaṉia e Zihova sa nana vinaravara na dogoria Sa sapu guana kaleana hola saripu tavete

* **12:15** 2 Baṉ 22:7 * **12:16** Liv 7:7

lani sa baṉara pa Siria koari na tie Izireli. 5 Garunu la nia e Zihova si keke
koimata pa Izireli, pu vata rupahi koari na tie Siria, meke koa va bulebulei
sari na tie Izireli, gugua tatasana. 6 Ba lopu hite luara pani tugo arini sari
na tinavete kaleadi te Zeroboami sa baṉara pu turaṉa la nia sa butubutu
Izireli pa sinea; ba tavete nono la i mo rini. Sa beku kinehana sa tamasa
barikaleqe se Asera[d] ba koa eko nana mo pa Sameria.
7 Se Zehoehazi si loke nana qeto minate si asa sapu koa hola, ba ari ka
lima ṉavulu puta tie koi hose mo, manege puta totopili varipera meke ka
manege puta tina tie varipera ene hokara, sina va mate betoi sa baṉara pa
Siria sari doduru, neti gore ni sa guana kavuru.
8 Doduru ginugua saripu taveti e Zehoehazi meke sari doduru nana
vinarane si ta kubere koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara Izireli*. 9 Mate meke
ta pomunae pa vasileana Sameria si asa, meke baṉara hobea e Zehoasi sa
tuna koreo si asa.

Zehoasi sa Baṉara pa Izireli

10 Pa vina toloṉavulu zuapa vuahenina sa binaṉara te Zoasi baṉara pa
Ziuda, si tava baṉara pa Izireli se Zehoasi sa tuna koreo e Zehoehazi, meke
koa tuturaṉa pa Sameria si asa ka manege onomo vuaheni. 11 Tavete va
kaleana pa kenuna e Zihova meke luli sa sari na tinavete kaleadi tanisa
baṉara Zeroboami, sapu turaṉa lani sa sari na tie Izireli pa vinahesi beku.
12 Doduru ginugua pule saripu taveti e Zehoasi, turaṉae la tugo sari nana
vinaripera la koe Amazaea sa baṉara pa Ziuda, si ta kubere pa *Buka
Tinozi tadi na Baṉara Izireli*. 13 Mate meke ta pomunae se Zehoasi koasa
popomunuana baṉara pa Sameria, meke baṉara hobea sa tuna koreo e
Zeroboami vina rua si asa.

Sa Minate te Ilaisa

14 Meke kamoa minoho nomana se Ilaisa, sa minoho sapu mate nia tugo
sa. Sipu korapa moho sa si ene la hopiki nia sa baṉara Zehoasi pa Izireli
si asa. Meke kabokaboa si asa, “Ke tamaqu! Ke tamaqu! Sari na totopili
vinaripera na tie koi hose pa Izireli!” gua si asa.*
15 Meke zama se Ilaisa, “La vagia si keke bokala meke kaiqa tupi,” meke
la vagi sa. 16 Meke tozi nia Ilaisa si asa pude va namanama gona, ke va
namanama sa baṉara meke va hake lani e Ilaisa sari na limana pa limana
sa. 17 Zama se Ilaisa, “Mu tukelia sa vuida,” meke tukelia sa baṉara sa
vuida sapu doṉo la gua pa popoa Siria. Meke garunia Ilaisa si asa, “Gona
nia sa tupi,” Meke sipu gona nia tugo sa baṉara sa tupi, si zama va ululae
sa poropita, “Na tupi te Zihova si agoi sapu kaqu va kilasi sari na kana pa
popoa Siria. Kaqu razai goi sari na tinoni Siria pa Apeka osolae kaqu va
kilasi goi si arini.”
18 Beto asa si tozi nia Ilaisa sa baṉara pude vagi sari tupi koa holadi meke
seke ni pa pepeso. Meke seke ni sa baṉara pa pepeso ka ṉeta totoso, meke
beto. 19 Bugoro sa poropita te Tamasa meke zama la koasa baṉara, “Na
vegua ke lopu seke ni agoi pa pepeso ka lima babe ka onomo totoso, be
gua be kote va hokotia agoi sa vina kilasana sa popoa Siria; ba kamahire
kote ka ṉeta totoso mo va kilasia goi si asa,” gua se Ilaisa.
20 Meke mate se Ilaisa meke ta pomunae. Doduru vuaheni si hoke
nuquru mae raparapata kumana sari na tie pa Moabi pa popoa Izireli meke
vagi likakalae. 21 Keke totoso sipu korapa namanama vari pomunae gua
sari na tinoni Izireli si ta dogoro va hodaka si keke puku tie Moabi, ke ipa
veko nia mo rini koasa lovuna Ilaisa sa tie matena meke govete taloa dia.

* **13:14** 2 Baṉ 2:12

Sipu hoqa kamo la sa tinina sa tie matena koari na susurina e Ilaisa, si toa pule hokara nana sa tie meke turu sage nana.

Vinaripera pa Vari Korapadia rina tie Izireli meke Siria

22 Koasa doduruna sa tinuraṉa te Zehoehazi, si koa ta nono gore eko mo
sari na tie Izireli koe Hazaelo sa baṉara pa Siria, 23 ba qetu ni na tataru
ni e Zihova si arini. Lopu va malumi Sa pude ta huara taloa hokara ba
toka ni sa, koa gua koasa nana vina tatara koe Ebarahami, Aisake, meke e
Zekopi. Lopu hite muliṉi hokara ni Sa sari nana tie.
24 Meke mate se Hazaelo sa baṉara pa Siria meke baṉara hobe se
Beni Hadadi sa tuna koreo. 25 Meke ka ṉeta totoso va kilasia sa baṉara
Zehoasi pa Izireli se Beni Hadadi meke tuqe vagi pulei sa sari na vasileana
lavalavata saripu ta vagi koe Beni Hadadi pa totoso pu koa baṉara se
Zehoehazi, sa tamana e Zehoasi.

14

Amazaea sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 25:1-24)

1 Pa vina rua vuaheni koasa binaṉara te Zehoasi sa baṉara pa Izireli
sapu sa tuna koreo e Zehoehazi, si tava baṉara pa Ziuda se Amazaea sa
tuna koreo e Zoasi. 2 Hiokona lima vuahenina totoso tava baṉara si asa,
meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka hiokona sia vuaheni. Sa tinana
sa si e Zehoadina, mae guana pa popoa Zerusalema. 3 Taveti sa gua sapu
toṉoto pa dinoṉo te Zihova, ba lopu gugua e Devita, sa tamana kenuna;
taveti tu sa saripu gua tavetaveti e Zoasi sa tamana. 4 Lopu huara gore
ni sa sari na vasidi tana vinahesi tomate koari na toqere, ke sari na tie si
lamo sa vina vukivukihi na va uququ oto huda humaṉa lea koa rina vasidi
arini.
5 Sipu ele turu va nabu pa nana ṉiniraṉira se Amazaea koasa binaṉara,
si va matei sa sari na koimata saripu va matena sa tamana, sapu sa baṉara,
6 ba lopu va matei sa sari na tudia. Lulia mo sa gua sapu zama nia e Zihova
koasa Tinarae te Mosese, “Sari na tiatamadia rina koburu si lopu kaqu tava
mate koari na sinea tadi na tudia meke sari na tudia ba lopu kaqu tava
mate koari na sinea tadi na tiatamadia. Ba hopeke tie si kaqu tava mate
koari nana sinea sapu tavete sotia sa telena.”*
7 Va matei e Amazaea si ka manege puta tina tie varipera pa Edomu
koasa Lolomo Soloti; tuqe vagia sa pa vinaripera sa vasileana lavata pa
Sela meke poza nia Zokohili, korapa asa tugo si ta pozae nia sa kamahire.
8 Meke garunu la tie palepaleke inavoso se Amazaea koe Zehoasi sa
baṉara pa Izireli, tepatepa ia sa pude varipera. 9 Ba garunu pule la nia
Zehoasi sa baṉara sa inolaṉa hie: “Keke huda rakihi pa toqere Lebanoni
si garunu la inavoso koa keke huda sida pa Lebanoni meke zama, ‘Va haba
nia sa tumu vineki koasa tuqu koreo,’ gua. Meke ene hola si keke kurukuru
pinomo meke neti va ṉozo gore nia sa huda rakihi asa. 10 Ego, Amazaea,
ele va kilasi goi sari na tie pa Edomu, meke ta siṉie vinahesi pule si goi.
Mamu qetu nia mo sa mua inavoso leana asa, mamu koa mo pa mua vetu.
Na venagua ke hata tinasuna sapu kote va kaleana pule nigo si goi meke
sari na mua tie pa Ziuda?”
11 Ba korona va avosia Amazaea si asa, ke vura la raza ia e Zehoasi
sa baṉara pa Izireli meke sari nana tie, meke pa Beti Semesi pa Ziuda
si vari tia i sari karua. 12 Tava kilasa sa qeto minate te Amazaea, meke

* **14:6** Diut 24:16

govete pule pa dia vetu si arini. 13 Vagia meke pusia e Zehoasi se Amazaea.
Beto asa si hola la pa Zerusalema, meke huara gore nia sa sa gobana sa
vasileana lavata pa Zerusalema podalae pa sasada ta pozae Iparemi kamo
koasa sasada bara ta pozae na Sasada iio, pada karua gogoto mita gelena
si asa. 14 Vagi betoi sa sari na siliva na qolo saripu boka dogori sa, sari
doduru likakalae tana Zelepade meke sari doduru tinagotago tanisa vetu
baṉara, meke paleke pule lani sa pa Sameria. Turaṉi tugo sa si kaiqa tie
ta pusidi.
15 Doduru pule saripu evaṉi e Zehoasi, somanae la sari nana vina rane pa
vinaripera la koe baṉara Amazaea pa Ziuda, si ta kubere koasa *Buka Tinozi
tadi na Baṉara Izireli*. 16 Mate meke ta pomunae koasa popomunuana
baṉara pa Sameria se Zehoasi, meke e Zeroboami vina rua sa tuna koreo
sa si baṉara hobea sa si asa.

Sa Minate te Amazaea sa Baṉara pa Ziuda (2 Koronikolo 25:25-28)

17 Mudina sa minate te Zehoasi sa baṉara pa Izireli si toa hola la tu
sa baṉara Amazaea ka manege lima vuaheni pa Ziuda. 18 Doduru ginugua
pule saripu taveti e Amazaea si ta kubere koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara
pa Ziuda*.
19 Kuhana nia rina tie pa Zerusalema pude va matea se Amazaea, ke
govete la si asa koasa vasileana lavata pa Lakisi, ba luli la ia tugo ri nana
kana meke va matea vasina. 20 Ta suraṉa pule pa hose sa tomatena meke
ta pomunae koasa popomunuana baṉara koasa vasileana lavata te Devita.
21 Beto si va hake nia toropae baṉara rina tie pa Ziuda se Uzaea sa tuna
koreo sapu manege onomo vuahenina pude na baṉara. 22 Mudina sa
minate tanisa tamana si la raza ia e Uzaea meke vagi pulea si pa Elati
meke kuri pulea sa sa vasileana asa.

Se Zeroboami Vina Rua sa Baṉara pa Izireli

23 Pa vina manege lima vuahenina sa binaṉara te Amazaea sa tuna koreo
e Zoasi sa baṉara pa Ziuda, si tava baṉara pa Izireli se Zeroboami vina rua
sa tuna koreo e Zehoasi, meke koa baṉara ka made ṉavulu eke vuaheni
pa Sameria si asa. 24 Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova si asa, lulia sa
sa hahanana te Zeroboami sa tuna koreo e Nebati, sapu turaṉa lani sari
na tie Izireli pa sinea koari na vinahesi beku. 25 Asa la raza i meke vagi
pule ni sari doduru popoa pu tagoi Izireli tatasana meke va toṉoto pule
ia sa sa voloso te Izireli, podalae koasa karovoana pa toqere sapu ta poza
Hamati kamo la gua koasa kolo matena. Hiera gua sapu ele va tatara nia
e Zihova, sa Tamasa pa Izireli, koasa poropita Zona sa nana nabulu, sapu
sa tuna koreo e Amitai pa Qati Hepa.*
26 Dogoria e Zihova sa tina sigiti lavata tadi doduru tie Izireli; loke tie
hokara boka tokani. 27 Ba lopu Nana hiniva e Zihova pude huara pani
hokara nia sa popoa Izireli, ke tavetavete nia Sa se Zeroboami vina rua sa
baṉara, pude harupi sari pa Izireli.
28 Doduru pule saripu taveti e Zeroboami vina rua, sari nana vinarane
pa vinaripera, meke sa vinagi puledi rina vasileana pa Damasikasi meke
Hamati pule la pa Izireli, si ta kubere beto koasa *Buka Tinozi tadi na
Baṉara pa Izireli*. 29 Mate meke ta pomunae koasa popomunuana baṉara
se Zeroboami, meke baṉara hobea e Zakaraea sa tuna koreo si asa.

---

* **14:25** Zna 1:1

15

Se Uzaea sa Baṉara pa Ziuda (2 Koronikolo 26:1-23)

1 Koasa vina hiokona zuapa vuahenina sa binaṉara te Zeroboami vina
rua pa Izireli, si tava baṉara pa Ziuda se Uzaea* sa tuna koreo e Amazaea
2 totoso manege onomo vuahenina, meke tava baṉara pa Zerusalema si asa
meke koa baṉara ka lima ṉavulu rua vuaheni. Sa tinana sa si e Zekolia
na barikaleqe pu mae guana pa Zerusalema. 3 Lulia sa sa hahanana tanisa
tamana, meke taveti sa gua sapu toṉoto pa dinoṉo te Zihova. 4 Ba lopu
huara pani sa sari na vasidi tana vahesi beku koari na toqere, ke sari na
tie si lopu makudo koa rina dia vina vukivukihi na va uququ oto huda
humaṉa lea koari na vasidi arini. 5 La e Zihova meke va kamo nia koe
Uzaea sa minoho popoqu sapu koa hola koasa osolae mate si asa. Ta veko
vata kale telena si asa pa keke vetu, meke sari doduru nana tinavete si ta
vagi palae koa sa, meke e Zotamu, sa tuna koreo tu si kopuna sa doduru
popoa.
6 Doduru ginugua pule saripu taveti e Uzaea si ta kubere koasa na *Buka
Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda.* 7 Mate se Uzaea meke ta pomunae si
asa koasa popomunuana baṉara koasa vasileana lavata te Devita, meke
baṉara hobea e Zotamu sa tuna koreo si asa.*

Se Zakaraea sa Baṉara pa Izireli

8 Koasa vina toloṉavulu vesu vuahenina sa binaṉara te Uzaea pa Ziuda,
si tava baṉara pa Izireli se Zakaraea sa tuna koreo e Zeroboami vina rua,
meke koa tuturaṉa ka onomo sidara si asa pa Sameria. 9 Tavete va kaleana
pa kenuna e Zihova gugua tugo ri kasa tamana si asa. Keha luli sa sari na
hahanana kaleadi te Zeroboami sa tuna koreo e Nebati, sapu turaṉa lani pa
sinea sari na tie Izireli pa vinahesi beku. 10 Kuhana nia e Salumu sa tuna
koreo e Zabesi se Zakaraea, meke va matea sa pa Ibileami, meke baṉara
hobe si asa.
11 Doduru ginugua pule pu taveti e Zakaraea si ta kubere koasa *Buka
Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli.*
12 Ke sa vina tatara te Zihova pu tavetia sa koe baṉara Zehu si tava
gorevura: “Sari tutimu goi si kote baṉara pa Izireli, gore kamo koasa vina
made sinage.”*

Se Salumu sa Baṉara pa Izireli

13 Koasa vina toloṉavulu sia vuahenina sa binaṉara te Uzaea pa Ziuda, si
tava baṉara pa Izireli se Salumu sa tuna koreo e Zabesi, meke keke sidara
koa tuturaṉa si asa pa Sameria.
14 Topue pa Tiriza se Menahemu sa tuna koreo e Qadi, meke la va matea
sa se Salumu pa Sameria, meke baṉara hobea sa. 15 Doduru ginugua pule
pu taveti e Salumu, somanae la tugo sapu qoraqora si asa, si ta kubere gore
koa sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Izireli.* 16 Pa totoso asa si topue mae
na gua pa Tiriza se Menahemu meke huara inetia sa sa vasileana lavata pa
Tapua*, sari tiena, meke sari na popoa pa vari likohaena, sina lopu hiva
tukeli rini sari na dia sasada bara. Pa vinaripera si magu tukeli tugo sa
sari tiadi rina barikaleqe molumoludi.

Se Menahemu sa baṉara pa Izireli

---

* **15:1** Keke pozana Uzaea si e Azaraea. * **15:7** Ais 6:1 * **15:12** 2 Baṉ 10:30 * **15:16** Tapua si hoke ta pozae Tipisa.

17 Koasa vina toloŋavulu sia vuahenina sa binaŋara te Uzaea pa Ziuda,
si baŋara pa Izireli se Menahemu sa tuna koreo e Qadi, meke koa baŋara
manege puta vuaheni pa Sameria si asa. 18 Tavete va kaleana pa kenuna
e Zihova si asa, pa doduruna sa nana tinoa. Lopu makudo si asa koari na
hahanana kaleadi te baŋara Zeroboami sa tuna koreo e Nebati pu turaŋa
lani sari na tie Izireli pa sinea. 19 Se Tiqalati Pilesa sa baŋara pa Asiria si
nuquru la pa popoa Izireli, meke ponia e Menahemu si ka toloŋavulu made
tina kilo siliva pude vagi tinokae koasa pa vina nabuna sa nana binaŋara.
20 Vagi e Menahemu koari na tie tagotago pa Izireli sari na poata, tepa
ososo ni sa pude hopeke veko lima ŋavulu puta poata siliva si arini. Ke
pule nana pa nana popoa soti se Tiqalati Pilesa.
21 Doduru tiŋitoŋa pule pu taveti e Menahemu si ta kubere koasa *Buka
Tinozi tadi na Baŋara pa Izireli*. 22 Mate si asa meke ta pomunae, meke
baŋara hobea e Pekahaea sa tuna koreo si asa.

Se Pekahaea sa Baŋara pa Izireli

23 Koasa vina lima ŋavulu puta vuahenina sa binaŋara te Uzaea pa Ziuda,
si baŋara pa Izireli se Pekahaea sa tuna koreo e Menahemu, meke koa
tuturaŋa pa Sameria karua vuaheni si asa. 24 Tavete va sea si asa pa dinoŋo
te Zihova, luli sa sari na hahanana kaleadi tanisa baŋara Zeroboami sa
tuna koreo e Nebati, sapu turaŋa lani sari na tie Izireli pa sinea koari na
vinahesi beku. 25 Peka, sa tuna koreo e Remalia si keke palabatu nomana
koasa qeto minate varipera te Pekahaea si asa. Vagi varigara ni sa sari
ka lima ŋavulu puta tie pa Qileadi, meke va matea rini se Pekahaea pa
korapana sa vetu baŋara pa Sameria meke baŋara hobe nana si asa.
26 Doduru ginugua pule koasa binaŋara te Pekahaea si ta kubere koasa
Buka Tinozi tadi na Baŋara pa Izireli.

Se Peka sa Baŋara pa Izireli

27 Koasa vina lima ŋavulu rua vuahenina sa binaŋara te Uzaea pa Ziuda,
si turu baŋara nana pa Izireli se Peka sa tuna koreo e Remalia, meke koa
tuturaŋa pa Sameria si asa ka hiokona puta vuaheni. 28 Tavete va kaleana
pa kenuna e Zihova si asa, meke luli sa sari na hahanana kaleadi te baŋara
Zeroboami, sa tuna koreo e Nebati, pu turaŋa lani sari na tie Izireli pa sinea
koari na vinahesi beku.
29 Pa totoso sipu korapa baŋara se Peka, si la tuqe vagi e Tiqalati Pilesa, sa
baŋara pa Asiria, sari na vasileana lavalavata pa Izoni, Ebolo Beti Ma'aka,
Zanoa, Kedesi, meke pa Hazo, meke sari doduru popoa pa Qileadi, Qaleli,
meke Napitalai, meke raovo vagi lani sa pa popoa Asiria sari na tie Izireli.
30 Koasa vina hiokona vuahenina sa binaŋara te Zotamu sa tuna koreo e
Uzaea sapu sa baŋara pa Ziuda, si kuhana nia e Hosea sa tuna koreo e Ela
se Peka sa baŋara pa Izireli, meke va matea sa meke baŋara hobe nana si
asa. 31 Doduru ginugua pule saripu taveti e Peka si ta kubere koasa *Buka
Tinozi tadi na Baŋara pa Izireli*.

Se Zotamu sa Baŋara pa Ziuda
(2 Koronikolo 27:1-9)

32 Koasa vina rua vuahenina sa binaŋara te Peka pa Izireli sa tuna koreo
e Remalia si tava baŋara pa Ziuda se Zotamu sa tuna koreo e Uzaea. 33 Sipu
hiokona lima vuahenina si asa, si koa tuturaŋa pa Zerusalema ka manege
onomo vuaheni si asa. Sa tinana sa si e Zerusa, sa tuna e Zedoki. 34 Luli
sa sari na hahanana te Uzaea sa tamana, meke taveti e Zotamu gua saripu
toŋoto pa dinoŋo te Zihova. 35 Ba lopu huara pani sa sari na vasidi tana
vahesi beku koari na toqere, ke sari na tie si lopu makudo koa rina dia

vina vukivukihi na va uququ oto huda humaṉa lea koari na vasidi arini. E Zotamu sa tie pu kuri pulena sa sasada pa kali sagena koasa Zelepade te Zihova.
36 Doduru ginugua pule saripu taveti e Zotamu si ta kubere koasa
Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda. 37 Koasa nana totoso baṉara sa si
garunu kekenu la nia e Zihova sa baṉara Rezini pa Siria meke baṉara
Peka pa Izireli pude rapata ia si pa Ziuda. 38 Mate se Zotamu meke ta
pomunae koasa popomunuana baṉara koasa vasileana lavata te Devita,
meke baṉara hobea e Ehazi, sa tuna koreo si asa.

16

Ehazi sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 28:1-27)

1 Pa vina manege zuapa vuahenina sa binaṉara te Peka, sa tuna koreo
e Remalia, sa baṉara pa Izireli, si tava baṉara pa Ziuda se Ehazi sa tuna
koreo Zotamu. 2 Totoso tava baṉara sa si hiokona puta vuahenina si asa,
meke koa baṉara pa Zerusalema si asa ka manege onomo vuaheni. Lopu
luli sa sari na hahanana leadi te Devita sa tutina, ba taveti sa sari tinavete
sapu lopu toṉoto pa dinoṉo te Zihova sa nana Tamasa. 3 Tavete luli sa sari
na hahanana kaleadi tadi na baṉara pa Izireli. Sa tuna koreo soti mo ba va
matea sa meke va vukivukihi va uququ la nia sa koari na beku, gugua puta
rina tinavete variva malederedi tadi na tie saripu hadu vura ni e Zihova
koari na popoa totoso nuquru la sari na tinoni Izireli.* 4 Koari na hope tadi
na beku, koari na batu toqere meke pa kaurudi ri ninae huda aqaqoro si
va vukivukihi meke va uququ oto huda humaṉa lea se Ehazi.
5 La rapata pa Zerusalema sari Rezini, sa baṉara pa Siria, meke e Peka,
sa baṉara pa Izireli, meke raza seunae ia rini, ba lopu boka va kilasia ari
karua se Ehazi.* 6 Koasa totoso asa si vagi pule nia sa baṉara pa Edomu
sa vasileana nomana pa Elati, meke hadu vura ni sa sari na tie pa Ziuda
saripu koadi vasina, meke va koa nuquru lani sa sari na tie Edomu, arini
si koa vasina kamoa rane ṉinoroi. 7 Garunu tie paleke inavoso se Ehazi la
koe Tiqalati Pilesa sa baṉara pa Asiria, meke zama si asa, “Na mua nabulu
meke na tumu si rau. Mae mamu harupau koari na limadia rina baṉara
pa Siria meke Izireli saripu korapa raza au.” 8 Garunu vala ni e Ehazi gua
na vinari poni sari na qolo na siliva saripu vagi ni sa pa Zelepade meke pa
lose kopu poata koasa vetu baṉara. 9 Koasa inolaṉana sa tinepa te Ehazi,
si taluarae vura la se Tiqalati Pilesa meke sari nana qeto minate varipera
meke raza ia si pa Damasikasi meke tuqe vagia. Va mate ia sa se Rezini sa
baṉara, meke sari tiedi si raovo lani sa pa popoa Kiri.
10 Sipu la pa Damasikasi sa baṉara Ehazi pude la tutuvia se Tiqalati
Pilesa, si dogoria sa sa hope vasina meke garunu pule la nia sa koe Uraea,
sa hiama, si keke kinehana sa hope asa, sapu minaminaka gugua puta
tugo asa. 11 Gua puta tugo mo sapu kubere goreni e Ehazi sa baṉara si
tavete luli ia e Uraea, sa hiama, koasa hope, meke va hokotia sa sipu lopu
ele kamo pule la se Ehazi. 12 Totoso taluarae pa Damasikasi meke kamo
pule sa baṉara Ehazi si dogoria sa sapu ele hokoto sa hope. 13 Ke la vala
nana vina vukivukihi vina uququ, na palava huiti, meke zoropo nia nana
vinariponi tana napo vaeni meke siburu ni sa sari na eharana sa kurukuru
ta vukivukihi pa hinenahena binaere. 14 Sa hope boronizi sapu tava madi
la koe Zihova sapu koa pa vari korapana sa hope vaqura meke sa Zelepade,

* **16:3** Diut 12:31 * **16:5** Ais 7:1

si va rizu la nia e Ehazi pa kali gede* koasa nana hope vaqurana.* 15 Meke
garunia e Ehazi se Uraea sa hiama, “Tavetia sa vina vukivukihi vina uququ
kurukuru pana munumunu, meke sa vina uququ huiti pana veluvelu koasa
qua hope vaqura, meke tavete guni ni tugo sari na vina vukivukihi va
uququ kurukuru meke sa vina uququ huiti tanisa baṉara meke tadi na tie,
meke gua tugo sa dia vinariponi napo vaeni. Zoropo lani sari na eharadi ri
doduru kurukuru ṉame saripu tava vukivukihi koasa hope vaqura. Ba sa
hope boronizi si veko mae nia pude na qua vasina pude hata ia sa hiniva
te Tamasa,” gua si asa. 16 Tavetia Uraea gua sapu tozi nia sa baṉara.
17 Ruparupaha pani sa baṉara Ehazi sari na tuturuana boronizi saripu
tavetetavete ni arini pa Zelepade meke va rizu pani sa sari na besini saripu
hakedi koarini. Meke vagi gore nia tugo sa sa besini boronizi lavata sapu
hake pa mudidi ri ka manege rua bulumakao boronizi meke va habotu ia
sa pa keke hatara patu,* 18 pude va qetu ia sa baṉara pa Asiria, gua se
Ehazi. Ke va rizua tugo sa koasa Zelepade sa hatarana sa habohabotuana
baṉara, meke tuku pania sa sa siraṉa tanisa baṉara sapu ene nuquru la
pa Zelepade.
19 Sari doduru ginugua saripu taveti sa baṉara Ehazi si ta kubere gore
koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*. 20 Mate meke ta pomunae se
Ehazi koasa popomunuana baṉara pa vasileana lavata te Devita, meke e
Hezikaea, sa tuna koreo si baṉara hobe koasa.*

17

Hosea sa Baṉara Vina Betobeto pa Binaṉara Izireli

1 Koasa vina manege rua vuaheni na sa binaṉara te Ehazi pa Ziuda, si
tava baṉara se Hosea, sa tuna koreo e Ela, pa Izireli, meke tuturaṉa si asa
pa Sameria ka sia vuaheni. 2 Tavete va kaleana pa kenuna Zihova, ba lopu
kaleana hola ni sa sari na baṉara kekenudi pa Izireli. 3 La se Salamanesa
sa baṉara pa Asiria meke la rapata ia se Hosea meke doduru vuaheni si
tabatabara la poata se Hosea koasa. 4 Ba keke vuaheni si garunu la zinama
koe So, sa baṉara pa Izipi, se Hosea. Tepaia sa sa nana tinokae, pude va
nosoa sa tinabara la poata pa Asiria koari hopeke vuaheni. Sipu gilania
Salamanesa sapu gua asa, si la tuqe vagi ia sa se Hosea meke vekoa pa vetu
varipusi.

Ta Huarae sa Vasileana pa Sameria

5 La varipera meke va kilasia Salamanesa, sa baṉara pa Asiria, sa
doduruna sa popoa Izireli meke kamo la pa Sameria meke ka ṉeta vuaheni
si koa vari likohae nia sa sa popoa asa. 6 Pa vina sia vuahenina sa binaṉara
te Hosea, si tuqe vagia sa baṉara pa Asiria sa popoa Sameria. Vagi sa sari
na tie Izireli meke raovo lani sa pa Asiria, meke la vekoi sa si kaiqa koasa
vasileana lavata pa Hala. Kaiqa si veko lani tata koasa ovuku Habora pa
vasileana Qozani, meke kaiqa pule si koari na vasileana lavata pa Media.
7 Ta huara si pa Sameria, sina sari na tie Izireli si tavete va sea la koe
Zihova sa dia Tamasa pu harupudi si arini koasa baṉara Izipi meke turaṉa
vura ni pa popoa Izipi. Meke vahesi tu rini sari kaiqa votiki tamasa, 8 meke
luli i rini sari na hahanana tadi na tie saripu ele hadu vura ni e Zihova
sipu nuquru sa butubutu Izireli pa Kenani. Meke pausu vagi rini sari
tinavete kaleadi pu va vurai rina baṉara pa popoa Izireli. 9 Taveti rina

* **16:14** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **16:14** Ekd 27:1-2; 2 Koron 4:1 * **16:17** 1 Baṉ
7:23-39; 2 Koron 4:2-6 * **16:20** Ais 14:28

tie Izireli sari na tiṉitoṉa saripu lopu toṉoto na lopu va egoi e Zihova sa dia Tamasa koa rini. Kuri rini koari doduru dia vasileana nomadi, sari na vasina vahesi tamasa kokohadi, podalae koari na vasileana hitekedi kamoa koari na vasileana lavata. 10 Pa batudi ri doduru toqere meke pa kaurudi rina aqaqoroana huda, si va turui rini sari na dedegere patu meke sari na beku kinehana sa tamasa barikaleqe sapu se Asera.* 11 Koari na hope hire si va vukivukihi va uququ oto huda humaṉa lea la si arini koari na tamasa kokohadi, meke luli rini sari na tinavete kaleadi tadi na tie saripu ele hadu vura ni e Zihova koasa popoa. Sari na tinavete kaleadi hire si va bugoro sisigitina se Zihova. 12 Vahesi rini sari na beku meke seke tinarae te Zihova si arini.

13 Ele garunu la tie paleke inavoso na poropita se Zihova meke ele va balaui Sa sari na tie Ziuda meke Izireli meke zama si Asa, “Veko pani sari na mia tinavete kaleadi, mamu va tabei mo sari na Qua zinama, sapu koa koasa tinarae, sapu poni ni Rau koari na tiatamamia, meke poni ni tugo Rau koa gamu, koari na Qua nabulu sari na poropita.” 14 Ba namu lopu hite avosia rini se Zihova, meke lululi dia hiniva gua tugo rina tiatamadia pukerane, pu loke dia kinalavarae koe Zihova sa dia Tamasa. 15 Korodia luli arini sari Nana vina tumatumae, meke lopu kopu nia rini sa vinariva egoi sapu tavetia Sa pa vari korapana sa Tamasa meke sari na tiatamadia, meke lopu va gunagunana ni rini sari na vina balau. Vahesi rini sari na beku loke laedi meke va loke laedi pule ni si arini. Luli rini sari na hahanana tadi na butubutu pa vari likohaedi, saripu lopu va egoi e Zihova pa Nana zinama pude tavete luli rini. 16 Ele sekei rini sari doduru tinarae te Zihova sa dia Tamasa meke taveti rini si karua bulumakao pu vahesi rini. Tavetia tugo rini sa beku pa kinehana sa tamasa barikaleqe, Asera pozana. Vahesi tugo rini sari na pinopino pa galegalearane meke nabulu nia rini sa tamasa Beolo.* 17 Va vukivukihi va uququ lani rini pa nika sari na tudia koreo na vineki koari na tamasa kokohadi, meke tavetavete potana, na vakuvakutae, meke hata hiniva tadi na tomate. Soto va nabui rini sari na tinavete seadi pa dinoṉo te Zihova. Gua asa ke va gevuria rini si Asa pude bugoro.* 18 Bugoro ni e Zihova sari na tinoni Izireli meke va rizu taloa va seu i Sa si arini pa kenuna, ba sa binaṉara pa Ziuda mo si veko hola ia Sa.

19 Ba sari na tie Ziuda ba lopu lulia tugo sa tinarae te Zihova sa dia Tamasa. Tavete luli i mo rini sari hahanana sapu va podoi ri na tie Izireli. 20 Kilu pani e Zihova sari doduru tie Izireli; va kilasi Sa, meke poni lani Sa koari na tie kaleadi sarini pu vagi pani sari doduru dia likakalae, osolae hadu vura ni Sa si arini pa kenuna.

21 Sipu vari paqaha ni e Zihova sari pa Izireli koasa binaṉara te Devita, si va baṉaria ri na tie Izireli se Zeroboami sa tuna koreo e Nebati. Turaṉa va sea i Zeroboami meke taveti rini sari na sinea kaleadi hola. 22 Luli va nabu i rini sari na sinea te Zeroboami meke lopu makudo taveti rini sari doduru sinea saripu taveti sa, 23 osolae va vura taloa i e Zihova si arini pa kenuna, gua puta tugo sapu ele va balau ni Sa si arini koari Nana nabulu sapu sari na poropita. Gua asa ke ta raovo la pa Asiria sari na tinoni Izireli meke vasina si korapa koa rini.

Koa pa Izireli sari na Tie Asiria

24 Vagi sa baṉara pa Asiria sari na tie koari na vasileana lavata pa Babiloni, Kuta, Ava, Hamati, meke Separaimi, meke la va koai sa si arini koari na vasileana lavata pa Sameria vasina pu koa sari na tie Izireli. Vagi

* **17:10** 1 Baṉ 14:23 * **17:16** 1 Baṉ 12:28 * **17:17** Diut 18:10

rini sari na pepeso koari na vasileana lavata arini meke koa dia pa vasidi arini. 25 Kekenu sipu koa rini vasina, si lopu vahesia rini se Zihova, ke garunu ni laione Sa si arini meke va matei Sa si kaiqa arini. 26 Ta tozi nia sa baṉara pa Asiria, sapu sari na tie pu va koa i sa koari na vasileana lavata pa Sameria, si lopu gilania sa tinarae tanisa Tamasa koasa popoa sana, gua asa ke garunu ni laione sa Tamasa, meke va matei si arini. 27 Ke zama sa baṉara, "Mi garunu pule la nia keke koari na hiama saripu koa ta pusi koa gita. Mamu va pule la ia vasina pude asa mani va tumatumae ni sari na tinarae tanisa Tamasa tadi na tie koasa popoa sana." 28 Ke keke hiama Izireli sapu ele ta garunu taloa pa popoa Sameria, si pule la meke koa pa Betolo, meke va tumatumae ni sari na tie gua pude vahesia se Zihova.

29 Ba saripu koa pa Sameria si lopu makudo tavete tamasa beku sapu dia soti meke va turui rini koari na hope saripu kuri rina tie Izireli koari na toqere. Sari hopeke pukuna si tavete beku koari na vasileana lavata sapu koa i rini. 30 Taveti ri pa Babiloni sari na beku tanisa tamasa Sukoti Benoti; ari na tie pa Kuta si taveti sari na beku tanisa tamasa Neqali; sari na tie pa Hamati si taveti sari na beku tanisa tamasa Asima; 31 sari na tie pa Ava, si taveti sari na beku tanisa tamasa Nibahazi meke Tataki; meke sari na tie pa Separaimi, si va vukivukihi va uququ lani rini sari na dia koburu koari na tamasa Adarameleki meke Anami Meleki. 32 Sari na tie hire si vahesia tugo rini se Zihova, meke vizati tugo rini pa korapa dia butubutu soti, sari doduru tie pu hiva ni rini pude taveti sari na tinavete hiama koari na vasidi tana vahesi pa toqere. 33 Vahesia rini se Zihova, ba vahesi tugo rini sari na dia tamasa huporodi koari na hahanana koari na popoa vasina mae guadi.

34 Lopu luari rini sari na dia hahanana koadi kamoa rane ṉinoroi. Lopu vahesi va hinokaria rini se Zihova meke lopu va tabei rini sari na tinarae na zinama, sapu ele poni nia Sa koari na tuna na tudia rina tuna Zekopi, sapu ele poza ni Izireli Sa.* 35 Totoso tavetia Zihova sa Nana vinariva egoi koarini, meke zamai Sa si arini, "Meke mi vahesi sari kaiqa tamasa pule, meke mi todoṉo ni na vahesi si arini, babe va vukivukihi la koa rini.* 36 Mi vahesi Au si Arau Zihova, sapu turaṉa gamu koasa Qua ṉiniraṉira lavata pa popoa Izipi, kaqu todoṉo na va vukivukihi mae koa Rau si gamu.* 37 Kaqu va tabe i gamu doduru totoso sari na tinarae na zinama saripu kuberi Rau pude tamugamu. Lopu kaqu luli gamu sari kaiqa tamasa pule, 38 meke lopu kaqu muliṉi nia gamu sa vinariva egoi sapu tavetia Rau koa gamu. 39 Kaqu va tabe Au gamu si Arau Zihova sa mia Tamasa, meke kaqu harupu gamu Rau koari na mia kana." 40 Ba lopu avosia rina tinoni, meke lopu hite makudo luli i rini sari na dia hahanana koadi.

41 Vahesia rini se Zihova, ba vahesi tugo rini sari na dia tamasa kokohadi; pa rane ṉinoroi ba sari na tudia rina tudia si tavete kekeṉoṉo gua tugo asa.

18

Hezikaea sa Baṉara pa Ziuda (2 Koronikolo 29:1-2, 31:1)

1 Koasa vina ṉeta vuaheni, sapu koa baṉara se Hosea sa tuna koreo e Ela, sa baṉara pa Izireli, si tava baṉara se Hezikaea sa tuna koreo e Ehazi pa Ziuda. 2 Ka hiokona lima vuahenina se Hezikaea koasa totoso asa. Ka hiokona sia vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema. Sa tinana

* **17:34** Zen 32:28, 35:10 * **17:35** Ekd 20:5; Diut 5:9 * **17:36** Diut 6:13

si e Abaeza, sa tuna vineki e Zakaraea. 3 Taveti sa gua sapu toṉoto pa
dinoṉo te Zihova gugua sa tutina se Devita sa baṉara. 4 Huari sa sari na
vasidi tana vahesi tamasa kokohadi, va hoqa moku i sa sari na dedegere
patu, maho va gore i sa sari na beku barikaleqe, Asera pozana. Huara
va umumu inetia tugo sa sa noki boronizi, sapu tavetia e Mosese, sapu
ta pozae Nehusitani. Podalae pukerane kamo koasa totoso asa, sari na
tinoni Izireli si va uququ oto huda humaṉa lea la koasa.* 5 Kalavarae koe
Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli se Hezikaea. Namu lopu keke baṉara pule
koari doduru baṉara pa Ziuda sapu kekeṉoṉo gua asa. 6 Soto va nabu pa
rinaṉeraṉe koe Zihova si asa meke lopu hite va karia sa si Asa. Kopu ni sa
sari doduru tinarae saripu poni nia e Zihova koe Mosese, 7 ke koa turaṉia
e Zihova meke bokabokana si asa koari doduru ginugua saripu taveti sa.
Hiva luara pania sa sa binaṉara pa Asiria meke lopu hiva koa va kaurae pa
nana ṉiniraṉira si asa. 8 Va kilasi sa sari na tinoni Pilisitia pa vinaripera,
podalae koari na vasileana hitekedi kamoa koari na vasileana lavata, gua
tugo sapu pa Qaza meke koari na vasileana pa vari likohaena.

Vagia Rina Tinoni Siria sa Popoa Sameria

9 Koasa vuaheni vina made sipu koa baṉara se Hezikaea, meke sa vina
zuapa vuahenina sa binaṉara te Hosea pa popoa Izireli, si va kilasia
baṉara Salamanesa pa Asiria si pa Izireli meke koa vari likohae nia sa
si pa Sameria. 10 Meke koasa vina ṉeta vuaheni si vagia Salamanesa sa
vasileana Sameria. Ta vagi si asa pa vina onomo vuahenina sa binaṉara
te Hezikaea, koasa vina sia vuahenina sa binaṉara te Hosea. 11 Meke raovo
lani sa baṉara pa Asiria sari na tinoni Izireli, guana tie ta pusidi, meke la
va koai pa vasileana lavata pa Hala si kaiqa, kaiqa si tata koasa ovuku
Habora pa korapa vasileana pa Gozana, meke kaiqa pule si koari kaiqa
vasileana lavata pa popoa Media.

12 Ta huara sa popoa Sameria, sina lopu va tabea rina tinoni Izireli se
Zihova sa dia Tamasa. Sekea rini sa vinariva egoi, sapu ele tavetia Sa koa
rini, meke va kari rini sari doduru tinarae saripu poni ni e Mosese, sa
nabulu te Zihova. Lopu hiva avosi na va tabe i rini si arini.

Rapatia rina Tinoni Asiria sa Popoa Zerusalema
(2 Koronikolo 32:1-19; Aisea 36:1-22)

13 Pa vina manege made vuahenina sa binaṉara te Hezikaea pa Ziuda,
si la rapati e Senakeribi, sa baṉara lavata pa Asiria, sari na vasileana ta
gobadi pa Ziuda meke zau vagi sa. 14 Meke garunu la nia zinama Hezikaea
se Senakeribi sapu koa pa vasileana Lakisi, meke zama guahe si asa, “Ele
tavete va sea si rau, ke mamu beto varipera mae, maqu ponigo sapu gua
tepa ia goi.” Meke guahe sa inolaṉa tanisa baṉara sapu la koe Hezikaea,
“Kaqu garunu mae ni agoi Hezikaea sari ka manege puta tina kilo poata
siliva meke keke tina kilo poata qolo koa rau,” gua si asa. 15 Meke garunu
lani Hezikaea koasa sari doduru siliva sapu koa pa Zelepade, meke sapu
pa lose kopu poata pa vetu tanisa baṉara. 16 Meke kapolo vagi tugo sa
sari na qolo koari na sasadana sa Zelepade, meke sari na qolo sapu veko
ni sa telena koari na dedegeredi rina sasada Zelepade, meke garunu beto
lani sa si arini koe Senakeribi sa baṉara pa Asiria. 17 Meke garunu la nia
sa baṉara pa Asiria koe baṉara Hezikaea pa Zerusalema si ka ṉeta nana
ṉati palabatu varipera; turaṉia rini sa nana qeto minate lavata pa Lakisi.
Kamo rini pa Zerusalema si la noso si arini kapae koasa kolo totolo, sapu va

* **18:4** Nab 21:9

karovo vagi kolo pa kopi sapu Kopi Kali Sage pozana, koasa siraṉa la gua
vasina hoke ṉuna poko sari na tinoni. 18 Totoso titioko si arini pude zama
koasa sa baṉara Hezikaea, si vura la sari ka ṉeta palabatu te Hezikaea
pude tutuvi si arini: Se Eliakimi sa tuna koreo e Hilikaea sapu kopu nia
sa vetu tanisa baṉara; se Sebana, sa tie kubekubere; meke se Zoa sa tuna
Asapa, sa tie kubekubere va karovo pa buka. 19 Zama sa palabatu varipera
pa Asiria koa rini, “La tozi nia se Hezikaea:

Hie si zama nia sa baṉara lavata, sa baṉara pa Asiria: Koe sei si raṉe
la si goi? 20 Zama si agoi sapu tumaemu varipera meke na ṉiṉiramu si
agoi, gua, ba na zinama kokohadi si arini. Koe sei si kalavarae la agoi, ke
va kanakana mae koa rau si agoi? 21 Ego, agoi kamahire si kalavarae la
pa Izipi, sa kuli, pude na mua kolu ene, gua. Ba pana kalavarae ia goi si
kote moku sia meke va bakora ia sa limamu. Gua asa se Pero sa baṉara
pa Izipi koa rini pu kalavarae la koasa.

22 Meke pude zama si agoi koa rau, ‘Gami si kalavarae koe Zihova sa
mami Tamasa,’ gua, si vea, lopu tanisa tu sari hope na vasidi ululudi sapu
rizu pani e Hezikaea meke zama koari pa Ziuda meke Zerusalema, ‘Gamu si
kaqu vahesi mo koasa hope hie, pa Zerusalema*,’ gua? 23 Ego, mae mamu
variva ego ni si kaiqa binalabala koa sa qua baṉara pa Asiria: Arau kote
poni gamu si ka karua tina hose sapu pude boka vekoni tie gamu pude koi
i!.

24 Vea meke kote boka va kilasia gamu si keke qua palabatu sapu hitekena
hola koari na qua palabatu varipera, be vea kalavarae la gua si gamu pa
Izipi pude vagi totopili varipera meke na tie koi hose? 25 Gua pule hie, lopu
vagi zinama si arau koe Zihova pude mae rapatia meke huara ia sa vasina
hie gua si gamu? Ura e Zihova mo telena na garunu au pude ene halabutu
mae ia sa kali popoa hie meke huara ia.”

26 Ba zama la sari Eliakimi sa tuna Hilikaea, e Sebana, meke e Zoa koasa
palabatu, “Palabatu, mu zama mae koa gami pa zinama Arameiki. Kote
boka avoso igo mo gami. Ba lopu zama pa zinama Hiburu; ura korapa va
avoso mae sari doduru tie pa batu goba hire,” gua si arini.

27 Meke olaṉa la koa rini si asa, “Balabala ia gamu sapu koa gamu meke
sa mia baṉara mo si garunu nau sa qua baṉara pude zama ni sari doduru
zinama hire? Lokari hokara! Na korapa zama la tugo si arau koari tie pu
korapa habotu dia pa batu gobagoba, na gamu doduru, si kote gani sari na
boni mia meke napoi sari na bilaṉa mia,” gua si asa.

28 Beto si turu sage sa palabatu meke velavela vura pa zinama Hiburu,
“Mi va avosi sari zinama tanisa baṉara lavata, sa baṉara pa Asiria! 29 Hiera
gua si zama nia sa baṉara: Mi lopu va malumia se Hezikaea pude koha
gamu. Na lopu kaqu boka harupu gamu sa! 30 Mi lopu va malumia se
Hezikaea pude osososni gamu pude raṉea se Zihova pana zama guahe si
asa, ‘Hinokara kote harupu gita e Zihova si gita. Sa vasileana nomana hie
si lopu kaqu ta vagi koasa qeto minate varipera tanisa baṉara pa Asiria,’
gua. 31 Mi lopu va avosia se Hezikaea. Ura guahe si zama nia sa baṉara pa
Asiria: Mi variva bulei mae koa rau. Mi vura mae koasa vasileana lavata.
Pana gua asa si kote henahena mo si gamu doduru koari na mia qurepi
koari na mia huda vaeni meke koari mia huda piqi soti, meke napo pa mia
berukehe soti, 32 osolae pule mae si arau meke turaṉa lani gamu pa keke
popoa gugua puta mo sapu tamugamu hie. Na popoa vuvua meke vaeni

* **18:22** Ele huara pani e Hezikaea sari na vasidi vinahesi beku, meke lopu toṉoto pa tinarae te Zihova pude vahesia rini si Asa koa rina toqere ba pa Zerusalema mo. Tiro la pa 2 Baṉ 18:4; Diut 14:23:

vaqura, na popoa koa ia na bereti meke inuma vaeni, na popoa koa ia na huda olive meke zipale si asa. Mi vizatia sa tinoa meke lopu na minate!

Mi lopu va avoso ia se Hezikaea pana zama guahe si asa, ‘E Zihova kote harupu gami,’ gua. 33 Vea, hite harupi na dia tamasa sari butubutu koasa limana sa baṉara pa Asiria? 34 Avei sari na tamasa tadi pa Hamati meke Arapadi? Avei sari tamasa tadi pa Sepavaimi? Vea, harupia tugo rini pa limaqu si pa Sameria? 35 Esei koari doduru tamasa tadi popoa hire si ele boka harupu ia sa nana popoa koa rau? Ke vea meke kote boka harupia Zihova sa popoa Zerusalema koasa limaqu?”

36 Ba sari tie si koa lopu kulu meke lopu olaṉa hobe la, sina ele zama i sa baṉara, “Lopu olaṉa la ia,” gua. 37 Meke daku sira i ri Eliakimi sa tuna e Hilikaea, Sebana sa tie kubekubere, meke e Zoa sa tuna Asapa sa tie kubekubere va karovo pa buka, sari dia poko pa tinalotaṉa meke la koe Hezikaea, meke tozi nia rini sari doduru pu zama ni sa palabatu varipera tadi pa Asiria.

19

Tepaia sa Baṉara sa Tinolitolie te Aisea (Aisea 37:1-7)

1 Sipu avosia tugo Hezikaea, sa baṉara, sa inavoso, si daku rikatia sa sa nana poko meke va sage poko baika, meke nuquru la pa Zelepade te Zihova si asa. 2 Garunu lani sa sari Eliakimi sa palabatu kopu pa vetu baṉara, Sebana sa tie kubekubere, meke sari ṉati hiama pude la koe Aisea sa poropita tuna Emosi. Va sage poko baika beto sari doduru. 3 La tozi nia rini se Aisea, “Guahe si zama nia e Hezikaea: Sa rane hie si na rane tinasuna, vinakilasa meke na kinurekure, gua puta totoso va namanama podo sa koburu, ba loke ṉiniraṉira si koa pude podo si asa. 4 Hokara ele avosi tu e Zihova sa mua Tamasa sari doduru zinama pu zama ni sa palabatu varipera sapu garunu mae nia sa baṉara pa Asiria, pude mae va sisire nia sa Tamasa toana. Mani va kilasi Sa sarini pu zama ni sari zinama pu avosi e Zihova sa mua Tamasa. Mu varavara poni gami sapu gami ka visavisa mami pu korapa koa hola.”

5 Totoso kamo la sari palabatu te Hezikaea sa baṉara koe Aisea, 6 si zama la i Aisea si arini, “Tozi nia sa mia baṉara, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Mu lopu matagutu nia sa inavoso sapu avoso nia goi, sari zinama pu zama ni sa nabulu tanisa baṉara pa Asiria sapu va paraparaṉa mae koa Rau. 7 Mu avoso mae! Kote vekoa Rau si keke binalabala koa sa pude totoso vagia sa si keke inavoso, si kote kekere pule mo si asa pa nana popoa soti, meke vasina kote vari poni nia Rau pude ta seke va mate si asa pa vedara.’ ”

Keke Inavoso Variva Matagutu Pule sapu Evaṉia sa Baṉara pa Asiria (Aisea 37:8-20)

8 Totoso avoso nia sa palabatu varipera sapu ele taluarae pa Lakisi sa baṉara pa Asiria, si kekere pule si asa meke la dogoria sa sa nana baṉara korapa varipera pa Libina. 9 Ego, vagia Senakeribi si keke inavoso sapu sa qeto minate pa Izipi, sapu turaṉi sa baṉara Tirihaka pa Itiopia, si korapa mae pude raza ia si asa, gua. Totoso avosia sa sapu gua asa, si garunu la zinama si asa koe Hezikaea sapu zama guahe: 10 “La zama guahe koe Hezikaea sa baṉara pa Ziuda: Mu lopu va malumia sa mua tamasa sapu raṉe ia goi pude koha igo pana zama si asa, ‘Zerusalema si lopu kaqu ta vala koasa baṉara pa Asiria,’ gua. 11 Ele avoso ni mo goi gua sapu taveti rina baṉara pa Asiria koari doduru popoa, sapu huara beto pani rini. Meke

gamu si vea, kote ta harupu tu? 12 Vea, harupi tugo ri na dia tamasa sari na
butubutu sapu ta huara koari na tamaqu kenudi sapu sari tamasa tadi pa
Qozani, Harani, Rezepi, meke sari tie pa Idini sapu koa pa Telasa? 13 Avei
sa baṉara pa Hamati, sa baṉara pa Arapadi, sa baṉara koasa vasileana
lavata pa Sepavaimi, babe pa Hena meke pa Iva?"
14 Meke vagia Hezikaea sa leta koari tie paleke inavoso meke tiro ia
sa. Beto si sage la si asa pa Zelepade te Zihova, meke la repahia sa pa
kenuna e Zihova, 15 Meke varavara la koe Zihova se Hezikaea: "Kei Zihova,
Tamasa pa Izireli, habotu Mua koasa Mua habohabotuana Baṉara pa vari
korapadi rina mateana serubimi. Agoi mo telemu sa Tamasa pa doduru
butubutu pa popoa pepeso. Agoi tavetia sa maṉauru meke sa pepeso.*
16 Mu va taliṉa mae, kei Zihova, Mamu va avoso mae: tukeli matamu,
kei Zihova, Mamu dogoro gami; avosi sari doduru zinama pu garunu mae
ni e Senakeribi pude zama ṉoṉovala igo si Agoi sa Tamasa toana. 17 Kei
Zihova, na hinokara tugo bisa, sapu sari baṉara pa Asiria si huara inete
i sari doduru tie arini meke sari dia popoa. Zihova, gilania mami gami
doduru sapu sokudi rina butubutu na popoa si va kilasi rina baṉara pa
popoa Asiria. 18 Meke gona pani rini sari na tamasa tadi na butubutu arini
pa nika meke sulu pani, sina lopu na tamasa si arini, ba na huda mo meke
na patu, sapu peqoi mo ri na tie pa limadia. 19 Ke Zihova mami Tamasa,
harupu gami pa limana sa, pude madi gilania ari doduru butubutu pa
popoa pepeso sapu agoi Zihova eke mo, sa Tamasa."

Sa Inavoso te Aisea koasa Baṉara (Aisea 37:21-38)

20 Meke garunu la inavoso se Aisea, sa tuna Emosi, koe Hezikaea; "Hiera
gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli: Ele avosia Rau sa mua
vinaravara mae koa Rau pa guguana e Senakeribi sa baṉara pa Asiria,
21 Hiera sa zinama sapu zama la nia e Zihova koasa:
'Sa Vasileana Zaione sapu guana vineki vaqura
si doṉo gore nigo meke va sisire nigo sa.
Sa vasileana Zerusalema, guana tuna vineki,
si hiruhiru nia sa batuna totoso govete taloa si agoi.
22 Esei si va karikari ia meke paraparaṉa la ia agoi?
Na koe sei si kukukili va noma la si agoi
meke va eṉeṉa sage la matamu pa vina titie?
Na koa Sa pu Hopena pa Izireli mo!
23 Koari na mua tie paleke inavoso
si soku zinama va karikari la koe Zihova si ipa ni goi.
Meke zama guahe si agoi,
"Koari na qua totopili varipera sokudi
si kamoa rau sa vasina sapu ululu gua ri na toqere,
kamo pa batu toqere pa Lebanoni.
Sari na huda sida ululudi vasina si maho gore ni rau,
gua tugo sari na huda paeni ta okoraedi.
Kamoa rau sa vasina sapu seu hola la,
koari na hudahuda sapu leleadi hola.
24 Ele geli berukehe si rau pa popoa seu
meke napoa sa kolo vasina.
Koari ola nenequ
si ene va popa pani rau sari doduru tototo lo pa Izipi."

---

* **19:15** Ekd 25:22

25 Vea, lopu ele avosia tu goi?
Nake pukerane tu zama veko nia Rau.
Koari na rane ele hola la tu si balabala i Rau sari tinavete,
meke kamahire va gorevura i Rau,
pude agoi kote huari sari na vasileana ta gobadi
meke vata evaṉae ni na kobi remoremo patu. 26 Gua ke sari dia tinoni
si loke dia ṉiniraṉira,
matagutu si arini meke kurekure.
Guana linetelete si arini pa inuma,
guana liho buma vaqura,
guana duduli sapu toa vura pa batu vetu,
sapu harahara mate sipu raza i na givusu maṉini.
27 Ba tumae nia Qua sa vasina koa si agoi
meke totoso mae meke taloa si goi
meke gua sapu hoke ta ṉaziri guni Nau goi si Arau. 28 Sina ta ṉaziri
Nau goi si Arau
meke sina ele kamo mae pa taliṉaqu sari na mua vinahesi pule,
ke kote va rita nia Rau sa Qua vinetuṉu pa isumu
meke vekoa Rau pa ṉuzumu sa Qua aeana kalakalahana hose,
meke kote va ene pule igo Rau
koasa siraṉa tugo sapu ene mae ia goi.’ ”
29 Meke zama se Aisea koe Hezikaea, “Hezikaea, hie sa vina sosode tamugoi:
Vuaheni hie si kote henai gamu sari linetelete sapu toa sage teledia,
meke pa vuaheni vina rua si kote henai gamu sapu tuvulu sage koari
na linetelete arini.
Ba pa vuaheni vina ṉeta si kote lelete meke pakepakete si gamu,
kote lete inuma vaeni meke henai gamu sari vuadi. 30 Ka visavisa tie
pa butubutu Ziuda si keke totoso pule
si kote va gore karoso pana gore meke vua katakata panaulu.
31 Ura kote koa hola pa Zerusalema si ka visavisa tie,
meke kote vura pa toqere Zaione sa puku tie saripu lopu tava mate.
Sa inokoro ṉiṉirana te Zihova Tadi na Qeto Minate
si kote va gorevura ia si asa.
32 Hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana sa baṉara lavata pa Asiria:
‘Lopu kote nuquru ia sa sa vasileana lavata hie
babe gona nia si keke tupi tani.
Lopu kote paleke kamo mae nia lave sa si tani
babe mae tavete buturu pa kali goba pude rapata na haele sage.
33 Sa siraṉa sapu ene mae ia sa si asa tugo si kote pule ia sa;
na lopu kote nuquru ia sa sa vasileana lavata hie,
zama vura gua si Arau Zihova.
34 Arau kote lavelave nia sa vasileana lavata hie meke harupu ia,
pa laequ Arau meke pa laena e Devita sa Qua nabulu!’ ”
35 Meke vura la sa mateana te Zihova meke va matei sa si ka keke gogoto vesu ṉavulu lima tina tie koari na ipi tadi pa Asiria. Totoso tekulu sari na tie pa koivugona si na tie matedi mo si eko doduru vasina. 36 Ke qaqiri mo se Senakeribi, sa baṉara lavata pa Asiria, meke haqi taloa. Pule la mo pa Ninive si asa meke koa vasina. 37 Keke rane, totoso korapa vahesi si asa pa zelepade te Nisiroki sa nana tamasa, si la sari karua tuna koreo, sari Adarameleki meke Sareza meke seke va mate ia pa dia vedara beto meke

govete la dia pa popoa pa Ararata. Meke sa tuna koreo pule, se Esarahadoni si hobena si asa koasa binaṉara.

20

Moho se Hezikaea sa Baṉara meke Magogoso Pule (Aisea 38:1-8,21-22; 2 Koronikolo 32:24-26)

1 Koari na totoso tugo arini si moho se Hezikaea meke tata mate. La vari
hopikae koa sa sa poropita Aisea tuna Emosi, meke zama, “Hiera gua si
zama nia e Zihova: Mu va toṉotia sa mua kinoa vetu, sina kote mate si
goi; na lopu kote magogoso pule si agoi,” gua si asa.
2 Taliri la pa kapagoba se Hezikaea meke varavara la koe Zihova:
3 “Zihova, Mu balabala ia sapu vea raṉe guni Nigo arau meke soto va nabu
pa qua inene pa kenumu Goi meke pa doduruna sa buloqu si vahesi Igo
arau meke taveti rau gua sapu leana atu koa Goi,” gua, meke kabo sisigiti
si asa.
4 Ba sipu lopu ele ene hola nia Aisea sa pavasa kokorapa, si kamo la mo
sa zinama te Zihova koa sa.: 5 “Pule la mamu la tozi nia se Hezikaea, sa
koimata tadi na Qua tinoni sapu guahe, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova, sa
Tamasa te Devita sa tamamu: Ele avosia Rau sa mua vinaravara meke ele
dogori Rau sari kolomatamu; ke kote salaṉa igo Rau. Pa vina ṉeta rane si
kote sage la si agoi koasa Zelepade te Zihova. 6 Ke kote poni pule nigo Rau
si ka manege lima vuaheni pa mua tinoa. Meke kote harupu igo Rau meke
sa vasileana lavata hie koasa limana sa baṉara pa Asiria. Kote lavelave nia
Rau sa vasileana lavata hie pa laequ Arau meke se Devita sa Qua nabulu.’ ”
7 Meke tozini Aisea si arini, “Munala ia sa vua piqi” gua. Tavetia rini sapu
gua asa meke veko la nia koasa moqo, meke ta salaṉa si asa. 8 Nanasia
e Hezikaea se Aisea, “Nasa sa vina gilagila pude va sosodea sapu kote
salaṉau e Zihova si rau, meke kote la si rau pa Zelepade te Zihova koasa
vina ṉeta raṉe?”
9 Olaṉa se Aisea, “Kote poni nigo Zihova sa vina gilagila sapu guahe
pude va sosodea sapu kaqu hinokara sa Nana vina tatara koa goi. Vegua,
hiva nia goi sa maqomaqo pa halehaleana pude rizu sage la ka manege
puta nenetiana koasa halehaleana, ba hiva nia goi pude rizu gore pule sa
maqomaqo ka manege puta nenetiana koasa halehaleana?” gua.
10 Olaṉa se Hezikaea, “Lopu tasuna pude rizu sage sa maqomaqo ka
manege puta nenetiana koasa halehaleana! Ba mani va rizu gore pule ia
tu ka manege puta nenetiana koa sa.”
11 Varavara la koe Zihova se Aisea, meke va kekere gore pulea e Zihova
sa maqomaqo, ka manege puta nenetiana koasa halehaleana sapu kuria e
Ehazi sa baṉara.

Sari na Tie Paleke Inavoso Mae guadi pa Babiloni (Aisea 39:1-8)

12 Tata koa sa totoso asa se Merodaka Baladani sa baṉara pa Babiloni,
sa tuna koreo e Baladani, si avosia sapu moho se Hezikaea sa baṉara, ke
garunu la nia sa si keke leta meke na vinariponi. 13 Va kamo va leani e
Hezikaea sari tie paleke inavoso meke va dogoro ni sa sari doduru nana
tinagotago, sari na siliva na qolo meke sari na oto huda humaṉa lea, na
oela humaṉa lea, meke sari doduru tiṉitoṉa varipera. Lopu keketoṉa pa
nana vetu baṉara, sari na lose vekovekoana likakalae pa binaṉara sapu
lopu va dogoro ni sa koari kasa. 14 Beto sapu gua asa, si la se Aisea sa
poropita koe Hezikaea sa baṉara meke nanasa guahe, “Pavei mae guadi

sari na tie sara meke sa gua si zama nia rini koa goi?” Olaṉa se Hezikaea, “Mae guadi pa popoa seu si arini, pa Babiloni,” gua si asa.
15 Nanasa sa poropita, “Na sa si dogoria rini pa mua vetu baṉara?”
Meke olaṉa si asa, “Dogoro betoi rini sari doduru tiṉitoṉa pa qua vetu baṉara. Lopu keke tiṉitoṉa pa qua tinagotago si lopu va dogoro ni rau koa rini,” gua si asa.
16 Ke zama se Aisea koasa baṉara, “E Zihova si zama guahe: 17 ‘Hinokara korapa mae sa totoso sapu sari doduru likakalae pa korapana sa mua vetu baṉara, doduru likakalae saripu va naqiti rina tiatamamia osolae kamoa pa rane ṉinoroi, si kaqu ta paleke beto la pa Babiloni. Namu loketoṉa si kaqu koa hola.* 18 Meke kaiqa rina tutimu, na masa na eharamu soti, pu podo gore koa goi, si kote ta zau taloa. Kote ta puzala si arini meke tavetavete pa vetu baṉara pa Babiloni,’ gua se Zihova.”* *
19 Meke olaṉa se Hezikaea “Sa zinama te Zihova sapu zama nia goi si leanana,” Ura balabala si asa, “Ba pa qua totoso si kote koa ia binule meke kinoa va leana,” gua.

Sa Vina Betona sa Binaṉara te Hezikaea
(2 Koronikolo 32:32-33)

20 Doduru ginugua pule saripu taveti e Hezikaea, sari nana tinavete vinarane, meke sa vivineina gua meke gobaia sa sa kopi, meke sa kolona sa kopi si geli ene kaurae la nia sa pa kauru pepeso, meke va kamo la ia sa kolo koasa vasileana lavata, si ta kubere beto koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*. 21 Mate se Hezikaea, meke e Manase sa tuna koreo, si hobena si asa koasa binaṉara.

21

Manase sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 33:1-20)

1 Ka manege rua vuahenina se Manase totoso tava baṉara si asa pa popoa Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka lima ṉavulu lima vuaheni. Sa tinana sa si e Hepiziba. 2 Tavete va kaleana pa kenuna Zihova, luli sa sari hahanana lopu leadi tadi na butubutu saripu hadu taloa ni Zihova totoso nuquru sari tie Izireli.* 3 Tavete pule i sa sari na vasidi tana vahesi tamasa kokohadi koari na toqere saripu ele huara gore ni e Hezikaea. Kuri sa sari na hope vasina tavahesi se Beolo, meke va turu ia sa sa beku barikaleqe, se Asera, gua tugo sapu tavetia e Ehabi sa baṉara pa Izireli. Sari na pinopino ba vahesi tugo e Manase. 4 Kuri sa sari na hope tadi na tamasa kokohadi pa korapana sa Zelepade, sa vasina sapu zama nia e Zihova sapu kaqu tavahesi si Asa.* 5 Koari karua vasina varivarigarana pa Zelepade si kuri hope si asa pude vahesi sari na pinopino. 6 Va vukivukihi va uququ nia sa sa tuna koreo. Tavetavete potana, na vakuvakutae, na nananasa koari na tomate na hata tinokae koari na tie tago potana. Kaleana hola sa sinea sapu tavetia sa pa dinoṉo te Zihova meke va gevuru ia sa sa Nana binugoro. 7 Vekoa sa sa beku tanisa tamasa barikaleqe se Asera meke va turu ia sa pa korapana sa Zelepade, sa vasina sapu ele zama nia e Zihova koe Devita meke se Solomone sa tuna koreo sapu zama guahe: “Koasa Zelepade hie pa Zerusalema, sa vasina sapu ele ta vizata koari doduru popoa tadi ka manege rua butubutu pa popoa Izireli, si kaqu tavahesi si Arau.* 8 Be lulia

* **20:17** 2 Baṉ 24:13; 2 Koron 36:10 * **20:18** Na nabulu ta puzaladi si arini. * **20:18** 2 Baṉ 24:14-15; Dan 1:1-7 * **21:2** Zer 15:4 * **21:4** 2 Samuela 7:13 * **21:7** 1 Baṉ 9:3-5; 2 Koron 7:12-18

rina tinoni Izireli sari doduru Qua zinama meke kopu ni sari doduru Qua tinarae, saripu ele poni ni e Mosese sa Qua nabulu si arini, si lopu kaqu va malumi Rau si arini pude tava rizu taloa koasa popoa sapu ele poni nia Rau koari na tiatamadia pukerane," gua si Asa. 9 Ba sari na tinoni pa Ziuda si lopu va tabea se Zihova, meke turaṉa va sea i e Manase si arini, ke taveti rini sari na sinea nomadi, hola ni saripu taveti rina butubutu saripu hadu vura ni e Zihova koasa popoa totoso nuquru sari Nana tie Izireli.

10 Zama i e Zihova sari nana nabulu, ari na poropita, 11 "Taveti e Manase sa baṉara sari na ginugua sapu vari va maledere hola, kaleadi hola ni tu saripu gua ele taveti rina butubutu Amoraiti pu koa kekenu koasa pepeso, meke koari nana tamasa beku kokohadi si turaṉa va sea i sa sari na tinoni pa Ziuda. 12 Gua asa, ke Arau se Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli, si kaqu ponia tinasuna lavata si pa Zerusalema meke Ziuda, meke arini sapu avosia si kote hodahodaka. 13 Kaqu va kilasia Rau sa popoa Zerusalema, gua puta tugo sapu ele tavetia Rau pa Sameria, koe Ehabi sa baṉara pa Izireli, meke koari na tuna. Kaqu va via ia Rau sa vasileana Zerusalema meke sari nana tinoni, gua puta tugo sa peleta, sapu tava via meke tava opo gore. 14 Kaqu veko pani Rau sari na tinoni pu koa hola, meke kaqu poni vala ni Rau koari na dia kana, arini kote va kilasi si arini, meke hiko vagi sari doduru dia likakalae. 15 Kaqu tavetia Rau sapu gua asa koari na Qua tinoni, sina tavete va sea meke lopu luli Au rini, ke va bugoro sisigiti Au rini, podalae mae gua tu koari na tiatamadia saripu vura mae pa popoa Izipi kamoa pa rane ṉinoroi."

16 Soku hola tie loke dia ginugua sea si va mate i e Manase meke sari na siraṉa pa Zerusalema si tale eharadi mo. Tomo la nia sa sa vinahesidi rina tamasa kokohadi koari na tie pa Ziuda meke turaṉa va sea i sa si arini pa dinoṉo te Zihova.

17 Doduru ginugua pule pu taveti e Manase, sari nana sinea pu taveti sa, si ta kubere beto koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda.* 18 Mate se Manase meke ta pomunae pa inuma tana vetu baṉara sapu sa inuma te Uza. Meke se Amoni sa tuna koreo si baṉara hobea si asa.

Amoni sa Baṉara pa Ziuda (2 Koronikolo 33:21-25)

19 Ka hiokona rua vuahenina se Amoni totoso tava baṉara si asa pa popoa Ziuda, meke karua vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema. Sa tinana si e Mesulemeti, na tuna vineki e Haruzi, meke mae guana koasa vasileana nomana pa Zotiba sa tinana. 20 Gua puta e Manase sa tamana si asa. Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova se Amoni. 21 Tavete luli sa sari na tinavete tanisa tamana, meke vahesi sa sari na tamasa kokohadi saripu vahesi sa tamana. 22 Korona lulia sa se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamana pukerane, meke lopu va tabe i sa sari na tinarae te Zihova.

23 Kuhana nia ri nana palabatu si asa, meke va mate ia rini si asa pa korapa nana vetu baṉara. 24 Meke la ari na tie pa Ziuda meke va mate betoi sarini pu va matena se Amoni, meke va baṉara hobe ia rini sa tuna koreo, se Zosaea.

25 Doduru ginugua pule saripu taveti Amoni si ta kubere beto koa sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda.* 26 Ta pomunae si asa koa sa lovu pa korapa inuma te Uza. Meke se Zosaea sa tuna koreo si baṉara hobea si asa.

22

Zosaea sa Baṉara pa Popoa Ziuda (2 Koronikolo 34:1-20)

1 Ka vesu vuahenina se Zosaea totoso tava baṉara si asa pa Ziuda, meke
koa baṉara si asa pa Zerusalema ka toloṉavulu eke vuaheni. Sa pozana sa
tinana si e Zedida, tuna e Adaia pa vasileana nomana pa Bozikati.* 2 Meke
taveti Zosaea saripu toṉoto pa kenuna e Zihova, meke tavete luli sa sari
na tinavete leadi tanisa tamana se Devita, meke kopu totoko ni sa sari na
tinarae te Tamasa.

Ta Dogoro sa Buka Tinarae te Tamasa (2 Koronikolo 34:8-28)

3 Koasa vina manege vesu vuahenina sa nana binaṉara si garunu la
nia sa baṉara Zosaea pa Zelepade te Tamasa sa tie kubekubere sapu se
Sapani, sa tuna e Azalia, sapu sa tuna Mesulama, meke zama guahe si
asa: 4 "Mu la koe Hilikaea sa ṉati hiama, mamu la vagia sa doduruna
sa poata, sapu vagia ri na hiama koari na tie pa dia totoso tavetavete
koasa sasadana sa Zelepade. 5 Tozi nia pude la vala ni sa sari na poata koa
rina tie saripu koimata pa tinavete, meke arini kote tabari sari na tie pu
korapa tuvatuvaka pa Zelepade, 6 sari na tie saripu kurikuri na peqopeqo
patu, meke holu i sari na labelabete na patu, saripu tana tinavete koa sa
Zelepade. 7 Na koimata ta ronuedi hola koari na tinavete sari na tie hire.
Ke lopu ta hivae si pude hata luli vegua tavetavete guni ni rini sari poata,"
gua.*

8 La tozi nia Hilikaea se Sapani sapu ele dogoria sa sa Buka Tinarae te
Zihova pa korapa Zelepade, gua. Meke vala nia Hilikaea sa buka koasa
meke tiroa Sapani si asa. 9 Beto asa, si kekere pule la koasa baṉara si
asa meke zama, "Ele vagia rina mua nabulu sa poata, sapu koa pa korapa
Zelepade, meke ele la vala nia rini koari na tie tavetavete, meke koari na
koimata pa tinavete kurikuri na peqopeqo pa Zelepade." 10 Beto asa si
zama si asa, "Hiera sa buka sapu va mae ia e Hilikaea." Meke tiro va
ululae la nia sa si asa koasa baṉara.

11 Meke sipu avosi sa baṉara sari zinama koasa buka, si daku rikati sa
sari nana poko pa tinalotaṉa. 12 Meke garuni sa sari Hilikaea sa ṉati hiama,
Ahikama tuna e Sapani, Akabora tuna Makaea, Sapani sa tie kubekubere,
meke Asaea sa nabulu tanisa baṉara: 13 "La mamu tepa poni au tinokae
koe Zihova, meke gua tugo tadi doduru tie pa popoa Ziuda, koari na ginuadi
rina vina tumatumae na tinarae koasa buka hie. Na bugoro sisigitini gita
e Zihova si gita, sina sari na tiatamada pukerane, si lopu taveti sapu gua
zama ni sa buka hie," gua si asa.

14 Meke la zama koasa barikaleqe e Huluda pozana sari Hilikaea,
Ahikama, Akabora, Sapani, meke se Asaea. Sa barikaleqe hie si keke
poropita sapu koa pa vasina vaqurana pa Zerusalema. Sa nana palabatu si
e Salumu, tuna e Tikiva, sapu sa tuna e Hahasi, sapu kopu ni sari na poko
hopedi tadi na hiama pa Zelepade. Meke vivinei si arini koasa poropita,
15 meke zama i sa si arini, pude pule la koasa baṉara, meke la tozi nia
koasa 16 sa inavoso, sapu mae guana koe Zihova, sapu guahe: "Kaqu va
kilasia Arau sa vasileana Zerusalema meke sari doduru tie pu koa vasina,
gua putaputa tugo sapu ta kubere koa sa buka sapu ta tiro koasa baṉara.
17 Ele kilu pani Au rini si Arau, meke ele va vukivukihi la koari na votiki

* **22:1** Zer 3:6 * **22:7** 2 Baṉ 12:15

tamasa si arini, gua asa ke va bugoro sisigiti Au rini koari doduru beku saripu taveti rini. Ele ta ṉaziri nia Arau sa popoa Zerusalema, meke lopu kaqu beto sa Qua binugoro. 18 La tozi nia sa baṉara pa Ziuda pu garunu maeni gamu pude nanasa la koe Zihova, ‘Guahe si zama nia e Zihova sa Tamasa pa Izireli pa guguadi sari zinama pu avosi goi: 19 Koa gua sapu talotaṉa sa bulomu, meke va pepekae pule nigo pa kenuqu Arau, meke daku rikatia agoi sa mua poko, meke kabo si agoi, totoso avosia agoi sa zinama sapu kote ta levei meke ta huara, sa popoa Zerusalema meke sari na nana tie, si avosia Rau sa mua vinaravara. 20 Gua asa, ke lopu kaqu dogoria goi sa tina huara, sapu kaqu va raza nia Arau pa Zerusalema. Lopu kaqu ta evaṉa si asa osolae pa mudina tu sa mua minate. Kaqu mate pa binule si goi,’ gua.”

Meke paleke pule la nia ri na tie koe Zosaea sa baṉara, sa inavoso asa.

23

Sari na Tinarae Gotogotodi te Zosaea
(2 Koronikolo 34:3-7,29-33)

1 Meke tioko varigara ni e Zosaea sa baṉara sari doduru koimata pa Ziuda meke Zerusalema, 2 meke keke gua ene la si arini pa Zelepade gua tugo sari na hiama na poropita, meke sari doduru tinoni pule, tagotagodi na habahualadi, na gua. Meke tiro va ululae nia sa baṉara pa kenudia ri doduru sa doduruna sa Buka Vinariva Egoi, sapu ele ta vagi pa korapana sa Zelepade te Zihova. 3 Meke turu kapae koasa dedegere lavata si asa, meke tavetia sa si keke vina tatara pude kopu nia sa si keke vinariva egoi pa kenuna e Zihova, pude va tabea si Asa, meke pude kopu ni sari Nana tinarae, meke na ginarunu pa doduru bulona, meke maqomaqona, pude tavete va gorevura i sari na zinamana sa vinariva egoi, saripu ta kubere koasa buka tinarae te Zihova. Meke somana va ego beto sari doduru tie koasa vinariva egoi asa.

4 Beto asa, si garunia sa baṉara se Hilikaea sa ṉati hiama, meke sari na hiama varitokae, meke sari na tie kopu sasada pa Zelepade, pude va vurai koasa Zelepade te Zihova, sari doduru tiṉitoṉa, saripu tavetavete ni rini pa vinahesina e Beolo, meke sa beku kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera, meke saripu tadi na pinopino pa maṉauru. Meke sulu betoi sa baṉara sari doduru tiṉitoṉa hire, pa sadana sa vasileana lavata pa Zerusalema, tata koasa lolomo pa Kidoroni, meke tiqe paleke lani sa pa Betolo sari na ebadi.* 5 Meke va gore pani sa sari na hiama pu vahesi beku, saripu va madi i rina baṉara pa Ziuda, pude va vukivukihi koari na hope tadi na tamasa huporodi koari na vasidi tana vahesi pa toqere pa popoa Ziuda, meke koari na vasidi tata koari na vasileana nomadi pa Zerusalema. Arini sari na hiama pu va vukivukihi la koe Beolo, koasa rimata na sidara, meke sari na puku pinopino pa maṉauru, na gua. 6 Meke paleke vura nia tugo sa sa beku kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera koasa Zelepade te Zihova, meke paleke la nia sa pa sadana Zerusalema, koasa lolomo Kidoroni, meke sulua sa vasina, meke vagia sa sa ebana meke taburu nia sa koasa vasina popomunuana tie matedi tadi doduru tie.* 7 Meke huara pani sa sari na vetu tadi na maqota na tuturue koreo vasina pu hoke koa si arini pa korapana sa Zelepade. Asa tugo sa vasina sapu hoke piti rina barikaleqe sari na poko meke hoke va sagei rini pude vahesia sa beku kinehana sa

* **23:4** 2 Baṉ 21:3; 2 Koron 33:3 * **23:6** Tavete guni sa koasa beku pude vata dogoro nia sa vina kilasa na binugoro te Tamasa koasa meke koari na tie pu vahesia.

tamasa barikaleqe se Asera. 8 Meke turaṉa lani sa pa Zerusalema sari
doduru hiama, saripu koa koari doduru vasileana lavata pa Ziuda, meke
va boni i* sa sari na hope pa hopeke vasileana, saripu hoke tavete ni vina
vukivukihi rini pa doduruna sa popoa. Meke huara gore ni tugo sa sari
na hope, saripu tava madi lani koari na vinahesi beku tata koasa sasada,
sapu kuria e Zosua, sa qavuna koasa vasileana lavata, sapu la gua pa kali
gede koasa sasada nomana pana nuquru la koasa vasileana lavata. 9 Sari
na hiama arini, si lopu tava malumu pude tavetavete pa korapa Zelepade
te Zihova, ba kote boka henai rini sari na bereti, saripu lopu ta henie isiti
saripu ta vala koari na hiama turaṉadia.
10 Beto asa si va boni ia tugo sa baṉara Zosaea sa vasina hopena pa
Topeti, vasina hoke vahesi sari na tie huporo, koasa Lolomo Hinomu, pude
loke tie si kaqu va vukivukihi va uququ ni sari na tudia koreo babe na
vineki koasa tamasa Moleki.* 11 Meke va rizu pani tugo sa sari na hose
saripu va madi lani rina baṉara Ziuda pa vinahesina sa rimata, meke
sului sa sari na totopili varipera tanisa rimata. Sari na tiṉitoṉa hire si
ta kopue koasa pavasa pa Zelepade, tata koasa sasada sapu kapae koasa
lose te Netani Meleki, keke ṉati palabatu sapu koa vasina. 12 Meke sari na
hope koasa batu vetu lavata saripu koa koasa batuna sa lose panaulu tanisa
baṉara Ehazi, saripu ele kuri ari na baṉara Ziuda, meke sari na hope pu
ele kuri sa baṉara Manase koari karua pavasa pa korapana sa Zelepade te
Zihova, si huara umumu inete gore beto ni sa, meke oki lani sa pa korapa
lolomo Kidoroni.* 13 Meke va kaleani sa baṉara Zosaea sari na hope, saripu
ele kuri sa baṉara Solomone pa kali gasa rimata pa Zerusalema, sapu koa
pa kali mataona* sa toqere Olive, vasina ta vahesi sari na tamasa kaleadi
sisigiti, se Asitoreti sa tamasa barikaleqe kaleana tadi na tie Saedoni, meke
se Kemosi sa tomate kaleana tadi pa Moabi, meke se Moleki sa tomate
kaleana pa Amoni.* 14 Meke huara va umumi sa baṉara Zosaea sari na
dedegere patu, meke maho gore ni sa sari na beku kinehana sa tamasa
barikaleqe se Asera, meke sa vasina pu va turu i rini sari na beku arini, si
tamunu ni susuri tie matedi sa si arini.*
15 Meke huara gore nia tugo Zosaea sa vasina vahesihesiana pa Betolo,
sapu ele ta kuri koasa baṉara Zeroboami tuna e Nebati; asa turaṉa lani pa
sinea sari na tie Izireli. Huara gore nia sa sa hope te Beolo, meke muzara
va umumu i sa sari na patu, gunia na eba; meke sulu betoa tugo sa se Asera
sa beku vina roro.* 16 Meke sipu liṉana se Zosaea meke doṉo sage la si
asa, si dogori sa sari na lovu pa toqere asa. Meke garunu tie si asa meke
paleke vura ni sa sari na susuri meke sului sa si arini koasa hope vasina
pude boni sa hope. Meke va gorevura ia sa gua sapu ele korotae nia sa tie
te Tamasa.* 17 Beto asa si nanasa si asa, “Tesei sa lovu isa?” gua si asa.
Meke olaṉa sari na tie pa Betolo, “Na lovuna sa poropita sapu mae guana
pa Ziuda, pu tozi vura ni saripu gua tavete lani goi koasa hope hie,” gua si
arini.*
18 Meke zama se Zosaea, “Leana, vekoa nana si asa. Loke tie kaqu va
rizu i sari na susurina,” gua si asa.

* **23:8** Mi tiroa sa vina bakala pa 23:14. * **23:10** Liv 18:21; Zer 7:31, 19:1-6, 32:35 * **23:12** 2 Baṉ 21:5; 2 Koron 33:5 * **23:13** Kali mataona sa toqere Olive be tia la pa kali gasa rimata. * **23:13** 1 Baṉ 11:7 * **23:14** Hopena pa hahanana tadirini pude na susuri tana tie si tiqua sa vasina hopena, ke loke tie si boka vahesihesi tamasa beku vasina. * **23:15** 1 Baṉ 12:33 * **23:16** 1 Baṉ 13:2 * **23:17** 1 Baṉ 13:30-32

Ke lopu va rizui rini sari na susurina, meke gua tugo sari na susurina sa poropita sapu mae guana pa popoa Sameria.
19 Meke sari doduru hope tadi na tamasa huporodi saripu koa koari
doduru vasileana nomadi tadi pa popoa Izireli, saripu ele ta kuri koari na
baṉara pa Izireli sapu bugoro ni e Zihova, si ta huara va gore koe Zosaea
sa baṉara. Tavete guni ni sa sari doduru hope, gua puta tugo sapu ele
tavetia sa pa Betolo. 20 Meke va mate betoi sa sari doduru hiama huporodi
saripu nabulu ni, na vahesi sari na beku koari na hope, meke sulu beto i
sa sari doduru susuridi rina tie matedi koari doduru hope. Beto meke tiqe
pule la pa Zerusalema si asa.

Tavetia Zosaea sa Inevaṉa Pasova (2 Koronikolo 35:1-19)

21 Meke tozi ni sa baṉara Zosaea sari doduru tinoni, pude tavetia sa
Inevaṉa Pasova[d], pude va lavatia se Zihova sa dia Tamasa, gua sapu ta
kubere koa sa Buka Vinariva Egoi te Tamasa. 22 Loke Inevaṉa Pasova
gugua asa, sapu ele hoke ta tavete koari na baṉara tadi pa Izireli, babe tadi
pa Ziuda, seunae gua tu koari na rane pu ta kopue koari na tie varipitui
pukerane tadi na butubutu Izireli. 23 Ba kamahire, koasa vina manege vesu
vuahenina sa binaṉara te Zosaea, si ta tavete pa Zerusalema sa Inevaṉa
Pasova la koe Zihova.

Kaiqa Hinobe pu Taveti e Zosaea

24 Pude kopu ni sari na tinarae saripu ta kubere pa korapana sa Tinarae
te Mosese, sapu dogoro vura nia e Hilikaea sa ṉati hiama pa korapa
Zelepade te Zihova, si tava rizu taloa pa Zerusalema meke pa Ziuda sari
doduru tie vakuvakutae, na tie matemateana, meke sari doduru tamasa
beku pu va naqiti ri hopeke tatamana pa hopeke dia vetu, sari na beku
meke sari doduru tiṉitoṉa tana vinahesi beku. 25 Namu lopu keke baṉara
sapu gugua asa pukerane, pu nabulu nia se Zihova pa doduru bulona, na
maqomaqona meke pa doduru nana ṉiniraṉira, pude va tabe i sari doduru
tinarae te Mosese, namu loke baṉara hokara sapu gugua asa koari na rane
pa mudina asa.
26 Ba sa tinaṉaziri te Zihova la koasa popoa Ziuda koasa tinavete kaleana,
sapu tavetia sa baṉara Manase si lopu boka murimuri taloa si asa. 27 Meke
zama guahe se Zihova: “Kaqu tavete la nia Rau koe Ziuda, sapu gua ele
tavete la nia Rau koasa popoa Izireli. Kaqu etulu pani Rau sari na tinoni
pa popoa Ziuda, meke pa Zerusalema, sa vasileana lavata sapu ele vizatia
Rau, meke sa Zelepade, sa vasina pu tavahesi si Rau,” gua.

Sa Vina Betona sa Binaṉara te Zosaea sa Baṉara (2 Koronikolo 35:20 kamo hinia 36:1)

28 Sari doduru ginugua saripu evaṉi sa baṉara Zosaea, si ele ta kubere
beto koasa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Popoa Ziuda.* 29 Pa totoso sipu
koa baṉara se Zosaea, si turaṉia Neko sa baṉara pa popoa Izipi si keke qeto
minate varipera lavata meke ene la gua koasa Ovuku Iuparetisi pude toka
nia sa baṉara pa Asiria, gua. Meke podeke sisigitia Zosaea sa baṉara, pude
hukatia sa qeto minate varipera tadi pa Izipi pa Meqido, meke tava mate
si asa pa korapa vinaripera asa. 30 Meke suraṉia ri nana palabatu nomadi
sa tinina pa keke totopili varipera, meke paleke pule la nia pa Zerusalema,
meke ta pomunae si asa, koari na popomunuana tadi na baṉara vasina.
Meke vizatia rina tinoni pa Ziuda se Zehoehazi sa tuna Zosaea meke va
madia, meke va baṉaria, pude na hinobena sa tamana.

Sa Baṉara Zehoehazi pa Ziuda
(2 Koronikolo 36:2-4)

31 Tava baṉara se Zehoehazi, sipu ka hiokona ṉeta vuahenina si asa,
meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka ṉeta sidara. Sa tinana si e
Hamutali, na tuna vineki e Zeremaea koasa vasileana lavata pa Libina.
32 Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova si asa meke keha luli i sa sari
na hahanana kaleana tadi na tiatamana pukerane. 33 Tuqe vagia Neko, sa
baṉara pa popoa Izipi si asa pa Ribila koasa popoa pa Hamati pude va beto
ia sa nana binaṉara. Meke tozi ni sa sari pa Ziuda pude tabara lani koasa
si ka ṉeta tina made gogoto kilo mamatana sa siliva, meke ka toloṉavulu
made kilo mamatana sa qolo, na vina bulena sa, gua. 34 Va baṉaria Neko,
sa baṉara pa popoa Izipi, se Eliakimi sa tuna koreo e Zosaea pude hobea
si asa, meke hobe nia Zehoiakimi sa sa pozana. Ta turaṉa koe Neko sa
baṉara se Zehoehazi la pa popoa Izipi meke vasina mate si asa.*

Sa Baṉara Zehoiakimi pa Ziuda
(2 Koronikolo 36:5-8)

35 Vagi takisi se Zehoiakimi sa baṉara, koari na tie pa Izireli, pude vagia
sa poata meke tabaria sa padana gua sapu hiva nia e Neko, sa baṉara pa
popoa Izipi.
36 Se Zehoiakimi si ka hiokona lima vuahenina totoso tava baṉara si
asa pa Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka manege eke
vuaheni. Pozana sa tinana si e Zebida, sa tuna vineki e Pedaia koasa
vasileana nomana pa Ruma.* 37 Keha luli sa sari na tinavete kaleadi tadi
na tiatamana pukerane, meke tavete va kaleana pa kenuna e Zihova si asa.

24

Sa Baṉara Zehoiakimi pa Ziuda

1 Sipu koa baṉara se Zehoiakimi, si rapata ia e Nebukaneza sa baṉara
pa popoa Babiloni si pa Ziuda, meke ka ṉeta vuaheni si koa nabulu nia
Zehoiakimi se Nebukaneza. Ba beto asa si korona pude tabara la takisi
koasa.* 2 Ke garuni e Zihova sari na qeto minate varipera tadi pa Babiloni,
Siria, Moabi, meke Amoni pude varipera la koe Zehoiakimi meke pude
huara pania si pa Ziuda. Asa tugo sapu zama nia e Zihova, koari na
poropita, sari Nana nabulu gua sapu kaqu tavetia Sa. 3 Pa zinama te Zihova
meke ta evaṉa sapu gua asa, pude va rizu taloa va seu i koa Sa sari na
tinoni pa Ziuda koa gua sari na tinavete kaleadi pu tavete betoi Manase sa
baṉara, sari doduru sinea saripu lopu hiva ni e Zihova, 4 meke gua tugo
sapu va mate i sa sari soku tie loke dia ginugua sea. Lopu taleosae nia e
Zihova gua sapu tavetia e Manase.
5 Doduru ginugua saripu taveti Zehoiakimi si ta kubere beto koasa *Buka
Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda*. 6 Mate se Zehoiakimi, meke se Zehoiakini
sa tuna koreo si sogo hobea si asa pa binaṉara.
7 Namu lopu hite ene vura pule sa baṉara pa popoa Izipi, meke sari
nana qeto minate varipera, sina sa baṉarana sa popoa Babiloni si tuqe
vagi betoi pa nana kinopu sari doduru popoa tanisa popoa Izipi tatasana,
podalae koasa Ovuku Iuparetisi kamo koasa voloso pa popoa Izipi.

Se Zehoiakini sa Baṉara pa Ziuda
(2 Koronikolo 36:5-8)

---

* **23:34** Zer 22:11-12 * **23:36** Zer 22:18-19, 26:1-6, 35:1-19 * **24:1** Zer 25:1-38; Dan 1:1-2

8 Se Zehoiakini si ka manege vesu vuahenina, totoso tava baṉara si asa pa
popoa Ziuda, meke koa baṉara koari ka ṉeta sidara pa Zerusalema si asa.
Sa pozana sa tinana si e Nehusita, tuna vineki e Elinetani pa Zerusalema.
9 Meke lulia sa sa hahanana kaleana tanisa tamana, meke tavete va kaleana
pa kenuna Zihova.
10 Meke koasa totoso sipu koa baṉara si asa, si tozi ni sa baṉara
Nebukaneza sari nana palabatu nomadi koasa nana qeto minate varipera,
pude la koa vari likohae nia meke rapatia sa popoa Zerusalema, gua.
11 Meke sipu korapa koa vari likohae nia pude varipera si arini, si
mae pa Zerusalema se Nebukaneza, 12 meke va malumia sa baṉara
Zehoiakini meke gua tugo sa tinana, meke sari na tudia koreo, meke
sari nana palabatu nomadi, na palabatu koasa vetu tanisa baṉara, pude
vagia Nebukaneza sa popoa Ziuda meke va malumu puleni si arini koari
na tinoni Babiloni. Meke koasa vina vesu vuahenina sa binaṉara te
Nebukaneza, si ta vagi taloa pa tinapusi se Zehoiakini.* 13 Meke paleke
taloa ni Nebukaneza sari doduru tinagotago arilaedi koasa Zelepade te
Zihova, meke gua tugo koasa vetu lavata tanisa baṉara, gua puta tugo
sapu ele zama nia e Zihova. Vagi beto i Nebukaneza sari doduru tiṉitoṉa
sapu koa i na qolo saripu taveti Solomone sa baṉara, sapu ta tavetavetae
pa korapa Zelepade.* 14 Meke raovo vagi taloa ni Nebukaneza, sari
doduru tinoni pu koa pa Zerusalema, sari doduru koimata tanisa binaṉara
meke doduru tie varane, meke sari doduru tie bokabokadi pa tinavete,
meke sarini pu boka tavete tiṉitoṉa arilaedi. Ari ka manege puta tina
vinarigaraedi sari doduru tie ta pusidi; meke sari na tie malaṉadi hokara
mo si koa hola pa popoa.
15 Meke vata pusi la nia Nebukaneza pa Babiloni se Zehoiakini, meke
gua tugo sa tinana, sari nana barikaleqe, nana palabatu nomadi, meke
sari na ṉiha na varane pa popoa Ziuda.* 16 Meke turaṉa lani sa baṉara
Nebukaneza pa Babiloni sari ka zuapa tina tie varane saripu hoke varipera
va ṉiṉira, meke lopu hoke balabala pule, meke keke tina tie bokabokadi
pa tinavete, na tumae tavete tiṉitoṉa arileadi. Sari doduru tie hire si
bokabokadi meke garogarodi beto pa vinaripera.
17 Meke va turua sa baṉara Babiloni se Matanaea sa buhina e Zehoiakini,
pude sogo hobea sa binaṉara pa Ziuda, meke hobe nia Zedekaea sa sa
pozana.*

Sa Baṉara Zedekaea pa Popoa Ziuda
(2 Koronikolo 36:11-12; Zeremaea 52:1-3)

18 E Zedekaea si ka hiokona eke vuahenina, totoso tava baṉara si asa
pa Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka manege eke vuaheni.
Sa pozana sa tinana si e Hamutali sa tuna barikaleqe e Zeremaea sa tie
pa vasileana Libina.* 19 Meke tavete va kaleana pa kenuna e Zihova se
Zedekaea, gua tugo mo sapu tavetia sa baṉara Zehoiakimi. 20 Meke bugoro
sisigiti ni e Zihova sari na tinoni pa Zerusalema meke Ziuda meke hitu pani
Sa si arini pa Kenuna.*

Tava Huara Inete sa Kali Goba pa Zerusalema
(2 Koronikolo 36:13-21; Zeremaea 52:3-11)

Ego se Zedekaea si va gugue la koasa baṉara Nebukaneza pa Babiloni si
asa.

---

* **24:12** Zer 22:24-30, 24:1-10, 29:1-2 * **24:13** 1 Baṉ 7:40-51, 6:15-38 * **24:15** Izk 17:12 * **24:17** Zer 37:1; Izk 17:13 * **24:18** Zer 27:1-22, 28:1-17 * **24:20** Izk 17:15

25

1 Gua asa, ke turaṉa mae ni e Nebukaneza, sari doduru nana qeto minate
varipera, meke pa rane vina manege puta, koasa sidara vina manege
puta koasa vina sia vuahenina sa binaṉara te Zedekaea, si mae kamo se
Nebukaneza pa Zerusalema pude raza ia. Meke koa varigara si arini pa
sadana sa vasileana lavata pa Zerusalema, meke kuri rini sari na vasina
vari variperana pa vari likohaena sa gobana sa vasileana lavata sana, pude
raza ia gua.* 2 Ke koa vari likohae nia rini sa vasileana pa Zerusalema
osolae kamo sa vina manege eke vuahenina sa binaṉara te Zedekaea.
3 Kamo pa vina sia rane koasa vina made sidara si namu lopu leana sa soṉe
pa korapa Zerusalema; sari tie si loke gedi ginani hokara. 4 Pa totoso asa si
huaria ari pa Babiloni si keke kali goba pude nuquru la gua pa korapana sa
vasileana lavata, meke govete vura sari doduru tie varipera te Zedekaea.
Pana boṉi si ta luarae si arini pa sasada sapu pa vari korapadi ri karua goba
tata koasa inuma tanisa baṉara sipu korapa koa vari likohae nia mo ri tie
Babiloni sa vasileana nomana. Govete la gua si arini pa lolomo Zodani,*
5 ba hadu lulia sa qeto minate pa Babiloni se Zedekaea, meke kamoa rini
si asa koasa pezara tata pa Zeriko. Govete veko pania ri doduru nana tie
varipera se Zedekaea. 6 Ke tuqe vagia rini se Zedekaea meke turaṉa la
nia koasa baṉara pa Babiloni pa vasileana Ribila koasa popoa pa Hamati.
Vasina si ta pitu si asa koasa baṉara pa Babiloni. 7 Pa Ribila si va matei
sa baṉara pa Babiloni sari tuna koreo e Zedekaea sipu korapa doṉo la mo
se Zedekaea; beto si va behu i sa sari matana e Zedekaea, pusi nia seni
boronizi sa meke turaṉa la nia sa pa Babiloni.*

Ta Huara sa Popoa Zerusalema meke sa Zelepade (Zeremaea 52:12-33)

8 Koasa vina zuapa rane pa vina lima sidara koa sa vina manege sia
vuahenina sa binaṉara te Nebukaneza pa Babiloni, si mae pa Zerusalema
se Nebuzaradani sa koimata koari tie kopu tanisa baṉara, meke na nabulu
tanisa baṉara pa Babiloni. 9 Meke sulua Nebuzaradani sa Zelepade te
Zihova, sa vetu baṉara, meke sari doduru vetu arilaedi pa Zerusalema.
10 Meke la ari doduru tie varipera pa Babiloni pu koa turaṉia sa koimata
koari tie kopu tanisa baṉara meke huara goreni sari doduru goba pa vari
kalina sa popoa Zerusalema. 11 Meke raovo taloa ni e Nebuzaradani, sa
koimata koari tie kopu tanisa baṉara, sarini pu koa hola pa Zerusalema,
turaṉae sari na tie pu karovodi la koasa baṉara pa Babiloni. Turaṉa
beto lani sa pa Babiloni si arini. 12 Ba veko hola i e Nebuzaradani sari
tie malaṉadi pude kopu ni sari na inuma vaeni meke sari kaiqa inuma
linetelete pule.

13 La ari kasa pa Babiloni meke huara va umumu i sari karua dedegere
boronizi pa kenuna sa Zelepade, meke sari tuturuana koa i na totopili meke
sa besini boronizi lavata pa Zelepade te Zihova meke paleke taloa beto
lani rini pa Babiloni sari na boronizi.* 14 Paleke lani tugo rini pa Babiloni
sari na raro, sevolo, puripuriana zuke, raro na besini pude tana sisiruana
ehara, meke doduru likakalae boronizi sapu tavetavete ni rini pa tinavete
vukivukihi pa Zelepade.* 15 Meke paleke taloa ni tugo sa koimata koari na
tie kopu tanisa baṉara sari doduru likakalae saripu ta tavetae qolo babe
na siliva, meke gua tugo sari na vovoina saripu veko ni oto huda humaṉa

* **25:1** Zer 21:1-10, 34:1-5; Izk 24:2 * **25:4** Izk 33:21 * **25:7** Izk 12:13 * **25:13** 1 Baṉ 7:15-26; 2 Koron 3:15-17 * **25:14** 1 Baṉ 7:45; 2 Baṉ 4:16

lea, meke sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, 16 meke sari
na tiŋitoŋa saripu tavete ni boronizi e Solomone sa baŋara koasa Zelepade
te Zihova, gua tugo sari karua dedegere lavata, sari na tuturuanana besini
boronizi sapu koai na totopili, meke sa besini boronizi lavata. Sari doduru
hire si mamata hola meke lopu boka ta pada. 17 Sari karua dedegere lavata
si kekeŋoŋodi, meke hopeke ri kara si ka vesu mita ululudi*, meke sari
hadehade boronizi sapu hake pa batudi ri karua dedegere si hopeke keke
mita meke toloŋavulu sentimita* sa ululudi. Meke sari doduru hopeke
dedegere lavata si tava sarie hubehube seni meke na vua pomeqaraneti
pu ta tavete vari likohae pa boronizi.

Ta Raovo La pa Babiloni sa Butubutu Ziuda (Zeremaea 52:24-27)

18 Meke turaŋa vagi tugo e Nebuzaradani, sa koimata koari na tie kopu
tanisa baŋara, sari Seraea sa ŋati hiama kenukenue, Zepanaea sa ŋati
hiama vina rua, meke sari ka ŋeta tie kopu sasada. 19 Meke vagia tugo
sa koa rini pu koa hola pa korapana sa vasileana lavata sa palabatu, sapu
sa koimata koari na qeto minate varipera, meke sari ka lima nabulu vari
tokae tanisa baŋara, meke sa tie kubekubere sapu palabatu nia tugo sa
kinubere vagidi sari na tie varipera, meke sari ka onomo ŋavulu puta tie
arilaedi tugo. 20 Vagi betoi e Nebuzaradani si arini meke turaŋa lani sa
koasa baŋara pa Babiloni sapu koa nana pa Ribila, 21 sapu koa pa korapana
sa popoa Hamati. Meke seke va matei sa baŋara vasina si arini. Gua asa
ke, ta turaŋa taloa sari na tinoni pa Ziuda meke ta raovo la pa votiki popoa
pa seu.

Se Qedalaea, sa Qavuna pa Ziuda (Zeremaea 40:7-9, 41:1-3)

22 Meke va turua e Nebukaneza sa baŋara Babiloni se Qedalaea tuna e
Ahikama, sapu sa tuna e Sapani pa popoa Ziuda, meke va kopu ni sa koasa
sari doduru tie pu lopu ta raovo va seu la pa Babiloni. 23 Meke sipu avoso
nia rina ŋati palabatu tadina tie varipera tadi na tinoni Ziuda, pu lopu va
maluara puleni koasa baŋara pa Babiloni, si mae toka nia rini se Qedalaea
pa Mizipa. Sari na ŋati palabatu hire si ari Isimeli tuna koreo e Netanaea,
e Zohanana tuna e Karea, se Seraea tuna e Tanahumeti sapu mae guana
koasa vasileana nomana pa Netopa, meke se Zezanaea sapu mae guana
pa Ma'aka. 24 Meke zama tokotokoro se Qedalaea pude va manoti sari dia
binalabala, “Maqu tozini gamu, mi lopu matagutu hoboro ni gamu sari na
ŋati palabatu pa Babiloni. Mamu koa mia mo pa popoa hie, mamu nabulu
nia mo sa baŋara pa Babiloni, meke kote koa valeana mia mo si gamu
doduru,” gua si asa.

25 Pa sidara vina zuapa koasa vuaheni asa, si turaŋi e Isimeli sa tuna e
Netanaea sapu sa tuna Elisama, sapu keke tugo koasa pinodo baŋara, si
ka manege puta tie meke la pa Mizipa, meke la raza ia se Qedalaea meke
va matea. Meke va matei tugo sa sari na tinoni Izireli meke sari na tinoni
Babiloni saripu koadi koasa vasina asa. 26 Ke pa mudina sapu gua asa si
govete beto la dia pa Izipi sari doduru tinoni Izireli, saripu tagotagodi na
malamalaŋadi, hiteke na lavata. Somanae tugo sari na palabatu nomadi
pa vinaripera, sina matagutu ni rini sari na tinoni pa popoa Babiloni.*

* **25:17** Hiokona zuapa piti ululuna. * **25:17** Ka made meke kukuru piti. * **25:26** Zer 43:5-7

Ta Rupaha pa Tinapusi se Zehoiakini (Zeremaea 52:31-34)

27 Pa vina toloṉavulu zuapa vuahenina sa tinaraovo te Zehoiakini
sa baṉara pa Ziuda, koasa vuaheni sapu tava baṉara pa Babiloni se
Ivolomerodaki, si rupahia e Ivolomerodaki se Zehoiakini sa baṉara pa
Ziuda, meke va vura ia sa pa vetu varipusi si asa koasa vina hiokona
zuapa rane pa vina manege rua sidara. 28 Zama va leana la ia sa se
Zehoiakini meke ponia sa si keke habohabotuana sapu koa ia vina lavata
ululuna hola ni si tadi kaiqa baṉara pule sapu somana koa turaṉi sa pa
Babiloni. 29 Ke va gore pani e Zehoiakini sari na poko tadi tie ta pusidi
meke habotu henahena si asa pa tevolo tanisa baṉara pa doduruna sa
nana tinoa. 30 Ninae rane si ponia vasi poata sa baṉara pa Babiloni si asa
pa doduruna sa nana tinoa osolae mate si asa.

SA BUKA KORONIKOLO VINA KEKE

Sa Vinabakala

Sari buka Keke meke Karua Koronikolo si vivinei pule ni mo sari ginugua pu ele ta kubere koari na buka te Samuela meke buka tadi na Baṉara pa kalina sa binalabala pude tokani sarini pu pule mae koasa tinaraovo pa Babiloni. Karua ṉati ginugua koasa kinokoa tadi na tie pa Izireli si ta kubere koari na Buka Koronikolo.

Vina keke si sa tinahuara sapu ta evaṉa koari karua binaṉara pa Ziuda meke pa Izireli, ba kopu totoko ni Tamasa sari Nana vina tatara koarini, meke tavete vura nia tugo sa Tamasa sa Nana binalabala nomana koari na tie pu koa pa Ziuda. Sa vina sosode sapu va gorevura ia Tamasa koasa Nana hiniva nomana koari na tie si ta dogoro koari na guguadi ri na tinavete tadi Devita, e Solomone, koari na tinavete kinekere tadi Zehosapati, Hezikaea, meke Zosaea pude lulia sa hiniva te Zihova. Meke gua tugo koari doduru tie pu soto va nabu koasa linulina sa Tamasa.

Vina rua, si sa vina bakala koasa guguana sa pinodalaena sa hahanana vinahesina sa Tamasa koasa Zelepade pa Zerusalema. Ta dogoro si asa koa sa tinolitolie te Devita meke sa vinaturu pude paqahi sari na tinavete tadi na Hiama na tie Livaeti pude va tana ia sa vinahesi. E Devita si na tie sapu sa ṉatina meke pinodalaena sa vinahesi pa korapa Zelepade, ba e Solomone tu si kurina sa Zelepade.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Tututi meke sari na pozapoza. Hinia 1:1 kamo hinia 9:44
Minate te Saula. Hinia 10:1-14
Sa Binaṉara te Devita. Hinia 11:1 kamo hinia 29:30
a. Tinasuna meke tinavete arilaedi. Hinia 11:1 kamo hinia 22:1
b. Vina namanamana sa kinurina sa Zelepade. Hinia 22:2 kamo hinia 29:30

Podalae koe Adama Kamo koe Ebarahami
(Zenesesi 5:1-32, 10:1-32, 11:10-26)

1 Adama si na tamana e Seti, Seti si na tamana e Inosi, Inosi si na tamana
Kenani. 2 Kenani si na tamana e Mahalaleli, Mahalaleli si na tamana e
Zaredi. 3 Zaredi si na tamana e Inoke, sapu sa tamana e Metusela; Metusela
si na tamana e Lemeki, 4 sapu sa tamana e Noa. Ka ṉeta sari na tuna koreo
e Noa: Semi, Hami, meke e Zapeti.
5 Sari na tuna koreo e Zapeti: Qoma, Maqoqi, Madai, Zavani, Tubala,
Meseki, meke e Tirasi. Arini sari na tiatamadia ri na tinoni saripu ta pozae
luli koari na pozadi. 6 Sari na tutina e Qoma si gore mae koari na tuna
sapu e Asikenazi, Ripati, meke Toqarama. 7 Sari na tuna sapu gore mae
gua koe Zavani si arini hire: Elisa, Tasisi, Kitimi, meke Rodanimi.*
8 Sari na tuna koreo e Hami: Itiopia, Izipi, Libia, meke Kenani. Sari
tudia si poza luli tugo koa rini. 9 Sa tutina e Kusi si gore la koari na tie
pa popoa Seaba, Havila, Sabita, Rama, meke Sabiteka. Sa tutina e Rama si
gore la koari na tie pa popoa Siba meke pa Dedani. 10 Keke koreo te Kusi
si e Nimirodi, sapu ta evaṉae na tie varane kekenu sapu ṉiṉirana pude va
kilasi sari na tinoni. 11 Sa tutina e Izipi si gore la gua koari na tie pa popoa
Lidia, Anami, Lehabi, Napituhi, 12 Paturusi, Kasiluhi, meke Kiriti. Koasa

* **1:7** Sari na popoa pu koai rini si ta pozae Elisa, Sipeini, nusa Saeparasi, meke nusa Rodesi pa rane ṉinoroi.

si podo vura mae sari na tie Pilisitia. 13 Sari na tuna koreo e Kenani si
ari Saedoni, sa kenuna, meke Hitaiti. Arini sari na tinoni saripu ta pozae
luli koari na pozadi. 14 Tututi te Kenani si gore la gua koari na butubutu
Zebusaiti, Amoraiti, Qeqasaiti, 15 Hivaiti, Arakaiti, Sinaiti, 16 Avadaiti, sari
Zemaraiti, meke ari na Hamataiti.
17 Sari na tuna koreo e Semi si ari Elami, Asura, Apakisadi, Ludi, Arami,
Uzi, Huli, Qetera, meke Meseki. Arini sari na tamadia ri na tinoni saripu
ta pozae luli koari na pozadia. 18 Apakisadi sina tamana e Sela, sapu sa
tamana e Ebera. 19 E Ebera podoi si karua koreo: keke si ta pozae Peleqi,
sina pa nana totoso si ta paqaha sari na tinoni pa kasia popoa, meke
sa tasina si ta pozae Zokitani. 20 Sari na tututi sapu gore mae gua koe
Zokitani si ari na butubutu tie hire: Alomodadi, Selepi, Hazamaveti, Zera,
21 Hadoramu, Uzali, Dikila, 22 Obali, Abimaele, Siba, 23 Opira, Havila, meke
e Zobabi.
24 Sa tututi sapu podalae koe Semi meke gore kamo koe Ebarahami si
gua hie: Semi, Apakisadi, Sela, 25 Ebera, Peleqi, Reu, 26 Seruqi, Nehoa, Tera,
27 meke Ebarami sapu ta pozae Ebarahami.

Sa Ginore Tuti te Isimeli

28 Ebarahami si podo i si karua koreo, Aisake meke e Isimeli. 29 Koari
na tuna koreo e Isimeli si vura ka manege rua butubutu: Nebaioti sa
tuna kenuna e Isimeli, Kedara, Adibilu, Mibisami, 30 Misima, Duma, Masa,
Hadadi, Tema, 31 Zetura, Napisi, meke e Kedema.
32 Sari tuna koreo sa nabulu barikaleqe te Ebarahami, sapu e Ketura
pozana si ari: Zimirani, Zokisani, Medani, Midiani, Isibaki meke Sua. E
Zokisani si podoi si karua koreo: Siba meke e Dedani. 33 Midiani podoi si
ka lima koreo: Epaha, Epera, Hanoki, Abida, meke e Eleda.

Sa Ginore Tuti te Isoa

34 E Ebarahami si na tamana e Aisake. Meke e Aisake podoi si karua
koreo: Isoa meke Zekopi. 35 Sari tuna koreo Isoa si Elipazi, Reueli, Zeusi,
Zalama, meke Kora. 36 Koe Elipazi vura mae sari na butubutu hire: Temani,
Omara, Zepo, Qatami, Kenazi, Timina, meke se Amaleki. 37 Koe Reueli vura
mae sari butubutu tadi Nahati, Zera, Sama, meke e Miza.

Sari na Butubutu pa Edomu

38-42 Sari na butubutu tie pa Edomu sina butubutu mae guadi koasa tuna
koreo e Seira:
Lotani, Sobali, Zibeoni, Anaha, Disoni, Ezera, meke e Disani.
Sari tuna koreo Lotani si ari: Hori meke e Homami. Na tasina vineki e
Lotani si e Timina pozana.
Sari tuna koreo e Sobali si ari: Alavani, Manahati, Ebali, Sepo, meke e
Onami.
Sari tuna koreo e Zibeoni si ari Aia, meke e Anaha. Anaha sina tamana
e Disoni, meke sari na tuna e Disoni si ari Hamarana, Esibani, Itirani,
meke Kerani.
Sari na tuna e Ezera si ari Bilihani, Zavani, meke Zakana.
Sari na tuna koreo e Disani si ari Uzi meke e Arani.

Sari na Baṉara pa Edomu
(Zenesesi 36:31-43)

43-50 Hire sari na baṉara pu kopu vari luli koasa butubutu pa Edomu sipu
lopu ele tava habotu si keke baṉara pa Izireli:
E Bela, sa tuna koreo e Beoro, sapu mae guana pa vasileana nomana pa
Dinihaba.

E Zobabi, sa tuna koreo e Zera, sapu mae guana pa vasileana nomana pa Bozira.
E Husami, sapu mae guana pa popoa Temani.
E Hadadi, sa tuna koreo e Bedadi, sapu mae guana pa Aviti. Sa tie hie si va kilasi sari na tinoni pa Midiani koasa vinaripera pa popoa Moabi.
E Samala, sa tie sapu mae guana pa vasileana nomana pa Masireka,
E Saulu, sapu mae guana koasa ovuku nomana pa Rehoboti.
E Beolo Hanani sa tuna koreo e Akabora.
E Hadadi, sapu mae guana pa vasileana nomana pa Pau. Sa pozana sa nana barikaleqe si e Mehetabeli, sa tuna vineki e Materedi, sapu sa tuna vineki e Mezahabi.
51 Sari na butubutu tie pa popoa pa Edomu si gua hire: Timina, Aliva, Zetehi, 52 Oholibama, Elaha, Pinoni, 53 Kenazi, Temani, Mibiza, 54 Maqadieli meke Airami.

2

Sa Ginore Tuti te Ziuda

1 Hire sari ka manege rua tuna koreo e Zekopi: Rubeni, Simione, Livae, Ziuda, Isaka, Zeboloni, 2 Dani, Zosepa, Benisimane, Napitalai, Qadi, meke Asa.
3 Ka lima sari na tuna koreo e Ziuda. Ka n̲eta tuna koreo si koasa barikaleqe pozana si e Batisua, na barikaleqe Kenani: Era, Onani, meke Sela. Kaleana hola nana hahanana se Era pa dino n̲o te Zihova, sa tuna kenuna e Ziuda, ke la va matea e Zihova si asa. 4 Koasa nana roroto barikaleqe, sapu e Tama, si va podo nia e Ziuda si karua koreo pule, ari Perezi e Zera.
5 Podoi Perezi si karua koreo: Hezironi meke e Hamulu. 6 Sa tasina koreo sapu e Zera si podo i ka lima koreo: Zimiri, Etani, Hemani, Kalakoli, meke e Dada. 7 Se Ekani sa tuna koreo e Kami, si keke tie tuti gore maena koe Zera; asa sapu va kamo ni tinasuna sari pa Izireli totoso seke tinarae si asa meke tomei sari na tin̲itono n̲a sapu tava madidi la koe Tamasa.*
8 Etani si keke tuna koreo sapu se Azaraea.

Sa Tututi sapu Gore La koe Devita, sa Ban̲ara

9 E Hezironi podoi si ka n̲eta koreo: Zeramili, Rami, meke Kelebi.
10 Sa tuti gore, podalae koe Rami meke kamo koe Zese si guahe: Rami podoa se Aminadabi, Aminadabi podoa se Nahasoni sapu keke koimata pa butubutu te Ziuda, 11 Nahasoni podoa se Salamoni, Salamoni podoa se Boazi, 12 Boazi podoa se Opeti, meke Opeti podoa se Zese.
13 E Zese si ka zuapa sari tuna koreo; guahe sa dia vinariluli pa pinodo: Eliabi, Abinadabi, Simea, 14 Netanela, Radai, 15 Ozeme, meke Devita. 16 Ari karua sari na tuna vineki: Zeruia meke Abiqeli.
Sa tuna vineki e Zese se Zeruia si ka n̲eta tuna koreo: Abisai, Zoabi, meke Asahele. 17 Keke tuna vineki pule sapu, se Abiqeli, si haba ia sa se Zeta, pa butubutu te Isimeli, meke kekeke mo sa tudia koreo, e Amasa pozana.

Sa Ginore Tuti te Hezironi

18 Sa tuna koreo e Hezironi, sapu e Kelebi si haba ia sa se Azuba; keke tudia vineki si e Zerioti pozana. Zerioti podoi si ka n̲eta koreo: Zesa, Sobabu, meke Adoni. 19 Sipu mate se Azuba, si haba ia Kelebi se Eparata, meke keke sa tudia koreo sapu e Huri. 20 Sa tuna koreo e Huri si e Uri, meke sa tuna koreo e Uri si e Bezaleli.

---

* **2:7** Zos 7:1

21 Sipu onomo n̲avulu vuahenina se Hezironi, si haba ia sa sa tuna vineki
e Makiri, sapu sa tasina vineki e Qileadi. Keke mo sa tudia koreo, e Segubi.
22 E Segubi si keke tuna koreo si tanisa, sapu e Zaira. Koa ban̲arani
e Zaira si ka hiokona n̲eta vasileana koasa volosona sa popoa Qileadi.
23 Tava kilasa meke ta vagi koari na binan̲ara pa Qesura meke pa Siria
sari ka onomo n̲avulu vasileana nomadi, meke ta vagi turan̲ae tugo sari
na vasileana pa Zaira meke Kenati, meke sari na vasileana pu koa tata
vasina. Sari doduru tinoni pu koa koari na vasileana arini sina butubutu
te Makiri, sa tamana e Qileadi. 24 Sipu mate se Hezironi, si haba vagi ia
tu sa tuna koreo mo, sapu e Kelebi, se Eparata, na nabokona sa tamana.
Meke podoa ri karua si keke koburu koreo, pozana sa si e Asura. Asa koa
ia tatasana sa vasileana pa Tekoa.

Sa Ginore Tuti te Zeramili

25 Zeramili, sa koreo kenuna te Hezironi si ka lima tuna koreo: Rami sa
kenuna, Buna, Oreni, Ozemi, meke Ahiza. 26-27 Rami si ka n̲eta tuna koreo:
Maza, Zamini, meke Ekera. Haba pulea e Zeramili si ke n̲e barikaleqe, e
Atara pozana, meke podoa ri karua si keke tudia koreo, e Onama pozana.
28 Onama podoi si karua koreo: ari Samai meke Zada, meke Samai podoi
si karua koreo pule, Nadabi meke Abisura.
29 Haba ia e Abisura si keke barikaleqe, e Abihaili pozana, meke podoi
ri karua si karua koburu koreo, Ahabana meke Molida. 30 Tasina koreo e
Abisura, sapu e Nadabi si podoi si karua koreo, ari Seleidi meke Apaimu,
ba mate se Seleidi, meke loke tuna. 31 Apaimu si na tamana e Isi. Isi si na
tamana e Sesana, meke Sesana si na tamana e Ahalai.
32 Zada, sa tasina e Samai, si podoi karua tuna koreo, e Zeta meke e
Zonatani, ba mate se Zeta meke loke tuna. 33 Zonatani si karua tuna koreo,
ari Peleti e Zaza. Hire sari doduru pu tuti goredi gua koe Zeramili.
34 Sesana si loke tuna koreo, ba na vineki mo si podoi sa. Ba keke nabulu
tanisa si na tie Izipi, e Zaha pozana, 35 meke vala nia sa si keke tuna vineki
pude haba ia sa, meke podoa ri karua si keke koreo, pozana sa si e Atai.
36 Sa pinodopodo sapu podalae koe Atai meke gore kamo la koe Elisama si
gua hie: Atai podoa se Netani, Netani podoa se Zabada, 37 Zabada podoa
se Epalala, Epalala podoa se Opeti 38 Opeti podoa se Zehu, Zehu podoa se
Azaraea 39 Azaraea podoa se Helezi, Helezi podoa se Eleasa, 40 Eleasa podoa
se Sisimai, Sisimai podoa se Salumu, 41 Salumu podoa se Zekamaea, meke
Zekamaea podoa se Elisama.

Sari Kaiqa Ginore Tututi te Kelebi

42 Sa koburu kenuna te Kelebi, sa tasina koreo e Zeramili, si e Mesa
pozana. Mesa sa tamana e Zipa, sapu sa tamana e Maresa, sapu sa tamana
e Heboroni. 43 Podoi Heboroni si ka made tuna koreo: ari Kora, Tapua,
Rekemi, meke Sema. 44 Sema si na tamana e Rahama, meke sa tamana sa
tamana e Zokeami. Rekemi, sa tasina koreo e Sema, sa tamana e Samai.
45 Samai si na tamana e Maona, Maona sa tamana e Betizuru.
46 Koa turan̲ia e Kelebi sa nana barikaleqe nabulu, e Epaha pozana, meke
va podo ni sa koasa sari ka n̲eta koreo: Harani, Moza, meke Qazezi. Harani
si na tamana e Qazezi.
47 Keke tie pozana e Zahadai si ka onomo tuna koreo: Regemu, Zotamu,
Qesana, Peleti, Epaha, meke Sapa.
48 Keke barikaleqe nabulu pule te Kelebi, e Ma'aka, si va podo nia koburu
sa; ari Sibara meke Tihana sari karua koreo podoi sa. 49 Mumudi si karua
koburu koreo pule si podoi sa: e Sapa, sapu koa pa vasileana nomana

pa Madamanaha, meke e Seva sapu koa koa rina vasileana pa Makabena, meke Qibea. Sa tuna vineki e Kelebi si e Akasa pozana.
50 Hie sa pinodopodo te Kelebi.
Huri si na koburu kenuna tadi Kelebi meke Eparata sa nana barikaleqe. Sa tuna koreo e Huri, se Sobali, si koa ia sa vasileana pa Kiriati Zearimi.
51 Sa tuna koreo vina rua, se Salama, asa koa ia sa vasileana pa Betilihema, meke sa tuna koreo vina n̲eta, se Harepa, koa ia sa vasileana pa Betiqada.
52 Sobali, asa sapu koa ia sa vasileana pa Kiriati Zearimi, si na tamadia rina tie pa Haroe, meke sa kukuruna sa butubutu tie pu koa pa Menuhoti,
53 meke gua tugo sari na butubutu tie hire, pu koa pa vasileana Kiriati Zearimi: ari Itiraeti, Putaeti, Sumataeti, meke Misiraeti. Turan̲adia soti rini sari tie pa popoa Zora meke Esitaolo.
54 Salama, sapu koa pa popoa pa Betilihema, sina tamadia rina tie pa Netopata pa popoa Ataroti Beti Zoabi, meke sari na tie Zoraiti. Sa kukuruna sa butubutu tie pa Manahati si ari tie Zoraiti.
55 Sari butubutu tie hire sapu bokabokadi hola pa kubekubere, si koa pa vasileana Zabezi: sari Tirataiti, Simeataiti, meke Sukataiti. Sari na tie hire, sina tie Kenaiti sapu varivarihaba la koari na tie Rekabaiti.

3

Sari na Tuna e Devita

1-3 Hire sari na vinarilulidi sari na tuna koreo e Devita saripu podo totoso koa si asa pa popoa Heboroni:
Amanoni, sa tinana si e Ahinoami pa popoa Zezireli.
Daniela, sa tinana si e Abiqeli pa popoa Kameli.
Abusalamu, sa tinana si e Ma'aka, na tuna e Talamai sa ban̲ara pa popoa Qesura.
Adonaeza, sa tinana si e Haqiti.
Sepatia, sa tinana si e Abitali,
Itureami, sa tinana si e Eqala.
4 Sari ka onomo koburu arini si podo totoso koa ban̲ara se Devita pa Heboroni pa korapana ka zuapa vuaheni kukuruna.*
Pa Zerusalema si koa ban̲ara si asa ka toloṉavulu n̲eta vuaheni. 5 Soku tuna koreo si podo vasina.
Sa nana barikaleqe sapu se Batisiba, sa tuna e Amieli, si podoi sari ka made tuna koreo: Simea, Sobabu, Netani, meke Solomone.*
6 Ka sia tuna koreo pule si koa dia: Ibaha, Elisua, Elipeleti, 7 Noga, Nepeqi, Zapia 8 Elisama, Eliada meke Elipeleti. 9 Arini sari tuna koreo e Devita, ba koadia pule tu saripu va podoni sa koari nana barikaleqe nabulu, meke sa tasidia vineki arini si e Tama.

Sa Ginore Tuti te Solomone sa Ban̲ara

10 Hierana sa tokele pinodopodo sapu podalae koe Solomone sa ban̲ara, meke sari na tuna na tuna. Solomone, Rehoboami, Abaeza, Asa, Zehosapati. 11 Zehoramu, Ahazaea, Zoasi, 12 Amazaea, Uzaea, Zotamu,
13 Ehazi, Hezikaea, Manase, 14 Amoni, meke Zosaea. 15 Podoi Zosaea si ka made tuna koreo: Zohanana, Zehoiakimi, Zedekaea, Zehoehazi. 16 Se Zehoiakimi si karua tuna koreo: Zehoiakini, meke Zedekaea.

Sa Ginore Tuti te Zehoiakini, sa Ban̲ara

17 Hire sari na ginore tututi sapu podalae koasa ban̲ara Zehoiakini, asa sapu ta pusi koari na tie pa Babiloni. Ari ka zuapa sari na tuna koreo

* **3:4** 2 Samuela 5:4-5; 1 Ban̲ 2:11; 1 Koron 29:27 * **3:5** 2 Samuela 11:3

e Zehoiakini: Silitili, 18 Malokiramu, Pedaia, Senaza, Zekamaea, Hosama,
meke Nedabaea. 19 Pedaia si karua tuna koreo, Zerubabele, meke Simei.
Zerubabele sina tamadia ri karua koreo, Mesulama, meke Hananaea, meke
keke sa tuna vineki e Selomiti. 20 Koadia tugo ka lima tuna koreo si asa:
Hasuba, Ohele, Berekaea, Hasadaea, meke Zusabi Heseda.
21 Podoi e Hananaea si karua tuna koreo: Pelataea meke Zesaea. E
Zesaea sina tamana e Repahaia, sa Tamana e Anana, sa tamana e Obadaea,
sa tamana Sekanaea. 22 E Sekanaea si keke mo tuna koreo, e Semaea,
meke ka lima sari tuna e Semaea: Hatusi, Iqala, Baria, Nearaea, meke
Sepati. 23 E Nearaea si podoi si ka n̲eta tuna koreo: Elionae, Hizikaea,
Azirikama. 24 Elionae si ka zuapa tuna koreo: Hodavaea, Eliasibi, Pelaea,
Akubo, Zohanana, Delaea, meke Anani.

4

Sa Ginore Tuti te Ziuda

1 Sari na pinodopodo te Ziuda: Perezi, Hezironi, Kami, Huri, meke Sobali.
2 Sobali si na tamana e Reaia, sapu sa tamana e Zahata, sa tamana e
Ahumai, meke e Lahada; arini sari tamadia rina tie pu koadi pa Zora.
3-4 Huri si na koburu kenuna tanisa tamana koasa barikaleqe te Kelebi
sapu e Eparata, meke sa nana butubutu sapu koa ia sa popoa lavata pa
Betilihema. Ka n̲eta sari na koreo te Huri: Etama, Penuela, meke Ezera.
Etama si ka n̲eta sari tuna koreo: Zezireli, Isima, meke Idibasi, meke keke
tuna vineki, e Hazileloponi. Penuela si koa ia sa popoa lavata meke koa pa
Qedoro, meke e Ezera koa ia sa vasileana pa Husa.
5 Se Asura, sapu koa ia sa popoa lavata pa Tekoa, si karua nana
barikaleqe: e Hela meke Na'ara. 6 Va podo ni sa koe Na'ara si ka made
koreo: Ahuzama, Hepera, Temeni, meke Hahasitari. 7 Asura meke e Hela
si ka n̲eta dia Koreo: Zereti, Izihara, meke Etinana.
8 Kozo si na tamadia ari Anubu, e Zobeba, meke sa pinodopodo tanisa
butubutu tie sapu gore maena koe Ahahelo, sa tuna e Haruma.
9 Koa nana si keke tie pozana si e Zabeze. Tie ta pamaṉaena hola si asa,
hola ni sari doduru tasina. Poza nia Zabeze sa tinana si asa, sina ta sigiti
hola si asa totoso podoa sa si asa. 10 Varavara se Zabeze, la koasa Tamasa
tadi pa Izireli, “Mana nau qua Tamasa, mamu poni va soku nau pepeso.
Mamu somana koa koa rau; mamu hukati koa rau sari doduru tin̲itoṉa
kaleadi sapu kote va sigiti au,” gua. Meke va tabea sa Tamasa sa nana
vinaravara.

Sari Votivotiki Tatamana

11 Kelebi, sa tasina e Suhaha, si keke nana koreo, e Mehiri; e Mehiri si
na tamana e Esitoni. 12 Ka n̲eta tuna koreo si asa: Betirapa, Pasea, meke
Tehina. Tehina si koa ia sa vasileana Nahasi. Sarini pu podoi ri kasa hire
si koadi pa Reka.
13 Karua tuna koreo se Kenazi: Otinieli meke Seraea. Otinieli si karua
koreo tugo si tanisa, ari Hatati meke Meonotai. 14 Meonotai si na tamana
e Opara.
Seraea sina tamana e Zoabi, sa tie sapu koa ia sa vasileana pa lolomo
sapu ta pozae Qe Harasimi. Doduru tie pu koa vasina sina tie matazoṉa
pa tinavete pa lima.
15 Se Kelebi, sa tuna koreo e Zepune si ka n̲eta nana koburu koreo: Iru,
Ela, meke Na'ama. Ela si na tamana e Kenazi.
16 Ka made koburu koreo si te Zehalele: Zipi, Zipaha, Tiria, meke Asarele.

17-18 Ezara si ka made koburu koreo tanisa: Zeta, Meredi, Epera, meke
Zaloni. Meredi si haba ia se Bitia, sa tuna vineki sa baṉara pa Izipi, meke
keke sa dia koburu vineki, se Miriami, meke karua tudia koreo: Samai
meke e Isiba. Isiba podalae nia sa popoa lavata pa Esitemoa. Haba ia
tugo Meredi si keke barikaleqe pa butubutu Ziuda, meke ka ṉeta sari dia
koburu koreo: Zeredi, pu podalae nia sa popoa lavata pa Qedoro. Hebere,
pu koa ia sa popoa lavata pa Soko; meke e Zekutieli, pu koa ia sa popoa
lavata pa Zanoa.
19 Hodaea si haba ia sa tasina vineki e Nahami. Sari tudia podalae nia
sa butubutu tie pododi koe Qamu, pu koa pa vasileana Keila, meke sa
butubutu tie pododi koe Ma'aka pu koa pa vasileana pa Esitemoa.*
20 Simoni si ka made nana koburu koreo: Amanoni, Rina, Benihana meke
Tiloni.
Isi si karua nana koburu: Zoheti meke Benizoheti.

Sa Tutina e Sela

21 Sela si na tuna koreo e Ziuda. Sari na tie pu tuti gore koe Sela si
ari Era, La'ada, Zokimi, Zoasi, meke Sarapa. Sela sina tamadia ri pu koa
koasa vasileana pa Leka; La'ada si na tamadia ri pu koa koa sa vasileana
pa Maresa, meke sa butubutu tie tigisi poko pu koa pa vasileana lavata pa
Beti Asibea; 22 Zokimi meke sari na nana tinoni pu koa pa popoa nomana
pa Kozeba, meke Zoasi meke Sarapa, arini si haba barikaleqe Moabi meke
koa pa Betilihema. Sari na tututi hire si vagidi koari na kinubekubere sapu
koadi hola. 23 Arini si na tie tavetavete raro patu tanisa baṉara, meke koa
mo pa vasileana nomana pa Netaimi meke Qedera.

Sa Ginore Tuti te Simione

24 Simione si ka lima tuna koreo: Nemuela Zamini, Zaribi, Zera, meke
Saulu. 25 Sa tuna Saulu si e Salumu, sa tuna Salumu si e Mibisami, meke sa
tuna Mibisami si Misima. 26 Meke e Misima podoa se Hamuele, Hamuele
podoa se Zakura, meke Zakura podoa se Simei. 27 Podoi Simei si ka manege
onomo koburu koreo, meke onomo vineki, ba sari na turaṉana soti si
lopu podopodo va soku, meke sa butubutu te Simione si lopu guana toqolo
valeana, gugua sa butubutu te Ziuda.
28 Gore kamo koasa totoso te Devita sa baṉara, sa butubutu te Simione
si koa betoi mo rini sari na vasileana nomadi hire: Biasiba, Molada, Haza
Suala,* 29 Biliha, Ezemu, Tolade, 30 Betueli, Homa, Zikilaqi. 31 Beti Makaboti,
Hazasusimi, Betibiri, meke pa Saraimi. 32 Koai tugo rini sari ka lima
vasileana hire: Etama, Aini, Rimoni, Tokeni meke pa Asani, 33 meke sari
na vasivasileana pa varikalidi, seu kamo la pa Balati. Arini sari na popoa
koa i rini meke na kuberi rini sari na dia tututi meke kopu ni rini.
34-38 Hire sari na pozapozadi sari na koimata pa dia puku butubutu:
Mesahobaba, Zamuleki, Zosa sa tuna koreo e Amazaea, Zoili,
Zehu sa tuna koreo e Zosibaea, sa tuna e Seraea, sa tuna e Asiele,
Elionae, Zakoba. Zesohaea, Asaea, Adieli, Zesimieli, Benaea,
Ziza sa tuna e Sipi, sa tuna e Aloni, pa tuti dia ri Zedaia, Simiri, meke
Semaea.
Sina podopodo va soku sari na tatatamana, 39 ke koa betoa mo rini sa
doduruna sa kali lodu rimata tata pa Qera, meke kopu ni rini sari na
dia sipi pa kali gasa rimata koasa lolomo vasina koa sa vasileana Qera.

---

* **4:19** Sa zinama Hiburu pa vesi hie si lopu bakala. Kaiqa iniliri si zama, “Hodaea si haba ia sa tasina vineki e Nahami, meke podoi ri kara sari Qarami pu koa pa Keila meke se Esitemoa pu koa pa Ma'aka.” * **4:28** Zos 19:2-8

40 Masuru hola sa pepeso asa meke koa va leana ia na duduli, meke noso,
loke ilipuṉana. Pukerane si na dia popoa ari tie pa butubutu Hami.
41 Pa totoso te Hezikaea sa baṉara pa Ziuda, sari na tie ta kubere pozadi
hire pa tutina Simione si la pa popoa Qera meke huara pani sari na ipi
na vetu tadi na tie pa butubutu Hami pu koadi vasina. Hadu taloa ni rini
sari na tie koadi vasina meke koa hokara dia vasina, sina masuru meke
sokua duduli tadi na sipi. 42 Ari ka lima gogoto tie pa butubutu te Simione
si la koa pa kali gasa rimata pa Edomu. Ari tuna koreo e Isi na turaṉi:
Pelataea, Nearaea, Repahaia meke Uzieli. 43 La va mate betoi rini vasina
sari na tinoni Amaleki pu govetedi pukerane pa vinaripera, meke koa hobe
dia vasina kamo pa rane ṉinoroi.

5

Sa Ginore Tuti te Rubeni

1 Hire sari na pinodopodo te Rubeni sa tuna kenuna e Zekopi. Koasa
ginuguana sapu eko turaṉia sa sa barikaleqe nabulu tanisa tamana, si
siana nia sa sa hinia sapu tadi na koburu koreo kenudi, meke sari doduru
hinia arini si ta vala koe Zosepa.* 2 Sa butubutu te Ziuda si ṉiṉirana koari
na tasina meke keke palabatu si vura mae koa sa, gua ba sa hinia tanisa
koburu koreo kenuna si te Zosepa.* 3 E Rubeni sa koreo kenuna te Zekopi,
si ka made sari tuna koreo: Ari Hanoki, Palu, Hezironi, meke Kami.
4-6 Hire sari na pinodopodo te Zoili, koari na sinage na sage: Semaea,
Qoqi, Simei, Maika, Reaia, Beolo, meke Bera. La sa baṉara pa Asiria,
Tiqalati Pilesa, saputu vagia se Bera, sa koimata tanisa butubutu asa, meke
raovo[d] taloa nia.*
7 Hire sari na pozadi rina koimata pa hopeke pinodopodo koasa butubutu
te Rubeni: Zeieli, Zakaraea, 8 meke Bela sapu sa tuna koreo e Azaza, sa tuna
koreo sa tuna e Sema, sapu sa tuna e Zoili. Sa puku butubutu hie si koa pa
vasileana Aroere meke koasa solosona asa kamo la pa toqere Nebo meke
Beolo Meoni. 9 Na soku hola sari na bulumakao tadirini pa popoa Qileadi,
ke koa betoa mo rini sa pepeso seu latu pa qega sapu pa kali gasa rimata
sapu la kamo gua pa Ovuku Iuparetisi.
10 Pa totoso sapu baṉara se Saula, la sa butubutu te Rubeni meke rapati
sari pa butubutu Haqiraiti, meke va mate betoi rini si arini, meke koa hobei
rini sa popoa pa kali gasa rimatana sa popoa Qileadi.

Sa Ginore Tuti te Qadi

11 Sa butubutu te Qadi si koa kapae koe Rubeni koasa pepeso pa popoa
Basani pa kali gasa rimata kamo la gua pa Saleka. 12 Zoili sina ṉati palabatu
koasa butubutu asa, meke e Sapama si vina rua la koasa. Ari Zanai meke
Sapahati si na palabatu tugo pa butubutu Qadi pa Basani. 13 Sari kaiqa
tie pule koasa butubutu si somanadi koari ka zuapa puku butubutu hire:
Maekolo, Mesulama, Siba, Zorai, Zakana, Zia, meke Ebera. 14 Na goredi
mae koasa tuti te Abihaili, sa tuna koreo e Huri sapu sa tutina si boka ta
pitu pule la koari kasa hire: Abihaili, Huri, Zaroa, Qileadi, Maekolo, Zesisai,
Zahado, Buzi. 15 Ahi, sapu sa tuna e Abidieli sapu sa tuna koreo e Guni, sina
palabatu koari na puku butubutu hire. 16 Koa i rini sari na vasidi pa popoa
Basani meke Qileadi koari na vasileana vasina meke koasa doduruna sa
pezara duduli pa Saroni. 17 Sari na kinubekubere hire si ta tavete pa totoso
te baṉara Zotamu pa Ziuda meke te baṉara Zeroboami vina rua pa Izireli.

---

* **5:1** Zen 35:22, 49:3-4 * **5:2** Zen 49:8-10 * **5:4-6** 2 Baṉ 15:29

Sari na Puku Tie Varipera tadi na Butubutu pu Koa pa Kali Gasa Rimata koasa Ovuku Zodani

18 Koari na butubutu te Rubeni, Qadi, meke sa kukuruna sa butubutu
Manase pa kali gasa rimata si koadia si ka made n̲avulu made tina zuapa
gogoto onomo n̲avulu puta tie varipera, sapu bokabokadi hola pa belan̲ana
sa lave, sekena sa vedara, meke gonana sa bokala. 19 Razai rini sa butubutu
Haqiraiti, sapu gore maedi koe Zetura, Napisi, meke Nodaba. 20 Vekoa rini
sa dia rinan̲eran̲e koasa Tamasa, meke varavara si arini meke tepa ia rini
sa tinokae koasa Tamasa. Olan̲i Tamasa meke va mataqara i Sa si arini
koari na tie pa butubutu Haqiraiti meke koari na butubutu pu varitokae
la koa rini. 21 Vagi rini koari na dia kana sari ka lima n̲avulu tina kameli,
karua gogoto lima n̲avulu tina sipi, meke karua tina don̲'ki, meke vagi tugo
rini sari ka keke gogoto tina tie ta pusidi pa vinaripera. 22 Soku hola sari
na dia kana si va matei rini, sina ta tokae si arini koasa Tamasa. La koa ia
rini sa popoa asa osolae kamo sa totoso tinaraovo.

Sari na Tie Koasa Kukuruna sa Butubutu Manase pa Kali Gasa Rimata Zodani

23 Sari na tie pa kukuruna sa butubutu Manase pa kali gasa rimata si la
koa i sari na vasidi pa popoa Basani kamo la gua tu pa Beolo Hemoni, meke
pa Seni, sapu sa toqere Hemoni sina podopodo va soku hola si arini. 24 Hire
sari na palabatu koari na hopeke puku butubutu: Epera, Isi, Elieli, Azarieli,
Zeremaea, Hodavaea, meke Zahadieli. Doduru arini sina tie bokabokadi
pa vinaripera, meke na koimata ta gilanadi koari na dia puku butubutu.

Ta Raovo Taloa sari Butubutu pa Kali Gasa Rimata Zodani

25 Sari na tie si lopu soto va nabu koasa Tamasa tadi na tiatamadia,
ba etulia rini si Asa meke vahesi rini sari na tamasa tadi na butubutu
tie huporo saripu hadu vura ni sa Tamasa koasa popoa asa. 26 Ke vata
evan̲ia Tamasa pude la sa ban̲ara Pulu pa Asiria sapu e Tiqalati Pilesa
meke vagia sa dia popoa. Raovo vagi sa sari butubutu te Rubeni, Qadi,
meke sa kukuruna sa butubutu Manase meke la va koa i sa si arini pa
Hala, Habora, meke Hara, meke pa kapana sa Ovuku Gozana.*

6

Sa Ginore Tuti te Livae

1 Livae si ka n̲eta tuna koreo: Ari Qerisoni, Kohati meke Merari.
2 Kohati si ka made tuna koreo: Ari Amaramu, e Izihara, Heboroni, meke
Uzieli.
3 Amaramu si karua tuna koreo: Eroni meke Mosese, meke keke tuna
vineki, Miriami.
Eroni si ka made tuna koreo: Nadabi, e Abihu, e Eleaza meke e Itamara.
4 Sa tuti gore te Eleaza si gua hie: Pinehasi podoa se Abisua, 5 Abisua
podoa se Buki, Buki podoa se Uzi, 6 Uzi podoa se Zerahia, Zerahia podoa
se Meraioti, 7 Meraioti podoa se Amaraea, Amaraea podoa se Ahitubi,
8 Ahitubi podoa se Zedoki, Zedoki podoa se Ahimaza, 9 Ahimaza podoa
se Azaraea, Azaraea podoa se Zohanana, 10 Zohanana podoa se Azaraea,
asa sapu tavetavete koasa Zelepade sapu kuria e Solomone pa Zerusalema,
11 Azaraea podoa se Amaraea, Amaraea podoa se Ahitubi, 12 Ahitubi podoa
se Zedoki, Zedoki podoa se Salumu, 13 Salumu podoa se Hilikaea, Hilikaea
podoa se Azaraea, 14 Azaraea podoa se Seraea, Seraea podoa se Zehozadaki.

* **5:26** 2 Ban̲ 15:19,29, 17:6

15 Zehozadaki si ta raovo vagi koe Nebukaneza, turaṉae koari na tie Ziuda
meke Zerusalema totoso garunu taloa ni e Zihova si arini la pa popoa seu.

Kaiqa Ginore Tuti te Livae

16 Livae si ka ṉeta tuna koreo: Qerisoni, Kohati, meke Merari.* 17 Ari
tudia koreo beto sari ka ṉeta. Qerisoni sina tamadia ari Libini e Simei.
18 Kohati sina tamadia ri Amaramu, Izihara, Heboroni, meke Uzieli, 19 meke
e Merari sina tamadia ri Mahili, meke Musi.
20 Sa ginore tuti te Qerisoni si gua hie: Qerisoni podoa se Libini, Libini
podoa se Zahata, Zahata podoa se Zima, 21 Zima podoa se Zoa, Zoa podoa
se Ido, Ido podoa se Zera, Zera podoa se Zeaterai.
22 Sa ginore tuti te Kohati: Kohati podoa se Aminadabi, Aminadabi podoa
se Kora, Kora podoa se Asire, 23 Asire podoa se Elikana, Elikana podoa se
Ebiasapa, Ebiasapa podoa se Asire, 24 Asire podoa se Tahati, Tahati podoa
se Urieli, Urieli podoa se Uzaea, meke Uzaea podoa se Saulu.
25 Elikana si karua tuna koreo: Amasai, meke Ahimoti, 26 Ahimoti podoa
se Elikana, Elikana podoa se Zopai, Zopai podoa se Nahati, 27 Nahati podoa
se Eliabi, Eliabi podoa se Zerohamu, Zerohamu podoa se Elikana meke
Elikana podoa se Samuela.
28 Samuela si karua tuna koreo: Zoili sapu kenuna, meke Abaeza sapu
mudina.
29 Sa ginore tuti te Merari si gua hie: Merari podoa se Mahili, Mahili
podoa se Libini, Libini podoa se Simei, Simei podoa se Uza, 30 Uza podoa
se Simea, Simea podoa se Hagia, meke Hagia podoa se Asaea.

Sari Tuti Tadi Tie Kerakera pa Zelepade

31 Hire sari na tie kerakera sapu vizati e Devita sa baṉara pude kopu nia
sa vinahesi koasa Zelepade pa Zerusalema sipu la koa magogoso vasina sa
Bokese Vinariva Egoi. 32 Hopeke dia totoso si arini pude la kera vahesi
koasa Ipi Hopena sipu lopu ele kuria baṉara Solomone sa Zelepade te
Zihova. 33 Hire sari na tutidia rina tie tuqedi rina tinavete kerakera:
Pa butubutu te Kohati: Hemani tuna Zoili si na tie tuturaṉa koasa koea
kekenu. Sa tutina sapu kamo pule la koe Zekopi si gua hie: Hemani si
tuna Zoili, Zoili si tuna Samuela, 34 Samuela si tuna Elikana, Elikana si
tuna Zerohamu, Zerohamu si tuna Elieli, Elieli si tuna Toaha, 35 Toaha
si tuna Zupa, Zupa si tuna Elikana, Elikana si tuna Mahata, Mahata si
tuna Amasai. 36 Amasai si tuna Elikana, Elikana si tuna Zoili, Zoili si tuna
Azaraea, Azaraea si tuna Zepanaea 37 Zepanaea si tuna Tahati, Tahati si
tuna Asire, Asire si tuna Ebiasapa, Ebiasapa si tuna Kora. 38 Kora si tuna
Izihara, Izihara si tuna Kohati, Kohati si tuna Livae, Livae si tuna Zekopi.
39 Asapa si na tie tuturaṉa koasa koea vina rua. Sa tutina sapu kamo pule
la koe Livae si gua hie: Asapa si tuna Berekaea, Berekaea si tuna Simea,
40 Simea si tuna Maekolo, Maekolo si tuna Basea, Basea si tuna Malikiza,
41 Malikiza si tuna Etini, Etini si tuna Zera, Zera si tuna Adaia, 42 Adaia si
tuna Etani, Etani si tuna Zima, Zima si tuna Simei. 43 Simei si tuna Zahata,
Zahata si tuna Qerisoni, meke Qerisoni si tuna Livae.
44 E Etani si na tie tuturaṉa koasa koea vina ṉeta. Sa tutina sapu kamo
pule la koe Livae si gua hie: Etani si tuna Kisi, Kisi si tuna Abidi, Abidi si
tuna Maluki, 45 Maluki si tuna Hasabia, Hasabia si tuna Amazaea, Amazaea
si tuna Hilikaea, 46 Hilikaea si tuna Amazi, Amazi si tuna Bani, Bani si tuna
Semera, 47 Semera si tuna Mahili, Mahili si tuna Musi, Musi si tuna Merari,
Merari si tuna Livae.

---

* **6:16** Ekd 6:16-19

48 Sari doduru tie pule pa butubutu te Livae si ta poni ni rini sari doduru
tinavete koa holadi koasa Zelepade te Tamasa.

Sa Ginore Tuti te Eroni

49 Ba Eroni meke sari na tutina si kopu ni sari na vina uququ oto huda
humaṉa lea meke sari na vina vukivukihi koasa Lose Hopena pa Hopena.
Meke sari na vina vukivukihi arini sina vina vukivukihi tana sinea pude
taleosae koe Tamasa sari na sinea tadi na tie Izireli. Tavete luli rini gua
sapu garunu ni e Mosese, sa nabulu te Tamasa. 50 Hire sarini pu tuti goredi
koe Eroni: Eroni podoa se Eleaza, Elieza podoa se Pinehasi, Pinehasi podoa
se Abisua, 51 Abisua podoa se Buki, Buki podoa se Uzi, Uzi podoa se Zerahia
52 Zerahia podoa se Meraioti, Meraioti podoa se Amaraea, Amaraea podoa
se Ahitubi, 53 Ahitubi podoa se Zedoki, meke Zedoki podoa se Ahimaza.

Vasina Koa sari na Tie pa Butubutu te Livae

54 Hire sari na vasidi pu ta hia ni ri na tie pa puku butubutu te Eroni:
arini pu goredi koasa tutina e Kohati si vagia sa hinia kekenu koari na
tuna Livae. 55 Koa rini si ta vala si pa Heboroni pa popoa Ziuda meke sari
pezara koa i na duduli tana bulumakao na sipi pa vari likohaena. 56 Ba
sari na pezara na vasileana hitekedi pa Heboroni si tava hia la koe Kelebi
tuna koreo e Zepune. 57-59 Sari na vasileana nomadi hire si tava hia la
koasa tuti te Eroni: Heboroni, sapu keke vasileana ta vizata pude tadi na
tie govetedi*, Zatiri meke sari na vasileana pa Libina, Esitemoa, Hileni,
Debiri, Asani, meke Beti Semesi, meke turaṉae sari na dia pezara koa i
duduli tana bulumakao na sipi. 60 Pa voloso te Benisimane si tava hia la
koari na tutina e Eroni sari na vasileana hire turaṉae sari na dia pezara
koa i na duduli tana bulumakao na sipi: Qeba, Alemeti, meke Anatoti.
Ka manege ṉeta ninaedi sari na vasileana saripu tava hia la koari na
hopeke tatamana pa tutina e Kohati pude koai. 61 Koari na puku tutina e
Kohati sapu koa holadi si ta vala koari hopeke tatamana si ka manege puta
vasileana nomadi pa korapana sa popoa tanisa butubutu te Manase pa kali
lodu rimata pa Zodani. 62 Koari na puku tutina e Qerisoni,, si tava hia la
pa hopeke tatamana sari ka manege ṉeta vasileana nomadi pa popoa tadi
na butubutu Isaka, Asa, Napitalai, meke sa kukuruna sa butubutu Manase
pa popoa Basani pa kali gasa rimata Zodani. 63 Gua tugo asa sari tutina
e Merari, sapu tava hia la koari hopeke dia tatamana sari ka manege rua
vasileana nomadi pa korapana sa popoa tadi na butubutu Rubeni, Qadi,
meke Zeboloni. 64 Ke la ri na tie Izireli meke poni lani koari na tie pa
butubutu Livae sari na vasileana nomadi turaṉae koari na dia pezara pu
koa i na duduli tana bulumakao na sipi. 65 Sari na vasileana nomadi sapu
ta poza meke ta hia la koari na tie Livae si koa pa korapadi rina voloso pa
popoa Ziuda, Simione, meke Benisimane.

66 Kaiqa tatamana pa tutina e Kohati si tava hia ni sari na vasileana
nomadi meke turaṉae sari dia pezara koai na duduli tana bulumakao na
sipi pa korapana sa voloso popoa te Iparemi. Hire sari vasileana nomadi
arini: 67 Sekemi, sa popoa pa toqetoqere pa Iparemi tadi na tie govetedi,
Qeza, 68 Zokomeami, Beti Horoni, 69 Aizaloni meke Qati Rimoni. 70 Pa
korapana sa voloso popoa te Manase pa kali lodu rimata Zodani si ta hia
poni ni rini sari na vasileana nomadi pa Anera meke Bileama turaṉae sari
na dia pezara koa i na duduli tana bulumakao na sipi.

---

* **6:57-59** Sarini pu va mate tie ba lopu pa nana hiniva soti, si boka govete la vasina meke tava sare.

71 Koa rina tutina e Qerisoni si ta vala sari vasileana hire, turaṉae sari
dia pezara koai na duduli tana bulumakao na sipi: pa korapa voloso popoa
te Manase pa kali gasa rimata Zodani: Qolani pa Basani meke Asitaroti.
72 Pa korapa voloso popoa te Isaka: Kedesi, Daberati, 73 Ramoti meke
Aneme.
74 Pa korapa voloso popoa te Asa: Masalo, Abidoni, 75 Hukoku, meke
Rehobi.
76 Pa korapa voloso popoa te Napitalai: Kadesi pa Qaleli, Hamoni, meke
Kiriataimi.
77 Sari na tatamana koa holadi pa tutina e Merari si tava hia la koarini
sari na vasileana hire, turaṉae sari na dia pezara pu koai na duduli tana
bulumakao na sipi: pa korapa voloso popoa te Zeboloni: Rimoni, meke
Tabora.
78 Pa voloso popoa te Rubeni, pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani pa
Zeriko: Bezere koasa pezara nomana panaulu, Zazaha, 79 Kedemoti, meke
Mepata.
80 Pa voloso popoa te Qadi: Ramoti pa popoa Qileadi, meke Mahanaimi,
81 Hesiboni, meke Zazera.

7

Sa Ginore Tuti te Isaka

1 Isaka si ka made tuna koreo: Tola, Pua, Zasubi, meke Simironi.
2 Tola si ka onomo tuna koreo: Uzi, Repahaia, Zerieli, Zamai, Ibisamu,
meke Samuela. Sari kasa arini sina koimata koa rina tatamana pa puku
butubutu te Tola, meke ta avosaedi sapu na tie varipera. Pa totoso te Devita,
sa baṉara, sa ninae tanisa dia butubutu si hiokona rua tina onomo gogoto.
3 Keke mo tuna koreo se Uzi, e Izirahia, sapu ka made tuna koreo:
Maekolo, Obadaea, Zoili, meke Isia, arini saripu palabatu ni sari na tutidia.
4 Soku dia barikaleqe meke dia koburu, meke pa dia tututi si boka kamoa
rini toloṉavulu onomo tina pu somana nia sa tinavete vinaripera.
5 Sa ninaedi hinokara sapu ta kubere gore koasa butubutu te Isaka si ari
ka vesu ṉavulu zuapa tina tie pu somanadi pa tinavete vinaripera.

Sa Ginore Tuti tadi Benisimane

6 Ari ka ṉeta sari tuna koreo e Benisimane: Bela, Bekera, meke Zediale.
7 Bela si ka lima tuna koreo: Eziboni, Uzi, Uzieli, Zerimoti, meke Iri.
Sari kasa arini sina koimata koari na tatamana pa puku butubutu te Bela
meke ta avosodi beto sapu na tie varipera bokabokadi. Somana ta nae
pa ninaena sa dia butubutu sari ka hiokona rua tina, toloṉavulu made tie
varipera.
8 Ari ka sia sari tuna koreo e Bekera: Zemira, Zoasi, Elieza, Elionae,
Omiri, Zeremoti, Abaeza, Anatoti, meke Alemeti. 9 Koasa ninae hinokara
tanisa tutidia pa tatatamana si somana ta nae sari ka hiokona puta tina
karua gogoto tie saripu somanadi pude la pa vinaripera.
10 Zediale si keke tuna koreo: e Bilihani, meke Bilihani si ka zuapa tuna
koreo: Zeusi, Benisimane, Ehudi, Seanana, Zetani, Tasisi, meke Ahisaha.
11 Arini si na koimata koari na tatatamana pa dia puku butubutu, meke
doduru si ta avosaedi sapu na tie bokabokadi pa varipera. Somana ta nae
pa dia butubutu si ka manege zuapa tina karua gogoto tie tava namadi
pude la pa vinaripera. 12 Sari na tie Supimi meke Hupimi si somanadi tugo
pa butubutu te Iri. Meke podo goredi pa tuti te Ahea sari kasa tie Husaeti.

Sa Ginore Tuti te Napitalai

13 Napitalai si ka made tuna koreo: Zahazieli, Guni, Zezera, meke Salumu.
Na pinodopodo te Biliha koe Zekopi si arini.

Sa Ginore Tuti te Manase

14 Karua sari koreo te Manase koasa barikaleqe Aramea: ari Asirieli,
meke e Makiri. Makiri sa tamana e Qileadi. 15 Makiri si vagi barikaleqe
koasa butubutu Hupimi meke Supimi.* Sa tasina vineki Makiri si e Ma'aka.
Sa tuna koreo vina rua e Makiri si e Zelopehadi; koba vineki mo si podo i
sa.
16 Podoi e Ma'aka, sa barikaleqe te Makiri si karua koreo, meke la arini
poza ni Peresi meke Seresi. Se Peresi si karua tuna koreo: ari Ulama meke
e Rakeme. 17 Meke e Ulama si keke tuna koreo, e Bedana pozana. Arini
sari na tutina e Qileadi sa tuna koreo e Makiri, sa tuna koreo e Manase.
18 Sa tasina vineki e Qileadi, se Hamoleketi si podoi si ka n̲eta koreo:
Isodi, Abieza, meke Mahala. 19 Semida si ka made tuna koreo: Ahiani,
Sekemi, Likehi meke Aniami.

Sa Ginore Tuti te Iparemi

20 Hire sari na tie pa tuti te Iparemi pa hopeke sinage: Iparemi podoa
se Sutela, Sutela podoa se Beredi, Beredi podoa se Tahati, Tahati podoa se
Eleada, Eleada podoa se Tahati, 21 Tahati podoa se Zabada, Zabada podoa
se Sutela. Koadia karua tuna koreo pule se Iparemi, ari Ezera meke Eleada.
Tava mate koari na tie pa Qati sari karua totoso hiva la hiko bulumakao
na sipi vasina. 22 Meke talotan̲a hola ni sa tamadia, se Iparemi, meke koa
kuliusu si asa soku n̲avulu rane, ke la va manotia ri na tasina si asa. 23 Beto
asa si eko turan̲ia e Iparemi sa nana barikaleqe meke aritiana si asa meke
podoa sa si keke koburu koreo. Beria poza nia sa, sina ele kamoa tinasuna
sa dia vetu.
24 Keke tuna vineki se Iparemi, e Siara. Asa kuri i sari na vasileana pa
Beti Horoni panaulu meke Beti Horoni panapeka, meke sa vasileana Uzeni
Siara.
25 Koa nana tugo si keke tuna koreo e Iparemi, e Repaha pozana, meke
sa pinodopodo tanisa si gua hie: Repaha podoa se Resepa, Resepa podoa
se Tela, Tela podoa se Tahana, 26 Tahana podoa se Ladana, Ladana podoa
se Amihudi, Amihudi podoa se Elisama, 27 Elisama podoa se Nani, meke
Nani podoa se Zosua.
28 Meke sari na vasidi sapu vagi arini meke koa i si pa Betolo meke sari
na vasileana hitekedi pa vari likohaena, kamo tata pa Narana pa kali gasa
rimata meke pa Qeza pa kali lodu rimata meke sari na vasileana hitekedi
pa vari likohaena. Vagi tugo rini sari na vasileana pa Sekemi meke Aia
meke sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedi.
29 Sari na tutina e Manase tagoi sari na popoa lavata pa Beti Sani, Tanaka,
Meqido, Doro, meke sari na vasileana hitekedi pa vari likohaedi.
Arini sari na popoa vasina koa sari tutina e Zosepa sa tuna Izireli.

Sa Ginore Tuti te Asa

30 E Asa si ka made tuna koreo: Imina, Iseva, Isivi, meke Beria, meke
keke tuna vineki, e Sera.
31 Meke sari tuna koreo e Beria si Hebere meke Malakiele. Malakiele
podalae nia sa vasileana pa Birizaiti.
32 Meke ka n̲eta tuna koreo se Hebere: Zapeleti, Soma, meke Hotamu
meke Sua sa tuna vineki.

---

* **7:15** Koasa butubutu Hupimi meke Supimi, babe tadi Hupimi meke Supimi. Sa zinama Hiburu si lopu bakala.

33 Ka n̲eta tugo sari tuna koreo e Zapeleti: e Pasako, Bimihala, meke
Azavati.
34 Sa tasina koreo e Zapeleti, se Soma si ka n̲eta tuna koreo: Roga,
Zehuba, meke Arami.
35 E Hotahamu sa tasina si ka made tuna koreo: Zopa, Imina, Selesi meke
Amala.
36 Sari na tuna koreo e Zopa si ari Sua, Harinepa, Suala, Beri, Imira,
37 Bezere, Hodi, Sama, Silisa, Itirani, meke Bera.
38 Sari na tuna koreo e Zeta si ari Zepune, Pisipa, meke Ara, 39 meke sari
na tuna koreo e Ula si ari Araha, Haniele, meke Rizia.
40 Doduru arini si na tie pa butubutu te Asa, palabatudi pa hopeke puku
tuti. Na koimata tava egodi, na ta avosaedi sapu na tie varane bokabokadi
pa vinaripera. Sa ninaedi rina tie pa hopeke dia puku tuti pude somana
pa vinaripera si ari ka hiokona onomo tina tie.

8

Sa Tuti te Saula pa Butubutu te Benisimane

1 Benisimane si ka lima tuna koreo: Sari na vinarilulidi pa pinodo si
guahe: Bela, Asibeli, Ahara, 2 Noha, meke Rapaha.
3 Tutina Bela sari Ada, Qera, Abihudi, 4 Abisua, Neamani, Ahoa, 5 Qera,
Sepupana, meke Hurami.
6-7 Sa tuti te Ehudi si ari Neamani, Ahiza meke Qera: Arini si na koimata
pa dia hopeke puku tatamana saripu koadi pa Qeba, ba tava raovo vura la
pa Manahati si arini. Qera si na tamadia ari Uza meke Ahihudi.
8-9 Mudina tu sapu luara pani e Saharaimi sari karua nana barikaleqe,
Husimi, meke e Ba'ara si tiqe podo koreo si asa pa popoa pa Moabi. Haba
ia sa se Hodesi meke podoi sa si ka zuapa koreo: Zobabi, Zibia, Mesa,
meke Malakamu, 10 Zeuzi, Sakia, meke Mirama. Sari tuna koreo arini sina
palabatu pa hopeke dia puku tatamana.
11 Podo koreo tugo si asa koe Husimi: ari Abitubu, meke e Elopala.
12 Elopala si ka n̲eta tuna koreo: Ebera, Misihama meke Semedi. Semedi
si kuri i sari vasileana nomadi pa Ono meke Lodi, meke gua tugo sari na
popoa hitekedi pa vari kalidia.

Sari na Tie Benisimane pa Qati meke Aizaloni

13 Beria meke Sema si na koimata koari na puku tatamana saripu la veko
kinoa pa popoa lavata pa Aizaloni, meke la va rizu taloa i rini sari tie koadi
koasa popoa lavata pa Qati. 14 Sari tuna koreo e Beria si ari Ahio, Sasaka,
Zeremoti, 15 Zebadaea, Aradi, Edera, 16 Maekolo, Isipa, meke Zoha.

Sari na Tie Benisimane pa Zerusalema

17 Sari tuna koreo e Elopala si ari Zebadaea, Mesulama, Hiziki, Hebere,
18 Isimerai, Izilia, meke Zobabi.
19 Sari tuna koreo e Simei si ari Zakimi, Zikiri, Zabadi, 20 Elienai, Ziletai,
Elieli 21 Adaia, Beraia, Simarati.
22 Sari tuna koreo e Sasaka si ari Isipani, Ebera, Elieli 23 Abidoni, Zikiri,
Hanani 24 Hananaea, Elami, Anatotiza 25 Ipideia, meke Penuela.
26 Sari tuna koreo e Zerohamu si ari Samaserai, Siharia, Atalaea,
27 Zaresia, Ilaiza, meke Zikiri.
28 Arini sari na koimata koari na tatamana, na palabatu koari dia tuti
meke na koadi pa Zerusalema.

Sari na Tie Benisimane pa Qibione meke Zerusalema

29 E Zeieli si koa pa vasileana pa Qibione. E Ma'aka sa nana barikaleqe.
30 Sa tuna koreo kenuna si e Abidoni. Kaiqa koreo pule tanisa si ari Zuri,
Kisi, Beolo, Neri, Nadabi, 31 Qedoro, Ahio, Zekera, 32 meke Mikiloti, sapu sa
tamana e Simea. Sari na tutidia si pa Zerusalema mo koadi tata koari na
tatamana sapu turaṉadia, pa dia puku butubutu.

Sa Tatamana te Saula sa Baṉara

33 E Neri si na tamana e Kisi, meke Kisi si na tamana sa baṉara Saula.
Saula si ka made tuna koreo: Zonatani, Malakisua, Abinadabi, meke
Esibeolo. 34 Zonatani si na tamana e Meribeolo, sa tamana e Maika.
35 Ka made sari na tuna koreo Maika: Pitoni, Meleki, Tarea, meke Ehazi.
36 Ehazi si na tamana e Zehoada, sapu sa tamadia ri ka ṉeta koreo: Alemeti,
Azamaveti, meke Zimiri. E Zimiri sina tamana e Moza. 37 Moza sa tamana
e Binea. Binea si na tamana Rapaha, Rapaha si na tamana Eleasa, meke e
Eleasa si na tamana e Azelo.
38 Azelo si ka onomo tuna koreo: Azirikama, Bokeru, Isimeli, Searia,
Obadaea, meke Hanani. 39 Tasina koreo e Azelo se Eseka si ka ṉeta tuna
koreo: Ulama, Zeusi, meke Elipeleti.
40 Sari na tuna koreo e Ulama, si na tie bokabokadi hola pa vinaripera
meke pa gona tupi pa bokala. Sa ninaedi rina tuna meke tudia rina tuna si
keke gogoto lima ṉavulu puta. Doduru hire si na butubutu te Benisimane.

9

Sari na Tinoni pu Pule Koasa Tinaraovo pa Babiloni

1 Doduru tinoni Izireli si ta kubere gore beto pozadi pa hopeke dia
tatamana na tututi pa *Buka Tadi na Baṉara Izireli*.
Sari na tinoni pa butubutu Ziuda si ta raovo taloa la pa Babiloni sina
sekea rini sa dia vinariva egoi pa rinaṉeraṉe koasa dia Tamasa.
2 Ego, sarini pu pule la koa kekenu koari na dia tinago pa dia vasileana
soti si ari kaiqa tie Izireli, meke ari na tie Livaeti, na hiama, meke sari na
nabulu pa Zelepade.* 3 Kaiqa rina tinoni pa butubutu te Ziuda, Benisimane,
Iparemi, meke Manase si la koa pa Zerusalema.
4-6 Ari ka onomo gogoto sia ṉavulu puta pa butubutu te Ziuda si koa pa
Zerusalema.
Hire sari na tututi sapu goredi koari ka ṉeta tuna koreo e Ziuda: ari
Perezi, Sela, meke Zera. E Utai sa tuna koreo e Amihudi, Amihudi sa tuna
koreo e Omiri, Omiri si na tuna koreo Imiri sapu sa tuna koreo e Bani sapu
na tutina e Perezi sa tuna koreo e Ziuda.
E Asaea sa tuna koreo e Sela sapu sa tuna koreo e Ziuda, si na koimata
pa nana tatamana.
E Zeuele sa tuna koreo e Zera, sa tuna koreo e Ziuda, si na koimata pa
nana tatamana.
7-8 Hire sari na tinoni pa butubutu te Benisimane sapu koa pa
Zerusalema:
E Salu sa tuna koreo Mesulama, Mesulama sa tuna koreo e Hodavaea,
Hodavaea sa tuna koreo e Hasenua;
E Ibeneia si na tuna koreo e Zerohamu.
E Ela si na tuna koreo e Uzi, Uzi sa tuna koreo e Mikiri.
E Mesulama si na tuna koreo e Sepatia, Sepatia sa tuna koreo e Reueli,
Reueli sa tuna koreo e Ibiniza.
9 Ari ka sia gogoto lima ṉavulu onomo koasa butubutu te Benisimane
sapu pule mae meke koa vasina. Sari doduru tie pu ta poza hire si na
koimatadi pa dia tatamana.

---

* **9:2** Ezr 2:27; Nehe 7:73

Sari na Hiama pu Koa pa Zerusalema

10-12 Hire sari na Hiama sapu koadi pa Zerusalema:
E Zedaia, Zehoiaribi, meke e Zakini,
e Azaraea, sa palabatu nomana pa Zelepade, si na tuna koreo e Hilikaea,
Hilikaea si na tuna koreo e Mesulama, Mesulama si na tuna koreo e
Zedoki, Zedoki si na tuna koreo e Meraioti, Meraioti si na tuna koreo
e Ahitubi.
E Adaia si na tuna koreo e Zerohamu, Zerohamu si na tuna koreo e
Pasahuru meke Pasahuru si na tuna koreo e Malikiza.
E Masae si na tuna koreo e Adieli, Adieli si na tuna koreo e Zazera, Zazera
si na tuna koreo e Mesulama, Mesulama si na tuna koreo e Mesilemiti
meke Mesilemiti si na tuna koreo e Ima.
13 Keke tina zuapa gogoto onomo n̲avulu puta sari na hiama. Arini tugo si
koimata ni sari na dia tatamana. Na tie bokabokadi hola koari na vinatana
pa Zelepade sari na hiama hire.

Sari na Tie Livaeti pu Koa pa Zerusalema

14-16 Hire sari na tie Livaeti koadi pa Zerusalema.
E Semaea si na tuna koreo e Hasubu, Hasubu si na tuna koreo e
Azirikama, Azirikama si na tuna koreo e Hasabia pa puku butubutu te
Merari.
E Bakabaka, Heresi, Qalala,
meke Matanaea sa tuna koreo e Maika, sapu sa tuna koreo e Zikiri, sapu
sa tuna koreo e Asapa.
E Obadaea si na tuna koreo e Semaea, Semaea si na tuna koreo e Qalala,
meke Qalala si na tuna koreo e Zedutuni.
E Berekaea, si na tuna koreo e Asa, Asa si na tuna koreo e Elikana, sapu
koa koari na popoa tadi na tie pa Netopata.

Sari na Tie Kopu Zelepade pu Koa pa Zerusalema

17 Hire sari na tie kopu Zelepade pu koa pa Zerusalema: E Salumu,
Akubo, Talamoni, meke e Ahimani meke sari na tasidia. E Salumu si sa
dia koimata. 18 Podalae pa totosona asa meke kamo kamahire si kopu nia
rini sa sasada pa kali gasa rimata koasa Zelepade sapu ta pozae Sasada
Ba̲nara. Tatasana si hoke turu kopu si arini koasa sasada bara pa kalina
koari na ipi tadi na tie Livaeti.
19 E Salumu sa tuna koreo e Kore, meke Kore sa tuna koreo e Ebiasapa,
meke gua tugo sari na tura̲nana sa tamana pa butubutu Kora si kopu
pa Zelepade koasa sasada tanisa lose hopena te Zihova. Asa tugo mo sa
tinavete tadi na tamadia totoso kopu nia rini sa Ipi Hopena. 20 E Pinehasi
sa tuna koreo e Eleaza si na tie totoli koari na tie kopu pa Ipi Hopena
pukerane meke koa koasa se Zihova.
21 Zakaraea tuna koreo e Meselemia si keke koari na tie kopu pa sasada
koasa Ipi Hopena vasina koa se Zihova.
22 Vinarigaraedi ri na tie ta vizatadi pude kopu ni sari na sasada si karua
gogoto manege rua tie. Sari na tie kopu si somana ta kubere pozadi pa
dia hopeke tututi koari na vasileana pu koa i rini. E Devita, sa ba̲nara,
meke Samuela sa poropita si ronu i, ke vizati rini sari na tamadia koasa
tuturuana asa. 23 Ke arini meke sari na tutidia si na tie kopu koari na
sasadana sa vetu hope te Zihova. 24 Sari tie hire si kopu koari ka made
kalina koasa vetu hope: pa kali gasa rimata, lodu rimata, kali gede meke
kali mataona sa Ipi Hopena te Zihova. 25 Ta tokae sari na tie kopu hire
koari na tura̲nadia saripu koa pa dia vasivasileana. Hoke kopu si arini
zuapa rane pa hopeke totoso. 26 Sari ka made n̲ati palabatu tadi na tie

kopu sasada, sapu tie Livaeti tugo, si ta poni tinavete pude kopu ni tugo
sari na lose poata na lose likakalae arilaedi pa Zelepade. 27 Koa tata mo
si arini pa Zelepade, sina sa dia tinavete si pude kopu meke tukeli sari na
sasada doduru munumunu.

Votiki Tinavete Tadi na Tie Livaeti

28 Kaiqa ri na tie Livaeti si kopu ni sari na likakalae tana tinavete pa
vina vukivukihi. Doduru totoso si hoke nae i rini pa totoso tava vura,
meke ta nae pule totoso tava nuquru pule. 29 Kaiqa arini si kopu ni sari na
likakalae madidi, meke na palava, vaeni, oela olive, na oto huda humaṉa
lea tana vina uququ, meke sari na votiki oto huda oela na pauda humaṉa
lea. 30 Kaiqa rina hiama si taveti sari henidi rina vina uququ oto huda
humaṉa lea.
31 Keke tie Livaeti, pozana si e Matitia, na tuna koreo kenuna e Salumu,
pa butubutu Kora, si ta poni nia sa tinavete pude va nama i sari na bisikiti
palava manivisidi tana vukivukihi la koe Tamasa. 32 Kaiqa turaṉadia pa
tutina Kohati si ta hia nia sa tinavete pude nama nia doduru rane Sabati
sa bereti tava madina tanisa tevolo pa Zelepade.
33 Ego kaiqa tatamana pa butubutu Livaeti si ta hia nia sa tinavete
kerakera pa Zelepade. Sari na tie tuturaṉa koa rina tatamana arini si koadi
koari kaiqa lose pa Zelepade, pude kote boka kera si arini ninae totoso ta
hivae rini, rane na boṉi. Ke ta rupahadi si arini pa kaiqa tinavete pule.
34 Sari na tie ta poza hire si na koimata pa dia tatamana, na palabatu pa
dia tuti meke na koadi pa Zerusalema.

Sa Pinodopodo Tadi na Tamana Saula sa Baṉara, meke sa Ginore Tuti Tanisa
(1 Koronikolo 8:29-38)

35 E Zeieli si koa pa vasileana pa Qibione. E Ma'aka sa pozana sa nana
barikaleqe. 36 Sa tuna koreo kenuna e Zeieli si e Abidoni, meke sari kaiqa
tuna koreo pule si ari Zuri, Kisi, Beolo, Neri, Nadabi, 37 Qedoro, Ahio,
Zakaraea, meke Mikiloti. 38 E Mikiloti si na tamana e Simea. Sari na tutidi
si koadi pa Zerusalema tata koari kaiqa tatamana pa dia puku butubutu.
39 E Neri si na tamana e Kisi, meke Kisi si na tamana sa baṉara Saula.
Saula si ka made tuna koreo: Zonatani, Malakisua, Abinadabi, meke
Esibeolo. 40 E Zonatani si na tamana e Meribeolo, Meribeolo sa tamana
e Maika. 41 E Maika si ka made tuna koreo: Pitoni, Meleki, Tarea, meke
Ehazi. 42 E Ehazi sa tamana e Zaraha, sa tamadia ri ka ṉeta koburu koreo:
Alemeti, Azamaveti, meke Zimiri. Zimiri si na tamana e Moza. 43 E Moza si
na tamana e Binea, Binea si na tamana Repahaia, Repahaia si na tamana
e Eleasa, meke Eleasa si na tamana e Azelo.
44 E Azelo si ka onomo tuna koreo: Azirikama, Bokeru, Isimeli, Searia,
Obadaea, meke e Hanani.

10

Sa Minate te Saula sa Baṉara
(1 Samuela 31:1-13)

1 Razai ri na tie Pilisitia sari na tie Izireli pa toqere Qiliboa, meke govete
ni ri na tie Izireli. Sokudi ri na tie Izireli si mate vasina. 2 Zukuru sage
luli la sari na tie Pilisitia meke va mate i rini sari ka ṉeta tuna Saula: ari
Zonatani, Abinadabi, meke e Malakisua. 3 Ṉiṉira hola sa vinaripera pa
vari kalina Saula, meke goto ia na tupi tadi na kana si asa meke bakora
va kaleana. 4 Zama ia sa sa nana tie paleke tiṉitoṉa varipera, “Mu lobusu
vagia sa mua magu varipera, mamu hova va mate au, pude madi lopu va

sisire nau ri na tie Pilisitia huporodi hire si rau." Ba matagutu hola nia sa koreo vaqura sapu gua asa. Ke vagia Saula sa nana magu varipera meke hoqa la ia sa meke va mate pule nia. 5 Dogoria sa koreo vaqura sapu ele mate se Saula, ke asa ba hoqa va mate pule nia tugo koasa nana magu varipera. 6 Ke e Saula, meke ka ṉeta tuna koreo si mate keke gua koasa rane asa, meke loketoṉa pule keke tututina si koa baṉara. 7 Sipu avoso nia ri na tie Izireli pu koa pa lolomo pa Zezireli sapu govete sa qeto minate pa Izireli gua, meke sapu e Saula ba mate meke sari ka ṉeta tuna tugo gua, si govete veko pani rini sari dia vasileana. Meke mae sari na tie Pilisitia meke koai si arini.

8 Pa koivugona, mudina sa vinaripera, si la sari na tie Pilisitia pude taṉini vagi sari tiṉitoṉa arilaedi koari na tomatedi rina tie Izireli, meke dogoria rini sa tinina e Saula meke sari na tuna, eko dia pa toqere Qiliboa. 9 Kupa ia rini sa batuna Saula, va gorei rini sari nana poko varipera meke garunu lani rini sari na tie paleke inavoso pa doduruna sa popoa Pilisitia, pude la tozia sa inavoso leana koari na dia beku meke koari na tinoni gua. 10 Vekoi rini sari na nana poko varipera pa korapana sa vetu tadi na dia tamasa, meke va sigotia rini sa batuna pa korapana sa zelepade tanisa tamasa Daqoni. 11 Sipu avoso nia ri na tinoni pa Zabesi pa popoa Qileadi sari doduru gua pu evaṉia ri na tie Pilisitia koe Saula, 12 si topue la sari na tie varane meke kamo la pa Beti Sani. Va gore vagia rini sa tinina Saula meke sari na tuna, meke paleke pule lani rini pa Zabesi. Pomunu ni rini vasina pa kauruna keke huda nomana, meke madi pa ginani si arini ka zuapa rane.

13 Mate se Saula sina lopu koa va tabe si asa koe Zihova; lopu luli sa sari Nana tinarae. Hata tinokae se Saula koari na maqomaqodi rina tie matedi,* 14 meke lopu hata tinokae koe Zihova. Ke va matea e Zihova si asa, meke vala nia Sa sa binaṉara koe Devita sa tuna Zese.

11

Tava Baṉara se Devita pa Popoa Izireli meke Ziuda (2 Samuela 5:1-10)

1 Meke mae koe Devita pa Heboroni sari doduru butubutu Izireli meke zama, "Gami si na masamu na eharamu soti. 2 Pa totoso ele hola, sipu korapa koa baṉara se Saula, ba agoi mo si turaṉa lani pa vinaripera sari na tinoni Izireli, meke ele va tatara nia Zihova sa mua Tamasa sapu agoi kaqu turaṉi na kopu ni sari Nana tinoni meke na dia baṉara, gua." 3 Ke mae pa Heboroni koe Devita, sa baṉara, sari doduru koimata pa popoa Izireli. Ke tavetia sa si keke vinariva egoi madina koa rini pa kenuna e Zihova. Va madia rini meke ta evaṉae na baṉara pa Izireli si asa gua sapu ele va tatara nia Zihova koe Samuela.

4 Beto sapu gua asa si topue la se Devita meke sari na tie Izireli pa Zerusalema; na Zebusi sa pozana pa totosona asa. * 5 Tozi nia ri na tie pa Zebusi se Devita, "Lopu kaqu nuquru hokara mae si agoi tani," gua. Ba zau vagia Devita sa vasileana asa pa korapana sa bara ṉiṉirana pa Zaione, meke podalae ta pozae na "Vasileana Lavata te Devita" si asa. 6 Sipu lopu ele ta vagi sa vasileana, si zama se Devita, "Sa tie pu rapata kekenu i sari tie Zebusaiti si kaqu na koimata koari na tie varipera." E Zoabi, sa tuna e Zeruia, si turaṉia sa vinaripera, ke asa tugo sa koimata koasa qeto minate varipera tadi Izireli. 7 Sina vasina si veko kinoa sa baṉara Devita, ke ta

* **10:13** Liv 19:31, 20:6; 1 Samuela 13:8-14, 15:1-24, 28:7-8 * **11:4** Zos 15:63; Zaz 1:21

pozae na “Vasileana Lavata te Devita”. 8 Kuri hoda pulea e Devita sa popoa
asa. Podalae pa gasa rimata panapeka kamoa panaulu si va siṉi nia patu
na pepeso sa pude va ṉiṉira ia sa goba vari likohaena sa vasileana lavata
asa, meke e Zoabi si kuri va vaqura pule ia sa kukuruna sa vasileana. 9 Ke
ṉiṉira nono latu se Devita, sina se Zihova Tadi na Qeto Minate si somana
koa koasa.

Sari na Tie Varane pa Vinaripera te Devita (2 Samuela 23:8-39)

10 Hire pozadi sari na tie varipera bokabokadi te Devita. Arini meke sari
doduru tie pa Izireli na zuka ia meke va baṉaria, gua pu va tatara nia se
Zihova pa guguana Izireli.
11 Kekenu si e Zasobeami pa tutina e Hakemoni, na koimata koari “Ka
Ṉeta”. Hiru nia sa sa nana hopere pa vinaripera koari Ka Ṉeta gogoto
tie, meke va mate betoi sa pa keke rinapata. 12 Vina rua koari Ka Ṉeta
tie bokabokadi si e Eleaza, tuna koreo e Dodo, pa puku butubutu te Aho.
13 Varipera turaṉia sa se Devita pa Pasi Damimi meke razai sari na tinoni
Pilisitia sapu varigaradi vasina pude varipera. Pa inuma linetelete bale si
koa si asa totoso govete sari na tinoni Izireli. 14 Ba se Elieza meke sari na
nana tie si turu va nabu pa korapana sa inuma bale meke toketoke nia
riṉi meke seke va mate i riṉi sari na tie Pilisitia. Vala nia Zihova koasa sa
minataqara nomana.
15 Keke rane, Ka Ṉeta koari ka toloṉavulu puta ṉati koimata tie varipera
si gore la koe Devita koasa patu tata pa bae pa Adulamu, sipu korapa koa
pa lolomo Repaemi sari na tie Pilisitia. 16 Koasa totoso asa si koa ia Devita
sa toqere ta barana, meke ari keke puku tie Pilisitia ele vagia meke koa
ia si pa Betilihema. 17 Balabala pule se Devita meke zama, “Kei be keke
tie mo si la utuvu poniau kolo napo koasa berukehe pa kali sasada pa
Betilihema.” 18 Varipera nuquru la sari Ka Ṉeta tie varane koari na tinoni
Pilisitia, meke la utuvu vagi kolo napo koasa berukehe, meke paleke pule
la vala nia riṉi koe Devita. Ba korona napo ia sa; meke zoropo nia sa pude
guana vinariponi la koe Zihova. 19 Meke zama si asa, “Zihova, lopu boka
napoa rau si hie! Kote guana napoi mo rau eharadi sari na tie pu tasuna pa
dia tinoa totoso la vagi kolo!” Ke korona napoa sa. Arini sari na tinavete
mataqaradi saripu taveti ri Ka Ṉeta tie varane.
20 E Abisai sa tasina e Zoabi sina koimata koari ka Toloṉavulu Puta Tie
Varane. Hiru nia sa sa nana hopere koari ka ṉeta gogoto tie meke va mate
betoi sa, meke noma pozana si asa koari ka toloṉavulu puta tie varane.
21 Asa si ta avosae hola koari ka Toloṉavulu Puta meke evaṉae na dia
koimata, ba lopu kamoi tugo sa sari “Ka Ṉeta”.
22 E Benaea, sa tuna koreo e Zehoiada pa Kabuzili, si keke tie bokabokana
pa vinaripera. Soku tinavete varane si taveti sa, kekeṉoṉo gua koasa vina
matedi ri karua ṉati tie varane pa Moabi. Keke rane, totoso sinou sa popoa,
si nuquru gore la pa pou lohina si asa meke seke va matea sa si keke laione.
23 Keke tie Izipi tugo si va matea sa, na tie nomana hola si asa sapu karua
mita gelena. Sa nana hopere sapu tuqea sa si moata hola gua tugo na
hudana sa heta. Na kukuru huda moatana si la seke nia e Benaea koasa,
meke saputu vagia e Benaea pa limana sa nana hopere, meke huma va
mate nia sa koasa. 24 Arini sari na tinavete mataqaradi te Benaea tuna e
Zehoiada, sapu keke tugo koari ka “Toloṉavulu puta”. 25 Ta avosaena si
asa koari ka “Toloṉavulu puta”, ba lopu hola ni sa sari “Ka Ṉeta”. Meke
vekoa Devita si asa, pude na koimata koari nana tie kopu.
26-47 Hire pule sari kaiqa tie varane:

Asahele, tasina e Zoabi,
Elehanana tuna koreo e Dodo pa Betilihema,
Samoti pa Harodi,
Helezi pa Peleti,
Ira tuna koreo Ikesi pa Tekoa,
Abieza pa Anatoti,
Sibekai tie pa Husa,
Ilai pa Aho,
Maharai pa Netopa,
Helebi tuna Bana pa Netopa,
Itai tuna koreo e Ribai pa Qibea pa Benisimane,
Benaea pa Piratoni,
Hurai koari na lolomo tata pa Qasi,
Abieli pa Araba,
Azamaveti pa Bahurimi,
Eliaba pa Salaboni,
Hasema* pa Qizoni,
Zonatani tuna e Sagi pa Hara,
Ahiama tuna koreo e Sakara pa Hara
Elipali tuna koreo e Uri,
Hepera pa Mekera,
Ahiza pa Peloni,
Heziro pa Kameli
Narai tuna koreo e Ezibai,
Zoili tasina Netani,
Mibiha tuna koreo Haqira,
Zeleki pa Amoni,
Naharai pa Biroti, tie paleke poko varipera te Zoabi,
Ira meke Qarebi pa Zatiri,
Uraea sa tie Hitaiti,
Zabada tuna koreo e Ahalai,
Adina tuna koreo e Siza, si keke tie tuturaṉa pa butubutu te Rubeni;
koimata ni sa si keke puku toloṉavulu puta tie varipera,
Hanani tuna koreo Ma'aka,
Zosapati pa Mitana,
Uzia pa Asitera,
Sama meke Zeieli, karua koreo te Hotahamu pa Aroere,
Zediale meke Zoha tuna Simiri pa Tizi,
Elieli pa Mahava,
Zeribai meke Zosavia, karua koreo te Elenamu,
Itamara pa Moabi,
Elieli, Opeti, meke Zasiele pa Zoba.

12

Sari na Tie Varipera pu Lulidi koe Devita pa Tututi te Benisimane

1 Koa pa popoa Zikilaqi se Devita, vasina sapu govete la si asa totoso
kanaia e Saula si asa. La somana koasa vasina soku rina tie varipera
bokabokadi pu toka nia si asa pa vinaripera. 2 Sari na tie hire sina tie
pa butubutu te Benisimane, na turaṉana Saula. Tie bokabokadi hola pa

* **11:26-47** Hiburu “Sari na tuna koreo Hasema.”

gona tupi, meke kurukuru paqala pa lima gede babe mataodi. 3-7 Sa dia palabatu si e Ahieza meke Zoasi tuna koreo e Semaha pa Qibea.
Hire sari na tie varipera:
E Zezieli meke Peleti tuna koreo e Azamaveti,
e Beraka meke Zehu pa Anatoti,
e Isimaea pa Qibione, keke tie varipera ta gilanana meke na koimata koasa "Toloṉavulu puta."
E Zeremaea, Zahazieli, Zohanana, meke Zozabada pa Qedera,
e Eluzai, Zerimoti, Bealia, Semaria, meke e Sepatia pa Haripi,
e Elikana, Isia, Azareli, Zoeza meke e Zasobeami pa puku butubutu te Kora,
e Zoela, meke e Zebadaea, karua koreo te Zerohamu pa Qedoro.

Sari na Tie Varipera pu Luli koe Devita pa Butubutu Qadi

8 Hire sari pozadi sari na tie varipera bokabokadi pa butubutu te Qadi saripu la somana koasa puku tie te Devita koasa nana vasina ṉiṉirana pa qega. Tumatumae hola pa lave na hopere, kinehadi si guana na laione isumatadi, meke reregedi hola guana kurukuru. 9-13 Sari na pozadi si guahe vinarilulidi: E Ezera, Obadaea, Eliabi. Misimana, Zeremaea, Atai, Elieli, Zohanana, Elozabada, Zeremaea, meke e Makabanai.
14 Kaiqa ari kasa tie arini pa butubutu Qadi si na keke tina tie si kopuni arini, meke kaiqa koarini si keke gogoto tie. 15 Pa sidara kekenu pa keke vuaheni, totoso siṉi vura sa naqe koasa Ovuku Zodani si karovo si arini, meke hadu va rizu pani rini sari na tie saripu koa pa lolomo pa kali gasa rimata meke kali lodu rimata koasa ovuku.

Sari na Tie Benisimane meke Ziuda

16 Kaiqa tie pa Benisimane meke Ziuda si mae tugo koe Devita koasa nana vasina ṉiṉirana pa qega. 17 La tutuvi e Devita si arini meke zamai sa, "Be mae si gamu pa binule na binaere meke hiva toka nau gamu si leana hola. Va kamo gamu rau; mae somana koa rau. Ba be guana hiva mae sekesekei nau gamu meke la tozi au koari na qua kana, totoso loke qua tinavete sea atu koa gamu, si sa Tamasa tadi na tamada si kote gilania Nana meke kote va kilasa gamu Sa."
18 Keke koari kasa si ta kamoe nia sa Maqomaqona sa Tamasa, e Amasai, sa koimata koari ka Toloṉavulu puta meke zama vura si asa,
"Devita tuna Zese, gami si hiva somana koa goi meke toka nigo.
Mu koa pa binule! Mu koa mataqara!
Madi koa pa binule, madi koa mataqara si arini pa kalimu goi!
Ura sa Tamasa tamugoi si toka nigo."
Va kamoi Devita si arini meke evaṉae ni nana palabatu koari nana puku tie varipera.

Ari na Tie pa Manase

19 Kaiqa tie varipera pa butubutu te Manase, si karovo la pa kalina te Devita sipu korapa topue ene vura turaṉi sa sari na tinoni Pilisitia pude la raza ia sa baṉara Saula. Ba lopu tokani sa sari na tinoni Pilisitia, sina matagutu sari na baṉara, sapu meke gua meke sekesekei ni sa si arini meke karovo la pa kalina te Saula, ke garunu pule la nia rini si asa pa Zikilaqi. 20 Hire sari na tie varipera mae guadi pa Manase saripu karovo la pa kalina koe Devita totoso pule si asa: E Adana, Zozabada, Zediale, Maekolo, Zozabada, Elihu, meke e Ziletai. Hopeke arini sina koimatadi pa keke tina tie varipera koasa dia butubutu Manase. 21 Toka nia rini se Devita

koari na hopeke puku tie varipera pu mae hikohiko likakalae*, sina na tie varipera bokabokadi si arini. Hola soku rane si ta evaṉae na palabatu pa vinaripera si arini koari na tie Izireli. 22 Tata doduru rane mo si mae sari na tie pude somana koe Devita osolae nomana hola sa nana qeto minate varipera, guana qeto minate varipera te Tamasa.

Sari na Pozadi rina Tie Varipera te Devita

23-37 Totoso korapa koa se Devita pa popoa Heboroni, si soku hola sari na tie varipera sapu mae somana koasa nana puku tie varipera, pude toka nia pude vagi hobea sa binaṉara koe Saula, gua sapu ele va tatara veko nia e Zihova.

Ziuda: ka onomo tina vesu gogoto tie varipera nabudi, tuqe lave na hopere,

Simione: zuapa tina keke gogoto tie namadi pude varipera.

Livae: made tina onomo gogoto tie varipera;

Somana koarini si e Zehoiada, na tie tuturaṉa pa puku butubutu te Eroni, ṉeta tina zuapa gogoto tie;

Somana tugo se Zedoki, na tie varane vaqurana, pu ari hiokona rua tie turaṉana saripu na koimata pa vinaripera;

Benisimane, sa butubutu soti te Saula: ṉeta tina tie. Soku ari na tie te Benisimane si korapa pamaṉa meke koa hola koe Saula.

Iparemi: Hiokona puta tina vesu gogoto tie varane pa vinaripera ta avosaedi pa dia puku tuti.

Kukuruna sa butubutu te Manase: Manege vesu tina tinoni ta vinizatadi pude la va baṉaria se Devita.

Isaka: Karua gogoto koimata, turaṉae sari dia puku tie varipera. Sari na koimata arini si tumae ni rini gua sapu goto pa butubutu Izireli meke sa totoso garona.

Zeboloni: Lima ṉavulu puta tina tie ta ronudi meke ta raṉedi pude varipera. Tava tumatumaedi pude tavetavete ni sari doduru likakalae tana varipera.

Napitalai: Keke tina koimata turaṉae sari ka toloṉavulu zuapa tina tie varipera pu tuqe lave meke na hopere;

Dani: Hiokona vesu tina onomo gogoto tie tava namadi pude somana pa vinaripera.

Asa: Made ṉavulu puta tina tie namadi pude la varipera;

Sari na butubutu pa kali gasa rimata pa Zodani, ari pa Rubeni, Qadi, meke kukuruna Manase: Keke gogoto hiokona puta tina tie tava tumatumaedi pude tavetavete ni sari doduru likakalae tana varipera.

38 Sari doduru tie varipera hire, sapu tava namadi pude varipera, si taluarae la pa Heboroni pude va turua se Devita pude na baṉara pa doduruna sa popoa Izireli. Sari doduru tinoni pa Izireli si koa keke hiniva beto pude va baṉaria. 39 Koa turaṉia rini se Devita, ka ṉeta rane, hena na napo koari na ginani na kolo pu va namanama ni rina turaṉadia pa Izireli. 40 Seu kamo la gua tu pa butubutu Isaka, Zeboloni, meke Napitalai, ba suraṉa mae ginani: palava, kata qurepi[d] na piqi tava popadi, vaeni, oela olive, koari na doṉ'ki, kameli, na miulu meke na bulumakao, meke turaṉa maeni rina tinoni. Turaṉi tugo rini sari kaiqa bulumakao na sipi pude va matei pude henahena. Sari doduru ginugua arini si pude na dia qinetuqetu sapu vura mae koasa popoa lavata.

---

* **12:21** Gina zama nia sa vesi hie sari na tie Amaleki pu raza ia sa popoa Zikilaqi.

13

Tava Rizu La pa Zerusalema sa Bokese Vinariva Egoi (2 Samuela 6:1-11)

1 Vivinei i sa baṉara Devita sari doduru nana koimata pu kopu koari
na pukuna keke tina, meke koarini pa pukuna keke gogoto pude avosi dia
binalabala. 2 Beto asa si tozi vura nia sa koari doduru tinoni Izireli, “Be
va egoa gamu sa ginarunu hie, meke be asa sa Nana hiniva e Zihova sa
nada Tamasa, si mada garuni sari na tie paleke inavoso la koari doduru
turaṉada, meke gua tugo koari na hiama meke na tie Livaeti pu koa turaṉi,
meke tozi ni pude varigara mae koa gita tani, 3 pude mada la paleke mae
nia sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa, sina lopu hata tinokae si gita koari
na totoso te Saula.” 4 Qetu nia rina tinoni sa hiniva asa, meke va egoa rini
sina toṉoto si asa pa dinoṉo tadirini.
5 Ke varigara ni Devita sari doduru tinoni pa Izireli, podalae pa volosona
sa popoa Izipi kamo pa karovoana pa toqere sapu ta pozae Hamati, pude va
rizua sa Bokese Vinariva Egoi pa Kiriati Zearimi, la pa Zerusalema.* 6 Meke
sage la pa vasileana Ba'ala pa popoa Ziuda, sapu ta pozae Kiriati Zearimi,
se Devita meke sari na tinoni pude paleke vagia sa Bokese Vinariva Egoi te
Zihova, pu habotu pa uluna sage koa rina mateana Serubimi vasina sapu
koa sa pozana se Zihova.* 7 Paleke vagia rini si asa koasa vetu te Abinadabi,
meke suraṉia rini koa keke totopili vaqurana. Ari Uza e Ahio si turaṉana
sa totopili. 8 Meke se Devita meke sari doduru tie Izireli si vala i rini sari
doduru dia ṉiniraṉira pa peka na kera pa qinetuqetu, pude va lavatia sa
Tamasa gua. Kera meke mikei rini sari na hapu, na laera, lopi i rini sari
na daramu, buki, meke na sibolo.
9 Sipu mae kamo si arini koasa vasina varipaqaha ni kiko huiti koari
na qaqalotodi te Kidoni, si ta tubarae sa bulumakao, ke qaqama la se Uza
pude tuqea sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova. 10 Meke pa totoso tugo asa
si bugoro nia e Zihova se Uza, meke seke va matea Sa, sina lopu pamaṉa
nia sa sapu hopena sa bokese. Mate vasina se Uza pa kenuna Tamasa sina
qaqama la meke tuqea sa sa Bokese Vinariva Egoi. 11 Ta ṉaziri se Devita
sina va kilasia Zihova se Uza pa binugoro. Ke ta pozae Perezi Uza sa vasina
asa kamoa kamahire, sapu sa ginuana sa “Tava kilasa se Uza.”
12 Meke koasa ranena asa si matagutu nia Devita sa Tamasa meke zama,
“Vegua meke kaqu boka paleke mae nia rau sa Bokese Vinariva Egoi
kamahire?” 13 Ke lopu paleke la nia sa pa Zerusalema si asa, ba kekere
mokue mo pa siraṉa, meke la vekoa sa pa vetu te Opeti Edomu. Keke tie
pa vasileana Qati si asa. 14 Koa mo vasina si asa ka ṉeta sidara, meke
mana nia Zihova se Opeti Edomu, sa nana puku tatamana, meke doduru
sapu tagoi sa.*

14

Sari na Tinavete te Devita pa Zerusalema (2 Samuela 5:11-16)

1 E Hiramu sa baṉara pa Taea si garunu la tie paleke inavoso koe Devita;
poni nia dekuru huda sida sa si asa meke sari na kamada na tie peqo patu
sa pude tavetia sa vetu baṉara. 2 Gua asa ke gilania Devita sapu ele va
turu va nabua e Zihova si asa pude na baṉara pa Izireli, meke tava ululu
sa nana butubutu baṉara pa laedi rina nana tinoni pa Izireli.

---

* **13:5** 1 Samuela 7:1-2 * **13:6** Ekd 25:22 * **13:14** 1 Koron 26:4-5

3 Vagi va soku barikaleqe pule se Devita pa Zerusalema, meke soku la tu
sari tuna koreo meke tuna vineki. 4 Hire sari na pozadi rina tuna Devita
pu podo pa Zerusalema: ari Samua, Sobabu, Netani, Solomone, 5 Ibaha,
Elisua, Elipeleti, 6 Noga, Nepeqi, Zapia, 7 Elisama, Beliada, meke e Elipeleti.

Va Kilasi Devita sari na Tie Pilisitia (2 Samuela 5:17-25)

8 Ta tozi nia ri na tie Pilisitia sapu tava baṉara se Devita pa Izireli gua, ke
topue sari na tie varipera pude la saputu vagia si asa gua. Sipu avoso nia
Devita sapu gua asa, si gore la si asa pude razai. 9 Ura sari tie Pilisitia si ele
kamo la tu pa lolomo Repaemi meke zau vagi dia likakalae. 10 Ke nanasa
la koe Tamasa se Devita, “Vea, kaqu la rapati rau sari na tie Pilisitia hire?
Vegua kaqu poni nau Goi sa minataqara?” gua.

Meke olaṉa se Zihova, “Uve, la mamu rapati, sina kote ponini gamu Rau
sa minataqara pude va kilasi sari na tinoni Pilisitia.”

11 Ke la pa Beolo Perazimi se Devita meke vasina si va kilasi sa sari na
tie Pilisitia. Zama si asa, “E Zihova si ele huara nuquru la i sari na qua
kana guana naqe.” Gua asa ke ta pozae Beolo Perazimi* sa vasina asa.
12 Sipu govete sari na tie Pilisitia si veko pani rini sari dia beku, meke
garuni Devita sari na nana tie pude sulu pani sari na beku.

13 Lopu seunae si pule la tu pa lolomo Repaemi sari na tie Pilisitia meke
zau pule vagi dia likakalae. 14 Ke nanasa pule la koasa Tamasa se Devita
meke olaṉa si Asa, “Mu lopu ene toṉoto la i, ba mamu ene likoho ni. Mamu
rapata i pa mudidia, tata koari na hudahuda balasamu. 15 Pana avosia
gamu sa ene halabutu pa batu huda, si mamu tiqe rapata ni, sina Arau si
kaqu ene va kenue koa gamu pude va kilasia sa qeto minate Pilisitia.”
16 Lulia Devita gua sapu garunu nia sa Tamasa, meke hadu pule ni sa
sari na tie Pilisitia podalae pa Qibione meke kamo la tu pa Qeza. 17 Sa
inavosona e Devita si ene beto koari doduru popoa, meke va matagutu
betoi sa Tamasa sari doduru butubutu.

15

Vina Namanama pude Tava Rizu sa Bokese Vinariva Egoi

1 Totoso beto kuri Devita sari nana vetu soti pa Zerusalema, sa popoa
te Devita, si va namanama nia tugo Devita si keke vasina tanisa Bokese
Vinariva Egoi te Tamasa, meke va turu ponia sa si keke ipi pude ipi nia.
2 Meke zama si asa, “Ari na tie Livaeti mo si garo pude palekia sa Bokese
Vinariva Egoi te Tamasa sina arini mo si vizati e Zihova pude palekia
meke nabulu nia pa tinavete vina vukivukihi si Asa doduru rane ka rane.”*
3 Meke garuni Devita sari na tinoni Izireli pude mae pa Zerusalema pude
paleke mae nia sa Bokese Vinariva Egoi pa vasina sapu ele va namanama
nia sa. 4 Beto si tioko varigara ni Devita sari na tutina e Eroni meke
sari doduru tie Livaeti. 5 Pa tutina Kohati pa butubutu Livae si e Urieli;
palabatu ni sa si ka keke gogoto hiokona puta ari na turaṉana soti. 6 Pa
tutina e Merari si e Asaea; palabatu ni sa si ka karua gogoto hiokona puta
turaṉana soti. 7 Pa tutina e Qerisoni si e Zoili; palabatu ni sa si ka keke
gogoto toloṉavulu puta turaṉana soti. 8 Pa tutina e Elizapani si e Semaea;
palabatu ni sa si ka karua gogoto turaṉana soti. 9 Pa tutina e Heboroni, si
e Elieli: palabatu ni sa sari ka vesu ṉavulu puta turaṉana soti. 10 Meke pa

* **14:11** Sa ginuana Beolo Perazimi si na “Baṉara tanisa Huara Nuquru.” * **15:2** Diut 10:8

tutina e Uzieli si e Aminadabi: palabatu ni sa sari ka keke gogoto manege
rua turaṉana soti.
11 Tioko varigara ni e Devita sari na hiama, e Zedoki meke Abiata[d] meke
ka onomo tie pule pa butubutu Livae: Urieli, Asaea, Zoili, Semaea, Elieli,
meke Aminadabi. 12 Zama si asa koarini, “Gamu sina palabatu koari na
tuti mia pa butubutu Livae. Va madi puleni gamu meke gua tugo sari na
tasimia, pude mi boka palekia gamu sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova,
sa Tamasa pa Izireli, la koasa vasina sapu ele va nama nia rau. 13 Sina
lopu gamu na palekia pa totoso kekenu ke va kilasa gita e Zihova, sa nada
Tamasa, pa Nana binugoro. Na lopu nanasa la si gita koa Sa pude luli gua
sapu garo pude paleke va rizu ia gita.”
14 Ke sari na Hiama na tie Livaeti si va madi pule ni pude boka paleke va
rizu ia sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, sa Tamasa pa Izireli. 15 Meke va
hakea rina tie Livaeti pa avaradia sari na palepalekeana huda pa varikalina
sa Bokese meke kokovaria rini, gua sapu ele ta tozi koasa zinama te Zihova
koe Mosese.*
16 Garuni tugo e Devita sari na koimata tadi na tie Livaeti pude poni
tinavete sari kaiqa tasidia pude kera qetuqetu na lopi va ululae ni sari na
mike, hapu, meke na sibolo. 17-21 Koari na puku tie kerakera si ta vizata
sari na tie hire pude lopi ni sari na sibolo boronizi: E Hemani tuna e Zoili, e
Asapa tuna koreo e Berekaea, meke Etani tuna e Kusaia, pa tutina e Merari.
Vizati pule rini si kaiqa tie Livaeti pude toka ni pude lopi ni sari na mike
hapu tana mamalaiṉi sage: E Zakaraea, Azieli, Semiramoti, Zehieli, Uni,
Eliabi, Maseia, meke e Benaea.
Pude mike ni sari na hapu tana mamalaiṉi gore, si vizati rini sari na
tie Livaeti hire: E Matitia, Elipelehu, Mikineia, Azazia, meke sari karua tie
kopu pa Zelepade, ari Opeti Edomu, meke e Zeieli.
22 Ta vizata si e Kenania pude palabatu nia sa kinerakera, sina
bokabokana na tumatumaena pa kinera. 23-24 Ari Berekaea e Elikana, meke
gua tugo sari Opeti Edomu, meke e Zehia si ta vizata pude na tie kopu koa
sa Bokese Vinariva Egoi. Sari na hiama si e Sebanaea, Zosapati, Netanela,
Amasai, Zakaraea, Benaea, meke e Elieza si ta vizata pude ivui sari na buki
pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi.

Tava Rizu La pa Zerusalema sa Bokese Vinariva Egoi (2 Samuela 6:12-22)

25 Ke topue qetuqetu la sari Devita sa baṉara meke sari na koimata tadi
pa Izireli, meke gua tugo sari na koimata tadi na tie varipera, la pa vetu te
Opeti Edomu pude vagia sa Bokese Vinariva Egoi. 26 Va vukivukihi ni rini
si ka zuapa bulumakao meke ka zuapa sipi pude va soti ia sapu kote toka
ni e Zihova sari na tie Livaeti saripu kote palekena sa Bokese Vinariva Egoi.
27 Va sagea Devita si keke poko doduru, na poko lineni arilaena, meke gua
tugo sari doduru tie Livaeti saripu palekena sa Bokese Vinariva Egoi, sarini
pu kerakera na mikemike, meke gua tugo sa koimata tadi na tie kerakera,
se Kenania. Va sagea tugo Devita si keke poko hiama. 28 Ke ene turaṉia
ri doduru tie Izireli sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova sage la kamo pa
Zerusalema. Luli nia kukili na iraṉa rini pa qinetuqetu, ivui rini sari na
ivivu na buki meke vari seke ni rini sari na sibolo, meke lopi i rini sari na
mike hapu.
29 Totosona pu kamo la sa Bokese Vinariva Egoi koasa vasileana te Devita,
si hopiki vura pa vuida se Maekolo, sa tuna vineki e Saula, meke dogoria

* **15:15** Ekd 25:14

sa se Devita, sa baṉara, korapa qetu peka na horu, si hakohako nia mo sa se Devita pa bulona.

16

1 Palekia rini sa Bokese Vinariva Egoi meke la vekoa pa korapa ipi sapu
ele tavete va nama nia e Devita. Beto asa si va vukivukihi va uququ la koe
Tamasa si arini, meke va vukivukihi binaere. 2 Sipu beto taveti sa sari na
vina vukivukihi va uququ na vina vukivukihi binaere si mana ni Devita
sari na tie pa korapa pozana e Zihova. 3 Meke va hia poni ni ginani sa sari
doduru. Hopeke poni ni bereti sa sari na palabatu na barikaleqe pa Izireli,
meke keke vasi kukuru masa ta kinana meke kaiqa qurepi popadi tugo.
4 Beto si vizati Devita si kaiqa tie Livaeti pude tuturaṉa pa kenuna sa
Bokese Vinariva Egoi pa vinahesina e Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli,
pude varavara tepa tinokae, na zama leana, meke vahesia. 5 E Asapa sa
koimata, meke se Zakaraea si vina rua tanisa, meke somana tugo sari Zeieli,
Semiramoti, Zehieli, Matitihia, Eliabi, Benaea, Opeti Edomu, meke Zeieli
si pude mike ni sari hapu. Asapa si pude seke ni sari na sibolo, 6 meke
sari karua hiama, e Benaea meke Zahazieli, si pude ivivui sari na buki pa
kenuna sa Bokese Vinariva Egoi pa hopeke totoso garona. 7 Asa sa totoso
kekenu sapu vala nia Devita koe Asapa, meke sari na tie Livaeti sa tinavete
pude turaṉia sa kinera vinahesi pude zama leana koe Zihova.

Kinera pude Zama Leana koe Zihova
(Sam 105:1-15, 96:1-13, 106:1,47-48)

8 Mi vahesia se Zihova, mi tozi vura nia sa Nana vina lavata,
tozi koari doduru butubutu sari Nana tinavete.
9 Kera vahesi la koe Zihova;
tozi vura ni sari doduru Nana tinavete variva magasadi!
10 Mada qetu nia sapu Tanisa si gita,
madi koa qetu sarini pu vahesia si Asa.
11 La hata ia sa tinokae koe Zihova,
hata lamo ia sa minana Tanisa.
12-13 Mi balabala i sari na tinavete marilaedi pu taveti Sa,
meke sari Nana tinavete variva magasadi, na vinaripitui pu evaṉi Sa.
Gamu na tutina e Izireli, sa Nana nabulu;
meke gamu na tuna e Zekopi, sapu ta vizata mia,
14 E Zihova si na nada Tamasa si Asa,
sari na Nana tinarae si tana doduru kasia popoa.
15 Lopu muliṉi nia sa Nana vinariva egoi nabuna ninae rane.
Sari na Nana vina tatara si tadi na tina sinage.
16 Kaqu kopu nia Sa sa Nana vinariva egoi koe Ebarahami,
meke sa Nana vina tatara koe Aisake.*
17 Ele va tatara nia e Zihova koe Zekopi si keke vinariva egoi,
sapu kaqu koa hola ninae rane.*
18 Zama si Asa, “Kaqu ponigo Rau sa popoa Kenani,
kaqu na mua tinago soti si asa,” gua sa Tamasa.

19 Lopu soku sari na tinoni te Tamasa,
meke na tie karovodi si arini pa popoa Kenani.
20 Ene varikarovae popoa mo si arini,
taluarae pa keke popoa, meke la pa keke popoa pule, gua mo.

---

* **16:16** Zen 12:7, 26:3 * **16:17** Zen 28:13

21 Ba lopu va malumi Tamasa sari na votiki butubutu pude ṉoṉovali si
arini.*
Kopu ni Sa si arini, meke va balau i Sa sari na baṉara.
22 “Mu lopu tiqu la i sari na Qua nabulu ta vizatadi,
lopu taṉini sari na Qua poropita!” gua si Asa.

23 Mi kera la koe Zihova, gamu doduru pa kasia popoa.
Mi tozi vura nia pa hopeke rane sa inavoso leana sapu ele harupu gita
Sa si gita.
24 Tozi vura nia koari doduru butubutu sa Nana linavata,
meke sari Nana tinavete marilaedi pu evaṉi Sa.
25 Ura nomana lavata se Zihova meke garona tugo pude tavahesi,
kaqu ta pamaṉae si Asa, hola ni sari na tamasa huporodi.
26 Ura sari doduru tamasa pu vahesi rina votiki butubutu si na beku mo,
ba e Zihova tavetia sa doduruna sa maṉauru.
27 Sa ṉinedala meke na vina lavata si koa koa Sa,
sa ṉiniraṉira na qinetuqetu si siṉia sa vasina koa Sa.
28 Mi vahesia se Zihova, gamu na tinoni pa kasia popoa,
vahesia sa Nana linavata na ṉiniraṉira.
29 Vahesia se Zihova koasa pozana marilaena,
paleke mae nia pa kenuna Sa sa mua vinariponi.
Vahesia se Zihova sa Tamasa Hopena, tolavaena si Asa,
30 mi koa mala pa kenuna Sa, gamu doduru pa kasia popoa.
Sa kasia popoa si ele ta sokirae va nabu, meke lopu kaqu tava rizu;
31 Madi koa qetuqetu sari na maṉauru meke na pepeso,
madi tozi ni sari na butubutu, “E Zihova si na Baṉara!”
32 Mani ovaṉa sa lamana, meke sari doduru tiṉitoṉa pu koa vasina.
Mi koa qetuqetu gamu na pepeso, meke doduru tiṉitoṉa pu koadi
vasina.
33 Meke kaqu kera qetuqetu sari na hudahuda pa soloso, pa kenuna e
Zihova,
ura na mae varipitui nia Sa sa kasia popoa.
34 Mi zama leana la koe Zihova, ura leana si Asa,
meke koa hola ninae rane sa Nana tataru nabuna.*
35 Mada zama la gua hie koa Sa, “Ke Tamasa, mami Hinarupu, Mu harupu
gami.
Varigara ni gami Mu vata rupaha gami koari na butubutu huporodi,
pude mami boka zama leana meke vahesia sa Pozamu hopena.”
36 Mani tavahesi se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli,
mada vahesia kamahire, meke gua tugo ninae rane ka rane.
Meke sari doduru tie si zama,
“Emeni! Vahesia se Zihova!”

Vinahesi pa Zerusalema meke Qibione

37 Va turui sa baṉara Devita se Asapa meke sari na turaṉana pa butubutu
Livae pude kopu nia sa vinahesi pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi te
Zihova, gua sapu ta hivae koari na hopeke rane. 38 Va turui tugo sa sari
Opeti Edomu sa tuna e Zedutuni meke ari ka onomo ṉavulu vesu turaṉana
pude toka nia si asa. Ari Hosa meke e Opeti Edomu si kopu koari na sasada.
39 Meke vekoa Devita se Zedoki sa ṉati hiama kenukenue meke sari na
turaṉana pa butubutu hiama pa Qibione pude kopu nia sa vinahesi koasa

* **16:21** Zen 20:3-7 * **16:34** 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11

Ipi Hopena te Zihova koasa vasina vahesihesiana pa toqere. 40 Doduru
munumunu na veluvelu si vukivukihi va uququ si arini koa sa hope gua
sapu ta kubere pa tinarae, sapu ele poni ni Zihova koari na tie Izireli.
41 Somanae koarini sari Hemani meke Zedutuni meke sari kaiqa pule
saripu ta vizatadi pude kera vahesi meke zama leana la koe Zihova, ura
sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane! 42 Koa koari Hemani meke
Zedutuni sari na buki meke sibolo boronizi meke kaiqa tiṉitoṉa kerakera
pule tana kinera vahesi. Sari na tuna Zedutuni si kopu ni sari na sasada.
43 Meke pule beto sari doduru tie pa dia vetu soti, e Devita ba pule tugo
pa nana vetu pude mana ni sari nana tamatina.*

17

Inavoso te Netani koe Devita
(2 Samuela 7:1-17)

1 Sipu ele koa pa nana vetu baṉara se Devita, si zama si asa koe Netani
sa poropita, “Hiera si arau korapa koa pa keke vetu sapu ta tavetae huda
sida, ba sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova si ta kopue pa keke ipi mo!”
2 Olaṉa se Netani, “Mu tavetia gua sapu koa pa mua binalabala, sina sa
Tamasa si koa Nana koa goi.”
3 Ba pa boṉi tugo asa si zama koe Netani se Zihova, 4 “La mamu tozi nia
sa qua nabulu Devita sapu Arau si zama guahe koa sa, ‘Lopu agoi kaqu
tavetia sa Zelepade pude vasina koa si Rau. 5 Podalae tu pa totoso sipu
harupi Rau sari na tinoni pa Izipi kamoa kamahire, si lopu hite koa pa
Zelepade si Rau, ba koa mo pa ipi sapu rizu pa keke vasina la pa keke
vasina. 6 Koari doduru Qua inene somanae koari na tinoni Izireli, si namu
lopu hite tepa ia Arau si keke rina koimata saripu ele huhuki Rau, sapu
“Na vegua ke lopu tavete poni Nau gamu si keke Zelepade sapu ta tavetae
huda sida?” ’ gua!
7 Ke tozi nia sa Qua nabulu Devita sapu Arau se Zihova Tadi na Qeto
Minate si zama koa sa: ‘Arau si vagi igo sipu korapa kopu sipi si goi pa
pezara duduli meke va palabatu igo Arau koari na qua tinoni Izireli. 8 Meke
koa turaṉa igo Arau pa ninae vasina pu la agoi, meke va kilasi Arau sari
na mua kana, sipu raza la i goi. Kaqu va arilaemu igo Rau si goi gugua
ari na koimata nomadi pa kasia popoa. 9-10 Ele vizatia Rau si keke vasina
tadi na Qua tie Izireli meke ele va koa i Rau vasina, vasina pu kaqu koa
si arini meke lopu kaqu ta ṉoṉovala pule. Podalae pa totoso sipu nuquria
rini sa popoa hie, si ta raza lamo koari na tie kaleadi si arini, ba lopu kaqu
ta evaṉa pule sapu gua asa. Va tatara nia Rau sapu kaqu va sare igo Rau si
goi koari doduru mua kana meke kaqu kuri ponigo e Zihova si keke vetu.*
11 Pana mate si goi meke ta pomunu turaṉae koari na tiatamamia, si kaqu
va baṉaria Rau si keke rina tumu meke kaqu va koa hola ia Rau sa nana
binaṉara. 12 Asa kaqu kuria sa Zelepade Taqarau, meke kaqu va koa hola
ia Arau sa nana binaṉara ninae rane ka rane. 13 Arau si kaqu na Tamana
sa, meke kaqu na Tuqu koreo Rau si asa. Lopu kaqu vagi pania Rau koasa
sa Qua tataru gua sapu evaṉia Rau koasa pu va baṉara kekenu ia Rau koa
goi.* 14 Ba kaqu va baṉaria Rau pude kopu nia sa Qua vetu meke sa Qua
binaṉara ninae rane; meke sa nana binaṉara si loke vinabetona.’ ”
15 Tozi beto lani Netani koe Devita sari doduru gua pu tozi nia Tamasa
koa sa.

---

* **16:43** 2 Samuela 6:19-20 * **17:9-10** Meke kaqu kuri ponigo Rau si keke vetu, sa ginuana si “kaqu ponia koari na tumu sa binaṉara.” * **17:13** 2 Kor 6:18; Hib 1:5

Vinaravara Zinama Leana te Devita (2 Samuela 7:18-29)

16 Meke sipu avosia Devita sa zinama te Zihova koe Netani, si nuquru
sa baṉara Devita pa korapa ipi pa kenuna e Zihova. Habotu si asa meke
varavara: “Ke Zihova, Tamasa, lopu garoqu rau gua sapu ele tavete mae
ni Goi koa rau, gua tugo koari na qua tatamana. 17 Ba sapu tavetia Goi
kamahire si noma hola latu Zihova Tamasa. Ke Zihova Baṉara, na va
tatara nia Goi sa tutiqu rau, sa Mua nabulu, koari na vuaheṉi na sinage
pu korapa mae tu! 18 Na sa si kote boka zama nia pule arau? Gilanau Mua
mo, na Mua nabulu si rau, ba va lavata au tu Agoi. 19 Na Mua hiniva meke
pa laena sa Mua nabulu Goi pude tavete mae nia si hie koa rau, meke pude
vata gilana nia koa rau sari na Mua vina tatara nomadi hire. 20 Loke tamasa
pule si gugua Agoi, Zihova; meke pa taliṉa mami avosi gami sapu Agoi mo
telemu sa Tamasa. 21 Loke butubutu pule pa pepeso si gugua Izireli, sapu
vata rupahi Goi pa tinoa pinausu, pude vata evaṉae ni na Mua tinoni soti.
Sari na tinavete arilaedi na variva magasadi pu tavete poni ni Goi si vata
gilana nia sa inavosomu Goi pa kasia popoa. Harupi Goi pa Izipi sari Mua
tie meke hadu pani Goi sari kaiqa butubutu sipu korapa ene la sari na Mua
tinoni. 22 Meke vata evaṉae ni na Mua tie soti Goi sari na tie Izireli ninae
rane ka rane, meke Agoi Zihova, si ta evaṉae na dia Tamasa soti.
23 Meke kamahire, Zihova, va gorevura ia ninae rane ka rane sa Mua vina
tatara sapu ele tavete mae nia Goi koa rau meke koasa tutiqu. Tavetia gua
sapu ele zama nia Goi. 24 Sa inavosomu Goi si kaqu arilaena hola, meke
kaqu zama guahe sari na tie ninae rane, ‘Zihova Tadi na Qeto Minate, sa
Tamasa, si na Tamasa tadi pa Izireli.’ Meke sa tutiqu sa Mua nabulu, arau
se Devita, si kaqu kopu nia Goi pa ninae totoso. 25 Agoi qua Tamasa, va
mataqara au si rau pude varavara atu koa Goi, sina ele va bakali tu Goi koa
rau, na Mua nabulu, sapu kaqu na baṉara sari na tutiqu. 26 Zihova, Agoi
mo sa Tamasa, meke ele va tatara nia Goi sa ginugua tolavaena hie koa
rau. 27 Ego, ele mana nia Goi sa tutina sa Mua nabulu pude lopu makudo
sa binaṉara tanisa tutiqu. Ura Agoi, Zihova, ele mana nia, ke ele koa ta
manae si asa ninae rane ka rane.”

18

Sari na Minataqara tadi na Tie Varipera te Devita (2 Samuela 8:1-18)

1 Hola kaiqa rane si rapati Devita sari na tinoni Pilisitia meke va kilasi
sa. Vagi pania sa koarini sa popoa pa Qati meke sari na vasivasileana pa
vari kalina. 2 Va kilasi tugo sa sari na tinoni Moabi meke va evaṉae ni
nana nabulu sa ke tabara takisi la koe Devita si arini.
3 Sipu korapa la pa Ovuku Iuparetisi se Devita pude va turu pulea sa nana
kinopu vasina, si va kilasia sa se Hadadeza, sa baṉara pa Zoba kamo la pa
Hamati. 4 Tuqe vagi Devita si ka keke tina totopili varipera meke zuapa
tina tie koi hose tanisa meke ka hiokona puta tina sari nana tie varipera
enedi. Kopuni sa sari na hose padadi keke gogoto totopili varipera meke
sari doduru pule si seke va ike betoi sa.
5 Totoso garunu la tie varipera sari na tie Siria pa Damasikasi pude la
toka nia se Hadadeza gua, si va matei Devita si ka hiokona rua tina tie.
6 Meke va koa nana puku tie varipera se Devita pude koimatani meke koa
pa ipi varipera pa korapa dia voloso popoa, meke vata evaṉae ni nana
nabulu si arini, ke tabara takisi la koa sa si arini. Va mataqaria e Zihova
se Devita pa doduru vasina sapu la si asa. 7 Tuqe vagi e Devita sari na lave

qolo saripu paleki rina palabatu varipera te Hadadeza meke paleke lani sa pa Zerusalema. 8 Soku hola boronizi si vagi tugo sa pa popoa Tibihati meke pa Kuni, koari na vasileana lavata pu kopu ni e Hadadeza. Arini sapu tavete ni besini boronizi lavata meke sari karua dedegere lavata e Solomone, meke sari na tiṉitoṉa boronizi pu tavetavete ni rina hiama pa korapana sa Zelepade.*

9 Avoso nia sa baṉara Tou pa vasileana Hamati, sapu va kilasia Devita sa doduruna sa qeto minate varipera te Hadadeza, 10 ke garunu la nia sa koe Devita sa tuna koreo sapu se Hadoramu pude la zama valeana koe baṉara Devita koasa nana minataqara koe Hadadeza, sina soku totoso ele raza ia sa se Tou. Paleke ponia vinariponi ta tavetae qolo, siliva, na boronizi e Hadoramu se Devita. 11 Va madi Devita sa baṉara sari na vinariponi te Hadoramu pude tavetavete ni pa vinahesina e Zihova, turaṉae sari na qolo, siliva pu vagi sa koari na butubutu pu razai sa pa Edomu, Moabi, Amoni, Pilisitia, meke Amaleki.

12 E Abisai, sapu sa tinana si e Zeruia, si va kilasi sa sari na tinoni pa Edomu koasa lolomo pa Soloti meke va matei rini sari ka manege vesu tina tie varipera vasina.* 13 Meke veko nana tie varipera si asa pude koimata ni meke koa pa ipi varipera pa doduruna sa popoa Edomu, meke ta evaṉae na nana nabulu sari na tie vasina. Va mataqaria e Zihova se Devita pa doduru vasina pu la si asa.

14 Ke kopu nia e Devita sa doduruna sa popoa Izireli, meke tavetia sa gua sapu garo meke gotogoto koari na tie. 15 Zoabi, sapu sa tinana sa si e Zeruia, si na koimata koasa qeto minate, meke se Zehosapati, tuna koreo e Ahiludi, si matamata nia sa kinopudi rina kinubekubere. 16 Karua sari na hiama, ari Zedoki, sa tuna koreo e Ahitubi, meke se Ahimeleki sa tuna koreo e Abiata; Savasa* si na tie kubekubere pa binaṉara te Devita. 17 Benaea, sa tuna koreo e Zehoiada si matamata ni sari na tie kopu tini te Devita, meke sari na tuna koreo e Devita si na ṉati palabatu koa sa nana binaṉara.

19

Va Kilasi Devita sari na Tie Amoni meke sari na Tie Siria (2 Samuela 10:1-19)

1 Hola kaiqa totoso si mate sa baṉara pa Amoni se Nahasi, meke sa tuna koreo si baṉara hobea. 2 Zama se Devita, sa baṉara, “Kaqu va dogoro nia rau sa qua binaere nabuna koe Hanunu, kekeṉoṉo gua sapu evaṉia e Nahasi sa tamana koa rau.” Ke garunu la tie paleke inavoso se Devita pude la tozia sa nana tinalotaṉa.

3 Sipu la kamo ri pa Amoni, si zama la ia rina koimata vasina sa baṉara, “Balabala ia goi sapu pa pinamaṉana sa tamamu si garunu mae nia tie e Devita pude mae tozia sa nana tinalotaṉa? Namu lokari hokara! Na tie piko si garunu mae ni sa hire, pude vilitia sa vasileana lavata pude boka va kilasa gita!” gua.

4 Ke tuqe vagi Hanunu sari na tie paleke inavoso te Devita, neri pani gumidi, meke magu pani sa pa totoso kopetedi sari dia poko, meke garunu taloa ni sa. 5 Kurekure hola dia pude pule la pa dia popoa. Totoso avoso nia Devita sapu gua ta evaṉa, si vala inavoso si asa koarini pude koa paki pa Zeriko osolae toqolo pule sari gumidi meke tiqe pule.

---

* **18:8** 1 Baṉ 7:40-47; 2 Koron 4:11-18 * **18:12** Sam 60 * **18:16** Pa zinama Hiburu si ta kubere Savasa, ba 2 Samuela 8:17 si zama Seraea.

6 Sipu rovea sa baṉara Hanunu meke sari na tinoni Amoni sapu ele va
sea la tu koe Devita si arini, si veko ni poata ka toloṉavulu made tina kilo
mamatadi sari na siliva, pude tabara vagi paki sari na totopili varipera
meke sari na tie koidi. Vagi rini pa batuna sage sa popoa Mesopotemia
meke koari na pinaqaha popoa Ma'aka meke Zoba pa Siria. 7 Sari ka
toloṉavulu rua tina totopili varipera sapu tabara ni rini meke sari na tie
koidi, meke sari na tie varipera tanisa baṉara pa Ma'aka si mae koa pa
ipi tata pa Medeba. Vura mae tugo sari na tie pa Amoni pa hopeke dia
vasileana, mae va namanama pude varipera.
8 Avoso nia e Devita sapu gua asa, ke garunu la nia sa se Zoabi meke sa
doduruna sa qeto minate. 9 Ene va tokele vura sari na tinoni Amoni meke
hopeke la turu tokele pa dia tuturuana koasa siraṉa sapu la gua pa Raba,
sa dia ṉati vasileana lavata. Meke sari baṉara pu mae guadi pa Siria pude
vari tokae si va namanama pa kalina sa popoa koasa pavasa lavata.
10 Dogoria Zoabi sapu kote rapata mae gua pa kekenu meke pa mumudi
sari na kana, ke vizata vagi sa sari na tie varipera bokabokadi pa Izireli,
meke vekoi sa pa vasina kaqu mae gua sa qeto minate tadi pa Siria. 11 Sari
doduru pule si vekoi sa pa kinopu te Abisai sa tasina, pude razai sari
na tinoni Amoni. 12 Zama la koasa se Zoabi, “Pude dogoria goi sapu va
kilasau rina tinoni Siria, si mae mamu toka nau, meke be va kilasigo rina
tinoni Amoni si kote atu toka nigo rau. 13 Koa varane na mataqara! Mada
varipera va ṉiṉirae poni sari nada tie, meke gua tugo sari na vasileana
lavata te Tamasa. Mani gorevura sa hiniva te Zihova.”
14 Ke rizu la se Zoabi meke sari nana tie pude varipera gua, meke govete
sari na tinoni Siria. 15 Sipu dogoria rina tinoni Amoni sapu govete taloa
sari na tinoni Siria, si govete nia rini se Abisai sa tasina Zoabi, meke togolo
nuquru pule la tu koasa vasileana lavata. Ke kekere pule la pa Zerusalema
se Zoabi.
16 Totoso gilania rina tinoni Siria sapu tava kilasa si arini koari na tinoni
Izireli, si garunu tie paleke inavoso si arini pude tioko la i sari na tinoni
Siria saripu koa pa kali gasa rimata koasa Ovuku Iuparetisi. Koa si arini
pa kinopu te Sopako, sa koimata koasa qeto minate varipera te baṉara
Hadadeza pa Zoba. 17 Sipu avoso nia Devita sapu gua asa si varigara ni sa
sari doduru qeto minate varipera pa Izireli. Karovia rini sa Ovuku Zodani,
meke la turu va tia i rini sari na tinoni Siria, meke podalae sa vinaripera.
18 Meke hadu puleni rina tinoni Izireli sari na tinoni Siria. Va matei e
Devita meke sari nana tie si ka zuapa tina tie varipera pa totopili, made
ṉavulu puta tina tie varipera enedi, meke va matea tugo sa se Sopako sa
koimata pa dia qeto minate varipera. 19 Sipu dogoria ri doduru baṉara pu
toka nia se Hadadeza sa baṉara sapu tava kilasa si arini koari na tie Izireli,
si la varibulei si arini koe Devita meke koa aqorae mo koasa. Ke korodia
toka pule ni rina tinoni Siria sari na tinoni Amoni.

20

Va Kilasia Devita sa Vasileana Lavata pa Raba
(2 Samuela 12:26-31)

1 Koa sa totoso pa korapa vuaheni sapu noso sa ibu meke podalae pule sa
maṉini, sa totoso sapu hoke la pa vinaripera sari na baṉara, si turaṉa vura
lani e Zoabi sa qeto minate varipera tadi Izireli meke la ilasia sa sa popoa
tadi na butubutu Amoni, meke la vari likohae nia rini sa vasileana nomana
pa Raba; ba koa hola pa Zerusalema se Devita. Meke raza ia Zoabi si pa

Raba meke huara pania sa. * 2 Vagia e Devita pa batuna sa beku Moleki*
sa toropae qolo sapu sa mamatana si tata toloṉavulu lima kilo qaramu*
meke na koa ia na patu ṉedala si asa. Vagia e Devita sa patu ṉedala meke
va sotoa sa koasa nana toropae baṉara. Nomana hola tugo sa vinagi koari
na likakalae pu vagi vura ni e Devita koasa vasileana lavata. 3 Meke vagi
vurani sa sari na tiena sa popoa asa meke va tavetaveti sa, va tuqe ni so
na piki aeana na maho aeana sa. Tavete kekeṉoṉo guni tugo sa sari na
tie Amoni koari doduru vasileana nomadi. Beto si kekere pule si asa meke
sari nana tie pa Zerusalema.

Vinaripera koari na Malivi pa Pilisitia (2 Samuela 21:15-22)

4 Mudina asa si varipera pule si arini koari na tie Pilisitia pa Qeza. Koasa
totoso asa si va matea e Sibekai, na tie pa Husa, si keke malivi pozana si e
Sipai, meke tava kilasa sa popoa Pilisitia.
5 Pa keke vinaripera pule koari tie Pilisitia, si la e Elehanana, tuna koreo
Zaira, meke seke va matea se Lahimi tasina e Qolaea pa popoa Qati, sapu
sa nana hopere si moata gua tugo na hudana sa heta. *
6 Keke vinaripera pule si ta evaṉa pa Qati, vasina koa nana si keke
malivi sapu onomo sari kakarutu limana na nenena. Na tuti maena koari
na malivi pukerane. 7 Zama va kaleani sa sari na tinoni Izireli meke la
Zonatani, sa tuna koreo e Simea, sa tasina Devita, meke seke va matea.
8 Sari kasa tie arini sapu tava mate koe Devita meke sari na nana tie, si
na tututi mae guadi koari na malivi pa Qati.

21

Nae i Devita sari Tie Varipera (2 Samuela 24:1-25)

1 Hiva va kamo ni tinasuna e Setani sari na tinoni Izireli, ke poni nia
binalabala sa se Devita pude nae i sari na tie pa Izireli. 2 Ke zama ia
Devita se Zoabi meke sari na koimata koari na tie varipera, “Mi la nae i
sari na tie Izireli, podalae pa Biasiba kamo pa Dani, meke pule mae tozi
nau pude boka gilania rau ka visa sinokudi sari na tie.”
3 Olaṉa se Zoabi, “Mani va sokui e Zihova sari na tinoni Izireli, keke
gogoto totoso hola nia sapu korapa koa kamahire! Qua baṉara, vegua na
lopu na mua nabulu tu sari doduru? Na vegua ke hiva tavetia agoi sa
ginugua hie? Vegua, ke hiva va kamo ni sinea agoi sari na tie Izireli?”*
4 Ba sa zinama tanisa baṉara si turu hola ke taluarae se Zoabi meke vura
la nae i sa sari na tie Izireli pa doduruna sa popoa Izireli meke kekere
pule mae si asa pa Zerusalema. 5 La tozia Zoabi koe Devita sa doduruna
sa ninaedi rina tie sapu garo pude somana koasa qeto minate: keke vuro
keke gogoto tina tie pa Izireli, somanadi koasa ninae asa si ka made gogoto
zuapa ṉavulu tina tie pa butubutu Ziuda. 6 Ba lopu vagi sa sari na ninaedi
ri na butubutu te Benisimane meke Livae sina sea la koe Zoabi sa ginarunu
tanisa baṉara.
7 Lopu qetu nia sa Tamasa sapu gua ele ta tavete, ke va kilasia Sa sa
butubutu Izireli. 8 Meke zama la se Devita koasa Tamasa, “Ele tavetia rau

---

* **20:1** 2 Samuela 11:1 * **20:2** Sa batuna sa beku Moleki babe sa toropae tanisa baṉara Moabi.
* **20:2** Zuapa ṉavulu lima paoni. * **20:5** 1 Samuela 17:4-7 * **21:3** Sa tinarae te Tamasa pa Ekisidasi 30:12 si tozia sapu be ta nae sari na tie Izireli si ta hivae pude tabara poata pude holu hobe ni sari na dia tinoa.

si keke sinea nomana hola! Mamu taleoso nau, na dinuviduvili si tavetia rau."
9 Ke zama se Zihova koe Qadi, sa poropita te Devita, 10 "La mamu tozi nia
se Devita, sapu ka ṉeta ginugua si poni nia Arau koasa, meke pude vizatia
sa si keke. Asa sapu vizatia sa si kaqu tavetia Arau."
11 La tozi nia Qadi se Devita, "Zama guahe sa Tamasa, 'Vizatia sapu hiva
nia goi: 12 Ka ṉeta vuaheni soṉe, babe ka ṉeta sidara ta hadu luli koari na
mua kana meke ta raza pilipule koari na dia tie varipera, babe ka ṉeta rane
koasa vedara te Zihova sapu na oza. Kote garunu atu nia Sa pa popoa Izireli
turaṉae sa Nana mateana sapu kaqu vata evaṉia sa minate pa doduruna
sa popoa Izireli.' Ego, mamu vizatia sa sa inolaṉa kaqu paleke pule la nia
rau koe Zihova."
13 Olaṉa se Devita koe Qadi, "Tasuna hola si arau koasa ginugua hie! Ba
lopu hiva tava kilasa pa keke tie si rau. Mani telena e Zihova va kilasa au,
sina noma hola tugo sa Nana tataru."
14 Ke garunu la nia e Zihova sa oza pa Izireli, meke ka zuapa ṉavulu puta
tina tie Izireli si mate. 15 Sipu podalae hiva va matei sa mateana te Zihova
si pa Zerusalema, si hobea e Zihova sa nana binalabala koasa vina kilasadi
rina tie, meke zama ia Sa sa mateana sapu va matedi ri, "Beto! Pada mo!"
Turu kapae nana sa mateana koasa vasina te Aruna sa tie Zebusaiti vasina
tana vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi.
16 Meke eṉa sage se Devita meke dogoria sa sa mateana korapa turu nana
pa galegalearane pa vari korapana sa kasia popoa meke maṉauru, taṉinia
nana sa vedara pude huhuara pa Zerusalema. Ke hoqa oporapaha la pa
pepeso se Devita meke sari na koimata pa Izireli, poko ni rini sari na poko
baika. 17 Meke varavara la koe Tamasa se Devita, "Kei Tamasa, arau mo
si tavetia sa sinea. Arau mo tozi ni pude naei sari na tie varipera. Ba sari
na tie hire si kekeṉoṉo gua rina sipi. Nasa sa sinea tadi na tie hire? Kei
Zihova qua Tamasa, Mu va kilasau mo meke sari qua tatamana. Mamu va
rizu pania sa vina kilasa hie koari na Mua tinoni."
18 Meke tozi nia sa mateana te Tamasa se Qadi pude la tozi nia se Devita
pude sage la meke kuria keke hope te Zihova koasa vasina te Aruna sa
tie Zebusaiti vasina tana vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi. 19 Va
tabea Devita sa zinama te Tamasa meke sage la, gua sapu tozi nia Qadi
koasa. 20 Sipu korapa varipaqahi ni Aruna sari na kiko huiti koari na
qaqalotodi si taliri si asa meke dogoria sa sa mateana; sari ka made tuna
koreo pu koa turaṉia si govete meke la tome dia. 21 Totoso dogoria Aruna
se Devita sa baṉara korapa ene mae, si taluarae si asa koasa vasina tana
vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi, meke todoṉo gore pa kenuna e
Devita, sa isumatana si tiqu la pa pepeso. 22 Zama la se Devita koasa, "Mu
holuholu mae nia koa rau sa mua vasina tana vari paqaha kiko huiti koari
na qaqalotodi, pude maqu kuria sa hope te Zihova, pude va nosoa sa oza
sapu raza koari na tie. Kaqu vatu nia rau sa doduruna sa hinoluna sa."
23 Olaṉa se Aruna, "Qua baṉara, mamu vagia, mamu tavetavete nia
gua sapu hiva tavetia goi. Hire sari na bulumakao pude va vukivukihi
va uququ ni koasa hope, meke hire sari labelabetena sa munamunalana
pude sa hudana sa nika meke na huiti, pude tana vinariponi huiti. Poni
beto atu ni rau koa goi sari doduru hire."
24 Ba olaṉa sa baṉara Devita, "Lokari, na kaqu tabaria rau sa doduruna
sa hinoluna. Lopu kaqu vagi moka ponia rau se Zihova koari na
likakalae sapu tamugoi meke tavetia sa vinukivukihi." 25 Ke tabaria Devita
koe Aruna sa hinoluna sa vasina tana vari paqaha kiko huiti koari na

qaqalotodi ka onomo gogoto poata qolo. 26 Meke tiqe kuria Devita sa
hope te Zihova meke veko vala nia sa sa vinukivukihi vina uququ meke sa
vinukivukihi binaere. Varavara si asa meke olaṉia Zihova ke garunu gore
la nia Sa sa nika mae gua pa maṉauru pude sului sari na vinukivukihi
koasa hope.
27 Meke tozi nia Zihova sa mateana pude vekoa pa nana vovoina sa nana
vedara, ke va tabea sa mateana. 28 Dogoria Devita sapu olaṉia Zihova sa
nana vinaravara, ke va vukivukihi si asa koasa hope pa vasina te Aruna, sa
tie Zebusaiti. 29 Pa totoso asa si sa Ipi Hopena te Zihova sapu kuria e Mosese
pa soloso qega, meke sa hope vasina hoke ta tavete sari na vina vukivukihi
va uququ si korapa koa dia tu koasa vasina vahesihesiana pa Qibione.
30 Ba na lopu boka la se Devita vasina pude tepatepa koasa Tamasa, sina
matagutu nia sa sa vedara tanisa mateana te Zihova.

22

1 Meke zama se Devita, “Tani sa vasina sapu kaqu koa sa Zelepade te
Zihova sa Tamasa, meke gua tugo sa hope tadi pa Izireli pude vukivukihi
va uququ.”

Vina Namanamana sa Kinurina sa Zelepade

2 Ke tioko varigara ni Devita sari doduru tie karovodi pu koa somana
koari na tie Izireli, meke koa rini si vizati sa si kaiqa pude na tie peqo
patu meke nama ni sari na patu tana kinurina sa Zelepade. 3 Vala ni tugo
sa sari kobi aeana pude tavete ni poka meke kaiqa tiṉitoṉa aeana pude
tadi tukutukudi rina sasada, meke na boronizi sapu lopu boka ta gilana sa
mamatadi. 4 Vala ni tugo Devita sari huda sida pu lopu boka ta nae ura
na ari na tie pa Taea meke pa Saedoni na paleke va soku mae ni sari na
dekuru huda sida. 5 Sina zama se Devita, “Sa Zelepade te Zihova sapu kaqu
kuria sa tuqu se Solomone si kaqu tolavaena hola si asa, meke leleana hola
pude ta gilana valeana koari na tie pa kasia popoa. Ba na tie vaqura si asa,
meke lopu ele boka taveti sa sari na tinavete gugua arini, ke arau kaqu
taveti sari na vina namanama hire.” Ke na gerigeri veko nia e Devita sa
Zelepade sipu lopu ele mate si asa.
6 Meke tiokia sa se Solomone sa tuna meke tozi nia sa pude kuria sa
Zelepade te Zihova sa Tamasa pa Izireli. 7 Zama se Devita koe Solomone,
“Tuqu, pa buloqu koa sa hiniva pude kuria rau sa Zelepade pa vina
lavatana sa pozana e Zihova, sa qua Tamasa.* 8 Ba tozi nau Zihova,
‘Somana pa soku vinaripera si goi meke va mate soku tie. Koa gua sapu
soku ehara si ele va zolori goi gua ke lopu hiva nigo Arau pude kuria agoi sa
Qua Zelepade. 9 Ba kaqu podoa goi si keke koburu koreo, meke sa koburu
asa si kote na tie bule. Na binule pa vinaripera si kote ponia Arau. Ura sa
pozana sa si kote e Solomone, meke kaqu ponia Arau sa binule pa Izireli
pa nana totoso binaṉara. 10 Asa kaqu kuria sa Zelepade pude va lavatia sa
Pozaqu. Kaqu na tuqu si asa, meke Arau si kaqu na tamana sa, meke kaqu
va turua Arau sa nana binaṉara pa Izireli ninae rane ka rane.’ ”
11 Meke zama hola la se Devita, “Tuqu, kaqu koa turaṉigo e Zihova
si goi, meke kaqu gorevura sa Nana vina tatara pude va boka igo pude
kuria sa Zelepade te Zihova. 12 Mani poni igo e Zihova sa ginilae meke
sa ginilagilana pude boka turaṉi goi sari pa Izireli pa kinopudi ri Nana
tinarae. 13 Gua meke kote ta manae si goi pana kopu valeani goi sari
doduru tinarae pu ele garunu ni e Zihova koe Mosese pude tadi pa Izireli.

* **22:7** 2 Samuela 7:1-16; 1 Koron 17:1-14

Mu koa va ṉiṉira meke varane. Mu lopu matagutu na malohoro si goi.*
14 Ele noma hola sa vinoriti taqarau pude va namanama nia sa Zelepade
te Zihova, hola nia ṉeta vuro made gogoto tina kilo qolo, meke hola nia
toloṉavulu made vuro tina kilo siliva. Na boronizi meke aeana si soku
hola lopu boka ta pada mamatadi, gua tugo sari na huda na patu. Ba kaqu
vagi va tomo la tu si agoi. 15 Soku hola sari na mua tie tavetavete si agoi.
Koadia sari na tie peqo patu, tavete biriki, meke na kamada, meke gua
tugo sari na tie, pu lopu boka ta nae, pu tumatumaedi na bokabokadi pa
tinavete lima 16 pa qolo, siliva, boronizi, meke na aeana. Ego podalae nia
sa tinavete, mani koa turaṉigo e Zihova."

17 Meke garuni tugo e Devita sari na koimata pa Izireli pude toka nia se
Solomone. 18 Zama si asa, "Se Zihova sa mia Tamasa si koana koa gamu
meke ele poni gamu Sa sa binule pa doduru vari kali mia. Va boka au Sa
si arau meke va kilasi rau sari doduru tie pu koadi kekenu koasa pepeso
hie, meke kamahire si koa si arini pa kinopu te Zihova meke sari Nana
tinoni Izireli. 19 Ke mamu nabulu nia se Zihova, sa mia Tamasa, pa doduru
bulomia na maqomaqo mia. Mi podalae kuria sa Zelepade te Zihova sa
mia Tamasa, pude boka veko ia gamu pa Zelepade sa Bokese Vinariva Egoi
te Zihova, meke gua tugo sari doduru likakalae tava madidi pu tavetavete
ni ri na hiama koasa vinahesina sa pozana Zihova."

23

1 Sipu barogoso va gorevura se Devita si va baṉaria sa pa doduruna
Izireli se Solomone sa tuna.*

Sa Tinavete Tadi na Tie Livaeti

2 Varigara ni sa baṉara Devita sari doduru koimata pa Izireli, meke sari
na hiama meke ari tie Livaeti. 3 Nae betoi Devita sari doduru tie Livaeti,
koreo na palabatu, sapu toloṉavulu puta vuahenidi meke hola sage. Sa
vinarigaradi si toloṉavulu vesu tina. 4 Ka hiokona made tina tie si va hia
i sa baṉara pude kopu nia sa tinavete pa korapa Zelepade; onomo tina si
pude kopu ni sari na vinaripitui. 5 Made tina tie si na tie kopu koari na
sasadana sa Zelepade, made tina tie si kote vala vinahesi koe Zihova, kote
tavetavete ni rini sari na likakalae tana va avoso lea kinera sapu va nama
vekoi e Devita sa baṉara pude tana vinahesi. 6 Meke va hia i Devita sari
na tie Livaeti koari ka ṉeta tuti, keke pa hopeke tuna e Livae: Qerisoni,
Kohati, meke Merari.

7 Qerisoni si karua tuna koreo: Ladana, meke Simei. 8 Ladana si ka ṉeta
tuna koreo: Zehieli, Zetamu meke Zoili. 9 Arini sari ṉatidi sari na tuti
te Ladana. Simei si ka ṉeta tuna koreo: Selomoti, Hazielo, meke Harani.
10-11 Simei si ka made tuna koreo: Zahata si kenuna; Zina si luli la, Zeusi,
meke Beria. Zeusi meke Beria si lopu podopodo va soku, ke ta nae guana
keke puku tatamana mo.

12 Kohati si ka made tuna koreo: Amaramu, Izihara, Heboroni, meke
Uzieli. 13 Sa nana koreo kenuna, se Amaramu si na tamadia ari Eroni e
Mosese. Eroni meke sari na tuna si ninae rane ta veko vata kale pude va
madi ni sari na likakalae madidi, pude va vukivukihi pa kenuna e Zihova,
pude nabulu nia, meke pude mana ni sari na tinoni pa pozana Sa.* 14 Ba
sari na tuna Mosese sa nabulu te Tamasa si somana ta nae mo pa butubutu
Livae. 15 Mosese si karua tuna koreo: Qesomu meke Elieza. 16 Sa koimata

* **22:13** Zos 1:6-9 * **23:1** 1 Baṉ 1:1-40 * **23:13** Ekd 28:1

koari na tuna e Qesomu si e Sebuele. 17 Elieza si keke mo sa tuna koreo: e
Rehabia, ba se Rehabia si podopodo va soku hola si asa.
18 Sa tuna koreo vina rua e Kohati sapu se Izihara si keke koreo mo
si tanisa, e Selomiti; asa sa ṉatina sa tuti Izihara. 19 Sa koreo vina ṉeta
te Kohati sapu se Heboroni si ka made sari tuna koreo: Zeria, Amaraea,
Zahazieli, meke Zekameamu. 20 Sa koreo vina made te Kohati si e Uzieli
meke karua tuna koreo si asa: e Maika meke Isia.
21 Merari si karua tuna koreo: Ari Mahili, meke Musi. Mahili si karua
tuna: Eleaza meke Kisi. 22 Ba e Eleaza si mate meke lopu podo tuna koreo
si asa, ba na vineki mo si podoi sa; habai rini sari tasidia karokarovo; na
tuna e Kisi sari na vineki arini. 23 Sa tuna koreo vina rua e Merari, se Musi,
si ka ṉeta tuna koreo: Mahili, Edera, meke Zerimoti.
24 Hire sari na pinodopodo pa butubutu Livae, pa hopeke puku tuti meke
pa tatamana, doduru puku tuti si ta kubere beto pozadi, arini sapu hiokona
puta vuahenidi meke sage pu tavetavetedi koasa Zelepade te Zihova.
25 Ura na zama se Devita, “Se Zihova sa Tamasa tadi na tie Izireli si
ele vekoa sa binule koari na Nana tie, meke koa pa Zerusalema si Asa
ninae rane. 26 Ke lopu ta hivae pude kaqu ta paleke pule koari na tie
Livaeti sa Ipi Hopena te Zihova meke gua tugo sari na likakalae pu hoke
tavetavete ni pa vinahesi.”* 27 Koari na ginarunu vina betobeto te Devita
si ta nae sari na tie Livaeti saripu podalae pa hiokona puta vuahenidi
meke hola. 28 Dia tinavete si pude tokani sarini pa tutina Eroni koa rina
vinahesi pa Zelepade, kopu ni sari na vasina varivariganana pa Zelepade
meke sari na lose vekovekoana, kinopudi rina vinavia koari na likakalae
tava madidi pa vina vukivukihi na vinahesi, meke kaiqa tinavete pule
pa korapa Zelepade.* 29 Dia tinavete tugo si pude va tana ia sa bereti
pude vala nia pa tevolo, sari na palava na huiti tana vina vukivukihi va
uququ, meke sari na bereti na bisikiti manivisidi loke isitidi, sa tinavete
kinakina tadi na vinariponi, sa palava ta henie oela olive, meke pude kopu
ni sari na tinavete pinada mamata meke ninae vinariponi pa kinopudi
rina tinarae pa Zelepade. 30 Arini tugo si kaqu turu doduru munumunu na
veluvelu meke zama leana na vahesia se Zihova, 31 meke koari na totoso
sapu vukivukihi va uququ la koe Zihova pa rane Sabati, meke pa Sidara
Vaqura, meke sari na inevaṉa koari na rane hopedi. Na tinarae si ta tavete
sapu tozia visa tie si ta hivae pude taveti sari na tinavete hire pa hopeke
totoso. 32 Gua ke ta poni koari na tie Livae sa tinavete pude kopu nia sa
Ipi Hopena meke sa Lose Hopena, meke pa tinolitolie tadi na tuti te Eroni
si kopu nia arini sa vinahesi koasa Zelepade te Zihova.

24

Sari na Tinavete pu Ta Poni koari na Hiama

1 Hire sari na puku tuti sapu gore mae guadi koe Eroni. Ka made tuna
koreo se Eroni: Nadabi, Abihu, Eleaza, meke Itamara. 2 Nadabi, Abihu si
mate kekenu, sipu lopu ele mate sa tamadia, meke loke tudia, ke sari karua
tasidia, e Eleaza meke Itamara si vagi hobena sa tinavete tana hiama.*
3 Ke va tana i Devita saripu podo mae guadi koe Eroni, luli gua koari na
dia hopeke tinavete pu ta hiani rini. E Zedoki meke Ahimeleki si toka nia
se Devita; Zedoki pu tuti maena koe Eleaza, meke Ahimeleki pu tuti gore
maena koe Itamara. 4 Sa butubutu te Eleaza si tava paqaha la pa manege
onomo pukuna. Sa butubutu te Itamara tava hia pa ka vesu pukuna. Ta

* **23:26** Diut 10:8 * **23:28** Nab 3:5-9 * **24:2** Liv 10:1-2

evaṉa si hie sina soku hola palabatu pu koimata ni sari na tatamana pu gore mae guadi pa tututi te Eleaza. 5 Koa gua sapu soku beto mo pa kalina te Eleaza meke Itamara sari na palabatu na hiama pu kopu nia sa tinavete pa Zelepade, si mudumudukeda ni rini meke vari paqaha ni sari na tie la pa hopeke dia tinavete koari na hopeke dia totoso. 6 Kubere goreni Semaea sa tuna Netanela sari na pozadi. Na tie kubekubere pa butubutu Livae si asa. Ta vizata si arini pa hopeke dia totoso tavetavete; keke puku tatamana pa kalina te Eleaza beto si keke pa kalina te Itamara gua. Sa baṉara meke Zedoki sa hiama, e Ahimeleki tuna e Abiata meke sari na palabatu pa butubutu hiama si koa dia pa totoso asa pude va sosodea sa vina tana.
7 Hire sari na vina toṉotodi ri ka hiokona made puku tatamana pude ta hia poni tinavete pa Zelepade.
Kekenu si sa puku tatamana te Zehoiaribi,
vina rua si te Zedaia,
8 vina ṉeta si te Harimi,
vina made te Seorimi,
9 vina lima si te Malikiza,
vina onomo si te Mizamini,
10 vina zuapa si te Hakakozi,
vina vesu si te Abaeza,
11 vina sia si te Zesua,
vina manege puta si te Sekanaea,
12 vina manege eke si te Eliasibi,
vina manege rua si te Zakimi,
13 vina manege ṉeta si te Hupa,
vina manege made si te Zesebiabi,
14 vina manege lima si te Biliqa,
vina manege onomo si te Ima,
15 vina manege zuapa si te Hezira,
vina manege vesu si te Hapizeze,
16 vina manege sia si te Petahia,
vina hiokona puta si te Zehesikeli,
17 vina hiokona eke si te Zakini,
vina hiokona rua si te Qamulu,
18 vina hiokona ṉeta si te Delaea,
vina hiokona made si sa puku tatamana te Ma'azia.
19 Sari na tie arini si ta vizatadi luli gua koari na dia tinavete pu ta poni ni arini pude taveti pana nuquru arini pa Zelepade. Sari na hahananadi rina tinavete hire si ele va turu veko poni ni tu e Eroni sa tamadia pa vina tabena sa ginarunu te Zihova, sa Tamasa pa Izireli.

Pozadi rina Palabatu pa Butubutu Livae

20 Hire si kaiqa palabatu pule pu tuti goredi koe Livae:
E Zehedeia, pa tutina Amaramu koe Subaele.
21 E Isia pa tutina e Rehabia;
22 e Zahata, pa tutina e Izihara koe Selomoti.
23 Sari na tuna koreo e Heboroni: E Zeria si kenuna, Amaraea si vina rua, Zahazieli si luli la, meke e Zekameamu si mudina.
24 E Samiri pa tutina e Uzieli koe Maika.
25 E Zakaraea pa tutina e Uzieli koe Isia, tasina Maika.
26 Mahili, Musi, meke Zazia pa tutina e Merari.
27 E Zazia si ka ṉeta tuna koreo: Sohama, Zakura, meke e Ibiri.

28-29 E Mahili si karua tuna: E Eleaza, meke e Kisi. E Eleaza si loketoṉa
tuna koreo, ba e Kisi si keke tuna koreo, e Zeramili.
30 E Musi si ka ṉeta tuna koreo: E Mahili, Edera, meke e Zeremoti.
Arini sari na tatamana pa butubutu Livae.
31 Ke mudumudukeda tugo si arini gua pu tavetia ari tasidia pa tutina
Eroni. Sa baṉara Devita, Zedoki, Ahimeleki, meke sari na palabatu pa
hopeke tuti hiama na tie Livaeti si va sosodea sa tinavete. Sari na tatamana
tadi na tamatasi kenudi meke mudidi si kekeṉoṉo beto mo vina tanadi.

25

Sari Tie Kerakera pa Zelepade

1 Vizata vata kale i tugo sa baṉara Devita meke sari na koimata pa
butubutu Livae si kaiqa tie pa puku tuti te Asapa, Hemani, meke Zedutuni
pude kera nia rini sa inavoso te Tamasa, turaṉae na tiṉitoṉa kerakera, na
mikemike, hapu, meke na sibolo. Hire sari na pozadi rina tie sapu ta vizata
pude turaṉia sa vinahesi.
2 Sari ka made tuna koreo Asapa: E Zakura, Zosepa, Netanaea, meke e
Asarela. Arini si ta turaṉa koe Asapa, asa sapu zama vura nia sa inavoso
te Tamasa totoso ta garunu koasa baṉara.
3 Sari ka onomo tuna e Zedutuni: E Qedalaea, Zeri, Zesaea, Simei,
Hasabia, meke e Matitia. Arini si ta turaṉa koasa tamadia, pu tozi vura
nia sa inavoso te Tamasa pa kinerakera koari na hapu pa vinahesi, meke
zama leana koe Zihova.
4 Sari ka manege made tuna koreo e Hemani: E Bukia, Matania,
Uzieli, Subaele, Zerimoti, Hananaea, Hanani, Eliata, Qidalati, Romati Eza,
Zosibekasa, Maloti, Hotira, meke e Mahazioti. 5 Doduru arini sari na tuna
Hemani, sa tie dodogorae tanisa baṉara, gua pu ele va tatara nia sa Tamasa
pude va lavatia meke va ṉiṉira ia sa pozana. Ponia Tamasa koasa si ka
manege made koreo meke ka ṉeta vineki. 6 Sari doduru koreo arini si ta
totolie beto koasa tamadia koari na kinerakera luli mikemike, sibolo, meke
hapu pude turaṉia sa vinahesi pa Zelepade. Meke sari Asapa, Zedutuni,
meke Hemani si koa pa ginarunu tanisa baṉara.
7 Sari ka hiokona made tie hire meke sari na turaṉadia, sari tie Livaeti,
sina tie bokabokadi beto, pu tava tumatumaedi pa kinerakera. Doduru
arini si ari ka karua gogoto vesu ṉavulu vesu ninaedi.
8 Pude tumaeni sari dia hopeke hinia pa tinavete si tavetia rini
sa mudumudukeda, tie vaqura babe tie koadi, bokabokadi babe tiqe
podalaedi mo pa tinavete, si tava mudumudukeda beto mo si arini.
9-31 Sari karua gogoto vesu ṉavulu vesu tie hire si tava hia luli gua
pa tatamana la pa ka hiokona made pukuna meke pa keke pukuna si
ka manege rua tie; koa i na koimata sari hopeke pukuna. Meke hie sa
vinarilulidi sari dia totoso tavetavete:
Kekenu si koe Zosepa, sari na tuna meke na turaṉana koasa butubutu te
Asapa; manege rua tie.
Vina rua si koe Qedalaea, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua
tie.
Vina ṉeta si koe Zakura, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua
tie.
Vina made si koe Zeri, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina lima si koe Netanaea, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua
tie.
Vina onomo si koe Bukia, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua
tie.

Vina zuapa si koe Asarela, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina vesu si koe Zesaea, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina sia si koe Matania, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege puta si koe Simei, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege eke si koe Uzieli, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege rua si koe Hasabia, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege ṉeta si koe Subaele, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege made si koe Matitia, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege lima si koe Zerimoti, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege onomo si koe Hananaea, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege zuapa si koe Zosibekasa, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege vesu si koe Hanani, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina manege sia si koe Maloti, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina hiokona puta si koe Eliata, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina hiokona eke si koe Hotira, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina hiokona rua si koe Qidalati, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina hiokona ṉeta si koe Mahazioti, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.
Vina hiokona made si koe Romati Eza, sari na tuna meke na turaṉana; manege rua tie.

26

Sari na Tie Kopu Tanisa Zelepade

1 Hire sari na pinaqahadi rina tie Livaeti pu turu kopu koari na sasadana sa Zelepade. Koasa puku butubutu te Kora, si e Meselemia tuna e Kore, pa pinodopodo te Asapa. 2 Ka zuapa koreo si tanisa, ta kubere luli gua pa dia vuaheni: E Zakaraea, Zediale, Zebadaea, Zatinieli. 3 Elami, Zehohanani, meke e Eliehoenai.
4 Se Opeti Edomu ba podo koreo tugo, ura mana nia Tamasa si asa meke ka vesu sari tuna koreo, ta kubere luli gua pa dia vuaheni: E Semaea, Zehozabadi, Zoa, Sakara, Netanela.* 5 Amieli, Isaka, meke e Peuletai.
6-7 Sa koreo kenuna te Opeti Edomu, se Semaea si ka onomo tuna koreo: E Oteni, Repaeli, Opeti, Elizabada, Elihu meke e Semakia. Tie arilaedi hola si hire pa dia puku butubutu koa gua pa dia binokaboka; sari karua mudidi si hinokara bokaboka hola.
8 Doduru arini si ta pododi koe Opeti Edomu, arini meke sari na tudia koreo meke sari turaṉadia; ka onomo ṉavulu rua tie bokabokadi hola pa dia tinavete.

* **26:4** 2 Samuela 6:11; 1 Koron 13:14

9 Meke se Meselemia si koadia tuna koreo meke sari turaṉadia; ka
manege vesu tie bokabokadi pa dia tinavete.
10 Koasa tatamana te Merari koa nana se Hosa, sapu ka made tuna koreo:
Simiri, sapu vizatia sa tamana si asa pude tuturaṉa, ba lopu na koburu
kenuna si asa. 11 E Hilikaea, Tebalia, meke e Zakaraea. Ka manege ṉeta
pa pinodopodo te Hosa sina tie turu kopu pa Zelepade.
12 Sari na tie kopu pa Zelepade si tava hia luli gua pa hopeke puku
tatamana meke ta poni tinavete si arini pa Zelepade, kekeṉoṉo gua mo
ri kasa tasidia pule sari na tie Livaeti. 13 Meke hopeke tatamana, hiteke
na lavata, si tavetavete nia sa mudumudukeda pude dogori sari na dia
hopeke sasada kote kopu ni rini. 14 Se Selemaea vagia sa sasada pa kali
gasa rimata, meke sa tuna koreo se Zakaraea, keke tie vari tokae hola pa
binalabala leadi si kopu nia sa sasada pa kali gede*. 15 E Opeti Edomu ta
hia nia sa sasada pa kali matao, meke sari na tuna si ta hia nia pude kopu
ni sari na lose vekovekoana likakalae. 16 Ari Supimi meke Hosa si kopu nia
sa sasada pa kali lodu rimata meke sa sasada Saleketi pa siraṉa kali sage.
Sari na tie kopu hire si varivarihobei pa hopeke dia totoso tavetavete. 17 Pa
kali gasa rimata, si ari ka onomo tie kopu si tavetavete pa hopeke rane. Pa
kali matao si ari ka made pa keke rane, meke pa kali gede si ari ka made si
kopu pa keke rane. Ka made si kopuni sari na lose vekovekoana likakalae
pa hopeke rane, hopeke karua pa keke lose. 18 Koasa gogoena pa kali lodu
rimata si ka made si kopu pa kali siraṉa, meke karua si pa korapana sa
zokozokoroana. 19 Arini sari na pinaqahadi sari na tie kopu sasada koari
na puku tatamana te Kora meke puku tatamana te Merari.

Kaiqa Tinavete Pule pa Zelepade

20 Kaiqa pule koari na turaṉadia rina tie Livaeti si palabatu ni sari na
lose poata pa Zelepade, meke sari na lose vasina ta veko sari na vinariponi
tava madidi la koe Tamasa. 21 Sarini pu podo goredi koe Ladana, keke tuna
e Qerisoni, meke tuturaṉa koari na tatamana te Ladana si ari: E Zehiele,
22 karua tuna koreo e Zehieli, ari Zetamu meke e Zoili sa tasina koreo. Arini
kopu ni sari na lose tadi na qolo na siliva na poata na gua pa Zelepade.
23 Ta poni tinavete tugo sarini pu podo goredi koari Amaramu, Izihara,
Heboroni, meke Uzieli.
24 Se Subaele sapu tututi mae guana koasa tuna e Mosese, sapu e
Qerisoni, si na palabatu nomana pa kinopudi rina poata pa Zelepade.
25-26 Sari na turaṉana Subaele pa tuti te Elieza si guahe: e Selomiti sina
tuna e Zikiri, sa tuna e Zoramu, sa tuna e Zesia, sa tuna e Rehabia, sa
tuna e Elieza sa tasina e Qerisoni. E Selomiti meke sari turaṉana si na
tie kopu koari doduru vinariponi sapu va madi lani Devita sa baṉara koe
Tamasa. Arini tugo kopu ni sari na vinariponi tava madi la koe Tamasa
tadi na palabatu koari na tatamana, meke sari na koimata pu kopu koari
na pukuna keke tina, meke koari na pukuna keke gogoto, meke sari kaiqa
koimata pule pa vinaripera. 27 Kaiqa rina likakalae ta vagidi pa vinaripera
si tava madi la koasa tinuvakana sa Zelepade. 28 Na kopu ni e Selomiti meke
sari na turaṉana sa sari doduru tiṉitoṉa sapu tava madi pude tavetavete ni
pa Zelepade, gua tugo sari na vinariponi sapu vekoi sa poropita Samuela,
e Saula sa baṉara, e Abana[d] sa tuna e Neri, meke e Zoabi sa tuna e Zeruia.

Kaiqa Tinavete Pule tadi Kaiqa Tie Livaeti

* **26:14** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

29 Koari na tie pa tuti te Izihara si ta vizata se Kenania meke sari na tuna
pude taveti sari na kinubekubere, meke va toṉoti sari na vinari toketokei
tadi na tie Izireli.
30 Koari na tie pa tuti te Heboroni si e Hasabia meke ari ka keke tina
zuapa gogoto turaṉana, si kopu pa Izireli pa kali lodu rimata pa Ovuku
Zodani. Arini kopu ni sari doduru tinavete te Zihova pa vinahesi, meke gua
tugo sari na tinavete tanisa binaṉara. 31 E Zeria sina koimata pa butubutu
te Heboroni. Koasa vina made ṉavulu puta vuahenina sa binaṉara te
Devita, si viliti hata tie se Devita pa butubutu te Heboroni, meke ta dogoro
sari na tie varipera ṉiṉiradi na bokabokadi pa tatamana asa pu korapa koa
pa Zazera, pa popoa Qileadi. 32 Vizati sa baṉara Devita si karua tina zuapa
gogoto koimata pa tatamana koari na turaṉana e Zeria sapu bokabokadi
hola meke vekoi sa pa kali lodu rimata pa Ovuku Zodani koari na popoa
te Rubeni, Qadi, meke sa kukuru butubutu te Manase pude kopu ni sari
doduru vina tana sapu la gua koe Tamasa meke sapu la gua koasa vina
tanana sa binaṉara.

27

Pinaqahadi rina Qeto Tie Varipera

1 Hire sari na pozadi rina tie pa Izireli sapu sari na palabatu pa tatamana,
koimata koari ka keke tina meke na koimata koari pa ka keke gogoto tie
varipera, meke sari dia palabatu. Arini si nabulu nia sa baṉara koari
doduru ginugua sapu soto la koari na qeto minate varipera. Hopeke
pukuna si taluarae koari hopeke sidara pa doduruna sa vuaheni. Ka
hiokona made tina tie varipera si koa pa hopeke pukuna.
2-15 Hire sari na palabatu pa hopeke sidara:
Sidara kekenu: E Zasobeami tuna Zabudiele; tuti gore maena koe Perezi,
meke turaṉia sa sa kukuruna sa butubutu te Ziuda.
Sidara vina rua: E Dodai; tuti gore maena koe Aho; E Mikiloti si nana
vina rua pa tinavete.
Sidara vina ṉeta: E Benaea tuna e Zehoiada sa hiama. Keke tie varipera
bokabokana meke na koimata koasa “Toloṉavulu Puta.” Se Amizabada
sa tuna koreo e Benaea si kopuna sa nana puku tie.
Sidara vina made: E Asahele tasina Zoabi; E Zebadaea sa tuna Asahele
hobena si asa.
Sidara vina lima: E Samahuti, pa tutina e Izihara.
Sidara vina onomo: E Ira tuna koreo e Ikesi pa Tekoa.
Sidara vina zuapa: E Helezi, na tie Iparemi pa Peloni.
Sidara vina vesu: E Sibekai na tie pa Husa; gorena koasa puku butubutu
te Zera, pa butubutu Ziuda.
Sidara vina sia: E Abieza pa Anatoti pa pinaqaha popoa tanisa butubutu
Benisimane.
Sidara vina manege puta: E Maharai pa Netopa; gorena koasa puku
butubutu te Zera.
Sidara vina manege eke: E Benaea pa Piratoni pa pinaqaha popoa tanisa
butubutu Iparemi.
Sidara Vina Manege rua: E Heledai maena pa popoa Netopa; podo gorena
koe Otinieli.

Sari na Koimata pa Hopeke Butubutu Izireli

16-22 Hire sari na pozadi sari na koimata pa butubutu Izireli.
Pa butubutu Rubeni: E Elieza tuna e Zikiri.
Pa butubutu Simione: E Sepatia tuna Ma'aka.

Pa butubutu Livae: E Hasabia tuna Kemueli.
Koari na tie pu tuti gore mae koe Eroni: e Zedoki.
Pa butubutu Ziuda: E Elihu, keke koari na tasina e Devita sa baṉara.
Pa butubutu Isaka: E Omiri tuna Maekolo.
Pa butubutu Zeboloni: E Isimaea tuna Obadaea.
Pa butubutu Napitalai: E Zeremoti tuna Azarieli.
Pa butubutu Iparemi: E Hosea tuna e Azazia.
Pa butubutu te Manase pa kali lodu rimata pa Zodani: E Zoili tuna Pedaia.
Pa butubutu te Manase pa kali gasa rimata pa Zodani pa popoa Qileadi: E Ido tuna Zakaṟaea.
Pa butubutu Benisimane: E Zasiele tuna Abana.
Pa butubutu Dani: E Azareli tuna Zerohamu.
23 Lopu somana nae i e Devita sari na tie saripu lopu ele kamo hiokona puta vuahenidi totosona pu nae tie si asa, sina ele va tatara veko nia e Zihova pude va soku va omuni sari na tinoni Izireli pude gua rina pinopino pa maṉauru, gua.* 24 E Zoabi, sapu sa tinana si e Zeruia si podalae nae i sari na tie, ba lopu va hokotia sa. Va gore nia tinasuna sa Tamasa sa butubutu Izireli pa laena sa ninae tie ke sa ninae si lopu ta kubere gore pa Buka Tinozi Tanisa baṉara Devita.*

Sari na Palabatu Kopu Tinavete pa Binaṉara

25-31 Hire sari na pozadi sari na tie pu kopu ni sari na likakalae tanisa baṉara.
Sari na lose kopu likakalae tanisa baṉara pa Zerusalema: Azamaveti tuna e Adieli.
Sari na lose kopu likakalae koari na vasileana pa sadana sa vasileana Zerusalema: Zonatani tuna e Uzaea.
Sari na tie tavetavete pa Inuma: E Eziri tuna Kelebi.
Sari na inuma vaeni: E Simei pa popoa Rama.
Sari na lose vekovekoana vaeni: E Zabadi pa popoa Sepihama.
Sari na huda olive meke sikamoa pa hubidi rina toqere pa kali lodu rimata: E Beolo Hanani pa Qeda.
Sari na vovoina oela olive: E Zoasi.
Sari na rovana bulumakao pa pezara pa Saroni: E Sitirai pa Saroni.
Sari na rovana bulumakao koari na lolomo: E Sapati tuna Adilai.
Sari na kameli: E Obili, na tie pa butubutu Isimeli.
Sari na doṉ'ki: E Zehedeia pa Meronoti.
Sari na rovana sipi meke qoti: E Zazizi, na tie pa butubutu Haqiraiti.

Sari na Tie Totoli te Devita

32 E Zonatani, sa buhina Devita si keke tie totoli sapu tumaena hola na tie vari tokae koari na binalabala meke na tie sikuluna. Asa meke Zehieli tuna Hakemoni si kopudi sari na sinikulu tadi na tuna baṉara. 33 Ahitopeli sina tie vari tokae pa binalabala te Devita, meke Husai sa tie Arakaiti si na baere tanisa baṉara meke sa tie vari tokae pa binalabala. 34 Mudina mate se Ahitopeli si ari Zehoiada tuna e Benaea meke e Abiata si hobena sa. Zoabi sina palabatu koasa qeto minate varipera tanisa baṉara.

28

Sari na Tinarae te Devita pa Guguana sa Zelepade

1 Tioko varigara ni Devita, sa baṉara, sari doduru nana palabatu tinavete pa Izireli pude varigara pa Zerusalema. Ke sari doduru palabatu tinavete

* **27:23** Zen 15:5, 22:17, 26:4 * **27:24** 2 Samuela 24:1-15; 1 Koron 21:1-14

pa butubutu, koimata koari na tie varipera pa keke tina meke pa keke gogoto, meke sari palabatu pu kopu ni sari na likakalae na bulumakao na sipi tanisa baṉara, meke sari na likakalae na bulumakao na sipi tadi na tuna, meke sari na palabatu pa vetu baṉara, meke sari na tie varane si varigara mae koe Devita.

2 Meke turu sage se Devita, sa baṉara, pa kenudia meke zama la koa rini si asa, “Gamu na turaṉaqu, mu avoso mae koa rau. Koa pa buloqu rau pude kuria si keke vetu pude vasina koa noso sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova, pude na magomagogosoana nene te Zihova, sa nada Tamasa. Ele va namanama nia rau pude kuria.* 3 Ba zama sa Tamasa koa rau, ‘Lopu kaqu agoi kuri ia sa vetu pude tanisa Pozaqu, sina agoi si na tie varipera, meke ele va zoloro ehara,’ gua si Asa. 4 Ba e Zihova, sa Tamasa pa Izireli, ele vizata au koa rini pa qua tatamana pude na baṉara pa Izireli ninae rane. Ura vizatia Sa se Ziuda pude tuturaṉa meke koasa butubutu te Ziuda si vizatia Sa sa tatamana tanisa tamaqu. Koasa doduruna sa tatamana tanisa tamaqu si qetu si Asa pude vagi au pude na baṉara pa doduruna sa Izireli. 5 Soku hola koburu koreo si poni nau Sa, meke koari na tuqu hire si vizatia Sa se Solomone pude baṉara nia sa binaṉara te Zihova pa Izireli.

6 Zama se Zihova koa rau, ‘Sa tumu se Solomone, asa kaqu kuria sa Qua Zelepade. Ele vizatia Arau si asa pude na tuqu, meke Arau si na Tamana sa. 7 Kaqu va ṉiṉira ia Rau sa binaṉara tanisa ninae rane be va tabe Au sa koari doduru Qua tinarae meke ginarunu gua sapu evaṉi sa kamahire.’

8 Ke kamahire, gamu na qua tinoni, pa kenuna sa Tamasa meke koasa vinarigara tadi doduru tinoni Izireli, sa vinarigara te Zihova, si zama zukuru gamu rau, pude mi va tabe va minaminaki gamu sari doduru gua pu taraeni gita Sa, pude kaqu tagoa gamu sa pepeso leana hie, pude boka tagoa rina sinage na sage ninae rane.”

9 Meke koe Solomone si zama se Devita, “Tuqu, zama zoṉazoṉa atu si rau koa goi, mamu va tabea sa Tamasa tanisa tamamu, mamu nabulu nia pa doduruna sa bulomu meke pa hiniva malumuna. Ura gilana betoi Sa sari doduru nada binalabala na hiniva. Pana agoi hata ia si Asa, si kote ta dogoro mo si Asa koa goi, ba pana luara pania goi si Asa, ba be taliri, liṉana va seu si goi koa Sa si kote veko pani igo Sa si agoi. 10 Mamu gilana valeania agoi sapu ele vizata igo Sa si agoi pude kuria sa Nana Zelepade hopena. Ego va ṉiṉirae si goi, mamu tavetavete.”

11 Beto asa si valani e Devita koe Solomone sa tuna sari doduru palani vetu tanisa Zelepade, sa tinina sa vetu, sa nuqunuquruana koasa sasadana sa Zelepade, sari na lose vekovekoana, meke sari kaiqa lose panaulu, sari na lose pa korapana la meke sa lose Hopena pa Hopena, vasina sapu kote taleosae sari na sinea. 12 Valani tugo sa sari na palani tadi doduru gua vekoa sa Maqomaqo Hope pa nana binalabala pude ta kuri sari na vasina varivarigarana tana vinahesi pa korapa Zelepade, sari na lose pa vari likohaena, sari na lose vasina kote ta kopue sari na likakalae tanisa Zelepade, meke sari na vinariponi tava madidi koe Tamasa. 13 Meke ponia binalabala tugo e Devita se Solomone koari na vina hiadi sari na hiama meke na tie Livaeti pude taveti sari na dia tinavete pa Zelepade te Zihova, meke pude kopu ni sari doduru likakalae tava madidi saripu tavetavete ni rina hiama pa Zelepade. 14 Tozia tugo sa visa mamatadi sari na siliva na qolo sapu kote tavete ni likakalae tadi na votivotiki vinatana pa Zelepade, 15 sari mamatadi rina zuke qolo meke sari na dia tuturuana qolo, sari

* **28:2** 2 Samuela 7:1-16; 1 Koron 17:1-14

mamatadi rina zuke siliva meke sari dia tuturuana siliva, luli gua koari na hopeke dia tinavete. 16 Gua tugo sari pada mamatadi ri na siliva tadi na tevolo, meke sari hopeke tevolo qolo vasina hoke ta veko sari botubotu bereti sapu ta vala koe Tamasa. 17 Tozia tugo sa visa mamatadi sari na qolo viadi sapu kote tavete ni poka, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, meke na zagi, meke visa siliva na qolo kote tavete ni vovoina, 18 meke visa qolo viana kote tavete nia sa hope tana va uququ humaṉa lea. Ponia tugo sa sa palani tadi na serubimi qolo saripu repahi tatapuru dia panaulu koasa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa. 19 Zama sa baṉara Devita, “Doduru hire si koa beto koasa palani sapu ta kubere gore gua puta tugo sapu garunu nau e Zihova pude taveti.”

20 Zama sa baṉara Devita koasa tuna sapu se Solomone, “Mu va ṉiṉirae na varane. Podalae nia sa tinavete, mamu lopu va malumia keke tiṉitoṉa pude va noso igo. Se Zihova sa Tamasa sapu nabulu nia rau, si kaqu koa somanae koa goi. Lopu kaqu luara igo na veko pani igo Sa, ba kote koa turaṉa igo Sa osolae va hokoto ia goi sari doduru tinavetena sa Zelepade te Zihova. 21 Sari doduru pinaqaha hiama na tie Livaeti si ele tava namanamadi pude taveti sari doduru vina tana koasa Zelepade. Meke sari tie tavetavete pa soku ṉavulu binokaboka si nama pude toka nigo, meke sari doduru tie meke dia koimata si nama pude va tabei mo sari mua ginarunu.”

29

Sari na Vinariponi pude Kuria sa Zelepade

1 Meke zama la se Devita, sa baṉara koasa doduruna sa vinarigara tinoni, “Sa tuqu, Solomone, asa sapu ele vizatia sa Tamasa, si na tie vaqura meke lopu ele gilagilana. Sa tinavete si noma hola, sina sa vetu hie si lopu na vetu baṉara tana tie, ba na Zelepade te Zihova sa Tamasa.* 2 Ura ele podeke sisigitia rau pude gerigeri veko nia sa Zelepade: qolo, siliva, boronizi, aeana, labete, patu tolavaedi meke na patu arilaedi sapu hoke varivari sotoni pude ta evaṉae votiki kineha na visoviso, meke sokudi pule sari patu mabolo. 3 Arini sapu ele va nama ni arau pude tanisa Zelepade, ba koari na qua tinago soti si vala qolo na siliva tugo si arau koa gua koasa qua tataru koasa Zelepade te Tamasa: 4 keke gogoto tina kilo qolo viana, meke karua gogoto made ṉavulu tina kilo siliva viadi pude va sari i sari gobana sa Zelepade, 5 meke kobi likakalae saripu kote taveti rina tie bokabokadi pa tinavete lima. Ke, esei pule koa gamu si hiva vala nana vinariponi koe Zihova?”

6 Qetuqetu sari na palabatu pa tatamana, sari na koimata pa butubutu, sari na koimata pa keke tina na keke gogoto tie varipera, sari na palabatu pu kopu nia sa tinavete tanisa baṉara, meke valani sari na dia vinariponi. 7 Vala ni rini pude tana tinavete pa Zelepade si ka keke gogoto zuapa ṉavulu tina kilo qolo, manege puta tina qolo poata, ṉeta gogoto made ṉavulu lima tina kilo siliva, onomo gogoto manege puta tina kilo sa boronizi, meke hola nia ṉeta vuro made gogoto lima ṉavulu tina kilo sa aeana. 8 Arini sapu ari dia patu ṉedaladi na arilaedi si vala ni rini koasa lose vekovekoana vinariponi pa Zelepade, sapu e Zehieli na kopu nia, na tie pa tutina Qerisoni pa butubutu Livae. 9 Qetuqetu hola sari na tie sina malumu sari bulo dia pude variponi la koe Zihova, meke qetu sisigiti nia arini sapu soku hola si ta veko. Sa baṉara Devita ba qetu sisigiti tugo.

---

* **29:1** 1 Koron 22:5

Vahesia Devita se Zihova

10 Meke vahesia sa baṉara Devita se Zihova pa kenuna sa vinarigara
tinoni, meke zama, “Zihova Tamasa tadi na tamamami Zekopi, Mani
tavahesi si Goi ninae rane ka rane! 11 Tamugoi Zihova sa vina lavata,
ṉiniraṉira, sa ṉinedala, tinolava meke binaṉara. Ura sari doduru pa
Maṉauru meke pepeso si Tamugoi, meke Agoi si na Ṉati Baṉara koari
doduru.* 12 Sari doduru tinagotago na linavata si mae guadi koa Goi, na
baṉara ni Goi sari doduru pa mua ṉiniraṉira, meke boka va ṉiṉirai na
va lavati Goi sari na tie. 13 Kamahire, mami Tamasa, vatua gami sa mami
zinama leana, mami vinahesi koasa pozapoza tolavaena Tamugoi.

14 Ba arau meke sari na qua tie, si loke laemami si gami pude boka
ponigo soku likakalae gua hire, sina doduru likakalae si mae guadi koa
Goi; meke kamahire ba poni pule atu ni gami koa Goi sari na likakalae
saripu ele ponigami Goi. 15 Gilania mua Goi, Zihova, guana keke tie karovo
mami si gami sapu loke mami pepeso soti kekeṉoṉo gua sapu ele ta evaṉa
koari na tiatamamami. Sari na rane koa gami pa pepeso si papaka guana
keke opoadumu tapuru holana mo meke lopu boka govete nia gami sa
minate. 16 Kei, Zihova, mami Tamasa, paleke varigara ni gami sari doduru
vinariponi hire pude na kinurina sa Zelepade pude pamaṉa nia sa Pozamu
hopena, ba doduru hire si mae guadi pa limamu Goi, meke mua Goi si arini.
17 Gilania rau sapu podeki Goi sari na bulo tie meke qetu nia Agoi sa ṉinoṉo
pana dogoria Goi. Koasa ṉinoṉo pa buloqu si qetu si arau pude vatu ni
rau koa Goi sari doduru hire. Meke kamahire dogori rau sari na Mua tie
saripu varigara hire, si paleke maeni sari na dia vinariponi koa Goi pa
dia qinetuqetu. 18 Zihova, Tamasa tadi Ebarahami, Aisake, meke Zekopi*,
Mamu kopu nia pude sa vina tabe hie si kaqu koa ṉiṉira pa bulodi rina
tie, meke kopu ni pude kaqu raṉe Igo arini doduru totoso. 19 Mu vala nia
koasa tuqu, Solomone sa hiniva pa doduruna sa bulona pude va tabei sa
sari doduru gua sapu garunu ni Goi meke pude kuria sa sa Zelepade sapu
ele gerigeri veko nia arau hie.”

20 Beto si tozi ni Devita sari doduru tinoni, “Vahesia se Zihova sa mia
Tamasa!” Ke vahesia sa vinarigara tinoni se Zihova sa Tamasa tadi na
tamadia meke kokotuṉu si arini meke va lavatia rini se Zihova meke gua
tugo sa baṉara Devita.

21 Pa koivugona si va matei rini sari na kurukuru meke vukivukihi va
uququ la si arini koe Zihova: keke tina bulumakao, keke tina sipi kokoreo,
meke keke tina tuna sipi kokoreo turaṉae na vinariponi napo vaeni meke
soku vinukivukihi pule tana doduruna sa Izireli. 22 Koasa rane asa si
qetuqetu hola si arini meke henahena na napo si arini pa kenuna e Zihova.
Meke pa vina rua totoso pule si va tabea rina tie sapu e Solomone si na
baṉara. Va madia rini si asa pude na dia baṉara, meke va madia arini se
Zedoki pa tinavete hiama. 23 Ke hobea Solomone sa tamana, se Devita, pa
habohabotuana baṉara te Zihova. Meke na ta manae sa binaṉara tanisa,
ke va tabea ri doduru tie Izireli si asa.* 24 Doduru palabatu pa butubutu,
sari doduru tie varane pa vinaripera, meke sari doduru tuna koreo Devita
si tokotokoro sapu kaqu vala nia arini sa dia vinatabe koe Solomone, sa
baṉara. 25 Meke va lavatia e Zihova se Solomone pa doduruna sa butubutu
Izireli meke vala nia Sa koa sa sa binaṉara sapu tagotago meke variva
dogoro sapu loke baṉara pule pa Izireli si ele hite gua asa.

---

* **29:11** Mt 6:13 * **29:18** Ta pozae Izireli pa Hiburu. * **29:23** 1 Baṉ 2:12

Sa Minate te Devita

26 Ke baṉara nia Devita, sa tuna koreo e Zese, sa doduruna sa popoa
Izireli. 27 Koa baṉara si asa pa Izireli ka made ṉavulu puta vuaheni,
ka zuapa vuaheni pa Heboroni meke ka toloṉavulu ṉeta vuaheni pa
Zerusalema. * 28 Barogoso va gorevura si asa meke tiqe mate, na tie
tagotagona meke ta pamaṉaena, meke e Solomone sa tuna, si baṉara
hobena si asa. 29 Sari doduru tinavete nomadi pu ta evaṉa pa binaṉara
te Devita pa podalaena meke kamo pa vina betona si ta kubere beto koari
na kinubekubere te Samuela sa poropita, meke sari na kinubekubere te
Netani sa hiama, meke Qadi sa tie dodogorae. 30 Koari na kinubekubere
si ta tozi sari hahanana binaṉara tanisa, meke sa nana ṉiniraṉira, meke
sari doduru ginugua pu ta evaṉa koa sa, koasa butubutu Izireli, meke koari
doduru binaṉara pa vari kalina Izireli.

* **29:27** 2 Samuela 5:4-5; 1 Koron 3:4

SA BUKA KORONIKOLO VINA RUA

Sa Vinabakala

Sa Buka Vina Rua Koronikolo si na hinodana sa Buka Koronikolo Vina Keke. Vivinei nia sa buka hie sa binaṉara te Solomone kamo pa nana minate meke sari na baṉara pa mudina sa pa binaṉara Ziuda kamo koasa tina huara pa Zerusalema totoso ta raovo vagi la pa Babiloni sari na tinoni pa butubutu Ziuda sapu ta evaṉa pa vuaheni lima gogoto vesu ṉavulu onomo sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. Tozia tugo sa buka sa vivineina sa vinari paqahi sari na butubutu totoso turaṉa taloa ni Zeroboami sari ka manege puta butubutu Izireli. Rehoboami sa tuna Solomone si kopu nia sa butubutu Ziuda.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Binaṉara te Solomone. Hinia 1:1 kamo hinia 9:31
- a. Sari na vuaheni kekenu pa binaṉara te Solomone. Hinia 1:1-17
- b. Sa kinurina sa Zelepade. Hinia 2:1 kamo hinia 7:10
- c. Sari na vuaheni mumudi pa binaṉara te Solomone. Hinia 7:11 kamo hinia 9:31

Turu eke sari na butubutu ta pozae Izireli. Hinia 10:1-19
Sari na baṉara pa butubutu Ziuda. Hinia 11:1 kamo hinia 36:12
Sa tinahuara pa Zerusalema, Hinia 36:13-23

Tepaia Solomone sa Tinumatumae koe Zihova
(1 Baṉara 3:1-15)

1 Solomone sa tuna koreo e Devita, si va nabua sa sa nana tinuru koasa binaṉara pa Izireli, ura e Zihova sa nana Tamasa si mana nia na toka nia si asa, meke va ṉiṉira ia Sa si asa.
2 Vala ni zinama sa baṉara Solomone sari na koimata tadi na tie varipera pu kopu pa hopeke puku tie, puku keke tina tie, keke gogoto tie, meke sari doduru nana tie varipitui, hopeke koimata pa tatamana, meke gua tugo koari doduru palabatu pule, 3 pude luli koa sa meke la koasa vasina vahesihesiana pa toqere pa Qibione. La si arini vasina, sina vasina koa sa Ipi Hopena, sapu tavetia e Mosese sa nabulu te Zihova pa soloso qega. 4 Sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa si ele vagi mae nia tu e Devita; taluarae mae gua pa Kiriati Zearimi meke kamo pa Zerusalema meke vekoa sa pa keke ipi sapu ele va nama veko nia tu sa.* 5 Ba sa hope boronizi sapu tavetia e Bezaleli, sa tuna koreo e Uri, sa tuna e Huri, si koa tu pa Qibione pa kenuna sa Ipi Hopena te Zihova; ke hoke vahesi se Solomone meke sari na tinoni te Tamasa vasina.* 6 Ene la se Solomone koasa hope boronizi pa kenuna sa Ipi Hopena te Zihova meke vala ni koari na hiama si keke tina kurukuru ṉame pude va vukivukihi va uququ lani koasa hope.
7 Koasa boṉi asa si vura la koa sa sa Tamasa, meke nanasia Sa si asa, “Nasa si hiva nia goi pude Maqu ponigo?” gua si Asa.
8 Meke olaṉa se Solomone koe Tamasa, “Doduru totoso si hoke va dogoro nia Agoi sa Mua tataru lavata koe Devita sa tamaqu, meke ele va mae ia Agoi koa rau sa nana habohabotuana baṉara. 9 Ke, Zihova Tamasa, Mu va gorevura ia sa Mua vina tatara koasa tamaqu. Ura ele vizatau Goi si arau pude na baṉara koari na tinoni sapu soku hola meke lopu boka ta nae.* 10 Mu poni nau sa tinumatumae na ginilagilana lohina[d] pude maqu

* **1:4** 2 Samuela 6:1-17; 1 Koron 13:5-14, 15:25 kamo hinia 16:1 * **1:5** Ekd 38:1-7 * **1:9** Zen 13:16, 28:14

boka kopu ni rau sari na tinoni hire. Be lopu gua si vegua meke kaqu boka baṉara ni rau sari na Mua tinoni."
11 Olaṉia Tamasa se Solomone, "Ele vizata va gotogoto si goi. Lopu
tepa si goi pude tago poata, babe tago likakalae, na vina lavata pa tie,
babe na minate tadi na mua kana, babe toa va gelenae, ba tepa ia goi sa
tinumatumae na ginilagilana gua sapu kote boka kopu ni goi sari na tinoni
pu va turu nigo Rau si goi pude baṉara ni. 12 Gua ke sa tinumatumae meke
na ginilagilana si kaqu poni nigo Rau, meke kaqu poni tomo nigo tugo Arau
sa tinagotago pa poata, tinagotago pa likakalae, meke na vina lavata koari
na tie, sapu gua lopu ele hite tagoi rina baṉara pukerane, meke lopu kaqu
boka tagoi tugo rina baṉara vugo na repere."

Sa Ṉiniraṉira meke sa Tinagotago te Solomone, sa Baṉara (1 Baṉara 10:26-29)

13 Taluarae se Solomone, sa baṉara, koasa vasina vahesihesiana pa
Qibione vasina sapu va vukivukihi sa koasa hope pa kenuna sa Ipi Hopena
te Tamasa[d], meke kekere pule la pa Zerusalema si asa. Vasina si koa baṉara
si asa pa doduruna sa Izireli. 14 Vagi varigara ni Solomone sari na totopili
varipera na hose. Ka keke tina made gogoto totopili varipera, meke manege
rua tina hose si tanisa. Kaiqa si kopu ni sa pa Zerusalema, meke kaiqa si
hopeke va hia lani sa koari na vasileana tana kopu totopili varipera tugo.*
15 Koasa totoso baṉara si asa, si va soku hoboro guni mo na patu sa sa
siliva na qolo pa Zerusalema, meke sa huda sida si soku hola guana huda
sikamoa sapu toqolo hoboro pa hubidi rina toqere pa Ziuda. 16 Sari na
tie holuholu te Solomone hoke holu vagi sari na hose pa popoa Izipi meke
pa Kue.* 17 Meke holui rini sari na totopili varipera pa Izipi, ka onomo
gogoto poata siliva hinoluna si keke* meke sari na hose si keke gogoto
lima ṉavulu puta poata siliva, meke holuholu taloa ni rini koari doduru
baṉara pa butubutu Hitaiti meke pa popoa Siria.

2

Vina Namanamana sa Kinurina sa Zelepade (1 Baṉara 5:1-18)

1 Balabala se Solomone pude kuria si keke Zelepade pude vasina kote
tavahesi sa Pozana e Zihova, meke keke vetu baṉara tugo tanisa telena.
2 Vagi sa si ka zuapa ṉavulu puta tina tie pude paleki sari na ginerigeri,
meke ari ka vesu ṉavulu puta tie si pude peqo patu koari na toqere. Ari
ka ṉeta tina onomo gogoto tie si pude koimata ni sari tinavete.
3 Garunu la nia e Solomone koe baṉara Hiramu pa Taea sa inavoso hie,

"Mu tavete toka nau gua sapu toka guni nia goi sa tamaqu, e Devita,
totoso holuholu ni goi koasa sari na huda sida pude tavetia sa nana vetu
baṉara. 4 Va namanama pude kuria rau si keke Zelepade pude va lavatia
sa Pozana e Zihova sa qua Tamasa. Sa vasina asa si kaqu na vasina
madina sapu kote taveti gami sari na vina uququ oto huda humaṉa lea
pa Kenuna, vasina kote veko ni gami sari na bereti hopedi, meke taveti
sari na vina vukivukihi va uququ doduru munumunu na veluvelu, meke
gua tugo koari na rane Sabati, koari na sidara vaqura, meke gua tugo
sari na inevaṉa koari na rane sapu tava madi pude na vina lavatana e

* **1:14** 1 Baṉ 4:26 * **1:16** Diut 17:16 * **1:17** 7 Kilo mamata.

Zihova sa mami Tamasa. Na garunu nia Tamasa koa gami na tie Izireli
pude taveti si hire ninae rane ka rane.
5 Sa Zelepade sapu kaqu kuria rau si kote tolavaena hola laena, sina
sa mami Tamasa si lavata hola ni sari doduru tamasa pule. 6 Loke tie si
boka kuria si keke Zelepade te Zihova, sina sa doduruna sa maṉauru ba
lopu kaqu boka garona Sa. Ke vegua meke kote boka kuria rau si keke
Zelepade tanisa? Sapu kote na vasina tana va vukivukihi va uququ la
mo koa sa Tamasa si asa.*
7 Mamu garunu mae nia koa rau si keke tie sapu bokaboka pa tinavete
qolo, siliva, boronizi, meke na aeana, meke tumaena tigisi lineni arilaedi
pa kala buma, pepolo, meke ziṉara. Sa tie asa si kote tavetavete turaṉae
koari na tie tavetavete pu kuria sa Zelepade pa Zerusalema saripu ele
vizati sa tamaqu, e Devita.
8 Gilania rau sapu bokabokadi hola pa maho huda sari na mua tie,
ke mamu garunu poni nau huda sida, paeni, meke huda zunipa maedi
pa Lebanoni. Ele va namanama si arau pude garuni sari na qua tie
tavetavete pude tokani sari na mua tie. 9 Soku hola sari na labete si kote
tava namanama, sina sa Zelepade sapu hiva kuria rau si kaqu nomana
va leana meke tolavaena. 10 Kote tabara i rau sari na mua tie tavetavete
padana keke gogoto made ṉavulu lima tina baika huiti*, keke gogoto
made ṉavulu lima tina baika bale, made gogoto made ṉavulu tina lita
kolo vaeni, meke made gogoto made ṉavulu tina lita oela olive," gua.
11 Va garunu pule la nia Hiramu si keke leta koe Solomone sapu guahe,
"Sina tataru ni e Zihova sari na Nana tinoni ke va turu igo Sa si agoi
pude na dia baṉara. 12 Vahesia se Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli, sapu
kurina sa maṉauru meke sa pepeso! Ele vala nia sa Tamasa koe Devita
si keke nana koburu tumatumaena, sapu siṉia na binokaboka meke na
ginilagilana pude kuria sa Zelepade te Zihova meke sa nana vetu baṉara.
13 Va garunu atu nia rau si keke tie matazoṉa bokabokana, pozana si e
Hurami. 14 Sa tinana sa si mae guana pa tututi te Dani meke sa tamana
si na tie soti pa Taea. Bokabokana pa tinavete qolo, siliva, boronizi,
aeana, patu, meke huda. Bokabokana si asa pude tigisi poko lineni
kala buma, pepolo, meke ziṉara. Bokabokana pude va evaṉae ni vina
sari leleadi sari na aeana na boronizi meke boka va tinoni i sa sari na
binalabala pu koa pa pepa. Kote tavetavete turaṉae si asa koari na mua
tie tavetavete meke gua tugo koari na tie tavetavete tanisa tamamu, se
Devita, sa baṉara.
15 Ke mamu va garunu mae ni sari na huiti, bale, vaeni, meke oela
olive, gua sapu ele va tatara nia goi. 16 Meke kote mahoi gami sari sida
sapu hiva ni goi koari na toqere pa Lebanoni, meke tavete ni bana meke
va ale rarata atuni gami pa kolo kamo atu pa Zopa vasina mamu vagi
lani pa Zerusalema."

Podalae sa Kinurikurina sa Zelepade (1 Baṉara 6:1-38)

17 Tavetia sa baṉara, Solomone si keke ninae tie koari doduru tie
karovodi pu koa pa Izireli, gua sapu tavetia e Devita, sa tamana. Sari na
tie karovodi si ari ka keke gogoto lima ṉavulu ṉeta tina, onomo gogoto tie.
18 Vizati sa si ka zuapa ṉavulu tina tie pude va kamoi sari na patu, meke
ari ka vesu ṉavulu tina tie si peqo patu pa toqere, meke ari ka ṉeta tina

* **2:6** 1 Baṉ 8:27; 2 Koron 6:18 * **2:10** Keke baika nomana padana hiokona lima kilo mamata.

onomo gogoto palabatu pude na koimata pude kopu ni na va ene va leani sari na tinavete.

3

1 Podalae kuria Solomone sa Zelepade te Zihova pa Zerusalema koasa
Toqere Moraia, vasina sapu la vura se Zihova koe Devita sa tamana. Asa
tugo sa vasina sapu huhuku vekoa e Devita, sa vasina te Aruna, sa tie
Zebusaiti vasina tana vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi.* 2 Pa rane
vina rua koasa sidara vina rua pa vina made vuaheni sapu koa baṉara si
asa si podalae kuria sa sa Zelepade. 3 Sa Zelepade te Tamasa sapu tavetia
Solomone sa baṉara, si hiokona zuapa mita gelena meke sia mita labena.
4 Sa nuqunuquruana koasa sasada pa Zelepade si padana sia mita labena
meke lima ṉavulu made mita ululuna.* Sari na goba pa korapana si ta
pokoe qolo viana. 5 Sa lose nomana si goba nia huda sida sa, meke sa huda
sida si poko nia qolo viana sa, meke tava sarie na kineha huda pamu na
seni. 6 Va sari nia patu ṉedala noma laedi sa sa Zelepade. Sa qolo sapu
tavetavete nia sa si maena gua pa popoa Pavaemi. 7 Poko ni qolo sa baṉara
sari na koqa, sari tukutukuna, na barabarana sa sasada, meke sari gobana
sa Zelepade. Meke peqo ni kineha mateana serubimi sa sari na gobana sa
Zelepade. 8 Meke kuria sa sa Lose Hopena pa Hopena. Sa gelena sa si ka
sia mita meke ka sia mita tugo labena. Padana hiokona eke tina kilo sa
qolo sapu tavetavete nia rini pude poko nia sa Lose Hopena pa Hopena.*
9 Sa mamatana sa qolo sapu tavete nia poka rini si kukuru kilo meke sari
doduru goba panaulu si ta pokoe qolo beto.

10 Garuni tugo sa baṉara sari nana tie pude taveti karua mateana
serubimi, meke poko ni qolo, meke vekoi koasa Lose Hopena pa Hopena.*
11-13 Turu vari kali sari karua serubimi meke tia la ia sa nuqunuquruana.
Sari tatapurudia si repaha meke keke kali tatapuru si padana 2 mita
hiokona sentimita gelena. Pude repaha beto sari karua tatapuru dia meke
vari tiqui pa kokorapana sa lose meke la duta pa vari kali goba si repaha
betoa mo rini sa lose sapu sia mita labena. 14 Sa poko sapu gobana sa Lose
Hopena pa Hopena si na lozi arilaena tavete ni arini meke sari kaladi rina
lozi si buma, pepolo, meke ziṉara, meke na kineha serubimi si ta tavete
vura pa korapana.*

Sari Karua Dedegere Boronizi tanisa Zelepade (1 Baṉara 7:15-22)

15 Taveti sa baṉara si karua dedegere, sapu hopeke manege lima meke
kukuru mita ululudi, meke tava turu pa kenuna sa Zelepade si arini.
Sari na toropaedi ri na hopeke batu dedegere si karua mita meke karua
gogoto sentimita ululudi. 16 Panaulu pa vari likohaedi rina toropaedi ri
hopehopeke dedegere si na tinigisi seni pu va sari ni rini, meke keke gogoto
vua pomeqaraneti si sigoto dia koari na seni. 17 Sari karua dedegere hire si
tava turu pa vari kalina sa nuqunuquruana: keke sapu turu pa kali matao
si ta pozae Zakini, meke asa sapu turu pa kali gede si Boazi pozana.*

---

* **3:1** Zen 22:2 * **3:4** Ka toloṉavulu puta piti labena meke keke gogoto vesu ṉavulu piti ululuna.
* **3:8** Ekd 26:33-34 * **3:10** Ekd 25:18-20 * **3:14** Ekd 26:31 * **3:17** Sa mamalaṉina Zakini meke Boazi si tata kekeṉoṉo pa zinama Hiburu ginuana, “Tamasa evaṉia pa Nana ṉiniraṉira.”

4

Sari na Ginerigerina sa Zelepade (1 Baṉara 7:23-51)

1 Tavetia Solomone si keke hope boronizi sapu ka sia mita labena pa
hopeke kalina meke padana made mita kukuruna sa ululuna.* 2 Tavetia
tugo sa si keke besini boronizi bobolokuhae lavata, sapu pada manege
ṉeta mita lima ṉavulu sentimita* padana sa bobolokuhaena, ka made mita
meke lima ṉavulu sentimita padana labena sa bobolokuhaena, meke karua
mita hiokona sentimita sa lohina. 3 Pa vari likohaena sa besini lavata, pa
kauruna sa beruna sa besini, si koadia si karua tokele vina sari. Sari vina
sari arini si guana kineha bulumakao kokoreo. Ta tavetae keke tini mo
koasa besini sari na vina sari arini. 4 Habotu nana sa besini lavata hie pa
mudidi ri ka manege rua bulumakao kokoreo sapu tia vura beto, ka ṉeta
si tia la pa kali gasa rimata, ka ṉeta si tia la pa lodu rimata, ka ṉeta si tia
la pa kali gede, meke ka ṉeta si tia la pa kali matao. 5 Sa tinina sa besini
si keke pidoko moatana, meke sa beruna sa besini kolo hie si kekeṉoṉo
guana beruna sa kapa sapu polo vura pule, kekeṉoṉo guana pelarana sa
havoro lili. Sa besini asa si padana onomo ṉavulu puta tina lita kolo boka
voi la pa korapana. 6 Taveti tugo rini si ka manege puta besini hite, ka
lima si ta veko pa kali gede, meke ka lima si ta veko pa kali mataona sa
Zelepade. Koarini hoke ta ṉuzapa sari na tiṉitoṉa pu tavetavete ni koari
na vinukivukihi. Sa besini nomana lavata si vasina kote vagi kolo sari na
hiama pude huve na pezaku pana beto sa vina uququ.*

7-8 Taveti tugo sa si ka manege puta tuturuana zuke qolo lulia sa kineha
sapu ta poni nia sa, meke ka manege puta tevolo, meke ta veko si hire koasa
korapana sa lose hopena pa Zelepade, ka lima tuturuana zuke, meke ka
lima tevolo pa hopeke vari kalina sa lose. Taveti tugo sa si ka keke gogoto
besini boronizi pude tana sisiruana ehara.*

9 Kuria tugo sa si keke varivarigarana tadi na hiama pa kenuna sa
Zelepade meke keke varivarigarana nomana pa sadana sa varivarigarana
tadi na hiama. Sari na sasada pa varikorapadi ri na varivarigarana si
tavete ni sa pa boronizi. 10 Tata la pa kali mataona sa Zelepade koasa iiona
pa kali gasa rimata si vekoa sa sa besini lavata.

11-16 Taveti tugo e Hurami si kaiqa raro boronizi, na sevolo, meke besini
boronizi pude tana sisiruana ehara, meke sari na baolo zozoropoana.
Tavete va hokoto betoi e Hurami sari doduru tiṉitoṉa sapu hiva ni e
Solomone, sa baṉara, pude tavete poni nia koasa Zelepade:

Karua dedegere boronizi nomadi.
Karua toropae vina sari pa batudi ri na dedegere boronizi.
Na tinigisi seni sapu koa koari karua toropae pa batudi ri na dedegere
boronizi.
Karua tokele vua pomeqaraneti boronizi, sapu karua gogoto pa hopeke
tokele pomeqaraneti sapu va sari vari likohae koari karua toropae pa
batudi ri na dedegere.
Ka manege puta tuturuana meke sari hopeke dia besini hitekedi.
Sa besini boronizi nomana lavata sapu habotu koari ka manege rua
bulumakao.
Sari na raro, sevolo, na poka ililiriana masa.

---

* **4:1** Ekd 27:1-2 * **4:2** 45 piti bobolokuhae, 15 piti padana sa karovona, meke 7 1/2 piti sa lohina.
* **4:6** Ekd 30:17-21 * **4:7-8** Ekd 25:23-30, 25:31-40

Va n̲edala ni boronizi e Hurami sari doduru likakalae tanisa Zelepade te Tamasa gua sapu garunu ni e Solomone, sa ba n̲ara, pude taveti.

17 Pa hiniva tanisa ba n̲ara si ta tavete sari na likakalae hire koari na
tavetaveteana kineha pa korapa pepeso bupara tata pa Ovuku Zodani, pa
vari korapana Sukoti meke Zaretani. 18 Sa mamatadi ri na likakalae hire si
lopu hata vura ni e Solomone sina soku hola, ke sa mamatadi rina boronizi
si namu lopu ta tumae.

19 Tavete ni qolo tugo e Solomone, sa ba n̲ara, sari na likakalae tana
Zelepade: sa hope, meke sari na tevolo pude veko nia sa bereti sapu ta
poni la koe Tamasa; 20 sari na tuturuana zuke, meke na zuke qolo sapu
hoke tava katu pa kenuna sa Lose Hopena pa Hopena. Doduru si ta tavete
luli gua sapu ta tozi. 21 Sari na havoro vina sari, na zuke, meke sari na
nepihi, 22 sari na nepihi tana zuke, na besini boronizi pude tana sisiruana
ehara, sari na vovoina saripu veko ni oto huda huma n̲a lea, sari na ti n̲ito n̲a
palepalekeana motete toana. Doduru likakalae hire si ta tavetae pa qolo
viana. Sari na tukutuku koasa sasada nomana pa nuqunuquruana koasa
Zelepade meke sari na tukutuku sasada tanisa Lose Hopena pa Hopena si
ta pokoe qolo si arini.

5

1 Sipu beto va hokoti Solomone sa ba n̲ara sari doduru tinavete koasa
Zelepade, si paleke mae ni sa sari doduru ti n̲ito n̲a tanisa tamana, se Devita,
sapu sari siliva, na qolo, meke sari na likakalae sapu tava madidi koe
Tamasa, meke vekoi sa koari na lose vasina hoke ta kopue sari ginugua
arilaedi.*

Ta Paleke La koasa Zelepade sa Bokese Vinariva Egoi (1 Ba n̲ara 8:1-9)

2 Tioko varigara ni e Solomone sari doduru koimata na palabatu pa
hopeke butubutu na puku butubutu pa Izireli, pude mae koa sa pa
Zerusalema. Mae si arini pude vagia sa Bokese Vinariva Egoi te Zihova
pa Zaione koasa Vasileana Lavata te Devita meke paleke la nia koasa
Zelepade.* 3 Ke mae varigara sari doduru koasa inevan̲a vina balabaladi
rina dia Ipi pa qega koasa vina zuapa sidara. 4 Sipu kamo beto sari doduru
koimata si ovulia rina tie Livaeti sa Bokese Vinariva Egoi, 5 meke paleke
la nia rini koasa Zelepade. Meke paleke la nia tugo ri na hiama sapu sari
na tie Livaeti sa Ipi Varivarigarana meke sari doduru likakalae hopedi pu
koadi pa Zelepade. 6 Sa ba n̲ara Solomone meke sari doduru tie Izireli
si varigara pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi, meke va vukivukihi ni
rini sari na sipi na bulumakao saripu soku hola ke lopu boka ta nae.
7 Beto asa si paleke nuquru nia rina hiama sa Bokese Vinariva Egoi te
Zihova pa Zelepade meke la vekoa rini pa Lose Hopena pa Hopena pa
kauru tatapurudi ri na mateana serubimi. 8 Sari na tatapurudi si repaha
la panauluna sa Bokese meke va aqoria sa Bokese meke sari na karua huda
palepalekeana. 9 Sari na huda palepalekeana si gele hola, ke sari hubidi
si boka ta dogoro mo koa rini pu turu pa karua kalina sa kenuna sa Lose
Hopena pa Hopena, ba lopu koarini pa sadana sa Lose Hopena. Sari na
palepalekeana si korapa koa dia vasina pa rane n̲inoroi. 10 Loketo n̲a si koa
pa korapana sa Bokese Vinariva Egoi ba sari karua patu labelabe mo sapu

* **5:1** 2 Samuela 8:11; 1 Koron 18:11 * **5:2** 2 Samuela 6:12-15; 1 Koron 15:25-28

veko nuquru ni e Mosese vasina pa toqere Saenai, totoso tavetia Tamasa sa Vinariva Egoi koa rina tie Izireli pa mudina sapu vura si arini pa Izipi.*

Sa Tinolava te Zihova

11-14 Sari doduru hiama pa hopeke pukuna pu somana la si va madi pule ni. Sari na tie Livaeti sapu na tie kerakera: Asapa, Hemani, meke Zedutuni, meke sari na turaṉadia pa puku tutidia si va sagei rini sari na dia poko lineni arilaedi. Sari na tie Livaeti si turu pa kali gasa rimatana sa Hope meke tuqei rini sari na dia sibolo na hapu, meke na mike, meke somanae dia koarini sari ka keke gogoto hiokona hiama pu ivui sari na dia buki. Sari na tie ivivu meke ari na tie kera si guana keke mamalaiṉi mo totoso vahesia rini meke zama leana la koe Zihova. Somana la sari na sibolo na buki meke kaiqa tiṉitoṉa lopilopi totoso vahesia rini sa Tamasa, meke kera nia rini sa kinera vinahesi:

"Vahesia se Zihova, ura na leana si Asa,
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane."*

Meke siṉi va hodaka ia mo na lei sapu variva keana hola sa korapana sa Zelepade; na ṉedala vura mae se Zihova, ke lopu boka nuquru la sari na hiama pude taveti sari dia tinavete pa korapana sa Zelepade.*

6

Zinama te Solomone koari na Tinoni
(1 Baṉara 8:12-21)

1 Meke varavara se Solomone, sa baṉara,
"Zihova, ele tozia Agoi sapu kote koa pa keke lei huporona.
2 Kamahire si ele kuri poni Igo rau si keke Zelepade tolavaena Tamugoi,
na vasina pude kaqu koa si Agoi ninae rane ka rane."

3 Sipu korapa turu beto dia vasina sari doduru pa Izireli pu varigara si taliri la koa rini sa baṉara Solomone meke tepa ia sa sa Tamasa pude mana ni. 4 Meke zama guahe si asa, "Mani tavahesi se Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli! Na pa limana soti si va gorevura ia Sa gua sapu va tatara nia Sa koe Devita sa tamaqu, sipu zama guahe si Asa,* 5 'Podalae totoso turaṉa vura ni Rau pa Izipi sari na Qua tinoni meke kamo pa rane ṉinoroi si lopu hite vizatia Rau si keke vasileana lavata pa Izireli pude ta kuri si keke Zelepade, vasina kote vahesia gamu sa Pozaqu Rau, meke lopu hite vizatia tugo Arau si keke tie pude turaṉi sari na tinoni pa Izireli. 6 Ba kamahire vizatia Rau sa popoa Zerusalema, pude vasina kote ta vahesi si Arau meke vizatia Arau se Devita pude baṉara ni sari na Qua tinoni pa Izireli,' gua si Asa.

7 Koa pa bulona sa tamaqu, se Devita, pude kuria si keke Zelepade tanisa Pozana Zihova sa Tamasa tadi na tinoni Izireli. 8 Ba zama se Zihova koasa, 'Toṉoto mua si goi koasa mua hiniva, sapu korapa hiva kuria goi sa Zelepade pude tavahesi sa Pozaqu. 9 Ba lopu kaqu agoi kote kuria sa Zelepade, ba sa tumu tu; asa sa eharamu soti. Asa sa tie sapu kote kuria sa Zelepade tanisa Pozaqu Rau.'

10 Meke ele va gorevura ia e Zihova sa Nana vina tatara. Arau ele sogo hobea se Devita sa tamaqu, meke kamahire si habotu ia arau sa habohabotuana binaṉara pa Izireli, gua puta tugo sapu ele va tatara nia e Zihova, meke kuria rau sa Zelepade pude va lavatia sa Pozana e Zihova sa Tamasa tadi na tinoni Izireli. 11 Ele vekoa rau sa Bokese Vinariva Egoi pa

* **5:10** Diut 10:5 * **5:11-14** 1 Koron 16:34; 2 Koron 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 116:1, 136:1; Zer 33:11 * **5:11-14** Ekd 40:34-35 * **6:4** 2 Samuela 7:1-13; 1 Koron 17:1-12

korapana sa Zelepade, sapu koa i rina patu labelabe tana Vinariva Egoi te Zihova koari na tinoni Izireli.”

Vinaravara te Solomone (1 Baṉara 8:22-53)

12 Meke turu la se Solomone pa kenuna sa hope te Zihova pa kenuna sa
vinarigara butubutu tie Izireli, meke repaha va sage ni sa sari limana pa
vinaravara. 13 Na ele tavete vekoa e Solomone si keke hatara boronizi,
meke vekoa sa pa vari korapana sa varivarigarana lavata pa sadana.
Padana karua mita hiokona sentimita sa gelena meke labena, meke keke
mita meke ṉeta gogoto sentimita ululuna. Totoso haele sage la si asa koa sa
hatara si kokotuṉu si asa vasina boka dogoria ri doduru tie, meke repaha
va sagei sa sari limana pa maṉauru, 14 meke varavara guahe, “Zihova,
Tamasa tadi pa Izireli, namu Agoi mo si na Tamasa pa Maṉauru meke pa
pepeso. Loke tamasa pule si gugua Agoi. Kopu nia Agoi sa Mua Vinariva
Egoi pa tataru koari na Mua nabulu, totoso va tabe Igo rini pa doduru
bulodia. 15 Kopu nia tugo Agoi sa Mua vina tatara koe Devita sa tamaqu,
meke ṉinoroi si gorevura beto sari doduru Mua zinama pa Mua ṉiniraṉira.
16 Ego, kamahire Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli, Mamu kopu ni sari Mua
vina tatara koa sa tamaqu Devita, totoso zama guahe si Goi koasa, ‘Agoi si
lopu kaqu makudo va habotu tie pa Kenuqu koasa binaṉara pa Izireli, be
guana va tabe va leani arini sari na Qua tinarae, gua sapu tavetia agoi.’*
17 Ke kamahire, Zihova, Tamasa pa Izireli, Mamu va gorevura ia sa Mua
zinama sapu ele va tatara nia Goi koasa Mua nabulu Devita.
18 Ba vegua, hinokara boka tugo sa Tamasa pude mae koa pa popoa
pepeso turaṉi sari na palabatu na barikaleqe? Ura, sa doduruna sa
maṉauru lavata ba lopu noma pada pude va koa Igo. Ke vegua meke
kote garomu Agoi sa Zelepade sapu ele kuri ia arau hie?* 19 Zihova na
qua Tamasa, arau sa Mua nabulu. Mamu avosi sari qua vinaravara na
tinepa tinaleosae, Mamu va tabei sari na qua tinepa atu koa Agoi. 20 Mamu
kopu totoko nia sa Zelepade hie boṉi na rane. Ele va tatara nia Agoi sapu
hierana sa vasina sapu kote ta vahesi sa Pozamu; ke mamu va avoso mae
au pana tia mae si arau koasa Zelepade hie meke varavara.* 21 Mu avosi
sari qua vinaravara, meke sari na vinaravara tadi na Mua tinoni Izireli
pana tia mae si arini koasa vasina hie meke varavara. Mamu avoso gami
pa Maṉauru vasina sapu koa ia Goi, meke totoso avoso gami Agoi mamu
taleosoni gami.
22 Pana ta zutu sapu tavete va sea la si keke tie koasa turaṉana meke ta
hivae si asa pude mae zama tokotokoro sapu lopu sea si asa pa kenuna sa
Mua hope pa korapa Zelepade, 23 si Mu avosia pa Maṉauru meke vilasi.
Mamu vilasi sari na Mua nabulu. Va kilasia si asa pu sea meke mani ta
gore nia telena gua sapu evaṉia sa. Mamu tozi vura nia sapu sa tie loke
nana ginugua si lopu sea meke kaqu ta rupaha si asa.
24 Be guana tava kilasa sari na Mua tie koari na dia kana, sina ele tavete
va sea atu si arini koa Goi, meke be kekere pule atu si arini koa Goi, meke
varavara atu koa Goi pa korapana sa Zelepade hie, 25 si Mamu avoso mae pa
Maṉauru. Mamu taleoso ni sari na sinea tadi na tie pa Izireli, Mamu turaṉa
pule lani koasa popoa sapu poni ni Goi koarini meke koari na tiatamadia.
26 Be guana tuku sa maṉauru meke loke ruku si hoqa sina ele va sea atu
sari na tie koa Goi, meke be guana varavara atu si arini koasa vasina hie
meke vahesia arini sa Pozamu meke kekere koari na dia sinea sina ele va

* **6:16** 1 Baṉ 2:4 * **6:18** 2 Koron 2:6 * **6:20** Diut 12:11

kilasi Agoi si arini, 27 si Mamu va avoso pa Maṉauru. Mamu taleoso ni sari
na sinea tadi na Mua nabulu sapu sari Mua tie Izireli. Va tumatumae ni
Goi si arini sa siraṉa pude koa toṉoto, Mamu garunu la nia sa ruku koasa
pepeso sapu ele poni ni Goi koari na Mua tie pude na dia tinago.
28 Be na soṉe babe na oza si kamo mae koasa pepeso, babe sa dada na
givusu maṉini meke sari na mami linetelete si ta ṉovala beto, babe kamoa
na oza kupokupo, babe pana keke mami kana si raza ia si keke koari na
mami vasileana lavata, be na tinasuna nomana babe na minoho sa si kamo
koa gami, 29 si avosi sari na dia vinaravara. Be kaiqa ri Mua tinoni pa
Izireli, si va sage i na limadia mae koa sa Zelepade hie pa tinalotaṉa na
tinasigiti pa bulodia; 30 si Mamu avosi sari na dia vinaravara. Va avosi pa
Maṉauru, sa Mua kokoana, Mamu taleoso ni. Agoi mo Telemu gilani sari
na hiniva pa bulo tie. Mu pitui sari hopeke tie gua sapu garodi, 31 pude
kaqu pamaṉa nigo rini si Agoi, meke va tabego doduru totoso pa dia kinoa
pa pepeso pu ponini Goi koari na tiatamamami.
32-33 Pana keke votiki tie sapu lopu somanana koasa Mua butubutu tie
Izireli ba na mae guana pa popoa seu koa sa inavosona sa Pozamu pana
mae si asa meke varavara atu koa Goi koasa Zelepade hie, si Mamu avoso
mae pa Maṉauru sa Mua vasina kokoana. Ura sari na tie si kote avoso
nia sa vina lavatana sa Pozamu meke sa lima ṉiṉirana Tamugoi, sapu gua
nadoro vura gunia Agoi sa limamu. Mamu tavetia gua sapu tepa ia sa
votiki tie asa koa Goi, pude madi gilania ri doduru tiena sa kasia popoa sa
Pozamu pude pamaṉa Nigo, gugua ari na Mua tie Izireli, meke pude madi
tumae nia sapu Agoi si koa koasa vetu sapu kuria arau hie.
34 Pana la pa vinaripera sari Mua tie meke la razai sari dia kana, be
pavei garunu lani Agoi, meke pana varavara la koa Agoi si arini, atu koasa
vasileana lavata sapu ele vizatia Goi, meke sa Zelepade sapu kuri ia rau
pude tana Pozamu, 35 si Mamu avosi pa Maṉauru sari na dia vinaravara
meke na dia tinepatepa. Mamu va tabe i Goi sari na dia hiniva.
36 Be tavete va sea atu koa Goi si arini, ura loke tie sapu lopu tavete va
sea, meke be bugoro ni Agoi meke vala ni Goi koari na dia kana, pude
raovo vagi lani pa dia popoa be seuna babe tata, 37 meke pana guana koa
ta pusi si arini koasa popoa tadi na dia kana meke hobe sari bulodia meke
kekere meke zama, ‘Gami si ele sea, ele taveti gami sapu lopu toṉoto, meke
kaleadi hola si ele evaṉi gami,’ gua; 38 meke be kekere pule atu si arini koa
Agoi pa doduruna sa bulodia meke sa maqomaqodia koasa popoa tadi na
dia kana pu raovo vagidi, meke varavara atu si arini mae gua koasa popoa
sapu ele poni nia Goi koari na tiatamadia, meke koasa vasileana lavata hie
sapu ele vizatia Goi, meke sa Zelepade sapu ele kuri vatua rau pude tana
Pozamu, 39 si Mamu avoso mae pa Maṉauru koasa Mua vasina kokoana;
Mamu avosi sari na dia vinaravara meke na dia tinepatepa. Mamu va tabe
i Goi sari na dia hiniva. Mamu taleosoni sari Mua tie pu ele va sea atu koa
Goi.
40 Kamahire, qua Tamasa, doṉo mae gami, Mamu avosi sari doduru
vinaravara pu va sage atu ni gami koasa vasina hie. 41 Ke Zihova Tamasa,
Mamu mae kamahire, Mamu nuquru la koasa Mua Zelepade, Agoi meke
sa Bokese Vinariva Egoi, sa vina gilagilana sa Mua ṉiniraṉira. Kei, Zihova
Tamasa, Mu mana ni sari na Mua hiama pude vata dogoro nia sa Mua
hinarupu, meke madi qetu sari doduru Mua tinoni koa gua koari na Mua
lineana la koa rini. * 42 Zihova Tamasa, Mu lopu etulia sa baṉara sapu ele
vizatia Agoi. Mu balabala ia sa tataru tamugoi koasa Mua nabulu Devita.”

* **6:41** Sam 132:8-10

7

Sa Vina Madina sa Zelepade (1 Baṉara 8:62-66)

1 Sipu hokoto tugo sa vinaravara te Solomone, si gore mae gana mo
sa nika pa maṉauru meke sulu pania mo sa vinukivukihi sapu tava
namanama, meke ta siṉia nia sa korapana sa Zelepade sa ṉinedala te
Zihova.* 2 Lopu boka nuquru la sari na hiama vasina sina siṉia nia sa
kalasa variva keana sa korapana sa Zelepade. 3 Totoso dogoria ri doduru
tinoni Izireli sa nika gore maena pa maṉauru meke siṉia sa kalalasa variva
keana sa Zelepade, si hoqa todoṉo gore pa pepeso si arini meke vahesia
na zama leana si arini koe Zihova,
"Leana si Asa,
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane."*
4 Meke va vukivukihi se Solomone meke sari doduru tinoni la koe Zihova.
5 Va vukivukihi lani e Solomone sari ka hiokona rua tina bulumakao, meke
keke gogoto hiokona puta tina sipi. Ke va madia Solomone meke sari na
tinoni sa Zelepade. 6 Sari na hiama si turu vasina sapu ele ta hia nia rini
pude turu, meke tia la koari na hiama si turu dia sari na tie Livaeti, tuqei
dia sari na tiṉitoṉa kerakera sapu valani e Devita pude tana vinahesina sa
Tamasa. Arini si hoke tavetavete ni totoso zama leana si asa koasa kinera,
"Sa tataru tanisa si turu hola ninae rane." Sari na hiama si ivui sari na dia
buki meke sari doduru tinoni Izireli si turu.
7 Va madia Solomone sa kokorapana sa varivarigarana pa kenuna
sa Zelepade te Zihova. Meke vasina asa si va uqu i sa sari na vina
vukivukihi va uququ, sari deanadi rina vina vukivukihi binaere meke sari
na vinariponi huiti. Tavetia sa sapu gua asa sina sa hope boronizi si lopu
pada koari doduru vinukivukihi arini.
8 E Solomone meke sari doduru tinoni Izireli, si kopu nia sa Inevaṉa Vina
Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega ka zuapa rane. Na vinarigara nomana
meke sari na tinoni si topue mae guadi pa seu podalae koasa karovoana
pa toqere sapu la gua pa Hamati pa Lebanoni meke kamo la gua tu koasa
volosona Izipi. 9 Ka zuapa rane si koa si arini koasa vina madina sa hope
meke ka zuapa rane pule koasa inevaṉa, meke pa vina betona sari na rane
inevaṉa si tukua rini sa vinarigara. 10 Meke pa koivugona, koasa vina
hiokona ṉeta rane pa vina zuapa sidara si garunu pule ni Solomone pa
dia hopeke popoa sari na tinoni. Qetu hola ni rini pa bulodia sari doduru
ginugua leadi sapu ele tavete poni ni Tamasa koe Devita, koe Solomone,
meke koari Nana tinoni Izireli.

Vina Rua Totoso Vura sa Tamasa koe Solomone (1 Baṉara 9:1-9)

11 Mudina sapu va hokotia Solomone sa Zelepade, meke sa vetu baṉara,
meke va gorevura i sari doduru nana binalabala koarini, 12 si vura se
Zihova pana boṉi koasa, meke zama ia Sa "Ele avosia Arau sa mua
vinaravara; meke ele va egoa Arau sa Zelepade hie pude na vasina sapu
kote vukivukihi mae koa Rau si gamu. 13 Pana va nosoa Arau sa ruku,
babe garuni Arau sari na kupokupo pude gani pani sari na linetelete, babe
garunu la oza koari na Qua tinoni, 14 be pa totoso arini si varavara mae sari
Qua tinoni, pu ta pozae na tie te Zihova si arini, meke pepekae puleni meke
taliri va seu koari na tinavete kaleadi gua sapu ele evaṉi rini, meke hata Au
rini, si kaqu avosi Arau pa Maṉauru, meke taleoso ni sari dia sinea, meke

* **7:1** Liv 9:23-24 * **7:3** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11

kaqu masuru pule sa dia pepeso. 15 Kaqu kopu totoko nia Rau sa Zelepade
hie, meke sari doduru vinaravara sapu ta zamae koasa Zelepade hie si kaqu
nama avosi Arau, 16 sina ele vizatia Arau sa vasina hie, meke ele va madia
Arau pude na vasina sapu kote ta vahesi sa Pozaqu ninae rane. Sari na
mataqu meke sa buloqu si kote kopu totoko nia doduru totoso. 17 Ba sapu
koa goi Solomone, be nabulu valeana Nau goi gua sapu tavetia e Devita sa
tamamu, meke be taveti goi sari doduru sapu garunu nigo meke luli sari
Qua tinozi na tinarae, 18 si kaqu kopu nia Arau sa vina tatara sapu tavetia
Arau koe Devita sa tamamu totoso tozi nia Rau, 'Agoi si kote lopu makudo
va habotu tie pa tutimu koasa binaṉara pa Izireli,' gua.* 19 Ba be lopu va
tabei agoi meke sari na tie Izireli sari na Qua tinarae na Qua ginarunu
sapu ele vatu ni Arau koa gamu, meke nabulu ni meke vahesi gamu sari
kaiqa votiki tamasa, 20 si kaqu va rizu taloa gamu Arau koasa popoa sapu
ele ponini gamu Arau, meke kaqu kilu pania Arau sa Zelepade sapu ele va
madia Arau pude na vasina sapu kaqu ta vahesi sa Pozaqu. Kaqu guni nia
Rau na vina sisireana meke na pozapoza variva hegere tadi doduru tinoni.
21 Ke be vea tolavaena gua sa Zelepade hie kamahire, ba pa totosona asa
si kote magasa nia ri doduru tie pu ene holadi meke kote nanasa si arini,
'Na vegua ke tavete guni nia tu e Zihova koasa popoa hie meke sa Zelepade
hie?' 22 Kote olaṉa sari na tinoni, 'Ura na luara pania rini se Zihova sa
Tamasa tadi na tamadia, Asa sapu turaṉa vura ni sari na tiatamadia pa
Izipi, meke ele raṉei rini sari na votiki tamasa meke vahesi na nabulu ni.
Gua asa ke va kamo ni Sa sari doduru tinahuara hire koa rini,' kote gua."

8

Sari Kaiqa Tinavete te Solomone
(1 Baṉara 9:10-28)

1 Kamo koasa vina hiokona puta vuaheni si ele beto sa tinavete te
Solomone pude kuria sa Zelepade meke sa vetu baṉara. 2 Beto asa si
kuri pule i sa sari popoa lavata pu ta poni ni sa koasa baṉara Hiramu,
meke veko ni tie Izireli Solomone pude koa i. 3 Meke la zau vagi sa pa
vinaripera sari na popoa Hamati meke Zoba, 4 meke la kuri va ṉiṉira ia sa
sa gobana sa popoa pa Tamara pa soloso qega. Kuri pulei sa sari vasileana
pa Hamati, sari vasidi sapu hoke ta kopue sari na ginani na likakalae.
5 Kuri pulei tugo e Solomone sari popoa lavata pa Beti Horoni Panaulu
meke sa Beti Horoni Panapeka, veko ni bara na sasada sotoi na roza
aeana sa. 6 Gua tugo sa vasileana pa Balati, meke sari doduru vasileana
vasina ta kopue sari na ginani na likakalae, meke sari na vasileana pu
ta kopue sari nana hose meke na totopili varipera. Tavete va gorevura
betoi sa sari doduru kinurikuri pu hiva taveti sa pa Zerusalema, Lebanoni,
meke pa doduruna sa voloso popoa pu koa baṉara ni sa. 7-8 Va zukuru
ni tinavete ṉiṉiradi e Solomone sari doduru tinoni tuti maedi koari na
butubutu Hitaiti, Amoraiti, Perizaiti, Hivaiti, meke Zebusaiti, koari tie pu
lopu tava mate koari pa Izireli totoso vagia rini tatasana sa popoa Kenani.
Koa hola si arini meke tava zukuru tinavete sari na tinoni hire kamo pa
rane ṉinoroi. 9 Ba lopu va pinausu i e Solomone sari na tinoni Izireli pude
zukuru ni pa tinavete, ba arini si nana tie varipera, na palabatu koari
na tuturuana pa nana qeto minate, na koimata tadi na totopili varipera
meke ari na tie pu koi koari na hose. 10 Arini tugo sari ṉati palabatu kopu

* **7:18** 1 Baṉ 2:4

tinavete te Solomone, ari ka karua gogoto lima ṉavulu puta palabatu pu kopu ni sari tie tavetavete koari na hopeke puku tinavete.
11 Va rizua Solomone sa nana barikaleqe, sa tuna sa baṉara pa Izipi, sage
mae gua koasa vasileana te Devita, koasa vetu sapu kuria sa pude tanisa
nana barikaleqe Izipi. Zama si asa “Lopu kaqu koa ia sa sa vetu baṉara
te Devita, sa baṉara pa Izireli, sina sari na vasina pu kamoi sa Bokese
Vinariva Egoi sina madidi.”
12 Va vukivukihi va uququ la koe Zihova se Solomone koasa hope sapu
kuria sa pa kenuna sa Zelepade. 13 Taveti sa sari vinukivukihi va uququ
pa hopeke rane tava madidi, gua sapu va turu i e Mosese: rane Sabati,
Inevaṉa Sidara Vaqura, meke sari ka ṉeta inevaṉa sapu hoke ta tavete pa
doduru vuaheni: Inevaṉa Bereti loke Isitina[d], Inevaṉa Pakepakete, meke
sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega.* 14 Luli sa sari na tinarae
sapu vekoi sa tamana, se Devita, meke hia i sa pa hopehopeke rane sari
na tinavete koari na hiama, meke gua tugo sari na tie Livaeti, sari na
tie pu tokani sari na hiama pa kinera meke na tinavete vukivukihi. Va
turui tugo sa, pa hopeke pukuna, sari na tie kopu koari na hopeke sasada
nuqunuquruana la koasa varivarigarana tie meke pa Zelepade, gua sapu
ele va tatara nia e Devita sa tie te Tamasa. 15 Luli va hiteki rini sari na
tinaraedi rina tinavete sapu zama veko ni e Devita koari na hiama na tie
Livaeti, pa doduru ginugua mo meke gua tugo sari na vetu vasina ta kopue
sari likakalae arilaedi.
16 Ke hokoto beto sari doduru tinavete te Solomone pu taveti sa. Podalae
koari na patu qaedi pu va habotu i sa pa Zelepade te Zihova kamo la pa
vina hokotona. Gore vura beto sari doduru tinavete sapu ta hivae.
17 Beto asa si taluarae la pa Ezioqeba meke Elati se Solomone, koasa
raratana pa koqu lavata pa Aqaba, pa popoa Edomu. 18 Garunu la vaka se
baṉara Hiramu koe Solomone. Ari na nana palabatu matamata ni sari na
vaka meke ari nana tie bokabokadi tugo si tavetavete pa vaka. Luli sari na
tie te Solomone meke tepe la koasa popoa pa Opira meke va suraṉa pule
ni rini koe Solomone si ka manege lima tina kilo qolo.

9

La Tutuvia sa Baṉara Maqota pa Siba se Solomone (1 Baṉara 10:1-13)

1 Kamo la koasa baṉara maqota[d] pa Siba sa inavosona e Solomone koasa
nana ginilagilana lohina sapu ele poni nia e Zihova, ke taluarae mae kamo
pa Zerusalema si asa pude la podekia se Solomone koari na ninanasa
tasunadi. Turaṉa nana tie si asa meke na keke tokele nomana; na puku
kameli pu paleki sari na oto huda humaṉa lea, na qolo sapu sokudi va
leana, meke na patu ṉedaladi sapu noma hola laedi. Totoso tutuvia sa se
Solomone, si nanasa ni sa soku ninanasa gua sapu koa pa nana binalabala.*
2 Olaṉa betoi Solomone sari doduru nana ninanasa. Loke ninanasa si
tasuna koa sa pude va bakala la nia koasa. 3 Avosia sa baṉara maqota pa
popoa Siba sa ginilagilana lohina sapu ta poni nia Solomone, meke dogoria
tugo sa sa vetu baṉara sapu kuria Solomone. 4 Dogori tugo sa baṉara
maqota sari na ginani pa nana tevolo, sa hinabotu tadi nana palabatu
nomadi pa binaṉara, sari na nabulu pa dia poko leadi, sari nana nabulu
pu tuqedi sari nana kapa napo, meke sari vina vukivukihi va uququ saripu
taveti sa pa Zelepade te Zihova, meke magasa sisigiti si asa.

* **8:13** Ekd 23:14-17, 34:22-23; Nab 28:9, 29:39; Diut 16:16 * **9:1** Mt 12:42; Lk 11:31

5 Zama la si asa koasa baṉara, “Sa inavoso sapu kamo mae koa rau
pa qua popoa soti koasa guguamu goi meke sa mua ginilagilana lohina
si hinokara! 6 Ba lopu hite va hinokari rau sari na dia vivinei osolae mae
telequ meke dogoro soti pa mataqu. Hinokara lopu doduruna tugo si avoso
nia rau, kukuruna sa mua ginilagilana lohina si lopu ta tozi nia arau; hola
ni goi sari na vivinei sapu kamo mae koa rau. 7 Na gulea hola dia sari na
mua tinoni! Na gulea hola dia sari na mua koimata saripu koa turaṉigo
doduru totoso pude avosi sari na mua zinama ginilagilana! 8 Mani tavahesi
se Zihova sa mua Tamasa, asa sapu qetu nigo si agoi, meke va baṉara igo
pude nabulu nia meke totoli ni sari na tinoni. Sina tataru ni Sa sari Nana
tinoni pa Izireli meke ninae rane si hiva kopu ni Sa, ke va baṉara igo Sa
si agoi pude tavete vura nia sa vinaripitui toṉotona.”
9 Meke valani sa koe Solomone, sa baṉara, sari nana vinariponi sapu
paleke mae ni sa: padana made tina kilo mamatadi sa qolo, meke na kobi
oto huda humaṉa lea, na patu ṉedala na tolavaedi na gua. Mudina asa
loke tie si ele hite variponi nia sa kobi oto huda humaṉa lea sapu soku
hola gua sapu vari poni nia sa baṉara maqota pa Siba koe Solomone, sa
baṉara.
10 Sari na tie tavetavete pa vaka tanisa baṉara Hiramu, meke te
Solomone si suraṉa qolo mae gua pa Opira, meke vagi mae huda zunipa
tugo si arini meke sari na patu ṉedaladi na tolavaedi. 11 Sari na huda
zunipa si tavete ni halehaleana e Solomone tanisa Zelepade te Zihova meke
tanisa vetu baṉara. Meke tavete ni hapu na mikemike laera tugo sa tadi
na tie kerakera. Lopu ele hoke ta dogoro pukerane sapu guagua arini pa
popoa Ziuda.
12 Poni nia sa baṉara Solomone koasa baṉara maqota pa Siba sari
doduru likakalae gua sapu okoro ni na tepa i sa. Sapu poni lani Solomone si
soku hola ni sari na vinariponi pu paleke mae ni sa baṉara maqota koasa.
Beto asa si taluarae sa baṉara maqota meke sari nana nabulu, meke pule
la pa dia popoa pa Siba.

Tinagotago te Solomone, sa Baṉara (1 Baṉara 10:14-25)

13 Doduru vuaheni si hoke vagi qolo se Solomone, sa baṉara, padana
hiokona ṉeta tina kilo, 14 meke lopu somana ta nae sari na poata pu ta vagi
koari na takisi saripu tabari ri na tie holuholu, na tina qolo pu mae guadi
koari na tie holuholu pu mae guadi pa seu, meke sa qolo na siliva saripu
mae guadi koari na baṉara pa popoa Arebia[d], meke sari na qavuna koari
na pinaqaha popoa Izireli. 15 Taveti sa baṉara Solomone si karua gogoto
lave nomadi saripu ta pokoe qolo; hopeke zuapa kilo qolo mamatana si
pa hopeke lave. 16 Taveti tugo sa si ka ṉeta gogoto lave hitekedi, meke
padana ṉeta kilo qolo si ta pokoe pa keke lave hitekena. Meke vekoi sa
baṉara sari doduru lave hire pa keke vetu, pozana sa si na Vetu Hudahuda
pa Lebanoni.
17 Meke tavetia sa baṉara si keke habohabotuana baṉara lavata sapu
kadakada nia livo elopaniti sa meke poko nia qolo viana sa sari na vasidi
lopu ta kadakadadi. 18 Sa habohabotuana baṉara si ka onomo nenetiana
meke kote haele sage kamo la ia, meke soto koasa si keke hakehakeana
nene qolo. Pa karua kalina sa habohabotuana si na hakehakeana lima sapu
hopeke turu kapae i na beku laione kalidia. 19 Ka manege rua beku laione
si turu dia koari ka onomo nenetiana, keke pa hopeke hukihukiridi rina
nenetiana. Loketoṉa sapu gugua asa si ele koa koari na votiki binaṉara.

20 Sari doduru kapa naponapoana te Solomone si na qolo beto tavete
ni rini, meke sari doduru likakalae tanisa Vetu Hudahuda pa Lebanoni, si
na qolo beto mo tavete ni rini. Loketoṉa si tavete nia arini pa siliva, sina
siliva si lopu noma sigiti laena guni nia arini pa totoso te Solomone. 21 Tago
vaka tugo sa baṉara Solomone, sapu hebala va seu. Ari na tie te Hiramu
na matamata ni. Doduru vina ṉeta vuaheni si hoke kekere pule sari na
vaka paleke qolo, siliva, na livo elopaniti, na qorila, meke na maqe.
22 Ke sa baṉara Solomone si na tie tagotagona hola meke tago ginilagilana
lohina, hola ni sa sari doduru baṉara pule pa kasia popoa. 23 Gua asa ke
sari doduru baṉara pa kasia popoa si okoro hiva mae koe Solomone pude
avosia sa ginilagilana lohina sapu vekoa Tamasa pa bulona. 24 Hopeke
vuaheni, doduru tie pu mae si paleke mae vinariponi: sari na siliva, na
qolo, na poko doduru, na tiṉitoṉa varipera, na oto huda humaṉa lea, meke
na hose na miulu.*
25 Tagoi Solomone, sa baṉara si ka made tina vetu vasina ta kopue sari
na hose meke totopili varipera, meke ka manege rua tina hose varipera.
Hire si ta kopue koari na popoa lavata tana kopu hose meke kaiqa si ta
kopue tugo pa Zerusalema.* 26 Koimata ni sa sari doduru vasidi podalae
pa Ovuku Iuparetisi meke kamo pa Pilisitia meke koasa volosona sa popoa
Izipi. * 27 Koasa totoso koa baṉara si asa si va soku hoboro guni mo na
patu sa sa siliva pa Zerusalema, meke sa huda sida si soku hola guana huda
sikamoa sapu toqolo hoboro pa hubidi rina toqere pa Ziuda. 28 E Solomone
si holu vagi va karovo hose pa popoa Izipi meke pa kaiqa popoa pule. *

Sa Minate te Solomone
(1 Baṉara 11:41-43)

29 Doduru ginugua pule pu ta evaṉa pa totoso te Solomone, podalae pa
pinodalaena meke kamo pa vina betona si ta kubere gore beto pa *Vivinei*
Tinozitozi te Netani sa poropita, meke koasa *Kinorokorotae te Ahiza sa tie pa*
Saelo, meke koari na *Dinogodogorae te Ido* sa tie dodogorae, vasina somana
ta tozi sa guguana sa binaṉara te Zeroboami sa tuna koreo e Nebati.
30 Pa Zerusalema si koa se Solomone meke baṉara nia sa sa doduruna
sa popoa Izireli koari ka made ṉavulu puta vuaheni. 31 Meke magogoso si
asa somanae koari na tamana meke ta pomunae koasa vasileana lavata te
Devita sa tamana. Meke se Rehoboami sa tuna koreo si baṉara hobea sa
si asa pa binaṉara.

10

Lopu Hiva nia Izireli se Rehoboami
(1 Baṉara 12:1-20)

1 Topue la pa Sekemi se Rehoboami, vasina si varigara sari doduru tinoni
Izireli pude va baṉaria si asa. 2 Totoso avoso nia e Zeroboami, sa tuna e
Nebati, sapu gua asa si taluarae pa Izipi si asa meke pule. Pa Izipi tu si
korapa koa si asa, sina ele govete nia sa se Solomone, sa baṉara, meke
la vasina. 3 Ke tioko mae nia rina tie Izireli se Zeroboami, meke topue
la si asa meke sari butubutu Izireli koe Rehoboami meke la zama guahe
koasa, 4 “Sa tamamu si va palekeni gami si keke minamata nomana hola.
Ba be kamahire si va mamahelo i goi sari na tinavete variva sigitidi meke
sa ioki mamatana sapu vekoa sa tamamu koa gami, pana gua asa si kote
va nabulu atu koa goi si gami.”

---

* **9:24** Na miulu si keke kurukuru guana hose. * **9:25** 1 Baṉ 4:26 * **9:26** Zen 15:18; 1 Baṉ 4:21 * **9:28** Diut 17:16

5 Meke olaṉa se Rehoboami, “Poni nau ka ṉeta rane pude vilitia sa
ginugua hie, beto asa mamu pule mae.” Ke taluarae sari na tinoni.
6 Ke kamo la i e Rehoboami sari na koimata pa Izireli pu nabulu nia sa
tamana, se Solomone, pa korapana sa nana tinoa. Meke nanasi sa, “Kote
vegugua toka guni nau gamu pude olaṉi rau sari tie hire?” gua si asa.
7 Olaṉa si arini, “Pana tataru ni goi sari na tinoni hire meke va qetui goi,
meke poni ni goi si keke inolaṉa sapu leana la koarini si kaqu koa nabulu
si arini koa goi doduru totoso.”
8 Ba kilua sa sa zinama vinari tokae tadi na koimata komihadi, meke la
hata vinari tokae tu koari na tie vaqura pu noma sage turaṉi sa, meke pu
korapa koa nabulu koasa. 9 Nanasi sa si arini, “Nasa sa mia vinari tokae
gamu? Kote vea olaṉa guni gita saripu zama guahe koa rau, ‘Va mamahelo
ia sa ioki sapu vekoa sa tamamu koa gami’?” gua si asa.
10 Sari tie vaqura pu toqolo sage turaṉia si olaṉa, “Tozi ni sari na tie
hire pu ele zama koa goi, ‘Sa tamamu si vekoa keke ioki mamatana koa
gami, ba mamu va mamahelo ia sa mami ioki,’ gua; tozini, ‘Sa kakarutu
guguqu hitekena si moata hola nia sa kopetena sa tamaqu. 11 Sa tamaqu
si va palekeni gamu keke ioki mamatana; ba arau si kote va mamata hola
la ia tu. Sa tamaqu si hiliburuni gamu sekesekeana; ba sapu arau si kote
hiliburuni gamu kukuasa rau.’ ”
12 Hola ṉeta rane si pule la koe Rehoboami se Zeroboami meke sari
doduru tinoni, gua sapu ele zama nia sa baṉara, “Pule mae koa rau pa
rane vina ṉeta.” 13 Lopu va avoso la i sa baṉara sari na zinama vinari
tokae tadi na koimata komihadi, meke olaṉa va hidahidakae ni sa sari
na tinoni, 14 gua sapu ele tozi la nia rina tie vaquradi. Zama si asa, “Sa
tamaqu si va mamata ia sa mia ioki; arau na kote va mamata hola la ia tu.
Sa tamaqu si hiliburuni gamu sekesekeana; ba arau kote hiliburuni gamu
kukuasa.” 15 Ke sa baṉara si lopu avosi sa sari na tie, ura sapu ta evaṉa
hie si maena gua koe Tamasa, pude va gorevura ia sa zinama sapu zama
nia Zihova koe Zeroboami sa tuna e Nebati, pu zama vura nia e Ahiza sa
poropita pa popoa Saelo.
16 Sipu dogoria rina tinoni sapu lopu hiva va avosi sa baṉara sari na
dia hiniva si olaṉa si arini, “Nasa sa mami hinia koe Devita sa tuna Zese?
Mada veko pania se Devita; mani kopu pule nia! Tie pa Izireli, mada pule
pa nada vetu!”*
Ke sari na tie Izireli si pule la koari hopeke dia popoa soti. 17 Ba sarini
pu koadi koari na vasileana pa Ziuda si korapa baṉara ni e Rehoboami.
18 Beto asa si garunu vura nia baṉara Rehoboami se Adoniramu, sa tie
pu palabatu ni sari na tie ta zukuru tinavete, ba gona va mate nia patu ari
na tie pa Izireli si asa. Meke sa baṉara Rehoboami si boka suraṉa pa nana
totopili varipera meke govete la pa Zerusalema. 19 Podalae koasa totoso
asa si lopu koa kaurae pa binaṉara te Devita sari pa Izireli kamo pa rane
ṉinoroi.

11

Sa Kinorokorotae te Semaea
(1 Baṉara 12:21-24)

1 Totoso kamo sa baṉara, se Rehoboami, pa Zerusalema, si tioko varigara
ni sa sari ka keke gogoto vesu ṉavulu puta tina tie varipera bokabokadi
pa butubutu te Benisimane meke Ziuda. Hiva la varipera si asa koa ri

* **10:16** 2 Samuela 20:1

pa binaṉara Izireli pude vagi pule lani koasa binaṉara te Rehoboami. 2 Ba
zama koe poropita Semaea sa Tamasa 3 pude va kamo la nia sa inavoso koe
Rehoboami, sa baṉara, meke koari na butubutu te Ziuda meke Benisimane:
4 “Mi lopu la raza i sari na turaṉamia. Mi pule la pa mia popoa, gamu
doduru. Gua sapu ta evaṉa si na pa Qua hiniva.” Ke va tabea rini sa
zinama te Zihova, meke lopu la raza ia rini se Zeroboami.

Kuri Va Ṉiṉira i Rehoboami sari na Vasileana Nomadi

5 Koa pa Zerusalema se Rehoboami meke kuri va ṉiṉirai sa sari
na vasileana pa Ziuda meke Benisimane: 6 Betilihema, Etama, Tekoa
7 Betizuru, Soko, Adulamu 8 Qati, Maresa, Zipi 9 Adoraemi, Lakisi, Azeka
10 Zora, Aizaloni, meke Heboroni. 11 Va nabu va leani sa sari gobagobadi
meke vekoni hopeke koimata sa, meke va hia ponini ginani, na oela olive,
meke vaeni sa, 12 meke na hopere na lave tugo. Gua asa meke boka koa pa
nana kinopu sari pa Ziuda meke Benisimane.

Mae pa Popoa Ziuda sari na Hiama na Tie Livaeti

13 Sari na hiama meke sari na tie Livaeti pa doduruna sa popoa Izireli
si mae koa beto pa popoa Ziuda. 14 Luara pani ri na tie Livaeti sari na
dia pepeso sapu koai na duduli tana dia sipi na bulumakao meke sari na
dia vasileana meke rizu la pa Ziuda meke Zerusalema, sina lopu hivani
sa baṉara Zeroboami, pa Izireli, meke sari na tuna, pude na hiama meke
nabulu nia se Zihova. 15 Vizata nana hiama telena se Zeroboami pude
tavetavete koari na hope pa toqere meke pude vahesi pa kenudia rina
beku qoti na tuna bulumakao pu taveti sa.* 16 Ari doduru butubutu pa
Izireli pu okoro nia pude vahesia se Zihova, sa Tamasa pa Izireli, si luli
rini sari na tie Livaeti meke la pa Zerusalema, pude boka va vukivukihi la
koe Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia. 17 Va ṉiṉira ia rini sa binaṉara
pa Ziuda, meke pa korapana ṉeta vuaheni si zuka ia rini se Rehoboami
sa tuna Solomone, meke koa aqorae si arini koasa nana kinopu gugua pa
totoso tadi Devita meke Solomone.

Tatamana te Rehoboami

18 Haba ia e Rehoboami se Mahalata, sa tamana sa si e Zerimoti, tuna
Devita, sa tinana sa si e Abihaili, na tuna vineki e Eliabi, sa tuna koreo e
Zese. 19 Ka ṉeta tudia koreo; Zeusi, Semaria meke Zahama. 20 Mumudi
si haba ia pule sa se Ma'aka, na tuna vineki e Abusalamu, meke podoi
ri si ka made koreo: Abaeza, Atai, Ziza, meke Selomiti. 21 Doduruna sa
tatamana te Rehoboami, si ka manege vesu sari nana barikaleqe, ka onomo
ṉavulu puta barikaleqe pinausu, meke ari ka hiokona vesu tuna koreo,
meke onomo ṉavulu puta tuna vineki. Koari na nana barikaleqe meke
sari na barikaleqe pinausu, si e Ma'aka si tataru hola nia sa. 22-23 Meke
vizatia e Rehoboami se Abaeza[d], sa tuna koreo e Ma'aka, pude nana ṉati
koreo tavia, holani sari doduru nana koburu; meke asa si hiva va baṉaria
sa. Tavete va gotogoto si asa meke poni tinavete sa sari na tuna koreo;
vekoi sa koari na vasileana lavata ta gobadi pa Ziuda meke Benisimane.
Poni valeani sa meke vagi va soku poni barikaleqe tugo sa.

12

Va Kilasia Keke Tie Izipi sa Popoa Ziuda (1 Baṉara 14:25-28)

* **11:15** 1 Baṉ 12:31

1 Pa mudina sapu turu va nabu sa binaŋara te Rehoboami, si luara pania
sa meke sari kasa nana tie sa tinarae te Zihova. 2 Gua asa ke pa korapana sa
vina lima vuaheni sapu koa baŋara se Rehoboami, si la e Sisaka, sa baŋara
pa Izipi meke rapatia sa popoa Zerusalema. 3 Sa qeto minate te Sisaka si
ka keke tina karua gogoto totopili varipera meke onomo ŋavulu puta tina
tie koi pa hose, meke kobi tie varipera, saripu soku hola ke lopu boka ta
nae, somanae sari pu mae guadi pa Libia, pa Sukaiti, meke pa Itiopia. 4 La
zau vagi sa sari na vasileana lavata ta gobadi pa Ziuda meke kamo latu pa
Zerusalema.
5 La se Semaea sa poropita koe baŋara Rehoboami, meke koari na
koimata pa Ziuda, saripu ele varigara pa Zerusalema sina matagutu nia
rini se Sisaka, meke zama si asa koa rini, “Hie si zama nia e Zihova koa
gamu, ‘Gamu si ele luara pani Au, ke kamahire si luara lani gamu Rau koe
Sisaka.’ ”
6 Helahelae sa baŋara meke sari na koimata sapu ele sea si arini meke
zama, “Toŋoto nana sapu tavetia e Zihova.”
7 Sipu dogoria Zihova sapu gua asa, si zama pulea Sa se Semaea, “Sina
helahelae ni gamu sari na mia sinea, ke lopu kaqu ta huara beto taloa si
gamu, ba kote harupu hite gamu Arau. Sa doduruna sa Qua tinaŋaziri si
lopu kote va nonoga ia ari pa Zerusalema. 8 Ba kaqu na nabulu te Sisaka si
gamu, pude gilania gamu sa vinotikaena koasa linuliqu Arau meke linulidi
ri na binaŋara pa kasia popoa.”
9 Kamo mae pa Zerusalema se Sisaka, sa baŋara pa Izipi, meke paleke
taloa ni sa sari na tinagotago arilaedi pa korapa Zelepade te Zihova meke
koasa vetu baŋara. Vagi betoi sa sari doduru likakalae arilaedi meke sari
na lave qolo tugo saripu taveti e Solomone, sa baŋara. * 10 Ke tavete lave
boronizi sa baŋara Rehoboami pude hobe ni sapu arini, meke va kopu ni
sa koari na ŋati palabatu tadi na tie kopu, saripu kopu ni sari na sasada
barana sa vetu lavata tanisa baŋara. 11 Pana la sa baŋara koasa Zelepade
te Zihova si hoke paleki ri na tie kopu sari na lave meke mumudi si kote la
veko pule lani rini koasa lose tadi na tie kopu. 12 Sina va pepekae pule nia
se Rehoboami, ke sa tinaŋaziri te Zihova si rizu koasa ke lopu tava mate si
asa. Meke leana tu sa tinoa pa Ziuda.

Sa Vivineina sa Binaŋara te Rehoboami

13 Koa baŋara pa Zerusalema se Rehoboami meke ŋiŋira nono latu sa
binaŋara tanisa. Turu baŋara si asa totoso made ŋavulu eke vuahenina,
meke ka manege zuapa vuaheni si koa baŋara si asa pa Zerusalema, sa
popoa lavata sapu vizatia e Zihova koari doduru popoa pa Izireli pude
vasina si kote ta vahesi si Asa. Sa pozana sa tinana e Rehoboami si e
Neama, maena gua pa popoa Amoni. 14 Tavete va sesea tugo si asa sina
lopu podekia sa pude lulia sa hiniva te Zihova.
15 Sari tinavete te Rehoboami podalae pa pinodalaena meke kamo pa
vina betona sa nana binaŋara, si ta kubere koasa *Kinubekubere te Semaea
sa Poropita* meke sa *Kinubekubere te Ido sa Poropita.* Ari Rehoboami
meke Zeroboami si varipera la dia mo sari karua. 16 Mate se Rehoboami
meke magogoso si asa somanae koari na tamana meke ta pomunae koasa
vasileana lavata te Devita sa tamana, meke se Abaeza, sa tuna, si hobena
si asa koasa binaŋara.

---

* **12:9** 1 Baŋ 10:16-17; 2 Koron 9:15-16

13

Sa Vinaripera te Abaeza koe Zeroboami

1 Pa vina manege vesu vuahenina sa binaṉara te Zeroboami pa Izireli
si tava baṉara se Abaeza pa Ziuda, 2 meke ka ṉeta vuaheni si koa baṉara
si asa pa Zerusalema. Sa tinana sa si e Ma'aka*, sa tuna e Urieli, tie pa
vasileana Qibea. Meke ta evaṉa si keke vinaripera pa varikorapadi ari
Abaeza meke Zeroboami. 3 Topue la pa vinaripera se Abaeza, turaṉi sa si
ka made gogoto tina tie varipera, meke va tia i e Zeroboami meke sa nana
qeto minate sapu ka vesu gogoto tina tie varipera.
4 La vari tutuvi sari karua qeto minate hire pa popoa toqetoqere pa
Iparemi. Sage la pa toqere Zemaraimi se Abaeza meke velavela la koe
Zeroboami meke sari na tinoni Izireli: "Va avoso mae koa rau! 5 Lopu
gilania tu gamu sapu se Zihova, sa mia Tamasa, pa Izireli, si tavetia
sa vinariva egoi sapu lopu boka ta huara koe Devita meke koari na
tutina, pude kaqu koa koarini sa binaṉara pa Izireli ninae rane? 6 Ba se
Zeroboami, sa tuna koreo e Nebati, si kanakana la koe Solomone, sa nana
baṉara. 7 Varigara ni sa si kaiqa tie sekeseke tinaraedi, meke la zukuru ni
rini sari na dia hiniva koe Rehoboami, sa tuna Solomone, sipu korapa na
tie vaqura hola si asa, meke lopu ele giligilana va leana, ke lopu ele ṉiṉira
pada pude tokei sa. 8 Meke kamahire si hiva mae raza ia gamu sa binaṉara
te Zihova sapu ponia Sa koasa limana sa tutina e Devita. Sa Qeto minate
varipera tamugamu si hinokara noma hola, meke koadia koa gamu sari na
mia tuna bulumakao qolo, saripu taveti e Zeroboami pude na mia tamasa.
9 Ba ele hitu taloa ni gamu sari na hiama te Zihova, sari tuna Eroni, meke
hadui tugo gamu sari doduru tie Livaeti meke vizata mia hiama gugua ari
pa votiki popoa. Pana atu si keke tie meke turaṉa nana bulumakao, ba be
ka zuapa sipi si boka va madi pule nia mo si asa pude na hiama koarini
pu poza ni na mia tamasa gamu.
10 Ba gami si kaqu nabulu nia se Zihova sa mami Tamasa, na lopu ele
etulia gami si Asa. Sari na hiama pu va tana koasa si tuti goredi mae koe
Eroni meke ari na tie Livaeti tokani. 11 Doduru munumunu na veluvelu
si va vukivukihi va uququ meke va uqui rini sari na oto huda humaṉa
lea koe Zihova. Vekoi rini sari na bereti koasa tevolo tava madina meke
doduru veluvelu va katui rini sari na zuke koasa tuturuana zuke qolo.
Gami si korapa kopu ni sari na tinarae tana vinahesi te Zihova ba gamu si
ele luara pania si Asa. 12 Telena e Zihova sa mami koimata na koa turaṉa
gami, meke sari na Nana hiama si hire, taṉini sari na dia buki, nama pude
ivui meke tioko gami pude atu raza gamu. Gamu na tinoni pa Izireli, mi
lopu raza ia se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamamia! Na lopu kaqu boka
si gamu!"
13 Ego, ele garuni Zeroboami sari kaiqa nana tie varipera pude likoho la
pa mudidia rina tie varipera pa Ziuda, pude korapa koadia sari nana tie
varipera pa kenudia gua, si kote rapata si arini pa mudidia. 14 Doṉo vari
likohaedia gua sari na tie pa Ziuda, meke dogoria rini sapu ele koa vari
likohaeni rini si arini. Kabo la si arini koe Zihova pude tokani, meke ivui
rina hiama sari na buki. 15 Keke gua iraṉa va ululae sari na tie Ziuda meke
turaṉi e Abaeza meke rapata, meke va kilasia sa Tamasa se Zeroboami,
meke sari na tie Izireli. 16 Sari na tie Izireli si govete ni rini sari na tie
Ziuda, meke va mataqari Tamasa sari na tie pa Ziuda. 17 La Abaeza meke

* **13:2** Koasa Kinubekubere Hope Koana pa Hiburu si ta kubere Mikaea ba pa kaiqa iniliri Quriki pa Kinubekubere Koana si ta kubere Ma'aka.

sari na nana tie varipera meke va kilasa va kaleana pani sari pa Izireli; lima gogoto tina tie varipera bokabokadi tadi pa Izireli si mate. 18 Ke pa totoso asa si va kilasi rina tie Ziuda sari pa Izireli sina kalavarae si arini koe Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia.

19 Hadu lulia Abaeza sa qeto minate te Zeroboami, meke vagi pani sa sari vasileana pa Betolo, Zesana, meke Eporoni, meke gua tugo sari na vasileana tata koari na popoa arini. 20 Lopu boka vagi pule nia Zeroboami sa nana ṉiniraṉira pa totoso sapu koa baṉara se Abaeza, meke seke ia e Zihova, meke mate si asa.

21 Ba se Abaeza si ṉiṉira nono latu si asa. Ka manege made sari nana barikaleqe, meke sari koburu tanisa si ka hiokona rua koreo, meke manege onomo sari vineki. 22 Sari kaiqa vivinei pa binaṉara te Abaeza, gua sapu taveti na zama ni sa, si ta kubere pa *Kinubekubere te Ido sa Poropita*.

14

Va Kilasi Baṉara Asa sari na Tinoni Itiopia

1 Mate sa Baṉara Abaeza, magogoso si asa somanae koari na tamana, meke ta pomunae koasa vasileana lavata te Devita sa tamana. Sa tuna koreo, se Asa, si hobena koasa binaṉara, meke pa nana totoso si koa pa binule ka manege puta vuaheni sa popoa. 2 Tavetia e Asa gua sapu leana na toṉoto pa dinoṉo te Zihova. 3 Huara pani sa sari na hope tadi na tamasa karovodi, meke sari na vasidi tana vinahesi pa toqere; huara umumu betoi sa sari na patu tana vinahesi beku, meke seke goreni tugo sa sari na beku huda tanisa tamasa barikaleqe se Asera. 4 Zamai sa sari na tie pa popoa Ziuda pude hata ia se Zihova sa Tamasa tadi na tiatamadia, meke va tabei sari na Nana vina tumatumae na tinarae. 5 Pa nana binaṉara si koa bule koari na kana sa butubutu, sina huara pani sa sari na hope tana vinahesi huporodi, meke sari hope va uququ humaṉa lea pa doduruna sa popoa Ziuda. 6 Kuri sa sari na gobadi rina vasileana nomadi pa Ziuda pa nana totoso, meke pa korapana sa totoso asa si loke vinaripera si ta evaṉa, sina ponia binule e Zihova si asa. 7 Zamai sa sari pa Ziuda, “Mada kuri va ṉiṉira i sari popoa hire, mada goba vari likohaeni, meke vekoni na vetu hakehakei ululudi, meke sari sasada bara sapu boka ta tuku meke ta roto. Korapa koa hola si gita koasa pepeso sapu tagoa gita sina hata ia gita gua sapu hiva nia se Zihova, sa nada Tamasa. Asa na kopuni gita, meke lavelave ni gita pa doduru varikalida.” Ke kurikuri si arini meke mamutu sa popoa. 8 Sa qeto minate te Asa sa baṉara si ka ṉeta gogoto tina tie varipera pa Ziuda, sapu ari dia lave nomadi na hopere, meke karua gogoto vesu ṉavulu tina tie pa Benisimane sapu taṉini bokala meke lave. Doduru hire si na tie varane.

9 Keke tie Itiopia, pozana e Zera, si topue pude la raza i gua, lopu na qeto minate hite si tanisa, keke vuro tie meke ṉeta gogoto totopili varipera, meke kamo mae gedi koasa vasileana Maresa. 10 Topue la se Asa pude raza ia, meke hopeke vagi rini sari dia tuturuana varipera koasa lolomo pa Zepata, tata pa Maresa. 11 Meke varavara la koe Zihova, sa nana Tamasa se Asa, “Ke Zihova, loke Tamasa pule si koa sapu boka tokani gami, na malohoro si gami meke Agoi mo boka va ṉiṉira gami. Ke, Zihova mami Tamasa, tokani gami kamahire, sina koa Agoi mo si kalavarae si gami, meke pa Pozamu Agoi, si mae si gami pude raza ia sa qeto minate lavata hie. Zihova, Agoi sa mami Tamasa, mu lopu va malumia sa qeto minate hie pude boka va kilasigo si Agoi.”

12 Ke va kilasia Zihova sa qeto minate pa Itiopia, totoso la rapata se Asa
meke sa qeto minate pa Ziuda. Govete si arini 13 meke hadu luli i e Asa
meke sari nana puku tie varipera, seu kamo la tu pa Qera. Hola toa sa tie
Itiopia sapu mate, ke lopu boka varivarigara pule si arini pude raza hobei.
Tava kilasa nia rini sa n̲iniran̲ira te Zihova, meke sa nana qeto minate,
meke soku hola sari na likakalae koasa vinaripera sapu paleke pule ni
rina tie varipera pa Ziuda. 14 Huari rini sari na vasileana pa vari kalina
sa popoa Qera, sina sari na tie vasina si tarazuzu nia rini se Zihova. Soku
likakalae si vagi rina tie varipera koari na popoa arini. 15 La rapati tugo
rini sari na ipi tadi kaiqa sepati, meke kobi na sipi, kameli, na qoti si zau
vagi rini meke pule la dia pa Zerusalema.

15

Tinavete Leadi te Asa

1 Sa Maqomaqona sa Tamasa si kamo la koe Azaraea, sa tuna Odedi,
2 meke topue la tutuvia sa se Asa, meke zama si asa koasa, “Avoso mae
koa rau, ban̲ara Asa, meke gamu doduru tiena sa popoa Ziuda meke
Benisimane! Se Zihova si koa koa gamu, pana koa koa Sa si gamu. Pana
hata ia gamu si Asa, si kote ta dogoro nana mo si Asa koa gamu, ba pana
etulia gamu si Asa, si kaqu luara pani gamu Sa. 3 Seunae hola si lopu koa
turan̲ia Izireli sa Tamasa hinokara, loke hiama pude va tumatumaei, meke
loketon̲a tinarae Tanisa. 4 Ba pude kamoi na tinasuna, si taliri la si arini
koe Zihova, sa Tamasa pa Izireli. Hata ia rini, meke va dogoro pule nia
si Asa koa rini. 5 Koari na rane arini si loke tie si boka vura nuquru na
ene lamae, sina tinasuna meke sa kinolura si koa pa doduru popoa. 6 Keke
butubutu la huara ia si keke butubutu. Keke popoa koasa keke popoa, sina
e Zihova va tasunai si arini koa ri doduru hahanana tinasuna. 7 Ba gamu
si kaqu koa varane, meke lopu va malomalohorae, sina kote ta pia sari na
mia tinavete.”

8 Totoso avosia Asa sa kinorokorotae te Azaraea, sa tuna e Odedi, si
tava n̲in̲ira si asa. Huara pani sa sari doduru beku pa popoa Ziuda meke
Benisimane, meke koa rina vasileana pu zau vagi sa koa rina toqere pa
Iparemi. Meke tuvaka pule ia tugo sa sa hope te Zihova sapu koa pa kenuna
sa nuqunuquruana koasa sasadana sa Zelepade te Zihova.

9 Soku hola tie si karovo la pa kalina te Asa, taluaraedi pa Iparemi,
Manase, meke Simione, meke veko kinoa pa nana binan̲ara, sina dogoria
rini sapu se Zihova si somana koasa. Meke tioko varigara ni e Asa si arini
meke sari na tiena sa popoa Ziuda meke Benisimane. 10 Varigara si arini
pa popoa Zerusalema pa vina n̲eta sidara, pa vina manege lima vuaheni
sapu koa ban̲ara se Asa. 11 Pa rane asa si va vukivukihi la koe Zihova
si arini koari na kurukuru sapu vagi mae ni rini pa vinaripera, zuapa
gogoto bulumakao meke zuapa tina sipi na qoti. 12 Meke tavetia rini si
keke vinariva egoi pude hata ia se Zihova sa Tamasa tadi na tiatamadia,
pa doduru bulodia meke pa maqomaqodia. 13 Doduru pu lopu hiva hata ia,
be tie vaqura ba be tie koadi, palabatu ba be barikaleqe, si kaqu tava mate.
14 Tokotokoro si arini pa pozana e Zihova pude kopu nia sa Nana vinariva
egoi meke kukili na iran̲a meke ivui rini sari na buki. 15 Doduru tiena
sa popoa pa Ziuda si qetu sina sa vinariva egoi si tavetia rini pa doduru
bulodia. Hataia rini sa Tamasa pa doduru bulodia meke va dogoro pule
nia si Asa koa rini, ke va bule poni Sa sari doduru dia kana.

16 Va beto pania tugo sa sa tinana sa tinana sapu se Ma'aka, koasa
nana tuturuana kalaho, sina tavetia sa si keke beku barikaleqe variva
malederena, sapu se Asera, sapu boka va gavogavoro soku ginugua kaleadi.
Maho gore nia e Asa sa beku, soko viqalia sa, meke sulu pania sa pa lolomo
Kidoroni. 17 Lopu huara beto i e Asa sari doduru vasidi vahesihesiana beku
koari na toqere pa popoa Izireli, ba soto va nabu sa bulona koe Zihova pa
doduruna sa nana tinoa. 18 Va nuquri sa pa korapa Zelepade, sari doduru
tiṉitoṉa arilaedi saripu va madi sa tamana Abaeza koe Tamasa, sari na
qolo na siliva, meke sari na tiṉitoṉa pu va madi sa telena. 19 Meke loke
vinaripera si ta evaṉa osolae kamo sa vina toloṉavulu lima vuahenina sa
binaṉara te Asa.

16

Tinasuna Koari pa Izireli (1 Baṉara 15:17-22)

1 Koasa vina toloṉavulu onomo vuahenina sa binaṉara te Asa, si sage
la se Basa meke raza ia si pa Ziuda, meke podalae kuri va ṉiṉira ia sa sa
vasileana pa Rama pude hukati sari doduru tie pu rizu nuquru meke vura
la gua pa Ziuda, gua. 2 Ke vagi e Asa sari na siliva meke na qolo koari
na lose vekovekoana poata pa Zelepade te Zihova meke pa vetu baṉara
meke va garunu lani sa pa Damasikasi, koe Beni Hadadi, sa baṉara pa
Siria, meke zama la guahe si asa: 3 “Mada tavetia si keke vinariva egoi
tadigita kara, gua sapu tavetia rina tiatamada. Sari na siliva na qolo hire
si na qua vinariponi atu koa goi. Ego, mamu kumatia sa mua vinariva egoi
koe Basa, sa baṉara pa Izireli, pude kaqu va rizu taloa i sa sari nana tie
varipera koasa qua kali popoa,” gua si asa.

4 Va egoa e Beni Hadadi sa hiniva te Asa, meke garunu lani sa sari nana
ṉati palabatu varipera meke sari na nana tie varipera pude la razai sari
na vasileana pa Izireli. La vagi rini sari pa Izoni, Dani, Ebolo Beti Ma'aka,
sari doduru popoa pa butubutu Napitalai meke sari na vasileana lavata
vasina si ta kopue sari na ginani na likakalae. 5 Totoso avoso nia e Basa
sapu gua asa, si noso si asa pa kinurina sa goba pa Rama, meke noso tugo
sa nana tinavete. 6 Meke tiqe varigara ni e Asa, sa baṉara, sari doduru
tie pa doduruna sa popoa Ziuda, meke tozi ni sa pude paleke rizu taloa ni
sari na patu meke na labete sapu tavetavete ni e Basa, pa Rama. Arini si
tavetavete ni sa pude kuri sagei sari na vasileana pa Qeba meke Mizipa.

Sa Poropita Hanani

7 Pa totoso asa si la se Hanani, sa poropita, koe Asa, sa baṉara, meke
zama gua hie koasa, “Sina kalavarae ia agoi sa baṉara pa Siria meke lopu
kalavarae ia goi se Zihova, sa mua Tamasa, ke sa qeto minate tanisa baṉara
pa Siria si govete taloa koa goi. 8 Vea sari pa Itiopia meke Libia, lopu
nomana lavata tu sa dia qeto minate, meke soku dia totopili varipera meke
na tie koidi pa hose? Ba sipu kalavarae si goi koe Zihova, si poni nigo
vinarane mo Sa, meke va kilasi goi si arini. 9 Sa Tamasa kopu totoko nia sa
doduruna sa kasia popoa, pude va ṉiṉira i sarini pu soto va nabu bulodia
koe Tamasa. Ele tavete va kaleana hola si agoi, ke podalae kamahire si
kote koa varipera lamo si agoi.” 10 Koasa ginugua hie si bugoro nia Asa
sa poropita, ke veko ia sa pa vetu varipusi. Podalae pa totosona asa si
ṉoṉovali e Asa sari kaiqa tinoni.

Sa Vina Betona sa Binaṉara te Asa (1 Baṉara 15:23-24)

11 Sari doduru tinavete sapu evaṉi Asa totosona sapu baṉara si asa,
podalae pa pinodalaena kamo pa vina betona si ta kubere beto pa korapana
sa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda meke Izireli.* 12 Pa vina toloṉavulu
sia vuaheni sipu koa baṉara si asa, si kamoa keke minoho kaleana sa
nenena. Gua asa ba lopu hite hata tinokae la tugo si asa koe Zihova, ba
koari na dokita mo. 13 Meke pa vina made ṉavulu eke vuaheni pa nana
binaṉara si mate si asa, 14 meke ta pomunae si asa pa lovu patu, sapu ta
peqo nama vekona, pa vasileana te Devita. Na pauda humaṉa lea na oto
huda humaṉa lea meke na oela humaṉa lea si vala i rini pude nama ia sa
tinina pude ta pomunae, meke tavetia rini si keke nika nomana pude besu
nia sa nana minate.

17

Tava Baṉara se Zehosapati

1 Sa tuna koreo, se Zehosapati si baṉara hobea si asa, meke va nabu ia sa
sa nana ṉiniraṉira, meke va nama ni sari pa Izireli. 2 Veko ni nana puku
tie varipera sa koari na vasileana pa Ziuda sapu ta goba patu, meke koa ri
kaiqa vasina ta vizatadi pule pa Ziuda, meke koari na popoa pa Iparemi
saripu vagi e Asa sa tamana. 3 Koa turaṉia e Zihova se Zehosapati sina
tatasana si lulia sa sa hahanana tanisa tamana sapu e Devita, meke lopu
vahesia sa sa beku Beolo. 4 Hataia sa sa Tamasa tanisa tamana, meke va
tabei sa sari tinarae te Tamasa, meke lopu taveti sa sari na hahanana tadi
na baṉara pa Izireli. 5 Va nabua e Zihova sa ṉiniraṉira te Zehosapati koasa
binaṉara pa Ziuda, meke doduru tie pa Ziuda si paleke la vinariponi koasa,
ke tagotago sisigiti si asa meke tava lavata. 6 Sa hiniva tanisa si ṉiṉira hola
pa linulina se Zihova, meke huara betoi sa sari doduru vasidi tana vahesi
beku koari na toqere, meke sari na beku te Asera sa tamasa barikaleqe, pa
Ziuda.
7 Pa vina ṉeta vuahenina sa nana binaṉara si garunu vura taloa ni sa
sari na nana palabatu pude va tumatumae koari na vasileana pa Ziuda:
Benihaili, Obadaea, Zakaraea, Netanela, meke Mikaea. 8 Somana luli
turaṉae koa rini sari ka sia tie Livaeti meke karua hiama. Sari na tie Livae
si ari Semaea, Nataniela, Zebadaea, Asahele, Semiramoti, Zehonatani,
Adonaeza, Tobiza, meke Tobadonaeza; meke sari na hiama si ari Elisama,
meke Zehoramu. 9 Palekia rini sa buka tinarae te Zihova meke ene va
tumatumae si arini pa doduruna sa popoa pa Ziuda.

Sa Vinarane te Zehosapati

10 Sa minatagutuna e Zihova si kamo koari doduru binaṉara pa vari
likohaena Ziuda, ke lopu la raza ia rini sa baṉara Zehosapati. 11 Kaiqa ari
na tie Pilisitia si paleke la dia vinariponi meke na siliva, guana dia vina
lavata, koe Zehosapati, meke ari na tie Arebia si paleke lani koasa si ka
zuapa tina zuapa gogoto sipi, meke zuapa tina zuapa gogoto qoti. 12 Ke
ṉiṉira nono latu se Zehosapati. Pa doduruna sa popoa pa Ziuda si kuri i
sa sari popoa goba patu tana vinaripera, 13 meke sari na vasileana lavata
vasina ta kopue sari na ginani na likakalae.
Meke vekoi sa pa Zerusalema sari na tie bokabokadi pa vinaripera. 14 Ta
vagi si arini koari na hopeke puku butubutu. Adana sina koimata koari na
tie varipera tadi na puku butubutu pa Ziuda, meke ka ṉeta gogoto tina tie
varipera si koa pa nana kinopu. 15 Sa koimata vina rua si e Zehohanani;
karua gogoto vesu ṉavulu puta tina tie varipera si kopu ni sa, 16 Sa koimata

vina ṉeta si e Amasia tuna e Zikiri; karua gogoto tina tie varipera si kopu ni sa. Telena vala pule nia se Amasia pude nabulu nia se Zihova. 17 Sa koimata tanisa puku tie varipera pa butubutu Benisimane si e Eliada; na keke tie varipera bokabokana si asa. Kopu ni sa si karua gogoto tina tie varipera pu paleke lave na bokala. 18 Sa koimata vina rua koasa butubutu Benisimane si e Zehozabadi meke kopu ni sa si ka keke gogoto vesu ṉavulu tina tie; na tie namanamadi va leana koari na likakalae vinaripera. 19 Arini sari na tie pu nabulu nia sa baṉara pa Zerusalema, meke veko va nama ni tie varipera tugo sa sari na popoa ta goba patu pa binaṉara Ziuda.

18

Va Balau ia sa Poropita Mikaea se Ehabi (1 Baṉara 22:1-28)

1 Totoso tagotago meke tava lavata sa pozana sa baṉara pa Ziuda, se Zehosapati, si va toṉotia sa sa tuna koreo pude haba ia sa tuna vineki e Ehabi, sa baṉara pa Izireli, pude lopu vari kanai sari karua binaṉara arini. 2 Hola kaiqa vuaheni si gore la se Zehosapati pa vasileana Sameria pude la varihopikae koe Ehabi. Koasa nana pinamaṉa Ehabi koe Zehosapati meke ari kasa pu luli koasa, si va mate soku ṉavulu bulumakao na sipi se Ehabi meke tavete poni inevaṉa sa. Tepa sisigitia e Ehabi se Zehosapati pude lulia si asa pude la rapatia sa popoa pa Ramoti Qileadi. 3 Tepa si asa, "Vegua kote boka luli si goi koa rau pude la rapatia sa vasileana Ramoti Qileadi?"

Olaṉa se Zehosapati, "Uve boka mo, arau si guana agoi mo, qua tinoni si na mua tinoni. Kote somana si gami koa goi pa vinaripera." 4 Ba zama tugo se Zehosapati koasa baṉara pa Izireli, "Kekenu si mada hata sa hiniva te Zihova."

5 Ke tioko varigara ni e Ehabi sari na poropita, ari ka made gogoto, meke nanasi sa, "Vegua, maqu la rapatia si pa Ramoti Qileadi, ba lokari?"

Meke olaṉa si arini, "La, ura ele vala nia e Zihova pa limamu, baṉara."

6 Ba nanasa se Zehosapati, "Vegua lopu koa tani si keke poropita te Zihova sapu koasa kote boka nanasa gua si gita?"

7 Olaṉa se Ehabi, "Koa nana tugo si keke tie, e Mikaea tuna e Imila. Koasa si kote boka nanasa gua si gita koe Zihova, ba kana hola ia rau si asa sina lopu hoke korotae ni sa si kaiqa ginugua leadi koa rau, ba koba kaleadi lamo."

"Lopu zama gua asa si agoi!" gua se Zehosapati.

8 Ke tioko vagia baṉara Ehabi si keke ri nana palabatu meke zama, "Kamahire tugo, mamu la turaṉa mae nia se Mikaea sa tuna koreo Imila."

9 Va sage poko baṉara sari karua baṉara, meke habotu dia koari na dia habohabotuana baṉara, pa keke vasina tana vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi pa sadana sa goba pa Sameria, meke korokorotae pa kenudia ri karua sari doduru poropita. 10 Ego se Zedekaea sa tuna koreo e Kenana pu tavete kikiho aeana, si zama vura, "Guahe si zama nia e Zihova: Koari kikiho hire si kote lobiti ni agoi sari na tinoni pa Siria osolae tava kilasa si arini," gua si asa. 11 Sari doduru poropita pule si kekeṉoṉo gua tugo asa si korotae nia arini. "La rapatia si pa Ramoti Qileadi; mamu vagia," gua si arini, "Ura, e Zihova si kote vala nia pa limana sa baṉara."

12 Ego, sa tie paleke inavoso pu la pude va mae ia se Mikaea si zama guahe koasa: "Do, guana keke tie mo sari kasa poropita pu korapa korokorotae nia sapu kote bokaboka sa baṉara. Ke mamu zama va

kekeṉoṉo gua arini, mamu zama va leana ponia sa baṉara," gua si asa koasa.
13 Ba olaṉa se Mikaea, "Pa korapa pozana e Zihova sa Tamasa toana si
kaqu zama nia mo rau gua sapu tozi nau sa qua Tamasa!"
14 Meke sipu kamo la si asa koe Ehabi si nanasia sa baṉara si asa,
"Mikaea, vegua, mami la raza ia sa popoa Ramoti Qileadi, ba maqu vekoa?"
Olaṉa gua se Mikaea, "La rapatia, mamu bokaboka. Ura kote vatu nia e
Zihova pa limamu agoi, baṉara."
15 Meke zama la sa baṉara koa sa, "Visa ṉavulu totoso kaqu zama igo
arau pude tozi nau sapu loketoṉa ba sa hinokara mo pa korapa pozana e
Zihova?"
16 Meke olaṉa se Mikaea, "Dogoria rau sapu sari doduru pa Izireli si ta
hurakatae beto koari na toqere gua ri na sipi sapu loke dia sepati, meke
zama se Zihova, 'Sari na tinoni hire si loke dia koimata. Mu va hopeke
pulei pa dia popoa pa binule,'" gua si asa.*
17 Meke zama la koe Zehosapati sa baṉara pa Izireli, "Isa gua sa tie hie.
Ele tozi nigo tu rau sapu namu lopu hoke korokorotae nia sa koa rau si
keke tiṉitoṉa leana, ba koba kaleadi lamo!"
18 Ba hoda latu se Mikaea, "Gua ke mu avosia sa zinama te Zihova:
Dogoria rau se Zihova korapa habotu Nana pa Nana habohabotuana
Baṉara meke sari doduru nana mateana pa maṉauru si turu vari likohae
nia pa kali mataona meke pa kali gedena. 19 Meke zama se Zihova, 'Esei
kote sekesekei nia se Ehabi pude topue la rapatia si pa Ramoti Qileadi,
meke mani la mate vasina?' Meke hopeke va vura dia binalabala sari
kasa, keke si guahe gua, keke si sanu tu gua, 20 osolae keke maqomaqo si
turu vura la pa kenuna e Zihova meke zama, 'Arau kote sekesekei nia si
asa!' gua.
Nanasa se Zihova, 'Pa siraṉa sa?' gua. 21 Olaṉa sa maqomaqo, 'Kote vura
la si rau meke va kokoha betoi sari na poropita te Ehabi,' gua si asa. Meke
zama se Zihova, 'Na kote boka sekesekei nia mo goi. La mamu tavetia.'"
22 "Gua asa ke kamahire se Zihova si ele veko ni maqomaqo kokoha
Sa sari na ṉuzudi ri doduru mua poropita hire. Meke ele zama veko nia
Zihova sa tinasuna nomana sapu kote kamo igo."
23 Meke ene la se Zedekaea sa tuna koreo e Kanana meke poharia
isumatana se Mikaea. "Meke pavei la gua sa Maqomaqo te Zihova sipu
taluarae si Asa koarau meke atu zama koa goi?" nanasa gua si asa.
24 Meke olaṉa se Mikaea, "Kote gilania mo goi koasa rane sapu la tome
si goi pa korapana la keke lose pa keke vetu."
25 Beto asa si garunu tie mo sa baṉara pa Izireli, "Vagia se Mikaea, mamu
va pule la nia koe Amoni, sa qavuna koasa vasileana lavata, meke koe Zoasi
sa tuqu koreo. 26 Mamu zama guahe, 'Guahe si zama nia sa baṉara: va
nuquria sa tie hie pa vetu varipusi meke loketoṉa si kote poni nia gamu,
ba bereti meke kolo mo, osolae kamo pule mae va leana si rau,'" gua si
asa.
27 Meke zama vura se Mikaea, "Be guana kamo pule va leana agoi si lopu
hite zama koa rau se Zihova." Meke zama hoda la si asa, "Mi balabala i
gamu doduru, sari na qua zinama!" gua si asa.

Sa Minate te Ehabi
(1 Baṉara 22:29-35)

28 Ke sage la rapatia ari baṉara Ehabi meke Zehosapati, sa baṉara pa
Ziuda, sa popoa Ramoti Qileadi. 29 Meke zama sa baṉara pa Izireli koe

* **18:16** Nab 27:17; Izk 34:5; Mt 9:36; Mk 6:34

Zehosapati, “Totoso somana si gita kara pa vinaripera si kote lopu vata gilana pule nau si rau, ba agoi si kote va sagei goi sari na mua poko baṉara.” Ke sa baṉara pa Izireli si lopu vata gilana pule nia meke nuquru la si asa pa vinaripera.
30 Ego sa baṉara pa Siria si ele tozi ni sa sari nana koimata koari ka toloṉavulu rua totopili varipera, “Raza ekea mo sa baṉara pa Izireli ba lopu raza votiki tie lamae be hiteke babe nomana.” 31 Ke totoso dogoria ri na koimata pa totopili varipera se Zehosapati, si balabala si arini, “Hinokara hie hokara mo sa baṉara pa Izireli,” gua. Ke taliri si arini pude la raza ia, ba sipu velavela vura se Zehosapati, si harupia e Zihova si asa meke rizu va seu i Sa koa sa. 32 Dogoria ri na koimata koari na totopili varipera, sapu lopu sa baṉara pa Izireli si asa, ke noso, lopu hadu lulia rini. 33 Ba gona va tapotapoe nia keke tie varipera pa Siria sa nana bokala meke la goto sa tupi koe Ehabi sa baṉara, pa vari korapana sa vinari hodana sa poko raqaraqa tanisa. Ke kukili vura la si asa koasa nana tie kalaha pa totopili varipera. “Kei bakora si rau! Kekere pule, vura taloa koasa vinaripera!” gua. 34 Doduruna sa rane si nono la mo sa vinaripera, meke sa baṉara Ehabi si habotu ta zuka sage eko nana mo pa nana totopili varipera; tia la i sa sari na tie Siria. Meke sipu kamo sa veluvelu, si mate si asa totoso lodu gore sa rimata.

19

Zutu Va Kaleania sa Poropita se Zehosapati

1 Sa baṉara Zehosapati pa Ziuda si kamo pule va leana nana pa nana vetu baṉara pa Zerusalema. 2 Ba si la tutuvia sa poropita, e Zehu, sa tuna Hanani, sa baṉara meke zama la ia sa, “Balabala ia agoi sapu toṉoto si pude tokani sari na tie kaleadi, meke tataru ni sarini pu kana ia se Zihova? Sa binugoro te Zihova si ele atu koa goi, koa gua koasa ginugua sapu ele evaṉia goi. 3 Gua ba, koadia kaiqa lineana koa goi. Ura agoi huara pani sari na beku huda barikaleqe, sapu se Asera, sapu vahesia rina tinoni, meke podepodekae si agoi pude lulia sa hiniva te Tamasa,” gua.

Sari na Vinaturu Taveti e Zehosapati

4 Pa Zerusalema mo si koa sa baṉara Zehosapati, ba hoke ene hopiki ni sa sari na tinoni, podalae pa Biasiba kamo la koari na toqetoqere pa popoa Iparemi. La pude tozini pude kekere pule la koe Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia. 5 Vizata tie varipitui si asa koari hopeke popoa lavata pa Ziuda saripu ta goba patu, 6 meke tozi ni sa si arini, “Kopu valeana totoso varipitui ni gamu sari na tie; na lopu varipitui si gamu pa hiniva tana tie, ba pa hiniva te Zihova, meke somana si Asa totoso tozi vura ni gamu sapu esei si hinokara meke esei si sea. 7 Mamu va lavatia se Zihova, mamu va balau, sina e Zihova sa nada Tamasa si lopu qetuni sari na tinavete koha, na sekesekei, tokatoka kale, babe tabari sari na tie varipitui.”
8 Pa Zerusalema si vizati e Zehosapati kaiqa ri na tie Livaeti, na hiama, meke na koimata pa puku tatamana pude na tie varipitui koari na tie pa linulina sa tinarae te Tamasa, meke pude va toṉoti sari na ninominomi tadi na tie pa popoa. 9 Vala ni sa sari na tinarae hire koa rini: “Kaqu va tana i gamu sari na mia tinavete pa vina pepekae la koe Zihova pa doduru bulomia, va tabe va hinokaria si Asa pa doduru mia vinatana. 10 Pana atu si keke turaṉamu maena gua koari na vasileana lavata, meke vatu nia si keke vinari nominomi pa vina mate tie, babe seke tinarae, na seke ginarunu, si kaqu va balau i gamu si arini pude lopu tavete va sea la koe

Zihova. Be lopu va balau i gamu si arini, sa tinaṉaziri te Tamasa si kote raza koa gamu meke sari na tinoni. Va tanai saripu gua arini pude mi lopu ta zutu si gamu pa sinea. 11 Se Amaraea, sa ṉati hiama, si kote totoli koa gamu koari doduru ginugua la koe Zihova, meke se Zebadaea, tuna Isimeli, sa koimata pa Ziuda, si kote totoli koari doduru ginugua sapu la gua koasa binaṉara Ziuda. Meke sa tinavete tadi na tie Livaeti si pude dogoria sapu sari na vina turu koari na vinaripitui si tava gorevura. Mi koa varane, mamu tavete vura ni sari na ginarunu hire, meke Mani somana se Zihova koa rini pu toṉoto pa dia tinavete."

20

Vinaripera Koari pa Edomu

1 Mudina asa si mae sari pa Moabi meke Amoni, meke kaiqa ri na Meunaiti, meke rapatia sa popoa Ziuda. 2 Kaiqa tie paleke inavoso si mae tozi nia se Zehosapati, sa baṉara, "Na qeto minate nomana, si korapa mae gua pa kali Edomu, mae guana pa kali karovo koasa Kolo Matena, pude raza igo. Ele zau vagia rini sa popoa Hazazoni Tama." Asa tugo si keke pozana sa popoa Eqedi. 3 Matagutu va kaleana se Zehosapati meke varavara la si asa koe Zihova pude ta tokae nana. Meke garunu la inavoso si asa pa doduruna sa popoa Ziuda pude koa madi pa ginani. 4 Doduru tie koari na popoa lavata pa Ziuda si tuturei varigara la pa Zerusalema pude tepatepa tinokae la koe Zihova, 5 meke arini pu la meke sari na tie pa Zerusalema si varigara koasa varivarigarana vaqurana pa Zelepade. La turu pa kenudia sa baṉara Zehosapati 6 meke varavara va ululae si asa, "Kei, Zihova, Tamasa tadi na tiatamamami; pa maṉauru si koa Agoi meke baṉara ni sari doduru butubutu pa kasia popoa. Ṉiṉiramu hola si Agoi, meke loke tie kote boka va tia igo si Agoi. 7 Agoi sa mami Tamasa. Totoso rizu nuquru sari na Mua tie Izireli koasa popoa hie, si va rizu taloa i Goi sari na tie pu koadi koasa pepeso hie, meke poni nia goi sa pepeso hie koari na koburu te Ebarahami, sa Mua baere, pude tadirini ninae rane.* 8 Meke ele koa si arini tani meke ele kuria rini si keke Zelepade pude va lavatia sa Pozamu, meke zama si arini, 9 'Be guana kamo mae si kaiqa tinasuna pude va kilasa gami, be na vinaripera, oza, na soṉe, babe keke vinaripitui pule Tamugoi, si kote boka mae turu si arini pa kenuna sa Zelepade vasina sapu hoke ta vahesi si Agoi. Kote boka varavara atu si arini koa Goi pa totoso tinasuna, meke kote avosi Agoi meke harupi.'

10 Sapu kamahire si dotu, ele mae raza gami rina tie pa Amoni, Moabi, meke Edomu si gami. Totosona taluarae sari na tiatamamami gami pa Izipi, si lopu va malumi Goi pude nuquru koari popoa arini, ke sari na tiatamamami si ene likoho ni rini, ke lopu tava mate si arini.* 11 Mu dogoria sapu lipu nia arini sa mami tinavete leana koa rini, ke mae si arini pude hadu vura taloani gami koasa popoa sapu poni ni gami Agoi. 12 Agoi sa mami Tamasa! Va kilasi gedi, sina loke mami ṉiniraṉira si gami pa kenuna sa qeto minate lavata hie sapu korapa mae raza gami. Lopu gilania gami sa si kote boka tavetia gami, ba doṉo atu si gami koa Goi pude tokani gami."

13 Doduru tiena sa popoa Ziuda meke sari na dia barikaleqe na koburu si turu pa kenuna sa Zelepade. 14 Meke kamo la koasa keke tie Livaeti koasa vinarigara sa Maqomaqona e Zihova, pozana sa si e Zahazieli sa tuna Zakaraea sapu sa tuna Benaea, sapu sa tuna Zeieli, sapu sa tuna Matania,

* **20:7** Ais 41:8; Zem 2:23 * **20:10** Diut 2:4-19

sapu sa tie pa butubutu Livae pa tuti te Asapa. 15 Zama se Zahazieli, “Agoi
na baṉara meke gamu na tie pa Ziuda meke Zerusalema, zama se Zihova,
‘Mi lopu malohoro na matagutu nia gamu sa qeto minate lavata hie. Ura,
sa vinaripera hie si lopu tamugamu, ba te Tamasa tu.* 16 Vugo, mi la
rapati totoso sage mae si arini koasa siraṉa pa Zizi. Kote la tutuvi gamu pa
hukihukirina sa lolomo sapu la gua koasa popoa qega ivuluna pa Zeruele.
17 Lopu kaqu somana si gamu koasa vinaripera hie. Ba mi ene la turu va
nama si gamu, mi aqa; mamu dogoria sa hinarupu sapu kote ta poni nia
gamu koe Zihova. Gamu na tiena sa popoa Ziuda meke Zerusalema, mamu
lopu holoqoru na matagutu. Vura la pude vinaripera, meke se Zihova si
kaqu koa koa gamu!’” *
18 Kokotuṉu gore pa pepeso se Zehosapati, sa baṉara, kamo pa pepeso
sa isumatana, meke sari doduru tie pule si kokotuṉu lulia rini si asa, meke
vahesia se Zihova. 19 Sari kaiqa tie Livaeti pa puku butubutu tadi Kohati
meke Kora si turu sage meke velavela va ululae, vahesia rini se Zihova, sa
Tamasa tadi pa Izireli.
20 Pana munumunu hokara pa koivugona si vura la si arini koasa popoa
qega pa Tekoa. Sipu podalae topue si arini si zama guahe se Zehosapati
koarini, “Gamu na tiena sa popoa Ziuda meke Zerusalema! Mi raṉea se
Zihova, sa mia Tamasa, meke kote turu va nabu si gamu. Va hinokaria gua
sapu tozia sa Nana poropita, meke kote mataqara si gamu.” 21 Beto vivinei
turaṉi sa sari na tie si garuni sa baṉara sari kaiqa tie kerakera pude ene va
kenue koa rina tie varipera pude kerakera nia rini sa Nana tinoa ṉedalana
na hopena, meke zama, “Mi Vahesia se Zihova! Sa Nana tataru si koa hola
ninae rane!”
22 Totoso podalae kera si arini meke vahesi, si nama rapata se Zihova
koari na tinoni pa Amoni, Moabi, meke pa toqere Seira. 23 Razai rina tie
Amoni meke na tie Moabi sari na tie Edomu, osolae va mate betoi rini,
beto si vari taliri teledia meke variva matei dia. 24 Totoso ene kamo la ia
sa qeto minate varipera pa Ziuda sa vasina sapu tiro gore la pa qega, si
doṉo la koari dia kana gua, si na tie matedi sapu ekodi pa pepeso mo si
dogori rini. Lopu keke si hite govete taloa.
25 Ke kamo la se Zehosapati meke sari nana tie varipera meke la
pudiki vagi rini sari na likakalae arilaedi tadi na tie matedi, kobi sipi na
bulumakao, kobi poko, meke kobi tiṉitoṉa arilaedi. Ka ṉeta rane si koa si
arini pude pudiki sari na likakalae, ba lopu boka ta paleke taloa beto. 26 Pa
rane vina made si la varigara si arini pa Lolomo Beraka* meke vahesia rini
se Zihova koari doduru ginugua pu evaṉi Sa. Gua asa ke ta pozae Lolomo
Beraka sa vasina asa. 27 Meke kapu na qetuqetu sari nana tie varipera
sipu turaṉi e Zehosapati meke pule la pa Zerusalema, sina ele va kilasi e
Zihova sari dia kana. 28 Sipu kamo la si arini pa Zerusalema, si mikemike
ni rini sari na hapu, na ivui rini sari na buki totoso ene toṉoto la si arini
pa Zelepade. 29 Doduru butubutu pu avoso nia gua meke va kilasa guni
ni e Zihova sari na kana te Izireli si matagutu beto. 30 Ke koa baṉara se
Zehosapati pa binule sina va bule i sa Tamasa sari popoa pa vari likohaena.

Sa Vina Betona sa Binaṉara te Zehosapati (1 Baṉara 22:41-50)

31 Toloṉavulu lima vuahenina se Zehosapati totoso tava turu pude na
baṉara pa Ziuda meke pa Zerusalema; koa si asa meke baṉara nia si pa

* **20:15** Diut 20:1-4 * **20:17** Ekd 14:13-14 * **20:26** Sa ginuana sa Lolomo Beraka sina “Lolomo tana Vinahesi.”

Ziuda ka hiokona lima vuaheni. Sa tinana sa si e Azuba, na tuna vineki
e Silihi. 32 Pa doduru ginugua si lulia sa sa hahanana tanisa tamana se
Asa meke lopu taluarae koarini si asa; meke taveti sa gua sapu toṉoto pa
dinoṉo te Zihova, 33 ba sari na vasidi vahesihesiana beku koari na toqere
si lopu ta huara. Sari na bulodi rina tie si lopu soto va nabu pa vinahesina
sa Tamasa tadi na tiatamadia.
34 Doduru ginugua pule saripu evaṉi e Zehosapati podalae pa pin-
odalaena sa nana binaṉara meke kamo pa vina betona si ta kubere gore
beto pa Vivineina e Zehu, sa tuna e Hanani, sapu ta kubere koa sa *Buka
Tadi na Baṉara Izireli*.
35 Pa keke totoso si tavetia sa baṉara Zehosapati pa Ziuda si keke vinariva
egoi koe Ahazaea sa baṉara pa Izireli, asa sapu taveti soku ginugua
kaleanadi hola. 36 Koasa hogotoana vaka pa Ezioqeba si tavete vaka si
arini pude hebala va seu, meke la vari hobei likakalae. 37 Ba la e Elieza
sa tuna koreo e Dodavahu, na tie pa vasileana Maresa, meke korokorotae
nia sa se Zehosapati, “Sina tavetia goi si keke vinariva egoi koe Ahazaea,
ke kote huari e Zihova sari na vaka pu ele kuri i gamu kara.” Ke sari na
vaka si hake tu meke lopu hite boka ene hokara la pa seu.

21

1 Mate se Zehosapati meke ta pomunae si asa koari na tamana pa
popomunuana baṉara pa Vasileana te Devita meke sa tuna se Zehoramu
si hobea si asa koasa binaṉara.

Sa Baṉara Zehoramu pa Ziuda (2 Baṉara 8:7-24)

2 Se Zehoramu sa tuna sa baṉara Zehosapati pa Ziuda si ka onomo sari
tasina koreo: Azaraea, Zehieli, Zakaraea, Azariahu, Maekolo, meke Sepatia.
3 Poni ni qolo, na siliva, sa tamadia si arini meke na likakalae arilaedi, meke
hopeke va kopu ni sa koari na vasileana pa Ziuda sapu ta goba patu. Ba
sina se Zehoramu si kenuna, ke vizatia e Zehosapati pude asa kote hobena
pa tuturuana binaṉara. 4 Totosona koa ṉiṉira se Zehoramu koasa nana
hinabotu binaṉara si va mate betoi sa sari doduru tasina koreo, meke gua
tugo kaiqa palabatu Izireli.
5 Toloṉavulu rua vuahenina se Zehoramu totoso tava baṉara si asa, meke
koa baṉara si asa pa Zerusalema ka vesu vuaheni. 6 Lulia sa sa hahanana
kaleana tanisa baṉara Ehabi, meke gua tugo sari na baṉara pule pa Izireli,
sina haba ia sa sa tuna vineki e Ehabi. Tavete va kaleana si asa pa kenuna
e Zihova, 7 ba lopu hiva huaria e Zihova sa tutina e Devita, sina ele tavetia
Sa sa vina tatara koe Devita meke va tatara si Asa sapu sa tutina sa si lopu
kaqu kokoi ba kaqu hoda la tu ninae rane.*
8 Totosona koa baṉara se Zehoramu, si kana ia Edomu se Ziuda, meke
etulu pania rini sa binaṉara Ziuda meke va turua rini sa dia baṉara.*
9 Ke se Zehoramu meke sari na koimata pa nana qeto minate si suraṉa
pa dia totopili varipera meke la rapatia rini si pa Edomu. Koa vari dikue
ni rina tie varipera pa Edomu sari Zehoramu meke sari na koimata pa
totopili varipera pa Ziuda, ba pana boṉi si podepodekae sisigiti si arini
meke govete vura taloa. 10 Podalae tugo pa totoso asa si turu eke se Edomu
koari pa Ziuda. Koasa totoso tugo asa sa vasileana Libina si varipera la tugo
koasa binaṉara Ziuda, meke lopu koa pa kauruna sa, sina sea se Zehoramu
meke lopu lulia sa se Zihova sa Tamasa tadi na tiatamana. 11 Kuri tugo sa

* **21:7** 1 Baṉ 11:36 * **21:8** Zen 27:40

sari na vasidi saripu ta veko sari na tamasa huporodi tana vahesihesiana pa batu toqere pa Ziuda, meke turaṉi sa sari na tie Ziuda meke Zerusalema pude vahesi beku, meke rizu seu koe Zihova.
12 Garunu la nia sa poropita Ilaiza si keke leta koe Zehoramu sapu zama guahe: “Zama se Zihova, sa Tamasa te Devita, sa tutimu, ‘Lopu qetu nigo Rau sina lopu lulia goi sa hahanana leana tanisa tamamu, se Zehosapati sa baṉara, babe sa tamana sa tamamu, se Asa sa baṉara. 13 Ba lopu gua tu, luli i tu goi sari na hahanana kaleadi tadi na baṉara pa Izireli, meke turaṉi goi sari na tie Ziuda meke Zerusalema pa vinahesidi rina tamasa beku, gua sapu evaṉia e Ehabi meke sari na baṉara pa mudina sa, sapu turaṉi sari tie Izireli pude lopu raṉea sa Tamasa. Sari na tasimu ba va matei tu agoi, arini sapu tie leadi hola nigo si agoi. 14 Gua asa ke kote la e Zihova meke va kilasi sari na mua tie, sari mua koburu, na barikaleqe, meke kote huara pani Sa sari na mua tinagotago. 15 Kote kamo koa goi telemu si keke minoho pa lagumu sapu vari sigiti hola meke doduru rane si kote noma latu sa minoho osolae vura tu lagumu,’ gua.”
16 Kaiqa tie Pilisitia meke Arebia si koa tata vasina koa sari kaiqa tie Itiopia. Va gevuri e Zihova si arini pude la raza ia se Zehoramu. 17 La rapatia rini si pa Ziuda. Vagi taloa ni rini sari na likakalaena sa vetu baṉara, gua tugo sari nana barikaleqe na tuna koreo, ba veko hola ia rini se Ahazaea*, sa koreo mudina.
18 Mudina asa si va kamo nia e Zihova koasa baṉara sa minoho pa lagu sapu vari sigiti meke lopu boka magogoso. 19 Tata kamoa karua vuaheni sa minoho, noma latu sa kinaleana osolae vura sa laguna meke mate si asa pa tinasigiti. Lopu tavetia ri nana tie si keke nika pude na vina lavatana sa gua sapu hoke ta tavete koari na minate tadi na tamana.
20 Se Zehoramu si toloṉavulu rua vuahenina totoso tava baṉara si asa, meke koa baṉara si asa pa popoa Zerusalema ka vesu vuaheni. Loke tie si hite talotaṉa totoso mate si asa. Pomunu nia rini pa Vasileana te Devita, ba lopu pa popomunuana tadi na baṉara.

22

Baṉara Ahazaea pa Ziuda
(2 Baṉara 8:25-29, 9:21-28)

1 Kaiqa tie pa Arebia si la rapata meke va matei sari doduru tuna koreo sa baṉara Zehoramu, e Ahazaea sa tuna mudina mo si toa hola. Ke vizatia mo ari na tie pa Zerusalema se Ahazaea pude baṉara hobena sa tamana.
2-3 Hiokona rua vuahenina se Ahazaea totoso tava baṉara si asa, meke keke vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema. Sa tinana si e Atalaea, sa tuna vineki e Ehabi, meke Ehabi si tuna koreo e Omiri sapu baṉara pa Izireli pukerane. Luli Ahazaea sari tinuraturaṉa kaleadi tanisa tinana pa hahanana te Ehabi. 4 Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova, sina mudina mate sa tamana si mae totoli ponia ari kaiqa turaṉana sa baṉara Ehabi si asa, gua meke hoqa si asa pa dia tinolitolie sea. 5 Pa dia tinolitolie si somana si asa koe Zoramu, sa baṉara pa Izireli, pude raza ia sa baṉara Hazaelo pa Siria. Sari qeto minate hire si kamo varipera pa Ramoti Qileadi, meke bakora se Zoramu. 6 Ke kekere pule la si asa koasa vasileana lavata pa Zezireli pude va ibua sa bakorana, meke la hopiki nia e Ahazaea vasina.
7 Koasa vinari hopikae hie si va gorevura ia sa Tamasa sa hinoqa te Zoramu. Sipu korapa koa nana se Ahazaea vasina, si tutuvia ri karua

* **21:17** Ahazaea si ta pozae Zehoehazi tugo.

Zoramu si keke tie, pozana si e Zehu, na tuna e Nimisi, asa sapu vizatia
Tamasa pude va mate pania sa tuti te Ehabi. 8 Sipu korapa va gorevura
ia e Zehu sa vina kilasa te Tamasa koe baṉara Ehabi, si tutuvi sa si kaiqa
rina koimata pa Ziuda, meke sari buhina e Ahazaea pu somana lulidi koe
Ahazaea koasa vinari hopikae. Va mate betoi Zehu si arini. 9 Beto si la hata
ia sa se Ahazaea, meke saputu vagia rini si asa sipu korapa koa tome nana
pa popoa Sameria. Vagia rini meke turaṉa la nia koe Zehu meke va mate
ia sa. Ba pomunu nia rini sa tinina, sina pamaṉa nia rini se Zehosapati
sa baṉara, sa tamana sa tamana, pu taveti sari doduru gua pu bokai sa
pa linulina e Zihova. Ke loke koburu nomana si koa hola pa tatamana te
Ahazaea sapu garo pude baṉara hobe pa butubutu.

Kalaho Atalaea pa Ziuda
(2 Baṉara 11:1-3)

10 Totoso gilania sa tinana sa baṉara Ahazaea sapu ele mate sa tuna,
si garuni sa sari nana tie pude va matei sari doduru tie koasa tatamana
binaṉara pa Ziuda. 11 E Ahazaea si koa nana keke tuna vineki, e Zehosiba,
sapu habana si keke hiama, pozana si e Zehoiada. Keke tuna koreo e
Ahazaea si vagi tomea sa, e Zoasi pozana sapu votiki tinana. Vagi pania
sa koari na tuna koreo sa baṉara saripu kote tava mate, meke tome ia sa
meke keke nana vineki kopu, pa lose putaputana pa Zelepade. Ta tome koe
Atalaea si asa ke lopu boka tava mate. 12 Ka onomo vuaheni, si koa tome
si asa vasina, sipu koa na baṉara maqota se Atalaea pa Ziuda.

23

Vina Matena Atalaea sa Baṉara Maqota pa Ziuda
(2 Baṉara 11:4-16)

1 Pa vina zuapa vuaheni si kamo sa totoso pa binalabala te Zehoiada,
sa hiama, pude tavete vinariva egoi si asa koari ka lima koimata koari tie
varipera: Azaraea tuna e Zerohamu, Isimeli tuna e Zehohanani, Azaraea
tuna e Opeti, Maseia tuna Adaia, meke Elisapate tuna e Zikiri. 2 Topue
enea rini sa doduruna sa popoa Ziuda, meke varigara puleni rini sari na
tie Livaeti meke sari doduru palabatu koari hopeke puku butubutu.
3 Varigara si arini pa Zelepade, meke vasina si tavetia rini si keke vinariva
egoi koe Zoasi sa tuna sa baṉara. Zama se Zehoiada koa rini, “Hierana sa
tuna koreo sa baṉara sapu ele mate! Asa si kote baṉara kamahire, gua
sapu va tatara nia Zihova koe Devita pa ginuguadi rina tutina sa.* 4 Ego,
gua hie si kote tavetia gita. Totoso mae gamu na hiama meke na tie Livaeti
pa rane Sabati pude tavetavete, keke koari hopeke ka ṉeta koa gamu si
kote kopu koari na sasadana sa Zelepade, 5 meke keke koari hopeke ka
ṉeta si kote kopu koasa vetu baṉara, meke sari doduru pu koa hola si kote
kopu nia sa Sasada pa Halehaleana Korapae. Doduru tie si kote varigara
koasa varivarigarana pa Zelepade. 6 Loke tie si kote tava malumu pude
nuquru koari na vasidi hopedi koasa Zelepade te Zihova ba ari na hiama
na tie Livaeti mo sina arini si tava madidi, ba sari doduru tie pule si kaqu
va tabei sari na tinarae te Zihova meke koa mo pa sadana sa vetu hopena.
7 Sari na tie Livaeti si kaqu turu kopu vari likohae nia sa baṉara, taṉini
na dia vedara, meke kaqu koa kapae koasa baṉara pa doduru nana rinizu.
Sari na tie pu podekia pude nuquru koasa varivarigarana pa Zelepade si
kaqu tava mate.”

---

* **23:3** 2 Samuela 7:12

8 Sari na tie Livaeti meke sari tiena sa popoa Ziuda si lulia mo rini gua
sapu garunu ni e Zehoiada. Lopu tava magogoso sari na tie pu hokoto ni
na tinavete pa rane Sabati, ke soku sari na tie si koa pude kopu meke luli i
sari na koimata, sari kasa pu tiqe magogoso meke sari kasa pu tiqe nuquru
maedi pude podalae tavetavete. 9 Vala ni e Zehoiada koari na koimata sari
na hopere na lave nomadi meke hitekedi te Devita sa baṉara saripu ta
kopue koasa Zelepade. 10 Va koa ni tie tuqe vedara sa sa vari kalina meke
pa kenuna sa Zelepade pude lavelave nia sa baṉara. 11 Meke turaṉa vura
nia e Zehoiada se Zoasi meke va hake nia toropae baṉara sa si asa, meke
vala nia sa sa buka Tinarae te Zihova. Beto si tiqe tava madi pa oela si asa,
meke doduru tie si kukili na velavela, “Mani toa va gelenae sa baṉara!”
gua.
12 Sipu avosia Atalaea sapu haqala meke kukili sari na tie, haro ia rini
sa baṉara, si tuturei la si asa pa Zelepade vasina korapa varigara sari na
tinoni. 13 Doṉo la nana gua, meke hoi sa baṉara vaqura, turu kapae nana
koasa dedegere tadi na baṉara pa sasada nuquru pa Zelepade. Turu kapae
koasa baṉara sari na palabatu varipera meke sari na tie ivu buki. Doduru
tie si qetuqetu meke ivui rini sari na buki. Sari na tie kerakera na mikemike
si turaṉia sa vina lavata. Ta ṉaziri se Atalaea meke sira rikati sa sari nana
poko meke kukili, “Sinekesekei! Sinekesekei!” gua.
14 Lopu hiva nia e Zehoiada pude va matea se Atalaea pa korapana sa
varivarigarana pa Zelepade, ke tioko la i sa sari na koimata tie varipera
meke zama, “Turaṉa vura nia pa vari korapadi ri na tokele tie kopu, meke
gua tugo sarini pu hiva toka nia si mamu va matei.”
15 Tuqe vagia rini, meke turaṉa la nia rini koasa vetu baṉara, meke pa
Sasada Hose, vasina si va matea rini si asa.

Vina Turu Vaqurana te Zehoiada
(2 Baṉara 11:17-20)

16 Tavetia e Zehoiada, sa hiama, si keke vinariva egoi, koe Zihova, sapu
asa se Zehoiada, sari na tinoni, meke Zoasi si na tinoni te Zihova si arini.
17 Ke la sari doduru tie koasa Zelepade te Beolo meke huara gore nia rini.
Seke va umumi rini sari na beku meke na hope, meke va matea rini se
Matani, sa hiama te Beolo pa kenudia rina hope. 18 Vekoi e Zehoiada sari na
hiama na tie Livaeti pude arini kopu ni sari na tinavete pa Zelepade. Arini
kaqu va tana i sari na tinavete saripu ta garunu ni rini koe Devita meke
pude vukivukihi va uququ la koe Zihova meke kerakera pa qinetuqetu gua
sapu koa pa Tinarae te Mosese. 19 Veko ni tie kopu tugo e Zehoiada sari
na sasada pa Zelepade pude lopu tava malumu pude nuquru sari na tie
saripu lopu viadi.
20 Sari na koimata pa vinaripera, sari na tie tuturaṉa pa butubutu,
na koimata pa binaṉara, meke sari doduru tinoni si somana tokele koe
Zehoiada pude turaṉa vura nia sa baṉara pa Zelepade meke kamo la
ia pa vetu baṉara. Nuquru la si arini koasa Sasada Panaulu, meke va
habotia rini sa baṉara pa nana habohabotuana baṉara. 21 Qetuqetu hola
sari doduru tinoni, meke noso sa vasileana, sina tava mate pa vedara se
Atalaea.

24

Sa Baṉara Zoasi pa Ziuda
(2 Baṉara 12:1-16)

1 Zuapa vuahenina se Zoasi totoso tava baṉara si asa pa Ziuda, meke koa
baṉara si asa pa Zerusalema ka made ṉavulu puta vuaheni. Sa tinana sa
si e Zibia pa vasileana Biasiba. 2 Taveti Zoasi gua sapu toṉoto pa dinoṉo te
Zihova koari na totoso sipu korapa toa nana se Zehoiada sa hiama. 3 Karua
barikaleqe si vizata ponia e Zehoiada se Zoasi, meke va podo ni na koburu
koreo na vineki sa.
4 Hola kaiqa totoso, si balabala se Zoasi pude tuvaka pulea sa Zelepade te
Zihova. 5 Garuni sa sari na hiama na tie Livaeti pude la koari na vasileana
nomadi pa Ziuda meke vagi sari poata sapu hoke ta tabara doduru vuaheni
koari na tie, pude boka tuvaka pule ia sa Zelepade. Tozi ni sa pude tuturei
nia sa tinavete, ba va sasanae sari na tie Livaeti, 6 ke tiokia sa baṉara se
Zehoiada, sa ṉati hiama, meke zama ia sa, “Na vegua ke lopu kopu totoko
nia goi meke garunu lani sari na tie Livaeti pude vagi sari vinarigara poata
takisi koari pa Ziuda meke Zerusalema? Asa sa poata takisi garunu veko
nia Mosese, sa nabulu te Zihova, koari doduru tie Izireli pude tabaria sa
vina tanana sa Ipi Hopena.”*
7 Ura sari na tie pu lulina se Atalaea, sa barikaleqe kaleana, si kakele
nuquru dia pa Zelepade te Zihova, meke vagi sari na tiṉitoṉa tava madidi
pa vinahesi meke tavetavete ni pa vinahesina e Beolo.
8 Tozi ni sa baṉara sari na tie Livae pude tavetia si keke bokese tana
vinariponi pude ta veko pa sadana sa sasada Zelepade te Zihova. 9 Meke
garunu la zinama si asa pa doduruna sa popoa Ziuda meke Zerusalema
pude ta paleke mae koe Zihova sari na poata takisi sapu tozi vekoi e Mosese,
sa nabulu te Tamasa, totoso pukerane pa qega. 10 Qetu nia rina tie meke
sari na koimata sa hiniva, ke paleke lani rini sari na poata takisi meke voi
lani pa bokese, osolae siṉi si asa. 11 Doduru rane si hoke palekia rina tie
Livaeti sa bokese la koari na pinalabatu pu kopuna sa tinavete asa. Pude
siṉi sa bokese si la sa tie kubekubere tanisa baṉara meke sa tie tavetavete
tanisa ṉati hiama, meke vagi vurani sari na poata pa bokese, beto meke
va pule la nia rini sa bokese pa nana kokoana. Gua ke soku hola sa poata
sapu ta vagi.
12 Valani sa baṉara meke se Zehoiada sari na poata koari na tie kopudi
sari na tinavete tuvatuvaka koasa Zelepade te Zihova. Ke vagi rini meke
tabari sari na tie tavetavete pa patu, na kamada, meke sari na tie tavete
aeana na boronizi pude tuvatuvaka. 13 Tavetavete va ṉiṉira si arini,
meke va vaqura pulea rini sa Zelepade gugua pule tatasana, meke tava
nabu va leana. 14 Totoso hokoto sa tinavete tuvatuvaka si vala pulei rini
koasa baṉara meke koe Zehoiada, sari na qolo na siliva sapu koa holadi
pa tinavete. Arini si la ri karua meke taveteni na vovoina meke kaiqa
likakalae tanisa Zelepade.

Lopu Ta Luli sari na Tinarae te Zehoiada

Sipu korapa toanana se Zehoiada, si ta tavete lamo sari na vinukivukihi
va uququ pa Zelepade koari na hopeke dia totoso. 15 Ba barogoso va
gorevura si asa, kamoa keke gogoto toloṉavulu puta vuahenina, meke mate
si asa. 16 Pomunu nia rini pa popomunuana tadi baṉara, pa Vasileana te
Devita, koa gua koa sa laena sa nana tinavete leana koari na tie Izireli, la
koe Tamasa meke koasa Zelepade.
17 Mudina mate se Zehoiada, si la ari na koimata pa Ziuda zama va
lomolomosia sa baṉara Zoasi pude kaqu va avoso la koarini si asa.
18 Ke noso si arini pa vinahesi pa Zelepade te Zihova, sa Tamasa tadi

* **24:6** Ekd 30:11-16

na tiatamadia ri na tie, meke podalae vahesi i rini sari na beku, meke sa beku kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera. Koa gua koari na dia tinavete kaleadi hire si bugoro ni sa Tamasa sari na tinoni pa Ziuda meke Zerusalema. 19 Va garunu la poropita se Zihova pude va balau i si arini pude madi kekere pule la koa Sa, ba korodia va avoso sari na tie. 20 Meke kamo la sa Maqomaqona sa Tamasa koe Zakaraea, tuna e Zehoiada sa hiama. Turu la si asa pa keke vasina sapu kote boka dogoro betoa rina tie meke velavela vura si asa, “Sa Tamasa si nanasa nia sapu na vegua ke koromia va tabei sari na tinarae te Zihova meke kote va kamo i gamu sari na tinasuna! Kilua gamu si Asa, ke kilu gamu tugo Sa si gamu!”* 21 Ba kuhana nia arini si asa, meke pa ginarunu te baṉara Zoasi si la ri na tie meke gona va mate ia se Zakaraea pa korapana sa varivarigarana pa Zelepade. 22 Muliṉi ni sa baṉara sari na tinavete leadi sapu tavete lani e Zehoiada koasa, sa tamana Zakaraea, meke va matea sa se Zakaraea. Gua meke mate se Zakaraea si zama vura si asa, “Mani dogoria e Zihova gua sapu tavetia goi; Mani va kilasigo!”

Sa Vinabetona sa Binaṉara te Zoasi

23 Pa vina betona sa vuaheni asa, si la rapata pa Ziuda meke pa Zerusalema sa qeto minate tadi pa Siria. Va mate betoi rini sari na koimata, meke kobi likakalae arilaedi si paleke pule lani rini koasa dia baṉara pa Damasikasi. 24 Lopu sokudi sari na tie varipera tadi pa Siria, ba va malumi e Zihova pude va kilasia sa qeto minate lavata tadi pa Ziuda koa gua sapu kilua ari pa Ziuda se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia. Koasa ginugua asa si tava kilasa se Zoasi, sa baṉara. 25 Sipu taluarae pule sa qeto minate tadi pa Siria, si bakora malamalaṉa se Zoasi. Kuhana nia ri nana palabatu si asa koa gua koasa vina matena sa tuna e Zehoiada, sa hiama, meke va matea rini si asa pa nana teqe. Ta pomunae si asa pa Vasileana te Devita, ba lopu pa popomunuana tadi na baṉara. 26 Arini pu kuhana nia si ari Zabada, sa tuna e Simeati na barikaleqe pa Amoni, meke e Zehozabadi sa tuna e Simiriti na barikaleqe pa Moabi. 27 Koasa *Buka Vina Bakalana sa Buka tadi na Baṉara*, vasina koa sari doduru vivineidi rina tuna koreo e Zoasi, sari na kinorokorotae sapu ta zamae la koasa, meke sa vivineina sa tinuvakana sa Zelepade te Tamasa sapu tavetia sa. Meke e Amazaea, sa tuna koreo, si hobena si asa koasa binaṉara.

25

Sa Baṉara Amazaea pa Ziuda
(2 Baṉara 14:2-6)

1 Hiokona lima vuahenina se Amazaea totoso tava baṉara si asa, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka hiokona sia vuaheni. Sa tinana sa si e Zehoadina, mae guana pa popoa Zerusalema. 2 Taveti sa gua sapu toṉoto pa dinoṉo te Zihova, ba lopu pa doduru bulona. 3 Mudina sapu turu va nabu pa nana ṉiniraṉira si asa pa nana binaṉara, si va matei sa sari na koimata saripu va matena sa tamana, 4 ba lopu va matei sa sari na tudia. Lulia mo sa gua sapu zama nia e Zihova koasa Tinarae te Mosese: “Sari na tiatamadia rina koburu si lopu kaqu tava mate koari na sinea tadi na tudia, meke sari na tudia si lopu kaqu tava mate koari na sinea tadi na tiatamadia. Ba hopeke tie si kaqu tava mate koari nana sinea sapu tavete sotia sa telena.”*

* **24:20** Mt 23:35; Lk 11:51 * **25:4** Diut 24:16

Vinaripera La koari pa Edomu (2 Baṉara 14:7)

5 Varigara ni e Amazaea, sa baṉara, sari na tiena sa butubutu Ziuda
meke Benisimane pa hopeke puku tie varipera, luli gua koari na dia puku
tatamana, meke veko ni koimata sa pude palabatu ni sari pukuna pa keke
tina, meke pukuna pa keke gogoto tie. Tava somana sari doduru tie sapu
hiokona puta vuahenidi meke sage, vinarigaraedi si ari ka ṉeta gogoto tina.
Tie ta vizatadi sari na tie varipera hire, namanamadi pude varipera, meke
bokabokadi pa hopere meke lave. 6 Varigara la pule sari ka keke gogoto tina
tie varipera pa Izireli sapu ta tabaradi; sa tinabaradi si na siliva padana
ṉeta tina made gogoto kilo mamatana. 7 Ba la si keke poropita meke la
zama ia sa baṉara, "Lopu vagi sari na tie varipera pa Izireli hire. Se Zihova
si lopu somana koari pa Izireli, lopu koari tie Iparemi hire. 8 Kote balabala
si agoi sapu arini kote va ṉiṉira igo si agoi pa vinaripera, gua, ba e Tamasa
mo tagoa sa ṉiniraṉira pude tava kilasa ba be tava mataqara, meke kote
va malumia Sa sa mua kana pude va kilasa igo."
9 Nanasia Amazaea sa poropita, "Ba vegua sari doduru siliva sapu ele
tabara ni arau?"
Olaṉa sa poropita, "E Zihova boka poni pule nigo hola ni tu sapu arini!"
10 Ke garunu taloa ni e Amazaea sari na tie varipera ta tabaradi meke tozi
ni sa pude pule la pa dia popoa. Ta ṉaziri hola dia meke pule pa dia popoa;
bugoro ni rini sari na tie pa Ziuda.
11 Sipu kamo sa totoso si qaqiri se Amazaea pa nana binalabala meke
turaṉia sa sa nana qeto minate la pa Lolomo Soloti. Vasina si varipera
si arini, meke va matei rini si ka manege puta tina tie varipera tadi pa
Edomu, 12 meke tuqe vagi rini si ka manege puta tina tie varipera. Turaṉa
sage lani rini sari na tie ta tuqe vagidi arini la pa keke toqere ululuna pa
keke tabahoara meke vasina gona gore ni rini, ke hoqa mateni koari na
patupatu pa hubi toqere.
13 Korapa gua asa, sari na tie varipera pa Izireli sapu lopu va malumi
e Amazaea pude somana luli koasa pa vinaripera, si la rapati rini sari na
vasileana pa Ziuda pa vari korapana Sameria meke Beti Horoni, meke va
matei rini si ka ṉeta tina tie, meke soku likakalae si paleke taloa ni rini.
14 Mudina va kilasi e Amazaea sari na tie Edomu, si paleke puleni sa
sari na dia beku. Va turu i sa, na vahesihesi la i sa, meke va uququ oto
huda humaṉa lea la si asa koa rini. 15 Gua asa ke ta ṉaziri nia e Zihova
se Amazaea, ke garunu la nia sa si keke poropita koasa. Meke zama sa
poropita, "Na vegua ke vahesi goi sari na tamasa tadi na tie karovodi?
Na lopu hite boka harupi tu rina tamasa hire sari mua kana koasa mua
ṉiniraṉira."
16 Ba sipu korapa zama sa poropita, si zama hukata la sa baṉara, "Totoso
sa, vizatigo gami si agoi pude na tie totoli tanisa baṉara? Beto zama! Kote
va mate igo rau pana lopu noso si goi!"
Ke noso sa poropita, ba zama hite pule tugo si asa, "Kamahire gilania
rau sapu e Tamasa tu hiva nia pude va kilasa igo, sina vata evaṉi goi si
gua hire meke lopu hiva avosi sari na qua vinaritokae."

Vinaripera La koari pa Izireli (2 Baṉara 14:8-20)

17 Sa baṉara Amazaea pa Ziuda meke sari nana tie totoli si kuhana ni
arini sari pa Izireli. Meke garunu la inavoso si asa koe Zehoasi, sa baṉara
pa Izireli, sa tuna e Zehoehazi sapu sa tuna e Zehu, meke zama, "Mae mada
varitutuvi pa vinaripera." 18 Ba garunu la nia e Zehoasi koe Amazaea

sa inolaṉa sapu zama guahe: “Keke huda rakihi pa toqere Lebanoni si garunu la inavoso koa keke huda sida pa Lebanoni meke zama, ‘Va haba nia sa tumu vineki koasa tuqu koreo,’ gua. Meke ene hola si keke kurukuru pinomo meke neti va ṉozo gore nia sa huda rakihi asa. 19 Ego Amazaea, ele va kilasi goi sari na tie pa Edomu, meke vahesi pule nigo, ba kamahire si mamu koa mo pa mua vetu. Na venagua ke hata tinasuna sapu kote va kaleana pule nigo si goi meke sari na mua tie pa Ziuda?”

20 Ba korona va avosia Amazaea si asa. Ura na hiniva tanisa Tamasa bisa pude tava kilasa se Amazaea sina vahesi sa sari tamasa beku tadi pa Edomu. 21 Ke topue la sa baṉara pa Izireli, se Zehoasi, la raza ia sa se Amazaea, sa baṉara pa Ziuda. Vari tia i si arini pa vasileana Beti Semesi pa popoa Ziuda. 22 Tava kilasa sa qeto minate te Amazaea, meke govete pule pa dia vetu si arini. 23 Tuqe vagia Zehoasi se Amazaea meke turaṉa la nia sa pa Zerusalema. Vasina si huara gore nia sa sa gobana sa vasileana podalae pa Sasada Iparemi kamo la pa Sasada iio, pada karua gogoto mita gelena gua. 24 Paleke pule lani sa pa Sameria sari doduru qolo, na siliva pa korapa Zelepade, gua tugo sari na likakalae pa korapa Zelepade saripu ta kopue koari na tutina e Opeti Edomu, meke sari na likakalae arilaedi koasa vetu baṉara. Tuqe vagi tie tugo si asa meke pule.

25 Mudina sa minate te Zehoasi sa baṉara pa Izireli si toa hola la tu sa baṉara Amazaea ka manege lima vuaheni pa Ziuda. 26 Sari doduru tinavete pu taveti e Amazaea pa podalaena meke kamo pa vinabetona sa nana binaṉara si ta kubere gore beto koa *Sa Buka Tinozi Tadi na Baṉara pa Ziuda meke Izireli.* 27 Podalae pa totosona sapu lopu lulia sa se Zihova, si kuhana nia rina tie pa Zerusalema pude va matea se Amazaea, ke govete la si asa koasa vasileana lavata pa Lakisi, ba luli la ia tugo ri nana kana meke va matea vasina. 28 Sa tinina si ta paleke pule la pa Zerusalema pa keke hose, meke ta pomunae si asa pa popomunuana baṉara pa Vasileana te Devita.

26

Sa Baṉara Uzaea pa Ziuda
(2 Baṉara 14:21-22, 15:1-7)

1 Sari doduru tiena sa popoa Ziuda si vizatia sa tuna e Amazaea, se Uzaea, sapu manege onomo vuahenina pude baṉara, hobena sa tamana. 2 Pa mudina sa minate te Amazaea, si zau vagi pule nia e Uzaea sa vasileana Elati meke kuri pulea sa sa popoa asa.

3 Uzaea si manege onomo vuahenina totoso tava baṉara si asa meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka lima ṉavulu rua vuaheni. Sa tinana sa si e Zekolia; na barikaleqe pu mae guana pa Zerusalema. 4 Lulia sa sa hahanana tanisa tamana, meke taveti sa gua sapu toṉoto pa dinoṉo te Zihova. 5 Koari na totoso sipu korapa toa nana se Zakaraea, si totoli nia e Zakaraea sa baṉara pa pinamaṉana se Zihova, ke nabulu va leana la koe Zihova si asa, meke mana nia sa Tamasa si asa.

6 La raza i Uzaea sari pa Pilisitia meke huara gore nia sa sari na gobadi ri na vasileana lavata pa Qati, Zamunia, meke Asidodi. Meke kuri pule ia sa sa goba patu ululuna koari kaiqa vasileana vaqura tata pa Asidodi meke pa kaiqa vasina pule pa korapana sa popoa Pilisitia. 7 Toka nia sa Tamasa si asa pude va kilasi sari pa Pilisitia, sari na tie Arebia saripu koadi pa Qurabeolo, meke sari tie Meunaiti. 8 Sari na tie Amoni si hoke vala vinari

poni koe Uzaea, meke podalae ta avoso sa ṉiniraṉira tanisa, kamo latu pa Izipi.

9 Pude va nabu i sari na goba ululudi pa Zerusalema gua si taveti Uzaea
sari na vetu hakehakei ululudi tadi na tie kopu pa Sasada iio, pa Sasada
Lolomo meke pa vasina kekere sa goba. 10 Taveti tugo sa sari na vetu
hakehakei ululudi tadi na tie kopu pa soloso qega, meke geli ni pou pude
va naqiti kolo sa pa kauru pepeso, sina soku hola nana sipi na bulumakao
pa popoa toqetoqere na pezara duduli. Tie pa lelete si asa, ke sovuti sa sari
na tie pude tavetavete meke lete inuma vaeni koari na toqere na inuma
huiti na gua koari na pepeso masurudi.

11 Koa nana sa qeto minate lavata te Uzaea, sapu namanama pude la
pa vinaripera. Sari doduru vivineina si ta kopue koari karua nana tie
kubekubere, e Zeieli meke Maseia pa kinopu te Hananaea, na keke ṉati tie
tavetavete tanisa baṉara. 12 Sa qeto minate si ta totolie koari ka karua tina
onomo gogoto tie tuturaṉa. 13 Pa dia kinopu si ari ka ṉeta gogoto zuapa
tina lima gogoto tie varipera, bokabokadi pa vinaripera pude varipera
ponia sa baṉara koari na nana kana. 14 Meke e Uzaea poni ni lave,
hopere, toropae, poko varipera, bokala na tupi meke sari na patu pude
tana kurukuru paqala. 15 Taveti rina tie matazoṉa pa Zerusalema sari na
tiṉitoṉa tana gonagona tupi meke tana bulini patu nomadi. Hire si tava
hake koari na vetu hakehakei ululudi meke pa iiodi na bara koasa popoa
nomana. Sa inavosona si kamo pa doduru vasina, sina toka nia sa Tamasa
si asa osolae na keke baṉara ṉiṉira hola si asa.

Tava Kilasa se Uzaea pa Nana Vinahesi Pule

16 Ba totosona sipu ṉiṉira se Uzaea, si podalae vahesi pule nia meke
vasina si tutuvu tinasuna si asa. Seke tinarae si asa te Tamasa totoso
nuquru la pa Zelepade pude la va uququ oto huda humaṉa lea pa hope.
17 Ba luli mudi la ia e Azaraea sa hiama, meke sari ka vesu ṉavulu puta
hiama sapu varanedi 18 pude hukatia si asa. Zama si arini, “Uzaea! Lopu
mua tinavete agoi si pude tavetia sa vina uququ humaṉa lea la koe Zihova.
Sari na hiama mo saripu na tutina e Eroni si tava madidi pude tavetia sa
tinavete asa. Vura koasa vasina madina hie. Ele va sea la si agoi koe Zihova
sa Tamasa meke kote noso sa Nana minana atu koa goi.”*

19 Turu nana pa Zelepade se Uzaea pa kalina sa hope tana va uququ,
taṉinia nana sa susuluana oto huda humaṉa lea. Sipu ta ṉaziri ni sa sari
na hiama si vura va hodaka mo pa raena sa sa minoho popoqu. 20 Se
Azaraea meke sari kasa hiama si doṉo toto la ia arini sa raena sa baṉara
sapu ele popoqu, ke sese vura nia arini si asa. Asa telena ba bebeno hiva
vura taloa tugo, sina ele va kilasia e Zihova si asa.

21 Ke pa doduruna sa nana tinoa sa baṉara Uzaea si koa ia mo na minoho
popoqu si asa. Lopu boka nuquru pule la si asa pa Zelepade, sina na
popoqu ke koa vata kale si asa pa nana vetu. Ta rupaha pa doduru nana
tinavete, ke kopu hobe nia sa tuna koreo, e Zotamu, sa popoa.

22 Sa poropita Aisea, sa tuna Emosi, si kubere gore betoni sari doduru
vivinei guguana sa baṉara Uzaea totoso koa baṉara si asa. 23 Mate se
Uzaea, meke ta pomunae si asa koasa popomunuana baṉara, ba koa gua
koasa nana minoho si lopu ta pomunae si asa koasa bae tadi na baṉara.
Meke e Zotamu, sa tuna koreo, si hobena si asa koasa binaṉara.*

---

* **26:18** Ekd 30:7-8; Nab 3:10 * **26:23** Ais 6:1

27

Zotamu sa Ban̲ara pa Ziuda
(2 Ban̲ara 15:32-38)

1 Zotamu si hiokona lima vuahenina totoso tava ban̲ara si asa, meke
manege onomo vuaheni si koa ban̲ara si asa pa Zerusalema. Sa tinana
si e Zerusa, na tuna e Zedoki. 2 Taveti sa gua sapu ton̲oto pa dinon̲o
te Zihova, gua sapu taveti sa tamana, ba lopu nuquru pa korapana sa
Zelepade gua sa tamana. Ba sari na tie si korapa tavete la i mo sari dia
tinavete kaleadi. 3 E Zotamu na kuria sa sasada kalina sage koasa Zelepade
te Zihova, meke hodai sa sari na tinavete koasa goba pa Zerusalema pa
toqere Opeli. 4 Kuri vasileana si asa koari na toqetoqere pa Ziuda, meke
koari na soloso hudahuda si tavete vetu patu n̲in̲iradi tadi na tie varipera
meke na vetu hakehakei ululudi si asa. 5 La raza ia sa sa ban̲ara pa Amoni
meke sa nana qeto minate, meke va kilasi sa. Meke garunu zukuri sa
sari pa Amoni pude tabara lani koasa si ka n̲eta tina made gogoto kilo
siliva, zuapa n̲avulu rua tina, lima gogoto baika huiti nomadi*, meke zuapa
n̲avulu rua tina, lima gogoto baika bale nomadi. Ka n̲eta vuaheni si tabara
lani ari pa Amoni si hire koasa. 6 N̲in̲ira nono la tu se Zotamu, sina va
tabe zon̲azon̲a ia sa se Zihova sa nana Tamasa. 7 Sari kaiqa vivinei koari
na tinavete nomadi pa binan̲ara te Zotamu, sari na vinaripera meke na
tinavete sapu taveti sa, si ta kubere gore beto koa sa *Buka Tadi na Ban̲ara
Izireli meke Ziuda.* 8 Zotamu si hiokona lima vuahenina totoso tava ban̲ara
si asa, meke ka manege onomo vuaheni si koa ban̲ara si asa pa Zerusalema.
9 Mate si asa meke ta pomunae pa vasileana lavata te Devita, meke sa tuna
koreo, sapu se Ehazi, si hobena si asa koasa binan̲ara.

28

Sa Ban̲ara Ehazi pa Ziuda
(2 Ban̲ara 16:1-4)

1 E Ehazi si hiokona puta vuahenina totoso tava ban̲ara si asa, meke koa
ban̲ara si asa pa Zerusalema ka manege onomo vuaheni. Lopu luli sa sari
na hahanana leadi te Devita sa tutina; ba taveti sa sari na tinavete sapu
lopu ton̲oto pa dinon̲o te Zihova. 2 Luli sa sari na hahanana kaleadi tadi na
ban̲ara pa Izireli. Na taveti sa sari na bekuna e Beolo pa qolo. 3 Va uququ
oto huda human̲a lea pa Lolomo Hinomu si asa, meke va vukivukihi ni sa
sari na tuna koreo soti, pa vinukivukihi la koari na beku. Tavete luli sa
sari na tinavete variva malederedi tadi na tie pu hadu vura ni e Zihova
totoso nuquru sari na tinoni Izireli pa popoa Kenani. 4 Koari na hope tadi
na beku koari na batu toqere, meke pa kaurudi ri ninae huda aqaqoro si
va vukivukihi meke va uququ oto huda human̲a lea se Ehazi.

Vinaripera pa Varikorapadi Ari pa Siria meke Izireli
(2 Ban̲ara 16:5)

5-6 Gua asa ke va malumia e Zihova sa Tamasa te Ehazi, sa ban̲ara pa
Siria pude va kilasia se Ehazi. Meke soku tie Ziuda si zau vagi sa ban̲ara
pa Siria meke turan̲a pule lani pa Damasikasi, na tie ta pusidi. Va malumia
tugo e Zihova sa ban̲ara pa Izireli, se Peka, sa tuna e Remalia, pude va
kilasia se Ehazi, ke va matei sa ban̲ara Izireli si ka keke gogoto hiokona
puta tina tie varanedi pa Ziuda, pa kekeke rane mo. E Zihova, sa Tamasa
tadi na tiatamadia, si va malumia sa ginugua hie pude ta evan̲a, sina sari

* **27:5** Keke baika nomana si hiokona lima kilo mamatana.

na tinoni pa Ziuda si kilu ia si Asa.* 7 Keke tie varipera pa Izireli, pozana
si e Zikiri, si va matedi sari Maseia sa tuna sa baṉara Ehazi, e Azirikama
sa palabatu koasa vetu baṉara, meke e Elikana sa koimata vina rua tanisa
baṉara. 8 Na turaṉadia tugo sari na tie Ziuda, ba la ari pa Izireli meke zau
vagi si ka karua gogoto tina barikaleqe na koburu pude na dia tie ta pusidi
meke turaṉa la ni pa popoa Sameria, meke paleke vagi dia soku likakalae
tugo.

Sa Poropita Odedi

9 Ba keke poropita te Zihova, pozana si e Odedi, si koana pa Sameria.
La tutuvi sa sari na tie varipera tadi pa Izireli sipu puledi la pa Sameria
turaṉi rini sari na tie ta pusidi, meke zama la si asa, “Se Zihova sa Tamasa
tadi na tiatamamia si bugoro ni sarini pa Ziuda ke va malumu gamu Sa
pude va kilasi si arini, ba kamahire si avoso nia Sa, sapu toleṉe gua hola
sa vina kilasa tavetia gamu. 10 Meke kamahire si hiva va pinausu i gamu
sari na tie, na barikaleqe pa Zerusalema meke pa Ziuda. Vea lopu gilania
tu gamu, sapu gamu ba tavete va kaleana la koe Zihova sa mia Tamasa?
11 Ego avoso mae koa rau! Sari na tie ta pusidi hire sina tasimia koreo na
tasimia vineki si arini. Mamu va pule i, pude lopu gua asa si kote va kilasa
gamu sa Tamasa pa Nana tinaṉaziri.”
12 Ka made tie tuturaṉa koari pa butubutu Izireli, Azaria sa tuna e
Zehohanani, e Berekaea sa tuna e Melesimoti, Zehizekia sa tuna e Salumu,
meke e Amasa sa tuna e Hadalai, si lopu qetu nia tugo sa tinavete sapu
tavetia ri na tie varipera. 13 Ke zama si arini, “Lopu turaṉa maeni tani
sari na tie ta pusidi isara! Ele tavete va sea si gita koe Zihova, meke ele
ta ṉaziri si Asa pada pude tava kilasa si gita. Kamahire si hiva taveti pule
gamu si kaiqa tinavete saripu kote tomoi sari nada sinea.” 14 Ke la ri na
tie varipera meke va malumu lani koari na koimata sari na tie ta pusidi,
meke sari na likakalae pu paleke maeni rini. 15 Ke sari ka made tie arini
si ta vizata pude poni ni poko na sadolo sari na tie ta pusidi arini koari na
likakalae saripu ta paleke maedi. Ke poni ni poko na sadolo rini pude va
sagei, poni ni ginani na kolo napo tugo rini, meke ṉuzapa ni oela olive rini
sari bakoradi. Saripu malohoro sisigiti meke lopu boka ene, si va hakei
rini pa doṉ'ki, meke ta turaṉa pule sari doduru tie ta pusidi, kamo la pa
Zeriko, sa popoa huda pamu. Meke vasina si tiqe kekere pule la pa dia
popoa pa Vasileana Sameria sari na tie Izireli.

Tepa Tinokae se Ehazi koari pa Asiria (2 Baṉara 16:7-9)

16-17 Pa totoso asa si podalae rapatia ari pa Edomu sa popoa Ziuda, meke
soku hola sari na tie ta pusidi si vagi rini, ke tepa la tinokae sa baṉara Ehazi
koe Tiqalati Pilesa, sa baṉara pa Asiria. 18 Korapa gua asa si la rapata tugo
sari pa Pilisitia koari na popoa pa hubi toqetoqere pa kali lodu rimata,
meke pa Neqevi[d] pa popoa Ziuda. Zau vagi rini sari na vasileana pa Beti
Semesi, Aizaloni meke Qederoti, meke sari na popoa pa Soko, Timina, meke
Gimizo turaṉae na dia vasileana hitekedi pa vari likohaedi tugo, meke la
va soto kinoa si arini vasina. 19 Koa gua sapu turaṉa va sea i e Ehazi,
sa baṉara pa Ziuda, sari na tinoni meke kilua rini se Zihova, ke poni ni
tinasuna Sa sari pa Ziuda. 20 Sa baṉara pa Asiria si mae, ba lopu toka nia
sa se Ehazi; la poni nono nia tinasuna tu sa si asa. 21 Ke vagi qolo se Ehazi
pa Zelepade, pa vetu baṉara, meke koari na koimata pa butubutu, meke
vala ni koasa baṉara pa Asiria, ba lopu ta tokae nia tugo sa sapu gua asa.

* **28:5-6** Ais 7:1

Sa Sinea te Ehazi

22 Totosona sapu kaleana hola sa tinasuna tanisa, si tavete nono latu
pa tinavete kaleadi si asa pa kenuna e Zihova. 23 Va vukivukihi la si asa
koari na tamasa tadi pa Siria, arini pu tiqe va kilasana si asa. Zama si asa,
“Sari na tamasa beku tadi pa Siria si toka nia sa baṉara pa Siria, ke be
va vukivukihi la si rau koa rini, si kote toka nau tugo rini,” gua. Koa sa
ginugua asa si va kamo tinasuna si asa meke sari pa nana popoa. 24 Meke
vagi tugo sa sari na tiṉitoṉa tavetaveteana pa korapa Zelepade, meke seke
poraka va umumi sa. Tukua sa sa Zelepade, meke taveti sa sari na hope
pa ninae vasina mo pa Zerusalema. 25 Pa doduru popoa, hiteke na lavata,
pa Ziuda, si kuri i sa sari na hope vinahesihesi huporo, pude va uququ oto
huda humaṉa lea la koari na tamasa tadi na tie karovodi. Pa ginugua hie si
raza la koasa telena sa tinaṉaziri te Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamana.
26 Sari kaiqa ginugua pule pu ta evaṉa pa nana binaṉara, podalae pa
podalaena kamo pa vina betona, si ta kubere gore beto koa *Sa Buka Tinozi
tadi na Baṉara pa Ziuda meke Izireli.* 27 Mate sa baṉara Ehazi meke ta
pomunae si asa pa Zerusalema, ba lopu koasa popomunuana baṉara. Sa
tuna koreo, se Hezikaea, si hobena si asa pa binaṉara.*

29

Sa Baṉara Hezikaea pa Ziuda
(2 Baṉara 18:1-3)

1 Hezikaea si hiokona lima vuahenina totoso tava baṉara si asa, meke
koa baṉara si asa pa Zerusalema ka hiokona sia vuaheni. Sa tinana si e
Abaeza, sa tuna vineki e Zakaraea. 2 Taveti sa gua sapu toṉoto pa dinoṉo
te Zihova, gugua sa tutina se Devita sa baṉara.

Sa Vina Viana sa Zelepade

3 Koasa vuaheni kekenu sapu tava baṉara se Hezikaea, koasa sidara
kekenu, si tukele pule i sa sari na tukutukuna sa sasadana pa Zelepade
meke tuvaka pule i sa. 4 Varigara ni sa sari na puku hiama meke sari na
tie Livaeti koasa varivarigarana pa kali gasa rimatana sa Zelepade, 5 meke
zama i sa vasina, “Avoso mae, gamu na tie Livaeti; mamu va madi puleni
gamu kamahire, mamu va via ia sa Zelepade te Zihova, sa Tamasa tadi na
tiatamamia. Va rizu taloai sari doduru likakalae pa korapana sa Zelepade
sapu va bonina. 6 Sari na tiatamada si vahesi votiki tamasa, meke tavete
va kaleana pa kenuna e Zihova sa nada Tamasa. Kilua rini si Asa, meke
va mudi la ia arini sa vasina pu koa si Asa. 7 Tukui rini sari na sasadana
sa Zelepade, meke va matei rini sari na zuke. Meke lopu la va uququ oto
huda humaṉa lea babe va vukivukihi si arini koasa Zelepade te Tamasa
pa Izireli. 8 Gua asa ke sa tinaṉaziri te Zihova si gore koari pa Ziuda meke
Zerusalema, meke gua sapu tavete la nia Sa koa rini si va hodahodaki meke
va mataguti sa sari doduru tie. Gilana va leana ia gamu sapu gua asa. 9 Sari
tamada si mate pa vinaripera, meke sari nada barikaleqe meke na koburu
si ta vagi taloa, na tie ta pusidi.

10 Qua hiniva kamahire si pude tavetia si keke vinariva egoi koe Zihova,
sa Tamasa pa Izireli, pude noso sa tinaṉaziri Tanisa koa gita. 11 Gamu na
tuqu, mamu lopu avoso pania si hie. Ele ta vizata si gamu koe Zihova pude
turu pa kenuna meke va uququ oto huda humaṉa lea la koa Sa, taveti sari
na vina vukivukihi, meke turaṉi sari na tie pa vinahesina.”

12-14 Hire sari na tie pa butubutu Livaeti sapu podalae tavetavete:

---

* **28:27** Ais 14:28

Pa tuti te Kohati: Mahata tuna e Amasai meke Zoili tuna e Azaraea,
Pa tuti te Merari: Kisi tuna e Abidi meke Azaraea tuna e Zehalele.
Pa tuti te Qerisoni: Zoaha tuna e Zimanaha meke Idini tuna Zoaha,
Pa tuti te Elizapani: Simiri meke Zeieli,
Pa tuti te Asapa: Zakaraea meke Matanaea,
Pa tuti te Hemani: Zehieli meke Simei,
Pa tuti te Zedutuni: Semaea meke Uzieli.
15 Sari na puku tie hire si varigara ni rini sari na tie Livaeti turaṉadia
meke huve va via meke va madi puleni si arini. Meke nuquru si arini pa
Zelepade, gua sapu garunu ni sa dia baṉara, meke podalae va madia sa
Zelepade, gua sapu koa pa tinarae te Zihova. 16 Nuquru la sari na hiama
pa korapana la sa Zelepade pude va via ia, meke paleke vura lani arini pa
varivarigarana pa Zelepade sari doduru tiṉitoṉa bonidi. Paleki ri na tie
Livaeti si arini la pa sadana sa vasileana, koasa Lolomo pa Kidoroni.
17 Sa tinavete si podalae pa rane kekenu koasa sidara kekenu, meke pa
vina vesu rane si kamoa arini si pa gogoe koasa sasada nuquru koasa
Zelepade. Ka vesu rane pule si tavetavete si arini pude va madi ia sa
Zelepade te Zihova meke pa vina manege onomo rane pa sidara asa, si
tava madi sa Zelepade.

Tava Madi Pule sa Zelepade

18 Meke la sari na tie Livaeti koe Hezikaea sa baṉara meke totozi: “Ele
va hokotia gami sa vina madina sa doduruna sa Zelepade te Zihova, kamo
koasa hope tana vinukivukihi va uququ, sa tevolo tanisa bereti madina,
meke sari doduru tiṉitoṉa madidi pu tavetavete ni pa Zelepade. 19 Paleke
pule beto ni tugo gami sari na tiṉitoṉa madidi tanisa Zelepade saripu vagi
taloa ni e Ehazi, sa baṉara, totosona sapu seke tinarae sa meke vahesi sa
sari na beku. Ele va madi beto pulei gami si arini, meke kamahire si koa
dia pa kenuna sa hope te Zihova.”
20 Munumunu hokara, pa koivugona, si varigara ni e Hezikaea sa baṉara
sari na tie tuturaṉa koasa vasileana Zerusalema, meke la pa Zelepade si
arini. 21 Meke turaṉa mae ni rini si ka zuapa bulumakao kokoreo, ka zuapa
sipi, zuapa tuna sipi, meke zuapa qoti pude va vukivukihi vulasa pani sari
na sinea tanisa tatamana baṉara, tadi na tinoni pa Ziuda, meke pude va
madia tugo sa Zelepade. Tozi ni sa baṉara sari na hiama pa tutina e Eroni,
pude va vukivukihi ni sari na kurukuru pa hope. 22 Ke va mate kekenu i
rini sari na bulumakao, meke vagi ri na hiama sari eharadi meke siburu
lani koasa hope; beto si va matei rini sari na sipi meke vagi ari na hiama
sari eharadi meke siburu lani koasa hope; beto asa si va matei rini sari
na tuna sipi, meke vagi ri na hiama sari eharadi meke siburu lani koasa
hope. 23 Vina betona si tiqe turaṉa lani rini sari na qoti koasa baṉara
meke koari na tie sapu somana pa vinahesi, meke va opo ni limadia rini.
24 Meke tava mate sari na qoti meke zoropo lani rini sari eharadi pa hope
pude na vinukivukihi vinulasadi sari na sinea tadi na tinoni pa Izireli, sina
ele garunu nia sa baṉara pude sa vinukivukihi va uququ meke sa vina
vukivukihi vinulasa sinea si pude tadi na tinoni pa doduruna sa popoa
Izireli.
25 Meke vekoi sa baṉara sari na tie Livaeti pa Zelepade te Zihova pude
tuqei sari na hapu, mike, meke na sibolo, gua sapu ele tozi veko ni e
Zihova koe baṉara Devita, e Qadi sa tie dodogorae tanisa baṉara, meke
koe poropita Netani. 26 Ke sari na tie Livaeti si turu nama turaṉi sari
na tiṉitoṉa mikemike te Devita sa baṉara meke sari na hiama si turu
tugo, tuqei rini sari na buki. 27 Vala Hezikaea sa zinama pude tavetia sa

vinukivukihi vina uququ koasa hope; meke totoso podalae sa vinukivukihi,
si podalae kera vahesia rini se Zihova, meke podalae ivui rini sari na
buki meke lopi rini sari na tiṉitoṉa tana kerakera te Devita sa baṉara
pa Izireli. 28 Doduruna sa vinarigara si somana pa vinahesi, meke lamo
sari na kinerakera meke lopidi sari na tiṉitoṉa kerakera osolae hokoto
sa vinukivukihi vina uququ. 29 Sipu ele beto sari na vinukivukihi si
kokotuṉu gore sa baṉara Hezikaea meke sari doduru tie meke vahesia
rini sa Tamasa. 30 Sa baṉara Hezikaea meke sari na koimata si tozi ni sari
na tie Livae pude kera lani koe Zihova sari na kinera vinahesi sapu kuberi
e Devita, meke e Asapa sa poropita. Ke doduru tinoni si kera qetuqetu
meke kokotuṉu si arini meke vahesia rini sa Tamasa.
31 Meke zama la i e Hezikaea sari na tinoni, “Kamahire si ele va madi
puleni gamu si gamu, ke paleke mae ni sari na vinukivukihi vinariponi na
zinama leana la koasa Zelepade te Zihova.” Ke paleke lani rina tinoni sari
na vina vukivukihi meke sari vinukivukihi zinama leana meke arini sapu
malumu bulodia si paleke la vinukivukihi va uququ. 32 Paleke lani rini
si ka zuapa ṉavulu puta bulumakao kokoreo, keke gogoto sipi kokoreo,
meke karua gogoto tuna sipi kokoreo pude tana vukivukihi va uququ la
koe Zihova. 33 Paleki tugo rini si ka onomo gogoto bulumakao kokoreo
meke ka ṉeta tina sipi pude na vinukivukihi henahena tadi na tie. 34 Sina
lopu soku sari na hiama pude va matei sari doduru kurukuru, ke la toka ni
ari na tie Livaeti si arini osolae hokoto sari na tinavete. Soku pule ari na
hiama si va via puleni pa totoso asa. Ari na tie Livaeti si kopu va leana nia
arini sa hahanana vina via pule ni, holani sari na hiama. 35 Hola toa sari
na vinukivukihi va uququ, gua tugo sa deana tanisa vinukivukihi binaere
meke sari na vinari poni napo sapu ta vala turaṉae koasa vinukivukihi va
uququ.
Pa siraṉa gua asa si podalae pule sa vinahesi pa Zelepade. 36 Qetu sa
baṉara Hezikaea meke sari doduru tinoni, sina e Tamasa tokani pude
tavete tuturei i sari na vina tana hire.

30

Sa Vina Namanamana sa Inevaṉa Pasova

1-3 Garunu taloa inavoso se Hezikaea la pa doduruna sa popoa Izireli
meke Ziuda meke kubere leta la tugo si asa koari pa Iparemi meke Manase,
ruvati sa pude mae pa Zerusalema pude tavetia sa Inevaṉa Pasova[d] te
Zihova, sa Tamasa pa Izireli. Sa baṉara meke sari nana koimata pa
butubutu meke sa doduruna sa vinarigara pa Zerusalema si va egoa pude
tavetia sa Inevaṉa Pasova pa vina rua sidara. Lopu boka tavetia arini
sa Inevaṉa pa nana totoso garona sina sari na hiama sapu ele va via
puleni si lopu soku, meke sari na tie si lopu ele varigara pa Zerusalema.*
4 Qetu nia sa baṉara meke sari na tie sa hiniva hie, 5 ke ruvati rini sari
doduru tie Izireli podalae pa Dani kamo pa Biasiba, pude mae varigara pa
Zerusalema meke somana koasa Inevaṉa Pasova gua sapu ta kubere pa
tinarae te Tamasa. Lopu ele ta evaṉa pukerane sapu soku hola tie somana
nia sa inevaṉa asa. 6 Koasa ginarunu tanisa baṉara si taloa sari na tie
paleke inavoso, la pa doduru vasina pa Ziuda meke Izireli, palekia rini sa
rinuvata sapu guahe:

> “Gamu na tinoni pa Izireli, gamu pu koa hola koasa rinapata tadi na
> baṉara pa Asiria, mi kekere pule la koe Zihova, sa Tamasa te Ebarahami,
> Aisake, meke te Zekopi pude gua si kote somana pule atu si Asa koa gamu.

---

* **30:1-3** Nab 9:9-11

7 Mi lopu gua ari na tamamia na tasimia, saripu lopu hiva va tabea se
Zihova, sa dia Tamasa, ke la si Asa meke huara ilasi, gua sapu dogoria
mia gamu. 8 Mi lopu va ririunae gugua arini, ba mamu va tabea se
Zihova. Mae pa Zelepade pa Zerusalema sapu ele va madia e Zihova, sa
mia Tamasa koasa vina madi sapu koa hola ninae rane; mamu vahesia
si Asa, pude lopu bugoro ni gamu Sa. 9 Pana kekere pule la si gamu koe
Zihova, si sari kasa tasimia na tumia sapu ta raovo taloa si kote tataru
ni arini pu vagidi meke va malumu i pude pule mae pa dia popoa. Ura
e Zihova sa mia Tamasa si na Tamasa variva taleosae, na tataru, meke
be kekere pule la si gamu si kaqu va kamo gamu Sa."
10 Sari na tie paleke inavoso si la pa doduru popoa na vasileana pa
Iparemi meke Manase, meke seu kamo latu pa Zeboloni, ba va sisire ni
rina tie, meke zama ṉoṉovala i rini. 11 Gua ba kaiqa pa butubutu te Asa,
Manase, meke Zeboloni si va pepekae puleni meke la pa Zerusalema. 12 Sa
Tamasa si tavetavete tugo pa Ziuda meke va keke hiniva i sa sari na tie
koasa dia binalabala pude va gorevura ia sa ginarunu tanisa dia baṉara
meke sari nana koimata pa butubutu koasa zinama te Zihova.

Ta Tavete sa Inevaṉa Pasova

13 Soku hola tinoni si varigara pa Zerusalema pa sidara vina rua pude
kopu nia sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina. 14 Vagi rini sari doduru hope
huporodi pa Zerusalema, meke va rizu i rini sari na hope tana vina uququ
oto huda humaṉa lea, meke la oki pani rini pa Lolomo Kidoroni. 15 Meke
pa vina manege made rane pa sidara vina rua si va matei rini sari na tuna
sipi tanisa Vinukivukihi Pasova. Sari na hiama meke na tie Livaeti saripu
lopu va via puleni si kurekure meke va madi puleni si arini koe Zihova,
pude boka somana va vukivukihi va uququ pa Zelepade si arini. 16 Meke
la vagi pulei rini sari na dia tinavete pa Zelepade gua sapu ta garunu
nia rini pa Tinarae te Mosese, sa tie te Tamasa. Vagi rina tie Livaeti sari
na ehara vinukivukihi meke valani koari na hiama, meke arini la siburu
lani pa hope. 17 Sina soku tie koasa vinarigara si lopu va madi puleni ke
lopu boka va mate tuna sipi si arini tana Inevaṉa Pasova, ke ari na tie
Livaeti na tavete poni ni, meke va madi i koe Zihova sari na tuna sipi.
18 Meke soku arini saripu mae guadi pa butubutu Iparemi, Manase, Isaka,
meke Zeboloni si lopu va via puleni, ba somana henahena pa Inevaṉa
Pasova. Na varavara poni e Hezikaea si arini, zama guahe si asa: 19 "Kei
Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamamami, pa Mua lineana mamu taleosoni
saripu vahesigo pa doduruna sa bulodia, lopu via si arini ba taleoso ni
mo." 20 Olaṉia e Zihova sa vinaravara te Hezikaea; taleoso ni Sa meke
lopu va kilasi Sa. 21 Sari na tie Izireli pu koa pa Zerusalema si somana
koasa Inevaṉa Bereti Loke Isitina ka zuapa rane. Qetuqetu hola si arini,
meke sari na tie Livaeti na hiama si vahesia rini se Zihova pa hopeke rane;
kera vala beto si arini. 22 Ta qetue hola koe Hezikaea sari na tie Livaeti,
arini pu va hokotia sa dia tinavete koasa dia binokaboka pa vina enena sa
vinahesina e Zihova.

Sa Inevaṉa Vina Rua

Koari ka zuapa rane si henai rini sari dia hinia meke taveti rini sari
na vinukivukihi binaere meke zama leana koe Zihova, sa Tamasa tadi na
tiatamadia. 23 Beto si variva ego nia sa vinarigara pude hoda la ka zuapa
rane pule sa inevaṉa. Ke ka zuapa rane pule si inevaṉa qetuqetu si arini.
24 Sa Baṉara Hezikaea si varitokae nia keke tina bulumakao kokoreo meke
ka zuapa tina sipi pude va matei pa vinukivukihi tadi na tie pude henai,

meke sari na koimata pa butubutu si vala ni si ka keke tina bulumakao kokoreo meke ka manege puta tina sipi. Soku ari na hiama si va madi puleni. 25 Qetu beto sari doduru, sari na tie Ziuda, na hiama, na tie Livaeti, ari na tie sapu mae guadi pa Izireli, meke sari na tie karovodi sapu mae koa pa Izireli meke Ziuda. 26 Siṉia na qinetuqetu sa popoa lavata pa Zerusalema sina seunae gua tu pa totoso te Solomone sa baṉara, sa tuna Devita, si lopu ele evaṉa si keke gugua asa pa Zerusalema. 27 Sari na hiama na tie Livaeti si tepa ia se Zihova pude mana ni sari na tie. Pa Nana popoa pa Maṉauru si avosi sa Tamasa sari dia vinaravara meke va tabei Sa.

31

Va Toṉoti sa Baṉara Hezikaea sari na Hahanana Vinahesi

1 Sipu ele hokoto sa inevaṉa, sari tie Izireli pu somana si la pa doduru popoa pa Ziuda meke seke huara pani sari na dedegere patu hopedi, meke maho gore ni sari na beku huda kinehana sa barikaleqe se Asera. Huari rini sari na hope koari na vasina pu vahesi tomate koari na toqere. Gua asa si tavetia rini koari doduru popoa pa Ziuda meke Benisimane meke Iparemi meke Manase; beto si tiqe kekere pule la pa hopeke dia popoa.

2 Meke va turu pule i Hezikaea sa baṉara sari na tinavete tadi na hiama meke na tie Livaeti, luli gua pa dia hopeke puku tinavete, pa vukivukihi va uququ, pa vukivukihi binaere, somana vahesi pa Zelepade, meke vala zinama leana na vina lavata pa hopeke vasidi pa Zelepade. 3 Koari nana tinago si variponi ni sa baṉara Hezikaea sari na kurukuru pude tana vukivukihi va uququ pana munumunu meke veluvelu, meke tana vukivukihi pa Sabati, pa Inevaṉa sidara vaqura, meke pa kaiqa inevaṉa pule saripu koa pa tinarae te Zihova.*

4 Meke garuni tugo sa baṉara sari na tinoni pa Zerusalema pude paleke valani koari na hiama na tie Livaeti sari dia hinia, pude boka valani rini sari doduru dia totoso koari na tinavete tanisa tinarae te Zihova.* 5 Sipu kamo la tugo sa ginarunu hie, si paleke lani ni mo rina tie Izireli sari dia vinariponi, vua kenudi ri na huiti, vaeni, oela olive, zipale, meke koari na vuvua maedi pa inuma, meke paleke lani tugo rini sari na dia keke pa manege koari na dia vinagi sapu tagoi rini. 6 Doduru tie koari na popoa pa Ziuda si paleke lani rini sari na dia keke pa manege koari na dia sipi na bulumakao, gua tugo sari na dia vinariponi saripu tava madidi la koe Zihova, sa dia Tamasa, meke vekoi rini pa hopeke kobi. 7 Sari na vinariponi hire si podalae kamo la pa vina ṉeta sidara meke hokoto pa vina zuapa sidara. 8 Totoso dogori Hezikaea sa baṉara, meke sari nana tie tavetavete sapu vea noma gua sari na vinariponi si vahesia rini se Zihova, meke mana ni rini sari tie Izireli. 9 Meke la nanasi sa baṉara sari na hiama na tie Livaeti guguadi sari na vinariponi, 10 meke olaṉa se Azaria sa ṉati hiama, pa tutina e Zedoki, “Podalae totoso paleke mae ni rina tie sari na dia vinariponi pa Zelepade te Zihova, si henahena va leana hola si gami meke sokudi tu si koa hola. Doduru hire si koa hola sina mana ni Zihova sari Nana tinoni,” gua.

11 Pa ginarunu tanisa baṉara si va nama ni rini sari na lose pa Zelepade te Zihova, 12 meke vekoi rini sari doduru dia vinariponi meke sari na keke pa manege pude tava naqiti vasina. Vekoa rini si keke tie Livaeti pozana si e Konania pude kopu nia sa vasina asa, meke sa tasina e Simei sa nana tie vina rua. 13 Ari ka manege puta tie Livaeti si ta vizata pude zukai

* **31:3** Nab 28:1 kamo hinia 29:39 * **31:4** Nab 18:12-13, 21

sari karua: Zehiele, Azazia, Nahati, Asahele, Zerimoti, Zozabada, Elieli, Isimakia, Mahata, meke Benaea. Doduru hire si ta vizatadi koasa baṉara Hezikaea, meke Azaraea sa ṉati hiama kenukenue. 14 Kore, tuna e Imina, na tie Livaeti, sapu sa ṉati tie kopu pa sasada pa kali gasa rimata koasa Zelepade, asa kopu ni sari na vinariponi la koe Zihova meke sa vina hiadi la koari na hiama na tie Livaeti. 15 Ari kasa tie Livaeti hire na toka nia si asa, koari na popoa tadi na hiama, pude hia va toṉoti sari na ginani koari na tasidia, luli gua koari na dia tinavete: Idini, Miniamini, Zesua, Semaea, Amaraea, meke Sekanaea. 16 Lopu hia luli gua pa dia tatamana. Poni ni hinia arini sari doduru koreo na palabatu sapu toloṉavulu puta vuahenidi meke sage, saripu ari dia tinavete pa Zelepade, luli gua pa dia tuturuana. 17 Sari na hiama si ta hia tinavete luli gua koari na dia tuti, meke sari na tie Livaeti sapu hiokona puta vuahenidi meke sage si tavetavete luli gua pa dia tuturuana meke dia puku tinavete. 18 Ta kubere gore beto sari doduru, turaṉae sari na dia barikaleqe, koburu, meke sarini pu kopu ni rini, sina ta hivae si arini pude koa va namanama doduru totoso pude taveti sari na tinavete hopedi. 19 Ego sari na hiama pu koa koari na vasileana meke sari na pezara duduli vari likohaedi koari na popoa tadi na hiama pa tutina Eroni, si koadia kaiqa tie ta vizatadi pude va hihia ginani la koari doduru koreo na palabatu, koari na tatamana tadi na hiama, meke koari doduru pu koa pozadi pa tuti te Livae.

20 Pa doduruna sa popoa Ziuda si tavete va leana na va toṉoto se Hezikaea sa baṉara, pa kenuna e Zihova sa nana Tamasa. 21 Ṉaliṉali meke bokaboka si asa pa doduru nana tinavete saripu taveti sa tanisa Zelepade te Tamasa meke sa vina tabena sa tinarae te Zihova, sina taveti sa pa doduruna sa bulona.

32

Va Mataguti rina Tie Asiria sari pa Zerusalema
(2 Baṉara 18:13-37, 19:14-19,35-37; Aisea 36:1-22, 37:8-38)

1 Mudidi ri doduru ginugua leadi hire saripu evaṉi Hezikaea sa baṉara koasa nana rinaṉeraṉe koe Zihova, si mae se Senakeribi, sa baṉara pa Asiria, meke rapatia si pa Ziuda. Vari likohae ni sa sari na vasileana ta gobadi pa Ziuda. Na hiva huara nuquri sa sari na goba. 2 Totoso dogoria Hezikaea sapu hiva rapatia Senakeribi sa vasileana Zerusalema, 3-4 si vivinei si asa koari nana koimata pa butubutu pude va noso i sari kolo pa sadana sa vasileana Zerusalema pude lopu poni kolo sari tie Asiria pana kamo la sarini pa Zerusalema. Kobi tinoni si turaṉi rina koimata meke la tukui sari na bukaha kolo meke na tototolo, pude kaqu loke kolo si kaqu boka vagi arini. 5 Tuvaka pule ia sa baṉara sa gobana sa popoa pude hukati sari na kana, meke kuri sa sari na vetu ululu panaulu koasa goba asa. Meke tavete pule ia sa si keke goba pa sadana sa goba asa. Meke va ṉiṉira pulea sa si keke kalina sa goba pa Zerusalema sapu tava siṉie pepeso. Tavete va soku hopere na lave tugo si asa. 6 Vekoi sa sari doduru tie koasa popoa pa kinopu tadi na koimata varipera, meke tozi ni sa pude varigara pa varivarigarana koasa sasada pa Zerusalema. Zama si asa koa rini, 7 “Mi koa va ṉiṉira na varane. Lopu matagutu nia sa baṉara pa Asiria ba be sa qeto minate sapu turaṉa mae nia sa. Ura sa ṉiniraṉira sapu koa pa nada kalina si hola nia sapu koa pa nana kalina. 8 Na ṉiniraṉira tana tie si tago ia sa, ba Zihova sa nada Tamasa koa turaṉa gita, pude tokani gita meke varipera poni gita.” Sari tie si tava ṉiṉira koari na zinama te Hezikaea.

9 Hola kaiqa rane, sipu korapa koa se Senakeribi meke sa nana qeto
minate pa Lakisi, si va paleke zinama si asa la koe Hezikaea meke koari
na tie pa Ziuda saripu koa turaṉia si asa pa Zerusalema:

10 “Arau, Senakeribi, baṉara pa Asiria, si nanasa gamu sapu nasa si
kalavarae ia gamu na tie ke koa hola mia tu pa korapa Zerusalema totoso
koa vari likohaeni gamu ri na qeto minate taqarau. 11 Totoso tozini gamu
e Hezikaea sapu se Zihova sa mia Tamasa kote harupu gamu pa mami
ṉiniraṉira, gua, si na koha gamu sa meke kote va ovia meke memeha va
mate gamu sa. 12 Asa sa tie sapu huari sari na hope te Zihova koari na
toqere meke tozini sari na tie pa Ziuda meke Zerusalema pude vahesi pa
keke hope mo meke va uququ oto huda humaṉa lea koasa.
13 Lopu gilania tu gamu gua sapu ele evaṉi ari na tiatamaqu meke
arau koari na tie pa votiki popoa? Vegua, harupi tugo rina tamasa tadi
popoa arini sari na dia tie koasa baṉara pa Asiria? 14 Esei koari doduru
tamasa tadi popoa hire sapu ele huari ari na tamaqu si ele boka harupu
i sari nana tinoni koa rau? Ke vea meke kote boka harupu gamu sa mia
tamasa koasa limaqu rau? 15 Ego, lopu va malumia se Hezikaea pude
koha gamu ba be turaṉa va sea gamu. Mi lopu va hinokaria! Ura, loke
tamasa pa ninae popoa si ele boka harupi sari dia tie koasa limana sa
baṉara pa Asiria, babe pa lima dia ri tamana sa. Ke hinokara lopu kaqu
boka harupu gamu sa mia tamasa si gamu pa limana sa!”

16 Meke sari na koimata pa vinaripera te Senakeribi si zama va kaleana
hola latu koe Zihova sa Tamasa meke koe Hezikaea, sa Nana nabulu. 17 Sa
leta sapu kuberia sa baṉara pa Asiria si zama va goregore ia se Zihova, sa
Tamasa pa Izireli. Zama guahe si asa, “Sa tamasa tadi votiki popoa si lopu
harupi sari na dia tie koasa qua ṉiniraṉira, meke sa tamasa te Hezikaea
ba lopu kaqu boka harupi tugo sari nana tie koa rau.” 18 Kukili nia ari
na koimata varipera te Senakeribi si gua asa pa zinama Hiburu pude va
holoqoru i sari na tie pa Zerusalema saripu korapa koa pa batu gobana
sa vasileana, pude va malohoro i, meke boka vagia rini sa popoa lavata.
19 Zama nia rini sa Tamasa pa Zerusalema, gua sapu zama guni ni tugo
arini sari na tamasa tadi votiki tie, sari beku sapu na lima tie mo na taveti.
20 Sa Baṉara Hezikaea meke sa poropita Aisea, tuna koreo e Emosi, si
varavara la koe Tamasa meke kabo hata tinokae koa Sa. 21 Meke garunu
la nia e Zihova si keke mateana meke la va mate i sa sari na tie varipera
na koimata na palabatu varipera koari na ipi tanisa baṉara pa Asiria. Ke
kurekure sa baṉara pa Asiria meke kekere pule la pa nana popoa soti.
Totoso la si asa koasa zelepade tanisa nana tamasa, si la sari kaiqa ri na
tuna koreo meke seke va mate nia vedara.
22 Koasa ginugua asa si harupia e Zihova se Hezikaea meke sari na tie
pa Zerusalema koasa ṉiniraṉira te Senakeribi, sa baṉara pa Asiria, meke
koari kaiqa dia kana tugo. Va koai e Zihova sari na tie pa binule, turaṉae
koari doduru popoa pa vari kalina. 23 Soku tie si mae pa Zerusalema,
paleke vinariponi la koe Zihova meke sari na vinariponi arilaedi koe
Hezikaea. Podalae pa totoso asa si va lavatia ri doduru popoa se Hezikaea.

Sa Minoho meke sa Vinahesi Pule te Hezikaea
(2 Baṉara 20:1-3,12-19; Aisea 38:1-3, 39:1-8)

24 Koari na totoso tugo arini si moho se Hezikaea meke tata mate.
Varavara la si asa koe Zihova meke olaṉia Sa meke ponia sa si keke vina

gilagila variva magasa, sapu kote magogoso si asa, gua. 25 Ba vahesi pule
nia sa baṉara Hezikaea meke lopu va dogoro nia sa koa rina tie sapu ta
tokae si asa koe Zihova, ke sa tinaṉaziri te Zihova si raza koasa meke koari
na tie pa Zerusalema meke Ziuda. 26 Meke helahelae se Hezikaea sapu ele
sea si asa koasa vinahesi pule, meke gua tugo sari na tie pa Ziuda meke
Zerusalema, ke lopu va kilasi e Zihova sari na tie koari na rane sapu toa
nana se Hezikaea.

Sari na Tinagotago meke na Tinolava te Hezikaea

27 Tagotago hola se Hezikaea sa baṉara, ke va lavatia ri doduru tie si asa.
Kaiqa vetu si taveti sa pude vekoi sari nana qolo, siliva, patu arilaedi, oto
huda humaṉa lea, lave, meke kaiqa likakalae arilaedi pule. 28 Meke kaiqa
vetu si pude kopu ni sari na huiti, vaeni, meke na oela olive, na vetu na
bara tana sipi na bulumakao. 29 Kuri vasileana tugo si asa sina tago va soku
bulumakao, sipi, meke kaiqa tinago pule, sina va tagotago ia sa Tamasa si
asa. 30 Hezikaea si tukuna sa vasina totolo vura gua sa kolo pa Qihoni
meke va ene kaurae ia pa goba meke va nuquru la nia pa korapa popoa
Zerusalema. Koba gorevura sari doduru nana tinavete e Hezikaea, 31 meke
kamo latu sapu totoso mae sari palabatu pa Babiloni pude nanasa nia sa
ginugua vari va magasana pu ta evaṉa pa Ziuda, si va malumia Tamasa se
Hezikaea pude lulia nana hiniva soti meke podekia Sa pude vata dogoro
nia sapu na sa si koa pa bulona.

Sa Vinabetona sa Binaṉara te Hezikaea
(2 Baṉara 20:20-21)

32 Doduru tinavete pule sapu evaṉi Hezikaea meke sa nana vina lavatana
e Zihova si ta kubere gore beto pa *Dinogodogorae te Aisea sa Poropita
sa tuna Emosi* meke pa *Buka Tinozi tadi na Baṉara pa Ziuda meke Izireli*.
33 Mate se Hezikaea meke ta pomunae pa kali sage koasa popomunuana
baṉara. Doduru tiena sa popoa Ziuda meke Zerusalema si va lavatia si asa
koasa nana minate. Sa tuna koreo sapu se Manase, si hobena si asa koasa
binaṉara.

33

Manase sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 21:1-9)

1 Ka manege rua vuahenina se Manase totoso tava baṉara si asa pa popoa
Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka lima ṉavulu lima vuaheni.
2 Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova, luli sa sari hahanana lopu leadi
tadi na butubutu saripu hadu taloa ni e Zihova totoso nuquru sari na tie
Izireli.* 3 Kuri pulei sa sari vasidi tana vahesi beku pa toqere saripu huari
sa tamana, se Hezikaea. Taveti sa sari hope te Beolo meke va turu i sa sari
na beku barikaleqe, se Asera, meke vahesi sa sari na pinopino. 4 Kuri sa
sari na hope tadi na tamasa kokohadi pa korapana sa Zelepade te Zihova,
sa vasina sapu zama nia e Zihova sapu pa vasina asa si kaqu ta vahesi si
Asa ninae rane.* 5 Koari karua vasina varivarigarana pa Zelepade si kuri
hope si asa pude vahesi sari na pinopino. 6 Va vukivukihi ni sa sari na tuna
koreo soti pa Lolomo Hinomu, na vinukivukihi va uququ. Hoke tavetavete
potana, meke hata tinokae koari na tomate, meke koari na tie vakuvakutae;
na nanasa koari na liqomo na hata tinokae tugo koari na tie tago potana.
Noma hola sa nana sinea; tavete va kaleana si asa pa kenuna e Zihova,

* **33:2** Zer 15:4 * **33:4** 2 Koron 6:6

ke va gevuria sa pude bugoro. 7 Vekoa sa si keke beku pa korapana sa
Zelepade, sa vasina sapu zama nia Tamasa koari Devita meke Solomone
sa tuna: “Koasa Zelepade hie pa Zerusalema, sa vasina sapu ele ta vizata
koari doduru popoa tadi ka manege rua butubutu pa popoa Izireli, si kaqu
tavahesi si Arau.* 8 Be lulia rina tinoni Izireli sari doduru Qua zinama
meke kopu ni sari doduru Qua tinarae, saripu ele poni ni e Mosese sa Qua
nabulu, si lopu kaqu va malumi Rau si arini pude tava rizu taloa koasa
popoa sapu ele poni nia Rau koari na tiatamadia pukerane,” gua si Asa.
9 Turaṉa va kaleani e Manase sari na tie pa Ziuda meke taveti rini sari na
sinea sapu kaleadi holani tu sari na sinea sapu taveti rina butubutu sapu
hadu vura ni e Zihova koasa popoa totoso nuquru la sa butubutu Izireli.

Kekere se Manase

10 Zamai Zihova sari Manase meke sari nana tie ba lopu avoso si arini.
11 Ke va malumia Zihova sari koimata pa vinaripera tadi pa Asiria pude
rapatia sa popoa Ziuda. Saputu vagia rini se Manase, qahere nia vinetuṉu,
pusi nia seni, meke turaṉa la nia rini pa Babiloni. 12 Koasa nana tinasuna
nomana si va pepekae pule nia si asa, meke kekere la koe Zihova sa Tamasa
tadi na tiatamana si asa meke tepa la tinokae. 13 Va egoa sa Tamasa sa
vinaravara te Manase, meke olaṉia Sa. Va malumia Sa pude pule la pa
Zerusalema meke la koa baṉara pule. Koasa ginugua asa si va sosodea e
Manase sapu e Zihova si na Tamasa.
14 Mudina asa si tuvaka va ululu sage ia e Manase sa goba vina rua pa
sadana sa vasileana, pa kali gasa rimata koasa vasileana te Devita, podalae
pa mihona sa lolomo tata koasa tototo lo pa Qihoni kamo la koasa Sasada
Igana, meke pa sadana sa vasina pa vasileana sapu ta pozae Opeli. Veko
ni hopeke koimata pa vinaripera sa, meke dia puku tie varipera, koari na
hopeke vasileana pa Ziuda sapu ta bara patu vari likohaedi. 15 Va rizu pani
sa sari na tamasa karovodi meke sari na dia beku, sapu asa tugo vekoi, pa
korapa Zelepade meke sari na hope huporodi sapu koa koasa toqere vasina
habotu sa Zelepade, meke pa kaiqa vasidi pa Zerusalema; vagi vura ni sa
pa sadana sa vasileana meke gona pani. 16 Tuvaka pule ia tugo sa sa hope
vasina tavahesi se Zihova, meke va vukivukihi tana binaere meke tana
zinama leana koa sa hope si asa. Zama i sa sari doduru tie pa Ziuda pude
kaqu vahesia se Zihova, sa Tamasa pa Izireli. 17 Sari na tie si va vukivukihi
lamo koari na vasidi vahesihesiana pa toqere, ba vala i mo rini koe Zihova
sa dia Tamasa sa vinahesi.

Sa Vina Betona sa Binaṉara te Manase
(2 Baṉara 21:17-18)

18 Doduru tinavete pule saripu taveti e Manase, sa nana vinaravara la
koa sa nana Tamasa, meke sari na zinama tadi na poropita la koa sa pa
pozana e Zihova, sa Tamasa pa Izireli, si ta kubere gore beto pa *Buka Tinozi
tadi na Baṉara pa Izireli.* 19 Sa vinaravara tanisa baṉara meke sa inolaṉa
te Tamasa, meke sari na nana tinavete kaleadi pu taveti sa sipu lopu ele
kekere si asa, gua sari na vasidi vinahesi beku koari na toqere, meke sari
na beku huda kinehana sa barikaleqe se Asera pu taveti sa, meke sari na
beku sapu vahesi sa, si ta kubere gore beto pa Buka Vivineidi rina Poropita.
20 Mate se Manase meke ta pomunae pa nana vetu baṉara, meke sa tuna
koreo se Amoni hobena si asa koasa binaṉara.

Amoni sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 21:19-26)

* **33:7** 1 Baṉ 9:3-5; 2 Koron 7:12-18

21 Ka hiokona rua vuahenina se Amoni totoso tava baṉara si asa pa popoa
Ziuda, meke karua vuaheni si koa baṉara si asa pa Zerusalema. 22 Gua
puta e Manase sa tamana si asa, si tavete va kaleana pa kenuna e Zihova,
meke vahesi sa sari na beku, saripu vahesi sa tamana. 23 Ba lopu gua sa
tamana si asa pu va pepekae pule nia meke kekere pule la koe Zihova; sari
kinaleana pu evaṉi sa si hola ni tu saripu taveti sa tamana.
24 Kuhana nia ri nana koimata pa binaṉara se Amoni, meke va matea
rini si asa pa nana vetu baṉara. 25 Meke la ari na tie pa Ziuda meke va
mate betoi sarini pu va matena se Amoni, meke va baṉara hobe ia rini sa
tuna koreo, se Zosaea.

34

Zosaea sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 22:1-2)

1 Ka vesu vuahenina se Zosaea totoso tava baṉara si asa pa Ziuda meke
koa baṉara si asa pa Zerusalema ka toloṉavulu eke vuaheni.* 2 Taveti
sa saripu toṉoto pa kenuna e Zihova, tavete luli sa sari na tinavete leadi
tanisa tamana se Devita, kopu totoko ni sa sari na tinarae te Tamasa.

Huara Pani e Zosaea sari na Vinahesi Huporodi

3 Pa vina vesu vuaheni sapu koa baṉara se Zosaea, sipu korapa tie
vaqurana si asa, si podalae vahesia sa sa Tamasa tanisa tutina sa baṉara
Devita. Pa vina manege rua vuaheni si podalae huara pani sa sari na vasina
vahesihesi beku pa toqere, sari na beku huda kinehana sa barikaleqe, se
Asera, meke sari doduru beku pule. 4 Pa nana ginarunu sa si ta huara
umumu sari doduru hope vasina vahesia rini se Beolo meke sari na hope
va uququ oto huda humaṉa lea si tava huara gore beto. Va umumu guni ni
na kavuru arini sari na bekuna Asera meke gua tugo sari doduru beku pule,
meke taburu lani arini koari na lovudi ari na tie pu hoke va vukivukihi
la koarini.* 5 Sului sa sari susuridi rina hiama huporodi koari na hope
vasina hoke vahesi rini. Koasa tinavete sapu tavetia sa si tava via pule sa
Ziuda meke Zerusalema.* 6 Tavete kekeṉoṉo gua tugo si asa koari popoa
ta huaradi pa Manase, Iparemi, meke Simione, meke seu kamo la gua tu
pa Napitalai. 7 Huara goreni sa sari na hope, meke sari na beku huda
kinehana sa barikaleqe se Asera, va umumu guni ni sa na kavuru pa pepeso
sari na beku, meke seke va umumu i sa sari na hope va uququ oto huda
humaṉa lea, pa doduruna sa popoa Izireli. Beto asa si tiqe kekere pule la
pa Zerusalema si asa.

Ta Dogoro sa Buka Tinarae te Tamasa
(2 Baṉara 22:3-20)

8 Pa vina manege vesu vuahenina sa nana binaṉara, mudina sipu va via
ia sa pa vinahesi huporo sa popoa meke sa Zelepade, si garuni sa si ka ṉeta
tie pude tuvakia sa Zelepade te Zihova sa nana Tamasa: Sapani sa tuna
Azalia, Maseia sa qavuna pa Zerusalema, meke e Zoa tuna Zehoehazi, keke
palabatu nomana. 9 Sari na poata sapu ari na tie Livaeti sapu kopu sasada
na vagi pa Zelepade si la vala ni rini koe Hilikaea sa ṉati hiama kenukenue.
Ta vagidi koari na tie pa Iparemi, Manase, meke sari kasa koa holadi
pa Izireli, meke koari na tie pa Ziuda, Benisimane, meke Zerusalema.
10 Sari na poata si vala i rini koa rina tie saripu koimata pa tinavete, meke

* **34:1** Zer 3:6 * **34:4** 2 Baṉ 21:3; 2 Koron 33:3 * **34:5** 1 Baṉ 13:2

arini kote tabari sari na tie pu korapa tuvatuvaka pa Zelepade 11 koari na
kamada na tie tavetavete pude holui sari na patu na labete pude tuvaki
sari na vetu saripu va malumi ari na baṉara pa Ziuda pude kaleadi palae.
12 Saripu tavetedi sari na tinavete si tavetavete va leana hola. Ka made
tie Livaeti na totoli ni si arini, ari Zahata meke Obadaea pa tuti te Merari,
meke Zakaraea meke Mesulama pa tuti te Kohati. Sari na tie Livaeti hire
sina tie bokabokadi pa kinerakera meke na mikemike. 13 Kaiqa tie Livaeti
si kopudi sari vina suraṉa kamodi sari na likakalae, meke totoli ni sari na
tie tavetavete pa hopeke dia tinavete, meke kaiqa si kubekubere babe na
tie kopu sasada.

14 Sipu korapa vagi mae ni rini sari na poata pa keke lose pa Zelepade,
si dogoria Hilikaea sa buka Tinarae te Zihova, sa Tinarae sapu vala nia
sa Tamasa koe Mosese. 15 Zama si asa koe Sapani, “Dogoria rau sa Buka
Tinarae pa korapana sa Zelepade te Zihova.” Vala nia sa koe Sapani sa
buka. 16 Meke paleke la nia Sapani sa buka koasa baṉara, meke tozi nia
sa si asa, “Ele taveti gami sari doduru tinavete gua pu garununi gami goi.
17 Ele vagi gami sari na poata sapu ta veko pa Zelepade meke ele vala ni
gami koari na tie tuturaṉa pa tinavete meke sari na tie tavetavete.” 18 Meke
zama hoda la si asa, “Hie si keke buka, va mae ia e Hilikaea sapu dogoria
sa pa Zelepade.” Meke tiro vura la nia sa koasa baṉara.

19 Totoso avosi sa sa baṉara sari zinama koasa buka, si daku rikatia sa sa
nana poko, 20 meke garuni sa sari Hilikaea, Ahikama tuna Sapani, Abidoni
tuna Maika, Sapani sa tie kubekubere koari na vinaripitui, meke Asaea
sa nabulu tanisa baṉara: 21 “La mamu nanasa poni au koe Zihova, meke
nanasa poni tugo sari na tie pu koa hola pa Izireli meke Ziuda. Hata ia sa
gua sa vina tumatumae na tinarae sapu koa koasa buka hie. Ele bugoro
sisigitini gita e Zihova si gita sina sari na tiatamada si lopu va tabei sari na
zinama Tanisa, meke lopu luli rini gua sapu zama ni sa buka hie.”

22 Pa ginarunu tanisa baṉara, si topue se Hilikaea meke ari kasa pu
ta poza meke la dogoria si keke barikaleqe poropita, e Huluda, koana pa
keke vasina vaqura pa Zerusalema. Sa nana palabatu si e Salumu, na tuna
e Tikiva, sa tuna e Harahasi. E Salumu si kopu ni sari na poko hopedi
tadi na hiama pa Zelepade. Vivinei nia arini koe Huluda gua sapu ta
evaṉa, 23 meke zama i sa si arini, pude pule la koasa baṉara meke tozi
nia 24 sa zinama te Zihova sapu guahe: “Kaqu va kilasia Arau sa vasileana
Zerusalema meke sari doduru nana tie koari na lineveleve saripu ta kubere
koasa buka sapu ele ta tiro la koasa baṉara. 25 Ele kilu pani Au rini si Arau
meke ele va vukivukihi la koari na votiki tamasa si arini, gua asa ke va
bugoro sisigiti Au rini koari doduru beku saripu taveti rini. Ele ta ṉaziri
nia Arau sa popoa Zerusalema meke lopu kaqu beto sa Qua binugoro. 26 La
tozi nia sa baṉara pa Ziuda pu garunu maeni gamu pude nanasa la koe
Zihova, ‘Guahe si zama nia e Zihova sa Tamasa pa Izireli pa guguadi sari
zinama pu avosi goi: 27 Koa gua sapu talotaṉa sa bulomu, meke va pepekae
pule nigo pa kenuqu Arau, meke daku rikatia agoi sa mua poko, meke kabo
si agoi, totoso avosia agoi sa zinama sapu kote ta levei meke ta huara, sa
popoa Zerusalema meke sari na nana tie, si avosia Rau sa mua vinaravara,
28 meke lopu kaqu dogoria goi sa tina huara sapu kaqu va raza nia Arau
pa Zerusalema. Lopu kaqu ta evaṉa si asa osolae pa mudina tu sa mua
minate. Kaqu mate pa binule si goi,’ gua.” Meke paleke pule la nia ri na
tie sa inavoso koe Zosaea sa baṉara.

Tavetia Zosaea sa Vina Tatara pude Va Tabea se Zihova (2 Baṉara 23:1-20)

29 Tioko varigara ni e Zosaea sa baṉara sari doduru koimata pa Ziuda
meke Zerusalema, 30 meke keke gua ene la si arini pa Zelepade, gua tugo
sari na hiama meke na tie Livaeti meke sari doduru tinoni pule, tagotagodi
na habahualadi. Meke tiro va ululae nia sa baṉara pa kenudia ri doduru sa
doduruna sa buka vinariva egoi, sapu ele ta vagi pa korapana sa Zelepade
te Zihova. 31 Meke turu kapae si asa koasa dedegere lavata, meke tavetia
sa si keke vina tatara pude kopu nia sa vinariva egoi pa kenuna e Zihova
pude va tabea, na kopu nia sa Nana tinarae meke na ginarunu pa doduru
bulona meke maqomaqona, meke pude tavete vura ni sari na hiniva pu
koa koasa vinariva egoi sapu ta kubere pa buka. 32 Beto si tozi ni sa sari
na tie Benisimane meke sari doduru tie pule pu koa pa Zerusalema pude
zama tokotokoro pude kopu nia sa vinariva egoi asa. Ke sari doduru tie pa
Zerusalema si va egoi sari na hiniva tanisa vinariva egoi sapu tiqe tavetia
arini koasa Tamasa tadi na tiatamadia. 33 Huara betoi Zosaea sa baṉara
sari doduru beku variva malederedi tadi na tie pu koa pa korapana sa
voloso tadi na tie pa Izireli. Koari na totosona sapu toa si asa si lopu rizu
si arini koasa linulina e Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia.

35

Tavetia Zosaea sa Inevaṉa Pasova (2 Baṉara 23:21-23)

1 Tavetia Zosaea sa baṉara sa Pasova te Zihova pa Zerusalema pa vina
manege made rane pa sidara kekenu meke va matei rini sari na lami tanisa
inevaṉa asa. 2 Va turu i sa sari na hiama koari na tinavete tadirini koasa
Zelepade te Zihova, meke sovutu i tugo sa pude madi tavete va leana.
3 Zamai tugo sa sari na tie Livaeti, arini pu hoke va tumatumae pa Izireli,
saripu ele va madi puleni koe Zihova: “Vekoa sa Bokese Vinariva Egoi pa
korapa Zelepade sapu kuria Solomone sa baṉara, sa tuna Devita. Lopu
pude paleke lamae nia gamu pa avara mia, ba kaqu nabulu nia gamu se
Zihova sa mia Tamasa meke sari Nana tie pa Izireli. 4 La vagi sari mia
tuturuana pa Zelepade, luli pa hopeke puku tuti, koari na tinavete pu ta
poni ni gamu koe Devita sa baṉara, meke sa tuna se Solomone.* 5 Mamu
va tana pule ni gamu pude kaiqa gamu si kote boka va nama pude toka
ni sari hopeke puku tatamana pa Izireli. 6 Gamu si kaqu va matei sari na
tuna sipi na qoti tanisa Pasova. Ego, va via puleni gamu, mamu va nama ni
sari na lami pude sari na tasimia pa Izireli si kote boka luli sari na tinarae
sapu valani e Zihova koe Mosese.”

7 Vala ni Zosaea sa baṉara si ka toloṉavulu puta tina sipi, na lami, meke
qoti vaquradi, meke ka ṉeta tina bulumakao kokoreo pude tadi na tie koasa
Inevaṉa Pasova. 8 Sari na nana koimata pa binaṉara ba varitokae la tugo
koari na tie, hiama, meke koari na tie Livaeti pude tavetavete ni. Meke sari
na ṉati tie pu kopu nia sa Zelepade, Hilikaea, sa ṉati hiama kenukenue,
Zakaraea, meke Zehieli si vekoi karua tina onomo gogoto tuna sipi, na qoti
vaquradi, meke ṉeta gogoto bulumakao kokoreo pude tanisa inevaṉa pa
totoso vukivukihi. 9 Sari na koimata tadi na tie Livaeti: Konania, Semaea
sa tasina Netanela, Hasabia, Zeieli, meke Zozabada, si varitokae nia ka lima
tina lami, na qoti vaquradi, meke ka lima gogoto bulumakao kokoreo tadi
na tie Livaeti pude vukivukihi ni.

---

* **35:4** 2 Baṉ 8:14

10 Totoso hokoto sari doduru vina namanama tanisa Inevaṉa Pasova,
sari na hiama na tie Livaeti si la pa dia puku tuturuana, gua sapu garunu
ni sa baṉara. 11 Beto va matei rini sari na lami na qoti, si vagi rina tie
Livaeti meke vagi pani kapudi, meke sari eharadi si vagi rina hiama meke
siburu lani koasa hope. 12 Meke vari hia ni rini pa vari korapa dia, pa puku
tatamana, sari na kurukuru pude tana vukivukihi va uququ, pude boka va
vukivukihi la koe Zihova lulia gua sa vina turu sapu koa pa Tinarae te
Mosese. 13 Va kinai rina tie Livaeti sari na kurukuru tana vukivukihi pa
nika, lulia sa tinarae, meke va qototi sari na vinariponi madidi pa raro
hite, raro nomadi, meke raro labelabedi, meke tuturei va hia lani rini
koari na tie sari masadi.* 14 Beto asa si vagi masa sipi sari na tie Livaeti
pude dia teledia, meke nama poni tugo sari na hiama sapu tuti goredi koe
Eroni, sina sari hiama si tupiti osolae kamo lodu rimata, vukivukihi va
uququ meke vukivukihi ni rini sari na deana. 15 Sari na tie kerakera pa
butubutu Livaeti pa tuti te Asapa si koa pa dia vasidi sapu ta tozi ni arini
koe Devita, Asapa, Hemani, meke Zedutuni sa poropita tanisa baṉara. Sari
na tie kopu pa sasada si lopu kilu taluarae pa dia tinavete sina ari na tie
Livaeti si va nama poni Pasova si arini.* 16 Ke, gua sapu garunu nia Zosaea
sa baṉara, sari doduru tinavete si ta tavete beto koasa rane asa pa vina
gorevurana sa tinarae te Zihova pa kinopuna sa Inevaṉa Pasova, meke sa
vinukivukihi va uququ pa hope. 17 Ka zuapa rane si koa qetuqetu nia ari
na tie Izireli pu koa pa totoso asa sa Pasova meke sa Inevaṉa Bereti Loke
Isitina.* 18 Podalae tu totoso te poropita Samuela meke kamo koa sa totoso
te Zosaea si lopu hite ta tavete si keke Inevaṉa Pasova kekeṉoṉo gua sapu
ta evaṉa kamahire. Loke baṉara tugo ele tavetia sa Inevaṉa Pasova gugua
asa pu tavetia Zosaea sa baṉara, sari hiama, sari na tie Livaeti, meke sari
na tie pa Ziuda, Izireli, meke Zerusalema. 19 Sa Pasova hie si ta evaṉa pa
vina manege vesu vuahenina sa binaṉara te Zosaea.

Sa Vina Betona sa Binaṉara te Zosaea (2 Baṉara 23:28-30)

20 Sipu beto taveti Zosaea sa baṉara sari na tinavete arini koasa Zelepade,
si se Neko sa baṉara pa Izipi si turaṉia sa nana qeto minate pude la
varipera pa Kasemisi pa Ovuku Iuparetisi. Topue vura la se Zosaea pude
la raza i, 21 ba garunu la zinama se Neko koe Zosaea: “Sa vinaripera sapu
korapa nia arau hie si lopu soto atu koa goi, na baṉara pa Ziuda. Lopu
mae si arau pude raza igo, ba sari na qua kana tu, ura tozi nau sa Tamasa
pude tuturei. Sa Tamasa si koa pa qua kalina, ke mamu lopu mae raza
au, sina kote va kilasigo sa Tamasa.” 22 Ba hiva varipera tugo se Zosaea.
Ke korona avosia sa sa zinama te Tamasa sapu tozi vura nia baṉara Neko,
meke poko va paere pule nia si asa, meke la somana pa vinaripera pa
pezara pa Meqido.

23 Pa korapana sa vinaripera si gotoa na tupi se Zosaea, sa baṉara.
Zamai sa sari nana nabulu, “Vagi taloa nau, bakora va kaleana si rau!”
24 Ke ovulu vura nia rini pa nana totopili varipera, meke va suraṉa la
nia pa keke totopili varipera pule tanisa meke suraṉa pule la nia rini pa
Zerusalema. Vasina si la mate si asa, meke ta pomunae pa popomunuana
tadi na baṉara. Meke besu nia ri doduru tie pa Ziuda meke Zerusalema
sa nana minate.

25 Taveti poropita Zeremaea si kaiqa kinera va lukalukana la koe Zosaea
sa baṉara. Hoke ta kerae sari kinera lukalukana hire koari na tie kerakera

* **35:13** Ekd 12:8-9 * **35:15** 1 Koron 25:1 * **35:17** Ekd 12:1-20

pa Izireli, palabatu na barikaleqe totosona balabala ia rini si asa. Sari na kinera hire si ta kubere gore pa buka kera lukalukana.
26 Doduru tinavete pule pu taveti e Zosaea meke sa nana vina tabena
sa tinarae te Zihova, 27 meke sari na tinavete pu taveti sa podalae pa
pinodalaena meke kamo pa vinabetona sa nana binaṉara si ta kubere gore
beto pa *Buka Tadi na Baṉara Izireli meke Ziuda.*

36

Zehoehazi sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 23:30-35)

1 Vizatia ari tie pa Zerusalema se Zehoehazi sa tuna Zosaea meke va
baṉaria rini pa Zerusalema. 2 Zehoehazi si hiokona ṉeta vuahenina meke
tava baṉara si asa pa Ziuda, meke koa baṉara si asa ka ṉeta sidara pa
Zerusalema. 3 Mae se Neko sa baṉara pa Izipi meke pusi vagia si asa meke
tozi ni sa sari pa Ziuda pude tabara lani koasa si ka ṉeta tina made gogoto
kilo mamatana sa siliva, meke ka toloṉavulu made kilo mamatana sa qolo,
na vina bulena sa, gua. 4 Meke va baṉaria e Neko pa Ziuda sa tasina
Zehoehazi se Eliakimi, hobe ia sa sa pozana, meke poza nia Zehoiakimi sa.
Se Zehoehazi si turaṉa taloa nia Neko la pa Izipi.*

Zehoiakimi sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 23:36 kamo hinia 24:7)

5 Se Zehoiakimi si ka hiokona lima vuahenina totoso tava baṉara si asa
pa Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka manege eke vuaheni.
Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova sa nana Tamasa.* 6 Rapatia e
Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni si pa Ziuda, meke saputu vagia sa se
Zehoiakimi, pusi nia seni sa meke turaṉa la nia sa pa Babiloni.* 7 Paleke
taloa ni e Nebukaneza si kaiqa tinagotago arilaedi tanisa Zelepade te
Zihova, meke la vekoi sa pa nana vetu baṉara pa Babiloni. 8 Doduru gua
pu taveti e Zehoiakimi, sari tinavete kaleadi meke sari sinea pu evaṉi sa si
ta kubere gore beto koasa *Buka Tadi na Baṉara Izireli meke Ziuda.* Sa tuna
koreo, e Zehoiakini si sogo hobea si asa pa binaṉara.

Zehoiakini sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 24:9-17)

9 Se Zehoiakini si ka manege vesu vuahenina totoso tava baṉara si asa pa
Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka ṉeta sidara meke manege
puta rane. Asa ba tavete va kaleana pa kenuna e Zihova. 10 Sipu kamo sa
totoso sapu elo pule sari na linetelete na huda, si tuqe vagia Nebukaneza
sa baṉara se Zehoiakini meke turaṉa la nia pa Babiloni, meke paleke taloa
ni sa sari na tinagotago tanisa Zelepade te Zihova. Meke va baṉaria e
Nebukaneza sa buhina e Zehoiakini, se Zedekaea, pude na baṉara pa Ziuda
meke pa Zerusalema.*

Zedekaea sa Baṉara pa Ziuda
(2 Baṉara 24:18-20; Zeremaea 52:1-3)

11 E Zedekaea si ka hiokona eke vuahenina totoso tava baṉara si asa
pa Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka manege eke vuaheni.*
12 Tavete va kaleana pa kenuna e Zihova si asa, meke lopu va pepekae meke
va avoso la koe poropita Zeremaea, sapu zama nia sa zinama te Zihova.

---

* **36:4** Zer 22:11-12 * **36:5** Zer 22:18-19, 26:1-6, 35:1-19 * **36:6** Zer 25:1-38, 36:1-32, 45:1-5; Dan 1:1-2 * **36:10** Zer 22:24-30, 24:1-10, 29:1-2, 37:1; Izk 17:12, 13 * **36:11** Zer 27:1-22, 28:1-17

Sa Hinoqa Tanisa Popoa Zerusalema (2 Baṉara 25:1-21; Zeremaea 52:3-11)

13 Korona lulia tugo Zedekaea se Nebukaneza sa baṉara; na zukuria
Nebukaneza si asa pude zama tokotokoro pa pozana sa Tamasa sapu pude
koa va tabe si asa koa sa. Namu korona hokara si asa pude hobe meke
kekere pule la koe Zihova, sa Tamasa pa Izireli.* 14 Meke sari na koimata
pa Ziuda, na hiama, meke sari na tie ba gua tugo, luli rini sari na hahanana
kaleadi tadi na popoa pa vari likohaedi koasa vinahesidi rina beku. Ke va
bonia rini sa Zelepade te Zihova, sapu ele va madia Sa pa Zerusalema. 15 Se
Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia, si garunu la poropita lamo si Asa
pude va balau i, sina tataru ni Sa sari na tie meke sa Nana Zelepade. 16 Ba
va sisire ni rini sari na tie paleke inavoso Tanisa; korodia va avosi sari
Nana zinama, meke hegere ni rini sari Nana poropita, osolae sa tinaṉaziri
te Zihova koari Nana tie si noma hola meke loke tie boka govete nia.
17 Ke vagi mae nia Zihova sa baṉara pa Babiloni pude la raza i. Va matei
sa baṉara pa Babiloni sari na tie vaqura pa Ziuda pa korapa Zelepade. Loke
nana tataru koari na tie, vaqura babe koana, palabatu babe na barikaleqe,
mohodi babe lopu mohodi. Luara beto lani sa Tamasa koa sa.* 18 Vagi
betoi sa baṉara pa Babiloni sari doduru likakalae hopedi pa korapana sa
Zelepade, koasa lose poata, meke sari na tinagotago tanisa baṉara meke
sari nana tie tavetavete, vagi beto lani sa pa Babiloni. 19 Meke sulu pania
sa sa Zelepade te Tamasa meke sa doduruna sa popoa lavata, sari na vetu
baṉara, meke sari doduru likakalae arilaedi, meke ta huara sa gobana sa
vasileana. 20 Vagi lani sa pa Babiloni sari na tie pu lopu ta seke va mate,
meke vasina si koa nabulu si arini koa sa meke koari na tuna osolae kamo
sa binaṉara pa Pesia. 21 Ke gua sapu zama nia e Zihova koasa poropita
Zeremaea si gorevura: “Sa pepeso si kaqu magogoso, lopu kaqu ta lete
ka zuapa ṉavulu puta vuaheni, na hinobena sa minagogoso Sabati tanisa
pepeso sapu lopu ta luli.”*

Va Malumi e Saerasi sari na Tie Ziu pude Pule (Ezara 1:1-4)

22 Pa vuaheni kekenu sipu koa baṉara se Saerasi pa Pesia, si va gorevura
ia e Zihova gua sapu zama nia Sa koasa poropita Zeremaea. Va gevuru ia
Sa sa bulona e Saerasi pude tozi vura nia si keke tinarae ṉiṉirana; kubere
gore nia meke garunu vura nia sa pude ta tiro pa doduru vasina koasa
nana binaṉara:

> 23 “Hierana sa zinama te Saerasi, sa baṉara pa Pesia: ‘E Zihova, sa
> Tamasa pa Maṉauru, si va baṉara au si arau pa doduruna sa kasia
> popoa, meke vizatau Sa si arau pude kuri ponia si keke Zelepade Tanisa
> pa Zerusalema pa Ziuda. Ego, gamu doduru tie te Tamasa, si mi topue
> la, meke e Zihova sa mia Tamasa si mani koa koa gamu.’” *

---

* **36:13** Izk 17:15 * **36:17** Zer 21:1-10, 34:1-5 * **36:21** Zer 25:11, 29:10 * **36:23** Ais 44:28

SA BUKA TE EZARA
Sa Vinabakala

Sa buka te Ezara si na hinodadi ri karua buka Koronikolo, sapu tozia sa pinule tadi kaiqa rina tie Ziu ta raovodi[d] pa Zerusalema. Sari na tiṉitoṉa saripu ta evaṉa si ta veko variluli gua hire: (1) Sa puku tie Ziu kekenu ta raovodi saripu taluarae pa Pinaqaha popoa Babiloni pa ginarunu te Saerasi, sa baṉara lavata pa Pesia. (2) Ta kuri pule sa Zelepade meke tava madi, meke tava leana pule sa vinahesina Tamasa pa Zerusalema. (3) Hola kaiqa vuaheni si keke puku tie Ziu si pule la pa Zerusalema pa tinuraṉa te Ezara. Keke tie tumatumaena pa tinarae te Tamasa si asa, sapu toka ni sari na tie pude tavete pulea sa hahanana linotu meke sa kinokoa pa korapana sa butubutu pude kopu nia sa lotu pa linulina sa Tinarae te Tamasa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa pinule kekenu pa tinaraovo. Hinia 1:1 kamo hinia 2:70
Ta kuri pule sa Zelepade meke tava madi. Hinia 3:1 kamo hinia 6:22
Pule turaṉi Ezara sari kaiqa tie ta raovodi. Hinia 7:1 kamo hinia 10:44

Va Turua Saerasi sa Tinarae Pude Pule sari na Tie Ziu

1 Pa vuaheni kekenu sipu koa baṉara se Saerasi pa Pesia, si va gorevura
ia e Zihova gua sapu zama nia Sa koasa poropita Zeremaea.* Ke va gevuru
ia Sa sa bulona e Saerasi pude tozi vura nia si keke tinarae ṉiṉirana;
kubere gore nia meke garunu vura nia sa pude ta tiro pa doduru vasina
pa nana binaṉara, sapu guahe:*
2 “Hie sa tinarae te Saerasi, sa baṉara lavata pa Pesia: ‘E Zihova sa
Tamasa pa Maṉauru, si va baṉara au si arau pa doduruna sa kasia
popoa, meke vizatau Sa pude kuri ponia si keke Zelepade Tanisa pa
Zerusalema pa Ziuda.* 3 Mani koa koa gamu doduru na tinoni se Zihova.
Mamu pule la pa Zerusalema pa Ziuda si gamu; mamu kuri pulea sa
Zelepade te Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli, sa Tamasa sapu tavahesi
pa Zerusalema. 4 Be kaiqa rina tinoni Ziu ta raovodi si hiva pude pule
gua, si kaqu poni ni rina turaṉadia pu koa kapae sari na vinari tokae
hire: arini pu koa hola pa kaiqa popoa, si kaqu va namanama poni
siliva, na qolo, na vinabeo, meke na kurukuru made nenedi, meke na
vinariponi si arini, pude tana Zelepade te Tamasa pa Zerusalema,’ gua
si asa.”
5 Meke sari na palabatu pa butubutu Ziuda, meke Benisimane, sari na
hiama, sari na tie Livaeti, meke sari doduru pu sovuti Tamasa bulodi,
si va namanama pude pule meke kuri pulea sa Zelepade te Zihova pa
Zerusalema. 6 Sari na turaṉadia si toka ni si arini sapu ponini soku tiṉitoṉa
guahe: guana tiṉitoṉa saripu ta tavetae siliva na qolo, meke kaiqa tiṉitoṉa
pule, na bulumakao na sipi, meke kaiqa tiṉitoṉa arilaedi tugo, meke na
vinariponi saripu variponi moka lani rini koasa Zelepade.
7 Va pule la i e Saerasi sari na vovoina meke na kapa, saripu vagi
sa baṉara Nebukaneza koasa Zelepade pa Zerusalema, saripu vekoi sa
koasa zelepade tadi nana tamasa. 8 Valani Saerasi si arini koe Mitiredati,
sa palabatu kopu poata tanisa baṉara sapu kubere goreni sa sari na

* **1:1** Zeremaea si tozia sapu kote pule maedi rina tie Izireli hola zuapa ṉavulu vuaheni. * **1:1** Zer 25:11, 29:10 * **1:2** Ais 44:28

vinarigaraedi rina tiṉitoṉa meke vala i sa koe Sesebaza sa qavuna pa Ziuda. 9-10 Sa ninaedi rini si hire: sari na vovoina saripu ta tavetae qolo koasa vinariponi si ka toloṉavulu puta. Sari na vovoina saripu ta tavetae siliva koasa vinariponi si ka keke tina. Kaiqa pule vovoina si ka hiokona sia. Sari na vovoina qolo hitekedi si ka toloṉavulu puta. Sari na vovoina siliva hitekedi si ka made gogoto manege puta. Kaiqa votiki vovoina pule si ka keke tina.

11 Sa ninaedi ri doduru hire si ka lima tina made gogoto puta vovoina pu ta tavetae qolo na siliva meke kaiqa tiṉitoṉa pule saripu paleki e Sesebaza, sipu taluarae si asa meke sari kaiqa tie ta raovodi pa vasileana Babiloni pude pule la pa Zerusalema, gua.

2

Sari na Ninaedi rina Tututi Tie pu Kekere Pule koari na Dia Tinaraovo (Nehemaea 7:4-73)

1 Sokudi rina tie ta raovodi si taluarae koasa pinaqaha popoa pa Babiloni meke pule la pa Zerusalema pa popoa Ziuda, meke hopeke la koa koari dia vasileana soti. Sari na dia tatamana si na ta raovodi meke koa pa popoa Babiloni, sipu turaṉa lani sa baṉara Nebukaneza si arini vasina, guana tie ta pusidi. 2 Sari na dia koimata si ari Zerubabele, Zosua, Nehemaea, Seraea, Relaia, Modekae, Bilisani, Misipa, Biqivai, Rehumi, meke Bana.

Hire sari na pozadi rina hopeke butubutu tie pa Izireli, meke na ninaedi rina hopeke tututi saripu kekere pule koa sa tinaraovo:

3-20 Sari na tuna e Parosi si karua tina keke gogoto zuapa ṉavulu rua,
sari na tuna e Sepatia si ṉeta gogoto zuapa ṉavulu rua,
sari na tuna e Araha si zuapa gogoto zuapa ṉavulu lima,
sari na tuna e Pahati Moabi (Sa butubutu te Zesua meke Zoabi) si karua tina vesu gogoto manege rua,
sari na tuna e Elami si keke tina karua gogoto lima ṉavulu made,
sari na tuna e Zatu si sia gogoto made ṉavulu lima,
sari na tuna e Zakai si zuapa gogoto onomo ṉavulu puta,
sari na tuna e Bani si onomo gogoto made ṉavulu rua,
sari na tuna e Bebai si onomo gogoto hiokona ṉeta,
sari na tuna e Azaqadi si keke tina karua gogoto hiokona rua,
sari na tuna e Adonikami si onomo gogoto onomo ṉavulu onomo,
sari na tuna e Biqivai si karua tina lima ṉavulu onomo,
sari na tuna e Adini si made gogoto lima ṉavulu made,
sari na tuna e Atera pa tututi te Hezikaea si sia ṉavulu vesu,
sari na tuna e Bezai si ṉeta gogoto hiokona ṉeta,
sari na tuna e Zora si keke gogoto manege rua,
sari na tuna e Hasumi si karua gogoto hiokona ṉeta,
sari na tuna e Qibara si sia ṉavulu lima.

21-35 Sari na tinoni pu ari tiatamadia koa koari na vasileana nomadi hire si pule tugo pa tina raovo pa Babiloni:
pa Betilihema si keke gogoto hiokona ṉeta,
pa Netopa si lima ṉavulu onomo,
pa Anatoti si keke gogoto hiokona vesu,
pa Azamaveti si made ṉavulu rua,
pa Kiriati Zearimi, Kepira, meke Biaroti si zuapa gogoto made ṉavulu ṉeta,
pa Rama meke Qeba si onomo gogoto hiokona eke,
pa Mikimasi si keke gogoto hiokona rua,

pa Betolo meke Ai si karua gogoto hiokona n̲eta,
pa Nebo si lima n̲avulu rua,
pa Maqabisi si keke gogoto lima n̲avulu onomo,
koasa keke votiki Elami pule si keke tina karua gogoto lima n̲avulu made,
pa Harimi si n̲eta gogoto hiokona puta,
pa Lodi, Hadidi, meke Ono si zuapa gogoto hiokona lima,
pa Zeriko si n̲eta gogoto made n̲avulu lima,
pa Sena si n̲eta tina onomo gogoto toloṉavulu puta.
36-39 Hire sari na pozadi rina tututi hiama saripu kekere puledi koa sa tinaraovo:
sari na tuna Zedaia sa tututi te Zosua si sia gogoto zuapa n̲avulu n̲eta,
sari na tuna Ima si keke tina lima n̲avulu rua,
sari na tuna Pasahuru si keke tina karua gogoto made n̲avulu zuapa,
sari na tuna Harimi si keke tina manege zuapa,
40-42 Sari na tututi pa butubutu Livae saripu vura pule koasa tinaraovo:
Zesua meke Kedimieli pa tututi te Hodavaea si zuapa n̲avulu made,
sari na tie kerakera pa Zelepade,
sarini pu tuti gore mae koe Asapa si keke gogoto hiokona vesu,
sari na tie kopu pa Zelepade saripu tuti gore mae koe Salumu, Atera, Talamoni, Akubo, Hatita, meke Sobai si keke gogoto toloṉavulu sia.
43 Sari na tie tavetavete pa Zelepade saripu kekere pule koasa tinaraovo:
arini pu tuti gore mae koe Ziha, Hasupa, Tabaoti,
44 Kerosi, Siaha, Padoni,
45 Lebana, Haqaba, Akubo,
46 Haqaba, Salamae, Hanani,
47 Qideli, Qaha, Reaia,
48 Rezini, Nekoda, Qazamu,
49 Uza, Pasea, Besai,
50 Asina, Meunimu, Nepusimi,
51 Bakubuki, Hakupa Harahura,
52 Baziluti, Mehida, Harasa,
53 Barakosi, Sisera, Tema,
54 Nezia meke e Hatipa.
55 Sari na tie pu tuti gore mae koa rina nabulu te Solomone saripu pule koa sa tinaraovo:
sari na tuna e Sotai, Hasopereti, Peruda,
56 Zala, Darakoni, Qideli,
57 Sepatia, Hatili, Pokereti Hazabaimi, meke Ami.
58 Sa doduruna sa ninaedi rina tie pu tuti gore maedi koa rina tie tavetavete pa Zelepade meke sari na nabulu te Solomone, arini pu pule maedi koa sa tinaraovo si ari ka n̲eta gogoto sia n̲avulu rua.
59-60 Koa dia si ka onomo gogoto lima n̲avulu rua pu tuti gore mae koe Delaea, Tobaia, meke Nekoda saripu kekere pule koasa tinaraovo, arini pu koa koari na vasileana nomadi pa Tele Mela, Tele Harasa, Kerubi, Adoni, meke Ima, ba lopu boka va sosodei rini sari na tuti dia koasa butubutu Izireli.
61-62 Kaiqa rina tie pa tututi hiama si lopu boka ta dogoro sari dia tututi ta kuberedi pude va sosodea sa dia ginore mae: Ari Hobaia, Hakozi, meke e Bazilai. Keke ri kasa koasa tututi hiama te Bazilai sa hiama si haba ia sa si keke barikaleqe pa tututi te Bazilai tie pa Qileadi meke vagia sa sa pozana sa tututi tanisa roana. Sina lopu boka va sosodei rini sapu pae soto gua si arini koasa dia tuti, ke lopu tava malumu si arini pude somana

pa tinavete hiama. 63 Tozi ni sa qavuna tadi na tie Ziu si arini sapu lopu
kaqu somana koari na hiama pude henahena si arini koa rina ginani sapu
tava vukivukihi la koe Tamasa osolae pana koa nana tu si keke hiama sapu
boka nanasia sa Tamasa koari na Urimi meke na Tumimi[d].*
64-67 Sa ninaedi ri doduru tie ta raovodi pu ele pule mae si ari ka made
n̲avulu rua tina, n̲eta gogoto onomo n̲avulu puta:
sari na nabulu koreo na vineki si ari ka zuapa tina n̲eta gogoto
toloṉavulu zuapa,
sari na tie kerakera, tie na barikaleqe, si ari ka karua gogoto puta,
sari na hose si ka zuapa gogoto toloṉavulu onomo,
sari na miulu si karua gogoto made n̲avulu lima,
sari na kameli si made gogoto toloṉavulu lima,
meke sari na doṉ'ki si onomo tina zuapa gogoto hiokona puta.
68 Meke sipu kamo sari na tie ta raovodi koasa vasina tanisa Zelepade
te Zihova pa Zerusalema, si kaiqa rina koimata koari na butubutu, si vala
moka ni sari na vinariponi, pude toka nia sa kinuri pulena sa Zelepade
koasa vasina koana. 69 Vala beto ni rini sapu gua boka ia rini koasa tinavete
asa, meke sa vinarigarana sa vinariponi, si kamoa ka lima gogoto kilo
mamatana sa qolo, meke karua tina vesu gogoto kilo mamatana sa siliva,
meke keke gogoto poko hiama. 70 Sari na hiama, na tie Livaeti, meke kaiqa
rina tie kerakera, na tie kopu Zelepade, meke sari na tie tavetavete pa
Zelepade si koa koari na dia vasileana soti. Sari doduru tie Izireli pule si
la koa koari na vasivasileana vasina pu mae guadi tatasana.*

3

Podalae Pule sa Vinahesi

1 Koasa sidara vina zuapa si ele koa beto pa dia vasivasileana soti
sari doduru tie Izireli saripu pule maedi koasa tinaraovo. Varigara pa
Zerusalema sari doduru, 2 meke se Zosua sa tuna e Zozadaki, meke
sari hiama turaṉana, meke e Zerubabele sa tuna e Silitili, meke sari na
turaṉana, meke tavete pulea rini sa hope tanisa Tamasa tadi na tie Izireli,
pude boka va uququ pulei rini sari na vina vukivukihi pa korapa vina
turu, sapu ta kubere koasa tinarae te Mosese, sa tie te Tamasa.* 3 Sari na
tie ta raovodi pu kekere puledi si matagutu ni rini sari na tie pu koadi
koasa popoa sana, ba tavete pulea tugo rini sa hope vasina pu koa kekenu
sa. Meke tiqe podalae va uqu pule i rini sari na vina vukivukihi vasina,
munumunu na veluvelu.* 4 Tavetia tugo rini sa Inevaṉa Vina Balabaladi
rina Dia Ipi pa Qega pa guguana sa tinarae. Hopeke rane si taveti rini sari
na vina vukivukihi saripu ta hivae koasa rane sana. * 5 Sipu ele hola sa
Inevaṉa Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega si taveti tugo rini sari na vina
vukivukihi doduru rane, meke taveti sari na vina vukivukihi va uququ pa
hopeke Inevaṉa Sidara Vaqura, meke koari hopeke vinarigara koari na
totoso tavahesi se Zihova koari na inevaṉa hopedi, gua tugo sari doduru
vinariponi na vina vukivukihi saripu ta vala moka koe Zihova.* 6 Lopu ele
podalae kuri pulea rina tinoni sa Zelepade, ba ele podalae va vukivukihi
la tu koe Zihova si arini pa rane kekenu koasa sidara vina zuapa.

Podalae Ta Kuri Pule sa Zelepade

---

* **2:63** Sa hiama si tavetavete nia sa Urimi meke sa Tumimi pude vagia sa vinizavizata te Zihova. Mi tiroa Ekisidasi 28:30. * **2:70** 1 Koron 9:2; Nehe 11:3 * **3:2** Ekd 27:1 * **3:3** Nab 28:1-8 * **3:4** Nab 29:12-38 * **3:5** Nab 28:11 kamo hinia 29:39

7 Sari na tinoni si vala ni sari na poata pude tabari sari na tie peqo
patu meke na kamada. Meke poni ginani na vaeni meke sari na oela olive
pude ta garunu la koari na vasileana nomadi pa Taea meke Saedoni, pude
varihobei huda sida pa Lebanoni gua, saripu kaqu ta babana mae pa kolo
kamo pa vasileana Zopa. Sari doduru pu gua hire si ta tavete pa vina
malumu te Saerasi, sa baṉara lavata pa Pesia.
8 Ke, koasa sidara vina rua, koasa vuaheni pa mudina sapu pule mae si
arini koasa vasina tanisa Zelepade pa Zerusalema, si podalae tavetavete
si arini. E Zerubabele sa tuna Silitili, Zosua na tuna Zozadaki, meke sari
doduru turaṉadia, sari na hiama, meke sari na tie Livaeti, meke gua tugo
sari doduru pu ta raovodi, saripu pule mae pa Zerusalema, si somana pa
tinavete. Sari doduru tie Livaeti, saripu hiokona vuahenidi meke sage,
si va palabatu i rini pa tinavete kinuri pulena sa Zelepade. 9 Hire sari
na tie pa butubutu te Livae saripu kopu nia sa kinurina sa Zelepade te
Tamasa: E Zesua meke sari na tuna meke turaṉana, meke e Kedimieli
meke sari na tuna saripu mae guadi pa tutina e Hodavaea, meke sari na
tuna e Henadadi, meke sari na turaṉadia. 10 Sipu podalae nia rina tinoni
sa kinurina sa Zelepade, sari na hiama pu pokopoko ni sari na poko tana
hiama, si turu taṉini dia sari na buki, meke sari na tie Livaeti, pu tuti gore
maedi koe Asapa si turu tugo vasina, taṉini dia sari na sibolo. Vahesia
rini se Zihova koasa guguana sa vinaturu sapu gore mae pa totoso tanisa
baṉara Devita.* 11 Kera nia rini sa vinahesina e Zihova, meke kera pilipule
nia rini sa kinera sapu guahe:
"Leana se Zihova, sa Nana tataru nabuna koe Izireli, si koa hola ninae
rane."
Meke kukili va ṉiṉirae sari na tinoni. Vahesia rini se Zihova, sina ele
podalae veko ni rini sari na patu kekenu koasa Zelepade.* 12 Sokudi sari na
hiama barogosodi, na tie Livaeti, meke sari na palabatu koari hopehopeke
butubutu saripu ele dogoria sa Zelepade kekenu, si kabo na talotaṉa. Ba
sari kaiqa tie pu koadi vasina si kukili qetuqetu. 13 Loke tie si boka avoso
paqahia sa kinukili qetuqetu meke sa kinabo, sina sa vinevehe sapu tavetia
rini si ṉiṉira sisigiti meke ta avoso pa doduru vasina pa seu.

4

Naqui rina Kana sari na Tie koasa Kinurina sa Zelepade

1 Meke sipu avoso gilania rina kana tadi na tie pa butubutu Ziuda meke
Benisimane sapu korapa kuria rina tie puledi pa tinaraovo sa Zelepade te
Zihova, sa Tamasa pa Izireli, 2 si la si arini koari Zerubabele meke sari
na palabatu tadi na hopeke tututi pa butubutu meke zama i rini, "Mami
somana koa gamu pa kinurina sa Zelepade, ura vahesi ia tugo gami sa mia
Tamasa gua tugo sapu tavetia gamu, meke ele hoke va vukivukihi la ia gami
si Asa podalae koari na rane te Esarahadoni, sa baṉara Asiria sapu turaṉa
va kamo gami tani*," gua si arini.* 3 Ba olaṉa la i ari Zerubabele, e Zosua,
meke sari doduru palabatu koari na hopeke tututi pa butubutu, "Loke mia
tinavete koa gami si gamu koasa kinurina sa Zelepade tanisa mami Tamasa,
ba gami mo telemami si kaqu kuri ponia se Zihova, sa Tamasa pa Izireli,
gua sapu garununi gami e Saerasi, sa ṉati baṉara pa Pesia."
4 Meke naqu i ri tiena sa popoa sari tinoni Ziuda, meke va mataguti rini
koasa kinurina sa vetu. 5 Meke tabari rini sari na koimata pa qavuna pa

* **3:10** 1 Koron 25:1 * **3:11** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11 * **4:2** Hire si lopu na tie Ziu. Na tie karovodi si arini. Mi tiro la pa 2 Baṉ 18:11. * **4:2** 2 Baṉ 17:24-41

Pesia pude hukatia sa tinavete koari doduru rane te Saerasi, sa baṉara pa Pesia, osolae kamo pa binaṉara te Dariasi.

Hukatia ri na Kana sa Kinuri Pulena sa Popoa Zerusalema

6 Meke mumudi koasa binaṉara te Zekisi,* pa pinodalaena sa nana
binaṉara, si kubere va hakehakei nia rini si keke tinazutu koari na tinoni
pa Ziuda meke Zerusalema.* 7 Meke koari na rane te Zekisi* sa baṉara pa
Pesia, si kubere la sari Bisilamo, e Mitiredati, meke e Tabeli, meke sarini
pu zukadi, la koe Atazekisesi sa baṉara pa Pesia; ta kubere pa zinama
Arameiki, meke ta iliri sa leta asa. 8 Guahe sapu kuberia e Rehumi, sa
qavuna, meke e Simisai sa tie kubekubere pa qinavuna, la koe Atazekisesi
pude zutu la i sari tie pa Zerusalema:

9 “Arau Rehumi, sa qavuna pa pinaqaha popoa pa kali lodu rimata
koasa Ovuku Iuparetisi, e Simisai sa tie kubekubere pa qinavuna,
meke sari doduru koimata varitokae koa gami kara, sapu sari na tie
varipitui meke na koimata na palabatu koari na tie ta raovo maedi pa
Tiripolisi, Pesia, Ereke, Babiloni, meke na tie Susa saripu na tie pa Elami,
10 meke sari doduru butubutu pule pu raovo i sa ṉati baṉara lavata se
Osibanipala, meke vekoi sa koasa vasileana pa Sameria meke Koari na
pinaqaha vasivasileana pa kali lodu rimatana sa Ovuku Iuparetisi, gami
kasa si kubere atu koa goi. 11 Ṉati baṉara Atazekisesi, zama valeana atu
koa goi si gami na mua nabulu, gami na tie pa pinaqaha vasivasileana
pa kali lodu rimatana sa Ovuku Iuparetisi.

12 Mamu gilania kamahire, baṉara, sapu sari na tie Ziu pu ele luara igo
meke mae koa gami pa Zerusalema, si korapa kuri pule ia sa vasileana
sapu hoke va gugue la koa rina baṉara lavata. Korapa va hokoti rini
sari na barana meke ele podalae kuri pulei sari na vetu. 13 Ego, mamu
gilania baṉara sapu be ta kuri pule sa vasileana hierana meke be tava
hokoto sari na barana, si kote korodia tabari sari na takisi meke kaqu ta
ṉovala sa vinagi poata tanisa baṉara. 14 Sina na nabulu tanisa baṉara si
gami meke lopu leana si pude dogoro gilania gami sa vina kaleanana sa
baṉara, ke totozi atunia gami sa baṉara, 15 pude boka tiro i goi sari na
mua buka tinozi, vivineidi rina baṉara kekenu. Kaqu dogori goi koari
na kinubekuberedi rina tinavete meke va nonoga ia sapu na vasileana
va karikarina sa vasileana hie, tasunana hola koa rina binaṉara meke
na qinavuna pukerane. Gua mo asa si ta raza va inete nia sa vasileana
hie. 16 Tozi nigo gami sa baṉara sapu be ta kuri pule sa vasileana hie
meke be tava hokoto sari na barana si kaqu loke mua kinopu si kaqu
koa hola koasa popoa hie pa kali lodu rimata koasa Ovuku Iuparetisi si
goi,” gua.

17 Meke olaṉa la sa baṉara,

“Koe Rehumi, sa qavuna meke koe Simisai, sa tie kubekubere pa
qinavuna, meke sari doduru koimata varitokae koa gamu kara, meke
sari doduru koimata pule pu koa pa Sameria meke Pinaqaha Popoa pa
Kali Lodu Rimata Koasa Ovuku Iuparetisi.

18 Ego, kamahire si ele ta tiro meke ta iliri va bakala pa kenuqu rau
sa leta sapu garunu mae nia gamu koa gami. 19 Meke tavetia rau si
keke tinarae pude hata ia sa guguana sa hahanana sekesekei tanisa
popoa Zerusalema, meke ele tava nonoga sapu podalae pukerane si ele
varipera koari na baṉara sa vasileana asa meke sapu ele ta evaṉa vasina

* **4:6** Keke inilirina pule koasa pozana Zekisi si Ahaserusi. * **4:6** Est 1:1 * **4:7** Atazekisesi si keke kinuberena sa pozana. Keke pule si Zekisi.

sa vinaripera meke sa sineke tinarae. 20 Meke pukerane si koa baṉara
pa Zerusalema sari na baṉara ṉiṉiradi saripu totoli beto nia sa doduru
popoa pa kali lodu rimata koasa Ovuku Iuparetisi, meke koarini si ta
tabara sari na doduru votiki takisi, na gua. 21 Ego, mi tavetia si keke
tinarae pude kaqu tava noso sa tinavete tadi na tie hire, meke pude lopu
kaqu ta kuri pule sa vasileana hie osolae tozi vura nia rau si keke tinarae.
22 Mamu kopu pude lopu va mamamatae koasa ginugua hie! Pude vegua
ke kaqu gigiri hoboro tu sa ṉinovaṉovalana sa baṉara?”
23 Meke sipu ta tiro pa kenudia ri Rehumi meke e Simisai sa tie
kubekubere meke sari na koimata varitokae sa leta tanisa Ṉati baṉara
Atazekisesi, si tuturei la i rini sari na tie Ziu pa Zerusalema meke koasa
ṉiniraṉira na binokaboka si va nosoi rini si arini.

Noso sa Tinavete pa Zerusalema

24 Gua asa, ke noso sa tinavete koa sa Zelepade te Tamasa sapu koa pa
Zerusalema. Noso si asa osolae kamoa sa vuaheni vina ruana sa binaṉara
te Dariasi, sa baṉara pa Pesia.*

5

Podalae Pule sa Kinurina sa Zelepade

1 Meke korokorotae koari na tie Ziu pu koadi pa Ziuda meke pa
Zerusalema sari karua poropita, ari Haqai meke e Zakaraea, sa tuna e Ido.
Korokorotae sari kara poropita pa korapa pozana sa Tamasa pa Izireli pu
korapa kopu ni si arini. 2 Meke sipu avosi ari Zerubabele, na tuna Silitili
meke Zosua, sa tuna e Zozadaki sa inavoso tadi na poropita si podalae
kuri pulea rini sa Zelepade te Tamasa sapu koa pa Zerusalema meke koa
varitokae koarini sari na poropita te Tamasa.*

La Sosoara sa Qavuna Sameria

3 Pa totosona asa si la koarini se Tatenai, sa qavuna pa Pinaqaha Popoa
pa Kali Lodu Rimatana sa Ovuku Iuparetisi meke e Setabozenai meke sari
na dia koimata pa qinavuna meke zama gua hie koarini, “Esei ponini gamu
sa vina malumu pude kuria sa Zelepade hie meke pude va hokotia sa vetu
hie?” 4 Meke nanasa ni tugo rini si hire, “Ari sei sari na pozadi rina tie pu
korapa totoli pa tinavete?” gua. 5 Ba korapa kopu totoko ni sa dia Tamasa
sari na koimata tadi na tie Ziu, ke lopu va noso i rini osolae kamo koe
Dariasi si keke tinozi meke pule koarini sa hinobena sa leta asa. 6 Hie tugo
sa leta sapu garunu la nia e Tatenai, sa qavuna pa Pinaqaha Popoa pa Kali
Lodu Rimata koasa Ovuku Iuparetisi meke se Setabozenai meke sari kaiqa
nana koimata pa qinavuna, la koe Dariasi sa baṉara. 7 Garunu la nia rini
koasa sa leta sapu ta kubere guahe:

“Koa goi Dariasi, sa baṉara, mu koa pa binule. 8 Mamu gilania
baṉara sapu ele la si gami koasa pinaqaha popoa pa Ziuda, vasina koa
sa Zelepade tanisa Tamasa lavata. Korapa ta kuri si asa koari na patu
nomadi meke ele ta veko pa goba sari na labelabete. Korapa ene valeana
sa tinavete pa dia tinolitolie. 9 Meke nanasi gami sari na koimata vasina
meke zama guahe si gami, ‘Esei na poni gamu vina malumu pude kuria
sa Zelepade hie meke pude va hokotia?’ 10 Nanasa ni tugo gami sari na
pozadia pude boka gilani goi, pude boka kubere vagi gami sari na pozadi
rina palabatu pu koimata nia sa tinavete.

* **4:24** Haq 1:1; Zak 1:1 * **5:2** Haq 1:12; Zak 4:6-9

11 Meke gua mo hie sa dia inolaṉa koa gami, ‘Gami sina nabulu te
Tamasa pa Maṉauru meke na pepeso, meke korapa kuri pulea gami
sa vetu sapu ta kuri pukerane, sapu kuria na va betoa keke baṉara
Izireli nomana. 12 Ba sina va bugoria ri tamamami sa Tamasa lavata pa
Maṉauru, ke veko vala i Sa sarini pa limana Nebukaneza, sa baṉara pa
Babiloni, pa butubutu Kaladea pude huaria sa Zelepade hie meke raovo
lani pa popoa Babiloni sari na tiena.* 13 Ba pa vuaheni kekenu te Saerasi,
sa baṉara Babiloni, si va vuraia Saerasi sa baṉara si keke tinarae pude
kaqu ta kuri pule sa Zelepade te Tamasa hierana, gua.* 14 Meke ele va
vura pule mae ni tugo Saerasi sa baṉara pa Babiloni sari na tiṉitoṉa
tana vinahesi, qolo na siliva tanisa Zelepade te Tamasa saripu zau vagi
Nebukaneza koasa Zelepade pu koa pa Zerusalema meke paleke veko
mae ni koe Sesebaza sa tie sapu va turua sa pude na qavuna pa pinaqaha
popoa Ziuda. 15 Meke garunu la nia sa si asa meke zama, “Mamu vagi
sari na likakalae hopedi hire, mamu la veko pule ni pa Zelepade sapu
kaqu kuri pulea goi pa Zerusalema koasa nana poni vetu pukerane,” gua.
16 Ke mae se Sesebaza meke veko lani sari na patu nomadi pude podalae
kuri pulea sa Zelepade te Tamasa. Meke kamo kamahire si korapa ta
kuri si asa meke lopu ele beto!’ gua si arini.
17 Gua asa, be leana koasa baṉara si mani ta hata si asa koari na buka
tinozi sapu tozia sa tinavete tanisa baṉara pa Babiloni pude dogoro va
sosodea be tava vura si keke tinarae koe Saerasi sa baṉara. Sa tinarae
asa si pude kuri pulea sa Zelepade hierana te Tamasa pa Zerusalema,
meke sa baṉara si mani tozi mae nia sa nana hiniva koasa tinavete hie,”
gua si arini.

6

Ta Dogoro Pule sa Tinarae te Saerasi

1 Ke va turua Dariasi sa baṉara lavata si keke vina turu pude hata ia sa
kinubekubere tadi na baṉara saripu ta kopue pa Babiloni gua. 2 Meke koa
tu pa vasileana nomana pa Ekebatana si asa pa pinaqaha popoa Media,
vasina tu si ta dogoro sa pepa ta viqusuna, vasina koa sa kinubekubere
sapu guahe:
3 “Koasa vuaheni kekenu sipu koa baṉara se Saerasi sa baṉara lavata,
si garunu nia sa si keke tinarae, sapu sa Zelepade pa Zerusalema si kaqu
ta kuri pule, gua. Meke vasina tu kaqu ta tavete sari na vina vukivukihi
va uququ. Sa Zelepade si kaqu ka hiokona zuapa mita labena, meke
ululuna. 4 Sari na goba si pude ta tavetae huda pana uludi ri ka ṉeta
vinari hakehakei patu. Sari doduru hinoluholu si kaqu ta tabara koasa
tie kopu poata tanisa baṉara. 5 Gua tugo sari na tiṉitoṉa ta tavetae
pa qolo na siliva saripu paleke lani sa baṉara Nebukaneza pa Babiloni,
saripu ta vagidi koasa Zelepade pa Zerusalema, si pude tava pule la koasa
vasina pu ele koadi rini, pa korapa Zelepade te Tamasa pa Zerusalema.”

Ta Zamae koe Dariasi sa Tinavete pude Lopu Makudo

6 Meke garunu la nia Dariasi sa inolaṉa guahe:
“Koe Tatenai, sa qavuna pa Kali Lodu Rimata pa Iuparetisi,
Setabozenai, meke sari doduru mua palabatu pa qinavuna pa Kali Lodu
Rimata pa Iuparetisi, mi rizu va seu koasa Zelepade pa Zerusalema.

* **5:12** 2 Baṉ 25:8-12; 2 Koron 36:17-20; Zer 52:12-15 * **5:13** Ezr 1:2-11

7 Mamu lopu la sosoaria sa tinavetena sa Zelepade, mani tavetia sa
qavuna pa Ziuda, meke sari na koimata tadi na tie Ziu sa Zelepade te
Tamasa, vasina tugo sapu ele turu si asa tatasana. 8 Garunu gamu rau si
gamu, pude mamu tokani sarini pu kuri pulea si asa. Sari na dia lipulipu
si kaqu tuturei ta tabara koasa poata tana baṉara, saripu ta vagidi pa
takisi pa kali lodu rimata pa Iuparetisi. Ke lopu ta sosoara sa tinavete.
9 Doduru rane si lopu kaqu makudo vala ni gamu koari na hiama pa
Zerusalema gua sapu hiva ni rini: sari na tuna bulumakao kokoreo, na
sipi kokoreo babe na lami kokoreo pude na vina uququ la koe Tamasa
pa Maṉauru; na huiti, soloti, vaeni, meke na oela olive tugo. 10 Guahe si
kaqu ta tavete, pude boka vala i rini sari na vina vukivukihi saripu qetu
ni Tamasa pa Maṉauru, meke tepa ia sa Nana minana, pude mana nau,
meke gua tugo sari na tuqu koreo.
11 Gua pule hie, be keke tie si sekea sa tinarae hie, si kaqu ta daku
vura si keke huda pa nana vetu, meke kaqu tava ṉaru sa kukuruna,
meke kaqu ta hopere nuquru pa tinina sa, meke sa nana vetu si kaqu
ta evaṉae na vinarigarae remoremo. 12 Sa Tamasa sapu ele vizatia sa
vasina sapu kaqu tavahesi si Asa pa Zerusalema, si mani va kilasi sari na
baṉara, babe na butubutu saripu hobea sa tinarae hie, mi lopu podekia
pude huaria sa Zelepade vasina. Arau, Dariasi si kuberia sa tinarae hie.
Kaqu tava tabe zoṉazoṉa si asa.”

Hokoto meke Tava Madi sa Zelepade

13 Meke gua puta tugo sapu garunu nia sa baṉara lavata, si tavete lulia
ri Tatenai sa qavuna, e Setabozenai meke sari dia palabatu pa qinavuna.
14 Sari na koimata tadi na tie Ziu si tavetavete ṉaliṉali koasa kinurina sa
Zelepade. Va hokotia rini sa Zelepade, gua sapu garunu nia sa Tamasa pa
Izireli meke ari Saerasi, e Dariasi, meke Atazekisesi, sari na baṉara lavata
pa Pesia. Tava ṉaliṉali si arini koari na poropita Haqai meke Zakaraea.*
15 Va hokotia rini sa Zelepade pa rane vina ṉeta pa sidara Ada* koasa vina
onomo vuaheni sipu baṉara se Dariasi, sa baṉara lavata.
16 Ego, sari na tie Izireli: sari na hiama, na tie Livaeti, meke sari doduru
pu pule maedi pa tinaraovo, si va madi qetuqetu nia rini sa Zelepade.
17 Meke keke gogoto bulumakao, karua gogoto sipi, meke ka made gogoto
tuna sipi kokoreo, si valani rini koasa vina madina sa Zelepade, pude tana
vina vukivukihi, meke ka manege rua sari na qoti, pude sa vina vukivukihi
tana tinaleosaedi rina sinea, hopeke eke koari ka manege rua butubutu
Izireli. 18 Va madi i tugo rini sari na hiama meke sari na tie Livaeti koa
rina dia tinavete koasa Zelepade pa Zerusalema, koasa guguana sa vina
turu sapu koa pa buka te Mosese.

Sa Inevaṉa Pasova

19 Sari na tinoni pu puledi pa tinaraovo si tavete qetuqetu nia rini sa
Inevaṉa Pasova[d] koasa rane vina manege made pa sidara kekenu koasa
vuaheni, sipu ele hola sa vina madina sa Zelepade.* 20 Sari doduru hiama
na tie Livaeti, si va via pule ni si arini, meke tava via beto koasa hahanana
vina vukivukihi. Sari na tie Livaeti si va matei sari na kurukuru vina
vukivukihi Inevaṉa Pasova, pude tadi doduru tie puledi, meke tadi na
hiama, meke tadirini tugo, gua. 21 Sa vina vukivukihi hie si hena ia ri
doduru tie, pu pule maedi koasa tinaraovo, meke ari doduru pu mae
vahesia se Zihova sa Tamasa pa Izireli, meke arini pu ele veko pani sari na

* **6:14** Haq 1:1; Zak 1:1 * **6:15** Sa sidara vina beto pa vuaheni sipu lopu ele kamo Pasova.
* **6:19** Ekd 12:1-20

hahanana huporodi tadi na tinoni pu koadi koasa popoa sana. 22 Ka zuapa
rane tu si tavete qetuqetu nia rini sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d]. Ta siṉie
qinetuqetu si arini, sina sa baṉara lavata pa Asiria si tataru ni, ke zukai sa
koasa dia tinavete kinuri pulena sa Zelepade te Tamasa pa popoa Izireli.

7

Kamo pa Zerusalema se Ezara

1 Soku vuaheni hola gua, sipu baṉara lavata se Atazekisesi pa Pesia, si
koa nana si keke tie pozana Ezara. Pitu luli pulea sa sa nana tututi sapu
pule la koe Eroni, sa ṉati hiama kenukenue sapu guahe: Se Ezara si na
tuna e Seraea, sa tuna e Azaraea, sa tuna e Hilikaea, 2 sa tuna e Salumu, sa
tuna e Zedoki, sa tuna e Ahitubi, 3 sa tuna e Amaraea, sa tuna e Azaraea,
sa tuna e Meraioti, 4 sa tuna e Zerahia, sa tuna e Uzi, sa tuna e Buki, 5 sa
tuna e Abisua, sa tuna e Pinehasi, sa tuna e Eleaza, sa tuna e Eroni.
6-7 Se Ezara hie si keke tie sikulu valeanana meke tumae valeania sa
ginuana sa tinarae sapu vala nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli koe Mosese.
Meke ponia sa baṉara lavata se Atazekisesi koa sa sari doduru tiṉitoṉa
saripu tepai sa, sina ele vagia Ezara sa minana te Zihova sa nana Tamasa.
Meke koasa vina zuapa vuahenina sa hinabotu binaṉara te Atazekisesi, si
taluarae pa Babiloni se Ezara meke la pa Zerusalema. Meke luli koa sa si
keke puku tie Izireli, sapu luli somania rina hiama, na tie pa butubutu te
Livae, na tie kerakera pa Zelepade, meke na tie kopu pa Zelepade, meke
sari na tie tavetavete. 8-9 Taluarae si arini pa Babiloni koasa rane vina keke
pa sidara kekenu, meke koasa tinokae te Tamasa, si kamo pa Zerusalema
si arini, koasa rane kekenu pa sidara vina lima. 10 Vala beto nia Ezara
sa nana tinoa koasa vina nonogana meke na tinirona sa tinarae te Zihova,
pude tavetavete nia, meke pude va tumatumae ni sari doduru tinarae meke
na vina turu tanisa koari na tie Izireli.

Sa Leta sapu Vala nia Atazekisesi Koe Ezara

11 Vala nia Atazekisesi sa leta hie koe Ezara, sa hiama, meke na tie
tumatumaena, sapu gilana valeani sari na vina turu saripu ele vala ni e
Zihova koari na tie Izireli:

12 “Sa leta hie si mae guana koa rau, Atazekisesi sa baṉara lavata, meke
atu koa goi Ezara, sa hiama, meke na tie pu va tumatumae nia sa tinarae
te Tamasa pa Maṉauru.

13 Hie sa qua zinama sapu zama nia rau koari doduru tinoni Izireli, na
hiama, na tinoni pa butubutu te Livae, saripu koa pa doduruna sa qua
binaṉara pu hiva pule, si kaqu tava malumu pude luli koa goi meke
la pa Zerusalema. 14 Ta garunu si goi koa rau meke koari ka zuapa
qua tie totoli varitokae, pude doṉo viliti sari na tinoa tadi na tinoni pa
Zerusalema, meke Ziuda, pude dogori sapu vegugua luli valeana gunia
rini sa tinarae tanisa mua Tamasa, sapu ele ronu atu nia Sa koa goi, si be
korapa tava tabe valeana koa rini. 15 Kaqu paleki goi sari na vinariponi
qolo, na siliva sapu arau meke sari na qua tie totoli varitokae okoro nia
pude poni nia koasa Tamasa pa Izireli, sapu koa pa Nana Zelepade pa
Zerusalema. 16 Kaqu paleki tugo goi, sari na siliva meke na qolo sapu
vagi varigara ni goi pa doduruna sa pinaqaha popoa pa Babiloni, meke
sari na vinariponi sapu sari na tie Izireli, meke sari na hiama pu vala
moka ni koasa Zelepade tanisa dia Tamasa pa Zerusalema.

17 Kaqu kopu valeana nia goi sa mua hinoluholu koasa poata, pude
holui sari na bulumakao kokoreo, na sipi kokoreo, na lami, meke na

vaeni, mamu va vukivukihi ni koasa hope pa Zelepade tanisa mua
Tamasa pa Zerusalema. 18 Kaqu tavetavete ni goi sari na qolo na siliva
koa holadi pa tinavete gua sapu okoro nia goi, meke sari na turaṉamu
pa korapa hiniva tanisa mia Tamasa. 19 Kaqu vala ni goi koe Tamasa
pa Zerusalema sari doduru tiṉitoṉa saripu ele ta vatu koa goi pude
tavetavete ni pa korapa Zelepade, koasa hahanana vinahesi. 20 Meke
kaiqa tiṉitoṉa pule pu hiva ni goi pude tana Zelepade, si boka vagi goi
koasa tie kopu poata tanisa baṉara.
21 Arau Atazekisesi sa baṉara, si garunu atu nia sa zinama hie koari
doduru palabatu kopu poata, saripu koa koari doduru Pinaqaha Popoa
pa Kali Lodu Rimata pa Iuparetisi. Mamu tuturei vala ni koe Ezara sari
na tiṉitoṉa sapu gua tepai sa. Sa tie hie, si na hiama, meke na tie sapu
variva tumatumae nia sa tinarae te Tamasa pa Maṉauru. 22 Kaqu ponia
gamu podalae ka ṉeta tina made gogoto kilo siliva ka manege puta tina
kilo huiti, karua tina lita vaeni, karua tina lita oela olive, meke soloti
sokudi gua sapu ta hivae. 23 Kaqu kopu valeana si gamu, pude va hia
i sari doduru tiṉitoṉa sapu hiva ni sa Tamasa pa Maṉauru pude tana
Zelepade. Ke mamu kopu sisigiti nia, pude lopu kaqu bugoro nau Sa si
arau, babe arini pu kaqu baṉara luli mae pa mudiqu rau. 24 Lopu tava
malumu hokara si gamu, pude vagia si keke vasi takisi koari na hiama,
meke koari na tie Livaeti, na tie kerakera, na tie kopu pa Zelepade, na
tie tavetavete pa Zelepade, babe keke tie sapu ari nana ginugua pu soto
la gua koasa Zelepade hie.
25 Agoi Ezara, si mamu tavetavete nia sa tinumatumae sapu ponigo
sa mua Tamasa, pude vizati sari na palabatu va ene tinavete, na tie
varipitui, pude totoli ni sari doduru tie pa tinoṉoto, saripu koa pa kali
lodu rimata pa Iuparetisi saripu toa koasa Tinarae tanisa mua Tamasa.
Kaqu va tumatumae nia goi sa Tinarae te Tamasa isa koari na tie, pu
lopu ele tumae nia sa Tinarae. 26 Be sekea keke tie sa Tinarae tanisa
mua Tamasa babe sa tinarae tanisa binaṉara taqarau, si kaqu tuturei
tava kilasa si asa pa minate, babe ta raovo la pa votiki popoa, babe ta
zau vagi sari nana tinagotago, babe ta veko pa vetu varipusi si asa,” gua
sa leta.

Vahesia Ezara sa Tamasa

27 Zama se Ezara, “Mani tavahesi se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamada!
Ele ponia se Zihova sa inokoro koasa baṉara lavata, pude va lavatia se
Zihova koasa Zelepade pa Zerusalema. 28 Koasa minana te Tamasa, si ele
tataru nau sa baṉara lavata si arau, meke sari na nana tie totoli varitokae,
meke sari doduru nana palabatu arilaedi. Se Zihova sa qua Tamasa si ele
poni nau sa minataqara, meke boka zama ososo ni rau sari na palabatu
koari hopeke butubutu pa Izireli, pude somana luli pule koa rau,” gua.

8

Sari Puku Pozadi ri Ṉati Palabatu Ziu pu Luli La koe Ezara pa Zerusalema

1 Hire sari na palabatudi rina butubutu tadi na tamadia pu koa pa
tinaraovo pa Babiloni pu pule mae turaṉae koe Ezara pa Zerusalema pa
totoso sipu koa baṉara se Atazekisesi:
2 Qesomu pu tuti gore mae koe Pinehasi,
se Daniela pu tuti gore mae koe Itamara,
Hatusi sa tuna Sekanaea pu tuti gore mae koe Devita,

3 Zakaraea pu tuti gore mae koe Parosi. Somana nia sari keke gogoto
lima n̲avulu tie turan̲ana pa tutina e Parosi.
4 Eliehoenai sa tuna e Zerahia pu tuti gore mae koe Pahati Moabi, meke
koasa si luli sari karua gogoto tie;
5 Sekanaea sa tuna Zahazieli pu tuti gore mae koe Zatu. Somana nia n̲eta
gogoto tie.
6 Ebedi sa tuna Zonatani pu tuti gore mae koe Aidini. Somana nia lima
n̲avulu tie.
7 Zesaea tuna Atalaea pu tuti gore mae koe Elami. Somana nia vesu
n̲avulu tie.
8 Zebadaea sa tuna Maekolo pu tuti gore mae koe Sepatia. Somana nia
karua gogoto manege vesu tie.
9 Obadaea sa tuna Zehieli pu tuti gore mae koe Zoabi. Somana nia karua
gogoto manege vesu tie;
10 Selomiti sa tuna Zosipia pu tuti gore mae koe Bani. Somana nia keke
gogoto onomo n̲avulu puta tie.
11 Zakaraea sa tuna Bebai pu tuti gore mae koe Bebai. Somana nia
hiokona vesu tie.
12 Zohanana sa tuna Hakatani pu tuti gore mae koe Azaqadi. Somana
nia keke gogoto manege puta tie.
13 Elipeleti, e Zeueli, meke e Semaea pu tuti gore mae koe Adonikami.
Somana koa arini si onomo n̲avulu tie.
14 Ari Utai, e Zakura, pu tuti gore mae koe Biqivai. Somana koarini si ka
zuapa n̲avulu puta tie.

Hatai Ezara sari na Tie pa Butubutu Livae

15 Varigara ni rau si arini pa kalina sa kolo sapu la gua pa Ahava, meke
vasina si koa ka n̲eta rane si gami pa ipi. Sipu hopiki ni rau sari na tinoni
meke sari na hiama si lopu dogori rau koa rini sari na tie Livaeti. 16 Ke tioko
va mae i rau sari Elieza, e Arieli, e Semaea, e Elinetani, e Zaribi, e Elinetani,
e Netani, e Zakaraea, meke e Mesulama sapu sari na n̲ati palabatu, meke
sari Zoiaribi, e Elinetani saripu na tie gilagilana pa kinubekubere hope.
17 Garunu lani rau koe Ido sarini, pude tozi nia rini meke sari na turan̲ana
saripu tuti gore maedi koari na tie tavetavete pa Zelepade pu korapa koa
pa Kasipia, pude garunu maeni koa gami sari kaiqa tie tavetavete tanisa
Zelepade te Tamasa. 18 Meke pa korapa tataru varitokae tanisa Tamasa
pu somana koa gami si ta garunu mae koa gami si keke tie gilagilana pa
butubutu Livae pu tuti gore maena koe Mahili, sapu ta pozae Serebia meke
ari ka manege vesu tuna na turan̲ana. 19 Meke garunu mae nia tugo rini se
Hasabia meke se Zesaea saripu tuti gore mae koe Merari, meke ka hiokona
tasina na turan̲adia. 20 Garunu maeni tugo arini si karua gogoto hiokona
puta tie tavetavete pa Zelepade saripu vizata veko vata kalei e Devita meke
sari nana koimata pude somanae varitokae koari na tie Livae. Ta kubere
sari na pozadi sarini pude boka somana pa tinavete pa Zelepade.

Varavara Va Madia Rini sa Inene pude Ta Leseve pa Tinasuna

21 Meke tozi vura nia rau pa taqelena sa kolo Ahava si keke totoso vina
madi, pude kaqu va pepekae puleni gami si gami pa kenuna sa mami
Tamasa meke pude tepa koa Sa pude turan̲a gami meke tokani gami meke
sari na tumami na mami likakalae koari na kana pa mami inene. 22 Sina
variva kurekure si pude tepa ia koasa ban̲ara si keke qeto minate varipera
meke na tie koi hose pude varipera ponini gami koasa kana pa mami
inene, sina ele tozi nia gami sa ban̲ara sapu sa limana sa mami Tamasa si

varitokae koari doduru pu hata ia si Asa, meke sa ṉiniraṉirana sa Nana binugoro si raza la koari doduru pu etulia si Asa. 23 Ke koa va madi pa ginani si gami meke tepatepa nia gami sa tinokae te Tamasa meke ele avosia Sa sa mami tinepatepa.

Sari na Vinariponi tanisa Zelepade

24 Meke vizata vata kalei rau si kaiqa koimata koari na hiama, ari Serebia, e Hasabia, meke ka manege puta turaṉadia. 25 Meke pada ponini siliva na qolo rau sarini meke sari na tiṉitoṉa sapu na vinariponi tanisa Zelepade tanisa mami Tamasa, sapu variponi ni sa baṉara meke sari na nana nabulu varitokae, meke na koimata pa qinavuna, meke sari doduru tie Izireli. 26 Pada vala i rau pa limadia rini si guahe:

Sa poata siliva si ka hiokona rua tina keke gogoto kilo.
Sari na tiṉitoṉa ta tavetae pa siliva si ṉeta tina made gogoto kilo.
Sa poata qolo si ṉeta tina made gogoto kilo mamatana.
27 Ka hiokona besini qolo pu vesu kilo meke lima gogoto qarami.
Karua vovoina boronizi ṉedaladi saripu arilaedi guana qolo.

28 Meke tozi ni rau sarini, “Madimia koe Zihova si gamu meke tava madidi tugo sari na likakalae guana vinariponi koe Zihova na Tamasa tadi na tiatamamia. 29 Mi kopu ni na va naqiti gamu sarini osolae pana padai gamu sarini pa kenudia rina hiama meke na tie Livaeti meke sari na palabatudi rina butubutu Izireli pa Zerusalema, pa korapa lose tanisa Zelepade te Zihova,” gua si rau. 30 Ke vagia ri hiama na tie Livaeti sa kinopudi ri doduru siliva na qolo, meke sari na likakalae, pude paleke lani pa Zerusalema koasa Zelepade tanisa nada Tamasa.

Topue Taloa si Arini Pude Pule La pa Zerusalema

31 Meke taluarae si gami koasa kolo Ahava koasa rane vina manege rua pa sidara kekenu, pude la gua pa Zerusalema. Koa va tukana koa gami sa limana sa mami Tamasa meke va sare gami Sa si gami koari na kana meke koari na tie hikohiko pa siraṉa. 32 Sipu mae kamo pa Zerusalema si gami si koa ka ṉeta rane vasina. 33 Koasa rane vina made, pa korapa Zelepade tanisa mami Tamasa si ta pada vala sari na siliva na qolo meke sari na likakalae pa korapa limana Meremoti sa hiama sapu sa tuna e Uraea. Koa turaṉae koasa se Eleaza sapu sa tuna Pinehasi, meke somana koa koarini tugo sari na tie Livaeti: ari Zozabada, sapu sa tuna e Zesua, meke e Noadia sapu sa tuna e Binui. 34 Ta nae beto meke ta pada sari doduru meke ta kubere tugo sa mamatadi ri doduru.

35 Pa totosona asa, arini pu pule maedi pa tinapusi pa Babiloni si vala i rini sari na dia vina vukivukihi vina uququ koasa Tamasa pa Izireli: Manege rua bulumakao keke pa hopeke butubutu Izireli, sia ṉavulu onomo sipi kokoreo, zuapa ṉavulu zuapa lami kokoreo vaquradi, meke ka manege rua qoti kokoreo pude na vina vukivukihi tana sinea. Sari doduru hirerana sina vina vukivukihi vina uququ pa kenuna e Zihova. 36 Meke veko vala nia tugo rini sa leta vasina ta kubere sari na ginarunu tanisa baṉara koari na qavuna meke sari na koimata pa Pinaqaha Popoa pa Kali Lodu Rimata pa Ovuku Iuparetisi. Meke toka ni rini sari na tinoni meke sa Zelepade te Tamasa.

9

Habai ri na Tie Ziu sari Tie Huporo

1 Sipu ele ta tavete sari na ginugua hire, si mae koa rau sari na koimata
meke zama guahe, “Sari na tinoni Izireli meke gua tugo rina hiama meke
na tie Livaeti si lopu hite paqaha pule ni si arini koari na tiedi rina popoa
pu ari dia hahanana kaleadi, sari tie Kenani, na tie Hitaiti, na tie Perizaiti,
na tie Zebusaiti, na tie Amoni, na tie Moabi, na tie Izipi, meke na tie
Amoraiti. 2 Sina ele haba vagi i rini sari dia vineki pude na dia barikaleqe
meke va haba ni tugo rini sari tudia koreo. Ke ele varihenie sa butubutu
hope koari na tiedi rina popoa pu koa vari likohae. Meke koasa sineke
tinarae hierana si namu ele koa va kenue tugo sari na koimata meke na
n̲ati palabatu,” gua si arini. 3 Sipu avoso nia rau si hie si rikati rau sari
na qua poko meke puki rau sari kalu pa batuqu meke sari na gumiqu
meke habotu hodahodaka meke talotan̲a qua mo. 4 Meke sari doduru
pu mala ni sari na zinama tanisa Tamasa pa Izireli koasa vina gugue
tadi na tie ta raovodi sapu tiqe pule, si varigara vari likohae nau rini
sipu habotu talotan̲a si rau, meke osolae kamoa tu sa totoso vukivukihi
veluvelu. 5 Meke koasa vinukivukihi veluvelu si tiqe tekulu si rau koasa
qua tinalotan̲a. Ele ta rikatadi tu sari na qua poko meke kokotun̲u gore si
rau meke va sage lani rau sari na limaqu koe Zihova sa qua Tamasa.

Varavara Helahelae se Ezara sa Hiama

6 Meke zama si rau, “Kei qua Tamasa, namu kurekure si rau, pamaṉa va
eṉa ia rau sa isumataqu koa Goi na qua Tamasa, sina ele sage va ululae
hola sari na mami kinaleana holani sari batu mami, meke ele kamo atu pa
maṉauru sari mami sinea. 7 Podalae koari na rane tadi na tiatamamami
meke kamoa sa rane hie si ele koa pa sinea nomana si gami, meke ele
tava kilasa la pa limadi rina baṉara huporodi si gami, meke sari na mami
baṉara, meke na mami hiama, si ta sekei vedara, ta raovo vagi pa tinapusi,
pa zinalozalo meke pa kinurekure, kamo gua tugo pa rane n̲inoroi. 8 Ba
kamahire, pa keke totoso papakana, si ele tataru vasinahite ni gami Goi
Zihova, na mami Tamasa, pude veko hola gami si gami kaiqa pu toa hola,
pude tava sare si gami meke koa va leana si gami koasa Nana vasina
hopena. Koa gua asa si va n̲edali Goi mami Tamasa sari na matamami
meke va toa pule na vata rupaha gami Goi si gami pa mami tinapusi. 9 Na
tie ta pusimami si gami! Ba lopu veko pani gami Goi mami Tamasa si gami
pa mami tinapusi, ba ele va kamoa Goi koa gami sa Mua tataru nabuna
pa kenudi rina baṉara Pesia, pude va toa vasinahite gami pude kuria sa
Zelepade Tamugoi na mami Tamasa, pude tuvakia sapu zuzuluna meke
pude koa pule sa bara pa vasileana hie pude kopuni gami pa Ziuda meke
pa Zerusalema.

10 Kei mami Tamasa, na sa pule si boka zama nia gami kamahire? Ura
ele veko pani gami sari na Mua tinarae, 11 saripu garunu vura ni Goi koari
na mua nabulu na poropita totoso zama si Goi, ‘Sa popoa sapu nuquria
gamu si koa ia rina tie huporo. Tava bonina koasa tinavete kaleadi hola
tadi ninae butubutu huporo meke koari na dia hahanana pu siṉia na boni
si asa! 12 Koa gua asa si mi lopu vala i sari na tumia vineki koari na tudia
koreo, meke lopu vagi sari na tudia vineki pude va haba ni sari na tumia
koreo, meke lopu hata ia sa dia binule na binaere, pude boka koa n̲iṉira
si gamu. Pude gua asa si kote hena ia gamu sa vuana sa popoa meke veko
hola ia si asa koa rina mia koburu ninae rane ka rane.’* 13 Meke sari
doduru pu ele ta evaṉa mae koa gami si pude lipui sari na mami tinavete
kaleadi meke sa mami sinea nomana, sina Agoi, na mami Tamasa, si lopu

* **9:12** Ekd 34:11-16; Diut 7:1-5

nomana sa vina kilasa sapu poni gami Goi gua sapu garo koari na mami sinea, ba ponini gami Goi si kaiqa tie pude koa hola kamoa sa rane n̲inoroi.
14 Vegua, kaqu seke pulei gami sari na Mua ginarunu meke varivarihaba la koa rina tinoni pu hoke tavetaveti sari na hahanana kalekaleadi hirerana? Vegua, lopu kaqu bugoroni gami Goi, osolae ta huara si gami, osolae kote loke tie si hite koa hola? 15 Kei, Zihova, Tamasa pa Izireli, Toṉotomu si Agoi! Kaiqa gami si ta harupu, meke korapa koa kamo pa rane n̲inoroi. Dotu, ele koa pa kenumu Goi si gami koari na mami sinea, ba koasa ginugua hie si lopu hite keke sapu boka turu pa kenumu Goi.”

10

Helahelae nia Rini sa Vinarihaba Sea

1 Sipu korapa varavara se Ezara meke helahelae ni sari na sinea; kabo, meke kokotuṉu gore pule nia telena si asa pa kenuna sa Zelepade te Tamasa si varigara mae koa sa sari palabatu na barikaleqe meke na koburu pa Izireli, meke kabo sisigiti si arini. 2 Meke zama la koe Ezara se Sekanaea, sa tuna koreo e Zehieli pa tutina e Elami, “Ele tavete va sea la koasa mami Tamasa si gami, na haba i gami sari barikaleqe huporodi tadi na butubutu pu koa varilikohae ni gami. Gua ba korapa koa nana si keke vasi siraṉa pude kote leana sa butubutu Izireli. 3 Gua asa ke mada tavetia si keke vina tatara koasa nada Tamasa, pude veko pani gami sari doduru barikaleqe hire meke sari na dia koburu. Kaqu tavetia gami gua sapu tozini gami agoi meke sari doduru pu pamaṉa ni sari na ginarunu te Tamasa. Kaqu lulia gami gua sapu ta kubere koa sa Tinarae te Tamasa. 4 Mu turu, ura na mua tinavete goi si hie! Meke gami si kote zuka igo, gua asa ke koa n̲iṉira, mamu tavetia!”

5 Meke gasa turu se Ezara, meke va tokotokori sa sari na koimata tadi na hiama, na tie Livaeti, meke sari doduru koimata pa Izireli pude kaqu tavete va gorevura ia rini gua sapu ta zamae. Ke somana tokotokoro si arini.

6 Vura pa kenuna sa Zelepade te Tamasa se Ezara meke la koa pa lose te Zehohanani, sa tuna Eliasibi vasina va hola ia sa sa boṉi, meke lopu hena ginani na napo kolo si asa, sina besu nia sa sa vina gugue tadi na tie pu pule maedi pa tinaraovo. 7 Meke ta garunu vura si keke inavoso pa doduruna sa popoa Ziuda meke pa Zerusalema koari doduru tie ta raovodi pu ele pule, pude kaqu varigara pa Zerusalema si arini. 8 Meke pa ginarunu tadi na koimata tadi na tinoni, be ari sei si lopu mae sipu ele hola ka n̲eta rane, si kaqu ta vagi sari dia pepeso meke likakalae, meke arini si kaqu ta hitu taloa koasa vinarigaraedi rina tie pule maedi. 9 Meke varigara beto pa Zerusalema, koari ka n̲eta rane sari doduru tie pa butubutu Ziuda meke Benisimane. Na sidara vina sia si asa koasa rane vina hiokona puta. Meke habotu beto sari doduru tie koasa pavasa nomana pa kenuna sa Zelepade te Tamasa meke neneqara nia rini sa ginugua hie meke sina na lovua lavata tugo si korapa hoqa koasa totoso asa.

10 Meke turu se Ezara sa hiama, meke gegesi sa si arini, “Ele seke tinarae si gamu meke habai sari na barikaleqe tadi na butubutu huporodi, meke gua asa ke va nomaia gamu sa sinea pa Izireli. 11 Ego, mi helahelae la koe Zihova sa Tamasa tadi na tiatamamia, mamu tavetia sa Nana hiniva. Mi paqaha puleni gamu si gamu koari na tinoni huporo tatadi meke koari na barikaleqe karovodi.”

12 Meke olaṉa va ululae sari doduru, “Leana, kaqu tavete lulia mo gami gua sapu zama nia goi. 13 Ba soku si arini meke na totoso rukuruku bisa,

ke lopu boka turu pa sada si gami. Meke lopu tana keke babe karua rane
mo sa tinavete hie, ura ele tavete va sea hola si gami pa ginugua hierana.
14 Madi turu habotu nia rina koimata sa butubutu lavata. Sarini pu haba
barikaleqe karovodi si madi mae pa totoso ta mutina meke tutuvi sari na
koimata na tie varipitui pa hopeke vasileana, osolae pana tava hola koa
gami sa tinaṉaziri maṉinina tanisa mami Tamasa.” 15 Teledia ari Zonatani
sa tuna e Asahele meke e Zahazia sa tuna Tikiva si lopu hiva nia si hie
meke tokani ari Mesulama, e Sabetai, sa tie Livaeti sari kara.

16 Gua asa ke taveti sari na tie pule maedi gua sapu tava ego. Vizati
Ezara, sa hiama, saripu koa palabatu ni sari na butubutu tadi na tamadia
pa hopeke puku tututi tadi na tamadia meke hopeke ta poza si arini. Koasa
rane kekenu pa sidara vina manege puta si habotu pude vilavilasa sari
hopeke tamaloana pu haba tie karovodi. 17 Meke koasa rane kekenu pa
sidara kekenu si vilasa betoi rini sari doduru palabatu pu habai sari na
barikaleqe karovodi.

Ta Veko Palae sari Barikaleqe Huporodi meke sari na Tudia

18 Saripu haba barikaleqe karovodi koarini si gua hire:
Arini pu tuti gore mae koe Zosua sa tuna Zozadaki meke sari na tasina:
Maseia, e Elieza, e Zaribi meke e Qedalaea. 19 Va tatara si arini pude
veko pani sari na dia barikaleqe meke sa dia vina vukivukihi tana
sinea si keke sipi kokoreo.
20 Arini pu tuti gore mae koe Ima, si ari Hanani, e Zebadaea.
21 Arini pu tuti gore mae koe Harimi: Maseia, e Ilaiza, e Semaea, e Zehieli
meke e Uzaea.
22 Arini pu tuti gore mae koe Pasahuru: Elionae, e Maseia, e Isimeli, e
Netanela, e Zozabada, meke e Elasa.
23 Sari na tie Livaeti:
Ari Zozabada, e Simei, e Kelaia (asa sapu ta pozae Kelita tugo), e Petahia,
e Ziuda, meke e Elieza.
24 Sari na tie kerakera na mikemike pa Zelepade:
Eliasibi.
Sari na tie kopu pa Zelepade:
Salumu, e Telemi, meke e Uri.
25 Kaiqa pule:
Sarini pu tuti gore mae koe Parosi: Ramia, e Izia, e Malikiza, e Mizamini,
e Eleaza, e Malikiza, meke e Benaea.
26 Sarini pu tuti gore mae koe Elami: Matania, e Zakaraea, e Zehieli, e
Abidi, e Zeremoti, meke e Ilaiza.
27 Arini pu tuti gore mae koe Zatu: Elionae, e Eliasibi, e Matania, e
Zeremoti, e Zabadi meke e Aziza.
28 Arini pu tuti gore mae koe Bebai: Zehohanani, e Hananaea, e Zabai,
meke e Atalai.
29 Arini pu tuti gore mae koe Bani: Mesulama, e Maluki, e Adaia, e Zasubi,
e Seali, meke e Zeremoti.
30 Arini pu tuti gore mae koe Pahati Moabi: Adina, e Kelali, e Benaea, e
Maseia, e Matania, e Bezaleli, e Binui, meke e Manase.
31 Arini pu tuti gore mae koe Harimi: Elieza, e Isiza, e Malikiza, e Semaea,
e Simione, 32 e Benisimane, e Maluki, meke e Semaria.
33 Arini pu tuti gore mae koe Hasumi: Matenai, e Matata, e Zabadi, e
Elipeleti, e Zeremai, e Manase, meke e Simei.

34 Arini pu tuti gore mae koe Bani: Madai, e Amaramu, e Ueli, 35 e Benaea,
e Bedeia, e Keluhi, 36 e Vania, e Meremoti, e Eliasibi, 37 e Matania, e
Matenai, meke e Zasu.
38 Arini pu tuti gore mae koe Binui: Simei, 39 e Selemaea, e Netani, e
Adaia, 40 e Makenadebai, e Sasae, e Sarai, 41 e Azareli, e Selemaea, e
Semaria, 42 e Salumu, e Amaraea, meke e Zosepa.
43 Arini pu tuti gore mae koe Nebo: Zeieli, e Matitia, e Zabadi, e Zebina,
e Zadai, e Zoili, meke e Benaea.
44 Sari doduru hire si haba barikaleqe karovodi meke kaiqa arini si ari
dia barikaleqe pu ele podo koburu. Ke luara pani turaṉae ni rini sari na
dia koburu.

SA BUKA TE NEHEMAEA
Sa Vinabakala

Sa Buka te Nehemaea si ka made pinaqahana: (1) Sa pinule te Nehemaea pa Zerusalema, sapu garunia sa baṉara lavata pa Pesia pude la qavuna si asa pa Ziuda. (2) Sa kinuri puledi rina goba pa Zerusalema. (3) Tiro va nabua e Ezara sa Tinarae te Tamasa, meke na hinelahelae tadi na tinoni koari na dia sinea. (4) Meke kaiqa tinavete pule te Nehemaea sa qavuna pa Ziuda.

Keke ṉati ginugua arilaena sapu ta dogoro koasa buka, si na kinuberena sa kinalavarae lohina te Nehemaea koe Tamasa, meke sari nana vinaravara la koa Sa doduru totoso.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa pinule te Nehemaea pa Zerusalema. Hinia 1:1 kamo Hinia 2:20
Ta kuri pule sari na goba pa Zerusalema. Hinia 3:1 kamo Hinia 7:73
Ta tiro sa Tinarae te Tamasa, meke tava vaqura pule sa vinariva egoi. Hinia 8:1 kamo Hinia 10:39
Kaiqa Tinavete Pule te Nehemaea. Hinia 11:1 kamo hinia 13:31

1 Hie sa vivinei te Nehemaea sa tuna Hakalaea.

Balabala Sigitia Nehemaea sa Popoa Zerusalema

Pa sidara Kesileve*, koasa vina hiokona puta vuaheni sipu koa baṉara lavata se Atazekisesi pa Pesia, si koa si arau Nehemaea pa Susa, sa ṉati vasileana lavata. 2 Se Hanani sapu keke koari na tasiqu, si kamo mae koa rau. Asa meke kaiqa tie pule si tiqe kamodi, mae guadi pa Ziuda. Meke nanasi rau si arini sapu vea gugua sari tie Ziu saripu koa pa tina raovo[d] meke tiqe pule ladi, meke vea gugua sa popoa Zerusalema.

3 Zama si arini koa rau sapu sarini pu tiqe pule la pa Ziuda si lopu koa va leana. Noma hola sa dia tinasuna meke doṉo va gorei dia kana. Sa goba pa Zerusalema si ta huara gore, meke sari na sasadana si ta sulu pa nika.

4 Totoso avosi rau si hire si hoqa habotu si rau meke kabo. Koari kaiqa rane si kuliusu si rau, koa madi pa ginani meke varavara la koasa Tamasa pa Maṉauru. Zama si rau,

5 “Zihova Tamasa pa Maṉauru! Agoi si na Tamasa Lavata, meke matagutu nigo gami si Goi. Lopu hite sekea Goi sa Mua vinariva egoi nabuna pa Mua tataru, koa rini pu tataru nigo meke kopu ni sari na Mua tinarae. 6 Avoso mae koasa qua vinaravara, Mamu doṉo gore mae meke dogorau varavaraqu rane na boṉi, varavara poni sari na Mua nabulu, sari tie Izireli. Helahelae atu si rau, sapu gami na tie Izireli si ele va sea atu koa Goi. Uve, arau meke sa qua tatamana ba ele sea tugo. 7 Ele tavete kinaleana si gami koa Goi, na lopu va tabei gami sari Mua ginarunu, vina turu, na tinarae saripu ponini gami Goi koe Mosese sa Mua nabulu.

8 Mamu balabala ia gua sapu tozi nia Goi se Mosese, ‘Be lopu soto va nabu si gamu na tie Izireli pa linuliqu Rau, si kaqu talahuaraeni gamu Rau koari na votiki butubutu.* 9 Ba be kekere pule mae koa Rau si gamu, meke tavetia sapu gua garununi gamu Rau, si kaqu turaṉa puleni gamu Rau. Be guana ele talahuarae lamae si gamu pa ninae vasina seudi pa

* **1:1** Sa sidara Kesileve si tata la pa sidara Ok'toba kamahire. * **1:8** Liv 26:33

kasia popoa, ba kaqu va pule maeni gamu Rau koasa vasina sapu ele
vizatia Rau pude vahesi Au gamu.'*
10 Kei Zihova, hire sari na Mua nabulu, sari na Mua tie soti. Agoi vata
rupahi pa tinapusi si arini koasa Mua ṉiniraṉira lavata. 11 Mamu avoso
mae koasa qua vinaravara, meke koari na vinaravara tugo tadi kaiqa
Mua nabulu pu hiva va lavatigo si Agoi. Mamu va mataqarau pa rane
ṉinoroi, mamu sovutia sa baṉara lavata, pude tataru nau."
Koari na rane arini si na tie tuqe na kopu kapa napo vaeni tanisa baṉara
lavata si arau.

2

La pa Zerusalema se Nehemaea

1 Pa sidara Nisani* koasa vina hiokona vuahenina sa binaṉara te
Atazekisesi, si kamo sa totoso pude napo vaeni sa baṉara lavata, ke
paleke la nia rau koasa sa nana vaeni. Na lopu ele hite dogorau sa doṉo
talotaṉaqu si rau. 2 Ke nanasau sa baṉara, "Na vegua ke doṉo talotaṉa si
goi? Na lopu mohomu si goi, gina kaiqa ginugua nomadi si tasuna ni goi,"
gua si asa.
Matagutu sisigiti si rau, 3 meke olaṉa, "Mani toa hola sa mua binaṉara
ninae rane! Vea meke kote lopu talotaṉa si rau? Ura sa vasileana nomana
vasina ta pomunae sari na tiatamaqu si korapa koa ta huara eko nana,
meke sari na sasadana si sului na nika."*
4 Meke nanasa sa baṉara lavata, "Nasa si hiva nia goi?" Varavara golomo
la si rau koasa Tamasa pa Maṉauru, 5 meke tiqe zama la koasa baṉara
lavata, "Be guana qetu sa baṉara, meke leana atu koa goi sa qua tinepa,
si va malumu au maqu pule la pa popoa Ziuda, koasa vasileana tadi na
lovudi rina tiatamaqu, pude maqu la kuri pulea sa vasileana lavata asa."
6 Meke va egoa sa baṉara lavata sa qua tinepa. Totoso habotu kapae
nana koasa sa nana kalaho si nanasau sa baṉara si arau sapu vea seunae
gua si kaqu taloa si rau, meke panavisa si kote pule mae gua, meke tozi
nia rau si asa.
7 Zama tugo si rau koasa baṉara, "Be guana leana koasa baṉara si mani
va malumu maeni sari na leta la gua koari na qavuna pa kali lodu rimatana
sa Ovuku Iuparetisi, pude tozi ni si arini pude va malumau pude ene hola
la pa popoa Ziuda, meke lopu ta soara. 8 Meke va mae ia tugo sa si keke leta
la koe Asapa, sa tie sapu kopu ni sari na hudahuda tanisa binaṉara, pude
mani poni nau labete tana barabara tadi na sasadana sa vetu hakehakei
ululuna tadi na tie varipera sapu tata pa Zelepade, tana gobana sa popoa
Zerusalema, meke sa vetu sapu kote la koa ia rau." Meke va malumu maeni
sa baṉara lavata sari doduru pu tepai rau koasa, sina sa limana Tamasa si
toka nau.
9 Garunu luli ni sa baṉara lavata koa rau si kaiqa palabatu varipera,
meke keke qeto minate varipera koi hose, meke la gua koari na qavuna pa
Pinaqaha Popoa pa Kali Lodu Rimata koasa Ovuku Iuparetisi si rau. Vasina
si vala ni rau sari leta tanisa baṉara lavata koari na qavuna. 10 Ba totoso
avoso nia e Sanibalati, sa tie pa Beti Horoni, meke se Tobaia, keke koimata
pa popoa Amoni[d], sapu keke tie si mae pude tokani sari na tie Izireli gua,
si lopu qetu hokara si sari karua.

---

* **1:9** Diut 30:1-5 * **2:1** Sa sidara Nisani si tata la koasa sidara Epirili kamahire. * **2:3** 2 Baṉ
25:8-10; 2 Koron 36:19; Zer 52:12-14

11 Ke kamo la pa Zerusalema si rau, meke hola ka n̲eta rane, 12 si topue
vura si rau pana bon̲i; kaiqa tie si luli koa rau. Lopu tozi nia rau si keke
tie koasa hiniva sapu poni nau Tamasa pude tavetia pa Zerusalema. Keke
kurukuru koi mo si turan̲ia gami; asa mo sapu koi ia rau. 13 La gua si rau
koasa Sasada Lolomo, hola nia sa Bukaha Noki, meke kamo la koasa Sasada
Remoremo pude viliti sari goba ta huaradi meke sasada ta suludi. 14 Meke
la si rau koasa Sasada Berukehe, meke sa Kopi Tanisa Ban̲ara. Vasina si
lopu boka hola sa kurukuru sapu koi ia rau, 15 ke luli sagea rau sa Lolomo
Kidoroni meke vilitia sa goba. Beto si ene kekere pule si rau meke nuquru
pule gua koasa Sasada Lolomo.
16 Sari palabatu koasa vasileana nomana si lopu gilania pavei si la gua
arau ba be nasa si tavetia rau. Sina lopu ele tozia rau si keketon̲a koari
na tie Ziu turan̲aqu, ari na hiama, na koimata, sari palabatu, babe sari
kaiqa tie pule pu kote somana koasa tinavete. 17 Beto asa si zama koa rini
si rau, “Gilana valeania mia gamu sa tinasuna sapu koa ia gita, sa popoa
Zerusalema si ta huara meke koa eko gua mo asa, meke sari sasadana
si sului na nika. Ke aria, mae mada kuri pulea sa gobana sa vasileana
Zerusalema, pude va kokoi ia sa nada kinurekure.” 18 Meke vivinei nia
rau koa rini sa tinuran̲a tanisa limana Tamasa koa rau, meke gua tugo sa
zinama sapu zama mae nia sa ban̲ara lavata koa rau.
Meke olan̲a si arini, “Aria mada podalae kurikuri pule!” Gua meke
podalae si arini koasa tinavete leana.
19 Ba sipu avoso nia ri Sanibalati sa tie pa Beti Horoni, se Tobaia sa tie
Amoni, meke se Qesemi sa tie Arabi, sa mami binalabala si va sisireni
gami, na don̲o va gore gami rini, meke zama, “Na sa si korapa tavetia
gamu? Hiva va gugue la si gamu koasa ban̲ara lavata?” gua si arini.
20 Olan̲a si arau, “Sa Tamasa pa Man̲auru kote tokani gami pude boka
va hokotia gami sa kinurina sa goba. Na gami si na nabulu Tanisa meke
kote podalae kuri pulea gami sa goba hie. Ba gamu si loke mia hinia pa
Zerusalema meke lopu boka zama nia tugo gamu podalae pukerane.”

3

Sa Kinuri Pulena sa Goba pa Zerusalema

1 Guahe sa kinuri pulena sa goba koasa vasileana lavata. Se Eliasibi,
sa n̲ati hiama, meke sari hiama turan̲ana, si kuri pulea sa Sasada Tana
Sipi. Va madia rini si asa, meke tavete nia tukutukuana rini. Sa goba sapu
tuvakia rini si kamo la gua koasa Vetu Hakehakei Ululuna Tadi Keke Gogoto
meke sa Vetu Hakehakei Ululuna Te Hananelo.
2 Sari tie pa Zeriko si hodana la sa tinavete, meke e Zakura, sa tuna
koreo e Imiri, si tuvakia sa goba pa kali dia rini. 3 Sari na tinoni pa tutina
e Hasena si kuri pulea sa Sasada Igana. Va garo lani rini sari na huda
nomadi meke veko lani sari tukutukuna meke va soto i sari na roto koari
na tukutuku.
4 Meremoti, sa tuna koreo e Uraea, sapu sa tuna sa tuna e Hakozi, si
tuvakia sa kukuru goba pa kalidia. Hoda la si tuvakia e Mesulama, sa
tuna koreo e Berekaea, sapu sa tuna koreo e Mesezabeli meke kalina sa si
tuvakia e Zedoki, sa tuna koreo e Bana.
5 Meke ari tie pa Tekoa si tavetia sapu kukuruna la pule, ba sari dia
palabatu koasa vasileana asa si korodia tavetavete kaurae koari na tie
tuturan̲a.
6 Ari Zoiada, sa tuna koreo e Pasea, meke Mesulama, sa tuna koreo e
Besodea, si kuri pulena sa Sasada Zesana. Va garo lani rini sari na huda

nomadi meke veko lani sari tukutukuna meke va soto i sari na roto koasa tukutuku.
7 Pa kali dia rini si tuvakia ari Melatia sa tie pa Qibione, e Zadoni sa tie
pa Meronoti, meke sari na tie pa Qibione meke Mizipa. Pa Mizipa koa sa
vetu tanisa qavuna pa Pinaqaha Popoa pa Kali Lodu Rimata koasa Ovuku
Iuparetisi.
8 Hoda la si tuvakia e Uzieli, sa tuna koreo e Haraea, asa sapu hoke tavete
tiṉitoṉa qolo. Meke hoda la koasa si tuvakia e Hananaea, sa tie tavetavete
lumu humaṉa lea. Tadi rini tinavete si kamo la gua koasa Goba Marepaha.
9 Repaia, sa tuna koreo e Huri, sa koimata pa keke kukuruna sa popoa
pa Zerusalema si tuvakana sa kukuruna la pule.
10 Hoda la si tuvakia e Zedaia sa tuna koreo e Harumapu, na tata koasa
nana vetu, meke e Hatusi sa tuna koreo e Hasabinea si tuvakia sapu hoda
koasa.
11 Ari Malikiza sa tuna koreo e Harimi, meke e Hasubu sa tuna koreo e
Pahati Moabi si tavetia si keke kukuruna pule meke arini tugo tavetia sa
Vetu Hakehakei Ululuna tana Oputu.
12 E Salumu sa tuna koreo e Halohesi, sa koimata pa keke kukuruna pule
pa Zerusalema, si tuvakia si keke kukuruna sa goba. Ari na tuna vineki na
toka nia koasa tinavete.
13 Hanunu meke sari tie pa Zanoa si kuria sa Sasada Lolomo. Tavete
vaqura pule ia rini meke veko nia tukutuku meke va soto lani rini sari na
rorotoana. Tuvaka pulea tugo rini sa goba sapu made gogoto made ṉavulu
mita gelena gua, kamo la gua koasa Sasada Remoremo.
14 Sa Sasada Remoremo si tuvakia e Malikiza sa tuna koreo e Rekabi, sa
palabatu koasa vasileana pa Beti Hakeremi. Asa kuri pulea meke tavete
nia tukutukuna meke soto lani sari na rorotoana.
15 Sa Sasada Bukaha si e Salumu na tuvaka pulea. Asa si tuna koreo e
Kolohoze, sa palabatu koasa vasileana pa Mizipa. Va aqoro nia ipi sa sa
sasada, veko lani sa sari na tukutukuna, meke va soto lani rorotoana sa.
Asa tugo tuvakia sa gobana sa Kopi Sailomi, sapu tata koasa Inuma tanisa
Baṉara, kamo la gua koasa halehaleana sapu gore la koasa vasileana lavata
te Devita.
16 E Nehemaea sa tuna koreo e Azubuki, sapu palabatu nia sa vasileana
pa Betizuru, si kuri pulena sa kukuru goba sapu kamo la koasa lovu te
Devita, sa kopi naqiti kolo, meke sa vetu tadi na tie varane.

Sari na Tie Livaeti saripu Tavetavete koasa Goba

17 Hoda la si ari na tie Livaeti si tuvatuvaka koasa goba pa tinuraṉa
te Rehumi, sa tuna koreo e Bani. Beto asa si e Hasabia sa palabatu pa
vasileana pa Keila, si tavetavete poni sari kasa pa nana vasileana.
18 Hoda la koasa si tuvakia e Binui sa tuna koreo e Henadadi, sa palabatu
pa kukuruna sa vasileana pa Keila.
19 Hoda la pule si e Ezera sa tuna koreo e Zesua, sa palabatu pa Mizipa,
si tuvakia sapu podalae pa kenuna sa vetu kopu tiṉitoṉa varipera, kamo
la gua koasa iiona sa goba. 20 Hoda la koasa si e Baruku sa tuna koreo e
Zabai, si ṉaliṉali tuvakia sa kukuru goba podalae koasa polona meke kamo
la gua pa sadana sa sasada vetu tanisa ṉati hiama kenukenue se Eliasibi.
21 Hoda la koasa si e Meremoti, sa tuna koreo e Uraea meke na tuna sa
tuna koreo e Hakozi, si tuvakia sa kukuruna sa goba podalae pa sadana sa
sasada vetu te Eliasibi kamo pa hukihukirina sa nana vetu.

Sari na Hiama pu Tavetavete koasa Goba

22 Hoda la pule si ari na hiama pu maedi gua koari na vasileana pa vari
kalina Zerusalema na tuvakia sa kukuruna sa goba. 23 Pa kali dia arini si
ari Benisimane meke Hasubu si tuvakia sapu pa kenuna sa dia vetu. Meke
e Azaraea sa tuna koreo e Maseia, sa tuna koreo e Ananaea, si tuvakia sapu
pa kenuna sa nana vetu. 24 Hoda la si e Binui sa tuna koreo e Henadadi, si
tuvakia sapu podalae koasa vetu te Azaraea meke kamo la gua koa sa iiona
sa goba. 25-26 Meke e Palalo sa tuna koreo e Uzai si tuvakia sapu podalae
koasa iiona sa goba, meke kamo koasa vetu hakehakei ululuna pa kalina
sage sa vetu baṉara tata koasa vasina kokoana tadi na tie kopu.
E Pedaia sa tuna koreo e Parosi meke sari na nabulu pa Zelepade sapu
koadi koasa toqere pa Opeli si tuvakia sapu kamo la pa keke vasina tata
koasa Sasada Kolo pa kali gasa rimata meke sa vetu hakehakei ululuna
sapu tata koa sa Zelepade.

Kaiqa Votiki Tie Tavetavete

27 Hoda la koarini si ari na tie pa Tekoa tuvakia keke kukuru goba pule,
sapu podalae koasa vetu hakehakei ululuna kamo koasa goba pa Opeli.
28 Kali sage koasa Sasada Hose si ari na hiama si tuvatuvaka vasina, hopeke
tuvakia rini sa goba sapu totoso pa kenudia vetu. 29 Hoda la koarini si
tuvakia e Zedoki sa tuna koreo Ima pa kenuna sa nana vetu. Pa kalina
la koasa si e Semaea sa tuna koreo e Sekanaea, sa tie kopu pa Sasada
Kali Gasa Rimata, si tuvakia sa goba. 30 Hoda la si e Hananaea sa tuna
koreo e Selemaea meke e Hanunu, sa tuna koreo vina onomo e Zalapa, si
tuvatuvaka. Hoda la si tuvakia e Mesulama sa tuna koreo e Berekaea pa
kenuna sa nana vetu.
31 Hoda la koasa si e Malikiza, sa tie hoke tavete tiṉitoṉa qolo, si tuvaka
kamo la gua koari na vetu tadi na tie tavetavete pa Zelepade, meke sari na
tie holuholu, pa kali karovo koasa Sasada Viliviliti meke seu kamo la koasa
lose pa kali sage koasa iio* tata koasa lose panauluna sa iiona sa goba.
32 Meke ari na tie hoke tavete tiṉitoṉa qolo meke sari na tie holuholu
likakalae si tuvakia sa kukuruna sa goba vina betobeto, podalae koasa lose
pa iio meke kamo la gua koa sa Sasada Sipi.

4

Va Kilasi e Nehemaea saripu Va Karia sa Nana Tinavete

1 Sipu avoso nia Sanibalati sapu korapa kuri pulea gami na tie Ziu sa
goba, si ta ṉaziri hola si asa, meke podalae va sisireni gami na ṉoṉovala
gami sa si gami. 2 Pa kenudia ri nana baere, meke sari na tie varipera
pa Sameria si zama si asa, “Nasa si korapa hiva tavetia ri na tie Ziu
malomalohorodi hire? Vegua, kote boka kuri pulea rini sa goba? Vegua,
kote boka vukivukihi sari? Boka va hokotia rini sia pa keke rane? Kaqu
boka kurikuri pule ni rini sari patu sapu ele ta suludi meke ele koa koari
na remoremo?”
3 Se Tobaia sapu turu kapaena pa kalina Sanibalati si zama guahe, “Na
sa si korapa kuria rini? Be na pokese* ene lulia pana uluna ba kote huara
mo sa goba.”
4 Ke varavara si rau, “Kei mami Tamasa, Mu avoso mae gami. Va tia
pule lani sari dia ṉinovaṉovala pa batudia teledia. Madi ta raovo si arini
la pa votiki popoa. 5 Lopu va paere i sari kinaleana sapu taveti rini, lopu

* **3:31** Sa Sasada Varigara lopu bakala, gina na vasina varigara sari na tie tavetavete. * **4:3** Sa pokese si noma guana pusi.

muliṉi ni sari dia sinea, ura ele zama ṉoṉovala gami rini si gami pu korapa tavetavete."
6 Ke kurikuri pule si gami koasa goba osolae kamoa gami kukuruna sa ululuna sa goba, sina tavetavete ṉaliṉali hola sari na tinoni.
7 Ba sipu avoso nia ri Sanibalati, e Tobaia, sari na tinoni pa Arebia, na Amoni, meke Asidodi, sapu korapa latu sa kinurina sa goba pa Zerusalema, meke sari na lolomo pa goba si ta tuvaka tuku, si ta ṉaziri hola dia. 8 Vari vivinei sari kasa doduru meke kuhana nia arini pude mae raza ia sa popoa Zerusalema, pude va nunala gami, gua. 9 Ba varavara la si gami koasa mami Tamasa, meke veko tie pude kopu koari na kana, rane na boṉi.
10 Ba koa nana pa Ziuda si keke kinera kebokebo sapu zama gua hie,
"Ele malohoro luli sa ṉiniraṉira tadi na tie tavetavete,
meke soku sari na remoremo patu huaradi pude va rizu pani,
ke lopu kaqu boka kuri pulea gita sa goba," gua.
11 Meke zama tugo sari mami kana, "Kote lopu nonoga ia rini si ele pa vari korapadia tu si gita meke seke va matei, meke va noso pania sa tinavete," gua. 12 Meke sari na tie Ziu, saripu koa tatadi koari na mami kana si mae pilipule meke va balau gami, "Mi luara pania sa popoa Zerusalema, mamu pule mae pa vasileana," gua. 13 Ke veko tie si rau koari na vasidi pepekadi koasa goba pude ta dogoro si arini. Veko tie luli gua koari dia puku tatamana si arau, tuqei na dia vedara, hopere na bokala.
14 Doṉo viliti si arau meke gasa turu meke zama koari na palabatu, koimata meke sari doduru tie, "Lopu matagutu ni sari tie hire. Mi balabala ia sa Baṉara lavata sapu variva holoqoruna; mamu varipera poni sari na tasimia, mia koburu koreo na vineki, mia barikaleqe, meke mia kinoa tatamana." 15 Totoso avoso nia rina mami kana sapu ele tumae nia gami sa dia kinuhana, meke sapu ele huara pani Tamasa sari na dia hiniva tomedi, si pule beto la koasa goba si gami, hopeke la koari na mami tinavete.
16 Podalae koa sa rane asa si kukuruna sa qua tie si tavetavete meke kukuruna si turu kopu, sagei na dia poko varipera meke tuqe hopere, lave meke na bokala. Ari na koimata si zukai sari na tie Ziuda 17 pu korapa kurikuri pa goba. Arini pu palepaleke mae ginerigeri, si palepaleke pa kali lima, meke kali limadia si tuqei rini sari na tiṉitoṉa varipera. 18 Doduru tie tavetavete si dikuru nia pa kali kopetedia sa magu varipera. Ba sa tie ivu buki si koa mo pa kaliqu rau.
19 Zamai rau sari na palabatu na koimata meke sari na tinoni, "Noma hola sa tinavete meke koa vari seui sisigiti si gita koasa goba. 20 Ke pana avosia gamu vasina kabo sa buki, si mi varigara mae koa gami vasina. Sa nada Tamasa kote varipera poni gita." 21 Ke doduru rane, podalae munumunu vaqavaqasa kamo sapu vura sari pinopino pana boṉi, si kaiqa ri na tinoni si tavetavete koasa goba, meke kaiqa si taṉini hopere meke turu kopu.
22 Pa totoso asa si tozi ni rau sari na palabatu pa tinavete, sapu arini meke sari dia tie tavetavete si kaqu koa hola mo pa Zerusalema pana boṉi, pude boka kopu nia rini sa vasileana nomana pana boṉi, meke pana rane si kote tavetavete si arini. 23 Arau si pana boṉi ba lopu hite va gorei rau sari qua poko, meke gua tugo sari na turaṉaqu, qua nabulu, meke qua tie kopu tini. Meke doduru gami si taṉini beto tiṉitoṉa varipera doduru totoso.

5

Sa Ṉinovaladi ri na Tie Habahuala

1 Ego, sari na tie meke dia barikaleqe, va vura ia si keke qinumiqumi
nomana koa keke dia tinasigiti koari na tasidia, tie Ziu. 2 Zama si kaiqa,
“Gami meke sari mami koburu koreo na vineki si soku hola, ke na ginani
si kaqu vagia gami pude toa si gami,” gua.* 3 Kaiqa pule si zama, “Totoso
kamo sa soṉe si lopu boka hobei gami sari mami lipulipu ke vagi gamu
sari mami pepeso, na inuma vaeni meke mami vetu kinoa pude boka vagi
ginani si gami,” gua.
4 Ba zama pule sari kaiqa, “Vagi paki poata si gami pude boka tabaria
sa takisi tanisa baṉara pa Pesia, takisi koa ri na mami inuma huiti na
inuma vaeni. 5 Gita si keke mo pa masa na ehara, meke pa keke butubutu
mo, meke sari mami koburu si leadi kekeṉoṉo gugua mo tadi kasa. Ba va
pinausu i tu gami sari na mami koburu. Kaiqa ri na tumami vineki si ele
ta holuholue pude na pinausu. Ba loke mami ṉiniraṉira si gami, sina sari
na mami pepeso, na mami inuma vaeni si ele ta vagi taloa koa gami.”*
6 Totoso avosi arau sari dia vinevehe si ta ṉaziri hola si arau. 7 Koa
balabala paki si arau meke tiqe la vura zinama koari na palabatu na
koimata. Tozi ni arau, “Vagi tomo poata si gamu koari na lipulipu tadi
na tasimia!” Ke tioko ia rau si keke vinarigara tadi doduru tie pude va
toṉotia sa tinasuna hie,* 8 meke zama, “Gami si ele podeke sisigitia pude
vagi pule ni gami sari tasida tie Ziu pu ta holuholue la koari na butubutu
huporodi. Ba kamahire gamu si holuholu ni sari na tasimia meke koa
gita mo teleda si tava holuholu sari tasida!” Lopu kulu sari na koimata
meke loketoṉa boka zama nia. 9 Ke zama hola la tu si arau, “Gua sapu
tavetia gamu si lopu toṉoto. Vegua, lopu kaqu ene tu si gamu koasa
minatagutuna sa Tamasa? Lopu leana sisigiti pude poni lolomo sari nada
kana, sari butubutu huporodi pude va kurekure gita. 10 Arau meke sari
tasiqu meke sari qua tie ba poni lipulipu tugo sari tie pa poata meke
ginani. Ba kamahire si mada veko pani sari na gale, mani lopu kilu ta
lipu. 11 Kamahire tugo va pulei sari dia pepeso na inuma vaeni, hudahuda
olive na dia vetu meke loketoṉa pule si kote ta tabara.”
12 Meke olaṉa sari na koimata, “Kote va pulei gami. Kote tavetia gami
gua sapu tozia goi.”
Meke tioko vagi rau sari na hiama, meke zama tokotokoro pa kenudia
sari na palabatu na koimata pude tavetia rini gua sapu ele va egoa rini.
13 Meke siburu nia rau sa poko sapu dokoho nia arau meke zama, “Kaqu
siburu gunia hie sa Tamasa sa vetu meke na tinago tanisa tie pu lopu kopu
nia sa vina tatara hie. Ke mani ta siburae sa tie meke tava kokoba si asa.”
Sari doduru tie pu koa koasa totoso asa si zama, “Emeni,” meke vahesia
rini se Zihova. Meke kopu nia ri na koimata sa dia vina tatara.

Sa Hahanana Leana te Nehemaea

14 Koari ka manege rua vuaheni sipu koa na qavuna si arau pa
popoa Ziuda, podalae pa vina hiokona puta vuaheni sipu koa baṉara se
Atazekisesi pa Pesia, kamoa sa vina toloṉavulu rua vuaheni tanisa, si lopu
hite henai arau meke sari na turaṉaqu sari na ginani pu ta tozi ni pude
tanisa qavuna. 15 Ba sari qavuna pu koa kekenu koa rau si va palekeni
koari tie sari hiniva mamatadi hola meke vagi ginani na vaeni tugo koarini
meke made ṉavulu puta poata siliva pa hopeke rane si arini. Sari dia

* **5:2** Tavetavete si arini pa Zerusalema meke lopu boka kopu valeani rini sari na dia inuma, ke papaka sa ginani babe ta evaṉa sa soṉe tugo. * **5:5** Sari na tie tagotago si vagi sari na koburu na inuma sina lopu boka tabari ri na habahuala sari na dia lipulipu koari na tie tagotago. * **5:7** Ekd 22:25; Liv 25:35-37; Diut 23:19-20

nabulu ba somana ṉoṉovali tugo sari na tie. Ba arau si lopu gua asa sina pamaṉa nia rau sa Tamasa. 16 Ba veko pule nau si rau koasa kinurina sa goba. Sari doduru qua tie si varigara beto vasina pude tavetavete; lopu keke pepeso si vagia gami. 17 Doduru totoso si poni rau pa qua tevolo si ka keke gogoto lima ṉavulu puta tie Ziu meke sari na dia palabatu, gua tugo sari votiki butubutu tie pa vari likohaena sa popoa Ziuda pu mae koa rau. 18 Doduru rane si keke bulumakao, onomo sipi bonabonadi, meke kobi na kokorako si va nama poni rau si arini, meke pa doduru vina manege puta rane si hoke va hia vaeni vaquradi si rau. Gua ba lopu hoke hatai rau sari ginani sapu ta hia nia sa qavuna sina lopu boka sari na tie pude poni au.

19 Kei qua Tamasa, Mu balabala au koasa Mua tataru, koari doduru tinavete pu tavete poni ni rau sari na tinoni hire.

6

Kuhana nia Rini se Nehemaea

1 Ego, avoso nia ri Sanibalati, Tobaia, e Qesemi meke sari mami kana sapu ele va hokotia gami sa kinurina sa goba meke loke lolomo si koa hola, ba pa totoso asa si lopu ele va sotoi gami sari na tukutuku koa ri na sasada. 2 Ke garunu mae nia ri Sanibalati e Qesemi si keke inavoso koa rau, pude la tutuvi sari kara pa keke vasileana koasa pezara pa Ono. Hie si na dia sinekesekei mo pude ṉovalau si arau. 3 Garunu la inavoso si rau koa rini sapu zama guahe, “Korapa tavetia rau si keke tinavete nomana, ke lopu boka luaria rau meke atu vasina. Na vea ke kote noso veko pania tu arau sa tinavete meke gore atu tu koa gamu?” 4 Ka made totoso garunu mae nia rini koa rau sa tinepa pude tutuvi gua, meke kekeṉoṉo lamo sa qua inolaṉa la koa rini.

5 Ba pa vina lima totoso si garunu mae nia Sanibalati koa rau sa nana nabulu meke sa inavoso si koa pa keke leta sapu tukele ekona mo. 6 Guahe si ta kubere,

> “Na vivinei si ene koari na votiki butubutu pa vari likohaena sa popoa, meke tozia tugo e Qesemi sapu agoi meke sari na tie Ziu si korapa kuhana nia pude kilua sa qinavuna nomana, gua ke korapa kuri pule ia gamu sa goba. Meke zama tugo sa vivinei sapu agoi si korapa hiva baṉara gua, 7 ke ele vizata mua poropita si agoi pude tozi vura nia pa Zerusalema sapu agoi si na baṉara pa popoa Ziuda, gua. Na kote avoso nia sa baṉara pa Pesia si hie. Gua ke mae mada vari vivinei nia gita kara si hie.”

8 Olaṉa pule la gua he si arau koasa, “Loketoṉa sapu gua zama nia goi sana si korapa ta evaṉa. Telemu mo va podoi pa mua binalabala sapu arini.”

9 Podekia rini pude va matamatagutu gami. Balabala ia rini sapu kote malohoro si gami meke lopu boka va hokotia gami sa tinavete. Ba varavara guahe si rau: “Kamahire, Tamasa Mu va ṉiṉira au!”

10 Keke rane si la si rau pa vetu te Semaea, sa tuna koreo e Delaea, sa tuna koreo e Mehetabeli, sapu lopu boka vura pa nana vetu. Zama mae si asa koa rau, “Aria mada vari tutuvi pa vetu te Tamasa, pa korapa Zelepade, mada roto va nabui sari sasada, sina korapa mae sari pude va mate igo, pana boṉi kote mae si arini pude va mate igo.”

11 Ba olaṉa si arau, “Vea, sa tie gugua arau si garoqu pude govete meke tome? Meke sa tie gugua arau si boka nuquru pa Zelepade meke ta harupu? Koroqu, lopu kaqu la si arau.”

12 Vilitia rau pa qua binalabala meke dogoria rau sapu lopu ta garununa
koe Tamasa si asa, ba ari Tobaia mo e Sanibalati tabaria se Semaea pude
mae zama nia sa zinama te Tamasa pa guguaqu rau. 13 Tabaria mo rini
si asa pude va matagutau meke tavete va sea, pude n̲ovalia sa pozaqu
meke va kurekure au koari na tie. 14 Varavara si arau, "Tamasa Mu
balabala ia gua sapu tavetia ri Tobaia e Sanibalati, Mamu va kilasi si arini.
Mamu balabala ia tugo sa barikaleqe poropita se Noadia meke sari doduru
poropita pule pu podekia pude va matagutau si arau."

Sa Vina Hokotona sa Tinavete koasa Goba

15 Hola lima n̲avulu rua rane si hokoto sa tinavete koasa goba pa vina
hiokona lima rane koasa sidara Eluli. 16 Sipu avoso nia ri na mami kana
na votiki butubutu pa vari likohae mami sapu gua asa, si matagutu meke
kurekure si arini. Gilania rini sapu sa tinavete si tava hokoto pa tinokae
tanisa mami Tamasa.
17 Koari na totoso arini si garugarunu la leta sari na koimata pa Ziuda koe
Tobaia meke sari nana inolan̲a si kamokamo pule la tugo koarini. 18 Sokudi
ari na tinoni pa Ziuda si koa pa kalina te Tobaia, sina na roroto si asa te
Sekanaea, sa tuna koreo e Ara, na tie Ziu. Meke sa tuna koreo e Tobaia
sapu se Zehohanani si haba ia sa tuna vineki e Mesulama, sapu sa tuna
koreo e Berekaea. 19 Meke sari tie si hoke mae vivinei ni koa rau sari na
tinavete leadi te Tobaia, meke hoke paleke pule lani rini koa sa sari na qua
zinama. Meke kubere pilipule mae si asa koa rau pude va matagutu au
gua.

7

1 Sipu ele ta kuri va hokoto sa goba, meke ele tava soto sari na tukutuku
koari na sasada, si ta vizata vagi sari na tie kopu pa Zelepade, sari tie
kerakera, meke sari kaiqa tie Livaeti pule. 2 Vala nia rau sa kinopuna
sa vasileana lavata pa Zerusalema koasa tasiqu koreo se Hanani meke gua
tugo se Hananaea sa tie sapu palabatudi ri na tie varipera pu kopu pa goba.
Na tie ton̲oto meke ta ronuna se Hananaea, meke sa Tamasa si paman̲a
hola nia sa. 3 Tozi ni rau sari karua sapu sari sasada pa Zerusalema, si lopu
kaqu tava tukele osolae ele man̲ini sage sa rimata, meke sipu korapa koa
na kopu dia sari tie kopu pa sasada totoso lodu sa rimata si tukui meke
roto i sari sasada. Tozi ni tugo rau sari karua pude vizata tie kopu koa rini
pu koadi pa Zerusalema, kaiqa pude kopu pa vasidi ta vizatadi meke kaiqa
pude kopu tata koari na dia vetu.

Sari Pozadi ri na Tie pu Pule Maedi koasa Tinaraovo (Ezara 2:1-70)

4 Zerusalema si na vasileana lavata ba lopu soku tie si koa vasina, meke
lopu soku vetu tugo si ele ta kuri pule. 5 Poni au binalabala sa Tamasa pude
varigara ni sari na palabatu, koimata, meke sari na tie pude ta kubere gore,
luli gua pa dia tuti. Na dogoria rau sa buka vasina ta kubere sari pozadi
meke tuti dia saripu pule kenu mae koasa tinaraovo, meke gua hire si ta
kubere pa korapana:

6 Hire sari na tie ta raovodi sapu ta luraedi pa Babiloni meke pule mae
pa Zerusalema meke pa popoa Ziuda, meke hopeke la pa dia vasileana
soti. 7 Sari na dia koimata si ari Zerubabele, Zosua, Nehemaea, Azaraea,
Ramaea, Nahamani, Modekae, Bilisani, Misipereti, Biqivai, Nehumu,
meke e Bana.
8-25 Hire sari pozadi, luli gua pa dia puku tuti meke sari ninaedi rini:
ari pa tuti te Parosi si ari karua tina keke gogoto hiokona rua,

te Sepatia, ŋeta gogoto zuapa ŋavulu rua,
te Araha, onomo gogoto lima ŋavulu rua,
te Pahati Moabi (ari tuti te Zesua meke te Zoabi), karua tina vesu gogoto manege vesu,
te Elami, keke tina karua gogoto lima ŋavulu made,
te Zatu, vesu gogoto made ŋavulu lima,
te Zakai, zuapa gogoto onomo ŋavulu puta,
te Binui, onomo gogoto made ŋavulu vesu,
te Bebai, onomo gogoto hiokona vesu,
te Azaqadi, karua tina ŋeta gogoto hiokona rua,
te Adonikami, onomo gogoto onomo ŋavulu zuapa,
te Biqivai, karua tina onomo ŋavulu zuapa,
te Adini, onomo gogoto lima ŋavulu lima,
te Atera (sapu ta pozae Hezikaea), sia ŋavulu vesu,
te Hasumi, ŋeta gogoto hiokona vesu,
te Bezai, ŋeta gogoto hiokona made,
te Haripi, keke gogoto manege rua,
te Qibione, sia ŋavulu lima.

26-38 Sari tie sapu tiatamadia koa i sari vasileana nomadi hire si pule mae tugo:
pa Betilihema meke Netopa, keke gogoto vesu ŋavulu vesu,
pa Anatoti, keke gogoto hiokona vesu,
pa Beti Azamaveti, made ŋavulu rua,
pa Kiriati Zearimi, Kepira, meke Biaroti, zuapa gogoto made ŋavulu ŋeta,
pa Rama meke Qeba, onomo gogoto hiokona eke,
pa Mikimasi, keke gogoto hiokona rua,
pa Betolo meke Ai, keke gogoto hiokona ŋeta,
pa keke Nebo pule si ari ka lima ŋavulu rua,
pa keke Ilami pule, keke tina karua gogoto lima ŋavulu made,
pa Harimi, ŋeta gogoto hiokona puta,
pa Zeriko, ŋeta gogoto made ŋavulu lima,
pa Lodi, Hadidi, meke Ono, zuapa gogoto hiokona eke,
meke pa Sena, ŋeta tina sia gogoto toloŋavulu puta.

39-42 Hire sari na tuti hiama saripu pule mae guadi koa sa tinaraovo:
Sari na tuna Zedaia sa tututi te Zosua, sia gogoto zuapa ŋavulu ŋeta,
sari na tuna Ima, keke tina lima ŋavulu rua,
sari na tuna Pasahuru, keke tina karua gogoto made ŋavulu zuapa,
sari na tuna Harimi, keke tina manege zuapa.

43-45 Sa tututi pa butubutu Livae saripu kekere puledi mae koa sa tina raovo:
Sari na tuna Zosua meke Kedimieli (tututi te Hodavaea), zuapa ŋavulu made,
sari na tie kerakera pa Zelepade (tututi te Asapa), keke gogoto made ŋavulu vesu,
sari na tie kopu sasada pa Zelepade (tuti tadi Salumu, Atera, Talamoni, Akubo, Hatita, meke Sobai), keke gogoto toloŋavulu vesu.

46-56 Sari na tie tavetavete pa Zelepade pu puledi mae pa tinaraovo si ari na tie pu tuti gore mae:
koe Ziha, Hasupa, Tabaoti,
koe Kerosi, Sia, Padoni,
koe Lebana, Haqaba, Salamae,
koe Hanani, Qideli, Qahara,

koe Reaia, Rezini, Nekoda,
koe Qazamu, Uza, Pasea,
koe Besai, Meunimu, Nepusimi,
koe Bakubuki, Hakupa, Harahura,
koe Baziluti, Mehida, Harasa,
koe Barakosi, Sisera, Tema,
koe Nezia, meke e Hatipa.
57-59 Sari na tututi pu gore mae gua koari na nabulu te Solomone saripu
pule maedi gua koa sa tinaraovo si ari:
Sotai, Sopereti, Perida,
Zala, Darakoni, Qideli,
Sepatia, Hatili, Pokereti Hazabaimi, meke e Amoni.
60 Sa doduruna sa ninaedi ri na tie pu tuti gore maedi koa rina tie tavetavete
pa Zelepade meke sari na nabulu te Solomone saripu pule maedi pa
tinaraovo si ari ka n̲eta gogoto sia n̲avulu rua:
61-62 Koa dia si ari ka onomo gogoto made n̲avulu rua tinoni saripu tuti
gore mae guadi koe Delaea, Tobaia, meke Nekoda saripu kekere pule maedi
gua koa ri na vasileana nomadi pa Tele Mela, Tele Harasa, Kerubi, Adoni,
meke Imera, ba lopu boka va sosodea rini sapu arini si tuti gore mae gua
koe Izireli.
63-64 Sari na butubutu hiama saripu loke dia kinubekubere pude va
sosodei sari tuti dia si ari: Hobaia, Hakozi, meke Bazilai, sa tie sapu koa pa
Qileadi, meke haba ia sa si keke barikaleqe pa tuti te Bazilai* ke ta poza luli
mo koa sa. Sina lopu boka va sosodei rini sapu pae soto gua si arini koasa
dia tuti, ke lopu tava malumu si arini pude somana pa tinavete hiama.
65 Tozi ni sa qavuna tadi na tie Ziu si arini sapu lopu kaqu henai rini sari
na ginani saripu tava vukivukihi la koe Tamasa osolae koa nana si keke
hiama sapu boka nanasia sa Tamasa koari na Urimi meke na Tumimi.*
66-69 Sa doduruna sa ninaedi ri na tie ta raovodi pu ele pule mae si ari
ka made n̲avulu rua tina, n̲eta gogoto onomo n̲avulu:
Sari na dia nabulu, koreo na vineki si ari ka keke tina n̲eta gogoto
tolon̲avulu zuapa,
sari na tie mikemike, koreo na vineki si ari ka karua gogoto made n̲avulu
lima,
sari na dia hose si ka zuapa gogoto tolon̲avulu onomo,
sari na miulu si ka karua gogoto made n̲avulu lima,
sari na kameli si ka made gogoto tolon̲avulu lima,
sari na don̲'ki si ka onomo tina zuapa gogoto hiokona puta.
70-72 Kaiqa palabatu koari tatatamana si variponi la koasa tinavete
kinurina sa Zelepade. Sa qavuna si variponi nia si vesu kilo qolo, lima
n̲avulu baolo, lima gogoto tolon̲avulu poko doduru tadi hiama. Sari na
palabatu koari na puku tuti si vari poni nia si keke gogoto onomo n̲avulu
vesu kilo qolo, meke keke tina karua gogoto lima n̲avulu kilo siliva. Meke
sari doduru tie pule si vala nia keke gogoto onomo n̲avulu vesu kilo qolo,
keke gogoto made n̲avulu kilo siliva, meke onomo n̲avulu zuapa poko
hiama.
73 Ke sari hiama, sari na tie Livaeti, sari na tie kopu pa Zelepade, sari tie
kerakera, sari na tie tavetavete pa Zelepade, meke sari tie Izireli si la koa
pa dia vasileana soti pa popoa Ziuda.*

* **7:63-64** Sa pozapoza Bazilai si lopu na pozapoza tadi pa butubutu hiama. * **7:65** Ekd 28:30; Diut 33:8 * **7:73** 1 Koron 9:2; Nehe 11:3

8

Tiroa Ezara sa Tinarae te Tamasa koari na Tie

1 Koasa sidara vina zuapa si koa koari dia vasileana sari doduru tie
Izireli. Meke koasa rane kekenu pa sidara asa si varigara pa Zerusalema
sari doduru koasa pavasa tata koasa Sasada Kolo. Meke tepa ia rini se Ezara
sa hiama, na tie va tumatumae pa Tinarae te Tamasa pude vagi vura nia sa
buka Tinarae te Mosese sapu vala nia e Zihova pude lulia ari na tie Izireli.
2 Ke paleke la nia Ezara sa buka koasa vasina sapu varigara rina
palabatu, barikaleqe na koburu, arini pu boka va nonoga. 3 Tia la ia Ezara
sa pavasa tata koasa Sasada Kolo, meke tiro va ululae ia sa sa Tinarae
te Mosese podalae totoso gasa sa rimata, kamo pa korapa rane, la koari
doduru pu boka va nonoga. Va avoso valeana sari doduru tie koasa Buka
Tinarae.
4 Turu se Ezara pa keke tuturuana huda ululuna, sapu ta tavete va nama
pude tana totoso asa. Meke pa kali mataona, si turu sari Matitia, Sema,
Anaia, Uraea, Hilikaea, meke e Maseia, meke pa kali gedena si ari Pedaia,
Misaelo, Malikiza, Hasumi, Hasabadana, Zakaraea, meke e Mesulama.
5 Totoso turu se Ezara koasa tuturuana ululuna si dogoro betoa mo ri
doduru tie si asa. Meke totoso tukelia tugo sa sa buka, si turu beto sari
doduru tinoni. 6 Zama se Ezara, “Vahesia se Zihova, sa Tamasa lavata!”
Meke va sage betoi ri doduru tinoni sari na limadia meke olaṉa, “Emeni!
Emeni!” Meke todoṉo vahesia rini si Asa, sa isumatadia si kamo pa pepeso.
7 Meke turu pule koari dia vasina si arini, meke va bakalia ri na tie
Livaeti hire sa Tinarae te Tamasa: ari Zesua, Bani, Serebia, Zamini, Akubo,
Sabetai, Hodaea, Maseia, Kelita, Azaraea, Zozabada, Hanani, meke Pelaea.
8 Meke iliri va bakala* lani rini pa dia zinama sari na tinarae te Tamasa,
pude boka gilana valeania rina tie si asa.
9 Meke sipu avosia rina tinoni sapu gua hiva nia sa Tinarae te Tamasa,
si ta tiqu nia arini pa bulodia, meke podalae kabo si arini. Ke tozi ni ri
Nehemaea, sa qavuna, e Ezara sa hiama meke na tie va tumatumae pa
Tinarae te Tamasa, meke sari doduru tie Livaeti pu hoke va bakalia sa
Tinarae te Tamasa koari na tie, “Sa rane hie si madina koe Zihova sa mia
Tamasa, ke lopu kaqu talotaṉa babe kabo si gamu. 10 Mi pule la pa mia vetu
kamahire si gamu, mamu la tavetia si keke inevaṉa, mamu la henahena
na napo turaṉi si arini pu qagani na ginani. Na madina koe Zihova sa
nada Baṉara sa rane ṉinoroi. Ke mi lopu talotaṉa si gamu. Sa qinetuqetu
sapu ponini gamu e Zihova si kaqu va ṉiṉira gamu si gamu. Ke lopu kaqu
talotaṉa babe kabo si gamu.”
11 Meke va mokomokoi ri na tie Livaeti sari na tie, meke tozi ni pude
lopu talotaṉa koasa rane madina gugua he. 12 Ke pule la henahena na
napo qetuqetu pa dia vetu sari na tie, meke va hia i rini koari na votiki tie
sari gedi ginani, sina ele gilania rini sapu gua ele ta tiro vurae koa rini.

Sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Soloso Qega

13 Meke pa koivugona, sari doduru koimata koari na butubutu meke sari
na hiama, na tie Livaeti, si la koe Ezara, pude tava tumatumae dia koasa
Tinarae te Tamasa, gua. 14 Meke dogoro vura nia rini koasa Tinarae sapu
vala nia e Zihova koe Mosese sapu ta tozi sari na tinoni Izireli si pude va
turu ipi meke koai, pa totoso Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Soloso

* **8:8** Sa Tinarae te Tamasa si ta kubere pa zinama Hiburu, ba sari na tie Ziu si tale zama Arameiki podalae pa totoso sapu ta raovo vagi rini la pa Babiloni.

Qega.* 15 Ke vala ni rini sari na vina tumatumae gua hire koari doduru
vasileana nomadi na hitekedi, “Mi la koari na toqere, mamu vagi lelaṉadi
sari na huda paeni, na huda olive, na huda metolo, na huda pamu, meke
kaiqa huda pule, pude tavete ni ipi, gua sa vina tumatumae sapu ta kubere
koasa Tinarae te Tamasa.”
16 Ke vagi lelaṉa huda sari na tinoni, meke taveti sari na ipi pa batudi ri
na dia vetu, meke pa pavasa pa sada vetu, na varivarigarana pa Zelepade,
meke koari na pavasa vasina varigara sari na tie tata koasa Sasada Kolo,
meke koasa Sasada Iparemi. 17 Doduru tie saripu puledi koasa tinaraovo si
tavete ipi beto, meke koa paki si arini koa rini. Hie tugo sa totoso kekenu
sapu ta tavete si gua asa, seunae gua tu koari na rane te Zosua, sa tuna e
Nani. 18 Podalae koasa sa rane kekenu koasa inevaṉa, meke kamo koasa
rane vina betobeto, si ta tiro sa Tinarae te Tamasa koari doduru rane.
Tavetia rini sa inevaṉa koari ka zuapa rane, meke koasa rane vina vesu si
tavetia rini sa vinarigara tinukuna, gugua tugo sapu ta hivae koasa Tinarae
te Tamasa.

9

1-2 Koasa vina hiokona made rane pa sidara tugo asa, si varigara sari na
tie Izireli, meke madi pa ginani, pude vata dogoro nia sa dia tinalotaṉa
koari dia sinea, gua. Ele paqaha pule ni teledia si arini koari na tie pa
votiki popoa. Va sage poko baika si arini, meke vekoni kavuru rini sari
na batudi, pude vata dogoro ni sari na dia tinalotaṉa. Turu si arini meke
podalae helahelae ni sari na dia sinea saripu ele evaṉi rini, meke sari na
tiatamadia tatasana. 3 Padana ka ṉeta aoa si ta tiro vala koa rini sa Tinarae
te Zihova, sa dia Tamasa. Meke padana ka ṉeta aoa pule si helahelae ni
rini sari na dia sinea, meke vahesia rini se Zihova sa dia Tamasa.
4 Koa nana si keke hatara ululu tadi na tie Livaeti, turu vasina sari
Zesua, Bani, Kedimieli, Sebanaea, Buni, Serebia, Bani, meke Kenani, meke
varavara va ululae la koe Zihova sa dia Tamasa si arini.
5 Hire sari na tie Livaeti pu podalae nia sa vinahesi: ari Zesua, Kedimieli,
Bani, Hasabinea, Serebia, Hodaea, Sebanaea, meke e Petahia. Zama si
arini,
“Turu gamu, mamu vahesia se Zihova sa mia Tamasa,
mi vahesia si Asa pu koa ninae rane ka rane!
Madi vahesia ri doduru tie sa Pozana lavata,
sapu loke vinahesi tana tie boka ṉana kamoa.”

Sa Vinaravara Hinelahelae

6 Beto asa, si varavara sari na tie Izireli sapu guahe:
“Agoi mo telemu se Zihova;
Agoi mo tavetia sa Maṉauru meke sari na pinopino.
Agoi mo tavetia sa pepeso meke sa lamana,
meke doduru likakalae pu koadi koarini;
meke Agoi tugo poni ni tinoa sari doduru.
Sari soku tinoni pa Maṉauru si todoṉo gore meke vahesigo si Agoi.
7 Agoi, Zihova Tamasa mo, si vizatia se Ebarami,
meke turaṉa vura ia pa vasileana Ura pa popoa Babiloni;
meke Agoi tugo hobe nia Ebarahami sa pozana.*
8 Ele gilania Goi sapu raṉe va hinokarigo sa si Agoi, *
meke tavetia Goi si keke vinariva egoi koasa.

* **8:14** Liv 23:33-36,39-43; Diut 16:13-15 * **9:7** Zen 11:31, 12:1, 17:5 * **9:8** Zen 15:18-21

Ele va tatara nia Goi sapu kaqu ponia koasa sa pepeso tadi na tie pa
butubutu Kenani, Hitaiti, Amoraiti,
Perizaiti, Zebusaiti, meke Qeqasaiti,
koasa pepeso vasina kaqu koa sari na tutina.
Lopu hobea Goi sa Mua vina tatara,
sina toṉoto si Agoi meke soto va nabu si Goi pa Mua binalabala.

9 Dogoria Goi sa tinasigiti tadi na tiatamamami pa popoa Izipi;*
meke olaṉia Goi sa dia tinepa tinokae pa Kolo Ziṉara.
10 Meke taveti Goi sari na tinavete variva magasadi koasa baṉara,*
meke koari na nana palabatu, na tinoni pa popoa Izipi,
sina gilania Goi sapu ṉoṉovali rini sari na Mua tie.
Sa inavosona sa pozamu Goi si koa hola kamoa pa rane ṉinoroi.
11 Vari paqaha nia Goi sa kolo pa kenudia pa korapa lamana,*
meke turaṉa vura lani Goi pa pepeso popana si arini.
Arini pu hadu lulidi, si lodu mate pa lamana peava,
gua puta tugo na patu loduna totoso nakili sa kolo.
12 Turaṉi Goi si arini pa keke lei pana rane,*
meke pana boṉi si va kalalasa nia nika Goi sa dia siraṉa.
13 Gore mae gua pa maṉauru si Agoi,*
meke gore mae pa Toqere Saenai;
zama koa rina Mua tie,
meke ponini tinarae leadi na vina tumatumae hinokara Goi si arini.
14 Va tumatumae nia Goi koa rini pude va madia sa Mua Rane Sabati,
meke koe Mosese sa Mua nabulu, si vala ni Goi sari na Mua Tinarae.

15 Sipu ovia rini, si poni ni bereti mae guana pa maṉauru Goi si arini,*
meke sipu memeha rini, si va napo ni kolo mae guana koa keke patu
Goi si arini.
Ele tozi ni Goi si arini pude la vagia sa pepeso,
sapu ele va tatara nia Goi.
16 Ba sari na tiatamamami si na tie tasunadi, meke luli dia hiniva,*
meke korodia va tabei sari na Mua tinarae.
17 Korodia va tabe si arini,*
meke muliṉi ni tugo rini, sari na tiṉitoṉa pu taveti Goi;
muliṉi ni tugo rini sari na tiṉitoṉa variva magasadi pu evaṉi Goi.
Korodia va avoso meke vizatia rini si keke dia koimata,
pude turaṉa pule lani pa tinoa pinausu pa popoa Izipi, gua.
Ba Agoi si keke Tamasa, sapu variva taleosae;
harupu tie pa tataru si Goi,
meke lopu tuture bugoro;
kopu valeani Goi sari na Mua vina tatara na vinariva egoi nabuna,
ke lopu luara pani Goi sari na tie Izireli.
18 Meke tavetia rini si keke beku pa kinehana keke bulumakao,*
meke zama si arini, sapu asa sa tamasa pu turaṉa vurani pa popoa
Izipi si arini, gua.
Ṉoṉovala sisigitigo rini si Agoi Zihova.
19 Ba lopu veko pani Goi pa popoa qega si arini,*

* **9:9** Ekd 3:7, 14:10-12 * **9:10** Ekd 7:8 kamo hinia 12:32 * **9:11** Ekd 14:21-29, 15:4-5 * **9:12** Ekd 13:21-22 * **9:13** Ekd 19:18 kamo hinia 23:33 * **9:15** Ekd 16:4-15, 17:1-7; Diut 1:21 * **9:16** Nab 14:1-4; Diut 1:26-33 * **9:17** Ekd 34:6; Nab 14:18 * **9:18** Ekd 32:1-4 * **9:19** Diut 8:2-4

ura sa Mua tataru variva taleosae si noma hola.
Lopu hena pania Goi sa lei babe sa nika,
sapu vata dogoro nia koa rini sa siraṉa pana rane meke pana boṉi.
20 Pa korapana sa Mua Maqomaqo leana si tozia Goi koa rini sapu gua kaqu
tavetia rini.
Poni ni mana meke na kolo Goi si arini pude napo.
21 Pa korapadi ri ka made ṉavulu puta vuaheni pa popoa qega
si poni ni Goi sapu gua hiva nia rini;
lopu hite popozu sari dia poko,
meke lopu hite ozoṉo sari nenedi pa tinasigiti.

22 Ele va malumi Goi si arini pude va kilasi sari na butubutu na binaṉara,*
meke sari na popoa pa vari likohaena sa popoa tadirini.
Va kilasia rini sa popoa Hesiboni, vasina baṉara se Sihoni,
meke sa popoa Basani, vasina baṉara se Oqo.
23 Ele poni va soku ni koburu Goi si arini, saripu soku gua tugo rina
pinopino pa maṉauru,*
saripu ele va malumi meke va kilasi rini,
meke koa koasa popoa, sapu ele va tatara nia Goi pude vala nia koari
na tiatamadia.
24 Vagi va karovia rini sa popoa Kenani;*
ba Agoi va kilasi sari na tie pu koadi vasina.
Poni nia Goi sa ṉiniraṉira koari na Mua tie,
pude tavetia sapu gua qetu nia rina tinoni meke sari na baṉara pa
Kenani.
25 Meke zau vagi rina Mua tie varipera sari na vasileana ṉiṉiradi, na
pepeso masurudi,*
na vetu saripu siṉi na tinagotago, na berukehe pu ele ta gelidi, na huda
olive, vua huda, meke sari na inuma vaeni.
Meke henai rini sari doduru gua pu hiva ni rini,
meke noboko, na qetu ni rini sari doduru tiṉitoṉa leadi saripu poni ni
Goi koa rini.
26 Ba lopu hiva va avoso meke korodia va tabe Igo rina Mua tie si Goi,*
meke kilu pani rini sari na Mua tinarae.
Va matei rini sari Mua poropita pu va balaui,
pu tozini pude kekere pule atu koa Goi.
Meke zama ṉoṉovala Igo rini ninae totoso,
27 ke va malumi Goi sari na dia kana, pude va kilasi na baṉara ni si
arini.
Pa korapa dia tinasuna si tepa tinokae si arini koa Goi,
meke olaṉa gore mae guni Goi pa Maṉauru si arini.
Pa korapa Mua tataru variva taleosae lavata si garunu lani Goi sari na
koimata,
pude harupu pule ni si arini koari na dia kana.
28 Sipu pule mae koa rini sa binule, si tavete va sea pule tugo si arini,
meke va malumu pulei Goi sari na dia kana pude va kilasi si arini.
Ba sipu kekere pule meke tepa Igo rini si Agoi pude harupi si arini,
si avosi Goi pa Maṉauru ninae totoso,
meke harupi Goi si arini pa korapa Mua tataru variva taleosae lavata.
29 Va balaui Goi si arini pude va tabei sari na Mua vina tumatumae,*

* **9:22** Nab 21:21-35 * **9:23** Zen 15:5, 22:17; Zos 3:14-17 * **9:24** Zos 11:23 * **9:25** Diut 6:10-11
* **9:26** Zaz 2:11-16 * **9:29** Liv 18:5

ba koari na dia vinahesi pule si kilui rini sari na Mua tinarae,
ba sa kinopuna sa tinarae te Tamasa si la gua koasa siraṉa tinoa.
Ba korodia va nabu, luli dia hiniva, meke lopu hiva va tabe si arini.
30 Ninae vuaheni si va balau va ṉoṉo ni Goi si arini.*
Meke poni Goi sa Mua ṉiniraṉira koari na Mua poropita pude zamai,
ba nuli sari na Mua tinoni,
ke va malumi mo Goi pude tava kilasa si arini koari votiki butubutu tie.
31 Ba sina sa Mua tataru variva taleosae si noma hola,
ke lopu veko pani na va matei Goi pude tava kilasa si arini koari votiki butubutu tie.

32 Ke Tamasa, mami Tamasa, marilaemu hola si Goi!*
Variva holoqorumu hola na ṉiṉira hola si Goi!
Kopu zoṉazoṉa ni Goi sari na Mua vina tatara tava egodi,
koari na totoso sipu ṉoṉovala gami rina baṉara pa Asiria si gami,
meke kamoa tugo kamahire, si ta ṉovala ni tugo gami si arini!
Sari na mami baṉara, na mami koimata, na mami hiama, meke sari na mami poropita,
na tiatamamami, meke sari doduru mami tie, si tasuna hola dia.
Mu balabala pulea sa tina sigiti lavata sapu ta evaṉa koa gami!
33 Toṉoto hola sa Mua tinavete sapu va kilasa gami;
meke lopu sekea Goi sa Mua vina tatara, sipu tavete va sea si gami.
34 Sari na tiatamamami, na mami baṉara, mami koimata, meke sari na hiama,
si lopu kopu nia sa Mua Tinarae.
Lopu hite va avoso atui rini sari na Mua Tinarae meke sari na Mua vina balau.
35 Koasa Mua minana, si totoli ni rina baṉara sari na Mua tinoni,
sipu koa si arini koasa popoa lavata meke masuruna sapu poni nia Goi koa rini;
ba korodia kekere pule meke luara pani sari na dia sinea meke nabulu nigo si Agoi.
36 Meke ponini gami ginani Goi si gami koasa pepeso masuruna hie.
Ba kamahire si na pinausu mo si gami koasa popoa sapu ponini gami Goi.
37 Sari na ginani sapu paketi gami koasa pepeso,
si ta vala mo koari na baṉara saripu baṉarani gami,
sina ele tavete va sea si gami.
Tavete mae nia rini, meke koari na mami rovana bulumakao sapu gua qetu nia rini koa gami,
meke kamahire si koa pa tinasuna nomana hola si gami.”

Kuberi ri na Tie sari na Pozadi koa sa Vinariva Egoi.

38 Ura koa gua koa ri doduru ginugua pu ta evaṉa, gami na tinoni pa popoa Izireli si tavetia si keke kinubere vinariva egoi nabuna pude lulia sa Tinarae te Tamasa. Sari na mami koimata, mami tie Livaeti, meke sari na mami hiama, si kuberi sari pozadi koasa vinariva egoi asa.

10

1 Sa tie kekenu sapu kuberia sa pozana si e Nehemaea sa qavuna, sa tuna koreo e Hakalaea, meke luli la si e Zedekaea. Sari tie hire si somana kuberi tugo pozadi:

---

* **9:30** 2 Baṉ 17:13-18; 2 Koron 36:15-16 * **9:32** 2 Baṉ 15:19,29, 17:3-6; Ezr 4:2, 10

Sari na Hiama:
2-8 Seraea, Azaraea, Zeremaea,
Pasahuru, Amaraea, Malikiza,
Hatusi, Sebanaea, Maluki,
Harimi, Meremoti, Obadaea,
Daniela, Qinetoni, Baruki,
Mesulama, Abaeza, Mizamini.
Ma'azia, Biliqai, meke Semaea.

Sari na Tie Livaeti:
9-13 Zesua sa tuna koreo e Azanaea,
Binui sa tie pa butubutu te Henadadi,
Kedimieli, Sebanaea, Hodaea,
Kelita, Pelaea, Hanani,
Maika, Rehobi, Hasabia,
Zakura, Serebia, Sebanaea,
Hodaea, Bani, meke e Binui.

Sari na Koimata tadi na Tinoni:
14-27 Parosi, Pahati Moabi,
Elami, Zatu, Bani,
Buni, Azaqadi, Bebai,
Adonaeza, Biqivai, Adini,
Atera, Hezikaea, Azura,
Hodaea, Hasumi, Bezai,
Haripi, Anatoti, Nebai,
Maqapiasi, Mesulama, Hezira,
Mesezabeli, Zedoki, Zadua,
Pelataea, Hanani, Anaia,
Hosea, Hananaea, Hasubu,
Halohesi, Piliha, Sobeki,
Rehumi, Hasabana, Maseia,
Ahaea, Hanani, Anani,
Maluki, Harimi, meke e Bana.

Sa Vinariva Egoi

28 Meke gua tugo gami kasa tie hire: sari hiama, sari kasa tie Livae, tie kopu pa Zelepade, tie kerakera pa Zelepade, sari nabulu pa Zelepade meke sari doduru tie pu va paqaha pule ni koari na tie huporo pa vari kalidi, pude va tabea sa Tinarae te Tamasa, turaṉae koari na dia barikaleqe na koburu meke doduru pu ele boka va nonoga. 29 Gami si somana kamahire koa ri na palabatu koa sa vina tatara, sapu koa ia na tinalevei, pude lulia sa tinarae te Tamasa sapu vala nia sa koasa Nana nabulu se Mosese, pude va tabe va hitehiteki sari doduru ginarunu, vina turu, meke hiniva te Zihova sa mami Baṉara.

30 “Va tatara nia gami sapu lopu kaqu va malumi gami sari mami vineki pude habai sari tie huporo pa varikali mami, ba be vagi sari dia vineki pude valani koari na mami koreo.* 31 Va tatara tugo si gami pude paleke mae likakalae ba be ginani sari tie huporo pa varikali mami pude mae holuholu ni koa gami pa rane Sabati babe pa keke rane hopena, si kaqu koromami holui gami si arini.*

Doduru vina zuapa vuaheni si lopu kaqu lelete si gami koasa pepeso, meke kote va mate pani gami sari doduru gale.

---

* **10:30** Ekd 34:16; Diut 7:3 * **10:31** Ekd 23:10-11; Liv 25:1-7; Diut 15:1-2

32 Vagia tugo gami sa hiniva pude lulia sa ginarunu meke vekoa sa lima
qaramu siliva doduru vuaheni pude toka nia sa kinopuna sa Zelepade te
Tamasa.*
33 Gami kote zuka ia sa vinahesi pa Zelepade koari na tiṉitoṉa hire:
bereti sapu tava hake pa tevolo; vinariponi huiti, na vinukivukihi koari
hopeke rane; meke sari na vinukivukihi koari na Sabati, na Sidara Vaqura,
meke kaiqa Inevaṉa pule; vinariponi madidi; na vinukivukihi pude taleoso
ni sari sinea tadi na tinoni pa Izireli; meke doduru vinatana pule koasa
Zelepade.
34 Gami na tinoni, hiama, meke tie Livaeti, si ele mudumudukeda nia sa
vinizatadi rina tatamana pude paleke la huda koasa Zelepade pude katua
sa nika tana va vukivukihi la koe Zihova sa mami Tamasa. Sari huda si
kaqu ta paleke la pa hopeke totoso doduru vuaheni, gua sapu ta kubere
koasa Tinarae.
35 Mami tugo gami sa tinavete pude paleke lani koasa Zelepade te Zihova,
koa ri hopeke vuaheni, sari vua kekenu tana linetelete, meke sari na vua
kekenu tadi doduru vua huda.*
36 Meke kote turaṉa lani gami koasa hiama pa Zelepade, sari mami
koburu koreo kenudi, meke sari kenudi tadi na bulumakao, sipi, qoti pude
holu pule ni koasa Tamasa babe na vinukivukihi.*
37 Kaqu paleke lani gami koa rina hiama pa Zelepade sari na palava
saripu ta tavete koa ri na huiti sapu ta pakete kenudi pa hopeke
vuaheni, meke sari na mami vinariponi pa vaeni, oela olive, meke doduru
hopehopeke vua huda pule.*
Meke kaqu paleke lani gami koari na tie Livaeti, sari na vinagi keke pa
manege koari mami inuma, ura arini kaqu vagi sari na keke pa manege
koari na linetelete pu toqolo pa mami pepeso. 38 Keke hiama pa tuti te Eroni
si kaqu somana koa sa totoso vagia ari na tie Livaeti sari keke pa manege.
Meke keke pa manege koari na vinariponi arini si kaqu paleke lani ri na tie
Livaeti koari na lose vekovekoana pa Zelepade pude tava naqiti.* 39 Sari tie
Izireli meke sari tie Livaeti si kaqu paleke lani sari dia hinia huiti, vaeni,
meke oela olive koari na lose vekovekoana pa Zelepade, vasina ta kopue
sari na tiṉitoṉa tavetaveteana tanisa Zelepade, meke vasina hoke koa sari
na hiama, na tie kopu, meke sari na tie kerakera pa Zelepade.
Lopu kaqu beto taveti gami gua sapu ta hivae koasa Zelepade tanisa
mami Tamasa.”

11

Sari na Tinoni pu Koa pa Zerusalema

1 Sari na koimata tadi na tie si koa pa Zerusalema. Sari doduruna sa
tinoni si mudumudukeda si arini pude vizatia si keke tie koari hopeke
manege puta puku tatamana, pude la koa pa Zerusalema, sa popoa hopena.
Saripu koa hola si pude la koa pa dia vasileana soti. 2 Qetu ni rina tie sari
kasa pu qaqiri pa dia hiniva soti pude la koa pa Zerusalema. 3 Hire sari
na palabatu koari na vasivasileana pa Izireli saripu la koa pa Zerusalema,
ura kaiqa tie Izireli, hiama, na tie Livaeti, sari nabulu pa Zelepade, meke
sari tie pa tuti te Solomone si koa dia koari dia popoa soti pa Ziuda, hopeke
la koa koari dia pepeso soti, ba kaiqa tie koari na butubutu Ziuda meke e
Benisimane si rizu la koa dia pa Zerusalema.*

---

* **10:32** Ekd 30:11-16 * **10:35** Ekd 23:19, 34:26; Diut 26:2 * **10:36** Ekd 13:2 * **10:37** Nab 18:21 * **10:38** Nab 18:26 * **11:3** Nehe 7:73

Sari na tie hire pa butubutu Ziuda si koa pa Zerusalema:

4 Ataia, sa tuna koreo e Uzaea, sapu sa tuna koreo e Zakaraea, sapu
sa tuna koreo e Amaraea, sa tuna koreo e Sepatia, sa tuna koreo e
Mahalaleli, sapu tuti gore maena koe Perezi sa tuna koreo e Ziuda.
5 Maseia si tuna koreo e Baruki, sa tuna koreo e Kolohoze, sa tuna koreo
e Hazaea, sa tuna koreo e Adaia, sa tuna koreo e Zoiaribi, sa tuna koreo
e Zakaraea, sapu tuti gore maena koe Sela sa tuna koreo e Ziuda.
6 Sari na tie pa tutina e Perezi saripu koadi pa Zerusalema si ari ka made
gogoto onomo n̲avulu vesu tie mataqaradi pu koa pa Zerusalema.

Sari na tie pa butubutu te Benisimane:

7 Salu si tuna koreo e Mesulama, sa tuna koreo e Zoedi, sa tuna koreo e
Pedaia, sa tuna koreo e Kolaia, sa tuna koreo e Maseia, sa tuna koreo
e Itieli, sa tuna koreo e Zesaea.
8 Qabai meke e Salai si na turan̲ana e Salu. Sa ninaedi, si ari ka sia gogoto
hiokona vesu tie pa butubutu te Benisimane si koa pa Zerusalema.
9 Zoili sa dia n̲ati koimata si na tuna koreo e Zikiri, meke e Ziuda
sa tuna koreo e Hasenua si na dia palabatu vina rua koasa vasileana
lavata pa Zerusalema.

Sari na Hiama pu Koa pa Zerusalema:

10 Zedaia sa tuna koreo e Zoiaribi, meke e Zakini,
11 Seraea, sa tuna koreo Hilikaea, sa tuna koreo e Mesulama, sa tuna
koreo Zedoki, sa tuna koreo Meraioti, sa tuna koreo e Ahitubi, sapu sa
n̲ati hiama kenukenue. 12 Sa ninaedi ri doduru turan̲ana pa tutina sa
saripu tavetavete pa Zelepade, si ka vesu gogoto hiokona rua tie.
Meke e Adaia, sa tuna koreo e Zerohamu, sa tuna koreo e Pelalia, sa tuna
koreo e Amizi, sa tuna koreo e Zakaraea, sa tuna koreo e Pasahuru,
sapu sa tutina e Malikiza. 13 Sa ninaedi ri doduru turan̲ana pu
palabatudi koari dia tatatamana, si ari ka karua gogoto made n̲avulu
rua tie.
Meke e Amasai sa tuna koreo e Azareli, sa tuna koreo Ahazai, sa tuna
koreo e Mesilemoti, sapu sa tutina e Ima. 14 Sa ninaedi ri na turan̲ana
si ari ka keke gogoto hiokona vesu tie mataqaradi. Sa dia koimata si e
Zabidieli, tuna koreo e Haqedolima.

Sari na Tie Livaeti pu Koa pa Zerusalema:

15 Semaea sa tuna koreo e Hasubu, sa tuna koreo e Azirikama, sa tuna
koreo e Hasabia, sa tutina e Buni.
16 Ari Sabetai meke e Zozabada, si karua palabatu koari na tie Livaeti
meke ari karua kopu nia sa tinavete pa sadana sa Zelepade te Tamasa.
17 Matanaea, sa tuna koreo e Maika, sa tuna koreo e Zabadi, si keke tutina
tugo e Asapa. Matanaea si tuturan̲a pa kinerakera zama leana meke
vinaravara pa Zelepade.
Bakubukia sa nana vina rua e Matanaea
Meke Abida sa tuna koreo e Samua, sa tuna koreo e Qalala, si na tutina
tugo e Zedutuni.
18 Sa ninaedi ri doduru tie Livaeti si ka karua gogoto vesu n̲avulu made
tie si koa koasa vasileana hopena pa Zerusalema.

Sari na tie kopu pa Zelepade pu koa pa Zerusalema:

19 Akubo, Talamoni, meke sari na turan̲adia pu kopu ni sari na sasada,
si ari ka keke gogoto zuapa n̲avulu rua tie.
20 Sari doduru tinoni Izireli pule, na hiama, meke tie Livaeti pule si
koadia koari na dia vasileana soti pu tagoi rini pa tuti dia pa popoa Ziuda.

21 Ba sari na tie tavetavete pa Zelepade si koa pa Zerusalema pa popoa
Opeli, meke ari Ziha e Qisipa si kopuni pa tinavete.
22 Sa tie nomana hokara tadi na tie Livaeti koarini pu koa pa Zerusalema
si e Uzi, sa tuna koreo e Bani, sa tuna koreo e Hasabia, sa tuna koreo e
Matanaea, sa tuna koreo e Maika, pa tuti te Asapa, sa puku butubutu sapu
kopu nia sa kinerakera koasa vinahesi pa Zelepade te Tamasa. 23 Sari tie
kerakera hire si koa mo pa ginarunu tanisa baṉara, asa tozia sa dia vinari
luli tinavete pa hopeke rane koasa Zelepade.
24 Petahia sa tuna koreo e Mesezabeli, sapu tuti gorena koe Zera, sa tuna
koreo e Ziuda, si hoke zama poni sari na tinoni pa Izireli koasa baṉara pa
Pesia.

Sari na Tinoni koari Kaiqa Vasileana Nomadi na Hitekedi Pule

25 Sokudi ari na tinoni si koa koari na vasileana tata koa ri na dia inuma.
Sari tie pa butubutu te Ziuda si koa pa Kiriati Aba, Diboni, meke Zekabuzeli,
meke koari na popoa hitekedi tata koari na vasileana nomadi arini. 26 Koa
tugo si arini koa ri na vasileana nomadi pa Zesua, Molada, Betipeleti,
27 Haza Suala, Biasiba meke koari na popoa hitekedi pa vari kalina. 28 Koa si
arini pa Zikilaqi, Mekona, meke koari na popoa hitekedi vari kalina, 29 pa
Enirimoni, Zora, Zamuti, 30 Zanoa, meke Adulamu meke koari na popoa
hitekedi tata koa rina vasileana arini. Koa tugo si arini pa Lakisi meke
koari na inuma tata vasina, meke pa Azeka meke sari na popoa hitekedi
tata koasa. Ke sari na tinoni pa popoa Ziuda si koa koa sa pinaqaha popoa
podalae pa Biasiba meke kamo tu pa Lolomo Hinomu tata pa Zerusalema.
31 Sari tie pa butubutu te Benisimane pa Qeba si koa pa Mikimasi, Ai,
Betolo, meke koa ri na popoa hitekedi pu koa tata koa rini, 32 pa Anatoti,
Nobu, Ananaea, 33 pa Hazo, Rama, Qitaimi, 34 pa Hadidi, Zeboimi, Nabalati,
35 pa Lodi, Ono, meke koasa Lolomo tadi na tie matazoṉa pa tinavete pa
lima. 36 Kaiqa tuti tie Livaeti pu koadi pa pinaqaha popoa tadi Ziuda si ta
garunu pude la koa turaṉi sari na tie pa Benisimane.

12

Sari na Pozadi ri na Hiama meke na Tie Livaeti pu Pule Maedi

1 Hire sari na hiama meke na tie Livaeti saripu pule mae koasa tina
raovo, turaṉae koe Zerubabele sa tuna koreo e Silitili, meke Zosua, sa ṉati
hiama kenukenue:

Sari na Hiama:

2-7 Seraea, Zeremaea, Ezara,
Amaraea, Maluki, Hatusi,
Sekanaea, Rehumi, Meremoti,
Ido, Qinetoni, Abaeza,
Mizamini, Moadia, Biliqa,
Semaea, Zoiaribi, Zedaia,
Salu, Amoki, Hilikaea meke Zedaia.
Ari na koimata tadi na hiama si arini meke sari na turaṉadia pa totoso
te Zosua.

Sari na Tie Livaeti:

8 Hire sari na tie pu turaṉi sari na tie pude zama leana pa kinerakera:
Zesua, Binui, Kedimieli, Serebia, Ziuda, meke e Matanaea meke ari
kasa turaṉana.
9 Bakubukia, Uni, meke sari na turaṉadia pa butubutu Livae si turu tia
i si arini pa keke kalina meke kera vari olaolaṉi pa totoso kera.

Tututi sapu Gore Mae koe Zosua sa N̲ati Hiama Kenukenue

10 Zosua si na tamana e Zoiakimi, e Zoiakimi si na tamana e Eliasibi, e
Eliasibi si na tamana e Zoiada. 11 E Zoiada si na tamana e Zonatani, meke
e Zonatani si na tamana e Zadua.

Sari na Palabatu pa Butubutu Hiama

12-21 Totoso Zoiakimi si na n̲ati hiama kenukenue, sari na hiama sapu
tuturan̲a koari na puku butubutu hiama si gua hire:
Meraia pa puku butubutu te Seraea.
Hananaea pa puku butubutu te Zeremaea.
Mesulama pa puku butubutu te Ezara.
Zehohanani pa puku butubutu te Amaraea.
Zonatani pa puku butubutu te Maluki.
Zosepa pa puku butubutu te Sebanaea.
Adana pa puku butubutu te Harimi.
Helikai pa puku butubutu te Meraioti.
Zakaraea pa puku butubutu te Ido.
Mesulama pa puku butubutu te Qinetoni.
Zikiri pa puku butubutu te Abaeza.
Pilitai pa puku butubutu tadi Miniamini meke Moadia.
Samua pa puku butubutu te Biliqa.
Zehonatani pa puku butubutu te Semaea.
Matenai pa puku butubutu te Zoiaribi.
Uzi pa puku butubutu te Zedaia.
Kalai pa puku butubutu te Salu.
Ebera pa puku butubutu te Amoki.
Hasabia pa puku butubutu te Hilikaea.
Netanela pa puku butubutu te Zedaia.

Sa Kinuberedi rina Butubutu Hiama meke sari na Puku Tatamana Livaeti

22 Sari palabatu koari na tatamana hiama meke na tie Livaeti pa totoso
tadi na n̲ati hiama kenukenue si hire: ari Eliasibi, Zoiada, Zonatani, meke
e Zadua. Ta kubere gore sari na pozadi arini pa totoso te Dariasi sa ban̲ara
pa Pesia.
23 Sari na palabatu koari na tatamana tadi na tie Livaeti si ta kubere gore
koari na buka tututi, kamo pa totoso te Zohanana sa tuna sa tuna koreo e
Eliasibi.

Sari na Pinaqaha Tie Livaeti pa Korapa Zelepade

24 Sari na tie tuturan̲a koari na tie Livaeti si ari Hasabia, Serebia, Zesua,
Binui, Kedimieli, meke sari turan̲adia. Arini hire si turu pa keke kalina,
va tia i ri sari puku tie kerakera vahesi meke zama va leana, meke kera
vari olaolan̲i sari karua pukuna hire, lulia rini sa vina turu te Devita sa
ban̲ara, sa tie te Tamasa.
25 Matanaea, Bakubukia, meke Obadaea, Mesulama, Talamoni, meke
Akubo sari na tie kopu pu kopuni sari na lose vekovekoana likakalae tata
koari na sasada pa Zelepade.
26 Arini si tavetavete pa totoso te Zoiakimi, sa tuna koreo e Zosua, sa tuna
koreo e Zozadaki, totosona sipu koa qavuna se Nehemaea, meke e Ezara si
na hiama meke sa tie va tumatumae te Tamasa.

Vina Madina sa Goba pa Zerusalema

27 Totoso tava madi sa goba pa Zerusalema, si ta hata vagi sari na tie
Livaeti koari na vasidi pu koai rini meke ta turan̲a la pa Zerusalema pude
somana ni rini sari kinerakera zinama leana meke vari seke ni rini sari

na sibolo, meke lopi i rini sari na mike hapu. 28-29 Sari na tie Livaeti pu
kerakera si ta vagi varigara mae tugo koari na dia popoa pa vari likohaena
Zerusalema meke koari na popoa hitekedi pa vari likohaena Netopa, pa
Betiqiliqali, Qeba, meke pa Azamaveti. 30 Sari na hiama meke sari tie
Livaeti si va via puleni, meke va via i tugo rini sari tinoni, sari na sasada,
meke sa goba pa Zerusalema. 31 Turaṉa sage lani rau sari na koimata tadi
pa Ziuda panaulu koasa goba, meke taveti rau si karua puku koea pude
zama leana. Keke puku koea si tokele ene gua pa kali matao, ene luli pa
batuna sa goba, topue la gua pa Sasada Remoremo meke kera nia rini sa
zinama leana la koe Tamasa. 32 Hosaea meke kukuruna sa pinalabatu pa
Ziuda si ene luli pa mudidia ri na tie kerakera. 33-35 Luli la sari hiama sapu
ivu buki meke ene luli sari Azaraea, Ezara, Mesulama, Ziuda, Benisimane,
Semaea, meke e Zeremaea. Meke luli la se Zakaraea, sa tuna koreo e
Zonatani, sa tuna koreo e Semaea, sa tuna koreo e Matanaea, sa tuna koreo
e Mikaea, sa tuna koreo e Zakura, sa tuna koreo e Asapa. 36 Luli koasa sari
turaṉana sa, ari Semaea, Azareli, Milalai, Qilalai, Mai, Netanela, Ziuda,
meke e Hanani; paleki rini sari na mike, hapu, na sibolo sapu ta garunu
ni rini pa tinarae te Devita, sa tie te Tamasa. Ezara sa tie va tumatumae
te Tamasa si turaṉia sa tokele vinahesi hie. 37 Koasa Sasada Bukaha si ene
sagea rini sa haleḥaleana koasa Vasileana te Devita, ene hola ia rini sa vetu
baṉara te Devita, meke pule la gua panaulu pa goba koasa Sasada Kolo pa
kali gasa rimata koasa vasileana lavata.

38 Sa keke puku koea zama leana vina rua si ene la gua pa kali gede
pa batuna sa goba. Arau meke sa keke kali tinoni pule si lulia sa tokele
hie. Ene hola nia gami sa Vetu Hakehakei Ululuna Tana Oputu sapu la gua
koasa Goba Marepahana, 39 hola nia sa Sasada te Iparemi, Sasada Zesana,
Sasada Igana, sa Vetu Hakehakei Ululuna te Hananelo, meke sa Vetu Kopu
Ululuna tana Gogoto, meke kamo la koasa Sasada Sipi. Va hokotia gami sa
mami inene koasa Sasada Tie Kopu.

40 Ke sari karua puku koea zama leana si kamo la koasa varivarigarana
pa Zelepade te Tamasa. Arau meke sari kasa palabatu saripu luli koa rau
ba kamo la tugo, 41 gua tugo sari na hiama pu ivui sari na buki, ari Eliakimi,
Maseia, Miniamini, Mikaea, Elionae, Zakaraea, meke e Hananaea; 42 meke
luli koa rini sari Maseia, Semaea, Eleaza, Uzi, Zehohanani, Malikiza, Elami,
meke e Ezera. Sari koea si kera pa tinuraṉa te Zezarahaea, meke kera va
ululae sisigiti si arini.

43 Koasa rane asa si hola toa sa vinukivukihi tavetia arini. Qetu hola si
arini sina sa Tamasa ponini sa qinetuqetu. Sari koburu na barikaleqe ba
somana qetuqetu tugo koasa inevaṉa. Sa vinevehe koasa qinetuqetu pa
Zerusalema si boka ta avoso tu pa seu.

Tava Namanama sa Vinahesi pa Zelepade

44 Koasa totoso asa si vizata tie si arini pude kopu ni sari na lose
vekovekoana vinariponi tana Zelepade; sari na keke pa manege, na vua
kekenu pa inuma, meke na vua huda. Sa tinavete tadi na tie hire si pude
varigara mae ni pa Zelepade sari na vinariponi koari na inuma tata koa
ri na vasileana tadi na tie Livaeti. Na vinariponi arini si tadi na hiama
meke tadi na tie Livaeti gua sapu tava turu koasa tinarae te Tamasa. Ura
na qetu ni rina tie pa popoa Ziuda sari na tinavete tadi na hiama meke
sari na tie Livaeti, 45 sina taveti rini sari na vina tana pa Zelepade meke
sari vina via gua sapu tozi vekoi sa Tamasa. Sari na tie kerakera meke sari
na tie kopu pa Zelepade ba va gorevura i tugo sari dia tinavete gua sapu

va turui sa baṉara Devita meke Solomone sa tuna.* 46 Ura pukerane, pa
totoso tadi Devita sa baṉara meke e Asapa si sari na tie kerakera si turaṉia
sa vinahesi meke na zinama leana la koe Tamasa. 47 Ke koari na totoso tadi
Zerubabele meke Nehemaea si doduru mo pa Izireli si vala vinariponi pa
hopeke rane koari tie kerakera meke ari na tie kopu pa Zelepade. Veko
vata kale tugo arini sari na vinariponi madidi tadi na tie Livaeti, meke sari
kasa tie Livaeti arini si veko vata kale sa hinia tadi na hiama.

13

Sa Vinari Paqahi koari na Tie Karovodi

1 Koasa rane tugo asa si ta tiro vura meke ululae sa Tinarae te Mosese
koa ri na tinoni, meke tiro kamoa rini sa tinarae sapu zama sapu loke tie
Amoni babe na tie Moabi si tava malumu pude somana koa koari na tie te
Tamasa gua.* 2 Sina sari tie Amoni meke Moabi si korodia poni ni ginani
na kolo sari na tie Izireli totoso taluarae mae gua pa Izipi si arini. Ba tabara
nia poata tu rini se Belami[d] pude leveni sari na tie Izireli gua, ba ilirae nia
minana tu nada Tamasa sa lineveleve.* 3 Totoso avosia tugo ri na tinoni
Izireli sa tinarae asa, si hitu pani rini koasa dia vinarigara sari na tie sapu
karovo dia tuti.

Sa Kinopu Tinarae Va Turu Pulei e Nehemaea

4 Visoroihe, Eliasibi sa hiama, si palabatu ni sari na lose tana vinariponi
koa sa Zelepade, meke na baere te Tobaia si asa, 5 ke malumu vala nia
sa koe Tobaia sa tie Amoni, si keke lose nomana vasina hoke ta veko
sari na vinariponi huiti meke na oto huda humaṉa lea, sari na tiṉitoṉa
tavetaveteana pa Zelepade, sari na vinariponi tadi na hiama, sari keke pa
manege koari na huiti, vaeni vaqura, meke oela olive tadi na tie Livaeti,
na tie kerakera, meke ari tie kopu pa Zelepade. 6 Ba sipu korapa ta evaṉa
sari ginugua arini, si lopu koa pa Zerusalema si arau. Koasa vuaheni vina
toloṉavulu rua sapu koa baṉara se Atazekisesi pa Babiloni si pule la si rau
koasa baṉara pude la vivinei ni gua sapu ta evaṉa pa Zerusalema. Hola
kaiqa totoso si vagi vina malumu si rau koa sa pude pule 7 la pa Zerusalema.
Gua, meke hodahodaka nia arau sa kinaleana sapu va malumia tu e Eliasibi
koe Tobaia si keke lose koasa Zelepade pude tavetavete nia sa. 8 Ta ṉaziri
sisigiti si arau meke gona vura ni rau koasa lose sari doduru likakalae te
Tobaia. 9 Meke tozi ni rau sari na hiama pude va via i meke va madi i sari
na lose, meke paleke nuquru pule ni rau sari na tiṉitoṉa tavetaveteana pa
Zelepade, na vinariponi huiti, meke na oto huda humaṉa lea.

10 Meke ta tozi nia tugo rau sapu lopu ta poni ni ari na tie Livaeti sari
dia hinia, meke sapu ele pule la pa dia inuma sari na tie Livaeti meke sari
na tie kerakera pa Zelepade.* 11 Ke gegesi rau sari na koimata sina lopu
galagala nia rini sa Zelepade. Vagi pule mae ni rau pa Zelepade sari na tie
Livaeti meke sari na tie kerakera, meke veko pule lani rau pa dia tinavete.
12 Meke sari doduru tie pa Ziuda si podalae paleke pule mae ni rini sari na
dia keke pa manege koa ri na huiti, vaeni, meke na oela olive.* 13 Meke
vekoi rau sari kasa tie hire pude kopu ni sari lose vekovekoana vinariponi:
E Selemaea, na hiama; e Zedoki sa tie va tumatumae; meke Pedaia, na tie
Livaeti. E Hanani sa tuna koreo e Zakura sapu tuna koreo e Matanaea,
si pude varitokae koa rini. Gilania rau sapu ta ronudi sari tie hire. Dia
tinavete si pude hia i sari na ginani la koari na turaṉadia.

---

* **12:45** 1 Koron 25:1-8, 26:12 * **13:1** Diut 23:3-5 * **13:2** Nab 22:1-6 * **13:10** Diut 12:19
* **13:12** Mal 3:10

14 Ke qua Tamasa, Mu balabala au koari na tinavete leadi hire, lopu huara
pani saripu taveti rau tanisa Mua Zelepade meke sa vinahesi.
15 Koari na totoso arini si dogori rau sari na tie pa Ziuda sapu munala
vagi kolo qurepi[d] pa rane Sabati meke suraṉa vagi huiti koari na doṉ'ki,
turaṉae vaeni, qurepi, piqi, meke kaiqa pinaleke pule. Meke suraṉa
nuquru mae ni rini pa Zerusalema pa rane Sabati. Ke va balau i rau
pude lopu holuholu ginani pa rane Sabati.* 16 Kaiqa tie mae guadi koasa
vasileana lavata pa Taea si koadi pa Zerusalema. Arini si hoke paleke
nuquru mae igana meke doduru votiki likakalae meke holuholu ni pa
Zerusalema pa korapa rane Sabati koari na tie Ziuda. 17 Gegesi rau sari na
palabatu pa Ziuda meke zamai, “Nasa sa tinavete kaleana korapa tavetia
gamu hie? Lopu va madia gamu sa rane Sabati. 18 Vea, lopu asa tu si
tavetia ari na tiatamada, ke tava kilasa si gita meke sa nada popoa lavata
hie? Meke kamahire si korapa va gevuru pule ia gamu sa tinaṉaziri te
Tamasa pude raza mae ia sa popoa Izireli, sina lopu va madia gamu sa
rane Sabati.”
19 Ke garunu zinama si rau pude tukui sari sasada pa Zerusalema pana
kamo sa huporo pa veluvelu rane Poraede meke lopu kaqu ta tukele osolae
hola tu sa rane Sabati. Vekoi rau sari kaiqa qua tie kopu koari na sasada
pude loke likakalae si ta suraṉa nuquru mae koasa vasileana lavata pa
rane Sabati. 20 Keke babe karua totoso si va hola boṉi sari tie vata holuholu
likakalae pa sadana sa goba. 21 Ba la gegesi rau si arini, “Na vea ke va hola
boṉi si gamu pa kalina sa goba? Pana tavete pule ia gamu si hie, si kote
mae tuqe vagi gamu rau.” Podalae pa totoso asa si lopu pule mae si arini
pa rane Sabati. 22 Garuni rau sari na tie Livaeti pude va via meke va madi
pule ni meke la kopu koari na sasada pude va sosodea sapu tava madi sa
rane Sabati.
Ke qua Tamasa, Mu balabala au koasa ginugua hie, Mamu toka nau koa
sa Mua tataru nabuna.
23 Koa sa totoso tugo asa si dogoria rau sapu sari tie pa popoa Ziuda si
haba i sari barikaleqe pa Asidodi, Amoni, meke Moabi.* 24 Meke kukuruna
ari dia koburu si zama pa zinama Asidodi, babe pa zinama tadi kaiqa
votiki tie, ba lopu tumae zama nia sa mami vinekala soti. 25 La va tia
i arau sari tie arini, leveni, komiti, meke puki rau kaludia. Zama nonoi
rau pude tokotokoro pa pozana Tamasa sapu arini, babe sari tudia si lopu
kaqu varihaba pule la koari na tie karovodi, gua! 26 Zama si arau, “Sari
na barikaleqe karovodi na turaṉa va seana se Solomone sa baṉara. Loke
baṉara pa kasia popoa si tava lavata gugua asa. Na tataru nia Tamasa si
asa meke va baṉaria Sa pa Izireli, ba hoqa si asa koa sa sinea hie.* 27 Vegua
kaqu lulia gami sa siraṉa tamugamu meke va karia sa nada Tamasa pude
habai sari na barikaleqe karovodi?”
28 Keke tuna koreo e Zoiada, sa tuna koreo e Eliasibi sapu sa ṉati hiama
kenukenue, si haba ia sa si keke tuna vineki e Sanibalati sa tie pa Beti
Horoni, ke hitu pania rau si asa pa Zerusalema.*
29 Kei Tamasa, Mu balabala i gua sapu va boni gunia ri na tinoni sara
sa tinavete Tamugoi koari na tuturuana tadi na hiama, meke na vinariva
egoi nabuna pu tavetia Goi koari na hiama meke na tie Livaeti.
30 Ke va via i rau meke va madi sari na tinoni koari doduru ginugua
karovodi. Taveti rau sari na tinarae tadi na hiama meke tadi na tie Livaeti

* **13:15** Ekd 20:8-10; Diut 5:12-14; Zer 17:21-22 * **13:23** Ekd 34:11-16; Diut 7:1-5 * **13:26** 2 Samuela 12:24-25; 1 Baṉ 11:1-8 * **13:28** Nehe 4:1

pude kaqu hopeke gilani arini sari dia tinavete. 31 Meke va namai tugo rau
sari vinariponi huda pude mae pa hopeke dia totoso, gua tugo sari na vua
kekenu rina huiti na vua huda.
Ke Tamasa, Mu balabala i sari doduru hire; Mamu mana nau.

SA BUKA TE ESITA
Sa Vinabakala

Sa buka hie si na vivineina sa tinoa tanisa keke barikaleqe varane sapu ta pozae Esita. Esita si koa koasa totoso sapu koa baṉara se Zekisi, pa popoa Pesia podalae pa made gogoto vesu ṉavulu lima vuaheni meke kamo la gua pa made gogoto onomo ṉavulu lima vuaheni sipu lopu ele podo se Zisu Karisito.

Pa totoso asa si soku sari na kana tadi na tie Izireli sapu hiva va matei si arini. Esita si tataru ni sari na turaṉana pa Izireli, meke be guana tava mate si asa, ba podekia sa pude va sarei sari na tie Izireli koari na dia kana. Sa vivineina sa buka hie si na vina balabalana sa totoso sapu harupi Tamasa koari na dia kana meke ta pozae sa rane, “Sa Inevaṉa Purimi.” Korapa kopu nia ri na tie Izireli sa totoso hie kamo tu pa rane ṉinoroi.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Tava kalaho se Esita. Hinia 1:1 kamo hinia 2:23
Binalabala te Hamani pude va matea se Modekae. Hinia 3:1 kamo hinia 5:14
Tava mate se Hamani. Hinia 6:1 kamo hinia 7:10
Tava kilasa sari na kana koari na tie Ziu. Hinia 8:1 kamo hinia 10:3

Va Gore Pania Zekisi sa Baṉara se Vasiti sa Kalaho

1-2 Koa ṉati baṉara se Zekisi koasa popoa Pesia koari ka keke gogoto hiokona zuapa pinaqaha popoa, podalae tu pa Idia meke kamo la gua pa Itiopia. Sa nana ṉati vasileana lavata si ta pozae Susa, vasina tu si koa sa nana habotuana baṉara.* 3 Pa vuaheni vina ṉeta sipu koa baṉara si asa, si tavetia sa si keke inevaṉa nomana tadi na nana tie tavetavete. Sari na koimata na tie nomadi pa qinavuna, meke sari na koimata pa vinaripera pa Pesia meke pa Media si somana tugo koasa inevaṉa asa, meke gua tugo sari na palabatu pu kopu koari hopeke qinavuna koari na pinaqaha popoa. 4 Koari ka onomo sidara tanisa inevaṉa lavata hie si vata dogoro ni sa koari na tie sa baṉara sari na nana tinagotago arilaedi pa nana binaṉara, meke sa nana vina lavata soti pa tinoa binaṉara.

5 Sipu beto sari na nana vina dodogoro pa tie, meke va dogoro ni sa sari na nana tinagotago, si ruvati sa sari na tiena sa vasileana nomana pa Susa, sari na habahuala na tie tagotago. Padana keke vuiki si henahena si arini koasa inevaṉa pu ta tavete pa korapana sa pavasa pa sadana sa vetu baṉara. 6 Sa vasina varivarigarana, si tava sarie poko lineni buma meke keoro, meke ta pusie keke resi poko pepolo soto la koari na riṉi siliva koari na dedegere patu saripu ta tavete pa mabolo keoro. Sari na habohabotuana si ta tavetavetae qolo na siliva meke sa pavasa si ta tavetae patu mabolo keoro, meke sari na patu arilaedi sapu ta pozae pelisipara, meke na kala tanisa si ziṉara. Meke na davi ṉedaladi na patu buma si somana tavetavete nia.* 7 Va hihia i rini sari na napo koari na sisiovona qolo. Sari na sisiovona hire si lopu vari kekeṉoṉoi. Qetuqetu sisigiti sa baṉara sipu napoi rini sari na kolo vaeni tadi na baṉara. 8 Loke vinabetona sa ninaponapo tavetia rini pa totosona asa, sina ele tozi va bakala la nia

* **1:1-2** Ezr 4:6 * **1:6** Patu turquoise pa zinama vaka. Turquoise si na kala tanisa kolo hokara vasina koa sa avasa tata pa nusa pa totoso ṉiṉira sa rimata.

sa baṉara koari nana nabulu, pude tozi va avoso ni sari doduru tie pude kaqu naponapo valeana si arini. Be hiva napo va soku, babe naponapo vasinahite si madi lulia gua sapu hiva nia rini.

9 Pa korapana sa vetu baṉara si tava namanama tugo si keke inevaṉa pu va namanama nia sa Kalaho Vasiti pude tadi na barikaleqe pu koa vasina.
10 Koasa rane vina zuapa ranena sa inevaṉa, qetuqetu sa baṉara meke naponapo sisigiti si asa. Ke tioko varigara ni sa sari ka zuapa nana koimata saripu nana nabulu soti: Mehumani, Bizata, Habona, Bikitana, Abagata, Zeta, meke Kakasa. 11 Garuni sa baṉara sari kasa nana nabulu soti hire pude turaṉa mae nia koasa se Vasiti sa kalaho. Kaqu va sagea sa sari na nana poko vinasari meke sa nana toropae kalaho, meke tiqe mae koasa baṉara. Vasiti sa kalaho si keke barikaleqe tolavaena, gua asa ke hiva nia sa baṉara pude la vata dogoro pule nia si asa gua, meke gua tugo koari na nana baere meke koari na tie saripu ta ruvatadi koasa inevaṉa asa. 12 Ba sipu la kamo koasa kalaho sa inavosona sa rinuvata, si korona se Vasiti. Bugoro sisigiti sa baṉara, sapu lopu va tabea sa kalaho sa nana zinama.
13 Pa hahanana tanisa baṉara si hoke ta nanasa sari nana tie, na tie tumatumaedi pa tinarae pa qavuna, sapu nasa si kote boka tavetia sa koari na ginuguadi kaiqa hahanana sapu gua pu evaṉia sa kalaho koasa baṉara, gua. 14 Sari na tie saripu hoke nanasi sa baṉara sina nana tie tumatumaedi, sapu hoke boka olaṉi sari na ninanasa tadi na baṉara gua pu hiva ni sa koari na baṉara pa kalina sa tinarae. Ke hire sari na ṉati tie tanisa pu ululu hola ni sari na palabatu na tie tumatumaedi pu nanasi sa: Kasena, Seta, Adamata, Tasisi, Meresi, meke Memukana. Ka zuapa tie arilaedi hire si na tie pa popoa Pesia meke Media, meke arini tugo hire si tuqedi sari na tuturuana arilaedi tanisa baṉara, pa nana binaṉara. 15 Meke zama la i sa baṉara si arini, “Arau, baṉara Zekisi si garunudi sari na qua nabulu pude la tozi nia se Vasiti sa kalaho pude mae, ba korona sa kalaho; lopu hiva va tabea sa sa qua zinama. Ke na sa si kote tavete nia gita sa kalaho pa nada tinarae koasa ginugua sapu korona sa kalaho?”
16 Zama se Memukana koasa baṉara meke koari na nabulu tanisa, “Ta zutu se Vasiti sa kalaho sina tavete va kaleana si asa meke sea si asa, lopu koasa baṉara eke mo, ba koari na palabatu nomadi, meke koasa butubutu tinoni pa mua binaṉara. 17 Doduru barikaleqe koasa binaṉara hie si kaqu podalae doṉo va gorei rini sari na dia palabatu totoso avosia rini gua sapu tavetia sa kalaho. Kote zama sari doduru tie, ‘Baṉara Zekisi si tiokia se Vasiti sa kalaho pude mae koasa, ba korona si asa,’ gua. 18 Totoso avosia rina barikaleqe tadi na butubutu pu tavetavete koasa binaṉara pa Pesia meke Media gua sapu evaṉia sa kalaho, si kote zama nia tugo rini koari na dia palabatu sipu lopu ele boṉi sa popoa. Kaqu podalae sa hahanana pa kasia popoa sapu loke pinamaṉa koari na dia palabatu, meke sari na palabatu si kaqu bugoro ni sari na dia barikaleqe. 19 Baṉara ululumu, mamu tavetia keke tinarae arilaena pude va avoso ni sari doduru tie, sapu se Vasiti sa kalaho si lopu keke totoso pule si kaqu ta dogoro koasa baṉara. Sa mua tinarae pu ta kuberena hie si kaqu ta kubere koasa tinarae pa Pesia meke pa Media pude lopu kaqu ta hobe pule. Mamu vala nia pa keke votiki barikaleqe sa tuturuana kalaho. 20 Pana ta gilana sa mua kinubekubere pa doduruna sa mua binaṉara, pude sari doduru barikaleqe si kaqu tataru ni sari na dia palabatu, pa dia pinamaṉa, be tagotagodi babe habahualadi.”
21 Va egoa sa baṉara meke sari na nana tie tumatumae pa kalina sa tinarae pa qavuna sa binalabala asa, gua sapu balabala ia e Memukana.
22 Va garunu la nia sa baṉara koari na hopeke qinavuna hitekedi pa

pinaqaha popoa sa inavoso asa. Ta kubere pa hopeke vinekala, pude sari doduru palabatu si kaqu na batuna sa kinoa tatamana. Meke kaqu ta luli sari na dia zinama gua pu ta vizata koasa palabatu.

2

Esita si Ta Evaṉae na Kalaho

1 Hola kaiqa rane sipu ele ibu sa nana binugoro sa baṉara koasa guguana
sapu tavetia Vasiti sa kalaho, meke sa nana kinukiti la koa sa, 2 si mae sari
kaiqa nana tie tumatumaedi pu varitokae koe Zekisi sa baṉara, meke zama
guahe si arini, “Leana be podekia agoi na baṉara pude hatai kaiqa vineki
pu lopu koa turaṉa tie. 3 Mamu vala ni inavoso sari hopeke pinaqaha
popoa pa mua binaṉara pa hopeke puku qinavuna pude kaqu turaṉa mae
ni koa agoi sari hopeke vineki tolavaedi koa sa ṉati vasileana pa Susa.
Pude mae sari na vineki vaqura hire kote ta kopue koe Heqai, sa koimata
pu kopu ni sari na barikaleqe tanisa baṉara. Pana mae sari na vineki hire
si kaqu ta kopue valeana si arini meke ta vala sari na meresena pude doṉo
lea meke tolavaedi si arini. 4 Mamu vizatia si keke barikaleqe koari kasa
hire, pude na kalaho vaqura hobea se Vasiti sa kalaho,” gua si arini.

Va egoa sa baṉara sa binalabala asa, meke podalae tavete lulia sa.

5 Koasa ṉati popoa pa Susa koa nana si keke tie pozana sa si e Modekae,
na tie Ziu si asa, tuna e Zaira, vura maena pa tututi te Benisimane, na
vuluvuluna koasa butubutu Kisi meke Simei. 6 Totoso ta raovo taloa pa
Zerusalema sa baṉara Ziuda, se Zehoiakini koe Nebukaneza sa baṉara
pa Babiloni, si ta vagi turaṉae se Modekae koari kaiqa tie ta raovodi.*
7 Koanana pa totoso asa si keke tasina karokarovo sapu e Esita, pozana sa si
e Hadasa pa zinama Hiburu. Na vineki tolavaena meke noma vari ṉoṉoina
tinina. Pausia Modekae sa vineki hie totosona mate sari tiatamana, ke poza
nia tuna soti sa si asa.

8 Totosona tava ene la sa inavoso tanisa baṉara si ta turaṉa mae pa ṉati
vasileana pa Susa sari na vineki, meke somanae koa ri na vineki hire se
Esita. Ta kopue sari na vineki hire meke se Esita pa vetu baṉara pa kinopu
te Heqai. 9 Qetu nia Heqai se Esita, koa gua koasa nana tinolava. Ta kopue
sisigiti sa nana tinolava e Esita, ta poni oela si asa tana ṉuzapa tini, meke
ta kopue gua tugo pa ginani arilaedi. Sa vasina pu koa se Esita si keke
vasina leleana hola, na vasina sapu hoke veko ni rini sari na barikaleqe.
Koasa vasina asa si koadia si ka zuapa vineki ta vizatadi pu kopu nia se
Esita.

10 Koasa kinopu meke tinarae te Modekae sapu tozi nia sa se Esita, si
kopu ni e Esita si hire, pude lopu ta gilana koa ri na tie, sapu tie Ziu si asa.
11 Doduru rane si ene vilorae mo se Modekae pa sadana sa vetu vasina koa
sari na barikaleqe, sina hiva gilania sa, sapu vegua sa tinoa te Esita.

12 Padana keke vuaheni si hoke ta tavete sari na tini tadi na barikaleqe
pude ta kopue sa dia tinolava pa tinidia. Mono ni oela, henia kaiqa lumu
humaṉa lea meke keke votiki oela humaṉa lea pule si hoke ta ṉuzapae
pa tinidia pa korapana onomo sidara. Sipu beto sa tinavete gua asa, si ta
garunu sari na vineki pude hopeke la vata dogoro ni koe Zekisi sa baṉara.
13 Pude kamo sa totoso vata dogoro koasa baṉara sari na vineki hire, kaqu
taluarae si arini pa vasina pu koa si arini, meke kaqu la koa pa vetu baṉara,
va sagei rini sari na dia poko gua sapu okoro va sage i rini. 14 Kaqu la
koasa baṉara sari na vineki hire pana veluvelu, meke pana munumunu

* **2:6** 2 Baṉ 24:10-16; 2 Koron 36:10

koivugona si kote la turaṉa pule ni rini, meke la koa pule pa keke vasina pule vasina kote ta kopue koasa keke tie kopu sapu ta pozae Sasagazi na keke palabatu sapu hoke kopu ni sari na barikaleqe tana baṉara. Lopu kaqu ta dogoro pule la koasa baṉara sa barikaleqe, osolae qetu nia meke ta tioko sa pozana pude pule la koasa baṉara si asa.

15-16 E Esita hie si na tuna Abihaili na tasina karokarovo e Modekae sapu pausuna si asa, meke poza nia tuna sa si asa. Hoke qetuqetu sisigiti nia rina tie se Esita pude dogoria si asa. Kamo tugo sa totoso tanisa pude la vata dogoro si asa koasa baṉara pa korapana sa vina zuapa vuahenina sa binaṉara te Zekisi pa korapana vina manege puta sidara, na sidara Tebeti.

Ego, sipu kamo tugo sa totoso te Esita pude la vata dogoro si asa koasa baṉara, si va sagei Esita sari na nana poko gua sapu goto koasa, gua sapu ele tozi nia e Heqai pude taveti, meke ta turaṉa la se Esita koasa baṉara.

17 Okoro hola nia sa baṉara se Esita, hola ni sari kaiqa barikaleqe pule, meke va qetua sa sa baṉara meke tataru nia sa si asa hola ni sari doduru barikaleqe pule. Koasa ginugua asa si va hake nia toropae kalaho sa se Esita pude na hinobena se Vasiti sa kalaho. 18 Meke tavetia sa baṉara si keke inevaṉa lavata koasa nana vina lavatana e Esita, meke ruvati sa baṉara sari doduru nana tie tavetavete na palabatu pa qavuna. Koasa rane tugo asa si tava gilana koa rina tie sapu sa rane asa sina rane sapu kaqu magogoso sari doduru tie pa tinavete, meke gua tugo sari na baṉara. Pa totosona tugo asa si ta poni koari na tie sari na vinariponi mae guadi koe Zekisi sa baṉara.

Harupia Modekae sa Tinoa tanisa Baṉara

19 Koasa totoso asa si varigara pule sari na barikaleqe tanisa baṉara, meke se Modekae si habotu pa sasadana sa vetu baṉara sina palabatu si asa koa ri na tinavete pa vetu baṉara. 20 Korapa kopu nia e Esita sa zinama te Modekae, meke lopu vata gilana pule nia se Esita koari na tie, sapu na vineki Ziu si asa. Va tabea Esita sa zinama tanisa gua sapu hoke tavetia sa podalae tu totoso hitekena meke kamoa kamahire. *

21 Totoso korapa habotu e Modekae pa sadana sa vetu baṉara, Bikitana meke e Teresi, karua tie varipera kopuna sa sasada sapu nuquru la gua koari na lose baṉara, si ta ṉaziri sisigiti nia ri karua sa baṉara pude va matea gana gua. 22 Avoso gilania Modekae sa tinasuna hie, ke tozi va avoso nia sa sa Kalaho Esita. Ke vata gilana nia tugo e Esita sa ginugua hie koasa baṉara, sina ele gilania meke dogoria e Modekae sa tinasuna hie. 23 Ta viliti sa ginugua hie meke ta gilana sapu hinokara tugo si asa sapu hiva va matea ri karua sa baṉara, gua. Ke tava mate sari karua tie hire koasa vasina huqihuqiana. Ke va turua sa baṉara, sapu sa minate hie si kaqu ta kubere gore si asa pude ta kopue koari na buka vivineidi ri na baṉara.

3

Tavetia Hamani sa Nana Hiniva pude Ṉoṉovali sari na Tie Ziu

1 Hola kaiqa rane si va turua Zekisi sa baṉara se Hamani pude na palabatu pa Qinavuna. Hamani sina tuna e Hamedata, vura mae pa butubutu baṉara te Aqaqa.* 2 Va vuraia sa baṉara si keke tinarae meke ta tozi vurae koa ri na ṉati palabatu pa tinavete pude kaqu va dogoro nia rini sa dia pinamaṉa meke kokotuṉu nia rini se Hamani. Ke sari doduru

* **2:20** Poza nia tamana sa se Modekae, sina pausia sa podalae koburuna. * **3:1** Sa butubutu Amaleki sina kana tadi na tie Ziu. Mi tiroa Ekd 17:8-16; Diut 25:17-19.

nana tie tavetavete sa baṉara si va lavatia riṉi meke vala nia rini sa dia pinamaṉa koasa. E Modekae mo si korona pude tavetia gua sapu va turua sa baṉara, korona kokotuṉu nia sa se Hamani. 3 Hopeke rane kaiqa ri na tie tavetavete pa vetu baṉara si nanasia rini se Modekae sapu na vegua ke lopu hiva lulia sa gua sapu zama nia sa baṉara. 4 Podeke sisigitia ri na tie tavetavete tanisa baṉara pude tozi nia se Modekae pude kaqu hobea sa nana binalabala pude kaqu todoṉo nia sa se Hamani. Korona va taliṉa la i Modekae si arini. Zama se Modekae, “Arau si na tie Ziu, meke lopu kaqu kokotuṉu nia rau se Hamani.” Ke tozi nia rini se Hamani pude doṉo gilania gua sapu kaqu tavetia sa koasa guguana sapu tavetia e Modekae. 5 Bugoro sisigiti se Hamani totoso gilania sa sapu lopu hiva todoṉo nia na kokotuṉu nia e Modekae si asa. 6 Totoso gilania Hamani sapu na tie Ziu se Modekae, si hata ia pule e Hamani si keke siraṉa pude kaqu va kilasia sa se Modekae, meke gua tugo pude kaqu tava mate beto sari doduru tie Ziu pa korapana sa binaṉara pa Pesia.

7 Koa ri ka hiokona puta vuahenina sa binaṉara te Zekisi, pa korapana sa sidara kekenu, sapu ta pozae Nisani pude kaqu ta vizata si keke rane meke na sidara pude ta tavete sa binalabala gua sapu hiva nia e Hamani. Ke sa vinizata pa totoso vizavizata asa si pa rane vina manege ṉeta pa vina hiokona puta sidara, na sidara Ada. Na “purimi” si poza nia rini sa hahanana vizavizata sapu tavetavete nia Hamani.

8 Beto asa si zama se Hamani koe Zekisi sa baṉara, “Koadia si kaiqa tie pu korapa koa pa ninae ia ka ia pa mua binaṉara. Sari na dia hahanana si votivotikaedi, meke lopu luli rini sari na tinarae gua sapu va turui agoi. Ke gua asa, lopu leana koa goi pude va malumi pude gua asa, meke lopu va kilasi goi si arini koari na dia sineke tinarae,” gua se Hamani. 9 “Be guana qetu nia sa baṉara si mamu vala nia pule si keke mua tinarae ṉiṉirana pude sari doduru tie hire si kaqu tava mate beto. Be guana va egoa goi sa binalabala hie, kaqu vekoa rau hola nia ṉeta gogoto made ṉavulu tina kilo mamatana sa siliva koasa kinopuna sa poata pa mua binaṉara pude ta tavetavetae,” gua se Hamani.*

10 Ego, totoso hiva va turua sa baṉara si keke tinarae vaqurana si hoke va noti la nia sa pa pepa sa nana riṉi sapu koa ia sa vina gilagilana tanisa pude bakala koari na tinoni sapu sa inavoso asa sina nana tinarae soti meke koa ia tugo nana ṉiniraṉira si asa.

Ke va gorea sa baṉara sa nana riṉi meke vala nia sa koe Hamani sa kana tadi na tie Ziu, Hamani sapu na tuna Hamedata sapu vura maena pa butubutu baṉara te Aqaqa. 11 Meke zama sa baṉara, “Sari doduru tie meke sari na dia poata si tamugoi, mamu tavetia gua sapu hiva tavetia agoi koa ri na tie sara,” gua sa baṉara.

12 Meke sipu kamo sa vina manege ṉeta rane pa sidara kekenu si tioko varigara ni Hamani sari doduru tie kubekubere tanisa baṉara, meke tozi vura la nia sa koa rini si keke tinarae ṉiṉirana meke kuberia rini, meke ta iliri la sa tinarae asa pa doduru vinekala pa binaṉara, meke ta garunu la si asa koari doduru koimata pa vinaripera, qavuna, meke sari na palabatu pa qinavuna pa hopeke pinaqapaqaha popoa. Sa tinarae asa si koa ia na vina gilagilana sa riṉi tanisa baṉara. Tava turu meke tava ṉiṉira, koasa pozana Zekisi sa baṉara sa tinarae asa. 13 Ta paleke vari likohae pa ninae vasina sa tinarae hie koari na tie haqala. Haqala la nia rini koa ri na puku qinavuna pa hopeke pinaqaha popoa, pa korapana sa kinopu te Zekisi sa

* **3:9** Sa poata hie si kote vagia sa koari na tie matedi.

baṉara. Sa tinarae hie si koa ia zinama sapu pa vina manege ṉeta rane koasa sidara Ada, sari doduru tie Ziu, sari na tie koadi na tie vaquradi, barikaleqe na koburu si kaqu tava mate beto pa totosona asa. Kaqu tava eoṉo, meke sari na dia tinagotago si kaqu ta vagi palae koa rini meke lopu kaqu koa sa tataru koa rini. 14 Sa tinarae hie si kaqu tava gilana koa ri hopeke puku qinavuna koari na pinaqaha popoa pa binaṉara pude kaqu va namanama beto si arini pude kamo sa totoso ta vizatana asa.

15 Sa ginarunu tanisa baṉara koasa nana tinarae hie si ta gilana koari na tinoni pa Susa, meke ta paleke la koari doduru pinaqaha popoa. Ke nunala meke lopu gilania ri na tie pa Susa gua meke ta kubere sa tinarae hie, ba habotu sari kara Hamani meke sa baṉara pude napo meke koa baere.

4

Tepaia Modekae sa Tinokae koe Esita

1 Meke sipu avosia Modekae gua sapu kote ta evaṉa si kuliusu nia sa sa ginugua asa, ke daku rikatia sa sa nana poko, binubinue eba pa batuna, na va sage poko baika si asa, pude vata dogoro nia sa nana tinalotaṉa na vina madi koe Tamasa, meke topue ene si asa pa kokorapana sa popoa; na kabokabo ululae sisigiti si asa. 2 Ba sipu mae kamo si asa pa sasadana sa vetu baṉara, si lopu nuquru. Lopu tava malumu si asa pude nuquru vasina be binubinue eba na va sage poko baika sa tie. 3 Meke koari doduru pinaqaha popoa pa korapana sa kinopu tanisa baṉara, vasina sapu kamo la meke ta avoso sa nana tinarae, si ta avoso sari na tinaruqoqo na kinabokabo tadi na tie Ziu. Madi pa ginani si arini, va sage poko baika meke binubinue eba si arini.

4 Totoso mae tozi nia ri na barikaleqe nabulu meke sa palabatu kopu tadi na barikaleqe tanisa baṉara se Esita gua sapu ta evaṉa koe Modekae si talotaṉa se Esita. Va garunu lani e Esita si kaiqa poko arilaedi koe Modekae pude kaqu va sagei sa, hinobedi sari na poko kaleadi, ba korona se Modekae. 5 Tiokia Esita se Hatasi, keke ari kasa na koimata pa nana tie kopu. Garunia e Esita si asa pude la nanasia se Modekae sapu sa si ta evaṉa koasa, meke na sa sa guguana. 6 La se Hatasi la kamoa sa se Modekae pa sasadana sa vetu baṉara. 7 Tozi va bakala beto nia Modekae koe Hatasi gua sapu ta evaṉa, meke sa guguana sa poata sapu ele va tatara nia e Hamani koasa baṉara pude kaqu tabara nia sa koasa qinavuna totoso tava mate beto sari na tie Ziu. 8 Vala nia e Modekae koe Hatasi si keke elo pepana sa tinarae sapu ta tavete pa doduruna pa ṉati popoa pa Susa, guguadi sari na tie Ziu sapu kote tava mate beto. Garunia Modekae sa tie paleke inavoso hie pude paleke vala nia koe Esita meke kaqu va kalalasia tugo sa koasa kalaho. Tozi nia tugo Modekae sa tie paleke inavoso pude tepa ia se Esita pude la koa sa baṉara pude tepa ia sa tinokae pude tataru ni sari na turaṉana e Esita. 9 Tavetia Hatasi gua sapu ta garunu nia sa. 10 Va garunu pule la nia Kalaho Esita sa inavoso koe Modekae sapu zama guahe, 11 “Be keke tie babe barikaleqe si la nuquru pa korapana sa vasina tanisa baṉara meke hiva dogoria sa baṉara, be guana lopu ta tioko paki si asa koa sa baṉara, sa tie asa si kaqu tava mate. Asa sa tinarae, meke doduru tie podalae koa ri na tie varitokae tanisa baṉara kamo tu koa ri na tie pa hopeke puku qinavuna si gilania. Kekeke mo sa siraṉa gua meke boka ta harupu sa tie pu nuquru la. Be guana vagia sa baṉara sa nana kolu baṉara meke huhuku la nia sa koasa tie, si lopu kaqu tava mate si

asa. Ele keke sidara hola gua kamahire sapu lopu ta tioko pude la koa sa baṉara si arau," gua se Esita.

12 Sipu vagia Modekae sa inavoso mae guana koe Esita, 13 si va garunu la
nia Modekae sa vina balau hie, "Mamu lopu balabala ia agoi sapu telemu
pa korapana sa binaṉara si kote ta harupu, sina koa si goi pa vetu baṉara.
14 Be koa noso meke lopu hite kulu si agoi koa sa ginugua hie, sa tinokae
te Tamasa koa ri na tie Ziu si kote mae koari na votiki tie. Arini si kote
ta harupu, ba agoi meke sari na tuna sa tamamu si kote tava mate. Lopu
gilania gita, hokara tava habotu si agoi pude na kalaho, pude harupi tugo
sari na tie Ziu," gua se Modekae.

15 Meke sipu beto vagia sa meke tiroa sa sa inavoso mae gua koe
Modekae, si va garunu pule la nia e Esita si keke hinobena sa inavoso,
16 "La pa Susa, mamu varigara ni sari doduru tie Ziu, mi madi na varavara
toka nau. Mi lopu hena keke ginani, na napoa vasi kolo pa ṉeta rane
meke boṉi. Sari na qua nabulu vineki meke arau ba kote tavete kekeṉoṉo
gua tugo sapu kote tavetia gamu. Pana beto sapu gua asa si kote la si
arau meke dogoria sa baṉara. Gilania qua rau sapu lopu tava malumu pa
tinarae tanisa baṉara pude la, ba kaqu tavetia rau. Be tava mate si arau
ba leana mo," gua se Esita.

17 Ke taluarae se Modekae, meke la tavetia sa gua sapu garunu nia Esita
sa kalaho koa sa.

5

Ruvati Esita sa kalaho sari Hamani meke Zekisi sa Baṉara

1 Pa rane vina ṉeta koasa nana kinoa madi, si va sagei e Esita sari nana
poko kalaho, meke taluarae la si asa, meke turu pa pavasa pa korapana
sa vetu baṉara. Turu tia la ia sa sa lose sapu koa ia sa habohabotuana
baṉara. Habotu sa baṉara pa nana habotuana baṉara, tia la ia sa sa
sasadana sa nuqunuquruana. 2 Totoso dogoria sa se Esita sa kalaho turu
pa pavasa, si qetu nia sa pude va malumia pude nuquru la koasa. Ke
taṉinia sa pa limana sa kolu qolo meke huhuku la nia sa koasa. Meke ene
sage la se Esita, meke tiqua sa sa batuna hokara sa kolu qolo tanisa baṉara.
3 "Kalaho Esita, na sa si guahe?" gua sa baṉara. "Tozi nau na sa si hiva
nia goi pude kaqu poni igo rau, be sa kukuruna sa qua binaṉara ba kote
poni nigo tugo rau."

4 Olaṉa se Esita sa kalaho, "Qua baṉara, be guana qetu nia agoi, hiva
nigo rau si agoi meke se Hamani pude mae koasa qua inevaṉa. Kohite
boṉi sa inevaṉa asa pu tava namanama pude somana nia gamu kara."

5 Tozi nia se Hamani sa baṉara pude tuturei mae pude somana koasa
inevaṉa sapu tava namanama. Ke mae somana nia sa baṉara meke
Hamani sa inevaṉa te Esita sa kalaho. 6 Totoso korapa napo vaeni sarini,
si nanasia sa baṉara se Esita sa kalaho, "Tozi nau na sa si hiva nia agoi,
meke gua sapu tepa ia goi koa arau si kaqu vagia goi. Be hiva nia goi sa
kukuruna sa qua binaṉara ba kote poni nigo tugo arau koa agoi," gua sa
baṉara.

7 Olaṉa sa kalaho, "Sa qua tinepa na inokoro si hie: 8 Be guana koa sa
tataru koasa mua binaṉara si mamu olaṉia sa qua tinepa. Hiva nia rau,
agoi meke se Hamani pude mae koasa qua inevaṉa vugo, meke pa totosona
asa kaqu tozi vura nia rau gua sapu hiva nia rau."

Tavetia Hamani si Keke Siraṉa pude Va Matea se Modekae

9 Qetuqetu hola se Hamani sipu beto sa hinenahena pa inevaṉa. Ba sipu
vura si asa meke dogoria sa se Modekae pa sasadana sa vetu baṉara, si
bugoro sisigiti si asa sina lopu ta pamaṉae si asa koe Modekae. 10 Ba tuqe
pule nia se Hamani koasa ginugua asa, meke la kamo si asa pa nana vetu.
Sipu la kamo si asa pa nana vetu si tioko vagi sa sari na nana baere, meke
sa nana barikaleqe e Zeresi pude somana koasa binaere hie. 11 Vahesi pule
nia Hamani koa ri na nana baere, sapu na tie tagotagona sisigiti si asa, soku
nana koburu koreo, meke gua tugo sapu ele ta vizata si asa koasa baṉara
koasa tuturuana sapu koa ia sa, meke na tie arilaena si asa hola beto ni sa
sari na tie tavetavete tanisa baṉara. 12 Meke zama se Hamani, “Meke lopu
arini mo, ba ele ruvata gami Esita sa kalaho si gami kara baṉara Zekisi,
meke ele la somana nia gami sa nana inevaṉa, meke keke inevaṉa pule si
kote la somana nia gami kara vugo. 13 Ba sari doduru tiṉitoṉa hire si guana
loke guguadi koa rau, koa gua sapu dogoria rau se Modekae pa sasadana
sa nuqunuquruana pa vetu baṉara.”
14 Ke mae sa binalabala tanisa nana barikaleqe meke sari na nana baere
meke tozia rini si guahe: “Vegua be tavetia goi si keke vasina tana huqihuqi
tie? Sa vasina asa si padana manege rua ṉava* ululuna. Meke vugo
mamu tepa ia sa baṉara pude kaqu tava huqi se Modekae koasa vasina
huqihuqiana tie, meke tiqe kote boka qetuqetu si agoi totoso la si goi koasa
inevaṉa.” Balabala ia Hamani sa binalabala hie si leana hola, ke va turua
sa sa vasina huqihuqiana tie.

6

Sa Baṉara si Va Lavatia se Modekae

1 Lopu boka puta doduru rane na boṉi sa baṉara, ke tiokia sa sa
nana palabatu pa tinavete pude paleke beto mae ni koasa sari doduru
kinubekubere tanisa vina balabala puledi sari na tinavete nomadi koasa
nana binaṉara pude ta tiro pule pa kenuna. 2 Tiro kamoa tugo rini sa
kinubekuberena sa guguana sa hiniva tadi Bikitana e Teresi, sari karua
koimata pa vinaripera sapu kopu nia sa sasadana sa lose tanisa baṉara
sapu hiva va matea ri karua sa baṉara. Ba se Modekae tu si dogoro gilania
sa hiniva tadirini, meke la ta tozi koasa baṉara, gua.* 3 Meke nanasa
guahe sa baṉara, “Vegua meke kaqu boka vala nia gita sa vina lavata koe
Modekae?”
Meke olaṉa sari na nana nabulu, “Loketoṉa si ele ta evaṉa.”
4 Nanasa la sa baṉara koa ri na nabulu, “Kaiqa qua tie tavetavete si
korapa koa pa pavasa pa sadana sa vetu baṉara kamahire?”
Pa totoso korapa nanasa sa baṉara si nuquru mae se Hamani koasa
pavasa tanisa baṉara pude mae nanasia sa baṉara pude kaqu tava huqi
ruana se Modekae pa vasina huqihuqiana pu tava namanama vekona. 5 “E
Hamani mo si hie, na hiva dogorigo sa, meke vivinei si asa koa agoi.”
Ke zama sa baṉara, “Va nuquru mae ia,” gua si asa.
6 Meke sipu mae kamo koasa baṉara se Hamani, si zama sa baṉara koasa,
“Koanana keke tie, pa korapa mia gamu sapu hiva ponia vina lavata arau.
Na sa si boka tavete poni nia rau koa sa tie hie?”
Balabala ia Hamani sapu asa telena si guni nia sa baṉara sapu guahe,
“Esei si hiva nia sa baṉara pude vala nia sa vina lavata? Arau mo si pada,”
gua.

---

* **5:14** Hiokona rua mita. * **6:2** Est 2:21-22

7-8 Ke tozi nia Hamani sa baṉara, “Mamu va namanama nia keke poko
baṉara pude tanisa tie sapu ta vizata. Sa poko baṉara asa si ele hoke
va sagesagea goi baṉara, mamu va hake sagea pa mua hose soti, meke
sa toropae baṉara si ta vala koasa batuna sa hose pude bakala sapu na
hose tamugoi si asa. 9 Vagia keke tie sapu ele ta raṉena meke na koimata
pude va pokopokoa sa tie sapu kote tava lavata, va hakea pa hose meke
tiqe turaṉa ene nia pa korapana sa siraṉa nomana koasa vasileana. Sa
koimata arilaena pu turaṉana sa tie hie, si kaqu velavela nia pa totoso
korapa ene pa siraṉa, sapu gua he: ‘Mamu dogoria kamahire sapu gua
tavetia sa baṉara koasa tie pu hiva va lavatia sa!’ ”
10 Ke zama sa baṉara koe Hamani, “Ego, tuturei la kamahire, mamu va
namanama nia sa poko baṉara meke sa hose, mamu vala nia sa vina lavata
koe Modekae, sa tie Ziu. Mamu tavete vala ni koasa sari doduru binalabala
gua sapu balabala ia goi. Kote dogoria goi si asa habotu nana pa sasada
nuqunuquruana sa vetu baṉara.”
11 Ke vagia Hamani sa poko baṉara, sa hose, meke va sari nia poko
baṉara sa se Modekae. Suraṉa pa hose si asa meke turaṉa ene nia sa pa
siraṉa nomana pa vasileana baṉara, meke velavela nia sa koa ri na tie
totoso korapa ene, “Mamu dogoria kamahire sapu gua tavetia sa baṉara
koasa tie pu hiva va lavatia sa!”
12 Beto asa si kekere pule la se Modekae meke la kamo koasa sasadana
sa vetu baṉara, meke tuturei pule la pa nana vetu soti se Hamani, nobi va
paeria sa sa isumatana sina kurekure si asa. 13 Meke tozi nia Hamani sa
nana barikaleqe meke sari nana baere doduru gua sapu ta evaṉa koasa.
Ke zama ia sa nana barikaleqe meke ari nana baere si asa, “Koa gua sapu
Modekae sina tie Ziu, sari na mua ṉiniraṉira si ele podalae tava gore palae
koe Modekae. Meke lopu kaqu boka koa mataqara hola nia goi si asa.
Hinokara kote va kilasigo sa si goi.” 14 Meke sipu korapa zama si arini,
sari na tie kopu tanisa baṉara, si mae kamo meke hinoqa turaṉa la nia
rini se Hamani la pa inevaṉa sapu va namanama nia e Esita.

7

Tava Mate se Hamani

1 Ke la henahena koe Esita sa baṉara meke se Hamani. 2 Meke sipu
korapa naponapo vaeni si arini pa vina rua rane, nanasia sa baṉara sa
kalaho, “Kalaho Esita, na sa si hiva nia goi? Mu tozi nau gua sapu hiva
nia goi, meke kaqu poni nigo rau. Kukuruna sa qua binaṉara ba kote va
malumia rau pude vagia goi.”
3 Olaṉa se Esita, sa kalaho, “Qua baṉara, be qetu nau, meke qetu nia goi
pude poni au gua sapu tepa ia rau, mamu va malumau pude kaqu toa si
arau meke gua tugo sari na qua butubutu tie. 4 Ura arau meke sari na qua
tinoni si ele ta holuholue pude tava mate beto si gami, be guana ele ta holu
si gami pude koana pinausu, si lopu kaqu va vura ia rau sa ginugua hie.
Ba tata kamo tugo sa totoso pude kaqu tava mate beto si gami.”
5 Meke nanasia Zekisi sa baṉara se Esita sa kalaho, “Esei sa tie sapu lopu
matagutu tavetia sa tinavete asa? Pavei koa si asa?”
6 Olaṉa se Esita, “Sa mami kana si na tie kaleana sapu se Hamani!”
Neneqara na tarazuzu se Hamani pa kenuna sa baṉara meke koasa kalaho.
7 Ṉaziri sisigiti meke gasa turu sa baṉara, meke vura koasa lose, meke la
pa sada koasa inuma havoro tanisa baṉara. Ele gilania meke va nonoga ia
e Hamani gua sapu kote tavetia sa baṉara koasa, ke koa hola si asa meke

tepa ia sa sa nana tinoa koe Esita, sa kalaho. 8 Sipu korapa kokotuṉu gore
kapae koasa habohabotuana te Esita se Hamani, pude tepa ia sa tataru
pude ta harupu si asa, si nuquru mae sa baṉara taluarae pule mae pa
inuma havoro. Dogoria sa gua sapu ta evaṉa ke kukili vura sa baṉara,
“Kasao! Sa tie hie si hiva tavetia sa kinaleana koasa kalaho pa kenuqu
rau, meke gua tugo pa korapana sa qua vetu baṉara?” Sipu lopu ele va
hokotia sa baṉara sa nana zinama si mae sari na koimata varipera meke
nobi tamunia rini batuna se Hamani.
9 Keke ri kasa koimata pa vinaripera, pozana si e Habona, si zama, “Keke
vasina huqihuqiana si tavete vekoa e Hamani manege rua ṉava ululuna,
pude kaqu vasina kote tava huqi se Modekae, sa tie sapu harupia sa mua
tinoa, qua baṉara!”
Olaṉa sa baṉara. “Huqia vasina se Hamani!” 10 Ke tava huqi va mate se
Hamani koasa vasina huqihuqiana sapu tavetia telena pude te Modekae.
Meke tiqe ibu sa binugoro tanisa baṉara.

8

Ta Tozi nia rina Tie Ziu pude Lavelave Puleni pa Tinasuna

1 Koasa rane tugo asa si luara vala beto ni e Zekisi, sa baṉara sari doduru
tinagotago te Hamani sa kana tadi na tie Ziu koe Esita, sa kalaho. Vata
gilana nia e Esita koasa baṉara sapu se Modekae sina turaṉana soti, ke
podalae pa totoso asa si tava malumu se Modekae pude nuquru pa kenuna
sa baṉara pa nana habotuana baṉara. 2 Vagi vura nia sa baṉara sa nana
riṉi sapu koa ia sa vina gilagilana sa nana binaṉara na ṉiniraṉira sapu vagi
pule nia sa koe Hamani, meke va sage nia sa koe Modekae pude tavetavete
nia. Vala nia ṉiniraṉira Esita sa kalaho se Modekae pude kopu ni sari
doduru tinagotago te Hamani.
3 Beto asa si hoqa todoṉo se Esita pa nenena sa baṉara meke kabo si asa,
tepa ia sa koasa baṉara pude kaqu tava beto sa tinavete kaleana gua sapu
tavetia Hamani sa tie pa butubutu baṉara Aqaqa pa guguadi sari na tie
Ziu. 4 Huhuku la nia sa baṉara sa kolu qolo koe Esita, ke turu sage si asa
meke zama, 5 “Qua baṉara, be qetu nia goi na tataru nau goi, meke toṉoto
koa goi, si mamu kubere pulea goi si keke tinarae hinobena sa tinarae
sapu tavetia e Hamani sapu ele tava ene pa doduru popoa. Sa tinavete asa
sina tinarae mae gua koe Hamani na tuna e Hamedata pu podo mae koasa
butubutu baṉara Aqaqa koasa guguana sa tina huaradi na vina matedi
ri doduru tie Ziu pa mua binaṉara. 6 Ura lopu kaqu boka va manoto ni
arau sari na tinasuna sapu kote mae ṉoṉovali sari na qua tie, meke sari
na turaṉaqu si kote tava mate.”
7 Zama la ia Zekisi sa baṉara, sari Esita, sa kalaho, meke se Modekae
sapu na tie Ziu, “Ele ta huqi va mate se Hamani koasa guguana sa tinavete
kaleana sapu tavetia Hamani pa guguadi sari na tie Ziu, meke ele poni ni
rau sari na tinagotago tanisa koe Esita. 8 Ba sa tinarae sapu ta garunu la pa
doduru vasina pa pozaqu rau sa baṉara, sapu koa ia sa vina gilagilana sa
qua riṉi si koa ia tugo sa qua ṉiniraṉira meke lopu boka ta hobe. Ba agoi
kote boka kubere la koari doduru tie Ziu gua sapu hiva tozi lani goi. Boka
kuberia goi pa korapana sa pozaqu sapu koa ia sa vina gilagila sa qua riṉi
meke sa qua ṉiniraṉira, doduru gua pu hiva nia gamu.”
9 Ta evaṉa si hie pa sidara vina ṉeta pa vina rua rane koasa sidara
Sivani. Tioki Modekae sari na tie kubekubere tanisa baṉara meke tiro
vura la nia sa koa rini sapu kote ta kubere koasa leta, pude ta garunu la
pa doduru tie Ziu, doduru koimata pa vinaripera, qavuna, meke sari na

palabatu pa qinavuna tadi ka keke gogoto hiokona zuapa pinaqaha popoa podalae pa popoa Idia meke kamo pa Itiopia. Sa leta hie si ta kubere pa hopeke dia vinekala soti pa hopeke kinopu qinavuna, meke pa hopeke dia kinubekubere. 10 Vagi Modekae sari doduru leta hire saripu ta kubere pa pozana Zekisi sa baṉara, meke va soto ni sa na vina gilagila tanisa baṉara. Sari na leta hire si ta paleke koa rina tie paleke inavoso pu koi pa hose reregedi tanisa baṉara.

11 Koari na leta hire si ta kubere sapu tava malumu koasa baṉara sari doduru tie Ziu pude madi kopu pule ni pa tinasuna. Be guana keke puku tie pa votiki butubutu si mae raza i sari na tie Ziu, sari dia koburu, babe dia barikaleqe si kaqu varipera hobe sari na tie Ziu meke podekia pude va mate i sari na kana. Kaqu tava mate beto sari na kana hire meke kaqu ta vagi sari na dia tinagotago. 12 Sa tinarae hie si kaqu podalae ta luli pa korapana sa binaṉara pa Pesia pa rane sapu ta huhuku kekenu pude tava mate sari na tie Ziu, sa rane asa sina vina manege ṉeta pa Ada sa vina manege rua sidara. 13 Kaqu podalae tava gilana pa doduru qinavuna koari hopeke pinaqaha popoa pude kaqu koa va namanama sari doduru tie Ziu koasa rane ta vizatana. 14 Pa ginarunu tanisa baṉara si ta suraṉa koa ri na hose reregedi tanisa baṉara meke haqala lani rini sa inavoso. Sa tinarae hie si ta tozi vura koari na tie pa ṉati vasileana pa Susa.

15 Taluarae se Modekae pa vetu baṉara pokopoko nia sa sa poko baṉara, pu koa ia buma na keoro, meke va hakea tugo sa sa toropae baṉara ta tavetae pa qolo, meke keke poko pepolo arilaena pa avarana. Kukili na iraṉa sari na tie pa siraṉa pa Susa. 16 Koa gua koasa vina lavatana e Modekae, si tava manoto na tava lavata, meke koa qetu sari na tie Ziu. 17 Meke koari doduru vasileana nomadi meke pinaqaha popoa koasa binaṉara, vasina pu ta tiro vura sa inavoso tanisa baṉara si koa qetuqetu meke magogoso pa tinavete, meke tavete inevaṉa na gua sari na tie Ziu. Koasa ginugua asa si soku sari na tie si poza pule ni tie Ziu si arini, sina matagutu ni rini sari na tie Ziu.

9

Va Kilasi ri na Tie Ziu sari na Dia Kana

1 Meke kamo sa vina manege ṉeta rane koasa sidara Ada, sa rane sapu ta mutina koasa inavoso tanisa baṉara Zekisi pude kaqu tava kilasa sari na tie Ziu koari na dia kana, ba koasa totoso asa si va kilasi ri na tie Ziu sari na dia kana meke koa mataqara si arini. 2 Pa hopehopeke vasina pu koa sari na tie Ziu si varigara meke koa va namanama beto sari na tie Ziu pude varipera koa rina kana pu hiva mae razai si arini. Ke matagutu beto sari doduru vasivasileana, meke lopu boka va kilasi rini sari na tie Ziu. 3 Ke sari doduru qavuna na koimata na palabatu pa qinavuna, pa hopeke pinaqapaqaha popoa, si somana toka ni rini sari na tie Ziu, sina matagutu nia rini se Modekae. 4 Ta gilana pa doduru vasina sapu se Modekae si ta evaṉae na koimata nomana pa binaṉara meke korapa noma sage tugo sa nana ṉiniraṉira. 5 Ke pa ginugua asa, ari na tie Ziu si boka luli dia hiniva mo gua sapu hiva tavete ni rini sari na dia kana. Seke va mate ni dia vedara rini sari na kana.

6 Koasa ṉati vasileana nomana pa Susa si va matei ri na tie Ziu si ari ka lima gogoto tie. 7-10 Koari kasa pu tava mate hire si tava mate turaṉae sari ka manege puta tuna koreo e Hamani, sa tuna e Hamedata, sa kana tadi na tie Ziu sapu gua ari Pasadata, Daponi, Asipata, Porata, Adalia,

Aridata, Pamasata, Arisae, Aridai, meke Vaizata. Ba lopu vagi ri na tie
Ziu si keketoṉa tadirini pu mate hire.
11 Pa rane tugo asa si ta paleke la sa inavoso koasa baṉara sa guguadi
sari na tie pu mate pa Susa. 12 Ke zama si asa koe Esita, sa kalaho, “Koasa
ṉati popoa pa Susa si ari ka lima gogoto si tava mate, meke gua tugo sari
ka manege puta tuna koreo e Hamani. Na sa beka si ele ta evaṉa koa ri na
hopeke pinaqaha popoa? Na sa pule si hiva nia goi kamahire? Kote vagia
mo goi; kote poni nigo mo rau.”
13 Olaṉa se Esita, “Qua baṉara! Va malumi sari na tie Ziu pu koa pa
Susa pude gua sapu ele tavetia ri pa rane ṉinoroi si madi tavetia tugo
vugo. Meke mamu tozi ni si arini pude vagi sari ka manege puta tinidia ri
kasa tuna koreo e Hamani pude va sigoti koasa vasina huqihuqiana,” gua.
14 Meke tozi vura nia sa baṉara sa inavoso koari na tie pa Susa, pude sari
na tinidia ri ka manege puta tuna koreo e Hamani si kaqu tava sigoto pude
na vina dodogoro koari na tie. 15 Pa vina manege made rane pa sidara Ada
si varigara sari na tie Ziu, meke va matei ri sari ka ṉeta gogoto tie pa Susa,
ba lopu vagi ri na tie Ziu si keke tiṉitoṉa tadirini.
16 Pa rane tugo asa sari na tie Ziu pu koa pa hopeke pinaqaha popoa
pa binaṉara si varigara pule meke kopu pule ni tugo koari na dia kana.
Ka zuapa ṉavulu lima tina tie pu kanai sari na tie Ziu si tava mate, ba
lopu vagi rini sari na tiṉitoṉa tadirini pu mate. 17 Ta evaṉa sa ginugua
asa koasa vina manege ṉeta rane pa sidara Ada. Pa koivugona sa vina
manege made rane si loketoṉa vinari va matei si ta evaṉa, ke tavetia rini
si keke inevaṉa meke qetuqetu si arini. 18 Sari na tie Ziu pa Susa, si va
turua si keke rane magogoso koasa rane vina manege lima, sina pa rane
vina manege ṉeta meke vina manege made si va matei rini sari na dia
kana, ba pa vina manege lima rane si magogoso si arini. 19 Gua asa ke pa
vina manege made rane pa sidara Ada si vizatia ri na tie Ziu pu koa koari
na vasivasileana hitekedi, pude sa rane asa sina rane qetuqetu, na rane
inevaṉa, meke na rane veko vinariponi pa korapa dia rini.

Sa Inevaṉa Qetuqetu sapu Ta Pozae Purimi

20 Kubere gore ni Modekae sari doduru ginugua sapu ta evaṉa, meke va
garunu taloa ni sa sari doduru leta koa ri doduru tie Ziu pu koa tatadi
na koa va seudi koasa binaṉara pa Pesia. 21 Tozi ni Modekae sa rane
vina manege made meke sa rane vina manege lima pa sidara Ada si kaqu
ta kopue pude na rane tanisa inevaṉa variva qetu pa hopeke vuaheni.
22 Koari karua rane arini si tava kilasa sari na kana tadi na tie Ziu. Sa
sidara asa sina sidara sapu hola taloa sa tinasuna nomana tadirini meke
vagia rini sa qinetuqetu. Koasa rane hie pa hopeke vuaheni si kaqu na rane
sapu ta tavete sa inevaṉa, sa vinarigara qetuqetu, varihobei vinariponi pa
vari korapadi arini meke koa ri na tie habahuala. 23 Ke lulia ri na tie Ziu
sa tinarae gua sapu va turua Modekae, ke sa rane qetuqetu hie si ta tavete
pa doduru vuaheni.
24 Hamani tuna koreo e Hamedata pa butubutu baṉara te Aqaqa sapu
na kana tadi na tie Ziu si tavetia sa sa mudumudukeda pude vizatia sa
rane pude tava mate sari na tie Ziu, sapu ta pozae “Purimi”, sa ginuana si
pude mudumudukeda, meke lopu kaqu keke tie Ziu si koa hola.* 25 Ba la se
Esita koasa baṉara, meke va garunia sa baṉara si keke tinarae pude kaqu
va kekere pule la nia koe Hamani sa tina sigiti asa, gua sapu hiva tavetia
sa pude va matei sari doduru tie Ziu, ke ta huqi va mate sari ka manege

* **9:24** Est 3:7

puta tuna koreo pa vasina huqihuqiana. 26 Gua asa ke ta pozae “Purimi” sa
rane vina balabalana asa. Meke koa gua koasa guguana sa leta te Modekae
meke gua sapu ta evaṉa pa totoso asa koa rini, 27 si va turua ri na tie Ziu
sa tinarae asa, pude tadi na dia butubutu meke tadi na tie pu hiva lulia sa
vinahesi tadirini. Sa rane asa si kaqu na rane vina balabalana pa hopeke
vuaheni, meke lulia rini koa gua sapu kubere goreni e Modekae koa rini.
28 Tava ego si asa sapu doduru tatamana Ziu koa ri na sinage na sage pa
doduru vasina, si kaqu kopu nia sa totoso meke balabala ia sa rane Purimi
sa rane inevaṉa doduru totoso.
29 Sa kalaho, se Esita, tuna vineki e Abihaili si va egoa sa sapu tavetia
e Modekae, ke kuberia sa si keke leta vina rua pa guguana Purimi. Meke
vekoa sa pa korapana sa leta sa nana ṉiniraṉira guguana sa inevaṉa gua
sapu kuberia e Modekae. 30 Sa leta hie si ta garunu la koa ri doduru
tie Ziu pu koa koari ka keke gogoto hiokona zuapa pinaqaha popoa pa
binaṉara Pesia. Meke garunia tugo rini pa korapana sa leta sa binule meke
sa minana pude koa valeana. 31 Tozi va bakala ni sa pude kaqu ta balabala
sari karua rane hire koa ri na sinage na sage koasa guguadi sari rane vina
balabalana saripu ta pozae Purimi. Pana totoso kamo sari na rane si kaqu
madi pa ginani sari na tie, kabo si arini koari na rane sara, gua sapu ta
garunu koarini koe Modekae meke Esita, sa kalaho. 32 Tinarae te Esita, sa
kalaho, si va egoi sari na tinaraena sa rane inevaṉa sapu ta kubere gore
koasa pepa viqusuna.

10

Sa Vina Lavatana e Zekisi meke Modekae

1 Tavetia e Zekisi sa baṉara si keke tinabara takisi pa doduruna sa nana
binaṉara kamo tu koari na raratana pa popoa seu gua. 2 Doduru nana
tinavete arilaedi pu vata dogoro nia sa nana ṉiniraṉira sapu taveti sa,
meke sari na vivinei gugua meke poni nia tuturuana sa se Modekae si ele
ta kubere gore beto koari na buka vivinei tadi na baṉara pa Pesia meke pa
Media. 3 Modekae sa tie Ziu si na tie vina rua pa binaṉara tanisa baṉara.
Ta pamaṉaena si asa meke na ṉati hiniva tugo koari na tie Ziu. Tavetavete
poni sa sari na nana tie soti pa tinavete leadi, pa kinopudi rini.

SA BUKA TE ZOBI
Sa Vinabakala

Sa *Buka te Zobi* si na vivineina keke tie, e Zobi pozana, sapu na tie leanana meke na tie tagotago tugo.

Vahesia Zobi sa Tamasa meke kalavarae ia sa se Zihova. Ba tepa ia Setani sa Tamasa pude podekia sa rinaṉeraṉe te Zobi la koasa Tamasa, ke va malumia Tamasa se Setani pude podekia se Zobi. Vagi pani e Setani sari doduru tuna Zobi, sari nana tinagotago meke va raza nia minoho pa tini sa sapu variva maledere, na tale tubuna beto sa tinina e Zobi. Ba ronua Zobi sa nana Tamasa pa doduruna sa totoso asa. Koasa totoso sapu koa pa tinasigiti se Zobi si mae sari nana baere meke vari zama nia rini sa tinasuna te Zobi. Tozia ri nana baere sapu pa dia ginilagilana si e Tamasa hoke pia i sari tinavete leanadi meke va kilasi sarini pu tavete va kaleana, ke sa tinasigiti te Zobi si laena sapu e Zobi si tomei kaiqa nana hahanana kaleadi. Ba tumae nia Zobi sapu lopu garona pude tava kilasa si asa sina sari tinavete leadi pu taveti sa si leadi hola meke koa ṉoṉo hola si asa. Lopu boka va bakalia sa sapu na vea ke va kamo nia Tamasa koa sa sari tinasuna sapu raza koa sa, ke va mataqara si asa meke nananasa sisigiti la koe Tamasa. Tepa ia Zobi koasa Tamasa pude veko vari toṉoto pule ni sari doduru ginugua pude leana pule sa pozana sa. Lopu olaṉi Tamasa sari ninanasa te Zobi ba pa rinaṉeraṉe mo te Zobi si zama la si Asa. Sa Nana ṉiniraṉira meke ginilagilana lohina mo si va dogoro nia Sa koe Zobi. Gua ke va pepekae se Zobi koasa Tamasa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira meke helahelae tugo sapu lopu garo tugo si asa pude zama ni sari soku zinama hoborodi pa kenuna sa Tamasa.

Pa vina betona sa vivinei si vura bakala sapu qetu nia Tamasa se Zobi, meke mana nia Sa hola nia tu sapu tatasana, meke tagotago hola tu si asa. Ba sari baere te Zobi si hidaki Tamasa sina lopu boka va bakalia rini sa laena sa tinasuna sapu ta raza nia e Zobi. Telena mo e Zobi tumae nia sapu vea ululu gua sa ginilagilana te Tamasa hola nia sa hahanana vina lavata tadi na tie pa totoso asa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Pinodalaena sa vivinei. Hinia 1:1 kamo hinia 2:13
Zobi meke sari na nana baere. Hinia 3:1 kamo hinia 31:40
a. Ninominomi te Zobi. Hinia 3:1-26
b. Sa vinari zamae kekenu. Hinia 4:1 kamo hinia 14:22
c. Sa vinari zamae vina rua. Hinia 15:1 kamo hinia 21:34
d. Sa vinari zamae vina ṉeta. Hinia 22:1 kamo hinia 27:23
e. Sa vinahesina sa ginilagilana lohina. Hinia 28:1-28
f. Sa zinama vina betobeto te Zobi. Hinia 29:1 kamo hinia 31:40
Sari na zinama te Elihu. Hinia 32:1 kamo hinia 37:24
Sa inolaṉa te Tamasa koe Zobi. Hinia 38:1 kamo hinia 42:6
Sa vina betona sa vivinei. Hinia 42:7-17

Podekia Setani se Zobi

1 Koa nana si keke tie, pozana si e Zobi, sapu koa pa popoa Uzi. Na tie toṉoto si asa meke loke nana tinazutu; pamaṉa nia sa sa Tamasa meke kopu si asa pude lopu tavete va sea. 2 Ka zuapa tuna koreo si asa meke ka ṉeta tuna vineki, 3 meke tagoi sa si ka zuapa tina sipi, ṉeta tina kameli, keke tina bulumakao, meke ka lima gogoto doṉ'ki. Soku hola tugo nana

nabulu si asa, meke na tie tagotago hola ni sa sari doduru tie pa kali gasa rimata.
4 Sari na tuna koreo Zobi si hoke varivari hobei nia rini sa tinavete
inevaṉa pa hopeke dia vetu, vasina hoke la si arini, meke hoke ruvati
rini sari ka ṉeta tasidia vineki pude la somana hena na napo turaṉi. 5 Pa
vina betodi rina hopeke inevaṉa, si hoke vaṉunu munumunu hokara se
Zobi meke vukivukihi va uququ poni sa sari hopeke nana koburu pude va
via i, gua. Hoke tavete gua si asa sina balabala ia sa sapu meke gua, meke
zama va kaleana hola si arini la koasa Tamasa pa bulodia, gua.
6 Sipu kamo sa rane pude kamo la pa kenuna e Zihova sari na mateana
pa Maṉauru, si e Setani tugo si somana la. 7 Nanasia Zihova si asa, “Pa
totoso ele hola, pavei si koa mae gua agoi?”
Olaṉa se Setani, “Arau si ene la mae mo pa korapana mo sa kasia popoa,”
gua.
8 “Vegua dogoria tugo goi sa Qua nabulu se Zobi? Loke tie pa pepeso
sapu toṉoto na leana gua asa. Vahesi Au sa si Arau, meke sapu pamaṉa
Nau sa meke kopu sisigiti nia sa pude lopu tavete va sea.”
9 Olaṉa se Setani, “Vea, kote boka pamaṉa nigo Zobi si Agoi pana loke
nana likakalae si asa?* 10 Na Agoi mo kopu nia doduru totoso si asa meke
sari nana tamatina meke sari doduru tiṉitoṉa pu tagoi sa. Agoi mo mana
ni sari doduru tiṉitoṉa pu taveti sa, meke Agoi poni va soku nia bulumakao
pude va siṉia rini sa pepeso, gua. 11 Ba kamahire pana vagi pani beto ni
Goi sari doduru tiṉitoṉa pu tagoi sa si kote zama va kaleana Igo sa pa
Kenumu!”
12 Meke olaṉa se Zihova koe Setani, “Leana mo. Sari doduru pu tagoi sa
si koa pa mua ṉiniraṉira agoi, ba se Zobi mo telena si mu lopu tiqu la ia.”
Ke taluarae taloa se Setani.

Sari na Tuna Zobi meke na Tinagotago si Ta Ṉovala Beto

13 Keke rane sipu korapa henahena na napo vaeni sari na tuna Zobi pa
vetu tanisa tasidia kenuna, 14 si kamo la si keke tie paleke inavoso koe
Zobi meke zama, “Sipu korapa geli pepeso pude lelete sari na bulumakao
pa inuma, meke sari na doṉ'ki si korapa gani duduli pa vasina lopu seu
koa rini, 15 si rapata va hodaka mo sari na tie Sabeani meke hiko taloa
beto ni sari doduru. Va mate betoi rini sari doduru mua nabulu. Arau mo
telequ si govete pude mae tozi nigo si agoi!”
16 Sipu lopu ele beto zama si asa, si mae gana pule si keke nabulu meke
zama, “Na nika te Tamasa si hoqa gore mae pa maṉauru meke sulu va
matei sari na sipi meke sari na tie kopu sipi. Arau mo telequ si govete
pude mae tozi nigo si agoi,” gua.
17 Sipu lopu ele beto zama si asa, si mae gana pule si keke nabulu meke
zama, “Ka ṉeta puku tie Babiloni, pu ene la pude raza la i sari na kana
meke hiko tiṉitoṉa koarini, si mae rapata meke vagi taloa ni sari na kameli,
meke va mate betoi sari mua nabulu. Arau mo telequ si govete pude mae
tozi nigo si agoi,” gua si asa.
18 Sipu lopu ele beto zama si asa, si mae gana pule si keke nabulu meke
zama, “Sari na tumu si korapa henahena na napo vaeni pa vetu tanisa
tumu koreo kenuna, 19 meke raza va hodaka mae si keke givusu ṉiṉira,
mae guana pa qega, meke hiru va hoqa ia sa sa vetu meke mate beto sari
doduru. Arau mo telequ si govete pude mae tozi nigo si agoi,” gua.
20 Sipu avosi Zobi si arini si turu sage meke daku rikatia sa sa nana poko
pa tinalotaṉa. Neri va golugolua sa sa batuna meke hoqa gore pa pepeso pa

* **1:9** Rev 12:10

vinahesina sa Tamasa. 21 Zama si asa, “Dododohoqu totoso podo si arau,
meke kote dododohoqu totoso mate si rau. E Zihova mo poni au, meke
kamahire si e Zihova tugo vagi pani. Mani tavahesi sa Pozana e Zihova!”
22 Pa korapadi ri doduru tinasuna pu raza koe Zobi, si lopu hite tavete
va sea meke lopu zutua sa sa Tamasa.

2

Podeke Pulea Setani se Zobi

1 Sipu kamo sa rane pude vata dogoro pule ni pule pa kenuna Zihova
sari na mateana pa Maṉauru, si somanae nana tugo se Setani koa rini.
2 Nanasia Zihova si asa, “Pavei si koa mae gua agoi?”
Meke olaṉa se Setani, “Arau si ene lamae mo, vilorae ia mo sa kasia
popoa,” gua si asa.
3 “Vegua dogoria tugo goi sa Qua nabulu, se Zobi?” nanasa gua se Zihova.
“Loke tie pa pepeso sapu toṉoto na leana gua asa. Vahesi Au sa si Arau,
meke sapu pamaṉa Nau sa meke kopu sisigiti nia sa pude lopu tavete va
sea. Sovutu Au goi pude va malumu igo pude la raza ia, pa ginugua hoboro,
na loke nana sinea, ba e Zobi si koa va ṉoṉo eko nana mo.”
4 Olaṉa se Setani, “Boka veko pani na tie sari nana likakalae pude kopu
nia sa nana tinoa soti. 5 Ba mu va sigitia tu sa tinina ba Goi, kote hinokara
zama va kaleana Igo sa pa Kenumu si Goi!”
6 Ke zama se Zihova koe Setani “Leana, koa pa limamu si asa, ba mu
lopu va matea mo.”
7 Ke taluarae se Setani koe Zihova, meke la va raza nia minoho tubu sa
sa doduru tinina e Zobi. 8 La habotu pa eba se Zobi meke vagia sa si keke
kukuru vide raro patu meke repi nia sa koari na tubuna. 9 Zama la sa nana
barikaleqe koa sa, “Na korapa koa va ṉoṉo eko la mua tu si agoi? Vea ke
lopu zama va kaleana ia mo goi sa Tamasa, mamu mate mua?”
10 Olaṉa se Zobi, “Zamazama gua tugo na barikaleqe duviduvili si agoi!
Be garunu mae ni Tamasa sari ginugua leadi, si va kamo i gita. Vea ke kaqu
qumiqumi tu si gita totoso garunu mae tinasuna si Asa?” Pa korapadi ri
doduru tinasuna pu raza koe Zobi, si lopu hite zutua Zobi sa Tamasa.

Mae sari na Baere te Zobi

11 Ka ṉeta baere te Zobi si ari Elipazi na tie pa vasileana nomana pa
Temani, e Bilidadi, sa tie mae guana pa popoa Sua, meke e Zopara sapu
mae guana pa popoa Neama. Totoso avoso nia arini sari doduru tinasuna
sapu raza koe Zobi, si variva ego nia rini pude topue la meke va manotia
si asa. 12 Sipu korapa ene mae tu pa seu si arini si dogoria rini se Zobi, ba
lopu doṉo gilania tu rini si asa. Ba totoso gilania arini si podalae kabo va
ululae si arini, daku rikati rini sari dia poko pa tinalotaṉa, meke va vuvusu
la kavuru pa batudia. 13 Meke tiqe habotu turaṉia rini si asa vasina pa
pepeso koari ka zuapa rane meke zuapa boṉi. Loke tie hite zama la nia si
keke zinama koasa, sina dogoria arini sapu noma hola sa tinasigiti tanisa.

3

Sa Kinebokebo te Zobi La koe Tamasa

1 Beto si zama vura se Zobi meke leve nia sa sa rane sapu podo si asa.*
2 Zama se Zobi,
3 “Kei Tamasa, Mu leve nia sa boṉi sapu tava gavoro si arau;
Mamu leve nia sa rane sapu podo si rau.

* **3:1** Zer 20:14-18

4 Sa rane asa si Mamu va huporo ia, Tamasa;
Mamu lopu balabala pule hokara ia sa rane asa,
mani loke kalalasa kamo la ia.
5 Mani vagia na huporo dudukurumu sa rane asa,
meke va moata nia hinuporo;
va opoadumu nia lei,
pude va muho tamunia sa rimata.
6 Va rizu ia sa boṉi asa koasa vuaheni,
meke lopu va somana ia koari na sidara.
7 Va tige ia sa boṉi asa,
mani loke vevehe qinetuqetu si ta avoso koasa.
8 Madi leve nia ri na matemateana sa rane asa,
arini pu boka va tekulu pule mae ia sa kurukuru Leviatani.*
9 Mani lopu kalalasa mae sa pinopino habia;
mani aqa nia sa rane,
ba lopu va kamo nia vaqavaqasa.
10 Leve nia sa boṉi asa sapu va malumu au pude ta podo,
sapu va dogoro nau sari tinasuna na tinalotaṉa.

11 Leana si be mate qua mo pa tiana sa tinaqu,
babe podo mate qua mo.
12 Vea ke kuka au tu sa tinaqu pa tuṉutuṉuna,
meke va susu au tu sa?
13 Be mate si rau, si kote ele eko vata bulebulei qua,
be ele puta meke magogoso qua tu.
14 Puta gua ari na baṉara na ṉati hiniva,
arini pu kuridi sari na vetu baṉara koadi pukerane.
15 Be ele mate qua, be kamahire puta gua rina koburu tavia si rau,
arini pu va siṉi ni qolo na siliva sari na dia vetu,
16 babe gua rina koburu pu mate mae pa tia meke podo,
meke lopu dogoria sa kalalasa.
17 Pa lovu si noso sari na tie kaleadi,
meke magogoso koari na dia tinalotaṉa.
18 Sari na tie ta pusidi ba qetu nia sa binule,
ta rupaha koari na hidaka na ginegese.
19 Hiteke na lavata si koa vasina,
tie arilaedi na tie loke guguadi,
meke ari na pinausu si ta rupaha vasina.
20 Na vea ke va kuliusu ekoi mo sari na tie?
Na vea ke poni kalalasa saripu koa talotaṉa?
21 Aqa nia rini sa minate, ba lopu kamo mae;
na lovu si okoro nia rini, hola nia sa tinagotago.*
22 Lopu qetu si arini osolae mate meke ta pomunae.
23 Na vea ke ta poni pa tie sa tinoa,
beto si tomea tu Tamasa koasa sa siraṉa vugo repere,
meke ta kopu totoko pule tu koe Tamasa?
24 Na kinabo mo si guana hena ia rau,
meke lopu boka beto hilala si rau.
25 Sapu matagutu nia rau si raza mo koa rau,
sapu mala nia rau si ta evaṉa nana mo koa rau.

* **3:8** Lopu ta gilana sa kurukuru hie pa rane ṉinoroi. Gina zama nia Zobi keke vivinei malivi tadi na tie pukerane. * **3:21** Rev 9:6

26 Loke qua binule, loke minagogoso,
meke sari qua tinasuna si loke vina betodi.”

Sa Vinari Zamai Kekenu

4

Zobi 1:1 kamo hinia Zobi 14:22

Elipazi

1 Zama se Elipazi,
2 “Zobi, vegua kote bugoro si agoi, be zama si arau?
Lopu boka koa kae kulu si rau, na kaqu zama.
3 Ele soku tie si va tumatumae i goi
meke soku lima malohorodi si va ṉiṉira i goi.
4 Totoso ta tubarae si keke tie na malohoro meke mabo,
si sari mua zinama hoke va ṉiṉira i pude turu.
5 Ba kamahire sipu kamo koa goi sa tinasuna,
si ta duaṉa nia tu goi meke lopu boka va tia ia.
6 Vahesia goi sa Tamasa, meke loke tinazutuna sa mua tinoa;
ke leana pude kalavarae si agoi meke raṉeraṉe.
7 Mu balabala pule paki.
Vea, esei keke tie toṉoto sapu ele kamoa tinasuna kaleana hola?
Pavei si ele ta ṉovala saripu koa va ṉoṉo?
8 Ele dogori arau sarini pu lelete pa kinaleana,
meke poṉapoṉa pa tinasuna;
si paketi tugo rini sari kinolura na tinasuna.
9 Pa siniṉo te Tamasa si ta huara inete si arini.
Pa hiruna sa Nana tinaṉaziri si tava mate si arini.
10 Sa mamalaiṉidi rina tie kaleadi si guana kurukurumu laione!
Ba Tamasa va noso i meke moku i Sa livodi.
11 Guana laione pu loketoṉa gana ginani,
mate si asa, meke sari tuna si ta hurakatae lamae.

12 Na inavoso si kamo golomo mae,
na manamanasa si avosia sa taliṉaqu.
13 Pa korapa qua pinutagita pana boṉi,
pa totoso hoke puta muliuṉu sari tie,*
14 si matagutu meke neneqara si arau,
meke niu beto doduru tiniqu.
15 Sipu givusu hola pa isumataqu si keke maqomaqo,
si turu bukekequ pa minatagutu.
16 Boka dogoria rau si keke toṉa turu nana;
doṉo toto la si rau ba lopu boka gilania rau.
Meke tiqe avosia rau si keke mamalaiṉi:
17 ‘Vea, boka toṉoto sa tie, hola nia sa Tamasa,
babe ṉoṉo hola nia se Zihova pu tavetena si asa?’
18 Be e Tamasa lopu ronui sari nana nabulu pa maṉauru,
meke pitui Sa sari na sinea tadi Nana mateana,
19 si vea, kote boka ronua Sa si keke tie ta tavetena pa pepeso,
sapu ta kuri pa kavuru sapu boka ta munala guana kikiti?
20 Kote boka toa pana munumunu si asa,
ba pana veluvelu si lopu nonoga matena.
21 Doduru sapu tagoi sa si ta vagi palae;

* **4:13** Zob 33:15

mate si asa, ba lopu tagoa sa sa ginilagilana lohina[d].

5

1 Zobi, titioko ko? Ba esei na kote olaṉa igo.
Na mateana savana kote boka toka nigo?
2 Tinaṉaziri si mate nia rina tie duvili,
meke sa binugoro si ṉoṉovali sari na tie va gugue.
3 Ele dogoria rau sa tie duviduvili sapu doṉo guana loke nana tinasuna,
ba hinoqa ta levei sa nana vetu.
4 Sari tuna si lopu boka ta harupu,
sina loke tie hiva lavelave ni pa vinaripitui.
5 Sari na tie ovia kote hena betoi sari na linetelete tanisa tie duvili,
koari na hilibubuku ba kote vagi luli rini,
meke sa tie memehana ba kote hata luli sari nana tinagotago.
6 Na kinaleana si lopu mae guana pa kavuru,
meke na tinasuna ba lopu toqolo vurana pa pepeso.
7 Ba na tie si podo pude kamo ia tugo tinasuna,
gua sa pidalana sa nika sapu kaqu tapuru sage.

8 Be arau, ba kote tepa sisigiti si arau koa sa Tamasa,
meke kote vala nia rau sa qua hiniva koa Sa.
9 Asa hoke taveti sari na tinavete nomadi sapu lopu boka ta balabala kamo,
sari na tinavete variva magasa sapu lopu boka ta nae.
10 Ponia ruku Sa sa pepeso
meke poni kolo sari na inuma.
11 Sarini pu va pepekae si ovulu sage ni Tamasa
meke saripu kuliusu si va qetui Sa.
12 Huari Sa sari hiniva tadi na tie sekesekeidi,
pude lopu gorevura sari dia tinavete.
13 Poho i Sa sari na sinekesekei tadi na tie pu vahesi puleni sapu gilagilanadi,
meke va kokoi i Sa sari dia hiniva tomedi.*
14 Kamo i na hinuporo pana rane,
meke korapa rane si ene tapotapoe si arini guana boṉi tu.
15 Ba harupi Tamasa saripu habahuala koari na dia zinamazama variva mate;
harupi Sa pa limadi rina tie nomadi.
16 Ke saripu malaṉa si aqa nia sa Tamasa pude tokani,
meke va noso i Sa sari na tie kaleadi pu hiva ṉoṉovali.

17 Tamanae sa tie pu va toṉotia Tamasa!
Gua asa ke mu lopu kilu ia sa ginegese tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.*
18 Va bakora igo Sa, ba Asa tugo kote pusia,
va sigitigo Sa, ba sa Limana tugo Sa kote salaṉigo.*
19 Ninae totoso si kaqu harupigo Sa si goi pa tinasigiti na tinasuna.
20 Pana raza sa soṉe, si kaqu kopu nia Sa sa mua tinoa,
meke pa vinaripera si kaqu lavelave nigo Sa pude lopu ta seke pa vedara.
21 Tamasa kote lavelave nigo koari na zinamazama variva sigitidi;
meke lopu kaqu matagutu si goi pana kamo sa tinahuara.

* **5:13** 1 Kor 3:19 * **5:17** ZT 3:11; Hib 12:5-6 * **5:18** Hoz 6:1

22 Kote hegere ni goi sari tinahuara na soṉe
meke lopu kote matagutu ni goi sari na kurukuru variva mate.
23 Sa vasina tavete nia inuma goi si kote loke patuna,
meke lopu kaqu raza igo ri kurukuru pinomo.
24 Kaqu koa va bulei pa mua ipi si agoi;
pana nae i goi sari mua sipi,
si kote koa beto dia mo.
25 Kote gilania tugo goi sapu kote soku sari mua koburu,
saripu podoi goi si kote guana dudulina sa popoa.
26 Kote barogoso va gorevura si goi meke kamo la pa lovu,
guana huiti sapu sagana pa totoso pakepakete.
27 Zobi, gami si ele vilitia meke va hinokaria si hie,
ke mu avosi, mamu lopu kilui sari zinama hire.”

6

Zobi

1 Zama se Zobi,
2 “Be ta veko sari na qua tinasigiti koari na padapadana mamata,
3 si kote mamata hola ni rini sari na onone pa masa,
gua ke bebeno sari qua zinama.
4 Sari na tupi tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si soto dia koa rau,
meke sari na pasapasa tadirini si herere pa doduru tiniqu.
Va nama i Tamasa sari na ginugua variva matagutudi pude va raza ni pa qua tinoa.
5 Vea, hoke kabo sa doṉ'ki pana gani duduli si asa,
babe kabo sa bulumakao totoso gani duduli si asa?
6 Ba esei boka hena sa ginani sapu lopu ta vala soloti ke loke liṉiliṉina?
Vea, koa ia liṉiliṉi sa keorona sa vovoto?
7 Lopu equ henai sari ginani gua arini,
arini ginani si sea mae koa rau.
8 Kei, be vagia mo rau gua sapu tepa ia rau,
be poni au mo Tamasa gua sapu hiva nia rau,
9 be malumu sa Tamasa be va mate au mo,
be lopu aqa ba va mate au mo Sa kamahire pa Limana.
10 Be gua asa sa Tamasa, be kote qetu hola si rau pa korapana sa qua tinasigiti,
ba gilania rau sapu sa Tamasa si hopena.
Na lopu ele hoke toke i arau sari Nana zinama.
11 Na ṉiniraṉira savana si tagoa rau, ke kote boka toa nono la tu?
Na sa sari kaiqa hiniva leadi sapu kote ta evaṉa koa rau ke kaqu aqa tu si rau?
12 Vea, niṉira guana patu si rau?
Meke, na boronizi sa tiniqu?
13 Loke qua ṉiniraṉira si arau pude harupu pule nau;
loke tie si koa pude toka nau.

14 Pa totoso tasuna gua hie, be guana veko pania rau sa vina tabena sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira babe lokari,
ba na tataru tadi qua baere si okoro nia rau.
15 Ba gamu na qua baere, si sekesekei nau gamu,
guana tototo lo sapu popa totoso dada sa popoa,

16 meke pa totoso ibu si siṉi sage sari na ovuku na tukui na aesi na sinou.
17 Ba totoso mae sa maṉini si murimuri taloa,
meke popa sari na taqele.
18 Sari na tokele kameli pu paleke likakalae si ene karovo pa qega;
pa hinata kolo si hoke muliuṉu si arini osolae mate pa soloso qega.
19 Sari na tokele kameli tadi na tie holuholu pu mae guadi pa Siba meke Tema si hata kolo,
20 ba balabala mamata totoso kamo si rini koari na tototolo popadi.
21 Gamu si kekeṉoṉo gua tugo rina tototolo,
dogoria gamu sa qua tinasuna meke matagutu si gamu.
22 Vea, ele tepa gamu rau pude poni au vinariponi,
babe holu vagia sa qua tinoa,
23 babe pude harupau koari na qua kana,
babe holu vura nau pa limadi rina tie kaleadi?

24 Leana, mi va tumatumae au, maqu noso;
va dogoro nau pavei si sea si rau.
25 Variva sigiti pana hinokara sari na zinama,
ba gamu hire si zama hoboro sisigiti.
26 Hiva va toṉoti gamu sari na qua zinama,
meke va guni ni na givusu sari na zinama tanisa tie talotaṉana?
27 Gamu boka mudumudukeda ni mo sari koburu loke tamadia,
meke holuholu pania sa mia baere soti.
28 Ba kamahire, si mi doṉo toto mae au,
na lopu kote koha gamu rau.
29 Noso si gamu. Mi lopu ṉoṉovalau;
Lopu zutu au, sina korapa toṉoto qua si rau.
30 Ba balabala ia gamu sapu kokohaqu si rau.
Balabala ia gamu sapu lopu boka gilania tu rau sapu ta ṉoṉovala si rau?

7

1 Na tinoa tie si gua tugo na qeto tie pu ta zukuru tinavete tasunadi,
gua sa tie tavetavete pa limana doduru rane,
2 gua sa pinausu pu aqa nia sa puluvelu,
babe gua tugo sa tie tavetavete pu aqa nia sa nana tinabara.
3 Vari luli sidara ba loke laena si toa nia rau;
vari luli boṉi si koa talotaṉa mo si rau.
4 Totoso eko rau pude puta si hitehite hola sa totoso:
doduru boṉi si taliri mo si rau, osolae kamo sa vaqavaqasa.
5 Sa tiniqu si siṉia na nokinoki,
meke tale tubuna,
sapu puzaka meke vura i na muzi.

6 Sari qua rane si tuturei hola taloa dia,
pa vina betodi si loketoṉa sapu leadi si ta evaṉa.
7 Mu balabala ia Tamasa, sapu sa qua tinoa si guana keke siniṉo mo;
sari qua qinetuqetu si ele murimuri palae.
8 Kamahire si dogorau sa tie, meke lopu kaqu dogoro pule au sa.
Totoso hatau sa si kote ele taloa tu si rau.
9-10 Kekeṉoṉo guana lei sapu murimuri taloa,
sa tie sapu la pa lovu si lopu pule mae,

meke ta muliṉae koari pu gilania.

11 Gua ke kaqu zama si rau, lopu va mokomoko au;
kaqu zama vura si rau koasa tina sigiti pa maqomaqoqu.
12 Na vegua ke kopu totoko nau tu Goi?
Nasa guni nau Goi si rau, na kurukuru malivi pa lamana?
13 Eko si rau meke podekia pude magogoso,
hata ia rau pude va mamaheloa sa tina sigiti.
14 Gua ba hoke la tu Goi meke va matagutau koari na pinutagita,
hoke puta dogori rau saripu variva matagutudi,
15 osolae equ hiva ta kunele si rau, maqu mate.
Koroqu koa ia rau sa tiniqu hie.
16 Beto nia rau sa tinoa hie; ele mabo nia rau.
Veko pani au. Sa qua tinoa si loke guguana.
17 Mua sa sa tie ke va arilaena hola ia tu Goi?*
Na vea ke kopu totoko nia tu Goi?
18 Ke vilitia tu Goi doduru munumunu,
meke podekia Goi doduruna sa rane.
19 Vea, lopu kaqu hite doṉo va seu paki Mua
pude maqu hite onolo loro si rau?
20 Agoi pu kopu tie, vea ta sigiti ni Mua sari na qua sinea?
Na vegua ke arau si guni nau Agoi na Mua gonagonana?
Vea, va tasuna Igo rau?
21 Vea ke lopu taleoso nau mo koari qua sinea?
Ura, kote tata mate mo si arau,
meke kote hata au Goi ba lopu kote koa si arau.”

8

Bilidadi

1 Zama se Bilidadi, sa tie mae guana pa popoa Sua,
2 “Vea seunae gua kote zama ni goi sari zinama gua arini,
sapu hiru gua tugo na givusu?
3 Sa ṉinoṉo si lopu hite va sire ia sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
meke sa tinoṉoto si lopu hite va koqi ia Sa.
4 Sari na tumu si gina va sea la koe Tamasa,
ke va kilasi Sa gua sapu garodi.
5 Ba be doṉo la si goi koasa Tamasa,
meke tepa zoṉazoṉa la si agoi koa Sa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
6 be toṉotomu meke viamu si goi,
si kote mae sa Tamasa meke toka nigo
meke va pule vatu ni Sa koa goi saripu tagoi goi tatasana.
7 Doduru mua tinago pu ta vagi palae si hiteke,
ba noma hola tu sapu kote poni pule nigo sa Tamasa.
8 Hata ia sa ginilagilana tadi tie pukerane,
mamu viliti gua sapu tumae nia ri tiatamada.
9 Ura norae mo si podo gita, meke loketoṉa gilania;
meke sari rane toa ni gita pa kasia popoa si hola taloa gua tugo na maqomaqo.
10 Ba va malumi goi sari na tie pukerane pude tozi nigo,
va avoso la koari na dia zinama.

* **7:17** Sam 8:4, 144:3

11 Na kuli si toa vasina koa sa kolo,
lopu hoke ta dogoro vasina sapu loke kolona.
12 Totoso popa sa kolo, lopu sana mate kekenu hokara,
kote harahara tuturei hola si arini.
13 Arini pu muliṉi nia sa Tamasa si gua tugo na kuli;
sari dia hiniva si murimuri taloa, totoso muliṉi nia rini sa Tamasa.
14 Sapu kalavarae ia rini si malohoro meke huara,
guana aba tanisa kaqa.
15 Pana kalavarae ia rini sa aba si vegua kote tuqe sia?
Pana saputu la i rini sari na lozina si kote ta tokae pude turu si arini?
16 Sari tie kaleadi si toqolo vura guana duduli pa rimata,
guana duduli sapu araha pa inuma.
17 Sari na karosodi si ilupae koari na patu,
meke tuqe va nabu koari na patu.
18 Ba totoso ta rabutu palae si arini,
sari vasidi arini si kote zama, ‘Gami lopu gilana gamu.’
19 Uve, gua mo arini sari qinetuqetu tadi na tie kaleadi;
meke toqolo hobe mo si kaiqa koari dia vasidi.

20 Ba sa Tamasa si lopu kote kilu pania si keke tie toṉoto
babe tokani sari tie kaleadi.
21 Kote va hegere igo Sa si goi,
na va kukili pule igo Sa.
22 Ba kote va kurekure i Sa saripu kana igo,
meke sari vetu tadi na tie kaleadi si kaqu tava murimuri palae.”

9

Zobi

1 Meke olaṉa se Zobi,
2 “Hinokara, gilania qua rau si arini visoroihe.
Ba vegua meke boka toṉoto sa tie pa kenuna sa Tamasa?*
3 Vea meke kote boka tokea keke tie si Asa?
Kote nanasa ni Tamasa si ka tina ninanasa
sapu lopu keke tie kaqu boka olaṉi.
4 Sa Tamasa si tumatumaena meke ṉiṉirana hola;
loke tie si boka kilu ia sa Nana hiniva meke koa bule eko nana.
5 Va rizui Sa sari na toqere meke lopu va nonoga ia rini,
meke pa Nana tinaṉaziri si huara pani Sa.
6 Va niu ia Tamasa sa kasia popoa meke va rizua Sa pa nana kokoana,
meke madidiri sari dedegerena sapu tuqena.
7 Zama si Asa meke va nosoa Sa sa rimata pude loke kalalasa pana rane,
meke sari na pinopino pude lopu kalalasa pana boṉi.
8 Loke tie toka nia sa Tamasa pude repahia sa maṉauru,
meke neti va nosoi sari na bogusu nomadi.
9 Tamasa va podaki pa maṉauru sari na vinarigarae pinopino nomadi,
guari na mola valusa, sagauru, habia, na toropae baṉara.*
10 Lopu kaqu boka tumaeni gita sari tinavete nomadi saripu taveti Sa,
meke sari nana tinavete variva magasadi si loke vina betodi.

11 Ene hola sa Tamasa, ba lopu boka dogoria rau,
hola mo si Asa, ba lopu gilania rau.

* **9:2** Zob 4:17 * **9:9** Zob 38:31; Em 5:8

12 Be taṉini vagi Sa gua sapu hivani Sa, esei boka heki nia?
Esei kote boka nanasia, ‘Na sa si tavetia goi?’ gua.
13 E Tamasa si lopu kaqu tuqe pule Nana binugoro.
Se Rehabi sa noki variva mate pa lamana meke sari nana minate ba kokotuṉu pa nenena.

14 Vea meke kote olaṉia rau sa Tamasa?
Pae kote vagi ni rau sari zinama pude tokea?
15 Be toṉotoqu si rau ba lopu boka olaṉia arau,
sapu boka ia arau si pude tepa ia mo sa tataru tanisa qua Tie Varipitui.
16 Be tioko la ia arau meke olaṉau Sa,
ba lopu rovea rau sapu kote va avoso au sa qua Tie Varipitui.
17 Kote va kilasa nau ranebo̱ni Sa pa ginugua loke laedi,
meke va sokui sari tubuqu pa ginugua hoborodi.
18 Lopu kote poni au totoso Sa pude siṉo paki,
ba kote va siṉi nia tinasigiti Sa sa qua tinoa.
19 Pa ṉiniraṉira, si Asa si niṉira hola.
Pa vinari pitui, si esei kote boka pitu ia si Asa?
20 Be toṉoto qua si rau, ba sa ṉuzuqu kote zutu au,
be loke tinazutuqu, ba Tamasa kote va sosodea sapu tie kaleaqu si rau.

21-22 Loke tinazutuqu si rau, ba ele lopu kiluna.
Ele mabo nia rau sa tinoa hie, loketoṉa si leana.
Be sea babe toṉoto, ba kote tava kilasa beto mo koasa Tamasa.
23 Totoso raza sa oza meke mate va hodaka sari tie loke dia sinea,
si va sisire ni tu sa Tamasa.
24 Sa doduruna sa kasia popoa si ta vala pa limadia ari tie kaleadi.
Meke va behu i sa Tamasa sari na tie varipitui.
Pude lopu Asa si tavete gua hie, si esei pule tavetia?

25 Sari na rane pa qua tinoa si rerege taloa,
lopu keke si leadi pude qetu ni.
26 Nipulu taloa guana vaka rerege,
guana atata sapu sopata vagi dia kokorako.
27-28 Be balabala si arau pude muliṉini sari qua qinumiqumi,
meke komolo va paere pani sari tinalotaṉa;
ba kote korapa mala ni rau sari qua tinasigiti.
Na gilania rau sapu korapa zutu au Tamasa si arau.
29 Sina ele ta zutu mo si rau,
ke na tinokae sa pule si hiva hata ia rau?
30 Be guana ṉuzapa ni sopu rau sari na qua sinea,
meke ṉuzapi rau sari na limaqu,
31 ba kote voi lani au mo Tamasa pa pou nelaka
meke qua poko ba kote maledere nau mo.
32 Be sa Tamasa si na tie si kote olaṉia rau si Asa,
be kote boka la si gami karua pa vetu varipitui meke variva toṉoti vasina.
33 Leana hola be koa nana si keke tie pu boka mae pa vari korapa mami,
na tie pu boka vari pitu ni gami.
34 Be boka va rizu pania sa linipulipu te Tamasa koa rau,
pude qu beto koa matagutu ni sari na vina kilasa Tanisa.
35 Be gua asa, si kote lopu matagutu si rau pude zama,

ba pa qua n̲iniran̲ira soti telequ, si lopu boka si arau.

10

1 Ele hakohako nia rau sa qua tinoa,
ke veko au maqu nominomi la qua mo,
kaqu tozi vura ni arau sari qua tina sigiti pa maqomaqoqu.
2 Kote tozi nia rau sa Tamasa: Mu lopu veko lani au pa kalina sinea,
ba Mu tozi nau, nasa si tavete va sea atuni arau koa Goi?
3 Vea, leana hola koa Goi pude n̲on̲ovala au,
pude etulu au, sa tie pu tavetia Agoi pa Limamu,
totoso qetu ni Goi sari sinekesekei tadi na tie kaleadi?
4 Vegua, tago mata gua tugo tadi na tie si Agoi?
Don̲o viliti gua tugo na tie si Goi?
5 Vegua, sa Mua totoso si gelenaena gua mo sa tinoa tamigami?
Ba be sa Mua tinoa si papakana mo,
6 ke don̲o hata i Agoi sari qua sinea,
meke viliti luli sari qua tinavete sapu sea?
7 Gilania mua Agoi sapu loke qua sinea si arau,
meke sapu loke tie kote boka harupu au pa Limamu.
8 Sari Limamu mo tavete au meke keha vura nau,
ba kamahire sari lima tugo arini si n̲on̲ovala au.
9 Mu balabala ia sapu pa pepeso si tavete nau Agoi,
ba kamahire hiva va mate au na pule lani au Agoi pa kavuru.
10 Agoi va boka ia sa tamaqu pude gavoro si rau,
meke Agoi va toqolo au pa tiana sa tinaqu.
11 Agoi va poko nia kapu sa tiniqu,
meke piti vari kapae ni sari susuri na masa.
12 Agoi poni nau sa tinoa meke va dogoro nau sa Mua tataru,
meke sa Mua kinopu si va naqitina sa qua tinoa.

13 Ba kamahire tiqe gilania rau,
sapu golomaena sa Mua hiniva pude va kilasa au.
14 Kopu totoko nau Goi, pana visa ene sea si rau gua,
si kote va kilasau meke lopu taleoso nau.
15 Pana ene sea tugo arau, si tinasuna mo si rau koa Goi,
Lopu tavete va sea si rau, ba lopu qetu tugo si rau,
sina ta sin̲ie nia rau sa tinalotan̲a meke na kinurekure.
16 Be hite bokaboka si arau,
si hukue vagi au tu Goi guana laione,
meke vata dogoro Mua n̲iniran̲ira pude va kilasa au.
17 Koba turan̲a nau vina sosode vaquradi mo Agoi si arau,
meke va gevuru nono ia sa Mua tinan̲aziri mae koa rau,
koba hatai Goi kaiqa ginugua vaquradi pude va raza ni koa rau.

18 Tamasa, vegua ke va malumau Goi pude podo si rau?
Padaqu be mate sipu lopu ele ta dogoro si rau koari tie.
19 Pude topue koasa tinaqu meke ton̲oto la mo pa lovu,
si kote leana be guana lopu hite podo mo si arau.
20 Visavisa rane mo si koa hola pa qua tinoa. Veko au!
Maqu qetuqetu hite qua koari totoso koa holadi,
21 sipu lopu ele la si rau pa lovu, meke lopu kaqu pule mae.
Kote la koasa popoa hupohuporona meke koa ia tinalotan̲a.

22 Popoa sapu huporo meke opoadumu ia na kinolura,
vasina sapu dudukurumu sa kalalasa.”

11

Zopara

1 Meke zama se Zopara sapu mae guana pa popoa Neama,
2 “Vea, loke tie kote olaṉi sari zinama hoboro hire?
Meke sa tie sapu zama va soku si hinokarana mo?
3 Kaqu va noso tie tu sari mua zinama loke guguadi?
Sari mua zinama ṉoṉovala si lopu kaqu ta gegese ni tu agoi?
4 Gua pu zama ni agoi si hinokaradi, gua si agoi;
meke via si agoi pa kenuna sa Tamasa, gua si agoi.
5 Kei, leana hola be olaṉigo mo sa Tamasa,
meke zama vura atu igo mo Sa.
6 Be gua asa kote tozi nigo Sa sapu soku vari kali sa gilinagilana,
meke soku ginugua si lohi hola, sapu lopu kaqu boka tumae ni na tie.
Avoso mae: lopu va kilasigo sa Tamasa padana sa sinokudi ri na mua sinea.

7 Boka hata vura ni goi sari ginugua lohidi te Tamasa?
Boka hata vura nia goi sa pada tanisa Tamasa pu tagodi sari doduru
ṉiniraṉira?
8 Sa ginilagilana asa si ululu hola nia sa maṉauru;
sa si boka evaṉia goi?
Meke lohi hola nia sa sa lovu;
sa si boka gilania goi?
9 Sa Tamasa si noma hola nia sa kasia popoa,
meke labe hola nia sa lamana.
10 Pana mae sa Tamasa meke veko igo Sa pa vetu varipusi,
meke tavetia Sa sa vinaripitui, esei boka va noso ia si Asa?
11 Ura, gilani Nana sa Tamasa sari tie sekesekeidi;
dogoro betoi Nana Sa sari doduru dia tinavete kaleadi.
12 Ba lopu kaqu gilae sa tie pekipeki,
osolae podo va manavasa tuna sa doṉ'ki pinomona.

13 Ba mu va totoanae la ia sa bulomu koasa Tamasa,
mamu ovulu sage ni limamu la koa Sa.
14 Mu rizu pani sari doduru mua sinea,
mamu lopu va koa i pa mua vetu sari kinaleana.
15 Pude gua, kote mataqara si goi meke lopu kurekure,
kote varane si agoi meke lopu matagutu.
16 Meke kote murimuri pa mua binalabala sari mua tinasuna,
guana kolo sapu totolo taloa.
17 Sa mua tinoa si kote bakala guana rimata pana korapa rane;
na huporo ba kote kalalasa guana rimata pana munumunu.
18 Kote koa valeana si agoi meke siṉi igo na hiniva leana tana vugo repere.
Tamasa kote lavelave nigo, meke ponigo sa minagogoso.
19 Lopu kaqu matagutu ni goi sari mua kana,
meke soku tie kote atu tepa tinokae koa goi.
20 Ba sari tie kaleadi si kote nunala meke doliṉa lamae,
ba loke vasina kote boka govete gua.
Sa siraṉa sapu koa hola koarini si na minate mo.”

12

Zobi

1 Olaṉa se Zobi,
2 “Hokara, gamu tu si tagoa sa ginilagilana lohina.
Doduru ginugua si tumae beto ni gamu.
Pana mate gamu si kote mate turaṉia gamu sa tinumatumae.
3 Arau ba koadia qua ginilagilana gugua tugo gamu,
lopu na tumae hola nau gamu.
Esei na lopu gilani sapu zama ni gamu?

4 Ba va sisire nau ri qua baere,
ba pana varavara la si arau koe Tamasa visoroihe si hoke olaṉa au Sa.
Gua ke hegere nau rini, ba na tie ṉoṉo na toṉoto si rau.
5 Gamu si loke mia tinasuna, ba va sisire nau gamu;
tupelia gamu sa tie sapu tata hoqana.
6 Ba sari tie hikohiko si koa va bulei dia,
meke arini pu va bugoro ia sa Tamasa si koa valeana dia,
ba paleki mo rini sari dia tamasa beku pa limadia.

7 Nanasi mo sari kurukuru made nenedi meke kote va tumatumae gamu rini,
babe sari kurukuru tapuru pa galegalearane meke kote tozini gamu rini,
8 babe sari linetelete pa pepeso meke kote va tumatumae gamu rini,
meke sari na igana pa kolo ba kote va gilana gamu mo rini.
9 Ari doduru ele gilana betoa,
sapu sa tinasuna taqarau si mae guana koasa limana e Zihova.
10 Ura sa tinoa tadi doduru kurukuru si koa mo pa limana Sa,
meke sa siniṉo tadi na tie si koa pa Nana ṉiniraṉira.
11 Gua sa mea sapu hiva hola va liṉiliṉia sa ginani,
si sa taliṉa ba hiva avoso sigiti zinama tugo.

12-13 Sari tie koadi tagoa sa gilinagilana lohina,
ba Tamasa tagoi sari gilinagilana meke ṉiniraṉira.
Sari tie koadi boka dogoro va bakalia sa tinoa,
ba sa Tamasa si boka dogoro va bakalia sa tinoa meke tago ṉiniraṉira tugo.
14 Pude huhuara sa Tamasa si esei kote boka kurikuri pule,
meke pude va nuquru tie si Asa pa vetu varipusi si esei kote boka va rupaha pulei?.
15 Pude va nosoa Tamasa sa ruku si kamo mo sa soṉe.
Pude va mae ia Sa sa ruku si naqe mo sa popoa.
16 Uve, sa Tamasa si ṉiṉira hola meke tagoa Sa minataqara,
sari tie sekesekei meke arini pu ta turaṉa va sea si koa beto pa limana Sa.
17 Vagi pani Sa sari ginilagilana tadi tie tuturaṉa,
meke guni ni Sa na tie pekipekidi sari tie varipitui.
18 Sari baṉara si va gore pani Sa,
ta pusi meke ta turaṉa taloa si arini.*

* **12:18** Sa vesi hie pa Zinama Hiburu si lopu bakala. Va gore pani Sa sari baṉara, babe rupahi Sa sari na tie pu vata pusi i rina baṉara, meke va guni ni Sa sari na baṉara gua ri na pinausu.

19 Sari na hiama si ta vagi palae pa dia tuturuana meke ta turaṉa taloa pa
kinurekure,
meke va gore pani Sa saripu koa seunae pa tuturuana pa Zelepade.
20 Va nosoi Sa pude lopu zama sari tie ta raṉedi,
meke vagi pani Sa sari gilinagilana tadi tie koadi.
21 Va kurekure i Sa saripu tago ṉiniraṉira pa popoa,
meke vagi pani Sa sari ṉiniraṉira tadi na koimata.
22 Va vura i Sa sari hiniva kaleadi sapu ta tome pa huporo;
meke sa huporo dudukurumu si turaṉa la nia Sa pa kalalasa.
23 Kuri Sa sari na butubutu, meke huara pani tugo Sa,
va noma i Sa sari na butubutu, meke veko pani Sa.
24 Va pupuhi Sa sari na dia koimata,
meke va ene i Sa lamae, nunala meke muliuṉu.
25 Ene tapotapoe si arini pa huporo, na loke zuke,
meke va hoqa i Sa lamae guana tie naponapodi.

13

1-2 Doduru ginugua sapu zamani rau si ele dogori na avosi tu rau meke
tumaeni.
Sapu gilani gamu, si gilani tugo arau.
Lopu hola nau gamu si arau, kekeṉoṉo mo si gita.
3 Ba hiva zama si arau koa sa Tamasa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
lopu koa gamu;
sa qua ginugua si hiva toke nia arau koa Sa.
4 Na koha mo si mae tozi gamu koa rau;
gua rina dokita sapu lopu tumae salaṉa tie.
5 Be lopu zama gamu,
si kote na tie gilae mia guni gamu ri na tie.
6 Va avoso totoso va bakali arau sari qua binalabala,
avosi sari tinepatepa pa beruqu.
7 Na vegua ke kokoha si gamu?
Na koha ponia sa Tamasa, gua si gamu?
8 Na hiva lavelave nia gamu sa Tamasa?
Hiva zama ponia gamu si Asa pa vetu varipitui?
9 Be doṉo viliti gamu sa Tamasa, si vea, kote dogoro kaiqa lineana tugo si
Asa?
Rovea gamu si kote boka sekesekei nia gamu sa Tamasa, gua sapu hoke
tavete la nia gamu pa tie?
10 Lokari, na kote gegese gamu Sa,
be lopu hinokaradi sari mia zinama vinari tokae la koa Sa.
11 Vea, lopu kote matagutu nia mia sa ṉiniraṉira Tanisa?
Babe holoqoru nia sa minatagutuna Sa?.
12 Sari mia zinama tumatumae si loke laedi gua tugo na eba;
meke sari mia zinamazama si malohorodi mo gua na nelaka.

13 Mi noso paki, poni paki nau totoso pude zama,
meke kote va tia ia rau nasa si kote ta evaṉa.
14 Uve, va nama si rau, be sa si raza mae,
sa qua tinoa si va nama nia arau.
15 Be va mate au sa Tamasa,
ba kaqu lavelave nia rau sa qua tinoa koa Sa,
sina raṉea rau si Asa.

16 Hokara sa qua minataqara si kote ta harupu nia rau,
sina loke tie kaleana si kote balabala sapu boka turu pa kenuna sa Tamasa.
17 Ego avoso va leana mae koari qua zinama,
sari qua vina bakala, mamu avosi.
18 Ele va namanama si rau pude tozi nia rau sa Tamasa sa qua ginugua,
sina gilania qua rau sapu toṉoto si rau pa kenuna Sa.
19 Esei hiva toke au koasa ginugua hie?
Pude gua sa Tamasa, si nama si rau pude noso meke mate.

20 Ba karua tiṉitoṉa mo si hiva ni rau Tamasa, va malumu mae ni koa rau,
meke lopu kote tome nigo rau si Agoi:
21 Va noso ia sa Mua vina kilasa,
meke beto, Mu lopu va matagutu au.
22 Mu zama mae Tamasa, maqu olaṉa si rau:
babe maqu zama si rau meke Agoi kote olaṉau.
23 Sa sari qua sinea? Sa si tavete va sea i arau?
Na tinavete kaleadi sa si ta pitu ni arau?
24 Na vea ke liṉana va seu Mua,
meke etulu guni nau na Mua kana?
25 Hiva va matagutu au Goi? Ba na elelo mo si rau.
Guana raza duduli popana si Agoi.
26 Ura kubere i Goi sari na tinavete pasadi pude va pitu nau,
na sinea totoso vaquraqu tu ba vagi mae ni Goi.
27 Guana pusi nau seni Goi nenequ;*
kopu tototo ko ni Goi sari qua rinizu,
viliti Goi sari doduru qua tinavete na inene.
28 Gua asa ke, vuvusu palae guana popozu huda mo si rau,
guana poko sapu gania na kikiti.

14

1 Gita doduru si podo pa barikaleqe,
nada tinoa si papakana mo, meke siṉia tinasuna.
2 Noma sage si gita meke tuturei harahara guana havoro;
meke murimuri palae guana maqomaqo ene holana.
3 Vea kaqu kopu totoko ni tu Agoi sari tie gugua arini,
babe turaṉa vagi i pude Agoi na pitu i?
4 Esei boka vagi vura nia si keke tiṉitoṉa viana koasa tiṉitoṉa sapu lopu viana?
Loke tie!
5 Agoi ele pada vekoi sari rane tana tie,
Agoi gilania visa sidara si kote toa si asa.
Ele pada i Goi meke lopu boka ta hobe.
6 Ke Mu doṉo va seu koa gami; Mamu veko gami;
mami qetuqetu be boka si gami koasa tinoa tasunana hie.

7 Na huda ba rovea gita sapu kote toa si asa;
be ta maho gore, ba kote tuvulu sage pule nana.
8 Sari karosona si kote podalae mate luli,
meke sari dadagana si kote popozu,
9 ba pana tiqu la ia na kolo si kote liho vura nana mo,

* **13:27** Zob 33:11

meke tuvulu sage guana linete vaqura.
10 Ba gita na tie pude mate,
si asa mo sa vina betobeto tadigita;
mate si gita meke beto mo.
11 Guana ovuku sapu beto totolo,
meke na kopi sapu popa,
12 sari tie sapu mate si lopu tekulu sage pule.
Lopu kaqu vaṉunu pule si arini sipu korapa koa nana sa maṉauru;
lopu kaqu hite niu si arini pa dia pinuta.

13 Leana be tome paki au mo Agoi pa lovu;
tome paki au mo vasina, osolae hola sa Mua tinaṉaziri.
Leana be va nonoga vekoa Agoi sa totoso
pude balabala pule au.
14 Be mate sa tie, si vegua, boka toa pule mae si asa?
Be gua asa, ba kote aqa qua si rau,
aqa, osolae hokoto sa tinasuna hie.
15 Meke kote titioko si Goi meke kote olaṉa si rau,
na kote qetu nau Goi, arau pu tavetau Goi pa Limamu.
16 Meke kote kopu luli ni Goi sari qua inene,
ba lopu kote kopu luli ni Goi sari qua sinea.
17 Sari qua sinea si kote voi tomei Goi pa huneke;
kote nobi tamunu i Goi sari qua tinavete kaleadi.

18 Ba lopu gua tu, sari na toqere si kote zuzulu,
meke sari na toa si kote tava rizu taloa,
19 Guana kolo sapu va murimuri pani sari na patu,
meke na ruku sapu paleke taloa ni sari pepeso;
si Agoi Tamasa sipu huara pani Goi sari lolomo tamigami pude koa va leana.
20 Ṉiṉira holani gami Goi ke lopu boka si gami meke mate;
pa minate hobei Goi kineha mami meke garunu taloani gami.
21 Sari tumami si vagi vina lavata ba lopu gilania gami,
meke lopu ta tozini gami totoso variva kurekure si arini.
22 Va nonoga i mo gami sari tinasigiti pa tini mami,
meke talotaṉa ni gami sari tinasuna pa mami tinoa.”

Vinari Zamai Vina rua

15

Zobi 15:1 kamo hinia 21:34

Elipazi

1 Zama se Elipazi na tie pa vasileana nomana pa Temani,
2 “Be na tie gilagilana si goi si lopu kote olaṉa ni sari zinama kokobadi;
agoi si siṉi igo mo na givusu.
3 Na tie gilagilana si lopu kote zama hoboro gugua agoi,
babe lavelave pule nia koari na zinama loke ginuadi.
4 Be ta luli si agoi, si loke tie kote pamaṉa nia sa Tamasa,
meke loke tie si kote varavara la koa Sa.
5 Sa mua sinea si bakala nana koari na mua zinama,
podekia goi pude tome koari na sinekesekeidi ri na zinama.
6 Arau lopu kilu zutu igo si agoi,
sari berumu telemu na zutu igo.

7 Vea, agoi sa tie kekenu pude podo?
Ele koa mua tu totoso taveti Tamasa sari na toqere?
8 Vea, avosi mua sari na vivinei te Tamasa?
Meke sari ginilagilana si mua eke mo?
9 Na sa si tumae nia goi, sapu gami lopu tumae nia?
Na sa si gilania goi, sapu gami lopu gilania?
10 Gami si vagi ginilagilana koari na tie koadi meke na tie ele keodi,
ari tie sapu kenudi hola nia sa tamamu.
11 Sari na vina manoto te Tamasa si zama atu ni gami, vea ke koromu ni tu?
Zama ponia gami si Asa, zinama sapu bule meke ṉoṉo.
12 Na sa si turaṉa va seu ia sa mua binalabala,
ke doṉo va bubugoro mae gami goi?
13 Na vegua ke bugoro nia goi sa Tamasa,
meke zama lani goi soku zinama sapu lopu leadi?

14 Vea, boka koa via sa tie?*
Boka sa tie pude koa toṉoto gugua sa Tamasa?
15 Ura, sari Nana mateana ba lopu raṉei mo sa Tamasa;
arini ba lopu via mo pa Nana dinoṉo.
16 Napoa gita sa kinaleana, guana kolo.
Uve, kaleada si gita meke loke laeda.

17 Avoso mae, maqu va bakalia koa goi,
maqu tozi nigo sapu gilania rau.
18 Saripu gilagilana ele tozi nau sari hinokara,
saripu ta totozi ni rini koari na tamadia,
meke loketoṉa si tomea rini.
19 Loke tie karovodi si koa pa dia popoa;
loke votiki tie si koa pude turaṉa va seu i koe Tamasa.

20 Sari tie kaleadi si kote koa ta sigiti doduruna sa dia tinoa,
doduru vuaheni pa dia tinoa si kote kamoi tinasuna si arini.
21 Mamalaiṉi variva holoqorudi si gagaemana pa taliṉadi;
balabala sapu koa valeana si arini, ba raza i mo rina tie hikohiko.
22 Lopu rovea arini sapu kote boka govete nia rini sa hinuporo,
ura, gilania dia sapu korapa aqani rini pude seke va matei.
23 Sari kurukuru gani tomate si korapa aqa pude gani sari tomatedi;
gilania dia sapu sa rane tasunana si tata kamo.
24 Sa rane huporona asa si matagutu hola nia rini,
tarazuzu si arini, guana keke baṉara ṉiṉirana si namanama pude la rapata i.

25 Asa sa vina betodi rina tie pu nadoro lani limadia koasa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
arini pu hiva raza ia meke kana ia sa Tamasa.

26-27 Vahesi puleni sari tie arini meke va kanakana la koasa Tamasa,
taṉini sage ni rini dia lave,
korodia matagutu meke haqala la pude raza ia sa Tamasa.
28 Ba sari na tie arini si kote koa koari na popoa lavata,

* **15:14** Zob 25:4-6

saripu lopu sana kote ta huara pa vinaripera,
sari na vetu pu ta veko palaedi si kote koa i rini.
29 Kote kokoi mo sari dia tinagotago,
meke doduru pu tagoi rini si lopu kote koa hola;
sari dia likakalae ba kote murimuri palae.
30 Lopu kaqu boka govete nia rini sa hinuporo pa minate.
Kote guana huda si arini,
sapu ta sulu lelaṉadi pa nika,
meke ta givusu palae pa siniṉo te Tamasa.
31 Pana pupuhu sisigiti si arini si kote raṉea rini sa kinaleana,
meke sa kinaleana si kote na dia pinia.
32 Sipu lopu ele kamo sari dia totoso si kote mate vata kenue si arini,
kote harahara guana lelaṉa huda,
meke lopu kaqu buma pule.
33 Guana huda vaeni sapu udo va kenue vuana, sipu lopu ele komiha,
guana huda olive sapu hoqa havorona ke lopu boka vua.
34 Kote tige saripu lopu vahesia sa Tamasa;
na nika kote sului sari dia vetu saripu ta kuri pa poata tinabara golomo.
35 Hire sari na tie saripu balabala hata tinasuna meke tavete va kaleana,
sari bulodi si siṉi i na binalabala sekesekei.”

16

Zobi

1 Olaṉa se Zobi,
2 “Ele avosi qua sari zinama gugua arini;
sari minanoto tamugamu si vari sigiti hola i.
3 Vea, kote loke vina betona sa zinama tamugamu?
Na sa kamo gamu ke toke la au mo gamu?
4 Be guana gamu si tasuna meke arau si atu va manoto,
si kote zama va gelenae gugua tugo gamu si arau.
Kote nuke ia rau sa batuqu koari na qua zinama leleadi.
5 Kote va ṉiṉira gamu rau koari na qua zinama variva manoto,
meke vagi pani sari mia tinalotaṉa.

6 Ba pana zama rau kamahire si lopu beto sa sigiti,
meke pude lopu zama gua si koa eko nana tugo sa sigiti.
7 Kei Tamasa, ele va mabo au Goi,
Qua tatamana si huara pania Agoi.
8 Guana hiva va sosode ia Agoi sapu arau tugo si sea,
ke va viviqe au Goi; na kapu meke susuriqu mo si koa.
Ari tie si doṉo la ia mo sa tiniqu meke zutu au mo.
9 Gina ta ṉaziri nau sa Tamasa si arau,
ke daku lulura pani au Sa,
garata livo meke doṉo va bubugorae mae au Sa.
10 Va sisire meke hegere nau ri tie,
vari likohae nau rini meke poharau rini isumataqu.
11 Luara vala nau sa Tamasa koari tie pu lopu vahesina si Asa,
oki vala nau Sa pa limadia rina tie kaleadi.
12 Korapa koa va leanaqu meke mae huara pania Sa qua tinoa,
kunele vagi au Sa meke seke va munala pani au Sa,
meke va turu veko au Sa pude Nana gonagonana tupi.

13 Gona nau tupi rini pa doduru vari kaliqu,
gona goto i Sa sari na leleqataqu, namu loke Nana tataru;
sa pepeso si boboso mo pa eharaqu.
14 Va bakora pilipule au Sa,
komitau Sa guana keke varane sapu hiva va mate tie hola.

15 Kuliusu si rau ke va sage poko baika,
meke habotu qua pa kavuru.
16 Ziṉara nia mataqu sa kinabo,
meke moqo sari mataqu guana huporo vari likohaedi.
17 Ba loketoṉa si tavete va sea ia arau,
meke toṉotona sa qua vinaravara la koasa Tamasa.

18 Kei pepeso, mu lopu tomea sa sinea sapu ta evaṉa mae koa rau,
mu lopu va nosoa sa qua tinepa pude harupau pa tinoṉoto.
19 Koanana pa Maṉauru sa tie sapu kote zama poni au,*
asa kote toketoke hukata nau pa Maṉauru.
20 Zama poni au sa qua baere,
sipu korapa zoloro la koe Tamasa sa kolo mataqu.
21 Na hiva nia rau si keke tie pude tepatepa poni au koe Tamasa,
gua sa tie sapu tepa sisigiti koari nana baere.
22 Sari qua vuaheni si korapa hola taloa,
meke kote ene taloa si rau meke lopu kekere pule mae.

17

1 Sa vina betona sa qua tinoa si tata kamo,
na lopu boka siṉo va leana si rau.
Loketoṉa pule si koa ba sa lovu mo.
2 Vari likohae nau ri tie ṉoṉovala si rau,
meke dogoria rau sapu kana hola au rini si rau.
3 Kei Tamasa, mu lavelave nau, na viaqu si rau.
Na loke tie pule kote zuka i sari qua zinama.
4 Ele va nosoi Goi dia binalabala pude lopu giligilana si arini,
mu lopu va malumi pude va kilasa au rini.

5 Be keke tie si ta tabara poata pude ṉovali sari nana baere,
si kote ari nana koburu vagia sa vina kilasa.
6 E Tamasa ele va sisire nia pozaqu koari na tie,
meke mae loroa rini sa isumataqu.
7 Moqo sari mataqu pa kinabo,
meke sa tiniqu si viviqe guana maqomaqo mo.
8 Sari na tie toṉoto si hodahodaka nau rini,
meke zutu au rini kekeṉoṉo gua sapu lopu vahesia rau sa Tamasa, gua.
9 Ba sari tie toṉoto si kote tuqe va nabu koari na dia hahanana,
meke sarini pu via limadia si kaqu koa ṉiṉira hola la tu.
10 Be doduru arini si mae turu pa kenuqu,
si lopu keke si kaqu dogoria rau sapu kote gilagilana.

11 Sari qua rane si ele hola, sari qua hiniva si lopu ta evaṉa,
meke gua tugo sapu okoro ni sa buloqu.
12 Ba sari qua baere si rane guni nia rini sa boṉi,

* **16:19** Zob 19:25

meke sa huporo si kalalasa guni nia rini.
13 Be guana sa qua siraṉa sapu koa hola si sa popoa mo tadi tie matedi,
si vasina kote eko si rau meke puta pa hinuporo.
14 Kote na tamaqu guni nia rau sa lovu,
meke sari uloso si na tinaqu meke na tasiqu vineki.
15 Pavei pule kaiqa siraṉa sapu koa hola koa rau?
Esei boka va dogoro poni au keke lolomo?
16 Lokari, sa lineana te Tamasa sapu gua rovea rau si kote gore turaṉia mo
rau la pa lovu,
kote magogoso varigara pa pepeso.”

18

Bilidadi

1 Meke olaṉa se Bilidadi, sa tie mae guana pa popoa Sua,
2 “Zobi, totoso sa kote beto zama si goi?
Be va avoso goi si kote boka vivinei igo gami si goi.
3 Na vegua ke balabala guni ni gami goi na bulumakao?
Na pekipeki mami si gami gua si goi?
4 Na korapa va sigiti pule nigo si goi koasa mua binugoro.
Vegua, kaqu taluarae si gami pa kasia popoa sina bugoro si goi?
Vegua, kote va rizui Tamasa sari na toqere pude va qetu igo?
5 Uve, sa zuke tadi na tie kaleadi si kote tava mate,
meke lopu kaqu tava huruṉu pule.*
6 Sa kalalasa pa dia ipi si kaqu evaṉae huporo,
meke sa zuke pa kali dia si kote mate.
7 Sari dia inene bebeno si kote malohoro gore,
kote hoqa puleni teledia koari na dia binalabala kaleadi.
8 Sari nenedia kote turaṉa lani pa korapa vaqara,
meke kote ta tuqe vagi si arini.
9 Na sipata kote saputi nenedia,
meke kote tuqe vekoi.
10 Na aroso si tava nadoro pa siraṉa,
meke na sipata si tava tome pa pepeso.

11 Doduru varikali dia si variva matagutu beto mo,
meke tasuna ni rini pa doduru inene.
12 Na ovia si malohoro nia rini,
meke na tinasuna aqani pana hoqa rini.
13 Na minoho variva mate si gani luli kapudia,
meke va muzi i limadia na nenedia.
14 Ke ta daku palae koari na dia kinoa va leana pa dia ipi,
meke ta ririhi la pa minate variva holoqoruna.
15 Kamahire sa tie hiva la koa pa nana ipi si boka mo,
ba na ebana sa nai si kaqu tava vuvusu paki pa korapana pude va via
ia.
16 Sari karosodi pa kauru pepeso si popa
meke sari lelaṉadi panaulu si harahara.
17 Sari inavosodi si hokoto mo pa kasia popoa,
meke loke tie balabala pule i pozadi.
18 Kaqu ta hadu vura taloa koasa popoa tadi na tie toadi,

* **18:5** Zob 21:17

hadu vura ni pa kalalasa, la pa hinuporo.
19 Kaqu loke tuti dia si koa,
loke tie sapu podoi rini si kaqu koa hola koari dia vasidi.
20 Ari tie pa kali lodu rimata si magasa nia sa minate tadirini,
meke ari pa gasa rimata si matagutu mate dia.
21 Gugua asa sa tinoa tadi na tie kaleadi,
sa tinoa tadi na tie pu lopu gilania sa Tamasa.”

19

Zobi

1 Meke olaṉa se Zobi,
2 “Vea seunae gua kote vata sigiti au gamu si arau,
meke va soku nau zinama?
3 Ninae totoso si zama va kaleanau mo gamu si arau,
meke lopu kurekure nia gamu sa ṉinovaṉovalaqu rau.
4 Be hinokara tavete va sea si arau,
sari sinea si qua ginugua eke mo telequ.
5 Balabala ia gamu sapu leana hola nau gamu si arau, gua,
meke sari qua tinasuna va sosodena sapu sea si rau, gua?
6 Lopu boka dogoria tu gamu sapu e Tamasa tavetia si hie?
Sa Nana sipata si vekoa Sa pude saputu vagi au.
7 Velavela vura si arau, ‘Toka nau, ta sigiti hoboro qua!’ Ba loke tie si olaṉa;
tioko hata tinokae si rau, ba loke tie si mae pude va toṉotia sa qua tinasuna.
8 E Tamasa hukatia sa siraṉa, ke lopu boka hola si arau,
na tomea Sa sa qua siraṉa pa korapa hinuporo.
9 Ele vagi pani Sa sari doduru vina lavataqu,
meke sa qua pozapoza leanana si huara pania Sa.
10 Seke va sisigiti au Sa pa doduru vari kaliqu,
Sari na qua hiniva leadi si rabutu pani Sa guana huda hoqana.
11 Sa binugoro te Tamasa si ṉada mae koa rau;
nae turaṉa nau Sa koari Nana kana.
12 Garuni Sa sari Nana varane pude mae raza au;
koa vari likohae nia rini sa qua ipi, meke varipera mae au rini.
13 Qua tatamana ba va seu i Tamasa koa rau;
sari na tie pu gilani rau ba lopu hiva gilanau tu.
14 Sari qua tatamana si ele taloa beto,
meke sari qua baere si ele muliṉi nau rini.
15 Sari nabulu vineki tavetavete pa qua vetu ba muliṉi nau tugo;
na tie karovoqu guni nau rini si arau.
16 Tiokia rau si keke qua nabulu ba lopu olaṉau sa,
tepa sisigiti ia rau pude toka nau ba korona.
17 Lopu leana koasa qua barikaleqe sa humaṉana sa ṉuzuqu,
meke sari tasiqu koreo ba lopu boka tata mae au.
18 Sari koburu ba hakohako nau rini,
pude turu zama rau si taliri taloa dia.
19 Sari qua baere soti si korodia nau;
meke sarini pu tataru hola ni rau ba ele kana mae au.
20 Loketoṉa si rau ba na kapu meke susuri mo;
boka mo ke toa si rau.
21 Gamu si na qua baere! Mi tataru nau!
Ura ele seke au Tamasa si arau koasa limana.

22 Vea ke kaqu n̲ovala au tu gamu gua sapu evan̲ia Tamasa?
Vegua lopu ele n̲ovala va kaleana au tu gamu si rau?
23 Kei, be kaiqa tie boka va nonoga i sari qua zinama,
mani ta kubere gore ni pa buka!
24 Uve, be ta peqo sari na qua zinama pa patu,
meke kuberi pude madi koa hola,
25 ba gilania rau sapu toana sa qua Tie pu kote valeana pule au,
meke pa vina betona, Asa kote mae lavelave nau.
26 Pa mudina ta gani beto sa kapuqu koasa minoho,
sipu korapa koa qua koasa tini hie, si kaqu dogoria rau sa Tamasa.
27 Kaqu dogoria rau si Asa pa mataqu soti;
kei, okoro sigiti sa buloqu!
28 Be zama si gamu, ‘Vegua meke kote va sigitia gita sia?’
Hata kaiqa siran̲a si gamu pude raza au.
29 Ba kamahire, si mi matagutu nia sa vedara,
sa vedara sapu turan̲ia sa tinan̲aziri te Tamasa koa sa sinea,
pude mi tumae nia sapu koa Nana si Asa pu pitui sari doduru tie.”

20

Zopara

1 Meke olan̲a se Zopara sapu mae guana pa popoa Neama,
2 “Zobi, va talotan̲a au goi.
Gua asa ke kaqu olan̲a igo rau.
3 Zama n̲on̲ovala au goi si rau,
ba tumae nia qua gua sapu kote olan̲a guni nigo.

4 Vegua lopu gilania tu goi sapu pa pinodalaena sa kasia popoa,
sipu podalae ta veko sa tie pa popoa pepeso,
5 si papaka mo sa totoso sapu hegere na komolo sari tie kaleadi,
meke pa totoso hite mo si koa qetu sari na tie huporo?
6 Be ululu kamo la pa man̲auru sa vinahesi pule tanisa,
meke tiqu la koari na lei sa batuna,
7 ba kote ta givusu palae guana kavuru si asa,
meke arini pu gilania, si kote nanasa, ‘Avei si asa?’ gua.
8 Kote murimuri guana pinutagita meke lopu ta dogoro pule,
kote ta hadu taloa si asa guana keke dinogodogorae pana bon̲i.
9 Arini pu dogoria ba lopu kote dogoro pulea,
sa nana vasina ba lopu kote va kamo pulea si asa.
10 Sari nana koburu si kote va pule la i sari na likakalae koari na tie malan̲a,
meke kaqu va pulei rini sari na tinagotago hinikodi.
11 Be korapa vaqurana sa,
ba sa susurina si kaqu eko pa kavuru.

12-13 Sari na kinaleadi si lomoso koasa,
ke veko seunae i sa pa n̲uzuna pude koa hola sari lin̲ilin̲idi.
14 Ba hoke iliri pasa sari na ginani,
guana poizini noki pa tiana.
15 Kote lua vurani sa sari tinagotago pu onoli sa,
e Tamasa kote vagi vura puleni pa tiana.
16 Kote onolo vagia sa tie kaleana sa poizini tanisa noki;
sari livona sa noki si kote va matena sa.

17 Lopu kaqu dogoro pulea sa sari oela olive sapu totolo guana ovuku,
ba be na zipale na meleke sapu totolo guana leana.
18 Kaqu va pule i sa sari doduru likakalae pu mabo ni sa,
lopu kaqu ta poni lolomo pude qetu si asa koari na nana tinagotago.
19 Sina ṉoṉovali sa sari na tie malaṉa meke va habahuala i sa,
meke vagi sa sari na vetu sapu votiki tie taveti.
20 Sa puhi tanisa si loke kokoina;
doduru nana tinagotago si lopu boka va sarea pa minate.
21 Lopu hoke koa hola sa ginani pana henahena si asa,
ke sa nana tinagotago si lopu kaqu koa hola.

22 Pana tagotago va hola si asa si kote kamoa na tinasuna,
na tinalotaṉa nomana si kote raza la koasa.
23 Vekoa, mani henai doduru gua sapu hiva ni sa!
Kote va kilasia Tamasa si asa pa Nana tinaṉaziri na binugoro.
24 Be boka govete nia sa sa vinaripera,
ba na tupi boronizi si kote nuquru karovo pa tinina.
25 Kote daku vura nia sa sa tupi pa mudina,
meke va vura ia pa berona sa batu tupi ṉedalana,
meke sa minatagutuna sa minate si kote kamo la koa sa.
26 Doduru tinagotago tanisa si ta huara palae beto,
kote sulu pani na nika, sapu lopu na tie va katua,
kote ta sulu tugo si asa meke sari na nana tatamana.
27 Gua na tie va sosode, sa maṉauru
meke sa pepeso si kote tozi vura ni sari nana sinea.
28 Na naqe kote paleke taloa nia sa nana vetu,
guana totolo ṉiṉira pana raza sa tinaṉaziri te Tamasa.
29 Asa sa hinia poni ni Tamasa sari na tie kaleadi,
sa pinia sapu va nama ni Tamasa koa rini.”

21

Zobi

1 Olaṉa se Zobi,
2 “Avoso va leana mae koari na qua zinama;
asa sa vina manoto sapu tepa ia rau koa gamu.
3 Va malumau; maqu zama,
meke pana beto zama rau, mamu va sisire nono la.

4 Sa qua ninominomi si lopu koari na tie;
koa nana tu, gua ke soliṉi si rau.
5 Mu doṉo vilitia sa qua ginugua, mamu magasa nia;
kumuhia sa ṉuzumu, mamu hodahodaka.
6 Pana balabala ia rau sapu guahe, si matagutu qua tu;
neneqara tu sa tiniqu.

7 Na vegua sari na tie kaleadi ke toa va gelenae tu,
barogoso gorevura meke bokaboka nono latu?
8 Sari tudia si dogori rini noma sage meke toa va leana,
sari na koburu tadi na tudia ba dogori rini.
9 Koa va leana si arini pa dia vetu, meke lopu matagutu,
sa kolu sekesekeana te Tamasa si lopu raza koa rini.
10 Sari dia bulumakao si lopu makudo hira;

hoke podopodo va leana meke loke tinasuna kamoi.
11 Sari dia koburu si haqala na horu guana lami;
sari tudia hitekedi si peka lamae.
12 Kera turaṉae koari na mike si arini,
meke peka qetuqetu koasa mamalaiṉina sa ivivu.
13 Tiatamadia sapu kaleadi, ba koa va leana na tagotago dia,
meke mate va bulebulei dia.

14 Zama ia rini sa Tamasa, ‘Lopu sosoara gami;
gami lopu emami hiva gilani sari Mua tinarae.’
15 Esei sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira?
Na vea ke kote nabulu nia tu gami?
Na loke lineana kote vagi nia gami pana varavara la ia.
16 Turua rini sapu sa dia tinagotago si vurana pa dia binokaboka soti,
ba arau si koroqu tagoa sa binalabala gua asa.

17 Ba sa zuke* tanisa tie kaleana si lopu hoke tava mate?
Vegua, hoke kamoi tugo tinasuna sari?
Totoso sa, hite bugoro ni Tamasa sari meke va kilasi?
18 Hoke ta givusu palae tugo sari, guana duduli?
Babe ta paleke taloa guana kavuru pa totoso hiru?

19 Sa vina kilasadi si kote vala Tamasa koari na dia koburu, gua si goi;
ba lokari, leana be va kilasi tugo Sa sarini pu tavete va sea, pude madi gilania;
20 madi dogoria sa tina huara pa matadia soti;
madi va nonoga ia sa tinaṉaziri tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.
21 Lopu kote hiva gilania rini sa si ta evaṉa koari na dia koburu,
ura pa mudidia mate si lopu kote ari dia binalabala.
22 Ba esei boka va tumatumae ia sa Tamasa,
sina sa Tamasa ba pitui mo sari tie arilaedi?

23-24 Keke tie si lopu momoho meke kamo sa totoso mate;
mate va leana pa binule,
noboko meke toa va leana sa tinina.
25 Keke pule si mate pa minalaṉa,
lopu hite va liṉiliṉia sa sa kinoa va leana.
26 Karua arini si ta pomunae beto mo pa kavuru,
meke gani na uloso tinidia.

27 Ele tumae nia tu rau sa mia binalabala,
sapu vegua kote ṉovala guni nau gamu.
28 Kote nanasa si gamu, ‘Avei sa vetu tanisa palabatu lavata kamahire?
Avei sari ipi tadi na tie kaleadi?’
29-30 Na vegua ke lopu hoke nanasi gamu sarini pu ene sage gorea sa siraṉa?
Lopu hoke tozini gamu tu rini sa hinokara?
Sapu pana raza sari tinasuna si lopu hoke kamoi sari tie kaleadi.
31 Loke tie boka la zutui sari tie kaleadi,
babe tavete hobe lani gua sapu evaṉi rini.
32 Totoso ta paleke la rini pa popomunuana,

* **21:17** Sa zuke si na tinoa tanisa tie.

si na tie kopu tu si koa kopu ni sari lovu.
33 Noma hola sa tokele tie pu la koasa popomunuana,
soku si vata dogoro ni sari dia pinamaṉa,
sa pepeso ba noso meke va kamo valeani sari tinidia.

34 Ke sari mia zinama vina manoto si loke namudi!
Doduru mia vina bakala si kokohadi beto!”

Sa Vina Ṉeta Vinari Vivinei

22

Zobi 22:1 kamo hinia 27:23

Elipazi

1 Meke zama se Elipazi na tie pa vasileana nomana pa Temani,
2 “Sa si boka tavetia sa tie pude toka nia sa Tamasa?
Vegua, boka arilaena koe Tamasa sa tie tumatumaena?*
3 Vea pude na tie toṉoto si agoi, kote boka va qetua goi sa Tamasa pu tagoi
sari doduru ṉiniraṉira?
Be na tie leamu si agoi, sa si kote ta tokae nia Tamasa?
4 Vea, na pamaṉa nia goi si Asa, ke zutu igo Sa,
meke turaṉa lani igo Sa pa vinaripitui?
5 Lokari! Na tie kaleamu hola si agoi;
na loke kokoina sa hahanana kaleana tamugoi.

6 Vagi paki poata sari tasimu koa goi,
si vagi pani tu goi dia poko, osolae hobei rini sari dia gale,
meke dododohodi mo meke koa.
7 Saripu memehadi si gina lopu va napoi goi,
meke saripu oviadi si koromu poni ginani.
8 Gina balabala ia goi sapu sa pepeso si dia rina tie ṉiṉiradi,
meke ari na tie bokabokadi mo boka koa ia.
9 Ba koromu poni goi sari nabonaboko, totoso tepa tinokae sarini.
Hiko si goi koari na koburu eapadi, meke hitu pani.
10 Gua ke vari likohae nigo na sipata si goi,
meke matagutu totoso raza va hodaka sari tinasuna.
11 Gua ke lopu boka dodogorae si agoi pa huporo,
meke lodu taloa totoso kamo sa naqe.

12 Ura koa panaulu sa Tamasa, ululu hola pa Maṉauru,
ululu hola ni sari na pinopino saripu nipuludi hola la tu.
13 Ba nanasa si goi, ‘Sa si gilania sa Tamasa?
Na paeria na lei si Asa, ke vea meke kote pitu gita Sa?
14 Opo adumia na lei huporona, ke lopu boka dogoro gita Sa,
hoi tu si Asa, enene Nana panaulu pa maṉauru,’ gua si goi.

15 Vegua, kaqu luli tu goi sari siraṉa pukeranedi,
vasina ene sari na tie kaleadi?
16 Arini si ta paleke taloa, sipu lopu ele kamo dia totoso mate,
guana vetu sapu paleke taloa nia na naqe.
17 Zama si arini koe Tamasa, ‘Veko gami!
Nasa kote boka taveteni gami sa Tamasa pu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira?’

* **22:2** Zob 35:6-8

18 Gua asa, ba va siṉi ni likakalae arilaedi Sa sari dia vetu,
gua ke lopu hiva ni arau sari binalabala gugua arini.
19 Sari tie ṉoṉo si kote qetu pana va kilasi Tamasa sari na tie kaleadi,
meke sari tie toṉoto si kote hegere meke va sisire ni.
20 Doduru pu tagoi ri tie kaleadi si ta huara ilasa,
meke saripu koa hola si kote ta sulu palae pa nika.

21 Ke mu va pepekae la koe Tamasa, pude tagoa goi sa binule,
meke kote mana nigo Sa si agoi.
22 Va avosi sari Nana vina turu,
mamu va naqiti pa bulomu.
23 Pana kekere pule la si goi koasa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
si kote leamu pule si goi gugua tatasana;
pana va rizu pani goi sari kinaleana pa mua vetu;
24 pana luara pani goi sari mua inokoro poata,
meke gona pani goi sari mua qolo arilaedi pa lolomo popana,
25 si na Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira telena si kote na mua qolo,
Asa si kote na mua siliva arilaena.
26 Gua meke kote raṉea goi doduru totoso sa Tamasa pu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira,
meke kote dogoria goi sapu Asa sa mua qinetuqetu,
meke lopu kote kurekure si goi pa kenuna.
27 Kote varavara la si goi koa Sa meke kote olaṉigo Sa,
meke kaqu kopu ni goi sari na mua vina tatara la koa Sa.
28 Kaqu gorevura sari doduru pu hiva taveti goi,
ura na zuke si kote kalalasa koasa siraṉa pa kenumu.
29 Be kamoi na tinasuna sari na tie meke zama si goi, ‘Toka ni,’
si kote harupi sa Tamasa.
30 Sari na tie kaleadi pu kekere,
ba kote harupi mo Sa;
kote ta harupu si arini sina via sari na limamu goi.”

23

Zobi
1 Olaṉa se Zobi,
2 “Korapa ta sigiti nia mo rau sa qua ninominomi kamo ṉinoroi,
hilala si rau ba sa lima Tanisa si mamata eko mo.
3 Be gilania mo rau pavei kote boka dogoria rau si Asa;
be boka rau, maqu kamo la vasina koa si Asa!
4 Kote tozia rau sa qua ginugua pa kenuna Sa.
Kaqu va bakalia rau guguana sa qua tinoa.
5 Kaqu vagi vura nia rau sa Nana inolaṉa,
meke boka gilani sari Nana zinama mae koa rau.
6 Be toke au Sa si kote tavetavete nia Sa sa Nana ṉiniraṉira nomana beka?
Lokari, kote va avoso si Asa totoso zama si rau, meke lopu zutu au.
7 Arau na tie ṉoṉo si boka va vura binalabala koa Sa,
meke kote koa ta rupaha ninae rane si rau koasa tie varipitui.

8 Ba pude la hata ia rau pa kali gasa rimata, si lopu koa si Asa vasina,
meke pude la arau pa kali lodu rimata si lopu dogoria tugo rau.
9 Hata ia rau pa kali gede meke kali matao vasina sapu tavetavete si Asa,
ba lopu boka ta dogoro si Asa.

10 Ba gilania Sa sa siraṉa korapa enea rau,
meke pana ele podekau Sa si kote vura mae guana qolo viana si rau.
11 Sari nenequ si ene luli valeani sapu tanisa;
kopu nia rau sa Nana siraṉa meke lopu paza.
12 Lopu hite rizu taloa si rau koari Nana ginarunu;
va naqiti rau sari Nana zinama, hola nia sa qua hinia ginani.

13 Asanana mo si Asa;
esei boka hobea Nana hiniva?
Tavetia Sa gua sapu hiva tavetia Sa.
14 Korapa va hokotia Sa gua sapu vizata poni nau Sa,
meke soku sari Nana hiniva mae gua koa rau.
15 Gua asa ke matagutu nia rau si Asa,
totoso balabala ia rau si holoqoru si rau.
16-17 Sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si va malohoro ia Sa sa buloqu.
E Tamasa, lopu sa huporo, si va matagutuqu rau,
ba sa hinuporo si moata hola, meke lopu boka dodogorae si arau.

24

1 Vegua ke lopu va nama vekoi Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira sari totoso varipitui?
Vegua ke aqa ni saripu gilania si Asa ba lopu kamoi tu sari rane arini?
2 Va rizui rini sari na voloso pepeso pude boka vagi va noma dia,
pausi rini sari na rovana sipi sapu hikoi rini.
3 Vagi pani rini sari na doṉ'ki tadi na koburu eapadi,
meke kopu ni sari bulumakao tadi na barikaleqe nabokodi, osolae ta hobe sari na dia gale.
4 Sari na tie malaṉa si tupele pani rini pa siraṉa,
meke zukuri sari na habahuala pude la tome.

5 Ke guana doṉ'ki pinomodi pa soloso,
pudiki hata ginani pa ninae vasina sari na malaṉa;
pa qega ba hata poni ginani rini sari dia koburu.
6 La vagi gedi ginani tana kurukuru pa inuma sapu lopu dia,
meke varigara qurepi pa inuma vaeni tadi na tie kaleadi.
7 Doduruna sa boṉi si dododohodi meke puta, na loke poko,
loke nobi pude hukatia sa ibu.
8 Teteroko nia rini sa ruku gorena pa soloso,
ke la nuziki kapae koari na patu nomadi pude aqoro.
9 Sari koburu loke tamadia si ta vagi palae koari tinadia;
vagi ri na tie kaleadi sari koburu tadi pu malaṉa pude hobe gale.
10 Ba sari na malaṉa si ene vura dodohodi na loke dia poko;
oviadi mo totoso paleke huiti tadi na tie.
11 La munala olive pude va vura oela, na qurepi pude vagi vaeni;
ba arini teledia si koa memeha eko mo.
12 Sagesage nana koasa popoa lavata sa kabo alili;
saripu bakora na tata mate si kabo hata tinokae, meke lopu ta harupu;
ba lopu zutui Tamasa saripu ṉoṉovali sarini.

13 Sari tie kaleadi si kana ia sa kalalasa;
korodia gilania sa nana siraṉa,

ba be pude ene luli valeania.
14 Sipu tata rane sa popoa si gasa turu sa tie variva mate,
meke va matei saripu habahuala,
meke panaboṉi si hiko si asa.
15 Sa matana sa tie barabarata si aqa nia sa opokaputu;
zama si asa, ‘Loke mata kote dogorau,’ gua.
Va paeria sa isumatana pude loke tie gilania.
16 Totoso huporo si haele nuquru pa vetu sari tie hiko,
pana rane si puta si arini.
Lopu manavasa nia rini sa kalalasa.
17 Sa huporo dudukurumu si guana munumunu koa rini;
na baeri rini saripu variva matagutu pa huporo.
18 Guana elelo pa beru kolo si ta paleke taloa si arini,
sari dia kukuru pepeso si ta levei koe Tamasa;
ke loke tie si la pude kopu ni sari na dia inuma vaeni.
19 Sa maṉinina sa dada si nono vagia sa kolona sa sinou;
si gua tugo sa lovu sapu saputu vagidi sari tie kaleadi.
20 Ari tinadia ba kote muliṉi ni,
ke hena va kamoi rina uloso;
sari tie kaleadi si loke tie kote balabala pulei,
ba guana huda ta maho goredi si arini.
21 Na ṉoṉovali rini sari barikaleqe sapu tige meke loke dia koburu,
meke lopu tataru ni rini sari na naboko.
22 Sa Tamasa pa Nana ṉiniraṉira si daku pani Sa saripu ṉiṉiradi;
be ele sokirae, ba sa tinoa si lopu dia pude lalae nia.
23 Boka va malumi Tamasa pude koa manoto pa dia tinoa,
ba sari matana si korapa kopu totoko eko lamo koarini.
24 Pa totoso hite si kote ta ovulu sage si arini, meke kote lopu koa,
kote tava pepekae meke ta vagi varigara gua ari kasa doduru,
kote guana kiko huiti sapu ta seke palae.
25 Pude lopu hinokara si hire, si esei kote boka va sosodea sapu kohaqu si rau?
Esei kote boka tozia sapu sea si rau?”

25

Bilidadi
1 Olaṉa se Bilidadi, sa tie mae guana pa popoa Sua,
2 “Doduru ṉiniraṉira tana binaṉara si Nana sa Tamasa,
doduru si kaqu magasa na pamaṉa nia si Asa;
tavetia Sa sa binule pa Maṉauru.
3 Esei boka nae i sari Nana qeto minate varipera?
Sa kalalasa te Tamasa si kamo koari doduru vasina.
4 Vea, kote boka toṉoto sa tie pa kenuna sa Tamasa?
Boka via sa tie pu podo pa barikaleqe?
5 Pude sa sidara ba lopu ṉiṉira sa kalalasana,
meke sari pinopino si lopu via pa Nana dinogodogorae,
6 si vegua sa tie, sa uloso sana, sa nikuniku?
Na tie mo bisa, sapu gua mo na uloso!”

26

Zobi
1 Olaṉa se Zobi,

2 “Tolavaena hola sa tinokae tamugoi koa rau,
na tie malaṉa meke malohoro gua arau!
3 Leleadi hola sari mua vina balau koa rau pu loketoṉa gilania,
noma hola sa tinumatumae va dogoro nau goi.
4 Esei toka nigo pude balabala i sari zinama hire?
Maqomaqo savana si zama vura koa goi?”

Kera se Zobi

5 “Sari maqomaqodi ri pu mate si matagutu;
sarini pa kauru kolo meke doduru pu koa vasina.
6 Sa minate si lopu boka paere koe Tamasa,
sa tinahuara si loke nobi boka va paere ia koa Sa.
7 Repahia Sa sa maṉauru pa kali togarauru pa vasina sapu loketoṉa koa ia,
meke sa kasia popoa si vekoa Sa pa vasina sapu loketoṉa zuka ia.
8 Va siṉi ni kolo Sa sari na lei,
ba lopu puzaka sari na lei koasa mamatana sa kolo ruku.
9 Va paere ia Sa sa sidara,
na lei nobi nia Sa.
10 Tavetia Sa sa hubi lamana pude vari paqaha nia sa kalalasa meke sa huporo,
meke gasia Sa sa voloso pa vari korapadi ri na rane meke na boṉi.
11 Niu sari tokele dedegere pu tuqena sa maṉauru,
neneqara totoso gegese si Asa.
12 Pa Nana ṉiniraṉira si va kilasia Sa sa kolo lamana,
pa Nana tinumatumae si va matea Sa sa kurukuru Rehabi pa lamana.*
13 Pa siniṉo te Tamasa si bule learane sa maṉauru,
meke sa limana Sa suti va matena sa noki gotolo.
14 Ba vasi puritina mo sari Nana tinavete si hire,
guana manamanasa mo si avosi gita.
Ke, esei kote tumae hinokara nia sapu vea ṉiṉira gua sa Tamasa?” beto sa kinera.

27

1 Sa hinodana sa vivinei te Zobi. Zama si asa,
2 “Zama hinokara si rau koasa Tamasa toana,
sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, pu vata lotaṉa au pa tinasigiti. Asa va kilasa au si rau pu loke qua ginugua sea.
3-4 Sa beruqu si lopu kaqu zama nia si keke tiṉitoṉa kaleana,
meke sa meaqu si lopu kaqu kokoha,
sipu korapa toa qua si arau,
meke sa siniṉo te Tamasa si koa nana pa isuqu,
5 Lopu kaqu zama nia rau, sapu toṉoto sa vivinei tamugamu;
kaqu toketoke nia rau sa qua tinoṉoto osolae mate si rau.
6 Sa qua tinoṉoto si kaqu kopu eko nia rau meke lopu kote beto nia rau,
loketoṉa kaiqa ginugua sea si gilania rau sapu kote pada pude zutu pule nau si rau.

7 Sari qua kana si madi gua ari na tie kaleadi,
saripu raza au si madi gua arini pu lopu tavetia sa tinoṉoto.
8 Na sa si boka tavetia sa tie sapu lopu raṉea sa Tamasa,

* **26:12** Sam 89:10

be vagi pania Tamasa sa nana tinoa?
9 Lopu kaqu avosia Tamasa sa kinabo tanisa,
pana raza sa tinasuna koasa.
10 Lopu kote dogoria tugo sa sa qinetuqetu pa vinahesina sa Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira.
Lopu kote varavara la tugo si asa koasa Tamasa doduru totoso.

11 Maqu va tumatumaeni gamu sa n̲iniran̲ira te Tamasa;
sari na tinavete te Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira si maqu va bakali koa gamu.
12 Ba lokari, gamu ele dogori mia si hire,
na vea ke zama hoboro mae si gamu koa rau?
13 Hie sa hinia tadi tie kaleadi kote poni ni sa Tamasa,
sa tinago kote vala nia Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira koasa tie sapu loke nana tataru.
14 Vea soku gua sari nana koburu ba kote mate beto mo pa vinaripera,
sari tuna si kote mate mo pa inovia.
15 Arini pu boka toa hola si kote mate pa oza,
meke sari dia naboko ba lopu kaqu kaboi.
16 Sari tie kaleadi si kote tago poata soku guana onone,
meke kobi poko sapu soku hola nia sapu ta hivae,
17 ba sari tie ton̲oto kote va sagei sari poko arini,
meke sari tie leadi kote variva hia ni sari poata.
18 Sa vetu kuria sa si guana aba tanisa kaqa,
guana ipi pa soloso tadi tie hukue.
19 Na tie tagotagona totoso la puta si asa,
ba totoso tukeli sa matana si loketon̲a tu si koa.
20 Tarazuzu paleke vagina si asa guana naqe,
na vivirua ovulu taloa nia pana bon̲i.
21 Sa givusu pa gasa rimata si paleke taloa nia si asa meke lopu koa,
la sa meke saputu pania pa nana vetu.
22 Hiru la raza koasa; loke nana tataru,
sipu korapa hiva govete nia sa sa n̲iburuna sa givusu.
23 Sa givusu n̲in̲irana si guana popohara lima meke va sisire,
meke pavei govete gua sa ba hihiovo luli la tugo.

28

1 Na koa nana sa pou hoke ta geli vagi sa siliva,
meke sa vasina hoke tava via sa qolo.
2 Aeana si ta vagi vurana pa pepeso,
meke kopa si ta vagi vurana pa patu n̲in̲iradi.
3 Sa tie si zukea sa vasina hupohuporona;
hata si asa pa korapana sa pepeso koari na pou lohidi,
hata ia sa sa patu sapu koa ia kopa pa korapa huporo.
4 Gelia sa sa pou pa vasina sapu seu pa kinoa tie,
vasina sapu lopu hoke ene kamoa tie;
na iku si tuqea sa meke isu gore pa pou.
5 Na ginani si toqolo vura koari linetelete panaulu,
ba pa kauruna si tava umumu sari pepeso pa gineli.
6 Vura koari na patu vasina si ari na patu buma n̲edaladi,
meke pa kavurudi koa sa qolo.
7 Loke kurukuru tapuru va ululu ele poho ia sa siran̲a la vasina,

na atata ba lopu ele dogoria.
8 Na kurukuru ṉame nomadi ba lopu ele neti kamoa,
na laione ba lopu ene luli i sari siraṉa arini.
9 Seke pani rina tie sari patu ṉiṉiradi,
pa hubi toqere si geli veko palae si arini.
10 Geli nuquri rini sari patu ṉiṉiradi,
meke kamoi sari na patu arilaedi.
11 Hata vura nia sa vasina bukaha vura sa kolo,
meke va vurai pa kalalasa sari tiṉitoṉa tomedi.

12 Ba pavei kote boka ta vagi sa ginilagilana lohina?
Pavei koa sa ginilagilana?
13 Lopu tumae nia rina tie sa laena hinokara,
sina loke tie boka dogoria koasa popoa pepeso.
14 Sa kolo pa hebalana si zama, ‘Lopu koa koa rau si asa.’
Sa lamana peava si zama, ‘Lopu koa koa rau si asa.’
15 Na qolo viana lopu kote boka holu vagi nia,
na siliva si lopu tata kamo pa hinoluna.
16 Sa qolo pa Opira ba lopu tata kamoa sa laena sa,
lopu tata tugo sari na patu arilaedi pu ziṉara na buma leleadi. *
17 Lopu boka vari pada la nia koari na qolo babe na qelasi ṉedaladi,
meke lopu boka kapae la nia tugo koari na vinasari ṉedaladi sapu na qolo tavete ni rini.
18 Arilaena hola nia sa tugo sari na patu binu na patu ziṉara;
sa laena sa ginilagilana lohina si lopu boka ta kamo.
19 Sa patu topazi memehena* meke sa qolo viana,
ba lopu kaqu boka vari pada la nia koasa laena sa.
20 Ke pavei mae guana sa ginilagilana lohina?
Pavei kokoana sa ginilagilana?
21 Na ta tome sia pa matadi rina tie,
koari na kurukuru pa galegalearane ba paere si asa.
22 Sa minate meke lovu si zama,
‘Na inavoso hoborodi mo si kamo pa taliṉa mami.’
23 E Tamasa mo telena tumae nia sa siraṉa pude kamo la koa sa;
Asa mo gilania pavei koana si asa.
24 Ura Asa boka dogoro kamoa sa vina betona sa kasia popoa;
doduru pa kauruna sa maṉauru ba dogori Sa.
25 Totoso ponia ṉiniraṉira sa Tamasa sa givusu,
meke tavete vura nia Sa sa padana sa kolo koari na lei,
26 meke totoso vizatia Sa pavei kote hoqa sa ruku,
meke sa siraṉa tanisa lei tana paka maṉauru,
27 si tiqe doṉo la si Asa koasa ginilagilana lohina meke vilitia Sa,
meke va sosodea Sa meke podekia Sa.
28 Meke zama sa Tamasa koari na tie,*
‘Sa pinamaṉana sa Tamasa, asa tu si na ginilagilana lohina,
meke pude luara pania sa hahanana kaleana si na ginilae.’ ”

29

1 Zama hoda la se Zobi,

* **28:16** Sari na patu ta pozae onikisi babe sapaera. * **28:19** Topazi si na patu sapu meava guana hakua saganana. * **28:28** Sam 111:10; ZT 1:7, 9:10

2 “Va gulea i rau sari na sidara visoroihe,
sari na rane na totoso pu kopu nau sa Tamasa,
3 totoso zuke va bakalia sa Tamasa sa qua tinoa,
meke pa Nana kalalasa si enea rau sa huporo.
4 Arini sari na rane leadi pa qua tinoa,
totoso baere au sa Tamasa meke mana nia Sa sa qua vetu,
5 totoso koa turaṉau sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
meke koa vari likohae nau ri qua koburu,
6 totoso tamanae sari qua qoti meke bulumakao
meke poni va soku nau meleke pa qua siraṉa,
meke bukaha vura koari na patupatu sa oela olive,

7 totoso la si rau pa sasada koasa vasileana,
meke vagia qua habohabotuana pa vasina varivarigarana,
8 sari na tie vaqura si hoke va talevara totoso dogorau rini,
sari tie komihadi si hoke turu pa pinamaṉa pana kamo rau.
9 Sari na koimata si hoke noso paki zama,
vekoi ri limadia pa ṉuzudia pude lopu zama.
10 Sari ṉati palabatu si turu noso;
lopu kulu na pamaṉa dia.

11 Be esei avosia zamaqu ba hoke qetu hola nau rini,
arini pu dogorau si hoke zama valeana mae,
12 sina harupi rau sari na malaṉa pu kabo hata tinokae,
meke saripu loke tamadia.
13 Sari na habahuala ba hoke mana nau,
sari naboko si va qetu pulei rau.
14 Sa tinoṉoto si va sage ia rau guana qua poko;
ṉinoṉo si hadehade nia rau pa tiniqu meke na qua toropae.
15 Sari pu behu si turaṉi rau,
meke tokani rau saripu ike.
16 Na tamadia ri na tie malaṉa si rau,
meke toka ni rau sari na tie karovodi pa vinaripitui.
17 Huari rau sari ṉiniraṉira tadi tie kaleadi,
meke harupi rau sari tie koa rini pu ṉoṉovali si arini.

18 Meke balabala si arau, ‘Kote mate si rau pa qua vetu soti,
sari qua rane si kote sokudi guana onone.
19 Guana huda si rau sapu sari karosoqu si kamo la pa kolo,
meke sari lelaṉaqu si bobosi na puni pana boṉi.
20 Doduru tie si hoke vahesi au rini si arau,
meke hoke tava ṉiṉira lamo si rau.’
21 Sari tie si edi hiva va avosau rini,
aqa va avosia rini sa si kote zama nia rau.
22 Mudina zama arau si loke dia zinama pule,
sari qua zinama si va manoti si arini.
23 Aqa nau rini pude zama guana aqa dia ruku,
qua zinama si napoi rini guana inuma sapu va kamo ruku.
24 Totoso komolo la i rau si lopu va hinokara si arini,
sa dinoṉo va bakala pa isumataqu si arilaena hola koa rini.
25 Arau vizata poni sari binalabala meke habotu guana dia palabatu,
turaṉi rau guana baṉara sapu turaṉa nana qeto minate,

meke totoso talotaṉa si arini si va manoti rau.

30

1 Ba kamahire si va sisire nau rini, sari tie mudidi koa rau,
ba sari tamadia si lopu pada pude haqala turaṉi sari qua siki pude varitokae kopu sipi.
2 Na sa laedi koa rau sari tie gua arini?
Ele malohoro meke loke tinavete boka tavetia rini
3 Doṉo ovia meke malaṉa si arini,
ene lamae ia rini sa pepeso popana,
pana boṉi enea rini sa pepeso vasina loketoṉa boka toa ia.
4 Pa qega si hata ginani na kupi vagi elo huda,
meke hena karoso sapu pasa hola koasa huda ta pozae huda sasara.
5 Hitu taloa ni rina turaṉadia pa kinoa tie,
kukili ni rini guana tie hikohiko.
6 Hata vasina pude puta koari na taqele ovuku popadi,
koari na bae pa kali toqere, na pou pa pepeso.
7 Kabokabo guana kurukuru pinomo,
meke nunuzikae pa korapa hiqohiqo raqoraqona.
8 Sari na tie arini si gua sapu loke pozadi meke lopu ta gilanadi!
Na tie ta hitu vuradi si arini pa popoa.

9 Ba kamahire si kera va sisire nau ari tudia,
meke arau si na dia ṉoṉovalana mo.
10 Maledere nau rini meke lopu boka tata mae,
meke lopu matagutu loroa rini sa isumataqu.
11 Kamahire sapu vagi pania Tamasa sa qua ṉiniraṉira meke va malohorau Sa,
si kana au meke ṉoṉovala au, lopu pamaṉa nau rini.
12 Pa kali mataoqu si raza mae sari tie vaqura;
veko sipata si arini pa siraṉa sapu enea rau,
meke edi hiva va mate hola au rini.
13 Tukua rini sa qua siraṉa ke lopu boka govete si rau,
loke tie si tokani totoso podekia rini pude ṉovalau,
na gilania dia sapu loke tie kote hiva toka nau.
14 Raza koa rau guana qeto minate nuquru gua pa goba ta huarana pa vasileana,
meke hoqa mae au rina patu pa goba totoso haqala mae gua si arini koa rau.
15 Koa mo pa minatagutu si rau,
sa laequ rau si paleke taloa nia na givusu,
meke sari qua tinagotago si murimuri guana lei.

16 Kamahire si goregore hikare sa qua tinoa,
loke sinalaṉana sa qua minoho.
17 Pana boṉi si sigiti beto susuriqu,
meke loke kokoina sa tinasigiti pa tiniqu.
18 Pa lima ṉiṉirana te Tamasa si tuqe vagia sa ruaqu,
meke liloho vagia Sa sa kolana sa qua poko.
19 Gona gore lani au sa Tamasa pa nelaka,
meke guana kavuru na eba mo si rau.
20 Kabo atu si rau koa goi Tamasa, ba lopu olaṉa si Goi,
turu atu pa Kenumu si rau ba lopu liṉana mae au Goi.

21 Kamahire vata sigitau tu Goi si arau,
sa lima n̲in̲irana Tamugoi si va raza nau Goi.
22 Saputu vagi au Goi meke va paleke nau pa givusu,
meke hiru lamae nau Goi koari na raneboṉi.
23 Gilania rau sapu pa minate paleke lani au Goi,
vasina ta huhuku nia ari na tie toadi.

24 Hokara, loke tie hoke raza ia sa tie pu ele koa pa tinasuna,
sipu korapa kabo hata tinokae si asa.
25 Vea, lopu hoke kabo turaṉi tu rau sarini pu tasuna?
meke tataru ni sarini pu habahuala?
26 Ba totoso hata ia rau sa lineana si kinaleana tu si mae,
totoso hata ia rau sa kalalasa si hinuporo tu si kamo mae.
27 Sa buloqu si tasuna meke lopu boka magogoso,
doduru rane si tasigiti mo si rau.
28 Koa pa hinuporo si rau, loke rimata pude hite kalalasa;
turu si rau pa vinarigara meke tepa tinokae.
29 Sa mamalain̲iqu si kuliusu meke talotaṉa,
guana kabodi ri na kurukuru nae na omehe.
30 Sa kapuqu si ta iliri muho, na kore palae,
sa tiniqu si maṉini, na moho.
31 Sa qua mike si koba kera talotaṉadi mo si lopi ni sa,
meke sa qua ivivu si turaṉi sa sarini pu taruqoqo.

31

1 Tavetia rau si keke vinariva egoi koe Tamasa,
pude lopu doṉo roro la koa sa keke vineki.
2 Nasa sa hinia tana tie koa sa Tamasa panaulu?
Sa sa nana tinago koe Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniraṉira?
3 Na tinahuara si tadi na tie kaleadi tu,
meke sa tinasuna si tadi pu tavete va sea.
4 Gilani Tamasa sari doduru pu taveti rau;
dogori Nana sari doduru qua rinizu.

5 Be ele ene si rau pa kinohakoha,
babe hoke bebeno sa nenequ pude la sekesekei,
6 si mani pada au Tamasa pa Nana padapadana mamata,
mani gilania sapu arau si loke tinazutuqu.
7 Be sari qua inene si ele taluarae koa sa Mua siraṉa,
meke okoro nia rau gua sapu dogoria rau pa mataqu,
babe sa limaqu si ele boni pa sinea,
8 si madi henai ri na votiki tie sari ginani pu letei rau,
meke madi ta rabutu palae sari doduru qua linetelete.

9 Be sa buloqu si roro karovo pa keke barikaleqe,
ba be ogolo si rau koasa barikaleqe pa kali vetu,
10 si mani la raro ginani sa qua barikaleqe koasa vetu raro tana votiki tie,
mani la puta pa teqe tana votiki tie.
11 Ura sa sinea asa si variva kurekurena hola,
na kinaleana sapu kaqu ta pitu nia.
12 Guana nika si asa sapu sulu va inete,
meke kote vagi pani sa doduru pu tagoi arau.

13 Be guana koroqu poni lolomo pude ta avoso sari qua nabulu,
totoso sea la koa rini sari kaiqa qua hahanana,
14 sa kote gua si arau be kamo mae au sa Tamasa?
Sa kote gua sa qua inolaṉa pana ta nanasa si rau?
15 Ura sa keke Tamasa mo asa tavete au si rau meke sari qua nabulu,
tavete au Sa pa tiana sa tinaqu, arini pa tinadia.

16 Be koroqu va tana ia rau sa hiniva tanisa tie malaṉa;
babe lopu va egoa rau sa tinepa tanisa barikaleqe naboko,
17 babe heki nia rau sa bereti pude gequ eke mo,
meke lopu hia poni ia rau sa koburu loke tamana, si mani ta daku palae pa avaraqu sari limaqu.
18 Sa koburu asa si pausu ia rau podalae hitekena guana tamana soti,
meke sari barikaleqe nabokodi ba hoke kopu ni rau.
19 Ba be dogoria rau si keke tie sapu malaṉa meke loke nana poko,
sapu hiva tinokae meke loke nana nobi,
20 be guana lopu qetu sa bulona meke mana nau sa sina ponia poko vulu rau si asa,
vulu sipi sapu vagi rau koari na qua rovana sipi,
21 be ṉoṉovali rau sari na koburu loke tamadia,
totoso habotu turaṉi rau sari na palabatu pa vinari pitui, gua,
22 si madi ta daku palae pa avaraqu sari limaqu,
madi ta dopasa pa vinari hodae si arini.
23 Ura, na matagutu nia rau sa tinahuara mae guana koe Tamasa,
na pamaṉa nia rau ke lopu boka taveti rau saripu gua hire.

24 Be guana vekoa rau sa qua rinaṉeraṉe koasa qolo,
babe zama si rau koasa qolo, ‘Koa goi si kalavarae si rau,’ gua, 25 babe qetuqetu hola ni rau sari qua tinagotago,
sari tinago pu va gavori telequ pa limaqu,
26 ba be doṉo la ia sa kalalasana sa rimata,
babe sa tinolava tanisa sidara,
27 meke pa buloqu si vahesi golomi rau,
meke va sage la i rau limaqu koa rini pa vinahesi,
28 si kote arini tugo si kaiqa sinea pude ta pitu ni;
sina lopu luli valeania rau sa Tamasa panaulu pa Maṉauru.

29 Lopu hoke qetu si rau koari na kinaleana pu ta evaṉa koasa qua kana,
ba be komolo sina kamoa tinasuna si asa.
30 Lopu va malumia rau sa ṉuzuqu pude leve nia si asa,
babe pahukia sa kinaleana pu tavete mae nia sa.
31 Doduru rina tie pu tavetavete poni au si gilania,
sapu hoke va kamoi rau sari doduru tie pude henahena turaṉa au.
32 Loke tie karovodi mae si pada puta pa sisiraṉa,
sina sa sasada vetu taqarau si tukelena eko mo koa rini.
33 Lopu tomei rau sari qua sinea gua ri kaiqa tie;
lopu tomei rau pa buloqu,
34 sina matagutu ni rau sari na tie;
lopu koa noso si rau, lopu vura pa sada,
koa gua sari na zinamazama tadi na puku butubutu,

35 Kei, be keke tie mo mae va avoso au!

Tokotokoro si rau sapu doduru qua zinama si hinokaradi.
Mani olaṉau sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira;
meke Asa pu zutu au si mani kubere gore ni sari qua sinea pude maqu dogori.
36 Maqu va sagei si arini pa avaraqu,
meke va hakei pa batuqu guana toropae baṉara, pude dogori na tie.
37 Maqu tozi la ni koa Sa sari doduru ginugua pu taveti rau,
kaqu kamo la si rau koa Sa guana koburu tavia.

38-39 Be ta zutu totoso pakepakete si rau koari na vuvua ba lopu tabari rau sari na tie tavetavete,
babe ṉovali rau maqomaqodi sari na tie pu tavetavete,
meke be guana boboso sa pepeso koari na kolomata tadi na qua nabulu pu ta ṉoṉovala pa qua sinea,
meke totoso kabo nia rini sa qua sinea,
40 si mani toqolo vura sari na hiqohiqo rakirakihi meke lopu na huiti,
na duduli meke lopu na bale.”

Hokoto sari zinama te Zobi.

Elihu si Gegesi sari ka Ṉeta Baere te Zobi

32

Zobi 32:1 kamo hinia 37:24

1 Ke sari ka ṉeta hire, Elipazi, Bilidadi, meke Zopara, si noso; lopu olaṉa pule la koe Zobi, sina toṉoto nana si asa pa nana binalabala soti. 2 Ba se Elihu, sa tuna Barakele na tie pa tuti te Buzi pa tatamana te Rami, si bugoro sisigiti nia sa se Zobi, sina toṉoto nana si asa gua, meke zutua sa sa Tamasa. 3 Bugoro ni tugo e Elihu sari ka ṉeta baere te Zobi, sina zutu ia rini ba lopu boka va sosodea rini sapu sea se Zobi, ke guana somana zutua rini sapu sea sa Tamasa. 4 Sipu korapa zama si arini si aqa se Elihu, sina na tie vaqura si asa. 5 Ba totoso dogoria sa sapu hokoto ni zinama si arini si bugoro mo si asa.

Elihu

6 Ke olaṉa se Elihu sa tuna Barakele na tie pa tuti te Buzi,
“Arau si na tie vaqura meke gamu si na barogoso mia,
ke matagutu si rau pude tozini gamu gua sapu gilania rau.
7 Balabala si rau, ‘Ari kasa tie koadi si pada zama,
sina sa ginilagilana lohina si luli gua pa vuaheni.’
8 Ba sa hinokarana si sa Maqomaqona tu Tamasa pa tie,
meke sa siniṉo tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira
sapu ponia ginilagilana lohina si asa.
9 Lopu ari na barogoso mo si gilagilana,
lopu arini pu kokoadi mo gilania na sa si toṉoto.
10 Gua asa ke zama si arau: ‘Mi avoso mae;
arau ba hiva tozini gamu sapu balabala ia rau.’

11 Aqa si rau totoso zama si gamu,
avosi rau sari mia zinama tumatumae;
totoso hatai gamu sari na zinama pu gotogoto.
12 Va avoso atu si arau,
ba loke tie boka va dogoro nia koe Zobi sapu sea si asa,
lopu keke gamu olaṉi sari nana vina vura binalabala.

13 Mi lopu zama, ‘Gami ele dogoria sa ginilagilana hinokara;
Tamasa mani tozi nia sapu sea si asa, ba lopu gami na tie,’ gua.
14 Lopu koa rau gonagona mae ni Zobi sari nana zinama,
meke lopu kaqu olaṉia rau koa rina mia zinama.

15 Zobi, ele nunala sari ka ṉeta, loke dia inolaṉa,
meke loke zinama pule si koa.
16 Ba vea, na lopu kulu si arini ke kaqu aqa tu si rau,
sipu korapa loke dia inolaṉa?
17 Lokari, sari qua inolaṉa si kote zama ni rau;
arau ba kote tozi vura ni sapu gilani rau.
18 Ura siṉi au na zinama si arau,
meke sa maqomaqo pa korapaqu si lopu boka tuqe pule.
19 Guana siṉi au na vaeni sapu hata siraṉa pude vura,
guana vovoina vaeni vaqura sapu ona hiva puzaka.
20 Kaqu zama si rau na lopu boka tuqe pule ia rau,
uve, kaqu zama vura si rau.
21 Lopu kote va kalekale si rau,
babe va lomolomoso ia si keke tie.
22 Sina be bokabokaqu pa va lomolomoso tie,
si kote la sa Tamasa meke va kilasa au.

33

1 Ba kamahire Zobi, mamu avosi sari qua zinama,
avoso valeani doduru pu kote zama ni arau.
2 Namanama si rau pude zama;
ele pa meaqu rau sari zinama.
3 Sa buloqu tozi nau sapu zama si rau pa tinoṉoto,
meke sa beruqu si zama pa hinokara.
4 Sa Maqomaqona sa Tamasa tavete au,
sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, meke Asa siṉo mae nia sa qua tinoa.

5 Olaṉau, be boka goi;
va namanama pule nigo, mamu toke au.
6 Na pa kenuna sa Tamasa si na tie gugua mo agoi si arau;
arau ba ta tavetequ pa pepeso.
7 Gua ke, mu lopu matagutu nau;
sa limaqu si lopu kaqu osonigo.

8 Ba ele zama pa taliṉaqu si agoi,
avoso valeani rau sari mua zinama.
9 Zama guahe si agoi, ‘Loke tina zutuqu si rau meke loke qua sinea. Na viaqu.
10 Ba sa Tamasa si hatahata siraṉa pude bugoro nau,
meke balabala nau guana keke Nana kana Sa si arau.
11 Pusi nia seni sa sari nenequ;
meke kopu totoko ni Sa sari doduru qua inene.’*

12 Ba maqu tozi nigo, Zobi, lopu toṉoto sari na mua zinama,
ura sa Tamasa si noma hola nia sa tie.

* **33:11** Zob 13:27

13 Na vegua ke nominomi la ia goi sa Tamasa
sapu lopu olaṉi Sa sari mua ninanasa?
14 Ura, sa Tamasa si zama lamo, ba pa soku siraṉa,
na tie mo si lopu va avoso la pude vagi.
15-16 Pa pinutagita meke dinogodogorae pana boṉi,*
totoso puta muliuṉu sa tie pa nana teqe,
si boka zama sa Tamasa koari na tie,
meke va mataguti koari na vina balau,
17 pude va kekeria sa tie koari nana tinavete kaleadi,
meke hukatia pa vinahesi pule,
18 pude harupia sa nana tinoa koasa lovu,
pude lopu mate pa vinaripera.
19 Boka va toṉoti Tamasa sari na tie pa tinasigiti koasa minoho,
na tinasigiti pa susuri sapu lopu boka beto,
20 ke sa ginani ba kilu ia mo sa,
sari ginani hoke okoro ni sa si hakohako ni sa.
21 Meke goregore nana sa tini osolae viviqe va kaleana tu,
sari na susuri sapu tomedi, si boka ta dogoro beto.
22 Sa maqomaqona si rizu tata la mo koasa lovu,
meke sa nana tinoa si aqa nia rini pu mae pude va matea.

23 Ba be koa nana si keke mateana pa nana kalina guana tie vari karovae,
keke koari tina mateana te Tamasa,
pude tozia sa tinoṉoto tana tie,
24 pude toka nia sa tie meke zama:
‘Vata rupahia, lopu va gore vala nia pa lovu;
ele koa nana sa hinolu pulena sa.’
25-26 Pana varavara la si asa koasa Tamasa meke va tabea Sa,
si kaqu dogoria sa sa Isumatana Tamasa meke kukili na qetu,
meke doduru nana ginugua si va toṉoto pulei Tamasa gua tatasana,
meke kaqu tava vaqura pule sa tinina guana tini koburu,
toa va leana meke ṉiṉira guana tie vaqura.
27 Meke pa totoso asa si mae si asa koari tie meke zama,
‘Ele sea si rau, lopu tavetia rau gua sapu toṉoto,
ba harupau sa Tamasa.
28 Vagi pule nau Sa pa minate,
ke kamahire toa si rau pude qetu nia rau sa kalalasa.’

29 Uve, gua asa si hoke tavetia sa Tamasa koasa tie.
Tavete pilipule ponia Sa sa tie,
30 pude vagi pule nia sa maqomaqona koasa lovu,
meke pude sa zuke tanisa tinoa si boka kalalasa la koasa.
31 Kopu nia si hie, Zobi, mamu avoso mae,
mokomoko, sina kote zama si rau.
32 Ba be guana hiva zama si agoi, si mu olaṉau;
zama vura, sina hiva dogoria arau sapu toṉoto si agoi.
33 Ba pude lopu gua, si mamu avoso mae koa rau;
koa noso, maqu va tumatumae nigo sa ginilagilana lohina.”

34

1-2 Zama pule se Elihu,

* **33:15-16** Zob 4:13

“Gamu na tie gilagilana, mi avosi sari qua zinama;
avoso mae koa rau gamu na tie tumatumae.
3 Ura sa taliṉa podeki sari na zinama,*
gua sa mea sapu va liṉiliṉi sari ginani.
4 Ke mada viliti vagia sapu toṉotona.
Mada tumae varigara nia sapu leanana.

5 Zama se Zobi, ‘Arau si loke tinazutuqu,
ba lopu poni nau lolomo sa Tamasa pude avosau.
6 Na toṉotoqu guahe ba ta nae turaṉae koari tie kokoha;
loke qua sinea, ba sari tupi Tanisa si va bakorau meke lopu boka ibu.’
7 Na tie vea guguana se Zobi,
ke qetu nia sa sa tinazutu guana tie memehana hiva napo kolo?
8 Ene turaṉi sa sari tie tavete va kaleana,
meke taveti sa sari hahanana tadi tie kaleadi.
9 Ura zama tugo si asa, ‘Sa sa laena sa linulina sa Tamasa?’

10 Ke mi avoso mae koa rau, gamu na tie pu gilagilana.
Na kinaleana si lopu kaqu balabala tavetia sa Tamasa!
Sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si lopu boka tavetia Sa sapu sea.
11 Kote tabara pule lani Sa pa tie gua sapu tavetia sa.*
Nana hahanana la pa tie si kote gua sapu garona sa tie.
12 Sa hinokara si, sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si lopu kaqu ṉovalia sa tie toṉoto,
na lopu kaqu tavetia Sa sapu sea si Asa.
13 Esei poni nia ṉiniraṉira si Asa koa sa popoa pepeso?
Esei vekoa si Asa pude kopu nia sa kasia popoa?
14-15 Be hiva vagi pule nia Sa sa maqomaqona pa tie,
meke sa siniṉo tinoa,
si kote mate mo sari doduru pu siṉo,
meke pule la pa pepeso.
16 Pude gilagilana agoi si mu avosia si hie,
mamu avoso valeana mae koari qua zinama.
17 Boka kopu butubutu sa tie sapu kana ia sa tinoṉoto?
Boka zutua goi sa Tamasa ṉiṉira meke ṉoṉo?
18-19 E Tamasa mo hoke zamai sari baṉara, ‘Loke laemia si gamu,’
meke koari na koimata, ‘Tie kaleamia si gamu,’ gua.
Lopu va kalekale si Asa koari na tie tagotago hola ni sari na habahuala,
sina tavete betoi Sa pa limana.
20 Mate va hodaka si arini pana boṉi,
sari na tie si kamo dia totoso meke mate;
lopu tasuna koa Sa sa vina matedi rina tie ṉiṉiradi.

21 Kopu totoko ni Sa sari hahanana tadi na tie,
meke dogoro betoi Sa sari doduru inene tadirini.
22 Loke vasina sapu huporo dudukurumu si koa,
vasina sapu boka tome sari tie kaleadi.
23 Lopu ta hivae si keke totoso pude pule la si gita koa Sa pude ta pitu,
ele gilania Sa sa Nana vinilasa.

* **34:3** Zob 12:11 * **34:11** Sam 62:12

24 Sipu lopu ele ta viliti koasa Tamasa sa tie ṉiṉira pu tavete va sea si va
gorea Sa,
meke hobe la nia Sa si keke tie pa nana tuturuana.
25 Pana boṉi si va mate pani Sa si arini,
sina gilania Sa doduru gua sapu taveti rini.
26-27 Va kilasi Sa koari na dia tinavete kaleadi,
pa vasina sapu doduru tie boka dogori,
sina kekere si arini meke lopu hiva lulia rini si Asa,
meke korodia luli rini sari Nana siraṉa.
28 Va kaboi rini sari na tie malaṉa meke avosi Tamasa,
ke kamo la koa Sa sari dia tinepatepa hata tinokae.
29-30 Ba pude lopu kulu sa Tamasa, esei kote zutu ia?
Pude tomea Sa sa isumatana, esei kote boka dogoria?
Loketoṉa si kote boka tavetia rina tie babe na butubutu,
pude hukatia sa tie kaleana pude kopu butubutu
babe veko sipata meke ṉoṉovala koari na tie.
31-32 Be zama sa tie koe Tamasa.
‘Arau si ele sea ba lopu kote va sea pule si arau,
Sari sinea taveti rau meke lopu gilani rau si tozi nau,
pude lopu kote tavete pulei arau.’

33 Vegua, kaqu pia igo Tamasa si goi pa mua hiniva,
sipu koromu kekere koari na mua sinea?
Vizavizata agoi, lopu arau;
ego mamu tozi nau sapu gilania agoi.
34-35 Sari tie gilagilana tozi nau,
ari tie pu gilagilana va lohi pu avosau si zama koa rau,
‘Zobi si zama hoboro, zama ni sa saripu lopu gilani sa,
sari zinama tanisa si lopu koai na ginilagilana.’
36 Sa qua binalabala si leana be kaqu ta podeke se Zobi,
sina olaolaṉa guana keke tie kaleana si asa.
37 Sea si asa meke va gugue tugo,
pa kenuda si va ekeki hola si asa,
meke zama va soku la koe Tamasa.”

35

1 Meke zama pule se Elihu,
2 “Balabala ia goi sapu toṉoto si guahe?
Zama si agoi, ‘Kote tava kalalasa qua koe Tamasa.’
3 Ba nanasa tu si goi, ‘Nasa sa lineana vagi nia rau,
meke nasa si kote vagi nia rau koasa kinoa toṉoto?’

4 Hiva olaṉa atu gamu rau, agoi,
meke sari na mua baere.
5 Eṉa sage la pa maṉauru, mamu dogoria,
doṉo la koari na lei panaulu.
6 Be guana sea si goi, si lopu kote ta sigiti nia Tamasa;*
be soku sari mua sinea, si lopu kote ta ene ni Sa.
7 Ba be na tie toṉoto si goi, na sa kote poni nia goi si Asa?
Na sa si kote vagia Sa pa limamu goi?
8 Sari mua kinaleana si kote raza koari tie gugua agoi,

* **35:6** Zob 22:2-3

meke sari mua lineana si kote kamo mo koari tie.

9 Ari na tie si hoke kabo vura totoso noma sa ṉinovaṉovala,
tioko hata tinokae si arini pude harupi koa ri na tie ṉiṉiradi.
10 Ba loke tie si nanasa, ‘Avei sa Tamasa pu tavetequ,
pu boka va kera i sari tie pa totoso tinasuna,
11 pu va tumatumae gita hola ni sari na kurukuru pinomo,
meke va gilae gita hola ni sari na kurukuru tapuru?’
12 Gua ke lopu olaṉa si Asa pana kabo vura sari tie,
sina tie kaleadi si arini meke vahesi puleni.
13 Ura, loke ginugua pude avosi Tamasa sari dia kinabo;
sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si lopu kote hite liṉana lai.
14 Pude gua asa si kote vegua meke avoso igo Tamasa
totoso zama si goi sapu lopu boka dogoria goi si Asa?
Ba kote ponigo lolomo Sa pude avosigo pana aqa hite si agoi.
15-16 Meke zama si goi sapu sa Tamasa si lopu hoke va kilakilasa tie,
meke lopu va gunagunana nia Sa sa sinea, gua.
Ke e Zobi si zama hoboro sisigiti,
zama va soku si asa ba lopu koa ia ginilagilana.”

36

1 Hoda la sa zinama te Elihu:
2 “Va avoso hite mae, maqu va bakalani gamu
sari zinama pa kalina te Tamasa sapu kote zama ni rau.
3 Pa seu vagi mae nia rau sa qua ginilagilana;
maqu va sosodea sapu Asa pu tavete au si toṉoto.
4 Ura hinokara sapu sari qua zinama si lopu koha;
na keke tie lohina pa ginilagilana si zama gua hie.

5 Ṉiṉira sa Tamasa meke lopu etulu tie si Asa,
Ṉiṉira hola si Asa meke nabu koari Nana hiniva.
6 Lopu va toa seunae i Sa sari na tie kaleadi,
meke lopu ṉoṉovali Sa sari na tie pu koa tasuna, ba harupi Sa.
7 Sari matana si kopu totoko ni mo sari tie toṉoto,
va habotu turaṉa ni Sa koari na baṉara,
meke ninae rane si va lavati Sa.
8 Ba pude sari tie si ta pusi pa seni,
meke ta sipata vagi koasa kinoa va kaleana,
9 si tozi ni Sa sari na dia tinavete kaleadi pu evaṉi rini.
10 Tozi ni Sa pude avosi sari nana vina balau,
meke zama i pude hobe meke kekere koari hahanana kaleadi.
11-12 Be va tabea meke nabulu nia rini sa Tamasa,
si kote koa valeana si arini doduru rane pa dia tinoa,
meke doduru vuaheni si kote koa qetu si arini.

13 Arini pu lopu raṉea sa Tamasa si bugoro golomo pa bulodia,
totoso pusi Sa nenedi ba lopu kabo hata tinokae si arini.
14 Tie vaquradi si lopu toa gelenae meke mate,
mate turaṉae koari na tie pu variva kurekure dia hahanana.
15 Ba arini pu ta sigiti si harupi Sa koari dia tinasigiti;
zama i Sa sipu korapa koa pa dia tinasuna.

16 Tioko vura nigo Sa pa korapana sa mua tinasuna;

la pa vasina seu koari na ṉinoveoro,
la pa mua tevolo sapu siṉia ginani arilaedi.
17 Ba kamahire si ta mamata nia goi sa vinari pitui sapu kote kamo koari
tie kaleadi;
na vinari pitui meke vina kilasa padana koari na mua tinavete si ele
kamo atu koa goi.
18 Mu kopu pude mu lopu ta poni golomo pa poata;
babe ta tabara golomo pude tavetavete va sea.
19 Vegua boka sa mua tinagotago
babe doduruna sa mua binokaboka
pude toka nigo pude lopu tutuvu tinasuna si agoi?
20 Mu lopu okoro nia sa boṉi pude kamo,
na asa sa totoso hoke mate va hodaka sari tie.
21 Mu kopu pude lopu kekere la koari tinavete kaleadi,
ura qetu si goi pude zutua sa Tamasa hola nia pude helahela ni sari
na mua sinea.

22 Na Tamasa si ululu hola koasa Nana ṉiniraṉira.
Esei boka va tumatumae gugua Asa?
23 Esei tozi lani koa Sa sari Nana siraṉa?
Babe zama koa Sa, ‘Sea si tavetia Agoi.’
24 Lopu muliṉi nia pude va lavati sari Nana tinavete,
pu kera ni sari kinera vinahesi.
25 Doduru tinoni ele dogoria si hie,
pa seu tu dogoro mae nia ri na tie.
26 Marilaena hola sa Tamasa, hola nia sapu gua gilana gunia gita!
Sari vuahenina si lopu pada ta hata vura.

27-28 Na vuga sagena sa kolo pa pepeso si vagi Sa,
meke va kolo i Sa pude va gavoro mae ruku koari na lei,
meke va ruku gore pule lani koari doduru tinoni.
29 Esei boka gilania sa siraṉa gua sapu repaha guni ni Sa sari na lei,
meke sa paka sapu lulusu gore gua pa maṉauru.
30 Variva dogoro sa kapi pa vari likohaena Sa,
va kalalasia Sa sa kolo lamana.
31 Gua asa poni guni ni Sa sari na butubutu,
meke va gavoro soku poni ni ginani Sa.
32 Va siṉi ni kapi Sa sari limana
meke taburu lani koari na vasidi pu garunu lani Sa.
33 Sa paka maṉauru tozia sapu raneboṉi si tata kamo,
sari na bulumakao ba tumae nia sapu gua asa.

37

1 Mamata sa buloqu,
meke ta duaṉa.
2 Avoso la! Avosia sa tubilina sa mamalaiṉi te Tamasa,
koasa dugalana sa paka sapu vura koe Zihova.
3 Rupahi Sa sari Nana kapi pa kauruna sa maṉauru,
meke garunu lani Sa koari na hukihukirina sa kasia popoa.
4 Mudina asa si mae sa tubilina sa paka maṉauru,
sa kurumuna sa mamalaiṉi te Tamasa,
totoso zama si Asa,
si lopu tuqe pule sa mamalaiṉina.

5 Variva avoso sa dugaladi rina paka maṉauru te Tamasa,
variva magasa sari na tinavete te Tamasa, hola nia sapu gua gilana gunia gita!
6 Zama ia Tamasa sa sinou, ‘Hoqa gore la pa pepeso,’
meke koasa ruku, ‘Hoqa goi na luturu.’
7 Pude gilania doduru tie sa tinavete te Tamasa,
si va magogosi Sa sari doduru tie koari dia tinupiti,
8 meke sari na kurukuru si hata aqoro;
la koa si arini koari na dia bae.
9 Sa raneboṉi si mae gua pa kolo lamana,
meke ibu hola sari na tie pa givusu ṉiṉirana.
10 Sa siniṉo te Tamasa si tavete aesi,
meke sa beru kolo si evaṉae aesi ṉirana.
11-12 Va mamata ni kolo Sa sari na lei;
meke vura vasina sari malakapi.
Pa ginarunu te Tamasa si viloro lamae sari lei
meke ale beto ia rini sa doduruna sa kasia popoa,
13 Garunu gore nia Tamasa sa ruku pude va kilasi sari na tie,
babe va bobosia sa pepeso koasa Nana tataru.

14 Va avosia si hie, Zobi;
noso mamu balabala i sari tinolava te Tamasa.
15 Tumae nia tugo goi vea kopu gunia Tamasa sa raneboṉi,
meke va kalalasa va hodakia Sa sa kapi?
16 Tumae nia goi vea meke ale sari lei,
sari tinavete variva magasa Tanisa pu gotogoto pa ginilagilana?
17 Agoi pu gorego na ṉataṉata koasa maṉini,
totoso raza pa popoa sa givusu maṉinina meke rimata hola;
18 boka somania goi sa Tamasa pude repahia sa maṉauru,
meke tavete va ṉira ia guana aeana ṉedalana?

19 Tozini gami sapu gua kote zama la nia gami koa Sa,
lopu boka tavete vura ni gami sari mami zinama na nunala si gami.
20 Kaqu ta tozi paki sa Tamasa, sapu hiva zama si rau?
Esei hiva tepa mate koe Tamasa?
21 Kamahire si loke tie boka doṉo la koasa rimata,
na keana hola si asa pa maṉauru,
mudina sapu va rizu pani givusu sari na lei.
22 Pa kali gede* si vura mae si Asa pa tinolava qolo,
sa Tamasa pa korapa Nana ṉinedala variva magasana.
23 Sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si lopu boka ta ṉana kamo,
na ululu pa Nana ṉiniraṉira,
pa nana ṉinoṉo meke tinoṉoto
si lopu hoke ṉoṉovala si Asa koari na tie.
24 Gua asa ke turu pamaṉa nia ri doduru tinoni,
meke lopu galagala ni Sa si arini pu gilagilana gua, pa dia binalabala.”

38

Olaṉia Zihova se Zobi

1 Meke pa korapa raneboṉi si olaṉa mae koe Zobi se Zihova. Zama si Asa:

* **37:22** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

2 “Esei si agoi pude zama sapu lopu toṉoto sari na Qua tinavete,
koari na mua zinama sapu hoborodi?
3 Turu va nama guana tie;
Maqu nanasa atu ni kaiqa ninanasa,
meke kaqu olaṉa Au agoi.

4 Pavei koa goi totoso podalae kuria Rau sa kasia popoa?
Tozi Nau be guana ele gilania goi.
5 Esei pada vura nia sa ululuna, labena, meke gelena?
Esei va nadoro karovo nia sa iku koa sa?
Tumae ni goi sari doduru inolaṉa?
6 Pavei turu sari dedegerena?
Esei va hokotia sa vasina sapu podalae hake sa,
7 sipu korapa kera sari na pinopino pana munumunu,
meke sari na mateana si kukili qetuqetu?

8 Esei kopu nia sa kolo hokara pa nana voloso,*
totoso puzaka vura si asa pa pinodalaena,
9 totoso va pokoa Rau sa kolo koari na lei
meke hade nia hinuporo moatana,
10 totoso vekoi Rau sari voloso tanisa,
gua sa goba ululuna pa vasileana sapu soto ni tukutuku meke rorotoana rini?
11 Totoso zama si Rau, ‘Tani si kote kamo goi meke lopu hola;
tani kaqu noso sari na mua bogusu ṉiṉiradi.’

12 Vegua, ele hoke garunia goi sa munumunu pude mae,
babe tozi nia sa vaqavaqasa sa nana totoso,
13 pude va kalalasa i sari hukihukirina sa kasia popoa
meke va govete i sari na tie kaleadi koasa kalalasa?
14 Sa kalalasa si va vura maei sari na toqere na lolomo,
va bakala ia sa kinehana sa kasia popoa;
guana polodi rina poko si asa.
15 Sa minate si hukatia sa kalalasa koari na tie kaleadi,
sa limadia sapu avaṉa ni pude seke si noso.

16 Ele hebala kamoa goi sa vasina totolo vura mae sa kolo hokara pa lamaṉa?
babe vilitia goi sa lohina gua sa lamana peava?
17 Vea ele tava dogoro nia goi sa sasada la pa minate?
Ele dogoria goi sa sasada la pa hinuporo?
18 Ele balabala kamoa goi vea noma gua sa kasia popoa?
Tozi Nau be guana ele gilani goi sari doduru hire.

19 Vegua gilania goi sa siraṉa la pa vasina koa sa kalalasa,
meke sa vasina koana sa huporo?
20 Boka turaṉa vura ni goi pude la pa dia vasina,
meke va dogoro ni sa siraṉa pule la pa dia vetu?
21 Hokara ele gilania goi, sina ele podo si agoi totoso asa!
Ele koa seunae mua tu si goi soku vuaheni kamahire!
22 Vegua ele kamoi goi sari vasidi hoke tava naqiti sa sinou

* **38:8** Zer 5:22

babe dogori sari losedi rina ruku aesi?
23 Ele va nama vekoi Rau si arini tana totoso tasuna,
pude tadi na totoso vinaripera.
24 Avei sa siraṉa la koasa vasina hoke garunu taloa ni Arau sari na kapi,
babe sa vasina tanisa givusu mae gua pa kali gasa rimata?
25 Esei gelia sa lolomo pude nama nia sa ruku lovua,
meke sa siraṉa tanisa ruku nomana meke na paka maṉauru,
26 pude va bobosia sa pepeso vasina loke tie koa ia,
na popoa qega sapu loke tiena,
27 pude ponia kolo sa pepeso popana meke kaleanana,
meke va toqolo nia duduli?
28 Vea koa nana si Asa pu va hoqana sa ruku?
Vea koa nana tu si Asa pu va boboso nia puni sa pepeso?
29 Esei tavetia sa aesi, gua sa barikaleqe sapu podo koburu?
Esei podoa sa ibu sapu mae guana pa maṉauru,
30 totoso ṉira guana patu sa kolo,
meke totoso ṉira sa beru kolo pa lamana?

31 Boka pusi varigara ni goi sari ka zuapa pinopino ta pozae Peliadesi,*
babe rupahi sari iku pu pusidi sari na pinopino ta pozae Orioni?
32 Boka turaṉi goi sari pinopino pa dia siraṉa pude vura,
babe turaṉi sari pinopino Bea Nomana*meke Bea Hitekena?
33 Vea boka kopu nia goi sa popoa pepeso
gua sapu kopu nia Tamasa sa galegalearane?

34 Boka kukili meke garunu la i goi sari na lei,
pude ruku va boboso igo?
35 Vea, garuni agoi sari na kapi pude malakapi,
meke hoke pule mae koa goi sarini pude nanasa, ‘Pavei pule, ta palabatu,’ gua?
36 Esei taveti sari na lei, ke gilania rini sa totoso pude va hoqa sa ruku,
meke esei va tumatumae i sari rovu pude sage?*
37 Esei tagoa sa ginilagilana pude naei sari na lei,
meke esei boka zoropo ni pude va hoqa ia sa ruku;
38 totoso popa na ṉira sa kosiri,
meke va kabukabue ia sa pepeso?

39 Agoi boka hukue ponia ginani sa laione mamaqota,
meke va deṉai sari na tuna laione,
40 totoso koa tome sari pa bae,
babe opo aqa koari na duduli nomadi?
41 Esei ponia ginani sa kurukuru tapuru pozana Raveni,
totoso ene lamae ari tuna pa inovia meke kabo vura mae koa Rau?

39

1 Gilania tugo goi totoso hoke hira sari na qoti pinomodi?
Ele dogoria goi totoso sa kote podoi sa kurukuru ta pozae ‘dia’ sari tudia?

* **38:31** Zob 9:9; Em 5:8 * **38:32** Bea^{d} nomana si ta pozae “Ursa Major” meke Bea hitekena si ta pozae, “Ursa Minor.” * **38:36** Sa Hiburu koasa vesi hie si tasuna. Kaiqa iniliri pule si zama, “Esei si ponia sa ginilagilana lohina koasa bulo? Esei si ponia ginilagilana pa binalabala.”

2 Gilania goi visa sidara meke tiqe hira si arini?
Gilania tugo goi sa totoso pu kaqu podopodo rini?
3 Gilania tugo goi sa totoso sapu kaqu horodidi si arini
meke hira vura ni sari tudia pa kasia popoa?
4 Toqolo sari tudia, ṉiṉira meke toa va leana;
taluarae si arini meke lopu hite pule mae.

5 Esei va taloai sari na doṉ'ki pinomodi?
Esei na rupahi sari ikudi?
6 Ele ponini Rau sa qega koa rini pude na dia popoa,
sa lolomo koa ia na soloti meke loke duduli boka toa ia pude dia kokoana.
7 Hegere ni rini sari ṉoveoro pa vasileana nomadi;
lopu avosi rini sari kukili tadi na tie kopu.
8 Pa toqere si ene hata nia ginani rini,
meke henai mo rini sari vasi elo buma.

9 Kote malumu tavetavete ponigo sa bulumakao pinomona si agoi?
Kote hiva va hola boṉi si asa pa mua vetu hose?
10 Boka tuqe nia iku goi sia meke va tavetavetia pa inuma?
Boka geli iliri pepeso sia pa mua inuma?
11 Boka kalavarae ia goi sa nana ṉiniraṉira lavata?
Boka vala nia goi sa doduruna sa mua tinavete pude tavete ponigo sa?
12 Boka ronu ia goi si asa pude pakepakete meke paleke ponigo,
meke la vekoi koasa vasina tana vari paqaha kiko huiti koari na qaqalotodi?

13 Sari tatapuruna sa ositiriki, sa kurukuru nomana si qetu meke nebe!
Ba lopu boka ta padapada la koasa kurukuru sitoko.*
14 Hira ni sa ositiriki pa pepeso sari vovoto,
pude sa pepeso kote va maṉini, gua.
15 Lopu balabala ia sa sapu kote boka ta neti poraka sari,
koari kaiqa kurukuru pinomo.
16 Kopu va kaleani sa sari tuna, guana lopu tanisa tu,
lopu tupiti balabala i sa sapu mate sari ba vea,
17 sina lopu ponia ginilagilana sa Tamasa
babe poni vala nana hinia koasa binalabala leadi.
18 Ba pana repahi sa sari tatapuruna meke haqala,
si hegere nia sa sa hose meke sa tie koina.

19 Vea, agoi Zobi vala ni sari ṉiniraṉira koari na hose
meke poni ni sari na kalu gele pa kizudi?
20 Agoi va boka i pude horu gua rina kupokupo
meke va mataguti sari na tie koa ri na sitoṉodi?
21 Nenedi si puza pa pepeso, qetu na ṉiṉiradi;
meke qeto taloa dia mo pa vinaripera.
22 Hegere nia rini sa minatagutu, na loketoṉa dia minatagutu;
na vedara si lopu govete nia rini.
23 Sa vovoina tupi si hake pa kalidia
meke gua tugo sari na hopere.

* **39:13** Keke kurukuru pule sapu noma tatapuruna meke kopu va leana tuna.

24 Kamoi na malagigiri meke rerege taloa si arini;
lopu boka koa noso si arini totoso kabo sa buki.
25 Koasa kabona sa buki,
si siṉo vagia rini sa hibina sa vinaripera pa seu.
Meke avosi rini sari kukili tadi na koimata.

26 Vegua agoi va tumatumae ni tapuru sari nae,
tia la pa kali matao meke repahi rini tatapurudia?
27 Vegua agoi tozi ni sari atata pude tapuru sage,
pude taveti pana uluna sage sari dia vori?
28 Pa kali toqere koadi, vasina va hola boṉi;
koari na popoa pa kali toqere patupatu, vasina sa dia ṉati kokoana.
29 Vasina koa meke kote doṉo hata ginani;
pa seu tu, ba kote poho vagi rini.
30 Sari tuna atata si hoke inevaṉa ni sari ehara,
meke vari likohae ni rini sari tomatedi rina tie matedi.”*

40

1 Meke zama pule se Zihova koe Zobi:
2 “Vea, korapa hiva toke Au goi si Arau, sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira?
Mani olaṉa sa tie pu hiva tokea sa Tamasa!”
3 Meke olaṉia Zobi se Zihova:
4 “Na lopu garoqu. Vea meke kote boka olaṉa atu si arau koa Goi?
Maqu va opo nia limaqu sa ṉuzuqu, maqu lopu kulu.
5 Ele zama va soku hola si arau,
Ke sapu loketoṉa pule si boka zama nia arau.”
6 Meke zama vura pa raneboṉi la koe Zobi se Zihova:
7 “Mu turu va namanama guana tie.
Kote nanasa igo Arau si agoi,
meke kaqu olaṉa Au goi si Arau.
8 Vea, Lopu toṉoto sari na Qua tinavete, gua si goi?
Ke sea si Arau meke agoi si toṉoto, gua?
9 Vegua, sa limamu si ṉiṉira gua te Tamasa,
meke sa mamalaiṉimu si boka kurumu gua tugo Tanisa?
10 Pude gua, si mamu va sari nia sa ṉinedala meke na tinolava,
mamu poko nia sa vina lavata na vinahesi pule tana binaṉara.
11 Mamu va puzaka vura nia sa mua tinaṉaziri,
zoropo la nia koa rini pu vahesi puleni.
12 Uve, doṉo la i sarini pu va ari laedi puleni,
mamu va pepekae i,
neti gore ni sari na tie kaleadi pa vasina pu koa rini.
13 Mamu pomunu varigara ni pa lovu;
pusi vekoi pa popoa tadi na tie matedi.
14 Pude gua si tiqe kote helahelae si Arau koa goi,
sapu sa lima mataomu si boka harupigo si agoi.

15 Mu balabala ia sa kurukuru nomana variva matagutuna;
sapu tavetia Rau gua tugo sapu tavete igo Arau si agoi,
meke sapu hena duduli gua tugo na bulumakao.
16 Sa ṉiniraṉira pa tinina si hola toa,

* **39:30** Mt 24:28; Lk 17:37

gua tugo sa masa pa tiana!
17 Sa pikutuna si ṉiṉira gua tugo na huda sida
meke sari masa pa pudapudana si ṉiṉira tugo.
18 Sari susurina sa si ṉiṉira gua tugo na boronizi
meke sari nenena si gua tugo na aeana,
19 Asa si keke koa rini pu ta tavete kekenu!
Arau pu tavetena mo boka va kilasia si asa.
20 Pa toqetoqere vagi ni sa sari gana ginani
vasina koadi sari na kurukuru pinomodi.
21 Pa kauru hiqohiqo rakirakihina si eko sa,
na duduli nobi tomea pa zemizemi.
22 Va paere ia sa maqomaqona sa huda rakirakihi;
vari likohae nia na tukituki pa kali tototo lo.
23 Totoso naqe sa ovuku loketoṉa si va nonoga ia sa;
koa va leana nana mo si asa totoso ololobagea sa kolo Zodani meke raza lamae pa isumatana.
24 Vegua, boka harupu vagia goi meke va behu ia matana?
Boka sipata vagia goi meke va lopa ia isuna si asa?

41

1 Boka riqihi nia vinetuṉu goi sa leviatani,*
babe pusi nia iku goi meana si asa?
2 Boka va nuquru nia iku goi sa isuna
babe rita nia vinetuṉu sa asena?
3 Vea, kote tepa sisigiti igo sa pude tataru nia, gua?
Kote zama va memehe atu igo sa si agoi?
4 Vea kote hiva tavete vinariva egoi si asa koa goi,
pude na nabulu tamugoi si asa ninae rane, gua?
5 Boka pausia goi si asa guana kurukuru tapuru,
babe pusia nenena pude na lopilopiana tadi na mua nabulu vineki?
6 Kote hiva vari hobe nia tugo ri na tie habu sia?
Kote hiva magumagua ri na tie holuholu sia meke vari hia nia?
7 Boka gona nia soloro goi sa tinina
babe goto va soku nia hopere sa batuna?
8 Pana tiqu la nia lima goi,
si lopu kaqu muliṉi nia goi sa vinariperai pa mudina asa.

9 Sa binalabala pude saputu vagia si kokoha;
na dinogorona mo sa ba mabubulu mo sa tie.
10 Pude loke tie boka soara ia si asa,
si esei kote hiva turu va tia Au si Arau?
11 Koe sei si kaiqa Qua gale pude kaqu lipui Arau?
Nake, doduru likakalae pa kauruna sa maṉauru si Qua beto mo Arau.

12 Arau boka vivinei nia mo sa tinina sa leviatani*,
sa nana ṉiniraṉira meke sa rinizu tanisa.
13 Esei boka daku pania sa kapuna sapu ṉiṉira guana aeana,
Esei kote boka gona nia tupi sa kapu moatana?
14 Esei kote boka kakele tukelia sa ṉuzuna sapu gua ri na sasada ṉiṉiradi,
ura, sari livona si variva matagutu pa vari kalina?

* **41:1** Sam 74:14, 104:26; Ais 27:1 * **41:12** Mi tiro ta pa hubina ele pepa sa vina bakala pa Zobi hinia ṉeta vesi vesu.

15 Sa mudina si na tokele vinari hakei lave,
saripu napiti varigara meke ṉiṉira gua tugo na patu.
16 Sari lave si vari kapae sisigiti
ke sa givusu si lopu boka ene pa vari korapadi.
17 Nabu toa sari vinari hodai tadirini;
na vari sotoi si arini meke lopu boka ta paqaha.
18 Totoso tihe sa si vura ia na kapi si asa,
meke sari matana si guana gonana sa kalalasa pana vaqavaqasa.
19 Na vura ia na nika sa ṉuzuna,
meke pidaladi na kapi si tapuru vura.
20 Vura i na tuṉaha sari qoqoro isuna
guana duduli huruṉudi pa kauru raro qototona.
21 Sa siniṉo tanisa si va huruṉu motete,
sa nika si huruṉu vura pa ṉuzuna.
22 Pa ruana koa sa nana ṉiniraṉira,
meke minatagutu mo si koa pa doduru vasina pu la sa.
23 Sa masana si ṉiṉira meke nabu;
loketoṉa boka nuquru la ia.
24 Sa raqaraqana si ṉiṉira guana patu,
ṉiṉira guana patu tana munamunala kiko huiti.
25 Pana tekulu sage sa si matagutu mo sarini pu ṉiṉiradi;
togolo mo si arini na lopu boka.
26 Sari na vedara pu kamo la si loketoṉa evaṉia;
meke gua tugo sari na hopere, tupi, na dive.
27 Na aeana si na duduli guni nia sa,
meke sa boronizi si guana huda popozuna.
28 Na tupi si lopu boka va rizuna sa;
patu pa kurukuru paqala si guana elelo sapu palekia givusu.
29 Na vedara si guana elo duduli koasa, meke hegere si asa pana hopere
nia soloro ari tie.
30 Sa tiana sa si guana vinarigara umumu qelasi ṉarudi,
gelia sa sa pepeso totoso ṉame karovia sa sa nelaka.
31 Evulu ia sa sa kolo lamana guana raro qototona,
meke nikinakili sa kolo guana raro oela ṉohara.
32 Pana hola sa si vosusu sa kolo,
meke keoro kaluna sa lamana kote gua si arini.
33 Loketoṉa pa kasia popoa si boka tava padapada la koasa;
na kurukuru sapu lopu matagutu nia keketoṉa.
34 Doṉo va gore betoi sa sari doduru pu vahesi puleni;
na baṉara ni sa sari doduru kurukuru pinomo.”

42

Zobi

1 Olaṉia Zobi se Zihova,
2 “Gilania rau, sapu Agoi tagoa sa ṉiniraṉira;
Agoi boka taveti doduru sapu koa pa Mua hiniva.
3 Nanasa si Agoi, ‘Esei si agoi pude zama sapu lopu toṉoto sari na Qua
tinavete?’*
Hinokara sapu zama ni rau sari ginugua sapu lopu gilani arau,
sari ginugua sapu tolava hola ke lopu boka tumae ni rau.
4 Zama si Agoi, ‘Kamahire mamu va avoso, pude Maqu zama si Arau:*

* **42:3** Zob 38:2 * **42:4** Zob 38:3

Maqu nanasa igo si agoi,
meke agoi kaqu olaṉau si Arau.’
5 Na avoso nigo mo arau pa vivinei tadi na tie,
ba kamahire si dogoro soti Nigo mataqu rau si Agoi.
6 Ke kurekure ni rau sari qua zinama, equ hiva vagi pule ni;
gua ke maqu habotu pa korapa eba na kavuru pude qu vata dogoro
nia sa qua tinalotaṉa sapu sea si arau.”

Vina betona

7 Mudina sapu zama se Zihova koe Zobi, si zama la si Asa koe Elipazi na tie pa vasileana nomana pa Temani, “Bugoro hola nigo Rau si agoi meke sari karua mua baere, sina lopu zama nia gamu sa hinokara pa guguaqu Rau, gua sa hinokara sapu zama ni e Zobi sa Qua nabulu. 8 Ke kamahire si mamu vagi lani koe Zobi ka zuapa bulumakao meke ka zuapa sipi kokoreo, mamu la va vukivukihi ni pude na mia vinukivukihi. E Zobi, sa Qua nabulu, kote varavarani gamu, meke kote va tabea Rau sa nana vinaravara meke lopu kaqu tavete atu ni Rau gua sapu garodi ri na mia zinama hoboro. Sina lopu hinokara si zama ni gamu pa guguaqu Arau, gua sa hinokara sapu zama ni e Zobi, sa qua nabulu.”

9 Ke lulia ari Elipazi sa tie pa vasileana nomana pa Temani, e Bilidadi, sa tie mae guana pa popoa Sua, meke e Zopara sapu mae guana pa popoa Neama gua sapu zama nia e Zihova, meke va tabea e Zihova sa vinaravara te Zobi.

10 Sipu beto varavara ni Zobi sari ka ṉeta nana baere, si mana pule nia e Zihova si asa, meke poni pule nia tinagotago Tamasa si asa karua totoso hola nia sapu tagoi sa tatasana.* 11 Sari doduru tasina koreo, vineki, meke sari nana baere meke sari doduru pu gilania si asa si mae pa vetu te Zobi meke henahena turaṉia si asa. Va manotia rini si asa meke tozi dia tinalotaṉa koari na kinaleana pu vata raza ni e Zihova koasa. Meke hopeke ponia poata meke keke riṉi qolo arini si asa.

12 Mana nia e Zihova sa kukuru tinoa te Zobi hola nia sa minana pa totoso kekenu. Tagoi Zobi si ka manege made tina sipi, ka onomo tina kameli, karua tina bulumakao, meke keke tina doṉ'ki. 13 Meke ka zuapa tuna koreo meke ka ṉeta tuna vineki si asa. 14 Sa tuna vineki kenuna si e Zimaema pozana, sa vina rua si e Kezaia, meke sa mudina hokara si e Kereni Hapuku pozana. 15 Lopu ta dogoro pa ninae popoa pule sari vineki sapu tolavaedi hola gugua sari vineki te Zobi. Meke poni ni hinia tinagotago tugo sa si arini turaṉae koa ri na tasidia koreo.

16 Mudina asa si ka keke gogoto made ṉavulu puta vuaheni pule si toa se Zobi; dogori sa sari tuna meke sari tudia rina tuna kamo ka made sinage si toa kamoi sa. 17 Toa seunae meke barogoso va gorevura meke tiqe mate si asa.

* **42:10** Zob 1:1-3

SA BUKA SAM
Sari na Kinera tadi na Tie Ziu Pukerane
Sa Vinabakala

Sa Buka Sam sina Buka Kinerakera, meke na Buka varavara tanisa Buka Hope. Ta kubere na ta iliridi koari na hopeke tie kubekubere koari soku vuaheni sapu ele holadi, sari na kinera na vinaravara hire si ta tavetavetae koari na tie Izireli pa dia vinahesi, meke gua tugo sapu sari na kinubekubere hire si somanadi rini pa buka hope.

Sari na kinerakera sapu ta varigara pa Buka Sam si hoke kerani rini pa vinahesi, na vina lavatana e Tamasa, vinaravara tinokae, kinopu, meke tinaharupu, na tinepa tinaleosae, kinera vinariponi na minana la koe Tamasa, meke na tinepatepa vina kilasadi sari na kana. Sari na vinaravara hire si ta tavete pa tinoa soti pa tie, meke la gua tugo koari na tinoni pa kasia popoa, kaiqa si helahelae nia sa tinoa pa korapa maqomaqo tie, kaiqa si va nonoga ia sa tinoa maqomaqo tadi na tie te Tamasa pa binalabala golomona. Sa Buka Sam si tavetavete nia Zisu, sapu hoke ta dogoro tugo koasa Buka Kinubekubere Hope Vaqura sapu kuberi rina tie kubekubere, meke ta kopue hola sa buka na tinagotago arilaena hola pa vinahesi koasa ekelesia tadi na tie te Karisito pa pinodalaena.

Sari N̄ati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa B̄uka Kekenu. Hinia 1-41
Sa Buka Vina Rua. Hinia 42-72
Sa Buka Vina N̄eta. Hinia 73-89
Sa Buka Vina M̄ade. Hinia 90-106
Sa Buka Vina Lima. Hinia 107-150

Buka Kekenu

1
Sam 1 kamo Sam 41

Sa Qinetu Hinokara

1 Tamanae tugo sa tie
pu lopu lulia sa tinolie tadi na tie kaleadi,
meke lopu tavete lulia sa hahanana tadi na tie seadi,
meke lopu koa somanae koari na tie va gugue.
2 Ba qetu nia sa sa tinarae te Zihova,
meke balabala va lohi la ia sa si asa rane na boṉi.
3 Kekeṉoṉo gua tugo na huda
pu ta lete pa taqele ovuku si arini,*
sapu vua valeana pa dia totoso,
na buma valeana sari na elelona.
Na tie ravutudi si arini koari doduru dia tinavete.
4 Lopu gua asa sari na tie kaleadi,
ba gua tugo na hikahika huiti
sapu ta givusu palae si arini.
5 Sari na tie kaleadi si kaqu ta zutu
na tava kilasa koe Tamasa,
meke kaqu tava ilolo taloa koari na vinarigarae tadi na tie soti tanisa.
6 Ura lavelaveni na kopuni e Zihova sari na tie toṉoto,
ba sari na tie kaleadi si kaqu tava mate palae.

---

* **1:3** Zer 17:8

2

Sa Baṉara Ta Vizatana koe Zihova

1 Na vegua ke hiva veko pania rina butubutu huporodi sa binaṉara te Zihova?*
Meke vegua ke balabala vekoa rini si pude luara pania sa Nana tinolitolie?
2 Sari na baṉara pa popoa pepeso si ele varigara,
meke va namanama pude varipera la koasa Tamasa meke sa Nana Baṉara sapu vizatia Sa.
3 Meke zama guahe si arini, “Aria mada va kari gedi sari na dia tinarae,
mada vata rupaha puleni gita koari na dia vinaturu pu pusi gita,” gua.
4 Ba sa Baṉara Lavata sapu koa pa Maṉauru,
si hegere ni na va sisire ni si arini.
5 Beto asa si zama va bubugorae la i Sa si arini,
meke va tarazuzu i Sa pa Nana ginegese sapu guahe:
6 “Ba Arau, si ele va turua sa Qua Baṉara,
pa Qua toqere hope sapu pa Zaione.”
7 Zama sa Baṉara, “Kaqu tozi vura nia rau
gua sapu zama nia e Zihova,* sapu guahe:
‘Na Tuqu soti si Agoi,
ṉinoroi si ta evaṉae
na Tamamu Goi si Arau.
8 Mu tepa mae koa Arau,
meke kaqu ponigo Rau sa ṉiniraṉira,
pude totolini sari na butubutu,
meke doduruna sa kasia popoa
si pude koa pa Mua kinopu, na Mua vinagi Goi!
9 Kaqu tagoa Goi sa ṉiniraṉira lavata pude va kilasi,
meke kaqu huara va ineti Goi si arini.’ ”*
10 Ego, mi koa gilae kamahire ba gamu na baṉara,
mi koa tava balau gamu na tie totoli pa pepeso.
11 Mi nabulu nia se Zihova pa korapa mia pinamaṉana Sa,
mamu qetu na pamaṉa nia.
12 Mi todoṉo pa kenuna sa Baṉara, pude mi lopu ta bugorae koa Sa,
meke tava mate palae si gamu,
ura lopu sana kaqu huruṉu sa Nana binugoro.
Ba tamanae zoṉazoṉa tugo sari doduru
pu aqorae koa Sa.*

3

Vinaravara Tinepa Tinokae pana Mununu

(Kinera te Devita sipu govete nia sa se Abusalamu[d], sa tuna koreo)
1 Ke Zihova, soku lala dia tu saripu kukiti nau,
sokudi tugo saripu varipera mae koa rau.
2 Sokudi rina tie pu zamazama nau si zama,
“Lopu kaqu toka nia Tamasa si asa,” gua!

3 Ba Agoi Zihova, si na qua lave doduru totoso pa tinasuna;
meke poni nau sa minataqara na vina lavata.

---

* **2:1** TTA 4:25-26 * **2:7** TTA 13:33; Hib 1:5, 5:5 * **2:9** Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * **2:12** 2 Samuela 15:13 kamo hinia 17:22

4 Tepa va ululae la ia rau sa tinokae koe Zihova,
meke va avosau Sa pa Nana toqere hope pa Zaione.

5 Eko si rau meke puta, meke vaṉunu si rau,
ba korapa kopu nau e Zihova!
6 Lopu kaqu matagutu ni rau sari na tina na tina qua kana
pu koa pa vari likohaequ.
7 Ke Zihova qua Tamasa, tuturei mae, mamu harupau!
Mu sekei isumatadi sari na qua kana,
Mu pako pani livodi sari na tie kaleadi.
8 Sa vinasare si Tamugoi Zihova tugo,
sa tinamanae Tamugoi si mani koa koari na Mua tie!

4

Vinaravara Tinepa Tinokae pana Veluvelu

(Keke kinera te Devita)
1 Va tabeau pana varavara atu si rau,
ke, Tamasa pu harupau pa tinoṉoto.
Sipu koa pa tinasuna na tinalotaṉa si rau, si mae va sare au Goi,
tataru nau, mamu avosia sa qua vinaravara.

2 Ke gamu na tinoni, ve seunae gua si kaqu koromia pamaṉa nau gamu?
Ve seunae gua si kaqu okoroni gamu sari na ginugua hoborodi,
meke sari na tamasa kokohadi?
3 Ba mi gilania sapu ele vizata paqaha vagi e Zihova sari na tie toṉoto pude
na Nana tie soti;
kaqu va avosau e Zihova pana tepa la koa Sa si rau.
4 Mu lopu va malumia sa mua binugoro pude turaṉa la nigo pa sinea.*
Mamu balabala va lohi pa bulomu totoso eko magogoso pa mua teqe,
mamu koa noso!
5 Va vukivukihi ni sari na vina vukivukihi gotogotodi pa bulomia.
Mi va sotoa sa mia kinalavarae koe Zihova!

6 Sokudi tugo saripu nanasa guahe,
“Esei beka si boka va dogoro ni gami sa tinoa leana?
Ke Zihova, Mu ponini gami sa minana lavata!” gua.
7 Sa qinetuqetu sapu poni nau Goi
si noma hola nia gua sapu tagoi rini pa dia vuvua huiti na vaeni.
8 Maqu eko va bulebulei qua,
maqu puta gequ,
ura telemu Agoi Zihova si kaqu toketoke hukata nau.

5

Vinaravara Tinepa Vina Sare

(Keke kinera te Devita pude kera nia pa ivivu)
1 Kei Zihova, mu avoso maei sari na qua zinama,
mamu balabala i sari na qua tinaduaṉa.
2 Mu avoso mae ia sa mamalaiṉina sa qua kinabo,
qua Baṉara, meke qua Tamasa.
Ura Zihova, koa Goi mo si varavara atu si rau.
3 Zihova, avosia Goi sa mamalaiṉiqu pana munumunu hokara.

* **4:4** Epi 4:26

Totoso gasa sa rimata si varavara atu si rau,
meke aqania rau sa Mua inolaṉa.

4 Agoi si na Tamasa sapu lopu qetu nia sa kinaleana,
meke lopu boka koa turaṉigo rina tie kaleadi.
5 Sarini pu vahesi puleni si lopu kaqu vata dogoro pa kenumu Agoi,
ura etuli Goi sari doduru pu tavetavete va kaleana.
6 Kaqu va puzulu ṉaepi Goi sari doduru pu zama kokoha,
meke kukiti ni Goi sari na tie sekesekei na variva mate.

7 Ba arau si kaqu mae pa Mua Zelepade,
koa gua koasa Mua tataru nabuna.
Kaqu vahesigo rau pa korapana sa Mua Zelepade,
kaqu todoṉo si rau pa korapa pinamaṉa Mu.
8 Kei Zihova, Mu turaṉau pa korapa Mua tinoṉoto,
sina sokudi saripu kukiti nau;
va bakalia koa rau sa Mua hiniva, pude maqu lulia.
9 Ura loke vasi hinokara si zama vura nia rini;*
ta siṉie kinaleadi mo sari na bulodi.
Sari na leodi si ta siṉie sinekesekei pu variva mate.
Zamazama va mememehe kokoha pa meadi si arini.
10 Kei Tamasa, va kilasi gedi si arini,
va hoqai gedi si arini koari na dia zinama soti teledia.
Mu hitu pani gedi si arini pa kenumu Agoi,
ura soku hola sari na dia sinea meke kana Igo rini.

11 Ba madi qetuqetu sarini pu kalavarae koa Goi;
madi kera pa qinetuqetu,
sina lavelave hukatani Goi si arini.
Madi koa qetuqetu sarini pu tataru nigo.
12 Ura mana zoṉazoṉa ni Goi sarini pu koa va toṉoto.
Kei Zihova, bara vari likohae ni na Mua tataru Goi si arini, guana lave!

6

Vinaravara Tinepa Tinokae te Devita pa Totoso Tasuna

1 Kei Zihova, Mu lopu noreau pa Mua binugoro,*
Mu lopu tubehau pa Mua ginegese.
2 Mu tataru nau Zihova,
ura malohoro si rau.
Kei Zihova, Mu tataru nau, Mamu salaṉau na va ṉiṉira au,
sina malohoro meke ta sigiti sari na susuriqu.
3 Talotaṉa hola si rau!
Kei Zihova! Vegua ke aqa seunae si Goi?

4 Ke mae Mu tataru nau doduru totoso.
Kei Zihova, harupau!
Va sare au pa minate.
5 Ura pa popoa tadi na tie matedi si loke tie boka balabala pule Igo.
Meke loke tie si boka poni Nigo vinahesi vasina.

6 Mabo qua kabo si rau pa kinuliusu,

* **5:9** Rom 3:13 * **6:1** Sam 38:1

doduru boṉi si kabo pa tinalotaṉa si rau,
meke bobosia kolomata sa qua teqe.
7 Pa korapa qua kinabo pa tina lovoho
si tava rida sari na mataqu,
sina koa gua koari na qua kana.

8 Mi taloa koa rau gamu doduru pu tavetavete va kaleana,*
ura ele avosia e Zihova mamalaiṉina sa qua kinabo.
9 Avosia e Zihova sa qua kinabo alili la koa Sa,
meke kaqu olaṉia Sa sa qua vinaravara.
10 Sari doduru qua kana si kaqu kurekure nia sa vina kilasadi,
kaqu hinoqa kekere pule taloa pa kinurekure si arini.

7

Kerania Devita se Saula sapu pa Butubutu Benisimane

1 Ke Zihova, qua Tamasa,
koa Agoi mo si kalavarae si arau.
Mu harupau koari doduru qua kana pu hata au na rapata nau,
mamu va sare au.
2 Pudedi lopu va mate au rini,
gua sapu hoke garata luraia na laione sa tie,
meke hoke ririhi taloa nia sa vasina loke tie pude va sare au.

3 Ke Zihova, qua Tamasa,
be ele evaṉia rau si keke kinaleana koa keke tie,
be ele tavete va sea si rau,
4 ba be ele tavete va kaleana la si rau koasa pu koa baere koa rau,
meke be ele hobe la nia kinaleana sapu lopu toṉoto koasa pu kukiti nau,
5 be guana arini si evaṉi rau,
si ego, leana, maqu govete ni sari na qua kana,
madi tuqe vagi au meke neti va konekone au rina qua kana si rau.
Madi va mate au rini meke pomunu nia sa tiniqu pa pepeso.

6 Ke Zihova, tuturei mae, mamu toka nau pa Mua tinaṉaziri;
Mamu toketoke hukata nau koari na binugoro tadi na qua kana.
Ke Zihova, tuturei mae, mamu toka nau,
Mu va vura nia Goi gua sapu toṉoto.
7 Mu varigara ni sari doduru tinoni pa vari likohaemu,
Mamu koa baṉara ululu hola koa rini si Agoi.
8 E Zihova, Mu varipitui ni sari na tinoni.
Mu varipitui nau Zihova, koasa qua tinoṉoto,
ura gilania Mua Goi sapu loke qua kinaleana si rau.
Agoi sina Tamasa Ululumu Hola koari doduru.
9 Na Tamasa toṉoto si Goi,*
meke varipitui ni Goi sari na mami binalabala na hiniva,
Mu va betoi Goi sari na kinaleadi tadi na tie kaleadi,
ba Mamu piai Goi sari na tie toṉoto.

10 Sa Tamasa Ululuna Hola si na qua lave,
harupi Sa saripu toṉoto pa bulodi.

* **6:8** Mt 7:23; Lk 13:27 * **7:9** Rev 2:23

11 Varipitui va toṉoto sa Tamasa,
doduru totoso si va kilasi Sa sari na tie kaleadi.
12 Be lopu kekere si arini,
si kaqu vilu va ṉarua Tamasa sa Nana magu varipera,
meke va namanama malosia meke ṉavea Sa sa Nana bokala.
13 Ele va namanama i Sa sari Nana tiṉitoṉa varipera variva matedi;
ele va ṉarui Sa sari Nana tupi huruṉudi.

14 Dotu! Sari na tie kaleadi si va podoi rini sari na kinaleadi;
va namanama i rini sari na tinavete pude ṉoṉovali na sekeseke ni sari na tie.
15 Taveti rini sari na pou lohidi pude va hoqani votiki tie gua,
ba teledia tugo hoqa pulei si arini.
16 Sari na dia kinaleadi si hoqa pule pa batudia;
meke sa dia ṉinovaṉovala pa tie si kaqu vata sigiti pulei teledia.

17 Zama leana si rau koe Zihova koasa Nana tinoṉoto,
meke kaqu kera vahesia rau se Zihova,
sapu Ululuna Hola koari doduru.

8

Sa Tamasa si Ululu Hola nia sa Tie
(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, mami Baṉara,
sa Mua vina lavata si ta dogoro pa doduruna sa kasia popoa,
meke tavahesi si Goi koari na Maṉauru.

2 Ele kera vahesi Igo rina koburu na haha koasa Mua ṉiniraṉira.*
Koa gua koari na Mua kana si hukati na va nosoi Goi si arini pu hiva va kilasa hobe Igo.

3 Sipu doṉo la i na balabala i rau sari na Mua maṉauru pu kuri Goi pa limamu,
meke sari na sidara na pinopino pu ele va turui Goi,
4 nasa sa tie ke balabala sisigitia Goi,*
meke na tie hokara ba kopu nia Goi?
5 Ura ele tavetia Goi sa tie pa kinehamu Goi,
pude koa pa kauruna sa Mua ṉiniraṉira, pa kaurudi sari na mateana.
Meke ele ponia ṉiniraṉira na vina lavata Goi koa rina tie pude koa totoli.

6 Ele vekoa Goi pa kinopudi rini sari doduru Mua vina podaka pu kuri Goi pa limamu.*
Ele vekoa Goi pa kinopudi sari doduru likakalae,
7 doduru sipi, na bulumakao, meke doduru kurukuru ṉame pa pepeso,
8 sari na kurukuru tapuru, meke na igana pa kolo,
meke sari doduru tiṉitoṉa pule pu koa koari na lamana peava.

9 Ke Zihova, mami Baṉara,
sa Mua linavata si ta dogoro pa doduruna sa kasia popoa.

* **8:2** Mt 21:16 * **8:4** Zob 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 * **8:6** 1 Kor 15:27; Epi 1:22; Hib 2:8

9

Sa Zinama Leana koe Tamasa koasa Nana Vinilasa Va Toṉoto

(Keke kinera te Devita)

1 *(Aleph)** Kaqu vahesi zoṉazoṉa Igo rau si Agoi Zihova pa doduru buloqu.
Kaqu tozi vurani rau sari doduru Mua tinavete variva magasadi.
2 Kaqu qetuqetu si rau meke va lavata Igo,
kaqu kera vahesia rau sa Pozamu, ke Zihova Ululumu Hola!
3 *(Bet)* Sipu vura mae si Agoi si govete pule taloa sari na qua kana,
meke hoqa mate pa kenumu Goi si arini.
4 Vilavilasa va toṉoto si Agoi koa rina Mua vinaripitui,
meke sipu korapa koa pa Mua habohabotuana Baṉara
si ele varipitui toka nau Goi koasa Mua vinizata toṉotona.
5 *(Gimel)* Ele norei Goi sari na butubutu huporodi,
meke ele va mate pani Goi sari na tie kaleadi.
Loke tutidia si koa ninae rane ka rane.
6 Ele tava mate palae pa tinahuara sari na kana ninae rane.
Ele huara pani Goi sari na dia vasivasileana,
meke ele ta muliṉae hokara sa binalabaladi rini.

7 *(He)* Ba se Zihova si koa Baṉara ninae rane ka rane,
ele va turua Sa sa Nana habohabotuana varipituina.
8 Meke varipitui va toṉoto nia Sa sa kasia popoa.
Kaqu vilavilasa va toṉoto si Asa koari doduru tie.
9 *(Vav)* E Zihova si na aqoroana tadi doduru pu koa ta ṉoṉovala,
meke na bara patu ululuna pa vasileana pa totoso tasuna.
10 Meke sarini pu gilania sa Pozamu si kaqu kalavarae zoṉazoṉa koa Agoi,
ura Agoi Zihova si lopu kilui sarini pu hata Igo.

11 *(Zain)* Mi kera vahesia se Zihova sapu koa Baṉara pa Zaione;
tozi vurani koari doduru tie sari Nana tinavete.
12 Ura balabala i sa Tamasa sarini pu koa ta sigiti meke mate,
meke lopu muliṉi nia Sa sa dia kinabo.
Meke va kilasi Sa sarini pu ṉoṉovala la koarini.
13 *(Het)* Ke, Zihova, Mu tataru nau,
dogoria Goi sa qua tinasigiti pu evaṉa nau rina qua kana.
Mu va sare au pa minate,
14 pude maqu tozi vurani rau pa vinarigara tie pa Zerusalema sari doduru vinahesimu Goi,
meke kaqu qetuqetu nia rau sa Mua hinarupu.
15 *(Tet)* Sari na butubutu si gelia rini si keke pou pude va hoqa au, gua,
meke ṉovala puleni teledia,
tavetia rini si keke sipata pude vagi au,
ke koari na dia binalabala kaleadi pu tavete tomei rini si ta vagi tugo si arini.
16 Ele vata gilana pule nia telena koa gita se Zihova pa Nana vinaripitui toṉotona.
Ele ṉovala puleni teledia sari na tie kaleadi koari na dia tinavete kaleadi pu va pada ni rini pa votiki tie.
17 *(Yod)* Kaqu kekere la pa minate sari na tie kaleadi,
meke sari na tie huporo pu hoke muliṉi nia sa Tamasa.

---

* **9:1** Hopeke pukudi koari na Sam 9 meke 10 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

18 *(Kaph)* Sari na habahuala si lopu kaqu ta muliṉae koe Zihova,
meke sa inokoro nabuna tadi na habahuala pude tava sare,
si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

19 Kei Zihova, mae toka nau pude madi lopu koa va mataqara sari na tie.
Madi ta pitu gedi pa kenumu Goi sari na butubutu huporodi.
20 Kei Zihova, va mataguti gedi si arini,
pude madi gilania sapu na tie mo si arini.

10

Vinaravara pude Tepa ia sa Tinoṉoto

1 *(Lamed)* Kei Zihova, na vegua ke koa va seu si Goi?
Na vegua ke tome Mua si Goi pa totoso tasuna si gami?

2 Pa dia vinahesi pule si ṉoṉovali rina tie kaleadi sari na habahuala.
Padadi pude va kilasa puleni koari na kinaleadi pu kuhana vekoni rini.
3 *(Mem)* Sa tie kaleana si vahesi pule nia koari nana inokoro kaleadi pa bulona,
meke va lavatia sa sa tie puhina ba va karia sa se Zihova.
4 *(Nun)* Sa tie kaleana si lopu hite hata ia sa minana te Tamasa.
Pa nana vinahesi pule si balabala ia sa sapu loke Tamasa si koa, gua.
5 Ravutu sa nana kinoa doduru totoso, gua si asa.
Lopu hite tata pa nana ginilagilana sa guguana sa Mua vinaripitui.
Doṉo va kari sa saripu norena sa.
6 Balabala ia sa sapu lopu kaqu hite tava rizu si asa,
meke lopu kaqu hite tutuvu tinasuna koari doduru sinage na sage, gua.
7 Koba zama leveleve na sekesekei na ṉoṉovala si asa koari na tie.*
(Pe) Bebeno zamani sa sari na zinama pu vari sigiti, na kaleadi pa tie.
8 Opo tomeni sa pa vasivasileana pude va matei sari na tie leadi,
meke seke tomei sa si arini.
(Ain) Doṉo hatahatai sa saripu malamalaṉadi.
9 Tome aqani sa sarini guana laione pa nana qoqoro,
meke saputu vagi sa saripu malamalaṉadi,
meke ta ṉoṉovala si arini koari nana tinavete sekesekeidi.
10 *(Zade)* Va kilasi sa si arini pa nana ṉiniraṉira,
meke naqoto goreni sa si arini pu loke dia tinokae.
11 Balabala ia sa sapu “Muliṉi nia Tamasa,” gua,
“Lopu doṉo mae au Tamasa, ke lopu dogorau Sa,” gua si asa.
12 *(Qoph)* Kei Zihova, qua Tamasa,
Mu mae va sarei pa Limamu sari na tie ta ṉoṉovaladi.
Mu lopu muliṉi ni Goi sari kinabo tadirini pu koa malaṉa.
13 Na venagua ke doṉo va karia sa tie va gugue sa Tamasa?
Meke zama golomo pa bulona, sapu “Lopu kaqu tubehau Sa,” gua?
14 *(Resh)* Ba ele dogori Mua Goi sari na tinasuna na tinasigiti gua hire,
meke kaqu tubehi Goi si arini.
Kalavarae koa Goi sari na tie ta ṉoṉovaladi,
sina Agoi mo sa tinokae tadi na tie eapa.
15 *(Shin)* Mu va beto pania Goi sa ṉiniraṉira tanisa tie kaleana.
Mu va kilasia Goi si asa koari nana tinavete kaleadi,
pude lopu kaqu tavete pulea sa si asa.

* **10:7** Rom 3:14

16 Zihova tugo si na Baṉara, ninae rane ka rane!
Sari na butubutu huporodi si kaqu tava mate palae koasa pepeso.
17 *(Tav)* Kei Zihova, avosi Goi sari na vinaravara tadi pu ta ṉoṉovala,
meke kaqu va ṉiṉirai Goi si arini.
18 Kaqu tavetia Goi sa Mua vina sare va toṉoto koari pu ta ṉoṉovala na eapa,
pude lopu kaqu tava matagutu pule si arini koari na tie pa pepeso.

11

Sa Rinaṉeraṉe Hinokara koe Zihova

(Keke kinera te Devita)
1 Koe Zihova si aqorae si rau.
Na vegua ke zama si gamu,
"Mu govete guana kurukuru tapuru la koari na toqere,
2 ura dotu, malosi rina tie kaleadi sari na dia bokala,
meke ṉave va totoanae ni rini sari na dia tupi,
pude gona golomi pa hupohuporona saripu toṉoto pa bulodia.
3 Be ta huara palae sari na sinokirae nabudi pa tinoa,
si loketoṉa si kaqu boka evaṉia rina tie toṉoto," gua?

4 Ba se Zihova si koa Nana pa Nana Zelepade Hope,
meke pa Nana habohabotuana baṉara pa Maṉauru.
Hakehakei ni Sa sari na tinoni pa doduru vasina
meke gilani Sa gua sapu korapa taveti rini pa pepeso.
5 Podeki e Zihova sari na tie toṉoto na tie kaleadi,
meke etuli Sa sari na tie kaleadi pu hoke seke tinarae.
6 Kaqu va rukuni motete na patu leradi Sa sari na tinoni kaleadi,
meke kaqu va kilasa ni givusu maṉinina Sa si arini.

7 Ura na toṉoto se Zihova,
meke qetu ni Sa sari na tinavete toṉoto,
ke tale saripu toṉoto mo si kaqu dogoria sa Isumatana Sa!

12

Vinaravara Tinepa Tinokae

(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, mae Mamu tokani gami,
sina ele murimuri palae sari na tie toṉoto,
meke lopu ta dogoro sari na tie ta ronuedi pa pepeso.
2 Hoke varikokohai sari doduru tinoni,
zama vura ni rini sari na zinama lomosodi,
pude sekesekei ni sari na turaṉadia.

3 Ke Zihova, Mamu va mate pani sarini pu zama va lomolomoso,
Mamu va betoi sarini pu vahesihesi puleni,
4 saripu zama guahe:
"Kaqu vagi gami sapu gua hiva ni gami koari na mami zinama lomosodi,
kaqu mataqara sari na mami zinama.
Loke tie si kaqu boka va noso gami," gua.

5 "Ba kaqu mae si Rau kamahire
pude tokani saripu habahuala na ta ṉoṉovala,

meke sarini pu silava na ta sigiti pa tinoketoke.
Kaqu kopu ni Rau si arini koari na tie n̲o n̲ovala," gua se Zihova.
6 Sari na vina tatara te Zihova si hinokara tugo,
guana siliva sapu ta kina va via ka zuapa totoso koasa nika.

7-8 Koa vari likohaeni gami ri na tie kaleadi,
ari doduru si okoro nia sa kinaleana.
Kei Zihova, mu kopuni gami,
Mamu va sare gami koasa sinage kaleana hie!

13

Vinaravara Tinepa Tinokae

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, ve seunae gua si kaqu muli n̲i nau Goi si arau? Ninae rane?
Ve seunae gua si kaqu va paere pule Nigo koa rau si Goi?
2 Ve seunae gua si kaqu koa ta sigiti si rau pa maqomaqoqu,
meke koa talota n̲a pa buloqu doduru rane?
Ve seunae gua si kaqu koa mataqara hola koa rau sari na qua kana?

3 Kei Zihova, qua Tamasa, Mu balabala au, Mamu toka nau.
Mamu tura n̲au pa Mua kalalasa,
pude qu lopu puta pa minate.
4 Madi lopu zama sari na qua kana, "Ele va kilasia gami si asa," gua.
Madi lopu qetu nia rini sa qua tinasuna.

5 Ba ra n̲ea rau sa Mua tataru nabuna,
meke qetuqetu sa buloqu sina kaqu harupau Goi.
6 Kaqu kera vahesi Igo rau si Goi Zihova,
sina tavete valeana mae koa rau si Goi.

14

Sa Kinaleana tadi na Tie

(Keke kinera te Devita)
1 Sa tie duvili si na tie pu zama guahe pa bulona,*
"Loke Tamasa si koa," gua.
Sari na tie gugua arini si kaleadi pa dia tinoa;
tavete va kaleana sisigiti si arini,
meke lopu keke arini si lulia sa tino n̲oto.

2 Do n̲o gore mae pa Ma n̲auru koari na tinoni pa pepeso se Zihova,
pude hatai be koadia kaiqa tie saripu tumatumae na gilae,
pu hata ia sa Tamasa meke va lavatia si Asa.
3 Lopu keke koa rini sapu soto va nabu koe Tamasa,
ba sea beto sari doduru,
kaleadi beto mo si arini.
Lopu keke arini si tavetia gua sapu leana,
namu loketo n̲a hokara.

4 Loke dia ginilagilana sari na tie kaleadi hire
pu n̲o n̲ovali sari na tie taqarau, keke n̲o n̲o gua
sapu hena va murimuri rini sari gedi ginani,

* **14:1** Rom 3:10-12

meke lopu hite varavara la si arini koe Zihova!
5 Ba lopu sana matagutu sisigiti si arini,
sina sa Tamasa si koa koari na vinarigara tadi na tie toṉoto.
6 Hiva va nunali rina tie kaleadi sari na hiniva tadi pu malaṉa,
ba e Zihova tugo sa aqoroana tadirini.

7 Kei, mani vura mae mo pa Zaione sa tinaharupu tadi na butubutu Izireli,
pana va mamutu pulei Tamasa sari na Nana tie Izireli
si kaqu qetuqetu hola si arini.

15

Gua sapu Hiva nia sa Tamasa

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, esei si boka nuquru pa Mua Zelepade hopena?
Esei si boka vahesigo koasa Mua toqere hope sapu pa Zaione?

2 Asa mo sapu va tabea sa zinama te Tamasa koari doduru ginugua,
meke evaṉia gua sapu toṉoto doduru totoso,
meke zama nia sa hinokara mae gua pa bulona.
3 Asa mo sapu lopu nanae pa zinama,
meke lopu tavete va kaleana la koari na nana baere,
na lopu zuzutu la koari na turaṉana!
4 Etuli sa saripu kilua sa Tamasa,
ba va lavati sa saripu pamaṉa nia se Zihova!
Be tasuna pa nana kinokoa,
ba va gorevura i sa sari nana vina tatara doduru totoso.
5 Va malumia sa sa nana poata, pude toka ni saripu hiva nia,
ba lopu tomo la nia sa sa tinoqolona totoso hobe pulea rini sa nana poata,
meke lopu hite ade vagia sa sa tinabara sekesekeina
pude ṉoṉovali sari na tie loke dia sinea.

Asa sapu evaṉi sari na hahanana arini,
si lopu boka tava rizu ba turu hola.

16

Sa Vinaravara pa Rinaṉeraṉe Nabuna

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, Mu kopu nau pude lopu ta ṉoṉovala,
ura koa Agoi mo si aqorae rau.
2 Ele zama la koe Zihova si rau,
“Agoi mo sa qua Baṉara,
Doduru tiṉitoṉa pu tagoi rau
si mae guadi mo koa Goi.”

3 Sari na tie toṉoto pa popoa pepeso
si na tie ta ronuedi koe Zihova,
ke qetu hola ni rau si arini.

4 Sarini pu vizata pulea si keke votiki tamasa,
si va soku lala i rini sari na dia tinalotaṉa.

Lopu kaqu hiva somana zoropo ni rau sari na dia ehara tana vina
vukivukihi,
meke lopu kaqu pozai rau pa vinahesi pozadi sari na dia tamasa.

5 Kei Zihova, Agoi mo sa qua hinia pu vizatigo rau,
meke na qua tinagotago.
Sa qua tinoa vugo na repere
si koa mo pa Limamu Goi.
6 Ele pada valeana poni nau Goi sari na Mua vinariponi koa rau,
meke taguedi hola si arini.

7 Vahesia rau se Zihova,
sina totoli nau Sa, na turaṉau Sa.
Pana boṉi ba va balau pule nau tugo si rau pa qua binalabala.
8 Doduru totoso si balabala ia rau se Zihova,*
sina koa tata si Asa koa rau,
ke lopu kaqu matagutu si rau.

9 Gua asa ke qetu sa buloqu,
meke qetuqetu tugo sa qua tinoa,
ke koa tava sare si rau,
10 sina lopu kaqu veko hola au Goi si rau pa lovu,*
meke lopu kaqu va malumia Goi sa mua Nabulu Hopena pude muzi
tinina.
11 Va dogoro nau Goi sa siraṉana sa tinoa,
meke va siṉi nau qinetuqetu Goi pa kenumu,
meke pa kali mataomu Goi si vagia rau sa qinetuqetu sapu loke
vinabetona.

17

Keke Vinaravara tanisa Tie Toṉoto

(Keke vinaravara te Devita)
1 Kei Zihova, mu avoso mae ia sa qua tinepa koa Goi pude harupau pa Mua
tinoṉoto.
Mu va avosia sa qua tinepa tinokae.
Mu va taliṉa mae ia sa qua vinaravara hinokara.
2 Mu vilasa poni nau sa tinoṉoto;
sina Agoi gilania gua sapu toṉoto.

3 Gilania Goi sa buloqu,
ele mae koa rau si Goi pana boṉi,
meke ele viliti betoa Goi sa doduruna sa qua tinoa,
ba loke inokoro kaleadi si ta dogoro koa rau.
Loke zinama kaleadi si ta zamae pa beruqu gua,
4 sapu hoke evaṉia ri kaiqa.
Ele va tabei rau sari na Mua tinarae,
meke lopu luli rau sari na hahanana tadi na tie variva mate.
5 Ele ene luli valeania rau sa Mua siraṉa,
meke lopu hite va karia rau si keketoṉa.

6 Kei Tamasa, varavara atu si rau,

* **16:8** TTA 2:25-28 * **16:10** TTA 13:35

sina avosau Goi.
Mu va taliṉa mae au,
Mamu avosi sari na qua zinama.
7 Mamu vata dogoro nia sa Mua tataru nabuna,
Mamu harupau.
Koa Goi si tava sare si rau koari na qua kana,
sina kalavarae si rau koa Goi.

8 Mamu kopu totoko nau gua sapu kopu totoko pule Nigo,
Mamu tomeau pa kaurudi ri na tatapurumu,
9 pude qu tava sare koari na tie kaleadi pu ṉoṉovalau,
na tie variva mate pu koa vari likohae nau.

10 Loke dia tataru si arini,
meke vahesi puleni pa dia zinama.
11 Pitu lulia rini sa qua inene,
meke mae kamo au rini.
Hatahata luliau rini,
pude va mateau, gua.
12 Kekeṉoṉo gua na laione si arini,
sapu tome aqa pude garata va mate au, gua.

13 Kei Zihova, mae toka nau!
Mu turu varipera koari na qua kana,
Mamu harupau koari na tie kaleadi koasa Mua magu varipera.
14 Kei Zihova, harupau koari na tie kaleadi.
Ele vagi rini doduru gua pu kaqu vagi rini koasa kasia popoa hie.
Mu va kilasi gedi pa tinasigiti sapu ele va nama veko poni Goi pude tadirini.
Va hia i tugo sari na tinasigiti koari na tudia meke rina tudia rina tudia.
15 Ba arau si kaqu dogoro Igo pa tinoṉoto,
sina loke kinaleana si evaṉia rau.
Pana vaṉunu rau si maqu qetu qua,
sina toa koa Goi si rau.

18

Sa Kinera Minataqara te Devita
(2 Samuela 22:1-51)

(Devita sa nabulu te Zihova si kera nia sa kinera hie koasa rane sapu harupia e Zihova se Devita koe Saula meke sari doduru nana kana.)
1 Kei Zihova, tataru nigo rau si Goi,
Agoi mo sa qua ṉiniraṉira.
2 Zihova tugo si na qua patu aqoroana.
Koa tome koa Sa si rau,
ke loke kana si boka ṉoṉovalau.
Asa si na qua vinasare,
na qua Tamasa, na qua patu heheda.
Koa Sa si aqorae si rau, na qua lave,
na ṉiniraṉira meke sa ṉatina sa qua tinaharupu!
3 Tepa tinokae si rau koe Zihova,
sapu garona pude tava lavata,
meke harupau Sa koari na qua kana.

4 Sa tinasuna tana minate si koa pa vari likohaequ,
sari na bogusu tinahuara si nobi tamunau si arau.
5 Sari na tinasuna variva matedi si koa pa vari likohaequ,
meke sa tinapusi tana minate si soqo au.
6 Pa korapa qua tinasuna si tepa la si rau koe Zihova.
Tepaia rau sa tinokae koa sa qua Tamasa,
pa korapana sa Nana Zelepade si avosia Sa sa mamalaiṉiqu,
meke sa qua kinabo si ele avosia Sa.

7 Ke ziziziri sa pepeso meke niniu,
meke madidiri hubidi sari na toqere,
sina ta ṉaziri sa Tamasa.
8 Na tuṉaha si vura pa isuna
meke na nika huruṉuna
meke na motete leradi si vura pa ṉuzuna.
9 Sira tukelia Sa sa maṉauru,
meke gore mae,
na lei huporona si koa pa kauru Nenena.
10 Koi pa keke mateana tapuruna meke gore mae si Asa,
rerege mae si Asa koasa givusu.
11 Va poko pule nia si Asa koasa huporo,
meke sari na lei muhodi pu siṉia na kolo si koa pa vari likohaena.
12 Sari na ruku kabukabue aesi
meke na malara nika,
si vura mae pa ṉinedalana Sa.

13 Meke lulusu guana paka maṉauru se Zihova,
meke ta avoso sa mamalaiṉina sa Tamasa Ululuna Hola.
14 Gonani Sa sari Nana tupi
pude va talahuaraei sari Nana kana.
Sa malakapina sa kapi,
si va goveti Sa si arini.
15 Kei Zihova, sipu ta ṉaziri ni na norei Goi sari na Mua kana,
sari na lolomo pa hubi lamana,
meke sari na sinokiraena sa pepeso si ta dogoro,
koasa givusuna sa siniṉomu Goi.

16 Qaqama gore mae pa Maṉauru sa Tamasa meke harupau Sa,
meke daku vura nau Sa pa lamana peava.
17 Harupau Sa si rau koari na qua kana ṉiṉiradi,
meke koari doduru pu kukiti nau,
ura ṉiṉira hola nau rini si rau.
18 Sipu korapa koa si rau pa tinasuna, si mae rapata nau rini,
ba va sare au e Zihova.
19 Toka nau Sa meke va seu au Sa pa tinasuna,
harupau Sa sina qetu nau Sa.

20 Pia au e Zihova si arau,
sina tavete va toṉoto si rau.
Mana nau Sa, sina viaqu,
lopu sea si rau.
21 Ele va tabei rau sari na tinarae te Zihova,
meke lopu va mudia rau sa qua Tamasa.

22 Kopu beto ni rau sari doduru Nana tinarae,
meke lopu hite va kari rau sari na Nana ginarunu.
23 Loke tinazutuqu si rau pa kenuna Sa,
meke ele kopu pulenau si rau pude lopu tavete va sea.
24 Gua asa ke pia au Sa si arau,
sina tavete va toṉoto si rau,
meke gilania Sa sapu loke qua sinea si rau.

25 Kei Zihova, ta ronuemu si Goi koarini pu soto va nabu koa Goi,
meke va dogoro nia Goi sa Mua tinoṉoto koari na tie toṉoto.
26 Via si Goi koarini pu via,
ba koari na tie sekesekei si guana tie sekesekei guni Nigo rini.
27 Ura harupi Goi saripu va pepekae,
ba va hoqai Goi sarini pu vahesi puleni.
28 Kei Zihova, va toa ekoa Goi sa qua kalalasa,
ke Tamasa, va kalalasa ia Goi sa qua hinuporo.
29 Poni nau Goi sa ṉiniraṉira pude rapati sari na qua kana,
meke sa vinarane pude boka va kilasia rau sa dia vasina varipera
ṉiṉirana.

30 E Tamasa si toleṉe gua toṉotodi sari Nana tinavete;
ta ronu hola sari Nana ziṉama!
Guana lave si Asa koa ri doduru
pu tome koa Sa.
31 E Zihova mo telena si na Tamasa,
Asa mo telena sa nada Patu aqoroana.
32 Asa mo sa Tamasa sapu va ṉiṉira au,
toka nau Sa pa siraṉa gotogotona.
33 Va boka au Sa pude ene koari na vasina tasunadi pa toqere,*
meke lopu kaqu hite ta tubarae si arau.
34 Va tumatumae nau Sa pude varipera,
ke boka ṉavea rau sa bokala ṉiṉirana hola.
35 Kei Zihova, lavelave hukata nau Agoi.
Pa Mua ṉiniraṉira si kopu nau Agoi,
meke koasa Mua vina pepekae si tava lavata si rau.
36 Ele va labe poni au Goi sa siraṉa,
ke lopu vagi au ri na qua kana,
meke lopu hite hoqa si arau.
37 Hadu luli rau sari na qua kana meke va kilasi rau si arini,
lopu hite noso si rau osolae va mate betoi rau si arini.
38 Seke va hoqai rau si arini,
ke lopu boka turu pule.
Mate eko mo pa kenuqu rau si arini.
39 Ele poni nau Goi sa ṉiniraṉira pa vinaripera,
meke va todoṉi sari na qua kana pa kenuqu rau.
40 Ele va govete taloai Goi koa rau sari na qua kana,
meke ele va matei rau saripu kukiti nau.
41 Tepa tinokae,
ba loke tie harupi si arini.
Tepa la si arini koe Zihova,
ba lopu olaṉi Sa.

---

* **18:33** Hbk 3:19

42 Muzara va umumi rau si arini,
guana kavuru pu givusu pani.
Neti va konekonei rau si arini
guana kosiri pa siraṉa.

43 Ele harupau Goi si rau koari na tie va karikaridi;
meke ele va baṉara au Goi koari na butubutu,
sari na tinoni pu lopu gilani rau,
ba nabulu nau rini.
44 Sipu avoso nau rini si va tabe au rini.
Sari na tie karovodi ba mae hoqa todoṉo pa kenuqu rau.
45 Matagutu hola meke neneqara mae si arini pa kenuqu rau.
Tarazuzu meke vura mae si arini koari na dia vasina varipera ta bara
va ṉiṉiradi.

46 Toana se Zihova!
Mani tava lavata sa qua patu aqoroana!
Maqu vahesia sa Tamasa,
sa qua hinarupu!
47 Poni nau Sa sa minataqara koari na qua kana,
toka nau Sa pude va kilasi sari na votiki butubutu.
48 Meke harupau Sa si rau koari na qua kana.
Ke Zihova, Agoi va mataqarau si rau koari na qua kana.
Meke lavelave hukata nau Goi koari na tie ṉoṉovala.
49 Gua asa ke kote vahesigo rau si Goi pa vari korapadi ri na butubutu
huporodi;*
meke kera vahesia rau sa Pozamu Zihova!
50 Ponia Tamasa sa minataqara lavata koasa Nana baṉara.
Va dogoro nia Sa sa Nana tataru nabuna koasa pu ele vizatia Sa,
Koa rau Devita meke koari na tutiqu ninae rane ka rane.

19

Sa Ṉiniraṉira Lavata te Tamasa koari Nana Vinapodaka

(Keke kinera te Devita)
1 Sa maṉauru si va dogoroni gita sa ṉiniraṉira tanisa Tamasa,
meke va dogoro va bakalani gita sari na tinavete tana limana.
2 Hopeke rane si tozi vura nia sa vina lavatana Sa,
meke hopeke boṉi si tozi vura nia sa tinumatumae Tanisa.
3 Lopu vivinei na zama vura si Asa,
meke lopu ta avoso sa mamalaiṉina Sa,
4 ba sa Nana inavoso si vura la pa doduruna sa kasia popoa,*
meke sa vevehena Sa si ta avoso pa doduru vasina pa popoa pepeso.

Ele kuria e Zihova pa maṉauru sa vasina tanisa rimata.
5 Vasina gasa mae gua si asa,
gua na tie qetuqetu pu la pude varihaba,
meke guana tie lopilopi pu va qaqiri la pa vinarivose haqala.
6 Gasa mae pa keke hukihukirina sa maṉauru si asa,
meke ene karovo la gua pa keke kalina pule.
Loketoṉa si boka tome pa minaṉini tanisa.

* **18:49** Rom 15:9 * **19:4** Rom 10:18

Sa Tinarae te Zihova

7 Sari na tinarae te Zihova si gotogoto,
pude va ṉiṉira ia sa tinoa.
Sari na ginarunu te Zihova si ta ronuedi tugo,
pude va tumatumaei saripu pupuhu.
8 Sari na tinarae te Zihova si toṉoto,
pude va qetui sari na bulo tie.
Sari na ginarunu te Zihova si hinokara,
va kalalasia sa binalabala.
9 Sa pinamaṉana e Zihova si via,
ninae rane ka rane.
Sa vinilasa te Zihova si gotogoto,
meke toṉoto doduru totoso!
10 Sa inokorodi rini si noma hola nia sa inokorona sa qolo taguena,
lomoso hola nia rini sa zipale sapu viana hola!
11 Va tumatumae au rini si arau, sa Mua nabulu,
meke koasa vinatabedi rini si vagia rau sa pinia nomana.

12 Esei si boka gilana puleni sari nana sinea tomedi soti telena?
Kei Zihova, Mu taleoso nau koari na qua sinea,
pu lopu va nonogai rau!
13 Mu va sare au koari na qua sinea pu evaṉi rau pa qua hiniva soti.
Toka nau pude madi lopu va pinausu au rini,
ba pude maqu koa va gilae si arau,
meke tava leseve pa sinea.

14 Sari na zinama pa ṉuzuqu,
meke sari na binalabala pa buloqu,
si madi va qetu Igo.
Kei Zihova, qua Patu aqoroana,
meke na qua tie kopu!

20

Vinaravara pude Koa Mataqara

(Keke kinera te Devita)
1 Mani olaṉia e Zihova sa mua tinepa koa Sa pa totoso tasuna.
Mani va aqorigo sa Tamasa te Zekopi.
2 Mani garunu la nia Sa sa tinokae,
mae guana koasa Nana Zelepade hope.
Mani garunu atunia Sa sa tinokae mae guana pa toqere Zaione.
3 Mani lopu muliṉi ni Sa sari doduru mua vinariponi,
meke kaqu qetu ni Sa sari doduru mua vina vukivukihi uququ.
4 Mani ponigo Sa sari doduru gua pu hivani goi,
meke kaqu va gorevura i Sa sari doduru mua minizimizi
5 Meke kaqu velavela qetuqetu nia gami sa Mua minataqara,
meke varigara qetuqetu pa vinahesina sa nada Tamasa.
Mani olaṉi e Zihova sari doduru mua tinepatepa.
6 Kamahire tu gilania rau,
sapu e Zihova si va mataqara ia sa Nana baṉara ta vizatana.
Olaṉa gore mae ia Sa si asa pa Nana Maṉauru hopena,
meke pa korapa Nana ṉiniraṉira si tava mataqara hola si asa.
7 Kaiqa si raṉei sari na dia totopili na hose varipera,

ba gita si kalavarae koa sa Pozana e Zihova sa nada Tamasa.
8 Kaqu tava kilasa si arini,
ba gita si kaqu koa mataqara.

9 Kei Zihova, Mu va mataqaria sa baṉara,
Mu olaṉa mae gami,
pana varavara atu si gami.

21

Vinahesi pa Minataqara

(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, qetuqetu nia sa baṉara
sa Mua ṉiniraṉira,
sina ele va mataqaria goi
meke tava lavata si asa.
2 Ele ponia Goi sa nana hiniva pa korapa bulona.
Ke lopu heki nia Goi gua sapu tepa ia sa.
3 Ele mae vekoi Goi koasa sari na minana taguedi,
meke ele va hake nia toropae qolo Goi sa batuna.
4 Tepaia sa koa Goi sa tinoa,
ke poni nia Agoi koasa,
sa tinoa gelenaena sapu
koa hola ninae rane ka rane.
5 Mataqara hola si asa koari nana kana,
sina va sarea goi.
Ele ponia goi koasa sa vina lavata na tinolava.
6 Ele ponini Goi koasa sari na Mua minana ninae rane,
meke va qetuqetua Goi si asa pa kenumu Goi.
7 Kalavarae sa baṉara koe Zihova
sapu Ululu Hola koari doduru,
sina koa gua koasa Nana tataru nabuna
si koa tava sare si asa doduru totoso.

8 Kaqu tuqe vagi Goi pa Mua ṉiniraṉira sari doduru Mua kana,
kaqu tuqe vagi Goi sari doduru pu kukiti Nigo.
9 Pana vura mae si Asa si kaqu huruṉu guana nika;
meke pa Nana binugoro si sulu va ineti Sa,
guana nika sapu gani va upati si arini.
10 Lopu keke koari na tutidi rini si kaqu toa hola;
kaqu va mate beto pani Sa sarini.
11 Be mizi vekoi rini sari na dia tinavete kaleadi na sinekesekei,
ba lopu kaqu boka mataqara si arini.
12 Pana va totoanae ni Goi sari na Mua tupi,
si kaqu tarazuzu meke govete taloa si arini.
13 Vahesi Igo gami si Agoi Zihova koasa Mua ṉiniraṉira lavata.
Kaqu kera vahesia gami sa Mua ṉiniraṉira!

22

Kinabo pa Tinasigiti meke na Vinahesi

(Keke kinera te Devita)
1 Qua Tamasa, qua Tamasa,*

* **22:1** Mt 27:46; Mk 15:34

na vegua ke veko pani au tu Goi?
Tepa hata sisigitia rau sa tinokae,
ba lopu vagia rau.
2 Qua Tamasa, pana rane si varavara atu si rau,
ba lopu olaṉau Goi.
Tepatepa atu si rau pana boṉi,
ba loke minanoto si vagia rau.

3 Ba na Baṉara Hopemu si Goi,
pu tavahesi koari na tinoni Izireli.
4 Sari na tamamami pukerane si kalavarae koa Goi;
raṉe Igo rini si Goi, ke ele harupi Goi si arini.
5 Tepa atu koa Goi si arini, meke tava sare pa tinasuna,
kalavarae koa Goi si arini, ke lopu tava kurekure.

6 Na loke laequ hokara guana uloso mo si rau,
ta ṉoṉovala meke ta hakohakoe si rau koari na qua kana.
7 Sari doduru pu dogorau si va sisire nau,*
na pesipesi va kaleanau rini na qenoqeno batudi.
8 “Dotu, kalavarae si asa koe Zihova,” gua si arini.*
“Ba venagua ke lopu harupia tu e Zihova si asa?
Be guana qetuqetu nia e Zihova si asa si mani va sarea tu,” gua si arini!

9 Ba Agoi tugo si va podo vura au pa tiana sa tinaqu,
meke Agoi tugo kopu nau na va sare au totoso haha si rau.
10 Podalae guatu podo rau si kalavarae atu mo koa Goi,
meke Agoi mo sa qua Tamasa doduru totoso.
11 Mu lopu koa va seu koa rau,
ura tata mae sa tinasuna koa rau,
meke loke tie si koa pude toka nau.

12 Soku sari na kana pu koa varidikue nau,
guana bulumakao kokoreo,
kekeṉoṉo gua na bulumakao variva matedi pa popoa Basani.
13 Zama ṉoṉovala au rini guana laione pu va ṉaṉari rini sari na ṉuzudi,
pu kurumu aqa pude garatau.
14 Malohoro sa tiniqu, ta zoropo palae sa qua ṉiniraṉira guana kolo,
sari doduru vinari hodae susuriqu si zokezoke beto,
lodu mate pa tinalotaṉa sa buloqu.
15 Loke qua ṉiniraṉira guana keke bele raro patu popana,
sa meaqu si napiti pa damaqu;
veko pani au Goi pa vasina tana minate.
16 Mae vari likohae nau na puku tie kaleadi;
kekeṉoṉo guana rovana siki variva matedi si arini.
Pokai rini sari na limaqu meke nenequ.
17 Boka naei mo rau sari doduru susuriqu;
doṉo toto mae au rina qua kana.
18 Vari hiani meke vari mudumudukeda ni rini sari qua poko.*

* **22:7** Mt 27:39; Mk 15:29; Lk 23:35 * **22:8** Mt 27:43 * **22:18** Mt 27:35; Mk 15:24; Lk 23:34; Zn 19:24

19 Kei, Zihova, Mu lopu koa va seu koa rau;
Mu tuturei mae va sareau.
20 Kei, Zihova, Mu va sareau koasa magu varipera,
Mu harupia sa qua tinoa koasa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
pu guana siki variva matedi.
21 Mu va sareau koasa ṉiniraṉira tadi na qua kana pu guana laione,
meke gua ri na kikihodi rina bulumakao kokoreo.

22 Kaqu tozi vura nia rau sa Pozamu koari na turaṉaqu,*
kaqu vahesigo rau pa vari korapana sa vinarigara tadi na tinoni.
23 Mi vahesia si Asa, gamu pu pamaṉa nia se Zihova.
Mi va lavatia si Asa, gamu na tutina e Zekopi.
Mi va ululia sa pozana Sa, gamu na tutina Izireli!
24 Lopu etuli Sa sari na habahuala,
babe muliṉini sari na dia tinasigiti.
Meke lopu va mudi pani Sa,
ba olaṉi Sa sari na dia tinepatepa la koa Sa.

25 Pa korapana sa vinarigara vinahesi tadi doduru tie te Tamasa si kaqu vahesigo rau koa gua rina Mua tinavete.
Pa kenudi rina tinoni pu va tabe igo si kaqu taveti rau sari doduru pu ele va tatara nigo rau.
26 Sari na habahuala si kaqu tava deṉa valeana,
arini pu hata ia se Zihova si madi vahesi zoṉazoṉa ia,
madi toa hola ninae rane ka rane.
27 Doduru butubutu si kaqu balabala ia se Zihova,
arini pa hopeke kukuruna sa kasia popoa si kaqu kekere la koa Sa,
meke sari doduru votivotiki butubutu tie si kaqu vahesia si Asa.
28 Sa ṉiniraṉira tana binaṉara si te Zihova tugo.
Baṉara ni Sa sari doduru butubutu.

29 Sari doduru tie ravutudi pa kasia popoa si kaqu todoṉo meke vahesia si Asa.
Sari doduru pu gore la pa minate si kaqu hoqa todoṉo pa kenuna Sa,
sari doduru pu lopu boka toa hola pa pepeso.
30 Sari na sinage vugo repere si kaqu nabulu nia se Zihova.
Meke kaqu totozia rina tie guguana sa Baṉara koasa sinage pu luli mae.
31 Sarini pu lopu ele podo ba kaqu ta totozi nia tugo pana podo rini
sapu e Zihova sina tinaharupu tadi na tie!

23

Zihova tugo sa Qua Sepati

(Keke kinera te Devita)
1 Zihova tugo sa qua Sepati,
lopu kaqu ehaka nia rau si keketoṉa.
2 Va eko au Sa pa duduli buma,*
meke turaṉau Sa pa kolo bulebulena.
3 Va ṉiṉira ia Sa sa maqomaqoqu,
turaṉau Sa koari na siraṉa tana tinoṉoto
pa vina lavatana sa Pozana Sa.

* **22:22** Hib 2:12 * **23:2** Rev 7:17

4 Be ene si rau pa korapa lolomo hupohuporona vasina tata sa minate,
ba lopu kaqu matagutu si rau sina koa turaṉau Goi.
Sa Mua hodu meke na tinokae si va manotau koari na totoso tasuna.
5 Va nama poni nau Goi sa gequ ginani
pa kenudi rina qua kana.
Lumulumua Goi sa batuqu,
siṉi ta luluapae sa qua kapa.
6 Gilania rau sapu sa Mua lineana na tinokae mo
si kaqu luli au ninae rane pa qua tinoa,
meke kaqu koa si rau pa vetu te Zihova ninae rane ka rane.

24

Sa Baṉara Lavata
(Keke kinera te Devita)
1 Sa popoa pepeso meke sari doduru likakalae vasina si te Zihova,
sa kasia popoa meke sari doduru pu koa vasina si Tanisa tugo.
2 Ura ele sokirae nia Sa si asa koasa kolo lamana,
meke ele kuria sa si asa koasa lamana peava.
3 Esei si garo pude sage la koasa toqere te Zihova?
Esei si kaqu nuquru pa Nana Zelepade hope?
4 Asa mo sapu lopu tavete va sea pa limana meke via bulona,*
lopu vahesi beku sa meke lopu sekea sa sa nana vina tatara.
5 Kaqu mana nia e Zihova si asa meke harupia,
meke sa Tamasa kaqu poza nia, tie pu lopu tavete va sea.
6 Gua asa si arini pu hata ia si Asa,
arini pu hiva nia sa minana ke mae si arini pa kenuna sa Tamasa te Zekopi.

7 Mi tukele gamu na sasada,
mi tukele va noma gamu na tukutuku koamia pukerane,
pude Mani nuquru mae sa Baṉara lavata ṉiṉirana.
8 Esei sa Baṉara lavata ṉiṉirana?
E Zihova tu sa Baṉara lavata ṉiṉirana,
E Zihova sapu mataqara pa vinaripera!
9 Mi tukele gamu na sasadana sa bara pa vasileana,
mi tukele va noma gamu na sasada koa mia pukerane,
pude mani nuquru mae sa Baṉara lavata ṉiṉirana. 10 Esei sa Baṉara Lavata Asa?
E Zihova Tadi na Qeto Minate si Asa,
Asa sa Baṉara Lavata ṉiṉirana!

25

Tinepa Tinokae na Vinasare
(Keke kinera te Devita)
1 *(Aleph)** Ke Zihova, koa Agoi mo si varavara atu si rau;
2 *(Bet)* kei qua Tamasa, koa Agoi mo si kalavarae si rau.
Maqu lopu koa tava kurekure pa vina kilasa,
Mu lopu va malumi sari na qua kana pude koa mataqara hola nau.
3 *(Gimel)* Sarini pu kalavarae koa Goi si lopu kaqu tava kurekure,

* **24:4** Mt 5:8 * **25:1** Hopeke pukuna sa Sam 25 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

ba sari na tie va guguedi pa dia rinaṉeraṉe koa Goi si madi tava
kurekure tugo.
4 *(Dalet)* Ke Zihova, Mu va gilana nau sari na Mua hiniva,
Mamu va tumatumae nau sari na Mua siraṉa.
5 *(He)* Mu va tumatumae nau sa Mua hinokara,
ura Agoi mo sa Tamasa, sa qua Hinarupu.
(Vav) Koa Agoi mo si kalavarae si rau doduru totoso.
6 *(Zain)* Kei Zihova, Mu balabala ia sa Mua tataru variva tukana,
meke sa Mua tataru nabuna sapu ele vata dogoro nia Goi podalae mae
gua pukerane.
7 *(Het)* Mu taleoso nau koari na qua sinea na kinaleadi,
pu evaṉi rau totoso tie vaqura si rau.
Kei Zihova, Mu balabala au pa Mua tataru nabuna,
sina leana si Goi koari na tie.

8 *(Tet)* Toṉoto na ṉoṉo se Zihova,
gua asa ke va tumatumae ni Sa koari na tie sea sari Nana siraṉa vasina
kaqu ene si arini.
9 *(Yod)* Turaṉi Sa si arini pu va pepekae koasa siraṉa toṉotona;
va tumatumae nia Sa koa rini sa Nana hiniva pude lulia rini.
10 *(Kaph)* Doduru totoso si turaṉi Zihova sari na tie koari Nana tataru
nabuna meke na hinokara;
ta ronuena si Asa koarini pu kopuni sari Nana vinariva egoi na tinarae.
11 *(Lamed)* Kei Zihova, Mu taleoso nau koari na qua sinea,
koa gua koasa laena sa Pozamu,*
sina soku hola tugo sari na qua sinea.
12 *(Mem)* Sarini pu pamaṉa nia se Zihova,
si kaqu va tumatumaeni Sa sa Nana hiniva pude lulia rini.
13 *(Nun)* Kaqu marevutu si arini doduru totoso,
meke sari na tudia rina tudia si kaqu tagoa sa popoa pepeso.
14 *(Samek)* E Zihova sina baere tadirini pu va tabea si Asa,
meke vata dogoro nia Sa sa nana vinariva egoi nabuna koa rini.
15 *(Ain)* Kalavarae si rau koe Zihova doduru totoso,
meke va sare au Sa pa tinasuna.

16 *(Pe)* Mu doṉo mae au, ba Zihova, Mamu tataru nau,
sina loke tie si toka nau, meke koa pa tinasuna si rau.
17 *(Zade)* Mu va maluarau koari doduru qua tinalotaṉa,
Mamu harupau koari doduru qua tinasuna.
18 *(Qoph)* Mu balabala ia sa qua tinasigiti,
Mu taleosoni sari na qua sinea.
19 *(Resh)* Mu doṉo la ia sa sinokudi rina qua kana;
Mamu dogoria sa ṉiṉirana gua sa dia kinukiti koa rau.
20 *(Shin)* Toketoke hukata nau, Mamu harupau;
kopu nau pude qu lopu tava kurekure si rau,
sina koa Agoi mo si aqorae si rau.
21 *(Tav)* Sa qua tinoṉoto meke sa hinokara si madi kopu hukata nau pa
kinaleana,

---

* **25:11** Ene kenuna e Zihova se Mosese meke zama nia Sa sa guguana sa Pozana sapu guahe: “Arau se Zihova, sa Tamasa sapu ta siṉie na tataru meke tokani na taleosoni Rau sari na tie. Meke lopu hoke tuturei bugoro. Meke sa Qua tataru lavata si koa hola doduru totoso, meke kopu ni Rau sari na Qua zinama.” Mi tiroa Ekd 34:6-7:

sina kalavarae zoṉazoṉa koa Goi si rau.

22 Ke Tamasa, Mu harupi sari na Mua butubutu Izireli,
koari doduru tinasuna.

26

Sa Vinaravara tanisa Keke Tie Leana
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu tozia sapu loke qua sinea, gua,
sina evaṉia rau gua sapu toṉoto,
meke raṉe zoṉazoṉa Igo rau si Goi.
2 Podeke au, Mamu gilanau ba Zihova,
Mamu viliti sari na qua inokoro na qua binalabala golomodi.
3 Ura doduru totoso si gilania rau sa Mua tataru nabuna,
meke kopu ni Goi sari na Mua zinama,
ke koa soto koa Goi si rau.
4 Lopu somana si rau koari na tie kokohadi,
meke namu loke qua ginugua hokara koari na tie sekesekeidi si rau.
5 Hakohako hola ni rau sari na tie va sesea,
meke va ilolo pule nau koarini si rau.
6 Kei Zihova, ṉuzapi rau sari limaqu pude vata dogoro nia sapu lopu tavete
va sea si rau.
Meke kera vari likohae nia rau sa Mua hope pa vinahesimu Goi!
7 Kera zama leana atu koa Goi si rau,
meke tozi vura ni rau sari doduru Mua tinavete variva magasadi.
8 Kei Zihova, qetu nia rau sa Mua Zelepade hope,
vasina pu koa sa Mua ṉinedala.

9 Mu lopu va mate turaṉa nau koari na tie kaleadi,
ba va sare ia sa qua tinoa koasa ṉinovaṉovala tadi na tie variva mate,
10 pu tavete va kaleana doduru totoso,
meke hoke ade vagi rini sari na tinabaradi ri na dia tinavete kaleadi.
11 Ba arau he si evaṉia gua sapu toṉoto,
ke Mu tataru nau, Mamu harupau.
12 Tava sare si rau koari doduru tinasuna,
ke maqu vahesia rau se Zihova pa vinarigaraedi ri Nana tinoni!

27

Keke Vinaravara Vinahesi te Devita
1 Zihova tugo sa qua kalalasa meke na qua hinarupu,
esei si kaqu matagutu nia rau?
Lavelave hukata nau e Zihova koari doduru tinasuna;
lopu kaqu hite matagutu si rau.
2 Pana mae raza au na hiva va mate au rina tie kaleadi,
si kaqu tava kilasa meke hoqa mate si arini.
3 Pana mae varidikue nau rina qua kana ba lopu matagutu si rau;
be mae rapata nau sa qeto minate varipera,
ba kaqu raṉea rau sa Tamasa.

4 Keketoṉa mo si tepa ia rau koe Zihova,
asa tugo si kaqu hata zoṉazoṉa ia rau;

pude maqu somana koa si rau pa Zelepade te Zihova ninae rane pa qua
tinoa,
pude maqu dogoria, na magasa nia sa Nana tinolava meke lulia sa nana
hiniva.
5 Ura pa korapa totoso tasuna si kaqu va aqorau Sa,
kaqu tome au Sa pa korapa Nana Zelepade,
meke kaqu va hake au Sa pa patu hihiu.
6 Gua asa, ke kaqu koa mataqara holani rau sari na qua kana pa vari
likohaequ.
Meke kaqu va vukivukihi nia rau sa vinukivukihi vinahesi meke kaqu
velavela pa qinetuqetu pa Nana Zelepade hope,
Kaqu kera vahesia rau se Zihova!

7 Mu avoso mae au, Zihova, pana varavara atu rau!
Tataru nau, Mamu olaṉia sa qua tinepatepa!
8 Sipu zama si Agoi, “Mu hata Au,”
si olaṉa atu sa buloqu, “Korapa hata Igo rau, Zihova.”
9 Mu lopu va paere pule nigo koa rau!
Lopu bugoro nau!
Mu lopu gala pani au sa Mua nabulu.
Visoroihe si ele toka nau tugo Goi,
ke Mu lopu kilu au na luara pani au,
Mu lopu koa va seu koa rau, ke Tamasa, qua Hinarupu!
10 Be veko pani au rina tiatamaqu,
ba Agoi Zihova mo si kaqu kopu nau si rau!
11 Zihova, va tumatumae nau sa Mua hiniva koa rau,
Mamu turaṉau pa siraṉa toṉoto,
sina sokudi sari na qua kana!
12 Mu lopu vala au koari na qua kana,
ura na tie sekesekei si arini pu zutu kokoha au pa dia ṉinovaṉovala.

13 Gilania rau sapu kaqu dogoro sotia rau sa learane te Zihova koasa popoa
tadi na tie toadi.
14 Mu raṉea se Zihova, koa varane,
mu lopu koa malohoro pa rinaṉeraṉe.
Mu kalavarae koe Zihova!

28

Vinaravara Tinepa Tinokae te Devita

1 Kei Zihova, qua patu aqorae na qua lave,
koa Goi mo si varavara atu rau.
Mu avoso mae au;
be lopu va tabe mae au Goi,
si kote somana gore la si rau pa vasina tadi na tie matedi.
2 Mu avoso mae au pana tepa atu tinokae si rau,
totoso va sagei rau sari na limaqu koasa Mua Zelepade hope pa korapa
vinaravara.

3 Mu lopu va kilasa turaṉae nau koari na tie kaleadi, na tie sekesekeidi.
Arini pu baere pa berudi mo ba bulodi si ta siṉie na kinukiti.
4 Va kilasi koari na tinavete pu taveti rini,
koari na dia tinavete kaleadi;
Mu tabara ni koari na tinavete pu evaṉa ni rini pa limadia,

poni pule lani gua sapu garodi.
5 Lopu hite doṉo la ia rini gua sapu evaṉia e Zihova,
babe gua saripu ele va podaki Sa;
ke kaqu va kilasi Sa si arini,
meke va eoṉo hokari Sa.

6 Vahesia se Zihova,
ura ele avosia Sa sa qua tinepatepa tinokae.
7 E Zihova si na qua ṉiniraṉira,
lavelave hukata nau na harupau Sa,
Kalavarae koa Sa sa buloqu,
toka nau Sa, ke qetu nia rau.
Ke vahesia rau si Asa pa kinera.
8 E Zihova si na ṉiniraṉira tadi na tinoni Tanisa,
meke lavelave hukata nia sa sa baṉara sapu vizatia Sa.
9 Zihova, Mu harupi sari na Mua tie,
Mu mana ni sari na Mua butubutu.
Mamu koa na dia Sepati si Agoi,
Mamu kopu ni si arini ninae rane ka rane.

29

Mamalaiṉina sa Baṉara pa Korapa Raneboṉi

1 Mi vahesia se Zihova gamu pa maṉauru,*
vahesia sa Nana ṉiniraṉira na linavata.
2 Mi vahesia se Zihova gua sapu padana sa pozana marilaena.
Hoqa todoṉo pa kenuna Sa pu vura mae pa tinoa ṉedalana meke hopena.

3 Sa mamalaiṉina e Zihova si avoloṉana la koari na lamana,
meke lulusu gua na paka maṉauru lavata pa hebalana.
4 Sa mamalaiṉina e Zihova si koa ia sa ṉiniraṉira;
sa mamalaiṉina si koa ia na binaṉara lavata.

5 Sa mamalaiṉina e Zihova koasa raneboṉi,
si va mokui sari na huda sida,
gua tugo sari na huda sida pa Lebanoni.
6 Va horuhoru guni na tuna bulumakao pinomodi Sa sari na toqere pa Lebanoni,
meke horuhoru gunia na tuna bulumakao kokoreo Sa sa toqere pa Hemoni.

7 Sa mamalaiṉina e Zihova si ta avoso
meke ta dogoro koasa malarana sa kapi.
8 Sa mamalaiṉina e Zihova si va niu ia sa qega;
niu ia Sa sa soloso qega pa Kadesi.
9 Pa mamalaiṉina e Zihova si niu sari na huda oaku,
meke rabuti tugo sari na hiqohiqo na muqe,
ba pa Nana Zelepade si velavela sari na tie,
“Vahesia, vahesia se Zihova!” gua.

10 E Zihova si ṉati hiniva ni sari na kolo na naqe,
meke koa Baṉara ninae rane ka rane.

* **29:1** Sam 96:7-9

11 Va ṉiṉirai e Zihova sari Nana tie,
meke mana ni Sa si arini pa binule.

30

Vinaravara Zama Leana
(Keke kinera te Devita pude va madia sa Zelepade)
1 Zihova, va lavatigo rau si Goi,
sina ele va sare au Goi
meke lopu va kilasau rina qua kana.
2 Kei Zihova, qua Tamasa,
ele varavara atu si rau koa Agoi,
meke ele salaṉau Goi.
3 Zihova, ele harupu pule nau Goi koa sa lovu,
ele va sare au Goi koa rini pu hiva va mate au.

4 Mi kera vahesia se Zihova, ke gamu na tie raṉeraṉe;
mi va lavatia sa pozana hopena.
5 Ura sa Nana binugoro si pa totoso papakana mo,
ba sa Nana minana koa rini pu qetu ni Sa si koa hola ninae rane.
Sa kinabokabo si pa keke boṉi holana mo,
ba pana munumunu si na qinetuqetu marilaena.

6 Meke zama si rau, “Ba lopu kaqu tava kilasa si rau,” gua,
ura sokirae nia rau koe Zihova sa qua rinaṉeraṉe.
7 Ele toka nau Goi Zihova pa Mua tataru,
ke lopu tava rizu sa qua tinoa guana toqere,
ba pana lopu olaṉau Goi pa tinasuna si tarazuzu pa minatagutu si rau.

8 Koa Goi Zihova mo si varavara atu rau,
koa Goi Baṉara si tepa atua rau sa tinokae.
9 Nasa sa laequ rau be mate sa tiniqu?
Nasa laena sa tina pomunaequ pa lovu?
Kaqu boka vahesigo rina tie matedi si goi?
Kaqu boka tarae vura nia rini sa Mua tina ronuemu?
10 Kei Zihova, Mu avoso mae au pa Mua tataru,
Kei Zihova, Mamu toka nau.

11 Ele hobe nia pinekapeka pa qinetuqetu Goi sa qua tinalotaṉa;
Ele va murimuri pania Goi sa qua kinuliusu,
meke poni nau Goi sa qinetu guana qua poko.
12 Gua asa ke, lopu kaqu makudo si rau pude kera vahesigo si Agoi,
kei Zihova, qua Tamasa, maqu zama leana koa Goi, ninae rane ka rane.

31

Na Vinaravara Kinalavarae koe Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, koa Goi mo si kalavarae si rau;
Mu lopu vala pani au koari na qua kana pude tava kilasa.
Ba Mu harupau, ura na Tamasa toṉoto si Goi.
2 Mu avoso mae au, Mamu tuturei va sare au!
Na qua patu aqoroana si Goi,
na qua bara heheda meke na qua hinarupu.

3 Uve, Agoi sina qua patu, na bara heheda.
Mu turaṉau gua sapu ele va tatara nau Goi.
4 Mu va sare au koasa sinekesekei tadi na qua kana pu hiva sipata vagi au.
Mu va leseve au pa tinasuna.
5 Pa limamu Goi si luara vatu nia rau sa qua tinoa.*
Kei Zihova, Mu harupau Goi si rau, Tamasa ta ronuemu.
6 Kukiti ni Goi saripu vahesi tamasa beku,
ba arau si kalavarae koa Agoi.

7 Kaqu qetu zoṉazoṉa nia rau sa Mua tataru nabuna,
sina ele dogori Goi sari na qua tinasigiti,
meke ele gilani Goi sari na qua tinasuna.
8 Meke lopu luara pani au Goi pa limadia rina qua kana;
ba poni nau Goi sa tinarupaha pude la vasina pu hiva la rau.

9 Mu tataru nau, kei Zihova,
ura koa pa tinasuna si rau.
Sari na mataqu si ele mabo hola kabo,
meke gua tugo sa doduruna sa qua tinoa.
10 Sa qua tinoa si koa mo pa tinalotaṉa,
meke sari na vuaheniqu si korapa hola taloa pa kinuliusu.
Malohoro sa tiniqu pa qua tinasuna,
kamo koari na susuriqu.
11 Sari doduru qua kana meke saripu koa tata koa rau
si va loke laequ au si arau.
Sarini pu gilanau ba etulu pani au,
meke pana dogorau rini pa siraṉa si govete nau rini.
12 Ele ta muliṉae si rau guana tie ele matequ.
Ele ta kilu palae guana raro lopaqu si rau.
13 Avosia rau sa vevehedi rina qua kana;
na tinasuna variva matagutuna si koa pa vari likohaequ.
Mizi vekoa rini sa kinuhanaqu pude va mate au gua.

14 Ba kalavarae si rau koa Goi Zihova,
Agoi mo sa qua Tamasa.
15 Sari na qua totoso si koa pa Limamu Agoi.
Mu va sare au pa limadi rina qua kana,
meke koarini pu hadu luli au pude va mate au.
16 Mu kopu nia sa Mua nabulu pa Mua tataru variva tukana.
Mu harupau pa Mua tataru nabuna.
17 Kei Zihova, maqu lopu tava kurekure si rau,
ura koa Goi si kalavarae atu rau.
Madi tava kilasa sari na tie kaleadi,
madi lopu zama pule, ba mate palae gedi.
18 Madi tava mokomoko sari na tie kokoha,
ura vahesi puleni meke zutui rini sari na tie toṉotodi.

19 Kei, nake sokudi hola sari na Mua lineana,
saripu va nama veko ni Goi koarini pu pamaṉa Nigo!
Gilana betoa ri doduru tie sa Mua tataru,
meke gua sapu ele kopu guni ni Goi sarini pu kalavarae koa Goi.

* **31:5** Lk 23:46

20 Tomei Goi si arini pude tava sare pa kenumu Goi,
koari na ṉinovaṉovala tadi na tie.
Va aqori Goi si arini pa keke vasina tometomeana kapae koa Goi,
meke tava ilolo koari na zinama ṉoṉovala tadi na kana.

21 Mani tava lavata se Zihova, ura ele va sare au Sa
sipu mae rapata vari likohae nau rina qua kana.
22 Pa qua minatagutu si balabala si rau,
sapu ele tava seu si rau pa kenumu Goi, gua.
Ba ele avosi tu Goi sari na qua tinepatepa,
totoso tepa atu tinokae si rau koa Goi.

23 Mi tataru nia se Zihova, gamu doduru Nana tie raṉeraṉe!
Ura va sarei e Zihova sarini pu raṉe zoṉazoṉa ia,
ba va kilasi Sa saripu vahesi puleni.
24 Mi koa va ṉiṉira na varane,
gamu doduru pu raṉea se Zihova.

32

Hinelahelae meke na Tinaleosae
(Keke kinera te Devita)
1 Tamanae tugo si asa sapu taleosae sari nana hahanana kaleadi,*
meke tava murimuri koe Zihova sari nana sinea.
2 Tamanae tugo sa tie sapu lopu ta zutu koe Zihova koari nana kinaleadi,
meke loke sinekesekei pa maqomaqona.

3 Sipu tomei rau sari na qua sinea,
si malohoro sa tiniqu pa qua kinabokabo doduru rane.
4 Kei Zihova, rane na boṉi si va kilasau Goi si rau.
Gore taloa sa qua ṉiniraṉira,
guana ṉataṉata sapu vura taloa pa totoso rimata.
5 Ke tiqe helahelae atu ni rau koa Goi sari na qua sinea,
meke lopu tomei rau koa Goi sari na qua tinavete kaleadi.
Vizatia rau si pude helahelae atu ni koa Goi si arini,
meke ele taleoso ni Goi sari doduru qua sinea.

6 Gua asa ke sari na Mua tie madidi
si madi varavara atu koa Goi pa totoso tasuna.
Ke pana be raza mae sa tinasuna pu guana naqe,
ba lopu kamo koarini.
7 Agoi si na qua aqoroana,
kaqu va sare au Goi pa tinasuna.
Kera va ululae nia rau sa Mua tinaharupu,
sina aqoro si rau koa Goi!

8 Zama se Zihova, “Kaqu totoli nigo na va tumatumae nigo Rau sa siraṉa
sapu leana pude lulia goi,
kaqu kopu totoko nigo Rau.
9 Mu lopu lulia mua hiniva soti guana hose,
babe na miulu sapu loke nana binalabala,
ba ta totolie mo koa keke iku sapu ta pusie pa ṉuzuna!

* **32:1** Rom 4:7-8

Be guana koromu pude luliau si lopu kaqu luli seunae koa Rau si goi.”
10 Sa tie kaleana si kaqu koa ta sigiti,
ba sarini pu kalavarae koe Zihova si kaqu ta kopue pa Nana tataru nabuna.

11 Gamu na tie toṉoto, mi koa qetuqetu koe Zihova.
Mi velavela pa qinetuqetu, gamu doduru tie toṉoto!

33

Kinera Vinahesi

1 Gamu doduru tie toṉoto,
mi velavela vahesia se Zihova pa qinetuqetu.
Sa vinahesi si garo koari pu va tabea si Asa.
2 Mi mikemike vahesia se Zihova,
mi kera va lobere la koa Sa koari na mike soku madorodi!
3 Mi kera la nia koa Sa si keke kinera vaqura,
mikemike pa mia binokaboka,
mamu velavela va ululae la koa Sa pa qinetuqetu!

4 Ura sa zinama te Zihova si hinokara na toṉoto,
meke ta ronuena si Asa koari doduru Nana tinavete.
5 Qetu nia e Zihova sa tinoṉoto meke sa vinilasa va toṉoto.
Sa nana tataru nabuna si koa pa doduruna sa kasia popoa.

6 Pa zinama te Zihova si tava podaka sari na maṉauru,
sa rimata, na sidara, na pinopino, meke doduru likakalae pu koa vasina.
7 Varigara ni Sa sari na kolo lamana pa keke vasina,
va naqiti Sa si arini pa vasina lohidi, guana kopu ni Sa pa keke lose.
8 Sari doduru pa kasia popoa si madi pamaṉa nia se Zihova;
madi va lavatia ri doduru tinoni pa kasia popoa si Asa.
9 Ura zama si Asa meke ta kuri sa kasia popoa,
pa Nana zinama si podaka vura mae sari doduru likakalae.
10 Huara pani e Zihova sari na hiniva kaleadi tadi na butubutu
meke hukati Sa si arini,
pude di lopu gorevura gua saripu kuhana veko ni rini!
11 Ba sari Nana minizimizi na Nana ṉati hiniva
si turu hola ninae rane ka rane.

12 Tamanae tugo sa butubutu sapu e Zihova sa dia Tamasa,
meke sari na tinoni pu vizati Sa pude Nana telena soti.
13 Doṉo gore mae gua pa Maṉauru sa Tamasa,
meke dogoro betoi Sa sari doduru tinoni pa kasia popoa.
14 Na Baṉara lavata si Asa,
meke doṉo gore mae koari doduru tinoni pu koa pa pepeso.
15 Va podaki Sa sari bulodi rina tie,
meke tumae valeana beto ni Sa sari na dia tinavete.
16 Lopu tava sare koari na kana sa baṉara koari na sinokudi gua rina tie pa nana qeto minate varipera,
meke na tie varipera si lopu mataqara pa nana ṉiniraṉira soti telena.
17 Sari na hose varipera si lopu boka mataqara ni goi pa vinaripera,
sari na dia ṉiniraṉira si lopu boka harupigo.
18 Kopu totoko ni e Zihova sarini pu pamaṉa nia si Asa,

meke sarini pu kalavarae koasa Nana tataru nabuna.
19 Harupi Sa si arini pa minate.
Kopu ni Sa si arini pude lopu mate pa totoso soṉe.

20 Raṉea gita se Zihova,
Asa sa nada lave, meke nada tinokae.
21 Qetuqetu nia gita se Zihova,
ura raṉea gita sa Pozana hopena Sa.
22 Koa Goi mo si raṉe atu gami,
kei Zihova Mu tataru ni gami koasa Mua tataru nabuna.

34

*Tavahesi sari na Tinavete Leadi te Tamasa**
(Keke kinera te Devita totoso pekipeki si asa meke tavasare si asa koasa baṉara Abimeleki.)
1 Kaqu va lavatia rau se Zihova doduru totoso.
Lopu kaqu makudo sa qua vinahesi la koa Sa.
2 Kaqu va lavatia rau se Zihova, koari doduru Nana tinavete,
sarini pu ta ṉoṉovala si kaqu avosia meke koa qetu.
3 Aria mada tozi vura nia sa vina lavatana e Zihova;
mada keke gua vahesia sa pozana Sa!

4 Tepa la ia rau se Zihova meke olaṉia Sa sa qua vinaravara;
vata rupahau Sa koari doduru qua minatagutu.
5 Sarini pu ta ṉoṉovala si kalavarae koa Sa meke koa qetu,
lopu kaqu hite tava kurekure si arini.
6 Koa pa tinasuna nomana si rau meke tepa la koe Zihova,
meke avosau Sa si rau.
Harupau Sa si rau koari doduru qua tinasuna.
7 Sa mateana te Zihova si koa kapae meke kopu ni sarini pu pamaṉa nia si Asa,
meke harupi Sa pa dia tinasuna.

8 Podekia mamu tumae nia, sapu leana sa hahanana te Zihova.*
Qetu tugo si asa sapu kalavarae koa Sa.
9 Mi pamaṉa nia se Zihova, gamu na tie toṉoto,
ura sa tie sapu va tabea se Zihova si lopu kaqu ehaka nia keke tiṉitoṉa.
10 Sari na laione si hoke malohoro na ovia,
ba arini pu va tabea se Zihova si lopu ehaka nia si keketoṉa leana.

11 Ke gamu kasa na koburu, mi avoso mae au,
maqu va tumatumaeni gamu sa pinamaṉana e Zihova.
12 Esei gamu si okoro nia sa tinoa gelenaena meke sa kinoa learane,*
pude toa va gelenae nana pa qinetuqetu?
13 Mamu kopu nia sa meamu, meke sa berumu,
pude lopu zama va kaleana na zama kokoha.
14 Luaria sa kinaleana,
mamu tavetia gua sapu leana,
mamu lopu makudo hata sisigitia sa binule koari na tie.

* **34:** 1 Samuela 21:13-15 * **34:8** 1 Pit 2:3 * **34:12** 1 Pit 3:10-12

15 Kopu ni e Zihova sari na tie toṉoto,
meke va avosi Sa sari na dia tinepatepa.
16 Ba kana i e Zihova sarini pu tavete va sea,
pude va mate pani si arini
meke lopu sana ta muliṉae palae si arini.

17 Sari na tie toṉoto si tepa la koe Zihova, meke avosi Sa.
Va sarei Sa koari doduru dia tinasuna.
18 Koa tata se Zihova koarini pu koa talotaṉa sisigiti nia sa dia sinea,
meke harupi Sa sarini pu lopu kalavarae pa dia binokaboka soti.

19 Sa tie toṉoto si koa ta sigiti koari soku tinasuna,
ba tava leseve koe Zihova si asa koari doduru.
20 Kopu nia e Zihova si asa,
meke lopu keke ri na susurina si ta moku.*

21 Kaqu tava mate koari na dia kinaleadi sari na tie va gugue,
meke sarini pu kukiti ni sari na tie toṉoto si kaqu tava kilasa.
22 Harupi e Zihova sari Nana nabulu,
meke sarini pu aqorae koa Sa si kaqu tava sare tugo!

35

Tinepa Tinokae koe Tamasa

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu kanai gedi saripu kanaqu rau,
Mamu varipera koari pu varipera mae koa rau.
2 Mu palekia sa Mua lave na tiṉitoṉa varipera,
Mamu mae va sare au.
3 Mamu hoperi, na seke ni,
karamaho gedi sarini pu korapa hadu luli au.
Mu tozi nau sapu kaqu va sare au Goi si rau.

4 Madi tava kilasa gedi sarini pa kinurekure, sarini pu hatau pude va mate au gua.
Madi tava kekere pule pa ninunala si arini pu kukiti nau.
5 Madi ta givusu palae gua na hikahika huiti,
sipu hadu taloa ni sa mateana te Zihova si arini.
6 Mani tava huporo na gulazoro sa dia siraṉa
sipu hadui sa mateana te Zihova si arini.
7 Ura tavete hobori rini sari na binalabala kaleadi
meke va padapada mae ni koa rau.
Kekeṉoṉo guana gelia rini sa pou pude va hoqau gua.
8 Mani raza pule koarini sa tinahuara totoso lopu hite rovea rini.
Sari na binalabala kaleadi pu va pada ni rini koa rau
si madi raza pule tugo koarini,
madi ta huarae gedi vasina.
9 Meke kaqu qetuqetu nia sa buloqu se Zihova,
sina ele harupau Sa koari na qua kana.
10 Pa doduruna sa qua tinoa si kaqu zama la si rau koe Zihova,
“Kei Zihova, loke tie si kekeṉoṉo gua Agoi.
Va sarei Goi saripu malohoro koari pu ṉiṉira,

* **34:20** Zn 19:36

meke saripu malaṉa si harupi Goi koarini pu ṉoṉovali si arini.”

11 Sari na tie va sosode kokohadi si turu mae meke zutu au,
koari na tinavete pu lopu hite gilani rau.
12 Hobe nia kinaleana rini sa qua tinavete leana,
ke lodu mate sa maqomaqoqu pa tinalotaṉa.
13 Ba totoso moho rini si hoke va sagei rau sari na poko baika,
meke koa madi pa ginani si rau pa tinalotaṉa.
Todoṉo si rau pa vinaravara,
14 guana varavara nia rau si keke qua baere, babe keke tasiqu.
Ene totodoṉo si rau pa tinalotaṉa nomana
kekeṉoṉo gua sapu talotaṉa nia sa tie sa tinana matena.

15 Ba sipu koa tasuna rau si qetu si arini,
meke habotu varivarigarae na va sisire nau rini.
Sarini pu lopu hite gilanau ba lopu makudo nanae nau.
16 Pesipesi hoborau rini sipu loke dia ginugua koarau.
Garata livodi si arini sipu doṉo mae au rini.
17 Kei Baṉara, vea seunae gua si kote dodogoro Mua mo koa rau pa tinasuna si Goi?
Mu va sare au koari pu ṉoṉovalau.
Harupau koari na qua kana pu ṉiṉira guana laione.
18 Meke kaqu zama leana koa Goi si rau pa varikorapadi ri na Mua puku tie.
Kaqu vahesigo rau pa kenudi ri doduru.

19 Mu lopu va malumi sari kasa tie kokohadi pu kanau*
pude qetu nia sa qua kinilasa.
Madi lopu vari matamatapuri nau rini pu kukiti hoboro nau.
20 Ura lopu koa baere si arini koari na tie,
ba va podopodoe ni koha tu rini sarini pu koa bule.
21 Velavela nau rini meke zama,
“Ele pohoa gami gua sapu tavetia goi!” gua si arini.
22 Kei Zihova, ele dogoria tu Goi gua sapu ta evaṉa.
Ke Mu norei gedi sari na qua kana.
Mu lopu koa va seu koa rau.
23 Kei Zihova,
Mu tuturei mae, Mamu lavelave hukata nau.
Mu tuturei mae, Mamu toka nau Tamasa, qua Baṉara.
24 Mu tozi vura nia sapu viaqu si rau, kei Zihova, qua Tamasa;
madi lopu qetu nia rina qua kana sa qua tinasuna.
25 Madi lopu zama si arini, “Ele gorevura sapu gua hiva nia gita.”
Madi lopu zama “Ele voi pa nada sipata gita si asa,” gua.

26 Madi tava kilasa na tava nunala sarini pu qetu nia sa qua tinasuna.
Madi koa kurekure na talotaṉa si arini pu va lavata puleni.
27 Madi velavela pa qinetuqetu sarini pu okoro dogoria sapu lopu sea si rau.
Madi zama pilipule nia sapu guahe, “Marilaena se Zihova,
qetu nia Sa sa vinasare tanisa Nana nabulu,” gua.
28 Meke kaqu tozi vura nia rau sa Mua tinoṉoto,

* **35:19** Sam 69:4; Zn 15:25

meke sa vinahesimu doduru rane.

36

Kaleana sari na Tie Ba Leana sa Tamasa

(Keke kinera te Devita)

1 Na sineke tinarae si solere pa bulodia rina tie va gugue,*
gua asa ke etulia meke loke dia pinamaṉa koe Zihova.
2 Ura va lavata pule nia si asa,
meke balabala ia sa sapu lopu kaqu pohoi e Zihova sari na kinaleadi
meke va kilasia, gua.
3 Tale kaleadi na kokoha mo sari na nana zinama,
lopu boka vilavilasa valeana na tavete valeana si asa.
4 Pana eko magogoso sa si kuhana nia mo sa si pude ṉoṉovala.
Loke nana tinavete si hite leadi,
meke lopu hite hakohako nia sa sa kinaleana.

5 Kei Zihova, sa Mua tataru nabuna si lopu boka ta pada,
meke sa kinopudi rina Mua vina tatara si loke kokoina.
6 Sa Mua tinoṉoto si turu va nabu na ululu gua rina toqere,
meke lopu boka ta pada sa Mua vinilasa guana lamana peava.
Kei Zihova, na tie meke na kurukuru ba koa pa Mua kinopu.
7 Kei Tamasa, nake arilaena tu sa Mua tataru nabuna.
Va aqoro gami Goi si gami,
guana kurukuru pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna.
8 Henahena valeana si gami sina soku sari na ginani pu ponini gami Goi.
Va napo gami Goi koari na Mua lineana guana ovuku.
9 Agoi mo sa ṉatina sa tinoa,
sina na kalalasa si Goi,
ke boka dogoria gami sa kalalasa.

10 Mu lopu va makudoa sa Mua tataru nabuna koarini pu gilanigo,
meke sa Mua tinaharupu koarini pu va tabei sari na Mua tinarae.
11 Madi lopu rapata nau rini pu vahesi pule ni,
madi lopu hadu pani au rina tie kaleadi si rau.
12 Dotu sari na tie kaleadi pu tava kilasa.
Hoqa mate ni meke lopu kaqu boka turu pule si arini.

37

Kalavarae koe Zihova

(Keke kinera te Devita)

1 Mu lopu va talotaṉa pule nigo pa tinoa leana tadi na tie kaleadi.
Mu lopu okoro ni sari na tinoa tadi pu tavete va kaleana.
2 Lopu seunae meke kote mate gua mo na duduli si arini,
meke harahara gua rina hiqohiqo hitehite.

3 Kalavarae koe Zihova, mamu tavete valeana,
pude mu koa tava sare koasa popoa sapu ponigo Sa.
4 Mu koa qetu nia se Zihova meke kaqu poni nigo Sa,
gua sapu okoro nia sa bulomu.
5 Mu ponia sa mua tinoa koe Zihova,
mu kalavarae koa Sa, meke kaqu toka nigo Sa.

---

* **36:1** Rom 3:18

6 Kaqu malara vura sa mua tinoṉoto
guana kalalasana sa rimata pana korapa rane.
7 Mu aqa va ṉoṉo pa kenuna e Zihova,
mamu nabulu va ṉoṉo nia si Asa.
Mu lopu okoro ni na va talotaṉa pule nigo pa binalabaladi ri pu koa ravutu pa dia tinoa,
meke sarini pu vagi tinagotago koari na dia tinavete na hahanana sea.

8 Mu lopu puku hola nia sa binugoro,
meke talotaṉa nia goi sa dia tinavete kaleadi
sina kote va kamo nigo sa pa kinaleana.
9 Ura sari na tie kaleadi si kaqu tava mate palae,
ba arini pu kalavarae koe Zihova si kaqu tago hola ia rini sa popoa sapu poni ni Sa.

10 Lopu sana kaqu tava murimuri palae sari na tie kaleadi,
meke be hatai goi ba lopu kaqu ta dogoro pule.
11 Ba saripu va pepekae pule ni
si kaqu tago hola ia rini sa popoa sapu poni ni e Zihova.*
Meke kaqu koa va learane sa dia kinoa.

12 Sa tie kaleana si balabala ia sa siraṉa pude ṉoṉovalia sa tie toṉoto.
Sipu doṉo la ia mo sa ba garata livona na ta ṉaziri nia sa.
13 Ba hegere nia e Zihova sa tie kaleana,
sina gilania Sa sapu lopu sana kaqu tava kilasa mo si asa koe Tamasa.

14 Lobusu vagi rina tie va gugue sari na dia magu varipera,
meke ṉavei rini sari na dia bokala pude va matei sari na tie malaṉa na habahualadi,
meke va matei sarini pu toṉoto sari na dia tinavete.
15 Kaqu tava mate pule pa dia magu varipera soti teledia si arini,
meke kaqu ta moku va umumu sari na dia bokala.

16 Sa vasi tinago hitekena tanisa tie toṉoto,
si arilaena hola nia sa tinagotago nomana tadi na tie kaleadi.
17 Kaqu va murimuria e Zihova sa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
ba kaqu va sarei Sa sari na tie toṉoto.

18 Tataru ni e Zihova sarini pu va tabea si Asa,
meke kaqu tagoa rina tudia sa popoa sapu ele poni ni Sa ninae rane ka rane.
19 Koari totoso kaleadi si lopu kaqu koa tasuna si arini,
meke pa totoso soṉe ba kaqu ari gedi ginani.

20 Sari na tie kaleadi si kaqu mate palae,
meke saripu kanaia se Zihova si kaqu guana havoro pu harahara meke mate,
kaqu kekeṉoṉo guana tuṉaha sapu murimuri si arini.

21 Sa tie kaleana si vagivagi paki meke lopu boka hobehobe pule.
Ba sa tie toṉoto si na tie variponi,

* **37:11** Mt 5:5

meke na ari gana ke variponi moka va soku.
22 Sarini pu tamanae koe Zihova si kaqu tagoa sa pepeso pu poni ni Sa,
ba arini pu leve ni Sa si kaqu ta hadu taloa.

23 Turaṉi e Zihova sari tie vasina pu kaqu ene la ia sa,
meke va sarei Sa sarini pu va qetua si Asa.
24 Be ta tubarae si arini, ba lopu kaqu hoqa,
sina tuqei e Zihova sari na limadia.
25 Ele gelenaena sa qua tinoa, meke kamahire na barogoso si rau,
ba lopu ele dogoria rau sapu muliṉi nia e Zihova si keke tie toṉoto,
babe tepa lamae ginani pa tie sari na tuna.
26 Doduru totoso si variponi pa nana hiniva soti si asa,
meke kaqu mana ni e Tamasa sari na tuna.

27 Luaria sa kinaleana, mamu tavetia gua sapu leana,
pude kaqu koa hola ninae rane koasa popoa sari na tutimu.
28 Ura qetu nia e Zihova gua sapu toṉoto,
meke lopu hite muliṉi ni Sa sari Nana tinoni pu soto va nabu koa Sa
pa rinaṉeraṉe,
aquni Sa si arini ninae rane,
ba sari na tutidi rina tie kaleadi si kaqu ta hadu palae koasa pepeso.
29 Sari na tie toṉoto si kaqu tagoa sa popoa pu poni ni sa Tamasa,
meke kaqu koa vasina sarini ninae rane ka rane.

30 Sa tie toṉoto si zama ni sari na zinama tumatumae,
meke tozia sa sapu gua leana meke ṉoṉo.
31 Va naqiti sa pa bulona sari na tinarae te Tamasa,
meke lopu hite luari sa si arini.

32 Sa tie kaleana si pequ nia sa sa tie toṉoto pude va matea gana gua.
33 Ba lopu kaqu veko pania e Zihova si asa pa limadia ri nana kana,
babe va malumia pude tava kilasa pa minate pana ta pitu si asa.

34 Kalavarae koe Zihova mamu kopu ni sari Nana tinarae,
meke kaqu va lavatigo Sa si goi meke ponigo Sa sa popoa!
Meke kaqu dogoro sotia goi sa minate tadi na tie kaleadi.

35 Ele dogoria rau si keke tie kaleana sapu toa va mataqara,
ululu hola ni sa sari na tie, gua tugo na ṉati ivili lavata.
36 Ba hola kaiqa vuaheni meke ene hola gua vasina si rau,
hata ia rau si asa ba lopu ta dogoro si asa.

37 Mamu doṉo gilania sa tie toṉoto,
ura kaqu koa valeana sari na tutina sa tie bule koasa pepeso.
38 Sari na tie kaleadi si tava puzulu,
meke sari na tutidia si tava murimuri palae.

39 Harupi e Zihova sari na tie toṉoto,
meke va sarei Sa pa tinasuna.
40 Toka ni e Zihova sarini,
meke lavelave ni na harupi Sa koari na tie kaleadi,
sina koa aqorae koa Sa si arini.

38

Vinaravara Tanisa Tie sapu Koa Ta Sigiti

(Keke kinera te Devita)

1 Ke Zihova, Mu lopu nore au pa Mua binugoro,
Mu lopu va kilasau pa Mua tinaṉaziri.
2 Ele tava bakora si rau koari na Mua tupi,
meke ele seke nau limamu Goi.
3 Ta sigiti hola si rau, sina koa gua koasa Mua binugoro,
moho sa doduru tiniqu koari na qua sinea.
4 Lodu mate si rau koari na qua sinea,
guana keke pinaleke mamatana hola si arini koa rau,
sapu lopu boka paleki rau.
5 Muzi meke humaṉa hikare sari na bakoraqu,
ura kaleana hola sa qua dinuviduvili.
6 Ene koqoho si rau sina gigiri sa qua tinasigiti,
kabo alili si rau doduru rane.
7 Maṉini hola sa tiniqu meke tata mate qua.
8 Ta naqoto gore si rau meke loke qua ṉiniraṉira hokara;
silava si rau sina koa pa tinasuna sa maqomaqoqu.
9 Ke Baṉara, sa qua inokoro nomana
pude ta salaṉa si gilania Goi.
Bakala koa Goi sa qua tinasigiti.
10 Duṉaduṉana sa buloqu, na malohoro si rau,
meke rida tugo sari na mataqu.
11 Sari na qua baere na turaṉaqu si lopu hiva tata mae au,
sina koa gua koari na tubuqu,
meke sari na turaṉaqu soti ba turu va seu dia koa rau.
12 Arini pu hata au pude va mate au si sekesekei nau rini.
Arini pu hiva vata sigitau si sekesekei nau pude ṉoṉovalau,
meke lopu makudo hatihati au rini pude raza au gua.

13 Ba guana tie nuliqu si rau, sapu lopu boka avavosae,
meke guana tie pokaqu si rau sapu lopu boka zama.
14 Uve, guana tie nuliqu si rau,
ke lopu boka olaṉa sina lopu avavosaequ.
15 Ba koa Goi Zihova mo si kalavarae si rau;
ke Baṉara, qua Tamasa, Agoi mo si kaqu harupau pa qua tinasuna.
16 Tepa atu si rau, mu lopu va malumi Goi sari na qua kana
pude eri nia sa qua tinasuna,
madi lopu qetu nia rini sa qua hinoqa.
17 Ura tata mate si rau,
meke koa ta sigiti doduru rane.
18 Helahelae ni rau sari na qua tinavete kaleadi;
meke pulepaho ni rau sari na qua sinea.
19 Ba ṉiṉira sarini pu kana hoboro nau;
meke sokudi sarini pu kukiti sea nau.
20 Sarini pu hobe nia kinaleana sa qua tinavete leana,
si kukiti nau rini sina tavete valeana si rau.

21 Ke Zihova, Mu lopu veko pani au;
Mu lopu koa va seu koa rau, ke qua Tamasa.
22 Tuturei mae toka nau,

ke Baṉara, qua Hinarupu!

39

Hinelahelae tanisa Tie Ta Sigitina

(Keke kinera te Devita pude te Zedutuni na koimata pa puku tie kerakera)

1 Kaqu kopu pulenau si rau pa qua hahanana,
pude qu lopu zamani sari na zinama pu boka va hoqa au pa sinea.
Lopu kaqu kulu si rau pana koa tata koa rau sari na tie kaleadi.
2 Guana poka meke lopu kulu si rau;
tiṉitoṉa leadi ba lopu zama ni tugo rau,
ba noma lala nana tu sa qua tinalotaṉa.
3 Mamata hola sa buloqu koari na qua tinalotaṉa,
totoso balabala sisigiti i rau si noma lala nana tu sa qua tinasuna,
ke zama vura si rau,

4 “Zihova, Mu va gilana nau sa rane pana mate si rau.
Vea gele gua sa qua tinoa?
Mu va gilana nau Goi sa vinabetona sa qua tinoa.
5 Tavete va visavisa hola i Goi sari na qua rane,
sa ginelena sa qua tinoa si guana loketoṉa mo koa Goi,
meke sari hopeke tinoa tadi na tie si guana padana keke siniṉo mo koa Goi,
6 guana maqomaqo pa rimata mo doduru nana tinoa.
Loke laedi sari nana tinavete.
Omunu varigara ni sa sari na tinagotago,
ba lopu gilania sa sapu esei kote tago hobei.

7 Ego, Baṉara, na sa pule si kote aqa nia rau?
Koa Agoi mo si raṉe atu rau.
8 Mu va sare au koa ri doduru qua sineke tinarae,
madi lopu va sisire nau rina tie duviduvilidi.
9 Maqu lopu kulu si rau guana tie pokaqu,
ura Agoi tu vata evaṉia sa qua tinasigiti hie.
10 Mu lopu va kilasa pule au,
ura tata mabubulu ni rau sari na Mua kinomiti.
11 Pana tubehia Goi sa tie pa Mua ginegese koari nana sinea,
si guana kikiti pu gani pani saripu gua qetu hola ni na tie.
Hinokara, sa tinoa tana tie si guana keke siniṉo mo.

12 Zihova, Mu avosia sa qua vinaravara,
mamu mae toka nau pana tepa atu Igo rau;
mamu avosia sa qua kinabo.
Ura guana tie karovoqu mo si rau kekeṉoṉo gua rina tiatamaqu,
sapu va toga au Goi pa keke totoso papakana mo.
13 Mu lopu doṉo mae au pa Mua ginegese,
pude qu boka qetu si rau totoso lopu ele muliuṉu si rau pa minate.”

40

Keke Kinera Vinahesi

(Keke kinera te Devita)

1 Aqa va ṉoṉo nia rau se Zihova, meke toka nau Sa.
Doṉo mae au Sa meke avosia Sa sa qua tinepatepa.

2 Va vura pule au Sa koasa pou gulazorona,
meke koasa kopi kosikosirina.
Va turu au Sa si rau pa keke vasina ṉiṉirana,
ke lopu matagutu si rau pude hoqa pa tinasuna.
3 Va tumatumae nau Sa si keke kinera vaqurana,
na kinera vinahesina sa nada Tamasa.
Pana avosia na dogoria rina tie si matagutu meke kekere,
meke kalavarae koe Zihova.

4 Tamanae tugo sa tie pu kalavarae koe Zihova,
meke lopu luli rini saripu vahesi pule ni,
meke sarini pu vahesi sari na tamasa kokohadi.
5 Ke Zihova, mami Tamasa, soku hola sari na Mua tinavete pu tavete ponini
gami Goi.
Agoi mo sina Tamasa hinokara.
Be hiva tozi rau sari na Mua tinavete koa gami, ba lopu boka tozi betoi
rau,
sina lopu boka ta nae si arini.

6 Ba poni nau Goi sa taliṉaqu pude va avosigo, ke kamahire si gilania rau,
sapu lopu hiva nia Goi sa vina vukivukihi na vinariponi pa hope,
sa vina vukivukihi vina uququ
babe na vina vukivukihi vinulasa sinea si lopu qetu nia Goi.*
7 Meke tiqe zama si rau, “Hiera si rau Qua Tamasa,
gua sapu ta kubere sa guguaqu rau koasa buka ta viqusuna.*
8 Kei, qetu nia rau pude tavetia sapu gua hiva nia Goi.
Gilana valeania na va naqitia rau sa Mua tinarae pa buloqu!”

9 Ke Zihova, ele tozia rau pa vinarigara tinoni,
sa inavoso leana sapu harupu gami Goi,
meke gilania Goi sapu lopu makudo tozia rau si asa.
10 Lopu tomea rau pa buloqu sa Mua tataru variharupi,
ba tozi helahelae nia rau sa Mua tataru nabuna meke sa Mua hinarupu.
Lopu tomea rau koari na tie pa vinarigara nomana sa Mua tataru
nabuna na tinaharupu!

11 Zihova, hiva nia rau sapu lopu hite makudo sa Mua tataru variva taleosae
koa rau.
Mamu kopu nau na va sare au koasa Mua tataru nabuna ninae rane.
12 Sari na tinasuna si varidikue nau,
soku hola si arini meke lopu boka ta nae.
Ta pusi si rau koari na qua sinea,
ke lopu boka gilania rau sapu pavei si kote govete la gua rau.
Soku hola ni rini sari na kalu pa batuqu,
meke tava malohoro si rau.

13 Ke Zihova, Mu harupau, Mamu va sare au,
Mu tuturei toka nau, ba Zihova.
14 Madi tava kilasa na tava nunala gedi sarini
pu korapa podekia pude va mate au.
Madi tava kekere pule taloa na talotaṉa gedi sarini

* **40:6** Hib 10:5-9 * **40:7** Ais 10:5

pu hiva vata sigitau.
15 Zama sarini, “Dotu, isara, sari na mua sinea!” gua,
si madi tava nunala gedi pa dia kinurekure.
16 Ba sari doduru pu hata igo si kaqu koa qetu koa Goi,
Meke sarini pu qetu nia sa Mua tinaharupu,
si madi zama, “Tava lavata sa Tamasa!” gua.
17 Habahuala na malaṉa si rau, ba lopu muliṉi nau Goi.
Agoi si na qua tinokae na qua vinasare,
ke, qua Tamasa Mu tuturei mae toka nau.

41

Vinaravara Tana Keke Tie Mohona
(Keke vinaravara te Devita)
1 Tamanae tugo saripu galagala ni sari na habahuala,
ura kaqu va sarei e Zihova si arini pa totoso tasuna.
2 Kaqu va aqori sa Tamasa si arini,
meke va sarei Sa pa dia tinoa.
Kaqu va qetui e Zihova si arini pa dia popoa soti,
meke lopu kaqu vata luari Sa si arini koari na dia kana.
3 Kaqu kopu ni e Zihova si arini pana moho rini,
meke kaqu salaṉi Sa si arini.

4 Ba arau si maqu zama guahe,
“Kei Zihova, Mu tataru nau, na taleoso nau, Mamu salaṉau,
sina ele sekei rau sari na Mua tinarae.”
5 Sari na qua kana si zama ṉoṉovalau.
Hiva nia rini pude turei mate si rau meke ta muliṉae palae.
6 Totoso mae si arini koa rau si zama qetuqetu kokoha,
ba pa bulodi si varigara ni rini sari na inavoso ṉoṉovala koasa guguaqu rau,
beto meke la tozi urahae ni rini pa doduru vasina.

7 Sari doduru pu kukiti nau si vari manamanasa nau rini,
balabala hata ia rini vegugua sapu kaleana hola pude tavete nau gua.
8 Zama si arini, “Tata mate si asa,
ke lopu kaqu boka magogoso pa nana minoho,” gua.
9 Sa qua baere soti sapu raṉe hola ia rau,*
asa sapu somana henahena pa qua tevolo,
ba kukiti nau tugo.

10 Mu tataru nau na taleoso nau ba Zihova.
Salaṉau, Mamu va mataqara pule au,
pude maqu hobea sa dia kinaleana koa rau.
11 Lopu boka va kilasau rina qua kana si rau,
vasina gilana gunia rau sapu qetuqetu nau Goi si rau.
12 Kaqu toka nau Goi si rau,
sina tavetia rau gua sapu toṉoto,
meke kaqu koa tata pa kenumu Goi ninae rane ka rane.

13 Mi vahesia se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli,*

* **41:9** Mt 26:23; Mk 14:18; Lk 22:21; Zn 13:18 * **41:13** Sam 106:48

mada vahesia si Asa kamahire,
meke ninae rane ka rane, Emeni! Emeni!

Buka Vina Karua

42
Sam 42 kamo Sam 72

*Sa Vinaravara Tana Keke Tie Ta Raovona**
(Keke kinera tadi na Livaeti pa tutina Kora)

1 Kei qua Tamasa, guana “dia”* sapu memeha nia sa kolo pa leana,
si gua tugo si arau sapu hata sisigitigo.
2 Okoro hola nia rau sa Tamasa, sa Tamasa toana.
Panavisa kaqu mae si rau pa kenuna Sa pude vahesia si Asa!
3 Lopu hite va manotau rini si rau,
sipu va sisire nau rina qua kana doduru totoso,
“Sa mua Tamasa, ba lopu kaqu toka nigo!” gua.
4 Talotaṉa hola sa buloqu sipu balabala pulei rau sari na totoso
pu hoke luli si rau koari na tinoni,
meke turaṉa nuquru ni rau pa Zelepade te Zihova,
meke kera na velavela pa qinetuqetu si arini,
pa vinahesina sa Tamasa.

5 Na vegua ke talotaṉa na balabala mamata si rau?
Kaqu raṉea rau se Zihova,
meke kaqu vahesi pulea rau sa qua Hinarupu meke sa qua Tamasa.

6-7 Lodu mate sa buloqu pa tinaraovo,
gua asa ke balabala ia rau sa Tamasa.
Va maei Sa sari na tinalotaṉa pu vari tomotomoi guana bogusu pa qua tinoa.
Sa tinahuara si totolo mae guana naqe koarau.
Guana titisi pa toqere Hemoni meke pa toqere Miza,
sapu zoloro gore la pa Ovuku Zodani.
8 Pana rane si tataru nau Sa pa Nana tataru nabuna,
gua asa ke kera vahesia rau se Zihova pana boṉi.
Asa sa qua vinaravara la koe Tamasa pu poni nau sa tinoa.

9 Zama la si rau koe Tamasa sa qua Patu Aqoroana,
“Na vegua ke veko pani au Goi?
Na venagua, ke kaqu koa ta sigiti lani mo rau sari na ṉinovaṉovala tadi na qua kana?”
10 Guana ta muzara va umumu sa tiniqu sipu lopu makudo,
zama au rini, “Avei tu sa mua Tamasa,” gua.

11 Na vegua ke talotaṉa na balabala mamata si rau?
Kaqu raṉea rau sa Tamasa,
sina kaqu vahesi pulea rau sa qua Hinarupu meke sa qua Tamasa.

43

Sa Vinaravara tana Keke Tie Ta Raovona
(Sa vinari hodaena Sam 42)

---

* **42:** Sari Sam 42 meke 43 pa zinama Hiburu si kekeke Sam mo. * **42:1** Keke kurukuru made nene si ta pozae “dia” si asa.

1 Kei Tamasa, Mu tozi vura nia sa qua tinoṉoto,
mamu lavelave hukata nau koari na tie huporo.
Va sare au koari na tie sekesekeidi na tie kaleadi.
2 Agoi mo sa qua Aqoroana, na vegua ke veko pani au Goi?
Na venagua ke lopu makudo koa tasigiti si rau pa ṉinovaṉovala tadi
na qua kana?

3 Va dogoro nau sa Mua kalalasa meke na hinokara pude di turaṉau!
Madi turaṉa pule lani au koasa Mua toqere hope pa Zaione,
meke koasa Mua Zelepade, vasina koa si Goi.
4 Meke kaqu nuquru la si rau koasa Zelepade hopena te Zihova,
ura Agoi si na ṉatina sa qua qinetuqetu.
Kaqu mikemike si rau pude kera vahesigo, Ke Zihova, qua Tamasa!
5 Na vegua ke talotaṉa na balabala mamata si rau?
Kaqu raṉea rau sa Tamasa,
meke kaqu vahesi pulea rau sa qua Hinarupu meke sa qua Tamasa.

44

Tinepa Tinokae Koe Tamasa

(Keke kinera tadi na Livaeti pa tutina Kora)
1 Kei Tamasa, ele avoso soti gami pa taliṉa mami koari na tiatamamami,
sari na ginugua nomadi pu evaṉi Goi koari na dia totoso pukerane.
2 Pa Mua ṉiniraṉira soti si hadu pani Goi sari na butubutu huporo,
ba sari na Mua tinoni si kopu ni Goi pude di koa valeana.
Sari na votiki butubutu si va kilasi Goi,
ba sari na Mua tie si vata rupahi Goi.
3 Lopu koari na dia magu varipera
si boka vagia rini sa popoa pu koa ia rini,
meke lopu pa dia ṉiniraṉira soti teledia,
ba pa Mua ṉiniraṉira si koa va mataqara si arini,
sina vata dogoro nia Goi sa Mua tataru lavata, sipu toka ni Goi si arini.

4 Agoi sina qua Baṉara meke na qua Tamasa.
Meke Agoi si va mataqari sari na Mua tie,
5 Pa Mua ṉiniraṉira Goi si va kilasi gami sari na mami kana,
meke huara va ineti gami sarini pu ṉoṉovala gami.
6 Lopu raṉea rau sa qua bokala,
meke lopu boka harupau sa qua magu varipera si rau.
7 Ba Agoi mo si harupu gami koari na mami kana,
meke va kilasi Goi sarini pu kukitini gami.
8 Ke kaqu vahesigo gami si Goi doduru totoso,
meke kaqu zama leana si gami koa Goi ninae rane.

9 Ba ele etulu pani gami tu Goi si gami,
ke tava kilasa si gami koari mami kana,
meke lopu somana ene luli si Goi koari na mami tie varipera.
10 Ele va tarazuzu gami Goi,
ke goveteni gami sari na mami kana,
meke la rini meke zau vagi sari na mami likakalae.
11 Ele valani gami Goi si gami koari na mami kana,
guana sipi pu ele ta vizata pude tava mate meke ta hena.

Ele vata hurakatae lani gami Goi si gami pa seu koari na votiki
butubutu.
12 Ele holuholu ni Goi sari na Mua tie soti pa hinolu gorena
sapu guana loke laemami si gami.

13 Sari na tie pa votiki butubutu pu koa tata koa gami,
si dogori rini gua sapu taveti Goi koa gami,
meke va sisireni gami.
14 Ele va evaṉaeni gami na vina sisireana Goi si gami koari na tie pa votiki
butubutu.
Hoke hiruhirue batudi si arini pana ṉoṉovala gami rini.
15 Doduru rane si koa variva taru, na kurekure si rau,
16 sipu avosi rau sari na zinama ṉoṉovalaqu koari na qua kana,
meke koarini pu hiva tube au.

17 Sari doduru tinasuna hire si ta evaṉa koa gami,
ba lopu luara panigo gami si Goi,
meke lopu va kari pania gami sa Mua vinariva egoi koa gami.
18 Lopu hite etuligo gami si Goi,
meke lopu hite sekea gami sa Mua tinarae.
19 Ba ele veko pani gami tu Goi pa varikorapadi rina kurukuru pinomo,
meke va opo tamununi gami Goi sa adumuna sa minate!

20 Be muliṉi nia gami, sapu Agoi Zihova sina mami Tamasa,
babe vahesi gami si kaiqa tamasa votikaedi pule,
21 ba kote ta gilana mo koa Goi.
Ura na gilani Goi sari na binalabala tomedi pa bulomami.
22 Koasa laemu Goi, si tata tava mate nia gami doduru totoso,
gua tugo rina sipi si gami pu ta turaṉa va namanama, pude tava mate.*

23 Baṉara, Mu tuturei mae harupau!
Na vegua ke aqa si Goi?
Mu tuturei mae, Mu lopu veko pani gami ninae rane.
24 Na vegua ke tome Mua si Goi?
Mu lopu muliṉini gami koari mami tinasuna.

25 Ele tava hoqa si gami pa pepeso,
meke lopu boka turu pule,
ele tava kilasa si gami.
26 Mu tuturei mae harupu gami,
Mu va sare gami koa gua koasa Mua tataru lopu ta ṉana kamona.

45

Keke Kinera Varihaba Tanisa Baṉara

(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora: Na Kinera Vinarihaba)

1 Sa buloqu si siṉia na zinama leleadi,
sipu tavetia rau sa kinera hie pude tanisa Baṉara.
Sa meaqu si gua tugo na peni kubekubereana
tanisa tie bokabokana kubekubere.

* **44:22** Rom 8:36

2 Agoi mo si tolavaemu hola koari doduru tie,
sari na Mua zinama si siṉi i na tataru,
gua asa ke mana nigo Tamasa si goi ninae rane ka rane.
3 Mu palekia sa mua magu varipera,
ke agoi na tie varane pa vinaripera.
Agoi si na baṉara lavata ṉiṉiramu,
meke poko nia goi sa tinolava variva magasana.
4 Mamu ene la pa mua tinolava,
mamu lavelave hukata nia sa hinokara meke na tinoṉoto.
Mamu mataqara koasa mua ṉiniraṉira
koari doduru Mua tinavete pa lima mataomu.
5 Ṉarudi sari na mua tupi,
ke qaha nuquru si arini pa bulodi ri na mua kana.
Hoqa todoṉo pa kenumu Goi sari na butubutu pa kasia popoa.

6 Ke Tamasa, sa Mua habohabotuana Baṉara
si koa hola ninae rane ka rane.
Koa totoli ni Goi sari na Mua tinoni pa tinoṉoto.*
7 Tataru nia goi sa tinoṉoto,
ba kukiti nia goi sa kinaleana.
Gua asa ke vizatigo,
meke va madigo sa mua Tamasa si goi,
pude poni nigo sa qinetuqetu nomana,
hola ni sari doduru turaṉamu.
8 Tava humaṉa lea sari na mua poko koa sa moa, na aloesi, meke na kasia,
sari na tie mikemike si va qetuqetu igo koasa mua vetu baṉara
sapu tava sarie kadakada livo elopaniti.
9 Sari na tudia vineki rina baṉara
si koa somanae koari na barikaleqe pu ta pamaṉaedi,
meke pa kali mataomu si turu nana sa kalaho
sapu tava sarie qolo ṉedala.

10 Tuqu vineki, mu avoso valeana mae koa rau.
Mamu veko pani sari na mua butubutu soti,
meke sa mua tatamana soti.
11 Okoro nia sa baṉara sa mua tinolava,
asa tu sa mua baṉara,
ke mamu va lavatia.
12 Sari na tie koasa vasileana nomana pa Taera,
si kaqu paleke ponigo vinariponi,
sari na tie tagotagodi hola ba kaqu paleke ponigo
soku votivotiki vinariponi arilaedi.

13 Tolavaena hola sa vineki tavia
sapu sa kalaho tanisa baṉara.
Ta piti turaṉae qolo sari nana poko
sipu koa si asa koasa vetu baṉara.
14 Visoviso va leleana sari nana poko
totoso turaṉa la nia rini si asa koasa baṉara,
meke luli la koasa sari kasa vineki
pu turu turaṉia sa kalaho,
meke turaṉa lani tugo rini si arini koasa baṉara.

* **45:6** Hib 1:8,9

15 Pa qinetuqetu si ta turaṉa nuquru la sarini koasa vetu baṉara.

16 Agoi na qua baṉara,
kaqu soku sari na tumu koreo
pude hodaia sa binaṉara tadi kasa tiatamamia pukerane,
meke kaqu va evaṉae ni na tie totoli goi si arini pa doduruna sa popoa!
17 Kaqu vata evaṉia rau sa vina balabalana sa pozamu pa doduru sinage na sage.
Gua asa ke kaqu vahesigo rina tinoni si agoi ninae rane ka rane.

46

Sa Tamasa si Koa Somana Koa Gita

(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)

1 Tamasa sa nada aqoroana,
meke sa nada ṉiniraṉira,
sa nada tinokae pa totoso tasuna.
2 Gua asa ke be tava niu sa pepeso,
meke soru sari na toqere,
meke lodu pa lamana peava,
3 meke be puzaka sari na tovovo na ovaṉa sa lamana,
meke tava rizu sari na toqere pa tinaṉaziri tanisa lamana,
ba lopu kaqu matagutu si gita.

4 Koanana si keke ovuku sapu sa totolona sa kolona
si va qetui sari na tiena sa vasileana nomana tanisa Tamasa lavata,
sa vasina hopena sapu koa ia sa Tamasa Ululuna Hola.
5 Tamasa si koa koasa vasileana nomana sana,
ke lopu kaqu boka ta ṉovala si asa.
Kaqu tuturei mae pana munumunu vaqasa sa Tamasa
pude toka nia sa vasileana lavata sana.
6 Ṉoveoro pa minatagutu sari na butubutu.
Zama si Asa, ke tarazuzu sari na tie koa sa kasia popoa.*

7 E Zihova Tadi na Qeto Minate si somana koa gita.
Sa Tamasa te Zekopi sa nada Aqoroana.

8 Mae mamu dogori sari na tinavete variva matagutudi,
pu evaṉi e Zihova pa kasia popoa.
9 Va nosoi Sa sari na vinaripera pa kasia popoa,
moku pani Sa sari na bokala tadi na tie varane,
moku va umumi Sa sari na dia hopere,
meke sulu pani Sa sari na dia lave varipera.
10 “Beto varipera,
mamu gilania sapu Arau sa Tamasa.
Arau si koa tava lavata koa ri doduru butubutu.
Tava lavata si Rau pa kasia popoa,” zama gua asa se Zihova!

11 E Zihova Tadi na Qeto Minate
si somana koa gita.
Sa Tamasa te Zekopi, sa nada Aqoroana ṉiṉirana.

* **46:6** Sa ginuana si “tarazuzu sari na tie” babe “noloro guana oto huda sa kasia popoa.”

47

Zihova sa Ṉati Baṉara Lavata

(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)

1 Mi popohara ni limamia gamu doduru tinoni!
Mi kera velavela va ululae pa qinetuqetu koasa Tamasa.
2 Mani ta pamaṉae se Zihova, sa Tamasa Ululuna Hola,
na Baṉara Lavata si Asa,
ṉati hiniva nia Sa sa doduru kasia popoa.
3 Pa Nana tinokae si koa mataqara holani gita sari na votiki butubutu,
meke va boka gita Sa pude koa totoli ni si arini.
4 Vizata poni ni gita Sa sa nada popoa soti,
sa qinetuqetu tadigita na butubutu te Zekopi,
sapu tataru hola nia sa Tamasa.

5 Sipu korapa sage la pa Nana habohabotuana Baṉara se Zihova,
si iraṉa pa qinetuqetu sari na tinoni,
meke ivui rini sari na buki.
6 Mada kera vahesia sa Tamasa!
Mada kera vahesia!
Kera vahesia sa nada Baṉara!
Kera vahesia!

7 Ura Tamasa si na Baṉarana sa doduru kasia popoa.
Mada kera vahesia!
8 Habotu sa Tamasa pa Nana habohabotuana Baṉara madina,
meke totoli ni Sa sari na butubutu.
9 Sari doduru ṉati hiniva pa kasia popoa
si somana varigara koari na butubutu tanisa Tamasa te Ebarahami.
Ṉiṉira hola ni sa Tamasa sari doduru qeto minate varipera.
Asa sa Ṉati hiniva lavata,
ṉiṉira hola sa Nana tinolie!

48

Zaione sa Vasileana Lavata te Tamasa

(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)

1 Nomana lavata se Zihova,
meke garona tugo si pude tavahesi va ululae
koasa vasileana lavata tanisa nada Tamasa,
koasa Nana toqere hopena.
2 Na tolavaena meke ululuna sa toqere Zaione,*
sa vasileana lavata tanisa Baṉara Lavata.
Variva qetu si asa pa doduru kasia popoa,
sa toqere Zaione te Tamasa.
3 Ele vata dogoro nia Tamasa
sapu Asa tu sa vinasare
sapu koa pa korapana sa Nana vasileana lavata.

4 Ura dotu, ele varigara sari na baṉara,
pude rapatia sa toqere Zaione, gua.
5 Ba sipu dogoria rini si magasa,
meke tarazuzu na govete taloa si arini.
6 Matagutu na neneqara si arini,

* **48:2** Mt 5:35

gua tugo na barikaleqe pu ta sigiti koburu.
7 Gua tugo na vaka si arini
pu hena lamae ni na raneboṉi.

8 Ele avoso nia gami gua sapu ele evaṉia e Zihova,
meke kamahire si dogoro sotia gami koasa vasileana lavata tanisa nada Tamasa,
sapu e Zihova Tadi na Qeto Minate,
meke kaqu kopu nia na va sare ia Sa sa Nana vasileana lavata ninae rane ka rane.

9 Kei Tamasa, balabala va lohi la ia gami sa Mua tataru nabuna
pa korapana sa Mua Zelepade.
10 Kei Tamasa, tavahesi si Goi koari na tie pa doduruna sa kasia popoa,
meke avoso gilania rini sa Pozamu.
Baṉara ni Goi sari na tie pa tinoṉoto;
11 madi koa qetu sari na tie pa Toqere Zaione!
Madi koa qetuqetu sari na tinoni pa Ziuda,
sina koa gua koasa Mua vinaripitui toṉotona.

12 Mi ene vari likohae nia si pa Zaione,
mamu naei sari na vasina varipera ululudi koasa barana.
13 Doṉo va nonogai sari na gobana,
mamu viliti valeani sari na vasina ṉiṉiradi koasa sasada,
pude mu boka vivinei nia koasa sinage vaqura sapu korapa ta podo mae,
14 sapu e Zihova tugo sa nada Tamasa ninae rane ka rane.
Asa si kaqu na nada koimata koari na rane mae hiroi.

49

Mu Lopu Kalavarae pa Mua Tinagotago

(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)
1 Mi avoso mae ia si hie gamu doduru tinoni!
Mi va taliṉa mae gamu doduru pa kasia popoa, 2 gamu na tie hiteke na lavata, tagotago na habahuala!
3 Kaqu zama vura nia rau sa tinumatumae pa buloqu,
meke kaqu koa ia na ginilae sa qua binalabala.
4 Kaqu va taliṉa la i rau sari na zinama tumatumae,
kaqu va bakali rau ginuadi si arini,
totoso mikemike si rau.

5 Lopu kaqu matagutu si rau pa totoso tinasuna,
pana vari dikue nau rina qua kana,
6 sapu sari na tie kaleadi pu kalavarae puleni koari na dia tinagotago,
meke va lavata puleni koari na dia likakalae sokudi.
7 Lopu boka holu pule nia telena sa tie,
lopu boka tabaria sa koe Tamasa sa hinoluna sa nana tinoa.
8-9 Ura sa hinoluna sa tinoa tana tie si noma sisigiti,
meke gua sapu boka tabaria sa pude boka toa hola si asa pa pepeso si lopu garogaro.

10 Gilania gita sapu sari na tie tumatumaedi ba mate tu,

kekeṉoṉo gua tugo mo ari na tie duviduvilidi na tie pekipekidi.
Mate luara vekoi mo rini koari na turaṉadia sari na dia tinagotago.
11 Be guana ari dia pepeso soti si arini pa kasia popoa hie, gua si arini,
ba sari na lovudi mo si na dia vasina soti,
vasina si kaqu koa rini osolae kamoa na kamoa.
12 Lopu boka govete nia keke tie sa minate,
ura kaqu mate gua tugo ri na kurukuru si asa.

13 Ba be va lavati ri kaiqa si arini koari na dia zinama vinahesi puleni,
ba sa lovu tu sa vinabetona sa tinoa tadirini pu kalavarae puleni pa dia tinagotago.
14 Guana sipi tava nama pude mate sa dia tinoa,
meke na minate tugo sa dia sepati kaqu gore toṉoto la pa lovu sarini,
meke lopu sana kaqu muzi palae sa tinidia.
Kote koa si arini pa popoa tadi na tie matedi seu koari na dia vetu,
ba sari na tie toṉoto si kaqu koa mataqara hola koa rini.
15 Ba kaqu harupu pule nia Tamasa sa qua tinoa koasa ṉiniraṉira tanisa minate.

16 Mu lopu talotaṉa nia be ta evaṉae tagotago si keke tie,
meke be noma hola lala nana sa nana tinagotago!
17 Ura pana mate sa loketoṉa si kaqu paleke taloa nia sa pa lovu.
Loke tinagotago si kaqu paleke la nia sa pa lovu.
18 Be guana qetuqetu sa tie pa nana tinoa soti,
meke tava lavata si asa sina koa valeana,
19 ba kaqu luli la i tugo sa sari kasa tiatamana pukerane pa minate.
Vasina lopu hite ta dogoro sa kalalasa.
20 Lopu boka govete nia keke tie sa minate,
ura kaqu mate gua tugo ri na kurukuru si asa!

50

Sa Vinahesi Hinokara Koe Tamasa

(Keke kinera te Asapa[d])
1 Sa Tamasa ṉiṉira hola,
e Zihova si tioki sari na tie pa popoa pepeso,
podalae pa gasa rimata meke kamo pa lodu rimata!
2 Sa Tamasa si ṉedala vura mae pa Zaione,
sa vasileana lavata sapu gotogoto mate pa Nana tinolava!

3 Korapa mae sa nada Tamasa,
ba lopu mae golomo,
keke nika huruṉuna si koa pa kenuna Sa,
meke na raneboṉi ṉiburuna si koa pa vari likohaena Sa.
4 Tiokia Tamasa sa Maṉauru panaulu meke sa pepeso,
pude kekeṉoṉo Nana tie va sosode pana varipitui ni Sa sari Nana tie.
5 “Mi varigara mae koa Rau,
gamu doduru qua tie tava madimia.
Gamu sapu somana tavetia sa vinariva egoi koa Rau pa vina vukivukihi.”
6 Sa maṉauru si tozi vura nia sa Nana tinoṉoto,
ura telena e Zihova sina tie varipitui.

7 “Kei Izireli, gamu na Qua tinoni,

Mi avoso mae, meke kaqu zama si Rau,
kaqu tozi vura ni Rau sari na mia sinea.
Arau se Zihova, sa mia Tamasa.
8 Lopu nore gamu Rau pa ginuadi rina mia vina vukivukihi,
meke koari na mia vinariponi vina uququ pu paleke mae ni gamu doduru totoso!
9 Ba lopu okoro nia Rau si pude paleke mae nia gamu si keke bulumakao kokoreo,
babe keke qoti pa mia bara.
10 Ura sari doduru kurukuru pa hiqohiqo si Taqarau,
meke sari na rovana bulumakao koari na tina toqere.
11 Sari doduru kurukuru tapuru pa galegalearane,
meke sari doduru kurukuru n̲ame pu koa pa pepeso si Taqarau!

12 Be ovia si Rau,
lopu kaqu tepa koa gamu!
Ura sa kasia popoa meke sari doduru pu koa vasina si Taqarau!
13 Vegua, hoke hena masa bulumakao na napo ehara qoti si Rau?
Lokari!
14 Mu ponia koe Zihova sa vina vukivukihi zinama leana,
mu va gorevura i sari na mua vina tatara koasa Tamasa Ululuna Hola!
15 Mu tepa mae koa Rau pa rane tinasuna,
meke kaqu va sare igo Rau,
pude boka va lavatau,” gua se Zihova.

16 Ba koari na tie kaleadi si zama guahe sa Tamasa,
“Lopu garo si pude zama ni gamu sari na Qua tinarae,
babe vivinei nia sa Qua vinariva egoi.
17 Ura lopu hiva tava tumatumae si gamu,
meke kilui gamu sari na Qua tinarae.
18 Pana dogoria gamu si keke tie hikohiko si baeria gamu si asa,
meke koa somanae si gamu koari na tie barabaratadi.

19 Doduru totoso si tupiti nia mo gamu si pude zama ni sari na zinama kaleadi,
meke lopu hite pamaṉa nia gamu si pude zama kokoha.
20 Tupiti nia mo gamu si pude zutui sari kasa tasimia,
meke pude hata vura ni sari na dia sinea.
21 Evaṉi mo gamu sari doduru pu gua sara,
ba lopu kulu si Rau.
Gua asa ke balabala ia gamu,
sapu gugua mo gamu si Rau, gua.
Ba kamahire tu si Maqu gegesi gamu,
Maqu va bakala atuni gamu sari na mia sinea.

22 Mu avoso mae ia si hie,
agoi pu muliṉi Nau,
be lopu avoso goi si kote va kilasigo Rau,
meke loke tie kaqu harupigo.
23 Asa sapu ponia sa vina vukivukihi zinama leana koa Rau,
si va lavata Au;

ke kaqu vata dogoro nia Rau sa qua hinarupu koari doduru pu va tabe
Au!”

51

Tinepa Tinaleosae te Devita Koe Tamasa

(Sa vinaravara te Devita sipu barabarata si asa koe Batisiba meke zutua sa Poropita Netani si asa koasa nana sinea.)*

1 Ke Tamasa, Mu tataru nau pa korapa Mua tataru nabuna.
Pa korapana sa Mua tataru variva taleosae
si Mu va via au koari doduru qua sineke tinarae.
2 Mu va mate pani sari doduru qua kinaleadi,
Mamu va via au koari doduru qua sinea.

3 Ura gilani rau sari na qua sineke tinarae,
meke sari na qua sinea si ta dogoro va bakala koa rau.
4 Koa Agoi mo, uve, koa Agoi mo
si ele tavete va sea si rau,*
meke ele tavete va kaleana si rau pa kenumu Agoi.
Ke toṉoto sa Mua zinutu koa arau,
meke lopu sea sa Mua vinilasa.
5 Sipu podo rau si ele koa nana koarau sa kinaleana.
Pa tiana sa tinaqu ba koa nana koa rau sa sinea.

6 Na hinokara mo si hiva nia Goi pa bulo tie,
ke Mamu va dogoro nau sa Mua tinumatumae pa korapa buloqu.
7 Mu va mate pani sari na qua sinea,
meke kaqu koa via si rau.
Mu va via au, meke kaqu keoro hola nia rau sa sinou.
8 Mu va siṉi nau qinetuqetu;
pa mudina sa qua tinahuara
sapu ele evaṉa nau Goi
pude maqu koa qetuqetu pule qua.
9 Mu lopu doṉo la i sari na qua sinea,
ba Mu va mate pani sari doduru qua kinaleadi.

10 Kei Tamasa, Mu poni nau sa bulo viana,
Mamu vekoa koa rau sa maqomaqo ṉoṉo sapu soto va nabu koa Agoi.
11 Mu lopu hitu pani au koa Goi,
Mamu lopu vagi pania sa Mua Maqomaqo Hope koa rau.
12 Mu poni pule nau sa qinetuqetuna sa Mua tinaharupu,
Mamu toka nau pude qu okoro va tabe hinokarigo.

13 Meke kaqu tiqe va tumatumae ni rau koari na tie sea sari na Mua tinarae,
pude madi kekere pule atu koa Goi si arini.

14 Kei Tamasa, Mu harupau koasa sinea vina mate tie;
sina Agoi sa Tamasa tana qua hinarupu.
Meke kaqu kera vura nia rau sa Mua tinoṉoto.
15 Ke Baṉara, Mu toka nau
pude maqu zama vura nia sa vinahesimu Goi!

* **51:** 2 Samuela 12:1-15 * **51:4** Rom 3:4

16 Lopu okoro nia Goi sa vina vukivukihi meke na vinukivukihi vina uququ,
ba be hiva nia Goi ba ele tavete vatu nia tu rau,
ba lopu kaqu qetu nia Goi.
17 Sa qua vina vukivukihi sapu variva qetu koe Zihova,
si na maqomaqo va pepekae.
Lopu kaqu kilua Goi sa bulo
sapu kekere na va pulepaho.

18 Kei Tamasa,
Mu tataru nia na toka nia sa popoa Zaione.
Mu kuri pulei sari na bara na gobana sa vasileana Zerusalema.
19 Meke kaqu tiqe qetu ni Goi sari na vina vukivukihi tana tinoṉoto,
meke sari na vina vukivukihi vina uququ vasina.
Meke kaqu tava vukivukihi sari na bulumakao kokoreo koasa Mua hope.

52

Vinaripitui meke sa Tataru Variharupi te Tamasa

(Keke kinera te Devita si hie sipu la koe Saula se Doeqi sa tie Edomu meke tozi nia sa sapu e Devita si la koe Ahimeleki sa hiama pa Ipi Hopena.)*
(1 Samuela 22:9,10)
1 Kei, agoi na tie varane,
na vegua ke vahesi pule nigo si goi koari na mua tinavete kaleadi,
Sa tataru nabuna te Tamasa si koa hola ninae rane.
2 Doduru rane si balabala ia goi si pude ṉoṉovala la koari kaiqa.
Sa meamu si ṉaru guana reza,
va podopodoe koha si goi doduru rane.
3 Qetu nia goi sa kinaleana hola nia sa lineana,
sa kinohakoha hola nia sa hinokara.
4 Agoi na tie marikokohamu,
qetu nia goi si pude va sigiti i bulodi sari na tie koari na mua zinama.

5 Ba kaqu huara ilasigo e Zihova si goi ninae rane.
Kaqu vagi panigo sa Tamasa si goi koasa mua popoa soti,
meke kaqu vala nigo Sa koasa vasina tadi na maqomaqodi rina tie matedi.
6 Kaqu dogoria rina tie toṉoto sapu gua asa,
meke matagutu dia,
meke kaqu hegere nigo rini si goi, meke zama,
7 “Ai, dotu sa tie sapu lopu hiva kalavarae koe Tamasa pude tava sare,
ba raṉei sa sari nana tinagotago sokudi.
Sa nana ṉiniraṉira si mae guana koasa nana ṉinovaṉovala pa tie,” gua si arini.

8 Ba arau si toa valeana pa vetu te Zihova,
guana huda olive sapu buma valeana.
Kalavarae si rau koasa tataru nabuna te Tamasa ninae rane.
9 Kaqu zama leana koa Goi ninae rane si rau,
koari na tinavete saripu ele taveti Goi.
Koa Goi mo Zihova si kaqu kalavarae si rau sina Agoi mo si leana.
Kaqu tozi vura nia rau koari na tie ṉoṉodi sa Mua lineana Goi.

* **52:** 1 Samuela 22:9-10

53

Sa Kinaleana tana Tie

(Keke kinera te Devita)

1 Na tie duvili si zama guahe pa bulona,*
“Loke Tamasa si koa,” gua.
Sarini pu zama gua asa si na tie kaleadi.
Tavete va sea sisigiti si arini,
meke lopu keke arini si evaṉia gua sapu leana.

2 Doṉo gore mae pa Maṉauru koari na tie pa pepeso sa Tamasa,
pude doṉo hata ia keke sapu gilae meke hata ia sa Tamasa.
3 Ba ele ene sea meke bureṉe beto sari doduru,
meke lopu hite keke arini si tavetia gua sapu leana,
namu loketoṉa hokara!*

4 Zama sa Tamasa, “Loke dia ginilagilana sari kasa tie kaleadi hire,
pu va murimuri pani sari na tie Taqarau,
Kekeṉoṉo gua sapu gani va murimuri rini sari gedi ginani,
meke lopu hite varavara la si arini koa Rau,” gua si asa.

5 Ba kaqu tava tarazuzu va kaleana si arini,
sapu lopu ele hoke gugua visoroihe.
Kaqu va hurakataei Sa sari na susuridi rina kana tadi nana tie.
Kaqu va kurekurei goi si arini,
ura ele etulu pani Tamasa si arini.

6 Mani vura mae mo pa Zaione sa tinaharupu tadi na butubutu Izireli.
Pana va mamutu pulei e Zihova sari na Nana tinoni Izireli,
si kaqu qetuqetu hola si arini.

54

Vinaravara pude Ta Harupu koari na Kana

(Vinaravara te Devita sipu qoraia rina tie pa Zipi totoso koa tome si asa pa dia popoa.)*

1 Ke Tamasa, Mu harupau,
Zihova, Mamu vata rupahau pa korapa Mua ṉiniraṉira.
2 Ke Tamasa, Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu va taliṉa maei sari na qua zinama.
3 Sari na tie karovodi si korapa mae pude rapata au;
sari na tie variva mate pu lopu korapa pamaṉa nia sa Tamasa si korapa podekia pude va mate au.

4 Ba sa Tamasa si na qua tinokae,
Asa si na qua Baṉara meke na qua lave.
5 Mani tavetavete ni Tamasa sari na dia kinaleana soti teledia pude va kilasi sari na qua kana.
Kaqu va huara ineti Sa si arini, sina ta ronuena si Asa.

6 Ke Zihova, kaqu poni moka nigo rau si keke vina vukivukihi.

* **53:1** Rom 3:10-12 * **53:3** Rom 3:10-12 * **54:** 1 Samuela 23:19, 26:1

Kaqu vahesigo rau, sina na Tamasa leamu si Goi.
7 Ura ele va sare au Goi si rau koari doduru qua tinasuna,
meke dogori rau sapu ele tava kilasa sari na qua kana.

55

Vinaravara te Devita pu Ta Ṉoṉovala Koa Keke Nana Baere

1 Ke Tamasa, Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu lopu kiluia sa qua tinepatepa.
2 Mu va avoso mae au. Mamu olaṉa mae au,
sina ele tava malaṉa si rau pa qua tinasuna,
3 koasa halabutudi ri na qua kana.
Ura na ta ṉoṉovala si rau koari na tie kaleadi.
Meke bugoro nau na kukiti nau rini.

4 Matagutu na tarazuzu sa buloqu,
meke sa tinasuna tanisa minate si naqotau.
5 Minatagutu na ziziziri si rau,
tava kilasa pa tinaduaṉa sa tiniqu.
6 Kei, be ari tatapuruqu gua mo na kukuva,
maqu tapuru taloa qua pa seu,
maqu la koa magogoso qua.
7 Uve, maqu tapuru va seu la qua pa soloso qega,
maqu la koa qua vasina.
8 Maqu tuturei la hata ia si keke qua aqoroana
pude qu tome koari na qua kana,
arini pu guana givusu pa raneboṉi.

9 Kei Baṉara, Mu huara pani gedi sari na dia minizimizi,
sina dogoria rau sa vinari kakatorae na ṉinovaṉovala pa korapana sa vasileana lavata.
10 Rane na boṉi si ene vari likohae si arini panaulu koari na gobana sa vasileana,
evaṉi rini pa korapana sa vasileana sari na tinasuna na ṉinovaṉovala.
11 Na tinahuara si koa pa korapana sa vasileana;
soku hola sari na ṉinovaṉovala na sinekesekei koari na siraṉa koa sa vasileana.

12 Be guana qua kana si ṉoṉovalau na va sisire nau,
si boka va kamoi rau.
Be na kana sapu kukiti nau meke varipera koa rau,
si kaqu tome nia rau si asa.
13 Ba agoi mo, na qua baere soti,
na turaṉaqu, meke na tie gua mo arau.
14 Gita mo sapu hoke baere valeana,
meke hoke ene varigara la pa vinahesi pa vetu te Tamasa.

15 Madi mate makamakata gedi sari na qua kana,
madi gore la gedi pa vasina tadi na tie matedi sipu lopu ele mate rini.
Na kinaleana si koa koa ri na dia vetu soti meke pa bulodi.

16 Ba tepa la si rau koe Zihova sa Tamasa,
meke kaqu harupau Sa.

17 Sari na qua tinalotaṉa si va sage la i rau koa Sa,
pana munumunu, korapa rane, na veluvelu;
meke kaqu avosia Sa sa mamalaiṉiqu.
18 Rapata varikali nau rina qua kana si rau,
ba kaqu va sare au Sa, meke lopu kaqu ari bakoraqu.
19 Sa Tamasa sapu koa totoli ninae rane ka rane,
si kaqu avosau si rau meke kaqu va kilasi Sa sari na qua kana;
sina korodia hobei rini sari na dia tinoa
meke korodia pamaṉa nia rini si Asa.

20 Sa qua baere koana mo si rapata ni sari nana baere,
ke kumatia sa sa nana vina tatara.
21 Sa nana vivinei si memehe hola nia sa bata,
ba sa bulona si siṉia na kinukiti,
sari nana zinama si lomoso guana oela olive,
ba variva bakora guari na magu ta avaṉana si arini.

22 Mu vala i koe Zihova sari na mua tinasuna,
meke kaqu toka nigo Sa;
lopu kaqu va malumia Sa pude tava kilasa sa tie toṉoto.

23 Ba kaqu va mate makati Agoi Tamasa sari na tie variva mate na kokohadi
sara,
pude gore la pa vasina tadi na tie matedi,
sipu korapa tie vaquradi si arini.
Ba arau si kaqu kalavarae koa Agoi.

56

*Sa Vinaravara Kinalavarae Koe Tamasa**
(Totoso tuqea rina tie Pilisitia se Devita pa vasileana Qati)
(1 Samuela 21:13-15)
1 Kei Tamasa, Mu tataru nau, ura rapata nau rini;
ta ṉoṉovala si rau koari na qua kana doduru totoso.
2 Doduru rane si rapata nau rini si rau.
Sokudi arini si varipera mae koa rau.
3 Kei Tamasa, pana matagutu rau,
si kalavarae si rau koa Agoi.
4 Koe Tamasa mo si kalavarae rau, ke lopu kaqu matagutu si rau.
Vahesi Igo meke raṉei rau sari na Mua zinama;
loketoṉa si kaqu boka tavete nau keke tie pa pepeso,

5 Sari na qua kana si va tasunau ri doduru totoso,
doduru totoso balabala hatai rini si kaiqa siraṉa pude va sigitau.
6 Varigara si arini meke tome nau rini koari na vasidi tometomeana.
Kopukopu nau rini koari doduru qua tinavete.
Hiva nia rini pude va mate au.

7 Kei Tamasa, va kilasi gedi koari na dia kinaleadi,
va gore pani sari na tie sara pa Mua tinaṉaziri.

8 Gilani Goi sari na qua tinasuna,

* **56:** 1 Samuela 21:13-15

balabala i Goi sari na kolomataqu.
Kuberi Goi si arini pa mua buka.
9 Koasa rane pu tioko atugo rau,
si kaqu kekere pule sari na qua kana.
Gilania rau si hie,
ura na somana koarau sa Tamasa.
10 E Zihova sa Tamasa si vahesia rau
koari Nana vina tatara.
11 Koa Sa si kalavarae rau ke lopu hite matagutu.
Nasa si kote boka tavete nau rina tie?

12 Kei Tamasa, maqu evaṉa vura ni sari na qua tinokotokoro.
Maqu ponigo sari na qua vina vukivukihi zinama leana koa Goi.
13 Ura ele va sare au Goi si rau pa minate,
meke kopu ni Goi sari na nenequ pude lopu hoqa,
pude qu ene pa kenumu Goi Tamasa pa korapa kalalasa.

57

*Tinepa Tinokae Koe Tamasa**
(Keke vinaravara te Devita sipu govete nia sa se Saula koasa bae.)
(1 Samuela 22:1, 24:3)
1 Mu taleoso nau pa Mua tataru, Kei Tamasa,
Mu taleoso nau.
Ura koa Goi mo si aqorae si rau kekeṉoṉo guana kurukuru
pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna
si gua tugo sapu aqorae si rau koa Goi,
osolae hola sa tinasuna pa tinoa.

2 Tepa la si rau koasa Tamasa pu Ululu Hola koari doduru,
koasa Tamasa pu va gorevura i sari doduru qua hiniva.
3 Kaqu olaṉa mae si Asa pa Maṉauru pude harupau.
Kaqu va kilasi Sa sarini pu kukiti nau.
Kaqu va dogoro nau Sa sa Nana tataru nabuna,
meke kopu ni Sa sari Nana zinama.

4 Koa si rau pa varikorapadi ri na kana, pu guana laione variva matedi,
sari na livodi si ṉaru guana tupi na hopere,
sari na meadi si ṉaru guana magu varipera.

5 Kei Tamasa, Mu koa tavalavata si Goi panaulu pa Maṉauru!
Sa Mua minataqara si mani ta dogoro pa doduru kasia popoa.

6 Sari na qua kana si tavetia si keke sipata pude vagi au,
talotaṉa hola si rau.
Gelia rini si keke pou pude va hoqa au, gua,
ba hoqa pule tugo teledia koasa pou asa.

7 Kei Tamasa, raṉeraṉe valeana qua si rau,
ke kaqu kera vahesi Igo rau si Goi.
8 Maqu vaṉunu meke kera,
maqu kera vahesia pa mike,

* **57:** 1 Samuela 22:1, 24:3

maqu kera vahesia sa Tamasa pana munumunu vaqavaqasa.

9 Kei Baṉara, kaqu zama leana si rau koa Goi pa varikorapadi rina butubutu,
ke maqu kera vahesi Igo rau si Goi pa vasina koa sari na tinoni.
10 Ura sa Mua tataru nabuna si kamo la koari na Maṉauru,
meke sa tina ronuemu si kamo la koari na lei.
11 Kei Tamasa, Mu vata dogoro nia sa Mua linavata koa sa Maṉauru,
meke sa Mua ṉiniraṉira pa doduru kasia popoa.

58

Tinepatepa te Devita koe Tamasa pude Va Kilasi sari na Tie Kaleadi

1 Vegua, vilavilasa valeana tugo si gamu na tie varipitui?
Varipitui va toṉoto ni tugo gamu sari na tie?
2 Lokari! Tale na kinaleadi mo pu boka taveti gamu si balabala i gamu,
meke variva mate si gamu pa popoa pu koa ia gamu.
3 Sari na tie kaleadi si tale tavete va sea mo doduru totoso pa dia tinoa,
sipu podo rini si podalae kokoha dia mo.
4 Gua tugo na noki poizini si arini.
Lopu va tabea rini sa Tamasa
gua tugo sari na noki pu tukui sari na taliṉadia,
5 pude lopu va avosia sa kinera tanisa tie pu kopu ni.

6 Kei Tamasa, Mu pako pani livodi sari na tie kaleadi sara, saripu guana laione.
Zihova, Mu unusu pani sari na livo nomadi pa ṉuzudi sarini pu guana laione vaqura.
7 Madi totolo palae guana kolo pu murimuri palae si arini.
Madi ta neti va munala umumu gedi si arini guana duduli pa siraṉa.
8 Madi popa meke murimuri taloa gua tugo na suloko si arini,
madi mate va kenue gua tugo na koburu haha pu podo mate sapu lopu hite dogoria sa kalalasana sa rimata.

9 Totoso lopu ele hite gilania keke toṉa rini,
si ta seke palae guana duduli si arini.
Kaqu ivu pani Tamasa si arini pa Nana tinaṉaziri,
sipu korapa toadi rini!
10 Sari na tie toṉoto si kaqu qetuqetu
pana dogori rini sapu tava kilasa sari na tie kaleadi.
Kaqu la neti si arini koari na eharadi rina tie kaleadi.
11 Kaqu zama sari na tie, “Uve, hinokara, na koa nana tugo sa pinia tadi na tie toṉoto,
meke hinokara sapu koa nana tugo si keke Tamasa sapu varipitui nia sa kasia popoa,” gua.

59

*Vinaravara Vinasare koari na Kana**

(Totoso garunu lani e Saula sari nana tie pana boṉi pude kopukopu nia koasa nana vetu se Devita pude tuqe vagia meke va matea.)
(1 Samuela 19:11)
1 Kei qua Tamasa, Mu va sare au koari na qua kana,

* **59:** 1 Samuela 19:11

Mu toketoke hukata nau koarini pu varipera mae koa rau.
2 Va sare au koarini pu tavete va kaleana,
Mu harupu va seu au koari na tie variva mate sara.

3 Ura dotu, korapa pequ aqa nau rini si rau,
sari na tie kaleadi si varigara pude varipera mae koa rau.
Kei Zihova, lopu tavete gua asa sina lopu seke tinarae na sea si rau.
4 Loke qua sinea si rau sapu pada pude varigara mae pequ nau rini.
Mu tuturei mae dogorau, Mamu toka nau!

5 Zihova Tadi na Qeto Minate,
Agoi mo sa Tamasa tadi na tie Izireli.
Mu tuturei mae, Mamu va kilasi sari na butubutu huporodi;
lopu veko hola ia keke koari na tie kaleadi pu tavetavete va kaleana.

6 Doduru veluvelu si pule mae si arini,
kurumu variva nuli guana siki,
meke ene vari likohae nia rini sa vasileana nomana.
7 Avoso latu sari na dia zinama n̲on̲ovala, na vina matagutu.
Sari na dia zinama pa n̲uzudi si n̲aru guana magu varipera.
Balabala ia rini sapu lopu kaqu ta avoso pa tie, gua.
8 Ba hegere ni Goi Zihova si arini,
meke va sisire ni Goi sari doduru butubutu huporo.

9 Kei Tamasa, ran̲ea rau sa Mua n̲iniran̲ira,
Agoi mo sa qua Aqoroana.
10 Koasa Nana tataru nabuna si kaqu mae harupau sa qua Tamasa,
meke kaqu va dogoro nau Sa sapu va kilasi Sa sari na qua kana.

11 Kei Ban̲ara, mami lave,
Mu lopu tuturei va matei sari na kana hire,
ba Mamu vata hurakatae i gedi pa doduru vasina pude di kilasa,
pude madi lopu muliṇi nia rina qua tinoni sa Mua n̲iniran̲ira.
12 Tale kaleadi mo si zama vura ni rini pa n̲uzudi na berudi.
Madi ta sipata gedi koari na dia vinahesi pule teledia,
sina leveleve na kokoha si arini!
13 Mu va puzuli pa Mua binugoro,
Mu va puzulu hokari gedi
pude madi gilania ri doduru tie
sapu Tamasa si koa totoli pa Izireli,
meke sa Nana tinolie si repaha la pa doduru kasia popoa.

14 Hopeke veluvelu si pule mae si arini,
mae variva nuli guana siki si arini.
Ene viṇohae ia rini sa vasileana nomana,
15 guana siki sapu hata ginani,
hohou si arini be lopu den̲a.

16 Ba arau si kaqu kera nia sa Mua n̲iniran̲ira,
pana munumunu kaqu kera va ululae nia rau sa Mua tataru nabuna.
Ura Agoi mo sa qua Aqoroana,
meke na qua tinokae pa totoso tasuna.

17 Kei Tamasa, vahesi Igo rau si Goi,
raṉea rau sa Mua ṉiniraṉira.
Agoi mo sa qua Aqoroana,
sapu va dogoro nau sa tataru nabuna.

60

*Tinepa La Vinasare Koe Tamasa**
(Sa kinera te Devita totoso la razai sa sari na tie varipera pa Siria pu mae pa popoa Mesopotemia meke Zoba, meke va matei Zoabi sari ka manege rua tina tie Edomu pa Lolomo Solo.)
(2 Samuela 8:13; 1 Koronikolo 18:12)
1 Kei Tamasa, ele etulu gami Goi,
meke ele va kilasa gami Goi si gami.
Ele bugoroni gami Goi
ba Mamu poni puleni gami sa ṉiniraṉira.
2 Agoi, si va niu ia sa pepeso,
meke ta viqala si asa.
Mu salaṉi Goi sari na Mua tie
pu ele ta huara guana pepeso.
3 Ele vata sigiti i Goi sari na Mua tie koari na tiṉitoṉa tasunadi,
ele guana va naponi gami vaeni Goi,
ke viviri si gami meke ene tedeve lamae.
4 Ele va balaui Goi sarini pu pamaṉa nigo,
pude di va talevara koasa tinahuara.

5 Mu harupu gami pa Mua ṉiniraṉira,
Mamu olaṉia sa mami vinaravara, gami pu tataru nigo,
pude tava mataqara si gami pa Mua ṉiniraṉira.

6 Ele zama sa Tamasa pa Nana vasina hopena,
“Pa korapa minataqara si kaqu paqapaqaha si pa vasileana Sekemi,
meke kaqu paqahia rau sa Lolomo pa Sukoti koari na Qua tie.
7 Taqarau sa popoa Qileadi,
Taqarau tugo sa butubutu Manase.
Sa butubutu Iparemi si na butubutu tadi na tie varipera,
meke sa butubutu Ziuda si tadi na baṉara.
8 Moabi si kote guni nia Rau Qua besini pezapezakuana koasa popoa.
Pa Edomu si kaqu gona la nia Rau sa Qua sadolo,
pude na vina gilagilana sapu Taqarau si asa.
Koari na tie Pilisitia si kaqu velavela la nia Rau sa Qua minataqara.”

9 Kei Tamasa, esei si kaqu turaṉa gami pude la nuquria gami sa vasileana lavata ta barana?
Esei si kaqu turaṉa lani gami pa Edomu?
10 Kei Tamasa, kilu gami mo Goi si gami?
Lopu kaqu luli somanae tu si Goi koasa mami qeto minate?
11 Kei Tamasa, mae tokani gami pude razai sari na kana,
ura sa tinokae tana tie si loke guguana.
12 Pude somana si Goi koa gami si kaqu mataqara si gami,
Agoi mo si boka va kilasi sari na mami kana.

---

* **60:** 2 Samuela 8:13; 1 Koron 18:12

61

Vinaravara pude Ta Kopue

(Kinera te Devita pude mikemike nia)

1 Ke Tamasa, mu avosia sa qua kinabo,
mamu va avoso mae ia sa qua vinaravara.
2 Koa va seu si rau pa qua popoa soti,
ke malohoro sa buloqu,
Tepatepa atu koa Goi si rau,
turaṉau la koasa patu hihiu.

3 Mu turaṉa lani au pa Mua aqoroana,
ura Agoi sina qua vetu ṉiṉirana,
sa qua lave pu hukati sari na qua kana.

4 Va malumau, maqu koa pa Mua vetu hopena ninae rane!
Va malumau, maqu koa aqoro koa Goi,
guana kurukuru pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna.
5 Ura Agoi Tamasa, ele avosi sari na qua vina tatara,
meke ele poni nau Goi sa minana gua
sapu tagoa rini pu pamaṉa nia sa Pozamu.

6 Mu tomo lani sari na vuaheni sokudi koasa tinoa tanisa baṉara.
Mu va toa va gelenae ia si asa.
7 Mani koa baṉara va gelenae si asa pa kenumu Goi Tamasa.
Mu va aqoria si asa koasa Mua tataru nabuna,
meke kopu nia gua sapu ele tozi nia Goi koari na Mua zinama.

8 Gua asa ke kaqu kera vahesi Igo rau si Goi doduru totoso,
totoso ponigo rau hopeke rane gua saripu va tatara ni rau.

62

Raṉea sa Kinopu te Tamasa

1 Ura e Tamasa mo telena si aqa va ṉoṉo nia rau mae guana koa Sa sa qua
tinaharupu.
2 Asa mo telena sa qua patu aqoroana meke na qua tinaharupu.
Lopu kaqu hite tava kilasa si rau.

3 Vea seunae gua si kaqu rapata nia gamu sa tie
sapu malohoro gua na bara ta huarana?
4 Hiva va gore pania mo gamu si asa pa nana tuturuana ta pamaṉaena,
qetu nia gamu sa kinohakoha.
Zama ni gamu sari na zinama tamanaedi,
ba pa korapa bulomia si leve nia gamu si asa.

5 Koe Tamasa mo telena si kalavarae rau
va sotoa rau koa Sa sa qua rinoverove.
6 Asa mo sa qua patu aqoroana meke na qua tinaharupu.
Asa si na qua bara heheda,
ke lopu kaqu tava kilasa si rau.
7 Sa qua tinaharupu meke na qua vina lavata si koa mo koasa Tamasa.

8 Ke gamu na qua tinoni,
Mi kalavarae koe Tamasa doduru totoso.
Mi tozi lani koa Sa sari doduru mia tinasuna,
Ura Asa mo sa nada aqoroana.

9 Doduru tie si guana keke sinino mo,
hiteke na lavata si loke laedi,
Veko lani koasa padapadana mamata,
mamu dogoria sapu namu loke hite vasi mamatadi si arini,
mamahelo hola nia rini sa sinino.
10 Mi lopu kalavarae koasa ninovanovaladi;
mi lopu rovea sapu kaqu vagi nia keketona gamu sa hinikohiko na huhuara.
Be guana soku sari mia tinagotago,
ba mi lopu va sotoa sa mia kinalavarae koa rini.

11 Ele avoso pilipulea rau zama nia Tamasa si hie,
sapu sa niniranira si Tanisa tugo,
12 meke Tamugoi Banara tugo sa tataru nabuna, gua.*
Meke Agoi tugo telemu piai sari hopeke tie koa gua koari hopeke dia tinavete.

63

*Saivi Hataia Sa sa Tamasa**
(Keke vinaravara te Devita sipu koa si asa pa soloso qega pa Ziuda.)
1 Ke Tamasa, Agoi mo sa qua Tamasa;
saivi hataigo rau si Goi.
Doduruna sa qua tinoa si okoro pude dogorigo;
kekenono gua sapu memeha nia rau sa kolo pa popoa popana
si gua tugo sa maqomaqoqu si memeha nigo.
2 Mu vata dogoro koa rau pa Mua vasina hopena,
Mu va dogoro nau sa Mua niniranira meke sa Mua tinolava soti.
3 Sina sa Mua tataru nabuna si leana hola nia sa tinoa;
ke maqu vahesi Igo.
4 Kaqu zama leana si rau koa Goi pa doduruna sa qua tinoa,
kaqu va sagei rau sari na limaqu na vinaravara pude vahesi Igo.
5 Sa maqomaqoqu si kaqu qetu na qetu guana tie sapu dena pa ginani,
kaqu vahesi Igo rau si Goi koari na kinera qetuqetu.

6 Sipu eko si rau pa qua teqe,
si balabala pulei rau sari na Mua tinokae koa rau;
doduru boni si va nonoga Igo rau si Goi pa buloqu.
7 Ura Agoi mo sa qua tinokae doduru totoso.
Ke kaqu kera qetuqetu Nigo rau koasa Mua kinopu koa rau pa kauru tatapurumu Goi ta kopue si rau.
8 Koa soto va nabu koa Goi si rau,
sa Mua niniranira si tuqe au na va sare au.

9 Ba arini pu hata au pude va mate au gua,
si kaqu gore la pa vasina tadi na tie matedi.

---

* **62:12** Zob 34:11; Zer 17:10; Mt 16:27; Rom 2:6; Rev 2:23 * **63:** 1 Samuela 23:14

10 Kaqu tava mate si arini pa vinaripera,
Meke kaqu gani rina kurukuru pinomo sari na tinidia.
11 Ba sa baṉara si kaqu koa qetuqetu koe Tamasa pu va mataqaria si asa.
Sari doduru pu veko vina tatara koa sa pozana e Zihova si kaqu vahesia si Asa,
ba sari na tie kokoha si kaqu tava noso.

64

Vinaravara pude Ta Kopue

(Keke vinaravara te Devita)
1 Tamasa, koa pa tinasuna si rau,
Mu avosia sa qua vinaravara.
Matagutu ni rau sari na qua kana,
Mu harupia sa qua tinoa!
2 Mu kopu nau, mamu va seu pani au koari hiniva kaleadi tadi na tie,
koa sa kobi tinoni variva matedi.
3 Va ṉarui rini sari na meadi guana magu varipera,
meke va totoanae ni rini sari na zinama ṉoṉovala, guana tupi.
4 Tuturei hola si arini pude tozi va enei,
sari na dia sinekesekei na zinama kohakoha variva kurekuredi.
Lopu matagutu si arini pude ṉoṉovali sari na tie leadi.
5 Varizuka va ṉiṉirai si arini koari na dia ṉati binalabala seadi.
Varivivinei ṉia rini vasina kaqu vekoi rini sari na dia sipata.
“Loke tie kote dogoro gita,” gua si arini.
6 “Esei si boka hata vura ni sari na nada tinavete kaleadi?
Ele pada tome valeani gita sari nada binalabala,” gua si arini.
Ura sari na binalabala pa bulona tie si tava paere.
7 Ba kaqu gona ni tupi Tamasa si arini,
meke kaqu hinoqa mate si arini.
8 Kaqu tava kilasa si arini pa guguadi sari na dia zinama,
meke ari doduru pu dogorodi si kote va qenoqeno batudi meke zama va sisire ni;
9 Kaqu matagutu sari doduru tie,
meke kaqu balabala ia rini gua sapu evaṉia sa Tamasa,
meke kaqu totozia rini koari na tie sari nana tinavete.
10 Sari na tie toṉoto si madi koa qetuqetu koe Zihova,
Madi koa aqorae koa Sa.
Madi vahesia rina tie toṉoto si Asa.

65

Vinahesi meke na Zinama Leana

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, garo tugo pude vahesi Igo gami si Goi pa Zaione,
meke kopu ni sari mami vina tatara koa Goi,
2 sina hoke olaṉi Goi sari na vinaravara.
Ke sari doduru tinoni pa kasia popoa si kaqu mae koa Goi,
3 koa gua koari na dia sinea.
Tava kilasa si gami koa gua koari na mami sineke tinarae,
ba taleosaeni gami Goi.
4 Tamanae tugo sa tie pu vizatia Goi pude koa tata koa Goi pa Mua vasina hopena.

Kaqu qetu nia gami sa lineana koasa Mua vetu hopena sapu sa Mua
Zelepade hope.

5 Pa Mua inolaṉa si poni gami Goi sa minataqara,
meke variva magasa sari na Mua tinavete pude harupu gami.
Sari doduru tie pa kasia popoa meke pa kali karovodi rina kolo si kalavarae
Igo si Goi.
6 Agoi sapu va turui sari na toqere pa Mua ṉiniraṉira,
meke vata dogoro nia Goi sapu na patutokaemu si Agoi.
7 Va bulei Goi sari na ovaṉadi rina kolo lamana,
meke sa puzakadi rina tovovo,
va nosoa Goi sa vinari kakatorai tadi na tinoni.
8 Sa doduruna sa kasia popoa
si magasa hola ni sari na tiṉitoṉa pu evaṉi Goi,
meke velavela nia rini pa kinera vinahesi na qinetuqetu.

9 Va hoqa ia Goi sa ruku pude kopu nia sa kasia popoa meke va masuria.
Va siṉi ni kolo Goi sari na ovuku.
Ponia linetelete Goi sa pepeso.
Gua asa kopu gunia Goi sa pepeso.
10 Va gorea Goi sa luturu* koari na ilaka pepeso pu ta gelidi pude va bobosi.
Va malohori Goi sari na pepeso koasa ruku remiremisi,
meke va toqoli Goi sari na linetelete.
11 Va masuria Goi sa vuaheni,
ke soku sa pinakepakete pa inuma.
Vasina la Goi si koa tugo sa minamutu.
12 Sari na ilaka duduli si siṉi na rovana sipi,
meke doduru tiṉitoṉa si guana tie pu kera qetuqetu pa dia zinama
leana koe Tamasa.
13 Sari doduru vasidi si siṉi na rovana sipi.
Sari na lolomo si siṉi na huiti.
Kekeṉoṉo gua na tie sapu kera pa qinetuqetu si arini.

66

Kinera Vinaravara meke Zama Leana Koe Tamasa

1 Mi velavela vahesia sa Tamasa pa qinetuqetu,
gamu doduru tinoni pa kasia popoa.
2 Mi kera vahesia se Zihova.
Mi vala sa vinahesi na vina lavata koa Sa.
3 Mi zama la guahe koe Tamasa,
“Variva magasa hola sari na Mua tinavete!
Nomana hola sa Mua ṉiniraṉira,
ke matagutu sari Mua kana meke todoṉo pa kenumu Goi.
4 Sari doduru tinoni pa kasia popoa si vahesigo.
Kera atu ni rini sari na kinera vinahesi,
meke kera va lavatigo rini si Agoi Zihova.”
5 Mae mamu dogori gua sapu taveti sa Tamasa.
Variva magasa sari na Nana tinavete pu poni ni Sa koari na tie.
6 Va popa ia Sa sa kolo, meke ene karovo koa sa ovuku popana sari na tie.*
Qetuqetu si gita, sina koa gua koari Nana tinavete Sa.
7 Koa Baṉara si Asa ninae rane ka rane;

* **65:10** Na ruku ṉiṉirana. * **66:6** Ekd 14:21; Zos 3:14-17

meke kopu totoko ni Sa sari doduru butubutu.
Sari na tie va guguedi si madi lopu koa ululu hola koa Sa.

8 Vahesia sa Tamasa, gamu na tinoni;
mani ta avoso sari mamalaiṉi vinahesina Sa.
9 Kopu ni gita Sa si gita pude toa,
meke lopu va malumu gita Sa pude gulazoro hoqani gita.
10 Tamasa, ele podeke gami Goi si gami,
kekeṉoṉo sa siliva sapu ta kina pude tava via pa nika.
11 Ele guana voi gami Goi si gami pa korapana sa Mua vaqara,
meke veko gami Goi pa tinasigiti.
12 Ele va malumi Goi sari na mami kana pude neti kasopi sari na tinimami,
ene nuquru hola i gami sari na nika, na naqe,
ba ele turaṉa va kamo gami Goi pa keke vasina pu koa tavasare si gami.

13 Kaqu paleke mae ni rau sari na vina vukivukihi va uququ pa korapana sa Mua Zelepade;
kaqu poni Igo rau gua saripu ele va tatara Nigo rau.
14 Kaqu ponigo rau kamahire gua saripu ele tozi Nigo rau
totoso koa si rau pa tinasuna.
15 Kaqu vukivukihi atu ni rau pa hope sari na kurukuru nobonobokodi,
sari na sipi kokoreo, na bulumakao kokoreo, meke na qoti,
meke kaqu vuga sage pa galegalearane sari na tuṉahadi rini.

16 Mi mae, mamu va avoso,
gamu doduru pu pamaṉa nia sa Tamasa;
Maqu tozini gamu gua saripu ele evaṉi Sa koa rau.
17 Velavela va ululae la si rau koa Sa pa qua tinepatepa tinokae,
vahesia rau si Asa koari na kinera.
18 Be tomei rau sari na qua sinea pa buloqu,
si lopu kaqu avosau sa Baṉara.
19 Ba ele va avoso hinokarau sa Tamasa si rau;
ele avosia Sa sa qua vinaravara.
20 Vahesia rau sa Tamasa,
sina lopu kilu ia Sa sa qua vinaravara,
meke lopu heki nia Sa sa Nana tataru nabuna koa rau.

67

Kinera Zama Leana Koe Tamasa
(Sa kinera pude mikemike nia)
1 Tamasa, Mamu tataruni gami na manani gami si gami.
Mu doṉo mae gami pa Mua tataru,
2 pude madi gilania rina tiena sa kasia popoa sa Mua hiniva;
meke pude di gilania ri doduru butubutu
sapu harupu gami Goi pa Mua ṉiniraṉira.

3 Kei Tamasa, madi vahesigo rina tinoni si Agoi,
madi vahesigo ri doduru tinoni.
4 Madi kera qetuqetu sari doduru butubutu,
ura varipitui ni Goi pa tinoṉoto,
meke turaṉi sari na butubutu pa pepeso.

5 Kei Tamasa, madi vahesigo rina tinoni si Agoi.
Madi vahesigo ri doduru tinoni,
6 meke kaqu masuru sa pepeso, meke vua katakata sari na vuvua,
meke kaqu manani gita sa nada Tamasa si gita.
7 Uve kaqu manani gita sa Tamasa si gita,
kaqu va lavatia rina tinoni pa doduru kasia popoa si Asa.

68

Kinera Minataqara Tanisa Butubutu Izireli

(Keke kinera te Devita)
1 Mani mae va talahuarae i e Tamasa sari Nana kana;
madi govete taloa pa kenuna Sa saripu kukiti nia si Asa!
2 gua sapu ta givusu palae sa tuṉaha,
si mani hadu taloa ni Sa,
guana deana sapu tava kolo pa nika,
si mani va matei Sa si arini pa kenuna.
3 Ba sari na tie toṉoto si koa qetuqetu pa kenumu Goi;
madi koa qetuqetu sisigiti tugo si arini.

4 Mi kera la koe Tamasa,
kera vahesia sa pozana Sa.
Mi kera va ululae la koa Sa pu mae habotu koari na lei.
Sa Pozana Sa si e Zihova;
mi koa qetu pa kenuna Sa.
5 Sa Tamasa pu koana pa Nana vetu hopena,
sina tinokae tadi na eapa meke na naboko.
6 Poni ni vasina kokoana Sa saripu eapa na naboko,
meke vata rupahi Sa saripu ta pusidi;
ba sari na tie va guguedi si kaqu koa koasa rimata ṉiṉirana pa vasina ivuluna.

7 Kei Tamasa, totoso turaṉi Goi sari na Mua tie,
sipu ene hola nia rini sa soloso qega,
8 si niu sa pepeso,
meke gore sa luturu pa kenuna sa Tamasa tadi na tie Izireli,*
pa kenuna sa Tamasa pa toqere Saenai.
9 Kei Tamasa, na luturu lavata si va gorea Goi,
pude va masuru pulea sa pepeso tava tatarana.
10 Sari na Mua tie si kuri sari dia vetu koasa popoa sana;
pa korapa Mua lineana si poni Goi sari na habahuala.

11 Tozia Tamasa sa Nana zinama,
meke soku hola barikaleqe si palekia sa inavosona.
12 Sari na baṉara meke sa qeto minate si govete,
ke vagi rina barikaleqe pa popoa sari na dia likakalae pu ta ṉovala,
meke va hihia i rini sari na tiṉitoṉa ta vagidi,
13 sari na tatapurudi rina kukuva si ta tavetae siliva,
meke sari na kaludi si ṉedala
meke ta tavetae qolo tolavaena.
Arini tugo sari na vinagi tadi pu koa hola tata pa nika koa sa vasina pu koa ia rini.

* **68:8** Ekd 19:18

14 Sipu va hurakatae i sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira sari na baṉara,
si va gorea Sa sa sinou pa toqere Zalamoni.

15 Kei Basani! Toqere lavata,
sapu soku batu minominona!
16 Na vegua ke doṉodoṉo ta ṉaziri nia tu goi sa toqere
sapu vizatia Tamasa pude koa ia Sa?
Kaqu koa Baṉara vasina sa Tamasa ninae rane ka rane.
17 Sa Baṉara si gore mae guana pa toqere Saenai koari vurotina na tina totopili varipera,
meke nuquru la pa vasina hopena.
18 Totoso sage la pa vasina ululuna hola si Asa,*
si turaṉi Sa sari kobi tie ta raovodi,
meke vagi vinariponi si asa koari na tie,
kamo koarini pu varipera la koa Sa,
pude kaqu koa vasina se Zihova sa Tamasa.
19 Mani tavahesi sa Tamasa sa nada Baṉara,
sapu palekedi sari na nada pinaleke doduru rane.
Asa sa nada Hinarupu.
20 Sa nada Tamasa si na Tamasa variharupi.
Asa tugo se Zihova sa nada Baṉara sapu va sare gita pa minate.

21 Ba kaqu va puzulu ṉaepi Tamasa sari Nana kana,
saripu lulidi sari na hahanana seadi.
22 Zama sa Baṉara, “Kaqu turaṉa pule maeni Rau sarini pu koadi pa Basani;
kaqu va pule maei Rau saripu koadi pa hubi lamana,
23 pude mu ovovae ni sari na eharadi;
pude sari na mia siki ba kaqu vagi gedi hinia tugo pude meai sari na eharadi rini,” gua si Asa.
24 Ke Tamasa, sa Mua inene va mataqara si ta dogoro koari doduru tie,
sa puku vinarigara tie te Tamasa sa qua Baṉara sapu ene nuquru pa Nana vasina hopena.
25 Sari na tie kerakera si luli pa mudimu Goi,
meke sari na vineki pu kizai sari na tabarini si pa kokorapana,
meke sari na tie mikemike si luli mumudi mae.
26 Mi Vahesia sa Tamasa koari Nana vinarigarae tinoni,
gamu na tutina e Zekopi,
mi vahesia se Zihova.
27 Sa butubutu Benisimane sapu hitekena koari doduru si kekenu,
meke luli la sari na koimata pa butubutu Ziuda koasa dia pukuna,
meke luli mudi la sari na koimata pa Zeboloni meke Napitalai.

28 Ke Tamasa, Mu vata dogoro nia sa Mua ṉiniraṉira;
sa Mua ṉiniraṉira gua sapu tavetavete nia Goi koa gami totoso lahe,
29 koasa Mua Zelepade pa Zerusalema,
vasina atu luari rina baṉara sari na dia vinariponi koa Goi.
30 Mu norea sa baṉara pa Izipi
sapu gua tugo na basioto pa korapa ovuku,
Mu norei sari na butubutu huporo,

* **68:18** Epi 4:8

saripu gua tugo na bulumakao kokoreo pu turaṉa tudia
osolae kaqu todoṉo Nigo rini,
meke ponigo sari na dia siliva.
Mu va talahuarae i sarini pu okoro nia sa vinaripera.
31 Kaqu vura mae pa Izipi sari na turuhabotu,
meke sari na tiena sa Itiopia
si kaqu va sagei rini sari na limadia pa vinaravara la koe Tamasa.

32 Mi kera la koe Tamasa,
ke gamu na butubutu pa kasia popoa;
mi kera vahesia sa Baṉara;
33 vahesia si Asa sapu ene mae pa korapa maṉauru pukeranedi hola.
Dotu, va vuraia sa sa mamalaiṉina koari na paka maṉauru.
34 Mi tozi vura nia sa ṉiniraṉira tanisa Tamasa;
Asa sa baṉara tolavaena pa Izireli,
sa Nana ṉiniraṉira si koa koari vina podaka pa Maṉauru.
35 Variva matagutuna sa Tamasa koasa Nana vasina hopena;
Asa sa Tamasa pa Izireli!
Ponia Sa koari Nana tie sa ṉiniraṉira.

Mi vahesia sa Tamasa!

69

Tinepa Tinokae Koe Tamasa

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, Mu harupau,
ura ele sage kamo pa ruaqu sa kolo.
2 Lodu si rau pa zemizemi,
vasina loke pepeso ṉirana.
Kamo la si rau pa kolo lamana,
meke palekau na naqe si rau.
3 Mabo qua kabo si rau,
meke ele popa sisigiti sa leoqu.
Podalae rida sari na mataqu pa inaqana sa qua Tamasa.
4 Sarini pu kukiti hoboro nau si soku hola,*
hola ni sari na kalu pa batuqu.
Sari na qua kana si zutu au koari na dia zinama kokoha,
ṉiṉira hola sarini pu hiva va mate au.
Loketoṉa si hikoa rau,
ba ososo nau rini pude vala pulei sari dia tiṉitoṉa pu hikoi rau, gua si arini.
5 Kei Tamasa, gilana betoi Goi sari na qua kinaleadi,
meke sari na qua dinuviduvili si lopu hite paere koa Goi.
6 Kei Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate,
madi lopu tava kurekure pa ginuaqu rau sarini pu raṉe igo.
Agoi Tamasa tadi pa Izireli,
maqu lopu va kurekurei sarini pu va lavatigo.
7 Koa gua pa vinahesimu Goi si ta zama ṉoṉovala na tava kurekure si rau.
8 Guana tie karovoqu si rau koari na turaṉaqu soti,
meke guana votiki tie si rau koari na qua tatamana soti.

* **69:4** Sam 35:19; Zn 15:25

9 Tataru sisigiti nia rau sa Mua Zelepade, ta ṉaziri nia rau gua na nika pa buloqu;
meke sipu zama va kaleanigo rini si zama kaleanau tugo rini si arau.*
10 Sipu koa va pepekae si rau pa minadi pa ginani,
si ta ṉoṉovala si rau koari na tie.
11 Pana va sagei rau sari na poko tinalotaṉa sapu luluradi,
si va sisire nau tu rini.
12 Arau mo sa batu vivinei tadi pu habotu pa kapa siraṉa,
sarini pu napo va viviri si tavete nau kera vina sisire rini.

13 Ba arau si kaqu varavara atu koa Goi, kei Zihova.
Kei Tamasa, pa totoso garona si mamu va tabe au
koasa moatana gua sa Mua tataru nabuna,
si Mu va gorevura ia sa Mua vina tatara meke harupau.
14 Mu va sare au koasa pepeso kosirina,
pude qu lopu mate.
Mu va sare au koari na qua kana,
meke koasa minate pa lamana.
15 Mu lopu va malumi sari na tinasuna pude mae kuzu tamunau guana naqe;
Mu lopu va malumau Goi pude lodu pa lamana,
babe sa minate pude mae onolau, guana lovu.
16 Kei Zihova, Mu olaṉau pa Mua tataru nabuna,
pa korapa Mua tataru variva taleosae si Mamu mae toka nau.
17 Mu lopu va paere pule Nigo koa sa Mua nabulu;
Ura koa pa tinasuna si rau,
ke Mu tuturei olaṉa mae au mo kamahire.
18 Mu tuturei mae harupau,
Mamu va sare au koari na qua kana.

19 Gilani Goi sari na ṉinovaṉovalaqu,
meke sa qua kinurekure na vina goregorequ,
sari na qua kana si gilana betoi Goi.
20 Sari na ṉinovaṉovala si va talotaṉia sa buloqu,
ke lopu toa valeana si rau.
Ronua rau sa Mua tataru, ba loketoṉa.
Hataia rau sa minanoto, ba loketoṉa tugo.
21 Poni nau rini na ginani variva mate pude hena ia,
meke sipu memeha rau si poni nau rini sa vaeni pasana.*
22 Madi ṉovala pule ni teledia koari na gedi ginani,
madi ta sekesekei pule ni teledia koari na dia inevaṉa vina vukivukihi.*
23 Madi tava behu sari na matadi,
pude di lopu dodogorae.
Madi tavasigiti sari na mudidi!
24 Mu titisi la nia sa Mua binugoro koa rini,
Mamu hadui gedi koasa Mua binugoro maṉinina osolae kamoi Goi si arini.
25 Madi tava ivulu sa dia vasina pu koa ia rini;*
madi mate eoṉo beto sarini pu koa koari na dia ipi.

* **69:9** Zn 2:17; Rom 15:3 * **69:21** Mt 27:48; Mk 15:36; Lk 23:36; Zn 19:28-29 * **69:22** Rom 11:9-10 * **69:25** TTA 1:20

26 Ṉoṉovali rini sarini pu va kilasi Goi,
meke zama pesipesi rini sari na tinasigiti tadirini pu va bakorai Goi.
27 Mu varitomotomoi ni Goi sari na vina kilasadi,
madi lopu somana vagia rini si keke hinia koasa Mua tinaharupu.
28 Madi ta huara palae pozadi si arini koasa buka tinoa;
madi lopu ta kubere somana pozadi si arini koari na tie toṉoto.*
29 Ba arau si koa ta sigiti, meke balabala mamata,
kei Tamasa, Mu toka nau, Mamu harupau.

30 Kaqu kera la nia rau si keke kinera vinahesi koasa pozana sa Tamasa.
Kaqu va lavatia rau si Asa pa qua zinama leana koa Sa.
31 Gua asa si variva qetu koasa Tamasa,
hola nia sa vina vukivukihi bulumakao
babe keke bulumakao kokoreo nomana valeana.
32 Sarini pu ta ṉoṉovala si kaqu dogoria sapu gua asa,
meke kaqu koa qetu;
gamu pu hata ia sa Tamasa si kaqu ta sovutu va ṉiṉira.
33 Ura avosi e Zihova sarini pu koa pa tinasuna,
meke lopu muliṉi ni Sa sari nana tie pu ta pusidi.

34 Madi vahesia rina maṉauru na pepeso sa Tamasa,
meke gua tugo sari na kolo lamana,
meke sari doduru tiṉitoṉa toadi pu koa koarini.
35 Ura kaqu harupia Tamasa se Zaione,
meke kaqu kuri pulei Sa sari na vasileana nomadi pa Ziuda.
Kaqu koa vasina sari na Nana tie pude tagoa sa pepeso vasina.
36 Sari na tutidi ri Nana nabulu si kaqu tagoa sa vasina asa,
meke sarini pu tataru nia sa Tamasa si kaqu koa vasina.

70

Vinaravara Tinepa Tinokae

(Keke vinaravara te Devita)
1 Kei Tamasa, Mu harupau,
Mamu va sare au.
Mu tuturei toka nau, kei Zihova.
2 Madi tava kilasa na tava nunala gedi sarini pu korapa podekia pude va mate au.
Madi tava kekere pule taloa na talotaṉa gedi saripu hiva va tasuna au.
3 Sarini pu zama mae au, “Dotu, isara, sari na mua sinea!” gua,
si madi tava nunala gedi pa dia kinurekure.
4 Ba sari doduru pu hata Igo si kaqu koa qetu koa Goi,
Meke sarini pu qetu nia sa Mua tinaharupu,
si madi zama, “Tava lavata sa Tamasa!” gua.

5 Habahuala na malaṉa si rau;
tuturei mae koa rau qua Tamasa,
Agoi si na qua Hinarupu;
kei Zihova, Mu tuturei mae toka nau.

71

Vinaravara Tana Keke Barogoso

* **69:28** Ekd 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8

1 Kei Zihova, koa Goi mo aqorae si rau.
Mu lopu vala nau koa ri na qua kana pude tava kilasa.
2 Mu harupau, ura na Tamasa toṉoto si Goi.
Mu avoso mae au, Mamu tuturei va sare au.
3 Tamasa hiva Nigo rau, pude na qua patu aqoroana si Goi
na qua bara ṉiṉira pude harupau.
Mu zama mae meke harupau,
ura Agoi mo sa qua patu na bara aqoroana.

4 Kei qua Tamasa, mu va sare au koasa ṉiniraṉira tadi na tie ṉoṉovala na tie kaleadi.
5 Kei Baṉara, Agoi mo si aqa Nigo rau,
Podalae sipu tie vaquraqu rau, si raṉe Igo rau Zihova.
6 Kalavarae si rau koa Goi pa doduruna sa qua tinoa;
podalae totoso podo rau, si koa Goi mo si ta kopue rau,
kaqu vahesigo rau doduru totoso.
7 Sa qua tinoa si na vina titila koari sokudi,
sina Agoi tugo sa qua aqoroana.
8 Doduru totoso si vahesigo rau,
meke tozi vura nia rau sa Mua tinolava.
9 Mu lopu etulu pani au, totoso barogoso si rau
Mu lopu veko pani au, totoso malohoro si rau.
10 Sari na qua kana si vari vivinei nau,
na hiva va mate au rini
11 Zama si arini “Lopu koa turaṉia Tamasa si asa kamahire,
ke aria, mada hadu lulia, mada la tuqe vagia gana;
loke tie si koa pude toka nia,” gua si arini.

12 Kei Tamasa, Mu lopu koa va seu koa rau.
Mu tuturei mae toka nau. Kei qua Tamasa!
13 Madi tava kilasa, na tava nunala gedi sarini pu korapa podekia pude va mate au;
madi tava kurekure, na talotaṉa gedi sarini pu korapa podekia pude va sigitau.
14 Ba arau si lopu kaqu makudo sa qua rinoverove koa Goi,
meke kaqu gigiri lala nana tu sa qua vinahesimu Goi.
15 Kaqu tozi vura ni rau pa ṉuzuqu sari na Mua tinavete toṉotodi,
ura na soku hola si arini, hola ni gua saripu boka gilani rau,
ba kaqu zama vura ni rau doduru totoso sari na Mua tinavete variharupi.
16 Zihova Tamasa; kaqu mae si rau pa Mua Zelepade pude vahesigo koari na Mua tinavete niṉiradi.
Kaqu vahesigo rau koasa Mua tinoṉoto soti telemu.
17 Kei Tamasa, ele va tumatumae au Goi podalae sipu kobukoburuqu si rau.
Ke lopu kaqu makudo tozi vura ni rau sari na Mua tinavete marilaedi na variva magasadi.
18 Kei Tamasa, Mu lopu muliṉi nau sipu kamoa rau sa binarogoso meke keo sari na kaluqu.
Mu koa koa rau osolae tozi vura nia rau sa Mua ṉiniraṉira koari na sinage na sage mae hiroi.

19 Tamasa, sa Mua tinoṉoto si kamo la koari doduru vina podaka pa
Maṉauru,
ele taveti Goi sari na tinavete nomadi hola.
Loke tie si hite pada kamo Igo si Agoi.
20 Agoi va maei sari doduru tinasuna na tinasigiti pu raza koa rau,
ba Agoi si kaqu toka nau pude koa valeana pule,
ba Agoi tugo kaqu va sare au pa minate.
21 Agoi tugo si kaqu va noma ia sa vina lavataqu,
meke va manoto pule au.

22 Kei qua Tamasa, kaqu vahesi zoṉazoṉa Igo rau koasa qua mike,
kaqu vahesigo rau si Agoi pu kopu ni sari na Mua zinama.
Kaqu kera vahesigo rau pa qua mike;
kei Agoi sapu na Tamasa Hopemu pa Izireli.
23 Kaqu kera va ululae pa qinetuqetu si rau sipu vahesigo rau pa qua mike;
Kaqu kera vahesigo rau pa doduruna sa qua tinoa,
sina ele harupau Goi si rau.
24 Kaqu tozi vura nia rau sa Mua tinoṉoto doduru totoso,
sina ele tava kilasa na kurekure sarini pu podekia pude va mate au.

72

Keke Vinaravara pude Toka nia sa Baṉara

(Keke vinaravara te Solomone)
1 Kei Tamasa, Mu va tumatumae nia koasa baṉara,
gua pude varipitui ni sari na tie pa Mua tinoṉoto.
Mu ponia sa mua tinoṉoto koasa baṉara.
2 Mani baṉara ni sa sari na Mua tinoni pa tinoṉoto,
meke toka ni sari na habahuala pa Mua vinilasa va toṉoto.
3 Mani ravutu sa popoa,
meke mani gilania rina tie sa tinoṉoto.
4 Mani varipitui va toṉoto ni sa baṉara sari na habahuala,
mani toka ni sarini pu malaṉa,
meke mani va kilasi sa sarini pu ṉoṉovali si arini.
5 Mani koa hola sa mia baṉara ninae rane,
osolae lopu koa sa rimata meke sa sidara.
6 Sa tinolitolie tanisa baṉara si mani kekeṉoṉo na ruku pu va toai sari na
duduli.
Guana ruku remiremisi pu hoqa pude va bobosia sa pepeso
7 Mani lovuru valeana la pa doduru vasina sa tinoṉoto tadi na tie koasa
nana binaṉara;
madi koa tie mamutu si arini ninae rane ka rane koa sa binule.

8 Sa nana binaṉara si mani kamo la pa doduru popoa pa kalidi rina
lamana,*
meke podalae pa Ovuku Iuparetisi meke kamo la koari na hukihuki-
rina sa kasia popoa.
9 Madi hoqa todoṉo pa kenuna Sa sari nana kana,
meke madi tava kilasa gedi sarini pu kukiti nia.
10 Sari na baṉara pa Sipeini meke koari na nunusa pa seu si kaqu la veko
dia vinariponi koa sa,

* **72:8** Zak 9:10

meke sari na baṉara pa Siba meke pa Seaba* si kaqu paleke la dia
vinariponi koa sa.
11 Madi todoṉo pa kenuna sa sari doduru baṉara,
madi nabulu nia ri doduru butubutu si asa.

12 Ura ele harupi sa saripu malaṉa meke tepa la tinokae koasa,
meke sari na habahuala pu loke dia tinokae.
13 Tataru ni sa saripu malohoro na habahuala,
meke harupi sa sari na tinoa tadi pu koa pa tinasuna.
14 Va sarei sa si arini pu ta naqoto gore meke ta ṉoṉovala pa dia tinoa;
sari na dia tinoa si marilaedi hola koa sa.

15 Mani toa va gelenae sa baṉara,
mani ta poni koa sa sari na qolo pa Siba.
Madi lopu makudo la varavara nia rini si asa,
meke mani ta manae si asa koe Tamasa doduru totoso.
16 Madi soku palapalae vuadi sari na linetelete pu toa pa pepeso,
kamo koari na toqere ba madi opotamuni na linetelete,
madi vua katakata si arini, gua tugo pa Lebanoni.
Madi koa va soku koari na vasivasileana nomadi sari na tinoni,
gua tugo rina ilaka pu opotamuni na duduli.
17 Mani lopu ta muliṉae sa pozana sa baṉara,
mani koa hola ninae rane sa pozana sa, gua tugo sa seunaena gua sa
rimata.
Madi tamanae tugo sari doduru butubutu pa kasia popoa koasa,
meke sari doduru butubutu si kaqu poza ia rini, “Na tie tamanaena si
asa,” gua.

18 Vahesia se Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli,
telena sa taveti sari doduru tiṉitoṉa variva magasadi.
19 Mada vahesia sa pozana; marilaena sa Tamasa ninae rane.
Mani siṉia Nana ṉiniraṉira na ṉinedalana sa doduru kasia popoa.
Hinokara, Emeni.*

20 Hie sa vinabetodi rina vinaravara te Devita, sa tuna Zese.

Buka Vina Ṉeta

73
Sam 73 kamo Sam 89

(Kinera te Asapa)

Sa Hahanana Toṉoto te Tamasa
1 Leana hola sa Tamasa koari na tie Izireli,
meke koa rini pu via pa bulodi meke lulia sa hiniva te Tamasa pa
doduru bulodia.

2-3 Totoso kono ni rau saripu vahesi pule ni,
meke dogoria rau sa rinavutu tadi na tie kaleadi,
si tata hokara malohoro taloa sa qua sinoto koe Tamasa.
Sa qua rinaṉeraṉe si tata mate taloa hokara.

* **72:10** Sari na popoa Siba meke Seaba si ta pozae Yemen meke Ituraea pa rane ṉinoroi. * **72:19** Keke zinama pukerane si koroto mana.

4 Ura na lopu hoke koa ta sigiti si arini,
ba toa valeana, meke ṉiṉira pa tinidia.
5 Lopu koa ta sigiti gua ri kaiqa tie si arini.
Lopu tutuvi rini sari na tinasuna sapu gua tutuvi ari kaiqa tie.
6 Ke sa vinahesi pule si guana dia pakupaku vinasari pa ruadia,
meke sa ṉinovaṉovala si guana dia poko doduru.
7 Sari na bulodia si ta siṉie kinaleadi,
meke sa kinaleana koari na dia binalabala si loke kokoina.
8 Hegehegere ni rini sari na votiki tie, meke zama ni rini sari na zinama kaleadi;
vahesi pule ni meke va namanama pude balabala vekoa rini pude ṉoṉovali sari na votiki tie.
9 Zama va kaleana nia rini sa Tamasa pa Maṉauru,
ke pa dia zinama si hiva koimata ni rini sari na tie pa kasia popoa.
10 Gua asa, ke luli i rina tie te Tamasa sari na dia hahanana,
meke okoro va hinokari rini gua saripu zama ni rini.
11 “Uve, lopu kaqu gilania Tamasa gua sapu ta evaṉa.
Sa Tamasa Ululuna Hola si lopu kaqu gilania gua sapu evaṉia gita,” gua si arini.
12 Gugua asa sari na tie kaleadi.
Soku hola dia likakalae si arini, meke vagi va soku hola doduru totoso.

13 Ke loke qua pinia mo si pude kopu pule nau si rau meke koa via pa buloqu,
meke pezaku i rau sari na limaqu, pude lopu tavete va kaleana pa tie.
14 Ura doduru totoso si vata sigitau Goi,
meke doduru munumunu si va kilasau Goi si arau.

15 Be zama ni rau saripu gua sara si va ilolo pule nau si rau koari na hahanana leadi tadi na Mua tinoni.
16 Podekia rau balabala ia sa tinasuna hie,
ba tasuna hola koa rau,
17 osolae nuquru la si rau koasa vasina hopena te Tamasa,
meke tiqe gilania rau gua sapu kaqu ta evaṉa koa ri na tie kaleadi.
18 Kaqu va turui Goi si arini pa vasina gulazorona,
meke va hoqa huara ineti Goi si arini.
19 Hinoqa ta huarae si arini pa keke totoso papakana mo.
Tava mate si arini pa keke minate kalekaleana hola.
20 Guana pinutagita mo si arini sapu tapuru taloa pana munumunu,
kei Baṉara, sipu vaṉunu Goi, si murimuri taloa si arini.

21 Sipu ta ṉaziri sari na qua binalabala,
meke va gilagila ia rau sa tinasigiti,
22 si duviduvili guana kurukuru ṉame si rau,
ke lopu gilanigo rau si Goi.
23 Gugua asa, ba koa tata koa Goi si rau doduru totoso,
meke tuqe au Goi si rau pa kali lima mataoqu.
24 Turaṉau Goi si rau koari na Mua vina tumatumae,
meke pa vinabetona si va kamo au Goi pa vina lavataqu.
25 Loketoṉa pule si tagoa rau pa Maṉauru, ba Agoi mo;
meke koa gua sapu tago igo rau si Goi,
si loketoṉa pule si kaqu ehaka nia rau pa pepeso.

26 Be goregore hikare sa qua binalabala meke sa tiniqu,
ba sa Tamasa si na qua ṉiniraṉira.
Asa mo si ta hivae koa rau, meke loketoṉa pule.

27 Arini pu koa va seu koa Goi, si kaqu mate palae pa vina kilasa,
kaqu huara pani Goi sarini pu lopu soto va nabu pa dia linuli koa Goi.
28 Ba sapu koa rau, si leana hola pude qu koa tata koa Goi Tamasa,
vizatia rau pude koa aqorae koe Zihova sa Baṉara Lavata,
meke pude tozi vura ni sari doduru Mua tinavete.

74

Vinaravara pude Harupi sari na Tinoni te Tamasa

(Keke vinaravara te Asapa)
1 Kei Tamasa, na vegua ke kilu pani gami tu Goi?
Kote bugoro ni gami Goi si gami na Mua tie ninae rane?
2 Mu balabala i sari na Mua tinoni saripu ele vizati Goi pukerane pude na Mua tie,
saripu ele vata rupahi Goi pa tinoa pinausu, pude na Mua butubutu soti.
Mu balabala ia sa Toqere Zaione, vasina pu ele koa ia Goi.
3 Mu ene la hopiki ni sari na tinahuara
pu evaṉi rina kana koa sa Mua Zelepade.

4 Sari na Mua kana si kukukili pa minataqara pa vari korapana sa Mua Zelepade;
va turui rini sari na dia pitipiti vasina,
pude na vina gilagilana sa dia minataqara.
5 Gua tugo na tie mamaho si arini pu hoke maho va hoqai sari na huda.
6 Seke huhuara ni maho na hama rini sari doduru labete ta peqodi koari na goba pa korapana.
7 Huara ilasia rini sa Zelepade meke sulu pania rini;
va bonia rini sa vetu hopena vasina tava lavata sa Pozamu.
8 Varizamai teledia sarini, “Kaqu huara ilasa hokari gita sarini,” gua.
Ke sulu beto pani rini sari doduru vasina hopedi te Tamasa pa popoa.

9 Sari doduru tinavete variva magasa si tava taloa beto;
loke poropita si hite koa hola,
meke loke tie tugo gilania sapu kote vea seunae gua sa tinasuna hie.
10 Kei Tamasa, ve seunae gua si kaqu hegere Nigo rina Mua kana si Goi?
Kote ninae rane mo si zama ṉoṉovala Igo rini si Goi?
11 Na vegua ke koromu tokani gami tu Goi?
Na vegua ke poloi tu Goi sari na limamu totoso hiva ta tokae si gami?

12 Ba Agoi Tamasa mo sa mami Baṉara podalae pa pinodalaena,
meke soku totoso si ele harupu gami Goi.
13 Pa Mua ṉiniraṉira nomana si ele paqahia Goi sa kolo,*
meke ele muzara pani Goi batudi sari kurukuru variva mate koari na kolo lamana.
14 Ele muzara pani Goi sari na batuna sa kurukuru variva mate pozana Leviatani sapu koa pa lamana.*

* **74:13** Ekd 14:21 * **74:14** Zob 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1

Meke ele ponia Goi koari na kurukuru pinomo pa soloso qega sa tinina,
pude madi gania.
15 Va totolo vurai Goi sari na kolo lomoso koari na vasidi popadi,
meke va popai Goi sari na ovuku pu totolo ninae rane.
16 Tamugoi sa rane meke na boṉi,
Agoi vekoi pa dia vasina sari na rimata na sidara.
17 Agoi pada vekoa sa pepeso popana,
meke Agoi tugo tavetia sa totoso maṉini na totoso ibu.

18 Kei Zihova, Mu balabala ia sapu hegere nigo rina Mua kana si Goi,
na tie huporo pu loke dia Tamasa si arini, meke zama ṉoṉovaligo rini.
19 Mu lopu luara lani koari na kana pu variva mate sari na Mua tie,
Mu lopu muliṉini gami pu koa tasuna meke tasigiti.

20 Mu balabala ia sa Mua vinariva egoi nabuna pu ele tavetia Goi koa gami;
ura na vinariva mate si koa pa doduru hukihukirina sa popoa.
21 Mu lopu va kurekurei sarini pu ta naqoto va gore na ta ṉoṉovala;
madi vahesi Igo rina habahuala meke sarini pu ta ṉoṉovala.

22 Kei Tamasa, meke va malumi Goi sari na kana pude ṉoṉovala Igo!
Mu balabala ia sapu sari na tie huporo pu loke dia Tamasa si
hegehegere Nigo doduru totoso.
23 Mu lopu muliṉi nia sapu sari na tie pu kukiti nigo si velavela pa dia
tinaṉaziri,
meke lopu makudo sa vinevehe tadi na Mua kana.

75

Tamasa sa Tie Varipitui

(Keke kinera te Asapa)
1 Zama leana koa Goi si gami,
kei Tamasa, zama leana koa Goi si gami,
sina koa tata si Goi koa gami,
meke tozi vura nia gami sari na Mua tinavete variva magasadi.
2 “Ele pada vekoa Rau sa totoso varipitui,” gua sa Tamasa,
“Meke kaqu varipitui va toṉoto ni Rau sari na tie.
3 Be tava holoqoru sari tiṉitoṉa toadi pa pepeso,
meke tava niniu sa popoa pepeso,
ba Arau sina vina nabuna sa sinokirae.
4 Tozi ni Rau saripu vahesi pule ni, ‘Mu lopu vahesi pule ni gamu,’
meke koari na tie kaleadi si zama si Rau,
5 ‘Mu lopu vahesi puleni gamu koari na mia ṉiniraṉira.’ ”

6 Sa vinaripitui si lopu mae guana pa kali gasa rimata ba be pa lodu rimata;
lopu pa kali gede ba be pa kali matao.
7 E Tamasa tu si varipitui ni sari na tie,
meke Asa tu vizatia sapu esei si tava lavata, meke esei si tava gore
palae,
8 Taṉinia e Zihova pa Limana si keke kapa
sapu siṉia vaeni ṉiṉirana sapu sa Nana binugoro.
Zoropo nia Sa si asa, meke napoa rina tie kaleadi,
meke va paho hokaria rini si asa.

9 Ba arau si lopu kaqu makudo kera vahesia sa Tamasa te Zekopi
qetuqetu nia si Asa ninae rane.
10 Kaqu huaria Sa sa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
ba sa ṉiniraṉira tadi na tie toṉoto si kaqu ta ovulu sage.

76

Sa Tamasa si Koa Mataqara

(Keke kinera te Asapa)
1 Sa Tamasa si ta gilanana pa Ziuda,
meke sa Pozana si tava lavata pa Izireli.
2 Sa Nana vasina soti si pa Zerusalema,
meke koa si Asa pa Toqere Zaione.
3 Vasina si moku panipani Sa sari na tupi, na lave,
meke na magu varipera tadi na Nana kana.
Uve, moku panipani Sa sari doduru dia tiṉitoṉa varipera.

4 Sa Mua ṉinedala si marilaena hola Tamasa,
variva magasa si Goi Baṉara sipu pule va mataqara mae koari na toqere,
sipu ele va kilasi Goi sari na Mua kana.
5 Ele va mate betoi Goi sari na tie varipera ṉiṉiradi,
meke vagi betoi sari na dia tiṉitoṉa.
Meke kamahire si mate beto si arini guana puta pa minate,
lopu boka ovuli rini sari na limadia.
6 Kei Tamasa te Zekopi, sipu norei Goi si arini,
si hoqa mate beto sari na dia hose, na tie varipera pu koi koari na hose.

7 Ba Agoi Zihova si variva matagutu,
pana bugoro si Goi, si loke tie si boka turu pa kenumu Goi.
8 Sa Mua vinaripitui si ta gilanana mae gua tu pa Maṉauru;
matagutu sari na tinoni pa pepeso,
ke lopu hite ṉudu va ṉada,
9 totoso vura mae sa Tamasa meke tavetia Sa sa vinaripitui,
pude harupi saripu ta ṉoṉovala pa popoa pepeso.

10 Sa binugoro tana tie si va ṉiṉira ia tu sa vinahesimu Goi;
meke sari na Mua tie pu tava sare koasa qeto minate varipera si kaqu kopuni sari na Mua rane hopedi.

11 Mu poni koe Zihova sa Mua Tamasa gua sapu ele va tatara ni goi koa Sa;
mi paleke lani koa Sa sari na mia vinariponi gamu kasa na votiki butubutu pu koa tata pa varikalina sa popoa Izireli,
ta hivae tugo pude pamaṉa nia gamu si Asa.
12 Va mataguti Sa sari na tie nomadi,
meke va tarazuzui Sa sari na baṉara.

77

Na Minanoto koe Tamasa pa Totoso Tasuna

(Keke kinera te Asapa sapu va nama ponia sa se Zedutuni sa palabatu kerakera)
1 Kabo va ululae la si rau koe Tamasa;

kabo va ululae si rau, meke avosau Sa.
2 Koari na totoso tasuna, si tepa la si rau koasa Baṉara;
doduru boṉi si lopu hite mabo ovulu sage ni rau sari limaqu pa vinaravara,
ba lopu hite boka koa manoto si rau.

3 Totoso balabala ia rau sa Tamasa, ba lopu manoto si rau;
totoso koa noso meke balabala si rau, si malohoro sari na qua binalabala.

4 Peqa si rau doduru boṉi, talotaṉa hola si rau,
pa qua tinalotaṉa si lopu gilania rau sapu sa si kaqu zama nia rau.
5 Balabala i rau sari na rane pu ele hola,
meke sari na vuaheni pukerane.
6 Pana boṉi si balabala sisigiti pa buloqu si rau;
noso meke balabala si rau, meke guahe si balabala ia rau:
7 “Vea, kaqu etulu pani gami sa Baṉara si gami?
Vea, lopu kaqu qetu pule hokara ni gami Sa si gami?
8 Vea kokoi mo Sa Nana tataru nabuna koa gami?
Vea sari nana vina tatara koa gami doduru totoso si beto mo?
9 Vegua, ele muliṉi nia tu Tamasa si pude koa tataru na taleosae?
Vegua, ele hobe nia tinaṉaziri tu Sa sa ṉinoṉo?”
10 Meke zama si rau pa qua binalabala soti,
“Sa ta sigiti hola nia rau si hie mo,
sapu doṉo guana sa Tamasa Ululuna Hola si lopu tokani gami kamahire.”

11 Kei Zihova, kaqu balabala i rau sari na Mua tinavete marilaedi,
kaqu balabala pule la i rau sari na tinavete variva magasadi pu ele evaṉi Goi pukerane.
12 Kaqu koa noso meke balabala va lohi la i rau sari doduru Mua tinavete,
meke kaqu balabala i rau sari na Mua tinavete ṉiṉiradi variva magasadi.

13 Kei Tamasa, hopedi meke viadi sari doduru Mua tinavete;
loke tamasa pule si koa sapu noma hola kekeṉoṉo gua Agoi.
14 Agoi mo sa Tamasa sapu taveti sari doduru tinavete variva magasadi,
sapu vata dogoro nia sa Mua ṉiniraṉira koari na butubutu.
15 Pa Mua ṉiniraṉira si harupi Goi sari na Mua tie,
sari na tie te Zekopi meke na tutina e Zosepa.

16 Kei Tamasa, sipu dogoro Igo rina kolo lamana si Goi, si guana tie matagutudi si arini.
Uve sa lamana peava si holoqoru na neneqara.
17 Va hoqa ruku sari na lei,
meke ta avoso sa paka maṉauru pa galegalearane;
meke malakapi varikali.
18 Totoso lulusu sa paka maṉauru,
meke malakapi pa kasia popoa,
si neneqara na niniu sa popoa, guana tie tarazuzuna.
19 Ene gua pa kolo si Goi koari na bogusu,
karovia Goi sa lamana,

ba lopu ta dogoro sari na pou Nenemu.
20 Turaṉi Goi sari na Mua tie guana dia sepati pa limadia ari Mosese meke
Eroni.

78

Sa Tamasa meke sari Nana Tinoni
(Keke kinera te Asapa)
1 Mi avoso maei sari na qua vina tumatumae, ke gamu na qua tinoni,
mi va taliṉa maei sari na qua zinama pu zama vura ni rau.
2 Kaqu zama vura ni rau koari na vivinei vina tumatumae,*
pude va bakali ginuadi sari na tiṉitoṉa pu ele hola;
3 Sari na tiṉitoṉa pu ele avosi gita, meke ele gilani gita,
saripu ele totozini gita rina tamada.
4 Lopu kaqu tomei gita si arini koari na nada koburu,
ba kaqu totozi gita koari na sinage mae hire meke koari na tudia sari
na tiṉitoṉa marilaedi,
pu evaṉi e Zihova koasa Nana ṉiniraṉira lavata,
meke sari na tiṉitoṉa variva magasadi pu evaṉi Sa.
5 Poni ni Sa sari Nana tinarae koari na tie Izireli,
meke sari na Nana Zinama koari na tutina e Zekopi.
Totozi ni Sa sari kasa tiatamada
pude di va tumatumae i sari na tudia,
6 pude sa sinage luli mae sapu sari na koburu pu lopu podo si pude
madi va nonogai,
meke pude di totozi ni sari na tudia,
7 pude madi boka va sotoa ri koe Tamasa sa dia rinaṉeraṉe,
meke madi lopu muliṉi ni sari na tinavete te Tamasa,
ba pude madi kopu ni sari na Nana tinarae,
8 pude madi lopu gugua rina tamadia,
na sinage va gugue na va karikari,
sapu lopu soto va nabu sari na bulodia koe Tamasa,
ke lopu ta ronu koe Tamasa sari na maqomaqodia.

9 Sari na tie pa butubutu Iparemi sapu va namanamadi pude varipera meke
paleke dia bokala na tupi
si govete taloa pa vinaripera.
10 Lopu kopu nia rini sa vinariva egoi te Tamasa;
korodia va tabea rini sa Nana tinarae.
11 Muliṉi nia rini sapu gua tavetia sa Tamasa,
meke sari na tinavete variva magasadi pu ele va dogoro ni Sa koa rini.
12 Dogori ri na tiatamadia sari na tinavete variva magasadi
pu evaṉi Sa pa popoa Izipi, pa pezara pozana Zoani.*
13 Varipaqaha nia Sa sa kolo, meke va ene karovi Sa si arini,*
meke va goba vekoa Sa sa kolo pa varikalidi.
14 Pana rane si turaṉi Sa si arini koasa lei,*
meke pana boṉi si turaṉi Sa koasa nika huruṉuna.
15 Viqali Sa sari na patu pa soloso qega,*
meke va totolo vura poni Sa sa kolo pa korapa pepeso.
16 Va vura maei Sa pa patu sari na bukaha,

* **78:2** Mt 13:35 * **78:12** Ekd 7:8 kamo hinia 12:32 * **78:13** Ekd 14:21-22 * **78:14** Ekd 13:21-22 * **78:15** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13

meke va totolo gorei Sa guana ovuku.

17 Gua asa, ba tavete nono la i tu rini sari na dia sinea koa Sa,
meke pa soloso qega si bugoro nia rini si Asa sapu Ululuna Hola.
18 Vizatia rini pa bulodia pude podekia sa Tamasa,*
koari na dia inokorodi rina ginani pu hiva ni rini.
19 Zama ṉoṉovalia rini sa Tamasa, meke zama guahe si arini,
“Vegua, boka ponini gita ginani sa Tamasa si gita pa korapa soloso qegana hie?
20 Gilania gami sapu ele sekea Sa sa patu meke puzaka vura mae sa kolo,
meke totolo palapalae.
Ba vegua, boka ponini ginani na masa kurukuru tugo Sa sari Nana tie?”
gua si arini.

21 Gua asa ke sipu avosia e Zihova sapu gua asa, si ta ṉaziri si Asa,
ke huruṉu vura sa nikana sa Nana binugoro koari na tutina e Zekopi,
meke sa Nana tinaṉaziri koe Izireli.
22 Sina lopu raṉea rini sa Tamasa,
meke lopu kalavarae si arini koasa Nana ṉiniraṉira variharupi.
23 Ba zama ia Sa sa maṉauru meke ta tukele sari na sasadana,
meke va gore maei Sa sari na ginani.
24 Meke va titisi gore la nia sa koa rini sa mana pude di henahena si arini.*
25 Gua asa ke henai rini sari na ginani tana mateana.
26 Vata evaṉia Sa sa givusu pa kali gasa rimata pude hiru mae gua pa galegalearane,
meke pa Nana ṉiniraṉira si va mae ia Sa sa givusu pa kali mae gua pa Izipi.
27 Va hoqa mae ni Sa pa maṉauru sari na kurukuru tapuru, gua tugo na kavuru,
meke sari na kurukuru tapuru pu soku gua tugo na onone pa masa.
28 Va hoqa gorei Sa si arini pa varikorapadi rina dia ipi koasa vasina pu koa ia rini.
29 Henahena si arini meke deṉa utoṉo;
ura poni ni Sa gua sapu okoro nia rini.
30 Ba sipu korapa henahena rini,
meke lopu ele henahena beto ri,
31 si ta ṉaziri ni sa Tamasa si arini,
ke va mate pani Sa sari na dia tie ṉiṉiradi,
meke va gore pani Sa sari na tie vaqura ta vizatadi pa Izireli.

32 Gua arini si ta evaṉa, ba tavete va sea nono latu si rini,
dogori rini sari Nana tinavete variva magasadi,
ba lopu hite raṉea rini si Asa.
33 Gua asa, ke va kokoi i mo Sa sari na ranedi, guana keke siniṉo mo,
meke va raza va hodaka ni Sa sari na dia tinoa pa minate.
34 Totoso va matei sa Tamasa sari kaiqa,
si tiqe kekere saripu koa hola,
meke hata sisigitia rini si Asa.
35 Tiqe balabala ia rini sapu Asa sa dia Patutokaena,
meke sa Tamasa Ululuna Hola, sa dia tinokae pude koa valeana pule.
36 Ba sari na dia zinama si tale kokohadi mo,

* **78:18** Ekd 16:2-15; Nab 11:4-23,31-35 * **78:24** Zn 6:31

meke loke hite vasi hinokara si koa koari na dia zinama.
37 Lopu hite koa soto koa Sa si arini,
lopu hite va tabea rini sa Nana vinariva egoi sapu ele tavetia Sa koa rini.

38 Ba tataru ni na taleoso ni Tamasa sari Nana tinoni.
Taleoso ni Sa sari na dia sinea,
meke lopu va mate pani Sa si arini.
Soku totoso si tuqe pulea Sa sa Nana binugoro,
meke lopu va ṉiṉira ia Sa sa Nana tinaṉaziri,
39 sina balabala pulea Sa sapu na tie mo si arini,
sapu gua mo na givusu sapu raza meke hola taloa.

40 Soku totoso si lopu va egoa rini sa Tamasa pa soloso qega
meke va talotaṉia rini si Asa pa qega.
41 Podeke pilipulea rini si Asa,
meke vata sigitia rini sa Tamasa Hopena tadi na tie Izireli.
42 Muliṉi nia rini sa Nana ṉiniraṉira lavata,
meke sa totoso pu rupahi Sa si arini koa rina dia kana,
43 sipu tavetia Sa sari Nana vina gilagila pa Izipi
meke sari Nana tinavete variva magasadi pa pezara pa Zoani.
44 Va iliri ni ehara Sa sari na dia ovuku,
pude di lopu boka napoi rini sari na kolodi.*
45 Garunu lani Sa koari na tie Izipi sari na dodoa vari sigiti,*
meke sari na bakarao pu ṉovalia sa popoa.
46 Va ganini kupokupo Sa sari na dia linetelete,*
meke sari na vuvua si va gani ni kupokupo Sa.
47 Ṉovala ni ruku aesi Sa sari na dia huda vaeni,
meke sari na dia huda sikamoa si va tamunu ṉovala ni aesi Sa.
48 Va hoqa mate ni ruku aesi Sa sari na dia bulumakao,
meke va mate ni kapi Sa sari na dia rovana sipi.*
49 Vata dogoro nia Sa koa rini sa Nana tinaṉaziri ṉiṉirana,
sa Nana binugoro na tinahuara si va raza lani Sa,
sipu garunu lani Sa sari na mateana variva mate.
50 Lopu tuqe pulea Sa sa Nana binugoro,
meke lopu hite ruriti Sa sari na dia tinoa,
ba va matei Sa si arini koasa oza.
51 Va mate pani Sa sari doduru koburu koreo kenudi
tadi doduru tatamana pa Izipi.*

52 Beto asa, si turaṉa vura ni Sa pa Izipi sari Nana tie guana sepati,*
meke turaṉa ene guni ni na rovana sipi Sa pa qega si arini.
53 Turaṉa va sarei Sa si arini, ke lopu matagutu si arini,*
ba sari na dia kana si va lodu matei Sa pa kolo.
54 Turaṉa va kamoi Sa si arini koasa Nana popoa madina,*
koasa toqere sapu ele vagia Sa pa vinaripera.
55 Hadu pani Sa sari na butubutu huporodi pa kenudi rina tie varipera Izireli,*

* **78:44** Ekd 7:17-21 * **78:45** Ekd 8:1-6,20-24 * **78:46** Ekd 10:12-15 * **78:48** Ekd 9:22-25 * **78:51** Ekd 12:29 * **78:52** Ekd 13:17-22 * **78:53** Ekd 14:26-28 * **78:54** Ekd 15:17; Zos 3:14-17 * **78:55** Zos 11:16-23

meke paqaha va hia poni Sa koari na butubutu tie sa popoa,
meke sari na dia vetuvetu si poni ni Sa koari na Nana tie.

56 Ba bugoro nia ri Nana tie sa Tamasa Ululuna Hola,*
meke podepodekia rini si Asa.
Lopu va tabei rini sari Nana tinarae,
57 ba bugoro nia rini meke lopu koa soto koa Sa si arini,
gua tugo rina tamadia pukerane,
lopu ta raṉe si arini kekeṉoṉo gua tugo na tupi kokoqina.
58 Va bugoria rini si Asa koari na dia vasina hopena pa toqere,
meke vata ṉaziria rini si Asa koari na dia beku.
59 Sipu dogoria Tamasa sa dia tamasa huporona si ta ṉaziri si Asa,
meke kilu pani hokari Sa sari Nana tie Izireli.
60 Muliṉi pani hokaria Sa sa dia vasina vina vukivukihi sapu pozana Saelo,*
sapu sa vasina pu koa ia Sa pa Ipi Hopena pa varikorapadi ri Nana tinoni.
61 Va malumi Sa sari nada kana pude raovo vagia sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi,*
sapu sa vina gilagilana sa Nana ṉiniraṉira na tinolava.
62 Bugoro ni Sa sari nana tie soti,
meke va malumi Sa si arini pude tava mate koari na dia kana.
63 Sari na tie vaqura si tava mate pa vinaripera,
ke lopu boka varihaba sari na tudia vineki.
64 Sari na hiama si tava mate,
meke lopu tava malumu sari na nabokodi rini pude kabo pa tinalotaṉa.

65 Mumudi si turu mae gana sa Baṉara, guana tie vaṉununa,
meke guana tie ṉiṉira sapu va ṉaliṉali ia pa ninapo vaeni.
66 Zukuru pule ni Sa sari Nana kana,
meke va kilasa hokari Sa pa kinurekure loke vinabetona.
67 Ba etulu pani Sa sari na tutina e Zosepa;
meke lopu vizati Sa sari na butubutu te Iparemi.
68 Ba vizatia tu Sa sa butubutu te Ziuda
meke sa Toqere Zaione sapu qetu hola nia Sa.
69 Vasina si kuria Sa sa Nana Zelepade Hopena,
kekeṉoṉo sa Nana vasina kokoana pa Maṉauru;
sokirae va nabu nia Sa si asa,
gua tugo na kasia popoa sapu koa hola ninae rane.

70 Vizatia Sa sa Nana nabulu Devita;*
vagi pania Sa si asa pa kinopudi rina sipi.
71 Va betoa Sa si asa pa tinavete kopu sipi,
pude Mani baṉara ni Sa sari Nana tinoni,
pude Mani koa na Sepati si Asa koari na tie Izireli.
72 Kopu ni Devita sari na tinoni pa tinoṉoto,
meke turaṉi Sa si arini pa nana binokaboka.

* **78:56** Zaz 2:11-15 * **78:60** Zos 18:1; Zer 7:12-14, 26:6 * **78:61** 1 Samuela 4:4-22 * **78:70** 1 Samuela 16:11-12; 2 Samuela 7:8; 1 Koron 17:7

79

Vinaravara pude Va Sarea sa Butubutu Izireli

(Keke vinaravara te Asapa)

1 Kei Tamasa, sari na butubutu huporo si mae pude vagi pania sa Mua
pepeso pu ponia Goi koari na Mua tie.*
Ele va bonia rini sa Mua Zelepade hope,
meke ele huara ilasia rini sa popoa Zerusalema.
2 Ele veko pani rini sari na tinidi rina Mua tinoni pu mate, pude gani rina
kurukuru tapuru;
meke veko pani tugo rini sari na tinidi rina Mua nabulu pu tava mate,
pude gani rina kurukuru ṉame pinomodi.
3 Ele va matei rini sari na Mua tie,
meke zoloro guana kolo sari na eharadi rini pa korapana sa popoa
Zerusalema;
meke loke tie si koa hola vasina pude pomunu ni sari na tinidi.
4 Ele ta evaṉae na vina sisireana si gami koari butubutu huporo,
zama ṉoṉovala gami na hegehegere ni gami rini.

5 Kei Zihova; vea seunae gua si kaqu koa hola sa Mua tinaṉaziri?
Kaqu bugoro seunae ni gami Goi guana nika huruṉuna ninae rane?
6 Mu bugoro ni, Mamu ta ṉaziri ni sari na butubutu huporo pu lopu vahesi
Igo,
meke sari na butubutu pu lopu varavara na raṉego rini si Goi.
7 Ura ele va matei rini sari na tutina e Zekopi,
meke huaria rini sa popoa pu poni ni Goi.

8 Mu lopu vata goregore ni koa gami sari na sinea tadi na tiatamamami
pukerane.
Mu tuturei tataru ni gami;
ura ele malohoro si gami pa rinaṉeraṉe.
9 Kei Tamasa, Mu tokani gami, Mamu harupu gami,
Mu va sare gami, Mamu taleosoni gami,
pude boka tava lavata si Goi koari na tinoni.
10 Na vegua ke zama sari na butubutu tie huporo,
“Avei tu sa Mua Tamasa,” gua.
Mani ta dogoro koa gami pa matamami sa vina kilasadi rina butubutu
huporo
pu va matedi sari na Mua nabulu.

11 Mani ta avoso koa Goi sa sinilava tadi na Mua tie pu ta pusidi pa
vinaripera,
Pa Mua ṉiniraṉira nomana si Mu vata rupahi saripu ta pitu pude tava
mate.
12 Kei Baṉara, Mu hobe la nia padana zuapa totoso koari na butubutu
huporo
sa ṉinovaṉovala gua sapu tavete atu nia rini koa Goi.
13 Meke gami na Mua tinoni, gami na Mua rovana sipi,
si kaqu zama leana atu koa Goi,
meke lopu kaqu hite makudo vahesi igo ninae rane ka rane.

* **79:1** 2 Baṉ 25:8-10; 2 Koron 36:17-19; Zer 52:12-14

80

Keke Vinaravara pude Valeana Pulea sa Butubutu Izireli

(Keke vinaravara te Asapa)

1 Kei Agoi na Sepati tana butubutu Izireli, Mu avoso mae gami,*
Mu turaṉa gami Goi, Agoi na koimata tadi na Mua tinoni pu guana rovana sipi.
Habotu si Goi pana uludi ri na mateana serubimi,
2 Mu vata dogoro pule Nigo koari butubutu Iparemi, Benisimane, meke Manase!
Vata dogoro vura nia Goi sa Mua ṉiniraṉira,
mae pude harupu gami!

3 Mu valeana pule gami Tamasa,
Mu va dogoro ni gami sa Mua tataru variva taleosae, meke kaqu ta harupu si gami.

4 Kei Zihova Tamasa, sa koimata pa vinaripera.
Vea seunae gua si kaqu bugoro nia Goi sa vinaravara tadi na Mua tinoni?
5 Ele va ganini gami Goi sari na tinalotaṉa,
meke va napo va sokuni gami Goi Sa kapa kolomata mami.
6 Ele va malumi Goi sari na votiki butubutu pude mae varipera nia sa mami popoa;
sari na mami kana si hegehegere ni gami.

7 Kei Tamasa tanisa Qeto Minate, Mu valeana pule gami,
mu va dogoroni gami sa Mua tataru variva taleosae,
meke kaqu ta harupu si gami!

8 Ele turaṉa vura nia Goi sa butubutu Izireli pa Izipi,
meke hadu pani Goi sari na votiki butubutu meke veko hobe lani gami Goi.
9 Guana huda qurepi ta letena si gami koasa pepeso sapu ele va kalalasia Goi.
Meke toqolo sage si gami osolae siṉia gami sa doduruna sa popoa.
10 Guana huda nomana hola si gami sapu va aqori sari na toqere,
meke aqoro pa kaurudi sari na lelaṉana sa huda vaeni sari na huda sida ululudi koari na toqere pa Lebanoni.
11 Sari na lelaṉana sa huda si repaha la pa volosodi rina popoa, podalae pa kolo Meditareniani
meke kamo latu pa Ovuku Iuparetisi.
12 Na vegua ke vata huari Goi sari na gobana sa popoa,
ke sari na tie karovodi pu ene gua vasina si hikoi sari na vua qurepi.
13 Kekeṉoṉo guana boko pinomo sapu neti va konekonea,
meke guana kurukuru pinomo si arini sapu ṉoṉovala koasa linetelete asa.

14 Kei Tamasa, Patutokaemu, Mu pule mae koa gami!
Mu doṉo gore mae pa Maṉauru,
Mamu mae harupi sari na Mua tie!
15 Mae harupia sa Mua butubutu tie;

* **80:1** Ekd 25:22

harupu gami na huda qurepi sapu ele letea Goi,
gami na tumu sapu ele va toqolo gami Goi pa Mua ṉiniraṉira.

16 Ele mae maho pania rina kana sa Mua huda, na sulu pania rini.
Mu doṉo va bubugorae la i sari na kana sara, Mamu va mate pani gedi.
17 Mu kopu valeana ni na va aqori sari na Mua tinoni pu ele vizati Goi,
sa Mua butubutu tie sapu va ṉiṉira ia Goi.
18 Lopu kaqu taluarae si gami koa Goi,
Mu kopu ni gami meke kaqu vahesigo gami si Goi.

19 Kei Zihova, Tamasa Patutokaemu, Mu valeana pule gami,
vata dogoro nia koa gami sa Mua tataru lopu ta ṉana kamona pude mami ta harupu.

81

Kinerana sa Inevaṉa
(Keke kinera te Asapa)
1 Mada kera va ululae la koa sa Tamasa, sa nada ṉiniraṉira.
Mada velavela qetuqetu la koasa Tamasa te Zekopi!
2 Podalae nia sa kinera, kizai sari na belo,
ivui sari na ivivu, na mikei sari na mike.
3 Ivui sari na buki pa totoso tada sa sidara,*
meke pa totoso hobe rimata koasa rane inevaṉa.
4 Na vinaturu tadi na tie Izireli si hie,
meke na ginarunu tanisa Tamasa te Zekopi.
5 Ponia Tamasa sa tinarae hie koari na tie Izireli
totoso va kilasia Sa sa popoa Izipi.

Avosia rau si keke mamalaiṉi sapu lopu bakala koa rau sapu zama guahe:
6 "Va gore pani Rau sari na pinaleke pa avaramu,
meke vata rupahi Rau sari na limamu koari na pinaleke patu mamatadi.
7 Totoso koa tasuna si gamu, si hata Au gamu, ke harupu gamu Rau.*
Pa Qua vasina tomena pa korapa raneboṉi si olaṉa atu gamu Rau.
Podeke gamu Rau si gamu pa Meriba, vasina loketoṉa kolo.

8 Gamu na Qua tinoni, mi avoso mae ia sa Qua vina balau.
Kei Izireli, okoro hola nigo rau pude va avoso mae Au.
9 Mu lopu vahesia si keke tamasa votikaena pa korapa mia gamu.*
10 Arau se Zihova sa mia Tamasa,
sapu turaṉa vura ni gamu pa popoa Izipi.
Tukeli sari na ṉuzumia, meke kaqu poni gamu Rau.

11 Ba sari na Qua tinoni si lopu hiva va avosau rini,
lopu hiva va tabe au rina Qua tie Izireli si Rau.
12 Gua asa ke va maluara lani mo Rau pude luli rini sari na bulodi pu tasunadi,
pude madi luli sari na dia hiniva soti.
13 Okoro hola ni Rau pude va avoso Au rini,
meke okoro hola ni Rau pude va tabe Au rini!

* **81:3** Nab 10:10 * **81:7** Ekd 17:7; Nab 20:13 * **81:9** Ekd 20:2-3; Diut 5:6-7

14 Meke kaqu tuturei va kilasi Rau sari na dia kana,
meke kote seke la nia Rau sa Limaqu koarini.
15 Arini pu kukiti Nau, si kaqu hoqa todoṉo pa minatagutu pa kenuqu Rau,
meke sa dia vina kilasa si kaqu koa hola ninae rane ka rane.
16 Ba kaqu poni gamu Rau sa huiti sapu tava memehena valeana,
meke kaqu poni va deṉa ni gamu zipale pinomo Rau si gamu.”

82

Tamasa sa Ṉati Hiniva pu Ululu Holani sari Doduru Tamasa

(Keke kinera te Asapa)
1 Tamasa si vata evaṉae nia si keke vinaripitui hopena,
meke gegesi Sa sari na baṉara pu varigara vasina.*
2 “Vea seunae gua sapu kaqu lopu toṉoto sari na mia vinaripitui,
meke toka kale ni gamu sari na tie kaleadi?
3 Mi toka ni sari pu malohoro, na eapa;
mi tavete valeana la koari pu malaṉa meke saripu ta doṉo palaedi.
4 Mi va sarei saripu malohoro na malaṉa,
mi harupi koasa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi.

5 Na tie pupuhu mia,
meke kaleamia hola si gamu,
meke sa tinoṉoto si ele murimuri taloa hokara pa kasia popoa.
6 Zama si Rau, ‘Sapu na tamasa si gamu,*
gamu doduru si na tuna sa Tamasa sapu Ululuna Hola.’
7 Ba kaqu mate guana tie mo si gamu;
sari na mia tinoa si kaqu mate kekeṉoṉo gua mo ari na tie nomadi.”

8 Kei Tamasa, Mu mae, Mamu koa baṉara nia sa kasia popoa,
Ura Tamugoi sari na butubutu!

83

Tinepatepa pude Va kilasi sari na Kana te Izireli

(Keke kinera te Asapa)
1 Kei Tamasa, Mu lopu makudo zama, meke lopu kulu;
Mu lopu koa noso si Goi!
2 Ura dotu, korapa ṉoveoro pa tinaṉaziri sari na Mua kana,
meke sarini pu kukiti Nigo si korapa varipera atu koa Goi.
3 Korapa tavete tomei rini sari na dia minizimizi golomodi pude va kilasi sari na Mua tinoṉi.
Korapa kuhana ni rini sari na Mua tie pu lavelave hukata ni Goi.
4 Zama si arini, “Mae, aria mada va puzulu ia gana sa dia butubutu,
pude kaqu ta muliṉae palae hokara gana sa butubutu Izireli ninae rane ka rane,” gua si arini.

5 Ele variva egoi si arini koasa dia binalabala kineke hie,
meke tavetia rini si keke vinariva egoi tadi na kana pude varipera atu koa Goi;

---

* **82:1** Sa ginuana sa zinama pa Hiburu sapu ta iliri “baṉara” si lopu bakala. Kaiqa tie si balabala ia sapu zama ni sa sari na mateana, babe sari na tie pu tavahesi gua rina tamasa koarini pu lopu na tie Ziu. Kaiqa pule si balabala ia sapu zama ni sa sari na baṉara pa kasia popoa. * **82:6** Zn 10:34

6 sari na butubutu Edomu na Isimeli;
sari na butubutu Moabi meke Haqiraiti,
7 sari na tie Qebala, Amoni, meke Amaleki,
meke ari na Pilisitia, meke Taea.
8 Ari na tie pa Asiria ba somana la tugo koa rini.
Na tie varipera ṉiṉiradi si arini
pude koa turaṉi sari na butubutu Moabi meke Amoni pa tutina e Loti.

9 Mu va kilasa guni ni gedi ari na tie Midiani pu va kilasi e Qitione,*
meke gua tugo ari Sisera e Zabini pa Ovuku Kisoni.
10 Ele va kilasi Goi sarini pa popoa Edora,
meke muzi ta huara vasina sari na tinidia.
11 Mu evaṉia koari na dia koimata gua sapu tavete ni Goi sari Orebi meke
Zebi.*
Mu va kilasi sari doduru dia tie koimata gua sapu va kilasa guni ni Goi
sari Zeba meke Zalamuna
12 saripu zama guahe: “Kaqu zau vagia pude na nada,
sa pepeso te Tamasa,” gua.

13 Kei qua Tamasa, Mu va talahuarae guni gedi na kavuru pa givusu,
Mu guni gedi na hikahika huiti pu givusu pani.
14 Kekeṉoṉo guana nika sapu sulu betoa sa hiqohiqo,
meke sa halalana sa nika pu sului sari na toqere,
15 si Mamu hadu va tarazuzui gedi si arini guana raneboṉi.
Va holoqoru i gedi si arini guana givusu ṉiburuna.
16 Mu va kurekurei gedi si arini,
pude madi gilania rini sa Mua ṉiniraṉira.
17 Madi tava kilasa, na matagutu si arini ninae rane.
Madi mate palae gedi si arini pa kinurekure kaleadi hola.
18 Madi gilania rini sapu Agoi mo telemu se Zihova,
sapu Ululuna Hola koari doduru pa kasia popoa.

84

Okoro Hola nia sa Vetu Hopena te Tamasa

(Keke kinera tanisa butubutu te Kora)
1 Nake tolavaena hola sa Mua Zelepade, kei Zihova Tadi na Qeto Minate!
2 Okoro la somana hola si rau vasina!
Balabala hola ia rau si pude la nuquru somana pa Zelepade te Zihova.
Pa doduru buloqu si kera vahesia pa qinetuqetu,
koasa Tamasa Toana.
3 Kamo tu koari na pitikole, ba tavete dia vori,
meke sari na hiuheze ba ari dia kokoana tugo.
Vasina kopu ni rini sari na tunadi tata pa Mua hope,
kei Zihova Tadi na Qeto Minate; qua Baṉara meke na qua Tamasa.
4 Tamanae tugo sarini pu koa koasa Mua Zelepade,
meke kera vahesi Igo doduru totoso!

5 Tamanae tugo sarini pu tava ṉiṉira koa Goi,
sapu okoro ene sagea sa siraṉa la pa toqere Zaione.
6 Totoso ene hola gua rini koasa lolomo pa Baka,
si ta evaṉae na vasina koa ia na bukaha kolo lomosodi,

* **83:9** Zaz 4:6-22, 7:1-23 * **83:11** Zaz 7:25, 8:12

meke kamo sa totoso ruku si siṉi sari na kopi koasa vasina asa.
7 Ṉiṉira lala dia si arini pa dia inene,
osolae ta dogoro sa Tamasa tadi na tamasa koa rini pa Zaione.

8 Kei Zihova, Tamasa Tanisa Qeto Minate,
Mu avoso mae au,
kei Tamasa te Zekopi.
9 Mu mana ṉia sa mami baṉara
pu ele vizatia Goi, kei Tamasa.

10 Kekeke rane pa Mua Zelepade
si leana hola ni sari na tina rane pa votiki vasidi.
Leana hola koa rau si pude turu mo pa sasadana sa vetu Tanisa qua Tamasa;
hola nia si pude nuquru pa vetu tadi na tie kaleadi.
11 E Zihova Tamasa sa nada kalalasa, meke na nada lave ṉiṉirana,
manani gita Sa pa Nana tataru na vina lavata.
Lopu korona poni ni tiṉitoṉa leadi Sa sari na tie toṉoto.
12 Kei Zihova Tadi na Qeto Minate,
ta manae tugo sarini pu kalavarae koa Goi.

85

Vinaravarana sa Minamutu tanisa Butubutu

(Keke kinera tanisa butubutu Kora)
1 Zihova, ele tataru ni na taleoso ni Goi sari na Mua tie pa Mua popoa;
ele va mamutu pulea Goi sa butubutu Zekopi.
2 Ele va mate pani Goi sari na kinaleadi tadi na Mua tinoni,
meke ele taleoso ni Goi sari na dia sinea.
3 Ele beto bugoro ni Goi sarini,
meke veko pania sa Mua tinaṉaziri koa rini.

4 Kei Tamasa mami Hinarupu,
Mu valeana puleni gami;
Mu lopu bugoro ni gami.
5 Kaqu bugoro lani gami mo Goi si gami ninae rane?
Lopu kaqu hite beto tu sa Mua binugoro?
6 Mu va ṉiṉira pule gami,
meke kaqu vahesigo gami na Mua tinoni si Goi.
7 Kei Zihova, Mu tataruni gami pa Mua tataru nabuna,
Mamu harupu gami.

8 Maqu va avosia kamahire gua sapu kaqu zama nia e Zihova sa Tamasa.
Ele va tatarani gita na Nana tie pude koa pa binule,
be lopu pule la tavete pulei gita sari na nada sinea.
9 Hinokara hola sapu kaqu harupi Sa sarini pu va lavatia si Asa,
meke kaqu koa turaṉi Sa sari Nana tie pa Nana popoa.

10 Sa tataru nabuna meke sa kinopuna sa zinama te Tamasa si kaqu varigotoi,
meke sa tinoṉoto na binule si kaqu vari hapahapai guana tie.
11 Kaqu noma sage sa kinopuna sa zinama te Tamasa koari na tie pa pepeso,
meke sa Tamasa toṉotona si kaqu doṉo gore mae pa maṉauru.

12 Kaqu va mamutu gita e Zihova si gita,
meke kaqu masuru sari na nada inuma.
13 Sa tinoṉoto si kaqu mae va kenue koe Zihova
meke va nama nia Sa sa Nana siraṉa.

86

Vinaravara Tinepa Tinokae
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu avoso mae, Mamu olaṉa mae au,
ura na malaṉa na malohoro si rau.
2 Mu harupau pa minate,
sina koa soto koa Goi si rau.
Mu harupau, ura na Mua nabulu si rau,
meke kalavarae si rau koa Goi.

3 Kei Baṉara, Mu tataru nau na taleoso nau,
ura koa Goi mo si varavara atu rau doduru totoso.
4 Mu va qetua sa buloqu, na Mua nabulu si rau,
sina koa Goi mo si varavara atu rau pa doduruna sa buloqu.
5 Kei Baṉara leamu hola si Goi koa gami, meke ele taleosoni gami Goi.
Va siṉi ni tataru nabuna Goi sarini pu varavara atu.

6 Kei Zihova, Mu va avosia sa qua vinaravara,
Mu toka nau pa qua tinepa atu koa Goi.
7 Pa totoso tasuna si tepa atu Igo rau,
sina hoke olaṉi Goi sari na qua vinaravara.

8 Loketoṉa tamasa pule si kekeṉoṉo gua Agoi,
kei Baṉara, loke tinavete pule si kekeṉoṉo gua rina Mua tinavete.
9 Sari doduru butubutu pu taveti Goi,*
si kaqu mae hoqa todoṉo meke vahesi Igo si Goi, Baṉara,
meke kaqu va lavatia sa Pozamu Goi.
10 Ura na Tamasa lavata si Goi, meke variva magasa sari na Mua tinavete,
Agoi mo Telemu sa Tamasa.

11 Kei Zihova, va tumatumae nau sa Mua siraṉa,
maqu lulia sa Mua hinokara;
va tumatumae nau gua pude nabulu Nigo pa doduruna sa buloqu.
12 Kei Baṉara qua Tamasa, kaqu vahesi Igo rau pa doduruna sa buloqu,
kaqu va lavatia rau sa Pozamu ninae rane ka rane.
13 Nomana lavata sa Mua tataru nabuna koa rau!
Ele harupu au Goi si rau koasa lovu.
14 Kei Tamasa, sari na tie vahesi pule ni si korapa varipera mae koa rau;
keke puku minate kaleana si korapa hiva va mate au,
sari na tie pu lopu pamaṉa nia sa Tamasa.
15 Ba Agoi Baṉara si ta siṉie tataru meke tokani na taleosoni sari na tie,
meke lopu hoke tuturei bugoro.
Meke sa Mua tataru lavata si koa hola doduru totoso,
meke kopu ni Goi sari na Mua zinama.
16 Mu doṉo mae au, Mamu tataru nau,
Mu va ṉiṉira au, Mamu harupau,

* **86:9** Rev 15:4

sina nabulu Nigo rau, gua sapu tavetia sa tinaqu.
17 Zihova, Mu va dogoro nau sa vina sosodena sa Mua lineana;
pude saripu kukiti nau si madi dogoria meke kaqu kurekure,
sina Agoi Zihova si ele toka nau meke va manotau si rau.

87

Vinahesina sa Popoa Zerusalema

(Keke kinera tanisa butubutu Kora)
1 Kuria e Zihova sa Nana vasileana nomana koasa toqere hopena.
2 Tataru sisigiti nia Sa sa popoa Zerusalema,
hola ni sari kaiqa vasidi pule pa Izireli.
3 Gamu na tiena sa vasileana te Tamasa;
mi va avosi sari na tiṉitoṉa variva magasadi pu zama ni Sa koa sa ginugua mia gamu.

4 “Kaqu nae turaṉae ni rau sari pa Izipi meke Babiloni,
koari na butubutu pu va tabei sari na Qua zinama;
meke sari na tiedi rina popoa Pilisitia, Taea, meke Itiopia
si kaqu nae somana ni Rau koari na tiena sa popoa Zerusalema,” gua si Asa.

5 Koasa guguana sa popoa Zaione, si kote ta zamae si asa,
“Tanisa sari doduru butubutu,
meke Asa sapu Ululuna Hola si kaqu va ṉiṉira ia si asa.”
6 Kaqu kubere gore ni e Zihova sari na tinoni meke zama,
“Sa tie hie si ta podo pa Zaione tugo,” gua.
7 Peka, na kera si arini.
“Koa pa Zaione sa ṉati di ri doduru minana,” gua si arini.

88

Kinabo Hata Tinokae

(Keke kinera tanisa butubutu Kora. Hemani sa tie pa tutina e Ezara si kuberia.)
1 Kei Zihova qua Tamasa pu va sare au,
pana rane si tepa atu si arau,
meke pana boṉi si kabo atu si rau pa kenumu Goi.
2 Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu va taliṉa mae au pa qua kinabo.

3 Ura soku hola sari na qua tinasuna,
meke ele tata pa minate si rau.
4 Gua ari doduru si rau sapu tata pa minate,
ele beto mo sa qua ṉiniraṉira.
5 Somanae tava muliuṉu si rau koari na tie matedi,
kekeṉoṉo gua ri pu ta seke va mate, sapu eko pa dia lovu.
Kekeṉoṉo gua arini pu ele muliṉi ni Goi,
ura ele taluarae pa Mua kinopu si arini.
6 Ele vala nau Goi pa minate si rau,
pa korapana sa lovu hupohuporona,
vasina sapu huporo dudukurumu.
7 Sa Mua binugoro si guana bogusu
sapu opo tamunau meke kuzu au rini.

8 Sari na qua baere si va taliri Goi pude hakohako nau si rau;
ele vata evaṉae nau Goi na keke tiṉitoṉa bonina si rau koarini;
guana ta tuku veko si rau, ke lopu boka govete.
9 Tava rida sari na mataqu koari na tinasigiti.
Kei Zihova, doduru rane si va sagei rau
sari na limaqu koa Goi pa vinaravara.

10 Lopu hoke tavete tinavete variva magasadi si Goi koari na tie matedi,
meke lopu hoke toa pule sarini pude vahesi Igo.
11 Lopu boka ta tarae pa lovu sa Mua tataru nabuna koari na tie matedi,
babe ta tozi koarini, sapu kopu ni Goi sari na Mua vina tatara.
12 Lopu ta dogoro tugo pa korapa hinuporo sari na Mua tinavete variva magasadi,
babe sari na Mua lineana pa vasina pu ele ta muliṉae palae.

13 Kei Zihova, arau si kabo atu koa Goi;
pana munumunu si varavara atu si rau.
14 Kei Zihova, na vegua ke veko pani au Goi?
Na vegua ke va paere pule Nigo koa rau si Goi?
15 Podalae sipu tie vaquraqu rau si koa ta sigiti ni rau sari na Mua vina kilasa koa rau.
Ele ṉazulau si rau meke loke tie toka nau.
16 Sa Mua tinaṉaziri si naqotau,
meke sa Mua ginegese si va mate hokarau Goi.
17 Sari na Mua vina kilasa si guana naqe pa vari likohaequ doduru rane,
mae vari kali nau rini.
18 Sari na qua baere sapu tata sisigiti koa rau, si va seui Goi koa rau,
sa hinuporo mo si luli koa rau.

89

Sa Vina Tatara te Tamasa koe Devita

(Keke kinera te Etani keke tie pa tutina e Ezara)

1 Kei Zihova, kaqu kera nia rau doduru totoso sa Mua tataru nabuna;
kaqu tozi vura nia rau koari doduru sinage na sage sapu ta ronuemu si Goi.
2 Gilania rau sapu sa Mua tataru si koa hola ninae rane,
meke sa tina ronuemu Goi si koa va nabu hola guana maṉauru.
3 Ele zama si Goi, “Ele tavetia Rau si keke vinariva egoi koasa tie pu vizatia Rau,
ele va tatara nia Rau se Devita,
4 ‘Sari na tutimu goi si kaqu koa baṉara doduru totoso.*
Kaqu kuria Rau sa mua habohabotuana baṉara koari doduru sinage.’ ”
5 Kei Zihova madi kera vahesi Igo ri doduru pa Maṉauru,
kera nia rini pa dia vinarigara rina tie madidi sapu va gorevura i Goi sari na Mua Zinama,
6 Ura esei koari na Maṉauru si boka ṉana kamoa se Zihova?
Esei koari na tinoni pa Maṉauru si kekeṉoṉo gua e Zihova?
7 Ta pamaṉae Mu si Goi koari na vinarigara tadi na maqomaqo madidi pa Maṉauru
meke turu matagutu hola sarini pa kenumu Goi.

* **89:4** 2 Samuela 7:12-16; 1 Koron 17:11-14; Sam 132:11; TTA 2:30

8 Kei Zihova, na Tamasa Patutokaemu,
Esei si ṉiṉira kekeṉoṉo gua Agoi Zihova,
ta ronuemu si Goi koari doduru Mua tinavete.
9 Koa ṉati hiniva nia Goi sa kolo raneboṉi ṉiṉirana,
meke va bulei Goi sari na ololobagea lavalavata.
10 Ele muzara va mate pania Goi se Rehabi sa noki variva mate pa lamana;
ele va kilasi Goi sari na Mua kana.
11 Tamugoi sari na maṉauru, meke sa pepeso.
Va podakia Goi sa kasia popoa, meke sari doduru likakalae pu koa vasina.
12 Sari doduru popoa pa kali gede meke pa kali matao, si na Mua tinavetedi Goi.
Sa toqere Tabora meke sa toqere Hemoni si kera vahesi Igo pa dia qinetuqetu, gua tugo ri na tinoni.
13 Na Tamasa ṉiṉira hola si Goi,
patuarana* sa lima mataomu.
14 Sa Mua binaṉara si ta sokirae pa tinoṉoto na vinilavilasa va toṉoto.
Sa tataru na tinaronue si ta dogoro koari doduru Mua tinavete.

15 Ta manae tugo sari na tie pu kera vahesi Igo,
saripu toa pa korapa kalalasana sa Mua tataru vatukana!
16 Pa guguamu Agoi si koa qetuqetu doduru rane si arini,
meke vahesi Igo rini koari na Mua tinoṉoto.
17 Agoi poni gami sa ṉiniraṉira pude va kilasi sari mami kana,
pa korapa Mua tataru si va mataqara gami Goi.
18 Kei Zihova, Agoi tugo vizatia sa mami tie kopu;
Agoi tugo sa Tamasa Hopemu pa Izireli,
sapu vizata poni gami sa mami baṉara.

Sa Vina Tatara Koe Devita
19 Ele vata dogoro pule nigo, meke ele zama guahe si Goi koari na Mua nabulu ta ronuedi pukerane,
“Ele va baṉaria Rau sa tie varane pa vinaripera,
Ele ponia Rau sa binaṉara koa sa sapu ele vizata vagia Rau koari nana tinoni.
20 Ele va baṉaria Rau se Devita sa Qua nabulu;*
ele zoropo nia oela Rau si asa pa vina madina.
21 Sa Qua ṉiniraṉira nabuna si kaqu koa koasa ninae rane
sa Qua ṉiniraṉira si kaqu va ṉiṉira ia si asa.
22 Sari na nana kana si lopu kaqu boka koa mataqara hola nia,
lopu boka va kilasia rina tie kaleadi si asa.
23 Kaqu va huara ineti Rau sari nana kana,
meke kaqu va mate pani Rau sarini pu kukiti nia si asa.
24 Kaqu tataru nia Rau meke koa turaṉia Rau,
meke pa pozaqu Rau si kaqu koa mataqara si asa.
25 Kaqu va noma la ia Rau sa nana binaṉara,
kamoa pa kolo Meditareniani
meke sa nana ṉiniraṉira si kaqu kamo la pa Ovuku Iuparetisi.
26 Kaqu poza Nau, ‘Qua Tamasa, Tamaqu,
na qua Patu aqoroana, na qua Hinarupu,’ gua.
27 Kaqu va evaṉae nia na tuqu koreo kenuna Rau si asa;*

* **89:13** Ṉiṉira hola. * **89:20** 1 Samuela 13:14; TTA 13:22; 1 Samuela 16:12 * **89:27** Rev 1:5

meke na baṉara pu noma hola ni sari doduru baṉara pa pepeso.
28 Kaqu kopu nia Rau sa Qua tataru nabuna koa sa doduru totoso.
Sa Qua vinariva egoi koasa si kaqu koa hola ninae rane.
29 Sa nana habotuana baṉara si kaqu koa hola gua tugo sa mamaṉa lavata,
meke sari na tutina sa si kaqu koa baṉara doduru totoso.

30 Ba pude sekei ri na tutina sa sari na Qua tinarae,
meke lopu luli sari na Qua zinama,
31 meke be lopu luli rini sari na Qua vina tumatumae,
meke lopu taveti rini gua saripu garunu ni Rau,
32 si kaqu va kilasi Rau sarini koari na dia sinea;
kaqu va sigiti Rau si arini koari na dia tinavete seadi.
33 Ba lopu kaqu beto sa Qua tataru koe Devita,
meke lopu kaqu va karia Rau sa Qua vina tatara koasa.
34 Lopu kaqu hite kumatia Rau sa Qua vinariva egoi koasa,
babe vagi pania si keke Qua vina tatara koasa.

35 Kekeke totoso mo tavetia Rau pa Pozaqu Hopena
sa Qua vina tatara koe Devita.
Lopu kaqu kokoha si Rau koe Devita.
36 Lopu kaqu tava murimuri palae sa tutina sa,
kaqu koa baṉara ninae rane ka rane.
Gua sapu koa hola ninae rane sa rimata,
si kaqu koa hola gua tugo asa sa nana binaṉara.
37 Kaqu ta sokirae va nabu gua tugo sa sidara sapu koa ninae rane si asa.
Kaqu turu va ṉiṉira gua tugo sa mamaṉa lavata si asa, sapu koa hola ninae rane,” gua si Goi.

Kabo nia sa sa Vina Kilasana sa Baṉara

38 Ba kamahire si bugoro nia tu Goi sa baṉara pu ele vizatia Goi;
ele etulu pania, na veko pania tugo Goi si asa,
39 ele kumatia Goi sa Mua vina tatara koasa Mua nabulu,
ele va gore pania Goi sa nana binaṉara, guana gona la nia Goi pa kosiri sa nana toropae baṉara.
40 Ele huari Goi sari na gobana sa nana vasileana nomana,
meke huara pani Goi sari na dia vasina varipera ṉiṉiradi.
41 Sari doduru tie ene holadi vasina si hiko vagi sari nana likakalae,
sari doduru butubutu pu koa tata koa sa si hegehegere nia si asa.
42 Ele va mataqari Goi sari nana kana,
meke va qetuqetu i Goi si arini.
43 Sari nana tiṉitoṉa varipera si va lokelaedi i Goi,
meke ele va kilasia Goi si asa pa vinaripera.
44 Ele vagi pania Goi sa nana ṉiniraṉira,
meke va gore pania Goi si asa pa nana binaṉara.
45 Lopu sana va kamo ia Goi sa nana binarogoso,
meke va kurekurea Goi si asa.

Vinaravara pude Ta Harupu pa Tinasuna

46 Kei Zihova, ve seunae gua si kaqu va paere pule Nigo si Goi, ninae rane?
Ve seunae gua si kaqu huruṉu gua na nika sa Mua binugoro?
47 Kei Zihova, Mu balabala ia sapu papakana mo sa qua tinoa;
Mu balabala ia sapu Agoi tu tavete gami si gami pude lopu kaqu toa hola pa tinoa hie.

48 Doduru tie si kaqu kamo pa minate,
loke tie si boka va sare pule nia sa nana tinoa koasa lovu.
49 Baṉara, avei sa Mua tataru nabuṉa
sapu na Mua vina tatara pu tozia Goi koe Devita?
50 Kei Baṉara, Mu balabala i sari na zinama ṉoṉovala pu evaṉa ni rini koa rau,
meke sa qua tinuru va nabu koari na lineveleve tadi na tie huporo koa rau.
51 Kei Zihova, sari na Mua kana si ṉoṉovalia sa Mua baṉara pu ele vizatia Goi,
pa doduru nana inene si ta ṉoṉovala si asa.

52 Mani tavahesi se Zihova ninae rane ka rane!

Emeni. Emeni.

Buka Vina Made

90

Sam 90 kamo Sam 106

(Keke vinaravara te Mosese sa tie madina te Tamasa)

Sa Tamasa Koa Hola meke sa Tie pu Lopu Koa Hola

1 Kei Baṉara, Agoi si na mami Aqoroana koari na sinage na sage.
2 Totoso lopu ele koa sari na toqere,
babe lopu ele va podakia Goi sa pepeso meke sa kasia popoa,
si Agoi mo sa Tamasa ninae rane ka rane.

3 Ele zama ia Goi sa tie pude pule la vasina koana,
meke tozi nia Goi si asa pude pule la pa pepeso.
4 Sa keke tina vuaheni si guana keke rane mo koa Goi,*
guana norae mo si arini totoso hola rini,
babe guana keke totoso papakana mo pana boṉi.
5 Lopu sana vagi pani Goi sari na mami tinoa;
guana pinutagita mo sa mami tinoa,
na duduli mo sapu lovuru pana munumunu,
6 toa valeana meke havoro valeana,
ba mate harahara pana veluvelu.

7 Tava mate palae si gami pa Mua binugoro,
meke va tarazuzu gami Goi pa Mua tinaṉaziri.
8 Ele vata dogoro vura ni Goi pa kenumu sari na mami sinea,
meke sari na mami sinea tomedi si va vurai Goi pa kalalasa.

9 Sa mami tinoa si tava papaka pa Mua binugoro,
meke sari na vuaheni mami si tava hola taloa guana keke siniṉo mo.
10 Pada zuapa ṉavulu vuaheni mo sari na mami tinoa,
ba be ṉiṉira si gami, si kamoa vesu ṉavulu,
ba koai na ṉinarezo, na tinasuna si arini,
lopu sana murimuri taloa si gami.
11 Loke tie si boka va nonoga ia sa doduruna sa ṉiniraṉirana sa Mua binugoro,
loke tie boka gilania sa minatagutu sapu padana sa Mua tinaṉaziri.
12 Mu va tumatumaeni gami sapu papakadi gua rina mami tinoa,

* **90:4** 2 Pit 3:8

pude mami tumatumae pa bulomami.
13 Ve seunae gua kaqu koa hola sa Mua binugoro?
Kei Zihova, Mu tataru ni na va manoti sari na Mua nabulu.
14 Mu va siṉini gami sa Mua tataru nabuna doduru munumunu,
pude mami kera qetuqetu pa doduru mami tinoa.
15 Mu va qetuqetu gami, koari na totoso geledi gua tugo sapu va talotaṉa
gami Goi koari na mami vuaheni tasunadi.
16 Mu vata dogoro ni koa gami sari na Mua tinavete ṉiṉiradi,
va dogoro ni koari na tumami vugo na repere sa Mua ṉiniraṉira.
17 Zihova mami Tamasa, Mu manani gami,
Mamu va bokaboka gami koari doduru mami tinavete!

91

Tamasa sa Nada Aqoroana

1 Asa sapu koa aqoro koe Zihova Ululuna Hola,
sapu koa hola pa kinopu tanisa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira
2 si boka zama guahe koa Sa:
“Agoi si na qua tinokae meke na qua Aqoroana.
Agoi si na qua Tamasa, koa Goi mo si kalavarae si rau,” gua.
3 Kaqu va sare igo Sa koari na sipata tomedi,
meke koari doduru minoho variva mate.
4 Kaqu va aqorigo Sa, guana kurukuru pu va aqori sari na tuna pa kauru
tatapuruna,
meke kaqu tava sare si goi pa Nana kinopu;
meke kaqu kopu ni Sa sari Nana vina tatara pude va aqorigo meke va
sare igo.
5 Ke lopu kaqu matagutu nia goi sa tinasuna pana boṉi,
meke sa rinapata mu pana rane,
6 babe sari na oza pu raza pana boṉi,
babe sari na kinaleadi variva mate pana rane.

7 Be guana ka keke tina si hoqa mate pa kapamu,
meke ari ka manege puta tina si pa vari likohaemu,
ba lopu kaqu hite tava sigiti si goi.
8 Kaqu dogoroni matamu goi
sa vina kilasadi rina tie kaleadi.

9 Sina va evaṉae nia mua aqoroana goi se Zihova,
meke Asa sapu Ululuna Hola sina mua vasina kokoana si Asa sapu
tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
10 ke loke tinahuara si kaqu raza koa goi,
meke loke ṉinovaṉovala si kaqu kamo pa mua vetu soti.
11 Kaqu garuni Tamasa sari Nana mateana pude kopu nigo,*
pude va aqorigo vasina la si goi.
12 Kaqu ovuligo rini pa limadia*
pude lopu kaqu hite raza nia sa nenemu pa patu.
13 Kaqu neti goi sari na laione na noki;*
sari na laione variva matagutudi meke na noki variva mate.

14 Zama sa Tamasa, “Kaqu harupi Rau sarini pu tataru Nau,

* **91:11** Mt 4:6; Lk 4:10 * **91:12** Mt 4:6; Lk 4:11 * **91:13** Lk 10:19

meke kaqu va aqori Rau sarini pu gilanau sapu Arau se Zihova.
15 Pana tepa mae sarini, si kaqu olaṉi Rau,
kaqu koa turaṉi Rau si arini pa tinasuna,
kaqu va sarei na va lavati Rau si arini.
16 Kaqu pia ni Rau koarini sa tinoa gelenaena,
meke kaqu harupi Rau si arini.”

92

Keke Kinera Vinahesi

(Keke kinera pude kera nia pa rane Sabati)
1 Kei Zihova, leana hola si pude zama leana atu koa Goi,
pude kera va lavata Igo, kei Tamasa pu Ululuna Hola.
2 Pude tozi vura nia sa Mua tataru nabuna doduru munumunu,
meke sapu kopu ni Goi sari na Mua vina tatara pa doduru boṉi.
3 Kaqu ta kerae koari na mike,
meke pa loberena sa hapu.
4 Kei Zihova, Agoi si va qetu au koari na Mua tinavete,
kera qetuqetu si rau koari na tinavete pa Limamu Goi.

5 Kei Zihova, nomadi hola sari na Mua tinavete,
meke lohidi hola sari na Mua binalabala!
6 Sa ginugua hie si lopu boka gilania rina tie duvili,
meke ari na tie pu lopu gilania sa Tamasa si lopu boka tumae nia,
7 sapu sari na tie kaleadi si gina kote toa valeana guana duduli,
meke sarini pu va kalekaleana si boka mamutu,
ba kote ta huarae beto taloa hokara si arini,
8 sina Agoi Zihova si koa na ṉati hiniva ninae rane.

9 Gilania gami sapu kaqu tava mate sari na Mua kana,
meke sari doduru tie kaleadi si kaqu tava kilasa.
10 Ba ele va ṉiṉira au Goi si rau, kekeṉoṉo na bulumakao kokoreo pinomona;
ele mana nau Goi si rau pa qinetuqetu.
11 Ele dogoroni mataqu rau sa vina kilasadi rina qua kana,
meke ele avosia rau sa kinabo tadi na tie kaleadi.

12 Sari na tie toṉoto si kaqu toa na vua valeana guana huda pamu,
meke kaqu toqolo guana huda sida pa Lebanoni.
13 Kaqu koa hola pa vetu hopena te Zihova si arini,
meke koa valeana pa Zelepade te Tamasa.
14 Pana ele koadi, ba vua valeana,
meke buma valeana na toqolo valeana doduru totoso.
15 Sa dia tinoa valeana si vata dogoro nia sapu toṉoto se Zihova,
meke loke sinea si ta dogoro koasa Tamasa sa qua Patu aqoroana.

93

Tamasa sa Baṉara

1 E Zihova si koa Baṉara,
meke tagoa Sa sa tinolava variva magasana meke sa ṉiniraṉira.
Ele tava turu va nabu sa pepeso,
meke lopu kaqu tava rizu si asa.

2 Kei Zihova, sa Mua habohabotuana Baṉara si tava tana va ṉiṉira mae tu
pa pinodalaena,
meke Agoi si ele koa tu, sipu ta evaṉa sa totoso.

3 Kei Zihova, ṉiṉira sa ovaṉadi rina kolo lamana
pa totoso nakili na bogusu sa kolo.
4 E Zihova si koa Baṉara panaulu pa Maṉauru,
meke ṉiṉira hola ni Sa sari na kolo ololobagea ṉiṉiradi,
meke na podaladi rina tovovo.

5 Kei Zihova, sari na Mua tinarae si koa hola ninae rane,
meke sa Mua Zelepade si hopena ninae rane.

94

Tamasa sa Tie Varipitui Koari Doduru Tie

1 Kei Zihova, Agoi sa Tamasa sapu tubehe*,
Mu vata dogoro vura nia sa Mua binugoro.
2 Agoi sa Tie Varipitui koari doduru tie,
Mu poni koari pu vahesi pule ni gua sapu garodi rini.
3 Kei Zihova, vea seunae gua
si kaqu koa tava lavata sari na tie kaleadi?
4 Vea seunae gua si kaqu vahesi pule ni sari na tie variva mate,
meke vahesi pule ni koari na dia tinavete kaleadi?

5 Kei Zihova, ele ṉovala pani hokari rini sari na Mua tie.
6 Va matei rini sari na naboko, na koburu eapadi,
meke va mate pani tugo rini sari na tie karovodi pu koadi pa mami
popoa.
7 Zama si arini, “Lopu dogoro gita e Zihova,
meke sa Tamasa te Zekopi si lopu gilania gua sapu evaṉia gita,” gua.

8 Kei, gamu pu tutaka, mi gilagilana tu ba gamu.
Gamu na tie duvili, panavisa kote tumatumae si gamu?
9 Sa Tamasa pu taveti sari na taliṉada si vegua, lopu avavosae si Asa?
Asa sapu taveti sari na matada si vegua, lopu dodogorae tu?
10 Asa sapu norei sari na butubutu huporodi, si vegua,
lopu kaqu va kilasi tugo Sa sari kasa nada tie kaleadi?
Asa si na Tie Va Tumatumae pa doduru tie; ke vegua, lopu tumatumae
si Asa?
11 Gilani e Zihova sari na dia binalabala;*
gilania Sa sapu loke laedi si arini.

12 Kei Zihova, tamanae tugo sa tie pu nore va toṉotia Goi,
meke sa tie pu va tumatumae nia Goi sa Mua tinarae.
13 Kopu nia Goi si asa koari na rane tinasuna,
osolae ta pomunae sari na tie kaleadi.
14 Ura e Zihova si lopu kaqu muliṉi ni sari Nana tie,
meke lopu kaqu veko pani Sa sarini pu Tanisa.
15 Sa tinoṉoto si kaqu ta dogoro pule koa rina vinaripitui,
meke sari na tie toṉoto si kaqu zuka ia si asa.

* **94:1** Lipua sa tinavete sea sapu tavete atu nia sari na tie. * **94:11** 1 Kor 3:20

16 Esei si turu toka nau koari na tie kaleadi?
Esei si turu turaṉau pude varipera koari na tie pu tavetavete va sea?
17 Be lopu toka nau e Zihova si rau,
si be lopu sana ele mate tu si rau.
18 Totoso zama si rau, “Hoqa nau,” gua,
si ovulu sage nau Goi Zihova si rau koasa Mua tataru nabuna.
19 Totoso ta duaṉa na talotaṉa si rau,
si va manotau na va qetu au Goi.

20 Lopu boka somanae koa Goi sari na tie varipitui kaleadi,
sapu va evaṉae nia guana hinokara sa vinilasa seana.
21 Sapu vari aria ni pude razai sari na tie toṉotodi,
meke zutui pude va matei sari na tie viadi.
22 Ba e Zihova si varipera poni au;
meke sa qua Tamasa sina qua Patu vasina va aqorau Sa.
23 Kaqu va kilasa i Sa si arini koari na dia kinaleadi,
meke va mate pani koari na dia sinea.
E Zihova sa nada Tamasa si kaqu va mate pani si arini.

95

Keke Kinera Vinahesi
1 Mae mada kera vahesia se Zihova!
Mada velavela vahesia pa qinetuqetu sa Patu hihiu tana nada Hinarupu!
2 Mada nuquru mae pa kenuna Sa pa kinera vinahesi,
mada kera qetuqetu Nia koari na kinera vinahesi.
3 Ura e Zihova sina Tamasa lavata,
Asa si na Baṉara lavata sapu ṉati hiniva ni sari doduru tamasa.
4 Ṉati hiniva nia Sa sa doduruna sa kasia popoa,
podalae koari na vasidi lohidi meke kamo koari na toqere ululudi hola.
5 Ṉati hiniva nia Sa sa kolo lamana sapu ele tavetia Sa;
meke gua tugo sa pepeso sapu ele kuria Sa.

6 Mae todoṉo mada vahesia,
mada kokotuṉu pa kenuna e Zihova sapu tavete gita.
7 Ura Asa sa nada Tamasa,*
gita si na Nana tie pu ta kopue koa Sa,
meke guana Nana rovana sipi pu kopu ni gita Sa.

Mi va avosia kamahire gua sapu zama nia Sa.
8 “Mi lopu va ṉiṉirai sari na bulomia, gua sapu tavetia rina tiatamamia pa Meriba,*
sapu va ṉiṉirai rini sari na bulodia totoso koa rini pa qega pa Ma'asa.
9 Podepodekau rini si Arau vasina,
ba ele dogori dia mo gua saripu evaṉi Rau koa rini.
10 Ura ka made ṉavulu vuaheni si lopu qetu ni Rau sari na tinoni sara,
zama si Rau sapu na tie va gugue si arini!
Lopu hiva va tabei rini sari na Qua tinarae!
11 Bugoro si Rau, ke tavetia Rau si keke vina tatara sapu guahe:*
‘Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana.’ ”

* **95:7** Hib 3:15, 4:7 * **95:8** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13 * **95:11** Nab 14:20-23; Diut 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

96

Tamasa sa Baṉara Lavata
(1 Koronikolo 16:23-33)

1 Mi kera la nia si keke kinera vaqura koe Zihova,
mi kera la koe Zihova, gamu doduru pa kasia popoa.
2 Mi kera la koe Zihova, mi vahesia!
Mi tozi vura nia hopeke rane sa inavoso leana sapu ele harupu gita Sa si gita.
3 Tozi vura nia koari doduru butubutu sa Nana linavata,
meke sari Nana tinavete marilaedi pu evaṉi Sa.

4 Ura nomana lavata se Zihova meke garona tugo pude tavahesi,
pude pamaṉa nia, hola ni sari na tamasa huporodi.
5 Ura sari doduru tamasa pu vahesi rina votiki butubutu si na beku mo,
ba e Zihova si tavetia sa doduruna sa maṉauru.
6 Sa ṉinedala variva magasana si koa koa Sa,
sa ṉiniraṉira na tinolava si koa koasa Nana vasina hopena.

7 Mi vahesia se Zihova, gamu na tinoni pa kasia popoa,*
vahesia sa Nana linavata na ṉiniraṉira.
8 Vahesia se Zihova koasa Pozana marilaena,
paleke mae ni pa Nana Zelepade sari na vinariponi.
9 Vahesia se Zihova sa Tamasa Hopena, tolavaena si Asa,
mi koa mala pa kenuna Sa, gamu doduru pa kasia popoa.

10 Mi zama guahe koari doduru butubutu, “E Zihova si na Baṉara!”
Sa kasia popoa si ele ta sokirae va nabu, meke lopu kaqu tava rizu;
kaqu varipitui va toṉoto ni Sa sari na tinoni.
11 Madi koa qetuqetu sari na maṉauru meke na pepeso,
Mani ovaṉa sa lamana, meke sari doduru tiṉitoṉa pu koa vasina.
12 Gamu na pepeso, meke doduru tiṉitoṉa pu koadi vasina, mi qetuqetu.
Madi velavela pa qinetuqetu sari na hudahuda, gua tugo ri na tinoni.
13 Ura na mae varipitui nia e Zihova sa kasia popoa,
meke kaqu varipitu ni Sa sari na tinoni pa korapa tinoṉoto,
meke lopu kaqu toka kale si Asa.

97

Tamasa sa Ṉati Baṉara tadi na Baṉara

1 E Zihova si koa Baṉara, madi koa qetu sari na tinoni pa kasia popoa,
mi koa qetu gamu pu koa koa rina nunusa koari na lamana.
2 Na lei muho si koa pa vari likohaena,
koa Baṉara si Asa pa tinoṉoto meke pa vinilasa toṉotona.
3 Garunu va kenue la nia Sa sa nika,
pude sulu pani sari Nana kana pa vari likohaena.
4 Sari na Nana kapi si malara pa kasia popoa,
dogoria rina tinoni pa pepeso si asa meke neneqara pa minatagutu.
5 Sari na toqere si noloro guana oto huda pa kenuna e Zihova,
pa kenuna sa Baṉara tana doduruna sa popoa pepeso.
6 Sari na maṉauru si tozi vura nia sa Nana tinoṉoto,
meke sari doduru butubutu si dogoria sa Nana ṉinedala.

* **96:7** Sam 29:1-2

7 Sari doduru pu vahesi beku si tava kurekure,
sari doduru tamasa si hoqa todoṉo pa kenuna e Zihova.
8 Qetu sari na tinoni pa Zaione,
meke qetuqetu sari na vasivasileana pa Ziuda,
sina koa gua koari na Mua vinilasa Goi Zihova.
9 Zihova, Tamasa Ululuna Hola, Agoi mo sa Ṉati Baṉara pa doduruna sa kasia popoa.
Agoi mo si noma hola koari doduru tamasa.

10 Tataru ni e Zihova sarini pu lopu qetu nia sa kinaleana,
kopu ni Sa sari na tinoa tadi na Nana tie pu soto va nabu koa Sa,
meke va sarei Sa si arini koari na tie kaleadi.
11 Sa lineana te Tamasa si guana kalalasa pu malara la koari na tie toṉoto,
meke na qinetuqetu koari pu lulia sa Nana hiniva doduru totoso.
12 Mi koa qetu nia gamu se Zihova!
Gamu na tie toṉoto,
mi vahesia se Zihova sa Tamasa Hopena.

98

Tamasa sa Tie Totoli pa Kasia Popoa

1 Mi kera vahesia se Zihova pa keke kinera vaqurana,
ura ele taveti Sa sari na tinavete variva magasadi.
Ele koa mataqara si Asa
koasa Nana ṉiniraṉira meke koa sa lima madina Tanisa.
2 Ele tozi vura nia e Zihova sa Nana minataqara,
ele vata gilana nia Sa koari doduru butubutu sa Nana tinavete variharupi.
3 Ele kopu nia Sa sa Nana vina tatara koari na tie Izireli,
pa Nana tataru nabuna koasa Nana vinariva egoi.
Sari na tinoni pa doduru ia ka ia si kaqu dogoria sa Nana tinaharupu.

4 Mi kera qetuqetu hola koe Zihova, gamu doduru pa popoa pepeso;
mi vahesia si Asa koari na kinera, mi velavela pa qinetuqetu!
5 Kera vahesia se Zihova,
mi vahesia koari na mike.
6 Mi ivui sari na ivivu meke na buki,
mi velavela pa qinetuqetu pa kenuna e Zihova sa nada Baṉara.

7 Mani ovaṉa sa kolo lamana meke kera sari doduru tiṉitoṉa pu koadi vasina,
sa pepeso, meke sari doduru pu koadi vasina.
8 Gamu na ovuku, mi koa qetuqetu gua rina tinoni pu popohara ni limadia,
sari na toqere si madi keke gua kera qetuqetu pa kenuna.
9 Madi kera pa kenuna e Zihova,
ura Asa si mae varipitui nia sa kasia popoa pa tinoṉoto,
meke lopu toka kale si Asa.

99

E Tamasa sa Baṉara Lavata

1 E Zihova si koa Baṉara,*
madi tarazuzu sari na tinoni!

* **99:1** Ekd 25:22

Habotu si Asa pa Nana habohabotuana Baṉara pa varikorapadi rina
mateana serubimi,
ke niniu sa popoa pepeso.
2 Nomana lavata se Zihova sapu koana pa Zaione;
Asa si koa na ṉati Baṉara koari doduru butubutu.
3 Madi vahesia sa Pozana e Zihova, sapu marilaena hola!
Variva matagutuna meke Hopena si Asa!

4 Baṉara heheda, qetu nia Goi gua sapu toṉoto;
ele va tana va toṉotia Goi gua sapu garo koari na tie Izireli.
Ele evaṉia Goi sa tinoṉoto meke sa lineana koarini.
5 Vahesia se Zihova sa nada Tamasa;
mi hoqa vahesia pa kenuna Sa Nana habohabotuana baṉara!
Na hopena si Asa.

6 Ari Mosese, e Eroni, meke sari tudia si na hiama te Tamasa,
meke e Samuela si na tie pu varavara la koa Sa;
sari kasa hire si hoke tepatepa la koa Sa, meke avosi Sa si arini.
7 Zama la koa rini sa Tamasa pa korapana sa lei sapu turu sage guana
dedegere lavata,*
va tabei rini sari na tinarae na ginarunu pu poni ni na tozi ni Sa.

8 Kei Zihova mami Tamasa, ele olaṉi Goi sari na dia tinepatepa;
na Tamasa taleosae si Goi koa rini,
ba va kilasi tu Goi sarini koari na dia sinea.
9 Mada va lavatia se Zihova sa nada Tamasa,
mada vahesia si Asa pa Nana toqere hopena.
Ura na hopena na viana se Zihova sa nada Tamasa.

100

Keke Kinera Zama Leana

1 Mi kera qetuqetu la koe Zihova gamu doduru tinoni pa kasia popoa!
2 Vahesia se Zihova pa qinetuqetu,
mae kera qetuqetu pa kenuna Sa.

3 Mi gilania sapu se Zihova si na Tamasa.
Asa tavete gita si gita, ke tanisa tu si gita.
Gita si na Nana tie, meke na sipi pu ta kopue koa Sa.

4 Nuquru mae pa sasadana sa Nana Zelepade pa vinahesina,
mi zama leana koa Sa, mi vahesia.

5 Ura na leana se Zihova,*
sa Nana tataru nabuna si loke kokoina,
meke kopuni Sa sari Nana zinama ninae rane ka rane.

101

Vina Tatara tana Keke Baṉara

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, kaqu kera atu nia rau koa Goi sa qua sinoto va nabu koa Goi,

* **99:7** Ekd 33:9 * **100:5** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11

meke sa qua vinilasa va toṉoto koari na tie.
Zihova maqu kera vahesi Igo.
2 Sari na qua tinavete na hahanana si kaqu loke tinazutudi.
Kei, panavisa kaqu mae koa rau si Goi?

Kaqu toa nia rau sa tinoa viana vasina koa si rau.
3 Sa kinaleana si lopu kaqu hite qetu nia rau.
Kukiti ni rau sari na tinavete tadirini pu luara pania sa Tamasa;
lopu kaqu hite galagala ni rau si arini.
4 Kaqu tozia rau sa hinokara pa qua tinoa;
lopu kaqu somana nia rau si keke kinaleana tadi na tie.
5 Kaqu va nosoi rau sarini pu nanae na ṉoṉovali sari na turaṉana.
Lopu kaqu hite qetu nia rau sa tie pu vahesihesi pule nia, na doṉo va goregore tie.

6 Kaqu qetu ni rau sarini pu kalavarae zoṉazoṉa koe Tamasa,
meke kaqu mae tavetavete pa qua vetu baṉara.
Arini pu hinokara pa dia tinoa,
si kaqu va malumi rau pude nabulu nau.

7 Loke tie kokoha si kaqu koa pa qua vetu baṉara;
loke tie sekesekei si kaqu koa hola pa kenuqu rau.
8 Lopu kaqu makudo va mate pani rau
sari na tie kaleadi pu koa pa popoa.
Kaqu va vura pani rau sari na tie kaleadi
koa sa vasileana nomana te Zihova.

102

Vinaravara tana Keke Tie pu Koa Ta sigiti

1 Kei Zihova, Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu avoso mae ia sa qua kinabo na tinepa atu koa Goi.
2 Mu lopu koa va seu koa rau pana tasuna rau!
Mu va taliṉa mae au,
Mamu tuturei olaṉau pana tepa atu si rau.
3 Ura korapa hola taloa guana tuṉaha sari na qua rane,
meke sari na susuriqu si guana ta sulu palae pa nika.
4 Ta seke va gore palae si rau, meke guana duduli sapu harahara,
na hinenahena ba muliṉi nia tu rau.
5 Silava sisigiti si rau,
goregore hikare sa tiniqu.
6 Gua tugo na kurukuru tapuru pinomodi pa qega si rau,
gua tugo na duduru pa vasileana ta huarana.
7 Peqa si rau,
guana kurukuru pu koa eke pa batu vetu.
8 Doduru totoso si ta zama ṉoṉovala si rau koari na qua kana,
sarini pu va sisire nau si leve nau rini pana poza ia rini sa pozaqu.

9-10 Pa Mua binugoro na tinaṉaziri si gania rau sa eba,
napo heni nia kolomataqu mo rau sa gequ kolo napo.
Ta kilu palae koa Goi si rau, meke ta veko palae hokara.
11 Sa qua tinoa si guana veluvelu huporo,
meke harahara guana duduli si rau.

12 Ba Agoi Zihova si koa Baṉara ninae rane,
meke sari doduru sinage si kaqu balabala Igo.
13 Kaqu mae si Goi pude qetu nia na talotaṉa nia sa popoa Zaione,
ele kamoa sa totoso pude taleoso nia si asa,
hie tugo sa totoso garona.
14 Ta huara si asa,
ba tataru nia rina Mua nabulu sa popoa Zaione.
Ta huara va inete si asa,
ba talotaṉa nia rini si asa.

15 Kaqu pamaṉa nia rina butubutu se Zihova,
meke sari doduru baṉara pa pepeso si kaqu matagutu nia sa Mua ṉiniraṉira.
16 Ura kaqu kuria e Zihova sa popoa Zaione,
meke kaqu vata dogoro si Asa pa Nana ṉinedalana.
17 Kaqu avosi Sa sari na Nana tie malaṉadi,
meke kaqu va avosi Sa sari na dia vinaravara.

18 Mamu kubere gore ni gua sapu evaṉi e Zihova pude tadi na sinage mae hire,
pude saripu lopu ele podo ba kaqu vahesia se Zihova pana podo si arini meke tiroi.
19 Doṉo gore mae se Zihova pa Nana vasina hopena panaulu;
koa pa Maṉauru si Asa meke doṉo gore mae pa pepeso,
20 pude avosia sa sinilava tadi na tie ta pusidi,
pude vata rupahi saripu ta pitu pude mate.
21 Meke sa Pozana e Zihova si kaqu ta tozi vura pa Zaione;
meke kaqu tavahesi si Asa pa Zerusalema,
22 pana varigara sari na binaṉara na butubutu
meke vahesia se Zihova.
23 Tava malohoro si rau koe Zihova totosona korapa na tie vaqura si rau;
va papakia Sa sa qua tinoa.
24 Gua asa ke zama si rau, “Kei Zihova, Mu lopu vagi pania sa qua tinoa sipu korapa ṉiṉira si rau.

Kei Zihova, Agoi si toa hola ninae rane.
25 Pukerane hola tu ele kuria Goi sa kasia popoa,*
meke pa Limamu soti si ele kuria Goi sa maṉauru.
26 Kote murimuri palae si arini, ba Agoi si koa hola ninae rane;
kaqu ṉoreṉore guana poko si arini.
Kaqu hobei Goi guana hobe poko,
meke kaqu murimuri palae si arini.
27 Ba Agoi si koa kekeṉoṉo mo ninae rane,
meke loke kokoina sa Mua tinoa.
28 Sari na tumami si kaqu koa tava sare,
meke sari na tudia si kaqu koa tava sare pa kauruna sa Mua kinopu pa kenumu Goi.”

103

Sa Tataru te Tamasa
(Keke kinera te Devita)

* **102:25** Hib 1:10-12

1 Maqu vahesia se Zihova!
Pa doduruna sa qua tinoa si maqu vahesia sa Pozana hopena!
2 Maqu vahesia se Zihova pa doduruna sa buloqu!
Meke maqu lopu muliṉi nia sa ninomana sa Nana tataru vatukana.
3 Asa taleosoni sari doduru mia tinavete kaleadi,
meke salaṉi Sa sari doduru mia minoho.
4 Harupau Sa si rau pa minate,
meke mana nau Sa pa Nana tataru, na tataru variva taleosae.
5 Poni va soku nau Sa sari na tiṉitoṉa leadi totoso toaqu si rau,
pude qu koa vaqura na ṉiṉira guana atata si rau.

6 E Zihova si vilavilasa va toṉoto poni saripu ta ṉoṉovala,
meke poni Sa gua sapu goto koa rini.
7 Vata dogoro ni Sa koe Mosese sari Nana hiniva,
meke vata dogoro ni Sa koari na tie Izireli sari Nana tinavete.
8 E Zihova, si ta siṉie na tataru meke tokani na taleoso ni Sa sari na tie,
meke lopu hoke tuturei bugoro si Asa,
meke sa tataru lavata tanisa si koa hola doduru totoso.*
9 Lopu hoke zuzutu sisigiti si Asa,
meke lopu kopu nia Sa sa Nana binugoro ninae rane ka rane.
10 Lopu poni gita Sa sa vina kilasa sapu gua garodi ri nada sinea,
babe hobe ni sari na tinavete kaleadi pu taveti gita.
11 Gua sapu ululu hola nia sa Maṉauru sa kasia popoa,
si gua tugo asa nomana gua sa Nana tataru koa rini pu pamaṉa nia si Asa.
12 Nomana gua sa vinari seuna sa kali gasa rimata pa kali lodu rimata,
si seu gua tugo asa nomana gua vasina vekoni Sa sari na nada sinea.
13 Gua sapu tataru ni na va tuka ni sa tamana sari nana koburu,
si gua tugo tataru guni na va tukana guni e Zihova sarini pu pamaṉia si Asa.
14 Ura gilania Sa sa kinurida gita,
lopu muliṉi nia Sa sapu ta tavetae pa pepeso mo si gita.

15 Ura sa tinoa tadi na tie si guana duduli mo;
toa meke pelara valeana guana havoro,
16 ba sipu givusia si nolo taloa si asa,
meke lopu ta dogoro pule vasina sotona.
17 Ba sarini pu pamaṉa nia se Zihova, si tataru ni Sa ninae rane,
meke sa Nana tinoṉoto si koa koari na sinage na sage,
18 koa rini pu kopu nia sa Nana vinariva egoi nabuna,
meke lopu muliṉi ni na va tabei sari Nana tinarae.

19 E Zihova si va turua sa Nana habohabotuana Baṉara pa Maṉauru,
meke Baṉara ni Sa sari doduru Nana vina podaka.
20 Mi vahesia se Zihova, gamu doduru mateana ṉiṉiramia,
pu va tabei sari Nana tinarae,
meke va avosi sari Nana zinama.
21 Mi vahesia se Zihova, gamu doduru pu tago ṉiniraṉira pa Maṉauru;
gamu na Nana nabulu pu evaṉi sari Nana hiniva!
22 Mi vahesia se Zihova,
gamu doduru Nana tiṉitoṉa toadi pa doduru vasina pu baṉara ni Sa.

* **103:8** Zem 5:11

Maqu vahesia rau se Zihova pa doduruna sa buloqu.

104

Vinahesina sa Tamasa Kurikuri

1 Kei, maqu vahesia se Zihova pa doduruna sa buloqu!
Kei Zihova qua Tamasa, lavatamu hola si Agoi;
guana poko nia Goi sa tinolava variva magasana.
2 Sa kalalasa si guana Mua poko Goi,
repahia Goi sa maṉauru lavata, guana ipi.
3 Kuria Goi sa Mua vasina kokoana koari na kolo panaulu;
sari na lei si guana Mua totopili si arini.
Meke suraṉa si Goi pa givusu, meke paleke Igo sa pa tatapuruna.
4 Evaṉa guni na Mua tie paleke inavoso Goi sari na givusu,*
meke sari na Mua nabulu si guari na hinuruṉu nika.

5 Ele va sotoa Goi sa kasia popoa koari na sinokirae nabudi,
gua asa ke lopu kaqu hite boka tava rizu si asa.
6 Ele va nobi tamunu nia kolo lamana Goi si asa, guana poko,
meke sa kolo si ululu hola ni sari na toqere.
7 Totoso zamai Goi sari na kolo, rizu taloa si arini;
totolo taloa si arini totoso avosia rini sa Mua zinama ṉiṉira.
8 Ululu hola ni rini sari na toqere, meke totolo gore la koari na pezara,
vasina sapu ta vizata poni nia rini.
9 Ele pada vekoa Goi sa voloso sapu lopu kaqu hola nia rini,
pude di lopu kaqu nobi tamunu pulea rini sa kasia popoa.

10 Va totolo gorei Goi koari na pezara sari na bukaha kolo,
meke sari na ovuku si totolo gore pa varikorapadi rina toqere.
11 Va napoi rini sari na kurukuru pinomo,
tava beto sa memeha tadi na doṉ'ki pinomodi.
12 Sari na kurukuru si tavete dia vori,
meke kerakera dia koari na hudahuda vasina.

13 Va gore mae ia Goi koari na toqere sa ruku pa maṉauru,
meke siṉia na Mua minana Goi sa kasia popoa.
14 Va toqolo poni ni duduli Goi sari na bulumakao,
meke ponini linetelete Goi sari na tie,
pude boka lelete si arini.
15 Meke pude boka tavete napo vaeni si arini meke qetuqetu.
Tavete oela olive si arini pude lumu va ṉedali sari kenudia,
meke na bereti, pude boka henahena meke ṉiṉira.

16 Sari na huda sida pa Lebanoni si vagi valeana kolo ruku;
arini sari na huda pu va toqoli e Zihova telena.
17 Vasina si tavete dia vori sari na kurukuru,
meke sari na hidoko si tavete dia vori pa huda nomadi.
18 Sari na toqere si na vasina tadi na qoti pinomodi,
meke sari na vasina patupatu si na vasina tometomeana tadi na kurukuru pu hoke hore qoqoro.
19 Tavetia Goi sa sidara pude padai sari na totoso pa hopeke sidara,
meke sa rimata si lulia sa sa nana totoso pude lodu.

* **104:4** Hib 1:7

20 Ele tavetia Goi sa boṇi,
meke sari na kurukuru pinomodi si vura mae pana huporo sa popoa.
21 Sari na laione si kurumu hata gedi ginani,
hata ia rini sa ginani pu va nama veko poni sa Tamasa.
22 Sipu gasa sa rimata, si pule la eko pa dia bae si arini.
23 Sari na tie si la koari na dia tinavete pana rane,
osolae kamo sa veluvelu.

24 Kei Zihova, soku hola sari na tiṇitoṇa pu taveti Goi,
tumatumae hola si Goi pa kinuridi ri doduru.
Sa kasia popoa si ta siṇie kurukuru toadi pu taveti Goi.
25 Dotu sa hebalana lavata, nomana hola, meke labena,
vasina si koa sari na tiṇitoṇa pu lopu boka ta nae, hitekedi na nomadi.
26 Meke vasina tugo si ene lamae sari na vaka,
meke vasina tugo si lopilopi sa kurukuru variva matagutuna pozana Leviatani,*
asa sa kurukuru variva mate pa kolo pu tavetia Goi.

27 Sari doduru sara si kalavarae mo koa Goi
pude poni ni sari gedi ginani pana ovia rini.
28 Poni Goi sari gedi ginani, ke ganigani si arini.
Va nago ni Goi sari gedi ginani, ke deṇa si arini.
29 Pana taluarae Goi koa rini, si matagutu si arini,
totoso vagi pania Goi sa dia siniṇo, si mate si arini,
meke pule la pa pepeso vasina mae guadi.
30 Ba sipu siṇo la nia Goi sa Maqomaqomu, si toa si arini,
meke va toa pulea Goi sa popoa pepeso.

31 Mani koa hola ninae rane sa Nana niniraṇira na vina lavata e Zihova.
Mani qetu ni e Zihova sari Nana tinavete.
32 Totoso doṇo la ia mo Sa sa kasia popoa, ba tarazuzu sa pepeso,
tiqui mo Sa sari na toqere ba puzaka sari na nai!

33 Kaqu kera vahesia rau se Zihova pa doduruna sa qua tinoa;
pana korapa toaqu rau, si kaqu kera vahesia rau sa Tamasa.
34 Sari na qua binalabala si madi va qetua si Asa,
ura qetuqetu nia rau se Zihova.

35 Sari na tie sea si madi tava mate palae pa kasia popoa,
meke sari na tie kaleadi si madi tava murimuri palae gedi.
Maqu vahesia rau se Zihova pa doduruna sa buloqu.
Mi vahesia se Zihova.

105

Sa Tamasa meke Nana Tie
(1 Koronikolo 16:8-22)

1 Mi vahesia se Zihova, mi tozi vura nia sa Nana vina lavata,
tozi koari doduru butubutu sari Nana tinavete.
2 Kera la koe Zihova, mi kera vahesia si Asa;
tozi vura ni sari doduru Nana tinavete variva magasadi!
3 Mada qetu nia sapu Tanisa si gita,

* **104:26** Zob 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

madi koa qetu sarini pu vahesia si Asa.
4 La hata ia sa tinokae koe Zihova,
hata lamo ia sa minana Tanisa.
5 Mi balabala i sari na tinavete marilaedi pu taveti Sa,
meke sari Nana tinavete variva magasadi, na vinaripitui pu evaṉi Sa.
6 Gamu na tutina e Ebarahami, sa Nana nabulu;
meke gamu na tuna e Zekopi, sapu ta vizata mia,
7 e Zihova sa nada Tamasa si Asa,
sari na Nana tinarae si tana doduru kasia popoa.
8 Kaqu kopu nia Sa sa Nana vinariva egoi nabuna ninae rane.
Sari na Nana vina tatara si tadi na tina sinage.
9 Kaqu kopu nia Sa sa Nana vinariva egoi koe Ebarahami,*
meke sa Nana vina tatara koe Aisake.
10 Ele va tatara nia Zihova si keke vinariva egoi koe Zekopi,*
sapu kaqu koa hola ninae rane.
11 Zama si Asa, “Kaqu ponigo Rau sa popoa Kenani,
kaqu na mua tinago soti si asa,” gua sa Tamasa.

12 Lopu soku sari na tinoni te Tamasa,
meke na tie karovodi si arini pa popoa Kenani.
13 Ene varikarovae popoa mo si arini,
taluarae pa keke popoa, meke la pa keke popoa pule, gua mo.
14 Ba lopu va malumi Tamasa sari na votiki butubutu pude ṉoṉovali si arini.*
Kopu ni Sa si arini, meke va balau i Sa sari na baṉara.
15 “Mu lopu tiqu la i sari na Qua nabulu ta vizatadi,
lopu taṉini sari na Qua poropita!” gua si Asa.

16 Va mae ia e Zihova sa soṉe pa popoa,*
meke va papakia Sa sa ginani.
17 Ba ele garunu va kenue la nia Sa si keke tie,*
se Zosepa, sapu ta holuholue pude na pinausu.
18 Ta pusie seni sari na nenena,*
meke ta paku aeana sa ruana,
19 osolae tava gorevura sapu gua koroto nia sa,
tava sosode pa Nana zinama e Zihova sapu toṉoto se Zosepa.
20 Ke va vuraia sa baṉara pa Izipi si asa pa vetu varipusi,*
meke vata rupahia sa.
21 Vata evaṉae nia koimata sa si asa pa nana qinavuna,*
meke ponia sa sa ṉiniraṉira pude koa totoli nia sa doduruna sa popoa Izipi,
22 meke sari nana ṉati tie tavetavete,
meke pude va tumatumaei sari nana tie totoli.

23 Meke rizu la pa Izipi se Zekopi,*
meke koa vasina.
24 Meke va sokui lala nana e Zihova sari Nana tie,*
meke va ṉiṉirai Sa, hola ni sari na dia kana.

---

* **105:9** Zen 12:7, 17:8, 26:3 * **105:10** Zen 28:13 * **105:14** Zen 20:3-7 * **105:16** Zen 41:53-57 * **105:17** Zen 37:28, 45:5 * **105:18** Zen 39:20 kamo hinia 40:23 * **105:20** Zen 41:14 * **105:21** Zen 41:39-41 * **105:23** Zen 46:6, 47:11 * **105:24** Ekd 1:7-14

25 Hobei e Zihova bulodi sari na tie Izipi,
pude kukiti ni sari Nana tie pu nabulu nia si Asa,
ke ṉoṉovali rini sari na tie Izireli.

26 Beto asa si garunu la nia Sa se Mosese sa Nana nabulu,*
meke se Eroni sapu ele vizatia Sa.
27 Tavete vura ni rini sari na vina gilagila pa varikorapadi rina tinoni,
meke sari na tinavete variva magasadi pa popoa Izipi.
28 Va huporo dudukukuru mia Tamasa sa popoa,*
ba korodia va tabea tugo rina tie Izipi sa Nana zinama.
29 Iliri ni ehara Sa sari na dia ovuku,*
meke va mate betoi Sa sari na dia igana.
30 Va siṉi nia bakarao Sa sa doduruna sa dia popoa,*
kamo tu pa korapana sa vetu baṉara ba koa ia tugo bakarao.
31 Zama mo sa Tamasa meke omunu la mo sari doduru dodoa*
na nikuniku pa doduruna sa popoa Izipi.
32 Va raza la i tugo Sa sari na ruku aesi,*
meke na kapi si malara la pa doduruna sa popoa.
33 Va mate pani Sa sari na dia ṉati vaeni meke sari na vuadi,
meke sari na dia huda piqi, meke va kaleana betoi Sa sari doduru dia hudahuda.
34 Zamai Sa sari na kupokupo, ke omunu la si arini,*
soku vuro tina meke lopu boka ta nae.
35 Gani rini sari doduru linetelete pa pepeso;
gani rini vuadi sari doduru vuvua pa inuma.
36 Va mate pani Sa sari na tudia koreo kenudi*
rina tatamana pa popoa Izipi,
saripu podo kekenudi koarini.

37 Beto asa si turaṉa vura ni Sa pa Izipi sari na tie Izireli;*
paleki rini sari na dia siliva na qolo,
toa valeana na ṉiṉira si arini.
38 Matagutu ni rina tiṉoni pa Izipi sari na tie Izireli,
ke totoso taluarae taloa rini, si qetu sari na tie Izipi.
39 Va aqori Sa si arini pa opo adumuna keke lei,*
meke turaṉi Sa si arini panaboṉi pa kalalasana keke nika.
40 Tepa ginani si arini, ke ponini Sa sari na kurukuru tapuru, pozana kueli,*
meke na ginani pu hoqa gore mae pa maṉauru ke deṉa si arini.
41 Va puzaka vura ia Sa pa patu sa kolo,*
meke totolo guana leana pa qega.
42 Balabala pulea Sa sa Nana vina tatara madina
koe Ebarahami, sa Nana nabulu.

43 Gua asa ke turaṉa vura ni Sa pa Izipi sari Nana tie ta vizatadi,
meke kera na kukili si arini pa dia qinetuqetu.
44 Poni Sa koarini sari na pepeso tadi na votiki butubutu,*

* **105:26** Ekd 3:1 kamo hinia 4:17 * **105:28** Ekd 10:21-23 * **105:29** Ekd 7:17-21 * **105:30** Ekd 8:1-6 * **105:31** Ekd 8:16-17,20-24 * **105:32** Ekd 9:22-25 * **105:34** Ekd 10:12-15 * **105:36** Ekd 12:29 * **105:37** Ekd 12:33-36 * **105:39** Ekd 13:21-22 * **105:40** Ekd 16:2-15 * **105:41** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13 * **105:44** Zos 11:16-23

meke vala i Sa koa rini sari na inuma na vuvua tadi na votiki tie,
45 pude madi va tabei ri Nana tie sari Nana tinarae,
meke sari doduru Nana ginarunu.

Mi vahesia se Zihova!

106

Sa Lineana te Zihova koari Nana Tie

1 Mi vahesia se Zihova!*

Mi zama leana la koa Sa, ura leana si Asa,
meke koa hola ninae rane sa Nana tataru nabuna.
2 Loke tie boka tozi vura betoni sari doduru tinavete ṉiṉiradi,
loke tie boka vala nia sa vinahesi sapu garona.
3 Tamanae si arini pu kopu nia sa lineana pa doduru tie,
meke sarini pu evaṉia sa tinoṉoto doduru totoso.

4 Kei Zihova, Mu balabala au pana qetu ni Goi sari na Mua tie;
Mu va sare au pana harupi Goi sarini.
5 Mu va malumau pude qu dogoria sa minamutu tadi na Mua tie ta vizatadi,
meke maqu somana nia sa qinetuqetu tadi na Mua tinoni,
pude qu somana qetu nia sapu Tanisa si gita.

6 Gita si na tie sea gua tugo ri na tiatamada pukerane,
meke na tie kaleada si gita.
7 Sari na tiatamada pukerane sapu koa pa Izipi si lopu gilani rini sari na tinavete variva magasadi pu evaṉi sa Tamasa,*
meke muliṉi ni tugo rini sari na totoso sokudi pu vata dogoro ni sa Tamasa koa rini sa Nana tataru;
ba matagutu na lopu raṉea rini sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira pa Kolo Ziṉara.
8 Gua asa sarini, ba harupi Sa si arini koasa laena sa Pozana Sa,
pude kaqu vata dogoro vura sa Nana ṉiniraṉira lavata.
9 Zama ia Sa sa Kolo Ziṉara,*
meke popa si asa,
meke turaṉa guni Sa vasina sarini, guana enedia pa qega.
10 Ke harupi Sa si arini pa limadi rina kana,
meke vata rupahi Sa si arini koa sa ṉiniraṉira tadi na tie varikanai.
11 Meke kuzu va matei na kolo sari na dia kana;
lopu keke arini si toa.
12 Ke tiqe va hinokaria rini sari Nana zinama,*
meke kera vahesia rini si Asa.

13 Ba lopu sana muliṉi ni rini sari Nana tinavete,
tuturei taveti rini gua sapu hiva ni rini totoso lopu ele tozi ni Sa.
14 Okoro ginani leleadi si arini pa qega,*
meke podepodekia rini sa Tamasa.
15 Poni Sa gua sapu tepa ia rini,
ba va raza ni Sa koa rini si keke minoho kaleana.
16 Konokono ni rina tinoni pa qega sari Mosese*

---

* **106:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 118:1, 136:1; Zer 33:11 * **106:7** Ekd 14:10-12 * **106:9** Ekd 14:21-31 * **106:12** Ekd 15:1-21 * **106:14** Nab 11:4-34 * **106:16** Nab 16:1-35

e Eroni, sari nabulu madidi te Zihova.
17 Ke ta viqala rua sa pepeso,
meke hoqa lodu beto vasina sari Datani e Abirami meke sari na dia butubutu.
18 Meke gore mae sa nika pa maṉauru,
meke sulu pani sari na tie kaleadi pu lulidi sari kara.

19 Tavetia rini si keke beku bulumakao pa Saenai*
meke vahesia rini si asa.
20 Lopu vahesia rini sa Tamasa tolavaena na ṉedalana,
ba vahesia tu rini sa bekuna sa bulumakao sapu gani duduli.
21 Muliṉi nia rini sa Tamasa pu harupudi si arini,
sapu ele taveti sari na tinavete nomadi hola pa Izipi.
22 Ba variva magasadi tu sari Nana tinavete vasina,
meke variva matagutudi tu gua saripu evaṉi Sa pa Kolo Ziṉara.
23 Gua asa, ke zama sa Tamasa, sapu kote va mate pani Sa si arini, gua.
Ba sipu gilania Mosese sapu gua asa, si toketoke hukata ni sa koe Tamasa si arini,
pude lopu va matei Sa si arini pa Nana binugoro.

24 Beto asa si kilua rini sa popoa leleana,*
sina lopu va hinokaria rini sa vina tatara te Tamasa.
25 Qumiqumi si arini koari na dia ipi,
meke lopu va tabea rini sa zinama te Zihova.
26 Gua asa ke poni Sa sa vina balau
sapu kaqu va mate pani Sa si arini pa qega.
27 Kaqu va talahuarae i Sa sari na tudia pa korapadi rina butubutu huporodi,*
pude di la mate palae koari na votiki popoa.

28 Meke beto asa pa toqere Peoro, si la somana nia rini sa vinahesina e Beolo**
meke henai rini sari na ginani pu tava vukivukihi la koari na tamasa pu loke dia tinoa.
29 Va bugoria rini se Zihova koari na dia tinavete kaleadi,
ke puzaka vura koa rini si keke oza.
30 Ke turu vura se Pinehasi meke va matei sa sari karua tie seadi, *
ke tiqe noso sa minoho.
31 Podalae pa totoso asa si ta balabala sapu na tie toṉoto si asa,
meke kaqu ta balabala tugo ninae rane si asa.

32 Koasa kolo pa Meriba si va bugoria rini se Zihova,*
ke pa ginugua tadirini si va tasuna ia rini se Mosese.
33 Ura vata ṉaziria arini si asa,
ke lopu balabala paki se Mosese meke zama.
34 Lopu va matei rini sari na tie huporo*
saripu garunu ni e Zihova pude va matei.

* **106:19** Ekd 32:1-14 * **106:24** Nab 14:1-35 * **106:27** Liv 26:33 * **106:28** Beolo sina tamasa beku. * **106:28** Nab 25:1-13 * **106:30** Pa vinatabena sa tinarae te Zihova pude va mate sari na tie vahesi beku si va matei Sa sari karua pu somana pa vinahesi beku meke vinari riqihi pa kenudi ri doduru tie te Tamasa. * **106:32** Nab 20:2-13 * **106:34** Zaz 2:1-3, 3:5-6

35 Ba varihaba la tu koa rini sarini,
meke luli tu rini sari na dia hahanana huporodi.
36 Sari na tie te Tamasa si vahesi beku,
gua asa ke ta evaṉa sa dia vina kilasa.
37 Va vukivukihi lani rini koari na tomate kaleadi
sari na tudia* koreo na tudia vineki.
38 Va matei rini sari na koburu pu loke dia ginugua seadi,*
meke va bonia rini sa popoa pa dia vina mate tie.
39 Va boni puleni teledia si arini koari na dia tinavete seadi,
meke lopu soto va nabu si arini koe Tamasa.

40 Ke ta ṉaziri hola ni e Zihova sari Nana tinoni,*
ke etulu pani Sa sari Nana tinoni soti.
41 Luara lani Sa si arini pa limadi rina butubutu huporodi,
pude madi koa totoli ni rina dia kana.
42 Ta ṉoṉovala si arini koari na dia kana,
meke koa pa dia ṉiniraṉira si arini.
43 Soku totoso si va sarei e Zihova sari Nana tie,
ba vizatia rini si pude lopu va avoso la koa Sa,
meke lodu mate pa dia sinea si arini.
44 Ba avosi e Zihova si arini pana kabo la koa Sa sarini,
meke balabala i Sa pa dia tinasuna.
45 Pa ginuadi rini si balabala ia Sa Nana vinariva egoi nabuna koa rini,
meke pa Nana tataru lavata si toka ni Sa si arini.
46 Va kekeri sa bulodi sari na dia kana
pude tataru ni si arini.
47 Kei Zihova, mami Tamasa, Mu harupu gami,
Mamu turaṉa vata luarae pule mae gami koari na butubutu huporodi,*
pude boka zama leana hola si gami koa Goi,
meke boka vahesia gami sa Pozamu Goi.
48 Mani tavahesi se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli,
mada vahesia kamahire, meke ninae rane.
Madi zama “Emeni!” sari doduru tie!

Mi vahesia se Zihova.

Buka Vina Lima

107
Sam 107 kamo Sam 150

Vinahesina sa Lineana te Tamasa

1 Mi zama leana la koe Zihova, ura leana si Asa,
na koa hola ninae rane* sa Nana tataru nabuna.
2 Madi zama leana pule la koe Tamasa sarini pu vata rupahi Sa pa tinasuna,
gamu doduru pu ele harupu gamu Sa.
Ele harupu gamu Sa si gamu koari na mia kana,
3 meke turaṉa puleni gamu Sa koari popoa huporodi pa kali gasa rimata,
lodu rimata, pa kali gede meke kali matao.

4 Kaiqa si muliuṉu koari na vasidi kalekaleadi pa qega,

* **106:37** 2 Baṉ 17:17 * **106:38** Nab 35:33 * **106:40** Zaz 2:14-18 * **106:47** 1 Koron 16:35-36
* **107:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11

meke lopu boka dogoria rini sa siraṉa la pa popoa pude la koa.
5 Ovia na memeha, ke malohoro sari na dia binalabala
pude koa valeana pule si arini.
6 Ke tepa la koe Zihova si arini,
meke va sarei Sa si arini pa dia tinasuna.
7 Turaṉi Sa si arini pa keke siraṉa toṉoto,
osolae kamoa rini si keke vasileana nomana pude la koa vasina.
8 Madi zama leana koe Tamasa sarini, koasa Nana tataru nabuna koa rini,
meke koari na tiṉitoṉa arileadi pu tavete poni ni Sa koa rini.
9 Ura va napoi Sa saripu memeha,
meke va deṉa ni ginani leadi Sa saripu ovia.

10 Kaiqa arini si koa pa hinuporo sapu dudukurumu,
ta pusi meke koa ta sigiti ni rini sari na seni.
11 Koa gugua asa sina va kari rini sari na tinarae tanisa Tamasa pu Ululuna
Hola,
meke kilui rini sari Nana vina tumatumae.
12 Ele va maboi Sa sarini koari na tinavete ṉiṉiradi;
hoqa si arini meke loke tie toka ni.
13 Ke tiqe tepa la si arini koe Zihova koari na dia tinasuna,
meke va sarei Sa si arini.
14 Turaṉa vura pule ni Sa si arini pa hinuporo sapu dudukurumuna,
meke vata rupahi Sa pa dia tinapusi.
15 Madi zama leana koe Zihova koasa Nana tataru nabuna,
meke koari na tiṉitoṉa marilaedi pu tavete poni ni Sa koa rini.
16 Ura ele huari Sa sari na sasada boronizi,
meke ele mokui Sa sari na roza aeana.

17 Kaiqa rini si duvili, sina koa gua koari na dia sinea na tinavete kaleadi.
18 Lopu boka henai rini sari na ginani,
meke tata mo pa minate si arini.
19 Ke pa korapa dia tinasuna si tepa la koe Zihova si arini,
meke harupi Sa pa dia tinasigiti.
20 Salaṉi Sa si arini koari Nana zinama,
meke va sare i Sa pa minate.
21 Madi zama leana koe Tamasa si arini koasa Nana tataru nabuna koa rini,
meke koari na tiṉitoṉa marilaedi pu tavete poni ni Sa koa rini.
22 Madi zama leana la koa Sa koari na dia vina vukivukihi;
madi tozi vura ni sari Nana tinavete pa kinera qetuqetu.

23 Kaiqa arini pu tavetavete koari na vaka pa kolo,
pa tinavete holuholu pa seu,
24 si dogori rini sari na tinavete te Zihova,
sari Nana tinavete variva magasadi koari na lamana peava.
25 Ura zama mo si Asa meke ta evaṉa sa raneboṉi,
sapu va puzaki sari na ololobagea pa lamana.
26 Sage na gore sari na vaka koari na bogusu,
gua asa ke hoke malohoro sari na dia binalabala.
27 Duta ni lamae, guana tie naponapodi si arini,
meke lopu hite gilania rini sa si boka tavetia rini.
28 Ke tepa la koe Zihova si arini pa dia tinasuna,
meke harupi Sa si arini.
29 Va bulea Sa sa raneboṉi,

meke va memehia sa sa kolo nakili.
30 Qetu si arini, sina bule sa popoa,
meke turaṉa va kamo ni Sa si arini pa hogotoana pu hiva nia rini.
31 Madi zama leana koe Tamasa sarini, koasa Nana tataru nabuna koa rini,
meke koari na tiṉitoṉa marilaedi pu tavete poni ni Sa koa rini.
32 Madi tozi vura nia koari na kobi tinoni Sa Nana vina lavata,
meke madi vahesia si Asa pa vinarigara tadi na koimata.

33 Va popai Sa sari na ovuku,
meke va matei Sa sari na bukaha.
34 Sa popoa masuruna si iliri nia pepeso matena Sa,
sina koa gua koari na kinaleadi tadi na tie pu koa vasina.
35 Sa pepeso qegana si iliri nia kopi kolo Sa,
meke sa pepeso popana si va vura ni bukaha.
36 Vasina si veko ni Sa sari na tie oviadi,
meke kuria rini sa dia vasileana.
37 Lelete sarini koari na pepeso na huda vaeni,
meke vua katakata si arini.
38 Mana ni Sa sari Nana tie, ke podopodo va soku si arini,
meke lopu hite va goregore hikare i Sa sari na dia bulumakao.

39 Totoso tava kilasa, na tava kurekure sari na tie te Tamasa koarini pu
ṉoṉovali,
na va tasuna i, na va talotaṉi,
40 si vata dogoro nia sa Tamasa sapu lopu qetu ni Sa sarini pu ṉoṉovaladi
si arini,
ke va muliuṉu pani Sa si arini pa qega loke siraṉana,
41 ba ovulu sage ni Sa sarini pu ta ṉoṉovala,
meke va toqolo va sokui Sa sari na dia tatamana guana rovana sipi.
42 Dogoria rina tie toṉoto sapu gua asa meke qetu nia rini,
ba sari doduru tie kaleadi si lopu hite boka zama.

43 Sarini pu tumatumae si madi balabala i sari na ginugua arini,
meke sa tataru nabuna te Zihova.

108

Vinaravara Tinepa Tinokae pa Vina Kilasadi rina Kana

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, turu va nabu si rau;
kaqu kera vahesigo rau si Goi pa doduru buloqu!
2 Kaqu vaṉunu vaqavaqasa si rau,
meke va namanama i sari na qua mike.
3 Kei Zihova, kaqu kera vahesigo rau si Goi
pa varikorapadi rina votiki butubutu.
4 Ura sa Mua tataru nabuna si noma hola ṉia sa sa maṉauru;
meke sa Mua tinaronue, loke tie si pada kamoa;
sage ululu hola nia sa sa maṉauru.
5 Kei Tamasa, Mu vata dogoro vura nia sa Mua linavata pa maṉauru,
meke sa Mua ṉiniraṉira pa kasia popoa.
6 Mu va sare gami pa Mua ṉiniraṉira, Mamu olaṉia sa qua vinaravara,
pude di tava sare sari na Mua tie pu tataru ni Goi.
7 Ele zama sa Tamasa pa Nana vasina hopena,

“Pa Qua minataqara si kote va hia ia Rau sa vasileana Sekemi koari na
Qua tinoni,
kaqu paqaha va hia ia Rau sa pezara Sukoti koari na Qua tie.
8 Taqarau se Qileadi, Taqarau tugo se Manase,
sa butubutu Iparemi si na Qua tie varane pa vinaripera.
Sa butubutu Ziuda si kaqu baṉara ni sari na butubutu.
9 Moabi si kaqu guni nia Rau na Qua besini ṉuṉuzapana,
koa sa popoa Edomu si kaqu gona la nia Rau sari na Qua sadolo,
pude na vina gilagilana sapu Taqarau si asa.
Kaqu velavela la nia Rau sa Qua minataqara koari na tie Pilisitia.”

10 Kei Tamasa, esei si kaqu turaṉa gami pude la nuquria sa vasileana ta
barana?
Esei si kaqu turaṉa lani gami pa Edomu?
11 Kei Tamasa, etulu pani gami mo Goi si gami?
Lopu kaqu koa turaṉae tu si Goi koari mami qeto minate varipera?
12 Kei, mae tokani gami pude razai sari na kana;
ura sa tinokae tana tie si loke guguana.
13 Be koa turaṉa gami Goi si kaqu koa mataqara si gami,
Agoi mo si boka va kilasi sari na mami kana.

109

Qinumiqumi tana Keke Tie pu Koa pa Tinasuna

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, vahesi Igo rau si Agoi,
Mu lopu koromu pude kulu au.
2 Sari na tie kaleadi, na tie kokohadi si ele rapata nau,
tozi rini sari na zinama kokohadi koasa guguaqu rau.
3 Soku ginugua kaleadi si tozi rini koasa guguaqu rau,
meke rapata hoboro nau rini si rau pa loke ginugua.
4 Tataru ni na varavara toka ni rau si arini,
ba kanau tu rini.
5 Sa qua lineana koa rini si hobe nia kinaleana tu rini,
meke sa qua tataru si hobe nia kinukiti tu rini.

6 Mu vizatia keke tie varipitui kaleanana pude varipitui nia,
Mu vizatia keke nana kana telena pude zutua gana.
7 Pana ta pitu sa, si mani sea gana;
sa nana vinaravara ba mani ta balabalae sinea tugo.
8 Mani papaka gana sa nana tinoa,*
meke mani vagi hobea gana keke votiki tie sa nana tinavete!
9 Madi eapa gedi sari nana koburu,
mani naboko gana sa nana barikaleqe!
10 Madi loke dia vasina, meke madi koa malaṉa gedi sari na tuna.
Madi ta hadu taloa gedi koari na vetu huhuaradi pu koai rini!
11 Koarini pu vagi paki sa sa dia poata meke lopu boka hobe pulei sa,
si madi la vagi beto pani sari doduru nana likakalae.
Madi la vagi beto pani rina tie karovodi sari doduru nana vinagi koari
nana tinavete!
12 Mani loke tie va tukania si asa,
meke mani loke tie tataru ni na kopuni sari na tuna pu eapadi!

* **109:8** TTA 1:20

13 Madi puzulu sari doduru tutina,
mani ta muliṉae palae sa pozana koasa sinage pu luli mae koa sa.
14 Mani balabala vekoi e Zihova sari na kinaleadi tadi na tiatamana pukerane,
meke mani lopu taleosae ni Tamasa sari na sinea tanisa tinana.
15 Mani lopu muliṉi ni e Zihova sari na dia sinea,
ba sari na tiedi si madi ta muliṉi palae hokara.

16 Ura lopu hite koa pa nana binalabala sa tinavete tataru na vinatukana,
ba ṉoṉovali sa sari na habahuala,
na malaṉa, meke saripu lopu ta galagalaedi.
17 Hiva hola nia sa sa lineveleve, ke mani ta levei gana tugo si asa!
Lopu hiva mana ni sa sari na tie, ke mani lopu ta manae tugo si asa.
18 Sa nana hahanana lineveleve si guana nana pinokopoko sa.
Mani guana kolo sa lineveleve sapu nuquru pa tinina,
meke guana oela sapu nuquru pa susurina!
19 Mani nobia na lineveleve si asa guana poko pu va sagea sa,
meke guana belete sapu dokoho nia sa hopeke rane.

20 Madi gua arini sari na linipulipu kaleadi pu poni ni e Zihova koarini pu va kaleanau,
koarini pu zutu nau koari na zinama kaleadi.
21 Ba Zihova qua Baṉara lavata, Mu toka nau gua sapu ele va tatara nau Goi,
Mamu va sare au, sina koa gua koasa Mua lineana na tataru.
22 Ura habahuala na malaṉa si rau,
meke koa ta sigiti pa korapa buloqu si rau.
23 Tata mate taloa mo si rau, guana opoadumu pana veluvelu;
ta givusu palae guana kupokupo hakena pa elelo si rau.
24 Malohoro sari na tuṉutuṉu nenequ, sina lopu henahena si rau;
tale susuriqu mo si rau.
25 Na dia sisireana rina tie si rau pana dogorau rini;*
meke hiruhirue batudi si arini.

26 Mu toka nau, kei Zihova qua Tamasa;
Mu harupau pa Mua tataru nabuna!
27 Va gilana nia koari na qua kana,
sapu Agoi sa Tamasa sapu harupuqu rau.
28 Arini si leve nau, ba Agoi si mana nau tu.
Madi tava kilasa sarini pu ṉoṉovalau,
ba arau na Mua nabulu si maqu qetuqetu qua.
29 Madi tava malamalaṉa gedi sari na qua kana,
meke madi guana pokopoko nia rini sa kinurekure.

30 Kaqu velavela nia rau sa qua zinama leana koe Zihova.
Kaqu vahesia rau koari na vinarigarae tinoni,
31 sina lavelave nia Sa sa tie habahuala,
meke va sarea Sa si asa koarini pu zutuna pude va matea gua.

* **109:25** Mt 27:39; Mk 15:29

110

Zihova meke sa Nana Baṉara Ta Vizatana
(Keke Kinorokorotae te Devita)
1 Zama se Zihova koasa qua Baṉara,*
“Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,” gua.*
2 Kaqu va repaha la ia e Zihova sa Mua ṉiniraṉira, podalae pa Zaione.
Mu koa totoli ni sari na Mua kana.
3 Pana razai Goi sari na Mua kana,
kaqu somana qetuqetu koari na tie varipera Tamugoi sari na Mua tie vaqura.
Kaqu somana mae koa Goi guana puni munumunu koari na toqere hopedi.*

4 Keke vina tatara nabuna si tavetia e Zihova, meke lopu kaqu hobea Sa si asa, sapu guahe:*
“Agoi si na hiama ninae rane ka rane,
pa kinehana e Melekizadeki[d],” gua.

5 Kaqu somana pa Mua ṉiniraṉira sa Tamasa.
Pana bugoro Sa, si kaqu va kilasi Sa sari na baṉara.
6 Kaqu pitui Sa sari na butubutu.
Kaqu va siṉi ni tie matedi Sa sari doduru vasidi varipera.
Kaqu va kilasi Sa sari na baṉara pa kasia popoa.
7 Kaqu napoa sa baṉara sa berukehe pa kapa siraṉa meke ṉiṉira,
meke kaqu turu va mataqara si asa.

111

Vinahesina e Zihova
1 Maqu vahesia se Zihova!

*(Aleph)** Kaqu zama leana la si rau koe Zihova pa doduru buloqu,
(Bet) somanae koasa vinarigarae tie toṉoto te Tamasa.
2 *(Gimel)* Variva magasa sari na tinavete te Zihova,
(Dalet) ari doduru pu qetu ni si odi tumani si arini.
3 *(He)* Siṉi na vina lavata, na ṉiniraṉira sari Nana tinavete,
(Vav) meke sa Nana tinoṉoto si koa hola ninae rane.

4 *(Zain)* Va balabala ni Sa pa tie sari Nana tinavete variva magasadi;
(Het) tataru na taleosae se Zihova.
5 *(Tet)* Poni ginani Sa sari pu pamaṉa nia si Asa.
(Yod) Lopu hite muliṉi nia Sa sa Nana vinariva egoi nabuna.
6 *(Kaph)* Vata dogoro nia Sa koari na tie sa Nana ṉiniraṉira,
(Lamed) sipu poni Sa koarini sari na pepeso tadi na votiki butubutu.

---

* **110:1** Mt 22:44; Mk 12:36; Lk 20:42-43; TTA 2:34-35; 1 Kor 15:25; Epi 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 * **110:1** Sa ginuana “pa kauru Nenemu” si osolae tava kilasa sari na mua kana. * **110:3** Sa zinama Hiburu pa vesi hie si tasuna. Gina keke iniliri pule si guahe: “Na baṉara tolavaemu si goi podalae pa mua pinodo, tava lavata meke madimu podalae pa tiana sa tinamu meke sipu na tie vaqura si goi.” * **110:4** Hib 5:6, 6:20, 7:17,21 * **111:1** Hopeke laini koari na Sam 111 meke 112 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

7 *(Mem)* Ta ronuedi na toṉoto sari na tinavete tana Limana;
(Nun) sari doduru Nana zinama si boka ta raṉedi.
8 *(Samek)* Koa hola ninae rane si arini,
(Ain) meke ta poni nia rini sa hinokara na tinoṉoto.
9 *(Pe)* Vata rupahi Sa sari Nana tie,
(Zade) meke tavetia Sa si keke vinariva egoi koa rini sapu koa hola ninae rane.
(Qoph) Hopena na ṉiṉira si Asa.
10 *(Resh)* Na pinamaṉana e Zihova si na ṉatina sa tinumatumae.*
(Shin) Koa va gilae si arini pu va evaṉia si asa.
(Tav) Mani tavahesi si Asa ninae rane ka rane.

112

Sa Qinetuqetu tanisa Tie Leana

1 Mi vahesia se Zihova!

(Aleph) Tamanae tugo sa tie pu pamaṉa nia se Zihova,
(Bet) meke qetu sisigiti pude va tabei sari na tinarae Tanisa!
2 *(Gimel)* Kaqu tago ṉiniraṉira sari na tuna koasa popoa sapu ponia sa Tamasa koarini,
(Dalet) meke sari na tutina sa tie toṉoto si kaqu koa tamanae.
3 *(He)* Kaqu koa mamutu sa nana kinoa,
(Vav) meke sa nana tinoṉoto si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

4 *(Zain)* Kaqu ṉedala vura pa hinuporo, sa kalalasa koari na tie toṉoto,
(Het) koarini pu tataruni na tokani na va tukani sari na tie.
5 *(Tet)* Kaqu koa valeana tugo sa tie sapu vala poata koarini pu vagi paki poata koasa,
(Yod) meke tavete valeana pa doduru tie koasa nana tinavete holuholu.
6 *(Kaph)* Sa tie leana si lopu kaqu boka tava kilasa;
(Lamed) kaqu ta balabala si asa ninae rane.

7 *(Mem)* Lopu kaqu matagutu ni sa sari na inavoso kaleadi.
(Nun) Turu va nabu si asa pa bulona pa nana kinalavarae koe Zihova.
8 *(Samek)* Soto va nabu si asa pa bulona, ke lopu kaqu matagutu,
(Ain) osolae kaqu dogoro sotia sa vina kilasadi ri na nana kana.
9 *(Pe)* Variponi va soku si asa koari pu malaṉa,*
(Zade) kaqu koa hola ninae rane sa nana tinoṉoto,
(Qoph) kaqu koa ṉiṉira si asa, meke ta pamaṉae pa tie.
10 *(Resh)* Sari na tie kaleadi si kaqu dogoria sapu gua asa, meke ta ṉaziri,
(Shin) kaqu garata livodi si arini meke mate palae,
(Tav) sa inokoro tadirini si kaqu murimuri palae.

113

Vinahesina e Zihova pa Nana Lineana

1 Mi vahesia se Zihova!

Kei gamu na nabulu te Zihova,
mi vahesia si Asa.
Mi vahesia sa Pozana e Zihova!
2 Tamanae sa Pozana e Zihova,

* **111:10** Zob 28:28; ZT 1:7, 9:10 * **112:9** 2 Kor 9:9

podalae kamahire meke kamoa na kamoa.
3 Mani tavahesi se Zihova, podalae pa gasa rimata, meke kamoa pa lodu rimata;
mani tava lavata sa Pozana e Zihova!
4 Koa baṉara ni e Zihova sari doduru butubutu,
meke sa vina lavatana Sa si hola ni sari na maṉauru!

5 Loketoṉa pule keke sapu gugua e Zihova sa nada Tamasa!
Koa Baṉara si Asa panaulu pa maṉauru.
6 Doṉo gore si Asa
meke dogoria Sa sa maṉauru meke sa pepeso.
7 Va rizu sage i Sa sari na tie malaṉa pu koa pa eba na kavuru pepeso;
ovuli Sa sari na habahuala pa dia minalaṉa,
8 pude somana koari na koburu tavia,
koari na koimata tadi na tie.
9 Va lavatia Sa sa barikaleqe tigena pa nana vetu,
va qetua Sa si asa, sina va bokaia Sa pude ari Nana koburu.

Mi vahesia se Zihova!

114

*Keke Kinera pa Totoso Pasova**

1 Totoso taluarae pa Izipi sari na tie Izireli,
sari na tutina e Zekopi koasa popoa tadi na votiki tie,
2 si ta evaṉae na tie madidi tanisa Baṉara sa butubutu Ziuda,
meke ta evaṉae na Binaṉara te Tamasa sari na butubutu Izireli hire.

3 Dogoria sa Kolo Ziṉara sa minae te Zihova, ke ta paqaha rua nana,*
meke sa Ovuku Zodani si noso paki sa totolona sa.
4 Kapikapidolo guana qoti sari na toqere pa minataqara,
meke sari na toa si horuhoru guana tuna sipi.
5 Na sa si ta evaṉa ke ta paqaha rua tu si agoi na Kolo Ziṉara?
Meke na vegua ke noso tu totolomu si agoi na Ovuku Zodani?
6 Gamu na toqere, na vegua ke kapikapidolo guana qoti si gamu?
Meke na vegua ke horuhoru guana tuna sipi tu si gamu na toa?

7 Mamu tarazuzu si agoi na kasia popoa pana mae se Zihova,
meke pa kenuna sa Tamasa te Zekopi,
8 sapu vata evaṉae nia kopi kolo sa patu;*
meke koasa patu hihiu si va vura nia bukaha kolo ibu Sa.

115

Sa Kekeke Tamasa Hinokara

1 Kei Zihova, koa Goi mo si kaqu ta vatu sa vina lavata na vinahesi;
koa Goi mo, ba lopu koa gami,
sina koa gua koasa Mua tataru meke kopu ni Goi sari na Mua zinama.

2 Na vegua ke zama sari na butubutu huporo,
“Avei sa mia Tamasa?” gua.
3 Sa nada Tamasa si koa pa maṉauru,

* **114:** Ekd 12:51 * **114:3** Ekd 14:21; Zos 3:16 * **114:8** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13

meke taveti Sa gua saripu hiva ni Sa.
4 Sari na tamasa tadi na butubutu huporo si ta tavetae siliva na qolo,*
sapu ta tavete pa limadi rina tie mo.
5 Ari ṉuzudi si arini, ba lopu boka zama,
ari matadi, ba lopu dodogorae.
6 Koa dia taliṉadi, ba lopu boka avavosae,
koa dia isudi, ba lopu boka va humaṉa.
7 Ari limadi, ba lopu boka taṉitaṉini,
koadia nenedi, ba lopu boka ene,
meke lopu boka va vura mamalaiṉi si arini.
8 Madi koa gua tugo asa sarini pu tavetedi sarini,
meke sari doduru pu kalavarae koa rini.

9 Kei, gamu na tie Izireli, mi kalavarae koe Zihova!
Asa sa mia lave meke na mia tinokae.
10 Gamu na hiama na butubutu te Eroni, mi kalavarae koe Zihova!
Asa sa mia lave meke na mia tinokae.
11 Gamu pu pamaṉa nia se Zihova, mi kalavarae koa Sa!
Asa sa mia lave meke na mia tinokae.

12 Lopu kaqu hite muliṉi ni gita e Zihova si gita na tie Izireli,
meke kaqu manani gita Sa,
meke sari doduru hiama te Tamasa.
13 Kaqu mana ni Sa sari doduru pu pamaṉa nia si Asa,*
hiteke na lavata.

14 Kaqu va soku lala i Nana E Zihova sari na tumia,
gamu meke sari na tutimia.
15 Mani manani gamu e Zihova,
Asa sapu tavetena sa Maṉauru meke sa pepeso.

16 Sa Maṉauru si te Zihova,
ba sa kasia popoa si ele vala nia Sa pa tie.
17 Sari na tie matedi si lopu boka vahesia se Zihova,
meke sarini pu ta pomunae.
18 Ba gita na tie toada si mada vahesia se Zihova,
podalae kamahire meke lopu makudo ninae rane ka rane!

Vahesia se Zihova!

116

Vinahesi Tana Keke Tie pu Harupia Tamasa pa Minate

1 Tataru nia rau se Zihova, sina avosia Sa sa mamalaiṉiqu,
meke olaṉia Sa sa qua tinepatepa.
2 Ura ele avosau Sa si rau totoso tepa la koa Sa si rau,
gua asa ke kaqu tepatepa la mo koa Sa pa doduruna sa qua tinoa.
3 Sari na tinasuna tanisa minate si koa pa vari likohaequ,
meke sa minatagutuna sa lovu si koa tata koa rau.
Ele holoqoru na talotaṉa si rau.
4 Ke tiqe tepa la guahe si rau koasa Pozana e Zihova,
“Ke Zihova, tepa Igo rau si Goi, Mu harupia sa qua tinoa,”

* **115:4** Sam 135:15-18; Rev 9:20 * **115:13** Rev 11:18, 19:5

5 Tataru meke tonoto se Zihova,
meke sinia na tataru variva taleosae si Asa.
6 Kopu ni e Zihova sari pu malohoro;
totoso tasuna rau, si harupau Sa.
7 Maqu rane va hinokaria se Zihova,
sina tavete valeana mae koa rau si Asa.

8 Ele harupau e Zihova si rau pa minate,
va moko au Sa pa qua kinabo,
meke harupau Sa pa vina kilasa koari na qua kana.
9 Ke kaqu ene si rau pa kenuna e Zihova,
pa popoa tadi na tie toadi.
10 Va hinokara si rau, ke maqu zama,*
"Ta novala hokara si rau," gua.
11 Meke koasa qua tinalotana si zama si rau,
"Lopu boka ranea gita si keke tie," gua.

12 Na sa si kaqu boka ponia rau koe Zihova
koari doduru Nana lineana koa rau?
13 Gua sapu ponia rau sa vaeni koe Zihova, si kaqu va lavatia rau koasa tinaharupu,
pude zama leana nia koa Sa sapu harupau Sa si rau.
14 Pa korapadi ri kobi tinoni
si kaqu ponia rau koa Sa gua sapu ele va tatara nia rau pude vala ia koa Sa.

15 Talotana hola se Zihova
pude dogoria sa minate tadi Nana tie tonoto.
16 Kei Zihova, hinokara na Mua nabulu si rau;
kaqu nabulu nigo rau, gua tugo sa tinaqu.
Ele rupahau Goi si rau pa minate.
17 Kaqu ponigo rau sa vina vukivukihi zama leana,
meke varavara atu koa Goi Zihova.
18 Pa korapadi ri kobi tinoni si kaqu ponia rau koa Sa
gua sapu ele va tatara nia rau pude vala ia koa Sa,
19 pa korapadi rina pavasa koasa Zelepade te Zihova,
sapu koa pa kokorapana sa vasileana Zerusalema.

Mi vahesia se Zihova!

117

Vinahesina e Zihova

1 Mi vahesia se Zihova, gamu doduru butubutu!*
Mi vahesia si Asa, gamu doduru tinoni.
2 Ura nomana hola sa Nana tataru nabuna koa gita,
meke kopu ni Sa sari Nana zinama ninae rane ka rane.

Mi vahesia se Zihova!

118

Vinaravara Zama Leana koasa Minataqara

* **116:10** 2 Kor 4:13 * **117:1** Rom 15:11

1 Aria mada zama leana la koe Zihova, ura na leana si Asa;*
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane!
2 Madi zama guahe sari na tie Izireli,
“Sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.”
3 Madi zama guahe sa butubutu te Eroni,
“Sa Nana tataru si koa hola ninae rane.”
4 Sarini pu pamaṉa nia se Zihova si madi zama guahe,
“Sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.”

5 Pa korapa qua tinasuna si tepa la si rau koe Zihova;
olaṉia Sa sa qua tinepatepa meke vata rupahau Sa.
6 Koa somana koa rau se Zihova, ke lopu matagutu si rau,*
gua asa, ke loke tie si boka va tasuna au.
7 Koa tata koa rau se Zihova pude toka nau,
ke kaqu koa mataqara si rau koa rini pu kukiti nau.
8 Leana hola si pude koa aqorae koe Zihova,
ba lopu pude raṉeraṉe la pa tie mo.
9 Leana hola si pude koa aqorae koe Zihova,
ba lopu pude raṉeraṉe la koari na koimata mo pa pepeso.

10 Soku koari na qua kana pa votiki butubutu si mae varidikue nau,
ba pa korapa ṉiniraṉira te Zihova si ele va mate betoi rau si arini.
11 Koa pa vari likohaequ rau si arini,
ba pa korapa ṉiniraṉira te Zihova si ele va mate betoi rau si arini!
12 Rovana mae au rini si rau, guana zipale,
guana nika huruṉuna sapu sulu pani sari na duduli popadi,
ba pa korapa ṉiniraṉira te Zihova si ele va mate betoi rau si arini!
13 Ele ta zukuru va kaleana si rau meke tata tava kilasa,
ba toka nau e Zihova.
14 E Zihova si poni nau sa ṉiniraṉira, ke kerakera si rau,*
ele harupau Sa si rau.

15 Avoso la tu pa ipi tadi na tie te Tamasa, korapa iraṉa qetuqetu guahe:
“Sa lima heheda te Zihova si va mataqara gita.
16 Tava ovulu sage sa lima mataona e Zihova,
sa Nana ṉiniraṉira lavata pa vinaripera!”

17 Lopu kaqu mate si rau, ba kaqu toa
meke tozi vura nia gua sapu evaṉia e Zihova.
18 Ele va kilasau e Zihova si rau,
ba lopu va mate au Sa.

19 Tukele poni nau sari na sasadana sa Zelepade,
pude qu nuquru la, maqu zama leana koe Zihova.

20 Hiera tugo sa sasada te Zihova;
ari na tie toṉoto mo si boka nuquria si asa.

21 Zama leana si rau koa Goi Zihova, sina ele avosau Goi,
sina ele harupau Goi.

---

* **118:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 110:5, 106:1, 107:1, 136:1; Zer 33:11 * **118:6** Hib 13:6 * **118:14** Ekd 15:2; Ais 12:2

22 Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,**
si asa tugo si arileana hola koari doduru patu.
23 Sa tinavete te Zihova hie
si variva magasa hola tugo koa gita!
24 Hie tugo sa rane mataqara te Zihova,
aria mada varigara qetuqetu nia.
25 Mu harupu gami Zihova, Mu harupu gami!*
Kei Zihova, Mu va boka gami pa mami tinavete!

26 Mani mana nia Tamasa si asa pu nuquru mae pa korapa pozana e Zihova!*
Gami pu koa pa Zelepade te Zihova si manani gamu si gamu.
27 E Zihova sa Tamasa,
ele tavete valeana mae koa gita si Asa.
Taṉini pa limamia sari na lelaṉa huda,
mamu ene va tokele sage la koasa hope pa Zelepade.

28 Agoi sa qua Tamasa, ke maqu zama leana atu koa Goi.
Agoi sa qua Tamasa, ke maqu va lavatigo.
29 Aria mada zama leana la koe Zihova, ura na leana si Asa,
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane ka rane!

119

(Aleph) Sa Tinarae Te Zihova*

1 Tamanae tugo si arini pu lopu hite ta zutu pa dia tinoa,
meke luli i sari na tinarae te Zihova.
2 Tamanae tugo sarini pu kopu ni sari Nana vina totolie,
meke va tabea si Asa pa doduru bulodia;
3 sapu lopu tavete va sea,
ba lulia rini sa hiniva te Tamasa.
4 Zihova, ele ponini gami Goi sari na Mua vina tumatumae,
meke ele tozi ni Goi pude va tabe valeani.
5 Okoro nia rau
sapu kaqu kopu valeana ni rau sari na Mua ginarunu!
6 Be kopu totoko ni rau sari na Mua tinarae
si lopu kaqu tava kurekure si rau.
7 Pana va nonoga i rau sari na mua vinilasa toṉotodi,
si kaqu vahesi Igo rau pa bulo viana.
8 Kaqu va tabei rau sari na Mua ginarunu,
ke Mu lopu luara pani au!

(Bet) Vina Tabena sa Tinarae te Zihova

9 Vegua meke kote boka koa via pa nana tinoa si keke tie vaqura?
Pa kinopudi mo sari na Mua zinama.
10 Pa doduru buloqu si hata Igo rau si Goi,
ke Mu kopu nau pude lopu luara pani rau sari na Mua tinarae.
11 Ele va nonogai na kopu ni rau pa buloqu sari na Mua zinama,
pude qu lopu tavete va sea atu koa Goi si rau.
12 Kei Zihova, vahesigo rau si Goi,

---

* **118:22** Lk 20:17; TTA 4:11; 1 Pit 2:7 * **118:22** Mt 21:42; Mk 12:10-11 * **118:25** Mt 21:9; Mk 11:9; Zn 12:13 * **118:26** Mt 21:9, 23:39; Mk 11:9; Lk 13:35, 19:38; Zn 12:13 * **119:** Hopeke pukuna sa Sam 119 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.
13 Kaqu tozi vura ni rau
sari doduru Mua tinarae pu tozi nau Goi.
14 Qetu nia rau si pude va tabei sari na Mua vina totolie,
hola nia si pude soku qua likakalae.
15 Balabala va lohi i rau sari na Mua vina tumatumae,
meke kaqu kopu totoko ni rau sari na Mua hiniva.
16 Kaqu qetu ni rau sari na Mua ginarunu,
meke lopu kaqu muliṉi ni rau sari na Mua zinama.

(Gimel) Qinetuqetuna sa Tinarae Te Zihova

17 Mamu va leana au si rau na Mua nabulu,
pude qu toa si rau meke va tabei sari na Mua zinama.
18 Mu toka nau pude doṉo gilani na tumae ni
sari na hinokara tolavaedi koari na Mua tinarae.
19 Lopu koa seunae si rau pa kasia popoa hie,
Mu va bakali koa rau sari na Mua tinarae.
20 Okoro sigiti nia rau pa buloqu
pude tumae ni sari na Mua tinarae doduru totoso.
21 Norei Goi saripu vahesi pule ni,
madi ta levei gedi sarini pu sekei sari na Mua tinarae.
22 Mu lopu va malumi si arini pude zama ṉoṉovala au na va sisire nau,
sina ele kopu ni rau sari na Mua vina totolie.
23 Be kuhana nau rina koimata si rau,
ba arau sa Mua nabulu si kaqu balabala va lohi i sari na Mua ginarunu.
24 Sari na Mua vina tumatumae si na qua qinetuqetu;
arini si totoli nau.

(Dalet) Inokoro Nabuna pude Va Tabea sa Tinarae te Zihova

25 Namu ele tata pa minate si rau,
Mu va toa pule au gua sapu ele va tatara nia Goi!
26 Sipu tozi helahelae ni rau gua saripu evaṉi rau, si olaṉau Goi;
Mu va tumatumae nau sari na Mua tinarae!
27 Toka nau pude tumae ni sari na Mua tinarae,
meke kaqu balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tumatumae tolavaedi.
28 Lodu mate si rau pa tinalotaṉa,
Mu va ṉiṉira au, gua sapu ele va tatara nia Goi!
29 Mu va leseve au koari na hahanana sekesekeidi,
Mamu va tumatumae nau sa Mua tinarae.
30 Ele vizatia rau si pude koa na tie ta ronuequ,
meke ele va avosi rau sari na Mua vinilasa.
31 Kei Zihova, ele luli i rau sari na Mua vina totolie,
ke Mu lopu va malumi sari na tie pude va kurekure au.
32 Kaqu va tabe qetuqetu ni rau sari na Mua tinarae,
sina kaqu va noma ia Goi sa qua ginalagilanadi rini.

(He) Tinepatepana sa Ginilagilana

33 Kei Zihova, Mu va tumatumae nau sari na ginuadi rina Mua ginarunu,
meke kaqu va tabei rau si arini doduru totoso.
34 Mu va bakalia koa rau sa Mua tinarae meke kaqu va tabea rau si asa;
kaqu kopu nia rau si asa pa doduru buloqu.
35 Mu kopu nau pude va tabei sari na Mua tinarae,
sina koarini si vagia rau sa qinetuqetu.

36 Mu va okorau pude va tabei sari na Mua vina totolie,
ba lopu pude koa tagotago.
37 Kopu nau pude qu lopu va sotoa sa qua binalabala koari na tiṉitoṉa pu
lokelaedi;
Mu valeana au, gua sapu ele zama nia Goi.
38 Mu kopu nia sa Mua vina tatara koa rau sa Mua nabulu,
gua sapu ele va tatara nia Goi koarini pu va tabe Igo.
39 Mu harupau koari na zinama ṉoṉovala pu matagutu ni rau,
nake tolavaedi sari na Mua viṉilasa.
40 Okoro va tabei rau sari na Mua vina tumatumae;
Mu poni nau sa tinoa vaqura, ura na toṉoto si Goi.

(Vav) Kinalavarae koasa Tinarae te Zihova

41 Kei Zihova, Mu tataru nau pa Mua tataru nabuna,
Mu va sare au koari na qua kana gua sapu ele va tatara nia Goi.
42 Pude qu boka olaṉi rau sariṉi pu zama ṉoṉovalau,
sina kalavarae si rau koari na Mua Zinama.
43 Va boka au pude tozi vura nia sa hinokara doduru totoso,
sina raṉei rau sari na Mua viṉilasa.
44 Kaqu va tabei rau sari na Mua tinarae
ninae rane ka rane,
45 meke kaqu koa ta rupaha si rau,
sina podekia rau pude va tabei sari na Mua vina tumatumae.
46 Kaqu tozi vura ni rau sari na Mua vina totolie koari na baṉara,
meke lopu kaqu tava kurekure si rau.
47 Na vagi nia qinetuqetu rau sa vina tabedi rina Mua tinarae,
sina tataru ni rau si ariṉi.
48 Pamaṉa ni na tataru ni rau sari na Mua tinarae,
kaqu balabala va lohi la i rau sari na Mua ginarunu.

(Zain) Rinaṉena sa Tinarae te Zihova

49 Mu lopu muliṉi nia sa Mua vina tatara koa rau sa Mua nabulu,
ura raṉego rau pude poni nau gua sapu va tatara nia Goi.
50 Sa Mua vina tatara asa si va manotau pa qua totoso tasuna,
sina ele va tatara nau Goi sa tinoa.
51 Saripu vahesi pule ni si pesipesi au doduru totoso,
ba arau si lopu hite luaria sa Mua tinarae.
52 Kei Zihova, sipu balabala i rau sari na Mua viṉilasa pukeranedi,
si koa manoto si rau.
53 Ta ṉaziri hola ni rau sari na tie huporo
pu sekei sari na Mua tinarae.
54 Pa qua tinoa papakana pa pepeso
si kerakera ni rau sari na Mua ginarunu.
55 Pana boṉi si balabala Igo rau Zihova,
meke hoke balabala i tugo rau sari na Mua tinarae.
56 Vagi nia qinetuqetu rau
sa vinatabedi rina Mua vina tumatumae.

(Het) Vala Pule nia koasa Tinarae te Zihova

57 Zihova, Agoi mo si okoro nigo rau pa doduruna sa qua tinoa;
va tatara nia rau si pude va tabei sari na Mua zinama.
58 Pa doduruna sa buloqu si hata ia rau sa Mua tinamanae,
gua sapu ele va tatara nia Goi.
59 Sipu balabala i rau sari na qua hahanana na tinavete,
kekere la si rau pude kaqu luli i sari na Mua vina totolie.

60 Lopu aqa si rau,
ba va tabe i mo rau sari na Mua tinarae.
61 Sekesekei nau rina tie kaleadi si rau pude tavete va sea,
ba lopu muliṉi ni rau sari na Mua tinarae.
62 Pana korapa boni si vaṉunu si rau meke vahesigo,
sina toṉoto sari na Mua tinarae.
63 Arau si na dia baere arini pu pamaṉa nigo,
meke luli i sari na Mua vina tumatumae.
64 Kei Zihova, sa kasia popoa si siṉia na Mua tataru nabuna,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.

(Tet) Sa Laena sa Tinarae te Zihova

65 Kei Zihova, ele kopu nia Goi sa Mua vina tatara,
meke ele tavete va leana si Goi koa rau sa Mua nabulu.
66 Mu poni nau sa vinilavilasa va toṉoto meke sa tinumatumae.
Ura va hinokari rau sari na Mua tinarae.
67 Sipu lopu ele va kilasa au Goi si hoke ene sea si rau,
ba kamahire si va tabe i rau sari na Mua zinama.
68 Tavete valeana, meke tataru na vatukana si Goi,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.
69 Saripu vahesi pule ni si totozi va hakehakei nau si rau,
ba pa doduruna sa buloqu si va tabe i rau sari na Mua vina tumatumae.
70 Sari kasa tie sara si loke dia ginilagilana;
ba arau si qetuqetu ni sari na Mua tinarae.
71 Leana koa rau sa vina kilasaqu,
sina gua asa meke boka va nonoga i rau sari na Mua ginarunu.
72 Leana hola koa rau sari na Mua tinarae,
hola ni sari na tina qolo na siliva.

(Yod) Sa Tinoṉotona sa Tinarae te Zihova

73 Agoi tavete au si rau, meke kopu nau Goi;
Mu va tumatumae au pude qu tumae ni sari na Mua tinarae.
74 Sarini pu pamaṉa Nigo si kaqu qetu pana dogorau ri,
sina kalavarae si rau koari na Mua zinama.
75 Kei Zihova, gilania rau sapu toṉoto sari na Mua vinilavilasa.
Meke ta ronuena sa Mua vina kilasa koa rau.
76 Maqu koa manoto si rau koasa Mua tataru nabuna,
gua sapu ele va tatara nia Goi koa rau sa Mua nabulu.
77 Mu tataru nau na taleoso nau, meke kaqu toa si rau,
sina qetu ni rau sari na Mua tinarae.
78 Saripu vahesi pule ni si madi koa kurekure ni sari na dia zinutu kokoha koa rau;
ba arau si kaqu balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tumatumae.
79 Sarini pu pamaṉa Nigo si madi mae koa rau,
pude madi gilani sari na Mua vina totolie.
80 Maqu va tabe valeana i sari na Mua ginarunu,
pude qu lopu tava kurekure si rau!

(Kaph) Tinepana sa Vinasare

81 Kei Zihova ele mabo sa qua tinoa pa inaqamu Goi pude harupau;
ba raṉea rau sa Mua zinama.
82 Ele mabo sari na mataqu na hakehakei Nigo rau koasa Mua vina tatara;
nanasa guahe si rau, “Panavisa kaqu va manoto au e Zihova,” gua si rau.
83 Ele loke laequ mo si rau, gua tugo na ututuvuana kolo lulurana,

ba lopu hite muliṉi ni rau sari na Mua ginarunu.
84 Ve seunae gua si kaqu aqa si rau?
Panavisa kaqu va kilasi Goi saripu ṉoṉovalau?
85 Sari na tie vahesi puleni pu sekei sari na Mua tinarae si sekesekei nau,
pude va hoqa au, gua.
86 Sari na Mua tinarae si ta ronuedi;
sari na tie kaleadi si ṉoṉovala au pa kinohakoha, ke Mamu toka nau!
87 Tata hokara va mate au rini si rau,
ba soto va nabu si rau koari na Mua vina tumatumae.
88 Koa sa Mua tataru nabuna si Mu va sare au pa qua tinoa,
pude maqu va tabei sari na Mua vina totolie.

(Lamed) Rinaṉena sa Tinarae te Zihova

89 Kei Zihova sa Mua zinama si koa hola ninae rane;
koa hola si asa pa maṉauru.
90 Kopu ni Goi sari na Mua zinama koari doduru sinage na sage,
ele sokirae nia Goi sa pepeso meke koa hola si asa.
91 Sari doduru tiṉitoṉa si koa hola kamoa pa rane ṉinoroi,
sina koa gua koasa Mua zinama, meke sina na Mua nabulu sari doduru.
92 Be guana lopu sa Mua tinarae si na ṉatina sa qua qinetuqetu,
si ele mate tu si rau koari na qua tinasigiti.
93 Lopu kaqu hite muliṉi ni rau sari na Mua vina tumatumae,
ura koarini mo si poni nau Goi sa tinoa.
94 Tamugoi mo si rau, ke Mu harupau!
Ura podekia rau pude kopu ni sari na Mua vina tumatumae.
95 Sari na tie kaleadi si korapa opo aqa nau pude va mate au,
ba arau si korapa balabala va lohi la i rau sari na Mua vina totolie.
96 Ele gilania rau sapu sari doduru tiṉitoṉa si koa dia kokoidi,
ba sa Mua tinarae si gotogoto puta.

(Mem) Tataru nia Rau sa Tinarae te Zihova

97 Kei, tataru hola nia rau sa Mua tinarae!
Balabala va lohi la ia rau si asa doduru totoso.
98 Sa Mua tinarae si koa koa rau doduru totoso,
meke toka nau sa pude tumatumae hola ni sari na qua kana.
99 Gilagilana hola ni rau sari doduru qua tie va tumatumae,
sina balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tumatumae.
100 Tumatumae hola ni rau sari na tie koadi,
sina va tabei rau sari na Mua tinarae.
101 Va talevara ni rau sari doduru hahanana kaleadi,
pude maqu boka kopu ni sari na Mua zinama.
102 Lopu hite kilu i rau sari na Mua tinarae.
Ura na Agoi mo telemu sa qua tie va tumatumae.
103 Avoso lea koa rau sari na Mua zinama,
lomoso hola nia sa sa namu zipale.
104 Vagi ni tinumatumae rau sari na Mua tinarae,
gua asa ke hakohako ni rau sari doduru hahanana seadi.

(Nun) Kalalasa koasa Tinarae te Zihova

105 Sa Mua zinama si na zuke pa nenequ,
meke na kalalasa pa qua siraṉa.
106 Ele tokotokoro nia rau sa qua vina tatara,
pude va tabe i sari na Mua tinarae toṉotodi.
107 Kei Zihova, ta sigiti hola si rau,

Mu va sare au pa minate, gua sapu ele va tatara nia Goi.
108 Mu va egoa sa qua vinahesi pu poni Igo rau, kei Zihova,
Mamu va tumatumae nau sari na Mua tinarae.
109 Vala ia rau pa tinasuna sa qua tinoa doduru totoso,
ba lopu muliṉi nia rau sa Mua tinarae.
110 Sekesekei nau rina tie kaleadi pude va mate au, gua;
ba lopu hite sekei rau sari na Mua vina tumatumae.
111 Sari na Mua vina totolie si na qua vinagi ninae rane ka rane,
arini tugo si na qua qinetuqetu pa buloqu.
112 Ele vizatia rau si pude va tabei sari na Mua ginarunu osolae beto sa qua tinoa.

(Samek) Koa Valeana pa Kinopudi rina Tinarae te Zihova

113 Kukiti ni rau sarini pu ruarabeke pa dia sinoto koa Goi,
ba tataru nia rau sa Mua tinarae.
114 Agoi si na qua tinokae meke na qua lave.
Raṉei rau sari na Mua zinama.
115 Mi taloa koa rau gamu doduru pu tavete va kaleana.
Arau si kaqu va tabe i sari na tinarae tanisa qua Tamasa.
116 Mu poni nau sa ṉiniraṉira, gua sapu ele va tatara nia Goi, pude maqu toa;
Mu lopu va kurekure au pa qua rinaṉeraṉe!
117 Mu tuqe au, pude maqu koa tava sare,
pude maqu koa va avosi sari na Mua ginarunu doduru totoso.
118 Kilu pani Goi sari doduru pu sekei sari na Mua vina totolie;
sari na dia tinavete sekesekeidi si loke laedi.
119 Tavete guni na remoremo Goi sari na tie kaleadi,
gua asa ke tataru ni rau sari na Mua vina totolie.
120 Matagutu Nigo rau si Goi;
matagutu sisigiti si rau, sina koa gua koari na Mua vinaripitui.

(Ain) Vina Tabena sa Tinarae te Zihova

121 Ele evaṉia rau gua sapu toṉoto meke leana,
Mu lopu luara vala au koarini pu ṉoṉovalau.
122 Mu va tatara nau sapu kaqu toka nau Goi si rau sa Mua nabulu;
Mu lopu va malumi sari na tie huporo pude ṉoṉovalau.
123 Mabo sari na mataqu na hakehakei nia sa Mua tinaharupu,
meke sa vina gorevurana sa Mua vina tatara toṉotona.
124 Mu toka nau, arau sa Mua nabulu koasa Mua tataru nabuna,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.
125 Arau si na Mua nabulu, Mu poni nau sa ginilagilana,
pude maqu tumani sari na Mua vina totolie.
126 Kei Zihova, hie sa Mua totoso pude va kilakilasa,
sina korapa sekea rina tie sa Mua tinarae.
127 Tataru ni rau sari na Mua tinarae hola nia sa qolo,
meke sa qolo sapu ele tava viana.
128 Gua asa ke luli i rau sari doduru Mua vina tumatumae.
Hakohako ni rau sari doduru hahanana seadi.

(Pe) Inokoro pude Va Tabea sa Tinarae te Zihova

129 Marilaedi hola sari na Mua vina totolie,
gua asa ke kopu ni rau si arini.
130 Sa vina bakaladi rina Mua vina tumatumae si va mae ia sa kalalasa.
Meke ponia sa sa ginilagilana koari pu pupuhu.

131 Popa leo si rau,
ura memeha ni rau sari na Mua tinarae.
132 Mu mae koa rau, Mamu tataru nau, Mamu taleoso nau,
gua sapu tavete ni Goi saripu tataru nia sa Pozamu.
133 Kopu nau pude maqu lopu hoqa pa sinekedi sari na Mua tinarae,
Mu lopu va malumau pude tava kilasa koa sa kinaleana.
134 Mu va sare au koari pu n̲o n̲ovalau,
pude maqu va tabei sari na Mua tinarae.
135 Mu mana nau pa Mua sinomana koa rau,
Mamu va tumatumae nau sari na Mua vina totolie.
136 Guana titisi sari na kolomataqu,
sina kilui rina tie sari na Mua tinarae.

(Zade) Sa Tinon̲otona sa Tinarae te Zihova

137 Kei Zihova, ton̲oto si Goi,
meke sari na Mua tinarae si ton̲oto tugo.
138 Sari na Mua vina totolie pu taveti Goi,
si leadi hola pa doduru tie.
139 Sa qua binugoro si man̲ini pa buloqu guana nika,
sina kilu i rina qua kana sari na Mua zinama.
140 Hinokara hola sa Mua vina tatara,
meke qetu hola nia rau na Mua nabulu si asa.
141 Lopu arilaequ, meke ta kiluqu si rau,
ba lopu hite muli n̲i ni rau sari na Mua tinarae.
142 Sa Mua tinon̲oto si ton̲oto ninae rane,
meke sa Mua tinarae si hinokara doduru totoso.
143 Tinasuna na tinalotan̲a si raza koa rau,
ba sari na Mua tinarae si variva qetu koa rau.
144 Sari na Mua vina totolie si ton̲oto ninae rane.
Mu poni au sa ginilagilana pude maqu toa si rau.

(Qoph) Sa Tinepa Vinasare koe Zihova

145 Kei Zihova, tepa atu si rau koa Goi pa doduruna sa buloqu!
Mu va tabe au, meke kaqu kopu ni rau sari na Mua ginarunu.
146 Tepa atu si rau, Mu harupau,
meke kaqu va tabei rau sari na Mua vina totolie.
147 Pana vaqavaqasa si van̲unu si rau, meke tepa atua sa tinokae;
ran̲ei rau sari na Mua zinama.
148 Peqa nia rau doduru bon̲i
hoke balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tatara.
149 Kei Zihova, sa Mua tataru si nabuna, ke Mu avoso mae au,
Mu kopu nia sa qua tinoa, pa Mua tinon̲oto
150 Korapa nono mae sarini pu n̲o n̲ovalau,
sarini pu lopu kopukopu ni sari na Mua tinarae.
151 Ba korapa koa tata si Goi koa rau, Kei Zihova,
sari doduru Mua tinarae si hinokara.
152 Pukerane tu si ele va nonoga i rau sari na Mua vina totolie,
meke gilania rau sapu ele va turu i Goi ninae rane.

(Resh) Keke Tinepa Tinokae

153 Mu don̲o mae au koasa qua tinasigiti, Mamu va sare au,
ura na lopu kilu pani rau sari na Mua tinarae.
154 Mu lavelave hukata nau pa qua tinoa, Mamu vata rupahau pa tinasuna,
na harupau gua sapu ele va tatara nia Goi.
155 Sari na tie kaleadi si lopu kaqu ta harupu,

sina lopu kopu ni rini sari na Mua ginarunu.
156 Ba noma hola sa Mua tataru va tukana Goi Zihova,
Mu harupau pa Mua vinilasa toṉotona.
157 Soku hola sari na qua kana pu ṉoṉovala au,
ba lopu hite malohoro si rau pa kinopudi rina Mua tinarae.
158 Etulu pani rau sari kasa tie ṉoṉovala sara,
sina lopu kopu ni rini sari na Mua tinarae.
159 Mu balabala ia sapu gua qetu guni rau sari na Mua vina totolie!
Mu kopu nia sa qua tinoa koasa Mua tataru nabuna.
160 Sari doduru zinama Tamugoi si hinokara,
meke sari doduru mua tinarae toṉotodi si koa hola ninae rane.

(Sin meke Shin) Kinopuna sa Tinarae te Zihova

161 Sari na koimata si ṉoṉovala hoborau rini,
ba pamaṉa nia rau sa Mua zinama.
162 Qetuqetu hola qua tu, sina koa gua koari na Mua vina tatara.
Sa qua qinetuqetu si gua tugo tadi pu vagia si keke tinago leleana.
163 Hakohako hola ni rau sari na kinohakoha,
ba qetu nia rau sa Mua tinarae.
164 Ka zuapa totoso pa keke rane si vahesigo rau,
koari na Mua tinarae toṉotodi.
165 Sarini pu qetu nia sa Mua tinarae si koa va bulebulei;
meke loketoṉa si kaqu boka va hoqai si arini.
166 Kei Zihova, raṉea rau sa Mua tinaharupu,
meke va tabe i rau sari na Mua tinarae.
167 Va tabe i rau sari na Mua vina totolie,
sina qetu ni rau si arini pa doduru buloqu.
168 Va tabe i rau sari na Mua tinarae na vina totolie,
ura gilani Mua Goi sari doduru qua hahanana na tinavete.

(Tav) Keke Tinepa Tinokae

169 Kei Zihova, mani kamo atu koa Goi sa qua tinepa tinokae;
Mu va tumatumae au, gua sapu ele va tatara nia Goi.
170 Mamu va avosia sa qua vinaravara,
gua sapu ele va tatara nia Goi.
171 Kaqu vahesigo rau si Goi doduru totoso,
sina va tumatumae nau Goi sari na Mua ginarunu.
172 Kaqu kera ni rau sari na Mua zinama,
sina toṉoto sari na Mua tinarae.
173 Mu koa va namanama doduru totoso pude toka nau,
ura ele vizatia rau pude luli sari na Mua vina tumatumae.
174 Kei Zihova, hakehakei nia rau sa tinaharupu,
meke qetuqetu nia rau sa Mua tinarae.
175 Mu va toa au, pude maqu vahesi Igo,
madi toka nau rina Mua tinarae si arau.
176 Ene hoboro lamae si rau, guana sipi muliuṉu,
gua asa ke mae, Mamu hata pule nau si arau sa Mua nabulu,
ura na lopu kilu i rau sari na Mua tinarae.

120

Keke Tinepa Tinokae

(Sari na Sam 120-134 si hoke kerani rini totoso sage la pa Zerusalema si arini pude somana pa vinahesi.)

1 Pa qua tinasuna si tepa la tinokae si rau koe Zihova,
ke toka nau Sa.
2 Mu harupau Zihova,
koari na tie marikokohadi, na sekesekeidi.

3 Gamu kasa na tie marikokoha mia,
na sa si kaqu taveteni gamu Sa si gamu?
4 Kaqu ta gonae tupi n̲arudi tadi na tie varipera,
meke ta kina motete leradi si gamu!

5 Pude koa somanae koa gami, si kaleana hola nia pude koa turan̲ae koari
na tie pa Meseki*,
babe koari na tie pa Kedara.
6 Ele seun̲ae hola koa somanae si rau
koari na tie pu kukiti nia sa binule.
7 Sipu tozi ni rau sari na tie pude koa bule,
sa vinaripera tu si hiva nia rini.

121

E Zihova mo sa Nada Tie Kopu

1 En̲a sage la koari na toqere si rau meke balabala,
“Pavei si kaqu mae gua sa qua tinokae?”
2 Sa qua tinokae si kaqu mae gua koe Zihova
sapu tavetena sa man̲auru meke na pepeso.

3 Kaqu kopu nigo Sa si goi pude lopu gulazoro hoqa nigo.
Asa sapu kopu nigo si kote koa van̲unu la mo.
4 Dotu, Asa sapu kopu nia se Izireli
si lopu kaqu rorodoko, na puta.

5 E Zihova si na mua Tie Kopu;
koa tata koa goi si Asa pude kopu nigo.
6 Sa rimata si lopu kaqu va sigitigo pana rane,
meke gua tugo sa sidara pana bon̲i.

7 E Zihova si kaqu kopu nigo pa doduru tinasuna;
kaqu va sare igo Sa si goi.
8 Kaqu kopu nigo e Zihova si goi koari doduru mua inene,
kamahire meke ninae rane ka rane.

122

Vina Lavatana sa Popoa Zerusalema

(Keke kinera te Devita)
1 Qetu si rau sipu zamau rina qua baere,
“Aria mada la pa vetu hope te Zihova.”
2 Kei Zerusalema,
kamahire si turu si gami pa sasadana sa mua bara.

3 Zerusalema si keke vasileana nomana
sapu ta kuri valeana na varitata sisigiti sari na vetu pa vari korapana.

* **120:5** Sari na tie huporo kaleadi si koa pa seu pa Meseki meke Kedara.

4 Vasina si la sari na butubutu Izireli,
meke sari na tinoni te Zihova,
pude la vahesia si Asa,
gua sapu ta zamae pa Nana tinarae.
5 Vasina si koa sari na habohabotuana varipitui tadi na baṉara Izireli,
pude varipitui ni sari na dia tie.

6 Mi varavara nia sa binule pa Zerusalema, mi zama guahe:
“Madi koa valeana sarini pu tataru nigo si goi.
7 Sa binule si mani koa pa korapana sa mua bara,
meke na vinasare koari na tie nomadi pa dia vetu!”
8 Pa ginuadi ri kasa turaṉaqu na qua butubutu pu koa vasina,
si zama si rau koasa popoa Zerusalema, “Na binule si mani koa koa goi!”
9 Pa ginuana sa vetu hope te Zihova sa nada Tamasa,
si varavara nia rau sa kinoa valeana tamugamu pu koa vasina.

123

Keke Vinaravarana sa Tataru Variva Taleosae

1 Kei Zihova, koa Goi mo si doṉo atu si rau,
Agoi sapu koa ṉati hiniva pa Maṉauru.
2 Gua sapu sa nabulu si kalavarae mo koasa tie pu ṉati hiniva nia,
meke sa nabulu vineki si kalavarae mo koasa barikaleqe pu ṉati hiniva nia,
si gua tugo asa si gami koa Goi Zihova sa mami Tamasa,
osolae tataru ni gami na tokani gami Goi.

3 Kei Zihova, Mu tataruni gami na harupu gami,
ura lopu makudo doṉo va gore gami rini.
4 Ele seunae hola sapu ta ṉoṉovala si gami koari na tie tagotago,
meke tava sisirei koari pu ṉoṉovala gami si gami,
arini pu vahesi puleni.

124

Tamasa si na Tie Kopu tadi Nana Tie

(Keke kinera te Devita)
1 Vegua, be lopu tokani gita e Zihova?
Mada olaṉa guahe,

2 “Be lopu tokani gita e Zihova si gita,
totoso rapatani gita rina nada kana,
3 si gina kote ele va mate beto gita tu rini
pa dia tinaṉazirida,
4 meke sa tinahuara pu guana totolo sapu taveteni gita rina nada kana, si be ele paleke taloani gita tu,
meke nobi tamunu gita, guana kolo,
5 be ele lodu mate tu si gita pa tinasuna guana naqe.”

6 Mada vahesia se Zihova sapu kopuni gita,
pude lopu ta ṉoṉovala koari na nada kana.

7 Tava sare si gita, guana kurukuru tava vura taloana koasa sipata tadi na
tie hata kurukuru,
ta rupaha si gita koasa sipata ta huarana.
8 Sa nada tinokae si mae guana koe Zihova
sapu tavetena sa maṉauru na pepeso.

125

Sa Vinasare tadi na Tie te Tamasa

1 Sarini pu kalavarae koe Zihova si gua tugo sa toqere Zaione,
sapu lopu kaqu boka tava rizu, ba turu hola ninae rane.
2 Gua sapu koa vari likohae nia rina toqere sa popoa Zerusalema,
si gua tugo sapu koa vari likohae ni e Zihova sari Nana tie,
podalae kamahire meke kamoa na kamoa.

3 Sari na tie kaleadi si lopu kaqu koa ṉati hiniva hola la pa popoa tadi na
tie toṉoto;
pude gua asa, si kote tavete va sea tugo sari na tie toṉoto.
4 Kei Zihova, Mu valeana la koari na tie leadi,
sarini pu va tabei sari na Mua tinarae.
5 Ba pana va kilasi Goi sari na tie kaleadi,
si Mu va kilasa i tugo sarini pu luara pani sari na Mua hahanana leadi.

Gamu na tinoni Izireli mi koa bule!

126

Keke Tinepatepa Vinasare

1 Sipu turaṉa pule lani gita e Zihova si gita pa Zerusalema,
si guana putagita si gita.
2 Hegere na kera qetuqetu si gita,
meke vari zamae sari na votiki butubutu,
“E Zihova si evaṉi sari na tiṉitoṉa variva magasadi koarini,” gua.
3 Meke hinokara tugo, evaṉi tugo e Zihova sari na tiṉitoṉa nomanomadi
koa gita,
ke ele qetuqetu hola si gita!

4 Kei Zihova, Mu va koa valeana pule gami,
guana ruku pu vala puleni kolo sari na ovuku popadi.
5 Sarini pu lelete pa kolomata,
si madi pakepakete pa qinetuqetu!

6 Sarini pu paleki sari na kiko pa kinabokabo pude la lelete,
si kaqu kera qetuqetu pa dia pinule mae;
totoso paleki rini sari na vuadi.

127

Vinahesina sa Lineana te Tamasa

(Keke kinera te Solomone)
1 Be lopu kuria e Zihova sa vetu,
si kote loke laena sa tinavete tadi na tie kuri vetu.
Be lopu kopu nia e Zihova sa vasileana,
si loke laena pude kopu nia ari na tie varane si asa.
2 Loke laena pude vaṉunu munumunu hokara,

meke pule boṉi pa tinavete ṉiṉirana pude hata ia sa kinoa valeana.
Ura e Zihova tu poni sarini pu tataru ni Sa,
meke poni totoso puta Sa si arini.

3 Sari na koburu si na vinariponi te Zihova,
na minana hinokara si arini.
4 Sari na tuna koreo sa tie totoso vaqurana sa,
si kekeṉoṉo guana tupi pa limana sa tie varane.
5 Qetu tugo sa tie pu soku tuna guana tie pu siṉi sa nana voivoina tupi,
sina lopu kaqu boka tava kilasa si asa,
pana tutuvi sa sari nana kana pude varitokei pa sasadana sa vasileana.

128

Piniana sa Vina Tabe Koe Zihova

1 Tamanae tugo sarini pu pamaṉa nia se Zihova,
meke luli sari Nana hiniva!

2 Kaqu henai gamu vuadi sari na tinavete pa limamia;
kaqu qetuqetu si gamu, meke learane sa mia kinoa.
3 Kaqu podopodo va soku sa mua barikaleqe,
guana huda vaeni pu vua katakata pa mua kali vetu,
meke sari na tumu si kaqu guana huda olive vaqura pu toa vari likohae nia sa mua vasina henahenana.
4 Kaqu tamanae gua asa sa tie pu pamaṉa nia se Zihova.

5 Kaqu mana nigo e Zihova pa Zaione!
meke kaqu dogoria goi sa learane pa Zerusalema
doduru rane pa mua kinoa!
6 Kaqu dogori goi sari na tudia rina tumu!

Mani koa pa Izireli sa binule!

129

Tinepatepa Vina Kilasadi Ri pu Kana La pa Izireli

1 Gamu na tie Izireli, mi tozi vura nia sa ṉinovaṉovala sapu taveteni gamu rina mia kana,
podalae sipu ta evaṉae na keke butubutu vaqura si gamu,

2 “Podalae sipu na butubutu vaqura si gami
si ṉoṉovala va kaleana gami rina mami kana,
ba lopu hite va kilasa gami rini.
3 Sari na dia hilihiliburuana si va bakorai sari na mudi mami.
Lohi sari na bakora guana geligeliana pa inuma pu geli va lohi pa pepeso.
4 Ba se Zihova sapu toṉoto si vata rupaha gami pa tinoa pinausu,” gua.

5 Sarini pu kukiti nia sa popoa Zaione
si madi tava kilasa meke govete pule.
6 Madi guana duduli pu toa pa batu vetu si arini,
sapu lopu ele ta rabutu palae ba ele harahara kenu tu;
7 meke loke tie pakepakete kote pudiki vagi,
na iqoso varigara ni si arini.

8 Mani loke tie ene holadi si kote zama guahe koarini,
“Mani manani gamu Tamasa!
Manani gamu gami si gamu pa korapa Pozana e Zihova,” gua.

130

Keke Vinaravara Tinepa Tinokae

1 Kei Zihova, pa korapadi rina qua tinasuna si kabo atu koa Goi si rau!
2 Kei Zihova, Mu avosia sa qua kinabo,
Mu va avoso mae ia sa qua tinepatepa!
3 Kei Zihova, be lopu muliṉi pani Goi sari na mami sinea,
si esei si kaqu boka govete nia sa tinazutu?
4 Ba taleosoni gami Goi,
pude mami pamaṉa Nigo gami si Goi.

5 Aqa zoṉazoṉa nia rau sa tinokae koe Zihova,
meke raṉea rau sa Nana zinama.
6 Aqa zoṉazoṉa nia rau se Zihova,
hola ni sari na tie kopu pana boṉi pu okoro turei kamoa sa munumunu;
Uve hinokara, hola ni sari na tie kopu pana boṉi pu okoro turei kamoa sa munumunu.

7 Kei gamu na butubutu Izireli, mi kalavarae koe Zihova!
Ura koa koa Sa sa tataru nabuna,
meke doduru totoso si hiva si Asa pude harupu gita.
8 Kaqu harupi Sa sari Nana tie Izireli*
koari doduru dia sinea.

131

Vinaravara Vina Pepekae na Kinalavarae

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, va pepekae pule nau si rau,
meke lopu balabala va arilaequ pule nau si rau koari na tiṉitoṉa nomadi hola
ba be sapu variva magasa hola koa rau.
2 Ba koa bule na noso si rau,
guana koburu haha pu eko noso pa limana sa tinana,
si gua tugo sa buloqu sapu noso pa korapaqu rau.
3 Kei Izireli, mu kalavarae koe Zihova,
kamahire, meke ninae rane ka rane!

132

Vinahesina sa Zelepade

1 Kei Zihova, Mu balabala ia se Devita
meke sapu koa si asa koari soku nana tinasuna kaleadi.

2 Mu balabala ia Zihova, sa nana vina tatara koa Goi,
pu tokotokoro nia sa koasa Tamasa Patutokaena te Zekopi,
3 “Lopu kaqu pule la pa qua vetu si rau, babe la eko pa qua teqe.
4 Lopu kaqu magogoso babe la puta si rau,
5 osolae kaqu ponia rau si keke Nana vasina pude koa se Zihova;
sapu keke Nana vetu soti sa Tamasa Patutokaena te Zekopi.”

* **130:8** Mt 1:21; Ta 2:14

6 Ele avoso nia gami pa Betilihema sa Bokese Vinariva Egoi Tanisa,*
meke ele dogoria gami si asa pa keke vasina pa Kiriati Ziarimi.*
7 “Aria mada la koasa vetu te Zihova,
mada la kokotuṉu pa nenena meke vahesia.”

8 Kei Zihova, Mu mae koa pa Mua vasina hopena koasa Mua Bokese Vinariva Egoi,
sapu sa vina gilagilana sa Mua ṉiniraṉira,
Mamu koa vasina ninae rane.
9 Sari na Mua hiama si madi evaṉia ninae rane gua sapu toṉoto.
Madi kera qetuqetu sari na Mua tinoni.

10 Ele vekoa Goi sa Mua vina tatara koe Devita, sa Mua nabulu;
ke Mu lopu kilu ia sa baṉara pu ele vizatia na va madia Goi.
11 Ele vekoa Goi Zihova sa Mua vina tatara hinokara koe Devita;*
sa vina tatara sapu lopu kaqu hobea Goi.
Zama si Goi, “Keke koari na tumu koreo si kaqu va baṉaria Rau,
meke kaqu koa totoli pa mudimu goi.
12 Be kopu ni ri kasa tumu koreo goi sari na qua vinariva egoi nabuna
meke kopu ni rini sari na Qua tinarae pu va tumatumae ni Rau,
si kaqu koa baṉara tugo sari na tudia ninae rane,” gua.

13 Ura ele vizatia e Zihova sa popoa Zaione,
hiva nia Sa si asa pude na Nana vasina kokoana, meke zama si Asa,
14 “Hie si na Qua vasina kokoana ninae rane ka rane.
Tani si kaqu koa Baṉara si Rau. Ura asa tugo si hiva nia Rau.
15 Kaqu poni Rau koari na tinoni pa Zaione sa kinoa valeana.
Kaqu poni va deṉa ni ginani Rau saripu malaṉadi vasina.
16 Kaqu mana ni Rau sari doduru dia hiama koari doduru dia tinavete,
meke kaqu kera velavela pa qinetuqetu sari na tiena sa popoa Zaione.
17 Vasina si kaqu va baṉaria Rau si keke ri na tutina e Devita.*
Vasina si ele va namanama ia Rau pude toa hola sa binaṉara tanisa qua baṉara ta vizatana.
18 Kaqu koa kurekure sari nana kana,
ba sa nana binaṉara si kaqu toa valeana meke koa valeana.”

133

Kineke Koe Tamasa
1 Nake tolava tu, meke variva qetu
pude koa keke sari na tie te Tamasa.
2 Gua tugo na oela marilaena si asa,
sapu ta zoropae pa batu pa vina madi gua sapu koe Eroni,
zoloro gore pa kaluna na gumina
koasa kolana sa nana poko doduru!
3 Guana puni sapu hoqa pa toqere Hemoni,
si gua tugo sapu hoqa gore koari na toqere pa Zaione!
Ura vasina si garunu la nia Tamasa sa Nana minana,
sa tinoa sapu loke kokoina.

* **132:6** 2 Koron 6:41-42 * **132:6** 1 Samuela 7:2 * **132:11** 2 Samuela 7:12-16; 1 Koron 17:11-14; Sam 89:3-4; TTA 2:30 * **132:17** 1 Baṉ 11:35

134

Tinioko pa Vinahesina Tamasa

1 Mae mamu vahesia se Zihova,
gamu doduru Nana nabulu,
sapu nabulu nia si Asa pa Nana Zelepade pana boṉi.
2 Mi va sagei limamia pa korapana sa Nana Zelepade,
mamu vahesia se Zihova pa vinaravara.

3 Mani manani gamu e Zihova pa Zaione!
Asa sapu tavetena sa Maṉauru meke sa pepeso.

135

Kinera Vinahesi

1 Mi vahesia se Zihova!

Gamu na Nana nabulu. Vahesia sa Pozana e Zihova.
2 Gamu pu turu vahesia se Zihova pa korapa Nana Zelepade,
koari na vasina hopedi pa korapa Nana vetu.
3 Vahesia se Zihova, ura na leana si Asa,
kera vahesia sa Pozana, ura na tataru na vatukana si Asa.
4 Ura ele vizatia e Zihova se Zekopi pude Nana telena,
meke sa butubutu Izireli si pude na Nana tinago.

5 Ura gilania rau sapu nomana lavata se Zihova,
meke ululu hola ni Sa sari kaiqa tamasa pule.
6 Gua sapu qetu nia e Zihova si tavetia Sa,
pa maṉauru meke pa pepeso;
pa lamana, meke pa hubina sa lamana.
7 Va vura mae i Sa sari na lei raneboṉi pa hukihukirina sa pepeso,
vata evaṉi Sa sari na kapi pa raneboṉi,
va vura mae ia Sa sa givusu pa keke lose vasina kopu nia Sa.

8 Asa tugo va matei sari na koburu kenudi
meke na tudia kenudi rina kurukuru ṉame pa Izipi.
9 Vasina si evaṉi Sa sari na tinavete variva magasadi,
na variva nunaladi koe Pero meke ri nana nabulu.
10 Asa tugo va matei sari soku butubutu huporodi,
meke sari na dia baṉara ṉiṉiradi,
11 sapu ari Sihoni, sa baṉara tanisa butubutu Amoraiti,
meke Oqo sa baṉara pa Basani,
meke sari doduru baṉara pa popoa Kenani.
12 Poni Sa koari na tie Izireli sa dia popoa
pude na dia tinago.

13 Kei Zihova, kaqu ta tozi vurae doduru totoso sapu Agoi mo sa Tamasa,
sari doduru sinage si kaqu balabala Igo si Goi.
14 Kaqu lavelave hukata ni e Zihova sari Nana tie;
kaqu tataru ni na toka ni Sa sari Nana nabulu.

15 Sari na beku tadi na butubutu huporodi si na siliva na qolo;*
ta tavete mo pa limadi rina tie.

* **135:15** Sam 115:4-8; Rev 9:20

16 Koadia ṉuzudi, ba lopu boka zama,
koadia matadi, ba lopu boka dodogorae.
17 Koa dia taliṉadi ba lopu boka avavosae,
meke lopu boka siṉo si arini.
18 Madi koa gua tugo arini saripu tavetedi sarini,
meke sari doduru pu kalavarae koa rini.

19 Ke gamu na butubutu Izireli, mi vahesia se Zihova.
Ke gamu na butubutu te Eroni, mi vahesia se Zihova.
20 Ke gamu na butubutu te Livae, mi vahesia se Zihova.
Gamu pu pamaṉa nia se Zihova, mi vahesia si Asa.
21 Mi vahesia se Zihova pa Zaione,
Koanana si Asa pa Zerusalema, mi vahesia se Zihova!

136

Kinerana sa Vinariponi Zama Leana

1 Mi vahesia se Zihova, ura na leana si Asa,*
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
2 Mi vahesia sa Tamasa tadi na tamasa,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
3 Mi vahesia sa Baṉara tadi na baṉara,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

4 Asa mo telena si taveti sari na tinavete variva magasadi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
5 Pa Nana tinumatumae si taveti Sa sari doduru tiṉitoṉa pa maṉauru,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
6 Kuria Sa sa kasia popoa koasa kolo lamana*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
7 Taveti Sa sari na rimata na sidara,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
8 Sa rimata si va kalalasia sa rane,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
9 Sari na sidara na pinopino si va kalalasia sa boṉi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

10 Asa tugo sapu va matedi sari na tudia koreo kenudi ri pa Izipi,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
11 Turaṉa vura ni Sa pa Izipi sari na tie Izireli,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
12 Koari na lima heheda Tanisa si qaqama lani sa pude harupi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
13 Asa tugo vari paqaha nia sa Kolo Ziṉara,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
14 Meke turaṉa va karovi Sa sari Nana tie,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
15 Va lodu matea Sa pa kolo se Pero meke sari nana tie varipera,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

16 Turaṉi Sa pa korapa qega sari Nana tie,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

---

* **136:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Zer 33:11 * **136:5** Zen 1:1 * **136:6** Zen 1:2 * **136:7** Zen 1:16 * **136:10** Ekd 12:29 * **136:13** Ekd 14:21-29

17 Va matei Sa sari na baṉara ṉiṉiradi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
18 Seke va matei Sa sari na baṉara ta gilanadi pa doduru tie,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
19 Sihoni, sa baṉara tanisa butubutu Amoraiti si keke koa rini,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane,
20 meke e Oqo tugo, sa baṉara pa Basani;*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
21 Poni sa koari Nana tie sari na dia popoa,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
22 Vala ni Sa si arini koari na tie Izireli sari Nana nabulu,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

23 Lopu muliṉini gita Sa totoso tava kilasa si gita,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
24 Vata rupaha gita Sa si gita koari na nada kana,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
25 Asa poni ni sari doduru tiṉitoṉa toadi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

26 Kei, mi zama leana koasa Tamasa pa Maṉauru,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane ka rane.

137

Kinabokabo tadi na Tie Izireli pa Korapa Tinaraovo

1 Pa taqeledi rina ovuku pa Babiloni si habotu kabokabo si gami,
sipu balabala ia gami sa popoa Zaione.
2 Va sigoto veko ni gami koari na huda vasina sari na mami mike,
meke kabokabo si gami.
3 Sarini pu raovo vagi gami si tepa gami pude kera,
meke sarini pu va sisireni gami si hivani gami pude kerakera poni pa qinetuqetu,
meke zama, “Kera poni gami kaiqa kinerana sa popoa Zaione!” gua.

4 Ba vegua meke boka kera ni gami pa votiki popoa
sari na kinerana e Zihova?

5 Kei Zihova, be muliṉi Nigo rau, si lea gequ mani mate sa lima mataoqu,
pude maqu lopu boka mike vahesi Igo rau.
6 Mani napiti sage pa damaqu sa meaqu, pude maqu lopu boka kera pule,
be muliṉi nigo rau si goi Zerusalema,
meke be lopu balabala ia rau sapu agoi sa qua qinetuqetu nomana hola.

7 Kei Zihova, Mu balabala ia gua sapu evaṉia ri na tie Edomu,
totoso vagia ri na kana sa popoa Zerusalema.
Balabala ia sapu gua zama pilipule nia rini, sapu guahe:
“Huaria! Huaria! Huara va kamoa koari na sinokiraena! gua.”

8 Kei, gamu na tiena sa popoa Babiloni, gamu na tie zazalo,*
qetu tugo si arini pu seke hobea sa mia ṉinovaṉovala koa gami.
9 Mani qetu si asa pu oki gore lani pa patu

* **136:19** Nab 21:21-30 * **136:20** Nab 21:31-35 * **137:8** Rev 18:6

sari na mia koburu haha!

138

Vinaravara Zama Leana

(Keke kinera te Devita)

1 Kei Zihova, zama leana si rau koa Goi pa doduruna sa buloqu,
kera vahesi Igo rau si Goi pa kenudi ri doduru tamasa pule.
2 Tia la ia rau sa Mua Zelepade hopena
meke hoqa todoṉo si rau, meke vahesia rau sa Pozamu,
sina koa gua koasa Mua tataru nabuna, meke sa Mua kinopudi rina Mua zinama,
ura ele vata dogoro nia Goi sapu sa Pozamu meke sari na Mua zinama
si ṉati hiniva ni sari doduru.
3 Totoso tepa atua rau sa tinokae, si va tabe au Goi,
meke pa Mua ṉiniraṉira si va ṉiṉira au Goi.

4 Sari doduru baṉara pa kasia popoa si kaqu vahesi Igo, ke Zihova,
sina ele avosi rini sari na Mua vina tatara.
5 Kaqu kera vura ni rini sari doduru gua pu evaṉi Goi,
meke sa guguana sa Mua ṉiniraṉira lavata.
6 Ululumu hola si Goi Zihova,
ba kopu ni Goi saripu koa va pepekae,
meke saripu vahesi pule ni
si lopu boka paere pa Mua dinoṉo Goi.

7 Sipu koa varidikue nau ri na tinasuna,
ba va sare au Goi.
Raza la i Goi sari na qua kana pu bugoro nau,
meke va sare au Goi pa Mua ṉiniraṉira.
8 Kaqu taveti e Zihova sari doduru gua pu va tatara ni Sa,
kei Zihova, koa hola ninae rane sa Mua tataru.
Mu va gorevura ia sa tinavete pu ele podalae nia Goi.

139

Sa Tamasa Kopu na Tumatumaena

(Keke kinera te Devita)

1 Kei Zihova, ele podekau Goi si rau,
meke gilana valeana au Goi!
2 Gilanau Goi totoso habotu, meke totoso turu si rau;
pa seu tu koa Goi ba gilani Goi sari na qua binalabala.
3 Be tavetavete, ba be zokoro si rau, ba dogoro au Goi,
meke gilana betoi Goi sari doduru qua rinizu.
4 Sipu lopu ele zama rau,
ba ele gilania tu Goi gua sapu kote zama nia rau.
5 Koa pa vari likohaequ rau si Goi,
meke lavelave hukata nau Goi pa Mua ṉiniraṉira.
6 Sa Mua ginilanaqu rau, si lohi sisigiti,
lopu boka tumae nia rau si asa.

7 Pavei si kaqu la rau pude govete Nigo si Goi?
Pavei si kaqu va ilolo la si rau pude paere koa Goi?
8 Be sage la si rau pa maṉauru, ba koa Mua vasina si Goi!

Be eko puta si rau pa popoa tadi na tie matedi koa Mua tugo vasina si
Goi.
9 Be tapuru la si rau pa kalina la sa gasa rimata,
babe koa si rau pa kalina la sa lodu rimata,
10 ba koa Mua vasina si Goi pude turaṉau,
meke koa Mua vasina si Goi pude toka nau.
11 Be zama si rau, “Kaqu va paere au sa hinuporo,
meke mani ta evaṉae huporo sa kalalasa pa vari likohaequ,” gua.
12 Ba sa hinuporo si lopu huporo koa Goi.
Meke sa boṉi meke sa rane si kalalasa beto mo koa Goi.

13 Ele va tana va toṉoti Goi sari doduru kukuru tiniqu,
ele varihodae valeana au Goi pa korapa tiana sa tinaqu.
14 Vahesi Igo rau, sina garo pude ta pamaṉae si Goi.
Sari doduru Mua tinavete si votikaedi hola, meke variva magasa.
Gilana valeana au Goi si rau pa doduruna sa qua tinoa.
15 Sipu ta varihodae valeana sari na susuriqu pa tiana sa tinaqu,
meke sipu noma sage si rau pa vasina tomena,
si ele gilanau tu Goi sapu koa si rau vasina.
16 Sipu lopu ele podo rau, si ele dogorau tu Goi.
Sari na ranena sa qua tinoa sapu poni nau Goi,
si ele kubere betoi tu Goi pa Mua buka
sipu lopu ele kamo si keke arini.
17 Kei Tamasa, lopu boka tuma ni rau sari na Mua binalabala arilaedi,
soku hola, lopu boka ta nae si arini.
18 Be naei rau si arini, si soku hola ni rini sari na onone.
Sipu vaṉunu rau, si korapa koa koa Goi si rau.

19 Kei Tamasa, hiva hola nia rau si pude va mate pani Goi sari na tie kaleadi,
meke sari na tie variva mate si madi taloa koa rau!
20 Soku tiṉitoṉa kaleadi si zama ni rini koasa guguamu Agoi;
zama va kaleania rini sa Pozamu Goi.
21 Kei Zihova, kukiti hola ni rau saripu kukiti Nigo!
Etulu pani rau saripu varipera atu koa Goi!
22 Doduruna sa qua kinukiti si vala rau koa rini;
balabala guni na qua kana rau si arini.

23 Kei Tamasa, Mu hata vura nia, Mamu gilana betoa sa buloqu!
Mu podekau, Mamu gilani sari na qua binalabala!
24 Dogoria, be koa nana koa rau si keke kinaleana,
Mamu turaṉau pa siraṉana sa tinoa hola.

140

Tinepatepa pude Ta Toketoke Hukata

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu harupau koari na tie kaleadi,
Mamu va sare au koari na tie variva mate.
2 Doduru totoso si pada vekoi rini sari na kinaleana pu hiva taveti rini,
meke lopu makudo sovuti rini sari na vinari kakatorae.
3 Sari na meadi si ṉaru, guana noki variva mate,*
sari na dia zinama si variva mate guana noki varigarati.

* **140:3** Rom 3:13

4 Kei Zihova, Mu kopu nau pa limadia rina tie kaleadi,
va sare au koari na tie variva mate pu hata luli au.
5 Sari na tie vahesi pule ni si sekesekei nau,
taveti rini sari na siraṉa sinekesekei
na dia sipata pude boka va hoqau gua.

6 Zama si rau koe Zihova, “Agoi si na qua Tamasa,”
Kei Zihova, Mu avosia sa qua tinepatepa tinokae!
7 Kei Zihova qua Baṉara, meke na qua hinarupu,
ele va sare au Goi si rau pa korapa vinaripera.
8 Kei Zihova, Mu lopu poni ni koari na tie kaleadi gua saripu hiva ni rini,
Mu lopu va malumi pude va gorevura i gua saripu mizi veko i rini!

9 Mu lopu va mataqari sari na qua kana,
va hoqa pule lani koarini gua saripu hiva taveti rini koa rau.
10 Madi hoqa gore koa rini sari na motete leradi!
madi ta gonagona la si arini koasa pou meke lopu vura pule mae.
11 Madi lopu koa mataqara saripu zutu kokoha i sari kaiqa,
Sa kinaleana si mani hoqa pule la meke va mate pani gedi sari na tie kaleadi sara.

12 Zihova, gilania rau sapu toka ni Goi sari na habahuala pa dia tinasuna,
meke sa vina sare tadi pu malaṉa.
13 Kaqu vahesi zoṉazoṉa Igo rina tie toṉoto si Goi,
meke kaqu koa pa kenumu Goi sarini.

141

Keke Vinaravara Veluvelu
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, tepa atu si rau, Mu tuturei toka nau!
Mu avoso mae au pana tepa atu rau!
2 Mu balabala gunia na vina vukivukihi humaṉa lea sa qua vinaravara,*
meke sari na limaqu pu ovulu sage ni rau si Mu guni na vina vukivukihi veluvelu.

3 Kei Zihova, Mu kopu nia sa ṉuzuqu,
Mu guana tie kopu sasada pa beruqu,
pude lopu tozi vura nia rau sa sinea,
4 Mu va ilolo au koari na inokorodi rina tinavete kaleadi,
meke pa sinomana koa rina tie kaleadi pa dia tinavete kaleadi,
maqu lopu hite somana nia si keke dia inevaṉa.

5 Keke tie leana si mani va toṉoto au pa tataru,
ba sa vina lavataqu koari na tie kaleadi si namu lopu kaqu va ego hokaria rau,
sina hoke varavara va kari i rau sari na dia tinavete kaleadi.
6 Pana ta vala sari na dia koimata pude ta zutu pa minate koari pu zutudi,
si kaqu gilania rina tie sapu hinokara sari na qua zinama.
7 Kekeṉoṉo guana huda sapu ta viqala meke ta soko va umumu,
si kaqu gua tugo sari na susuridi pa hukihukiridi rina lovudi.

* **141:2** Rev 5:8

8 Kei Zihova Tamasa, koa Goi mo si doṉo atu rau,
koa Goi mo si hata ia rau sa aqoroana,
Mu lopu luarau pa minate.
9 Mu va sare au koari na sinekesekei tadi na qua kana,
meke koari na sipata tadi na tie kaledi.
10 Madi hoqa pule pa dia sinekesekei teledia sari na tie kaleadi pana tava
sare si rau.

142

Tinepa Tinokae Koe Tamasa

(Keke vinaravara te Devita totoso sapu koa tome pa bae si asa)
1 Tepa va ululae la si rau koe Zihova,
koasa mamalaiṉiqu si tepatepa la si rau koa Sa.
2 Tozi beto la nia rau koa Sa sari doduru gua pu lopu qetu ni rau.
Tozi beto lani rau koa Sa sari doduru qua tinasuna.
3 Pana malohoro si rau,
si gilania Sa gua sapu garo koa rau pude tavetia.
Vasina ene gua rau,
si vekoa rina qua kana si keke sipata pude va mate au.
4 Totoso liṉana varikali si rau,
si loke tie si koa pude toka nau,
na lavelave nau,
meke loke tie si hite tataru nau.

5 Kei Zihova, tepa va ululae atu si rau pude toka nau,
Agoi Zihova mo sa qua lave,
Agoi mo si hiva Nigo rau pa doduruna sa qua tinoa hiera.
6 Mu va avosia sa qua tinepatepa,
ura na lodu mate si rau pa tinalotaṉa.
Mu harupu au koari na qua kana,
ura na ṉiṉira hola nau rini si arau.
7 Mu rupaha au pa qua tinasuna,
meke kaqu vahesigo rau pa varikorapadi Mua kobi tinoni,
sina koa gua koasa Mua lineana koa rau.

143

Tinepa Tinokae Koe Tamasa

(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu avoso mae ia sa qua tinepatepa!
Gua sapu ele tozia Goi pa Mua Zinama,
Mu olaṉau pa Mua tinoṉoto!
2 Mu lopu turaṉau pa vinaripitui si arau na Mua nabulu,*
ura loke tie si toṉoto pa Mua dinoṉo Goi.

3 Ura korapa hadu luli au sa qua kana si arau,
meke va kilasa hokarau sa.
Namu ele va gore hokarau sa si rau pa hinuporo,
gua ri pu ele matedi pukerane tu.
4 Gua asa ke mabubulu sa maqomaqoqu;
namu ele nunala sa maqomaqoqu.
5 Lopu muliṉi ni rau sari na totoso pukerane.

* **143:2** Rom 3:20; Qal 2:16

Balabala sisigiti i rau sari doduru gua pu ele evaṉi Goi.
Balabala la i rau sari doduru Mua tinavete.
6 Va sage i rau koa Goi sari na limaqu pa korapa vinaravara.
Ta hivae hola si Goi koa rau.
Kekeṉoṉo gua sa pepeso popana si hiva hola nia sa ruku,
si na memeha Nigo sa maqomaqoqu.

7 Kei Zihova, Mu tuturei olaṉa mae au,
ura ele nunala hola si rau!
Mu lopu va paere pule Nigo koa rau;
be lopu gua si kote mate palae si rau pa popoa tadi na tie matedi.
8 Maqu va avosia pana munumunu sa Mua tataru nabuna,
ura koa Goi mo si kalavarae rau.
Mu va dogoro nau sa siraṉa sapu garo pude la ia rau,
ura koa Goi mo si varavara atu rau pa doduru qua tinoa.

9 Kei Zihova, Mu va sare au koari na qua kana,
ura koa Goi mo si govete atu rau pude aqorae.
10 Mu va tumatumae nau gua pude evaṉia sa Mua hiniva,
ura Agoi mo sa qua Tamasa!
Sa Maqomaqo leana Tamugoi si mani turaṉau pa siraṉa vasina kaqu tava
sare nia rau.

11 Koa gua sa guguamu Goi, Kei Zihova, Mu va sare au gua sapu ele va
tatara nia Goi.
Pa korapa Mua tinoṉoto si Mu va sare au pa tinasuna.
12 Koasa Mua tataru nabuna koa rau, si Mu va mate pani sari na qua kana;
Mu va mate beto pani sari doduru pu ṉoṉovala au,
ura na Mua nabulu si rau.

144

Keke Baṉara si Zama Leana koe Tamasa koasa Minataqara

(Keke vinaravara te Devita)
1 Mani tava lavata se Zihova sa qua Patu aqoroana,
Ura va tumatumae nau Sa sa binokaboka
pude rapata na varipera.
2 Asa sapu ta ronuena pa Nana tataru koarau, na qua bara patu ṉiṉirana.
Qua tinaharupu ṉiṉirana meke na qua tuturuana nabuna.
Koa Sa si kalavarae si rau pude tava sare.
Va kilasi Sa sari na votiki butubutu pude koa kaurae pa qua ṉiniraṉira.

3 Kei Zihova, na sa sa tie ke balabala va arileana ia Goi,*
meke sa tuna na tie pu emu va taliṉa la ia Goi?
4 Sa tie si guana keke siniṉo mo.
Sari na rane pu toa sa, si guana keke opoadumu tapuru holana mo.

5 Kei Zihova, Mu tukelia sa maṉauru, Mamu gore mae!
Mu tuqei sari na toqere pude di puzaka vura tuṉaha.
6 Mu va malara la ia sa kapi, pude di ta hurakatae.
Mu gona ni tupi, pude di govete!
7 Mu qaqama gore mae pa Maṉauru,
Mamu harupau pa korapa qua tinasuna pu guana lamana peava.

* **144:3** Zob 7:17-18; Sam 8:4

Mu harupau pa limadi ri na tie karovodi,
8 saripu mari kokohadi,
meke gua saripu ele tokotokoro ni rini,

9 Kei Tamasa, kaqu kera atu nia rau si keke kinera vaqura,
kaqu mike na kera atu nia rau koa Goi si keke mike hapu sapu ka manege puta madorona,
10 Agoi pu va mataqari sari na baṉara,
meke sapu va sarea se Devita sa Mua nabulu pa vinaripera.
11 Mu harupau koari na qua kana ṉoṉovaladi,
Mamu va sare au pa ṉiniraṉira tadi na votiki tie
pu hola mari kokohadi,
meke gua saripu ele tokotokoro ni rini, ba kokoha ni tugo rini.

12 Sari na tuda koreo vaqura,
si madi koa guana linetelete pu toqolo va noma,
meke sari na tuda vineki si madi koa guana sinokirae tolavaedi,
sapu ta tavete pude na vinasari na sa vetu baṉara.
13 Sari nada lose vekovekoana ginani,
si madi siṉi na vuadi ri votivotiki linetelete.
Sari na nada sipi si madi podopodo va soku,
kamoa tina na tina, meke kamoa manege puta tina koari na dia bara.
14 Sari na nada bulumakao si madi podopodo va soku,
sari gobagoba si madi lopu ta huara koari na kana.
Mani lopu ta avoso si keke kinabo tinalotaṉa koari na kinaleadi pu taveti rina kana pa korapana sa nada vasileana nomana.

15 Madi koa qetu sarini vasina ta evaṉa saripu gua sara!
Madi koa qetu sari na tie pu na dia Tamasa se Zihova.

145

Keke Kinera Vinahesi
(Keke kinera te Devita)
1 *(Aleph)** Qua Baṉara meke qua Tamasa,
kaqu tozi helahelae nia rau koari doduru tie sa Mua Linavata.
Zihova kaqu vahesigo rau ninae rane ka rane.
2 *(Bet)* Koari hopeke rane si kaqu zama leana atu si rau koa Goi,
meke kaqu vahesigo rau si Goi ninae rane.
3 *(Gimel)* Nomana lavata se Zihova, meke garona tugo pude tava lavata va ululae,
meke sa Nana linavata si lopu boka ta gilana beto.

4 *(Dalet)* Madi tozi vari tetei nia rina sinage na sage sari na Mua tinavete,
meke kaqu tozi vura ni rini sari na Mua tinavete marilaedi.
5 *(He)* Kaqu tozi vura nia rini sa Mua tinolava variva magasana,
meke arau kaqu balabala va lohi sari na Mua tinavete marilaedi.
6 *(Vav)* Sari na tinoni si kaqu tozi vura ni sari na Mua tinavete ṉiṉiradi,
meke arau si kaqu tozi vura nia sa Mua linavata.
7 *(Zain)* Kaqu zama vura ni rini sari doduru Mua lineana,
meke kera vura nia sa Mua tataru vatukana.

* **145:1** Hopeke vesi koasa Sam 145 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

8 *(Het)* Tataru na variva taleosae se Zihova,
lopu tuturei bugoro si Asa, meke nomana sa Nana tataru nabuna.
9 *(Tet)* Leana se Zihova koari doduru tie,
meke sa Nana tataru n̲o n̲ona si la koari doduru Nana vina podaka.

10 *(Yod)* Kei Zihova, sari doduru Mua vina podaka toadi si kaqu vahesigo si Agoi,
meke sari doduru mua tie to n̲oto si zama leana koa Goi.
11 *(Kaph)* Kaqu tozi vura nia rini sa vina lavatana sa Mua Bina n̲ara,
meke kaqu tozi vura nia rini sa Mua n̲inira n̲ira,
12 *(Lamed)* pude doduru tie si madi gilani sari na Mua tinavete n̲i n̲iradi,
meke sari na rinavutuna gua sa Mua Bina n̲ara.
13 *(Mem)* Koa hola ninae rane sa Mua tinolitolie,
meke koa Ba n̲ara si Goi ninae rane.

(Nun) Zihova si kopu ni sari doduru Nana zinama,
meke tataru koari doduru Nana tinavete.
14 *(Samek)* Toka ni Sa sarini pu koa pa tinasuna,
ovulu sage ni Sa saripu hoqa.

15 *(Ain)* Sari doduru ti n̲ito n̲a toadi si do n̲o atu mo koa Goi,
pude poni ni Goi sari na gedi ginani pa dia totoso garodi.
16 *(Pe)* Pada saripu gua poni Goi koa rini,
meke va garogaroi Goi sari na dia inokoro ri doduru.

17 *(Zade)* To n̲oto se Zihova koari doduru Nana sira n̲a,
meke tataru na vatukana koari doduru Nana tinavete.
18 *(Qoph)* Koa tata si Asa koarini pu tepa la koa Sa,
sarini pu tepa va hinokara la koa Sa.
19 *(Resh)* Poni Sa gua sapu ta hivae koarini pu va lavatia si Asa.
Avosi Sa sari na dia kinabo, meke harupi Sa sarini.
20 *(Shin)* Va aqori Sa sarini pu tataru nia si Asa,
ba kaqu va mate pani Sa sari na tie kaleadi.

21 *(Tav)* Kaqu zama vura nia rau pa n̲uzuqu sa vinahesina e Zihova.
Madi va lavatia ri doduru kurukuru sa Pozapoza Madina sapu e Zihova ninae rane ka rane.

146

Vinahesina e Tamasa sa Hinarupu

1 Vahesia se Zihova!
Kei maqu vahesia se Zihova pa maqomaqoqu!
2 Kaqu kera vahesia rau se Zihova pa doduruna sa qua tinoa.
Kaqu kera vahesia rau sa qua Tamasa sipu korapa toaqu rau.

3 Mu lopu kalavarae koari na koimata pa pepeso,
loke tie pa pepeso si boka harupigo.
4 Pana mate rini si pule la mo pa pepeso si arini,
meke pa rane tugo asa si ta huarae sari doduru dia minizimizi veko.

5 Tamanae tugo si asa pu ta tokae koasa Tamasa te Zekopi,
sapu kalavarae koe Zihova sa nana Tamasa,

6 Sapu tavetena sa maṉauru, na pepeso,*
na kolo lamana, meke sari doduru tiṉitoṉa pu koadi vasina,
Asa sapu kopu ni sari Nana zinama ninae rane ka rane.
7 Vilasa va toṉoto si Asa pude tokani saripu ta ṉoṉovala,
meke poni ni ginani Sa saripu oviadi.

Vata rupahi e Zihova saripu ta pusidi,
8 meke va dodogorae i Sa saripu behu.
Ovulu sage ni Sa saripu hoqa.
Tataru ni e Zihova sari na tie toṉoto.
9 Va aqori e Zihova sari na tie karovodi pu koa pa nada popoa;
toka ni Sa sari na nabonaboko na eapadi;
ba va tasuna ia Sa sa siraṉa tadi na tie kaleadi.

10 Kei Zaione, kaqu koa Baṉara ninae rane
se Zihova sa mua Tamasa, koari na sinage na sage.

Mi vahesia se Zihova!

147

Vinahesina sa Tamasa Ṉiṉira Hola

1 Mi vahesia se Zihova!

Ura leana si pude kera vahesia sa nada Tamasa,
ura na variva qetu meke toṉoto si pude vahesia si Asa.
2 Kuri pulea e Zihova sa popoa Zerusalema.
Turaṉa pule ni Sa saripu ta raovodi.
3 Salaṉi Sa saripu talotaṉa pa bulodia,
meke pusi i sa sari na bakoradi.

4 Padai Sa sinokudi sari na pinopino,
meke hopeke vala ni pozadi Sa si arini.
5 Ululuna lavata na ṉiṉira hola se Zihova,
meke loke tie boka pada ia sa Nana tinumatumae.
6 Ovulu sage ni Sa saripu koa va pepekae puleni,
ba va gore pani Sa sari na tie kaleadi.

7 Mada kera vahesia se Zihova,
vahesia sa nada Tamasa koari na kinera pa mike.
8 Va neve i Sa pa maṉauru sari na lei,
meke ponia ruku Sa sa pepeso,
meke va toqoli Sa sari na duduli koari na toqere.
9 Poni ni gedi ginani Sa sari na kurukuru ṉame,
meke sari na tuna kurukuru tapuru totoso kabo ovia si arini.

10 Sa Nana qinetuqetu si lopu koa koari na hose ṉiṉiradi,
meke lopu variva qetu koa Sa sari na tie varipera varanedi,
11 ba qetu ni e Zihova sarini pu pamaṉa nia si Asa,
meke sarini pu raṉea sa Nana tataru nabuna.

12 Mi vahesia se Zihova, ke gamu na tinoni pa Zerusalema,

* **146:6** TTA 4:24, 14:15

mi vahesia sa mia Tamasa, ke gamu kasa pa Zaione.
13 Va ṉiṉira i Sa sari na rorotoana koari na mia sasada bara,
meke mana ni Sa sari na mia tinoni.
14 Kopu nia Sa sa volosona sa mia popoa,
meke poni va deṉa ni gamu huiti leadi hola Sa.

15 Zama si Asa koa sa popoa pepeso,
meke lopu sana ta evaṉa gua saripu zama ni Sa.
16 Taburu nia sinou Sa sa pepeso guana poko,
guana kavuru pu paleki na givusu.
17 Va gorea Sa sa ruku aesi, guana zalekoro,
meke lopu boka ta koa sa ibuna sa.
18 Sipu zama Sa si murimuri sa aesi,
va hirua Sa sa givusu, ke totolo sa kolo.

19 Tozia sa sa Nana inavoso koari Nana vina tumatumae
na tinarae koari na tie Izireli.
20 Lopu evaṉia Sa sapu gua asa koari na votiki butubutu,
sina lopu gilani rini sari Nana tinarae.

Mi vahesia se Zihova!

148

Tinioko koasa Doduruna sa Vinapodaka pude Vahesia sa Tamasa

1 Mi vahesia se Zihova!
Mi vahesia se Zihova, gamu na maṉauru.
Vahesia si Asa koari na vasidi ululudi.
2 Mi vahesia si Asa, gamu doduru Nana mateana.
Mi vahesia si Asa, Gamu doduru Nana qeto minate varipera pa maṉauru!

3 Mi vahesia si Asa gamu na rimata na sidara.
Mi vahesia si Asa, gamu doduru pinopino ṉedala mia!
4 Mi vahesia si Asa, gamu na maṉauru ululu mia.
Meke gamu na kolo panaulu pa maṉauru.

5 Mi vahesi gamu sa Pozana e Zihova!
Ura zama mo Sa meke ta evaṉa sari doduru.
6 Pa Nana zinama mo si ta veko si arini pa dia vasina ninae rane ka rane,
meke lopu boka va karia rini si Asa.
7 Gamu pa pepeso, mi vahesia se Zihova!
Gamu na kurukuru nomanoma mia pa lamana, meke koari na lamana peava;
8 gamu na kapi, na ruku aesi, na sinou, na lei,
na givusu raneboṉi pu va tabei sari na Nana zinama!

9 Gamu na toa, na toqere;
gamu na vuvua, na huda pa hiqohiqo!
10 Gamu na kurukuru pinomo, na bulumakao;
doduru kurukuru ṉame, na kurukuru tapuru!

11 Gamu na baṉara pa pepeso, meke sari doduru tinoni,

sari na koimata, na tie totoli pa pepeso;
12 Gamu na koreo vaqura, na vineki vaqura,
barogoso, na koburu hitehite!

13 Mi vahesia gamu sa Pozana e Zihova,
ura sa Pozana mo Sa si tava lavata koari doduru pozapoza.
Sa Nana tinolava si ululu hola nia sa maṉauru na pepeso.
14 Va ṉiṉirai Sa sari na Nana tinoni,
pude sari doduru Nana tinoni si kaqu vahesia si Asa.
Tataru ni Sa sari Nana tie Izireli.

Mi vahesia se Zihova!

149

Keke Kinera Vinahesi

1 Mi vahesia se Zihova!

Mi kera la nia koe Zihova si keke kinera vaqura.
Vahesia si Asa pa korapa vinarigarae tie raṉeraṉe!
2 Mi koa qetuqetu nia gamu na tie Izireli si Asa pu tavete gamu.
Mi koa qetuqetu nia sa mia Baṉara, gamu pu koa pa popoa Zaione!
3 Mi peka pa vinahesina sa Pozana,
mi kera vahesia koari na mike na kizakizana.

4 Ura qetu ni e Zihova sari na Nana tie,
va lavati Sa sari na tie va pepekae pa tinaharupu.
5 Madi koa qetuqetu pa minataqara sari na tie te Tamasa,
madi kera qetuqetu doduru boṉi.
6 Madi kera va ululae si arini pa vinahesina sa Tamasa,
meke taṉini sari na vedara pa limadia,
7 pude va kilasi sari na votiki butubutu,
meke sari na dia tinoni.
8 Pude pusi vagi sari na dia baṉara,
meke sari na dia koimata pa seni aeana.
9 Pude va kilasi sari na votiki butubutu, gua sapu ele garunu nia sa Tamasa.
Gua asa sa minataqara tadi na tie te Tamasa.

Mi vahesia se Zihova.

150

Vinahesina e Zihova

1 Mi vahesia se Zihova!

Mi vahesia sa Tamasa pa Nana Zelepade,
vahesia si Asa koasa Nana ṉiniraṉira pa maṉauru!
2 Vahesia si Asa koari Nana tinavete ṉiṉiradi.
Vahesia si Asa, si na arilaena hola ni Sa sari doduru.

3 Vahesia si Asa koari na ivivu,
vahesia si Asa koari na mike!.
4 Vahesia si Asa koari na kizakizana, meke pa pinekapeka,
vahesia si Asa koari na ivivu, na mike.
5 Vahesia si Asa koari na kabodi rina kizakizana,

pu ta kiza va ululae.
6 Madi vahesia se Zihova ri doduru pu siṉo!

Mi vahesia se Zihova.

SA BUKA
ZINAMA TUMATUMAE
Sa Vinabakala

Sa buka hie si koa ia na zinama tumatumae sapu variva tumatumae ni ri na tie te Tamasa pa Izireli pude tumae nia sa hahanana gua pude koa va leana. Soku ri na zinama si mae guadi koe Solomone sa baṉara; kaiqa si koari Aqura meke Lemueli (hinia 30 meke 31). Na pude vagi valeania sa lohina gua sa tinumatumae, ke papakadi mo meke bakala meke ṉiṉiradi sari zinama, meke lopu tasuna pude va nonoga i. Sari zinama hire si ta poni ni gita koasa Tamasa pude tokani gita pa nada tinoa pa pepeso, tinoa tatamana, pa sikulu, pa tinavete, pa qavuna, pa butubutu, meke pa linotu. Sapu toṉoto pa kenuna sa Tamasa si kaqu toṉoto tugo koa gita na tie. Na papakadi mo sari zinama hire meke paqapaqaha sari na binalabala, ke sari na hopeke pinaqaha si hopeke dia binalabala tugo. Ba kaiqa pinaqaha si vari luli sari dia vina tumatumae, gugua pa hinia 26:1-12 sapu vivinei nia sa tie duviduvilina meke pa hinia 31 sapu vivinei nia sa barikaleqe bokabokana.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa tinioko tanisa ginilagilana lohina. Hinia 1:1 kamo hinia 9:18
Sari na zinama tumatumae te Solomone. Hinia 10:1 kamo hinia 29:27
Sari zinama te Aqura. Hinia 30:1-33
Sari hopehopeke zinama tumatumae. Hinia 31:1-31

Sari Laedi ri na Zinama Tumatumae

1 Hire sari na zinama tumatumae te Solomone sa baṉara pa Izireli, sa
tuna koreo Devita,*
2 pude toka nigo pude dogoro vagia sa ginilagilana lohina[d] meke lulia sa
tinarae pa mua tinoa;
pude va bakali sari na zinama gilaedi.
3 Pude boka lulia sa tinarae te Tamasa pa hahanana tinoa meke sa kinoa
va leana,
pude taveti gua sapu toṉoto, ṉoṉo, meke sapu leana la pa tie.
4 Pude va tumatumae ia sa tie sapu pupuhu,
meke ponia ginilagilana na tinumatumae koasa tie vaqura.
5 Mani va avoso sa tie gilagilana pude mani gilagilana nono latu,
meke mani ta turaṉa sa tie tumaena.
6 Pude boka ta rupaha koa rini sari na zinama tumatumae na vina
padapadae,
sari zinama tadi na tie gilagilana sapu tome ginuadi.

7 Sa pinamaṉana e Zihova si na pinodalaena sa tinumatumae hinokara,
ba sa tie duduvilina si kilua sa ginilagilana lohina meke sa linulina sa
tinarae pa hahanana tinoa.*
8 Tuqu, mu va avosia sa vina tumatumae tanisa tamamu,
mu lopu kilu pania gua sapu totozi nigo sa tinamu.
9 Na havoro si arini pude va sari ia sa batumu,
na pakupaku pude va leleana ia sa ruamu.

---

* **1:1** 1 Baṉ 4:32 * **1:7** Zob 28:28; Sam 111:10; ZT 9:10

10 Tuqu, pude toketoke igo ri na tie kaleadi,
si koromu va tabei si arini.
11 Pana zama si arini, “Mae luli gami;
mada tome, mada seke va mate ia si keke tie,
mada va mate hoboria keke sapu loke nana ginugua.
12 Sipu korapa toadi meke leadi, si mada garunu lani pa lovu,
mada onolo toa i, guari pu gore la pa popoa tadi tie matedi!
13 Kote vagi gita soku likakalae arilaedi,
meke va siṉi ni tiṉitoṉa hinikodi sari nada vetu.
14 Mae, somana koa gami,
mada variva hia ni sari tinago kote hikoi gita!”
15 Tuqu, mu lopu ene luli sari tie arini;
lopu neti nia nenemu koari na dia siraṉa.
16 Ura sari nenedia si bebeno la pa sinea;
hiva tuturei variva mate.
17 Namu loke laena pude vekoa sa sipata
sipu korapa doṉo toto atu dia mo sari na kurukuru tapuru!
18 Sari tie arini si tome sipata meke ta saputu ni teledia;
vekoi rini pude va mate pule ni.
19 Gua asa sa vina betodi ri na tie hikohiko;
sa dia tinavete sea si hoke hiko pani sari dia tinoa.

Titioko sa Ginilagilana Lohina

20 Sa ginilagilana lohina si titioko ululae koari na sisiraṉa;
korapa kukili vura pa vasina varivarigarana meke pa maketi,*
21 koa rini pa siraṉa nomana si velavela vala beto sa,
meke pa sasada nuquru pa vasileana si zama si asa:

22 “Gamu pu pupuhu,
vea seunae gua si hiva koa pupuhu si gamu?
Vea seunae gua si kote koa va sisire nia gamu sa ginilagilana?
Gamu na tie duviduvili, vegua ke kana ia gamu sa tinumatumae?
23 Be va avosi gamu sari qua ginegese atu,
si kote tozi va bakala ia rau sa buloqu koa gamu,
meke vata gilana ni gamu sari qua binalabala.
24 Ba sipu etulau gamu totoso titioko si rau,
meke loke tie si va avoso totoso sipusipu gamu rau,
25 sipu kilui gamu sari qua vinari tokae pa binalabala,
meke lopu va tabei sari qua ginegese atu,
26 si kote hobequ meke hegere totoso kamo gamu tinasuna,
kote va sisire si rau totoso holoqoru si gamu,
27 totoso tarazuzu sa popoa guana totoso raneboṉi,
totoso raza sa kinolura guana vivirua,
totoso opoadumu gamu na tinasigiti na sinoliṉi.

28 Totoso asa si tiqe kote tioko mae au gamu ba kote koroqu olaṉa;
kote hata sisigiti au gamu, ba lopu kaqu dogoro au gamu.
29 Sipu kana ia gamu sa ginilagilana,
meke lopu vizatia gamu pude pamaṉa nia se Zihova,
30 sipu lopu hiva va tabei gamu sari qua vinari tokae pa binalabala,
lopu liṉana la i gamu sari qua ginegese,

* **1:20** ZT 8:1-3

31 si kaqu henai gamu sari na vuadi rina mia tinavete;
sari vuadi sari mia sinekesekei si kaqu deṉani gamu.
32 Sa hinakohako tadi pu lopu goto si kote mate nia rini,
meke pana lopu galagala ri na tie duviduvili si kote ta gore nia rini.
33 Ba asa pu va avoso mae koa rau si kote toa va bulebulei,
kaqu koa va leana si asa meke loketoṉa kote matagutu nia,” gua sa ginilagilana lohina.

2

Sa Laena sa Ginilagilana Lohina

1 Tuqu, be va tabei goi sari qua zinama
meke va naqiti sari qua ginarunu,
2 meke va taliṉa la koasa ginilagilana lohina si goi,
podekia pude vagia sa ginilagilana lohina,
3 meke be tioko la si goi pude vagia sa binokaboka pude tumae nia
meke kaboa agoi sa ginilagilana,
4 meke be hata ia goi guana hata siliva
meke pitu lulia guana tinagotago tomena,
5 si kote gilania goi sa pinamaṉana e Zihova
meke kote boka tumae nia sa Tamasa.
6 Ura e Zihova si vari poni nia sa ginilagilana lohina,
meke koa Sa vura mae sa tinumatumae meke ginilagilana.
7 Na minataqara si poni ni Sa koarini pu koa va ṉoṉo,
na lave si Asa koarini pu ene pa tinoṉoto,
8 ura toketoke ni Sa sarini pu tavete va leana
meke kopu totoko ni sa sarini pu luli va leana ia si Asa.
9 Meke kote gilania goi gua sapu toṉoto meke gotogoto,
meke kote dogoria goi sa siraṉa toṉotona pude lulia.
10 Ura sa ginilagilana lohina si kote nuquru pa bulomu,
meke sa tinumatumae si kote lomoso pa maqomaqomu.
11 Sa binalabala leanadi kote kopu nigo si agoi,
meke ginilagilana kote lavelave nigo.
12 Ginilagilana lohina kote harupu igo koari na hahanana tadi na tie kaleadi,
meke koari tie sapu boni dia zinama,
13 saripu veko pani sari na siraṉa toṉotodi,
meke ene pa hahanana huporodi,
14 sarini pu hapahapa nia sa tinavete kaleana,
meke qetu nia sa boni pa korapana sa kinaleana,
15 saripu koqi dia siraṉa,
meke dia hahanana sekesekei si lopu toṉoto.

16 Kote harupu igo tugo sa pa binarabarata,
koari na zinama variva hoqadi tanisa barikaleqe maqota,
17 pu veko pania sa loana,
meke muliṉi nia sa vinariva egoi ta tavete koe Tamasa.
18 Ura sa vetu tanisa si turaṉa tie la pa minate,
meke sa siraṉa tanisa si la koari na maqomaqodi ri na tie matedi.
19 Loke tie pu la koa sa si hoke pule mae,
babe vagi pulea sa siraṉa tanisa tinoa.

20 Gua ke kaqu lulia goi sa hahanana tadi tie leadi,
meke enea sa siraṉa tadi tie toṉoto.
21 Ura saripu toṉoto si kote koa ia sa pepeso,
meke sarini pu loke tinazutudi si kote koa hola vasina.
22 Ba sari tie kaleadi si kote ta vagi palae koasa pepeso,
meke saripu lopu va tabe si kaqu ta rabutu taloa guana linetelete pa pepeso.

3

Tinarae koari na Tie Vaqura

1 Tuqu, mu lopu muliṉi ni sari qua vina tumatumae,
ba kopu ni sari qua tinarae pa bulomu.
2 Ura kote toa soku vuaheni meke gelenae sa mua tinoa,
meke kote toa va leana si goi meke bokaboka.
3 Mani lopu ta luarae koa goi sa tataru nabuna meke rinaṉeraṉe;
paku i pa ruamu,
mamu kuberi pa bulomu.
4 Gua asa si kote leana sa pozamu meke ta qetuqetue
koasa Tamasa meke koari na tie si goi.*
5 Raṉea se Zihova pa doduruna sa bulomu,
mu lopu kalavarae ia sa mua ginilagilana soti telemu,
6 pa doduru vinizata pa mua tinoa si mu balabala ia sa Tamasa,
meke kote turaṉigo Sa pa siraṉa toṉotona.

7 Mu balabala ia telemu sapu tie gilagilana si agoi;
ba mu va tabea se Zihova mamu kilu pania sa kinaleana.*
8 Be gua asa si kote ta salaṉa sa tinimu,
meke ṉiṉira sari susurimu.

9 Va lavatia se Zihova koari mua tinagotago,
meke koari na vua kenudi ri na mua linetelete;
10 kaqu siṉi ta luluapae sari mua vetu kopu ginani,
meke sari mua vovoina vaeni si kote siṉi hola.

11 Tuqu, mu lopu hakohako totoso va toṉotigo e Zihova
meke lopu kilua sa Nana ginegese,**
12 sina e Zihova si va toṉoti mo sarini pu tataru ni Sa,
gua sa tamana sapu gegesia sa tuna sina qetu nia sa.*

13 Ta manae sa tie sapu vagia sa ginilagilana lohina,
asa sapu ta poni ginilagilana.
14 Ura sa vinagi asa si hola nia sa siliva
meke vua katakata, hola nia sa qolo.
15 Sa ginilagilana lohina si arilaena hola ni sari na patu ṉedala;
loketoṉa pu okoro nia goi si boka ta padapada la koa sa.
16 Na tinoa va gelenaena si koa pa kali mataona,
meke pa kali gedena si na tinagotago meke vina lavata.
17 Sari siraṉa tanisa si na siraṉa variva qetu,
meke bule sari doduru nana inene.

* **3:4** Lk 2:52 * **3:7** Rom 12:16 * **3:11** Zob 5:17 * **3:11** Hib 12:5-6 * **3:12** Rev 3:19

18 Guana huda tinoa si asa koa rini pu hapahapa nia;
arini pu harupu vagia si kote ta manae.
19 Kuria e Zihova sa pepeso koasa Nana tinumatumae;
koasa nana ginilagilana si vekoa Sa sa maṉauru pa nana vasina.
20 Pa Nana ginilagilana si va hoqa kolo sari na lei,
meke varipaqaha ni Sa sari na kolo pa lamana na ovuku.
21 Tuqu, mu va naqitia sa ginilae meke sa binokaboka pude mu balabala
valeana,
lopu va seu i pa matamu.
22 Kote toa ni agoi si arini,
na vina sari pude va doṉo lea ia sa ruamu.
23 Gua si kote tiqe topue ene va bulei si agoi pa mua inene,
meke lopu kaqu ta tubarae sa nenemu.
24 Pana eko goi si lopu kote matagutu;
pa mua teqe si kote lomoso sa mua pinuta.
25 Mu lopu matagutu pana raza va hodaka sa tinasuna
babe sa tinahuara pu kamo koari na tie kaleadi.
26 Ura kote raṉea agoi se Zihova,
meke kote kopu nia Sa sa nenemu pude lopu neti pa sipata.

27 Tavete valeana la koa rini pu garo pude ta tokae,
pana koa koa goi sa ṉiniraṉira pude tavete va leana.
28 Mamu lopu zama koasa turaṉamu,
“Pule mae vugo; meke kote ponigo,”
totoso koa nana mo kamahire koa goi.

29 Mu lopu kuhana nia sa turaṉamu,
pu raṉego meke koa kapae mo koa goi.
30 Lopu zutu hoboria si keke tie
totoso loke sinea si tavete atu nia sa.

31 Lopu okoro nia sa hahanana tanisa tie ṉiṉira,
babe hiva tavete luli sari ginugua tanisa.
32 Ura sea hola koe Zihova sa tie sapu boni nana hahanana,
ba raṉea Sa sa tie sapu toṉoto.

33 Sa lineveleve te Zihova si koa koasa vetu tanisa tie kaleana,
ba mana nia Sa sa vetu tanisa tie toṉoto.
34 Va sisire ni Sa sari na tie va sisire pu vahesi pule ni,
ba va mae ia Sa sa tataru lopu ta ṉana kamona koa rini pu va pepekae
pule ni.*
35 Sa tie gilae si kote tava lavata,
ba sari tie pekipeki si kote tava kurekure.

4

Sa Vuana sa Ginilagilana Lohina

1 Tuqu, mu va avosi sari tinarae tanisa tamamu,
va taliṉa pude mu vagia sa ginilagilana.
2 Na vina tumatumae leanana si ponigo rau,
ke lopu veko pani sari qua zinama.

* **3:34** Zem 4:6; 1 Pit 5:5

3 Totosona koburu si arau pa vetu tanisa tamaqu,
hitekequ si rau meke na koburu ekei tanisa tinaqu,
4 si va tumatumae au sa meke zama,
“Mu tuqe va nabu i sari qua zinama pa doduruna sa bulomu;
kopu ni sapu tozi nigo rau pude mu toa.
5 Vagia sa ginilagilana lohina pude balabala valeana;
mu lopu muliṉi ni sari qua zinama babe kilui.
6 Mu lopu veko pania sa ginilagilana lohina, na kote lavelave nigo sa,
tataru nia meke kote kopu nigo sa.
7 Sa ginilagilana lohina si arilaena hola ni sari doduru, ke mu vagia sa ginilagilana lohina.
Be sage hola hinoluna sa ba holu vagia.
8 Tataru nia, meke kaqu ovulu igo sa;
hapahapa nia, meke kote va lavata igo sa.
9 Kote ta tatarue koe Tamasa si goi, guana va sage nigo havoro sa pude va leleana ia sa batumu;
meke ponigo na toropae tolavaena sa si agoi.”
10 Tuqu, avoso mae koa rau, va tabei sapu zama ni rau,
meke sari vuaheni pa mua tinoa si kote sokudi.
11 Maqu tozi nigo sa siraṉa tanisa ginilagilana lohina,
meke turaṉigo koasa siraṉa toṉotona.
12 Pana ene goi, si lopu kaqu soqo sari nenemu;
totoso haqala goi si lopu kaqu ta tubarae si agoi.
13 Tuqe va nabua sa tinarae, lopu luara pania;
kopu nia, na asa mo sa mua tinoa.
14 Lopu neti la vasina hoke ene gua sari tie kaleadi
babe ene luli koa rini.
15 Veko pania, lopu ene hokara la ia;
mu taliri va seu koasa, mamu ene taloa mua.
16 Ura lopu kaqu puta si isara laelae pu kaiqa tinavete kaleadi si taveti rini;
lopu boka magogoso osolae kaiqa tie si va hoqai rini.
17 Na kinaleana sa gedi ginani
meke na vinaripera variva mate si na dia napo vaeni.

18 Sa siraṉa tadi tie toṉoto si guana kalalasa pana vaqavaqasa,
sapu bakala hitehite vura osolae kamo sa rane.
19 Sa siraṉa tadi tie kaleadi si huporo dudukurumu;
lopu gilania rini sa si ta tubarae nia rini.
20 Tuqu, va avosi sapu zama ni rau,
va avoso va leana koari na qua zinama.
21 Mu lopu va rizui pa matamu,
kopu ni pa korapa bulomu.
22 Ura na tinoa si arini koari tie pu va bakali,
meke na minagogoso pa tini tie.
23 Lavelave nia sa bulomu;
ura vasina bukaha vura sa mua tinoa.
24 Veko pani sari zinama sapu lopu hinokara,
va seu i sari zinama sinekesekeidi.
25 Sari matamu si madi doṉo toṉoto la pa kekenu,
mu doṉo la vasina pu korapa ene la ia goi.
26 Mu vilitia sa siraṉa, mamu tiqe ene la,
mu vagia sa siraṉa sapu toṉotona.

27 Lopu taliri la pa kali matao babe kali gede,
kopu nia sa nenemu pude lopu neti vura koasa siraṉa toṉotona.

5

Vina Balau koasa Binarabarata

1 Tuqu, va avoso mae koasa qua ginilagilana lohina,
avoso va leana mae koari qua zinama sapu lohidi meke arilaedi,
2 pude mu boka kopu pule nigo pa binalabala leadi,
meke boka naqitia sa tinumatumae.
3 Sina sa mamalaiṉina sa barikaleqe barabaratana si lomoso guana zipale,
meke sa zinama tanisa si memehe guana oela.
4 Ba pa vina betona si pasa guana sile,
meke ṉaru guana magu sapu ṉaru vari kali.
5 Sa nenena si neti gore la pa minate,
meke sari inene tanisa si tuturaṉa toṉoto la pa lovu.
6 Asa lopu balabala hokaria sa hahanana tinoa,
sari siraṉa tanisa si koqi, ba lopu gilania sa.
7 Ego tuqu, mu avoso mae koa rau;
mu lopu muliṉi ni gua sapu zama ni rau.
8 Mu enea sa siraṉa sapu seu koa sa barikaleqe asa,
lopu ene tata la ia sa sasada vetu tanisa,
9 kote gua meke vari poni nia goi sa mua ṉiniraṉira arilaena koari kaiqa,
meke mate mokue pa limana sa palabatu tanisa barikaleqe barabaratana.
10 Uve, sari votiki tie kote deṉa ni sari mua tinagotago,
meke sa mua minabo si kote votiki tie tu na tagoi.
11 Pa vina betona sa mua tinoa si kote soliṉi si agoi,
totoso hokoto ni na tinoa sari tini, masa, na ehara.
12 Kote zama si agoi, “Vegua ke hako ta totoli si arau pa votiki tie?
Vegua ke kilua tu rau sa siraṉa toṉotona?
13 Na vea ke lopu va tabei rau sari tie va tumatumae
babe va avosi sari qua tie tarae?
14 Ele kamoa rau sa vina betona sa kinaleana;
meke doṉo hikare si rau pa kenudia ri na butubutu.”

15 Mu napo mo pa mua vovoina kolo soti,
mu lopu zoropo hoboro nia mo pa sisiraṉa sa kolo pa mua berukehe.*
16 Sari mua bukaha si kaqu zoropo la tu pa sisiraṉa?
Meke sari mua tototo lo si kamo latu koari na varivarigarana?
17 Na kaqu na mia eke mo sapu asa,
lopu pude somana nia ari votiki barikaleqe.
18 Mani na bukaha minana sa mua barikaleqe koa goi;
mamu qetu nia sa barikaleqe haba ia goi totoso vaquramu,
19 sapu leleana meke tolavaena guana kurukuru dia.
Mamu qetu nia doduru totoso sa nana tinolava;
mamu qetuqetu nia doduru totoso sa nana tataru.
20 Tuqu, vea ke kote ta turaṉa va sea tu koasa barikaleqe barabaratana?
Vea ke kote hiva ṉaza ia tu goi sa barikaleqe tana votiki tie?

* **5:15** Sa Hiburu pa vesi hie si zama, “Vea ke zoropo hoboro nia mo pa sisiraṉa sa kolo pa mua berukehe,” ba sa ginuana si mu puta turaṉia sa mua barikaleqe eke mo, mu lopu puta turaṉa hoboro votiki barikaleqe.

21 Ura sari na tinavete tana tie si dogoro betoi mo e Zihova,
meke tumae ni Sa sari doduru nana inene.
22 Sa tie kaleana si sipata pule nia mo koari nana sinea;
ta pusi ni sa sari iku tadi na tinavete kaleadi pu taveti sa.
23 Kote mate nia sa sapu loke tinarae boka lulia;
ta turaṉa va seu koari nana dinuviduvili.

6

Kaiqa Vina Balau

1 Tuqu, be va tatara si goi pude hobea sa gale tana keke votiki tie pana lopu boka si asa,
be va egoa goi pude lipu ponia si asa,
2 meke veko pule nigo pa sipata si goi koari mua zinama,
tasuna ni goi sapu ele zama veko ni goi pa ṉuzumu,
3 si mu tavete gua hie, tuqu, pude va rupaha pule nigo,
ura ele veko pule nigo pa ṉiniraṉira tanisa keke tie sana.
Va pepekae pule nigo, mamu la koasa tie asa;
mamu tepa sisigiti pude vata rupahigo koasa gale.
4 Mu lopu puta,
lopu la va opo paki mata si agoi.
5 Vata rupaha pule nigo, guana igana koasa vaqara tana tie habu;
guana kurukuru tapuru koasa sipata.
6 Mu doṉo la koari na menemene, agoi na tie hakohako;
mu tumae ni sari dia hahanana, mamu gilae!
7 Loke dia koimata,
loke tie tuturaṉa babe na palabatu,
8 ba hata varigara ginani si arini totoso maṉini sa popoa,
meke qireqire nia arini sa totoso ibu.

9 Agoi na tie hakohako, vea seunae gua si kote puta goi?
Totoso sa si kote tekulu goi?
10 Na puta hite, opo hite mata,
polo hitei sari lima pude magogoso,*
11 gua hoi si raza mo sa hinabahuala, guana tie hikohikona,
minalaṉa si rapata guana keke kana.

12 Keke tie loke laena meke na tie kaleana
si ene vilorae lamae meke zama hoboro nia ṉuzuna,
13 meke putaputa kale mata pude turaṉa va sea igo,
zozoti nene na sipusipu lamae,
14 pa dia binalabala si pude taveti kaiqa ginugua sinekesekei gua,
doduru totoso si na tinasuna mo si hiva evaṉi rini.
15 Gua asa ke kote hinoqa kamoi na kinolura si arini;
hodahodaki si raza mo sa tinahuara sapu loke hinarupu koa ia.

16 Koa dia si ka onomo ginugua sapu kana hola i e Zihova, ka zuapa tiṉitoṉa sapu lopu qetu sisigiti ni Sa:
17 sa dinoṉo vahesi pule,
na mea sapu kokoha,
na lima sapu va mate tie loke nana sinea,
18 na bulo sapu hatahata ginugua kaleadi,

* **6:10** ZT 24:33-34

sa nene sapu tuturei haqala la pa kinaleana,
19 sa tie va sosode sapu kokohana,
meke sa tie sapu sovutu tinasuna koari tasina.

Na Vina Balau koasa Binarabarata

20 Tuqu, mu kopu ni gua sapu tozi nigo sa tamamu,
lopu kilui sari vina tumatumae tanisa tinamu.
21 Pusi ni ninae rane pa bulomu;
mamu pakui pa ruamu.
22 Totoso ene goi si kote turaṉigo rini;
totoso puta goi, si kote kopu nigo rini;
totoso vaṉunu goi si kote zama igo rini.
23 Ura sari tinozi hire si na zuke,
sa vina tumatumae hie si na kalalasa,
sari na ginegese pa tinarae te Tamasa
si na siraṉa la pa tinoa,
24 sapu va balau igo koa rina barikaleqe barabaratadi,
koari na zinama lomosodi tadi na votiki barikaleqe.
25 Mu lopu roro ia sa dinoṉo lea tanisa
babe ta sipata vagi koari na matana,
26 ura na tinabarana sa maqota si pada keke botubotu bereti;
ba sa pinuta turaṉana sa barikaleqe tana votiki tie si na mua tinoa mo
si holuholu nia goi.
27 Boka paleke kapae nia goi pa raqaraqamu sa nika
meke lopu ta sulu mua poko?
28 Boka enei goi sari patu leradi,
meke lopu ta kina sari ola nenemu?
29 Gua asa sa tie pu puta turaṉia sa barikaleqe tana votiki tie;
asa pu tiqu la ia sa barikaleqe asa si kaqu tava kilasa.

30 Na tie hikohiko si lopu ta hakohakoe
pana hiko si asa sina na ovia nana.
31 Ba pana ta poho sa, si kaqu lipulipu zuapa totoso laena sapu hikoa sa,
kote padana doduru likakalae pa nana vetu.
32 Ba sa tie sapu barabarata si loke nana binalabala leadi,
asa sapu tavete gua asa si ṉovala pule nia mo.
33 Kaqu ta seke va bakora meke ta hakohakoe si asa,
sa kinurekure tanisa si loke kokoina.
34 Ura na kono va gevuruna sa tinaṉaziri tanisa nana palabatu,
ke kote lopu balabala pule si asa pana la varipera si asa koasa.
35 Lopu kaqu vagia sa sa hinerehere;
na vinariponi, vea soku gua, ba lopu kote va ibua sa binugoro tanisa.

7

1 Tuqu, mu kopu ni sari qua zinama
meke va naqiti pa bulomu saripu ele tozi nigo.
2 Kopu ni sapu ele tozi nigo pude mu toa;
lavelave ni sari qua vina tumatumae guana keke tinagotago arilaena.
3 Pusi ni pa kakarutu limamu;
kuberi pa bulomu.
4 Mamu guni nia na tasimu vineki, sa ginilagilana lohina,
meke poza nia turaṉamu sa ginilae.

5 Arini kote kopu va seu igo koasa barikaleqe barabaratana,
koari na zinama lomolomosodi tanisa votiki barikaleqe.

Sa Barikaleqe Kaleanana

6 Koasa vuida pa qua vetu
si hopiki vura si rau.
7 Dogoria rau koari na tie pu lopu ele gilagilana,
va nonoga ia rau koari na tie tiqe toqolo sagedi,
si keke tie vaqura sapu lopu tumae balabala valeana.
8 Ene lulia sa sa siraṉa, tata la koasa vasina koa sa barikaleqe asa,
ene la gua pa siraṉa la koasa vetu tanisa,
9 pana veluvelu sipu podalae ibu sa rane,
totoso podalae huporo sa popoa.

10 Totoso asa si vura si keke barikaleqe pude tutuvia,
pokopoko guana keke maqota meke koa ia na hiniva pude vorivoriti.
11 Na mataqarana si asa meke loke nana kinurekure,
meke lopu nosona pa vetu si asa;
12 ele koa aqa pa sisiraṉa, ele pa maketi tu,
ele pa kaiqa hukihukiridi, gua mo si asa.
13 Ṉaza vagia sa sa koreo meke aho ia,
meke doṉo toṉoto la ia sa isumatana meke zama:

14 “Vukivukihi binaere si tavetia rau ṉinoroi,
meke sari masa kurukuru koasa vinukivukihi si koa dia pa vetu;
ele va hokoti rau sari qua tinokotokoro nabudi koe Tamasa!
15 Ke vura mae si arau pude tutuvu igo;
hata igo rau meke kamahire dogoro vagi igo!
16 Ele ivaria rau sa qua teqe
pa poko visoviso mae guana pa Izipi.
17 Va humaṉa lea ia rau sa qua teqe
koari na oto huda moa, na huda humaṉa lea na sinamoni na aloesi na gua.
18 Aria mada hata ia sa tataru kamoa munumunu;
mada vari qetuqetue nada mo.
19 Sa qua palabatu si lopu koa pa vetu;
taloa si asa pa keke inene gelena.
20 Paleke va soku poata si asa
meke totoso hobe rimata tu si kote pule mae si asa.”

21 Zama va malohoria sa barikaleqe meke turaṉa vagia;
koari nana zinama vina lomolomoso si saputu vagia sa.
22 Meke hinoqa lulia mo sa sa barikaleqe
guana bulumakao sapu ta turaṉa pude la tava mate,
guana dia sapu netia sa iku tana sipata;
23 aqa nia sa tupi pude goto pa bulona,
guana kurukuru sapu tapuru nuquru pa sipata,
sapu lopu rovea sa kote voi pule nia pa minate si asa.

24 Ego gamu na tuqu, va avoso mae koa rau,
mi kopu va leana ni sari zinama pu zama ni rau.
25 Lopu va malumi bulomia pude kekere la pa siraṉa tanisa barikaleqe sana

babe muliuṉu meke ene la gua pa nana siraṉa.
26 Na soku sari nana boso pu ele va hoqai sa;
saripu ele va matei sa si lopu boka ta nae.
27 Labena sa siraṉa pa vetu tanisa sapu la gua pa lovu;
nuquru la pa vasina tadi na tie matedi.

8

Sa Tinioko Tanisa Ginilagilana Lohina

1 Va avoso! Sa ginilagilana lohina si korapa titioko!
Korapa hiva ta avoso sa ginilae.*
2 Koari na siraṉa pa batu toqere,
meke turu nana koari na vari pazadi.
3 Tata pa sasada nuquru koari na vasileana nomadi;
koari na siraṉa la pa vasileana si kukili vura si asa:
4 “Koa gamu doduru tie si titioko vura si rau;
zama va ululae si arau koa gamu doduru tinoni,
5 Gamu pu pupuhu, mi vagia sa ginilae;
gamu na pekipeki si mi vagia sa ginilagilana.
6 Avoso mae, ura na ginugua arilaedi si kote zama ni rau;
na toṉotodi si kote zama ni sa beruqu.
7 Sa ṉuzuqu si zama va hinokara,
meke na kokoha si kaleana pude tozia pa beruqu.
8 Doduru zinama pa ṉuzuqu si toṉoto,
lopu keke si kaleana babe turaṉa va sea tie.
9 Koa rini pu vizavizata va toṉoto si toṉotodi mo sari qua zinama,
meke kalalasa koarini pu gilagilana.
10 Sa qua tinarae si mamu vizata vagia lopu sa siliva;
na tinumatumae lopu sa qolo arilaena.
11 Ura sa ginilagilana lohina si arilaena hola nia sa patu ṉedala,
meke loketoṉa sapu okoro nia goi si boka va padapada la nia goi koa sa.

12 Arau, sa ginilagilana lohina si koa turaṉia sa ginilae pude vizata valeana;
arau tagoa sa tinumatumae meke sa vinilasa toṉotona.
13 Pude pamaṉa nia se Zihova si na hinakohakona sa kinaleana;
arau kana ia sa vinahesi pule meke sa vina titie,
gua tugo sa hahanana kaleana meke sa kokoha.
14 Sa variponi binalabala meke sa vinizata toṉoto si taqarau;
arau tagoa sa ginilagilana meke sa ṉiniraṉira.
15 Koa rau si tuturaṉa sari na baṉara
meke sari koimata si tavete tinarae sapu ṉoṉo;
16 koa rau si totoli sari palabatu,
meke sari doduru koimata pu kopu nia sa kasia popoa.
17 Tataru ni rau sarini pu tataru nau,
meke arini pu hata au si dogoro au tugo.
18 Koa rau koa sari tinagotago meke vina lavata,
sa tinago sapu koa hola meke sa kinoa valeana.
19 Sa vuaqu rau si leana hola nia sa qolo viana,
sapu podaka vura koa rau si hola nia sa siliva arilaena.
20 Arau si lulia sa hahanana sapu ṉoṉo,

* **8:1** ZT 1:20-21

meke ene pa siraṉa sapu toṉoto,
21 va tago i sarini pu tataru nau,
meke va siṉi ni likakalae arilaedi rau sari dia vetu.

22 Se Zihova va podaka kekenu au si rau koari Nana tinavete,
sipu lopu ele sari doduru pule.*
23 Arau si ta vizata pukerane latu,
pa pinodalaena sipu lopu ele podaka sa kasia popoa.
24 Sipu lopu ele koa sari na kolo lamana,
meke lopu ele koa sari bukaha sapu gavoro va soku kolo si podo si rau.
25 Sipu lopu ele tava garo la pa dia vasidi sari na toa,
meke lopu ele koa sari na toqere, si podo si rau.
26 Sipu lopu ele tavetia Sa sa kasia popoa meke sa pepesona,
babe sa kavuruna sa kasia popoa si podo si rau.
27 Arau si koa qua totoso va garo la nia Sa sa maṉauru pa nana vasina,
totoso gasi vura nia Sa sa hubi lamana,
28 totoso vekoa Sa sa galegalearane meke sari na lei panaulu
meke tukeli sari bukaha pa lamana peava,
29 totoso vekoa Sa vasina kote kokoi sa kolo hokara,
meke volosi Sa sari na kolo pude kopu ni dia boku,
meke totoso podalae kuria Sa sa kasia popoa.
30 Arau mo sa Nana tie tavetavete pu koa pa kalina Sa.
Siṉi au na qinetuqetu ninae rane,
qetuqetu lamo si rau pa kenuna Sa.
31 Qetuqetu nia rau sa kasia popoa Tanisa
meke qetu ni rau sari tiena sa kasia popoa.

32 Ego gamu na tuqu, mi avoso mae koa rau;
ta manae si arini pu kopu ni sari qua tinarae.
33 Va avoso mae koasa qua vina tumatumae pude mu gilae;
mi lopu kilu ia.
34 Ta manae sa tie pu va avoso mae koa rau,
pu kopu totoko nia sa qua sasada,
pu koa aqa pa qua sasada vetu.
35 Ura asa pu dogoro vagi au si vagia tugo sa sa tinoa,
meke kaqu qetu nia tugo e Zihova si asa.
36 Ba asa pu lopu boka dogoro vagi au si ṉovala pule nia;
meke doduru pu kana au si tataru nia rini sa minate.”

9

Sa Ginilagilana Lohina meke sa Dinuviduvili

1 Sa ginilagilana lohina si ele kuri ia sa nana vetu;
meke ka zuapa dedegerena.
2 Na inevaṉa si nama nia sa meke heni nia kolo sa sa vaeni;
meke sa tevolo si va nama ia sa.
3 Sari nana nabulu vineki si ele garuni sa pude ruvaruvata,
meke titioko si asa pa vasina ululuna koasa vasileana,
4 meke zama, “Mi mae gamu doduru pu lopu goto, nuquru mae tani!”
gua si asa koarini pu lopu tumae balabala.
5 “Mae mamu henai sari ginani hire

* **8:22** Rev 3:14

mamu napoa sa vaeni sapu ele heni vekoa rau.
6 Veko pani sari mia hahanana pupuhudi pude mi toa;
pude mi ene pa siraṉa tadi tie gilaedi.

7 Asa pu norea sa tie pesipesi hoboro si aqa ta ruba mo;
asa pu la tokea sa tie kaleana si aqa ta ṉovala mo.
8 Mu lopu norea sa tie pesipesi hoboro, na kote kana igo sa;
ba tokea sa tie gilagilana, meke kote tataru nigo sa.
9 Tarae nia sa tie gilaena, mani gilae nono latu si asa;
va tumatumae ia sa tie toṉoto meke kote tumae lala nana si asa.

10 Sa pinamaṉana e Zihova si na pinodalaena sa ginilagilana lohina,
meke pude tumae nia sa Tamasa Hopena si na ginilae.*
11 Ura mi ene gua koa rau, pude soku sari mia rane,
meke soku vuaheni si kaqu ta tomo atu pa mia tinoa.
12 Be gilae si goi, sa mua ginilagilana lohina kote pia igo;
ba pana kilu au goi, si telemu mo kote ṉovala pule nigo.”

13 Sa barikaleqe, sapu e Duvili pozana si vevehe hola;
na lopu tumae balabala si asa meke loketoṉa gilania.
14 Habotu si asa pa sasada koasa nana vetu,
babe pa keke vasina ululuna koasa vasileana,
15 meke kukili vura la koa rini pu ene hola;
pu korapa ene pa dia siraṉa.
16 “Gamu pu pupuhu si mi nuquru mae tani!”
gua si asa koarini pu lopu tumae balabala.
17 “Na kolo ta hikona si lomoso;
meke na ginani ta hena tomena si hena lea hola!”
18 Ba lopu gilania rini sapu koa ia minate sa vasina asa;
na popoa tadi tie matedi sa vetu tanisa.

10

Sari na Zinama Tumatumae te Solomone

1 Hire sari na zinama tumatumae te Solomone:
Na koreo gilaena si qetu nia sa tamana si asa;
ba sa koreo pekipekina si na tinalotaṉa tanisa tinana.
2 Na tinagotago ta hikodi si loke laedi,
ba sa tinoṉoto si kote harupigo pa minate.
3 Zihova si lopu kaqu va malumi sarini pu toṉoto pude ovia,
ba koroṉa nia Sa sa inokoro tadi na tie kaleadi.
4 Na lima hakohakona si va kamo minalaṉa,
ba sa lima sapu ṉaliṉali pa tinavete si va tagotago tie.
5 Asa pu vagi ginani pa inuma pa totoso komiha si na koreo gilaena,
ba asa pu puta pa totoso pakepakete si na koreo variva kurekurena.
6 Na minana si toropae nia sa tie toṉoto,
ba sari tie kaleadi si na ṉoṉovala mo si zama ni rini.
7 Pude balabala pule la i sari tie toṉoto si na minana,
ba sari pozadi ari tie kaleadi si kote popozu taloa.
8 Sa tie sapu gilae pa bulona si va tabei sari na tinarae,
ba sa tie memeakala si pekipeki meke kote kamoa tinasuna.
9 Sa tie ṉoṉona si kote ene vata bulei si asa,

* **9:10** Zob 28:28; Sam 111:10; ZT 1:7

ba asa pu lulia sa siraṉa koqina si kote ta poho vura.
10 Asa pu putaputa kale mata si va gavoro tinalotaṉa,
ba asa pu tozia sa hinokara si okoro nia sa binule.
11 Sari na zinama tanisa tie toṉoto si na bukaha tanisa tinoa,
ba sari tie kaleadi si na ṉoṉovala mo si zama ni rini.
12 Na vinari kanai si va gevuru vinaripera,
ba sa tataru si taleoso ni sari doduru sinea.*
13 Sa ginilagilana lohina si ta dogoro koa ri na zinama tadi pu bakaladi,
ba sa kolu si pude sekea mudina sa tie sapu lopu gilae.
14 Sari tie gilagilana si hata ia sa tinumatumae,
ba sari na zinama tanisa tie duvili si hata tinasuna.
15 Na tinago si na ṉiha na varane pa totoso tinasuna tadi na tie tagotago,
ba na hinabahuala si ṉovaladi sari tie malaṉa.
16 Sa tinabara tadi tie toṉoto si na tinoa,
ba sa hinia tadi tie kaleadi si na vina kilasa.
17 Asa pu va taliṉa la ia sa tinarae si dogoria sa siraṉa la pa tinoa,
ba arini pu lopu hiva tava toṉoto si turaṉa va sea tie.
18 Asa pu tomea sa kinukiti si na tie kokoha,
meke asa pu zama va kaleana ia si keke tie si na tie duvili.
19 Pana soku sari zinama, si kamo mo sa kinaleana,
ba gilae sa tie pu kopu nia sa meana.
20 Sa meana sa tie toṉoto si guana siliva viana,
ba sa bulona sa tie kaleana si loke laena.
21 Sa beruna sa tie toṉoto si na minana koari soku tie,
ba sa tie duvili si loke nana binalabala leadi.
22 Sa minana te Zihova si va tagotago tie,
meke lopu va somana nia tinasuna Sa.
23 Na tie duvili mo si qetu ni sari na tinavete kaleadi,
ba sa tie sapu gilae si qetu nia sa ginilagilana lohina.
24 Sapu matagutu nia sa tie kaleana si kote raza nana mo koasa;
ba sapu okoro nia sa tie toṉoto si kote ta poni nia sa.
25 Totoso hola taloa sa ranebo̱ni, si taloa tugo sari tie kaleadi,
ba sari pu toṉoto dia si turu va nabu ninae rane.
26 Sa tie hakohakona koa rini pu garunia,
si guana sile pa livo meke tuṉaha pa mata tie.
27 Sa pinamaṉana e Zihova si va gele tinoa,
ba sari na tie kaleadi si tuturei mate.
28 Sa tie toṉoto si koa qetuqetu nana sina ronua sa sapu kote evaṉa,
ba sa inokoro tadi na tie kaleadi si lopu kaqu tava gorevura.
29 Koa bule sari na tie toṉoto pa siraṉa te Zihova,
ba sa siraṉa asa si na tinasuna koari na tie kaleadi.
30 Sari tie toṉoto si lopu kaqu ta rabutu palae,
ba sari tie kaleadi si lopu kaqu koa hola koasa popoa.
31 Na zinama tanisa tie toṉoto si vura ia ginilagilana lohina,
ba sa mea sapu zama va kaleana si kaqu ta magu palae.
32 Sari na beru tadi tie toṉoto si gilania sa si leana pude zama nia,
ba sari na tie kaleadi si tale zinama bonidi mo si zama ni rini.

11

1 E Zihova lopu hiva hokara ni sari na sikele sapu hikohiko,
ba qetu nia Sa sa padapadana mamata sapu toṉoto.
2 Pana vahesi pule ni sari na tie, si lopu sana mae sa kinurekure,

* **10:12** Zem 5:20; 1 Pit 4:8

na vina pepekae si lulia na ginilagilana lohina.
3 Sa tie toṉoto si ta turaṉa koasa nana kinoa va ṉoṉo,
ba na sinekesekei si ṉovalana sa tie kokoha.
4 Na tinagotago si loke laena totoso tia ia goi sa minate,
ba kinoa va leana kote harupigo pa minate.
5 Sa tinoṉoto tanisa tie sapu loke tinazutuna si turaṉa va leanana si asa,
ba sa tie kaleana si tasuna ni sari nana kinaleana.
6 Sa tinoṉoto tanisa tie ṉoṉona si harupia si asa,
ba sa tie lopu ta raṉena si ta sipata koari nana pinuhi.
7 Pana mate sa tie kaleana, si beto tugo sari doduru nana inoko'okoro;
doduru pu hiva ni sa pa nana ṉiniraṉira si loketoṉa mo.
8 Sa tie toṉoto si ta harupu koari na tinasuna,
ta kasie meke raza la tu koari na tie kaleadi.
9 Koari nana zinama sa tie sapu lopu gilania sa Tamasa si boka ṉovalia sa sa turaṉana,
ba pa ginilagilana si boka ta harupu sa tie toṉoto.
10 Totoso koa va leana sari tie toṉoto, si qetu sari pa vasileana,
totoso mate sari tie kaleadi si kukili qetuqetu si arini.
11 Koari na minana tanisa tie ṉoṉo si ta ovulu sa vasileana,
ba koari na zinama tanisa tie kaleana si ta huara sa popoa.
12 Sa tie pu lopu tumae balabala si zama va gore turaṉana,
ba sa tie gilagilana si kopu nia sa sa meana.
13 Na nanae si hoke tozi vura ginugua tomedi,
ba sa tie ta ronuna si kopu ni sari vivinei tadi votiki tie.
14 Pude lopu ta turaṉa, si hoqa tugo sa butubutu,
ba pana soku tie si vari tokae pa binalabala si koa sa minataqara.
15 Asa pu va egoa pude hobea sa gale tana keke tie si kaqu kaleana nia tugo sa,
ba asa pu korona tabaria sa lipulipu tana votiki tie si gulea nana.
16 Sa barikaleqe pu koa ia tataru bulona si ta pamaṉae,
ba sari na tie ṉoṉovala si na tinagotago mo si vagia sa.
17 Sa tie tataru si na lineana si vagia sa,
ba sa tie ṉoṉovala si va tinasuna pule nia.
18 Sa tie kaleana si hoke vagi tinabara sapu kokohadi,
ba asa pu letea sa tinoṉoto si kaqu paketia sa vua hinokarana.
19 Sa tie sapu turu va nabu pa tinoṉoto si kaqu vagia sa tinoa,
ba sa tie sapu luli sari tinavete kaleadi si hata mate.
20 E Zihova si etuli na va kari saripu boni bulodi,
ba qetu hola ni Sa saripu tavete va leana.
21 Mi gilana valeania sapu hie: Sari tie kaleadi si kaqu tava kilasa,
ba arini pu toṉoto si kaqu ta rupaha.
22 Guana riṉi qolo pa isuna sa boko,
sa barikaleqe leleana sapu lopu tumae balabala.
23 Sari inokoro tadi tie toṉoto si hoke gorevura va leana,
ba sari rinoverove tadi tie kaleadi si va bugori sari doduru tie.
24 Keke tie si tataru meke vari poni, ba va gavoro soku si asa,
keke si korokorona poni, si kamoa tu minalaṉa.
25 Sa tie sapu variponi, si kote toa va leana meke bokaboka,
meke asa pu toka ni sari tie si kote ta tokae tugo.
26 Hoke ta levei sa tie pu puhi ni sari ginani,
ba ta manae si asa pu va malumu pude holuholu ni.
27 Asa pu hata ia pude leana si vagia tugo sa lineana,

ba sa tinasuna si kote raza koasa pu hata ia.
28 Asa pu raṉei sari nana tinagotago si kaqu hoqa guana elelo matena,
ba sari tie toṉoto si kote toa va leana gua na linetelete vaqura.
29 Asa pu vata tasuna i sari nana tatamana, si na givusu mo si kote tagoa sa,
meke sa tie duvili si kote nabulu koasa tie gilae.
30 Sa vua tanisa tie toṉoto, si na huda tinoa,
meke asa pu harupi sari maqomaqo tie si na tie gilae.
31 Pude ta pia pa popoa pepeso sari tie toṉoto,
si nasa si kote kamo i sarini pu kaleadi?*

12

1 Asa pu tataru nia sa tinarae pa tinoa si tataru nia sa tinumatumae,
ba asa pu hako ta gegese si pekipeki.
2 Sa tie leana si ta tokae koe Zihova,
ba va kilasi Sa sari tie sekesekei.
3 Sa tie si tasuna pude turu va nabu koari na hahanana kaleadi,
ba sa tie toṉoto si lopu kaqu ta rabutu palae.
4 Sa barikaleqe sapu taguena nana hahanana si na toropae binaṉara tanisa nana palabatu*,
ba sa barikaleqe sapu va kamo kinurekure si guana popozu pa susurina sa palabatu.
5 Sari hiniva tadi tie toṉoto si gotogoto,
ba sari binalabala vari tokae tadi tie kaleadi si na sinekesekei.
6 Sari zinama tadi na tie kaleadi si variva mate,
ba sari na zinama tadi tie toṉoto si variharupi.
7 Sari tie kaleadi si kamoi tinasuna meke lopu ta dogoro pule,
ba sa vetu tadi tie toṉoto si turu va nabu.
8 Na tie si ta vahesi, luli gua koari nana ginilagilana lohidi,
ba sarini pu kaleana dia binalabala si ta hakohakoe.
9 Leana hola si pude lopu ta gilana ba tago mua nabulu,
hola nia pude va sagesage pule nia ba loke gana ginani.
10 Sa tie toṉoto si kopu va leana ni sari nana kurukuru,
ba sari tataru tadi tie kaleadi si na ṉinovaṉovala.
11 Asa pu tavetavete nia sa nana pepeso si kote soku gana ginani,
ba asa pu koa va gulegulea si lopu tumae balabala.
12 Sari tie kaleadi si okoro ni sari tiṉitoṉa tadi na tie hikohiko,
ba sa karoso tadi tie toṉoto si toa va leana.
13 Sa tie kaleana si sipata pule nia koari nana zinama,
ba sa tie toṉoto si ilolae taloa nana koa sa tinasuna.
14 Na vua tadi nana zinama leadi si kamo koa sa,
gua tugo sari tinavete leadi pa limana si ta pia ni sa.
15 Sa hahanana tanisa tie duvili si toṉoto pa nana binalabala,
ba sa tie gilae si va avoso la pa vina balau.
16 Sa tie duvili si tuturei bugoro,
ba sa tie gilae si avoso pani sari zinama ṉoṉovala.
17 Sa tie va sosode hinokarana si tozi sa gua sapu hinokara,
ba sa tie va sosode sekesekeina si koha tugo si tozi sa.
18 Na zinama haluhalue si suvulu guana hopere,
ba sa mea tanisa tie gilae si ibu nia sa bakora.
19 Zinama hinokaradi si koa hola,

---

* **11:31** 1 Pit 4:18 * **12:4** Sa barikaleqe taguena si na vinahesi tanisa nana palabatu.

ba sa mea kokohana si pa totoso papakana mo.
20 Na koai sinekesekei bulodi saripu balabala pude tavete va kaleana,
ba na qinetuqetu si tadirini pu zama nia sa binule.
21 Loke ginugua kaleadi si kote ta evaṉa koa rini pu toṉoto,
ba sari tie kaleadi si kote siṉi i na tinasuna.
22 Zihova si kilu hola i sari beru sapu kokoha,
ba qetuqetu ni Sa sari na tie pu zama pa hinokara.
23 Sa tie gilae si lopu tozi lamae ni sari nana tinumatumae,
ba sa tie duvili si va titie ni sari nana pinupuhu.
24 Sa lima sapu tavetavete va ṉiṉira si kote na tie tuturaṉa,
ba sa vina betona sa hinakohako si kote ta garunu zuzuku tinavete mo.
25 Na tinalotaṉa si hoke ta mamata nia na tie,
ba na zinama koa ia tataru si hoke va mataqara tie.
26 Sa tie toṉoto si hoke va balau koari nana baere,
ba sa siraṉa tadi na tie kaleadi si turaṉa va sea tie.
27 Sa tie hakohako si lopu va kinai tugo sari gana hinabu,
ba sa tie ṉaliṉali si va ari laena i sari nana vinagi.
28 Pa hahanana tinoṉoto koa sa tinoa,
pa siraṉa asa sa tinoa hola.

13

1 Na koburu gilaena va avosia sa tinarae tanisa tamana,
ba sa tie va sisire lulia ṉoṉovala si lopu hiva avoso ginegese.
2 Koari vuadi ri nana zinama si qetuqetu sa tie leanana,
ba sari tie sekesekei si odi hiva huhuara.
3 Asa pu lavelave nia sa beruna si kopu nia sa nana tinoa,
ba asa pu memeakala si ṉovala pule nia.
4 Sa tie udapelu si ovia ba lopu ta poni,
ba sari hiniva tadi tie ṉaliṉali si gorevura beto.
5 Sa tie toṉoto kana hola ia sa kokoha;
ba sa tie kaleana si taveti sapu variva kurekure hola.
6 Na tinoṉoto lavelave nia sa tie sapu loke nana tinazutu,
ba na kinaleana si na hinoqa tadi na tie seadi.
7 Keke tie si va gulegulea sapu tagotagona gua, ba si loketoṉa tu tagoa;
keke pule si habahualana gua, ba si tagotagona tu.
8 Na tie tagotagona si boka tabaria sa kana pude harupu pule nia,
ba sa tie malaṉa si loke tie okoro hiva ṉovalia.
9 Sa zuke tanisa tie toṉoto si kalalasa va leana hola,
ba tanisa tie kaleana si lamo pa mate.
10 Na vinahesi pule si va gavogavoro vinari tokei,
ba sa ginilagilana lohina si ta dogoro koarini pu vagi vina balau.
11 Poata sapu tuturei ta vagi, si lopu sana murimuri palae tugo,
ba asa pu va naqiti tatasa poata si va toqoli sa.
12 Pude seunae aqa nia si keketoṉa leanana si hoke lehu sa tie,
ba pana gorevura gua sapu ta hivae si na qinetuqetu lavata.
13 Asa pu lopu va ari laena ia sa tinarae si vata tasuna pule nia,
ba asa pu pamaṉa nia sa ginarunu si kote ta pia.
14 Sa vina tumatumae tanisa tie gilagilana si na bukaha pa tinoa,
va kekeria sa sa tie koasa sipata tanisa minate.
15 Na ginilagilana sapu bakala si ta pamaṉae,
ba sa tie sekesekei si ene la pa tinasuna.
16 Sari tie gilaedi si balabala paki meke tiqe tavetavete,

ba sa tie duvili si va dogoro nia sa nana pinupuhu.
17 Pana paleke inavoso sa tie kaleana si na tinasuna si kote vura,
ba sa tie ta ronuna si kote turaṉa sinalaṉa.
18 Asa pu lopu luli tinarae si kote kamoa na minalaṉa meke kinurekure,
ba asa pu va taliṉa ia sa ginegese si kote ta pamaṉae.
19 Sa hiniva sapu gorevura si lomoso pa maqomaqo,
ba sa tie duvili si korona kekere koari na hahanana kaleadi.
20 Asa pu ene turaṉi saripu gilagilana si kote gilagilana tugo,
ba asa pu baeri sari na tie duvili si ṉovala pule nia.
21 Na tinasuna luli i sarini pu tavete va sea,
ba kinoa va leana si na pinia tadi pu toṉoto.
22 Na tie leana si veko hola tinago tadi nana koburu pu podoi na tuna,
ba sari tinagotago tadi na tie kaleadi si dia ri na tie toṉoto.
23 Na inuma tanisa tie habahuala si kote boka namu va leana,
ba sari hahanana kaleadi tadi na tie kaleadi si kote sara pani.
24 Asa pu lopu sekeseke nia sa kolu si lopu tataru nia sa tuna,
ba asa pu tataru nia sa tuna si kote gegesia sa si asa.
25 Sari tie toṉoto si henahena pude deṉa sari bulodia,
ba sa tiadi rina tie kaleadi si koba ovia mo.

14

1 Sa barikaleqe gilaena si kuria sa nana vetu,
ba sa barikaleqe pupuhuna si pa limana soti mo huara gore nia sapu tanisa.
2 Asa pu toṉoto nana inene si pamaṉa nia sa se Zihova,
ba asa pu kaleana nana hahanana si korona nia sa si Asa.
3 Sa zinama tanisa tie pekipeki si ta seke nia sa mudina,
ba sa beruna sa tie gilae si hukatana si asa.
4 Pana loke bulumakao pude dakua sa geligeliana pepeso si kokoba sa mua vetu vekovekoana ginani,
ba pa ṉiniraṉira tanisa bulumakao si soku sa vua.
5 Sa tie va sosode hinokarana si tozia sa hinokara,
ba asa pu kokohana si sekesekei tugo.
6 Sa tie ṉoṉovala si hata ia sa ginilagilana lohina ba lopu dogoria sa,
ba sa tinumatumae si kamo tuturei koasa tie pu gilagilana.
7 Mu koa va seu koa sa tie pekipekina,
na loke ginilagilana si kote vagia goi koari nana zinama.
8 Sa ginilagilana tanisa tie gilae si pude tumae nia sa nana siraṉa,
ba sari hahanana kaleadi tadi na tie pekipeki si tuturaṉa va sea.
9 Va sisire nia ari tie pekipeki sa hinerehere tana sinea,
ba sari tie leadi si qetu nia meke hata vinariva taleosae.
10 Hopeke bulo si tumae ni sari hopeke dia tinalotaṉa,
meke votiki tie lopu kote boka tumae ni sari dia hopeke qinetuqetu.
11 Sa vetu tanisa tie kaleana si kote ta huara,
ba sa ipi tanisa tie ṉoṉo si kote turu hola.
12 Koa nana sa siraṉa sapu doṉo guana toṉoto pa tie,
ba pa vina betona si kamo la tu pa minate.*
13 Na hinegere si boka tomea sa tinasigiti pa bulo,
meke sipu hola sa qinetuqetu si koa hola sa tinalotaṉa.
14 Sari tie kaleadi si kaqu vagi vuadi sari dia hahanana,
meke sa tie leanana si kaqu ta pia.

* **14:12** ZT 16:25

15 Sa tie sapu lopu goto si hoke va hinokara hoboro mo,
ba sa tie gilae si kote vizata va leana koari nana inene.
16 Sa tie gilagilana si pamaṉa nia se Zihova meke kilua sa kinaleana,
ba sa tie pekipeki si pupuhu meke sasurae hoboro lamae.
17 Sa tie bubugoro haru si tavete hoboro,
meke sa tie sekesekei si ta hakohakoe.
18 Saripu lopu goto si hoke va kamo pupuhu tugo,
ba sa tie gilae si toropae nia sa tinumatumae.
19 Sari tie kaleadi si hoke todoṉo ni sari tie leadi,
meke sari tie koluradi si tepatepa tinokae koari tie toṉoto.
20 Sari tie malaṉa si ta hakohakoe tugo koari turaṉadia,
ba sari tie tagotago si soku sari na dia baere.
21 Asa pu hakohako nia sa turaṉana si sea,
ba tamanae si asa pu tataru ni saripu loke gedi.
22 Sarini pu kuhana ni si kaiqa hiniva kaleadi si hoke muliuṉu taloa tugo,
ba arini pu balabala pude tavete va leana si kote vagia sa tataru nabuna meke sa sinoto va nabu koe Tamasa.
23 Doduru tinavete mamatadi si koai na lineana,
ba sa zama palae si na minalaṉa kamoa.
24 Sari na tinagotago tadi na tie gilaedi si na dia toropae baṉara,
ba sa dinuviduvili si na pakupaku tadi tie pekipeki.
25 Na tie va sosode hinokara si harupu tie,
ba sa tie va sosode kokoha si sekesekei.
26 Asa pu pamaṉa nia se Zihova, si ta kopue koa Sa,
meke sari nana koburu kote boka la tome vasina.
27 Na pinamaṉana e Zihova si na bukaha tanisa tinoa,
va kekere taloa ia sa tie koasa sipata tanisa minate.
28 Na butubutu nomana si na ṉiniraṉira tanisa baṉara,
ba pana loketoṉa tie si loke laena mo sa koburu tavia.
29 Sa tie sapu lopu bugoro si tagoa sa ginilagilana,
ba asa pu bubugoro haru si va vura ia sa nana pinekipeki.
30 Na bulo sapu koa bule si ponia tinoa sa tini,
ba sa kinonokono si va popozu susuri.
31 Asa pu ṉoṉovali saripu malaṉa si va sisire nia sa sa Tamasa pu tavetedi,
ba asa pu tataru nia sa tie loke gana si pamaṉa nia sa Tamasa.
32 Totoso kamo sa tinasuna si hoqa gore sari tie kaleadi,
ba totoso kamo sa minate si ta rupaha dia sari tie toṉoto.
33 Na ginilagilana lohina si koa pa bulona sa tie gilaena,
meke koari pu pekipeki ba vata gilana pule nia si asa.
34 Na tinoṉoto si ovulia sa butubutu,
ba na sinea si variva kurekure koari na tie.
35 Na baṉara si qetu nia sa nabulu gilaena,
ba sa nabulu variva kurekurena si ta ṉaziri nia sa.

15

1 Na inolaṉa va mamamana si va noso binugoro,
ba sa zinama vari sigiti si variva bugoro.
2 Pa mea tanisa tie gilae si avoso lea sa tinumatumae,
ba totolo vura pa ṉuzu tanisa tie pekipeki si na zinama loke laedi.
3 Sari matana e Zihova si pa doduru vasina,
dogori Nana sari tie kaleadi meke leanadi.
4 Sa mea sapu va kamo sinalaṉa si na huda tinoa,
ba sa mea sapu sekesekei si va mate maqomaqo.

5 Na duviduvili si asa pu etulia sa tinarae tanisa tamana,
ba asa pu va egoi sari na ginegese si kote gilae.
6 Sa vetu tanisa tie toṉoto si koa ia na tinagotago ari laedi,
ba sari tinago tadi tie kaleadi si va kamo tinasuna.
7 Sari na beru tadi na tie gilae si va enea sa tinumatumae,
ba sari na bulo tadi na tie pekipeki si loketoṉa boka vari poni nia.
8 Zihova lopu qetu hokara ni sari vinukivukihi tadi tie kaleadi,
ba sa vinaravara tanisa tie ṉoṉo si qetu nia Sa.
9 Zihova kana i sari hahanana tadi tie kaleadi,
ba tataru ni Sa saripu lulia sa tinoṉoto.
10 Na zinama ṉiṉirana si kote ta vala koasa tie pu taluarae koasa tinoṉoto,
asa pu hako ta gegese si kote mate.
11 Minate meke sa popoa tadi na tie matedi si lopu paere koe Zihova,
ke sari doduru bulo tie si dogoro betoi mo Sa.
12 Na tie va karikari si lopu hiva nia sa ginegese,
lopu kote tata la i rini sari tie giligilana.
13 Pude qetuqetu sa bulo si komolo sa isumata,
ba sa bulo ta sigitina si va mate maqomaqo.
14 Sa bulo sapu dodogorae si hata tinumatumae,
ba sa ṉuzu tanisa duviduvili si henai sari zinama pekipeki.
15 Sari doduru rane tadi pu malaṉa si voriti pude boka,
ba sa bulo sapu qetuqetu si inevaṉa lamo.
16 Leana be tago vasina hite pa korapa pinamaṉana e Zihova,
hola nia sa tinagotago sapu koa ia kinolura.
17 Leana sa hena neka pa vasina koa ia tataru,
hola nia sa inevaṉa bulumakao pa korapa vinari kanai.
18 Na tie bubugoro haru si va gevugevuru vinari zamai,
ba sa tie nosona si va bule vinari tokei.
19 Sa siraṉa tanisa tie hakohako si tukua na hiqohiqo rakihi,
ba sa tie ṉoṉo si ene pa siraṉa kalalasana.
20 Na koburu gilaena si na qinetuqetu tanisa tamana,
ba sa tie pekipeki si hakohako nia sa tinana.
21 Na pinekipeki si na qinetuqetu tanisa tie pu lopu tumae balabala,
ba sa tie gilagilana si kopu nia sa siraṉa toṉotona,
22 Sari hiniva si lopu gorevura sina loke vinari tokae pa binalabala,
ba pana soku tie si roverove vari tokae si kote leana mo.
23 Leana pa tie sa olaṉa va gotogoto,
na arilaena sa zinama sapu goto pa nana totoso.
24 Sa siraṉa enea sa tie gilae si sage la pa tinoa,
pude kopu nia meke lopu gore la pa lovu si asa.
25 E Zihova huara gore nia sa vetu tanisa tie vahesi pule nia,
ba kopu nia Sa sa voloso tanisa nabonaboko.
26 E Zihova kana hola i sari binalabala tadi tie kaleadi,
ba sarini pu via bulodi si qetu ni Sa.
27 Na tie puhi si va kamo tinasuna koari nana tatamana,
ba asa pu kana ia sa tabara golomo si kote toa.
28 Sa bulona sa tie toṉoto si hoke balabala paki meke tiqe olaṉa,
ba sa meana sa tie kaleana si totolo vura ia na zinama hoboro.
29 E Zihova si seu hola koari tie kaleadi,
ba avosi Sa sari vinaravara tadi tie leadi.
30 Na dinoṉo sapu komokomolo si na qinetu pa bulo,
meke na inavoso leana si masiqara nia sa tini.

31 Asa pu va avoso koasa ginegese sapu variva toa,
si kote koa turaṉi sari na tie gilae.
32 Asa pu korona tava toṉoto si kilua sa nana tinoa,
ba asa pu va tabei sari na ginegese si vagi ginilagilana.
33 Sa pinamaṉana e Zihova si va tumatumae nia sa ginilagilana lohina koasa tie,
meke na vina pepekae si kekenu, mumudi sa vina lavata.

16

1 Sari hiniva pa bulona si tanisa tie,
ba koe Zihova si mae sa inolaṉa hinokarana.
2 Doduru tinavete tanisa tie si toṉoto pa matana,
ba e Zihova si viliti sari nana hiniva.
3 Veko lani koe Zihova sari doduru tinavete tamugoi,
meke kote gorevura sari mua hiniva.
4 Doduru pu va podaki Sa si pude Tanisa sari laedi rini,
sari tie kaleadi ba koa nana dia rane tinahuara.
5 Zihova si hakohako ni sari bulo pu vahesi puleni,
mi tumae nia si hie: ura kaqu tava kilasa si arini.
6 Pa tataru nabuna meke rinaṉeraṉe si ta leosae sa sinea;
pa pinamaṉana e Zihova si lopu ene sea sa tie.
7 Pana leana sa hahanana tanisa tie koe Zihova,
si sari nana kana ba va bulei Sa.
8 Leana sa tie toṉoto sapu tagotago vasinahite,
hola nia sa tago va soku pa sinekesekei.
9 Pa bulona si tavetia sa tie sa nana inene,
ba e Zihova si vizatia sa siraṉa pude enea sa.
10 Sa beruna sa baṉara si zama ni sari inavoso hopedi,
nana vinilasa si toṉoto pana vari pitui sa.
11 Na sikele toṉotona si mae guana koe Zihova,
va pada vekoi Sa sari mamamata pude gotogoto.
12 Sari baṉara si etuli sari tinavete kaleadi,
sina sari binaṉara si tava turu pa tinoṉoto.
13 Sari baṉara qetuni sari na beru sapu lopu kokoha,
va arilaena i rini saripu zama pa hinokara.
14 Na binugoro tanisa baṉara si na inavoso mate,
ba na tie gilaena boka va ibu ia mo.
15 Koasa kinomolo pa isumatana sa baṉara si toa sari na tie,
pana qetuqetu si asa si guana lei paleke ruku totoso dada.
16 Pude vagi ginilagilana lohina si leana hola nia sa qolo,
pude vizatia sa ginilagilana si hola nia sa siliva.
17 Sa hinebala tanisa tie ṉoṉo si seu pa kinaleana;
asa pu kopu nia sa nana inene si lavelave nia sa nana tinoa.
18 Na vinahesi pule si va kamoa sa tinahuara,
na maqomaqo va titie si lopu sana hoqa.
19 Leana si pude va pepekae pa maqomaqo meke koa turaṉi saripu ta ṉovala,
hola nia pude somana vagi tiṉitoṉa ta hikodi koa rini pu vahesi puleni.
20 Asa pu va tabei sari ginarunu si kote toa va leana,
meke ta manae tugo sarini pu raṉea se Zihova.
21 Saripu gilae pa bulodia si ta pozae na tie gilaedi,
zinama avoso lea si va lomosia sa tinarae.
22 Ginilagilana si na bukaha tana tinoa koa rini pu tagoa,

ba na dinuviduvili si na linipulipu tadi na tie pekipeki.
23 Sa bulona sa tie gilae si turaṉi sari nana zinama,
meke sa beruna sa si va arilaena ia sa tinarae.
24 Zinama qetuqetu si guana namu zipale,
lomoso pa maqomaqo meke salaṉia sa sa tini.
25 Koa nana sa siraṉa sapu doṉo guana toṉoto pa tie,
ba pa vina betona si kamo la pa minate.*
26 Na tie si tavetavete pude boka henahena;
sa inovia garunu la nia pude tavetavete.
27 Sa tie loke laena si tavete binalabala pude ṉoṉovala,
meke sari nana zinama si huhuara guana huruṉu nika.
28 Sa tie kaleana si va gevugevuru vinari tokei,
meke na ninanae si vari luara ni sari baere soti.
29 Sa tie varipera si toketoke ia sa turaṉana,
meke turaṉa gore nia sa pa siraṉa sapu lopu leana.
30 Asa pu matamata puri nia matana si korapa balabala hatai kaiqa kinaleana,
meke asa pu garata beruna si korapa la tavete kinaleana.
31 Na kalu keo si na toropae tolavaena,
ta vagi si asa koa rini pu koa va toṉoto.
32 Na tie lopu tuturei bugoro si leana hola nia sa tie varane,
asa sapu boka tuqe pule nia si leana hola nia si asa pu rapata vagia sa popoa.
33 Boka mudumudukeda si gita,
ba e Zihova tozia sa inolaṉa.

17

1 Na leana tu sa hena bereti popana pa binule,
hola nia sa vetu sapu inevaṉa lamo, turaṉae ninominomi.
2 Na nabulu gilaena kote kopu nia sa koburu tavia sapu variva kurekurena,
meke kote vagi nana hinia guana keke mo koari kasa tamatasi koreo.
3 Na nika va kolo i sari siliva na qolo pude va via i,
ba e Zihova podeki sari na bulo.
4 Na tie kaleana si va avoso la koarini pu kaleana berudi;
na tie kokoha va taliṉa la i sarini pu sekesekei meadi.
5 Asa pu va sisire nia sa tie malaṉa si zama va gorea si Asa pu tavetena,
meke asa pu qetu totoso kamo sa tinasuna koari kaiqa si kaqu tava kilasa.
6 Sari tudia ri na tuna si na qinetuqetu tanisa barogoso,
meke sari na kaleqe na barogoso si na vinahesi tadi koburu.
7 Na tie bokaboka pa zama si lopu goto la koasa pu pekipeki,
gua tugo sa beru kokoha koasa baṉara.
8 Na tinabara golomo si na tiṉitoṉa arilaena koasa pu tavetia;
be pavei si la gua sa ba bokaboka nana.
9 Asa pu taleoso nia sa sinea si tozi vura nia sa tataru,
ba asa pu tavete pulea sa sinea si vari paqaha ni sari na baere soti.
10 Na ginegese si leana la koasa tie pu balabala valeana,
hola nia sa sineke keke gogoto totoso pa mudina sa tie pekipeki.
11 Sa tie va gugue si hata ia pude va gore ia sa binaṉara;
ba na tie variva mate si kote ta garunu la pude va kilasia.
12 Leana hola si pude tutuvia sa tinadia rina tuna bea,

* **16:25** ZT 14:12

hola nia sa tie duviduvili totoso ilipuṉana sa.
13 Be lipu nia kinaleana sa tie sa lineana,
si sa kinaleana si lopu kaqu taluarae pa nana vetu.
14 Pude podalae varitokei si guana pinodalaena sa naqe,
ke va nosoa sa vivinei sipu lopu ele kamo sa vinari velavelai.
15 Pude rupahia sa tie sea meke pusia sa tie toṉoto
si lopu leana beto mo koe Zihova.
16 Nasa sa laena sa poata pa limana sa tie pupuhu,
sipu loke nana hiniva pude tava tumatumae.
17 Na baere si koa ia tataru doduru totoso,
meke sa tasimu si podo pude toka nigo pa totoso tasuna.
18 Na tie lopu tumae balabala mo si va egoa pude tabaria sa gale pana lopu boka si keke,
meke vekoa sa si keke nana tinago pude zuka ia sa gale tanisa turaṉana.
19 Asa pu qetu nia sa vinari tokei si qetu nia sa sinea;
asa pu zama ni sari nana tinago doduru totoso si tepa tinasuna.
20 Sa tie pu boni bulona si lopu koa va leana;
asa pu sekesekei meana si hoqa pa tinasuna.
21 Pude na tie pekipeki sa tumu si variva talotaṉa;
loke nana qinetuqetu sa tamana sa koburu duviduvilina.
22 Na bulo qetuqetu si na meresena leana,
ba sa maqomaqo talotaṉana si va popa i sari susuri.
23 Na tie kaleana si ade vagi tinabara golomo,
pude va sea ia sa hahanana sapu toṉoto.
24 Sa tie bakabakala si kopu nia sa ginilagilana pa kenuna,
ba sari matana sa tie pekipeki si ene betoa sa kasia popoa pa ninunala.
25 Na koburu pekipekina si va kamo tinalotaṉa koasa tamana,
meke tinasigiti koasa pu podona.
26 Lopu leana si pude va kilasia sa tie toṉoto,
babe sekei sari koimata koari na dia tinoṉoto.
27 Na tie gilagilana si hoke visavisa nana zinama,
meke sa tie gilae si kopu pule nia.
28 Ura na tie pekipeki si guana tie gilaena pana noso si asa,
meke guana tie balabala va leanana pana lopu kulu si asa.

18

1 Sa tie sapu lopu hoke baere si hata ia mo sa sapu leana koasa telena,
meke lopu va egoi sa sari doduru binalabala leadi.
2 Na tie duviduvili si lopu galagala ni sari ginilagilana,
tale nana binalabala mo si okoro hiva tozi sa.
3 Pana kamo sa kinaleana si kamo tugo sa kinurekure,
meke koasa kinurekure si kamo sapu tava sisirei.
4 Sari zinama pa ṉuzuna sa tie gilae si guana lamana peava,
ba sa bukahana sa ginilagilana si guana tototo lo.
5 Lopu leana pude va kalekale la koasa tie kaleana
babe ponia vinilasa seana sa tie toṉotona.
6 Na beru tanisa tie duviduvili si va kamo pule nia tinasuna sa,
meke sa ṉuzuna si ta seke nia sa.
7 Sa ṉuzuna sa tie pekipeki va kamoa sa nana tinahuara,
meke sa beruna sa si na sipata tanisa.
8 Sari zinama nanae si guana ginani lomosodi,

ta onolo gore kamo la pa korapa tinina sa tie.
9 Asa pu malohoro pa nana tinavete
si na tasina sa tie huhuara.
10 Sa pozana e Zihova si na vetu ululuna na n̲in̲irana,
saripu ton̲oto si haqala la vasina pude tome koari kana.
11 Sa tie tagotago si hiva ta harupu koari nana tinagotago;
balabala guni nia sa na goba sapu lopu boka ta haele.
12 Sipu lopu ele hoqa sa si vahesi pule nia pa bulona,
ba vina pepekae si kekenu meke tiqe sa vina lavata.
13 Pude olan̲a va kenue sipu lopu ele va avoso
si na dinuviduvili meke variva kurekure.
14 Sa maqomaqona sa tie si toka nia si asa totoso moho,
ba esei kote boka ia sa maqomaqo sapu malohoro gore?
15 Sa bulona sa tie balabala valeana si kote vagi vina tumatumae;
sari tali̲nana sa tie gilaena si hata vura nia sa ginilagilana.
16 Na vinariponi tukelia sa siran̲a tanisa tie variponi,
meke turan̲a la nia si asa pa kenudi ri na tie nomadi.
17 Sa tie kekenu pude zama nia sa ginugua si don̲o guana ton̲otona,
osolae kamo tu si keke pule meke nananasia si asa.
18 Na mudumudukeda boka va nosoa sa vinari tokei,
meke vari seu ni sari karua kalina.
19 Na tasimu koreo sapu bugorona si kote korona variva ta leosae guana
vasileana ta gobana,
meke na vinari tokei si guana sasada sapu ta roto tukuna.
20 Sari vua pa n̲uzuna sa tie si va den̲ana sa tiana,
saripu paketi sa beruna si leana ni sa.
21 Sa mea si koa ia n̲iniran̲ira pude ponia sa tinoa meke minate,
meke arini pu kopu nia si kote hena ia sa vuana.
22 Asa pu dogoro vagia sa nana barikaleqe si vagia si keke ginugua arilaena,
meke vagia tugo sa sa minana te Zihova.
23 Na tie malan̲a si tepa ia sa tataru,
ba sa tie tagotago si olan̲a va bubugorae.
24 Koa dia kaiqa baere sapu baere kokoha,
ba koa dia kaiqa baere sapu koa kapae sisigiti hola nia sa tasimu.

19

1 Leana tu sa tie malan̲a sapu loke tinazutu pa nana tinoa,
hola nia sa tie pekipeki sapu boni beruna.
2 Lopu leana si be n̲alin̲ali hoboro sa tie ba loketon̲a gilania,
babe bebeno si asa meke sea nia sa sa siran̲a.
3 Sa pinekipeki tanisa telena si n̲ovalia sa nana tinoa,
gua ke pa bulona si ta n̲aziri nia sa se Zihova.
4 Na tinagotago si va kamo soku baere,
ba sa tie malan̲a si veko pania ri nana baere.
5 Sa tie va sosode kokoha si kaqu tava kilasa,
meke asa pu va vura koha si lopu kaqu govete.
6 Soku tie si hiva baeri sari na n̲ati hiniva,
meke doduru tie si na baere tadirini pu varivariponi.
7 Sa tie malan̲a si ta don̲o palae koari doduru turan̲ana,
meke gua tugo sari doduru nana baere!
Hata luli tugo sa pude zamai,
ba lopu ta dogoro sari nana baere.

8 Asa pu vagi tinumatumae si toka nia sa maqomaqona;
asa pu qetu nia sa ginilagilana si koa va leana.
9 Sa tie va sosode kokoha si kaqu tava kilasa,
meke asa pu va vura koha si kote mate.
10 Lopu doṉo pada pude sa tie pekipeki si koa guana tie tagotago,
babe pude sa pinausu si baṉara nia sa koburu tavia.
11 Na tie gilae si lopu bubugoro;
na nana vina lavata sa si pude doṉo pania sa sinea.
12 Sa tinaṉaziri tanisa baṉara si guana kurumu tanisa laione,
ba sa lineana tanisa si guana puni pa duduli.
13 Sa koburu pekipekina si na tinasuna tanisa tamana,
meke sa barikaleqe nominomi si guana honi ruku loke betona pa vetu.
14 Vetu meke poata si na tinago maedi koari tiatamadia ri koburu,
ba sa barikaleqe gilaena si mae guana koe Zihova.
15 Na hinakohako si variva puta muliuṉuna,
meke sa tie sapu udapelu si va kamo ovia.
16 Asa pu va tabei sari tinarae te Tamasa si lavelave nia sa nana tinoa,
ba asa pu kilui si kote mate.
17 Asa pu toka ni sari tie malaṉa si variponi koe Zihova,
meke kote pia ia Sa koasa lineana tavetia sa.
18 Tarae nia na va toṉotia sa tumu koreo, vasina mo koa sa hinarupu,
be lopu gua si kote vari tokae si goi koasa nana minate.
19 Sa tie bubugoro haru si kaqu vagia sa laena,
pana harupia goi, si kaqu harupu pilipule ia tugo goi.
20 Avosi sari na vina balau mamu va tabei sari na tinarae,
meke pa vina betona si kote gilae si goi.
21 Soku sari na hiniva pa bulona sa tie,
ba sa hiniva te Zihova si kote gorevura.
22 Sapu okoro nia sa tie si na tataru nabuna,
leana si be malaṉa ba lopu na tie kokoha.
23 Sa pinamaṉana e Zihova si variva toa;
kote koa va leana sa tie, meke tava leseve pa tinasuna.
24 Sa tie sapu udapelu si taṉini la pa ginani,
ba hakohako si asa pude vala nia sa ginani pa ṉuzuna.
25 Sekea sa tie va sisire va kaleana pude gilae sa tie pupuhu,
gegesia sa tie bokana balabala ba kote leana mo koasa.
26 Asa pu hiko koasa tamana meke hadu vura nia sa tinana
si variva kurekurena meke doṉo hikare.
27 Tuqu, pana noso va avosi goi sari na tinarae,
si kote va seu pule nigo koari na zinama va tumatumae.
28 Na tie va sosode kokohana si va sisire nia sa tinoṉoto,
meke sa ṉuzu tanisa tie kaleana si onolo kinaleana.
29 Sa vina kilasa pa vinari pitui si aqa ni sari na tie va gugue,
meke sari mudi dia rina tie pekipeki si aqa ta seke.

20

1 Na vaeni si hoke ṉoṉovala meke na bia si varivaripera;
asa pu ta turaṉa koa rini si lopu na tie gilaena.
2 Sa tinaṉaziri tanisa baṉara si guana kurumuna sa laione;
asa pu va bugoria si ene la pa minate.
3 Na vina lavata pa tie sapu pude lopu somana koari na vinaripera,
ba doduru tie duviduvili si lopu sana vari tokei.

4 Na tie hakohako sapu lopu tavete inuma pa totoso,
ke pa totoso pakepakete si loketoṉa dogoria.
5 Sari hiniva tanisa bulo tie si guana lamana peava,
ba sa tie gilagilana mo boka siovo vurani.
6 Soku rina tie va rutia sa tataru loke kokoina;
ba avei sa tie sapu boka ta ronu?
7 Sa tie toṉoto si koa ia sa tinoa sapu loke tinazutuna;
mani tamanae sari tuna meke sari dia koburu.
8 Totoso habotu sa baṉara pude varipitui,
si pa matana mo doṉo gilania sa sa kinaleana.
9 Esei si boka zama guahe, “Ele kopu nia rau sa buloqu pude loke tinazutuqu;
ke via si rau meke loke qua sinea?”
10 Sari padapada mamata meke pada ginele kokohadi
si hakohako beto ni e Zihova.
11 Ura boka tumae nia goi sa koburu koari nana tinavete,
be sari nana hahanana si toṉoto meke leadi.
12 Taliṉa sapu avavosae meke mata sapu dodogorae,
si tavete betoi e Zihova.
13 Kakala puta, na kote malaṉa nia goi;
tavetavete ṉaliṉali, meke kote soku nigo ginani.
14 “Lopu leanadi, lopu leanadi!” gua sa tie hiva holu vagidi;
meke la vivinei nia sa sapu leanadi sapu holu vagi sa.
15 Qolo si koa mo, meke patu ṉedala si soku hola,
ba sa beru pude zama nia sa tinumatumae si arilaena hola ni.
16 Vagia sa poko tanisa tie pu va egoa pude lipua sa gale tanisa votiki tie;
tuqe vekoa osolae lipua sa sa gale tanisa tie karovona.
17 Na ginani ta hikona si lomoso pa tie,
ba pa vina betona si kote guana siṉia onone sa ṉuzuna.
18 Taveti sari na hiniva koari na binalabala ta tokae ni goi;
pana la pa vinaripera goi si hata paki tinokae.
19 Pa nanae hoke ta tozi vura sari vivinei ta tomedi,
ke lopu va tata i saripu zamazama sisigiti.
20 Be leve nia keke tie sa tamana babe sa tinana;
si sa zuke tanisa si kote mate pa korapa huporo dudukurumu.
21 Sa tinago sapu tuturei ta vagi tatasana,
si lopu na minana pa vina betona.
22 Mu lopu zama guahe, “Kote hobea rau sa sinea hie!”
Mu aqa nia se Zihova meke Asa kote harupigo.
23 Zihova si hakohako ni sari padapada mamata seadi,
meke na sikele kokohadi si lopu qetu ni Sa.
24 Sari inene tana tie si ta turaṉa koe Zihova,
ke loke tie gilania pavei kote la gua sa siraṉa Tanisa.
25 Lopu leana si pude bebeno va madi la nia koe Tamasa si keke toṉa;
meke mumudi si talotaṉa ni.
26 Na baṉara gilaena kote paqaha pani sari tie kaleadi;
meke kote va kilasa hokari sa.
27 Sa zuke te Zihova si kalalasa nuquru la pa maqomaqo tie;
la hatahata vura ni Sa pa korapa tinoa tanisa tie.
28 Tataru meke sinoto va nabu koe Tamasa si lavelave nia sa baṉara;
pa tataru si tava nabu sa hinabotu binaṉara tanisa.
29 Sa ṉiniraṉira si na vina lavata tadi tie vaqura;
meke na kalu keo si na vina sari tadi tie koadi.

30 Na sineke va bakora si va via kinaleana;
na tinasigiti si va via kamo pa korapa bulona sa tie.

21

1 Sa bulona sa baṉara si pa limana e Zihova;
totoli nia pavei kote va ene la nia Sa, guana inene tanisa ovuku.
2 Doduru hahanana tanisa tie si toṉoto dia koasa,
ba e Zihova si pitua sa bulona.
3 Pude tavetia sapu toṉoto meke ṉoṉo
si leana koe Zihova hola nia sa vinukivukihi.
4 Na mata va titie meke sa bulo vahesi pule si na sinea,
na tinoa tadi na tie kaleadi.
5 Sari hiniva leadi pu ta tavete valeana si vurai na lineana,
ba asa pu bebeno pude va hokoti si kamo tugo pa minalaṉa.
6 Sa tinago sapu ta vagina pa mea kokohana,
si tuturei vuga palae meke na sipata variva mate si asa.
7 Sa tinavete variva mate tadi tie kaleadi kote turaṉa va seu ni,
ura korodia tavetia gua sapu toṉoto.
8 Sa siraṉa tadi pu ele sea si koqi,
ba sa hahanana tadi pu lopu tavete sea si toṉoto.
9 Leana hola si pude koa pa keke hukihukirina sa batu vetu,
hola nia pude koa turaṉia pa keke vetu sa barikaleqe nominomina.
10 Sa tie kaleana si ovia nia sa kinaleana;
lopu hite tataru nia sa sa turaṉana.
11 Totoso tava kilasa sa tie va gugue, si vagi ginilagilana sa tie pupuhu;
ba pana ta tarae sa tie gilae, si tumatumae si asa.
12 Sa Tamasa eke mo si toṉotona meke dogoro vagi sari na vetu tadi na tie kaleadi;
meke va kamo ni tinasuna Sa.
13 Paṉa tuku taliṉa sa tie koasa kinabo tana tie malaṉa,
si asa ba kote kabo vura meke loke tie kote avosia.
14 Na vinariponi tomena si va ibu binugoro,
na poata ta vala golomona si va bule tinaṉaziri.
15 Pana ta evaṉa sa tinoṉoto si qetu sari tie toṉoto,
ba sari tie kaleadi si matagutu.
16 Sa tie sapu rizu koasa siraṉa tanisa ginilagilana,
si kote kamo la koa sa vinarigara tadi tie matedi.
17 Asa pu okoro nia sa kinoa leleana si kote malaṉa;
asa pu okoro nia sa vaeni meke sa ginani arilaedi si lopu kaqu tagotago.
18 Sa kinaleana si ta kasie koasa tie leanana meke la koasa tie kaleana,
meke sapu koasa tie toṉotona si la koasa tie lopu ta raṉena.
19 Leana si be koa pa popoa qega,
hola nia si be koa turaṉa barikaleqe nominomi meke bubugorona.
20 Pa vetu tanisa tie gilae si kobi ginani na oela leanadi,
ba sa tie pekipeki si va betoi sa sari doduru pu tagoi sa.
21 Asa pu hata lulia sa tinoṉoto meke tataru,
kaqu dogoria sa tinoa, kinoa va leana, meke vina lavata.
22 Na tie gilagilana boka raza ia sa vasileana lavata tadi tie ṉiṉira,
meke huara gore nia sa goba sapu raṉeraṉea rini.
23 Asa pu lavelave nia sa ṉuzuna meke meana,
si kopu pule nia pa tinasuna.
24 “Tie va gugue” pozana sa tie vahesi pule nia meke va titie;
balabala va gore tie si asa koari nana tinavete.

25 Sa inoko'okoro tanisa tie hakohako si kote va matena sa,
sina lopu hiva tavetavete sari limana.
26 Doduruna sa rane si soku hola pule si koa okoro ni sa,
ba sa tie toṉoto si variponi meke lopu tuqe pule.
27 Sa vinukivukihi tanisa tie kaleana si variva maledere,
meke pana lulia pule kaiqa hiniva kaleadi si kote vea beka?
28 Sa tie va sosode kokoha si kaqu mate,
ba sa zinama tanisa pu ta ronu si kote ta avoso.
29 Sa tie kaleana si kote va matamataqarae kokoha,
ba sa tie toṉoto si kote balabala paki meke tiqe zama pa hinokara.
30 Loke ginilagilana lohina, loke tinumatumae, loke hiniva,
si kote bokaboka hola nia se Zihova.
31 Sa hose si tava namanama nia sa rane pude varipera,
ba sa minataqara si mae guana koe Zihova.

22

1 Na pozapoza leana si ta okoraena hola, hola nia sa tinagotago nomana;
meke pude ta pamaṉae si leana hola nia sa siliva na qolo.
2 Sa tie tagotago meke tie malaṉa si kekeṉoṉo nia rini sapu guahe:
Zihova mo si tavete beto i sari karua.
3 Sa tie balabala valeana si dogoria sa tinasuna meke tome;
ba sa tie pupuhuna si totoro la meke ta raza nia sa.
4 Na vina pepekae meke pinamaṉa la koe Zihova
si va kamo tinago, vina lavata, meke na tinoa gelenae.
5 Sari siraṉa tadi tie kaleadi si koa i na duduli rakihi meke na sipata;
ba asa pu lavelave nia sa nana tinoa si koa va seu koarini.
6 Va tumatumae ia sa koburu pa siraṉa sapu kote enea sa,
pana noma sa si lopu kaqu kekere lamae si asa;
7 Sari tie tagotago si baṉara ni sari pu malaṉa,
sa tie lipulipu si na nabulu tanisa pu veko nia gale sa.
8 Asa pu letea sa kinaleana si kaqu paketia sa tinasuna,
meke sa nana ṉinovaṉovala la pa tie si kote noso.
9 Sa tie tataru si kote tamanae tugo si asa,
ura sari gana ginani si hia lani sa koari na tie malaṉa.
10 Hitu taloa nia sa tie va sisire ṉovaṉovala meke kote vura taloa sa vinaripera;
vinari tokei meke vinari kukili si kote noso.
11 Asa pu tataru nia sa bulo viana meke memehe nana zinama
si kote hiva baere ia sa baṉara si asa.
12 E Zihova si kopu totoko nia sa tinumatumae,
ba soara i Sa sari zinama tadi pu kokoha.
13 Sa tie hakohako si zama, “Na laione si koa pa sada!”
ba be, “Kote tava mate si rau pa sisiraṉa!” gua.
14 Sa barikaleqe barabaratana si na pou lohina;
asa pu koa pa tinaṉaziri te Zihova si kote hoqa voi vasina.
15 Na koana pa koburu sa pinekipekie,
ba sa kolu tinarae boka seke va seu pania mo koasa.
16 Asa pu ṉoṉovali sari na malaṉadi pude vagi va soku nana, gua;
meke asa pu vala vinariponi koari na tie tagotagodi si kote habahuala beto mo.

Sari ka Toloṉavulu Zinama Tumatumae

17 Mu va avosi sari na zinama tadi na tie gilagilana;

vekoi pa bulomu sari na qua vina tumatumae.
18 Ura kote qetu si goi pana kopu ni goi pa bulomu,
meke va namanama ni goi pa berumu.
19 Pude sa mua rinaṉeraṉe si koa koe Zihova,
ke va tumatumae igo arau ṉinoroi, si agoi.
20 Na ka toloṉavulu puta zinama tumatumae si kubere ponigo rau,
zinama sapu koa i na binalabala leadi na varitokae,
21 pude va tumatumae nigo sa hinokara meke sa rinaṉeraṉe,
pude boka olaṉa pa hinokara si goi koa rini pu garunigo.

Sa Zinama Kekenu
22 Mu lopu hikoi saripu malaṉa sina ṉiṉiramu, sapu gua;
babe ṉoṉovali sari tie habahuala pa totoso vari pitui,
23 sina kote turu turaṉi Zihova si arini,
meke kote saputu vagi pule ni Sa sari likakalae koarini pu ṉoṉovali saripu habahuala.

Sa Zinama Vina Rua
24 Mu lopu la baeria sa tie bubugoro haruna,
lopu koa turaṉia sa tie sapu lopu sana hoke bugoro,
25 na kote gua meke gugua asa si agoi
meke ta hebae nia goi.

Sa Zinama Vina Ṉeta
26 Mu lopu va egoa pude tabaria sa gale tana votiki tie,
babe vekoa si keke mua tinago pude zuka ia sa lipulipu.
27 Sina be lopu boka tabaria goi sa gale,
si sa mua teqe si kote atu saputu vagia rini sipu korapa eko ia goi.

Sa Zinama Vina Made
28 Mu lopu va rizua sa patu tana voloso,
sapu vekoa ri na tie pukerane.

Sa Zinama Vina Lima
29 Dogoria goi sa tie bokabokana pa nana tinavete?
Kote tavetavete poni sa sari na baṉara;
na lopu kote tavetavete poni sa sari tie hoborodi.

23

Sa Zinama Vina Onomo
1 Pana habotu si goi pude henahena turaṉia sa baṉara,
si mu viliti sari ginani pa kenumu;
2 mamu vekoa sa magu pa leomu
pana keke tie ṉaṉaluta si agoi.
3 Lopu okoro ni sari gana ginani leleadi,
ura na sinekesekei koai sari ginani arini.

Sa Zinama Vina Zuapa
4 Lopu va sigiti pule nigo koasa hinatana sa tinagotago;
gilae mamu noso.
5 Mata puri mo goi si taloa dia mo sari tinagotago,
na kote ari tatapurudi
meke tapuru la dia pa galegalearane guana atata.

Sa Zinama Vina Vesu
6 Mu lopu hena sa ginani tanisa tie puhi,

mu lopu okoro ni sari gana ginani leleadi;
7 Ura arini sari tie sapu balabala sisigiti pa poata.
“Hena mamu napo,” kote guni nigo sa,
ba sa bulona si lopu gua tu asa.
8 Kote lua vura ni goi sari vasina hite pu ele henai goi,
meke loke laedi mo sari mua zinama leadi.

Sa Zinama Vina Sia

9 Lopu norea sa tie pekipeki,
na kote va sisire ni sa sari zinama ginilagilana tamugoi.

Sa Zinama Vina Manege Puta

10 Mu lopu va rizua sa patu voloso pukeranena
babe vagi pania sa pepeso tanisa pu loke tamana.
11 Ura Asa pu lavelave ni si ṉiṉirana;
meke Asa kote turaṉa la nigo pa vinari pitui.

Sa Zinama Vina Manege Eke

12 Va naqiti pa bulomu sari na tinarae
mamu va taliṉa la koari na zinama tumatumae.

Sa Zinama Vina Manege Rua

13 Mu lopu tuqe pule nia sa ginegese koasa koburu;
pana seke nia kolu goi, si lopu kaqu mate nia sa.
14 Mu seke nia kolu,
mamu harupia sa nana tinoa pa minate.

Sa Zinama Vina Manege Ṉeta

15 Tuqu, be gilae sa bulomu,
si kote qetu hola sa buloqu;
16 sa maqomaqoqu si kote qetu
pana zama va gotogoto sari na berumu.

Sa Zinama Vina Manege Made

17 Lopu va malumia sa bulomu pude va gulea i sari tie tavete va sea,
ba mu pamaṉa nia doduru totoso se Zihova.
18 Hinokara, koa nana sa lineana tamugoi vugo repere,
meke sa mua lineana asa si lopu kaqu ta kumata palae.

Sa Zinama Vina Manege Lima

19 Tuqu, va avoso mae, mamu koa gilae,
mamu kopu nia sa bulomu koasa siraṉa toṉotona.
20 Mu lopu somana ni si arini pu napo sisigiti vaeni,
babe inevaṉa turaṉi sari na tie mari henahenadi,
21 ura sari tie naponapo meke saripu mari henahenadi si kote kamo malaṉa,
meke sa puta si kote sage ni poko rikarikatadi rini.

Sa Zinama Vina Manege Onomo

22 Mu avosia sa tamamu pu ponigo sa tinoa,
meke lopu hakohako nia sa tinamu pana kaleqe si asa.
23 Mu holu vagia sa hinokara meke lopu holuholu pania;
vagia sa ginilagilana lohina, vina tumatumae, meke ginilae.
24 Sa tamana sa tie toṉoto si kote qetu hola;
qetu si asa pu tagoa si keke koburu gilaena.
25 Mani qetu sari tiatamamu;

mani qetu sa barikaleqe pu podo igo.

Sa Zinama Vina Manege Zuapa

26 Tuqu va mae ia sa bulomu,
meke sari matamu si mani doṉo luli sari qua hahanana.
27 Ura na maqota si na pou lohina,
meke na barikaleqe barabaratana si na berukehe variva mate.
28 Tome aqa guana tie hikohiko si asa,
meke va soku i sa sari na tie pu loke dia rinaṉeraṉe.

Sa Zinama Vina Manege Vesu

29 Esei si ta sigiti? Esei si talotaṉa?
Esei si tasuna? Esei si nominomi?
Esei si bakora hoboro? Esei si ziṉara matana?
30 Arini pu qetuqetu nia sa napo vaeni,
pu la podeki sari soku votivotiki vaeni.
31 Mu lopu doṉo totoa sa vaeni pana ziṉara si asa,
totoso pinoro sa pa korapa kapa,
meke totoso onolo gore sa.
32 Pa vina betona si kote garata guana noki
meke hilili guana kukuasa si asa.
33 Sari matamu si kote dogoro hoboro tiṉitoṉa variva pupuhudi,
meke kote zama ni ginugua bonidi pa bulomu.
34 Kote guana keke tie putamu pa lamana si goi,
puta panaulu koari na iku pa dedegere vaka tepetepe.
35 “Tupa au rini,” kote gua si goi; “ba lopu sigitau!
Komitau rini, ba lopu va nonoga ia rau!
Totoso sa si kote vaṉunu rau
pude qu hata pule napo?” kote gua.

24

Sa Zinama Vina Manege Sia

1 Mu lopu va gulea i sari tie kaleadi,
lopu okoro la baere i;
2 ura sari bulodi si balabala hata vinaripera mo,
meke sari berudia si vivinei hata tinasuna.

Sa Zinama Vina Hiokona

3 Pa ginilagilana lohina si ta kuri sa vetu,
meke pa ginilae si tava nabu si asa;
4 pa tinumatumae si tava siṉi sari losena,
koari na tinago leleadi meke arilaedi.

Sa Zinama Vina Hiokona Eke

5 Na tie gilae si nomana nana ṉiniraṉira,
meke sa tie tumatumae si ṉiṉira hola la tu;
6 pude la pa vinaripera si kaqu ta totolie si agoi,
ba pana soku tie si vari tokae pa binalabala si koa sa minataqara.

Sa Zinama Vina Hiokona Rua

7 Sa ginilagilana lohina si ululu hola koasa tie pekipeki;
ke pa vinarigara palabatu si loke nana zinama si asa.

Sa Zinama Vina Hiokona Ṉeta

8 Asa pu balabala hata kinaleana

si kote ta pozae na tie sekesekei.
9 Sari hiniva tomedi pude tavete va kaleana si na sinea,
meke na tie va gugue si ta hakohakoedi pa tie.

Sa Zinama Vina Hiokona Made

10 Pana malohoro si goi pa totoso tasuna,
si hitekena mo sa mua ṉiniraṉira.

Sa Zinama Vina Hiokona Lima

11 Harupi si arini pu korapa ta turaṉa la pa minate;
tuqe pule vagi sarini pu korapa tedeve la pude ta seke va mate.
12 Pana zama si goi, “Ba lopu na qua ginugua si hie,” gua.
Ba Tamasa tumae ni sari bulo tie meke dogorigo Nana.
Asa pu kopu nia sa mua tinoa si gilanigo tugo Nana.
Kote pia igo Sa luli gua koari na mua tinavete.

Sa Zinama Vina Hiokona Onomo

13 Tuqu, mu hena zipale sina leana si asa;
na namu zipale si lomoso pa mea.
14 Mamu gilania tugo sapu sa ginilagilana lohina si lomoso pa maqo-maqomu;
pana dogoria goi, si na mua lineana vugo repere si asa,
meke sa mua lineana asa si lopu kaqu ta kumata palae.

Sa Zinama Vina Hiokona Zuapa

15 Mu lopu la opo tome pa kali vetu tanisa tie toṉoto,
lopu la hiko ia sa vasina tanisa;
16 ura be ka zuapa totoso si hoqa sa tie toṉoto, ba kote turu sage pule nana,
ba sa tie kaleana si lopu kote tekulu pule mudina sa tinasuna.

Sa Zinama Vina Hiokona Vesu

17 Mu lopu qetu pana hoqa sa mua kana;
pana ta tubarae si asa, si mu lopu va qetua sa bulomu,
18 na kote dogoria e Zihova meke lopu va egoa
meke kote rizua Sa sa Nana tinaṉaziri koasa.

Sa Zinama Vina Hiokona Sia

19 Mu lopu balabala mamata ni sari na tie pu tavete va kaleana
babe okoro ni sari dia tinago,
20 ura sari tie kaleadi si loke dia lineana pa vugo na repere,
meke sa zuke tadirini si kote tava mate.

Sa Zinama Vina Toloṉavulu Puta

21 Tuqu, mu pamaṉa nia se Zihova meke sa baṉara,
meke lopu somana ni saripu lopu hiva va tabe la koa rini,
22 ura ari karua boka garunu va hodaka la tinahuara koari kasa.
Na esei kote boka gilania sa tinasuna kote va kamo la nia ri karua koa rini?

Kaiqa Zinama Ginilae Pule

23 Hire tugo si kaiqa zinama ginilae:
Pude tokatoka kale pa totoso vari pitui si lopu leana.
24 Asa pu zama koasa tie koa ia sinea, “Agoi si toṉoto mua”
si kote leve nia rina tie si asa meke kilua rina butubutu.
25 Ba kote ta qetue si arini pu va kilasi sarini pu tavete sea,
meke na minana si kote kamo la koa rini.
26 Na inolaṉa hinokarana
si variva qetu hola.

27 Va hokotia sa mua tinavete pa sada,
meke va nama ni sari na mua inuma;
beto asa si mu kuria sa mua vetu.
28 Mu lopu va sosode hoboro la koasa turaṉamu,
babe kokoha nia sa berumu.
29 Mu lopu zama, “Kaqu tavete la nia rau koasa gua sapu tavete mae nia
sa koa rau;
kaqu hobequ si arau.”
30 Ene hola nia rau sa inuma tanisa udapelu,
hola nia sa inuma vaeni tanisa tie sapu lopu tumae balabala;
31 na hiqohiqo rakihi si sage doduru vasina,
sa pepeso si ele arahia na hilibubuku,
meke sari gobana si ele huara gore.
32 Doṉo la si rau meke vilitia,
si keke tinumatumae si dogoria rau:
33 Na puta hola hite mo, opo hite mata mo,
va polo hitei mo sari lima pude magogoso,*
34 gua si raza mo sa hinabahuala, guana tie hikohikona,
meke sa minalaṉa si rapata guana keke kana.

25

Kaiqa Zinama Tumatumae Pule te Solomone

1 Hire pule sari kaiqa zinama tumatumae te Solomone,
ta kubere vagi koari na tie te Hezikaea sa baṉara pa Ziuda:
2 Na vina lavata te Tamasa si pude va paere i si kaiqa ginugua;
ba pude hata vura ni sari ginugua si na vina lavata tadi na baṉara.
3 Gua sapu ululu gua sa maṉauru meke lohi sa lamana,
sari bulodia rina baṉara si lopu boka ta hata vura.
4 Via pani pakia sapu rida koasa siliva,
pude vura sapu boka tavete vura nia tiṉitoṉa tolavaena;
5 gua tugo sa tie totoli kaleana koasa baṉara si va rizu taloa ia sa,
pude sa hinabotu baṉara tanisa si kote nabu meke toṉoto.
6 Mu lopu va ululu pule nigo si goi pa kenuna sa baṉara,
lopu zukuru pule la nigo koari na tie nomadi.*
7 Leana hola si pude zama igo sa, “Sage mae tani,”
hola nia sapu pude ta gegese pa kenudia rina palabatu.
8 Sapu dogoro nia agoi pa matamu
si lopu tuturei paleke la nia pa vetu varipitui,
ura sa si kote boka tavetia goi pa vina betona
be va sosodea sa turaṉamu sapu sea si goi, meke va kurekure igo?
9 Be tokea goi sa turaṉamu pa keke ginugua,
si lopu va vura ia si keketoṉa ta tomena tana votiki tie,
10 ba be kote avoso nia sa tie meke kote va kurekure igo,
meke sa pozapoza kaleana tamugoi si kote koa hola.
11 Na zinama pa totoso gotona si tolava
guana vinasari qolo pa peleta siliva.
12 Guana vikuvikulu qolo babe na pakupaku qolo
sa ginegese tanisa tie gilae la koasa taliṉa sapu okoro va avoso.
13 Guana ibuna sa tototo lo totoso pakepakete
si sa tie ta ronuna sapu paleke inavoso, koa rini pu garununa.

* **24:33** ZT 6:10-11 * **25:6** Lk 14:8-10

14 Guana givusu meke lei loke rukuna,
si sa tie sapu vevehe nia sa vinariponi sapu lopu vala nia sa.
15 Pana hitehite agoi si kote boka va hinokara igo mo sa baṉara,
na zinama va mamamana si boka va moku susuri.
16 Pana dogoro zipale goi, si hena vasinahite mo,
lopu hena va hola, na kote lua mo si goi.
17 Kaiqa totoso mo mamu neti pa vetu tanisa turaṉamu
pana soku totoso, si kote hakohako nigo mo sa.
18 Guana vedara, na magu, babe na tupi ṉaruna
sa tie sapu va sosode kokoha la koasa turaṉana.
19 Guana sigiti livo babe na nene ikena
sa kinalavarae la koasa tie lopu ta ronuna pa totoso tasuna.
20 Guana ta vagi palae sa nobi totoso ibu,
babe na sile ta veko la pa bakora,
sa tie pu kera qetuqetu la koasa pu korapa talotaṉa.
21 Pana ovia sa mua kana, si mu ponia ginani;
be memeha si asa, si mu ponia kolo pude napo.*
22 Pana gua asa goi, si kote va kurekure ia goi si asa,
meke kote pia igo e Zihova si agoi.
23 Gua sa givusu togarauru sapu paleke mae ruku,
si gua tugo sa mea nanaena sapu va gevuru binugoro.
24 Leana hola si pude koa pa keke hukihukirina sa batu vetu,
hola nia pude koa turaṉia pa keke vetu sa barikaleqe nominomina.
25 Guana kolo ibu koasa tie memehana,
sa inavoso leana sapu mae guana pa seu.
26 Guana ovuku mulakana babe na berukehe bonina
sa tie toṉoto pu va tabe la koasa tie kaleana.
27 Pude hena sigiti zipale si lopu leana,
babe hata vina lavata si lopu doṉo lea.
28 Gua sa vasileana lavata pu huara gore gobana
sa tie sapu lopu boka tuqea sa binugoro.

26

1 Guana sinou pa totoso maṉini meke ruku pa totoso pakepakete,
sa vina lavata si lopu garona sa tie pekipeki.
2 Guana omehe na kakia sapu tapuru holadi
sa lineveleve hoborona si kote hola taloa nana.
3 Guana sekesekeana hose meke kalakalahana doṉ'ki,
sa kolu pa mudina sa tie pekipekina!
4 Mu lopu olaṉia sa tie pekipekina koasa nana zinama hoboro,
na kote meke gugua mo asa si agoi.
5 Olaṉia sa tie pekipeki gua sapu garona sa zinama hoboro tanisa,
pude lopu kote balabala ia sa sapu gilaena si asa, gua.
6 Guana gomu palae kali nene babe napo nelaka,
si pude va garunu inavoso pa limana sa tie pekipeki.
7 Guana nenena sa tie mate nene,
sa zinama tumatumae pa ṉuzuna sa tie pekipeki.
8 Guana patu sapu ta pusi koasa kurukuru paqala,
sa vina lavata sapu ta vala koasa tie pekipeki.
9 Guana duduli rakihi pa limana sa tie vivirina
sa zinama tumatumae pa ṉuzuna sa tie pekipeki.

* **25:21** Rom 12:20

10 Guana tie gona tupi sapu gona hoboro mo,
sa tie pu tabara hoboro tie pekipeki babe tie ene holadi.
11 Gua sa siki sapu taliri pule la ia sa luana,
sa tie pekipeki sapu tavete pulei sari nana pinekipeki.
12 Dogoria goi keke tie sapu gilaena, gua telena?
Na tie pekipeki si boka tava tumatumae hola nia sapu asa.
13 Na tie hakohako si zama, “Na laione si pa siraṉa,
na laione variva matagutuna si ene pa siraṉa nomana!”
14 Guana tukutuku sasada sapu sigoto koari na hinisi,
sa tie hakohako sapu taliri pa nana teqe.
15 Sa tie hakohako si taṉini la pa ginani,
ba hakohako si asa pude vala nia sa ginani pa ṉuzuna.
16 Sa tie hakohako si gilaena, gua si asa telena
hola ni ka zuapa tie bokabokadi balabala.
17 Guana tie sapu saputu vagia sa siki pa taliṉana
sa tie sapu la somana pa vinari tokei sapu lopu nana.
18 Guana tie duviduvilina sapu gona tupi variva mate
19 sa tie pu sekesekei nia sa turaṉana meke zama, “Na va sisire qua mo!”
20 Pude loke huda si kote mate sa nika;
pude lopu nanae si loke vinari tokei.
21 Guana motete sapu la pa eba, meke na huda pa nika,
sa tie bubugorona sapu podalae varitokei.
22 Sari zinama nanae si guana ginani lomosodi;
ta onolo gore kamo la pa korapa tinina sa tie.
23 Guana raro patu sapu tavasari na
sa beru avoso lea koasa bulo kaleanana.
24 Sa tie ṉoṉovala si tome pule nia koasa beruna,
ba pa bulona si nobi sa sari hiniva kaleadi.
25 Ve avoso lea gua sari nana zinama, ba lopu va hinokaria,
ura sa bulona si siṉia na kinukiti.
26 Sa kinuhana si va paere ia sa koari nana kinohakoha,
ba sari nana hiniva kaleadi si kote ta poho mo koari na tie.
27 Asa pu gelia sa pou, si kote hoqa voi ia mo sa;
sa patu sapu topili sage nia sa tie, si kote topili gore pule la mo koasa.
28 Sa mea kokohana si kanai saripu va sigiti sa,
meke sa ṉuzu sapu zama va lomolomoso si va kamo vinari huari.

27

1 Mu lopu haro ia sa rane vugo,
sina lopu gilania goi sa si kote ta evaṉa pa rane asa.*
2 Mani votiki tie vahesi igo, lopu sa ṉuzumu telemu;
votiki tie tu, lopu sa berumu telemu.
3 Na patu si mamata, meke na onone si gua tugo,
ba sa vina karikari tanisa tie pekipeki si mamata hola ni sari karua.
4 Binugoro si ṉoṉovala meke tinaṉaziri si huhuara,
ba esei boka va tia ia sa kono?
5 Leana hola sa vari gegese vurai,
hola nia sa tataru tomena.
6 Na bakora koasa mua baere si leanana,
ba balau ni sari hinapahapa sokudi tanisa mua kana.

* **27:1** Zem 4:13-16

7 Asa pu ele deṉa si lopu kote hiva hena zipale,
ba koasa tie oviana si sa pasana ba kote lomoso gunia sa.
8 Guana kurukuru sapu koa va seu koasa nana vori
sa tie sapu ene va seu pa nana vetu.
9 Na lumu meke na oela humaṉa lea si va qetuna sa bulo,
meke sa lineana tanisa mua baere si guana ginani lomosona.
10 Mu lopu luara pania sa mua baere meke sa baere tanisa tamamu,
meke lopu la pa vetu tanisa tasimu pana raza igo tinasuna,
sa turaṉamu pa kalimu si leana hola nia sa tasimu pa seu.
11 Tuqu, mu gilae, mamu va qetua sa buloqu;
pude qu olaṉi sarini pu zama va gore au.
12 Sa tie balabala valeana si dogoria sa tinasuna meke tome;
ba sa tie pupuhu si totoro la meke ta raza nia sa.
13 Vagia sa poko tanisa tie pu va egoa pude lipua sa gale tanisa votiki tie;
tuqe vekoa osolae lipua sa sa gale tanisa tie karovona.*
14 Be pana munumunu hokara si mana nia sa tie si keke turaṉana, meke
velavela nia sa,
si kote ta avoso guana lineveleve mo.
15 Na barikaleqe nominomi si guana
honihoni pa vetu totoso rukuruku.
16 Sa vina nosona si guana vina nosona sa givusu,
babe guana taṉini vagi oela pa lima.
17 Gua sapu sa aeana va ṉarua sa aeana,
sa tie va tumatumae ia sa si keke tie pule.
18 Asa pu kopu nia sa huda piqi si kote hena ia tugo sa vuana,
meke sa nabulu pu kopu nia sa nana palabatu si kaqu tava lavata.
19 Gua sapu dogoria goi sa isumatamu pa kolo,
sa bulona sa tie si ta dogoro koasa tie.
20 Na minate meke na tinahuara si lopu boka deṉa,
meke gua tugo sa matana sa tie.
21 Na siliva meke qolo si tava via pa nika,
ba sa tie si ta podeke koari na vinahesi pu vagi sa.
22 Be nuqaria goi sa tie pekipeki pa hao,
guana talo sapu nuqara nia tutu goi,
ba lopu kote boka vari paqaha nia goi si asa koasa nana dinuviduvili.
23 Kaqu tumae nia goi vegua sari mua sipi na qoti,
mamu kopu valeanani sari mua bulumakao;
24 ura sa tinagotago si lopu koa hola ninae rane,
meke sa binaṉara si lopu koa hola koari na sinage na sage.
25 Mudina sapu ta koto vagi sa duduli bulumakao, meke toqolo vura sari
vaquradi,
meke ta koto vagi tugo sari duduli koari na toqere,
26 si sari na lami kote boka ponigo poko,
meke sari na qoti boka holu pule ponigo pepeso.
27 Kote soku nigo na meleke qoti
pude tamugoi meke sa mua tatamana,
gua tugo sari mua nabulu vineki.

28

1 Govete sa tie kaleana ba loke tie hadua,

* **27:13** Sa tie karovona babe sa barikaleqe barabaratana.

ba sari tie toṉoto si koa mataqara guana laione.
2 Pana va gugue sa butubutu la koasa Tamasa, kote soku sari na koimata,
ba sa tie gilagilana meke tumatumaena si kote kopu nia sa binaṉara pa binule.
3 Sa baṉara sapu ṉoṉovali sari tie malaṉa
si guana ruku kokoreo sapu huari sari na linetelete.
4 Arini pu kilua sa tinarae si qetuni sari tie kaleadi,
ba sarini pu kopu nia sa tinarae si lopu ta qetue koa rini.
5 Sari tie kaleadi si lopu tumae nia sa tinoṉoto,
ba arini pu lulia sa hiniva te Zihova si gilana valeania.
6 Leana be na tie malaṉa, sapu lopu ta zutu nana tinoa,
hola nia sa tie tagotago sapu kaleana nana hahanana.
7 Asa pu kopu nia sa tinarae si na koburu gilaena,
ba na baere tadi na ṉaṉaluta si na kinurekure tanisa tamana.
8 Asa pu va tomotomo la koa sa lipulipu pude tagotago,
si va naqiti ponia si keke pu kote tataru ni sari tie malaṉa.
9 Be keke tie si va taliṉa va seu koasa tinarae,
sari nana vinaravara ba kote avoso hikare koe Zihova.
10 Asa pu turaṉia sa tie toṉoto pa siraṉa kaleana
si kote hoqa la pa nana sipata telena,
ba sa tie loke tina zutuna si kote ta pia va leana.
11 Sa tie tagotago si gilaena, gua si asa,
ba sa tie malaṉa pu gilagilana boka dogoro vagia mo gua sapu hinokara.
12 Totoso bokaboka sa tie toṉoto si qetuqetu sari na tie;
ba totoso vagi ṉiniraṉira sari na tie kaleadi, si la tome sari tie.
13 Asa pu tomei sari nana sinea si lopu koa va leana,
ba asa pu helahelae ni meke veko pani si ta taleosae koe Tamasa.
14 Mani tamanae sa tie pu pamaṉa nia doduru totoso se Zihova,
ba asa pu korona pa bulona si kamo la pa tinasuna.
15 Guana laione kurumuna babe na totorona sa bea
sa tie kaleana pu baṉara ni sari tie si ṉoṉovala.
16 Na baṉara sapu ṉoṉovala si loke nana ginilagilana,
ba asa pu kilui sari tinago hinikodi si kote toa va seunae.
17 Asa pu va mate tie si ta sigiti nia sa sinea pa nana binalabala
meke kote koa gua lamo asa osolae mate;
mani loke tie la toka nia.
18 Asa pu ene pa tinoṉoto si kote ta kopue,
ba asa pu lopu leana sa nana hahanana si kote lopu sana hoqa.
19 Asa pu tavetavete nia sa nana pepeso si kote soku gana ginani,
ba asa pu koa va gulegulea si kote kamo habahuala.
20 Sa tie raṉeraṉena si kote soku nia minana,
ba asa pu hiva tuturei tagotago si kote kamoa tinasuna.
21 Pude va kalekale pa totoso varipitui si lopu leana,
ba pa vasi bereti mo si boka tavete va sea sa tie.
22 Sa tie puhi si bebeno hiva tagotago
ba paere koasa sapu aqa nia na hinabahuala si asa.
23 Asa pu gegesia sa tie si pa vina betona ta qetue hola,
hola nia sapu asa pu zama va lomolomoso.
24 Asa pu hiko koasa tamana babe tinana
meke zama, “Loketoṉa si tavete va sea ia rau”
si na baere tanisa pu va huhuara.

25 Sa tie puhina si va gevugevuru vinari zamai,
ba asa pu raṉea se Zihova si kote koa valeana.
26 Asa pu raṉe pule nia si na tie pekipeki,
ba asa pu ene pa ginilagilana si lopu kote kamoa tinasuna.
27 Asa pu vari poni la koari na malaṉa si lopu kote qaga nia keketoṉa,
ba asa pu korona liṉana la i si arini si kote ta levei.
28 Totoso vagi ṉiniraṉira sa tie kaleana, si la tome sari tie;
ba totoso mate sari tie kaleadi si bokaboka pule sari tie toṉoto.

29

1 Asa pu ta gegese pilipule ba korona va avoso
si kote kamo va hodakia na tinahuara sapu loke tinaleosaena.
2 Totoso tuqe ṉiniraṉira sari tie toṉoto, si qetu sari tie;
totoso kopu binaṉara sari tie kaleadi, si qumiqumi sari tie.
3 Sa tie pu tataru nia sa ginilagilana lohina si qetu nia sa tamana;
ba sa baere tadi na maqota si va murimuria sa nana poata.
4 Pa tinavete toṉoto si va turu va nabu ia sa baṉara sa butubutu,
ba sa puhi sapu vagi tinabara golomodi si huara gorena sa.
5 Asa pu zama va lomolomosia sa turaṉana
si ivara veko pule nia sipata telena.
6 Sa tie kaleana si sipata pule nia koari nana sinea,
ba sa tie toṉoto si boka kera meke qetuqetu.
7 Sa tie toṉoto si hiva tavete va leana la koari pu malaṉa,
ba sa tie kaleana si korona galagala.
8 Sari tie va karikaridi si va gevuru vinevehe pa vasileana,
ba sari tie gilae si va bulea sa ṉinoveoro.
9 Be turaṉa la nia sa tie gilaena sa tie pekipeki pa vinaripitui,
sa tie pekipeki si kote turu meke zama hoboro meke loketoṉa si boka toṉoto.
10 Sari tie va matemate tiedi si kana hola i rini sari tie toṉoto,
meke hata ginugua pude va matei sari tie ṉoṉo.
11 Sa tie pekipeki si zama vura ni sari nana tinaṉaziri,
ba sa tie gilagilana si kopu pule nia meke lopu bugoro.
12 Be sa baṉara si va avoso la koari na koha,
si sari nana tie tavetave varitokae si na tie kaleadi mo.
13 Guahe si vari kekeṉoṉo nia ri tie malaṉa meke ri tie ṉoṉovala,
sapu e Zihova va dodogorae i matadi.
14 Be pitui sa baṉara sari tie malaṉa pa tinoṉoto,
sa nana binaṉara si kote habotu va nabu doduru totoso.
15 Sa kolu ginegese si va karovo ginilagilana,
ba totoso lopu hoke ta gegese sa koburu si va kurekure ia sa sa tinana.
16 Totoso vagi ṉiniraṉira sari tie kaleadi, si gigiri sa sinea,
ba sari tie toṉoto si kopu aqa nia sa dia hinoqa.
17 Pana tarae nia goi sa tumu, si kote ponigo binule sa;
kote va qetua sa sa maqomaqomu.
18 Vasina lopu koa sari zinama te Tamasa si luara pania rina tie sa tinarae;
ba tamanae si asa pu kopu nia.
19 Na zinama moka si lopu kaqu va toṉotia sa nabulu;
kote tumae nia nana ba lopu kote va tabe si asa.
20 Dogoria goi sa tie sapu lopu balabala paki meke tuturei zama?
Na tie pekipeki ba boka tava tumatumae, hola nia sa tie asa.
21 Pana ta tatarue va hola sa nabulu podalae hitekena,

pa vina betona si kote va talotaṉigo sa.
22 Sa tie bubugorona si va gevugevuru vinari zamai,
meke sa tie tuturei ta ṉaziri si vata evaṉi soku sinea.
23 Sa tie vahesi pule nia si kamo kurekure,
ba sa tie tago maqomaqo vina pepekae si tava lavata.
24 Sa baere tanisa tie hikohiko si kana pule nia sa nana tinoa soti;
pa vinaripitui si lopu boka tozia sa sa hinokara, ba koe Tamasa si ta levei si asa.
25 Na pude matagutu nia sa tie si guana sipata,
ba asa pu raṉea se Zihova si ta kopue.
26 Soku tie si hiva tepatepa tinokae koa sa baṉara,
ba koe Zihova mo boka ta vagi sa tinoṉoto.
27 Sari tie toṉoto si korodi ni sari tie kokohadi,
meke sari tie kaleadi hakohako ni sari tie toṉotodi.

30

Sari Zinama te Aqura

1 Na zinama tumatumae te Aqura sa tuna koreo e Zake si guahe:
Kei Tamasa, mabo si rau!
Kei Tamasa, mabo meke malohoro si rau!*
2 Arau si na tie pekipekiqu hola koari doduru tinoni;
sa ginilagilana tana tie si lopu tagoa rau.
3 Lopu ele va nonoga ia rau sa ginilagilana lohina,
babe tumae nia sa Tamasa Hopena.
4 Esei si ele sage la pa maṉauru meke gore pule mae?
Esei ele boka varigara ni pa ola limana sa givusu?
Esei ele hadeni pa keke kukuru poko sari na kolo?
Esei ele taveti sari doduru hukihukirina sa kasia popoa?
Esei sa pozana, meke sa pozana sa tuna koreo?
Tozi nau be gilania goi!

5 Doduru zinama te Tamasa si tava sosodedi sapu hinokara;
na lave si Asa koari pu la koa aqorae koa Sa.
6 Mu lopu hodai sari Nana zinama,
na kote gegese igo Sa meke va sosodea sapu koha si goi.

7 Kei Zihova, karua ginugua mo si tepai rau koa Goi:
lopu heki ni koa rau sipu lopu ele mate si rau:
8 Va seu i koa rau sari zinama lopu hinokara meke kokohadi;
lopu va malaṉa au ba lopu va tagotago au tugo,
ba poni au sa gequ ginani doduru rane.
9 Na be soku gequ si kote lopu raṉe Igo rau,
meke kote zama, “Esei se Zihova?”
Ba be pana malaṉa si rau meke hikohiko,
si kote ṉoṉovala ia rau sa pozana e Zihova sa qua Tamasa.
10 Mu lopu nanae na zutu ṉoṉovalia sa nabulu koasa nana palabatu;
na kote leve nigo sa meke kote tinasuna si goi.

11 Koadia sarini pu leve ni sari tamadia

* **30:1** Sa vesi hie si tasuna meke lopu bakala pa zinama Hiburu. Keke iniliri pule si guahe: Na zinama tumatumae te Aqura sa tuna Zake si guahe: Ta tozi koe Itieli, meke Itieli si tozia koe Ukali:

meke lopu mana ni sari tinadia;
12 sarini pu via, gua pa dia binalabala
ba sari na kinaleadi si lopu ele tava via;
13 sari matadia si doṉo va gore tie,
meke liṉaliṉana va titie;
14 sari livodia si guana vedara
meke sari asedi si guana sotoi kobi magu
pude ṉovali saripu malaṉa pa popoa pepeso,
meke saripu loke gedi pa vari korapadi rina tinoni.

15 Sa tie puhi si karua tuna vineki,
“Poni au! Poni au!” gua sari karua.

Koadia sari ka ṉeta tiṉitoṉa sapu lopu boka deṉa,
ka made sapu lopu hoke zama, “Pada mo!”
16 Sa lovu,
sa barikaleqe sapu tige,
sa pepeso qega, sapu lopu boka beto napo kolo,
meke sa nika, sapu lopu hoke zama, “Pada mo!”

17 Sa tie sapu va sisire nia sa tamana,
sapu kilua sa vina tabe la koasa tinana,
si kote gani i rina kurukuru pu hoke gani tie matedi,
meke sari matadi si kote ta lobiti vagi koarini.

18 Koadia sari ka ṉeta tiṉitoṉa sapu lopu boka beto magasa ni rau,
ka made sapu lopu boka va bakali arau:
19 sapu vea tedoro gua sa atata pa galegalearane,
sapu vea gotolo gua sa noki koari na patu nomadi,
sapu vea kalaha gua sa vaka koari na ololobagea,
meke vea tataru gunia sa koreo sa vineki.

20 Gua hie sa hahanana tanisa barikaleqe barabaratana:
Ganigani si asa meke ṉuzapia sa ṉuzuna
meke zama, “Arau si loketoṉa sinea tavetia.”

21 Ka ṉeta tiṉitoṉa hire si hoke niu nia sa popoa pepeso,
ka made sapu lopu boka va tana i sa:
22 sa nabulu sapu evaṉae na baṉara,
sa tie pekipeki sapu soku nia ginani,
23 sa barikaleqe variva hakohakona sapu varihaba,
meke sa nabulu vineki sapu hobea sa barikaleqe ṉati hiniva.

24 Ka made tiṉitoṉa pa popoa pepeso sapu hiteke,
ba tumatumaedi hola:
25 Sari menemene sapu hiteke hola dia ṉiniraṉira,
ba hata vekoi rini sari gedi ginani pa totoso maṉini;
26 Sa horakisi sapu guana kurezu si lopu ṉiṉirana,
ba tavete nana qoqoro koari na patupatu*
27 na kupokupo sapu loke dia baṉara

* **30:26** Sa kurukuru sapu ta pozae Hyrax pa zinama English si doṉo guana keke kurezu nomana.

ba ene pa hopeke dia tokele;
28 na varilazu sapu boka saputu vagia mo pa lima,
ba koa nana pa vetu tadi na baṉara.
29 Koadia si ka ṉeta tiṉitoṉa sapu ene va baṉabaṉarae,
ka made sapu rizu guana tie arilaedi:
30 na laione, sapu ṉiṉirana koari doduru kurukuru ṉame,
sapu lopu keke si togolo nia sa;
31 sa enena sa kokorako kokoreo,
sa qoti kokoreo,
meke sa baṉara pa kenuna sa nana qeto minate.

32 Be ele tie pekipekimu si goi meke vahesi pule nigo
babe ele balabala si goi pude tavete kaiqa sinea,
si va opo nia lima sa ṉuzumu, mamu balabala!
33 Ura gua sapu sa qalirina sa meleke si va vura bata,
meke pude sekea sa isu si va vura ehara,
pude va gevuru tinaṉaziri si va gavoro tinasuna tugo.

31

Na Tinokae La koe Baṉara Lemueli

1 Na zinama tumatumae te baṉara Lemueli sapu tarae nia sa tinana koa sa:
2 Kei tuqu, kei tuqu koreo sapu podo soti igo rau,
kei tuqu, sa inolaṉa pa qua vinaravara.
3 Mu lopu oki pania koari na barikaleqe sa mua ṉiniraṉira,
na mua totoso arilaedi koarini pu ṉoṉovali sari na baṉara.

4 Lemueli, na lopu tadi baṉara sapu hire:
lopu tadi na baṉara si pude napo vaeni,
lopu tadi tie tuturaṉa si pude ehaka nia sa bia,
5 ura, be guana naponapo si kote muliṉi nia rini sapu sa gua sa tinarae,
meke sekei sari vina toṉoto koari tie ta ṉoṉovaladi.
6 Poni bia sarini pu korapa tata mate,
na vaeni koarini pu kuliusu;
7 Madi napo pude muliṉi ni rini sari dia hinabahuala
meke lopu balabala i sari dia tinasigiti.

8 Zama poni sari habahuala pu lopu boka zama puleni,
zama ni sari tinoṉoto tadi kasa pu loke dia poata.
9 Zama vura, mamu lopu va kalekale pa vinaripitui;
toketoke nia sa tinoṉoto tadi pu malaṉa meke saripu loke gedi.

Sa Barikaleqe Bokabokana

10 Esei boka dogoria sa barikaleqe sapu gotogoto nana hahanana?
Na arilaena si asa, holani sari na patu ṉedala.
11 Sa nana palabatu si raṉe hola ia si asa
meke loketoṉa si papaka nia sa.
12 Na lineana si va kamo lani sa barikaleqe koasa, loke tina sigiti,
pa doduruna sa nana tinoa.
13 Sa barikaleqe si vizata vulu meke lineni
meke tupiti sari lima ṉaliṉalidi tanisa.
14 Guana vaka sapu la holuholu si asa,

meke pa seu suraṉa pule mae ginani.
15 Tekulu si asa sipu korapa huporo;
meke tavete ginani si asa tadi nana tatamana
meke hia tinavete si asa koari nana nabulu vineki.
16 La vilitia sa si keke pepeso meke holua sa;
koari poata va gavori sa si letea sa sa inuma vaeni.
17 Na barikaleqe tavetavetena hola si asa;
sari limana si ṉiṉira gua tugo sari nana hiniva.
18 Dogoria sa sapu va vura poata sari nana hinoluholu,
meke sa nana zuke si lopu hoke mate pana boṉi.
19 Pa limana soti si tavete vura lozi si asa,
meke koari kakarutuna si tigisi vura nia sa sa poko.
20 Tukeli sa sari limana koari pu malaṉa,
meke huhuki sa saripu loke gedi.
21 Totoso kamo sa ibu, si lopu talotaṉa ni sa sari nana tatamana;
ura doduru si ele va sage poko arilaedi tu.
22 Taveti sa sari poko ivara tana nana teqe;
meke asa si va sage poko lineni meke pepolo.
23 Sa nana palabatu si ta pamaṉaena pa vasina varivarigarana koasa vasileana;
hoke la habotu si asa pa varikorapadi rina palabatu koasa popoa.
24 Tavete poko lineni sa barikaleqe bokabokana meke holuholu ni sa,
na belete si la holuholu ni sa pa sitoa.
25 Na ṉiniraṉira meke pinamaṉa si pokopoko ni sa;
boka hegere ni sa sari na rane pa kenuna.
26 Zama si asa pa ginilagilana lohina,
meke na vina tumatumae si hoke tozi sa pa meana.
27 Doduru ginugua pa nana kinoa tatamana si kopu ni sa
meke lopu hoke hakohako si asa.
28 Tekulu sari nana koburu meke poza nia, “Tamanaena,” rini;
sa nana palabatu ba va lavatia tugo:
29 “Soku barikaleqe si taveti tugo sari ginugua sapu arilaedi,
ba hola beto ni agoi.”
30 Dinoṉo lea si kokoha meke tinolava si tuturei hola taloa;
ba sa barikaleqe sapu pamaṉa nia se Zihova si kote ta vahesi.
31 Pia ia si asa koari doduru pu taveti sa.
Sari nana tinavete va lavatia si asa koari na tie.

SA BUKA EKELEZIASITI
Sa Vinabakala

Sa buka Ekeleziasiti si koa ia na binalabala tanisa “tie va tumatumae.” La sa tie asa meke viliti va hitekia vea papaka gua meke vea hadu luli givusu gua sa tinoa tana tie. “Loke laena sa tinoa,” gua si kamo ia sa, sina lopu toṉoto meke variva nunala sari soku ginugua pa tinoa. Lopu va bakalia sa sari hahanana te Tamasa, asa pu lalae nia sa tinoa tana tie. Be vea gugua ba tozi ni sa sari pude tavetavete va ṉiṉira meke koa qetu ni rini sari na vinariponi te Tamasa pa dia tinoa.

Soku ri na binalabala tanisa si guana ene kale tugo, meke variva malohorodi. Ba koasa laena sapu somana pa Buka Hope sa buka hie, si vata dogoro nia sapu sa rinaṉeraṉe tadi kasa pukerane si repaha ke boka ta tokae si gita koari na binalabala variva rabekedi. Kaiqa tie si manoto nia sapu guana dia tinoa si vivinei nia sa buka hie, gua. Dogoria tugo rini sapu sari binalabala hire si koa koasa Buka Hope sapu tagoi tugo sari binalabala variharupi te Tamasa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Vegua koa nana tu sa ṉatina sa tinoa tie pa pepeso? *1:1, 2:26*
Kaiqa zinama tumatumaedi. *3:1, 11:8*
Sari na binalabala varitokae pa tinoa. *11:9, 12:8*
Sari na zinama vina betobeto. *12:9-14*

Sa Tinoa si Loke Laena

1 Hire sari na zinama tanisa tie va tumatumae, sa baṉara pa Zerusalema,
sa tuna koreo e Devita:
2 “Loke laena! Loke laena!” gua si rau, sa tie va tumatumae.
“Namu loke laena hokara!
Doduru ginugua si loke laedi.”

3 Na sa si vagia sa tie koari doduru nana minabo
sapu ṉataṉata nia sa pa kauruna sa rimata?
4 Na sinage si mae meke taloa,
ba sa kasia popoa si asa nana eko mo.
5 Sa rimata si gasa sage meke lodu gore pule,
meke bebeno pule la vasina kote gasa pule si asa.
6 Sa givusu si mae gua pa kali gevasa,
meke taliri mae gua pa kali togarauru;
viloro meke vilorae si asa,
meke pule mae gua mo vasina mae guana tatasana.
7 Doduru tototo lo si gore beto la pa kolo hokara,
ba sa lamana si lopu boka siṉi.
Pa vasina mae guadi sari na tototo lo
si vasina tugo pule la sa kolo.
8 Doduru ginugua si na loke vina betodi, variva mabodi,
lopu boka zama ni na tie.
Sa mata si doṉo lamo ba lopu boka deṉa,
meke sa taliṉa si lopu boka beto avavoso.
9 Sapu ele ta evaṉa si kote ta evaṉa pule,
sapu ele ta tavete si kote ta tavete pule tugo;

namu loketoṉa si vaqura pa kauruna sa rimata.
10 Koa nana beka keke toṉa sapu boka zama guni nia keke tie, “Dotu!
Hie keke toṉa si vaqura”?
Lokari, na pukerane hola tu ele koa nana; ele koa nana tu sipu lopu ele
podo si gita.
11 Loke tie si kote balabala i saripu ele mate,
meke arini pu lopu ele podo si lopu kote balabala i arini pu korapa
mumudi mae koa rini.

Sa Vina Nonoga Tanisa Tie Va Tumatumae

12 Arau sa tie va tumatumae, si koa pa Zerusalema meke baṉara nia
sa binaṉara Izireli. 13 Voriti nia rau telequ pude vilitia meke hata ia pa
ginilagilana sari doduru ginugua pu ta tavete pa kauruna sa maṉauru.
Hinokara mamatana sa pinaleke sapu vala nia Tamasa koari na tie! 14 Arau
ele dogori sari doduru ginugua pu ta evaṉa pa kauruna sa rimata; doduru
si loke laedi beto, na guana hadu luli givusu mo.
15 Sapu koqi si lopu kote boka tava toṉoto;
meke sapu loketoṉa si lopu kote boka ta nae.
16 Balabala si arau, “Dotu, arau si ele tie nomaqu meke ele soku nau
ginilagilana lohidi, hola ni sari doduru pu ele koa baṉara pa Zerusalema;
ele soku totoso nonoga ia rau sa ginilagilana meke tinumatumae.”* 17 Meke
voriti nia rau pude va bakalia sa ginilagilana lohina[d], meke sa dinuviduvili
meke pinekipeki, ba doṉo gilania rau sapu na hinata hie si guana hadu luli
givusu mo.
18 Ura pa ginilagilana sokudi si mae sa tinalotaṉa mamatadi;
meke pa tinumatumae sokudi si na tinasigiti nomadi.

2

1 Balabala si arau, “Ego, maqu podekia sa qinetuqetu pa kasia popoa
pude tumae nia nasa si leana koasa.” Ba va sosodea rau sapu asa ba loke
laena tugo. 2 Meke zama si rau, “Hegehegere si na pinekipeki. Ke nasa si
ta vagi koasa qinetuqetu pa kasia popoa?” 3 Podekia rau pude qetuqetu
pa kali napo vaeni, ke va kapae ia rau sa pinekipeki, ba sa qua binalabala
si korapa ta turaṉa koasa ginilagilana. Hiva hata vagia rau nasa si leana
koari na tie pude tavetia pa kauruna sa maṉauru koari na visavisa rane
pa dia tinoa.
4 Va tupiti pule nau koari na tinavete nomadi. Taveti rau sari qua vetu
meke sari na inuma vaeni nomadi.* 5 Tavete inuma meke na linetelete
huda si rau, na kobi votivotiki huda vuvua si lete i rau. 6 Taveti rau si
kaiqa kopi pude poni kolo sari na kobi hudahuda. 7 Holu va soku pinausu
si rau meke koadia sari pinausu sapu pododi pa qua vetu. Tagoi rau sari
bulumakao na sipi sapu soku hola, hola ni tadi doduru baṉara pukerane
pa Zerusalema.* 8 Va omunu vekoi rau sari siliva na qolo, meke vagi si
rau koari na baṉara pa votiki butubutu na popoa. Vagi tie kerakera si rau,
koreo na vineki, meke soku qua barikaleqe pinausu leleadi gua sapu hoke
qetu ni ri na hiniva tadi tie.* 9 Meke noma hola tu sa laequ hola ni doduru
pu ele koadi pa Zerusalema pukerane. Ba doduru totoso si koa turaṉau
mo sa qua ginilagilana lohina.*
10 Lopu hukata pule nau si rau koari doduru pu okoro ni sa mataqu.
Lopu koroqu ni rau sari na hahanana qinetuqetu.

---

* **1:16** 1 Baṉ 4:29-31 * **2:4** 1 Baṉ 10:23-27; 2 Koron 9:22-27 * **2:7** 1 Baṉ 4:23 * **2:8** 1 Baṉ 10:10,14-22 * **2:9** 1 Koron 29:25

Qetu beto ni rau sari doduru qua tinavete,
meke asa sa qua pinia koari doduru qua ṉinataṉata.
11 Gua, ba totoso viliti rau sari doduru pu taveti sari limaqu
meke saripu voriti ni rau pude va evaṉi,
si doduru si loke laedi beto mo, na hadu luli givusu mo;
loketoṉa si gavoria rau pa kauruna sa rimata.
12 Meke podalae vilitia rau sa ginilagilana,
meke gua tugo sa dinuviduvili meke sa pinekipeki.
Ura sa si boka tavetia sa tuna sa baṉara?
Loketoṉa ba arini mo sapu ele taveti ari na baṉara pa kenuna.
13 Dogoria rau sapu sa ginilagilana si leana hola nia sa pinekipeki,
gua sapu leana hola nia kalalasa sa huporo.
14 Sa tie gilagilana si koa ia mata batuna,
ba sa tie pekipeki si ene pa huporo;
ba vagia rau sa binalabala
sapu kamo beto mo pa keke ginugua sari karua.
15 Meke balabala pa buloqu si rau,
“Sa ginugua sapu kamo koari tie pekipeki si kote kamo la ia tugo rau.
Ke sa si va gavoria rau koasa qua ginilae?”
Zama si rau pa buloqu,
“Hie ba loketoṉa tugo laena.”
16 Ura sari tie gilagilana si kote gua mo ari tie pekipekidi,
sapu loke tie kote balabala va nonoga vekoi;
koari na rane pu korapa mae si kote ta muliṉae beto mo sari karua.
Sa tie gilagilana ba kaqu mate gua tugo sa tie pekipeki!
17 Ke hakohako hola nia rau sa tinoa, sina sa tinavete pa kauruna sa rimata si kamo la mo pa tinasuna. Dodurudi si loketoṉa laedi, na hadu luli givusu mo.
18 Kamo sapu hakohako ni mo rau sari doduru ginugua sapu tavetaveti rau pa kauruna sa rimata, sina kote veko hola lani mo rau koa sa pu luli mudi mae koa rau.
19 Meke kote vea beka, kote tie gilaena sia ba na pekipekina? Gua, ba kote asa na kopu ni sari doduru pu tavetaveti na va evaṉi rau pa qua binokaboka pa kauruna sa rimata. Hie tugo ba loke laena.
20 Ke podalae balabala mamata ni arau sari doduru qua tinavete sapu ṉataṉata ni arau pa kauruna sa rimata.
21 Ura sa tie si kote tavetavete pa nana ginilagilana, tinumatumae, meke binokaboka, meke kote luara beto lani sa koasa pu lopu hite ṉataṉata ni. Hie tugo si loketoṉa laena meke na tinasuna nomana.
22 Na sa si vagia sa tie koari doduru nana minabo, meke balabala mamata ni sapu taveti sa pa kauruna sa rimata?
23 Doduruna sa nana tinoa si ta sigiti meke voriti hola si asa koari nana tinavete; pana boṉi ba lopu magogoso sa nana binalabala. Hie ba loketoṉa laena tugo.*
24 Loketoṉa si boka tavete valeania sa tie, ba na hena meke napo meke qetuni mo sari nana tinavete. Ba hie dogoria rau si maena pa limana sa Tamasa,* 25 ura pude lopu tavetavete pude va qetua si Asa, si esei si boka hena na napo meke qetuqetu?
26 Asa pu va qetuna, si ponia ginilagilana, tinumatumae, meke qinetuqetu sa Tamasa, ba koasa tie pu tavete va sea si ponia Sa sa tinavete pude

* **2:23** Zob 5:7, 14:1 * **2:24** Ekl 3:13, 5:18, 9:7; Lk 12:19; 1 Kor 15:32

varivarigara meke naqiti tinagotago pude vala ni koarini pu va qetuna sa Tamasa. Hie tugo si loke laena, na hadu luli givusu mo.*

3

Hopeke Totoso tadi Hopeke Ginugua

1 Sari doduru ginugua si koadia hopeke dia totoso,
na totoso tadi hopeke tinavete pa kauruna sa maṉauru:

2 Na totoso pude podo meke na totoso pude mate,
na totoso pude lelete meke na totoso pude pakepakete,
3 na totoso pude variva matei meke na totoso pude sasalaṉa,
na totoso pude huhuara meke na totoso pude kurikuri,
4 na totoso pude kabo meke na totoso pude hegere,
na totoso pude talotaṉa meke na totoso pude peka,
5 na totoso pude taburu palae patu meke na totoso pude varigara ni,
na totoso pude vari kapae meke na totoso pude vari seu i,
6 na totoso pude hata meke na totoso pude muliuṉu,
na totoso pude va naqiti meke na totoso pude okipalae,
7 na totoso pude rikata meke na totoso pude tuvaka,
na totoso pude lopu kulu meke na totoso pude zama,
8 na totoso pude vari tatarue meke na totoso pude vari kanai,
na totoso pude varipera meke na totoso pude varibulei.
9 Na sa si vagia sa tie tavetavete koari nana minabo? 10 Ele dogoria rau sa minamata vekoa sa Tamasa koari na tie. 11 Tavete va leleani Sa sari doduru ginugua pa dia totoso. Meke padai Sa sari gineledi rina totoso pa bulo tie; gua, ba lopu boka dogoria na tie sa doduruna sa tinavete te Tamasa pa pinodalaena kamo vina betona. 12 Gilania rau sapu loketoṉa si leana la koasa tie, ba pude qetuqetu mo meke tavete va leana sipu korapa toa nana. 13 Pude mani hena na napo sari doduru tie, meke mani qetu ni sari nana minabo pa tinavete, arini si na vinariponi te Tamasa. 14 Gilania rau sapu doduru ginugua pu taveti sa Tamasa si kote koa hola; loketoṉa si boka ta hoda la, meke loketoṉa si boka ta vagi palae koasa. Tavetia sa Tamasa pude va lavatia ri na tie si Asa.
15 Doduru sapu ta evaṉa kamahire si ele ta evaṉa tu pukerane,
meke sapu kote ta evaṉa si ele ta evaṉa tu;
meke sapu ele ta evaṉa tugo asa si kote va evaṉa pilipule i sa Tamasa.
16 Meke dogoria rau si keketoṉa pule pa kauruna sa rimata:
Pa vasina varipitui, si na kinaleana si ele koa nana,
pa vasina vari toṉoti, si na kinaleana si ele koa nana.
17 Balabala si rau pa buloqu,
“Kote turaṉa lani Tamasa pa vinaripitui
saripu toṉoto meke arini pu kaleadi,
ura kote koa dia sari hopeke totoso tana doduru vina tana,
hopeke dia totoso sari doduru tinavete.”
18 Meke balabala tugo si rau, “Sari tie si podeki sa Tamasa pude di gilania sapu arini si kekeṉoṉo gua mo rina kurukuru ṉame. 19 Sa vina betona sa tinoa tana tie, si gua mo tadi na kurukuru; kekeṉoṉo mo sari karua; pana mate si keke si mate tugo si keke. Sa tinoa tanisa tie si lopu hola nia sapu tanisa kurukuru. Doduru ginugua si loke laedi beto. 20 Doduru si la mo pa keke vasina; pa kavuru vura maedi, meke pa kavuru mo pule la. 21 Lopu

* **2:26** Zob 32:8; ZT 2:6

ta gilana, be sa maqomaqona sa tie si sage taloa meke sa maqomaqona sa kurukuru ṉame si gore la pa korapa pepeso.”
22 Ke dogoria rau sapu loketoṉa si leana koasa tie, ba pude qetu nia mo
sa sa nana tinavete, sina asa sa nana hinia. Ura, esei kote boka va dogoro
nia koasa sapu gua kote ta evaṉa pa mudina sa?

4

1 Meke doṉo pule la si rau meke dogori rau sari doduru ṉinovaṉovala
saripu korapa ta evaṉa pa kauruna sa rimata:
Dogori rau sari na kolomata tadi na tie ta ṉovaladi,
meke loke tie va manoti.
Loke tie va manoti sina sa ṉiniraṉira si pa kalina tadi na tie ṉoṉovala.
2 Meke zama si rau sapu arini pu ele mate,
si qetu hola ni sarini pu toadi.
3 Ba sapu leana holani sari karua
si asa pu lopu ele podo,
asa pu lopu ele dogoria sa kinaleana
sapu ta tavete pa kauruna sa rimata.
4 Meke dogoria rau sapu doduru minabo pa tinavete meke doduru
binokaboka si vuradi koasa inokoro tanisa tie pude tagoa gua sapu tagoa
sa turaṉana. Meke hie tugo si loketoṉa laena, na hadu luli givusu mo.
5 Sa tie pekipeki si poloi sari limana, ovia si asa,
meke ṉovala pule nia, sina korona tavetavete.
6 Leana si be tagoa goi si keke sinara lima pa binule
hola nia sapu be karua sinara lima ba pa minabo meke hadu lulia sa
givusu.
7 Dogoria pule rau si keketoṉa sapu loke laena pa kauruna sa rimata:
8 Koa nana si keke tie koa ekeina;
loke tuna koreo babe tasina koreo si asa.
Loke vina betona sa tinavetavete tanisa,
ba sari na matana si lopu manoto ni sari nana tinagotago.
“Ura, esei si korapa tavetavete ponia rau,” gua si asa,
“meke na vea ke hukata pule nau pude qetuqetu qua?”
Hie tugo ba loketoṉa laena,
keke ginugua sapu variva hakohakona.

9 Karua si leana hola nia sapu keke,
sina kote noma laena sa dia tinavete.
10 Be hoqa si keke,
ba sa nana baere kote ovulu sage pule nia!
11 Meke be karua si eko varigara, si kote vari maṉini.
Ba vea meke kote boka koa maṉini si keke tie telena?
12 Ura keke tie si kote boka ta komiti,
ba karua si kote boka lavelave pule ni.
Na iku sapu ta tavete koari ka ṉeta aroso
si lopu kote boka tuturei kumata.
13 Leana be sa tie vaqura si malaṉana ba gilaena hola nia sa baṉara sapu
barogoso meke pekipeki sapu lopu boka vagi vina balau. 14 Sa tie vaqura
si gina koa maena pa vetu varipusi meke evaṉae baṉara nana, babe podo
maena pa minalaṉa koasa nana butubutu. 15 Dogoria rau sapu doduru pu
toa meke ene pa kauruna sa rimata si lulia sa tie vaqura, sa hinobe tanisa
baṉara. 16 Soku hola saripu totoli ni sa baṉara, ba sa sinage pu sage luli

mae si kilua sa hinobena sa baṉara. Hie tugo si loketoṉa laena, na hadu luli givusu mo.

5

Lopu Bebeno Tavete Vina Tatara

1 Mu kopu pule nigo totoso la si agoi pa Zelepade te Tamasa. Leana pude
mu tata la pude va avoso meke va tabe, hola nia si be vukivukihi gua tadi
tie pekipeki. Lopu gilania rini sapu tavete va sea si arini.

2 Mu lopu tuturei zama nia sa ṉuzumu,
lopu bebeno zama ni sapu pa bulomu
pude va tatara pa kenuna sa Tamasa.
Ura sa Tamasa si pa maṉauru,
meke agoi si pa pepeso
ke va pada i sari mua zinama pa kenuna Sa.
3 Na putagita si kamo pana soku sari na tinasuna na tinalotaṉa,
meke sa zinama pekipeki si ta tozi vura be guana zama va soku sa tie.
4 Pana zama va tokotokoro goi koe Tamasa, si mu tuturei va gorevura ia.
Tamasa lopu qetu ni sari tie pekipeki; va gorevura ia sapu tokotokoro nia
agoi.* 5 Leana hola si be lopu va tokotokoro, hola nia si pude tokotokoro
meke lopu tava gorevura. 6 Lopu va malumia sa ṉuzumu pude turaṉa va
sea igo. Lopu la koasa hiama meke tozi nia sapu lopu boka gorevura i goi
sari mua zinama. Na vevelaso si gua asa. Lopu leana be kote bugoro ni
Tamasa sari mua zinama meke huara pani Sa sari doduru pu taveti goi
pa limamu. 7 Soku pinutagita meke soku zinama si loke laedi. Gua ke mu
noso mamu koa pamaṉa nia sa Tamasa.

Tinoa si Loke Laena

8 Pana dogoria goi sapu ta ṉoṉovala sa tie malaṉa, sapu sa ṉinoṉo meke
tinoṉoto si lopu ta poni nia sa, si mu lopu magasa nia. Ura sa tie qavuna
si ta kopue koasa pu kali sage koasa, meke ari karua si ta kopu koasa pu
ululuna sage la tu. 9 Sapu ta gavoro koasa pepeso si hia betoa mo ri doduru,
meke sa baṉara ba vagi tugo koari na inuma.
10 Asa pu tataru nia sa poata si lopu qetu nia gua sapu gavoro va soku si
asa;
asa pu okoro hiva tagotago si lopu boka qetuni sapu ele tagoi sa.
Hie tugo si loke laena.

11 Pana soku sari likakalae pu tagoi goi,
si kote soku tugo sarini pu kote vagi pani.
Ke sa sa laedi koa goi pu tagodi?
Na pude doṉo lani mata meke beto mo?

12 Sa pinuta tanisa tie tavetavete si lomoso hola,
lopu kiluna be hena va soku si asa ba vasinahite mo,
ba sa tago va soku tanisa tie tagotago,
si lopu boka puta va leana nia sa.
13 Dogoria rau si keke tiṉitoṉa kaleana hola pa kauruna sa rimata:
Sa tinagotago sapu ta naqiti meke tinasuna nia sa,
14 meke sa tinagotago sapu ta ṉovala pa kaiqa tinasuna,
meke totoso vagi tuna koreo sa,

* **5:4** Sam 66:13-14

si loketoṉa boka veko hola ponia.
15 Dodohona sa koburu totoso vura si asa pa tiana sa tinana;
mae gua asa si asa, ke mani pule gua tugo asa.
Loketoṉa koasa nana minabo sapu ele vagia sa
si kote boka paleke taloa nia sa pa limana.*
16 Hie tugo si keke ginugua kaleana hola:
Limalimana sa tie totoso mae, si gua tugo pana taloa si asa,
ke sa mo si va gavoria sa?
Na guana tavetavete ponia mo sa sa givusu.
17 Doduruna sa nana tinoa si henahena mo si asa pa huporo,
pa korapa tinasuna, tinasigiti, meke binugoro.
18 Meke tiqe tumae nia rau sapu na leana tu meke gotogoto pude hena na napo sa tie, meke pude vagi kaiqa lineana koari na tinavete pu mabo ni sa pa kauruna sa rimata koari ka visavisa rane pu ponia sa Tamasa koasa. Ura asa mo sa nana hinia. 19 Ura, pana ponia tinagotago sa Tamasa si keke tie, meke va boka ia Sa pude qetu ni sari nana vinagi pa tinavete, si leana pude va egoa sa sa nana hinia, meke tavetavete qetuqetu si asa pa nana tinavete. Ura arini mo sari na vinariponi te Tamasa.
20 Lopu hoke balabala sisigitia sa sapu vea papakana gua sa nana tinoa, sina va tupitia Tamasa si asa koasa qinetuqetu pa bulona.

6

1 Keke kinaleana pule si dogoria rau pa kauruna sa rimata, meke lopu goto la pa tinoa tana tie: 2 Ponia tinagotago Tamasa si keke tie, meke na likakalae meke vina lavata tugo, pude saripu okoro ni sa bulona si koa betodia, ba lopu ponia lolomo Sa pude liṉiliṉi i sa pa maqomaqona sari nana tinago, ba na votiki tie tu mae qetu ni. Hie si namu loketoṉa laena, na kinaleana nomana.
3 Be tagoa sa tie si keke gogoto koburu meke toa soku ṉavulu vuaheni; be vea seunae gua sa nana tinoa ba lopu liṉiliṉia sa nana tinago meke lopu ta pomunae va leana si asa, si na koburu sapu mate pa tiana sa tinana si leana hola nia si asa.
4 Na loke laena sa pinodo tanisa koburu; pa hinuporo si mate si asa, meke loke pozana. 5 Be lopu dogoria sa sa rimata meke loketoṉa gilania, ba magogoso nana si asa, hola nia sa sa tie asa; 6 na kote boka toa karua tina vuaheni tugo sa tie, ba sina lopu liṉiliṉi i sa pa maqomaqona sari nana tinagotago, si sa koburu si leana hola nia. Vea, lopu mate beto mo sari karua? Ke sa mo sa laena?
7 Doduru tinavete tanisa tie si pude henahena na napo mo,
ba sa tiana si lopu boka deṉa.
8 Na sa si leana koasa tie gilae, hola nia sa tie pekipeki?
Na sa sa laena koa sa tie malaṉa pude gilagilana,
meke pude pamaṉa pa tie?
9 Pude qetu nia sapu dogoro soti matana,
si leana hola nia si pude okoro tago va soku.
Hie tugo si loketoṉa laena,
na hadu luli givusu mo.

10 Doduru pu ele va podaki Tamasa si ele koa beto pozadi,
meke sa guguana sa tie si ele ta tumaena;
loke tie kote hiva toke ia sa tie sapu ṉiṉira hola nia si asa.

* **5:15** Zob 1:21; Sam 49:17; 1 Tim 6:7

11 Pana soku sari zinama si visavisa mo laedi,
ke nasa laena koari na tie pude gua asa?
12 Ura esei gilania sapu leana pa tinoa tanisa tie koari na visavisa rane
sapu loke laedi, meke sapu ene hola guana maqomaqo? Esei kote boka tozi
nia si asa, sapu sa si kote ta evaṉa pa kauruna sa rimata pa mudina sapu
mate si asa?

7

Binalabala koasa Tinoa

1 Na pozapoza leana si hola nia sa lumu humaṉa lea,
meke na rane mate si leana hola nia sa rane podo.*
2 Leana si pude la pa vetu haqohaqoana
hola nia si pude la inevaṉa pa keke vetu,
ura na mate si na dudutana tadi doduru tie;
arini pu korapa toa si pada pude kopu nia si hie pa bulodia.
3 Talotaṉa si leana hola nia sa hegere,
sina na isumata kuliusuna si leana koasa bulo.
4 Sa bulona sa tie giligilana si la koasa haqohaqoana,
ba sa bulona sa tie pekipeki si hatai sari na tiṉitoṉa qetuqetu.
5 Leana si be avosia sa ginegese tanisa tie gilae
hola nia si be avosi sari kinera tadi na tie pekipeki.
6 Gua sa pidaladi rina rerequtu huda rakihi pa kauru raro,
sa hegerena sa tie pekipeki.
Hie tugo si loketoṉa laena.
7 Sa hiniko poata si boka pekipeki nia sa tie gilae,
meke sa tabara golomo poata si ṉovalia sa bulo.

8 Sa vina betona sa ginugua si leana hola nia sa pinodalaena,
meke sa aqa va ṉoṉo si leana hola nia sa vinahesi pule.
9 Lopu tuturei ta ṉaziri pa maqomaqomu,
ura sa binugoro si koa ekona mo pa bulona sa tie pekipeki.*
10 Mu lopu zama, “Vea ke pukerane si leana hola nia sapu kamahire?”
Na lopu na ninanasa gilae sapu asa.

11 Ginilagilana lohina, si na tiṉitoṉa leana, guana tinago
meke vagi nia lineana arini pu dogoria sa rimata.
12 Ginilagilana lohina si guana vetu,
gua tugo sa poata si guana vetu,
ba sapu leana nia sa ginilagilana si hie:
sa ginilagilana si kopu nia sa tinoa tanisa tie pu tagona.
13 Mu vilitia gua sapu tavetia sa Tamasa:
Esei boka va toṉotia
sapu ele va koqi ia Sa?
14 Pana leadi sari na totoso, si mu qetu;
ba pana kaleadi sari na totoso, si balabala ia si hie:
E Tamasa tu si tavete betoi sari karua.
Gua ke sa tie si lopu boka tumae nia nasa si kote ta evaṉa pa kenuna
sa.
15 Koasa qua tinoa sapu loke laena hie si dogoro betoi rau sari karua
ginugua hire:
sa tie toṉoto sapu mate pa nana tinoṉoto,

* **7:1** ZT 22:1 * **7:9** Zem 1:19

meke sa tie kaleana sapu toa va gelenae pa nana kinaleana.
16 Ke lopu koa va toṉotoṉotae sisigiti,
babe va gilagilae va hola;
vea ke kote ṉovala pule nigo tu?
17 Lopu va hola ia sa mua hahanana kaleana,
meke lopu va pekipekie;
vea ke kote mate tu sipu lopu ele kamo mua totoso?
18 Leana si pude tuqe vagia si keke
meke lopu va taloa ia sapu vina rua.
Sina sa tie pu pamaṉa nia sa Tamasa si kote va seu koari karua beto.

19 Sa ginilagilana lohina si va ṉiṉira ia si asa pu gilae
hola ni sari ka manege puta tie tuturaṉa pa keke popoa.

20 Lopu keke tie toṉoto pa popoa pepeso
si tavete va toṉoto meke loke nana sinea.

21 Mu lopu va taliṉa la i sari doduru zinama pu zama ni rina tie,
na kote avoso hola ia goi sa mua nabulu pana leve nigo sa;
22 ura gilania mua pa bulomu
sapu soku totoso si leve ni goi sari kaiqa.
23 Doduru hire si podeki rau pa ginilagilana, meke zama si arau,
“Na ṉiṉirana sa qua hiniva pude gilagilana,”
ba hie si hola sisigiti, lopu boka ia rau.
24 Be vea guguana sa ginilagilana lohina,
ba seu hola si asa meke lopu boka ta vagi;
esei boka dogoria?
25 Ke va sotoa rau sa qua binalabala pude tumae nia,
pude vilitia meke hata va hitekia sa ginilagilana lohina meke sari ginugua tanisa
meke pude tumae nia sa dinuviduvili tanisa kinaleana
meke sa pinupuhu tanisa pinekipeki.

26 Ba sapu variva sigiti, hola nia sa minate si
sa barikaleqe sekesekeina,
sapu sa bulona si na sipata
meke sari limana si guana seni.
Sa tie pu va qetua sa Tamasa si boka govete nia si asa,
ba sari tie seadi si kote saputu vagi sa.
27 “Dotu,” gua si rau, sa tie va tumatumae, “Hie si dogoro vagia rau totoso varigara ni rau sari doduru ginugua:
28 Sipu korapa hatahata si rau meke lopu vagia keketoṉa,
si dogoria rau si keke tie toṉoto koari ka keke tina,
ba lopu keke barikaleqe si toṉotona koarini!
29 Hie mo si dogoria rau:
Taveti Tamasa sari na tie pude toṉoto
ba sari na tie si la hata va soku dia ginugua.”

8

1 Esei si guana tie gilagilana?
Esei tumae va bakali sari ginugua?
Na ginilagilana va komolo ia tugo sa isumatana sa tie

meke va komolia sa kenuna.

Va Tabea sa Baṉara

2 Mu va tabea sa ginarunu tanisa baṉara, gua si rau, sina va tokotokoro
si goi pa kenuna sa Tamasa. 3 Lopu bebeno vura taloa pa kenuna sa
baṉara. Lopu turu turaṉi sarini pu tavete va kaleana, ura sa baṉara boka
tavetia mo gua sapu hiva nia sa. 4 Sina sa zinama tanisa baṉara si koa ia
ṉiniraṉira,
esei boka tozi nia si asa, “Na sa si tavetia goi?” gua.
5 Asa pu va tabei sari nana ginarunu si lopu kaqu tava kilasa,
meke saripu gilae pa bulodia si kote tumae nia sa totoso gotona meke
sa hahanana.
6 Ura koa dia sari totoso gotodi meke hahanana tadi doduru ginugua,
be vea mamata gua sari tinasuna tana tie.

7 Sina loke tie si tumae nia sa totoso vugo na repere,
esei boka tozia sa si korapa mae?
8 Loke tie tagoa sa ṉiniraṉira pude lalae nia sa givusu;
ke loke tie tugo tagoa sa ṉiniraṉira pude va nosoa sa nana rane mate.
Gua sapu loke tie si tava malumu pude pule pa totoso varipera,
sa kinaleana tugo ba lopu vata rupahi sarini pu tavetavete koasa.

Na Tie Duviduvili meke na Tie Toṉoto

9 Doduru hire si dogori rau totoso balabala la i rau sari doduru ginugua
pu evaṉa pa kauruna sa rimata. Koa nana sa totoso sapu lalae ni sa tie
sari kaiqa, meke ta sigiti ni sa. 10 Meke dogori tugo rau sari tie kaleadi ta
pomunae, arini pu pilipule koasa Zelepade meke vagi vinahesi pa vasileana
vasina hoke ṉoṉovali arini sari na tie. Hie tugo si loketoṉa laena.
11 Totoso lopu tuturei ta kilasa sa tie koasa kinaleana tavetia sa, si sari
bulodi rina tie si siṉi na hiniva pude tavete va kaleana. 12 Na tie kaleana
si kote boka tavete va sea keke gogoto totoso meke toa va gelenae nana, ba
gilania rau sapu sarini pu pamaṉa nia sa Tamasa si kote bokaboka hola la
tu. 13 Ba sina sa tie kaleana si lopu pamaṉa nia sa Tamasa, ke lopu kote
bokaboka si asa, meke sari nana rane si lopu kote gele.
14 Koa nana pule sapu loke laena pa popoa pepeso: Sari na tie toṉoto
sapu vagia sa vina kilasa tadi na tie kaleadi, meke sari na tie kaleadi sapu
vagi sari na lineana tadi na tie toṉoto. Hie tugo si loke laena, guni nia
arau.
15 Ke arau va egoa sa kinoa qetuqetu, sina loketoṉa si leana pa tie pa
kauruna sa rimata ba sapu hena, napo meke koa qetuqetu mo. Meke kote
lulia qinetu si asa koari nana tinavete koari doduru rane pa nana tinoa pu
ponia sa Tamasa pa kauruna sa rimata.
16 Totoso hiva tumae nia rau sa ginilagilana meke dogori rau sari na
tinavete na minabo tanisa tie pa popoa pepeso, sapu lopu va puta i sari
matana boṉi na rane, 17 si tiqe dogori rau sari doduru pu evaṉi sa Tamasa.
Loke tie kote boka tumae nia sa si korapa ta evaṉa pa kauruna sa rimata.
Vea voriti gua sa tie pude hata vura nia, ba lopu kote boka dogoro vagi
ia tugo sa sa laena. Sa tie gilagilana kote tozia sapu tumae nia sa gua, ba
lokari, lopu dogoria tugo sa sa laena.

9

1 Ke balabala i rau sari doduru hire meke kamoa rau sapu sari tie toṉoto
meke tie gilae meke sari dia tinavete, arini si pa limana sa Tamasa, ba loke
tie gilania nasa si kote ta kamo nia rini, be na tataru sia babe na vinari

kanai. 2 Doduru si kote kamo la pa keke vasina mo, sari tie toṉoto meke
tie seadi, saripu leana meke kaleana, saripu viadi meke bonidi, arini pu la
vukivukihi meke arini pu lopu la.
Gua sapu ta evaṉa koari tie leadi
si asa tugo si koari na tie seadi;
gua sapu ta evaṉa koari tie pu tokotokoro pa Pozana sa Tamasa
si gua tugo saripu korodia.
3 Hie tugo sa kinaleana koari doduru pu ta evaṉa pa kauruna sa rimata:
Keke vasina mo kote kamo la sari doduru. Gua ke sari bulodi rina tie si
siṉi na kinaleana, meke koai na dinuviduvili sari bulodia sipu korapa toa
rini, meke mumudi si la somani mo sarini pu matedi. 4 Arini pu toadi si
boka hata ia sa lineana koe Tamasa, ura na siki toana si leana hola nia sa
laione matena!
5 Ura sarini pu toadi gilania sapu kote mate si arini,
ba sarini pu matedi si loketoṉa pule gilania;
loketoṉa dia pinia,
meke ta muliṉi palae tu si arini.
6 Dia tataru, dia kinukiti, dia kinonokono si pukerane tu murimuri taloa;
lopu kaqu somana pulei rini
sari ginugua pu ta evaṉa pa kauruna sa rimata.
7 Ke qetuqetu mu la henai gemu ginani, meke napo gemu vaeni mamu
qetu mua, ura va malumu igo Tamasa pude taveti. 8 Mu pokopoko keoro
doduru totoso, meke doduru totoso mu lumu nia oela sa batumu. 9 Mu koa
qetu turaṉia sa mua barikaleqe, asa pu tataru nia goi, koari doduru rane
koasa tinoa sapu loke guguana. Asa tugo sa tinoa sapu ponigo e Tamasa
pa kauruna sa rimata, koari doduru mua rane sapu loke laedi. Ura asa sa
laena sa mua tinoa meke sa mua ṉinataṉata sapu mabo nia goi pa kauruna
sa rimata. 10 Be sa si tavetia ri na limamu, si mu tavetia pa doduruna sa
mua binokaboka, ura pa lovu, vasina pu korapa la ia goi, si loke tinavete,
loke binalabala, loke tinumatumae, na loke ginilagilana koa ia.
11 Keke tiṉitoṉa pule si dogoria rau pa kauruna sa rimata:
Sa hinaqala si lopu tadirini pu rerege
sa vinaripera si lopu tadirini pu ṉiṉira,
meke sa ginani si lopu la koari pu gilae,
sa tinagotago si lopu la koari pu bokaboka,
meke na vina lavata si lopu la koarini pu tumatumae;
ba evaṉa goto mo pa dia totoso meke lolomo sari doduru arini.
12 Beto meke, loke tie si tumae nia panavisa kote kamo sa nana totoso.
Gua sa igana sapu ta vagi pa vaqara,
babe na kurukuru tapuru sapu ta sipata vagi,
si sari na tie si ta saputu vagi koari na totoso kaleadi sapu kamo va hodaka
koa rini.

Na Binalabala pa Ginilagilana meke Dinuviduvili

13 Dogoria tugo rau pa kauruna sa rimata sa vina padapada koasa
ginilagilana sapu goto mae koa rau: 14 Koa nana si keke vasileana hite sapu
visavisa tie koa ia. Meke mae si keke baṉara ṉiṉirana meke mae raza ia,
koa vari likohae nia rini meke nama pude huari sari gobana. 15 Ego koa
nana pa popoa asa si keke tie sapu malaṉa ba gilagilana, meke asa harupia
sa popoa koasa nana ginilagilana. Ba loke tie si balabala ia sa tie malaṉana
asa. 16 Ke zama si rau, “Ginilagilana si leana hola nia sa ṉiniraṉira.” Ba
loke tie si hiva avosia sa ginilagilana tanisa tie malaṉa, meke loke tie kote
va tabea.

17 Sari zinama hitehite tadi na tie gilagilana si mu avosi
hola ni sari na kinukili tadi na baṉara koari na tie pekipekidi.
18 Ginilagilana si leana hola ni sari na tiṉitoṉa varipera,
ba keke tie kaleana boka huari soku ginugua sapu leanadi.

10

1 Sari na dodoa matedi boka va humaṉa hikare ia sa lumu,
gua sapu sa pinekipeki hitekena boka huara pania sa ginilagilana meke
sa vina lavata.
2 Sa bulona sa tie gilae si vizatia sa siraṉa toṉoto,
ba sa bulona sa tie pekipeki si vizatia sa siraṉa sapu seana.
3 Nonoga hola pana ene pa siraṉa sa tie pekipeki,
na kote dogoria mo ri na tie sapu na pekipekina si asa.
4 Be guana bugoro nigo sa baṉara si goi,
si lopu veko pania sa mua tuturuana;
na binule boka va ṉoso i mo sari na sinea nomadi.
5 Koa nana si keke kinaleana sapu dogoria rau pa kauruna sa rimata,
sa sinea gua sapu hoke vura koari na koimata.
6 Sari na tie pekipeki si ta veko pa tuturuana nomadi,
meke sari tie tagotago si koa pa vasina pepekadi.
7 Ele dogori rau sari na pinausu sapu habotu pa hose,
meke sari koburu tavia si ene guana pinausu.

8 Asa pu gelia sa pou si kote hoqa pule nia mo sa;
asa pu lopoto nuquru pa goba si kote ta garata noki.*
9 Asa pu la geli patu si kote ta bakora patu;
asa pu soko huda si kote boka bakora maho.
10 Pude tutu sa maho meke pako sa livona,
si na ṉiniraṉira si kote ta hivae,
ba na ginilagilana si va kamo binokaboka.

11 Be guana garata sa noki sipu lopu ele va mamania sa tie kopu,
si loke laena mo sa tie kopu.
12 Sari zinama pa ṉuzuna sa tie gilagilana si avoso lea,
ba sa tie pekipeki si ṉovala pule nia koari nana zinama.
13 Pa pinodalaena si avoso hikare sari nana zinama;
ba pa vina betona si duviduvili va kaleana sari nana binalabala,
14 meke sa tie pekipeki si zama hoboro lamo.

Loke tie si tumae nia nasa si korapa mae pa kenuna,
meke esei boka tozia na sa si kote evaṉa pa mudina sa?
15 Sa tie pekipeki si mabo nia sa sa nana tinavete;
ke lopu gilania sa sa siraṉa pule la pa nana vetu.
16 Tasuna sa butubutu sapu na koburu mo si baṉara nia,
meke sari koburu tavia si inevaṉa pana munumunu.
17 Tamanae sa butubutu sapu sa nana baṉara si pa tuti binaṉara,
meke sari koburu tavia si henahena luli pa totoso,
pude ṉiṉira, lopu pude viviri.

18 Pana hakohako sa tie, sa ropoto vetu si kote hoqa;
pana lopu boka tavetavete sa limana, si kote honi sa vetu.

* **10:8** Sam 7:15; ZT 26:27

19 Pa inevaṉa si hegere sari na tie,
meke sa napo vaeni si variva qetu koa rini,
ba na poata mo sa inolaṉa koari doduru.

20 Lopu nanae nia sa baṉara, lopu zama golomo nia tugo,
babe leve nia pa mua lose sa tie tagotago,
sina sa kurukuru pa galegalearane kote paleki sari mua zinama,
meke na kurukuru tapuru kote la tozi sapu zama ni goi.

11

Sa Tinavete Tanisa Tie Gilaena

1 Sari mua vuvua si mu holuholu ni pa popoa seu,
meke pa totoso si kote vagia goi laena.
2 Mu lelete veko pa zuapa babe vesu vasidi,
ura lopu ta gilana totoso sa kote raza sa tinasuna.
3 Pana siṉi na kolo sari na lei,
si zoropo la pa pepeso sa ruku.
Be hoqa la pa kali mataona sa huda baba pa kali gedena,
si pa vasina pu hoqa la sa, si vasina tugo si kote eko si sa.
4 Asa pu kopu eko nia sa givusu si lopu kote lelete,
meke asa pu doṉo viliti sari na lei si lopu kote pakepakete.

5 Gua mo sapu lopu tumae nia goi sa siraṉa tanisa givusu,
babe vea meke podaka sa koburu pa tiana sa tinana,
si lopu tumae nia tugo goi sa tinavete te Tamasa,
Asa pu taveti sari doduru likakalae.

6 Mu lelete pana munumunu,
meke pana veluvelu si mu lopu noso,
ura lopu gilania goi sapu kiko veguguana si kote toa,
babe doduru mo si kote leadi beto.
7 Kalalasa si variva qetu,
meke valeana ia sa mata pude dogoria sa rimata.
8 Be soku sari vuaheni toani sa tie,
si mani koa qetuqetu nana koari doduru.
Ba mani gilania sapu sari rane huporodi si koadia,
ura na kote sokudi.
Doduru pu korapa mae si loke laedi.

Tinarae Tadi na Tie Vaqura

9 Mu qetu, agoi na tie vaqura, sipu korapa vaqura mua,
meke mani va qetu igo sa bulomu koari na mua totoso vaqura.
Lulia sa hiniva tanisa bulomu
meke be sa si dogori sari matamu,
ba mu gilania sapu doduru hire si kote ta pitu ni goi koe Tamasa.
10 Gua ke, saripu talotaṉa sisigiti ni goi si mu rizui pa bulomu
meke sari tinasuna pa tinimu si mu oki pani,
ura sa tie vaqura meke sa ṉiniraṉira si lopu kote koa hola.

12

1 Mu balabala ia si Asa pu tavetigo,
koari na rane pu korapa vaquramu,
sipu lopu ele kamo sari na rane tasunadi

meke sipu lopu ele barogoso si goi, meke kote zama,
“Namu loke qinetu si vagi nia rau koasa qua tinoa,”
2 sipu lopu ele huporo sari na kalalasa rimata,
meke sari sidara na pinopino,
meke sipu lopu ele pule sari lei mudi ruku;
3 totoso neneqara sari tie kopu vetu,
meke koqoho sari tie ṉiṉira,
totoso visavisa sari na livo
meke sari mata si rida.
4 Mu balabala ia si Asa pu tavetigo totoso nuli sari taliṉamu,
meke lopu ta avoso sari vevehe pa siraṉa,
totoso vaṉunu sari tie koari na kabodi rina kurukuru tapuru,
ba sari na vevehe hire ba guana seu tu;
5 totoso matagutu ni rina tie sari vasidi ululudi
meke sari tinasuna pa siraṉa;
totoso keo beto sari kalu
meke rizu mamata sari na inene
meke soku hiniva si lopu ta boka mo,
meke la pa nana popoa pa lovu sa tie,
totoso taruqoqo si arini pa siraṉa.
6 Mu balabala ia sa Tamasa, sipu lopu ele mate si goi, guana ta kumata sa seni siliva,
babe poraka sa baolo qolo;
sipu lopu ele ilasa sa palepalekeana kolo pa tototo lo,
babe kaleana sa iku pa berukehe,
7 meke sipu lopu ele pule la pa pepeso sa tini,
meke sa maqomaqo si pule la koe Tamasa pu poni vatua.

8 “Loke laena, loke laena!” gua si rau, sa tie va tumatumae.
“Doduru tiṉitoṉa si loke laedi!”

Zinama Hokohokoto Binalabala

9 Arau sa tie va tumatumae si gilaena, meke va karovo tinumatumae si rau la pa tie. Balabala, viliviliti, meke va toṉotoṉoti rau sari na zinama tumatumae. 10 Hatai rau, sa tie va tumatumae, sari zinama sapu gotogoto, meke sapu kuberi rau si toṉoto meke hinokara.

11 Sari zinama tumatumae si guana kolu sekeseke, sari vinarigara zinama ginilagilana si guana poka pa hubina sa kolu pude kalaha sipi sa Sepati tadigita, sa nada Tamasa.

12 Tuqu, keke ginugua pule si maqu va balau nigo. Sa kubere va soku buka si loke vina betona, meke sa voriti pude va nonoga si variva mabona.
13 Ego, doduru si ele ta avoso;
sapu hiera mo sa vina betona sa ginugua:
Pamaṉa nia sa Tamasa, mamu kopu ni sari Nana tinarae,
ura asa sa ṉati tinavete ta hia nia sa tie.
14 Ura kote pitui Tamasa sari doduru ginugua pu taveti gita,
doduru pu ta tomedi ba gua tugo,
be kaleadi sari ba leanadi.

SA KINERA KOARI NA KINERAKERA

Sa Vinabakala

Sa Kinera koari na Kinerakera si na vivinei sapu ta kerae meke kera vari olaolaṉa nia rini. Ta vivinei la si asa koari karua tie pa dia totoso varihaba. Sari tie varihaba hire si tava toṉotodi ba lopu vari gilanadi. Ke hiva la sa kinera meke tokani pude lopu vari kurekurei, pude vari hivae meke vari tatarue podalae koasa vinarihaba. Ke na hahanana babaere si kera vari olaolaṉa nia rini, gua ke ta tozi la koari karua sari tinidia.

Ta kera pilipule tugo sa vina balau sapu pude lopu bebeno sari vineki na koreo pude vari koa turaṉi ba pude aqa va ṉoṉo nia sa totoso, sa totoso varihaba.

Sari puku tie kera si sa koreo, sa vineki, sari barikaleqe pa Zerusalema, sari tasina koreo sa vineki, meke sa tie kopu vasileana. Arini pu lopu somana kera ba ta poza koasa vivinei si sa tinana meke sa tamana sa vineki, ari vineki vaqura pa Zerusalema meke sa baṉara pa vasileana. Kaiqa tie balabala ia sapu ta kerae si hie pa totoso varihaba se Solomone.

Sari na kinera gugua hire si hoke ta kerae pa totoso varihaba meke na dia hahanana ari na butubutu pa Izireli si hie, gua tugo sari soku butubutu pa vari likohaena sa.

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Kinera kekenu. Hinia 1:1-23
Kinera vina rua. Hinia 2:8 kamo hinia 3:5
Kinera vina ṉeta. Hinia 3:6 kamo hinia 5:1
Kinera vina made. Hinia 5:2 kamo hinia 6:3
Kinera vina lima. Hinia 6:4 kamo hinia 8:4
Kinera vina onomo. Hinia 8:5-14

Sa Kinera Kekenu

1 Sa Kinera te Solomone sapu leleana hola koari na kinerakera.*

Sa Vineki

2 Mani aho au sa si arau, sari beruna madi aho au,
ura sa mua tataru si lomoso hola nia sa vaeni.
3 Sa humaṉa lea sapu dalo nia goi si lomoso;
sa pozamu si guana lumu humaṉa lea sapu ta zoropaena.
Garo gua ke roro igo rina vineki vaqura si agoi!
4 Mae mamu turaṉa taloa nau; aria mada tuturei!
Mani turaṉa nuquru nau sa baṉara koari nana lose.

Sari Barikaleqe pa Zerusalema

Qetu hola nigo gami si goi.
Meke qetu nia gami sa mua tataru hola nia sa vaeni.

Sa Vineki

Zoṉa gua ke roro igo rina barikaleqe si agoi!
5 Gamu na vineki pa Zerusalema,
muho si rau, ba na leleaqu,
sapu muho gua rina ipi mumuhodi tadi na tie pa Kedara,
ba leleana gua rina poko pu sigoto pa Zelepade te Solomone.
6 Mu lopu doṉo toto au sina muho si rau,
ura na rimata au ke muho.
Bugoro nau ri kasa tasiqu koreo,
meke va tavetave au rini pa inuma vaeni,

---

* **1:1** 1 Baṉ 4:32

ke sa qua inuma vaeni si lopu boka va tana valeania rau.
7 Tozi nau, agoi pu roro igo rau, pae korapa turaṉa lani goi sari mua sipi?
Pavei kote va aqori goi sari mua sipi koasa rimata korapa rane hie?
Na vegua ke kote va paere ia tu rau sa isumataqu
koari na mua baere meke sari dia sipi?
Sa Koreo
8 Agoi pu tolavaemu hola koari na barikaleqe, be lopu gilania goi sa vasina,
si mamu luli sari na pou nenedi rina sipi,
mamu va hena ni duduli sari mua qoti
pa kali ipi tadi na sepati.
9 Qua babaere, guana hose mamaqota koari na hose kokoreo tadi na totopili
varipera te Pero, guni nigo rau.
10 Sari paparamu si doṉo lea, sapu tava saridi koa rina vikulu,
gua tugo sa ruamu koa rina pakupaku patu ṉedala.
11 Kote tavete ponigo vikulu qolo gami,
meke na pakupaku sapu siliva.
Sa Vineki
12 Sipu korapa eko pa nana teqe sa baṉara,
si kamo la sa tivusuna sa qua lumu humaṉa lea.
13 Sa qua babaere si guana kuru hite, siṉi ia na lumu humaṉa lea,
sapu eko pa vari korapadi rina susuqu.
14 Guana vinarigara havoro humaṉa lea si asa koa rau,
sapu havoro pa korapa inuma vaeni pa Eqedi.
Sa Koreo
15 Kei! Nake tolava hola si agoi, qua babaere!
Na leleamu hola tugo!
Sari matamu si gua rina kukuva.
Sa Vineki
16 Doṉo lea hola si agoi na qua babaere!
Va qetu hola au goi!
Meke sa duduli mo sa nada teqe.
17 Sari na labete pa nada vetu si na huda sida,
meke sari koqana si na huda paeni.

2

Sa Vineki
1 Arau si na havoro pinomona pa pezara pa Saroni,
na havoro lili koari na lolomo.
Sa Koreo
2 Guana havoro lili pa korapa hiqohiqo rakihi
sa qua babaere pa korapa puku vineki.
Sa Vineki
3 Guana huda apolo pa vari korapa hudahuda pa hiqohiqo
sa qua babaere pa vari korapadi rina koreo vaqura.
Leana hola koa rau si pude habotu aqoro pa maqomaqona sa,
meke liṉiliṉia sa lomosona sa vuana sa.
4 Turaṉa lani au sa koasa nana vetu lavata tana inevaṉa varihaba,
meke va tokoro nau pitipiti sa pa nana tataru.
5 Mu va ṉiṉira au koari na vua qurepi tava popadi,
mu va masiqara au koari na vua apolo,
ura na ele malohoro nia rau sa qua tataru koa goi.
6 Sa kali lima gedena si pa kauru batuqu,
meke sa lima mataona si ṉaza nau sa.

7 Gamu na tudia vineki ri pa Zerusalema, tepa gamu rau:
Mi zama tokotokoro pa pozadi rina kurukuru made nene, na qazele meke na dia pa soloso,*
pude lopu okoro nia sa puta turaṉa koreo osolae kamo atu sa mia totoso varihaba.

Sa Kiṉera Vina Rua
Sa Vineki
8 Va avoso! Sa mamalaiṉina sa qua babaere!
Doṉo la! Isa, mae sana!
Horu kasopo ni sa sari na toa,
haqala karovi sa sari na toqere.
9 Qua babaere si haqala tuturei guana kurukuru qazele,
meke doṉo lea gua rina kurukuru dia kokoreo vaquradi.
Dotu! Turu nana sana pa mudina sa goba,
doṉo nuquru mae nana pa vuida,
hopiki nuquru nana pa lose.
10 Sa qua babaere si zama mae koa rau,
Sa Koreo
"Tekulu, agoi na qua babaere,
qua vineki leleamu, mae luli au.
11 Do! Sa totoso ibu si ele hola;
sari ruku ba ele noso.
12 Ele pelara sari havoro pa pepeso;
na totoso kerakera si ele kamo,
na vinari titioki tadi na kukuva
si avoso lea koari na hudahuda.
13 Sari huda piqi[d] si ele va sagana kenu vuadi;
meke sa humaṉa lea tanisa havoro vaeni si ele kamo.
Tekulu mae, qua babaere;
qua vineki leleamu, mae luli au!"
14 Sa qua kukuva si pa korapa qoqoro patupatu,
koari na tometomeana pa kali toqere.
Va dogoro nau sa isumatamu,
maqu avosia sa mamalaiṉimu.
Ura sa mamalaiṉimu si lomoso,
meke tolavaena sa isumatamu.
15 Tuqe vagi sari na pokese hitekedi,
pu mae ṉovali sari na inuma vaeni,
sari nada inuma vaeni pu korapa va vura havoro.
Sa Vineki
16 Sa qua babaere si taqarau meke arau si tanisa;
asa eke mo si henahena koari na havoro lili*
17 osolae kamo sa rane,
meke murimuri taloa sa huporo.
Mu taliri, qua babaere,
mu haqala guana kurukuru made nene qazele,
babe na kurukuru ta pozae dia vaqurana

---

* **2:7** Sa mamalaiṉina sa zinama Hiburu, "Mi zama tokotokoro pa pozana sa qazele," si tata kekeṉoṉo sa mamalaiṉi, "Mi zama tokotokoro pa pozana Zihova Tadi na Qeto Minate." Meke sa zinama, "mi zama tokotokoro pa pozadi rina kurukuru dia" si mamalaiṉi kekeṉoṉo, "Mi zama tokotokoro pa pozana Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira," gua. * **2:16** Sari na zinama henahena koari na havoro lili, si lopu bakala, kaiqa tie si balabala ia sapu zama nia sa sapu sa koreo si eko pa vari korapadi ri karua susuna.

koari na batu toqere patupatu.

3

Sa Vineki

1 Pa qua teqe pana boṉi vari luli,
si doṉo hata ia rau si asa sapu tataru nia sa buloqu;
doṉo hata ia rau, ba lopu boka dogoria rau.
2 Maqu vura pude qu ene ia sa vasileana lavata,
koari na siraṉa na pavasa;
maqu doṉo hata ia si asa sapu tataru nia sa buloqu.
Ke la hata ia rau, ba lopu boka dogoria rau.
3 Sari tie kopu pana boṉi si dogoro au
sipu korapa ene pa dia tinavete.
Ke nanasi rau, “Vea, dogoria gamu si asa sapu tataru nia sa buloqu?”
4 Hola ni tugo rau sari kasa
si dogoria mo rau si asa sapu tataru nia sa buloqu.
Tuqe vagia mo rau meke koroqu vata luara pule ia
osolae turaṉa kamo la nia rau koasa vetu tanisa tinaqu,
koasa teqe sapu ta gavoro si rau koasa tinaqu.
5 Gamu na tudia vineki ri pa Zerusalema, tepa gamu rau:
Mi zama tokotokoro pa pozadi rina kurukuru made nene na qazele meke na dia pa soloso.
Mi lopu okoro nia sa puta turaṉa koreo osolae kamo atu sa mia totoso varihaba.

Sa Kinera Vina Ṉeta

Sa Vineki

6 Esei si korapa mae gua pa soloso qega sana,
sa kavuruna si vura sage meke doṉo guana tuṉaha nika,
lumu humaṉa lea si asa koari na oto huda ta pozae moa na pauda na gua
sapu ta holu mae guadi pa seu?
7 Dotu! E Solomone tu bisa, ta paleke pa nana habohabotuana sana,
ka onomo ṉavulu puta tie varane si ene turaṉana,
sari na ṉati varane pa doduruna sa popoa Izireli.
8 Doduru si tago vedara;
na varane ravutudi beto pa vinaripera.
Hopeke dia vedara pa kali dia,
va nama ni sari tinasuna pu hoke raza pana boṉi.
9 E Solomone, sa baṉara, telena tavetia sa nana ekekoana;
na huda pa Lebanoni tavete nia sa.
10 Sari dedegerena si ta pokoe siliva,
meke sa poko sapu ipi nia sa si tava sarie qolo.
Sari tarabatu si na poko pepolo
sapu ta tigisi va leleana koari na vineki Zerusalema.
11 Gamu na vineki pa Zaione, mi vura mae,
mi dogoria sa baṉara Solomone; va sagea sa sa nana toropae baṉara.
Asa sa toropae sapu va baṉara nia sa tinana,
koasa rane sapu varihaba se Solomone,
sa rane sapu qetuqetu hola nia sa bulona sa.

4

Sa Koreo

1 Kei! Nake tolava si agoi, qua babaere!
Na leleamu hola tugo!
Sari matamu si gua rina kukuva koasa mua poko paere isumata.
Sari kalumu si niu gua rina rovana qoti mumuhodi
pu gotolo gore koasa kali toqere pa Qileadi.
2 Sari livomu si keoro guana rovana sipi tiqe ta kotodi,
meke tiqe beto ta huve va via.
Sari kali vivi di si koa dia,
lopu keke sapu lopu koa.
3 Sari berumu si ziṉara va leleana;
sa ṉuzumu si doṉo lea pana zama si agoi.
Sari paparamu si ziṉara guana pomeqaraneti, pa mudi poko paere isumata.
4 Sa ruamu si doṉo lea gua tugo sa vetu hakehakei te Devita,
pakui nana sari tina na tina lave,
doduru si na lave tadi na varane.
5 Sari karua susumu si guana karua tuna qazele,
na karua vivi tanisa kurukuru ṉame qazele
sapu korapa henahena dia koari na havoro lili.
6 Sipu lopu ele kamo sa rane,
meke murimuri taloa sa huporo,
si maqu sage la i sari karua botu toqere pu humaṉa lea guana oto huda moa,
meke na vina uququ oto huda.
7 Na lua nigo kusui si agoi, qua babaere,
loke vasi kisakisamu si goi!
8 Loaqu, luli taloa koa rau koari na toqere Lebanoni,
mae, luli taloa koa rau pa Lebanoni.
Gore mae gua pa batu toqere Amana,
panaulu pa Seni, sapu sa toqere Hemoni,
koari na bae tadi na laione
meke na toqetoqere tadi na leopadi.
9 Ele hikoa goi sa buloqu, agoi na qua babaere, na loaqu;
ele hikoa goi sa buloqu
koasa vasi kevena sa matamu,
meke sa patu ṉedala pa mua pakupaku.
10 Agoi na loaqu na qua babaere, variva qetu hola sa mua tataru;
sa mua tataru si liṉiliṉi lea hola nia sa vaeni,
sa lumu humaṉa lea koa goi si hola ni sari doduru pule!
11 Sari berumu, loaqu, si lomoso guana namu zipale;
sa meamu si guana koa ia meleke na kolo zipale.
Sari mua poko si humaṉa lea guana huda sida pa Lebanoni.
12 Loaqu, na qua babaere, agoi si guana inuma ta bara tukuna;
na inuma tomena, meke na bukaha ta hukatana.
13 Sari mua linetelete si na inuma pomeqaraneti
siṉia na vuvua lomosodi,
meke na havoro naqarita meke na oela nadi*;
14 na humaṉa lea tadi na havoro saparoni, na oela kalamusu, meke na huda sinamoni.
Na oto huda moa si toqolo vasina meke na aloesi
meke doduru lumu humaṉa lea pule.

* **4:13** Sa oela nadi hie si kekeṉoṉo sa oela humaṉa lea sapu ta zoropo pa nenena Zisu. Mi doṉo la pa Maka 14:3.

15 Agoi si na bukaha sapu va bobosia sa inuma,
meke na tototo lo kolo lomoso,
sapu zoloro maena pa toqere Lebanoni.
Sa Vineki
16 Vaṉunu, agoi givusu togarauru,
mu mae, agoi givusu pa kali gevasa!
Mi givusu mae ia sa qua inuma,
pude paleke vura nia sa humaṉa lea tanisa.
Va malumu mae ia sa qua babaere koasa nana inuma,
mani va liṉiliṉi i sari na vuvua lomosodi.

5

Sa Koreo
1 Qua babaere, qua lomoso, atu koa goi si rau koasa qua inuma;
sari qua oto huda na lumu humaṉa lea si ele vagi rau.
Meke ele henai rau sari qua namu zipale meke na kolo zipale;
ele napoi rau sari qua vaeni meke meleke.

Sari na Barikaleqe pa Zerusalema
Mi hena, gamu mami baere, mi napo mia;
uve, napo va siṉi nia sa tataru!

Sa Kinera Vina Made
Sa Vineki
2 Puta si arau ba sa buloqu si vaṉunu eko mo.
Avoso la! Sa qua babaere si korapa kikia;
zama si asa, “Loaqu, tukele mae koa rau,
qua kukuva leleamu hola.
Sa batuqu si va boboso ia na puni,
meke sa kaluqu si teteroko koasa rovu,” gua si asa.
3 Ba ele va gore poko si arau;
vea, kaqu va sage pulei tu rau?
Ele ṉuzapi rau sari nenequ;
vea, kaqu va boni pulei tu rau?
4 Sa qua babaere si va nuquru mae ia sa limana koasa sasada;
meke qetu hola si rau ke ta duaṉa buloqu.
5 Gasa turu si rau pude tukele poni ia sa qua babaere,
na lumu humaṉa lea si honi pa limaqu,
pa kakarutu limaqu si zoloro si asa,
totoso tuqea rau sa roto koasa sasada.
6 Tukele ponia rau sa qua babaere,
ba sa qua babaere si ele taloa tu; ele ta luarae nana tu.
Ta lotaṉa sa buloqu sapu taloa si asa!
Doṉo hata ia rau, ba lopu boka dogoria rau.
Titioko si rau, ba lopu olaṉa si asa.
7 Sari tie kopu pana boṉi si dogoro au
sipu korapa ene pa dia tinavete.
Seke au meke va bakora au rini;
vagi pani ia rini sa qua hade batu,
gua asa sari tie kopu pana boṉi.
8 Gamu na tudia vineki ri pa Zerusalema, si tepa gamu rau,
pana dogoria gamu sa qua babaere:

Tozi nia sapu kuliusu nia rau sa binalabalana sa.
Sari Barikaleqe pa Zerusalema
9 Agoi sapu leleamu hola ni sari doduru vineki,
vea meke votikaena sa mua babaere koari doduru pule?
Vea meke votikaena hola ni sa sari doduru,
ke kaqu garunu guni gami tu goi?
Na sa si ari laena nia sa?
Sa Vineki
10 Sa qua babaere si leleana meke toa va leana tinina;
be manege puta tina tie koa ba kote bakala vura nana.
11 Sa isumatana si doṉo lea guana qolo;
sa kaluna si bogusu toa
meke muho guana pitikole.
12 Sari matana si gua rina kukuva pa kali tototo lo,
ta huve va keoro pa meleke,
meke tava garo gua rina patu ṉedala.
13 Sari paparana si leleadi guana inuma havoro
sapu va tivusu humaṉa lea.
Sari beruna si guana havoro lili
sapu boboso ia na lumu humaṉa lea.
14 Sari limana si ta tavetedi valeana guana qolo,
meke tava sarie patu buma ṉedaladi.
Sa tinina si memehe guana livo elopaniti
sapu kadakada patu ṉedala.
15 Sari nenena si gua rina dedegere patu mabolo,
na petapetala nenena si na qolo.
Sa kinehana sa si variva dogoro gua ri na toqere pa Lebanoni,
na ululu gua rina huda sida.
16 Sa ṉuzuna si lomoso;
sari doduru ginuana sa si hiva betoni mo arau.
Gamu na barikaleqe pa Zerusalema,
gua asa sa qua babaere.

6

Sari Barikaleqe pa Zerusalema
1 Agoi sapu leleamu hola koari doduru vineki,
pavei la gua sa mua babaere?
Pavei ene la gua sa mua babaere,
pude mami hata toka nigo?
Sa Vineki
2 Sa qua babaere si gore la koasa nana inuma,
vasina toqolo sari na naqarita humaṉa lea
pude ene dogori sari linetelete
meke pudiki vagi havoro lili vasina.
3 Arau si tanisa qua babaere meke sa qua babaere si taqarau;
asa si la dogori sari na havoro lili.

Sa Kinera Vina Lima
Sa Koreo
4 Qua babaere, agoi si leleamu hola, gugua sa popoa baṉara pa Tiriza,
tolavaemu hola, gugua sa vasileana pa Zerusalema,
variva dogoro, gua rina varane meke sari dia pitipiti.
5 Sari matamu si va keve va seu i koa rau;

na va kaleana ia rini qua binalabala.
Sari kalumu si niu gua rina rovana qoti mumuhodi
pu gotolo gore koasa kali toqere pa Qileadi.
6 Sari livomu si keoro guana rovana sipi,
sapu tiqe beto ta huve va via.
Sari kali vivi si koa beto dia;
lopu keke sapu lopu koa.
7 Sari paparamu pa mudi poko paere isumata
si guana kukuru vua pomeqaraneti.
8 Kote koa dia si ka onomo n̲avulu puta kalaho,
meke ka vesu n̲avulu puta barikaleqe nabulu,
meke na vineki vaquradi sapu lopu boka ta nae;
9 ba sa qua kukuva si votikaena hola, loke vasi kisakisana si asa,
sa tuna vineki ekei tanisa tinana,
sa katakikihi tanisa pu podona.
Dogoria rina vineki si asa meke poza nia tamanaena si asa;
sari na kalaho na barikaleqe nabulu ba va lavatia.
10 Esei si hie, sapu malara mae guana munumunu vaqasa,
bulebule guana sidara, n̲edala guana rimata,
meke variva dogoro gua rina tokele pinopino?
11 Gore la si arau koasa qua hudahuda okete,
pude dogoria sa tinoqolo vaqura koasa lolomo,
be ele liho sa vaeni,
babe ele havoro sa pomeqaraneti.
12 Sipu korapa gua si rau, si turan̲au sa qua hiniva roro,
meke veko au gua rina totopili varipera sapu bebeno la pa vinaripera.*

Sari Barikaleqe pa Zerusalema

13 Pule mae, pule mae, agoi na vineki pa Sulami;
pule mae, pude maqu dogoro igo.

Sa Koreo

Na vea ke hiva don̲o toto ia gamu sa vineki pa Sulami,
kekeno̲no̲ gugua sa totoso pekapeka sari na vineki pa kenudi rina qeto
minate varipera?

7

Sa Koreo

1 Tolavaena hola sari na nenemu koari na sadolo,
agoi na tuna vineki sa ban̲ara!
Sari pudapuda labedi tamugoi si gua rina patu n̲edala,
guana tinavete tadi na tie matazon̲a.
2 Sa dokemu pa tiamu si ta tavetena va leana,
guana kapa sapu sin̲ia na vaeni ta henina.
Pa hubi tiamu si guana botu bereti
sapu vari kali nia na havoro lili.
3 Sari karua susumu si guari na karua tuna dia,
na karua vivi tanisa kurukuru qazele.
4 Sa ruamu si guana vetu ululu keorona sapu ta tavetena pa livo elopaniti.
Sari matamu si gua rina kopi pa Hesiboni,
pa kali sasadana sa goba pa Bati Rabimi.
Sa isumu si guana vetu ululu pa Lebanoni,
vasina koa sari tie kopu meke tiro karovo la pa Damasikasi.

* **6:12** Sa vesi hie si lopu bakala pa zinama Hiburu.

5 Sa batumu si na mua toropae baṉara,
ululu gugua sa toqere Kameli.
Sari kalu gele tamugoi si muho meke ṉedala;
na baṉara ba boka saputu vagia sa.
6 Kei! Nake bulebule meke leleamu hola si agoi!
Agoi qua tataru, agoi poni nau qinetuqetu si arau!
7 Sa tinimu si guana huda manioko,
meke sari susumu si guana karua vua manioko.
8 Zama si rau, “Maqu haele ia sa manioko;
maqu taṉini vagi sari na vuana.”
Sari susumu si madi gua rina katakata qurepi.
Sa siniṉo tamugoi si humaṉa lea guana apolo,
9 meke sa ṉuzumu si guana vaeni ta tavete va leanana.
Sa Vineki
Mani totolo la sa vaeni koasa qua babaere,
gotolo hola ni sa sari beruna na livona.
10 Arau si tanisa qua babaere,
meke sa nana hiniva si arau mo.
11 Mae, qua babaere, mada la pa kali popoa,
mada la va hola boṉi koari na vasileana hitekedi.
12 Mada topue vaqavaqasa la koasa inuma vaeni
pude mada dogoria be ele liho sari na vaeni,
babe ele pelara sari havorodi,
meke be ele havoro sa pomeqaraneti.
Vasina kote vatu nia rau sa qua tataru koa goi.
13 Sari karoso madariki* si tivusu humaṉa lea,
meke sari vuvua lomosodi si pa nada sasada,
sari vua vaquradi meke vua koadi,
sapu va naqiti ponigo rau si agoi, qua babaere.

8

Sa Vineki
1 Kei! Be na tasiqu koreo mo si agoi,
sapu susu koasa tinaqu!
Si, be dogorigo rau pa sada,
si kote atu ṉaza igo rau,
meke loke tie kote zamani gita.
2 Kote turaṉa igo rau,
meke la pa vetu tanisa tinaqu,
asa pu va tumatumae au.
Kote ponigo vaeni rau, sapu tava lomosona, pude napoa;
napoa sa kolo lomoso tadi na qua pomeqaraneti.
3 Sa kali lima gedena si pa kauru batuqu,
meke sa lima mataona si va ṉaza nau sa.
4 Gamu na tudia vineki ri pa Zerusalema, si tepa gamu rau:
Mi zama tokotokoro
pude lopu okoro nia sa puta turaṉa koreo osolae kamo atu sa mia totoso varihaba.*

Sa Kinera Vina Onomo
Sari Barikaleqe pa Zerusalema

---

* **7:13** Sa karoso madariki si va ṉiṉira ia sa binalabala tanisa barikaleqe, pude va gavoro koburu. Mi tiro la pa Zen 30:14. * **8:4** Mi tiroa sa vina bakala pa vesi 2:7 pa hubina elo pepa.

5 Esei si mae gua pa qega sana,
sapu kalavarae la koasa nana babaere?
Sa Vineki
Va vaṉunu igo rau pa kauruna sa huda apolo;
vasina pu podo igo sa tinamu,
pa tinasigiti nomana meke podo igo sa.
6 Mu kuberia pozaqu koasa bulomu,
guana vinagilagila pa limamu sapu tamugoi si rau;
ura sa tataru si ṉiṉira hola guana minate,
meke sa kono tanisa si nabu guana lovu.
Boka sulu guana nika huruṉuna,
guana keke nika lavata.
7 Na kolo lopu kote boka va matea sa tataru;
sari na ovuku lopu kote boka kuzu ia.
Be keke tie hiva holua sa tataru,
pa doduruna sa tinagotago pa nana vetu
ba kote ta kilu mo sa nana tinepa.
Sari Tasina Koreo sa Vineki
8 Gita si koa nana si keke tasida vineki mudina,
meke sari susuna si tiqe totu mo.
Na sa kote tavete ponia gita sa tasida vineki
pana mae tepa ia rini pude varihaba?
9 Be guana na gobagoba si asa,
si na vetu hakehakei ululuna, sapu tale tava sarie siliva, si kote tavete
ponia gita pude va leleania.
Ba be na sasada si asa,
si kote bara nia gita koari na huda sida pude kopu totoko nia.
Sa Vineki
10 Arau si na gobagoba,
meke sari susuqu si gua rina vetu hakehakei.
Gua asa ke pa matana sa qua babaere
si paleke mae inavoso leana si arau koasa.
11 E Solomone si koa nana keke nana inuma vaeni pa Beolo Hamoni,
sapu va kopu nia tie sa pude va vura nia poata.
Hopeke tie si kote tabaria keke tina poata siliva,
koari na laedi rina vuvua koasa vaeni.
12 Ba sa qua inuma vaeni si qua telequ, qua pude lalae eke nia;
kei Solomone, tamugoi sari keke tina poata siliva,
meke karua gogoto si tadi na tie kopu inuma.
Sa Koreo
13 Agoi pu koa koari na inuma,
turaṉae koari na mua baere pu kopu nigo,
oqu avoso hola ia sa mamalaiṉimu.
Sa Vineki
14 Aria, mae, qua babaere,
mu haqala mae guana kurukuru qazele,
babe na kurukuru dia vaqurana
koari na toqetoqere koa i na havoro humaṉa lea.

SA BUKA TE AISEA
Sa Vinabakala

Sa *Buka te Aisea* si ta pozae luli koasa n̲ati poropita sapu koa pa Zerusalema pa vina betona sa vesu gogoto vuaheni sipu lopu ele podo se Zisu. Ta paqaha n̲eta sa buka hie.

1. Sari na hinia 1-39 si mae pa totoso sipu sa butubutu Ziuda, si tava matagutu koa keke butubutu n̲in̲irana; pozana si Asiria. Dogoria Aisea sapu sa minatagutu hinokara koasa tinoa tadi na tie Ziuda si lopu sa butubutu n̲in̲irana tadi na tie Asiria, ba na sinea soti mo tanisa butubutu Ziuda meke na vina karina mo sa Tamasa, meke loke dia kinalavarae koa Sa. Koari na zinama na tinavete bakaladi si tioki sa poropita hie sari na tinoni meke sari dia koimata koa keke tinoa pa tino n̲oto meke na n̲ino n̲o meke va balau i pude asa sapu korona va avosia sa Tamasa si kaqu ta levei meke ta huarae. Tozi va kenue ia tugo Aisea sa binule pa kasia popoa pana mae si keke tie pa tutina Devita sapu kaqu koa ba n̲ara.

2. Sari na hinia 40-55 si na kinorokorotae te Aisea pa totoso sipu soku ari na tinoni pa Ziuda si ta raovo la pa Babiloni, meke ta naqoto meke loke dia rinoverove. Tarae vura nia sa poropita koa rini sapu kaqu vata rupahi Tamasa sari Nana tinoni meke tura n̲a pule lani pa dia popoa pa Zerusalema, pude podalae nia si keke tinoa vaqura. Keke n̲ati binalabala arilaena koari na hinia hire si e Tamasa si na n̲atidi ri doduru tinozi koari na sinage sapu ele hola meke saripu kote mae, meke sa Nana hiniva koari Nana tinoni si pude tura n̲a mae ni sari doduru butubutu pude somana vahesia sa Tamasa meke kaqu ta manae koari pa Izireli si arini. Sari na pinaqaha koa sa guguana sa "Nabulu te Tamasa" si koa somanae mo koa ri na vivinei ta gilana valeanadi koari na Kinubekubere Hope Koadi.

3. Sari na hinia 56-66 si na zinama arilaedi saripu ta tozi vurae koari na tinoni pu ele pule mae pa Zerusalema, meke saripu okoro hola nia sa binule te Tamasa sapu va gorevura i Sa sari Nana vina tatara koa sa butubutu Izireli. Pa nana kinorokorotae si ta hivae sa tino n̲oto na n̲ino n̲o pa tie, gua tugo sa kinopuna sa Rane Sabati, sari na vina vukivukihi meke na vinaravara. Keke vivinei arilaena si 61:1-2, sapu zama ni Zisu sari zinama hire pa pinodalaena sa Nana tinavete tarae pude tozi va vuraia sa Nana tinioko.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Vina balau meke na vina tatara. Hinia *1:1 kamo hinia 12:6*
Vina kilasadi rina butubutu. Hinia *13:1 kamo hinia 23:18*
Sa vinaripitui te Tamasa pa kasia popoa. Hinia *24:1 kamo hinia 27:13*
Kaiqa vina balau pule meke sari na vina tatara. Hinia *28:1 kamo hinia 35:10*
Ba n̲ara Hezikaea pa Ziuda meke sari tie Asiria. Hinia *36:1 kamo hinia 39:8*
Sari na inavosodi rina vina tatara meke na rinoverove. Hinia *40:1 kamo hinia 55:13*
Sari na vina balau meke na vina tatara. Hinia *56:1 kamo hinia 66:24*

Zinama Tuketukele

1 Sa dinogodogorae te Aisea sa tuna koreo e Emosi pa guguana butubutu Ziuda meke sa popoa Zerusalema sapu va dogoro nia sa Tamasa koa sa

pa totoso sipu koa baṉara pa Ziuda sari Uzaea, Zotamu, Ehazi, meke Hezikaea.*

Gegesi Tamasa sari Nana Tinoni

2 Ke gamu na maṉauru, mi va avoso mae!
Ke agoi na pepeso, mamu avavoso!
Ura e Zihova si ele zama:
"Arau si kopu koburu meke va noma sage i Rau,
ba kamahire si korodia va tabe Au rini si Arau.
3 Sa bulumakao si gilania sa tie pu tagona sa,
meke sa doṉ'ki tumae nia sa vasina pu hoke ganigani si asa pa vetu tanisa nana palabatu,
ba sa butubutu Izireli lopu tumae nia,
meke sari Qua tinoni lopu hite gilana Au."
4 Kei, na butubutu kaleana,
na tinoni siṉi i na sinea,
na kobi tie tavetavete va kaleana,
kobi koburu sekesekeidi!
Ele kilua arini se Zihova;
veko pania rini sa Tamasa Hopena pa Izireli
meke va mudi ia rini si Asa.

5 Na vea ke kaqu ta seke nono la tu si gamu?
Na vea ke va karikari nono la tu?
Sa doduruna sa batumia si ele bakora,
meke sa doduruna sa bulomia si ele ta sigiti.
6 Podalae pa ola nenemia meke kamo pa batumia
si tale bakoradi beto mo.
Na bakora hite meke na tubu
meke bakora nomadi si koa;
lopu tava viadi babe ta hade
babe tava magogoso pa oela.

7 Sa mia popoa si ele ta huara va kaleana
sari mia vasileana si ta sulu pa nika;
sari mia pepeso si vagi pani rina tie pa votiki popoa
sipu korapa doṉo toto mia mo,
meke doduru likakalae si ta huara palae koa rini.
8 E Zerusalema leleana mo telena si turu hola,
guana keke ipi pa inuma vaeni,
na ipikale pa inuma deri,
guana keke vasileana nomana sapu vari likohae nia na kana.
9 Be lopu va toa hola i e Zihova Tadi na Qeto Minate si ka visavisa tie pa butubutu Izireli, si kote ele ta huara gua tu Sodomu meke Qomora si gita,*

10 Mi avosia sa zinama te Zihova,
gamu na tie tuturaṉa pa Sodomu;
va taliṉa la koari na tinarae tanisa Tamasa,
gamu na tinoni pa Qomora!
11 Zama guahe se Zihova, "Sari soku ṉavulu vinukivukihi tamugamu,
si nasa si arini koa Rau?

---

* **1:1** 2 Baṉ 15:1-7, 15:32 kamo hinia 16:20, 18:1 kamo hinia 20:21; 2 Koron 26:1 kamo hinia 32:33
* **1:9** Zen 19:24; Rom 9:29

Ele pada mo sari mia vinukivukihi va uququ,
sari vinukivukihi sipi kokoreo na deana kurukuru nobokodi;*
Arau lopu qetu ni sari na vinukuvukihi
ehara bulumakao, lami, na qoti.
12 Totoso mae si gamu pa kenuqu pude vahesi Au,
esei garunu gamu pude taveti saripu gua arini,
pude va enei pa korapa Qua Zelepade sari kurukuru?
13 Beto, mamu lopu paleke mae ni sari na vinariponi loke laedi!
Sari mia vina uququ oto huda si humaṉa hikare hola Au.
Meke sari mia Inevaṉa Sidara Vaqura, Sabati, meke sari na mia vinarigara
koari na rane arilaedi,
si koroqu ni Rau sari mia vinarigara kaleanadi arini.
14 Kana hola i Arau sari mia Inevaṉa Sidara Vaqura meke sari na rane
hopedi.
Guana keke pinaleke mamatana si arini koa Rau;
ele mabo ni Rau.
15 Totoso repaha sage ni gamu sari limamia pa vinaravara,
si va paere i Rau sari mataqu koa gamu;
be vea varavara va soku gua si gamu,
ba lopu kote va avoso si Rau.
Ura sari limamia si tale eharadi.
16 La huve, mi va via puleni gamu.
Paleke taloa ni pa kenuqu sari mia tinavete kaleadi!
Mamu beto, lopu tavete va kaleana pule.
17 Podalae tumae nia pude tavetavete va leana!
Hata ia sa viṉilasa toṉotona,
mamu tokani saripu ta ṉoṉovala.
Mi lavelave ni sarini pu eapa
meke toketoke ni sari na hiniva tadi na naboko.

18 Kamahire mae, mada vari vivinei nia sa binalabala.
Vea ziṉara gua sari mia sinea,
ba kote tava via guana sinou.
Vea ziṉara sisigiti gua si arini,
ba kaqu tava keoro guana vulu.
19 Be kekere si gamu meke va tabe Au,
si kaqu hena i gamu sari ginani leadi koasa pepeso;
20 ba be koromia pude va tabe Au gamu,
si kaqu tava mate si gamu koasa vedara tanisa mia kana,”
zama gua se Zihova.

Lopu Va Tabe sari Tie pa Zerusalema

21 Dotu, sa vasileana nomana sapu ta ronuna
si ta evaṉae na maqota!
Tatasana si na popoa omunia na viṉilasa toṉotona;
tie toṉotodi mo si koa vasina,
ba kamahire si na tie va mate tie mo si koa.
22 Zerusalema, mua siliva si evaṉae remoremo mo,
sa mua vaeni ṉiṉirana si henia na kolo.
23 Sari mua koimata si na tie va guguedi la koe Zihova,
na baere tadi na tie hikohiko;

* **1:11** Em 5:21-22

doduru arini si vagi golomo poata koari tie kaleadi,
meke hoke tepa vinariponi,
ba korodia lavelave ni sari koburu pu eapa,
meke lopu hiva va avosi rini pa vinaripitui sari ginugua tadi na naboko.
24 Gua ke, zama se Zihova, sa Tamasa tadi na Qeto Minate pa Maṉauru,
sa Tamasa Ṉiṉirana tadi pa Izireli,
“Ego, kaqu hobequ si Rau koari na Qua kana,
meke kaqu noso sari tinasuna evaṉi ri na tie va gugue mae koa Rau.
25 Sa Limaqu si kaqu va taliri atu nia Rau koa gamu;
kaqu va via pani Rau sari na remoremo,
kaqu va via gamu Rau guana va via siliva pa nika.
26 Kaqu veko pule i Rau sari mia koimata gugua pukerane,
mia tie totoli gilaedi gua tatasana.
Mudina asa si kote ta pozae
na vasileana toṉotona sa Zerusalema,
na vasileana ta ronuna.”
27 Zaione si kote ta harupu pa vinilasa toṉotona;
arini pu kekere pule si kaqu siṉo va gorevura pa tinoṉoto.
28 Ba arini pu korodia va tabea si Asa meke tavete va kaleana si kaqu tava huara inete;
meke arini pu kilua se Zihova si kaqu tava mate.
29 Kote kurekure ni gamu sari mia vinahesi beku
sapu ele qetuqetu ni gamu;
kote talotaṉa ni gamu sari na inuma tava madidi koari na beku.
30 Kote gua keke huda nomana sapu harahara elona si gamu,
guana inuma sapu loke kolona.
31 Sa tie ṉiṉira koa gamu si guana remoremo huda popadi,
meke sari nana tinavete si guana pidala nika;
sari karua beto si kote sulu varigara,
meke loke tie kote boka va matea sa nika.

2

Sa Binule Loke Vina Betona
(Maika 4:1-3)

1 Hie si va dogoro nia sa Tamasa koe Aisea sa tuna Emosi pa guguana sa butubutu Ziuda meke sa popoa Zerusalema:
2 Koari na rane mumudi,
sa toqere vasina turu sa Zelepade te Zihova si kote ta evaṉae,
na ṉati toqere si asa koari doduru;
na kote ululu holani sa sari na toqere.
Soku butubutu si kote totolo la vasina, pude la vahesi.
3 Soku tie si kote la vasina meke zama,
“Aria, mae mada sage la koasa toqere te Zihova,
koasa vetu tanisa Tamasa te Zekopi.
Kote va tumatumaeni gita Sa sari Nana hiniva,
pude mada ene luli sari Nana siraṉa.”
Sa tinarae si kaqu vura gua pa Zaione,
meke sa zinama te Zihova si kaqu mae gua pa Zerusalema.
4 Kaqu varipitui ni Sa sari na butubutu lavata,

meke kaqu variva toṉoto ni Sa sari na ninominomi tadi soku ṉavulu
tie.*
Kote tavetavete ni rini sari dia vedara pude geli ni pepeso rini pude lelete,
meke sari dia hopere si pude evaṉae na magu kotokotoana lelaṉa huda
vaeni.
Na butubutu si lopu kaqu varipera la koasa keke butubutu,
babe padaraku aqa nia sa vinaripera.

5 Mae, gamu na tutina e Zekopi,
mada ene pa korapana sa kalalasa te Zihova!

Saripu Vahesi Puleni si Kaqu Tava Kilasa

6 Ura e Zihova si ele veko pani sari Nana tinoni,
sari na tie pa tutina Zekopi!
Na siṉi i na vina hinokara tadi pa kali gasa rimata;
hoke tavetavete potana, babe hata tinokae koari na tomate gugua ari
pa Pilisitia,
meke baere i rini sari tie vahesi beku.
7 Sa dia popoa pa Izireli si siṉia na siliva meke qolo,
loke vina betona sa dia tinagotago.
Sa dia popoa si siṉia na hose,
meke loke vinabetodi sari na dia totopili varipera.
8 Sa dia popoa si siṉia na beku;
vahesi rini sari tiṉitoṉa taveti rini pa limadia,
pa kakarutudi tavete ni rini.
9 Ke sa tie si kaqu tava pepekae
meke sari tinoni si kaqu kurekure;
Mu lopu taleosoni.

10 Kote ṉame nuquru la pa bae koari na toqere,
la tome pa korapa pepeso si arini,
pude tome nia sa tinaṉaziri te Zihova
meke sa ṉinedala variva magasana tanisa Baṉara.*
11 Sari matana sa tie doṉo pule nia si kote tava kurekure
meke sa vinahesi pule tanisa si kote tava pepekae;
e Zihova eke mo si kaqu tava lavata pa rane asa.

12 Koa nana sa rane te Tamasa Tadi na Qeto Minate
pude va kilasi sarini pu vahesi puleni meke doṉo va sage puleni,
meke va pepekae i sarini pu va ululu puleni.
13 Kote maho goreni Sa sari doduru huda sida ululudi pa Lebanoni,
meke sari doduru huda oaku nomadi pa Basani.
14 Kote va memehi Sa sari doduru toqere,
meke sari na toa ululudi.
15 Kote daku goreni Sa sari doduru vetu hakehakeina ululudi
meke sari doduru goba vari likohae pa vasileana.
16 Kote va lodu pani Sa sari doduru vaka ene holuholu,
meke doduru vaka leleadi.
17 Sa vina titie tana tie si kote tava gore palae,
meke sa vinahesi pule tana tie si kote tava pepekae.
E Zihova eke mo si kote tava ovulu sage koasa rane asa,

* **2:4** Zol 3:10 * **2:10** Rev 6:15; 2 Tes 1:9

18 meke sari doduru beku si kote lopu koa beto.

19 Pana kamo se Zihova pude niu ia sa popoa pepeso,
si kote ṉame nuquru pa pou pa korapa pepeso sari Nana kana.
Kote tome nia rini sa tinaṉaziri te Zihova
pa korapa bae pa kali toqere,
pa minatagutu si kote tome nia rini sa ṉinedala variva magasana tanisa Baṉara.
20 Koasa rane vinaripitui asa si kote gona pani rini
la koari na kurezu na veke
sari dia beku siliva na qolo
saripu taveti rini teledia pude vahesi i.
21 Kote govete nuquru la pa korapa bae si arini,
la tome koari na patupatu pa kali toqere.
Kote podekia rini pude tome nia sa tinaṉaziri te Zihova
meke sa ṉinedala variva magasana tanisa Baṉara
pana gasa si Asa pude niu ia sa popoa pepeso.

22 Noso, lopu veko la nia sa mua rinaṉeraṉe pa tie,
ura na tie mo si asa pu siṉo nia mo isuna.
Na sa sa laena sa tie?

3

Sa Tinahuara pa Zerusalema

1 Kamahire doṉo la, se Zihova,
sa Tamasa Tadi na Qeto Minate,
si nama pude vagi pania koe Zerusalema meke Ziuda
sari vinari tokae meke vinari poni tadi na tie,
doduru vasina pu mae guadi sari ginani meke kolo,
2 sari dia varane meke dia tie varipera,
dia tie varipitui meke dia poropita,
dia tie matemateana meke dia tie totoli,
3 dia palabatu koasa qeto minate meke palabatu vasileana,
dia palabatu qavuna, matazoṉa pa tinavete lima, meke tie vakuvakutae.
4 Zama se Zihova, “Na koburu kote poni ni Arau pude na dia koimata;
na koburu mo pude qavuna ni.”
5 Sari tinoni si kote vari ṉoṉovali teledia,
keke tie kote ṉovalia si keke tie, na turaṉana kote ṉovalia si keke turaṉana.
Sari tie vaqura kote razai sari tie koadi,
sari tie kaleadi kote korodia luli sari dia palabatu.

6 Keke tie si kote harupu vagia si keke ari tasina
pa vetu tanisa tamadia, meke zama,
“Agoi si ari mua poko hade, agoi mamu tuturaṉa koa gita;
mamu kopu nia sa vasileana ta huarana hie!”
7 Ba koasa rane asa si kote olaṉa si asa,
“Arau lopu boka salaṉia sa ginugua hie.
Arau loke qua poko na ginani pa qua vetu.
Lopu va koimata au koari na tie hire.”

8 Ura, Zerusalema si tubarae nia,

meke Ziuda si hoqa nia.
Sari dia zinama si va karikari la koe Zihova,
va ekeki si arini pa Kenuna.
9 Sa dinoṉo mo pa isumatadia si va sosode puleni;
va dodogoro ni rini sari dia sinea gua ari tie pa Sodomu;
lopu podekia rini pude tomei.
Ke kote kamoi tinasuna si arini!
Teledia mo va tutuvu puleni sa tinasuna.

10 Tozi ni sarini pu toṉoto sapu kote leana mo si arini,
ura, kote hena valeani rini sari vuadi ri dia tinavete.
11 Ba sari tie kaleadi si kote kamoi tinasuna!
Kaqu vagia rini vuana sapu tavete lani rini koari votiki tie.

12 Ari na tie vaqura ṉovali sari Qua tie,
meke ari barikaleqe na koimata ni si arini.
Gamu na qua tinoni, ari mia tie tuturaṉa, si ta turaṉa va seu gamu;
garunu gamu rini pude lulia sa siraṉa seana.

13 Zihova si habotu pa Nana habohabotuana pa vetu varipitui;
gasa turu si Asa pude pitui sari Nana tinoni.
14 Zihova si podalae pitui
sari na palabatu na koimata koari Nana tinoni;
“Gamu na ṉovalia sa Qua inuma vaeni;
na likakalae tadi na habahuala si siṉi pa mia vetu.
15 Na sa gua ke ṉoṉovali gamu sari Qua tinoni
meke luli mia hiniva koa rini pu habahuala?” isana gua si zama vura
nia sa Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate.

16 Zama se Zihova,
“Va titie hola sari na barikaleqe pa Zaione,
va gelegele rua pana ene lamae si arini,
sari mata dia si liṉana hata tie pude roroi gua,
sari inene si vari tatai meke va doṉodoṉo lea gua,
meke sari na hokata vinasari pa tuṉutuṉu nene si vevevehe kumana.
17 Gua ke kote la se Zihova meke va kamo ni tubu sari batudi rina
barikaleqe pa Zaione;
kote la se Zihova meke va golu beo i sari batu dia.”
18 Koasa rane vinari pitui asa si kaqu saputu pani e Zihova sari doduru tiṉitoṉa vina titie tadirini: sari hokata pa tuṉutuṉu, pusi batu, paku sivara;
19 sari vikulu taliṉa, hokata pa lima, meke poko paere isumata; 20 sari poko vinasari pa batu meke seni pa nene, poko pusi pa kopete, lumu humaṉa lea, na dia vina roro; 21 sari na riṉi pa kakarutudi meke pa isudi; 22 doduru poko tolavaedi, poko gele, poko korapae, poko hake ulue, meke huneke vovoina poata; 23 meke sari qelasi tiroana, poko maramara, haqese, toropae patu ṉedala, meke sari hadehade batu.
24 Kote humaṉa hikare si arini, meke lopu humaṉa lea;
na iku si pusi pa kopete meke lopu na poko;
na golu batu meke lopu na kalu doṉo lea;
na poko baika meke lopu na poko tolavaedi;
na kinurekure meke lopu na dinoṉo lea.
25 Sari mua tie si kote mate pa vedara,

sari mua varane si kote mate pa vinaripera.
26 Sari na sasada koasa goba pa Zaione si kote lukalukana meke kuliusu;
kote guana barikaleqe dododohona meke habotu pa pepeso sa vasileana.

4

1 Koasa rane asa,
ka zuapa barikaleqe kote tuqe vagia si keke tie
meke zama, “Haba gami!
Telemami kote hata ginani meke poko;
malumu gami mo pude ta poza nia sa pozamu.
Mu vagi pania sa mami kinurekure!”

Kaqu Tava Vaqura Pule sa Popoa Zerusalema

2 Koasa rane asa, sa Lelaṉana e Zihova si kote tolavaena meke marilaena;
meke sa vuana sa pepeso si kote na qinetuqetu meke tinolava tadi pu
koa hola pa Izireli. 3 Arini pu koa hola pa Zaione, pu lopu taluarae pa
Zerusalema, si kote ta pozae hopedi, arini pu ta kubere pozadi meke korapa
koa pa Zerusalema. 4 Meke kote vulasa pani e Zihova sari na sinea tadi na
barikaleqe pa Zaione, kote va via pani Sa sari ehara pa Zerusalema pa
korapa Maqomaqona Sa pa vinaripitui meke pa nika. 5 Meke kote tavetia
e Zihova koarini pa toqere Zaione, meke koari doduru pu varigara vasina,
si keke lei pana rane meke na huruṉu nika pana boṉi, meke sa ṉinedala
te Tamasa si kaqu nobia sa doduruna sa vasileana nomana.* 6 Kote na ipi
si asa pude aqoro koasa ṉada pana rane meke na vasina pude tome koari
na ruku na raneboṉi.

5

Sa Kinerana sa Inuma Vaeni

1 Maqu kera ponia si asa pu tataru nia rau,*
na kerana sa nana inuma vaeni:
Asa pu tataru nia rau si tagoa si keke nana inuma vaeni pa keke kali toqere masuruna.
2 Gelia sa sa pepeso meke okipani sa sari patu,
meke letei sa sari vaeni ta vizatadi.
Kuria sa si keke vetu hakehakei ululuna pa korapana
meke tavetia sa sa patu munamunala vaeni.
Beto si aqa ni sari qurepi[d] pude sagana,
ba sari doduru qurepi si pasa beto.
3 Ke zama sa qua baere, “Kamahire gamu pu koa pa Zerusalema meke pa Ziuda,
mi varipitui ni gami, sa Qua inuma vaeni meke Arau.
4 Sa beka si lopu tavete ponia Rau sa Qua inuma vaeni?
Na doduru si ele tavete ponia mo Rau.
Ba totoso hata qurepi leanadi Rau,
si na vea ke poni Au qurepi kaleanadi tu sa?
5 Ke Maqu tozini gamu
sapu kote tavetia Rau koasa Qua inuma vaeni:
kote vagi pania Rau sa bara pa vari likohaena sa,
pude mani ta ṉovala palae;
meke kote huara pani Rau sari gobana sa,
pude mae sari kurukuru meke neti va gore pania.

* **4:5** Ekd 13:21, 24:16 * **5:1** Mt 21:33; Mk 12:1; Lk 20:9

6 Kote va emata pania Rau si asa,
lopu kaqu va tana pulei Rau sari na vaeni babe geli pulea sa pepeso;
ba na hiqohiqo rakihi si kote toqolo vasina.
Meke kote tozini Rau sari na lei
pude lopu kaqu va hoqa nia ruku.”

7 Sa inuma vaeni te Zihova Tadi na Qeto Minate,
asa sa butubutu Izireli
meke sari tiena sa popoa Ziuda,
arini sa inuma sapu qetuqetu nia Sa.
Ke na vinilasa toṉotona si doṉo hata ia Sa, ba na ehara tu si dogoria Sa;
hata tinoṉoto gua, ba na kabodi ri na tie sigitidi mo si avosi Sa.

Sa Kinaleana Tavetia ri na Tie

8 Mi talotaṉa gemi si gamu pu holu va sokua sa vetu
meke vari hoda lamo sa vinagi pepeso,
osolae loke lolomo si koa
meke telemia mo si koa pa pepeso.
9 Zihova Tadi na Qeto Minate si zama vura nia meke avosia rau sapu guahe:
“Hinokara sapu sari vetu nomadi si kote kokoba,
sari vetu leleadi si kote loke tie koai.
10 Sa inuma vaeni sapu pa pepeso manege puta eka nomana si kote vesu lita vaeni mo va vura ia.
Ka manege puta tela kiko huiti si kote va vura keke tela vua kiko huiti mo.”

11 Mi talotaṉa gamu pu tekulu vaqavaqasa
pude hata vaeni meke naponapo
pu koa kamo korapa boṉi
osolae va viviri i na vaeni.
12 Tago mike, na likakalae kerakera si arini tana totoso pa dia inevaṉa,
na tabarini, ivivu, meke na vaeni,
ba loke dia binalabala la koari na vina tana te Zihova,
loke pinamaṉa koari Nana tinavete.
13 Gua ke sari na Qua tinoni si kaqu ta raovo vagi la pa votiki popoa,
sina lopu tumae Nau rini;
sari dia ṉiha si kote mate pa inovia
meke sari na tie hoborodi si kote mate pa memeha.
14 Gua ke sa lovu si kote ena hiva gani hola,
meke kote va ṉaṉara va labea sa sa ṉuzuna;
vasina kote gore beto la sari hiteke na lavata
meke saripu viviri na ṉoveorodi tugo.
15 Ke sari tie si kote tava kurekure
meke sari na tinoni si kote tava pepekae,
meke sari matadi ri pu vahesi pule ni si kote tava kurekure.
16 Ba e Zihova Tadi na Qeto Minate si kaqu tava lavata koasa Nana vinilasa toṉotona,
meke sa Tamasa Hopena si kote va bakalia sa Nana minadi koasa Nana tinoṉoto.
17 Sari na sipi si kote ganigani pa dia pepeso duduli;
meke sari na lami si kote deṉa koari na vasidi ta huaradi tadi na tie tagotago.

18 Madi talotaṉa si arini pu ririhia sa dia sinea koari na iku kokoha,

sari kinaleana koari na aroso nomadi.
19 Madi talotaṉa sarini pu zama, “Va bebeno ia sa Tamasa,
va tuturei ia sa Nana tinavete pude mada dogoria.
Va kamo mae ia,
va kamo mae ia sa hiniva tanisa Tamasa Hopena pa Izireli,
pude mada tumae nia.”

20 Madi talotaṉa sarini pu poza nia leana sapu kaleana
meke va kaleana ia sapu leana,
sarini pu va huporo ia sapu kalalasa
meke va kalalasa ia sapu huporo,
sarini pu va lomoso ia sapu pasa
meke va pasa ia sapu lomoso.

21 Madi talotaṉa sarini pu gilae pa matadia teledia
meke tumatumae gua pa dia binalabala teledia.

22 Madi talotaṉa sarini pu varane pa napo vaeni
meke bokaboka hola pa heni napo ṉiṉiradi,
23 sarini pu vagi tinabara golomo meke rupahi sari pu sea,
meke korodia poni tinoṉoto sari pu hinokaradi.
24 Ke gua sapu gani na nika sari rerequtu popadi
meke sari duduli popadi si ta onolo toa pa nika,
si kaqu gugua rina huda sapu popozu karosodi si arini,
meke ta givusu taloa havorodi guana kavuru;
sina ele kilua rini sa tinarae te Zihova Tadi na Qeto Minate,
meke korodia nia rini sa zinama tanisa Tamasa Hopena pa Izireli.
25 Gua ke sa tinaṉaziri te Zihova la koari Nana tinoni si halala;
sa Limana si ovulu sage meke nama pude seke goreni.
Sari toqere si niu,
meke sari tini tie matedi si guana remoremo pa sisiraṉa.

Gua ba sa tinaṉaziri te Zihova si lopu rizu taloa,
sa Limana si ovulu sage eko mo, nama pude seke.

26 Ovulu sage nia Sa sa pitipiti varipera pude titioko va mae i sari na popoa pa seu,
meke hiovo la i Sa sarini pa vina betona sa popoa pepeso.
Ke taluarae mae gedi hire,
rerege meke tuturei hola!
27 Lopu keke arini si mabo babe ta tubarae,
lopu keke si rodoko babe puta;
lopu keke iku sapu dokoho nia pa kopete si lozoko,
lopu keke aroso sadolo si kumata.
28 Sari dia tupi si ṉaru,
meke sari dia bokala si nama pude gona;
sari ola nenedi ri dia hose si ṉiṉira guana patu,
meke sari totopilidi ri na dia totopili varipera si viloro gua na vivirua.
29 Kurumu guana laione si arini,
guana kurumu tadi na laione vaquradi;
kurumu si arini totoso va matea rini si keke kurukuru
meke paleke taloa nia, ura loke tie kote harupia.

30 Koasa rane asa si kote kurumu nia rini sa dia boso,
guana ovaṉana sa lamana.
Meke be doṉo karovo la pa Izireli sari tie,
kote dogoria rini sa huporo meke tinasuna;
sa kalalasa ba kote opo adumia na lei huporona.

6

Tiokia Tamasa se Aisea Pude na Poropita

1 Koasa vuaheni sapu mate se Uzaea sa baṉara, si dogoria rau sa Baṉara
habotu pa Nana habohabotuana baṉara, ululu meke tolavaena, meke sa
poko gele tanisa si siṉia sa sa Zelepade.* 2 Pa kali sage koa Sa si koa dia
sari mateana serapimi, sapu hopeke onomo tatapurudi: karua si nobi ni
isumata rini, karua si nobi ni tinidia, meke karua si tapuru ni rini. 3 Meke
vari titioki si arini,*
“Hopena, hopena, hopena se Zihova Tadi na Qeto Minate!
Sa Nana tinolava madina si siṉi koasa popoa pepeso.”
4 Pa mamalaiṉidi si niu sari dedegere sasada meke sa nuqunuquruana
meke siṉia tuṉaha sa Zelepade.*
5 Meke zama si rau, “Tinalotaṉa si kamo koa rau! Kote mate mo si rau!
Ura na tie mo si rau, sapu boni beruqu, meke koa turaṉi rau sari tie sapu
boni berudi, ba dogoro nia mataqu tu arau sa Baṉara, e Zihova Tadi na
Qeto Minate.”
6 Meke tapuru mae koa rau si keke mateana serapimi, na motete lerana
koasa hope si nepihi vagia sa meke paleke mae nia. 7 Mae noti nia sa koari
beruqu sa motete lerana meke zama, “Isana, ele tiqui sa motete lerana hie
sari berumu; ke sari mua sinea si ele ta vagi palae, meke ele ta leosae si
agoi koari na mua tinavete kaleadi.”
8 Meke avosia rau sa mamalaiṉi tanisa Baṉara sapu nanasa guahe: “Esei
si kote garunia Rau? Meke esei si kote na mami tie paleke inavoso?”
Meke olaṉa si arau, “Hiera si arau! Garunu lani au!”
9 Zama si Asa, “La mamu tozi ni sari tie hire:
‘Kaqu avosia na avosia mo gamu ba lopu kaqu gilania,
kaqu dogoria na dogoria mo gamu ba lopu kaqu va hinokara,’*
10 Sari bulodia ri tie hire si mu va nabui;
va nuli sari taliṉadi,
meke va behui matadi.
Be lopu gua si kote dodogorae ni matadia,
avavosae ni na taliṉadia,
gilagilana ni na bulodia,
meke kekere pule mae meke ta salaṉa,” gua si Asa.
11 Meke nanasa si rau, “Vea seunae gua, ta Baṉara?”
Olaṉa si Asa:
“Osolae huara palae sari vasileana nomadi
meke loke tie koa i,
osolae ivulu sari na vetu
meke sa popoa si kaleana meke ta ṉovala,
12 osolae garunu taloa ni e Zihova Tadi na Qeto Minate pa seu sari doduru
tie,
meke sa pepeso pa Izireli si namu loke tie si koa ia.
13 Meke be keke pa manege koari tie si koa hola koasa pepeso,

* **6:1** 2 Baṉ 15:7; 2 Koron 26:23 * **6:3** Rev 4:8 * **6:4** Rev 15:8 * **6:9** Mt 13:14-15; Mk 4:12; Lk 8:10; Zn 12:40; TTA 28:26-27

ba kaqu ta rapata meke ta sulu.
Ba gugua ari na huda terebiniti meke oaku
sapu koa hola dadagadi mudidi ta maho gore,
si sa kiko hopena si kote guana dadaga te Izireli koasa pepeso," gua.

7

Sa Inavoso te Ehazi sa Baṉara pa Ziuda

1 Sipu koa baṉara pa Ziuda se Ehazi sa tuna e Zotamu sapu sa tuna e
Uzaea, si topue la pude raza ia sa sa vasileana Zerusalema se Rezini sa
baṉara pa Siria, meke e Peka sa tuna e Remalia, sa baṉara pa Izireli, ba
lopu boka va kilasia rini si asa.*
2 Ego sa baṉara pa Ziuda si ta tozi sapu, "Sa qeto minate te Siria si ele
variva egoi la koari pa Iparemi," gua. Ke sa bulona e Ehazi meke tadi kasa
nana tinoni si neneqara, na matagutu, gua ri na huda sapu niniu totoso
givusi.
3 Ke zama se Zihova koe Aisea, "Mu la, agoi meke sa tumu koreo se Seara
Zasubi*, mamu tutuvia se Ehazi pa siraṉa la pa vasina ṉuzapa va popa
poko vulu vaquradi sari tie, tata koasa gineli kolo sapu vagi kolo koasa
Kopi Kali Sage. 4 Mamu tozi nia si asa, 'Mu kopu, mamu lopu matagutu.
Lopu talotaṉa nia sa tinaṉaziri tadi Rezini meke Peka, sari karua huda itito
matedi arini. 5 Uve, sari baṉara pa Siria meke Izireli si ele kuhana nigo
rini, meke zama, 6 "Aria mada la rapatia si pa Ziuda; mada la teuru pania
meke vari paqaha rua nia pude na nada, meke mada va baṉaria sa tuna e
Tabili vasina," gua.' 7 Ba gua hie si zama nia e Zihova Baṉara:
'Sa rinapata si lopu kaqu gorevura,
lopu kaqu ta evaṉa si asa.
8 Ura sa ṉiniraṉira te Siria si pa Damasikasi mo, sa nana vasileana nomana,
meke sa ṉiniraṉira te Damasikasi si koe Rezini, sa nana baṉara.
Meke pa korapana onomo ṉavulu lima vuaheni,
si kote ta huara inete se Izireli, meke lopu kote koa hola guana
butubutu tinoni.
9 Sa ṉiniraṉira te Izireli si koe Sameria, sa nana vasileana nomana,
meke sa ṉiniraṉira te Sameria si koasa nana baṉara, se Peka sa tuna
koreo e Remalia.
Be lopu turu va ṉiṉira si agoi koasa mua rinaṉeraṉe,
si lopu kaqu boka va turu va nabu igo Arau,' gua si Asa."

Sa Vina Gilagilana sa Pozana Imanuela

10 Meke zama pule se Zihova koe Ehazi, 11 "Mu tepa la nia koe Zihova si
keke vina gilagila, be lohi hola nia sa sa popoa tadi tie matedi, babe ululu
hola nia sa maṉauru."
12 Ba olaṉa se Ehazi, "Lopu kaqu tepa si rau; na koroqu podekia rau se
Zihova."
13 Ke zama se Aisea: Va avoso, agoi sa tuna Devita! Vegua, lopu ele pada
mo sapu hoke va maboi goi sari tie? Vegua kaqu va maboa tugo goi sa
Tamasa? 14 Ego, e Zihova telena kote poni igo si keke vina gilagila: Keke
vineki vaqura* si kote aritiana meke kote podoa sa si keke tuna koreo, meke

---

* **7:1** 2 Baṉ 16:5; 2 Koron 28:5-6 * **7:3** Sa ginuana sa pozana Seara Zasubi si "Sari tie koa holadi si kaqu pule mae." * **7:14** Sa zinama Hiburu sapu ta ilirae vineki vaqura sa ginuana sa si boka la gua pa barikaleqe vaqura meke vineki vaqura tugo. Sa ginuana vineki tavilolosona si mae gua pa zinama Quriki koari na Kinubekubere Hope Vaqura.

kote poza nia Imanuela* sa si Asa.* 15 Kote napo meleke meke hena zipale*
si asa pana ele tumae nia sa pude veko pania sapu seana meke vizatia
sapu toṉoto. 16 Ba sipu lopu ele tumae nia sa koreo pude veko pania sapu
seana meke vizatia sapu toṉoto, si sari pepeso tadi karua baṉara saripu
matagutu ni goi si kote ta huara ilasa. 17 "Meke kote va kamo nia e Zihova
koa goi, mua butubutu, meke koasa mua tatamana, si keke totoso sapu
lopu ele gua, seunae gua paqaha se Iparemi koe Ziuda. Kote garunu mae
nia Sa sa baṉara pa Asiria."

18 Koasa rane asa si kote hiovo la se Zihova, meke tioki sari dodoa pa
kali tototo lo pa Izipi meke sari na zipale pa popoa Asiria. 19 Kote rovana
mae si arini meke koa koari na tabahoara, na bae patu, na hiqohiqo rakihi,
meke tata koari na kopi. 20 Koasa rane asa si kote tabaria e Zihova si keke
tie kotokoto kalu pa kali la pa Ovuku Iuparetisi, sa baṉara pa Asiria, pude
neri ia sa batumu meke sari kalu pa nenemu, meke pude pana pania sa
gumimu tugo. 21 Koasa rane asa si pude bokaboka keke tie, meke kote boka
kopu nia na va toa hola ia si keke bulumakao meke karua qoti. 22 Gua ba
kote soku pada mo sa meleke ta vagi koa rini, meke kote hena meleke
nadina si asa. Arini pu koa hola pa pepeso si kote hena meleke nadina
meke zipale. 23 Koasa rane asa, koari na inuma vaeni taguedi, sapu koa
i na tina vaeni sapu pada keke tina siliva hinoludi, si kote toqolo siṉi na
hiqohiqo rakihi. 24 Na tie hukue si kote la vasina, taṉini na dia bokala na
tupi, ura sa pepeso si kote tale hiqohiqo rakihina. 25 Sari na toqere sapu
masurudi meke hoke koa i na inuma si kote koa i na hiqohiqo rakihi; kote
na vasina tadi na bulumakao, sipi, meke qoti pude koa gani duduli.

8

Sa Tuna Aisea si na Vina Gilagila koari na Tie

1 Zama se Zihova koa rau, "Mu vagia keke pepa tana kubekubere ta
viqusuna, nomana, mamu kubere va bakalia vasina sa pozapoza hie:
'Mahea-Salala-Hasi-Bazi,' gua. 2 Meke kote tioki Rau sari Uraea sa hiama
meke Zakaraea sa tuna e Zeberekaea, karua tie ta ronudi, pude va sosode
poni Au."

3 Meke la puta turaṉia rau sa qua barikaleqe, meke aritiana si asa meke
podoa sa si keke tuna koreo. Meke zama se Zihova koa rau, "Mu poza nia
'Mahea-Salala-Hasi-Bazi.*' 4 Sipu lopu ele tumae nia sa koburu pude zama
'Papa' meke 'Mama', si sari tinagotago pa Damasikasi meke sari tiṉitoṉa
ta hikodi pa Sameria si kote ta paleke taloa beto koasa baṉara pa Asiria,"
gua.

Sa Baṉara pa Asiria si Korapa Mae

5 Zama pule mae koa rau se Zihova:
6 "Sina kilua ri na tie pa Ziuda
sa tototo lo bulebulena pa Saelo,*
meke qetuqetu nia rini sa baṉara Rezini
meke sa baṉara Peka.

---

* **7:14** Sa ginuana sa pozana Imanuela si, "Tamasa si koa koa gita." * **7:14** Mt 1:23 * **7:15** Zama nia Aisea sapu lopu sana kote podalae si keke totoso tasuna. Pa binalabala tadirini meleke meke zipale sina ginani leadi pu kote henai sa koburu sina lopu soku tie koa holadi koasa popoa. * **8:3** Sa ginuana sa pozapoza Mahaea-Salala-Hasi-Bazi si "Aria-Hikohiko-Tuturei-Zau-Vagi." * **8:6** Saelo si na popoa koa ia sa Ipi hopena meke e Zihova pukerane.

7 Ke kote la se Zihova meke va raza ni koa rini sa baṉara pa Asiria, meke
sa nana qeto minate,
sapu kekeṉoṉo guana na naqe ṉiṉirana pa ovuku.
Kote sage sa naqe
meke holani sari taqelena,
8 meke kote totolo ṉiṉira meke nuquru la pa Ziuda,
kote siṉi sage vasina osolae kamo pa asedi rina tie.
Kote repahi sa naqe sari tatapuruna meke nobi betoa mo sa sa doduruna
sa popoa Ziuda.
Kei Imanuela! Tamasa, Mu koa turaṉa gami.”

9 Mi matagutu, gamu pa votiki butubutu!
Mi va avoso, gamu pa popoa seu.
Mi va qaqiri pude varipera, ba mi matagutu!
Uve, qaqiri pude varipera, ba mi matagutu,
sina kaqu tava kilasa si gamu.
10 Mi rove valeania kote vegua sa rinapata, ba kote loke laena;
mi tavete vura nia sa hiniva pude varipera, ba lopu kote boka tugo;
ura sa Tamasa si koa turaṉa gami.

Va Balau ia e Zihova sa Poropita

11 Meke zama se Zihova koa rau, meke sa limana ṉiṉirana si va hake
mae nia Sa koa rau; va balau au Sa si arau pude lopu lulia sa hahanana
tadi na tinoni. Zama si Asa:
12 “Lopu poza nia vinariva egoi koari na kana pude huaria sa binaṉara
sari doduru ginugua sapu ta pozae vinariva egoi koari na kana;
mu lopu matagutu ni gua sapu matagutu ni ari kasa,
meke lopu holoqoru ni si arini.*
13 E Zihova Tadi na Qeto Minate eke mo si kote va hope ia goi,
Asa eke mo si kote pamaṉa nia goi,
Asa eke mo si kote matagutu nia goi,
14 meke Asa si kote na tometomeana;
ba koari na tie Izireli meke Ziuda si kote na
patu si Asa sapu kote va tubarae i sari na tie,
meke na patu sapu va hoqai sari na tie,
meke koari tie pa Zerusalema si kote
na sipata meke na sipele si Asa.*
15 Soku arini si kote ta tubarae;
kote hoqani meke lopu boka gasa turu pule
kote ta sipata vagi meke ta raovo taloa.”

Na Vina Balau koasa Tinepa Tinokae koari na Tie Matemateana

16 Kopu nia sa Inavoso te Tamasa,
meke va naqitia sa Qua kinorokorotae, gamu na qua disaepeli.
17 Arau kaqu aqa nia se Zihova,
sapu taliri va seu koari na tuna Zekopi.
Koa Sa si kaqu vekoa rau sa qua rinaṉeraṉe.*
18 Hiera si arau, meke sari na koburu pu poni au e Zihova. Gami sari na
vina gilagila meke na vina nonoga pa Izireli ta garunu mae gua koe Zihova
Tadi na Qeto Minate, Asa pu koa pa toqere Zaione.*

* **8:12** 1 Pit 3:14-15 * **8:14** 1 Pit 2:8 * **8:17** Hib 2:13 * **8:18** Hib 2:13

19 Pana tozi nigo ri tie pude nanasi sari na tie matemateana na tie
sabusabukae, saripu hoke manamanasa na qimuqimutu sapu vea, lopu
kote nanasa la tu sari tie koasa dia Tamasa? Na vegua ke kaqu nanasa
poni tu sari tie toadi koari tie matedi? 20 Mu doṉo la koasa tinarae meke
inavoso te Tamasa! Pana lopu luli rini sari Nana zinama, si na loke dia
kalalasa si arini.

Na Totoso Tasuna si Kamo

21 Nunala meke ovia, ke kote ene vilorae ia rini sa popoa; totoso ovia
mate, si kote bugoro si arini meke ta ṉaziri, meke kote doṉo sage si arini
meke leve nia rini sa dia baṉara meke sa dia Tamasa. 22 Meke kote tiro
gore ia rini sa pepeso, meke na tinasuna, na hinuporo variva matagutu mo
si kote dogoria rini. Meke kote ta oki la si arini koasa vasina sapu huporo
dudukurumuna,

9

1 ba sa totoso huporo meke talotaṉa si lopu kaqu koa hola.

Sa Baṉara sapu Korapa Mae

Pukerane si va kurekure i Tamasa sari butubutu Zeboloni meke
Napitalai, ba koari na rane vugo repere si kote va lavatia Sa sa popoa
Qaleli tadi na tie Zenitailo[d]. Sa popoa sapu koa ia sa siraṉa mae gua koasa
kolo Meditareniani karovo la pa kali Ovuku Zodani.*
2 Saripu ene pa hinuporo*
si dogoria si keke kalalasa nomana;
sarini pa popoa hupohuporona vasina tata sa minate
si pelara vura i na kalalasa.
3 Agoi va noma ia sa butubutu Izireli
meke hoda ia Agoi sa dia qinetuqetu;
qetuqetu si arini pa Kenumu
qetu gua ari tie totoso pakepakete pa inuma,
qetu gua ari na varane totoso vari hia ni ri sari vinagi pa mudi vinaripera.
4 Gua sapu tavetia Goi koasa totoso va kilasia Goi sa qeto minate tadi pa
Midiani,
si huara pania Goi sa ioki[d] sapu ta mamata nia arini,
sa huda sapu pilivarata pa avaradi,
meke sa kolu sekesekeana tanisa tie ṉoṉovala.
5 Sari buti tadi na varane sapu ene lani rini pa vinaripera,
meke sari doduru dia poko sapu tale eharadi
si kaqu ta sulu palae,
kaqu ta sutuṉu la pa nika.
6 Ura, koa gita si podo si keke koburu,
keke koburu koreo si ta poni koa gita!
Meke sa qinavuna si kote koa pa avarana Sa,
meke kaqu ta pozae,
Tie Varitokae Valeana pa Binalabala, Tamasa Heheda,
Tamada Koa Hola, Koburu Tavia tana Binule.
7 Sa tinoqolona sa Nana qinavuna meke sa Nana binule si loke kokoina.*
Kaqu koa baṉara si Asa pa habohabotuana baṉara te Devita
meke koasa nana binaṉara,
kaqu kuria Sa meke zuka ia Sa pa ṉinoṉo meke tinoṉoto
podalae pa totoso asa meke kamoa na kamoa.

---

* **9:1** Mt 4:15 * **9:2** Mt 4:16; Lk 1:79 * **9:7** Lk 1:32-33

Sa hiniva ṉiṉirana te Zihova Tadi na Qeto Minate
kote va gorevura ia si asa.

Kote Va Kilasia e Zihova sa Binaṉara Izireli

8 E Zihova si zama vura la koe Zekopi;
sa vinilasa hie tanisa si hoqa la koa sa popoa Izireli.
9 Doduru tie Izireli kote tumae nia,
sa butubutu Iparemi meke arini pu koa pa Sameria,
arini pu vahesi puleni meke doṉo gore tie
si zama,
10 “Sari biriki si ele hoqa gore,
ba kote kurikuri pule si gami koari na patu ta peqodi;
sari huda piqi si ele ta maho beto,
ba kote hobeni huda sida gami.”
11 Ba ele la e Zihova meke turaṉi sari kana te Rezini pude la rapata pa
Izireli,
meke garunu nono lani Sa sari doduru kana te Izireli koa rini.
12 Ari pa Siria pa kali gasa rimata meke ari pa Pilisitia pa kali lodu rimata,
si ele va puzulu pania sa popoa Izireli;
gua ba sa tinaṉaziri te Zihova si lopu rizu taloa,
sa Limana si ovulu sage eko mo, nama pude seke.

13 Ba sari tie pa Izireli si lopu kekere pule la koa Sa pu va kilasadi,
meke lopu hata ia tugo rini se Zihova Tadi na Qeto Minate.
14 Ke kote la e Zihova meke seke kumatia koe Izireli sa batuna meke sa
pikutuna,
sari na kava ṉohara meke sa kuli pa kolo, pa keke rane mo;
15 Sa batu si ari kasa palabatu na koimata,
meke sa pikutu si ari na poropita sapu hoke kokoha pa dia zinama.
16 Sarini pu totoli ni sari tie hire si turaṉa va sea i,
meke sarini pu ta totoli si ta turaṉa va seu.
17 Gua asa ke e Zihova si lopu kaqu qetu ni sari tie vaqura,
meke lopu kaqu tataru ni Sa sari pu eapa na naboko,
sina doduru si lopu gilania sa Tamasa meke kaleadi beto si arini,
tale zinama bonidi si tozi rini pa ṉuzudia;
gua ba, sa tinaṉaziri te Zihova si lopu rizu taloa,
sa Limana si ovulu sage eko mo, nama pude seke.

18 Hinokara huruṉu gua tugo na nika sa kinaleana;
gani sa sari na hiqohiqo rakihi,
sulu pania sa sa hiqohiqo pa soloso,
meke sa tuṉahana sa si ale va toketokele sage.
19 Koasa tinaṉaziri te Zihova Tadi na Qeto Minate,
si sa popoa si kaqu ta sulu,
meke sari tie mo si na hudana sa nika;
meke loke tie kote toka nia sa tasina.
20 Kote raza ia rini sa turaṉa dia pa kali matao,
ba kote korapa ovia tugo;
kote vagi koasa turaṉadia pa kali gede,
ba kote lopu deṉa tugo.
Sari tudia soti ba kote kamo henai mo rini!
21 Sari tie pa Manase kote henai sari pa Iparemi,
ari pa Iparemi kote henai sari pa Manase;

meke kote taliri sari karua meke raza ia si pa Ziuda;
gua ba, sa tinaṉaziri te Zihova si lopu hite rizu taloa,
sa Limana si ovulu sage eko mo, nama pude seke.

10

1 Madi talotaṉa sarini pu tavete tinarae ba lopu pa tinoṉoto,
sarini pu vilavilasa toka kale meke ṉoṉovali sari tie pa vinaripitui.
2 Korodia tokani pa vinilasa toṉotodi sari na malaṉa
meke sa tinokae si lopu ta vala koari na Qua tinoni.
Hiko vagi rini sari na tinago tadi na naboko,
meke gua tugo koari koburu eapadi.
3 Na sa si kote tavetia gamu koasa rane va kilasa gamu sa Tamasa,
sipu korapa mae gua pa seu sa tinahuara?
Koe sei si kote haqala la hata tinokae gamu?
Pavei kote la va naqiti gamu sari mia tinagotago?
4 Loketoṉa pule ba kote mate si gamu pa vinaripera
babe matagutu turaṉi sari pu ta tuqe vagi.
Gua ba, sa tinaṉaziri te Zihova si lopu hite rizu taloa,
sa limana si ovulu sage eko mo, nama pude seke.
5 Zama se Zihova, “Mi talotaṉa gamu pa Asiria,
Gamu pu tavetavete ni gamu Rau pa Qua tinaṉaziri guana na Qua vedara!*
6 Garunu la nia Rau se Asiria pude rapatia sa butubutu sapu loke dia tamasa,
va tia la nia Rau si asa koari na tinoni pu ta ṉaziri ni Rau,
pude saputu meke hiko vagi dia tinagotago,
pude neti goreni si arini guana nelaka pa sisiraṉa.
7 Ba lopu gua asa si hiva tavetia Asiria,
lopu gua asa si koa pa nana binalabala,
sa nana hiniva si pude huhuara,
pude seke va mate betoi soku butubutu.
8 Zama si asa, ‘Vea lopu na baṉara tu sari doduru qua ṉiha?
9 Huara pania gami sa popoa Kalono gugua mo pa Kasemisi.
Hamati si hoqa pa kenu mami gua mo pa Arapadi.
Meke Sameria si huara gunia tugo gami pa Damasikasi.
10 Tuqe vagi sa Limaqu sari butubutu pu vahesi sari na beku,
sari binaṉara sapu tago beku sapu ari laedi hola ni saripu tadi pa Zerusalema meke Sameria.
11 Ke kote va kilasia gami sa popoa Zerusalema meke sari nana beku pa patu na huda,
gua mo sapu tavete nia gami si pa Sameria meke sari nana beku.’ ”
12 Pana va hokoti e Zihova sari doduru Nana tinavete la koasa toqere Zaione meke Zerusalema, si kote tiqe zama si Asa, “Kamahire kote va kilasia Rau sa baṉara pa Asiria koasa nana vinahesi pule meke sa vina titie pa matana. 13 Ura zama si Asa,
‘Pa ṉiniraṉira tanisa Limaqu si vata evaṉi Arau si hire,
meke pa Qua ginilagilana si
va rizui Rau sari na voloso tadi na butubutu,
meke la tuqe vagi Rau sari dia tinagotago;
guana tie ṉiṉira si Rau totoso seke goreni rau sari dia baṉara.
14 Guana tie sapu qaqama la pa vori,

* **10:5** Ais 14:24-27; Nehu 1:1 kamo hinia 3:19; Zepa 2:13-15

sa Limaqu sapu qaqama la koari na tinagotago tadi na butubutu;
guana tie sapu vagi varigara vovoto ta veko palaedi si Arau,
totoso varigara ni Rau sari na popoa nomadi;
loke tie hite nebe nia sa tatapuruna
babe tukelia ṉuzuna pude kabo vura.’ ”
15 Boka ovulu sage pule nia sa maho, ululu hola nia si asa pu korapa sokosoko?
Babe boka vahesi pule nia sa so, hola nia si asa pu korapa tuqena?
Boka sekea sa kolu si asa pu taṉinina,
babe na vedara boka ovulia sa tie tuqena?
16 Gua ke, sa Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate,
si kote garunu la nia si keke minoho koari nana varane sapu toa valeana tinidi;
pa korapana sa nana tinolava si kote pidala vura sa nika
meke kote huruṉu si asa.
17 Tamasa sa zuke pa Izireli si kote ta evaṉae na nika,
Asa pu hopena si kote huruṉu;
pa korapana keke rane si kote sulu
meke gani pani Sa sari nana hiqohiqo rakihi.
18 Sa tinolava tadi nana hiqohiqo na pepeso masurudi
si kote ta huara palae,
guana tie mohona sapu gore hiteke tinina.
19 Meke sari na huda koa holadi pa nana soloso si kote visavisa,
meke na koburu hite ba kote boka kubere goreni mo.

Ka Visavisa Tie Izireli si Kote Pule Mae

20 Koasa rane asa sari ka visavisa tinoni pa Izireli,
sarini pa butubutu te Zekopi pu lopu mate,
si lopu kote kalavarae la koe Asiria pu seke goreni
ba kote hinokara kalavarae la si arini koe Zihova,
Asa sapu Hopena pa Izireli.
21 Ari ka visavisa tinoni si kote kekere pule,
arini pu koa hola pa butubutu te Zekopi
si kote pule la koasa dia Tamasa Ṉiṉirana.
22 Kei Izireli, ve soku guana onone pa masa sari mua tinoni,
ba kote ari ka visavisa mo si kote pule.
Na tinahuara si ele ta zamae vura,
sapu garogaro meke toṉoto.*
23 Uve, sa Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate kote va gorevura ia,
sa tinahuara sapu ta zama vura la koasa doduruna sa pepeso.

Kaqu Va Kilasia Zihova se Asiria

24 Gua ke, hie si zama nia sa Baṉara, e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Kei gamu na Qua tinoni pu koa pa Zaione,
mi lopu matagutu ni sari pa Asiria,
pu sekeni gamu kolu
meke avaṉani gamu vedara, gua ari pa Izipi.
25 Lopu seunae si kote ibu mo sa Qua binugoro atu koa gamu,
meke sa Qua tinaṉaziri si kote taliri la pa tinahuara tadi pa Asiria.”
26 Kote hiliburu ni iku sekesekeana e Zihova Tadi na Qeto Minate si arini,
gua pa totoso seke goreni Sa sari pa Midiani pa patu pa Orebi;
meke kote huhuku nia kolu Sa sa kolo

* **10:22** Rom 9:27

gua totoso va kilasi Sa sari pa Izipi.
27 Koasa rane asa si kaqu vagi pani Rau pa avara mia sa minamata tadi kasa,
gua tugo sa ioki pa rua mia;
sa ioki si kaqu tava moku
sina ele noboko si gamu.
28 La nuquru koasa vasileana lavata pa Aiata sari kana;
meke hola gua pa Miqoroni;
veko paki dia pinaleke pa Mikimasi.
29 Ene gua koasa karokarovoana pa toqere si arini, meke zama,
“Kote hola boṉi si gita pa Qeba.”
Neneqara sari pa Rama;
meke govete sari pa Qibea, sa popoa te Saula.
30 Kabo vura, gamu tudia vineki ri pa Qalimi!
Va avoso, gamu pa Laisa!
Olaṉa, gamu tie pa Anatoti!
31 Sari tie pa Madimena si govete beto;
sari pa Qebimi si tome.
32 Pa rane ṉinoroi si kote noso sari Asiria pa Nobi;
kote hiru ni limadia la koasa toqere pa Zaione,
koasa toqere pa Zerusalema.
33 Doṉo la, sa Baṉara, e Zihova Tadi na Qeto Minate,
pa Nana ṉiniraṉira si kote koku pani Sa sari lelaṉa huda nomadi.
Sari huda ululudi si kote ta maho gore,
saripu gele hola si kote tava pepeka.
34 Kote maho goreni Sa sari hiqohiqo muqe;
sari huda pa Lebanoni si kote hoqa pa kenuna Asa pu Ṉiṉira Hola.

11

Sa Binaṉara Bulebulena

1 Na lelaṉa si kote tuvulu vura koasa dadagana e Zese;
koasa karosona si kote ari vuana si keke Lelaṉana sa.*
2 Sa Maqomaqona e Zihova si kote kamo koasa,
sa Maqomaqo ginilagilana meke binokaboka,
sa Maqomaqo vinari tokae pa binalabala meke ṉiniraṉira,
sa Maqomaqo tinumatumae meke pinamaṉana e Zihova,
3 meke kote qetu nia Sa sa vina tabena e Zihova.
Lopu kote vilavilasa si Asa luli gua pa dinogoro pa mata,
babe varipitui pa inavoso pa taliṉana,
4 ba pa tinoṉoto si kote pitui Sa saripu loke dia,*
pa vinilasa toṉotona si kote tavete valeana la si Asa koari pu malaṉa pa popoa pepeso.
Sa kolu pa ṉuzuna si kote seke nia Sa koasa popoa pepeso,
koasa siniṉo pa beruna kote seke va mateni Sa sari tie kaleadi.
5 Sa tinoṉoto si kote dokoho nia Sa
meke sa ṉinoṉo si kote ilupu nia Sa pa kopetena.*
6 Sari siki variva mate kote koa turaṉi sari tuna sipi,
sari leopadi kote eko turaṉi sari na qoti.
Sari na tuna bulumakao, tuna laione, si kote koa varigara meke ganigani;*

* **11:1** Rev 5:5, 22:16 * **11:4** 2 Tes 2:8 * **11:5** Epi 6:14 * **11:6** Ais 65:25

meke na koburu hite kote kopuni si arini.
7 Na bulumakao kote ganigani turaṉia sa bea,
sari tudia si kote eko varigara,
meke sa laione si kote gani duduli gua na bulumakao.
8 Na koburu si kote lopilopi tata meke qaqama la pa pou tanisa noki variva mate.
9 Lopu kote variva mate babe vari komiti si arini
koasa doduruna sa Qua toqere hopena,
ura sa popoa pepeso si kote siṉia na ginilagilanana e Zihova
gua sapu siṉia kolo sa lamana.*

Kote Pule saripu Ta Raovo Taloa

10 Koasa rane asa sa Karoso te Zese* si kote turu guana pitipiti tadi na tinoni;
sari butubutu si kote varigara la koa Sa
meke sa vasina koa si Asa si kote tolavaena.
11 Koasa rane asa si kote qaqama vura nia e Zihova sa Limana vina rua totoso
pude vagi pule ni sari ka visavisa tie pu koa holadi koari Nana tinoni:
pa Asiria, pa Izipi Peka, pa Izipi Ulu, pa Itiopia, pa Elami, pa Babiloni, pa Hamati, meke koari na nunusa pa kolo lamana.
12 Kote kave sage pitipiti si Asa pude dogoria ri kaiqa butubutu,
meke varigara ni sari tie Izireli saripu ta raovo taloa;
kote vagi puleni Sa sari tie Ziuda saripu hurakatae lamae koari na hopeke vasidi koasa kasia popoa.
13 Sa kinonokono te Iparemi si kote murimuri
meke sa kinuhana te Ziuda si kote noso;
Iparemi si lopu kote kono nia se Ziuda,
meke se Ziuda si lopu kote kana ia se Iparemi.
14 Kote varigara sari karua meke rapatia si pa Pilisitia pa kali lodu rimata;
meke zau vagi koari tie pa kali gasa rimata.
Kote la va kilasi rini sari pa Edomu meke Moabi,
meke sari tie Amoni si kote va tabe la koa rini.
15 E Zihova si kote va popa ia
sa koqu pa Izipi;
pa limana kote nebe la nia Sa sa givusu maṉinina
koasa Ovuku pa Iuparetisi.
Kote paqaha nia zuapa tototo lo hitekedi Sa sa ovuku nomana
pude boka ene karovo vasina pa nenedia sari na tie.*
16 Kote tavetia Sa si keke siraṉa nomana
pude tadi Nana visavisa tie pu koa holadi pa Asiria,
gua sapu tavete poni Sa sari pa Izireli pukerane
totoso topue vura si arini pa Izipi.

12

Na Kinera Vinahesi

1 Koasa rane asa si kote zama si agoi:
“Zihova, maqu vahesi Igo.
Na bugoro nau Goi si arau,
ba ele rizu taloa sa Mua tinaṉaziri
meke kamahire si va maṉotau Goi si arau.

* **11:9** Hbk 2:14 * **11:10** Sa Karoso te Zese si e Zisu. Mi tiro la i Rom 15:12, Rev 5:5, 22:16.
* **11:15** Rev 16:12

2 Hinokara na qua hinarupu sa Tamasa;*
Kote raṉea arau meke lopu kote koa matagutu.
E Zihova, e Zihova, sa qua ṉiniraṉira meke sa qua kinera;
Asa si na qua hinarupu.”
3 Pa qinetuqetu si kote kave vagi kolo napo si goi
koasa berukehe tinaharupu!
4 Koasa rane asa si kote zama si agoi:
“Zama leana la koe Zihova, tepa tinokae koasa Pozana;
tozi va avoso lani koari na butubutu sari Nana tinavete,
mamu va lavatia sa Pozana.
5 Mi kera la koe Zihova, sina sari na tinavete variva magasadi si taveti Sa;
vata gilana nia koasa doduruna sa kasia popoa sa inavoso hie.
6 Mi kukili vala beto na kera qetuqetu, gamu tie pa Zaione,
ura tava lavata si Asa pu Hopena pa Izireli pu koa pa vari korapa mia.”

13

Sa Vina Kilasa te Babiloni

1 Hie sa kinorokorotae pa guguana Babiloni sapu vagia Aisea tuna Emosi koe Tamasa:*
2 Zama vura guahe se Zihova, “Va sagea sa pitipiti pa batu toqere sapu loke hudana,
mi kukili la i; tioko la i
pude nuquru pa sasada tadi na palabatu.
3 Arau ele garuni sari qua tie hopedi;
ele tioki Rau sari Qua varane pude va gorevura ia sa Qua tinaṉaziri,
arini pu kote qetu nia sa vina lavataqu Rau,” gua.
4 Va avoso, na vevehe si koari na toqere,
guana tadi na kobi tinoni!
Va avoso, na ṉoveoro si koari na butubutu,
guana kobi butubutu si vari kamoi!
E Zihova Tadi na Qeto Minate
si va nama i sari Nana tie varipera.
5 Na maedi pa popoa seu si arini,
pa vina betona sa kasia popoa,
e Zihova meke sari likakalae varipera pude gorevura ia sa Nana tinaṉaziri,
pude huara ia sa doduruna sa popoa.
6 Mi kabo gamu, ura sa rane te Zihova si tata kamo;
kote kamo guana tinahuara tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.*
7 Koasa ginugua hie, si kote mate beto sari doduru lima,
sari bulodia ri doduru tie si kote malohoro gore.
8 Na holoqoru si kote kamo koa rini,
tinasigiti meke tinalotaṉa si kote koa koa rini;
kote ta sigiti guana barikaleqe podopodona.
Kote vari doṉoi pa ninunala si arini,
sari isumatadia si kote kurekure sisigiti.
9 Doṉo la, sa rane te Zihova si korapa mae,
na rane kaleana sapu koa ia sa tinaṉaziri na binugoro ṉiṉirana,
pude huara pania sa popoa meke va mate pani sari na tie kaleadi.
10 Sari pinopino pa maṉauru,

* **12:2** Ekd 15:2; Sam 118:14 * **13:1** Ais 47:1-15; Zer 50:1 kamo hinia 51:64 * **13:6** Zol 1:15

si lopu kaqu va vura i sari dia kalalasa.
Sa rimata sapu gasa si kote tava huporo
meke sa sidara si lopu kalalasa.*
11 Kaqu va kilasia Rau sa kasia popoa koasa nana kinaleana,
sari na tie kaleadi koari na dia tinavete sea.
Kaqu va kokoi ia Rau sa vinahesi pule tadi na tie va titiedi,
meke kote va kurekure i Rau sari tie loke dia tataru.
12 Sari tie koa holadi si kote visavisa guana qolo viana,
kote lopu ta dodogoro sigiti si arini, hola nia sa qolo pa Opira.
13 Gua ke, kote niu ia Rau sa maṉauru,
meke kote matagutu si asa gua na tie,
meke sa kasia popoa si kote niu na rizu pa nana vasina;
koasa tinaṉaziri te Zihova Tadi na Qeto Minate,
koasa rane sapu huruṉu vura sa Nana binugoro.
14 Kote guana kurukuru dia ta hukuena,
guana sipi sapu loke nana sepati,
kote hopeke hatai rini sari dia butubutu,
hopeke govete pule pa dia popoa.
15 Asa pu ta saputu vagi si kaqu ta hova va mate;
doduru pu ta raovo vagi si kote mate pa vedara.
16 Sari dia koburu si kote seke muzari rini sipu korapa doṉo dia mo;
kote ta vagi palae sari dia tinago pa vetu meke tavete va sea koari na
dia barikaleqe.
17 Doṉo la, kote turaṉa mae ni Rau sari pa Media,
sarini pu lopu galagala nia sa laena sa siliva
meke lopu boka qetu nia sa qolo.
18 Pa dia bokala kote seke goreni rini sari tie vaqura;
kote loke dia tataru koari na haha
meke lopu kaqu balabala pule pana sekei rini sari koburu.
19 Babiloni, sa patu ṉedala koari na binaṉara,
sa tinolava meke vinahesi pule tadi tie Babiloni,
kote gona gore nia sa Tamasa si asa,
gua ri pa Sodomu meke Qomora.*
20 Babiloni si lopu kote ta koa pule hokara
babe ta veko kinoa koari na sinage na sage;
loke tie Arebia[d] si kote la turu ipi vasina,
loke sepati kote la va magogoso sipi vasina.
21 Ba sari kurukuru pa qega si kote la koa vasina,
sari na siki kote la siṉi sari vetu;
vasina kote koa sari duduru,
meke vasina kote horu lamae sari na qoti pinomodi.*
22 Na siki ene boṉi si kote kabo koari na vetu ṉiṉiradi,
na siki si kote koa koari na vetu baṉara.
Sa totoso te Babiloni si ele kamo,
meke sari nana rane si tata hola dia mo.

14

Sa Pinule Tadi pu Ta Raovo

1 Kote tataru nia Zihova se Zekopi;
kote vizata pule ia Sa se Izireli,

* **13:10** Izk 32:7; Mt 24:29; Mk 13:24-25; Lk 21:25; Rev 6:12-13 * **13:19** Zen 19:24 * **13:21** Ais 34:14; Zepa 2:14; Rev 18:2

meke la va koa pule i koasa dia pepeso.
Sari tie karovodi si kote la somana koa rini,
meke koa keke turaṉi sari pa tutina e Zekopi.
2 Soku butubutu kote tokani
pude turaṉa pule lani sari tie Izireli pa dia popoa.
Meke sari votiki butubutu si kote nabulu la koari na tie Izireli, pa pepeso
te Zihova.
Sarini pu raovo vagia se Izireli si kote ta raovo vagi,
meke kote baṉara ni ri na tie Izireli sarini pu ṉoṉovala i.

Sa Baṉara pa Babiloni pa Popoa Tadi Tie Matedi

3 Koasa rane pu harupu gamu e Zihova
pa tinasigiti, tinalotaṉa, meke minatagutu,
4 si kote va sisire nia gamu sa baṉara pa Babiloni meke zama:
“Sa tie ṉoṉovala si ele beto!
Sa tinavete kaleana sapu huruṉuna tanisa si beto!
5 E Zihova ele moku pania sa kolu ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
sa kolu pinalabatu tadi na baṉara,
6 sapu pa tinaṉaziri si ele seke gore tie
sapu loke vinabetona,
meke pa binugoro si ele huari sari na butubutu
meke ṉoṉovala va kaleana.
7 Kamahire si magogoso sa kasia popoa pa binule;
meke podalae kerakera.
8 Sari huda sida meke huda paeni pa Lebanoni
ba qetu meke zama,
‘Kamahire sapu hoqa gore si agoi,
si loke tie mamaho huda kote mae maho goreni gami.’
9 Sa lovu si ele va namanama
pude va kamo igo pa mua inene la;
va vaṉuni sa sari na maqomaqo vasina pude va kamo igo,
doduru ari kasa koimata pa kasia popoa pu ele mate;
va tekuli sa koari na dia habohabotuana baṉara,
sari doduru baṉara koari na butubutu pu koa pa lovu kamahire.
10 Kote olaṉa sari doduru,
kote zama si arini koa goi,
‘Agoi si ele malohoro gua mo gami;
ele gua mo gami si agoi.’
11 Doduru vina lavatamu si ele gore beto la pa lovu,
turaṉae koari na vevehedi ri na mike;
na uloso si ele ivara pa kaurumu
meke na uloso kote nobi igo.
12 Nomana sa hinoqa gore tamugoi pa Maṉauru,
agoi na pinopino habia, tuna koreo sa vaqavaqasa!
Ele ta gona gore la pa pepeso si agoi,
agoi pu ele va goredi pa pepeso sari na butubutu!*
13 Zama si agoi pa bulomu,
‘Kote sage la pa Maṉauru si arau;
kote va ululu ia rau sa qua habohabotuana baṉara
holani sari na pinopino te Tamasa;
kote habotu tava baṉara si rau pa kenudia rina vinarigara tamasa,
koasa toqere hopena sapu ululuna hola.*

* **14:12** Rev 8:10, 9:1 * **14:13** Mt 11:23; Lk 10:15

14 Kote sage ululu holani rau sari batudi rina lei;
kote guni pule nau sa Tamasa Ululuna Hola.’
15 Ba ta vagi gore la pa lovu si agoi,
la pa pou sapu lohi hola. 16 Sarini pu dogorigo si doṉo toto sisigiti igo rini,
meke nanasa:
‘Asa tugo sa tie pu niu ia sa popoa pepeso
meke va matagutu neneqarai sari na butubutu?
17 Asa tugo sa tie sapu iliri nia qega sa kasia popoa,
pu huara goreni sari vasileana lavata
meke lopu va malumi sari pu ta raovo vagidi pude pule pa dia popoa?’
18 Doduru baṉara matedi koari na butubutu si eko noso,
hopeke koa pa dia lovu tolavaedi.
19 Ba agoi si ta gona vura pa mua lovu
guana keke lelaṉa ta kiluna;
opo tamunu igo rina tie ta seke va matedi,
koari na tie ta hova va matedi,
koarini pu tava gore la koari na patu pa pou.
Tava neti gore pa nene si agoi,
20 ke lopu ta pomunu va leana si agoi,
sina huaria goi sa mua popoa soti,
meke va matei goi sari turaṉamu.

Sari tuti dia ri na tie kaleadi gugua arini
si lopu hoke ta avoso pule.
21 Va nama ia si keke vasina pude va matei sari tuna koreo
koasa sinea tanisa tamadia;
lopu kaqu baṉara nia rini sa kasia popoa
babe va sokui sari dia vasileana lavata koasa pepeso.”

Kaqu Huaria Tamasa sa Popoa Babiloni

22 Zama se Zihova Tadi na Qeto Minate,
“Kaqu raza i Rau si arini.
Kaqu seke pania Rau koe Babiloni sa pozana meke sarini pu koa vasina,
sari tuna meke tutina,” gua se Zihova.
23 “Kote iliria Rau pude na vasina tadi na duduru
meke kote tale zemizemina;
kote sara nia sasarana tinahuara Rau,”
gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.

Kote Huaria Tamasa si pa Asiria

24 Se Zihova Tadi na Qeto Minate si va tokotokoro,
“Hinokara, gua sapu ele balabala ia Rau, asa tugo si kaqu gorevura,
meke gua sapu hiva tavetia Rau, asa si kaqu ta evaṉa.*
25 Kaqu va kilasi Rau sari na tie Asiria pa Qua pepeso pa Izireli;
koari na Qua toqere kote neti gore ni Rau.
Kote vagi pania Rau sa ioki te Asiria koari Qua tinoni,
meke sari nana pinaleke mamata si kote va rizui Rau pa avara dia,”
gua.
26 Sa Nana hiniva asa si tana doduruna sa kasia popoa;
sa Limana si ele nadoro vura pude va kilasi sari na butubutu.

* **14:24** Ais 10:5-34; Nehu 1:1 kamo hinia 3:19; Zepa 2:13-15

27 Ura se Zihova Tadi na Qeto Minate si ele zama, ke esei kote boka va kari ia?
Sa Limana si ele nadoro vura, ke esei boka va noso ia?

Sa Kinorokorotae te Tamasa sapu Kote Ta Huara sa Popoa Pilisitia

28 Inavoso hie si kamo pa vuaheni sapu mate sa baṉara Ehazi:*
29 Mi lopu koa qetuqetu, gamu doduru pa Pilisitia,
sina moku sa kolu tanisa baṉara sapu ta seke nia gamu;
ura koasa karosona* sa noki matena asa si kote vura mae si keke noki variva mate, pude va mate gamu!*
30 Saripu malaṉa sisigiti si kote poni Rau gua rina Qua sipi,
meke kote koa va bulebulei dia.
Ba sapu gamu pa Pilisitia si kaqu huara pani gamu Rau pa soṉe;
lopu keke si kote toa hola.
31 Kabo gamu pa sasada! Gagaemana gamu pa vasileana nomana!
Mi holoqoru, gamu doduru pa Pilisitia!
Ta dogoro pa seu sari tuṉahadi rina vasileana ta suludi.
Na qeto minate ṉiṉirana si mae gua pa kali gede*.
Tale tie varane si arini, bebeno mae, na variva mate hola.
32 Na sa sa inolaṉa kaqu poni ni gita
saripu paleke inavoso tadi pa Pilisitia?
“E Zihova si ele kuria sa popoa Zaione,
meke vasina si kaqu tava sare sari Nana tinoni pu ele tava ṉoṉovala.”

15

Kote Huaria Tamasa si pa Moabi

1 Hie sa kinorokorotae pa guguana Moabi:*
Sa vasileana Ara pa Moabi si ta huara;
ta huara pa keke boṉi mo!
Sa vasileana Kira pa Moabi si ta huara;
ta huara pa keke boṉi mo!
2 Sari tie pa Diboni si sage la pa dia zelepade,
pude la kabo koari na dia vasina hopedi.
Kote kaboi rini sari pa Nebo meke Medeba.
Neri va golu sari batu dia pa tinalotaṉa
meke koto palae sari gumi dia.
3 Pa sisiraṉa si va sage poko baika si arini;
pa batu vetu meke koari na varivarigarana pa vasileana si kabo si arini,
meke lukalukana si arini.
4 Sari tie pa Hesiboni meke Eleale si kabo vura,
sa mamalaiṉidi si ta avoso kamo latu pa Zahazi.
Sari na varane pa Moabi ba kabo vura,
na matagutu sari bulodia.
5 Kaboa buloqu si pa Moabi;
sari tiena si govete kamo latu pa Zoara*,
seu kamo latu pa Eqalati Selisia.
Ene sagea rini sa siraṉa la pa Luhiti,

---

* **14:28** 2 Baṉ 16:20; 2 Koron 28:27 * **14:29** Sa karoso hie si na popoa Babiloni sapu hobena sa binaṉara Asiria. * **14:29** Zer 47:1-7; Izk 25:15-17; Zol 3:4-8; Em 1:6-8; Zepa 2:4-7; Zak 9:5-7 * **14:31** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **15:1** Ais 25:10-12; Zer 48:1-47; Izk 25:8-11; Em 2:1-3; Zepa 2:8-11 * **15:5** Loti si govete la pa Zoara pukerane.

kabokaboi meke ene la;
meke pa siraṉa la pa Horonaimi,
si lukalukana nia rini sa tinasuna tadirini.
6 Sari kolo pa Nimirimi si popa taloa,
meke harahara sari duduli,
sari linetelete si lopu koa,
meke loketoṉa sapu buma si koa hola.
7 Ke sari tinagotago sapu vagi rini meke veko va naqiti
si paleke karovoni rini koasa lolomo tadi na huda Popola.
8 Sa dia kinabo si kokodala lulia sa sa voloso pa Moabi;
sa uui tadirini si kamo latu pa Eqilaimi,
sa dia lukalukana si kamo latu pa Bia Elimi.
9 Sari kolo pa Diboni si siṉi na ehara,
ba lopu ele beto nia Arau sa tinasuna pa Diboni.
Na laione kote hata vagi sari tie pa Moabi sapu govete
meke gua tugo sarini pu koa hola pa popoa.

16

Nunala sari pa Moabi

1 Mi garunu la ni sari na tuna lami guana vinariponi la koasa baṉara pa popoa,
gamu pa vasileana pa Sela pa kali qega,
mi garunu lani sari na lami koasa toqere pa Zaione.
2 Guana kurukuru sapu taputapuru sage
na ta zuzu vura pa vori,
sari barikaleqe pa Moabi koasa ovuku Anoni.
3 Zama sari barikaleqe Moabi, “Poni gami binalabala,
tozini gami, na sa si kote tavetia gami.
Lavelaveni gami koari mami kana.
Va paere gami na tie govete mami si gami,
meke lopu tozi vurani sari vasidi pu korapa tome gami.
4 Va koa gami mo na tie Moabi pu govete atu koa gamu;
lopu va dogoroni gami koari mami kana.”

Na kote kokoi mo sa tie noṉovala,
meke sa tinahuara si kote noso;
sarini pu mae raraza si kote murimuri taloa.
5 Pa tataru si kote ta tavete si keke habohabotuana baṉara;
sa tie pu va gorevura i sari nana zinama si kote habotu vasina,
keke pa tutina e Devita
keke sapu varipitui pa ṉinoṉo
meke tuturei taveti sa sari na tinavete pa tinoṉoto.
6 Ele avoso nia gami sa vinahesi pule te Moabi,
sa nana vina lavata pule meke sapu doṉo pule nia,
loke nana pinamaṉa pa tie meke doṉo va gore tie si asa,
ba sari nana zinamazama vinahesi pule si kokobadi.
7 Gua ke sari tie pa Moabi si kaqu lukalukana,
doduru si kaqu lukalukana nia rini sa popoa pa Moabi.
Kaqu talotaṉa meke kaboi rini
sari tie pa Kiri Hareseti.
8 Sari na inuma pa Hesiboni si harahara,
meke sari na inuma vaeni pa Sibima si kaleadi.

Sari na koimata koari na butubutu
si neti ṉovali sari vaeni arilaedi,
saripu hoke kamo la pa Zazera
meke araha la gua koasa soloso qega.
Sari liho dia si repaha vura,
meke kamo la gua tu koasa Kolo Matena.
9 Ke kabo si rau, kabo gua ari pa Zazera;
kaboi rau sari na vaeni pa Sibima.
Agoi Hesiboni, agoi Eleale,
totolo sa kolo mataqu na kabo gamu rau!
Sa kukili qetuqetu totoso sagana sari vua huda,
meke totoso pakepakete si noso.
10 Na qinetuqetu si ta vagi palae koari na inuma;
loke tie si kera na kukili koari na inuma vaeni;
loke tie si munamunala qurepi pude vagi napo vaeni,
ura na va nosoa Zihova sa kinukili qetuqetu.
11 Pa buloqu si kaboa rau sa popoa Moabi guana mike,
meke talotaṉa nia maqomaqoqu si pa Kiri Haresi.
12 Totoso la vahesi ri na tie Moabi koari dia vasina hopedi pa toqere,
si na va mabo pule ni mo si arini;
totoso la si arini koari dia beku pude varavara,
si na tinavete hoboro si arini.
13 Arini sari na zinama sapu zama va kenue nia e Zihova pa guguana Moabi.
14 Ba kamahire si zama guahe se Zihova,
“Kamo sa vina betona sa vina ṉeta vuaheni,
ta nae gua sapu hoke nae gunia sa tie ta pusina pa vinariva egoi,
si sa tinolava te Moabi meke sari doduru nana tinoni si kote murimuri.
Ka visavisa tie mo si kote koa hola meke kaqu malohorodi mo.”

17

Kaqu Va Kilasi Tamasa sari pa Siria meke Izireli

1 Hie sa kinorokorotae te Zihova pa guguana Damasikasi:
“Doṉo la, Damasikasi si lopu kote na vasileana nomana pule
ba kote ta evaṉae na vinarigarae remoremo.*
2 Sari vasileana nomadi pa Siria si kote ivulu
kote ari na sipi si eko muliuṉu dia vasina,
loke tie kote va mataguti.
3 Sari goba koari na vasileana nomadi pa Izireli si kote ta huara,
meke sa ṉiniraṉira tanisa binaṉara pa Damasikasi si kote murimuri;
sari visavisa tie pu lopu mate pa Siria si kote kurekure
kekeṉoṉo gua ari pa Izireli,”
gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
4 “Koasa rane asa si sa tinolava te Izireli si kote beto;
sari tinagotago tanisa si kote ta vagi palae.
5 Kote guana totoso ele pakepakete sa tie pa inuma
meke pakete vagi betoi sa sari vuvua pa limana,
kote ta huara gua sa totoso ta vagi palae sari na kiko huiti
koari na inuma pa lolomo Repaemi.
6 Ba kaiqa huiti si kote koa hola dia,
gua sa huda olive totoso ta zoru,

* **17:1** Zer 49:23-27; Em 1:3-5; Zak 9:1

si karua babe n̲eta vua olive si koa hola dia koari na lelan̲a panaulu,
made babe lima si koari na lelan̲a pepekadi,"
gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
7 Koasa rane asa si kote don̲o la si arini koa Sa pu va podakadi,
meke kote lin̲ana sari matadia la koa Sa pu Hopena pa Izireli.
8 Lopu kote don̲o la i rini sari na hope,
saripu taveti rini pa limadia,
meke lopu kote vahesi rini sari na beku barikaleqe, pozana Asera[d],
babe la vahesi koari na hope tana vina uququ oto huda humaan̲a lea
pu taveti rini pa kakarutu dia.
9 Koasa rane asa, sari na vasileana nomadi pu n̲in̲iradi si kote guana soloso
hudahuda sapu ivulu palae,
guari na vasileana nomadi tadi na tie Hivaiti na Amoraiti sapu luara
pani rini totoso rapata i ari pa Izireli meke govete si arini.
10 Ura Izireli, mulin̲i nia gamu sa Tamasa, mia Hinarupu;
lopu balabala ia gamu sa Patu n̲in̲irana, sa mia vetu n̲in̲ira pude lave
ni sari na kana.
Gua ke be va namai gamu sari linetelete ta vizatadi
meke letei gamu sari vaeni sapu ta paleke maedi,
11 meke be va toqoli gamu koasa rane ta lete rini,
meke be koasa munumunu letei gamu si liho dia,
gua ba loketon̲a si kote paketia gamu.
Na minoho meke na tinasigiti loke vina betona mo si kote ta pakete.
12 Kei, sa tinan̲aziri tadi na butubutu
si guana ololobagea ta n̲azirina!
Kei, sa n̲oveoro tadi na tie
si vevehe guana puzakana sa tovovo pa lamana!
13 Vea vevehe guana puzakadi rina kolo pa lamana sari na tie,
ba pana gegesi sa Tamasa si govete dia mo,
paleki na givusu guana elelo pa toqere,
guana kavuru pa vivirua.
14 Pana veluvelu si holoqoru sari pa Izireli
ba pana munumunu si loke kana si koa!
Asa sa hinia tadi kasa pu mae hiko vagi likakalae koa gita,
Asa si kote ta evan̲a koa rini pu mae varipera pude vagi va soku koa
gita.

18

Kaqu Va Kilasia Tamasa si pa Itiopia

1 Mani talotan̲a sa popoa soku ia na vaka tepe koari na ovuku pa Itiopia,*
2 sapu garunu la tie pa votiki popoa
gore lulia sa ovuku pa vaka sapu taveteni kuli rini.
La, gamu pu hoke tuturei paleke inavoso,
la koari tie geledi meke memehe kapudi,
koari tie ta matagutaedi koarini pa seu na tata,
na butubutu n̲in̲iradi sapu lopu ta tumae dia zinama,
meke dia pepeso si ta paqapaqaha koari na ovuku.
3 Gamu doduru tinoni pa kasia popoa,
gamu pu koa koasa popoa pepeso,
pana tava sage sa pitipiti koari na toqere,

* **18:1** Zepa 2:12

si kote dogoria mo gamu,
meke pana ta ivu sa buki,
si kote avosia mo gamu.
4 Hiera gua si zama nia e Zihova koa rau:
"Kote koa lopu kulu si Arau pa Qua vasina pa Maṉauru meke dodogoro Qua,
guana maṉini sapu vuga pa totoso rimata dada,
babe na puni pana munumunu pa totoso pakepakete."
5 Ura, sipu lopu ele pakepakete, totoso nolo sari havoro
meke podalae sagana sari qurepi,
si kote seke pani rina kana sari liho vaqura koasa magu kotokotoana,
kote seke pani meke vagi pani rini sari lelaṉa sapu araha va seu.
6 Sari tomatedi ri na mia varane si kote ta veko la koari na kurukuru tapuru
meke koari na kurukuru pinomo;
sari kurukuru tapuru kote henai pa totoso dada,
meke sari kurukuru pinomo kote henai pa totoso ibu.
7 Pa totoso asa sari na vinariponi si kote ta paleke la koe Zihova Tadi na Qeto Minate
koari na tie sapu geledi meke memehe kapudi,
koari tie ta matagutaedi koarini pa seu na tata,
na butubutu ṉiṉiradi meke lopu ta tumae dia zinama,
meke dia pepeso si ta paqapaqaha koari na ovuku,
sari vinariponi si kote ta paleke la pa toqere Zaione, sa vasina tavahesi Pozana e Zihova Tadi na Qeto Minate.

19

Kaqu Va Kilasia Tamasa si pa Izipi

1 Hie sa kinorokorotae pa guguana Izipi:*
Doṉo la, se Zihova si koi koari na lei reregedi
meke korapa la pa Izipi.
Sari beku pa Izipi si neneqara pa kenuna Sa,
meke sari bulodia ri na tie Izipi si matagutu.
2 "Kote vari kana ni Rau sari na tie Izipi,
sari koreo kote razai sari tasidia koreo,
sari tie si kote razai sari turaṉadia
vasileana nomadi kote razai sari vasileana nomadi,
meke butubutu kote razai sari na butubutu
3 Kote va malohoro i Rau sari bulodi ri pa Izipi,
meke kote va nosoi Rau sari dia hiniva;
kote la tepa tinokae si arini koari dia beku, meke koari na maqomaqodi rina tie matedi,
koari na tie vakuvakutae na tie matemateana.
4 Kote vala ni Rau sari pa Izipi,
koa keke baṉara ṉoṉovala,
meke na baṉara kaleana pude ṉati hiniva ni,"
isana gua si zama vura nia sa Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate.
5 Sari kolo koasa ovuku si kote popa taloa,
meke sa pepeso pa kauruna sa ovuku si kote kaqi meke popa.
6 Sari na gineli kolo koasa ovuku la koari na inuma si kote popa meke humaṉa hikare;
sari totótolo si kote hitehite gore meke popa taloa.

* **19:1** Zer 4:2-26; Izk 29:1 kamo hinia 32:32

Sari kuli na kinahe si kote harahara,
7 gua tugo sari linetelete pa taqele Ovuku Naelo,
meke pa sadana sa ovuku.
Doduru inuma pa taqelena sa Ovuku Naelo
si kote kaqi sa pepeso meke na linetelete si kote ta givusu taloa.
8 Sari na tie habu si kote qumiqumi meke talotaṉa,
doduru pu tutusa pa Ovuku Naelo;
arini pu ipa vaqara koasa kolo
si kote talotaṉa na nunala.
9 Arini pu va tana lozi si kote kuliusu,
sari tie tigisi poko memelesina si kote nunala.
10 Sari tie tavetavete pa kali poko si kote malohoro mate dia,
meke doduru tie ta tabaradi si kote balabala mamata.
11 Sari na koimata pa vasileana Zoani si na pekipekidi!
Sari tie gilagilana te Pero si vala binalabala seadi koasa.
Vea ke boka zama si agoi koe Pero,
“Arau si keke koari na tie gilagilana,
na tava tumatumae si rau koari na baṉara pukerane,” gua?
12 Avei sari mua tie gilagilana kamahire?
Madi va dogoroni gamu arini meke tozini gamu
gua sapu korapa tozia e Zihova Tadi na Qeto Minate
sapu va namanama vekoa Sa kote kamo la koasa popoa Izipi.
13 Sari na palabatu tadi pa Zoani si ele pekipeki,
sari koimata pa Memipisi si kokoha;
arini sari ṉati tie tuturaṉa pa Izipi
meke turaṉa va sea i sari tie.
14 Va kamo ni viviri e Zihova sari maqomaqodi;
meke la sarini meke va tedeve i sari pa Izipi pa doduru dia tinavete,
guana tie vivirina sapu tedeve likoho nia sa sa nana lua telena.
15 Loketoṉa si boka tavetia Izipi,
sa batu babe sa pikutu,
sari koimata babe sari tie kumakumana.

Kote Vahesia Izipi se Zihova

16 Koasa rane tugo asa si sari tie Izipi si kote guana barikaleqe.
Kote neneqara meke matagutu nia rini sa Limana e Zihova Tadi na Qeto Minate
sapu ta ovulu sage pude seke la koa rini.
17 Meke sa popoa Ziuda si kote matagutu nia ari pa Izipi,
meke sa pozana mo Ziuda ba kote holoqoru nia mo arini
koa gua koasa ginugua sapu kote tavete la nia e Zihova Tadi na Qeto Minate koa rini.
18 Koasa rane asa si ka lima vasileana pa Izipi si kote zama pa vinekala tadi pa popoa Kenani,
meke kote tokotokoro pa Pozana e Zihova Tadi na Qeto Minate.
Keke arini si kote ta pozae,
“Vasileana nomana tana Rimata.”
19 Koasa rane asa, keke hope te Zihova si kote koana pa kokorapana Izipi,
meke keke vina tigono te Zihova si kote pa voloso te Izipi.
20 Asa si kote na vina nonoga meke na vina sosode
sapu tavahesi se Zihova Tadi na Qeto Minate koasa pepeso Izipi.
Pana kabo la si arini koe Zihova sina razai ri na tie kaleadi,
si kote garunu la nia Sa si keke hinarupu,

meke asa kote la lavelave ni na harupi.
21 Ke se Zihova kote vata gilana pule nia koa rini pa Izipi,
meke koasa rane asa si kote gilania rini se Zihova.
Kote vahesia rini meke paleke la vina vukivukihi na vinariponi la koa Sa;
kote va tatara si arini koe Zihova
meke kote kopu nia rini sa dia vina tatara.
22 Kote va raza nia oza e Zihova si pa Izipi;
beto va raza ni Sa, meke kote salaṉi Sa.
Kote kekere la koe Zihova si arini,
meke kote olaṉi Sa sari dia tinepa meke salaṉi.
23 Koasa rane asa si kote koa nana si keke siraṉa nomana podalae pa Izipi
meke kamo pa Asiria.
Sari pa Asiria si kote ene la pa Izipi meke ari pa Izipi si kote la pa
Asiria.
Sari pa Izipi meke sari pa Asiria si kote vahesi varigara.
24 Koasa rane asa si se Izireli si kote vina ṉeta koari karua,
sari Izireli, Izipi, meke Asiria si kote na minana koasa popoa pepeso.
25 Kote mana ni e Zihova Tadi na Qeto Minate,
meke zama, “Mani ta manae se Izipi na Qua tinoni, se Asiria na Qua
tinavetena, meke Izireli sa Qua tinago.”

20

Sa Vina Gilagila Tanisa Poropita Dodohona

1 Koasa vuaheni sapu garunu la nia e Saqoni, sa baṉara pa Asiria, sa nana
ṉati palabatu pa vinaripera meke rapatia meke zau vagia sa sa vasileana
Asidodi pa Pilisitia, 2 si zama ia Zihova se Aisea tuna e Emosi, “Va gore
pania sa poko baika pa tinimu meke sari sadolo pa nenemu.” Meke va
tabea sa se Zihova meke ene lamae dodohona meke nene moka.
3 Meke zama se Zihova, “Sa qua nabulu se Aisea si ene dododohona
meke nene moka padana ka ṉeta vuaheni. Na vina gilagila si asa gua
sapu ta evaṉa koa rini pa Izipi meke Itiopia, 4 sapu kote la sa baṉara pa
Asiria meke turaṉa taloani, dododohodi meke nene moka, sari pa Izipi
meke Itiopia. 5 Arini pu raṉea se Itiopia meke vahesihesia se Izipi si kote
matagutu meke kurekure. 6 Koasa rane asa si ari kasa pu koa pa raratana
Pilisitia si kote zama, ‘Doṉo la, dogoria gua sapu ta evaṉa koari tie pu
raṉei gita, arini pu la tepani tinokae gita pude harupu gita koasa baṉara
pa Asiria, gua! Kote vea meke leada si gita?’ ”

21

Sa Kinorokorotae pa Guguana Babiloni

1 Hie sa kinorokorotae pa guguana Babiloni, sa popoa qega tata pa
raratana masa:
Gua ri na vivirua pu sara mae gua pa kali gevasa,
na qeto minate si mae gua pa qega,
mae gua pa popoa variva matagutuna.
2 Keke dinogodogorae variva matagutuna si tava dogoro nia arau:
Na tie qoraqora si qoraqora, tie huhuara si huhuara.
Gamu pa Elami, la rapata! Gamu pa Media, la koa vari likohae nia sa
vasileana lavata meke raza ia!
Kote va kokoi i Rau sari doduru tinasigiti sapu evaṉi Babiloni.
3 Sipu dogoria rau sapu gua asa, si sigiti tu sa tiniqu,

keke sigiti kaleana hola kamo au, guana sinigiti podopodo tadi
barikaleqe;
na viviri nia rau sa inavoso sapu kamo mae,
matagutu nia rau sapu vaquru dogoria rau.
4 Duaṉa sa buloqu,
sa minatagutu si neneqara nia rau;
hiva nia rau pude tuturei boṉi sa popoa
ba sa huporo pule tu si matagutu nia rau.
5 Va nama ni rini sari na tevolo,
ivara ni rini sari na habohabotuana,
hena si arini, meke napo si arini!
Sipu korapa gua si kamo sa zinama! “Tuturei gamu na koimata,
va namai mia lave!”
6 Hie sa zinama te Zihova koa rau:
“La va turu vekoa sa tie hakehakei
tozi nia pude kukili pana dogoria sa si keke toṉa.
7 Pana dogoro totopili varipera si asa
ta turaṉa koari na hose,
kaiqa tie si koi doṉ'ki
babe tie koi kameli,
si kaqu turu nama si asa,
turu nama eko mo.”
8 Meke kukili vura gana sa tie hakehakei,
“Qua palabatu, hopeke rane si turu hakehakei si rau;
doduru boṉi si koa si rau koasa qua tuturuana.
9 Doṉo la, hiera si keke tie pa totopili varipera,
ta turaṉa koari na hose.”
Tozia mo sa tie kopu sa inavoso:
“Babiloni si hoqa, hoqa si asa!
Doduru beku te Babiloni
si hoqa ilasa pa pepeso!”*
10 Kei, gamu na qua tie pa Izireli, ele munala si gamu pa vasina vari paqaha
kiko huiti koari na qaqalotodi,
na tozini gamu rau gua sapu avosia rau
koe Zihova Tadi na Qeto Minate
koasa Tamasa pa Izireli.

Sa Kinorokorotae pa Guguana Edomu

11 Hie sa kinorokorotae pa guguana Edomu[d].
Keke tie pa Edomu si titioko mae koa rau,
“Tie kopu, vea seunae gua meke kote hola sa boṉi?
Tie kopu, vea seunae gua meke kote hola sa boṉi?”
12 Olaṉa sa tie kopu,
“Korapa mae sa munumunu, ba sa boṉi si kote pule mae tugo.
Be hiva nanasa si agoi, si mu nanasa;
mamu pule mae; mamu nanasa pule tugo.”

Keke Kinorokorotae pa Guguana Arebia

13 Hie sa kinorokorotae pa guguana Arebia:
Gamu kasa na tinoni pa Dedani,
pu ene koari na tokele kameli tadi na tie holuholu
meke turu ipi koasa popoa qega pa Arebia,
14 mamu paleke poni kolo saripu memeha;

---

* **21:9** Rev 14:8, 18:2

gamu tie pa vasileana Tema,
paleke poni ginani saripu govete mae tome.
15 Ura, na govete nia rini sa vedara,
sa vedara ta lobusu vekona,
govete nia rini sa bokala ta ṉave vekona,
koasa maṉinina sa vinaripera.
16 Hie si zama nia e Zihova koa rau:
“Sipu lopu ele hola keke vuaheni,
gua puta pa totoso gua sapu hoke va nae ia sa nabulu sapu ta pusi pa vinariva egoi pa tinavete,
doduru tinolava pa butubutu Kedara si kote beto.
17 Sari tie varane te Keda si kote visavisa,
arini mo pu hoke ṉavei sari bokala.”
E Zihova, sa Tamasa pa Izireli si ele zama.

22

Sa Kinorokorotae pa Guguana Zerusalema

1 Hiera sa kinorokorotae pa guguana Zerusalema, sa Lolomo Tanisa Dinogodogorae.
Na sa si korapa ta evaṉa?
Na vegua ke haqala la pa batu vetu sari doduru tie?
2 Agoi na vasileana sapu sokua na vevehe,
agoi na vasileana nomana sapu siṉia na ṉoveoro.
Sari na mua tie matedi si eko doduru vasina,
ba lopu mate pa vedara babe pa vinaripera si arini.
3 Doduru mia koimata si govete pa keke totoso;
ta zau vagi si arini sipu lopu ele ta gonae pa keke tupi.
Doduru si ta vagi varigara, na dia boso,
na govetedi sipu korapa mae tu pa seu sari kana.
4 Gua ke zama si rau, “Mi taliri va seu koa rau;
pude maqu kabo na kuliusu ni.
Lopu podekia pude va manotau
koasa tinasuna tadi na qua tinoni.”
5 Sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate,
si koa keke Nana rane sapu variva matagutu, variva nunala meke variva holoqoruna
koasa Lolomo Tanisa Dinogodogorae,
na rane pude ta huara gore sari goba
meke pude kabo va ululae koari na toqetoqere.
6 Sari tie pa Elami si vagi sari dia vovoina tupi,
meke sari dia totopili varipera na hose;
sari tie pa Kiri si namai sari dia lave.
7 Sari na lolomo masurudi pa Ziuda si siṉi na totopili varipera,
meke sari tie koi pa hose si turu nama koari na sasada koasa goba pa Zerusalema.
8 Sa ṉiniraṉira te Ziuda pude toketoke nia sa popoa si ta vagi palae.
Koasa rane asa si doṉo hata si gamu
hata tiṉitoṉa varipera pa vetu baṉara ta pozae na Vetu Hudahuda pa Lebanoni;
9 dogoria gamu sapu sa vasileana nomana te Devita
si ta hivae pude ta tuvaka sa goba pa soku vasidi;
meke va naqiti kolo koasa Kopi Kali Gore si gamu.

10 Ele nae i gamu sari na vetuvetu pa Zerusalema
meke huara pani gamu si kaiqa vetu pude tuvakia sa goba koari na patu arini.
11 Tavetia gamu sa kopi pude va naqiti kolo pa vari korapadi ri karua goba
pude tanisa kolo sapu mae guana koasa kopi koana,
ba gamu si lopu hite doṉo la koasa Tamasa pu tavetena,
babe tepa tinokae koa Sa pu balabala va namai si hire pukerane la tu.
12 Sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate,
si tioko gamu koasa rane asa
pude mi kabo na lukalukana,
pude neri sari batu mia meke va sage poko baika.
13 Ba doṉo la, na hegehegere meke qetuqetu tu si arini,
va mate bulumakao na sipi,
meke korapa henahena meke napo vaeni!
Zama si gamu, “Mada henahena meke napo,
ura na kote mate mo si gita vugo!”*
14 E Zihova Tadi na Qeto Minate telena va avoso nau si hie pa taliṉaqu:
“Sa sinea hie si lopu kaqu ta leoso nia gamu osolae kamo sa rane sapu mate si gamu,” gua sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate.

Na Vina Balau te Sebana

15 Hie si zama nia sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate:
“La, mamu tozi nia sa tie kopu,
se Sebana, pu kopu nia sa vetu baṉara:
16 Na sa si tavetia goi tani meke esei poni nigo vina malumu
pude gelia sa mua lovu,
meke tavetia sa mua magomagogosoana koasa patu pa kali toqere hie?
17 Mu va balau, na tie arilaemu si goi, ba nama saputu vagi igo e Zihova si agoi
meke buli taloa nigo.
18 Kote molomoloe nigo Sa guana bolo
meke gona la nigo Sa pa keke popoa lavata.
Vasina kote la mate si goi
meke vasina kote la koa sari mua totopili varipera arilaedi,
na variva kurekuremu si goi koari na nabulu tanisa baṉara.
19 Kaqu va rizu igo Arau koasa mua tuturuana,
meke kote tava beto si agoi koasa mua tinavete.
20 Koasa rane asa si kote tiokia Rau sa Qua nabulu, se Eliakimi sa tuna koreo e Hilikaea. 21 Kote va poko nia Rau sa mua poko tinavete
meke vala nia koasa sa mua tinavete meke ṉiniraṉira.
Kote na tamadia rini si asa, arini pu koa pa Zerusalema meke koasa binaṉara pa Ziuda.
22 Kote va hakea Rau pa avarana sa vidulu* pa binaṉara te Devita;
sapu tukelia sa si loke tie kote boka tuku pule ia,
meke sapu tukua sa si loke tie kote boka tukelia.
23 Kote va soto la nia Rau pa keke vasina nabuna si asa, guana poka pa gobagoba,
kote na habohabotuana variva pamaṉana pa vetu tanisa tamana.
24 Doduru inarilaena tanisa nana tatamana si kote ta dogoro koasa;

---

* **22:13** 1 Kor 15:32 * **22:22** Sa vidulu hie si na ṉiniraṉira sapu vagi sa koasa Baṉara pude vilavilasa, viliviliti, na pitui pa tinavete tanisa baṉara. Mi tiro la i sari vesi Rev 3:7; 1:18; MT 16:19.

kote sigoto koa sa, guana raro na besini sapu sigoto koasa poka.”
25 Zama se Zihova Tadi na Qeto Minate,
“Koasa rane asa, sa poka sapu tava soto va nabu koasa goba si kote ta
lobusu vura;
si kote ta daku vura si asa meke kote hoqa,
meke doduru pu sigoto koasa si kote hoqa ilasa ni,” gua se Zihova.

23

Sa Kinorokorotae pa Guguana Taea

1 Hie sa kinorokorotae pa guguana Taea:*
Mi taruqoqo gamu na tie pu koa pa vaka pa Tasisi!
Ura ta huara sa vasileana pa Taea
meke sa popoa tana vaka si ta huara meke lopu keke vetu si koa hola,
meke loke sigotoana si koa hola.
Totoso kekere pule maedi pa nusa Saeparasi sari vaka si kamo sa inavoso.
2 Mi lopu kulu, gamu pu koa pa nusa
meke gamu tie holuholu pa Saedoni,
pu va tagotago gamu ari na tie ene holuholu pa vaka.
3 Koari na kolo lamana
mae gua sari kiko huiti pa Izipi;
saripu ta pakete vagi pa taqele Ovuku Naelo si na poata tadi pa Taea,
meke ta evaṉae na vasina holuholuana si asa tadi soku butubutu.
4 Kei Saedoni, mu kurekure.
Sa kolo lamana sapu poza luli koasa tamasa niṉira tamugamu
sapu raṉea gamu guana tamamia meke tinamia,
si hakohakoni gamu sa,
ura sa kolo lamana asa si ele zama:
“Arau si loke tuqu,
loke tuqu koreo babe vineki.”
5 Pana kamo sa inavoso pa Izipi pa guguana Taea,
si kote hodahodaka si arini meke talotaṉa.
6 Mi karovo la pa Tasisi;
mi taruqoqo gamu na tinoni pa nusa.
7 Vea, Taea tugo sa vasileana nomana sapu koa qetuqetu lamo,
sa vasileana pukeranena hola,
sapu garunu taloa tie pa seu,
meke la veko kinoa pa popoa seudi?
8 Tesei sa hiniva hie si pude huaria si pa Taea,
sa popoa sapu va turui sari soku butubutu binaṉara,
sapu sari nana tie holuholu pa popoa seu si guana koburu tavia,
ta gilanadi koari na popoa pa pepeso?
9 E Zihova Tadi na Qeto Minate va nama nia si hie,
pude va kokoi ia sa tinolava tanisa vinahesi pule,
meke pude va pepekae i sarini pu ta gilanadi pa popoa pepeso.
10 Gamu pa Tasisi, la mamu tavete inuma nomadi gua ari inuma pa Izipi,
sina sari na vaka si lopu kaqu suraṉa mae ni sari ginani koa gamu.
Ura ele ta huara si pa Taea.
11 E Zihova si nadoro vura la nia Sa sa limana koasa kolo lamana
meke va matagutu neneqara i Sa sari na butubutu koasa popoa pepeso.
Ele vala nia Sa sa zinama pa guguana Ponisia,

* **23:1** Izk 26:1 kamo hinia 28:19; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:1-4; Mt 11:21-22; Lk 10:13-14

sapu sari nana vasileana ta gobadi na ṉiṉiradi si kote ta huara beto!
12 Zama si Asa, “Kokoi mo sa mia qinetuqetu,
kei, na vasileana lavata pa Saedoni, kamahire si hoqa huara inete nigo!
Tekulu sage, mi karovo la pa Saeparasi,
ba vasina ba loke binule si kote vagia gamu.”
13 Mi doṉo la koasa popoa tadi na tie pa Babiloni,
sari tie sapu kamahire lopu koa beto!
Ari pa Asiria tavete guni nia asa,
na vasina tadi na kurukuru pa qega;
va turu i rini sari dia rogaroga ululudi tana rapata karovo goba,
meke huari sari dia goba ṉiṉiradi,
meke iliri nia remoremo rini sa vasileana lavata.
14 Mi taruqoqo gamu pa vaka pa Tasisi;
sa mia vasileana ta gobana si ele huara!
15 Pa totoso asa si sa popoa Taea si kote ta muliṉae ka zuapa ṉavulu puta vuaheni. Padana sa doduru tinoa tanisa keke baṉara si asa. Ba pa vina betona ka zuapa ṉavulu puta vuaheni, si kote ta evaṉa koe Taea, gua sapu pa kinera tanisa barikaleqe tuturue:
16 “Mu taṉini vagia sa mike, mamu ene nuquria sa vasileana lavata,
agoi sa maqota ta muliṉaemu;
mu lopilopi valeana nia sa mike, mamu kerani soku kinera,
pude ta balabala vagi pule si agoi.”
17 Pa vina betona ka zuapa ṉavulu puta vuaheni, si kote va tana va leana pule ia Zihova sa Taea. Kote la holuholu pule nia si asa koasa nana tinavete holuholu likakalae sapu doṉo guana tinavete tana maqota meke kote na tuturue si asa koari doduru butubutu pa popoa pepeso. 18 Gua ba, sari poata vagi sa meke sari nana tinabara si kote ta veko vata kale pude te Zihova. Lopu kaqu tava naqiti si arini babe ta tome. Sari poata taveti sa si kote ta vala koarini pu koa pa kenuna e Zihova, pude holuni ginani rini meke poko arilaedi.

24

Kote Va Kilasia Zihova sa Popoa Pepeso

1 Dotu, kote huara pania e Zihova sa popoa pepeso
meke va kaleana pania Sa;
kote hobea Sa sa dinoṉona sa popoa pepeso,
meke kote va hurakatae lamae i Sa sari tie.
2 Kote kekeṉoṉo mo sa tinasuna tutuvia ri doduru:
sari na hiama meke sari tinoni,
sari na pinausu meke sari palabatu,
sari na tie holu vagi meke arini pu vata holu,
saripu va malumu lipulipu meke sarini pu ari dia lipulipu,
sari na tie tagotago meke sari tie habahuala.
3 Sa popoa pepeso si kote ta huara palae hokara
meke kote ta hiko vagi sari na likakalae, kote loketoṉa hokara si koa hola.
E Zihova si ele zama ni sari zinama arini.
4 Sa popoa pepeso si popa meke harahara,
sa kasia popoa si mate gore meke harahara,
sari tie nomadi ba lopu goto meke mate palapalae.
5 Sa popoa pepeso si tava boni koari na tie;
na lopu lulia rini sa tinarae,

lopu luli rini sari na vina turu
meke sekea rini sa vinariva egoi sapu koa ninae rane
6 Gua ke na lineveleve onolo toa ia sa popoa pepeso:
sari tiena kaqu ta sigiti ni sari dia sinea.
Gua ke saripu koa ia sa popoa pepeso si ta sulu palae,
meke visavisa hokara mo si koa hola.
7 Sari vaeni vaqura si beto meke sari huda vaeni si popa meke harahara;
sarini pu qetuqetu visoroihe si nominomi sina loke napo vaeni.
8 Sa mamalaiṉi avoso lea tanisa tabarini si noso,
meke sa vevehe qetuqetu tadi tie si lopu ta avoso,
sa mike si lopu ta seke pule.
9 Lopu napo vaeni meke kera pule sari tie;
meke sa bia si pasa koarini pu napona.
10 Sa vasileana nomana si kaleana beto sari doduru tiṉitoṉa;
sari sasada koari na vetu si bara tuku beto.
11 Kukili hata vaeni si arini pa sisiraṉa;
sari doduru qinetuqetu si iliri la pa tinalotaṉa,
doduru vevehe qetu si ta hitu taloa pa popoa pepeso.
12 Sa vasileana nomana si ta huara va kaleana,
meke sari sasada koasa goba si ta seke va umumu beto.
13 Ke kote gua asa sa doduruna sa popoa pepeso
meke koari doduru butubutu,
ka visavisa mo si kote koa hola,
gua totoso ta zoru sa huda olive,
meke totoso koa hola si kaiqa qurepi mudina sa totoso pudiki.
14 Va ululi rini sari mamalaiṉi dia meke kukili qetuqetu;
pa kali lodu rimata si va lavatia rini se Zihova, sa Baṉara tolavaena.
15 Gua ke pa kali gasa rimata si vahesia rini se Zihova;
gamu pu koa koari na nunusa pa lamana,
mi va ululia sa pozana e Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli.
16 Koari pa vina betona sa popoa pepeso si avosia gita sa kera:
“Vahesia si Asa pu Toṉotona.”

Ba zama si rau, “Arau si gore hiteke, gore hiteke sa tiniqu!
Na tinalotaṉa si taqarau!
Na tie qoraqora si korapa koa!
Na vinari qoraqorai si doduru vasina!”
17 Na kinoa matagutu, na pou meke na sipata si aqani gamu,
kei gamu na tiena sa popoa pepeso.
18 Asa sapu matagutu meke govete
si kote hoqa nuquru pa pou;
asa sapu haele vura pa pou
si kote ta saputu vagi pa sipata.

Sa naqe pa maṉauru si nama pude titisae,
meke sa vasina pu ta sokirae sa popoa pepeso si niu.
19 Sa popoa pepeso si viqala,
sa popoa pepeso si tukele,
sa popoa pepeso si ta niu va kaleana.
20 Sa popoa pepeso si tedeve guana tie vivirina,
niu guana vetu pa givusu ranebo̱ni;
ta mamata ni sa sari nana sinea sapu korona luli zinama,

ke kote hoqa si asa meke lopu boka tekulu pule.
21 Koasa rane asa si kote va kilasi e Zihova
sari ṉiniraṉira tadi tomate pa galegalearane panaulu*,
meke sari na baṉara pa popoa pepeso panapeka.
22 Kote ta veko varigara si arini
guari na boso sapu ta veko pa pou;
kote ta tuku tamunu pa vetu varipusi
meke aqa nia sa dia rane pude tava kilasa.
23 Sa sidara si kote tava paere, sa rimata ba lopu kaqu bakala;
ura se Zihova Tadi na Qeto Minate si kote koa baṉara pa Nana tinolava
koasa Toqere Zaione meke pa Zerusalema,
pa kenu dia ri na koimata tadi Nana tinoni.

25

Na Kinera Vinahesi

1 Zihova, Agoi sa qua Tamasa;
kote va lavata Igo rau meke vahesia sa Pozamu,
ura tavete vura ni Goi sari doduru tinavete variva magasadi,
sari ginugua sapu pukerane tu ta balabala pude va gorevura i Goi.
2 Sari na vasileana nomana si ta evaṉae na remoremo,
sari vasileana ta gobana si huara i Goi,
sari vasileana ṉiṉiradi sapu koai na vetu baṉara tadi na kana si lopu koa;
meke lopu kaqu boka ta kuri pule.
3 Gua ke sari butubutu ṉiṉiradi kote pamaṉa Nigo;
sari vasileana nomadi tadi na butubutu kaleadi kote matagutu Nigo.
4 Koa Goi si govete atu sari na habahuala meke koa valeana,
na hinarupu tadi na tie sapu loke dia meke tasuna,
na tometomeana pa totoso raneboṉi
meke na aqoroana koasa rimata si Goi.
Ura sari hiniva tadi tie kaleadi
si guana raneboṉi sapu raza la pa gobagoba,
5 meke guana maṉini pa popoa qega.
Agoi va noso i sari ṉinoveoro tadi na butubutu karovodi;
gua sa opoadumuna sa lei sapu va ibuna sa maṉini,
ke sari kinera va kinakinai tadi tie ṉoṉovala si lopu koa.

Va Namanama ia Tamasa si Keke Inevaṉa

6 Koasa toqere Zaione si kote va nama ia e Zihova Tadi na Qeto Minate
sa inevaṉa sapu tale ginani arilaedi mo si koa pude tadi doduru tiena
sa kasia popoa,
na inevaṉa vaeni taguena,
na inevaṉa masa kurukuru ta vizatadi.
7 Koasa toqere asa si kote va rizu pania Sa
sa opoadumu tanisa minate sapu gore koari doduru tie,
sa poko sapu nobidi sari doduru butubutu;
8 meke sa minate si kote onolo pania Sa pude kaqu beto hokara.
E Zihova Tadi na Qeto Minate si kote puha pani sari kolomata
koari doduru isumata;
kote va rizu pani Sa sari na kinurekure tadi Nana tinoni
koasa doduruna sa popoa pepeso,
gua si zama vura nia e Zihova.*

* **24:21** Epi 6:12; Kol 2:15 * **25:8** 1 Kor 15:54; Rev 7:17, 21:4

9 Koasa rane asa si kote zama si arini,
“Hinokara, Asa tu sa nada Tamasa;
raṉea gita si Asa, meke harupu gita Sa.
E Zihova tu si raṉea gita;
mada qetu nia sa Nana tinaharupu.”

Kaqu Va Kilasia Tamasa si pa Moabi

10 Sa Limana e Zihova si kote lavelave nia sa toqere Zaione;
ba sari tie pa Moabi si kote ta neti gore.
Kote guana duduli sapu ta neti gore pa ebasadi rina kurukuru.*
11 Kote repaha sagei rini limadia
guana tie huhuvena sapu repahi sari limana pude tunuru.
Kaqu vagi pania sa Tamasa sa dia vinahesi pule
be vea tumatumae gua si arini pa limadia.
12 Kote va gore pani Sa sari goba ululudi te Moabi,
kote va eko goreni Sa;
kote va gore lani sa pa pepeso,
gore kamo hokara la pa kavuru.

26

Na Kinera Vina Lavata

1 Koasa rane asa si kote kera nia ari pa Ziuda sa kinera hie:
Gami si ṉiṉirana mami vasileana nomana;
sa tinaharupu te Tamasa asa si na gobana sa.
2 Mi tukeli sari sasadana sa goba
pude nuquru sa butubutu toṉotona,
sa butubutu sapu soto va nabu pa rinaṉeraṉe.
3 Kote kopu nia Goi pa binule ṉoṉona
si asa sapu nabu nana binalabala koa Goi,
sina raṉe Igo sa si Agoi Zihova.
4 Mi raṉea se Zihova ninae rane,
ura e Zihova sa Patu toa holana.
5 Va pepekae i Sa sarini pu va ululae,
va eko gore ia Sa sa vasileana nomana sapu va sage pule nia;
va gore la nia Sa koasa pepeso
meke va kamo la nia pa kavuru.
6 Ta neti gore si asa;
pa nenedia ri na tie ta ṉoṉovaladi meke na tie malaṉadi.
7 Sa siraṉa tadi na tie toṉoto si memehe;
Agoi pu toṉotomu, Agoi tavetia sa inene tanisa tie toṉoto pude bule nodolo.
8 Uve, Zihova, gami si ene pa siraṉa tanisa Mua tinarae,
meke koa aqa koa Goi;
sa Pozamu ta avosaena
si sa inokoro pa bulo mami.
9 Sa buloqu si ehaka Nigo pana boṉi;
pana munumunu si aqa Nigo sa maqomaqoqu si Agoi.
Totoso mae pitua Goi sa popoa pepeso,
si tiqe tumae nia ri tie pa kasia popoa sa tinoṉoto.
10 Vea ta tatarue koa Goi sari tie kaleadi,
ba lopu kaqu tumae nia rini sa tinoṉoto;

* **25:10** Ais 15:1 kamo hinia 16:14; Zer 48:1-47; Izk 25:8-11; Em 2:1-3; Zepa 2:8-11

ura pa popoa tadi tie toṉoto ba tavete va kaleana lamo sari kasa,
meke korodia gilanigo rini si Agoi Zihova sa Baṉara Tolavaemu.
11 Zihova, sa Limamu si ta ovulu sage pude seke,
ba lopu hite dogoria rini.*
Mu va dogoro ni sa tataru Tamugoi koari Mua tinoni
pude va kurekure i;
Mu va sulu i koasa nika pu va nama nia Agoi pude tadi Mua kana.
12 Zihova, Agoi tavete poni gami sa binule;
doduru pu vata evaṉi gami si Agoi tavete poni gami.
13 Zihova, mami Tamasa, ari kaiqa tie baṉarani gami si gami
ba sa Pozamu mo si va lavatia gami.
14 Kamahire si ele mate si arini, na lopu kaqu toa pule;
sari maqomaqodi sapu ele taloa si lopu kaqu pule mae.
Agoi raza i meke va kilasi,
meke va murimuri pani Goi sari doduru binalabaladi.
15 Zihova, Agoi ele va toqolia sa butubutu;
Agoi ele va toqolia sa binaṉara.
Sa vina lavata si ele vagia Goi telemu;
Agoi hoda ia sa volosona sa pepeso pa doduru vari kalina.
16 Zihova, mae si arini koa Goi pa dia tinalotaṉa;
totoso va kilasi Agoi si arini
si varavara atu si arini pa korapana sa dia tinasigiti.
17 Kei Zihova, guana barikaleqe aritiana sapu nama pude vagi koburu,
sapu kabo vura pa nana tinasigiti,
si gua asa si gami pa kenumu Goi.
18 Gami si aritiamami, gami si ta sigiti meke hani lamae,
ba na givusu mo si podo vura nia gami.
Lopu hite paleke mae nia gami sa tinaharupu pa popoa pepeso;
lopu hite va podo tie si gami koasa kasia popoa.

19 Ba sari na Mua tie pu mate si kote toa pule;*
sari tinidia si kote tekulu sage pule.
Gamu pu koa koasa kavuru pa lovu,
mu vaṉunu, mamu kukili qetuqetu.
Sa Mua puni kote va masiqara ia sa popoa pepeso;
meke kote va toa pulei Agoi sarini pu ele mate.

Vinaripitui meke Va Vaqura Pulea sa Tinoa

20 Mi nuquru la pa mia lose, gamu na qua tinoni,
mamu rotoi sari mia sasada!
Mi tome pule ni gamu pa totoso hite mo
osolae hola sa tinaṉaziri te Zihova.
21 Doṉo la, se Zihova si vura pa Nana vasina pa Maṉauru
pude mae va kilasi sari na tie pa popoa pepeso koari na dia sinea.
Sa popoa pepeso, si kaqu vata gilana vurani saripu tava mate;
kote vata gilana nia sa ehara sapu ele zoloro pa pepeso.

27

1 Koasa rane asa,
kote va kilasa nia Zihova pa Nana vedara,
sa Nana vedara variva mate, nomana meke, ṉiṉirana,

* **26:11** Hib 10:27 * **26:19** Dan 12:2

se Leviatani, sa noki gotolo,
Leviatani sapu ene va nokinokie;
kote seke va matea e Zihova sa noki asa pa lamana.*
2 Koasa rane asa kote zama se Zihova,
“Maqu kera nia sa inuma vaeni sapu vuvua hola:
3 Arau, e Zihova na kopu totoko nia;
Arau na zoropo lamo nia kolo.
Arau lavelave nia, boṉi na rane
pude loke tie mae ṉovalia.
4 Arau si lopu bugoro.
Be koa dia mo kaiqa hiqohiqo rakihi pa kenuqu,
pude Qu topue la raza i,
si kote la sulu beto pani mo Rau pa nika si arini.
5 Be lopu gua si va mae i koa Rau pude madi koa aqorae;
madi variva bulei koa Rau,
uve, madi variva bulei koa Rau.”
6 Koari na rane mae arini si kote va gore karoso se Zekopi,
Kote liho se Izireli meke havohavoro
meke sari vuana si kote va siṉi ia sa kasia popoa.
7 Vea, ele hite komitia e Zihova se Izireli
gua sapu komiti guni ni Sa sari na kana tanisa?
Vea, ele va matea Sa se Izireli
gua va mate guni ni Sa sari nana kana?
8 Lokari, garunu taloa nia mo Sa se Izireli pa popoa seu pude va kilasia,
na vivirua garunu la nia Sa meke raovo taloa nia,
guana givusu ṉiburuna pu mae gua pa kali gasa rimata.
9 Ba koasa ginugua hie si kote ta leosae se Zekopi koari nana tinavete kaleadi,
meke kote ta vulasa palae sa doduruna sa nana sinea:
pana tava umumu guana motete sari doduru patu koari na hope,
meke sari na beku barikaleqe pozana Asera meke sari na hope vina uququ oto huda humaṉa lea
si tava huara palae beto.
10 Sa vasileana nomana ta gobana si ta huara meke koa ivulu,
na kinoa ta veko palaena, ivuluna guana qega;
vasina si hena duduli sari tuna bulumakao,
vasina si eko magogoso si arini;
hamu pani rini sari na elelo koari na lelaṉa.
11 Sari lelaṉa matedi si ta moku palae,
meke mae pudiki vagi rina barikaleqe pude sutuṉu ni pa nika.
Ura sa puku tie hie si lopu gilagilana;
ke Asa pu tavetedi si lopu talotaṉa ni Sa si arini,
meke Asa pu va podakadi si lopu tataru hokara ni.
12 Koasa rane asa, si kote pudiki vizavizata vagi puleni e Zihova sari Nana tinoni podalae pa Ovuku Iuparetisi meke kamo koasa voloso pa Izipi,
13 meke koasa rane asa, sa buki nomana si kote ta ivu. Sarini pu korapa tasuna pa Asiria meke sarini pu korapa koa pinausu pa Izipi si kote mae meke vahesia se Zihova koasa toqere hopena pa Zerusalema.

28

Na Vina Balau koasa Butubutu Iparemi

* **27:1** Zob 41:1; Sam 74:14, 104:26

1 Mani talotaṉa sa vina sari havoro isa, sa vina lavata pule tadi na tie
viviridi sara pa butubutu Iparemi,
koasa havoro sapu ele pureke nana tinolava isa,
sapu hake pa batuna sa lolomo masuruna,
koasa vasileana nomana asa, sa dia vina lavata ari kasa pu eko puta
pa vaeni!
2 Doṉo la, se Zihova si tagoa si keke tie mataqarana meke ṉiṉirana.
Sa tie asa si guana ruku kabukabue aesi meke na givusu vivirua,
guana ruku sapu lulia na givusu meke zoropae guana naqe,
sapu kote buli gore la pa pepeso sa vasileana nomana.
3 Sa vina sari havoro isa, sa vina lavata pule tadi na butubutu Iparemi, sari
tie viviridi sara,
si kote ta neti gore la pa pepeso.
4 Sa havoro sapu ele pureke nana tinolava isa,
sapu hake pa batuna sa lolomo masuruna
si kote guana vua piqi sapu sagana kekenu,
totoso dogoria ri na tie si kote saputu vagia,
meke hena ia.
5 Koasa rane asa si se Zihova Tadi na Qeto Minate
si kote guana toropae baṉara tolavaena,
na piribatu leleana tadi kasa Nana visavisa tinoni pu koa hola.
6 Kote na Maqomaqo pude viliviliti va toṉoto si Asa
koa sa pu habotu tavetena sa vinari pitui,
na ṉiniraṉira si Asa koa rini
pu va tia ia sa vinaripera pa sasadana sa goba pa vasileana.

Aisea meke sari na Poropita Viviridi pa Ziuda

7 Meke arini tugo si tedeve pa vaeni
meke viviri pa napo bia:
Sari hiama meke poropita si tedeve pa bia
meke va pupuhi na vaeni;
viviri pa napo bia,
tedeve totoso va dogoroni Tamasa sari kaiqa dinogodogorae,
ta tubarae ni totoso vilavilasa pa vinaripitui.
8 Sari na tevolo pu haboti rini si tale luadi mo,
meke loke vasina si hite via.
9 “Ke esei si podekia sa pude va tumatumae ia?
Koe sei si korapa va bakabakala la inavoso sa?
Koari na haha pu tiqe podalae hena ginani,
koa rini pu tiqe luara susu?
10 Keke ṉoṉodi mo sari vina tumatumae zama pilipuleni sa:
Hie si keke, isana si keke,
beto keke tokele zinama si keke pule,
vasinahite tani, vasinahite tana.”
11 Ba leana, pa beru karovodi meke pa votiki vinekala
si kote zama la sa Tamasa koari Nana tinoni,*
12 koa rini sapu ele zama la guahe si Asa,
“Hie sa vasina magomagogosoana,
madi mae magogoso tani sarini pu mabo,” meke, “Tani sa vasina pude koa
noso,”
ba lopu hiva avoso si arini.

---

* **28:11** 1 Kor 14:21

13 Gua asa ke sa zinama te Zihova la koa rini si kote: Hie si keke, isana si keke,
beto keke tokele zinama si keke pule,
vasinahite tani, vasinahite tana;
pude madi ene la meke ta tubarae ni,
madi bakora meke ta sipata vagi meke ta zau taloa.

Na Inavoso tadi pa Zaione

14 Ke mi avosia sa zinama te Zihova, gamu pu lopu raṉe ia si Asa,
meke gamu pu baṉara ni sari na tie pa Zerusalema.
15 Zama va titie guahe si gamu, “Gami si ele tavetia sa vinariva egoi koasa minate,
koasa lovu si ele variva egoi gami.
Pana kamo mae si keke vinaripera nomana,
si lopu kaqu tiqu gami sa si gami,
ura ele vekoa gami sa koha pude koa sa kote la aqoro,
meke na sinekesekei sa mami tometomeana.”
16 Ke guahe sa zinama te Zihova sa Baṉara:
“Doṉo la, va ekoa Rau si keke patu pa Zaione,
na patu sapu ele ta podekena,
na patu arilaena pude va sokirae nia vetu.
Asa pu raṉea si lopu kaqu bebeno hiva govete.*
17 Sa vinilasa toṉotona si kote tavetavete nia Rau pude ṉava ia sa vetu,
meke sa tinoṉoto guana aroso sapu koa ia mamamata;
na ruku kabukabue aesi kote paleke taloa nia sa mia aqoro, sapu sa kokoha,
meke na naqe kote huara pania sa mia tometomeana.
18 Sa mia vinariva egoi koasa minate si kote tava noso;
sa mia vinariva egoi koasa lovu si kote kokoi.
Pana raza atu sa vinaripera nomana
si kaqu ta ene nia gamu.
19 Meke doduru totoso sapu kamo atu sa si kote paleke taloa ni gamu sa;
kamo keke munumunu, hola keke munumunu, pana rane meke pana boṉi,
kote paleke taloani gamu sa.”
Sa ginilagilanana sa inavoso asa
si kote variva tarazuzuna!
20 Sa teqe si papaka hola pude eko nadoro sa tie,
sa nobi si lopu labe pude hade nia.
21 Se Zihova si kote varipera, gua sapu tavetia Sa pa toqere Perazimi,
meke gua sapu tavetia Sa pa Lolomo Qibione,
pude tavetia sa Nana tinavete, sa Nana tinavete variva magasa,
meke evaṉia sa Nana hiniva, na tinavete karovona.*
22 Ego, noso gamu! Lopu va sisire,
be lopu gua si kote mamata nono la sa mia tinasuna;
e Zihova Tadi na Qeto Minate si ele tozi nau
sa tinahuara sapu ele ta korotae koasa doduruna sa popoa.

Sa Ginilagilana Maena Koe Tamasa

23 Va avoso, mamu avosia sa mamalaiṉiqu;
noso, mamu avosi sari qua zinama.
24 Pana la piki sa tie pude lelete, si vea kote piki lamo si asa?

---

* **28:16** Sam 118:22-23; Rom 9:33, 10:11; 1 Pit 2:6 * **28:21** Zos 10:10-12; 2 Samuela 5:20; 1 Koron 14:11

Vea, kote geli lamo ia sa sa pepeso meke lopu lelete?
25 Pana va nama ia sa sa pepeso,
si vea, lopu lete ia sa sa kiko dili meke taburu nia sa sa kiko kumini?
Vea, lopu lete ia sa sa huiti pa nana ilaka,
na bale pa nana lolomo,
meke kaiqa kiko pule si pa hukihukiri inuma?
26 Sa nana Tamasa na va tumatumae ia si asa
meke tozi nia Sa sa hahanana tavetavete.
27 Sa dili si lopu kote ta paqaha kiko koari na qaqalotodi pa hatara huda nomana,
meke sa totopili munamunalana si lopu kote topili va munala nia koasa kumini;
na dili si kote seke nia pa huda hite pude paqahia,
meke na kumini si pa kolu.
28 Na kiko huiti si tana bereti meke kote muzara lea mo;
ke lopu paqapaqaha lamo kiko si arini koari na qaqalotodi.
Tumae nia sa pude lopu neti va muzari na hose meke na totopili sari na kiko,
ba koa dia sari patu muzamuzarana.
29 Doduru hire si mae guadi koe Zihova Tadi na Qeto Minate,
na titisa leana hola meke tolavaedi sari Nana ginilagilana.

29

Sa Kinorokorotae Tadi pa Zerusalema

1 Mamu talotaṉa si agoi, Arieli, Arieli,
sa vasileana nomana te Devita!
Vuaheni na vuaheni
si tavete pilipulei agoi sari na totoso inevaṉa.
2 Ba kote la Arau meke va kamo nia tinasuna sa popoa Zerusalema;
kote kabo si asa meke lukalukana,
kote na hope si asa sapu tale eharana.
3 Meke Arau si kote na mua kana,
kote vari likohae nigo Arau meke raza igo,
meke huari sari mua goba.
4 Na ta huara gore, ke pa pepeso kote koa meke zama mae;
sari mua zinama si kote qumiqumi mae gua pa kavuru.
Sa mamalaiṉimu si kote vura guana tomate pa pepeso;
pa kavuru mae gua sari mua zinama sapu manamanasa toa.
5 Ba sari mua kana si kote ta evaṉae na kavuru,
sari dia tie varipera variva matagutudi si kote paleke taloani na givusu.
Kote hodahodaka mo, pa totoso hite,
6 si kote kamo mae se Zihova Tadi na Qeto Minate,
turaṉae paka maṉauru, niu, meke na mamalaiṉi lavata,
turaṉae givusu, raneboṉi meke na nika halalana.
7 Ke sari doduru qeto minate tadi hopeke butubutu pu razana se Arieli,
pu rapatana si asa meke sari nana popoa ta gobadi,
si kote guana pinutagita mo,
guana keke dinogodogorae pana boṉi.
8 Gua na tie oviana sapu putagita nia sapu henahena si asa gua,
ba sipu vaṉunu sa si ovia eko mo si asa;
gua na tie memehana sapu putagita nia sapu napo si asa gua,
ba malohoro tu totoso vaṉunu sa, sina memeha eko mo si asa.
Ke kote gua asa sari na qeto minate,

pu mae raza ia sa Toqere Zaione.

Lopu Ta Galagalae sari na Vina Balau

9 Mi magasa mate si gamu, mi duvili mia,
koromia va hinokaria, mi behu mia;
mi viviri, ba lopu pa napo vaeni,
mi tedeve, ba lopu pa napo bia.
10 E Zihova si va rorodoko gamu pude mi puta muliuṉu:
Ele va opoi Sa sari mata mia, sapu sari poropita.
Ele hadei Sa sari batu mia, sapu sari na tie dodogorae.*
11 Sapu koa gamu si sari ginuadi ri na dinogodogorae si loketoṉa ba na zinama mo sapu ta tokoro va nabudi pa pepa ta viqusuna. Meke be vala nia gamu sa pepa pa keke tie tumaena tiro meke zama si gamu koasa, “Tiro ia si hie,” si kote olaṉa si asa, “Lopu boka si rau sina ta tokoro va nabuna.”
12 Babe vala nia gamu sa pepa ta viqusuna koa sa pu lopu tumaena tiro, meke zama, “Tiro ia si hie,” si kote olaṉa si asa, “Na lopu tumae tiro si rau.”
13 Zama se Zihova,
“Sari tie hire si mae tata koa Rau pa ṉuzu dia mo,
va lavata Au rini pa beru dia,
ba sari bulo dia si seu hola koa Rau.
Sa dia vinahesiqu Arau
si luli gua mo koari na vina turu sapu taveti na tie.*
14 Gua ke kaqu va hodahodaka pulei Rau sari tie hire
koari na vinari va magasa, pude madi magasa;
sa ginilagilana tadi tie gilae si kote ta huara,
meke sa tinumatumae tadi tie tumatumae si kote murimuri.”*

Rinoverove sapu Kote Leana Vugo Repere

15 Mani talotaṉa sarini pu va tasuna puleni
pude tomei sari dia hiniva koe Zihova,
sarini pu tavetavete pa totoso huporo meke balabala guahe,
“Esei dogoro gita? Esei gilania?”
16 Gamu pu va iliri eṉai sari ginugua,
sapu sa raro patu si gua tugo sa tie tavetena!
Vea, pada pude zama sa tie koasa pu va podakana,
“Lopu asa tavete au,” gua?
Vea, boka zama sa raro patu koasa pu tavetena,
“Loketoṉa si tumae nia sa,” gua?*
17 Pa vasi totoso hite mo sa soloso hiqohiqo pa Lebanoni si kote ta evaṉae na pepeso masuruna tana inuma,
meke sari inuma masurudi si kote hiqohiqo soloso pule.
18 Koasa rane asa si sari tie nuli si kote avosi sari zinama koasa buka,
meke sari tie behu pu koa koasa opoadumu meke hinuporo si kote dodogorae.
19 Saripu va pepekae si kote qetu pule koe Zihova;
Saripu loke dia si kote qetu pule nia si Asa pu Hopena pa Izireli.
20 Sari tie ṉoṉovala si kote lopu koa,
sari tie va sisire si kote murimuri,
meke doduru pu doṉo hata ia sa kinaleana si kote tava mate.
21 Sarini pu vekoa pa sinea sa tie toṉoto pa dia zinama,

* **29:10** Rom 11:8 * **29:13** Mt 15:8-9; Mk 7:6-7 * **29:14** 1 Kor 1:19 * **29:16** Ais 45:9

pu va sosode kokoha pa vinari pitui,
meke sarini pu tavete sinekesekei pude sosoara ia sa hinokara pa vinaripitui.
22 Gua asa ke, se Zihova pu harupu vagia se Ebarahami, si zama guahe koasa tutina e Zekopi,
“Se Zekopi si lopu kote koa kurekure kamahire;
sari isumata dia si lopu kote doṉo matagutu kamahire.
23 Pana dogori rini sari na dia koburu,
sarini pu taveti Rau pa Limaqu,
si kote vahesia rini sa Pozaqu Hopena;
kote vahesia rini si Asa pu Hopena pa Izireli,
meke pamaṉa nia sa Tamasa te Zekopi.
24 Sari tie duviduvili pa maqomaqo dia si kote vagia rini sa ginilagilana;
sarini pu nominomi si kote va tabea sa vina tumatumae.”

30

Sa Vinariva Egoi Loke Laena koari pa Izipi

1 Zama vura guahe se Zihova,
“Madi talotaṉa sari koburu tasunadi,
koa rini pu tavete vurani sari dia binalabala pu lopu Taqarau,
pu tavete vinariva egoi sapu lopu goto pa Maqomaqoqu,
meke vari tomotomoe ni sari dia sinea;
2 pu gore la pa Izipi
meke lopu nanasa nia rini sa Qua hiniva;
pu hata tinokae koe Pero pude lavelave ni,
la aqorae koe Izipi pude ta tokae.
3 Ba sa lave te Pero si na kinurekure tamugamu,
sa aqoro te Izipi si na vina goremia gamu.
4 Ele la koa dia pa Zoani sari mia palabatu paleke inavoso
meke tiqe hogoto la pa Hanesi si keke puku tie vivinei tamugamu,
5 ba doduru tie Ziuda si kote tava kurekure beto
sina loke laedi sari na tie Izipi koa gamu
loketoṉa si kote paleke mae nia rini pude tokani gamu.
Ke kote tava kurekure meke va gore puleni gamu si gamu.”
6 Hie sa kinorokorotae te Tamasa pa guguadi rina kurukuru ṉame pa Neqevi:*
“Ene nuquru gua pa popoa tasunana meke koa ia tinasuna,
siṉi ia na laione,
vasina koa ia soku votivotiki noki variva mate,
si keke puku tie, paleke tinagotago pa mudi doṉ'ki,
dia tinagotago vinariponi si pa podu mudidi rina kameli,
la koasa butubutu sapu lopu kote ta tokae nia rini,
7 la pa Izipi, sapu loke laena sa nana tinokae.
Gua ke poza nia,
‘Rehabi Udapelu’ Arau si asa.

Na Tinoni Seke Tinarae

8 Mu la, mamu kubere goreni sari zinama hire,
gasi goreni pa pepa ta viqusuna,
pude koari na rane pu korapa mae
si kote na vina sosode loke vina betona si asa.

* **30:6** Sa Neqevi si pa vari korapana sa soloso qega meke sa popoa toqetoqere pa Ziuda.

9 Hire sari tie lopu luli zinamadi, na koburu sekesekeidi,
koburu sapu korodia va avoso la koari na vina turu te Zihova.
10 Zama i arini sari na tie dodogorae,
‘Mi lopu dodogoro pule!’
meke koari na poropita si,
‘Mi lopu mae totoli va toṉoto puleni gami!
Tozini gami mo sari tiṉitoṉa leanadi,
mi tozini gami mo sari sinekesekei gua pu hiva avosi gami.
11 Rizu taloa,
vura taloa koasa siraṉa hie,
meke lopu mae zama nia koa gami
si Asa sapu Hopena pa Izireli!.’ ”
12 Gua asa ke, hie si zama nia sa Tamasa Hopena pa Izireli:
“Sina kilua gamu sa inavoso hie,
meke na ṉinovaṉovala si kalavarae ia gamu,
na kinohakoha si ronua gamu,
13 ke sa sinea hie
si kote guana goba ululuna, sapu viqala meke potele,
meke ilasa gore va hodaka, pa totoso hite mo.
14 Kote poraka umumu guana raro patu,
sapu ta inete lopu ta tatarue hokara,
meke sari na videvidena si lopu noma
pude boka paleke ni motete pa nika
babe pude siovo ni kolo pa berukehe.”
15 Ke hie si zama nia sa Baṉara Zihova, sa Tamasa Hopena pa Izireli:
“Pana kekere pule mae mo gamu koa Rau, meke magogoso koa Rau si kote ta harupu si gamu,
sa mia ṉiniraṉira si pa kinoa noso mo meke pa rinaṉeraṉe,
ba lopu hiva tagoi gamu si arini.
16 Zama si gamu, ‘Lokari, kote koi mami pa hose meke govete mami.’
Ke kote govete mia tu!
Zama si gamu, ‘Kote koi taloa mami pa hose reregedi.’
Ba sari tie hadu luli si kote rerege hola la tu!
17 Keke tina si kote govete
sapu keke tie mo hadu i;
pana ka lima tie hadu gamu
si kote doduru mo si govete,
osolae sapu koa hola koa gamu si
guana keke pitipiti pa batu toqere,
guana poko koa ia kubekubere pa toqere.”
18 Gua ba okoro sisigiti nia e Zihova pude vata dogoro nia sa Nana tataru koa gamu;
ke gasa turu si Asa pude va dogoro ni gamu sa Nana tataru variva tukana.
Ura se Zihova si na Tamasa vilavilasa pa tinoṉoto.
Tamanae sari doduru pu koa aqa koa Sa!

Kaqu Mana ni Tamasa sari Nana Tinoni

19 Gamu na tiena sa popoa Zaione, pu koa pa Zerusalema, kote noso kabo si gamu. Na kote tataru hola si Asa pana kabo hata tinokae si gamu! Pana avoso gamu Sa si kote olaṉa mo si Asa. 20 Na bereti tinasuna tugo si vatu

nia e Zihova meke na kolo tinasigiti, gua ba kamahire si lopu kote ta tome
sari na mia tie va tumatumae; kote dogoroni mata mia soti gamu si arini.
21 Be taliri la si gamu pa kali matao babe pa kali gede ba sari taliṉa mia
si kote avosia mo si keke mamalaiṉi pa mudimia sapu zama guahe, “Hie
tu sa siraṉa; mae ene gua tani.”
22 Totoso asa si kote huara pani gamu sari na mia beku sapu ta pokoe
siliva meke sari mia kineha ta peqodi sapu ta pokoe qolo; kote gona pani
gamu, guana oki palae poko variva malederedi, meke kote zama, “Taloa
koa rau!”
23 Kote garunu poni gamu ruku Sa pude tadi na kiko pu letei gamu pa
pepeso, meke sari ginani pu vura pa pepeso si kote tolavaedi meke soku.
Koasa rane asa si kote nomana sa pavasa duduli tadi na bulumakao. 24 Sari
na bulumakao meke na doṉ'ki pu geli pepeso pa inuma si kote hena va
leana duduli sapu tava tanadi va leana. 25 Koasa rane sapu tava mate sari
na mia kana, totoso ta huara gore sari dia vetu hakehakei ululudi, si kote
totolo gore sari na kolo koari doduru toa na doduru toqere ululudi. 26 Sa
sidara si kote keana guana rimata, meke sa rimata si kote zuapa totoso
bakala, gua tugo sa kalalasadi ka zuapa rane dodurudi. Hie si kote evaṉa
totoso pusi e Zihova sari bakora tadi Nana tinoni, meke salaṉi Sa sari dia
tinasigiti.

Kaqu Va Kilasia Tamasa sa Popoa Asiria

27 Doṉo la, sa pozana e Zihova si mae gua pa seu,
turaṉae tinaṉaziri maṉinina meke moatana sa tuṉaha korapa sage;
sari beruna si siṉi na binugoro,
meke sa meana si na nika halalana.
28 Sa siniṉo Tanisa si guana naqe sapu ṉiṉira sigiti gorena,
meke odu sage kamo pa rua.
Niu i Sa sari na butubutu meke vizata vagi Sa sarini pu kote tava kilasa;
va soto ni Sa pa ṉuzudi rina tie
sari iku meke turaṉa taloa ni la pa tina huara.
29 Meke kote kera si gamu
gua koasa boṉi sapu qetuqetu nia gamu si keke inevaṉa hopena;
kote qetu sari bulomia
gua totoso ivivu meke sage sari na tie
la koasa toqere te Zihova,
koasa Patu heheda te Izireli.
30 E Zihova kote va avosoni koari na tie sa Nana mamalaiṉi pa paka
maṉauru,
meke kote va dogoro ni Sa sa sekena sa Limana
turaṉae tinaṉaziri meke na nika halalana,
turaṉae na paka maṉauru, na lovua meke na ruku kokoreo.
31 Sa mamalaiṉi te Zihova kote va matagutu ia sa popoa Asiria;
koasa Nana kolu binaṉara kote seke goreni Sa.
32 Pana ta seke va bakora sari pa Asiria
koasa Nana kolu vari kilasi
si kote peka sari Nana tinoni koari na dia tabarini meke na mike,
totoso raza i Sa meke seke ni Limana Sa.
33 Pukerane si ele tava nama sa vasina, sapu halala ia na nika,
pude sulu ia sa baṉara tadi pa Asiria;
sa pou sapu koa ia nika si labe meke lohi,
na katu va leana hola sina soku sa hudana;
sa siniṉo te Zihova,

sapu guana zoloro gorena sa patu lera pa nai,
kote va huruṉuna.

31

Tamasa Kaqu Lavelave nia sa Popoa Zerusalema

1 Madi talotaṉa sarini pu la hata tinokae koari pa Izipi,
pu kalavarae koari na hose pa vinaripera,
pu raṉei sari soku tina totopili varipera tadi kasa
meke sa ṉiniraṉira tadi na dia tie koi hose,
meke lopu doṉo la koasa Tamasa Hopena pa Izireli,
babe hata ia sa tinokae te Zihova.
2 Ba na gilae tugo si Asa meke boka va kamo tinasuna tugo si Asa;
meke lopu hite va pulei Sa sari Nana zinama.
Kote gasa turu varipera ni Sa sari tie kaleadi,
sarini pu zukai sari tie tavete va kaleana.
3 Ba sari pa Izipi si na tie mo meke lopu Tamasa;
sari dia hose si na masa mo meke lopu maqomaqo.
Pana repaha vura ni e Zihova sari limana,
si asa pu vari tokae si kote ta tubarae nia,
meke asa pu ta tokae si kote hoqa;
ari karua beto si kote kaleadi varigara.
4 Hiera gua si zama nia e Zihova koa rau,
“Pana kurumu sa laione,
sa laione nomana, totoso va matea sa sa gana ginani,
meke be vea soku gua sari sepati
pu varigara pude va govete ia,
ba lopu kote matagutu ni sa sari na kukili
babe ta sosoara ni sari na vevehe.
Kote gua tugo se Zihova Tadi na Qeto Minate pu kote gore mae
pude mae varipera pa Toqere Zaione.
5 Kekeṉoṉo gua rina kurukuru tapuru sapu alale dia panaulu,
se Zihova Tadi na Qeto Minate si kote lavelave nia sa popoa Zerusalema;
kote lavelave nia Sa meke va sare ia Sa,
kote ene hola nia Sa meke harupia Sa.”
6 Izireli, mi kekere pule la koa Sa,
ele sea tugo si gamu meke va karikari la koa Sa.
7 Ura koasa rane asa
si kote kilui gamu doduru sari mia beku siliva meke qolo,
sari pu taveti gamu pa lima mia, sari lima kaleadi sara.
8 “Sa popoa Asiria si kote hoqa mate pa vedara sapu lopu tana tie;
na vedara te Tamasa kote va mate i.
9 Sa dia ṉati vasileana ṉiṉirana si kote hoqa pa minatagutu;
totoso dogoria mo rina koimata tadi pa Asiria sa ṉiniraṉira tanisa qeto minate varipera tadi kana si kote ta duaṉa si arini,”
gua si zama vura nia e Zihova,
Asa pu koa Nana nika pa Zaione,
Asa pu halala Nana nika lerana pa Zerusalema.*

32

Sa Baṉara pa Nana Tinoṉoto

* **31:9** Ais 30:27-30

1 Doṉo la, na baṉara si kote baṉara ni sari na tie pa tinoṉoto
meke sari na palabatu si kote tuturaṉa pa ṉinoṉo.
2 Hopeke tie si kote guana keke vasina pude paere pa givusu
meke na tometomeana pa raneboṉi,
guana kolo tototo lo pa popoa qega
meke na maqomaqo tanisa patu lavata pa popoa loke kolona.
3 Meke sari matadi ri na tinoni pu dodogorae si kaqu dodogoro,
meke sari taliṉa dia rini pu avavosae si kaqu avavoso.
4 Sa binalabala sapu haluhalue si kote tumae meke gilagilana,
meke sa mea sapu zama ṉira si kote zama va leana pule meke bakala.
5 Sarini pu duviduvili si lopu kaqu ta pozae palabatu,
meke sari tie sekesekei si lopu kaqu ta pamaṉae pule.
6 Ura sa tie duviduvili si zama va pekipekie tugo,
meke nana binalabala si tupiti mo pa ginugua kaleanadi.
Na hahanana kaleadi seu pa kinehana sa Tamasa si tavetaveti sa,
meke na binalabala seadi si tozi sa pa guguana e Zihova;
saripu ovia si lopu poni sa
saripu memeha si hekini kolo sa.
7 Sari hahanana tadi tie pekipeki si kaleanadi,
meke taveti rini sari tinavete sekesekeidi;
pude ṉovali sari tie malaṉa pa koha,
be vea leanadi gua sari dia tinepa.
8 Ba sa tie toṉotona si taveti sari na binalabala toṉotodi
meke pa binalabala toṉotodi si turu si asa.

Vinaripitui meke na Vinaleana Pule

9 Gamu barikaleqe pu koa valeana mia,
tekulu, mamu va avoso mae koa Rau;
gamu na tudia vineki pu koa loketoṉa matagutu nia,
mi avosia sapu kote zama nia Rau!
10 Pa vasi totoso hite mo, hola nia mo keke vuaheni,
gamu pu kokoa va leana si kote neneqara;
sari vua huda qurepi si lopu kote vua,
meke sa totoso pakepakete si lopu kote ta evaṉa.
11 Mi matagutu sisigiti na neneqara, gamu na barikaleqe pu koa valeana mia;
mi matagutu, gamu na tudia vineki pu lopu matagutu!
Gore pani sari mia poko leleadi,
mamu va sagei pa kopete mia sari poko baika.
12 Mi pohari raqaraqa mia pa tinalotaṉa,
balabala i sari inuma vaeni sapu vua katakata,
13 meke sari na pepeso tadi Qua tinoni,
pepeso sapu ele toqolo sagea na hudahuda rakihi,
uve lukalukana ni sari doduru vetuvetu sapu hoke vevehe qetuqetu,
meke koasa vasileana lavata hie sapu hoke siṉia na qinetuqetu.
14 Sari vasidi sapu ta gobadi si kote ta veko palae,
sa vasileana lavata sapu vevevehena si kote ivulu;
sari goba vari likohae meke na vetu hakehakei ululudi si kote ta evaṉae na pepeso kaleanadi ninae rane,
vasina kote horu qetu sari doṉ'ki meke toa ia duduli tadi na sipi,
15 osolae ta zoropae mae panaulu koa gita sa Maqomaqo te Tamasa,
meke sa qega si ta evaṉae na inuma masuruna,

meke sa inuma masuruna si ta evaṉae na hiqohiqo.
16 Sa ṉinoṉo si kote veko kinoa pa qega
meke sa tinoṉoto si kote koa la koasa inuma masuruna.
17 Sa vuana sa tinoṉoto si na binule;
sa laena sa tinoṉoto si na kinoa noso meke na kinalavarae koe Tamasa ninae rane.
18 Sari Qua tinoni si kote koa pa vasidi sapu koa ia binule,
pa vetu sapu lopu boka ta raza kamo la,
pa vasina sapu kote magogoso meke lopu ta sosoara.
19 Be la sa ruku kabukabue aesi meke hoqa gore betoi sari hudahuda pa soloso,
meke sa vasileana lavata si ta huara inete taloa,
20 ba mi koa tamanae si gamu,
totoso letei gamu sari mia kiko pa kalidi rina tototo lo,
meke sari bulumakao na doṉ'ki si va henahena i gamu koasa pezara duduli lavata.

33

Vinaravara Tepa Tinokae

1 Mi talotaṉa si gamu pa Asiria, na tie huhuara si gamu;
gamu pu lopu ele ta huara!
Mi talotaṉa si gamu, na tie qoraqora si gamu;
gamu pu lopu ele ta qoraqora!
Pana noso huhuara si gamu,
si kote ta huara si gamu;
pana noso qoraqora si gamu,
si kote ta qoraqora si gamu.
2 Zihova, Mu tataruni gami;
Agoi mo si aqa Nigo gami.
Na ṉiniraṉira tamigami si Agoi doduru munumunu,
na mami hinarupu pa totoso tasuna.
3 Pana avosia rini sa mamalaiṉimu Goi si govete sari na kana;
totoso gasa turu Goi, si talahuarae sari na butubutu.
4 Sari na vinagi tadina kana si ta pudiki vagi guana hinenahena tadi na kupokupo;
ta saputu vagi rini gua ri na rovana kupokupo.
5 Tava lavata se Zihova, na pa Maṉauru si koa si Asa;
kote va siṉi nia ṉinoṉo meke tinoṉoto Sa sa popoa Zaione.
6 Koa Sa si kote sokirae si agoi koari na mua totoso,
tagotago si Asa pa hinarupu meke ginilagilana lohina meke tinumatumae;
na pinamaṉana e Zihova si na vidulu pude vagia sa tinagotago asa.
7 Doṉo la, sari dia tie varane si korapa kabo va ululae koari na siraṉa;
sari palabatu ta garunu la koari na kana pu hiva vari bulei si kabo sisigiti.
8 Sari siraṉa vari karovae popoa si ivulu,
loke tie si ene koari na siraṉa.
Sa vinariva egoi si ta kumata,
saripu va sosodena si ta etulu,
loke tie si ta pamaṉae.
9 Sa pepeso si kuliusu meke gore hiteke,
Lebanoni si kurekure meke harahara;

sa pezara duduli pa Saroni si na qega gua,
meke Basani meke Kameli si hoqa elodi.

Va Balaui e Zihova sari Nana Kana

10 Ba zama se Zihova koa rina kana, “Kamahire si kote gasa turu si Arau.
Kamahire si kote tava lavata si Arau;
kamahire si kote ta ovulu sage si Arau.
11 Gamu pa Asiria si na duduli popadi si hira vura ni gamu;
sa mia sini̱no mo si guana nika sapu kote sulu pani gamu.
12 Sari tie huporo si kote ta sulu palae hokara;
gua sapu halalia sa nika sa hiqohiqo rakihi.
13 Gamu pu koa va seu, mi avosi gua sapu ele eva̱ni Rau;
gamu pu koa tata, mi gilania sa Qua ni̱nira̱nira!”
14 Sari tie kaleadi pa Zaione si matagutu sisigiti;
kamoi na neneqara sari tie sapu loke dia tamasa meke zama si arini:
“Esei koa gita si kote boka koa tura̱nia sa nika susulu?
Esei koa gita si kote boka koa tura̱nia sa nika sapu halala ninae rane?”
15 Sa tie sapu ene pa tino̱noto
meke zama ni sapu gotogoto,
asa sapu lopu tavetavete nia sa nana ni̱nira̱nira pude hiko poata,
meke kopu ni sari limana pude lopu vagi sari tinabara golomodi,
asa sapu tukui tali̱nana koari na hiniva pude va mate tie
meke tukui matana koari na binalabala kaleadi,
16 asa tugo sa tie sapu kote koa pa vasidi ululudi,
sa nana tometomeana si panaulu pa toa.
Nana bereti si kote ta poni nia sa,
meke na kolo napo si lopu kote qaga nia sa.

Sa Popoa Tolavaena Vugo Repere

17 Kote dogoria gamu pa matamia sa tinolava tanisa Ba̱nara
meke kote tiro gorea gamu sa popoa sapu nipulu la tu pa seu.
18 Pa mia binalabala si kote balabala pulei gamu sari tinasuna holadi:
“Avei sa tie pu tavete vura takisi?
Avei sa tie vagivagi takisi?
Avei sa tie pu naei sari vetu hakehakei ululudi?”
19 Lopu kote dogoro pulei gamu sari tie kaleadi arini,
sari tie sapu votikaena dia zinama,
meke dia vinekala si tasuna pude tumae nia.
20 Mi do̱no la pa Zaione, sa vasileana lavata vasina hoke ta tavete sari nada
inevaṉa qetuqetu;
sari matamia kote dogoria sa popoa Zerusalema,
na kinoa bulebulena, na ipi sapu lopu kote tava rizu;
sari doduru tupili tanisa si lopu kaqu ta daku vura,
sari ikuna si lopu kote tava kumata.
21 Vasina si kote koa sa nada Tie Ni̱ni̱rana se Zihova.
Kote guana vasina sapu koa ia na ovuku labedi meke na tototolo.
Loke vaka sapu koa i na qelu si kote ale koa rini,
loke vaka nomadi si kote tepe sage koa rini.
22 Ura e Zihova sa nada tie varipitui,
e Zihova sa nada tie tavete tinarae,
e Zihova sa nada Ba̱nara,
meke Asa tu kote harupu gita.
23 Sari ikudi rina tepe si sigoto hoboro dia:

Sa dedegerena sa tepe si lopu soto va nabu,
meke sa tepe si lopu repaha.
Sari vinagi sokudi pa mudi vinaripera si kote tava hia koari na tie te Tamasa
meke ari na ike ba kote paleke dia hinia.
24 Lopu keke koa rini pu koa pa Zaione si kote zama, “Kei, moho qua,” gua;
ura, arini pu koa vasina si kote ta leosae koari na dia sinea.

34

Kaqu Va Kilasi Zihova sari Nana Kana

1 Rizu tata mae, gamu doduru butubutu, mamu va avoso mae;
Noso mamu va taliṉa mae, gamu na tinoni!
Mani avoso mae sa popoa pepeso, meke doduru pu koa koasa,
sa kasia popoa meke doduru tie pu koa koasa!
2 Ura bugoro ni e Zihova sari doduru butubutu,
sa tinaṉaziri Tanisa si kamo la koari doduru dia qeto minate.
Na kote va kilasa beto pani Sa,
kote vala ni Sa pude ta seke va mate.
3 Sari tinidia si kote ta gona palae,
meke kote humaṉa hikare sa muzi pa tinidia;
sari toqere si kote tale eharadi.
4 Doduru pinopino pa maṉauru si kote murimuri,
kote huporo podalae pa keke kali hukihukirina kamo la pa keke kalina;
gua sa pepa sapu hitehite ta viqusu sage,
doduru pinopino si kote hoqa
guana elelo haraharadi pa huda vaeni,
guana vua piqi saganana koasa huda piqi.*
5 Sa Qua vedara si va kilasi sari na pinopino pa maṉauru.*
Dotu, kamahire si kote gore la va kilasi Rau sari pa Edomu,
sa butubutu pu ele ta vizata pude va kilasa beto pania Arau.*
6 Sa vedara te Zihova si ta poṉa pa ehara,
meke tale deanana,
pa eharadi rina lami na qoti,
meke pa deanadi rina leleqata bulumakao.
Ura se Zihova si vukivukihi pa Bozira
meke na eoṉo si pa Edomu.
7 Meke kote mate turaṉi na bulumakao pinomodi,
sari tuna bulumakao meke bulumakao ṉiṉiradi.
Sari dia popoa si kote bobosi na ehara,
meke sa kavuru si kote heni pa deana.
8 Ura koa nana si keke rane te Zihova sapu kote tubehe hobena si Asa,
na vuaheni vinariva kilasi koa ri na kana te Zaione.
9 Sari na patu lera si kote totolo gore pa Edomu,
sari kavuru si kote lera
meke sa pepeso si kote tale nikana mo!
10 Lopu kaqu tava mate si asa boṉi na rane;
sa tuṉahana si kote sage ninae rane.
Koari na sinage na sage si kote koa ivulu eko mo si asa;

---

* **34:4** Mt 24:29; Mk 13:25; Lk 21:26; Rev 6:13-14 * **34:5** Sa vedara te Tamasa si va kilasi sari na pinopino pu vahesi ri na tie Moabi gua ri na dia Tamasa. * **34:5** Ais 63:1-6; Zer 49:7-22; Izk 25:12-14, 35:1-15; Em 1:11-12; Obd 1-14; Mal 1:2-5

loke tie kote ene nuquru pule gua vasina.*
11 Sari na duduru pa qega meke na nao kote koa hobea;
sari na duduru nomadi meke na raveni si kote tavete vori vasina.
Kote n̲ava ia Tamasa sa popoa Edomu,
na aroso padapadana meke sa aroso koa ia na mamamata,
pude pada vura nia sa kinolura meke sa tinahuara tanisa popoa asa.
12 Sari nana palabatu si kote loke butubutu pude totoli nia
meke sari nana koburu tavia si kote murimuri beto.
13 Na huda rakihi si kote toqolia sa doduru korapana sa goba vasileana,
na hilibubuku si kote koa pa korapa vetu ban̲ara.
Na tometomeana tadi siki pinomo,
na popoa tadi na duduru si asa.
14 Sari kurukuru pa qega si kote ene lamae vasina turan̲i sari siki pinomo,
sari qoti pinomodi si kote vari tioki;
sari kurukuru ene bon̲i si kote hiva magogoso
meke la hata lolomo vasina.
15 Sa duduru si kote tavete vori meke opo nana,
kote hira vovoto meke kopuni sa sari tuna, va aqori sa pa kauru tatapuruna;
vasina tugo kote varigara sari na atata,
kote na tamatamaloana si vari kamoi.
16 Don̲o la koasa buka te Zihova mamu tiro ia:
kote koa beto sari na kurukuru hire,
lopu keke si kote loke loana.
Ura Telena zama nia sa tinozi hie,
meke pa Maqomaqona Sa kote varigara ni Sa.
17 Sari dia hinia koasa popoa si poni ni Sa;
sa limana hihia poni gua sapu garodi.
Kote tagoa rini sa popoa ninae rane,
meke kote koa si arini vasina pa sinage na sage.

35

Sa Siran̲a sapu Madina

1 Sa qega meke sa pepeso popana si kote qetu;
sa soloso qega si kote komokomolia meke pelaria na havoro.
2 Kote toa vura si asa meke havohavoro toa;
kote kera meke kukili si asa pa qinetu.
Sa tinolava pa Lebanoni si kote ta poni nia sa,
meke kote don̲o lea gua sa pezara pa Saroni meke sa toqere Kameli.
Kote dogoria sa qega sa n̲inedala te Zihova,
sa tinolava tanisa nada Tamasa.
3 Va n̲in̲ira i sari na lima malohorodi,*
meke va nabu i sari tun̲utun̲u sapu zokezoke;
4 zama guahe koa rini pu malohoro bulodi,
“Mi n̲in̲ira, mi lopu matagutu;
sa mia Tamasa si kote mae,
na tinan̲aziri pude hobena si paleke mae nia Sa;
turan̲ae Nana hiniva pude kilasi sari kana
meke kote harupu gamu Sa si gamu.”
5 Meke kote tukeli Sa sari matadi rini pu behu
meke sari tali n̲adi pu nuli si kote avavosae.*

* **34:10** Rev 14:11, 19:3 * **35:3** Hib 12:12 * **35:5** Mt 11:5; Lk 7:22

6 Meke kote horu na peka sarini pu ike,
meke saripu poka na meadi si kote kukili qetu.
Na kolo si kote puzaka vura pa soloso popadi
meke na tototolo si kote ene pa qega.
7 Sa onone vari kinai si kote ta evaṉae na kopi,
meke sa pepeso memehana si kote bukahia na kolo.
Sari vasidi pu hoke eko magogoso sari na siki pinomodi,
si kote toqoli na duduli meke na kuli.
8 Meke na siraṉa vari karovae popoa si kote koa nana,
kote ta pozae na Siraṉa Madina si asa.
Sari tie bonidi si lopu kote ene gua vasina.
Ari na tie madidi koe Tamasa kote ene ia;
ari tie pekipekidi na kaleadi si lopu kote ene gua vasina.
9 Loke laione si kote koa vasina,
kurukuru variva matena lopu kote enea;
lopu kote ta dogoro vasina si arini.
Ba arini mo pu ta harupu si kote ta dogoro vasina.
10 Sarini pu holu vagi puleni e Zihova si kote pule.
Kote kerakera si arini meke nuquru pa Zaione;
na qinetuqetu loke kokoina si kote toropae nia rini pa batudia.
Kote siṉi i na qinetuqetu meke na kinomolo,
meke sa tinalotaṉa na tinaruqoqo si kote murimuri taloa.

36

Va Matamataguti Asiria sari pa Zerusalema
(2 Baṉara 18:13-27; 2 Koronikolo 32:1-19)

1 Pa vina manege made vuahenina sa binaṉara te Hezikaea pa Ziuda, si la rapati e Senakeribi, sa baṉara lavata pa Asiria, sari na vasileana ta gobadi pa Ziuda meke zau vagi sa. 2 Meke garunu la nia sa baṉara pa Asiria sa nana ṉati palabatu varipera la koe Hezikaea, sa baṉara pa Zerusalema; taluarae si asa pa Lakisi turaṉia sa qeto minate lavata. Sipu la noso sa palabatu Asiria kapae koasa kolo totolo sapu va karovo vagi kolo pa kopi sapu Kopi Kali Sage pozana koasa siraṉa la gua vasina hoke ṉuna poko ri na tinoni, 3 si vura la sari ka ṉeta palabatu te Hezikaea pude tutuvi si arini: Se Eliakimi sa tuna koreo e Hilikaea sapu kopu nia sa vetu tanisa baṉara; se Sebana, sa tie kubekubere; meke se Zoa sa tuna Asapa, sa tie kubekubere va karovo pa buka.

4 Zama sa palabatu varipera pa Asiria koa rini, “La tozi nia se Hezikaea,
‘Hie si zama nia sa baṉara lavata, sa baṉara pa Asiria: Koe sei si raṉe
la si goi? 5 Zama si agoi sapu tumaemu varipera meke na ṉiṉiramu si
agoi, gua, ba na zinama kokohadi si arini. Koe sei si kalavarae la agoi, ke
va kanakana mae koa rau si agoi? 6 Hokara, agoi kamahire si kalavarae
la pa Izipi, sa kuli, pude na mua kolu ene, gua. Ba pana kalavarae ia
goi si kote moku sia meke va bakora ia sa limamu. Gua asa se Pero sa
baṉara pa Izipi koa rini pu kalavarae la koasa.* 7 Meke pude zama si
agoi koa rau, “Gami si kalavarae koe Zihova sa mami Tamasa,” gua, si
vea, lopu tanisa tu sari hope na vasidi ululudi sapu rizu pani e Hezikaea
meke zama koari pa Ziuda meke Zerusalema, “Gamu si kaqu vahesi mo
koasa hope hie, pa Zerusalema,” gua?

* **36:6** Izk 29:6-7

8 Ego mae mamu variva ego ni si kaiqa binalabala koa sa qua baṉara
pa Asiria. Arau kote poni gamu si karua tina hose, be guana boka vekoni
tie gamu pude koi i! 9 Vea meke kote boka va kilasia gamu si keke qua
palabatu sapu hitekena hola koari na qua palabatu varipera, be vea
kalavarae la gua si gamu pa Izipi pude vagi totopili varipera meke na
tie koi hose? 10 Gua pule hie, balabala ia gamu sapu lopu toka nau e
Zihova pude mae rapatia meke huara ia sa vasina hie? Ura e Zihova mo
telena na garunu au pude ene halabutu mae ia sa kali popoa hie meke
huara ia.’ ”
11 Ba zama la sari Eliakimi, e Sebana, meke e Zoa koasa palabatu,
“Palabatu, mu zama mae koa gami pa zinama Arameiki. Kote boka avoso
igo mo gami. Ba lopu zama pa zinama Hiburu; ura korapa va avoso mae
sari doduru tie pa batu goba hire,” gua si arini.
12 Meke olaṉa la koa rini si asa, “Balabala ia gamu sapu koa gamu meke
sa mia baṉara mo si garunu nau sa qua baṉara pude zama ni sari doduru
zinama hire? Lokari hokara! Na korapa zama la tugo si arau koari tie pu
korapa habotu dia pa batu gobagoba. Na gamu doduru, si kote gani sari
na boni mia meke napoi sari na bilaṉa mia,” gua si asa.
13 Beto si turu sage sa palabatu meke velavela vura pa zinama Hiburu,
“Mi va avosi sari zinama tanisa baṉara lavata, sa baṉara pa Asiria! 14 Hiera
gua si zama nia sa baṉara: Mi lopu va malumia se Hezikaea pude koha
gamu. Na lopu kaqu boka harupu gamu sa! 15 Mi lopu va malumia se
Hezikaea pude ososoni gamu pude raṉea se Zihova pana zama guahe si
asa, ‘Hinokara kote harupu gita e Zihova si gita; sa vasileana nomana hie
si lopu kaqu ta vagi koasa qeto minate varipera tanisa baṉara pa Asiria,
gua.’
16 Mi lopu va avosia se Hezikaea! Ura guahe si zama nia sa baṉara pa
Asiria: Mi variva bulei mae koa rau; mi vura mae koasa vasileana lavata.
Pana gua asa si kote henahena mo si gamu doduru koari na mia qurepi
koari na mia huda vaeni meke koari na mia huda piqi soti, meke napo
pa mia berukehe soti, 17 osolae pule mae si arau meke turaṉa lani gamu
pa keke popoa gugua puta mo sapu tamugamu hie, na popoa vuvua meke
vaeni vaqura, na popoa koa ia na bereti meke inuma vaeni.
18 Lopu va malumia se Hezikaea pude turaṉa va sea gamu pana zama
guahe si asa, ‘E Zihova kote harupu gita.’ Vea, hite harupi na dia tamasa
sari butubutu koasa limana sa baṉara pa Asiria? 19 Avei sari na tamasa
tadi pa Hamati meke Arapadi? Avei sari tamasa tadi pa Sepavaimi? Vea,
harupia tugo rini pa limaqu si pa Sameria? 20 Esei koari doduru tamasa
tadi popoa arini ele boka harupu ia sa nana popoa koa rau? Ke vea meke
kote boka harupia e Zihova sa popoa Zerusalema koasa limaqu?”
21 Ba sari tie si koa lopu kulu meke lopu olaṉa hobe la, sina ele zama i
sa baṉara, “Lopu olaṉa la ia,” gua.
22 Meke daku sira i ri Eliakimi sa tuna e Hilikaea, Sebana sa tie
kubekubere, meke e Zoa sa tuna Asapa sa tie kubekubere va karovo pa
buka, sari dia poko pa tinalotaṉa meke la koe Hezikaea, meke tozi nia rini
sari doduru pu zama ni sa palabatu varipera tadi pa Asiria.

37

Tepaia sa Baṉara sa Tinokae te Aisea
(2 Baṉara 19:1-7)

1 Sipu avosia tugo Hezikaea, sa baṉara, sa inavoso, si daku rikatia sa
sa nana poko meke va sage poko baika, meke nuquru la pa Zelepade te
Zihova si asa. 2 Garunu lani sa sari Eliakimi sa palabatu kopu pa vetu
baṉara, Sebana sa tie kubekubere, meke sari ṉati hiama pude la koe Aisea
sa poropita tuna Emosi. Va sage poko baika beto sari doduru. 3 La tozi
nia rini se Aisea, “Guahe si zama nia e Hezikaea: Sa rane hie si na rane
tinasuna, vinakilasa meke na kinurekure, gua puta totoso va namanama
podo sa koburu, ba loke ṉiniraṉira si koa pude podo si asa. 4 Hokara
ele avosi tu e Zihova sa mua Tamasa sari doduru zinama pu zama ni sa
palabatu varipera sapu garunu mae nia sa baṉara pa Asiria, pude mae va
sisire nia sa Tamasa toana. Mani va kilasi Sa sarini pu zama ni sari zinama
pu avosi e Zihova sa mua Tamasa. Mu varavara poni gami sapu gami ka
visavisa mami pu korapa koa hola.”
5 Totoso kamo la sari palabatu te Hezikaea sa baṉara koe Aisea, 6 si zama
la i Aisea si arini, “Tozi nia sa mia baṉara, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova:
Mu lopu matagutu nia sa inavoso sapu avoso nia goi. Sari zinama pu zama
ni sa nabulu tanisa baṉara pa Asiria sapu va paraparaṉa mae koa Rau.
7 Mu avoso mae! Kote vekoa Rau si keke binalabala koa sa pude totoso
vagia sa si keke inavoso, si kote kekere pule mo si asa pa nana popoa soti,
meke vasina kote vari poni nia rau pude ta seke va mate si asa pa vedara.’ ”

Va Balau Pule La sari pa Asiria koe Hezikaea

8 Totoso avoso nia sa palabatu varipera sapu ele taluarae pa Lakisi sa
baṉara pa Asiria, si kekere pule si asa meke la dogoria sa sa nana baṉara
korapa varipera pa Libina. 9 Ego, vagia Senakeribi si keke inavoso sapu sa
qeto minate pa Izipi, sapu turaṉi sa baṉara Tirihaka pa Itiopia, si korapa
mae pude raza ia si asa, gua. Totoso avosia sa sapu gua asa, si garunu
la zinama si asa koe Hezikaea sapu zama guahe: 10 “La zama guahe koe
Hezikaea sa baṉara pa Ziuda: Mu lopu va malumia sa mua tamasa sapu
raṉe ia goi pude koha igo pana zama si asa, ‘Zerusalema si lopu kaqu
ta vala koasa baṉara pa Asiria,’ gua. 11 Ele avoso ni mo goi gua sapu
taveti rina baṉara pa Asiria koari doduru popoa, sapu huara beto pani
rini. Meke gamu si vea, kote ta harupu tugo? 12 Vea, harupi tugo ri na
dia tamasa sari na butubutu sapu ta huara koari na tamaqu kenudi, sapu
sari tamasa tadi pa Qozani, Harani, Rezepi, meke sari tie pa Idini sapu koa
pa Telasa? 13 Avei sa baṉara pa Hamati, sa baṉara pa Arapadi, sa baṉara
koasa vasileana lavata pa Sepavaimi, babe pa Hena meke pa Iva?”
14 Meke vagia Hezikaea sa leta koari tie paleke inavoso meke tiro ia
sa. Beto si sage la si asa pa Zelepade te Zihova, meke la repahia sa pa
kenuna e Zihova, 15 Meke varavara la koe Zihova se Hezikaea: 16 “Kei,
Zihova Tadi na Qeto Minate, Tamasa pa Izireli, habotu Mua koasa Mua
habohabotuana Baṉara pa vari korapadi rina mateana serubimi. Agoi mo
telemu sa Tamasa pa doduru butubutu pa popoa pepeso. Agoi mo tavetia sa
maṉauru meke sa pepeso.* 17 Mu va taliṉa mae, Zihova, Mamu va avoso
mae: tukeli Matamu, kei Zihova, Mamu dogoro gami; avosi sari doduru
zinama pu garunu mae ni e Senakeribi pude zama ṉoṉovala Igo si Agoi sa
Tamasa toana. 18 Kei Zihova, na hinokara tugo bisa, sapu sari baṉara pa
Asiria si huara inete i sari doduru tie arini meke sari dia popoa. 19 Meke
gona pani rini sari na tamasa tadi na butubutu arini pa nika meke sulu
pani, sina lopu na tamasa si arini, ba na huda mo meke na patu, sapu
peqoi mo ri na tie pa limadia. 20 Zihova mami Tamasa, harupu gami pa

* **37:16** Ekd 25:22

limana sa, pude madi gilania ari doduru butubutu pa popoa pepeso sapu
Agoi Zihova eke mo, sa Tamasa," gua si asa.

Sa Inavoso te Aisea La koa sa Baṉara (2 Baṉara 19:20-37)

21 Meke garunu la inavoso se Aisea, sa tuna Emosi, koe Hezikaea, "Hiera
gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli: Ele avosia Rau sa mua
vinaravara mae koa Rau pa guguana e Senakeribi, sa baṉara pa Asiria,
22 hiera sa zinama sapu zama la nia e Zihova koasa:
'Zaione sapu guana vineki vaqura,
si doṉo gore nigo meke va sisire nigo sa.
Sa vasileana Zerusalema, guana tuna vineki,
si hiruhiru nia sa batuna totoso govete taloa si agoi.
23 Esei si va karikari ia meke paraparaṉa la ia agoi?
Na koe sei si kukukili va noma la si agoi
meke va eṉeṉa sage la matamu pa vina titie?
Na koa Sa pu Hopena pa Izireli mo!
24 Koari na mua tie paleke inavoso
si soku zinama va karikari la koe Zihova si ipa ni goi.
Meke zama guahe si agoi,
"Koari na qua totopili varipera sokudi
si kamoa rau sa vasina sapu ululu gua ri na toqere,
kamo pa batu toqere pa Lebanoni.
Sari na huda sida ululudi vasina si maho gore ni rau,
gua tugo sari na huda paeni ta okoraedi.
Kamoi rau sari vasidi sapu ululu pa ululu,
koari na hudahuda sapu leleadi hola.
25 Ele geli berukehe si rau pa popoa seu
meke napoa sa kolo vasina.
Koari ola nenequ
si ene va popa pani rau sari doduru totototolo pa Izipi," gua.
26 Vea, lopu ele avosia tu goi?
Nake pukerane tu zama veko nia Rau.
Koari na rane ele hola la tu si balabala i Rau sari na tinavete,
meke kamahire va gorevura i Rau,
pude agoi kote huari sari na vasileana ta gobadi
meke vata evaṉae ni na kobi remoremo patu.
27 Gua ke sari dia tinoni si loke dia ṉiniraṉira,
matagutu si arini meke kurekure.
Guana linetelete si arini pa inuma,
guana liho buma vaqura,
guana duduli sapu toa vura pa batu vetu,
sapu harahara mate sipu raza i na givusu maṉini.
28 Ba tumae nia Qua sa vasina koa si agoi,
meke totoso mae meke taloa si goi,
meke gua sapu hoke ta ṉaziri guni nau goi si Arau.
29 Sina ta ṉaziri nau goi si Arau
meke sina ele kamo mae pa taliṉaqu sari na mua vinahesi pule,
ke kote va rita nia Rau sa Qua vinetuṉu pa isumu
meke kote vekoa Rau pa ṉuzumu sa Qua aeana kalakalahana hose,
meke kote va ene pule igo Rau
koasa siraṉa tugo sapu ene mae ia goi.'"

30 Meke zama se Aisea koe Hezikaea, “Hezikaea, hie sa vina sosode tamugoi:
Vuaheni hie si kote henai gamu sari linetelete sapu toa sage teledia,
meke pa vuaheni vina rua si kote henai sapu tuvulu sage koari na linetelete arini.
Ba pa vuaheni vina n̲eta si kote lelete meke pakepakete si gamu,
kote lete inuma vaeni meke henai gamu sari vuadi.
31 Keke totoso pule ka visavisa tie pa butubutu Ziuda si
kote va gore karoso pana gore meke vua katakata panaulu.
32 Ura kote koa hola pa Zerusalema si ka visavisa tie,
meke kote vura pa toqere Zaione sa puku tie saripu lopu tava mate.
Sa inokoro n̲in̲irana te Zihova Tadi na Qeto Minate si kote va gorevura ia si asa.
33 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana sa ban̲ara lavata pa Asiria:
‘Lopu kote nuquru ia sa sa vasileana lavata hie
babe gona nia si keke tupi tani.
Lopu kote paleke kamo mae nia lave sa si tani,
babe mae tavete buturu pa kali goba pude rapata na haele sage.
34 Sa siran̲a sapu ene mae ia sa si asa tugo si kote pule ia sa;
na lopu kote nuquru ia sa sa vasileana lavata hie,
Arau Zihova si zama vura gua.
35 Arau kote lavelave nia sa vasileana lavata hie meke harupu ia,
pa laequ Arau meke pa laena e Devita sa Qua nabulu!’ ”
36 Meke vura la sa mateana te Zihova meke va matei sa si ka keke gogoto vesu n̲avulu lima tina tie koari na ipi tadi pa Asiria. Totoso tekulu sari na tie pa koivugona si na tie matedi mo si eko doduru vasina. 37 Ke qaqiri mo se Senakeribi, sa ban̲ara lavata pa Asiria, meke haqi taloa. Pule la mo pa Ninive si asa meke koa vasina. 38 Keke rane, totoso korapa vahesi si asa pa zelepade te Nisiroki sa nana tamasa, si la sari karua tuna koreo, sari Adarameleki meke Sareza meke seke va mate ia pa dia vedara, beto meke govete la dia pa popoa pa Ararata. Meke sa tuna koreo pule, se Esarahadoni, si hobena si asa koasa binan̲ara.

38

Moho meke Magogoso Pule se Hezikaea
(2 Ban̲ara 20:1-11; 2 Koronikolo 32:24-26)

1 Koari na totoso tugo arini si moho se Hezikaea meke tata mate. La vari hopikae koa sa sa poropita Aisea tuna Emosi, meke zama, “Hiera gua si zama nia e Zihova: Mu va ton̲otia sa mua kinoa vetu, sina kote mate si goi; na lopu kote magogoso pule si agoi,” gua si asa.
2 Taliri la pa kapagoba se Hezikaea meke varavara la koe Zihova:
3 “Zihova, Mu balabala ia sapu vea ran̲e guni Nigo arau, meke soto va nabu pa qua inene pa kenumu Goi, meke pa doduruna sa buloqu si vahesi Igo arau, meke taveti rau gua sapu leana atu koa Goi,” gua, meke kabo sisigiti si asa.
4 Beto sapu gua asa si kamo la mo sa zinama te Zihova koe Aisea:
5 “La mamu tozi nia se Hezikaea, sapu guahe, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa te Devita sa tamamu: Ele avosia Rau sa mua vinaravara meke ele dogori Rau sari kolomatamu. Ke kote poni pule nigo Rau si ka manege lima vuaheni pa mua tinoa.

6 Meke kote harupu igo Rau meke sa vasileana lavata hie koasa limana
sa baṉara pa Asiria. Na kote lavelave nia Rau sa vasileana lavata hie.
7 Meke hie sa vina gilagila te Zihova atu koa goi sapu kote hinokara taveti
Sa gua sapu va tatara ni Sa: 8 Kote va togolo pulea Rau sa maqomaqona sa
rimata ka manege puta nenetiana koasa halehaleana te baṉara Ehazi.’ ” Ke
sa maqomaqona sa rimata si togolo pule ka manege puta nenetiana koasa
halehaleana.
9 Totoso magogoso se Hezikaea pa nana minoho si kuberia sa sa kinera
vinahesi hie:
10 Zama si rau, “Koari totoso sapu ṉiṉira si rau pa qua tinoa,
si kaqu nuquru la ia tu rau sa vasina tadi tie matedi?
Kaqu ta vagi palae tu koa rau sari kaiqa qua vuaheni?”
11 Zama si rau, “Lopu kaqu dogoro pulea rau se Zihova,
se Zihova pa popoa tadi tie toadi;
lopu kote dogoro pulei rau sari na tie,
babe koa turaṉi sarini pu korapa koa koasa kasia popoa hie.
12 Gua tugo na ipi tadi na sepati sa qua vetu,
sapu ta daku gore meke ta paleke taloa koa rau.
Gua ari tie tavete poko, si polo sage ia rau sa qua tinoa,
meke ta paqaha palae si rau koari na lozi;
meke taloa va hodaka mo sa qua tinoa.
13 Aqa va ṉoṉo si rau osolae kamo sa vaqavaqasa,
ba guana laione sapu moku betoi tu Sa sari doduru susuriqu;
meke taloa va hodaka mo sa qua tinoa.
14 Kabo si rau guana pitikole babe na kitikete,
meke kunikunisi si rau guana kukuva.
Sari mataqu si mabo doṉo sage pa maṉauru, hata tinokae.
Tasuna si rau; kei Zihova, mae toka nau!”
15 Ba sa si boka zama ṉia rau?
Na ele zama mo si Asa koa rau, meke Asa telena evaṉia sapu gua hie.
Maqu ene va pepekae mo si rau koari doduru vuaheni taqarau koa gua
koari na tinasigiti pa maqomaqoqu.
16 “Baṉara, koa gua pa Mua vina tatara si toa sari na tie;
meke koasa tugo si vagi tinoa sa maqomaqoqu rau.
Agoi salaṉau koasa qua minoho
meke va malumau pude toa.
17 Hinokara pa qua lineana mo
si kamoi rau sari tinasigiti arini.
Pa Mua tataru si kopu nau Goi
pude lopu la koasa pou tinahuara;
meke ele vekoi Goi sari doduru qua sinea
la pa mudimu.
18 Ura sa lovu si lopu kote boka vahesi Igo,
sa minate lopu kote kera vahesi atu koa Goi;
arini pu gore la koasa pou
lopu kote raṉea sapu kote va evaṉi Goi sari Mua vina tatara.
19 Saripu toa, arini tu kote vahesi Igo,
gua sapu tavetia arau ṉinoroi hie;
ari na tamadia si kote tozini sari dia koburu,
sapu kopu ni Tamasa sari Nana zinama.”
20 E Zihova kote harupu au si arau,
meke kote kera si gami meke mikemike

doduru rane pa mami tinoa
pa korapa Zelepade te Zihova.
21 Na ele zama veko nia e Aisea pude “Munala ia sa vua piqi, mamu veko
la nia koasa moqo, meke kote ta salaṉa si asa,” gua.
22 Na ele nanasia e Hezikaea se Aisea, “Nasa sa vina gilagila pude va
sosodea sapu kote boka la vahesi si rau pa Zelepade te Zihova?” gua.

39

Tie Paleke Inavoso pa Babiloni
(2 Baṉara 20:12-19)

1 Tata koa sa totoso asa, se Merodaka Baladani, sa tuna koreo e Baladani
sa baṉara pa Babiloni si avosia sapu moho se Hezikaea sa baṉara meke ele
magogoso pule, gua, ke garunu la nia sa si keke leta meke na vinariponi koe
Hezikaea. 2 Va kamo va leani e Hezikaea sari tie paleke inavoso meke va
dogoro ni sa sari doduru nana tinagotago, sari na siliva na qolo meke sari
na oto huda humaṉa lea, na oela humaṉa lea, meke sari doduru tiṉitoṉa
varipera. Lopu keketoṉa pa nana vetu baṉara, sari na lose vekovekoana
likakalae pa binaṉara sapu lopu va dogoro ni sa koari kasa.
3 Beto sapu gua asa si la se Aisea sa poropita koe Hezikaea, sa baṉara,
meke nanasa guahe, “Pavei mae guadi sari na tie sara meke sa gua si zama
nia rini koa goi?”
Olaṉa se Hezikaea, “Mae guadi pa popoa seu si arini, pa Babiloni,” gua
si asa.
4 Nanasa sa poropita, “Na sa si dogoria rini pa mua vetu baṉara?”
Meke olaṉa si asa, “Dogoro betoi rini sari doduru tiṉitoṉa pa qua vetu
baṉara. Lopu keke tiṉitoṉa pa qua tinagotago si lopu va dogoro ni rau
koa rini,” gua si asa.
5 Meke zama se Aisea koe Hezikaea, “Mu avosia sa zinama te Zihova
Tadi na Qeto Minate: 6 ‘Hinokara korapa mae sa totoso sapu sari doduru
likakalae pa korapana sa mua vetu baṉara, doduru likakalae saripu va
naqiti rina tiatamamia osolae kamoa pa rane ṉinoroi, si kaqu ta paleke
beto la pa Babiloni. Namu loketoṉa si kaqu koa hola. 7 Meke kaiqa rina
tutimu, na masa na eharamu soti, pu podo gore koa goi, si kote ta zau taloa.
Kote ta puzala si arini meke tavetavete pa vetu baṉara pa Babiloni,’ gua
se Zihova.”
8 Meke olaṉa se Hezikaea, “Sa zinama te Zihova sapu zama nia goi si
leanana,” Ura balabala si asa, “Ba pa qua totoso si kote koa ia binule meke
kinoa va leana,” gua.

40

Na Vina Manoto tadi na Tie te Tamasa

1 “Manoto, manoto gamu na Qua tinoni,”
gua sa mia Tamasa.
2 “Zama va manoto la i sari pa Zerusalema,
mamu zama vura la nia koarini
sapu sari totoso tasunadi tadirini si ele hola
sapu sari dia sinea si ele ta leosoni Sa,
sapu sari vina kilasa pu vagi sari pa Zerusalema pa limana e Zihova
si karua totoso hola ni sari dia sinea.”
3 Na mamalaiṉina keke tie si korapa titioko:**
“Mi va namanama nia pa qega

* **40:3** Mt 3:3; Mk 1:3; Zn 1:23 * **40:3** Lk 3:4-6

sa siraṉa te Zihova;
mi va toṉotia pa korapa soloso qega
sa siraṉa tanisa nada Tamasa.
4 Doduru lolomo si kote tava siṉi sage,
doduru toqere na toa si kote tava pepeka;
meke sari na lolora si kote tava pezara,
sapu koluradi si kaqu tava memehe.
5 Keana vura mae sa kalalasana e Zihova,
meke doduru butubutu kaqu dogoria si Asa.
Ura Arau se Zihova si ele zama!”
6 Keke mamalaiṉi si zama, “Velavela vura.”*
Ke nanasa si rau, “Sa si kote velavela vura nia rau?” gua si rau.
“Sari doduru tie si guana duduli;
meke doduru dia tinolava si guana havoro pa pezarana.
7 Harahara sari duduli meke hoqa sari havoro,
sina givusu kamo la koa rini sa siniṉo te Zihova.
Hinokara sari tie si gua mo na duduli.
8 Uve, harahara sari duduli meke hoqa sari havoro,
ba sa zinama te Tamasa si turu hola ninae rane.”
9 Agoi pu paleke inavoso leana la pa Zaione,
mu sage la pa keke toqere ululuna.
Agoi pu paleke inavoso leana la pa Zerusalema,
mu kukili va ululae,
mu lopu matagutu, kukili vala beto;
zama koari na vasileana pa Ziuda,
“Hierana sa mia Tamasa!” gua.
10 Doṉo la, se Zihova Baṉara si mae sana pa korapa Nana ṉiniraṉira,
meke koasa lima ṉiṉirana Tanisa si kote baṉara ni Sa.*
Doṉo la, sari Nana pinia si turaṉi Sa,
meke luli koa Sa sari Nana tinoni ta harupudi.
11 Kopu ni Sa sari nana sipi guana sepati:
varigara ni Sa sari na lami pa limana
meke paleki Sa tata la pa bulona;
turaṉa hitehite ni Sa saripu ari tudia.*

Sa Tamasa Lopu Ta Ṉana Kamona tadi pa Izireli

12 Vea, esei ele pada ia sa kolo lamana pa ola limana,
babe ṉava ia sa maṉauru pa limana?
Vea, esei ele tuqea sa kavuruna sa popoa pepeso pa keke huneke,
babe pada i sari na toqere pa sikele,
meke sari na toa pa padapadana mamata?
13 Vea, esei ele tumae nia sa binalabala te Zihova,*
babe totoli nia si Asa guana Nana tie va tumatumae?
14 Koe sei si la nananasa se Zihova pude va bakabakala ponia si Asa,
meke esei totozi nia si Asa koasa siraṉa toṉotona?
Esei sia sapu va tumatumae ia si Asa
babe va dogoro nia si Asa koasa siraṉa gilagilana?
15 Hinokara sari na butubutu si guana keke honi kolo hite mo pa bakete;
doṉo guni ni Sa na kavuru mo pa sikele;
Asa pada i pa padapadana mamata sari na nunusa meke guana kavuru
memehedi mo.

* **40:6** Zem 1:10-11; 1 Pit 1:24-25 * **40:10** Ais 62:11; Rev 22:12 * **40:11** Izk 34:15; Zn 10:11
* **40:13** Rom 11:34; 1 Kor 2:16

16 Doduru hudahuda pa Lebanoni si soku, ba lopu pada pude suṉani pa hope,
meke sari doduru kurukuru ṉame vasina si soku, ba lopu pada pude vukivukihi ni.
17 Pa kenuna Sa si sari doduru butubutu si loke guguadi;
doṉo guni ni Sa sapu loke laedi mo
meke na kali gore la tu pa loketoṉa.
18 Gua ke, koe sei mo kote boka padapada la nia goi sa Tamasa?
Pa kineha sa beka kote boka padapada la nia goi si Asa?*
19 Ura sa beku si na tie peqopeqo mo tavetia,
meke sa tie tavetavete pa qolo mo va poko nia qolo
meke va sari nia seni siliva sa.
20 Ba sa tie sapu malaṉa sisigiti meke lopu boka i sa sapu gua arini,
si vizatia mo sa si keke huda sapu lopu kote popozu,
meke hata ia sa si keke tie bokana peqopeqo
pude peqo va turu ponia si keke beku sapu lopu kote boka hoqa.
21 Vea, lopu gilania tu gamu?
Lopu hite avoso nia tu gamu?
Lopu hite ta tozi nia tu gamu pa pinodalaena sia?
Lopu hite gilania tu gamu sia, podalae sipu ta kuri sa popoa pepeso?
22 Habotu si Asa pa Nana habohabotuana baṉara pa kali sage koasa bobolokuhaena sa popoa pepeso,
meke sari tinoni pa pepeso si doṉo guana kupokupo mo.
Repahia Sa sa maṉauru guana ṉava poko,
meke ivara vura nia Sa guana ipi pude koa ia.
23 Sari na koburu tavia si va loke laedi i Sa,
meke sari na baṉara pa kasia popoa si va loketoṉa i mo Sa.
24 Lopu seunae ta lete rini,
lopu seunae ta poṉa rini,
lopu seunae va gore karoso rini pa korapa pepeso,
si garunu lani givusu Sa meke harahara dia mo,
meke mae mo sa vivirua meke sara pani mo guana duduli popana.
25 “Ke koe sei va padapada nau gamu si Arau?
Babe esei si kekeṉoṉo gua Arau?” gua si Asa pu Hopena.
26 Eṉa sageni mata mia, mamu doṉo la pa maṉauru:
Esei va podaki sari doduru pinopino vasina?
Asa sapu turaṉa tatasa vura ni sari na pinopino,
meke hopeke poni ni pozapoza.
Koa gua koasa Nana ṉiniraṉira lavata,
ke doduru arini si koa. Lopu keke si muliuṉu.
27 Agoi Zekopi, na vea ke zama si goi,
Agoi Izireli, na vea ke nominomi si goi,
“Sa qua siraṉa si tome koe Zihova;
koari na qua tinasuna si lopu tataru nau na toka nau sa qua Tamasa,” gua?
28 Vea, lopu gilania tu gamu?
Vea, lopu hite avoso nia tu gamu?
Se Zihova, asa sa Tamasa koa hola,
sapu kuri ia sa doduruna sa popoa pepeso.
Lopu kote mabo si Asa babe malohoro,
meke sa Nana ginilagilana si loke tie kote boka ṉana kamoa.

* **40:18** TTA 17:29

29 Poni ni ṉiniraṉira Sa sarini pu mabo
meke va ṉiṉira i Sa sarini pu malohoro.
30 Sari tie vaqura ba mabo mo meke malohoro,
meke sari palabatu vaqura si tubaraeni meke hoqa;
31 ba arini pu raṉe la koe Zihova
si kote tava vaqura pule sa dia ṉiniraṉira.
Kote tedoro si arini guana atata;
kote haqala si arini ba lopu mabo,
kote ene si arini ba lopu malohoro.

41

Sa Hinarupu te Tamasa koari na Tie Izireli

1 “Mi lopu kulu pa Kenuqu, gamu na tie pa nunusa!
Va malumi sari na butubutu pude va vaqura pulei sari dia ṉiniraṉira!
Va sage mae i pude madi zama;
mada vari tutuvi pa vasina tana vinaripitui.
2 Esei na va gevuria sa tie mae guana pa kali gasa rimata,
sapu pa tinoṉoto si ta tioko mae si asa pude tavetavete ponia sa Tamasa?
Koa sa vala ni Tamasa sari na butubutu
meke va malumia Sa pude va kilasi sari na baṉara.
Pa nana vedara si iliri lani sa pa kavuru,
meke pa nana bokala va givusu taloa ni sa guana duduli popana.
3 Hadu luli sa, loke vasi kisakisana meke rizu nono la,
koasa siraṉa sapu asa ba lopu ele enea pukerane.
4 Esei taveti si gua arini, meke va gorevura i?
Esei tioko vagi sari hopeke sinage vaquradi pa pinodalaena?
Arau, e Zihova, si koa Qua pa pinodalaena,
meke kote koa Qua pa vinabetona. Arau si Asa.”
5 Sari nunusa ele dogoria meke matagutu;
sari hukihukirina sa popoa pepeso si neneqara.
Varigara si arini meke ene sage mae;
6 hopeke vari zukai teledia
meke vari zamai, “Koa va ṉiṉirae!”
7 Sa tie peqopeqo si zuka ia sa tie tavetavete pa qolo,
meke asa pu seke va memehia sa beku
si toka nia si asa pu poka vari hodana.
Zama si asa koasa tie va kolo aeana, “Asa si leana,” gua,
meke poka gore nia sa sa beku pude lopu hoqa.
8 Ba agoi, Izireli, sa Qua nabulu,
Zekopi, sapu Arau vizata igo,
gamu na tutina Ebarahami, sa Qua baere,*
9 Arau vagi gamu koari hukihukirina sa popoa pepeso,
koari iiona sapu seu latu si tioko vagi gamu Arau.
Zama si Rau, “Agoi si na Qua nabulu,”
Arau ele vizata igo meke lopu ele kilu igo Arau.
10 Ke mu lopu matagutu, na korapa koa turaṉigo Rau;
mu lopu talotaṉa, ura Arau sa mua Tamasa.
Kote va ṉiṉira igo Arau meke toka nigo;
pa Lima mataoqu kote va ṉiṉira igo Rau.

* **41:8** 2 Koron 20:7; Zem 2:23

11 “Doduru pu bugoro nigo
si hinokara kote kurekure;
arini pu kana igo,
si kote guana loketoṉa meke mate.
12 Be hata i goi sari mua kana,
si kote lopu dogori goi.
Arini pu atu rapata igo
si kote ta evaṉae loketoṉa dia mo.
13 Ura Arau e Zihova, sa mua Tamasa,
si tuqe vagi igo pa lima mataomu
meke zama koa goi, mu lopu matagutu;
Arau kote toka nigo.
14 Agoi Zekopi, mu lopu matagutu, agoi na nokinoki tunamu,
agoi Izireli hitekemu,
ura Arau telequ kote harupu igo,” zama vura gua se Zihova,
sa mua Hinarupu, si Asa pu Hopena pa Izireli.
15 “Doṉo la, kote tavetaveteni gamu Rau guana tiṉitoṉa va muzara umumu
qaqaloto huiti si gamu,
sapu vaqura, ṉaru, meke soku livona.
Kote seke pani gamu sari na toqere meke huara gore ni,
meke ilasa gunini na qaqaloto huiti sari na toa.
16 Kote gona sage ni meke na givusu kote mae paleke taloani;
na givusu gevasa kote talahuara ni.
Ba gamu si kote koa qetu koe Zihova
meke vahesia si Asa pu Hopena pa Izireli.
17 Saripu malaṉa meke loke gedi si hata kolo,
ba loketoṉa si koa;
sari meadi si popa, na memeha.
Ba Arau se Zihova kote olaṉi si arini;
Arau, sa Tamasa pa Izireli, lopu kote veko pani.
18 Kote va tukele poni ovuku Rau koari na batu toqere vasina loke hudana,
meke sari na bukaha koari na lolomo.
Kote iliria Rau sa qega pude koa i na kopi kolo,
meke sari pepeso popadi si kote vura i na bukaha.
19 Kote letei Rau pa qega
sari huda sida, akesia, olive, meke metolo.
Kote lete huda paeni si Rau koari na pepeso kaleanadi,
meke na huda zunipa na saeparasi,
20 pude dogoria ri na tie meke tumae nia,
pude balabala ia meke gilania,
sapu sa limana e Zihova na tavetedi si hire,
sapu Asa pu Hopena pa Izireli si va podaki.”

Va Tia i Zihova sari Tamasa Kokohadi

21 “Ego, vurai sari mia binalabala,” gua se Zihova.
“Zama toketoke ni,” gua sa Baṉara te Zekopi.
22 “Paleke maeni sari doduru mia beku pude tozini gita
sapu sa si kote ta evaṉa.
Pude tozini gita sari ginugua sapu ta evaṉa pukerane,
pude mada viliti
meke tumae nia pae kote kamo la sari.
Babe tozi vura ni koa gita sari ginugua sapu kote kamo mae pule.
23 Tozini gami sa si kote ta evaṉa vugo repere,

pude boka gilania gita sapu hinokara na tamasa si gamu ba vea.
Taveti si kaiqa ginugua, be leana babe kaleana,
pude kote magasa si gami meke matagutu.
24 Ba hola nia loketoṉa si gamu na beku,
meke sari mia tinavete si loke laedi hokara;
asa pu vizata gamu si variva malederena.
25 Ele va gevuria Rau si keke tie pa kali gede*, meke mae hie sia.
Keke pa kali gasa rimata pu tepa tinokae koa sa Pozaqu.
Neti nana sari na baṉara, guana neti Nana pa onone,
guana tie peqopeqo sapu neti koari na kesikesi huda.
26 Esei tozia si hie pa pinodalaena, pude mada tumae nia,
babe tozi va kenue nia, pude boka zama si gita, ‘Uve, na hinokarana’?
Loke tie tozia si hie,
loke tie tozi va kenue nia,
loke tie avosia keke zinama koa gamu.
27 Arau mo la tozi kenue nia pa Zaione, ‘Doṉo mae, hire si arini!’
Garunu la nia Rau pa Zerusalema sa tie sapu palekena sa inavoso leana.
28 Doṉo la si Arau ba loke beku tu si koa,
lopu keke koari kasa si boka zama,
lopu keke si boka olaṉa totoso nanasa si Rau.
29 Isa, na kokohadi beto, na beku bari!
Sari dia tinavete si lopu hite evaṉia keke toṉa;
doduru dia kineha si kokohadi guana givusu meke variva pupuhu,”
gua se Zihova.

42

Sa Nabulu te Zihova

1 Zama vura pule se Zihova. “Hie sa Qua nabulu, sapu Arau toka nia,**
na Qua vinizatana sapu qetu nia Rau;
kote vekoa Rau sa Maqomaqoqu koa Sa
meke Asa kote va vura ia sa vinilasa toṉotona koari doduru butubutu.
2 Lopu kote kukili si Asa babe velavela vura,
babe va sage ia mamalaiṉina koari na siraṉa.
3 Na kuli sapu ta sirana ba lopu kote moku ia sa,
na zuke matamata purina, ba lopu kote va mate ia sa.
Kote va gorevura ia sa sa vinilasa toṉotona doduru totoso;
4 lopu kaqu mala si Asa babe ta dokoe,
osolae va turu ia Sa sa tinoṉoto pa popoa pepeso.
Pa korapa Nana tinarae si kote vekoa ri na nunusa sa dia rinaṉeraṉe.”
5 Hie si zama nia sa Tamasa se Zihova,
Asa pu tavetena sa maṉauru meke repaha vura nia,
Asa pu va podakia sa popoa pepeso meke doduru pu vura koasa,
pu poni ni sa siniṉo koari na tiena,
meke sa tinoa koa rini pu ene vasina:*
6 “Arau se Zihova, si tioko Igo pa Qua tinoṉoto;*
Arau kote tuqea sa limamu Agoi.
Arau kote kopu nigo meke evaṉa Nigo
na vinariva egoi koari na tie

---

* **41:25** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **42:1** Mt 3:17, 17:5; Mk 1:11; Lk 3:22, 9:35
* **42:1** Mt 12:18-21 * **42:5** TTA 17:24-25 * **42:6** Ais 49:6; Lk 2:32; TTA 13:47, 26:23

meke na zuke koari na tie Zenitailo,
7 pude tukeli matadi sarini pu behu,
pude rupahi saripu ta pusi pa vetu vari pusi
meke pude va vurai pa tinapusi sarini pu habotu pa hupohuporona.
8 Arau se Zihova; asa sa Pozaqu!
Lopu kote vala nia Rau sa Qua vina lavata pa keke tie pule
babe Qua vinahesi koari na beku.
9 Doṉo la, doduru pu koroto ni Rau si gorevura beto,
meke vaquradi si kote tozi vurani pule Rau;
sipu lopu ele evaṉa rini
si Maqu zama atuni koa gamu.”

Na Kinera Vinahesi koe Zihova

10 Mi kera la nia koe Zihova si keke kinera vaqura;
mi kera vahesia, gamu doduru pa popoa pepeso,
gamu pu tepe pa lamana, meke doduru pa korapa kolo,
gamu na nunusa, meke doduru pu koa i.
11 Madi kera va ululae sa qega meke sari nana vasileana nomadi,
madi qetu sari popoa pa Kedara.
Sari tie pa Sela si madi kera qetuqetu;
madi kukili koari na batu toqere.
12 Madi va lavatia se Zihova
madi tozi vura nia sa Nana vinahesi koari na nunusa.
13 Se Zihova si kote ene mataqara vura guana keke tie ṉiṉirana;
guana varane sapu hiva hola pude la pa vinaripera;
kote iraṉa si Asa meke topue la varipera
meke la va kilasi sari Nana kana.

Va Tatara nia Tamasa Pude Tokani sari Nana Tie

14 “Seunae hola si koa lopu kulu si Rau,
tuqe pule nau mo si Rau meke noso Qua mo.
Ba kamahire, guana barikaleqe nama podopodo.
Kote kabo vura si Rau, siṉo kukuru, meke ṉaṉaha
15 totoso huara goreni Rau sari na toqere meke na toa
meke va popai sari na duduli na hudahuda;
sari ovuku si kote va popai Rau,
meke va popai sari na kopi.
16 Kote turaṉi Rau sari na behu koari na siraṉa sapu lopu ele enei rini,
koari na vasidi sapu lopu ta gilanadi kote kalaha lani Rau;
sa huporo si kote va kalalasia Rau pa kenudia
meke va memehi sari vasidi sapu lolora.
Arini sari tiṉitoṉa sapu kote taveti Rau;
na lopu kaqu veko pani Rau si arini.
17 Ba arini pu raṉei sari na beku,
meke zama, ‘Gamu sari mami tamasa,’ gua,
si kote tava kekere pule pa kinurekure lavata.”

Nuli meke Behu sari pa Izireli

18 “Va avoso, gamu na tie nuli!
Doṉo, gamu na behu, mamu dodogorae!
19 Esei si behu, ba sari Qua nabulu mo,
meke esei si nuli gua ari na tie paleke inavoso sapu garuni Arau?
Esei si behu gua asa pu soto va nabu pa vinariva egoi koa Rau,
behu gua sa nabulu te Zihova?

20 Gamu ele dogori soku hola ginugua, ba lopu hite gilania gua sapu korapa
ta evaṉa;
taliṉa mia si tukele, ba lopu hite avosia ke toṉa.”
21 Qetu se Zihova pa laena sa Nana tinoṉoto
pude va lavatia meke va arilaena ia sa Nana Tinarae.
22 Ba sari Nana tinoni Izireli hire si ta hiko meke ta vagi palae dia likakalae,
doduru si ta kolo vagi meke ta veko pa pou
babe ta tome la pa vetu varipusi.
Ele guana likakalae ta vagi palaedi,
sapu loke tie kote la saputu vagi puleni;
ele ta hiko vagi,
sapu loke tie pude zama, “Garunu puleni,” gua.
23 Esei koa gamu kote va avoso mae ia si hie
babe kopu totoko nia koari na totoso pu korapa mae?
24 Esei si vari poni nia se Zekopi pude ta hiko,
meke se Izireli pude ta vagi palae?
Vea lopu e Zihova tu Sia,
sapu koa Sa si tavete va sea la si gita?
Ura lopu hiva luli rini sari Nana vina tumatumae;
lopu va tabei rini sari Nana tinarae.
25 Ke va nonoga nia Sa koa rini sa Nana tinaṉaziri maṉinina;
sapu sa tinasigiti tanisa vinaripera nomadi.
Tava mate si arini pa Nana binugoro guana ta voi pa nika ba lopu boka
gilae;
ta sulu palae pa nika ba lopu va nonoga ia rini sa dia tinasuna sapu
maena koe Tamasa koa gua koari na dia sinea.

43

Va Tatara nia Tamasa pude Harupu Puleni sari Nana Tie

1 Agoi Zekopi, e Zihova pu tavete igo si agoi si zama vura,
agoi Izireli, Asa pu va podaka igo si agoi si kamahire zama vura guahe:
“Mi lopu matagutu, ura Arau harupu vagi pule nigo si agoi;
Arau na tioko vagi igo pa pozamu, na Taqarau si agoi.
2 Pana ene nuquru gua si goi koari na kolo lamana,
si kote koa turaṉa igo Arau;
meke pana ene nuquru gua si goi koari na ovuku,
si lopu kaqu lodu si agoi.
Pana ene nuquru gua si goi pa nika,
si lopu kote kina si agoi;
sa halalana si lopu kote huruṉu koa goi.
3 Ura Arau se Zihova, sa mua Tamasa,
Arau si Asa sapu Hopena pa Izireli, sa mua Hinarupu;
variponi nia Rau si pa Izipi pude holu vagi pule nigo,
gua tugo sari Kusi meke Siba pude vagi pule nigo.
4 Sina arilaemu si goi koa Rau,
meke sina tataru nigo meke va lavatigo Rau,
ke kote variponi ni Arau sari pude harupia sa mua tinoa.
5 Ke mi lopu matagutu, ura Arau korapa koa turaṉigo;
kote turaṉa maeni Rau sari mua koburu pa kali gasa rimata
meke varigara pule ni pa kali lodu rimata.
6 Kote zama si Rau koari pa kali gede, ‘Va vura mae i!’
meke koari pa kali matao, ‘Lopu tuqe puleni,’ gua.

Turaṉa mae ni sari tuqu koreo pa seu,
meke sari tuqu vineki pa vina betona sa popoa pepeso,
7 doduru pu ta pozae na tie te Zihova si arini,
arini pu taveti Arau pude na vinahesiqu,
arini pu va podaki Arau meke va evaṉi.”
8 Turaṉa vurani sarini pu koa matadia ba behu,
pu koa taliṉadia ba nuli.
9 Varigara mae ni sari doduru butubutu,
meke madi koa pa keke vasina sari tie.
Esei koari dia beku na korotae ni si hire
meke tozi va kenue nia gua sapu kote ta evaṉa vugo?
Va mae i sari dia tie va sosode pude tozia sapu toṉoto dia, sapu gua,
pude boka avosia ri kaiqa meke zama, “Uve, hinokara dia.”
10 Zama vura se Zihova, “Gamu sari Qua tie va sosode,
Gua na qua nabulu si gamu sapu vizatia Rau,
pude mi gilana Au meke va hinokara Au,
pude mi gilania sapu Arau mo telequ sa Tamasa.
Pa kenuqu si loke Tamasa si koa,
meke lopu kote koa tugo si keke pa mudiqu.
11 Arau, uve Arau, mo se Zihova,
meke loketoṉa pule sa Hinarupu ba Arau mo.
12 Arau korotae nia sapu kote ta evaṉa, meke atu harupu igo meke helahelae vura nia,
Arau, meke lopu kaiqa tamasa karovodi pule pa vari korapa mia.”
Zama vura guahe se Zihova, “Gamu sari Qua tie va sosode, sapu Arau eke mo sa Tamasa.
13 Uve, podalae koari na totoso pukerane si Arau mo sa Tamasa.
Loke tie si kote boka harupu pania si keke tie pa limaqu.
Sapu tavetia Rau, si loke tie kaqu boka hobe ia,” gua.

Ta Rupaha pa Babiloni sari Tie Izireli

14 Hiera si zama nia e Zihova,
sa mia Hinarupu, Asa mo sapu Hopena pa Izireli:
“Pa laemia gamu, si kote na qeto minate si garunu la nia Rau pa Babiloni,
meke turaṉa goreni sari doduru tie pa Babiloni guana tie govetedi,
koari na vaka sapu va titie hola ni rini.
15 Arau se Zihova, sa mia Tamasa Hopena,
sapu va podakana sa Izireli, Arau sa mia Baṉara.”
16 Hiera gua si zama nia e Zihova,
Asa pu tavetena sa siraṉa sapu karovo, ene lulia gamu gua pa kolo lamana,
sapu ene gua pa korapadi rina kolo nomadi,
17 pu turaṉa vurani sari na totopili varipera tadi pa Izipi,
sa qeto minate meke sari doduru nana tie varipera,
meke la eko dia vasina, lopu pude tekulu pule hokara,
ta ivu va mate guana zuke vaka.
18 “Ba mi muliṉini sari vivinei koadi;
mamu lopu vivinei lamo ni sari ginugua ele holadi.
19 Doṉo la, na tiṉitoṉa vaqurana si tavetia Rau kamahire!
Isa, ele podalae sia; vea, lopu dogoria gamu?
Na siraṉa si tavetia Rau pa qega
meke na tototo lo koari na pepeso kaleanadi.
20 Ari na kurukuru pinomo pa soloso va lavata Au,

sari siki pinomo meke na duduru si kote va lavata Au,
sina va vura poni kolo Rau pa qega
meke na tototo lo koasa pepeso kaleanana,
pude poni napo sari Qua tinoni ta vizatadi,
21 saripu taveti Rau pude Qua telequ
pude arini kote zama vura nia sa vinahesiqu.

Sa Tinavete Sea Tadi na Tie Izireli

22 Agoi Zekopi, ba lopu hite tioko hata tinokae si agoi koa Rau,
agoi Izireli, lopu hite mabo hokara si gamu pa laequ Rau.
23 Lopu paleke mae ni gamu sari na mia vinukivukihi uququ sipi
babe va lavata Au gamu koa ri kaiqa vinukivukihi pule.
Lopu va mamata ni gamu vinariponi huiti Rau
babe va mabo gamu koari na tinepa oto huda humahumaṉa lea Rau.
24 Lopu hite holu poni Nau oela humaṉa lea gamu si Arau
babe va qetu Au koa ri na vina uququ deanadi rina mia kurukuru sapu ta vukivukihi.
Ba va mamata Au gamu koari na mia sinea;
meke va malohoro Au koari na mia tinavete kaleadi.
25 Arau, uve Arau eke si Asa pu vulasa pani
sari mia sinea, koasa laequ mo Telequ,
meke lopu balabala pule hokari Arau sari mia sinea.
26 Aria mada viliti varigara nia sa ginugua hie,
mada varipitu nia;
ego va sosodea sapu toṉoto mia si gamu.
27 Sa tamamia kenuna tavetena sa sinea;
sari na mia tie tuturaṉa si hoqa pa sinea tugo.
28 Ke kote va kurekure i Rau sari mia hiama koasa Zelepade,
meke kote vala nia Rau se Zekopi pa tinahuara
meke se Izireli si kote tava sisirei.

44

Telena Zihova mo sa Tamasa

1 Ba kamahire si mu avoso mae, Zekopi, Qua nabulu,
agoi Izireli, sapu vizata igo Arau.
2 Hiera gua si zama nia Arau e Zihova, pu tavete igo si agoi, pu va podakigo pa tiana sa tinamu,
meke Arau kote toka nigo si agoi:
Mu lopu matagutu, Zekopi, Qua nabulu,
agoi Izireli sapu vizata igo Arau.
3 Ura kote zoropo nia kolo Rau sa pepeso memehana,
meke sari tototo lo si kote ene pa pepeso popana;
kote zoropo vura nia Rau sa Maqomaqoqu koari na mua koburu,
meke sa Qua minana si kote koari na tutimu.
4 Kote toa va leana si arini guana duduli pa pepeso masuruna,
guana huda pa taqele leana.
5 Keke tie si kote zama, ‘Arau si te Zihova’;
keke pule si na tutina e Zekopi si asa kote guni pule nia;
meke keke pule si kote kuberia pa limana, ‘Te Zihova’,
meke vagia sa pozana e Izireli.
6 Hiera gua si zama nia Arau Zihova,
sa Baṉara pa Izireli meke sa Tie Vata Rupaha Tie, se Zihova Tadi na Qeto Minate:

Arau sa kekenu meke sa mumudi;
loketoṉa pule Tamasa si koa ba Arau mo.*
7 Ke esei pule si gugua Arau? Mani tozi vura nia.
Mani zama vura nia meke va dogoro nia pa Kenuqu
sa si ta evaṉa seunae gua vizati Rau sari na Qua tie pa pukerane la,
meke na sa si kote mae pule,
uve, mani tozi vura nia sa si kote ta evaṉa vugo repere.
8 Mi lopu neneqara; mi lopu matagutu.
Vea lopu Arau tu na tozi vura nia si hie meke zama va kenue nia pukerane sia?
Gamu sari Qua tie va sosode. Vea, koa nana pule keke Tamasa gugua Arau?
Lokari, loketoṉa pule si keke Patu Hihiu; lopu gilania pule Arau si keke.”

Tava Sisire sa Vinahesi Beku

9 Doduru pu tavete beku si loke laedi beto,
meke sari tiṉitoṉa va arilaena i rini si loke laedi.
Arini pu hoke zama poni si behu;
loketoṉa gilania si arini, na variva kurekuredi.
10 Esei ponia kineha sa tamasa huporona meke tavetia sa beku,
sapu loketoṉa vagi nia sa?
11 Asa meke sari tie gugua asa si kote tava kurekure;
saripu peqopeqo si loketoṉa ba na tie mo.
Vekoi madi mae varigara beto madi tozia sa dia vina hinokara;
na kote kamo matagutu meke kurekure mo.
12 Sa tie tavetavete pa aeana si vagia sa si keke kukuru aeana
meke vala nia sa koari na patu leradi;
meke podalae sekea sa meke va vura nia kineha sa,
lilohia sa lamae pa doduru nana ṉiniraṉira.
Sa tinavete si kamo nia ovia tu sa meke malohoro;
lopu napo kolo si asa meke podalae mabo.
13 Sa kamada si pada ia sa sa huda.
Kuberia sa koasa huda sa kineha;
beto si peqo ia sa meke rausu ia
meke va vura ia sa sa kineha tie.
Va tolavaena ia sa sa kineha tie
pude mani ta veko pa nana hope.
14 Maho gore nia sa sa huda sida,
babe vizata vagia sa huda saeparasi na oaku.
Va toa ia sa koari na huda pa hiqohiqo,
babe letea sa sa huda paeni meke sa ruku va toqolia.
15 Na huda si sutuṉu nia nika na tie:
kukuruna si pude maliha nana,
meke pude kina nana bereti tugo.
Ba kukuruna si peqo nia tamasa tu sa, meke vahesi ia;
tavetia sa si keke beku meke kokotuṉu la tu koa sa.
16 Kukuruna sa huda si halala pa korapa nika;
vasina si tavete gana ginani si asa,
kina ia sa sa gana masa kurukuru meke hena va deṉa.
Meke maliha nana tugo si asa meke zama,
“Kei, maṉini va leana; toa va leana hola sa nika.”
17 Koasa huda koa holana si peqoa sa sa tamasa, sa nana beku;

* **44:6** Ais 48:12; Rev 1:17, 22:13

kokotuṉu gore si asa koa sa meke vahesi ia.
Varavara la si asa koasa meke zama,
“Harupu au, agoi sa qua tamasa.”
18 Loketoṉa si tumae nia rini, loketoṉa si gilania rini;
sari mata dia si tuku, ke lopu boka dodogorae,
sari monana dia si tuku ke lopu boka gilagilana.
19 Loke tie si noso paki meke balabala,
loke tie si tumatumae meke gilagilana pude zama,
“Kukuruna si suṉa nia nika rau;
sapu tavete nia bereti arau,
meke kina nia masa kurukuru sapu hena ia rau.
Vea, kaqu tavete nia keke tiṉitoṉa kaleana hola tu arau koasa kukuru huda sapu koa holana?
Kaqu kokotuṉu gore la ia tu rau si keke kukuru huda?”
20 Deṉa pa ginani sapu ta kina pa eba sa tie, na bulo kokohana si turaṉa va sea ia;
lopu boka harupu pule nia, babe zama,
“Vea, lopu na koha mo sa beku pa limaqu hie?”

Zihova, sa Tie Kurikuri, meke sa Hinarupu

21 “Mu balabala i si hire, agoi Zekopi,
ura, agoi Izireli sa Qua nabulu.
Arau tavete igo, meke agoi sa Qua nabulu;
agoi Izireli, si lopu kaqu muliṉi nigo Rau.
22 Ele givusu pani Rau sari mia sinea guana lei,
sari mia sinea sapu murimuri guana kovele pana munumunu.
Mi kekere pule mae koa Rau,
ura Arau harupu vagi gamu.”
23 Agoi na maṉauru, mu kera qetuqetu,
mi kukili vala beto gamu na pepeso, sina rupahi e Zihova sari pa Izireli.
Mi poraka vura mae pa kinera, gamu na toqere,
gamu na hiqohiqo meke doduru mia hudahuda,
ura e Zihova ele harupia se Zekopi,
meke ṉedala vura mae si Asa pa Izireli.
24 Hiera gua si zama nia e Zihova,
sa mua hinarupu, pu va podaka igo koasa tiana sa tinamu:
“Arau se Zihova,
Arau tavetedi sari doduru tiṉitoṉa,
Arau nadoro vura nia sa maṉauru,
Arau repaha vura eke nia sa popoa pepeso.
25 Arau va kokoha i sari na vina gilagila tadi na poropita kokohadi, pude lopu gorevura vugo na repere,
meke va doṉo guni ni na tie pekipekidi sari tie matemateana.
Arau huari sari na vina nonoga tadi na tie gilagilana,
meke iliri lani pa dinuviduvili.*
26 Arau tavete vura ni sari zinama tadi na Qua nabulu,
meke va gorevura i sari na kinorokorotae tadi na Qua tie paleke inavoso,
pu zama nia sa popoa Zerusalema, ‘Kote koa pule ia tie,’
koari na vasileana pa Ziuda si, ‘Kote ta kuri pule,’
meke sari na vasina ta huaradi si, ‘Arau kote tavete pulei,’
27 pu zama koari na kolo lamana, ‘Mi popa,

* **44:25** 1 Kor 1:20

meke kote va popa i Arau sari mia tototolo.’
28 Arau zama nia se Saerasi, ‘Asa sa Qua sepati,
asa kote va gorevura i sari doduru pu hiva ni Arau,
kote zama guni nia sa sa vasileana pa Zerusalema, “Mani ta kuri pule si asa,” kote gua,
meke koasa Zelepade, “Mani ta kuri pule sa Zelepade,” ’” gua se Zihova.

45

Vizatia Zihova se Saerasi

1 “Hiera gua si zama nia Arau Zihova koa sa pu ele vizatia Rau,
koe Saerasi, sapu tuqe vagia Arau lima mataona
pude va kilasi sari na baṉara koari na butubutu pa kenuna sa,
meke pude va gorei koari na baṉara sari dia poko varipera,
pude tukeli sari sasada pa kenuna sa
pude sari sasada si lopu tuku:
2 Arau si kote ene pa kenumu
meke va pezara i sari toqere;
kote huara goreni Rau sari sasada boronizi
meke seke huari sari na rorotoana aeana.
3 Kote poni igo Rau sari na tinagotago koadi pa vasidi huporodi,
tinagotago sapu ta kopu pa vasidi tomedi,
pude mamu gilania sapu Arau se Zihova,
sa Tamasa pa Izireli, pu tioko vagi igo pa pozamu.
4 Pa laena e Zekopi sa Qua nabulu,
e Izireli sa Qua vinizatana,
si tioko vagi igo Rau pa pozamu
meke va hake nia koa goi si keke pozapoza nomana hola,
gua ba Arau si lopu gilana Au goi.
5 Arau se Zihova, meke loketoṉa pule si kekeṉoṉo gugua Arau;
Arau mo sa Tamasa, lopu keke tamasa pule si koa.
Arau kote va ṉiṉira igo si agoi,
gua ba lopu gilana Au goi,
6 pude podalae pa vasina gasa sa rimata
meke kamo pa vasina lodu sa,
si boka tumae nia ari tie sapu Arau mo sa Tamasa.
Arau se Zihova, meke lopu keke pule si koa.
7 Arau va podakia sa kalalasa meke sa huporo;
Arau si turaṉa kamo minana meke tinahuara;
Arau, se Zihova, pu taveti sari doduru arini.
8 Agoi na galegalearane panaulu, mu zoropo mae nia sa tinoṉoto;
vekoi sari na lei pude zoropo gore mae nia.
Vekoa sa popoa pepeso pude tukele va ṉaṉara veko,
vekoa sa hinarupu pude tuvulu sage,
vekoa sa tinoṉoto pude toqolo turaṉia;
Arau, se Zihova, ele va podaki si arini.
9 Mani ta lotaṉa sa tie pu tokea si Asa pu tavetena,
sa tie sapu na keke koari na bele raro patu pa pepeso.
Vea boka zama sa pepeso bupara koasa tie tavete raro patu,
‘Na sa si korapa tavetia goi,’ gua?
Boka zama sa raro patu koasa tie tavetena,

‘Lopu tumaemu,’ gua?*
10 Mani talotaṉa sa tie pu zama koasa tamana,
‘Na sa si podoa goi hie?’
babe koasa tinana,
‘Na sa si podo vura nia goi hie?’
11 Hiera gua si zama nia Arau Zihova,
Asa mo sapu Hopena pa Izireli, asa pu Tavetena:
Guguadi ri na ginugua pu kote kamo mae,
si vea, kaqu nanasa ni tu goi koa Rau sari Qua koburu
babe totozi Nau koari na Qua tinavete?
12 Nake Arau mo tavetia sa popoa pepeso
meke podaki saripu koa vasina.
Pa limaqu telequ repaha vura nia Rau sa maṉauru;
meke vekoi pa dia vasidi sari na pinopino.
13 Kote va ovulu sagea Rau se Saerasi pa korapa Qua tinoṉoto:
Arau kote taveti sari doduru nana inene pude toṉoto.
Kote kuri pule ia sa sa Qua vasileana nomana pa Zerusalema,
meke rupahi sa sari na Qua tie pu ta zau vagi,
ba lopu pude ta tabara babe ta pia,”
zama gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
14 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Sari tinagotago tadi pa Izipi meke hinoluholu tadi pa Sudani,
meke sari tie geledi pa Sabeani,
si kote karovo atu koa goi
meke kote tamugoi si arini;
kote ene luli si arini pa mudimu agoi,
ta pusi seni meke kote luli atu koa goi.
Kote kokotuṉu si arini pa kenumu
meke kote helahelae atu, meke zama guahe,
‘Hinokara koa turaṉa igo tugo sa Tamasa si agoi, meke loke Tamasa pule si koa, ba Asa mo Telena;
ura loketoṉa pule sa Tamasa,’ ”
15 Hinokara Agoi sa Tamasa sapu tome pule Nigo,
kei Tamasa sa Hinarupu pa Izireli.
16 Doduru tie tavete beku si kote tava kurekure meke doṉo guana tie pekipekidi;
kote topue taloa varigara guana tie pekipekidi.
17 Ba sa Izireli si kote ta harupu koe Zihova,
pa hinarupu loke vina betona;
agoi si lopu kote tava kurekure kamoa na kamoa.
18 Ura hiera gua si zama nia e Zihova,
Asa pu tavetena sa maṉauru,
Asa sa Tamasa;
Asa pu tavetia sa popoa pepeso,
Asa va podakana bisa;
lopu tavetia Sa pude kokoba,
ba kuria Sa pude koa ia tie.
Zama si Asa:
“Arau se Zihova,
meke loketoṉa pule gugua Arau si koa.
19 Lopu tome si Arau meke zama,

* **45:9** Rom 9:20

lopu tome pa kaiqa vasina hupohuporona;
lopu ele hite zama si Rau koari tutina Zekopi,
‘Hata Au be boka dogoro Au tu gamu,’
Arau, e Zihova, si zama pa hinokara;
Arau zama vura nia mo gua sapu toṉoto.
20 Varigara, mamu mae;
varigara gamu na votiki tie pu govete koari na kana.
Na pupuhudi si arini pu paleke viloraeni sari dia beku huda,
pu varavara la koari na tamasa pu lopu variharupi.
21 Zama vura nia sapu koa koa gamu, mamu toketoke geso nia,
vekoi, madi vari vivinei dia.
Esei tozi va kenue nia si hie pukerane la,
esei zama vura nia pa totoso latu hoi?
Vea, lopu Arau e Zihova tu sia?
Meke Arau mo meke loketoṉa pule sa Tamasa,
sa Tamasa toṉotona meke sa Hinarupu;
loketoṉa pule si koa ba Arau mo.
22 Kekere mae koa Rau mamu ta harupu,
gamu doduru pa vina betona sa popoa pepeso;
ura Arau mo sa Tamasa meke loketoṉa pule si koa.
23 Koa Rau telequ ele va tatara nia Rau,
sa ṉuzuqu ele zama nia pa ṉinoṉo
sa zinama sapu lopu kaqu ta hobe:
Pa kenuqu si kote kokotuṉu sari doduru tie,
meke doduru mea si kote helahelae vura Nau.*
24 Guahe kote zama nau rini, ‘Koe Zihova eke mo
sa tinoṉoto meke ṉiniraṉira.’ ”
Doduru pu kana la koa Sa
si kote mae koa Sa meke tava kurekure.
25 Ba koe Zihova, sa doduru tutina Izireli
si kaqu tava toṉoto meke kote vahesia rini si Asa.

46

Sari Tamasa Kokohadi tadi pa Babiloni

1 Belo si kokotuṉu, Nebo si todoṉo gore;
sari tamasa arini tadi pa Babiloni si ta paleke koari na kurukuru.
Sari na beku sapu ta paleke lamae si mamata,
na mamata koa rini pu mabo.
2 Todoṉo meke kokotuṉu gore varigara sari karua;
lopu boka harupu puleni koasa tinasuna,
ke somana ta paleke taloa pa tinaraovo.
3 Zama se Zihova, “Va avoso mae koa Rau, gamu pa tutina e Zekopi,
gamu doduru pu koa hola koari na butubutu Izireli,
gamu pu kopuni gamu Rau podalae totoso podo gamu,
meke paleke gamu Rau podalae tu haha mia.
4 Kaqu kopuni gamu Rau osolae barogoso na keo tu kalu mia.
Arau mo si Asa, Arau si asa pu kote kopu ni gamu.
Arau tavete gamu meke Arau kote paleke gamu;
Arau kote kopuni gamu meke Arau kote harupu gamu.
5 Koe sei kote vari padapada Nau gamu sapu kekeṉoṉo gua Arau?
Koe sei kote va tata lani Au gamu pude vari padapadani gami?

* **45:23** Rom 14:11; Pil 2:10-11

6 Kaiqa si va vura qolo pa dia huneke
meke padai sari dia siliva pa sikele;
tabaria rini si keke tie tavetavete pa qolo meke tavetia sa si keke dia tamasa,
meke todoṉo si arini meke vahesia rini si asa.
7 Ovulu sage nia rini pa avaradia meke paleke ia;
vekoa rini si asa pa nana vasina, meke vasina tugo turu eko nana.
Meke lopu boka rizu si asa koasa vasina asa.
Be kabo la si keke tie koa sa, ba lopu kaqu olaṉa si asa;
lopu kaqu boka harupia sa si asa koari nana tinasuna.
8 Mi balabala ia si hie, veko va nabu ia pa mia binalabala;
va naqitia pa bulomia, gamu na tie kaleamia.
9 Mi balabala i sari ginugua koadi, sapu taveti Rau pukerane la;
Arau sa Tamasa, meke loketoṉa pule si koa;
Arau sa Tamasa, meke loketoṉa pule si gugua Arau.
10 Pa pinodalaena tu si vata gilana nia Rau sa vina betona,
totoso pukerane tu tozia Rau sapu kote mae.
Zama si Rau: Sa Qua hiniva si kaqu turu hola,
meke kaqu taveti Rau doduru gua sapu hiva ni Rau.
11 Pa kali gasa rimata si tioko mae nia Rau si keke kurukuru variva mate;
pa keke popoa seu si kote mae si keke tie pude va gorevura i sari Qua
hiniva.
Sapu zama ni Rau, arini tugo si kote taveti Rau;
Gua sapu tozi ni Rau, si kote va gorevura i tugo Rau.
12 Avoso mae koa Rau, gamu pu nabu bulomia,
gamu pu seu hola koasa tinoṉoto.
13 Arau korapa turaṉa va tata mae ia sa Qua tinoṉoto;
namu lopu seu hokara sia,
meke sa Qua hinarupu si lopu kaqu va sasanae.
Arau kote harupi si arini pa Zaione,
sa Qua tinolava si kote vata dogoro nia Rau koe Izireli.

47

Sa Tinahuara pa Vasileana Babiloni

1 Gore, mamu habotu pa kavuru,
agoi Babiloni pu guana vineki vaqura;
habotu pa pepeso koa sa vasina sapu lopu koa ia na habotuana baṉara,
agoi tuna vineki ari pa Babiloni.
Lopu kote ta pozae pule na vineki vaqura leleamu si goi.*
2 Vagi sari karua patu munamunalana palava;
va gorea sa mua poko paere isumata.
Daku sage nia sa mua poko, va dodoho ia sa nenemu
mamu ene karovi sari na tototolo.
3 Kaqu dogoria ri tie sapu dodohomu si goi;
meke sa kinurekure tamugoi si kaqu tava vura.
Kaqu hobequ si Rau;
lopu keke tie si kote va hola ia Rau.”
4 Sa nada Hinarupu, se Zihova Tadi na Qeto Minate, asa sa pozana Sa,
Asa mo pu Hopena pa Izireli.
5 Zama pule si Asa, “Habotu mamu lopu kulu, nuquru la koasa vasina
hupohuporona,

* **47:1** Ais 13:1 kamo hinia 14:23; Zer 50:1, 51:64

agoi sapu guana vineki vaqura tadi na tinoni pa Babiloni;
beto, lopu kote ta pozae pule
na kalaho tadi na binaṉara si goi.
6 Na bugoro ni Rau sari Qua tinoni,
ke kilua Rau sa Qua tinago;
vatu ni Arau si arini pa limamu,
ba lopu hite va dogoroni tataru goi.
Koari na barogoso na kaleqe
ba va hake ni pinaleke mamatadi goi.
7 Zama si goi, ‘Arau si kote na kalaho lamo,
kamoa na kamoa.’
Ba lopu hite rove vagi goi sari ginugua hire
babe balabala ia sapu sa beka si kote ta evaṉa.
8 Ego kamahire, va avoso mae, agoi pu okoro nia sa kinokoa qetuqetu tana
kasia popoa,
koa va leana meke loketoṉa matagutu nia
meke zama eke telemu.
‘Arau mo si asa, loke tie pule si kekeṉoṉo gua arau.
Lopu kaqu na naboko si rau
babe talotaṉa nia sa matedi ri na koburu.’*
9 Karua beto hire kote kamo atu koa goi,
pa vasi totoso hite mo, pa keke rane mo;
sapu lopu koa sari mua koburu meke sapu kote naboko si goi.
Uve, kote kamo va leana atu si arini koa goi,
be vea soku gua sari mua tie sabusabukae
meke vea soku gua sari na mua lineveleve.
10 Agoi si ele raṉei sari mua hahanana kaleadi
meke zama, ‘Loke tie na dogoro au,’ gua.
Sari mua ginilagilana na tinumatumae na turaṉa va sea igo
totoso zama eke gua hie si goi telemu,
‘Arau mo si asa, meke loke tie pule si kekeṉoṉo gua arau.’
11 Na tinasuna si kaqu raza koa goi,
meke lopu kaqu tumae nia goi vegua
meke kote kasi pania mua potana si asa.
Na tinahuara si kote hoqa kamo atu koa goi
sapu lopu kote boka tabaria goi meke va hola ia.
Na tinasuna sapu lopu boka dogoro va kenue ia goi
si kote kamo va hodaka koa goi.
12 Mamu nono latu, pude gua, koari mua potana
meke sari soku mua tie sabusabukae,
sari pu voriti taveti goi seunae gua tu kobukoburumu.
Gina kote bokaboka mua,
gina kote boka va mataguti goi si kaiqa tie.
13 Sari doduru vinari tokae pa binalabala va mabomu si goi!
Va mae i sari mua tie viliti pinopino,
saripu tiro pinopino, pu boka tozia sa si kote ta evaṉa pa hopeke sidara,
vekoi madi harupu igo koari ginugua pu kote kamo atu koa goi.
14 Hinokara guana duduli popadi si arini;
sapu kote sulu pani na nika.
Na lopu kote boka harupu pule ni
koasa ṉiniraṉira tanisa nika.

* **47:8** Rev 18:7-8

Sa nika sapu loke patu lerana pude maliha sari tie;
vasina loke nika pude habotu kapae ia.
15 Asa mo sa tinokae boka tavete poni igo rini,
sarini pu ele tavetavete turaṉi agoi
meke hata tinokae si goi koarini seunae gua tu kobukoburumu.
Kote hopeke ene nono la si arini pa dia tinavete seadi;
meke lopu keke arini kote harupu igo.”

48

Sa Tamasa Baṉara nia sa Vugo Repere

1 Ego, avoso mae gamu na tutina e Zekopi,
gamu pu ta tioko pa pozana e Izireli
meke mae gua pa tuti te Ziuda,
gamu pu hoke tokotokoro pa pozana e Zihova
meke hoke poza ia sa Tamasa pa Izireli,
ba lopu pa hinokara babe pa tinoṉoto.
2 Avoso mae gamu pu poza puleni gamu na tiena sa vasileana hopena,
meke kalavarae koasa Tamasa pa Izireli,
e Zihova Tadi na Qeto Minate, asa sa Pozana Sa.
3 Zama vura guahe se Zihova, “Pukerane tu koroto veko ni Rau sari ginugua pu kote ta evaṉa,
sa ṉuzuqu tozi vura ni meke Arau vata gilana ni sari tie;
meke tavetavete si Rau, meke va gorevura i si arini.
4 Ura gilania Qua sapu na tie tasuna mia si gamu,
sari ruamia si heheda guana aeana,
meke sari raemia si guana boronizi.
5 Gua asa ke tozini gamu Rau si hire pukerane la tu,
sipu lopu ele ta evaṉa rini si tozi va kenue ni gamu Arau
pude lopu kote boka zama guahe si gamu,
‘Qua beku taveti si hire;
qua kineha huda meke tamasa aeana na va evaṉi,’ gua.
6 Gamu ele avoso ni si hire; mi doṉo la i.
Lopu kaqu helahelae nia tu gamu sia, sapu hinokaradi sari kinorokorotae pu ele zama vurani Rau pukerane?
Podalae kamahire si kote Maqu tozini gamu sari tiṉitoṉa vaquradi,
sari tiṉitoṉa ta tomedi meke lopu ta gilana koa gamu.
7 Vaquradi si arini, meke lopu tiṉitoṉa pukeranedi;
lopu ele avoso ni gamu, tiqe ṉinoroi mo.
Ke lopu boka zama si gamu,
‘Uve, tumae ni gami,’ gua.
8 Lopu ele avoso ni gamu meke lopu ele gilani;
pukerane tu lopu tukele sari taliṉa mia.
Ura tumae nia Qua sapu na tie sekesekei mia si gamu;
na podo mae gua mia tu sapu na tie va karikari mia.
9 Koasa laena sa Pozaqu Arau telequ si va sasanae si Rau koasa Qua tinaṉaziri;
koasa laena sa vinahesiqu Rau si tuqe pule ia Rau si asa koa gamu,
pude lopu va mate pani gamu.
10 Doṉo la, ele va via gamu Rau, ba lopu via sigiti guana siliva sapu via hola pa nika;
ele podeke gamu Rau koasa nika halalana tana tinasigiti.

11 Pa laequ tugo Arau, si tavetia Rau si hie.
Vea, kaqu va malumu pule Nau tu si Arau pude ta zama va kaleana?
Arau lopu kaqu va malumu la nia sa vinahesiqu pa keke tie babe pa beku.

Vizatia Zihova se Saerasi

12 Kei Zekopi, avoso mae koa Rau,
Izireli pu tioko igo Arau:
Arau si Asa;
Arau mo sa kekenu meke Arau sa mumudi.*
13 Pa Limaqu telequ si kuria Rau sa popoa pepeso pa pinodalaena pukerane,
meke pa Lima mataoqu si repahia Rau sa maṉauru;
totoso tiokia Rau sa maṉauru meke sa pepeso si va tabe tugo sari karua.
14 Mae varigara, gamu doduru, mamu va avoso:
Na beku savaṉa ele tozi vata kenue i sari tiṉitoṉa hire?
Arau Zihova ele vizatia sa Qua tie
pude tavetia sa Qua hiniva koasa popoa Babiloni;
sa Lima mataoqu si kote raza la koari pa Babiloni.
15 Arau, sapu Arau mo hie, si zama;
uve Arau ele tiokia si asa.
Arau kote turaṉia si asa,
meke kote bokaboka si asa koasa tinavete pu ta garunu nia sa.
16 Tata mae koa Rau pude mi avosia si hie:
Podalae pa pinodalaena si lopu zama golomo si Arau;
meke totoso ta evaṉa si asa, si Arau si koa Qua vasina," gua se Zihova.

Meke kamahire si garunu au e Zihova sa Baṉara meke sa Maqomaqona.

Sa Hiniva te Zihova Koari Nana Tinoni

17 Hiera gua si zama nia e Zihova,
sa mia Hinarupu, si Asa pu Hopena pa Izireli:
"Arau se Zihova sa mia Tamasa,
pu va tumatumaeni gamu koasa sapu leana koa gamu,
pu totolini gamu koasa siraṉa sapu kaqu enea gamu.
18 Be guana avosi gamu sari Qua zinama,
si kote guana ovuku sa mia binule,
sa mia tinoṉoto si kote guana bogusu pa lamana.
19 Sari tutimia si kote guana onone pa masa,
sari mia koburu si kote guana onone sapu lopu boka ta nae;
Sari pozadia si lopu kote ta kumata palae
babe ta huara taloa pa kenuqu Arau."
20 Mi taluarae pa Babiloni,
mi govete taloa mia koari tie Babiloni!
Kukili vura nia si hie pa qinetuqetu,
mamu zama vura nia.
Garunu vura la nia koari pa vinabetona sa popoa pepeso;
mi zama guahe, "Se Zihova ele harupia sa Nana nabulu se Zekopi," mi gua.
21 Lopu hite memeha si arini totoso turaṉi Sa pa soloso qega;
na kolo si va vura poni Sa pa patu;
viqalia Sa sa patu
meke zoropo vura sa kolo.

* **48:12** Ais 44:6; Rev 1:17, 22:13

22 Zama vura se Zihova, “Loke binule si koa tadi na tie kaleadi,” gua.*

49

Sa Nabulu te Zihova

1 Sa Nabulu te Zihova* si zama, “Avoso mae koa Rau, gamu pa nunusa*
mi avosia si hie, gamu na butubutu pa seu:
Sipu lopu ele podo Arau si tioko Au e Zihova si Arau;
pa tiana sa tinaqu si tioko Au sa Pozaqu.
2 Sa N̲uzuqu si tavete guni nia Sa na vedara n̲aruna,
meke tome Au Sa pa maqomaqona sa Limana;
tavete Au Sa guana tupi n̲aruna
meke tome Au Sa pa Nana vovoina tupi.*
3 Zama si Asa koa Rau, ‘Agoi si na Qua nabulu,
se Izireli, sapu koa Goi kote ta vahesi si Arau.’
4 Ba zama si Arau: Arau si guana tavetavete hoboro mo;
sa Qua n̲iniran̲ira si guana ta okipalae hoboro mo meke loketon̲a va gavoria.
Ba sapu kote vagi nia Rau si pa Limana e Zihova,
meke sa Qua pinia si koa koasa Qua Tamasa.
5 Asa pu tavete Au pa tiana sa tinaqu pude Nana nabulu
pude turan̲a pule lani sari na butubutu te Zekopi koa Sa
meke varigara pule lani sari na butubutu Izireli koa Sa,
ura Arau si tava lavata koe Zihova
meke sa Qua Tamasa si na Qua n̲iniran̲ira.
6 Kamahire si zama se Zihova:*
‘Na tin̲iton̲a hitekena mo sapu pude Agoi si na Qua nabulu
pude va n̲in̲ira pulei sari na butubutu te Zekopi
meke pude turan̲a pule mae i sari na tie Izireli saripu koa holadi.
Ba kote tavetavete Nigo tugo Rau pude na kalalasa koari na tie Zenitailo,
pude agoi boka paleke la nia sa Qua hinarupu koari na tie pa vina betona sa popoa pepeso.’
7 Hiera gua si zama nia e Zihova,
sa Hinarupu meke Asa pu Hopena pa Izireli,
koa Sa pu ta hakohakoe meke lopu ta hivae koari na butubutu,
koa Sa pu nabulu ni sari na ban̲ara:
‘Sari ban̲ara kote dogorigo meke gasa turu,
sari koburu tavia kote dodogorae meke todon̲o,
koa gua koe Zihova, sapu kopu ni sari Nana zinama,
Asa pu Hopena pa Izireli, Asa pu vizata Igo.’ ”

Sa Vinaleana Pulena sa Popoa Zerusalema

8 Hiera gua si zama nia e Zihova:*
“Pa totoso tanisa Qua tataru variharupi si kote olan̲igo Rau,
meke koasa rane tanisa Qua hinarupu si kote toka Nigo Rau;
Arau kote kopu Nigo meke tavete Igo
pude na vinariva egoi si agoi tadi na tinoni,
pude valeana pule ia sa popoa
meke pude veko pulei sari tie koari na dia pepeso,
sa pepeso ta huarana,

---

* **48:22** Ais 57:21 * **49:1** Pa korapana sa hinia hie sari zinama “Sa nabulu te Zihova” si korotae nia se Zisu. * **49:1** Zer 1:5 * **49:2** Hib 4:12; Rev 1:16 * **49:6** Ais 42:6; Lk 2:32; TTA 13:47, 26:23 * **49:8** 2 Kor 6:2

9 pude zama koari na tie ta pusidi, ‘Mi ta rupaha,’
meke koa rini pa hupohuporona, ‘Vura mae pa kalalasa!’
Kote henahena va deṉa dia pa kali siraṉa
meke kote gua ri na sipi pu gani duduli koari na toqere.
10 Lopu kote hite ovia babe memeha si arini,*
babe raza i na maṉini pa qega babe koasa rimata.
Asa pu tataru ni kote totoli ni
meke turaṉa lani koari na kolo tototo lo.
11 Na siraṉa vari karovae popoa si kote tavetia Rau koari na toqere,
meke na siraṉa tadi na tie pude enea.
12 Doṉo la, kote mae gua pa seu si arini,
kaiqa kote mae gua pa kali gede, kaiqa pa lodu rimata,
kaiqa si pa kali mae gua pa Izipi.”
13 Agoi na maṉauru, mu kukili qetuqetu;
agoi na popoa pepeso, mu koa qetu;
gamu na toqere, mi poraka vura pa kinera!
Ura e Zihova si korapa va manoti sari Nana tinoni
meke kote tataru ni Sa sari Nana tie pu korapa koa pa tinasigiti.
14 Ba Zaione* si zama, “E Zihova ele kilu au si arau,
sa Baṉara ele muliṉi nau.”
15 Zama vura se Zihova, “Vegua boka muliṉi nia sa barikaleqe sa tuna soti
meke lopu tataru nia sa sa koburu sapu podo sotia sa?
Gina kote boka muliṉi nia sa,
ba Arau lopu kaqu muliṉini gamu Rau!
16 Doṉo la, Arau ele kuberia pozamu koari na ola Limaqu,
sari goba pa vari likohaemu si korapa balabala i Rau doduru totoso.
17 Sari mua koburu koreo si bebeno pule mae,
meke sarini pu huara gore nigo si taluarae koa goi.
18 Mu eṉa sage ni matamu, mamu doṉo vari likohae;
sari doduru tumu koreo si varigara meke mae koa goi.
Hinokara gua sapu toaqu si Rau si kote va sagei goi si arini guana vinasari.
Kote pokopoko ni goi, guana vineki nama varihaba,” zama vura gua
se Zihova.
19 Zama pule si Asa, “Na ta huara tugo si goi meke ivulu
meke ta huara inete sa popoa,
ba kamahire si kote hiteke tugo na kote soku sari na mua tie
meke sarini pu ṉovala igo si kote koa latu pa seu.
20 Sari na koburu pu podo pa tinaraovo
si kote zama koa goi,
‘Sa popoa hie si hiteke hola koa gami;
poni va sokuni gami lolomo pude koa mami.’
21 Totoso asa kote zama si goi pa bulomu,
‘Esei podoi sari koburu hire?
Arau si koa talotaṉa meke tige;
Ta raovo taloa si arau meke ta kiluqu.
Esei va noma sagei sari koburu hire?
Arau si koa eke telequ,
ba sapu hire si pae mae guadi?’ ”
22 Hie si zama nia e Zihova sa Baṉara:
“Doṉo la, kote tioki Arau sari tie Zeṉitailo,
kote ovulu sage nia Rau sa Qua pitipiti koari na butubutu;

* **49:10** Rev 7:16-17 * **49:14** Zerusalema

meke kote turaṉa pule mae ni rini sari tumu koreo pa limadia
meke kote paleki rini sari tumu vineki pa avara dia.
23 Sari baṉara si kote guana tamamu agoi,
meke sari dia kalaho si kote guana tinamu agoi.
Kote todoṉo si arini pa kenumu, sari isumata dia si kote kamo la pa pepeso;
sa kavuru pa nenemu si kote mea ia rini.
Gua meke tiqe kote gilania goi sapu Arau se Zihova;
arini pu raṉe Au si lopu kaqu talotaṉa.”
24 Esei boka saputu vagi sari na vinagi pa vinaripera koari na tie varane,
babe harupi sari na boso koasa qeto minate?
25 Ba hiera gua si zama nia e Zihova:
“Uve, sari na boso si kote ta vagi pule koari na varane,
meke sari na vinagi pa vinaripera si kote ta saputu vagi koari na qeto minate;
Arau kote razai sarini pu raza igo si goi,
meke sari mua koburu si kote harupi Rau.
26 Arau kote vari taliri ni sari mua kana meke kote hena pulei rini sari masa dia teledia;
kote napoi rini ehara dia meke viviri ni guana napo vaeni.
Gua meke tiqe kote gilania ri doduru tie
sapu Arau, se Zihova, Arau sa mua Hinarupu,
mua Tinarupaha, sa Tamasa ṉiṉirana te Zekopi.”

50

Sa Minae Tanisa Nabulu

1 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Avei sa pepa vari luari tanisa tinamu,
sapu vala nia Rau meke garunu taloa nia?
Babe pa Qua linipulipu savana si holuholu la nigo Rau si agoi?
Lokari, koari na mua sinea mo si ta holuholue taloa si agoi;
koari na mua tinavete kaleadi mo si ta garunu taloa sa tinamu.
2 Totoso mae Arau, si vegua ke loke tie tu si va avoso?
Totoso titioko Arau, si vegua ke loke tie tu si olaṉa?
Vea, papaka hola sa Limaqu pude holu vagi pule igo?
Vea, loke Qua ṉiniraṉira si Arau pude harupu igo?
Pa ginegese hite mo si va popa ia Rau sa kolo lamana.
Sari ovuku si iliri lani Rau pa qega;
sari dia igana si muzi sina loke kolo
meke mate sina memeha.
3 Arau va poko nia hinuporo sa maṉauru
meke na poko baika sa nana nobi.”

Sa Vinatabe Tanisa Nabulu te Zihova

4 Zama sa Nabulu te Zihova, “Se Zihova Baṉara ele va tumatumae Nau zama,
pude tumae nia sa zinama sapu kote toka nia sa tie sapu malohoro.
Asa va vaṉunu Au doduru munumunu,
va vaṉunia sa Taliṉaqu pude va avoso guana tie sapu tava tumatumae.
5 E Zihova Baṉara ele tukeli sari Taliṉaqu,
meke lopu hite seke tinarae si Arau;
lopu hite taliri taloa si Rau.
6 Va malumia Rau sa Mudiqu koa rini pu seke Au,
sari paparaqu koa rini pu dakui sari gumiqu;

lopu tomea Rau sa Isumataqu
koa rini pu va sisire Nau meke loro Au.*
7 Ura toka Nau e Zihova Baṉara si Arau
ke lopu kote kurekure si Arau.
Gua ke ele va nabua Rau sa isumataqu guana patu,
na gilania Rau sapu lopu kote tava kurekure si Arau.
8 Asa pu poni Au tinoṉoto si koa tata mo.*
Na esei boka zutu Au si Arau?
Mae mada vari tia i!
Esei sa tie sapu zutuqu Rau?
Vekoa mani mae zama pa Kenuqu!
9 E Zihova Baṉara na toka Nau si Arau.
Esei koa rī na tie sapu hiva zutu Au si Arau?
Kote ṉoreṉore guana poko si arini;
kote gani pani na kikiti," gua si Asa.
10 Esei koa gamu na pamaṉa nia se Zihova
meke va tabei sari zinama tanisa Nana nabulu?
Vekoa si asa pu ene pa huporo,
pu loke nana zuke,
mani raṉea sa Pozana e Zihova
meke kalavarae koasa nana Tamasa.
11 Ba kamahire, doduru gamu pu katu mia nika
pu poni pule ni gamu zuke halaladi,
mi la, ene pa korapana sa kalalasana sa mia nika
meke koari na zuke sapu huruṉi gamu.
Hie sa pinia sapu kote vagia gamu pa limaqu:
Kote hoqa eko si gamu pa tinasigiti nomana.

51

Sa Zinama Vina Manoto koe Zerusalema

1 Zama pule se Zihova, "Va avoso mae koa Rau gamu pu okoro nia sa
tinoṉoto
meke gamu pu hata Au si Arau.
Doṉo la koasa patu sapu vasina ta bele vagi si gamu
meke koasa pepeso vasina ta geli vagi si gamu,
2 doṉo la koe Ebarahami, sa tamamia;
meke koe Sera, pu podo gamu.
Totoso tioko ia Rau se Ebarahami si kekekena mo si asa,
ba mana nia Rau meke va soku ia.
3 Arau Zihova kote va manotia sa vasileana Zaione,
meke kote tataru ni Rau sari doduru nana vetu ta huaradi;
sari qega pa popoa Zaione si kote iliri Rau pude guana inuma pa Idini,
sari pepeso kaleanadi pa korapana si kote guana inuma te Zihova.
Na qinetuqetu si kote ta dogoro vasina,
na kinera zama leana meke na vinahesi si kote ta avoso vasina.
4 Mi va avoso mae koa Rau, gamu na Qua tinoni,
va avoso Au, gamu Qua butubutu:
Sa Qua tinarae si kote vura koa Rau;
sa Qua ṉinoṉo si kote na kalalasa koari na butubutu.
5 Sa Qua tinoṉoto si tuturei tata mae mo sana,
sa Qua tinaharupu si korapa mae,
meke sa limaqu kote va kamoa sa ṉinoṉo koari na butubutu.

* **50:6** Mt 26:67; Mk 14:65 * **50:8** Rom 8:33-34

Sari na nunusa si kote doṉo mae koa Rau
meke aqa va ṉoṉo nia sa Limaqu pude tokani.
6 Va eṉa sage i mata mia la pa maṉauru,
doṉo gore la pule koasa pepeso;
sa maṉauru si kote murimuri guana tuṉaha,
sa popoa pepeso si kote ṉoreṉore guana poko
meke sari tiena si kote mate guana dodoa.
Ba sa Qua hinarupu si kote koa hola,
sa Qua tinoṉoto si loke vina betona!
7 Mi avoso Au, gamu pu tumae nia sa si toṉoto,
gamu na tie pu tagoa sa Qua tinarae pa bulomia:
Mi lopu matagutu nia sa ṉinovaṉovala tadi tie
babe holoqoru ni sari dia zinama kaleadi.
8 Ura kote gani na kikiti si arini guana poko;
na nokinoki kote henai guana poko vulu.
Ba sa Qua tinoṉoto si kaqu koa hola ninae rane,
meke sa Qua hinarupu si kote kamo koari na sinage na sage.”
9 Zihova, Mu vaṉunu, Mu vaṉunu!
Mamu poko nia pa limamu sa ṉiniraṉira;
vaṉunu, gua koari na rane ele hola,
gua sapu tavetia Agoi koari na totoso pukerane.
Vea lopu Agoi tu seke va umumu ia se Rehabi,
pu hova matea sa noki lavata*?
10 Lopu Agoi tu va popa ia sa lamana,
sari kolo pa lamana peava,
pu tavetena sa siraṉa pa korapa lamana peava
pude karovo saripu ta rupahadi?
11 Sarini pu ta holu vagi pule koe Zihova si kote kekere pule.
Kote kerakeradi meke nuquru la pa Zaione;
sa qinetu loke vina betona si kote toropae nia rini pa batudia.
Na kinomolo na qinetu si kote koa eko mo koa rini,
meke sa tinalotaṉa na siniṉo mamata si kote taloa koa rini.
12 Zama se Zihova, “Arau, uve Arau tugo si Asa pu va manoto gamu.
Esei si gamu ke matagutu nia gamu sa tie,
sa tuna na tie, sapu kote mate gua mo na duduli?
13 Gua ke muliṉi nia tu gamu se Zihova, sapu tavete gamu si gamu,
pu repaha vura nia sa maṉauru
meke va sokirae ia sa popoa pepeso.
Vea, kote koa mala eko lamo si gamu doduru rane
koasa tinaṉaziri tadi na mia kana,
arini pu hiva raza gamu?
Ke avei sa tinaṉaziri tadi na mia kana kamahire?
14 Sari tie ta pusidi si tata kote ta rupaha;
lopu kaqu mate si arini pa vetu varipusi,
babe papaka ni na ginani.
15 Ura Arau se Zihova, mia Tamasa,
sapu va nakili ia sa lamana pude ovaṉa sa ololobagea,
se Zihova Tadi na Qeto Minate, asa sa Pozaqu Rau.
16 Arau ele vekoa sa Qua zinama pa ṉuzumia,
meke nobi gamu Rau koasa maqomaqona sa Limaqu.

* **51:9** Sa noki lavata si na vina titilana sa ovuku naelo babe sa popoa Izipi.

Arau veko valeania pa nana vasina sa maṉauru,
meke va sokirae ia sa popoa pepeso,
meke zama koa rina tie pa Zaione, ‘Gamu sari na Qua tinoni,’ gua.”

Sa Vina Betona sa Tinasuna te Zerusalema

17 Kei agoi Zerusalema, mu vaṉunu! Mu vaṉunu!
Gasa turu, agoi pu napo pa Limana e Zihova
koasa kapa tanisa Nana tinaṉaziri,
agoi pu napo va pahoa
meke va tedeve igo sa.*
18 Koari doduru koburu koreo pu podoi Zerusalema,
lopu keke si koa pude totoli nia sa tinadia;
koari doduru koburu koreo pu va nomai sa
lopu keke si koa pude tuqea sa limana sa tinadia.
19 Karua tinasuna hire si kamo koa goi.
Esei boka va manoto igo si agoi?
Ta huara meke ivulu sa popoa meke mate pa soṉe meke pa vedara sari tie,
esei kote boka va manoto igo Zerusalema?
20 Sari tumu si ele mabubulu;
eko dia pa vina betodi rina siraṉa,
gua rina kurukuru sapu voi pa sipata.
Na siṉi i na tinaṉaziri te Zihova si arini
meke sa ginegese tanisa mua Tamasa.
21 Ke mu avoso mae, agoi pu koa pa tinasigiti,
agoi sapu napo viviri ba lopu pa napo vaeni.
22 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara,
sa mua Tamasa pu lavelave ni sari Nana tinoni:
“Doṉo la ele vagi pania Rau pa limamu
sa kapa sapu va tedevemu si agoi;
lopu kote napo pule si agoi koasa kapa asa,
sa naponapoana tanisa Qua tinaṉaziri.
23 Kote vekoa Rau si asa pa limadia ri na mua kana,
arini pu zama guahe koa goi,
‘Hoqa oporapaha pude mami neti igo.’
Ke sa mudimu si guni nia goi na pepeso,
guana siraṉa pude enea.”

52

Kaqu Harupia Tamasa sa Popoa Zerusalema

1 Kei Zaione, mu vaṉunu, mu vaṉunu,*
mu pokopoko nia sa ṉiniraṉira.
Va sagei sari poko leleadi,
agoi Zerusalema, sa vasileana hopena.
Sari tie huporodi meke bonidi
si lopu kaqu nuquru pule koa goi.
2 Tavusu pani sari kavuru;
kei Zerusalema, tekulu sage, mamu habotu koasa habohabotuana
baṉara.
Vata rupaha pule nigo koasa seni pa ruamu,
agoi Zaione ta raovomu.
3 Ura hiera gua si zama nia e Zihova:

* **51:17** Rev 14:10, 16:19 * **52:1** Rev 21:2,27

“Agoi si ta holuholu palae moka mo,
meke loke poata si kote tabaria Rau pana ta vagi pule si agoi.”
4 Ura hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
“Totoso kekenu si gore la koa pa Izipi sari Qua tinoni;
hola soku vuaheni si ari pa Asiria si mae raovo vagi dia tie.
5 Meke kamahire si nasa si hire?
Ura sari Qua tie si ta vagi taloa meke lopu ta holu,
meke sarini pu baṉara ni si va sisire ni rini.
Meke doduruna sa rane
si ta zama va kaleana sa Pozaqu Arau,” zama vura gua se Zihova.*
6 Zama pule si Asa, “Gua asa ke kote tumae nia ri na Qua tinoni sa Pozaqu;
ke koasa rane asa si kote tumae nia rini
sapu Arau tozi va kenue nia sa tinarupaha.
Uve, na Arau tugo tozia.”

7 Nake tolavaedi koari na toqetoqere
sari nenedi ri na tie pu palekia sa inavoso leana,
pu zama vura nia sa binule,
pu paleke mae nia sa inavoso leanana
pu zama vura nia sa hinarupu,
pu zama koe Zaione,
“Sa mia Tamasa si na Baṉara!”*
8 Va avoso! Sari mua tie kopu si velavela;
korapa kukili qetuqetu varigara hiroi.
Totoso pule la pa Zaione se Zihova,
si kote dogoro soti nia matadia rini.
9 Mi keke gua poraka vura pa kinera qetuqetu,
gamu na vetu ta huaradi pa Zerusalema,
ura ele va manoti e Zihova sari Nana tie,
na ele vata rupahia Sa sa popoa Zerusalema.
10 E Zihova kote tavetavete nia sa Limana hopena
pa kenu dia ri doduru butubutu,
meke doduru hukihukirina sa popoa pepeso kote dogoria
sa hinarupu tanisa nada Tamasa.
11 Mi rizu vura, rizu vura, vura taloa vasina!*
Lopu tiqua keke tiṉitoṉa bonina!
Vura vasina mamu koa via,
gamu pu paleki sari likakalae hopedi te Zihova.
12 Ba lopu kote bebeno vura si gamu
babe govete tome;
ura se Zihova si kote ene pa kenu mia,
sa Tamasa pa Izireli si kote kopu pa mudi mia.

Sa Nabulu Ta Sigitina

13 Doṉo la, sa Qua nabulu si kote tavete va gilae;
kote ta ovulu sage si Asa meke ululu sage tu meke nomana la tu sa vinahesina Sa,
14 gua ba soku si doṉo la meke hodahodaka,
na ta huara meke doṉo hikare sa isumatana na tinina Sa, hola nia sapu boka ta tavete la pa tie
meke sa kinehana Sa si ta ṉovala hola nia sa kineha tana tie.

* **52:5** Rom 2:24 * **52:7** Nehu 1:5; Rom 10:15; Epi 6:15 * **52:11** 2 Kor 6:17

15 Ke kote va via i Sa sari soku butubutu,*
meke sari baṉara si kote tukui ṉuzudia pa laena Sa.
Ura sapu lopu ta tozi nia rini, si kote dogoria rini,
meke sapu lopu ele avoso nia rini, si kote gilania rini.

53

1 Esei ele va hinokaria sa nada inavoso
meke koe sei ele tava dogoro sa limana e Zihova?*
2 Sa Qua nabulu si toqolo sage pa kenuna e Zihova guana liho vaqura,
meke guana karoso pa pepeso popana.
Loke Nana tinolava pude va okoro gita pude la koasa,
loketoṉa Nana poko baṉara sapu kote hiva nia gita.
3 Ta doṉo va gore si Asa meke lopu ta hivae koari na tie,
na tie talotaṉana meke sari tinasigiti si va kamoi mo Sa.
Gua sa tie sapu tome nia isumata rini
si ta kilu si Asa, meke gita lopu va arilaena ia.
4 Hinokara salaṉi Sa sari nada minoho,
meke paleki Sa sari nada tinalotaṉa,
ba rovea gita sapu tava kilasa si Asa koe Tamasa,
ta seke meke ta ṉoṉovala si Asa koa Sa, gua.*
5 Ba ta hova si Asa koari na nada tinavete kaleadi,
tava bakora si Asa koari na nada sinea;
sa vina kilasa sapu vagi nia binule gita si ta paleke nia Sa,
meke koari na bakora Tanisa si ta salaṉa si gita.*
6 Gita doduru, si guana sipi sapu hopeke ene taloa,
gita si hopeke taliri la pa nada siraṉa teleda;
ba e Zihova va paleke ni koa Sa sari na sinea tadigita doduru.*
7 Ta ṉoṉovala si Asa, meke tava sigiti,**
ba lopu zama si Asa;
guana lami ta turaṉa pude tava mate si Asa,
meke gua tugo na sipi pa kenudi rina tie kotokoto, si lopu kulu si Asa,
lopu hite zama nia Sa si keke zinama.
8 Pa ṉinovaṉovala si tuqe vagia rini meke pitu ia meke ta vagi taloa.
Meke esei boka zama nia sa ginore tuti tanisa?
Ura na ta kumata taloa si Asa koari na tie toadi;
koa gua koa ri na sinea tadi Qua tinoni si tava mate si Asa.
9 Ta veko si Asa pa keke lovu, turaṉae koari na tie kaleadi,*
meke ta pomunae turaṉae koari na tie tagotagodi si Asa,
ba loke Nana ṉinovaṉovala pa tie,
meke loke zinama kokoha si zama nia Sa.
10 Ba na hiniva mo te Zihova si hie pude kaqu tava bakora si Asa meke tava sigiti,
meke sa Nana tinoa si na vinukivukihi tana sinea guni nia e Zihova,
meke kote dogori Sa sari tutina meke ta poni tinoa gelenaena,
meke sa hiniva te Zihova si kote gorevura pa Limana Sa.
11 Pa mudina sapu ta sigiti si Asa pa maqomaqona
si kote dogoro pulea Sa sa kalalasa, meke kote qetu nia sa laena sa Nana tinasigiti;
koasa Nana tinumatumae asa,

---

* **52:15** Rom 15:21 * **53:1** Zn 12:38; Rom 10:16 * **53:4** Mt 8:17 * **53:5** 1 Pit 2:24 * **53:6** 1 Pit 2:25 * **53:7** Rev 5:6 * **53:7** TTA 8:32-33 * **53:9** 1 Pit 2:22

si kote la sa Qua nabulu toṉotona meke va toṉoti Sa sari soku tie,
meke kote Asa paleke hobei sari doduru dia sinea.
12 Gua ke kaqu poni la nia Rau koa Sa sa hinia tadi na varane,
meke kaqu somana vagi hinia si Asa koari na vinagi turaṉae koa rini sapu ṉiṉira,
sina sa Nana tinoa si vala nia sa pa minate,
meke guana somana ta nae turaṉae koari na tie kaleadi.
Ura paleke hobei Sa sari sinea tadi soku tie,
meke varavara tepatepa si Asa pude taleoso ni saripu hoqa pa sinea.*

54

Zerusalema sa Barikaleqe Tigena

1 “Mu kera, agoi sa barikaleqe sapu tige,*
agoi pu lopu ele podoa si keke koburu;
poraka vura pa kinera, mamu kukili pa qinetuqetu,
agoi pu lopu ele hite ta sigiti pa pinodopodo;
ura kaqu soku sari koburu tanisa barikaleqe sapu ta luarana
hola nia sa barikaleqe pu koa turaṉa loana,” gua se Zihova.
2 Va noma ia sa mua ipi,
repahi sari na gobana,
mu lopu tuqe pule,
ba va gelei sari mua iku,
mamu va nabui sari tupili.
3 Ura na kote repaha la pa kali matao meke pa kali gede si agoi;
na sari tutimu si kote va rizu palae i sari votiki butubutu,
meke koa hobei sari dia vasileana lavata.
4 “Ke mu lopu matagutu; lopu kaqu tava kurekure si goi.
Lopu kote doṉo va gore gamu arini.
Kote muliṉi nia goi sa kinurekure pa totoso vinekimu pu lopu koa noso pa vetu,
mu lopu balabala pulea sa tinalotaṉa pa mua kinoa naboko.
5 Ura sa mua Tie Kurikuri, Asa sa mua palabatu,
e Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozana,
Asa pu Hopena pa Izireli sa mua Hinarupu;
sapu ta pozae Tamasa pa doduruna sa popoa pepeso.
6 E Zihova kote tioko pule nigo
guana barikaleqe ta luarana meke talotaṉa pa maqomaqona,
guana barikaleqe sapu vaqura meke varihaba,
beto asa si ta kilu mo,” zama gua sa mua Tamasa.
7 “Pa totoso papakana mo, si luara pani igo Rau,
ba pa korapa tataru lohina si kote turaṉa pule nigo Rau.
8 Pa binugoro va hodaka
ke tomea Rau, pa totoso hite, sa isumataqu koa goi,
ba pa tataru loke vina betona
si kote tataru nigo Rau si agoi,”
zama gua se Zihova sa mua Hinarupu.
9 “Koa Rau, sa totoso hie si gua rina rane te Noa,
totoso va tatara nia Rau sapu sa naqe te Noa si lopu kaqu sage pule pa popoa pepeso.*

* **53:12** Mk 15:28; Lk 22:37 * **54:1** Qal 4:27 * **54:9** Zen 9:8-17

Ke kamahire si va tatara si Rau sapu lopu kaqu bugoro pule nigo Arau si agoi,
lopu kaqu hokara va kilasa pule igo Arau.
10 Be kamoi niu sari na toqere
meke tava rizu sari na toa,
ba sa Qua tataru nabuna si lopu kaqu niu
meke sa Qua vinariva egoi pa binule si lopu kaqu tava rizu,”
gua se Zihova, sapu tataru nigo si agoi.

Sa Vugo Repere te Zerusalema

11 “Agoi na vasileana ta sigitimu, ta huara koari na ranebo̲ni meke lopu tava manoto,*
kote kuri pule igo Rau pa patu buma arilaedi,
meke kote podalae pule nigo Rau koari na patu buma guana lamana peava sapu ta pozae sapira.
12 Sari mua vetu hakehakei ululudi si kote na patu zi̲nara tavete ni Rau,
sari mua sasada si koari na patu pinopinoro n̲edaladi,
meke doduru mua gobagoba si kote na patu arilaedi.
13 Doduru tumu koreo si kote tava tumatumae koe Zihova,
meke kote noma hola sa binule tadi na mua koburu.*
14 Pa tino̲noto si kote tava n̲i̲nira si goi:
Sari na n̲inovano̲vala tadi na mua kana si kote koa va seu koa goi; ke lopu kaqu matagutu si goi.
Kote koa si goi pa binule;
sari tinasuna si lopu kote tata mae koa goi.
15 Be atu rapata sari kaiqa, si lopu Arau tavetia si asa;
ba asa pu rapata igo si kote tava kilasa mo koa goi.
16 Do̲no la, Arau na kuri ia sa tie tavetavete pa aeana,
pu nebe va toa ia sa nika koari na patu leradi
meke tavetia sa sa nana ti̲nito̲na varipera.
Meke Arau tugo na kuri ia sa tie huhuara pude huhuara va ilasa,
17 ba loke ti̲nito̲na varipera sapu taliri atu koa goi si kote bokaboka,
meke doduru zinama sapu zutu igo, si kote va mokomoko i goi.
Asa sa minataqara tadi na nabulu te Zihova,
sapu mae guana koa Rau,”
zama vura gua se Zihova.

55

Tinioko te Tamasa koari na Tie Memehadi na Oviadi

1 “Mae, gamu doduru pu memeha,
mae koari na kolo;
meke agoi pu loke mua poata,
mae, holu mamu henahena!
Mae, holu vaeni meke meleke
lopu pa poata meke loke hinoluna, vagi moka i mo.*
2 Pude vea ke okipalae poata koa sa pu lopu na bereti,
meke sa mua tinabara si la koari ginani sapu lopu variva de̲na?
Va avoso, avoso mae koa Rau, mamu hena ia sa ginani sapu kote leana nia goi,
meke sa maqomaqomu si kote qetu nia sa ginani sapu leanana.

* **54:11** Rev 21:18-21 * **54:13** Zn 6:45 * **55:1** Rev 21:6, 22:17

3 Tukeli taliṉamu, mamu mae koa Rau;*
avoso Au, pude toa sa maqomaqomu.
Kote tavetia Rau koa goi si keke vinariva egoi sapu koa hola ninae rane,
asa sa Qua tataru nabuna sapu va tatara nia Rau koe Devita.
4 Doṉo la, ele va turua Rau si asa pude na Qua tie va sosode koa ri na tinoni,
na tie tuturaṉa, na koimata koari na tie.
5 Hinokara kote tioko vagi goi sari na butubutu sapu lopu gilani goi,
meke sari na butubutu sapu lopu gilana igo si kote bebeno atu koa goi,
sina koa gua koe Zihova sa mua Tamasa,
Asa pu Hopena pa Izireli,
ura na ele va sari nigo Sa sa tinolava.”
6 Mi hata ia se Zihova sipu korapa boka ta dogoro si Asa,
mi tioko la ia sipu korapa koa tata si Asa.
7 Sari tie kaleadi si madi veko pani sari dia hahanana
meke gua tugo sari binalabala seadi.
Madi kekere la koe Zihova si arini, pude madi ta tatarue koa Sa,
meke koasa nada Tamasa, sina kote taleoso ni Sa si arini.
8 “Ura sari na Qua binalabala si lopu na mia binalabala,
meke sari na mia hahanana si lopu na Qua hahanana,”
zama vura gua se Zihova.
9 “Gua sapu sa maṉauru si ululu hola nia sa popoa pepeso,
gua tugo asa sari Qua hahanana si ululu hola nia sa mia hahanana,
meke sari Qua binalabala si lopu na mia binalabala.
10 Gua sa ruku meke na sinou
sapu hoqa gore mae gua pa galegalearane,
meke lopu sage pule la vasina
osolae ponia kolo rini sa popoa pepeso,
meke va vura liho na va toqoli sari linetelete,
pude ponia kiko sa tie uma meke na bereti tanisa tie hiva henahena,*
11 ke gua tugo sa zinama sapu vura pa Ṉuzuqu. Lopu kaqu papona meke pule mae koa Rau si asa,
ba kaqu va gorevura ia sa sa Qua hiniva
meke kaqu vagi ia sa sa laena gua sapu ta garunu la nia sa.
12 Kote vura taloa si gamu pa qinetuqetu
meke ta turaṉa vura pa binule;
sari na toqere na toa
si kote poraka vura pa kinerakera pa kenumu,
meke doduru huda koari na pezara
si kote popoharani lima dia.
13 Na huda leana si kote toqolo vasina meke lopu na huda rakirakihi,
meke na huda arilaedi lopu na hilibubuku.
Sari na ginugua arini si pude ovulu sage nia sa Pozana e Zihova,
pude na vina gilagila sapu loke vina betona,
meke sapu lopu kaqu ta huara.”

56

Kaqu Somana Tugo sari Doduru Butubutu koari na Tie te Zihova

1 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Kopu nia sa ṉinoṉo

* **55:3** TTA 13:34 * **55:10** 2 Kor 9:10

meke tavetia sapu toṉoto,
ura sa Qua hinarupu si tata kamo mae
meke sa Qua tinoṉoto si tata ta dogoro.
2 Ta manae si asa pu taveti si arini,
sa tie pu kopu ni,
asa pu va madia na kopu nia sa Rane Sabati,
meke kopu nia sa limana pude lopu tavete va sea.”
3 Sa tie karovona pu somana vahesia se Zihova, si mani lopu zama guahe,
“Hinokara kote va vura au e Zihova koari Nana tinoni,” gua.
Meke sari tie ta puzaladi si madi lopu nominomi guahe,
“Arau si na huda popana,” gua.
4 Ura hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koa gamu na tie ta puzala mia pu kopu ni sari Qua Sabati,
pu vizati sapu qetuni Rau
meke tuqe va nabu koasa Qua vinariva egoi,
5 koa rini si kote poni Rau, pa korapana sa Qua Zelepade meke sari gobana sa,
si keke vina tigono meke na pozapoza
sapu leana hola ni sari soku koburu koreo meke na vineki;
kote poni Rau si keke pozapoza sapu koa hola ninae rane,
sapu lopu kaqu ta kumata palae.
6 Meke sari tie karovodi pu soto va nabu koe Zihova,
pude nabulu nia si Asa,
pude tataru nia sa Pozana e Zihova,
meke pude vahesia si Asa,
doduru pu va madia na kopu nia sa Rane Sabati,
meke saripu soto va nabu koasa Qua vinariva egoi,
7 arini tu si kote turaṉa lani Rau koasa Qua toqere hopena
meke poni qinetu koasa Qua vetu varavara.
Sari dia vinukivukihi na vinariponi
si kote qetu ni Rau koasa Qua hope;
ura sa Qua vetu si kote ta pozae
na vetu varavara tadi doduru butubutu.”*
8 E Zihova sa Baṉara si zama vura,
Asa pu varigara ni sari tie ta raovodi pa Izireli:
“Kote varigara pule ni Rau si kaiqa koa rini pu
ele somana ta varigara la koari na tie Izireli.”

Ta Zutu sari na Koimata Izireli

9 Mae, gamu doduru kurukuru ṉame koari na pezarana,
doduru gamu na kurukuru ṉame pa hiqohiqo,
mae mamu gani sari Qua tie!
10 Sari tie kopu tadi pa Izireli si behu,
na ginilagilana si lopu tagoa rini;
guana siki kae kulu si arini,
lopu boka hohou;
eko lamae meke putagita mo,
na puta si hiva hola nia rini.
11 Na siki si arini sapu noma hola bogudi;
lopu hoke boka deṉa.
Na sepati si arini sapu loketoṉa gilania;

* **56:7** Mt 21:13; Mk 11:17; Lk 19:46

doduru si hopeke taliri la pa dia siraṉa soti,
pavei boka vagi meke va boka pule ni.
12 Hopeke zama, “Mae, mada vagi vaeni!
Mada naponapo gada!
Meke vugo si kote gua mo ṉinoroi,
babe kote leana hola la tu.”

57

Ta Zutu sa Vinahesi Beku Tadi pa Izireli

1 Sari tie toṉoto si mate,
meke loke tie si balabala i si arini pa bulona;
saripu va madi pule ni koe Tamasa si ta vagi taloa,
meke loke tie si va bakalia
sapu sari tie toṉoto si ta vagi taloa
pude madi lopu ta kamo ni rini sari tinasuna pu korapa mae.
2 Sarini pu ene pa tinoṉoto
si kote kamo pa binule;
magogoso dia totoso eko si arini pa minate.
3 Zama se Zihova, “Ba gamu isara; mae tani, gamu na tudia koreo ari na barikaleqe vakuvakutae,
gamu pu ta podo pa binarabarata meke koari na maqota!
4 Esei si va sisire nia gamu?
Koe sei si vikoviko la
meke va vuravura mea la gamu?
Vea, lopu na puku tie va karikari
na tudia ri na tie kokohadi si gamu?
5 Koari na mia vinahesi beku si tavete va kaleana koari na maqota pa kauru huda oaku
meke pa doduru kauru huda aqaqoro si gamu;
vukivukihi ni gamu sari mia koburu koari na lolololomo
meke koari na bae pa kauru taba.
6 Sari na beku koari na patu memehedi koari na lolololomo si na mia hinia gamu;
uve arini, arini si na hinia tamugamu.
Koa rini si la vahesi si gamu meke zoropo vaeni
meke variponi la kiko huiti.
Koari na mia tinavete arini si vea, balabala ia gamu sapu qetu si Rau?
7 Mia teqe si taveti gamu koari na batu toqere,
vasina si la gamu meke la vukivukihi.
8 Pa mudi sasada meke koari na mia dedegere sasada
si vekoi gamu sari mia beku huporodi.
Kilu Au gamu, meke va nama i sari mia teqe pa vasina vahesihesi beku,
haele sage la si gamu meke eko turaṉi sari na maqota;
meke taveti gamu sari vinari va toṉoti koa ri na beku,
meke okoro hiva dogori gamu sari tini dodohodi tadi na maqota.
9 La si gamu koasa beku Moleki, paleke mia oela olive
meke soku votivotiki oela humahumaṉa lea.
Ene va seu si gamu,
koari na lovu ba hata kamo la tugo,
koasa hinata tamasa pude vahesi mia.
10 Mabo sisigiti si gamu koari mia hinata beku,
ba koromia zama, ‘Na loke laena sa hinata hie,’ gua.

Sa inokoro si va ṉiṉira pule gamu,
ke lopu mabubulu si gamu.
11 Savadi sari beku hire ke matagutu ni gamu
ke va kokoha mae si gamu koa Rau,
meke lopu balabala Au
babe viliti gamu si hire pa bulomia?
Hokara na seunae lopu kulu si Rau
ke lopu matagutu Nau gamu?
12 Kote tozi vurani Rau sapu lopu toṉoto meke sari na mia tinavete kaleadi,
na loketoṉa si kote vagi gamu koa rini.
13 Pana hata tinokae gamu meke kabo vura,
si mani harupu gamu ri na mia vinarigarae beku!
Sa givusu kote paleke taloa beto ni,
na siṉo maṉini mo ba kote ta paleke taloa dia mo.
Ba sa tie pu mae koa Rau pude nana tometomeana
si kote tagoa sa pepeso
meke vahesi Au sa pa Qua toqere hopena.”

Va Tatara nia sa Tamasa sa Tinokae meke Sinalaṉa

14 Meke kote ta zamae si hie:
“Kuri ia, kuri ia, kuria sa siraṉa!
Rizu pani sari na patu koasa siraṉa tadi na Qua tinoni.”
15 Ura gua hie si zama nia si Asa pu koa panaulu sage,
Asa pu koa hola ninae rane, sapu hopena pozana:
“Arau si koa pa vasina sapu ululu meke hopena,
ba koa turaṉia Rau sa tie sapu va pepekae pule nia meke kekere meke
okoro nia pude taleosoni Rau sari nana sinea,
pude va ṉiṉira pule ia sa maqomaqona sa tie sapu va pepekae pule nia
meke pude taleosoni sari nana sinea meke va ṉiṉira pule ia sa bulona.
16 Lopu kaqu zutu lamo gamu Rau,
babe bugoro lamo si Rau,
ura kote malohoro mo pa kenuqu sa maqomaqona sa tie
sa siniṉo tanisa tie sapu Arau tugo mo va podakia.
17 Namu ta ṉaziri sisigiti nia Rau sa pinuhi tanisa,
ke va kilasia Rau meke tomea Rau sa isumataqu,
ba korona kekere meke nono lamo koari nana hahanana kaleadi.
18 Arau ele dogori sari nana hahanana, ba kote salaṉia Rau;
kote turaṉia Rau meke va manoto pule ia Rau si asa.
19 Kote poni vinahesi Arau sari berudi rina tie talotaṉadi pa Izireli.
Bule, bule koa gamu pu koa va seu na tata.
Kote salaṉa gamu Rau,” gua se Zihova.*
20 Ba sari tie kaleadi si guana kolo nakili pa lamana,
sapu lopu boka bule,
meke sari bogusuna si oki sage boni meke remoremo.
21 “Loke binule si koa koari na tie kaleadi,” gua sa Tamasa.*

58

Madi va Hinokara

1 “Mi kukili va ululae nia, lopu tuqe pule.
Mi velavela guana buki.
Zama vura nia koari Qua tinoni sapu na tie va karikari si arini

* **57:19** Epi 2:17 * **57:21** Ais 48:22

meke koasa tutina e Zekopi si tozini sari dia sinea!
2 Doduru rane si hata Au rini pa vinahesi;
guana hiva tumae sisigiti nia rini sa Qua hiniva,
edi hiva guana butubutu sapu tavete va toṉoto
meke lopu hite etuli sari tinarae tanisa dia Tamasa, gua.
Tepa Nau vinilasa toṉotodi arini,
meke edi hiva Nau pude tata la koa rini.
3 Zama si arini, ‘Na vea ke madi si gami pa ginani,
ba lopu guana gilania tu Goi?
Na vea ke koa va pepekae pule ni gami,
ba lopu va gunagunana si Agoi?’
Ura koasa rane sapu madi si gamu pa ginani si korapa taveti tu gamu gua sapu hivani gamu
meke ṉoṉovali gamu sari mia tie tavetavete.
4 Vina betodi ri na mia vina madi pa ginani si na vinari tokei na vinaripera tu,
meke vari tupai koari na lima kaleanadi.
Lopu kote madi pa ginani gua asa si gamu
meke hiva nia pude ta avoso mia panaulu.
5 Na gua asa sa madi pa ginani sapu hiva nia Rau?
Sapu pa keke rane mo va pepekae pule nia sa tie?
Na pude va todoṉo ia mo sa tie sa batuna guana kuli sia,
meke pude sage poko baika na eko pa eba, gua?
Asa si poza nia va madi pa ginani gamu,
na rane sapu kote qetu nia Arau Zihova, gua?
6 Lopu na gua tu hie sa vina madi pa ginani sapu vizatia Rau:
pude tavete va toṉoto meke lopu ṉoṉovali sari na tinoni,
pude rupahia sa iku koa rini pu paleke va mamata,
pude rupahi sari tie ta ṉoṉovaladi
meke kumati sari doduru iku sapu ilupi sari tinavete mamatadi?
7 Vea, lopu pude hia ia sa mia ginani koari pu ovia
meke pude va koa i pa mia vetu sari tie loke dia vetu tu sia?
Vea, lopu pude dogori gamu sari tie dodohodi meke la va pokopoko i tu si arini,
meke pude lopu koromia pude tokani sari na turaṉamia?*
8 Pude gua asa si kote malara vura sa mia kalalasa guana vaqavaqasa,
meke sa mia sinalaṉa si kote tuturei kamo atu;
kote ene vata kenue koa gamu sa mia tinoṉoto,
meke Arau Zihova si kaqu keana vura mae pa mudimia pude lavelave ni gamu.
9 Kote titioko si gamu, meke Arau Zihova si kote olaṉa;
kote kabo hata tinokae si gamu, meke kote zama si Rau: Hiera si Rau.
Pana va betoi gamu sari na ṉinovaṉovala koari na pinaleke mamata,
meke va noso ia sa vari huhuku lima meke vari nanae i,
10 meke be poni gamu sari pu ovia
meke tokani sari pu koa pa tinasuna,
si kote vura sage mae sa mia kalalasa pa korapa huporo,
meke sa huporo koa ia gamu si kote guana korapa rane toa.
11 Arau Zihova kote turaṉa gamu doduru totoso;
kote poni gamu Rau gua sapu hiva nia gamu koasa pepeso sapu rimata va popa ia,

* **58:7** Mt 25:35

meke kote va ṉiṉira i Rau sari tinimia.
Gamu si kote guana ṉuma sapu ta poni va leana kolo,
guana totōtolo sapu lopu makudo totolo.
12 Sari mia tie kote kuri pulei sari vetu ta huaradi,
meke kote va turu pule vetu koari na poni vetu koadi;
kote ta pozae ‘Sari Tie Tuvatuvaka Goba Huaradi’ si gamu,
kote ta pozae, ‘Na Tie Kuri Pule Vetu na Siraṉa’ si gamu,” gua.

Qinetuqetu koa Rini pu Kopu nia sa Rane Sabati

13 Zama se Zihova, “Be va madia gamu sa Rane Sabati
meke lopu luli gamu sari na mia hiniva soti koasa rane hopena asa;
be qetu nia na va arilaena ia gamu sa Qua rane hopena
meke va madia si asa pude lopu ene na tavetavete
babe vivinei hoboro mo koasa rane asa,
14 si kote tiqe vagia gamu sa qinetuqetu sapu mae gua koe Zihova.
Kaqu va lavata gamu Rau pa doduruna sa kasia popoa,
meke kote qetu nia gamu sa popoa sapu poni nia Rau koasa tamamia,
se Zekopi.
Arau, Zihova, ele zama nia si hie.”

59

Zutu i sa Poropita sari Sinea Tadi na Tinoni

1 Hinokara lopu papaka sisigiti sa Limana e Zihova pude harupu gamu,
meke lopu nuli sa Taliṉana pude avoso gamu pana titioko hata tinokae
si gamu.
2 Ba sari na mia tinavete kaleadi si va paqaha gamu koasa mia Tamasa;
koa gua koari na mia sinea si tomea Sa sa Isumatana Sa koa gamu,
ke korona avoso gamu Sa.
3 Ura sari na limamia si napiti i na ehara,
sari kakarutu limamia si koa i na sinea.
Sari berumia si tozi koha,
meke sari meamia si zama va kaleana.
4 Loke tie si hata ia sa tinoṉoto pa vinaripitui;
loke tie si vivinei ni sari nana ginugua pa hinokara.
Kalavarae si arini pa vinari tokei aledi meke pa koha;
hata tinasuna si arini meke va podopodoe kinaleana.
5 Na vovoto noki variva mate si poraki rini
meke na aba tana kaqa si tigisia rini.
Asa pu henai sari vovoto arini si kote mate mo,
meke pana poraka si keke vovoto si na noki variva matena mo si kote
vura.
6 Sari dia aba si lopu leana pude tavete ni poko;
lopu boka nobi ni rini sapu taveti rini.
Sari dia tinavete si na tinavete kaleadi,
meke na ṉinovaṉovala koari na tie mo si koa pa limadia.
7 Sari nenedia si edi hiva haqala la pa sinea;
tuturei hola pude va mate tie sapu loke dia sinea.
Sari dia binalabala si na binalabala kaleadi mo;
na huhuara mo sa dia hahanana.*
8 Sa siraṉa tana binule si lopu tumae nia rini;
sa vinilasa va toṉoto si lopu koa pa vasina enea rini.
Na ele va koqi i rini sari na siraṉa;

* **59:7** Rom 3:15-17

ke loke tie pu ene vasina kote tumae nia sa binule.

Sari Tie si Helahelae ni sari na Dia Sinea

9 Sa vinilasa va toṉoto si seu hola koa gita,
ke sa tinoṉoto si lopu kamo mae koa gita.
Doṉo hata kalalasa si gita ba sa hinuporo mo si koa doduru vasina;
hata galegalearane bakaladi, ba pa opoadumu mo si ene gita.
10 Gua ari tie behudi sapu ene zazapa luli gobagoba,
si tapotapoe si gita guana tie loke matadi.
Pa korapa rane toa si tubarae ni gita guana pa hupohuporona tu;
be koa koari na tie ṉiṉiradi, ba guana tie mateda si gita.
11 Gita doduru si kurumu gua tugo na bea;
talotaṉa meke kunikunisi kumana guana kukuva.
Hata vinilasa va toṉoto si gita, ba lopu boka dogoro vagi;
pude ta rupaha pa tinasuna gua, ba seu hola sapu asa.
12 Ura sari mami tinavete kaleadi si soku hola pa kenumu Agoi,
meke va sosode puleni gami koari mami sinea.
Sari mami tinavete kaleadi si koa hola turaṉi mo gami,
meke gilani gami sari mami sinea:
13 va karikari meke va qoraqora la koe Zihova,
va mudia gami sa Tamasa,
ṉoṉovala i gami sari tie meke kana ia gami sa Tamasa,
zama ni gami sari kinokoha sapu podakadi pa bulo mami.
14 Ke sa ṉinoṉo si rizu taloa
meke sa tinoṉoto si turu va seu,
sa hinokara si tubarae nia pa sisiraṉa,
meke sa hinelahelae si lopu boka nuquru.
15 Sa hinokara si lopu boka ta dogoro,
meke arini pu kilua sa kinaleana si ta ṉoṉovala koari na tie meke ta hiko dia likakalae.
Doṉo la se Zihova meke lopu qetu
sina loketoṉa sa tinoṉoto.
16 Dogoria Sa sapu loke tie si koa pude harupi saripu ta ṉoṉovaladi,
ke ta lotaṉa si Asa.
Ke sa limana mo Sa si la meke variharupi,
meke Nana tinoṉoto mo na kopu nia si Asa.*
17 Va sage ia Sa sa tinoṉoto guana poko raqaraqa pa vinaripera,
meke pa batuna si na toropae tana hinarupu;
pokopoko ni Sa sari pinokopoko tinubehe
meke hade pule nia si Asa koasa Nana inokoro ṉiṉirana pude va kilasi sari Nana kana.*
18 Luli gua sapu tavetia rini,
asa tugo si kote tavete hobea Sa,
na tinaṉaziri la koari Nana kana
meke na vina kilasa koari tie va gugue;
kote tubehe i Sa sari na nunusa gua sapu garodi.
19 Koari pa lodu rimata, si kote matagutu nia ri tie sa Pozana e Zihova,
meke pa kali gasa rimata, si kote pamaṉa nia rini sa Nana ṉiniraṉira.
Ura kote mae si Asa guana naqe ṉiṉirana
sapu sa siniṉo te Zihova mo va rizu ia.
20 “Sa Hinarupu si kote mae gua pa Zaione,
koari na tie te Zekopi pu kekere koari na dia sinea,”

---

* **59:16** Ais 63:5 * **59:17** Epi 6:14,17; 1 Tes 5:8

zama vura gua se Zihova.*
21 Zama pule si Asa, “Ba sapu Arau, hie sa Qua vinariva egoi koa rini. Sa
Maqomaqoqu, sapu koa koa gamu, meke sari Qua zinama sapu ele vekoi
Rau pa ṉuzu mia si lopu kaqu vura taloa pa ṉuzumia babe pa ṉuzudi ri
mia koburu, ba be pa ṉuzudi ri na tuti dia podalae kamahire meke kamoa
na kamoa,” zama gua se Zihova.

60

Sa Tinolava te Zerusalema Vugo Repere

1 Gasa turu Zerusalema, mamu ṉedala vura, ura sa mua kalalasa si ele kamo,
ke ṉedala vura se Zihova koa goi.
2 Doṉo la, sa hinuporo si nobia sa popoa pepeso
meke moatana sa huporo sapu opo la koari na tie,
ba sa kalalasa te Zihova si kamo atu koa goi
meke sa Nana ṉinedala si vura koa goi.
3 Sari butubutu si kote mae koasa mua kalalasa,
meke sari baṉara si kote mae koasa maraqatana sa mua rane vaqura.

4 Va eṉa sagei sari matamu, mamu doṉo varikali:
Doduru si varigara meke atu koa goi;
sari tumu koreo si mae pa seu,
meke sari tumu vineki si paleki rini guana koburu hitekedi.
5 Meke kote doṉo la si agoi meke kote bakala sa mua qinetuqetu,
kote magasa sa bulomu meke siṉi ia na qinetuqetu;
sari tinagotago sapu karovo kolo lamana si kote ta paleke atu koa goi,
koa goi kote atu sari tinagotago tadi na butubutu.
6 Rovana kameli si kote siṉi pa mua popoa
sari kameli vaquradi pa Midiani meke pa Epaha.
Meke doduru pa Siba si kote mae,
paleke qolo meke oto huda humaṉa lea
meke kote zama nia rini sa viṉahesina e Zihova.
7 Doduru sipi te Kedara si kote varigara atu koa goi,
sari sipi kokoreo te Nebaioti si kote ta turaṉa atu koa goi;
Kote qetu ni Rau sari na vinukivukihi arini pa Qua hope,
meke kote va sari ia Rau sa Qua Zelepade tolavaena.

8 Esei si hire sapu taputapuru mae guana lei,
guana kukuva pule la pa dia vori?
9 Hinokara doṉo mae koa Rau sari na nunusa;
pa kekenu si sari na vaka tadi pa Tasisi,
turaṉa mae ni rini sari tumu koreo pa seu,
turaṉae dia siliva na qolo,
pude va lavatia se Zihova sa mia Tamasa,
Asa pu Hopena pa Izireli,
ura ele va siṉi nigo Sa sa tinolava.

10 “Sari tie karovodi kote kuri pule i sari mua goba,
meke sari dia baṉara si kote nabulu nigo.
Pa Qua binugoro si seke igo tugo Rau si agoi,
ba kamahire kote va dogoro nigo Rau sa Qua tataru.

* **59:20** Rom 11:26

11 Sari sasada tamugoi si kote koa tukele eko lamo,
lopu kaqu tava tuku si arini, boṉi na rane,
pude sari tie si kote boka paleke mae ni koa goi sari tinagotago tadi na butubutu,
sari dia baṉara si kote ta turaṉa guana tie ta raovodi.*
12 Ura sa butubutu na binaṉara sapu lopu hiva nabulu nigo si kaqu ta huara;
kote ta huara inete hokara si arini.

13 Sa tinolava te Lebanoni si kote kamo atu koa goi,
sari huda paeni, zunipa, meke saeparasi,
si pude va sari ia sa vasina tanisa Qua Zelepade;
meke kote va tolavaena ia Rau sa vasina tana nenequ Rau.
14 Sari tudia koreo rina mua kana si kote mae todoṉo pa kenumu;*
doduru pu hakohako nigo si kote mae todoṉo pa nenemu,
meke kote poza nigo rini sa Vasileana Lavata te Zihova,
Zaione sa vasileana Tanisa pu Hopena pa Izireli.

15 Luara panigo Rau meke bugoro nigo, meke ta huara meke ivulu si goi,
ba kamahire si kote tavete igo Arau pude na vina lavata loke vina betona si agoi,
meke na qinetuqetu koari doduru sinage na sage.
16 Kote napoi goi sari na meleke tadi na butubutu
meke ari kalaho kote kopu nigo.
Gua meke kote gilania goi sapu Arau, se Zihova, Arau sa mua Hinarupu,
pu vata rupaha igo, na Tamasa Ṉiṉirana te Zekopi si Arau.
17 Lopu na boronizi ba na qolo si kote paleke poni igo Rau,
meke na siliva lopu na aeana.
Meke lopu huda ba na boronizi,
meke na aeana lopu na patu si kote paleke mae nia Arau.
Na binule si kote vekoa Rau pude na mua koimata
meke sa tinoṉoto si kote mua baṉara.
18 Lopu kote ta avoso pule sa vinaripera pa mua pepeso,
babe na kinolura babe tinahuara pa korapana sa mua voloso,
ba sa hinarupu te Zihova si gua rina mua goba,
meke sa vinahesina Sa si koa koa rini pu nuquru koari mua sasada.
19 Sa rimata si lopu kote na mua kalalasa pana rane,*
babe sa sidara si pude ṉedala atu pana boṉi,
ura e Zihova sa mua kalalasa ninae rane ka rane,
meke sa mua Tamasa asa sa mua tinolava agoi.
20 Sa mua rimata si lopu kote lodu pule,
meke sa mua sidara si lopu kote nae tada pule;
ura e Zihova sa mua kalalasa ninae rane ka rane
meke sari mua rane talotaṉa si kote beto mo.
21 Gua meke kote koa toṉoto sari mua tinoni
meke tagoa rini sa pepeso ninae rane ka rane.
Arini sari na linetelete sapu letei Rau,
na tinavete pa Limaqu soti
pude na vinahesiqu Rau.
22 Sa tatamana sapu visavisa hola si kote ta evaṉae na tina tie,
sa puku tatamana si kote na butubutu ṉiṉirana.

* **60:11** Rev 21:25-26 * **60:14** Rev 3:9 * **60:19** Rev 21:23, 22:5

Arau se Zihova;
pa nana totoso kote tuturei taveti Arau si gua arini.”

61

Sa Vuaheni Tanisa Tinarupaha te Zihova

1 Sa nabulu te Zihova si zama, “Sa Maqomaqona e Zihova sa Baṉara si koa koa Rau,
sina e Zihova ele vizata Au si Arau
pude tarae nia sa Inavoso Leana koa rini pu habahuala.
Asa garunu Au pude va manoti saripu kuliusu,
pude tozi vura nia sa tinarupaha koa rini pu ta raovo,
meke pude rupahi pa hinuporo sarini pu ta pusi.**
2 Pude tozi vura nia sa vuaheni tanisa tataru na minana te Tamasa,*
meke sa rane tinubehe tanisa nada Tamasa,
pude va manoti sarini pu kuliusu,
3 meke variponi la koa rini pu kuliusu pa Zaione,
pude va hakeni koa rini sa toropae doṉo lea
meke lopu na eba,
na oela qinetuqetu
lopu na kinuliusu,
meke na poko vinahesi
lopu na tinalotaṉa.
Kote ta pozae na hudahuda oaku tana tinoṉoto si arini,
sapu e Zihova na letei
pude va dogoro vura nia sa tinolava te Zihova.
4 Kote kuri pule i rini sari na vasina ta huara pukerane
meke tavete pule i sari vasidi sapu seunae ta huara;
kote va vaqura pule i rini sari vasileana lavata sapu ta huaradi,
sapu pa soku sinage si koa ivulu eko mo.
5 Sari tie karovodi kote kopu ni sari mia sipi;
votiki tie si kote tavetavete koari mia linetelete meke na inuma vaeni.
6 Meke gamu si kote ta pozae na hiama te Zihova,
kote ta pozae na nabulu tanisa nada Tamasa.
Kote vagi si gamu pa tinagotago tadi na butubutu,
meke pa dia tinagotago si kote vahesi puleni gamu.
7 Lopu kote kurekure sari Qua tinoni
ba kote vagia tu rini koa Rau sa hinia tanisa koburu kenuna,
meke lopu kote talotaṉa si arini
ba kote qetuqetu nia rini sa dia tinago;
ke kote tagoi rini si karua dia hinia koasa pepeso,
meke na qinetuqetu sapu loke vina betona si kote koa koa rini.”
8 Zama se Zihova, “Ura Arau, Zihova si tataru nia sa ṉinoṉo;
kana ia Rau sa hinikohiko meke sa kinaleana.
Pa Qua ṉinoṉo si kote pia i Arau si arini
meke kote tavetia Rau koa rini si keke vinariva egoi sapu kaqu koa hola ninae rane.
9 Sari tuti dia si kote ta gilana koari na butubutu
meke sari tudia si kote ta gilana koari na tinoni,
pude doduru pu dogori si kote gilania
sapu arini sari na tie ta manaedi koe Zihova.”

---

* **61:1** Mt 11:5; Lk 7:22 * **61:1** Lk 4:18-19 * **61:2** Mt 5:4

10 Qetu hola si rau koe Zihova;
sa maqomaqoqu si qetuqetu koasa qua Tamasa.*
Ura na poko nau Sa sa poko hinarupu
meke va hake nau Sa sa poko doduru sapu sa tinoṉoto,
gua sa koreo sapu va nama varihaba si va saria sa batuna guana hiama,
meke sa vineki va nama varihaba sapu va sari pule nia koari na patu ṉedala.
11 Ura gua sapu sa pepeso sapu va liho sage linetelete
meke sa inuma sapu va toqoli sari na kiko,
si e Zihova sa Baṉara si kote tavete guni ni Sa sari na tinoṉoto meke na vinahesi
pude vura sage meke ta dogoro koari doduru butubutu.

62

Pozapoza Vaqura te Zaione

1 Pa laena Zerusalema si lopu kote koa noso lopu zama si rau,
osolae sa nana tinoṉoto si bakala vura guana vaqavaqasa,
meke sa nana hinarupu si guana zuke halalana.
2 Sari butubutu kote dogoria sa mua tinoṉoto,
meke doduru baṉara kote dogoria sa mua tinolava;
kote ta pozae pa keke pozapoza vaqura si agoi
sapu sa ṉuzuna e Zihova kote tozia.
3 Agoi si kote na toropae leleana pa Limana e Zihova,
na toropae baṉara pa Limana sa mua Tamasa.
4 Lopu kote ta pozae pule “Ta Veko Palaemu” si agoi,
babe poza nigo “Ivulumu”.
Ba kote ta pozae “Hepiziba”* si agoi,
meke sa mua popoa si kote e “Biula”*;
ura e Zihova kote qetu nigo si agoi,
meke sa mua popoa si kote ta pozae Varihabana.
5 Gua sa koreo vaqura sapu haba ia si keke vineki vaqurana,
kote gua haba gunigo ri tumu koreo si agoi;
gua sa koreo sapu qetu nia sa vineki kote haba ia sa,
si kote qetu hola nigo tugo sa Tamasa si agoi.
6 Zerusalema, Arau si ele va turu veko tie kopu koari na mua goba vasileana;
lopu kaqu koa kae kulu si arini boṉi na rane.
Agoi pu tepatepa la koe Zihova si mu lopu makudo pude lopu muliṉi ni Sa sari Nana vina tatara.
7 Lopu va magogoso ia osolae kuri ia Sa sa popoa Zerusalema,
osolae na vinahesi si asa tadi pa popoa pepeso.
8 Se Zihova si ele va tatara pa Nana ṉiniraṉira
meke koasa Lima hehedana Tanisa, la koe Zerusalema:
“Lopu kote poni pule nigo huiti Rau
pude na ginani tadi na mua kana,
meke sari tie karovodi si lopu kaqu napo pule ia rini sa vaeni vaqurana
sapu agoi tavetavete nia;
9 ba arini pu paketia kote hena ia
meke vahesia rini se Zihova,

* **61:10** Rev 21:2 * **62:4** Sa ginuana Hepiziba si “Qetu hola nia Rau si asa.” * **62:4** Sa ginuana Biula si, “Vari haba si asa.”

meke arini pu varigara ni sari qurepi kote napo ia sa vaeni
koari na vasina varivarigarana koasa Qua Zelepade.”
10 Mi ene vura mia, vura gua koari na sasada!
Va nama ia sa siraṉa tadi na tinoni.
Kuri va sagea, kuri va sage ia sa siraṉa vari karovae popoa!
Va rizu pani sari na patu.
Ovulu va sage ia sa pitipiti pude dogoria ri na butubutu.
11 E Zihova ele zama vura nia si hie
kamo la pa vina betona sa popoa pepeso:
“Zama la koasa Vasileana Zaione,
‘Doṉo la, sa mua Hinarupu si mae sana!
Doṉo la, sa Nana pinia si koa koa Sa,
meke somana luli koa Sa sari Nana tinoni pu harupi Sa.’ ”*
12 Kote ta pozae na Tinoni Hopedi si arini,
sari na Tie Ta Harupudi te Zihova;
meke agoi Zerusalema si kote ta pozae “Ta Hatamu”,
sa “Vasileana Beto Ta Kiluna”.

63

Sa Rane Va Kilasia Zihova si pa Edomu

1 Esei si hie sapu mae guana pa popoa Edomu,
mae gua pa Bozira, meke tale eharana Nana poko?
Esei si hie, sapu va sage poko tadi na baṉara,
sapu ene va mataqara pa Nana ṉiniraṉira nomana?
“Arau mo, na zamazama pa tinoṉoto si Rau,
meke ṉiṉira pude harupu tie.”*
2 Na vegua ke ziṉara sari Mua poko,
gua ari tie munala qurepi pude tavete vaeni?
3 “Telequ neti va munala vaeni si Arau;
loke tie koa turaṉa Au koari na butubutu.
Zopu i Rau pa Qua bīnugoro
meke neti i Rau pa Qua tinaṉaziri;
sari ehara dia si kasuru mae pa Qua poko,
gua meke ziṉara sari Qua poko.*
4 Ura sa rane pude tubehe si koa pa Buloqu,
meke sa vuaheni tana Qua tina rupaha si ele kamo
5 Doṉo la si Arau, ba loke tie si koa pude vari tokae,
magasa si Arau sapu loke tie si zuka Au;
ke sa Limaqu telequ si la variharupi,
meke sa Qua tinaṉaziri na toka Nau.*
6 Neti Rau sari butubutu pa Qua binugoro;
pa Qua tinaṉaziri si va viviri Rau
meke zoropo pani Rau ehara dia pa pepeso.”

Zinama Leana La koe Zihova

7 Kote vivinei ni rau sari tataru nabuna te Zihova,
sari tinavete sapu kaqu tavahesi ni Sa,
luli gua koari doduru pu tavete poni gita e Zihova.
Uve, sari soku ginugua leadi pu tavete
ponia Sa koari na tie Izireli,

* **62:11** Ais 40:10; Rev 22:12 * **63:1** Ais 34:5-17; Zer 49:7-22; Izk 25:12-14, 35:1-15; Em 1:11-12; Obd 1-14; Mal 1:2-5 * **63:3** Rev 14:20, 19:13,15 * **63:5** Ais 59:16

koa gua koari Nana tataru vari tokae meke sari soku Nana tataru
variva tukana.
8 Zama si Asa, “Hinokara na Qua tinoni si arini,
na koburu koreo sapu lopu kote koha mae koa Rau”;
ke va evaṉae na dia Hinarupu si Asa.
9 Koari doduru dia tina sigiti si somana ta sigiti tugo si Asa,
meke sa mateana tana Nana sinomana asa si harupi.
Koasa Nana tataru variharupi si holu vagi puleni Sa;
ovulu vagi Sa meke paleki Sa
koari na totoso pukerane.
10 Gua ba va karikari la ia rini si Asa,
meke va talotaṉa ia rini sa Maqomaqo Hope Tanisa.
Ke taliri si Asa meke evaṉae na dia kana
meke Asa telena si varipera la koa rini.
11 Ba balabala pulei ri Nana tinoni sari totoso pukerane,
sari rane te Mosese meke sari nana tinoni.
Avei si Asa sapu koa turaṉia sa butubutu Izireli meke nuquru gua pa kolo
lamana,
meke se Mosese sa dia sepati?
Avei si Asa pu va koa ia sa Nana Maqomaqo Hope pa korapa dia?
12 Avei si Asa pu garunu la nia sa Lima ṉiṉirana Tanisa
pude koa pa kali mataona e Mosese,
pu vari paqaha nia sa kolo pa kenu dia,
pude vata gilana pule nia si Asa ninae rane ka rane?*
13 Avei si Asa pu turaṉa va karovo ni pa kolo lamana si arini?
Guana hose pa popoa pezarana,
si lopu hite ta tubaraeni si arini;
14 gua ri na bulumakao pu ta turaṉa la pa lolomo masuruna,
si tava magogoso si arini koasa Maqomaqo te Zihova.
Gua asa turaṉa guni ni Agoi sari Mua tinoni
pude boka vahesi ia rini sa Pozamu.

Na Vinaravara Tepa Tinokae

15 Zihova, Mu doṉo gore mae pa Maṉauru,
koasa Mua habohabotuana baṉara ululuna, hopena, meke tolavaena.
Avei sa Mua ṉiniraṉira meke sa Mua hiniva pude tokani gami?
Lopu dogoria gami sa Mua tataru sapu tuqe pule nia Goi koa gami.
16 Lopu gilana gami Ebarahami
ba Agoi Zihova sa Tamamami;
e Izireli si lopu hivani gami,
ba Agoi, Zihova sa Tamamami,
na mami Hinarupu, sa Pozamu sapu podalae pa totoso pukerane latu.
17 Zihova, na vea, ke va taliri va seu gami Goi koasa Mua siraṉa
meke va ṉirai Goi sari bulo mami pude lopu pamaṉa Nigo?
Pule mae, pa laedi ri na Mua nabulu,
sari puku butubutu sapu tago soti Agoi.
18 Pa totoso hite mo, si tagoa ri Mua tinoni sa Mua popoa hopena,
ba kamahire si ari mami kana si mae meke puza gore nia sa Mua
vasina hopena.
19 Na gami si Tamugoi podalae mae tu pukerane;
ba guana sapu lopu hite na Baṉara tamigami si Agoi,

* **63:12** Ekd 14:21

guana lopu hite ta pozae na tie Tamugoi si gami.

64

1 Kei, be teuru pania mo Goi sa maṉauru meke gore mae,
pude madi niu pa minatagutu pa kenumu Agoi sari na toqere!
2 Kekeṉoṉo gua sa totoso huruṉu pa nika sari rerequtu
meke va qototo ia sa sa kolo,
Mu gore mae pude vata gilana nia sa Pozamu koari na Mua kana
meke pude neneqara sari na butubutu pa kenumu Agoi.
3 Ura totoso taveti Goi sari na ginugua variva magasadi
sapu lopu balabala kamo i gami,
si gore mae si Goi, meke niu sari toqere pa kenumu.
4 Podalae pukerane si loke tie hite avoso nia,
loke taliṉa hite avoso gilania,
loke mata ele dogoria si keke Tamasa pule ba Agoi mo,
sapu tavetavete toka ni saripu aqa nia si Asa.*
5 Mae si Agoi pude tokani sarini pu malumu tavete va leana,
sarini pu korapa balabala i sari Mua tinarae.
Ba totoso seani gami si arini si bugoro ni gami Goi.
Vea meke kote boka ta harupu si gami?
6 Doduru gami si kekeṉoṉo gua asa pu lopu via,
meke doduru mami tinavete leadi si gua rina kukuru poko bureṉedi;
harahara guana elelo si gami doduru,
meke sari mami sinea mo sara pani gami guana givusu.
7 Loke tie si tepatepa atu pa Pozamu
babe voriti hata pude vagi Igo si Agoi;
ura na tome ia Agoi koa gami sa Isumatamu
meke va mate tatasa pani gami Goi koa gua koari mami sinea.
8 Zihova, gua ba Agoi tugo mo sa Tamamami.
Gami si na pepeso bupara meke Agoi sa tie tavete raro patu;
gami sari doduru tinavete pa Limamu Agoi.
9 Zihova, Mu lopu bugoro va hola;
Mu lopu balabala veko i ninae rane sari mami sinea.
Ke tepa si gami pude Mu doṉo mae koa gami,
ura gami doduru sari na Mua tinoni.
10 Sari Mua vasileana hopedi si evaṉae qega;
sa vasileana Zaione ba qega tugo, se Zerusalema si ivulu toa.
11 Sa mami Zelepade hopena meke tolavaena, vasina vahesi Igo ari tamamami si Agoi,
si ta sulu pa nika,
meke doduru pu va arilaena i gami si ta huara beto.
12 Zihova, pa mudidi doduru hire, si vea, kaqu koromu hiva tokani gami tu Goi?
Kaqu lopu kulu meke va kilasa nono gami tu Agoi?

65

Vinari Pitui meke na Tinaharupu

1 “Arau si va dogoro pule Nau koa rini pu lopu nanasa Nau;
meke ta dogoro si Rau koa rini pu lopu hata Au.
Koasa butubutu sapu lopu varavara tepa pa Pozaqu,

* **64:4** 1 Kor 2:9

si zama si Rau, ‘Hiera si Arau! Hiera si Arau!’ gua.*
2 Doduruna sa rane si repaha lani Rau sari Limaqu
pude tioko puleni sari tie va karikaridi,
pu ene koari na tinavete pu lopu leadi
pu hata luli sari dia binalabala teledia.*
3 Doduruna sa rane si mae va ekeki pa Kenuqu si arini pude va bugoro Au.
Arini si la vahesi dia beku tu koari na inuma.
La sulu dia oto huda humaṉa lea tu koari na hope huporodi.
4 La habotu si arini koari na lovu
meke pana boṉi si nananasa la koari na tomate.
Hena masa boko si arini,
meke tavete supu koari na ginani ta hukatadi.
5 Meke zama, ‘Mu koa va seu koa rau, lopu tata mae,
na madi hola si rau, kote va boni au goi!’
Sari tie gugua arini si na tuṉaha pa Isuqu,
na nika sapu toa doduruna sa rane.
6 Doṉo la, sa dia sinea si koa ta kubere eko mo pa Kenuqu:
lopu kaqu koa kae kulu si Arau; ba doduruna sa dia sinea si kaqu tubehi Rau;
uve, kaqu tubehi Rau pa Kenudia,
7 sari dia sinea meke sari sinea tadi na tamadia,”
gua se Zihova.
“Sina va uququ oto huda humaṉa lea si arini koari na toqetoqere
meke va karikari mae Au rini koari na batu toqere.
Kaqu va garo pule lani Rau pa kenudia
sa doduruna sa vina kilasa koari na dia sinea.”
8 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Gua sapu sa kolona sa vua qurepi si korapa koa hola koari na kata qurepi
meke zama sari tie, ‘Lopu okipani,
korapa koa dia kaiqa lineana pa korapana,’
ke gua tugo asa si kote tavetia Rau koari na Qua nabulu;
lopu kaqu va mate beto pani Arau sari doduru arini.
9 Pa tutina e Zekopi si kote vagi vura tie si Arau,
meke vura pa Ziuda si arini pu kote tagoi sari Qua toqere;
sari Qua tinoni ta vizatadi kote tagoi si arini,
meke vasina kote koa sari Qua nabulu.
10 Sa pezara pa Saroni si kote siṉi pule ia na sipi,
meke sa Lolomo Tinasuna si kote na vasina tadi na bulumakao,
pude tadi na Qua tinoni pu hata Au.*
11 Ba gamu pu kilu Au si Arau Zihova
meke muliṉi nia sa vasileana Zaione, sa Qua toqere hopena,
pu vahesia na tavete poni inevaṉa sari beku ta pozae Gadi meke Meni
pu balabala i gamu pu kote poni gamu sapu gua si leana na kaleana pa tinoa,
12 si kote va nama ni gamu vedara Rau pude va mate beto gamu,
meke doduru gamu si kote kokopo gore ni batu mia pude ta kupa;
ura titioko si Rau ba lopu olaṉa si gamu,
zama si Rau ba lopu va avoso si gamu.
Tavetia gamu sapu kaleana pa Kenuqu
meke vizatia gamu pude lopu va qetu Au.”
13 Ke hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara:

* **65:1** Rom 10:21 * **65:2** Rom 10:21 * **65:10** Zos 7:24-26

“Sari Qua nabulu si kote henahena,
ba gamu si kote ovia;
sari Qua nabulu si kote napo,
ba gamu si kote memeha;
sari Qua nabulu si kote qetuqetu,
ba gamu si kote ta lotaṉa pa kinurekure.
14 Sari Qua nabulu si kote kera
koasa qinetuqetu pa bulodia;
ba gamu si kote kabo vura
koasa tinasigiti pa bulomia
meke kabo uui koasa maqomaqo sapu talotaṉa.
15 Kote veko la nia gamu sa pozamia
koari na Qua tinoni ta vizatadi pude na dia zinama pude leveleve nia;
Arau Zihova sa Baṉara kote va mate gamu,
ba sari Qua nabulu si kote poni Rau si keke pozapoza vaqurana.
16 Asa pu tepa ia sa minana
si kote tepa pa Pozana sa Tamasa pu tozia sa hinokara;
asa pu zama tokotokoro si kote tokotokoro pa Pozana sa Tamasa pu tozia
sa hinokara.
Ura sari na tinasuna pu ele hola si kote ta muliṉae
meke ta tome pa mataqu Rau.”

Sa Vina Podaka Vaqura

17 “Doṉo mae, kaqu va podakia Rau
si keke maṉauru vaqurana meke keke popoa pepeso vaqura.
Sari tiṉitoṉa koadi si lopu kaqu ta balabala vagi pule.*
18 Ba mi koa qetuqetu lamo ninae rane
koasa Qua vina podaka,
ura kote kuri pulea Rau sa popoa Zerusalema pude na vasina qetuqetu,
meke sari na tiena si kote siṉi i na qinetuqetu.
19 Kote qetu nia Rau sa popoa Zerusalema
meke vagi qinetuqetu koari na Qua tinoni;
sa mamalaiṉi kabo na taruqoqo
si lopu kaqu ta avoso pule hokara.*
20 Lopu kaqu ta evaṉa pule vasina
sapu keke haha si toa ka visavisa rane mo,
babe na barogoso pu lopu toa va gorevura i sari nana vuaheni;
asa pu mate pa keke gogoto vuaheni
si na tie vaqura meke mate, kote ta gue;
asa pu lopu kamo la pa keke gogoto vuaheni
si na ta leveina, kote guni nia rini.
21 Kote kuri vetu si arini meke koa i;
kote tavete inuma vaeni si arini meke hena i vuadi.
22 Lopu kaqu tavete vetu pule si arini meke votiki tie tu na koa i,
babe lelete meke votiki tie hena i.
Ura gua tugo sa tinoa tana keke huda
si kaqu gua tugo sari na rane tadi na Qua tinoni;
sari Qua tie ta vizatadi si kaqu qetuqetu va gelenae
koari na tinavete pu vura pa lima dia.
23 Lopu kaqu tavetavete hoboro mo si arini
babe podo koburu sapu kote tava mate dia mo;

* **65:17** Ais 66:22; 2 Pit 3:13; Rev 21:1 * **65:19** Rev 21:4

ura kote na tinoni ta manaedi koe Zihova si arini,
meke gua tugo sari na tutidia.
24 Sipu lopu ele titioko arini si kote ele olaṉa tu si Arau;
totoso korapa zama arini si kote ele avosi tu Arau.
25 Sari siki pinomo variva mate meke na lami si kote henahena varigara,
meke na laione si kote hena duduli guana bulumakao,
ba sa kavuru si gana ginani sa noki.
Lopu kote variva sigiti babe va mate tie
koasa doduruna sa Qua toqere hopena,”
gua se Zihova.*

66

Pitui Zihova sari na Butubutu

1 Hiera gua si zama nia e Zihova,
“Maṉauru si na Qua habohabotuana baṉara,
meke sa popoa pepeso si na Qua hakehakeana nene.
Avei sa vetu kote kuri poni Au gamu?
Pavei si kote la magogoso si Arau?**
2 Vea lopu sari Limaqu tu tavetia sa maṉauru meke sa pepeso
meke sari doduru pu koa pa varikorapadi si Taqarau?”
zama vura gua se Zihova.
“Guahe sa tie sapu qetu nia Rau:
Asa pu va pepekae pule nia meke kekere koa ri nana sinea,
meke pamaṉa nia sa sa Qua zinama.
3 Ba asa pu va vukivukihi nia sa bulumakao
si kekeṉoṉo gua sa tie pu va mate tie,
meke asa pu va vukivukihi nia sa lami
si kekeṉoṉo gua mo sa tie pu liloho mokua sa ruana sa siki;
asa pu la variponi kiko huiti pa hope
si kekeṉoṉo gua si asa pu va vukivukihi ehara boko pa hope,
meke asa pu va uququ oto huda humaṉa lea,
si gua mo sa tie pu vahesi beku.
Ele vizati rini sari hopeke dia siraṉa,
meke sari maqomaqodia si ele hapahapa ni sari dia vinahesi variva malederedi.
4 Gua ke Arau ba kaqu vizata poni tinasuna nomadi tugo,
meke sapu matagutu hola nia arini si kote tava kamo la koa rini.
Ura totoso titioko Arau, loke tie si olaṉa,
totoso zama Rau, si loke tie si va avoso.
Kaleanadi si taveti rini pa Kenuqu
meke vizati rini sapu lopu qetu ni Arau.”
5 Va avoso la koasa zinama te Zihova,
gamu pu neneqara pana avosia sa Nana zinama:
“Sari tasimia koreo si kana gamu si gamu,
meke va ilolae gamu koa gua koa sa Pozaqu, meke zama va sisirei guahe,
‘Mani tavahesi se Zihova,
pude dogoria gami sa mia qinetuqetu!’
Ba kote tava kurekure si arini.
6 Mi avoso la koa sa ṉoveoro pa vasileana lavata,

* **65:25** Ais 11:6-9 * **66:1** Mt 5:34-35, 23:22 * **66:1** TTA 7:49-50

mi avoso la koa sa vevehe pa Zelepade!
Asa sa mamalaini te Zihova
korapa tubehi Sa sari Nana kana.
7 Sipu lopu ele ta sigiti se Zerusalema,
si podopodo mo si asa;
sipu lopu kamo sa nana totoso
si podoa mo sa si keke koburu koreo.*
8 Esei ele avoso nia sapu gugua asa?
Esei ele dogori sari ginugua gugua arini?
Boka podo si keke popoa pa keke rane
babe na binaṉara pa keke totoso hite mo?
Ba lopu seunae ta sigiti se Zaione
si podoi mo sa sari nana koburu.
9 Kaqu va kamo la nia Rau si asa pa totoso ta sigiti
meke lopu va podopodo ia tu?" nanasa gua se Zihova.
"Kaqu tukua tu Arau sa kokoana koburu
pana kamo sa totoso pude podopodo?" nanasa gua sa mia Tamasa.
10 "Mi qetu somanae koe Zerusalema;
gamu doduru pu tataru nia sa vasileana lavata asa!
Mi qetu sisigiti nia sa popoa Zerusalema,
doduru gamu pu talotaṉa nia si asa.
11 Ura kote napo si gamu meke deṉa
guana koburu sapu susu koasa tinana;
kote napo va leana hola si gamu
meke qetu nia sa sokuna gua sa minana tanisa."
12 Ura hiera gua si zama nia e Zihova:
"Kaqu hoda ia Rau koa sa sa binule, guana ovuku,
meke sari tinagotago tadi na butubutu si kote totolo la koa sa, guana naqe;
kote kopu ni gamu sa meke paleke gamu guana koburu,
meke kuka gamu pa nana tataru.
13 Gua sa koburu sapu va mamania sa tinana,
si kaqu va mamana gamu Arau si gamu;
meke kaqu tava mamana si gamu pa laena Zerusalema."
14 Pana dogoria gamu si asa, si kote qetu sari bulomia
meke kote toa va leana si gamu guana duduli;
sa ṉiniraṉira te Zihova si kote tava gilana la koari Nana nabulu,
ba sa Nana tinaṉaziri si kote tava dogoro la koari Nana kana.
15 Doṉo la, se Zihova si korapa mae, lulia na nika,
meke sari Nana totopili varipera si guana vivirua;
kote va gore mae ia Sa sa Nana binugoro sapu lulia tinaṉaziri,
meke Nana ginegese sapu lulia nika halalana.
16 Ura pa nika meke pa Nana vedara
si kote va kilasi e Zihova sari doduru tie,
meke kote soku arini si kote va mate i e Zihova.
17 "Arini pu koa vata kale meke va madi puleni
pude nuquru la pa inuma,
lulia sa beku sapu pa vari korapadi ri kasa pu hena boko na kurezu meke kaiqa masa kurukuru bonidi,
arini si kote mate keke gua," gua se Zihova.

* **66:7** Rev 12:5

18 “Koa gua koari dia tinavete meke dia binalabala, si kote atu si Rau
meke varigara ni sari doduru butubutu na vinekala, meke kote mae
dogoria rini sa keanana sa Qua kalalasa.
19 Kote vekoa Rau si keke Qua vina gilagila pa vari korapa dia, meke kote
garunu taloa ni Arau si ari kaiqa pu lopu mate pude la koari na butubutu,
koari pa Sipeini, pa Libia, pa Lidia vasina ta avosaedi pa kali gona tupi na
bokala, pa Tubala, Qurisi, meke koari na nunusa pa seu pu lopu ele avoso
nia sa Pozaqu babe dogoria sa Qua n̲iniraṉira. Ari kasa vasina si kote
tozi vura nia sa Qua vina lavata koari na butubutu. 20 Meke kote turaṉa
pule mae ni rini sari doduru tasimia koreo, koari ninae popoa, pule mae
koasa Qua toqere hopena pa Zerusalema. Kote ta turaṉa pa hose, totopili
varipera, totopili susuraṉana, meke koari na kameli na miulu. Kote guana
keke vinariponi la koe Zihova si arini,” gua se Zihova. “Kote vagi pule mae
ni rini, kekeṉoṉo gua totoso susuraṉa mae ni ari tie Izireli sari dia vinari
poni huiti pa Zelepade koari na vovoina viadi sapu tava madidi. 21 Meke
kote vizati Rau si kaiqa arini pude na hiama meke na tie Livaeti,” gua se
Zihova.
22 Zama pule si Asa, “Gua sapu sa maṉauru vaqurana meke sa popoa
pepeso vaqurana si kote koa hola ninae rane pa Kenuqu, si sa pozamia
meke sari tutimia si kaqu koa hola tugo.* 23 Pa keke inevaṉa Sidara Vaqura
meke kamo la pule pa keke Sidara Vaqura, meke pa keke Sabati meke
kamo la pule pa keke Sabati, doduru tie si kote kamo mae meke todoṉo pa
Kenuqu,” gua se Zihova. 24 “Meke totoso pule si arini si kote dogori rini
sari na tini matedi tadi na tie pu va karikari mae koa Rau; sari na ulosodi
rini si lopu mate, gua tugo sa nika sapu sulu i sari tinidia si kote toa ninae
rane ka rane, meke kote doṉo hikare hola pa tie si arini.”*

* **66:22** Ais 65:17; 2 Pit 3:13; Rev 21:1 * **66:24** Mk 9:48

SA BUKA TE ZEREMAEA
Sa Vinabakala

Sa buka hie si e Zeremaea sa poropita kuberia. Sa zinama te Zihova si kamo koe Zeremaea pa totoso sapu baṉara pa Ziuda sari Zosaea, Zehoiakimi, Zehoiakini, meke kamo la koe Zedekaea. Pa doduruna sa nana totoso si korotae nia Zeremaea sa vina balau te Tamasa sapu keke tinasuna nomana hola si kote kamo koari na tie te Tamasa koa gua koasa dia vinahesi beku meke sari na sinea sapu okoro taveti rini. Meke toa kamoa tugo Zeremaea sa totoso sapu mae sa baṉara pa Babiloni, se Nebukaneza, meke rapatia si pa Zerusalema, meke huaria sa sa vasileana nomana asa. Sa Zelepade si huara ia tugo sa meke turaṉa lani sa pa Babiloni sari na tiena meke sa dia baṉara pa totoso asa, sapu se Zedekaea. Ba korotae nia tugo Zeremaea sapu kote pule mae si arini koasa tinaraovo meke kuri pule ia sa dia popoa sina tataru ni sa Tamasa si arini. Meke tozia sa sapu kote tavetia Tamasa koa rini si keke vinariva egoi vaqurana.

Tataru hola ni Zeremaea sari turaṉana pa Izireli meke hoke ta sigiti nia sa pude korotae ni sari tinasuna sapu kote kamo la koa rini meke pude zama vura ni sari inavoso sapu ta garunu ni sa koe Tamasa. Ba sa zinama te Tamasa si guana nika pa bulona ke lopu boka tuqe pule nia sa, kaqu zama vura nia sa.

Soku ri na zinama si huhuku la pa kenuna e Zeremaea pa totoso sapu kote kuberia sa Tamasa si keke vinariva egoi vaqurana pa bulodi ri na tie meke lopu pa patu. (Hinia 31:31-34)

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

(1) Sa tinioko te Zeremaea. Hinia *1:1-19*
(2) Sari inavoso te Tamasa la koari na tie meke sari na baṉara pa Ziuda. Hinia *2:1 kamo hinia 25:38*
(3) Sari kinubekubere te Baruku sa tie kubekubere te Zeremaea. Hinia *26:1 kamo hinia 45:5*
(4) Sari na kinorokorotae te Zihova pa guguadi ri na votiki butubutu pu kana ia sa butubutu Ziuda. Hinia *46:1 kamo hinia 51:64*
(5) Sa tina huara pa Zerusalema meke sapu ta raovo taloa la pa Babiloni sari tiena. Hinia *52:1-34*

Totoso sapu Poropita se Zeremaea

1 Hire sari zinama te Zeremaea sa tuna koreo e Hilikaea, sapu keke ri
na hiama pa vasileana Anatoti koasa pinaqaha popoa te Benisimane. 2 Sa
zinama te Zihova si kamo koe Zeremaea podalae pa vina manege ṉeta
vuaheni sipu koa baṉara se Zosaea, sa tuna Amoni, pa butubutu Ziuda,*
3 meke kamo la pa totoso baṉara se Zehoiakimi, sa tuna e Zosaea, meke
hola la pa vina manege eke vuahenina sa binaṉara te Zedekaea, keke tuna
koreo tugo e Zosaea, pa popoa Ziuda. Koasa vina lima sidara pa vina
manege eke vuahenina sa binaṉara te Zedekaea si ta raovo taloa sari tinoni
pa Zerusalema.*

Ta Tioko se Zeremaea

4 Sa zinama te Zihova si kamo mae koa rau, sapu zama guahe,
5 “Ele gilanigo tu Rau si agoi sipu lopu ele tavetigo Rau pa tiana sa tinamu,

* **1:2** 2 Baṉ 22:3 kamo hinia 23:27; 2 Koron 34:8 kamo hinia 35:19 * **1:3** 2 Baṉ 23:36 kamo hinia 24:7, 24:18 kamo hinia 25:21; 2 Koron 36:5-8, 11:21

sipu lopu ele podo tu agoi si ele vizata vata kale igo tu Rau;
na ele vizatigo Rau pude na poropita koari na butubutu," gua.
6 Olaṉa si rau, "Kei, Zihova Baṉara, ba lopu tumae zama si rau; na
koburu mo si rau."
7 Ba zama se Zihova koa rau, "Mu lopu zama sapu 'Na koburu mo si rau,'
gua. Na kaqu la si agoi koari doduru pu garunu lani igo Arau meke zama
lani koa rini gua sapu tozi nigo Rau. 8 Mu lopu matagutu ni sari tie, ura
Arau korapa koa turaṉa igo si agoi meke kote harupu igo," zama vura gua
se Zihova.
9 Meke qaqama mae nia e Zihova sa Limana meke tiqua Sa sa ṉuzuqu
meke zama si Asa koa rau, "Isa, ele vekoi Arau pa korapa ṉuzumu sari na
Qua zinama.
10 Dotu, pa rane ṉinoroi si ponigo Rau sa ṉiniraṉira
pude turu va tia i sari na butubutu na binaṉara,
pude rabuti meke pude va hoqai,
pude huari meke va kilasi,
pude kurikuri meke pude lelete."

Karua Dinogodogorae

11 Sa zinama te Zihova si kamo mae koa rau: "Zeremaea, na sa si dogoria
goi?"
"Na lelaṉa huda alamoni si dogoria rau," olaṉa gua si rau.
12 Zama se Zihova koa rau, "Goto tugo sapu dogoria goi, ura korapa kopu*
si Arau pude dogoria sapu gorevura sari Qua zinama."
13 Sa zinama te Zihova si kamo pule mae koa rau: "Na sa si dogoria goi?"
"Na raro qototona si dogoria rau, sapu habotu kale mae gua pa kali gede
meke tata zoropae mae gua tani," olaṉa gua si rau.
14 Zama se Zihova koa rau, "Pa kali gede kote mae gua sa tinahuara meke
kote zoropae vura koari doduru tinoni pu koa tani, pa popoa Ziuda meke
Zerusalema. 15 Na lopu seunae kote tioki Rau sari tiedi ri na butubutu
baṉara pa kali gede," zama vura gua se Zihova.
Zama pule si Asa, "Sari dia baṉara si kote mae meke va turu i sari dia
habohabotuana baṉara
koari na sasadana sa vasileana Zerusalema;
kote huari rini sari doduru gobana sa
meke gua tugo sari doduru vasivasileana pa Ziuda.
16 Kote zama vura atuni Arau sari Qua vinilavilasa koari na Qua tinoni
sina kilu Au rini koari na dia hahanana kaleadi pu taveti rini,
koari na vina uququ oto huda humaṉa lea pa vinahesidi ri votiki tamasa
meke koari na dia vinahesidi ri na beku pu taveti rini pa limadia.
17 Mu va namanama si agoi! Gasa turu, mamu la zama ni koa rini, sari
doduru gua pu garunu nigo Rau. Mu lopu matagutu hokara ni, pude lopu
gua si kote va matagutu igo Rau pa kenudia rini. 18 Koasa rane ṉinoroi
si ele tavetigo Arau si agoi pude guana keke vasileana sapu ta goba vari
likohaena, na dedegere aeana, meke na gobagoba boronizi pude turu va
tia ia sa doduruna sa popoa. Kote va tia i goi sari na baṉara pa Ziuda, sari
nana koimata, sari nana hiama meke sari tiena sa popoa asa. 19 Kote raza
igo arini si agoi, ba lopu kaqu boka igo rini, ura Arau kote koa turaṉa igo
meke kote harupu igo si agoi," zama vura gua se Zihova.

---

* **1:12** Sa zinama hiburu sapu ta iliri, "korapa kopu" sa mamalaiṉina si gua na pozapoza huda Alamoni.

2

Sa Kinopu te Zihova Koari pa Izireli

1 Sa zinama te Zihova si kamo mae koa rau: 2 “La mamu tozi vura nia
pa taliṉa dia ri pa Zerusalema:
‘Arau va nonoga ia Qua sapu vea tata gua si agoi koa Rau totoso vaquramu,
vea tataru guni Nau agoi guana barikaleqe vaquramu si agoi
meke luli Au agoi pa korapana sa soloso qegana,
koasa pepeso sapu loke linetelete boka toa ia.
3 Izireli si tava madina koe Zihova,
guana vua kekenu koari Nana linetelete pa inuma;
doduru pu la raza ia si tavete va sea beto
meke va kamo betoni tinasuna Arau si arini,’ ”
zama vura gua se Zihova.

Sa Sinea Tadi Tiatamadia Ri pa Izireli

4 Mi avosia sa zinama te Zihova, gamu pa tutina e Zekopi,
gamu doduru koa rina puku butubutu tie Izireli.
5 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Na sa sa sinea sapu dogoria ri na tiatamamia koa Rau,
ke rizu va seu si arini koa Rau?
Luli rini sari na beku sapu loke laedi
meke sapu ta evaṉae loke laedi tugo teledia si arini.
6 Lopu hite nanasa nia arini sapu, ‘Avei se Zihova,
Asa pu vagi vura ni gita pa Izipi
meke turaṉa karovo ni gita Sa koasa soloso popana,
karovia sa popoa qegana meke onone mo koa ia,
na popoa popana, loke kolona meke koa ia minate,
na popoa sapu loke tie ene ia meke loke tie koa ia?’
7 Arau turaṉa nuquruni gamu koasa popoa masuruna
pude henai sari vuvua meke pakepakete va soku vasina.
Ba mae si gamu meke va bonia sa pepeso
meke vata evaṉa nia gamu sa Qua tinago pude variva maledere koa
Rau.
8 Sari na hiama si lopu hite nanasa,
‘Avei se Zihova?’ gua.
Arini pu va bakali sari tinarae si lopu hite gilana Au;
sari koimata si va karikari mae koa Rau.
Sari poropita si korokorotae pa pozana Beolo,
luli rini sari na beku sapu loke laedi.

9 Gua ke turaṉa pule lani gamu Arau si gamu pa vinaripitui,”
zama vura gua se Zihova.
Zama pule si Asa, “Meke kote va vura atuni Arau sari tinazutudi ri na
koburu tadi na mia koburu.
10 Mi la pa kali lodu rimata, mamu dogoria sa nusa Saeparasi,
la pa kali gasa rimata, mamu doṉo hata pa popoa pa Kedara.
Mamu dogoria be ele ta evaṉa si keke gugua hie pukerane.
11 Vea, ele hite ta evaṉa sapu keke butubutu si hobe i sa sari nana tamasa?
Ba lopu na tamasa tugo sarini.
Sari Qua tinoni si ele vari hobe nia sa dia Tamasa Tolavaena,
hobe la koari na beku sapu loke laedi.
12 Agoi na maṉauru, mu hodahodaka na magasa,

mu neneqara na matagutu,”
zama vura gua se Zihova.
13 Zama pule si Asa, “Ura karua sari sinea pu taveti ri na Qua tinoni:
Arini si ele veko pani Au si Arau,
Arau, sa bukahana sa kolo tinoa,
meke geli pou tu pude va naqiti dia kolo pa ruku,
na pou sapu lopu boka tuqe kolo.
14 Vea, na nabulu se Izireli, na pinausu sia pa nana podo?
Na vea ke guana ta zau vagi tu pa vinaripera sia?
15 Sari laione si kurumu;
kurumu la ia rini si asa.
La arini meke huara va kaleana pania sa nana popoa;
sari nana vasileana si ta sulu meke ta veko palae.
16 Uve, sari na tie Izipi pa Memipisi meke Tapanesi
si kote mae koto pani sari kalu pa batuna.
17 Izireli, vea lopu telemu tu hatai sari tinasuna hire?
Na veko pania goi bisa se Zihova mua Tamasa
sipu korapa turaṉa igo Sa pa Nana siraṉa.
18 Ego, na vea ke kote la tu pa Izipi
pude kote la napo tu koasa Ovuku Naelo?
Meke vea ke kote la tu pa Asiria
pude kote la napo tu koasa kolo pa Iuparetisi?
19 Sari mua kinaleana mo kote va kilasa igo si agoi;
sa tinaliri taloa tamugoi koa sa Tamasa kote gegesemu si agoi.
Ke mamu gilania meke dogoria sapu
vea kaleana gua meke vea vari sigiti gua koa goi sia
pana veko pania goi se Zihova sa mua Tamasa
meke pana loke mua pinamaṉa si agoi koa Rau,”
isana gua si zama vura nia Zihova Tadi na Qeto Minate.

Korodia Vahesia rina Tie Ziuda se Zihova

20 Zama pule se Zihova, “Ura pukerane tu moku pania goi sa ioki[d]
meke huara pania goi sa mua vina tabe koa Rau;
zama si agoi, ‘Arau koroqu va nabulu atu koa Goi!’ gua.
Hinokaramu, sina pa doduru toqere ululudi
meke pa kaurudi ri doduru huda aqaqoro
si eko si goi pa hahanana maqota pa vinahesi beku.
21 Arau lete igo, na Qua vaeni ta vizatamu,
ta vagi si goi koasa vaeni sapu arilaena hola.
Na vea meke boka va karikari mae Au pule tu agoi,
meke boka ta iliri pude na tinoni kaleamia guana vaeni pinomona?
22 Be ṉuzapa pule nigo pa sopu ṉiṉirana
babe soku sari sopu si huhuve ni goi
ba sa boni koari na mua sinea si kote koa eko mo pa Kenuqu Rau,”
zama vura gua se Zihova sa Baṉara.
23 “Vegua meke kote boka zama si agoi, ‘Arau si korapa viaqu;
lopu hite la vahesi i rau sari beku Beolo,’ gua?
Mu doṉo la mo koasa mua hahanana koasa lolomo toqere;
mu tumae nia sa si tavetia goi vasina.
Agoi si guana kameli mamaqota reregena
sapu haqala hoboro lamae,
24 guana doṉ'ki pinomona sapu manavasa koa pa qega,

sapu humahumaṉa sage nia isuna pa givusu pana hiva papa si asa.
Totoso neneke sa si esei kote boka va nosoa?
Sari doṉ'ki kokoreo si lopu kote mabo hata vagina.
25 Mu lopu va gulata i sari ola nenemu pa hinaqala lamae
meke lopu va popa ia leomu pana hinata vahesi beku tadi na tie pa popoa seudi.
Ba zama tu si goi, ‘Lopu boka kekere pule si rau!
Ele tataru ni rau sari tamasa karovodi,
meke kaqu vahesi na va lavati arau si arini.’
26 Guana tie hikohiko sapu kurekure totoso ta poho,
si kurekure gua tugo asa sa butubutu Izireli,
arini, sari dia baṉara, dia koimata,
dia hiama meke dia poropita.
27 Zama la ia rini sa huda, ‘Agoi sa tamamami,’
meke koasa patu si, ‘Agoi na podo gami,’ gua.
Mudi mae Au rini si Arau
meke lopu hiva tia mae Au;
ba pana kamo i na tinasuna, si zama tu,
‘Mae Mamu harupu gami!’ gua tu.
28 Ke avei mo sari tamasa pu telemia na taveti?
Mi tioko mae ni, be boka harupu gamu rini
totoso kamo gamu na tinasuna!
Ura soku hola sari mia tamasa
soku gua ri na mia vasileana pa Ziuda.
29 Na vea ke zutu Au tu gamu sapu Arau si sea, gua?
Nake gamu tu si va karikari mae koa Rau,”
zama vura gua se Zihova.
30 “Va lipulipu i Rau sari mua tinoni ba lopu avoso tu,
ta va kilasa ba lopu boka gilae si arini.
Mia vedara telemia va matei sari mia poropita
guana laione oviana.
31 Gamu kasa koasa sinage hie, mi va avosi sari na Qua zinama.
Vea, hokara guana qega si Rau koari pa Izireli
babe na popoa huporo dudukurumuna?
Na vea ke zama sari Qua tinoni, ‘Gami si ta rupaha mami pude ene la mae;
lopu kote pule mae si gami koa Goi?’ gua.
32 Vea boka muliṉi nia sa vineki vaqura sa nana pakupaku arilaena,
babe sa vineki ta pinirovetuna sa nana poko varihaba?
Ba sari Qua tinoni si muliṉi Nau si Arau
pa soku ṉavulu rane, sapu lopu boka ta nae.
33 Boka mia hola pude hata vagi tie pude puta turaṉi!
Sari barikaleqe sapu kaleanadi hola gua ba boka tava tumatumae koa gamu.
34 Ta dogoro koari mia poko
sari eharadi ri na tie malaṉa meke saripu loke dia ginugua sea;
lopu na eharadi ri na tie hikohiko.
Ta evaṉa tugo si hire,
35 ba zama si agoi, ‘Arau si loke qua sinea;
lopu arau si bugoro nau Sa.’
Ba kote vilasa igo Arau pa vinari pitui
sina zama si agoi, ‘Arau si lopu hite tavete va sea,’
36 Na vea ke hobehobe lamo si agoi,

hobe lamo sari mua binaere?
Kote va talotaṉa igo Izipi si agoi,
gua mo sapu tavete atu nia Asiria.
37 Kote ta luarae tugo si goi pa Izipi
na tie kurekuremu meke nunala,
sina kilui e Zihova sarini pu ronui agoi;
na lopu kote ta tokae si agoi koa rini.

3

Barabarata se Izireli

1 Be veko pania keke tie sa nana barikaleqe
meke keke votiki tie haba hobea sa barikaleqe asa,
vea, boka vagi pule nia sa palabatu kekenu si asa?
Lopu kote va kaleana toa ia gamu sa mia pepeso?
Ba agoi, Izireli, si koa guana maqota sapu puta turaṉa soku tie,
vea, kote kamahire kekere pule mae tu koa Rau si agoi?"
zama vura gua se Zihova.
2 Zama pule si Asa, "Mu eṉa sage la koari na toqere loke duduli na hudadi,
mamu dogoria.
Vea, koa nana tugo keke vasina sapu lopu ele ekoa goi guana maqota?
Pa vale siraṉa si habotu si agoi, aqani sari mua babaere,
guana tie Arebia[d] sapu habotu pa qega.
Agoi ele va kaleana ia sa pepeso
koari mua hahanana maqota meke mua kinaleana.
3 Gua asa ke ta tuqe pule sari kolo pa lei,
meke sa ruku si lopu hoqa.
Ba agoi si loke mua kinurekure hokara
na ele vagia sa kineha tadi na maqota.
4 Ba vaquru tioko mae Au mo goi:
'Qua Papa, Qua baere sapu podalae totoso vaquraqu,
5 vea kote bugoro eko nau mo Goi si arau?'
Gua asa sari mua zinama,
ba kaleadi lamo sari tinavete taveti agoi."

Tavete Luli Ziuda sari Tinavete Kaleadi te Izireli

6 Pa totosona sapu baṉara se Zosaea si zama se Zihova koa rau, "Vea dogoria goi sapu tavetia Izireli, guana barikaleqe kaleanana? Sage la si asa koari doduru toqere ululudi meke pa kaurudi ri doduru huda aqaqoro meke barabarata pa vasidi arini.* 7 Rovea Rau sapu hokara kote pule mae si asa koa Rau mudina sapu taveti sa sari doduru arini gua, ba lopu hite tu, meke dogoria nana sa tasina vineki lopu ta ronuna, se Ziuda, sari doduru pu taveti sa. 8 Arau ponia pepa vinari luari se Izireli, lopu kopu nia sa sa vinariva egoi, meke garunu taloa nia Rau sina barabarata lamo si asa. Ba dogoria tugo Rau sa tasina vineki, sapu lopu ta raṉena, se Ziuda si loke nana minatagutu; asa ba vura la barabarata nana tugo. 9 Na lopu hite va noma nia binalabala Izireli sari tinavete va kaleana tanisa, ke va boni ia sa sa pepeso meke barabarata si asa koari vinahesidi ri na patu na huda. 10 Vea gugua, ba sa tasina vineki kaleanana, se Ziuda si lopu hinokara kekere pule mae si asa koa Rau pa doduruna sa bulona, na kokohana mo," zama vura gua se Zihova.

* **3:6** 2 Baṉ 22:1 kamo hinia 23:30; 2 Koron 34:1 kamo hinia 35:27

11 Zama se Zihova koa rau, “Se Izireli sapu loke nana rinaṉeraṉe si
toṉoto hola nia se Ziuda sapu korona vahesi Au. 12 La, mamu zama vura
nia sa inavoso hie koari pa kali gede:
‘Mu kekere pule mae, agoi Izireli pu loke mua rinaṉeraṉe,’ zama vura gua
se Zihova,
‘Lopu kote bugoro nigo Rau,
ura na koa Au na tataru variva taleosae si Rau,’ zama vura gua se Zihova,
‘Lopu kaqu bugoro lamo si Rau.
13 Ba mu helahelae nia mo sa mua sinea,
na va karikari mae si agoi koa Arau Zihova sa mua Tamasa,
sa mua tataru si ele poni la nia goi koari tamasa karovodi,
pa kaurudi ri na huda aqaqoro,
meke koromu vahesi Au agoi,’”
zama vura gua se Zihova.
14 Zama vura pule se Zihova, “Mi kekere pule mae, gamu na tinoni pu
loke mia rinaṉeraṉe, ura Arau mo sa loamia. Arau kote vizata gamu,
keke pa hopeke vasileana, karua pa hopeke puku butubutu, meke kote
turaṉa puleni gamu Rau pa Zaione. 15 Meke kote poni gamu Rau sari
sepati pu luli sari hiniva pa Buloqu Rau, arini pu kote turaṉa gamu pa
tinumatumae meke ginilagilana. 16 Koari rane arini totoso soku hola meke
toqolo si gamu koasa pepeso si sari tie si lopu kote zama, ‘Sa Bokese
Vinariva Egoi te Zihova,’ gua. Na lopu kote koa pa dia binalabala babe
balabala pulea rini; na lopu kaqu saivi ia tu rini babe tavete pule ia si
keke vaqurana. 17 Pa totoso asa si sa popoa Zerusalema si kote poza nia
‘Na habohabotuana baṉara te Zihova,’ arini, meke doduru butubutu si
kote varigara pa Zerusalema pude va lavatia sa Pozana e Zihova. Lopu
kote luli arini sari bulo kaleanadi sapu tasunadi hola. 18 Koari rane arini,
sa butubutu te Ziuda si kote koa keke turaṉia sa butubutu Izireli, meke kote
pule varigara si arini koasa tinaraovo pa popoa pa kali gede, meke pule la
koasa popoa sapu poni nia Rau koari tiatamamia pude na dia tinago.

Sa Vinahesi Beku Tadi na Tie te Tamasa

19 Zama si Rau telequ:
‘Hiva hola si Arau pude kopuni gamu guana tuqu soti
meke poni gamu sa pepeso ta okoraena,
na tinago tolavaena, holani sapu tadi votiki butubutu.’
Hokara kote poza Nau ‘Tamaqu’ gamu si Rau
meke lopu taliri taloa ba luli eko mo koa Rau, gua.
20 Ba gamu na butubutu Izireli si gua tugo na barikaleqe sapu lopu
hinokara koasa nana palabatu,
totoso lopu soto va nabu pa vinahesiqu Rau,”
zama vura gua se Zihova.
21 Na kabo si ta avoso pa toqere loke dudulidi na hudadi,
na taruqoqo meke kebokebo sari tie pa Izireli,
sina ta muliṉae hokara sa tinoṉoto
meke ele muliṉi nia arini se Zihova sa dia Tamasa.
22 Zama pule se Zihova, “Kekere pule mae, gamu na tinoni pu loke mia
rinaṉeraṉe koa Rau.
Kote salaṉa gamu Rau koari na mia tinavete kaleadi meke turaṉa pule
maeni gamu koa Rau.”
Meke olaṉa sari pa Izireli, “Uve, mami pule atu koa Goi,
ura Agoi Zihova sa mami Tamasa.
23 Hinokara sapu sari na vinevehe pa vinahesi beku koari na toqere

meke koari na toa si kokohadi mo;
hinokara sapu koe Zihova mo, sa nada Tamasa,
si boka ta harupu sari pa Izireli.
24 Podalae totoso koburu si gami si la sa vinahesina sa tamasa variva
kurekurena, se Beolo,
meke vagi pani sari vuadi rina tinavete tadi tiatamamami,
sapu sari dia koburu vineki na koreo
meke sari bulumakao na sipi.
25 Mami eko gore pa kinurekure,
mami nobi nia sa vina goremami.
Ele tavete va sea si gami koe Zihova sa mami Tamasa,
gami meke sari tiatamamami;
podalae totoso koburu si gami kamo pa rane ninoroi
si lopu va tabea gami se Zihova sa mami Tamasa," gua.

4

Tioko Pule Ni Zihova sari pa Izireli

1 Zama vura se Zihova, "Izireli, be hiva pule mae mo si gamu,
mi pule mae koa Rau.
Be veko pani mo gamu sari beku variva malederedi, va seu i pa kenuqu
Rau,
meke be lopu ruarabeke si gamu pa linuliqu Rau,
2 meke be pa siraṉa hinokara, ṉoṉo, meke toṉoto
si tokotokoro guahe si gamu, 'Hinokara gua sapu toana se Zihova,' gua,
si kote ta manae sari soku butubutu koe Zihova,
meke kote mae sari tie meke vahesia sa Pozaqu Rau."
3 Hiera gua si zama nia e Zihova koari na tinoni pa Ziuda meke
Zerusalema,
"Mi gelia sa pepeso sapu lopu ele ta pikina,
mi lopu lelete koari na hiqohiqo rakihi.*
4 Mi va keke puleni gamu koe Zihova,
sari bulo mia si poni lani koa Sa pa vina tabena,
gamu na tie pa popoa Ziuda meke na tinoni pa Zerusalema,
pude lopu gua si sa Qua tinaṉaziri si kote poraka vura meke sulu guana
nika
koa gua koasa kinaleana sapu tavetia gamu,
kote sulu meke loke tie kote boka va mate ia.

Sa Popoa Ziuda si Kote Ta Rapata

5 Mi tozi vura nia pa Ziuda meke zama nia pa Zerusalema sapu guahe:
'Ivua sa buki pa doduruna sa popoa!'
Kukili va ululae mamu zama:
'Mae varigara!
Mada govete la koari na vasileana ta gobadi!'
6 Va sage ia sa pitipiti pude la pa Zaione!
Mi govete, lopu va sasanae!
Ura na tinasuna si turaṉa mae nia Rau pa kali gede,
na tinahuara kaleana hola."
7 Na laione si ene vura pa nana bae;
na tie huhuara butubutu si ele topue vura.
Ele topue vura pa nana vasina
pude ilasia sa mia popoa.

* **4:3** Hoz 10:12

Sari mia vasileana si kote na popoa ta huaradi
sapu loke tie si koa i.
8 Ke mi va sagei sari poko baika,
mi kabo mamu uui,
ura sa binugoro ṉiṉirana te Zihova
si lopu rizu taloa koa gita.
9 Zama vura guahe se Zihova, “Pa rane asa, sa baṉara meke sari nana koimata
si kote malohoro bulodia,
sari hiama si kote tarazuzu,
meke sari poropita si kote holoqoru,” zama vura gua se Zihova.
10 Meke zama si rau, “Kei, Baṉara Zihova, namu koha va leana i Goi sari na tinoni hire meke sa popoa Zerusalema totoso zama guahe si Agoi, ‘Kote koa bule si gamu,’ gua, sina sa vedara tu si vekoa Goi pa leodia.”
11 Pa totoso asa sari tie hire meke sa popoa Zerusalema si kote tozi ni e Zihova, “Na givusu maṉinina si kote mae gua koari na toqere pa qega, lopu pude vari paqahani sari tie babe va vivia i, 12 ba kote ṉiburuna sa givusu asa, sapu Arau kote garunu atu nia. Maqu tozi vura nia sapu gua pitu guni ni Arau si arini.”

Koa Vari Likohae nia ri Kana se Ziuda

13 Dotu! Korapa zozoro mae gua ri na lei,
sari nana totopili varipera si mae guana vivirua
sari Nana hose si rerege hola ni sari atata.
Tasuna si gita! Gita si kaleada mo!
14 Agoi Zerusalema, ṉuzapa pani sari kinaleana pa bulomu, mamu ta harupu.
Vea seunae gua kote pausi goi sari binalabala kaleadi?
15 Keke mamalaiṉi si zama vura pa vasileana lavata pa Dani,
koari na toqere pa Iparemi si tozi vura nia sa sa tinasuna.
16 Zama vura se Zihova, “Mi tozi va ene ia si hie koari na butubutu,
la helahelae nia koari pa Zerusalema:
‘Na qeto minate mataqarana si korapa mae gua pa popoa seu,
na iraṉa va ululae si arini meke rapata la koari na vasileana pa Ziuda.
17 Koa vari likohae nia rini si asa gua rina tie kopu pa inuma,
sina va karikari mae Au Ziuda si Arau,’
18 Sari mua hahaṉana na tinavete
si va kamo nigo sa ginugua hie.
Na mua vina kilasa si hie!
Kei, na vari sigiti hola!
Kei, na suvulu kamo pa bulo si hie!”
zama vura gua se Zihova.

Talotaṉa ni Zeremaea sari Nana Tinoni

19 Kei, sa buloqu, sa buloqu!
Pekutu lamae si rau pa tinasigiti.
Kei, sa sigiti pa buloqu!
Duṉaduṉana sa buloqu,
lopu boka koa noso si rau.
Ura ele avosia rau sa kabona sa buki;
ele avosia rau sa iraṉa tana varipera.
20 Vari luli mo sari tinahuara,
ke sa doduruna sa popoa si koa ta huara eko mo.
Pa totoso papakana mo si ta huara sa qua ipi,

sa qua aqoroana si lopu sana ele lopu koa tu.
21 Vea seunae gua si kaqu dogoria rau sa pitipiti vinaripera
meke avosia sa kabona sa buki?
22 Zama pule se Zihova, “Sari Qua tie si pekipekidi;
lopu gilana Au rini si Arau.
Na koburu loke dia binalabala si arini;
loke dia ginilagilana.
Na bokabokadi hola pa tinavete kaleana;
na tinavete leadi si lopu tumae ni arini,” gua.

Dogoria Zeremaea pa Pinutagita sa Tinahuara sapu Korapa Mae

23 Doṉo la si rau koa sa popoa pepeso,
loke kinehana meke loketoṉa si koa;
meke pa maṉauru,
si loketoṉa kalalasana.
24 Doṉo la si rau koari na toqere,
meke korapa niu si arini;
doduru toa si korapa qeno.
25 Doṉo la si rau ba loke tie si koa;
doduru kurukuru tapuru si ele tapuru taloa dia.
26 Doṉo la si rau ba sa pepeso masuruna si na qega mo,
doduru nana vasileana si koa ta huara eko mo
pa kenuna e Zihova, kenuna sa Nana tinaṉaziri.
27 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Sa doduruna sa popoa si kote ta huara,
gua ba lopu kote ta huara beto palae.
28 Gua ke sa popoa pepeso si kote taruqoqo
meke sa maṉauru pana ulu si kote tava huporo,
sina ele zama si Rau meke lopu kote hobea Rau,
ele vizata si Rau meke lopu kote kekere pulea Rau,” zama vura gua se Zihova.
29 Pa mamalaiṉidi ri na tie koi hose meke tie gona tupi
si govete taloa sari doduru vasileana.
Kaiqa si la tome pa hiqohiqo;
kaiqa si govete sage koari na toqere patupatu.
Doduru vasileana si ivulu beto;
loke tie na koa i.
30 Agoi Zerusalema, na sa si tavetia goi, agoi pu ta huaramu?
Na vea ke va sage poko ziṉara tu si agoi
meke va sari patu qolo?
Vea ke pedi tu goi sari matamu?
Na tinavete hoboro sari vinasari tamugoi.
Ele kilu igo rina mua babaere si agoi
meke korapa hata igo pude va mate igo gua.
31 Na kinabo si avosia rau tana barikaleqe podopodo,
na silava nia sa sa nana koburu kekenu,
na kabo tadina tinoni pa Zerusalema pu siṉo mamata, nadoro vurai sari limadia meke zama, “Tokani gami! Malohoro mami! Sari mami tinoa si vagi hobei ri na tie va mate tie.”

5

Sa Sinea Tadi pa Zerusalema

1 Zama vura se Zihova, “La mamu ene koa ri na siraṉa pa Zerusalema,

mamu doṉo vari likohae mamu hata,
la hata koari na vasina varivarigara sari na tie.
Be boka dogoria goi keke tie
pu vilavilasa va toṉoto meke hata ia sa hinokara,
si kote taleoso nia Rau sa vasileana nomana hie.
2 Hoke zama gua tugo hie si arini, ‘Hinokara gua tugo sapu toana se Zihova,’ gua,
ba korapa lamo sa tokotokoro kokoha tadi kasa.”
3 Zihova, lopu na hinokara tu si doṉo hata ia Goi?
Ura seke i Goi, ba lopu va nonoga ia tu rini sa tinasigiti;
va huara pani tu Goi, ba korodia gilae tugo.
Sari isumata dia si ele va nabui rini pude ṉiṉira guana patu
meke korodia kekere koari na dia sinea.
4 Ke balabala si rau, “Arini si na tie habahuala.
Na tie pupuhu si arini,
ura lopu tumae nia rini sa siraṉa te Zihova,
meke gua pu hiva nia sa Tamasa pude tavete ponia.
5 Ke kote maqu la koari na koimata
maqu zama koarini;
hokara kote tumae nia rini sa siraṉa te Zihova,
meke gua pu hiva nia sa Tamasa pude tavete ponia.”
Ba keke hiniva si arini meke moku pania sa ioki
meke korodia va tabe ia si Asa.
6 Gua ke na laione pa hiqohiqo kote mae raza i,
meke na siki pinomo variva mate mae gua pa qega kote garatadi,
na leopadi kote opo aqani pa sada dia vasileana
pude garata teuru va umumi pana ene vura rini,
ura sa dia vina gugue si noma hola
meke sari dia tinavete va kaleana si soku hola.
7 Zama vura pule se Zihova, “Vea ke kaqu taleosoni gamu tu Arau?
Sari mia koburu ele etulu Au si Arau
meke tokotokoro la koari na tamasa sapu lopu na tamasa.
Poni ni Rau doduru gua sapu hiva ni rini
ba la barabarata dia tu
meke tokele va siṉi la dia koari na vetu maqota.
8 Guana hose ta poni va leanadi si arini, sapu edi papapa hola,
hopeke hiva ni rini sari barikaleqe tadi turaṉa dia.
9 Vegua, lopu kaqu va kilasi tu Arau si arini koari dia sinea hire?”
zama vura gua se Zihova.
“Vegua, lopu kaqu Arau tu telequ tubehi
koasa tinavete kaleana tanisa butubutu gugua hie?
10 Nuquru la i sari dia inuma vaeni mamu huari,
ba lopu huara pani beto i.
Daku dopasa pani sari na lelaṉa
ura sari tinoni hire si lopu na tie te Zihova.
11 Sari pa Izireli meke Ziuda
si ele veko pani hokara Au rini si Arau,”
zama vura gua se Zihova.

Kilu Pania Zihova se Izireli

12 Kokoha si arini pa guguana e Zihova,
zama guahe si arini: “Loketoṉa si kote tavetia Sa;
loke tinasuna kote kamo gita;
lopu kote dogoro vinaripera si gita babe kamo gita na soṉe.

13 Sari poropita si poteli na givusu
meke sa zinama te Tamasa si lopu koa koa rini;
ke sari dia zinama si madi gorevura mo koa rini.”
14 Gua ke hiera gua sa zinama te Zihova Tamasa Tadi na Qeto Minate:
“Sina gua isara sari zinama tadi na tie,
ke sari Qua zinama si kote huruṉu vura pa ṉuzumu
meke kote sului rini sari tie hire guana huda.
15 Kei, gamu na tie Izireli,” zama vura gua se Zihova,
“Keke butubutu pa seu si turaṉa mae nia Rau pude raza gamu,
na butubutu ṉiṉirana meke na butubutu pukeranena,
puku tie sapu lopu tumaeni gamu sari dia zinama,
dia vinekala si lopu gilania gamu. 16 Sari dia tupi si va mate soku tie,
na varane beto si arini.
17 Kote henai rini sari mia ginani na vuvua pa inuma,
meke va matei rini sari mia koburu vineki na koreo;
kote va eoṉo i rini sari mia bulumakao na sipi,
meke huari sari mia inuma vaeni na huda piqi.
Na vedara kote huara ni rini sari na vasileana ta gobadi sapu raṉei gamu.”
18 Zama vura guahe se Zihova, “Gua ba koari na rane arini, si lopu kaqu huara pani beto gamu Rau. 19 Meke pana nanasa guahe sari tie, ‘Na vea ke tavete mae ni e Zihova sa nada Tamasa si hire koa gita?’ gua, si kote olaṉi goi, Zeremaea, ‘Gua sapu etulu Au gamu si Arau meke va nabulu la mia koari tamasa karovodi pa korapa mia popoa, si kamahire kote la nabulu si gamu koari votiki tie pa popoa sapu lopu mia soti,’” gua.

Va Balau i Zihova sari Nana Tinoni

20 Zama vura pule se Zihova, “Zama vura nia si hie koari na butubutu te Zekopi,
meke tozi la nia koari pa Ziuda:
21 Mi avosia si hie, gamu na tinoni pekipeki meke loke mia binalabala,
pu ari matamia ba lopu dodogorae,
pu ari taliṉamia ba lopu avavosae.”*
22 Zama vura guahe se Zihova, “Vegua, lopu kaqu pamaṉa Nau tu gamu si Arau?
Lopu kaqu neneqara tu si gamu pa kenuqu Arau?
Arau tavetia sa masamasa pude na boku tanisa kolo lamana,
na hukata sapu koa hola meke lopu kote boka ta karovo.
Na bogusu si kote boka toa, ba lopu kote boka hola,
kote boka puzaka si asa, ba lopu kote boka karovo.*
23 Ba sari na tinoni hire si tasuna hola meke va karikari hola bulodi;
ele taliri va seu meke ene taloa dia.
24 Lopu hite zama guahe pa bulodia si arini,
‘Mada pamaṉa nia se Zihova sa nada Tamasa,
pu va mae ruku koari hopeke sidara,
meke poni hinokarani gita Sa sari totoso pakepakete.’
25 Ba sari mia tinavete va sea na va noso i si hire pude lopu kamo atu;
sari mia sinea si hukata gamu koari na lineana.

26 Somana turaṉae koari Qua tinoni sari na tie kaleadi
pu opo aqani sari tie guana sipata dia kurukuru
meke va nadoro vaqara pude saputu vagi tie.

* **5:21** Ais 6:9-10; Izk 12:2; Mk 8:18 * **5:22** Zob 38:8-11

27 Gua na barabara sapu siṉi i na kurukuru tapuru,
sari dia vetu sapu siṉi i na binalabala sekesekeidi;
ba tagotagodi si arini meke tie ṉiṉiradi tu pa popoa,
28 meke nobokodi tugo sina henahena va leana.
Sari dia tinavete va kaleana si loke kokoidi;
korodia vilasa va toṉoto poni saripu eapa koari na dia tinago hinokaradi,
meke lopu lavelaveni rini koari dia tinoṉoto saripu malaṉa.
29 Vegua, lopu kaqu va kilasi tu Arau si arini koari dia sinea hire?”
zama vura gua se Zihova.
“Vegua, lopu kaqu Arau tu telequ na tubehia
sa butubutu kaleana gugua hie?
30 Keke tiṉitoṉa kaleanana hola meke variva malederena
si ta evaṉa koasa popoa hie:
31 Sari poropita si korokorotae kokoha,
meke sari hiama si tuturaṉa luli gua mo pa dia binalabala soti,
meke sari Qua tinoni si qetu hola nia tu sapu gua asa.
Ba nasa si kote tavetia gamu pana kamo sa totoso tana vina kilasa sinea?” gua si Asa.

6

Vari Likohae nia rina Kana sa Popoa Zerusalema

1 Zama vura pule se Zihova, “Govete pude ta harupu mia, gamu na tinoni pa Benisimane!
Mi govete luaria sa popoa Zerusalema!
Mi ivua sa buki pa Tekoa!
Mi ovulu sagea sa vina gilagila pa Beti Hakeremi!
Ura mae gua pa kali gede sa tinasuna,
na tinahuara nomana hola.
2 Kaqu huara pania Rau sa vasileana pa Zaione,
sa popoa Zerusalema leleana.
3 Ari na baṉara tadi na kana si kote mae pude razaia sa popoa
kote va turu ipi pa vari likohaena sa gua ri na sepati pu koa turaṉi sari rovana sipi,
hopeke koa pa hopeke dia vasidi ta vizatadi.”

4 “Kote zama si arini, ‘Va namanama pude rapatia si pa Zerusalema!
Gasa turu, mada rapata pa kali korapa rane!
Ba vea, sa rane si tata hola nana mo,
meke kote huporo nana mo sa popoa.
5 Ke gasa turu, mada rapata pana boṉi
mada huari sari vasidi ta gobadi na ṉiṉiradi tanisa!’ kote zama gua.”
6 Hiera gua si zama pule nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Maho goreni sari na huda
meke tomotomo lania sa pepeso pa kali goba pude haele nuquru pa korapana Zerusalema.
Sa vasileana lavata hie si kaqu tava kilasa;
ura na siṉia na hahanana ṉoṉovala tie.
7 Gua sa berukehe sapu zoropo vura nia sa nana kolo,
si zoropo vura nia Zerusalema sa nana kinaleana.
Varipera meke huhuara si ta avoso lamo pa korapana sa;
sari nana minoho meke binakora si koa eko mo pa kenuqu Rau.

8 Zerusalema, mu balau si agoi,
be lopu gua si kote taliri taloa Qua si Arau
meke iliri nia na qega sa mua pepeso
pude loke tie kote koa ia.”

Va Karikari sari pa Izireli

9 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Madi ta vagi beto taloa sari na tie Izireli,
gua sa inuma vaeni sapu ta vagi beto sari qurepi.
Ke mu la harupi si arini pu boka ta vagi sipu korapa koa nana sa totoso.”
10 Koe sei si boka zama la arau pude vala nia sa vina balau?
Esei si kote va avoso pana zama si arau?
Na talina dia si tuku
ke lopu boka avavosae.
Dono va gorea rini sa zinama te Tamasa;
lopu qetu sisigiti nia rini.
11 Ba arau si sini au na tinanaziri te Zihova,
meke lopu boka kopu eko nia arau pa korapaqu.

Zama pule se Zihova, “Mu zoropo vura la nia koari na koburu pa siraṇa
meke koari na vinarigara tie vaqura;
ari na palabatu meke loadia ba kote ta saputu vagi koa sa,
meke ari barogoso pu sokuni na vuaheni ba kaqu somana tugo.
12 Dia vetu si kote ta poni la koari votiki tie,
turaṇae dia inuma meke dia barikaleqe,
pana repaha vura nia Arau sa Limaqu
koarini pu koa koasa popoa,”
zama vura gua se Zihova.*
13 Zama pule si Asa, “Podalae koa rina tie hitekedi kamo koari tie nomadi,
si okoro sisigiti nia pude vagi poata;
ari poropita meke hiama ba kekeṇoṇo mo,
doduru si sekesekei na kokoha.
14 Sari bakora tadi Qua tinoni si ta salaṇa hake ulue i mo rini,
lopu va noma nia binalabala rini.
‘Bule, bule,’ gua si arini
totoso loke binule si koa.*
15 Vea kurekure tugo si arini koari na dia hahanana variva malederedi?
Namu lokari, loke dia kinurekure hokara;
lopu tumae nia tugo rini sa kurekure.
Ke kote madi eko turaṇi sarini pu mate pa vinaripera;
kote mate pana va kilasi Arau si arini,”
gua se Zihova.

Kilua Izireli sa Siraṇa te Tamasa

16 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Mi turu pa vari pazana sa siraṇa mamu doṇo lamae;
nanasa ni sari siraṇa koadi,
nanasa nia sa siraṇa sapu leana, mi ene vasina,
meke kote vagia gamu sa minagogoso pa maqomaqo mia.
Ba zama si gamu, ‘Lopu kote enea gami sa siraṇa asa.’
17 Veko tie si Arau pude kopuni gamu meke zama,

* **6:12** Zer 8:10-12 * **6:14** Izk 13:10

‘Va avosia sa mamalaiṉi tanisa buki!’ gua.
Ba zama si gamu, ‘Lopu kote va avoso si gami.’
18 Gua ke va avoso, gamu na butubutu;
doṉo viliti, gamu tie va sosode,
sa si kote ta evaṉa koari kasa.
19 Agoi popoa pepeso, mu va avoso mae!
Na vina kilasa si korapa va kamo ni Rau sari Qua tinoni,
na vuana sa dia hahanana kaleadi,
sina korodia avosi sari Qua zinama
meke kilua rini sa Qua tinarae.
20 Na pude sa koa Rau sa oto huda humaṉa lea pa Siba
babe sa oela humaṉa lea koari pa popoa seu?
Sari mia vinukivukihi va uququ si lopu qetuni Rau;
sari kurukuru ṉame pu va vukivukihi mae ni gamu si humaṉa hikare koa Rau.”
21 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova:
“Kote va tubarae i Rau sari tinoni hire pa dia inene,
sari koburu meke tiatamadia si kote hoqani;
sari turaṉa dia meke dia baere si kote mate varigara.”

Na Rinapata Mae Gua pa Kali Gede

22 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Dotu, na qeto minate si korapa mae,
mae gua pa popoa pa kali gede*;
na butubutu nomana si korapa tava gevuru sage,
mae gua koari na popoa seudi pa kasia popoa.
23 Na paleke bokala na hopere si arini;
na tie kaleadi meke loke dia tataru.
Vevehe gua ri na ovaṉadi rina kolo lamana,
meke sa puzakadi rina tovovo,
totoso koi rini pa dia hose;
mae pa tokele tie varipera si arini
pude rapatia sa popoa Zerusalema,” gua se Zihova.

24 Gamu si kote zama, “Ele avoso ni gami sari vivineidi,
meke isu hoboro mo sari limamami.
Kamo va hodaka gami na sigiti,
sigiti gua na barikaleqe podopodona,” gua.
25 Mi lopu vura la koari na inuma
babe ene koari na siraṉa,
ura sa kana si ari nana vedara,
meke variva matagutu sari doduru vari kali popoa.
26 Gamu na qua tinoni, mi va sagei sari poko baika
mamu la topili pa eba;
mamu taruqoqo meke uui va ululae
gua sapu na koburu koreo titekena tu si mate,
ura sa tie huhuara si kote hodahodaka
sa kamona koa gita.

27 Zama pule koa rau se Zihova, “Zeremaea, Arau veko igo pude podeki sari Qua tinoni,
gua sapu podekia ri na tie sa aeana pa nika pude va via ia.

* **6:22** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

Meke agoi kote viliti sari Qua tinoni
meke podeki sapu vegua sari.
28 Doduru arini si na tie nabudi pa vina karikari,
ene la mae pude zama ṉoṉovali sari tie.
Na boronizi meke na aeana si arini;
na tie kaleanadi beto si arini.
29 Sa nika pude va kolo siliva si huruṉu va kaleana,
pude va via ia sa siliva, meke paqahia sa boni koasa siliva,
ba sa nika si lopu boka va via ia,
ke lopu leana pude nono la sa vina via.
Sari na tie kaleadi si lopu boka ta vagi palae pa Zerusalema.
30 Arini si ta pozae na siliva ta kiludi,
sina e Zihova ele kilu i si arini.”

7

Tarae pa Zelepade se Zeremaea

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo la koe Zeremaea: 2 “Mu la koasa
sasadana sa Zelepade te Zihova, mamu zama vura nia sa inavoso hie: ‘Mi
avosia sa zinama te Zihova, gamu doduru tie pa Ziuda pu nuquru gua koari
na sasada hire pude vahesia se Zihova.
3 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa
Izireli: Kamahire be veko pani gamu sari mia hahanana kaleadi si kote
va malumu gamu Rau pude koa koasa vasina hie. 4 Mi lopu ronui sari
zinama vari va lomosodi sapu zama guahe: Hie sa Zelepade te Zihova,
hie sa Zelepade te Zihova, hie sa Zelepade te Zihova! gugua. 5 Pana hobe
va hinokara si gamu koari mia tinavete kaleadi meke pa mia hahanana,
meke pana podalae vari ṉoṉoi la si gamu koari turaṉa mia, 6 pana beto
ṉoṉovali gamu sari tie karovodi, sari koburu loke tamadia, meke sari
na nabonaboko, meke pana beto va mate hobori gamu sari tie loke dia
ginugua sea koasa popoa hie, meke pana noso si gamu pude luli sari votiki
tamasa, ura koari hahanana arini si kote ta ṉovala si gamu, 7 si tiqe kote
va malumu gamu Rau pude koa koasa popoa hie, koasa pepeso pu poni
vala nia Rau koari tiatamamia pude na dia tinago ninae rane. 8 Ba dotu,
korapa kalavarae i tu gamu sari na zinama kokohadi saripu loke laedi.
9 Hoke hiko si gamu meke va mate tie, barabarata, kokoha pa totoso
tokotokoro pa Pozaqu Rau, va uququ oto huda humaṉa lea la koe Beolo,
meke koari kaiqa tamasa lopu ta gilanadi koa gamu, 10 meke mae tani
meke turu pa kenuqu Rau koasa vetu hie, sapu koa ia sa Pozaqu, meke
zama, “Kote ta harupu si gita.” Beto zama si gamu, “Leana mada pule la
tavete pulei mo sari hahanana variva malederedi sara.” 11 Vegua, sa vetu
hie, sapu sa Zelepade te Zihova, si ele evaṉae nia na tometomeana gamu
tadi na tie hikohiko? Ba Arau si korapa kopu totoko mo! zama vura gua
se Zihova.*
12 Mi la koasa vasina pa Saelo, sa vasina sapu tavete kekenu ia Rau pude
koa ia sa Pozaqu, mamu dogoria nasa tavete nia Rau sia, koa gua koasa
kinaleana sapu tavetia ri na Qua tinoni pa Izireli.* 13 Sipu korapa taveti
gamu sari doduru hahanana kaleadi arini, si Arau Zihova si zama pilipule
gamu mo Arau, ba koromia va avoso; titioko atu si Rau koa gamu, ba
lopu olaṉa si gamu. 14 Gua asa ke, gua sapu tavetia Rau pa Saelo si kote
tavete la nia Rau kamahire koasa Zelepade sa vasina tavahesi sa Pozaqu,

* **7:11** Mt 21:13; Mk 11:17; Lk 19:46 * **7:12** Zos 18:1; Sam 78:60; Zer 26:6

sa Zelepade sapu raṉe ia gamu, sa vasina sapu vatu nia Rau koa gamu meke koari na tiatamamia. 15 Kote hadu pani gamu Rau pa kenuqu, gua sapu ele hadu pani Rau sari tasimia, koasa binaṉara Izireli.’ ”

16 Zama vura pule la se Zihova, “Ke mu lopu varavara poni sari na tie hire babe tepatepa poni babe kaboi, ura na lopu kaqu avoso igo Rau. 17 Lopu dogori tu goi gua sapu korapa taveti rini koari na vasileana pa Ziuda meke koari na siraṉa pa Zerusalema? 18 Sari koburu si pudiki rerequtu huda, sari tamadia si va katu nika, meke sari barikaleqe si mono palava pude tavete bereti ponia sa baṉara maqota pa Maṉauru. Meke zoropo vaeni, na vinari poni la koari na votiki tamasa pude va gevuru Au pude bugoro, gua.* 19 Ba Arau tugo sia, sapu korapa va sigiti Au rini?” nanasa gua se Zihova. “Lokari, teledia tu si korapa va sigiti puleni, pude na dia kinurekure!”

20 Gua asa ke hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara: “Sa Qua binugoro meke tinaṉaziri si kote ta zoropae la koasa vasina hie, koari na tie meke kurukuru ṉame, koari na huda pa hiqohiqo meke na vuvua pa pepeso, meke kote huruṉu sia meke lopu kote boka tava mate.”

21 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: “Mi tavete latu, va somana lani sari mia vinukivukihi va uququ koari kaiqa mia vinukivukihi pule, mamu henai telemia sari doduru masadi! 22 Ura totoso turaṉa vurani Arau pa Izipi sari tiatamamia si lopu tale zama ni Rau koa rini sari ginugua la pa vinukivukihi meke na vinariponi va uququ, 23 ba poni ni Arau sa tinarae hie: Va tabe Au, meke kote na mia Tamasa si Arau, meke gamu si kote na Qua tinoni. Ene pa doduru tinavete pu tozini gamu Rau, pude kote koa valeana mia si gamu. 24 Ba lopu hite va avoso mae si arini koa Rau. Luli tu rini sari kinaleana pu okoroni ri bulodia. Na togolo pule tu sa dia tinoa lopu ene la pa lineana. 25 Podalae pa rane sapu ta luarae sari tiatamamia pa Izipi kamo pa rane ṉinoroi, vari luli rane mo, si garugarunu kumana la ni Rau sari Qua nabulu poropita koarini. 26 Ba lopu va avoso mae si arini koa Rau, babe hite podekia pude va taliṉa mae; korodia va avoso. Tavete va kaleana holani rini sari tiatamadia.

27 Ke, Zeremaea, kote zama lani goi sari doduru zinama hire ba kote korodia va avosigo. Kote titioko la si agoi koa rini, ba lopu kote olaṉigo rini. 28 Gua asa ke kote zama si agoi koa rini, ‘Hie sa butubutu sapu lopu va tabea sa mamalaiṉi te Zihova sa dia Tamasa, meke korodia luli sari tinarae; sa hinokara si ele murimuri; na va kumata pania rini pa beru dia. 29 Mu koto pani kalumu, mamu gona pani; la mamu tavetia si keke tinaruqoqo nomana koari na toqere, ura ele kilua e Zihova meke etulu pania Sa sa sinage hie koa gua koasa Nana tinaṉaziri.’ ”

30 Zama pule se Zihova, “Ura sari tuna koreo e Ziuda si ele tavete va kaleana pa kenuqu Rau. Sari dia beku variva malederedi si ele va turu i rini pa korapa vetu sapu ta poza nia sa Pozaqu, meke va boni ia rini. 31 Meke ele kuri rini sari vasina ululuna ta pozae Topeti*, sapu koa pa korapa Lolomo Hinomu, pude sului sari tudia koreo na vineki pa nika. Lopu hite garunu nia Rau meke namu lopu hite koa pa Qua binalabala si asa.”* 32 Zama vura pule se Zihova, “Gua ke, isana, sa rane si korapa mae, totoso kote lopu ta pozae pule Topeti, babe na Lolomo Hinomu sa vasina asa, ba sa Lolomo Eoṉo tu: ura kote vari pomunae tie si arini vasina osolae

* **7:18** Zer 44:7-19 * **7:31** “Topeti” si keke vasina koasa lolomo pa sadana sa vasileana Zerusalema, vasina ta pozae Lolomo Hinomu. Kaiqa rina tie Ziu si vukivukihi ni rini sari na dia koburu vasina, la koa sa tamasa Moleki. * **7:31** Liv 18:21; 2 Baṉ 23:10; Zer 32:35

siṉi beto koari na tie matedi, meke loke vasina pule si koa. 33 Meke sari
tini dia ari tie matedi si kote na ginani tadi na kurukuru tapuru, meke tadi
na kurukuru ṉame pa soloso; meke loke tie si kote koa pude hadu pani.
34 Meke kote va nosoi Rau koari na vasileana lavata pa Ziuda meke koari
na siraṉa pa Zerusalema sa mamalaiṉi qetuqetu meke sa mamalaiṉi tadi
na inevaṉa varihaba, ura sa popoa si kote ta huara ilasa meke koa ivulu."*

8

1 Zama vura pule se Zihova, "Koasa totoso asa, sari susuridi ri na baṉara
pa Ziuda, sari susuridi rina koimata, sari susuridi rina hiama, sari susuridi
rina poropita, meke sari susuridi rina tie pu koadi pa Zerusalema si kote ta
vagi vura koari na dia lovu. 2 Kote ta ipiapaṉae si arini pa pepeso pude vata
dogoro ni koari na rimata na sidara meke pinopino, arini sari na tamasa
kokohadi pu vahesi na tataru ni rina Qua tinoni. Lopu kaqu ta varigarae
si arini ba kote koa gua na ebasa pa pepeso. 3 Meke sari visavisa tiena sa
butubutu kaleana hie pu boka toa holadi koari na vasidi pu vekoni Rau
pa tinaraovo, si kote na minate si okoro nia rini meke lopu na tinoa, Arau
Zihova Tadi na Qeto Minate si zama vura ni sari na zinama hire."

Na Sinea meke na Vina Kilasa

4 Zama vura pule guahe se Zihova koe Zeremaea, "Kote zama si agoi koa
rini:
Totoso hoqa sa tie, si vegua, lopu kote turu pule nana mo sia?
Totoso paza sea taloa sa, si lopu kote kekere pule mae mo sia?
5 Na vegua ke paza taloa sari tie hire meke lopu kekere pule hokara mae
tu?
Ba tuqe va nabu dia tu pa sinekesekei tadina dia beku,
meke korodia kekere pule mae koa Rau.
6 Ele va avosi Rau sari dia vivinei,
meke lopu hinokaradi sari dia zinama;
lopu keke tie si talotaṉa ni sari nana sinea,
meke zama, 'Kei, na kinaleana tugo si taveti arau,' gua.
Doduru si kekere la pa hopeke dia siraṉa,
guana hose sapu haqala totoro la pa vinaripera.
7 Sari na kurukuru tapuru ba gilania mo sa totoso pude kekere pule si arini,
sari na omehe, na kakia meke na kara,
ba gilania tugo sa totoso pude kekere pule pa vori si arini.
Ba lopu gua tu sari Qua tinoni!
Namu lopu tumae nia tu rini sari tinarae te Zihova.
8 Vegua meke boka zama guahe si gamu, 'Gilae mami si gami,
meke sa Tinarae te Zihova si koa nana koa gami,' gua?
Ba dotu, sari tinarae si ta hobe koari mia tie kubekubere
meke ta iliri la tu pa kinohakoha.
9 Sari mia tie gilae si kote tava kurekure,
kote nunala si arini meke hoqa la pa dia sipata teledia.
Ura dotu, ele kilua rini sa zinama te Zihova,
meke na ginilagilana lohina[d] savana si koa koa rini?
10 Gua ke, kote valani Rau sari dia barikaleqe koari kaiqa
meke sari dia inuma si kote tagoi rina votiki tie.
Podalae koari tie hitekedi meke kamo koari tie nomadi
si hata sisigiti ia sa poata pa hahanana sinekesekei;
podalae koari poropita meke kamo koari na hiama,

* **7:34** Zer 16:9, 25:10; Rev 18:23

doduru si tavete kokoha mo koari na tie.*
11 Salaṉa hake ulue i mo rini sari bakora tadi Qua tinoni,
lopu va noma nia binalabala rini,
meke zama, ‘Bule, bule,’ gua si arini,
totoso loke binule si koa.*
12 Vegua, kurekure tugo si arini koa ri na totoso sapu taveti rini sari hahanana variva malederedi?
Lokari, namu lopu hite kurekure hokara si arini;
lopu tumae nia rini na sa sa kurekure.
Gua ke kaqu hoqa turaṉi rini saripu ele ta seke va matedi;
pana va kilasa i Arau, si kote asa tugo sa vina betodi,”
zama vura gua se Zihova.
13 Zama guahe pule se Zihova, “Totoso hiva la si Arau pude vagi varigara ni sari Qua tinoni,
si sari na tie si guana huda piqi[d] na huda vaeni sapu loke vuadi;
sari elelo ba harahara tu.
Gua ke sa pepeso poni ni Rau
si ele vala nia Rau koari votiki tinoni.”
14 Sari tinoni te Tamasa si zama guahe: “Na vegua ke habotu noso eko mo si gita?
Aria mada varigara!
Mada nuquru la koari na vasileana sapu ta gobadi,
mada la mate vasina!
Ura e Zihova sa nada Tamasa si ele tozi vura nia sa minate tadigita,
meke ponini gita napo Sa sapu koa ia poizini pude napoa,
sina ele tavete va sea si gita koe Zihova.
15 Hata binule si gita,
ba loke lineana si mae,
hata ia sa totoso pude ta salaṉa gua,
ba dotu sapu variva matagutu mo si koa.
16 Na baroṉodi ri dia hose si ta avoso mae gua pa Dani;
koasa vevehena sa kabodi rina dia hose varipera
si neneqara beto sa doduru popoa.
Mae si arini pude huara ia sa popoa
meke doduru pa korapana sa,
sa vasileana lavata meke sari tiena.”
17 Zama vura se Zihova, “Doṉo mae, sari na noki variva matedi si garunu atu ni Arau koa gamu,
noki saripu lopu boka tava manavasa,
meke na kote garata gamu rini,”
zama gua se Zihova.

Talotaṉa ni Zeremaea sari Turaṉana

18 Zama se Zeremaea, “Kei sa qua tinalotaṉa si lopu boka ta salaṉa,
ta sigiti hola sa buloqu.
19 Va avoso! Kabo vura sari na qua tinoni,
ta avoso mae gua pa popoa seu:
‘Vegua, lopu koa tu pa Zaione se Zihova?
Vegua, ke sa nana Baṉara si lopu koa tu vasina?’ ”
Zama se Zihova koe Zeremaea, “Na vegua ke va gevuru Au rini pude bugoro ni sari dia beku,
meke sari dia tamasa karovodi na loke laedi?”

* **8:10** Zer 6:12-15 * **8:11** Izk 13:10

20 Zama pule sari tinoni, “Sa totoso pakepakete si ele hola,
sa totoso maṉini si beto mo,
meke lopu ta harupu mo si gita,” gua sari tie.
21 Zama pule sa poropita, “Bakora sa buloqu sina bakora sari na qua tinoni;
kabo si rau pa tinalotaṉa, na kuliusu hola si arau.
22 Vegua, loke meresena si koa pa Qileadi?
Vegua, loke tie salaṉa si koa vasina?
Na vegua ke sa bakora tadi qua tinoni
si lopu ta salaṉa?

9

1 Leana hola be na berukehe kolo mo sa batuqu
meke na bukaha si koari na mataqu,
pude qu kabo mo boṉi na rane,
kaboi sari na turaṉaqu pu ele ta seke va mate!
2 Kei, be koa qua pa qega
pa keke putaputana tadi na tie enene,
pude qu ta luarae koari na qua tinoni
meke rizu va seu qua koa rini!
Ura na doduru arini si na tie barabaratadi beto,
na puku tie qoraqoradi.
3 Va nama ni rini sari meadi;
guana bokala, pude gona ni sari koha;
lopu pa hinokara
si bokaboka si arini pa popoa,” gua se Zeremaea.
Zama se Zihova, “La pa keke tinavete va kaleana, beto si la pule pa keke,
gua mo;
meke na lopu gilana Au tu rini.
4 Mu balau ni sari mua baere;
meke lopu raṉei sari tasimu.
Ura doduru tamatasi si na tie sekesekeidi
meke sari na baere si vari zama ṉoṉovali mo.
5 Keke baere si koha ia sa si keke nana baere
meke loke tie si zama nia sa hinokara.
Va tumatumae ni rini sari meadi pude kokoha;
va mabo puleni pa tinavete va kaleana.
6 Zeremaea, agoi si korapa koa pa korapa vinari kohai;
koari dia kinohakoha si korodia tumae Nau rini si Arau,”
zama vura gua se Zihova.
7 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Doṉo la, kote va via i Rau pa nika sari tinoni pude podeki si arini,
ura sa pule si boka tavetia Rau
koa gua koasa sinea tadi na Qua tinoni?
8 Sari meadi rini si guana tupi variva mate;
na zama pa kinohakoha na sinekesekei si arini.
Pa ṉuzudia si zama va memehe si arini koasa turaṉadia;
ba pa bulodia si va nama ponia sipata mo rini si asa.
9 Vegua lopu kaqu va kilasi tu Arau sari?
Vegua lopu kaqu tubehe hobequ tu si Arau,
koa sa butubutu sapu gugua asa?” zama vura gua se Zihova.
10 Kote kaboi meke besu ni rau sari na toqere
meke kote tavetia rau si keke tinaruqoqo pa guguadi sari na vasidi pa
qega.

Na vasidi popadi si arini, meke loke tie na enei,
meke sa kabodi ri na bulumakao ba lopu ta avoso.
Sari na kurukuru pa galegalearane si ele govete
meke sari kurukuru n̲ame si ele taloa dia.
11 Zama se Zihova, “Kote tavete guni nia Arau na kobi remoremo sa popoa Zerusalema,
na tometomeana tadi na siki pinomo;
meke kote va evan̲ae ni qega Rau sari na vasileana pa Ziuda,
pude loke tie kote boka koa i,” gua.
12 Na tie gilae veguguana si kote boka va bakalia si hie? Esei koa rini pu tava tumatumae koe Zihova kote boka tozi ni gita? Na vegua ke tava huara sa popoa meke tava eko palae guana qega sapu loke tie boka karovia?
13 Zama se Zihova, “Gua hire sari ginugua sina kilua rini sa Qua tinarae, sapu vekoa Rau pa kenudia; na lopu va tabe Au babe luli rini sari na Qua tinarae. 14 Ba lopu gua tu, luli tu rini sari bulodia sapu tasunadi; luli rini sari beku Beolo, gua sapu va tumatumae ni rina tiatamadia.” 15 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa tadi pa Izireli: “Don̲o la, kote la Arau meke va hena ni ginani pasadi sari tie hire meke va napo ni kolo variva mate. 16 Kote va hurakatae i Arau la koa ri na butubutu sapu lopu gilani arini babe ari tiatamadia, meke kote hadu luli ni vedara Rau osolae va mate betoi Rau.”
17 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Mi kopu! Tioko mae ni sari barikaleqe pu hoke kabokabo pa haqo-haqoana;
garunu maeni saripu tumaedi hola.”
18 Zama sari tinoni, “Va tuturei mae i
pude di mae kabo osolae honi kolo matamami
meke sari kolo si totolo pa opopo matamami.”
19 Na tinaruqoqo si ta avoso la pa Zaione:
“Ta huara si gita!
Noma hola sa kinurekure hie!
Kaqu rizu taloa si gita koasa nada popoa
sina sari nada vetu si ta huara gore,” gua.
20 Ego, gamu barikaleqe, avosia sa zinama te Zihova;
tukele lani talin̲amia koari Nana zinama.
Mi va tumatumae ni kabo sari tumia vineki;
vari totozi nia sa tinaruqoqo.
21 Na minate si ele haele nuquru gua koari nada vuida
meke ele nuquru koari nada vasileana ta gobadi;
ele va visavisa i sa sari na koburu koari na siran̲a
meke sari na tie vaqura koari na varivarigarana.
22 Mu zama guahe, “Hiera gua si zama vura nia e Zihova: ‘Sari tinidia rina tie matedi si kote eko lamae
gua rina ebasa pa inuma duduli,
guana huiti koa holadi mudina sa tie pakepakete,
meke loke tie pude pudiki vagi,’ ”
23 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Sa tie gilae si mani lopu zama nia sa nana ginilagilana lohina,
babe sa tie n̲in̲ira si mani lopu vahesi pule nia koasa nana n̲in̲iran̲ira,
babe sa tie tagotago si mani lopu vahesi pule nia koasa nana tinagotago,

24 ba asa pu hiva vahesi pule nia*
si mani vahesi pule nia mo pa ginugua hie eke mo;
sapu asa gilana Au meke tumae Nau,
sapu Arau e Zihova, si tataru va nabu ni na tokani sari na tie toṉoto,
meke vilavilasa va toṉoti pa ṉinoṉo koasa popoa pepeso.
Ura koa rina tinavete hire si qetuqetu si Arau,"
zama vura gua se Zihova.
25 "Sari rane si korapa mae, totoso kote va kilasi Arau sarini pu ta magu
pa masa dia ba lopu pa maqomaqo dia: 26 sari pa Izipi, Ziuda, Edomu,
Amoni, Moabi meke doduru pu koa koari na qega pa popoa seu. Ura sari
doduru butubutu hire si hinokara lopu ta magudi, meke sa doduruna sa
butubutu Izireli ba lopu ta magu pa bulodia si arini."**

10

Sa Tamasa meke sari na Beku

1 Gamu pa butubutu Izireli, mi avosia sapu zama nia e Zihova koa gamu.
2 Hiera gua si zama nia e Zihova:
"Mi lopu tavete luli sari hahanana tadi na votiki butubutu
babe matagutu ni sari na vina gilagila pa galegalearane,
be vea ta matagutae gua si arini koa ri na votiki butubutu.
3 Ura sari na hahanana tadi kasa si loke laedi;
na mahoa rini si keke huda pa hiqohiqo,
meke na tie mo peqo va vura nia kineha pa sesala.
4 Beto si va sari nia siliva na qolo rini;
va nabu nia poka
pude lopu niu lamae.
5 Sari dia tamasa arini si guana beku sapu vekoi rini pa inuma pude va
matamatagutu kurukuru,
na lopu boka zama bari;
kaqu ta paleke tu sari
sina lopu boka ene.
Mi lopu matagutu ni;
na lopu kaqu boka va sigiti gamu rini,
babe va leana gamu."

6 Loke tie si gugua Agoi, Zihova,
na Tamasa lavata si Agoi,
meke sa Pozamu si ta gilana koasa Mua ṉiniraṉira.
7 Esei kote lopu todoṉo nigo si Agoi,
ura Agoi mo sa Baṉara tadi doduru butubutu?
Mua Goi sari doduru vina lavata.
Koari doduru tie gilagilana pa ninae butubutu
meke koari doduru dia binaṉara,
si lopu keke si gugua Agoi.*
8 Doduru arini si na tie pupuhudi, loke dia ginilagilana;
na tava tumatumae si arini koari na beku huda sapu loke laedi.
9 Na siliva si mae guadi pa Sipeini
meke na qolo si pa Upazi.
Sapu tavetia sa tie peqopeqo meke sa tie tavetavete pa qolo,

* **9:24** 1 Kor 1:31; 2 Kor 10:17 * **9:26** Sa tie ta magu si lulia sa vinariva egoi te Ebarahami, koe Zihova. * **9:26** TTA 7:51 * **10:7** Rev 15:4

si tava pokopoko pa poko buma meke pepolo,
doduru si ta tavete koari na tie pitipiti bokabokadi.
10 Ba e Zihova si na Tamasa hinokarana;
Asa sa Tamasa toana, meke sa Baṉara sapu loke vina betona.
Totoso bugoro Sa, si niu sa kasia popoa;
meke sari na butubutu si lopu boka turu va tia ia sa Nana tinaṉaziri.
11 Tozini sapu guahe: “Sari tamasa hire, sapu lopu tavetia sa maṉauru meke sa popoa pepeso, si kote murimuri koasa popoa pepeso meke pa kauruna sa maṉauru.”

Na Kinera Vinahesi La Koe Tamasa

12 Ba Tamasa tavetia sa popoa pepeso koasa Nana ṉiniraṉira;
va podakia Sa sa kasia popoa pa Nana ginilagilana lohina
meke repaha vura nia Sa sa maṉauru pa Nana ginilae.
13 Pana zama Sa pa paka maṉauru, sari kolo pa galegalearane si kurumu;
va ale sagei Sa pa hukihukiri popoa pepeso sari na lei.
Garuni Sa sari na kapi turaṉae na ruku
meke garunia Sa sa givusu guana maena pa Nana lose naqinaqitiana givusu.
14 Doduru tie si pupuhu meke loketoṉa tumae nia;
doduru tie tavetavete pa qolo si kurekure ni sari dia beku.
Sari nana kineha si na kokohadi;
na lopu boka siṉo si arini.
15 Na loke laedi si arini, na tiṉitoṉa variva hegeredi;
pana kamo sa dia totoso vinaripitui, doduru arini si kote ta huara palae.
16 Ba sa Tamasa tadigita pa tutina e Zekopi si lopu gugua arini,
ura Asa taveti sari doduru tiṉitoṉa,
turaṉae tugo se Izireli, sa butubutu sapu tago ia Sa,
e Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa.

Sa Tinaraovo sapu Kote Kamo

17 Va nama i sari mia vina qaqiri pude taluarae,
sari mia kana si ele koa vari likohae nia sa popoa Zerusalema.
18 Ura, hiera gua si zama nia e Zihova:
“Kamahire si kote buli vura ni Arau
si arini pu koa koasa popoa hie;
kote na tinasuna nomana si va kamo ni Rau si arini pude sa dia tinasigiti si nomana hola.”
19 Zerusalema si kabo vura,
“Tasuna si rau, na koa ta sigiti!
lopu boka ibu sa bakora!
Ba zama si rau telequ,
‘Hie si na qua minoho meke kaqu va hola ia mo arau,’ gua.
20 Ta huara sa qua ipi;
doduru ikuna si kumata.
Sari tuqu koreo si ta luarae koa rau meke lopu koa;
ke loke tie si koa pude va turu ia sa qua ipi
babe pude tavetia sa vasina kote aqoro si rau.”
21 Sari sepati si pupuhu
meke lopu nanasa la koe Zihova;
ke lopu bokaboka si arini
meke sari dia sipi si talahuarae.
22 Va avoso! Na inavoso si korapa mae,

na vevehe nomana si mae gua koari popoa pa kali gede!
Na kote huara pani sa qeto minate sari na vasileana pa Ziuda,
va evaṉa ni na tometomeana tadi na siki pinomo.

Sa Vinaravara te Zeremaea

23 Zihova, gilania rau sapu sa tinoa tanisa tie si lopu nana sa;
lopu nana sa tie pude totoli nia sa nana inene.
24 Mu nore au, Zihova, ba pa ṉinoṉo mo,
lopu pa Mua binugoro,
ura kote va mate au Goi.
25 Zoropo vura nia sa Mua tinaṉaziri koari na butubutu pu lopu gilana Igo si Agoi,
koari na tinoni pu lopu vahesi ia sa Pozamu.
Ura arini si ele va matei sari koburu te Zekopi;
ele va mate beto pani rini meke va ivulu pania rini sa nana popoa.

11

Se Zeremaea meke sa Vinariva Egoi

1 Hie sa zinama sapu vala nia e Zihova koe Zeremaea: 2 “Mu avosi sari
vina toṉoto pa korapana sa vinariva egoi. Mu tozini sari na tinoni pa Ziuda
meke sarini pu koa pa Zerusalema. 3 Tozini sapu hiera gua si zama nia e
Zihova, sa Tamasa pa Izireli: ‘Mani ta levei sa tie pu lopu va tabei sari vina
toṉoto koasa vinariva egoi hie, 4 sari vina toṉoto pu garunu ni Arau koari
na tiatamamia totoso turaṉa vurani Arau si arini pa Izipi, vura taloa koasa
tina sigitina sa nika lerana sana.’ Zama si Rau, ‘Va tabe Au meke taveti
sari doduru gua pu garunu ni Rau koa gamu, meke gamu si kote na Qua
tinoni, meke Arau si kote mia Tamasa. 5 Gua meke kote tiqe va gorevura i
Arau sari na vina tatara pu tokotokoro ni Arau koari na tiatamamia, sapu
pude poni gamu sa pepeso masuruna sapu sokua na ginani na zipale,’ gua.
Asa sa popoa sapu tagoa gamu ṉinoroi.”
Olaṉa si rau, “Mani gua tugo, Zihova.”
6 Zama se Zihova koa Rau, “Mu zama vura ni sari zinama hire koari na
vasileana pa Ziuda meke koari na siraṉa pa Zerusalema: ‘Mi avosi sari
na vina toṉoto koasa vinariva egoi hie; mamu luli i. 7 Podalae pa totoso
sapu turaṉa vurani Rau sari na tiatamamia pa Izipi kamo ṉinoroi, si va
balau pilipule i Arau si arini, “Mi va tabe Au,” guni ni Arau. 8 Ba lopu hite
va avoso babe va taliṉa mae si arini; na luli tu arini sari bulo kaleanadi
sapu tasunadi hola. Ke va kamoni Rau koarini sari lineveleve pu koa koasa
vinariva egoi sapu garunu nia Rau koarini pude lulia gua ba lopu lulia tu
arini.’ ”
9 Ke zama guahe se Zihova koa rau, “Kaiqa tie si va gugue pa vari
korapadi ri na tinoni pa Ziuda meke koarini pu koa pa Zerusalema. 10 Ele
pule la si arini koari na sinea tadi na tiatamadia; arini pu korodia avosi sari
Qua zinama. Ele luli rini sari votiki tamasa. Sa butubutu pa Izireli meke
sa butubutu pa Ziuda si ele sekea rini sa vinariva egoi pu tavetia Rau koari
na tiatamadia. 11 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova: ‘Kote va kamo
ni Rau si keke tinasuna sapu lopu kote boka govete nia rini. Be kabo mae
si arini koa Rau ba lopu kote avosi Rau. 12 Sari vasileana pa Ziuda meke
sari na tinoni pa Zerusalema si kote kabo la koari na tamasa pu va uququ
ni oto huda humaṉa lea rini, ba lopu kote boka ta tokae hokara ni rini
pana kamo sa dia totoso tasuna. 13 Agoi Ziuda, sari tamasa tamugoi si soku
gua tugo sari mua vasileana agoi; meke sari na hope pu taveti goi pude

va uququ oto huda humaṉa lea la koe Beolo sa tamasa variva kurekurena
sana, si soku gua tugo sari na siraṉa pa Zerusalema.'
14 Mu lopu varavara poni sari tie hire babe kabo i babe tepatepa poni si
arini, sina lopu kote va taliṉa la si Arau pana kabo mae si arini koa Rau
pa dia totoso tasuna.
15 Na sa si tavetia rina tinoni Izireli pu tataru ni Rau pa Qua Zelepade
sipu korapa taveti tugo rini sari soku dia tinavete kaleadi?
Vegua boka tava leseve pa tinasuna si gamu sina va vukivukihi si
gamu?
Ura totoso taveti tu gamu sari mia tinavete kaleadi
si tiqe qetuqetu hola si gamu."
16 Izireli, na huda olive masiqarana poza nigo e Zihova si goi,
sapu variva dogoro meke vua va leana.
Ba koasa kurumuna sa raneboṉi nomana
si kote va katu nia nika Sa,
meke va moku pani sari lelaṉana.
17 Se Zihova Tadi na Qeto Minate, pu letemu si goi, si ele garunu atu nia
sa tinasuna koa goi, sina sa butubutu Izireli meke sa butubutu Ziuda si ele
taveti sari hahanana kaleadi meke va gevuru Au pude bugoroni sari na
vina uququ oto huda humaṉa lea la koe Beolo.

Sa Kinuhana pude Va Matea se Zeremaea

18 Va dogoro nau e Zihova sapu kuhana nau rini si rau ke gilania rau,
meke dogoria tugo rau sapu nasa si korapa tavetia rini. 19 Na guana lami
mo si arau sapu ta turaṉa la pude tava mate; lopu rovea rau sapu ele
kuhana nau rini si arau, ba sa dia zinama si guahe,
"Mada huaria sa huda meke sari vuana;
mada seke pania gana koasa popoa tadi tie toadi,
pude mani lopu tava nonoga sa pozana sa," gua.
20 Ba, Zihova Tadi na Qeto Minate, Agoi pu pitu pa tinoṉoto meke podeki
sari bulo na binalabala tadi na tie, maqu dogoro Igo tubehi Agoi sari tie
hire, sina koa Goi mo si veko atu nia rau sa qua ginugua hie.
21 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova pa guguadi ari tie pa Anatoti
pu hata ia pude vagi pania sa mua tinoa meke zama guahe, "Beto, mu lopu
korokorotae pa Pozana e Zihova, pude lopu gua si kote mate si agoi pa lima
mami," gua. 22 Ke hiera gua si zama nia Arau Zihova Tadi na Qeto Minate:
"Kaqu va kilasi Arau si arini. Sari dia tie vaqura si kote mate pa vedara
meke sari dia koreo na vineki si kote mate pa soṉe. 23 Lopu kaqu keke
arini si kote koa hola, ura na tinahuara si kote va kamo ni Arau sari tie pa
Anatoti pana kamo sa dia totoso pude tava kilasa."

12

Nanasia Zeremaea se Zihova

1 Zihova, Agoi si toṉotomu lamo,
pana vari tokei nia arau si keke ginugua koa Goi.
Ba maqu zama nia koa Goi sa Mua vinilasa toṉotona.
Na vegua ke tagotago sari tie kaleadi?
Na vegua ke bokaboka sarini pu lopu raṉe Igo si Agoi?
2 Agoi mo letei, meke va gore karoso si arini.
Toqolo si arini meke vua si arini,
meke Agoi mo si koba koa pa berudia
ba seu pa bulodia.

3 Zihova, ba Agoi gilanau si arau;
dogoro au Goi meke podeki Goi sari qua binalabala pa guguamu Agoi.
Mu ririhi taloani si arini pude hovai guana sipi!
Veko vata kale i pude aqa nia sa rane pude tava mate!
4 Ve seunae gua kaqu koa popa eko sa popoa,
meke sari na duduli koari na doduru vasidi si harahara?
Sina kaleadi sari na tie pu koadi pa korapana,
ke mate sari na kurukuru ṉame na kurukuru tapuru.
Ba sari tie si korapa zama guahe,
“Lopu kote dogoria na tie sapu sa si kote ta evaṉa koa gita,” gua.
5 Olaṉa se Zihova, “Be haqala varivose turaṉi agoi sari tie
meke va mabo igo rini si agoi,
si vegua meke kote varivose turaṉi goi sari na hose?
Be tubarae nigo si goi pa pezara kalalasana,
si vegua meke kote boka ia goi sa raqo pa Zodani?
6 Sari tasimu koreo pa mua tatamana soti,
arini mo qoraqora nigo si agoi;
arini si vevehe va noma, zamazama nigo si agoi.
Mu lopu raṉei,
be vegua zama va leana gua si arini koa goi,” gua.

Talotaṉa ni Zihova sari Nana Tinoni

7 Zama pule guahe se Zihova, “Kote veko pania Rau sa qua butubutu,
sa Qua tinago si kote etulu pania Rau;
kote variponi nia Rau si asa pu tataru nia Rau
la koari na limadi ri nana kana.
8 Sa Qua tinago si ele taliri pule mae Au
guana laione pa soloso.
Kurumu mae Au sa,
ke kana ia Rau.
9 Sa Qua tinago si guana kurukuru tapuru,
sapu vari likoho nia ri kurukuru hena tie matedi.
La mamu varigara mae ni sari doduru kurukuru ṉame nomadi;
va mae i pude madi gani va beto pani.
10 Soku votiki sepati kote ṉovalia sa Qua inuma vaeni,
meke neti va ṉovalia sa Qua inuma;
kote iliri ia rini sa Qua inuma
la pa pepeso popana meke ta huarana.
11 Kote na pepeso ta huarana meke ta kiluna,
popa meke ivulu pa kenuqu Rau;
sa doduruna sa popoa si kote ta evaṉae qega
sina loke tie si tataru nia.
12 Kote mae gua sari tie huhuara koari doduru toqere loke hudadi pa qega,
ura sa vedara te Zihova si kote va mate tie
podalae pa keke kalina sa popoa kamo la pa keke kalina;
loke tie si kote boka govete.
13 Kote lete huiti si arini ba kote pakete hilibubuku;
kote tavetavete ṉiṉira ba loke lineana si gorevura.
Ke mi paketia sa kinurekure
koa gua koasa tinaṉaziri te Zihova.”

Sa Vina Tatara La koari na Butubutu pa Vari Kalina Izireli

14 Hiera gua si zama nia e Zihova: “Ari butubutu kaleanadi pu tuqe vagia
sa pepeso sapu vala nia Rau koari Qua tinoni pa Izireli, si kote rabutu pani

Rau koari dia pepeso si arini kekeṉoṉo gua sapu kote saputu vagi pule nia
Rau sa butubutu Ziuda pa vari korapa dia. 15 Ba mudina sapu rabutu pani
Rau si arini si kote tataru pule ni Rau, meke turaṉa pule lani pa dia hopeke
pepeso pu tagoi rini, pule la pa hopeke dia popoa. 16 Meke be tumae va
leana nia rini sa vinahesiqu meke tokotokoro pa Pozaqu meke zama guahe,
‘Gua sapu toana gua se Zihova,’ kekeṉoṉo gua mo sapu va tumatumae i
rini sari Qua tinoni pude tokotokoro pa pozana Beolo, si kote tava poni
lolomo si arini pude koa somana koari Qua tinoni. 17 Ba be keke butubutu
si lopu hiva va avoso, si kaqu la Rau meke rabutu pani hokara nia, meke
huara pania,” zama vura gua se Zihova.

13

Na Belete Lineni

1 Hiera gua si zama nia e Zihova koa rau: “La mamu holua si keke belete
lineni, mamu dikuru nia pa kopetemu, ba lopu va tiqu nia pa kolo.” 2 Ke
holua rau si keke belete, gua sapu garunu nia e Zihova, meke dikuru nia
rau pa kopetequ.
3 Meke vina rua totoso si kamo mae sa zinama te Zihova: 4 “Vagia sa
belete sapu holua goi meke sapu korapa va sage ia goi pa kopetemu, mamu
la kamahire pa Ovuku Iuparetisi; mamu tomea vasina pa qoqoro patu sa
belete.” 5 Ke la si rau pa Iuparetisi meke tomea, gua sapu tozi nau e Zihova.
6 Hola soku rane si zama au e Zihova si rau, “La kamahire pa Iuparetisi;
mamu vagia sa belete sapu tozi nigo Arau pude tomea vasina.” 7 Ke la si
rau pa Iuparetisi meke geli vagi pule nia sa belete meke vagi pania vasina
pu tome nia rau, ba kamahire si popozu tu meke sapu kaleana hokara tu
sia.
8 Beto asa si kamo mae sa zinama te Zihova koa rau: 9 “Hiera gua si
zama nia e Zihova: ‘Gua tugo asa kote huara guni nia Rau sa vinahesi pule
te Ziuda meke sa vinahesi pule lavata te Zerusalema. 10 Sari tie kaleadi
arini pu korodia avosi sari Qua zinama, pu luli sari bulo tasunadi tadi
kasa meke hata luli sari kaiqa tamasa pude nabulu ni meke vahesi, si kote
gua sa belete hie, sapu loke laena hokara!’ 11 Zama vura guahe se Zihova,
‘Gua sa belete sapu ilupae pa kopete tie, si pusi vagi Rau sa doduruna sa
butubutu Izireli meke sa doduruna sa butubutu Ziuda, pude na Qua tinoni
pu kote vahesi meke va lavata Au meke va ululia sa Pozaqu. Ba lopu hite
va avoso mae Au rini.’

Sa Bogu Vaeni

12 Mamu zama la guahe koari kasa: Hiera gua si zama nia e Zihova, sa
Tamasa pa Izireli: ‘Doduru bogu vaeni si kaqu siṉi i na vaeni.’ Meke be
zama si arini koa goi, ‘Na ta gilanana mo sapu asa, sapu doduru bogu vaeni
si kaqu siṉi i na vaeni!’ gua, 13 si mamu tozini si arini sapu, ‘Hiera gua si
zama nia e Zihova: Arau kote va siṉi ni vaeni sari doduru pu koa koasa
popoa hie, podalae koari na baṉara pu habotu pa habohabotuana baṉara
te Devita, sari na hiama, sari poropita meke doduru pu koa pa Zerusalema.
14 Kote vari huara ni Rau, koreo koasa tamana na gua, zama vura gua si
Arau Zihova. Lopu kote va malumu ia Rau sa tataru babe tinalotaṉa babe
tataru variva taleosae pude hukata Au pude va mate pani.’ ”

Va Balau nia Zeremaea sa Vinahesi Pule

15 Va avoso mamu va taliṉa mae,
mi lopu vahesi puleni gamu,
ura se Zihova si ele zama.

16 Mi ponia sa vina lavata koe Zihova sa mia Tamasa,
sipu lopu ele va mae ia Sa sa hinuporo,
sipu lopu ele ta tubarae sari nenemia
koari na toqere sapu opoadumi.
Korapa doṉo hata ia gamu sa kalalasa,
ba kote iliri la nia Sa pa huporo dudukurumu
meke hobe la nia pa hinuporo nomana.
17 Ba pana lopu va avoso si gamu,
si kote tome si arau meke kabo
koa gua koasa vinahesi pule tamugamu;
kote kabo sisigiti sari mataqu,
kote zoloro vurai na kolomata,
sina sari sipi te Zihova si kote ta raovo taloa.
18 Zama se Zihova, “Zeremaea, mu zama la ia sa baṉara meke sa tinana,
‘Mi gore mae koari na mia habohabotuana baṉara,
ura sari mia toropae baṉara leleadi
si kote hoqa gore pa batumia.’
19 Sari vasileana nomadi pa popoa Neqevi[d] si kote ta tuku,
meke loke tie si kote boka kamo la koa rini koa gua koari na kana.
Doduru pa Ziuda si kote ta raovo taloa,
ta paleke taloa beto pude koa nabulu pa votiki popoa,” gua se Zihova.
20 Eṉa sagei matamia mamu doṉo la,
sari na kana si korapa mae gua pa kali gede.
Avei sari mia rovana sipi sapu kopu ni gamu,
sari sipi sapu zama va titie ni gamu?
21 Sa kote gua si gamu pana sarini pu baere i gamu,
si arini tugo si vekoi e Zihova pude va kilasa meke baṉara ni gamu?
Vea, lopu kote ta sigiti nia gamu
guana barikaleqe podopodona?
22 Meke pana nanasa puleni gamu,
sapu “Na vegua ke ta evaṉa si hie koa gami?” gua.
Ta evaṉa si asa koa gua koari na mia soku sinea;
gua ke ta sira palae sari mia tivitivi
meke sari tinimia si ta ṉoṉovala.
23 Vegua, boka hobea sa tie Itiopia sa kapuna
babe sa leopadi koasa kidakida pa tinina?
Ke lopu kote boka tavete va leana tugo si gamu
pu ele manavasa tavete va kaleana.
24 Hiera gua si zama nia e Zihova, “Kote va hurakatae gamu Rau guana
duduli popana
sapu palekia na givusu mae guana pa qega.
25 Asa si paqaha poni gamu Rau,
sa mia hinia va toṉotia Rau pude tamugamu,
sina muliṉi Nau gamu si Arau
meke raṉe la koari na tamasa kokohadi.
26 Kote la Rau daku sage lani pa isumata mia sari mia tivitivi
pude ta dogoro sa mia kinurekure,
27 sari mia binarabarata na nenere hata pude ta puta turaṉa gua,
meke sa mia hahanana maqota variva kurekuredi!
Ele dogori Rau sari mia vinahesi beku variva malederedi
koari na toqere na pezara.
Na tinalevei si koa koa goi, Zerusalema!

Vea seunae gua si kote koa boni eko si goi?” zama vura gua se Zihova.

14

Sa Dada sapu Kaleana Hola

1 Hiera sa zinama te Zihova la koe Zeremaea pa guguana sa dada:
2 “Ziuda si besu,
sari na tie koari na vasileana si kuliusu na tata mate,
kaboa rini sa pepeso,
na tinaruqoqo si sagesage nana pa Zerusalema.
3 Sari koimata si garuni sari dia nabulu pude vagi kolo;
la si arini koari na pou ta gelidi vasina tava naqiti sa kolo, ba loke kolo si koa.
Ke paleke pule ni rini sari na zagi kokobadi;
kurekure meke nunala si arini, meke nobi rini sari batudia.
4 Sa pepeso si pokata
sina loke rukuna sa popoa;
nunala sari tie lelete pa inuma
meke nobi rini sari batudia.
5 Sa kurukuru dia mamaqota pa pezarana
si veko pania sa sa tuna sapu tiqe podoa sa
sina loke duduli si koa.
6 Doṉ'ki pinomodi si turu koari toqere loke hudadi
meke siṉo guana siki pinomo ṉaṉahadi;
sari matadi si lopu dodogorae valeana
sina loke ginani si koa.”
7 “Sari Qua tinoni si kabo vura mae koa Rau:
‘Sari mami sinea si zutu puleni gami si gami,
ba pa laena sa Pozamu, Zihova, si mamu tokani gami.
Ura ele taliri va seu hola taloa si gami koa Goi
meke ele tavete va sea si gami koa Goi soku totoso.
8 Agoi mo si raṉe Igo Izireli,
sa Hinarupu pa totoso tasuna,
ba vea ke guana tie karovomu si Goi koasa popoa,
guana tie ene maena meke puta keke boṉi?
9 Vea ke guana tie hodahodakana tu si Goi,
guana varane sapu loke nana ṉiniraṉira pude variharupi?
Zihova, Agoi si koa Mua pa vari korapa mami,
meke gami si na tie tamugoi mo;
mu lopu etulu gami!’ ”
10 Hiera gua si zama nia e Zihova pa guguadi sari Nana tinoni:
“Na ene va seu si okoro hola nia rini;
lopu boka tuqe puleni rini sari nenedia.
Ke lopu qetu ni e Zihova;
kamahire si kote balabala pulei Sa sari dia kinaleana meke va kilasi koari dia sinea.”
11 Meke zama se Zihova koa rau, “Lopu varavara pude va bulei dia kinoa sari tie hire. 12 Na be madi pa ginani sari tie hire, ba lopu kote avosi Rau sari dia kinabo; be vukivukihi va uququ na vinariponi huiti si arini, ba lopu kaqu qetuni Rau si arini. Na kote latu Rau meke huari tu pa vedara, na soṉe, meke pa oza.”

13 Ba zama si rau, “Baṉara Zihova, sari poropita si tozini sari tie sapu,
‘Lopu kote dogoria gamu sa vedara babe tasuna pa soṉe. Hinokara kote
poni gamu Rau sa binule koa holana koasa popoa hie,’ gua.”
14 Ke zama se Zihova koa rau, “Sari poropita si korokorotae kokoha pa
Pozaqu Rau. Na lopu Arau garuni, babe vizati babe zama la i si arini. Na
korokorotae si arini koa gamu pa dinogodogorae kokohadi, na tepa tinokae
koari tomate, vinahesi beku meke zinama hoboro pa dia binalabala soti
mo. 15 Gua ke, hiera gua si zama nia Arau Zihova pa guguadi sari na
poropita pu korokorotae pa pozaqu Rau: Arau lopu garuni si arini, ba
zama si arini, ‘Loke vedara babe soṉe kote tiqua sa popoa hie,’ gua. Sari
poropita tugo hire si kote mate pa vedara meke pa soṉe. 16 Meke saripu
korokorotae la i rini si kote ta gona vura la koari na siraṉa pa Zerusalema
totoso kamo sa vedara meke soṉe. Kote loke tie si koa pude pomunu ni si
arini babe sari dia barikaleqe, sari tudia koreo babe vineki. Kote va kamo
ni Arau sa tinasuna sapu garo koari na dia tinavete.
17 Ke garunau e Zihova si rau pude tozia sa qua tinalotaṉa koa rini:
‘Mani sa mataqu si zoloria na kolomata
boṉi na rane meke lopu noso;
sina sari qua tinoni, si ta seke
meke bakora va kaleana.
18 Be vura la si arau pa pezara,
si kote dogori mo rau sari tie ta sekedi pa vedara;
be nuquru la si rau koasa vasileana nomana,
si kote dogori rau sari tie matedi pa soṉe.
Sari poropita meke hiama
si ele ta vagi taloa la koasa popoa sapu lopu gilania rini.’ ”

Tepa Sisigiti sari Tie Koe Zihova

19 Vegua, ele kilu pani hinokaria Goi se Ziuda?
Vegua, etulia mo Goi si pa Zaione?
Na vegua ke va bakora gami Goi
meke lopu boka ta salaṉa?
Hata ia gami sa binule
ba loke lineana si kamo mae,
na totoso pude salaṉa
ba si holoqoru tu.
20 Zihova, sari mami kinaleana si tumaeni gami
meke sari na sinea tadi na tamamami;
gami si hinokara ele sekea gami sari na Mua tinarae.
21 Ba pa laena sa Pozamu si Mu lopu veko pani gami;
Mu lopu va kamo nia kinurekure sa Mua habohabotuana tolavaena,
Mu balabala ia sa Mua vinariva egoi koa gami;
Mamu lopu kumatia.
22 Vegua, ele keke rina beku koari na butubutu huporo garunu mae nia sa
ruku?
Vegua, boka sa galegalearane telena pude hoqa gore mae nia sia?
Lokari, Zihova mami Tamasa, na Agoi tu bisa.
Gua asa ke koa Goi mo si raṉe atu gami,
ura na Agoi mo vata evaṉi sari doduru hire.

15

Ta Levei sari Tie Ziuda

1 Meke zama se Zihova koa rau, “Be e Mosese babe e Samuela si turu pa
Kenuqu, ba lopu kaqu taleoso ni Rau sari tie hire. Na lopu kote tokani Rau,
garunu taloa ni!* 2 Meke pana nanasa igo rini, ‘Pavei kote la si gami?’ gua,
si mu tozini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova:*
Sarini pu ta hia nia pude mate, si la pa minate;
sarini pu tana vedara, si la pa vedara;
sarini pu tana soṉe, si la pa soṉe;
sarini pu tana ta turaṉa taloa, si la pa tinaraovo.’ ”
3 Hiera gua si zama vura nia e Zihova, “Ka made tiṉitoṉa huhuara si
kote garunu atu ni Arau koa rini: na vedara pude seke va mate, sari
siki pude ririhi taloa ni sari tinidia, sari kurukuru pa galegalearane meke
kurukuru ṉame pude gani sari tomatedi. 4 Kote va doṉo hikare i Arau
koari na butubutu pa popoa pepeso si arini, koa gua koari tinavete kaleadi
pu taveti Manase, sa tuna koreo Hezikaea sa baṉara pa Ziuda, pa popoa
Zerusalema.*
5 Esei kote tataru nigo, Zerusalema?
Esei kote besu nigo?
Esei kote noso meke nanasa sapu vegua si goi?”
6 Zama pule se Zihova, “Gamu ele kilu Au si Arau,
meke va mudi mae Au gamu.
Ke kote tuqe vagi gamu Rau meke ilasa gamu;
kamahire lopu boka va vura tataru si Rau koa gamu.
7 Kote oki sage ni Arau pa givusu guana duduli popana
pa hopeke dia vasileana pude mani ta paleke taloa la pa ninae popoa.
Kote va kamo ni tinalotaṉa Rau meke tinahuara sari Qua tinoni,
ura lopu ele hobei rini sari dia hahanana kaleadi.
8 Kote va sokui Arau sari dia naboko
hola ni sari na onone pa masamasa.
Sari mia tie vaqura si kote va matei Rau
meke va tasuna i sari tinadia.
Kote va kamo va hodakia Rau koa rini
sa tinasigiti meke minatagutu.
9 Sa tinadia ri ka zuapa si mabubulu,
meke siṉo mamata sina loke tuna kamahire,
guana lodu sa rimata tanisa sipu korapa rane sa popoa.
Sari pu koa hola si kote va matei Arau pa vinaripera pa kenudi rina dia
kana,” zama vura gua se Zihova.

Nominomi se Zeremaea

10 Tinaqu, talotaṉa si rau, vea ke podo au goi si rau?
Na koa vari tokei qua mo koasa doduruna sa popoa!
Lopu hite tepa babe variponi poata si rau,
ba leve beto au doduru tie.
11 Zama se Zihova,
“Hinokara kote va maluara igo Arau koari na mua kana;
hinokara kote tepa tinokae si arini koa goi
koari totoso tasuna meke talotaṉa.
12 Vea, boka moku aeana sa tie,
aeana mae guadi pa kali gede, babe na boronizi?
13 Sari mia poata na tinagotago
si kote variponi ni Rau koari mia kana,

---

* **15:1** Ekd 32:11-14; Nab 14:13-19; 1 Samuela 7:5-9 * **15:2** Rev 13:10 * **15:4** 2 Baṉ 21:1-16; 2 Koron 33:1-9

koa gua koari mia sinea pa doduruna sa mia popoa.
14 Kote va pinausu gamu Rau koari mia kana pa popoa sapu lopu gilania
gamu,
ura sa Qua tinaṉaziri si huruṉu guana nika sapu kote sulu eko la mo.”
15 Meke zama si arau:
“Zihova, gilania Mua mo;
balabala au; Mamu toka nau.
Tubehe poni au koari kasa pu hiva va mate au.
Mu lopu tataru ni sari qua kana, lala si kote mate mo si rau;
balabala ia sapu pa ginuguamu Agoi si kurekure si rau.
16 Totoso kamo mae sari Mua zinama si henai rau;
na qua qinetuqetu si arini pa buloqu,
ura ta pozae na poropita te Zihova si arau,
sa Tamasa Tadi na Qeto Minate.
17 Lopu hite habotu turaṉi rau saripu zokoro meke hegehegere,
lopu hite qetuqetu turaṉi arau;
koa eke si rau koa gua sapu vizata au Goi si arau,
meke va siṉi nau binugoro Goi koari na dia sinea.
18 Na vegua ke sa qua tina sigiti hie si lopu boka beto meke sa bakora si
lopu boka ibu?
Hiva va talotaṉau Goi guana bukaha sapu noso,
na tototolo sapu popa?”
19 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova:
“Be kekere pule goi si kote vagi pule nigo Rau
pude mu nabulu Nau;
be sari mua zinama si arilaedi meke lopu hoborodi,
si kote zamazama poni Au goi si Arau.
Sari tie hire si madi kekere pule atu koa goi,
ba agoi si mu lopu kekere la koa rini.
20-21 Kote guni nigo Arau na goba koari na tie hire,
na goba sapu tava ṉiṉira pa boronizi;
kote raza igo rini ba lopu kote bokaboka si arini,
ura Arau koa turaṉigo si agoi
pude harupu igo meke lavelave nigo.
Kote harupu igo Rau pa limadia ri na tie kaleadi meke rupaha vagi pule
nigo pa dia ṉiniraṉira,”
zama vura gua se Zihova.

16

Ta Hukata se Zeremaea pude Vari Haba

1 Meke kamo mae sa zinama te Zihova koa rau: 2 “Lopu kaqu varihaba
si agoi meke vagi koburu koasa popoa hie.” 3 Ura hiera gua si zama nia e
Zihova pa guguadi ri na koreo na vineki pu podo koasa popoa hie meke gua
tugo sari na barikaleqe sapu tinadia rini meke sari palabatu sapu tamadia
rini: 4 “Kote mate si arini pa minoho sapu kaleadi hola. Loke tie kote kaboi
babe pomunu ni, ba kote guana remoremo si arini pa pepeso. Kote mate
si arini pa vedara meke soṉe, meke sari tinidia si kote na ginani tadi na
kurukuru pa galegalearane meke na kurukuru ṉame pa popoa pepeso,”
gua.
5 Ura hiera gua si zama nia e Zihova: “Mu lopu nuquru pa vetu
haqohaqoana; lopu la besu babe va sare, sina ele vagi pania Rau sa Qua
minana, Qua tataru nabuna, meke Qua tataru variva taleosae koari tie

hire. 6 Tie nomadi meke hitekedi si kote mate koasa popoa hie. Lopu kote
ta pomunae babe ta kaboe, meke loke tie kote va bakora pule nia babe
neri va golugolu pa tinalotaṉa. 7 Loke tie kote poni ginani pude va manoti
sarini pu kaboi sari pu mate, be tamadia sia babe tinadia, meke loke tie
kote poni napo pude tokani.
8 Mu lopu nuquria sa vetu vasina korapa inevaṉa si arini meke la habotu
pude hena na napo. 9 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova Tadi na Qeto
Minate, sa Tamasa pa Izireli: Pa mia totoso meke pa matamia si kote va
noso ia Rau sa hegere na qetu meke sa mamalaiṉi tadirini pu varihaba
koasa popoa hie.*
10 Pana tozi ni goi koa rini sari doduru pu gua hire meke nanasa igo arini
sapu, 'Na vegua ke kaqu va raza ni gami tinasuna noma hola tu e Zihova
si gami? Na sa si tavete va kaleania gami? Na sinea sa si tavete va sea
ia gami koe Zihova mami Tamasa?' 11 si mamu tozi ni sapu zama vura
guahe se Zihova, 'Ura na kilu Au ri na tamamia, meke luli rini sari votiki
tamasa meke vahesi rini. Kilu Au rini meke lopu kopu ni rini sari Qua
tinarae. 12 Ba sari mia hahanana gamu si kaleadi hola ni sari tamamia.
Doṉo la sapu ve tasuna gua sari bulomia sapu luli gamu, meke lopu va
tabe Au si Arau. 13 Ke kote gona vurani gamu Rau koasa popoa hie meke
la pa keke popoa sapu lopu gilania gamu babe sari tamamia, meke vasina
kote nabulu ni gamu sari kaiqa votiki tamasa boṉi na rane, meke lopu kote
tataru hokarani gamu Rau.' "

Sa Pinule pa Tinaraovo

14 Zama pule se Zihova, "Gua ba, sari rane si korapa mae, totoso sari tie
si kote beto tokotokoro pa pozaqu Arau sa Tamasa toana, pu turaṉa vura
ni pa Izipi sari tie Izireli. 15 Na kote tokotokoro si arini koa Rau sa Tamasa
toana, sapu turaṉa pule ni sari na tie Izireli koa sa popoa pa kali gede meke
koari doduru votiki popoa pule vasina pu hurakatae lani Rau si arini. Ura
kote vagi puleni Rau meke veko pule lani koasa pepeso pu poni nia Arau
koari na tiatamadia."
16 Zama pule se Zihova, "Ba kamahire si kote tioko vagi tie habu si Arau,
meke kote la habu vagi si arini. Beto asa si kote hata vagi tie hukue si Arau,
meke kote la hukue vagi pa doduru toqere na toa meke koari na bae patu.
17 Na dogoro betoi Rau sari doduru dia hahanana; lopu tome si arini koa
Rau, meke sari dia sinea si lopu paere pa Kenuqu Rau. 18 Kote va kilasi Rau
karua totoso hola ni sari na kinaleana taveti rini meke sari dia sinea, sina
ele va bonia rini sa Qua popoa koari na kineha variva malederedi sapu
lopu siṉodi meke va siṉi nia beku kaleanadi rini sa Qua tinago."

Na Vinaravara Rinaṉeraṉe te Zeremaea

19 Zihova, Agoi sa qua ṉiniraṉira meke qua vasina sapu ta gobana,
qua tometomeana pa totoso tinasuna,
sari butubutu si kote mae koa Goi koari vina betobeto popoa pepeso meke
kote zama,
"Loketoṉa si tagoa ri tamamami ba kobi tamasa kokohadi mo,
beku loke laedi meke loke ginugua leadi si vagi rini koa arini.
20 Boka tavete dia tamasa teledia sari tie?
Uve, ba lopu na tamasa si arini!"
21 "Gua ke kote va tumatumae i Arau,
kamahire kote va tumatumae ni Arau sa Qua ṉiniraṉira meke
binokaboka.

* **16:9** Zer 7:34, 25:10; Rev 18:23

Meke tiqe kote tumae nia rini sapu sa Pozaqu Arau si e Zihova.”

17

Sa Sinea meke Vina Kilasa te Ziuda

1 Zama se Zihova, “Na sesala aeana kubere ni rini sari sinea te Ziuda,
sa livona sa sesala si koa ia daemani,
ta kubere si arini pa ola bulodia ri na tie
meke pa kikihodi ri na dia hope.
2 Ari dia koburu ba tumae ni
sari dia hope meke sari beku huda kinehana sa barikaleqe se Asera
pa kaurudi rina huda aqoro meke koa ri na batu toqere.
3 Sa Qua toqere koasa popoa meke sari mia likakalae na tinagotago
meke sari na vasina vahesi beku koa rina toqere
si kote vala ni Rau koari na kana, pude na dia vinagi pa vinaripera,
koa gua koari mia sinea pa doduruna sa popoa.
4 Koari mia sinea telemia si kote ta vagi palae
sa mia tinago sapu ele ponini gamu Rau.
Kote va pinausu gamu Rau si gamu koari mia kana
pa popoa sapu lopu tumae nia gamu,
sina ele va huruṉu ia gamu sa Qua tinaṉaziri,
sapu kote sulu eko ninae rane.”

Kaiqa Votivotiki Zinamazama

5 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Mani ta levei si asa pu raṉe la pa tie,
asa pu kalavarae pa masa pude ṉiṉira,
meke sa bulona si taliri va seu koe Zihova.
6 Kote guana keke huda hitekena si asa pa qega
sapu loke lineana dogoria.
Kote koa si asa koari na patupatu pa qega,
pa vasina siṉia soloti meke loke tie si koa ia.
7 Tamanae sa tie pu raṉea se Zihova
pu kalavarae pa doduru bulona koa Sa.
8 Kote guana huda si asa sapu ta lete kapa pa kolo*
sapu va karoso tata pa tototolo.
Lopu kote matagutu si asa pana kamo sa maṉini;
kote buma eko lamo sari elona.
Pa totoso dada si lopu kote balabala mamata si asa
meke kote lopu makudo vua si asa.
9 Sa bulo si sekesekei hola ni doduru pule
meke tasuna salaṉana.
Esei boka tumae ṉia sia?
10 Arau, Zihova, si hata la pa korapana sa bulo
meke viliti sari binalabala,*
pude pia ia sa tie koari nana hahanana,
luli gua pa nana tinavete.”
11 Guana kokorako sapu opo va puzaka vovoto sapu lopu asa hira ni,
si sa tie sapu tagotago pa poata hinikodi.
Pana lopu ele komiha sari vuahenina si kote murimuri palae sari poata,
meke pa vinabetona si kote na tie pekipekina mo si asa.

Tepa Tinokae se Zeremaea Koe Zihova

* **17:8** Sam 1:3 * **17:10** Sam 62:12; Rev 2:23

12 Zama se Zeremaea, “Na habohabotuana baṉara tolavaena, vasina
tavahesi si Goi pa pinodalaena,
si sa vasina hopena pa nada Zelepade.
13 Zihova koa Agoi mo si raṉe atu Izireli,
ba doduru pu kilu Igo si kote tava kurekure.
Arini pu taliri va seu koa Goi si kote guana kinubekubere sapu ta kubere
pa kavuru meke murimuri palae,
sina ele kilu Igo rini si Agoi Zihova,
sa bukahana sa kolo tinoa.
14 Zihova, Mu salaṉau pude maqu ta salaṉa qua;
Mu harupau pude maqu ta harupu qua,
ura Agoi mo sapu vahesi Igo arau.
15 Na zama au rina tie si rau,
‘Avei sa zinama te Zihova?
Mani tava gorevura kamahire!’ gua.
16 Zihova, arau si na Mua sepati koari na tinoni meke lopu hiva beto nia
rau sa tinavete asa;
gilania Mua sapu lopu okoro nia rau pude va kamo ni tinasuna sari
tie hire.
Doduru pu zama ni sa beruqu si tumae beto ni Goi.
17 Lopu kote mae va holoqoru au Agoi;
na Agoi sa qua tometomeana pa rane tinasuna.
18 Mu vekoi sarini pu hiva va mate au pude madi kurekure,
ba kopu nau pude lopu kurekure;
Mu vekoi si arini pude madi matagutu,
ba kopu nau pude lopu holoqoru.
Va kamo ni koa rini sa rane tinasuna;
va tomo rua ni tinahuara.”

Sa Kinopuna sa Sabati

19 Hiera gua si zama nia e Zihova koa rau: “La mamu turu pa sasada
tadi na tinoni, vasina nuquru vura sari baṉara pa Ziuda; la turu tugo koari
doduru sasadana sa popoa Zerusalema. 20 Zama guahe koarini, ‘Avosia sa
zinama te Zihova, gamu na baṉara pa Ziuda meke gamu doduru tiena sa
popoa Ziuda meke doduru pu koa pa Zerusalema pu nuquru gua koari
sasada hire. 21 Hiera gua si zama nia e Zihova: Mi balau pude lopu
palepaleke mamata pa rane Sabati, babe palepaleke nuquru gua koari
sasadana sa popoa Zerusalema.* 22 Lopu va vura pinaleke koari mia vetu
babe tavetavete pa rane Sabati, kopu nia sa rane Sabati pude na rane
madina si asa, gua sapu garunu ni Arau koari tiatamamia. 23 Gua ba lopu
hite va avoso si arini babe va taliṉa mae meke korodia va avoso babe va
tabei sari Qua tinarae.
24 Ba Arau Zihova si zama vura, mi kopu valeana si gamu meke va tabe
Au, mi lopu palepaleke nuquru gua koari sasadana sa vasileana nomana
pa rane Sabati, ba kopu nia gamu sa rane Sabati pude madina si asa
meke lopu tavetavete koasa rane asa. 25 Be gua asa, si sari na baṉara
pu habotu koasa habohabotuana baṉara te Devita si kote nuquru gua
koari na sasadana sa vasileana lavata turaṉae koari na dia koimata. Arini
meke sari dia koimata si kote koi pa dia totopili varipera meke pa hose,
turaṉae sari na tie pa Ziuda meke arini pu koa pa Zerusalema, meke sa
vasileana lavata hie si kote koa ia tie ninae rane. 26 Sari tinoni si kote
mae gua koa rina vasileana pa Ziuda meke koari na vasileana hitekedi

* **17:21** Nehe 13:15-22

pa vari likohaena Zerusalema, pa pinaqaha popoa te Benisimane meke sari hubidi ri na toqere pa kali lodu rimata, koasa popoa toqetoqere pa Ziuda meke pa popoa Neqevi, meke kote paleke vinukivukihi va uququ, vinariponi huiti, na oto huda humaṉa lea, meke va vukivukihi zama leana la koasa Zelepade te Zihova. 27 Ba be lopu va tabe Au gamu pude va madia sa rane Sabati, meke palepaleke totoso nuquru gua koari na sasadana sa popoa Zerusalema pa rane Sabati, si kote katua Rau sa nika sapu tasuna vina matena koari na sasada pa Zerusalema meke kote kamo la koari na vasidi ta gobadi na ṉiṉiradi tanisa.’ ”

18

Sa Tie Tavetavete Raro

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo la koe Zeremaea: 2 “Gore la koa sa vetu tanisa tie tavetavete raro, meke vasina kote vatu nia Arau sa Qua inavoso.” 3 Ke gore la si arau koasa vetu tanisa tie tavetavete raro, meke dogoria rau sapu korapa tavetavete si asa koasa nana totopili tavete raro. 4 Ba sa raro sapu korapa va vura nia kineha sa si keha sea pa limana; ke huara ia sa sa pepeso bupara meke tavete pule ia sa si keke kineha raro pule, keha pule guni nia sa sapu goto pa nana binalabala.

5 Meke kamo mae sa zinama te Zihova koa rau meke 6 zama vura gua se Zihova: “Gamu pa butubutu Izireli, vegua lopu pada tavete guni ni gamu Rau gua sapu tavetia sa tie tavete raro hie? Gua sa pepeso bupara pa limana sa tie tavete raro, si gua tugo asa si gamu na butubutu Izireli pa Limaqu Arau. 7 Be tozi vura nia Rau, pa totoso sapu hiva nia Rau, sapu kote keke butubutu babe na binaṉara si kote tava rabutu, tava gore palae, babe ta huara, 8 ba be sa butubutu sapu va balau ia Rau si kekere pa nana hahanana, si kote hobe binalabala si Rau meke lopu va kamo la nia sa tinahuara sapu ele hiva tavete la nia Rau koa sa. 9 Meke be pa keke totoso pule si tozi vura nia Rau sapu keke butubutu babe na binaṉara si kote kuri ia babe podalae nia Rau, 10 ba pana tavete va sea si asa pa Kenuqu Rau meke lopu va tabe Au sa, si lopu kaqu va gorevura ia Rau sa hiniva leanana sapu hiva tavete la nia Rau koa sa.

11 Ego kamahire mamu la zama i sari na tinoni pa Ziuda meke arini pu koa pa Zerusalema sapu, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Dotu! Arau korapa va nama ni gamu si keke tinasuna meke korapa balabala ia si keke hiniva kaleana pude va razani gamu. Ke mi kekere koari mia hahanana kaleadi, mi hobei sari mia hahanana meke tinavetavete. Hopeke gamu si kaqu luara pani sari na mia sinea.’ 12 Ba kote olaṉa si arini, ‘Lopu boka si gami. Kote luli mo gami sari mami binalabala; kote hopeke luli gami sari bulo tasunadi meke kaleanadi tamigami.’ ”

13 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova:

“La nanasi sari na butubutu:
Esei ele avoso nia keke toṉa gugua hie pukerane?
Keke tiṉitoṉa kaleanana sapu variva magasa si tavetia sa Tuqu vineki ta
pinirovetuna, se Izireli. La vahesi votiki tamasa tu si asa.
14 Vegua, sa sinou pa toqere Lebanoni
si hite murimuri palae koari na patu pa batu toqere?
Vegua hoke noso sari leana ibudi sapu mae guadi pa toqere seuna asa?
15 Lokari, ba sari Qua tinoni si ele muliṉi Nau rini si Arau;
va uququ oto huda humaṉa lea la si arini koari na beku loke laedi,
sapu va tubarae ni koari na dia hahanana

meke lopu ene luli sari siraṉa koadi.
Va ene i rini pa vale siraṉa
meke koari na siraṉa lopu ta gilanadi.
16 Sa dia popoa si kote ta huara meke kote ivulu,
kote doṉo gorea ri na tie pu dogoria;
doduru pu ene hola si kote magasa
meke kote hiruhiru batu.
17 Guana givusu pa kali gasa rimata,
si kote talahuarae ni Rau pana govete ni rini sari na dia kana;
kote sa Mudiqu si kote va dogoro ni Rau meke lopu sa Isumataqu
koasa rane pana kamo sa tinasuna nomana koarini.”

Sa Kinuhaṉaṉa e Zeremaea

18 Zama si arini, “Mae mada va hoqa ia se Zeremaea; ura sari vina tumatumae koasa tinarae te Tamasa tadi na hiama si lopu kaqu noso, babe sari vinari tokae tadi tie gilae, babe sari zinama tadi na poropita. Ke mae, mada la rapatia pa zinama meke koroda va taliṉa i sapu tozi sa.”
19 Zihova va avoso mae au;
Avosi saripu zama ni ri qua kana!
20 Vegua, kaqu ta pia kinaleana tu sa lineana?
Ura korapa geli nau pou arini si arau.
Mu balabala ia sapu arau si turu pa kenumu Agoi
meke zama poni si arini
pude va taliri va seu ia koarini sa Mua tinaṉaziri.
21 Ke va kamo ni soṉe sari dia koburu;
va kamo lani koasa ṉiniraṉira tanisa vedara.
Sari dia barikaleqe si lopu va tago ni koburu, Mu va naboko i;
sari dia palabatu si madi tava mate,
meke dia tie vaqura si madi mate pa vedara pa vinaripera.
22 Mani ta avoso sa kinabo koari dia vetu
totoso va kamo va hodaka ni tie varane Agoi si arini,
ura ele geli nau pou rini si arau
meke tome nia sipata rini sari nenequ.
23 Zihova, ura Agoi ele gilani Mua,
sari doduru dia kinuhana pude va mate au.
Mu lopu taleoso ni sari dia tinavete sea
babe vulasa pani sari dia sinea pa Mua dinogodogorae.
Madi tava mate pa Kenumu Goi si arini;
va kilasi sipu korapa bugoro si Agoi.

19

Sa Zagi Porakana

1 Hiera gua si zama nia e Zihova: “La mamu holu vagia si keke zagi koasa tie tavete raro. Mamu turaṉi sari kaiqa tie tuturaṉa tadi na tinoni meke kaiqa hiama. 2 Mamu vura la koasa Lolomo Hinomu, tata koasa Sasada tana Videvide Raro Patu. Vasina si mamu zama vurani sari zinama sapu tozi nigo Arau sapu gua hie:* 3 Kei gamu na baṉara pa Ziuda meke na tiena sa popoa Zerusalema mi avosia sa zinama te Zihova. Hiera Gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: Va avoso! Kaqu va kamo nia tinasuna Rau sa vasina hie, sapu kote ta kiqili nia na taliṉa tie pana avosia. 4 Ura ele kilu Au rini meke sa vasina hie si tavetavete guni

* **19:2** 2 Baṉ 23:10; Zer 7:30-32, 32:34-35

nia rini tadi na tamasa karovodi; vukivukihi va uququ dia pa korapana
la koari na tamasa sapu arini babe sari tamadia babe sari na baṉara pa
Ziuda lopu gilani, meke va siṉi nia rini sa vasina hie koari na eharadi ri
na tie loke dia ginugua sea. 5 Taveti rini sari hope te Beolo pa batu toqere
meke vasina sului rini sari dia koburu koreo, na vinukivukihi la koe Beolo;
keke ginugua sapu lopu hite garunu nia Rau babe zama nia babe lopu hite
balabala ia.* 6 Ke mi balau, sari rane si korapa mae, totoso kote lopu poza
pule nia Topeti babe Lolomo Hinomu ri na tie sa vasina hie, ba na Lolomo
Va Mate Tie tu," zama vura gua se Zihova.
7 Zama pule se Zihova, "Koasa vasina hie si kote huara pani Arau sari
binalabala tadi pa Ziuda meke Zerusalema. Kote va hoqa i Rau koasa
vedara tadi dia kana, koari tie pu mae hata i pude va mate i, meke kote vala
ni Rau sari tinidia koari na kurukuru pa galegalearane meke na kurukuru
pa soloso. 8 Kote huara ilasa ia Rau sa vasileana lavata hie meke tavete
nia na vina sisireana; doduru pu ene hola si kote magasa meke kote va
sisire sina ta huara va kaleana sa vasina. 9 Kote henai rini sari masadi ri
na dia koburu koreo na vineki meke tadi dia baere. Arau kote tavete guni
ni arini, na kote mae sari dia kana meke koa vari likohae nia sa popoa
Zerusalema meke sarini pu koa pa korapana si kote tasuna.
10 Beto asa si mu porakia sa zagi sipu korapa doṉo dia si arini, 11 mamu
zama guahe koarini, 'Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
Gua sapu huara ilasa sa zagi si kote huara ilasa guni nia tugo Arau sa
butubutu hie meke sa vasileana lavata hie meke kote lopu boka ta tuvaka
pule. Kote pomunu ni rini sari tie matedi pa Topeti osolae loke lolomo
si koa. 12 Gua hie kote tavete nia Rau sa vasina hie meke koarini pu koa
vasina, Arau Zihova si zama vura gua: Kote tavete guni nia Arau pa Topeti
sa vasileana lavata hie. 13 Sari vetu pa Zerusalema meke tadi na baṉara
pa Ziuda si kote tava boni gua sa vasina pa Topeti. Sari doduru vetuvetu
vasina va uququ oto huda humaṉa lea rini pa batu vetu, si kote boni beto
gua tugo Topeti. Vasina sapu hoke vahesi la rini koari na pinopino, meke
zoropo poni vaeni rini koari dia tamasa beku.' "
14 Ta luarae se Zeremaea pa Topeti, vasina garunu la nia e Zihova pude
zama vura nia sa inavoso, meke la turu si asa koasa vasina varivarigarana
pa Zelepade te Zihova meke zama la koari doduru tinoni, 15 "Hiera gua si
zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: 'Va avoso!
Kote va kamo nia Arau koasa vasileana lavata hie meke sari vasileana
hitekedi pa vari kalina sari doduru tinasuna pu ele tozi vura ni Arau
koarini, sina tukui rini sari taliṉadia meke korodia va avosi sari Qua
zinama.' "

20

Se Zeremaea meke se Pasahuru sa Hiama

1 Avoso ni e Pasahuru gua sapu tozi e Zeremaea. Asa si na hiama meke
na ṉati palabatu pa Zelepade, meke sa tamana si e Ima. 2 Vagia sa se
Zeremaea sa poropita meke komitia sa meke pusi sa sari nene na limana
koari na lolomo pa labelabete tata koasa Sasada Panaulu tanisa butubutu
Benisimane pa Zelepade te Zihova. 3 Pa koivugona sipu rupahia e Pasahuru
koasa labete, si zama ia e Zeremaea si asa, "Sa pozapoza sapu poza nigo
e Zihova si lopu e Pasahuru ba e Koa Holoqoru. 4 Ura hiera gua si zama
nia e Zihova: 'Koa goi si kote vura mae sapu variva holoqoru, koa goi
telemu meke koari doduru mua baere; pa matamu telemu kote dogori goi

* **19:5** Liv 18:21

pana mate si arini pa vedara tadi dia kana. Kote vala nia Rau sa doduruna
sa popoa Ziuda la koasa baṉara pa Babiloni. Asa kote raovo taloa betoni
gamu la pa Babiloni babe va mate gamu pa vedara. 5 Kote va karovo
lani Rau koari dia kana sari doduru tinagotago tanisa vasileana lavata hie,
doduru pu vagi ri na tie pa tinavete, doduru nana likakalae arilaedi meke
doduru qolo na siliva na patu arilaedi tadi na baṉara pa Ziuda. Kote vagi
taloa ni rini guana vinagi pa vinaripera meke paleke lani pa Babiloni. 6 Ba
sapu agoi Pasahuru, meke doduru pu koa pa mua vetu si kote ta raovo la
pa Babiloni. Vasina kote mate si agoi meke ta pomunae, agoi meke sari
doduru mua baere sapu koarini hoke korokorotae kokoha si agoi.’ ”

Qumiqumi se Zeremaea

7 Zihova, na sekesekei nau Goi, meke ta turaṉa va sea qua;
Agoi ṉiṉira hola nau meke luli nau Mua hiniva.
Va sisire nau rini doduru rane;
meke hegere nau ri doduru tie.
8 Pana zama vura gua, si velavela tu si arau,
korokorotae ni rau sari na vinaripera na tinahuara.
Ke sa zinama Tamugoi Zihova si va kamo nau
na ṉinovaṉovala na kinurekure doduruna sa rane.
9 Ba pana zama guahe si rau, “Maqu lopu poza ia si Asa,
babe lopu zama pule pa Pozana,” gua,
si ṉada guana nika sa zinama Tanisa pa korapa buloqu,
na nika sapu ta tuku tamunu pa susuriqu.
Mabo nia rau sa tuqe pulena;
na hinokara lopu boka si arau.
10 Na manamanasa si avosia rau
“Variva holoqoru sa doduru vari kalina!
Mada la hakehakei nia si asa!”
Doduru qua baere si korapa aqa pude zama va sea hola si rau, meke zama
guahe si arini,
“Gina boka ta sekesekei mo si asa;
meke kote va kilasia mo gita
meke kote tubehe hobeda,” gua.
11 Ba e Zihova koa turaṉau si rau, guana keke tie varane ṉiṉirana hola;
ke sarini pu hiva va mate au si kote tubarae ni meke kote lopu boka
va kilasau rini.
Kote lopu boka si arini meke kote doṉo hikare;
sa dia kinurekure si lopu kote ta muliṉae.
12 Zihova Tadi na Qeto Minate, Agoi pu viliti sarini pu tavete va toṉoto
meke podekia sa bulo meke sa maqomaqo tie.
Maqu dogoria vea kote va kilasa gunini Goi,
ura koa Goi mo si veko atu nia rau sa qua ginugua.
13 Mi kera la koe Zihova!
Vala nia sa vinahesi koe Zihova!
Asa harupi sari tinoa tadi pu loke gedi
koari limadi ri tie kaleadi.
14 Mani ta levei sa rane sapu podo si arau!*
Mani lopu tamanae sa rane sapu podo au sa tinaqu!
15 Mani ta levei sa tie pu paleke la nia koasa tamaqu sa inavoso,
pu va qetu ia si asa, totoso zama guahe,
“Keke koburu tamugoi si ele podo, na koreo!” gua.

* **20:14** Zob 3:1-19

16 Sa tie asa si mani koa gua rina vasileana
sapu lopu tataruni e Zihova meke va kilasi.
Mani avoso kabo si asa pana munumunu,
na kukili varipera pa korapa rane.
17 Ura na lopu va mate au Sa si arau pa tiana sa tinaqu,
pude sa tinaqu si guana qua lovu,
sa tiana si koa molu eko lamo.
18 Na vegua ke vura tu pa tiana sa tinaqu si arau
meke dogori sari tinasuna na tinalotaṉa
meke va hokoti sari na qua rane pa kinurekure?

21

Ta Korotae sa Tinahuara te Zerusalema

1 Sa zinama te Zihova si kamo koe Zeremaea totoso garunu la nia
Zedekaea, sa baṉara, koe Zeremaea se Pasahuru, sa tuna koreo Malikiza
meke se Zepanaea sa hiama, tuna koreo e Maseia. Zama si arini: 2 “Mu
nanasa poni gami, kamahire, koe Zihova sina se Nebukaneza sa baṉara
pa Babiloni si rapata gami. Hokara kote tavetia Zihova si keke tinavete
vinariva magasa gugua pukerane meke taluarae pule se Nebukaneza koa
gita,” gua.*
3 Ba olaṉa se Zeremaea koa rini, “Tozi nia se Zedekaea, 4 ‘Hiera gua
si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli: Korapa varipera si agoi
koasa baṉara pa Babiloni meke sa nana qeto minate pu korapa rapata
pa sada goba vasileana. Kote va pule mae i Rau si arini meke sari tiṉitoṉa
varipera pa limadia pa kokorapana sa vasileana lavata. 5 Arau mo Telequ
kote raza igo koasa Limaqu repahana meke ṉiṉirana, pa binugoro meke
tinaṉaziri maṉinina meke nomana. 6 Kote seke goreni Rau sarini pu koa
koasa vasileana lavata hie, tie meke kurukuru; na kote mate pa keke oza
kaleanana hola si arini. 7 Zama vura gua si Arau Zihova sapu pa mudina
asa, se Zedekaea sa baṉara pa Ziuda, sari nana koimata, meke sari tiena
sa vasileana lavata hie pu lopu mate koari na oza, vedara, meke soṉe, si
kote valani Rau si arini koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni meke sa
nana qeto minate pu kana i meke hiva seke va mate i. Asa kote vala ni pa
vedara; lopu kote tataru ni sa, babe talotaṉa ni sa babe hiva toka ni sa.’
8 Gua pule hie si mu tozini sari tie, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Dotu,
vekoa Rau pa kenumia sa siraṉa la pa tinoa meke sa siraṉa la pa minate.
9 Asa pu koa hola koasa vasileana lavata hie si kote mate pa vedara, soṉe
babe oza. Ba asa pu vura meke vala pule nia koari pa Babiloni pu korapa
rapata gamu si kote toa; kote govete nia sa tinasuna, na harupu pule nia
sa nana tinoa soti. 10 Zama vura gua si Rau Zihova, ele va nabu ia Rau sa
Qua hiniva pude va kaleana ia meke lopu va leana ia sa vasileana lavata
hie. Kote ta vala koasa limana sa baṉara pa Babiloni si asa meke asa kote
sulu ia pa nika.’ ”

Ta Pitu sa Butubutu Baṉara pa Ziuda

11 “Beto si, mu zama la ia sa butubutu baṉara pa Ziuda, ‘Mi avosia sa
zinama te Zihova; 12 Gamu pa tutina e Devita, hiera gua si zama nia e
Zihova:
Doduru munumunu si vilavilasa va toṉoto;
harupia pa limana sa tie ṉoṉovalā si asa pu ta hiko,
pude lopu gua si kote puzaka vura sa Qua tinaṉaziri guana nika

* **21:2** 2 Baṉ 25:1-11; 2 Koron 36:17-21

koa gua koasa kinaleana sapu tavetia gamu,
kote sulu meke loke tie kote boka va mate ia.
13 Zerusalema, Arau kote varipera atu igo si agoi,
agoi pu koa ululu sage hola ni sari na lolomo
koasa toa sapu hake pa pezara ululuna,
Arau Zihova si zama vura gua.
Zama si goi, “Esei kote boka mae raza gami?
Esei kote boka huara nuquru ia sa goba ululuna?”
14 Arau kote va lipulipu igo gua sapu garodi sari mua tinavete kaleadi.
Kote va katua Rau sa nika pa mua soloso hiqohiqo
sapu kote sulu pani betoi sari doduru tiṉitoṉa pa vari likohaemu,’
zama vura gua se Zihova.”

22

Sa Inavoso La Koari na Baṉara pa Ziuda

1 Hiera gua si zama nia e Zihova: “Gore la koasa vetu baṉara tanisa
baṉara pa Ziuda; mamu tozi vura nia sa inavoso hie:
2 ‘Agoi na baṉara pa Ziuda, mu avosia sa zinama te Zihova, agoi pu
habotu koasa habohabotuana baṉara te Devita, sari mua koimata, meke
sari mua tinoni pu nuquru koari na sasada hire. 3 Hiera gua si zama nia e
Zihova: Tavetia gua sapu toṉoto meke ṉoṉo. Harupu vagia pa limana sa
tie ṉoṉovala si asa pu ta hiko. Lopu tavete va kaleana la babe raza ia sa
tie karovona, asa sapu loke tamana, babe sa naboko, meke lopu va matei
saripu loke dia ginugua sea koasa vasina hie. 4 Ura be kopu si agoi pude
luli sari ginarunu hire si sari na baṉara pu habotu koasa habohabotuana
baṉara te Devita si kote nuquru gua koari na sasadana sa vetu baṉara
hie, koi koari dia totopili varipera meke koari dia hose, turaṉae koari dia
koimata meke sari dia tinoni. 5 Ba zama vura gua si Arau Zihova, pana
lopu va tabei goi sari ginarunu hire, si tokotokoro si Arau koasa Pozaqu
Telequ sapu sa vetu baṉara hie si kote evaṉae na kobi remoremo.’ ”*
6 Ura hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana sa vetu baṉara tadi na
baṉara pa Ziuda:
“Be leleamu gua sa popoa pa Qileadi si agoi koa Rau,
gua sa batu toqere pa Lebanoni,
ba hinokara kote la Arau meke guni nigo na qega,
guana vasileana ivuluna.
7 Sari tie huhuara si kote garunu atuni Arau koa goi
sapu hopeke paleke dia tiṉitoṉa varipera,
meke kote seke pani rini sari mia dedegere huda sida leanadi meke gona
lani pa nika.
8 Na kobi tie mae guadi pa ninae butubutu si kote ene hola gua koasa
vasileana lavata hie meke kote vari nanasi, ‘Na vegua ke tavete guni nia
tu Zihova sa vasileana lavata hie?’ gua. 9 Meke sa inolaṉa si kote: ‘Sina
kilu pania rini sa vinariva egoi te Zihova sa dia Tamasa, meke vahesi meke
nabulu dia votiki tamasa tu,’ kote gua.”

Sa Inavoso pa Guguana Zoahazi

10 Mi lopu kaboa sa baṉara matena babe besu nia sa nana minate;
ba mi kabo sisigiti nia si asa pu ta raovo taloa,
sina lopu kote pule mae si asa
babe dogoro pule ia sa sa nana popoa.

* **22:5** Mt 23:38; Lk 13:35

11 Ura hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana e Zoahazi, sa tuna koreo
e Zosaea, sapu hobena sa tamana koasa binaṉara pa Ziuda ba sapu ele
taluarae koasa vasina hie: “Lopu kote pule hokara mae si asa.* 12 Kote
mate si asa koasa vasina pu ta raovo la si asa; na lopu kote dogoro pule ia
sa sa nana popoa.”

Sa Inavoso pa Guguana Zehoiakimi

13 “Mani ta levei sa tie sapu kuria sa nana vetu baṉara pa sinekesekei,
meke sari nana lose panaulu pa hahanana ṉoṉovala,
va tavetavete mokai sa sari turaṉana,
lopu tabari sa koari dia minabo.
14 Zama guahe si asa, ‘Kote kuria rau si keke qua vetu baṉara nomana
sapu soku losena panaulu,’ gua.
Ke tavete nia vuida nomadi sa,
meke goba nia huda sida sa
meke pedi ziṉara ia sa.
15 Vegua, la sa tinavete asa meke va baṉara igo si agoi
totoso tago va soku huda sida si goi?
Vegua, lopu tago va soku ginani na napo tu sa tamamu?
Toṉoto meke ṉoṉo sapu taveti sa,
ke mana nia Tamasa si asa.
16 Lavelave ni sa sari pu malaṉa meke loke gedi,
ke learane sa tinoa tanisa.
Vegua, lopu asa tu laena sapu pude gilana Au si Arau?”
zama vura gua se Zihova.
17 “Ba sari matamu meke sa bulomu
si okoro tinagotago ta hikodi,
va mate tie loke dia ginugua sea
meke tavetavete nia goi sa mua ṉiniraṉira pude ṉovali saripu malaṉa
na malohorodi.”
18 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana Zehoiakimi, sa tuna
koreo Zosaea, sa baṉara pa Ziuda:*
“Loke tie kote kuliusu nia si asa, babe zama guahe:
‘Talotaṉa qua. Mate sa tasiqu!
Kuliusu qua. Mate sa tasiqu!’
Lopu kote kaboa rini meke zama:
‘Talotaṉa qua na mate sa qua baṉara! Beto mo sa tinolava tanisa!’
gua.
19 Kote ta gona palae guana doṉ'ki matena si asa,
sapu ta ririhi taloa
meke ta gona vura koari na sasadana sa popoa Zerusalema.”

Sa Inavoso pa Guguana Zerusalema

20 “Sage la pa Lebanoni, mamu kabo vura,
mani ta avoso pa popoa Basani sa tinaruqoqo,
kabo vura mae gua pa toqere Abarimi pa Moabi,
ura doduru butubutu pu kalavarae i goi si ele mate beto.
21 Ele va balau igo tu Arau totoso tagotago si goi
ba balabala si goi sapu loke kana kote raza igo, gua.
Ke zama si goi, ‘Lopu kote avoso Igo arau!’
Na asa mo sa mua hahanana podalae tu koburumu;
sapu lopu hite va tabe Au goi.

---

* **22:11** 2 Baṉ 23:31-34; 2 Koron 36:1-4 * **22:18** 2 Baṉ 23:36 kamo hinia 24:6; 2 Koron 36:5-7

22 Kote ta givusu palae sari doduru mua sepati,
meke sari na butubutu pu tavete ni vinariva egoi agoi si kote ta raovo taloa.
Totoso asa si kote kurekure si agoi meke todoṉo sa batumu
koa gua koari doduru mua kinaleana.
23 Agoi pu koa valeana koari na vetu ta tavete pa huda sida,
guana sapu koa mu tu pa Lebanoni si goi,
kote variva taru si goi pana kamo ta sigiti si goi,
na kote kabo vura gua sa barikaleqe podopodona!”

Sa Inavoso pa Guguana Zehoiakini

24 Zama vura pule se Zihova pa guguana Zehoiakini, “Hinokara gua sapu toaqu si Arau, be agoi Zehoiakini, tuna koreo e Zehoiakimi sa baṉara pa Ziuda, si na riṉi binaṉara* pa lima mataoqu Rau, ba kote daku lobusu pani igo Arau.* 25 Kote vala nigo Arau koarini pu hata hiva va mate igo, sarini pu matagutu ni agoi, sapu se Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni meke sari tie Babiloni. 26 Kote buli nigo Rau, agoi meke sa tinamu pu podo igo, la pa keke votiki popoa, sapu lopu keke gamu kara si podo vasina, meke vasina kote mate beto si gamu kara. 27 Lopu kote kekere pule mae ia goi sa popoa sapu hiva pule sisigiti mae ia goi,” gua se Zihova.
28 Lopu e Zehoiakini si hie, sa tie ta hakohakoena, sa raro huarana,
sa tiṉitoṉa loke tie hiva nia?
Na vea ke ta buli vura tu si asa meke sari nana koburu,
ta gona la pa keke popoa sapu lopu tumae nia rini?
29 Kei agoi na popoa pepeso, talotaṉa nigo qua!
Mu avosia sa zinama te Zihova!
30 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Kubere gore nia sapu sa tie hie si loke tuna,
sa tie sapu lopu kote bokaboka pa nana tinoa koa holadi,
ura lopu keke ari tuna si kote bokaboka,
lopu keke si kote habotu koasa habohabotuana baṉara te Devita
babe kote baṉara nia si pa Ziuda.”

23

Sa Lelaṉa Toṉotona

1 “Madi talotaṉa sari sepati pu va huarakatae i meke talahuara i sari na sipi pa Qua inuma duduli!” zama vura gua se Zihova. 2 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli koari na sepati pu kopu ni sari Nana tinoni: “Sina va talahuarae i gamu sari Qua sipi meke hadu pani gamu meke lopu kopu va leana i gamu, ke kote va kilasa gamu Rau koa gua sa kinaleana sapu ele tavetia gamu,” zama vura gua se Zihova. 3 “Arau telequ kote varigara ni sari visavisa sipi koa holadi koari doduru popoa pu ele hadu lani Rau meke kote turaṉa pule mae ni pa dia popoa, vasina kote gavoro pule si arini meke soku sa dia ninae. 4 Kote vekoni sepati Arau pude kopu ni meke lopu kote matagutu pule si arini meke lopu keke si kote muliuṉu,” zama vura gua se Zihova.
5 Zama pule si Asa, “Sari rane si korapa mae,
totoso kote vizatia Rau sa Lelaṉa toṉotona pa tuti te Devita,
keke Baṉara si Asa sapu kote kopu pa ginilae
meke taveti sapu toṉoto meke ṉoṉo pa korapana sa popoa.*

* **22:24** Pana sitaba lania sa baṉara sa nana riṉi binaṉara koari na tinarae si kaqu ta luli si arini.
* **22:24** 2 Baṉ 24:8-15; 2 Koron 36:9-10 * **23:5** Zer 33:14-16

6 Koari Nana rane si kote ta harupu sa popoa Ziuda
meke popoa Izireli si kote koa pa binule.
Hiera sa pozapoza sapu kote ta poza nia Sa:
Se Zihova sa Nada Tinoṉoto.”
7 Zama pule se Zihova, “Gua ke, sari rane si korapa mae, totoso sari tie si lopu kote zama pule guahe, ‘Hinokara gua sapu toana se Zihova, pu turaṉa vurani sari tie Izireli pa Izipi,’ gua, 8 ba kote zama guahe si arini, ‘Hinokara gua sapu toana se Zihova, sapu turaṉa vurani sari tutina Izireli koasa popoa pa kali gede meke vura mae koari doduru popoa pu hadu lani Sa,’ gua. Gua meke kote koa si arini pa dia popoa soti.”

Sa Inavoso pa Guguadi rina Poropita

9 Sapu la gua koari na poropita:
Ta lotaṉa sisigiti si rau pa qua binalabala
meke holoqoru si rau.
Guana tie viviriqu si rau,
guana tie sapu napo soku vaeni koa gua koe Zihova
meke sari Nana zinama hopedi.
10 Sa popoa si siṉia na tie barabaratadi;
koa gua koasa lineveleve si pokata sa pepeso
meke sari duduli pa soloso si popa.
Sari poropita si luli rini sari dia inene kaleadi
meke tavetavete ni sari dia ṉiniraṉira pa kinaleana.
11 “Sari poropita meke hiama si loke dia tamasa;
pa korapa Qua Zelepade ba dogori mo Arau sari dia kinaleana,”
zama vura gua se Zihova.
12 “Gua ke sari dia siraṉa si kote gulazoro;
kote ta hitu la pa hupohuporona si arini
meke vasina kote hoqa ni.
Kote va kamo ni tinasuna Arau
koasa vuaheni sapu tava kilasa si arini,”
zama vura gua se Zihova.
13 “Koari na poropita pa Sameria
si dogoria Rau si keke tiṉitoṉa sapu sea hola:
Korokorotae si arini koe Beolo
meke turaṉa va seu i rini koa Rau sari Qua tinoni pa Izireli.
14 Meke koari na poropita pa Zerusalema
si dogoria Rau si keke tiṉitoṉa kaleana hola:
Barabarata si arini meke na kokoha si toa nia rini.
Zukai rini sari tie tavete va kaleana,
pude lopu keke si kote noso pa hahanana kaleadi.
Doduru arini si guana Sodomu mo koa Rau;
sari tiena sa popoa Zerusalema si guana Qomora.”*
15 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate pa guguadi ri na poropita:
“Kaqu va hena ni ginani pasadi Rau
meke va napo ni kolo poizini,
sina koari na poropita pa Zerusalema
si ene vura sa hinuporo pa doduruna sa popoa.”
16 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Mi lopu va avosi saripu korokorotae atu ni ri poropita koa gamu;

* **23:14** Zen 18:20; Izk 16:49

na kote turaṉa gamu rini pude raṉei sari na kinokorotae kokohadi.
Na dinogodogorae sapu pa dia binalabala mo si zama ni rini,
lopu mae guadi koe Zihova.
17 Zama i rini sarini pu korodia Nau,
‘Zama se Zihova: Kote koa pa binule si gamu,’ gua.
Meke koari doduru pu luli sari bulo tasunadi tadi kasa si zama i rini,
‘Loke tinasuna kote kamo gamu,’ gua.
18 Ba esei arini si ele gilani sari na binalabala te Zihova
pude dogoria babe avosia sa Nana zinama?
Esei ele va taliṉa la meke avosia sa Nana zinama?
19 Dotu, sa raneboṉi te Zihova si kote puzaka vura pa tinaṉaziri,
na vivirua si viloro gore la pa batudi ri na tie kaleadi.
20 Sa binugoro te Zihova si lopu kote kekere pule osolae tavete va hokoti
Sa sari hiniva pa Bulona.
Koari rane pu korapa mae si kote bakala koa gamu sari doduru hire.
21 Arau lopu garuni sari poropita hire,
ba ele va enei rini sari dia inavoso;
lopu hite zama i Rau ba ele korokorotae tu si arini.
22 Ba be ele gilani rini sari na Qua binalabala,
si kote ele zama vurani rini sari Qua zinama koari Qua tinoni
meke kote ele kekere si arini pa dia hahanana kaleadi
meke koari dia tinavete sea.
23 Vegua, na Tamasa koa tataqu mo si Arau,
meke lopu na Tamasa koa va seu?”
zama vura gua se Zihova,
24 zama pule se Zihova, “Vegua, boka tome sa tie pa vasidi golomodi pude
lopu dogoria Rau?
Lopu Maqomaqoqu tu Arau siṉia sa maṉauru meke pepeso?”
zama vura gua se Zihova.
25 “Avosi Qua sari na poropita pu korokorotae kokoha pa Pozaqu. Zama
si arini, ‘Putagita si rau! Putagita si rau!’ gua. 26 Kote ve seunae gua si
hie pa bulodi ri na poropita kokohadi, pu korokorotae ni sapu vuradi pa
dia binalabala teledia? 27 Balabala ia rini sapu kote muliṉi nia ri na tie sa
Pozaqu koari na pinutagita sapu vari tozi ni rini, gua sapu muliṉi nia ri
na tamadia sa Pozaqu pa vinahesina e Beolo. 28 Sa poropita pu putagita si
mani tozia sa nana pinutagita, ba asa pu tagoa sa Qua zinama si mani zama
nia doduru totoso koari na tinoni. Ura sa qua zinama si votikaena hola
koari na pinutagita, gua sapu sari kiko huiti si leana pude tavete bereti ba
sari duduli popadi si padadi pude ta sulu palae,” zama vura gua se Zihova.
29 Zama pule se Zihova, “Vea lopu gua tu na nika sa Qua zinama, meke
guana hama sapu seke va umumu patu?”
30 Zama vura pule se Zihova, “Gua ke, lopu qetu ni Rau sari poropita
pu vari hikoi zinama meke zama sapu mae guadi koa Rau si arini, gua.”
31 Zama vura guahe se Zihova, “Uve, Arau lopu qetu ni sari poropita pu
tozi vura ni sari dia binalabala, beto si zama tu sapu, ‘Zama vura gua
se Zihova,’ gua. 32 Hinokara koroquni Arau sarini pu korokorotae ni sari
pinutagita kokohadi,” zama vura gua se Zihova. “Tozi ni rini meke turaṉa
va sea i sari Qua tinoni koari dia zinama haluhalue na kokohadi, ba lopu
hite garuni Rau babe vizati. Loke vinari tokae si vagi ni ri na tie koa rini,”
zama vura gua se Zihova.

Na Kinorokorotae Kokoha meke sari na Poropita Kokohadi

33 “Pana nanasa igo ri na tie hire, babe keke poropita, babe keke hiama,
‘Nasa sa Inavoso na pinaleke mamata* te Zihova?’ gua, si mu zama la i,
‘Na inavoso savana? Kote kilu pani gamu Rau, zama vura gua se Zihova,’
mu gua. 34 Be na poropita babe na hiama babe esei pule si zama kokoha
guahe, ‘Hiera sa inavoso te Zihova,’ gua, si kote va kilasa toṉotia Arau sa
tie asa meke sa nana tatamana. 35 Sari na zinama hire si hoke vari zama
ni gamu koari mia baere na turaṉa mia: ‘Nasa sa inolaṉa te Zihova?’ babe
‘Nasa si ele zama vura nia e Zihova?’ gua. 36 Ba lopu kaqu zama pule nia
gamu, ‘Sa inavoso na pinaleke mamata te Zihova,’ gua, ura doduru zinama
pu tozi vura ni rina tie si na dia pinaleke mamata teledia. Sari dia zinama
mo si hobei rini meke poza ni rini na inavoso te Zihova tadi na Qeto Minate
sa nada Tamasa toana. 37 Zeremaea, hie si kote nanasa lamo nia goi koa ri
na poropita: ‘Nasa sa inolaṉa te Zihova koa goi?’ babe ‘Nasa si ele zama
nia e Zihova?’ mu gua. 38 Kote zama guahe si arini, ‘Hiera sa inavoso te
Zihova,’ gua, ba hiera gua sa pinaleke mamata sapu zama nia e Zihova:
Tavetavete nia gamu sa zinama, ‘Hiera gua sa inavoso te Zihova,’ gua, ba
ele zama gamu tu Rau pude lopu zama pule nia sa zinama asa, sapu ‘Hiera
sa inavoso te Zihova,’ sapu gua. 39 Gua ke hinokara kote muliṉini gamu
Arau meke kote gona vura va seuni gamu Rau, gamu meke sa popoa lavata
pu poni gamu Rau meke koari tamamia. 40 Kote va kamoni gamu Rau sa
kinurekure loke vina betona, na kinurekure sapu koa hola meke lopu boka
ta muliṉae.”

24

Karua Huneke Piqi

1 Mudina sapu ta raovo taloa nia e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni
se Zehoiakini sa tuna e Zehoiakimi sa baṉara pa Ziuda, meke sari nana
koimata, na tie tavetavete pa lima meke sapu bokabokadi pa tavete vetu
na gua, si va dogoro nau e Zihova si karua huneke piqi pa kenuna sa
Zelepade te Zihova.* 2 Keke huneke si koa ia na piqi leanadi, sapu gugua
hoke tuturei sagana; meke keke huneke pule si koa ia na piqi kaleanadi,
kaleana sapu lopu kote boka ta hena.
3 Meke nanasa au e Zihova si arau, “Zeremaea nasa si dogoria goi?” gua.
Olaṉa guahe si rau, “Na piqi, sapu leanadi si leana hola tu, ba sapu
kaleanadi si lopu boka ta hena.”
4 Meke kamo mae sa zinama te Zihova koa rau: 5 “Hiera gua si zama nia
Arau Zihova, sa Tamasa pa Izireli: Gua sari piqi hire, si na leanadi guni
ni Arau sari pa Ziuda pu vata raovo taloa i Arau la pa popoa pa Babiloni.
6 Sari mataqu kote kopu ni pude leana si arini, meke kote turaṉa pule mae
ni Arau koasa popoa hie. Kote kuri sage ni Arau meke lopu daku gore
ni; kote lete i Arau meke lopu rabutu pani. 7 Kote poni Rau sa bulo pude
gilanau rini, sapu Arau tugo se Zihova. Arini si kote Qua tinoni, meke
Arau si kote dia Tamasa, ura pa doduru bulodia si kote pule mae si arini
koa Rau.”
8 Zama pule se Zihova, “Ba sapu gua sari piqi kaleanadi sapu lopu boka
ta hena, si kote va kilasia Arau se Zedekaea sa baṉara pa Ziuda, sari nana
koimata, meke saripu koa hola pa Zerusalema, be koa pa popoa hie si
arini babe pa Izipi. 9 Kote va doṉo hikare i Rau si arini, na kineha variva
hakohako koari doduru butubutu pa popoa pepeso, na vina sisireana koari

* **23:33** “Sa Inavoso” pa zinama Hiburu pa vesi hie si karua ginuana. Keke si “Inavoso” meke keke pule si “pinaleke mamata,” gua. * **24:1** 2 Baṉ 24:12-16; 2 Koron 36:10

na vasidi pu hadu la ni Rau. 10 Kote garunu la nia Rau sa vedara, na soṉe,
meke na oza koa rini osolae mate beto si arini koasa popoa sapu Arau poni
la nia koarini meke sari tiatamadia.”

25

Sa Kana Mae gua pa Kali Gede

1 Pa vina made vuahenina sa binaṉara te Zehoiakimi, sa tuna Zosaea sa
baṉara pa Ziuda, asa sa vuaheni kekenu tanisa binaṉara te Nebukaneza
pa Babiloni, si kamo sa zinama te Zihova koe Zeremaea pa guguadi ri
doduru tiena sa popoa Ziuda.* 2 Ke zama i Zeremaea, sa poropita, sari
doduru tinoni pa Ziuda meke koari doduru pu koa pa Zerusalema: 3 Ele ka
hiokona ṉeta vuaheni kamahire, podalae pa vina manege ṉeta vuahenina
sa binaṉara te Zosaea tuna Amoni sa baṉara pa Ziuda kamo pa rane
ṉinoroi, si hoke kamo mae koa rau sa zinama te Zihova meke hoke tozi
pilipulea rau koa gamu, ba lopu hite va avoso si gamu.
4 Meke garunu pilipule mae ni e Zihova sari Nana nabulu, sari poropita,
koa gamu, ba lopu hite va avoso si gamu babe va taliṉa la i. 5 Zama guahe
si arini, “Mi kekere kamahire, hopeke gamu, koari mia hahanana kaleadi
meke koari na mia tinavete kaleadi, pude mi boka koa koasa pepeso sapu
poni gamu e Zihova meke koari tiatamamia ninae rane. 6 Mi lopu luli sari
kaiqa votiki tamasa pude nabulu ni meke vahesi; lopu va gevuru Au pude
bugoro ni sari na beku pu taveti gamu pa limamia. Pude gua si lopu kote
va kilasa gamu Rau,” gua si arini.
7 Zama vura pule se Zihova, “Lopu hite va avoso mae Au gamu si Arau,
ba vata ṉaziri Au gamu koari na beku sapu taveti gamu pa limamia, ke va
kamoi gamu telemia sari Qua vina kilasa.”
8 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Sina lopu
va avosi gamu sari Qua zinama, 9 kote tioko vagi Arau sari doduru tinoni
pa kali gede meke sa Qua nabulu se Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni,”
zama vura gua se Zihova, “meke kote turaṉa maeni Rau meke raza ia sa
popoa hie meke sari tiena meke razai sari doduru butubutu pa vari kalina.
Kote huara pani Rau si arini meke tavete guni na tiṉitoṉa variva matagutu
meke variva hegere, na tinahuara sapu koa hola ninae rane. 10 Kote va rizu
pani Rau koa rini sa mamalaiṉi qetu na hegere meke sa mamalaiṉidi ri na
tie varihaba. Kote loke tie si tavete bereti babe va toa zuke veluvelu.*
11 Sa doduruna sa popoa hie si kote ta evaṉae popoa ta huarana, meke
doṉo hikare, meke sari butubutu hire si kote koa nabulu koasa baṉara pa
Babiloni ka zuapa ṉavulu puta vuaheni.*
12 Ba pana hokoto sari ka zuapa ṉavulu puta vuaheni, si kote va kilasia
Rau sa baṉara pa Babiloni meke sa nana butubutu meke sa popoa pa
Babiloni, koasa dia sinea, meke va evaṉae nia na popoa ta huarana ninae
rane si asa,” zama vura gua se Zihova. 13 “Kote va kamo la nia Rau koasa
popoa asa sari doduru tiṉitoṉa pu zama lani Arau koasa, meke doduru pu
ta kubere koasa buka hie meke ta korotae koe Zeremaea la koari doduru
butubutu. 14 Arini teledia si kote tava pinausu koari soku butubutu na
baṉara lavata; kote tubehi Rau sari doduru gua sapu taveti rini pa limadia
koari Qua tinoni.”

Pitui Zihova sari na Butubutu

* **25:1** 2 Baṉ 24:1; 2 Koron 36:5-7; Dan 1:1-2 * **25:10** Zer 7:34, 16:9; Rev 18:22-23 * **25:11** 2 Koron 36:21; Zer 29:10; Dan 9:2

15 Hiera gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli koa rau: “Vagia
sa kapa pa Limaqu sapu siṉia na vaeni tanisa Qua tinaṉaziri, mamu va
napoi sari doduru butubutu pu kote garunu la nigo Rau. 16 Pana napoa
rini si kote tedeve si arini meke pekipeki koa gua koasa vedara sapu kote
garunu la nia Arau koa rini.”
17 Ke vagia rau sa kapa pa limana e Zihova meke va napoi rau sari
doduru butubutu vasina pu garunu lani au Sa: 18 Pa Zerusalema meke sari
vasileana pa Ziuda meke sari na dia baṉara, na koimata, pude vata evaṉa
ni na tinahuara meke na tiṉitoṉa variva matagutu meke variva hegere
meke na lineveleve, gua sapu kamo koa rini kamahire. 19-26 Va napoi tugo
rau sari doduru hire:
se Pero, baṉara pa Izipi, nana nabulu, nana koimata meke doduru nana
tinoni meke sari doduru tie karovodi vasina;
sari doduru baṉara pa Uzi;
sari doduru baṉara pa Pilisitia koari na vasileana pa Asikeloni, Qaza,
Ekoroni, meke sari tie koa holadi pa Asidodi;
sari pa Edomu, Moabi, meke Amoni;
sari doduru baṉara pa Taea meke Saedoni. Va napoi tugo rau sari baṉara
pa raratana kali karovo kolo lamana;
sari vasileana pa Dedani, Tema, Buzi meke doduru pa popoa seu;
sari doduru baṉara pa Arebia meke doduru baṉara tadi tie karovodi pu
koa pa qega;
sari doduru baṉara pa Zimiri, Elami meke Media;
gua tugo sari doduru baṉara pa kali gede*, seu meke tata, vari luli,
doduru binaṉara pa popoa pepeso.
Meke beto ari kasa doduru si kote napo tugo sa baṉara pa Babiloni.
27 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa
Izireli: “Mamu tozini: ‘Napoa, mamu viviri meke lua, mamu hoqa meke
lopu tekulu pule koa gua koasa vedara sapu kote garunu atu nia Rau koa
gamu.’ 28 Ba pude korodia vagia sa kapa pa limamu meke napoa, si tozini,
‘Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: Kaqu napoa gamu!
29 Dotu, ele podalae va kamo tinahuara si Arau koasa vasileana lavata, sa
vasileana lavata vasina koa sa Qua Zelepade, meke vegua si gamu si lopu
kaqu tava kilasa tu? Kaqu tava kilasa si gamu, ura ele tioko gore nia Rau
sa vedara pude la koari doduru pu koa koasa popoa pepeso, zama vura
gua si Arau Zihova Tadi na Qeto Minate.’
30 Ego, mu kokorotae vurani sari doduru zinama hire koari kasa, mamu
tozini si arini sapu guahe:
‘Se Zihova si kote kurumu guana laione mae gua panaulu;
kote lulusu mae gua pa Nana vasina hopena
meke kurumu ṉiṉira la koasa Nana popoa.
Kote kukili si Asa gua ari tie neti va munala qurepi,
meke kote avosia ri doduru pa popoa pepeso.
31 Sa vevehe si kote ta kokodala kamo la pa vina betona sa popoa pepeso,
sina e Zihova si kote turaṉa lani pa vinaripitui sari na butubutu;
kote pitui Sa sari doduru puku tinoni
meke vala ni pa vedara sari na tie kaleadi,’ ”
zama vura gua se Zihova.
32 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Dotu! Na tinasuna si korapa vari luli mae

* **25:19-26** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

pa butubutu la pa butubutu;
na raneboṉi nomana si korapa varivarigara
mae gua koari vinabetona sa popoa pepeso.”
33 Koasa totoso asa si sari pu ta seke va mate koe Zihova si kote pa ninae
vasina mo, pa keke kalina sa popoa pepeso la pa keke kalina. Lopu kote ta
kabo, babe ta veko varigara, babe ta pomunae, ba kote eko lamae mo pa
pepeso guana remoremo.
34 Mi kabo na lukalukana, gamu na sepati;
topili pa kavuru, gamu na tie tuturaṉa tadi na sipi.
Ura mia totoso pude tava mate si ele kamo;
kote hoqa si gamu meke ilasa guana raro patu.
35 Sari sepati si kote loke vasina pude govete la,
sari tie tuturaṉa tadi na sipi si lopu kote boka tome.
36 Avosia sa kinabo tadi na sepati,
sa lukalukana tadi tie tuturaṉa koari na sipi,
ura se Zihova si korapa huari sari dia inuma duduli.
37 Sari popoa bulebuledi si kote eko ta huaradi
koa gua koasa tinaṉaziri te Zihova.
38 Guana laione si Asa sapu ta luarae pa Nana kokoana,
meke sari dia popoa si ta huara mo
koasa vedara tadi na kana
meke koasa tinaṉaziri nomana te Zihova.

26

Hiva Va Matea Rini se Zeremaea

1 Tatasana podalae baṉara se Zehoiakimi, tuna koreo Zosaea sa baṉara
pa Ziuda, si kamo koe Zeremaea sa zinama te Zihova:* 2 “Hiera gua si zama
nia Arau Zihova: La turu koasa varivarigarana pa vetu te Zihova, mamu
zama koari doduru tie koari na vasileana pa Ziuda pu mae pude vahesi
koasa vetu te Zihova. Tozini sari doduru pu garunu nigo Rau; lopu keke
zinama si kaqu ta veko palae. 3 Hokara kote va avoso si arini meke hopeke
kekere koari dia hahanana kaleadi. Pude gua si kote hobe binalabala si
Rau meke lopu va kamo ni koa rini sa tinasuna sapu korapa va nama nia
Rau, koa gua koari na kinaleana pu taveti rini. 4 Mamu tozini, ‘Hiera gua
si zama nia e Zihova: Pana lopu va avoso mae Au gamu meke luli sari Qua
tinarae, sapu ele poni gamu Rau, 5 meke pana lopu avosi gamu sari zinama
tadi Qua nabulu sari poropita, pu ele garunu pilipule atu ni Rau, arini pu
lopu hite va taliṉa la i tugo gamu, 6 si kote tavete la nia Rau koasa vetu hie
gua sapu tavetia Rau pa Saelo, meke doduru butubutu pa popoa pepeso
kote poza ia rini sa vasileana hie guana vina padapadae tana lineveleve
arini,’ gua si asa.”*

7 Sari hiama, na poropita, meke doduru tinoni avosia se Zeremaea
zamani sari zinama hire pa vetu te Zihova. 8 Ba sipu beto tugo tozi ni e
Zeremaea sari doduru tinoni doduru gua saripu garunu ni e Zihova koasa
si harupu vagia mo ari na hiama, na poropita meke sari doduru tie si
asa meke zama, “Agoi si kaqu mate! 9 Na vegua ke korokorotae si agoi
pa Pozana e Zihova sapu sa vetu hie si kote gua sa popoa Saelo meke sa
vasileana lavata hie si kote ta huara meke ivulu?” Meke doduru tinoni si
vari likohae nia rini se Zeremaea pa vetu te Zihova.

* **26:1** 2 Baṉ 23:36 kamo hinia 24:6; 2 Koron 36:5-7 * **26:6** Zos 18:1; Sam 78:60; Zer 7:12-14

10 Totoso avoso nia ri na koimata pa Ziuda sari ginugua hire si taluarae
si arini koasa vetu baṉara meke sage la koasa vetu te Zihova meke la turu
si arini koari dia vasina koasa Sasada Vaqura pa vetu te Zihova. 11 Meke
zama sari hiama meke na poropita koari na koimata meke sari na tinoni,
“Sa tie hie si pada pude tava mate sina korokorotae va kaleana mae ia sa
sa vasileana lavata hie. Doduru gamu si ele avosia mia pa taliṉa mia!” gua
si arini.
12 Ke olaṉa la se Zeremaea koari na koimata meke sari doduru tinoni:
“E Zihova tozi nau pude korokorotae pa guguana sa vetu hie meke sa
vasileana lavata gua sapu ele avoso betoi gamu. 13 Ke mi hobei sari mia
hahanana meke sari mia tinavetavete kaleadi, mamu va tabea se Zihova
sa mia Tamasa. Pude gua asa si kote hobea Sa sa Nana binalabala meke
lopu va kamo mae ia Sa sa tinasuna sapu ele zama vura nia Sa koa gamu.
14 Sapu arau hie, si pa lima mia mo koa si rau; tavete nau gua sapu leana
meke toṉoto koa gamu.
15 Ba mi gilania sapu guahe, pana va mate au gamu, si sa tinazutu si
kote palekia gamu meke sa vasileana lavata hie meke doduru pu koa pa
korapana, sapu na tie loke nana ginugua si va matea gamu. Sa hinokara si
e Zihova garunu au pude zamani sari doduru zinama hire pa taliṉa mia,”
gua si asa.
16 Meke zama sari koimata meke sari tinoni koari na hiama na poropita.
“Sa tie hie si lopu pada pude tava mate! Ura na zama si asa koa gita pa
Pozana e Zihova nada Tamasa,” gua.
17 Kaiqa ri na palabatu koasa vasileana si turu sage meke zama la koasa
vinarigara tie, 18 “Se Maika pa popoa Moreseti si korokorotae pa totoso
te Hezikaea sa baṉara pa Ziuda. Tozini sa sari doduru tie pa Ziuda sapu
guahe, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:*
Zaione si kote ta geli guana inuma,
Zerusalema si kote ta evaṉae na kobi remoremo,
sa toqere koasa Zelepade si kote sageamuqe.’
19 Lopu va matea e Hezikaea, sa baṉara pa Ziuda, babe sari tie pa Ziuda,
se Maika? Matagutu se Hezikaea meke tepa tinaleosae koe Zihova. Meke
hobe binalabala tu se Zihova; ke lopu va kamo ni tinasuna Sa, gua sapu
ele tozi vura nia Sa. Na tinasuna nomana si korapa kote va kamo puleni
gita si gita!” gua si arini.
20 Ego, se Uraea tuna koreo e Semaea pa Kiriati Ziarimi si keke tie tugo
sapu korokorotae pa pozana e Zihova; kekeṉoṉo mo si korokorotae ni sa
koasa vasileana lavata hie meke sa popoa hie gua mo sapu tozi e Zeremaea.
21 Totoso avoso ni e Zehoiakimi sa baṉara meke sari nana koimata sari
nana zinama, si hata ia sa baṉara si asa pude va matea. Ba avoso nia
Uraea meke govete la nana pa Izipi, na matagutu nana. 22 Ba garunu luli
la nia sa Baṉara Zehoiakimi se Elinetani tuna Akabora, la pa Izipi turaṉae
kaiqa tie. 23 La turaṉa vura nia rini se Uraea pa Izipi meke vagi pule mae
nia koe Zehoiakimi sa baṉara meke seke mate nia vedara sa meke gona la
nia sa sa tinina pa popomunuana tadi na tie kumakumana.
24 La pule tu, e Ahikama tuna koreo e Sapani meke toka nia se Zeremaea,
ke lopu ta vala koari na tinoni si asa pude tava mate.

27

Va Sage Ioki se Zeremaea

* **26:18** Mka 3:12

1 Tatasana podalae baṉara se Zedekaea tuna koreo e Zosaea baṉara pa
Ziuda, si kamo la koe Zeremaea sa zinama te Zihova:* 2 Hiera gua si zama
nia e Zihova koa rau: “Tavetia si keke ioki koari na aroso kapu kurukuru
meke na huda pilivarata, mamu va hakea pa ruamu. 3 Beto asa mamu
garunu la zinama koari na baṉara pa Edomu, Moabi, Amoni, Taea, meke
pa Saedoni. Va palekeni koari na puku tie sapu ene mae pa Zerusalema
koe Zedekaea sa baṉara pa Ziuda. 4 Poni sa inavoso tadi dia palabatu;
mamu zama guahe: Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa
Tamasa pa Izireli: ‘La tozia si hie koari mia palabatu: 5 Pa Qua ṉiniraṉira
nomana meke pa Limaqu repahana si tavetia Rau sa popoa pepeso meke
sari tiena meke sari na kurukuru ṉame pu koa vasina, meke Arau vala
nia koa rini pu hiva vala nia Rau. 6 Ke kamahire si kote vala betoni Rau
sari doduru mia popoa la koasa Qua nabulu se Nebukaneza sa baṉara pa
Babiloni; ari na kurukuru pinomo ba kote la Rau meke va nabulu lani
koasa. 7 Doduru butubutu si kote nabulu la koa sa, sa tuna, meke sapu
podoa sa tuna, osolae kamo sa totoso sapu kaqu ta vagi sa nana pepeso;
totoso asa kote soku butubutu na binaṉara kote va kilasia meke baṉara
nia sa popoa Babiloni.
8 Ba be keke butubutu na binaṉara si korona nabulu la koe Nebukaneza
sa baṉara pa Babiloni babe todoṉo nia ruana koasa ioki tanisa, si kote va
kilasia Rau sa butubutu asa pa vedara, soṉe, na oza, zama vura gua si Arau
Zihova, osolae va huara ia Rau pa limana Nebukaneza si asa, gua. 9 Ke mi
lopu va avosi sari mia poropita, mia tie dodogorae, mia tie ililiri pinutagita,
mia matemateana na tie sabusabukae pu zama guahe koa gamu, “Lopu
kaqu nabulu la si gamu koasa baṉara pa Babiloni,” gua. 10 Na koha si
korokorotae ni rini koa gamu; sa koha sapu kote ta turaṉa nia gamu meke
la seu pa mia popoa; kote hadu pani gamu Rau meke la mate pa seu. 11 Ba
be todoṉo nia ruana si keke butubutu pa kauruna sa ioki tanisa baṉara pa
Babiloni meke nabulu la koasa si asa, si kote va malumu ia Rau pude koa
pa nana popoa soti meke lelete vasina, zama vura gua si Arau Zihova.’ ”
12 Asa tugo sa inavoso vala nia rau koe Zedekaea sa baṉara pa Ziuda.
Zama guahe si rau, “Va todoṉi ruamia pa kauru ioki tanisa baṉara pa
Babiloni; mi nabulu la koa sa meke sari nana tinoni, meke kote toa si
gamu. 13 Na vegua ke kaqu mate tu si gamu meke sari mia tinoni pa vedara,
soṉe, meke pa oza sapu tozi vura ni e Zihova koari butubutu pu lopu hiva
nabulu la koasa baṉara pa Babiloni? 14 Mi lopu avoso la i sari zinama
tadi na poropita pu zama guahe koa gamu, ‘Mi lopu kote nabulu si gamu
koasa baṉara pa Babiloni,’ gua, sina na koha si korokorotae atuni rini koa
gamu. 15 ‘Arau lopu hite garuni si arini,’ zama vura gua se Zihova. ‘Na
korokorotae kokoha si arini pa Pozaqu. Gua ke kote hadu taloani gamu
Rau meke kote la mate si gamu, gamu meke sari poropita pu korokorotae
kokoha atu koa gamu.’ ”
16 Beto si zamai rau sari hiama meke sari doduru tinoni, “Hiera gua si
zama nia e Zihova: Lopu avosi sari poropita pu zama guahe, ‘Tata kote
ta paleke pule mae gua mo pa Babiloni sari na likakalae tanisa vetu te
Zihova,’ gua. Sari na koha mo si korokorotae atu ni rini. 17 Mi lopu va
avoso la i si arini. Mamu koa nabulu la koasa baṉara pa Babiloni meke
kote toa si gamu. Vegua ke kaqu ta huara tu sa vasileana lavata hie?
18 Be na poropita si arini meke tagoa rini sa zinama te Zihova, vekoi mani
tepatepa la koe Zihova Tadi na Qeto Minate pude sari likakalae koa holadi

* **27:1** 2 Baṉ 24:18-20; 2 Koron 36:1-13

koasa vetu te Zihova meke pa vetu baṉara tanisa baṉara pa Ziuda meke pa Zerusalema si lopu kaqu ta vagi taloa la pa Babiloni. 19 Ura hiera gua si zama nia e Zihova pa guguadi ri karua dedegere, sa besini boronizi, sari na tuturuana meke sari kaiqa likakalae saripu koa hola koasa vasileana lavata hie, 20 saripu lopu ta vagi taloa koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni totoso raovo taloa nia sa se Zehoiakini sa tuna koreo e Zehoiakimi sa baṉara pa Ziuda meke la pa Babiloni turaṉae sari doduru ṉati palabatu pa Ziuda meke Zerusalema. 21 Uve, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli pa guguadi sari na likakalae saripu koa hola pa vetu te Zihova meke vetu baṉara tanisa baṉara pa Ziuda meke Zerusalema: 22 ‘Kote ta vagi taloa si arini pa Babiloni meke vasina si kote koa si arini osolae kamo sa rane sapu kote mae hata puleni Rau. Meke kote paleke pule mae ni Rau meke veko pule ni koasa vasina hie,’ zama vura gua se Zihova.”

28

Hananaea sa Poropita Kokohana

1 Pa vina lima sidara koasa vuaheni tugo asa, koasa vina made vuahenina sa binaṉara te Zedekaea sa baṉara pa Ziuda, si zama au sa poropita Hananaea sa tuna koreo Azura, tie pa Qibione. Zama guahe si asa koa rau pa vetu te Zihova pa kenu dia ri na hiama meke sari doduru tie:* 2 “Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: ‘Kote moku ia Rau sa ioki tanisa baṉara pa Babiloni. 3 Pa korapana sa karua vuaheni mae hire si kote paleke pule maeni Rau koa sa vasina hie sari doduru likakalae tanisa Zelepade te Zihova saripu vagi pani e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni meke paleke lani pa Babiloni. 4 Kote turaṉa pule mae nia tugo Arau tani se Zehoiakini sa tuna koreo e Zehoiakimi sa baṉara pa Ziuda meke sari doduru tinoni pa Ziuda saripu ta raovo la pa Babiloni, ura na kote moku ia Rau sa ioki tanisa baṉara pa Babiloni,’ zama vura gua se Zihova,” gua se Hananaea.

5 Meke olaṉia poropita Zeremaea sa poropita Hananaea pa kenudi ri na hiama meke doduru tinoni pu korapa turu dia pa vetu te Zihova. 6 Zama si asa, “Gua tugo! Mani evaṉi e Zihova si arini! Mani va gorevura i e Zihova sari zinama sapu korotae ni goi, meke paleke pule mae ni sari likakalae tanisa Zelepade te Zihova, meke va pule mae i tugo tani saripu ta raovo la pa Babiloni. 7 Mani gua tugo, ba mu va avoso mae koari na zinama pu kote zama atuni arau koa goi meke koari doduru tie pu korapa turu dia hire: 8 Koari na totoso pukerane, sari na poropita pu mae kekenu koa gita kara si korokorotae nia sa vinaripera, na tinasuna, meke oza koari soku popoa meke binaṉara nomadi. 9 Ba sa poropita sapu korotae nia sa binule si kote ta dogoro sapu asa si hinokara ta garununa koe Zihova pana gorevura saripu dogoro vata kenue i sa.”

10 Meke va gore pania Hananaea sa ioki pa ruana Zeremaea meke moku va umumia sa, 11 meke zama si asa pa kenudia ri doduru tinoni: “Hiera gua si zama nia e Zihova: ‘Kote gua asa moku guni nia Arau sa ioki te Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni pa ruadi ri doduru butubutu pa korapana sa karua vuaheni hire,’ ” gua se Hananaea. Beto asa si ene taloa nana se Zeremaea.

12 Hola kaiqa totoso, pa mudina sapu moku ia poropita Hananaea sa ioki pa ruana poropita Zeremaea, si kamo la sa zinama te Zihova koe Zeremaea:

* **28:1** 2 Baṉ 24:18-20; 2 Koron 36:11-13

13 “La mamu la tozi nia se Hananaea, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Na
ioki huda si moku ia agoi ba sapu kote hobe vagia goi si na ioki aeana.’
14 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli:
‘Kote veko ni ioki aeana Rau sari ruadi ri doduru butubutu hire pude koa
nabulu si arini koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni, meke kote nabulu
la si arini koasa. Na kurukuru pinomo ba kote vala ni Arau koasa pude
kopu ni.’ ”
15 Meke zama ia poropita Zeremaea sa poropita Hananaea, “Va avoso
Hananaea! E Zihova lopu hite garunu igo si agoi, ba ele zama ia goi sa
butubutu hie pude va hinokari sari mua kinohakoha. 16 Gua ke, hiera gua
si zama nia e Zihova: ‘Kote va rizu pani igo Rau koasa popoa pepeso. Pa
vuaheni tugo hie si kote mate si goi, sina tarae va gugue la si agoi koe
Zihova.’ ”
17 Pa vina zuapa sidara koasa vuaheni tugo asa si mate se Hananaea sa
poropita.

29

Leta te Zeremaea La koari na Tie Ziu pa Babiloni

1 Gua hire sari zinamana sa leta sapu kuberia e Zeremaea pa Zerusalema
la koari na palabatu, na hiama, na poropita, meke sari doduru tinoni pu ta
raovo la pa Babiloni koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni.* 2 Sa leta hie
si mudina sapu ta raovo taloa se Zehoiakini sa baṉara pa Ziuda, meke sa
tinana, sari na palabatu na tie tuturaṉa pa Ziuda meke Zerusalema, meke
sari tie tavetavete pa lima meke tie tavete vetu na gua, pu la koa pinausu
pa Babiloni. 3 Vala nia Zeremaea sa leta koe Elasa sa tuna koreo e Sapani
meke koe Qemaraea sa tuna koreo e Hilikaea, sapu garunu lani e Zedekaea
sa baṉara pa Ziuda koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni. Zama guahe
sa leta:
4 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa
Izireli, la koari doduru pa Zerusalema pu ta raovo la pa Babiloni: 5 “Mi
kuri vetu, mamu veko kinoa vasina; lete inuma, mamu henai sari vuadi.
6 Mi varihaba, mamu podo koburu koreo na vineki; hata poni barikaleqe
sari tumia koreo meke varihaba ni sari tumia vineki, pude arini ba kote
podo dia koburu koreo na vineki. Mi podo va sokusoku tie vasina meke
lopu va visavisa ia. 7 Mamu hata ia sa binule meke sa vina bokabokana
sa vasileana lavata, vasina pu raovo lani gamu Rau. Varavara la nia koe
Zihova, ura pana bokaboka sa vasileana si kote bokaboka tugo si gamu.”
8 Uve, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa
pa Izireli: “Mi lopu va malumi sari na poropita na matemateana pa vari
korapa mia pude koha gamu. Lopu va avoso la i sari dia pinutagita. 9 Na
korokorotae kokoha atu si arini koa gamu pa Pozaqu Rau. Arau na lopu
garuni si arini,” zama vura gua se Zihova.
10 Hiera gua si zama nia e Zihova: “Pana hokoto sari ka zuapa ṉavulu
puta vuaheni kinoa tina raovo pa Babiloni, si kote mae koa gamu si Arau
meke va gorevura ia sa Qua vina tatara variva tataruna sapu pude turaṉa
pule maeni gamu koasa vasina hie.* 11 Ura zama guahe si Arau Zihova: ele
gilani Arau sari hiniva Taqarau koa gamu, sari hiniva pude va boka gamu
meke lopu pude ṉovala gamu, hiniva pude va leana gamu vugo repere.
12 Kote titioko mae si gamu koa Rau meke mae meke varavara mae koa
Rau, meke kote olaṉa gamu Rau. 13 Kote hata Au gamu meke kote dogoro

* **29:1** 2 Baṉ 24:12-16; 2 Koron 36:10 * **29:10** 2 Koron 36:21; Zer 25:11; Dan 9:2

Au gamu, pana hata Au gamu pa doduru bulomia.* 14 Uve, kote ta dogoro
si Rau koa gamu, meke kote vagi puleni gamu Rau koasa tinaraovo. Kote
vagi puleni gamu Rau koari doduru butubutu na vasidi pu hadu lani gamu
Rau, meke kote turaṉa pule maeni gamu koasa vasina sapu vagi taloa ni
gamu Rau pa tinaraovo.
15 Kote boka zama guahe si gamu, ‘Se Zihova poni gami poropita si gami
pa Babiloni,’ gua,” 16 ba hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana sa
baṉara sapu habotu koasa habohabotuana baṉara te Devita meke sari
doduru tinoni pu koa hola koasa vasileana lavata hie, sari turaṉa mia
saripu lopu somana luli gamu koasa tinaraovo, 17 uve, hiera gua si zama nia
e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Kote garunu la nia Rau koarini sa vedara,
soṉe, meke sa oza, meke kote tavete gunini Arau na piqi kaleanadi si arini
sapu kaleana hola meke lopu boka ta hena. 18 Kote hadu lulini vedara,
soṉe, meke na oza Arau si arini meke kote va doṉo hikare i Rau koari
doduru butubutu pa popoa pepeso. Sa pozadia si kote ta evaṉae na dia
lineveleveina arini, na pozapoza variva holoqoruna, kote ta zutu meke
ta ṉoṉovala koari doduru butubutu vasina pu hadu lani Rau.” 19 Zama
vura pule guahe se Zihova, “Ura na korodia avosi rini sari Qua zinama,
zinama sapu garunu pilipule lani Rau koa rini koari na Qua nabulu, sari
na poropita. Meke gamu pu ta raovo mia ba lopu hite va avoso mae tugo.
20 Gua ke, mi avosia sa zinama te Zihova gamu pu garunu taloani gamu
Rau pa Zerusalema meke la pa Babiloni,” gua si Asa. 21 Hiera gua si zama
nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli, pa guguadi ari Ehabi
sa tuna koreo e Kolaea meke se Zedekaea sa tuna koreo e Maseia, pu korapa
korokorotae kokoha pa Pozaqu Rau: “Kote valani Rau koe Nebukaneza sa
baṉara pa Babiloni, meke kote va mate i sa sipu korapa dodogoro mia.
22 Koa gua koari karua si kote ta zamae koari doduru pa Ziuda pu ta raovo
meke koa dia pa Babiloni sa lineveleve hie: ‘Mani guni nigo e Zihova si
agoi gua ari Zedekaea meke Ehabi, arini pu sulu i sa baṉara pa Babiloni
pa nika.’ 23 Ura na tinavete kaleadi hola si taveti rini pa Izireli; barati rini
sari barikaleqe tadi na turaṉa dia meke pa Pozaqu Rau si tozi rini sari na
koha, sapu lopu hite zama lani Rau koa rini. Gilania Rau si hie meke Arau
mo va sosode ia,” zama vura gua se Zihova.

Sa Leta te Semaea

24 Tozi nia se Semaea sa tie pa Nehelamu, 25 “Hiera gua si zama nia e
Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: Agoi si garunu la leta,
pa pozamu telemu, la koari doduru tie pa Zerusalema, koe Zepanaea sa
tuna koreo Maseia sa hiama, meke koari doduru hiama pule. Zama si goi
koe Zepanaea, 26 ‘E Zihova ele va turu igo pude na hiama si agoi, hinobena
e Zehoiada, pude kopu nia sa Zelepade te Zihova; padamu agoi pude pusi
nenedi na ruadi pa labete sari tie pekipekidi sapu poza pule ni na poropita.
27 Ke vegua ke lopu gegesia goi se Zeremaea pa Anatoti, sapu zamazama
guana poropita pa vari korapa mia? 28 Garunu mae nia sa sa inavoso hie
pa Babiloni: “Na kote seunae hola. Ke mi tavete vetu, mamu veko kinoa
vasina; lete inuma, mamu henai sari vuadi,” gua.’ ”
29 Ba la tiro vura nia e Zepanaea sa hiama sa leta koe Zeremaea sa
poropita.
30 Meke kamo la sa zinama te Zihova koe Zeremaea: 31 “Garunu taloa
nia sa inavoso hie koari doduru pu ta raovo taloa: ‘Hiera gua si zama
nia e Zihova pa guguana e Semaea sa tie pa Nehelamu: Sina lopu garunia

* **29:13** Diut 4:29

Rau se Semaea ba korokorotae si asa koa gamu, meke ele va hinokaria
gamu sa koha tanisa, 32 ke hiera gua si zama nia e Zihova: Kaqu va kilasia
Arau se Semaea sa tie pa Nehelamu meke sari tutina. Lopu keke koari
nana tatamana si kote toa, meke lopu kote dogori tugo sa sari lineana sapu
kote tavete poni Rau sari Qua tinoni, zama vura gua si Arau Zihova, sina
zamazama va gugue mae si asa koa Rau.' "

30

Sa Vina Tatara Tina Rupaha

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo la koe Zeremaea: 2 "Hiera gua si
zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli: 'Mu kuberia pa buka sari doduru
zinama pu ele tozi nigo Arau. 3 Ura zama vura gua si Arau Zihova: Sari
rane si korapa mae totoso kote turaṉa puleni Rau sari Qua tinoni pa Izireli
meke Ziuda pule mae koasa tinaraovo meke veko puleni koasa pepeso sapu
ponini Rau koari tiatamadia pude tagoa,' zama gua se Zihova."
4 Hire gua sari zinama pu zamani e Zihova pa guguana Izireli meke
Ziuda: 5 "Hiera gua si zama nia e Zihova:
'Na kabo na tinaruqoqo si ta avoso,
na minatagutu, lopu binule.
6 Nanasa paki, mamu dogoria:
Vea, boka podo koburu sa tie?
Na vegua ke dogori Arau sari tie ṉiṉiradi
si va hake lima la tu pa tiadi guana barikaleqe podopodona,
meke sari isumatadi si malohoro mate tu?
7 Kote kaleana hola sa rane asa!
Loke rane pule si kote gugua asa.
Kote na totoso tinasuna nomana te Zekopi,
ba sapu kote ta harupu nia sa.' "
8 Zama vura gua pule se Zihova Tadi na Qeto Minate, "Koasa rane asa,
kote moku pani Rau sari ioki pa rua dia
meke kumata pani sari aroso ta pusini rini;
lopu kaqu tava pinausu pule si arini koari tie karovodi.
9 Ba, kote nabulu nia rini se Zihova dia Tamasa,
meke sa tie pa tutina e Devita
si kaqu va habotu ia Rau pude dia baṉara.
10 Ke mu lopu matagutu, agoi Zekopi Qua nabulu;*
mu lopu talotaṉa, Izireli,"
zama vura gua se Zihova.
"Hinokara kote harupu vura nigo Arau koasa vasina pa seu,
sari tutimu koasa vasina ta raovo la rini.
E Zekopi si kote koa pule pa binule,
meke loke tie kote va matagutia.
11 Arau koa turaṉigo si agoi meke kote harupu igo,"
zama vura gua se Zihova.
"Pana huara pani tugo Arau sari doduru butubutu,
sari vasidi pu hadu lani igo Arau,
ba lopu kote huara pani beto igo Arau si agoi.
Kaqu va kilasa igo tugo Arau, ba pa vinari ṉoṉoi;
na lopu sapu, kote lopu tava kilasa hokara, sapu gua."
12 Hiera gua si zama nia e Zihova:
"Sari bakora tamugoi si lopu boka ta salaṉa,

* **30:10** Zer 46:27-28

sari tubu si ele lopu boka ibu.
13 Loke tie si koa pude toka nigo koasa mua minoho,
loke meresena tanisa tubu,
loke sinalaṉa si koa.
14 Ele muliṉi nigo ri doduru mua baere si agoi;
korodia galagala nigo.
Arau ele seke igo gua sapu kote tavetia rina kana
meke ele va kilasa igo gua sapu kote tavetia keke tie kaleana,
ura na noma hola sari mua sinea
meke sari mua tinavete kaleadi si soku hola.
15 Na vea ke kabo vura tu si goi koasa tubumu,
koasa sigiti sapu loke sinalaṉana?
Sina noma hola nigo na sinea meke soku nigo na tinavete kaleadi,
ke tavete atu ni Arau si hire koa goi.
16 Ba doduru pu zalo igo si kote ta zalo;
doduru mua kana si kote ta raovo taloa.
Arini pu atu vagi taloa ni sari na mua likakalae si kote ta vagi taloa tugo
sari na dia likakalae,
meke arini pu atu ṉoṉovala igo si kote Arau la ṉovali.”
17 Zama vura guahe se Zihova, “Ba Arau kote va tavulalaṉa igo koasa mua
tinoa,
meke salaṉia sa bakora tamugoi,
sina agoi si ta pozae tie ta hitumu,
e Zaione sapu loke tie galagala nia.”
18 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Kote veko pulei Rau sari tinagotago koari na ipi te Zekopi
meke va leana pule ia sa nana kinoa tatamana;
sa popoa Zerusalema si kote ta kuri pule koasa nana toqere koana,
meke sa vetu baṉara si kote koa pule pa nana vasina.
19 Koa rini kote vura mae sari kinera zinama leana
meke mamalaiṉi qinetuqetu.
Kote va soku i Rau sari dia ninae,
meke lopu kaqu visavisa si arini;
na vina lavata si kote va kamo la nia Rau koa rini,
meke lopu kaqu ta hakohakoe hokara.
20 Sari dia koburu si kote bokaboka gua pukerane,
meke sa dia vasileana si kote sokirae pa Kenuqu Rau;
kote va kilasi Rau sari doduru pu ṉoṉovali si arini.
21 Sa dia tie tuturaṉa si kote keke mo koa rini;
sa dia koimata si kote vura mae koari kasa teledia.
Kote turaṉa va tata ia Rau meke kote kapa mae si asa koa Rau,
ura loke tie si kote mae koa Rau be lopu ta ruvata,”
zama vura gua se Zihova.
22 “Ke kote na Qua tinoni si gamu,
meke Arau si kote na mia Tamasa.”
23 Zama pule sa poropita: Dotu, sa raneboṉi te Zihova
si kote puzaka vura pa tinaṉaziri,
na vivirua si viloro gore
la pa batudi ri tie kaleadi.
24 Sa binugoro te Zihova si lopu kote kekere pule
osolae tavete va hokoti Sa
sari hiniva Tanisa pa Bulona.
Koari rane pu korapa mae

si kote bakala koa goi sari doduru hire.

31

Izireli si Pule pa Popoa

1 Zama pule se Zihova, “Pa totoso asa, Arau si kote sa Tamasa tadi doduru
puku butubutu pa Izireli, meke arini si kote na Qua tinoni.”
2 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Saripu lopu mate koasa vedara
si kote dogoro ia rini sa Qua tataru pa qega;
na minagogoso si kote vala nia Rau koe Izireli.”
3 E Zihova si vura koa gita pukerane meke zama:
“Arau tataru ni gamu koasa tataru sapu koa hola;
Arau vagi va tata gamu koasa tataru nabuna.
4 Kote kuri pule gamu Arau,
uve, kote ta kuri pule sa popoa Izireli.
Kote tuqe vagi pulei sari mia tabarini,
kote vura la peka pa qinetuqetu si gamu guana vineki vaqura.
5 Na inuma vaeni si kote lete pulei gamu
koari na toqere pa Sameria;
sari tie uma kote lete i
meke kote qetu totoso napo vaeni si arini.
6 Koa nana sa rane totoso kote kukili vura sa tie kopu koari na toqere pa
Iparemi,
‘Mae, mada sage la pa Zaione,
koe Zihova sa nada Tamasa,’ gua.”
7 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Mi kera qetu nia se Zekopi;
kukili nia sa butubutu sapu arilaena hola koari doduru.
Va avoso ni sari mia vinahesi, mamu zama guahe,
‘Zihova, Mu harupi sari Mua tinoni,
sari ka visavisa koa holadi pa Izireli.’
8 Doṉo la, kote turaṉa pule mae ni Arau pa popoa pa kali gede
meke varigara ni koari na hukihukirina sa popoa pepeso.
Kote somanae koarini sari na behu na ike,
na molumolu meke barikaleqe aqa podopodo;
na vinarigara tinoni lavata si kote pule mae.
9 Kote kabokabodi meke mae,
kote varavaradi totoso turaṉa kamo puleni Arau.
Kote turaṉa guni ni Rau pa taqele kolo totolodi,
pa siraṉa pezarana vasina lopu kote ta tubaraeni,
sina Arau sa tamana Izireli,
meke Iparemi sa tuqu koreo kenuna.
10 Gamu na butubutu, mi avosia sa zinama Taqarau Zihova;
mi la tozi vura nia pa raratana seudi:
‘Asa pu talahuara nia se Izireli kote varigara puleni
meke kote kopuni sari Nana sipi guana sepati.’
11 Ura Arau Zihova kote holu vagi pule nia se Zekopi
meke vagi puleni koasa Limaqu sapu ṉiṉira holani si arini.
12 Kote mae si arini meke iraṉa qetuqetu koasa toqere pa Zaione;
kote qetu ni rini sari soku vinariponi te Zihova,
sari huiti, na vaeni vaquradi meke na oela olive,
sari tuna sipi na bulumakao.

Kote guana inuma sapu kapa la pa kolo si arini,
meke kote beto sa tinalotaṉa.
13 Sari vineki vaqura si kote peka qetuqetu,
sari tie vaqura meke tie koadi ba gua tugo.
Sa dia tinalotaṉa si kote iliri la nia Arau pa qinetuqetu;
na kinoa va leana si kote poni Rau, lopu na kinuliusu.
14 Kote va qetu ni soku ginani Rau sari hiama,
meke sari Qua tinoni si kote va soku ni na vinariponi,”
zama vura gua se Zihova.
15 Hiera gua si zama nia e Zihova:*
“Na mamalaiṉi si ta avoso pa Rama,
na kinuliusu meke kinabokabo nomana,
kaboi Reseli sari nana koburu
meke korona tava manoto,
sina sari nana koburu si lopu koa.”
16 Ba kamahire si hiera gua si zama nia e Zihova:
“Va nosoa sa mamalaiṉimu pude lopu kabo
meke sari kolomatamu pude lopu honi,
ura sari mua tinavete si kote ta pia,”
zama vura gua se Zihova.
“Na kote pule mae si arini, mae gua koasa popoa tanisa kana.
17 Ura koa nana sa mua lineana pa vugo na repere,”
zama vura gua se Zihova.
“Sari mua koburu si kote pule mae pa dia popoa.
18 Hinokara ele avosia Rau sa kinabo te Iparemi sapu guahe:
‘Seke va sisigiti au Goi guana bulumakao lopu ele manavasana,
pude va tumatumae nau va tabe.
Vagi pule nau meke kote pule atu mo si rau,
sina Agoi se Zihova sa qua Tamasa.
19 Mudina sapu ene muliuṉu taloa si rau,
si kekere pule mae qua;
mudina sapu kamo mae sa ginilae
si pohara ia rau sa raqaraqaqu
sina kurekureni rau
saripu evaṉi rau totoso vaquraqu.’
20 Vea, lopu e Iparemi tu sia, sa qua koreo katakikihi,
sa koburu sapu qetu hola nia rau?
Vegua gegese guni nia Rau,
ba korapa balabala ia Rau.
Gua ke sa buloqu Rau si hata ia si asa;
meke noma hola sa Qua tataru koasa,”
zama vura gua se Zihova.
21 “Mi va turu vina gilagila pa siraṉa,
la veko kubekubere sapu huhuku la koari na vasidi.
Va nonoga i sari na siraṉa vari karovo popoa,
vagi pulea sa siraṉa ene vura ia goi.
Mamu pule mae, gamu pa Izireli, Qua vineki vaquramu,
pule mae koari na mua vasileana.
22 Ve seunae gua si kote ene lamae si agoi,
kei, Qua vineki pu loke mua rinaṉeraṉe?
Keke ginugua vaqura si kote tavetia Arau e Zihova pa popoa pepeso.

* **31:15** Zen 35:16-19; Mt 2:18

Sa barikaleqe si pule la pa nana palabatu;
Iparemi si pule la koe Zihova, gua.”
23 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Pana turaṉa
pule maeni Arau koasa tinaraovo, si kote zama puleni rini sari na zinama
hire koasa popoa pa Ziuda meke koari na vasivasileana: ‘Mani mana nigo
e Zihova, agoi na popoa toṉotomu, agoi na toqere hopemu!’ kote gua.
24 Sari tie si kote koa varigara pa Ziuda meke sari nana vasivasileana, sari
tie lelete meke arini pu ririzu turaṉi sari dia bulumakao na sipi. 25 Kote va
magogosi Rau sarini pu mabo meke poni sarini pu ovia.”
26 Beto asa si vaṉunu si arau meke doṉo vari likohae. Sa qua pinuta si
lomoso hola.
27 Zama vura pule se Zihova, “Sari na rane si korapa mae, totoso kote va
sokui Rau sari na butubutu pa Izireli meke Ziuda meke kote va sokui Rau
sari na kurukuru. 28 Gua sapu kopu gunini Rau saripu rabutu na teuru,
gona gore meke huhuara meke va kamo tinasuna, si kote kopuni tugo Rau
totoso kurikuri si arini meke lelete,” zama vura gua se Zihova. 29 “Koari
rane arini si sari tie si lopu kote zama pule guahe,*
‘Sari tamadia si hena vua huda kubolodi,
meke sari koburu si gagarikana livodi,’
30 ba kamahire, doduru tie si kote mate pa dia sinea teledia;
asa sapu hena vua huda kubolona, si sari livona mo telena si kote
gagarikana.”
31 Zama vura pule se Zihova,
“Na totoso si korapa mae,
pana kote tavetia Rau si keke vinariva egoi vaqura pa varikorapaqu
Rau
meke sari na tie Izireli meke Ziuda.**
32 Lopu kote gugua sa vinariva egoi
sapu tavetia Rau koari tiatamadia
totoso tuqei Rau limadi
meke turaṉa vurani pa Izipi,
sina sekea rini sa Qua vinariva egoi,
totoso guana loaqu Arau mo si arini,”
zama vura gua se Zihova.
33 “Hiera sa vinariva egoi sapu kote tavetia Rau koasa butubutu Izireli
mudina sa totoso asa,” zama vura gua se Zihova.
“Kaqu va gilana nia Rau sa Qua tinarae pa dia binalabala
meke kaqu va nonoga nia pa bulodia.
Arau si kote dia Tamasa
meke arini si kote na Qua tinoni.*
34 Totoso asa si kote beto sa tie va tumatumae ia sa turaṉana,
babe keke tie pude va tumatumae ia sa tasina, meke zama guahe, ‘Mu
tumae nia se Zihova,’ gua,
sina kote tumae beto Nau rini si Arau,
podalae pa koburu hitekena kamo pa tie nomana,”
zama vura gua se Zihova.
“Ura kote taleoso ni Rau sari dia kinaleana
meke lopu kote balabala pule i Rau sari dia sinea.”*
35 Hiera gua si zama nia e Zihova,
Asa pu tozi nia sa rimata

* **31:29** Izk 18:2 * **31:31** Mt 26:28; Mk 14:24; Lk 22:20; 1 Kor 11:25; 2 Kor 3:6 * **31:31** Hib 8:8-12 * **31:33** Hib 10:16 * **31:34** Hib 10:17

pude n̲edala pana rane,
pu garuni sari sidara na pinopino
pude va kalalasa pana bon̲i
pu va gevuru ia sa kolo lamana
pude ovan̲a sari bogusu,
se Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa:
36 “Pana murimuri mo pa Kenuqu Rau sari vina turu hire,”
zama vura gua se Zihova,
“si kote noso sari tutina Izireli
pude na butubutu pa Kenuqu Rau.”
37 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Pana be boka ta pada mo sa man̲auru
meke boka ta hata vagi sa vasina sokirae sa popoa pepeso
si kote boka kilu i Rau sari tutina Izireli
koari doduru pu evan̲i rini,”
zama vura gua se Zihova.
38 “Sari na rane si korapa mae, totoso kote ta kuri pule, pude Taqarau, sa vasileana lavata hie, podalae pa Vetu Hakehakei Ululuna Te Hananelo kamo pa Sasada Iio. 39 Sa volosona sa vasileana si kote kamo la pa kali lodu rimata pa toqere Qarebi meke kekere la pa Qoa. 40 Sa doduruna sa lolomo vasina ta gona la sari tini tie matedi meke sari hikahika meke sari doduru kali toqere koasa Lolomo Kidoroni pa kali gasa rimata, kamo la pa iio koasa Sasada Hose, si kote hopena koe Zihova. Sa vasileana lavata si lopu kaqu ta rabutu palae babe ta huara pule hokara,” gua se Zihova.

32

Holu Pepeso se Zeremaea

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo la koe Zeremaea pa vina manege puta vuahenina sa binan̲ara te Zedekaea pa Ziuda, sapu sa vina manege vesu vuahenina sa binan̲ara te Nebukaneza pa Babiloni.* 2 Sa qeto minate tanisa ban̲ara pa Babiloni si korapa koa vari likohae nia sa popoa pa Zerusalema, meke se Zeremaea si ta tuku tamunu pa pavasa tadi na tie kopu koasa vetu ban̲ara.
3 E Zedekaea sa ban̲ara pa Ziuda na pusi ia vasina. Zama se Zedekaea, “Na vegua ke korokorotae gugua asa si agoi? Zama guahe si goi, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Arau kote vala nia sa popoa lavata hie koasa ban̲ara pa Babiloni, meke kote vagi ia sa. 4 Se Zedekaea sa ban̲ara pa Ziuda si lopu kote boka govete koari limadia ri na tie Babiloni, ba kote hinokara ta vala si asa koasa ban̲ara pa Babiloni, meke kote zama ia sa pa isumatana si asa meke dogoria sa pa matana soti. 5 Kote vagi la nia sa se Zedekaea pa Babiloni, meke kote koa vasina osolae pitua Arau si asa, zama vura gua se Zihova. Pana varipera ni goi sari pa Babiloni ba lopu kote bokaboka si agoi.’ ”
6 Zama se Zeremaea, “Sa zinama te Zihova si kamo mae koa rau: 7 Se Hanameli tuna koreo e Salumu sa buhimu si kote kamo atu koa goi meke zama guahe, ‘Holu vagia sa qua pepeso pa Anatoti, sina agoi mo sa turan̲aqu sapu tata hola koa rau meke agoi tagoa sa n̲iniran̲ira pude holu ia.’
8 Meke gua sapu tozia e Zihova si kamo mae mo se Hanameli koa rau pa pavasa pa vetu ban̲ara meke zama guahe, ‘Holu ia sa qua pepeso pa Anatoti pa pinaqaha popoa pa Benisimane. Ura mua agoi sa n̲iniran̲ira pude holu

* **32:1** 2 Ban̲ 25:1-7

vagia meke tago ia, ke holu vagia mua.’ Ke tumae nia rau sapu hie si na
zinama te Zihova. 9 Ke holu vagi ia rau sa pepeso tanisa tasiqu puzakadara
pa Anatoti meke pada vura ni rau pa sikele si ka karua gogoto qarami
siliva. 10 Kubere la nia rau sa pozaqu koasa pepa meke veko nia tokoro
vinariva egoi koasa hinoluholu, ari tie va sosode ba kubere pozadia tugo
meke tava veko pa sikele sari na siliva. 11 Vagia rau sa pepa vinariva egoi
sapu ta tukuna meke koa ia tokoro, meke keke pule sapu lopu ta tukuna,
12 meke vala ni rau koe Baruku, sa tuna koreo e Neria, sapu sa tuna koreo e
Mahasea pa kenudia ari Hanameli sa tasiqu puzakadara, sari tie va sosode
meke sari doduru tie Ziu pu habotu dia koasa pavasa pa vetu baṉara.
13 Pa kenudia arini si zama ni arau koe Baruku sari na zinama hire:
14 ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa
Izireli: Vagi sari pepa hinoluholu hire, sapu koa ia na tokoro meke sapu
lopu koa ia na tokoro, mamu la veko nuquruni pa keke zagi patu pude
madi koa va seunae. 15 Ura hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto
Minate, sa Tamasa pa Izireli: Sari vetu, na pepeso, na inuma si kote ta
holuholue pule koasa popoa hie.’
16 Mudina sapu valani rau sari pepa vinariva egoi hinoluholu koe Baruku
sa tuna koreo Neria, si varavara la si rau koe Zihova:
17 Kei, Zihova Baṉara, tavetia Goi sa maṉauru meke sa popoa pepeso
koasa Lima ṉiṉirana sapu qaqama la nia Goi. Loketoṉa si tasuna koa Goi.
18 Sa Mua tataru si ele vata dogoro nia Goi koari tina tie ba sa vina kilasadi
rina sinea tadi tamadia si va kamo lani Goi koari na dia koburu. Tamasa
lavata meke ṉiṉiramu, sapu e Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozamu,
19 nomadi lavata sari Mua hiniva meke ṉiṉiradi sari Mua tinavete. Doduru
hahanana tadi tie si dogoro betoi Goi; meke pia i Agoi sari doduru tie gua
sapu goto pa nana hahanana meke garo koari nana vinatana. 20 Na tinavete
variva magasa si evaṉi Goi pa Izipi meke korapa mo kamo pa rane ṉinoroi
koari pa Izireli meke koari doduru kinoa tie, meke sa Pozamu si ta gilana
pa doduruna sa popoa pepeso. 21 Agoi turaṉa vura ni pa Izipi sari na Mua
tinoni Izireli pa korapa tinavete vinari va magasadi sapu variva matagutu,
koasa Lima ṉiṉirana sapu qaqama la nia Goi. 22 Agoi ponini koa rini sa
pepeso hie sapu ele va tatara nia Goi koari tiatamadia, sa pepeso masuruna
sapu sokua na ginani na zipale. 23 Mae si arini meke tago vagia, ba lopu va
tabei babe luli rini sari Mua tinarae; lopu taveti rini gua sapu garunu ni
Agoi koarini pude taveti. Ke va kamo ni Goi koarini sari doduru tinasuna
hire.
24 Dotu, korapa va tomotomo lania pepeso ri na kana sa kali goba pude
haele nuquru ia sa korapana sa vasileana pude vagia sa vasileana lavata
hie. Koa gua koasa vedara, na soṉe, na oza, si kote ta vala mo koari pa
Babiloni sa vasileana lavata hie, koarini pu korapa rapata. Sapu zamani
Goi si korapa gorevura, asa sapu korapa dogoria Mua Goi. 25 Meke kote ta
vala mo sa vasileana lavata hie koari pa Babiloni, ba Agoi Zihova Baṉara,
si zama gua tu hie koa rau, ‘Holu ia sa pepeso pa siliva meke vagi tie pude
va sosode ia sa hinoluholu,’ gua.”
26 Meke kamo mae koe Zeremaea sa zinama te Zihova: 27 “Arau e Zihova,
sa Tamasa tadi doduru butubutu tinoni. Vegua, koa dia kaiqa ginugua sapu
tasuna hola koa Rau? 28 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova: Arau si
nama pude vala nia sa vasileana lavata hie koari pa Babiloni meke koe
Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni, asa pu kote rapata meke zau vagia.*
29 Sari pa Babiloni pu korapa rapatia sa vasileana lavata hie si kote nuquru

* **32:28** 2 Baṉ 25:1-11; 2 Koron 36:17-21

meke va katu nia nika; kote sulu pania rini meke gua tugo sari na vetuvetu,
vasina sapu va gevuru ia rina tinoni sa Qua tinaṉaziri koasa vina uququ
humaṉa lea la koe Beolo; koari na batu vetu si va uququ rini, meke zoropo
kolo vaeni la koari votiki tamasa.
30 Sari tinoni pa Izireli meke Ziuda si loketoṉa ba kinaleana mo si tavetia
rini pa Kenuqu, podalae pa totoso tie vaquradi; hinokara loketoṉa si tavetia
rini ba va gevuru Au mo koari beku sapu taveti rini pa lima dia, zama vura
gua si Arau Zihova. 31 Podalae pa rane sapu ta kuri osolae kamo kamahire,
sa vasileana lavata hie si va gevuria mo sa sa Qua binugoro meke tinaṉaziri
ke kaqu va rizu pani ia mo Arau pa Kenuqu. 32 Sari tinoni pa Izireli meke
Ziuda si va kinikinae mae koa Rau koari doduru kinaleadi pu taveti rini:
arini meke sari dia baṉara, dia koimata, dia hiama, dia poropita, sari tie
pa Ziuda, meke sari tinoni pa Zerusalema. 33 Mudi mae Au rini si Arau
meke lopu tia mae; meke be vea va tumatumae pilipule gunini Rau, ba
korodia va avoso babe va tabe Au rini. 34 La va turui rini sari dia beku
variva malederedi pa korapana sa Zelepade sapu ta poza nia Rau meke
va bonia rini.* 35 Taveti rini sari na hope te Beolo koasa Lolomo Hinomu
pude vukivukihi ni sari dia koreo na vineki la koe Moleki. Asa sapu lopu
hite garunu nia Rau, babe kamo mae pa Qua binalabala, pude arini kote
tavetia sa ginugua variva malederena hola asa. Gua ke ta turaṉa pa sinea
sari kasa tie pa Ziuda.”*

Vina Tatara sapu Kote Pule Mae sari Tie Izireli

36 “Zama si gamu pa guguana sa vasileana lavata hie sapu, ‘Koa gua pa
vedara, soṉe, na oza, ke kote ta vala koasa baṉara pa Babiloni si asa,’
gua; ba hiera gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli: 37 Hinokara
kote vagi varigara ni Arau si arini koari na vasidi pu hadu lani Rau koasa
Qua binugoro na tinaṉaziri lavata; kote turaṉa maeni Rau koasa vasina
hie meke va koa i pa binule. 38 Arini si kote na Qua tinoni, meke Arau si
kote na dia Tamasa. 39 Kote ponini Arau sa kineke pa bulo meke pa hiniva
pude kaqu vahesi Au rini si Arau doduru totoso pude leadi si arini meke
sari dia koburu pu podoi rini. 40 Kote tavetia Rau koa rini si keke vinariva
egoi sapu kote koa hola: Arau si lopu kote noso tavete va leana la koa
rini, meke kote sovutu i Rau pude vahesi Au, pude lopu kaqu taliri taloa
si arini koa Rau. 41 Kote qetuqetu hola si Arau koari na Qua tinavete va
leana la koa rini meke hinokara pa doduru Buloqu meke Maqomaqoqu si
kote turaṉa pule mae ni Rau meke veko pulei pa popoa hie.
42 Hiera gua si zama nia Arau Zihova: Gua sapu va kamoni Arau sari
doduru tinasuna hire koa rini, si kote ponini tugo Arau koa rini sari doduru
tinagotago gua sapu ele va tatara nia Rau koa rini. 43 Kote ta holuholue
pule sari na pepeso koasa popoa hie, asa sapu zama guni nia he gamu, ‘Na
pepeso kaleanana, na ivuluna, loke kurukuruna, sina ele ta poni vala koari
pa Babiloni,’ gua. 44 Sari pepeso si kote ta holu vagi pa siliva, na vinariva
egoi si kote ta kubere pozadia, ta veko tokoro, meke tava sosode, koasa kali
pinaqaha popoa te Benisimane. Kote tavete gua tugo asa koari na vasileana
hitehite pa vari kalina Zerusalema, koari na vasileana pa Ziuda, meke sari
vasileana koari na popoa toqetoqere, pa hubi toqere pa kali gasa rimata,
meke pa popoa Neqevi, sina Arau kote poni vala puleni sari dia tinago,
zama vura gua si Arau Zihova.”

---

* **32:34** 2 Baṉ 23:10; Zer 7:30-31, 19:1-6 * **32:35** Liv 18:21; 2 Baṉ 23:10; Zer 7:31

33

Vina Tatara Koasa Pinule Mae pa Zerusalema

1 Sipu korapa koa ta pusi pa pavasa tadi na tie kopu koasa vetu baṉara
se Zeremaea, si kamo pule la vina rua totoso sa zinama te Zihova: 2 "Hiera
gua si zama nia e Zihova, Asa pu kuri ia sa popoa pepeso, se Zihova pu va
podaka ia meke va sokirae ia, e Zihova sa Pozana Sa: 3 'Titioko mae koa
Rau meke kote olaṉa igo Rau meke kote tozi nigo Rau sari tiṉitoṉa variva
magasadi pu lopu ele gilani gamu, meke lopu boka hata vagi telemia.' 4 Ura
hiera gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli, pa guguadi rina vetu
pa vasileana lavata hie meke sari vetu baṉara pa Ziuda sapu ele tava huara
gore pude tavetavete ni pude va ṉiṉira i sari goba totoso korapa tomotomo
lania pepeso ri na kana si pa kali goba. 5 Ari kaiqa pu varipera la koari
pa Babiloni si kote va mate i Rau, meke sari tinidi ri na tie matedi si kote
va siṉi i ri na vetu arini. Arau kote va mate i koasa Qua tinaṉaziri meke
binugoro. Kote tome ia Rau sa isumataqu koasa vasileana lavata hie koa
gua koari doduru kinaleadi tanisa.
6 Ba gua tu he, vugo repere kote turaṉa mae sinalaṉa si Rau koa sa;
kote salaṉi Rau sari Qua tinoni meke poni soku ṉavulu binule meke lopu
koa matagutu. 7 Kote turaṉa pule mae ni Rau sari Ziuda meke Izireli koasa
tinaraovo meke kote va koa valeanana i Rau si arini gugua pukerane. 8 Kote
va via i Rau si arini koari dia sinea sapu tavete mae nia rini koa Rau meke
kote taleoso ni Rau koari dia vina gugue mae koa Rau. 9 Meke sa vasileana
lavata hie si kote poni Nau qinetuqetu sa, na vina lavata, vinahesi, meke
kote ta gilana si Arau koari doduru butubutu koasa popoa pepeso. Kote
avoso ni rini sari doduru tinavete leadi sapu tavete poni Rau sari tie pa
Zerusalema; meke kote magasa meke holoqoru nia rini sa binule meke
tinagotago sapu ponini Rau koa rini."
10 Hiera gua si zama nia e Zihova: "Zama guahe si gamu pa guguana sa
vasina hie: 'Na popoa qega, sapu loke tie na kurukuru koa ia,' gua. Uve
ba koari na vasileana pa Ziuda meke sari na siraṉa pa Zerusalema sapu ta
veko palae, meke loke tie na kurukuru koa i, si kote ta avoso pule 11 sari
mamalaiṉi kukili qetuqetu, na hegere, sari mamalaiṉidi ri na tie varihaba.
Kote ta avoso pule si arini pu paleke vinari poni zama leana la pa Zelepade
te Zihova. Kote kera guahe si arini,*
'Mada ponia sa zinama leana koe Zihova Tadi na Qeto Minate,
ura e Zihova si leana;
sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.'
Ura kote veko pule lani Rau sari tinagotago tanisa popoa gugua pukerane,"
zama gua se Zihova.
12 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Koasa vasina hie
sapu qega meke loke tie na kurukuru koa ia, si kote toqolo pule i na duduli
koari doduru vasileana, pude turaṉa lani ri sepati sari dia sipi. 13 Koari na
vasileana pa popoa toqetoqere, koari hubi toqere pa kali lodu rimata, meke
pa popoa Neqevi, pa pinaqaha popoa te Benisimane, pa korapa vasileana
hitekedi pa vari likohaena Zerusalema, meke pa korapadi ri vasileana pa
Ziuda, si kote nae pulei rina sepati sari dia sipi," zama gua se Zihova.
14 Zama vura pule se Zihova, "Sari rane si korapa mae, totoso sapu
kote va gorevura ia Rau sa vina tatara tolavaena sapu tavetia Rau koasa
butubutu Izireli meke Ziuda.*

* **33:11** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1, 136:1 * **33:14** Zer 23:5-6

15 Koari na rane arini meke koasa totoso asa
si kote va tuvulu vura ia Rau koasa tuti te Devita sa Lelaṉa tinoṉoto;
Asa kote tavetia gua sapu toṉoto meke ṉoṉo koasa popoa.
16 Koari rane arini si e Ziuda si kote ta harupu
meke Zerusalema si kote lopu koa matagutu.
Hierana sa pozapoza sapu kote ta poza nia sa:
E Zihova sa Nada Tinoṉoto.”
17 Ura hiera gua si zama nia e Zihova: “Lopu kaqu makudo habotu koasa
habohabotuana baṉara pa Izireli si keke tie pa tutina Devita,* 18 babe sari
hiama, pa tuti te Livae, si lopu kaqu makudo pa tinavete hiama pa Kenuqu
pude poni Au vinukivukihi va uququ, va uqu vinariponi kiko huiti, meke
kaiqa vinukivukihi pule.”*
19 Hiera gua si zama nia e Zihova sapu kamo la koe Zeremaea: 20 “Hiera
gua si zama nia Arau Zihova: ‘Pana boka kumatia goi sa Qua vinariva egoi
koasa rane meke sa Qua vinariva egoi koasa boṉi, pude sa rane meke sa
boṉi si lopu mae pa dia totoso sapu ta tozi ni rini, 21 si sa Qua vinariva egoi
koe Devita sa Qua nabulu, meke sa Qua vinariva egoi koari na tutina Livae
pu turu va tana pa Kenuqu, si kote boka ta kumata meke lopu kaqu habotu
ia si keke tie pa tutina e Devita sa nana habohabotuana baṉara. 22 Kote
gunini Arau na pinopino pa galegalearane sapu lopu boka ta nae meke
guari onone pa masamasa sapu lopu boka ta pada sari tutina e Devita sa
Qua nabulu meke sari tie Livae pu turu va tana pa Kenuqu.’ ”
23 Sa zinama te Zihova si kamo la koe Zeremaea: 24 “Vea, ele gilania tugo
goi, sapu zamazama guahe sari tie, ‘Ele kilui Zihova sari karua binaṉara
sapu vizati Sa,’ gua? Gua ke hakohako ni rini sari Qua tinoni meke lopu
na binaṉara gunini rini. 25 Hiera gua si zama nia Arau Zihova: ‘Be guana
lopu ele tavetia Rau sa Qua vinariva egoi koari rane na boṉi meke va turui
sari tinarae koari maṉauru meke pepeso, 26 si kote kilui Rau sari tutina e
Zekopi meke Devita sa Qua nabulu meke kote lopu vizatia Rau si keke ri
tuna koreo e Devita pude baṉarani sari tuti dia ri Ebarahami, Aisake, meke
Zekopi. Ura Arau kote poni puleni sari dia tinagotago meke kote tataruni
Rau si arini.’ ”

34

Sa Inavoso La koe Zedekaea

1 Kamo mae koe Zeremaea sa zinama te Zihova, sipu korapa raza ia
Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni meke sa nana qeto minate varipera
lavata, sari na vasileana pa Ziuda meke Zerusalema, meke sari vasileana
hitekedi pa vari kalina. Somana pa nana qeto minate sari votivotiki
butubutu tie pa nana binaṉara:* 2 “Hiera gua si zama nia Arau Zihova, sa
Tamasa pa Izireli: Mu la koe Zedekaea sa baṉara pa Ziuda mamu tozi nia,
‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Arau si nama pude vala nia sa vasileana
lavata hie koasa baṉara pa Babiloni, meke kote sulu gore pania sa. 3 Lopu
kote boka govete nia goi sa limana sa, ba kote ta saputu vagi si goi meke
ta turaṉa la koa sa. Kote dogoro nia matamu goi si asa meke kote zama pa
kenumu. Meke kote la pa Babiloni si goi.
4 Ba Zedekaea baṉara pa Ziuda, mu avosia sa vina tatara te Zihova. Hiera
gua si zama nia e Zihova pa guguamu agoi: Lopu kote mate pa vedara si
agoi; 5 ba kote mate va bulebulei si agoi. Gua sapu hoke va uququ humaṉa
lea si arini pa dia vina lavata koari na tamamu kenudi, sari na baṉara pu

* **33:17** 2 Samuela 7:12-16; 1 Baṉ 2:4; 1 Koron 17:11-14 * **33:18** Nab 3:5-10 * **34:1** 2 Baṉ 25:1-11; 2 Koron 36:17-21

ele hola, si kote va uququ humaṉa lea tugo sari tie pa dia pinamaṉa meke kote taruqoqo meke zama guahe, “Kei, mami baṉara si mate!” kote gua. Arau telequ tavetia sa vina tatara hie,’ ” zama vura gua se Zihova.

6 Meke pa Zerusalema tozi beto valani e Zeremaea sa poropita sari doduru zinama hire koe Zedekaea sa baṉara pa Ziuda, 7 sipu korapa raza ia sa qeto minate tanisa baṉara pa Babiloni sa popoa Zerusalema meke sari kaiqa vasileana pule pa Ziuda sapu lopu ele ta vagi, ari pa Lakisi meke pa Azeka. Arini mo sari vasileana lavata ta gobadi sapu korapa koa hola pa Ziuda.

Lopu Ta Rupaha sari na Pinausu

8 Hiera gua sa zinama te Zihova sapu kamo mae koe Zeremaea mudina sapu tavetia e Zedekaea sa baṉara sa vinariva egoi koari na tie pa Zerusalema pude tozi urahae nia sa tinarupaha tadi na pinausu. 9 Doduru tie si kaqu rupahi sari dia pinausu sapu na tie Hiburu, koreo babe vineki, barikaleqe babe palabatu; loke tie si kaqu vata pusi eko ia si keke tie Ziu. 10 Ke doduru koimata na tinoni pu somana koasa vinariva egoi hie si va egoa pude vata rupahi sari dia pinausu meke lopu va pusi ekoi. Va egoa rini meke va rupaha taloa ni rini. 11 Ba mudina asa si la tuqe vagi puleni rini meke vata pusi pule i.

12 Meke kamo mae sa zinama te Zihova koe Zeremaea: 13 “Hiera gua si zama nia Arau Zihova, sa Tamasa te Izireli: ‘Keke vinariva egoi si tavetia Rau koari na tiatamamia totoso turaṉa vurani Rau pa Izipi, totoso ta turaṉa vura si arini koasa popoa tinapusi asa. Zama si Rau: 14 Doduru vina zuapa vuaheni si kaqu vata rupahi gamu sari hopeke mia pinausu sapu na tie Hiburu pu vata holuholu pule nia koa gamu. Mudina sapu nabulu si asa koa goi ka onomo vuaheni si kaqu vata rupahia goi meke va taloa ia. Ba sari tamamia si lopu va avoso mae koa Rau babe va taliṉa mae Au.* 15 Vaqurana si hobe si gamu meke lulia gamu gua sapu toṉoto pa Kenuqu: Hopeke gamu si tozi urahae nia sa tinarupaha tadi na turaṉamia. Latu si gamu pa Zelepade sapu ta poza nia Rau meke la tavetia si keke vinariva egoi vasina. 16 Ba kamahire si taliri pule si gamu meke ṉovalia sa Pozaqu Rau; hopeke la si gamu meke tuqe vagi puleni sari mia pinausu sapu ele vata rupahi gamu, meke zuzuki gamu pude na pinausu pule.’

17 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova: ‘Lopu hite va tabe Au gamu si Arau; lopu vata rupahi gamu sari turaṉa mia. Ke kamahire si zama vura nia Rau sa “tinarupaha” tamugamu. Zama vura gua si Arau Zihova, Na “tinarupaha” pude hoqa pa vedara, pa soṉe, meke oza. Kote va doṉo hikare gamu Rau koari doduru butubutu pa popoa pepeso. 18 Saripu sekea sa Qua vinariva egoi meke lopu va gorevura i sari vina turu koasa vinariva egoi sapu tavetia rini pa Kenuqu Rau, si kote tavete gunini Rau guana tuna bulumakao sapu kubolo rua ia rini meke enea rini vari korapadi.* 19 Sari koimata pa Ziuda meke Zerusalema, sari tie tavetavete pa vetu baṉara, sari hiama meke doduru tiena sa popoa pu enea sa vari korapadi sari karua kubolona sa bulumakao, 20 si kote valani Arau koari dia kana pu korapa hatai pude va matei. Sari tinidia si kote na ginani tadi na kurukuru pa galegalearane meke na kurukuru ṉame pa soloso.

21 Se Zedekaea sa baṉara pa Ziuda meke sari nana koimata si kote valani Arau koari dia kana pu korapa hata i pude va matei, koasa qeto minate tanisa baṉara pa Babiloni, sapu ele ta luarae koa gamu. 22 Zama vura

* **34:14** Ekd 21:2; Diut 15:12 * **34:18** Mi doṉo la pa vinariva egoi te Ebarahami meke Tamasa pa Zenesesi 15:9-21.

guahe si Arau Zihova, kote vala nia Rau sa ginarunu, meke kote turaṉa pule maeni Arau koasa vasileana lavata hie. Kote rapatia rini, kote vagia rini meke sulu gore nia. Meke kote huara pani Rau sari vasileana pa Ziuda pude loke tie kaqu koa i sari vasidi arini.’”

35

Zeremaea meke sa Tatamana te Rekabi

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo mae koe Zeremaea sipu korapa koa baṉara se Zehoiakimi sa tuna koreo e Zosaea sa baṉara pa Ziuda:* 2 “La koasa tatamana te Rekabi, mamu ruvati pude mae pa keke ri na lose pa kali Zelepade te Zihova; mamu poni vaeni pude napo si arini.”

3 Ke topue la si arau pude la vagia se Zazanaea sa tuna koreo e Zeremaea, sapu sa tuna koreo e Habazinaea, meke vagi tugo rau sari tasina koreo meke sari doduru tuna koreo, sapu sa doduruna mo sa tatamana te Rekabi. 4 Ke turaṉa vagi rau meke nuquru pa vetu te Zihova pa lose tadi na tuna koreo e Hanani, sapu sa tuna koreo e Iqidalaea sa tie te Tamasa. Hie si pa kali lose mo tadi na koimata pa vetu te Zihova, sapu kali sage koasa lose te Maseia sa tuna koreo e Salumu sa tie kopu sasada pa Zelepade. 5 Meke va nama kapa na zagi si arau pa kenudia rina tie pa tatamana te Rekabi meke zama si rau koarini, “Napo vasi vaeni.”

6 Ba olaṉa si arini, “Gami si lopu napo vaeni sina zama gami e Zonadabi sa tuna koreo e Rekabi sapu tuti gorea gami: ‘Gamu meke sari tutimia si lopu kaqu hokara napo vaeni. 7 Meke lopu kaqu kuri vetu si gamu, lelete kiko babe tavete inuma vaeni; lopu kaqu tagoi gamu sari tiṉitoṉa hire, ba kaqu koa lamo pa ipi si gamu. Pude gua asa si kote koa seunae si gamu koasa popoa sapu karovo mae koa ia gamu.’ 8 Va tabei gami sari doduru pu tozini gami e Zonadabi sa tuna koreo e Rekabi sapu tuti gorea gami. Gami, mami barikaleqe, sari tumami koreo meke vineki si lopu napo hokaria gami sa vaeni 9 babe kuri vetu pude koa i babe tago inuma vaeni, tago pezara duduli babe lelete kiko. 10 Gami si koa pa ipi meke va tabe va leani gami sari doduru pu tozini gami e Zonadabi si gami, asa pu tuti gorea gami. 11 Ba totoso rapatia e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni sa popoa hie, si zama si gami, ‘Aria, mada la pa Zerusalema, mada govete ni sari qeto minate tadi pa Babiloni meke pa Siria.’ Ke mae koa si gami pa Zerusalema.”

12 Meke kamo mae sa zinama te Zihova koe Zeremaea, sapu zama guahe: 13 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: “La mamu tozini sari tie pa Ziuda meke sari tinoni pa Zerusalema, ‘Vegua, lopu kote va avoso si gamu meke va tabei sari Qua zinama?’ zama vura gua se Zihova. 14 ‘Tozini e Zonadabi sa tuna koreo e Rekabi, sari tutina pude lopu napo ia sa vaeni meke kopu nia arini si asa. Kamo pa rane ṉinoroi si lopu napoa rini sa vaeni, sina va tabea rini sa vina turu tanisa tamadia. Ba Arau si ele zama pilipule koa gamu ba lopu hite va tabe Au tu gamu si Arau. 15 Garunu pilipule atuni Arau koa gamu sari doduru Qua nabulu, sari na poropita. Zama si arini, “Gamu si kaqu hopeke kekere koari mia hahanana kaleadi mamu hobei sari mia tinavetavete. Mi lopu luli sari kaiqa tamasa kokohadi pude va nabulu la koarini. Pude gua si kote koa si gamu koasa popoa sapu poni nia Rau koa gamu meke sari tiatamamia.” Ba gamu si lopu hite va avoso mae koa Rau babe va taliṉa mae Au. 16 Sa

* **35:1** 2 Baṉ 23:36 kamo hinia 24:6; 2 Koron 36:5-7

tutina e Zonadabi sa tuna koreo e Rekabi si tavete va gorevura ia sa vina turu sapu ponini sa tamadia, ba sari tie hire si lopu hite va tabe Au rini.'
17 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova, sa Tamasa pa Izireli: 'Va avoso mae! Arau kote va kamo la nia pa Ziuda meke koari doduru pu koa pa Zerusalema sari doduru tinasuna gua sapu ele zama lani Arau koarini. Zama la i Rau ba lopu va avoso si arini; tioko la i Rau ba lopu olaṉa si arini.'"
18 Meke zama la se Zeremaea koasa tatamana te Rekabi, "Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: 'Gamu si ele va tabea sa tamamia kenuna se Zonadabi meke ele luli gamu sari doduru nana ginarunu meke ele taveti sari doduru pu tozi sa.' 19 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: 'Sa butubutu te Zonadabi sa tuna koreo e Rekabi si lopu kaqu makudo koa ia tie pude koa nabulu koa Rau.'"

36

Tiroi Baruku sari Zinama te Tamasa

1 Pa vina made vuahenina sa binaṉara te Zehoiakimi sa tuna e Zosaea sa baṉara pa Ziuda si kamo mae koe Zeremaea sa zinama te Zihova:* 2 "Vagia si keke pepa ta viqusuna, mamu kuberi vasina sari doduru zinama pu ele zama atuni Arau koa goi pa guguana sa butubutu Izireli, Ziuda meke sari kaiqa butubutu pule, podalae pa totoso sapu podalae zama igo Rau totoso baṉara se Zosaea meke kamo kamahire.
3 Hokara pana avosi rina tie pa Ziuda sari doduru tinasuna pu va namanama i Arau pude va raza ni, si kote hopeke kekere si arini koari dia hahanana kaleadi; pude gua si kote taleosoni Rau sari dia kinaleana meke sari dia sinea." 4 Ke tiokia Zeremaea se Baruku sa tuna koreo e Neria, meke zama lani e Zeremaea sari doduru pu ele tozi lani Zihova koasa, meke kubere gore betoni e Baruku koasa pepa. 5 Meke zama se Zeremaea koe Baruku, "Arau si ta hukataqu; lopu boka la koasa Zelepade te Zihova si rau.
6 Ke agoi mamu la koasa vasina varivarigarana pa Zelepade te Zihova koasa rane sapu madi pa ginani si arini. Mamu tiro lani koari tie sari zinama te Zihova sapu zama atuni arau meke kuberi goi koasa pepa. Tiro lani koari doduru tie pa Ziuda pu mae guadi koari dia vasileana meke nuquru atu vasina. 7 Hokara kote tepatepa la si arini koe Zihova, meke hopeke kekere si arini koari hopeke dia hahanana kaleadi, sina sa binugoro meke tinaṉaziri sapu zama vura nia e Zihova koari tinoni hire si noma hola."
8 Ke tavete betoi Baruku sa tuna koreo e Neria sari doduru pu tozi ni e Zeremaea sa poropita pude taveti; koasa Zelepade te Zihova si tiro i sa sari zinama te Zihova sapu koa koasa pepa ta viqusuna. 9 Pa vina sia sidara koasa vina lima vuahenina sa binaṉara te Zehoiakimi sa tuna koreo e Zosaea sa baṉara pa Ziuda si na totoso madi pa ginani la koe Zihova si asa, tadi na tinoni pa Zerusalema meke arini pu mae guadi koari na vasileana hitekedi pa Ziuda. 10 Koasa lose te Qemaraea sa tuna koreo e Sapani sa tie kubekubere, sapu pa varivarigarana kalina sage, tata koasa Sasada Vaqura pa Zelepade, si tiro vura la nia e Baruku koari doduru tie koasa Zelepade te Zihova sari zinama te Zeremaea koasa pepa.
11 Totoso avosia e Mikaea, sa tuna koreo e Qemaraea sapu sa tuna koreo e Sapani sari doduru zinama te Zihova koasa pepa, 12 si gore la si asa koasa lose tanisa tie kubekubere pa vetu baṉara, vasina habotu dia sari koimata:

* **36:1** 2 Baṉ 24:1; 2 Koron 36:5-7; Dan 1:1-2

Elisama sa tie kubekubere, Delaea sa tuna koreo e Semaea, Elinetani sa
tuna koreo e Akabora, Qemaraea sa tuna koreo e Sapani, Zedekaea tuna
koreo e Hananaea, meke doduru ari kaiqa koimata pule. 13 Sipu beto tugo
tozini e Mikaea sari doduru pu avosi sa sapu tiro vurani e Baruku la koari
na tie koasa pepa, 14 si garunia mo ri doduru koimata se Zehudi tuna koreo
e Netanaea, sapu sa tuna koreo e Selemaea, sapu sa tuna koreo e Kusi, pude
la tozi nia se Baruku sapu guahe, “Palekia sa pepa sapu tiro vura la nia goi
koari na tinoni, mamu mae,” gua. Ke la koa rini se Baruku sa tuna koreo e
Neria, palekia nana sa pepa ta viqusuna pa limana. 15 Zama si arini koasa,
“Habotu, mamu tiro mae nia koa gami.”

Ke tiro la nia e Baruku koa rini. 16 Sipu avosi rini sari doduru zinama
hire, si matagutu si arini meke vari doṉoi meke zama ia rini se Baruku,
“Kaqu la tozi nia gami sa baṉara sari na zinama hire,” gua. 17 Meke
nanasia rini se Baruku, “Tozini gami, vegua meke boka kuberi goi sari
doduru hire? Vegua, e Zeremaea na zama atuni?”

18 “Uve,” olaṉa gua se Baruku, “asa zama maeni sari doduru zinama hire
koa rau, meke arau kubere goreni koasa pepa.”

19 Meke zama sari na koimata koe Baruku, “Agoi meke Zeremaea, la
mamu la tome. Lopu va malumia keke tie pude tumae nia pavei si tome
gamu kara.”

20 Beto si vekoa rini sa pepa pa lose te Elisama sa tie kubekubere, meke
topue la si arini koasa baṉara pa vasina varivarigarana meke la tozi beto
nia rini koasa. 21 Meke garunia sa baṉara se Zehudi pude la vagia sa
pepa, ke la vagi mae nia Zehudi pa lose te Elisama sa tie kubekubere sa
pepa meke tiro la nia sa koasa baṉara meke koari doduru koimata pu turu
kapae dia koasa. 22 Na vina sia sidara bisa, totoso ibu, meke sa baṉara si
habotu nana pa lose sapu maṉini, meke na nika si toa nana pa kenuna.
23 Doduru totoso sipu tiro va hokotia e Zehudi si ka ṉeta babe made kukuru
vivinei si vagi magu sa baṉara meke magu rikata vagi sa meke oki lani pa
nika, osolae ta sulu palae beto sa pepa ta viqusuna pa nika. 24 Namu loke
minatagutu si ta dogoro koasa baṉara meke sari nana tie tavetavete, meke
lopu hite daku sira i rini sari dia poko. 25 Zama ia tugo ari Elinetani, e
Delaea, meke Qemaraea sa baṉara pude lopu sulu ia sa pepa, gua, ba lopu
hiva avosi sa. 26 Ba garunia tu sa baṉara se Zeramili sa tuna sa baṉara,
se Seraea tuna koreo Azarieli, meke Selemaea tuna koreo Abideli pude la
pusi maeni sari Baruku sa tie kubekubere meke se Zeremaea sa poropita.
Ba ele tomei tu e Zihova sari karua.

Kubere Pulea e Zeremaea si Keke Pepa Kinorokorotae

27 Mudina sapu sulu ia sa baṉara sa pepa sapu koa ia na zinama sapu
zama lani e Zeremaea meke kuberi e Baruku, si kamo mae sa zinama te
Zihova koe Zeremaea: 28 “Vagi pule ia si keke pepa ta viqusuna, mamu
kubere pule i vasina sari doduru zinama gua sapu koa koasa pepa kekenu,
sapu sulu pania e Zehoiakimi sa baṉara pa Ziuda. 29 Mamu tozi nia tugo
se Zehoiakimi sapu guahe, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova: Sulu pania
goi sa pepa asa meke zama si goi, “Vea ke kuberia goi koasa pepa sapu sa
baṉara pa Babiloni si hinokara kote mae meke kote huaria sa popoa hie
meke va mate betoi sari na tiena meke sari na kurukuru ṉame?” 30 Gua
ke, hiera gua si zama nia e Zihova pa guguana e Zehoiakimi sa baṉara pa
Ziuda: Loke tutina si kote habotu koasa habohabotuana baṉara te Devita;
sa tini tomatena sa si kote ta gona vura la vasina sapu kote ṉada ia sa
rimata pana rane meke ibu ia pana boṉi. 31 Kote va kilasa ia Rau meke

sari tuna meke sari nana tie tavetavete koari dia tinavete kaleadi. Kote va kamo lani Rau koarini meke koari pu koa pa Zerusalema meke sari tinoni pa Ziuda sari doduru tinasuna pu zama lani Arau koarini, sina lopu hite avoso si arini.’ ”

32 Ke vagi pulea Zeremaea si keke pepa meke vala nia koasa tie kubekubere se Baruku sa tuna koreo e Neria, meke zama la se Zeremaea meke kubere gore puleni sa sari doduru zinama gua sapu koa koasa pepa sapu sulu pania e Zehoiakimi sa baṉara pa Ziuda. Meke soku zinama gugua tugo arini si tava somana la.

37

Sa Tinepa te Zedekaea koe Zeremaea

1 E Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni va turu ia se Zedekaea pude baṉara pa Ziuda; na baṉara hinobena e Zehoiakini si asa, sa tuna e Zehoiakimi.* 2 Na asa meke sari nana tie tavetavete meke sari tiena sa popoa si lopu hite va taliṉa la koari na zinama te Zihova sapu zama ni e Zeremaea sa poropita.

3 Ba garuni Zedekaea sa baṉara sari Zehukali sa tuna e Selemaea meke se Zepanaea sa hiama sa tuna Maseia, pude la koe Zeremaea sa poropita meke zama guahe: “Mu, varavara la poni gami koe Zihova sa nada Tamasa,” gua.

4 Ego se Zeremaea si boka somana ene lamae nana koari na tie sina lopu ele ta veko pa vetu varipusi si asa. 5 Sa qeto minate te Pero si ele topue vura pa Izipi, meke sipu avoso nia ri pa Babiloni pu korapa rapatia sa popoa Zerusalema sa inavoso asa si ta luarae si arini pa Zerusalema.

6 Pa totoso asa si kamo la sa zinama te Zihova koe Zeremaea sa poropita: 7 “Hiera gua si zama nia e Zihova sa Tamasa pa Izireli: Tozi nia sa baṉara pa Ziuda pu garunu gamu pude nanasa mae koa Rau, ‘Sa qeto minate te Pero sapu topue vura mae pude toka nigo, si kote kekere pule la pa dia popoa, pa Izipi. 8 Meke sari pa Babiloni si kote kekere pule mae meke rapatia sa vasileana lavata hie; kote vagia rini meke sulu gore pania.’

9 Hiera gua si zama nia e Zihova: Lopu va koha puleni gamu koasa binalabala guahe, ‘Sari pa Babiloni si hinokara ta luarae koa gita,’ gua. Lokari! 10 Be va kilasia gamu sa doduruna sa qeto minate pa Babiloni pu rapata gamu meke ka visavisa tie bakoradi mo si koa hola pa dia ipi, ba kote vura mae si arini meke sulu gore pania sa vasileana lavata hie.”

Ta Pusi se Zeremaea

11 Mudina sapu ta luarae sa qeto minate pa Babiloni pa Zerusalema koa gua koasa qeto minate te Pero, 12 si hiva vura koasa vasileana lavata se Zeremaea pude la nana pa kali puku popoa tadi pa Benisimane pude la vagia sa nana hinia pa tinago koari na tie vasina. 13 Ba totoso kamo la si asa pa Sasada te Benisimane si tuqe vagia sa palabatu koari na tie kopu si asa. Pozana sa si e Iriza sa tuna koreo e Selemaea, sapu sa tuna Hananaea, meke zama ia sa, “Agoi si hiva govete la somana koari pa Babiloni!” gua.

14 “Lopu hinokara sapu asa!” gua se Zeremaea. “Lopu na govete la koari pa Babiloni si arau.” Ba lopu hiva avosia e Iriza si asa; ba tuqe vagia sa meke turaṉa la nia koari na koimata si asa. 15 Bugoro nia rini si asa meke sekea rini meke la vekoa rini pa vetu te Zonatani sa tie kubekubere, sapu iliri nia vetu varipusi rini.

16 Vekoa rini pa keke lose pa kauru pepeso meke vasina si koa va seunae hola si asa. 17 Meke hata ia Zedekaea sa baṉara si asa, ke ta turaṉa la

* **37:1** 2 Baṉ 24:17; 2 Koron 36:10

pa vetu baṉara si asa, vasina nanasa golomia sa baṉara, “Vegua, koa dia kaiqa inavoso koe Zihova?” gua si asa.

“Uve,” olaṉa gua se Zeremaea, “agoi si kote ta vala koari na tie Babiloni,” gua si asa.

18 Meke nanasa la se Zeremaea koe Zedekaea sa baṉara, “Na sinea savana si tavetia rau sapu sea atu koa goi babe sari mua koimata babe sari tie, ke ta veko pa vetu varipusi si arau? 19 Avei sari mua poropita sapu korokorotae atu koa goi sapu, ‘Sa baṉara pa Babiloni si lopu kote mae rapata igo babe sa popoa hie,’ gua? 20 Ba kamahire, agoi na palabatu qua baṉara, meke gua, avoso au. Maqu vatu nia sa qua tinepa koa goi: Mu lopu garunu pule lani au koasa vetu te Zonatani, na kote mate si arau vasina,” gua si asa.

21 Ke vala zinama se Zedekaea sa baṉara pude ta veko pa vasina varivarigarana tadi na tie kopu pa vetu baṉara se Zeremaea meke kote ta poni bereti koari na tie tavete bereti doduru rane osolae beto sari doduru bereti koasa vasileana lavata. Ke koa se Zeremaea koasa varivarigarana pa vetu baṉara.

38

Zeremaea si Ta Voi pa Pou Tana Va Naqiti Kolo Ruku

1 Avosia ri Sepatia sa tuna koreo e Matani, e Qedalaea sa tuna koreo Pasahuru, Zehukali sa tuna koreo e Selemaea, meke e Pasahuru sa tuna koreo e Malokiza se Zeremaea totoso zamai sa sari tie meke zama guahe, 2 “Hiera gua si zama nia e Zihova: ‘Asa pu koa hola koa sa vasileana lavata hie si kote mate pa vedara, soṉe, meke oza, ba asa pu vura la koari qeto Babiloni si kote toa. Kote govete si asa meke kote toa.’ 3 Meke hiera gua si zama nia e Zihova: ‘Sa vasileana hie si hinokara kote ta vala koasa qeto minate tanisa baṉara pa Babiloni meke kote tuqe vagia sa.’ ”

4 Meke la sari koimata hire koasa baṉara meke zama, “Sa tie hie si garona pude tava mate. Korapa naqunaqui sa sari na tie varipera koa holadi koasa vasileana lavata hie, meke gua tugo sari na tie koari nana zinama sapu zama lani sa koa rini. Na lopu va leani gua si hata ia sa ba pude ṉovali tu gua,” gua si arini.

5 “Leana, vekoa rau pa limamia si asa,” olaṉa gua se Zedekaea sa baṉara. “Loketoṉa si boka tavetia sa baṉara pude va kari gamu,” gua si asa.

6 Ke vagi ia rini se Zeremaea meke veko nuquru nia pa pou tana va naqiti kolo te Malokiza, sa tuna koreo sa baṉara sapu pa korapa vasina varivarigarana pa vetu baṉara. Va gore la nia rini pa keke pou tana va naqiti kolo ruku se Zeremaea; sa pou asa si loke kolona ba tale nelakana mo, ke lodu gore la pa nelaka se Zeremaea.

7 Ba avoso nia Ebedimeleki keke tie pa Itiopia, na koimata pa vetu baṉara, sapu veko nuquru nia rini pa pou, gua. Ke sipu korapa habotu nana pa Sasada te Benisimane sa baṉara, 8 si vura se Ebedimeleki koa sa vetu baṉara meke la zama guahe koasa,

9 “Qua palabatu qua baṉara, sari tie hire si tavete va kaleana hola koari doduru ginugua sapu tavete la nia rini koe Zeremaea sa poropita. La oki gore nia rini si asa pa pou tana va naqiti kolo ruku. Na kote mate hokara mo si asa vasina, ura na bereti ba loketoṉa hokara pa doduruna sa vasileana lavata,” gua si asa.

10 Ke tozi nia sa baṉara se Ebedimeleki sa tie Itiopia, “Vagi ka toloṉavulu
puta tie tani; mamu la daku vura nia se Zeremaea sa poropita pa pou sipu
lopu ele mate si asa,” gua.
11 Ke vagi Ebedimeleki sari tie meke la koasa lose pa kauruna sa lose
poata pa vetu baṉara. Vagi sa si kaiqa poko rikarikatadi meke poko koadi
vasina meke va gore luli lani sa koasa aroso koe Zeremaea pa pou. 12 Zama
se Ebedimeleki sa tie Itiopia koe Zeremaea, “Vekoi sari poko rikarikatadi
meke poko koadi isara pa kauru ababemu pude lopu ta sigiti nia goi sa
aroso.” Ke tavetia Zeremaea sapu gua asa, 13 meke kave vura nia rini si
asa pa aroso meke ovulu vura nia koasa pou. Meke koa se Zeremaea koasa
vasina varivarigarana pa vetu baṉara.

Tepa Binalabala Vinaritokae se Zedekaea koe Zeremaea

14 Keke totoso si tioko vagia e Zedekaea se Zeremaea meke turaṉa la nia
rini si asa pa vina ṉeta sasada koasa Zelepade te Zihova, “Kote nanasa nia
rau si keke toṉa koa goi,” zama gua sa baṉara koe Zeremaea. “Mu lopu
tomea koa rau si keke toṉa,” gua sa baṉara.
15 Zama se Zeremaea koe Zedekaea, “Pana olaṉa igo rau, si vea, lopu
kote va mate au goi? Na pude poni nigo binalabala mo ba lopu kote avoso
au mo agoi.”
16 Ba tokotokoro golomo se Zedekaea sa baṉara koe Zeremaea: “Sapu
gua hinokara toana gua se Zihova, asa pu ponini gita sa siniṉo, si lopu
kote va mate igo rau babe vala nigo koarini pu hiva va mate igo,” gua sa
baṉara.
17 Meke zama se Zeremaea koe Zedekaea, “Hiera gua si zama nia e Zihova
sa Tamasa Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: ‘Be vala pule nigo
koari na koimata tanisa baṉara pa Babiloni si agoi, si sa mua tinoa si kote
ta harupu meke sa vasileana lavata hie si lopu kote ta sulu gore palae; agoi
meke sa mua tatamana si kote toa. 18 Ba pude lopu vala pule nigo si agoi
koari na koimata tanisa baṉara pa Babiloni, si sa vasileana lavata hie si
kote ta vala koari pa Babiloni meke kote sulu gore pania rini; meke agoi
ba lopu kote boka govete ni sari limadia.’ ”
19 Zama se Zedekaea sa baṉara koe Zeremaea, “Matagutu ni rau sari tie
Ziu sapu ele karovo la koari pa Babiloni, meke gua meke vala nau ri tie
Babiloni koa rini meke kote la arini meke ṉoṉovala au.”
20 “Lopu kote vala nigo rini koa rini,” olaṉa gua se Zeremaea. “Va tabea
se Zihova, mamu taveti gua sapu tozi nigo rau, meke kote leamu si agoi, sa
mua tinoa si kote ta harupu. 21 Ba pana koromu vala pule nigo, si hierana
si va dogoro nau e Zihova koa rau: 22 Doduru barikaleqe pu koa hola pa
vetu baṉara si kote ta turaṉa vura la koari na koimata tanisa baṉara pa
Babiloni. Kote zama guahe sari barikaleqe koa goi:
‘Turaṉa va sea igo rini meke va kilasa igo rini,
sari mua baere pu raṉe i goi.
Sari nenemu si lodu pa nelaka;
meke ele veko pani igo ri mua baere.’
23 Doduru mua barikaleqe meke koburu si kote ta turaṉa vura la koari
na tie Babiloni. Agoi si lopu kote govete pa lima dia ba kote ta tuqe vagi
koasa baṉara pa Babiloni; meke sa vasileana lavata hie si kote ta sulu gore
palae.”
24 Zama se Zedekaea koe Zeremaea, “Lopu vata gilana nia pa keke tie sa
nada vivinei, pude lopu gua si kote mate si goi. 25 Pana avoso nia ri koimata
sapu vivinei si arau koa goi si kote atu si arini koa goi meke zama guahe,

‘Tozini gami na sa si zama nia goi koasa baṉara meke na sa si zama nia sa koa goi; lopu tomea koa gami, pude lopu gua si kote va mate igo gami,’ gua. 26 Pana gua asa mu tozini, ‘Na tepa sisigiti si arau koasa baṉara pude lopu va pule lani au koasa vetu te Zonatani; na kote mate vasina si rau,’ mamu gua.”

27 Meke la tugo sari doduru koimata koe Zeremaea meke sipu nanasia rini, si tozini sa doduru pu garunu nia sa baṉara pude zamani. Ke lopu zama pule la ia rini si asa, ura loke tie avosia sa nana vivinei koasa baṉara.

28 Meke koa mo se Zeremaea koasa varivarigarana pa vetu baṉara osolae ta tuqe vagi sa popoa Zerusalema.*

39

Ta Vagi sa Popoa Zerusalema

1 Hiera sa vivineina sa vinagina sa popoa Zerusalema: Pa vina manege puta sidara koasa vina sia vuahenina sa binaṉara te Zedekaea pa Ziuda, si la raza ia e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni sa popoa Zerusalema meke vari likohae nia sa nana qeto minate lavata si asa. 2 Meke pa vina sia rane koasa vina made sidara pa vina manege eke vuahenina sa binaṉara te Zedekaea, si ta huara nuquru sa gobana sa vasileana lavata. 3 Meke la sari doduru koimata tanisa baṉara pa Babiloni meke vagi dia habohabotuana pa Sasada Kokorapa: ari Neqala Sareza pa Samuqa, Nebo Sasekimi sa ṉati koimata meke Neqala Sareza sa palabatu nomana meke sari doduru koimata pule tanisa baṉara pa Babiloni. 4 Totoso dogori e Zedekaea sa baṉara meke sari doduru nana tie varipera sarini, si govete gedi; pana boṉi si ta luarae si arini koasa vasileana lavata, govete gua koasa inuma tanisa baṉara, vura gua koasa sasada pa varikorapadi ri karua goba meke govete la gua pa lolomo Zodani, si arini.

5 Ba hadu lulia sa qeto minate pa Babiloni meke kamoa rini se Zedekaea pa pezara tata pa Zeriko. Tuqe vagia rini meke turaṉa la nia rini koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni pa Ribila pa popoa Hamati, vasina ta pitu si asa koasa baṉara pa Babiloni. 6 Pa Ribila va matei sa baṉara sari tuna koreo e Zedekaea sipu korapa doṉo la mo si asa, meke va matei tugo rini sari doduru palabatu nomadi pa Ziuda. 7 Meke va behu i sa sari matana e Zedekaea meke pusi nia seni boronizi sa meke turaṉa la nia sa pa Babiloni.

8 Meke sulua ri na tie Babiloni sa vetu baṉara meke gua tugo sari vetuvetu tadi na tie meke huara gore ni rini sari gobana sa popoa Zerusalema. 9 Paleke taloa betoni e Nebuzaradani, sa tie tuturaṉa koari tie kopu tanisa baṉara pa Babiloni, saripu koa hola koasa vasileana lavata meke gua tugo sarini pu govete karovo la koa sa meke sari doduru tie pule. 10 Ba veko hola i pa popoa Ziuda e Nebuzaradani, sa tie tuturaṉa koari tie kopu tanisa baṉara pa Babiloni, sari kaiqa tie malaṉadi, pu loketoṉa tagoa; poni inuma vaeni sa meke na pepeso pude lelete.

Ta Rupaha se Zeremaea

11 Ego vala zinama se Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni koe Nebuzaradani, sa tie tuturaṉa koari tie kopu tanisa baṉara, pa guguana e Zeremaea: 12 “La vagia, mamu kopu nia; lopu komitia ba mu tavetia gua sapu hiva nia sa,” gua. 13 Ke se Nebuzaradani, sa tie tuturaṉa koari tie kopu tanisa baṉara, se Neqala Sareza sa palabatu nomana meke sari

* **38:28** Izk 33:21

doduru koimata pule tanisa baṉara pa Babiloni 14 si garunu tie meke ta
vagi vura koasa varivarigarana pa vetu baṉara se Zeremaea. Vala nia
rini koe Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama, sa tuna koreo e Sapani, pude
turaṉa pule la nia pa nana vetu. Ke koa turaṉi sa sari nana tie soti.

Na Tinaharupu te Ebedimeleki

15 Sipu korapa koa se Zeremaea pa varivarigarana pa vetu baṉara, si
kamo la koasa sa zinama te Zihova: 16 “La mamu tozi nia se Ebedimeleki
sa tie Itiopia, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa
Tamasa pa Izireli: Arau si va nama pude va gorevura i sari Qua zinama
sapu la gua koasa vasileana lavata hie pa tinasuna, lopu pa lineana. Pa
totoso arini si kote dogori mua agoi pana gorevura si arini. 17 Ba kote
harupu igo Arau si agoi koasa rane asa, zama vura gua si Arau Zihova;
lopu kote ta vala si agoi koarini pu matagutu ni agoi. 18 Arau kote harupu
igo; lopu kote mate si goi pa vedara ba kote toa mua si agoi, sina raṉe Au
goi si Arau,’ zama vura gua se Zihova.”

40

Koa koe Qedalaea se Zeremaea

1 Totoso korapa koa ta pusi seni se Zeremaea somanae koari na tie pa
Zerusalema meke Ziuda pu korapa ta raovo la pa Babiloni meke sipu
dogoro vagia meke rupahia e Nebuzaradani sa tie tuturaṉa koari na tie
kopu tanisa baṉara si asa pude la pa Rama, si kamo la sa zinama te Zihova
koa sa. 2 Totoso dogoro vagia e Nebuzaradani se Zeremaea si zama si asa
koasa, “E Zihova sa mua Tamasa ele zama nia sa tinahuara tanisa popoa
hie. 3 Meke kamahire si va gorevura ia Sa; ele tavetia Sa gua sapu tozia
Sa sapu kote ta evaṉa. Doduru hire si ta evaṉa sina gamu na tinoni si
tavete va sea la koa Sa meke lopu va tabea gamu si Asa. 4 Ba ṉinoroi hie
si vata rupaha igo rau koari na seni pa limamu. Pude hiva agoi si luli au,
mada la pa Babiloni, meke kote arau kopu nigo; ba pude lopu hiva agoi si
koa mua. Doṉo la, sa doduru popoa lavata hie si koa pa kenumu; la pavei
hiva la agoi.” 5 Ba sipu lopu ele taliri taloa se Zeremaea si zama pule la
se Nebuzaradani, “Pule la koe Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama, sapu
sa tuna koreo e Sapani. Na asa si huhuku ia sa baṉara pa Babiloni pude
kopuni sari vasileana pa Ziuda. Mamu la koa koa sa, turaṉae koari na tie
pu kopu ni sa babe la mua pavei hiva la agoi,” gua si asa.

Meke ponia ginani na poata sa se Zeremaea meke tiqe va taloa ia sa. 6 Ke
la se Zeremaea koe Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama pa Mizipa meke koa
turaṉia sa somanae koa rina tinoni pu koa holadi pa popoa.

Qedalaea, Sa Qavuna pa Ziuda
(2 Baṉara 25:22-24)

7 Totoso avoso nia ri kaiqa koimata tadi tie varipera pu govete la koa
pa sada vasileana sapu va qavuna ia sa baṉara pa Babiloni se Qedalaea
sa tuna koreo e Ahikama pude kopuni sari tie, barikaleqe na koburu pu
malaṉadi hola koasa popoa meke lopu ta raovo taloa la pa Babiloni, 8 si
kamo la si arini koe Qedalaea pa Mizipa. Ari Isimeli sa tuna koreo e
Netanaea, ari Zohanana meke e Zonatani sari karua koreo te Karea, Seraea
sa tuna koreo e Tanahumeti, sari tuna koreo e Epai na tie Netopa meke
Zazanaea tuna koreo Ma'aka meke sari dia tie si mae koa sa. 9 Tokotokoro
se Qedalaea sa tuna Ahikama, sa tuna koreo Sapani koa rini pude va
manoti sari dia binalabala, “Mi lopu matagutu pude va nabulu la koari
pa Babiloni,” gua si asa. “Koa va leana pa mia popoa, mamu va nabulu

la koasa baṉara pa Babiloni, meke kote leana sa mia kinoa. 10 Arau hie
si kote koa mo pa Mizipa pude zama poni gita koari pa Babiloni pana ene
mae gua si arini koa gita. Ba gamu si la pakete mia vaeni, na vuvua pa
totoso maṉini meke oela olive, meke va naqiti koari mia zagi, mamu koa i
sari na vasileana pu vagi hobei gamu."
11 Sipu avoso nia ri doduru tie Ziu pa Moabi, Amoni, Edomu, meke
doduru popoa pule sapu ka visavisa tie pa Ziuda si veko hola i sa baṉara
pa Babiloni meke sapu va turu ia sa se Qedalaea pude na dia qavuna, gua,
12 si pule beto mae pa popoa Ziuda sari doduru, koari doduru popoa pu
govete la i rini, meke mae koe Qedalaea pa Mizipa. Meke pakepakete va
soku si arini, hola toa sa kolo vaeni, gua tugo sari na vuvua piqi meke olive.

Ta Seke Va Mate se Qedalaea (2 Baṉara 25:25-26)

13 Mae koe Qedalaea pa Mizipa se Zohanana sa tuna koreo e Karea meke
sari doduru palabatu varipera pu govete vuradi koasa vasileana lavata,
14 meke la zama koa sa, "Vegua lopu gilania goi sapu se Balisi sa baṉara
pa Amoni si ele garunia sa se Isimeli sa tuna koreo e Netanaea pude va
mate igo?" gua si asa. Ba lopu va hinokaria e Qedalaea sa tuna koreo e
Ahikama.
15 Meke zama golomo la se Zohanana sa tuna koreo e Karea koe Qedalaea
pa Mizipa, "Va malumau, maqu la va matea se Isimeli sa tuna koreo e
Netanaea; na loke tie kote gilania. Na vegua ke kaqu va mate igo tu sa
meke va govete pulei sari tie Ziu pu korapa koa vari likohae dia koa goi,
meke va matei tu sari ka visavisa tie koa holadi pa Ziuda?"
16 Ba zama se Qedalaea sa tuna koreo Ahikama koe Zohanana sa tuna
koreo e Karea, "Lopu tavete gua asa! Sa vivineina Isimeli sapu tozia goi si
lopu hinokara," gua si asa.

41

1 Pa sidara vina zuapa koasa vuaheni asa, si turaṉi e Isimeli sa tuna e
Netanaea, sapu sa tuna e Elisama sapu koa koasa tuti baṉara pa Ziuda
meke na keke koimata tanisa baṉara, sari ka manege puta tie meke mae
koe Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama pa Mizipa. Totoso korapa henahena
varigara dia vasina,* 2 si gasa turu mo se Isimeli sa tuna koreo e Netanaea
meke sari ka manege puta tie meke seke va mate nia vedara mo rini se
Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama, sapu sa tuna koreo e Sapani. Va mate ia
mo rini si asa pu ta vizatana koasa baṉara pa Babiloni pude qavuna, meke
kopu nia sa popoa. 3 Va matei tugo Isimeli sari doduru tie Ziu sapu koadi
koe Qedalaea pa Mizipa, meke gua tugo sari na tie varipera pa Babiloni
sapu koadi vasina.
4 Pa koivugona sipu lopu ele gilania ri tie sa vina matena e Qedalaea, 5 si
kamo mae gedi sari ka vesu ṉavulu puta tie, mae guadi pa Sekemi, Saelo,
meke Sameria. Neri pani rini sari na gumidi, rikati rini sari dia poko,
meke va bakora puleni. Paleke mae vinariponi huiti na oto huda humaṉa
lea pude la vukivukihi dia pa Zelepade te Zihova gua. 6 Vura pa Mizipa se
Isimeli, kabokaboa meke la tutuvi sa. Kamo la sa si zamai sa, "Mae koe
Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama," guni sa. 7 Totoso nuquru la rini koasa
vasileana lavata si seke va matei ri Isimeli meke sari nana tie si arini meke
gona lani pa keke pou popana tana naqiti kolo ruku. 8 Ba ka manege puta
tie koa rini si zama guahe koe Isimeli, "Lopu va mate gami! Gami si ari
mami huiti, bale, oela, meke zipale, tomei gami pa inuma," gua. Ke vekoi

* **41:1** 2 Baṉ 25:25

rini meke lopu va mate luli ni rini koari kasa. 9 Ego sa pou tana naqiti kolo
ruku sapu gona nuquru nia tini tie matedi e Isimeli, somanae tugo sapu te
Qedalaea, si na pou sapu e Asa sa baṉara tavetia. Na kukuruna sa nana
tinuru va nabu totoso rapatia e Basa sa baṉara pa Izireli si asa. Va siṉi nia
tini tie matedi e Isimeli.
10 Meke vagi betoi e Isimeli sari doduru pu koadi pa Mizipa pude nana
boso, sari tuna vineki sa baṉara meke sari doduru pu koa hola pa Mizipa,
saripu veko lani e Nebuzaradani, sa tie tuturaṉa koari tie kopu tanisa
baṉara, koe Qedalaea sa tuna koreo e Ahikama pude kopuni. Vagi e Isimeli
sa tuna koreo e Netanaea, si arini meke topue karovo la gua pa popoa
Amoni.
11 Totoso avoso ni e Zohanana sa tuna koreo e Karea meke sari doduru
koimata varipera pu koa turaṉia, sari tinavete kaleadi pu evaṉi e Isimeli
sa tuna koreo e Netanaea, 12 si vagi rini sari doduru dia tie meke vura la
raza ia rini se Isimeli sa tuna koreo e Netanaea. La kamoa rini si asa tata
koasa kopi nomana pa Qibione. 13 Totoso dogoria ri doduru tie ta pusidi te
Isimeli se Zohanana sa tuna koreo e Karea meke sari na koimata varipera
pu somana lulidi koa sa, si qetu hola si arini. 14 Meke sari doduru tie pu
vagi e Isimeli pa Mizipa pude nana boso gua si kekere meke karovo la
dia koe Zohanana sa tuna koreo e Karea. 15 Ba se Isimeli sa tuna koreo e
Netanaea meke ka vesu nana tie si govete nia rini se Zohanana meke la
dia pa popoa Amoni.
16 Ke turaṉa taloani e Zohanana meke sari na koimata pa vinaripera
saripu harupi rini pa Qibione; sari tie koa holadi pa Mizipa pu turaṉa
vagi e Isimeli sa tuna koreo e Netanaea mudina sapu va mate ia sa se
Qedalaea sa tuna koreo Ahikama. Turaṉa taloa ni sa sari tie varipera, sari
barikaleqe, na koburu, meke sari tie tavetavete pa vetu baṉara. 17 La si
arini meke la noso pa Qeruti Kimihamu, tata pa Betilihema, korapa ene
hola la dia pa Izipi gua. 18 Na govete ni rini sari pa Babiloni. Na matagutu
ni rini sina va mate ia Isimeli sa tuna koreo e Netanaea se Qedalaea sa
tuna koreo e Ahikama, pu vizatia sa baṉara pa Babiloni pude na qavuna
koasa doduruna sa popoa.

42

Sa Vina Balau Pude Kaqu Koa pa Ziuda

1 Meke la sari doduru koimata pa vinaripera, gua tugo sari Zohanana
sa tuna koreo e Karea meke se Zezanaea sa tuna koreo e Hosaea, meke
sari doduru tie podalae pa hitekena meke kamo koari pu nomadi meke la
dogoria 2 se Zeremaea sa poropita meke la zama guahe koasa, “Mu lopu
gua, mu avosia sa mami tinepatepa, mamu varavara la poni gami si gami
ka visavisa hire koe Zihova sa mua Tamasa. Ura gua mo sapu dogoria goi,
sapu visoroihe si na soku mami si gami ba kamahire si visavisa mo si koa
hola. 3 Mu varavara la pude tozini gami e Zihova sa mua Tamasa sapu
pavei si kote la gami meke nasa si garo pude tavetia gami,” gua si arini.
4 Olaṉa guahe se Zeremaea sa poropita, “Ele avoso gamu rau. Hinokara
kote varavara la si arau koe Zihova sa mia Tamasa gua sapu tepa ia
gamu; meke kote tozini gamu rau doduru gua pu zama nia e Zihova meke
loketoṉa si kote tomea rau koa gamu,” gua si asa.
5 Meke zama si arini koe Zeremaea, “Mani tava hinokara se Zihova
doduru totoso koari Nana vina sosode mae koa gami be lopu tavete va
leana si gami koari ginugua pu garunu nigo e Zihova pude mae tozini
gami. 6 Be va qetu gami Sa si gami babe lokari, ba kote va tabea gami se

Zihova sa mami Tamasa, koa Sa pu garunu lani igo gami si agoi; pude kaqu leamami si gami, ura kote va tabea gami se Zihova sa mami Tamasa," gua si arini.
7 Hola ka manege puta rane si kamo la koe Zeremaea sa zinama te Zihova.
8 Ke tioko varigara ni sa sari Zohanana sa tuna koreo e Karea meke sari doduru koimata varipera pu koa koa sa meke sari doduru tie hiteke na lavata. 9 Zama si asa koa rini, "Hiera gua si zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli, koa Sa pu garunu lani au gamu pude vala nia sa mia tinepatepa:
10 'Be guana koa nono la si gamu koasa popoa hie si kote kuri pule gamu Rau meke lopu huara gore ni gamu; kote lete puleni gamu Rau meke lopu rabutu gamu, ura Arau talotaṉa nia sa tinasuna sapu va kamoni gamu Rau.
11 Mi lopu matagutu nia sa baṉara pa Babiloni, asa pu korapa matagutu nia gamu. Lopu matagutu nia si asa, zama vura gua si Arau Zihova. Ura Arau korapa koa turaṉa gamu meke kote harupu gamu meke kote vagi puleni gamu pa limana sa. 12 Kote tataruni gamu Rau pude sa baṉara pa Babiloni ba kote tataruni gamu meke va koa pule gamu pa mia popoa.'
13 Babe guana zama si gamu, 'Gami si lopu kote koa koasa popoa hie,' gua, meke koromia va tabea se Zihova sa mia Tamasa, 14 meke be zama si gamu, 'Lokari, kote la si gami meke koa mami pa Izipi, vasina sapu lopu kote dogoro vinaripera babe avoso buki nama varipera babe ovia hata bereti,' 15 si mi avosia sa zinama te Zihova, gamu ka visavisa mia pa Ziuda. Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: 'Be kaqu la mia tugo pa Izipi gua meke la si gamu meke la koa vasina,
16 si sa vedara sapu matagutu nia gamu si kote kamo atu keke gua mo koa gamu vasina, meke sa soṉe sapu mala nia gamu si kote luli mudi atu gamu sa pa Izipi, meke vasina si kote tava mate si gamu. 17 Uve, doduru pu hiva sisigiti pude la koa pa Izipi si kote mate pa vedara, soṉe, meke oza; lopu keke koa rini si kote boka toa nia babe govete nia sa tinasuna sapu kote va kamo la nia Rau koa rini.' 18 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: 'Gua sapu ta zoropo vura sa Qua binugoro meke tinaṉaziri koarini pu koa pa Zerusalema, si kote zoropae gua tugo asa sa Qua tinaṉaziri koa gamu pana la si gamu pa Izipi. Sa pozamia si kote ta evaṉae na dia lineveleveina arini, na pozapoza variva holoqoruna, kote ta zutu mia meke ta ṉoṉovala; meke kote lopu dogoro pule ia gamu sa mia popoa hie.'
19 Kei gamu ka visavisa mia pa Ziuda, ele zama gua mo hie se Zihova koa gamu, 'Mi lopu la pa Izipi,' gua. Mamu tumae nia si hie: Kamahire maqu va balau gamu 20 sapu na sinea variva mate si tavetia gamu totoso garunau gamu pude la koe Zihova sa mia Tamasa, meke zama guahe, 'Mu varavara poni gami koe Zihova sa mami Tamasa; mamu tozini gami doduru gua sapu zama ni Sa meke kote tavete luli gami,' gua si gamu. 21 Meke ṉinoroi hie si ele tozini gamu rau doduru gua pu garunu nau Sa pude tozini gamu, ba lopu hiva lulia tugo gamu se Zihova sa mia Tamasa. 22 Ke kamahire, si mi tumae nia si hie; kote mate si gamu pa vedara, soṉe, meke oza koasa vasina pu hiva la meke veko kinoa si gamu," guni ni e Zeremaea.

43

Ta Turaṉa La pa Izipi se Zeremaea

1 Totoso beto tozi Zeremaea koari tie sari doduru zinama te Zihova sa dia Tamasa, doduru pu garunu ni e Zihova pude tozi lani koarini, 2 si zama la koe Zeremaea se Azaraea sa tuna koreo e Hosaea, meke Zohanana sa tuna

koreo e Karea, meke sari doduru tie pu vahesi puleni, “Kokohamu si agoi! Lopu hite garunu igo e Zihova sa mami Tamasa si agoi pude mae zama guahe, ‘Lopu kaqu la pa Izipi si gamu meke la veko kinoa vasina,’ gua. 3 Ba e Baruku sa tuna koreo e Neria mo na sovusovutu igo pude va gugue mae koa gami meke valani gami koari na tie Babiloni, pude va mate gami sia babe raovo lani gami pa Babiloni,” gua si arini.

4 Ke se Zohanana sa tuna koreo e Karea, meke sari doduru koimata pa vinaripera, meke sari doduru tie si korodia va tabea sa zinama te Zihova pude koa pa popoa Ziuda. 5 Ba turaṉa taloa beto ni e Zohanana sa tuna koreo e Karea meke sari koimata pa vinaripera sari ka visavisa tinoni pu koa hola pa Ziuda, meke sarini pu mae guadi pa soku butubutu vasina ta hurakatae la si arini meke tiqe pule mae koa dia pa Ziuda.* 6 Turaṉa taloani tugo rini sari doduru tie, barikaleqe, koburu, meke sari tuna vineki sa baṉara, saripu vekoi e Nebuzaradani sa tie tuturaṉa tadi na tie kopu tanisa baṉara pa Babiloni, koe Qedalaea sa tuna koreo Ahikama, sa tuna koreo e Sapani. Ta turaṉa tugo se Zeremaea sa poropita meke e Baruku tuna koreo e Neria. 7 Ke seke tinarae mo te Zihova si arini meke la dia pa Izipi meke nuquru seu kamo latu pa Tapanesi si arini.

8 Pa Tapanesi si kamo mae sa zinama te Zihova koe Zeremaea: 9 “Sipu korapa doṉo toto atu dia sari tie Ziu, si mu vagi kaiqa patu nomadi, mamu la geli tamuni pa pepeso koasa siraṉa nuquru pa vetu baṉara te Pero pa Tapanesi. 10 Mamu zama guahe koarini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: Kote tioko vagia Rau sa Qua nabulu, se Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni meke kote va hakea Rau tani koari na patu pu tamuni Rau hire sa nana habohabotuana baṉara; kote repahia sa koarini sa nana ipi binaṉara. 11 Kote mae si asa meke rapatia sa Izipi, na minate si turaṉa mae nia sa koarini pu ta hia nia sa minate, na tinaraovo koarini pu kaqu ta raovo, na vedara koarini pu ta hia nia sa vedara. 12 Kote va katuni nika sa sari na zelepade tadi na tamasa pa Izipi; kote sului sa sari dia zelepade meke kote paleke taloani sa sari dia tamasa beku. Gua sa sepati sapu vagi beto pani sari gutu pa nana poko, si kote la e Nebukaneza meke vagi beto pani sari doduru tinagotago pa Izipi. Meke kote loke vasi bakorana meke taluarae vasina si asa. 13 Vasina, kote sului sa sari na zelepade tadi na tamasa huporodi, meke kote huara i sa sari na vina tigono hopedi koasa zelepade tanisa tamasa rimata pa Izipi.’ ”

44

Sa Tinasuna Koasa Vinahesi Beku

1 Hiera sa zinama sapu kamo mae koe Zeremaea pa guguadi ri doduru tie Ziu pu koa pa Izipi Peka, Miqidoli, Tapanesi, meke pa Memipisi, meke pa Izipi Ulu: 2 “Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli: ‘Dogoria mia gamu sa tinasuna nomana sapu va kamo nia Rau koasa popoa pa Zerusalema meke koari na vasileana pa Ziuda. Rane ṉinoroi si ivulu meke ta huara 3 koa gua koari na kinaleana pu taveti rini. Sari dia tinavete va uququ oto huda humaṉa lea meke vinahesi tamasa karovodi si va gevuria sa Qua tinaṉaziri. Sari tamasa arini ba lopu gilani gamu babe ari tiatamamia. 4 Garunu pilipule maeni Rau sari Qua nabulu, sari na poropita, arini si zama guahe, “Mi lopu tavetia sa tiṉitoṉa kaleana hie sapu kana hola ia Rau!” gua. 5 Ba lopu hite va avoso babe va taliṉa mae si arini; lopu hiva noso si arini koari dia hahanana kaleadi

* **43:5** 2 Baṉ 25:26

babe noso pa vina uququ humaṉa lea la koari na tamasa karovodi. 6 Gua
ke, ta zoropae vura sa Qua tinaṉaziri ṉiṉirana la koari na vasileana pa
Ziuda meke koari na sisiraṉa pa Zerusalema, meke kamo pa rane ṉinoroi
si korapa na popoa ta huaradi si arini.'

7 Ego, hiera gua si zama nia e Zihova Tamasa Tadi na Qeto Minate,
sa Tamasa pa Izireli: 'Na vegua ke kote va kamo puleni gamu tinasuna
nomadi tu? Ura lopu keke gamu pu mae gua mia pa Ziuda si kote toa:
sari tie na barikaleqe meke sari koburu na haha. 8 Na vegua ke va gevuru
Au tu gamu pude bugoroni saripu taveti gamu pa lima mia meke koari
na vina uququ oto huda humaṉa lea la koari na votiki tamasa pa Izipi,
vasina pu mae si gamu pude koa? Na kote va huara puleni gamu meke
tavete puleni gamu na vina sisireina meke na pozapoza tana lineveleve
koari doduru butubutu pa popoa pepeso. 9 Vegua, ele muliṉini tu gamu
sari tinavete kaleadi pu taveti rina tiatamamia meke sari na baṉara meke
sari dia kalaho pa Ziuda meke sari kinaleana pu taveti gamu meke sari
mia barikaleqe pa popoa Ziuda meke koari na sisiraṉa pa Zerusalema?
10 Kamo pa rane ṉinoroi si lopu hite va pepekae puleni gamu si gamu babe
talotaṉa, lopu pamaṉa Nau, meke lopu hite luli i gamu sari Qua tinarae
meke na tinozi pu vekoi Rau pa kenu mia meke koari tiatamamia.'

11 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa
pa Izireli: 'Arau ele hiva sisigiti pude va kamoni gamu tinasuna meke pude
huara ia sa doduruna sa Ziuda. 12 Kote vagi pani Rau sari ka visavisa tie pa
Ziuda sapu odi hiva la sisigiti pa Izipi meke koa vasina. Ari doduru si kote
mate beto pa Izipi; kote mate si arini pa vedara babe pa soṉe. Podalae
koari pu hitekedi kamo koari pu nomadi si kote mate beto pa vedara
babe pa soṉe. Sa pozadia si kote ta evaṉae na dia lineveleveina arini,
na pozapoza variva holoqoruna, kote ta zutu meke ta ṉoṉovala. 13 Kote va
kilasi Rau sarini pu la koa pa Izipi pa vedara, pa soṉe, meke pa oza, gua
sapu va kilasi Rau sarini pa Zerusalema. 14 Lopu keke ari kasa visavisa tie
koa holadi pa Ziuda pu la koa pa Izipi si kote govete babe toa pude kekere
pule la pa popoa pa Ziuda, sa vasina pu hiva pule sisigiti la ia rini pude
koa; loketoṉa si kote pule ba kaiqa tie govetedi mo.' "

15 Meke sari doduru tie pu gilania sapu sari na dia barikaleqe si va
uququ oto huda humaṉa lea la koa rina votiki tamasa, meke sari doduru
barikaleqe pu turu dia vasina, sa doduruna sa vinarigara, meke sari tie
koadi pa Izipi Peka meke Izipi Ulu, si zama koe Zeremaea, 16 "Gami si lopu
kaqu hiva avosia sa inavoso pu zama mae nia goi koa gami pa Pozana
e Zihova! 17 Gami kote tavete hinokara i sari doduru gua pu hiva taveti
gami: Kote va uququ oto huda humaṉa lea la mami koasa baṉara maqota
pa Maṉauru meke kote zoropo napo vinariponi la koa sa, gua mo sapu
taveti ri tiatamamami, sari mami baṉara, mami koimata, meke gami tugo,
koari na vasileana pa Ziuda meke koari na sisiraṉa pa Zerusalema. Koari
totoso arini si soku gemami ginani meke leadi sari mami kinoa meke loke
tinasuna na kamo gami. 18 Ba sipu noso gami va uququ oto huda humaṉa
lea la koasa baṉara maqota pa Maṉauru meke zoropo napo vinariponi la
koa sa, si loketoṉa tugo si tagoa gami meke mate lamo si gami pa vedara
meke pa soṉe," gua.

19 Zama toka la sari barikaleqe, "Totoso va uququ oto huda humaṉa lea
la si gami koasa baṉara maqota pa Maṉauru meke zoropo napo vinariponi
la koa sa, si na tumae nia dia ri mami palabatu sapu tavete beku palava

pa kinehana sa barikaleqe si gami meke zoropo napo vinariponi la koa sa si gami."
20 Meke zamai Zeremaea sari doduru tie, sari barikaleqe meke palabatu,
arini pu olaolaṉa la koa sa. 21 "Balabala ia gamu sapu lopu tumaeni e
Zihova sari vina uququ oto huda humaṉa lea koari na vasileana pa Ziuda
meke koari na sisiraṉa pa Zerusalema tamugamu meke tadi na tiatamamia,
mia baṉara, mia koimata meke sari tiena sa popoa hie, gua? 22 Totoso lopu
boka tuqe pule nia e Zihova koari mia hahanana kaleadi meke sari tinavete
variva maledere pu taveti gamu, si ta evaṉae nia na pozapoza linevelevei
rini sa mia popoa; sa popoa ta huarana, ivuluna, meke guana qega si asa
pa rane ṉinoroi. 23 Sina va uququ humaṉa lea la koari na beku si gamu
meke taveti gamu sapu sea la koe Zihova meke lopu va tabea gamu babe
luli sari Nana tinarae, na vina turu, na ginarunu, ke kamo atu sa tinasuna
hie, gua sapu dogoria mia gamu kamahire."
24 Meke zamai Zeremaea sari na tinoni meke gua tugo sari na barikaleqe,
"Mi avosia sa zinama te Zihova, doduru gamu tinoni pa Ziuda pu koa pa
Izipi. 25 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa
pa Izireli: Gamu meke sari mia barikaleqe si ele ta dogoro koari mia
tinavete gua sapu va tatara nia gamu totoso zama guahe si gamu, 'Gami
kote taveti gua sapu tokotokoro nia gami pude va uququ oto huda humaṉa
lea meke zoropo napo vinariponi la koasa baṉara maqota pa Maṉauru,'
gua si gamu. Ke mi tavete la mia tu, taveti gua sapu va tatara nia gamu!
Kopuni gua sapu zama tokotokoro nia gamu!
26 Ba mi avosia sa zinama te Zihova, doduru gamu pu koa pa Izipi: Zama
vura guahe se Zihova, 'Tokotokoro si Arau koasa Pozaqu lavata sapu lopu
keke koari pa Ziuda sapu koa pa Izipi kaqu varavara pule pa Pozaqu babe
tokotokoro guahe, "Hinokara gua sapu toana se Zihova sa Baṉara," gua.
27 Ura korapa kopuni Arau, pude va kaleani lopu pa lineana; sari tie Ziu
pa Izipi si kote mate pa vedara, meke pa soṉe, osolae mate beto si arini.
28 Sarini pu boka govete nia sa vedara meke ta luarae pa Izipi meke pule
la pa popoa Ziuda si kote ka visavisa hola. Sari ka visavisadi pa Ziuda pu
mae koa pa Izipi kote tumae nia, tesei zinama si kote gorevura, Taqarau
ba tadirini.'
29 Zama vura guahe se Zihova, 'Hiera sa vina nonoga koa gamu sapu kote
va kilasa gamu Rau si gamu koa sa vasina hie, pude mi tumae nia sapu
sari Qua zinama pude va kaleana gamu si kote ta evaṉa.' 30 Hiera gua si
zama nia Arau Zihova: 'Arau kote vala nia se Pero Hopira, sa baṉara pa
Izipi, la koari nana kana pu hata hiva va mate ia si asa, gua sapu ele vala
nia Arau se Zedekaea sa baṉara pa Ziuda koe Nebukaneza sa baṉara pa
Babiloni, sa nana kana pu hata pude va mate ia si asa,' gua."*

45

Sa Vina Tatara te Tamasa Koe Baruku

1 Hiera gua si tozi nia e Zeremaea sa poropita se Baruku, sa tuna koreo
e Neria, pa vina made vuahenina sa binaṉara te Zehoiakimi sa tuna koreo
e Zosaea sa baṉara pa Ziuda, mudina sapu kuberia e Baruku pa pepa ta
viqusuna sari zinama sapu zama lani e Zeremaea koa sa:* 2 "Hiera gua si
zama nia e Zihova, sa Tamasa pa Izireli koa goi, Baruku: 3 Zama si goi, 'Ta
levei si rau! E Zihova si va tomo nau tinalotaṉa koari qua tinasigiti; mabo
nia rau sa silava meke loke minagogoso si boka vagia rau,' gua si goi."

* **44:30** 2 Baṉ 25:1-7 * **45:1** 2 Baṉ 24:1; 2 Koron 36:5-7; Dan 1:1-2

4 Zama guahe se Zihova, “Zama la nia si hie koasa: ‘Hiera gua si zama
nia e Zihova: Kote huara gore nia Rau sapu Arau kuri ia meke kote rabutu
pania sapu Arau tugo lete ia, pa doduruna sa popoa. 5 Vegua, kaqu hatai
tu goi sari tiṉitoṉa pude koa valeana si agoi? Muliṉi nia, lopu hatai! Ura
na tinasuna si kote va kamo ni Rau sari doduru tinoni, zama vura gua se
Zihova, be pavei si govete la agoi ba sa mua tinoa si kote va malumia Arau
pude toa si goi,’ ” zama gua se Zihova.

46

Sa Kinorokorotae pa Guguana Izipi

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo mae koe Zeremaea pa guguadi
ri na votiki butubutu:
2 Pa guguana Izipi:
Hiera sa inavoso sapu la gua koasa qeto minate te Pero Neko sa baṉara
pa Izipi, sapu va kilasia e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni pa Kasemisi
koasa Ovuku Iuparetisi pa vina made vuahenina sa binaṉara te Zehoiakimi
sa tuna koreo e Zosaea sa baṉara pa Ziuda:*
3 “Va nama i sari mia lave, hiteke na lavata,
mamu topue vura la pa vinaripera!
4 Va nama i sari na hose
mamu suraṉa koari na totopili varipera!
La turu pa mia tuturuana
mia toropae varipera va sagei!
Va ṉaru i sari mia hopere,
mia poko varipera va sagei!
5 Ba na sa si dogoria Rau?
Na matagutu tu sarini,
meke togolo pule tu,
sari na varane si ta seke gore.
Govete tuturei hola,
lopu liṉana pule hokara,
meke tarazuzu si arini pa doduru vari kalina,”
zama vura gua se Zihova.
6 “Sari pu rerege si lopu boka haqala taloa
sari pu ṉiṉira si lopu boka govete.
Pa kali gede tata koasa Ovuku Iuparetisi
si tubaraeni meke hoqa.
7 Esei si hie sapu odu sage gua sa Ovuku Naelo,
guari na ovuku sapu naqe sage pa taqele?
8 E Izipi si odu sage gua sa Ovuku Naelo
guari na ovuku sapu naqe sage pa taqele.
Zama si asa, ‘Kote odu sage si rau meke kamo la pa doduruna sa popoa
pepeso;
kote huari rau sari vasileana meke sari tiedi,’ gua.
9 Haqala totoro la, gamu na hose!
Tuturei la razai sari na kana gamu na totopili varipera!
Mi ene la, gamu na varane,
gamu na tie pa Itiopia meke Libia pu paleke lave,
gamu na tie pa Lidia pu ṉavea sa bokala.
10 Ba sa rane asa si nana sa Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate,

* **46:2** Ais 19:1-25; Izk 29:1 kamo hinia 32:32

na rane pude tubehe, pude tubehi sari Nana kana.
Sa vedara si kote gani osolae deṉa si asa,
osolae beto sa memeha tanisa pa napo ehara.
Ura sa Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate si kote va vukivukihi
koasa popoa pa kali gede, pa taqele Ovuku Iuparetisi.
11 Sage la pa Qileadi, mamu la vagi meresena,
agoi vinekimu pa Izipi.
Sari soku mua meresena si lopu boka;
lopu salaṉa igo rini.
12 Sari butubutu kote avoso nia sapu tava kurekure si gamu;
sa uui tamugamu si kote siṉia sa popoa pepeso.
Sari varane si kote vari tupele va hoqai;
meke kote hoqa gore varigara dia.”
13 Hiera sa inavoso sapu zama la nia e Zihova koe Zeremaea sa poropita
pa guguana sa minae te Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni pude rapatia
sa popoa Izipi:*
14 “Mu tozi vura nia si hie pa Izipi, meke urahae nia pa Miqidoli;
mamu urahae nia tugo pa Memipisi meke pa Tapanesi:
‘La vagi mia tuturuana, mamu va namanama,
ura sa vedara si kote variva mate mo pa varikali mia.’
15 Na vegua ke hoqa gore tu sari mia varane?
Lopu boka turu tu sari, ura kote tupele va hoqai e Zihova.
16 Kote ta tubarae pilipuleni sarini;
meke hoqa vari hakei teledia.
Kote zama sari, ‘Gasa turu, mada pule la
koari nada tinoni meke nada popoa soti,
seu koasa vedara tanisa kana.’
17 Vasina kote zama vura si arini,
‘Se Pero, sa baṉara pa Izipi si vevehe hola
meke hola taloa dia sari lolomo leleadi.’
18 Gua sapu hinokara toaqu si Rau, sa Baṉara,
sapu sa Pozaqu si e Zihova Tadi na Qeto Minate,
keke si korapa mae sapu ululu gua sa toqere Tabora hola ni sari na toqere,
gugua sa toqere Kameli sapu tata la gua pa masa.
19 Va namai sari mia pinaleke pude ta raovo,
gamu pu koa pa Izipi,
ura sa vasileana nomana pa Memipisi si kote ta huara
meke koa doṉo hikare meke ivulu.
20 Izipi si leleana guana bulumakao vaqurana,
ba na dodoa si korapa mae pude garatia,
mae gua pa kali gede pude rapatia si asa.
21 Sari tie varipera ta tabaradi te Izipi
si noboko gua tugo na bulumakao.
Arini ba kote taliri meke govete varigara,
lopu kote turu meke aqa varipera,
ura sa rane tinasuna si korapa mae pude raza i,
sa totoso tadirini pude tava kilasa.
22 Sa mamalaiṉi te Izipi si guana noki gotolo taloana
totoso qeto nuquru sa kana;
kote kamo mae si arini koa sa, paleki na dia maho,
guana tie mae maho dia huda.”

* **46:13** Zer 43:10-13

23 Zama vura pule se Zihova, “Kote maho goreni rini sari nana huda,
be vea moata gua sa hiqohiqo.
Na soku hola ni rini sari kupokupo,
pu lopu boka ta nae.
24 Sari tinoni pa Izipi si kote tava kurekure,
meke tava vala koari na tinoni pa kali gede.”
25 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Arau si nama pude va kamo ni vina kilasa sari Amoni sa tamasa pa Tibisi, koe Pero, koe Izipi, meke sari nana tamasa meke sari nana baṉara, meke arini pu kalavarae koe Pero. 26 Kote valani Arau koa rini pu hiva va matedi, koe Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni meke sari nana koimata. Mumudi si kote koa pule ia na tie sa popoa Izipi, gugua pa totoso pukerane,” zama vura gua se Zihova.

Kote Harupi Zihova sari Nana Tinoni

27 “Kei Zekopi Qua nabulu, mu lopu matagutu;*
mu lopu nunala, Izireli.
Hinokara kote harupu vura nigo Arau koari na vasidi pa seu,
sari tutimu koari na vasidi ta raovo la rini.
E Zekopi si kote koa pule pa binule,
meke loke tie kote va matagutia.
28 Ke mu lopu matagutu, Zekopi Qua nabulu;
ura Arau korapa koa turaṉigo,” zama vura gua se Zihova.
“Na huara pani tugo Arau sari doduru butubutu,
sari vasidi pu hadu lani igo Arau,
ba lopu kote huara pani beto igo Arau si agoi.
Kaqu va kilasa igo tugo Arau, ba koari na vinilasa toṉotodi;
na lopu sapu, lopu kote tava kilasa hokara, sapu gua.”

47

Sa Kinorokorotae pa Guguana Pilisitia

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo mae koe Zeremaea sa poropita pa guguadi ari pa Pilisitia sipu lopu ele rapatia Pero si pa Qaza:*
2 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Doṉo la, na kolo si korapa mae gua pa kali gede;
kote meke ta evaṉae na naqe ṉiṉirana sia.
Kote ene betoa sa sa popoa meke sari doduru tiṉitoṉa vasina,
sari vasileana meke sarini pu koai.
Sari tie si kote kabo vura;
doduru pa popoa si kote uui,
3 koasa mamalaiṉi nene hose haqaladi,
sa vevehedi rina totopili varipera
meke sa qaleṉana tadi na totopili.
Sari tiatamadia si lopu kote taliri pude tokani sari dia koburu;
na kote malohoro sari limadia pa minatagutu.
4 Ura sa rane si ele kamo
pude kote ta huara sari doduru pa Pilisitia
meke va mate pani saripu lopu ele mate
saripu kote hiva la tokani sari pa Taea meke Saedoni.
E Zihova si va nama pude huara pani sari pa Pilisitia,

* **46:27** Zer 30:10-11 * **47:1** Ais 14:29-31; Izk 25:15-17; Zol 3:4-8; Em 1:6-8; Zepa 2:4-7; Zak 9:5-7

sari ka visavisa koa holadi koasa raratana pa nusa Kiriti.
5 Qaza si kote neri va golu pa tinalotaṉa;
Asikeloni si kote lopu vevehe.
Kei, gamu ka visavisa pu koa hola mia pa pezara,
vea seunae gua si kote kuliusu si gamu?
6 ‘Kei, na vedara te Zihova,’ kabo gua si gamu,
‘Totoso sa si kote magogoso si goi?
Pule la koasa mua vovoina;
mamu noso.’
7 Ba vegua meke kote magogoso sia
totoso e Zihova tu na garunia,
totoso Asa tu na tozi nia
pude rapatia si pa Asikeloni meke arini pu koa pa raratana?”

48

Sa Kinorokorotae pa Guguana Moabi

1 Pa guguana Moabi:
Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli:*
“Mani ta levei sa vasileana Nebo, ura kote ta huara si asa.
Kiriataimi si kote tava kurekure meke kote ta vagi pa vinaripera;
sa vasina ta gobana si kote tava kurekure meke ta huara.
2 Kote noso sa vinahesina Moabi;
pa Hesiboni kote kuhana nia ri na tie pude huaria si asa meke zama:
‘Mae, mada va beto pania sa butubutu sana,’ gua.
Agoi tugo, tie duviduvilimu, si kote tava mokomoko;
sa vedara kote hadu luli igo.
3 Mi va avoso la koari na kinabo tadi pa Horonaimi,
kabo, na kamoi tinasuna.
4 Moabi si kote tava kilasa;
sari nana koburu hitekedi si kote kabo vura.
5 Lulia rini sa siraṉa sage la pa Luhiti,
kabokabodi meke ene la gua;
pa siraṉa gore la pa Horonaimi
si ta avoso sari na kinabo matagutu tana tinahuara.
6 Tuturei! Haqala taloa pude mi toa;
la tome pa soloso qega.
7 Sina raṉei goi sari mua tinavete meke tinagotago,
ke agoi ba kote ta paleke taloa,
meke sa beku Kemosi ba kote ta raovo vagi,
turaṉae sari nana hiama meke koimata.
8 Sa tie huhuara si kote kamo la pa doduru vasileana,
lopu keke vasileana sapu lopu kote ta huara.
Sa lolomo si kote ta ṉovala
meke sa pezara ululuna si kote ta huara,
sina e Zihova si ele zama.
9 Kei be tago tatapuru se Moabi,
pude mani tapuru taloa;*
sari nana vasileana si kote ivulu,
meke loke tie koa i.

---

* **48:1** Ais 15:1 kamo hinia 16:14, 25:10-12; Izk 25:8-11; Em 2:1-3; Zepa 2:8-11 * **48:9** Kaiqa iniliri si zama, “Veko nia soloti koasa pepeso pa Moabi, ura kote na remoremo mo si asa.”

10 Mani ta levei si asa pu lopu ṉaliṉali pa tinavete te Zihova!
Mani ta levei si asa pu tuqe pule nia sa vedara pa vinaripera!

Ta Huara sari Vasileana pa Moabi

11 Moabi si magogoso podalae tie vaqurana,
guana vaeni sapu tava naqiti eko mo,
lopu ta zoropo la koari na hopeke zagi,
lopu ele tava raovo taloa si asa.
Gua asa ke liṉiliṉi lea eko mo si asa
sa nana lomoso si lopu hobe.”
12 Ba zama vura guahe se Zihova, “Sari rane si korapa mae,
totoso kote garunu tie si Rau pude zozoropo vura pa zagi
meke kote zoropo vura nia rini se Moabi pa zagi;
kote va kokoba i rini sari nana zagi
beto meke poraka pani rini sari zagi arini.
13 Meke kote kurekure nia Moabi sa beku Kemosi,
gua sapu kurekure sa binaṉara Izireli
totoso raṉea rini sa beku pa Betolo.
14 Vegua meke kote boka zama guahe si gamu,
‘Gami sina varane, na tie ṉiṉira pa vinaripera, gua’?
15 Moabi si kote ta huara meke sari nana vasileana si kote ta vagi;
sari nana tie vaqura ta ronudi si kote mate beto,”
zama vura gua sa Baṉara, e Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa.
16 “Sa tinahuara te Moabi si tata mo;
sa tinaṣuna tanisa si kote tuturei kamo mae nana.
17 Mi kabo ia, gamu pu koa pa vari likohaena sa,
doduru pu tumae nia sa vinalavata tanisa;
mi zama guahe, ‘Namu moku va kaleana sa kolu binaṉara,
namu ilasa sa hodu leleana!’ mi gua.
18 Gore mae koasa mua vinalavata,
mamu habotu gore pa pepeso popana.
Kei, gamu pu koa mia pa Diboni,
ura Asa pu huaria si pa Moabi
si kote kamo atu koa gamu
meke kote daku goreni Sa sari mia vasileana ta gobadi.
19 Turu pa vale siraṉa mamu kopu,
gamu pu koa pa Aroere.
Nanasia sa tie haqala meke sa barikaleqe govetena,
nanasa guahe, ‘Nasa sia sapu korapa ta evaṉa?’
20 Kote olaṉa si arini, ‘Moabi si ele hoqa.’
Mi kabo ia na variva kurekurena.
Mi tozi vura nia pa taqele Ovuku Anoni
sapu ta huara palae sa popoa Moabi!
21 Na vinaripitui si ele kamo koasa pezara ululuna,
koari na vasileana pa Holoni, Zaza, meke Mepata,
22 pa Diboni, Nebo, Beti Dibilataimi,
23 pa Kiriataimi, Beti Qamulu, meke Betimeoni,
24 pa Kerioti, meke Bozira,
kamo la koari doduru vasileana te Moabi seu na tata.
25 Sa ṉiniraṉira te Moabi si ta ilasa;
sa limana si moku,”
zama vura gua se Zihova.
26 “Va viviri ia,

sina va gugue la si asa koe Zihova.
Vekoa se Moabi mani eko koasa luana telena;
vekoa mani tava sisirei.
27 Vegua, lopu e Izireli tu sapu va sisire nia gamu?
Vegua, somana ta tuqe vagi sia koari tie hikohiko,
ke hiruhiru batu si gamu meke hegere
pana poza ia gamu sa pozana?
28 Luara pani sari mia vasileana, mamu la koari na kauru patu haqihaqiri,
gamu pu koa pa Moabi.
Mi guana kukuva sapu tavete nana vori
pa batu huda.
29 Doduru tie si ele avoso nia sa vinahesi pule te Moabi,
na noma hola sa vinahesi pule tanisa meke sa vina titie,
sa vinahesi pule meke sapu doṉo va gore tie,
meke sa bulona sapu va sisireni sari tie.
30 Arau tumae nia Qua sa nana hahanana vinahesi pule,
meke sapu loketoṉa va gorevura i sari nana vinahesi pule.
31 Gua ke kaboi Rau sari pa Moabi,
kuliusu ni Qua sari doduru pa Moabi,
kuliusu ni Qua sari tie pa Kiri Hareseti.
32 Kabo igo Arau, gua sapu kabo sari na tie pa Zazera,
kei, na vaeni pa Sibima.
Sari lelaṉamu si araha kamo latu pa Kolo Matena;
kamo latu si arini koasa kolo pa Zazera.
Sa tie huhuara si ele huari
sari mua vuvua saganadi meke mua qurepi.
33 Sa qinetuqetu si ele taloa
koari na inuma pa Moabi.
Arau ele va nosoa sa totolona sa vaeni koasa munamunalana;
loke tie ene pulei pa kinukili qinetuqetu.
Na kukili tugo sari kaiqa,
ba lopu pa qinetuqetu.
34 Na mamalaiṉi kabo tadirini si sagesage nana
pa Hesiboni kamo pa Eleale meke Zahazi,
pa Zoara kamo la pa Horonaimi meke Eqalati Selisia,
ura sa tototolo pa Nimirimi ba popa taloa mo.
35 Pa Moabi si kote va noso i Rau
sari vinariponi tadi kasa koari na vasidi ululudi
meke sari vina uququ humaṉa lea la koari dia tamasa,”
zama vura gua se Zihova.
36 “Ke sa buloqu si kaboa sa se Moabi guana ivivu;
guana ivivu totoso taruqoqo sari tie pa Kiri Hareseti.
Sari na tinagotago va gavori rini si taloa beto.
37 Doduru batu si ta neri herodalo beto
meke sari gumi si ta koto palae;
sari lima si ta magu va bakora
meke va sage poko baika beto si arini.
38-39 Pa doduru batu vetu pa Moabi
meke koari na varivarigarana
si loketoṉa ba na kabo mo,
ura ele porakia Rau se Moabi
guana zagi sapu loke tie hiva nia.

Kei, na ilasa sa sia ta kasa! Ke avoso la sa kinabo!
Na kurekure ke mudi mae bisa!
Moabi si ta evaṉae na tiṉitoṉa ṉoṉovalana,
na tiṉitoṉa variva matagutu koarini pu koa vari likohae nia,”
zama vura gua se Zihova.

Lopu Boka Govete se Moabi

40 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Dotu! Na atata* si tedoro gore sana,
repahi sa tatapuruna panaulu koe Moabi.
41 Sa vasileana pa Kerioti si kote ta tuqe vagi
sari vasileana ta gobadi ba kote gua tugo.
Pa rane asa si sari bulodi rina varane te Moabi
si kote gua sa bulona sa barikaleqe podopodona.
42 Moabi si kote ta huara koasa nana butubutu baṉara
sina va gugue la si asa koe Zihova.
43 Na hinoloqoru, na pou, meke sipata si aqani gamu,
gamu na tinoni pa Moabi,”
zama vura gua se Zihova.
44 “Asa pu govete pa minatagutu
si kote hoqa nuquru pa pou,
asa pu haele vura pa pou
si kote ta sipata vagi;
ura kote va kamo la nia Rau pa Moabi
sa vuaheni tana vina kilasa tanisa,”
zama vura gua se Zihova.
45 “Pa Hesiboni si aqoro
sari tie govetedi si turu hoboro mo,
ura sa nika pa Hesiboni si araha,
halala vura pa vari korapana Sihoni;
sulu ia sa sa raena Moabi,
meke sari herahera batudi ri na tie vahesi puleni.
46 Mani ta levei si agoi, Moabi!
Sari tie vahesina sa beku Kemosi si ta huara;
sari tumu koreo si ta raovo
meke sari tumu vineki si ta turaṉa taloa.
47 Ba kote veko pulei Rau sari tinagotago te Moabi
koari na rane pu korapa mae,”
zama vura gua se Zihova.

Tani beto sa kinorokorotaena sa vinaripitui sapu tozia e Zihova koasa guguana Moabi.

49

Sa Kinorokorotae pa Guguana Amoni

1 Pa guguana Amoni:
Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Vea, loke tuna koreo se Izireli?
Loke koburu tu pude tagoi sari nana likakalae?
Na vegua, ke sa beku Moleki tu vagia sa popoa pa Qadi?
Vea ke gamu pu vahesia se Moleki si koa pa Qadi?”*
2 Ba zama vura gua se Zihova, “Sari rane si korapa mae,

* **48:40** Sa atata sapu guni nia sa vesi hie si e Babiloni. * **49:1** Izk 21:28-32, 25:1-7; Em 1:13-15; Zepa 2:8-11

totoso kote ivua Rau sa buki va nama varipera
pude raza ia sa vasileana Raba pa Amoni;
meke kote ta evaṉae na kobi remoremo,
meke sari vasileana pa vari likohaena si kote ta sulu.
Meke kote hadu vurani Izireli
sarini pu hadu vura nia si asa,"
zama vura gua se Zihova.
3 "Kabo, agoi Hesiboni, ura Ai si ta huara!
Kabo vura, gamu pu koa pa Raba!
Va sage poko baika, mamu koa talotaṉa;
mamu bebeno la tani, la tana, gua pa korapa vasileana ta gobadi,
ura se Moleki si kote ta raovo taloa,
turaṉae sari nana hiama meke sari koimata.
4 Na vegua ke va titieni goi sari mua lolomo toqere,
va titie nia goi sapu vuvua hola sari linetelete?
Agoi tuqu vineki sapu lopu ta raṉemu,
raṉei goi sari mua tinagotago meke zama guahe,
'Esei kote mae rapata au?' gua.
5 Kote holoqoru ni gamu
sari soku kana pu koa vari likohaeni gamu, sapu kote va gevuri Rau pa vari kali mia,"
zama vura gua se Zihova tadi na Qeto Minate.
"Doduru gamu si kote ta hadu taloa,
meke loke tie kote vagi varigara ni sari tie govetedi.
6 Ba mumudi, si kote veko pulei Rau sari tinagotago te Amoni,"
zama vura gua se Zihova.

Sa Kinorokorotae pa Guguana Edomu

7 Pa guguana Edomu[d]:
Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
"Vegua, loketoṉa sa ginilagilana lohina pa Temani?
Ele mate sari tie vari tokae pa binalabala, pa Edomu?
Ke ele murimuri palae sa ginilagilana?*
8 Taliri, mamu govete taloa, la tome koari na bae lohidi,
gamu pu koa pa Dedani,
ura kote va kamo nia tinasuṉa Rau sa tutina Isoa
pa totoso sapu kote va kilasia Rau.
9 Be guana mae pakete qurepi sari tie koa goi,
si kote visavisa qurepi si veko hola i rini.
Be mae sari tie hikohiko pana boṉi,
si lopu kote doduru tiṉitoṉa si paleke taloani rini.
10 Ba Arau kote vagi pani betoi koe Isoa sari doduru;
sapu tomei sa ba kote hata vagi Rau,
asa ba kote lopu boka va paere pule nia.
Sari nana koburu, tasina, meke turaṉana si kote mate beto,
meke kote loke tie kote toa hola.
11 Vekoi sari mua koburu eapadi; Arau kote kopu ni.
Sari mua naboko ba boka raṉe Au tugo rini."
12 Hiera gua si zama nia e Zihova: "Be guana arini pu lopu garodi pude napo koasa kapa vinakilasa, si napo tu koasa kapa, si vegua ke agoi sapu garomu pude napo si lopu kaqu napo tu? 13 Ura tokotokoro si Arau pa

* **49:7** Ais 34:5-17, 63:1-6; Izk 25:12-14, 35:1-15; Em 1:11-12; Obd 1-14; Mal 1:2-5

Pozaqu telequ,” zama vura gua se Zihova, “sapu sa vasileana Bozira si
kote ta evaṉae na popoa ta huarana, meke guana keke tiṉitoṉa variva
matagutuna, na vina sisireina, na pozapoza tana lineveleve, meke sari
doduru nana vasileana si kote kaleadi eko mo ninae rane.”
14 Kamo mae si keke inavoso te Zihova koa rau:
Keke tie paleke inavoso si ta garunu la koari na butubutu pude zama
guahe,
“Varigara gamu kasa pude rapatia!
Gasa turu pude varipera!”
15 “Kamahire kote la Rau meke va hiteke gore igo koari na butubutu
meke ta hakohakoe koari na tie.
16 Saripu variva matagutu sapu taveti goi
meke sa vina titie pa bulomu va kokoha igo si agoi,
agoi pu koa koari na lolomo ṉizupudi koari na patu,
pu koa i sari na vasidi ululudi pa toqere.
Vea be tavete va ululu vori si agoi gua tadi na atata,
ba vasina kote atu daku gore guni nigo Rau si agoi,”
zama vura gua se Zihova.
17 “Edomu si kote ta evaṉae keke tiṉitoṉa variva matagutu;
doduru pu ene hola si kote magasa meke kote va sisire
sina doṉo hikare hola sa vasina.”
18 Zama vura se Zihova, “Gua sapu ta huara sari pa Sodomu meke Qomora,
meke sari na vasileana pa vari kalina,
si kote loke tie si koa vasina;
loke tie si kote veko kinoa vasina.*
19 Gua keke laione sapu vura mae pa hiqohiqo Zodani
meke la koasa pezara duduli tana sipi,
si kote hadua Rau se Edomu pa nana pepeso pa vasi totoso hite mo.
Esei si ta vizatana sapu kote tozi nia Arau pude tavetia si hie?
Esei si gugua Arau meke esei kote boka raza Au?
Meke na sepati savana kote toke mae Au?
20 Gua ke avosia, sa si kote hiva balabala tavetia e Zihova koe Edomu,
sa si va egoa Sa pude tavete la nia koarini pu koa pa Temani:
Sari koburu hite si kote ta ririhi taloa guana sipi;
meke sari dia vetu si kote ta huara palae hokara.
21 Pa mamalaiṉina sa dia hinoqa si kote niu sa popoa pepeso;
sa kabo tadirini si kote ta avoso kamo la pa Kolo Ziṉara.
22 Dotu! Na atata si tedoro gore sana,
sari tatapuruna si repaha hola nia sa sa popoa Bozira.
Pa rane asa si sari bulodi rina varane pa Edomu
si kote gua sa bulona sa barikaleqe podopodona.

Sa Kinorokorotae pa Guguana Damasikasi

23 Pa guguana Damasikasi:
Sari vasileana pa Hamati meke Arapadi si matagutu,
ura ele avoso nia rini sa inavoso kaleana.
Holoqoru si arini,
meke nunala guana qeo pa lamana.*
24 Sari pa Damasikasi si ele malohoro,
ele taliri sarini pude govete
na kamoi na minatagutu;

---

* **49:18** Zen 19:24-25 * **49:23** Ais 17:1-3; Em 1:3-5; Zak 9:1

talotaṉa meke ta sigiti si arini
guana barikaleqe podopodona.
25 Na vegua ke sa vasileana lavata sapu ta avosaena pa seu si lopu ta luara palae,
sa vasileana sapu qetu nia Rau?
26 Ura na kote hoqa mate pa sisiraṉa sari nana tie vaqura;
meke sari doduru nana tie varipera si kote tava noso pa rane asa,”
zama vura gua se Zihova.
27 “Kote va katu ni nika Rau sari gobana sa Damasikasi;
meke kote ta sulu palae sari vasina ta gobadi na ṉiṉiradi te Beni Hadadi.”

Sa Kinorokorotae pa Guguana Kedara meke Hazo

28 Pa guguana sa popoa Kedara meke sari butubutu baṉara pa Hazo, sapu la rapati e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni:
Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Gasa turu, mamu rapatia si pa Kedara
mamu huara pani sari tie pa kali gasa rimata.
29 Sari dia ipi meke dia sipi si kote ta vagi taloa;
dia aqoroana si kote ta paleke taloa
turaṉae dia likakalae meke dia kameli tugo.
Sari tie si kote kukili la guahe koarini,
‘Variva matagutu sari doduru vari kali popoa,’ gua.
30 Tuturei govete taloa!
La tome pa bae lohidi, gamu pu koa pa Hazo,”
zama vura gua se Zihova.
“E Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni si ele kuhanani gamu si gamu;
ele tavete binalabala si asa pude mae huara gamu.
31 Gasa turu, mamu rapatia sa butubutu koa muliuṉuna sana,
sapu koa loke gobana,”
zama vura gua se Zihova,
“keke butubutu sapu loke sasadana babe na rorotoana;
meke sari nana tinoni si kokoa eke dia.
32 Sari dia kameli si kote na vinagi pa vinaripera,
meke sari rovana bulumakao si kote ta hia guana pinudiki likakalae mudi vinaripera.
Arau kote talahuarae ni pa givusu sarini pu koa pa seu,
meke kote va kamo ni tinasuna Rau pa doduru vari kalina,”
zama vura gua se Zihova.
33 “Hazo si kote na tometomeana tadi na siki pinomo,
meke kote na popoa ta huarana ninae rane.
Loke tie si kote koa vasina;
loke tie si kote veko kinoa vasina.”

Sa Kinorokorotae pa Guguana Elami

34 Hiera sa zinama te Zihova sapu mae koe Zeremaea pa guguana Elami, tatasana sapu koa baṉara pa Ziuda se Zedekaea:
35 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Doṉo la, Arau kote moku ia sa bokala te Elami,
vasina koa sa dia ṉiniraṉira.
36 Kote va kamo la nia Rau koe Elami sari ka made givusu
mae guadi koari ka made iiona sa popoa pepeso;
kote va talahuarae ni Rau koari ka made givusu,

kote koa betoi ri na tie Elami govetedi sari doduru butubutu pa kasia
popoa.
37 Arau kote va matagutu i sari pa Elami pa kenudia ri nana kana pu mae
pude va matei.
Kote va kamo ni tinasuna noma hola Arau si arini,
koasa Qua tinaṉaziri nomana hola,”
zama vura gua se Zihova.
“Kote hadu lulini vedara Rau
osolae va mate betoi Rau si arini.
38 Kote vekoa Rau sa Qua habohabotuana baṉara pa Elami
meke kote va matei Rau sari dia baṉara meke koimata,”
zama vura gua se Zihova.
39 “Ba kote veko puleni Rau sari tinagotago te Elami
koari na rane pu korapa mae,”
zama vura gua se Zihova.

50

Sa Kinorokorotae pa Guguana Babiloni

1 Hiera sa inavoso sapu zama nia e Zihova koe Zeremaea sa poropita pa
guguana sa vasileana pa Babiloni meke sa popoa tadirini.*
2 “Tozi vura nia meke zama vura nia koari na butubutu,
ovulu sage nia sa pitipiti, mamu tozi vura nia;
mu lopu tomea si keke ginugua, ba mu zama guahe,
‘Babiloni si kote ta vagi;
se tamasa Belo si kote tava kurekure,
se tamasa Maraduku si kote matagutu;
sari nana beku si kote kurekure
meke sari nana kineha si kote matagutu.’
3 Keke butubutu pa kali gede si kote rapatia si asa meke huara pania si asa.
Na loke tie si kote koa vasina;
sari tie na kurukuru ṉame si kote govete taloa beto.”

Sa Pinule Tadi na Tie Izireli

4 Zama vura se Zihova, “Koari rane arini, pa totoso asa,
sari na tinoni pa Izireli meke pa Ziuda
si kote kabokaboi meke hata ia se Zihova sa dia Tamasa.
5 Kote nanasa hata nia rini sa siraṉa la pa Zaione
meke kote taliri meke ene la vasina.
Kote mae si arini meke va soto puleni koe Zihova
pa keke vinariva egoi sapu koa hola
sapu lopu kote boka ta muliṉae.
6 Sari Qua tinoni si na sipi muliuṉudi;
na turaṉa va seu i ri dia sepati
meke va talahuarae ni koari na toqetoqere.
Ene muliuṉu si arini koari na toqere na toa
meke muliṉi nia rini sa dia magomagogosoana soti.
7 Arini pu dogori si va matei mo rini;
sari dia kana si zama, ‘Gami si lopu sea,
sina arini si tavete va sea la koe Zihova, sa dia magomagogosoana
hinokara,
se Zihova, sapu raṉea ri tiatamadia,’ gua.
8 Mi govete vura pa Babiloni;

* **50:1** Ais 13:1 kamo hinia 14:23, 47:1-15

mi luaria sa popoa tadi na tie Babiloni,
guana qoti kokoreo sapu ene kekenu meke turaṉia sa rovana.*
9 Ura na kote sovutu ia Rau meke turaṉa la nia pa Babiloni
si keke vinarigarae butubutu pa kali gede.
Arini kote mae rapatia sa vasileana pa Babiloni,
meke kote vagia rini si asa.
Sari dia tupi si kote guana varane bokabokana
sapu lopu hoke pule moka.
10 Sa popoa Babiloni si kote ta zalo;
sarini pu zaloa si kote vagi soku dia likakalae,”
zama vura gua se Zihova.

Sa Hinoqa te Babiloni

11 “Sina qetu si gamu meke hegehegere kumana,
gamu pu zalo vagia sa Qua tinago,
sina horuhoru si gamu guana bulumakao vaqurana
meke vevehe guana hose,
12 sa tinamu si kote kurekure hola;
asa pu podo igo si kote doṉo gore eko mo.
Kote guana hitekena mo si asa koari na butubutu;
kote ta evaṉae na soloso, na popoa popana, na qega.
13 Koa gua koasa tinaṉaziri te Zihova si kote loke tie koa ia si asa
na kote ta huara va kaleana.
Doduru pu ene hola pa Babiloni si kote matagutu meke va sisire nia
sina ta huara meke doṉo hikare si asa.
14 Vagi sari mia tuturuana pa vari likohaena Babiloni,
doduru gamu pu ṉavea sa bokala.
Gona la ia! Lopu veko holaia keke tupi,
ura ele tavete va sea la si asa koe Zihova.
15 Mi kukili pa doduru vari kalina koasa!
Isana! Ele hoqa sari vetu hakehakei ululuna tanisa!
Isa, va malumu pule nia si asa pude lopu varipera!
Ta huara gore sari gobana sa.
Koa gua sapu hiera sa vina tubehe te Zihova,
si mi hobe mia koasa;
tavete la nia koasa gua sapu tavete lani sa koari kaiqa.
16 Noso i koe Babiloni sari tie lelete,
meke sari tie pakepakete si va taloa i.
Koa gua koasa vedara tanisa kana
si va pulei sari tie la koari dia butubutu soti,
va pulei sari doduru tie la pa hopeke dia popoa.”

Pule sari Tie Izireli

17 Zama vura pule se Zihova, “Izireli si na sipi talahuaraedi
sapu hadu pani rina laione.
Sa tie kekenu pude ṉoṉovalia
si sa baṉara pa Asiria;
sa tie mumudi pude muzari susurina
si e Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni.”
18 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Kote va kilasia Rau sa baṉara pa Babiloni meke sa nana popoa
gua sapu va kilasa guni nia Rau sa baṉara pa Asiria.

* **50:8** Rev 18:4

19 Ba kote turaṉa pule mae nia Rau se Izireli pa nana popoa
meke kote henahena si asa pa toqere Kameli meke pa Basani;
kote deṉa pule si asa
koari na toqere pa Iparemi meke Qileadi.”
20 Zama vura pule se Zihova, “Pa totoso asa,
kote hata ia rini sa sinea te Izireli,
ba loketoṉa si kote ta dogoro,
meke sa sinea te Ziuda,
ba loketoṉa si kote ta dogoro,
ura na kote taleoso ni Arau sari ka visavisa tie pu va toa hola i Rau.
21 Rapatia sa popoa pa Merataimi
meke sarini pu koa pa Pekodi.
Hadu luli, va matei meke huara pani,”
zama vura gua se Zihova.
“Taveti sari doduru gua pu garununi gamu Arau.
22 Sa vevehena sa vinaripera si ele kamo,
sa vevehena sa tinahuara nomana hola si podalae!
23 Moku meke ta huara inete sa hama
sapu seke va kaleani sari doduru butubutu pa kasia popoa!
Kamahire Babiloni si koa ta huarana mo koari na butubutu!
24 Agoi Babiloni, na sipata si va nama veko ponigo Rau,
meke totoso lopu gilania goi si kote ta saputu vagi mua mo;
dogorigo rini meke vagi igo sina va gugue la si agoi koe Zihova.
25 Tukelia e Zihova sa lose veko nia tiṉitoṉa varipera Sa
meke vagi vura ni Sa koasa Nana tinaṉaziri,
ura koa dia Nana tinavete sa Baṉara se Zihova Tadi na Qeto Minate koasa
popoa pa Babiloni.
26 Topue mae pa seu, mamu mae raza ia.
Tukeli sari nana vetu ginani;
mamu va kobi vekoi sari tinagotago guana huiti.
Huara ilasa toṉotia gana
meke lopu veko hola ia keke tie.
27 Va mate betoi sari na tie varipera,
va mate guni ni na tuna bulumakao;
turaṉa lani vasina kote va eoṉo i gamu!
Mani ta levei gedi! Ura sa dia rane si ele kamo,
sa dia totoso pude tava kilasa.
28 Avoso la i sari tie govetedi pa Babiloni
korapa helahelae pa Zaione
korapa tozia sapu tubehe se Zihova nada Tamasa,
hobena koasa Zelepade Tanisa sapu huaria rini.
29 Sari tie gona tupi si tioko lani pa Babiloni,
doduru pu ṉavea sa bokala.
Mi va turu ipi pa vari likohaena sa;
lopu va malumia si keke tie pude govete.
Hobe mia koari nana tinavete;
tavete lani gua sapu tavete atuni sa koa gamu.
Ura na ele va gugue la si asa koe Zihova,
Asa sapu Hopena pa Izireli.*
30 Gua ke sari nana tie vaquradi si kote hoqani pa sisiraṉa;
meke sari nana tie varipera si kote mate koasa rane asa,”

* **50:29** Rev 18:6

zama vura gua se Zihova.
31 Zama vura pule sa Baṉara, e Zihova Tadi na qeto minate: “Isa, Arau
kamahire si kana igo, sapu agoi tie va titiemu,
ura sa mua rane si ele kamo,
sa totoso pude tava kilasa si agoi.
32 Sa tie vahesi pule nia si kote tubarae nia meke hoqa
meke loke tie kote toka nia pude va turu pulea;
kote va katuni nika Rau sari nana vasileana
sapu kote sului sari doduru pa vari likohaena sa.”
33 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate:
“Sari tie pa Izireli si ta ṉoṉovala,
meke sari tie pa Ziuda ba gua tugo.
Sari votiki butubutu pu zau vagidi si kopu eko ni mo rini si arini,
meke korodia pude vata rupahi.
34 Gua ba sa dia Hinarupu si ṉiṉira;
e Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa.
Na kote lavelave hinokara ni Sa
meke turaṉa puleni pude la magogoso pa dia popoa,
ba sari tie Babiloni si lopu kote magogoso.”
35 Zama vura pule se Zihova, “Na vedara pude sekei sari tie Babiloni!
Na vedara pude sekei sarini pu koa pa Babiloni
meke sari nana koimata meke tie tumatumaedi!
36 Na vedara pude sekei sari nana poropita kokohadi!
Madi ta evaṉae na tie pekipekidi.
Na vedara pude sekei sari nana varane!
Madi koa holoqoru.
37 Na vedara pude sekei sari nana hose meke totopili varipera
meke sari tie varipera karovodi pu ta holudi,
sapu kote matagutu guana barikaleqe.
Na vedara pude sekei sari nana tinagotago!
Kote ta zau vagi si arini.
38 Na soṉe si kote kamo!
Sari kolo si kote popa.
Ura na popoa tadi na beku,
beku sapu kote pupuhu meke matagutu.
39 Ke sari kurukuru pa qega meke siki pinomo si kote koa vasina,
meke vasina si kote veko kinoa sa duduru.
Na lopu kote koa pule ia na tie
babe ta koa pule koari na sinage na sage.”*
40 Zama vura se Zihova, “Gua sapu ta huara sari pa Sodomu meke Qomora,
meke sari na vasileana pa vari kalidia,
si kote loke tie si koa vasina;
loke tie si kote veko kinoa vasina.*
41 Dotu, na qeto minate si korapa mae gua pa kali gede;
na butubutu nomana meke somana ni ri na baṉara,
ta gevuru mae guadi koari na popoa pa seu.
42 Na paleke bokala na hopere si arini;
na tie kaleadi meke loke dia tataru.
Vevehe guana bogusu puzakadi si arini
totoso koi rini pa dia hose;
mae va namanama si arini pude varipera

* **50:39** Rev 18:2 * **50:40** Zen 19:24-25

pude rapata igo si agoi, agoi na vasileana pa Babiloni.
43 Sa baṉara pa Babiloni si ele avosi sari vivineidi rini,
meke isu hoboro mo sari limana sa.
Kamo va hodaka ia na sigiti,
sigiti gua sa barikaleqe podopodona.
44 Gua sa laione sapu vura mae pa hiqohiqo Zodani
meke la koasa pezara duduli tana sipi,
si kote hadua Rau se Babiloni pa nana pepeso pa vasi totoso hite mo.
Esei si ta vizatana sapu kote tozi nia Arau pude tavetia si hie?
Esei si gugua Arau meke esei kote boka raza Au?
Meke na sepati savana kote toke mae Au?”
45 Gua ke, avosia sa si kote hiva balabala tavetia e Zihova koe Babiloni,
sa si va egoa Sa pude tavete la nia koasa pepeso tadi na tie Babiloni:
Sari koburu hite si kote ta ririhi taloa guana sipi;
meke sari dia vetu si kote ta huara palae hokara.
46 Pa mamalaiṉina sa hinoqa te Babiloni si kote madidiri sa popoa pepeso;
sa kinabo tanisa si kote ta avoso kamo la koari na butubutu pa seu.

51

Ta Pitu Nono La se Babiloni

1 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Dotu, kote va gevuria Rau sa maqomaqona keke tie huhuara
pude huara ia si pa Babiloni meke sari tiena.
2 Na tie karovodi si kote garunu lani Rau pa Babiloni
pude givusu pania si asa guana duduli popana;
kote mae raza ia rini pa doduru vari kalina
koasa nana raṉe tinasuna.
3 Sa tie gona tupi si mani lopu ṉavea sa nana bokala,
babe va malumia pude va sagei sari nana poko varipera.
Lopu va toa hola ia si keke nana tie varipera;
va eoṉo ia sa nana qeto minate.
4 Kote ta seke gore si arini pa Babiloni,
bakora tata mate koari nana siraṉa.
5 Ura sari Izireli meke Ziuda si lopu ta kiludi
koasa dia Baṉara, e Zihova Tadi na Qeto Minate,
be vea siṉi gua sari sinea pa dia popoa
pa kenuna sa Hopena pa Izireli.
6 Mi govete vura pa Babiloni!
Haqala taloa pude mi toa!
Mi lopu somana tava kilasa koari nana sinea.
Na totoso tubehe te Zihova si hie;
kote poni la nia Sa gua sapu garona sa.
7 Se Babiloni si na kapa qolo pa Limana e Zihova;
sa kapa sapu va napo va viviri ni Sa sari doduruna sa popoa pepeso.
Sari butubutu si napoa sa vaeni Tanisa;
gua ke duviduvili beto si arini.*
8 Babiloni si kote hoqa va hodaka nia meke ta huara.
Mi kabo ia gamu sia!
Vagi nia meresena sa sigiti tanisa;
hokara kote boka ta salaṉa nana.
9 Sari tie karovodi si zama, ‘Na podekia gami pude salaṉia se Babiloni,

* **51:7** Rev 17:2-4, 18:3

ba lopu boka ta salaṉa si asa;
ke mada veko pania, mada hopeke la pa nada popoa,
sa vina kilasa tanisa si ululu kamo pa galegalearane,
sage holani sa sari na lei.’*
10 Sari pa Izireli si zama, ‘E Zihova ele harupu gita meke va kilasi Sa sari
nada kana;
mae, mada la tozia pa Zaione
sapu tavetia e Zihova sa nada Tamasa,’ ” gua se Zihova.
11 “Va ṉarui sari mia tupi,
saputu vagi sari mia lave!
Ele va gevuri e Zihova sari na baṉara pa Media,
sina sa Nana hiniva si pude huaria si pa Babiloni.
Kote tubehe hobena se Zihova,
koarini pu mae huaria sa Nana Zelepade.
12 Va sage ia sa pitipiti pa kapagoba pa Babiloni!
Va ṉiṉira i sari tie kopu,
meke va turu i sari tie varipera,
mamu va nama pude rapata!”
E Zihova kote va gorevura ia sa Nana hiniva,
sa Nana vina turu pude va kilasi sari tie Babiloni.
13 Agoi pu soku nigo na ovuku,
meke gavoro va soku tinagotago,
sa vina betona sa mua totoso si ele kamo,
sa mua totoso pude ta kumata palae.*
14 E Zihova Tadi na Qeto Minate si ele tokotokoro pa Pozana telena:
“Kote va siṉi nigo tie Arau, guana rovana kupokupo,
meke kote iraṉa nigo rini totoso tava kilasa si goi.”
15 Sa popoa pepeso si tavetia Sa pa Nana ṉiniraṉira;
va podakia Sa sa kasia popoa pa Nana ginilagilana lohina
meke repahia Sa sa galegalearane pa Nana binokaboka.
16 Pana zama Sa pa paka maṉauru, sari kolo pa galegalearane si kurumu;
va ale sagei Sa pa hukihukiri popoa pepeso sari na lei.
Garuni Sa sari na kapi turaṉae na ruku
meke garunia Sa sa givusu guana maena pa Nana lose va naqinaqiti
givusu.
17 Doduru tie si pupuhu meke loketoṉa tumae nia;
doduru tie tavetavete pa qolo si kurekure ni sari dia beku.
Sari nana kineha si na kokohadi;
na lopu boka siṉo si arini.
18 Na loke laedi si arini, na tiṉitoṉa variva hegeredi;
pana kamo sa dia totoso vinaripitui, doduru arini si kote ta huara
palae.
19 Ba sa Tamasa tadigita pa tutina e Zekopi si lopu gugua arini,
ura Asa taveti sari doduru tiṉitoṉa,
turaṉae tugo se Izireli, sa butubutu sapu tago ia Sa,
e Zihova Tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa.
20 “Agoi Babiloni sa Qua karamaho meke vedara,
sari Qua tiṉitoṉa varipera,
tavetavete nigo Rau pude huari sari na butubutu,
tavetavete nigo Rau pude huari sari na binaṉara,

* **51:9** Rev 18:5 * **51:13** Rev 17:1

21 tavetavete nigo Rau pude ilasi sari hose meke sa tie koina,
tavetavete nigo Rau pude ilasi sari totopili varipera meke tie kalaha,
22 tavetavete nigo Rau pude ilasi sari tie meke barikaleqe,
tavetavete nigo Rau pude ilasi sari barogoso meke tie vaqura,
tavetavete nigo Rau pude ilasi sari koreo vaqura meke vineki vaqura,
23 tavetavete nigo Rau pude ilasi sari sepati meke sipi,
tavetavete nigo Rau pude ilasi sari tie uma meke tie kopu bulumakao,
tavetavete nigo Rau pude ilasi sari qavuna meke sari koimata.”

Sa Vina Kilasa te Babiloni

24 “Pa kenumia gamu na tie Izireli si kote tubehia Rau se Babiloni meke sari doduru pu koa pa Babiloni koari doduru sinea sapu taveti rini pa Zaione,” zama vura gua se Zihova.
25 “Arau kana igo si agoi, na toqere huhuaramu,
agoi pu huaria sa doduruna sa kasia popoa,”
zama vura gua se Zihova.
“Kote va sage atu nia Arau sa Limaqu koa goi,
pude topili gore nigo pa tabahoara,
meke va evaṉae nigo na toqere ta suluna.
26 Loke patu si kote ta vagi koa goi pude tavete vetu,
loke patu pude sokirae nia sa vetu,
ura agoi si kote koa ta huaramu ninae rane ka rane,”
zama vura gua se Zihova.
27 “Va sagea sa pitipiti koasa popoa!
Ivu ia sa buki koari na butubutu!
Va namai sari na butubutu pude la rapatia si asa;
tioko mae ni sari binaṉara hire:
pa Ararati, Mini, meke pa Asikenazi.
Vizatia si keke koimata pude turaṉi,
va kamo maei sari hose sapu soku guana kupokupo.
28 Va namai sari na butubutu pude la raza ia si asa,
sari baṉara pa Media,
sari nana qavuna meke doduru nana koimata,
meke sari doduru dia popoa pu baṉara ni rini.
29 Sa pepeso si niu meke ziziziri lamae,
ura sa Nana hiniva e Zihova koe Babiloni si kote va gorevura ia Sa,
pude huara inete ia Sa sa popoa Babiloni
pude loke tie si kaqu koa vasina.
30 Sari na varane te Babiloni si ele noso varipera;
koa eko dia mo pa korapa popoa ta gobadi.
Ele loke dia ṉiniraṉira si koa;
ele guana barikaleqe mo si arini kamahire.
Sari nana vetuvetu si ta sulu;
meke sari roto pa sasada si ta huara.
31 Paleke vari karovo nia mo rini sa inavoso,
keke tie paleke inavoso karovo la pa keke pule, gua
pude tozi kamo la nia koasa baṉara pa Babiloni
sapu sa nana vasileana lavata si ele ta vagi.
32 Sari karokarovoana koari na ovuku si ta tuqe vagi,
sari zemizemi si ta sulu
meke sari tie varipera si holoqoru.”
33 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa pa Izireli:

“Sa vasileana Babiloni si guana vasina pude neti vari paqaha kiko huiti
koari na qaqalotodi;
sa totoso pude ta pakete vagi si asa si tata kamo.”

34 Ele sekea sa baṉara pa Babiloni sa popoa Zerusalema meke zalo ia sa si
asa,
va nunala pania sa,
va paho ia sa sa vasileana lavata guana zagi.
Kekeṉoṉo gua na noki lavata sapu onolo toaia sa si asa,
meke vagi sa gua sapu hivani sa
meke gona pani sa sari doduru pule.
35 Madi zama guahe sari na tinoni pa Zaione, “Mani ta evaṉa koa ri pa
Babiloni sari doduru kinaleadi gua pu tavete maeni rini koa gita!”
Madi zama guahe sari na tinoni pa Zerusalema, “Mani ta tubehe nia
Babiloni sari kinaleadi saripu tavete mae ni rini koa gita,” gua.

Kaqu Toka nia Zihova se Izireli

36 Meke hiera gua si zama nia e Zihova koa ri na tinoni pa Zerusalema,
“Dotu, Arau kaqu tuqe vagia sa mia tinasuna
meke kaqu tavete la nia koa rina mia kana gua sapu tavete atu nia rini
koa gamu.
Kaqu va popa ia Rau sa bukaha kolo tadi pa Babiloni
meke va popai sari na nana ovuku.
37 Sa popoa sana si kaqu ta evaṉae keke vinarigarae remoremo mo,
vasina kaqu koa sari na kurukuru ṉame pinomodi.
Kaqu ta evaṉae keke vasina variva hodahodakana si asa,
meke loke tie si kaqu koa vasina,
meke arini pu dogoria si asa si kaqu gagaemana nia.
38 Sari doduru tie Babiloni si kurumu guana laione
meke kabo guana tuna laione.
39 Vegua, puhi si arini? Kaqu va namanama poni ni Rau si keke inevaṉa
meke va naponapoi meke va qetuqetui si arini.
Kaqu puta si arini meke lopu kaqu vaṉunu pule hokara.
40 Kaqu turaṉa vagi Rau si arini pude tava mate, guana lami, qoti, meke
na sipi kokoreo,” Arau, Zihova, ele zama nia si hie.

Sa Tinasuna te Babiloni

41 Zama nia e Zihova sa guguana Babiloni, “Sa vasileana lavata sapu
vahesia sa doduruna sa kasia popoa si ele ta tuqe vagi! Ve toleṉe gua variva
matamatagutuna gua sa dinoṉona Babiloni koa rina butubutu pa kasia
popoa! 42 Puzaka tamunia na bogusu si pa Babiloni meke nobi tamunia
na tovovo ovaṉana. 43 Variva matamatagutu dinoṉodi sari na vasileana
nomadi meke kekeṉoṉo guana qega loke kolona, vasina pu loke tie koa ia
babe ene la ia. 44 Kaqu va kilasia Rau se Belo, sa tamasa pa Babiloni, meke
vata evaṉae nia koa sa pude lua vura ni sari na tiṉitoṉa pu onoli sa, meke
lopu kaqu vahesi pulea ri na butubutu si asa.
Ele hoqa sa gobana Babiloni. 45 Gamu na tinoni Izireli, mi govete taloa
vasina! Mi tuturei govete taloa nia sa Qua tinaṉaziri. 46 Mi lopu malohoro
babe matagutu sina koa gua koa sa inavoso sapu avosia gamu. Hopeke
vuaheni si keke votiki inavoso si ta urahae na inavoso vinaripera koa sa
popoa meke keke baṉara si raza ia si keke votiki baṉara. 47 Gua asa ke
korapa mae sa totoso pana kaqu va kilasi Rau sari na beku pa Babiloni.
Kaqu tava kurekure sa doduruna sa popoa, meke kaqu tava mate sari

doduru nana tinoni. 48 Sari doduru tie pa pepeso meke pa maṉauru si
kote kukili qetuqetu pana hoqa se Babiloni. Ura sari na tinoni pu mae
guadi pa kali gede si mae pude razaia na huaria si asa.* 49 Babiloni evaṉia
sa minate tadi na tie pa doduruna sa kasia popoa, meke kamahire Babiloni
si kaqu hoqa sina evaṉia sa sa minate tadi soku tie Izireli. Arau, Zihova,
ele zama nia si hie."*

Sa Inavoso te Tamasa koari na Tie Izireli pa Babiloni

50 Zama la se Zihova koa rina Nana tinoni Izireli pa Babiloni, "Ele govete
nia gamu sa minate! Ego mi taloa kamahire! Lopu aqa! Koa va seu pa
mia popoa si gamu, ba mi balabala Au si Arau, sa mia Tamasa, mamu
balabala ia tugo si pa Zerusalema. 51 Zama si gamu, 'Ele tava gore hokara
si gami, meke tava kurekure; va nonoga ia gami sapu lopu ta tokae hokara
si gami sina sari na tie karovodi si ele nuquru lai sari vasina hopena koa
sa Zelepade,' gua. 52 Ke gua asa, zama si Arau sapu korapa mae sa totoso
pana kaqu va kilasi Rau sari na beku Babiloni, meke sari na tie bakoradi
si kaqu hilala pa doduruna sa popoa. 53 Be guana boka kamo sage la pa
galegalearane se Babiloni meke tavetia si keke goba ṉiṉirana vasina, ba
kaqu garuni tugo Rau sari na tinoni pude huaria si asa. Arau, Zihova, ele
zama nia si hie."

Kaiqa Tinahuara Pule pa Babiloni

54 Zama se Zihova,
"Mi va avosia sa mamalaiṉi kinabo pa Babiloni,
kuliusu nia sa sa tina huara nomana koasa popoa.
55 Arau huaria si pa Babiloni
meke va mokomokoa si asa.
Sari na qeto minate varipera si nuquru zukuru nono la
guana puzaka tovovo meke rapata pa vinevehe kinukili.
56 Mae si arini pude zaloa si pa Babiloni gua;
ta saputu vagi sari nana tie varipera,
meke ele ta moku sari nana bokala.
Arau si keke Tamasa sapu va kilasia sa kinaleana
meke kaqu va kilasia Rau si pa Babiloni gua sapu pada koari dia
tinavete kaleadi.
57 Kaqu va naponapoi Rau sari na dia palabatu arileadi sari na dia tie
tumatumaedi, sari na koimata, meke sari na tie varipera.
Kaqu puta si arini meke lopu kaqu vaṉunu pule hokara.
Arau sa Baṉara si ele zama, sapu Arau, se Zihova Tadi na Qeto Minate si
ele zama."
58 Hiera gua pule si zama nia e Zihova tadi na Qeto Minate,
"Sa goba ṉiṉirana pa Babiloni si kaqu ta gona gorei pa pepeso,
meke kaqu ta sulu sari na sasada ululudi tanisa.
Sa tinavete tadi na butubutu si namu loke laedi hokara,
ta sulu palae sari dia tinavete ṉiṉiradi," gua si Asa.

Sa Inavoso te Zeremaea si Ta Garunu La pa Babiloni

59 Sa tie sapu luli meke kopu nia sa inene tanisa baṉara Zedekaea si
e Seraea, sa tuna koreo e Neraea meke na tuna sa tuna koreo e Maseia.
Koa sa vina made vuaheni sipu koa baṉara pa Ziuda se Zedekaea, si la
pa Babiloni se Seraea luli koa sa baṉara, meke vala i rau koa sa si kaiqa
vina balau. 60 Kuberia rau pa keke pepa ta viqusuna sa guguadi ri doduru
tina huara saripu kaqu ta evaṉa pa Babiloni, gua tugo sari doduru tiṉitoṉa

* **51:48** Rev 18:20 * **51:49** Rev 18:24

gua hire pa guguana Babiloni. 61 Tozi nia rau se Seraea, “Pana la kamo si
goi pa Babiloni si mamu tiro va ululae lani koa rina tinoni sari doduru
tiṉitoṉa pu ta kubere pa korapana. 62 Mamu varavara guahe, ‘Zihova, ele
zama nia Goi sapu kaqu huaria Goi sa vasina hie, gua sapu loke tie babe na
kurukuru ṉame, si kaqu koa vasina. Kote koa gua mo na qega ninae rane.’
63 Seraea, pana ele beto tiroa goi sa pepa hie koa rina tinoni, si mamu pusi
nia patu, mamu gona lania pa korapa Ovuku Iuparetisi.* 64 Mamu zama,
‘Gua hie si kaqu ta evaṉa pa Babiloni. Kaqu lodu si asa meke lopu kaqu
vura pule hokara, sina koa gua koa sa tinahuara sapu kaqu va mae ia e
Zihova koa sa.’ ”

Sari na zinama te Zeremaea si hokoto tani.

52

Sa Hinoqa Tanisa Vasileana pa Zerusalema

1 E Zedekaea si ka hiokona eke vuahenina totoso tava baṉara si asa pa
Ziuda, meke koa baṉara si asa pa Zerusalema ka manege eke vuaheni. Sa
pozana sa tinana si e Hamutali, na tuna barikaleqe e Zeremaea sa tie pa
vasileana Libina. 2 Tavete va kaleana pa Kenuna Zihova si asa, gua tugo
mo sapu tavetia sa baṉara Zehoiakimi. 3 Meke bugoro sisigiti ni e Zihova
sari na tinoni pa Zerusalema meke Ziuda meke hitu pani Sa si arini pa
Kenuna.

Ego se Zedekaea si va gugue la koasa baṉara pa Babiloni.

4 Ke koasa vina sia vuahenina sa binaṉara te Zedekaea, pa vina
manege puta sidara, koasa vina manege puta rane si la pa Zerusalema
se Nebukaneza sa baṉara pa Babiloni, meke sa doduruna sa qeto minate
tanisa, meke kuri rini sari na vasina vari variperana pa vari likohaena sa
gobana sa Zerusalema, pude raza ia gua.* 5 Ke koa vari likohae nia rini sa
vasileana pa Zerusalema osolae kamo sa vina manege eke vuahenina sa
binaṉara te Zedekaea.

6 Kamo pa vina sia rane koasa vina made sidara si namu lopu leana
sa soṉe pa korapa Zerusalema; sari tie si loke gedi ginani hokara. 7 Pa
totoso asa si huaria ari pa Babiloni si keke kali goba pude nuquru la gua pa
korapana sa vasileana lavata, meke govete vura sari doduru tie varipera te
Zedekaea. Pana boṉi si ta luarae si arini pa sasada sapu pa vari korapadi ri
karua goba tata koasa inuma tanisa baṉara sipu korapa koa vari likohae
nia mo ri tie Babiloni sa vasileana nomana. Govete la gua si arini pa
lolomo Zodani,* 8 ba hadu lulia sa qeto minate pa Babiloni se Zedekaea
meke kamoa rini si asa koasa pezara tata pa Zeriko. Govete veko pania ri
doduru tie varipera te Zedekaea si asa. 9 Ke tuqe vagia rini se Zedekaea
meke turaṉa la nia koasa baṉara pa Babiloni pa vasileana Ribila koasa
popoa pa Hamati. Vasina si ta pitu si asa koasa baṉara pa Babiloni. 10 Pa
Ribila si va matei sa baṉara pa Babiloni sari tuna koreo e Zedekaea sipu
korapa doṉo la mo se Zedekaea; va matei tugo sa sari doduru koimata
pa Ziuda. 11 Beto si va behu i sa sari matana e Zedekaea, pusi nia seni
boronizi sa meke turaṉa la nia sa pa Babiloni, vasina si la koa si asa pa
vetu varipusi osolae mate si asa.*

Ta Huara sa Zelepade

12 Koasa vina manege puta rane pa vina lima sidara koa sa vina
manege sia vuahenina sa binaṉara te Nebukaneza pa Babiloni, si mae

* **51:63** Rev 18:21 * **52:4** Izk 24:2 * **52:7** Izk 33:21 * **52:11** Izk 12:13

pa Zerusalema se Nebuzaradani sa koimata koari tie kopu tanisa baṉara,
meke na nabulu tanisa baṉara pa Babiloni. 13 Meke sulua sa sa Zelepade
te Zihova, sa vetu baṉara, meke sari doduru vetu arilaedi si sulu gore
betoni sa.* 14 Meke la ari doduru tie varipera pa Babiloni pu koa
turaṉia sa koimata koari tie kopu tanisa baṉara meke huara goreni sari
doduru goba pa vari kalina sa popoa Zerusalema. 15 Meke raovo taloa
ni e Nebuzaradani, sa koimata koari tie kopu tanisa baṉara, sari kaiqa
tie habahualadi, sarini pu koa hola pa Zerusalema, turaṉae sari na tie
bokabokadi pa tinavete pa lima, meke arini pu ele karovodi la koasa
baṉara pa Babiloni. 16 Ba veko hola i e Nebuzaradani sari tie malaṉadi
pude kopu ni sari na inuma vaeni meke sari kaiqa inuma linetelete pule.
17 La ari kasa pa Babiloni meke huara va umumu i sari karua dedegere
boronizi pa kenuna sa Zelepade, meke sari tuturuana koa i na totopili meke
sa besini boronizi lavata pa Zelepade te Zihova meke paleke taloa beto
lani rini pa Babiloni sari na boronizi.* 18 Paleke lani tugo rini pa Babiloni
sari na raro, sevolo, puripuriana zuke, raro na besini pude tana sisiruana
ehara, meke doduru likakalae boronizi sapu tavetavete ni rini pa tinavete
vukivukihi pa Zelepade. 19 Meke paleke taloa ni tugo sa koimata koari na
tie kopu tanisa baṉara sari na besini, sari na vovoina saripu veko ni oto
huda humaṉa lea, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, na
tiṉitoṉa palepalekeana motete toana, na tuturuana zuke, na baolo pude
zoropo vinariponi napo vaeni, doduru sapu ta tavete pa qolo meke siliva.
20 Sa boronizi koari karua dedegere lavata, sa besini lavata, meke sari ka
manege rua bulumakao boronizi vasina habotu sa besini lavata, meke sari
tuturuana sapu koai na totopili saripu taveti e Solomone tanisa Zelepade te
Zihova si lopu boka ta pada sari mamatadi. 21 Sari karua dedegere lavata
si kekeṉoṉodi, meke hopeke ri kara si ka vesu mita ululudi meke lima mita
toloṉavulu puta sentimita bobolokuhaedi. Na qoqoro korapae bari ke sa
moatadi si ka zuapa meke kukuru sentimita. 22 Sari hadehade boronizi
sapu hake pa batudi ri karua dedegere si hopeke karua mita meke hiokona
sentimita ululudi meke tava sarie vuvua pomeqaraneti boronizi doduru
vari likohaedi sari karua beto. 23 Pa vari kalidi si koadia si ka sia ṉavulu
onomo vina sari pomeqaraneti; sa doduruna sa pomeqaraneti kali sage
koari na vina sari si ka keke gogoto.

Sari Tie pu Ta Raovo La pa Babiloni

24 Meke turaṉa vagi tugo e Nebuzaradani, sa koimata koari na tie kopu
tanisa baṉara, sari Seraea sa ṉati hiama kenukenue, Zepanaea sa ṉati
hiama vina rua, meke sari ka ṉeta tie kopu sasada. 25 Koa rini pu koa
hola pa Zerusalema si turaṉa vagia sa sa palabatu koari na tie varipera,
meke sari ka zuapa tie totoli tanisa baṉara. Vagia tugo sa sa tie kubekubere
sapu palabatu nia tugo sa kinubere vagidi sari tie varipera, meke ka onomo
ṉavulu puta tie pule koasa vasileana nomana. 26 Vagi betoi e Nebuzaradani
si arini meke turaṉa lani sa koasa baṉara pa Babiloni sapu koa nana pa
Ribila, 27 sapu koa pa korapana sa popoa Hamati. Meke seke va matei
sa baṉara vasina si arini. Gua asa ke, ta turaṉa taloa sari na tinoni pa
Ziuda meke ta raovo la pa votiki popoa pa seu. 28 Hire sari na ninaedi
ri na tinoni pu raovo taloani e Nebukaneza: pa vina zuapa vuahenina sa
binaṉara te Nebukaneza, si ari ka ṉeta tina meke hiokona ṉeta tie Ziu;
29 pa vina manege vesu vuahenina sa binaṉara te Nebukaneza, si ari ka
vesu gogoto toloṉavulu rua tie pa Zerusalema; 30 meke pa vina hiokona

* **52:13** 1 Baṉ 9:8 * **52:17** 1 Baṉ 7:15-47

n̲eta vuahenina sa nana binan̲ara, si ka zuapa gogoto made n̲avulu lima tie Ziu si raovo taloa ni e Nebuzaradani sa koimata tadi tie kopu tanisa ban̲ara. Sa doduruna si ari ka made tina onomo gogoto tie si ta raovo taloa.

Ta Rupaha pa Vetu Varipusi se Zehoiakini

31 Pa vina tolon̲avulu zuapa vuahenina sa tinaraovo te Zehoiakini
sa ban̲ara pa Ziuda, koasa vuaheni sapu tava ban̲ara pa Babiloni se
Ivolomerodaki pa vina hiokona lima rane pa vina manege rua sidara, si
rupahia e Ivolomerodaki se Zehoiakini sa ban̲ara pa Ziuda, meke va vura
ia sa pa vetu varipusi si asa. 32 Zama va leana la ia sa se Zehoiakini meke
ponia sa si keke habohabotuana sapu koa ia vina lavata ululuna hola ni
si tadi kaiqa ban̲ara pule sapu somana koa turan̲i sa pa Babiloni. 33 Ke
va gore pani e Zehoiakini sari na poko tadi tie ta pusidi meke habotu
henahena si asa pa tevolo tanisa ban̲ara pa doduruna sa nana tinoa.
34 Ninae rane si ponia vasi poata sa ban̲ara pa Babiloni si asa pa doduruna
sa nana tinoa osolae mate si asa.

SA BUKA
KINABO TE ZEREMAEA
Sa Vinabakala

Sa Buka hie si na vivineidi rina kinaleana sapu kamo koasa vasileana nomana pa Zerusalema meke koari tiena totoso ta rapata si asa koari pa Babiloni pa vuaheni lima gogoto vesu n̲avulu zuapa sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. La sa qeto minate pa Babiloni meke huara ia meke sulu pania sa vasileana nomana. Kabokabo ia meke vari padapada nia Zeremaea sa tinolava meke kinoa arilaena pukerane koasa tinasuna meke tinasigiti kamahire. Ba sa Kinabo te Zeremaea si na hinelahelae tugo. Va tabea sa sapu ele zama nia tu Tamasa bisa sapu kote huara pania Sa sa butubutu meke va kilasi sari tiena koa gua koari na kinaleadi sapu taveti rini meke sapu korodia va tabei sari Nana vina balau. Na hodahodaki sari pa Izireli sapu kote boka gua tu asa sa Tamasa, sapu ari tie karovodi si tavetavete ni e Tamasa pude va gorevura ia sa Nana zinama, meke vata dogoro nia sa Nana binugoro. Kamahire si loketo̲na sa butubutu ba̲nara, lopu koa sa bina̲nara meke sa habohabotuana ba̲nara. Sa vina tatara te Tamasa koe Devita sapu kote turu hola ninae rane sa tuti bina̲nara tanisa (2 Samuela 7:16) si lopu koa kamahire. Gua ba la sa Kinabo te Zeremaea meke zamai sari pude va manoto puleni koasa dia tinolava pukerane babe do̲no vata kenue la ia sa vugo repere totoso kote leana pule sa kinoa. Be vea tole̲ne gua sa tinasigiti ba mani va nonoga ia sapu sa tataru nabuna te Zihova si loke vina betona, ba sapu vaqura sa tataru nabuna Tanisa doduru munumunu. Gua ke kote aqa mo si asa. Na vegua ke kaqu nominomi tu sa tie pana tava kilasa si asa koari nana sinea? gua si asa. Pa doduru vuaheni si hoke kerani rini sari na kinera hire koari na rane nomadi pa totoso hoke madi si arini pa ginanigani, meke balabala pule la i rini sari na tinasuna gua sapu ta eva̲na pa Izireli pa totoso arini.

Sari N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Tinalota̲na te Zerusalema. Hinia 1:1-22
Vina kilasana Zerusalema. Hinia 2:1-22
Linipulipu meke rina̲nera̲ne. Hinia 3:1-66
Ta huara sa popoa Zerusalema. Hinia 4:1-22
Sa vinaravara tinepa tinokae. Hinia 5:1-22

Sa Tinalota̲na te Zerusalema

1 Kei, ivulu sa popoa Zerusalema,
sapu hoke si̲ni ia na tie!
Namu gua tugo na naboko si asa,
sapu tatasana arilaena koari na butubutu ba̲nara!
Sa kalaho koari na vasileana nomadi
si na pinausu mo kamahire.

2 Pana bo̲ni si kabo sisigiti si asa,
sari kolomatana si koa mo pa paparana.
Koari doduru nana babaere
lopu keke si koa pude va manotia.
Qoraqora nia ri doduru nana baere si asa;
ura na kana ia tu rini kamahire.

3 Pa tinasigiti meke tinavete mamata,
vasina si ta raovo la se Ziuda.
La koa turaṉi sa sari butubutu karovodi;
loke nana vasina pude magogoso.
La kamoa ri doduru pu kana ia
na ta pusi ke lopu boka siba.

4 Sari siraṉa la pa Zaione si guari tie talotaṉadi,
ura loke tie si mae koari nana rane inevaṉa hopedi.
Doduru nana sasada nuquru si ivulu,
talotaṉa sari na hiama,
kabo sari na vineki,
meke Zaione si kuliusu.

5 Sarini pu kukiti nia si ta evaṉae na nana palabatu;
na bokabokadi sari nana kana.
E Zihova mo va kilasia si asa
koa gua koari soku sinea tanisa.
Sari nana koburu si ta raovo taloa,
la pinausu koari pa popoa seu.

6 Taloa beto sari tinolava
tanisa vasileana pa Zaione.
Sari tuna koreo sa baṉara si guana kurukuru dia
sapu lopu dogoro duduli;
pa inovia si govete si arini
koari na tie pu hukue ni.

7 Koari nana rane tinalotaṉa meke tinasigiti
si balabala pulei Zerusalema sari doduru nana tinagotago sapu tagoi sa pukerane.
Kamahire si pa limadia ri nana kana si asa,
loke tie si koa pude toka nia.
Doṉo la ia ri nana kana
meke hegere nia sa nana hinoqa na tinahuara.

8 Ele noma hola sa siṉea te Zerusalema
meke boni si asa koari nana sinea.
Kamahire kilu ia ri doduru pu hoke va lavatia,
ura ele dogoria rini dodohona;
asa telena ba kurekure
ke tomea sa sa isumatana.

9 Sari nana sinea si guana boni sapu napiti pa nana poko;
sapu vugo repere si lopu balabala ia sa.
Sa hinoqa tanisa si kaleana hola,
meke loke tie si koa pude va manotia.
Zama se Zerusalema, “Kei Zihova, doṉo mae ia sa qua tinasigiti,
ura ele va kilasau sa qua kana.”

10 Sari limana sa nana kana si saputu vagi
sari doduru nana tinagotago;
dogori sa sari butubutu huporodi
sapu nuquru pa nana Zelepade hopena,

sarini pu hukati Agoi
pude somana pa Mua vinarigara hopena.

11 Doduru nana tinoni si kabokaboi
meke hata bereti;
vari hobeni ginani rini sari dia tinagotago pude toa dia.
Ke zama se Zerusalema, “Kei Zihova, doṉo mae. Mamu balabala au,
ura ta etulu si rau.”

12 “Vegua, loke ginuguana koa gamu sia, doduru gamu pu ene hola?
Doṉo vari likohae, mamu dogoria.
Vea, koa dia kaiqa vina kilasa sapu gugua taqarau,
sapu ta raza nia rau,
sapu e Zihova va kamo nau,
koasa rane sapu ta ṉaziri si Asa?

13 Panaulu tu garunu gore mae gunia Sa sa nika;
pa susuriqu garunu nuquru la nia Sa.
Ivara nama nia vaqara Sa sari nenequ
meke va taliri pule au Sa.
Dolovivirigu meke veko pani au Sa,
mabubulu doduruna sa rane.

14 Sari na qua sinea si ta pusi varigara meke mamata guana ioki;
pa Limana Sa ta tigisi varigara.
Mae hake si arini pa ruaqu
meke vagi pania e Zihova sa qua ṉiniraṉira.
Vala nau Sa koa rini pu ṉiṉira hola nau si arau.

15 Kilui e Zihova
sari doduru qua varane;
tioko va mae ia Sa si keke qeto minate pude mae raza au
pude va matei sari qua tie vaqura.
Pa Nana munamunalana vaeni si neti munalia Sa
sa popoa Zerusalema sapu tataru hola nia Sa.

16 Gua asa ke kabo si rau
meke titisi sa kolomata pa mataqu.
Loke tie si koa tata pude va manoto au,
loke tie pude va ṉiṉira pule ia sa maqomaqoqu.
Sari qua koburu si doloviviri
sina sa kana si ṉiṉira hola.”

17 Qaqama vurani Zaione sari limana,
ba loke tie si koa pude va manotia;
na ele tozia e Zihova koe Zekopi
sapu sari nana baere mo kote kana ia si asa;
na Zerusalema si ele ta evaṉae
keke tiṉitoṉa bonina koari nana kana.

18 Zama se Zerusalema, “Se Zihova si toṉotona,
ba arau mo sekei sari Nana tinarae.
Avoso mae, gamu doduru tinoni;
doṉo mae koari qua tinasigiti.

Sari qua koreo vaqura meke vineki vaqura
si ele ta raovo taloa.

19 Tioko la i rau sari butubutu pu tavete ni vinariva egoi rau
ba qoraqora nau rini.
Sari qua hiama meke qua koimata
si mate pa korapa vasileana nomana
totoso hata ginani rini
pude harupi sari dia tinoa.

20 Kei Zihova, doṉo mae ia sa tinasuna koa ia rau!
Ta sigiti hola qua,
meke ta duaṉa sa buloqu
ura na va gugue hola si arau.
Pa siraṉa si va mate tie sa vedara;
pa korapa vetu si na minate mo si koa.

21 Avosia mo ri na tie sa qua tinalotaṉa,
ba loke tie si koa pude va manoto au.
Doduru qua kana si ele avoso nia sa qua kinuliusu;
qetu nia rini gua sapu tavete mae nia Goi koa rau.
Mu va kamo mae ia sa rane tadirini sapu tozia Goi
pude madi tasuna gugua arau si arini.

22 Mamu dogori sari doduru dia kinaleana;
Mamu va kilasi gua sapu va kilasa guni nau Goi si arau
koa gua koari doduru qua sinea.
Sa qua kinuliusu si noma hola
meke mabubulu sa buloqu.”

2

Va Kilasia Zihova si pa Zerusalema

1 Kei, latu e Zihova meke va opoadumu
nia Nana tinaṉaziri se Zerusalema pa Zaione!
Nomana sa hinoqa gore tanisa,
ta huara va kaleana sa vasileana tolavaena pa Izireli;
lopu balabala ia Sa sa Nana hakehakeana nene
pa rane sapu ta ṉaziri si Asa.

2 Loke Nana tataru se Zihova totoso huari Sa
sari doduru vetuvetu te Zekopi;
pa Nana tinaṉaziri si huara pani Sa
sari gobana sa vasileana Zerusalema pa Ziuda.
Sa butubutu baṉara meke sari koburu tavia
si kurekure totoso va gore i Sa pa pepeso.

3 Pa korapa tinaṉaziri si kumati Sa
sari doduru ṉiniraṉira pa Izireli.
Vagi pule nia Sa sa Lima mataona
totoso kamo mae sa kana.
Katu ia Sa koe Zekopi sa nika huruṉuna
sapu halala koari doduru tinago te Izireli.

4 Guana kana si Asa sapu ṉavea sa Nana bokala,
si va nama sa Lima mataona.
Guana kana si va matei Sa
sari doduru pu goto la pa matana,
va arahia Sa guana nika sa Nana tinaṉaziri
koasa vasileana Zerusalema pa Zaione.

5 Se Zihova si guana keke kana;
huara pania Sa si pa Izireli.
Huari Sa sari doduru nana vetu baṉara
meke sari nana vasileana ta gobadi.
Sa tinalotaṉa meke tinaruqoqo si va soku ponia Sa
sa vasileana Zerusalema pa Ziuda.

6 Seke ilasia Sa sa Nana Zelepade;
huaria Sa sa Nana vasina varivarigarana.
Va murimuri taloa ni e Zihova sari binalabala te Zaione
koari na totoso inevaṉa meke sari rane Sabati;
pa Nana tinaṉaziri si kilui Sa
sari baṉara na hiama.

7 Korona nia e Zihova sa Nana hope
meke veko pania Sa sa Nana Zelepade.
Vala ni Sa koari na kana
sari gobadi ri na vetu baṉara te Zerusalema;
iraṉa si arini pa korapa vetu te Zihova
kekeṉoṉo gua sapu tavetia rini pa rane inevaṉa.

8 Vizatia e Zihova pude huara gore nia
sa goba pa vari likohaena Zerusalema pa Zaione.
Ṉava pakia Sa sa vasina kote huaria Sa
meke lopu va noso ia Sa sa Limana pude huhuara.
Va kabo i Sa sari na goba patu na vetu hakehakeina;
keke gua mo murimuri taloa dia.

9 Sari na sasadana si lodu gore la pa pepeso;
huari Sa sari na rotodi.
Sari baṉara na koburu tavia si ta raovo taloa la pa votiki popoa,
sa tinarae si loketoṉa,
meke sari nana poropita si noso,
na lopu vagi dinogodogorae koe Zihova.

10 Sari koimata te Zerusalema pa Zaione
si habotu pa pepeso meke lopu kulu;
na kavuru si veko lani rini pa batu dia
meke va sage poko baika.
Sari barikaleqe vaqura pa Zerusalema
si todoṉo eko mo sari batu dia.

11 Ele mabo kabo sari mataqu,
na pa korapaqu tu ta sigiti si rau,
sa buloqu si ta zoropo la pa pepeso
sina ta huara sari qua tinoni,

sina sari koburu na haha si mabubulu
koari siraṉana sa vasileana nomana.

12 Zama si arini koari tinadia,
“Avei sa bereti meke vaeni?”
sipu korapa mabubulu guana tie ta sekedi si arini
koari na siraṉana sa vasileana nomana,
meke sipu korapa goregore mo sari dia tinoa
pa limadia rina tinadia.

13 Sa kote gua si arau pude zama poni igo?
Na sa kote boka va padapada nigo arau,
kei, agoi Zerusalema?
Na sa kote boka va padapada nigo arau,
pude maqu va manoto igo,
kei, Zerusalema pa Zaione?
Sa bakoramu si lohi gua tugo na lamana peava.
Esei kote boka salaṉa igo?

14 Sari dinogodogorae tadi mua poropita
si kokoha meke loke laedi;
lopu tozi rini sari mua sinea
pude va balau igo koasa tinaraovo.
Sari zinama vatu ni rini koa goi
si kokoha meke turaṉa va sea igo rini.

15 Doduru pu ene hola koa goi
si popohara atuni lima dia koa goi;
hegere si arini meke hiruhiruni batudia
koasa popoa Zerusalema meke zama:
“Hie tugo sa vasileana nomana sapu ta pozae
sa vasileana tolavaena hola,
sa qinetuqetu tanisa kasia popoa?” gua.

16 Doduru mua kana si tukeli rini ṉuzudia
meke ṉaṉara atu koa goi;
hegere meke garata livo
meke zama, “Kamahire va eoṉo ia gita.
Hie sa rane sapu aqa nia gita;
namu toa kamoa gita pude dogoria,” varigue.

17 Ele tavetia e Zihova gua sapu balabala ia Sa;
ele va gorevura ia Sa sa Nana zinama
sapu tozi vura nia Sa pukerane.
Loke Nana tataru totoso huara gore nigo Sa;
va malumu ia Sa sa kana pude eri nigo,
meke sovutu ia Sa sa ṉiniraṉira tadi na mua kana.

18 Sari bulodi ri na tinoni
si kabo vura la koe Zihova.
Kei, sa gobana sa vasileana nomana pa Zaione,
sari kolomatamu si va totolo guni na ovuku
rane na boṉi;

mu lopu makudo,
sari matamu si lopu va magogosi.

19 Tekulu, mamu kabo vura pana boṉi,
sipu podalae kopu sari na tie kopu pana boṉi;
mu va totolo vura nia sa bulomu guana kolo
pa kenuna e Zihova.
Ovulu sage lani koa Sa sari limamu
mu tepatepa poni sari mua koburu,
arini pu malohoro pa inovia
koa ri na varipaza siraṉa.

20 Zama se Zerusalema, “Kei Zihova, doṉo mae, Mamu balabala au:
Esei si ele tavete guni nia Agoi hie?
Kaqu hena i tu rina barikaleqe sari tudia soti,
sari koburu sapu kopu sisigiti ni rini?
Kaqu tava mate tu sari na hiama na poropita
pa korapa Zelepade te Zihova?

21 Sari tie vaqura na barogoso si eko varigara
koasa kavuru pa siraṉa;
sari qua koreo vaqura na vineki vaqura
si mate pa vedara.
Agoi va matei koasa rane sapu bugoro Agoi;
loke Mua tataru meke seke matei Agoi.

22 Gua sapu tioki Agoi sari na tie mae pude somana pa rane inevaṉa,
si tioki Agoi saripu rapata pa doduru vari kaliqu.
Koasa rane sapu ta ṉaziri se Zihova
si loke tie si boka govete babe boka toa;
sarini pu kopu ni meke va noma i
si va matei ri na kana.”

3

Vina Kilasa, Pinulepaho, meke na Rinoverove

1 Arau sa tie sapu dogoro soti ia sa vina kilasa
koasa kolu tinaṉaziri te Zihova.
2 Hadu taloa nau Sa meke va ene au Sa
pa hinuporo, lopu pa kalalasa.
3 Hinokara, na seke lamo au Sa
pa limana, doduruna mo sa rane.
4 Sari kapuqu meke masaqu si va barogoso i Sa
meke moku i Sa sari susuriqu.
5 Mae raza au Sa meke vari likohae nau Sa
turaṉae tinasigiti na minamata.
6 Va koa au Sa pa hinuporo
gua ari kasa pu matedi pukerane.
7 Goba vari likohae nau Sa pude lopu boka govete;
va mamata nau seni Sa.
8 Pana titioko vura babe kabo hata tinokae rau,
si korona avosi Sa sari qua vinaravara.
9 Bara hukata nia patu nomadi Sa sa qua siraṉa;

vasina hoke ene gua rau si va koqi ia Sa.

10 Guana kurukuru bea sapu kopu aqa,
na laione sapu tome aqa,
11 si ririhi pani au Sa koasa siraṉa meke garata va kaleana au Sa
beto si veko pani au mo Sa.
12 Ṉavea Sa sa nana bokala
meke veko au Sa pude Nana gonagonana tupi.

13 Suvulu pa buloqu
sari tupi koadi pa Nana vovoina tupi.
14 Na dia hegehegereana mo ari na tie si arau;
pa dia kinera si va sisire nau rini doduruna sa rane.
15 Koari na qua tinasigiti si va napo nau elelo pasadi Sa.

16 Va hena nau zalekoro Sa meke va pakoi livoqu;
beto si neti va gore au sa pa pepeso.
17 Sa binule si heki nia Sa koa rau;
ele muliṉi nia rau vea gugua sa tinagotago.
18 Ke zama si rau, “Sa qua tinolava si ele taloa
meke gua tugo sapu rovea rau kote vagia koe Zihova.”

19 Balabala i arau sari qua tinasigiti meke kinoa eapa,
sapu pasa meke lopu bakala.
20 Na lopu kote muliṉi nia rau,
meke balabala mamata sa maqomaqoqu.
21 Ba hiera si koa pa qua binalabala
gua ke tumae nia rau sa lineana si kote kamo.
22 Koa gua sa tataru nabuna te Zihova si lopu makudo;
sa Nana tataru variva taleosaena si loke kokoina.
23 Na vaqura si arini doduru munumunu;
lohina sa kinopu Tanisa.
24 Tozi pule nau si arau, “E Zihova sa qua hinia;
gua ke kote aqa nia rau si Asa.”

25 Se Zihova si leana la koa rini pu raṉe ia si Asa,
koa rini pu hata ia si Asa;
26 na leana tu si pude aqa va ṉoṉo
nia sa hinarupu te Zihova.
27 Na leana tugo si pude koa nabulu guana paleke ioki
sipu korapa vaqura si asa.

28 Vekoa mani habotu lopu kulu,
ura e Zihova tu va paleke nia koasa bisa.
29 Vekoa mani todoṉo gore nia isumatana pa kavuru,
ura hokara korapa mae sa lineana.
30 Mani va malumia sa paparana pude ta pohara,
mani koa kurekure.
31 Ura sa tie si lopu kote ta veko palae
ninae rane koe Zihova.

32 Be va kamo tinalotaṉa Sa, ba kote tataru si Asa,

na noma hola sa Nana tataru nabuna.
33 Ura lopu qetu nia Sa pude va kamo ni tinasigiti
babe na tinalotaṉa sari koburu tadi na tie.

34 Pude neti goreni pa kauru nene
sari doduru tie ta pusidi pa popoa,
35 pude lopu ponia koasa tie gua sapu toṉoto
pa kenuna sa Tamasa Ululuna Hola,
36 pude heki nia koasa tie sa vinilasa va toṉoto,
si vea lopu kote dogoria e Zihova sapu gugua arini?

37 Esei si boka zama meke vata evaṉia
be lopu ele tozi kenu nia e Zihova?
38 Lopu koasa ṉuzuna tu sa Tamasa Ululuna Hola
si mae gua sari tinasuna meke sari lineana?
39 Vea ke kaqu nominomi tu sa tie
totoso tava kilasa si asa koari nana sinea?

40 Mada viliti sari nada hahanana, mada dogori,
mada pule la koe Zihova.
41 Mada ovulu sageni sari buloda meke limada
la koasa Tamasa pa Maṉauru, mada zama guahe:
42 “Gami si ele sea meke va gugue atu koa Goi
meke Agoi lopu taleosoni gami.

43 Nobi pule nigo si Agoi pa tinaṉaziri meke hadu luli gami;
loke Mua tataru koa gami meke seke va mate gami Agoi.
44 Nobi pule nigo si Agoi pa lei
pude lopu kamo atu sari mami vinaravara.
45 Na boni meke na remoremo taveteni gami Goi pa korapadi rina
butubutu.

46 Doduru mami kana si ele tukele ṉaṉara maeni ṉuzudia koa gami.
47 Ta ene nia gami sa minatagutu meke sari na sipata,
sa kinaleana meke tinahuara.”
48 Totolo gore guana ovuku sa kolomata pa mataqu
sina ta huara sari qua tinoni.
49 Sa zoloro pa mataqu si kote loke vina betona,
lopu kote magogoso,
50 osolae tiro gore se Zihova
pa maṉauru meke dodogorae.
51 Talotaṉa sa maqomaqoqu sipu dogoria rau
sa tinoa tadi na barikaleqe pa qua vasileana.

52 Sarini pu kana hoboro au
si hukue guni nau na kurukuru tapuru.
53 Podekia rini pude va mate au pa pou
meke gona nau patu rini;
54 sa kolo si sage ululu hola nia sa batuqu,
meke balabala si rau sapu mate mo si rau, gua.

55 Kei Zihova, kukili vura nia rau sa Pozamu,
pa korapana sa pou lohina.

56 Avosia Mua sa qua kinabo: “Mu lopu tukui sari Taliṉamu
koasa qua tinepa pude harupau.”
57 Tata mae si Agoi totoso tioko hata Igo arau,
meke zama si Goi, “Mu lopu matagutu,” gua.

58 Ke Zihova, ele va sare au Agoi pa tinasuna,
harupia Agoi sa qua tinoa.
59 Zihova, ele dogoria Mua sa sinea ta tavete koa rau.
Mu poni au sa vinaripitui toṉotona.
60 Ele dogori Mua sari doduru dia tinubehe,
meke sari dia kinuhana mae koa rau.

61 Kei Zihova, avosi Mua sari dia zinama kaleadi,
meke sari doduru dia kinuhana mae koa rau,
62 saripu manamanasa nau na qumiqumi nau ri na qua kana doduruna sa
rane.
63 Doṉo la i! Habotu babe turudi,
ba arau mo si va sisire nau rini koari na dia kinera.

64 Kei Zihova, Mu tavete lani koa rini gua sapu garodi,
gua sapu taveti rini pa limadia.
65 Va paere nia poko sari bulodia,
Mamu va paleke ni lineveleve gedi!
66 Pa tinaṉaziri Mamu hadu luli, Mamu va mate pani gedi
pa kauruna sa Mua maṉauru Agoi Zihova.

4

Doṉo Hikare sa Popoa Zerusalema

1 Sa qolo si beto ṉedalana,
sa qolo viana si rida.
Sari patu arilaedi pa Zelepade si ta hurakatae
pa ninae sisiraṉa.

2 Kei, sari koreo arilaedi pa Zaione
sapu noma laedi guana soku tina qolo
ba kamahire si guni ni rini na raro patu,
pa limana mo sa tie tavete raro patu vuradi.

3 Sari siki pinomo ba va susu i mo sari tunadi,
ba sari qua tinoni si ele lopu va avoso kabo tadi koburu,
guana kurukuru tapuru pa qega pu hira vovoto ba lopu kopu tudia.

4 Pa memeha si napiti meadi sari haha
napiti pa kali sage ṉuzudi;
tepa bereti sari koburu,
ba loke tie boka poni.

5 Sarini pu hoke hena ginani arilaedi
si loke gedi pa sisiraṉa.
Sarini pu manavasa sage poko pepolo
si kamahire hata ginani koari na tela hika.

6 Sa vina kilasa tadi qua tinoni
si hola nia sa popoa Sodomu,
sapu ta huara pa totoso hite
meke loke lima si taliri pude toka nia.*

7 Visoroihe sari dia koburu tavia si via hola nia sa sinou
meke keoro hola nia sa meleke,
sari tinidia si ziṉara guana patu rubi
meke sa dinoṉodi si doṉo lea guana patu sapaea.

8 Ba kamahire si muho gua tugo na motete;
lopu ta doṉo gilana pa sisiraṉa,
sari kapu dia si napiti la pa susuri dia;
na popa gua tugo na rerequtu huda.

9 Sarini pu mate pa vedara si hite leana dia
hola ni sari kasa pu mate pa soṉe;
hilili na ovia meke hitehite mate dia,
ura loke ginani si mae pa inuma.

10 Pa limadia soti ari barikaleqe koa i tataru
si raroi mo rini sari tudia soti,
pude na gedi ginani
totoso kamo sari qua tinoni pa tinasuna.*

11 Ele vala beto lania e Zihova sa Nana tinaṉaziri;
ele zoropo vura nia sa Sa Nana binugoro ṉiṉirana.
Asa katua sa nika pa Zaione
sapu sulu pani beto nia sa sinokirae te Zerusalema.

12 Lopu va hinokaria ri na baṉara pa popoa pepeso,
babe sari tiena sa kasia popoa,
sapu boka nuquru sari kana
koari na sasada pa Zerusalema.

13 Ba ta evaṉa sapu asa, koa gua koari na sinea tadi nana poropita
meke sari tinavete kaleadi tadi nana hiama,
sarini pu va zoloria pa vasileana
sa ehara tadi na tie toṉotodi.

14 Kamahire si ene tapotapoe si arini pa sisiraṉa
gua ari na tie bebehudi.
Na tale bonidi pa ehara tadi tie matedi si arini,
ke loke tie hiva tiqu la i dia poko.

15 “Taloa va seu! Boni si gamu!” Kukili guni ri na tie.
“Taloa! Taloa! Lopu tiqu gami!”
Totoso govete taloa rini meke ene lamae,
si zama sari na tie koari na butubutu,
“Mi taloa. Lopu koa turaṉa gami,” gua.

* **4:6** Zen 19:24 * **4:10** Diut 28:57; Izk 5:10

16 E Zihova telena va talahuara i;
na beto kopu totokoni Sa.
Sari na hiama si lopu ta pamaṉae,
meke sari palabatu si lopu ta galagalae.

17 Beto meke ele mabo sari mata mami,
eṉa lamae, hata tinokae;
koari mami vetu ululu hakehakei si kopu si gami
be mae si keke butubutu pude harupu gami.

18 Luli gami ri na tie koari mami inene,
ke lopu boka ene si gami pa siraṉa.
Tata sa mami totoso, visavisa rane mo si koa hola,
ura kamo mo sa mami minate.

19 Sari kana pu hadu luli gami si rerege hola,
holani sari atata pa galegalea rane;
hadu karovoni gami rini koari na toqere
meke opo aqani gami pa qega.

20 Sa mami baṉara sapu tava madina koe Zihova, sa mami tinoa,
si ta saputu vagi koari dia sipata.
Rovea gami sapu pa maqomaqona sa
si kote ta lavelave si gami koari na butubutu.

21 Mi koa qetuqetu, komolo, gamu na tinoni pa Edomu,
gamu pu koa pa popoa pa Uzi.
Ba koa gamu ba kote tava hola atu tugo sa kapa tinasigiti;
kote tava napo va viviri meke tava dodoho si gamu.

22 Kei, agoi na vasileana pa Zaione, sa mua vina kilasa si kote hokoto;
kote tava kokoi koe Zihova sa mua tinaraovo.
Ba, gamu na tinoni pa Edomu si kote tava kilasa si gamu koari na mia sinea,
meke kote tozi vurani Sa sari mia kinaleana.

5

Na Vinaravara Tinepa Tinaleosae

1 Kei Zihova, Mu balabala ia sapu ta evaṉa koa gami;
doṉo mae, Mamu dogoria sa kinurekure tamigami.
2 Sapu tagoa gami si ta vala koari votiki tie,
sari mami vetu si koa i ri na tie karovodi.
3 Gami si eapa meke loke tamamami,
sari tinamami si guana naboko tu.
4 Na kolo sapu napoa gami si kaqu holua tu gami;
sari mami huda rararo si koa i na hinolu.
5 Sarini pu hadu gami si pa mudi mami mo;
mabo si gami ba lopu boka magogoso.
6 La todoṉo si gami koari pa Izipi meke Asiria pude vagi vasi bereti.
7 Ari tamamami si va sea, ba ele mate beto si arini;
meke gami palekia sa vina kilasa tadi kasa.
8 Sari mami pinausu si kamahire si na mami palabatu,
meke loke tie si koa pude rupaha gami pa limadia.

9 Tata mate si gami totoso hata bereti gami
sina sa vedara si koa mo pa qega.
10 Sa kapu mami si ṉada guana motu,
maṉini pa inovia.
11 Sari barikaleqe Zaione si ta tuqe vagi meke ta eko turaṉa,
gua tugo sari vineki vaqura pa vasileana Ziuda.
12 Sari koburu koreo tavia si ta huqi pa limadia;
sari palabatu si lopu ta pamaṉae.
13 Sari tie vaqura si mabo pa munamunalana palava;
sari koreo vaqura si sigiti mudidi pa paleke huda.
14 Sari palabatu si lopu vura binalabala pa varivarigarana pa vasileana;
sari tie vaqura si lopu kerakera pule.
15 Sa qinetuqetu si rizu taloa pa bulomami;
sari mami pinekapeka si iliri la pa tinalotaṉa.
16 Sa binaṉara si loke mami.
Mami talotaṉa si gami, ura na ele sea si gami.
17 Gua asa ke malohoro sari bulomami,
gua asa ke rida sari matamami,
18 ura sa toqere Zaione si ta huara meke ivulu,
na vasina tadi na siki pinomo.
19 Kei Zihova, sa Mua binaṉara si koa hola;
sa Mua habohabotuana baṉara si kamo pa doduru sinage.
20 Na vea ke koba muliṉini gami Goi?
Na vea ke seunae hola tu veko pani gami Goi?
21 Kei Zihova, harupu vagi pule ni gami, pude mami pule atu koa Goi;
va vaqura pulei sari mami rane gugua pukerane,
22 be guana lopu kilu pani gami Goi si gami,
be lopu sapu loke kokoina sa Mua tinaṉaziri koa gami.

SA BUKA TE IZIKELI

Sa Vinabakala

Sa poropita Izikeli si somana ta raovo la pa Babiloni pa vuaheni lima gogoto sia n̲avulu zuapa, meke toa pa kinoa tinaraovo si asa pa popoa Babiloni pa korapana sa totoso sipu lopu ele ta huara sa popoa Zerusalema meke mudina sa totoso sapu ta huara sa pa korapana sa vuaheni lima gogoto vesu n̲avulu onomo sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. Sari nana kinorokorotae meke tinarae si ta garunu la koari na tie Izireli, arini pu ta raovo la pa Babiloni meke koari na tie pa Zerusalema. Sa buka te Izikeli si koa ia ka onomo kukuru pinaqahana: (1) Tinioko te Tamasa la koe Izikeli pude na poropita. (2) Sari na vina balau la koari na tinoni koasa vinaripitui te Tamasa meke pa guguana sa hinoqa tina huarae te Zerusalema sapu kaqu mae ta evan̲a koasa. (3) Sari na kinorokorotae maedi koasa Ban̲ara pa guguana sa Nana vinaripitui sapu goto la koari kaiqa popoa sapu naqoto va kilasi meke turan̲a va seai sari nana tie. (4) Va manotia sa se Izireli pa mudina sa tinahuarae te Zerusalema meke sa vina tatara pa kinoa learane pa totoso sapu mae pa kenudia. (5) Kinorokorotae ta soto nia sa butubutu Qoqi. (6) Sa dinogodogorae te Izikeli gua sapu dogoria sa koasa kinuri pulena sa Zelepade meke sa popoa Izireli.

Izikeli si keke tie lohina pa rinan̲eran̲e. Sokudi ri nana dinogodogorae si mae gua pa hahanana sapu dogori sa pa pinutagita, meke soku sari nana vivinei si tozi sa pa vina titila sapu bakala valeana. Izikeli zama sisigiti nia sa inarilaena gua pude va vaqura pulea sa korapa bulo meke sa maqomaqo tie, meke sapu hopeke tie kote mate nia sa nana sinea soti telena, ba lopu tana votiki tie. Tozi helahelae nia tugo sa sa nana inokoro na rinonu pa vina vaqura pule koasa tinoa tanisa popoa. Keke hiama meke poropita tugo si asa ke vivinei nia sa sa Zelepade meke sa vina via pa sinea meke sa tinoa madina koe Zihova.

Sari N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Tinioko te Izikeli. Hinia 1:1 kamo hinia 3:27
Tinozi tanisa tina huarae pa Zerusalema. Hinia 4:1 kamo hinia 24:27
Sa vinari pitui te Tamasa koari na votiki butubutu. Hinia 25:1 kamo hinia 32:32
Sa vina tatara te Tamasa koari Nana tie. Hinia 33:1 kamo hinia 37:28
Sa kinorokorotae ta soto nia sa butubutu te Qoqi. Hinia 38:1 kamo hinia 39:29
Sa dinogodogorae koasa Zelepade meke sa popoa pa totoso mae hiroi. Hinia 40:1 kamo hinia 48:35

Dinogodogorae Kekenu te Izikeli koasa Tamasa

1:1, 7:27

Izikeli pa Babiloni

1 Pa vina tolon̲avulu puta vuaheni, koasa vina made sidara, pa vina lima
rane, totoso korapa koa turan̲i arau sari tie ta raovodi pa kali taqele Ovuku
Keba pa Babiloni si tukele sa man̲auru meke dogori rau sari dinogodogorae
te Tamasa.*
2 Koasa vina lima sidara, pa vina lima vuahenina sa tinaraovo te
Zehoiakini sa ban̲ara,* 3 si kamo mae sa zinama te Zihova koe Izikeli sa

* **1:1** Rev 19:11 * **1:2** 2 Ban̲ 24:10-16; 2 Koron 36:9-10

hiama, sa tuna koreo e Buzi, pa taqelena sa Ovuku Keba pa popoa Babiloni. Vasina si kamo la koe Izikeli sa Limana e Zihova.

4 Eṉa sage si rau meke dogoria si keke givusu raneboṉi vura mae gua pa kali gede*, na lei moatana sapu lulia na malakapi meke vari likohae nia na kalalasa ṉiṉirana. Pa kokorapana sa nika si guana boronizi lerana, 5 meke pa korapana sa nika si keke sapu doṉo guana ka made kurukuru toadi. Sa kinehadi si gua tugo na tie,* 6 ba hopeke ka made isumatadi si arini meke ka made tatapurudi. 7 Sari nenedi si toṉoto; sari petapetala nene dia si gua tana bulumakao meke pelara guana boronizi ṉedalana. 8 Pa kaurudi rina tatapurudi, koari ka made kalidia si koa sari limadia sapu tana tie. Ari ka made arini si tago isumata meke tatapuru beto, 9 meke sari tatapuru dia si vari tiqui. Rizu keke gua si arini pa doduru dia inene, lopu taliri pana rizu si arini.

10 Doṉo gua hie sari isumatadia: Hopeke ari ka made si tago isumata tie, meke pa kali matao si hopeke tago isumata laione si arini, meke pa kali gede si na isumata bulumakao; hopeke tago isumata atata tugo si arini.* 11 Gua asa sari isumatadia. Sari tatapuru dia si repaha sage; hopeke karua tatapuru dia si tiqu la pa tatapurudi ri na kurukuru pa vari kalidi, meke hopeke karua tatapuru dia si nobi la pa tinidia. 12 Rizu keke gua si arini toṉoto la pa kekenu. Vasina la gua sa maqomaqo si vasina tugo si la gua si arini, ba lopu taliri si arini totoso rizu rini. 13 Sa dinoṉodi ri na kurukuru hire si guana patu leradi pa nika babe na zuke huruṉudi. Na nika si rizu la meke pule pa vari korapadi rina kurukuru; bakala hola meke na kapi si vura mae koa sa. 14 Sari kurukuru si rerege la meke pule guana kapi.

15 Sipu korapa doṉo la i arau sari ka made kurukuru si dogori rau sari ka made totopili pa pepeso, keke totopili pa keke kurukuru, koa pa hopeke kali dia ri ka made kurukuru sapu hopeke made isumatadi.* 16 Guahe sa dinoṉodi meke kinehadi sari na totopili: Pinoro si arini guana patu ṉedala, meke doṉo kekeṉoṉo beto sari ka made. Hopeke doṉo guana keke totopili sapu viloro pa korapana keke totopili vilorona pule. 17 Totoso rizu rini si la gua si arini koa keke ri ka made kalina sapu vasina tia la sari na kurukuru, pa doduru vasina sapu hiva laia rini. 18 Ululudi sari totopili meke variva matagutudi; doduru bobolokuhaedi ri ka made totopili si siṉi beto i na mata.*

19 Totoso rizu sari kurukuru si rizu tugo sari totopili pa kali dia; meke totoso ovulu sage pa pepeso sari kurukuru si ovulu sage tugo pa pepeso sari totopili. 20 Be pavei la gua sa maqomaqo, si la tugo si arini, meke sari totopili si sage luli gua tugo koa rini, sina sa maqomaqodi ri na kurukuru si koa koari na totopili. 21 Totoso rizu sari na kurukuru, si rizu tugo si arini, totoso noso si arini si noso tugo sari na totopili, meke totoso ovulae sage pa pepeso sari kurukuru, si sage luli tugo koa rini sari totopili, sina sa maqomaqodi ri na kurukuru si koa koari na totopili.

22 Ivara pa kali sage batudia ri na kurukuru si guana keke galegalearane, sapu ṉedala guana aesi, meke variva matagutuna.* 23 Pa kauruna sa galegalearane si repahi rini sari tatapurudi sapu repaha la koari karua pa hopeke vari kalina, meke karua tatapurudi si nobini rini pa tinidia. 24 Avosia rau sa vevehedi ri na tatapurudi totoso tapuru rini; avoso guana ovaṉa pa ovuku, guana halabutu tadi na qeto minate, guana mamalaiṉina

* **1:4** Sa kali gede hie si be tia la sa tie pa kali gasa rimata. * **1:5** Rev 4:6 * **1:10** Izk 10:14; Rev 4:7 * **1:15** Izk 10:9-13 * **1:18** Rev 4:8 * **1:22** Rev 4:6

sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira. Totoso turu noso rini si va gorei rini sari tatapuru dia.*
25 Meke kamo mae si keke mamalaiṉi, pa kali sage koasa galegalearane
sapu kali sage pa batu dia, sipu turu rini meke va gorei sari tatapuru
dia. 26 Pa kali sage koasa galegalearane sapu kali sage koa rini si doṉo
guana keke habohabotuana baṉara sapu ṉedala guari na patu buma
ṉedaladi, ṉedala guana lamana peava, meke habotu nana panaulu koasa
habohabotuana baṉara si keke kineha guana tie.* 27 Dogoria rau sapu
podalae koasa kopetena meke sage si guana kineha boronizi ṉedalana
pa korapa nika si asa, meke pa kopetena meke gore si na kineha guana
nika si asa; meke vari likohae nia si na kalalasa ṉiṉirana.* 28 Sa malara
pa varilikohaena Sa si guana kineha tanisa bigobigo koari na lei pa rane
rukuruku.
Asa sa kinehana sa tinolava ṉedalana te Zihova. Totoso dogoria rau, si
hoqa oporapaha pa pepeso, meke avosia rau sa mamalaiṉina si Asa sapu
korapa zama.

2

Tiokia Tamasa se Izikeli pude na Poropita

1 Meke zama mae si Asa koa rau: “Tuna na tie, turu sage pa nenemu pude
Maqu zama igo.” 2 Sipu korapa zama si Asa, si nuquru sa Maqomaqona
Tamasa koa rau meke va gasa turu au sa pa nenequ, meke avoso pule ia
rau si Asa.
3 Zama si Asa, “Tuna na tie, Arau si korapa garunu la nigo koari na tie pa
Izireli, koasa butubutu va karikarina, sapu va karikari mae koa Rau; arini
meke sari tiatamadia si va karikari kumana mae Au rini si Arau kamo
pa rane ṉinoroi. 4 Sari tinoni vasina sapu korapa garunu la nigo Arau si
korodia va tabe meke tasunadi hola. Mu zama guahe koa rini, ‘Hiera gua
si zama nia e Zihova Baṉara.’ 5 Be avosigo rini babe korodia va avoso, ba
kote tumae nia rini sapu keke poropita si koa nana pa vari korapa dia. 6 Ba
agoi, sa tuna na tie, mu lopu matagutu ni si arini babe sari dia zinamazama.
Mu lopu matagutu be koa vari likohae nigo rini guana hiqohiqo rakihi na
pelo babe guana koa turaṉa kukuasa si goi. Gua ba, mu lopu matagutu
ni sari dia zinama babe holoqoru ni si arini, ura na butubutu va guguedi
tugo bari. 7 Kaqu zama lani goi sari Qua zinama koa rini, be va avoso si
arini babe korodia va avoso, ura na tie va guguedi bari. 8 Ba agoi, sa tuna
na tie, mu avosi sapu zama atuni Arau koa goi. Mu lopu va karikari gua sa
butubutu va karikarina sana; mu tukelia sa ṉuzumu, mamu hena ia sapu
kote vatu nia Arau koa goi.”
9 Doṉo la si arau, meke dogoria rau si keke lima sapu nadoro vura mae
koa rau. Pa korapa limana si na pepa ta viqusuna,* 10 sapu repaha mae nia
Sa pa kenuqu. Pa vari kalina sa pepa si na kinubekubere zinama talotaṉa,
kinabokabo, meke na kinuliusu.

3

1 Meke zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, hena ia sapu koa pa kenumu,
mu hena ia sa pepa ta viqusuna hie; mamu la zama koasa butubutu
Izireli”* 2 Ke tukelia rau sa ṉuzuqu, meke va mae ia Sa sa pepa ta viqusuna
pude hena ia rau.

* **1:24** Rev 1:15, 19:6 * **1:26** Izk 10:1; Rev 4:2-3 * **1:27** Izk 8:2 * **2:9** Rev 5:1 * **3:1** Rev 10:9-10

3 Meke zama si asa koa rau, “Tuna na tie, hena ia sa pepa ta viqusuna
sapu vatu nia Rau hie; mamu va deṉa ia sa tiamu koa sa.” Ke hena ia rau
si asa, meke liṉiliṉi gua puta na zipale si asa pa ṉuzuqu.
4 Meke zama si Asa koa rau: “Tuna na tie, mu la kamahire koasa
butubutu Izireli mamu zama lani koa rini sari Qua zinama. 5 Lopu ta
garunu la si goi pa keke puku tie sapu tasuna dia vinekala meke votikaena
dia zinama, ba koasa butubutu Izireli mo, 6 lopu koari soku ṉavulu tinoni
sapu tasuna beto dia vinekala meke votikaedi dia zinama meke lopu boka
ta gilana. Hinokara pude garunu la nigo Rau koa rini si kote avoso igo mo
arini. 7 Ba sa butubutu Izireli si korodia pude va avoso atu koa goi sina
koa Rau ba korodia tugo pude va avoso mae, ura sa doduruna sa butubutu
Izireli si tasunadi hola meke va karikaridi. 8 Ba kote tavetigo Arau pude
tasunamu tugo meke kote ṉiṉira hola sari mua binalabala gugua tugo arini.
9 Kote tavetia Rau sa raemu pude ṉiṉira hola guana patu ṉiṉirana, ṉiṉira
hola nia sa patu daemani. Ke mu lopu matagutu ni babe holoqoru ni, be
vea va karikari gua sa butubutu sana.”
10 Meke zama mae si Asa koa rau, “Tuna na tie, va avoso va leana, mamu
vekoi pa bulomu sari doduru zinama pu zama atuni Arau koa goi. 11 Mu la
kamahire koari na turaṉamu pu ta raovodi, mamu la zamai. Mu la zama
guahe koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara,’ mu gua, be va
avoso si arini babe lopu va avoso.”
12 Meke ovulu sage nau sa Maqomaqona Tamasa si arau, meke avosia
rau pa mudiqu si keke mamalaiṉi nomana guana lulusu pa hebalana sapu
zama, “Mani tavahesi sa tinolava te Zihova pa Nana vasina pa maṉauru!”
gua. 13 Avosi rau sari tatapurudi rina kurukuru totoso vari nebei rini meke
sa buruṉudi rina totopili pa kali dia, gua tugo na buruṉu niu nomana.
14 Ovulu sage nau sa Maqomaqona Tamasa si arau meke vagi taloa nau
Sa. Sa maqomaqoqu si ta ṉaziri meke bugoro meke la si arau, ura sa lima
ṉiṉirana te Zihova si koa koa rau. 15 Ke kamo la si arau koari tie ta raovodi
pu koa pa Tele Abibi sapu pa taqele Ovuku Keba. Meke vasina pu koa ia
arini, si habotu turaṉi arau si arini ka zuapa rane. Hodahodaka meke
malohoro ni qua sapu dogori na avosi rau.

Vizatia Zihova se Izikeli Pude na Tie Kopu

16 Pa vina betona ka zuapa rane si kamo mae sa zinama te Zihova koa
rau: 17 Zama si Asa, “Tuna na tie, ele tavete igo Arau si agoi pude na tie
kopu tanisa butubutu pa Izireli; ke mu avosi sari zinama sapu zama atu ni
Rau; mamu la tozi ni koa rini sari Qua vina balau. 18 Pana zama la guahe
si Rau koasa keke tie, ‘Hinokara kote mate si agoi,’ gua, meke lopu la va
balau ia agoi si asa, babe zama la ia pude luara pani sa sari nana hahanana
kaleadi pude ta harupu sa nana tinoa, si kote mate si asa koari nana sinea,
ba kote zutu nia Rau koa goi sa nana minate. 19 Ba pana va balau ia goi sa
tie kaleana asa meke lopu kekere si asa koari nana tinavete kaleadi babe
koari nana hahanana seadi, si kote mate si asa koari nana sinea; ba agoi
si kote harupu pule nigo.
20 Ego, be keke tie toṉotona si kekere koari nana tinoṉoto meke sari
tinavete kaleadi si taveti sa, meke tutuvia sa si keke tinasuna sapu vekoa
Arau pa nana siraṉa, si kote mate si asa. Ke kote mate si asa koari nana
sinea sina lopu va balau ia goi. Sari lineana sapu taveti sa si lopu kote
ta balabala, meke kote zutu nia Rau koa goi sa nana minate. 21 Ba be va
balau ia goi sa tie toṉotona pude lopu tavete va sea meke avoso igo sa,

meke lopu tavete va sea si asa, si hinokara kote toa si asa sina va tabe ia sa sa vina balau, meke agoi si kote harupu pule nigo.”

Kote Lopu Boka Zama se Izikeli

22 Sa limana e Zihova si koa vasina koa arau, meke zama si Asa koa rau,
“Gasa turu, mamu vura la pa vasina pezarana, meke vasina kote zama atu
si Arau koa goi.”
23 Ke gasa turu si rau meke vura la pa pezarana. Meke turu nana vasina
sa tinolava n̲edalana te Zihova, gua puta sa tinolava sapu dogoria rau pa
taqele Ovuku Keba. Hoqa oporapaha mo si rau pa pepeso. 24 Ba nuquru
koa rau sa Maqomaqona Tamasa meke va gasa turu au Sa pa nenequ. Meke
zama mae si Asa koa rau: “La mamu la tuku tamunu pule nigo pa mua
vetu. 25 Meke agoi, na tuna na tie, si kote pusi nigo aroso arini; ke kote
tasuna si goi pude vura la koari na tie pa sada. 26 Kote va napiti ia Arau
sa meamu pa n̲uzumu pude lopu kulu si agoi meke lopu kote boka gegesi
agoi si arini; ura na butubutu va karikaridi tugo bari. 27 Ba totoso va zama
pule igo Arau, si kote tukelia Rau sa n̲uzumu meke kote zama la guahe si
agoi koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Ban̲ara,’ gua. Asa pu va
avoso si vekoa mani va avoso, meke asa pu korona si vekoa mani korona;
ura na butubutu va karikaridi tugo bari.

4

Na Vina Titila koasa Rinapata pa Zerusalema

1 Ego, tuna na tie, vagia si keke patu labelabe, vekoa pa kenumu mamu
gasi vura nia vasina sa vasileana pa Zerusalema. 2 Beto mamu koa
vari likohae nia pude namanama la rapatia: Tomotomo la nia pepeso
sa kali goba pude boka haele nuquru pa korapana, mamu tavete ipi pa
varilikohaena, meke veko ni dekuru nomadi pa varilikohaena pude huari
sari sasadana sa goba. 3 Mamu vagia si keke peleta aeana, mamu vekoa
guana gobagoba pa vari korapa mia, sapu agoi meke sa vasileana pa
Zerusalema. Mamu tia la nia sa isumatamu koasa vasileana. Guana vina
namanama rinapata si hie meke agoi si kote nama rapata ia. Na vina titila
si hie koasa butubutu Izireli.
4 Beto asa, mamu eko gore pa kali gedemu, meke kote va hake atu ni Arau
koa goi sari sinea tanisa butubutu Izireli. Kaqu ta mamatani agoi sari dia
sinea koari na rane sapu eko si agoi pa kali tinimu. 5 Ta hivae si agoi pude
ta mamatani sari sinea tadi pa Izireli koari ka n̲eta gogoto sia n̲avulu puta
rane, keke rane si tana keke vuaheni sapu tavete va sea si arini. 6 Pana va
hokotia agoi sapu asa, si kote eko pule si agoi, ba kamahire si kote pa kali
mataomu. Mamu kote ta mamatani agoi sari sinea tanisa butubutu Ziuda.
Ta poni nia agoi si ka made n̲avulu puta rane, keke rane tana hopeke eke
vuaheni. 7 Tia la nia sa isumatamu koasa vina namanama pude rapatia
sa popoa Zerusalema, mamu vata dogoro nia sapu nama varipera si agoi,
mamu korokorotae nia sa tinahuara tanisa. 8 Kote pusi nigo aroso Arau
pude lopu kaqu boka taliri si agoi la pa keke kalina osolae hokoti agoi sari
rane vina namanama rapata.
9 Ego, vagi si kaiqa kiko huiti leanadi meke sapu lopu leanadi, na bale,
bini, lenitili, meke mileti, mamu va naqiti varigara ni pa keke zagi nomana
pude tavete ni bereti. Arini si kote hena i goi koari ka n̲eta gogoto sia
n̲avulu puta rane sapu kote eko si goi pa kali gedemu. 10 Sa padana sa
ginani sapu kote hena ia goi pa hopeke rane si karua gogoto tolon̲avulu
puta qaramu meke kote henahena pa totoso si agoi. 11 Meke kote pada ia

goi sa kolo, pude kote karua kapa kolo si napo ia goi, meke kote pa totoso tugo si napo si goi. 12 Hena ia sa ginani, guana hena gemu keki bale; va kina ia sipu korapa doṉo atu dia sari tie. Na tae popana tadi tie si kote katu nia nika goi meke kinakina nia."

13 Zama se Zihova, "Gua asa kote boni gua sa bereti sapu kote hena ia ri na tie Izireli koari na votiki butubutu sapu vasina kote hadu lani Rau." 14 Ba olaṉa si rau, "Zihova Baṉara, lopu guni nau asa! Lopu hite ele va boni pule nau si arau. Podalae koburuqu kamo kamahire si lopu ele hite hena ia rau si keke kurukuru made nene sapu ele matena babe ta garata va mate koari na kurukuru pinomo. Loke masa bonina si ele nuquru pa ṉuzuqu."

15 "Ego, Maqu va malumu igo pude kina ia sa mua bereti pa nika sapu ta katu pa tae bulumakao meke lopu pa tae tie," gua si Asa.

16 Meke zama pule mae si Asa koa rau: "Tuna na tie, kote va noso ia Rau sa nuquru maena sa ginani pa Zerusalema. Kote ta pada sari ginani sapu kote hena ia ri na tie pa minatagutu meke sa kolo sapu kote napoa rini pa tinalotaṉa, 17 sina kote papaka sa ginani meke paho sa kolo. Kaqu papaka ni bereti meke na kolo. Kote dogoro puleni si arini meke matagutu, meke kote mate tatasa si arini koa gua koari na dia sinea," gua si Asa,

5

Kotoi Izikeli sari Kaluna

1 Zama pule si Asa, "Tuna na tie, vagia keke vedara ṉaruna; mamu neri pania sa kalumu pa batumu meke sa gumimu. Beto mamu vagi sikele si goi; mamu pada sa mamatadi sari kalu; mamu paqaha ṉeta i. 2 Totoso hokoto sari rane koasa vina namanama pude rapata si mu vagia si keke pinaqaha kalu, mamu sulu ia pa korapana sa vasileana. Magu va hitehiteke ia sa vina rua pinaqaha kalu; mamu vuvusu la nia pa vari likohaena sa vasileana. Sa vina ṉeta si mamu gona sage nia pude palekia givusu meke na vedara kote hadu lulini Arau si arini. 3 Ba ka visavisa kalu si mamu polo vagi pa mua poko. 4 Mamu vagi si kaiqa kalu arini, mamu gona lani koasa nika pude madi sulu palae. Kote podalae halala vasina sa nika meke araha meke sulu pania sa doduruna sa butubutu Izireli.

5 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Hie sa Zerusalema sapu vekoa Rau pa vari korapadi ri na butubutu, meke vari likohae nia ri doduru popoa lavata. 6 Ba pa nana kinaleana si va kari Zerusalema sari Qua ginarunu meke vina turu, holani sari na butubutu na popoa lavata pa vari likohaena sa. Kilui sa sari Qua tinarae meke lopu luli sa sari Qua vina turu.

7 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Agoi si ele kaleana hola mua hahanana, holani sari butubutu pa vari kalimu meke lopu luli goi sari Qua vina turu ba be sari Qua tinarae. Lopu hite kamoi tugo goi sari dia kinoa leadi ari na butubutu pa vari kalimu.

8 Gua ke, hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Arau telequ, ba korapa kana igo si agoi Zerusalema, meke kote va kamo nigo vina kilasa Arau si agoi pa kenudia ari na butubutu. 9 Koa gua koari doduru mua beku variva malederedi si kote tavete atu nia Arau koa goi gua sapu lopu ele tavete ia Arau pukerane meke sapu lopu kote tavete pule hokara ia Arau. 10 Gua ke pa vari korapa mia gamu si kote gani i ri tamadia sari koburu, meke kote gani i ri koburu sari tamadia. Kote va kamo nigo vina kilasa Arau si agoi meke va hurakatae i saripu lopu mate la koasa givusu.* 11 Gua

* **5:10** KTZ 4:10

sapu toaqu gua si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, sina va boni ia goi sa Qua Zelepade hopena koari doduru mua kineha kaleadi meke sari mua tinavete variva malederedi, si Arau telequ kote vagi pule nia sa Qua tataru; lopu kote doṉo atu igo Arau pa tataru babe harupu igo pa minate. 12 Keke pa ṉeta koari na mua tinoni si kote mate pa oza babe pa soṉe pa korapa vasileana; keke pa ṉeta si kote hoqa pa vedara pa sadana sa mua goba; meke keke pa ṉeta si kote hurakatae ia Arau koasa givusu meke kote hadu lulini vedara Arau.
13 Beto asa si kote kokoi sa Qua binugoro, meke sa Qua tinaṉaziri la koa rini si kote hokoto, meke kote hokoto ele hobequ si Arau. Meke pana vala betoa Rau sa doduruna sa Qua tinaṉaziri koa rini si kote tumae nia rini sapu Arau e Zihova si ele zama vura pa Qua kinonokono ṉiṉirana.
14 Kote tavete guni nigo Rau na popoa ta huarana meke na vina sisireana tadi na butubutu pa vari likohaemu meke tadi na tie ene holadi.
15 Agoi si kote na vina sisireana, na ṉoṉovalana, na vina balau meke na tiṉitoṉa variva matagutu koari na butubutu pa vari kalimu pana va kamo nigo vina kilasa Arau pa Qua binugoro na tinaṉaziri meke pa vinari gegesi ṉiṉirana. Arau e Zihova si ele zama. 16 Pana gona igo Arau koari na Qua tupi si kote va kamo nigo soṉe Arau sapu huhuara meke variva mate. Kote vari tomo nigo soṉe variva mate Arau meke kote loke mua vasina pude vagi ginani. 17 Kote garunu atu nigo soṉe meke na kurukuru pinomo Arau si agoi meke arini kote va matei sari mua koburu. Na oza meke na vinaripera koari na kana si kote raza koa goi, meke kote kamo atu igo na vedara. Arau e Zihova si ele zama hie.”*

6

Korokorotae nia Izikeli sa Vinahesi Beku pa Toqere

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, va tia la ia sa isumatamu koari na toqere pa Izireli; mamu korokorotae la i. 3 Tozi lani sari na toqere pa Izireli pude madi avosia sa zinama te Zihova Baṉara, pude madi avosia gua sapu Arau, Zihova sa Baṉara korapa tozini sari na toqere, na toa, na tabahoara meke na lolomo: kote garunu la nia Arau sa vedara pude huari sari na vasidi pa toqere vasina sapu vahesi beku sari na tie. 4 Sari mia hope si kote ta seke gore meke sari mia hope va uququ humaṉa lea si kote ta huara; meke kote seke va matei Arau sari mia tie pa kenudi ri mia beku. 5 Kote va eko lamae i Arau sari na tomatedi ri na tie pa Izireli pa kenudi rina dia beku; kote va eko lamae i Arau sari susuridi pa vari likohaedi ri na hope. 6 Be pavei koa si gamu, ba sari na vasileana arini si kote ta huara gore meke sari na hope koari na vasidi vahesi beku pa toqere si kote ta huara gore, pude sari mia hope si kaqu ta seke gore meke ta huara, sari mia beku si kote ta seke umumu meke ta ṉovala, mia hope tana uququ humaṉa lea si kote ta seke gore, meke doduru pu taveti gamu si kote ta vagi palae. 7 Sari tie si kote tava mate mo pa doduru vasina, meke sarini pu lopu mate si kote va nonoga ia sapu Arau se Zihova.
8 Ba kaiqa si kote va toa i Arau, ura kaiqa si kote lopu gotoi na vedara pana va hurakatae i Arau si arini koari na popoa na butubutu. 9 Meke koari na butubutu sapu ta raovo la si arini si kote va nonoga ia rini sapu Arau si va kilasi si arini meke va kurekure i, sina sari bulodia si loketoṉa rinaṉeraṉe koa i. Na ele kilu Au rini meke roro i rini sari na beku, meke kote hakohako puleni koa gua koari na dia tinavete kaleadi na variva malederedi pu taveti rini. 10 Meke kaqu tumae nia rini sapu Arau se Zihova;

* **5:17** Rev 6:8

na lopu va matagutu hoboro si Rau ba kote va kamo va hinokaria Rau sa tinasuna hie.
11 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Poharani limamu, mamu puza ia sa pepeso, mamu kabo vura, ‘Akeio!’ koa gua koari doduru kinaleana meke hahanana variva malederedi sapu taveti sa butubutu Izireli, ura na kote hoqa mate si arini koasa vedara, soṉe, meke oza. 12 Asa sapu koa pa seu si kote mate pa oza, meke asa sapu koa tata si kote hoqa pa vedara, meke asa sapu lopu mateni si hire si kote mate pa soṉe. Gua asa meke kote va vura beto ia Arau sa Qua tinaṉaziri la koa rini. 13 Meke kote tumae nia arini sapu Arau se Zihova, totoso eko mate sari dia tie koari na dia beku pa vari kalidi ri dia hope, koari doduru toqere ululudi meke koari na toa, pa kaurudi rina huda aqaqoro meke pa doduru huda sapu lelaṉa va soku; vasina sapu vukivukihi oto huda humaṉa lea la koari doduru dia beku si arini. 14 Uve, kote nadoro la nia Rau sa Limaqu koa rini meke huara pania sa popoa podalae koasa qega kamo pa Dibila, be pavei si la koa si arini. Gua meke kote tumae nia rini sapu Arau se Zihova.”

7

Tata Kamo sa Vina Betona Izireli

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, hiera gua si zama la nia e Zihova Baṉara koasa popoa pa Izireli: Sa vina betona! Sa vina betona si kamo koa sa doduruna sa popoa. 3 Sa vina betona si kamo atu koa goi Izireli meke kote luara atu nia Rau sa Qua binugoro koa goi. Kote pitu igo Arau si goi luli gua koari na mua hahanana meke tubehi sari doduru mua tinavete variva malederedi. 4 Lopu kote tataru nigo Arau babe doṉo va hola igo; kaqu tubehi Arau sari mua hahanana meke sari tinavete variva malederedi pa vari korapana sa mua popoa. Pude mu tumae nia sapu Arau se Zihova.
5 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Na tinasuna! Na tinasuna sapu lopu ele ta avosaena si korapa mae. 6 Sa vina betona si kamo! Sa vina betona si kamo! Va vaṉunu pule nia si asa pude mae raza igo. Meke kamo kamahire sia. 7 Na tinahuara si kamo koa gamu, gamu na tinoni pu koa koasa popoa. Sa totoso si ele mae, sa rane si tata; holoqoru, lopu na qinetu, si kamo koari na toqere. 8 Arau si tata zoropo vura atu nia mo koa gamu sa Qua tinaṉaziri meke va beto pania sa Qua binugoro koa gamu; kote pitu gamu Rau koari na mia hahanana meke tubehi sari mia tinavete variva malederedi. 9 Lopu kote tataruni gamu Arau babe doṉo va hola gamu; kaqu tubehi Arau sari mia hahanana meke sari tinavete variva malederedi pa vari korapa mia. Pude mi tumae nia sapu Arau se Zihova na hiru nia sa sineke.
10 Sa rane si hie! Ele kamo si asa! Sa tinahuara si ele puzaka vura, sa kolu si ele liho, sa vinahesi pule si ele havoro! 11 Vinari komiti si toqolo sage la pa kolu sapu kote va kilasia sa kinaleana; lopu keke tie sara si kote toa, lopu keke ri dia tinagotago na dia tinolava si kote koa. 12 Sa totoso si ele mae, sa rane si ele kamo. Mani lopu qetu sa tie pu holu vagi meke sa tie vata holu taloa si mani talotaṉa, ura sa tinaṉaziri si ele kamo koasa butubutu. 13 Sa tie sapu vata holu taloa si lopu kote vagi pule nia sa sa pepeso holuholu nia sa, sipu korapa toa dia sari karua beto, ura sa dinogodogorae pa guguana sa butubutu Izireli si lopu kote ta hobe.* Koa gua koari dia sinea si lopu keke koari karua si kote toa. 14 Be vea ivu gunia

* **7:13** Kote ta huara sa popoa meke mate beto babe taloa beto pa tinaraovo sari karua.

rini sa buki pude namanama ba loke tie si kote la pa vinaripera, ura sa Qua tinaṉaziri si koa koasa doduruna sa butubutu Izireli.

Vina Kilasa te Izireli

15 Pa sada si na vedara, pa korapana si na oza meke na soṉe; asa pu
koa pa sada koa rina vasileana si kote mate pa vinaripera, asa pu koa pa
korapa vasileana si kote mate pa soṉe meke oza. 16 Doduru pu boka toa
meke govete si kote koa dia koari na toqere, silava guana kukuva koari na
lolomo, koa gua koari na dia hopeke sinea. 17 Doduru lima si kote sigoto
na mate, meke sari tuṉutuṉu si kote mozo. 18 Kote va sagei rini sari dia
poko baika meke poko nia sa minatagutu. Kote kurekure sari isumatadia
meke ta neri sari batudia. 19 Kote oki pani lani rini pa sisiraṉa sari dia
siliva, meke dia qolo si kote guana keke tiṉitoṉa bonina. Ura lopu boka
ta harupu ni rini sari siliva na qolo koasa rane sapu ta ṉaziri se Zihova.
Na lopu kote boka hena i rini babe deṉa ni, ura arini mo hoqa ni rini pa
sinea. 20 Va titie ni rini sari dia patu ṉedala meke arini si tavete ni beku
variva malederedi na kineha doṉo hikaredi rini. Gua ke kote iliri Arau sari
beku hire pude guana tiṉitoṉa bonidi tugo. 21 Kote poni lani Arau guana
dia vinagi ari na tie karovodi meke na hiniko tadi na tie kaleadi pa popoa
pepeso, meke kote va boni i rini. 22 Kote taliri va seu si Arau, meke kote va
boni ia rini sa Qua Zelepade arilaena, ari na tie hikohiko si kote nuquru la
meke va boni ia.
23 Va namai sari seni pude pusi i sari tie, sina sa popoa si soku hola ia
na vinari seke va matei meke vinaripera. 24 Kote turaṉa mae nia Rau sa
butubutu sapu hola pa kaleana pude mae vagi na koa i sari dia vetu; kote
va kokoi ia Rau sa vina titie tadi pu ṉiṉira, meke sari dia vasina madidi si
kote tava boni. 25 Totoso kamo sa tinarazuzu si kote hata ia rini sa binule
ba kote lopu boka vagia rini. 26 Na tinasuna vari luli si kote kamo, meke
na vari lulidi rina inavoso kaleadi si kote evaṉa. Kote podekia rini pude
vagi dinogodogorae koari na poropita; na vina tumatumae koari na hiama
ba kote murimuri, gua tugo sari vinaritokae pa binalabala totoso varigara
sari na palabatu pa vasileana. 27 Sa baṉara si kote kabo, sa koburu tavia
si kote pokopoko nia sa minatagutu, sari limadia rina tinoni pa popoa si
kote neneqara. Arau kote va tana i luli gua pa dia hahanana, meke pa dia
vinilasa pa vinaripitui kote pitu gunini Arau. Pude madi tumae nia sapu
Arau se Zihova.”

8

Vinahesi Beku pa Korapa Zelepade

1 Pa vina onomo vuaheni, koasa vina onomo sidara pa rane vina lima,
sipu korapa habotu qua pa qua vetu meke sari palabatu pa Ziuda si habotu
dia pa kenuqu, si kamo mae sa Limana e Zihova sa Baṉara koa rau vasina.
2 Doṉo la si arau, meke dogoria rau si keke kineha sapu doṉo guana tie.
Podalae pa kopetena meke gore si doṉo guana nika si asa, meke podalae
vasina meke sage si sa kineha si ṉedala guana boronizi lerana.* 3 Nadoro
vura nia sa sapu doṉo guana lima meke saputu vagi au sa koasa kalu
pa batuqu. Ovulu sage nau sa Maqomaqona Tamasa pa vari korapadi ri
na popoa pepeso meke sa maṉauru meke pa dinogodogorae te Tamasa si
vagi lani au sa pa Zerusalema, koasa nuqunuquruana pa sasada kali gede*
koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade, vasina turu nana sa beku
sapu va gevuruna sa kono te Tamasa. 4 Meke vasina, pa kenuqu dogoria

* **8:2** Izk 1:27 * **8:3** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata sa tie.

rau sa tinolava ṉedalana te Tamasa pa Izireli, gua sa dinogodogorae sapu dogoria rau pa taqelena sa Ovuku Keba.*

5 Meke zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, doṉo la pa kali gede*.” Ke doṉo la si arau, meke pa nuqunuquruana kali gede koasa hope si dogoria rau sa beku sapu kono nia sa Tamasa.

6 Meke zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, dogoria goi sapu tavetia arini, sari tiṉitoṉa variva malederedi sapu tavetia sa butubutu Izireli tani, sari tiṉitoṉa sapu hitu va seu Au koasa Qua Zelepade hopena? Ba koa dia tu sapu kote dogori goi sapu variva malederedi hola la tu.”

7 Meke turaṉa lani au Sa koasa nuqunuquruana koasa varivarigarana. Doṉo la si rau meke dogoria rau si keke lopa koasa goba. 8 Meke zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, geli nuquru la koasa goba.” Ke geli nuquru la si arau koasa goba meke dogoria rau si keke sasada vasina.

9 Meke zama si Asa koa rau, “Nuquru la, mamu dogori sari kinaleana meke sari tiṉitoṉa variva malederedi sapu taveti rini tani.” 10 Ke nuquru la si rau meke doṉo lamae, meke dogori rau ta gasi koari na goba sari doduru kineha tiṉitoṉa ṉame meke sari kurukuru variva malederedi meke doduru beku tanisa butubutu Izireli. 11 Pa kenudia si turu dia sari ka zuapa ṉavulu puta palabatu koasa butubutu Izireli, meke somana turu nana koa rini se Zazanaea sa tuna koreo e Sapani. Doduru si hopeke taṉini vovoina vasina tava uqu sa vina uququ humaṉa lea, meke sa tuṉahadi si korapa tuṉaha sage dia.

12 Meke zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, dogoria goi sapu korapa tavetia ri na palabatu koasa butubutu Izireli pa hupohuporona, sapu hopeke turu pa hope tadi na dia hopeke beku? Zama si arini, ‘Lopu dogoro gita Zihova si gita; ele kilu ia e Zihova sa popoa,’ gua.” 13 Meke zama pule si Asa, “Kote dogori goi taveti rini sapu variva malederedi hola la tu.”

14 Meke turaṉa lani au Sa koasa nuqunuquruana pa sasada kali gede* koasa Zelepade te Zihova, meke dogori rau sari barikaleqe habotu dia vasina, korapa kaboa rini sa tamasa Tamuzi. 15 Zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, dogoria goi si hie? kote dogoria tu goi sapu variva maledere hola la tu,” gua si Asa.

16 Meke turaṉa nuquru lani au Sa koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade te Zihova, meke vasina koasa nuqunuquruana la pa Zelepade, pa vari korapana sa gogoe koasa sasada nuquru meke sa hope boronizi, si koa dia si ka hiokona lima tie. Mudi la si arini koasa Zelepade te Zihova meke tia la pa kali gasa rimata, meke korapa kokotuṉu la koasa rimata.

17 Zama si Asa koa rau, “Tuna na tie, ele dogoria goi si hie? Na tiṉitoṉa hite koasa butubutu Ziuda sapu pude taveti sari tiṉitoṉa variva malederedi sapu gua taveti rini tani? Na ele va siṉi nia tinavete variva matedi rini sa popoa meke lopu asa mo ba va gevuru eko la Au rini pude bugoro si Arau, gua! Doṉo la tu, korapa veko la lelaṉa huda sari pa isudia.* 18 Gua ke pa tinaṉaziri kote va tana i Arau si arini; lopu kote doṉo turaṉani tataru Arau babe doṉo va hola i. Be kukili si arini pa Taliṉaqu ba lopu kote avosi Rau.”

9

Tava Kilasa sa Popoa Zerusalema

* **8:4** Izk 1:28 * **8:5** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **8:14** Kali gede koasa Zelepade sapu tia la pa kali gasa rimata. * **8:17** Sa lelaṉa hie si lopu bakala. Kaiqa tie si balabala ia sapu keke hahanana vinahesi beku tugo si asa sapu variva maledere hola koe Zihova.

1 Meke avosia rau sa mamalaiṉi te Zihova sapu kukili vura, “Turaṉa
maeni sari tie kopu koasa vasileana nomana, hopeke ni vedara pa lima
dia.” 2 Meke dogori rau sari ka onomo tie mae gua pa kalina koasa sasada
pa kali sage, sapu tia la pa kali gede*, hopeke paleke dia vedara variva
mate pa lima dia. Somana luli koa rini si keke tie sage poko lineni meke
palekia nana si keke tiṉitoṉa pude kubekubere nia. Nuquru mae si arini
meke turu dia pa kapana sa hope boronizi.
3 Ego, sa tinolava ṉedalana te Tamasa pa Izireli si sage mae gua pa
panaulu koari na mateana serubimi, vasina koana gua, meke rizu la koasa
nuqunuquruana pa Zelepade. Meke tioko vagia sa Tamasa sa tie pokopoko
lineni meke paleke kubekubereana 4 meke zama la si Asa koa sa, “La pa
doduruna sa vasileana nomana pa Zerusalema, mamu la busa i sari raedi
ri na tie sapu talotaṉa meke kabo sina lopu qetu ni rini sari tiṉitoṉa variva
malederedi sapu ta tavete pa vasileana.”*
5 Sipu korapa va avoso si rau, si zama la si Asa koari kasa tie kopu, “Luli
ia si asa, la pa doduruna sa vasileana; mamu seke va mate. Lopu tataruni
babe talotaṉani. 6 Va matei sari barogoso, tie vaqura meke barikaleqe
vaqura, tinadia meke sari koburu, ba lopu tiqu la i sarini pu ta busa. Mi
podalae koasa Qua vasina hopena.” Ke podalae si arini koari na palabatu
pa kenuna sa Zelepade.
7 Meke zama la si Asa koa rini, “Va bonia sa Zelepade meke va siṉi nia
tie ta seke va matedi sari varivarigarana. Topue taloa!” Ke vura taloa
si arini meke podalae seke va mate pa doduruna sa vasileana nomana.
8 Sipu korapa seke va mate si arini meke koa eke telequ si arau, si hoqa
oporapaha gore si arau meke kabo vura, “Kei, Zihova Baṉara! Vea kote
va mate pani mo Agoi sari doduru tinoni koa holadi pa Izireli koasa vina
vura tinaṉaziri Tamugoi koasa popoa Zerusalema?”
9 Olaṉau Sa si arau, “Sa sinea tanisa butubutu Izireli meke Ziuda si noma
hola; sa popoa si siṉia na vinariva matei meke sa vasileana si siṉia na
sinekesekei. Zama guahe si arini, ‘Ele veko pania e Zihova sa popoa; lopu
dogoro gita Sa,’ gua. 10 Ke lopu kote doṉo turaṉani tataru Arau babe doṉo
pani, ba kote va kamo lani Arau pa batudi gua sapu ele taveti arini.”
11 Meke paleke pule mae zinama sa tie sapu pokopoko lineni meke paleke
kubekubereana, meke zama, “Ele tavetia arau gua sapu garunu nia Agoi,”
gua.

10

Taluarae sa Ṉinedala te Zihova

1 Doṉo la si rau meke dogoria rau sa kineha habohabotuana baṉara sapu
ta tavetae pa patu ṉedala sapaea*, pana uluna sage sa galegalearane sapu
kali sage pa batudi rina mateana serubimi.* 2 Zama la sa Tamasa koasa
tie sage poko lineni, “La koari vari korapadi ri na totopili pa kaurudi ri
na kurukuru. Mamu va siṉi ni sari limamu koari na motete leradi pa
vari korapadi rina serubimi, mamu la vuvusu ni pa doduruna sa vasileana
Zerusalema.” Totoso korapa doṉo la si rau si nuquru la si asa.*
3 Ego sari serubimi si turu dia pa kali matao* koasa Zelepade totoso
nuquru sa tie pa varikorapadi ri na mateana, meke siṉia na lei sa

* **9:2** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata sa tie. * **9:4** Rev 7:3, 9:4, 14:1 * **10:1** Sapaea si kala buma guana lamana peava. * **10:1** Izk 1:26; Rev 4:2 * **10:2** Rev 8:5 * **10:3** Kali matao, be tia la pa kali gasa rimata sa tie, sa kali matao si pa kali saoti.

varivarigarana pa kenuna sa Zelepade. 4 Meke ale sage sa tinolava
n̲edalana te Zihova pa kali sage koari na serubimi meke rizu la pa
nuqunuquruana koasa Zelepade. Si n̲ia na lei sa Zelepade meke sa
varivarigarana si si n̲ia na n̲inedalana e Zihova. 5 Sa mamalai n̲idi ri na
tatapurudi ri na serubimi si boka ta avoso la tu pa varivarigarana lavata
pa sadana la tu, guana mamalai n̲ina sa Tamasa pu tagoi sari doduru
n̲inira n̲ira pana zama si Asa. 6 Totoso garunu ia e Zihova sa tie pu poko
lineni, “Vagia sa nika pa vari korapadi ri na totopili, sapu pa varikorapadi
ri na serubimi,” gua, si nuquru la sa tie meke la turu pa kalina keke totopili.
7 Totoso asa si qaqama vura nia keke ari serubimi sa limana la koasa nika
sapu koana koa rini. Vagi i sa si kaiqa meke la vekoi sa pa limana sa tie
pokopoko lineni, meke vagi sa meke vura taloa. 8 Pa kauru tatapurudi ri
na serubimi si boka ta dogoro sapu do n̲o gua na kinehadi rina lima tie.
9 Do n̲o la si rau, meke dogori rau si ka made totopili, keke totopili pa kali
dia ri hopeke serubimi; sari totopili si pinoro guana patu n̲edala.* 10 Sa
dino n̲odi si do n̲o keke n̲o n̲o mo si arini; hopeke do n̲o guana keke totopili
sapu viloro pa korapana keke totopili vilorona pule. 11 Totoso rizu rini si
la gua si arini pa keke koa ri ka made kalina sapu vasina tia la sari na
kurukuru pa doduru vasina sapu hiva la si rini. Sari serubimi si rizu la
mo pa vasina sapu tia la sa batuna, ba lopu taliri si arini totoso rizu si
arini. 12 Sa doduruna sa tinidia, sari mudidia, limadia meke tatapurudia,
si koa betoi mo na mata, sari ka made totopili ba gua tugo.* 13 Avosia
rau sapu sari na totopili si pozani, “Sari totopili viloviloro,” arini. 14 Sari
serubimi si hopeke ka made isumatadi: Keke isumata si tana serubimi,
vina rua isumata si tana tie, vina n̲eta si na isumata laione meke sa vina
made isumata si tana atata.*
15 Meke ale sage sari serubimi. Hire mo sari na kurukuru toadi sapu
dogori arau pa taqele Ovuku Keba. 16 Totoso rizu sari serubimi si rizu
tugo sari totopili pa kali dia; meke totoso repahi ri serubimi sari tatapuru
dia pude sage ta luarae pa pepeso, si lopu ta luarae pa kali dia sari
totopili. 17 Totoso turu noso sari serubimi, si noso tugo sari totopili; meke
totoso tapuru sage sari serubimi si somana sage tura n̲i tugo arini, sina sa
maqomaqodi ri na kurukuru toadi hire si koa koarini.
18 Meke ta luarae sa tinolava n̲edalana te Zihova pa nuqunuquruana
pa Zelepade meke la noso panaulu, kali sage koari na serubimi. 19 Sipu
korapa do n̲o la rau si repahi ri serubimi sari tatapuru dia meke nebe sage,
ta luarae pa pepeso meke sipu ta luarae rini si somana luli sari totopili.
La noso si arini pa nuqunuquruana koasa sasadana sa goba pa kali gasa
rimata koasa Zelepade te Zihova, meke sa tinolava n̲edalana te Tamasa pa
Izireli si pa kali sage koa rini.
20 Hire mo sari kurukuru toadi sapu dogori rau pa kauruna sa Tamasa
pa Izireli pa taqele Ovuku Keba, meke tiqe tumae nia rau sapu na serubimi
si arini. 21 Hopeke ka made isumatadi meke ka made tatapurudi, meke pa
kauru tatapurudi si do n̲o guana kinehadi rina lima tie. 22 Sari isumatadia
si keke n̲o n̲o gua tugo sari kineha sapu dogori rau pa taqele Ovuku Keba.
Hopeke arini si tapuru to n̲oto la pa kenu dia.

11

Ta Pitu sari Palabatu pa Zerusalema

* **10:9** Izk 1:15-21 * **10:12** Rev 4:8 * **10:14** Izk 1:10; Rev 4:7

1 Meke ovulu sage nau sa Maqomaqona Tamasa si arau meke turaṉa lani
au sa koasa sasadana sa goba pa Zelepade te Zihova sapu tia la gua pa kali
gasa rimata. Vasina, koa sa nuqunuquruana la koasa sasada si koa dia si
ka hiokona lima tie, meke dogori rau sari karua tie tuturaṉa, e Zazanaea
sa tuna koreo e Azura meke se Pelataea sa tuna koreo e Benaea si somana
koa rini. 2 Zama se Zihova koa rau, “Tuna na tie, hire sari tie sapu va
vuravura binalabala pude tavete va kaleana meke vari poni binalabala
seadi koari tiena sa vasileana lavata hie. 3 Zama si arini, ‘Vea, hokara tata
kamo sa totoso pude tavete vetu si gita? Na vasileana lavata hie si maṉini
guana raro pa nika, meke gita mo sa masa pa korapana,’ gua. 4 Gua ke mu
korokorotae la koa rini; tuna na tie, mu korokorotae.”
5 Meke kamo mae koa rau sa Maqomaqo te Zihova meke tozi nau Sa pude
zama guahe: “Hiera gua si zama nia e Zihova: Kei gamu na butubutu te
Izireli, guahe si zama nia gamu, ba tumae nia Qua sapu korapa koa pa mia
binalabala. 6 Soku tie si ele va matei gamu koasa vasileana lavata hie meke
ele va siṉi ni tie matedi gamu sari na siraṉana.
7 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara: Sari tini sapu gona
lani gamu vasina, arini sari na masa meke sa vasileana lavata hie sa raro,
ba gamu si kote hadu vurani gamu Rau koasa vasileana lavata. 8 Gamu
matagutu nia sa vedara, ke sa vedara mo si kote va razani gamu Rau,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 9 Kote hadu vurani gamu Rau
koasa vasileana lavata meke poni ni gamu Rau koari tie pa votiki popoa
meke va lipulipu pani gamu. 10 Pa vedara si kote hoqa si gamu, meke
pa vari korapana sa voloso popoa te Izireli kote tavete vura nia Rau sa
Qua linipulipu koa gamu. Totoso asa kote tumae nia gamu sapu Arau se
Zihova. 11 Sa vasileana lavata hie si lopu kote na raro tamugamu, meke
lopu gamu si kote na masa pa korapana; Arau kote tavete atu nia koa
gamu sa linipulipu mia pa varikorapana sa voloso popoa Izireli. 12 Meke
kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova, ura na lopu luli gamu sari
Qua vina turu babe kopuni sari Qua tinarae ba vagi karovi tu gamu sari
hahanana tadi na butubutu pa vari likohae mia.”
13 Sipu korapa korokorotae arau si mate mo se Pelataea sa tuna koreo
e Benaea. Ke hoqa oporapaha gore si rau meke kukili vura, “Kei, Zihova
Baṉara! Kaqu va mate betoi mo Goi sari ka visavisa tie Izireli koa holadi?”

Vina Tatara te Tamasa Koari Tie Ta Raovodi

14 Zama se Zihova koa rau: 15 “Tuna na tie, sari tasimu koreo, sari tasimu
koreo sapu eharamu soti meke sa doduruna sa butubutu Izireli, arini si
zama ni ari tie pa Zerusalema, ‘Arini si seu hola koe Zihova; ke sa pepeso
hie si ta poni nia gita pude na nada tinago gita,’ gua.
16 Gua ke mu zama guahe: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Arau garunu va seu lani koari na butubutu meke va hurakatae lani koari
na popoa, ba pa vasi totoso papakana* si kote na dia vahesihesiana si Arau
koari na vasidi pu la koa arini.’
17 Gua ke mu zama guahe: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Kote vagi varigara puleni gamu Rau koari na butubutu meke turaṉa puleni
gamu koari na popoa vasina ta hurakatae la si gamu, meke kote vatu pule
nia Arau sa popoa Izireli koa gamu.’
18 Kote pule mae si arini koa sa dia popoa meke va rizu pani sari doduru
kineha kaleanadi meke na beku variva malederedi. 19 Kote poni ni Arau

* **11:16** Sa totoso papakana hie si zama nia zuapa ṉavulu vuaheni sapu koa pa seu si arini pa tinaraovo.

sa maqomaqo vaqurana pude lopu rabeke si arini pa vinahesi, ba Arau eke mo si kote tavahesi koa rini. Kote va rizua Rau koa rini sa bulo sapu kekeṉoṉo guana patu meke keke bulo va avoso na va tabe si kote ponini Arau.* 20 Gua asa ke kote kopu ni rini sari Qua vina turu meke luli va hiteki sari Qua tinarae. Kote Qua tinoni si arini meke Arau si kote na dia Tamasa. 21 Ba sapu la gua koa rini pu ele vahesi i pa bulodia sari na kineha kaleanadi meke sari beku variva malederedi, si kote va kamoni Arau pa batudia teledia sa vina kilasa gua sapu garodi, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.”

Taluarae pa Zerusalema sa Tinolava Ṉedalana te Tamasa

22 Meke repahi ri na serubimi sari tatapuru dia, sari totopili si pa kali dia tugo, meke sa tinolava ṉedalana te Tamasa pa Izireli si pa kali sage koa rini.* 23 Sa tinolava ṉedalana te Zihova si ale sage vura pa korapana sa vasileana lavata meke noso pa kali sage koasa toqere pa kali gasa rimata. 24 Ovulu au sa Maqomaqona Tamasa si arau meke turaṉa lani au koari tie ta raovodi pa Babiloni pa korapana sa dinogodogorae sapu ta poni nia rau koasa Maqomaqona Tamasa.

Meke ta luarae koa rau sa dinogodogorae sapu dogoria rau, 25 meke tozini rau sari tie ta raovodi sari doduru ginugua sapu vata dogoroni e Zihova koa rau.

12

Vina Titilana sa Tinaraovo

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, na tinoni va karikaridi si koa turaṉi agoi. Koa dia matadi pude dodogorae ba lopu dodogorae meke koa dia taliṉadi pude avavosae ba lopu avavosae tu, ura na tinoni va karikaridi bari.*

3 Gua ke, tuna na tie, mu va qaqiri i sari mua likakalae gua pa totoso ta raovo, meke pana rane toa sipu korapa doṉo atu dia, si mamu topue vura pa vasina koa agoi mamu la pa keke votiki vasina. Na butubutu va karikaridi tugo sari tie hire ba hokara kote bakala mo koa rini si asa. 4 Pana rane, sipu korapa doṉo atu dia, si paleke vurani sari mua qinaqiri nama ta raovo. Meke pana veluvelu, sipu korapa doṉo toto rini, si mu vura taloa gua arini pu ta raovo. 5 Sipu korapa doṉo atu dia, si mamu geli vura gua pa goba, mamu vagi sari mua qinaqiri, mamu vura gua vasina. 6 Kokovari pa avaramu, meke sipu korapa doṉo atu dia si mu paleke vurani pana puluvelu sa popoa. Va paere ia sa isumatamu pude mu lopu dogoria sa popoa, ura na vina titila si agoi koa sa butubutu Izireli.”

7 Ke tavetia rau gua sapu ta garunu nia rau. Pana rane si va vura i rau sari qua qinaqiri nama ta raovo. Meke pana veluvelu si geli nia limaqu rau sa goba meke vura pa kalina. Totoso puluvelu si vagi rau sari qua qinaqiri meke paleki pa avaraqu sipu korapa doṉo mae dia si arini.

8 Pana munumunu si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 9 “Tuna na tie, vea lopu nanasa igo sa butubutu va karikarina pa Izireli sapu, ‘Na sa si tavetia agoi?’ gua?

10 Zama la guahe koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Sa inavoso hie si tanisa koburu koreo tavia pa Zerusalema meke tanisa doduruna sa butubutu pa Izireli pu korapa koa vasina.’

11 Zama la guahe koa rini: ‘Arau si na vina titila koa gamu.’

---

* **11:19** Izk 36:26-28 * **11:22** Izk 43:2-5 * **12:2** Ais 6:9-10; Zer 5:21; Mk 8:18

Gua sapu tavetia goi, asa tugo si kote ta evaṉa koari kasa. Kote ta raovo vagi si arini guana boso.

12 Sa koburu koreo tavia koari kasa si kote vekoi pa avarana sari nana
likakalae pa totoso puluvelu meke kote ta luarae, kote ta geli poni nia sa
si keke lopa pa goba pude vura gua si asa vasina. Kote va paere ia sa sa
isumatana pude lopu dogoria sa sa popoa. 13 Kote ivara veko ponia vaqara
Arau si asa, meke kote ta saputu vagi si asa koasa Qua sipata; kote turaṉa
la nia Arau pa Babiloni si asa, koasa popoa tanisa butubutu Kaladea, ba
lopu kote dogoria sa, meke vasina si kote mate si asa.* 14 Kote va hurakatae
lani Rau pa doduru vasina sarini pu koa turaṉia si asa, nana tie tavetavete
meke doduru nana tie varipera, meke kote hadu lulini vedara Arau.
15 Pana va hurakatae lani Rau koari na butubutu meke votiki popoa, si
kote tiqe tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova. 16 Ba kote va malumi
Arau si ka visavisa pude lopu mate pa vedara, na oza, meke na soṉe, pude
koari na butubutu sapu la koa rini si kote helahelae ni rini sari doduru dia
tinavete variva malederedi. Gua asa meke kote tumae nia rini sapu Arau
tugo se Zihova.”

Sa Poropita Neneqarana

17 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova, 18 “Tuna na tie, mu neneqara
totoso henahena si agoi, mamu holoqoru totoso napo kolo agoi. 19 Mu
zama la i sari tiena sa popoa: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara pa
guguadi arini pu koa pa Zerusalema meke pa popoa Izireli: Kote henai rini
sari gedi ginani pa minatagutu meke kote napo kolo si arini pa ninunala na
tinalotaṉa, ura doduru dia tinago pa korapana sa dia popoa si kote ta vagi
palae koa gua koari na tinavete kaleadi pu taveti ri kasa pu koa vasina.
20 Sari vasileana pu koai na tie si kote ta huara palae meke sa popoa si
kote ivulu. Gua asa pude tumae nia gamu sapu Arau se Zihova.’ ”

Sa Zinama Tumatumae sapu Lopu Ta Okoraena

21 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 22 “Tuna na tie, vea gua
sa zinama tumatumae sapu hoke zama nia gamu pa popoa Izireli: ‘Sari
rane si hola taloa meke sari dinogodogorae si lopu ta evaṉa’? 23 Zama
guahe koa rini: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Kote va kokoi
ia Rau sa zinama tumatumae hie meke lopu kote zama pule nia rini pa
Izireli.’ Mu zama guahe koa rini, ‘Sari rane si tata kamo totoso doduru
dinogodogorae si kote gorevura! 24 Ura na loke dinogodogorae kokohadi
babe na kinorokorotae avoso lea si kote koa pa Izireli. 25 Ba Arau e Zihova
si kote zamani sapu hivani Arau, meke kote gorevura si arini meke lopu
kote va sasanae. Ura koari na mia rane, gamu pa butubutu va karikari
mia, si kote va gorevura i Arau gua sapu zama ni Arau, zama vura gua se
Zihova Baṉara.’ ”
26 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 27 “Tuna na tie, sa butubutu
Izireli si zama guahe, ‘Sa dinogodogorae sapu dogoria sa si tana soku
vuaheni tu pu korapa mae, meke sapu korokorotae nia sa si tana vuaheni
pa kenuda sapu seu hola la tu,’ gua.
28 Gua ke mu zama guahe koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa
Baṉara: Lopu keke ri na Qua zinama si kote va sasanae pule; doduru gua
sapu zama ni Rau si kote gorevura, zama vura gua se Zihova.’ ”

---

* **12:13** 2 Baṉ 25:7; Zer 52:11

13

Kinorokorotae La Koari na Poropita Kokohadi

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, mu korokorotae
la i sari na poropita pa Izireli sapu korapa korokorotae. Zama la guahe
koa rini pu korapa korokorotae pa dia binalabala soti teledia: ‘Mi avosia
sa zinama te Zihova! 3 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Madi ta
lotaṉa sari na poropita kokohadi pu luli sari maqomaqo dia teledia meke
lopu dogoria keketoṉa! 4 Kei Izireli, sari mua poropita si guana siki pinomo
koari na vasidi ta huaradi. 5 Lopu hite la si arini koari na goba ta huaradi
pude tuvaka ponia sa vetu te Izireli pude turu va nabu sa butubutu Izireli
pa vinaripera koasa rane te Zihova. 6 Sari dia dinogodogorae si kokoha
meke dia vinakuvakutae si na sinekesekei. Zama guahe si arini, “E Zihova
si zama vura,” gua, totoso lopu hite garuni e Zihova; gua ba rovea rini
sapu kote gorevura sari dia zinama. 7 Vea lopu ele dogori gamu sari na
dinogodogorae kokohadi meke na zinama vakuvakutae sekesekeidi totoso
zama guahe si gamu, “E Zihova si zama vura,” gua, totoso lopu hite zama
si Rau?
8 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova: Koa gua koari na mia zinama
sekesekeidi meke na dinogodogorae kokohadi, si kote kana gamu Arau si
gamu, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 9 Sa Limaqu si kote kana
la koari na poropita pu dodogorae kokoha meke vakuvakutae sekesekei.
Lopu kote somana si arini koasa Qua vinarigara tinoni babe somana ta
kubere koasa vivinei tanisa butubutu tadi na tie Izireli, meke lopu kote
kamo pule la si arini pa popoa Izireli. Gua asa meke kote tumae nia gamu
sapu Arau tugo se Zihova sa Baṉara.
10 Koa gua sapu turaṉa va sea i rini sari Qua tinoni koari dia zinama sapu,
“Binule si koa,” gua, totoso loke binule si koa, meke sina totoso tavete goba
lopu ṉiṉiradi sari tie si la tita va keoro nia binu rini,* 11 gua ke mu la tozini
sarini pu la va tita keoro nia binu sa goba sapu na kote hoqa sia. Na ruku si
kote hoqa va ṉiṉira, meke kote garunu mae ruku kabukabue aesi si Arau,
meke na givusu ṉiburuna si kote raza va hodaka. 12 Pana hoqa sa goba si
vea lopu kote nanasa guahe sari tie koa gamu, “Vea, avei sari binu keoro
sapu tita valani gamu?” gua?
13 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara: Pa Qua tinaṉaziri si
kote rupaha mae nia Rau sa givusu ṉiburuna, meke pa Qua binugoro si
kote ruku mae nia na ruku kabukabue aesi Arau, meke na lovua si kote
mae meke hoqa va huara pania sa goba. 14 Arau kote mae huara gore
la nia pa pepeso sa goba sapu tita va keoro nia binu gamu meke kote ta
huara kamo koari na patu pa hubidi rina goba. Totoso hoqa sa, si gamu
ba kote somana ta huara turaṉae koasa; meke kote tumae nia gamu sapu
Arau tugo se Zihova. 15 Ke kote va gore la nia Rau sa Qua tinaṉaziri koasa
goba meke koa rini pu tita va keoro nia binu. Meke kote zama si Arau koa
gamu, “Sa goba si lopu koa meke gua tugo si arini pu tita va keoro nia binu,
16 arini sari poropita pa Izireli sapu korokorotae nia sa Zerusalema meke
pa dinogodogorae si dogoria rini sapu binule si kote kamo pa Zerusalema,
gua, totoso loke binule si kamo, zama vura gua si Arau Zihova.”’

Sari Poropita Barikaleqe Kokohadi

17 Ego, tuna na tie, liṉana la nia sa isumatamu koari na vineki na
barikaleqe tadi na turaṉamu pu korokorotae vura pa dia binalabala
teledia. Korokorotae la koa rini, 18 mamu zama guahe, ‘Guahe si zama

* **13:10** Zer 6:14, 8:11

vura nia e Zihova Baṉara: Madi ta levei sari na vineki na barikaleqe pu tavete pizopizo lima poni sari tie meke na hadehade batu sapu koa i na potana pude va lomolomoso vagi sari tie. Vea gua, kote sipata vagi gamu sarini pude mi koa valeana mia gua? 19 Gamu si ṉoṉovala ia sa Pozaqu koari na Qua tinoni koa ri karua siniovo lima kiko bale na vide bereti sapu ta tabara ni gamu, totoso koha i gamu sari Qua tinoni. Ura na okoro avoso koha tugo bari, ke va matei gamu sarini pu lopu pada pude mate meke va toa i gamu sarini pu lopu garodi pude toa.

20 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Arau kana i sari na pizopizo lima sapu hatihati nia tie gamu meke sipata vagi guana kurukuru tapuru, ke kote saputu vagi Arau pa lima mia si arini; kote rupahi Arau saripu sipata vagi gamu guana kurukuru tapuru. 21 Kote sira panipani Rau sari poko hadehade pa batu mia meke harupi sari Qua tinoni pa lima mia, meke lopu kote hoqa pule si arini koa ri na mia sinekesekei. Gua asa meke kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova. 22 Koa gua sapu va talotaṉi gamu sari tie toṉotodi koari mia koha, totoso lopu hite va talotaṉi Arau, meke sina sovuti gamu sari tie kaleadi pude lopu kekere koari dia hahanana kaleadi pude harupu puleni dia tinoa, 23 ke lopu kaqu dogoro pule dinogodogorae kokohadi babe vakuvakutae si gamu. Na kote harupi Arau sari Qua tinoni pa lima mia, meke kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova.’ ”

14

Sa Vinahesi Beku pa Izireli

1 Kaiqa koimata pa Izireli si mae koa rau meke habotu pa kenuqu. 2 Meke kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 3 “Tuna na tie, sari tie hire si va turu beku pa bulo dia meke veko vina soqo kaleadi pa kenudia. Vea, kaqu va malumi Arau pude tepatepa mae koa Rau si arini? 4 Gua ke zama la i, mamu tozini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Pana va turu beku si keke tie Izireli pa bulona meke veko vina soqo kaleanadi pa kenuna, beto si la dogoro poropita si asa, si Arau e Zihova mo telequ kote olaṉia si asa, na inolaṉa sapu garodi ri soku beku pu tagoi sa. 5 Kote tavetia Arau si hie pude vagi puleni sari bulo dia ri na tie Izireli, arini pu veko pani Au meke vahesi dia beku.’

6 Gua ke zama la ia sa butubutu Izireli, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Mi kekere! Luara pani sari mia beku, mamu noso ni sari mia tinavete variva malederedi!

7 Pana keke tie Izireli babe na tie karovona sapu koana pa Izireli si va paqaha pule nia koa Rau meke va turu beku pa bulona meke veko vina soqo kaleanadi pa kenuna si asa, beto si la dogoro poropita, si Arau e Zihova mo Telequ kote olaṉia si asa. 8 Arau mo kote kana ia sa tie asa meke kote tavete guni nia na vina titila kaleanana si asa sapu ta gilana valeana koa rina tie. Kote va mate pania Rau si asa koari na Qua tinoni. Gua asa meke kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova.

9 Pana ta sovutu pude korokorotae sa poropita, si na Arau mo na sovutu ia sa poropita asa, meke kote repaha vura lania Arau sa Limaqu koasa meke va rizu pania koari na Qua tinoni pa Izireli. 10 Kote vagia rini sa dia vina kilasa; sa poropita si kote pada pude tava kilasa gugua tugo sa tie sapu la dogorona si asa. 11 Meke lopu kote rizu taloa pule koa Rau sari tie pa Izireli, meke lopu kote va boni puleni koari doduru dia sinea. Kote Qua

tinoni si arini meke Arau si kote na dia Tamasa, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.’ ”

Se Noa, Daniela, meke Zobi

12 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 13 “Tuna na tie, be keke popoa si tavete va sea mae koa Rau, sapu na vahesi votiki tamasa, si kote nadoro atu nia Arau sa Limaqu la koasa meke noso i sari vasidi sapu mae gua sari ginani meke garunu la soṉe koa sa meke va matei sari nana tie na kurukuru made nene, 14 si be ari ka ṉeta tie hire, ari Noa, Daniela, meke Zobi, si koa dia vasina, ba kote harupu puleni mo si arini koari dia tinoṉoto, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.

15 Ba be garunu la nia kurukuru pinomodi Arau sa popoa asa meke va matei rini sari na koburu meke ivulu sa popoa meke loke tie si boka ene nuquru ia sina koa sari kurukuru pinomodi vasina, 16 si hinokara gua sapu toaqu si Rau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, be koa dia sari ka ṉeta tie hire vasina, ba lopu kote boka harupi rini sari tudia koreo na vineki. Arini mo teledia si kote ta harupu, ba sa popoa si kote ivulu.

17 Ba be turaṉa mae nia Arau sa vedara koasa popoa asa meke zama guahe, ‘Va malumia sa vedara pude ene ia sa sa doduruna sa popoa,’ gua, meke va matei Arau sari tie meke sari dia kurukuru made nene, 18 si hinokara gua sapu toaqu si Rau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, sapu be sari ka ṉeta tie hire si koa dia vasina, ba lopu kote boka harupi rini sari tudia koreo na vineki. Arini mo teledia si kote ta harupu.

19 Ba be garunu la nia Rau koasa popoa asa si keke minoho meke pa Qua tinaṉaziri si mate sari soku tie meke sari na dia kurukuru ṉame, 20 si hinokara gua sapu toaqu si Rau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, sapu be koa dia vasina sari Noa, Daniela, meke Zobi, ba lopu kote boka harupi rini sari tudia koreo na vineki. Kote harupu puleni mo si arini pa dia tinoṉoto.

21 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kote vea kaleana gua si be garunu lani Arau koa sa popoa Zerusalema sari ka made Qua vina kilasa kaleanadi hola, sa vedara, soṉe, kurukuru pinomo, meke sa oza, pude va matei sari tie meke sari dia kurukuru made nene!* 22 Gua ba kote toa hola dia si ka visavisa tie, sari koreo na vineki si kote ta vagi vura vasina. Kote atu si arini koa gamu meke totoso dogori gamu dia hahanana na tinavete si kote va sosode ia gamu sapu sa tinasuna sapu va kamo la nia Arau pa Zerusalema, doduru tinasuna sapu va kamo lani Arau si garodi tugo. 23 Kote va sosode ia gamu pana dogori gamu sari dia hahanana na tinavete, meke tumae nia gamu sapu doduru pu tavete la ni Arau si gotogoto la koa ri dia tinavete kaleadi pu taveti rini.”

15

Sa Parabolona[d] sa Huda Vaeni

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, na vea gua meke leana hola nia sa hudana sa vaeni sari lelaṉadi ri na huda pa soloso? 3 Sa hudana sa vaeni si vea, boka tavete nia pa kaiqa ginugua arilaedi? Boka tavete nia pini poko sia pude va sigoto likakalae? Lokari! 4 Meke mudina sapu ta suṉa la pa nika meke la sa nika meke sulu betoi sari karua hubina meke muho te motete mo si pa kokorapana, si vea, boka va arilaena ia pule pa kaiqa ginugua? Lokari! 5 Pude lopu boka tava arilaena pa kaiqa

* **14:21** Rev 6:8

ginugua totoso lopu ele ta sulu sa, si vea meke kote boka tava arilaena totoso ele gania nika meke muho motete?
6 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Gua sa huda vaeni sapu ta vagi koari na huda pa soloso meke ta sulu, si kote tavete gunini Arau sari tie sapu korapa koa pa Zerusalema. 7 Arau mo kote kana i si arini meke kote va taliri la nia Arau koa rini sa Isumataqu pude va kilasi, meke kote tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova. 8 Kote va kilasia Arau sa popoa meke huara pania sina ele veko pani Au rini si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.”

16

Zerusalema sa Barikaleqe Kaleanana

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, mu la tozi ni sari pa Zerusalema sari dia tinavete variva malederedi, 3 mamu zama guahe, ‘Hiera gua si zama la nia Arau Zihova Baṉara koe Zerusalema: Sa tutimu meke sa mua pinodo si pa popoa tadi na butubutu Kenani; sa tamamu si na tie Amoraiti meke sa tinamu si na barikaleqe Hitaiti. 4 Totoso podo agoi si lopu ta kumata sa titomu meke lopu ta huve si agoi meke lopu ta tavusu soloti babe ta hade pa poko. 5 Loke tie doṉo atu igo na tataru nigo babe hite tavete atuni sari kaiqa vina tana hire. Lopu gua tu, agoi si ta gona vura la pa sada, ura koasa rane tu sapu podo agoi si lopu ta hivaemu si agoi.
6 Meke ene hola si arau koa goi meke dogorigo eko eṉamu meke zopuzopu ni nenemu meke tale eharamu, meke sipu korapa eko tale eharamu si zama atu si Arau koa goi, “Mu toa!” guni nigo Arau. 7 Va noma sage igo Arau guana linetelete pa inuma. Noma sage si agoi meke toqolo sa tinimu meke evaṉae keke tinolava koari na patu ṉedala. Totu sari susumu meke gele sari kalumu, ba korapa dodoho eko mo si goi.
8 Mudina asa si ene hola pule si Arau meke dogoria Rau sapu ele kamoa goi sa vuaheni pada varihaba, ke vagia Rau sa Qua poko hade meke va hade nigo pude paere ia sa tinimu dodohona. Meke va tatara si Arau meke tavetia sa vinariva egoi koa goi, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, meke evaṉae na loaqu Arau si agoi.
9 Beto si huve igo Arau pa kolo meke ṉuzapa pani koa goi sari ehara meke va lumulumu igo Arau. 10 Va sage nigo poko sapu ta piti va sari koari na lozi leleadi Arau meke na sadolo pa nenemu. Va poko nigo poko lineni memelesina Arau meke na poko hadehade noma hinoluna. 11 Va sari nigo patu ṉedala Arau: na pizopizo pa limamu meke na pakupaku pa ruamu, 12 meke veko riṉi si Arau pa isumu, na vikulu pa taliṉamu meke na toropae baṉara leleana pa batumu. 13 Ke tava sarie qolo si agoi meke na siliva; sari mua poko si na lineni memelesidi meke na poko noma hinoludi meke na poko sapu ta piti va sari koari na lozi leleadi. Na palava memehena, na zipale, meke na oela olive sari mua ginani. Noma sage ke tolavaemu hola si agoi meke evaṉae na kalaho tu. 14 Sa inavosomu si ene koari na butubutu pa guguana sa tinolava tamugoi, sina sa lineana sapu tavete atu nia Rau si va gotogoto ia sa mua tinolava, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
15 Ba raṉea goi sa mua tinolava meke tavetavete nia goi sa inavosomu pude evaṉae na maqota. Poni pule nigo si agoi koari doduru pu ene hola meke sa mua tinolava si ta evaṉae tanisa tugo.
16 Vagi goi sari kaiqa mua poko meke va sari i sari na hope vasidi tana vahesi beku koari na toqere, koari na vasina sapu taveti goi sari vinari va

riqihi. Sari tiṉitoṉa gugua arini si lopu pada pude ta evaṉa ba be ta avoso.
17 Vagi tugo goi sari vina sari ta tavetedi pa qolo na siliva na patu arilaedi
pu poni nigo Arau meke va evaṉae ni beku kokoreo agoi beto si taveteni
hahanana tadi na maqota agoi. 18 Meke vagi goi sari mua poko sapu ta
piti va sari koari lozi leleadi meke va sageni, meke vari poni lani agoi koa
rini sari Qua oela meke oto huda humahumaṉa lea koa rini. 19 Meke Arau
tugo poni nigo ginani: palava memehedi, oela olive, meke na zipale si pude
henai, ba agoi poni lani koari na mua beku. Gua asa si evaṉia goi, zama
vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
20 Meke vagi goi sari tumu koreo na vineki pu Arau va podoni koa
goi meke vukivukihi lani guana ginani la koari mua beku. Vea, lopu
pada mo sapu ele na maqota si agoi? 21 Va matei goi sari Qua koburu
meke vukivukihi lani koari na beku. 22 Koari doduru mua tinavete variva
malederedi meke mua hahanana maqota si lopu balabala i goi sari rane
totoso vaquramu si goi, totoso dodohomu si agoi, tale eharamu, meke eko
eṉamu meke zopuzopu ni nenemu.
23 Mamu talotaṉa si goi! Mamu talotaṉa si agoi, zama vura gua si Arau
Zihova sa Baṉara. Lopu arini mo sari na mua tinavete kaleadi, 24 ba pa kali
siraṉa meke koari na batu vetu si kuri vahesihesiana beku si agoi. 25 Pa
doduru varipaza siraṉa si va turui goi sari mua hope meke ṉovalia sa mua
tinolava. Poni la nia goi sa tinimu pa tie, nenere sapu koe sei mo sapu ene
hola. 26 Taveti goi sari hahanana maqota la koari pa Izipi, sari turaṉamu
sapu edi hagele hola, meke va gevuru Au pude bugoro nia sapu gigiri tu sa
mua hahanana maqota. 27 Ke nadoro vura atu nia Rau sa Limaqu koa goi
pude va kilasigo meke va hiteke gore ia sa volosona sa mua popoa; na vari
poni la nigo Arau koari mua kana, sari pa Pilisitia, sarini pu hodahodaka
nia sa mua hahanana variva kurekurena. 28 Na maqota tugo tadi pa Asiria
si goi, sina voriti hata ia goi; mudina asa ba lopu ṉazulu igo. 29 Meke hoda
ia tu agoi sa mua hahanana maqota meke va somana i sari pa Babiloni, sa
popoa tadi na tie holuholu, gua ba lopu ṉazulu igo tugo.
30 Ta ṉaziri hola nigo Qua!*, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara,
na taveti agoi sari doduru tinavete hire, guana maqota sapu loke nana
kinurekure hokara! 31 Totoso taveti agoi sari mua vasidi vahesi beku pa
vari paza siraṉa meke koari na batu vetu, si ele hola nia goi sa hahanana
maqota sina lopu hiva ta tabara si agoi.
32 Agoi na barikaleqe barabaratamu! Ari na tie karovodi tu si hivani goi,
lopu sa mua palabatu! 33 Doduru maqota si ta tabara, ba agoi si vala vinari
poni tu koari tie pu vagi goi. Tabari goi pude mae si arini pa doduru vasina
pude mae puta turaṉa igo. 34 Ke koasa mua tinavete maqota si votikaemu
si agoi koari kaiqa pule. Loke tie haqala hata igo si agoi koari mua tinavete.
Na votikaemu, agoi tabari si arini, lopu arini tabara igo si agoi.

Pitua Tamasa sa Popoa Zerusalema

35 Gua ke agoi na maqota, mu avosia sa zinama te Zihova! 36 Hiera gua
si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Sina zoropo vura ni goi sari mua
tinagotago meke va dodoho pule nigo koari na mua babaere, meke koa gua
koari doduru mua beku variva malederedi meke sina va matei goi sari mua
koburu pude vukivukihi lani koari na mua beku, 37 gua ke kote varigarani
Arau sari doduru mua babaere sapu puta turaṉi agoi, sapu tataru ni meke
sapu kana i agoi. Kote vagi varigara ni Arau pa doduru vasina meke kote

* **16:30** Sa vesi hie si lopu bakala pa Hiburu. Sa iniliri si luli sa binalabala gina ta vagi pa vinekala tata pa zinama Hiburu.

va dodoho igo Arau pa kenudia, meke kote dogoria rini dodoremu. 38 Kote
pitu igo Arau meke va kilasa igo gugua ari barikaleqe sapu barabarata
meke va mate tie, meke pa Qua binugoro meke tinaṉaziri si kote na minate
va kilasa guni nigo Arau. 39 Meke kote vala nigo Arau koari mua babaere,
meke arini kote huara goreni sari mua vahesihesiana beku koari na batu
vetu na batu toqere. Kote vagi pani rini koa goi sari mua poko meke sari
mua patu ṉedala meke va dodoho pani igo. 40 Keke puku tie si kote va raza
nigo rini. Arini kote gona nigo patu meke kubolo nigo vedara. 41 Kote sulu
goreni rini sari mua vetu meke va kilasa igo pa kenu dia ri soku barikaleqe.
Arau kote va noso ia sa mua tinavete maqota, meke lopu kote tabara pulei
goi sari mua babaere. 42 Meke kote malohoro gore sa Qua tinaṉaziri, meke
sa Qua binugoro sapu lulia kono si kote taliri va seu koa goi; kote bule si
Arau meke lopu bugoro.
43 Sina lopu balabala i goi sari rane totoso vaquramu, ba va bugoro Au
tu goi koari na tiṉitoṉa hire, ke kote va raza ni Arau pa batumu gua sapu
taveti agoi, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. Na vegua ke sa
tinavete maqota tu si va somana la nia goi koari na mua tinavete variva
malederedi?

Sa Tuna Vineki si Gua Tugo sa Tinana

44 Doduru tie pu hoke zamani sari zinama tumatumae si kote zama nia
sapu guahe: “Sa tuna vineki si gua tugo sa tinana,” gua. 45 Na hinokara
na tuna vineki tugo sa tinamu si agoi, asa pu kilu ia sa nana palabatu
meke sari nana koburu; meke agoi si hinokara na tasidia tugo ri na tasimu
vineki, arini pu veko pani sari dia palabatu meke dia koburu. Sa tinamu
agoi sina barikaleqe Hitaiti meke sa tamamu si na tie Amoraiti. 46 Sameria
si na tasimu vineki kenuna, asa pu koa turaṉi sari tuna vineki la gua pa kali
gedemu. Meke sa tasimu vineki mudina pu koa turaṉi sari tuna vineki pa
kali mataomu* si e Sodomu. 47 Ene gua pa dia siraṉa si agoi meke doṉo luli
goi sari dia tinavete variva malederedi, ba koari doduru mua hahanana si
kaleana holani tu goi si arini. 48 Hinokara gua sapu toaqu si Arau, zama
vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, sa tasimu vineki, se Sodomu meke sari
na tuna vineki si lopu taveti gua sapu taveti agoi meke sari tumu vineki.
49 Ego hierana sa sinea tanisa tasimu vineki Sodomu: Asa meke sari tuna
vineki si va titie hola, henahena va hola meke lopu galagala; lopu tokani
rini sari pu malaṉa meke loke gedi. 50 Vahesi puleni si arini meke taveti
rini sari tinavete variva malederedi pa Kenuqu. Gua ke huara pani Arau,
gua mo sapu dogoria goi. 51 Sari sinea te Sameria si nomana hola; ba
kukuruna tamugoi si lopu kamoa sa. Sari tiṉitoṉa kaleadi sapu taveti goi
si hola nia sapu tadirini, meke sari tiṉitoṉa variva malederedi sapu taveti
goi si hola nia sapu tadirini, meke sari tasimu vineki si guana toṉotodi mo
totoso va padapada lani sapu taveti goi. 52 Ke mamu kurekure si agoi, ura
ele va sosode ia goi sapu sa vinakilasa tanisa tasimu vineki si pada pude
hiteke gore; sina sari mua sinea si kaleana holani sapu tadi kasa, ke doṉo
guana leana hola nigo rini si agoi. Ke mu kurekure si agoi, mamu palekia
sa mua kinurekure, ura la agoi meke va leana pani sari tasimu vineki.

Sodomu meke Sameria si Kote Tava Kuri Pule

53 Gua ba, kote veko pulei Arau sari tinagotago te Sodomu meke tadi
tuna vineki meke te Sameria meke tadi tuna vineki, meke gua tugo sari
tinagotago tamugoi Zerusalema, 54 pude mu kurekure ni sari doduru

* **16:46** Kali mataomu be tia la pa kali gasa rimata.

kinaleana pu taveti goi sapu guana doṉo va hiteki sari kinaleana tadi kasa. 55 Ke sari tasimu vineki, Sodomu meke sari tuna vineki, meke Sameria meke sari tuna vineki, si kote bokaboka gua pule pukerane si arini; meke agoi meke sari tumu vineki ba kote bokaboka gua pule tugo pukerane. 56 Koari na rane sapu tava lavata agoi si lopu hite hoke poza ia goi se Sodomu, sa tasimu vineki, 57 sipu lopu ele ta poho sari mua hahanana kaleadi. Gua ba, korapa va sisire nigo ari na tie pa Edomu meke sari doduru turaṉana meke sari tie pa Pilisitia meke doduru ari kasa pa varikalimu pu hakohako nigo. 58 Kote vagia goi sa vinakilasadi ri na mua kinaleana meke sari mua tinavete variva malederedi, zama vura gua si Arau Zihova.

Sa Vinariva Egoi sapu Koa Hola

59 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Arau kote va tana igo gua sapu garomu, sina agoi ele kilu ia sa Qua vina tatara totoso seke ia goi sa vinariva egoi. 60 Gua ba kote balabala ia Rau sa vinariva egoi sapu tavete ia Rau koa goi koari na rane sapu vaquramu si agoi, meke kote tavete ia Rau si keke vinariva egoi koa goi sapu koa hola. 61 Meke kote balabala i goi sari mua hahanana meke kurekure ni totoso va kamoi goi sari tasimu vineki, sarini pu kenudi koa goi meke sapu mudidi koa goi. Kote vatu ni Rau koa goi si arini guana tumu vineki, ba lopu koasa laena sa Qua vinariva egoi koa goi. 62 Gua ke kote tavetia Rau sa Qua vinariva egoi koa goi, meke kote tumae nia goi sapu Arau se Zihova. 63 Meke totoso taleoso nigo Arau si agoi koari doduru pu taveti goi, si kote balabala si goi meke kurekure meke lopu kote tukele pule ia goi sa ṉuzumu sina kote pamaṉa hola mua si goi, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.’ ”

17

Sa Parabolona sa Huda Vaeni meke Karua Atata

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, mu tavetia si keke vivinei mamu la tozi nia sa butubutu Izireli sa parabolo hie. 3 Mamu zama guahe koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Keke atata nomana sapu ṉiṉira hola tatapuruna, meke gele meke doṉo lea kaluna si kamo la pa Lebanoni. La moku vagia sa si keke lihona sa huda sida pa batuna; 4 moku vagia sa meke paleke taloa nia sa, la koasa popoa tadi tie holuholu, vasina lete ia sa koasa vasileana tadi na tie hata likakalae pa votiki popoa pude holuholuni.

5 Vagi sa si kaiqa kiko pa mua popoa meke vekoi sa pa pepeso masuruna. Meke lete ia sa vasina sapu koa va leana ia kolo guana huda pa taqele ovuku. 6 Meke toqolo si asa meke evaṉae na huda vaeni. Sari lelaṉana si araha pepeka meke taliri pule la koasa, ba sari karosona si pa kauru pepeso. Ke evaṉae na huda vaeni si asa meke sari lelaṉana si elo va leana.

7 Ba koa nana pule si keke atata nomana sapu ṉiṉira tatapuruna meke doṉo lea kaluna. Ego sa huda vaeni hie si koa si asa koasa vasina ta lete sa meke garunu lani sa sari karosona koasa atata hie meke nadoro lani sari lelaṉa koasa pude vagi kolo. 8 Ba ele ta lete mo si asa pa pepeso masuruna vasina sapu koa va leana ia na kolo pude boka toqolo, lelaṉa, ari vuana si asa, meke evaṉae na huda vaeni tolavaena.’

9 Mu zama la guahe koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Vea, kote boka toa valeana sia? Lopu kote ta rabutu palae sia meke ta vagi palae vuana pude mani harahara? Doduru sapu tuvulu vaqura si kote harahara. Lopu kilu na tie ṉiṉirana babe soku tie pude rabutu pania.

10 Pude ta lete rizu sa, si kote toa tugo sia? Lopu kote harahara taloa pana
raza ia sa givusu pa kali gasa rimata? Lopu kote harahara mo pa vasina
noma sage sia?’ ”

Tava Bakala sa Parabolo

11 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 12 “Mu zama la guahe koasa
butubutu va karikarina hie, ‘Vea, lopu tumae nia gamu sapu zama nia sa
parabolo hie?’ Mu tozini: ‘Sa baṉara pa Babiloni si la pa Zerusalema meke
paleke taloa nia sa sa baṉara meke sari koimata pa Ziuda, meke turaṉa
pule lani sa pa Babiloni.* 13 Vagi ia sa si keke ri kasa koasa tuti baṉara
meke tavete ia si keke vinariva egoi koa sa, meke va tokotokoro ia sa. Vagi
taloani tugo sa sari na palabatu koasa popoa, 14 ke sa butubutu baṉara
si malohoro gore, lopu boka tekulu sage pule, sina toa mo si arini koasa
kinopuna sa vinariva egoi tanisa. 15 Ba sa baṉara si va gugue la koasa
meke garunu la nia si keke puku tie pa Izipi pude la vagi hose meke na
qeto minate. Vea kote boka si asa? Asa pu tavete gugua asa si vea, boka
ta harupu nia sa? Boka seke ia sa sa vinariva egoi meke boka ta harupu
nana?
16 Hinokara gua sapu toaqu si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa
Baṉara, sapu kote mate si asa pa Babiloni, koasa popoa tanisa baṉara sapu
vekona si asa koasa habohabotuana baṉara. Asa sa baṉara sapu sa nana
tinokotokoro sapu ta veko palae meke sa nana vinariva egoi sapu ta seke.
17 Pana la sa baṉara pa Babiloni meke la rapata pa Zerusalema si lopu kote
boka la toka nia Pero meke sa nana qeto minate lavata si asa, totoso va
tomotomo lania pepeso ri na kana sa kali goba pude haele nuquru meke
totoso taveti rini sari na vasina vari variperana pa vari likohaena sa goba
pude va mate soku tie. 18 Na sekea sa sapu tokotokoro nia sa meke gua
tugo sa vinariva egoi sapu tavetia sa. Taveti sa sari doduru tiṉitoṉa hire
meke kamahire lopu kote boka govete si asa.
19 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Hinokara gua
sapu toaqu si Arau, kote va gore la nia Arau pa batuna sa tinokotokoro
pa Pozaqu sapu kilua sa meke sa Qua vinariva egoi sapu sekea sa. 20 Kote
ivara nia Rau sa Qua vaqara meke saputu vagia si asa koasa Qua sipata.
Kote turaṉa la nia Rau pa Babiloni meke vasina kote pitu ia Rau si asa
sina lopu kopu nia sa sa nana vina tatara koa Rau. 21 Doduru nana tie
varipera si kote govete na hoqa koasa vedara meke sarini pu toa si kote
ta hurakatae koasa givusu. Gua, meke kote tumae nia gamu sapu Arau
Zihova si ele zama.’ ”

Sa Vina Tatara te Tamasa

22 “ ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Arau telequ kote la vagia
pa batu uluna sa huda sida si keke lihona meke la lete ia; kote moku vagia
Rau sa liho vaqura pa batu uluna meke la lete ia koa keke toqere sapu
ululu hola koari doduru. 23 Koari na toqere ululudi pa Izireli kote la lete ia
Rau; kote ari lelaṉana meke ari vuana meke evaṉae na huda sida leleana
hola. Soku votivotiki kurukuru si kote la tavete vori vasina; kote koa aqoro
dia koari na lelaṉana. 24 Doduru hudahuda pa popoa kote tumae nia sapu
Arau va gore ia sa huda ululuna meke sa huda pepekana si va ululu ia
Rau. Sa huda sapu buma va leana si va popa ia Rau meke sapu popana si
va toa va leana ia Rau.
Arau Zihova si ele zama, meke na kote tavetia Rau.’ ”

---

* **17:12** 2 Baṉ 24:15-20; 2 Koron 36:10-13

18

Hopeke Lalaeni Nada Tinavete

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Nasa si guni nia gamu
na tinoni totoso zama nia gamu sa zinama tumatumae hie pa guguana sa
popoa Izireli:*
‘Sari tamadia si hena vua huda kubolodi,
meke sari koburu si gagarikana livodi,’ gua?
3 Gua sapu hinokara toaqu si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa
Baṉara, si lopu kote zama pule nia gamu sa zinama tumatumae hie pa
Izireli. 4 Ura sari doduru tinoni sapu toadi si na taqaraudi beto, sari
tamadia meke gua tugo sari koburu, karua beto si Taqaraudi. Sa tie sapu
tavete va sea, si asa tugo si kote mate.
5 Be guana koa nana si keke tie toṉotona
sapu tavetia sapu leana meke toṉoto.
6 Lopu somana henahena si asa koari na hope pa toqere
babe vahesi sari na beku tadi pa Izireli.
Lopu barabarata si asa koa sa barikaleqe tanisa turaṉana
babe puta turaṉa barikaleqe dogoro sidarana.
7 Lopu sekesekei nia sa sa likakalae tanisa keke tie,
ba va pulei sa sari tiṉitoṉa tadi tie sapu tuqei sa totoso va malumu ni
lipulipu sa.
Lopu hiko si asa
ba ponini ginani sa sarini pu ovia
meke va pokoi sa sarini pu dodoho.
8 Va malumu lipulipu la pa tie si asa ba lopu pude tavete poata
babe tepa vagi vina tomo la koari na linipulipu.
Kopu pule nia si asa pude lopu tavete va sea sa limana
meke gotogoto si asa totoso pitu i sa sari tie.
9 Luli sa sari Qua vina turu
meke kopu va leana i sa sari Qua tinarae.
Sa tie asa si na tie toṉotona;
hinokara kote toa si asa,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.*
10 Be guana koa nana si keke nana koburu sapu vari variperana, sapu va
mate tie babe taveti sari hahanana kaleadi, 11 ba sari hahanana kaleadi si
lopu taveti sa tamana;
somana henahena sa tuna koari na beku pa toqere,
baratia sa sa barikaleqe tanisa turaṉana.
12 Ṉoṉovali sa sari pu malaṉa meke loke gedi,
meke hoke hiko si asa.
Sa tinago sapu vagia sa tana votiki tie sapu lipulipu koasa si lopu va pule
ia sa.
Vahesi sa sari na beku
meke taveti sa sari tiṉitoṉa variva malederedi.
13 Lipulipu la pa tie si asa pude vagi va tomo poata meke tepa va noma
poata koari na linipulipu.
Vegua, kote toa sa tie gugua asa? Lopu kaqu! Sina taveti sa sari tiṉitoṉa
variva malederedi hire ke hinokara kote tava mate si asa meke kote telena
ta zutu pule nia sa nana minate.

---

* **18:2** Zer 31:29 * **18:9** Liv 18:5

14 Ba be sa koburu hie si tagoa si keke koburu pule sapu dogori sari na
kinaleana sapu taveti sa tamana, meke vea dogoro gunini sa ba lopu tavete
luli sa:
15 Lopu somana henahena si asa koari na beku pa toqere
babe vahesi sa sari na beku pa Izireli.
Asa lopu baratia sa barikaleqe tanisa turaṉana.
16 Lopu ṉoṉovala ia sa si keke tie
ba be tepa ia si keke tinago tanisa tie pu tepa pude lipulipu koa sa.
Lopu hiko si asa
ba poni ginani sa sari pu ovia
meke va poko i sa sari pu dodoho.
17 Kopu pule nia si asa pude lopu tavete va sea sa limana
Va malumu lipulipu la pa tie si asa ba lopu pude tavete poata
babe tepa vagi vina tomo la koari na linipulipu.
Kopu ni sa sari Qua tinarae meke luli sa sari Qua vina turu.
Asa lopu kote mateni sari sinea tanisa tamana; na hinokara kote toa si asa.
18 Ba sa tamana si kote mate ni sari nana sinea telena, sina vagi likakalae
tanisa turaṉana, hiko si asa koasa tasina, meke taveti sa sapu sea la koari
na tie.
19 Be nanasa guahe si agoi, ‘Na vegua ke lopu somana ta gore nia sa tuna
sari sinea tanisa tamana?’ Ura taveti sa tuna sapu leana meke toṉoto meke
kopu si asa pude kopuni sari doduru Qua vina turu, ke hinokara kote toa
si asa. 20 Sa tie sapu tavete va sea si asa tugo si kote mate. Sa sinea tanisa
tamana si lopu kote somana ta gore nia sa tuna, meke sa tamana lopu kote
somana ta gore nia sa sinea tanisa tuna. Sa laena sa tinoṉoto si kote ta
poni nia sa tie pu koa va toṉoto, meke sa kinaleana si kote ta gore nia tugo
sa tie kaleana.*
21 Ba be sa tie kaleana si kekere koari doduru kinaleana sapu taveti sa
meke kopu ni sa sari Qua vina turu meke taveti sa sapu leana meke toṉoto
si hinokara kote toa si asa; na lopu kote mate si asa. 22 Lopu keke ri na
kinaleana sapu taveti sa si kote ta zutu nia sa. Sina tavete va leana si asa
ke kote toa si asa. 23 Vea, qetu nia Rau sapu mate sari tie kaleadi? zama
vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. Lokari, ba qetu hola si Arau totoso
kekere si arini koari na dia tinoa na hahanana kaleadi.
24 Ba pana kekere sa tie toṉotona koari nana hahanana toṉotodi meke
podalae taveti sa sapu variva malederedi, sapu hoke taveti sa tie kaleana,
si vea kote toa sia? Lokari! Lopu keke ri nana tinavete leadi si kote ta
balabala. Koa gua sapu lopu kopu ni sa gua sapu leana ke ta zutu si asa,
meke koa gua koari na tinavete kaleadi sapu taveti sa, si kote mate mo si
asa.
25 Ba zama guahe si gamu, ‘Sa siraṉa te Zihova si lopu leana.’ Mi va
avoso, gamu na butubutu Izireli: Vea, lopu leana sa Qua siraṉa? Vea, lopu
sari mia siraṉa tu si lopu leana? 26 Pude kekere sa tie toṉotona koari
nana tinoṉoto meke podalae tavete va kaleana, si kote mateni tugo sa;
sina tavete va kaleana si asa ke kote mate tugo si asa. 27 Ba pana kekere
si keke tie kaleana koari nana tinavete kaleadi meke taveti sa sapu leana
meke toṉoto, si kote harupia sa sa nana tinoa. 28 Sina gilae si asa koari na
kinaleana sapu taveti sa meke kekere taloa si asa koa rini, si hinokara kote
toa si asa. 29 Gua ba zama sa butubutu Izireli, ‘Sa hahanana vinari pitui te
Zihova si lopu toṉoto.’ Hinokara sapu sari Qua hahanana si lopu toṉoto,
ta butubutu Izireli? Vea, lopu sa mua hahanana tu si lopu toṉoto?

* **18:20** Diut 24:16

30 Kei, gamu pa butubutu Izireli, gua ke Arau kote pitu gamu, kote hopeke
ta viliti sari mia hahanana, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. Mi
hobe! Kekere taloa koari doduru mia tinavete kaleadi; meke kote lopu
hoqa si gamu koari mia sinea. 31 Mi veko pani sari doduru kinaleana
sapu taveti gamu, mi vagia si keke bulo vaqurana meke keke maqomaqo
vaqurana. Na vegua ke kote mate tu si gamu pa butubutu Izireli? 32 Ura
Arau lopu qetu nia sapu pude mate si keke tie, zama vura gua si Arau
Zihova sa Baṉara. Kekere pude mamu toa!”

19

Sa Kinera pa Totoso Talotaṉa

1 “Tavetia keke kinera tana taruqoqo pa guguadi ri na koburu koreo tavia
pa Izireli, 2 mamu zama guahe:
‘Sa tinamu si guana keke laione marilaena
koari na rovana laione!
Eko turaṉi sa sari tuna laione
meke va noma i sa sari na tuna.
3 Keke ri na tuna laione si va noma sage ia sa,
meke evaṉae na laione ṉiṉirana si asa.
Va tumatumae nia hukue
meke pude va mate tie sa.
4 Avoso nia rina butubutu si asa,
meke sipata vagi ia rini pa dia pou.
Rita nia vinetuṉu rini meke turaṉa vagia
meke la pa popoa Izipi.
5 Totoso dogoria sa sapu lopu ta evaṉa sapu rovea sa,
si vagia pule sa si keke ri na tuna laione
meke va tumatumae ia sa pude na laione ṉiṉirana.
6 Ene turaṉi sa sari na laione,
ura na laione ṉiṉiranae bisa kamahire.
Tumatumaena pa hukue si asa
meke pude va mate tie tugo.
7 Huara goreni sa sari dia vasidi ṉiṉiradi
meke ilasi sa sari dia vasileana.
Sa popoa meke sari doduru pu koa pa korapana
si matagutu nia rini sa kurumuna.
8 Meke mae sari na butubutu meke raza ia rini,
sarini pa pinaqaha popoa pa vari likohaena.
Ivara aqa nia rini sa dia vaqara,
meke sipata vagi ia rini pa dia pou.
9 Rita nia vinetuṉu rini meke kave nuquru nia pa bara
meke vagi la nia koasa baṉara pa Babiloni.
Veko la nia rini pa vetu varipusi,
ke lopu ta avoso pule sa kurumuna koari na toqere pa Izireli.
10 Sa tinamu si guana huda vaeni pa mua inuma vaeni
sapu ta lete pa taqele ovuku;
vua katakata si asa meke soku lelaṉana
sina koa pa vasina sapu sokua kolo.
11 Ṉiṉiradi sari lelaṉana,
ṉarodi pude na kolu tanisa baṉara.
Toqolo ululu hola si asa holani sari doduru lelaṉa vaeni.
Ta gilana valeana koari doduru sapu ululu hola si asa,
meke sapu soku hola sari lelaṉana.

12 Ba pa tinaṉaziri si ta rabutu si asa
meke ta gona gore la pa pepeso.
Sa givusu maṉinina pa gasa rimata va popa ia,
meke va hoqa panipani vuana;
sari lelaṉa ṉiṉiradi tanisa si harahara
meke gani na nika.
13 Kamahire si ta lete pa qega si asa,
pa pepeso popana meke memehana.
14 Gania nika si keke ṉati lelaṉa,
meke ta sulu sari na vuana.
Lopu keke ri lelaṉa ṉiṉiradi si koa hola koasa,
sari lelaṉa sapu garodi pude na kolu tanisa baṉara.'
Hie si na kinera tana taruqoqo pude kote kera nia pa haqohaqoana."

20

Sa Hiniva te Tamasa meke sa Vina Kari tadi Tie

1 Pa vina manege puta rane koasa vina lima sidara pa vina zuapa vuahenina sa tinaraovo mami gami, si kamo mae koa rau sari kaiqa koimata tadi tie pa Izireli. Hiva mae dogoro au rini koasa hiniva te Zihova, ke mae habotu si arini pa kenuqu.

2 Meke kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 3 "Tuna na tie, zama la i sari koimata pa Izireli, mamu tozini, 'Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Vea, hiva mae nanasa nia gamu sa Qua hiniva? Hinokara gua sapu toaqu si Arau, lopu kote va malumu gamu Arau pude nanasa nia sa Qua hiniva, Zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.'

4 Vea, agoi boka pitu i? Tuna na tie, agoi boka pitu i? Gua ke mu tozi pule lani koa rini sari tinavete variva malederedi tadi na tiatamadia, 5 mamu zama guahe koa rini: 'Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Koasa rane sapu vizatia Arau se Izireli, si ovulu sage nia Rau sa Limaqu meke tokotokoro la koari na tutina e Zekopi meke va vura pule nau si Arau koa rini pa Izipi. Ovulu sage nia Rau sa Limaqu meke zama guahe si Arau koa rini, "Arau se Zihova sa mia Tamasa."* 6 Koasa rane asa si tokotokoro si Arau koa rini sapu kote vagi vurani Arau si arini pa Izipi meke la pa keke popoa sapu hata vura nia Rau pude tadirini, na pepeso masuruna sapu sokua na ginani na zipale, na leleana holani sa sari doduru popoa. 7 Meke zama si Arau koa rini, "Gamu, mamu hopeke veko pani sari mia kineha variva malederedi sapu emi hiva doṉo la i, mamu lopu va boni puleni gamu koari na beku tadi pa Izipi. Arau se Zihova sa mia Tamasa."

8 Ba va gugue mae si arini koa Rau meke korodia va avoso mae koa Rau. Lopu veko pani rini sari dia beku variva malederedi meke lopu luara pani rini sari na tamasa tadi pa Izipi. Ke zama si Rau sapu kote zoropo vura la nia Arau koa rini sa Qua tinaṉaziri meke va vura la nia sa Qua binugoro koa rini pa Izipi. 9 Ba pa laena sa Pozaqu si lopu gua asa si tavetia Rau, ura lopu hiva tava kurekure si Arau pa mata dia ri na butubutu huporo vasina pu koa arini meke pa kenudia ri kasa pu ele va dogoro pule Nau totoso turaṉa vurani Arau sari butubutu Izireli pa Izipi. 10 Gua ke turaṉa vurani Arau pa Izipi meke vagi lani pa qega. 11 Ponini Arau sari Qua vina turu meke vata gilana ni Arau koa rini sari Qua tinarae, ura sa tie pu va tabei sari na Qua tinarae si kaqu toa.* 12 Meke poni lani tugo Arau koa

* **20:5** Ekd 6:2-8 * **20:11** Liv 18:5

rini sari Qua rane Sabati pude na vina gilagila pa vari korapa mami, pude tumae nia rini sapu Arau Zihova va madi i si arini.*
13 Gua ba va karikari mae koa Rau pa qega sari tinoni pa Izireli. Lopu luli
rini sari Qua vina turu meke kilu i rini sari Qua tinarae, sapu pana va tabei
sa tie si kote toani tugo sa si arini. Va boni pani rini sari Qua rane Sabati, ke
zama si Rau sapu kote zoropo vura la nia Arau koa rini sa Qua tinaṉaziri
meke va huara pani gedi pa qega. 14 Ba pa laena sa Pozaqu si lopu tavetia
Rau sapu gua asa, sina kote tava kurekure sa Pozaqu pa mata dia rina
butubutu pu dogoria totoso turaṉa vurani Arau si arini pa Izipi. 15 Gua ke
ovulu sage nia Arau sa Limaqu meke tokotokoro pa qega sapu lopu kote
turaṉa lani Arau koasa popoa sapu ele poni la nia Arau koa rini, na pepeso
masuruna sapu sokua na ginani na zipale, sa popoa sapu leleana hola pa
popoa pepeso,* 16 sina lopu hivani rini sari Qua tinarae meke korodia luli
rini sari Qua vina turu meke va boni rini sari Qua Sabati. Ura sari bulo
dia si ele soto va nabu koari na vinahesidi ri na dia beku. 17 Gua ba doṉo
la i Arau meke tataruni meke lopu huara pani babe va mate beto pani pa
qega. 18 Zama i Rau sari dia koburu pa qega, “Lopu luli sari tinarae tadi na
tamamia babe kopu ni sari dia vina turu babe va boni puleni gamu koari
dia beku. 19 Arau se Zihova mia Tamasa; mi kopu ni sari Qua vina turu
mi luli va hiteki sari Qua tinarae. 20 Va hope i sari na rane Sabati, pude
na vina gilagila si arini pa vari korapada. Pude gua si tiqe kote tumae nia
gamu sapu Arau tugo se Zihova mia Tamasa.”
21 Ba sari na koburu si va karikari mae koa Rau. Lopu kopuni rini sari
Qua vina turu, lopu kopu si arini pude luli va hiteki sari Qua tinarae, na
sa tie pu va tabe i si kote toani tugo sa, meke va boni rini sari Qua Sabati.
Ke zama si Arau sapu kote zoropo vura nia Arau sa Qua tinaṉaziri koa rini
meke va vura beto lani koa rini sa Qua binugoro pa qega. 22 Ba tuqe pule
nia Rau sa Limaqu, pa laena sa Pozaqu si tavetia Rau gua sapu kote lopu
tava kurekure si asa pa mata dia ri na butubutu pu dogoria totoso turaṉa
vurani Arau si arini. 23 Meke ovulu sage nia Arau sa Limaqu pa qega meke
tokotokoro sapu kote talahuarae i Arau si arini koari na butubutu meke
hurakatae i koari na popoa,* 24 sina lopu va tabei rini sari Qua tinarae
meke kilui rini sari Qua vina turu meke va boni rini sari Qua rane Sabati.
Sari mata dia si roro mate i sari na beku tadi na tamadia. 25 Ke valani Arau
koari na dia vina turu sapu lopu leanadi meke na tinarae sapu lopu boka
toa ni rini; 26 va malumi Rau pude va boni puleni koari dia vinahesi beku,
sapu vukivukihini rini sari dia koburu kenudi, pude va matagutu i, madi
tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.’
27 Gua ke, tuna na tie, tozini sari tinoni pa Izireli, mamu zama guahe
koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Pa ginugua tugo hie
si paraparaṉa sari tamamia totoso veko pani Au rini si Arau: 28 Totoso
turaṉa nuquru ni Arau koasa popoa sapu tokoro nia Arau pude poni koa
rini meke sipu dogori rini sari toqere ululudi meke huda sapu tale elodi
si vasina tugo si vukivukihini rini sari dia vinariponi; sari vinukivukihi
sapu va gevuruqu si Arau pude bugoro. Va uququ oto huda humaṉa lea
si arini meke zoroponi tugo rini sari dia vinariponi napo vaeni. 29 Meke
zama si Arau koa rini: Nasa sa vasina ululuna pa toqere hie sapu vasina la
gamu?’ Ke sari vasidi ululudi pa toqere si ta pozae Bama* kamo pa rane

* **20:12** Ekd 31:13-17 * **20:15** Nab 14:26-35 * **20:23** Liv 26:33 * **20:29** Sari vasina vahesihesiana beku pa toqere tadi na tie huporo si ta pozae Bama pa zinama Hiburu. Sa mamalaiṉina sa zinama Bama pa Hiburu ginuana si “Vasina la gamu.”

n̲inoroi. 30 Gua ke zama la ia sa butubutu Izireli: ‘Hiera gua si zama nia
Arau Zihova sa Baṉara: Vea kote va boni puleni gamu gua sapu tavetia ri
tamamia meke hata luli rini sari na kineha variva malederedi? 31 Totoso
valani gamu sari mia vinariponi, sapu vukivukihini gamu sari mia koburu
koreo pa nika, si na va boni puleni gamu si gamu koari doduru mia beku
kamo pa rane n̲inoroi. Ke kaqu va malumu gamu Rau pude mae nanasa
nia sa Qua hiniva, gamu na butubutu Izireli? Hinokara gua sapu toaqu si
Arau, zama vura gua Arau Zihova Baṉara, lopu kaqu va malumu gamu
Arau pude mae nanasa nia sa Qua hiniva.
32 Zama si gamu, “Gami si hiva gugua ari kaiqa tinoni pa kasia popoa,
sapu va nabulu la koari na huda na patu.” Ba gua sapu koa pa mia
binalabala si lopu kaqu ta evaṉa.

Va Kilasa meke Variva Taleosae sa Tamasa

33 Hinokara gua sapu toaqu si Arau, zama vura gua si Arau Zihova
Baṉara, si kote baṉarani gamu Rau koasa Limaqu n̲in̲irana meke
nadorona meke sa Qua tinaṉaziri nomana. 34 Koasa Limaqu n̲in̲irana
meke nadorona meke sa Qua tinaṉaziri nomana, si kote turaṉa vurani
gamu Arau koari na butubutu huporodi meke varigara puleni gamu koari
na popoa vasina sapu ta hurakatae la si gamu. 35 Kote turaṉa lani gamu
Rau koasa qega sapu koa varilikohae nia ri na butubutu meke vasina kote
tavete atu nia Arau sa Qua vinari pitui koa gamu. 36 Gua sapu pitu gunini
Arau sari tamamia koasa qega pa popoa Izipi, si gua tugo asa kote pitu
gunini gamu Arau si gamu, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
37 Kote kopu totokoni gamu Rau koasa Qua kolu sepati pude pitu va paqahi
sari pu leadi koari na tie pu kaleadi, meke kote turaṉa lani gamu Rau pude
va tabea sa Qua vinariva egoi koa gamu. 38 Kote va rizu pani Rau koa gamu
sarini pu va karikari na va gugue mae koa Rau. Na kote turaṉa vurani tugo
Arau si arini koari na popoa sapu koa i rini ba lopu kote nuquru la si arini
pa popoa Izireli. Pude mi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.
39 Sapu la gua koa gamu, na butubutu Izireli, si hiera gua si zama nia
Arau Zihova sa Baṉara: Hopeke la gamu, mamu nabulu la koari na mia
beku, gamu doduru! Ba mudina asa si kote va avoso mae si gamu koa
Rau meke lopu kote paraṉa pule ia gamu sa Pozaqu Hopena koari na mia
vinariponi meke na mia beku. 40 Zama vura gua si Arau Zihova Baṉara:
Koasa Qua toqere hopena, sa toqere ululuna pa Izireli, koasa popoa vasina,
si kote nabulu Nau sa doduruna sa butubutu Izireli, meke kote qetuni
Arau vasina. Vasina kote qetuni Arau sari mia vinariponi arilaedi, gua
tugo sari mia vinukuvukihi hopedi. 41 Kote vagi puleni gamu Arau, guana
vina uququ oto huda humaṉa lea totoso turaṉa vurani gamu Rau koari
na butubutu meke varigarani gamu Rau koari na popoa vasina pu ta
hurakatae la si gamu, meke kote hopequ si Arau totoso va dogoro pule Nau
si Arau koa gamu pa mata dia ri na butubutu huporo. 42 Meke kote tumae
nia gamu sapu Arau tugo se Zihova, totoso turaṉa lani gamu Arau pa popoa
Izireli, sa popoa sapu tokotokoro nia Arau meke ovulu sage nia sa Limaqu
pude vala nia koari na tamamia. 43 Vasina kote balabala pulei gamu sari
mia hahanana meke doduru sapu taveti gamu sapu va boni gamu si gamu,
meke kote hakohako puleni gamu sari doduru kinaleana sapu taveti gamu.
44 Kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova, totoso va tana valeana
gamu Arau pa laena sa Pozaqu meke lopu koari na mia hahanana kaleadi
meke tinavete seadi, kei gamu na butubutu Izireli, zama vura gua si Arau
Zihova sa Baṉara.’ ”

Sa Nika pa Kali Matao

45 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 46 “Tuna na tie, taliri, mamu
tia la pa kali matao.*
Tarae la koari pa kali matao, mamu korokorotae la koari na hudahuda
pa soloso koari popoa pa kali matao. 47 Zama guahe koari na hudahuda
pa kali matao: ‘Mi Avosia sa zinama te Zihova. Hiera gua si zama nia e
Zihova sa Baṉara: Arau si nama pude va katu nigo nika si agoi, meke kote
sului Arau sari doduru mua huda, be popadi babe toadi. Sa huruṉuna sa
nika si lopu kote boka tava mate, meke doduru vasina pa kali gede meke
matao si kote va nonoga ia sa ṉadana sa. 48 Doduru tie kote dogoria sapu
Arau Zihova si va katua; na lopu kote boka tava mate.’ ”
49 Meke zama si rau, “Ba Zihova Baṉara! Vari zama nau rini si arau,
‘Vea, lopu vivinei pa parabolo sia?’ gua.”

21

Sa Vedara te Zihova

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, taliri, mamu
tia la pa Zerusalema, mamu korokorotae nia sa Zelepade. Mu va balau
ia sa popoa Izireli, 3 mamu zama la guahe koasa: ‘Hiera gua si zama
nia e Zihova: Arau kana gamu si gamu. Kote lobusu vagia Rau sa Qua
vedara koasa nana vovoina meke seke pani koa gamu saripu leanadi meke
kaleanadi, sari karua beto. 4 Sina kote va matei Arau saripu leanadi meke
kaleanadi, ke sa Qua vedara si kote ta vagi vura pa nana vovoina meke ta
seke la koari doduru pa kali gede kamo koari pa kali matao. 5 Meke kote
gilana betoi ri doduru tie sapu Arau Zihova si ele vagi vura nia pa nana
vovoina sa Qua vedara; na lopu kote ta veko pule la vasina si asa.’
6 Gua ke mu silava, tuna na tie! Silava pa kenu dia, na sigiti bulomu
meke noma hola sa tinalotaṉa. 7 Pana nanasa igo rini, ‘Na vea ke silava
si agoi?’ gua, si mu olaṉa guahe, ‘Sina korapa mae sa inavoso. Doduru
bulo si kote kolo palae pa minatagutu meke doduru lima si kote malohoro
mate; doduru maqomaqo si kote malohoro meke doduru tuṉutuṉu si kote
neneqara.’ Na korapa mae sia! Meke na hinokara kote ta evaṉa si hie,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.”
8 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 9 “Tuna na tie, korokorotae,
mamu zama guahe, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova:
Na vedara, na vedara,
tava ṉaru meke tava ṉedala.
10 Tava ṉaru nama pude seke,
tava ṉedala, meke malakapi toa!
Vea, mada qetuqetu nia sa kolu binaṉara tanisa tuqu, se Ziuda? Sa
vedara kote sekei sari doduru kolu gugua asa.
11 Sa vedara si kamo nana totoso pude tava ṉedala,
pude ta tuqe vagi pa lima;
ele tava ṉaru si asa meke tava ṉedala,
tava nama ponia sa lima tanisa tie seke.
12 Tuna na tie, mu kabo vura, mamu uui,
ura na huhuku la koari na Qua tinoni sia;
na huhuku la koari na koburu tavia pa Izireli.
Ta gona la koasa vedara si arini
somana la koari na Qua tinoni.
Ke mu pohari raqaraqamu pa tinalotaṉa.

---

* **20:46** Kali Saoti.

13 Na pinodepodeke si hinokara kote kamo mae. Ke vegua kote hoda la
sa kolu binaṉara te Ziuda, be ta seke si asa pa vedara? zama vura gua si
Arau Zihova sa Baṉara.’
14 Ke tuna na tie, mu korokorotae,
mu popoharani sari limamu.
Mani seke karua totoso sa vedara,
babe ṉeta totoso tu.
Na vedara tana seke bisa,
na vedara tana seke va eoṉo,
si kote raza mae pa doduru vari kalina.
15 Pude kote malohoro gore pa minatagutu sari bulodia,
meke kote soku si hoqa,
ke va nama ia Arau sa vedara pude seke
koari doduru sasada.
Ura na ta tavete pude malakapi guana kapi,
meke ta tuqe si asa pude seke va mate.
16 Agoi na vedara, mu seke la pa kali matao,
beto si la pa kali gede,
pavei mo sapu tia la sa livo vedara.
17 Arau ba kote popohara ni Limaqu,
pude va betoa sa Qua tinaṉaziri.
Arau Zihova si ele zama.”

Sa Vedara Tanisa Baṉara pa Babiloni

18 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 19 “Tuna na tie, gasi vura ni si
karua siraṉa tana vedara tanisa baṉara pa Babiloni pude ene i. Karua beto
si kote topue vura pa keke popoa. Tavetia si keke gila koa ia kubekubere
pozapoza koasa vari pazana la koasa vasileana lavata. 20 Va turu ia si keke
gila koa ia pozapoza koasa siraṉa tanisa vedara tanisa baṉara pa Babiloni
pude la raza pa Raba sapu tadi na tie Amoni meke keke pule si pude la
raza pa Ziuda meke sa vasileana Zerusalema sapu ta gobana.
21 Na kote noso sa baṉara pa Babiloni koasa vari pazana sa siraṉa, koasa
vasina sapu paqaha rua sa siraṉa, pude hata ia pavei kote kekere la: Kote
mudumudukeda si asa, kote nanasi sa sari nana beku, kote viliti sa sari
berodi ri na kurukuru sapu tava vukivukihi. 22 Pa lima mataona kote goto
sa mudumudukeda pude kekere la pa Zerusalema si asa. Vasina kote va
nama ni sa sari na dekuru nomadi pude raza va huara nuquru i sari sasada
pa goba, pude tozia sa zinama pude seke, pude va kabo ia sa kinukili pude
varipera, pude koa vari likohae nia pude rapatia, meke tomotomo lania
sa pepeso pa kali goba pude haele nuquru pa korapana. 23 Kote guana
inavoso kokoha koarini pu tavete vinariva egoi koasa baṉara pa Babiloni,
ba asa kote tozini sari dia sinea meke raovo taloani.
24 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: ‘Koa gua sapu
gamu telemia balabala vagi sari mia sinea koari na mia vina gugue, ke va
vura i gamu sari mia tinavete va kaleana koari doduru pu taveti gamu,
sina gamu taveti si hire ke kote ta raovo taloa si gamu.
25 Kei, agoi na koburu tavia kaleanamu pa Izireli, sa mua rane si ele
kamo, sa mua totoso pude tava kilasa si ele kamo, 26 hiera gua si zama
nia Arau Zihova sa Baṉara: Vagi pania sa hade batu, va rizu ia sa toropae
baṉara. Na lopu kote gugua pukerane sia: Sarini pu koa va pepekae si kote
ta ovulu sage meke sarini pu ta ovulu sage si kote tava gore. 27 Tinahuara!
Tinahuara! Kote vata evaṉae nia na tinahuara Arau! Meke lopu kote ta

kuri pule osolae kamo si asa pu kote huara ia; koa sa kote vala nia Arau si asa.’

Sa Vedara meke sari Tie Amoni

28 Tuna na tie, agoi si mamu korokorotae, mamu zama guahe, ‘Hiera
gua si zama nia e Zihova Baṉara pa guguadi ari tie Amoni meke sari dia
zinama ṉoṉovala koari na tie Izireli:*
Na vedara, na vedara,
ta lobusu vagi pude seke,
tava ṉedala pude va eoṉo
meke pude malakapi guana kapi!
29 Vea leleadi gua sari dinogodogorae kokohadi
meke sari vinakuvakutae kokohadi pa gugua mia,
ba sa vedara si kote goto pa rua dia
ari tie kaleadi pu kote ta seke,
pu kamo sa dia rane
pu kamo sa dia totoso pude tava kilasa.
30 Veko pule la nia sa vedara pa nana vovoina.
Pa vasina sapu ta kuri si agoi,
koasa popoa tadi na tiatamamu,
vasina kote pitu igo Arau si agoi.
31 Kote zoropo vura nia Arau sa Qua tinaṉaziri koa goi
meke kote siṉo vura nia Rau sa Qua binugoro maṉinina koa goi;
kote vala nigo Arau koari tie bubugorodi,
tie tumaedi pa huhuara.
32 Agoi si kote na huda tana nika,
kote tava zoloro sa eharamu pa mua popoa soti,
meke loke tie kote balabala pule igo;
ura Arau Zihova si ele zama.’ ”

22

Sari Sinea te Zerusalema

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, boka pitu
ia goi sa popoa Zerusalema? Boka pitu ia goi sa vasileana lavata sapu va
zoloro ehara hie? Beto mamu tozi nia pa kenuna sari doduru nana tinavete
variva malederedi, 3 mamu zama guahe: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova
sa Baṉara: Kei, agoi na vasileana lavata sapu va kamo pule nigo tinasuna
koari na vina mate tie pa vari korapamu meke va boni pule nigo koari na
vinahesi beku, 4 agoi si ele zutu pule nigo koari na tie sapu va mate i goi,
meke va boni pule nigo koari na beku sapu taveti goi. La agoi meke va
tata mae ia sa mua rane vinakilasa, meke sa vina betodi ri mua vuaheni si
kamo mo. Gua ke kote la Arau meke tavete guni nigo na keke tiṉitoṉa
variva hegere koari na butubutu meke na vina sisireana koari doduru
popoa. 5 Sarini pu koa tata meke sari pu koa pa seu si kote hegehegere
nigo. Agoi na vasileana lavata sapu ta gilana sa pozamu meke sari mua
tinavete kaleana, agoi pu siṉi igo na kinaleana.
6 Doṉo la sari koburu tavia pa Izireli pu koa koa goi, sa dia ṉiniraṉira si
tavetavete nia rini pude va mate tie. 7 Koa koa goi si arini meke lopu
pamaṉani rini sari tamadia meke tinadia; koa goi si hikoi rini sari tie
karovodi meke ta ṉoṉovala saripu loke tamadia meke sari naboko.* 8 Lopu
pamaṉa ni goi sari Qua likakalae hopedi meke va boni goi sari Qua rane

* **21:28** Zer 49:1-6; Izk 25:1-7; Em 1:13-15; Zepa 2:8-11 * **22:7** Ekd 20:12, 22:21-22; Diut 5:16, 24:17

Sabati.* 9 Koa koa goi sari tie kokohadi sapu edi va mate tie; koa koa
goi sarini pu hoke la henahena koa ri na hope pa toqere meke taveti sari
hahanana variva malederedi. 10 Koa dia koa goi si arini pu puta turaṉi sari
loadi ri tamadia; koa koa goi saripu puta turaṉi sari barikaleqe sapu dogoro
sidaradi, totoso sapu lopu via si arini.* 11 Koa koa goi saripu barati sari
barikaleqe tadi na turaṉadia, meke sari tie sapu eko turaṉi sari barikaleqe
tadi na tudia koreo, meke sari tie pu eko turaṉi sari tasidi vineki, sapu podo
soti rina tamadia. 12 Koa koa goi saripu va tabei sari tinabara golomodi
pude va mate tie; sari tie sapu poni lipulipu meke vagi va hola meke
tagotago ni sari poata arini tadi turaṉadia. Na muliṉi Nau agoi si Arau,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.*
13 Hinokara kote pohara ni Arau sari Limaqu pa tinaṉaziri koari na
vinagi poata lopu toṉotodi sapu taveti goi meke sari ehara sapu zoloro pa
vari korapamia. 14 Vea, kote varane mua babe ṉiṉira sari limamu koasa
rane sapu atu va tana igo Arau? Arau Zihova si ele zama meke na kote
tavetia Rau. 15 Arau kote vari paqahani gamu la koari na butubutu meke
va hurakatae lani gamu koari na popoa; meke kote va kokoi i Rau sari
mia hahanana bonidi. 16 Pana kamo ta zama va gore si gamu koari na
butubutu, si kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova.’ ”

Sa Nika Va Vivia te Tamasa

17 Meke kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 18 “Tuna na tie, sa
butubutu Izireli si guana remoremo koa Rau; doduru arini si guana teni,
ledi, meke na kopa pa nika lerana; guana bonina sa siliva si arini totoso ta
via si asa pa nika lerana. 19 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa
Baṉara: ‘Sina ta evaṉae na remoremo si gamu doduru, ke kote varigara
lani gamu Arau pa Zerusalema. 20 Pa Qua binugoro meke tinaṉaziri si kote
varigarani gamu Arau meke veko gamu pa korapana Zerusalema meke va
katu ni gamu nika, gugua ari tie sapu varigara ni sari siliva, kopa, aeana,
ledi, meke teni pa korapa nika lerana pude va kolo i. 21 Uve, pa Qua
binugoro si kote varigara lani gamu Rau pa Zerusalema meke va katuni
gamu nika meke va kolo gamu. 22 Kote tava kolo si gamu pa Zerusalema
gugua na siliva sapu tava kolo pa nika lerana, pude mi tumae nia gamu
sapu sa binugoro te Zihova si korapa va nonoga ia gamu.’ ”

Sari Sinea Tadi Koimata pa Izireli

23 Meke kamo pule mae koa rau sa zinama te Zihova: 24 “Tuna na tie,
mu zama la ia sa pepeso, ‘Agoi sa pepeso sapu lopu hoqa igo na ruku
babe vasi boboso koasa rane sapu bugoro si Arau.’ 25 Sari koburu tavia
si tavete binalabala kalekaleadi pa korapana sa vasileana lavata, guana
laione sapu kurumuna totoso teuru ia sa sa masa kurukuru; va mate tie
si arini, vagi dia tinagotago meke likakalae arilaedi meke va soku i rini
sari na nabonaboko pa popoa. 26 Sekei ri hiama sari Qua tinarae meke va
boni rini sari Qua likakalae hopedi. Loke vinotikaena koa rini sapu hopena
meke sapu hoborona. Vari totozi nia rini sapu loke vinotikaena sapu via
meke sapu lopu via, meke tukui rini sari mata dia koasa kinopudi ri na
rane Sabati, ke guana tozini rini sari na tie pude lopu pamaṉa Nau, guana
lopu Hopequ si Rau, guana gua asa tavete guni Nau rini.* 27 Sari palabatu
vasileana si guana siki pinomo sapu teuru i sari masadi ri kurukuru. Va
zoloro ehara si arini meke va mate tie pude tagotago dia. 28 Sari sinea hire

* **22:8** Liv 19:30, 26:2 * **22:10** Liv 18:7-20 * **22:12** Ekd 22:25, 23:8; Liv 25:36-37; Diut 16:19, 23:19 * **22:26** Liv 10:10

si va paeri ri nana poropita koari dia dinogodogorae na vinakuvakutae kokohadi. Zama si arini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara’ gua, totoso lopu hite zama gua si Arau Zihova. 29 Sari tiena sa popoa si ṉoṉovala meke hikohiko; naqoti rini sari tie malaṉa meke sapu loke gedi meke lopu va malumu ni tinoṉoto rini sari tie karovodi.

30 Doṉo hata ia Rau si keke tie koa rini sapu kote boka kuri pule ia sa goba meke boka turu pa Kenuqu meke toketoke ponia sa popoa pude Maqu lopu huara ia, gua ba lopu keke si dogoria Rau. 31 Ke kote zoropo vura la nia Rau sa Qua tinaṉaziri koa rini meke huara pani koasa Qua binugoro huruṉuna, va gore pule lani pa batu dia sari doduru pu taveti rini, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.”

23

Karua Tamatasi Vineki Barabaratadi

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, koa dia si karua barikaleqe sapu keke mo tinadia. 3 Ta evaṉae na maqota sari karua pa popoa Izipi, meke sa tinavete tana maqota si tavetia ri karua podalae tu vineki vaquradi. Pa popoa asa si taṉitaṉini rini susudi meke podalae vagi tie sari karua. 4 Sa kenuna si e Ohola pozana, meke sa tasina vineki si e Oholiba pozana. Na Taqaraudi sari karua meke podo koreo na vineki sari karua. Ohola si na popoa Sameria meke se Oholiba si na popoa Zerusalema.

5 Podalae nia Ohola sa tinavete maqota totoso korapa Taqarauna tu si asa, meke siṉia hiniva pude vagi babaere si asa, sari varane pa Asiria 6 sapu pokopoko buma, sari qavuna, na koimata, sari doduru tie vaqura arini sapu doṉo leadi meke kokoi pa hose. 7 Va malumu pule nia si asa guana maqota koari doduru tie nomadi pa Asiria meke va boni pule nia koari na beku tadi doduru sapu ehaka hatai sa. 8 Lopu noso nia sa sa tinavete maqota sapu podalae nia sa pa Izipi. Podalae totoso vaqurana si puta turaṉa tie si asa meke taṉitaṉinia rini guni nia tugo na maqota.

9 Gua ke va malumu vala nia mo Rau koari nana babaere, sari tie Asiria, sapu ehaka hata luli sa. 10 Va dodore ia rini, vagi pani rini koasa sari tuna koreo na vineki meke na vedara seke va mate nia rini. Ta evaṉae na pozapoza maqota sapu ta gilana koari na barikaleqe si asa meke na vina kilasa si ta poni nia sa.

11 Dogoria sa tasina vineki, se Oholiba, si gua arini, ba koasa nana tinavete maqota si ehaka hiva hagele meke kaleana hola nia sa sa tasina. 12 Asa ba ehaka ni sari tie Asiria, sari qavuna, na koimata, sari varane koari dia pinokopoko, kobi tie vaqura sapu kokoi pa hose meke doṉo leadi. 13 Meke dogoria Rau sapu asa tugo ba ele va boni pule nia; sapu keke siraṉa mo si lulia ri karua.

14 Ba asa si va hola ia sa sa nana tinavete maqota. Dogori sa sari pikisadi ri na tie pa gobagoba, kinehadi ri na tie Babiloni sapu busabusa ziṉara, 15 na belete si dikuru pa kopete dia meke hadehade batu leleadi; doduru si guana tie koi pa totopili varipera, na kineha tie pa Babiloni tugo. 16 Totoso dogori sa, si ena hiva hageli sa meke garunu la tie paleke inavoso koa rini pa Babiloni. 17 Ke mae sari pa Babiloni koa sa, koasa nana teqe, puta turaṉia rini meke va bonia rini. Mudina sapu ta ṉoṉovala si asa si taliri va seu si asa koa rini meke hakohako ni sa. 18 Totoso hoda la ia sa sa nana tinavete maqota koari ninae tie meke va dodogoro nia sa sa tini dodorena koari tie, si taliri va seu si Arau koa sa pa kinurekure, gua mo sapu taliri va seu si Arau koa sa tasina vineki. 19 Gua ba nono latu sa vinagi hoboro tie

tanisa; na balabala pule i sa sari rane totoso vaqurana si asa, totoso sapu
na maqota si asa pa Izipi. 20 Vasina si hata luli sa sari nana babaere, meke
ehaka pude hagele gugua ari na doṉ'ki meke na hose, 21 Okoro hiva tavete
pulei goi, Oholiba, sari mua tinavete kaleadi totoso vaquramu pa Izipi,
totoso tatasana monimoni rini sari susu vaqura tamugoi meke taṉitaṉinia
rini sa tinimu.”

Sa Vinari Pitui te Tamasa koasa Vineki Mudina

22 “Ego, hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kote va gevuri
Rau sari mua babaere pude kana igo, sarini pu lopu qetuni goi meke kilu
pani, na kote turaṉa maeni Arau koa goi pa doduru vari kalimu, 23 sari pa
Babiloni meke doduru tie pa butubutu Kaladea, sari tie pa Pekodi, meke
pa Soa meke pa Koa, meke doduru tie Asiria, sari tie vaqura sapu doṉo
leadi. Sari doduru arini si na tie koi pa hose, sari na qavuna, na koimata
pa vinaripera, tie koi pa totopili varipera, meke sari tie nomadi. 24 Koari
na tiṉitoṉa varipera si kote atu raza nigo rini, na totopili varipera meke na
totopili susuraṉana meke na kobi tie; kote vagi dia tuturuana pa doduru
vari kalimu turaṉae na lave meke toropae varipera. Kote vala nigo Arau
koa rini pude va kilasa igo, meke kote luli gua pa dia tinarae sa vina kilasa.
25 Sa Qua tinaṉaziri sapu lulia kono si kote va tia atu nia Arau koa goi, meke
kote va kilasa va kaleana igo rini pa binugoro. Kote magu pania rini isumu
meke sari taliṉamu, meke sarini pu koa hola si kote mate pa vedara. Kote
vagi pani rini sari mua koburu koreo na vineki, meke sarini pu koa hola
si kote eoṉo pa nika. 26 Kote va gore pani rini koa goi sari mua poko meke
vagi pani sari mua vinasari patu ṉedala. 27 Ke kote va noso ia Rau koa
goi sari mua hahanana lopu kurekure va dodore la pa tie meke tinavete
maqota sapu podalae ni agoi pa Izipi. Lopu kote doṉo la i agoi sari tiṉitoṉa
hire meke okoro puleni babe balabala pule la ia si pa Izipi.

28 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Arau si nama
pude vala nigo koa rini pu kana i goi, koa rini pu hakohako ni goi meke
koromu liṉana la i. 29 Pa vinari kanai kote va tana guni nigo rini meke
kote vagi pani rini sari doduru mua tinagotago. Kote va dodore igo rini
sapu loketoṉa si paere meke veko pani igo, meke sa kinurekure tanisa mua
tinavete maqota si kote ta dogoro. Sa dodoho lamae meke vagi hoboro tie
lamae 30 va kamo ni goi si gua hire, sina ehaka hiva hageli goi sari butubutu
hire meke va boni pule nigo koari na dia beku. 31 Na ele lulia agoi sa siraṉa
tanisa tasimu vineki; ke kote veko atu nia Rau pa limamu sa nana kapa
vinakilasa.”

32 “Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Kote napo pa kapa tanisa tasimu vineki si agoi,
sa kapa sapu labe meke lohi;
kote koa ia na vina sisire meke ta hegehegerae,
na boka siṉi va leana sa kapa.
33 Kote siṉi igo na ninaponapo meke na tinalotaṉa,
koasa kapa tinahuara,
sa kapa tanisa tasimu vineki, se Sameria.
34 Kote napo ia goi meke va paho toṉoto ia;
kote gona poraka nia goi
meke seke va bakora i sari susumu.
Arau, Zihova sa Baṉara si ele zama.

35 Ego, Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Koa gua sapu
muliṉi Nau goi meke sapu va mudi Au goi, si kaqu vagi ia goi laena sa
mua hahanana tuturue meke sa mua tinavete maqota.”

Pitui Tamasa sari Karua Tamatasi Vineki

36 Zama mae koa rau se Zihova: “Tuna na tie, agoi boka pitui sari Ohola
meke Oholiba? Ego, mamu tozi lani koa rini sari dia tinavete variva
malederedi, 37 ura na barabarata si arini meke na ehara si koa pa lima
dia. Barabarata si arini koari na dia beku; dia koburu si vukivukihi ni
rini, guana ginani tadi na beku sari koburu sapu va podo ni rini koa Rau.
38 Meke hie pule si tavete mae nia rini koa Rau: Pa totoso tugo arini si va
bonia rini sa Qua Zelepade meke sekei rini sari Qua rane Sabati. 39 Koasa
rane tugo sapu vukivukihi lani rini sari dia koburu koari na dia beku si
nuquru la si arini koasa Qua Zelepade meke va bonia rini. Asa sapu tavetia
rini pa Qua Zelepade.
40 Garunu la tie paleke inavoso tugo si arini koari tie pu mae guadi pa
seu, meke totoso kamo rini si huhuve nama sari karua, busai rini sari
matadia meke va sagei rini sari dia vinasari patu n̲edala. 41 Habotu si
arini pa habohabotuana leleana meke na tevolo si pa kenudia sapu veko
nia oto huda humaṉa lea arini meke na oela sapu Taqaraudi.
42 Na vevehedi rina vinarigara tie si koa turaṉani rini; sari tie Sabeani
si ta vagi mae pa qega meke sari tie kumakumana, meke va sageni hokata
rini sari karua tamatasi vineki meke va sageni toropae maqota leleadi rini
sari batudia. 43 Ke zama si Arau pa guguana si asa pu ele kaleqe nia sa
barabarata, ‘Vekoa madi guni nia na maqota si asa, sina na maqota bisa.’
44 Meke puta turaṉi arini sari karua. Gua sapu puta turaṉa maqota sari
tie, si puta turaṉi arini sari karua barikaleqe kaleadi, sari Ohola e Oholiba.
45 Ba ari tie toṉoto kote va hia lani koasa vina kilasa tadi na barikaleqe
barabaratadi meke va mate tiedi, sina na barabaratadi si isara meke na
ehara si koa pa limadia.
46 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Turaṉa mae nia si keke
qeto minate pude mae raza i meke mani holoqoru meke ta hiko gedi. 47 Sa
qeto kote gonani patu meke seke goreni pa vedara; kote la rini meke va
matei sari tudia koreo na vineki meke sulu goreni dia vetu.
48 Ke kote va noso ia Rau sa hahanana maqota koasa popoa, pude madi
va balau sari barikaleqe pude lopu totozi luli gamu. 49 Gamu si kote ta
ene nia sa vina kilasa tamugamu koasa mia hahanana maqota meke kaqu
vagia gamu laena sari mia sinea pa vinahesi beku. Pude gua si kote tumae
nia gamu sapu Arau tugo se Zihova Baṉara.”

24

Sa Raro Nanarana

1 Koasa vina manege puta rane, koasa vina manege puta sidara pa vina
sia vuaheni, si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie,
kubere gore nia sa rane n̲inoroi, sa rane hokara mo hie, sina koasa rane
hie si rapatia sa baṉara pa Babiloni sa vasileana pa Zerusalema.* 3 La
vivinei nia sa parabolo hie koasa butubutu va karikarina hie: ‘Hiera gua
si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Va hake ia sa raro; va hake la nia pa nika
mamu va siṉi nia vasi kolo.
4 Voi la nia pa korapana sari minagumagu masa,
doduru masa ta vizatadi, pa nene meke avara.
Va siṉi nia susuri arilaedi tugo;
5 vagia sa sipi nobokona.
Sutuṉu va leana nia huda sa raro;

* **24:2** 2 Baṉ 25:1; Zer 52:4

va qototo ia,
mamu raro i sari na susuri.
6 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Mani talotaṉa sa vasileana lavata sapu va mate tie,
sa raro sapu nanara ia,
lopu boka ta kapolo palae sari narana!
Va vura tatasa i sari masa na susuri
va vura beto i, lopu vizavizata.
7 Ura sari ehara sapu va zoloro i sa si koa turaṉi mo sa:
na zoloro lani sa pa patu;
lopu zoropo lani sa pa pepeso,
vasina sapu kote boka ta paere koasa kavuru.
8 Pude va gevuru tinaṉaziri meke va tubehe
gua ke vekoi Rau sari eharana sa pa batu patu,
pude mani lopu tava paere.
9 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Mani ta lotaṉa sa vasileana lavata sapu va mate tie!
Arau ba kote sutuṉu va soku ia tugo sa huda.
10 Ke sutuṉu va soku ia sa huda
mamu katua sa nika.
Raro va leana ia sa masa,
heni vala nia pasapasa;
beto mamu va uqui sari susuri.
11 Beto mamu va hakea sa raro kokobana pa nika
osolae maṉini meke lera sa tinina
pude mani kapolo palae sari narana
meke hoqa palae sari bonina.
12 Ba lopu boka tu, vea voriti gua;
sari bonina si lopu boka ta vagi palae,
na nika ba lopu boka ia.
13 Ura sari boni tamugoi si na mua hahanana maqota. Podekia Rau pude va via pani koa goi sari boni, ba lopu hiva tava via pule si agoi osolae hokoto sa Qua tinaṉaziri atu koa goi.
14 Arau Zihova si ele zama. Ele kamo sa Qua totoso pude pitu gamu Rau. Lopu kote aqa si Arau; lopu kote tataru, babe hobe binalabala. Kote ta pitu si agoi koari mua hahanana meke mua tinavete, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.’ ”

Mate sa Barikaleqe te Izikeli

15 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 16 “Tuna na tie, pa keke sineke mo si kote vagi pania Rau si asa sapu tataru hola nia goi. Gua ba lopu kaqu kabo na talotaṉa babe va honi kolomata si agoi. 17 Mamu kuliusu golomo mo; lopu talotaṉa nia sa tie matena. Va hakea sa mua pusi batu, mamu va sagei sari mua sadolo pa nenemu; lopu va paere ia sa isumatamu babe hena i sari ginani tana variva buroi.”
18 Ke tozi ni arau sari tie pana munumunu, meke pana veluvelu si mate mo sa qua barikaleqe. Munumunu pa koivugona si tavetia rau gua sapu ta tozi nia rau. 19 Meke nanasau ri tie, “Boka tozini gami goi na sa laedi sari ginugua hire? Na sa si hiva tozini gami goi?”
20 Meke zama guahe si arau koa rini, “Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 21 Tozi nia sa butubutu Izireli, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Arau si nama pude va boni ia sa Qua Zelepade, vasina sapu balabala ia gamu loke kana si boka huaria, asa sapu qetu nia gamu pude

dogoria meke tataru hola nia. Sari tumia koreo na vineki sapu veko hola
i gamu si kote mate pa vedara, 22 meke kote tavetia gamu gua sapu ele
tavetia Arau. Lopu va paere i sari isumata mia meke lopu henai sari ginani
tadi tie pu koa pa tinalotaṉa. 23 Lopu va gore pani sari pusi batu pa batu
mia meke lopu va gore pani sari sadolo pa nene mia. Lopu kaqu kabo
na talotaṉa si gamu ba kote gore hiteke mo sari tinimia koa gua koari mia
sinea meke kote kabo golomo mo si gamu. 24 E Izikeli si sa mia vina gilagila;
mi tavete lulia gua sapu tavetia sa. Pana ta evaṉa si hie si kote mi tumae
nia sapu Arau tugo se Zihova Baṉara.’

25 Meke agoi, sa tuna na tie, koasa rane sapu kote huara pania Rau, sa
vasina hopena sapu balabala ia rina tie loke kana si boka huaria, sa vasina
hopena sapu qetu nia rini, sa tinolava sapu hiva dogoria na tataru hola
nia rini, sari tudia koreo na vineki sapu koa hola si kote mate pa vedara.
26 Koasa rane asa si kote kamo mae si keke tie govete maena vasina meke
tozini gamu sa inavoso. 27 Pa totoso asa si kote tukelia goi sa ṉuzumu; kote
vivinei si agoi koasa tie asa meke kote podalae zamazama si agoi. Ke kote
na vina gilagila si agoi koa rini, meke kote tumae nia rini sapu Arau tugo
se Zihova.”

25

Sa Kinorokorotae pa Guguana sa Butubutu Amoni

1 Kamo koa rau sa zinama te Zihova:* 2 “Tuna na tie, taliri, mamu tia la
pa Amoni, mamu korokorotae la i. 3 Zama la guahe koa rini: ‘Mi avosia sa
zinama te Zihova Baṉara. Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Sina
qetu si goi totoso tava boni sa Qua Zelepade, meke totoso ta huara gore
sa popoa pa Izireli, meke totoso dogori gamu ta raovo sari tie pa Ziuda,
4 gua ke kote valani gamu Rau pude na tinago tadi na butubutu pa kali
gasa rimata. Kote mae si arini meke tavete dia kinoa meke va turu ipi
pa vari korapa mia; kote henai rini sari mia vuvua meke napoi sari mia
meleke. 5 Sa vasileana lavata pa Raba, si kote evaṉae na popoa duduli
tadi kameli meke sa popoa Amoni si kote na magomagogosoana tadi na
sipi. Pa totoso asa kote tumae nia gamu sapu Arau tugo se Zihova. 6 Ura
hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Sina popohara ni goi sari
limamu meke puza nia nenemu pa pepeso, na qetu sisigiti si goi sina kana
ia goi sa popoa Izireli, 7 ke kote nadoro atu nia Rau sa Limaqu koa goi
meke variponi nigo guana vinagi pa vinaripera koari na butubutu. Kote
kumata pani igo Arau koari na butubutu meke va murimuri pani igo koari
na pinaqaha popoa. Kote huara pani igo Rau, pude mamu tumae nia sapu
Arau tugo se Zihova.’ ”

Sa Kinorokorotae pa Guguana sa Butubutu Moabi

8 “Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: ‘Sina zama guahe sari
pa Moabi meke pa Seira, “Doṉo la, sa butubutu baṉara tadi pa Ziuda si
kamahire si ta evaṉae gugua mo sari doduru butubutu,” gua.* 9 Ke kote
ta rapata sari vasileana te Moabi pu koa pa voloso, sari popoa tolavaedi,
sari Beti Zesimoti, Beolo Meoni, meke Kiriataimi. 10 Kote variponi nia Rau
sa popoa Moabi turaṉae nia sa popoa Amoni, la koari pa kali gasa rimata
pude na dia tinago, pude lopu kaqu ta balabala pule sa popoa Amoni koari

* **25:1** Zer 49:1-6; Izk 21:28-32; Em 1:13-15; Zepa 2:8-11 * **25:8** Ais 15:1 kamo hinia 16:14, 25:10-12; Zer 48:1-47; Em 2:1-3; Zepa 2:8-11

na butubutu baṉara, 11 meke kote tava kilasa koa Rau sa popoa Moabi.
Pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.’ ”

Sa Kinorokorotae pa Guguana sa Butubutu Edomu

12 “Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: ‘Sina tubehe se Edomu
koa sa butubutu Ziuda meke sina sea si asa totoso tavete gua asa si asa,*
13 gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kote va nadoro la
nia Arau sa limaqu koa sa popoa Edomu meke va matei sari nana tie meke
na kurukuru made nene. Kote huara ia Rau, meke podalae pa Temani
kamo pa Dedani si kote mate pa vedara si arini. 14 Kote tubehe ia Rau si
pa Edomu pa limadi ri na qua tinoni pa Izireli. Arini kote tavete la nia koa
sa popoa Edomu gua sapu goto pa Qua binugoro meke tinaṉaziri; madi
tumae nia arini sapu Arau si tubehe, zama vura gua si Arau Zihova sa
Baṉara.’ ”

Sa Kinorokorotae pa Guguana sa Butubutu Pilisitia

15 “Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: ‘Sina sari pa Pilisitia
si va kanakana la koe Ziuda meke va tubehe la pa tinaṉaziri, meke na
seunaena sa dia hiniva pude va huara pania si pa Ziuda,* 16 gua ke hiera
gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Nama si Arau pude nadoro la
nia sa limaqu koari pa Pilisitia. Kote va matei Rau meke huara pani sari
pu koa hola koasa raratana. 17 Kote tavete vura nia Rau sa vina tubehe
nomana koa rini meke va kilasi koasa Qua tinaṉaziri. Pude madi tumae
nia totoso tubehe si Arau koa rini, sapu Arau tugo se Zihova.’ ”

26

Sa Kinorokorotae pa Guguana Taea

1 Pa rane kekenu koasa sidara, koasa vina manege eke vuahenina sa
mami tinaraovo, si zama mae koa rau se Zihova:* 2 “Tuna na tie, sina
zama guahe sari pa Taea pa guguana Zerusalema, ‘Ego, kamahire sapu
eko ta huara sa popoa Zerusalema ke arau si kote tagotago, sa sasada la
koari na butubutu si ta huara, meke sari tukutukuna si ele tukele mae koa
rau. 3 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kei Taea,
Arau kana igo si goi, meke kote turaṉa va soku mae butubutu si Rau koa
goi, kote kekeṉoṉo gua sa kolo lamana sapu turaṉa va kamo soku bogusu.
4 Kote huari rini sari gobana sa vasileana pa Taea meke daku goreni sari
nana vetu hakehakei ululudi; kote sara pani Arau sari na remoremo pude
na patu mo sa doduruna sa popoa. 5 Kote na nusa patu si asa vasina, pude
va neve vaqara habu si asa, ura Arau si ele zama, zama vura gua si Arau
Zihova sa Baṉara. Kote na dia vinagi ari tie varipera tadi na butubutu si
asa. 6 Meke sari vasina veko kinoa rini pa raratana popoa si kote na vedara
la raza i. Gua pude tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova.

7 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Pa kali gede kote
turaṉa mae nia Rau koe Taea se Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni, sa
baṉara tadi na baṉara, meke sari nana hose na totopili varipera, sari tie
koi pa hose meke na qeto minate nomana. 8 Arini si kote tuqe vedara
meke atu huari sari vasileana pa raratana pu koa i gamu; tinavete nama
rapata si kote tavete atuni rini, tomotomo la pepeso pa kali goba pude
haele nuquru pa korapana, meke ovulu sage dia lave pude raza atu gamu.

---

* **25:12** Ais 34:5-17, 63:1-6; Zer 49:7-22; Izk 35:1-15; Em 1:11-12; Obd 1-14; Mal 1:2-5 * **25:15** Ais 14:29-31; Zer 47:1-7; Zol 3:4-8; Em 1:6-8; Zepa 2:4-7; Zak 9:5-7 * **26:1** Ais 23:1-18; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:1-4; Mt 11:21-22; Lk 10:13-14

9 Asa kote totolini sari na dekuru nomadi pude huara i sari sasada pa
goba meke turaṉae dia tiṉitoṉa varipera si kote va hoqai rini sari na vetu
hakehakei ululudi na niṉiradi. 10 Sari nana hose si kote soku hola ke kote
tale kavurumu si goi. Sari mia goba si kote madidiri koari vevehedi ri hose
varipera, totopili susuraṉana meke totopili varipera totoso nuquru si asa
koasa mia sasada, gua ri tie sapu nuquru gua koari na lopa pa goba. 11 Sari
nenedi rina hose kote haqala betoi sari doduru mua siraṉa; kote va matei
sa sari mua tie meke sari mua dedegere niṉiradi si kote va hoqa gorei rini
pa pepeso. 12 Kote vagi pani rini sari mua tinagotago meke paleke taloani
sari mua likakalae arilaedi; kote va hoqa goreni rini sari mua goba meke
huari sari mua vetu leleadi meke gona lani pa kolo hokara sari na patu,
na labete, meke sari remoremo. 13 Kote va nosoa Rau sa kera va vevehe
tamugoi, meke sa lopi hapu si lopu kote ta avoso pule.* 14 Kote tavete igo
Arau pude na patu mo si agoi, vasina pude la neve vaqara sari tie habu.
Lopu kote ta kuri pule si agoi, ura Arau Zihova si ele zama,' zama vura
gua se Zihova sa Baṉara."

15 Hiera gua si zama la nia e Zihova sa Baṉara koa sa vasileana pa
Taea: "Vea lopu kote neneqara na holoqoru sari popoa pa raratana koasa
vevehena sa hinoqa tamugoi, totoso silava sari tie bakoradi meke na eoṉo
si ta evaṉa koa goi? 16 Kote gore koari dia habohabotuana baṉara sari
na koburu tavia pa raratana, veko pani dia poko hade tolavaedi meke va
gorei sari dia poko sapu ta piti va sari koari lozi leleadi. Kote pokopoko
nia rini sa minatagutu meke habotu pa pepeso, neneqara eko mo meke
kote holoqoru nia rini sa hinoqa tamugoi.* 17 Meke kote kabo si arini pa
guguamu agoi meke zama atu guahe koa goi:

'Namu ta huara si agoi, kei na vasileana pu ta gilanana pa popoa pepeso,
na butubutu tie ene pa lamana!
Agoi sa ṉiniraṉira koari na lamana,
agoi meke sari tiena sa mua vasileana lavata;
agoi va mataguti sari doduru pu koa vasina.
18 Kamahire si neneqara sari popoa pa raratana
pa rane sapu hoqa si agoi;
sari na nunusa pa lamana si matagutu totoso ta huara si agoi.'

19 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Totoso guni nigo Arau
na vasileana lavata ta huarana, gugua ari na vasileana lavata sapu loke
tie koa i, meke totoso va kamo atui Arau sari na bogusu pa lamana meke
puzaka atu koa goi sari kolona, 20 si kote turaṉa gore la nigo Arau si agoi
koa rini pu ele gore la pa minate, la somanani sarini pu pukeranedi. Kote
va koa igo Arau pa kauruna sa popoa pepeso, koari popoa ta huaradi
pukerane, koa rini pu ele gore la pa vasina tadi tie matedi, meke lopu kote
pule mae si agoi babe vagia mua lolomo koari tie toadi. 21 Kote va kamo
nigo Arau pa keke minate kaleanana hola meke lopu kote koa si agoi. Kote
hata igo rini ba lopu kote dogoro pule igo, zama vura gua si Arau Zihova
sa Baṉara."*

27

Na Kinera Vari Pomunae te Taea

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 "Tuna na tie, kera nia keke
kinera taruqoqo te Taea. 3 Zama la ia sa popoa Taea, sapu koana pa sasada

* **26:13** Rev 18:22 * **26:16** Rev 18:9-10 * **26:21** Rev 18:21

vura la pa lamana, na tie holuholu si asa koari soku tie koari na raratana
pa seu, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Agoi Taea, si zama guahe,
“Gotogoto sa qua tinolava,” gua.
4 Mua tinoa si koari na kolo bogusu;
sari pu kuri igo na tavete va gotogoto igo.
5 Arini taveti sari doduru mua labete
koari na huda pa Toqere Hemoni;
vagi huda sida si arini pa Lebanoni
pude tavete poni igo dedegere tepe.
6 Na huda oaku pa popoa Basani
si tavete nia qelu rini tamugoi;
na huda saeparasi pa raratana Saeparasi
si tavete nia hatara rini, kadakada nia livo elopaniti.
7 Mua tepe si na poko lineni sapu ta piti va sari koari lozi leleadi, mae
guana pa Izipi
meke asa tugo sa mua pitipiti.
Sari mua ipi kadesi si buma meke pepolo
mae guadi pa raratana pa Nusa Saeparasi.
8 Sari mua tie qelu si mae guadi pa Saedoni meke Avadi.
Kei Taea sari mua tie matazoṉa si tavetavetedi mo pa vaka.
9 Sari kamada mae guadi pa Bibilosi* si koa dia pa vaka
aqa tuvatuvaka.
Doduru vaka pa hebalana meke sari dia tie tavetavete
si hoke atu kapae pa kalimu pude atu vari hobe tinagotago koa goi.
10 Sari tie pa Pesia, Lidia, meke Libia,
si na tie varipera pa mua qeto minate.
Va sigoti rini sari dia lave na toropae koari na mua goba,
arini poni igo sa mua tinolava.
11 Ari tie pa Avadi meke Heleki
si kopu koari mua goba pa vari kalimu;
ari tie pa Qamadi
si koa koari na mua vetu hakehakei ululudi.
Va sigoti rini sari dia lave koari mua goba,
somana vata dogoro nia rini sa mua tinolava sapu gotogoto.
12 Ari pa Tasisi si atu holuholu koa goi sina soku nigo na tinagotago;
atu vari hobei ni rini sari dia siliva, aeana, teni, meke ledi pude vagi dia
likakalae arilaedi koa goi.
13 Ari pa Qurisi, Tubala, meke Meseki si holuholu koa goi; vari hobe ni
rini sari dia pinausu, tiṉitoṉa boronizi pude vagi dia likakalae arilaedi koa
goi.
14 Ari tie pa Beti Toqama si atu vari hobe hose tavetavete, hose varipera,
meke miulu pude vagi dia likakalae arilaedi.
15 Ari pa nusa Rodesi si holuholu tugo koa goi, meke gua tugo sari kasa
pa soku raratana; na livo elopaniti meke huda eboni si vari hobeni rini
koa goi.
16 Ari pa Siria si holuholu koa goi, na soku mua likakalae; poko pepolo,
meke turakoisi,*, poko ta piti va sari koari lozi leleadi, poko lineni, patu
binu meke patu ziṉara rubi si vari hobeni rini koa goi.

* **27:9** Bibilosi si ta pozae Qebala meke koa pa popoa raratana Lebanoni. * **27:16** Turakoisi si buma gua sa kopi pa sagauru pa rane sapu gona rimata.

17 Ari pa Ziuda meke Izireli si holuholu koa goi; na huiti mae guana pa
vasileana Miniti, palava memehena, zipale, oela olive, meke na meresena
oto huda si vari hobeni rini koa goi.
18 Na soku nigo na tinagotago meke likakalae ari laedi, ke holuholu kolo
vaeni se Damasikasi koa goi mae guana pa Heliboni meke na vulu mae
guana pa Zaha.
19 Ari tie pa Dani meke Qurisi koadi pa Uzali si holui sari mua likakalae
arilaedi; na aeana malohorona pude tana vina sari, na pasapasa tana
ginani si vari hobe ni rini.
20 Ari pa Dedani si holuholu baleqete koa goi tana habotu pa hose.
21 Ari pa Arebia[d] meke doduru koburu tavia pa Kedara si atu holuholu
koa goi; na tuna sipi, sipi kokoreo nomadi meke na qoti si vari hobe ni rini
koa goi.
22 Sari tie holuholu pa Siba meke Rama si holuholu koa goi; na pasapasa
sapu leanadi hola meke na soku votivotiki patu n̲edala meke na qolo si
vari hobeni rini koa goi pude vagi sari mua likakalae arilaedi.
23 Sari pa Harani, Kane, Idini, meke sari tie holuholu pa Siba, Asura,
meke Kilimadi si holuholu koa goi. 24 Pa mua maketi si holu vagi dia poko
leleadi koa goi si arini, na poko buma, na poko piti tava sari koari na lozi
leleadi, meke poko tana hatara sapu visoviso meke koa i na iku sapu ta
vuzala va nabu.
25 Sari vaka pa Tasisi*
na paleke poni igo sari mua likakalae leleadi.
Na si̲ni igo na sinura̲na mamatadi
pa korapana sa lamana labena.
26 Sari mua tie qelu na tura̲nigo
koasa kolo bogusu.
Ba sa givusu pa gasa rimata kote va inete igo
pa korapana sa lamana labena.
27 Sari mua tinagotago, likakalae arilaedi tana holuholu,
mua tie tavetavete pa vaka, tie tura̲na vaka, meke tie tuvaka vaka
mua tie holuholu meke tie varipera,
meke doduru sapu koa pa korapa vaka
si kote lodu pa korapana sa lamana labena
koasa rane sapu lodu sa mua vaka.
28 Sari na popoa pa masa si kote hodahodaka
pana gagaemana sari mua tie tavetavete pa vaka.
29 Doduru pu ta̲nini qelu
si kote luara palae vaka;
sari tie tura̲na vaka meke sapu tavetavete pa vaka
si kote turu dia pa masamasa.
30 Kote va ululu i rini sari mamalai̲ni dia
meke kabo igo rini;
kote vuvusu ni kavuru rini sari batudia
meke topili pa eba.
31 Kote neri batu si arini pa guguamu agoi
meke va sage poko baika.
Kote kabo igo rini na ta sigiti maqomaqo dia
meke kote koa talota̲na meke taruqoqo.
32 Meke totoso kabo meke talota̲na nigo rini,
si kote kabo zamazama si arini pa guguamu agoi;

* **27:25** Rev 18:11-19

“Esei si ele lopu kulu gugua sa popoa Taea,
pa korapana sa kolo lamana?”
33 Totoso karovo lamana sari mua likakalae holuholuana,
si va qetui goi sari soku butubutu;
koari mua tinagotago nomadi meke likakalae
si va tagoi agoi sari binaṉara pa popoa pepeso.
34 Ba kamahire si ta huara nigo pa kolo,
pa korapa lamana peava koasa hebalana;
sari mua likakalae holuholu meke mua tie holuholu
si ele lodu turaṉigo rini pa lamana.
35 Sari doduru tie koadi koasa raratana,
si hodahodaka nia sa mua tinasuna;
sari dia baṉara si matagutu hola,
sari isumatadia si doṉo duta.
36 Sari butubutu holuholu si magasa nigo dia;
variva matagutu hola sapu va kamo ia goi
meke lopu kote ta dogoro pule.’ ”

28

Sa Kinorokorotae pa Guguana sa Baṉara pa Taea

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, la tozi nia sa
baṉara pa Taea, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Pa vinahesi pule pa bulomu
si zama guahe si agoi, “Na tamasa si arau;
na habotu pa habohabotuana tamasa si arau
pa korapana sa lamana labena,” gua.
Balabala ia mo agoi sapu gilagilana guana tamasa si agoi,
ba na tie mo si agoi meke lopu na tamasa.
3 Vegua, gilagilana hola nia goi se Daniela?
Loke ginilagilana tomedi si boka paere koa goi?
4 Pa mua ginilagilana meke binokaboka
si va gavori goi sari tinagotago pude mua telemu,
meke va soku i goi sari qolo meke siliva
koari na mua vasina naqiti poata.
5 Pa mua binokaboka pa vinari hobei hinoluholu
si vari tomoni goi sari mua tinagotago,
meke koa gua koasa mua tinagotago
si vahesi pule nia sa bulomu.
6 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Sina balabala ia goi sapu gilagilana si agoi,
gilagilana gua na tamasa,
7 ke kote turaṉa maeni Arau sari na tie karovodi koa goi,
sapu kaleanadi hola koari doduru butubutu;
kote lobusu vurani rini sari dia vedara meke huaria sa mua tinolava meke
mua ginilagilana
meke kote hova ia rini sa mua ṉinedala tolavaena.
8 Kote turaṉa gore la nigo rini pa minate,
meke kote mate va kaleana panigo
pa korapa bulona sa kolo bogusu.
9 Vegua, pa totoso asa si kote boka zama guahe si goi, “Arau si na tamasa,”
gua,
pa kenuna sa tie pu kote va mate igo?

Agoi si na tie mo, lopu na tamasa
pa limadi ri kasa pu kote va mate igo.
10 Kote mate guana tie huporomu
pa limadi ri tie karovodi.
Arau si ele zama,’ zama vura gua se Zihova sa Baṉara.”

Sa Hinoqa Tanisa Baṉara pa Taea

11 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 12 “Tuna na tie, mu taruqoqo
pa guguana sa baṉara pa Taea, mamu zama la guahe koasa: ‘Hiera gua si
zama nia e Zihova sa Baṉara:
Agoi sa kineha tanisa ṉinoṉo,
siṉi igo na ginilagilana meke gotogoto sa mua tinolava.
13 Koamu pa Idini si agoi,
pa inuma te Tamasa;
doduru patu arilaedi si va sari igo si agoi:
patu rubi, topazi, meke na patu emerolo*,
kirisolaiti, onikisi, meke zasipa,
sapaea, turakoisi, meke beriolo.
Sari mua vinasari si ta tavete tugo pa qolo;
va nama ni rini koasa rane sapu ta kuri si agoi.
14 Ta vizatamu si agoi pude na mateana kopu,
gua ke va madi igo Arau.
Koamu pa toqere hopena te Tamasa;
meke ene si goi koari na patu sapu ṉedala guana nika.
15 Loke tinazutumu si goi pa doduru mua tinavete
podalae koasa rane sapu ta tavete si agoi
kamo totoso sapu ta dogoro sa kinaleana koa goi.
16 Sari mua tinavete holuholu pa soku vasina
si turaṉa lani igo pa hiniva va mate tie,
meke tavete va sea si agoi.
Ke kurekure si agoi meke hadu vura nigo Rau koasa toqere te Tamasa,
kei agoi na mateana kopu, hitu vura nigo Rau,
koari na patu sapu ṉedala guana nika.
17 Podalae vahesi pule nia sa bulomu agoi
pa guguana sa mua tinolava,
meke va kaleania goi sa mua ginilagilana
koa gua koasa mua ṉinedala tolavaena.
Ke gona gore la nigo Arau pa popoa pepeso;
meke va guni nigo Rau na kineha kaleana pa kenudi rina baṉara pude
lopu ta keha luli.
18 Koari mua soku sinea meke mua hinoluholu sekesekeidi
si va kaleani goi sari mua vasidi vahesihesiana.
Ke va vura ia Rau si keke nika pa korapamu agoi
meke asa mo gani igo,
meke va evaṉae nigo eba Arau pa pepeso
pa kenudia rini pu doṉo toto atu.
19 Doduru butubutu pu gilana igo
si matagutu nia rini gua sapu ta evaṉa koa goi;

---

* **28:13** Sa patu rubi si ziṉara, topazi si meava guana hakua, emerolo si buma guana karamahi, kirisolaiti si na patu meava, onikisi si na patu gasigasi keoro meke bupara ziṉara, zasipa si ṉedala guana qelasi viana, sapaea si na patu sapu bulu guana lamana peava, turakoisi si buma gua sa kopi pa sagauru pa rane sapu gona rimata, beriolo si buma guana elo kinu.

variva matagutu hola sapu kamo ia goi
meke lopu kote ta dogoro pule.’ ”

Sa Kinorokorotae pa Guguana sa Popoa Saedoni

20 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova:* 21 “Tuna na tie, taliri, mamu
tia la ia si pa Saedoni; mu korokorotae la koasa, 22 mamu zama guahe:
‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Kei Saedoni, Arau kana igo si agoi,
meke kote vagi nia vinahesi Rau sa guguamu agoi.
Kote tumae nia arini sapu Arau tugo se Zihova,
totoso va raza nigo tinasuna Arau si agoi
meke vata dogoro nia sapu Hopequ si Arau pa korapamu agoi.
23 Kote garunu la nia Rau si keke oza koa goi
meke va zoloro nia ehara sari mua siraṉa.
Saripu ta seke va mate si kote hoqa,
koasa vedara sapu koa pa doduru vari kalina sa.
Gua pude tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova.

Kote Ta Mana sa Popoa Izireli

24 Sari na butubutu pu koa pa vari kalina sa popoa Izireli, si lopu kote
vari sigiti guana hiqohiqo rakihi na pelo. Ura na kote tumae nia rini sapu
Arau tugo se Zihova sa Baṉara.
25 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Pana varigara puleni
Arau sari tinoni pa Izireli koari na butubutu vasina pu ta hurakatae la si
arini, si kote va dogoro pule Nau si Arau koa rini sapu na Hopequ si Arau,
gua, pa mata dia rina butubutu. Pude madi koa pa dia popoa soti, sa vasina
sapu poni vala nia Rau koe Zekopi sa Qua nabulu. 26 Kote koa va bulebulei
si arini vasina meke kote kuri dia vetu meke lete dia inuma vaeni; totoso
va kilasi Arau sari butubutu pa vari kalidia pu zama ṉoṉovali, si arini si
kote koa va bulebulei dia. Pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova
sa dia Tamasa.’ ”

29

Sa Kinorokorotae pa Guguadi ri na Tie pa Izipi

1 Pa vina manege puta vuaheni, pa vina manege puta sidara koasa vina
manege rua rane, si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova:* 2 “Tuna na
tie, taliri, mamu tia la ia se Pero sa baṉara pa Izipi, mamu korokorotae la
ia si asa meke sari doduru pa Izipi. 3 Mamu zama la guahe koasa: ‘Hiera
gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Arau kana igo si agoi Pero, sa baṉara pa Izipi,
agoi si na malivi nomana sapu eko mua pa korapana sa mua ovuku.
Zama guahe si agoi, “Sa Ovuku Naelo si taqarau;
arau telequ tavetia pude na qua.”
4 Ba kote rita nigo vinetuṉu Rau asemu
meke va napiti lani pa kapumu sari igana pa mua ovuku.
Kote kave vura nigo Rau koasa ovuku,
turaṉae sari na igana sapu napiti pa kapumu.
5 Kote la veko pani igo Arau pa qega,
agoi meke sari doduru igana.
Kote hoqa la si agoi pa pezarana
meke loke tie kote atu vagi igo babe pudiki igo.

* **28:20** Zol 3:4-8; Zak 9:1-2; Mt 11:21-22; Lk 10:13-14 * **29:1** Ais 19:1-25; Zer 46:2-26

Kote variponi nigo Rau guana ginani
koari na kurukuru pinomo pa pepeso meke kurukuru tapuru pa galegalearane.
6 Meke doduru pu koa pa Izipi si kote tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.*
Agoi si na kuli sapu na kolu hodu tanisa butubutu Izireli. 7 Totoso saputu
vagi igo rini pa lima dia si viqala tu si agoi meke sopele pa ababe dia; totoso
kalavarae si arini koa goi, si moku si agoi meke vari sea i mudi dia.*
8 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Na vedara si kote
paleke mae nia Rau koa goi pude va matei sari mua tie na kurukuru made
nene. 9 Kote ta evaṉae na popoa ta huarana sa popoa Izipi. Gua pude
tumae nia rini sapu Arau se Zihova.
Sina zama guahe si agoi, "Sa Ovuku Naelo si taqarau; na arau tavetia,"
gua, 10 Gua ke kana igo Arau si agoi meke sa mua Ovuku Naelo, ke kote
iliri ia Arau sa popoa Izipi pude na popoa ta huarana meke loke ginugua
leana koa ia, podalae pa Miqidoli kamo pa Asavani, meke seu kamo la
pa voloso pa popoa Kusi. 11 Koari ka made ṉavulu puta vuaheni si loke
tie babe kurukuru kote ene nuquru ia; meke loke tie tugo kote koa ia.
12 Kote huaria Rau sa popoa Izipi pude mani gua ari na popoa ta huaradi,
meke sari nana vasileana lavata si kote koa ta huara meke ivulu ka made
ṉavulu puta vuaheni. Meke kote va talahuarae i Arau sari pa Izipi koari
na butubutu meke va hurakatae i koari na pinaqaha popoa.
13 Gua ba hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Pa vina betona sa
made ṉavulu puta vuaheni si kote varigara puleni Arau sari tie Izipi koari
butubutu sapu ta hurakatae la si arini. 14 Kote turaṉa pule maeni Arau pa
tinaraovo meke va pule lani pa Izipi Ulu, pa popoa tadi tiatamadia. Kote
na butubutu baṉara hite mo si asa vasina. 15 Kote asa sa butubutu baṉara
hitekena koari doduru meke lopu kaqu va sage pule nia si asa koari kaiqa
butubutu pule. Kote va malohoro pani ia Arau si asa meke lopu kaqu ṉati
hiniva puleni sa sari kaiqa butubutu pule. 16 Izipi si lopu kaqu raṉe pule
ia ari tinoni pa Izireli ba kote va nonoga pule ia Izireli sa dia sinea sapu
taliri la si arini koa sa pude hata tinokae koa sa. Meke kote tumae nia rini
sapu Arau tugo se Zihova Baṉara.'"
17 Pa vina hiokona zuapa vuaheni, pa sidara kekenu koasa rane kekenu,
si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 18 "Tuna na tie, turaṉa la
nia e Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni, sa nana qeto minate pa keke
vinaripera mamatana pa Taea; doduru batu si golu meke sari avara dia
si gulata beto. Ba lopu ta pia si asa meke sa nana qeto minate totoso
razaia sa sa popoa Taea. 19 Gua ba hiera gua si zama nia Arau Zihova
sa Baṉara: Sa popoa Izipi si kote variponi la nia Rau koe Nebukaneza,
sa baṉara pa Babiloni, meke asa kote paleke taloani sari nana tinagotago.
Asa kote pudiki meke zalo pania sa popoa, guana tinabara tanisa nana qeto
minate. 20 Poni la nia Rau sa popoa Izipi koasa, guana nana pinia koari
nana minabo sina tavetavete poni Au sa meke sa nana qeto minate, zama
vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
21 Koasa rane asa si kote va ṉiṉira pule ia Rau sa butubutu tie Izireli,
meke kote tukelia Rau sa ṉuzumu agoi Izikeli pude ta avoso si agoi koa
rini. Pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova."

30

Kote Va Kilasia Zihova sa Popoa Izipi

* **29:6** Ais 36:6 * **29:7** 2 Baṉ 18:21

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, mu korokorotae,
mamu zama guahe: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Kabo, mamu zama guahe,
“Kei, kote kamo mo sa rane.”
3 Ura sa rane si tata,
sa rane te Zihova si tata,
na rane opoadumu ia na lei,
na totoso tasuna tadi na butubutu.
4 Na vedara si kote mae raza pa Izipi,
meke na tinasigiti si kote kamo koe Itiopia.
Totoso hoqa pa Izipi saripu ta seke,
si kote ta paleke taloa sari tinagotago tanisa
meke sa sinokirae tanisa si kote ta huara palae.
5 Sari pa Itiopia meke Libia, Lidia, meke doduruna sa popoa Arebia, meke
sari doduru Qua tinoni pu somana koasa popoa vinariva egoi si kote hoqa
turaṉae koe Izipi koasa vedara.
6 Hiera gua si zama nia Arau Zihova:
Sari baere te Izipi si kote hoqa,
sa nana ṉiniraṉira sapu vahesia sa si kote noso.
Podalae pa Miqidoli kamo pa Asavani
si kote hoqa koasa vedara,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
7 Kote ta huara si arini,
somanae koari popoa ele ta huaradi,
meke sari dia vasileana lavata si kote koa
somanae koari vasileana lavata sapu ivuludi.
8 Pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova
totoso sulu ia Rau si pa Izipi
meke doduru pu toka nia si tava mate.
9 Koasa rane asa si kote garunu taloa tie paleke inavoso si Arau pa vaka,
la pa Itiopia pude va matagutu ia koasa nana kinoa va leana. Na tinalotaṉa
na tinasigiti si kote kamo koa rini pa rane tinahuara te Izipi, ura na kote
hinokara kamo sia.
10 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Kote va kokoi i Rau sari qeto minate te Izipi
koasa limana e Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni.
11 Asa meke sa nana qeto minate, sapu kaleanana hola koari doduru
butubutu,
si kote ta turaṉa mae pude huara ia sa popoa.
Kote lobusu vagi rini sari dia vedara pude raza ia si pa Izipi
meke va siṉi nia tie ta sekedi sa popoa.
12 Kote va popai Rau sari na tototo lo pa Ovuku Naelo
meke holuholu la nia koari na tie kaleadi sa popoa;
pa lima dia ri na tie pa votiki popoa
si kote huara ia Rau sa popoa meke sari doduru tiṉitoṉa pa korapana.
Arau Zihova si ele zama.
13 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara,
kote huari Arau sari na beku
meke va noso i sari na kineha pa Memipisi.
Lopu kote koa pule ia na koburu tavia si pa Izipi,
meke kote va matagutu ia Rau sa doduruna sa popoa.
14 Kote huaria Rau si pa Izipi Ulu,
sulu pania si pa Zoani,

meke va kilasia si pa Tibesi.
15 Sa Qua tinaṉaziri si kote zoropo la nia Rau pa Pelusimu,
sa popoa ṉiṉirana pa Izipi;
meke va betoa sa tinagotago pa Tibesi.
16 Kote va katu nia nika Rau sa popoa Izipi;
Pelusimu si kote pekutu lamae pa tinasigiti,
Tibesi si kote ta raza meke hoqa pa vinaripera;
meke Memipisi si kote koa matagutu doduru rane.
17 Ari tie vaqura pa Heliopolisi meke Bubasiti
si kote hoqa pa vedara,
meke sari vasileana lavata si kote ta raovo.
18 Kote huporo sa rane pa Tapanesi
totoso moku ia Rau sa ioki[d] pa Izipi;
vasina kote noso sa nana ṉiniraṉira sapu vahesia sa.
Kote opoadumu ia na lei si asa,
meke sari nana vasileana hitekedi si kote ta raovo.
19 Ke kote va kilasia Rau sa popoa Izipi,
pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.’ ”

Sa Ṉiniraṉira Tanisa Baṉara pa Izipi si Ta Kumata

20 Pa vina manege eke vuaheni, pa sidara kekenu, koasa vina zuapa rane,
si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 21 “Tuna na tie, ele moku ia Rau
sa limana e Pero sa baṉara pa Izipi. Lopu ta pusi sa limana pude salaṉa
babe ta hade va sigoto pude tuturei ṉiṉira pude taṉini pule vedara. 22 Gua
ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kana ia Rau se Pero, sa
baṉara pa Izipi. Na kote moku betoi Arau sari karua limana, sapu leanana
meke sapu ele mokuna, meke va hoqa ia sa vedara pa limana. 23 Kote
va talahuarae i Arau sari tie Izipi koari na butubutu meke hurakatae lani
koari na pinaqaha popoa. 24 Kote va ṉiṉira i Arau sari limana sa baṉara
pa Babiloni meke vekoa sa Qua vedara pa limana sa, ba kote mokui Rau
sari limana e Pero, meke kote silava si asa pa kenuna sa nana kana, guana
tie bakorana meke tata mate. 25 Na kote va ṉiṉira i Arau sari limana sa
baṉara pa Babiloni, ba sari limana e Pero si kote sigoto pa kalina sa. Totoso
vekoa Rau sa Qua vedara pa limana sa baṉara pa Babiloni meke seke nia
sa pa popoa Izipi, si kote madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova. 26 Kote
va talahuarae i Arau sari tie Izipi koari na butubutu meke hurakatae lani
koari na pinaqaha popoa. Pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.”

31

Ta Padapada La koasa Huda Sida sa Popoa Izipi

1 Pa vina manege eke vuaheni, pa vina ṉeta sidara koasa rane kekenu,
si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, mamu la zama
guahe koe Pero sa baṉara pa Izipi meke sari nana tinoni:
‘Koe sei boka ta padapada la sa mua binaṉara tolavaena?
3 Doṉo la koe Asiria, na huda sida pa Lebanoni pukerane,
leleadi lelaṉana sapu va maqomaqo gore la koari na hudahuda pa
soloso;
ululu hola si asa,
sage kamo la tu koari na lei.
4 Ta poni va leana kolo si asa,
sari bukaha pa kauru pepeso va toqolo ululu ia;
sari tototo lo si koa dia

pa vari likohaena sa
meke garunu taloa kolo
koari doduru huda pa soloso.
5 Ke toqolo ululu hola la tu si asa
holani sari doduru huda pa soloso;
vaze va soku si asa
meke gele la tu sari lelaṉana,
araha sina ta poni va leana kolo si asa.
6 Doduru kurukuru tapuru pa galegalearane
si tavete dia vori koari na lelaṉana,
doduru kurukuru pinomo pa soloso
si hira pa kauru lelaṉana sa;
doduru butubutu nomadi
si koa aqoro dia koa sa.
7 Na doṉo lea sa tinolava tanisa,
repaha valeana sari lelaṉa,
ura sari karosona si gore pa pepeso
kamo la vasina sapu soku ia na kolo.
8 Sari huda sida pa inuma te Tamasa*
lopu boka ṉana kamoa,
sari huda paeni
si loke lelaṉadi si gugua tanisa,
sari huda hoborodi
ba lopu kamoi sari lelaṉana sa,
loke huda pa inuma te Tamasa
boka ṉana kamoa sa tinolava tanisa.
9 Arau tavete va leleana ia pude doṉo lea
meke va soku i sari lelaṉana.
Asa sa inokoro tadi doduru huda pa Idini,
sa inuma te Tamasa.
10 Gua ke hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Sina nomana meke ululu holani sa sari kaiqa, kamo la gua tu koari na lei, meke sina vahesi pule nia sapu ululu hola si asa gua, 11 ke vala nia Rau si asa koasa baṉara koari na butubutu, pude asa kote va kilasia, luli gua koasa nana tinavete kaleana. Ke veko vata kale ia Rau. 12 Sari tie karovodi sapu kaleadi hola na maho gore nia meke veko pania. Sari vazena si hoqa koari na toqere pa doduru lolomo; sari lelaṉana si hoqa mokuni koari na tabahoara koasa popoa. Doduru butubutu pa popoa pepeso si vura koasa nana aqoro meke veko pania rini. 13 Doduru kurukuru tapuru pa galegalearane si la habotu dia koasa huda hoqana, meke doduru kurukuru pinomo pa soloso si koa dia koari na lelaṉana. 14 Gua ke loke huda pule, kapae pa kolo, si kote ululu va titie pule gua asa, sapu ovulu va kamoni batu dia koari na lei. Loke huda pule sapu kamo va leana i na kolo si kote ululu kamo pule gua asa; doduru arini si kote kamo pa minate, la pa kauruna sa pepeso, koari na tiena sa pepeso, arini pu gore la pa lovu.
15 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Koasa rane sapu tava lodu gore la si asa pa minate si tamuni Rau sari na bukaha pa kauru pepeso pa tinalotaṉana sa; noso i Rau sari na tototolo meke va popa i Rau sari na ovuku. Koa gua koa sa si opoadumu ia Rau si pa Lebanoni, meke doduru huda pa soloso si harahara palae. 16 Va neneqara i Arau sari na butubutu koasa dugalana sa hinoqa tanisa, totoso va gore ia Rau si asa pa lovu, turaṉae ari kasa pu gore la pa minate. Totosona asa si sari doduru huda

* **31:8** Zen 2:9

pa Idini, pu ele kamo pa minate, si kote tava manoto beto, sari huda ta
vizatadi meke leanadi pa Lebanoni, doduru huda sapu koa va leana i na
kolo pa kauru pepeso si kote tava manoto. 17 Doduru pu koa aqoro koa sa,
sari nana baere koari na butubutu, si somana luli la koasa pa lovu, somana
tugo sari kasa pu mate pa vedara.
18 Huda savana pa Idini si boka vari pada atu nia Rau koa goi pa tinolava
na linavata? Gua ba agoi tugo ba kote ta turaṉa gore la pa kauru pepeso
turaṉae koari na huda pa Idini; kote koa turaṉi gamu sari tie huporo meke
arini pu tava mate pa vedara.
Kote gugua asa, se Pero meke sari doduru nana qeto minate, zama vura
gua si Arau Zihova sa Baṉara.’”

32

Kinera Taruqoqo pa Guguana Pero

1 Pa vina manege rua vuaheni, pa vina manege rua sidara koasa rane
kekenu, si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, kera
nia si keke kinera taruqoqo pa guguana e Pero, sa baṉara pa Izipi, mamu
zama guahe koa sa:
‘Agoi si guana laione koari na butubutu;
agoi si guana malivi koari na kolo bogusu
tuara lamae koari na mua ovuku hitekedi,
va mulaki goi sari na tototo lo.
3 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Sari na qeto minate si kote varigara,
kote tavetavete ni Rau pude ipa nigo vaqara si agoi,
meke arini kote kave sage nigo pa korapana sa Qua vaqara.
4 Kote gona la nigo Arau pa pepeso
meke buli la nigo pa pezarana.
Kote va malumi Arau sari na kurukuru tapuru pa galegalearane pude hake
dia koa goi
meke doduru kurukuru pinomo pa popoa pepeso pude deṉa nigo rini.
5 Kote va hoqa lani Rau sari masa mia koari na toqere
meke va siṉi ni sari na lolomo na toqere koari na tomate mia.
6 Sa zolorona sa eharamu si kote va boboso nia Rau sa popoa pepeso
sage kamo la koari na toqere,
meke sari na tabahoara si kote siṉi na tomate mia.
7 Totoso va mate panigo Arau, si kote va paere ia Rau sa galegalearane,*
meke va hupori sari na pinopino;
kote va paeria Rau sa rimata koari na lei
meke sa sidara si lopu kote kalalasa.
8 Doduru kalalasa sapu va bakalia sa galegalearane
si kote va hupori Rau pa guguamu agoi;
meke kote va huporia Rau sa mua popoa,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
9 Soku butubutu si kote va tasuna i Rau bulodi
pana va gorevura ia Rau sa tina huaramu koari na butubutu,
meke koari na popoa pu lopu ele tumaeni goi.
10 Kote va magasa i Arau sari soku butubutu pa guguamu agoi,
meke sari baṉara si kote hodahodaka turaṉae matagutu pa laemu agoi
pana hiru nia Rau sa Qua vedara pa kenudia.

* **32:7** Ais 13:10; Mt 24:29; Mk 13:24-25; Lk 21:25; Rev 6:12-13, 8:12

Koasa rane sapu hoqa agoi
si kote hopeke neneqara si arini,
doduru si kote hopeke koa matagutu pa dia tinoa.
11 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara:
Sa vedara tanisa baṉara pa Babiloni
si kote mae raza koa goi.
12 Asa kote vata evaṉia sa minate tadi mua butubutu
koari na vedara tadi na tie ṉiṉiradi,
arini sapu kaleadi hola koari doduru butubutu.
Arini kote va betoa sa vinahesi pule te Pero,
meke doduru nana butubutu si kote tava kilasa.
13 Kote va mate i Rau sari doduru nana bulumakao
koari na taqele ovuku
sapu lopu kote tava ṉaṉaili pule pa nene tie
babe ta neti va mulaka koari na bulumakao.
14 Kote va malumi Rau sari nana kolo pude koa bule
sari nana totolo pude totolo guana oela,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
15 Totoso huara pani ia Rau sa popoa Izipi
meke vagi pani sari doduru tiṉitoṉa pa korapana,
totoso seke goreni Rau sari doduru pu koa vasina,
si tiqe kote tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova.’
16 Asa sa kinera taruqoqo sapu kote kera ponia rini si asa. Ari tudia vineki rina butubutu kote kera nia; kote kera ponia sa popoa Izipi meke sari doduru nana butubutu, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.”

Sa Popoa Tadi na Tie Matedi

17 Pa vina manege rua vuaheni, pa sidara kekenu koasa rane vina manege lima, si kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 18 “Tuna na tie, mu kaboi sari na butubutu pa Izipi, mamu garunu lani pa kauru pepeso si arini, pude koa turaṉi sari tudia vineki rina butubutu ṉiṉiradi, luli sari kasa pu gore la pa minate. 19 Mamu zama la guahe koa rini, ‘Vegua, gamu si ta tatarue mia hola ni sari kaiqa? Gore la, mamu eko turaṉi sari tie huporodi vasina.’ 20 Kote hoqa turaṉi arini sari kasa pu tava mate pa vedara. Sa vedara si ele ta lobusu vagi; mu ririhi taloa nia si asa meke sari nana butubutu tie. 21 Pa korapa lovu si kote zama sari koimata ṉiṉiradi pa guguana Izipi meke sari nana baere, ‘Gore mae hire sari kasa meke kote eko turaṉi rini sari tie huporodi, turaṉi sari tie ta seke va matedi pa vedara.’
22 Asiria meke sa nana qeto minate si koa dia vasina; koa vari likohae nia ri doduru nana baere pu ele hoqadi pa vedara. 23 Sari dia lovu si lohi latu pa korapana sa popoa tadi na tie matedi, meke sa nana qeto minate si eko vari likohae nia sa lovu tanisa. Ari doduru pu va mataguti sarini pa popoa tadi tie toadi si ta seke va mate, hoqa koasa vedara.
24 Sa butubutu Elami si koa nana vasina. Sari doduru nana qeto minate si koa vari likohae nia rini sa lovu tanisa. Doduru arini si ta seke, hoqa koasa vedara. Ari doduru pu va mataguti sarini pa popoa tadi tie toadi si na tie huporodi meke gore beto la pa popoa tadina tie matedi. Paleki rini sari dia kinurekure gua arini pu gore la pa minate. 25 Na teqe si ta tavete poni nia e Elami pude koa turaṉi sarini pu ta seke, meke sari doduru nana butubutu si koa vari likohae nia rini sa lovu tanisa. Doduru arini si na tie huporodi, ta seke va mate koasa vedara. Sina va mataguti rini sarini pa

popoa tadi tie toadi, ke paleki rini sari dia kinurekure gua arini pu gore la pa minate; la eko turaṉi rini sari tie ta sekedi.
26 Ari butubutu Meseki meke Tubala si koa dia vasina, meke sari dia qeto minate si koa vari likohae pa dia lovu. Doduru arini si na tie huporodi, na ta seke va mate koasa vedara sina va mataguti rini sarini pa popoa tadi tie toadi. 27 Na vea ke lopu eko turaṉi rini sari na tie varane huporodi sapu ele matedi, sarini pu gore la pa lovu turaṉae dia tiṉitoṉa varipera, meke sapu tarabatuni sari dia vedara? Totoso ṉiṉiradi rini si va mataguti rini sarini pa popoa tadi tie toadi, ba sa vina kilasa koari na sinea tadi pa Meseki meke Tubala si pa susuri dia.
28 Kei Pero, agoi tugo si kote ta seke gore meke somana eko koari na tie huporodi, turaṉae koa rini pu tava mate koasa vedara.
29 Edomu si koa tugo vasina, sari nana baṉara meke doduru nana koburu tavia; vea noma gua sa dia ṉiniraṉira, ba eko turaṉi mo rini sari tie ta seke koasa vedara. Eko turaṉi rini sari tie huporodi, gua arini pu gore la pa popoa tadina tie matedi.
30 Doduru koburu tavia pa kali gede* meke doduru tie Saedoni si koa tugo vasina; vea va matamatagutu tie gua si arini koasa dia ṉiniraṉira pukerane, ba kamahire kote kurekure meke gore turaṉi rini sari tie ta sekedi. Na tie huporodi si arini meke la eko turaṉi rini sarini pu ta seke koasa vedara, meke paleki rini sari dia kinurekure meke gore turaṉi sari kasa pu la pa minate.
31 Pero meke doduruna sa nana qeto minate si kote tava manoto pana dogori rini sapu gua hire, sina lopu nana butubutu eke si ta seke koasa vedara, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 32 Na Arau tugo garuni pude va mataguti sarini pu koa pa popoa tadi tie toadi, ba Pero meke sari nana qeto minate si kote eko turaṉi sari tie huporodi, turaṉi sarini pu ta seke koasa vedara, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.”

33

Vizatia Tamasa se Izikeli pude na Tie Kopu

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, zama la i sari turaṉamu, mamu zama guahe koa rini: ‘Pana turaṉa mae nia Rau sa vedara koasa popoa meke vizatia sa tiena sa popoa si keke tie koa rini pude na dia tie kopu, 3 meke dogoria sa tie kopu sa vedara sapu mae gua koasa popoa meke ivu ia sa sa buki pude va balau i sari tie, 4 meke pana avosia keke tie sa buki ba lopu va balau si asa meke kamo sa vedara meke vagia sa sa nana tinoa, si telena kote ta zutu nia sa nana minate sa tie asa. 5 Sina avosia nana sa kabona sa buki ba lopu va balau si asa, ke telena kote ta zutu nia sa nana minate. Be luli ia sa sa vina balau si kote harupu pule nia si asa. 6 Ba, be dogoria mo sa tie kopu sa maena sa vedara ba lopu ivu ia sa sa buki pude va balau i sari tie meke kamo sa vedara meke sekea sa si keke tie koa rini, si sa tie asa si kote mate pa nana sinea, ba kote zutu ia Rau sa tie kopu koasa eharana sa.’
7 Tuna na tie, veko igo Arau si agoi pude na tie kopu koasa butubutu Izireli; ke mamu avosi sari zinama sapu zamani Rau mamu poni vina balau si arini. 8 Be zama guahe si Arau koasa keke tie kaleana, ‘Kei, agoi tie kaleamu, na kote hinokara mate si agoi,’ gua, meke lopu hite ososo nia goi si asa pude hobei sa sari nana hahanana, si kote mate sa tie asa koari nana sinea, ba kote zutu igo Arau si agoi koasa eharana sa. 9 Ba be guana va

* **32:30** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

balau ia goi si asa pude kekere si asa koari nana hahanana kaleadi meke lopu luli igo sa, si kote mate si asa koari nana sinea, ba agoi si kote ta harupu mua.”

Hopeke Lalaeni sari Nada Tinoa

10 “Tuna na tie, zama la guahe koasa butubutu Izireli, ‘Gua hie si zama
nia gamu: “Sari mami tinavete sea meke sinea si ta goreni gami, meke
koa gua koa rini si mate tatasa si gami. Kote vea gua meke toa si gami?”’
11 Mu zama guahe koa rini, ‘Hinokara gua sapu toaqu si Arau, zama vura
gua si Arau Zihova sa Baṉara, Arau lopu qetu nia sapu pude mate sari tie
kaleadi, ba leana si be kekere si arini pa dia hahanana pude madi toa. Mi
kekere! Kekere koasa mia siraṉa kaleanana! Na vea ke kaqu mate tu si
gamu, kei gamu na butubutu Izireli?’
12 Gua ke, tuna na tie, mu zama la guahe koari turaṉamu, ‘Sa tinoṉoto
tanisa tie toṉoto si lopu kaqu harupia si asa pana seke tinarae si asa, sa
kinaleana tanisa tie kaleana si lopu kote tava kilasani sa pana kekere koa
rini si asa. Pana tavete va sea sa tie toṉoto, si lopu kote tava malumu
pude toani sa sari nana tinavete toṉoto koadi.’ 13 Pana tozi nia Rau si keke
tie toṉoto sapu hinokara kote toa si asa, beto si raṉea sa sa nana tinoṉoto
meke podalae tavete va kaleana, si lopu kote ta balabala sari tinoṉoto sapu
ele taveti sa; kote mateni sa sari kinaleana sapu taveti sa. 14 Meke be zama
si Rau koasa tie kaleana, ‘Hinokara kote mate si agoi,’ gua, beto si kekere tu
si asa koari nana sinea meke taveti sa sapu toṉoto meke ṉoṉo, 15 meke be
va pulei sa sari tiṉitoṉa tadi tie sapu tuqei sa totoso va malumu ni lipulipu
sa, va pulei sa sapu hikoi sa, luli sa sari vina turu sapu variva toa, meke
lopu taveti sa sapu kaleadi, si hinokara kote toa si asa; lopu kote mate si
asa. 16 Lopu keke rina sinea sapu taveti sa si kote ta balabala pule la koa
sa. Ele taveti sa sapu ṉoṉo meke toṉoto; ke hinokara kote toa nana si asa.
17 Gua ba zama guahe sari turaṉamu, ‘Sa siraṉa te Tamasa si lopu
toṉoto,’ gua. Ba na dia siraṉa tu si lopu toṉoto. 18 Pana kekere sa tie
toṉoto koari nana tinoṉoto meke tavete va kaleana, si kote mate nia sa si
asa.
19 Meke be sa tie kaleana si kekere koari nana kinaleana meke taveti
sa sapu ṉoṉo meke toṉoto, si asa si kote toa nia sa. 20 Kei gamu na
butubutu Izireli, gua ba zama gua tu hie si gamu, ‘Sa siraṉa te Zihova
si lopu toṉoto,’ gua. Ba na kote hopeke pitu gamu Rau si gamu koari mia
hopeke hahanana.”

Inavosona sa Hinoqa te Zerusalema

21 Pa vina manege rua vuahenina sa tinaraovo mami, pa vina manege
puta sidara, koasa vina lima rane, si kamo mae koa rau si keke tie sapu
govete mae guana pa Zerusalema, meke zama, “Sa vasileana lavata si ele
hoqa!” gua.* 22 Pana veluvelu koasa rane sipu lopu ele mae sa tie, si hake
mae koa rau sa Limana e Zihova. Pana munumunu pa koivugona gua meke
kamo mae sa tie si tukelia Sa sa ṉuzuqu, ke boka zama pule si rau.

Sari Sinea Tadi na Tinoni

23 Meke kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 24 “Tuna na tie,
saripu korapa koa koasa popoa ta huarana pa Izireli si zama gua he, ‘Se
Ebarahami si keke tie mo, ba asa mo tagoa sa popoa. Ba gita si soku hola,
na hinokara ta poni nia gita sa popoa hie pude na nada tinago.’ 25 Gua
ke mu zama la guahe koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:

* **33:21** 2 Baṉ 25:3-10; Zer 39:2-8, 52:4-14

Hena ia gamu sa masa sapu koa ia ehara, meke vahesi gamu sari mia beku,
meke va zoloro ehara si gamu, si vegua balabala ia gamu sapu garo mia
pude tago ia sa popoa gua? 26 Raṉei gamu sari mia vedara ke kaleadi sari
tinavete sapu taveti gamu, meke hopeke gamu si eko turaṉia sa barikaleqe
tanisa turaṉamia. Vea, garo mia pude tagoa tugo sa popoa?'
27 Mu zama la guahe koa rini: 'Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
Hinokara gua sapu toaqu si Arau, arini sapu koa hola koasa popoa ta
huarana si kote mate pa vedara, arini pu vura la pa soloso si kote poni lani
Rau koari na kurukuru pinomo pude hena i, meke arini pa popoa ta gobadi
meke pa bae si kote mate pa oza. 28 Kote la Arau meke huara va kaleana
pania sa popoa, meke sa ṉiniraṉira sapu vahesia sa si kote kokoi, meke
sari toqere pa Izireli si kote pinomo ke loke tie kote hiva karovi. 29 Meke
kote tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova, pana ele huara pania Rau
sa popoa koa gua koari doduru kinaleana sapu taveti rini.' "

Kote Gorevura sa Inavoso te Izikeli

30 "Sapu agoi, tuna na tie, si korapa zamazama nigo ari turaṉamu kapae
koari na gobagoba na sasada vetu, vari zamai guahe si arini, 'Mae mada
la avosia sa zinama sapu mae guana koe Zihova,' gua. 31 Sari Qua tinoni
si atu koa goi, gua mo sapu hoke tavetia rini, atu habotu pa kenumu pude
avosi sari mua zinama, ba lopu tavete luli rini. Pa ṉuzu dia si guana
okoro va tabe si arini, ba pa bulo dia si puhi poata hinikodi. 32 Na guana
tie kera kinera babaere mo si agoi koa rini, sapu avoso lea mamalaiṉina
meke tumaena mikemike. Avoso lea mamalaiṉina, sina avosi rini sari mua
zinama ba lopu tavete luli rini.
33 Pana gorevura sari doduru hire, si tiqe kote tumae nia rini sapu keke
poropita si koa turaṉia rini, meke hinokara kote gorevura sari."

34

Sari Sepati pa Izireli

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 "Tuna na tie, korokorotae la i
sari na sepati pa Izireli; korokorotae mamu zama la guahe koa rini: 'Hiera
gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Madi talotaṉa sari sepati pa Izireli
pu kopu puleni teledia! Vea, lopu sa rovana sipi tu si kote kopuni ari na
sepati? 3 Gamu si napo meleke, pokoni gamu sari poko vulu, meke va mate
mia sari sipi ta vizatadi, ba sa rovana sipi si lopu kopuni gamu. 4 Lopu va
ṉiṉira i gamu saripu malohoro babe salaṉi saripu moho babe hadei saripu
bakora. Kopuni gamu meke poni tinavete mamatadi meke vari sigiti. Lopu
la vagi puleni gamu saripu kekere sea babe hatai saripu muliuṉu. 5 Ke ta
hurakatae si arini sina loke dia sepati, meke totoso ta hurakatae rini si ta
evaṉae na ginani tadi doduru kurukuru pinomo si arini.* 6 Ke enea ri na
Qua sipi sari na toa meke doduru toqere ululudi. Ta hurakatae la si arini
pa doduruna sa popoa pepeso, meke loke tie hata vagi pule ni.
7 Gua ke, gamu na sepati, mi avosia sa zinama te Zihova: 8 Hinokara gua
sapu toaqu si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, sina sa Qua
rovana sipi si loke sepatina gua ke ta vagi taloa meke ta evaṉae na ginani
tadi na kurukuru pinomo, meke sina lopu hata vagi pule ni ri na sepati
sa Qua rovana sipi ba kopu puleni si arini meke lopu sa Qua rovana sipi,
9 gua ke, gamu na sepati, mi avosia sa zinama te Zihova. 10 Hiera gua si
zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Arau kana i sari na sepati meke kote
pitu i Rau si arini koari na dia tinavete pa laedi ri na Qua sipi. Kote va rizu

* **34:5** Nab 27:17; 1 Baṉ 22:17; Mt 9:36; Mk 6:34

pani Arau si arini pude lopu kaqu kopu nia rini sa Qua rovana sipi, pude lopu kote boka vagi pule ginani ri na sepati koa rini. Kote harupia Rau sa Qua rovana sipi pa n̲uzu dia.

Sa Sepati Leana

11 Ura hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Arau telequ kote
hatai sari Qua sipi meke kote kopuni. 12 Gua sa sepati sapu kopuni sari
nana sipi ta hurakataedi meke koa turaṉi sa, si kote kopu gunini Arau asa
sari Qua sipi. Kote harupu vagi Rau koari doduru vasina sapu ta hurakatae
la si arini koasa rane sapu hupohuporona meke opoadumu ia na lei. 13 Kote
turaṉa vurani Rau koari na butubutu meke varigarani koari na pinaqaha
popoa, meke kote turaṉa lani Rau koasa dia popoa soti. Kote poni duduli
Rau koari na toqere pa Izireli, pa tabahoara, meke koari doduru vasina
sapu veko kinoa sari tie koasa popoa. 14 Kote kopuni Rau koari na duduli
leanadi, sari na toqere ululudi pa Izireli si kote na dia vasina henahenana.
Vasina si kote eko si arini koari na duduli leanadi, koari na toqere pa Izireli
si kote henai rini sari duduli toa va leanadi. 15 Arau telequ kote kopu ni sari
Qua sipi meke va eko magogosi, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
16 Kote hata vagi Rau sapu muliuṉudi meke turaṉa puleni sapu ene va seu.
Kote hade i Rau sapu bakora meke va n̲iṉira i sapu malohoro, ba sapu
noboko meke n̲iṉira si kote va mate pani Arau. Pa n̲inoṉo kote kopu ni
Arau sari Qua rovana sipi.
17 Sapu koa gamu Qua rovana sipi, si hiera gua si zama nia Arau Zihova sa
Baṉara: Kote pitui Rau sari hopeke sipi, keke sipi la koasa keke, meke vari
paqaha ni sari sipi koari na qoti. 18 Kaiqa gamu si deṉa nia sa hena duduli
leanadi meke sapu lopu henai gamu si neti va kaleana pani tu gamu pa
nene mia. Napoi gamu sari kolo viadi, ba neti va mulaki sapu koa holadi.
19 Lopu leana sisigiti pude henai ri na Qua rovana sipi sapu neti gamu
meke napoi sapu va mulaki gamu pa nene mia.
20 Gua ke hiera gua si zama la nia Arau Zihova sa Baṉara koa rini: Doṉo
mae, Arau telequ kote vari pitui ni sari sipi nobokodi meke sipi viviqedi.
21 Sina hodui gamu meke tupele ni avara mia, dutani kikiho mia sari na
sipi malohorodi osolae hadu pani tu gamu si arini. 22 Arau kote harupia sa
Qua rovana sipi, meke lopu kote ta saputu vagi pule si arini. Vinari pituidi
ri keke sipi la pa keke si Arau kote tavetia. 23 Kote vekoa Rau si keke sepati,
sa Qua nabulu Devita, pude kopuni, meke asa kote kopuni meke kote asa
sa dia Sepati.* 24 Arau Zihova si kote na dia Tamasa, meke se Devita si kote
na koburu tavia pa korapa dia. Arau Zihova si ele zama.*
25 Kote tavetia Rau si keke vinariva egoi pa binule koa rini meke va rizu
pani sari na kurukuru pinomo, pude boka koa va bulebulei dia si arini pa
soloso qega meke puta muliuṉu pa hiqohiqo. 26 Kote mana ni Rau si arini
meke sari vasidi pa vari likohaena sa Qua toqere. Na ruku si kote garunu
gore nia Rau pa dia totoso; na ruku sapu koa ia minana si asa. 27 Sari inuma
vua huda si kote ari vuadi, meke sari linetelete pa pepeso si kote komiha
vuadi; sari tie si kote nabu sa dia kinoa pa dia popoa soti. Pana mokui
Rau sari hudadi ri dia ioki meke harupi koari na lima pu va pinausu i, si
kote tumae nia rini sapu Arau tugo se Zihova. 28 Lopu kote ta saputu vagi
pule si arini koari na butubutu, babe ta hena koari na kurukuru pinomo.
Kote koa va bulei si arini meke loke tie kote va mataguti. 29 Kote poni ni
Rau sa dia popoa sapu koa ia linetelete sapu ta avosaedi meke leleadi; lopu

* **34:23** Rev 7:17 * **34:24** Izk 37:24

kote mate pule si arini pa soṉe koasa popoa, babe tava sisire pule koari na butubutu. 30 Pude madi tumae nia sapu Arau, se Zihova sa dia Tamasa, si korapa koa turaṉi si arini meke sapu arini sa butubutu Izireli, si na Qua tinoni, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 31 Gamu, sa Qua rovana sipi, sa rovana sipi pa Qua inuma duduli, si na Qua tinoni, meke Arau tugo sa mia Tamasa, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.'"

35

Sa Kinorokorotae pa Guguana Edomu

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova:* 2 "Tuna na tie, taliri, mamu tia la pa popoa Edomu; mamu korokorotae la ia, 3 mamu zama guahe: 'Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Arau kana igo si agoi Edomu, na kote nadoro atu nia Rau koa goi sa Limaqu meke huara panigo. 4 Kote huari Rau sari mua vasileana meke kote ivulu si agoi. Pude mamu tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.

5 Sina pukerane tu kana guni goi sari pa Izireli meke va matei goi totoso tasuna si arini, sa totoso sapu tava kilasa si arini. 6 Gua ke, hinokara gua sapu toaqu si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, kote vari poni lani gamu Rau pa minate, meke sa zolorona sa eharamia si kote hadu luli gamu, sina lopu kilua gamu sa zolorona sa ehara, ke sa zolorona sa ehara kote hadu luli gamu. 7 Kote tavete guni nia Rau na popoa huarana na ivuluna sa popoa Edomu meke doduru pu ene nuquru meke vura koa sa si kote tava mate. 8 Sari mua toqere si kote va siṉi ni tie matedi Rau; sarini pu tava mate koasa vedara si kote hoqa koari mua toqere, meke koari mua lolomo meke koari doduru mua tabahoara. 9 Arau kote va ivulu igo si agoi ninae rane; loke tie kote koa i sari mua vasileana hitekedi. Pude tumae nia goi sapu Arau tugo se Zihova.

10 Ura na zama guahe si goi, "Sari karua butubutu hire meke sari dia pinaqaha popoa si kote vagi gita nada, meke kote tagoi gita si arini," gua; ba zama gua asa si gamu totoso koa Qua mo vasina si Arau, se Zihova. 11 Gua ke hinokara gua sapu toaqu si Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, sa mia binugoro meke kinonokono sapu tavete vura la nia gamu koa rini si kote gua tugo asa si tavete atu nia Arau koa gamu. Kote vata gilana pule Nau si Arau koa rini totoso pitu gamu Arau si gamu. 12 Meke kote tumae nia gamu sapu Arau Zihova si avosi Qua sari binalabala kaleadi sapu zama lani gamu koari na toqere pa Izireli. Totoso zama guahe si gamu, "Ele ta huaraedi si arini meke na gada ginani si arini pude henai," gua. 13 Arau avosi Qua sari vinahesi pule tamugamu meke sari zinama ṉoṉovala mae koa Rau. 14 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Sipu korapa qetuqetu sa doduruna sa popoa pepeso, si kote huara pani gamu Rau si gamu. 15 Totoso ta huara sa popoa sapu tagoa sa butubutu Izireli si qetuqetu si gamu, ke kote gua asa tavete gunini gamu Arau. Kote ta huara si agoi toqere pa Seira, agoi meke doduru gamu pa Edomu. Pude mamu tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.'"

36

Sa Minana te Tamasa koari pa Izireli

1 "Tuna na tie, korokorotae la i sari na toqere pa Izireli, mamu zama guahe, 'Kei gamu na toqere pa Izireli, mi avosia sa zinama te Zihova.

* **35:1** Ais 34:5-17, 63:1-6; Zer 49:7-22; Izk 25:12-14; Em 1:11-12; Obd 1-14; Mal 1:2-5

2 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Sa kana si zama atu guahe
koa gamu, “Isa, sari toqere ululudi sapu pukeranedi, si na nada tinago gita
kamahire.” 3 Gua ke mamu korokorotae, mamu zama guahe: “Hiera gua
si zama nia e Zihova sa Baṉara: Sina rapata gamu rini pa doduru vari
kalimia meke huara pani gamu rini meke tago gamu rina ninae butubutu
meke na dia vina sisireina na ṉoṉovalana si gamu, 4 ke gamu na toqere
pa Izireli, mi avosia sa zinama Taqarau Zihova sa Baṉara: Hiera gua si
zama la nia Arau Zihova sa Baṉara koari na toa na toqere, na tabahoara,
na lolomo, koari na vasidi ta huaradi meke vasileana ivuludi sapu ta hiko
palae likakalaedi, meke tava sisire koari na butubutu pa vari likohae mia,
5 hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Koasa Qua tinaṉaziri
maṉinina si ele zama i Arau sari butubutu pa vari kali mia, meke koari
doduru pa Edomu, sina totoso vagia rini sa Qua pepeso pude na dia tinago,
sari na pezara duduli, gua, si qetuqetu hola si arini, na kukiti nia rini bisa.”
6 Gua ke mamu korokorotae nia sa popoa pa Izireli, mamu zama la i sari
na toa na toqere, na tabahoara, na lolomo: Hiera gua si zama nia e Zihova
sa Baṉara: Arau si zama koasa Qua tinaṉaziri maṉinina sina ele kurekure
nia gamu sa ṉinovaṉovala tadi kaiqa butubutu. 7 Gua ke, hiera gua si zama
nia Arau Zihova sa Baṉara: Ovulia Rau sa Limaqu meke tokotokoro si Rau
sapu sari na butubutu pa vari likohaemia si kaqu ta ene nia tugo rini sa
kinurekure.
8 Ba gamu na toqere pa Izireli, si kote va vura lelaṉa si gamu sapu vua
katakata pude poni sari Qua tinoni pa Izireli, ura na tata pule mae si arini.
9 Na galagala nigo Rau meke tataru nigo; kote ta geli pule si agoi meke ta
lete, 10 meke kote va soku i Rau sari na tie koa goi, sa doduruna sa butubutu
Izireli ba kote gua tugo. Sari vasileana si kote koa i tie, meke kote ta kuri
pule sari vasidi sapu ta huaradi. 11 Kote va sokui Rau koa goi sari na tie
meke na kurukuru made nene manavasadi, meke kote podopodo va soku,
meke hira va soku si arini. Kote va koa tie si Arau koa goi gugua pukerane
meke kote tagotago si agoi, hola nia sapu pukerane. Pude mu gilania sapu
Arau tugo se Zihova. 12 Kote turaṉa tie si Arau, sari Qua tinoni pa Izireli
pude ene karovo igo si agoi. Kote na dia si agoi meke agoi si kote na tinago
tadirini; meke lopu kote mate pule sari koburu koasa soṉe sapu koa koa
goi.
13 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Sina zama guahe sari tie
koa goi, “Agoi si va mate tie meke lopu va tago nia koburu goi sa butubutu,”
14 Gua ke lopu kote va mate tie pule si agoi babe vagi pani sari koburu
tanisa butubutu, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 15 Lopu kote
va avoso puleni gamu Rau sa ṉinovaṉovala tadi na butubutu, lopu kote
kurekure pule ni gamu sari vina sisire tadi na tie, babe va hoqa pule ia sa
butubutu, zama vura gua se Zihova sa Baṉara.’ ”

Tinoa Vaqura Tadi pa Izireli

16 Meke kamo pule mae koa rau sa zinama te Zihova: 17 “Tuna na tie,
totoso koa pa dia popoa soti sari tie pa Izireli, si va bonia rini sa popoa
koari na dia hahanana meke tinavete. Sari dia hahanana pa Kenuqu si
boni guana poko dogoro sidara tadi barikaleqe. 18 Ke va gore lani Rau koa
rini sa Qua tinaṉaziri sina va zoloro ehara si arini koasa popoa meke va
bonia koasa vinahesi beku. 19 Ke vari paqaha ni Rau koari na butubutu
meke talahuarae ni koari na pinaqaha popoa si arini; pitu i Rau si arini
luli gua koari dia hahanana meke tinavete. 20 Meke koari na butubutu
sapu vasina la arini si ṉoṉovalaia rini sa Pozaqu Hopena. Ura na zama ni

rina votiki tie sapu guahe, ‘Hire sari tinoni te Zihova, ba tava vura si arini koasa Nana pepeso,’ gua. 21 Balabala sisigitia Rau sa Pozaqu Hopena, sapu ṉoṉovalia sa butubutu Izireli koari na butubutu vasina pu la arini.

22 Gua ke, mu zama la guahe koasa butubutu Izireli: ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Kei, gamu na butubutu Izireli, lopu pa mia ginugua si tavetia Arau si hie, ba pa laena tu sa Pozaqu Hopena, sapu zama ṉoṉovalia ari na tie koari na butubutu na vasidi pu la i gamu. 23 Kote va dogoro ni Arau sari na butubutu vasina pu la koa si gamu sapu vea hopena gua meke arilaena gua sa Pozaqu Rau, sa Pozaqu Rau sapu zama ṉoṉovalaia rina tie pa laemia gamu. Pana va dogoro pule nau si Arau pa mata dia sapu Hopequ si Arau koa gamu si kote tumae nia ari na butubutu sapu Arau tugo se Zihova, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.

24 Ura na kote vagi vurani gamu Rau koari na butubutu; kote varigarani gamu Rau koari doduru pinaqaha popoa meke turaṉa pule lani gamu koasa mia popoa soti. 25 Kote siruni gamu kolo viana Rau pude mi via; kote va via gamu Rau koari doduru mia sinea meke koari doduru mia beku. 26 Na bulo vaqurana si kote poni gamu Rau meke keke maqomaqo vaqurana si kote veko ia Rau pa korapa mia; kote vagi pania Rau koa gamu sa mia bulo patu meke poni gamu sa bulo masa.* 27 Sa Qua Maqomaqo si kote veko ia Rau pa korapa mia pude va boka gamu pude luli sari Qua vina turu meke kote kopu totoko ni gamu sari Qua tinarae. 28 Kote koa si gamu pa popoa sapu Arau poni la nia koari tiatamamia; meke kote na Qua tinoni si gamu meke Arau si kote na mia Tamasa. 29 Sari mia sinea si kote va via i Rau. Kote manani Rau sari kiko pude va soku i, meke lopu kote va kamo puleni gamu soṉe Rau. 30 Arau kote va katakata i sari na vuvua koari na hudahuda meke va namu va leana i sari na linetelete pa inuma, pude mi lopu kurekure pule pa kenudia ri na butubutu koa gua sapu kamoa soṉe sa popoa. 31 Totoso asa kote tiqe balabala pule i gamu sari siraṉa seadi sapu luli gamu meke sari mia tinavete kaleadi, meke kote hakohakoni gamu sari mia sinea meke sari mia tinavete variva malederedi. 32 Ba hiva nia Rau pude tumae nia gamu sapu lopu taveti Arau si hire pa laemia gamu, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. Kei, gamu na butubutu te Zekopi, kaqu kurekure ni gamu na talotaṉa ni sari mia hahanana.

33 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Koasa rane sapu va via gamu Rau koari mia sinea, si kote va koa pule gamu Rau koari na mia vasileana, meke sari vasidi sapu ta huaradi si kote ta kuri pule. 34 Sa popoa ta huarana si kote ta lelete pule meke lopu kote koa ta huarana eko mo pa mata dia ri tie pu ene hola koasa. 35 Kote zama guahe si arini, “Sa popoa hie sapu loke laena si ta evaṉae gua na inuma Idini tu; sari vasileana lavata sapu eko ta huaradi meke ivulu si koa i tu na tie meke ta goba vari likohae tu,” kote gua. 36 Meke kote tumae nia ri na butubutu sapu koa hola pa vari likohaemu sapu Arau Zihova si kurikuri pule pa vasidi sapu ta huaradi meke lelete pule pa vasidi sapu loke laedi. Arau Zihova si zama hie, meke na kote tavetia Arau.’

37 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kote va malumu si Arau pude tavetia gua sapu tepa ia sa butubutu Izireli meke kote tavete ponini Arau sapu hierana: Kote va soku pule i Arau sari nana tinoni, soku hola gugua na rovana sipi, 38 soku hola gugua na rovana sipi totoso va namanama vukivukihi pa Zerusalema koari nana rane inevaṉa. Ke sari na vasileana lavata ta huaradi si kote siṉi i na rovana tinoni. Gua, pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.”

* **36:26** Izk 11:19-20

37

Sa Lolomo Toqere sapu Koa ia na Susuri Tie

1 Sa Limana Zihova si hake mae koa rau, meke turaṉa vura nau sa
Maqomaqo te Zihova meke la veko au Sa pa kokorapana sa lolomo toqere;
meke na siṉi ia na susuri tie sa vasina asa. 2 Turaṉa ene sage gore nau
Sa koari na susuri, meke dogoria rau sapu soku hola sari na susuri koasa
lolomo, meke na popa hola sari susuri arini. 3 Meke nanasa au Sa si arau,
"Tuna na tie, vea boka toa sari susuri hire?"
"Zihova Baṉara, Agoi eke mo tumae nia sapu asa," olaṉa gua si rau.
4 Meke zama mae si Asa koa rau, "Mu korokorotae la koari na susuri
hire, mamu zama la guahe koa rini, 'Susuri popa mia, mi avosia sa zinama
te Zihova! 5 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara koari na susuri hire:
Na siniṉo si kote va nuquru atu nia Rau koa gamu, meke kote toa pule si
gamu. 6 Kote va soto ni gamu masa na ruruata Arau meke va poko ni gamu
kapu; kote va nuquru atu nia Rau sa siniṉo koa gamu meke kote toa pule
si gamu. Pude mi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.'"
7 Ke korokorotae si arau gua sapu ta garunu nia rau. Meke totoso
korokorotae arau si avosia rau sa vevehe, na qaletoro, na rizu sari na
susuri meke vari hodae, susuri la pa susuri. 8 Doṉo la si arau meke vura la
mo koari na susuri sari na masa na ruruata meke ta pokoe kapu, ba lopu
koa i na siniṉo sari tini.
9 Meke zama mae si Asa koa rau, "Korokorotae la koasa siniṉo; tuna
na tie, korokorotae, mamu zama la guahe koasa, 'Hiera gua si zama nia
e Zihova sa Baṉara: Agoi na siniṉo, mu mae gua koari ka made givusu,
mamu siṉo la i sari tie matedi hire pude madi toa.'" 10 Ke korokorotae si
arau gua sapu garunu nau Sa, meke nuquri mo na siniṉo sari kasa; toa
gedi meke turu sage pa nene dia, na qeto minate lavata.*
11 Meke zama mae si Asa koa rau: "Tuna na tie, sari susuri hire si arini
mo sa doduruna sa butubutu Izireli. Zama si arini, 'Sari susuri mami si
popa meke gua sapu rovea gami si lopu ta evaṉa, ke ta kumata palae mo
si gami,' gua. 12 Gua ke mamu korokorotae, mamu zama la guahe koa rini:
Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: 'Kei Qua tinoni, kote tukeli
Rau sari lovu mia meke va vura gamu; meke kote turaṉa pule lani gamu
Rau pa popoa Izireli. 13 Meke pana tukeli Rau sari lovu mia meke va vura
gamu Rau koa rini si kote tumae nia gamu, na Qua tinoni, sapu Arau tugo
se Zihova. 14 Kote vekoa Rau sa Maqomaqoqu pa korapa mia meke kote
toa pule si gamu, meke kote va koa gamu Rau pa mia popoa soti. Mamu
tumae nia sapu Arau Zihova si ele zama, meke ele taveti Rau si hire, zama
vura gua si Arau Zihova.'"

Keke Butubutu Pule sari Ziuda meke Izireli

15 Kamo pule mae koa rau sa zinama te Zihova: 16 "Tuna na tie, vagia
keke kolu huda, mamu kuberia koasa sapu guahe, 'Nana e Ziuda meke
sari pa Izireli sapu somana koasa.' Mamu vagi pulea si keke kolu huda,
mamu kuberia koasa sapu guahe, 'Kolu te Iparemi, nana e Zosepa meke
sa doduruna sa butubutu Izireli sapu somana koa sa,' gua. 17 Vari hoda ni
pude keke mo sa kolu meke pude keke si arini pa limamu agoi.
18 Pana nanasa guahe sari turaṉamu koa goi, 'Tozini gami, na sa laena
sapu tavetia goi sana?' gua, 19 si mu tozini, 'Hiera gua si zama nia e Zihova
sa Baṉara: Kote vagia Rau sa kolu pa limana e Zosepa, sa kolu sapu pa
limana e Iparemi, meke sari puku butubutu sapu somana koa sa, meke

* **37:10** Rev 11:11

soto la nia koasa kolu te Ziuda, pude keke mo sa kolu huda meke pude ta
evaṉae na keke mo si arini pa Limaqu Rau.’ 20 Taṉini pa limamu, pa kenu
dia rini, sari kolu sapu ele kubekubere ni agoi, 21 mamu zama la guahe
koa rini, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Kote vagi vurani
Rau sari tie Izireli koari na butubutu vasina pu la koa rini. Arau kote
varigara puleni pa doduru vasidi pu koa i rini, meke turaṉa pule lani pa
dia popoa soti. 22 Kote va keke butubutu pulei arau si arini pa popoa Izireli
meke koari na toqere pa Izireli. Kote keke baṉara mo si tadi kasa doduru
meke lopu kote karua butubutu pule si arini babe ta paqaha la pa karua
butubutu baṉara. 23 Lopu kote va boni puleni si arini koari dia beku na
kineha variva malederedi babe koari na dia vina karikari, ura Arau kote
harupi koari doduru dia sinea variva hoqadi meke na kote va via i Arau.
Kote Qua tinoni si arini meke Arau si kote na dia Tamasa.
24 Kote baṉara ni sa Qua nabulu Devita si arini meke doduru ari kasa
si kote keke mo sa dia sepati. Kote luli rini sari Qua tinarae meke kote
kopu totoko ni rini sari Qua vina turu.* 25 Kote koa si arini koasa pepeso
sapu poni nia Rau koasa Qua nabulu Zekopi, koasa popoa vasina pu koa
sari tamamia. Arini meke sari tudia, meke sari koburu pu podoi ri tudia si
kote koa hola ninae rane vasina, meke keke pa tutina sa Qua nabulu Devita
si kote baṉara ni ninae rane ka rane. 26 Kote tavetia Rau koa rini si keke
vinariva egoi pa binule; na vinariva egoi sapu kote koa hola ninae rane si
hie. Kote va sokirae i Arau si arini meke va soku ia sa dia butubutu, meke
koa rini kote vekoa Rau sa Qua vasina hopena sapu koa hola ninae rane
ka rane. 27 Sa Qua vasina kokoana si kote koa koa rini; Arau si kote dia
Tamasa meke arini si kote na Qua tinoni.* 28 Meke kote tumae nia ri na
butubutu sapu Arau Zihova va madi ia sa popoa Izireli, pana koa hola koa
rini sa Qua vasina hopena ninae rane ka rane.’ ”

38

Sa Kinorokorotae pa Guguana Qoqi

1 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova: 2 “Tuna na tie, taliri, mamu tia
la ia se Qoqi koasa popoa pa Maqoqi, sa ṉati koburu tavia pa Meseki meke
Tubala; korokorotae la ia si asa,* 3 mamu zama guahe: ‘Hiera gua si zama
nia e Zihova sa Baṉara: Kei Qoqi, Arau kana igo si agoi, sa ṉati koburu
tavia pa Meseki meke Tubala. 4 Kote va taliri pule igo Arau, va rita nigo
vinetuṉu asemu meke turaṉa vura nigo, agoi meke doduruna sa mua qeto
minate, sari mua hose, sari tie koi hose sapu tava saridi valeana koari na
tiṉitoṉa varipera, meke sari doduru mua vinarigara tie sapu taṉini lave
hitekedi na lavata, doduru arini pu va namanama vedara. 5 Sari pa Pesia,
Itiopia, meke Libia si somanadi koa goi; doduru si sage toropae varipera
meke tuqe lave. 6 Qoma meke sari nana tie varipera, meke Beti Toqama
sapu koa seu la gua tu pa kali gede* meke sari doduru nana tie varipera,
sari butubutu sapu sokudi hola si somanadi koa goi.
7 Qaqiri, mamu va namanama, agoi meke sari doduru qeto minate pu
varigara koa goi, mamu turaṉi goi si arini. 8 Koari na rane pu korapa
mae si kote ta tioko si gamu pude varipera. Pa vuaheni mae hiroi si kote
rapatia gamu si keke popoa sapu tiqe magogoso nana koari na vinaripera.
Sari nana tinoni si ta varigara vagidi koari na soku butubutu meke pule
la koari na toqere pa Izireli sapu ele seunae koa ivulu. Ta turaṉa vuradi

* **37:24** Izk 34:24 * **37:27** 2 Kor 6:16; Rev 21:3 * **38:2** Rev 20:8 * **38:6** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

koari na butubutu si arini, meke kamahire doduru arini si korapa koa
vata bulebulei dia. 9 Agoi meke sari doduru mua qeto minate meke sari
butubutu sokudi sapu somana koa goi, si kote sage la, ene halabutu guana
keke raneboṉi; kote guana lei si agoi sapu opoadumu ia sa popoa.
10 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Koasa rane asa si kote
kamo atu koa goi si kaiqa hiniva meke kote tavetia goi si keke binalabala
kaleanana. 11 Kote zama guahe si agoi, “Kote nuquru la si arau pa keke
popoa sapu lopu ta gobadi sari vasileana; kote la rapati rau sari tie sapu
korapa koa va bulebulei dia meke lopu rovea sapu kote ta rapata. Doduru
arini si koa koari vasina sapu lopu ta gobadi, pude lavelave ni sari kana.
12 Kote zalo si rau, hiko, meke raza i sari tie sapu tiqe ta varigara pule maedi
koari ninae butubutu, meke ta veko la koari na vasileana ta huaradi. Koa
si arini pa vari korapadia rina soku butubutu pa kasia popoa ke kamahire
si tago dia soku bulumakao meke na likakalae.” 13 Ari pa Siba meke Dedani
meke sari tie holuholu pa Tasisi meke doduru nana vasileana hitekedi si
kote zama atu guahe koa goi, “Vea, mae si goi pude zalo? Turaṉa va soku
tie si agoi pude hiko, pude paleke taloa ni soku siliva meke qolo, pude vagi
pani sari bulumakao na likakalae meke pude zalo va soku, gua?” ’
14 Gua ke, tuna na tie, korokorotae, mamu zama la guahe koe Qoqi:
‘Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara: Koasa rane asa totoso korapa
koa va bulebulei dia sari Qua tinoni pa Izireli si kote doṉo gilania agoi.
15 Kote topue vura gua si agoi pa mua vasina sapu seu la gua tu pa kali
gede*, agoi meke sari soku butubutu sapu somanadi koa goi, kote koi beto
pa hose si gamu, na vinarigara tinoni meke na qeto minate lavata. 16 Kote
ene halabutu mae si gamu koari na Qua tinoni pa Izireli, guana lei sapu
opoadumu ia sa popoa. Kei Qoqi, koari na rane pu kote mae si kote turaṉa
igo Arau si agoi pude mae raza ia sa Qua popoa, pude madi dogoro soti
matadia sari na butubutu koari tinavete sapu taveti goi sapu na Hopequ si
Arau, meke pude madi tumae Nau rini.
17 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Vea, lopu agoi tu si zama
nigo Arau koa ri na Qua nabulu sari na poropita pa Izireli pukerane? Pa
totoso asa si korokorotae si arini koari na soku vuaheni ele hola sapu kote
turaṉa mae nigo Arau si agoi pude raza ia si pa Izireli, gua.’ ”

Va Kilasia Tamasa se Qoqi

18 “ ‘Hiera gua si kote ta evaṉa koasa rane asa: Totoso rapatia Qoqi sa
popoa pa Izireli si kote ta gevuru sa Qua binugoro maṉinina, zama vura
gua si Arau Zihova sa Baṉara. 19 Pa Qua kinonokono meke tinaṉaziri
halalana si zama vura nia Arau sapu koasa totoso asa si na niu nomana si
kote kamo pa popoa Izireli. 20 Sari na igana pa kolo, sari kurukuru tapuru
pa galegalearane, na kurukuru pinomo pa soloso, doduru kurukuru ṉame,
meke doduru tiena sa popoa pepeso si kote neneqara pa minatagutuqu
Arau. Sari na toqere si kote hoqa gore, sari tabahoara si kote zuzulu, meke
doduru goba si kote hoqa la pa pepeso. 21 Na vedara si kote tioko mae
nia Rau pude mae raza ia se Qoqi koari na Qua toqere, zama vura gua
si Arau Zihova sa Baṉara. Doduru vedara tadi nana tie si kote seke la
koasa tasina. 22 Pa vinari sekei meke oza kote va kilasa guni nia Arau si
asa; kote zoropo gore nia Arau sa ruku kokoreo, na pepeso lerana meke na
ruku kabukabue aesi koari nana tie varipera meke sari soku butubutu sapu
somana luli koasa. 23 Meke kote tumae nia ri soku butubutu vea Hopequ

* **38:15** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

gua si Arau meke kote dogoria rini sa Qua ṉiniraṉira lavata. Pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova.’ ”

39

Ta Komiti se Qoqi

1 “Tuna na tie, korokorotae la ia se Qoqi, mamu zama guahe: ‘Hiera gua
si zama nia e Zihova sa Baṉara: Kei Qoqi, Arau kana igo si agoi, na koburu
tavia pa Meseki meke Tubala. 2 Kote va taliri pule igo Arau meke ririhi igo.
Kote turaṉa vagi mae nigo Rau pa seu pa kali gede* meke garunu la nigo
koari na toqere pa Izireli. 3 Meke kote seke pania Rau sa bokala pa lima
gedemu meke va hoqai sari tupi pa lima mataomu. 4 Kote hoqa si agoi
koari na toqere pa Izireli, agoi meke sari doduru mua tie varipera meke
sari butubutu pu somana koa goi. Kote poni la nigo Arau koari doduru
kineha kurukuru tapuru meke koari na kurukuru pinomo pude na gedi
ginani. 5 Kote hoqa si agoi pa pezarana, ura ele zama si Arau, zama vura
gua si Arau Zihova sa Baṉara. 6 Na nika si kote garunu la nia Arau pa
Maqoqi meke koa rini pu koa va bulebulei koasa raratana, pude tumae nia
rini sapu Arau tugo se Zihova.
7 Kote vata gilana nia Arau sa Pozaqu Hopena koari na Qua tinoni pa
Izireli. Lopu kaqu va malumia Rau pude zama ṉoṉovala ia sa Pozaqu
Hopena, meke kote tumae nia ri na butubutu sapu Arau se Zihova sapu
Hopena pa Izireli. 8 Na korapa mae sia! Na hinokara kote ta evaṉa si asa,
zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. Asa sa rane sapu ele zama nia
Rau.
9 Meke arini pu koa koari na vasileana pa Izireli si kote vura meke vagi
sari tiṉitoṉa varipera meke katuni nika meke sulu pani, sari lave hitekedi
na lavata, sari bokala na tupi, sari kubao na hopere. Ka zuapa vuaheni si
kote suṉa ni nika rini si arini. 10 Lopu kilu la hata huda si arini koari na
pezara babe maho huda pa hiqohiqo, sina kote rararo ni rini sari tiṉitoṉa
varipera. Meke kote zalo i rini sari kasa pu hiva mae zalo meke kote hiko
koarini pu hiva mae hiko, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.’ ”

Ta Pomunae se Qoqi

11 “ ‘Koasa totoso asa si keke popomunuana pa Izireli si kote vala nia Arau
koe Qoqi, koasa lolomo pa kali gasa rimata koasa kolo hokara*. Na kote ta
pomunu vasina se Qoqi meke sari qeto minate tanisa, ke kote hukatia rini
sa siraṉa tadi na tie ene. Ke sa vasina asa si kote ta pozae sa Lolomo Tadi
na Qetu Minate Te Qoqi.
12 Ka zuapa sidara si kote vari pomunae mo sa butubutu Izireli pude va
via ia sa popoa. 13 Doduru tie pa Izireli si kote vari tokae pude pomunu ni si
arini, meke sa rane sapu tava lavata Arau si kote na rane vina balabalana
sa totoso tadi kasa, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
14 Kote tavetavete si kaiqa tie pude va via ia sa popoa. Kaiqa kote ene
doṉo hata pa doduruna sa popoa meke kaiqa kote pomunu ni sarini pu ta
dogoro pa pepeso. Pa vina betona sa zuapa sidara si kote podalae ene hata
si arini. 15 Totoso enea rini sa popoa meke dogoria keke arini si keke susuri
tie, si kote va turu nia vina gilagila sa pude mae sari tie vari pomunae meke
mae vagi pania meke la pomunu nia pa Lolomo Tadi na Qeto Minate Te

* **39:2** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **39:11** Sa kolo hie si lopu bakala.

Qoqi. 16 Na vasileana ta pozae Hamona* si kote koa nana tugo vasina. Ke
kote va via ia rini sa popoa.’
17 Tuna na tie, hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Tioko
la i sari doduru kineha kurukuru tapuru pa galegalearane meke doduru
kurukuru pinomo: ‘Mae gamu doduru pa vari likohae, mamu varigara
koasa vinukivukihi sapu va nama poni gamu Rau, na vinukivukihi nomana
koari na toqere pa Izireli. Vasina si kote hena masa si gamu meke napo
ehara.* 18 Kote henai gamu sari masadi ri na tie ṉiṉiradi meke napoi sari
eharadi ri koburu tavia pa popoa pepeso, guana hena gemi sipi kokoreo
nomadi meke sipi hitekedi, na qoti meke bulumakao. Doduru arini si na
kurukuru nobokodi va leana pa Basani. 19 Koasa vinukivukihi sapu va
nama poni gamu Rau si kote hena deana si gamu osolae deṉa pata si gamu,
meke kote napo ehara osolae viviri si gamu. 20 Pa Qua tevolo si kote deṉa
ni gamu sari na hose meke sari tie koi hose, tie ṉiṉiradi, meke sari doduru
kineha tie varipera, zama vura gua se Zihova sa Baṉara.’”

Ta Kuri Pule sa Popoa Izireli

21 “Kote va dogoro nia Rau sa Qua ṉiniraṉira koari na butubutu meke sa
doduru butubutu kote va sosode ia sa vina kilasa sapu ponini Rau meke sa
Limaqu sapu hake la nia Arau koa rini. 22 Podalae koasa rane asa si kote
tumae nia sa butubutu Izireli sapu Arau tugo se Zihova sa dia Tamasa.
23 Meke kote tumae nia ri na butubutu sapu sari tie pa Izireli si ta raovo
taloa sina tavete va sea si arini, meke sina lopu luli rini sari Qua tinarae.
Ke tomea Rau koa rini sa Isumataqu, meke vari poni lani Arau si arini
koari na dia kana, meke mate beto si arini pa vedara. 24 Gua sapu tavete
lani Rau koa rini si luli gua koasa dia tinoa bonina meke dia vina karikari
mae koa Rau, meke tomea Rau koa rini sa Isumataqu.
25 Gua ke, hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Kote turaṉa
pule nia Rau se Zekopi pa tinaraovo meke kote tataru ni Rau sari doduru
tie Izireli, meke kote kopu totoko nia Rau sa Pozaqu Hopena. 26 Kote
muliṉini rini sari dia kinurekure meke sari doduru dia vina gugue mae
koa Rau pana la koa va bulebulei pa dia popoa soti si arini meke loke
tie va matamataguti. 27 Totoso turaṉa puleni Rau koari na butubutu meke
varigarani Rau koari na pinaqaha popoa tadi na dia kana, si kote va dogoro
pule Nau sapu Hopequ si Arau koa rini pa mata dia ri na soku butubutu.
28 Gua, pude madi tumae nia sapu Arau tugo se Zihova sa dia Tamasa, ura
hinokara Arau va raovo lani koari na butubutu ba kote varigara pule mae
ni Rau pa dia popoa soti, meke lopu keke si kote koa muliuṉu. 29 Lopu kote
tome pule ia Rau sa isumataqu koa rini, ura na kote zoropo vura nia Rau
sa Maqomaqoqu koasa butubutu Izireli, zama vura gua si Arau Zihova sa
Baṉara.”

40

Ta Vagi La pa Zerusalema se Izikeli

1 Koasa vina hiokona lima vuahenina sa mami tinaraovo, koasa pin-
odalaena sa vuaheni, pa vina manege puta rane koasa sidara, manege
made vuaheni mudina sapu ta huara si pa Zerusalema, koasa rane asa si
hake mae koa rau sa Limana e Zihova meke vagi taloa nau Sa. 2 Koasa
dinogodogorae sapu poni au sa Tamasa si vagi lani au Sa si arau pa
popoa Izireli meke veko gore nau sa pa keke toqere ululuna hola. Pa kali

* **39:16** Sa ginuana Hamona si “Sa Qeto Minate.” * **39:17** Rev 19:17-18

mataona* sa toqere si guana keke vasileana lavata, na kaiqa vetuvetu si koa vasina.* 3 Vagi lani au Sa vasina, meke dogoria rau si keke tie sapu sa kinehana sa si guana boronizi, meke turu si asa koasa nuqunuquruana koa keke sasada, taṉinia nana pa limana si keke aroso padapadana meke keke kolu padapadana.* 4 Zama sa tie asa koa rau, “Tuna na tie, dodogoro ni sari matamu meke avavoso ni sari taliṉamu, mamu vagi valeana i sari doduru pu kote va dogoro nigo arau, ura gua asa ke ta turaṉa mae tani si agoi. Mamu tozi lani koasa butubutu Izireli sari doduru pu kote dogori agoi.”

Sa Lolomo Nuquru pa Kali Gasa Rimata

5 Dogoria rau sa goba sapu vari likohae nia sa Zelepade meke sa vasina varivarigarana. Sa kolu padapadana pa limana sa tie si ṉeta mita gelena. La pada ia sa sa goba; sa moatana sa si padana keke kolu meke sa ululuna sa si keke kolu doduruna tugo.*

6 Meke la si asa koasa sasada sapu tia la pa gasa rimata. Ene sage ia sa sa halehaleana meke kamo panaulu sa si pada ia sa sa nuqunuquruana, si keke kolu gelena podalae pa sadana meke kamo pa korapana la. 7 Pa vari kalina sa lolomo nuquru la pa korapana si koa dia sari lose hitekedi tadi tie kopu sapu keke kolu geledi meke keke kolu labedi meke sari gobagoba pa vari korapadi ri na lose si karua mita lima ṉavulu sentimita geledi. Meke sa nuqunuquruana koasa sasada sapu tia la pa Zelepade tata koasa lose nuqunuquruana si keke kolu gelena.

8 Meke pada ia sa sa lose nuqunuquruana koasa sasada sapu tia la pa Zelepade, 9 meke made mita labena si asa. Sa goba koasa sasada sapu tia la pa Zelepade si keke mita moatana.

10 Pa vari kalina sa lolomo nuquru si koa dia sari ka ṉeta lose hitekedi. Sari doduru si keke mo padadi meke sari goba pa varikorapadi si kekeṉoṉo geledi. 11 Beto si pada ia sa sa labena sa lolomo nuquru koa sa sasada meke ka lima mita labena si asa, meke pa vari korapadi ri hopeke lose tadi tie kopu pa vari kalina si onomo mita meke lima ṉavulu sentimita labena si asa. 12 Pa kenudi ri na hopeke lose hitekedi si na gobagoba sapu lima ṉavulu sentimita ululuna meke moatana, meke hopeke lose si ka ṉeta mita vari kalina. 13 Beto si pada ia pule sa sa labena sa lolomo nuquru, podalae koasa gobagoba sapu koaia vuida tanisa keke lose hite kamo la koasa gobagoba koaia vuida tanisa lose hite pa kali karovo koasa siraṉa; asa si manege rua mita meke lima ṉavulu sentimita labena. 14 Pada ia sa sa ululuna sa sasada sapu tia la pa varivarigarana meke kamo toloṉavulu mita si asa. Pada kamoa sa sa lose sapu tia la koasa vasina varivarigarana. 15 Podalae koasa sasada nuquru kamo la gua koasa sasada tia la pa varivarigarana si hiokona lima mita gelena gua. 16 Sari doduru lose si koa i na vuida hitekedi koari na gobagoba sapu tia la gua pa sada; na goba vari paqaha ni sari lose. Sa lose nuqunuquruana ba koa ia na vuida hitekedi. Sari hukihukiridi ri na gobagoba pa vari korapadi rina lose koasa lolomo nuquru si tava sarie huda pamu.

Sa Varivarigarana Lavata pa Sadana

17 Meke vagi lani au sa koasa varivarigarana lavata pa sada Zelepade. Vasina dogori rau sari kaiqa lose hitekedi koasa goba varilikohae; ka toloṉavulu puta sari lose. Na siraṉa ene si koa pa sadadi ri na lose. 18 Sa

---

* **40:2** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata. * **40:2** Rev 21:10 * **40:3** Rev 11:1, 21:15
* **40:5** 1 Baṉ 6:1-38; 2 Koron 3:1-9

siraṉa ene si lulia mo sa kali varivarigarana pa kalidi ri na lolomo nuquru. Sa varivarigarana hie si kali gore hite koasa varivarigarana sapu pa kenuna sa Zelepade. 19 Meke pada ia sa sapu podalae pa lolomo nuquru pa kali gore meke kamo koasa sadana sa varivarigarana sapu pa kenuna sa Zelepade; asa si lima ṉavulu mita seu gua pa kali gasa rimata, meke gua tugo pa kali gede si kekeṉoṉo mo sa pada.

Sa Sasadana sa Goba pa Kali Gede

20 Meke pada ia sa sa labena meke gelena sa sasada sapu tia la pa kali gede sapu nuquru kamo la koasa varivarigarana lavata pa sadana sa Zelepade. 21 Sari lose hitekedi, sapu ka ṉeta pa hopeke kalina koasa lolomo nuquru, sari gobadi, meke sa lose nuqunuquruana si kekeṉoṉo gua mo sa sasada sapu tia la pa gasa rimata padadi. Sa pada si hiokona lima mita gelena meke manege rua mita lima ṉavulu sentimita labena. 22 Sa lose nuqunuquruana, sari vuida hitekedi, meke sari pineqopeqo huda pamu si kekeṉoṉo gua mo sa sasada pa kali gasa rimata padadi. Ka zuapa nenetiana si koa koasa halehaleana tanisa, sapu pa kenuna sa lose nuqunuquruana. 23 Koanana si keke sasada sapu nuquru la koasa varivarigarana pa korapa bara vasina koa sa Zelepade; sa sasada hie si tia la koasa sasada pa goba sapu koa pa kali gede* meke lima ṉavulu mita seuna koasa. Kekeṉoṉo tugo si asa gugua sa sasada pa kali gasa rimata sapu nuquru la tugo pa varivarigarana vasina koa sa Zelepade.

*Sa Sasadana sa Goba pa Kali Matao**

24 Meke turaṉa lani au sa pa kali matao meke dogoria rau sa sasada sapu tia la pa kali matao. Pada ia sa sa gelena meke labena, meke sa lose nuqunuquruana tanisa meke kekeṉoṉo gua mo sari sasada sapu vaquru ta pada. 25 Sa lolomo nuquru meke sa lose nuqunuquruana si koa i na vuida hitekedi gua mo sapu koari kaiqa sasada. Sa pada si hiokona lima mita gelena meke manege rua mita meke lima ṉavulu sentimita labena. 26 Ka zuapa nenetiana si koa koasa halehaleana tanisa, sapu pa kenuna sa lose nuqunuquruana. Sari goba pa vari kalina sa lolomo nuquru si tava sarie pineqopeqo huda pamu. 27 Sa varivarigarana pa korapa bara vasina koa sa Zelepade si koa ia tugo na sasada sapu tia la pa kali matao, meke pada ia sa si hie meke kamo koasa sasada pa kali matao sapu pa varivarigarana lavata pa sadana; sa pada si lima ṉavulu mita.

Sari Sasada pa Varivarigarana pa Kenuna sa Zelepade

28 Meke turaṉa lani au sa koasa varivarigarana sapu koa pa korapana sa goba vasina koa sa Zelepade. Turaṉa guni nau sa pa korapana sa lolomo sasada pa kali matao meke pada ia sa sa sasada pa kali matao meke kekeṉoṉo gua mo sari kaiqa si asa. 29 Sari lose hitekedi, sari goba pa varikorapadi rina lose hitekedi, meke sa lose nuqunuquruana si kekeṉoṉo gua mo sari kaiqa saripu ele ta padadi. Sa lolomo nuquru meke sa lose nuqunuquruana si koa i na vuida hitekedi. Sa pada si hiokona lima mita gelena meke manege rua mita lima ṉavulu sentimita labena. 30 Sari lose nuqunuquruana si manege rua mita meke lima ṉavulu sentimita geledi meke karua mita lima ṉavulu sentimita sapu nuqurudi la gua. 31 Sa lose nuqunuquruana tanisa si tia la koasa varivarigarana lavata pa sadana; sari na huda pamu si tava sarie koari hukihukiri gobana, meke ka vesu nenetiana si koa koasa halehaleana sage la koasa.

---

* **40:23** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **40:23** Kali saoti.

Sa Varivarigarana pa Kenuna sa Zelepade: Sa Sasada pa Kali Gasa rimata

32 Meke turaṉa lani au sa koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade pa
kali gasa rimata, meke pada ia sa sa lolomo nuquru; sa pada si kekeṉoṉo
gua mo sapu sari pu ele ta padadi. 33 Sari lose hitekedi, sari goba pa
varikorapadi rina lose hitekedi, meke sa lose nuqunuquruana si kekeṉoṉo
gua mo sari pu ta padadi. Sa lolomo nuquru meke sa lose nuqunuquruana
si koa i na vuida hitekedi. Sa pada si hiokona lima mita gelena meke
manege rua mita lima ṉavulu sentimita labena. 34 Sa lose nuqunuquruana
tanisa si tia la koasa varivarigarana lavata pa sadana; tava sarie huda
pamu sari goba vari kalina sa nuqunuquruana, meke ka vesu nenetiana si
koa koasa halehaleana sage la koasa.

*Sa Varivarigarana pa Kenuna sa Zelepade: Sa Sasada pa Kali Gede**

35 Meke turaṉa lani au sa koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade
pa kali gede, meke pada ia sa sa lolomo nuquru; sa pada si kekeṉoṉo gua
mo sapu ele ta padadi, 36 gua tugo sari na lose hitekedi, sari hukihukiridi
rina gobana, sa lose nuqunuquruana meke sari vuida hitekedi. Sa pada si
hiokona lima mita gelena meke manege rua mita lima ṉavulu sentimita
labena. 37 Sa lose nuqunuquruana tanisa si tia la koasa varivarigarana
lavata pa sadana; sari na huda pamu si tava sarie koari na goba pa
vari kalina sa nuqunuquruana, meke ka vesu nenetiana si koa koasa
halehaleana sage la koasa.

Sari Lose Tata koasa Sasada pa Kali Gede

38 Na lose sapu koa ia na sasada, si koa tata koari na lose nuqunuquruana
koari hopeke lolomo nuquru pu la koasa varivarigarana pa kenuna sa
Zelepade, vasina hoke ta ṉuzapa va via sari na vinukivukihi va uququ.
39 Koa dia koasa lose nuqunuquruana koari na lolomo nuquru si ka made
tevolo, karua pa hopeke kalina, vasina hoke tava mate sari na kurukuru
tana vukivukihi va uququ, vukivukihi tana sinea, meke vukivukihi vina
toṉoto gale. 40 Pa sadana sa lose nuqunuquruana, tata koasa halehaleana
koasa sasada pa kali gede si koa dia si ka made tevolo, hopeke karua pa
vari kalina sa halehaleana. 41 Ke ka made tevolo si pa korapana sa lose
nuqunuquruana meke ka made tevolo si pa sada kapae koasa halehaleana,
sa doduruna si ka vesu tevolo, vasina hoke tava mate sari na kurukuru.
42 Koa dia tugo si ka made tevolo tana va vukivukihi va uququ sapu ta
peqo vuradi pa patu; sa padadi si zuapa ṉavulu lima sentimita geledi
meke labedi, meke kukuru mita ululudi. Koa rini hoke tava hake sari
likakalae sapu tavetavete ni rini pude va matei sari na kurukuru pude
va vukivukihi va uququ meke sari kaiqa vinukivukihi pule. 43 Na riritana
sapu karua qaqaherena, hopeke keke pidoko geledi si soto vari likohae nia
sa gobagobana sa lose. Sari tevolo si pude vasina hake sari masa pude
vukivukihi.
44 Koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade si koa dia si karua lose,
keke si pa kalina sa sasada pa kali gede meke tia la pa kali matao, meke
keke si pa kalina sa sasada pa kali matao meke tia la pa kali gede. 45 Zama
mae sa tie padapada koa rau, “Sa lose sapu tia la pa kali matao si tadi
hiama pu kopu nia sa Zelepade, 46 meke sa lose sapu tia la pa kali gede
si tadi hiama pu kopu nia sa hope. Arini sari tuna koreo e Zedoki; arini
eke mo koari hiama sapu kote boka tata la ia se Zihova pude va tana pa
Kenuna Sa,” gua si asa.

---

* **40:34** Kali noti.

Sa Zelepade meke sa Varivarigarana pa Kenuna

47 Meke pada ia sa sa pavasana sa varivarigarana: na kekeṉoṉo beto
varikalidi, lima ṉavulu mita gelena meke lima ṉavulu mita labena. Sa
hope si pa kenuna sa Zelepade. 48 Meke turaṉa lani au sa koasa lose
nuqunuquruana koasa Zelepade meke pada i sa sari gobana si karua mita
lima ṉavulu sentimita moatadi. Sa labena sa sasada si ka zuapa mita.
Sari karua goba papakadi pa vari kalina pa kenuna sa sasada si keke mita
lima ṉavulu sentimita moatadi na geledi. 49 Sa lose nuqunuquruana koasa
Zelepade si manege puta mita gelena meke onomo mita labena podalae
koasa sasada nuquru meke kamo la koasa sasadana sa lose hopena. Na
halehaleana si koa nana pa kenuna sa sasada nuquru meke karua dedegere
lavata si turu dia pa vari kalina sa sasada asa.

41

1 Meke turaṉa lani au sa pa sadana sa Lose Hopena pa Zelepade meke
pada ia sa sa moatadi sari goba pa vari kalina meke sa pada si lima mita.
2 Sa nuqunuquruana si lima mita gelena meke sa labena. Sa geledi sari
karua goba pa varikalina sa sasada nuquru si hopeke karua mita meke
lima ṉavulu sentimita. Pada ia tugo sa sa Lose Hopena meke hiokona mita
gelena meke manege puta mita labena.
3 Meke nuquru la si asa koasa Lose Hopena pa Hopena. Pada i sa sari
moatadi ri karua kalina sa sasada meke hopeke keke mita moatadi, meke
sa labena sa sasada si ṉeta mita. Sari gobagoba pa vari kalina sa sasada si
ṉeta meke lima ṉavulu sentimita labedi. 4 Meke pada ia sa sa Lose Hopena
pa Hopena meke sa gelena si manege puta mita meke sa labena si manege
puta mita tugo. Hie sa lose pa korapana la. Meke zama mae si asa koa rau,
“Hie sa Lose Hopena pa Hopena.”

Sari na Lose sapu Ta Kuri Kapae koari na Gobana sa Zelepade

5 Meke pada ia sa sa gobana sa Zelepade meke ṉeta mita sa moatana
sa gobagoba, meke sari hopeke lose pa kali gobana sa Zelepade sapu vari
likohae nia sa doduruna sa Zelepade si karua mita labedi. 6 Ka ṉeta sari
hatara lose pa kali gobana sa Zelepade. Hatara pa pepeso, hatara kokorapa,
meke hatara panaulu, meke ka toloṉavulu lose si koa pa keke hatara. Na
koa ia na vaṉavaṉa sa gobana sa Zelepade vasina hake sari palakolidi rina
hataradi rina lose pa kokorapa meke panaulu. Ke sari na palakoli koari
na lose si lopu soto nuquru la koasa gobana sa Zelepade. 7 Sari lose pa
hatara panaulu si labe holani sari lose koari karua hatara panapeka koasa,
meke sa hatara pa kokorapa si labe hola nia sa hatara pa pepeso; sina sa
gobana sa Zelepade si moata pa pepeso meke hiteke sage kamo panaulu.
Na halehaleana si podalae pa hatara pa pepeso kamo panaulu, ene gua
koasa hatara pa kokorapa. 8 Meke dogoria rau sapu pa vari likohaena sa
Zelepade si na tinamunu pepeso sapu ṉeta mita ululuna. Vasina si habotu
sari na lose pa kali gobana sa Zelepade. 9-11 Sa goba pa sadadi ri na lose
pa vari kalina sa Zelepade si karua mita lima ṉavulu sentimita moatadi.
Sa siraṉa ene pa sada sapu varilikohae ni sari na lose pa kali gobana sa
Zelepade si karua mita lima ṉavulu sentimita labena. Sa pada podalae
koasa goba tia vura tadi na lose meke kamo koasa hukihukirina sa buturu
sapu hake ia sa Zelepade si manege puta mita. Sa siraṉa eneneana si kamo
koari na sasada nuquru koari na lose, keke si pa kali gede meke keke si pa
kali matao.

Sa Vetu pa Kali Lodu Rimata

12 Sa vetu sapu tia la pa varivarigarana tata koasa Zelepade pa kali lodu
rimata si tolo̲navulu lima mita labena. Sari gobana sa vetu asa si karua
mita lima n̲avulu sentimita moatadi pa vari likohaena meke sa gelena si
made n̲avulu lima mita.

Sa Pada pa Doduruna sa Zelepade

13 Pada ia sa tie sa Zelepade meke kamo lima n̲avulu mita gelena, meke
sa varivarigarana podalae pa mudina sa Zelepade meke turan̲ae sa vetu
pa kali lodu rimata meke sa gobana sa si lima n̲avulu mita tugo geledi.
14 Sa labena sa varivarigarana pa kali gasa rimata koasa Zelepade podalae
koasa kenuna sa Zelepade si lima n̲avulu mita. 15 Meke pada ia sa sa gelena
sa vetu sapu tia la koasa varivarigarana pa mudina sa Zelepade, kamo lai
sari lose pa vari kalina sa si kamo pa lima n̲avulu mita tugo.

Kaiqa Ginuguana Pule koasa Zelepade

Sari gobana sa Lose Hopena, sa Lose Hopena pa Hopena meke sa lose
nuqunuquruanana, 16 sari dedegere koasa sasada, sa hatara, sari vuida
n̲izupudi si tava opo paere labete beto. Sa hatara, sa goba sapu kamo
la koari na vuida meke sari vuida si ta tava paere beto. 17 Pa kali sage
koasa sasada nuquru la koasa Lose Hopena pa Hopena, meke sari gobana
pa korapana sa Lose Hopena pa Hopena meke koasa Lose Hopena si ta
peqo koari na kineha 18 mateana serubimi meke na huda pamu. Vari
solasola i, huda pamu meke na serubimi gua. Sari serubimi si hopeke
karua isumatadi. 19 Sa isumata tie si tia la koasa huda pamu pa keke kalina
meke sa isumata laione si tia la koasa huda pamu pa keke kalina. Ta peqo
si hire pa doduru gobana sa Zelepade. 20 Podalae pa hatara meke kamo
la panaulu koari doduru goba koasa Lose Hopena si tava peqo la sari na
serubimi meke na huda pamu. 21 Sa sasada koasa Lose Hopena si vari
n̲on̲oi ululuna meke labena meke gua tugo sa sasada tanisa Lose Hopena
pa Hopena.

Sa Hope Huda

22 Koa nana si keke tevolo huda hopena sapu keke mita lima n̲avulu
sentimita ululuna meke sa labena si keke mita meke keke mita gelena; sari
iiona, hubina meke vari kalina si na huda beto mo. Zama sa tie koa rau,
“Hie sa tevolo sapu koa pa Kenuna e Zihova,” gua.

Sari na Sasada pa Zelepade

23 Sari sasada koari na Lose Hopena meke sa Lose Hopena pa Hopena si
hopeke karua tukutukudi. 24 Sari tukutuku koari hopeke sasada si sigoto
pa hinisi ke tukele gua pa kokorapana. 25 Koari na tukutuku koasa sasada
pa Lose Hopena si ta peqo la sari na serubimi meke na huda pamu gugua
sapu ta peqo la koari na goba, meke na kekepi sapu na huda tavete nia rini
si koa pa kenuna sa lose nuqunuquruana. 26 Koari na goba pa kalina sa
lose nuqunuquruana si koa dia sari vuida n̲izupudi sapu ta peqo la sari na
serubimi meke huda pamu pa hopeke vari kalidi. Sari lose pa vari kalina
sa Zelepade si koai tugo na kekepi.

42

Karua Vetu Tata koasa Zelepade

1 Beto si turaṉa lani au sa tie pa kali gede* pa korapa varivarigarana
lavata pa sadana la meke la koari na lose pa kali karovo koasa varivari-
garana lavata pa Zelepade. Sari na lose si koa kapae koasa vetu pa kali
lodu rimata koasa Zelepade. 2 Sa vetu nomana sapu sa sasadana si tia la
pa kali gede si lima ṉavulu mita gelena meke hiokona lima mita labena.
3 Keke kalina sa vetu nomana si tia la koasa varivarigarana pu vari likohae
nia sa Zelepade sapu manege puta mita labena pa vari korapadi ri karua
vetu. Keke kalina pule si tia la koasa varivarigarana lavata pa sadana sapu
koa ia na siraṉa eneneana sapu va sari nia patu rini. Sa vetu si ka ṉeta
hatarana. 4 Pa kenu dia ri na lose koasa vetu hie, si keke lolomo siraṉa,
sapu lima ṉavulu mita gelena, meke lima mita labena. Sari sasadadi ri
na lose si tia la pa kali gede. 5 Sari na lose koasa hatara panaulu koasa
vetu, si ṉirisi hola ni sari lose koari karua hatara pa kauruna, meke sapu
pa kokorapana si ṉirisi hola ni sari lose pa hatara pepeso, sina ta poni
lolomo sari siraṉa pa kenu lose koari na hopeke hatara. 6 Sari na lose pa
hatara vina ṉeta si loke dedegeredi pude zuka i, gugua ri na vetu koasa
varivarigarana; ke hiteke si arini holani sari pa hatara kokorapa; meke
sari lose pa hatara kokorapa si hiteke holani sapu koasa hatara pa pepeso.
7 Koa nana si keke goba pa sadana sa vetu sapu lima ṉavulu mita gelena
ene totoso gua koari na lose meke sa varivarigarana lavata pa sadana. 8 Sa
tokele lose koasa vetu pa kalina koasa varivarigarana lavata pa sadana si
hiokona lima mita gelena, meke sa tokele lose pa kalina sapu tata la koasa
Zelepade si lima ṉavulu mita gelena. 9 Sa sasada nuquru koari na lose pa
hatara pepeso si koa pa kali gasa rimata pana nuquru gua sa tie pa kalina
koasa varivarigarana lavata pa sadana.
10 Pa kali matao, si koanana si keke vetu gugua tugo sapu pa kali gede,
kapae koasa vetu pa mudina sa Zelepade, 11 sapu koa ia na goba meke
na lolomo siraṉa pa varikorapa dia. Sari lose hire si kekeṉoṉo gua sari
lose koasa vetu nomana pa kali gede; kekeṉoṉo mo geledi, labedi, meke
sari sasada nuquru meke kinehadi ba kekeṉoṉo tugo. 12 Sa sasada nuquru
koari na lose si pa pinodalaena sa lolomo siraṉa sapu koa pa kenudi rina
lose.
13 Meke zama si asa koa rau, “Sari lose pa kali gede meke matao sapu
tia la koasa varivarigarana pa Zelepade si tadi na hiama, vasina kote la
sari hiama, sapu ele la vukivukihi pa Kenuna e Zihova, meke kote hena i
sari ginani hopedi. Vasina kote la vekoi rini sari vinukivukihi hopedi, sari
na vinariponi kiko huiti, vina vukivukihi tana sinea meke vina vukivukihi
vina toṉoto gale, sina sa vasina asa si hopena. 14 Pana ele kamo la sari na
hiama koasa varivarigarana hopena pa kenuna sa Zelepade si lopu kaqu
vura la si arini koasa varivarigarana hopena pa sadana osolae va gorei rini
sari na poko hiama, sapu va sagei rini pa tinavete hiama, sina ele hopedi
sari poko arini. Kaqu va sage votiki poko si arini meke tiqe vura la koari
na vasidi sapu tadi na tie,” gua si asa.

Sari Pinada pa Vari Likohaena sa Zelepade

15 Sipu beto pada ia sa tie sa doduru korapana sa Zelepade, si turaṉa
vura nau sa koasa sasada bara pa kali gasa rimata meke pada ia sa sa
goba pa doduru vari likohaena sa. 16 Meke pada ia sa sa kali gasa rimata
koasa kolu padapadana; meke karua gogoto lima ṉavulu mita sa padana
sa. 17 Pada ia sa si pa kali gede meke kamo karua gogoto lima ṉavulu mita
sa padana. 18 Pada ia sa si pa kali matao meke kamo karua gogoto lima

* **42:1** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

ṉavulu mita sa padana. 19 Meke pada ia sa si pa kali lodu rimata meke
kamo karua gogoto lima ṉavulu mita koasa kolu padapadana. 20 Ke pada
i sa sari ka made kalina. Keke goba si koa vari likohae nia sa doduruna sa
vasina lavata tanisa Zelepade, karua gogoto lima ṉavulu mita gelena meke
karua gogoto lima ṉavulu mita labena, pude vari paqaha ni sapu hopedi
meke sapu lopu hopedi.

43

Pule La pa Zelepade se Zihova

1 Meke turaṉa lani au sa tie koasa sasada sapu tia la pa kali gasa
rimata, 2 meke dogoria rau vasina sa tinolava ṉedalana te Tamasa pa
Izireli, gore mae gua pa kali gasa rimata. Sa mamalaiṉina si ovaṉa gua
sa totolo ṉiṉirana, meke sa popoa si ṉedala koasa tinolava Tanisa.* 3 Sa
dinogodogorae sapu dogoria rau si gugua sa dinogodogorae sapu dogoria
rau totoso gore mae si Asa meke huara ia sa si pa Zerusalema meke
sapu keke dogoria rau pa taqele Ovuku Keba, ke hoqa oporapaha gore si
rau. 4 Meke koasa sasada pa kali gasa rimata si nuquru gua sa tinolava
ṉedalana te Zihova meke la pa Zelepade. 5 Meke ovulu sage nau sa
Maqomaqona Tamasa si rau, meke vagi lani au Sa pa varivarigarana pa
kenuna sa Zelepade, meke la sa tinolava ṉedalana te Zihova meke siṉia sa
Zelepade.

6 Sipu korapa turu nana sa tie si avosia rau zama mae koa rau si keke
tie pa korapana sa Zelepade. 7 Zama si asa koa rau, “Tuna na tie, hie sa
vasina tanisa Qua habohabotuana baṉara meke sa vasina pude va hakei
sari Nenequ. Tani kote koa turaṉi Arau sari Qua tinoni pa Izireli ninae
rane. Lopu kote va boni pule ia sa butubutu te Izireli sa Pozaqu Hopena, be
arini sia ba be sari dia baṉara, koari vinahesidi ri beku tadi na dia baṉara
koari dia vasidi ululudi. 8 Totoso turu ia rini sa dia gogoe vetu baṉara
kapae pa Qua gogoe vetu, dia dedegere sasada kapae pa Qua dedegere
sasada, meke na goba mo si pa vari korapa mami, si va boni ia rini sa
Pozaqu Hopena koari na dia hahanana variva malederedi. Ke huara pani
Arau si arini pa Qua tinaṉaziri. 9 Ke madi veko pani sari vinahesi votiki
tamasa meke sari na beku tadi na baṉara, meke kote koa turaṉi Arau si
arini ninae rane.

10 Tuna na tie, vivinei la nia koari na tie sa Zelepade, pude madi kurekure
ni sari dia sinea. Va viliti ni sa palanina, 11 meke pana kurekure ni
rini sari doduru pu taveti rini, si vata gilana nia koa rini sa kinehana
sa, doduru vivineina, sasada nuquru meke vura, doduru kinehana meke
doduru tinaraena meke vina turu. Kubere gore ni si hire pa kenu dia pude
madi tumae nia sa kinehana sa meke luli saripu ta garunu ni.

12 Hie sa tinarae tanisa Zelepade: Doduru vasidi pa vari likohaena sa
batu toqere si kote hopena hola. Asa sa tinarae tanisa Zelepade.

Sa Hope

13 Hire sari padana sa hope pa padapadana sapu kekeṉoṉo gua sapu
ta padapada nia sa Zelepade: Sa pou sapu vari likohae nia sa hope si
lima ṉavulu sentimita lohina meke lima ṉavulu sentimita labena, meke sa
labena sa beruna si keke pidoko. Meke hie sa ululuna sa hope:* 14 Koasa
pou vari likohae pa pepeso sage kamo koasa hatara kekenu si keke mita
ululuna, meke topue koasa hatara kekenu kamo koasa hatara vina rua si

* **43:2** Izk 10:3-4,18,19, 11:22-23; Rev 1:15 * **43:13** Ekd 27:1-2; 2 Koron 4:1

karua mita ululuna. 15 Topue koasa hatara vina rua meke kamo koasa
hatara vina betobeto vasina hake sari na vina vukivukihi si karua mita
ululuna. Koa dia si ka made kikiho, keke pa hopeke ka made iiona sa hatara
vina betobeto. 16 Ka onomo mita gelena meke onomo mita labena sa hatara
vina betobeto asa. 17 Sa hatara vina rua si vari n̲on̲oi vari kalina, sapu
zuapa mita gelena meke zuapa mita labena, meke sa beruna si hiokona
lima sentimita ululuna meke sa lolomo tuqe ehara si lima n̲avulu sentimita
labena pa doduru vari likohaena. Sa halehaleana tanisa hope si tia la pa
kali gasa rimata."

Sa Vina Madina sa Hope

18 Meke zama pule mae koa rau si asa, "Tuna na tie, hiera gua si zama nia
e Zihova sa Ba̲nara: Hire sari na vina turu tana vukivukihi uququ meke
sa siburuna sa ehara koasa hope pana ta kuri si asa: 19 Na bulumakao
kokoreo vaqurana si kote vala nia goi guana mua vinukivukihi va vulasa
palae sinea koari na hiama, sapu na tie Livaeti mo bari, pa tatamana te
Zedoki, arini mo si ta vizatadi pude mae va vukivukihi pa Kenuqu, zama
vura gua si Arau Zihova sa Ba̲nara. 20 Kaiqa eharana si kote vagia goi
meke busa lani koari ka made kikihona sa hope meke koari ka made iiona
sa hatara vina rua meke pa vari likohaena sa beruna sa lolomo tuqe ehara.
Ke kote tava madi sa hope meke kote tava via pa sinea. 21 Kaqu vagia goi sa
bulumakao kokoreo vaqura tana va vulasa palae sinea meke sulu ia koari
na vasidi ta vizatadi pa sadana sa varivarigarana lavata tanisa Zelepade.
22 Pa rane vina rua si kaqu vukivukihi nia goi si keke qoti kokoreo sapu
loke vasi kisakisana pude tana va vulasa palae sinea, meke sa hope si kaqu
tava madi gua sapu tava madi si asa koasa eharana sa bulumakao kokoreo.
23 Pana beto va madi ia goi, si kaqu vukivukihi nia goi si keke bulumakao
kokoreo vaqura meke keke sipi kokoreo vaqura koasa rovana; karua beto
si kaqu loke ari kisakisadi. 24 Kaqu tura̲na lani goi pa Kenuqu Arau Zihova,
meke kaqu vuvusuni soloti ari hiama si arini meke vukivukihi va uququ
lani rini koa Arau Zihova.
25 Doduru rane koari ka zuapa rane si kaqu veko nama nia goi si keke qoti
kokoreo pude tana vina vukivukihi vinulasa sinea, meke kaqu veko nama
nia tugo goi si keke bulumakao kokoreo vaqura meke keke sipi kokoreo
vaqura koasa rovana; doduru arini si kaqu loke ari kisakisadi. 26 Ka zuapa
rane si kaqu va madi ia rini sa hope meke va via ia pude va nama nia koari
nana tinavete hopedi. 27 Pa vina betodi ri na rane hire, podalae pa vina
vesu rane, si kaqu valani ri na hiama sari na vina vukivukihi va uququ
meke vina vukivukihi binaere tadi na tinoni koasa hope. Meke tiqe kote
qetu ni gamu Arau, zama vura gua si Arau Zihova sa Ba̲nara."*

44

Sa Koburu Tavia, sari Tie Livaeti meke Hiama

1 Meke tura̲na pule lani au sa tie koasa sasada pa sadana la koasa
Zelepade, asa sapu tia la pa kali gasa rimata, ba si tuku tu si asa. 2 Zama se
Zihova koa rau, "Sa sasada hie si kote koa tuku eko lamo. Lopu kaqu tava
tukele; lopu keke tie si kote ene nuquru gua vasina. Kaqu tuku eko mo,
sina se Zihova, sa Tamasa pa Izireli si ele nuquru gua vasina. 3 Sa Koburu
Tavia eke mo telena si boka la habotu pa korapana sa sasada nuquru
vasina, meke somana henahena pa Kenuna e Zihova. Boka nuquru gua

* **43:27** Ekd 29:35-37

si Asa meke vura gua koasa sasada pa lose nuqunuquruana sapu tia la pa varivarigarana lavata.”

Sari Tinarae Pude Nuquru La pa Zelepade

4 Meke turaṉa guni nau sa tie koasa sasada pa kali gede sapu nuquru la
pa varivarigara pa kenuna sa Zelepade. Doṉo la si arau meke dogoria rau
sa tinolava ṉedalana te Zihova, si korapa siṉi ia sa Zelepade te Zihova, ke
hoqa oporapaha si arau pa pepeso.
5 Meke zama mae koa rau se Zihova, “Tuna na tie, doṉo va leana, va
avoso, mamu avoso va leana i sari doduru pu kote tozi nigo Arau pa
guguadi ri doduru vinaturu koasa Zelepade te Zihova. Kopu va leana koasa
nuqunuquruana la koasa Zelepade meke koari doduru sasada nuquru
meke vura koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade. 6 Zama la guahe
koe Izireli, sa butubutu va karikarina sana, ‘Hiera gua si zama nia e Zihova
sa Baṉara: Kei gamu na butubutu Izireli ele pada mo sari mia tinavete
kaleadi! 7 Va boni ia gamu sa Qua vasina hopena totoso turaṉa nuquru ni
pule tu gamu sari tie karovodi sapu lopu ta magu pa bulodia** meke lopu
ta magu tinidi, sipu korapa va vukivukihi mae ginani, deana, meke ehara
si gamu. Sa Qua Vinariva Egoi si ele sekea gamu. 8 Lopu tavete va gorevura
i gamu sari tinavete hopedi ta ponini gamu ba veko tie karovodi tu pude
kopu nia sa Qua vasina hopena. 9 Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa
Baṉara: Loke tie karovodi sapu lopu via bulodi meke lopu ta magudi si
kaqu nuquru koasa Qua vasina hopena, ari tie karovodi sapu koa turaṉi
sari tie Izireli ba lopu kaqu tugo.’

Kaiqa Tie Livaeti si Tava Noso pa Tinavete Hiama

10 Zama mae koa rau se Zihova, ‘Sari tie Livaeti pu somana rizu va seu
koa Rau totoso veko pani Au ri tie Izireli si Arau meke ene luli la i rini sari
dia beku, si kaqu vagia rini laena sa dia sinea. 11 Kote boka nabulu Nau
rini pa Vinahesiqu, meke kopuni sari sasadana sa Zelepade meke va tana
vasina; boka va matei rini sari na kurukuru pude tana vinukivukihi va
uququ meke votiki vina vukivukihi tadi na tinoni. 12 Ba sina sari tie Livaeti
si nabulu la koa rina beku koasa vinahesidi meke va hoqa ia pa sinea sa
butubutu Izireli, ke ovulu sage nia Rau sa Limaqu meke zama tokotokoro,
sapu kaqu vagia rini laena sa dia sinea, zama vura gua si Arau Zihova sa
Baṉara. 13 Lopu kaqu tata mae si arini koa Rau meke va nabulu mae koa
Rau pa tinavete hiama babe tata la koari na Qua tiṉitoṉa hopedi babe sari
vinukivukihi sapu hopedi hola; kaqu tava kilasa nia rini sa kinurekuredi
ri na dia tinavete kaleadi. 14 Gua ba kote veko i Rau si arini pude kopu ni
sari doduru tinavete hoborodi koasa vinahesi pa Zelepade.’

Sari na Hiama

15 Zama se Zihova, ‘Ba sari na hiama, pa butubutu Livae pu tuti gore
maedi koe Zedoki, pu va gorevura i rini sari doduru tinavete hiama pa
Qua Zelepade, sipu korapa ene va seu koa Rau sari tie Izireli, arini si kaqu
mae turu pa Kenuqu meke va vukivukihi ni sari deana meke ehara, zama
vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 16 Arini eke mo si kaqu nuquru pa
Zelepade; arini eke mo si kote tata mae pa Qua tevolo pa Kenuqu pude
taveti sari Qua tinavete.
17 Pana nuquru arini koasa sasada koasa varivarigarana pa kenuna sa
Zelepade, si kaqu va sage poko lineni si arini; lopu kaqu va sage poko vulu

---

* **44:7** Sa tie ta magu si lulia sa vinariva egoi te Ebarahami, koe Zihova. * **44:7** TTA 7:51

si arini totoso korapa va tana koari na sasada koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade babe pa korapa Zelepade.* 18 Na poko lineni si kaqu pusi nia rini pa batu dia meke na poko nene si kaqu na lineni tugo. Sari poko sapu variva ṉataṉata si lopu kaqu va sagei rini. 19 Pana vura la si arini koasa varivarigarana lavata pa sadana, vasina koa sari na tie, si kaqu va gorei rini sari poko sapu tavetavete ni rini pa Zelepade meke kaqu vekoi rini koari na lose hopedi, meke va sage votiki poko, pude madi lopu tiqui ri na tie sari poko sapu hopena.*
20 Lopu kaqu neri rini sari batu dia babe va toqolo va gele i, ba kaqu ṉoṉoto va pepeka i rini sari kalu pa batu dia.* 21 Loke hiama si kaqu napo vaeni pana nuquru si asa koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade.*
22 Lopu kaqu haba nabonaboko babe barikaleqe ta luluaradi si arini; na vineki vaquradi mo si boka haba i rini, sapu tutidi si pa Izireli babe na nabonaboko tanisa keke hiama.*
23 Kaqu va tumatumae nia rini koari na Qua tinoni sa vinotikaena koasa sapu hopena meke sapu hoborona meke va dogoro ni vea meke kote boka tumae nia rini sapu via meke bonina.*
24 Koari na vinari tokei, si kaqu na tie vari pitui sari hiama meke vilavilasa luli i sari na Qua vina turu. Na kaqu kopu ni rini sari Qua tinarae meke luli sari Qua ginarunu koari doduru Qua inevaṉa sapu ta vizatadi, meke kaqu kopu ni tugo rini, pude va hope i, sari Qua Rane Sabati. 25 Na hiama si lopu kaqu la tata koasa tie matena, na kote va boni pule nia si asa; ba boka va boni pule nia mo si asa pana sa tie matena si na tamana babe tinana, tuna koreo babe tuna vineki, tasina koreo babe na tasina vineki si asa.* 26 Mudina sapu tava via si asa si kaqu aqa ka zuapa rane si asa.
27 Koasa rane asa sipu nuquru la si asa koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade pude tavetavete koasa vasina hopena, si kaqu va vukivukihi si asa pude vulasa pule nia, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara.
28 Kaqu Arau eke mo sa tinago tadi na hiama. Lopu kote ta poni ni rini koasa popoa Izireli si kaiqa tinago pule; kote Arau mo sa dia tinago.* 29 Dia ginani rini sari na vinariponi kiko huiti, sari vinukivukihi va vulasa sinea meke na vinariponi tana here meke vinatoṉoto gale; meke doduru pule pa Izireli sapu tava madi la koe Zihova si kote tadirini.* 30 Saripu leanadi hola koari doduru vua kekenu meke doduru mia vinariponi arilaedi si dia ri na hiama. Kaqu valani gamu koa rini sari mia tinavete palava kekenu pude ta manae sari mia kinoa tatamana. 31 Lopu kaqu hena i ari hiama sari doduru kurukuru tapuru babe ṉame, sapu ele matedi babe ta garatadi koari na kurukuru pinomo.'*

45

Tava Hia sa Pepeso

1 'Totoso va hia ia gamu sa pepeso pude hopeke tago sari hopeke butubutu, si kaqu vala nia gamu koe Zihova si keke kukuru pepeso, na hinia hopena, sapu manege rua meke kukuru kilomita gelena meke sa labena si manege puta kilomita; sa doduruna sa pepeso si kote hopena.
2 Koasa doduruna sa pepeso asa si keke vasina hite, sapu pada karua gogoto lima ṉavulu mita labena meke gelena, si kote tanisa Zelepade, meke keke

* **44:17** Ekd 28:39-43; Liv 16:4 * **44:19** Liv 16:23 * **44:20** Liv 21:5 * **44:21** Liv 10:9 * **44:22** Liv 21:7,13-14 * **44:23** Liv 10:10 * **44:25** Liv 21:1-4 * **44:28** Nab 18:20 * **44:29** Nab 18:8-19 * **44:31** Liv 22:8

vasi pepeso ṉirisina sapu hiokona lima mita labena si kote vari likohae nia sa pepeso asa. 3 Koasa hinia hopena si pada vura nia si ka manege rua meke kukuru kilomita gelena meke lima kilomita labena. Vasina kote koa ia Rau, sa vasina Hopena pa Hopena. 4 Asa si kote na hinia hopena koasa doduruna sa pepeso, pude tadi na hiama, arini pu kote tavetavete pa korapana sa vasina hopena meke kote tata la pude vahesi pa Kenuna e Zihova. Vasina si kote koa sari dia vetu meke gua tugo sa vasina hopena tanisa Zelepade. 5 Keke pinaqaha sapu manege rua meke kukuru kilomita gelena meke lima kilomita labena si kote dia rina tie Livaeti, arini pu koa nabulu pa korapa Zelepade; asa si kote na dia tinago pude kuri dia vasileana meke koa ia.
6 Keke pinaqaha pule sapu manege rua meke kukuru kilomita gelena meke karua meke kukuru kilomita labena, pa kalina sa hinia hopena, si kaqu ta tavete pude na vasileana lavata tadi doduru tie pa Izireli.’

Sa Pepeso Tanisa Koburu Tavia

7 ‘Sa koburu tavia kote tagoa sa pepeso sapu pa vari kalina sa hinia hopena tadi na tie Livaeti meke sa pepeso tanisa vasileana lavata. Sa kalina pa lodu rimata si podalae koasa popoa hopena meke la gua pa kali lodu rimata kamo pa Kolo Meditareniani meke sa kalina pa kali gasa rimata si podalae kapae koasa popoa hopena tadi na tie Livae meke la gua tugo koasa volosona sa popoa Izireli pa kali gasa rimata. 8 Sa pepeso hie si kote na tinago tanisa koburu tavia pa Izireli. Pude sari koburu tavia si lopu kote hiko vagi pepeso tadi na Qua tinoni ba kote va malumia rini sa butubutu Izireli pude tagoi sari pepeso ta hia la koarini pude na dia tinago.’

Sari na Tinarae Tanisa Koburu Tavia

9 ‘Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Ele pada mo sapu kamo la ia gamu, gamu na koburu tavia pa Izireli! Luara pania sa ṉinovaṉovala la pa tie, mamu taveti gua sapu leana meke toṉoto. Lopu va rizu pani sari Qua tinoni pa dia pepeso, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 10 Kaqu tavetavete ni gamu sari sikele toṉotodi meke sari sisiovona toṉotodi, sari pinadapada sinoku toṉotodi meke na pada kolo toṉotodi.* 11 Sa pinadapada sinoku kolo meke kiko si kote kekeṉoṉo, be guana ta pada manege rua totoso sa sisiovona pa kolo babe pa kiko ba kaqu kekeṉoṉo sa ninomana sa vinagi koasa vovoina. 12 Sa mia padapadana mamata si kaqu toṉoto tugo. Lopu kote sekesekei nia gamu sa padapadana mamata pa sikele.’

Sari Vinariponi meke Rane Hopedi

13 ‘Hie sa vinariponi arilaena sapu kaqu poni la nia gamu: koari ka onomo ṉavulu puta kobi huiti si keke kobi si kote variponi nia meke koari ka onomo ṉavulu puta kobi bale si keke kobi si kote variponi nia. 14 Koasa oela olive si koari hopeke keke gogoto lita oela si kote variponi nia si keke lita. 15 Koari doduru karua gogoto sipi sapu henahenadi koari na duduli sapu toa va leanadi, si kote variponi nia si keke sipi. Doduru hire si kote tavetavete ni rini pa vinariponi huiti, vinukivukihi va uququ meke vinukivukihi binaere pude vulasa pani sari sinea tadi tie, zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara. 16 Doduru tie koasa popoa kote vala nia sa vinariponi arilaena hie koasa koburu tavia pa Izireli. 17 Kote nana kalina sa koburu tavia pude namani sari vina vukivukihi va uququ, vinariponi huiti, meke vinariponi napo vaeni koari na inevaṉa, sari inevaṉa sidara vaqura,

* **45:10** Liv 19:36

meke sari rane Sabati, koari doduru inevaṉa ta vizatadi koasa butubutu Izireli. Asa kote va namani sari vinukivukīhi tana sinea, sari vinariponi huiti, sari vinukivukihi va uququ meke sari vinukivukihi binaere pude vulasa pani sari sinea tadi tie pa butubutu Izireli.’

Sari na Vinarigara pa Inevaṉa
(Ekisidasi 12:1-20; Livitikasi 23:33-43)

18 ‘Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Pa sidara kekenu koasa
rane kekenu si kote vagia goi si keke bulumakao vaqurana sapu loke vasi
kisakisana pude va madi ia sa Zelepade. 19 Kote vagia sa hiama si kaiqa
ehara tana vukivukihi va vulasa sinea meke la busani koari na dedegere
sasadana sa Zelepade, koari ka made iiona sa hope koasa hatara vina rua
meke koari dedegere sasada koasa varivarigarana pa kenuna sa Zelepade.
20 Kote tavete pule gua asa si gamu koasa rane vina zuapa koasa sidara.
Tavete poni si arini pu lopu gilania, meke tavete va sea hola babe na lopu
gilagilana; ke gamu kote va via ia sa Zelepade koari na sinea.
21 Pa sidara kekenu koasa vina manege made rane si kaqu kopu nia
gamu sa Pasova, na inevaṉa sapu kote kamo zuapa rane, meke kote hena
bereti loke isitina si gamu pa totoso asa.* 22 Pa rane asa si kote va nama
nia sa koburu tavia si keke bulumakao pude vulasa pani sari nana sinea
meke tadi doduru tiena sa popoa. 23 Hopeke rane koari ka zuapa rane
sapu inevaṉa gamu si kote sa koburu tavia variponi atuni si ka zuapa
bulumakao meke zuapa sipi sapu loke ari kisakisadi pude tana vukivukihi
va uququ la koe Zihova, meke keke qoti kokoreo pude tana vukivukihi va
vulasa sinea. 24 Asa tugo kote va nama ni sari vinariponi huiti babe bale,
manege vesu kilo pa keke bulumakao meke pa keke sipi, turaṉae ka ṉeta
lita oela olive pa hopeke vinariponi huiti na bale.
25 Koasa inevaṉa koari hopeke ka zuapa rane sapu podalae pa vina
zuapa sidara koasa vina manege lima rane, sa koburu tavia kote va namani
sari vina namanama sapu gua tugo arini tana vukivukihi va vulasa sinea,
vukivukihi va uququ, meke vinariponi huiti meke oela.’*

46

Sa Koburu Tavia meke sari Inevaṉa

1 ‘Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Baṉara: Sa sasada koasa
varivarigarana pa kenuna sa Zelepade sapu tia la pa kali gasa rimata si
kaqu tuku si asa koari ka onomo rane tavetavete, ba kote tukele si asa
koari na rane Sabati meke sa rane Sidara Vaqura. 2 Sa koburu tavia si kote
nuquru gua koasa sasada pa lose nuqunuquruana meke la turu pa kalina sa
dedegere pa sasada. Ari na hiama kote vukivukihi ni sari nana vukivukihi
va uququ meke nana vukivukihi binaere. Koasa lose nuqunuquruana pa
sasada nuquru si kote vahesi si asa meke kote vura pule, ba sa sasada si
lopu kaqu tuku osolae veluvelu sa popoa. 3 Koari na Sabati meke Sidara
Vaqura si sari tiena sa popoa si kote somana pa vinahesi pa Kenuna e
Zihova koasa sasada nuquru koasa lose nuqunuquruana asa. 4 Sari na
vinukivukihi va uququ sapu kote va mae i sa koburu tavia koe Zihova
pa rane Sabati si kaqu ka onomo lami kokoreo meke keke sipi kokoreo
nomana, doduru arini si kaqu loke ari kisakisadi. 5 Turaṉae koasa sipi si na
vinariponi huiti sapu manege vesu kilo mamatana, meke turaṉae koari na
lami si na vinariponi huiti sapu soku gua mo sapu hiva vekoa sa, turaṉae

* **45:21** Ekd 12:1-20; Nab 28:16-25 * **45:25** Liv 23:33-36; Nab 29:12-38

na oela olive sapu n̲eta lita sokuna gua. 6 Koasa rane Sidara Vaqura si kaqu variponi nia sa si keke bulumakao vaqura, ka onomo lami meke keke sipi kokoreo nomana, ari doduru si lopu kaqu ari vasi kisakisadi. 7 Turan̲ae koasa bulumakao vaqura si na vinariponi huiti sapu manege vesu kilo mamatana, meke manege vesu kilo huiti si somana luli koasa sipi nomana, meke koari na lami si soku gua mo sapu hiva vekoa sa, turan̲ae na oela olive sapu n̲eta lita sokuna gua pa hopeke manege vesu kilo huiti. 8 Pana nuquru sa koburu tavia si kote nuquru gua si asa koasa sasada pa lose nuqunuquruana meke vura pule gua tugo vasina.

9 Pana mae sari tiena sa popoa pa Kenuna e Zihova koari na inevan̲a ta vizatadi, si asa pu nuquru gua koasa sasada pa kali gede pude vahesi si kaqu vura gua si asa koasa sasada pa kali mataona sa Zelepade*; meke asa pu nuquru gua koasa sasada pa kali mataona si kaqu vura gua koasa sasada pa kali mataona. Loke tie si kaqu vura gua koasa sasada vasina pu nuquru gua si asa, ba kaqu vura gua si asa pa sasada sapu pa kali karovona. 10 Sa koburu tavia si kaqu somanae nana koa rini, nuquru totoso nuquru si arini meke vura totoso vura si arini.

11 Koari na vinarigara meke na inevan̲a ta vizatadi, si na vinariponi huiti sapu turan̲ae koasa bulumakao si kote manege vesu kilo mamatana, meke sapu turan̲ae koasa sipi nomana si manege vesu kilo mamatana, meke sapu koari na lami si soku gua mo sapu hiva vekoa sa tie, turan̲ae oela olive sapu n̲eta lita pa hopeke manege vesu kilo huiti. 12 Pana hiva veko moka vinariponi sa koburu tavia, la koe Zihova, be na vukivukihi va uququ sia babe na vukivukihi binaere sia, si sa sasada sapu tia la pa kali gasa rimata si kaqu tava tukele vala koa sa. Kote vekoi sa sari nana vinukivukihi va uququ meke vinukivukihi binaere gua mo sapu hoke tavetia sa koari na rane Sabati. Meke kote vura taloa si asa, meke mudina sapu vura sa, si kote ta tuku sa sasada.’

Sa Vinariponi pa Doduru Rane

13 ‘Doduru rane si kote va nama nia goi si keke lami sapu keke vuahenina meke loke vasi kisakisana pude na vina vukivukihi va uququ la koe Zihova. Doduru munumunu si kaqu va nama nia goi si asa. 14 Hopeke munumunu si kaqu va nama nia tugo goi sa vinariponi huiti, sapu n̲eta kilo mamatana meke keke lita oela olive pude va boboso la nia koasa palava. Sa vinariponi huiti la koe Zihova si na vina turu sapu kaqu koa hola. 15 Ke sa lami meke sa vinariponi huiti meke sa oela olive si kaqu tava nama ninae munumunu pude na vinariponi va uququ doduru totoso.’

Sa Koburu Tavia meke sa Pepeso

16 ‘Hiera gua si zama nia Arau Zihova sa Ban̲ara: Be tavetia sa koburu tavia si keke vinariponi koari nana tinago la koa sa keke ri na tuna koreo, si kote dia tugo ri pu podo gore koasa koreo asa; kote na dia tinago pa tuti dia. 17 Ba be tavetia sa si keke vinariponi, koari nana tinago, la koasa keke nana nabulu, si kote kopu nia sa nabulu asa sa vinariponi osolae kamo sa vuaheni Tinarupaha*; meke kote tava pule la koasa koburu tavia si asa. Sari tinago tanisa koburu tavia si dia mo ri na tuna koreo; dia eke mo.* 18 Lopu kaqu vagi sa koburu tavia sari tinago tadi na tie; lopu kaqu hadu vurani sa koari na pepeso pu na dia tinago. Sari tinago sapu va hola lani sa

* **46:9** Saoti. * **46:17** Sa vuaheni Tinarupaha si pa hopeke vina lima n̲avulu vuaheni totoso ta rupaha sari na pinausu meke sa pepeso si pule la koari na butubutu tie sapu dia tu pa tinago. Mu tiro la pa Livitikasi 25:8-55. * **46:17** Liv 25:10

koari na tuna koreo si kaqu ta vagi koari nana tinago soti telena, pude lopu keke ari Qua tinoni si kaqu ta paqaha koari dia tinago,’ ” gua se Zihova.

Sari na Rararoana pa Zelepade

19 Meke turaṉa la guni nau sa tie koasa sasada nuquru la koari na lose
hopedi sapu tia la pa kali gede*, sapu dia ri na hiama, meke va dogoro
nau sa sa vasina pa kali lodu rimata koari na lose. 20 Meke zama si asa
koa rau, “Tani sa vasina sapu kote raroi ri na hiama sari masa tadi na
vinukivukihi tana here meke na vina toṉoto gale meke vinukivukihi tana
sinea meke kina i sari na vinariponi huiti. Na hinia tadi na hiama si arini
meke hopena pude va paleke la tiṉitoṉa hopedi pa varivarigarana lavata
pa sadana, na kote meke tiqui ri na tie sari tiṉitoṉa hopedi hire meke va
tasuna i.”
21 Meke turaṉa lani au sa koasa varivarigarana lavata pa sadana la meke
kamo la i sari ka made iiona, meke dogori rau sari varivarigarana hitekedi
pa hopeke iio. 22 Koari ka made iiona sa varivarigarana lavata pa sadana
la si ta voloso sari ka made varivarigarana hitekedi sapu hiokona puta
mita geledi meke manege lima mita labedi; kekeṉoṉo puta nomadi sari ka
made varivarigarana hitekedi arini. 23 Pa kokorapadi ri na varivarigarana
hitekedi si na goba patu pepekadi, vasina taveti rini sari na rararoana.
24 Zama si asa koa rau, “Hire sari na rararoana, vasina kote raroi ri na
nabulu pu tavetavete pa Zelepade sari na masadi rina vinukivukihi pu
tadi na tie pude henai.”

47

Sa Ovuku sapu Vura Mae koasa Zelepade

1 Turaṉa pule nau sa tie koasa nuqunuquruana pa Zelepade, meke
dogoria rau sa kolo sapu vura mae pa kauruna sa sasada koasa Zelepade
meke totolo la gua pa kali gasa rimata. Ura sa Zelepade si tia la pa kali
gasa rimata. Sa kolo si vura mae gua pa kauruna, pa kali matao* koasa
Zelepade, meke totolo gore pa kali matao koasa hope.* 2 Meke turaṉa vura
nau sa koasa sasada pa kali gede* meke turaṉa likoho nau sa pa sadana
meke la koasa sasada pa sadana sapu tia la pa kali gasa rimata meke sa
kolo si totolo vura gua pa kali matao koasa sasada pa kali gasa rimata.
3 Totoso ene la gua pa kali gasa rimata sa tie, palekia nana sa kolu
padapadana pa limana, si pada vura nia sa si ka lima gogoto mita meke
turaṉa nuquru nau sa koasa kolo sapu ele sage kamo pa kikikorerekequ.
4 Pada vura nia pule sa si ka lima gogoto mita meke turaṉa nuquru nau
sa koasa kolo sapu ele sage kamo pa tuṉutuṉuqu. 5 Pada vura nia pule sa
si ka lima gogoto mita, ba kamahire si lopu boka karovia rau sa kolo, sina
ele sage meke na lamana tu pada pude tunuru ia mo, na ovuku sapu loke
tie boka karovia. 6 Nanasa au sa tie, “Tuna na tie, dogoria goi sapu hie?”
gua.
Meke turaṉa pule lani au sa pa taqelena sa ovuku. 7 Totoso kamo arau
vasina si soku hola sari na huda dogori rau pa karua kalina sa ovuku.
8 Zama si asa koa rau, “Sa kolo hie si totolo la gua koasa pinaqaha popoa
pa kali gasa rimata meke gore la pa Ovuku Zodani, vasina si kamo la si
asa koasa Kolo Matena. Totoso nuquru si asa pa Kolo Matena si sa kolo

---

* **46:19** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **47:1** Kali mataona si kali saoti. Be tia la pa kali gasa rimata sa kali matao si pa kali saoti. * **47:1** Zak 14:8; Zn 7:38; Rev 22:1 * **47:2** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

vasina si evaṉae lomoso nana. 9 Vasina pu totolo la gua sa kolo, si koa
dia tugo sari rovana tiṉitoṉa toadi. Na igana si kote soku hola sina totolo
la vasina sa kolo meke va lomoso ia sa sa soloti pa kolo; ke vasina totolo
la sa kolo si toa tugo sari doduru tiṉitoṉa. 10 Sari tie habu si kote turu
lulia rini sa masa; podalae pa Eqedi kamo pa Eni Eqalami si kote ivara dia
sari na vaqara. Soku hola igana votivotikaedi si kote koa, guari na igana
pa Kolo Meditareniani. 11 Ba sari na zemizemi meke sari na kosiri si lopu
kaqu tava lomoso. Kote koa soloti eko dia mo. 12 Soku hopehopeke kineha
vua huda si kote toqolo sage koari karua taqelena sa ovuku. Sari elodi si
lopu kaqu harahara, meke lopu kaqu noso vua si arini. Doduru sidara mo
si kote vua si arini, sina sa kolo mae guana koasa Zelepade si kote totolo
kamo la koa rini. Sari na vuadi si kote tana ginani meke sari elodi si kote
tana salasalaṉa."*

Sari Volosodi ri na Pepeso

13 Hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara, "Hire sari na voloso pude va
hia ia sa pepeso pude hopeke tago sari ka manege rua butubutu pa Izireli.
Sa tutina mo e Zosepa si kote tago karua hinia. 14 Kaqu hia vari ṉoṉo lani
agoi koa rini sa pepeso. Sina ele ovulia Rau sa Limaqu meke tokotokoro
pude vala nia sa pepeso hie koari na tiatamamia, sa pepeso hie si pude
tana mia tinago.

15 Hierana sa volosona sa pepeso:

Pa kali gede* si kote topue gua si asa koasa kolo Meditareniani meke la
gua pa Hetiloni, hola gua pa karovoana pa toqere la gua pa Hamati kamo
pa Zedadi, 16 Berotahi meke Sibaraimi sapu koa koasa voloso pa vari kalina
Damasikasi meke Hamati, meke seu kamo la pa Haza Hatikoni, sapu koa pa
voloso pa Haurani. 17 Ke sa voloso si kote topue koasa kolo Meditareniani
meke la pa Haza Enani, lulia sa voloso pa kali gede koasa popoa Damasikasi
meke koasa voloso pa Hamati pa kali gede*. Hie sa voloso pa kali gede.

18 Pa kali gasa rimata si ene gua sa voloso pa vari korapadi ri popoa
Haurani meke Damasikasi, lulia sa Ovuku Zodani pa vari korapadi Qileadi
meke sa pepeso Izireli, la gua koasa Kolo Matena meke seu la kamo pa
Tama. Hie sa voloso pa kali gasa rimata.

19 Pa kali matao* si topue si asa pa Tama seu la koari na kolo pa Meriba
Kadesi, meke lulia sa voloso pa Izipi meke kamo la pa Kolo Meditareniani,.
Hie sa voloso pa kali matao.

20 Pa kali lodu rimata, si sa raratana Kolo Meditareniani, sa voloso meke
la pa keke vasina sapu sa karovoana pa toqere sapu la gua pa Hamati. Hie
sa voloso pa kali lodu rimata.

21 Kote vari paqaha nia gamu sa pepeso hie pa vari korapa mia luli gua
koari ka manege rua butubutu pa Izireli. 22 Kaqu vari va hia puleni gamu,
meke gua tugo sari na tie karovodi pu atu koa koa gamu meke sari tudia.
Kaqu gunini gamu na tie Izireli sapu pododi pa Izireli si arini; meke kaqu ta
hia poni tinago si arini gugua gamu pa butubutu Izireli. 23 Be pa butubutu
sa si somana koa sari tie karovodi, si vasina tugo si kaqu ta hia poni tinago
si arini," zama vura gua se Zihova sa Baṉara.

48

Sa Vina Hiana sa Pepeso

* **47:12** Rev 22:2 * **47:15** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **47:17** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **47:19** Kali saoti.

1 Zama pule se Zihova, “Hire pozadi sari na butubutu: Pa korapana la
pa kali gede* si e Dani kote vagia si keke hinia; sapu pa siraṉa pa Hetiloni
meke la gua pa karovoana pa toqere sapu la gua pa Hamati. Sa vasileana
Haza Enani meke sa kali gede koasa voloso pa Damasikasi sapu kalina
Hamati si kote keke kalina sa voloso sapu podalae pa kali gasa rimata
meke kamo pa kali lodu rimata.
2 Sa butubutu Asa kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso te
Dani si asa podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa kali lodu rimata.
3 Sa butubutu Napitalai kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso
te Asa podalae pa kali gasa rimata kamo pa kali lodu rimata.
4 Sa butubutu Manase kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso
te Napitalai podalae pa kali gasa rimata kamo pa kali lodu rimata.
5 Sa butubutu Iparemi kote vagia si keke hinia; kote hoda si asa pa kali
voloso te Manase podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata.
6 Sa butubutu Rubeni kote vagia si keke hinia; kote hoda si asa pa kali
voloso te Iparemi podalae pa gasa rimata meke kamo pa lodu rimata.
7 Sa butubutu Ziuda kote vagia si keke hinia; kote hoda si asa pa kali
voloso te Rubeni podalae pa gasa rimata meke kamo pa kali lodu rimata.”

Sa Pinaqaha Marilaena pa Vari Kokorapana sa Pepeso

8 “Sa pinaqaha sapu hoda la koasa pepeso te Ziuda podalae pa kali gasa
rimata kamo pa kali lodu rimata si kaqu ta veko vata kale pude na voloso
marilaena. Kote ka manege rua kilomita lima gogoto mita labena si asa
meke sa gelena si kote gugua tugo sari hinia tadi kasa butubutu sapu
podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata. Sa Zelepade si
kote koa pa kokorapana sa pepeso asa.
9 Sa pinaqaha marilaena sapu kote variponi la nia gamu koe Zihova si
kote ka manege rua kilomita lima gogoto mita gelena meke manege puta
kilomita labena. 10 Sari hiama si kote vagia kukuruna sa hinia madina hie.
Kote ka manege rua kilomita lima gogoto mita gelena pa kali gede*, meke
ka lima kilomita labena pa kali lodu rimata, meke ka lima kilomita labena
pa kali gasa rimata meke ka manege rua kilomita lima gogoto mita gelena
pa kali matao. Pa kokorapana si kote koa sa Zelepade te Zihova. 11 Sa
pepeso asa si kote tadi na hiama tava madidi, sari na tie pa tutina e Zedoki,
sarini pu soto va nabu koa rau pa tinavete hiama meke lopu muliuṉu taloa
gugua ari na tie Livae totoso talevara taloa dia sari na tie Izireli. 12 Kote
na vinariponi marilaena si asa la koa rini koasa pepeso hopena, na hinia
sapu hopena hola, pa kalina sa hinia tadi na tie pa butubutu Livae.
13 Pa kalina sa hinia tadi na hiama, si kote ta paqaha la koari na tie Livae
si keke hinia sapu ka manege rua kilomita meke lima gogoto mita gelena
meke lima kilomita labena. 14 Lopu kaqu holuholu nia babe vari hobe nia
rini si keke vasi pepeso vasina. Na asa mo sapu marilaena hola koari na
pepeso, sina hopena si asa koe Zihova.
15 Sa kukuru pepeso koasa pepeso madina sapu koa hola, sapu karua
meke kukuru kilomita labena meke manege rua kilomita meke lima gogoto
mita gelena, si kote tavetavete nia rina tie pude na vetuvetu tadi na tie
kumakumana. Na vasileana lavata si kote koa pa kokorapana sa, 16 meke
kote gua hire sari pinadana sa: pa kali gede si kote karua kilomita, pa kali
matao si kote karua kilomita, pa kali lodu rimata si kote karua kilomita
meke karua gogoto lima ṉavulu mita meke pa kali gasa rimata si karua

* **48:1** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **48:10** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

kilomita meke karua gogoto lima n̲avulu mita. 17 Sa pepeso duduli tanisa
vasileana lavata si kote ka keke gogoto hiokona lima mita pa sadana pa
vari kalina. 18 Sa pepeso sapu koa hola koasa, sapu kalina sa pepeso
madina si kote gele lulia tugo sa sa pepeso madina, meke kote ka lima
kilomita labena si pa kali gasa rimata, lima kilomita labena pa kali lodu
rimata. Kote karua kilomita meke lima gogoto mita labena sari karua. Sari
vuvua pa dia inuma kote poni sari tie tavetavete koasa vasileana lavata.
19 Sari tie tavetavete koasa vasileana lavata pu lelete koasa si kote mae
guadi koari doduru butubutu pa Izireli. 20 Sa doduruna sa hinia asa si
kote kekeṉoṉo sari padadi ri ka made varikalina; ka manege rua kilomita
meke lima gogoto mita si pa hopeke kalina. Sa popoa hie si gua tugo na
vinariponi marilaena sapu tava veko vata kale sa hinia hopena, turaṉae
sari na tinago tanisa vasileana lavata.
21 Sa pepeso sapu koa hola pa varikalina sa hinia madina meke sari
tinago tanisa vasileana lavata, si kote tanisa koburu tavia. Kote hoda kamo
la gua pa kali gasa rimata koasa pepeso madina meke la kamo pa voloso
pa kali gasa rimata, meke sa kukuruna vina rua si kote hoda la gua koasa
voloso pa kali lodu rimata. Karua puku pepeso hire sapu gele luli sari
hinia tadi na butubutu si kote tanisa koburu tavia, meke sa hinia madina
sapu koa ia sa Zelepade hopena si kote koa pa vari kokorapa dia. 22 Ke sari
tinago tadi na tie Livaeti meke sari tinago tanisa vasileana lavata si kote
koa pa kokorapana sa tinago tanisa koburu tavia. Sa pepeso tanisa koburu
tavia si kote koa pa vari korapana sa voloso te Ziuda meke sa voloso te
Benisimane.”

Sari Pepeso Tadi Kaiqa Butubutu Pule

23 “Sari hinia tadi kaiqa butubutu pule si kote hoda koasa pepeso hopena
pa kali matao meke kote guahe: Sa butubutu Benisimane kote vagia si keke
hinia; kote mae gua pa kali gasa rimata meke kamo la gua pa kali lodu
rimata.
24 Sa butubutu Simione kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso
te Benisimane podalae pa kali gasa rimata meke kamo la pa kali lodu
rimata.
25 Sa butubutu Isaka kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso te
Simione podalae pa kali gasa rimata kamo pa kali lodu rimata.
26 Sa butubutu Zeboloni kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso
te Isaka podalae pa kali gasa rimata kamo la pa kali lodu rimata.
27 Sa butubutu Qadi kote vagia si keke hinia; kote hoda pa kali voloso te
Zeboloni podalae pa kali gasa rimata kamo pa kali lodu rimata.
28 Sa voloso te Qadi pa kali matao* si kote ene gua podalae pa Tama la
gua koasa kolo pa Meriba Kadesi, meke lulia sa sa voloso pa Izipi meke la
kamo koasa Kolo Meditareniani.
29 Asa sa pepeso sapu kaqu hia ia goi pude na tinago tadi na butubutu
pa Izireli, meke arini sari dia hinia,” zama vura gua se Zihova sa Baṉara.

Sari Sasada pa Zerusalema

30 Zama pule se Zihova, “Kote hire sari na sasada nuquru koasa vasileana
lavata pa Zerusalema: Podalae pa kali gede*, sapu karua kilomita karua
gogoto lima n̲avulu mita gelena. 31 Sari na sasada koasa vasileana lavata
si kote ta poza luli koari na butubutu pa Izireli. Sari sasada pa kali gede*
si kote ta pozae sasada Rubeni, sasada Ziuda, meke sasada Livae.

* **48:28** Kali saoti. * **48:30** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **48:31** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

32 Pa kali gasa rimata, sapu karua kilomita karua gogoto lima n̲avulu
mita gelena, si kote koa dia si ka n̲eta sasada: sasada Zosepa, sasada
Benisimane meke sasada Dani.
33 Pa kali mataona*, sapu karua kilomita meke karua gogoto lima n̲avulu
mita gelena, si kote koa dia si ka n̲eta sasada: sasada Simione, sasada Isaka,
meke sasada Zeboloni.
34 Pa kali lodu rimata, sapu karua kilomita meke karua gogoto lima
n̲avulu mita gelena, si kote koa dia si ka n̲eta sasada: sasada Qadi, sasada
Asa, meke sasada Napitalai.*
35 Sa gelena sa goba pa vari likohaena sa vasileana lavata si kote ka sia
tina mita.
Meke sa pozana sa vasileana lavata podalae pa totoso tugo asa si kote:
Se Zihova si koa Nana tani.”

* **48:33** Kali saoti. * **48:34** Rev 21:12-13

SA BUKA TE DANIELA

Sa Vinabakala

Sa buka te Daniela si ta kubere si asa pa korapana sa totoso sapu ta raovo na koa tasuna sari na tie Ziu koasa baṉara huporona. Va ene gunia sa tie kubekubere hie pa nana vivinei meke pa tinozidi sari na dinogodogorae sa nana tinokae meke na sinovutu koari na tie pa nana totoso koasa ṉati rinoverove sapu sa Tamasa kaqu va hoqa gorea sa sa baṉara sapu na koimata kaleana meke va vura sage pulea meke va naqitia sa binaṉara tadi na tie te Tamasa.

Sa buka si koa ia karua ṉati pinaqaha: (1) Sa vivineina soti e Daniela meke sari kaiqa tie sapu ta raovodi meke koa va seu pa dia popoa, meke ari na tie hire pa korapa dia kinalavarae la koe Tamasa meke pa dia rinaṉeraṉe na vinapepekae si koa mataqara valeana si arini koari na dia kana. Sari na vivinei hire si ta evaṉa meke goto pa totoso sapu soto la koasa binaṉara pa Babiloni meke Pesia. (2) Kaiqa vinari luli vivinei pa dinogodogorae te Daniela si ta tozi pa vina padapadae la koari tiṉitoṉa sapu na vina gilagila tadi hopeke popoa na butubutu baṉara. Sari butubutu baṉara meke sari dia ṉiniraṉira si kote turu sage mae meke hoqa gore pule, podalae koasa butubutu baṉara huporona pa popoa Babiloni sapu ta tozi va kenue sa nana hinoqa gore pule na vina kilasa, meke tozia tugo sa sa minataqara, binokaboka, meke sa ṉiniraṉira tanisa butubutu baṉara te Tamasa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Daniela meke sari nana baere. Hinia 1:1 kamo hinia 6:28
Sari na dinogodogorae te Daniela. Hinia 7:1 kamo hinia 12:13
a. Sari ka made kurukuru ṉame. Hinia 7:1-28
b. Sa sipi kokoreo meke sa qoti. Hinia 8:1 kamo hinia 9:27
c. Sa mateana maṉauru pu tozi inavoso. Hinia 10:1 kamo hinia 11:45
d. Sa totoso pa vina betona sa kasia popoa. Hinia 12:1-13

Daniela meke sari Nana Baere

1:1, 6:28

Sari Koreo Vaqura pa Vetu Baṉara te Nebukaneza

1 Pa vina ṉeta vuaheni sapu koa baṉara se Zehoiakimi pa Ziuda, si la
rapata pa Zerusalema se Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni.* 2 Meke va
malumu vala nia Zihova se Zehoiakimi, sa baṉara pa Ziuda, pa limana e
Nebukaneza, turaṉae kaiqa likakalae hopedi pa Zelepade te Tamasa. Hire
si paleke lani sa koasa zelepade tanisa nana tamasa pa Babiloni meke la
vekoi sa koasa lose poata pa vetu tanisa nana tamasa.*
3 Meke garunia sa baṉara Nebukaneza se Asapenazi, sa nana ṉati
palabatu tinavete, pude vizata vagi kaiqa tie vaqura pa Izireli koari kasa pa
tuti baṉara meke koari pa pinodo pinalabatu. 4 Ari na tie vaqura sapu loke
vasi kisakisadi, arini pu doṉo lea, tumaedi va nonoga, gilagilanadi, meke
tuturei vagi vina tumatumae, meke padadi pude nabulu pa vetu baṉara.
Kaqu va tumatumae ni sa sa vinekala pa Babiloni meke pude tiro meke
kubere pa zinama Babiloni. 5 Doduru rane si keke pada ginani meke vaeni
si hia poni sa baṉara pude henai rini sari ginani mae gua pa tevolo tanisa

* **1:1** 2 Baṉ 24:1; 2 Koron 36:5-7 * **1:2** 2 Baṉ 20:17-18, 24:10-16; 2 Koron 36:10; Ais 39:7-8

baṉara. Ka ṉeta vuaheni si kote tava tumatumae si arini, meke mudina asa si kote tava nuquru si arini pude nabulu nia sa baṉara.
6 Pa vari korapa dia arini si kaiqa sapu mae guadi pa Ziuda: ari Daniela, Hananaea, Misaelo, meke Azaraea. 7 La sa ṉati palabatu tinavete meke poni ni pozapoza vaqura; e Daniela si e Belotesaza; Hananaea* si e Sedareki; Misaelo si e Misake; meke e Azaraea si e Abedeniko.
8 Ba se Daniela si va ṉiṉira binalabala pude lopu va boni pule nia si asa koari na ginani na vaeni tanisa baṉara, meke tepa vina malumu si asa koasa ṉati palabatu tinavete pude lopu va boni pule nia si asa koari na ginani sapu tava madi koari na tamasa huporodi. 9 Ele la sa Tamasa meke ponia binalabala sa palabatu pude tataru nia se Daniela, 10 ba zama sa palabatu koe Daniela, “Arau ba na matagutu nia sa baṉara, sina asa tu hia poni gamu sari mia ginani na napo. Na kote dogoro gamu sa baṉara viviqe mia, holani sari kaiqa tie vaqura. Meke kote la sa baṉara meke kupa pania sa batuqu pa ginugua mia.”
11 Meke zama laia Daniela sa tie kopu sapu vekoa Asipenazi pude kopu ni sari Daniela, Hananaea, Misaelo, meke Azaraea, 12 “Mamu podeki sari mua nabulu koari ka manege puta rane: Poni gami ginani elelo na vua huda* pude henai meke kolo pude napo meke loketoṉa pule. 13 Beto mamu vari padapada ni kineha mami koari kasa tie vaqura pu henai sari ginani tanisa baṉara, mamu tavete lulia gua sapu dogoria goi koari mua nabulu.”
14 Va egoa sa tie kopu meke podeki sa koari ka manege puta rane. 15 Sipu ele hola sa totoso ta mutina, si sari ka made koreo pa Izireli hire si toa valeana hola, meke ṉiṉira, hola ni rini saripu henai sari ginani tana baṉara. 16 Ke podalae koasa totoso asa va malumia sa tie kopu pude madi henai mo sari na vua huda na linetelete, meke ginani elelo ba lopu sari na ginani arilaedi meke sa napo vaeni sapu va namanama ni sa baṉara pude tadirini.
17 Ponini Tamasa koari ka made koreo vaqura pa Izireli sa tinumatumae meke na ginilagilana koari doduru kinubekubere meke vina tumatumae. Meke ponia tugo Sa koe Daniela sa binokaboka pude rupahi meke iliri va bakali sari na dinogodogorae meke na pinutagita.
18 Pa vina betona sa totoso sapu pada vekoa sa baṉara, si turaṉa lani sa ṉati palabatu tinavete sari koreo vaqura koe Nebukaneza. 19 Vivinei i sa baṉara sari kasa meke dogoria sa sapu lopu keke arini si tata kamo laia sa binokaboka tadi Daniela, Hananaea, Misaelo meke Azaraea; ke podalae nabulu nia rini sa baṉara. 20 Pa doduru ginugua pa ginilagilana lohidi meke pa vinabakala sapu nanasa ni sa baṉara, si manege puta totoso holani rini sari doduru tie vakuvakutae na kokorotae pa doduruna sa nana binaṉara. 21 Meke koa se Daniela vasina osolae kamo sa vuaheni kekenu tanisa baṉara Saerasi.

2

Pinutagita te Nebukaneza

1 Pa vina rua vuahenina sa binaṉara te Nebukaneza si putagita si asa; meke matagutu meke lopu boka puta pule. 2 Ke tioko vagi sa sari na tie korokorotae, tie vakuvakutae, na matemateana meke ari tie tiro pinopino pude va bakalia sa nana pinutagita. Totoso nuquru mae si arini meke turu

* **1:7** Sa ginuana sa pozana Hananaea si “Zihova si Tataru ni gita”, Misaelo sa ginuana si “Zihova sa Tamasa”, Azaraea si “Zihova si va tukana”, meke sa ginuana Daniela si “sa Tamasa si na qua tie varipitui”. * **1:12** Lopu hiva nia rini sa ginani ta madi koari na tamasa huporo.

pa kenuna sa baṉara,* 3 si zama si asa koa rini, “Arau si putagita meke va
tasuna au sa; meke hiva tumae nia rau sa ginuana sa.”
4 Meke olaṉa la ia ri na tie sa baṉara pa zinama Arameiki*, “Kei baṉara,
mu toa hola ninae rane! Tozi mae nia koari mua nabulu sa pinutagita,
pude mami rupaha vatu nia.”
5 Olaṉi sa baṉara sari na tie, “Hiera gua sa qua hiniva sapu ele va nabu
vekoa rau: Be lopu tozi nau gamu sa qua pinutagita meke lopu rupaha mae
nia gamu, si kote ta magu va umumu si gamu meke sari mia vetu si kote
ta evaṉae na kobi remoremo. 6 Ba be pana tozi nau gamu sa pinutagita
meke rupaha mae nia sa laena, si kote vagi vinariponi meke vina lavata
nomana si gamu koa rau. Ke tozi nau sa pinutagita, mamu rupaha poni
au.”
7 Ke olaṉa pule si arini, “Mani tozi nia sa baṉara koari nana nabulu sa
pinutagita, pude mami rupaha vatu nia.”
8 Meke olaṉa sa baṉara, “Tumae nia rau sapu korapa hiva va sasanae si
gamu, sina gilania gamu sapu ele va nabu ia rau sa qua binalabala, 9 sapu
pana lopu tozi nau gamu sa qua pinutagita si keke mo sa mia vinakilasa.
Ele kuhana nia gamu pude tozi nau sari vivinei kokohadi meke sekesekeidi;
na hokara kote hobe sari ginugua, gua si gamu. Ego kamahire tozi nau sa
pinutagita, pude gua si kote tumae nia qua sapu kote boka rupaha mae nia
mo gamu koa rau si asa.”
10 Olaṉa la ia ri na tie sa baṉara, “Loke tie pa popoa pepeso kote boka
tavetia gua sapu tepa ia sa baṉara! Loke baṉara, vea nomana gua ba be
ṉiṉirana gua, ele nanasa nia sa tiṉitoṉa gugua asa koari na tie korokorotae,
tie vakuvakutae, meke ari tie tiro pinopino. 11 Sapu gua nanasa nia sa
baṉara si tasuna hola. Loke tie kote boka va dogoro nia koasa baṉara, ba
sari na tamasa mo si kote boka, ba lopu koa turaṉi arini sari na tie.”
12 Gua si bugoro sisigiti meke ta ṉaziri hola sa baṉara, meke garunu nia
sa pude va mate betoi sari tie totoli tanisa baṉara pa Babiloni. 13 Ke na
ginarunu si ta tavete pude va mate betoi sari tie totoli tanisa baṉara pa
Babiloni, meke la sari pude hata vagi sari Daniela meke sari nana baere
pude va matei, gua.

Va Dogoro nia Tamasa Koe Daniela sa Pinutagita meke sa Rinupahana

14 Totoso la se Arioko, sa palabatu koari tie kopu tanisa baṉara, pude
va matei sari tie totoli tanisa baṉara pa Babiloni, si vizata va leana i
Daniela sari nana zinama pude gotogoto meke zama si asa, 15 nanasia sa
sa palabatu tanisa baṉara, “Na vegua ke ṉiṉira hola sa ginarunu tanisa
baṉara?” Meke va bakala la nia e Arioko sa ginugua koa sa.
16 Gua, ke topue la se Daniela koasa baṉara meke tepa pude ponia totoso,
pude kote boka rupaha vala nia Daniela sa pinutagita koa sa. 17 Meke
pule se Daniela pa nana vetu meke va bakala la nia sa koari nana baere,
sari Hananaea, Misaelo, meke Azaraea, sapu ele ta evaṉa. 18 Meke garuni
sa pude varavara tepatepa la koe Tamasa pa Maṉauru, tepa ia sa Nana
tataru variharupi pude harupi koasa ginuguana sa pinutagita sapu lopu
ta tumaena, pude lopu tava mate si asa meke sari nana baere, turaṉae
koari na tie totoli tanisa baṉara pa Babiloni. 19 Pana boṉi si vura mo
koe Daniela sa pinutagita sapu lopu ta tumaena pa dinogodogorae. Meke
vahesia Daniela sa Tamasa pa Maṉauru.
20 Zama si asa: “Vahesia sa Pozana sa Tamasa ninae rane ka rane;

* **2:2** Zen 41:8 * **2:4** Podalae pa vesi made meke kamo pa vinabetona hinia zuapa sa kinubekuberena sa buka hie pukerane si pa zinama Arameiki.

Tanisa sa ginilagilana lohina[d] meke sa ṉiniraṉira.
21 Asa hobei sari na totoso meke na sidara;
sari na binaṉara si va turui Sa meke va gorei Sa.
Sa ginilagilana lohina meke sa tinumatumae si poni lani Sa koa rini pu gilae.
22 Sari tiṉitoṉa sapu lohidi meke tomedi si va vurai Sa;
sapu koa pa huporo ba tumae ni Nana,
na koa koa Sa sa kalalasa.
23 Zama leana si arau meke vahesi Igo rau, Agoi Tamasa tadi na tamaqu:
Agoi poni nau ginilagilana meke ṉiniraṉira,
sapu tepa ia gami koa Goi si ele vata gilana nia Goi koa rau,
ele vata gilana nia Goi koa gami sa pinutagita tanisa baṉara.”

Tozia Daniela Koasa Baṉara sa Pinutagita meke Rupahia Sa

24 Meke la se Daniela koe Arioko, sa tie sapu garunia sa baṉara pude va matei sari tie gilagilana pa Babiloni, meke zama si asa koa sa, “Lopu va matei sari tie gilagilana pa Babiloni. Turaṉa lani au koasa baṉara pude maqu rupaha vala nia koa sa sa nana pinutagita.”
25 Ke hinoqa turaṉa la nia Arioko se Daniela koasa baṉara meke zama, “Ele dogoria rau si keke tie koari na tie ta raovodi pa Ziuda sapu kote boka tozi nia sa baṉara sa ginuana sa nana pinutagita.”
26 Meke nanasia sa baṉara se Daniela sapu ta pozae e Belotesaza si asa, “Vea, boka tozi nau goi gua sapu dogoria rau pa qua pinutagita meke va rupaha mae nia tugo goi?” gua si asa.
27 Olaṉa se Daniela, “Loke tie gilagilana, tie vakuvakutae, na tie kokorotae, babe na matemateana kote boka tozi nia sa baṉara sa pinutagita sapu nanasa nia sa, 28 ba koa nana sa Tamasa pa Maṉauru sapu boka dogoro vura ni sari tiṉitoṉa sapu tasuna pude tumaeni. Asa ele vata dogoro nia koe baṉara Nebukaneza sapu na sa si kote ta evaṉa koari na rane sapu kote mae. Sa mua pinutagita meke sa dinogodogorae sapu kamo pa mua binalabala sipu korapa eko mua pa mua teqe si gua hie:
29 Kei baṉara, sipu korapa eko puta goi si sa mua binalabala si kamo la koari tiṉitoṉa sapu kote kamo mae, meke sa Tamasa pu vata dogoro tiṉitoṉa tomedi si vata dogoro nia koa goi sapu na sa si kote ta evaṉa.
30 Ego, koa rau, si tava vura mae sa tiṉitoṉa tomena hie, lopu sina tagoa rau sa ginilagilana lohina sapu hola ni pule sari kaiqa tie toadi, ba pude agoi, baṉara, si tumae nia sa rinupahana sa meke pude va bakalia koa goi sapu na sa si ele kamo pa mua binalabala.
31 Baṉara, doṉo la si agoi, meke pa kenumu agoi si turu nana si keke tigono lavata; noma hola si asa, ṉedalana meke variva matagutu sa dinoṉona. 32 Sa batuna sa tigono si ta tavetae qolo viana, sa raqaraqana meke sari limana si na siliva, sa tiana meke sari pudapudana si boronizi,
33 sari nenena si aeana, sari pepetala nenena si ta tavete pa vinarihenie aeana meke pepeso ta kinadi pa nika. 34 Sipu korapa doṉo la agoi, si ta magu vura si keke patu, lopu pa lima tie. Topili gore mae meke goto ia sa sa tigono koari pepetala nenena, sapu na vinarihenie aeana meke pepeso, meke huara i sa. 35 Meke sari aeana, pepeso, siliva, meke sari qolo si moku umumu pa totoso tugo asa meke ta evaṉae guana kavuru sapu koa hola pa vasina ta paqaha sari na kiko huiti koari na qaqalotodi pa totoso pakepakete. Mae sa givusu meke paleke taloani meke lopu nonoga dia mo. Ba sa patu sapu mae goto koasa tigono si ta evaṉae na toqere lavata meke siṉi ia sa sa kasia popoa.

36 Asa sa pinutagita, meke kamahire kote rupaha vatu nia rau koasa
baṉara. 37 Agoi, baṉara, si na baṉara tadi na baṉara. Sa Tamasa pa
Maṉauru na poni nigo sa binaṉara, meke ṉiniraṉira, meke binokaboka
meke vina lavata. 38 Pa limamu vekoi Sa sari tinoni meke kurukuru ṉame
meke sari kurukuru pa galegalearane. Be pavei koa si arini ba Asa ele
veko igo pude baṉara ni. Agoi sa batu qolo. 39 Pa mudimu agoi, si keke
butubutu baṉara pule si kote sage mae, sapu kali gore hite koa goi pa
ṉiniraṉira. Beto si, vina ṉeta butubutu baṉara, asa sa boronizi, sapu kote
baṉara nia sa doduruna sa kasia popoa. 40 Mumudi, kote mae sa vina
made butubutu baṉara, sapu ṉiṉira guana aeana, ura na aeana moku
va umumi sari likakalae, ke kote huari sa meke mokui sa sari doduru
pu koa kekenu koa sa. 41 Gua sapu dogoria goi, sapu sari pepetala nene
meke kakarutu nene si na vinari henie aeana meke pepeso, ke sa butubutu
baṉara hie si kote ta paqaha; gua ba kote ṉiṉira vasinahite guana aeana
si asa, sina koa ia aeana sapu henia na pepeso. 42 Sina sari pepetala nene
si na vinarihenie aeana meke pepeso, ke sa butubutu baṉara hie si kote
ṉiṉira guana aeana keke kalina, meke malohoro guana pepeso keke kalina.
43 Meke gua mo sapu dogoria goi, sapu sa aeana si heni pepeso, ke sari tie
si kote na vinari henie meke lopu kote koa keke, gua mo sa aeana sapu
lopu heni valeana pa pepeso. 44 Koasa totoso tadi na baṉara arini, si kote
va turu ia sa Tamasa pa Maṉauru si keke butubutu baṉara sapu kote loke
vina betona, meke lopu kote boka ta huara. Kote la sa meke huara pani
sari doduru butubutu baṉara arini, ba asa telena si kote turu hola ninae
rane. 45 Hie sa rinupahana sa dinogodogorae koasa patu sapu ta viqala
vurana koasa toqere, ba lopu pa lima tie, sa patu sapu huara umumi sari
aeana, boronizi, pepeso, siliva, meke na qolo.

Sa Tamasa lavata ele va dogoro nia koasa baṉara sapu na sa si kote
ta evaṉa vugo repere. Sa pinutagita si hinokara meke sa rinupaha si ta
raṉena.”

Pia ia sa Baṉara se Daniela

46 Meke hoqa kokotuṉu pa kenuna e Daniela se baṉara Nebukaneza
meke va lavatia sa meke garuni sa pude va vukivukihi va uququ oto huda
la koe Daniela. 47 Zama sa baṉara koe Daniela, “Hinokara sa mua Tamasa
sina Tamasa tadi na tamasa meke sa Baṉara tadi na baṉara, meke sari
tiṉitoṉa tomedi ba va vura i Sa, ura na agoi mo si boka va vura ia sapu
tomena hie.”

48 Meke vekoa sa baṉara se Daniela pa keke tuturuana ululuna meke
ponia soku vinariponi sa. Va kopu nia sa sa doduruna sa pinaqaha popoa
pa Babiloni meke asa tugo si palabatu ni sa sari doduru tie gilagilana
vasina. 49 Pa tinepa te Daniela si vekoi sa baṉara sari Sedareki, Misake,
meke Abedeniko pude na palabatu tinavete koasa pinaqaha popoa pa
Babiloni, ba e Daniela si koa na tie totoli tanisa baṉara.

3

1 Tavetia e Nebukaneza sa baṉara si keke beku qolo sapu ka hiokona
zuapa mita ululuna meke tata ṉeta mita labena,* meke va turu ia sa koasa
pezara pa Dura koasa pinaqaha popoa pa Babiloni. 2 Meke tioko vagi sa
sari na koburu tavia, palabatu tinavete, qavuna, tie roverove, palabatu
poata, tie varipitui, tie totoli meke sari doduru palabatu tuturaṉa koari
na hopeke pinaqaha popoa pule, pude mae koasa vina madina sa beku

* **3:1** Sa ululuna si manege lima ṉava, meke sa labena si keke ṉava kali lima.

sapu va turu ia sa. 3 Ke varigara beto sari na koburu tavia, palabatu
tinavete, qavuna, tie roverove, palabatu poata, tie varipitui, tie totoli meke
sari doduru palabatu tuturaṉa koari na hopeke pinaqaha popoa, pude va
madi ia sa beku sapu va turu ia e baṉara Nebukaneza. Meke la turu si arini
pa kenuna sa beku. 4 Meke velavela vura sa palabatu tinavete, “Gamu na
tiedi ri doduru butubutu meke tiedi ri doduru vinekala, hiera gua si ta
garunu nia gamu pude tavetia: 5 Pana avosi tugo gamu sari kabodi ri na
buki, ivivu, mike, lohe, meke doduru kineha miuziki, si kaqu hoqa todoṉo
si gamu meke vahesia sa beku qolo sapu va turu ia e baṉara Nebukaneza.
6 Asa sapu lopu hoqa todoṉo meke vahesi, pa totoso tugo asa, kaqu ta gona
la pa nika huruṉuna.” 7 Gua ke, totoso avosi tugo rini sari kabodi ri na
buki, ivivu, mike, lohe, meke doduru kineha miuziki, si hoqa todoṉo sari
doduru tinoni, butubutu meke tiedi ri doduru vinekala, meke vahesia rini
sa beku qolo sapu va turu ia e Nebukaneza sa baṉara.

Seke Tinarae sari ka Ṉeta Baere te Daniela

8 Pa totoso asa si mae sari kaiqa tie soti pa Babiloni meke zutui sari
tie Ziu. 9 La zama si arini koe Nebukaneza sa baṉara, “Kei baṉara, mu
toa hola ninae rane! 10 Baṉara, ele va turu ia goi sa tinarae, sapu sari
doduru pu avosi sari kabodi ri na buki, ivivu, mike, lohe, meke doduru
kineha miuziki, si kaqu hoqa todoṉo meke vahesia sa beku qolo, 11 meke
asa pu lopu hoqa todoṉo meke vahesia si kaqu ta gona la pa korapa nika
huruṉuna. 12 Ba koa dia sari kaiqa tie Ziu sapu ele va palabatu tinavete
i goi koa sa pinaqaha popoa pa Babiloni, sari Sedareki, Misake, meke
Abedeniko, arini sapu lopu hiva va avoso atu koa goi. Kei baṉara, lopu
hiva va nabulu atu si arini koari na tamasa tamugoi meke lopu hiva vahesia
rini sa beku qolo sapu va turu ia goi.”

13 Ta ṉaziri hola se Nebukaneza meke va garunu la tie si asa pude va
mae i sari Sedareki, Misake, meke Abedeniko. Ke ta turaṉa mae si arini pa
kenuna sa baṉara, 14 meke zama la i Nebukaneza si arini, “Vea, hinokara
sia, ta Sedareki, Misake, meke Abedeniko, sapu gamu si koromia va nabulu
la koari na qua tamasa meke lopu hiva vahesia gamu sa beku qolo sapu
va turu ia rau? 15 Ego, pana avosi gamu sari mamalaiṉidi sari na buki,
ivivu, mike, lohe, meke sari doduru kineha miuziki, be va nama pude hoqa
todoṉo si gamu pude vahesia sa beku qolo sapu tavetia rau, si kote leana
hola mo. Ba be pana lopu vahesia gamu si kote hinoqa ta gona nuquru
la si gamu pa korapa nika huruṉuna. Pana gua si, na tamasa savana kote
boka harupu gamu koasa limaqu?”

16 Olaṉa la sari Sedareki, Misake, meke Abedeniko koasa baṉara, “Kei
baṉara Nebukaneza, lopu kote va lavelave puleni gami si gami pa kenumu
koasa ginugua hie. 17 Kei baṉara, be ta oki nuquru la si gami koasa nika
halalana, si sa Tamasa sapu nabulu nia gami si boka harupu gami koasa
nika, meke kote harupu gami Sa pa limamu goi. 18 Ba be guana lopu harupu
gami Sa, ba hiva nia gami pude tumae nia goi, baṉara, sapu lopu kaqu va
nabulu la tugo si gami koari mua tamasa babe vahesia sa beku qolo sapu
va turu ia goi.”

Hiva Va Matei Rini sari ka Ṉeta Baere te Daniela

19 Ta dogoro pa isumatana sapu ta ṉaziri hola ni e Nebukaneza sari
Sedareki, Misake, meke Abedeniko. Ke garuni sa pude va ṉiṉira ia sa nika
ka zuapa totoso pule, hola nia sapu hoke gugua, 20 meke tozi ni sa sari kaiqa
tie ṉiṉiradi koasa nana qeto minate pude pusi sari Sedareki, Misake, meke
Abedeniko meke gona nuquru lani koasa nika halalana. 21 Ke sari ka ṉeta

tie hire pu pokoni sari na dia poko gele, pokonene, pusi batu, meke kaiqa poko pule, si ta pusi meke ta gona nuquru la pa korapa nika halalana.
22 Sina sa ginarunu tanisa baṉara si ṉiṉira hola meke sa nika si maṉini
hola ke la sa huruṉuna sa nika meke va matei sari varane totoso la gonani
rini sari Sedareki, Misake, meke Abedeniko pa nika, 23 meke hoqa nuquru
la sari ka ṉeta tie hire, sapu ta pusidi va leana, pa korapa nika huruṉuna.
24 Meke hodahodaka se Nebukaneza meke gasa turu meke nanasi sa sari
nana tie totoli, “Vea, lopu ka ṉeta tie tu si pusi gita meke gona nuquru ni
pa nika?”
Meke olaṉa si arini, “Uve, gua tugo, baṉara.”
25 Zama si asa, “Doṉo la! Ka made tie tu si dogori rau ene lamae dia pa
korapa nika, lopu ta pusidi meke lopu ta sigiti dia, meke sa vina made si
guana tudia rina tamasa,” gua si asa.

Sari Ka Ṉeta Tie si Ta Rupaha meke Tava Ululu Sage pa Dia Tinavete

26 Ke ene tata la se Nebukaneza pa sadana sa nika meke kukili la,
“Sedareki, Misake, meke Abedeniko, gamu na nabulu tanisa Tamasa
Ululuna Hola, vura mae! Mae tani!”
Ke vura koasa nika sari Sedareki, Misake, meke Abedeniko, 27 meke la
sari koburu tavia, palabatu tinavete, qavuna, tie roverove, palabatu poata,
tie varipitui, tie totoli, meke vari likohae ni rini sari ka ṉeta. Dogori rini
sapu lopu tiqui sa nika sari tinidia, meke sari kaludia ba lopu uqu; sari dia
poko ba lopu ṉadai, meke lopu hite humaṉa maratuṉaha si arini.
28 Zama sa baṉara, “Mani tavahesi sa Tamasa tadi Sedareki, Misake,
meke Abedeniko, sapu garunu mae nia sa Nana mateana pude harupi sari
Nana nabulu! Raṉea rini si Asa meke va karia rini sa vina turu tanisa
baṉara. Malumu si arini pude mate, pude lopu va nabulu la babe vahesi
sari kaiqa tamasa pule; ba dia Tamasa eke mo si kaqu vahesia rini.
29 Gua ke va turu ia rau kamahire sapu be esei sari tie, nasa sa dia
butubutu na vinekala, sapu zama ṉoṉovalia sa Tamasa tadi Sedareki,
Misake, meke Abedeniko, si kaqu ta magu va umumu, meke sari dia vetu
si kote ta evaṉae na kobi remoremo; ura na loke tamasa pule si kote boka
variharupi gugua hie.”
30 Meke va rizu sage lani sa baṉara Nebukaneza sari Sedareki, Misake,
meke Abedeniko pa tuturuana ululudi, koasa pinaqaha popoa pa Babiloni.

4

Vina Rua Pinutagita te Nebukaneza

1 Na zinama tanisa Baṉara Nebukaneza la koari na tinoni, butubutu,
meke sari tiedi ri doduru vinekala, pu koa pa doduruna sa kasia popoa:

Mi koa tagotago nono la tu si gamu!

2 Qetu si arau pude tozi koa gamu sari vina gilagila meke na tinavete
variva magasa sapu tavete mae ni sa Tamasa Ululuna Hola koa rau.
3 Nake noma hola sari Nana vina gilagila,
nomadi hola sari Nana tinavete variva magasadi!
Sa Nana butubutu baṉara si na butubutu baṉara sapu koa hola ninae rane;
sa Nana binaṉara si turu hola pa doduru sinage na sage.
4 Arau, Nebukaneza, si koa qua pa qua vetu baṉara; qetuqetu qua
meke tagotago qua. 5 Ba kamo si keke pinutagita sapu va matagutu
au. Sipu korapa eko puta rau pa qua teqe, si dogori rau sari kineha na

dinogodogorae sapu va matagutuqu. 6 Ke garuni rau sari doduru qua tie
totoli pa Babiloni pude mae pa kenuqu pude rupaha mae nia koa rau sa
pinutagita asa. 7 Totoso mae sari na tie korokorotae, na matemateana,
na tie tiro pinopino, si tozini rau koa rini sa pinutagita, ba lopu boka
rupaha mae nia tu rini koa rau. 8 Vina betona si mae se Daniela koa
rau meke tozi nia rau sa pinutagita. Keke pozana si e Belotesaza, ta
poza luli koasa qua tamasa, meke sa maqomaqo tadi na tamasa hopedi
si koa pa korapana sa. 9 Zama si arau, “Belotesaza, palabatu tadi na tie
korokorotae, gilania rau sapu sa maqomaqo tadi na tamasa hopedi si koa
pa korapamu agoi, meke loketoṉa sapu tomedi si tasuna koa goi. Hie sa
qua pinutagita. Mu va rupaha mae nia koa rau sa ginuana.
10 Hire sari dinogodogorae sapu dogori rau sipu korapa eko puta rau
pa qua teqe: Doṉo la si arau, meke koa nana pa kenuqu si keke huda pa
kokorapana sa popoa. Sa ululuna si hola sisigiti. 11 Toqolo va noma hola
sa huda meke ṉiṉira meke sa batuna si tiqu sage la pa galegalearane;
meke dogoro betoa mo ri doduru hukihukirina sa kasia popoa si asa.
12 Sari elona sa si leleadi hola meke sari vuana si soku hola, meke doduru
tie si boka hena mo koa sa. Pa kauruna si aqoro sari kurukuru pinomo
meke koari lelaṉana si tavete vori sari kurukuru tapuru; doduruna sa
kasia popoa si hena mo koasa.
13 Koasa pinutagita sapu dogoria rau sipu korapa eko puta rau pa qua
teqe, si doṉo la si arau, meke koa nana pa kenuqu si keke tie paleke
inavoso, na tie hopena, gore mae guana pa maṉauru. 14 Velavela va
ululae sisigiti si asa, ‘Maho gore nia sa huda, mamu rakoti sari lelaṉana;
vagi pani sari elona, mamu va hurakatae i sari vuana. Va goveti sari
kurukuru pinomo pa kauruna sa meke gua tugo sari kurukuru tapuru
pa lelaṉana. 15 Ba vekoi sari karosona meke dadagana; pusi ni aeana
meke boronizi, vekoi mani koa pa pepeso, koari na duduli pa pezara.
Vekoa si asa, mani bobosia na puni pa maṉauru; vekoa mani koa
turaṉi sari kurukuru pinomo meke sari linetelete pa popoa pepeso.
16 Vekoa mani ta hobe sa binalabala tanisa, mani ta poni nia sa sa
binalabala tadi na kurukuru pinomo, osolae hola koasa sari ka zuapa
vuaheni. 17 Sa binalabala tava egona si ta tozi vura koari na tie paleke
inavoso, sari tie hopedi tozi vura nia sa vinizata hie, pude tumae nia ri
na tie toadi sapu sa Tamasa Ululuna Hola si baṉarani sari na butubutu
baṉara tadi na tie meke poni Sa si arini pu hiva poni Sa meke va palabatu
i Sa koa rini sari pu lopu hite arilaedi pa tie.’
18 Hierana sa pinutagita taqarau, arau baṉara Nebukaneza. Ego,
Belotesaza tozi nau, na sa si guni nia sa, ura lopu keke koari na tie
gilagilana pa qua butubutu baṉara boka rupaha poni nau. Ba agoi kote
boka mo, sina sa maqomaqo tadi na tamasa hopedi si koa pa korapamu
agoi.”

Rupahia Daniela sa Pinutagita

19 Ba nunala se Daniela sapu Belotesaza keke pozana pa totoso asa,
sari nana binalabala va matagutu ia. Ke zama sa baṉara, “Belotesaza,
mu lopu va malumia sa pinutagita babe sa laena sa pude va matagutu
igo.”
Olaṉa se Belotesaza, “Qua baṉara, be tadi na mua kana sa pinutagita
hie babe tadi na tie pu kukiti nigo, be leana! 20 Sa huda sapu dogoria
goi, sapu toqolo va noma meke ṉiṉira, meke sa batuna si tiqu la pa
galegalearane, meke ta dogoro pa doduruna sa popoa pepeso, 21 sari

elona si leleadi meke katakata sari vuana; poni ginani sa sari doduru,
va aqori sa sari na kurukuru pinomo pa pezara, meke sari lelaṉana si
tavete ni vori ri na kurukuru tapuru, 22 baṉara, agoi mo sa huda asa!
Agoi si na baṉara lavata meke ṉiṉira; sa mua vinalavata si kamo la pa
galegalearane, meke baṉara ni goi sari doduru kamo la koari na vasidi
pa seu koasa kasia popoa. 23 Kei baṉara, agoi dogoria sa tie paleke
inavoso, sa tie hopena, gore maena pa maṉauru meke zama, 'Maho
gore nia sa huda mamu huara pania, ba vekoa mani koa ta pusi pa
aeana meke boronizi sari dadagana, koari na duduli pa pezara, ba sari
karosona si kaqu koa hola pa pepeso. Vekoa si asa mani bobosia na puni
pa maṉauru; mani koa guana kurukuru pinomona si asa, osolae hola si
ka zuapa vuaheni.'
24 Kei baṉara, ego, hiera gua sa rinupahana sa, meke hie sa inavoso
sapu va vura ia sa Tamasa Ululuna Hola, la koasa qua palabatu sa
baṉara. 25 Kote ta hadu vura si agoi koari na tie meke kote koa turaṉi
goi sari na kurukuru pinomo; kote hena duduli si agoi guana bulumakao
meke kote bobosigo na puni pa maṉauru. Ka zuapa vuaheni si kote
hola gua osolae tumae nia goi sapu Sa Tamasa Ululuna Hola si Baṉara
holani sari na butubutu baṉara tadi na tie meke vari poni lani Sa koarini
pu hiva poni Sa. 26 Sa laena sa ginarunu pude vekoa sa dadagana sa
huda turaṉae sari karosona, si sa mua butubutu baṉara si kote ta poni
pule nia goi pana guana helahelae nia goi sapu sa Tamasa si Baṉara
nia sa kasia popoa. 27 Kei baṉara, gua ke mu va tabei sari qua vinari
tokae pa binalabala: Veko pani sari mua sinea, mamu taveti gua sapu
toṉoto; veko pani sari mua hahanana kaleadi, mamu tataruni saripu ta
ṉoṉovala. Hokara pude gua asa si kote hoda la sa mua tinoa ravutuna."

Gorevura sa Pinutagita

28 Sari doduru hire si ta evaṉa beto koe baṉara Nebukaneza. 29 Ka
manege rua vuaheni mudina asa, si enene sa baṉara pa batu vetu koasa
vetu baṉara pa Babiloni, 30 meke zama si asa, "Vea, lopu hie tu sa
Babiloni nomana sapu kuria rau pa qua ṉiniraṉira nomana pude na
popoa tanisa baṉara, meke pude na tinolava tanisa qua binaṉara?"
31 Sari zinama si korapa koa pa beruna totoso kamo mae mo si keke
mamalaiṉi pa maṉauru, "Hiera gua sa zinama pa guguamu agoi, baṉara
Nebukaneza: Sa mua binaṉara si kamahire ta vagi palae koa goi. 32 Kote
ta hadu vura koari na tie si agoi meke kote koa turaṉi goi sari na
kurukuru pinomo; kote hena duduli gua ri na bulumakao si agoi. Ka
zuapa vuaheni si kote hola gua meke tiqe kote tozi vura nia goi sapu sa
Tamasa Ululuna Hola si baṉara ni sari doduru butubutu baṉara tadi na
tie meke Asa poni lani koarini pu hiva poni Sa."
33 Meke pa totoso tugo asa si tava gorevura gua sapu ta zamae pa
guguana Nebukaneza. Ta hadu taloa si asa koari na tie meke hena duduli
guana bulumakao si asa. Sa tinina si boboso koasa puni pa maṉauru
osolae sari kaluna si toqolo guana kalu atata meke sari visuvisuna si
guana kakarutu nenedi ri na kurukuru tapuru.

Vahesia Nebukaneza sa Tamasa

34 Pa vina betona sa totoso asa, si arau, Nebukaneza, si va eṉa sagei sari
mataqu pa maṉauru, meke pule mae sa ginilae koa rau. Meke vahesia
rau sa Tamasa Ululuna Hola. Va lavatia rau meke vahesia rau si Asa
sapu toa hola ninae rane.
Sa Nana binaṉara si na binaṉara sapu koa hola;

sa Nana butubutu baṉara si koa ṉiṉira pa sinage na sage.
35 Doduru tiena sa popoa pepeso
si loketoṉa mo guni ni Sa.
Tavetia Sa gua sapu hiva nia Sa
koari na mateana pa maṉauru
meke koari na tiena sa popoa pepeso.
Loke tie kote boka tuqe pule nia sa limana
babe zama la koa Sa: “Na sa si tavetia Goi?”
36 Pa totoso tugo asa si pule mae sa qua ginilae, sa qua vina lavata meke tinolava si tava pule mae koa rau koasa vina lavatana sa qua butubutu baṉara. Hata vagi pule nau ri na qua tie totoli na palabatu meke tava habotu pule si arau koasa qua habohabotuana baṉara meke tava ṉiṉira hola la tu si arau, hola nia sapu tatasana. 37 Ego arau, Nebukaneza, si vahesia meke va lavatia meke va ululia sa Baṉara pa Maṉauru, sina doduru tiṉitoṉa sapu taveti Sa si toṉoto, meke viliviliti va toṉoto si Asa doduru totoso. Meke arini pu ene pa vinahesi pule si boka va pepekae i Sa.

5

Sa Inevaṉa te Belosaza

1 Keke totoso, sipu koa baṉara se Belosaza, si tavetia sa si keke inevaṉa nomana meke ruvati sa si keke tina koimata meke napo vaeni turaṉi sa si arini. 2 Sipu korapa napo vaeni se Belosaza si garuni sa si arini pude paleke maeni sari na kapa qolo meke siliva sapu vagi e Nebukaneza, sa tamana, koasa Zelepade pa Zerusalema, pude napo ni sa baṉara meke sari nana koimata, sari na loana, meke sari nana barikaleqe pinausu. 3 Ke paleke mae ni rini sari kapa qolo sapu ta vagidi koasa Zelepade te Tamasa pa Zerusalema, meke napo ni sa baṉara meke sari nana koimata, sari loana, meke sari nana barikaleqe pinausu. 4 Totoso napo rini si vahesi rini sari na tamasa ta tavetaedi pa qolo, siliva, boronizi, aeana, huda, meke na patu.
5 Meke vura va hodaka mae sari kakarutu lima tie meke podalae kubekubere si asa koasa gobagoba, tata koasa tuturuana zuke pa vetu baṉara. Doṉo toto mo sa baṉara totoso kubekubere si asa. 6 Hobe sa isumata tanisa meke matagutu hola nana, ziziziri sari tuṉutuṉu nenena meke lopu boka turu si asa. 7 Kukili vura sa baṉara pude va mae i sari na tie vakuvakutae, na matemateana, na tie tiro pinopino*, meke zama i sa sari tie gilagilana hire pa Babiloni. “Asa pu tiro ia sa kinubekubere hie meke rupaha mae nia koa rau sa laena, si kaqu tava poko pepolo si asa, tava paku sa seni qolo pa ruana, meke kote na vina ṉeta si asa pude koimata nia sa butubutu binaṉara.” 8 Meke nuquru beto sari doduru tie gilagilana tanisa baṉara, ba lopu boka tiro ia rini sa kinubekubere babe rupahia sa ginuana. 9 Ke matagutu nono la se baṉara Belosaza meke hobe va kaleana sa isumatana na matagutu va hola. Sari nana koimata ba nunala.
10 Avosi sa tinana sa baṉara sari mamalaiṉina sa baṉara meke sari koimata meke nuquru la si asa koasa lose inevaṉa, meke zama, “Baṉara, mu toa hola ninae rane! Mu lopu matagutu babe nunala si goi! 11 Koa nana si keke tie pa mua butubutu baṉara sapu koa ia sa maqomaqo tadi na tamasa hopedi. Pa totoso tanisa tamamu si ta gilana sapu sa tie hie si dodogorae, tumatumaena meke tago ginilagilana lohina gugua tadi na tamasa. Se Nebukaneza sa tamamu sa baṉara si vizatia si asa pude

* **5:7** Tiro pinopino pude tozia gua sapu kote ta evaṉa vugo repere.

tuturaṉa koari na tie korokorotae, na matemateana, na tie tiro pinopino, na tie vakuvakutae. 12 Sa tie hie, se Daniela, sapu poza nia Belotesaza sa baṉara, si ta gilana sapu gilaena, tumatumaena, bakabakala, meke boka rupaha pinutagita, va bakali sari binalabala voridi, meke olaṉi sari ninanasa tasunadi. Tioko ia se Daniela, meke kote tozini gamu sa sa ginuana sa kinubekubere isa."

Rupahia Daniela sa Kinubekubere

13 Ke ta turaṉa la se Daniela pa kenuna sa baṉara, meke zama sa baṉara, "Agoi se Daniela, keke koari na tie ta raovodi pa Ziuda sapu sa tamaqu sa baṉara na turaṉa maeni? 14 Ele avoso nia rau sapu sa maqomaqo tadi na tamasa hopedi si koa pa korapamu agoi meke sapu tago ia goi sa dinogodogorae, tinumatumae meke na ginilagilana lohina. 15 Sari tie gilagilana meke vakuvakutae si ele ta vagi mae pa kenuqu pude tiro ia sa kinubekubere hie meke pude tozi nau sa ginuana, ba lopu boka tozi nau rini. 16 Ego, ele avoso nia rau sapu agoi si boka rupahi meke toṉoto pule i sari tinasuna sapu soku voridi. Be boka tiro ia goi sa kinubekubere hie meke tozi nau goi sa ginuana, si kote tava sage poko pepolo si agoi meke tava sigoto seni qolo pa ruamu, meke kote tava veko si agoi pude na vina ṉeta koasa tuturuana ululuna koasa butubutu baṉara."

17 Meke olaṉia Daniela sa baṉara, "Mamu kopuni sari mua vinariponi pude mua telemu, mamu poni lani koari kaiqa pule sari mua pinia. Ba kote tiro la nia rau koasa baṉara sa kinubekubere meke tozi nia sa ginuana.

18 Baṉara, sa Tamasa Ululuna Hola poni la nia koasa tamamu, se Nebukaneza, sa binaṉara meke linavata, sa tinolava meke pinamaṉa. 19 Koa gua koasa tuturuana ululuna sapu ponia Sa koa sa, si matagutu nia ri doduru tie na butubutu si asa, meke sari tie pa doduru vinekala si neneqara pa kenuna. Arini pu hiva va matei sa si va matei sa; arini pu hiva va toa i sa si va toa i sa; arini pu hiva va sage i sa pa dia tuturuana si va sage i sa; meke arini pu hiva va pepekae i sa si va pepekae i sa. 20 Ba totoso podalae vahesi pule nia, meke nabu sa bulona si tava rizu si asa koasa nana habohabotuana baṉara meke ta vagi palae sa nana tinolava. 21 Ta hadu taloa si asa koari na tie meke ta poni nia sa sa binalabala tadi na kurukuru pinomo; koa turaṉi sa sari na doṉ'ki pinomo meke hena duduli guana bulumakao; meke sa tinina si tava boboso koari na puni pa maṉauru, osolae helahelae nia sa sapu sa Tamasa Ululuna Hola si baṉara ni sari na butubutu tadi na tie meke va baṉaria Sa koa rini si asa pu hiva vizatia Sa.

22 Tumaeni mua sari doduru vivinei hire, ba agoi Belosaza, sa tuna, si lopu va pepekae pule nigo. 23 Va turu pule nigo si agoi pude va karia sa Baṉara pa Maṉauru. Vagi goi sari na kapa qolo pa Nana Zelepade pude napo ni vaeni agoi meke sari mua koimata, sari loamu, meke sari mua barikaleqe pinausu. Vahesi goi sari na tamasa ta tavetedi pa qolo, siliva, boronizi, aeana, huda, meke patu, sapu lopu boka dodogorae, avavosae, meke balabala. Ba lopu hite va lavatia goi sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira meke kopu nia Sa sa mua tinoa meke sari doduru mua tinavete. 24 Gua asa ke garunu mae nia Sa sa lima sapu kuberena sa kinubekubere hie.

25 Hiera gua si ta kubere:

'NAE, NAE, PADA, PAQAHA.'

26 Hie ginuadi sari zinama hire:

Nae: Ele nae i Tamasa sari rane sapu kote baṉara si agoi meke ele va
beto ia Sa. 27 Pada: agoi si ele ta pada koari na sikele meke sapu lopu
kamoa goi sa pada. 28 Paqaha: Sa mua butubutu si ele ta paqaha meke ta
poni la koari pa Media meke koari pa Pesia."
29 Meke pa ginarunu te Belosaza si tava poko pepolo se Daniela, meke
tava paku seni qolo sa ruana, meke tava poni nia sa sa vina ṉeta tuturuana
ululuna koasa butubutu baṉara.*
30 Koasa boṉi tugo asa, si ta seke va mate se Belosaza sa baṉara pa
Babiloni, 31 meke e Dariasi sa tie Media, si vagi hobena sa binaṉara koasa
butubutu; onomo ṉavulu rua vuahenina si asa pa totoso asa.

6

Daniela pa Korapa Pou Laione

1 Dariasi si vizatia pude va turu i si ka keke gogoto hiokona puta tie
pude qavuna nia sa doduruna sa nana butubutu baṉara, 2 meke ka ṉeta
koimata pude totoli ni sari kasa arini si vizati sa. Keke koari ka ṉeta si e
Daniela. Sari na qavuna si kote olaṉa la koari ka ṉeta tie totoli pude va
gorevura i sari na hiniva tanisa baṉara. 3 Ego, se Daniela si tavetavete va
leana holani sari kasa koimata totoli meke sari na qavuna, koa gua koari
nana binokaboka sapu noma hola, ke balabala sa baṉara pude va kopu nia
koasa sa doduruna sa butubutu baṉara. 4 Ke podekia ri na qavuna meke
ari koimata totoli pude hata nia siraṉa pude zutu ia. Ba pa nana tinavete si
lopu boka ta zutu si asa, sina sa nana hahanana si toṉoto meke ta raṉena
si asa; loke nana sinea babe kaiqa vasina si loposo nia sa. 5 Vina betona si
zama si arini, "Lopu kote boka vagia gita si keke ginugua pude zutu ia se
Daniela osolae vagia pa kaiqa ginugua la gua tu koasa tinarae tanisa nana
Tamasa."
6 Ke topue varigara la sari na qavuna na koimata totoli pude dogoria sa
baṉara, meke zama, "Baṉara Dariasi, mu toa hola ninae rane! 7 Gami na
tie totoli, na qavuna meke sari na dia tie varitokae, si ele va ego ia pude
garunu nia agoi sa baṉara si keke tinarae sapu va ṉiṉira ia sa binalabala
sapu loke tie kote varavara la pa kaiqa tamasa pule koari ka toloṉavulu
puta rane sapu mae hire, ba koa agoi baṉara mo. Asa pu varavara la pa
kaiqa tamasa si kote ta gona nuquru la pa pou lohina tadi na laione. 8 Ego,
baṉara, mu garunia sa vina turu asa, mamu kubere gore nia pude lopu
kote boka ta hobe gua sapu hoke ta tavete koari na tinarae tadi pa Media
meke Pesia, sapu lopu boka ta hobe." 9 Ke kubere gore nia e Dariasi sa
baṉara sa tinarae.
10 Totoso tumae nia Daniela sapu ele ta tavete sa vina turu asa, si pule
la pa nana vetu si asa meke sage la pa nana lose pa kali sage, vasina koa
sari vuida sapu tukele la pa Zerusalema. Ṉeta totoso pa hopeke rane si
kokotuṉu si asa meke varavara, zama leana la koasa nana Tamasa, gua
mo sapu ele hoke tavetia sa doduru rane.
11 Meke topue varigara la si ari kasa tie hire meke dogoria se Daniela
korapa varavara meke tepa tinokae la koasa nana Tamasa. 12 Ke la si arini
koasa baṉara meke la nanasa nia sa nana vina turu: "Vea, lopu kuberia
tu goi sa tinarae sapu koa ri ka toloṉavulu puta rane sapu korapa mae si
doduru tie kote varavara la koa goi mo, gua? Loke tie si kote varavara la
pa kaiqa votiki tamasa babe na tie. Ura asa sapu lopu lulia sa tinarae, si
kaqu ta gona nuquru la pa korapana sa pou lohina tadi na laione."

---

* **5:29** Zen 41:42

Olaṉa sa baṉara, “Uve, sa vina turu si asa tugo gua sapu ta tavete pa
tinarae tadi Media meke Pesia, sapu lopu kaqu ta hobe.”
13 Meke zama si arini koasa baṉara, “E Daniela, sapu keke arini pu ta
raovo mae pa Ziuda, si lopu hite hiva va tabe igo sa si agoi baṉara, babe
koasa vina turu sapu kubere gore nia goi. Korapa varavara ṉeta totoso
pa hopeke rane si asa.” 14 Totoso avosia sa baṉara sapu guahe, si talotaṉa
hola si asa; meke sipu lopu ele lodu sa rimata si podeke sisigitia sa pude
harupia se Daniela.
15 Meke ene varigara la sari kasa tie koasa baṉara meke zama la koa sa,
“Mu va nonoga ia baṉara sapu koasa tinarae tadi pa Media meke Pesia si
loke vina turu sapu tavetia sa baṉara si boka ta hobe.”
16 Ke vala nia sa baṉara sa zinama, meke turaṉa vagia rini se Daniela
meke gona la nia pa pou lohina tadi na laione. Meke zama sa baṉara koe
Daniela, “Mani harupu igo sa mua Tamasa si agoi, Asa sapu nabulu nia
goi doduru totoso!” 17 Keke patu si tava veko la pa ṉuzuna sa pou, meke
tokoro la nia sa baṉara sa nana riṉi meke gua tugo sari riṉi tadi nana
koimata, pude lopu kaqu boka ta harupu tugo se Daniela. 18 Meke pule sa
baṉara koasa nana vetu baṉara, meke lopu henahena si asa koasa boṉi
asa; loketoṉa linopilopi va qetuqetu tie si ta evaṉa tugo. Meke lopu boka
puta si asa.
19 Koasa kalalasa kekenu pana vaqavaqasa, si tekulu sa baṉara meke
bebeno la koasa pou tadi na laione. 20 Totoso tata la tugo sa koasa pou tadi
na laione, si kuliusuna meke titioko la si asa koe Daniela, “Daniela, nabulu
tanisa Tamasa toana, vea, boka harupu igo sa mua Tamasa sapu vahesia
goi doduru totoso, koari na laione?”
21 Olaṉa se Daniela, “Baṉara, mamu toa hola ninae rane! 22 Garunu mae
nia sa qua Tamasa sa Nana mateana meke kumuhi ṉuzudi sari na laione.
Lopu hite garatau rini sina loke qua sinea si arau pa Kenuna Sa. Meke koa
goi, baṉara, ba loke kinaleana si ele tavetia rau pa kenumu.”
23 Qetu hola sa baṉara meke vala zinama pude ovulu vura nia se Daniela
koasa pou. Meke totoso ta ovulu vura se Daniela si loke bakora si ta dogoro
koa sa, sina raṉea sa sa nana Tamasa. 24 Pa ginarunu tanisa baṉara si ta
vagi saripu zutuna se Daniela meke ta gona nuquru la pa korapa pou tadina
laione, turaṉae dia barikaleqe meke koburu. Sipu lopu ele kamo pa hatara
si arini si horu vagi mo ari laione meke garata moku pani susuridi.
25 Meke kubere la se Dariasi sa baṉara koari doduru tie, na butubutu
meke tie pa doduru vinekala pa doduruna sa popoa pepeso:

“Mi tagotago va noma!
26 Na vina turu si vatu nia rau sapu pa doduru pinaqaha popoa pa qua
butubutu baṉara, doduru tie si kaqu matagutu nia meke pamaṉa nia sa
Tamasa te Daniela.
Ura na Tamasa toana si Asa
meke koa hola ninae rane ka rane;
sa Nana butubutu baṉara si lopu boka ta huara,
sa Nana binaṉara si lopu kaqu kokoi.
27 Vari harupi si Asa meke vari tokae,
na vina gilagila si taveti Sa meke na tinavete variva magasa pa
maṉauru meke pa pepeso.
Asa harupia se Daniela
koari na ṉiniraṉira tadi na laione.”

28 Ke ravutu se Daniela koari na binaṉara tadi Dariasi meke Saerasi sa
tie Pesia.

Tozi Vura ni Daniela sari Nana Dinogodogorae

7

7:1, 12:13

Pinutagita Kekenu te Daniela: Ka Made Kurukuru

1 Koasa vuaheni kekenu sapu koa baṉara se Belosaza pa Babiloni, si
kamo si keke pinutagita koe Daniela, meke dogoria sa si keke dinogodogo-
rae sipu korapa eko puta si asa pa nana teqe. Sa vivinei koasa nana
pinutagita si kubere gore nia sa. 2 Zama se Daniela: “Koasa qua pinutagita
pa boṉi asa si doṉo la si arau, meke isara pa kenuqu rau sari ka made
givusu pa maṉauru korapa hiru ia rini sa kolo lamana. 3 Meke vura mae
koasa kolo lamana si ka made kurukuru lavata, hopeke votivotikaedi.*
4 Sapu kekenu si doṉo guana laione meke sari tatapuruna si gua tadi na
atata. Kopu doṉo la si arau osolae ta daku palae sari tatapuruna meke ta
ovulu sage si asa koasa pepeso pude turu koari karua nenena guana tie,
meke na bulo tie si ta poni nia sa.
5 Meke isana pa kenuqu sa kurukuru vina rua, sapu doṉo guana bea.
Turu ni sa sari nenena pa keke kali tinina si asa meke ka ṉeta susuri
raqaraqa si koa dia pa ṉuzuna, pa vari korapadi ri livona. Ta tozi si asa
pude, ‘Gasa turu mamu hena va soku masa gua sapu hiva nia goi!’ gua.
6 Mudina asa, si doṉo la si arau, meke isana pa kenuqu si keke kurukuru
pule sapu doṉo guana leopadi. Meke koa dia pa mudina sa si ka made
tatapuru gugua tadi na kurukuru tapuru. Sa kurukuru hie si ka made
batuna, meke ta poni nia sa sa ṉiniraṉira pude koa baṉara.
7 Beto asa, koasa qua dinogodogorae pa boṉi asa si doṉo la si arau, meke
isana pa kenuqu, si sa kurukuru vina made sapu doṉo hikare meke variva
matagutuna meke ṉiṉirana hola. Na livo aeana nomadi si tanisa sapu
huarani sa meke henani sa sarini pu va matei sa meke neti sa pa kauru
nenena sarini pu koa hola. Na votikaena hola koari na kurukuru pu ele
vura, meke koa dia koasa si ka manege puta kikiho. 8 Sipu korapa balabala
i arau sari na kikiho hire, si vura nana pa kenuqu koasa kurukuru, si keke
kikiho pule, na kikiho hitekena, sapu vura mae pa vari korapadi; meke ka
ṉeta ari na kikiho si ta rabutu vura pa kenuna sa. Sa kikiho hie si tago
mata gugua tadi na tie meke na ṉuzu sapu vahesi pule.

Dogoria Daniela si Asa sapu Toa Hola Ninae Rane

9 Sipu korapa doṉo la si rau,
si sari na habohabotuana baṉara si ta veko dia mo pa dia vasidi,
meke Asa Pu Koa Pukerane meke Ninae Rane si vagia sa Nana
habohabotuana.
Sari Nana poko si keoro guana sinou
meke sa kalu pa batuna si keoro gua tugo na kalu sipi.
Sa Nana habohabotuana si halalia na nika,
meke doduru totopilina si huruṉu beto.
10 Meke keke ovuku nika si totolo vura,
vura mae gua pa Kenuna Sa.
Tina na tina si koa nabulu koa Sa;
soku vuro tina va tata ia soku vuro tina si turu pa Kenuna Sa.
Habotu beto si arini koasa vinaripitui asa,

* **7:3** Rev 13:1, 17:8

meke ta tukele sari na buka.
11 Na zama va titie lamo sa kikiho hitekena. Doṉo toto la mo si arau
osolae tava mate sa kurukuru meke sa tinina si ta gona nuquru la pa korapa
nika halalana. 12 Sari ka ṉeta kurukuru pule si tava malumu pude toa ba
pa keke kukuru totoso mo, ba sari dia ṉiniraṉira si ta vagi palae.

13 Pa korapana sa qua dinogodogorae pana boṉi si doṉo la si arau, meke
turu nana pa kenuqu si keke sapu doṉo guana keke tuna na tie, pu luli
mae koari na lei pa Maṉauru. Ene la si Asa koa Sa pu koa pukerane meke
ninae rane meke ta turaṉa la si Asa pa kenuna Sa. 14 Na ta poni nia Sa, sa
tinolava, meke ṉiniraṉira tanisa binaṉara meke vahesia ri doduru tie na
butubutu na tiedi ri doduru vinekala si Asa. Sa Nana binaṉara si koa hola
ninae rane meke loke kokoina. Sa butubutu baṉara Tanisa si lopu kaqu ta
huara.”

Ta Rupaha sa Pinutagita

15 “Arau, Daniela si tasuna pa maqomaqoqu, na matagutu nia rau sa
pinutagita sapu dogoria rau. 16 La si arau koasa keke ri pu turudi vasina
meke nanasa nia sa ginuadi ri doduru hire.

Ke tozi nau sa meke rupaha mae nia sa: 17 zama si asa, ‘Sari ka made
kurukuru lavata hire si ka made butubutu baṉara sapu kote turu vura pa
popoa pepeso. 18 Ba sari pu tava madidi koa Sa pu Ululuna Hola si kote ta
poni nia sa butubutu baṉara meke kote tagoa rini ninae rane ka rane.’

19 Meke hiva tumae nia rau sa ginuana hinokara sa vina made kurukuru
lavata, sapu votikaena hola koari doduru meke variva matagutuna hola
koari nana livo aeana meke kakarutu boronizi. Sa kurukuru lavata asa
si huari meke gani sari tie, meke neti naperi sari pu koa hola. 20 Meke
hiva tumae nia tugo rau sa guguadi ri ka manege puta kikiho pa batuna,
meke sa keke kikiho sapu vura sage mumudi, sapu va hoqa pani sari ka
ṉeta kikiho, sa kikiho sapu turu vura koari kasa meke tago mata meke
ṉuzu sapu vahesi pulenia. 21 Sipu korapa doṉo toto la arau, si varipera
la koari na tie madidi te Tamasa sa kikiho asa meke va kilasi sa, 22 osolae
kamo mae si Asa pu Koa Pukerane meke Ninae Rane meke vari pitui ni
meke toka ni Sa sari tie madidi Tanisa sapu Ululuna Hola, meke tagoa ri
tie madidi Tanisa sa butubutu baṉara.

23 Va mae ia sa koa rau sa vina bakala hie: ‘Sa kurukuru vina made si na
vina made butubutu baṉara sapu kote turu vura pa popoa pepeso. Kote
votikaena si asa koari doduru butubutu baṉara meke kote va kilasia sa
sa doduruna sa popoa pepeso; kote neti gore va kaleana ia sa. 24 Sari ka
manege puta kikiho si ka manege puta baṉara sapu kote vura mae koasa
butubutu baṉara hie. Mudi dia rini si kote keke baṉara pule si kote vura
mae, kote votikaena si asa koa rini pu mae kekenu; kote va gore pani sa si
ka ṉeta baṉara. 25 Kote va karikari la ia sa sa Tamasa Ululuna Hola meke
ṉoṉovali sari tie madidi Tanisa meke podekia sa pude hobei sari na totoso
na tinarae sapu ele tava turudi. Sari na tie madidi si kote tava ade la koa
sa, koari ka ṉeta vuaheni kukuruna.

26 Ba sa vinari pitui si kote ta evaṉa meke sa nana ṉiniraṉira si kote ta
vagi palae meke ta huara palae. 27 Meke sa binaṉara, ṉiniraṉira, meke
linavata koari na butubutu baṉara pa kauruna sa doduruna sa maṉauru
si kote ta ade karovo la koa ri na tie ta madidi, sari tie Tanisa sapu Ululuna
Hola. Sa Nana butubutu baṉara si kote na butubutu baṉara sapu kote koa
hola ninae rane, meke doduru baṉara si kote vahesia meke va tabe ia.’

28 Tani beto sa vivinei. Arau, Daniela si tasuna sisigiti koari qua
binalabala, meke hobe va kaleana sa isumataqu na matagutu va hola, ba
kopuni mo arau si hire meke lopu tozi rau lamae.”

8

Dogoro Sipi Kokoreo meke na Qoti se Daniela pa Nana Dinogodogorae

1 Pa vina ṉeta vuahenina sa binaṉara te Belosaza si dogoria arau,
Daniela, si keke dinogodogorae mudina sapu keke sapu ele dogoria rau.
2 Koasa qua dinogodogorae si dogoro pule nau si arau pa korapana sa
vasileana ta gobana pa Susa, pa pinaqaha popoa pa Elami; pa korapana sa
dinogodogorae si koa qua si arau pa taqelena sa Tototolo Ulai, na kolo ta
paza vagina pa ovuku. 3 Doṉo sage si arau meke koa nana pa kenuqu si
keke sipi kokoreo sapu karua kikihona, turu nana pa taqelena sa tototolo,
meke sari kikihona si gele. Keke ri kikihona si gele hola nia si keke ba
toqolo mumudi maena mo. 4 Kopu doṉo la si arau totoso haqala totoro la
si asa pa kali lodu rimata, meke la pa kali matao meke pa kali gede. Loke
kurukuru ṉame boka turu va tia ia, meke lopu keke si boka la variharupi
koasa ṉiniraṉira tanisa sipi kokoreo. Gua sapu hiva tavetia sa si tavetia
mo sa meke ta evaṉae noma ṉiṉira hola si asa.
5 Sipu korapa balabala va gele ia rau si hie, si vura va hodaka pa kali
lodu rimata si keke qoti sapu noma va leana kikihona pa vari kokorapadi
ri matana. Tuturei hola karovia sa sa popoa pepeso ba lopu hite tiqu laia
sa sa popoa pepeso. 6 Tia mae ia sa sa sipi kokoreo, karua kikihona hie,
sapu dogoria rau turu nana pa kali taqele meke ta ṉazirina toa meke totoro
mae ia sa. 7 Dogoria rau sapu raza va kaleana ia sa sa sipi kokoreo, seke
ia sa meke huara pani sa sari karua kikihona. Lopu garo sa sipi kokoreo,
lopu boka raza hobena; la sa qoti meke seke gore nia pa pepeso meke neti
ia sa, meke lopu keke si boka la harupu ia sa sipi kokoreo pa ṉiniraṉira
tanisa qoti.
8 Nomana sa ṉiniraṉira tanisa qoti ba pa korapana sa totoso sapu ṉiṉira
hola si asa si moku palae sa nana kikiho nomana, meke pa nana lolomo
si vura mae si ka made kikiho nomadi sapu toqolo sage la koari ka made
givusuna sa maṉauru. 9 Vura mae koasa keke ari na kikiho si keke kikiho
pule, sapu podalae va hiteke ba toqolo pa ṉiniraṉira, la gua pa kali matao
meke hola la pa kali gasa rimata meke la gua koasa Popoa Leleana*.
10 Noma la tu si asa osolae kamo la ia sa sa qeto minate pa maṉauru,
meke gona gore ni sa pa pepeso sari kaiqa ri qeto pinopino meke neti gore
ni sa.* 11 Va turu pule nia si asa pude noma gugua sa Koburu Tavia tanisa
qeto minate pa maṉauru; vagi pani sa sari na vinukivukihi sapu ta tavete
doduru rane la koa Sa, meke sa Nana Zelepade si tava boni. 12 Koa gua
koasa vinaripera tanisa kikiho hitekena*, si sa puku tie madidi meke sa
vinukivukihi sapu ta tavete doduru rane si ta hukata. Bokaboka si asa pa
doduru tiṉitoṉa sapu tavetia sa, meke sa hinokara si ta gona la pa pepeso.
13 Meke avosia rau zamana si keke tie hopena, meke keke pule si zama la
guahe koa sa, “Vea seunae gua meke kote tava gorevura sa dinogodogorae
hie, sapu sa dinogodogorae tanisa vinukivukihi doduru rane, sa tinavete
sea sapu va bonina sa vasina hopena meke sa puku tie madidi sapu kote
ta neti pa kauru nene?”

---

* **8:9** Sa Popoa Leleana si sa Popoa Izireli. * **8:10** Rev 12:4 * **8:12** Sa vinaripera tanisa kikiho hitekena babe sari sinea tadi na tie madidi.

14 Zama si asa koa rau, “Kote vagi karua tina n̲eta gogoto veluvelu meke
munumunu totoso sapu lopu kote ta tavete sari na vinukivukihi; hola sapu
asa si kote tava madi pule sa Zelepade,” gua si asa.

Rupahia e Qebireli, sa Mateana, sa Pinutagita

15 Sipu korapa don̲o la si rau koasa dinogodogorae meke korapa podekia
pude tumae nia, si turu nana pa kenuqu si keke sapu don̲o guana tie.
16 Meke avosia rau si keke mamalain̲i tie, korapa titioko mae gua pa
Tototo lo Ulai sapu zama, “Qebireli, tozi nia sa guguana sa dinogodogorae
koasa tie hie,” gua.*
17 Totoso ene mae si asa koasa vasina sapu turu arau, si matagutu si arau
meke hoqa oporapaha gore pa pepeso. “Tuna na tie,” gua si asa koa rau,
“mamu tumae nia sapu sa dinogodogorae si guguana sa vina hokotodi rina
totoso kaleadi arini,” gua.
18 Sipu korapa zama mae si asa koa rau, si ele mabubulu tu si arau,
sa isumataqu si pa pepeso. Tiqu mae au sa meke ovulu sage nau sa pa
nenequ.
19 Zama si asa, “Kote tozi nigo rau sapu nasa si kote ta evan̲a pa korapana
sa totoso sapu ta n̲aziri sa Tamasa, sina sa dinogodogorae si guguana sa
totoso ta vizatana pa vina betona sa totoso. 20 Sa sipi kokoreo sapu karua
kikihona sapu dogoria goi, si arini sari karua ban̲ara pa Media meke pa
Pesia. 21 Sa qoti sapu puki kaluna, si asa sa ban̲ara pa Qurisi, meke sa
kikiho nomana pa vari korapadi ri matana, si asa sa ban̲ara kekenu. 22 Sari
ka made kikiho sapu hobena sa keke sapu ele moku taloa si sari ka made
butubutu ban̲ara sapu kote vura sage koasa keke butubutu kekenu, ba lopu
kote n̲in̲ira gua sa butubutu asa si arini.
23 Koasa totoso pa vina betona sa dia binan̲ara, totoso sapu ele kaleadi
hola si arini, si kote vura mae si keke ban̲ara sapu don̲o va bubugorae
isumatana, meke bokabokana hola pa sekesekei. 24 Kote ta evan̲ae na
ban̲ara n̲in̲irana hola si asa, ba lopu pa nana n̲iniran̲ira soti. Kote huhuara
va noma hola si asa meke bokaboka pa doduru tin̲iton̲a sapu taveti sa.
Sari tie n̲in̲iradi meke tie madidi te Tamasa si kote va kilasa betoi sa. 25 Na
sinekesekei si kote tavetavete nia sa pude bokaboka, meke kote vahesi
pulenia pa bulona si asa. Totoso koa va leana sari tie si kote huara pani
sa, meke kote turu va tia ia sa sa Ban̲ara tadi na ban̲ara. Ba kote ta
seke huara si asa, ba lopu pa n̲iniran̲ira tana tie. 26 Sa dinogodogoraedi
rina vinukivukihi pana munumunu meke veluvelu sapu ta poni nia goi
si hinokara, ba tome ia, lopu vivinei nia, ura kote seunae hola meke kote
gorevura sa ginuguana sa.”
27 Arau, Daniela, si malohoro meke koa moho si rau ka visavisa rane.
Beto si tekulu sage si arau meke va tana qua koari na tinavete tanisa
ban̲ara. Pupuhu sisigiti nia rau sa dinogodogorae; na tasuna hola pude
gilania sa guguana.

9

Varavara Tokani Daniela sari na Tie Ziu

1 Pa vuaheni kekenu te Dariasi, tuna koreo e Zekisi, sa tie pa Media,
sapu tava ban̲ara koasa butubutu ban̲ara pa Babiloni, 2 si arau, Daniela, si
gilania koasa tinirona sa Kinubekubere Hope sapu zama nia Tamasa koe
Zeremaea sa poropita, sapu kote koa ta huara eko mo sa popoa Zerusalema
ka zuapa n̲avulu puta vuaheni.* 3 Ke varavara va n̲in̲ira la si rau koe

* **8:16** Lk 1:19,26 * **9:2** Zer 25:11, 29:10

Zihova sa Baṉara, tepa sisigiti la koa Sa pa vinaravara, madi pa ginani,
meke va sage poko baika meke habotu pa eba si rau. 4 Varavara la si rau
koe Zihova sa qua Tamasa meke helahelae:
"Kei Zihova, Agoi sa Tamasa lavata sapu variva magasana, sapu kopu
nia sa Mua vinariva egoi pude tataruni sarini pu va tabei sari Mua
ginarunu, 5 gami si ele sea meke tavete va kaleana. Ele va karikari atu
koa Goi; ele taliri taloa si gami koari na Mua ginarunu meke tinarae.
6 Lopu hite va avoso la si gami koari na Mua nabulu, sari na poropita,
sapu zama pa Pozamu koari mami baṉara, mami koburu tavia, sari
tamamami, meke koari doduru tiena sa pepeso.
7 Baṉara, Agoi si toṉoto, ba koasa rane hie si nobi gami na kinurekure
si gami na tie pa Ziuda meke tiena sa vasileana Zerusalema meke pa
doduruna sa butubutu Izireli, ari pa seu na tata, meke koari doduru
popoa pu ta hurakatae lani gami Goi sina lopu luli Igo gami si Agoi.
8 Zihova, gami meke sari mami baṉara, mami koburu tavia meke sari
tamamami si nobi gami na kinurekure sina ele va sea atu si gami koa
Goi. 9 Agoi mami Baṉara mami Tamasa si tataru meke variva taleosae,
be vegua va karikari atu gua koa Goi si gami; 10 lopu hite va tabe igo gami
si Agoi Zihova mami Tamasa, babe kopuni sari na Mua tinarae sapu va
mae i ri Mua nabulu, na poropita. 11 Doduru pa Izireli si ele sekei sari
Mua tinarae, meke taliri taloa, korodia va tabe Igo.
Gua ke sari lineveleve meke sari vinilasa ta tokorodi koari na vinari
pitui meke ta kuberedi koasa tinarae te Mosese, sa nabulu te Tamasa,
si ele ta zoropo vura mae koa gami sina ele va sea atu si gami koa Goi.
12 Ele va gorevura i Agoi sari zinama sapu ta zamani gami meke sari
mami baṉara koari na tinasuna nomadi sapu va razani gami Goi. Pa
kauruna sa doduruna sa maṉauru si loketoṉa gugua sapu ta tavete la
pa Zerusalema si ele ta evaṉa. 13 Gua mo sapu ta kubere pa Tinarae
te Mosese, sari doduru vina kilasa si ele kamo koa gami, ba lopu hite
taliri tu si gami koari mami sinea meke hata ia sa tataru na tinaleosae te
Zihova mami Tamasa meke kopuni sari Mua zinama hinokaradi. 14 Lopu
aqa hokara si Agoi Zihova pude va razani gami sari na tinasuna, sina
Agoi Zihova mami Tamasa si toṉoto pa doduru tiṉitoṉa sapu taveti Goi;
gua ba lopu hite va tabe igo gami si Goi.
15 Kamahire, Tamasa mami Baṉara, Agoi pu turaṉa vurani sari Mua
tie pa Izipi koasa Mua ṉiniraṉira meke Agoi pu vata dogoro nia sa
Pozamu telemu sapu koa hola kamo pa rane ṉinoroi, gami si ele sea,
gami si ele tavete va kaleana. 16 Kei Baṉara, gua sapu taveti Agoi
koari doduru Mua tinavete toṉotodi, si Mu va taliri taloa ia sa Mua
binugoro meke tinaṉaziri pa Zerusalema, sa Mua vasileana lavata, sa
Mua toqere hopena. Sa Zerusalema meke sari Mua tinoni si na vina
sisireina kamahire tadi na tie pu koa vari likohaeni gami koa gua koari
mami sinea meke sari mami tinavete kaleadi meke tadi na tamamami.
17 Ego, mami Tamasa, Mu avosi sari vinaravara na tinepatepa tanisa
Mua nabulu. Pa laemu Goi, Baṉara, si Mu doṉo la pa tataru koasa Mua
Zelepade ta huarana. 18 Va taliṉa mae, Tamasa. Mamu va avoso; tukeli
Matamu, Mamu dogoria sa tinahuara tanisa vasileana lavata vasina sapu
tavahesi sa Pozamu visoroihe. Lopu tepatepa atu si gami koa Goi sina
toṉoto mami, ba na koa gua tu koasa Mua tataru variva taleosae. 19 Kei
Baṉara, va avoso! Baṉara taleosoni gami! Baṉara va taliṉa mae, Mamu
tavetavete! Pa laemu Goi, qua Tamasa, si Mu lopu va sasanae, sina sa
Mua vasileana lavata meke Mua tinoni si ta poza nia sa Pozamu."

Va Bakalia Qebireli sa Kinorokorotae

20 Sipu korapa zamazama si arau meke varavara, helahelae ni sari qua
sinea meke gua tugo tadi na tinoni pa Izireli meke tepatepa la koe Zihova
sa qua Tamasa pude kuri pulea sa Zelepade pa Zerusalema, 21 si tuturei
tapuru kamo mae koa rau se Qebireli, sa tie sapu dogoria rau pa keke qua
dinogodogorae visoroihe. Na totoso vukivukihi veluvelu sa totoso asa.*
22 Zama si asa koa rau, "Daniela, mae si arau pude poni igo ginilagilana
meke va dodogorae igo. 23 Sipu podalae varavara tugo agoi, si ta poni nia
mo goi sa inolaṉa, asa sapu mae nia arau pude tozi nigo, ura na agoi si
ta pamaṉaemu hola koe Tamasa. Gua ke mu vilitia sa inavoso, mamu va
bakalia sa dinogodogorae:

24 Keke totoso gelena sapu zuapa totoso ka zuapa ṉavulu puta vuaheni si
tava ego pude ta leosae sari na sinea meke ta vulasa palae sari kinaleana
tadi mua tinoni meke tanisa vasileana pa Zerusalema pude va kamo ia
sa tinoṉoto sapu koa hola, pude va gorevura i sari dinogodogorae meke
kinorokorotae meke pude va madi ia sa Zelepade Hopena.

25 Mu tumae nia mamu va bakalia si hie: Podalae pa totoso sapu tozi vura
nia sa poropita pude kuri pule ia sa popoa Zerusalema, osolae kamo pa
totoso sapu mae sa Baṉara ta pozae Mesaea*, si kote pa ka zuapa totoso pa
zuapa vuaheni (asa sa made ṉavulu sia vuaheni) meke kote hoda la kamo
pa ka onomo ṉavulu rua totoso pa zuapa vuaheni pule, (asa si made gogoto
toloṉavulu made vuaheni). Kote kuri pulea rini sa popoa Zerusalema,
meke sari na siraṉa pa korapana meke sari na vetu hakehakei ṉiṉiradi, ba
kote na totoso tasunadi si arini. 26 Mudina sa onomo ṉavulu rua totoso pa
zuapa vuaheni sana, sa Baṉara ta pozae Mesaea si kote tava mate meke
kote gua sapu loketoṉa tu kote tagoa si Asa. Sa qeto minate tana keke
ṉati baṉara si kote mae huara ia sa vasileana lavata meke sa Zelepade. Sa
vina betobeto si kote kamo guana naqe: Na vinaripera si kote nono lamo
osolae kamo sa vina betobeto, ura sa tinahuara si ele ta korotaena. 27 Sa
baṉara hie si kote tavetia si keke vinariva egoi koari soku tie pa zuapa
vuaheni. Pa korapana sa zuapa vuaheni asa si kote va noso pani sa sari na
vinukivukihi na vinariponi la koe Tamasa. Meke pa keke vasina ululuna
pa Zelepade si kote va turu ia sa si keke beku variva malederena sapu vata
kamo tinahuara pa popoa, meke kote koa vasina si asa osolae hokoto sa
vina gorevurana sapu ta korotae sapu kote tava kamo la koa sa tie* pu va
turu ia sa beku."*

10

Sa Dinogodogorae te Daniela pa Ovuku Taeqarisi

1 Pa vuahenina vina ṉeta koasa binaṉara te Saerasi pa Pesia, si ta poni
nia e Daniela sapu ta pozae Belotesaza si keke dinogodogorae. Sa inavoso
tanisa si hinokara meke keke vinaripera nomana hola si guni nia sa. Sa
vina bakala koasa inavoso si kamo la koa sa pa keke dinogodogorae.

2 Koari ka ṉeta vuiki si koa kuliusu si arau, Daniela. 3 Lopu hena ginani
arileadi si arau; sari beruqu si lopu tiqu la pa masa kurukuru babe pa
vaeni; meke lopu lumulumu si arau osolae hola sari ka ṉeta vuiki.

---

* **9:21** Lk 1:19,26 * **9:25** Sa Baṉara ta pozae Mesaea si ta pozae Karisito koa ri na Kinubekubere Hope Vaqura. Sa Hiburu si zama "asa sapu ta zoropae oela" meke ta vizatana koe Tamasa. * **9:27** Sa tie pu va turu ia babe sa vasileana. * **9:27** Dan 11:31, 12:11; Mt 24:15; Mk 13:14

4 Koasa rane vina hiokona made pa sidara kekenu pa vuaheni asa, sipu
korapa turu qua pa taqelena sa ovuku lavata pa Taeqarisi[d], 5 si doṉo sage
si arau meke turu nana pa kenuqu si keke tie sapu pokopoko lineni, sapu
va sagea nana pa kopetena si keke belete sapu ta tavetena pa qolo viana.*
6 Sa tinina si guana patu ṉedala, sa isumatana si guana kapi, sari matana
si gua rina zuke huruṉudi, sari limana meke nenena si guana boronizi
ṉedalana, meke sa mamalaiṉina si guana mamalaiṉi tadi na kobi tinoni.

7 Arau, Daniela eke mo telequ dogoria sa dinogodogorae; saripu koa
turaṉau lopu dogoria si asa, ba kamo va hodaki na minatagutu ke govete
meke la tome si arini. 8 Ke koa eke telequ si arau, meke doṉo toto eko ia
mo arau sa dinogodogorae variva magasana; loke ṉiniraṉira si koa koa
rau, sa isumataqu si iliri guana tie matena meke malohoro va kaleana si
arau. 9 Meke avosia rau sa zamana sa, meke sipu va avoso la si arau koa
sa, si hoqa gore si arau meke puta, sa isumataqu si tia gore la pa pepeso.

10 Tiqu mae au keke lima si arau meke podalae neneqara sari limaqu
meke tuṉutuṉuqu. 11 Zama si asa, “Daniela, agoi sapu arilaemu hola koe
Tamasa, avoso va leana mae i sari zinama sapu kote zama atuni arau koa
goi, mamu turu sage sina koa goi si ta garunu mae si arau.” Meke sipu
zama mae gua si asa koa rau si neneqaraqu meke turu sage si arau.

12 Meke zama pule si asa, “Daniela, mu lopu matagutu. Podalae koasa
rane kekenu sapu balabala vekoa goi pude vagi ginilagilana meke va
pepekae pule nigo pa Kenuna sa Tamasa, si ta avoso sari mua vinaravara,
meke pa inolaṉadi rini si mae si arau. 13 Ba sa mateana kaleana sapu ṉati
hiniva nia sa butubutu baṉara pa Pesia si hukatau koari ka hiokona eke
rane. Meke mae se Maekolo, keke ri ṉati mateana, meke toka nau, sina
arau eke mo si koa vasina pude varipera koasa mateana kopu pa Pesia.*
14 Ego, mae si arau pude va bakalia koa goi sapu kote ta evaṉa koari mua
tinoni pa vugo na repere, sina sa dinogodogorae si pa guguana sa totoso
sapu kote mae vugo repere.”

15 Sipu korapa zama mae ni sa mateana si gua hire koa rau, si va todoṉo
ia rau sa isumataqu la pa pepeso meke lopu boka zama. 16 Meke qaqama
mae si asa sapu doṉo guana tie meke tiqui sa beruqu, meke tukele ia rau
sa ṉuzuqu meke podalae zama. Zama si arau koa sa sapu turu pa kenuqu,
“Qua baṉara, malohoro nia rau sa dinogodogorae hie, meke lopu boka
beto neneqara. 17 Qua baṉara, vea meke kote boka zama si arau, sa mua
nabulu, koa goi? Loke qua ṉiniraṉira si arau meke lopu boka siṉo va
leana.”

18 Meke tiqu pule au sa sapu doṉo guana tie meke ṉiṉira pule si rau.
19 Zama si asa, “Agoi sa tie sapu arilaemu koe Tamasa, mu lopu matagutu,”
gua si asa. “Bule! Mu mataqara. Mu va ṉiṉirae,” gua si asa.

Totoso zama mae gua si asa koa rau si ṉiṉira pule si arau meke zama,
“Qua Baṉara, zama mae, sina agoi poni nau sa ṉiniraṉira.”

20 Ke zama si asa, “Tumae nia goi vea ke mae si arau koa goi? Lopu
seunae meke kote pule la si arau pude raza ia sa mateana pu kopu nia sa
binaṉara pa Pesia, meke pana taloa arau vasina si kote mae sa mateana
pu kopu nia sa binaṉara pa Qurisi; 21 ba kekenu si maqu tozi nigo sapu
nasa si ta kubere pa korapana sa Buka tanisa Hinokara. Loke tie zuka au
si arau koa ri na mateana kopu ba e Maekolo mo, sa mua mateana kopu.

* **10:5** Rev 1:13-15, 2:18, 19:12 * **10:13** Rev 12:7

11

1 Meke koasa vuaheni kekenu sapu koa baṉara se Dariasi, sa tie pa Media,
si turu pa kalina Maekolo si arau meke zuka ia meke lavelave nia rau si
asa.

Sari Baṉara pa Kali Matao meke pa Kali Gede

2 Ego, kamahire maqu tozi va hinokara nigo: Ka ṉeta baṉara si kote
vura mae gua pa Pesia, meke sa vina made si kote vura mae sapu tagotago
holani sari doduru. Totoso vagia sa sa ṉiniraṉira koasa nana tinagotago,
si kote va gevuru i sa sari doduru pude kana ia sa binaṉara pa Qurisi.
3 Meke kote vura mae si keke baṉara ṉiṉirana sapu kote baṉara ni sa pa
ṉiniraṉira nomana meke tavetia gua sapu hiva nia mo sa. 4 Mudina sapu
vura mae si asa, si sa nana butubutu baṉara si kote vari paqahi meke ta
hia made la koari ka made givusu. Lopu kote la koari na tutina, babe kote
tago ia rini pu hobena sa ṉiniraṉira sapu tanisa, sina sa nana binaṉara si
kote ta rabutu sage meke ta poni la koari kaiqa tu.

5 Sa baṉara pa kali matao si kote ṉiṉirana, ba keke ari nana palabatu
varipera si kote ṉiṉirana hola la tu meke kote baṉara nia sa sa nana
butubutu baṉara telena pa ṉiniraṉira lavata. 6 Hola kaiqa vuaheni si kote
baere si arini. Sa tuna vineki sa baṉara pa kali matao si kote la koasa
baṉara pa kali gede pude haba ia meke tavetia si keke vinariva egoi, ba
sa ṉiniraṉira tanisa vinariva egoi hie si lopu kote koa seunae meke sa
ṉiniraṉira tanisa baṉara pa kali gede ba lopu kote koa hola. Koari rane
arini si kote va matea ri na kana sa vineki, sa tamana, sari na nabulu pu
luli koa sa, meke arini pu zukana sa.

7 Ba keke arini pa tuti tanisa vineki si kote turu sage meke vagi hobe ia sa
nana tuturuana binaṉara. Asa kote raza ia sa qeto minate tanisa baṉara
pa kali gede* meke nuquru koasa nana vasileana ta gobana; kote raza ia
sa meke va kilasia sa. 8 Kote zau vagi tugo sa sari dia tamasa, dia beku ta
tavetedi pa aeana meke sari dia likakalae arilaedi sapu ta tavetedi pa qolo
meke siliva meke paleke taloa lani pa Izipi. Meke pa kaiqa vuaheni si kote
lopu voriti pule la ia sa sa baṉara pa kali gede. 9 Beto si kote la rapata pa
Izipi sa baṉara pa kali gede ba si kote pule la nana pa nana popoa soti.

10 Ba sari tuna sa baṉara pa kali gede si kote varigara nia si keke qeto
minate lavata, sapu kote qeto la guana keke naqe meke la rapata kamo latu
koari na vasileana ta gobadi tadi dia kana. 11 Meke kote ta ṉaziri sa baṉara
pa kali matao meke qeto vura la meke raza ia sa baṉara pa kali gede, sapu
kote varigara nia si keke qeto minate lavata, ba sapu kote tava kilasa mo
si asa. 12 Totoso ta vagi taloa sa qeto minate asa, si kote siṉi ia na vinahesi
pule sa baṉara pa kali matao meke kote va mate i sa sari soku tina ari nana
kana, ba lopu kote koa va mataqara seunae si asa. 13 Sina sa baṉara pa
kali gede si kote varigara pule nia si keke qeto minate lavata pule, hola nia
sapu kekenuna; meke hola kaiqa vuaheni si kote topue vura si asa meke
sa qeto minate lavata, hopeke paleke va leana tiṉitoṉa varipera.

14 Koari na totoso arini, soku tie si kote kana la ia sa baṉara pa kali
matao. Sari tie varipera koari na mua butubutu Izireli si kote la raza ia
tugo si asa, pude va gorevura ia tugo sa dinogodogorae, ba kote lopu boka
si arini. 15 Meke kote qeto mae sa baṉara pa kali gede* meke tomotomo
lania sa pepeso pa kali goba pude haele nuquru pa korapana sa vasileana
lavata ta gobana meke tuqe vagia. Sari qeto minate tadi pa kali matao si

* **11:7** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **11:15** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

lopu kote garo pude va noso ia; sari dia puku tie varipera bokabokadi ba
kote lopu boka turu va tia ia si asa. 16 Sa baṉara pa kali gede si kote tavetia
gua sapu hiva tavetia sa; loke tie kote boka raza ia. Kote sokirae pule nia
si asa koasa Popoa Tolavaena meke kote tagoa sa sa ṉiniraṉira pude huara
ia.
17 Kote podekia sa pude turaṉa mae nia sa doduruna sa ṉiniraṉira tanisa
nana butubutu baṉara meke kote tavetia sa si keke vinariva egoi koasa
baṉara pa kali matao. Meke kote vala nia sa sa tuna vineki pude haba ia
sa baṉara pa kali matao pude va hoqa ia sa nana butubutu baṉara, gua, ba
sa binalabala tomena asa si lopu boka gorevura. 18 Beto si kote taliri si asa
meke rapati sa sari na popoa koasa raratana meke kote soku si vagi sa, ba
keke koimata pa keke popoa seuna kote va noso ia sa nana vinahesi pule
meke tavetavete nia sa nana vinahesi pule pude va kilasa ia. 19 Mudina asa
si kote kekere pule la si asa koari nana vasileana ta gobadi pa nana popoa,
ba kote ta tubarae nia meke hoqa, meke lopu ta dogoro pule hokara.
20 Sa tie sapu baṉara hobena si kote garunu la tie pude vagi takisi koari
na tiena sa butubutu pude va ṉiṉira ia sa tinolava tanisa binaṉara. Ba hola
kaiqa vuaheni si kote tava mate si asa, lopu pa kinukiti babe pa vinaripera.

Sa Baṉara Kaleana pa Kali Gede

21 Kote ta hobe si asa pa binaṉara koasa keke tie kaleana sapu lopu podo
maena pa tuti baṉara. Kote saputu vagi ia sa sa binaṉara totoso lopu va
nonoga sari tie, meke kote vagi ia sa pa sinekesekei. 22 Keke qeto minate
lavata si kote va kilasa ia sa; meke kote tava mate tugo si keke ṉati hiama
kenukenue. 23 Beto tavetia sa si keke vinariva egoi koari votiki butubutu,
si hoke kokoha i pule sa. Gua meke ṉiṉira nono la si asa, ba hitekena mo
sa nana butubutu baṉara. 24 Totoso koa muliuṉu sari na pinaqaha popoa
tagotagodi si kote rapati sa si arini meke kote bokaboka si asa, holani gua
sapu ele boka i ri tamana meke tamadia ri na tamana. Sari na vinagi pa
vinaripera meke sari na likakalae sapu hikoi sa, meke tinagotago sapu zau
vagi sa si kote hia lani sa koa rini pu zukana si asa. Kote taveti sa sari
binalabala pude rapati sari na vasileana ta gobadi, ba sa nana totoso si
kote tata kamo.
25 Na qeto minate lavata si varigara nia sa, ke kote kepoto si asa pude
raza ia sa baṉara pa kali matao. Sa baṉara pa kali matao si kote vura la
tugo pude varipera sina nomana meke ṉiṉirana hola sa nana qeto minate,
ba lopu kote boka si asa, na ari kaiqa na kote qoraqora nia si asa. 26 Arini
mo sapu henahena pa tevolo tanisa baṉara si kote va hoqana si asa; sa
nana qeto minate si kote eoṉo, na soku si kote mate pa vinaripera. 27 Sari
karua baṉara si kote habotu pa keke tevolo meke vari kohai; na sari dia
hiniva tomedi si kaleanadi. Loketoṉa si kote boka variva egoi nia ri karua
sina sa vina betona si kote kamo pa nana totoso. 28 Sa baṉara pa kali gede
si kote palekia sa sa nana tinagotago nomana meke pule pa nana popoa,
ba sa hiniva ṉiṉirana pa bulona si pude huara ia sa Vinariva Egoi Hopena
te Tamasa. Kote tavete la nia sa gua sapu hiva tavetia sa, beto si kote pule
la nana pa nana popoa.
29 Pa totoso ta mutina si kote la rapata pule si asa koasa butubutu baṉara
pa kali matao, ba kamahire si lopu kote gugua totoso la he si kote ta evaṉa.
30 Sari vaka pa kali lodu rimata koasa raratana si kote raza ia si asa, meke
kote matagutu si asa. Ke kote kekere si asa meke va gore la nia sa sa nana
tinaṉaziri koa sa Vinariva Egoi Hopena te Tamasa. Kote pule la vasina
meke tokani sa si arini pu luara pania sa Vinariva Egoi te Tamasa.

31 Sa nana qeto minate si kote la va boni ia sa Zelepade meke va noso i
sari vinukivukihi ta tavete pa hopeke rane. Kote va turu ia sa si keke beku
variva malederena sapu vata kamoa sa tinahuara nomana.* 32 Koari na
zinama lomolomosodi si kote vagi karovi sa sari tie Ziu sapu ele sekea sa
Vinariva Egoi, ba arini pu gilania sa dia Tamasa si kote soto va nabu koa
sa vinahesina Sa. 33 Sarini pu gilae si kote va tumatumae i sari sokudi, ba
pa totoso hite si kote hoqa si arini koasa vedara, babe ta sulu pa nika, babe
ta veko pa vetu varipusi, babe ta hiko sari dia likakalae. 34 Pa totoso sapu
tava kilasa si arini si lopu kote kamo la sari tinokae, ba soku sapu somana
koarini si lopu kote pa hinokara. 35 Kaiqa ari tie gilaedi si kote ta tubarae
ni, pude di tava via, ṉoṉo, meke loke bonidi osolae kamo sa totoso tava
gorevura sa kinorokorotae, ura na kote kamo mae sia pa nana totoso ta
mutina.
36 Kote taveti sa baṉara gua sapu hiva taveti sa. Kote va ululu meke va
lavata pule nia si asa, ululu holani sari doduru tamasa, meke kote zamani
sa sari kaiqa zinama, sapu lopu hoke ta avosodi, la koasa Tamasa tadi na
tamasa. Kote bokaboka si asa osolae tava kilasa si asa koasa binugoro te
Tamasa, ura sari ginugua pu tava egodi si kaqu tava gorevura.* 37 Lopu
kote galagala ni sa sari tamasa tadi na tamana babe gua sapu hiva nia ari
na barikaleqe, babe sari kaiqa tamasa pule, na telena mo va lavata pule
nia si asa, hola ni sari doduru pule. 38 Ba, kote va lavatia sa sa tamasa tadi
na goba vasileana; keke tamasa sapu lopu ta gilanana koari na tamana.
Kote va lavata nia qolo, siliva, meke na patu arilaedi sa meke na vinariponi
sapu noma laedi. 39 Kote rapati sa sari na vasileana ta gobadi sapu ṉiṉiradi
hola koasa tinokae tanisa keke tamasa karovona, meke kote va arilaena i
sa sarini pu va tabe ia si asa. Kote poni tuturuana sa pa butubutu pude
kopu soku ṉavulu tie meke hia poni pepeso sa guana dia pinia.
40 Totoso tava gorevura sa kinorokorotae si kote la rapata ia sa baṉara
pa kali matao si asa, meke kote qeto vura la sa baṉara pa kali gede pude
raza ia, turaṉi sari nana totopili varipera, tie koi hose, meke soku vaka.
Soku popoa si kote la raza i sa meke vagi i, na kote ene nuquri sa meke
hola taloa guana naqe. 41 Sa Popoa Tolavaena ba kote raza ia sa. Soku
popoa si kote hoqa, ba sari popoa pa Moabi, Edomu, meke sari koimata pa
Amoni si kote ta harupu dia pa limana sa. 42 Sa nana binaṉara si kote hoda
kamo la koari soku popoa pu rapati sa; Izipi si keke. 43 Kote vagi sa sari
na qolo, siliva, meke doduru tinagotago pa Izipi, meke sari pa Libia meke
pa Itiopia si kote nabulu la koa sa. 44 Ba sari inavoso mae guadi pa kali
gasa rimata meke pa kali gede si kote va matagutuna si asa, meke kote ta
ṉazirina meke topue vura pude huari pule sari soku popoa. 45 Kote va turu
i sa sari ipi tana baṉara pa vari kokorapana sa kolo Meditareniani meke
sa toqere hopena meke tolavaena. Ba kote kokoi sa nana tinoa, meke loke
tie kote toka nia.

12

Sa Vina Gorevurana sa Kinorokorotae

1 Koasa totoso asa, si kote turu kopu se Maekolo, sa ṉati mateana sapu
lavelaveni sari mua tinoni. Kote na totoso koa ia tinasigiti, gua sapu lopu
ele ta evaṉa pa pinodalaena sapu vura mae sari na butubutu baṉara kamo
kamahire. Ba koasa totoso asa, sari mua tinoni, doduru pu ta kubere

* **11:31** Dan 9:27, 12:11; Mt 24:15; Mk 13:14 * **11:36** 2 Tes 2:3-4; Rev 13:5-6

pozadi koasa buka, si kote ta harupu.* 2 Soku tina tie pu ele mate meke
ta pomunae pa pepeso si kote vaṉunu pule: kaiqa si kote la pa tinoa hola,
meke kaiqa si kote la pa kinurekure loke vinabetona.* 3 Sarini pu gilaedi
si kote ṉedala guana kalalasa pa maṉauru, meke arini pu turaṉa soku tie
la pa tinoṉoto si kote ṉedala gua rina pinopino ninae rane ka rane.
4 Ba agoi Daniela, si mu tuku ia sa buka hie mamu veko nia tokoro,
pude lopu kaqu ta tiro pule osolae kamo sa totoso tava gorevura sa
kinorokorotae. Soku si kote ene la meke mae, hata ia pude hoda ia sa
dia tinumatumae," gua sa tie sapu pokopoko lineni.*
5 Meke arau, Daniela, si doṉo la, meke isa pa kenuqu si turu dia sari
karua tie, keke pa kali taqele mae gua koasa ovuku, meke keke pa kali
taqele la gua. 6 Keke ari karua si zama la koasa tie pokopoko lineni, sapu
turu nana pa kali sage koasa beru kolo pa ovuku, "Vea kote seunae gua
meke kote tava gorevura sari tiṉitoṉa variva magasadi hire?" gua si asa.
7 Sa tie sapu pokopoko lineni, sapu turu nana pa kali sage koasa beru
kolo pa ovuku, si ovulu sage nia sa lima mataona meke sa lima gedena
la pa maṉauru, meke avosia rau zama tokotokoro pa pozana si Asa sapu
toa hola ninae rane ka rane. Zama guahe si asa, "Kote ta evaṉa si arini
pa keke totoso, karua totoso, meke pa kukuru totoso*. Totoso tava kilasa
va kaleana sa ṉiniraṉira tadi na tie madidi te Tamasa si kote hokoto sari
doduru tiṉitoṉa hire."*
8 Avosia rau, ba lopu va bakalia rau. Ke nanasa si rau, "Qua baṉara,
kote vegugua vina hokotodi sari doduru hire?"
9 Olaṉa si asa, "Daniela, topue taloa mua, sina sari zinama si ele ta tuku
meke ta veko tokoro osolae kamo sa totoso tava gorevura sa kinorokorotae.
10 Soku si kote tava vulasa, loke kisakisadi meke tava via, ba sari tie kaleadi
si kote tavete va kaleana eko lamo. Lopu keke ari tie kaleadi kote va
bakalia, ba arini sapu gilaedi si kote va bakalia mo.*
11 Podalae koasa totoso sapu tava noso sa vinukivukihi pa hopeke rane
meke kote va turu ia sa si keke beku variva malederena sapu vata evaṉia
sa tinahuara nomana, si kote koa nana si ka keke tina karua gogoto sia
ṉavulu puta rane.* 12 Tamanae sa tie sapu aqa nia meke kamo ia sa vina
betona sa keke tina ṉeta gogoto toloṉavulu lima rane.
13 Ba sapu agoi, si mu topue taloa mua osolae kamo sa totoso tava
gorevura sa kinorokorotae. Kote mate si agoi meke pa vina betodi rina
rane si kote turu pule si agoi pude vagia sa pinia sapu ta hia nia agoi."

---

* **12:1** Mt 24:21; Mk 13:19; Rev 7:14, 12:7 * **12:2** Ais 26:19; Mt 25:46; Zn 5:29 * **12:4** Rev 22:10
* **12:7** Sa vesi hie si zama nia, keke vuaheni, karua vuaheni meke kukuru vuaheni. * **12:7** Rev
10:5, 12:14 * **12:10** Rev 22:11 * **12:11** Dan 9:27, 11:31; Mt 24:15; Mk 13:14

SA BUKA TE HOZEA
Sa Vinabakala

Hozea si tozi vura nia sa zinama te Zihova pa Izireli, pa mudina e poropita Emosi. Podalae si asa pa totoso sapu koa baṉara se Zeroboami vina rua, keke gua koari poropita Aisea meke Maika pu tozi vura nia sa Zinama te Zihova pa Ziuda. Hozea dogoria sa tinaraovo te Izireli la pa Asiria meke koa kamo ia sa kukuruna sa totoso sapu gorevura sa. Asa sa poropita vina betobeto sapu garunu ia Tamasa pude va balau i sari pa Izireli pude kekere pa dia hahanana kaleadi.

Variva talotaṉa sa tinavete te poropita Hozea, sina garunu ia Tamasa si asa pude vagi ia si keke barikaleqe barabaratana. Lopu hite soto va nabu sa barikaleqe koe Hozea, sa nana palabatu, gua sapu sa butubutu Izireli sapu lopu soto va nabu koa sa dia Tamasa meke vahesi dia votivotiki tamasa tu. Ka ṉeta koburu si podo meke keke mo si te Hozea. Veko pania e Qoma, sa barikaleqe, se Hozea meke vagi nana votivotiki tie, ba totoso kamo ia tinasuna si hiva pule la si asa koe Hozea. Pa tataru variva taleosae si holu vagi pule nia Hozea si asa. Doduru hire si na vina titila la koe Izireli si asa sapu gua mo asa sa hahanana te Izireli la koe Tamasa.

Sa tataru te Tamasa si vata dogoro nia Hozea sapu okoro hola nia sa pude tago ia si keke barikaleqe sapu kote tataru nia si asa. Izireli si lopu okoro hokara nia sapu gua asa ke kaqu tava kilasa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Vinarihaba te Hozea meke sa nana tatamana. Hinia 1:1 kamo hinia 3:5
Inavoso tinazutuna Izireli. Hinia 4:1 kamo hinia 13:16
Sa inavoso pinodo pule meke sa vina tatara. Hinia 14:1-9

Sari Zinama Tuketukele

1 Sa zinama te Zihova si kamo la koe Hozea, sa tuna koreo e Beri, koari totoso sapu koa baṉara pa Ziuda sari Uzaea, Zotamu, Ehazi, meke Hezikaea, meke koa baṉara pa Izireli se Zeroboami sa tuna koreo e Zehoasi.*

Sa Barikaleqe te Hozea meke sari Koburu

2 Totoso podalae zama gua koe Hozea se Zihova, si zama se Zihova koa sa, “La, mamu vagia si keke barikaleqe barabaratana, mamu haba ia, pude sari koburu si ta vagi pa binarabarata tugo, sina sa popoa si ele tavetia si keke binarabarata nomana sapu rizu va seu si arini koe Zihova.”

3 Ke haba ia sa se Qoma sa tuna e Dibalaimi, meke molu si asa meke podo ia si keke koburu koreo. 4 Zama se Zihova koe Hozea, “Poza nia Zezireli, sina kote va kilasia Rau sa tutina Zehu koasa eoṉo sapu tavetia sa pa Zezireli, meke sa butubutu baṉara pa Izireli si kote va mate pania Rau.* 5 Koasa rane asa si kote va moku pania Rau sa bokala te Izireli koasa lolomo pa Zezireli.”

6 Molu pule se Qoma meke podoa sa si keke vineki. Zama se Zihova koe Hozea, “Poza nia ‘Lopu Ta Tataruena’, ura na lopu kote vata dogoro nia Rau sa Qua tataru koasa butubutu Izireli, pude taleoso nia. 7 Ba kote vata dogoro nia Rau sa Qua tataru koasa Butubutu Ziuda; meke kote harupi Rau.

---

* **1:1** 2 Baṉ 14:23 kamo hinia 15:7, 15:32 kamo hinia 16:20, 18:1 kamo hinia 20:21; 2 Koron 26:1 kamo hinia 27:8, 28:1 kamo hinia 32:33 * **1:4** 2 Baṉ 10:11

Lopu kote ta harupu pa bokala, vedara, babe pa vinaripera babe koari na
hose na tie koi hose, ba koa Arau Zihova sa dia Tamasa mo."
8 Mudina sapu va luara nia susu Qoma se Lopu Ta Tataruena, si vagi
pule ia sa si keke koburu koreo. 9 Meke zama se Zihova, "Poza nia 'Lopu
na Qua Tinoni', ura na lopu Qua tinoni si gamu, meke Arau si lopu mia
Tamasa."

Izireli si Kaqu Ta Kuri Pule

10 Zama sa poropita, "Gua ba sari tie Izireli si kote guana onone pa
masamasa, sapu lopu boka ta pada babe ta nae. Koari na vasidi sapu
ta zama guahe si arini, 'Lopu Qua tinoni si gamu' gua, si kote ta pozae, 'Na
koburu tanisa Tamasa toana,' si arini.* 11 Sari tie pa Izireli meke sari tie
pa Ziuda si kote koa keke pule, meke kote vizatia rini si keke koimata meke
kote ta lete pule meke toqolo sage si arini, ura kote noma hola sa rane te
Zezireli*.

2

1 Zama la guahe koari tasimu koreo, 'Qua tinoni,' meke koari tasimu
vineki, 'Sarini pu tataru ni Rau.' "

Izireli si gua sa Barikaleqe sapu Luara Palabatuna

2 Zama se Zihova koa sa butubutu Izireli, "Gegesia sa tinamia, uve gegesia,
ura lopu Qua barikaleqe si asa,
meke Arau si lopu nana palabatu.
Tozi nia pude va via pania pa isumatana sa dinoṇo barabarata
meke pa varikorapadi ri susuna sa, sa ene hoboro.
3 Pude lopu gua si kote la Arau meke va dodore ia
meke va dodoho ia, gugua pa rane sapu podo si asa;
kote tavete guni nia Arau sa popoa Izireli gua na qega,
va iliri la nia pa keke pepeso popana,
pude madi mate pa memeha.
4 Lopu kote vata dogoro nia Arau sa Qua tataru koari nana koburu,
sina na koburu pododi pa binarabarata.
5 Sa tinadia si ene hoboro
meke podo i sa pa hahanana variva kurekuredi.
Zama si asa, 'Kote luli la i rau sari qua babaere,
arini pu poni au sa gequ ginani meke kolo,
qua poko vulu, qua lineni, qua oela, meke qua napo.'
6 Gua ke kote hukata nia hilibubuku Rau sa nana siraṇa;
kote bara vari likohae nia rau pude lopu gilania sa pae kote ene gua.
7 Kote hadu luli sa sari nana babaere ba lopu boka kamoi;
kote hata i sa ba lopu dogori.
Meke kote zama si asa,
'Kote pule la qua koasa qua palabatu kekenuna,
ura leanaqu tu totosona asa hola nia sapu kamahire.'
8 Na lopu hite tumae nia sa sapu Arau mo sapu asa
sapu ponia huiti, vaeni vaqura, meke oela,
sapu poni va soku nia siliva na qolo
sapu tavetavete ni arini pa vinahesi Beolo.
9 Gua ke kote vagi pania Rau sa Qua huiti pana sagana sa,
meke Qua vaeni vaqura pana bogisi sa meke nama pude napoa.
Kote vagi pule nia Rau sa Qua poko vulu meke lineni,

* **1:10** Rom 9:26 * **1:11** Sa ginuana Zezireli si "Zihova si letea."

sapu pokopoko ni sa pude lopu dodore.
10 Ke kamahire kote vata dogoro nia Rau sa tini dodohona tanisa pa mata
dia ri nana babaere;
loke tie kote vagi pania si asa pa Limaqu Rau.
11 Kote va noso pani Rau sari doduru nana inevaṉa;
sari nana ṉati inevaṉa varigara nomadi,
gua tugo sari nana Sidara Vaqura, na Rane Sabati.
12 Kote huari Rau sari nana huda vaeni meke nana huda piqi,
sapu ari nana babaere tabarani koa sa, guni ni sa;
kote va hiqohiqo pani Rau,
na kurukuru pinomo mo kote gani i.
13 Kote va lipulipu ia Rau si asa koari na rane
sapu hoke va uququ va humaṉa lea la koe Beolo si asa;
koari na rane sapu va sari pule nia si asa koari na vikulu na patu ṉedala,
meke hata luli sa sari nana babaere,
ba Arau si muliṉi Nau sa,”
zama vura gua se Zihova.

Sa Tataru te Zihova La koari Nana Tinoni

14 “Gua ke kote la Arau meke hatihati vura nia;
kote turaṉa la nia Rau si asa pa qega
meke kote zama va lomolomoso ia.
15 Vasina kote vala pule ni Arau sari nana inuma vaeni,
meke sa Lolomo pa Akora* si kote guni nia Rau na sasada la pa tinoa
leana.
Vasina si kote kera si asa gugua koari na rane totoso vaqurana sa,
gugua koari na rane sapu vura taloa si asa pa Izipi.*
16 Zama vura si Arau Zihova, pa rane asa,
kote poza Nau goi na ‘qua palabatu’;
lopu kote poza pule Nau ‘qua Beolo*’ agoi.
17 Kote va rizu pani Rau pa beruna sari pozana e Beolo;
lopu kaqu ta poza pule sari pozapoza arini.
18 Koasa rane asa si kote tavetia Rau si keke vinariva egoi tadirini
koari na kurukuru pinomo pa pezara meke sari kurukuru pa gale-
galearane
meke sari na kurukuru pu gotolo pa pepeso.
Na bokala meke na vedara meke na vinaripera
si kote va noso ia Rau koasa popoa,
pude doduru si kote koa pa binule.
19 Kote haba igo Rau pude na Qua ninae rane ka rane;
kote haba igo Rau pa tinoṉoto meke pa ṉinoṉo,
pa tataru loke kokoina meke pa tataru variharupi.
20 Kote haba igo Rau meke lopu kote luara pani pule Au goi,
meke kote tumae nia goi sapu Arau se Zihova.
21 Kote olaṉi Rau sari na vinaravara meke tozia sa galegalearane pude
ruku,
kote ruku sari na lei meke va bobosia sa popoa pepeso;
22 meke sa popoa pepeso si kote va toqolia sa huiti,
na vaeni vaqura meke sa oela koa sa popoa Zezireli*.

---

* **2:15** Sa ginuana sa Lolomo Akora si na Lolomo Tinasuna. Mi tiro la pa Zosua 7:24. * **2:15** Zos 7:24-26 * **2:16** Sa ginuana Beolo si Baṉara. * **2:22** Sa ginuana Zezireli si sa Tamasa si lelete.

23 Kote lete ia Rau si asa koasa popoa;*
kote vata dogoro nia Rau sa Qua tataru koa sa sapu Arau poza nia
'Lopu Ta Tataruena' koa Rau,
sapu pozani, 'Lopu na Qua Tinoni', kote zama si Arau,
'Gamu si na Qua tinoni';
meke kote zama si arini, 'Agoi sa mami Tamasa,' gua."

3

Taleoso nia Hozea sa Nana Barikaleqe

1 Zama se Zihova koa rau, "La mamu va dogoro pule nia sa mua tataru koasa mua barikaleqe, be vea ta tatarue gua si asa pa votiki tie meke na barikaleqe barabaratana gua. Tataru nia gua sapu tataru guni nia e Zihova si pa Izireli, be vea vahesi guni ni arini sari votiki tamasa meke variponi lani sari resini vua qurepi koa rini, gua si arini."
2 Ke holu vagi pule nia rau si asa pa manege lima poata siliva meke keke gogoto lima n̲avulu puta kilo mamatana sa kiko bale. 3 Meke tozi nia rau si asa, "Soku rane si kote koa turan̲au agoi si arau; lopu kaqu na maqota si agoi babe puta turan̲a ia agoi si keke tie, na arau kote koa turan̲igo si agoi."
4 Ura soku rane si kote koa loke dia ban̲ara sari pa Izireli; kote loke dia koimata, loke vinukivukihi, babe na vina tigono hopedi pude tana vahesi, loke poko hopedi babe beku pude vakuvakutae la koari tomate. 5 Mudina asa si kote pule mae sari tie Izireli meke hata ia se Zihova sa dia Tamasa meke se Devita sa dia ban̲ara. Kote neneqaradi meke mae koe Zihova meke mae koari Nana minana koari na rane mumudi.

4

Zutui Zihova sari pa Izireli

1 Mi avosia sa zinama te Zihova, gamu pa Izireli,
sina na zinutu si tozi mae nia e Zihova
atu koa gamu pu koa koasa popoa:
"Loke tie si soto va nabu pa vinahesina sa Tamasa loke tie si tataru Nia,
loke tie si paman̲a Nia.
2 Na tale lineveleve si tozi rina tie, kokoha, meke vari seke matei,
na hiko meke barabarata;
doduru tinarae si ta seke beto,
meke lamo sa seke variva matei.
3 Koa sa ginugua hie si kuliusu sa popoa,
meke doduru pu koa vasina si matemate palae;
sari kurukuru pinomo pa pezara, meke sari kurukuru pa galegalearane
meke sari igana pa kolo si korapa matemate palae."

Zutui sa Ban̲ara sari na Hiama

4 "Madi lopu paleke mae zinutu sari tie,
lopu kote zutu ia keke tie si keke tie pule,
ura sari mua tinoni si gugua arini
pu zutu i sari na hiama.
5 Ta tubarae si gamu bon̲i na rane,
meke sari poropita si somana ta tubarae luli koa gamu.
Ke kote huara ia Rau sa tinamia, sa popoa Izireli.
6 Sari na Qua tinoni si mate sina lopu tava tumatumae si arini koasa
Tinarae te Tamasa.

* **2:23** Rom 9:25; 1 Pit 2:10

Sina kilu ia gamu sa tinumatumae,
ke kilu gamu tugo Arau pude na Qua hiama;
sina doṉo pania gamu sa tinarae tanisa mia Tamasa,
ke kote doṉo pani tugo Arau sari mia koburu.
7 Totoso soku sari na hiama,
si soku nono la sari sinea tavete maeni arini koa Rau;
hobe la nia rini sa Qua tinolava ṉedalana
pa beku variva kurekuredi.
8 Deṉa si arini koari na sinea tadi Qua tinoni
meke qetu ni rini sari dia kinaleana.
9 Meke kote guahe: sapu taveti ri na hiama, si kote taveti ri na tinoni.
Kote tava kilasa beto sari karua koari dia hahanana
meke tava lipulipu koari dia tinavete kaleadi.
10 Kote henahena si arini ba lopu deṉa;
kote somana koari na maqota pude va masuru, ba loke koburu kote podoa,
sina veko pania rini se Zihova
meke vala pule ni 11 koari na hahanana maqota.
Naponapo si arini pa vaeni koana meke vaqurana,
sapu vagi pani sari ginilagilana tadi na Qua tinoni.

Hakohako ni sa Tamasa sari na Vinahesi Huporodi

12 Kote nanasia rini sa beku huda
meke ta olaṉa koasa kolu huda.
Na lulia rini sa hahanana tana maqota na ta turaṉa va seu;
meke sekea rini sa vinariva egoi koasa dia Tamasa.
13 Vukivukihi si arini koari na batu toqere
meke va uququ humaṉa lea koari na toa,
pa kauru huda oaku, huda popola meke terebiniti,
vasina sapu aqoro va ibibu lea.
Ke sari tumia vineki si evaṉae na maqota
meke sari barikaleqe roroto maedi si barabarata.
14 Lopu kote va kilasi Arau sari tumia vineki
pana kekere si arini pude na maqota,
gua tugo sari barikaleqe roroto maedi
pana barabarata si arini,
sina sari tie mo teledia ba hata i sari na tuturue
meke va vukivukihi turaṉi sari na maqota koari na beku.
Na tinoni sapu loketoṉa gilania si kote kamo ta huara!
15 Agoi Izireli si hinokara barabarata tugo
ba e Ziuda mani lopu keha lulia si asa pude lopu ta zutu.
Gamu pa Ziuda, lopu la pa Qiliqali;
lopu sage la pa Beti Aveni*.
Meke lopu tokotokoro guahe, ‘Gua sapu toana se Zihova!’ gua.
16 Sari tie Izireli si tasuna hola, korodia rizu,
gua tugo na bulumakao totoso korona rizu.
Vea meke kote boka pausu i e Zihova sarini
pude guana lami pa inuma duduli?
17 E Iparemi si ele va pupuhia na vinahesi beku
ke mada vekoa nana!
18 Totoso paho sari napo,

* **4:15** Beti Aveni ginuana si vetu tana tinavete kaleadi. Na keke pozapoza pule te Betolo.

ba hoda lamo sa tinavete maqota tadi kasa;
leana hola koari na koimata sari hahanana variva kurekuredi.
19 Na vivirua kote sara pani,
meke kote kurekure ni rini sari dia vinukivukihi la pa beku.

5

Ta Pitu se Izireli koe Tamasa

1 Avosia si hie, gamu na hiama!
Va taliṉa mae, gamu pa Izireli!
Va avoso, gamu pa tututi tanisa baṉara!
Sa vinaripitui hie si atu koa gamu;
na sipata si gamu pa Mizipa,
na vaqara ta nadorona pa Toqere Tabora.
2 Sari tie va gugue si ele lohi la sa va mate tie tadirini.
Kote va lipulipu i Arau sari doduru arini.
3 Arau tumae va leana nia se Iparemi;
Izireli si lopu tome koa Rau.
Agoi Iparemi si ele taliri la pa tinavete maqota;
meke Agoi Izireli si kaleadi tu mua tinavete.

Vina Balau pa Vinahesi Beku

4 Sari dia tinavete kaleadi lopu va malumi
pude pule la koasa dia Tamasa.
Na lulia rini sa hahanana maqota sapu koa pa korapa bulo dia;
meke lopu pamaṉa nia rini se Zihova.
5 Sa vinahesi pule tadi pa Izireli si va sosode pule ni;
sari pa Izireli, gua tugo sari pa Iparemi, si tubarae ni koari dia sinea,
Ziuda ba ta tubarae luli koa rini.
6 Pana turaṉa lani rini sari dia sipi meke bulumakao pude vukivukihi lani
koe Zihova,
si lopu dogoria rini si Asa;
na ele va rizu va seu si Asa koa rini.
7 Arini ele sekea sa vinariva egoi te Zihova;
podo koburu pa vale siraṉa si arini.
Kamahire pa dia vinahesi beku pa Inevaṉa Sidara Vaqura
kote mate si arini meke sa dia inuma si kote ta huara.

Vinaripera pa Varikorapadi Ziuda meke Izireli

8 Ivua sa buki pa Qibea,
sa buki kikiho pa Rama.
Ivu va ululae ia sa buki varipera pa Beti Aveni,*;
ego tu gamu na varane pa Benisimane, ene kekenu atu.
9 Iparemi si kote ta huara koasa rane vinari kilasi.
Koari na butubutu pa Izireli si kote tozi vura nia Arau nasa si kote ta evaṉa.
10 Sari koimata te Ziuda si gua arini pu va rizu patu voloso.
Kote va titisi gore la nia Rau sa Qua tinaṉaziri koa rini guana keke naqe.
11 Iparemi si ta ṉoṉovala,
ta neti gore koasa vinaripitui,
sina ṉiṉira sa dia hiniva pude vahesi beku.
12 Arau si guana kaqa koe Iparemi,
guana popozu huda koari pa Ziuda.
13 Totoso dogoria Iparemi sa nana minoho,

* **5:8** Mu tiro vinabakala pa vesi Hoz 4:15.

meke Ziuda sari tubuna,
si taliri la koe Asiria se Iparemi,
meke tioko hata tinokae koasa baṉara lavata vasina.
Ba lopu kote boka salaṉa igo sa,
lopu kote boka va ibu i sa sari tubumu.
14 Ura kote guana laione si Arau koari pa Iparemi,
guana keke laione nomana koe Ziuda.
Kote teuru va umumi Arau meke taloa Qua;
kote paleke taloani Rau, meke loke tie si koa pude harupi.
15 Meke kote pule la si Arau pa Qua vasina
osolae helaḥelae ni rini sari dia sinea.
Meke kote hata ia rini sa Isumataqu;
pa korapana sa dia tinasuna si kote hata zoṉazoṉa Au rini si Arau.”

6

Lopu Hinokara sa Kinekere Tadi pa Izireli

1 Zama sari na tinoni, “Mae, aria mada pule la koe Zihova.
Ele daku rikata va umumu gita Sa
ba kote salaṉa gita Sa;
ele va bakora gita Sa
ba kote hade i Sa sari tubuda.
2 Hola karua rane si kote va magogoso gita Sa;
koasa vina ṉeta rane si kote va siṉo pule gita Sa
pude boka koa si gita pa vasina sapu koa si Asa.
3 Aria mada lulia na pamaṉa nia se Zihova;
mada zukuru nono la pude mada tumae nia si Asa.
Gua sapu hinokara kote gasa pule sa rimata,
si kote kamo mae mo si Asa;
kote mae si Asa koa gita gua sa ruku pa totoso ibu,
guana ruku sapu mae pude va bobosia sa pepeso.”
4 Ba zama se Zihova, “Nasa kote boka tavete nigo Arau si agoi, Iparemi?
Nasa kote boka tavete nigo Arau si agoi, Ziuda?
Sa mia tataru si guana rovu pana munumunu,
guana puni sapu murimuri kekenu taloa.
5 Gua ke magu va umumu gamu Rau koari na Qua poropita,
va mate gamu Rau koari na zinama pa Ṉuzuqu;
sari Qua vinilasa si malakapi guana kapi koa gamu.
6 Ura na tataru si okoro nia Rau, lopu na vinukivukihi,
meke pude lulia na pamaṉa nia gamu sa Tamasa, gua, lopu na vinukivukihi vina uququ.*
7 Gua e Adama, si ele sekea rini sa vinariva egoi,
sekea rini sa Qua vinariva egoi koa rini.
8 Qileadi si na vasileana lavata tadi tie kaleadi,
na tie variva mate si koadi vasina.
9 Gua sari tie hikohiko sapu opo aqa nia sa tie,
si gua tugo sari puku hiama;
va mate tie si arini koasa siraṉa la pa Sekemi;
taveti rini sari tinavete kaleadi sapu variva kurekuredi.
10 Ele dogoria Rau si keke tiṉitoṉa sapu kaleana hola pa korapana sa butubutu Izireli.
Se Izireli si vala pulenia pa tinavete maqota,

* **6:6** Mt 9:13, 12:7

meke tava boni si asa.
11 Gua tugo koa agoi Ziuda,
na vinari pitui korapa aqa nigo.

7

1 Totoso hiva va pule la ni Rau sari tinagotago tadi na Qua tinoni,
meke totoso hiva salaṉia Rau se Izireli,
si sari sinea te Iparemi si vura bakala tu
meke sari tinavete kaleadi te Sameria si ta dogoro mo.
Na sekesekei si tavetia rini,
tie hikohiko si nuquru vetuvetu,
meke sari puku tie si hiko pa sisiraṉa;
2 ba lopu boka tumae nia rini
sapu Arau va nonoga i Qua sari doduru dia tinavete kaleadi.
Vari likohae ni mo dia sinea si arini;
dogoro betoi mo Arau.

Na Sinekesekei si pa Vetu Baṉara

3 Va qetuqetu ia rini sa baṉara koari dia kinaleana,
meke va hegeri rini sari koburu tavia koari dia kinohakoha.
4 Ari doduru si barabarata beto mo,
ṉada gua tugo na oputu
sapu lopu kilu ta sutuṉu pule koasa tie kinakina palava
podalae totoso ta mono sa palava osolae sage si asa.
5 Pa rane inevaṉa tanisa baṉara
si viviri pa napo vaeni sari na koburu tavia,
meke somana naponapo sa baṉara koari kasa pu va sisire nia sa zinama te Tamasa.
6 Sari bulo dia si gua tugo na oputu;
halala sa dia kinukiti totoso la vivinei ia rini.
Sari dia inokoro si lera doduruna sa boṉi;
meke katu halala pana munumunu.
7 Doduru arini si ṉada gua tugo na oputu;
va matei rini sari dia baṉara.
Doduru dia baṉara si hoqa,
ba lopu keke si tioko hata tinokae koa Rau.

Izireli meke sari Kaiqa Butubutu

8 Se Iparemi si vari henie koari kaiqa butubutu huporo;
se Iparemi si guana keki naperena sapu lopu ta iliri meke kina kale.
9 Sari tie karovodi la va murimuri pania sa nana ṉiniraṉira,
ba lopu boka tumae nia sa.
Podalae keo sa kaluna,
ba lopu va nonoga ia sa.
10 Sa vinahesi pule te Izireli va sosode pule nia koa sa,
be vea bakala gua sari doduru hire
ba lopu kekere pule la koe Zihova sa nana Tamasa si asa
babe hata ia sa si Asa.
11 Se Iparemi si guana duduru,
sapu boka ta koha mo meke loke nana binalabala.
Kekenu si tioko hata tinokae koe Izipi,
beto si taliri la pule koe Asiria.
12 Totoso la si arini, si kote ipa ni vaqara Arau si arini;
kote daku goreni Rau gua ari na kurukuru tapuru.

Pana avosi Rau varigaradi,
si kote saputu vagi mo Rau.
13 Madi ta talotaṉa si arini,
sina ene va seu si arini koa Rau!
Kote kamoi tinahuara
sina va karikari mae koa Rau si arini!
Hiva hola nia Rau pude harupu puleni si arini
ba vivinei kokoha Nau rini si Arau pa tie.
14 Lopu kabo mae si arini koa Rau pa bulodia
ba koari dia teqe mo si kabo arini.
Varigara si arini* pude tepa huiti meke vaeni vaqura
ba taliri va seu tu koa Rau si arini.
15 Arau va tumatumae i meke va ṉiṉira i,
ba qoraqora nau rini koari dia tinavete kaleadi.
16 Lopu taliri la si arini koa sa Tamasa sapu Ululuna Hola;
guana bokala lopu toṉotona si arini.
Sari dia koimata si kote hoqa pa vedara
koa gua koari dia zinama vinahesi pule.
Koasa ginugua hie si kote tava sisire si arini
pa popoa Izipi.

8

Zutua e Zihova se Izireli pa Vinahesi Beku

1 Veko la nia sa buki pa berumu!
Keke atata* si pa kali sage koasa butubutu Izireli te Zihova
sina sari tie si seke ia rini sa Qua vinariva egoi
meke lopu luli rini sari Qua tinarae.
2 Kabo vura se Izireli koa Rau,
‘Kei Tamasa, na mami Tamasa tugo si Agoi’
3 Ba se Izireli si ele kilu ia sapu leana;
gua ke keke kana kote hadu luli ia si asa.
4 Va turu dia baṉara pa dia hiniva soti lopu Taqarau;
vizata dia koimata ba lopu pa Qua vina malumu.
Koari dia siliva na qolo
si tavete dia beku si arini
meke va kamo nia dia tinahuara teledia.
5 Kei Sameria, gona vura nia sa mua beku bulumakao!
Sa Qua binugoro si guana nika la koa rini.
Vea seunae gua si kote koa boni eko mo si arini?
6 Na mae guadi pa Izireli!
Sa tuna bulumakao hie sapu na tie peqopeqo tavetia
si lopu na Tamasa.
Kote ta moku umumu mo si asa,
sa tuna bulumakao tadi pa Sameria sana.
7 Lete ia rini sa givusu
meke paketia rini sa vivirua.
Sa qaqaloto si koa ba loke kikona;
ke loke palava si kote va gavoria sa.
Pana va vura huiti sa,
ba ari tie karovodi na kote onolo pania.

---

* **7:14** Kaiqa kinubekubere koadi si zama, “Va bakora puleni magu si arini.” Tiro pa 1 Baṉ 18:28.
* **8:1** Sa atata si na vinagilagilana sa butubutu baṉara te Asiria.

8 Ta onolo taloa se Izireli;
kamahire si koa turaṉa votiki butubutu si asa
guana keke tiṉitoṉa sapu loke laena.
9 Ura ele ene seu latu pa Asiria si arini
guana doṉ'ki pinomo sapu ene ekena.
Ele holuholu pule nia se Iparemi la koari nana babaere.
10 Na ele holuholu puleni tu koari kaiqa butubutu,
ba kote varigara puleni Arau.
Kote podalae matemate palae si arini
pa kauruna sa vina kilasa tanisa keke baṉara ṉiṉirana.
11 Taveti tugo Iparemi sari soku hope tana va vulasa sinea,
ba ta evaṉae na hope tana tavete va sea mo si arini.
12 Kubere poni Rau sari soku ginugua koari Qua tinarae,
ba guni ni arini na tiṉitoṉa karovodi tu.
13 Va vukivukihi mae si arini koa Rau
meke henai rini sari masa,
ba lopu qetu ni Arau Zihova si arini.
Kamahire kote balabala pulei Rau sari dia kinaleana
meke va kilasi koari dia sinea:
Kote pule la mo si arini pa Izipi.
14 Ele muliṉi nia Izireli si Asa pu va podakana,
meke kuri dia vetu baṉara;
meke gobai Ziuda sari soku nana vasileana.
Ba kote garunu gore la nia Arau sa nika koari dia vasileana lavata
sapu kote sulu pani sari dia vasileana ta gobadi.”

9

Tozi Vura nia Zihova sa Vina Kilasa te Izireli

1 Kei Izireli, mi noso koari mia qinetuqetu;
mi lopu qetuqetu koari na inevaṉa gugua ari na butubutu huporo.
Ura ele sekea gamu sa vinariva egoi koasa mia Tamasa;
okoro nia gamu sa tinabara tana maqota
koari na vasina paqapaqahana huiti.
2 Koari na vasina ta paqaha sari na kiko huiti koari na qaqalotodi si lopu
kote vagi ni ginani ri na tie,
meke koari na vasina munala vagi kolo qurepi si lopu kote ta vagi sari
dia vaeni vaqura.
3 Lopu kote koa hola si arini pa popoa te Zihova;
se Iparemi si kote pule la pa Izipi
meke kote la hena ginani bonidi pa Asiria.
4 Lopu kote variponi vaeni la koe Zihova si arini,
sari dia vinukivukihi ba lopu kote qetu ni Sa.
Kote guana bereti tadi pa haqohaqoana sari vinukivukihi arini;
doduru pu hena i si kote boni beto mo.
Kote teledia mo hena ia;
lopu kote variponi nia rini pa Zelepade te Zihova.
5 Koari mia rane ta vizatadi pude inevaṉa si nasa si kote tavetia gamu,
koari na rane inevaṉa te Zihova?
6 Be govete nia gamu sa tinahuara,
ba kote varigara ni mo e Izipi,
meke Memipisi kote pomununi gamu.
Sari mia tinagotago pa siliva si kote vagi hobei na hilibubuku,

meke na hiqohiqo rakihi kote siṉi sari mia ipi.
7 Sari na rane vina lipulipu si korapa mae,
sari rane pude variva kilasi si ele kamo.
Mani tumae nia Izireli si hie.
Koa gua sapu soku hola sari mia sinea
meke mia kinukiti koe Zihova si noma hola,
si balabala ia gamu sapu sari poropita meke sarini pu ta garunudi pa Maqomaqo te Tamasa
si guana tie pekipekidi.*
8 Sa poropita meke sa qua Tamasa,
si na tie kopu pa Iparemi,
ba na sipata aqa nia si asa koari doduru nana siraṉa,
meke pa Zelepade te Zihova tugo ba kana ia rina tinoni sa poropita.
9 Ele lodu lohi la sa dia kinaleana,
gugua koari na rane pa Qibea.
Kote balabala pule vagi Tamasa sari dia kinaleana
meke va kilasi koari dia sinea.*

Sinea Tadi na Tie Izireli meke sa Vuana

10 Zama se Zihova, “Totoso dogoro vagia Rau se Izireli,
si guana hata vua qurepi pa qega;
totoso dogori Rau sari tiatamamia,
si guana totoso ta dogoro sari vua kekenu pa huda piqi.
Ba sipu kamo la rini pa toqere Peoro vasina tavahesi se Beolo,
si poni puleni koasa beku variva kurekurena asa
meke variva malederedi gua tugo sa tiṉitoṉa sapu vahesia rini.*
11 Sa tinolava te Izireli si kote tapuru taloa guana kurukuru,
lopu kote gavoro pa tia, lopu kote molu, lopu kote podopodo.
12 Be guana podo koburu si arini,
ba kote mate pani Arau sari doduru.
Madi talotaṉa si arini
pana taliri taloa si Arau koa rini!
13 Ele dogoria Rau se Iparemi, leleana gua pa Taea,
ta lete pa vasina leleana.
Ba kote turaṉa vurani Iparemi
sari nana koburu pude tava mate.”
14 Ego Zihova, poni lani,
na sa kote poni lani Goi?
Poni ni kokoana koburu sapu huara molu
meke sari susu sapu loketoṉana.

Leve nia Zihova se Izireli

15 Zama se Zihova, “Koa gua koari doduru kinaleana sapu taveti rini pa Qiliqali,
si kana i Rau si arini vasina.
Koa gua koa ri na dia tinavete kaleadi,
ke kote hadu vura ni Arau koasa Qua popoa Izireli.
Lopu kote tataru pule ni Arau;
doduru dia koimata si seke tinarae beto.
16 Se Iparemi si ta seke gore,
sari karoso dia si harahara,
lopu vua si arini.

---

* **9:7** Lk 21:22 * **9:9** Zaz 19:1-30 * **9:10** Nab 25:1-5

Be podo koburu ta tataruedi rini ba kote va mate i Arau.”

Zama nia sa Poropita sa Guguana sa Butubutu Izireli

17 Sa qua Tamasa kote kilu i si arini
sina lopu va tabe ia rini si Asa;
kote ene la mae si arini koari na butubutu huporo.

10

1 Izireli si na huda vaeni sapu repaha va labe lelaṉana;
vua va soku si asa pude gana telena.
Totoso soku nono la sari nana vuvua,
si kuri va soku hope tugo si asa;
totoso tagotago sari tie pa dia pepeso,
si va sari i rini sari dia patu hopedi koari na vinahesi beku.
2 Sari bulo dia si sekesekei,
ke kamahire si kaqu vagia rini sa laena sa dia sinea.
Kote seke goreni Zihova sari dia hope
meke huari sari dia patu hopedi.
3 Totoso asa kote zama si arini, “Gami si loke mami baṉara
sina lopu va lavata ia gami se Zihova;
gua ba pude tago ia gami si keke baṉara
si nasa si kote boka tavete poni gami sa?”
4 Soku vina tatara si tozi rini,
zama tokotokoro kokoha tugo
meke tavete vinariva egoi;
gua ke sa vari turaṉa la pa koti si ari gana
guana duduli poizini pa inuma sapu lopu ele ta letena.
5 Saripu koa pa Sameria si matagutu,
vea beka sa dia beku bulumakao pa Beti Aveni*, gua.
Na kote kabo ia ri nana tie si asa,
meke gua tugo sari hiama sapu vahesi beku di,
arini pu qetuqetu nia sa tinolava tanisa,
sina ta vagi palae si asa koa rini pu la pa tina raovo.
6 Kote ta paleke la si asa pa Asiria
guana dia vinariponi koasa baṉara lavata vasina.
Se Iparemi si kote va sisire nia rini;
se Izireli si kote kurekure ni sari nana beku.
7 Se Sameria meke sa nana baṉara si kote ale taloa
guana keke umumu huda pa beru kolo.
8 Sari vasidi ululudi sapu kaleanadi* si kote ta huara.
Asa sa sinea nomana tadi pa Izireli.
Sari hilibubuku na hiqohiqo rakihi si kote toqolo vasina
meke nobi sari dia hope.
Totoso asa kote zama si arini koari na toa, “Tamunu gami!” kote gua,
meke koari na toqere si, “Hoqa mae gami!” gua.*

Vilasa ia e Zihova se Izireli

9 “Podalae pa totoso pa Qibea, si tavete va sea si agoi Izireli,
meke vasina mo si koa agoi.
Vea, lopu kamo la i tu na vinaripera

* **10:5** Mu tiro vinabakala pa vesi Hoz 4:15.
* **10:8** Sa vasina ululu sapu kaleana hola si Betolo.
* **10:8** Lk 23:30; Rev 6:16

saripu tavete va kaleana pa Qibea?**
10 Totoso hiva, kote va kilasi Arau si arini;
kobi butubutu si kote varigara pude raza i
pude va kilasi koari dia soku ṉavulu sinea.
11 Izireli si na bulumakao manavasana
sapu malumu sisigiti pude varipaqaha ni sari huiti;
ke kote vekoa Rau sa ioki[d]
koasa rua leleana tanisa.
Kote garunu zuzuku ia Rau se Iparemi,
meke Ziuda kote daku ia sa geligeliana,
meke Izireli kote geli va malohoro ia sa pepeso.
12 Lete ia sa tinoṉoto, pude mua si asa,
mamu paketia sa vuana, sa tataru sapu loke kokoina,
mamu geli ia sa pepeso sapu lopu ele ta umana;
ura na kamo he sa totoso pude mu hata ia se Zihova,
pude mani mae meke titisi atu nia sa tinoṉoto koa goi.*
13 Ba ele lete ia tu goi sa kinaleana,
ele paketia tu goi sapu kaleana,
ele hena ia tu goi sa vuana sa sinekesekei,
sina ele kalavarae si agoi koasa mua ṉiniraṉira telemu
meke koari mua soku tie varipera.
14 Ke sa vevehena sa vinaripera si kote sage la raza koari mua tinoni,
pude sari doduru mua vasileana ta gobadi si kote ta huara,
gua sapu huara ia Salamanu si pa Beti Arabeli koasa rane varipera,
totoso sapu ta hiru pa pepeso sari koburu meke sari tinadia.
15 Gua asa si kote ta evaṉa koa goi, Betolo,
sina sa kinaleana tamugoi si noma hola.
Pana maraqata mae sa rane asa,
si kote ta huara taloa hokara sa baṉara pa Izireli.

11

Sa Tataru te Tamasa koari pa Izireli

1 Totoso koburuna se Izireli, si tataru nia Rau si asa,
ke tioko vura nia Arau pa Izipi sa Tuqu koreo.*
2 Ba totoso titioko nono la si Arau koe Izireli,
si rizu va seu nono la tu si arini koa Rau.
Va vukivukihi la koe Beolo si arini
meke va uququ humaṉa lea la si arini koari na beku.
3 Arau mo va tumatumae nia ene se Iparemi,
turaṉi Arau pa lima dia;
ba lopu boka tumae nia rini
sapu Arau mo salaṉi.
4 Arau turaṉi koasa iku tataru
koari nā aroso tataru kopuni Rau.
Ovulu pania Rau sa ioki pa ruadia
meke kokopo gore si Arau pude poni i.
5 Hokara kote pule la mo pa Izipi sari
meke hokara kote Asiria mo baṉara ni
sina korodia pule mae koa Rau?
6 Na vedara si malakapi pa korapa dia vasileana,

---

* **10:9** Sa butubutu te Benisimane si tava mate pa Qibea koari na dia sinea. * **10:9** Zaz 19:1-30
* **10:12** Zer 4:3 * **11:1** Ekd 4:22; Mt 2:15

kote ta huara sari roto koari dia sasada
meke va mate pani sari dia hiniva.
7 Sari Qua tinoni si ṉiṉira sa dia hiniva pude taliri va seu koa Rau.
Be titioko mae si arini koa Arau sa Tamasa Ululuna Hola
ba lopu kote la si Arau meke ovulu sageni.

8 Iparemi, vea meke kote veko pani igo Arau?*
Izireli, vea meke kote vala nigo Arau koari na kana?
Vea meke kote huara igo Arau gugua ari pa Adima?
Vea meke kote guni nigo Arau sapu gua ari pa Zeboimi*?
Sa Buloqu si hobe pa korapaqu Arau;
siṉia na tataru sa Buloqu.
9 Lopu kote va gorevura ia Arau sa Qua tinaṉaziri,
meke lopu kote taliri si Arau meke huara ia se Iparemi.
Ura na Tamasa si Arau meke lopu na tie,
sa Tamasa Hopena si pa vari korapa mia.
Lopu kote mae si Arau pa binugoro.
10 Kote luli Au rini si Arau Zihova
kote kurumu guana laione si Rau.
Meke pana kurumu si Arau
si kote neneqara sari Qua koburu meke pule mae gua pa kali lodu rimata.
11 Kote neneqaradi meke kamo mae
guana kurukuru, mae guadi pa Izipi,
guana kukuva pa Asiria.
Kote va koa i Arau pa dia popoa,”
zama vura gua se Zihova.

Ta Zutu sari pa Izireli meke Ziuda

12 Zama se Zihova, “E Iparemi si ele vari likohae Nau koha,
sa butubutu Izireli si vari likohae Nau sinekesekei.
Meke Ziuda si lopu pamaṉa nia sa Tamasa,
lopu vahesi Au rini, Arau sa Tamasa Hopena sapu kopu ni sari Nana zinama.

12

1 Sari tinavete te Iparemi si loke laedi doduru rane, gua sapu deṉa nana mo pa givusu;
doduruna sa rane si hadu lulia sa sa givusu pa kali gasa rimata
meke va soku ia mo sa sa koha meke sa tinahuara
tavetia sa sa vinariva egoi koe Asiria
meke garunu la oela olive pa Izipi.”
2 Na tinazutuna e Ziuda si paleke mae nia e Zihova;
E Zekopi si kote va kilasa ia Sa koari hahanana tadi nana tinoni,
meke kote lipu i Sa gua sapu taveti sa.
3 Pa tiana sa tinana si tuqea sa sa huhubakulu nenena sa tasina koreo;
totoso tie sa, si toketokea sa sa Tamasa.**
4 Uve, variṉaza si asa koa sa mateana te Tamasa meke bokaboka si asa.
Kabo si asa meke tepa minana koa sa.
Pa Betolo si dogoria Tamasa si asa
meke zama ia Sa vasina.

---

* **11:8** Diut 29:23 * **11:8** Sari vasileana Adima meke Zeboimi si ta huara turaṉae koari Sodomu meke Qomora. * **12:3** Zen 25:26 * **12:3** Zen 32:24-26

5 E Zihova Tamasa Tadi na Qeto Minate,
e Zihova sa pozapoza sapu kaqu tavahesi nia Sa!
6 Ba kaqu pule la si goi Izireli koasa mua Tamasa;
mamu kopu nia sa tataru meke sa tinoṉoto,
mamu koa aqa nia sa mua Tamasa doduru totoso.

Hinodana La sa Zinama Vinari Pitui

7 Zama se Zihova, “Sa tie holuholu si tavetavete nia sa sikele kokohana;
leana hola koa sa sapu pude hiko.
8 Se Iparemi si zama va titie,
‘Arau si tagotago hola; ele evaṉae na tie tagotago si arau.
Koari doduru qua tinagotago si lopu boka dogoria rini koa rau si keke sinea
babe tinavete kaleana.’
9 Arau se Zihova sa mia Tamasa,
pu vagi vura ni gamu pa Izipi;
kote va koa pule gamu Arau pa ipi,
gua koari na rane madidi tamugamu pude somana pa inevaṉa.*
10 Zama koari na poropita si Arau,
soku dinogodogorae si poni lani Rau koa rini
meke tozini Rau koa rini sari na parabolo[d].”
11 Vea, kaleana hola si pa Qileadi?
Sari tiena si loke laedi mo?
Vea, va vukivukihi bulumakao tugo sari pa Qiliqali?
Sari dia hope si kote guana vinarigara patu
pa pepeso sapu nama pude ta lete.
12 Se Zekopi si ele govete la koasa pinaqaha popoa tanisa butubutu Arami;
se Izireli si nabulu pude vagi barikaleqe
meke pude boka holu ia gua si kopu sipi si asa.*
13 Tavetavete nia e Zihova si keke poropita pude turaṉa vura nia se Izireli
pa Izipi,
koasa poropita si kopu nia Tamasa si asa.*
14 Ba va gevuria Iparemi sa tinaṉaziri Tanisa;
ke sa nana Baṉara kote va kilasia si asa koari na tinavete variva mate
tanisa,
meke lipui sari nana sinea variva kurekuredi.

13

Bugoro ni e Zihova sari pa Izireli

1 Pana zama se Iparemi, si neneqara sari tie;
pa Izireli si ta pamaṉae si asa.
Ba ta zutu nia sa sa vinahesina e Beolo meke mate.
2 Kamahire si kaleana nono la tu si arini;
koari dia siliva si taveti rini sari na beku meke vahesi i,
sari kineha si tavete va leleana i rini,
doduru arini si na tinavete tadi na matazoṉa.
Zama ni arini sari na tie hire, sapu,
“Vukivukihi ni rini sari na tie
meke uma i rini sari na beku bulumakao,” gua.
3 Gua ke kote guana rovu pana munumunu si arini,
guana puni sapu murimuri kekenu taloa,

* **12:9** Liv 23:42-43 * **12:12** Zen 29:1-20 * **13:13** Ekd 12:50-51

guana duduli popadi sapu ta givusu taloa koasa vasina ta paqaha sari
na kiko huiti koari na qaqalotodi,
guana tuṉaha sapu govete vura gua pa vuida.
4 Zama se Zihova, “Ba Arau se Zihova sa mia Tamasa,
pu turaṉa vurani gamu pa Izipi.
Loke Tamasa si kote tumae nia gamu ba Arau mo,
loke Hinarupu ba Arau mo.
5 Kopuni gamu Arau pa korapa qega,
pa korapa popoa sapu vasina ṉada sa maṉini.*
6 Totoso poni Rau, si deṉa si arini;
totoso deṉa rini, si podalae va titie dia mo;
beto si muliṉi Nau mo arini si Arau.
7 Ke kote kamo la i Arau guana laione,
guana leopadi si kote eko aqa Qua pa kali siraṉa.
8 Guana bea[d] sapu ta hiko sari tuna bea,
si kote la rapati Rau meke teuru pani.
Guana laione oviana si kote hena beto pani i Arau;
guana kurukuru pinomo si kote garata umumi Arau.
9 Kei Izireli, ta huara si agoi,
sina kana mae Au agoi si Arau, Arau sapu toka nigo.
10 Avei sa mua baṉara, pude mani harupu igo?
Avei sari mua koimata koari doduru mua vasileana, pu zama ni goi,
‘Poni au keke baṉara meke na koburu tavia,’ gua?*
11 Ke pa Qua binugoro si poni igo Arau si keke baṉara,
meke pa Qua tinaṉaziri si vagi pania Arau si asa.*
12 Sa tinazutu te Iparemi si tava naqiti eko mo,
sari nana sinea si ta kubere veko.
13 Sari tinasigiti tana barikaleqe nama podopodo si kamo la koa sa,
ba na koburu si asa meke loke nana ginilagilana;
ke pana kamo sa totoso,
ba koa eko mo si asa pa tiana sa barikaleqe, lopu vura.
14 Kote holu vagi puleni Arau koasa ṉiniraṉira tanisa lovu;
uve, kote vagi puleni Arau koasa minate.
Agoi na minate, avei sari mua minoho variva mate?
Agoi na lovu, avei sa mua tinahuara?*

Kote loke Qua tataru si Arau koa goi,
15 be vea gugua bokaboka gua si asa koari na tasina.
Na givusu pa gasa rimata sapu mae guana koe Zihova si kote mae,
givusu nuquru mae gua pa qega;
sa nana tototo lo si kote noso
meke sa nana berukehe si kote popa.
Nana lose vekovekoana ginani si kote ta hiko,
sari doduru nana tinagotago si kote ta vagi palae.
16 Sari tie pa Sameria si kaqu tava lipulipu koari ginugua sapu ta zutu ni
arini,
sina va karikari la ia rini sa dia Tamasa.
Kote hoqa si arini koasa vedara;
sari dia koburu hite si kote ta hiru la pa pepeso,
sari dia barikaleqe molumoludi si kote hova tukeli rini tiadi.”

* **13:5** Diut 8:11-17 * **13:10** 1 Samuela 8:5-6 * **13:11** 1 Samuela 10:17-24, 15:26 * **13:14** 1 Kor 15:55

14

Tinioko koe Izireli Pude Kekere Pule La koe Zihova

1 Kei Izireli, mu kekere pule la koe Zihova sa mua Tamasa.
Sari mua sinea mo va hoqa igo si agoi!
2 Vagi sari mua zinama
mamu kekere pule la koe Zihova.
Mamu zama la guahe koa Sa:
“Mu taleoso ni sari doduru mami sinea
Mamu vagi puleni gami pa korapana sa Mua tataru,
pude boka vukivukihini gami sari vua pa beru mami.
3 Lopu boka harupu gami Asiria si gami;
lopu kote koi hose varipera si gami,
lopu kote zama pule guahe si gami, ‘Mami tamasa,’ gua,
koa sa pu ta tavete pa lima mami telemami,
ura koa Goi si ta tatarue sa koburu eapana.”

Va Tatara nia Tamasa sa Tinoa Vaqura te Izireli

4 Zama se Zihova, “Kote salaṉia Rau sa dia hahanana sineke tinarae
meke tataru mokani,
ura sa Qua binugoro si ele taliri va seu koa rini.
5 Kote guana puni si Arau koe Izireli;
kote toa va leana guana havoro lili si asa.
Guana huda sida pa Lebanoni
si kote va nabu gore i sa sari karosona;
6 sari liho vaqura tanisa si kote toqolo.
Sa tinolava tanisa si kote guana huda olive,
sa humaṉa lea tanisa si kote guana huda sida pa Lebanoni.
7 Sari tie si kote la koa pule pa kauruna sa nana aqoro.
Kote toa va leana guana kiko ta letena.
Kote vuvua guana huda vaeni,
meke kote ta avosae hola si asa guana napo vaeni pa Lebanoni.
8 Kei Iparemi, loketoṉa Qua ginugua si Arau koari na beku.
Kote olaṉigo Rau si agoi meke kopu nigo.
Arau si guana huda paeni sapu koa buma eko mo;
sari doduru mua vuvua si mae guadi koa Rau.”

Vina Betobeto

9 Esei si gilagilana? Kote tumae ni sa sari tiṉitoṉa hire.
Esei si dodogorae? Kote va bakali sa.
Sari siraṉa te Zihova si toṉotodi;
sari tie toṉoto si ene luli koa rini,
ba sari pu seke tinarae si ta tubarae meke hoqani vasina.

SA BUKA TE ZOILI
Sa Vinabakala

Vasinahite mo si ta gilana guguana sa poropita Zoili, meke lopu bakala tugo sapu totoso sa si koa ia sa. Ba gina ta kubere sa buka hie pa kalina mae sia gogoto babe gore kamo vuaheni made gogoto sipu lopu ele podo se Zisu Karisito, totoso koa baṉara sari tie Pesia. Vivinei nia Zoili sa guguana sa ninuquru mae tadi na kupokupo kaleadi hola meke sa dada lavata pa Palesitaeni. Koari na ginugua hire si dogoria sa si keke vina gilagila koasa Rane Tanisa Baṉara; totoso sapu kaqu va kilasi e Zihova sarini pu kilua sa Nana hiniva toṉotona. Tozi vura nia sa poropita sa tinioko te Zihova koari na tie pude kekere, meke sa vina tatarana sa Nana vinaleana pule meke sa Nana minana koari na Nana tie. Bakala valeana sa vina tatara sapu kaqu garunu gore mae nia Tamasa sa maqomaqona koari doduru tinoni, palabatu na barikaleqe, tie vaqura meke na barogoso na kaleqe.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa oza tana kupokupo. Hinia 1:1 kamo hinia 2:17
Sa vina tatarana sa vina leana pule. Hinia 2:18-27
Sa Rane Tanisa Baṉara. Hinia 2:28 kamo hinia 3:21

1 Hie sa inavoso te Zihova koe Zoili sa tuna e Petueli.

Kuliusu nia ri na Tinoni sa Tinahuara tadi na Linetelete

2 Mi va avoso mae gamu na tie komiha mia,
meke gamu doduru pa Ziuda.
Vegua ele hoke ta evaṉa tugo si keketoṉa pa totoso tamugamu
babe pa totoso tadi na tiatamamia pukerane sapu guahe?
3 Vivinei nia koari na mia koburu sa guguana sa;
meke arini kaqu tozini sari na tudia,
meke arini pule kaqu tozini sari kasa tumia vugo repere.
4 Rovana na rovana kupokupo si hake koari na linetelete;
meke be kaiqa elelo si koa hola saripu lopu ta gani koa keke rovana,
si kaqu ta gani va mate koa keke rovana votikaena si asa.
5 Vaṉunu, mamu kabo gamu na tie mari naponapo mia;
mi kabo gamu na tie pu hoke napo vaeni;
sari na qurepi pu hoke taveteni vaeni vaqura si ta ṉovala palae beto.
6 Keke puku minate kupokupo si raza ia sa popoa;*
ṉiṉira hola si arini meke lopu boka ta nae sina soku hola;
sari na livodi rini si ṉaru gua tugo na livo laione.
7 Ṉovala betoi rini sari nada huda vaeni
meke gani va matei rini sari na nada huda piqi,
ṉurihi rini sari na kapudi rina huda osolae keoro beto sari na lelaṉadi.
8 Mi kabo gamu na tinoni,
gua puta tugo keke vineki
sapu kuliusu nia sa sa minate tanisa koreo sapu hiva haba ia sa.
9 Namu loketoṉa huiti babe na vaeni si kaqu ta vala pa Zelepade;
sari na hiama ba kuliusu tugo sina loketoṉa sa dia vinariponi la koe Zihova.
10 Qega sari na inuma;
kuliusu sa pepeso,

---

* **1:6** Rev 9:8

sina ta n̲ovala sari na huiti,
popa sari na qurepi
meke harahara sari na huda olive.
11 Mi kuliusu gemi si gamu na tie uma;
mi kabo gamu pu hoke kopuni sari na inuma vaeni,
sina sari na huiti, na bale,
uve meke sari doduru linetelete si ele ta n̲ovala beto.
12 Sari na huda vaeni meke na huda piqi si harahara;
sari doduru huda vuvua si egoro meke mate beto.
Sa qinetuqetu tadi na tie ba ele beto tugo.
13 Gamu na hiama pu tavetavete koasa hope,
mi va sagei sari mia poko tinalotan̲a mamu kabo!
Mi nuquru la pa Zelepade,
mamu kabo doduru bon̲i vasina!
Loke huiti na vaeni pude vukivukihi lani koe Tamasa.
14 Tozini sari na tinoni pude madi pa hinenahena;
mamu tiokia si keke vinarigara!
Varigarani sari na koimata
meke sari doduru tinoni pa Ziuda,
mamu nuquru la pa Zelepade te Zihova sa mia Tamasa,
mamu kabo na varavara tepatepa la koa Sa.
15 Ele tata mae sa rane te Zihova;*
na rane sapu kaqu va maea sa Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira
sapu sa rane tana tinahuara.
Variva holoqoruna hola sa rane asa.
16 Malan̲a si gita sina ta n̲ovala sari nada linetelete.
Loke qinetuqetu tugo si koa pa korapana sa Zelepade tanisa nada Tamasa.
17 Mate sari na kiko koasa pepeso popana.
Loke vasi kiko si boka tava naqiti,
ke sari na vetu vekovekoana kiko si kokobadi,
ke ta huara palae.
18 Kabo pa tinalotan̲a sari na bulumakao,
sina loketon̲a hokara sa duduli tadirini pu koa;
malan̲a tugo sari na rovana sipi.
19 Kabo atu koa Goi si rau, ke Zihova,
sina sari na duduli na huda si mate beto,
gua na sului nika si arini.
20 Sari na kurukuru pinomo ba kabo atu tugo koa Goi,
sina popa beto sari na leana.

2

Sari na Kupokupo si guana Vinabalau koasa Rane te Zihova

1 Mi ivua sa buki, sa vina balau pa Zaione,
sa toqere hopena te Tamasa.
Mi holoqoru gamu na tinoni pa Ziuda!
Sina sa rane te Zihova si tata hokara mae.
2 Kaqu opoadumu meke huporo dudukurumu sa rane asa.
Sa puku minate lavata tadi na kupokupo
si zukuru la guana huporo sapu nobi tamuni sari na toqere.
Loke tin̲iton̲a sapu kekeno̲no gua asa,
meke lopu kaqu ta evan̲a pule tugo.

* **1:15** Ais 13:6

3 Gani va matei rini sari na linetelete guana sinulu nika.
Sa popoa pa kenudia rini si gua puta tugo sa Inuma Idini,
ba pa mudidia si na vasina qegana.
Loke tie si kaqu boka goveteni si arini.
4 Doṉo guana hose si arini;*
haqala guana hose varipera.
5 Sipu horu si arini pa batudi rina toqere,
si halabutu guana totopili varipera si arini;
pidapidala guana duduli popadi pa nika si arini,
meke turu va tokele guana va namanama pude rapata.
6 Sipu ta dogoro mae si arini si holoqoru beto sari doduru tie;
beasa beto isumatadi.
7 Rapata guana tie varane si rini,
haele sagei rini sari na goba guana tie varipera.
Ene toṉoto la si arini meke lopu hobe sa dia vina totoanae,
8 babe ene vari henie si arini.
Loke tie si boka lavelave puleni,
meke loketoṉa si boka hukati.
9 Bebeno la ia rini sa vasileana nomana;
haqala holani rini sari na goba;
haele sagei rini sari na vetu
meke lopoto nuquri rini sari na vuida guana tie hikohiko.
10 Niu sa pepeso sipu zukuru la si arini;*
neneqara tugo sa maṉauru.
Sa rimata meke sa sidara si tava huporo,
meke lopu pelara pule sari na pinopino.
11 Velavela i e Zihova sari na koimata pa Nana qeto minate.*
Sari na tie varipera pu va tabena Sa si sokudi meke ṉiṉiradi.
Ve toleṉe gua variva holoqoruna gua sa rane te Zihova!
Esei kaqu boka toa nia si asa?

Sa Tinioko Pude Kekere

12 “Ba kamahire,” gua se Zihova,
“Mi kekere va hinokara,
mamu pule mae koa Rau koasa minadi pa hinenahena pa kinabo meke
pa tinalotaṉa.
13 Mi vata dogoro nia pa bulomia sa tinalatoaṉa, na kinuliusu,
sina sa rinikatadi sari na mia poko si lopu pada.”
Pule mae koe Zihova sa mia Tamasa.
Varitokae meke ta siṉie tataru si Asa;
ṉoṉona meke kopu nia sa Nana vina tatara;
va namanama doduru totoso si Asa pude taleosae tie,
meke hoke veko pania Sa sa vina kilasana sapu ele va nama nia Sa.
14 Gina kote hobea mo e Zihova sa mia Tamasa sa Nana binalabala
meke manani gamu Sa koasa vinari tomoina sa ginani.
Meke kaqu tiqe poni nia huiti na vaeni gamu si Asa.
15 Mi bukia sa buki pa Toqere Zaione,
tozini sari na tie pude madi pa hinenahena,
mamu tavetia si keke vinarigara!
16 Mamu varigarani sari na tinoni;
va namanama i koa keke vivinei madina;
turaṉa maeni sari na barogoso;

* **2:4** Rev 9:7-9 * **2:10** Rev 8:12 * **2:11** Rev 6:17

varigarani sari na koburu meke sari na haha tugo.
Gua tugo saripu tiqe varihabadi si
madi luari sari dia lose, madi mae tugo.
17 Sari na hiama pu varavara tokani sari na tinoni pa kenuna e Zihova pa
vari korapana sa hope meke sa sasada koasa Zelepade,
si kaqu kabo meke zama,
“Mu tataruni sari Mua tinoni, ke Zihova.
Mu lopu va malumi sari na votiki butubutu
pude va kari babe va sisireni gami meke zama guahe, ‘Avei sa mia
Tamasa gua?’ ”

Va Masuria Tamasa sa Pepeso

18 Gua asa ke, kaqu va dogoro nia Zihova sa Nana tinalotaṉa koasa Nana
pepeso;
koa nana tugo sa Nana tataru koari Nana tinoni.
19 Meke kaqu olaṉi Sa si arini,
“Kamahire si kaqu ponini gamu Rau sa huiti na vaeni,
meke na oela olive, meke kaqu deṉa tugo si gamu.
Lopu kaqu va kari pule gamu rina votiki butubutu.
20 Kaqu va rizu pani Rau sari na rovana kupokupo pu mae guadi pa kali
Iuparetisi,
meke kaiqa si kaqu ta hadu la gua pa qega.
Sari dia kupokupo kenudi si kaqu ta hadu va lodu pa Kolo Matena,
meke arini pu mumudi mae si kaqu ta hadu la gua pa Kolo Meditareniani.
Kaqu humaṉa hikare sari tomatedi.
Kaqu huari Rau si arini sina koa gua sapu tavete atunia rini koa gamu.”
21 Ke gamu na inuma, mi lopu matagutu,
ba mamu koa qetuqetu,
sina ele tavete ponini gamu e Zihova sari doduru tiṉitoṉa arilaedi hola.
22 Gamu na kurukuru ṉame, mi lopu matagutu.
Ele buma valeana sari duduli;
ele vua pule sari na huda,
meke soku sari na piqi meke na qurepi kamahire.
23 Mi koa qetu gamu na tinoni pa Zaione,
mi qetuqetu nia gua sapu ele tavete ponini gamu e Zihova sa mia
Tamasa.
Pa Nana hahanana toṉotona si ele ponini gamu sa ruku pa totoso
podalae ibu;
ele zoropo gore mae nia Sa sa ruku ibuna koa gamu,
meke sa ruku pa totoso podalae maṉini gua tugo totoso lahe.
24 Sari na vasina ta paqaha sari na kiko huiti koari na qaqalotodi pa totoso
pakepakete si kaqu ta siṉie huiti;
sari na vovoina pa kalina sa munamunalana,
si kaqu siṉi ta luluapae i na vaeni meke na oela olive.
25 Kaqu poni puleni gamu Rau gua sapu ele siana nia gamu
pa vuaheni sipu gani va matei ri na rovana kupokupo sari mia
linetelete;
na Arau mo garunu atuni koa gamu sari na rovana kupokupo sara.
26 Kaqu soku gemi ginani meke kaqu deṉa hola.
Kaqu vahesia gamu se Zihova sa mia Tamasa,
sapu ele tavete ponini gamu sari na tinavete variva magasadi.
Sari na Qua tinoni si lopu kaqu tava karikari pule.
27 Meke agoi, Izireli, si kaqu gilania sapu koa somana koa gamu si Arau,

meke sapu Arau, se Zihova, Arau mo sa mia Tamasa meke loketoṉa pule.
Sari na Qua tinoni si lopu kaqu tava karikari pule.

Sa Rane te Zihova

28 Koari na rane mumudi si kaqu zoropo gore la nia Rau koari doduru tie sa Maqomaqoqu.*
Meke sari na tumia koreo na vineki vaqura si kaqu korokorotae;
meke sari na barogoso si kaqu putaputagita;
meke sari na tie vaqura si kaqu dogori sari na dinogodogorae variva magasadi. *
29 Pa totoso tugo asa si kaqu zoropo gore la nia Rau sa Maqomaqoqu
kamo la gua tu koari na nabulu, sari palabatu na barikaleqe.
30 Kaqu evaṉi Rau sari na vina gilagila variva magasadi koasa rane sana pa maṉauru meke pa pepeso;
kaqu ta evaṉa na minate, meke sa nika meke tuṉaha nika moatana.
31 Kaqu tava huporo sa rimata,*
meke kaqu ziṉara guana ehara sa sidara sipu lopu ele kamo sa rane arilaena meke variva holoqoruna te Zihova.
32 Ba sari doduru tie pu tepa la tinokae koe Zihova si kaqu ta harupu.*
Gua sapu ele zama nia e Zihova,
“Ari kaiqa pu vizati Rau pa Zerusalema meke pa toqere Zaione si kaqu ta harupu.”

3

Kaqu Pitui Tamasa sari na Butubutu

1 Zama se Zihova, “Koasa totoso tu asa sipu vala pule nia Rau sa minamutu pa Ziuda meke pa Zerusalema,
2 si kaqu varigara ni Rau sari doduru butubutu,
meke kaqu turaṉa lani Rau koasa Lolomo Vinaripitui te Zihova.
Vasina si kaqu va kilasi Rau si arini koari doduru tinavete kaleadi pu tavete lani rini koari na Qua tie.
Ele talahuarae lamae sari na tie Izireli pa votiki popoa,
meke va hihia ia rini se Izireli sa Qua pepeso.
3 Mudumudukeda si arini pude gilania sapu esei si kaqu vagi sari na tie ta raovodi gua.
Holuholu ni rini sari na koreo na vineki pa tinapusi,
meke sari na poata vagi rini si pude holui na tabarani sari na maqota, meke la pa ninapo vaeni.

4 Gamu pa Taea meke Saedoni, meke doduruna sa pinaqaha popoa Pilisitia, na sa si korapa podekia gamu pude tavete mae nia koa Rau? Korapa podekia gamu pude tabara Nau keketoṉa si Rau? Be gua asa si gamu, kaqu tuture tabara hobe pule atu si Rau!* 5 Ele paleke taloani gamu

* **2:28** TTA 2:17-21 * **2:28** Sa tie pu tozi vura nia sa Inavoso te Tamasa, sari na dinogodogorae variva magasadi, meke na pinutagita sina tinavete tanisa Maqomaqo Hope pu koa koari na bulo tie. Lopu tozia sa vesi hie sapu ari na koreo na vineki eke mo si kaqu tagoa sa binokaboka pude tozia sa inavoso te Tamasa, babe lopu na barogoso eke mo si kaqu dogoria sa pinutagita, ba ari pu vizati sa Tamasa kaqu tagoa sa Maqomaqo Hope meke taveti sari na tinavete variva magasadi saripu mae koasa hiniva meke na ṉiniraṉira te Tamasa. * **2:31** Mt 24:29; Mk 13:24-25; Lk 21:25; Rev 6:12-13 * **2:32** Rom 10:13 * **3:4** Ais 14:29-31, 23:1-18; Zer 47:1-7; Izk 25:15 kamo hinia 28:26; Em 1:6-10; Zepa 2:4-7; Zak 9:1-7; Mt 11:21-22; Lk 10:13-14

sari Qua siliva na qolo meke paleke lani tugo gamu koari na mia zelepade
sari Qua tinagotago. 6 Ele turaṉa taloani gamu sari na tie Izireli, meke
Zerusalema seu pa dia popoa soti meke holuholu ni koari na tie Quriki[d].
7 Ba kamahire si kaqu turaṉa vura puleni Rau si arini koa sa vasina sapu
holuni gamu rini. Kaqu tavete atunia Rau koa gamu gua sapu tavete la nia
gamu koa rini. 8 Kaqu va malumi Rau sari na tumia koreo na vineki pude
ta holuholue koari na tie Ziuda; meke kaqu ta holuholue pule si arini koari
na tie Sabeani pa vasina seudi pa Arebia[d]. Arau Zihova zama nia si hie.
9 Mi tozi vura nia sa inavoso hie koari na votiki butubutu:
‘Va namanama pude varipera;
tioki sari mia tie varane;
varigarani sari doduru mia tie varipera,
mamu ene la!
10 Taveteni magu varipera sari na mia tiṉitoṉa geligeliana pepeso,*
meke sari na mia kotokotoana lelaṉa si mi taveteni hopere.
Meke saripu malohorodi ba kaqu somana varipera tugo.
11 Mi tuturei mae, gamu doduru butubutu pu koa lamae,
meke varigara koasa lolomo.’ ”
Ke Zihova, Mu garunu gore mae nia sa Mua qeto minate.
Mamu rapati si arini.
12 “Kaqu va namanama sari doduru butubutu, madi mae koasa Lolomo
tana Vinaripitui.
Meke Arau, Zihova si kaqu habotu meke pitui sari doduru butubutu pu koa
pa vari likohae.
13 Toleṉe gua kaleadi sisigiti si arini;*
seke gunini gedi na huiti pa totoso pakepakete,
munali gedi guana qurepi sapu ta muzara va napere osolae totolo vura
mae sa vaeni.”
14 Tina na tina si ele koa koasa Lolomo Vinaripitui.
Gua asa ke sa rane te Zihova si lopu sana kaqu mae vasina.
15 Sa rimata meke sa sidara si kaqu tava huporo,
meke lopu kaqu pelara sari na pinopino.

Kaqu Manani e Tamasa sari Nana Tie

16 Velavela vura mae gua pa Toqere Zaione se Zihova*
velavela guana laione,
pidala guana paka maṉauru sa mamalaiṉina pa Zerusalema,
tarazuzu sa pepeso meke sa maṉauru.
Ba kaqu lavelave hukatani Sa sari Nana tie.
17 “Meke agoi, Izireli, kaqu gilania goi sapu Arau se Zihova sa mua Tamasa.
Koa si Arau pa Zaione, sa Qua toqere hopena;
Zerusalema si kaqu na vasileana hopena,
meke sari na votiki butubutu si lopu kaqu boka va kilasa pulea si asa.
18 Pa totoso asa sari na toqere si kaqu tale inuma vaenidi mo,
meke sari na rovana bulumakao, sipi, na qoti, si kote ta dogoro pule
pa doduru toqere.
Kaqu ruku si asa pude sari na tototo lo koa koari na lolomo popadi pa
Ziuda.
Keke leana si kaqu totolo vura mae pa Zelepade te Tamasa,
kaqu va koloa sa sa Lolomo Akasia.
19 Izipi si kaqu ta ilirae na qega,

* **3:10** Ais 2:4; Mka 4:3 * **3:13** Rev 14:14-16,19-20, 19:15 * **3:16** Em 1:2

meke Edomu si keke vasina ta huara va inetena,
sina rapatia rini sa popoa Ziuda,
meke va matei rini sari na tie loke dia ginugua vasina.
20-21 Kaqu hobei Rau saripu ele mate;
kaqu va kilasi Rau sari na tie kaleadi.
Ba Ziuda meke Zerusalema si kaqu koa hola ninae rane,
meke Arau Zihova si kaqu koa pa Toqere Zaione," gua si Asa.

SA BUKA TE EMOSI
Sa Vinabakala

Pa totoso tanisa poropita Emosi, si ele paqaha rua sa binaṉara koasa popoa. Keke binaṉara si koa la pa kali gede, sa nana ṉati vasileana si pa Sameria. Ta pozae na binaṉara pa Izireli si asa. Keke binaṉara pule si pa Ziuda meke sa ṉati vasileana tanisa si Zerusalema. Ta pozae na binaṉara pa Ziuda si asa.

Sa poropita Emosi si mae gua koasa popoa pa kali binaṉara pa Ziuda. Pa Tekoa sa popoa tanisa meke na sepati mo si asa. Ba tioko ia Tamasa si asa pude la koasa butubutu baṉara pa Izireli, pude la tarae nia sa Nana zinama pa Betolo, sa vasina tanisa ṉati hope tanisa baṉara pa Izireli. Sa totoso sapu la tozi vura nia sa sa zinama te Tamasa si e Zeroboami vina rua si koa baṉara pa Izireli, pa kaiqa vuaheni zuapa gogoto lima ṉavulu puta sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. Ba ka visavisa rane mo si ene tarae si asa.

Sa inavoso sapu vala nia Tamasa koa sa si la gua koari tie tagotago. Sarini sapu tagotago si tagotago va hola, meke arini pu malaṉa si koa malaṉa va hola tugo. Meke saripu tagotago si tavetavete ni rini sari pu malaṉa; hiko i rini meke ṉoṉovala i rini pude tagotago dia.

Ke sa vina balau te Emosi pa Betolo si tozia sapu kote mae gua pa Izipi meke pa Asiria sa tinahuara, si be lopu kekere si arini. Hadu ia sa ṉati hiama pa Betolo se Emosi, lopu ta hivae si asa, pule la pa Ziuda, guni nia sa. Ba korona se Emosi, na ta garunu mae koe Tamasa si asa, gua si asa.

Pa nana kinorokorotae la koe Izireli, si podalae si asa koari na kana te Izireli pu koa vari likohae nia sa popoa Izireli. Sari vinakilasa tadi na kana hire si zama kekenu ni sa meke tiqe kamo la koe Izireli; sari Siria, Pilisitia, Taea, Edomu, Amoni, Moabi, Ziuda meke tiqe e Izireli. Sari naba ṉeta meke made si tavetavete ni sa, sapu varigara la pa zuapa; sa naba zuapa si hokoto, gua, ginuana koari pa Hiburu. Ke totoso varigara la pa zuapa sari sinea tadi kasa si na soku hola, ele pada mo, lopu boka beto, gua ginuana. Ke kaqu tava kilasa. Totoso zamani sa sari ka zuapa sinea tadi pa Izireli si zamani pule sa sari ka zuapa vina kilasa sina ele soku hola sari dia sinea, meke lopu boka noso.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa vina kilasa koari na butubutu pu tata koasa butubutu baṉara pa Izireli. Hinia 1:1 kamo hinia 2:5
Sa vina kilasa koasa butubutu baṉara pa Izireli. Hinia 2:6 kamo hinia 6:14
Sari ka lima dinogodogorae. Hinia 7:1 kamo hinia 9:15

Sari Zinama Tuketukele

1 Hire sari na zinama te Emosi, keke koari na sepati pa Tekoa, sa nana dinogodogorae pa guguana Izireli sapu vata dogoro nia Tamasa koa sa, karua vuaheni sipu lopu ele kamo sa niu lavata, totoso e Uzaea si baṉara pa Ziuda meke e Zeroboami sa tuna koreo e Zehoasi si baṉara pa Izireli.*

Bugoro ni Tamasa sari Tie Izireli

2 Zama se Emosi:*

* **1:1** 2 Baṉ 15:1-7; 2 Koron 26:1-23; 2 Baṉ 14:23-29 * **1:2** Zol 3:16

“Se Zihova si kurumu vura mae gua pa Toqere Zaione
meke sa mamalaiṉina si lulusu vura pa Zerusalema;
sari duduli pa pezara vasina kopu sipi sari na sepati si mate,
meke sari huda pa batu toqere Kameli si harahara.”

Sa Vina Kilasa te Zihova pa Siria

3 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Damasikasi* meke kamo ka made sinea,
si lopu kaqu va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu la huara va kaleania sa sa popoa Qileadi meke vagia sa,*
4 ke kote garunu la nika si Arau koasa vetu baṉara sapu kuria Hazaelo*,
meke kote ta sulu palae sari vasidi ta gobadi te Beni Hadadi sa baṉara.
5 Kote seke gore nia Rau sa tukutuku sasada koasa goba pa Damasikasi;
kote huara ia Rau sa baṉara sapu koa pa Lolomo pa Aveni*
meke asa pu tuqena sa kolu binaṉara pa Beti Idini.
Sari tie pa Siria si kote ta raovo pule la pa Kiri,”
zama gua se Zihova.

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa pa Pilisitia

6 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Qaza meke kamo ka made,
si lopu kaqu va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu sari vasileana dodurudi si hoke raovo taloani sa
meke la holuholu ni sa pa Edomu,*
7 ke kote garunu la nika si Arau koari na goba pa Qaza
sapu kote sulu i sari nana vasileana ta gobadi.
8 Kote va mate pania Rau sa baṉara pa Asidodi
meke asa pu tuqena sa kolu binaṉara pa Asikeloni.
Kote taliri la nia Rau sa Limaqu pa Ekoroni,
osolae mate beto sari pa Pilisitia,”
zama gua se Zihova sa Baṉara.

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa pa Taea

9 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Taea, meke kamo ka made,
si lopu kaqu va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu sari vasileana dodurudi si hoke la holuholu ni sa pa Edomu,
lopu kopu nia rini sa dia vinariva egoi tinamatasi koari na Qua tie,*
10 ke kote garunu la nika si Arau koari na goba pa Taea
sapu kote sulu i sari nana vasileana ta gobadi.”

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa pa Edomu

11 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Edomu meke kamo ka made,
si lopu kaqu va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,

---

* **1:3** Damasikasi si na ṉati vasileana tadi na tie pa Siria. * **1:3** Ais 17:1-3; Zer 49:2-27; Zak 9:1 * **1:4** Hazaelo si na Baṉara kekenu sapu tuti gore la koe Beni Hadadi. * **1:5** Lolomo Aveni ginuana si “Lolomo Hahanana Kaleana.” Beti Idini ginuana si “Vetu Bibibolo”. * **1:6** Ais 14:29-31; Zer 47:1-7; Izk 25:15-17; Zol 3:4-8; Zepa 2:4-7; Zak 9:5-7 * **1:9** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:19; Zol 3:4-8; Zak 9:1-4; Mt 11:21-22; Lk 10:13-14

sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu hadu luli nia vedara sa sa tasina koreo,
loke nana tataru hokara,
pa nana binugoro si raza pilipule ia mo sa si asa
meke sa nana tinaṉaziri si huruṉu lamo,*
12 ke kote garunu la nika si Arau pa Temani
sapu kote sulu i sari vasileana ta gobadi pa Bozira.”

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa pa Amoni

13 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Amoni meke kamo ka made,
si lopu kote va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu hova va rikati sa tiadi sari barikaleqe molumoludi pa Qileadi
pude hoda i sari nana voloso pepeso,*
14 ke kote garunu la nika si Arau koari na goba pa Raba
sapu kote sulu i sari nana vasileana ta gobadi
pa vari korapadi rina iraṉa na kukili koasa rane varipera,
pa korapa givusu ṉiburuna pa totoso raneboṉi.
15 Sa nana baṉara meke sari nana koimata,
si kote varigara la tugo pa tinaraovo,”
zama gua se Zihova.

2

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa Moabi

1 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Moabi meke kamo ka made,
si lopu kaqu va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu sulu i sa, guana sulu binu,
sari susurina sa baṉara pa Edomu,*
2 ke kote garunu la nika si Arau koari pa Moabi
sapu kote sulu i sari vasileana ta gobadi pa Kerioti.
Se Moabi si kote tava gore pa keke vinaripera nomana
pa vari korapadi rina iraṉa na kukili vinaripera meke na kabona sa buki.
3 Kote va mate pania Rau sa nana baṉara
meke va matei sari doduru nana koimata,”
zama gua se Zihova.

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa pa Ziuda

4 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea te Ziuda meke kamo ka made,
si lopu kote va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na dia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu ele kilu pania rini sa tinarae te Zihova
meke lopu kopuni rini sari Nana ginarunu,
ke ta turaṉa va seu si arini koari na tamasa kokohadi,
sari tamasa sapu luli ri tiatamadia pukerane,
5 ke kote garunu la nika si Arau koari pa Ziuda

* **1:11** Ais 34:5-17, 63:1-6; Zer 49:7-22; Izk 25:12-14, 35:1-15; Obd 1-14; Mal 1:2-5 * **1:13** Zer 49:1-6; Izk 21:28-32, 25:1-7; Zepa 2:8-11 * **2:1** Ais 15:1 kamo hinia 16:14, 25:10-12; Zer 48:1-47; Izk 25:8-11; Zepa 2:8-11

sapu kote sulu i sari vasileana ta gobadi pa Zerusalema.”

Sa Vina Kilasa te Zihova koasa Popoa pa Izireli

6 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Koari ka ṉeta sinea tamugamu pa Izireli meke kamo ka made,
si lopu kaqu va kekere pule ia Rau sa vina kilasa,
sina ele pada mo sari na mia sinea meke lopu boka beto.
Koa gua sapu holuholu ni siliva gamu sari tie toṉotodi,
meke koari na sadolo mo holuholu ni gamu sari tie sapu loke dia.
7 Neti gamu batudi sari tie malaṉa
guana neti mia pa kavuruna sa pepeso
meke lopu poni tinoṉoto gamu sarini pu ta ṉoṉovala.
Tamana meke sa tuna koreo si la ia si keke vineki mo
meke ṉoṉovala ia gamu sa Pozaqu Hopena.
8 Seke tinarae si gamu totoso eko gamu pa kalidi ri doduru hope,
koari na poko sapu ta tuqe vagidi pude tana gale lopu ele ta lipudi.*
Pa korapa vetu tanisa dia tamasa
si napoi rini sari vaeni sapu tabarani ri tie malaṉa totoso tava lipulipu hoboro si arini.
9 Seke goreni Arau sari na tie Amoraiti pa kenu dia,
vea ululu guana huda sida si arini,
meke vea ṉiṉira guana huda oaku si arini.
Sari vuvua tanisa panaulu si huari Rau
meke gua tugo sari karosona pa kauruna.*
10 Arau vagi vurani gamu pa Izipi,
meke turaṉa gamu koari ka made ṉavulu puta vuaheni pa soloso qega pude poni gamu sa pepeso tadi na tie Amoraiti.
11 Va noma sage i tugo Arau sari poropita pa vari korapadi ri tumia koreo
meke vizata vagi tie Naziraiti* koari mia tie vaqura.
Vea, lopu hinokaradi si hire, gamu na tinoni pa Izireli?”
zama vura gua se Zihova.*
12 “Ba va napo ni vaeni tu gamu sari tie Naziraiti
meke zamai gamu sari poropita pude tukui ṉuzudia.
13 Ego, kamahire si kote naqoto gamu Arau
gua sa totopili susuraṉana huiti sapu ta mamatani sari qaqaloto huiti ke qirato.
14 Arini koa gamu pu haqala rerege si lopu kote govete,
arini pu ṉiṉira si kote malohoro tu,
meke sa varane si lopu boka harupu pule nia.
15 Sa tie gona bokala si kote rizu togolo pule,
sa tie varipera sapu reregena ba lopu kote govete,
sa tie koi hose ba lopu boka harupu pule nia.
16 Sari tie varane sapu bokabokadi hola
ba kote dodohodi meke govete koa sa rane asa,”
zama vura gua se Zihova.

---

* **2:8** Tiro laia Diut 23:12-13. * **2:9** Diut 3:8-11 * **2:11** Sa tie Naziraiti si na tie sapu va madi pule nia koe Zihova meke lopu napo vaeni meke lopu koto kalu si asa. Mi tiro laia sa buka Nab 6:1-21. * **2:11** Nab 6:1-8

3

1 Mi avoso mae! Hiera sa zinama te Zihova sapu ta zutuni gamu, kei
gamu tinoni pa Izireli, gamu doduru pa butubutu Izireli sapu turaṉa vurani
gamu Arau pa Izipi:
2 “Gamu mo sapu ele vizata gamu Arau
koari doduru butubutu pa popoa pepeso;
gua ke kote va kilasa gamu Arau
koari doduru mia sinea.”

Sari Ninanasa Tanisa Poropita

3 Boka ene varigara sari karua tie
sapu lopu variqetuedi pude ene varigara?
4 Boka kurumu pa nana bae sa laione
sipu lopu ele ari gana ginani?
5 Boka saputu vagi kurukuru sa sipata
totoso loke kurukuru si koa?
6 Pana ta avoso sa buki pa vasileana lavata,
si vea, lopu hoke neneqara sari tie?
Pana kamo si keke tinasuna pa vasileana lavata,
si vea lopu e Zihova tu va gevuria sia?
7 Hinokara sapu e Zihova Baṉara si lopu hoke tavetia si keketoṉa
be lopu ele vivinei vurani Sa sari Nana hiniva
koari Nana nabulu, sari poropita.
8 Ele kurumu sa laione.
Esei si lopu kote matagutu?
E Zihova Baṉara si ele zama.
Esei si lopu boka zama nia sa kinorokorotae?

Sa Tinahuara pa Sameria

9 Zama vura la koari na vasileana ta gobadi pa Asidodi
meke koari vasileana ta gobadi pa Izipi;
“Mi la varigara si gamu koari na toqere pa Sameria;
mi dogoria sa kinolura pa korapana sa
meke sa ṉinovaṉovala pa vari korapadia ari tie.”
10 “Lopu tumae tavete va toṉoto si arini,” zama vura gua se Zihova,
“arini si va naqiti tinagotago ta saputu vagidi meke ta hikodi koari dia
vasileana ta gobadi.”
11 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova Baṉara:
“Na kana kote mae vari likohae nia sa mia popoa;
kote daku goreni sa sari mia vasidi ṉiṉiradi
meke hiko koari mia vasileana ta gobadi.”
12 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Gua sapu harupu vagia sepati pa ṉuzuna sa laione
sari karua susuri nene babe vasi kali taliṉa,
si kote ta harupu gua tugo asa sari pa Izireli,
arini sapu habotu pa Sameria pa hukihukiri dia teqe
meke pa dia habohabotuana arilaedi pa Damasikasi.”
13 “Mi avosia si hie, mamu zama vura la nia koasa butubutu te Zekopi,”
zama vura gua sa Baṉara, se Zihova sa Tamasa Tadi na Qeto Minate.
14 “Koasa rane sapu va kilasia Rau se Izireli koari nana sinea,
si kote huara pani Rau sari hope pa Betolo;
sari kikihodi ri na hope si kote ta seke palae

meke hoqa la pa pepeso.*
15 Kote huara pani Rau sari dia vetu tana totoso ibu
meke gua tugo sari vetu tana totoso maṉini;
sari vetu sapu tava sari koari na livo elopaniti si kote ta huara
meke sari na vetu nomadi na arilaedi si kote ta daku gore,"
zama vura gua se Zihova.

4

1 Mi avosia sa zinama hie, gamu na barikaleqe pu deana guana bulumakao pa Basani,
gamu pu koa koasa toqere pa Sameria,
gamu si ṉoṉovali sarini pu malaṉa meke arini pu loke gedi
meke zama la koari mia palabatu, "Paleke poni gami napo," gua.
2 Gua sapu hopena se Zihova Baṉara si tokotokoro si Asa:
"Hinokara sa totoso asa si kote kamo mae,
sa totoso kote ta rita qaqahere si gamu meke ta turaṉa taloa,
doduru gamu si kote ta soto vinetuṉu.
3 Hopeke gamu si kote vura toṉoto taloa
kote vura gua koari na lopa pa goba,
meke kote ta gona vura la gua pa toqere Hemoni,"
zama vura gua se Zihova.

Lopu Boka Tava Tumatumae se Izireli

4 "La pa Betolo, mamu tavete va kaleana vasina:
la pa Qiliqali, mamu tavete va kaleana nono la tu.
Paleke maeni sari mia vinukivukihi doduru munumunu,
mia keke pa manege pa doduru vina ṉeta vuaheni.
5 Sari mia bereti koa i na isiti[d] si mae variponi ni pude zama leana,
mamu vahesi puleni gamu koari mia vinariponi moka;
gamu tie Izireli, vivinei va titie ni,
ura arini si qetuqetu ni gamu pude taveti,"
zama vura gua se Zihova sa Baṉara.
6 "Arau poni gamu tia kokobadi pa doduru vasileana lavata
meke va ovia gamu koari na vasileana hitekedi,
ba lopu kekere pule mae si gamu koa Rau,"
zama vura gua se Zihova.
7 "Tuqe pule nia tugo Rau sa ruku koa gamu
totoso ṉeta sidara koa meke pakepakete, gua.
Ponia ruku Arau si keke vasileana,
ba va noso ia Rau koa sa keke pa kalina.
Keke inuma si vagi ruku
ba keke si loketoṉa meke popa taloa.
8 Sari tie si tedeve hata kolo pa keke vasileana la pa keke
ba lopu boka vagi va leana kolo pude napo,
gua ba lopu kekere pule mae si gamu koa Rau,"
zama vura gua se Zihova.
9 "Soku totoso si seke i Rau sari mia inuma meke gua tugo sari inuma vaeni,
sekeni givusu maṉini meke nokinoki Rau.
Na kupokupo henai sari mia piqi na huda olive,
gua ba lopu kekere pule mae si gamu koa Rau,"
zama vura gua se Zihova.

---

* **3:14** 2 Baṉ 23:15

10 “Sari na oza si garunu atu ni Rau koa gamu
gua sapu tavete ia Rau pa Izipi.
Va mate i Rau pa vedara sari mia tie vaqura,
turaṉae mia hose ta zau vagidi.
Sari isumia si va siṉi ni humaṉa muzi tomate Rau sapu mae guadi koasa
mia vinarigara ipi,
gua ba lopu kekere pule mae si gamu koa Rau,”
zama vura gua se Zihova.
11 “Arau va mate pani sari kaiqa koa gamu
gua sapu huara i Arau si pa Sodomu meke Qomora.
Agoi si guana itito sapu ta saputu vagina pa nika,
gua ba lopu kekere pule mae si gamu koa Rau,”
zama vura gua se Zihova.*
12 “Gua ke hie si kote tavete atu nia Arau koa gamu na butubutu Izireli,
meke sina kote tavete atu nia Rau koa gamu na tie Izireli,
ke mi va nama pude tutuvu ia sa mia Tamasa.”
13 Asa pu va podaki sari toqere,
pu tavetena sa givusu,
meke tozi vurani sari Nana binalabala koari na tie,
Asa pu va iliri la nia pa hinuporo sa vaqavaqasa,
meke tete koari na vasidi ululudi pa popoa pepeso,
e Zihova Tamasa tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa.

5

Sa Tinioko Pude Kekere

1 Mi avosia sa zinama hie, gamu na butubutu Izireli, sa kinera lukalukana hie pa gugua mia gamu:
2 “Hoqa se Izireli, sa Vineki Vaqura,
lopu pude tekulu pule,
ta luara palae pa nana popoa soti,
meke loke tie si koa pude ovulu sage nia.”
3 Hiera gua si zama nia e Zihova sa Baṉara:
“Sa vasileana lavata sapu garunu taloa keke tina varane,
si kote keke gogoto mo si kekere pule;
sa vasileana hite sapu garunu taloa keke gogoto varane
si kote ka manege puta mo si toa.”
4 Hiera gua si zama la nia e Zihova koasa butubutu Izireli:
“Hata Au pude mi toa;
5 lopu la hata ia se Betolo,
lopu la pa Qiliqali,
lopu ene va seu la pa Biasiba.
Ura se Qiliqali si kote ta raovo taloa,
meke se Betolo si kote murimuri taloa.”
6 Hata ia se Zihova pude mi toa,
pude lopu gua si kote halala si Asa pa butubutu te Zosepa guana nika;
kote variva mate si asa,
meke loke tie pa Betolo kote boka va noso ia.
7 Agoi pu iliri va pasa ia sa ṉinoṉo
meke neti gore nia pa pepeso sa tinoṉoto.
8 E Zihova si asa pu tavetedi sari pinopino Peliadesi meke Orioni,
pu iliri va vaqavaqasa ia sa hinuporo

* **4:11** Zen 19:24

meke va huporo ia sa rane la pa boṉi,
pu tioko vagi kolo pa lamana
pude va ruku boboso ia sa pepeso,
e Zihova sa Pozana Sa.*
9 Asa tuturei huara i sari vasidi ṉiniradi
meke ilasi sari vasileana ta gobadi.
10 Gamu si kana i si arini pu gegegese pa koti
meke hakohako ni si arini pu tozi ia sa hinokara.
11 Neti gamu sari pu malaṉa
meke zuzuki gamu pude poni gamu huiti.
Gua ke, sari vetu patu leleadi sapu ele kuri i gamu
si lopu kote koa i gamu;
sari inuma vaeni masurudi sapu ele lete i gamu,
si lopu kote napo i gamu sari vaeni koa rini.
12 Ura Arau tumae ni Qua visa ṉavulu sari mia tinavete kaleadi,
meke vea noma gua sari mia sinea,
ṉoṉovali gamu sari tie toṉoto meke vagi tinabara golomo
meke hukati gamu pa koti sari vinilasa va toṉoto koari na tie malaṉa.
13 Gua ke sa tie gilae si kote lopu kulu pa totoso gua arini,
ura kaleadi sari totoso.
14 Mi hata ia sapu leanana lopu sapu kaleanana,
pude mi toa.
Meke se Zihova Tamasa Tadi na Qeto Minate si kote koa koa gamu,
gua sapu tozi ia gamu si gua tugo si Asa.
15 Kana ia mo sapu kaleana, tataru nia sapu leana;
kopu nia sa vinilasa va toṉoto pa korapa vetu varipitui.
Hokara kote koa ia tataru se Zihova Tamasa Tadi na Qeto Minate
koari ka visavisa tie koa holadi pa tutina e Zosepa.
16 Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova, se Zihova Tamasa Tadi na Qeto Minate:
“Na uui si kote koa pa doduru sisiraṉa
meke na kabo ta sigiti si kote ta avoso koari doduru varivarigarana.
Sari tie lelete si kote ta tioko pude taruqoqo
meke ari tie ta tabaradi pude lukalukana si kote uui.
17 Na uui si kote pa doduru inuma vaeni,
ura na kote ene nuquru gua si Arau pa vari korapa mia,”
zama gua se Zihova.
18 Mi talotaṉa si gamu pu aqa nia sa rane te Zihova!
Na vea ke aqa qetuqetu nia gamu sa rane te Zihova?
Asa rane si kote huporo sa popoa, lopu kalalasa.
19 Kote gua sa tie sapu govete nia sa si keke laione
meke tutuvu ia sa si keke bea,
gua na tie sapu nuquru pa nana vetu
meke va magogoso ia sa limana pa gobagoba
si ta garata noki tu.
20 Vea, lopu kote huporo tu sa rane te Zihova, lopu kalalasa,
dudukurumu toa, loke vasi kalalasana?
21 Zama se Zihova, “Arau kana hola i, lopu hiva hokara ni Arau sari mia rane inevaṉa;
maledere hola ni Arau sari mia vinarigara.*

* **5:8** Zob 9:9, 38:31 * **5:21** Ais 1:11-14

22 Pana paleke mae ni gamu koa Rau sari vinukivukihi va uququ meke
vinariponi huiti,
ba lopu kote qetu ni Arau.
Pana paleke mae vinukivukihi binaere leleadi gamu,
ba lopu kote arilaedi koa Rau si arini.
23 Va taloa i sari mia kinera vinahesi vevehedi!
Koroqu avosi Arau sari mia mike hapu sara.
24 Ba mi va malumu ia sa ṉinoṉo pude totolo guana ovuku,
sa tinoṉoto pude guana totototolo sapu lopu hite popa!
25 Kei gamu na butubutu Izireli, vea, hoke paleke mae ni gamu koa Rau
sari mia vinukivukihi meke vinariponi
koari ka made ṉavulu puta vuaheni pa soloso qega?.*
26 Lokari. Ba kamahire sa kinehana sa mia beku Sakuti sapu poza nia
baṉara gamu si ovulu sage nia gamu,
meke Kaivani sa mia tamasa pinopino
sapu telemia taveti.
27 Gua ke kote garunu taloa ni gamu Arau pa tinaraovo la pa kali la
Damasikasi,”
zama gua se Zihova, sa Tamasa Tadi na Qeto Minate sa Pozana Sa.

6

Sa Tinahuara Tanisa Popoa Izireli

1 Mi talotaṉa gamu pu koa va leleana pa Zaione,
meke koa gamu pu lopu koa matagutu pa toqere Sameria,
gamu na koimata noma mia koasa ṉati butubutu baṉara koari doduru,
koa gamu pu hoke mae hata tinokae sari tie pa Izireli!
2 La pa Kalane mamu la dogoria;
beto mamu la koasa vasileana nomana pa Hamati,
mamu gore la pa Qati pa popoa Pilisitia.
Vea, noma hola ni rini sari karua butubutu baṉara pa Izireli meke Ziuda?
Sari dia pepeso si noma hola ni si tamugamu?
3 Lokari! Sa rane tinahuara si koromia balabala ia,
meke va tata mae ia gamu sa rane vinaripitui variva matagutuna.
4 Eko mia koari na teqe sapu tava kadakada livo elopaniti,
zokozokoro mia pa habohabotuana malohorodi.
Lami ta vizatadi si hena i gamu
meke na tuna bulumakao nobokodi.
5 Mikemike va leana mia koari mia hapu gua e Devita
meke kera ni sari kinera vaquaradi pu taveti gamu koari na mia ivivu
na hapu.
6 Na vovoina vaeni nomadi si naponi gamu
meke lumulumu ni gamu sari lumu sapu humaṉa lea,
ba lopu talotaṉa nia gamu sa tinahuara te Izireli.
7 Gua ke gamu si kote kekenu hokara ta raovo taloa;
sari mia inevaṉa na hahanana zokozokoro si kote noso.
8 Se Zihova sa Baṉara si tokotokoro pa Pozana Sa, se Zihova sa Tamasa
Tadi na Qeto Minate, Asa si zama vura guahe:
“Arau kana hola ia sa vina titie te Zekopi
meke etulu i Arau sari nana vasileana ta gobadi.
Kote vala nia Rau sa vasileana lavata hie koari na kana
meke sari doduru tiṉitoṉa pa korapana,” gua si Asa.

* **5:25** TTA 7:42-43

9 Be ka manege puta tie si koa hola pa keke vetu, si kote mate tugo si
arini.
10 Meke be mae si keke turaṉadia pude paleke pani pa vetu sari tinidia
pude sulu i, gua, meke nanasia sa si asa sapu korapa tome vasina, “Vea,
koa dia pule kaiqa tie?”
Kote olaṉa si asa, “Lokari,” gua, meke kote hinoqa zama pule sa
turaṉadia, “Mokomoko! Lopu kaqu poza ia gita sa Pozana e Zihova,” kote
gua.
11 Ura ele vala nia e Zihova sa ginarunu,
meke kote huara va umumu ia Sa sa vetu nomana,
meke sa vetu hitekena si kote va inete ia Sa.
12 Vea, sari hose si hoke haqala tugo pa patupatu?
Hoke la tavete inuma pa kolo lamana sari tie?
Lokari! Ba gamu ele iliri la nia pa poizini sa ṉinoṉo,
meke sa vuana sa tinoṉoto si va pasa ia gamu.
13 Qetu nia gamu sapu zau vagi ia gamu si pa Lodeba*,
meke zama guahe, “Vea, lopu pa nada ṉiniraṉira soti tu vagi nia gita
si pa Kanaimi?”
14 Ura zama vura guahe se Zihova sa Tamasa Tadi na Qeto Minate,
“Kei, gamu na butubutu Izireli, kote va gevuru ia Rau si keke butubutu
baṉara pude mae raza igo,
kote raza na ṉoṉovala ia rini sa doduruna sa mia popoa,
podalae pa karovoana pa toqere sapu la gua pa Hamati kamo la koasa
lolomo pa Ovuku Zodani,” gua si Asa.

7

Sa Rovana Kupokupo

1 Hiera gua si va dogoro nau e Zihova sa Baṉara pa dinogodogorae:
Korapa va nama rovana kupokupo si Asa, mudina sa totoso pakepakete
tanisa hinia tanisa baṉara meke totoso podalae tuvulu pule sari linetelete.
2 Totoso hena beto pani ri kupokupo sari doduru linetelete koasa popoa, si
kabo vura si arau, “Zihova Baṉara, taleoso ni gami! Vea meke kote boka
toa se Zekopi? Nake hitekena hite mo si asa!”
3 Ke hobe binalabala se Zihova.
“Lopu kote ta evaṉa si hie,” zama gua se Zihova Baṉara.

Sa Nika

4 Hiera gua si va dogoro nau e Zihova sa Baṉara: Se Zihova sa Baṉara si
korapa titioko pa korapa nika pude va kilasi sari Nana tinoni; sa lamana si
va popa pania Sa meke sa nika si podalae gania sa popoa. 5 Ke kukili vura
si arau, “Zihova sa Baṉara, tepa sisigiti atu si arau koa Goi pude noso si
Agoi! Vea meke kote boka toa se Zekopi? Nake hitekena hite mo si asa!”
6 Ke hobe binalabala se Zihova.
“Hie ba lopu kote ta evaṉa tugo,” zama gua se Zihova sa Baṉara.

Sa Iku sapu Koa ia Mamamata

7 Hiera gua si va dogoro nau Sa si arau: Se Zihova Baṉara si korapa turu
kapae Nana pa keke goba sapu toṉoto sage luli ia sa sa tinoṉoto tanisa iku
koa ia mamamata, meke sa iku koa ia mamamata si koa nana pa Limana
Sa. 8 Meke nanasa au e Zihova si arau, “Nasa si dogoria goi, ta Emosi?”
gua si Asa.

---

* **6:13** Sa ginuana Lodeba si “loketoṉa” meke Kanaimi ginuana si “ṉiṉira”.

Meke olaṉa si arau, “Na iku sapu koa ia na mamamata pude pada ia sa tinoṉoto tana goba.”

Meke zama se Zihova, “Doṉo mae, sa iku koa ia mamamata hie si veko ia Rau pa korapadi ri Qua tinoni pa Izireli; lopu kaqu poni pule ni totoso Arau si arini pude kekere.

9 Sari vasidi ululudi te Aisake si kote ta huara
meke sari vasina hopedi pa Izireli si kote na remoremo;
kote ovulu sagea Arau sa Qua vedara pude seke va matea sa butubutu
baṉara te Zeroboami.”

Sari Emosi meke Amazaea

10 Meke garunu la nia e Amazaea, sa hiama pa Betolo, si keke inavoso koe Zeroboami, sa baṉara pa Izireli: “Se Emosi si korapa qoraqora nigo si agoi baṉara, pa Betolo pa kokorapana sa popoa Izireli. Lopu leana la koasa popoa sari nana zinama. 11 Ura gua hie si zama nia Emosi:
‘Se Zeroboami si kote mate pa vedara,
meke hinokara sari tie Izireli si kote ta raovo taloa,
taloa va seu pa dia popoa soti,’ gua.”

12 Meke zama se Amazaea koe Emosi, “Vura taloa, agoi na tie dodogorae! Pule la pa Ziuda. La korokorotae; mamu ta tabara vasina. 13 Lopu korokorotae pule pa Betolo, sina hie si na hope tanisa baṉara meke na zelepade tanisa butubutu baṉara pa Izireli,” guni nia sa.

14 Olaṉa ia Emosi se Amazaea, “Arau si lopu na poropita meke lopu tuna keke poropita, ba na sepati si arau, meke na tie kopu huda sikamoa tugo si arau. 15 Ba vagi pani au e Zihova koasa qua tinavete kopu sipi meke zama au Sa, ‘La, mamu la korokorotae koari Qua tinoni pa Izireli,’ gua. 16 Ego kamahire, mu avosia sa zinama te Zihova. Zama si agoi,
Lopu korokorotae la ia sa popoa Izireli,
mamu noso, lopu korokorotae si agoi koasa butubutu te Aisake,” gua
si goi.

17 “Gua ke hiera gua si zama nia e Zihova:
‘Sa mua barikaleqe si kote ta evaṉae na maqota koasa vasileana lavata,
meke sari tumu koreo meke vineki si kote mate pa vedara.
Sa mua pepeso si kote ta pada meke ta hia,
meke agoi telemu si kote mate pa keke popoa tadi na tie huporo.
Meke hinokara sa butubutu Izireli si kote la pa tinaraovo,
seu taloa koasa dia popoa soti.’ ”

8

Huneke Siṉi ia na Vua Huda Saganadi

1 Hiera gua si va dogoro nau e Zihova sa Baṉara: na huneke siṉi ia na vua huda saganadi. 2 Meke nanasa si Asa, “Emosi, nasa si dogoria goi,” gua.

“Na huneke siṉi ia na vua huda saganadi,” olaṉa gua si arau.

Meke zama se Zihova koa rau, “Sa totoso tadi na Qua tinoni pa Izireli si ele sagana; lopu kote rizu pania Arau sa dia vina kilasa.

3 Zama vura gua si Arau Zihova sa Baṉara, koasa rane asa, sari kinera pa Zelepade si kote ta iliri uui. Na soku hola tini tie matedi si kote eko pa doduru vasina! Loke tie si kaqu kulu!” gua se Zihova.

Tinahuara Tadi pa Izireli

4 Mi avosia si hie, gamu pu neti goreni saripu loke gedi
meke va mate i saripu malaṉa koasa popoa,

5 meke zama guahe,
“Totoso sa kote hola sa rane hopena pa Sidara Vaqura
pude mami holuholu huiti,
meke totoso sa kote hokoto sa Sabati
pude mami maketi huiti?”
Va hola i gamu sari pada
va sage i sari hinolu
meke sekesekei koari na sikele kokohadi,
6 meke holu ni siliva sari tie malaṉa
meke sari pu loke gedi si holu ni sadolo mo,
sari remoremo huiti ta sara vagidi ba kote holuholuni.
7 E Zihova si ele tokotokoro guahe koasa Pozana Telena: “Arau lopu kote
muliṉi ni sari doduru tiṉitoṉa sapu ele taveti rini.
8 Vea, lopu kote neneqara nia sa popoa si hie,
meke talotaṉa sari doduru pu koa vasina?
Sa doduruna sa popoa si kote odu sage gua sa Ovuku Naelo;
kote sage si asa meke lodu gore pule
gua sa ovuku pa Izipi.
9 Koasa rane asa, zama vura gua si Arau Zihova Baṉara,
kote va lodu gore ia Rau sa rimata pa korapa rane
meke va huporo ia sa popoa pepeso pana rane toa.
10 Kote iliri Arau sari mia totoso inevaṉa la pa tinalotaṉa
meke doduru mia kinerakera la pa kinabo.
Kote va sageni gamu poko baika Arau si gamu doduru
meke neri i sari batu mia.
Kote tavetia Rau sa totoso asa pude guana totoso mate tanisa koburu
ekeina,
meke sa vina betona si kote guana keke rane pasana.
11 Sari rane si korapa mae, zama vura gua si Arau Zihova Baṉara,
totoso kote garunu mae nia Rau sa oza koasa popoa;
lopu na oza pa ginani babe na memeha hata kolo si asa,
ba na oza pude lopu avosia sa zinama te Zihova.
12 Sari tie si kote tedeve podalae pa Kolo Matena la pa kolo Meditareniani,
meke kote hebala gua pa kali gede meke la pa kali gasa rimata,
pude hata ia sa zinama te Zihova,
ba lopu kote boka dogoria arini.
13 Koasa rane asa
sari barikaleqe vaqura leleadi meke sari koreo vaqura ṉiṉiradi
si kote mabubulu na memeha.
14 Arini pu tokotokoro pa kinurekure te Sameria,
babe zama, ‘Hinokara gua sapu toana sa mua tamasa agoi pa Dani,’
babe ‘Hinokara gua sapu toana sa tamasa pa Biasiba,’
si kote hoqa si arini,
lopu pude tekulu sage pule.”

9

Sa Vina Kilasa te Zihova

1 Dogoria rau se Zihova sa Baṉara turu Nana pa kalina sa hope, meke
zama guahe si Asa:
“Seke pani sari batudi ri dedegerena sa Zelepade
pude va niu ia sa nuqunuquruana.
Va hoqa mae i pa batudi ri doduru tie;

sarini pu koa hola si kote va mate i Arau pa vedara.
Lopu keke si kote toa,
loke tie si kote govete.
2 Be geli gore la si arini pa vasina tadi na tie matedi,
ba sa Limaqu kote la vagi vurani vasina.
Be haele sage la si arini pa maṉauru,
ba vasina kote vagi gore mae ni Arau.
3 Be la tome puleni si arini pa batu toqere Kameli,
ba kote tuqe vagi Rau si arini.
Be la tome Nau rini si Arau pa hubina sa lamana,
ba vasina kote garunia Rau sa noki lavata pude garati.
4 Be ta hadu la pa tinaraovo si arini koari dia kana,
ba vasina kote garunia Rau sa vedara pude seke i.
Sa mataqu Rau si kote doṉo toto la mo koa rini
pude va kaleana i, lopu pude va leana i.”
5 Sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate,
Asa tiqu ia sa popoa pepeso meke va kolo ia,
meke va kaboi sari tie;
sa doduruna sa popoa si kote odu sage gua pa Naelo,
meke lodu gore pule gua sa ovuku pa Izipi.
6 Asa pu kuri ia sa Nana vetu baṉara panaulu pa maṉauru
meke va sokirae ia Sa pa popoa pepeso,
pu tioko vagi kolo pa lamana
pude va ruku boboso ia sa pepeso,
si e Zihova sa Pozana Sa.
7 “Vea, lopu kekeṉoṉo gua mo ari pa Itiopia
si gamu pa Izireli koa Rau?”
zama vura gua se Zihova.
“Lopu Arau tu vagi vura nia se Izireli pa Izipi,
sari tie Pilisitia pa Nusa Kiriti,
meke ari Siria pa Kiri?
8 Hinokara sapu sari matana e Zihova sa Baṉara
si doṉo la koasa butubutu baṉara sapu tavete va kaleana.
Kote huara pania Rau
koasa popoa pepeso,
gua ba lopu kote huara beto taloa nia Rau
sa butubutu te Zekopi,”
zama vura gua se Zihova.
9 “Ura kote vala nia Rau sa ginarunu,
meke kote niu ia Rau sa butubutu Izireli
pa vari korapadi ri doduru butubutu
gua sa huiti sapu ta paqaha koari na remoremona,
meke lopu keke boni si koa hola.
10 Doduru tie tavete va kaleana koari Qua tinoni
si kote mate pa vedara,
doduru arini pu zama guahe,
‘Lopu kote tutuvia babe kamo gami na tinasuna si gami,’ gua.
11 Koasa rane asa si kote va vaqura pule ia Rau
sa butubutu baṉara te Devita sapu guana keke ipi hoqana.
Kote tuvaka pule i Rau sari vasidi sapu ele rikata,
tavete va leana pule i sari vasidi sapu kaleana,

meke kuri pule ia gua sapu tatasana,*
12 pude boka la zau vagi rini saripu koa hola pa Edomu
meke sari doduru butubutu saripu vahesi Au rini,”
zama vura gua se Zihova pu kote taveti sari doduru hire.
13 “Sari rane si korapa mae, zama vura gua si Arau Zihova,
totoso pakepakete sa tie si kote kamo ia mo sa tie geli pepeso pude lelete,
meke sa tie lelete si kote kamo la ia mo sa tie munamunala vaeni.
Na vaeni vaqura si kote zoloro koari na toa
meke totolo gore koari na toqere.
14 Kote turaṉa pule mae ni Arau sari Qua tinoni pa Izireli pu ta raovo taloadi;
kote kuri pule i rini sari vasileana ta huaradi meke kote koa i rini.
Kote lete vaeni si arini meke napo i teledia;
kote tavete inuma si arini meke hena i ri sari vuadi.
15 Kote lete ia Rau se Izireli pa dia pepeso soti,
meke lopu kaqu ta rabutu pule hokara
koasa pepeso sapu Arau poni lani koa rini,”
zama gua se Zihova mia Baṉara.

* **9:11** TTA 15:16-18

SA BUKA TE OBADAEA
Sa Vinabakala

Hie buka sapu papakana hola koari doduru. Sa laena sa pozapoza Obadaea si “nabulu te Tamasa” gua. Sa totoso si lopu bakala ba guana hola nia vuaheni lima gogoto vesu n̲avulu onomo sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. Sa kinorokorotae te Obadaea si la gua koasa tinahuara tanisa popoa pa Edomu, sa butubutu sapu podalae gua pukerane si kana ia se Izireli. Sa popoa Edomu si koa koari na toqere pa kali matao koasa Kolo Matena meke tata pa popoa Moabi.

Edomu si keke pozana e Isoa sa tasina Zekopi, meke Izireli si keke pozana e Zekopi. Sa butubutu Edomu si pa tutina Isoa, meke sa butubutu Izireli si pa tutina e Zekopi. Sa butubutu Ziuda si mae guana pa tutina Izireli ke ari pa Ziuda meke Edomu si tamatasi mo. Ba totoso mae huara ia ri pa Babiloni si pa Ziuda si eri tu sari pa Edomu meke somana la toka ni tu rini sari pa Babiloni meke somana zau vagi dia tinagotago tugo.

Gorevura sa kinorokorotae te Obadaea totoso la ari tie pa Nabataea meke rapata ia si pa Edomu meke vagi hobe hokara ia tu sa popoa. Kaiqa zuapa n̲avulu puta vuaheni, mudina sapu podo se Zisu si murimuri taloa hokara sa butubutu Edomu pa kasia popoa gua sapu korotae nia e Obadaea.

Sari N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa v̲ina kilasa te Edomu. 1-14
Sa rane te Zihova. 15-21

Sari Zinama Tuketukele

1 Sa dinogodogorae te Obadaea.
Hiera gua si zama nia e Zihova sa Ban̲ara pa guguana Edomu[d].
Ele avosia gami sa inavoso mae guana koe Zihova:
Na tie paleke inavoso si ta garunu la koari na butubutu pude zama guahe:
“Gasa turu, mada la raza ia pa vinaripera si pa Edomu!”*

Kote Va Lipulipu ia e Zihova se Edomu

2 Zama se Zihova koe Edomu, “Dotu, Arau kote va gore igo pude na butubutu malohorona hola si agoi koari na butubutu;
kote ta hakohakoe si agoi koari doduru.
3 Sa vina titie pa bulomu si koha igo si agoi,
agoi sapu koa koari na vasidi tomedi pa korapa patupatu koari na toa,
meke tavete mua popoa panauluna hokara,
agoi sapu zama guahe pule nigo,
‘Esei kote boka daku gore nau pa pepeso?’ gua.
4 Be vea tapuru va ululu guana atata si agoi
meke tavete mua vori koari na pinopino,
ba vasina kote daku gore nigo Arau,”
zama vura gua se Zihova.
5 Zama pule si Asa, “Be mae sari tie hikohiko koa goi,
sari tie hikohiko pana bon̲i,
vea, lopu kote gua mo sapu hivani rini si kote ta vagi?
Be mae sarini pude pudiki qurepi koa goi,

* **1:1** Ais 34:5-17, 63:1-6; Zer 49:7-22; Izk 25:12-14, 35:1-15; Em 1:11-12; Mal 1:2-5

vea, lopu kote veko hola i rini si ka visavisa qurepi?
Kei Edomu, na tinasuna nomana si kote kamo koa goi!
6 Ba se Isoa si kote ta zalo,
sari doduru nana tinagotago ta tomedi si kote ta hiko!
7 Doduru pu tavete ni vinariva egoi agoi si kote zuzuku lani igo pa mua voloso;
meke va vura igo pa mua pinaqaha popoa;
sari mua baere kote sekesekei nigo meke huara igo;
arini pu poni bereti goi kote nama nigo sipata,
ba lopu kote gilania goi.
8 Koasa rane asa,” zama vura gua se Zihova,
“si vea, lopu kote huara pani Rau sari tie tumatumaedi pa Edomu,
sari tie gilagilanadi koari na toqere te Isoa?
9 Kei Temani, sari mua varane si kote matagutu hola,
meke doduru koari na toqere te Isoa
si kote ta seke va mate pa vinaripera.”

Ginugua Tava Kilasa nia Edomu

10 “Koa gua koasa hiko na vinariva matei sapu tavete la nia goi koasa tasimu e Zekopi,
si kote nobi igo na kinurekure si agoi;
kote ta huara taloa hokara si agoi.
11 Koasa rane sapu va talevara si agoi
totoso paleke taloa ni ri votiki tie sari tinagotago te Ziuda,
meke sari tie karovodi si nuquru koari nana sasada koari na goba pa vasileana,
meke mudumudukeda ni rini sari likakalae pa Zerusalema,
si guana keke mo arini si agoi.
12 Lopu pada doṉo gore nia goi sa tasimu koreo
koasa nana rane kaleanana,
babe qetuqetu ni sari tiena sa popoa Ziuda
koasa dia rane tinahuara,
babe zama va titie
koasa rane sapu tasuna si arini.
13 Lopu pada pude nuquru la i goi sari sasada pa goba tadi Qua tinoni
koasa dia rane tinasuna,
babe doṉo gore ni totoso ta sigiti si arini
koasa dia rane tinasuna,
babe saputu vagi sari dia tinagotago
koasa dia rane tinasuna.
14 Lopu pada pude aqa si agoi koari na varipaza siraṉa
pude seke va matei sari tie govetedi,
babe valani koari na kana sarini pu lopu mate
koasa dia rane tinasuna.

Kote Pitu i Tamasa sari na Butubutu

15 Sa rane te Zihova si tata kamo
pude pitu i Arau sari doduru butubutu.
Gua sapu tavete ia goi, si gua tugo asa si kote ta tavete atu koa goi;
sari mua tinavete si kote kekere pule atu pa batumu.
16 Gua sapu napo tinasigiti sari na Qua tinoni koasa Qua toqere hopena,
si sari doduru butubutu si kote napo lamo dia;
kote napo si arini meke napo la dia mo
meke kote lopu koa dia mo.

Sa Minataqara te Izireli

17 Ba na tinaharupu si kote koa pa Toqere Zaione;
kote hopena si asa,
meke sa butubutu te Zekopi
si kote vagi ia sa nana tinago.
18 Sa butubutu te Zekopi si kote guana nika
meke sa butubutu te Zosepa si kote guana halalana sa nika;
sa butubutu te Isoa si kote na duduli popana,
meke kote va katu nia nika rini meke sulu pania.
Kote loke tie si kote toa hola
koasa butubutu te Isoa.”
E Zihova si ele zama.
19 Sari tie pa popoa Neqevi* kote koa i
sari toqere te Isoa,
meke sari tie pa kali lodu rimata koari na hubi toqere Izireli si kote vagi
sari pepeso tadi na tie pa Pilisitia.
Arini kote koa i sari pezara pa Iparemi meke Sameria,
meke Benisimane kote vagi ia si pa Qileadi.
20 Sa puku tie Izireli ta raovodi sapu koa pa Kenani
kote vagi ia sa pepeso sapu kamo la pa Zarepati pa Ponisia;
sari tie ta raovodi sapu koadi pa Separadi
kote vagi i sari vasileana pa popoa Neqevi.
21 Sari tie variharupi si kote sage la pa Toqere Zaione
pude kopu lani sari toqere te Isoa,
meke e Zihova si kote koa Baṉara.

* **1:19** Sa Neqevi si na popoa pa kali mataona sa popoa Ziuda.

SA BUKA TE ZONA
Sa Vinabakala

Sa Buka Zona si lopu kekeṉoṉo ri kaiqa buka tadi na poropita, sina sa buka hie si tozia sa sa vivineina sa poropita sapu podekia sa pude govete nia sa ginarunu te Tamasa. Garunia Tamasa si asa pude la pa Ninive, sa ṉati vasileana lavata koasa binaṉara tanisa qinavuna Asiria, sa ṉati kana nomana tanisa butubutu Izireli. Ba lopu hiva la vasina se Zona pude tozia sa inavoso te Tamasa, sina gilania sa sapu lopu kaqu va kilasi Tamasa sari na tinoni pa vasileana Ninive. Hiva govete va seu sisigiti si asa pa Ninive meke koe Tamasa. Meke sipu ele hola sari kaiqa ginugua saripu ta evaṉa, si va tabe se Zona, meke mumudi si habotu lopu zama na va bubugorae si asa, sina lopu gorevura sa tinahuara gua pu tozia sa koari na tinoni pa Ninive.

Sa Buka Zona si vata dogoro nia sapu sa Tamasa si ṉati hiniva koari doduru Nana vina podaka. Ba sapu noma hola si e Tamasa si na Tamasa tataru meke variva taleosae; taleosoni na harupi Sa sari na kana tadi Nana tinoni, ba lopu pude va kilasi na va matei si arini.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa tinioko na sineke tinarae te Zona. Hinia 1:1-17
Sa kinekere na tinavasare te Zona. Hinia 2:1-10
Sa tinarae tinazutu sapu tarae nia e Zona koari na tinoni pa popoa Ninive. Hinia 3:1-10
Taleosoni Tamasa sari pa Ninive. Hinia 4:1-11

Va Karia e Zona se Zihova

1 Keke rane si garunia e Zihova se Zona, sa tuna e Amitai.* 2 “Mu tuturei
la tozi vura nia sa tinazutuna sa vasileana lavata pa Ninive kamahire; ura
gilana valeania Rau sa kinaleana tadi na tinoni vasina,” gua si Asa. 3 Ba la
nana tu pa votiki vasina se Zona, pude govete nia se Zihova, gua. La si asa
pa vasileana Zopa, meke la dogoria sa si keke vaka sapu korapa va qaqiri
pude la pa Sipeini. Tabaria sa sa vaka, meke suraṉa luli si asa koari na tie
tavetavete pa vaka pude la pa Sipeini, pude govete va seu koe Zihova, gua.
4 Ba garunu la nia e Zihova si keke givusu ṉiṉirana pa lamana, ke raza
va kaleania na raneboṉi sa vaka, meke tata huara ilasa si asa. 5 Matagutu
sisigiti sari na tie tavetavete pa vaka, ke hopeke varavara la si arini koari
hopeke dia tamasa pude tepa tinokae. Beto asa si ipa lani rini pa kolo sari
na vinasuraṉa pude va mamaheloa sa vaka, gua. Pa totoso asa si korapa
puta muliuṉu nana se Zona pa korapana hokara sa vaka.
6 La dogoria sa tie pu turaṉana sa vaka se Zona korapa puta gana, meke
zama la ia sa, “Tio, na sa si puta nia goi? Vaṉunu, mamu varavara la koasa
mua Tamasa, pude tokani gita; hokara kote tataruni gita Sa meke harupu
gita,” gua si asa.
7 Meke vari zamai sari kasa tie tavetavete pa vaka, “Aria mada
mudumudukeda pude hata vura nia pude gilania sapu esei si va tasuna
gita si gita,” gua si arini. Meke sipu tavetia rini, si e Zona si ta goto. 8 Ke
zama la ia rini si asa, “Ego, tozini gami, esei si kote ta zutu nia sa ginugua
hie? Na sa sa mua tinavete? Pavei mae gua mu si goi? Sa pozana sa mua
popoa?” gua si arini.

* **1:1** 2 Baṉ 14:25

9 “Arau si na tie Hiburu, E Zihova sa qua Tamasa. Asa tavetia sa maṉauru
na pepeso, meke sa kolo lamana,” gua se Zona.
10 Meke tozini Zona sapu korapa govete nia sa se Zihova. Ke matagutu
sisigiti sari na tie tavetavete pa vaka, meke zama la ia rini se Zona, “Na
vegua ke tavete gua asa si agoi!” gua si arini.
11 Ṉiṉira lala nana tu sa raneboṉi, ke nanasia rina tie tavetavete pa
vaka se Zona, “Na sa kote tavete nigo gami si goi pude boka va bulea sa
raneboṉi?”
12 Meke olaṉa se Zona, “Oki la nau mo pa kolo, meke kote bule mo sa
raneboṉi. Gilania rau sapu pa sinea mo taqarau si ta raza nia gamu sa
raneboṉi lavata hie,” gua si asa.
13 Ba lopu hiva oki la nia rini pa kolo si asa, ke podeke sisigitia rina tie
tavetavete pa doduru dia ṉiniraṉira pude qelu gore la nia pa masa sa vaka.
Ba ṉiṉira lalanana tu sa raneboṉi, meke lopu boka si arini. 14 Ke varavara
la koe Zihova si arini, “Ke Zihova, Mu lopu va kilasa gami koasa minate
tanisa tie hie! Ke Zihova, Agoi tu ṉatina sa ginugua hie; Agoi vata evaṉia
sapu guahe,” gua si arini.
15 Ke ovulu vagia rini se Zona meke oki la nia pa kolo, meke hinoqa
bule nodolo sa kolo. 16 Koasa ginugua asa si matagutu hola nia rina tie
tavetavete pa vaka se Zihova, ke va vukivukihi la si arini koa Sa, meke
veko vina tatara si arini pude nabulu nia si Asa.
17 Garunia e Zihova si keke igana lavata meke la onolo toaia se Zona, ke
koa paki tu pa korapa tiana sa igana se Zona ka ṉeta rane, meke ka ṉeta
boṉi.*

2

Sa Vinaravara te Zona

1 Pa korapa tiana sa igana lavata si varavara la se Zona koe Zihova sa
nana Tamasa:
2 “Kei Zihova, sipu tasuna sisigiti rau,
si tepa atu si rau meke va tabe au Goi.
Pa korapa popoa tadi pu matedi si tepa atu tinokae si rau,
meke avosau Goi.
3 Ele oki gore nau Goi pa hubina hokara sa lamana peava;
vasina vari likohae nau na kolo lamana,
meke opo tamunau ri doduru mua bogusu lavalavata si rau.
4 Balabala ia rau sapu namu ele ta paqaha palae hokara si rau pa Kenumu
Goi,
meke lopu kaqu hite dogoro pulea rau sa Mua Zelepade hope, gua.
5 Mae tamunau na kolo, ke kuzu si rau;
namu na tamunu toa au sa meke ilupu vari likohae nia aroso patu sa
batuqu.
6 Lodu gore taloa si rau, kamo pa hubidi rina toqere,
pa korapana sa popoa sapu ta tuku ninae rane ka rane.
Ba Agoi Zihova sa qua Tamasa si harupu pule nau pa minate, ke toa si rau.

7 Kei Zihova, totoso va gilagila ia rau sapu tata mate si rau, si varavara atu
koa Goi si rau,
meke avosau Goi pa Mua Zelepade hope.
8 Arini sapu vahesi sari na beku hoborodi
si veko pania rini sa dia sinoto koa Goi.

* **1:17** Mt 12:40

9 Ba arau si kaqu kera vahesi Igo si Agoi.
Kaqu va vukivukihi sage atu si rau,
meke kaqu va gorevura i rau gua sapu va tatara Nigo rau.
Sa tinaharupu si mae guana koe Zihova!" gua si asa.
10 Ke garunia Tamasa sa igana lavata pude lua vura nia se Zona pa masamasa, meke ta evaṉa tugo si asa.

3

Va Tabea e Zona se Zihova

1 Meke zama pulea e Zihova se Zona, 2 "Mu la pa Ninive, sa vasileana lavata, mamu la tarae nia koari na tinoni vasina sa inavoso sapu tozi nigo Rau," gua si Asa.
3 Gua asa ke va tabea Zona se Zihova, meke la si asa pa Ninive sapu keke vasileana lavata, sapu pada ṉeta rane pude ene karovia korapana. 4 Ke podalae nuquria e Zona sa vasileana lavata, meke sipu ele enea sa padana keke doduru rane, si tarae nia sa sapu guahe: "Pa korapana ka made ṉavulu puta rane si kaqu ta huarae sa popoa Ninive!" gua si asa.* 5 Va hinokaria ri na tie pa Ninive sa zinama te Tamasa. Gua asa ke vizatia rina tie sapu kaqu madi si arini. Ke va sage beto poko baika sari doduru tie, podalae pa tie nomadi meke kamo koari na koburu hitekedi, pude vata dogoro nia sa dia kinekere, gua. 6 Sipu avoso nia sa baṉara pa Ninive sapu gua asa, si gasa turu, meke taluarae si asa pa nana habohabotuana baṉara, meke va gore pania sa sa nana poko baṉara, meke va sage poko baika si asa meke habotu nana pa eba. 7 Va enea sa sa inavoso gua hie koari na tiena sa popoa Ninive,

"Sa ginarunu hie si mae guana koasa baṉara meke sari nana tie nomanomadi:
Loke tie si kaqu hena ke vasi ginani. Doduru tie na bulumakao na sipi si lopu tava malumu pude hena na napo. 8 Doduru tie, na kurukuru ṉame si kaqu va sage poko baika. Doduru tie si kaqu varavara va ṉiṉira la koe Tamasa, meke kaqu luara pani sari nana hahanana na tinavete kaleadi. 9 Hokara kote hobea Tamasa sa Nana binalabala, meke gina kote beto bugoroni gita Sa, meke lopu kaqu tava mate si gita," gua si arini.

10 Meke dogoria Tamasa gua sapu evaṉia rini, sapu ele luara pani rini sari na dia hahanana kaleadi. Gua asa ke hobea Sa sa Nana binalabala, sapu ele va tatara nia Sa, meke lopu va kilasi Sa si arini.

4

Sa Binugoro te Zona meke sa Tinaleosae te Tamasa

1 Talotaṉa hola nia Zona sapu lopu huaria e Zihova sa vasileana lavata pa Ninive, ke bugoro si asa. 2 Ke varavara guahe si asa, "Zihova, asa mo sapu gunia rau totoso lopu ele taluarae mae rau, sapu kote gua asa si evaṉia Goi. Gua asa ke podeke sisigitia rau pude govete la pa Sipeini! Gilania rau sapu Agoi si na Tamasa tataru, na taleosae. Doduru totoso si aqa va ṉoṉo, meke tataru na vatukana si Goi, meke doduru totoso si hoke va namanama si Goi pude hobea sa Mua binalabala pude lopu va kilakilasa.* 3 Ke gua asa si Mu va malumau mo Zihova, maqu mate mo. Leana hola koa rau si pude maqu mate mo, hola nia si pude toa," gua se Zona.*
4 Meke olaṉa la koasa se Zihova, "Lopu pada bugoro si goi."

---

* **3:4** Mt 12:41; Lk 11:32 * **4:2** Ekd 34:6 * **4:3** 1 Baṉ 19:4

5 Meke ene vura la pa vasileana pa kali gasa rimata se Zona meke la
habotu. Tavetia sa si keke heriheri huda meke habotu aqoro nana; aqania
sa sapu gua kote ta evaṉa koasa vasileana Ninive. 6 Beto asa si va toqolia
e Zihova Tamasa si keke huda hite sapu ululu hola nia se Zona pude va
aqoria si asa. Qetu hola nia Zona sa huda asa. 7 Ba pana munumunu
vaqavaqasa pa koivugona, si garunia Tamasa si keke nokinoki meke la
gani va matea sa huda aqaqoro. 8 Ke sipu gasa sa rimata, si garunu mae
nia Tamasa si keke givusu maṉinina pa kali gasa rimata, ke namu tata
mabubulu mate se Zona koasa maṉinina sa rimata pu ṉada gore mae pa
batuna, ke okoro hiva mate nana mo se Zona. “Leana hola si pude mate
hola nia si pude toa,” gua si asa.
9 Ba zama la koasa sa Tamasa, “Lopu pada pude bugoro nia goi sa huda.”
Meke olaṉa se Zona, “Pada hola pude bugoro si rau, meke mate pa
binugoro!” gua si asa.
10 Meke zama la koasa se Zihova, “Sa huda aqaqoro hie si toa keke boṉi
mo meke mate nana mo pa koivugona; loketoṉa tavete nia goi si asa, meke
lopu hite agoi va toaia ba talotaṉa nia tu goi! 11 Ba sa vasileana Ninive
si arileana hola pude talotaṉa nia Rau; sina koa dia vasina si ka keke
gogoto hiokona puta tina koburu pu loke dia sinea, meke gua tugo sari
na kurukuru ṉame!” gua sa Tamasa.

SA BUKA TE MAIKA

Sa Vinabakala

Se poropita Maika si tavetavete keke gua pa totoso tadi Aisea pa Ziuda meke Hozea pa Izireli. Sa totoso si pa varikorapadi ri na vuaheni zuapa gogoto lima n̲avulu puta meke onomo gogoto vesu n̲avulu onomo vuaheni sipu lopu ele podo se Zisu Karisito, koari na totoso sapu koa ban̲ara sari Zotamu, Ehazi, meke Hezikaea pa popoa Ziuda. Mae guana si asa pa Moreseti, keke vasileana hite pa Ziuda.

Sa kinorokorotae te Maika si la koari pa Ziuda meke Izireli, sapu sa tinahuara tadi pa Zerusalema meke Sameria si kote ta evan̲a. Sa inavoso tanisa si kekeṉoṉo gua te Emosi pa Izireli sapu la gua koari tie tagotago. Sari tie tagotago si ṉoṉovali sari tie malan̲a; hiko i rini sari tie malan̲a pa sikele kokohadi. Sari tie sapu kopu nia sa vinahesina sa Tamasa meke ari palabatu pa kali vinaripitui si kaleadi beto. Meke sari poropita hinokaradi si ta tozi pude mokomoko.

E poropita Maika tozi va kenu ia sa pinodo tanisa Karisito pa Betilihema sapu gorevura pa pinodo te Zisu. Pa varikorapadi ri nana inavoso tinahuara si tozi ia sa sa tinolava nomana hola te Zaione sapu korapa mae.

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Kote va kilasi e Zihova sari Nana tinoni. Hinia 1:1 kamo hinia 3:12
Zaione meke sa minae te Karisito. Hinia 4:1 kamo hinia 5:15
Ta zutu meke tava manoto sari tie te Zihova. Hinia 6:1 kamo hinia 7:20

Sa Ginarunu te Maika

1 Hiera sa zinama te Zihova sapu kamo la koe Maika, sa tie pa Moreseti, koari na totoso sapu koa ban̲ara pa Ziuda sari Zotamu, Ehazi, meke Hezikaea. Sa dinogodogorae sapu dogoria sa si pa guguadi ri na popoa Sameria meke Zerusalema.*

Na Tinaruqoqo te Maika la koari pa Sameria meke Zerusalema

2 Mi va avoso, gamu na tinoni, doduru gamu kasa,
va taliṉa mae, agoi na popoa pepeso meke doduru pu koa pa korapana,
pude mani tava sosode koa gamu se Zihova sa Ban̲ara,
sa Ban̲ara pu koa koasa Nana Zelepade hopena.
3 Dotu! Se Zihova si korapa mae, mae gua koasa Nana vasina;
gore mae si Asa meke kote ene koari na vasidi ululudi pa popoa pepeso.
4 Sari toqere si kolo dia mo pa kauruna Sa
meke sari lolomo si viqala rua tu,
guana tinina sa kadolo sapu kolo pa nika;
guana kolo sapu titisi gore pa taba.
5 Doduru hire si koa gua koari na kinaleana te Zekopi,
koa gua koari sinea tanisa butubutu Izireli.
Nasa sa kinaleana te Zekopi?
Lopu sari tinavete tadi pa Sameria tu?
Nasa sa vasina ululuna te Ziuda?
Lopu sa popoa Zerusalema tu sia?
6 Ke zama se Zihova, “Gua ke sa popoa Sameria si kote iliri la nia Rau pa
kobi remoremo,

* **1:1** 2 Ban̲ 15:32 kamo hinia 16:20, 18:1 kamo hinia 20:21; 2 Koron 27:1-7, 28:1 kamo hinia 32:33

na vasina pude lete inuma vaeni.
Sari patu si kote gona lani Rau pa lolomo
kote huara va inete ia Rau sa vasina sapu sokirae sa.
7 Doduru nana beku si kote tava umumu beto;
doduru nana vinariponi pa Zelepade si kote ta sulu pa nika;
kote huara i Rau sari doduru nana beku.
Sina vagi vinariponi si asa koari na tinabara tadi na maqota pa vinahesi beku*,
ke kote tavetavete ni tugo ri nana kana gua na tinabara tadi na maqota.”
8 Gua ke kote kabo meke lukalukana si arau;
kote lopu sage sadolo si arau meke ene dododohoqu mo.
Kote kabo guana siki pinomo si arau
meke kunikunisi guana duduru.
9 Ura sa bakora koa sa si kote tasuna pude ibu;
meke kote kamo la koe Ziuda sia.
Kote kamo hokara la pa sasada tadi qua tinoni,
sapu pa Zerusalema mo.

Sari Kana si Tata Kamo La pa Zerusalema

10 Lopu tozini sari mami kana pa Qati sapu ta huara sa popoa Sameria,
lopu kabo hokara tu.
Pa Beti Opira*
si mu topili pa kavuru pude vata dogoro nia sa mua tinalotaṉa.
11 Ene hola, dododoho meke kurekure,
gamu pu koa pa Sapira*.
Arini pu koa pa Zanani*
si matagutu pude vura mae.
Beti Ezeli si korapa koa talotaṉa;
sina sa dia zuka si ta vagi palae pa dia vetu.
12 Sarini pu koa pa Maroti si soliṉi pa tinasigiti,
aqa ta salaṉa,
sina tinahuara si ele mae gua koe Zihova,
sa sasada pa Zerusalema ba ele kamoa sa.
13 Gamu pu koa pa Lakisi,
pusi lani koari na hose sari totopili varipera.
Gamu podalae ni sari sinea
sapu keha luli ari pa Zerusalema pa Zaione,
ura sa sineke tinarae te Izireli,
si ta dogoro vagi koa gamu.
14 Gua ke kote vala vinariponi luluara si gamu
koari pa Moreseti Qati.
Sa vasileana pa Akizibi* si kote sekesekei ni
sari na baṉara pa Izireli.
15 Keke kana mataqarana si kote va raza ni Rau
koa gamu pu koa pa Maresa.
Asa pu na tie tuturaṉa pa Izireli
si kote la tome pa Adulamu.*

---

* **1:7** Vagi tinabara si arini pa vinahesina sa beku maqota Asera[d]. * **1:10** Beti Opira sa ginuana sa vetu tana kavuru. * **1:11** Sa ginuana Sapira si na popoa leleana. * **1:11** Sa zinama Zanani pa Hiburu si mamalaiṉina sari zinama “Vura mae” pa Hiburu. * **1:14** Sa ginuana sa pozana Akizibi si sinekesekei. * **1:15** 1 Samuela 22:1

16 Neri i sari batumia pa tinalotaṉa;
kaboi sari koburu sapu tataru ni gamu.
Neri va golu beo gamu gua ri na kurukuru tapuru pu gani tomate,
ura na kote ta vagi taloa sari mia koburu pa tinaraovo.

2

Sa Vinakilasa Tadirini pu Ṉoṉovali sari Tie Malaṉa

1 Madi talotaṉa si arini pu roverove hata kinaleana,
koa rini pu kuhana pa dia teqe!
Pana kalalasa mae sa munumunu si tavete vura nia mo rini
sina ari dia ṉiniraṉira pude tavetia.
2 Totoso hivani rini sari na inuma si tuqe vagi mo rini;
meke totoso okoroni rini sari na vetu si sekesekei ni rini pude dia.
Pa hahanana gua asa si vatasuna i rini sari tie
meke sari turaṉadia pude loke dia.
3 Gua ke, zama se Zihova:
“Na tinahuara si va nama ia Rau pude tavete atu nia koa gamu,
sapu lopu kote boka harupu pule ni gamu si gamu.
Lopu kote ene va titie pule si gamu,
ura na totoso tasuna si kote kamo koa gamu.
4 Pa rane asa si kote va sisire ni gamu rina tie si gamu;
kote ṉoṉovala gamu rini koasa kera lukalukana hie:
‘Ta huara hokara sa nada popoa;
sari tinago pepeso tadi na tinoni Izireli si vari hia ni ri na kana.
E Tamasa tu vagi pania!
Na hia la nia Sa koari nada kana,’ gua.”
5 Gua ke loke tie pa tuti mia gamu
si kote koa koasa vinarigara te Zihova
pude vagi hinia koa sa pepeso.
6 “Lopu korokorotae,” gua sari dia poropita.
“Lopu korokorotae ni sari tiṉitoṉa gua arini;
na lopu kote kamo gami na kinurekure si gami,” gua.
7 Vea, leana pude ta zamae la koasa butubutu te Zekopi si guahe:
“Vea, bugoro sa Maqomaqo te Zihova?
Hoke boka taveti Sa sapu gua arini?”
“Vea, lopu tavete va leana tu sari Qua zinama
la koa sa pu toṉoto nana hahanana?”
8 Ba olaṉa se Zihova koa gamu: “Hoke gasa vura si gamu guana keke kana.
Saputu vagi gamu sari poko arilaedi tadi na Qua tinoni pu ene hola,
arini pu raṉe gamu si gamu,
kekeṉoṉo gua sa totoso sapu pule mae sari tie pa vinaripera,
meke balabalaia rini sapu loke kana boka raza i.
9 Hadu vurani gamu sari naboko tadi Qua tinoni
koari dia vetu leleadi.
Meke vagi pani gamu sari pepeso pu hiva poni lani Rau
koari dia koburu pude na dia tinago ninae rane.
10 Gasa turu, mamu taloa!
Ura lopu na mia magomagogosoana sa popoa hie,
na ele tava boni si asa,
ele ta ṉovala, hola nia sapu kote boka tava leana pule,” gua.
11 Be na tie kokoha meke sekesekei si mae meke zama,

“Kote korokorotae poni gamu rau pude ari mia soku vaeni meke bia,”
gua,
si kote asa hokara sa poropita sapu garodi koa gamu na tie hire!
12 Zama se Zihova, “Kei Zekopi, na kote hinokara varigara puleni gamu
Rau;
gamu ka visavisa mia pa Izireli pu koa hola mia si kote hinokara
varigara puleni gamu Rau.
Kote vagi varigara ni gamu Rau guana sipi pa bara,
guana rovana sipi pa pezara duduli;
sa popoa tamugamu si kote siṉi pule ia na tie.”
13 Zihova pu ene vura kekenu kote turaṉi si arini;
kote tukele pania rini sa sasada tadi kana meke vura taloa dia koari
na popoa pa seu.
E Zihova sa dia Baṉara si kote ene gua pa kenudia.

3

Gegesi sa Poropita Maika sari na Koimata pa Izireli

1 Meke zama si arau,
“Va avoso, gamu na koimata te Zekopi,
gamu na baṉara pa butubutu Izireli.
Gamu si pada pude tumae nia sa ṉinoṉo.
2 Ba kana hola ia gamu sa lineana meke tataru nia gamu sa kinaleana;
hiko pani gamu sari na likakalae koari na Qua tinoni guana sapu teuru
pani gamu sari kapudi,
meke sari masa pa susuri dia;
3 tavete guana sapu hena i gamu sari masadi ri Qua tinoni,
sira pani gamu sari kapudi
meke moku va umumu i gamu sari susuridi;
kubokubolo i gamu guana masa pa raro.”
4 Beto meke kote kabo vura la koe Zihova si gamu,
ba lopu kote olaṉa gamu Sa.
Pa totoso asa si kote tome ia Sa sa Isumatana koa gamu
koa gua koasa kinaleana sapu tavetia gamu.
5 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Sapu la gua koari na poropita
pu turaṉa va seu i sari Qua tinoni,
be poni ginani keke tie,
si kote zama vura la nia rini sa ‘binule’ koa sa;
be lopu ta poni ginani rini,
si kote leveni tinasuna rini.
6 Gua ke na boṉi si kote kamo koa gamu,
sapu loke Qua inavoso koa ia,
meke na hinuporo sapu loke pinutagitana.
Kote lodu goreni na rimata sari na poropita,
meke sa rane si kote huporo mo koa rini.
7 Sari matemateana si kote kurekure
meke sari tie vakuvakutae si kote tome.
Ari doduru arini si kote nobi rini sari isumatadia
sina loke inolaṉa si vagi rini koa sa Tamasa.”
8 Ba sapu arau hie, si siṉi au na ṉiniraṉira,
koasa Maqomaqo te Zihova,
meke turaṉae ṉinoṉo meke minataqara,

pude zama vura nia koe Zekopi sa nana sineke tinarae,
meke koe Izireli sa nana sinea.
9 Avosia si hie, gamu na koimata pa butubutu te Zekopi,
gamu na tie tuturaṉa pa butubutu te Izireli,
pu hakohako nia sa ṉinoṉo
meke va sea i sari doduru sapu toṉotodi;
10 pu kuria sa popoa Zaione pa sineke va mate tie,
meke sa Zerusalema pa tinavete kaleadi.
11 Vilavilasa sari koimata luli gua pa tinabara golomo,
sari nana hiama si va tumatumae luli gua pa tinabara,
meke sari nana poropita si tozi dinogodogorae pa poata.
Gua ba kalavarae si arini koe Zihova meke zama,
“Vea, lopu koa turaṉa gita tu e Zihova si gita?
Na loke tinasuna tugo si kote raza koa gita,” gua.
12 Gua ke, koa gua koa gamu,
sa popoa Zaione si kote ta geli guana inuma,
Zerusalema si kote ta evaṉae na kobi remoremo,
sa toqere sapu hake ia sa Zelepade si kote hiqohiqo tamunia.*

4

Sa Binaṉara te Zihova pa Doduruna sa Kasia Popoa (Aisea 2:2-4)

1 Koari na rane mumudi
si kote ta evaṉae na ṉati toqere pule koari na toqere, sa toqere tanisa Vetu te Zihova;
kote ta ovulu sage holani sa sari na toa,
meke kote totolo nuquru la koa sa sari na tie.
2 Soku butubutu si kote mae meke zama guahe,
“Mae, mada sage la koasa toqere te Zihova,
la koasa Vetu Tanisa Tamasa te Zekopi.
Kote va tumatumae gita Sa koari Nana hahanana,
pude boka ene si gita pa Nana siraṉa.”
Sa tinarae si kote vura gua pa Zaione,
sa zinama te Zihova si kote vura pa Zerusalema.
3 Kote na tie varipitui si Asa pa vari korapadi rina tinoni
meke va noso vinari tokei koari na butubutu ṉiṉiradi pa seu meke tata.
Kote tavetavete ni rini sari dia vedara pude geli ni pa pepeso pude lelete,
meke sari dia hopere si pude ta evaṉae na magu kotokotoana lelaṉa huda vaeni.
Na butubutu si lopu kote la raza ia si keke butubutu,
babe va namanama pude pule la pa vinaripera.*
4 Doduru tie si kote habotu pa kauruna sa nana vaeni
meke pa kauruna sa nana huda piqi,
meke loke tie kote va matagutu i,
ura e Zihova Tadi na Qeto Minate si ele zama.*
5 Doduru butubutu si mani ene
pa korapa pozana sa dia tamasa;
ba gita si kote ene pa korapa Pozana e Zihova
sa nada Tamasa ninae rane ka rane.

* **3:12** Zer 26:18 * **4:3** Zol 3:10 * **4:4** Zak 3:10

Kote Pule pa Tinaraovo se Izireli

6 Zama vura guahe se Zihova, “Koasa rane asa,
sari na ike si kote vagi varigara ni Arau;
kote varigarani Arau sarini pu ta raovo
meke arini pu vata lotaṉa i Arau.
7 Sarini pu ike si kote va somana i Arau koari ka visavisa Qua tinoni koa holadi,
arini pu ta hadu taloa si kote na butubutu ṉiṉirana.
Kote baṉara ni e Zihova si arini pa toqere Zaione
podalae koasa rane asa meke ninae rane ka rane.
8 Ba agoi, na vetu hakehakei ululumu tadi na sipi,
na vasina ṉiṉiramu te Zerusalema pa Zaione,
sa mua ṉiniraṉira koana si kote ta vatu pule koa goi;
sa binaṉara si kote mae koasa vasileana pa Zerusalema.”
9 Na vegua ke kabo va ululae si agoi kamahire?
Vegua na loke mua baṉara?
Na ele mate sa mua tie totoli pa binalabala,
ke tasigiti guana barikaleqe podopodona si agoi?
10 Kei gamu na tinoni pa Zerusalema pa Zaione, soliṉi pa tinasigiti,
guana barikaleqe korapa podopodona,
ura kaqu luara ia gamu sa vasileana lavata hie
pude la va turu ipi pa vasina pezarana.
Kote la pa Babiloni si gamu;
vasina si kote ta harupu si gamu.
Vasina kote holu vurani gamu e Zihova
vura koari limadia ri na mia kana.
11 Ba sapu kamahire si soku butubutu
si varigara pude raza igo.
Zama guahe si arini, “Vekoa pude mani tava boni,
madi qetu sari matada koasa sapu ta evaṉa pa Zaione!”
12 Ba lopu tumae nia rini
sa binalabala te Zihova;
lopu va bakala ia rini sapu sa hiniva Tanisa si pude va kilasa i,
Asa pu varigarani guana huiti la koasa vasina paqapaqahana qaqaloto.
13 Zama se Zihova, “Gasa turu, mamu sekeni sari qaqaloto, kei gamu na tinoni pa Zaione,
ura na kote ponini gamu kikiho aeana Arau;
na ola nene hose boronizi si kote ponini gamu Arau
meke kote va moku umumu i gamu sari soku butubutu.”

Kote vala ni gamu koe Zihova sari dia tinago ta hinikodi,
dia tinagotago si kote la koasa Baṉara pa doduruna sa popoa pepeso.

5

1 Va nama i sari mua tie varipera, agoi na vasileana tadi tie varipera,
ura ele vari likoho ni gita rini.
Kote seke ia rini sa baṉara pa Izireli
na kolu kote seke nia rini sa paparana.

Va Tatara nia Tamasa sa Pinodo Tanisa Baṉara pa Betilihema

2 Zama se Zihova, “Ba agoi, Betilihema Eparata,
agoi si keke butubutu hitekemu pa Ziuda,
ba koa goi si kote va vura ia Rau

si Asa sapu kote Baṉara nia sa butubutu Izireli,
sa tutina Sa si mae guana tu pukerane,
pa totoso sapu pukerane hola.”*
3 Gua ke sa butubutu Izireli si kote ta veko la koari nana kana
osolae kamo sa totoso pude podopodo si asa pu korapa ta sigiti,
meke pa totoso asa kote pule mae sari turaṉada ta raovodi
pude somana pule koari na tie Izireli.
4 Kote turu si Asa meke sepati nia sa Nana rovana sipi
pa korapa ṉiniraṉira te Zihova,
pa korapa Pozana tolavaena sa Baṉara Zihova sa Nana Tamasa.
Meke pa totoso asa si kote koa pa binule meke lopu matagutu si arini, ura sa Nana linavata
si kote kamo la pa doduruna sa popoa pepeso.
5 Meke kote na dia binule si Asa,
pana mae rapata ia sa qeto minate Asiria sa nada popoa
meke ene nuquru gua koari nada vasileana ṉiṉiradi.
Kote garunu lani gita sari doduru tie tuturaṉa meke sa qeto minate varipera pude la raza i.
6 Pa vedara kote baṉara nia rini sa popoa Asiria,
na vedara ta lobusu vurana kote kopu nia si pa popoa te Nimirodi.
Sa Baṉara sapu sa sepati pa butubutu Izireli si kote harupu gita koari pa Asiria
pana mae rapata ia sa sa nada popoa
meke ene nuquru pa nada voloso.*
7 Sari ka visavisa tie koa holadi te Zekopi si kote koa pa vari korapadi ri soku butubutu
guana puni sapu maena koe Zihova,
guana ruku pa duduli,
sapu lopu kote lavelave nia sa tie
babe hukata ia.
8 Sari ka visavisa tie koa holadi te Zekopi si kote koa dia pa vari korapadi ri na butubutu,
pa vari korapadi ri soku tinoni,
guana laione koari na kurukuru pinomo pa soloso,
guana tuna laione koari na rovana sipi,
sapu va matei sa meke ganigani gana
meke loke tie si boka la harupi.
9 Sa limamu si kote ta ovulu sage pa minataqara koari mua kana,
meke doduru pu kana igo si kote tava mate.
10 Zama vura gua se Zihova, “Koasa rane asa,
si kote va mate i Arau sari mia hose
meke huara i sari mia totopili varipera.
11 Kote huari Rau sari vasileana lavata pa mia popoa
meke huara goreni sari mia vasidi ṉiṉiradi.
12 Kote huari Rau sari mia tie sabusabukae
pude lopu kote boka pela pule tie si gamu.
13 Kote huari Rau sari mia kineha ta peqodi
meke sari dedegere patu hopedi pa vari korapa mia;
pude lopu kote todoṉo pule si gamu
koari na tinavete pa limamia.

* **5:2** Mt 2:6; Zn 7:42 * **5:6** Zen 10:8-11

14 Kote rabutu pani Rau pa vari korapa mia sari na beku kinehana sa
tamasa barikaleqe sapu se Asera
meke huari sari mia vasileana lavata.
15 Kote tubehe hobequ si Arau pa binugoro meke tinaṉaziri
koari na butubutu baṉara sapu lopu va tabe mae koa Rau.”

6

Pitu ia Zihova se Izireli

1 Va avoso la koasa zinama te Zihova:
Turu sage mae gamu, mi tozia sa mia vivinei pa kenudi ri na toqere;
mani avosia ri na toa sapu nasa si hiva tozia gamu.
2 Va avoso, gamu na toqere, avosi sari zinutu te Zihova;
va taliṉa gamu, vasina sapu sokirae ninae rane sa popoa pepeso.
Ura e Zihova si zutu ia sa Nana butubutu tinoni;
na zinutuna Izireli si paleke mae nia Sa.
3 “Gamu na Qua tinoni, nasa si tavete va sea atu nia Arau?
Na pinaleke sa si va mamatani gamu Rau? Olaṉa Au.
4 Arau turaṉa vurani gamu pa Izipi
meke harupu gamu koasa popoa pinausu asa.
Arau garunu atu nia se Mosese pude turaṉa gamu,
meke gua tugo sari Eroni meke e Miriami.*
5 Gamu na Qua tinoni, balabala pule la ia
sapu hiva tavetia e Balaki sa baṉara pa Moabi
meke sa inolaṉa te Belami sa tuna koreo e Beoro.
Balabala ia sa hinebala tamugamu pa Sitimi kamo la pa Qiliqali,
pude mi tumae ni sari tinavete toṉotodi te Zihova.”*

Gua sapu Okoro nia e Zihova

6 Na sa si kaqu paleke la nia rau pa kenuna e Zihova,
meke la todoṉo pa kenuna sa Tamasa ululuna?
Kaqu paleke la ni rau pa kenuna Sa sari vinukuvukihi va uququ,
turaṉae tuna bulumakao sapu keke vuahenidi?
7 Vea, kote qetu ni e Zihova sari tina na tina sipi kokoreo,
meke manege puta tina ovukuna sa oela?
Vea, kaqu va vukivukihi nia rau sa tuqu kenuna pude vulasa pani sari qua
sinea,
sa vuana sa tiniqu koari na sinea tanisa maqomaqoqu?
8 Lokari, ele va dogoro nigo Sa gua sapu leana.
Ke nasa si okoro nia e Zihova koa goi?
Pude tavetia gua sapu toṉoto meke vata dogoro nia sa tataru
meke pude ene turaṉia sa mua Tamasa pa pinamaṉa.
9 Saripu pamaṉa nia sa Pozana e Zihova si tagoa sa ginilagilana lohina.
Va avoso! E Zihova si korapa titioko la koasa vasileana lavata,
“Balau nia sa kolu sekeseke meke sapu Asa pu garunu nia.
10 Kei butubutu kaleanamu, vea kaqu muliṉini tu Arau,
sari mua tinagotago hinikodi
meke sari padapada kokohadi, sapu ta leveidi?
11 Vea kaqu taleoso nia Rau sa tie sapu padapada pa sikele kokohana,
sapu tavetavete ni sari mamamata kokohadi?
Vea, kaqu va maluara ia Arau sa tie padapada pa sikele kokohana,

* **6:4** Ekd 4:10-16, 12:50-51, 15:20 * **6:5** Nab 22:2 kamo hinia 24:25; Zos 3:1 kamo hinia 4:19

sapu tago huneke sapu koaia mamamata kokohadi?
12 Sari nana tie tagotagodi si hoke variva mate;
sari nana tinoni si na tie kokohadi
meke sari meadi si tumaedi zama sekesekei.
13 Gua ke, ele podalae huara gamu Arau,
pude va ṉovala gamu koa gua koari na mia sinea.
14 Kote hena si gamu ba kote lopu deṉa;
sa tiamia si kote kokoba eko mo.
Kote kopu si gamu ba loketoṉa si kote va naqiti ia gamu,
sina saripu naqiti gamu si kote valani Rau koasa vedara.
15 Kote lelete si gamu ba lopu kote pakepakete;
kote munala vua olive si gamu ba lopu kote tavetavete nia gamu sa oela,
kote neti qurepi si gamu ba lopu kote napo ia gamu sa vaeni.
16 Sari tinarae te Omiri sa baṉara si kopuni gamu
meke sari doduru hahanaṉa tanisa tutina e Ehabi sa baṉara,
meke luli gamu sari dia vina turu.
Gua ke kote valani gamu Arau pa tinahuara
meke sari mia tinoni si kote ta hakohakoe koari doduru tie;
kote tava sisirei si gamu koari na votiki butubutu.”*

7

Sa Hahanana Kaleana te Izireli

1 Kei, na tinalotaṉa nomana si taqarau!
arau si guana tie oviana sapu pudiki vuvua pa mudi totoso pakepakete
sapu pudiki sapu ta veko holadi pa inuma vaeni;
meke loke kata qurepi si koa hola pude boka hena ia,
lopu keke piqi sapu saganana gua sapu okoroni rau.
2 Sari tie madidi pu vahesia sa Tamasa si ele ta vagi taloa koasa popoa;
lopu keke tie toṉotona si koa hola.
Doduru tie si aqa seke va mate tie mo;
hopeke hukue vagi mo rini sari tasidia.
3 Karua lima beto si bokabokadi pude tavete va kaleana;
sa baṉara si tepa vinariponi,
sa tie varipitui si va tabe tinabara golomo,
sari tie nomadi si tozia mo gua sapu hivani rini,
doduru arini si ele variva egoi beto koari na tinavete kaleana.
4 Sa tie sapu leana hite koa rini si guana hilibubuku,
sa tie sapu toṉotona vasinahite si guana barabara rakihi.
Sa rane sapu korokorotae nia ri na mia poropita si ele kamo,
sa rane sapu kote mae va kilasa gamu sa Tamasa.
Kamahire sa totoso pude vari nunali sari tie.
5 Lopu raṉe ia si keke turaṉamu;
lopu ronu ia si keke mua baere.
Koasa loamu sapu eko turaṉia goi
ba va balau koari mua zinama.
6 Ura sa tuna koreo si lopu pamaṉa nia sa tamana,
sa tuna vineki si kana ia sa tinana,
sa barikaleqe vaqura si toke ia sa sa tinana sa nana palabatu,
sari kana tanisa tie si arini pa nana tatamana soti mo.*
7 Ba sapu arau, arau si va hakehakei va ṉoṉo nia se Zihova,

* **6:16** 1 Baṉ 16:23-34, 21:25-26 * **7:6** Mt 10:35-36; Lk 12:53

aqa va ṉoṉo nia arau sa Tamasa, sa qua Hinarupu;
na kote va avoso au sa qua Tamasa si arau.

Na Hinarupu si Paleke Mae nia e Zihova

8 Agoi na qua kana, mu lopu hegere nia sa qua tinahuara!
Ele hoqa tugo si arau, ba kote gasa turu pule qua.
Habotu tugo pa hupohuporona si arau,
ba e Zihova si kote na qua kalalasa.
9 Sina ele tavete va sea la si arau koa Sa,
ke kote va kamoa mo rau sa tinaṉaziri te Zihova,
osolae toketoke nau Sa si arau
meke va kilasi Sa sari kana pu tavete va kaleana mae koa rau.
Kote turaṉa vura la ni au Sa pa kalalasa;
meke kote dogoria arau sa Nana tinoṉoto.
10 Meke kote dogoria sa qua kana
meke kote kurekure toa nana,
asa sapu zama guahe koa rau,
“Avei se Zihova sa mua Tamasa?” gua.
Pa mataqu soti kote dogoria rau sa nana hinoqa;
sapu kamahire mo ba kote ta neti gore si asa
guana kosiri pa sisiraṉa.
11 Sa rane pude kuri pule i sari mia goba si kote kamo,
sa rane pude hoda i sari mia voloso.
12 Koasa rane asa si kote kamo pule mae sari tie koa goi
mae gua pa Asiria meke sari vasileana lavata pa Izipi,
podalae pa Izipi meke kamo la pa Ovuku Iuparetisi
kote mae gua pa seu koari na kolo lamana meke koari na toqere.
13 Sa popoa pepeso si kote guana qega koa gua koari na kinaleana tadi na
tie pu koa vasina.

Sa Tataru te Zihova pa Izireli

14 Kei Zihova, Mu kopu ni sari Mua tinoni koasa Mua kolu hodu,
sari sipi sapu tago i Agoi,
sapu koa teledia pa soloso,
koari na inuma duduli masurudi.
Vekoi madi hena va deṉa dia pa Basani meke Qileadi
gugua koari na totoso pukerane.
15 Olaṉi e Zihova si arini, “Gugua koari na rane totoso vura gamu pa Izipi,
si kote va dogoroni Arau sari Qua tinavete variva magasadi.”
16 Kote dogori ri na butubutu meke kurekure,
na doduru dia ṉiniraṉira si kote ta vagi palae.
Kote tuku ni limadi rini sari ṉuzudia
meke kote nuli sari taliṉadia.
17 Kote mea kavuru si arini guana noki,
guana kurukuru sapu ṉame pa pepeso.
Kote neneqaradi meke vura koari dia bae;
kote matagutu meke taliri la koe Zihova nada Tamasa,
meke kote matagutu nigo rini si Agoi.
18 Esei si na Tamasa gugua Agoi,
sapu taleoso ni sari sinea meke vulasa pani sari kinaleana
koari ka visavisa tinoni koa holadi pu na Mua tinagotago?
Lopu koa bugoro eko lamo si Agoi
ba qetu nia Goi pude vata dogoro nia sa tataru variva tukana.

19 Kote tataru puleni gami Goi si gami;
kote neti goreni Agoi sari mami sinea
meke buli lani pa lamana peava sari mami kinaleana.
20 Kote vata dogoro nia Agoi koe Zekopi sa Mua tataru nabuna sapu loke
kokoina,
meke vata dogoro nia sa Mua tataru variva taleosae koe Ebarahami,
gua sapu zama tokotokoro nia Agoi koari tamamami
koari na rane pukerane la.

SA BUKA TE NEHUMU
Sa Vinabakala

Nehumu si na poropita sapu mae guana pa Elikosi. Sa ginuana sa pozana si “va manoto” gua. Totoso ene korokorotae sa si korapa koa dia sari poropita Zeremaea, Habakuku, meke Zepanaea. Sa totoso si pa kaiqa vuaheni onomo gogoto hiokona sipu lopu ele podo se Zisu Karisito.

Kabo vura guahe sari pa Ziuda, “Vea, ele kilu ia Tamasa si pa Ziuda? Na vea ke sari pa Asiria sapu kaleadi hola si tagotago tu meke gami si koa mo pa tinasuna? Vea kokobadi mo sari na vina tatara?” gua. Ṉiṉira hola sari pa Asiria meke hola toa sa dia tinagotago. Koba la raza kumana ia ri pa Asiria si pa Ziuda meke sa tinoa maqomaqo tadirini pa Ziuda si goregore nana. Gua ke sari ninanasa hire tadi pa Ziuda si koa pa bulodia.

Meke kamo nana mo sa mamalaiṉi te Nehumu sapu zama guahe, “Ninive si kote hoqa, na kote harupi Tamasa sari Nana tinoni,” gua. Ninive si na ṉati vasileana lavata pa korapana sa popoa Asiria.

Sa inavoso te Nehumu si gua he: Asa pu korona nia sa Tamasa si kaqu va nonoga ia sa Nana tinaṉaziri, ba asa pu raṉe ia si Asa si kote ta harupu koasa Nana tataru.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Vinaripitui tadi pa Ninive. Hinia 1:1-15
Sa hinoqa te Ninive. Hinia 2:1 kamo hinia 3:19

1 Na kinorokorotae pa guguana Ninive. Sa bukana sa dinogodogorae te
Nehumu, sa tie pa Elikosi.

*Sa Binugoro te Zihova koe Ninive.**

2 E Zihova si na Tamasa konokono meke Tamasa tubehe si Asa;
se Zihova si hoke tubehe meke siṉi ia na tinaṉaziri.
Se Zihova tubehi sarini pu va karikari la koa Sa
meke kopu nia Sa sa Nana tinaṉaziri koari nana kana.
3 Se Zihova si lopu tuturei bugoro meke noma hola sa Nana ṉiniraṉira;
se Zihova si kaqu va lipulipu i Sa sarini pu tavete va sea, lopu kaqu
doṉo pani Sa.
Sa Nana hahanana si pa korapa vivirua meke raneboṉi,
meke sari na lei si na kavuru pa nenena Sa.
4 Sa kolo lamana si gegese ia Sa meke va popa ia;
doduru ovuku si va popa i Sa.
Sa popoa Basani meke sa toqere Kameli si harahara
meke sari havoro pelaradi pa Lebanoni si rida.
5 Niu sari toqere pa kenuna Sa
meke sari toa si kolo palae.
Neneqara sa popoa pepeso totoso vura la Sa,
gua tugo sa kasia popoa meke doduru pa korapana.
6 Esei boka turu va tia ia sa Nana tinaṉaziri?
Esei si boka koa totoso bugoro si Asa?
Sa tinaṉaziri Tanisa si titisae guana nika;
sari patu si ta piara pa kenuna Sa.
7 Se Zihova si leanana,
na tometomeana pa totoso tinasuna.

* **1:1** Ais 10:5-34, 14:24-27; Zepa 2:13-15

Kopuni Sa sarini pu raṉe ia si Asa,
8 ba pa keke naqe nomana
si kote huara pania Sa si pa Ninive;
kote hadu lani Sa pa hupohuporoana sari Nana kana.
9 Be nasa si kuhana nia rini koe Zihova
ba kote huara pania Sa;
na tinasuna si lopu kote kamo mae vina rua totoso.
10 Kote soqoni koari na hilibubuku
meke viviri koari dia napo vaeni;
kote gani na nika si arini guari na duduli popadi.
11 Koa goi Ninive si vura mae si keke tie
sapu kuhana nia se Zihova
meke tozi sari binalabala kaleanadi.
12 Hiera gua si zama nia e Zihova:
“Hinokara ari dia baere tugo si arini meke soku hola,
ba kote mate palae si arini meke murimuri taloa dia.
Hinokara ele va lipulipu igo tugo Arau si agoi Ziuda,
ba lopu kote va lipulipu pule igo Arau.
13 Kamahire kote moku pania Rau sa dia ioki[d] pa ruamu
meke kumati koa goi sari seni.”
14 Hiera gua si zama nia e Zihova pa guguamu agoi Ninive:
“Kote loketoṉa tutimu si agoi pude kopu nia sa pozamu.
Kote huari Arau sari kineha ta peqodi meke beku qolo
sapu koa pa korapa zelepade tadi mua tamasa.
Na mua lovu si kote va nama ia Rau,
ura na kaleamu hola si agoi.”
15 Dotu, koari na toqere panahoi,
sari nenena sa tie sapu paleke mae inavoso leana,
pu tozi vura nia sa binule!
Qetuqetu ni sari mua rane inevaṉa, agoi Ziuda,
mamu va gorevura i sari mua vina tatara koe Zihova.
Lopu kote mae rapata pule igo ri na kana kaleanadi;
na kote ta huara palae si arini.*

2

Sa Hinoqa te Ninive

1 Na puku qeto minate si kamo pude raza igo si agoi, Ninive.
Turu lavelave nia sa goba,
kopu nia sa siraṉa,
va nama gamu,
tioko varigarani sari tie varipera!
2 Kote vala pule nia e Zihova sa tinolava te Zekopi
gugua sa tinolava te Izireli,
be vea huara guni nia ari tie huhuara
meke vea ṉovala guni ni rini sari inuma vaeni.
3 Sari lave tadi na tie varipera tadina kana si ziṉara;
meke sari varane si poko ziṉara.
Sari aeana koari totopili varipera si malakapi
koasa rane sapu tava nama si arini;
sari hopere sapu huda paeni si ta avaṉa va nama.
4 Sari totopili varipera si haqala nuquru koari na siraṉa,

* **1:15** Ais 52:7

rerege la, mae, gua, koari na varivarigarana.
Doṉo guana zuke huruṉudi;
rizu tuturei guana kapi.
5 Tioko vagi rina palabatu varipera tadi na kana sari dia qeto tie varipera
ta vizatadi,
gua, ba tubarae ni tu pa dia inene la.
Bebeno la si arini koasa gobana sa vasileana;
kuria rini sa lave nomana pude hukati sari patu pu ta gona ni rini.
6 Sari sasada pa kali ovuku si tukele va hodaka
meke hoqa mo sa vetu baṉara.
7 Ta tozi mo sapu sa vasileana lavata
si kote ta raovo taloa.
Sari nana pinausu vineki si kunikunisi guana kukuva
meke sekei ri raqaraqa dia pa tinalotaṉa.
8 Sa Ninive si guana kopi,
meke sari kolona si vura taloa.
“Noso! Noso!” kukili gua si arini,
ba loke tie si kekere pule.
9 Saputu vagi sari na siliva!
Saputu vagi sari na qolo!
Sa tinagotago si loke vina betona,
sari tinago arilaedi koari doduru nana vasidi!
10 Ninive si ta saputu taloa, ta hiko, ta teuru palae!
Ta duaṉa sari bulo meke neneqara sari tuṉutuṉu,
neneqara sari tini meke sari isumatadia si hobe, na matagutu va hola.
11 Avei kamahire se Ninive sa bae tadina laione,
sa vasina sapu poni ginani rini sari dia koburu,
vasina la sari laione kokoreo meke laione mamaqota,
meke sari tuna laione, meke loke dia minatagutu?
12 Va mate poni sa laione sari tuna laione
meke garata palekia sa si tanisa tinadia,
sa nana vasina si va siṉi nia sa koari gana ginani,
meke sa nana bae si tale kurukuru matedi mo koa ia.
13 Zama vura guahe se Zihova Tadi na Qeto Minate,
“Arau kana igo si agoi.
Kote sulu pani Rau sari mua totopili varipera,
meke sa vedara kote va mate pani sari mua tie vaqura.
Kote vagi pani Rau sari doduru vinagi pu vagini goi koari na mua kana.
Sari mamalaiṉidi ri mua tie paleke inavoso
si lopu kote ta avoso pule,” zama gua si Asa.

3

1 Mani talotaṉa sa vasileana siṉia ehara,
siṉia koha,
siṉia tinago ta hinikodi,
na loke vina betona sa mua ṉinovaṉovala pa tie!
2 Sa pidalana sa iku sekesekeana,
sa qaleṉanadi ri na totopili,
haqaladi ri na hose
meke sa zorudi ri totopili varipera!
3 Haqala la variperadi sari tie koi hose,
keana kumana sari vedara
meke sari hopere si ṉedala!

Soku si bakora,
soku sari tie matedi,
sari tini tomate si lopu boka ta nae,
meke ta tubarae ni tu rina tie.
4 Ta evaṉa si hire koa gua koasa hiniva kaleana tanisa maqota,
ta doṉo lea nia rini, sa barikaleqe matemateana asa,
va pinausu butubutu si asa koari hahanana tuturue tanisa
meke vagi tie koari nana tinavete vakuvakutae.
5 Zama vura guahe se Zihova Tadi na Qeto Minate, “Arau kana igo si agoi.
Kote kepuhu sage la nia Rau pa isumatamu sa mua tivitivi,
kote va dogoro ni Rau koari na butubutu sa mua tini dodorena
meke koari na butubutu baṉara sa kinurekure tamugoi.
6 Sapu boni humaṉa hikare si kote nobi nigo Rau,
kote hakohako va tana igo Qua
meke kote na vina dodogoro tavete guni nigo Arau.
7 Doduru pu dogoro igo si kote govete meke zama,
‘Se Ninive si ta huara! Esei kote kabo ia?’ kote gua.
Pavei si kote boka dogoria rau si keke tie pude va manoto igo?”
Loke tie hokara!
8 Vea, agoi leana hola nia si pa Tibisi,
sapu koa pa kali Ovuku Naelo,
sapu koa vari likohae nia na kolo?
Sa ovuku si sa nana hukata koari na kana,
sa kolo sa nana goba.
9 Loke kokoina sa nana ṉiniraṉira koari na tie pa Itiopia meke Izipi;
Itiopia meke Libia tugo sari kaiqa nana tie varitokae pa vinaripera.
10 Gua ba ta zau vagi si asa
meke la pa tinaraovo.
Sari nana koburu si ta muzara va mate
koari doduru varipaza siraṉa.
Mudumudukeda ni rini sari dia palabatu vasileana,
meke doduru dia tie nomadi si ta pusi seni.
11 Agoi Ninive ba kote podalae viviri mo;
kote govete la tome pa keke vasina si agoi
tome nia sa mua kana.
12 Doduru mua vasileana ta gobadi si guana huda piqi
sapu sagana sari dia vua kekenu;
totoso ta zoru rini
si hoqa la pa ṉuzu tie mo sari vuadi.
13 Doṉo la ia sa mua qeto tie varipera,
doduru si guana barikaleqe mo!
Sari sasada koasa mua popoa
si tukele toa la koari mua kana;
na ele sulu i na nika sari rotodi.
14 La utuvu kolo veko, va nama nia sa rinapata,
va ṉiṉira i sari mua goba!
Heni i sari pepeso bupara,
mamu tavete biriki,
mamu tuvaka ia sa goba!
15 Ba na nika kote gani igo;
na vedara kote seke gore nigo
meke kote guana kupokupo si asa pu atu gani panigo.
Mu tuturei soku guana kupokupo si agoi,

va omunu guana rovana kupokupo!
16 Ele va soku hola i goi sari mua tie holuholu
osolae soku holani rini sari na pinopino pa galegalearane,
ba gua tugo na kupokupo si arini sapu gania sa popoa
beto si tapuru taloa dia.
17 Sari mua tie kopu si soku guana kupokupo,
sari mua palabatu tinavete si guana rovana kupokupo
sapu pa rane sapu ibu hola si hake dia koari na goba
ba totoso sage sa rimata si tapuru taloa dia,
meke loke tie tumae nia pavei la.
18 Kei baṉara pa Asiria, sari mua sepati si puta;
sari palabatu pa vasileana si eko magogoso.
Sari mua tinoni si hurakatae koari na toqere
meke loke tie pude varigarani.
19 Loketoṉa kote boka salaṉa ia sa tubu tamugoi;
kote mate nia goi sa bakora isa.
Doduru pu avoso nia sa inavosomu
si popohara nia sa hinoqa tamugoi,
ura esei na lopu va nonoga ia
sa mua ṉinovaṉovala kaleanadi sapu loke kokoidi?

SA BUKA TE HABAKUKU

Sa Vinabakala

Sari na zinama tanisa poropita Habakuku si vura mae koari na vuaheni sipu koa baṉara sari na tie Babiloni, meke Zosaea si na Baṉara pa Ziuda pa vuaheni onomo gogoto made ṉavulu sipu lopu ele podo se Zisu Karisito, babe se Zehoiakimi si na Baṉara vasina pa vuaheni onomo gogoto sia kamo lima gogoto sia ṉavulu vesu sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. Talotaṉa nia sa sa kinaleana sapu tavetia ri na tie kaleadi hire, ke tepa la si asa koe Tamasa, “Vegua ke lopu zama si Goi sipu ṉoṉovali rini sari na tie pu toṉoto holani si arini?” (1:13) Sa inolaṉa te Zihova si kaqu ta tavete si asa pa nana totoso garona, meke gua asa “saripu toṉoto si kaqu toa sina ṉoṉo pa kenuna sa Tamasa si arini” (2:4)

Sa vinabetona sa hinia karua si na kinorokorotaena sa tinalevei tadi na tie kaleadi; meke hinia ṉeta sina kinera vina betobeto (3:1-19) sapu tozi vura nia sa inarilaena te Tamasa koa sa rinaṉeraṉe toa holana koasa kinera asa.

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Sari na qinumiqumi te Habakuku meke sari na inolaṉa te Tamasa. Hinia 1:1 kamo hinia 2:4
Sa tina leveidi ri na tie kaleadi. Hinia 2:5-20
Sa vinaravara te Habakuku. Hinia 3:1-19

Qumiqumi nia Habakuku sa Kinaleana

1 Hie sa inavoso sapu va gilana nia Zihova koasa poropita Habakuku.
2 Ke Zihova veseunae gua si kaqu tepatepa atu tinokae si rau, ba lopu avosau Goi? Ta ṉoṉovala sisigiti si gami koari na mami kana, ba lopu ele harupu gami Goi koa sa tinasuna. 3 Na venagua ke va dogoro nau tu Goi sa tinasuna gua hie? Na venagua ke va malumia Goi pude doṉo la ia sa tinavete kaleana? Na tinahuara, minate, meke na vina kilasa tie si koa vari likohae nau, na vinaripera na vinaritokei si koa pa doduru vasina. 4 Malohoro meke ta evaṉae loke laena sa tinarae, meke lopu ta evaṉa sa vinilasa toṉotona. Va kilasi ri na tie kaleadi sari na tie leadi, ke ta muliṉae hokara sa tinoṉoto.

Sa Inolaṉa te Tamasa

5 Meke zamai e Zihova sari Nana tie, “Mi kopuni sari na butubutu tie pu koa pa varikali mia sara, meke kote magasa nia gamu gua sapu kaqu dogoria gamu. Kote tavetia Rau si keketoṉa sapu lopu kaqu boka tava hinokara pana avosia gamu sa guguana sa.* 6 Arau mo ponini ṉiniraṉira sari na tie Babiloni, sari na tie variva matagutudi na ṉoṉovaladi sara. Ene la pa kasia popoa si arini pude va kilasi sari na votiki butubutu, gua.* 7 Va matamataguti na va holoqorui rini sari na tie, meke pa dia vinahesi pule si lulia mo rini sa dia hiniva.
8 Sari dia hose si rerege holani rini sari na leopadi; variva matagutudi, holani rini sari na siki pinomo oviadi. Sari dia tie varipera koi pa hose si mae guadi pa popoa seu; puzaia ri na hose sa pepeso. Tedoro gore mae si arini guana atata pu rapati sari dia boso.
9 Sari dia puku minate varipera si rapata nono la meke va kilasi si arini, matagutu beto sari doduru tie sipu vura mae si arini. Sari dia tie ta raovodi

* **1:5** TTA 13:41 * **1:6** 2 Baṉ 24:2

si soku hola gua na onone. 10 Va sisireni rini sari baṉara meke hegereni
rini sari palabatu arilaedi. Loke bara si boka hukati si arini. Tamunu va
ululu nia pepeso rini sa bara meke tiqe zaloa rini si asa. 11 Rizu rerege
taloa gua na givusu si arini meke lopu ta dogoro, va tamasi rina tie hire
sari dia ṉiniraṉira soti.”

Qumiqumi Pule La koe Zihova se Habakuku

12 Zihova, pa pinodalaena hokara tu si koa na Tamasa si Goi. Hopemu,
via, madi, meke toa hola ninae rane si Agoi. Zihova qua Tamasa meke na
qua tie kopu. Ele vizati Goi sari na tie Babiloni meke va ṉiṉirai Goi si arini
pude boka va kilasa gami rini si gami. 13 Na vegua ke dodogoro Mua meke
lopu va kilasi tu Goi sari na tie ṉoṉovaladi na seadi sara? Na vegua ke
doṉo totoi mo Goi sari na tie sekesekeidi, na kaleadi sara? Hopemu si Goi
pude doṉo la ia sa kinaleana, meke lopu doṉo la i tugo Goi saripu tavete va
sea. Ke na vegua ke lopu zama si Goi sipu ṉoṉovali rini sari na tie saripu
toṉoto holani rini sari kasa sara?
14 Vata evaṉae gunini Goi na igana babe na rovana menemene sari na tie,
pude loke dia koimata pude totolini. 15 Riqihini vinetuṉu ri na tie Babiloni
sari na tie gua na igana. Ririhi vagini vaqara rini meke kukili qetuqetu
nia rini sa dia vinagi. 16 Hoke vahesi tugo rini sari dia vaqara meke hoke
va vukivukihi la tugo koa rini si arini, sina hoke koa valeana na ta tokae
ni rini sari dia vaqara koari na tiṉitoṉa leadi pa dia tinoa. 17 Vegua kote
tavetavete lani mo rini sari dia magu varipera ninae rane, meke ṉoṉovala
la i meke lopu tataruni mo rini sari na tie?

2

Sa Inolaṉa te Zihova koe Habakuku

1 Kaqu haele sagea rau sa vetu kopu ṉiṉirana meke aqania sa inolaṉa
gua sapu kaqu tozi nau e Zihova pude zama nia meke na sa sa zinama
sapu kaqu poni nau Sa koa sa qua qinumiqumi.
2 Ele poni nau e Zihova sa inolaṉa hie: “Mu kubere va bakalia koari
na patu labelabedi gua sapu va dogoro va bakala nigo Rau, pude boka ta
tiro valeana. 3 Mamu kuberia mo, sina lopu ele kamo sa totoso pude tava
gorevura si asa. Ba korapa nono mae sa totoso, meke gua sapu va dogoro
nigo Rau si kaqu gorevura tugo. Ba guana dinoṉo va mamamatae sa nana
minae, ba aqa nia mo, kaqu gorevura hinokara si asa, meke lopu kaqu va
sasanae.* 4 Meke gua hie sa inavoso: ‘Sarini pu vahesi puleni, arini pu
tavete va kaleana si lopu kaqu toa, ba arini mo pu toṉoto si kaqu toa pa
rinaṉeraṉe.’ ”*

Tinalevei tadi na Tie Kaleadi

5 Na tinagotago si sekesekei ni sari na tie hire. Sari na tie puhi si lopu
makudo vahesi puleni, kekeṉoṉo gua sa minate sapu lopu makudo vagi
tie, lopu hite vagi betoi rini gua sapu hivani rini. Gua asa ke va kilasi rini
sari na butubutu pude na dia vinagi teledia gua. 6 Sari na tie ta raovodi pa
vinaripera si kaqu va sisire ni rini sari na dia kana, arini pu ele va kilasi na
ṉoṉovali; kaqu vata dogoro nia sa dia vina karikari koa rini. Kaqu zama si
arini, “Mi balau gamu pu vagi sari tiṉitoṉa lopu tamugamu, nono mae sa
vina kilasa mia gamu! Vea seunae gua si kaqu koa tagotago si gamu meke
garunu zukuri saripu veko gale koa gamu pude tabari si arini?”

---

* **2:3** Hib 10:37 * **2:4** Rom 1:17; Qal 3:11; Hib 10:38

7 Ba lopu seunae, meke gamu sapu va kilasadi sari na votiki tie si kaqu
ta veko gale telemia meke kaqu ta garunu zukuru pude tabaria gamu sa
tinoqolo tanisa. Sari na kana si kaqu mae meke va tarazuzu gamu rini si
gamu. Kaqu zau vagi rini sari mia tinagotago. 8 Ele zau vagi gamu sari
na likakalae tadi na tie koari soku butubutu, ba arini pu toa kamahire si
kaqu zau vagi sari na likakalae tamugamu koa gua koasa vina mate tie
sapu evaṉia gamu meke koasa mia ṉinovaṉovala nomana koari na tie pa
kasia popoa meke sari dia vasileana nomadi.
9 Ta levei mia si gamu koe Tamasa! Va tagotagoa gamu sa mia kinoa
tatamana koa ri na tiṉitoṉa pu zau vagi gamu pa vinaripera meke podekia
gamu pude toketoke hukata nia sa mia vetu soti pa ṉinovaṉovala meke na
tinasuna! 10 Ba sa mia binalabala pude va kilasi sari na votiki tie si va
pule atua mo koasa mia puku tatamana sa kinurekure; sina zalo va puzuli
gamu sari soku butubutu, ke va tasuna pule ni gamu mo si gamu telemia.
11 Ego sari na patudi rina goba pa vetu ba zutu gamu koari na mia sinea,
sari na labete na dedegere pa vetu ba zutu gamu tugo.
12 Ta levei mia si gamu! Sokirae nia gamu si keke vasileana nomana pa
kinaleana, meke kuria gamu si asa koasa vina mate tie. 13 Sari doduru tie
pu vagi gamu pa vinaripera si ele maboni rini sari na tinavete loke laedi,
meke sari doduru vetu pu kuri rini si ta sulu palae mo. E Zihova Tadi na
Qeto Minate evaṉia sapu gua asa. 14 Ba sari na tie pa pepeso si kaqu ta
siṉie nia rini sa ginilagilanana sa vina lavata te Tamasa, kekeṉoṉo gua na
lamana sapu ta siṉie kolo.*
15 Ta levei mia si gamu! Pa mia tinaṉaziri si na va gorei meke va
kurekurei gamu sari na votiki butubutu pu koa tata koa gamu; tedeve
lamae si arini guana tie naponapodi. 16 Kaqu ta siṉie kinurekure si gamu,
ba lopu na vina lavata. Kaqu naponapo telemia si gamu meke viviri. Kaqu
va naponi gamu e Zihova sa mia kapa vina kilasa soti telemia, meke kaqu
ta ilirae kinurekure sa mia vina lavata. 17 Maho pani gamu sari na huda pa
Lebanoni; ego gamu ba kaqu ta maho palae tugo kamahire; va matei gamu
sari na kurukuru ṉame vasina; kaqu va matamatagutu gamu tugo ri na
kurukuru ṉame si gamu. Kaqu ta evaṉa sapu gua hie sina koa gua koa sa
vina mate tie sapu tavetia gamu, meke koasa mia ṉinovaṉovala nomana
koari na tie pa kasia popoa meke sari dia vasileana nomadi tugo.
18 Na sa laena sa beku? Na tiṉitoṉa mo sapu keke tie mo tavetia si asa,
meke loketoṉa si boka tozini gamu sa, ba na kinohakoha mo. Na tinavete
leana savana si tavete ponia sa sa tie pu tavetena pude kalavarae na va
tamasia sapu lopu hite boka zama si asa! 19 Mi balau gamu pu zama ia
si keke kukuru huda, “Mu vaṉunu!” babe koa keke patu ta peqona “Mu
tekulu!” gua. Boka tozi vura nia na beku si keketoṉa koa gamu? Garo ta
pokoe siliva na qolo si asa, ba namu lopu koa ia tinoa.
20 E Zihova si koa pa Nana Zelepade hope; ke madi koa noso pa kenuna
Sa sari doduru tiena sa pepeso.

3

Keke Vinaravara te Habakuku
1 Hie si keke vinaravara tanisa poropita Habakuku.

2 Ke Zihova, ele avosia rau gua sapu evaṉia Goi,
ke matagutu si rau.

* **2:14** Ais 11:9

Ego Mamu evaṉa pulei kamahire
sari na tinavete arilaedi gua saripu ele evaṉi Goi.
Ba Mu tataruni gami mo be guana bugoro si Goi.

3 Taluarae mae gua pa Edomu sa Tamasa,
sa Tamasa Hopena si taluarae mae gua koari na toqere Parani.
Sa Nana tinolava si nobi sari na maṉauru;
meke sa kasia popoa ta siṉie nia sa vinahesina.
4 Mae koasa ṉinedalana sa kapi si Asa;
malara vura pa Limana Sa sa kalalasa,
vasina ta tome sa Nana ṉiniraṉira.
5 Garunu va kenue la nia Sa sa oza,
meke va luli mudi la ia Sa sa minate.
6 Sipu noso si Asa, niu tugo sa pepeso;
koasa Nana dinoṉo si neneqara sari na tie.
Sari na toqere pukeranedi si ta huara va inete;
sari na botubotu pukeranedi si lodu gore,
sari na botubotu pu hoke enei Sa tatasana.

7 Dogori rau sari na tie Kusani si matagutu
meke sari na tie Midiani si tarazuzu.
8 Vegua sari na ovuku si va bugorigo si Goi, Zihova?
Ba vegua sa lamana tu si va ṉazirigo?
Enea Goi sa lei;
sa lei raneboṉi sina Mua totopili;
totoso va mataqari Goi sari Mua tie.
9 Ele va namanama ia Goi sa Mua bokala pude tavetavete nia,
va namanama pude gonani sari na Mua tupi.
Viqala ruaia na kapi sa pepeso.
10 Sipu dogorigo rina toqere si Goi, si neneqara si arini;
titisae gore mae gua pa maṉauru sa kolo;
ovaṉa sari na kolo pa kauru pepeso;
meke sari na bogusudi rini si vosusu sage.
11 Koasa malakapidi rina Mua tupi reregedi
meke sa malakapina sa Mua hopere ṉedalana,
meke kaqu turu noso sa rimata meke na sidara.
12 Ele ene karovia Goi sa pepeso koasa Mua binugoro;
pa Mua tinaṉaziri si neti va konekonei Goi sari na butubutu.
13 Ele vura la si Goi pude harupi sari na Mua tie,
pude harupia sa Mua baṉara ta vizatana.
Ele seke va matea Goi sa koimata tadi na tie kaleadi,
meke namu va puzulu beto pani Goi sa koimata tadi na tie kaleadi
meke sari nana tie.
14 Sari na Mua tupi si ele qahaia sa koimata pa nana puku minate varipera
sapu mae guana raneboṉi pude vata huara gami si gami, gua,
puhi gua rina tie pu ṉoṉovala golomi sari na tie habahualadi.
15 Va enei Goi sari na Mua hose,
meke va ṉoroṉoroa sa mamaṉana sa kolo lamana.
16 Ele avoso nia rau sapu gua hie, ke matagutu si rau;
ziziziri pa minatagutu sari na beruqu.
Lehu sa tiniqu
meke ta tubarae sari nenequ.

Kaqu aqa va n̲on̲o nia rau pa qinetu sa totoso sapu korapa mae
pana kaqu va kilasi Tamasa saripu rapatani gita.

17 Be loke vuana sa huda piqi
meke loke qurepi si vura mae koasa vaeni,
be lopu toa valeana sa olive
meke loke huiti si vura mae pa inuma,
be mate beto sari na sipi
meke loke bulumakao koari na bara,
18 ba kaqu koa qetuqetu la mo si rau
sina e Zihova Tamasa sa qua Hinarupu.
19 Poni nau n̲iniran̲ira e Zihova si rau
va n̲in̲irai Sa sari nenequ guana nenena sa dia,
meke kopu valeana nau Sa koari na toqere.*

* **3:19** 2 Samuela 22:34; Sam 18:33

SA BUKA TE ZEPANAEA
Sa Vinabakala

E Zepanaea si ele zama pa Ziuda, pa totoso te baṉara Zosaea, sipu lopu ele tavetia e Zosaea sa hinobe nomana pa Ziuda, sapu va kekere pule ia sa sa butubutu pude vahesi ia sa dia Tamasa. Se Zosaea si koa baṉara koari na vuaheni onomo gogoto made ṉavulu meke kamo pa vuaheni onomo gogoto sia sipu lopu ele podo se Zisu Karisito, ba sa poropita Zepanaea si tozi vura nia sa zinama te Zihova pa totoso papakana mo koari na totoso arini. Sa ginuana sa pozapoza Zepanaea si, "Zihova si lavelave."

Pa pinodalaena sa buka si tozia sa sapu na tuti baṉara si asa, gorena pa tuti te Hezikaea. Hokara gua ke tumaeni sa meke zama sisigiti nia sa sa hahanana vilavilasa va kaleana tadi na palabatu pa vetu varipitui meke tanisa qinavuna. Koe Zerusalema si zama sisigiti la si asa, sapu ele kilu ia rini sa dia Tamasa, gua. Sa ṉati inavoso te Zepanaea si sa minae tanisa "Rane te Zihova." Na vina kilasa nomana si korapa mae, kote raza si asa koari pa Ziuda, gua si asa. Ba pa vina betona sa nana zinama si sa inavoso tolavaena te Zerusalema; sari ka visavisa tie sapu koa va toṉoto koa Sa si kote harupi Sa meke kuri pule ia sa Zerusalema vaqurana.

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa rane vinaripitui te Zihova. Hinia 1:1 kamo hinia 2:3
Sari kinaleadi na sinea tadi na popoa sapu koa tata koe Izireli. Hinia 2:4-15
Sa vina kilasana Zerusalema meke sa tinaharupuna. Hinia 3:1-20

Sari Zinama Tuketukele

1 Sa zinama te Zihova sapu kamo la koe Zepanaea, sa tuna koreo e Kusi,
sa tuna koreo e Qedalaea, sa tuna koreo e Amaraea sapu sa tuna koreo e
Hezikaea, pa totoso sapu koa baṉara se Zosaea sa tuna koreo e Amoni sa
baṉara pa Ziuda:*

Sa Rane Tanisa Vinari Pitui te Zihova

2 "Kote sara pani Rau sari doduru tiṉitoṉa
koa sa popoa pepeso,"
zama vura gua se Zihova.
3 "Kote sara pani betoni Rau sari tie meke kurukuru;
kote sara pani betoni Rau sari kurukuru pa galegalearane meke sari igana pa kolo.
Sari tie kaleadi si tago kobi remoremo mo si arini
pana va mate pani Rau sari tie koasa popoa pepeso,"
zama vura gua se Zihova.
4 "Kote nadoro vura la nia Rau sa Limaqu koe Ziuda
meke koari doduru pu koa pa Zerusalema.
Kote va mate pani betoni Rau koasa vasina hie sari doduru tie koa holadi pu vahesia se Beolo,
sari pozadia ri na tie huporodi meke sari dia hiama,
5 sarini pu todoṉo pa batu vetu
pa vinahesidi ri na pinopino,
sarini pu todoṉo meke zama va tokotokoro la koe Zihova

* **1:1** 2 Baṉ 22:1 kamo hinia 23:30; 2 Koron 34:1 kamo hinia 35:27

beto si la zama tokotokoro pule koasa tamasa Moleki,
6 sarini pu kekere meke lopu luli ia se Zihova
meke lopu hata ia rini se Zihova babe tepatepa la koa Sa.
7 Noso, lopu zama pa Kenuna e Zihova Baṉara,
ura sa rane te Zihova si tata kamo.
Se Zihova si ele va nama pude va vukivukihi;
meke ele va madi Sa sarini pu ruvati Sa.
8 Koasa rane sapu va vukivukihi se Zihova
si kote va lipulipu i Arau sari na koburu tavia
meke sari tuna koreo sa baṉara
meke doduru arini pu va sage i
sari poko sapu karovodi.
9 Koasa rane asa si kote va lipulipu i Arau sari doduru arini pu korodia
neti koasa nuqunuquruana vetu,*
arini pu va siṉi nia tie matedi
meke sinekesekei sa zelepade tadi dia tamasa.
10 Koasa rane asa,” zama vura gua se Zihova,
“si na kabo si kote sage gua koasa Sasada Igana,
na uui si kote mae gua koasa Kukuru Vasileana Vaqura,
meke na vevehe tinahuara lavata* si kote mae gua koari na toqere.
11 Mu uui, agoi pu koa pa vasina maketi;
doduru mua tie holuholu si lopu keke kote koa hola,
doduru pu holuholu pa siliva si kote ta huara.
12 Pa totoso asa si na zuke kote hata ni Rau sari pa Zerusalema,
meke va lipulipu i sarini pu kokoa va leana,
pu guana vaeni koa holana pa nana vovoina,
pu balabala sapu, ‘Loketoṉa si kote tavete ia e Zihova,
be leanana sia ba be kaleanana,’ gua.
13 Sari dia tinago si kote ta vagi taloa,
sari dia vetu si kote ta huara.
Kote tavete vetu si arini
ba lopu kote koa i rini;
kote lete inuma vaeni si arini
ba lopu kote napoi rini sari vaeni.”

Sa Rane Nomana te Zihova

14 “Sa rane nomana te Zihova si tata kamo,
meke tuturei mae sia.
Va avoso! Sa kabo koasa rane te Zihova si kote pasana,
sa uui tadi na varane vasina si kote ta avoso.
15 Sa rane asa si kote na rane tinaṉaziri te Zihova,
na rane tinasigiti meke tinalotaṉa,
na rane tinasuna meke tinahuara,
na rane hupohuporona meke koa ia ninunala
na rane opoadumu ia na lei meke dudukurumu,
16 na rane tanisa kabona sa buki meke sa kukili varipera koari na vasileana
ta gobadi
meke koari vetu hakehakei ululudi koari na iio pa goba.
17 Na tinalotaṉa si kote paleke mae nia Rau koari na tie
meke kote ene guana tie bebehudi si arini,
sina ele tavete va sea la si arini koe Zihova.
Sari ehara dia si kote titisae guana kavuru

---

* **1:9** 1 Samuela 5:5 * **1:10** Gina zama nia sa poropita sa hinuara tadi na beku koari na toqere pa Zerusalema.

meke sari lagudia si kote vura guana boni tie.
18 Sari dia siliva meke dia qolo si lopu kote harupi si arini
koasa rane tanisa tinaṉaziri te Zihova.
Sa kono te Zihova si kote va mae ia sa nika
sapu kote gani pania sa doduruna sa kasia popoa,
ura kote va mate va hodaki Sa sari doduru pu koa koasa popoa pepeso.”

2

Na Tinioko pude Kekere

1 Mi varigara gamu, mi varigara,
agoi na butubutu variva kurekuremu,
2 sipu lopu ele kamo sa totoso ta mutina
meke givusu taloa nia sa rane asa guana duduli popana,
sipu lopu ele kamo atu koa gamu sa binugoro te Zihova,
sipu lopu ele kamo atu koa gamu sa rane tinaṉaziri te Zihova.
3 Mi hata ia se Zihova, doduru gamu pu va pepekae koasa popoa,
pu taveti gua sapu garunu ni Sa.
Hata ia sa tinoṉoto, hata ia sa vina pepekae;
hokara kote tava aqoro si gamu
koasa rane tanisa binugoro te Zihova.

Sa Tinahuara Tadina Popoa pa Pilisitia

4 Qaza si kote ta veko palae
meke Asikeloni si kote ta huara.
Pana korapa rane si kote kokoba sa popoa Asidodi
meke Ekoroni si kote ta rabutu.*
5 Mi ta lotaṉa si gamu pu koa pa raratana,
kei gamu tie pa Pilisitia;
sa zinama te Zihova hie si raza atu koa gamu,
kei gamu pa Kenani, sa popoa tadi pa Pilisitia.
“Kote huara pani gamu Rau
meke lopu keke si kote koa hola.”
6 Sa popoa pa kali masa, vasina koa sari tie Pilisitia,
si kote na vasina tadi na sepati meke bara tadi na sipi.
7 Kote dia ri ka visavisa tie koa holadi pa butubutu te Ziuda;
vasina kote la kopu sipi si arini.
Pana veluvelu si kote eko dia
pa vetu tadi tie Asikeloni.
Se Zihova sa dia Tamasa kote kopuni;
kote poni pule ni Sa sari dia tinago.

Varipitui La koari Moabi meke Amoni se Zihova

8 Zama se Zihova, “Ele avosi Rau sari vina sisire tadi pa Moabi
meke sari hinegere tadi tie Amoni,
pu va sisire ni sari Qua tinoni
meke hiva la rapati sari dia popoa.*
9 Gua ke, sapu hinokara gua sapu toaqu si Arau,”
zama vura gua se Zihova Tadi na Qeto Minate, sa Tamasa tadi pa Izireli,
“hinokara sapu Moabi si kote gua sa popoa Sodomu,
Amoni si kote gua sa popoa Qomora,

---

* **2:4** Ais 14:29-31; Zer 47:1-7; Izk 25:15-17; Zol 3:4-8; Em 1:6-8; Zak 9:5-7 * **2:8** Ais 15:1 kamo hinia 16:14, 25:10-12; Zer 48:1 kamo hinia 49:6; Izk 21:28-32, 25:1-11; Em 1:13-15

na vasina sapu duduli mo koa ia, meke na pou soloti,
na vasina sapu kote loke laena ninae rane ka rane.
Sari Qua visavisa tie koa holadi kote la vagi pani sari dia tinago;
saripu koa hola koasa Qua butubutu kote tago hobei sari dia pepeso.”*
10 Hie si kote vagia rini koasa dia vinahesi pule,
koasa dia vina sisire meke hinegeredi rina tinoni te Zihova Tadi na Qeto Minate.
11 Kote variva matagutu hola se Zihova koa rini
totoso huari Sa sari doduru tamasa koasa popoa.
Sari butubutu pa doduru vasina kote vahesi ia si Asa,
doduru arini pa hopeke dia popoa.

Varipitui La koari Itiopia meke Asiria

12 “Gamu tugo, na tie pa Itiopia,
ba kote ta seke koasa Qua vedara,” gua se Zihova.*
13 Kote nadoro vura la nia Sa sa Limana koari pa kali gede
meke huaria si pa Asiria,
se Ninive sa ṉati vasileana si kote ivulu
meke popa gua pa qega.*
14 Sipi meke bulumakao si kote eko vasina,
sari kurukuru pa doduru kineha mo.
Sari duduru si kote mae tavete vori koari na dedegere vetu.
Pana titioko rini si kote kokodala nuquru koari na vuida,
remoremo patu si kote tukui sari sasada nuquru,
meke sari huda sida sapu gasogasoni si kote ta ṉovala koari na ruku na rimata.
15 Hierana sa vasileana lavata sapu vahesi pule hola nia
sapu koa loketoṉa matagutu nia.
Zama guahe si asa telena,
“Arau mo, meke loketoṉa pule si pa kaliqu rau,” gua.
Namu doṉo hikare toa si asa kamahire,
na putaputana tadi na kurukuru pinomo!
Doduru pu ene hola si hegere
meke hiruni lima dia, na qetu.

3

Sinea meke Hinarupu te Zerusalema

1 Mani talotaṉa sa vasileana lavata sapu siṉia na tie ṉoṉovala,
na tie va karikaridi, na tie seke tinarae meke boni dia hahanana!
2 Lopu va tabe la pa keke tie si asa,
lopu hiva tava toṉoto si asa.
Lopu raṉe la si asa koe Zihova,
meke lopu tata la si asa koasa nana Tamasa.
3 Sari nana palabatu tinavete si guari na laione kurumudi,
sari nana tie varipitui si guari na siki pinomo oviadi,
sapu lopu hoke va bogisi ginani.
4 Sari nana poropita si ṉiṉira hola sa dia vinahesi pule;
na tie sekesekei meke lopu boka ta ronu si arini.
Sari nana hiama si va boni ia rini sa Zelepade
meke luli nia dia hiniva rini sa tinarae te Zihova.

* **2:9** Zen 19:24 * **2:12** Ais 18:1-7 * **2:13** Ais 10:5-34, 14:24-27; Nehu 1:1 kamo hinia 3:19

5 Se Zihova sapu koa pa korapana sa si toṉotona;
loke Nana sinea si Asa.
Ninae munumunu si variponi nia Sa sa vinilasa va toṉoto,
meke lopu va hola ia Sa si keke rane vaqura,
ba saripu lopu koa va toṉoto si loke dia kinurekure.
6 Zama se Zihova, “Sari na butubutu si ele seke pani Rau;
sari dia vasidi ṉiṉiradi si ta huara palae.
Sari dia siraṉa si va ivulu pani Rau,
ke loke tie ene nuquri.
Sari dia vasileana lavata si ta huara;
loke tie si kote koa hola, lopu keke hokara.
7 Zama la ia Rau sa vasileana lavata,
‘Hinokara kote pamaṉa Nau agoi
meke kote va tabei goi sari ginegese!’ gua.
Pude lopu ta seke palae sa nana vetu kinoa,
meke lopu kamo la koa sa sari Qua vina kilasa.
Ba korapa ṉiṉira hola tu koa rini
si pude tavete va kaleana koari doduru dia tinavete.
8 Gua ke aqa va leana Nau,” zama vura gua se Zihova,
“koasa rane sapu kote turu sage si Arau meke zutu gamu Rau.
Ele va ego ia Rau pude varigarani sari butubutu,
pude varigarani sari butubutu baṉara
pude Maqu zoropo la nia koa rini sa Qua tinaṉaziri,
sa doduruna sa Qua binugoro ṉiṉirana.
Doduruna sa kasia popoa si kote ta gani va mate
koasa huruṉuna sa Qua kinonokono bugorona.”

Sa Vina Tatarana sa Kinekere

9 Zama pule se Zihova, “Meke tiqe kote va via i Rau sari berudi ri tinoni,
pude boka vahesia ri doduru sa Pozana e Zihova
meke va nabulu varigara la si arini koa Sa.
10 Podalae pa kalina la koari na ovuku pa Itiopia
si arini pu vahesi Au, sari Qua tinoni ta hurakataedi,
si kote mae veko vinariponi koa Rau.
11 Koasa rane asa si lopu kote tava kurekure si gamu
koari doduru sinea sapu tavete maeni gamu koa Rau,
sina kote va rizu i Arau koasa vasileana lavata hie
sarini pu qetuni sari dia vinahesi pule.
Lopu kaqu va titie pule si gamu
koasa Qua toqere hopena.
12 Ba kote veko hola i Arau pa varikorapa mia
saripu koa va pepekae,
arini pu raṉe ia sa Pozana e Zihova.
13 Sari ka visavisa tie koa holadi pa Izireli si lopu kote tavete va kaleana;
loke koha si kote zama nia rini,
loke sinekesekei si kote vura pa ṉuzudia.
Kote hena si arini meke eko dia
meke loke tie kote va matagutu i.”*

Sa Kinera Qetuqetu

14 Mu kera Zerusalema pa Zaione.
Kukili vura, agoi Izireli!

---

* **3:13** Rev 14:5

Mu qetuqetu pa doduruna sa bulomu,
agoi Zerusalema!
15 Ele vagi pania e Zihova sa vina kilasamu agoi,
ele va kekere pule ia Sa sa mua kana.
Se Zihova, sa Baṉara pa Izireli, si koa Nana koa goi;
lopu keketoṉa si kote matagutu pule nia agoi.
16 Pa rane asa si kote zama si arini koe Zerusalema,
“Kei Zaione, mu lopu matagutu si agoi;
lopu va malumi sari limamu pude sigoto guana lima matedi.
17 Se Zihova sa mua Tamasa si koa turaṉigo,
na ṉiṉira hola si Asa pude variharupi.
Kote qetu hola nigo Sa si agoi,
kote va noso igo Sa koasa Nana tataru,
kote vata dogoro nia Sa sa Nana qinetu pa kinerakera.
18 Sari tinalotaṉadi ri na inevaṉa ta vizatadi
si kote va rizu pani Rau koa goi;
na vari mamati si arini meke na kinurekure koa goi.
19 Dotu, pa totoso asa si kote va lipulipu i Rau sari doduru pu tavete va kaleana atu koa gamu;
kote harupi Rau saripu ike
meke varigara ni sarini pu ta hurakatae.
Kote poni vinahesi Arau meke na vina lavata
pa doduru popoa pu tava kurekure si arini.
20 Pa totoso asa si kote varigara ni gamu Arau;
pa totoso asa si kote turaṉa puleni gamu Rau pa mia popoa.
Kote ponini gamu vinahesi Arau meke vina lavata pa vari korapadi ri doduru tiena sa popoa pepeso
totoso poni puleni gamu Rau sari mia tinago
sipu korapa doṉototo mia,”
zama gua se Zihova.

SA BUKA TE HAQAI

Sa Vinabakala

Poropita Haqai si koa keke gua pa totoso te poropita Zakaraea. Ari karua sovuti sarini pu puledi pa tinaraovo pude va hokoto ia sa kinuri pulena sa Zelepade te Tamasa. Sa tinavete pa Zelepade si ele podalae tu pa totoso baṉara se Saerasi pa Pesia. Asa va malumu i sari kaiqa tie ta raovodi pa Babiloni pude pule la pa Ziuda meke kuri pule ia sa Zelepade pa Zerusalema. Ba ta qoraqora sa tinavete meke noso si asa. Sipu baṉara hobe se Dariasi pa Pesia si va malumu i sa pude hoda ia sa tinavete koasa Zelepade. Asa sa totoso sapu ta garunu se Haqai pude zama vura ni sari zinama te Tamasa.

Sa buka te Haqai si papakana mo, tata gugua mo te Obadaea, ba sari inavoso tanisa si arilaedi hola. Va bakalia Haqai sa laena sa sineke tinarae meke sa linuli tinarae. Lopu masuru sa pepeso meke lopu nonoga pavei la sari poata sokudi, sina sa Tamasa meke sa Nana vetu si lopu ta galagalae. Ke qaqiri sari tie meke kuri va hokoto ia rini sa Zelepade te Tamasa.

Sa vetu si lopu leleana sisigiti gugua sapu te Solomone ba sa tinolava tanisa pa vugo repere si kote noma hola nia sapu te Solomone, gua sa zinama te Tamasa sapu zama vura nia e Haqai.

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Ta garunu koe Tamasa pude ta kuri pule sa Zelepade. Hinia 1:1-15
Inavoso variva manotona meke koa ia na rinoverove. Hinia 2:1-23

Na Tinioko Pude Kuri Pulea sa Zelepade

1 Koasa vina rua vuaheni pa binaṉara te Dariasi, pa rane kekenu koasa
vina onomo sidara, si kamo la koe Haqai sa poropita sa zinama te Zihova
pude tozi lania koe Zerubabele sa tuna koreo e Silitili, sa qavuna pa Ziuda
meke koe Zosua sa tuna koreo e Zehozadaki, sa ṉati hiama kenukenue:*
2 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Zama guahe sari
tie hire, ‘Sa totoso si lopu ele kamo pude kuri ia sa Zelepade te Zihova,’
gua.”
3 Meke kamo la gua koe poropita Haqai sa zinama te Zihova: 4 “Vea,
na mia totoso eke mo gamu sia pude koa koari na vetu sapu ta goba va
leleana, totoso koa ta huara eko mo sa Zelepade Taqarau hie?” gua si Asa.
5 Ego, hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Viliti va
leana i sari mia hahanana, 6 Ele lete va soku si gamu, ba vasinahite mo si
paketi gamu. Henahena si gamu, ba lopu boka deṉa. Napo tugo ba lopu
pada. Sage poko ba lopu maṉini. Vagi tinabara si gamu ba voi i gamu pa
huneke vovoina poata sapu koa i na lopa.”
7 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: “Viliti va leana
i sari mia hahanana. 8 Sage la koari na toqere mamu paleke gore mae ni
sari na lalabete mamu kuri ia sa Qua vetu, pude Maqu qetu si Arau pa
korapana meke tava lavata,” zama gua se Zihova.
9 “Sokudi si balabala i gamu pude vagi, ba vasinahite mo si vura. Sapu
paleke mae ni gamu koari na mia vetu si ivu pani Rau. Na vegua?” zama
vura gua se Zihova Tadi na Qeto Minate. “Koa gua koasa Qua vetu sapu
koa ta huarana eko mo, sipu korapa tupiti taveti gamu sari mia vetu soti.

* **1:1** Ezr 4:24 kamo hinia 5:2, 6:14

10 Gua ke, koa gua koa gamu, si kote tuqe pule nia sa galegalearane sari
nana ruku meke sa pepeso kote tuqe pule nia sa nana linetelete. 11 Na soṉe
si veko la nia Rau koari na pezara na toqere, koari na linetelete, na inuma
vaeni, na huda olive, meke nasa pule si vura pa pepeso, koari na tie meke
kurukuru, meke koari na tinavete pa lima mia," gua si Asa.

Va Tabea rina Tinoni sa Ginarunu te Zihova

12 Meke va tabe ia ri Zerubabele sa tuna koreo e Silitili, Zosua sa tuna
koreo e Zehozadaki, sa ṉati hiama kenukenue, meke sari doduru ka
visavisa tinoni koa holadi sa zinama te Zihova sa dia Tamasa meke sa
inavoso te Haqai sa poropita. Ura e Zihova sa dia Tamasa na garunia si
asa, meke pamaṉa nia rina tie se Zihova.
13 Meke poni Haqai, sa tie paleke inavoso te Zihova, sa inavoso te Zihova
hie koari na tinoni: "Arau korapa koa turaṉa gamu si gamu," zama vura
gua se Zihova. 14 Ke va gevuru ia e Zihova sa maqomaqona e Zerubabele
sa tuna koreo e Silitili, sa qavuna pa Ziuda, sa maqomaqona e Zosua sa
tuna koreo e Zehozadaki, sa ṉati hiama, meke sari maqomaqodi ri doduru
ka visavisa tinoni koa holadi. Ke mae si arini meke podalae tavetavete
koasa Zelepade te Zihova Tadi na Qeto Minate, sa dia Tamasa, 15 koasa
rane vina hiokona made pa vina onomo sidara koasa vina rua vuahenina
sa binaṉara te Dariasi[d].

2

Sa Tinolava Tanisa Zelepade Vaqurana

1 Koasa vina hiokona eke rane pa vina zuapa sidara, si kamo gua koe
poropita Haqai sa zinama te Zihova: 2 "Mu zama la ia se Zerubabele sa tuna
koreo e Silitili, sa qavuna, koe Zosua sa tuna koreo e Zehozadaki, sa ṉati
hiama kenukenue, meke koari ka visavisa tinoni koa holadi isara. Nanasa
i, 3 'Esei si koa hola koa gamu sapu dogoria sa tinolava tanisa Zelepade
kekenu? Vea doṉo gua si asa koa gamu kamahire? Hokara doṉo guana
keke vetu hoborona mo sia?* 4 Ba agoi Zerubabele, kamahire si mu va
ṉiṉirae,' zama vura gua se Zihova. 'Agoi Zosua, tuna koreo e Zehozadaki,
sa ṉati hiama, mu va ṉiṉirae. Mi va ṉiṉirae, gamu doduru tinoni koasa
popoa,' zama vura gua se Zihova, 'mamu tavetavete. Ura Arau korapa
koa turaṉa gamu si gamu,' zama vura gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
5 'Hierana sapu variva ego nia Arau koa gamu totoso vura si gamu pa Izipi.
Meke koa koa gamu sa Maqomaqoqu Arau. Mi lopu matagutu.'*
6 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: 'Pa vasi totoso hite
si kote niu ia Rau sa galegalearane meke sa popoa pepeso, sa kolo lamana
meke sa pepeso popana.* 7 Kote niu i Arau sari doduru butubutu, meke
sari tinago tadi doduru butubutu si kote mae tani, meke kote va siṉi nia
tinolava Rau sa Zelepade hie,' zama gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
8 'Na siliva si Qua meke na qolo si Qua tugo,' zama vura gua se Zihova
Tadi na Qeto Minate.
9 'Sa tinolava tanisa Zelepade hie si kote hola nia sa tinolava tanisa
Zelepade koana, meke koasa vasina hie si kote veko ia Rau sa binule,'
zama vura gua se Zihova Tadi na Qeto Minate."

La Nanasa sa Poropita koari na Hiama

10 Koasa hiokona made rane pa vina sia sidara, koasa vina rua vuahenina
sa binaṉara te Dariasi, si kamo mae koe Haqai sa poropita sa zinama te

* **2:3** Ezr 3:12 * **2:5** Ekd 29:45-46 * **2:6** Hib 12:26

Zihova: 11 “Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: ‘Nanasi
sari hiama sapu sa gua sa tinarae: 12 Be guana hade vagi ia keke tie si keke
masa, sapu tava madina, pa nana poko meke tiqu hola ia sa poko tanisa si
keke bereti babe ginani kinana, na vaeni, na oela babe kaiqa ginani pule,
si vea kote karovo sa vina madi asa meke madi tugo sapu ta tiqu?’ ”
Olaṉa sari hiama, “Lokari,” gua.
13 Ke zama se Haqai, “Be keke tie si tava boni, sina tiqu tini matena si
asa, beto si tiqu hola ia pule sa si keke ari tiṉitoṉa hire, si vegua, kote boni
tugo sa tiṉitoṉa asa?”*
Olaṉa pule sari hiama, “Uve, kote boni si asa,” gua.
14 Meke zama se Haqai, “Zama vura guahe se Zihova, ‘Kote gua tugo asa
sari tie hire meke sa butubutu hie pa Kenuqu. Be nasa si tavetia rini meke
be nasa si vukivukihi nia rini vasina, si kote boni tugo, sa tinavete meke
sa vinukivukihi.’

Va Tatara nia Tamasa sa Nana Minana

15 ‘Ego, podalae pa rane ṉinoroi si mu viliti ia si gua hie, vilitia sapu
vegua sa mia ginugua sipu lopu ele vari hakei la sari patu koa sa Zelepade
te Zihova hie. 16 Totoso la pudiki si keke tie koa keke kobi ginani sapu
hiokona puta koa ia, si manege puta mo si boka ta vagi. Meke totoso la
si keke tie pude vagi ia si keke gogoto lita vaeni si made ṉavulu puta lita
mo si koa. 17 Arau seke pani sari doduru tinavete pa limamia pa minoho,
nokinoki, meke givusu, na kabukabue aesi, gua ba lopu hite kekere mae
si gamu koa Rau, zama vura gua si Arau Zihova. 18 Podalae koasa rane
hie, koasa hiokona made rane pa vina sia sidara, si mi vilitia sa rane sapu
tavetia gamu sa sinokiraena sa Zelepade te Zihova. Viliti va leana ia gamu:
19 Vea, koa dia kaiqa kiko koa holadi pa vetu vekovekoana ginani? Ura
kamo kamahire si loketoṉadi sari vua koari na inuma vaeni meke huda
piqi, sari pomeqaraneti, meke huda olive.
Podalae koasa rane hie si kote mana ni gamu Arau si gamu,’ gua se
Zihova.”

Sa Vina Tatara te Zihova koe Zerubabele

20 Kamo pule mae sa Zinama te Zihova koe Haqai pa vina rua totoso
koasa rane tugo asa, vina hiokona made rane pa vina sia sidara: 21 “Tozi
nia se Zerubabele sa qavuna pa Ziuda sapu kote niu ia Rau sa galegalearane
meke sa popoa pepeso. 22 Kote va betoi Arau sari habohabotuana binaṉara
meke kote huari Rau sari ṉiniraṉira tadi butubutu baṉara sapu karovodi.
Kote va opo i Rau sari na totopili varipera meke sari tie koidi; sari hose
meke sari tie koidi si kote hoqa, teledia kote vari seke va matei.
23 Koasa rane asa, zama vura gua si Arau Zihova Tadi na Qeto Minate, si
kote vagi igo Arau si agoi, Qua nabulu Zerubabele sa tuna koreo e Silitili,
zama vura gua si Rau Zihova, meke kote tavete igo Rau pude guana Qua
riṉi binaṉara pa kakarutuqu, ura na ele vizata igo Arau si agoi, zama vura
gua si Rau Zihova Tadi na Qeto Minate.”

---

* **2:13** Nab 19:11-22

SA BUKA TE ZAKARAEA

Sa Vinabakala

Poropita Zakaraea si ene zama pa mudina sa tinaraovo pa Babiloni. Sa ginuana sa pozapoza Zakaraea si, “Balabala ia se Zihova,” gua, meke na tuti hiama si asa. Podona pa Babiloni si asa meke somana luli pule mae pa Ziuda koasa hinaqi kekenu pa tinuraṉa te Zerubabele.

Sa pepeso si lopu masuru meke sa poata si tasuna sina sari dia sinea si lopu tava via na loke Zelepade si koa pude va vulasa pani sari sinea meke va mana pule ia sa popoa, gua sa sinovutu te poropita Zakaraea, meke asa tugo sapu te poropita Haqai. Ke qaqiri sari tie meke va hokoto ia sa Zelepade te Tamasa, meke podalae pule sa vinahesina e Zihova tanisa butubutu Izireli.

Kaiqa kinorokorotae te Zakaraea pa guguana e Karisito si gua hire: Sa Lelaṉa (hinia 3 meke hinia 6); Karisito sa Baṉara meke sa Hiama (Hinia 6:13); sa ninuquru te Karisito pa Zerusalema koi pa doṉ'ki (Hinia 9:9,10); Karisito sa Sepati (Hinia 11:12,13); tava mate pa korosi se Karisito (Hinia 12:10); sa tinasigiti te Karisito (Hinia 13:7); meke, sa pinule mae te Karisito (Hinia 14).

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

1. Sa Tinioko pude kekere koari na sinea. Hinia 1:1-6
2. Sa butubutu baṉara tanisa Baṉara madina. Hinia 1:7 kamo hinia 8:23
   a. Ka vesu dinogodogorae. Hinia 1:7 kamo hinia 6:8
   b. Tava baṉara sa ṉati hiama kenukenue. Hinia 6:9-15
   c. Sa inolaṉa koasa ninanasa koasa guguadi ri na inevaṉa. Hinia 7:1 kamo hinia 8:23
3. Karua kinorokorotae mamatadi. Hinia 9:1 kamo hinia 14:21
   a. Sa minae kekenu tanisa Karisito. Hinia 9:1 kamo hinia 11:17
   b. Sa minae vina rua tanisa Karisito. Hinia 12:1 kamo hinia 14:21

Na Tinioko pude Kekere Pule La koe Zihova

1 Koasa vina vesu sidara pa vina rua vuahenina sa binaṉara te Dariasi,
si kamo mae sa zinama te Zihova koe Zakaraea sa poropita, sa tuna koreo
e Berekaea, sa tuna koreo e Ido:*
2 Zama se Zihova, “Bugoro sisigiti ni Arau Zihova sari tamamia pa totoso
pukerane. 3 Gua ke mu tozini sari na tinoni: Hiera gua si zama nia e Zihova
Tadi na Qeto Minate: ‘Kekere pule mae koa Rau,’ zama vura gua se Zihova
Tadi na Qeto Minate, ‘meke Arau si kote kekere pule atu koa gamu,’ zama
gua se Zihova Tadi na Qeto Minate. 4 Mi lopu gugua ari na tiatamamia
pukerane, koa rini sapu zama vura guahe sari poropita pa totoso arini:
Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: ‘Mi kekere koari
mia hahanana kaleanadi meke sari mia tinavete kaleanadi.’ Ba korodia va
avoso babe va taliṉa mae koa Rau, zama vura gua si Arau Zihova. 5 Avei
sari tiatamamia pukerane? Meke sari poropita, vea, toa hola sari? 6 Ba
doduru pu zamani Arau koari na Qua nabulu, sari poropita, si ta evaṉa
koari tiatamamia pukerane gua sapu ele tozi Rau. Sa laena sa si kekere si
arini meke zama guahe, ‘Ele tavete mae nia e Zihova Tadi na Qeto Minate
koa gami sapu garodi ri mami hahanana meke tinavete, gua sapu ele tozia
Sa si ele tavetia Sa,’ gua,” zama vura gua se Zihova.

---

* **1:1** Ezr 4:24 kamo hinia 5:1, 6:14

Dogori Poropita pa Dinogodogorae sari na Hose

7 Koasa rane vina hiokona made pa vina manege eke sidara, sa sidara
Sebati, pa vina rua vuahenina sa binaṉara te Dariasi, si mae sa zinama te
Zihova koe Zakaraea sa tuna koreo e Berekaea, sa tuna koreo e Ido.
8 Pana boṉi si kamo koa rau si keke dinogodogorae, meke isana pa
kenuqu si keke tie korapa koi pa keke hose ziṉara meke turu nana koari
na huda metolo pa keke lolomo hite. Pa mudina sa si kaiqa hose ziṉara,
bupara, meke kekeorodi.
9 Ke nanasa si rau, "Qua baṉara, nasa si hire?"
Olaṉa sa mateana sapu korapa zama mae koa rau, "Kote va dogoro
nigo Arau sapu nasa si arini," gua.
10 Meke va bakala mae nia sa tie sapu turu nana koari na huda metolo,
"Arini sapu garuni e Zihova pude ene betoa sa doduruna sa popoa pepeso."
11 Meke la totozi si arini koasa mateana te Zihova, sapu turu nana koari
na huda metolo, "Ele ene betoa gami sa popoa pepeso meke dogoria gami
sapu sa doduruna sa kasia popoa si magogoso meke koa pa binule," gua si
arini.
12 Meke zama sa mateana te Zihova, "Zihova Tadi na Qeto Minate,
vea seunae gua si kote tuqe pule nia Goi sa tataru variva taleosae koe
Zerusalema meke koari na vasileana pa Ziuda, sapu bugoroni Goi koari
ka zuapa ṉavulu puta vuaheni?" gua si asa. 13 Ke zama va mamana la se
Zihova koasa mateana sapu zama mae koa rau.
14 Meke zama sa mateana sapu korapa zama mae koa rau, "Mu zama
vura nia sa zinama hie: Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto
Minate: 'Kono sisigiti ni Arau sari Zerusalema meke Zaione, 15 ba bugoro
holani Arau sari butubutu sapu koa va leana meke loketoṉa matagutu
nia. Na bugoro hite mo si Arau ba teledia va noma ia sa dia tinasigiti
na tinasuna.'
16 Gua ke, hiera gua si zama nia e Zihova: 'Kote pule la si Arau pa
Zerusalema pude vata dogoro nia sa Qua tataru variva taleosae, meke
vasina kote ta kuri pule sa Qua Zelepade. Meke sa aroso padapadana si
kote ta nadoro karovo koasa popoa Zerusalema,' zama vura gua se Zihova
Tadi na Qeto Minate.
17 Mu zama vura gua pule hie: Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na
Qeto Minate: 'Sari Qua vasileana si kote totolo vura i na tinagotago, meke
kote va manoto pule ia Zihova sa popoa Zaione meke kote vizata ia Sa sa
popoa Zerusalema,' gua."

Ta Dogoro pa Dinogodogorae sari na Kikiho

18 Meke doṉo sage si arau meke isana pa kenuqu si ka made kikiho!
19 Nanasa ia rau sa mateana sapu zama mae koa rau, "Nasa si hire?"
Meke olaṉa mae si asa koa rau, "Arini sari na kikiho sapu va hurakatae
i sari tie pa Ziuda, Izireli, meke Zerusalema," gua si asa.
20 Meke va dogoro nau e Zihova si ka made tie peqopeqo. 21 Nanasa si
arau, "Nasa si hiva mae tavetia arini hire?"
Olaṉa si asa, "Sari na kikiho si arini sapu va hurakatae i sari na tie pa
Ziuda, pude lopu keke tie si kote boka turu va tia i. Ba sari tie peqopeqo
hire si mae pude va matagutu i meke gona goreni sari na kikiho," gua si
asa.

2

Dinogodogoraena sa Aroso Padapadana

1 Meke doṉo sage si arau, meke isana pa kenuqu si keke tie, taṉinia nana
pa limana si keke aroso padapadana! 2 Nanasa si arau, “Pavei si korapa la
agoi?”
Olaṉa au sa, “La pude pada ia sa vasileana pa Zerusalema, pude dogoria
vea labe gua meke gele gua si asa,” gua.
3 Meke ta luarae koa rau sa mateana sapu zama mae koa rau, meke mae
tutuvu ia keke votiki mateana si asa 4 meke zama ia sa, “Haqala, mamu
la tozi nia sa tie vaqura isa sapu paleke padapadana, sapu zama guahe
se Zihova, ‘Zerusalema si kote na vasileana sapu loke gobana sina kote
siṉi hola ia na tie meke bulumakao na sipi si pa korapana. 5 Meke Arau
Telequ si kote na goba nika pa vari likohaena, meke Arau si kote tinolava
ṉedalana tanisa,’ zama vura gua se Zihova.”

Saripu Ta Raovo si Ta Tioko Pude Pule

6 Zama pule se Zihova koari Nana tinoni, “Mae! Pule mae! Govete nia
sa popoa pa kali gede* sana,” zama vura gua se Zihova, “ura Arau ele
hurakatae lani gamu koari doduru kasia ia ka ia,” zama vura gua se Zihova.
7 Kei gamu pu ta raovo taloa pa Zaione pu koa pa Babiloni, mi govete!
Mi pule mae pa Zerusalema kamahire. 8 Ura asa sapu seke gamu si seke ia
sa sapu arilaena hola koa Sa. Ke va lavatau meke garunu lani au e Zihova
Tadi na Qeto Minate pude tozia sa inavoso hie koari na butubutu pu hiko
pani sari na likakalae koari Nana tinoni. Ura zama guahe se Zihova Tadi
na Qeto Minate, 9 “Arau Zihova telequ si kote ovulu sage la nia sa Limaqu
koa rini, pude kote ari na dia pinausu mo kote saputu vagi koa rini sari
dia tinagotago.”
Pana tava gorevura si hie si kote gilania doduru tie sapu e Zihova garunu
lani au si arau.
10 “Kei gamu na tinoni pa Zaione, mi kukili na qetuqetu. Ura Arau
si korapa mae, meke kote koa turaṉa gamu,” zama vura gua se Zihova.
11 “Soku butubutu si kote somana koa Arau Zihova koasa rane asa meke
kote ta evaṉae na Qua tinoni si arini, meke Arau si kote koa turaṉa gamu.
Pa totoso asa si kote tumae nia gamu sapu e Zihova Tadi na Qeto Minate
si garunu atu nau si arau koa gamu. 12 E Zihova kote tago ia si pa Ziuda,
guana Nana hinia koasa popoa hopena, meke kote vizata pule ia Sa si pa
Zerusalema. 13 Mi koa noso pa kenuna e Zihova, gamu doduru tinoni, sina
ele vura mae si Asa koasa Nana vasina hopena.”

3

Sa Dinogodogorae te Zakaraea koe Zosua sa Ṉati Hiama

1 Meke va dogoro nau sa se Zosua sa ṉati hiama kenukenue turu nana pa
kenuna sa mateana te Zihova, meke se Setani si turu nana pa kali mataona
sa, nama pude zutu ia se Zosua, gua.* 2 Zama la ia Zihova se Setani, “Arau
Zihova gegese igo si agoi, Setani! Arau Zihova sapu ele vizatia sa popoa
Zerusalema, gegese igo si agoi! Vea, lopu guana huda ta saputu vurana pa
nika tu sa tie hie?” gua si Asa.*
3 Ego se Zosua si na poko bureṉedi toa si va sage i sa meke turu nana pa
kenuna sa mateana. 4 Zama la sa mateana koa rini pu turu pa kenuna sa,
“Vagi pani sari nana poko bureṉedi.”
Meke zama la si asa koe Zosua, “Isana, ele vagi pani rau sari mua sinea,
meke kote va sage nigo poko arilaedi arau si agoi,” gua si asa.

---

* **2:6** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **3:1** Ezr 5:2; Rev 12:10 * **3:2** Zd 9

5 Meke zama si arau, “Va hake nia keke pusi batu viana pa batuna.” Ke
va hake nia rini si keke pusi batu viana pa batuna meke va poko ia rini,
sipu korapa turu nana vasina sa mateana te Zihova.
6 Meke va paleke nia sa mateana te Zihova sa zinama hie koe Zosua:
7 “Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: ‘Pana ene luli i
agoi sari Qua siraṉa meke kopuni agoi sari gua pu hivani Arau, si tiqe kote
kopu nia goi sa Qua vetu meke lalae ni sari Qua varivarigarana, meke kote
ponigo Arau si keke lolomo koa rini pu korapa turu hire.
8 Va avoso, kei agoi Zosua, sa ṉati hiama kenukenue meke sari mua
hiama pu korapa habotu pa kenumu, gamu si na vina gilagila koari na
tiṉitoṉa pu korapa mae: Arau kote turaṉa mae nia sa Qua nabulu, sa
Lelaṉa.* 9 Doṉo la, sa patu sapu va habotu ia Arau pa kenuna e Zosua!
Ka zuapa mata si koa koasa keke patu asa, meke kote gasi ia Rau koasa si
keke kinubekubere,’ zama gua se Zihova Tadi na Qeto Minate, ‘meke kote
vagi pania Rau pa keke rane mo sa sinea tanisa popoa hie.
10 Koasa rane asa si kote hopeke ruvati gamu sari turaṉa mia pude la
habotu pa kauruna sa Nana vaeni meke huda piqi,’ zama vura gua se
Zihova Tadi na Qeto Minate.”*

4

Sa Tuturuana Zuke Qolo meke Karua Huda Olive

1 Meke pule mae sa mateana sapu zama koa rau meke va vaṉunau sa,
guana sapu putaqu tu si arau. 2 Nanasau sa si arau, “Nasa si dogoria agoi?”
Olaṉa si arau, “Na tuturuana zuke qolo sapu koa ia na baolo panauluna.
Ka zuapa zuke si koa koasa tuturuana zuke, sapu koa i ka zuapa lozi zuke.
3 Meke koa dia tugo si karua huda olive pa vari kalina sa tuturuana zuke,
keke pa kali matao meke keke pa kali gedena sa tuturuana zuke.”*
4 Nanasa ia rau sa mateana sapu zamazama koa rau, “Qua baṉara, nasa
si hire?”
5 Olaṉa si asa, “Vea, lopu tumae nia tu goi sapu nasa si hire?”
“Lokari, qua baṉara,” olaṉa gua si arau.
6 Ke zama si asa koa rau, “Hierana sa zinama te Zihova la koe Zerubabele:
‘Lopu pa vinaripera, lopu pa ṉiniraṉira ba koasa Maqomaqoqu mo,’ gua
se Zihova Tadi na Qeto Minate.*
7 Nasa si agoi, toqere nomamu? Pa kenuna e Zerubabele si kote tava
pezara si agoi. Meke pana va hake ia Zerubabele sa patu vina betobeto
si kote kukili guahe sari tie, ‘Mani mana nia Tamasa! Mani mana nia
Tamasa!’ kote gua.”
8 Meke kamo mae koa rau sa inavoso te Zihova: 9 “Sari limana e
Zerubabele tavetena sa vina sokiraena sa Zelepade hie; sari limana tugo
kote va hokoto ia.” Gua, pude mi tumae nia sapu e Zihova Tadi na Qeto
Minate si garunu mae nau si arau koa gamu.
10 Esei kilu ia sa rane tadi na tiṉitoṉa hitekedi? Kote qetu sari tie pana
dogoria rini sa padapadana tinoṉoto pa limana e Zerubabele.
Meke olaṉia sa mateana sa qua ninanasa,
“Sari ka zuapa zuke si sari matana e Zihova sapu doṉo beto la ia sa
doduruna sa popoa pepeso.”*
11 Meke nanasa ia rau sa mateana, “Nasa sari karua huda olive, keke pa
kali matao meke keke pa kali gedena sa tuturuana zuke?”*

* **3:8** Zer 23:5, 33:15; Zak 6:12 * **3:10** Mka 4:4 * **4:3** Rev 11:4 * **4:6** Ezr 5:2 * **4:10** Rev 5:6 * **4:11** Rev 11:4

12 Meke nanasa pule la ia rau si asa, “Nasa sari karua lelaṉa olive pa
kalidi sari karua paipa qolo sapu zoloro vura i na oela qolo?” gua si arau.
13 Olaṉa si asa, “Vea, lopu tumae nia tu agoi sapu nasa si arini?”
“Lokari, qua baṉara,” gua si arau.
14 Ke zama si asa, “Hire sari karua sapu tava madidi pude koa nabulu
koe Zihova sapu sa Baṉara pa doduruna sa popoa pepeso.”

5

Sa Pepa Ta Viqusuna sapu Tapuru

1 Doṉo pule la si arau meke isana pa kenuqu si keke pepa ta viqusuna
sapu tapuru!
2 Nanasa au sa si arau, “Nasa si dogoria agoi?”
Olaṉa si arau, “Na pepa ta viqusuna sapu tapuruna si dogoria rau, sa
gelena sa pepa ta viqusuna asa si sia mita meke sa labena si made meke
kukuru mita.”
3 Meke zama si asa koa rau, “Hierana sa lineveleve sapu korapa vura la
pa doduruna sa popoa; ura sapu tozia sa pa keke kalina sa pepa si, doduru
tie hikohiko si kote tava rizu taloa, meke sapu tozia sa pa keke kalina pule
si, doduru pu tokotokoro kokoha si kote tava rizu taloa. 4 Zama vura guahe
se Zihova Tadi na Qeto Minate, ‘Arau kote garunu vura nia sa lineveleve,
meke kote nuquru si asa pa vetu tanisa tie hikohiko meke sa vetu tanisa
tie sapu tokotokoro kokoha pa Pozaqu. Kote koa si asa pa nana vetu meke
kote huara ia sa, sari labelabetena meke sari patuna ba gua tugo,’ gua si
Asa.”

Sa Barikaleqe sapu Voi pa Korapa Huneke

5 Meke mae sa mateana sapu zamazama mae koa rau meke zama si asa
koa rau, “Doṉo sage mamu dogoria nasa si korapa vura mae sana.”
6 Nanasa si rau, “Nasa sia?”
Olaṉa si asa, “Na huneke padapadana.” Meke zama pule si asa, “Hie sa
kinaleana tadi na tie pa doduruna sa popoa,” gua si asa.
7 Meke tava ovulu rizu sa tukutukuna sapu mamatana, si isa, habotu
nana pa korapa huneke si keke barikaleqe! 8 Zama sa mateana, “Hie sa
kinaleana,” gua meke zuzu nuquru pule nia sa sa barikaleqe meke zuzu
pule la nia sa sa tukutuku mamatana meke tuku pule ia sa.
9 Meke doṉo sage si arau meke isana pa kenuqu si karua barikaleqe,
meke sa givusu si pa tatapuru dia! Sari tatapuru dia si gugua tadi na soa.
Mae meke ovulu sage la nia rini sa huneke pa vari korapana sa maṉauru
meke sa popoa pepeso.
10 “Pavei na paleke la nia rini sa huneke?” nanasa guni la nia rau sa
mateana sapu zamazama mae koa rau.
11 Olaṉa si asa, “La pa popoa Babiloni pude kuri poni ia si keke vetu
vasina. Pana nama sa vetu si kote va habotu ia rini pa korapana pa nana
vasina,” gua si asa.

6

Sari Ka Made Totopili Varipera

1 Doṉo sage pule si arau meke isana pa kenuqu si ka made totopili
varipera vura mae gua pa vari korapadi ri karua toqere, na toqere boronizi
si arini! 2 Sa totopili varipera kekenu si ziṉara sari hose pu dakuna, vina
rua si hose mumuho,* 3 vina ṉeta si keoro sari hose, meke vina made si

* **6:2** Rev 6:4,5

kidakida, sari doduru si ṉiṉiradi beto.* 4 Nanasa ia rau sa mateana sapu
zamazama mae koa rau, “Qua baṉara, na sa si hire?”
5 Olaṉa au sa mateana si arau, “Hire sari ka made maqomaqo pa
Maṉauru, na tuturudi pa kenuna Tamasa sa Baṉara pa doduruna sa kasia
popoa meke tiqe vura mae gua.* 6 Sa totopili varipera koari hose mumuho
si korapa la gua koari popoa pa kali gede, sapu koari hose kekeoro si korapa
la gua pa kali lodu rimata, meke koari hose kidakida si pa kali matao,” gua
si asa.
7 Totoso vura taloa sari hose, si bebeno hola si arini pude ene beto ia sa
popoa pepeso. Meke zama sa mateana, “La mamu ene beto ia sa popoa
pepeso!” Ke vura la ene beto ia rini sa popoa pepeso.
8 Meke tioko mae au sa si arau, “Doṉo la, arini sapu la gua pa kali gede si
ele va magogoso ia rini sa Maqomaqoqu koasa popoa pa kali gede*,” gua.

Sa Ginarunu pude Va Baṉara ia se Zosua

9 Kamo mae koa rau sa zinama te Zihova sapu guahe: 10 “Vagi sari siliva
meke qolo koari tie ta raovodi, sari Heledai, Tobiza, meke Zedaia, sapu tiqe
pule maedi pa Babiloni. Koasa rane tugo asa si mu la koasa vetu te Zosaea
sa tuna koreo e Zepanaea. 11 Vagi sari siliva meke qolo, mamu tavete ia
si keke toropae baṉara, mamu la va hake ia pa batuna sa ṉati hiama, se
Zosua sa tuna koreo e Zehozadaki. 12 Tozi nia si asa, hiera gua si zama
nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: ‘Hierana sa tie sapu e Lelaṉa pozana,
sapu kote lelaṉa vura si asa pa nana vasina meke kuri ia sa Zelepade te
Zihova.* 13 Asa hokara si kote kurina sa Zelepade te Zihova, meke kote tava
sage poko tadi na baṉara si asa meke kote habotu meke kote koa baṉara pa
nana habohabotuana. Meke kote na hiama si asa pa nana habohabotuana
baṉara. Meke kote koa i na binule sari karua hiama meke binaṉara.’ 14 Sa
toropae baṉara si kote ta vala koari Heledai, Tobiza, Zedaia, meke e Zosaea
sa tuna koreo e Zepanaea pude guana vina tigono pa korapa Zelepade te
Zihova. 15 Sarini pu koa pa seu si kote mae pude vari tokae koasa kinurina
sa Zelepade te Zihova, meke kote tumae nia gamu sapu e Zihova Tadi na
Qeto Minate na garunu mae nau si arau pude tokani gamu. Hie si kote ta
evaṉa pana luli zoṉazoṉa ia gamu se Zihova sa mia Tamasa.”

7

Sa Ṉinoṉo meke sa Tataru, Lopu sa Minadi pa Ginani

1 Koasa vina made rane pa vina sia sidara, sa sidara Kisileve, koasa
vina made vuahenina sa binaṉara te Dariasi si kamo mae sa zinama te
Zihova koe Zakaraea. 2 Garunu lani ri na tie pa Betolo sari Sareza meke
Reqemeleki, meke sari kaiqa dia tie pude nanasa poni koe Zihova, gua.
3 Ari na hiama koasa Zelepade te Zihova Tadi na Qeto Minate meke ari
poropita kote nanasa poni ni sapu guahe, “Vea, kaqu koa talotaṉa meke
madi pa ginani si gami pa vina lima sidara gua sapu ele hoke tavete ia
gami koari soku vuaheni sapu ele hola?” gua.
4 Meke kamo mae koa rau sa zinama te Zihova Tadi na Qeto Minate:
5 “Nanasi sari doduru tie koasa popoa meke sari na hiama, ‘Vea, totoso va
madi si gamu pa ginani meke koa talotaṉa si gamu koasa vina lima sidara
meke pa vina zuapa sidara koari ka zuapa ṉavulu puta vuaheni ele hola,
si vegua, hinokara koa Rau tugo si va madi pa ginani gamu? 6 Meke totoso
hena na napo gamu, si vegua, lopu inevaṉa pude poni pule ni gamu mo

* **6:3** Rev 6:2 * **6:5** Rev 7:1 * **6:8** Kali gede be tia la pa kali gasa rimata. * **6:12** Zer 23:5, 33:15; Zak 3:8

si gamu? 7 Vea, lopu hire mo sari zinama te Zihova sapu zama vurani
ari na poropita kekenudi totoso koa va leana meke tagotago sari tie pa
Zerusalema? Vea lopu hire sari zinama te Zihova koari na vasileana pa
vari likohaena, meke koari na popoa pa Neqevi[d], meke koari pa hubidi ri
na toqere pa kali lodu rimata sipu koa i ri na tie sari vasidi arini?' "

Sa Sineke Tinarae sapu Ta Raovo nia Rini

8 Meke kamo pule mae koe Zakaraea sa zinama te Zihova: 9 "Hiera gua
si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: 'Tavete vura nia sa ṉinoṉo
hinokarana; vata dogoro nia sa tataru variharupi meke sa tataru variva
taleosae koari turaṉamia. 10 Lopu ṉoṉovala i sari naboko, sari koburu
sapu loke tamadia, sari tie karovodi meke sari tie malaṉadi. Pa bulomia
si mi lopu balabala va kaleana la ia si keke turaṉamu,' gua.
11 Ba korodia va taliṉa mae koa Rau si arini; tuku i rini sari taliṉa dia, va
mudi mae si arini koa Rau meke sapu korodia hokara. 12 Va ṉira guni ni
rini na patu sari bulodia meke korodia avosia sa tinarae babe sari zinama
Taqarau Zihova sapu garunu lani Rau pa Maqomaqoqu koari na poropita
koari na totoso ele hola. Gua ke bugoro hola si Rau Zihova Tadi na Qeto
Minate.
13 Totoso titioko Arau, si lopu hiva va avoso si arini; ke totoso titioko si
arini, si lopu kote avosi Rau, zama gua si Arau Zihova Tadi na Qeto Minate.
14 Pa givusu vivirua va hurakatae lani Arau koari doduru butubutu, vasina
sapu na tie karovodi si arini. Sa popoa sapu luara pania rini si ta huara
inete ke loke tie si hiva ene nuquru gua vasina. Gua asa meke huara ia
rini sa popoa leleana sana."

8

Va Tatara se Zihova pude Kuri Pule ia sa Popoa Zerusalema

1 Meke pule mae koa rau sa zinama te Zihova Tadi na Qeto Minate.
2 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Arau si kono sisigiti
nia sa popoa Zaione gua ke tataru hola nia Rau."
3 Hiera gua si zama nia e Zihova: "Arau si kote pule la pa Zaione meke
koa pa Zerusalema. Meke kote ta pozae na Vasileana Tana Hinokara si asa,
meke sa toqere te Zihova Tadi na Qeto Minate si kote ta pozae na Toqere
Hopena."
4 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Kote habotu
pule pa sisiraṉa pa Zerusalema sarini pu ele barogoso na kaleqe gorevura,
hopeke dia kolu hodu na koa gua koari vuaheni dia. 5 Sari siraṉa koasa
vasileana lavata si kote siṉi i na koburu koreo na vineki, lopilopi dia
vasina."
6 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Doduru hire si
kote guana tasuna koa gamu kamahire, gamu ka visavisa tinoni koa hola
mia. Ba koa Arau si lopu tasuna hokara," zama vura gua se Zihova Tadi
na Qeto Minate.
7 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Kote harupi
Rau sari Qua tinoni koari na popoa pa kali gasa rimata meke pa kali
lodu rimata. 8 Kote turaṉa pule mae ni Arau si arini pude koa pule pa
Zerusalema; kote na Qua tinoni si arini meke Arau si kote na dia Tamasa
ta ronuena meke toṉotona."
9 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Gamu pu avosi
kamahire sari zinama hire sapu zama ni ri poropita totoso tava sokirae sa
Zelepade te Zihova Tadi na Qeto Minate, si madi ṉiṉira sari lima mia pude

mani ta kuri sa Zelepade. 10 Sipu lopu ele kamo sa totoso asa si loketoṉa
sa tinabara tadi na tie babe na kurukuru. Loke tie si boka taveti sari nana
tinavete pa binule koa gua koari nana kana, ura na ele vari taliri ni Arau
sari na tie koari na turaṉadia. 11 Ba kamahire si lopu kote tavete guni Arau
sari ka visavisa tie koa holadi hire gua sapu tavete lani Arau pa totoso ele
hola," zama vura gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
12 "Sari kiko si kote toqolo va leana, sari huda vaeni si kote vua, sa pepeso
si kote masuru, meke sa maṉauru si kote va hoqa ruku. Arau kote vari
ponini si hire pude guana dia minana ari ka visavisa tie koa holadi hire.
13 Gamu pa Ziuda meke Izireli, na ele guana keke tiṉitoṉa ta levei mia si
gamu koari na butubutu, ke kote harupu gamu Rau, meke kote na minana
si gamu. Ke mi lopu matagutu ba va ṉiṉira i sari lima mia."
14 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Gua mo sapu
hiva va kamoni gamu tinasuna Arau si gamu meke loke tataru si vata
dogoro nia Rau totoso va bugoro Au ari tamamia, 15 si kamahire si hiva
tavete va leana atu si Arau koa gamu pa Zerusalema meke Ziuda. Mi lopu
matagutu. 16 Hire sari tiṉitoṉa sapu kote taveti gamu: Zama pa hinokara
la koari tasimia, mamu tavetia sapu hinokara mamu vilasa va gotogoto
koari mia vetu varipitui;* 17 lopu qoraqora la i sari turaṉamia, meke lopu
okoro nia sa tokotokoro kokoha. Kana hola i Arau si arini," zama vura gua
se Zihova.
18 Meke pule mae koa rau sa zinama te Zihova Tadi na Qeto Minate:
19 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Sari na totoso
madi pa ginani koari na vina made, lima, zuapa, meke vina manege puta
sidara si kote ta evaṉae na totoso inevaṉa qetuqetu tadi pa Ziuda. Gua ke
tataru nia sa hinokara meke binule," gua si Asa.
20 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Soku tie koari
soku vasileana lavata si kote kamo mae pa Zerusalema, 21 meke sari tie
pa keke vasileana lavata si kote la pa keke vasileana lavata meke zama,
'Kamahire tugo, aria mada la tepatepa la koe Zihova mada hata ia se
Zihova Tadi na Qeto Minate. Gami hire si korapa la mami vasina,' kote gua.
22 Meke soku tinoni meke butubutu ṉiṉiradi si kote mae pa Zerusalema
pude hata ia se Zihova Tadi na Qeto Minate meke tepatepa la koa Sa."
23 Hiera gua si zama nia e Zihova Tadi na Qeto Minate: "Koari na rane
arini, si kote saputu vagia ari ka manege puta tie pa hopeke vinekala na
butubutu si keke tie Ziu pa nana poko meke zama guahe, 'Va malumu gami
pude luli igo, sina ele avoso nia gami sapu sa Tamasa si koa koa goi,' kote
gua."

9

Vina Kilasadi ri na Popoa Nomadi pa Varilikohaena Izireli

1 Sa zinama te Zihova si va kari ia sa popoa pa Hadaraki
meke kote la kamo pa Damasikasi,
ura sari matadi rina tie meke doduru butubutu pa Izireli si koe Zihova,**
2 meke pa Hamati tugo, sapu voloso ia si asa,
meke pa Taea meke Saedoni, be vea bokaboka gua si arini.
3 Taea si kuri ia keke nana vasina ta goba va ṉiṉirana;
ele va kobi veko ia sa sa siliva guana kavuru,
meke qolo si guana kavuru pa sisiraṉa.

* **8:16** Epi 4:25 * **9:1** Ais 17:1-3; Zer 49:23-27; Em 1:3-5 * **9:1** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Mt 11:21-22; Lk 10:13-14

4 Ba kote vagi pani e Zihova sari nana tinago
meke huara pania sa nana ṉiniraṉira pa kolo lamana,
meke kote ta sulu palae pa nika si asa.
5 Kote dogoria Asikeloni sapu gua asa meke matagutu;
Qaza si kote pekutu lamae pa tinasigiti,
meke Ekoroni tugo, na lopu kote gorevura sapu aqa nia sa.
E Qaza si kote mate nana baṉara,
meke Asikeloni si kote ivulu.*
6 Ari tie karovodi kote koa ia sa popoa Asidodi,
meke kote va noso ia Rau sa vinahesi pule tadi pa Pilisitia.
7 Sa ehara koasa masa kurukuru pa ṉuzudia si kote vagi pania Rau,
meke sari ginani bonidi pa livodia.
Sarini pu koa hola si kote te Tamasa
meke kote ta evaṉae na tie tuturaṉa si arini pa Ziuda,
meke Ekoroni si kote gua ari na tie Zebusaiti*.
8 Ba kote lavelave nia Arau sari na Qua tinoni
koari na qeto minate varipera.
Lopu kote tava kilasa pule pa kana si arini,
ura Arau kamahire si kopu totoko ni.

Sa Baṉara sapu Kote Mae

9 Kei gamu na tinoni pa Zaione, mi koa qetuqetu!
Kei gamu pa Zerusalema, mi kukili vala beto!
Doṉo la, sa mia Baṉara si korapa mae koa gamu,
toṉotona meke na hinarupu si tago ia Sa
va pepekae meke koi Nana pa keke tuna doṉ'ki.*
10 Kote vagi pani Rau sari totopili varipera pa Iparemi
meke sari hose varipera pa Zerusalema,
meke sa bokala varipera si kote ta moku palae.
Asa kote tozi vura nia sa binule koari na butubutu.
Sa Nana binaṉara si kote podalae pa Kolo Matena kamo la koasa lamana pa Meditareniani,
meke podalae pa Ovuku Iuparetisi kamo la koari na hukihukirina sa popoa pepeso.*

Lavelave ni Zihova sari Nana Tinoni

11 Koa gua koa sa ehara koasa Qua Vinariva Egoi koa gamu,*
si kote rupahi Arau sari mia tie pu koa ta pusi pa pou loke kolona.
12 Pule la koari mia vasileana ta gobadi, gamu na tie ta pusi mia pu raṉea se Zihova;
kamahire ba hiva tozi vura nia Arau sapu kote poni puleni gamu Rau karua totoso tu hola nia sapu tatasana.
13 Kote pebili ia Rau se Ziuda gua sapu maloso Qua bokala
meke veko la nia se Iparemi guana Qua tupi.
Ke Zaione, kote va gevuri Rau sari tumu koreo,
meke tavete guni nigo na vedara tana varane,
pude raza i sari tumu koreo, agoi Qurisi.
14 Meke kote vura la koa rini se Zihova;
sa Nana tupi si kote malakapi guana kapi.
Kote ivu ia e Zihova, sa Baṉara, sa buki;

---

* **9:5** Ais 14:29-31; Zer 47:1-7; Izk 25:15-17; Zol 3:4-8; Em 1:6-8; Zepa 2:4-7 * **9:7** Sari Zebusaiti si koa pa Zerusalema totoso raza vagia e Devita. * **9:9** Mt 21:5; Zn 12:15 * **9:10** Sam 72:8 * **9:11** Ekd 24:8

meke kote ene mataqara nuquru ia Sa sa ranebo̲ni mae gua pa kali
matao,
15 meke kote lavelave ni e Zihova Tadi na Qeto Minate.
Kote huhuara si arini
meke mataqara, meke kote buli ni patu nomadi rini sari kana.
Kote varipera meke vevehe guana sapu napodi vaeni tu;
kote va zoloro soku ehara tadina kana si arini gua sapu tava si̲ni pa
baolo
sapu hoke siburu ni rini pa hope.
16 E Zihova dia Tamasa kote harupi koasa rane asa
gua sa sepati koari nana rovana sipi.
Kote pinopinoro si arini pa Nana popoa
guari na patu n̲edala koasa toropae ba̲nara.
17 Na kote tolavaedi meke leleadi si arini!
Na kiko huiti kote va masiqara i sari na tie vaqura,
meke na vaeni vaqura si koari na vineki vaqura.

10

Va Tatara nia Zihova sa Tinarupaha

1 “Tepa ia sa ruku koe Zihova pa pinodalaena sa vuaheni;
e Zihova tavetedi sari lei ranebo̲ni,
meke poni ruku Sa sari tie,
meke sari linetelete pa inuma koari doduru.
2 Sari beku si sekesekei,
sari matemateana si dodogorae kokoha;
tozi rini sari pinutagita kokohadi,
sari vina manoto taveti rini si loke laedi.
Gua ke ene lamae sari tie guana sipi
sapu nunala sina loke dia sepati.
3 Ta sulu ni Qua binugoro sari sepati,
meke kote va lipulipu i Arau sari na tie tuturan̲a;
ura se Zihova Tadi na Qeto Minate kote kopu nia
sa Nana rovana sipi, sapu sa butubutu Ziuda,
meke tavete guni nia na hose varipera n̲in̲irana.
4 Koe Ziuda kote mae gua sa n̲ati patu sinokiraena sa vetu,
koe Ziuda kote mae gua sa tupili tana ipi,
koa sa kote mae gua sa bokala varipera,
koa sa kote mae gua sari doduru ba̲nara.
5 Kote guana varane si arini pa vinaripera
sapu puza i sari siran̲a kosikosiridi pa vinaripera.
Sina koa turan̲i e Zihova
ke kote varipera si arini meke gona goreni sari tie koi pa hose.
6 Kote va nin̲ira ia Rau sa butubutu te Ziuda
meke harupu ia sa butubutu te Zosepa.
Kote va turu pule i Rau
sina tataruni Arau si arini.
Arini si kote guana
sapu lopu hite kilu i tu Arau,
ura Arau se Zihova sa dia Tamasa
na kote olan̲i Rau si arini.
7 Ari tie Iparemi si kote ta evan̲ae guari na tie n̲in̲iradi,
meke sari bulodia si kote qetuqetu guana napo vaeni si arini.
Kote dogoria ari dia koburu meke qetu;

sari bulodia si kote qetu nia se Zihova.
8 Kote sipu mae i Rau
meke varigara mae ni.
Hinokara kote harupu i Rau;
meke kote soku pule gua pukerane si arini.
9 Na va hurakatae i tugo Arau koari na tinoni,
ba kote balabala Au rini koari na popoa seu.
Arini meke sari dia koburu si kote toa hola dia,
meke kote pule mae si arini.
10 Kote turaṉa pule mae ni Arau sapu koadi pa Izipi
meke varigara pule mae ni sapu koadi pa Asiria.
Kote turaṉa lani Arau pa Qileadi meke pa Lebanoni,
osolae loke lolomo si koa.
11 Kote holapa gua si arini koasa kolo lamana sapu koa ia tinasuna;
sa kolo bogusu si kote noso
meke doduru kolo pa Ovuku Naelo si kote popa.
Sa vinahesi pule te Asiria si kote tava kilasa
meke sa binaṉara pa Izipi si kote kokoi.
12 Arau kote va ṉiṉira i pa dia tinoa koa Arau Zihova
meke kote ene si arini pa korapa Pozaqu Rau,”
zama vura gua se Zihova.

11

Sa Hinoqa Tadi na Baṉara Kaleadi

1 Tukeli sari mua sasada, agoi Lebanoni,
pude sulu i na nika sari mua huda sida!
2 Uui, agoi huda paeni, ura ele hoqa sari huda sida;
sari huda ta pamaṉaedi si ele ta huara!
Uui, huda oaku pa Basani;
sari hudahuda pa soloso si ele ta maho gore!
3 Avoso la i sari na uui tadi na sepati;
sari dia inuma duduli si ta ṉovala!
Avoso la i sari kurumu tadi na laione;
sa dia popoa pa hiqohiqo Zodani si ta huara!

Sari Karua Sepati

4 Hiera gua si zama nia e Zihova sa qua Tamasa: “La kopu nia sa rovana
sipi sapu tava nama pude tava mate. 5 Va mate i ri tie pu holudi ba lopu
tava kilasa nia rini. Meke arini pu vata holu ni si zama tu, ‘Mani tavahesi
se Zihova, na tagotago si arau!’ gua. Sari dia sepati soti ba lopu tataru ni
mo. 6 Ura kote noso sa Qua tataru la koari tiena sa popoa,” zama vura gua
se Zihova. “Kote variponi ni Arau sari doduru la koari turaṉadia meke sa
dia baṉara. Arini kote mae ṉoṉovala ia sa popoa, meke lopu kote harupi
Rau pa limadia.”
7 Ke kopu nia rau sa rovana sipi sapu tana va mate, asa tugo sa rovana
sapu ta ṉoṉovalana. Meke vagi rau si karua kolu hodu meke keke si poza
nia Ta Tataruedi rau meke keke si Kinoa Keke poza nia rau, meke kopu nia
rau sa rovana sipi. 8 Pa korapana keke sidara si ka ṉeta sepati si va beto i
rau.
Lopu qetu nau sa rovana sipi, meke podalae mabo ni qua 9 ke zama si
rau, “Beto si arau, lopu kote sepati ni gamu rau. Mani mate sapu kote

mate, meke mani ta seke mate sapu kote ta seke va mate. Arini sapu koa
hola si mani vari huara i mo teledia."
10 Meke vagi ia rau sa qua kolu hodu sapu poza nia Ta Tataruedi rau
meke moku pania, va kokoi ia rau sa vinariva egoi sapu tavete ia rau koari
doduru butubutu. 11 Ke pa rane asa si noso sa qua vinariva egoi koa rini,
meke doṉototo mae au ri pu ta ṉoṉovaladi koasa rovana sina tumae nia
rini sapu na zinama te Zihova sapu asa.
12 Tozini rau si arini, "Pude leana koa gamu si poni nau sa qua tinabara;
pude lopu gua si, kopu nia." Ke ka toloṉavulu puta poata siliva tabara nau
rini.**
13 Meke zama guahe se Zihova koa rau, "La gona lani koasa tie tavete
raro patu" Asa sa poata nomana sapu tabara nau rini! Ke vagi rau sari
ka toloṉavulu puta poata siliva arini meke la gona nuquru lani rau pa
Zelepade te Zihova koasa tie tavete raro patu.
14 Meke moku ia rau sa qua kolu hodu vina rua sapu poza nia rau Kinoa
Keke arau, meke totoso asa si moku pania mo rau sa tinamatasi tadi Ziuda
e Izireli.
15 Meke zama guahe se Zihova koa rau, "Mu tavetavete pule guana sepati
pekipekina. 16 Ura na kote va turu ia Rau si keke sepati koasa popoa sapu
lopu kote galagalani saripu muliuṉu, hata i saripu vaquradi, babe salaṉi
sapu bakoradi, babe poni ginani sapu toadi va leana, ba kote hena i sa sari
sipi bonabonadi meke kapolo pani ola nenedi.
17 Mani talotaṉa sa sepati kaleanana,
sapu veko pania sa rovana sipi!
Mani seke ia na vedara sa limana meke sa mata kali mataona!
Mani mate hokara sa limana,
mani behu taloa sa mata pa kali mataona!"

12

Sa Tinarupahana Zerusalema pa Vugo Repere

1 Hierana gua sa zinama te Zihova pa guguana Izireli. Se Zihova pu
repahia sa maṉauru, pu va habotu ia sa vina sokiraena sa popoa pepeso,
meke Asa pu va podaka ia sa maqomaqona sa tie pa korapana sa, si zama
vura guahe: 2 "Kote tavete guni nia na kapa Arau sa vasileana Zerusalema
sapu kote napo nia ri doduru tinoni pa vari likohaena sa meke kote tedeve.
3 Koasa rane asa, totoso varigara nia ari doduru butubutu si asa, si kote
tavete ia Rau sa popoa Zerusalema pude na patu hihiu koari doduru
butubutu. Doduru pu podekia pude va rizu ia si kote va bakora pule ni mo.
4 Koasa rane asa si kote seke ni minatagutu Arau sari doduru hose meke
sari tie koidi si kote pekipeki," zama vura gua se Zihova. "Arau kote kopu
totoko nia sa butubutu te Ziuda, ba kote va behu beto i Rau sari doduru
hose tadi na kana. 5 Meke sari na tie tuturaṉa pa Ziuda si kote zama guahe
pa bulodia, 'Sari tie pa Zerusalema si ṉiṉiradi, sina sa dia Tamasa si e
Zihova Tadi na Qeto Minate,' kote gua.
6 Koasa rane asa si kote tavete i Rau sari tie tuturaṉa pa Ziuda pude
guana raro sapu siṉi ia na nika meke habotu nana pa iqoso huda, guana
zuke huruṉuna pa duduli popana. Kote sulu la si arini pa kali gede meke
pa matao koari doduru tie pa vari kalina, ba Zerusalema si kote koa pa
nana vasina meke lopu ta tiqu la.
7 Kote harupu kekenu i e Zihova sari na tie pa Ziuda, pude sa vina
lavatana sa tutina e Devita meke tadi tie pa Zerusalema si lopu kote noma

* **11:12** Mt 26:15 * **11:12** Mt 27:9-10

hola nia si te Ziuda. 8 Koasa rane asa si kote lavelave ni e Zihova sarini
pu koa pa Zerusalema, pude asa sapu hitekena hola koa rini si kote ṉiṉira
gua e Devita, meke sa tutina e Devita si kote gua sa Mateana te Zihova
sapu ene va kenue koa rini, gugua sa Tamasa. 9 Koasa rane asa si kote qeto
vura si Arau pude la huari sari doduru butubutu sapu rapatia sa popoa
Zerusalema."

Koa Talotaṉa nia Rini si Asa sapu Ta Huma

10 "Meke kote zoropo la nia Rau koasa tutina e Devita meke sari tie
pa Zerusalema sa Maqomaqo tataru variharupi meke vinaravara. Kote
doṉo mae si arini koa Asa sapu huma ia rini, meke kote koa talotaṉa
nia rini, guana sapu koa talotaṉa nia si keke koburu ekeina, meke kabo
sisigiti nia, guana sapu na koburu koreo kenuna si kabo sisigiti nia rini.**
11 Koasa rane asa si sa kabo pa Zerusalema si kote noma hola, kote gua sa
totoso sapu kabo si arini pa Hadadi Rimoni koasa pezara pa Meqido. 12 Sa
popoa si kote koa talotaṉa, hopeke teledia ri puku butubutu, meke sari
dia barikaleqe si kote teledia: sa puku butubutu pa tutina e Devita meke
sari dia barikaleqe kote koa teledia, sa puku butubutu pa tutina e Netani
meke sari dia barikaleqe, 13 sa butubutu pa tutina e Livae meke sari dia
barikaleqe, sa puku butubutu pa tutina e Simei meke sari dia barikaleqe,
14 meke sari doduru puku butubutu pule meke sari dia barikaleqe."

13

Tava Via pa Sinea

1 "Koasa rane asa si keke bukaha si kote tukele la koasa tutina e Devita
meke saripu koa pa Zerusalema, pude va via i koari dia sinea na boni.
2 Koasa rane asa, si kote va rizu pani Rau sari pozadi ri na beku koasa
popoa, meke lopu kote ta balabala pule hokara si arini," zama vura gua se
Zihova Tadi na Qeto Minate. "Kote va rizu pani Rau sari na poropita meke
sa hahanana bonina koasa popoa. 3 Meke be guana korokorotae si keke tie,
si sari tiatamana, arini pu podona, si kote zama guahe koa sa, 'Agoi si kaqu
mate, sina ele tozi goi sari koha pa Pozana e Zihova.' Ke pana korokorotae
si asa si kote ari tiatamana soti mo kote hova va mate ia.
4 Koasa rane asa si kote kurekure sari doduru poropita koari dia
dinogodogorae. Lopu kote va sage i rini sari poko tadi na poropita pude
sekesekeini sari tie. 5 Kote zama si asa, 'Lopu na poropita si arau. Na tie
lelete mo si arau; sa qua tinoa si pa pepeso mo podalae tu koburuqu,' kote
gua. 6 Pana nanasa ia keke tie, 'Nasa sari bakora pa tinimu hire?' gua,
si kote olaṉa guahe si asa, 'Sari bakora si vagi ni rau pa vetu tanisa qua
baere,' kote gua."

Sa Ginarunu pude Va Mate ia sa Sepati te Tamasa

7 "Kei vedara, mu vaṉunu, mu kana la ia sa Qua sepati,
kana la ia sa tie sapu koa tata koa Rau!"
zama vura gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.
"Seke ia sa sepati,
pude hurakatae sari na sipi,
meke kote va taliri la nia Rau sa Limaqu koari na lami.*
8 Koasa doduruna sa popoa,
si karua koari ka ṉeta si kote ta seke gore meke mate;
gua ba keke koari ka ṉeta si kote koa hola vasina.

---

* **12:10** Zn 19:37; Rev 1:7 * **12:10** Mt 24:30; Rev 1:7 * **13:7** Mt 26:31; Mk 14:27

9 Sapu keke hie si kote vagi la nia Rau koasa nika;
kote va via i Rau si arini guana va via siliva
meke podeke i guana qolo.
Kote tioko mae ia rini sa Pozaqu
meke kote olaṉa i Rau;
kote zama si Arau, ‘Arini si na Qua tinoni,’
meke kote zama si arini, ‘E Zihova sa mami Tamasa,’ kote gua.”

14

Zerusalema meke sari Votiki Butubutu

1 Na rane te Zihova si korapa mae totoso kote vari paqaha ni pa vari
korapa mia gamu sari na mia vinagi pa vinaripera.
2 Kote varigara mae ni Sa sari doduru butubutu pa Zerusalema pude
mae raza ia; sa vasileana lavata si kote ta zau vagi; sari na likakalae koari
na vetu si kote ta hiko vagi meke sari barikaleqe si kote ta hagele zuzuku.
Kukuruna sa vasileana lavata si kote ta raovo taloa, ba sapu kukuruna pule
si lopu kote ta vagi taloa koasa vasileana lavata.
3 Meke kote vura la se Zihova meke la raza i sari butubutu arini, gua
sapu totoso varipera si Asa koasa rane varipera. 4 Koasa rane asa si sari
Nenena si kote turu koasa Toqere Olive, pa kali gasa rimata pa Zerusalema,
meke sa Toqere Olive si kote viqala rua podalae pa kali gasa rimata la pa
kali lodu rimata, kote ta evaṉa si keke lolomo nomana, meke kote tava rizu
la pa kali gede sa kukuruna sa toqere meke kukuruna si la pa kali matao.
5 Kote govete gua si gamu koasa lolomo toqere, ura na kote gele kamo la
pa Azelo bisa. Kote govete si gamu gua sapu totoso govete nia gamu sa niu
pa totoso te Uzaea sa baṉara pa Ziuda. Meke kote kamo mae se Zihova sa
qua Tamasa, turaṉi Nana sari doduru tie hopedi.
6 Koasa rane asa si kote loke ibu, meke loke aesi si koa. 7 Ba kote keke
rane votikaena si asa, sapu loke nana rane babe boṉi, keke rane sapu e
Zihova mo tumae nia. Kamo sa veluvelu ba sa kalalasa si kote koa lamo.
8 Koasa rane asa si na kolo tinoa si kote totolo vura gua pa Zerusalema,
kukuruna si kote la gua koasa Kolo Matena pa kali gasa rimata meke keke
kukuruna si kote la gua pa kolo lamana pa kali lodu rimata, pa doduruna
sa vuaheni.*
9 E Zihova kote baṉara nia sa doduruna sa popoa pepeso. Koasa rane
asa si kote keke mo se Zihova, meke kote poza nia rina tie pa keke Pozana
mo.
10 Sa doduruna sa popoa, sapu podalae pa Qeba kamo pa Rimoni, sapu
pa kali matao pa Zerusalema, si kote pezara beto. Ba Zerusalema si
kote ta ovulu sage meke kote koa pa nana vasina, podalae pa Sasada
Benisimane kamo la koasa Sasada Kekenu, la pa Sasada iio, meke podalae
pa Vetu Hakehakei Ululuna te Hananelo kamo la koasa munamunalana
vaeni tanisa baṉara. 11 Kote koa ia tie si asa; lopu kaqu hokara ta huara
pule si asa. Lopu kaqu tava kilasa pule se Zerusalema koa rina kana.*
12 Hierana sa oza sapu kote va kamo la nia e Zihova koari doduru
butubutu sapu raza ia se Zerusalema: Sa masa dia si kote popozu sipu
korapa turu dia mo, sari mata dia si kote popozu pa korapa qoqova mata
dia, meke sari meadi si kote popozu pa korapa ṉuzu dia. 13 Koasa rane
asa si kote matagutu sisigiti sari tie, kote va holoqoru i e Zihova. Hopeke
tie si kote saputu vagi ia sa limana si keke pule meke kote varipera gedi.
14 Ziuda tugo ba kote varipera pa Zerusalema. Sari tinagotago tadi doduru

* **14:8** Izk 47:1; Zn 7:38; Rev 22:1 * **14:11** Rev 22:3

butubutu pa vari likohaena si kote ta vagi varigara, na kobi qolo na siliva meke na poko. 15 Keke oza gugua tugo asa si kote raza koari na hose, meke miulu, na kameli, meke koari doṉ'ki, meke doduru kurukuru koari na ipi tadi na kana.
16 Meke sari tie sapu lopu mate koari doduru butubutu sapu razana sa popoa Zerusalema si kote sage la pa Zerusalema vuaheni na vuaheni pude vahesi ia sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate, meke la pude somana qetuqetu koasa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega.* 17 Be kaiqa ri tiena sa popoa pepeso si lopu la pa Zerusalema pude vahesi ia sa Baṉara, se Zihova Tadi na Qeto Minate, si loke ruku si kote hoqa pa dia popoa. 18 Be ari tie pa Izipi si lopu sage la somana vahesi si kote loke ruku si hoqa koa rini. Kote va kamo ni e Zihova koa rini sa oza sapu va raza ni Sa koari na butubutu sapu lopu la somana qetuqetu koasa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega. 19 Asa sa vina kilasadi ari pa Izipi meke sa vina kilasadi ari doduru butubutu sapu lopu sage la somana qetuqetu koasa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega.
20 Koasa rane asa, sa zinama TAVAMADI KOE ZIHOVA si kote ta kubere koari na belo tadi na hose. Meke sari na raro pa korapa vetu te Zihova si kote hopena gua tugo sari na besini sapu tavetavete ni rini koasa hope. 21 Doduru raro pa Zerusalema meke Ziuda si kote hopena la tugo koe Zihova Tadi na Qeto Minate, meke doduru pu mae pude va vukivukihi si kote paleki si kaiqa raro meke la rararo ni. Koasa rane asa si loke tie holuholu si kote la tavetavete pa korapana sa vetu te Zihova Tadi na Qeto Minate.

* **14:16** Liv 23:39-43

SA BUKA TE MALAKAI

Sa Vinabakala

Sa buka hie si ta kubere koe poropita Malakai guana tata koasa vuaheni made gogoto lima n̲avulu puta sipu lopu ele podo se Zisu Karisito, pa totoso ele ta kuri pule sa Zelepade Hope pa Zerusalema.

Sa n̲ati binalabala koasa buka Malakai, si na hiniva te Tamasa pude sari na hiama meke sari na tinoni Izireli si kaqu soto va nabu koasa Vinariva Egoi koana te Mosese sapu tavetia sa Tamasa pa varikorapadi rini. Sa buka hie si tozi vurani sari doduru tinavete kaleadi pu taveti na evan̲i rini, gua sa vina mate tie pa tinavete vakuvakutae, meke sa vinariluari pa vinarihaba. Huari rini sari na vina tatara pa guguana sa vinarihaba. Sekesekei ni rini sari tinabara koari na tie tavetavete, meke sari na naboko na koburu mate tiatamadia ba lopu tataruni rini, meke lopu va tata i na tokani rini sari na tie maedi pa votiki popoa. Lopu ta luli sari na tinarae pu tozini sa Tamasa koa rini. Pa ginugua asa si kaqu ta pitu si arini, meke kaqu tava via pule sa dia tinoa. Ba kekenu si kaqu va garunu mae nia Sa sa Nana tie paleke inavoso pude ta viliti sari na dia tinoa meke va namani pude lopu tava kilasa koe Tamasa koasa totoso pana mae si Asa pa vinaripitui.

Koa sa buka hie si ta zamae sisigiti “sa keke pa manege.” Ginuana sa keke pa manege si na vinariponi la koe Tamasa koari na vuvua pa inuma, pa sinoku podopodo koari na kurukuru, meke pa vinagi poata hinoluholu, meke tinabara pa tinavete. Hiva nia sa Tamasa sa tinavete hie pude kaqu ta luli sa tinavete “keke pa manege” sina Nana Tamasa si asa.

Sari N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka

Sari na kinaleana koari na butubutu Izireli. Hinia 1:1 kamo hinia 2:16
Sa vinaripitui te Tamasa sapu koaia sa vinariva taleosae. Hinia 2:17 kamo hinia 4:6

Sa Tataru Tanisa Tamasa koasa Butubutu Izireli

1 Hie sa inavoso sapu poni nia e Zihova koe Malakai pude tozini sari
na butubutu Izireli. 2 Zama la se Zihova koari Nana tie, “Tataru sisigiti ni
gamu Rau si gamu doduru totoso.”

Ba olan̲a si arini, “Pa ginugua sa si va dogoro guni nia Goi sa Mua tataru koa gami?”

Zama se Zihova, “Isoa meke Zekopi si karua tamatasi,** 3 ba e Zekopi mo meke sari na tutina si tataruni Rau, ba e Isoa si etulia Rau meke sari na tutina. Ele huara va kaleania Rau sa popoa toqetoqere te Isoa, meke ele luara vala nia Rau koari na kurukuru pinomo sa pepesona.” 4 Be sari na tutina Isoa si zama, “Sari na mami popoa si ele ta huara palae, ba kote kuri pulei gami,” gua. Ba kote olan̲a se Zihova Tadi na Qeto Minate, “Vekoi, madi kurikuri pule, ba kaqu huara goreni Rau. Kote ta pozae na butubutu kaleadi, na ta bugoraedi koe Zihova ninae rane ka rane. 5 Meke kaqu dogoro nia matamia, meke zama si gamu, ‘N̲in̲ira se Zihova meke kamo la pa sadana sa pepeso Izireli ba gua tugo.’ ”

Lopu Qetu nia Zihova sari na Vina Vukivukihi Kaleadi saripu Taveti rina Hiama

---

* **1:2** Rom 9:13 * **1:2** Ais 34:5-17, 63:1-6; Zer 49:7-22; Izk 25:12-14, 35:1-15; Em 1:11,12; Obd 1-14

6 E Zihova Tadi na Qeto Minate si zama la koari na hiama, “Sari na
tuna si pamaṉa ni sari na tiatamadia, meke sari na nabulu si va lavatia sa
dia baṉara. Arau mo si na mia Baṉara meke na Tamamia. Na vegua ke
lopu pamaṉa Nau gamu? Kilu Au gamu si Arau, gua; ba nanasa si gamu,
‘Vegua kilu guni nigo gami si Goi?’ 7 Evaṉia gamu koasa ginugua hie, pa
vina vukivukihi tamugamu koasa Qua hope koari na kurukuru loke laedi.
Meke kaqu nanasa si gamu, ‘Vegua si gami ke lopu pamaṉa Nigo?’ Kaqu
tozini gamu Rau, totoso va dogoro nau vina vukivukihi bonidi gamu pa
Qua hope.
8 Va vukivukihi maeni gamu koa Rau sari na kurukuru behudi, mohodi,
meke ikedi? Balabala ia gamu sapu leana sa tinavete asa? Podekia mamu
palekia keke kurukuru gua arini saripu va vukivukihi maeni gamu, mamu
paleke la nia ko, koasa mia baṉara qavuna. Lopu kaqu qetu nia sa. Vegua
kote vagia gamu sa mia tinepatepa koa sa? Lokari!*
9 Gamu na hiama, si hoke zama, ‘Mada tepa ia sa Tamasa pude tataruni
gita,’ gua. Ba hakohako ni gamu Rau sina va vukivukihi maeni gamu koa
Rau sari na vina vukivukihi kaleadi.”
10 Zama guahe se Zihova Tadi na Qeto Minate, “Leana be keke koa gamu
si tukui sari sasadana sa Zelepade hopena, pude lopu kaqu va tuṉaha mae
nika totoso va vukivukihi mae koa Rau. Lopu qetuni gamu Rau!” gua
se Zihova Tadi na Qeto Minate. “Meke lopu kaqu va tabei Rau keke vina
vukivukihi sapu tavete mae nia gamu. 11 Pa doduru vasina pa kauruna sa
maṉauru si vahesi Au ri na tie si Arau, meke va vukivukihi mae si arini
meke taveti rini sari na vina uququ variva qetu koa Rau. Pamaṉa Nau ri
doduru tie. 12 Lopu hite pamaṉa Nau gamu sina koari na mia tinavete si
va lokelaena ia gamu sa Qua hope, totoso va malumi gamu sari na vina
vukivukihi kaleadi saripu lopu hivani gamu.
13 Meke zama si gamu, ‘Hakohako ni gami si gua hire!’ gua. Ṉoṉovala Au
gamu si Rau,” gua se Zihova Tadi na Qeto Minate. “Koasa vina vukivukihi
mae koa Rau, si ta paleke mae kurukuru ta hikodi, ikedi, meke mohodi.
Balabala ia gamu sapu kote qetuni Arau gua sapu tavetia gamu?
14 Mani ta levei gana sa tie sapu tokotokoro nia koa Rau si keke kurukuru
leana ba va vukivukihi mae nia koa Rau si keke kurukuru kaleanana
meke pa nana bara si koadia sari na kurukuru leadi sapu pada pude va
vukivukihi maeni koa Rau! Arau sina Baṉara lavata, sari doduru tinoni pa
kauruna sa maṉauru si pamaṉa Nau,” gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.

2

Gegesi Zihova sari na Hiama Koa gua koari na dia Tinavete Kaleadi saripu Evaṉi Rini

1 Avoso mae gamu na hiama! Zihova Tadi na Qeto Minate si zama
guahe, “Sa tinarae hie si pude tamugamu: 2 Be lopu va avoso mae Au
gamu, meke lopu pamaṉa nia gamu sa Pozaqu, si kaqu leveni gamu Rau,
meke sa lineveleve si kaqu la koari na vinariponi na vina vukivukihi pu
paleke maeni rina tie vasina vagini gamu sari na mia minana pude toa.
Uve ele veko nia lineveleve Arau, sina lopu pamaṉa ni gamu sari na Qua
tinarae. 3 Kaqu va kilasi Rau sari na tumia, meke kaqu okipani gamu Rau
guana bonidi rina kurukuru sapu ta sulu palaedi pa nika, kekeṉoṉo guana
boni si gamu sina ta qusae taedi rina kurukuru ṉame isumatamia pa mia
totoso vina vukivukihi. 4 Meke kaqu gilania gamu sapu sa Qua zinama vina

* **1:8** Diut 15:21

balau hie si pude sa Qua vinariva egoi sapu ele tavetia Rau koa gamu na hiama meke na butubutu Livae si lopu boka ta n̲ovala ba kaqu koa hola.*
5 Koasa Qua vinariva egoi sana si ele va tatara nia Rau sa binule pude koa valeana, meke koa valeana tugo si arini pa binule pukerane pude pamaṉa nia rini sa Pozaqu.* 6 Va tumatumae ni rini sari na tinoni gua sapu toṉoto, meke hinokara, meke loketoṉa kinaleadi si vura pa berudia, meke ene pa Kenuqu Rau si arini pa tinoṉoto na binule meke ta turaṉa va seu pa sinea sari na tinoni. 7 Sari na zinama tana hiama si pude va gilanani sari na tie sa Tamasa meke na hinokara sina sa hiama si na tie tozia sa inavoso te Zihova Tadi na Qeto Minate. 8 Gamu na hiama si ele taliri va seu koasa siraṉa toṉoto te Tamasa, meke sari na mia vina tumatumae si turaṉa va sea i sari soku tie. Huaria gamu sa vinariva egoi koari na butubutu Livaeti," gua se Zihova Tadi na Qeto Minate. 9 "Ke gua asa sari na tinoni Izireli si kote doṉo va gore gamu, sina lopu va tabei gamu gua sapu hiva nia Rau. Tavetavete ni gamu sari na Qua tinarae pa ginugua vatavatakale koari na tie," gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.

Seke Tinarae sa Butubutu Ziuda

10 Kekeke mo sa Tamasa sa tamada gita! Gilania gita sapu asa mo sa Tamasa sapu tavete gita! Na vegua ke ta kumata sa vinariva egoi pa varikorapada gita meke se Zihova, meke lopu ta tavete gua sapu toṉoto koari na turaṉamia? 11 Ele sekea sa butubutu Ziuda sa tinarae te Zihova pa Zerusalema meke evaṉia rina tie, meke gua tugo pa doduruna sa popoa Izireli. Va bonia Ziuda sa vasina madina koasa Zelepade sapu koa ia se Zihova meke sapu tataru nia Sa. Habai gamu sari na barikaleqe sapu vahesi sarini tamasa beku. 12 Be guana paleke mae nia rini sa dia vina vukivukihi koe Zihova Tadi na Qeto Minate, ba mani tava rizu palae si arini koasa tatamana Izireli sari na tie pu evaṉia si hie.
13 Hie si keke tinavete pule sapu evaṉia gamu. Nobi tamunu nia kinabo, kinukili, vinevehe gamu sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova sina lopu va gunagunanani gamu Sa koari na mia vinukivukihi. 14 Na vegua ke lopu va gunagunanani gamu sa Tamasa? Evaṉia Sa sapu gua asa sina na tie va sosode si Asa pa varikorapa mia meke sari mia barikaleqe totoso na tie vaqura si gamu. Ele huaria gamu sa vina tatara koasa mua barikaleqe pa vina tatarana sa vinarihaba sapu tavetia gamu pa Kenuna sa Tamasa.
15 Totoso tavetia sa tie sa nana vina tatara koasa nana barikaleqe si va keke i e Zihova sari karua hire pude koa keke. Vegua ke tavetia Tamasa sa ginugua hie? Tavetia sa Tamasa sa ginugua hie pude ari dia koburu, pude sari na koburu hire si Nana sa Tamasa. Ke gamu doduru si kaqu kopu valeana ni sari na hopeke mia tinoa, pude lopu kaqu ta huara sa vina tatara koari na mia barikaleqe podalae pa totoso tie vaqura.
16 Zama guahe se Zihova Tadi na Qeto Minate pa Izireli, "Kukiti nia Rau sa hahanana gua sapu tavetia gamu sapu luara pani sari na mia barikaleqe. N̲oṉovali gamu sari na mia barikaleqe koasa tinavete kaleana, meke namuna bugoro nia Rau sa mia tinavete kaleana hie. Ke gamu doduru si mamu kopu puleni gamu telemia, mamu lopu kumatia sa mia vina tatara koari na mia barikaleqe."

Sa Rane Vinaripitui te Zihova Koari na Tie si Tata Mae

17 Doduru mia zinama si hakohakoni e Zihova. Ba nanasa pule guahe si gamu? "Vegua meke hakohakoni Sa?" Sina zama guahe si gamu, "E Zihova

* **2:4** Nab 3:11-13 * **2:5** Nab 25:12

si qetuni mo sari na hahanana kaleadi sapu taveti na tie, leana mo si arini, sina lopu va kilasi Sa si arini." Ba be "Avei sa Tamasa tana tinoṉoto?"

3

1 Se Zihova Tadi na Qeto Minate si zama, "Mu va avoso mae, kaqu garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso, totoso lopu ele mae si Rau, meke pa totosona asa si kote vura hodahodaka mae koasa Zelepade sa mia Baṉara sapu aqania gamu. Sa tie paleke inavoso si Asa pude tavetia sa Qua vinariva egoi koa gamu." * 2 Ba esei si kote turu va mataqara koasa rane vinaripitui asa? Loke tie hokara! Kote guana nika sapu sulu pani sari na boni meke va ṉedalia sa aeana, guana ta sopu va viadi.* 3 Uve, kaqu va rizu pani Sa sari doduru tinavete kaleadi tadi na hiama pu tavetavetedi pa Zelepade, meke kaqu via sisigiti guana qolo babe na siliva pude sa dia vina vukivukihi si viadi na toṉoto gua sapu ta hivae koa Sa. 4 Pude gua tu asa si kote tiqe qetuni e Zihova sari na vinariponi na vina vukivukihi tadi pa Ziuda meke Zerusalema, gua sapu hoke taveti ri pa totoso pukerane! 5 Meke zama se Zihova Tadi na Qeto Minate, "Kote tuturei varipitui ni Rau sari na tie, meke kaqu zutu gamu Rau koari na tinavete kaleadi: koari na tie vakuvakutae, barabaratadi, na tie tokotokoro kokoha pa vinaripitui pa koti, arini saripu lopu tabara valeani na sekesekei ni sari na dia tie tavetavete, ṉoṉovali sari na nabonaboko na koburu loke tiatamadia, meke sari na tie karovodi, meke koari doduru saripu lopu hite pamaṉa nia se Zihova Tadi na Qeto Minate," gua si Asa.

Sa Keke pa Manege

6 "Arau mo se Zihova, meke lopu kaqu boka hobe si Rau, gua asa ke gamu na tutina e Zekopi si lopu ele murimuri taloa hokara pa minate. 7 Gamu si gua putaputa rina tiatamamia pukerane, lopu hiva va avosia na lulia rini sa Qua tinarae, meke ene va seu dia. Mamu kekere meke pule mae koa Rau kamahire, meke kaqu koa turaṉa gamu Rau. Ba vegua ke nanasa tu si gamu? 'Nasa si kote tavetia gami pude boka pule si gami koa Goi?' 8 Maqu nanasa pakigo, 'Vegua leana mo pude hikohikoni sari na tiṉitoṉa tava madidi koe Tamasa?' Lokari hokara! Ba gamu si hikohiko ni, meke olaṉa si gamu, 'Pa ginugua sa si hikohikoni gami?' Koasa keke pa manege meke sari na vinariponi saripu ruriti gamu koa Rau. 9 Ta levei si gamu doduru, sina sa doduruna sa popoa si sekesekei Nau! 10 Paleke maeni pa Qua Zelepade sa doduruna mia keke pa manege, pude kaqu soku sari ginani koa vasina. Podeke Au tu ba gamu, meke kote dogoria gamu ta tukele sa vuida pa Maṉauru meke titisi gore atunia Rau sari doduru tiṉitoṉa leadi.* 11 Lopu kaqu va malumi Rau sari na kupokupo meke kaiqa kurukuru hitehite pude ṉovali sari na vua huda meke sari na mia linetelete pa mia pepeso. Sari na mia vaeni si kaqu vua katakata. 12 Meke pa mudina asa, si kaqu doṉo gilania ri doduru tie pa doduru popoa sapu ele manani gamu sa Tamasa, sina kaqu koa valeana na qetuqetu si gamu," zama gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.

Va Tatara nia sa Tamasa pude Tataru ni sari na Tie Toṉoto

13 "Ele zama ni gamu sari na ginugua kaleadi hola pa guguaqu Rau," gua se Zihova Tadi na Qeto Minate. "Sa gua sari na zinama kaleadi sapu ele zama va kaleana Nigo gami pa guguamu Goi?" 14 "Guahe si zama nia gamu,

---

* **3:1** Mt 11:10; Mk 1:2; Lk 1:76; 7:27 * **3:2** Zol 2:11; Rev 6:13 * **3:10** Liv 27:30; Nab 18:21-24; Diut 12:6, 14:22-29; Nehe 13:12

‘Namuna loke laena pude nabulu nia sa Tamasa? Nasa kaiqa tiṉitoṉa arilaedi kote vagi nia gita sa ninabuluna babe sa linulidi sari na tinarae te Tamasa? Loketoṉa hokara sa vinotikaena si kote vagi gita be va pepekae puleni gita pa nada sinea!’ 15 Gua asa ke balabala ia gamu sapu sari na tie pu vahesi puleni ba koa qetuqetu, sari na tie va karikaridi na va guguedi ba koa valeana, meke tozia tugo gamu sapu be seke tinarae te Tamasa sa tie, ba lopu kaqu tava kilasa tugo si asa koa Rau,” gua. 16 Dotu, arini pu pamaṉa nia se Zihova, si vari zama ni teledia sari na ginugua arini meke avosi e Zihova gua sapu ta zamae ke kuberi Sa sari na pozadi rina tie pu pamaṉa nia koasa keke buka sapu koa pa Kenuna Sa pa Maṉauru pude na vina balabaladi rina tie sara. 17 Zama pule se Zihova Tadi na Qeto Minate, “Ari tie pu pamaṉa Nau si kaqu ta evaṉae na Qua tie soti, kaqu ta evaṉae na Qua tinagotago arilaedi koasa rane vinaripitui. Kaqu tataru ni Rau si arini, kekeṉoṉo gua sa tamana sa koburu sapu pamaṉa nia meke nabulu nia sa si asa.
18 Koasa totoso asa si kote boka dogoro pulea gamu sapu manani Rau sari na tie toṉotodi, saripu luli meke nabulu Nau meke va kilasi Rau sari na tie kaleadi pu lopu nabulu Nau,” gua se Zihova Tadi na Qeto Minate.

4

Sa Rane Varipitui te Zihova si Tata Mae

1 Zama se Zihova Tadi na Qeto Minate, “Tata mae sa rane varipitui pude kaqu mae ta sulu palae guana duduli popadi sari na tie vahesi puleni. Pa rane tugo asa kaqu ta sulu beto sari doduru tie kaleadi meke loketoṉa si kaqu ta dogoro ba kaqu mate palae beto. 2 Ba koa gamu pu va tabe Au meke pamaṉia sa Pozaqu, si kaqu dogoria gamu sa Qua tinoṉoto * kekeṉoṉo gua sapu gasa mae sa rimata meke ṉedala niṉira si asa. Kaqu harupi na va toṉoti Rau sari na tie meke kaqu vura si gamu pa qinetuqetu nomana kekeṉoṉo gua rina tuna bulumakao sapu horuhoru lamae pa doduru vasina totoso vura taloa si arini koasa bara hitekena.
3 Pa rane tugo asa totoso pitui Rau sari na tie kaleadi si kaqu neti va konekonei gamu si arini guana ebana sa nika,” gua se Zihova Tadi na Qeto Minate. 4 “Mi balabala la i sari na tinarae te Mosese sa Qua nabulu, meke sari na zinama pu poni nia Rau koa sa pa toqere Saenai pude tamugamu doduru tinoni Izireli. 5 Dotu! Kaqu va garunu atunia Rau se Ilaiza sa poropita koa gamu, totoso lopu ele kamo mae sa rane varipitui sapu kaqu matagutu nia rina tinoni.* 6 Kaqu mae varibaere puleni sa poropita sari na koburu meke sari na tamadia pude kaqu koa valeana pule si arini. Be guana lopu gua asa si kaqu ponini gamu tinasuna Arau si gamu meke sari na mia pepeso si kaqu ta huara va inete.”

---

* **4:2** Gina sari na zinama “Qua tinoṉoto sapu ṉedala vura mae kekeṉoṉo gua sa rimata,” si gunia sa Tuna Tamasa. * **4:5** Mt 11:14, 17:10-13; Mk 9:11-13; Lk 1:17; Zn 1:21

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA MATIU

Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia Matiu si tozia sa Inavoso Leana sapu e Zisu si sa Karisito sapu tava tatarana, meke koa Sa si va gorevura i Tamasa sari na Nana vina tatara koari Nana tie pa totoso tadi na tie Ziu pukerane. Sa Inavoso Leana hie si lopu tadi na tie Ziu eke mo koarini pu podo na koa se Zisu; ba tadi doduru tie pa kasia popoa.

Tava tana valeana sa Qosipeli te Matiu. Podalae si asa pa pinodo te Zisu, meke tozia tugo sa sa Nana pinapitaiso, meke sa totoso ta toketoke Sa, meke kamoa pa Nana tinavete tarae meke sa Nana tinavete salasalaṉa pa Qaleli. Beto asa si tozia tugo sa sa Nana inene taluarae pa Qaleli, meke la pa Zerusalema. Tozi tugo sa sari na tiṉitoṉa pu ta evaṉa koasa vuiki vina betobeto pa Nana tinoa pa pepeso, kamo pa Nana minate pa korosi meke sa Nana tinuru pule pa minate.

Tozia sa Qosipeli hie sapu e Zisu si na ṉati titisa arilaena sapu koa ia na ṉiniraṉira pude rupaha va bakalia sa tinarae te Mosese, meke sa Binaṉara te Tamasa.

Soku Nana vina tumatumae si ta varigarae koari na ṉati binalabala koari ka lima puku vina tumatumae. (1) Sa tinarae pa toqere. Hire si na guguana sa hahanana tana tie, na tinavete sapu poni gita sa Tamasa, sa vina malumu pude nuquru meke la kamo sari na tie pa Binaṉara te Tamasa. (Hinia 5-7) (2) Nana vina tumatumae koari ka manege rua Nana disaepeli koasa dia tinavete pude ta garunu vura la. (Hinia 10) (3) Sari na parabolona sa Binaṉara Maṉauru. (Hinia 13) (4) Nana vina tumatumae koasa linulina e Zisu pude na Nana disaepeli. (Hinia 18); (5) meke sa guguana sa vinabetona sa totoso kamahire, meke sa Binaṉara Maṉauru pu korapa mae. (Hinia 24-25)

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Karisito tava tatarana koe Tamasa sapu mae podo pa pepeso. Hinia 1:1-17
Sa vivineina Zisu totoso lopu ele podalae nia Sa sa Nana tinavete ninabulu. Hinia 1:18 kamo hinia 4:16
Podalae nia Zisu sa Nana tinavete ninabulu pa Qaleli. Hinia 4:17 kamo hinia 7:27
Salaṉi Zisu sari na tie mohodi. Hinia 7:28 kamo hinia 10:42
Podalae ta kilu se Zisu koari na tie. Hinia 11:1 kamo hinia 13:52
Gigiri lalanana sa kiniluna e Zisu. Hinia 13:53 kamo hinia 18:35
Totoso la se Zisu pa Zerusalema. Hinia 19:1 kamo hinia 25:46
Sa minate na tinuru pule meke sa sinage pule te Zisu pa Maṉauru. Hinia 26:1 kamo hinia 28:20

Sa Tuti te Zisu Karisito

Sari ka Manege Made Sinage Kekenu
(Luke 3:23-38)

1 Hie sa tututi te Zisu Karisito, sa tuna Devita sapu sa tuna Ebarahami.

Sa tututi hie si podalae mae koe Ebarahami. 2 Ebarahami podoa se Aisake, meke Aisake podoa se Zekopi. Meke Zekopi podoa se Ziuda meke sari kasa tasina koreo. 3 Meke Ziuda va podo ni koe Tama sari Perezi e Zera. Meke e Perezi podoa se Hezironi, meke Hezironi podoa se Rami.

4 Rami podoa se Aminadabi, meke Aminadabi podoa se Nasoni. Nasoni
podoa se Salamoni. 5 Salamoni podoa se Boazi, sa tinana sa si e Rehabi.
Boazi podoa se Opeti, sa tinana sa si e Ruti, meke Opeti podoa se Zese.
6 Meke Zese podoa se Devita sa baṉara.

Sari ka Manege Made Sinage Vina Rua

Devita podoa se Solomone, koasa barikaleqe sapu mate luaria e Uraea.
7 Meke Solomone podoa se Rehoboami, meke Rehoboami podoa se Abaeza,
meke Abaeza podoa se Asa. 8 Meke Asa podoa se Zehosapati, meke
Zehosapati podoa se Zehoramu, meke Zehoramu podoa se Uzaea. 9 Meke
Uzaea podoa se Zotamu, Zotamu podoa se Ehazi, meke Ehazi podoa se
Hezikaea. 10 Meke e Hezikaea podoa se Manase, meke Manase podoa se
Amoni, meke Amoni podoa se Zosaea. 11 Meke Zosaea podoa se Zekonaea
meke sari kasa tasina koreo pa totoso pu ta raovo* taloa la pa Babiloni si
arini.*

Sari ka Manege Made Sinage Vina Ṉeta

12 Pa mudina sa tinaraovo la pa Babiloni si podoa Zekonaea se Silitili,
meke podoa Silitili se Zerubabele. 13 Meke Zerubabele podoa se Abiuda,
Abiuda podoa se Eliakimi, meke Eliakimi podoa se Azo. 14 Meke Azo
podoa se Zedoki meke Zedoki podoa se Akimi, meke Akimi podoa se Eliuda.
15 Meke Eliuda podoa se Eleaza, meke Eleaza podoa se Matani, meke Matani
podoa se Zekopi. 16 Meke Zekopi podoa se Zosepa sa loana e Mere sapu sa
tinana e Zisu sapu ta pozae Karisito[d].

17 Gua asa ke ka manege made sinage si podalae koe Ebarahami meke
kamo mae koe Devita. Meke ka manege made sinage si podalae koe Devita
meke kamo la koasa tinaraovo la pa Babiloni, meke ka manege made sinage
sapu podalae koasa tinaraovo meke kamo koasa pinodo te Zisu Karisito.

Sa Pinodo te Zisu Karisito
(Luke 2:1-7)

18 Sa Pinodo te Zisu Karisito si guahe: Se Mere sa tinana e Zisu, si ele
variva egoi sari kara Zosepa pude varihaba, gua. Ba sipu lopu ele varihaba
sari kara, si gilania e Mere sapu sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope si
ele vata evaṉia sa koburu pa tiana.* 19 Ego, se Zosepa hie, si keke tie leana
si asa. Ba sina pude huaria sa sa dia vinariva egoi pude varihaba, meke
vata gilana nia sa koari na tie sapu gua asa, si kote vata lotaṉia pule sa se
Mere. Ke gua asa si hiva huara pani golomo nia mo sa sa dia vinariva egoi
asa. Meke korona haba ia se Mere, gua.

20 Meke sipu korapa balabala ia Zosepa sapu gua asa, si vura koasa pa
pinutagita sa mateana[d] tanisa Baṉara, meke zama guahe: "Zosepa, agoi na
tutina e Devita, mu lopu koromu haba ia se Mere pude na mua barikaleqe,
sina sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope tu si vata evaṉia sa koburu pa
tiana sa. 21 Kote podoa e Mere si keke koburu koreo, meke kote poza nia
'Zisu' goi si Asa, sina kote harupi Sa sari na tie koari na dia sinea," gua sa
mateana.*

22 Ego, doduru hire si ta evaṉa pude va gorevura ia gua sapu zama nia
sa Baṉara koe poropita Aisea, sapu guahe:

---

* **1:11** Sa zinama ta raovo si sari na tie pu ta vagi pa vinaripera meke ta turaṉa taloa pa tinapusi.
* **1:11** 2 Baṉ 24:14-15; 2 Koron 36:10; Zer 27:20 * **1:18** Lk 1:27 * **1:21** Lk 1:31

23 “Keke vineki vaqura si kote aritiana, meke kote podoa sa si keke
koburu koreo, meke kote ta pozae ‘Imanuela’ si asa, sapu sa ginuana si
guahe: Sa Tamasa si koa koa gita,” gua.*
24 Ke vaṉunu se Zosepa meke tavetia sa gua sapu tozi nia sa mateana
tanisa Baṉara meke vagia sa se Mere pude na loana, 25 ba lopu la ia Zosepa
se Mere, osolae podo tu sa koburu koreo, meke poza nia “Zisu” sa si Asa.*

2

Sari Tie Tumatumae pa Kali Gasa Rimata

1 Zisu si podo pa vasileana Betilihema pa popoa Ziudia sipu korapa
baṉara se Herodi[d]. Mudina asa si kamo mae pa Zerusalema si kaiqa tie
pa kali gasa rimata, saripu tumatumae pa guguadi rina pinopino, 2 meke
nanasa, “Avei sa koburu sapu podo pude na baṉara tadi na Ziu? Dogoria
gami sa Nana pinopino vura maena pa kali gasa rimata, ke mae si gami
pude vahesia,” gua si arini.
3 Totoso avosia e Herodi sapu gua asa, si balabala mamata si asa meke
sari na tie pa Zerusalema.* 4 Ke tioki Herodi sari na ṉati hiama[d] meke na
tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese[d] meke nanasi sa, “Pavei kote
podo sa Karisito[d]?” gua si asa.
5 Ke olaṉa si arini, “Pa vasileana Betilihema, pa popoa Ziudia, sina guahe
si kuberia keke poropita[d].
6 ‘Agoi Betilihema pa popoa Ziudia.
Arilaemu hola ni goi sari doduru vasileana nomadi pa Ziudia,
sina kaqu vura mae koa goi si keke koimata
sapu kaqu turaṉi na kopu ni sari na Qua tie Izireli,’ ” gua.*
7 Ke tioko golomi Herodi sari kasa tie tumatumae pu mae guadi pa kali
gasa rimata, meke vivinei koa rini si asa pude hata vura nia sapu totoso
sa zoṉazoṉa si ta dogoro sa pinopino. 8 Beto si garunu lani sa si arini pa
vasileana Betilihema meke zamai sa, “La mamu hata valeania vasina koa
sa koburu sana, meke pana dogoria gamu, si mi pule mae tozi nau, pude
maqu atu somana vahesia,” gua si asa.
9 Mudina sa dia vivinei koe Herodi si taluarae taloa sari kasa, meke
dogoro pulea rini sa pinopino sapu dogoria rini pa kali gasa rimata, rizu
va kenue la si asa koa rini osolae noso si asa panaulu koasa vasina koa sa
haha. 10 Totoso dogoria rini sa pinopino si qetu hola dia si arini. 11 Nuquru
la si arini pa vetu meke totoso dogoria rini sa haha meke sa tinana, se Mere,
si hoqa todoṉo si arini meke vahesia rini sa koburu. Keru vura ni rini sari
na dia vinariponi sapu na qolo, na vina uququ oto huda humaṉa lea, meke
na oto huda moa, meke poni ni rini koasa koburu.
12 Meke taluarae pule la pa dia popoa soti si arini, ene gua tu pa votiki
siraṉa, sina va balau i Tamasa pa pinutagita pude madi lopu pule la koe
Herodi, gua.

Sa Ginovete La pa Izipi

13 Mudidia taluarae sari tie tumatumae si vura koe Zosepa pa pinutagita
sa mateana tanisa Baṉara meke zama, “Zosepa, kote hata ia e Herodi sa
koburu pude va matea, ke tekulu, vagia sa koburu meke sa tinana, mamu
govete la pa popoa Izipi. Mamu koa vasina osolae Arau tozi pule nigo pude
taluarae vasina,” gua si asa.

---

* **1:23** Ais 7:14 * **1:25** Lk 2:21 * **2:3** Sina balabala ia Herodi sapu sa Baṉara vaqura hie si gina kote hobea sa nana tuturuana baṉara, gua. * **2:6** Mka 5:2

14 Ke pana boṉi asa si tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa
tinana, meke taluarae la pa Izipi, 15 meke vasina si koa si arini osolae mate
se Herodi.
Sa inene hie va gorevura ia gua sapu zama nia sa Baṉara koasa poropita,
sapu guahe:
"Tioko vura nia Arau pa Izipi sa Tuqu koreo," gua.*

Sa Vina Matedi rina Koburu Koreo Hitekedi

16 Totoso rove vagia e Herodi sapu sekesekei nia rina tie tumatumae
si asa, si bugoro sisigiti si asa. Meke garuni sa sari nana tie pude va
mate betoi sari doduru koburu koreo pa vasileana Betilihema meke sari
vasivasileana tatadi, podalae koari pu karua vuahenidi meke gore koari na
haha hitekedi. Hie si tavetia sa luli gua koasa tinozi tadi na tie tumatumae
koasa totoso sapu podalae ta dogoro sa pinopino.
17 Koasa ginugua hie, si tava gorevura gua sapu zama nia Tamasa koa sa
poropita Zeremaea:
18 "Keke mamalaiṉi si ta avoso pa vasileana Rama,
na kinabo taruqoqo lavata.
Kaboi Reseli sari na tuna,
meke korona tava manoto si asa,
sina mate beto si arini," gua.*

Pule La pa Popoa Izireli

19 Mudina sa minate te Herodi, si vura pule koe Zosepa pa pinutagita,
sa mateana tanisa Baṉara meke zama, 20 "Zosepa, tekulu mamu vagia sa
koburu meke sa tinana mamu pule la pa popoa Izireli, sina sarini pu kukiti
nia sa koburu si ele mate," gua si Asa.
21 Ke tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana meke pule
la pa popoa Izireli. 22 Ba totoso avoso nia Zosepa sapu e Akilisi na hobea
se Herodi sa tamana pude koa baṉara pa popoa Ziudia, gua, si matagutu
pude pule la si asa. Tava balau si asa pa pinutagita, ke la si asa pa popoa
Qaleli. 23 Ke la veko kinoa si asa pa keke vasileana pozana si Nazareti. Ke
tava gorevura gua sapu zama nia rina poropita, sapu guahe:
"Kaqu ta pozae Tie Nazareti si Asa," gua.*

3

Sa Tinarae te Zone Papitaiso
(Maka 1:1-8; Luke 3:1-18; Zone 1:19-28)

1 Pa totoso asa si mae pa soloso qega pa popoa Ziudia se Zone Papitaiso,
meke podalae tarae sapu guahe, 2 "Mi kekere koari mia sinea, sina sa
Binaṉara Maṉauru[d] si tata kamo," gua si asa.* 3 E Zone mo hie si guni
nia sa poropita Aisea totoso zama si asa:*
"Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:
'Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,
mi va toṉotia vasiṉa pu kote eneṉ si Asa!' gua."
4 Sari na poko te Zone si na kalu kameli, meke sa nana dokoho sina
kapu kurukuru sapu tava popana, meke gana ginani si na kupokupo meke
na zipale.* 5 Saripu la avosia se Zone si mae guadi pa Zerusalema, pa
doduruna sa popoa Ziudia, meke sari doduru popoa tata pa Ovuku Zodani.

---

* **2:15** Hoz 11:1 * **2:18** Zer 31:15 * **2:23** Mk 1:24; Lk 2:39; Zn 1:45 * **3:2** Mt 4:17; Mk 1:15
* **3:3** Ais 40:3 * **3:4** 2 Baṉ 1:8

6 Helahelae ni rini sari na dia sinea, meke papitaiso i sa si arini pa Ovuku
Zodani.
7 Ba totoso dogoria Zone sapu soku ari tie Parese[d] meke Sadusi[d] si mae
hiva ta papitaiso[d] koa sa, si zama i sa, “Gamu na tutimia na noki. Esei va
balau gamu pude govete nia sa vina kilasa te Tamasa sapu korapa nono
mae?” gua.* 8 “Mi vata dogoro paki nia sa vuana sa mia kinekere la koa sa
Tamasa. 9 Lopu balabala ia sapu gamu si na tutina e Ebarahami, ke lopu
kaqu tava kilasa. Maqu tozini gamu, e Tamasa boka vagi sari patu hire
meke va podaka ni koburu pa tutina Ebarahami! * 10 Sa maho vinaripitui
te Tamasa si ele avaṉa nama, pude mahoi sari karosodi sari huda. Doduru
huda sapu lopu leadi sari vuadi si kote ta maho gore meke ta oki la pa
nika!*
11 Arau si papitaiso gamu pa kolo mo, pude na vina gilagila koasa mia
kinekere gamu, ba Asa pu korapa luli mudi mae koa rau si kote papitaiso
gamu Sa pa Maqomaqo Hope meke sa nika te Tamasa. Asa si arilaena
hola nau si rau. Na sadolo tanisa mo ba lopu garoqu pude paleke ponia.
12 Nana sevolo si palekia Sa pude vari paqahani sari doduru kiko koari
qaqalotodi. Kote va naqiti Sa sari kiko pa nana vetu ginani meke sulu pani
sari qaqalotodi koasa nika sapu huruṉu eko lamo,” gua si asa.

Sa Pinapitaiso te Zisu
(Maka 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Pa totoso arini si topue maena pa Qaleli meke kamo mae se Zisu koe
Zone pa Ovuku Zodani pude ta papitaiso Nana koa sa gua. 14 Ba podekia
Zone pude hobe binalabala se Zisu, ke zama la ia sa, “Arau tu si garo pude
ta papitaiso koa Goi, na vea ke mae tu si Agoi koa rau?”
15 Ba olaṉa ia Zisu si asa, “Leana mo, ba kamahire mada lulia gita gua
sapu kaqu va gorevura i sari doduru hiniva te Tamasa,” gua si Asa. Ke va
ego ia Zone.
16 Sipu beto tugo ta papitaiso se Zisu, meke popa sage si Asa koasa kolo,
si ta tukele sa Maṉauru, meke dogoria sa sa Maqomaqo Hope gore mae
gua na baruku meke mae hake koa Sa. 17 Meke keke mamalaiṉi maena pa
Maṉauru si zama guahe:
“Hie tugo sa tuqu koleo sapu qetu zoṉazoṉa nia Arau,” gua.*

4

Toketokea Setani se Zisu
(Maka 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Meke lopu ele seunae hola gua sa Nana pinapitaiso, si turaṉia sa
Maqomaqo Hope se Zisu meke sage la pa soloso qega, pude toketoke ia
Setani si Asa, gua.*
2 Meke sipu ele koa si Asa ka made ṉavulu puta rane, meke ka made
ṉavulu boṉi meke lopu henahena gua, si ovia si Asa. 3 Meke pa totoso asa
si mae se Setani, meke zama la guahe koa Sa, “Be na Tuna[d] Tamasa si Agoi,
si mamu zamai sari na patu hire, pude madi ta evaṉae na bereti,” gua si
asa.
4 Ba olaṉa se Zisu, “Ura guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope: ‘Lopu
tale toa pa bereti mo sa tie, ba koari doduru zinama pu zama ni Tamasa!’ ”
*

---

* **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:9** Zn 8:33 * **3:10** Mt 7:19 * **3:17** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Mk 1:11; Lk 9:35 * **4:1** Hib 2:18, 4:15 * **4:4** Diut 8:3

5 Meke turaṉa la nia Setani se Zisu koasa vasileana hope sapu pa
Zerusalema, meke va turua sa pa batu minominona sa Zelepade[d], meke
zama si asa koa Sa, 6 “Be na Tuna Tamasa si Agoi, si mamu horu gore, ura
guahe si ta kubere koasa Kinubekubere Hope:
‘Kote garuni Tamasa sari Nana mateana pude ovuligo,
pude lopu hoqa bakora nigo keke nenemu koari na patu,’ ” gua si asa.*
7 Ba olaṉa se Zisu, “Ba gua tugo hie si ta kubere koasa Kinubekubere
Hope, ‘Mu lopu podepodekia goi sa Baṉara sa mua Tamasa!’ ” *
8 Meke turaṉa sage la nia pule e Setani se Zisu pa batuna keke toqere
ululuna, meke va dogoro ni sa koa Sa sari doduru butubutu binaṉara pa
kasia popoa, meke sa dia tinolava. 9 Meke zama la ia sa se Zisu, “Be todoṉo
meke vahesi au Goi si arau, si kaqu poni beto nigo rau sari doduru gua pu
dogori Goi hire.”
10 Ba olaṉa se Zisu, “Mu taloa koa Rau Setani, ura gua hie si ta kubere
koasa Kinubekubere Hope: ‘Mu vahesia sa Baṉara sa mua Tamasa, mamu
nabulu eke nia mo si Asa,’ ” gua si Asa.*
11 Meke taluarae koa Sa se Setani, meke mae toka nia ri mateana se Zisu.

Podalae Tarae se Zisu pa Qaleli
(Maka 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Totoso ele avoso nia Zisu sapu ta veko pa vetu varipusi se Zone, si
taluarae pa Ziudia meke la pa Qaleli si Asa.* 13 Lopu koa pa Nazareti si Asa,
ba la koa si Asa pa Kepaniami, keke vasileana nomana tata pa kopi Qaleli,
koari na pinaqaha popoa tadi na butubutu Zeboloni[d] meke Napitalai[d],*
14 pude tava gorevura gua sapu zama nia sa poropita Aisea, sapu guahe:
15 “Pa popoa tadi na butubutu Zeboloni, meke Napitalai,
sa popoa sapu koa ia sa siraṉa mae gua koa sa kolo Meditareniani[d]
karovo la pa kali Ovuku Zodani
vasina sapu ta pozae na popoa Qaleli tadi na tie Zenitailo[d].*
16 Saripu koa pa hinuporo
si dogoria si keke kalalasa nomana;
sarini pa popoa hupohuporona vasina tata sa minate
si pelara vura i na kalalasa.”
17 Pa totoso asa, si podalae tarae nia Zisu sa inavoso sapu guahe: “Mi
kekere koari na mia sinea sina sa Binaṉara Maṉauru si tata kamo!” gua
si Asa.*

Tioki Zisu sari na Tie Habu
(Maka 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Meke sipu korapa ene rarata si Asa pa kopi Qaleli, si dogori Sa sari
karua tamatasi ari Saimone Pita meke e Aduru, korapa vaqara dia, sina na
habu mo sa dia tinavete. 19 Tioko la i Zisu sari karua meke zama, “Mae luli
Au, maqu va tumatumaeni gamu habu tie!” 20 Meke pa totoso tugo asa si
veko pani ri kara sari dia vaqara, meke lulia rini se Zisu.
21 Ene hola la se Zisu, meke dogori pule Sa sari karua tamatasi te Zebeti,
ari Zemisi e Zone. Ari karua meke sa tamadia, se Zebeti, si korapa suraṉa
dia pa koaka meke tuvaka dia vaqara, meke tioko lai tugo Zisu sari karua,
22 meke zama, “Mae luli Au.” Meke pa totoso tugo asa si veko pania ri kara
sa dia koaka, meke sa tamadia se Zebeti, meke lulia ri kara se Zisu.

---

* **4:6** Sam 91:11-12 * **4:7** Diut 6:16 * **4:10** Diut 6:13 * **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20
* **4:13** Zn 2:12 * **4:15** Ais 9:1-2 * **4:17** Mt 3:2

Variva Tumatumae, na Tarae, meke Salaṉa Tie se Zisu (Luke 6:17-19)

23 Ene betoa Zisu sa doduruna sa popoa Qaleli. La variva tumatumae
si Asa koari na sinaqoqi[d]. Tarae nia Sa sa inavosona sa Binaṉara te
Tamasa[d], meke salaṉi Sa sari na tie mohodi koari hopehopeke dia minoho
na vinagauru.*
24 Sa inavosona Zisu si kamo la pa doduruna sa popoa Siria[d]. Ke sari
na tie, si turaṉa mae ni ri koa Sa sari na dia tie mohodi, saripu va kamoi
sari na votivotiki minoho, na vinagauru, meke kamo koari pu nuquri na
tomate kaleadi, na kirekireqe, meke ari pu mate kaiqa tinidi, meke lopu
boka niu na ene na gua. Salaṉa betoi Zisu sari doduru tie mohodi hire.
25 Meke soku puku tie si ene luli koa Sa, mae guadi pa Qaleli, Dikapolisi,
Ziudia, meke pa kali gasa rimata pa popoa Zodani, meke pa Zerusalema.

5

Sa Tinarae pa Toqere

1 Totoso dogoria Zisu sa puku vinarigara lavata, si sage la pa keke toqere
si Asa meke sari Nana disaepeli[d]. 2 Habotu si Asa vasina, meke la habotu
tata koa Sa sari Nana disaepeli, meke podalae va tumatumae i Sa si arini
koari na vina tumatumae hire:

Sa Tinamanae Hinokara (Luke 6:20-23)

3 “Tamanae tugo sari na tie sapu malohoro pa dia tinoa maqomaqo,
sina tadirini tugo sa Binaṉara Maṉauru.
4 Tamanae tugo sari na tie pu talotaṉa,
sina kaqu va manoti Tamasa si arini.*
5 Tamanae tugo saripu va pepekae puleni pa dia tinoa,
ura kaqu na dia tinago sa popoa pepeso.*
6 Tamanae tugo saripu ovia na memeha nia sa tinoṉoto,*
ura kaqu vagia rini gua sapu okoro nia rini.
7 Tamanae tugo saripu tataru ni meke taleoso ni sari votiki tie,
ura kaqu tataru ni, na taleoso ni Tamasa si arini.
8 Tamanae tugo saripu via pa bulodi,
ura arini tugo si kaqu dogoria sa Tamasa.*
9 Tamanae tugo saripu varibule ni sari na tie,
ura kaqu poza ni tuna soti sa Tamasa si arini.
10 Tamanae tugo saripu ta ṉoṉovala sina tavetia rini sa hiniva te Tamasa,*
ura tadirini tugo sa Binaṉara Maṉauru.
11 Tamanae tugo si gamu pana zama ṉoṉovala gamu ri na tie,
meke zutu kokohani gamu rini koari doduru ginugua pa mia linuliqu
Rau.*
12 Mi koa qetuqetu, sina noma hola sa mia pinia pa Maṉauru,
ura ṉoṉovala guni tugo rini sari na poropita pukerane.*

Sa Soloti meke sa Kalalasa (Maka 9:50; Luke 14:34-35)

---

* **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39 * **5:4** Ais 61:2 * **5:5** Sam 37:11 * **5:6** Ais 55:1-2 * **5:8** Sam 24:3-4 * **5:10** 1 Pit 3:14 * **5:11** 1 Pit 4:14 * **5:12** 2 Koron 36:16; TTA 7:52

13 Gamu tugo si na soloti koari na tie pa kasia popoa. Ba pana murimuri
sa liṉiliṉina sa soloti si lopu kaqu boka tava leana pule si asa, pude ta
tavetavetae; ba padana pude ta gona palae mo pa sada meke ta neti pa tie.
14 Gamu tugo si na kalalasa koari na tie pa kasia popoa. Sa popoa sapu
ta kuri pa batu toqere si lopu boka ta tome.* 15 Loke tie si va katua sa zuke
meke va opo tamunu nia lolu, ba kote va hakea sa si asa pa hakehakeana,
pude va kalalasi sari na tie pu koa pa vetu.* 16 Gua tugo si gamu, mi vata
dogoro nia koari na tie sa mia kalalasa pa korapadi rina mia tinavete leadi,
pude madi vahesia sa Tamamia sapu koa pa Maṉauru.*

Vina Tumatumae koasa Tinarae te Mosese

17 Mi lopu balabala ia sapu mae si Rau pude huaria sa Tinarae te Mosese,
meke sari vina tumatumae tadi na poropita. Lokari, lopu asa si mae
nia Rau, ba mae si Rau pude va gorevura i si arini. 18 Maqu tozi va
hinokarani gamu, totoso korapa koa sa Maṉauru meke sa pepeso, si lopu
keke vasi kukuru zinama koasa Tinarae kote murimuri, osolae kaqu tava
gorevura beto gua saripu ta tozi vasina.* 19 Gua ke asa sapu va karia si
keke kukuruna hite sa tinarae, meke va tumatumae ni sa sari kaiqa pule
pude lulia gua sapu tavetia sa, si kaqu tava mumudi si asa pa Binaṉara
Maṉauru. Ba asa sapu va tabei sari na Tinarae meke va tumatumae ni sari
kaiqa pule pude va tabe kekeṉoṉo gua asa, si kaqu tava lavata pa Binaṉara
Maṉauru. 20 Ura tozini gamu Rau, sapu pude sa mia kinopuna sa Tinarae
te Tamasa, si lopu hola nia gua sapu evaṉia rina Parese meke na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si lopu kaqu boka koa si gamu koasa
Binaṉara Maṉauru.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binugoro

21 Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu ‘Meke mu
variva mate,’ gua; ke asa sapu variva mate si kaqu ta vala pa vinaripitui.*
22 Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu bugoro nia sa tasina,
si padana pude ta vala pa vinaripitui. Asa sapu zama guahe koasa tasina,
‘Agoi si namu loke laemu!’ gua, si padana pude ta vala pa vinaripitui.
Meke asa sapu zama, ‘Tie duvili, loke laemu’ gunia sa sa tasina, si garona
tugo pude nuquria sa nika pa Heli.
23 Ke pa ginugua asa, si be guana korapa hiva vala goi sa mua vinariponi
koe Tamasa, meke tiqe balabala ia goi sapu keke sinea si ele evaṉia goi
koa sa tasimu, 24 si mamu veko pakia sa mua vinariponi, mamu pule la
varibulei paki koasa tasimu sana, mamu tiqe pule mae luaria sa mua
vinariponi koa sa Tamasa.
25 Be keke tie si hiva turaṉa la nigo pa vinaripitui, si mamu va toṉoto
pakia sa mia vinaritokei totoso lopu ele kamo la si gamu pa vetu varipitui.
Sina be kamoa goi sa vasina varipitui, si kote vala nigo sa koa sa tie
varipitui, meke sa tie varipitui si kote vala nigo koasa tie kopu vetu
varipusi, meke kote ta veko pa vetu varipusi si agoi. 26 Maqu tozi va
hinokara nigo si guahe: Lopu kaqu vura si agoi osolae tabara betoi goi
sari doduru mua gale.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binarabarata

27 Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane, sapu ‘Meke mu
barabarata,’ gua.* 28 Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu

* **5:14** Zn 8:12, 9:5 * **5:15** Mk 4:21; Lk 8:16, 11:33 * **5:16** 1 Pit 2:12 * **5:18** Lk 16:17 * **5:21** Ekd 20:13; Diut 5:17 * **5:27** Ekd 20:14; Diut 5:18

doṉodoṉoa si keke barikaleqe, meke okoro nia sa si asa pa hiniva sea, si ele baratia tugo sa pa bulona si asa. 29 Ke be la sa kali mata mataomu meke turaṉa la nigo pa sinea, si mamu lobiti pania. Leana hola pude keke kukuru tinimu si ta okipalae pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.* 30 Be sa kali lima mataomu si turaṉa la nigo pa sinea, si mamu gomu pania. Leana hola si pude keke kali limamu si lopu koa, hola nia si pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.*

Vina Tumatumae koasa Vinariluari Tamaloana (Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luke 16:18)

31 Gua pule hie si keke vina tumatumae pukerane, ‘Asa sapu hiva luara pania sa nana barikaleqe, si mani kuberia sa pepa vari luari meke ponia koasa barikaleqe,’ gua.* 32 Ba kamahire si Maqu tozini gamu: Be keke tie si lopu barabarata sa nana barikaleqe, ba luara pania sa, si sea si asa, sina be haba pulea sa barikaleqe hie si keke tie, si tiqe barabarata sa barikaleqe hie, meke sa tie pu haba pulea sa.*

Vina Tumatumae koasa Tinokotokoro

33 Ele avosia mia gamu si keke vina tumatumae pukerane sapu guahe: ‘Mu lopu seke ia sa mua vina tatara, ba mamu va gorevura ia gua sapu ele tokotokoro nia goi pa kenuna sa Tamasa,’ gua.* 34 Ba kamahire si Maqu tozini gamu Rau: Pana tavetia goi si keke mua vina tatara, si mu lopu tokotokoro. Lopu tokotokoro koa sa Maṉauru, sina na habohabotuana te Tamasa si asa;* 35 lopu tokotokoro koa sa pepeso, sina na nenetiana te Tamasa si asa. Lopu koa sa popoa Zerusalema, sina na popoa hopena tanisa Baṉara lavata si asa.* 36 Lopu koasa batumu tugo, sina keke kalumu mo ba lopu boka va muho ia babe va keoro ia goi. 37 Ba mamu zama gua mo hie: ‘Uve’, mu gua mo, ba be ‘Lokari’, mu gua mo. Pude kaiqa zinama pule si tomo lani goi si koe Setani maedi si arini.

Sa Vina Tumatumae koasa Tinubehe Hobe (Luke 6:29-30)

38 Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama guahe: ‘Pude sekea keke tie kali matamu, si mu sekea tugo kali matana. Meke be seke pakogo sa, si mu seke pakoa gana tugo,’ gua.* 39 Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mu lopu tubehe hobe ia sa tie kaleana. Be poharigo keke tie kali paparamu, si mamu liṉana la nia pule si keke kalina. 40 Be keke tie si turaṉa la nigo pa vinaripitui pude vagia sa mua sote, si mamu vala nia tugo sa mua koti. 41 Meke be keke tie si ososo nigo pude paleke ponia sa nana pinaleke pa keke kilomita, si mu paleke ponia pa karua kilomita. 42 Be keke tie si tepa ia si keke mua tiṉitoṉa, si mu ponia tu. Be keke tie si tepa pakia si keke mua tiṉitoṉa, si mu vala pakia.

Tataru ni Sari Mua Kana (Luke 6:27-28,32-36)

43 Ele tumae nia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama guahe: ‘Mi tataru ni sari na mia baere, ba kukiti ni sari na mia kana,’ gua.* 44 Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mi tataru ni sari na mia kana, mamu varavara toka ni saripu ṉoṉovala gamu. 45 Pude gua asa si kote ta

---

* **5:29** Mt 18:9; Mk 9:47 * **5:30** Mt 18:8; Mk 9:43 * **5:31** Diut 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4 * **5:32** Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lk 16:18; 1 Kor 7:10-11 * **5:33** Liv 19:12; Nab 30:2; Diut 23:21 * **5:34** Zem 5:12; Ais 66:1; Mt 23:22 * **5:35** Ais 66:1; Sam 48:2 * **5:38** Ekd 21:24; Liv 24:20; Diut 19:21 * **5:43** Liv 19:18

evaṉae na koburu tanisa Tamamia pa Maṉauru si gamu. Sina va keana la
ia Sa sa Nana rimata koari na tie leadi meke kaleadi, meke va rukua Sa sa
Nana ruku koari pu tavete va toṉoto meke va sesea. 46 Vea kaqu pia gamu
tu Tamasa pana tataru ni mo gamu si arini pu tataru ni gamu? Sari na tie
hata takisi ba hoke gua mo asa. 47 Be tale zama qetuqetu la i mo goi sari
na mua baere, si lopu votikaemu si goi koa rini pu lopu na tie te Tamasa.
48 Mi koa va gotogoto, gua sapu koa va gotogoto sa Tamamia pa Maṉauru.*

6

Vina Tumatumaena sa Tinavete Leana Koari na Tie

1 Mi kopu nia pude lopu vata dogoro ni pa kenudi rina tie sari na mia
tinavete leadi, pude hiva ta dogoro mo. Be gua asa, si namu loke mia pinia
koasa Tamamia pa Maṉauru si gamu.*

2 Be hiva variponi* goi, si mu lopu buki nia pa varipaza siraṉa meke
pa sinaqoqi, sapu gua hoke tavetia rina tie sekesekei. Arini si hata vina
lavata pa tie. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena
sa doduruna sa dia tinavete. 3 Ba pana hiva ponia goi sa tie sapu papaka
nia keketoṉa, si mamu lopu vata gilana nia koasa kali lima gedemu nasa
si korapa tavetia sa kali lima mataomu, 4 pude ta tavete golomo sa mua
vinariponi, ba sa Tamasa mo sapu gilanana sa mua tinavete tomena si
kaqu pia igo.

Sa Vina Tumatumae Koasa Vinaravara

5 Pana varavara gamu si mi lopu gugua rina tie sekesekei! Arini si hoke
hiva hola nia rini si pude turu varavara pa sinaqoqi meke pa varipaza
siraṉa, pude ta dogoro dia pa tie gua. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu
ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete.* 6 Ba pana varavara
goi telemu si mamu la pa keke vasina tomena, mamu varavara la koasa
Tamasa sapu lopu ta dogorona. Meke sa Tamasa sapu dogorona gua sapu
tavetia goi pa vasina tomena si kaqu pia igo.

7 Pana varavara gamu, si mi lopu zama va soku hoboro, gugua rina tie
huporo, balabala ia rini sapu kote ta avoso dia koe Tamasa sina gele sari na
dia vinaravara gua. 8 Mi lopu gugua arini, sina sa Tamamia pa Maṉauru
si ele tumae ni Nana gua sapu hiva ni gamu, sipu lopu ele tepa la gamu.

9 Ke mi varavara gua hie si gamu:
Tamamami pa Maṉauru,
Mani tava lavata sa Pozamu Hopena,
10 va mae ia koa gami sa Butubutu Binaṉara Tamugoi,
Mua hiniva sapu tavetia Agoi pa Maṉauru,
si Mu guni nia tu Goi koa gami pa pepeso.
11 Mu ponini gami ginani ṉinoroi meke ninae rane.
12 Mu taleosoni gami koari na mami sinea,
gua sapu taleoso ni gami saripu hoke ṉoṉovala mae koa gami.
13 Mu lopu turaṉa lani gami pa tinoketoke[d],
ba Mamu harupu va seu gami koe Setani.*

---

* **5:48** Liv 19:2; Diut 18:13 * **6:1** Mt 23:5 * **6:2** Na vinariponi koari na tie habahuala. * **6:5** Lk 18:10-14 * **6:13** Pa sinea babe koe Setani sapu sa ṉatina sa kinaleana. Kaiqa iniliri koadi pukerane si va hoda ia sa zinama guahe: “Ura Tamugoi tugo sa binaṉara, sa ṉiniraṉira, meke sa vinahesi ninae rane ka rane, Emeni.” Ba lopu koa sari na zinama hire pa Kinubekubere Hope tatasana.

14 Be taleoso ni gamu sari na sinea pu tavete atu ni rina tie koa gamu, si
kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia pa Maṉauru.* 15 Ba be lopu taleoso
ni gamu si arini, si lopu kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia koari na
mia sinea.

Sa Vina Tumatumae koasa Minadi pa Ginani

16 Be guana madi[d] si gamu pa ginani, si mi lopu doṉodoṉo talotaṉa
gua rina tie sekesekei. Hoke doṉodoṉo guana tie talotaṉadi si arini, pude
dogori rina tie sapu madi si arini gua. Maqu tozi hinokarani gamu, sapu
ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete. 17 Ba pana madi
pa ginani si gamu, si mi daloi isumata mia, mamu lumulumu na susuti
valeana, 18 pude lopu tumae nia ri tie sapu madi pa ginani si gamu, ba sa
Tamasa pa Maṉauru eke sapu lopu ta dogorona mo gilania. Meke Asa tugo
sapu dogorodi sari na mia tinavete tomedi, si kaqu pia gamu.

Sari na Tinagotago pa Maṉauru
(Luke 12:33-34)

19 Mi lopu va omuni sari na mia tinagotago soti pa pepeso, saripu boka
ṉovali na kikiti, na boka nara, meke vasina boka huari na hikoi rina tie
hikohiko.* 20 Ba mi va omuni sari na mia tinagotago pa Maṉauru sapu
lopu boka ṉovali na kikiti, na lopu boka nara, meke lopu boka huari na
hikoi rina tie hikohiko. 21 Sina vasina pu koa sari na mua tinagotago, si
vasina tugo koa sa bulomu.

Sa Zuke Tana Tini
(Luke 11:34-36)

22 Sari matamu si guana zuke tana tinimu. Pude leadi sari matamu, si
kote kalalasa sa doduru tinimu. 23 Ba pude kaleadi sari na matamu, si kote
huporo sa doduru tinimu. Ke be sa kalalasa pa mua tinoa sina hinuporo,
si kaqu huporo dudukurumu si asa.

Sa Tamasa meke na Tinagotago
(Luke 16:13, 12:22-31)

24 Loke tie boka nabulu beto ni si karua baṉara. Ba kote tataru nia sa
si keke, meke kukiti nia si keke; babe va lavatia sa si keke, meke etulia si
keke. Gua ke lopu boka keke gua nabulu nia goi sa Tamasa meke sa poata.
25 Gua ke mu lopu talotaṉa nia sa mua tinoa, sapu sa si kote hena ia
na napoa, babe na poko tana tinimu. Na tinoa si arilaena hola nia sa
ginani, meke sa tini si arilaena hola nia sa poko. 26 Dotu sari na kurukuru
tapuru saripu korapa tapuru lamae. Lopu lelete na qireqire si arini, ba
hoke poni mo sa Tamamia pa Maṉauru. Ba gamu si ari laemia hola ni
sari na kurukuru. 27 Esei koa gamu boka hoda va gele ia sa nana tinoa pa
tinalotaṉadi rini?
28 Na vea ke kaqu talotaṉa nia tu sapu na sa si kote poko nia goi? Mamu
doṉo la i gua meke toqolo sari na havoro lili. Lopu hoke tavetavete, na
pitipiti si arini. 29 Maqu tozi hinokarani gamu Rau, sapu koari doduru poko
tolavaedi te Solomone sa baṉara, ba loketoṉa poko tanisa si tolavaena
kekeṉoṉo gugua keke rina havoro hire.* 30 Sari na havoro si lopu hoke
koa seunae meke ta oki la pa nika, ba hoke va pokopokoi mo Tamasa. Ba
gamu si arilaemia hola ni sari na havoro, ke hinokara hola sapu kaqu va
pokopoko gamu Sa. Kei, hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe.

---

* **6:14** Mk 11:25-26 * **6:19** Zem 5:2-3 * **6:29** 1 Baṉ 10:4-7; 2 Koron 9:3-6

31 Ke gua asa si mu lopu talotaṉa nia sapu pavei kote vagia goi sa gemu
ginani, na kolo, meke sa mua poko. 32 Arini pu lopu raṉea sa Tamasa si
hoke talotaṉa ni sari na tiṉitoṉa gugua arini. Ba sa Tamamia pa Maṉauru
si ele gilani Nana gua saripu ehaka ni gamu. 33 Ba mi hata kekenua sa
Binaṉara te Tamasa meke sa Nana tinoṉoto, meke kaqu ponini gamu Sa
sari doduru tiṉitoṉa pu gua hire. 34 Mi lopu talotaṉa ni ṉinoroi sari na
tinasuna tanisa rane vugo. Ura sa rane vugo si koadia nana tinasuna
telena. Hopeke rane si koadia sari hopeke dia tinasuna.

7

Zinutudi ri Votiki Tie
(Luke 6:37-38,41-42)

1 Mi lopu vari zutui, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa. 2 Ura gua sapu
zutu nia goi koari na tie, si kaqu ta zutu pule nia tugo goi koe Tamasa.
Meke sa pada sapu tavete la nia goi koari na tie, si asa tugo kaqu ta tavete
atu koa goi.*
3 Na vegua ke voriti nia goi sa kavuru pa matana sa tasimu, ba lopu
balabala ia goi sa kukuru huda pa matamu telemu? 4 Vea meke kote zama
si goi koasa tasimu, ‘Atu maqu suti pania sa kavuru pa matamu,’ gua, ba pa
matamu soti si koa nana si keke kukuru huda. 5 Agoi na tie sekesekei! Mu
okipani kenua sa kukuru huda pa matamu telemu, pude boka dodogorae
valeana, meke boka suti pania sa kavuru pa matana sa tasimu.
6 Mi lopu vala i koari na siki sari na tiṉitoṉa hopedi, sina kote taliri pule
mae meke garata gamu rini. Lopu vala i koari na boko sari na vovoto davi
sina kote neti va konekonei rini.

Tepa, Hata, meke Kikia
(Luke 11:9-13)

7 Tepa meke kote vagia gamu, hata meke kote dogoria gamu, kikia meke
kote ta tukele vatu koa gamu sa sasada. 8 Ura sari doduru pu tepa si kote
vagi tugo, asa sapu hata si kote dogoria tugo, meke asa sapu kikia si kote
ta tukele vala tugo sa sasada. 9 Agoi na tie varipodo, be tepa gana ginani
sa mua koburu si vegua kaqu ponia patu goi? 10 Ba be tepa gana igana si
asa, si vegua kaqu ponia noki goi? 11 Tie kaleamia si gamu ba hoke poni
tiṉitoṉa leadi gamu sari mia koburu. Sa Tamamia pa Maṉauru si leana
holani gamu, ke hinokara hola sapu kaqu poni ni tiṉitoṉa leadi Sa saripu
tepa koa Sa. 12 Mu tavete kenu la ni koari na tie sari na ginugua leadi,
gua saripu hiva ni goi pude tavete atu ni rini koa goi. Asa mo ginuana sa
Tinarae te Mosese, meke sari na vina tumatumae tadi na poropita.*

Sa Sasada Ṉizupuna
(Luke 13:24)

13 Mi nuquru la koasa sasada ṉizupuna. Sina sa sasada sapu la gua pa
tinahuara si marepaha, meke sa siraṉa si labe meke lopu tasuna, ke ari
sokudi enea si asa. 14 Ba sa sasada sapu la gua pa tinoa hola si ṉizupu,
meke sa siraṉana sa si tasuna, ke ari ka visavisa mo si nuquru vasina.

Sa Huda meke sa Vuana
(Luke 6:43-44)

15 Mi kopu puleni gamu koari na poropita kokohadi. Kote mae si arini koa
gamu meke pokopoko ni rini sari na hahanana tana sipi ba pa korapadi
rini si gua ri na siki pinomo variva mate. 16 Pa vuana kote doṉo gilani

* **7:2** Mk 4:24 * **7:12** Lk 6:31

gamu si arini. Kekeṉoṉo na hilibubuku si lopu boka vua qurepi[d], meke sa huda rakihi si lopu boka vua piqi. 17 Sa huda leana si leana vuana, ba na huda kaleana si kaleana tugo vuana. 18 Sa huda leana si lopu boka vua va kaleana, meke sa huda kaleana si lopu boka vua valeana. 19 Sari doduru huda pu lopu vua valeana, si ta maho palae si arini meke ta oki la pa nika.* 20 Gua asa, ke sari na poropita kokoha hire, si boka gilani mo gamu koari na dia tinavete.*

Saripu Ta Kilu Koasa Baṉara (Luke 13:25-27)

21 Lopu ari doduru pu zama mae koa Rau, ‘Baṉara, Baṉara,’ gua, si kote boka nuquru pa Binaṉara Maṉauru, ba arini mo pu va tabei sari na hiniva tanisa Tamaqu pa Maṉauru. 22 Pana kamo sa totoso vinaripitui te Tamasa, si soku tie si kote zama mae koa Rau, ‘Baṉara, Baṉara, pa korapa pozamu Goi si tozi vura nia gami sa Inavoso Leana te Tamasa. Hipuru pani gami sari na tomate kaleadi, meke soku tinavete variva magasadi si taveti gami!’ gua. 23 Ba kote tozi va leana ni mo Rau si arini, ‘La mi taloa, lopu hite gilana gamu Rau si gamu kasa na tie va sesea mia!’*

Sa Sinokirae Hinokara (Luke 6:47-49)

24 Ego, asa sapu avosodi sari Qua vina tumatumae hire, meke va tabei si arini, si kekeṉoṉo gua tugo na tie tumatumae sapu kuria sa nana vetu pa patu. 25 Ke be hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu, meke raza koasa vetu, ba lopu boka hoqa si asa, sina turu va ṉiṉira pa patu. 26 Ba asa sapu avosi sari na Qua vina tumatumae hire, meke lopu va tabei si arini, si gua tugo na tie duviduvilina sapu kuria sa nana vetu pa bolebole onone. 27 Ego, totoso hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu meke raza koasa vetu sana, si hoqa meke ta huara inete si asa.”

Sa Ṉiniraṉira te Zisu

28 Totoso va hokoti Zisu sari doduru Nana vina tumatumae hire, si magasa hola nia rina kobi tinoni sa Nana hahanana va tumatumae.* 29 Ura lopu gugua rina tie pu hoke variva tumatumae nia sa Tinarae te Mosese si Asa, ba koa ia ṉiniraṉira sa Nana vina tumatumae.

8

Salaṉia Zisu si Keke Tie Popoquna (Maka 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Totoso taluarae gore pule mae pa toqere se Zisu, si moatana sa puku vinarigara tie pu luli koa Sa. 2 Meke mae hoqa todoṉo pa kenuna Sa si keke tie popoquna meke zama, “Baṉara, be guana hiva Goi, si boka va via au mo Goi,” gua si asa. 3 Ke qaqama la nia Zisu sa limana koasa tie popoquna meke tiqua Sa si asa meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mamu via tu ba goi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si via sa tie koasa nana minoho. 4 Beto asa si zama la ia Zisu si asa, “Mu lopu la vivinei nia pa tie si hie, ba mamu la vata dogoro pule nigo koasa hiama pude mani vilitigo. Beto hoi mamu la tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu tozia sa Tinarae[d] te Mosese, pude va sosodea koari na tie sapu ele via si goi,” gua si Asa.*

---

* **7:19** Mt 3:10; Lk 3:9 * **7:20** Mt 12:33 * **7:23** Sam 6:8 * **7:28** Mk 1:22; Lk 4:32 * **8:4** Liv 14:1-32

Salaṇia Zisu si Keke Nabulu (Luke 7:1-10)

5 Totoso nuquru la pa vasileana Kepaniami se Zisu, si mae koa Sa si
keke koimata varipera tadi na tie Roma, meke tepa tinokae si asa koe Zisu.
6 Zama si asa, “Baṉara, sa qua nabulu si moho sisigiti, korapa eko si asa
pa qua vetu; lopu boka niu, na koa ta sigiti hola si asa,” gua si asa. 7 Meke
zama se Zisu, “Leana maqu atu salaṉia.” 8 Ba olaṉa sa koimata, “Koi, lokari
Baṉara, lopu na tie gotogotoqu si arau pude kaqu mae ia Goi sa qua vetu.
Mamu zama nia mo sa zinama pude mani magogoso sa qua nabulu,” gua
si asa. 9 “Arau ba hoke zamai mo sari qua tie varipera koasa ṉiniraṉira
sapu poni nau ri qua palabatu, pude ‘La’ gunia rau si keke, si la mo si asa.
Pude ‘Mae’ gunia pule rau si keke si, mae tugo si asa. Pude zama ia rau sa
qua nabulu, ‘Tavetia hie,’ gua, si tavetia tugo sa,” gua si asa.
10 Totoso avosi Zisu sari nana zinama gua asa tanisa koimata, si magasa
hola Nana, ke zama la si Asa koari na kobi tie pu luli koa Sa, “Maqu tozi va
hinokarani gamu, sapu lopu ele dogoria Rau keke tie Izireli sapu raṉeraṉe
kekeṉoṉo gua sa tie hie. 11 Tozi hinokarani gamu Rau sapu soku rina tie
Zenitailo si kote mae guadi pa doduru kasia popoa, meke kaqu habotu
somanae koari Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi pa inevaṉa koasa
Binaṉara Maṉauru.* 12 Ba sari na tie Ziu pu ta vizatadi pude somana, si
kote ta gona vura koasa butubutu baṉara te Tamasa la pa korapa huporo
dudukurumu. Vasina pu kote kabo, na garata livodi si arini.”* 13 Meke
tiqe zama la koasa koimata se Zisu, “Mu pule mua, mani ta evaṉa tugo gua
sapu va hinokaria goi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa
nabulu mohona tanisa koimata.

Soku Tie Mohodi si Salaṉi Zisu (Maka 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Totoso kamoa Zisu sa vetu te Pita, si dogoria Sa sa kaleqe roana e Pita,
korapa eko nana pa teqe, na moho nunuare si asa. 15 La taṉinia Zisu sa
limana, meke magogoso nana sa kaleqe, ke tekulu si asa meke va tana
ponia ginani sa se Zisu. 16 Pana veluveluna asa, si turaṉa mae ni rina tie
koe Zisu sari soku dia tie pu nuquri na tomate kaleadi. Hipuru pani Zisu
pa Nana zinama sari na tomate kaleadi, meke salaṉi Sa sari doduru pu
moho. 17 Evaṉia Zisu sa tinavete hie pude tava gorevura gua sapu zama
nia e Aisea sa poropita te Tamasa, sapu guahe:
“Ele salaṉi Sa sari nada minoho na vinagauru,” gua.*

Saripu Hiva Lulia se Zisu ba Ruarabeke (Luke 9:57-62)

18 Meke totoso dogoria Zisu sa puku vinarigara pu mae vari likohae nia, si
ria i Sa sari Nana disaepeli pude karovo la pa kali karovona sa kopi Qaleli.
19 Meke keke rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si mae meke
zama la koa Sa, “Baṉara, maqu luligo pa doduru vasina pu la i Goi.” 20 Ba
olaṉa la koa sa se Zisu, “Sari na kurukuru ṉame na kurukuru tapuru ba
hite ari dia qoqoro na vori tu, ba sa Tuna na Tie, si loke Nana vasina soti
pude eko magogoso.” 21 Keke ri Nana disaepeli si zama la koa Sa, “Baṉara,
kekenu Mu va malumau pude la pomunu paki nia sa tamaqu,” gua si asa.
22 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, “Vekoi saripu matedi pude madi pomunu ni
sari na tie matedi. Ba agoi si mamu luli Au mo,” gua si Asa.

---

* **8:11** Lk 13:29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lk 13:28 * **8:17** Ais 53:4

Va Bulea Zisu sa Raneboṇi
(Maka 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Meke suraṉa pa koaka se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, meke
toka la si arini pa kali karovona sa kopi Qaleli. 24 Meke raza mae gana sa
raneboṉi koasa kopi, meke puzakia na ololobagea sa koaka, ba se Zisu si
korapa puta gana. 25 Ke va vaṉunia ri kasa disaepeli si Asa, meke zama ia
rini, “Harupu gita Baṉara, tata mate si gita,” gua si arini. 26 Meke olaṉa
la i Zisu si arini, “Na vegua ke matagutu si gamu? Hiteke hola sa mia
rinaṉeraṉe!” Tekulu si Asa, meke norea Sa sa givusu na kolo, ke bule
nodolo va hodaka nana. 27 Magasa beto sari doduru meke vari zamai
teledia, “Na tie sa si guahe, ke va tabea tu rina givusu na bogusu,” gua
si arini.

Salaṉi Zisu sari Karua Tie Nuquri Tomate Kaleadi
(Maka 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Totoso hogoto se Zisu pa kali karovona sa kopi, pa popoa Qadarini, si
vura mae guadi koari na bae popomunuana sari karua tie pu ta higorae
tomate kaleadi, meke mae koe Zisu. Hoke kokoa koari na lovu vasina sari
kara. Variva matagutu sari karua tie hire, ke loke tie si hoke hiva ene hola
gua pa siraṉa vasina. 29 Sipu dogoria tugo ri kara se Zisu, si gagaemana
mo sari kara, meke zama, “Agoi na Tuna Tamasa, nasa si hiva taveteni
gami Goi? Hiva va kilasa gami Goi pa tinasigiti sipu lopu ele kamo sa rane
vinaripitui?” gua sari kara. 30 Lopu seu vasina si koa nana si keke rovana
boko lavata, korapa ganigani gedi. 31 Meke tepa koe Zisu sari na tomate
kaleadi, meke zama, “Pude hipuru pani gami Goi, si Mu garunu lani gami
koasa rovana boko hoi,” gua si arini. 32 “Ego, la!” gua se Zisu. Ke taluarae
sari na tomate kaleadi koari karua tie, meke la nuquru koari na boko,
taluarae sari na boko hire, meke haqala gorea rini sa taba, meke la hoqa
suvu pa kopi meke lodu mate beto.

33 Meke govete la pa vasileana sari na tie pu kopudi ri na boko, meke la
vivinei ni rini sari doduru ginugua pu ta evaṉa koari karua tie pu koa i
na tomate kaleadi. 34 Ke topue la tutuvia ri doduru tiena sa vasileana se
Zisu, meke sipu dogoria rini, si tepa ia rini si Asa pude taluarae taloa pa
dia popoa.

9

Salaṉia Zisu si Keke Tie Mohona
(Maka 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Ke suraṉa pule se Zisu pa koaka meke toka karovo pule la si Asa pa
Nana popoa soti pa Kepaniami pa kali karovona sa kopi. 2 Sipu koa Sa
vasina, si palekia rini pa teqe si keke tie sapu mate kukuru tinina, meke
la koe Zisu. Totoso dogoria Zisu nomana gua sa dia rinaṉeraṉe koa Sa, si
zama la ia Sa sa tie mohona, “Tuqu, mu koa qetu, ele taleosae sari na mua
sinea,” gua si Asa.

3 Meke zama golomo teledia sari kaiqa tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese, “Ai, va Tamatamasae pule nia sa tie hie,” gua si arini.

4 Ba ele gilania tu Zisu gua sapu balabala ia rini, ke zama la koa rini
si Asa, “Na vegua ke balabala i gamu sari na kinaleadi gua arini? 5 Na
sa si gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala koa gamu
sapu tagoa Rau sa ṉiniraṉira, ‘Ele taleosae sari na mua sinea?’ gua, ba
‘Tekulu mamu ene’? 6 Ba pude mi tumae nia gamu sapu sa Tuna na Tie si
ari Nana ṉiniraṉira pa pepeso pude taleosae sinea,” si tiqe zama ia Sa sa

tie mohona, “Turu, palekia mua teqe mamu la pa mua vetu!” gua si Asa.
7 Gasa turu mo sa tie, meke ene pule taloa nana.
8 Matagutu na magasa sari na tie totoso dogoria rini sapu gua asa, sapu
boka ponia tu Tamasa pa tie sa ṉiniraṉira pude taleosae sinea, ke vahesia
rini sa Tamasa.

Tiokia Zisu se Matiu
(Maka 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Beto asa si taluarae vasina se Zisu, meke pa korapana sa Nana inene
la, si dogoria Sa si keke tie hata takisi, pozana sa si e Matiu, korapa habotu
nana pa nana vetu vasina hoke ta vagi sa takisi. Tioko la ia Zisu si asa,
“Mae luli Au,” gua si Asa. Turu se Matiu meke lulia sa se Zisu. 10 Meke
sipu korapa habotu henahena pa vetu te Matiu* se Zisu meke sari Nana
disaepeli, si sokudi sari na tie hata takisi meke kaiqa tie kaleadi pule si
somana habotu henahena koa rini.* 11 Totoso dogoria ri kaiqa Parese
sapu gua asa, si nanasi rini sari na disaepeli te Zisu, “Na vegua sa titisa
tamugamu ke henahena somanae tu koari na tie kaleadi?” gua si arini.
12 Avosi Zisu si arini, ke zama la i Sa, “Sari na tie pu toa valeanadi si
lopu hoke hata ia rini sa tie salaṉa, ba sari pu mohodi mo. 13 La mamu
tiro hata ia pa Kinubekubere Hope sa ginuana sa zinama sapu guahe: ‘Na
tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau, lopu na vina vukivukihi!’ Lopu
mae si Rau pude tioki sari na tie toṉoto, ba sari na tie kaleadi tu!” gua se
Zisu.*

Ninanasa koa sa Minadi pa Ginani
(Maka 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Beto hoi si mae gedi pule sari na disaepeli te Zone Papitaiso meke
nanasia rini se Zisu, “Na vegua ke gami, meke sari na Parese si hoke madi
pa ginani pude lopu henahena kaiqa totoso, ba sari na disaepeli Tamugoi
si lopu hoke madi[d]?” gua si arini.
15 Meke olaṉa se Zisu, “Vegua, hiva nia gamu pude talotaṉa meke lopu
henahena sari na tie ta ruvatadi pa inevaṉa varihaba, totoso korapa habotu
turaṉia rini sa tie varihaba? Lokari! Ba korapa mae sa rane pana ta vagi
taloa sa tie varihaba koa rini, pa totoso tu asa si kaqu tiqe koa madi si
arini.
16 Loke tie si boka tuvaka nia poko vaqurana sa poko koana. Pude gua
asa, si kote totoso viziri sa poko vaqura, si kote rikata va noma sa poko
koana. 17 Loke tie tugo si hoke voi nia vaeni vaqurana sa vovoina vaeni
koana. Pude gua asa si kote pokata sa vovoina koana, meke titisi palae
sa vaeni. Ba sa vaeni vaqurana si kaqu ta voi tugo pa vovoina vaqurana,
pude kaqu leadi beto sari kara.”

Sa Vineki Matena meke sa Barikaleqe Mohona
(Maka 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Sipu korapa zama nia Zisu sapu gua asa, si mae hoqa todoṉo pa kenuna
Sa si keke koimata tadi na Ziu, meke zama, “Baṉara, sa tuqu vineki si
vaquru mate mo, ba hiva nigo rau pude mae va opo nia limamu pude va
toa pulea,” gua si asa. 19 Ke turu se Zisu meke sari Nana disaepeli meke
luli la koa sa.
20 Meke keke barikaleqe sapu kamoa na minoho* tana barikaleqe ka
manege rua vuaheni, si luli mae pa mudina Zisu. 21 Zama golomo telena

---

* **9:10** Sa vetu te Matiu babe Zisu, lopu bakala. * **9:10** Lk 15:1-2 * **9:13** Mt 12:7; Hoz 6:6
* **9:20** “Minoho tana barikaleqe” ginuana si va goregore ehara.

sa barikaleqe, “Be tiqua mo rau hukihukirina sa poko te Zisu, ba kote ta salaṉa mo si rau,” gua si asa. Ke la tiqua sa si asa.
22 Seke liṉana se Zisu meke dogoria Sa sa barikaleqe, ke zama la ia Sa, “Mu koa qetu tuqu! Sa mua rinaṉeraṉe koa Rau si ele salaṉigo,” gua si Asa. Pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa barikaleqe.
23 Meke nuquru la se Zisu pa vetu tanisa koimata tanisa sinaqoqi[d]. Sipu dogori Sa sari na tie pu korapa lukalukana na kevukevu, meke taruqoqo, na gua, si zama la si Asa koa rini, 24 “Vura beto gamu doduru! Lopu mate sa vineki hite, na puta gana mo,” gua si Asa. Meke hegere nia ri doduru si Asa. 25 Ba totoso ele tava vura beto sari doduru tie, si nuquru la se Zisu pa lose pu koa ia sa vineki, meke taṉinia Sa limana, ke toa pule si asa. 26 Sa inavosona sa tinavete pu evaṉia Zisu hie, si ta urahae la pa doduruna sa popoa sana.

Salaṉi Zisu Sari Karua Tie Bebehudi

27 Sipu taluarae se Zisu koasa vetu asa, meke ene hola, si podalae lulia ri karua tie bebehudi si Asa, meke velavela guahe: “Tuna[d] Devita, mu tataruni gami,” gua sari karua.
28 Totoso nuquru se Zisu pa keke votiki vetu, si mae koa Sa sari karua, ke zama la i Zisu, “Va hinokaria gamu kara sapu kote boka salaṉa gamu Rau?” gua si Asa. “Uve Baṉara!” gua sari karua.
29 Meke tiqui Zisu matadi meke zama, “Mani ta evaṉa tugo sapu gua va hinokaria gamu kara!” gua si Asa. 30 Meke dodogorae dia sari kara, ba tozi ni Sa pude lopu vivinei nia pa keke tie, sapu gua ta evaṉa. 31 Ba totoso taluarae taloa ri kara, si la tozi urahae nia ri pa doduruna sa popoa sana sapu gua ta evaṉa.

Salaṉia Zisu sa Tie Pokana

32 Ba sipu korapa taluarae sari karua, si turaṉa mae nia pule ri kaiqa koe Zisu si keke tie pokana, sapu nuquria na tomate kaleana. 33 Ba totoso hipuru pania tugo Zisu sa tomate kaleana, si podalae zama nana mo sa tie, ke magasa beto sari doduru, meke zama, “Lopu ele hite ta dogoro si keketoṉa gua hie pa Izireli,” gua si arini.
34 Ba zama sari na Parese, “Sa baṉaradi rina tomate kaleadi sapu e Setani, si ponia ṉiniraṉira si Asa, pude hipuru pani sari tomate,” gua sarini.*

Visavisa sari Tie Tavetavete

35 Ene beto la i Zisu sari na vasivasileana hitekedi na nomadi. Variva tumatumae si Asa koari na sinaqoqi, meke tarae nia Sa sa inavoso leana tanisa Binaṉara te Tamasa. Salaṉi Sa sari na tie pa hopehopeke dia minoho na vinagauru.* 36 Totoso dogori Sa sari kobi tinoni, si tataru hola ni Sa si arini, sina koa tasuna, meke loke tie tokani, gua tugo rina sipi pu loke dia sepati[d].* 37 Meke zama la si Asa koari Nana disaepeli, “Soku sari na vuvua komiha, ba lopu soku sari na tie pakepakete.* 38 Mi varavara la koa sa Baṉarana sa vuvua, pude mani garunu la ni sari na tie pakepakete pa Nana inuma, pude varigara ni sari na vuadi.”

10

Sari ka Manege rua Apositolo (Maka 3:13-19; Luke 6:12-16)

* **9:34** Mt 10:25, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39; Lk 4:44 * **9:36** Nab 27:17; 1 Baṉ 22:17; 2 Koron 18:16; Izk 34:5; Mk 6:34 * **9:37** Lk 10:2

1 Tioko varigara ni Zisu sari ka manege rua Nana disaepeli meke poni
ni Sa sa ṉiniraṉira pude hipuru pani sari na tomate kaleadi, meke salaṉi
sari doduru minoho na vinagauru.
2 Hire sari na pozadi ri ka manege rua apositolo[d]: E Saimone sapu ta
pozae Pita, meke e Aduru sa tasina sa; Zemisi meke Zone, sari karua tuna
e Zebeti; 3 Pilipi meke Batolomiu; Tomasi, meke e Matiu sa tie hata takisi;
e Zemisi sa tuna Alepiasi, meke Tadeasi; 4 Saimone sa Tie Zeloti*, meke se
Ziudasi Isikarioti sapu qoraqora nia se Zisu.

Ta Garunu sari ka Manege rua Apositolo (Maka 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Garunu vura ni Zisu sari ka manege rua apositolo hire, meke tozi ni
Sa si gua hire, “Mi lopu la si gamu koari na popoa tadi na tie Zenitailo[d],
meke koari na vasivasileana tadi na tie Sameria[d]. 6 Ba mi la koari na tie
Izireli[d], saripu guana sipi muliuṉudi. 7 La tozia koarini sapu sa Binaṉara
Maṉauru si tata kamo!* 8 Mi salaṉi saripu moho, va toa pulei saripu mate.
Va via i saripu popoqu na vagauru pa tinidi, mamu hipuru pani sari na
tomate kaleadi. Ele vagi moka va soku si gamu, ke mi vala moka va soku.
9 Mi lopu paleke poata pa mia vovoina. 10 Lopu palekia keke huneke, lopu
paleke vina rua sote, lopu paleke sadolo, na kolu hodu pa mia inene. Ura
sa tie tavetavete si garo tugo pude ta poni ginani.*
11 Pana la kamo gamu pa keke vasileana nomana ba be hitekena, si
mamu nuquru la koasa vasileana sana mamu doṉo hata ia keke tie sapu
qetu pude va kamo gamu. Mi koa mo vasina, osolae taluarae taloa si gamu
koasa vasina asa. 12 Pana nuquru si gamu pa keke vetu, si mi zama guahe,
‘Mani koa koa gamu sa binule.’ 13 Be va kamo valeana gamu rini pa vetu
asa, si mi vekoa sa mia binule* vasina. Ba be lopu hiva va kamo gamu
rini, si mi vagi pule nia sa mia minana koa rini. 14 Meke be kaiqa vetuvetu
na vasileana si lopu hiva va kamo gamu babe lopu hiva avosi sari mia
zinama, si mamu tavusu pani* sari na kavuru pepesona sa popoa sana
pa nene mia.* 15 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari na popoa sara
si kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia gua sapu ta
evaṉa pa popoa Sodomu[d] meke Qomora[d] pa rane asa.*

Sari na Qinoraqora pu Kaqu Mae Koa Gamu (Maka 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Avoso mae! Garunu gamu Rau si gamu guana sipi pa varikorapadi
rina siki pinomo variva mate. Mi koa tumatumae guana noki, ba mi koa
ṉoṉo guana baruku.* 17 Mi koa va balau, sina kaiqa tie si kote turaṉa la ni
gamu pa vinaripitui, meke kote komiti gamu rini pa dia sinaqoqi.* 18 Koa
gua koasa mia linuli koa Rau si kote ta turaṉa la nia gamu pude ta podeke
pa kenudi rina Qavuna na Baṉara, pude la tozia koa rini meke koari na
tie Zenitailo sa Inavoso Leana te Tamasa. 19 Pana ta turaṉa la si gamu pa
vinaripitui, si mi lopu balabala mamata na neneke nia sapu na sa si kote
zama nia gamu, meke ve kote zama gua si gamu. Ba pana kamoa tu sa mia
totoso pude zama, si kote ta poni nia gamu gua sapu kote zama nia gamu.

---

* **10:4** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qavuna pa Roma. * **10:7** Lk 10:4-12 * **10:10** 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18 * **10:13** Zama nia sa binule pude poni minana totoso vari tutuvi sari na tie Ziu. * **10:14** Tavete guahe si arini pude va bakalia sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si arini. * **10:14** TTA 13:51 * **10:15** Mt 11:24; Zen 19:24-28 * **10:16** Lk 10:3 * **10:17** Mk 13:9-11; Lk 12:11-12, 21:12-15

20 Ura gua saripu kote zama ni gamu si lopu na mia zinama telemia, ba
gua mo sapu kote ponini gamu sa Maqomaqona sa Tamamia pa Maṉauru.
21 Sari na tamatasi si kote turaṉa lani pa minate sari na tasidia pu va
hinokara. Meke sari na tamadia si kote gua tugo koari na tudia, meke sari
na tudia si kote vala ni sari na tiatamadia pa minate.* 22 Pa ginuaqu Rau
si kote ta kukitae si gamu koari doduru. Ba asa sapu koa va nabu, meke
kamoa sa vinabetona, si kaqu ta harupu.* 23 Pana ta ṉoṉovala gamu pa
keke vasileana, si mi govete la mia pa keke votiki vasileana. Maqu tozi
va hinokarani gamu sipu lopu ele va hokoti gamu sari mia inene la koari
doduru vasivasileana pa Izireli, si kote pule mae mo sa Tuna[d] na Tie.
24 Loke koburu sikulu si ululu hola nia sa nana titisa. Meke loke pinausu
si ululu hola nia sa nana palabatu.* 25 Ke sa disaepeli si mani tumatumae
keke ṉoṉo gua sa nana titisa. Meke sa pinausu si mani keke ṉoṉo gua
sa nana palabatu. Be Arau sa Palabatu koasa mia tatamana, si ele zutu
nau Belozibabi[d] arini, si kaqu kaleana hola latu sari na pozapoza pu kaqu
zutuni gamu rini si gamu na Qua tatamana.*

Asa Sapu Kaqu Ta Matagutae
(Luke 12:2-7)

26 Ke mi lopu matagutu ni sari na tie pu kukitini gamu. Ura doduru sapu
tava paere si kaqu tava vura, meke sari doduru ginugua tomedi, si kaqu
ta gilana pa tie.* 27 Gua saripu tozi golomoni gamu Rau, si mi tozi vura ni
pa kobi tie. Meke gua saripu avosi gamu pa vasidi tomedi, si mi velavela
lani koari na tie. 28 Mi lopu matagutu ni saripu va matea mo sa tini, ba
lopu boka va matea sa maqomaqo. Ba mi matagutu nia sa Tamasa sapu
boka va matea sa maqomaqo meke sa tini pa heli. 29 Karua pitikole si keke
seniti hinoludi, ba lopu keke arini si kote mate be lopu pa hiniva te Tamasa.
30 Ba sapu gamu, kamo tu koari na kalu pa batumia ba ele gilana betoi tu
Tamasa ninaedi. 31 Ke mi lopu matagutu. Gamu si arilaemia, hola ni sari
soku ṉavulu pitikole!

Saripu Helahelae nia meke saripu Oso nia se Karisito
(Luke 12:8-9)

32 Asa sapu tozi helahelae Nau pa kenudi rina tie, sapu asa si keke tie
Taqarau gua, si kaqu tozi helahelae gunia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu
pa Maṉauru si asa. 33 Ba asa sapu oso Nau pa kenudi rina tie, si kaqu
osonia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Maṉauru.*

Sa Binule meke na Vinaripera
(Luke 12:51-53; Luke 14:26)

34 Mi lopu balabala ia sapu na binule si paleke mae nia Rau pa popoa
pepeso. Lopu na binule si paleke mae nia Rau, ba na vinaripera tu. 35 Mae
si Rau pude varitokei ni sari na tatamana na tamatina, na tamaivana, na
tamaroana.* 36 Sari na ṉati kana nomadi tana tie si kote ari kasa mo pa
keke tatamana soti.
37 Asa sapu tataru hola ni sari tiatamana hola Nau si Arau si lopu garo
pude na Qua disaepeli, meke asa sapu tataru ni sari tuna koreo na vineki
hola Nau si Arau, si lopu garo si asa pude na Qua disaepeli. 38 Asa sapu
lopu palekia nana korosi telena meke luli Au, si lopu garona pude koa na

---

* **10:21** Mk 13:12; Lk 21:16 * **10:22** Mt 24:9, 13; Mk 13:13; Lk 21:17 * **10:24** Lk 6:40; Zn 13:16, 15:20 * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15 * **10:26** Mk 4:22; Lk 8:17 * **10:33** 2 Tim 2:12 * **10:35** Mka 7:6

Qua disaepeli.* 39 Asa sapu ruritia sa nana tinoa, si kaqu siana nia sa. Ba
asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kote tagoa sa sa nana
tinoa.*

Sari na Piniana sa Tinavete Vina Kamo Tie
(Maka 9:41)

40 Asa sapu va kamo gamu si va kamo valeana Au tugo sa si Arau. Meke
asa sapu va kamo valeana Au si Arau si va kamo valeana ia tugo sa si Asa
sapu garunuqu Rau.* 41 Asa sapu va kamo ia si keke poropita te Tamasa,
sina na tie maena pu paleke inavoso te Tamasa, ke na pinia tadi na poropita
tugo si kaqu somana ta poni nia tugo sa. Meke asa sapu va kamo ia si keke
tie toṉoto, sina tie toṉoto sapu maena, ke kaqu ta poni nia tugo sa sa pinia
tadi na tie toṉoto. 42 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu asa pu ponia
kamo pa kapa kolo si keke rina koburu, sina na Qua disaepeli si asa, si
hinokara sapu kote vagia tugo sa sa nana pinia leana."

11

Sari na Tie Paleke Inavoso te Zone Papitaiso
(Luke 7:18-35)

1 Sipu beto zama ni Zisu sari na vina tumatumae hire koari ka manege
rua Nana disaepeli, si taluarae vasina si Asa, meke la variva tumatumae,
na tarae pule koari na vasivasileana pa Qaleli.
2 Meke totoso avoso ni e Zone Papitaiso pa vetu varipusi sari na tinavete
pu evaṉi Zisu Karisito, si garunu lani sa koa Sa sari kaiqa nana disaepeli,
meke la nanasa guahe si arini, 3 "Zisu, tozini gami, Agoi tugo sa tie sapu
tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqania tu gami si keke votikaena?"
4 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Pule la mamu tozi nia se Zone gua
saripu avosi, na dogori gamu. 5 Tie bebehu ba dodogorae, tie ikena ba ene
pule, saripu popoqudi ba ta salaṉa, na tie nuli ba avavosae, saripu mate,
ba tava toa pule, meke sa Inavoso Leana te Tamasa si ta tarae koari na tie
habahuala.* 6 Tamanae tugo saripu lopu nunala pa dia vina hinokara mae
koa Rau," gua se Zisu.
7 Sipu korapa taluarae sari na disaepeli te Zone, si podalae zama nia Zisu
koari na kobi tinoni sa guguana e Zone. Zama si Asa, "Totoso la gamu pa
qega pude la avavoso koe Zone, na sa si emi la dogoria gamu? Keke tie sapu
malohoro kekeṉoṉo na elo duduli sapu va niniu ia na givusu? 8 Ba na sa
si hiva la dogoria gamu? Keke tie sapu pokopoko va leleanae? Lokari, sari
na tie gugua asa si hoke koa pa vetu baṉara tu! 9 Tozi Nau, na sa zoṉazoṉa
tugo si emi la dogoria gamu? Keke poropita? Uve, ba se Zone si arilaena
hola ni sa sari na poropita. 10 E Zone mo sapu ta tozi pa Kinubekubere
Hope sapu zama guahe:

'Zama sa Tamasa: Kote garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va namanama ia sa Mua siraṉa,' gua.*

11 Tozi hinokarani gamu Rau sapu arilaena hola ni e Zone Papitaiso sari
doduru pu koa va kenue koa sa, ba asa sapu hiteke hola pa Binaṉara
Maṉauru, si noma hola nia sa se Zone. 12 Podalae pa totoso pu tarae se
Zone meke kamoa kamahire si ta rapatae sa Binaṉara Maṉauru meke koa
tasuna si asa. Hiva tuqe vagia rina tie ta ṉaziridi si asa pude huaria.*

---

* **10:38** Mt 16:24; Mk 8:34; Lk 9:23 * **10:39** Mt 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24, 17:33; Zn 12:25 * **10:40** Mk 9:37; Lk 9:48, 10:16; Zn 13:20 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:10** Mal 3:1 * **11:12** Lk 16:16

13 Sari na poropita meke sa tinarae te Mosese si korokorotae nia sa
Binaṉara Maṉauru, osolae kamo mae se Zone. 14 Be hiva va hinokari gamu
sari na vina tumatumae tadi kasa, si ego, e Zone mo hie sa vina gorevurana
sa kinorotae, sapu kaqu pule mae sa poropita Ilaiza, gua.* 15 Be koadia
taliṉa mia si mi va avoso mae!
16 Na sa si kote va padapada guni Rau sari na tie pa rane ṉinoroi? Gua
tugo ari na koburu pu habotu lopilopi pa vasina maketi koari hopeke dia
pukuna, meke vari velavela karovi si arini meke zama guahe: 17 'Kera atu
ni gami sari na kinera mate, pa tinalotaṉa, ba lopu kabo si gamu. Mike atu
ni gami sari na kinera vinarihaba pa qinetuqetu, ba lopu peka si gamu,'
gua. 18 Totoso mae se Zone, si hoke madi pa ginani, meke lopu napo vaeni
si asa; ke zama sari na tie, 'Koa ia tomate kaleana si asa!' gua si arini.
19 Totoso mae sa Tuna na Tie, si hena na napo si Asa, ke zama pule sari
na tie, 'Na tie doa, meke na tie naponapo si Asa*, meke na baere tadi na
tie hata takisi, meke tadi kaiqa tie kaleadi pule si Asa!' gua pule. Ba sa
ginilagilana lohina[d] te Tamasa si tava sosode koari na vuana," gua se Zisu.

Sari na Vasileana pu Lopu Va Hinokara (Luke 10:13-15)

20 Sipu beto saripu gua hire, si norei Zisu sari na vasivasileana vasina
evaṉi Sa sari sokudi ri Nana tinavete variva magasadi, sina lopu hite kekere
si arini koari na dia sinea. 21 "Mi talotaṉa si gamu pa vasileana Korazini
meke gamu pa Betiseda! Be ta evaṉa koari na tie Zenitailo pa Taea meke
pa Saedoni sari na tinavete variva magasadi gua pu ta evaṉa koa gamu, si
be ele pukerane tu kekere pa sinea si arini meke ele habotu pa eba, meke
pokopoko baika si arini!* 22 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu kaqu tava
kilasa koe Tamasa si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa tadi
pa Taea meke Saedoni pa rane asa. 23 Meke gamu pa Kepaniami! Balabala
ia gamu sapu kote ta ovulu sage pa Maṉauru si gamu gua? Lokari hokara!
Kote ta gona gore la pa heli si gamu! Be ta tavete pa Sodomu sari na
tinavete variva magasadi saripu ta evaṉa koa gamu kamahire, si be koa
hola nana pa rane ṉinoroi sa popoa asa.* 24 Tozi va hinokarani gamu Rau
sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa
vina kilasa sapu kaqu ta vala pa vasileana Sodomu pa rane asa!" gua si
Asa.*

Mae Koa Rau Mamu Magogoso (Luke 10:21-22)

25 Meke pa totoso asa si zama se Zisu, "Tamaqu, Agoi na Baṉara pa
Maṉauru meke pepeso! Vahesi Igo Rau si Agoi, sina tomei Goi sari ginugua
hire koa rini pu gilagilana meke tumatumaedi meke vata dogoro ni koa rini
pu guana koburu. 26 Uve Tamaqu, pa Mua hiniva Goi, ke ta evaṉa sapu
gua asa.
27 Sari doduru tiṉitoṉa si ele poni Nau sa Tamaqu. Loke tie si gilania sa
Tuna, ba sa Tamana mo, meke loke tie si gilania sa Tamana ba sa Tuna mo,
meke arini mo pu vizati sa Tuna pude va dogoro ni sa Tamana.*
28 Mae koa Rau si gamu doduru pu mabo meke mamata ni sari na mia
pinaleke, Maqu ponini gamu sa minagogoso. 29 Mi palekia sa Qua ioki,

---

* **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 * **11:19** Zutu nia rini se Zisu guana na tie va gugue si Asa koe Tamasa. Mi tiro la pa Diut 21:20. * **11:21** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:2-4 * **11:23** Ais 14:13-15; Zen 19:24-28 * **11:24** Mt 10:15; Lk 10:12 * **11:27** Zn 3:35, 1:18, 10:15

Maqu va tumatumae gamu. Sina ṉoṉo na va pepekae pa maqomaqoqu si Rau, meke kaqu vagia gamu sa minagogoso.* 30 Sina lopu tasuna sa Qua ioki*, meke mamahelo tugo sa Qua pinaleke."

12

Sa Ginuguana sa Rane Sabati
(Maka 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Pa totoso asa, si ene hola gua pa keke inuma huiti[d] se Zisu meke sari Nana disaepeli pa rane Sabati. Ovia sari kasa disaepeli ke podalae rarusu vagi kiko huiti si arini meke henahena gedi.* 2 Totoso dogoria rina Parese gua sapu evaṉia rina disaepeli, si zama la koe Zisu si arini, "Dotu, sea hola pa tinarae te Mosese si pude tavete gua asa sari na Mua disaepeli pa rane Sabati!" gua si arini.

3 Meke olaṉa se Zisu, "Lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu tavetia sa baṉara Devita meke sari nana tie sipu ovia si arini?* 4 Nuquru la se Devita pa korapana sa Ipi[d] Hopena te Tamasa meke la hena ia sa meke sari nana tie sa bereti sapu na vinariponi la koe Tamasa. Ba hopena pa Tinarae te Mosese pude gani hoboria rina tie hokara si asa, tale ari na hiama mo kaqu hena ia.*

5 Babe lopu ele tiro ia tu gamu gua sapu koa pa Tinarae te Mosese sapu sari na hiama pa Zelepade[d] si seke la ia mo rini sa tinarae kinopuna sa Rane Sabati, ba lopu sea si arini?* 6 Ba tozini gamu Rau sapu koa nana hie si Asa sapu noma hola nia sa Zelepade. 7 Zama sa Kinubekubere Hope: 'Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau koa gamu, lopu na vinukivukihi[d].' Be gilania gamu gua sapu gunia Rau, si lopu kaqu zutui gamu sari na tie pu lopu sea.* 8 Ura sa Tuna na Tie mo si Baṉara nia sa Rane Sabati," gua se Zisu.

Sa Tie Mate Limana
(Maka 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Sipu taluarae vasina se Zisu, si la si Asa koa keke sinaqoqi[d]. 10 Koanana vasina si keke tie sapu mate limana. Koadia tugo vasina saripu hiva zutua se Zisu koari kaiqa tinavete kaleadi, ke nanasia rini si Asa, "Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude salaṉa tie pa Rane Sabati?"

11 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Be keke koa gamu si hoqa voi pa pou si keke nana sipi pa Rane Sabati, si vea, lopu kote la tuqe vagia goi meke ovulu vura nia mo sia?* 12 Ba na tie si arilaena hola nia sa sipi! Ke gua asa, si lopu ta hukata pa tinarae te Mosese si pude tavete valeana pa Rane Sabati," gua se Zisu.

13 Meke tiqe zama la ia Sa sa tie pu mate kali limana, "Mu nadoria limamu," meke sipu nadoria sa tie sa limana, si leana pule gua tugo sa kali limana si asa. 14 Ba taluarae pa sinaqoqi sari na Parese, meke la vivinei pude hata ia sa siraṉa, gua pude va matea se Zisu.

Sa Nabulu Ta Vizatana te Tamasa

15 Sipu avoso nia Zisu sapu gua asa, si taluarae si Asa vasina, meke soku tie si luli koa Sa. Salaṉa betoi Sa sari doduru tie mohodi. 16 Tozi ni Sa si

---

* **11:29** Zer 6:16 * **11:30** Sa "ioki" si hoke va hakea ri pa ruadi ri karua bulumakao pude palekia. Zama se Zisu sapu sa Nana vina tumatumae si lopu tasuna ke lopu tasuna tugo sa ninabuluna Sa.
* **12:1** Diut 23:25 * **12:3** 1 Samuela 21:1-6 * **12:4** Liv 24:9 * **12:5** Nab 28:9-10 * **12:7** Mt 9:13; Hoz 6:6 * **12:11** Lk 14:5

arini pude lopu tozi urahae nia pa tie sapu esei si Asa. 17 Hie si pude va
gorevura ia gua sapu zama nia Tamasa koasa poropita Aisea, sapu guahe:
18 “Hie tugo sa Qua nabulu sapu vizatia Rau.*
Asa sapu tataru hola nia Rau,
meke va qetuqetu Au.
Kaqu ponia Rau koa Sa sa Maqomaqoqu,
meke kaqu tozi vura nia Sa sa Qua vinilasa toṉotona koari doduru
butubutu.
19 Lopu kote varitokei babe kukili vura si Asa;
loke tie kote avosia mamalaiṉina pa sisiraṉa.
20 Na kuli ta sirana ba lopu kote moku ia sa,
na zuke matamata purina ba lopu kote va mate ia Sa,
osolae va turu ia Sa sa Nana vinilasa toṉotona pa rane mumudi.
21 Pa korapa pozana Sa si kote vekoa ri doduru butubutu sa dia
rinaṉeraṉe,” gua sa Tamasa.

Zisu meke se Setani
(Maka 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Beto, si turaṉa mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke tie sapu ta hilae
tomate kaleana ke behu na poka. Salaṉia Zisu si asa, ke boka zama na
dodogorae pule. 23 Magasa hola sari na puku vinarigara tie meke zama,
“Hokara Asa mo sa Tuna Devita?” gua si arini.
24 Ba totoso avosia rina Parese, si olaṉa la sarini, “Na Belozibabi[d] sapu
sa baṉaradi rina tomate kaleadi si ponia koa Sa sa ṉiniraṉira, gua asa ke
boka hipuru pani Sa sari na tomate kaleadi,” gua si arini.*
25 Gilani Zisu sari na dia binalabala, ke zama la koa rini si Asa, “Sari
doduru butubutu baṉara saripu paqapaqaha puleni meke varivaripera
pulei teledia, si lopu kaqu boka koa hola seunae. Na vasileana, na tatamana
sapu ta paqapaqaha pa hopeke pukuna, meke varivaripera pulei teledia, si
kote ta huarae sa dia kinoa. 26 Ke, be keke pukuna pa butubutu binaṉara te
Setani si raza ia si keke pukuna tanisa, si ta paqaha mo sa nana binaṉara
pa soku pukudi, ke vea meke kote boka koa hola si asa? 27 Be Arau si
hipuru palae tomate kaleadi pa ṉiniraṉira te Setani, si pa ṉiniraṉira tesei
si hipuru palae tomate sari na mia disaepeli? Pude gua asa si sari kasa
mia disaepeli telemia mo va sosodea sapu sea si gamu! 28 Ba be koasa
Maqomaqona tu e Tamasa si hipuru pani Rau sari na tomate kaleadi, si
tava sosode, sapu sa Binaṉara te Tamasa si ele kamo koa gamu. 29 Loke tie
si boka huara nuquria sa vetu tanisa tie ṉiṉira, se Setani meke hena pani
sari nana likakalae. Be guana lopu pusi pakia sa sa tie ṉiṉira, si lopu boka
nuquru la hiko si asa pa nana vetu.
30 Asa sapu lopu toka Nau, si kana Au sa si Arau. Asa sapu lopu toka
Nau pude tioko varigara mae ni koa Rau sari na tie, si va talahuarae i sa si
arini.* 31 Ke Maqu tozini gamu, sapu sari kaiqa sinea na kinaleadi pu zama
lani na tie koe Tamasa si boka taleosae mo; ba asa sapu zama paraṉia sa
Maqomaqo Hope si namu lopu hite kaqu taleosae hokara. 32 Asa sapu zama
va kaleana la koasa Tuna na Tie, si boka taleosae mo. Ba asa sapu paraṉia
sa Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu taleosae hokara kamahire,
meke ninae rane ka rane.*

Sa Huda meke sari na Vuana
(Luke 6:43-45)

* **12:18** Ais 42:1-4 * **12:24** Mt 9:34, 10:25 * **12:30** Mk 9:40 * **12:32** Lk 12:10

33 Na huda kaleana si kaleadi tugo vuana, ba na huda leana, si leadi
tugo vuana. Ura hopeke huda si ta gilana koari na vuadi.* 34 Tie kaleamia
gua tugo na noki si gamu! Tie kaleadi si lopu boka zama vura ni sari na
tiṉitoṉa leadi. Ura sapu siṉi vura pa bulo, si ta zama vurae pa ṉuzu.*
35 Sa tie leana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa leanadi pu siṉi pa bulona, ba
sa tie kaleana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa kaleanadi pu siṉi pa bulona.
36 Tozini gamu Rau sapu koasa rane vinaripitui te Tamasa, doduru tie si
kote ta pitu koari doduru zinama hoborodi pu zama vura ni rini. 37 Ura
sari doduru mua zinama pu zama ni goi, si arini tugo si kote pitu pule igo,
pude va sosodea sapu be loke mua sinea si goi, ba be kaqu tava kilasa si
goi," gua si Asa.

Tepa ia Rini si Keke Vinagilagila koe Zisu (Maka 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Meke beto asa si mae zama koa Sa sari kaiqa Parese meke na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese, "Titisa, Mu va dogoroni gami si keke
vina gilagila variva magasa," gua si arini.* 39 Meke olaṉa la si Asa, "Na
sinage kaleana, na va gugue koe Tamasa sa sinage hie! Hiva vina gilagila
si gamu, ba loke vina gilagila si kaqu poni gamu Rau, ba sa vina gilagila
mo te Zona sa poropita[d].* 40 Gua sapu ka ṉeta ranena meke ṉeta boṉina
pa tiana sa igana lavata se Zona, si sa Tuna na Tie si kaqu ka ṉeta ranena
meke ṉeta boṉina pa lovu, meke toa pule si Asa.* 41 Pa rane vinaripitui
si kote turu meke zutu gamu ri na tie pa Ninive si gamu, sina arini si
kekere koari na dia sinea totoso avosia rini sa tinarae te Zona. Meke dotu,
koa nana kamahire hie si Keke* sapu noma hola nia se Zona.* 42 Pa rane
vinaripitui si kaqu turu meke zutu gamu sa baṉara maqota[d] pa popoa
Siba si gamu, sina gelenaena sa nana inene taluarae mae pa nana popoa
pude mae avosia se Solomone pa nana tinumatumae. Meke dotu, koa nana
kamahire hie si Asa sapu noma hola nia se Solomone.*

Sa Pinule Mae Tanisa Tomate Kaleana (Luke 11:24-26)

43 Be ta hipuru palae si keke tomate kaleana koa keke tie, si la enene pa
soloso si asa, pude hata ia si keke vasina pude koa magogoso. Pana lopu
boka dogoria sa si keke vasina pude koa, 44 si kote zama si asa, 'Maqu pule
la mo pa vetu, vasina pu koa kenuqu si rau.' Meke totoso pule mae sa, si
kokobana meke ta sara va via na tava tana valeana sa vetu. 45 Ke topue
si asa, meke la turaṉa mae ni sa sari ka zuapa tomate saripu kaleadi hola
nia si asa, meke mae koa pulea rini sa tie sana. Ke sa tinoa tanisa tie sana
si namu na kaleana hola nia sapu gua tatasana. Gua putaputa tugo asa si
kote ta evaṉa koari na tie kaleadi pa rane ṉinoroi," gua se Zisu.

Sa Tinana meke sari na Tasina e Zisu (Maka 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Sipu korapa zama koari na tie se Zisu pa korapana keke vetu, si mae
turu pa sada sa tinana meke sari na tasina koreo, na hiva zama koa Sa si
arini. 47 Meke keke tie koarini pu varigara si la tozi nia se Zisu, "Hiva nigo
sa tinamu meke sari na tasimu koreo, korapa turu aqa pa sada sarini," gua
si asa.

---

* **12:33** Mt 7:20; Lk 6:44 * **12:34** Mt 3:7, 23:33, 15:18; Lk 3:7, 6:45 * **12:38** Mt 16:1; Mk 8:11; Lk 11:16 * **12:39** Mt 16:4; Mk 8:12 * **12:40** Zna 1:17 * **12:41** Zisu. * **12:41** Zna 3:5 * **12:42** 1 Baṉ 10:1-10; 2 Koron 9:1-12

48 Meke olaṉa la koa sa se Zisu, “Esei sa tinaqu meke ari sei sari tasiqu
koreo?”
49 Meke huhuku la i Sa sari Nana disaepeli meke zama, “Hire sari na
tinaqu na tasiqu koreo. 50 Asa sapu tavetia gua sapu hiva nia sa Tamaqu
pa Maṉauru, si asa tugo sa tasiqu koreo, na tasiqu vineki meke na tinaqu,”
gua si Asa.

13

Sa Parabolona[d] sa Tie Uma
(Maka 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Pa rane tugo asa si taluarae koasa vetu sana se Zisu, meke la habotu
si Asa pa masa pa kopi Qaleli, pude variva tumatumae. 2 Noma sisigiti sa
puku vinarigara tie sapu mae vari likohae nia, ke suraṉa la pa keke koaka
si Asa meke habotu vasina. Sa puku vinarigara lavata si turu pa masa.*
3 Soku ginugua si va tumatumae ni Sa sarini koari na parabolo[d], meke
zama guahe si Asa: “Keke tie si vura meke taburu ni sari na kiko pa nana
inuma.
4 Totoso taburu ni sa sari na kiko, si kaiqa si hoqa la pa korapa siraṉa,
meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini. 5 Kaiqa si hoqa la
vasina sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona. Lopu seunae, si
toa vura mae sari na linetelete sina lopu moata sa pepeso. 6 Ba totoso gasa
mae sa rimata si ṉadai si arini, ke harahara, sina lopu gore va lohi sari na
karosodi. 7 Kaiqa ri na kiko si hoqa la koa ri na hilibubuku sapu toqolo
sage meke ilupu va matei si arini. 8 Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso
leanana, meke vua valeana. Kaiqa si vua keke gogoto kiko koai, kaiqa si
onomo ṉavulu, meke kaiqa si toloṉavulu. 9 Asa sapu ari taliṉana si mani
avosia,” gua si Asa.

Sa Ṉatidi gua rina Parabolo
(Maka 4:12-40; Luke 8:9-10)

10 Beto asa, si mae nanasia ri nana disaepeli se Zisu, “Na vegua ke tale
vivinei mo pa parabolo si Goi totoso variva tumatumae koari na tie?” gua
si arini.
11 Meke olaṉa se Zisu, “Sari na tinumatumae tomedi koasa Binaṉara
Maṉauru si ele ta poni atu koa gamu, ba koari na votiki tie si tava paere
si arini. 12 Ura sa tie sapu ele tago si kote ta poni va soku nono latu. Ba
asa sapu loke nana, sa vasinahite sapu tago ia sa si kaqu ta vagi palae
koa sa.* 13 Hie gua ke hoke vivinei si Arau koa rini pa parabolo: Pude
madi dodogorae ba lopu doṉo gilania. Pude madi avavosae ba lopu avoso
gilania. 14 Koa rini si gorevura sa zinama te Aisea sapu guahe:*
‘Sari na tie hire si avosia na avosia mo rini ba lopu kaqu gilania,
dogoria na dogoria mo, ba lopu kaqu gilania.
15 Ura lopu hiva va avoso sari na taliṉa dia,
meke ele va puta i rini sari na matadia,
meke korodia va avoso sari na bulodi rina tie hire.
Be lopu gua, si kote boka dodogorae mo sari na matadia,
meke avavosae mo sari na taliṉa dia,
meke kote boka gilagilana mo sari na bulodia,
meke kote boka kekere mae mo koa Rau,
meke kaqu salaṉi Rau si arini,’ gua.

---

* **13:2** Lk 5:1-3 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lk 8:18, 19:26 * **13:14** Ais 6:9-10

16 Ba ta manae sari mata mia, sina dodogorae si arini, meke sari taliṉa
mia sina avavosae dia.* 17 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu soku poropita,
na tie toṉoto te Tamasa pukerane saripu edi dogori na avosi gua saripu
dogori na avosi gamu hire, ba lopu boka.

Va Bakalia Zisu sa Parabolona sa Tie Uma (Maka 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 Mi avosia sa ginuana sa parabolo tanisa tie uma. 19 Sari na kiko pu
hoqa la pa siraṉa si kekeṉoṉo gua tugo sari na tie pu avosia sa Inavosona
sa Binaṉara Maṉauru, ba lopu boka tumae nia rini. Ke mae se Setani sapu
sa ṉatina sa kinaleana, meke hena pania sa zinama sapu ta lete pa korapa
bulodia. 20 Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna meke
lopu moata pepesona, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke
lopu sana vagi qetuqetu nia rini. 21 Ba lopu soto va nabu pa dia tinagona
sa, ke lopu koa seunae pa bulodia si asa. Ke sipu raza mae sari na tinasuna,
na ninaqunaquna sa Inavoso Leana sana, si hinoqa luara pania rini si asa.
22 Sari na kiko pu hoqa la koari na hilibubuku si gua tugo arini pu avosia sa
Inavoso Leana, ba sari na ilipuṉanana sa tinoa hie, meke sa inokorodi rina
tinagotago si hukatia sa Inavoso Leana pa bulodia, ke lopu boka vua pa dia
tinoa. 23 Ba sari na kiko pu hoqa pa pepeso leana, si gua arini pu avosia
sa Inavoso Leana meke tumae nia rini si asa, meke vua si asa pa dia tinoa.
Kaiqa si vua gogoto, kaiqa si onomo ṉavulu, meke kaiqa si toloṉavulu,”
gua si Asa.

Sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

24 Keke parabolo pule sapu tozia Sa koa rini si guahe: “Sa Binaṉara
Maṉauru si kekeṉoṉo gua keke tie sapu la taburu ni pa nana inuma sari
na kiko leanadi. 25 Ba sipu korapa puta sari doduru tie pana boṉi, si mae
si keke kana tanisa meke taburu somanae ni sari kiko kaleanadi koari na
kiko leanadi, meke taloa nana. 26 Totoso toa sage sari na linetelete meke
podalae vua, si toa somanae dia tugo sari na duduli kaleadi.
27 Meke mae koasa tie tago inuma sari nana nabulu meke zama, ‘Baṉara,
nake na kiko leadi tu si letei goi pa mua inuma, ba pae maedi sari na duduli
kaleadi pu toa vasina?’ gua si arini.
28 Meke olaṉa si asa, ‘Na kana si tavete gua asa,’ gua si asa. ‘Vegua,
hiva nia goi pude la rabutu pani gami sari na duduli kaleadi?’ gua sari na
nabulu.
29 Olaṉa si asa, ‘Lokari, sina pude rabuti gamu kamahire, si kote ta
rabutu turaṉae sari na linetelete leadi. 30 Vekoi madi toqolo varigara dia.
Pa totoso pakepakete tu si kote tiqe tozi ni rau sari na tie pakepakete pude
rabutu vagi kenui sari na duduli kaleadi, meke pusi varigara ni meke sulu
pani pa nika. Meke tiqe varigara ni sari na kiko leadi meke vekoi pa qua
vetu ginani,’ ” gua si Asa.

Sa Parabolona sa Kiko Masitadi (Maka 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Meke keke parabolo pule si tozi ni Zisu: “Sa Binaṉara Maṉauru si gua
keke kiko masitadi sapu letea keke tie pa nana inuma. 32 Hiteke hola si asa
koari doduru kiko, ba sipu toqolo sage sa, si noma hola ni sa sari doduru
linetelete pule. Ta evaṉae keke huda nomana si asa, meke mae sari na
kurukuru tapuru meke tavete dia vori koari na lelaṉana sa,” gua si Asa.

Parabolona sa Isiti meke na Palava (Luke 13:20-21)

* **13:16** Lk 10:23-24

33 Meke keke parabolo pule si tozia Sa koa rini: “Sa Binaṉara Maṉauru
si guahe,” gua si Asa. “Keke barikaleqe si vagi sa sari kaiqa isiti, meke heni
ni sa koari ka hiokona lima kilo palava, osolae ta ovulae sage beto mo sa
palava,” gua si Asa.

Gua meke Tale Vivinei pa Parabolo se Zisu (Maka 4:33-34)

34 Tale vivinei pa parabolo se Zisu totoso variva tumatumae si Asa koari
na kobi tinoni. Loke nana vina tumatumae koa rini sapu lopu kaqu vivinei
pa parabolo si Asa. 35 Hie si pude va gorevura ia gua sapu ta korotae koa
keke poropita, sapu guahe:*
“Kote zama vura ni rau koari na parabolo;
meke kote vata gilana ni Rau koa rini sari na likakalae pu ta tomedi
sanugua ta kuri sa kasia popoa,” gua.

Va Bakalia Zisu Ginuana sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

36 Beto si taluarae koasa puku vinarigara lavata se Zisu, meke nuquru
pule la pa vetu si Asa. Meke mae tepa koa Sa sari Nana disaepeli, “Tozini
gami sa ginuana sa parabolodi rina duduli kaleadi pa inuma,” gua si arini.
37 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Sa Tuna na Tie tugo si Asa, sapu letedi
sari na kiko leadi. 38 Sa inuma si na kasia popoa. Sari na linetelete leadi
si ari na tiena sa Binaṉara te Tamasa. Sari na duduli kaleadi si ari na
tie te Setani. 39 Sa kana pu letedi sari na duduli kaleadi si e Setani tugo.
Sa totoso pakepakete si na vinabetona sa totoso ta mutina. Sari na tie
pakepakete si ari na mateana te Tamasa. 40 Gua sapu ta pusi varigarae
sari na duduli kaleadi, meke ta sulu pa nika, si gua tugo asa si kaqu ta
evaṉa pa vinabetona sa totoso ta mutina. 41 Kote garunu lani sa Tuna
na Tie sari Nana mateana, pude rabutu vura pani pa Nana Binaṉara sari
doduru tiṉitoṉa pu va evaṉi sari kinaleana, meke sari doduru tie pu hoke
tavete va sea. 42 Meke kaqu ta okie la pa nika pa heli, vasina pu kaqu
koa kabo na garata livodi pa tinasigiti si arini. 43 Ba sari na tie toṉotodi
te Tamasa si kaqu ṉedala guana rimata pa Binaṉara tanisa Tamadia. Asa
sapu ari taliṉana si mani avosia,” gua si Asa.

Sa Parabolona sa Tinagotago Tomena

44 “Sa Binaṉara Maṉauru si gua pule hie,” gua se Zisu. “Keke tie si
dogoro pohoia sa si keke tinagotago ta tomena pa keke vasi pepeso. Sipu
beto dogoria sa, si tamunu tome pulea sa, meke pa nana qinetuqetu si la
holuholu ni sa sari doduru nana likakalae, meke pule la holu vagia sa sa
pepeso asa,” gua.

Sa Parabolona sa Vovoto Davi Taguena

45 “Meke gua pule hie,” gua si Asa. “Sa Binaṉara Maṉauru si gua tugo
keke tie holuholu sapu la hata vovoto davi taguedi. 46 Meke sipu dogoria
tugo sa si keke sapu tolavaena hola, si la holuholu pani sa sari doduru
nana likakalae, meke la holu vagia sa sa vovoto davi sana.

Sa Parabolona sa Vaqara

47 Sa Binaṉara Maṉauru si gua tugo na vaqara sapu la ipa nia rini pa
kolo, meke soku votivotiki igana si vagi rini. 48 Totoso sokua na igana sa
vaqara, si kave gore nia rini pa masa si asa, meke habotu vizati rini sari
na igana. Saripu leadi si voi i rini pa vovoina, ba saripu kaleadi si okipani
rini. 49 Pa vinabetona sa totoso ta mutina, si gua tugo asa si kote ta evaṉa.

---

* **13:35** Sam 78:2

Kote mae sari na mateana, meke vizata pani sari na tie kaleadi koari na tie leadi. 50 Meke kote oki lani rini koasa nika pa heli sari tie kaleadi. Vasina si kaqu koa kabo na garata livodi pa tinasigiti."

Sari na Vina Tumatumae Vaqura na Koadi

51 Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, "Tumani tugo gamu sari na vina tumatumae hire?" gua si Asa. "Uve," gua si arini.

52 Ke zama la koa rini si Asa. "Ego, gua asa si ari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu ta evaṉae na disaepeli koasa Binaṉara Maṉauru, si gua tugo keke tie sapu vagi vura ni pa nana vetu sari na tiṉitoṉa vaquradi meke koadi," gua si Asa.

Etulia ri pa Nazareti se Zisu
(Maka 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Totoso ele va hokoti Zisu sari parabolo hire, si taluarae vasina si Asa. 54 La pa Nana vasileana soti, pa Nazareti, si Asa meke la va tumatumae koari na tie pa sinaqoqi vasina. Meke magasa hola sarini sipu avosi rini sari Nana vina tumatumae. "Pavei vagi ni sa tie hie sari na ginilagilana, meke na ṉiniraṉira pude tavete tinavete variva magasadi gugua hire? 55 Lopu na tuna koreo mo sa kamada sia? Sapu sa pozana sa tinana si e Mere meke sari tasina koreo si ari Zemisi, Zosepa, Saimone, meke Ziudasi sia? 56 Sari kasa tasina vineki ba koa dia mo hire, ba na pavei zoṉazoṉa vagi ni Sa sari doduru ginugua hire?" gua si arini. 57 Ke doṉo va gorea meke etulia rini si Asa.*

Ba zama la koa rini se Zisu, "Na poropita si ta pamaṉae koari doduru vasina, ba lopu koa rini pu koa pa nana popoa soti meke pa nana tatamana soti," gua si Asa. 58 Ke lopu soku tinavete variva magasadi si taveti Zisu vasina, sina koa gua sapu lopu va hinokaria rini si Asa.

14

Sa Minate te Zone Papitaiso
(Maka 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Meke pa totosona asa si avoso ni Herodi[d] Anitipasi, sa baṉara pa Qaleli, sari inavosona e Zisu. 2 Ke tozi ni sa sari nana tie nomanomadi pa qinavuna, "Namuna e Zone Papitaiso tugo mo si hie, na toa pule mo pa minate, gua asa ke koa ia na ṉiniraṉira si Asa pude taveti sari tinavete variva magasadi," gua si asa.

3 Ura ele garunu tie tu se Herodi pude la tuqe vagia se Zone Papitaiso, pusi ia meke la vekoa pa vetu varipusi. Evaṉia sa si guahe pa ginuguana e Herodiasi, sa barikaleqe tanisa tasina, sapu se Pilipi,* 4 sina hoke tozi la nia Zone koe Herodi, sapu lopu toṉoto pa tinarae te Tamasa, si pude haba vagia sa se Herodiasi, sa barikaleqe tanisa tasina!* 5 Ke pa ginugua asa si hiva va matea Herodi se Zone, ba sina matagutu ni sa sari na tie Ziu, sina va hinokaria rina tie sapu na keke poropita tugo te Tamasa se Zone.

6 Meke totoso kamo sa rane podo te Herodi, si la pekapeka pa kenuna sa vinarigara sa tuna vineki e Herodiasi, meke qetu hola nia e Herodi sa nana pinekapeka. 7 Meke zama tokotokoro se Herodi, "Be na sa si tepa ia goi ba kote ponigo mo rau," gua si asa koa sa vineki.

8 Ke pa hiniva tanisa tinana si la sa vineki koe Herodi meke tepa, "Hiva nia rau sa batuna e Zone Papitaiso pude voi mae nia goi pa keke besini*

---

* **13:57** Zn 4:44 * **14:3** Lk 3:19-20 * **14:4** Liv 18:16, 20:21 * **14:8** Pude sosodea sapu ele mate hinokara si asa.

tani, kamahire tugo!” gua si asa. 9 Sipu avosia Herodi sapu gua asa, si
talotaṉa hola si asa, ba sina ele zama tokotokoro si asa pa kenudi rina
nana tie ta ruvatadi, ke va garunu zinama si asa pude ponia gua sapu hiva
nia sa vineki. 10 Ke ta kupa sa batuna e Zone Papitaiso pa vetu varipusi.
11 Paleke mae nia rini pa keke besini sa batuna, meke vala nia ri koasa
vineki, meke paleke la nia sa vineki si asa koasa tinana. 12 Meke la paleke
vagia ri na disaepeli te Zone sa tinina meke la pomunu nia rini, beto meke
tiqe la tozi nia rini se Zisu.

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Maka 6:30-34; Luke 9:10-17; Zone 6:1-14)

13 Totoso avoso nia Zisu sapu ele tava mate se Zone Papitaiso, si taluarae
vasina si Asa pa keke koaka, meke la si arini pa keke vasina ivuluna. Avoso
nia rina tie sapu gua asa, si taluarae koari na dia vasivasileana si arini
meke ene luli la koa Sa. 14 Totoso hogoto kamo pa masa se Zisu meke
dogoria Sa sa vinarigara lavata, si tataru hola ni Sa si arini, ke salaṉi Sa
saripu mohodi.
15 Meke sipu kamo sa veluvelu si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke
zama, “Ele podalae huporo sa popoa, meke na vasina ivuluna si hie. Mu
garunu pule lani pa vasivasileana sari na tie hire pude madi la holu gedi
ginani,” gua si arini.
16 Meke olaṉa se Zisu, “Lopu kilu taloa si arini. Mi poni mo gamu!” gua
si Asa.
17 Meke zama sari kasa disaepeli, “Ura ka lima bereti mo, meke karua
igana mo si koa hire,” gua si arini.
18 “Paleke mae ni koa Rau tani,” gua se Zisu. 19 Meke tozi ni Sa sari na
tie pude habotu pa duduli. Beto hoi si vagi Sa sari ka lima bereti meke
sari karua igana, meke doṉo sage la pa Maṉauru si Asa, meke mana ni
Sa. Meke tiqe videvidei Sa meke vala ni Sa koari na disaepeli meke va
hia i rini koari na tie. 20 Henahena sari doduru, meke deṉa valeana beto.
Meke ka manege rua pili, si pudiki va siṉi ni umumu ginani koa holadi
rina disaepeli. 21 Sa ninaedi ri pu henahena si ari ka lima tina koreo na
palabatu, ba lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe.

Ene Mae pa Kolo se Zisu
(Maka 6:45-52; Zone 6:15-21)

22 Meke beto asa, si tozi ni Zisu sari Nana disaepeli pude koi ia sa koaka
meke karovo kekenu la pa kali karovona sa kopi Qaleli, meke Asa si koa
hola pude garunu taloa ni sari na tie. 23 Sipu beto garunu puleni Sa sari na
tie, si sage la telena pa keke toqere si Asa pude varavara, meke sipu kamo
sa veluvelu, si koa eke telena vasina si Asa. 24 Pa totoso asa si ele seu latu
sari kasa disaepeli koasa dia koaka, korapa hena lamae nia na bogusu sa
koaka, sina ṉiṉira sa givusu kemua.
25 Pa kali vaqavaqasa si ene mae pa kolo se Zisu koa ri Nana disaepeli.
26 Sipu dogoria rini enena mae pa kolo si Asa, si matagutu sisigiti si arini.
“Na tomate si maehe!” gua si arini meke gagaemana.
27 Ba hinoqa zama la koa rini se Zisu, “Mi koa varane! Arau mo, mi lopu
matagutu,” gua si Asa.
28 Meke zama la koa Sa se Pita, “Baṉara, be hinokara Agoi si isa, mamu
tiokau maqu ene atu pa kolo,” gua si asa.
29 “Leana, ene mae,” gua se Zisu. Meke neti vura pa koaka se Pita meke
podalae ene la koe Zisu pa kolo. 30 Ba sipu dogoria Pita sa ṉiṉirana gua sa

givusu, si matagutu si asa meke podalae lodu. “Baṉara harupau,” gua si asa.
31 Hinoqa qaqama la se Zisu meke tuqe vagia Sa meke zama ia Sa, “Vegua
ke nunala si goi? Hiteke hola sa mua rinaṉeraṉe?” gua si Asa.
32 Meke totoso suraṉa sari kara pa koaka, si bule nana sa givusu. 33 Meke
vahesia rina disaepeli pa koaka se Zisu. Zama si arini, “Hinokara sapu Agoi
tugo sa Tuna Tamasa,” gua si arini.

Salaṉi Zisu sari na Tie Mohodi pa Qenesareti

34 Karovia rini sa kopi Qaleli meke la hogoto pa popoa Qenesareti.
35 Doṉo gilania rina tie vasina se Zisu, ke va enea rini sa inavoso, meke
turaṉa mae ni rini koa Sa sari na dia tie mohodi pa doduruna sa popoa
sana. 36 Tepa koe Zisu si arini pude va malumi Sa sari na tie mohodi
pude tiqua sa Nana hukihukiri poko. Meke sari doduru pu tiqu ia sa
hukihukirina sa Nana poko, si ta salaṉa beto.

15

Vina Tumatumae Koadi tadi na Tie Ziu (Maka 7:1-13)

1 Meke taluaraedi mae pa Zerusalema sari kaiqa Parese meke na tie
va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke nanasia rini se Zisu, 2 “Na
vegua sari kasa disaepeli tamugoi, lopu ṉuzapa paki lima meke henahena
si arini? Gua ke sekea rini sa hahanana ṉuzapa lima, sapu ele tava
tumatumae nia gita koari na tiatamada pukerane,” gua si arini.
3 Meke olaṉa la se Zisu, “Gamu ba na vegua ke sekea sa Tinarae te Tamasa
meke luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia? 4 Ura zama sa
Tamasa, ‘Mu va lavatia sa tinamu meke tamamu’ meke ‘Asa sapu zama
ṉoṉovali sari na tiatamana si kaqu tava mate,’ gua.* 5 Ba sapu variva
tumatumae nia gamu si gua tu he: Be keke tie tagoa si keketoṉa pude
boka toka ni sari na tiatamana, ba tozi ni sa sari kara, ‘Sa tiṉitoṉa hie si
ele ponia rau koe Tamasa, 6 ke lopu boka tavetavete nia rau pude tokani
gamu,’ gua si asa. Pa siraṉa hie si sekea gamu sa tinarae te Tamasa, meke
luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia. 7 Na tie sekesekei mia
si gamu! Gotogoto puta sa zinama te Tamasa koe Aisea pa ginua mia gamu,
sapu guahe:

8 ‘Sari tie hire si va lavata Au rini pa beru dia,
ba seu koa Rau sari bulodi.*
9 Gua hoboro mo sa dia vinahesi mae koa Rau.
Ura va tumatumae guni na tinarae Taqarau rini sari na vina turu tadi
tie!’ gua.”

Tiṉitoṉa pu Va Bonia sa Tie (Maka 7:14-23)

10 Meke tioko varigara mae ni Zisu sari na tinoni, meke zamai Sa, “Mi
avoso mae mamu tumae nia si hie! 11 Lopu sapu hena ia sa tie pa ṉuzuna
si va bonia si asa, ba sari na zinama tu saripu zama vura ni sa pa ṉuzuna,
arini tu si va bonia si asa,” gua se Zisu.
12 Meke mae zama koa Sa sari kasa Nana disaepeli, “Gilania tugo Goi
sapu lopu hite qetu ni rina Parese gua saripu zama ni Goi?” gua si arini.
13 Meke olaṉa la se Zisu, “Doduru linetelete sapu lopu letei sa Tamaqu
pa Maṉauru si kaqu ta rabutu palae beto. 14 Mi lopu talotaṉa ni si arini!

* **15:4** Ekd 20:12, 21:17; Diut 5:16; Liv 20:9 * **15:8** Ais 29:13

Na tie tuturaṉa behudi si arini pu turaṉi sari na tie behu. Pana karua tie behu varituraṉi, si kote la hoqa varigara mo pa keke pou si arini," gua si Asa.*
15 Meke zama se Pita, "Va bakalia koa gami sa vina tumatumae hie?"
16 Meke olaṉa la se Zisu koa ri kasa disaepeli, "Vea, na korapa pupuhu gua tugo ari doduru tie sara si gamu? 17 Lopu gilania tu gamu sapu gua pu hena ia sa tie pa ṉuzuna si gore la mo pa tiana meke vura taloa mo pa tinina? 18 Ba saripu vuradi pa ṉuzu tie, si mae gua pa bulona, arini tu si va bonia sa tinoa tanisa tie.* 19 Ura pa bulo tu vura maedi sari na binalabala kaleadi pu hoke evaṉia sa vina mate tie, binarabarata, vinari riqihi, meke kaiqa hahanana kaleadi pule; guana hinikohiko, kinohakoha, meke na zinama va kaleana la koari na tie. 20 Arini tu sari na tiṉitoṉa saripu va bonia sa tie. Ba pude lopu ṉuzapa lima meke henahena, si lopu boka va bonia sa tie," gua se Zisu.

Sa Rinaṉeraṉe Tanisa Barikaleqe Zenitailo (Maka 7:24-30)

21 Meke taluarae vasina se Zisu meke topue la koasa popoa sapu tata koari na vasivasileana pa Taea meke Saedoni. 22 Meke mae koa Sa si keke barikaleqe Zenitailo sapu koana pa popoa asa, meke tepa na kabo la koe Zisu si asa, "Ke, Tuna Devita, sa tuqu vineki si ta hilae tomate kaleana, ke moho sisigiti si asa; mae toka nau!" gua si asa.
23 Ba lopu hite zama la ia Zisu si asa. Meke mae garunia ri kasa disaepeli se Zisu, "Hitu taloa nia gana, sina ene luli gita sa meke vevehe variva nuli," gua si arini.
24 Meke zama la koa rini se Zisu, "Arau si ta garunu pude la koari na sipi muliuṉudi pa Izireli," gua si Asa.
25 Ba ene latu sa barikaleqe, meke todoṉo pa nenena Zisu, "Toka nau Baṉara!" gua si Asa.
26 Olaṉa se Zisu, "Lopu leana pude vagia sa ginani tadi na koburu meke oki lania koari na siki*," gua si Asa.
27 "Hinokaramu Baṉara, ba sari na siki si hoke aqa gani umumu ginani hoqadi mo pa tevolo tadi pu pausudi," gua sa barikaleqe.
28 Meke olaṉa la se Zisu, "Noma hola sa mua rinaṉeraṉe, ke mani ta evaṉa tugo gua sapu hiva nia goi," gua si Asa. Meke pa totosona tugo asa si ta salaṉa sa tuna vineki sa barikaleqe.

Soku Tie si Ta Salaṉa koe Zisu

29 Taluarae vasina se Zisu meke enene si Asa pa raratana masa pa kopi Qaleli. La haele sage pa keke toqere si Asa, meke habotu vasina. 30 Meke noma hola sari na puku tinoni saripu mae koa Sa. Turaṉa mae ni rini koa Sa saripu ike, na behu, na koele, na poka, meke sokudi pule. Mae veko i rini pa nenena Zisu, meke salaṉa betoi Sa si arini. 31 Magasa hola sari tie totoso sapu zama saripu poka, ta salaṉa pule saripu koele, ene pule saripu ike, meke dodogorae pule saripu behu, meke vahesia rini sa Tamasa tadi na tie Izireli.

Poni Zisu sari ka Made Tina Tie (Maka 8:1-10)

32 Meke tioki Zisu sari Nana disaepeli meke tozi ni Sa, "Tataru nia Rau sa vinarigara lavata hie, sina luli Au rini pa ka ṉeta rane, meke kamahire

* **15:14** Lk 6:39 * **15:18** Mt 12:34 * **15:26** Sa pozapoza sapu hoke pozani sari na tie Ziu koari na tie Zenitailo.

si beto ni na ginani. Lopu hiva nia Rau pude oviadi meke va pulei, sina kote ovia na mabubulu pa siraṉa si arini," gua si Asa.
33 Meke nanasa sari kasa disaepeli, "Pavei kote boka vagi nia gita sa ginani pa vasina ivuluna hie sapu padana pude ponia sa puku vinarigara lavata gua hie?" gua si arini.
34 "Ka visa bereti si koa koa gamu?" gua se Zisu. "Ka zuapa, meke ka visavisa igana hitehite mo," gua si arini.
35 Meke tozi ni Zisu sari na tinoni, pude habotu gore pa pepeso. 36 Meke vagi i Sa sari ka zuapa bereti meke sari ka visavisa igana; zama leana ni Sa koe Tamasa, meke videvide i Sa, meke poni Sa koa ri Nana disaepeli, meke arini va hia lani koari na tie. 37 Henahena beto sari doduru, meke deṉa valeana. Meke ka zuapa pili nomadi si va siṉi ni umumu ginani koa holadi ari na disaepeli. 38 Sa ninaedi rina tie pu habotu henahena si ari ka made tina koreo na palabatu, lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe.
39 Beto garunu taloa ni Zisu sari na tinoni, si suraṉa pa koaka si Asa, meke toka la pa kali popoa pa Maqadani[d].

16

Hiva Dogoro Vinagilagila sari na Tie (Maka 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Meke mae koe Zisu sari kaiqa rina Parese na Sadusi. Hiva podekia rini si Asa, ke garunia rini pude tavetia keke tinavete variva magasana pude va sosodea sapu maena koe Tamasa si Asa, gua.*
2 Ba olaṉa la i Zisu, "Pude veluvelu sa popoa, si hoke zama si gamu. 'Kote bule sa popoa, sina maqarea sa maṉauru,' gua si gamu. 3 Meke pana munumunu si hoke zama, 'Kote ruku sa popoa, sina opoadumu sa maṉauru,' gua si gamu. Pa dinoṉona la sa maṉauru si boka tumae nia gamu sapu kote bule sa popoa ba vea, ba lopu boka doṉo gilani tu gamu sari na vina gilagila koasa totoso hie? 4 Na sinage kaleana na va gugue koe Tamasa si hata vina gilagila. Ba loke vina gilagila si kaqu ta poni nia gamu, ba sa vina gilagila te Zona mo," gua si Asa. Meke luara veko pani Sa si arini meke taloa hokara Nana.*

Sa Vina Tumatumae tadi na Parese na Sadusi (Maka 8:14-21)

5 Meke sipu karovo la pa kali karovona sa kopi sarini, si muliṉi nia ari disaepeli pude paleke bereti. 6 Zama la i Zisu si arini, "Mi balau nia gamu sa isiti tadi na Parese na Sadusi," gua;* 7 ke vari zamai teledia si arini, "Gina sapu lopu paleke bereti beka gita si gunia Sa hie?"
8 Ele gilania Zisu gua sapu vari zama nia rini, ke nanasa la i Sa si arini, "Na vegua ke zama nia gamu sapu lopu paleke bereti si gamu? Hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe. 9 Korapa pupuhu tugo si gamu! Lopu balabala ia tu gamu sipu videvidei Rau sari ka lima bereti si ari ka lima tina tie si ta poni? Ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?* 10 Meke vegua sari ka zuapa bereti sapu ta poni la koari ka made tina tie? Ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?* 11 Vegua ke lopu boka tumae nia tu gamu sapu lopu na bereti si korapa gunia Rau he? Mi kopu puleni gamu koari na isiti[d] tadi na Parese na Sadusi!" gua si Asa. 12 Ke tiqe gilania ri kasa

* **16:1** Mt 12:38; Lk 11:16 * **16:4** Mt 12:39; Lk 11:29 * **16:6** Lk 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21 * **16:10** Mt 15:34-38

disaepeli sapu lopu na isiti sapu tavete nia bereti sapu gunia Sa, ba sa vina tumatumae tu tadi na Parese na Sadusi.

Helahelae nia Pita sapu e Zisu sa Karisito (Maka 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Totoso kamo la se Zisu koasa pinaqaha popoa sapu tata pa Sizaria Pilipae si nanasi Sa sari Nana disaepeli, "Esei gunia rina tie sa Tuna na Tie," gua si Asa.
14 "Kaiqa si e Zone Papitaiso gua, kaiqa si e Ilaiza gua, kaiqa si e Zeremaea, babe keke rina poropita gua," gua si arini.*
15 "Gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu si Arau?" nanasa gua si Asa.
16 Meke olaṉa la se Saimone Pita, "Agoi tugo sa Karisito[d], sa Tuna sa Tamasa toana," gua si asa.*
17 Olaṉa se Zisu, "Ta manae tugo si agoi Saimone na tuna e Zone, sina lopu keke tie tozi nigo si hie, ba ta poni toṉoto mae nia goi koasa Tamaqu pa Maṉauru si asa. 18 Ke Maqu tozi nigo Rau sapu e Pita si agoi, sapu na patu sa ginuana. Meke koasa Patu Sinokirae hie si kaqu kuria Rau sa Qua ekelesia, meke sa ṉiniraṉira tanisa minate si lopu kaqu boka va kilasia sa sa Qua ekelesia hie. 19 Kaqu ponigo Rau sari na viduluna sa Binaṉara Maṉauru, meke gua sapu heki nia goi pa pepeso si kaqu ta hekie tugo koe Tamasa, meke gua sapu va malumia goi pa pepeso, si kaqu tava malumu tugo koe Tamasa."* 20 Meke naqui Zisu sari Nana disaepeli pude lopu tozia pa tie sapu Asa tugo sa Karisito.

Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate (Maka 8:31 kamo hinia 9:1; Luke 9:22-27)

21 Podalae pa totoso asa si podalae totozi va bakala valeania Zisu koa ri Nana disaepeli sa Nana tinasigiti, meke zama si Asa, "Kaqu la si Arau pa Zerusalema, meke kaqu koa tava sigiti koari na koimata tadi na tie Ziu, na ṉati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. Kaqu tava mate si Rau, ba pa rane vina ṉeta si kaqu tava toa pule pa minate si Arau."
22 Meke vagi vata kale ia Pita se Zisu meke podalae norea sa, "Lopu kaqu, Baṉara! Lopu kaqu evaṉa si hie koa Goi!" gua si asa.
23 Taliri se Zisu meke zama la koe Pita, "Taloa koa Rau Setani! Korapa hiva hukahukata si goi pa kenuqu. Sina sari na binalabala arini si lopu maedi koe Tamasa, ba tana tie mo," gua se Zisu.
24 Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, "Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu ruriti sari doduru nana ginugua soti telena, ba mani ovulu palekia sa nana korosi*, meke luli Au.* 25 Ura asa pu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba asa pu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kaqu vagia sa sa tinoa hola.* 26 Na lineana sa si kote va gavoria sa tie be hiva tago ia sa sa doduruna sa kasia popoa, ba siana nia sa sa tinoa hola? Namu loketoṉa hokara! Loketoṉa si kote boka holu nia sa pude vagi pule nia sa nana tinoa. 27 Ura sa Tuna na Tie, si kote mae koasa tinolava ṉedalana tanisa Tamana meke somanae koari Nana mateana hopedi. Meke kaqu hopeke poni pinia Sa sari na hopeke tie gua sapu garo pa dia tinavete.* 28 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu kaiqa

* **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * **16:16** Zn 6:68-69 * **16:19** Mt 18:18; Zn 20:23 * **16:24** Sa ginuana "palekia nana korosi" si mani va namanama pude koa ta sisigiti pa linulina e Karisito, kekeṉoṉo guana minate pa korosi. * **16:24** Mt 10:38; Lk 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * **16:27** Mt 25:31; Sam 62:12; Rom 2:6

gamu hire si lopu kaqu mate, osolae dogoria tu gamu sa Tuna na Tie, maena pa Nana binaṉara.”

17

Ta ilirae Ṉedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere (Maka 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Meke sipu hola ka onomo rane, si turaṉia Zisu se Pita meke sari karu tamatasi, ari Zemisi e Zone, meke sage la pa keke toqere ululuna meke koa teledia vasina si arini.* 2 Sipu doṉo la sari ka ṉeta disaepeli koe Zisu si ta ilirae ṉedala sa isumatana guana rimata, meke sari Nana poko si keoro sisigiti. 3 Meke dogori ri ka ṉeta disaepeli sari Mosese e Ilaiza korapa vivinei koe Zisu.

4 Ke zama la koe Zisu se Pita, “Baṉara, leana hola sapu koa tani si gami doduru hire. Be leana gua Goi, si maqu taveti ka ṉeta ipi tani keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke te Ilaiza,” gua si asa.

5 Meke sipu korapa zama si asa, si mae opo adumi keke lei keoro ṉedalana si arini. Meke avosia rini si keke mamalaiṉi mae gua koasa lei sapu zama guahe: “Hie tugo sa Tuqu koleo sapu qetu hola nia Rau, mi avosia si Asa!” gua.*

6 Sipu avosia ri ka ṉeta disaepeli sa mamalaiṉi, si matagutu sisigiti dia, ke hoqa oporapaha pa pepeso si arini. 7 Mae tiqui Zisu si arini meke zamai Sa, “Mi lopu matagutu, mi turu!” gua si Asa. 8 Ke doṉo sage si arini, ba loke tie si dogoria rini ba telena mo e Zisu.

9 Meke sipu taluarae gore pule mae rini pa toqere, si naqui Zisu sari ka ṉeta disaepeli meke zama, “Lopu tozia gamu pa keke tie sa dinogodogorae sapu dogoria gamu, osolae pana va toa pulea tu Tamasa pa minate sa Tuna na Tie,” gua si Asa.

10 Meke nanasa la ia rina disaepeli se Zisu, “Na vegua ke zama sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu e Ilaiza tu si kaqu pule va kenue mae meke tiqe mae sa Karisito?” gua si arini.*

11 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Hinokara e Ilaiza tugo si kote mae kekenu pude va nama va toṉoto vekoi sa sari doduru ginugua. 12 Ba tozi hinokarani gamu Rau sapu ele pule mae tu se Ilaiza, ba lopu doṉo gilania rina tie, ke ṉoṉovalia rini si asa pa siraṉa gua mo sapu hiva nia rini. Meke kaqu ṉoṉovala gunia tugo rini asa sa Tuna na Tie,” gua se Zisu.*

13 Meke tiqe bakala koari na disaepeli sapu e Zone Papitaiso mo si gunia Zisu.

Salaṉia Zisu si Keke Koreo sapu Koaia Tomate Kaleana (Maka 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Meke sipu kamo pule la si arini koasa puku vinarigara lavata, si mae hoqa todoṉo koa Sa si keke tie meke zama, 15 “Baṉara, tataru nia mamu toka nia sa tuqu koreo. Na hoke kamoa kirekireqe, meke hoke hoqa nia pa nika, babe pa kolo si asa. 16 Ele turaṉa mae nia rau koa ri mua disaepeli, ba lopu boka salaṉia rini,” gua si asa.

17 Meke olaṉa se Zisu, “Kei, gamu na sinage va gugue na kaleamia, vea seunae gua kaqu koa turaṉa gamu, na tupitini gamu Rau. Turaṉa mae nia koa Rau tani sa koreo!” gua si Asa. 18 Hipuru pania Zisu sa tomate kaleana,

---

* **17:1** 2 Pit 1:17-18 * **17:5** Zen 22:2; Diut 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 1:11; Lk 3:22 * **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14

ke vura taloa si asa koasa koreo, meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa si asa.
19 Meke mae teledia koe Zisu sari kasa Nana disaepeli, meke nanasia rini
si Asa, “Na vegua ke lopu boka hipuru pania tu gami sa tomate kaleana
sana?” gua si arini.
20 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu: na
hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe; zama hinokara atu koa gamu si Rau, sapu
be hitekena hite gua mo na keke kiko masitadi sa mia rinaṉeraṉe, ba boka
zama ia mo gamu sa toqere hie, ‘Mu rizu la panahoi,’ gua, meke kote rizu
nana mo. Loketoṉa sapu kote tasuna koa goi pude evaṉia.* 21 [Ba sa tomate
kaleana gua hie, si lopu boka ta hipuru palae hoboro, ba pa vinaravara
meke pa minadi pa ginani mo kote boka ta evaṉa,” gua si Asa.]*

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate
(Maka 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Totoso kamo varigara pa Qaleli sari kasa disaepeli, si zama se Zisu
koarini, “Sa Tuna na Tie si kote ta vala pa limadi rina tie. 23 Kote tava
mate si Asa, ba pa rane vina ṉeta, si kote va turu pulea Tamasa pa minate
si Asa,” guni Sa, ke talotaṉa hola sari na disaepeli.

Tinabara Takisi tana Zelepade

24 Meke sipu kamo mae pa Kepaniami se Zisu meke sari Nana disaepeli, si
mae nanasa koe Pita sa tie hata takisi tanisa Zelepade, “Vegua hoke tabaria
sa titisa tamugamu sa takisi tanisa Zelepade?” gua si asa.*
25 “Uve, hoke tabaria Sa,” gua se Pita, meke sipu nuquru la pa vetu se
Pita si hinoqa zama la koasa se Zisu, “Saimone, sa sa mua binalabala? Esei
hoke tabara la nia sa takisi koari na baṉara pa kasia popoa hie? Ari na
tudia soti, ba ari na votiki tie tu?”
26 Meke olaṉa se Pita, “Ari na votiki tie mo.” “Ke sari tudia si lopu tabaria
sa takisi. 27 Ba pude lopu va kaleania gita sa binalabala tadi na tie, ke
mamu la tutusa pa kolo. Mamu vagia sa igana kekenu riqihia goi, mamu
va ṉaṉaria ṉuzuna meke kote dogoria goi si keke poata siliva sapu padana
sa tinabara takisi pa Zelepade tamugoi meke Taqarau,” gua si Asa.

18

Asa sapu Noma Hola pa Binaṉara Maṉauru
(Maka 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Pa totosona asa si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke nanasa guahe
si arini, “Esei si arilaena hola pa Binaṉara Maṉauru?”*
2 Ke tioko vagia Zisu si keke koburu hite meke va turua Sa pa kenudi
rini. 3 Meke zama la koa rini si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu; be
lopu hobe si gamu meke ta evaṉae guana koburu hite, si lopu kaqu nuquru
si gamu koasa Binaṉara Maṉauru.* 4 Asa sapu va pepekae pule nia gua
sa koburu hite hie si arilaena pa Binaṉara Maṉauru. 5 Meke asa sapu va
kamo valeania pa korapa pozaqu Rau si keke koburu hite gua hie, si va
kamo Au tugo sa si Arau.

Toketoke Va Hoqa Tie pa Sinea
(Maka 9:42-48; Luke 17:1-2)

---

* **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; 1 Kor 13:2 * **17:21** Sa vesi hie si koa pa kaiqa kinubekubere hope pukerane ba lopu doduru. * **17:24** Ekd 30:13, 38:26 * **18:1** Lk 22:24 * **18:3** Mk 10:15; Lk 18:17

6 Ba asa sapu vata luarae ia si keke koburu hite pa nana rinaṉeraṉe
koa Rau, si leana hola pude pusi nia keke patu lavata ruana, meke la va
lodu pania gana pa lamana peava. 7 Kaleana hola tugo koari na tie pa
kasia popoa, sapu koa dia sari na tiṉitoṉa pu boka hukati si arini pa dia
rinaṉeraṉe koa Rau! Meke sari na tiṉitoṉa arini si kaqu kamo mae tugo;
ba mani talotaṉa gana si asa pu va kamo mae i sari na tiṉitoṉa arini. 8 Be
keke kali limamu babe keke kali nenemu, si vata luarae igo koa Rau, si
mamu gomu pania, leana hola si pude nuquru si goi pa tinoa hola, koasa
tinoa gomugomumu, hola nia si pude tagoi goi sari na limamu na nenemu
meke la pa heli.* 9 Be sa matamu si vata luarae igo koa Rau, si mamu lobiti
pania gana. Leana hola si pude keke matamu mo si koa meke nuquru pa
tinoa hola; hola nia si pude karua matamu si koa beto dia meke ta gona la
pa nika pa heli.*

Sa Parabolona sa Sipi Muliuṉu
(Luke 15:3-7)

10 Kopu nia pude mi lopu doṉo va gore ia si keke koari na koburu hite
hire. Maqu tozini gamu, sapu sari na dia mateana rini si doduru totoso
koa pa kenuna sa Tamaqu pa Maṉauru. 11 [Ura mae sa Tuna na Tie pude
harupi saripu muliuṉu.]

12 Sa balabala nia goi? Be keke tie si tagoi keke gogoto nana sipi meke
keke rina nana sipi si muliuṉu, na sa si kote tavetia sa? Kote veko paki sa
sari ka sia ṉavulu sia pude gani duduli pa toqere, meke la hata ia sa si asa
sapu muliuṉu. 13 Maqu tozi va hinokarani gamu, pana dogoria sa, sa nana
qinetuqetuna sa sipi hie si hola nia sa nana qinetuqetudi ri ka sia ṉavulu
sia saripu lopu muliuṉu. 14 Gua tugo asa, sapu sa Tamada pa Maṉauru si
lopu hiva hokara nia si pude muliuṉu* si keke rina koburu hite hire.

Keke Tasida pa Vinahesi sapu Hoqa pa Sinea

15 Ke be keke tasida pa vinahesi si tavete va sea atu koa goi, si mamu
la tozi nia vasina sea nia sa. Mamu tavetia si hie telemia eke mo gamu
kara; meke be avosigo sa si ele toka nia goi si asa pude pule mae.* 16 Ba
be lopu hiva va avosigo sa, si mu la tioki pule keke be karua tie pude ‘va
sosode toka nigo koari na nana sinea sa tasida hie,’ gua sapu ta zamae pa
Kinubekubere Hope.* 17 Ba be lopu hiva va avosi tugo sa sarini pu tioki
goi, si mamu tiqe paleke la nia koa sa ekelesia sa doduru ginuguana sa
tasida hie. Meke be lopu hiva va avosia tugo sa sa ekelesia, si veko pania
mo, mamu balabala gunia mo na keke tie huporo, babe keke tie kaleana si
asa.

Sa Hineki meke na Vina Malumu

18 Maqu tozi hinokarani gamu, sapu gua pu heki ni gamu pa pepeso si
kaqu ta hekie tugo pa Maṉauru, meke gua sapu va malumi gamu pa pepeso
si kaqu tava malumu tugo pa Maṉauru.*

19 Meke hie pule si tozini gamu Rau. Be karua gamu si variva ego nia
si keketoṉa pude varavara nia, si kaqu vatu nia sa Tamaqu pa Maṉauru
koa gamu, 20 ura be karua babe ka ṉeta tie si varigara pa pozaqu Rau si
somana tugo si Arau koa rini,” gua si Asa.

Sa Nabulu pu Lopu Variva Taleosae

* **18:8** Mt 5:30 * **18:9** Mt 5:29 * **18:14** Muliuṉu si pude tava kilasa pa heli. * **18:15** Lk 17:3 * **18:16** Diut 19:15 * **18:18** Mt 16:19; Zn 20:23

21 Meke mae nanasia Pita se Zisu, “Baṉara, be keke tasiqu pa vinahesi si
tale va sea mae mo koa rau, si ka visa totoso kaqu taleoso nia rau si asa?
Ka zuapa totoso?” gua si asa.*
22 Meke olaṉa la koa sa se Zisu, “Lokari, lopu ka zuapa totoso, ba hola nia
zuapa ṉavulu totoso ka zuapa,” gua si Asa.* 23 “Sina sa Binaṉara Maṉauru
si guahe,” gua si Asa. “Koa nana si keke baṉara sapu hiva nae va toṉoti
sari na lipulipu tadi na nana tie tavetavete. 24 Meke sipu lopu ele seunae
podalae varigara ni sa sari na lipulipu, si turaṉa nuquru mae nia mo rini si
keke arini pu ari nana lipulipu. Soku tina dola sari nana lipulipu sa koasa
nana baṉara. 25 Lopu boka lipui sa sari nana lipulipu. Ke zama sa baṉara
pude holuholu gunia na pinausu si asa, nana barikaleqe meke sari nana
koburu meke sari doduru nana likakalae, pude lipui sari na nana lipulipu.
26 Meke hoqa kokotuṉu sa tie tavetavete hie pa kenuna sa nana baṉara
meke tepa guahe: ‘Baṉara, tataru nau mamu aqa va ṉoṉo nau, maqu lipu
betoi sari doduru qua lipulipu, koa goi,’ gua si asa. 27 Meke tataru nia sa
nana baṉara si asa, ke taleoso nia mo sa koa ri doduru nana lipulipu meke
vata rupahia sa.
28 Meke sipu taluarae vura la sa tie tavetavete hie, si la qora puta nia
mo sa pa siraṉa si keke tie tavetavete turaṉana, sapu ka visavisa dola mo
sari nana lipulipu koasa. La tuqe vagia mo sa sa tie, meke kunele vekoa sa
ruana, meke zama ia sa, ‘Turei lipui mua lipulipu koa rau!’ gua si asa.
29 Meke hoqa todoṉo sa tie meke zama, ‘Tataru nau mamu aqa va ṉoṉo
nau, maqu ponigo sari qua lipulipu,’ gua si asa. 30 Ba korona taleoso nia sa,
ba vala sa pa vetu varipusi osolae kaqu lipu betoi tu sa sari nana lipulipu,
gua. 31 Meke sipu dogoria kaiqa tie tavetavete turaṉana gua sapu ta evaṉa,
si talotaṉa hola si arini, ke la tozia rini koasa baṉara gua sapu evaṉia sa.
32 Ke tioko vagia sa baṉara sa tie tavetavete sana, meke zama ia sa. ‘Na
tie tavetavete kaleamu hola si goi! Ele taleoso nigo rau si agoi koa ri doduru
mua lipulipu koa rau, sina tepa si goi. 33 Ba vegua ke lopu taleoso nia goi
sa tie tavetavete turaṉamu, gua sapu taleoso gunigo rau?’ 34 Meke bugoro
sisigiti sa baṉara ke vata pusi pania sa sa tie tavetavete sana, osolae kaqu
lipu betoi tu sa sari doduru nana lipulipu.”
35 Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu: “Kaqu hopeke gunini gamu
tugo sa Tamaqu pa Maṉauru si gamu, be lopu hopeke taleosoni gamu pa
bulomia soti sari na tasimia pa vinahesi.”

19

Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinariluari pa Vinarihaba (Maka 10:1-12)

1 Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si taluarae
si Asa pa Qaleli meke la pa pinaqaha popoa Ziudia sapu pa kali karovona
sa Ovuku Zodani. 2 Meke sari na puku tinoni lavata si luli koa Sa, meke
salaṉa betoi Sa saripu mohodi.
3 Meke mae koa Sa si kaiqa rina Parese pude podekia si Asa. Nanasa
guahe sarini, “Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude luara
pania keke tie sa nana barikaleqe pa doduru ginugua mo?”
4 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Vea, lopu tiro ia tu gamu koasa
Kinubekubere Hopena sia, sapu pa pinodalaena si ‘Va podaka ni koreo
na vineki Tamasa,’ gua?* 5 Meke zama si Asa sapu, ‘Pa ginugua asa si

* **18:21** Lk 17:3-4 * **18:22** Zen 4:24 * **19:4** Zen 1:27, 5:2

kaqu luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke kaqu koa keke koa
sa nana barikaleqe, meke koa keke tinidia sari karua.'* 6 Ke lopu karua
sari karua, ba kekeke mo. Saripu ele vari soto ni sa Tamasa pa vinarihaba,
si mani lopu vari luara ni na tie," gua si Asa.
7 Meke nanasa pule la koa Sa sari na Parese, "Pude gua asa si na vegua
ke va malumu ia tu e Mosese pa Tinarae sapu sa palabatu si boka ponia
pepa vinari luari sa sa nana barikaleqe, meke tiqe hitu taloa nia?" gua si
arini.*
8 Meke olaṉa la se Zisu koa rini, "Va malumu gamu Mosese pude luari
sari mia barikaleqe sina tasuna hola si gamu, ba pa podalaena si pude
lopu vari luari. 9 Maqu tozini gamu, be keke palabatu luara pania sa nana
barikaleqe, ba lopu barabarata sa nana barikaleqe, meke haba hobea sa
palabatu si keke votiki barikaleqe babe na vineki, si barabarata tugo sa tie
sana," gua se Zisu.*
10 Meke zama la koa Sa sari nana disaepeli, "Be gua asa sa ginugua pa
vari korapadi rina palabatu meke barikaleqe, si leana hola pude madi lopu
varihaba mo sari na tie," gua si arini.
11 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Sa zinama hie si lopu goto la pa
doduru tie, ba koa rini mo pu ele poni ni sa Tamasa. 12 Ura koa dia sari na
hopehopeke ginugua gua meke lopu hoke boka varihaba sari na tie. Kaiqa
sina koa gua tu pa dia pinodo, kaiqa sina tie mo va tasuna i, kaiqa si lopu
hiva varihaba, sina hiva nabulu nia mo rini sa Binaṉara Maṉauru. Asa
sapu boka si mani lulia sa zinama hie," gua si Asa.

Mana ni Zisu Sari na Koburu Hite
(Maka 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Meke turaṉa la ni ri kaiqa sari dia koburu koe Zisu pude va opo ni
limana meke mana ni Sa, gua, ba norei rina disaepeli si arini. 14 Ba zama
se Zisu, "Va malumu mae i koa Rau sari na koburu, lopu hukati si arini,
sina sa Binaṉara Maṉauru si tadirini pu gugua hire," gua si Asa. 15 Beto
va oponi limana Sa sari na koburu hite meke mana ni Sa, si taluarae taloa
vasina si Asa.

Sa Tie Vaqura sapu Tagotagona
(Maka 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Keke totoso si mae koe Zisu si keke tie meke nanasa guahe: "Titisa, na
tinavete leana sa si kaqu tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?" gua si asa.
17 Meke olaṉa la koasa se Zisu, "Na vegua ke nanasa nia goi koa Rau gua
sapu leana? E Tamasa mo telena si leana. Ba pude hiva nia goi sa Tinoa
Hola, si mu kopu ni sari na Tinarae," gua si Asa.
18 "Tinarae savadi?" gua sa tie. Meke olaṉa se Zisu, "Meke mu variva
mate, meke mu barabarata, meke mu hiko, meke mu zutu kokoha ia si
keke tie;* 19 Mu va lavatia sa tamamu meke sa tinamu, mamu tataru nia
sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi," gua si Asa.*
20 Meke olaṉa sa tie, "Ele va tabei tu rau sari doduru tinarae arini. Na
sa pule si ta hivae pude tavetia rau," gua si asa.
21 Meke olaṉa la koasa se Zisu, "Be hiva koa va gotogoto si goi, si la mamu
holuholu ni sari doduru mua likakalae mamu poni ni sari poata koari na
tie habahuala, meke kote ari mua tinagotago pa Maṉauru; beto asa, mamu
mae luli Au," gua si Asa.

---

* **19:5** Zen 2:24 * **19:7** Diut 24:1-4; Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11 * **19:18** Ekd 20:13-16; Diut 5:17-20 * **19:19** Ekd 20:12; Diut 5:16; Liv 19:18

22 Totoso avosia sa tie vaqura sapu gua asa, si talotaṉa si asa, meke pule
taloa nana; sina soku hola nana tinagotago.
23 Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Maqu tozi va hinokarani
gamu: tasuna hola koasa tie tagotago pude nuquru pa Binaṉara Maṉauru.
24 Maqu zama pule nia, sapu tasuna hola tugo koasa tie tagotago pude
nuquru pa Binaṉara Maṉauru hola nia si pude nuquru si keke kameli pa
lopa nila,” gua si Asa.
25 Totoso avosia rina disaepeli sapu gua asa si magasa sisigiti si arini
meke zama, “Ke esei mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.
26 Meke doṉo toto la i Zisu si arini meke zama, “Pa tie si tasuna si hie,
ba koe Tamasa si loketoṉa si tasuna,” gua si Asa.
27 Meke zama la koa Sa se Pita, “Gami si luara pani sari doduru mami
likakalae pude luli Igo; na sa si kote vagia gami?” gua si asa.
28 Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu
pana habotu pa Nana habohabotuana baṉara tolavaena sa Tuna na Tie
koasa totoso tanisa Nana Binaṉara, si kaqu somana habotu si gamu ka
manege rua Qua disaepeli koa ri ka manege rua habohabotuana baṉara,
pude koa totoli ni sari ka manege rua butubutu Izireli.* 29 Meke ari doduru
pu ele veko pani dia vetu, na tasidia koreo na vineki, na tiatamadia, babe
na tudia, na pepeso na gua pa laequ Rau, si kaqu poni pule ni Tamasa keke
gogoto totoso soku hola ni saripu veko pani rini, meke kaqu vagia rini sa
tinoa hola. 30 Meke sokudi arini pu kekenu kamahire, si kote mumudi,
meke sokudi arini pu mumudi kamahire, si kote kekenu,” gua se Zisu.*

20

Sari Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni

1 “Sa Binaṉara Maṉauru si kekeṉoṉo puta gua hie,” gua se Zisu. “Keke
tie tago inuma vaeni si topue munumunu hokara meke la hata tie pude
tavetavete pa nana inuma vaeni, gua. 2 Meke variva ego nia sa koa rini
si pude kote tabara ni padana keke poata siliva pa keke rane, meke tiqe
garunu lani sa pa tinavete. 3 Sipu vura pule la sa pa vasina tana maketi
pa sia koloko, si dogori pule sa sari kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia,
loketoṉa tavetia. 4 Ke tozi ni sa, ‘La mamu tavetavete pa qua inuma vaeni,
meke kote poni gamu rau sa tinabara pu garomia,’ guni sa si arini. 5 Ke
topue la si arini pa tinavete. Meke pa manege rua koloko, meke pa ṉeta
koloko ba gua tugo, kaiqa tie pule si vagi lani sa pa tinavete. 6 Meke sipu
pule la sa pa vasina tana maketi pa kaiqa lima koloko veluvelu, si dogori
pule sa si kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia. ‘Na vegua ke turu va hola
hoboro totoso tani si gamu?’ gua si asa. 7 Meke olaṉa sarini, ‘Na loke tie
poni gami tinavete,’ gua si arini. ‘Ego, leana, gamu ba mi la tavetavete
tugo pa qua inuma vaeni,’ guni sa si arini.
8 Meke sipu veluvelu sa popoa si tozi nia sa tie tago inuma sa nana
palabatu tinavete. ‘Mu la tioki sari na tie tavetavete mamu poni sari dia
tinabara, podalae koa rini pu tavetavete mumudi meke kamo koa rini pu
tavetavete kekenu,’ gua si asa.* 9 Meke hopeke poni ni keke poata siliva* sa
saripu podalae tavetavete pa lima koloko veluvelu. 10 Meke sipu mae vagi
tinabara saripu podalae tavetavete kekenu, si balabala ia rini sapu kote
vagi va noma si arini, gua. Ba totoso vagia rini sa dia tinabara si kekeṉoṉo

* **19:28** Mt 25:31; Lk 22:30 * **19:30** Mt 20:16; Lk 13:30 * **20:8** Liv 19:13; Diut 24:15 * **20:9** Keke poata siliva si padana sa tinabara tana tie tavetavete pa keke rane.

gua mo tadi pu tavetavete mumudi. 11 Ke totoso vagi rini sari na poata, si
podalae qumiqumi nia rini sa tie tago inuma. 12 Zama si arini, ‘Sari kaiqa
hire pu tavetavete mumudi si keke aoa mo si tavetavete ia rini, ba gami si
raza mate doduruna sa rane koasa maṉinina sa rimata, ba va kekeṉoṉo
gami mo goi koa rini!’ gua si arini.
13 Meke olaṉa la koa keke ari kasa sa tie tago inuma, ‘Mu avoso mae
qua baere, toṉotona sa qua tinavete koa goi. Nake ele va egoa tu goi sa
tinabara sapu keke poata siliva pa keke rane tavetavete, gua. 14 Ke vagia sa
mua tinabara mamu taloa. Arau hiva ponia koa sa pu tavetavete mumudi,
gua sapu vatua rau koa goi. 15 Arau mo telequ tagoa sa ṉiniraṉira pude
tavetavete nia sa qua poata. Mu lopu kono nia goi sapu tavete valeana la
si arau koa rini.’ ”
16 Meke zama guahe se Zisu, “Ke gua asa si sokudi ri pu kekenu si kote
tava mumudi, meke sokudi ri pu mumudi si kote tava kekenu,” gua si Asa.*

Vina Ṉeta Totoso pu Tozia Zisu sa Nana Minate (Maka 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Ego, sipu korapa ene la pa Zerusalema se Zisu, si tioko vagi vata kale i
Sa sari ka manege rua Nana disaepeli, meke zama si Asa koa rini: 18 “Avoso
mae gamu, korapa sage la pa Zerusalema si gita, meke vasina si kote ta vala
sa Tuna na Tie pa limadi rina ṉati hiama, meke sari na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese, meke kote ta zutu, meke tava mate si Asa. 19 Beto
asa, kote vala ia rini si Asa koari na tie Zenitailo pude va sisire nia, na
sekea, meke kote va matea rini pa korosi si Asa. Ba pa rane vina ṉeta si
kaqu turu pule pa minate si Asa,” gua se Zisu.

Sa Tinepa Tanisa Tinadia ri Zemisi e Zone (Maka 10:35-45)

20 Meke mae koe Zisu sa barikaleqe te Zebeti meke sari karua tuna koreo;
mae todoṉo pa kenuna Sa meke tepa vina lavata koa Sa.
21 “Na sa si hiva nia goi?” gua se Zisu koasa barikaleqe; meke olaṉa si
asa, “Baṉara, va tatara veko nau Goi kamahire sapu sari karu tuqu koreo
hire si kaqu habotu* somanae koa Goi, keke pa kali mataomu meke keke
pa kali gedemu pana koa Baṉara si Goi.”
22 Meke olaṉa la se Zisu, “Lopu gilania gamu kara gua sapu tepa ia gamu.
Vegua, boka napo turaṉau gamu kara sa kapa tinasigiti sapu kaqu napo ia
Rau?” gua si Asa. Meke olaṉa sari karua, “Uve, boka tugo,” gua si arini.
23 Meke zama la koari karua se Zisu, “Ego, kote somana napo si gamu
koasa kapa tinasigiti sapu kote napo ia Rau, ba sa ṉiniraṉira pude vizatia
sapu esei si kote habotu pa kali mataoqu, meke pa kali gedequ, si lopu
Taqarau. Sari na vasidi gugua arini si tadirini tu pu ele vizata vekoi sa
Tamaqu,” gua se Zisu.
24 Totoso avosia ri ka manege puta disaepeli sapu gua asa, si bugoro
ni rini sari karu tamatasi. 25 Ke tioko varigara ni Zisu sari doduru
disaepeli meke zamai Sa, “Gilania mia gamu sapu sari na baṉara tadi na
tie Zenitailo, si lalae ni rini sari na tinoa tadi na dia tie meke ṉati hiniva
ni rina dia koimata si arini.* 26 Ba koa gamu si lopu kaqu gua asa. Be
keke koa gamu si hiva pude na koimata, si mani koa na nabulu si asa koa
gamu.* 27 Meke be keke koa gamu si hiva koa na tie ululuna, si mani koa
na pinausu si asa koa gamu. 28 Kekeṉoṉo gua sa Tuna na Tie sapu lopu

* **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lk 13:30 * **20:21** Hiva koa somanae koe Zisu pude baṉarani sari na tie. * **20:25** Lk 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lk 22:26

mae pude va baṉabaṉarae, ba mae pude koa na nabulu tu, meke ponia sa Nana tinoa pude holu pule ni sari sokudi," gua se Zisu.

Salaṉi Zisu sari Karua Tie Behudi (Maka 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Meke sipu taluarae pa Zeriko se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, si keke puku tinoni lavata si luli koa rini. 30 Meke totoso avosia ri karua tie bebehudi sapu habotudi pa vale siraṉa sapu e Zisu si korapa ene hola, si velavela sari kara, "Ke Baṉara, Tuna[d] Devita, mu tataru ni gami!" gua sari kara.
31 "Mokomoko gamu kara!" gua sari kobi tie. Ba velavela va ululae latu sari kara, "Ke Baṉara, Tuna Devita, mu tataruni gami!" gua sari kara.
32 Turu noso se Zisu meke nanasi Sa, "Na sa si hiva nia gamu kara pude tavete poni gamu Rau?" gua si Asa.
33 Meke zama la sari kara, "Baṉara, hiva dodogorae si gami!" gua si arini.
34 Meke tataru ni Zisu sari kara ke la tiqui Sa matadi, meke hinoqa dodogorae sari karua, meke lulia rini si Asa.

21

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema (Maka 11:1-11; Luke 19:28-40; Zone 12:12-19)

1 Meke sipu tata kamoa rini si pa Zerusalema, si la si arini pa Betipezi, keke vasileana pa Toqere Olive. Vasina si garunu va kenu lani Zisu si karua Nana disaepeli. 2 Tozi ni Sa sari kara, "La koa sa vasileana pa kenumia, meke lopu sana kote dogoria gamu kara si keke doṉ'ki, ta pusi eko nana. Koa turaṉia tugo sa sa tuna. Rupahi mamu turaṉa beto mae ni. 3 Be zama atu gamu keke tie, si mi tozi nia, 'Hiva ni sa Baṉara,' mi gunia, meke kote va malumu vatui mo sa," gua si Asa.
4 Ta evaṉa si hie, pude va gorevura ia gua sapu zama nia sa poropita, sapu guahe:
5 "Tozi ni sari na tiena sa popoa Zaione[d]:*
Doṉo la, sa mia Baṉara si korapa mae koa gamu,
va pepekae meke koi Nana pa keke tuna doṉ'ki."
6 Taluarae la sari karua disaepeli, meke tavetia tugo ri kara gua sapu tozi ni Zisu. 7 Turaṉa mae nia ri kara sa doṉ'ki meke sa tuna. Ivara va hake lani ri sari na dia poko pa mudidi ri karua kurukuru hire, meke habotu hake la se Zisu. 8 Na puku vinarigara lavata si ivara ni dia poko pa siraṉa. Kaiqa arini si koku vagi kava huda pamu meke ivara ni rini pa siraṉa. 9 Sari na puku vinarigara lavata si ene pa kenuna meke pa mudina Zisu, meke velavela guahe si arini:
"Hozana koasa Tuna Devita!
Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṉara.
Mada vahesia sa Tamasa panaulu," gua si arini.*
10 Sipu nuquru tugo se Zisu pa Zerusalema, si ṉoveoro sa doduruna sa popoa, meke nanasa, "Esei sia?"
11 Meke olaṉa sari na kobi tie pu luli koa Sa, "E Zisu si Asa, sa poropita pa vasileana Nazareti pa Qaleli," gua si arini.

Nuquru La pa Zelepade se Zisu (Maka 11:15-19; Luke 19:45-48; Zone 2:13-22)

* **21:5** Zak 9:9 * **21:9** Sam 118:25, 26

12 Meke nuquru la pa Zelepade se Zisu, meke hadu vuravura ni Sa saripu
korapa vari holuholui pa korapana. Tupele hoqai Sa sari na tevolo tadi
tie hobehobe poata meke sari habohabotuana tadi tie holuholu baruku.
13 Meke zama la koa ri doduru tie si Asa, “Guahe si koa koasa Kinubekubere
Hope: ‘Sa Qua vetu si kote ta pozae na vetu varavara,’ ba tavete gunia
gamu na bae tana tie hikohiko,” gua si Asa.*
14 Meke mae koa Sa pa Zelepade saripu behu, na ike, meke salaṉi Sa
si arini. 15 Meke sipu dogori rina ṉati hiama meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese sari na tinavete variva magasadi pu evaṉi Zisu,
meke sari na koburu pu kukili na iraṉa pa Zelepade meke zama, “Hozana
koasa Tuna Devita” gua, si bugoro si arini.
16 Meke zama la koe Zisu, “Avosi Goi gua saripu zama ni ri na koburu
sara?” gua si arini.* “Avosi Qua. Ele tiroa mo gamu gua sapu ta kubere,
‘Ele va vura ia Goi pa ṉuzudi rina koburu na haha sa vinahesi gotogotona,’
gua,” gua si Asa.
17 Meke taluarae koa rini pa Zerusalema se Zisu meke la pa Betani meke
puta vasina.

Leve nia Zisu sa Huda Piqi
(Maka 11:12-14,20-24)

18 Meke pa Nana inene pule la pa Zerusalema pana munumunu hokara
pa koivugona, si ovia se Zisu. 19 Dogoria Sa si keke huda piqi[d] pa kali
siraṉa, ke ene la ia Sa, ba tale elona mo, meke loke vuana. Ke leve nia Sa
sa huda, “Hiniamu be lopu kaqu vua pule hokara si goi!” gua si Asa. Meke
lopu sana harahara mate sa huda.
20 Dogoria rina disaepeli sapu gua asa si magasa hola nia rini. Ke zama,
“Na vegua ke tuturei harahara mate tu sa huda?” gua si arini.
21 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu sapu
guahe,” gua si Asa. “Be va hinokara si gamu meke lopu nunala pa mia
rinaṉeraṉe, si kote boka evaṉia mo gamu gua sapu evaṉia Rau koasa huda
hie. Meke lopu asa mo, ba boka zama ia mo gamu sa toqere hie. ‘Mu ta
ovulae sage, mamu hoqa la pa lamana,’ gua, meke kote ta evaṉa mo si
asa.* 22 Be va hinokara si gamu si kote boka vagia mo gua sapu tepa ia
gamu pa vinaravara,” gua se Zisu.

Nanasa nia Rini sa Niniraṉira te Zisu
(Maka 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Nuquru la se Zisu pa korapa varivarigarana pa Zelepade, meke sipu
korapa variva tumatumae si Asa, si mae nanasia rina ṉati hiama na
koimata tadi na Ziu si Asa. “Esei ponigo sa ṉiniraṉira pude boka mae
taveti Goi sari na ginugua hire? Na ṉiniraṉira savana si tagoa Goi?” gua
si arini.
24 Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu nanasa pakini gamu keke
ninanasa, meke be olaṉia gamu si kote tiqe tozini gamu Rau sapu esei
poni Nau sa ṉiniraṉira pude evaṉi sari doduru ginugua hire. 25 Esei ponia
sa ṉiniraṉira koe Zone pude papitaiso tie? E Tamasa? Ba na tie mo?”
Meke podalae varitokei teledia si arini, “Sa gua si kote olaṉa nia gita?
Be zama si gita, ‘Koe Tamasa,’ be gua, si kote zama si Asa, ‘Ba na vegua ke
lopu va hinokaria tu gamu sia?’ kote gua si Asa. 26 Ba pude zama si gita,
‘Na tie mo,’ be gua, si matagutu ni nada sari na tie, sina ari doduru si ele
va hinokaria sapu na keke poropita se Zone,” varigue si arini.

---

* **21:13** Ais 56:7; Zer 7:11 * **21:16** Sam 8:2 * **21:21** Mt 17:20; 1 Kor 13:2

27 Meke tiqe olaṉa la koe Zisu si arini, “Lopu gilania gami,” gua si arini.
Meke zama la koa rini se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu sapu
esei poni Nau sa ṉiniraṉira pude taveti Rau saripu gua hire,” gua si Asa.

Sa Parabolodi ri Karua Koburu Koreo

28 “Ego, na sa sa mia binalabala koasa vivinei hie? Koanana si keke tie
sapu karua tuna koreo. La garunia sa sa koburu kenuna; ‘Tuqu la mamu
tavetavete pa inuma vaeni kohite,’ gua si asa. 29 ‘Koroqu,’ gua sa koburu,
ba mumudi si hobe binalabala si asa meke la. 30 Meke la garunu gunia tugo
sa tamana sa koreo mudina, meke olaṉa sa koreo mudina. ‘Leana’, gua si
asa, ba lopu la. 31 Esei ari kara si evaṉia gua sapu garunu ni sa tamadia?”
Meke olaṉa sarini, “Sa koburu kenuna,” gua. Meke zama la koa rini se
Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari na tie hata takisi meke
na tuturue si korapa nuquru va kenue koa gamu pa Binaṉara te Tamasa.
32 Ura ele mae se Zone Papitaiso koa gamu pude va dogoroni gamu sa
siraṉa toṉoto pude lulia, ba lopu va hinokaria gamu, ba sari na tie hata
takisi na tuturue si va hinokaria. Dogoria mia mo sa kinekere tadi na tie
hata takisi na tuturue, ba lopu hite kekere si gamu meke va hinokaria si
asa.”*

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni
(Maka 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 “Ego hie pule si keke parabolo, mi avoso mae,” gua se Zisu. “Koanana
si keke tie tago pepeso, meke letea sa sa nana inuma vaeni, meke bara
vari likohae nia sa. Horea tugo sa si keke pou pa patu pude vasina kote
ta munala vagi sari na kolodi rina vua vaeni. Beto asa, si kuria sa si keke
vasina hakehakeina pude kopu nia sa inuma. Beto si va kopu nia sa koari
kaiqa tie kopu inuma, pude tavetavete nia. Meke taluarae taloa nana, meke
la koa si asa pa keke popoa pa seu.* 34 Sipu kamo sa totoso pakepakete, si
garuni sa tie tago inuma sari nana nabulu, pude la koari na tie kopu inuma
meke vagi ponia sa nana hinia poata sapu ta vagi koari na vaeni. 35 Ba tuqe
vagi rina tie kopu inuma vaeni sari kasa nana nabulu meke komitia rini si
keke, va matea rini si keke, meke gona nia patu rini si keke. 36 Mumudi si
garunu pule lani tugo sa tie tago inuma sari kaiqa nana nabulu, soku hola
ni saripu garunu kenu lani sa. Ba tavete kekeṉoṉo guni tugo rina tie kopu
inuma koa ri pu la kekenu. 37 Mumudi hokara si garunu la nia sa sa tuna
soti koa rini, ‘Na tuqu si hie ke kote pamaṉa nia rini,’ gua si asa. 38 Ba
sipu dogoria ri na tie uma sa tuna, si vari zamai si arini, ‘Sa tuna sa tie
tago inuma si hie! Aria mada va matea gana, mada vagia nada sa inuma!’
gua si arini. 39 Ke tuqea rini si asa, meke oki vura nia rini pa inuma vaeni,
meke va matea rini.”
40 Meke nanasi Zisu sarini, “Ego, totoso pule mae sa tie tago inuma, si
nasa beka kote guni sa sari kasa tie kopu inuma hire?” gua si Asa.
41 Meke olaṉa si arini, “Kote va mate toṉoti sa sari kasa tie kaleadi sara.
Meke kote va karovo vala sa sa nana inuma vaeni koa ri kaiqa tie tavetavete
pu boka poni nia sa nana hinia pa totoso garona,” gua si arini.
42 Meke zama la koa rini se Zisu, “Vea, lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope?*
‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.
Sa tinavete te Tamasa hie

* **21:32** Lk 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2 * **21:42** Sam 118:22-23

si variva magasa hola tugo koa gita.’ ”
43 Meke zama pulei pule Zisu si arini, “Sa Binaṉara Maṉauru si kote ta
vagi palae koa gamu, meke kote ta vala koa ri kaiqa tie pu boka va vura
vua leanadi tanisa. 44 [Asa sapu hoqa nia koasa Patu hie si kaqu ta moku
umumu nia, ba asa sapu ta hoqa naqoto koasa Patu hie si kaqu ta munala
guana kavuru.”]
45 Totoso avosia rina ṉati hiama na Parese sa parabolo te Zisu, si gilania
rini sapu arini mo si guni ni Sa. 46 Ke hata siraṉa si arini pude tuqe vagia
si Asa, ba matagutu ni rini sari na tinoni, sina va hinokaria ri doduru tie
sapu na keke poropita tugo se Zisu.

22

Parabolona sa Inevaṉa Vinarihaba (Luke 14:15-24)

1 Kaiqa parabolo pule si tozi Zisu koa rini. 2 “Sa Binaṉara Maṉauru si
kekeṉoṉo gua keke baṉara sapu va namanama ia si keke inevaṉa varihaba
tanisa tuna koreo. 3 Garuni sa sari nana nabulu pude la tioko mae ni pa
inevaṉa sari na tie ta ruvatadi, ba korodia mae si arini.
4 Ke garunu lani sa sari kaiqa nana nabulu pule pude la zama guahe koa
ri pu ta ruvatadi. ‘Ele tava namanama sa qua inevaṉa; ele tava mate sari
na bulumakao nomadi meke sari na tuna bulumakao nobonobokodi, meke
doduru ginugua si ele tava namadi, ke mi mae gamu,’ gua si asa. 5 Ba lopu
galagala saripu ta ruvatadi, ba hopeke la tu pa dia tinavete soti. Kaiqa si
la dia tu pa dia inuma, kaiqa si la dia tu pa dia tinavete hata poata; 6 meke
ari kaiqa pule si la tuqei rini sari na nabulu meke sekei, na va matei rini.
7 Ke ta ṉaziri sa baṉara, meke garuni sa sari nana tie varipera meke la va
mate betoi sari doduru tie variva mate sara, meke sulu pania rini sa dia
vasileana.
8 Meke zama sa baṉara koari nana nabulu, ‘Ele tava namanama sa qua
inevaṉa, ba korodia mae saripu ruvati rau, ke lopu garodi pude mae. 9 Ke
mi vura la koari na siraṉa nomadi, mamu la tioko mae ni sari doduru tie
mo saripu boka dogori gamu,’ gua si asa. 10 Ke topue la sari na nabulu
koa ri doduru siraṉa meke la tioko mae ni rini sari doduru tie saripu boka
dogori rini: tie leadi na kaleadi. Meke siṉia rina tie sa vetu vasina ta tavete
sa inevaṉa varihaba.
11 Meke sipu nuquru mae sa baṉara, pude dogori saripu ta ruvatadi, si
dogoria sa si keke tie sapu lopu va sage poko vina ororeke. 12 Meke nanasia
sa baṉara si asa, ‘Tio, na vegua meke boka nuquru mae tani si goi, ba lopu
va sage poko vina ororeke si goi?’ gua si asa, ba lopu kulu sa tie. 13 Meke
garuni sa baṉara sari nana nabulu, ‘Mi la pusia limana nenena sa tie sana,
mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina kaqu kabo na garata livona si
asa,’ gua sa baṉara.”*
14 Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu, “Sokudi tugo si ta tioko,
ba ka visavisa mo si ta vizata,” gua si Asa.

Guguana sa Tinabara Takisi (Maka 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Taluarae vasina sari na Parese, meke la vari vivinei nia gua pude va
hoqa ia se Zisu koari na dia ninanasa. 16 Meke garunu lani rini koa Sa
sari kaiqa dia disaepeli, meke kaiqa rini pu zuka ia se Herodi[d]. Meke
zama sarini, “Titisa, gilania gami sapu sa hinokara si tozia Goi. Variva

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lk 13:28

tumatumae nia Goi sa siraṉa hinokarana te Tamasa. Sari na binalabala
tana tie si lopu hoke va tasuna igo. Meke lopu arilaedi koa Goi sari na
tuturuana tana tie, be esei si arini. 17 Mu tozini gami sa Mua binalabala
koasa ginugua hie. Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude
tabaria gita sa takisi koasa baṉara Roma, ba lokari?" gua si arini.
18 Ba ele gilania Zisu sa dia hiniva kaleana. Ke zama la koa rini si Asa,
"Tie sekesekei mia si gamu! Vegua ke podekia gamu pude sekesekei Nau
si Rau? 19 Va dogoro nau keke poata sapu hoke tabara nia takisi," gua si
Asa. Meke hena vala nia rini si keke poata siliva. 20 Meke nanasi Sa, "Esei
isumatana meke na pozana si koa koasa poata hie?" gua si Asa.
21 "E Siza[d]," gua si arini. Ke zama la koa rini se Zisu, "Leana, valai koe
Siza saripu te Siza, mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa," gua si Asa.
22 Sipu avosia rini sapu gua asa, si magasa si arini ke luara veko pania
rini si Asa.

Guguana sa Tinuru Pule pa Minate
(Maka 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Pa ranena tugo asa si mae koa Sa sari kaiqa Sadusi[d] pu lopu va
hinokaria sa tinuru pule pa minate.* 24 Meke zama la koa Sa sarini, "Titisa,
sa Tinarae te Mosese si guahe. Be keke palabatu varihabana si loke tuna
meke mate, si keke tasina koreo kaqu la haba ia sa nabokona sa, pude sari
na koburu pu podoi ri kara si kaqu ta pozae na koburu tu tanisa palabatu
kekenu sapu ele mate.* 25 Ego, ka zuapa tamatasi koreo si koadia tani
visoroihe. Sa koreo kenuna si varihaba, ba loke tuna meke mate, ke la
haba ia pule sa tasina koreo vina rua sa naboko. 26 Meke sa koreo vina
rua hie ba gua tugo, loke tuna meke mate. Sa vina ṉeta ba gua tugo, meke
osolae hokoto sari ka zuapa tamatasi. 27 Mumudi si mate sa barikaleqe.
28 Ego, pa rane tinuru pule pa minate, si esei ari ka zuapa hire si kote
habana sa barikaleqe hie? Sina ari ka zuapa hire si ele haba ia si asa?"
29 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Sa mia sinea si na lopu tumae nia gamu
sa ginuadi rina Kinubekubere Hope, babe sa ṉiniraṉira te Tamasa. 30 Sina
pana turu pule pa minate sari na tie matedi, si kote koa gua mo rina
mateana pa maṉauru si arini, meke lopu kote varihaba. 31 Ego, koasa
guguadi ri pu turu pule pa minate, vegua lopu ele tiroa tu gamu gua
sapu zama nia sa Tamasa koa gamu? Zama si Asa, 32 'Arau sa Tamasa
te Ebarahami, te Aisake, meke te Zekopi,' gua. Na Tamasa tadi na tie toadi
si Asa, lopu tadi pu matedi," gua se Zisu.*
33 Totoso avosia rina kobi tinoni sa Nana vina tumatumae sana, si magasa
si arini.

Sa Ṉati Tinarae Arilaena
(Māka 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Totoso avosia rina Parese sapu ele va papaki Zisu pa binalabala sari
na Sadusi, si varigara si arini pude nanasa pulea. 35 Meke keke ari na
Parese sapu va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si hiva podekia sa
pude vekoa pa sipata se Zisu pa keke ninanasa.* 36 Zama si asa, "Titisa, na
tinarae sa si arilaena hola koari doduru Tinarae?" gua si asa.
37 Meke olaṉa se Zisu, "'Mu tataru nia sa Baṉara sa mua Tamasa
pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, meke pa doduru mua
binalabala!'* 38 Asa sa tinarae sapu kekenu meke arilaena hola. 39 Meke
sa vina rua tinarae sapu arilaena gua tugo asa si hie: 'Mu tataru nia sa

* **22:23** TTA 23:8 * **22:24** Diut 25:5 * **22:32** Ekd 3:6 * **22:35** Lk 10:25-28 * **22:37** Diut 6:5

turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi.'* 40 Sa doduruna sa Tinarae
te Mosese meke sari na vina tumatumae tadi na poropita, si soto la koari
karua tinarae hire," gua se Zisu.

Sa Guguana sa Karisito
(Maka 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Sipu korapa koa varigara sari kaiqa Parese, si nanasi Zisu si arini,
42 "Na sa balabala nia gamu sa Karisito[d]? Esei tutina Sia?" gua si Asa.
Meke olaṉa sarini, "Na tutina e Devita," gua.
43 Meke nanasi Zisu si arini, "Ba na vegua ke turaṉia tu sa Maqomaqo
Hope se Devita pude poza nia Baṉara sia? Ura zama guahe se Devita:
44 'Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:*
Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,' gua.*
45 Ego, be poza nia 'qua Baṉara' e Devita si Asa, si vegua meke boka na
tutina tu Devita sa Karisito?" gua se Zisu. 46 Lopu keke arini si boka olaṉia
si Asa. Ke podalae pa ranena asa si kadaka la nanasa pule nia ninanasa
rini si Asa.

23

Vina Balau te Zisu koari na Parese meke na Tie Va Tumatumae pa Tinarae te Mosese
(Maka 12:38-39; Luke 11:43-46; Luke 20:45-46)

1 Meke zama la koari na kobi tinoni meke koari na Nana disaepeli se Zisu,
2 "Sari na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si ta
poni nia sa ṉiniraṉira pude rupahia ginuana sa Tinarae te Mosese. 3 Ke mi
va tabei saripu gua va tumatumaeni gamu rini, ba mi lopu keha luli sari
na dia tinavete, sina lopu hoke evaṉi rini gua saripu variva tumatumae ni
rini. 4 Va paleke ni pinaleke mamata rini sari na tie pa dia rinupahana sa
Tinarae te Mosese. Ba lopu hite hiva podekia rini pude va mamahelo poni
sari na tie. 5 Doduru tinavete taveti rini si pude va dodogoro la pa tie. Va
sotoi rini pa raedi meke pa limadia sari kaiqa zinama koasa Kinubekubere
Hope. Ta kubere va noma si arini pude dogori rina tie, gua. Tavete va
gelei rini sari pakudi rina dia poko varavara.* 6 Hiva hola haboti rini sari
na vasidi arilaedi pa inevaṉa, meke sari na habohabotuana arilaedi pa
sinaqoqi. 7 Hiva hola ta zama va kamo na tava lavata si arini pana ene
rini pa maketi, meke hiva ta pozae na titisa si arini.
8 Ba gamu, mu lopu va malumi sarini pude pozani gamu 'Titisa,' sina
keke Titisa mo si tamugamu; meke na tamatasi mo si gamu. 9 Mi lopu
poza nia 'Tamaqu' gugua e Tamasa si keke tie pa pepeso, sina keke mo sa
Tamamia sapu koana pa Maṉauru. 10 Mi lopu va malumia si keke tie pude
poza nigo 'Titisa', sina sa Karisito mo, sa mia Titisa. 11 Asa sapu koa nabulu
koa gamu si noma hola koa gamu.* 12 Asa sapu va ululu pule nia, si kote
tava pepekae, meke asa sapu va pepekae pule nia, si kaqu tava ululu.

Zutua Zisu sa Dia Hahanana Sekesekei
(Maka 12:40; Luke 11:39-42,44,52, 20:47)

13 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese, tie sekesekei mia! Sina tuku ia gamu sa sasadana
sa Binaṉara Maṉauru pa kenudia ri na tie, meke telemia ba lopu boka

* **22:39** Liv 19:18 * **22:44** Sam 110:1 * **22:44** Sa ginuana "pa kauru nenemu" si osolae tava kilasa sari na mua kana. * **23:5** Mt 6:1; Nab 15:38; Diut 6:8 * **23:11** Mt 20:26-27; Mk 9:35, 10:43-44; Lk 22:26

nuquru la mo. Meke hukati tugo gamu sarini pu korapa hiva nuquru la vasina. 14 [Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke hiko vagi gamu pa sinekesekei sari na tinagotago tadi na naboko. Beto asa si varavara va gele ni gamu pude ta dogoro mia! gua. Ke gua asa si kaqu kaleana sisigiti sa mia vina kilasa.]

15 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese! Sina tie sekesekei mia! Enea mia na hebalana, na soloso, pude va kekeria si keke tie na mia disaepeli gua. Beto si va evaṉae nia tie sapu garo puta pude la pa Heli, holani gamu pule sa si gamu.

16 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie tuturaṉa bebehu! Sina zama si gamu sapu loke laena si pude tokotokoro koasa Zelepade te Tamasa, ba pude tokotokoro tu koari na qolo pa Zelepade si koa ia ṉiniraṉira, gua. 17 Duviduvili na behu si gamu! Na sa si arilaena sa qolo babe sa Zelepade vasina koa ta madi sa qolo? 18 Meke zama tugo si gamu, ‘Pude zama tokotokoro koasa hope si keke tie, si lopu ṉiṉira sa nana tinokotokoro, ba pude zama tokotokoro tu sa koasa vinariponi koasa hope, si tiqe ṉiṉira sa tinokotokoro!’ gua si gamu. 19 Toleṉe gua sa behu koa gamu! Na sa si arilaena, sa hope babe sa vinariponi sapu hake koasa hope vasina tava madi sa vinariponi? 20 Ke pude tokotokoro koasa hope sa tie si tokotokoro turaṉae ni mo sa sari doduru vinariponi pu koadi koasa hope. 21 Meke be tokotokoro si asa koasa Zelepade, si tokotokoro turaṉae nia mo sa sa Tamasa sapu koana koasa Zelepade. 22 Be tokotokoro koasa Maṉauru si keke tie, si tokotokoro tugo si asa koasa habohabotuana te Tamasa, meke koasa Tamasa sapu habotuna vasina.*

23 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke ponia gamu koe Tamasa si keke pa manege puta vuadi rina mia vinagi pa inuma, kamo tu koari na linetelete hitehite: guana miniti, na dili, meke na kiumini, na gua. Ba muliṉi nia gamu pude va tabei sari na ṉati vina tumatumae koasa Tinarae te Tamasa, saripu gua hire: pude tavete va toṉoto la koari na tie, pude va tukani sari na tie pu tasuna meke pude kopu ni sari mia zinama! Uve, arini sari na ṉati vina tumatumae saripu garo pude mi kopu ni; beto mi lopu muliṉi nia sa keke pa manege.* 24 Na tie tuturaṉa bebehu si gamu! Gua sa tie sapu vizata pania sa si keke nikuniku koasa gana kolo napo, ba onolo toa ia sa si keke kameli!

25 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina kopu si gamu pude va via i mudidi sari na mia kapa meke na peleta, ba va siṉi ni gamu koari na kinoa valearanei meke na pinuhi. 26 Na Parese bebehu si gamu! Mi va via kenua korapana sa mia kapa meke kote via tugo sa mudina.

27 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Gua tugo na lovu sapu ta pedi va keoro si gamu, sapu doṉodoṉo lea pa sadana mo, ba pa korapana si siṉia na susuri, na muzi tomate.* 28 Gua tugo asa si gamu, pa mia tinoa vurana si doṉodoṉo guana tie leamia, ba pa korapa bulomia si siṉi na sinekesekei meke doduru kinaleadi.

Koroto Veko ni Zisu sari na dia Vinakilasa (Luke 11:47-51)

* **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34 * **23:23** Liv 27:30 * **23:27** TTA 23:3

29 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese
meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina tavete va leleani gamu sari
na lovudi rina poropita, na tie toṉoto pukerane, meke va sari va leleani
gamu si arini. 30 Zama si gamu, sapu be guana koa mia si gamu pa totoso
pu toa sari na tiatamamia pukerane, si lopu kaqu somana nia gamu sa vina
matedi rina poropita, gua sapu evaṉia rini, gua. 31 Pa siraṉa asa si namu
tozi vura nia mo gamu sapu, gamu mo sari na tutidi rini pu va matedi sari
na poropita! 32 Ego, mi va hokoto la ia tu gua sapu ele podalae nia rina
tiatamamia! 33 Na noki si gamu, meke na tutimia gamu sa noki! Vea meke
kote boka govete nia gamu sa vinakilasa pa Heli?* 34 Ke Maqu garunu mae
ni koa gamu sari na poropita, na tie gilagilana, meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae, meke kaiqa arini si kote va matei gamu. Kaiqa pule si kote
va matei gamu pa korosi, meke kaiqa arini si kote komiti gamu koari na
sinaqoqi, meke kote hadu vari tetei ni gamu si arini koari na vasivasileana.
35 Pa vina betona si sa vina kilasa koari na vina matedi ri na tie toṉoto si
kote ta gorei nia gamu, podalae koe Ebolo, meke kamo koe Zakaraea sa
tuna Berekaea sapu va matea gamu pa Zelepade pa vari korapana sa lose
hopena meke sa hope vina vukivukihi.* 36 Maqu tozi va hinokarani gamu,
sapu sa sinage hie si kaqu vagia sa vina kilasa tadi kasa tie variva mate
sara!

Tataru nia Sa sa Popoa Zerusalema
(Luke 13:34-35)

37 Ke gamu kasa na tinoni pa Zerusalema, gamu pu va matedi sari na
poropita, meke gona ni patu saripu garunu atu ni sa Tamasa koa gamu!
Soku totoso si ele podekia Rau pude aquni gamu, na va aqoro gamu pa Qua
kinopu, guana kokorako pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna, ba
koromia si gamu. 38 Ke sa mia Zelepade si kote ta huara.* 39 Maqu tozini
gamu, sapu podalae kamahire si lopu kaqu dogoro pule Au gamu si Rau,
osolae kamo tu sa Qua totoso pude pule mae, pana kaqu zama si gamu,
‘Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṉara,’” gua si Asa.*

24

Korotae nia Zisu sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(Maka 13:1-2; Luke 21:5-6)

1 Meke sipu korapa ene taloa se Zisu koasa Zelepade, si mae koa Sa sari
Nana disaepeli, meke va dogoro ni koa Sa sari hopeke vetuna sa Zelepade.
2 Meke zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari doduru
patu pu dogori gamu hire, si lopu kote ta varihakei hola si arini, ba kaqu
ta huarae beto,” gua si Asa.

Sari na Tinasuna na Ninaqunaqu
(Maka 13:3-13; Luke 21:7-19)

3 Meke sipu korapa habotu pa Toqere Olive se Zisu, si mae teledia koa Sa
sari Nana disaepeli, meke nanasia rini si Asa, “Mu tozini gami, sapu totoso
sa kote ta evaṉa sa tinahuara sana? Meke nasa sa vina gilagilana sa Mua
pinule mae pa vinabetona[d] sa totoso?” gua si arini.
4 Meke olaṉa se Zisu, “Kopu nia pude loke tie si turaṉa va sea gamu.
5 Sina soku tie si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke kote zama, ‘Arau
sa Karisito!’ gua, meke kote turaṉa va sea i sari soku tie. 6 Kote avosi

* **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lk 3:7 * **23:35** Zen 4:8; 2 Koron 24:20-21 * **23:38** Zer 22:5 * **23:39** Sam 118:26

gamu sari vevehedi ri na vinaripera tata koa gamu, meke na inavosona sa vinaripera pa seu; ba mi lopu matagutu. Sari na tiṉitoṉa gugua arini si kaqu ta evaṉa; ba lopu asa sa vinabetona. 7 Kote varipera sari na butubutu meke sari na butubutu baṉara, meke kote ta evaṉa sa soṉe na niu pa soku vasidi. 8 Ba sari doduru ginugua hire, si gua tugo sa pinodalaena sa tinasigiti sapu va kamoa sa barikaleqe totoso tata podo sa koburu.

9 Kote ta tuqe vagi si gamu, meke ta vala koari pu tuqei sari na ṉiniraṉira, pude tava kilasa si gamu, meke tava mate. Kote ta kukitae si gamu koari na tiena sa kasia popoa pa ginuaqu Rau.* 10 Meke soku tie si kote taluarae pa dia rinaṉeraṉe koa Rau. Kote vari qorai meke vari kukiti si arini. 11 Meke soku poropita[d] kokohadi si kote vura mae, meke soku tie si kote turaṉa va sea i rini. 12 Kote gua asa sa arahana gua sa kinaleana, ke sa tataru tadi sokudi si kote ibu. 13 Ba asa sapu koa va nabu, meke kamoa sa vinabetona, si kaqu ta harupu.* 14 Meke sa Inavoso Leana hie koasa Binaṉara te Tamasa, si kote ta tozi la pa doduruna sa kasia popoa, pude na vina sosode koari doduru butubutu, meke kote tiqe kamo sa vinabetona sa totoso.

Sa Beku Variva Malederena sapu Vata Kamoa sa Tinahuara Nomana (Maka 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 Kote dogoria gamu sa ‘beku variva malederena sapu vata kamoa sa tinahuara nomana’ sapu korotae nia sa poropita Daniela si tava turu pa vasina hopena te Tamasa pa Zelepade.” (Gamu pu tiroa si hie si mi tumae nia sa ginuana.)* 16 “Ego, arini sapu koadi pa popoa Ziudia si madi govete la koari na toqere. 17 Asa sapu koa pa batu vetu, si mani lopu gore la vagi sari nana likakalae pa korapa vetu.* 18 Asa sapu koa pa inuma si mani lopu pule la vagi nana poko pa vetu. 19 Kote na rane tinalotaṉa nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari tiadi, meke arini pu tago haha. 20 Ba mi tepa la koe Tamasa, pude sa mia totoso govete si lopu goto pa totoso ibu babe pa rane Sabati. 21 Ura sa tinasuna koari na rane arini si kote noma hola ni sari doduru pu ele ta evaṉa podalae pa totoso ta kuri sa kasia popoa meke kamo kamahire, meke lopu kaqu gua pule.* 22 Ba ele va papaki Tamasa sari na rane sara. Be lopu gua, si be kote puzulu sa popoa. Ba pa laedi ri Nana tie ta vizatadi si kote va papaki Tamasa sari na rane sara.

23 Meke be zama si keke tie koa gamu, ‘Dotu, hoi sa Karisito!’ ba be, ‘Isa si Asa!’ gua, si mi lopu va hinokaria si asa. 24 Ura kote vura mae sari na Karisito kokohadi meke na poropita kokohadi. Kote mae va vura dia vina gilagila na vinariva magasa si arini, pude sekesekei ni sari na tie, kamo koari na tie ta vizatadi te Tamasa, sapu be boka si arini. 25 Isana, ele va balau vata kenue gamu Rau, sipu lopu ele kamo sa totoso sana.

26 Pana be tozini gamu ri tie sapu ‘Doṉo la, koa Nana pa qega si Asa,’ ba be ‘Koa tome Nana mo tani si Asa,’ gua, si mamu lopu la hata sea.* 27 Ura sa minae tanisa Tuna na Tie si kote gua tugo na kapi, sapu malara podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata. 28 Vasina pu koa si keke tie matena, si kote varigara tugo vasina sari na kurukuru tapuru sapu gani tomate.**

---

* **24:9** Mt 10:22 * **24:13** Mt 10:22 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lk 17:31 * **24:21** Dan 12:1; Rev 7:14 * **24:26** Lk 17:23-24 * **24:28** Kote ta nonoga sa minae tanisa Tuna na Tie koa sa kapi gua sapu ta gilana sa vasina koa sari na tomate koa ri na kurukuru tapuru pu gani tomate. * **24:28** Lk 17:37

Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Maka 13:24-27; Luke 21:25-28)

29 Pana hola tugo sa tinasuna koari na rane sara,
si ‘kote tava huporo sa rimata,
meke lopu kote kalalasa sa sidara.
Kote hoqa sari na pinopino pa maṉauru,
meke kote tava rizu pa dia siraṉa si arini.’* 30 Meke kote ta dogoro pa maṉauru sa vina gilagilana sa minae tanisa Tuna na Tie. Meke kote kabo pa tinarazuzu sari na tiena sa kasia popoa, pana dogoria rini maena pa korapadi ri na lei pa maṉauru sa Tuna na Tie; somania na ṉiniraṉira meke na ṉinedala.* 31 Kote avoloṉana vura sa buki lavata, meke kote garunu la ni Sa sari Nana mateana koari ka made iiona sa popoa pepeso, pude varigara ni sari Nana tie ta vizatadi koari doduru hukihukirina sa kasia popoa.

Sa Vina Tumatumae koasa Huda Piqi
(Maka 13:28-31; Luke 21:29-33)

32 Sa huda piqi[d] si va tumatumaeni gamu si keke vina nonoga. Pana poraka vura mae meke podalae liho sari lelaṉana, si gilania gamu sapu tata sa totoso maṉini. 33 Kekeṉoṉo gua tugo, sapu pana dogori gamu sari na tinasuna na vina gilagila arini, si kaqu gilania gamu sapu tata sa totoso, meke ele tata kamo mae mo sa Tuna na Tie. 34 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru pu gua hire, si kaqu ta evaṉa sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie. 35 Kote murimuri palae sa Maṉauru meke sa pepeso, ba sari na Qua zinama si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

Sa Totoso meke sa Ranena si Loke Tie Gilania
(Maka 13:32-37; Luke 17:26-30,34-35)

36 Loke tie si tumae nia sa rane asa babe sa totoso sapu kaqu pule mae ia sa Tuna. Ari na mateana pa maṉauru meke sa Tuna, ba lopu tumae nia. Ba sa Tamana mo telena tumae nia. 37 Sa minae tanisa Tuna na Tie si kote kekeṉoṉo gua sapu ta evaṉa pa totoso te Noa.* 38 Koari na rane sipu lopu ele raza sa naqe, si henahena na napo sari na tie. Sari na koreo na vineki si ta varihabae, osolae kamo sa ranena sapu nuquru pa Aka[d] se Noa. 39 Ba lopu hite gilania rini gua sapu korapa ta evaṉa, osolae raza sa naqe meke lodu mate beto sari doduru. Kote gua tugo asa sa minae tanisa Tuna na Tie.* 40 Karua tie si kote koa pa inuma pa rane asa, keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola. 41 Karua barikaleqe si kote munamunala gedi huiti pa patu munamunalana. Keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola.
42 Gua ke mi koa hakehakei, sina lopu gilania gamu sa rane pu kote pule mae ia sa mia Baṉara. 43 Ba mi tumae nia si hie: Be ele tumae va kenue nia sa tie tago vetu sa totoso sapu kote mae ia sa tie hikohiko, si kaqu vaṉunu aqa si asa, meke kote toketoke nia sa sa nana vetu pude lopu mae kakele nuquru sa tie hikohiko.* 44 Ke gamu ba kaqu koa va namanama doduru totoso, sina kaqu mae sa Tuna na Tie pa totoso sapu lopu hite rovea gamu.

Sa Nabulu Ta Ronuna Babe lopu Ta Ronuna
(Luke 12:41-48)

45 Esei sa nabulu sapu ta ronuna meke gilaena sapu va turu ia sa Palabatu pude kopuni na poni sari kaiqa Nana tie pa totoso garona? 46 Kote qetuqetu

---

* **24:29** Ais 13:10, 34:4; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15; Rev 6:12-13 * **24:30** Dan 7:13; Zak 12:10-14; Rev 1:7 * **24:37** Zen 6:5-8 * **24:39** Zen 7:6-24 * **24:43** Lk 12:39-40

hola sa nabulu sana, be korapa tavetavete valeana gua asa si asa, totoso pule mae sa nana Palabatu. 47 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote va turu va hinokaria sa nana Palabatu si asa, pude kopu ni sari doduru Nana tinagotago. 48 Ba be na nabulu kaleana si asa, si kote balabala sapu lopu kote tuturei pule mae sa nana Palabatu, gua. 49 Meke kote podalae komiti sa sari na nabulu turaṉana, meke podalae hena na napo turaṉi sari tie naponapodi. 50 Sa Palabatu tanisa nabulu sana si kote pule mae pa rane na totoso sapu lopu hite rovea na gilania sa. 51 Meke kaqu va kilasa valeania sa Palabatu si asa, meke kote veko turaṉa nia Sa koari na tie sekesekeidi, pude somana koa ta sigiti turaṉae koa rini; vasina si kote koa kabo na garata livona si asa.

25

Sari ka Manege Puta Vineki

1 Sa Binaṉara Maṉauru si kote kekeṉoṉo guahe pana pule mae sa Tuna na Tie. Pa keke totosona si koa dia si ka manege puta vineki, saripu paleki dia zuke oela meke topue la tutuvia sa tie varihaba, gua.* 2 Ka lima arini si duviduvilidi, meke ka lima si gilaedi. 3 Saripu duviduvilidi si paleki rini sari na dia zuke siṉidi, ba lopu paleke turaṉa ni kaiqa oela pule rini. 4 Ba saripu gilaedi si paleki rini sari na dia zuke siṉidi, meke paleke kaiqa oela pule pa dia vovoina. 5 Va sasanae sa minae tanisa tie varihaba, ke rorodoki, meke puta beto sari doduru.

6 Meke totoso korapa boṉi tu sa popoa, si tiqe velavela si kaiqa tie, ‘Maehe sa tie varihaba! Mae mamu la tutuvia!’ gua. 7 Ke vaṉunu sari ka manege puta vineki meke va toa i rini sari dia zuke. 8 Meke tepa la saripu duviduvilidi koari pu gilaedi, ‘Kara, poni gami vasi oela, na pahoni gami,’ gua si arini.

9 Meke olaṉa la saripu gilaedi, ‘Lokari, na lopu padada gita doduru sari mami oela, la holu mia pa vasina holuholuana,’ gua si arini.

10 Ba sipu korapa ene la rini, si kamo mo sa tie varihaba. Sari vineki gilaedi pu va namanamadi si ene nuquru lulia sa tie varihaba, pude la koasa inevaṉa varihaba, meke ta tuku mo sa sasada.

11 Meke mumudi mae gedi sari ka lima vineki duviduvilidi, meke mae titioko, ‘Baṉara, Baṉara! Va nuquru gami!’ gua.*

12 Ba olaṉa la sa tie varihaba, ‘Zama va hinokara atu koa gamu si rau, sapu namu lopu hite gilana gamu rau,’ gua si asa.”

13 Meke zama la koa rini se Zisu, “Gua ke mi kopu, sina lopu gilania gamu sa rane, meke sa totoso pu kaqu pule mae ia sa Tuna na Tie,” gua si Asa.

Sari ka Neta Nabulu
(Luke 19:11-27)

14 Zama pule se Zisu, “Meke gua pule hie pa ranena sana, sa Binaṉara Maṉauru si kote gua tugo keke tie, sapu hiva topue la pa keke nana inene gelena. Ke tioki sa sari nana nabulu, meke hopeke poni ni tinavete sa koa rina nana likakalae. 15 Koa keke si vala ni sa si ka lima poata talenti. Koa keke pule si karua poata talenti, meke koa keke pule si keke poata talenti* luli gua tugo pa hopeke dia binokaboka; beto meke tiqe taluarae taloa si asa pa nana inene gelena. 16 Ego, sa nabulu sapu vagia sa lima poata talenti hie, si lopu sana la tavetavete nia sa sa poata, meke va vurai

* **25:1** Lk 12:35 * **25:11** Lk 13:25 * **25:15** Keke talenti si padana sa tinabara tanisa keke tie tavetavete pa hiokona puta vuaheni.

sa si ka lima poata talenti pule. 17 Meke gua tugo sa nabulu sapu vagina
sa karua poata talenti; va vurai sa si karua poata talenti pule. 18 Ego, sa
nabulu sapu vagina sa keke poata talenti, si la gana meke la geli tamunia
sa pa pepeso sa poata tanisa nana baṉara.
19 Seunae tu hoi, si tiqe pule mae sa baṉara tadi ka ṉeta nabulu hire.
Mae meke dogori sa sapu ve tavetavete guni rini sari nana poata. 20 Sa
nabulu sapu vagina sa lima poata talenti, si paleke mae ni sari ka lima
poata talenti pule pu va gavori sa meke zama si asa, 'Baṉara, poni nau goi
si ka lima poata talenti. Ego, hire sari na mua poata, tomo lani rau si ka
lima talenti pule pu va gavori rau pa qua tinavete,' gua si asa.
21 Meke zama la sa nana baṉara, 'Leana hola sa mua tinavete. Na nabulu
leamu, na ta ronuemu si goi. Ele ta ronu si goi koari ka visavisa poata, ke
kaqu va palabatu igo rau si goi pa soku likakalae. Mae mamu somana pa
qua qinetuqetu,' gua si asa.
22 Beto si nuquru mae gana pule sa nabulu sapu vagina sa karua poata
talenti, meke zama, 'Baṉara, poni nau goi si karua poata talenti. Ego, hire
sari mua poata ele tomo lani rau si karua poata talenti pule pu va gavori
rau pa qua tinavete,' gua si asa.
23 'Leana hola sa mua tinavete, na nabulu leamu na ta ronuemu si goi.
Ele ta ronu si goi koari ka visavisa poata, ke kaqu va palabatu igo rau
pa soku likakalae. Mae mamu somana pa qua qinetuqetu,' gua sa nana
baṉara.
24 Ego, nuquru mumudi mae gana he sa nabulu sapu vagina sa keke
poata talenti, meke zama, 'Baṉara, gilania rau sapu keke tie tasunamu si
goi, meke pakepakete si agoi pa vasina sapu lopu lelete si agoi, la vagi mua
hinia koari na ginani si goi pa vasina sapu lopu taburu kiko si agoi. 25 Ke
matagutu qua, gua asa ke la geli tamunia rau pa pepeso sa mua poata. Ke
hiera sa mua poata soti,' gua si asa.
26 Meke zama koasa sa nana baṉara, 'Na nabulu kaleamu, na hako-
hakomu si goi. Nake ele gilanau mua mo sapu hoke pakepakete si rau
vasina lopu lelete si rau, meke hoke vagi qua hinia koari na ginani vasina
lopu taburu kiko si rau. 27 Be hakohako tavetavete mua, si leana pude va
nuquru vekoa mo goi pa beṉ'ki sa qua poata, meke pana pule mae rau, si
kote boka mae vagia mo rau sa namuna qua poata soti, meke sa vasinahite
tomona sapu va gavoro ia sa.'
28 Meke zama sa nana baṉara, 'Mi vagi pania sa poata koasa nabulu
hie, mamu vala nia koasa sapu tagona sa manege puta poata talenti,' gua.
29 Ura asa sapu ari nana, si kaqu ta poni va soku hola latu. Ba asa sapu
loke nana, si kaqu ta vagi palae sa vasinahite sapu tagoa sa.* 30 Mi vagia
sa nabulu hakohakona hie, mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina
mani koa kabo na garata livona.*

Sa Vinaripitui Vina Betobeto

31 Pana mae sa Tuna na Tie koasa Nana tinolava ṉedalana, meke somana
lulia ri Nana mateana, si kote habotu si Asa pa Nana habohabotuana
Baṉara.* * 32 Meke sari doduru tinoni pa ninae butubutu si kote ta
varigarae pa kenuna Sa. Meke kote paqahi Sa si arini pa karua pukuna,
gua sa sepati[d] sapu paqahi sari na sipi koari na qoti. 33 Kaqu vekoi Sa sari
sipi pa kali mataona, meke sari qoti pa kali gedena.

---

* **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18 * **25:30** Mt 8:12, 22:13; Lk 13:28 * **25:31** Pude koa baṉarani sari doduru tinoni pa kasia popoa. * **25:31** Mt 16:27, 19:28

34 Meke kote zama la sa Baṉara koa rini pa kali mataona, ‘Mae gamu sapu
ta manae koasa Tamaqu! Mae vagia sa mia tinago, sa butubutu baṉara
sapu ele tava nama vekona pude tamugamu, podalae pa vina podakana
sa kasia popoa. 35 Sina oviaqu si Rau, ba poni Au gamu. Memehaqu, ba
va napo Au gamu. Na tie karovoqu si Rau, ba va kamo Au gamu pa mia
vetu. 36 Dodohoqu, ba va poko Au gamu; momohoqu, ba kopu Nau gamu.
Ta pusiqu, ba hoke mae hopiki Nau gamu.’
37 Meke kaqu olaṉa la sari na tie toṉoto. ‘Baṉara, visoroi oviamu si
Goi meke atu ponigo gami, meke visoroi memehamu meke atu va napogo
gami? 38 Visoroi dogorigo gami tie karovomu, meke va kamogo gami pa
mami vetu? Ba be dodohomu meke va pokogo gami? 39 Visoroi dogorigo
gami momohomu ba be koamu pa vetu varipusi meke atu hopiki Nigo
gami?’
40 Meke kote olaṉa sa Baṉara, ‘Maqu tozi va hinokarani gamu, be tavete
lani gamu sari na tinavete leadi, gua pu tozi Rau hire koari Qua tie saripu
loke laedi pa butubutu tie si tavete maeni tugo gamu koa Rau si arini.’
41 Meke kote zama la sa Baṉara koa rini pa kali gedena, ‘Mi taloa koa
Rau, gamu pu ta levei mia koe Tamasa. Mi la koasa nika toa holana pu
tava nama vekona pude te Setani meke sari doduru nana mateana! 42 Sina
oviaqu si Rau, ba lopu hite poni Au gamu; memehaqu, ba lopu hite va napo
Au gamu. 43 Na tie karovoqu si Rau, ba lopu hite va kamo Au gamu pa mia
vetu. Dodohoqu, ba lopu hite va poko Au gamu. Momohoqu, na ta pusiqu
pa vetu varipusi, ba lopu hite galagala nau gamu,’ gua si Asa.
44 Meke kote olaṉa la sarini koasa Baṉara, ‘Baṉara, visoroi dogorigo
gami oviamu, na memehamu, na tie karovomu, na dodohomu, na
momohomu, meke ta pusimu, ba lopu hite galagala atu toka nigo gami
si Goi?’ gua si arini.
45 Meke kote olaṉi sa Baṉara sarini, ‘Maqu tozi va hinokarani gamu, be
lopu toka nia gamu si keke Qua tie sapu loke laena pa butubutu tie, si lopu
toka Nau tugo gamu si Arau.’
46 Sari kasa tie kaleadi hire, si kote ta vala pa vina kilasa sapu loke
vinabetona, ba sari na tie toṉoto si kote la pa tinoa hola,” gua se Zisu.*

26

Tozi Pulea Zisu sa Nana Minate
(Maka 14:1-2; Luke 22:1-2; Zone 11:45-53)

1 Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si tozi ni
Sa sari Nana disaepeli, 2 “Ele gilania mia sapu karua rane mo koa meke
kamo sa Inevaṉa Pasova[d], meke kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa
Tuna na Tie, pude tava mate pa korosi,” gua si Asa.*
3 Meke pa totoso tugo asa si varigara sari na ṉati hiama na koimata tadi
na tie Ziu pa vetu te Kaeapasi sa ṉati hiama kenukenue. 4 Vari vivinei nia
rini gua pude tuqe vagi golomia se Zisu pude va matea, gua. 5 Vari zamai
si arini, “Mada lopu tuqe vagia pa totoso Inevaṉa Pasova, sina meke gua
mada varipera ni sari na tie,” gua si arini.

Ta Lumu sa Batuna Zisu pa Betani
(Maka 14:3-9; Zone 12:1-8)

6 Sipu korapa koa se Zisu pa Betani, pa vetu te Saimone, sapu ele raza ia
na minoho popoqu visoroihe; 7 si nuquru la si keke barikaleqe; palekia sa

* **25:46** Dan 12:2 * **26:2** Ekd 12:1-27

si keke vovoina lumu sapu ta tavetae patu tolavaena, meke siṉia na lumu humaṉa lea sapu marilaena hola, meke zoropo nia sa pa batuna Zisu.*
8 Meke totoso dogoria rina disaepeli sapu gua asa, si bugoro si arini
meke zama, “Na vegua ke okipalae hoboro nia sa sa lumu sana? 9 Boka
holuholu nia sa lumu sana pude vagi nia poata nomana, meke poni saripu
habahuala,” gua si arini.
10 Ba gilania tu Zisu gua sapu zama nia rini, ke zama la koa rini si Asa,
“Lopu voriti pitua sa barikaleqe hie, keke tinavete leana si tavete mae nia
sa koa Rau. 11 Sari na tie habahualadi si kote koa koa gamu doduru totoso,
ba Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu.* 12 Zoropo Nau lumu sa
barikaleqe hie si Rau, pude va nama nia sa tina pomunae qu. 13 Tozi va
hinokarani gamu Rau si hie, sapu be pavei si ta tarae sa Inavoso Leana
pa doduruna sa kasia popoa, si kaqu ta vivinei tugo gua sapu evaṉia sa
barikaleqe hie koa Rau, pude na vina balabalana sa nana tinavete hie,”
gua si Asa.

Va Egoa Ziudasi Pude Qoraqora nia se Zisu
(Maka 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Meke topue la koari na ṉati hiama se Ziudasi Isikarioti, sapu keke
ri kasa disaepeli. 15 Nanasi sa sarini, “Na sa kote poni nau gamu pude
vatu nia rau koa gamu se Zisu?” gua si asa. Meke nae ponia rini si ka
toloṉavulu poata siliva.* 16 Podalae pa totoso asa si hata ia Ziudasi si keke
lolomo leana, gua pude vata qorae nia koa rini se Zisu.

Sa Inevaṉa Pasova te Zisu meke sari Nana Disaepeli
(Maka 14:12-21; Luke 22:7-14,21-23; Zone 13:21-30)

17 Pa rane kekenu koasa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d], si nanasia rina
disaepeli se Zisu, “Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ponigo gami
sa hinenahena tanisa Pasova?” gua si arini.
18 Meke olaṉa koa rini si Asa, “Mi la pa vasileana Zerusalema koa keke tie
vasina, mi tozi nia, ‘Zama sa Titisa: Ele kamo sa Qua totoso; pude henahena
turaṉi Rau sari Qua disaepeli koasa totoso Pasova pa mua vetu,’ ” gua si
Asa. 19 Ke la sari disaepeli meke va namanama vekoa rini sa hinenahena
Pasova, gua tugo sapu tozi ni Zisu.
20 Totoso veluvelu sa popoa, si la habotu henahena se Zisu meke sari ka
manege rua Nana disaepeli. 21 Sipu korapa henahena rini, si zama se Zisu,
“Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu keke koa gamu si kote vata qora Nau
si Arau,” gua si Asa.
22 Talotaṉa hola sari disaepeli, ke podalae nanasa ekeke la ia rini si Asa,
“Baṉara, vea arau sia?” hopeke gunia rini si Asa.
23 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Asa sapu somana poṉa ia sa gana
bereti koasa baolo koa Rau, si asa mo sa tie asa.* 24 Sa Tuna na Tie si kaqu
tava mate gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope, ba mani talotaṉa gana
sa tie pu vata qorana si Asa. Leana hola be lopu ta podo sa tie sana.”
25 Meke zama se Ziudasi, sa tie pu kote qorana Sa, “Titisa, vea arau sia?”
gua si asa. Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Gua tugo sapu zama nia goi sana,”
gua si Asa.

Podalae nia Zisu sa Napo Vaeni meke Hena Bereti
(Maka 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Koriniti 11:23-25)

* **26:7** Lk 7:37-38 * **26:11** Diut 15:11 * **26:15** Zak 11:12 * **26:23** Sam 41:9

26 Meke sipu korapa henahena rini, si vagia Zisu si keke bereti*, meke
mana nia, meke videvidea Sa, meke poni Sa koari Nana disaepeli meke
zama guahe: “Hie tugo sa Tiniqu, mi vagia mamu hena ia,” gua si Asa.
27 Beto asa, si vagia Sa sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe
Tamasa, meke vala Sa koa rini meke zama, “Mi napoa si hie gamu doduru.
28 Hie sa eharaqu sapu tokoro va nabuna sa vinariva egoi vaqura te
Tamasa, sapu zoloro pude ta vulasa palae sari na sinea tadi sokudi.* 29 Tozi
hinokarani gamu Rau, sapu lopu kote napo pulea Rau sa vaeni hie, osolae
kamo sa ranena sapu kote napo turaṉa gamu Rau koasa vaeni vaqura pa
Binaṉara Tanisa Tamaqu,” gua si Asa.
30 Beto, si kera nia rini si keke kinera, meke topue vura la si arini pa
Toqere Olive.

Tozi Va Kenue ia Zisu sapu Kote Oso nia Pita si Asa (Maka 14:27-31; Luke 22:31-34; Zone 13:36-38)

31 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Pa boṉi hie si kote govete
veko pani Au gamu doduru si Arau, ura zama sa Kinubekubere Hope:*
‘Kaqu va matea Tamasa sa Sepati,
meke kote ta hurakatae sari na sipi koasa rovana,’ gua.
32 Ba pa mudina sa Qua tinuru pule pa minate, si kote la va kenue koa
gamu pa Qaleli si Rau,” gua si Asa.*
33 Ba zama la koa Sa se Pita, “Be govete beto sari kasa doduru turaṉaqu
hire, ba arau si namu lopu kaqu luara hokarigo,” gua si asa.
34 Meke zama la ia Zisu se Pita, “Maqu tozi va hinokara nigo, sipu lopu
ele kabo sa kokorako kohite boṉi, si kote oso Nau goi si Rau ka ṉeta totoso,”
gua si Asa.
35 Meke olaṉa la se Pita, “Be mate turaṉigo rau, ba lopu kaqu hite osonigo
rau!” gua si asa. Meke zama beto gua tugo sari doduru disaepeli.

Varavara se Zisu pa Qetisemani (Maka 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Meke turaṉa lani Zisu sari Nana disaepeli pa keke vasina pozana
Qetisemani. Meke tozi ni Sa sarini, “Habotu tani gamu, maqu hola la
varavara pana hoi si Rau,” gua si Asa. 37 Turaṉia Sa se Pita meke sari
karua tuna e Zebeti. Talotaṉa na balabala mamata sisigiti si Asa. 38 Meke
zamai Sa sari ka ṉeta, “Sa maqomaqoqu si siṉia na tinalotaṉa nomana
hola ke tata mate nia Rau. Koa tani mamu kopu na varavara turaṉau,”
gua si Asa.
39 Meke ene va seu hite la si Asa, meke hoqa oporapaha pa pepeso,
meke varavara guahe: “Tamaqu, be boka, si Mu va rizu taloa ia sa totoso
tinasigiti hie koa Rau; ba lopu Qua hiniva, ba lalae Mua hiniva tu Goi,” gua
si Asa.
40 Meke pule la koari ka ṉeta disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa
putadi, ke zama la si Asa koe Pita, “Vegua, lopu boka kopu na varavara
turaṉau gamu si Rau pa keke aoa? 41 Mi kopu na varavara pude mi lopu
hoqa la pa tinoketoke; sa maqomaqo si hiva, ba malohoro sa tini,” gua si
Asa.
42 Meke la varavara vina rua totoso se Zisu, meke zama, “Tamaqu, be
lopu boka tava rizu taloa koa Rau sa kapa tinasigiti hie, ba kaqu napoa
tugo Rau gua, si leana mo; mani ta evaṉa sa Mua hiniva,” gua si Asa.

---

* **26:26** Sa bereti loke isitina ke kaburu guana bisikiti gua asa ke boka videvide. * **26:28** Ekd 24:8; Zer 31:31-34 * **26:31** Zak 13:7 * **26:32** Mt 28:16

43 Totoso asa, si kekere pule la si Asa koari ka ṉeta disaepeli meke dogori
Sa korapa putadi, sina edi puta hola si arini. 44 Ke vekoi Sa si arini, meke
pule la varavara si Asa pa vina ṉeta totoso; zama pule nia tugo Sa sa
vinaravara pu ele varavara nia Sa.
45 Beto asa si pule la si Asa koari ka ṉeta disaepeli, meke zamai Sa, “Lopu
ṉazulu gamu tu puta si gamu? Dotu, ele kamo sa totoso pude kaqu ta vala
pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie. 46 Dotu, ele kamo mo hie sa tie
pu vata qoraqu Rau! Aria, turu mada la tutuvia,” gua se Zisu.

Ta Vagi se Zisu Koari na Kana
(Maka 14:43-50; Luke 22:47-53; Zone 18:3-12)

47 Sipu korapa zama se Zisu, si mae kamo gana mo se Ziudasi sapu keke
ri ka manege rua disaepeli. Garunu luli ni rina ṉati hiama na koimata tadi
na tie Ziu koa sa si keke puku minate lavata. Paleke dia vedara na huda
sekesekeana si arini. 48 Keke vina gilagila si ele tozi veko ni e Ziudasi koa
rini, “Sa tie sapu kote la ahoa rau, si Asa tugo sa tie sapu hiva nia gamu, mi
la tuqe vagia,” gua si asa. 49 Meke ene toṉoto la koe Zisu se Ziudasi meke
zama, “Leana Titisa,” gua si asa; meke tiqe ahoa* sa se Zisu.
50 Meke olaṉa la koasa se Zisu, “Mu evaṉia tu gua sapu mae nia goi!”
gua si Asa. Meke mae vagia rini se Zisu, meke tuqe va nabua. 51 Keke
ari na disaepeli pu lulidi koe Zisu, si saputu vagia sa sa nana magu meke
seke tarasa pania sa si keke kali taliṉana sa pinausu tanisa ṉati hiama
kenukenue.
52 Ba norea Zisu si asa, “Voi pulea sa mua magu pa nana vovoina! Ari
doduru pu varipera pa magu, si kaqu mate tugo pa magu. 53 Vegua, lopu
gilania tu goi sapu boka tepa ia Rau sa Tamaqu, meke kote boka garunu
gore mae ni mo Sa sari soku vuro tina hola mateana pude toka Nau? 54 Ba
be evaṉia Rau sapu gua asa, si lopu kaqu tava gorevura gua sapu tozia sa
Kinubekubere Hope, sapu kaqu ta evaṉa gua sapu korapa hie.”
55 Meke zama la koasa qeto minate lavata se Zisu, “Vegua na tie hikohiko
na variva mate si Rau, ke paleke Nau vedara na huda sekesekeana tu gamu
pude mae vagi Au? Nake hoke habotu variva tumatumae mo si Rau pa
Zelepade doduru rane, ba lopu tuqe vagi Au tu gamu?* 56 Ba pude madi
tava gorevura tugo sari doduru gua pu koroto ni rina poropita gua, ke ta
evaṉa sari doduru pu gua hire.” Meke pa totoso asa si govete veko pania
rina disaepeli si Asa.

Ta Turaṉa La pa Vinaripitui tadi na Tie Ziu se Zisu
(Maka 14:53-65; Luke 22:54-55,63-71; Zone 18:13-14,19-24)

57 Meke ari kasa tugo pu la tuqe vagina se Zisu si turaṉia si Asa meke
la pa vetu te Kaeapasi, sa ṉati hiama kenukenue; vasina pu korapa koa
varigara sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke sari na
koimata tadi na tie Ziu. 58 Ba se Pita si lululi mudi mae pa seu, meke kamo
la koasa pavasa pa sadana sa vetu tanisa ṉati hiama. Nuquru la si asa
meke la habotu somanae nana koari na tie kopu, hiva gilania sa gua sapu
kote ta evaṉa koe Zisu. 59 Podekia rina ṉati hiama, meke sari doduru tie
pa korapa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu[d], pude hata
vura ni si kaiqa vina sosode kokohadi, pude boka zutua meke va matea
se Zisu, gua. 60 Soku tugo arini si turu la meke va vura dia koha, ba lopu
boka. Vina betobeto si turu la si karua tie. 61 Zama sari karua, “Sa tie hie

* **26:49** Hahanana qetuqetu tadi na baere pude varitutuvi. * **26:55** Lk 19:47, 21:37

si zama, ‘Boka huaria Rau sa Zelepade te Tamasa, meke kuri pulea mo pa ka n̲eta rane,’ gua si Asa,” gua sari kara.*
62 Meke turu sa n̲ati hiama kenukenue meke nanasia sa se Zisu. “Vegua,
lopu kote olan̲ia tu Goi gua sapu zutu nigo ri karua hire?” 63 Ba lopu kulu
se Zisu. Meke zama pule la koa Sa sa n̲ati hiama kenukenue, “Pa korapa
pozana sa Tamasa toana si tepa igo rau, mu tozi va hinokara ni gami; Agoi
tugo sa Karisito[d], sa Tuna sa Tamasa?” gua si asa.
64 Meke olan̲a la koasa se Zisu, “Uve, Arau tugo sa Karisito; ba maqu
tozini gamu si hie, sapu lopu seunae si kote dogoria gamu habotu sa Tuna
na Tie pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira, meke
kote pule mae gua koari na lei pa man̲auru si Asa!” gua se Zisu.*
65 Pa totoso asa si daku rikatia sa n̲ati hiama kenukenue sa nana poko
meke zama, “Ele avosia mo gamu sapu va tamatamasae pule nia si Asa!
Lopu hiva ni pule gita si kaiqa tie va sosode, sina vaquru avoso sotia mia
mo gamu sa Nana vina tamatamasae!* 66 Ke na sa sa mia binalabala?”
gua si asa. Meke olan̲a sari doduru koasa vinarigara, “Ele sea mo si Asa,
ke garona tugo pude kaqu tava mate!” gua si arini.
67 Beto asa si loroa rini sa isumatana, meke komitia rini. Meke zama
sarini pu poharana Sa,* 68 “Ego, Agoi sa Karisito, Mu korokorotae sapu
esei si korapa seke igo!” gua si arini.

Oso nia Pita se Zisu
(Maka 14:66-72; Luke 22:56-62; Zone 18:15-18,25-27)

69 Ego se Pita si korapa habotu nana pa korapana sa pavasa pa sadana sa
vetu tanisa n̲ati hiama kenukenue, meke mae koa sa si keke nabulu vineki
tanisa n̲ati hiama meke zama la koasa, “Agoi tugo si keke sapu luli koe
Zisu sa tie Qaleli!” gua si asa. 70 Ba oso si asa pa kenudi ri doduru, “Lopu
hite gilania rau sapu gua korapa zama nia goi sana,” gua si asa. 71 Meke
ene vura la se Pita pa sasadana sa pavasa meke dogoria pule keke nabulu
vineki si asa, ke zama la koari na tie vasina sa vineki, “Sa tie hie si hoke
lululi koe Zisu pa Nazareti,” gua si asa.
72 Ba oso pule tugo se Pita, meke zama tokotokoro si asa, “Lopu hite
gilania rau sa tie sana!” gua si asa.
73 Lopu seunae sapu gua asa, si mae koe Pita saripu turu tata vasina meke
zama la koasa, “Namu agoi hokahokara mo si keke koari pu lululi koe Zisu,
sina tava sosode mo koasa mua vinahoqa zama gugua ri pa Qaleli,” gua si
arini.
74 Meke zama se Pita, “Zama tokotokoro si rau pa hinokara! Be kokoha
si rau, si mani va kilasau sa Tamasa, namu lopu hite gilana hokaria rau sa
tie sana!” gua si asa. Lopu seunae hoi, si kabo mo sa kokorako. 75 Meke
tiqe balabala ia Pita gua sapu tozia Zisu koasa, sapu guahe, “Sipu lopu ele
kabo sa kokorako, si kaqu oso nau goi ka n̲eta totoso,” gua. Meke vura
taloa se Pita meke la kabo ta n̲usun̲usurae pa sada.

27

Ta Turan̲a La Koe Paelati se Zisu
(Maka 15:1; Luke 23:1-2; Zone 18:28-32)

1 Pana munumunu hokara si varigara sari doduru n̲ati hiama meke sari
koimata tadi na tie Ziu, meke va ego ia rini gua pude va matea se Zisu.

* **26:61** Zn 2:19 * **26:64** Dan 7:13 * **26:65** Liv 24:16 * **26:67** Ais 50:6

2 Pusi rini sari limana, meke turaṉa la nia rini si Asa koe Paelati[d], sa qavuna
tadi na tie Roma.

Mate Pule nia se Ziudasi
(Tinavete 1:18-19)

3 Meke sipu avoso nia Ziudasi, asa sapu qorana se Zisu, sapu ele ta zutu
pude tava mate se Zisu, si pulepaho si asa, ke paleke pule lani sa sari ka
toloṉavulu poata siliva koa ri na ṉati hiama na koimata tadi na tie Ziu.*
4 La zama helahelae guahe si asa, “Ele sea si rau sapu vata qorae ia rau sa
tie toṉoto pude tava mate,” gua. Meke olaṉa la ia rini si asa, “Asa si lopu
mami ginugua gami ba mua ginugua telemu,” gua si arini.
5 Meke gona veko ni Ziudasi pa Zelepade sari na poata, meke vura taloa
nana, meke la huqi pule nia si asa.
6 La pudiki vagi rina ṉati hiama sari na poata, meke zama, “Na poata lae
ehara si hire, ke lopu toṉoto pa nada Tinarae pude vekoi gita koasa lose
vekovekoana poata pa Zelepade,” gua sarini. 7 Variva ego nia rini sa poata
asa si pude holu nia keke vasi pepeso tanisa tie tavetavete raro patu, pude
na popomunuana tadi na tie karovodi, gua. 8 Gua asa ke sa vasina asa si
ta pozae na “Pepeso Tana Ehara,” kamoa pa rane ṉinoroi. 9 Ke gorevura
gua sapu zama nia sa poropita Zeremaea sapu guahe:
“Vagi rini sari ka toloṉavulu poata siliva
sapu holu nia rina tie Izireli si asa;*
10 meke tavetavete nia rini pude holu vagia sa pepeso tanisa tie tavetavete
raro patu,
gua tugo sapu garunu nau sa Baṉara,” gua.

Nanasia Paelati se Zisu
(Maka 15:2-5; Luke 23:3-5; Zone 18:33-38)

11 La turu pa kenuna e Paelati sa Qavuna se Zisu, meke nanasia sa
Qavuna si Asa, “Vea Agoi tugo sa Baṉara tadi na tie Ziu?” gua si asa.
Meke olaṉa se Zisu, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa.
12 Ba totoso ta zutu si Asa koari na ṉati hiama, na koimata tadi na tie Ziu
si lopu hite olaṉi Zisu.
13 Ke zama pule la koa Sa se Paelati, “Vegua, lopu avosi tu Goi sari doduru
ginugua pu zutu nigo rini hire?” gua si asa. 14 Ba lopu hite hiva olaṉa se
Zisu, ke magasa hola sa Qavuna.

Ta Vizata pude Tava Mate se Zisu
(Maka 15:6-15; Luke 23:13-25; Zone 18:39, 19:16)

15 Ego, sa hahanana tanisa Qavuna Roma pa doduru Inevaṉa Pasova si
pude vata rupahia si keke tie ta pusina koari na tie Ziu; keke tie sapu hiva
vata rupahia rina kobi tinoni pu la tepa koasa Qavuna. 16 Somana ta pusi
pa totoso asa si keke tie kaleanana hola, na pozana sa si e Zisu Barabasi.
17 Sipu varigara la sari na kobi tinoni si nanasi Paelati si arini, “Esei ari
kara si hiva vata rupahia gamu? E Zisu Barabasi? Ba e Zisu sapu ta pozae
Karisito?” gua si asa. 18 Gilana valeania Paelati sapu sari kasa tie Ziu pu
tuqei sari na ṉiniraṉira hire, si pa dia kinonokono mo meke la luara vala
rini koasa se Zisu.
19 Sipu korapa habotu nana pa habohabotuana varipitui se Paelati, si
garunu la nia sa nana barikaleqe si keke inavoso koa sa, sapu zama guahe:
“Mu lopu tavete nia keketoṉa goi sa tie toṉoto sana, sina soku ginugua
variva talotaṉadi si putagitai rau koa sa guguana sa Tie sana pa boṉi lahe,”
gua si asa.

---

* **27:3** TTA 1:18-19 * **27:9** Zak 11:12-13

20 Ba sari na ṉati hiama, meke sari na koimata tadi na tie Ziu, si sovutu
nonoi sari na kobi tinoni, pude la zama ia se Paelati pude vata rupahia se
Barabasi, ba va matea se Zisu, gua.
21 Ke nanasi Paelati sari na kobi tinoni, “Esei ari kara tie hire si hiva nia
gamu pude vata rupahia rau?” gua si asa, “E Barabasi!” gua si arini.
22 Meke nanasi Paelati, “Ke sa kaqu tavete nia rau se Zisu sapu ta pozae
Karisito?” gua si asa. Meke olaṉa si arini, “Va matea gana pa korosi!” gua
sari doduru.
23 Ba nanasa pulei tugo Paelati, “Na sinea sa si tavetia Sa?” Ba velavela
va sisigitae si arini meke zama, “Va matea gana pa korosi!” gua sarini.
24 Meke sipu doṉo gilania Paelati sapu loketoṉa pule si kote boka evaṉia
sa, ba na vinari kakatorai mo si kote ta evaṉa, gua; si la siovo kolo si asa,
meke ṉuzapa lima pa kenudi ri kobi tinoni, meke zama, “Ilolo si rau koasa
minate tanisa tie hie, mia tinavetena gamu si hie,” gua si asa.*
25 Meke olaṉa sari kobi tinoni, “Va goregore nia koa gami meke koari na
tumami sa vina kilasa koasa vina matena Sa!” gua si arini.
26 Ke vata rupaha vala nia e Paelati koa rini se Barabasi, ba vata seke
nia hilihiliburuana sa se Zisu, meke tiqe luara vala sa koa rini pude madi
la va matea pa korosi, gua.

Va Sisire nia Rina Solodia se Zisu
(Maka 15:16-20; Zone 19:2-3)

27 Beto si turaṉa nuquru la nia rina solodia te Paelati pa vetu qavuna se
Zisu, meke varigara beto la koa Sa sari doduru solodia. 28 Va gore pani rini
sari Nana poko, meke va sage hobe nia rini si keke poko doduru ziṉara
sapu tana baṉara. 29 Meke vagi rini si kaiqa lelaṉa aroso rakihi meke
tavetia rini si keke piribatu rakirakihi guana toropae baṉara, meke va
hakea rini pa batuna, meke va taṉini nia rini si keke kolu pa limana, meke
todoṉo va sisirei nia rini si Asa meke zama, “Mani toa va gelenae sa Baṉara
tadi na tie Ziu!” gua. 30 Loroa rini si Asa, meke vagia rini sa kolu meke
seke nia pa batuna. 31 Beto va sisire gunia rini, si va gorea rini sa poko
ziṉara, meke va sage pule nia rini sari Nana poko soti telena, meke tiqe
turaṉa vura nia rini pude la va matea pa korosi.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Maka 15:21-32; Luke 23:26-43; Zone 19:17-27)

32 Sipu korapa topue vura la rini, si tutuvia rini si keke tie pa popoa
Saerini, pozana si e Saimone. Garunu zukuru ia ri na solodia si asa
pude palekia sa korosi te Zisu. 33 La kamoa rini sa vasina sapu Qoloqota
pozana, ginuana asa si na vasina batu* tomate. 34 Vasina si ponia vaeni
rini sapu heni nia tiṉitoṉa pasa rini. Ba totoso liṉiliṉi podekia mo Zisu,
si korona napo ia Sa.* 35 Meke poka nia rini pa korosi si Asa, beto meke
vari hia ni rini pa mudumudukeda sari Nana poko.* 36 Beto hoi si habotu
kopukopu nia rini si Asa vasina. 37 Kali sage koasa batuna Sa si ta veko
sa kinubekubere sapu tozia sa tinazutuna Sa, sapu guahe: “HIE SE ZISU,
SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,” gua. 38 Meke karua tie hikohiko si somana
ta poka pa hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali
gedena.
39 Sari na tie pu ene hola si qenoqeno batudi meke pesipesia rini se
Zisu.* 40 Meke zama si arini, “Agoi sapu kote huarana sa Zelepade, meke

* **27:24** Diut 21:6-9 * **27:33** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoṉona sa toqere si guana batu tomate. * **27:34** Sam 69:21 * **27:35** Sam 22:18 * **27:39** Sam 22:7, 109:25

kuri pulea pa ka ṉeta rane, gua! Ego harupu pule nigo ko, mamu gore mae koasa korosi sana be na Tuna Tamasa si Goi!" gua si arini.*
41 Sari na ṉati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
meke na koimata tadi na tie Ziu ba va sisire gunia tugo rini se Zisu, 42 meke
zama si arini, "Votiki tie si harupi Sa, ba lopu boka harupu pule nia! Lopu
Asa tu sa Baṉara tadi pa Izireli? Be boka gore mae Sa pa korosi kamahire,
si kote va hinokaria gita. 43 Raṉea Sa sa Tamasa meke poza pule nia
'Tuna Tamasa' gua. Ego, mada dogoria be kote hiva harupia Tamasa si
Asa kamahire," gua si arini.* 44 Kamo koari karua tie hikohiko sapu sigoto
turaṉi Sa pa korosi, ba somana zamazama ṉoṉovala la gua tugo koa Sa.

Sa Minate te Zisu
(Maka 15:33-41; Luke 23:44-49; Zone 19:28-30)

45 Meke pana kamo sa korapa rane si huporo sa doduru popoa, padana
ka ṉeta aoa. 46 Sipu kamoa ṉeta koloko, si kabo velavela se Zisu, *"Ilai, Ilai
lema sabakatani?"* Na ginuana sa si guahe: "Qua Tamasa, Qua Tamasa, na
vegua ke veko pani Au tu Goi?" gua.*
47 Kaiqa rina tie pu turu vasina si avosia ri sapu gua asa, meke zama si
arini, "Korapa tiokia Sa se Ilaiza," gua.
48 Keke arini si tuturei la vagia si keke puha, meke poṉa va bobosia sa
pa vaeni pasana, meke va sotoa sa pa keke kolu, beto meke huhuku sage la
nia sa pude podekia va napo nia se Zisu, gua.* 49 Ba zama sari kaiqa, "Aqa
paki, mada dogoria, hokara kote mae harupia e Ilaiza Sia," gua si arini.
50 Meke kabo va ululae pule se Zisu, meke tiqe luaria Sa sa siniṉo.
51 Pa totoso asa si ta rikata rua sa poko gobana sa Lose Hopena pa
korapana sa Zelepade pa Zerusalema podalae panauluna meke kamo pa
hubina. Niu sa pepeso, meke viqala sari na patu.* 52 Sari na lovu si tukele,
meke sokudi rina tie te Tamasa saripu ele mate si tava toa pule. 53 Luara
vekoi rini sari na dia lovu, meke pa mudina sa tinoa pule te Zisu pa minate,
si la si arini koa sa vasileana hope sapu pa Zerusalema, meke soku tie
dogori vasina.
54 Sa palabatu tadi na solodia meke sari nana tie varipera si matagutu
sisigiti sipu dogoria rini sa niu, meke sari ginugua pule saripu ta evaṉa,
meke zama si arini, "Hinokara, na Tuna tugo Tamasa sa Tie hie," gua si
arini.
55 Soku barikaleqe saripu lulidi mae koe Zisu pa Qaleli pude toka nia si
Asa, si koadia vasina. Turu pa seuna si arini meke doṉodoṉo la.* 56 Ari
Mere pa vasileana Magidala, meke e Mere sapu tinadia ari Zemisi e Zosepa,
meke sa barikaleqe te Zebeti si koa somanae koari kasa barikaleqe arini.

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu
(Maka 15:42-47; Luke 23:50-56; Zone 19:38-42)

57 Meke sipu veluvelu sa popoa, si mae kamo se Zosepa, sapu keke tie
tagotago pa vasileana Arimatia. Na keke disaepeli tugo te Zisu si asa. 58 La
koe Paelati si asa meke la tepa ia sa sa tinina e Zisu. Va malumia Paelati
pude vala nia koe Zosepa si Asa. 59 Ke la va gore vagia Zosepa si Asa meke
hade nia poko keoro viana sa. 60 Meke la vekoa sa pa nana lovu soti telena,
sapu vaquru horea mo sa pa kali toqere. Beto asa si topili tuku la nia sa
si keke patu nomana pa sasadana sa lovu, meke taloa nana. 61 Se Mere pa
vasileana Magidala, meke keke Mere pule si habotu tia la dia koasa lovu.

---

* **27:40** Mt 26:61; Zn 2:19 * **27:43** Sam 22:8 * **27:46** Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21 * **27:51** Ekd 26:31-33 * **27:55** Lk 8:2-3

Sa Puku Tie Kopu Koasa Lovu

62 Meke sipu kamo pule keke rane, sapu sa rane Sabati si mae koe Paelati
sari na ṉati hiama, na Parese. 63 Zama si arini, “Baṉara, lopu muliṉi nia
gami sa zinama tanisa tie kokohana sana sipu lopu ele mate Sa; zama si
Asa, ‘Pana hola ṉeta rane si kote toa pule pa minate si Asa,’ gua.* 64 Ke
mamu garunu nia tie kopu sa lovu pude kopu totoko nia osolae kamoa sa
rane vina ṉeta, pude madi lopu la hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina
beto meke la kokoha koari na tie sapu ‘Ele toa pule si asa pa minate,’
gua. Meke sa kinohakoha vina betobeto asa si kote kaleana hola nia sapu
kekenu,” gua si arini.
65 Meke zama se Paelati, “La vagi kaiqa tie kopu mamu kopu totoko nia
sa lovu, gua sapu bokaia gamu,” gua si asa. 66 Ke taluarae si arini meke
la tokoro va nabu valeania rini sa patu tukuna sa lovu, meke veko nia tie
kopu rini si asa pude kopu totoko nia.

28

Sa Tinoa Pule te Zisu pa Minate
(Maka 16:1-10; Luke 24:1-12; Zone 20:1-10)

1 Pa vaqavaqasa rane Sade, pa mudina sa rane Sabati, si topue la sari
Mere sa barikaleqe pa vasileana Magidala, meke keke Mere pule, pude la
hopiki nia sa lovu, gua.
2 Pa totoso asa si kamo va hodaka gana si keke niu lavata. Gore mae
pa maṉauru si keke mateana te Tamasa meke la topili pania sa sa patu
tukuna sa lovu, meke habotu hake nana koasa patu. 3 Sa dinoṉona Sa
si malara guana kapi, meke sari Nana poko si keoro sisigiti guana sinou.
4 Sari tie kopu si matagutu sisigiti, ke neneqara si arini, meke doṉo guana
tie matedi.
5 Meke zama la koari karua barikaleqe sa mateana, “Mi lopu matagutu,
gilania qua rau sapu korapa hata ia gamu, se Zisu sapu tava mate pa korosi.
6 Ba lopu koa tani si Asa. Ele toa pule tu si Asa, gua tugo sapu ele tozia Sa.
Mae mamu dogoria sa vasina pu eko Sa. 7 Tuturei la kamahire mi la tozi
ni sari kasa Nana disaepeli, sapu ele toa pule tu si Asa pa minate, meke
korapa la va kenue koa gamu pa Qaleli si Asa. Vasina tu kote la dogoria
gamu. Mi lopu muliṉi nia gua sapu tozini gamu rau hie,” gua sa mateana.
8 Ke tuturei taluarae pa lovu sari karua. Matagutu dia, ba qetuqetu hola
dia tugo; meke totoso haqala la sari karua pude la tozi ni sari kasa Nana
disaepeli, gua, 9 si tutuvu va hodaki Zisu sari karua, meke zamai Sa, “Mi
koa bule,” gua si Asa. Meke mae hoqa todoṉo koa Sa sari karua, tuqei rini
sari nenena, meke vahesia rini si Asa. 10 Meke zama la i Zisu, “Mi lopu
matagutu, la mamu tozi ni sari kasa tasiqu pude topue la pa Qaleli. Vasina
tu si kote dogorau rini si Rau,” gua si Asa.

Sa Tinozi tadi na Tie Kopu pa Lovu

11 Meke sipu korapa ene pule la sari na barikaleqe, si pule la pa
Zerusalema sari kaiqa rina solodia pu kopu koasa lovu, meke la vivinei
ni rini koari na ṉati hiama sari doduru ginugua saripu ta evaṉa. 12 Meke
varigara sari na ṉati hiama na koimata tadi na tie Ziu, meke pada ia rini
gua sapu kote taveti rini. Poni va soku ni poata rini sari kasa solodia pu
kopu koasa lovu, 13 meke zamai rini, “Kote zama guahe si gamu: Totoso
korapa puta gami pana boṉi, si mae hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina,

* **27:63** Mt 16:21, 17:23, 20:19; Mk 8:31, 9:31, 10:33-34; Lk 9:22, 18:31-33

mi gua. 14 Meke be avoso nia sa Qavuna sa ginugua asa, si kote podekia
gami pude zama ia si asa, sapu lopu sea si gamu, ke lopu kaqu kamo pa
tinasuna si gamu," gua si arini. 15 Ke vagia rina solodia sa poata, meke
lulia tugo rini gua sapu tozi ni rina n̲ati hiama koa rini. Ke sa inavoso gua
tu asa si ene koari na tie Ziu, kamo pa rane n̲inoroi.

Vura koari Nana Disaepeli se Zisu
(Maka 16:14-18; Luke 24:36-49; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

16 Meke topue la sari na disaepeli koasa toqere pa Qaleli, vasina sapu tozi
ni Zisu pude la.* 17 Totoso dogoria rini se Zisu, si vahesia rini si Asa, ba
kaiqa arini si korapa nunala dia tugo. 18 Meke tata la koa rini se Zisu, meke
zama, "Doduru n̲iniran̲ira pa Man̲auru, meke pa pepeso si ele ta poni ni
Rau. 19 Mi la gamu koari doduru butubutu pa ninae vasina. Mi va evan̲ae
ni Qua disaepeli si arini. Mi papitaiso i pa korapa pozana sa Tamada, na
Tuna meke sa Maqomaqo Hope.* 20 Mi va tumatumae ni si arini pude va
tabei sari doduru gua saripu tozi ni gamu Rau; meke kaqu koa somana koa
gamu si Rau, osolae kamoa na kamoa," gua se Zisu.

* **28:16** Mt 26:32; Mk 14:28 * **28:19** TTA 1:8

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA MAKA

Sa Vinabakala

Pa pinodalaena sa Qosipeli te Maka, si ta kubere sari na zinama hire: “Hie sa Inavoso Leana te Zisu Karisito sa Tuna Tamasa.” Koasa vivineina e Zisu si ta dogoro sa Nana ṉiniraṉira pa Nana tinavete meke Nana vina tumatumae. Hoke hipuru pani Sa sari na tomate kaleadi, meke taleoso ni Sa sari na tie koari na dia sinea. Tozi pule nia se Zisu, sapu Asa sa tie pu mae meke ponia sa Nana tinoa pa tinarupahadi rina tie pa sinea.

E Maka si tozi va toṉotia meke va bakalia sa vivineina e Zisu koari na tinavete pu ele taveti Sa, lopu tale koari Nana zinama na vina tumatumae mo. Sipu beto sa vivineina e Zone Papitaiso, meke sa pinapitaiso te Zisu, meke sa Nana tinoketoke, si toṉoto lamo si asa koasa tinavete salaṉa meke sa Nana vina tumatumae. Sipu ele hola soku ṉavulu rane si podalae gilana valeania rina disaepeli si Asa, ba sari na tie pu kanaia se Zisu, si hiva va matea si Asa. Koari na hinia 11 meke kamoa pa 16 si ta tozi vura, sapu gua ta evaṉa koe Zisu koasa vuiki vina betobeto pa Nana tinoa pa pepeso. Koari na hinia hire, si ta kubere sa vivineina sa Nana minate pa korosi, meke sa tinuru pule.

Sari na kinubekubere koadi sapu gotogotodi si lopu koa sari na vesi pa Maka 16:9-20. Ta kubere si arini pa vari korapadi sari [ ] pa iniliri hie.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Pinodalaena sa Inavoso Leana. Hinia 1:1-13
Tinavete ninabulu te Zisu pa Qaleli. Hinia 1:14 kamo hinia 9:50
Podalae pa Qaleli kamoa Zerusalema. Hinia 10:1-52
Sa vuiki vina betobeto pa korapana, meke pa valena Zerusalema. Hinia 11:1 kamo hinia 15:47
Sa tinuru pule te Zisu. Hinia 16:1-8
Sari na vinura koari na tie meke sa sinage pule pa Maṉauru tanisa Baṉara Toana. Hinia 16:9-20

Sa Tinarae te Zone Papitaiso
(Matiu 3:1-12; Luke 3:1-18; Zone 1:19-28)

1 Sa pinodalaena sa Inavoso Leana, koasa guguana e Zisu Karisito, sa Tuna Tamasa, 2 gua tugo sa zinama sapu kuberia sa poropita Aisea sapu guahe:*

“ ‘Kote garunu kenue la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va nama ponigo sa siraṉa.’

3 Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega[d]:*

‘Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,
mi va toṉotia vasina pu kote ene si Āsa,’ gua.”

4 Gua asa ke mae variva papitaiso[d], na tarae se Zone koa rina tie pa korapa soloso qega: “Mi kekere, koari na mia sinea, mi ta papitaiso, meke kote taleosoni gamu sa Tamasa koari na mia sinea,” gua si asa. 5 Meke soku tie si varigara mae vasina, saripu mae guadi pa ninae vasina pa popoa Ziudia, meke pa Zerusalema, pude va avosia se Zone. Helahelae ni rini sari na dia sinea, meke ta papitaiso koa sa si arini pa Ovuku Zodani.

---

* **1:2** Mal 3:1 * **1:3** Ais 40:3

6 Na kalu kameli si poko nia e Zone, meke dokoho nia sa sa kapu
kurukuru tava popana, meke na kupokupo na zipale mo si henai sa.* 7 Hie
sa inavoso sapu tozia sa koari na tie: “Asa sapu kote luli mudi mae koa rau
si arilaena hola nau si arau! Lopu garoqu rau si pude kokopo gore meke
rupahia sa Nana sadolo. 8 Papitaisoni gamu kolo mo rau, ba Asa tu kote
papitaisoni gamu sa Maqomaqo Hope,” gua si asa.

Ta Papitaiso meke Ta Toketoke se Zisu
(Matiu 3:13 kamo hinia 4:11; Luke 3:21-22, 4:1-13)

9 Pa totoso asa si lopu ele seunae taluarae mae gua pa vasileana Nazareti,
koasa pinaqaha popoa pa Qaleli se Zisu, meke ta papitaiso si Asa koe Zone
pa Ovuku Zodani. 10 Meke sipu popa sage tugo Sa pa kolo, si dogoria Sa sa
tukelena sa Maṉauru, meke gore mae guana baruku sa Maqomaqo Hope
koa Sa. 11 Meke ta avoso mae gua pa Maṉauru si keke mamalaiṉi, sapu
guahe: “Agoi tugo sa Tuqu Koleo sapu qetu hola nigo Rau,” gua.*
12 Meke hinoqa turaṉa la nia sa Maqomaqo Hope pa soloso qega si Asa.
13 Meke ka made ṉavulu puta rane si koa vasina, meke toketoke ia Setani
si Asa. Soku kurukuru pinomo si koa, ba kopu nia rina mateana si Asa.

Tioki Zisu sari ka Made Tie Habu
(Matiu 4:12-22; Luke 4:14-15, 5:1-11)

14 Mudina sapu ta veko pa vetu varipusi se Zone, si la gua pa popoa
Qaleli se Zisu, meke tarae nia Sa sa Inavoso Leana te Tamasa, sapu guahe:
15 “Sa totoso si ele kamo meke sa Binaṉara te Tamasa[d] si tata koa gamu
kamahire. Mi veko pani sari doduru mia kinaleadi; mi va hinokaria sa
Inavoso Leana!” gua si Asa.*
16 Meke sipu enene se Zisu pa raratana masa pa kopi Qaleli, si dogoria
Sa se Saimone meke se Aduru sa tasina; korapa vaqara dia, sina na habu
mo sa dia tinavete. 17 Tioko la i Zisu sari karua, “Mae luli Au, maqu va
tumatumaeni gamu habu tie!” gua si Asa. 18 Meke pa totoso tugo asa si
luara vekoi ri kara sari dia vaqara, meke lulia rini se Zisu.
19 Sipu ene rizu hite la Sa, si dogori Sa sari karua tamatasi, ari Zemisi
e Zone, sari karua tuna e Zebeti; korapa suraṉa pa dia koaka si arini, na
tuvaki sari dia vaqara. 20 Totoso dogori tugo Sa, si tioki Sa si arini; ke
veko pania rini pa koaka se Zebeti sa tamadia, meke sari dia tie habu ta
tabaradi, meke lulia rini se Zisu.

Sa Tie pu Ta Hilae Tomate Kaleana
(Luke 4:31-37)

21 Meke sipu kamo se Zisu, meke sari Nana disaepeli pa vasileana
Kepaniami, si la pa sinaqoqi[d] pa rane Sabati si Asa, meke podalae va
tumatumae. 22 Meke magasa nia rina tie sa Nana vina tumatumae, sina
koa ia na ṉiniraṉira sa Nana vina tumatumae ura lopu hite kekeṉoṉo gua
ari tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese[d].*
23 Meke mae koa Sa pa sinaqoqi si keke tie pu ta higorae tomate kaleana,
meke velavela guahe: 24 “Kei, Zisu pa Nazareti! Sa si hiva taveteni gami
Goi? Hiva mae va mate gami gua? Gilanigo qua sapu sa Nabulu Hopemu
te Tamasa si Agoi!” gua si Asa.
25 Meke norea Zisu sa tomate kaleana, “Mokomoko, mu vura taloa koasa
tie sana!” gua si Asa.

---

* **1:6** 2 Baṉ 1:8 * **1:11** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 9:7; Lk 3:22 * **1:15** Mt 3:2 * **1:22** Mt 7:28-29

26 Ke vata higoro ia sa tomate kaleana sa tie, ke neneqara sisigiti, meke
gagaemana sa tomate kaleana, meke vura taloa koasa. 27 Ke magasa hola
sari doduru tie meke podalae varivari nanasi teledia, “Na sa sapu guahe?
Kaiqa vina tumatumae vaqura beka? Sina koa ia ṉiniraṉira sa tie hie, ke
boka avosia na va tabea rina tomate kaleadi si Asa!” gua si arini.
28 Ke, sa inavosona Zisu, si lopu sana ta urahae la pa doduru vari
likohaena sa pinaqaha popoa pa Qaleli.

Soku Tie si Salaṉi Zisu
(Matiu 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Sipu taluarae pa sinaqoqi se Zisu meke sari Nana disaepeli, somanae
tugo sari Zemisi e Zone, si ene toṉoto la pa vetu tadi Saimone e Aduru
sarini. 30 Sa barikaleqe sapu sa roana e Saimone, si korapa eko nana pa
teqe, na moho nunuare si asa, ke tozi nia rini se Zisu. 31 Ke la si Asa, meke
taṉinia Sa sa limana meke va tekulia. Totoso asa si magogoso si asa, meke
va togai sa si arini.
32 Pana veluveluna asa, sipu lodu sa rimata, si turaṉa mae ni rini koa Sa
sari doduru tie mohodi, na ta hilae tomate kaleadi. 33 Sari doduru tinoni
koasa vasileana nomana sana, si varigara pa sadana sa vetu. 34 Meke
salaṉi Zisu sari sokudi tie pu ta razae votivotiki minoho, meke soku tomate
kaleadi si hipuru pani Sa. Ba lopu va malumi Sa sari na tomate kaleadi
pude zama, sina tumae nia dia sapu esei si Asa.

Tarae pa Qaleli se Zisu
(Luke 4:42-44)

35 Pana munumunu vaqavaqasa, sipu lopu ele kalalasa valeana sa popoa,
si taluarae pa vetu se Zisu, meke la pa keke vasina ivuluna meke varavara.
36 Ba vura la hata ia e Saimone, meke ri kasa nana baere si Asa. 37 Meke
sipu dogoria rini, si zama si arini, “Soku tie si korapa hata igo,” gua si arini.
38 Ba olaṉa la i Zisu si arini, “Aria, mada la koari kaiqa vasileana pule.
Ura koa rini ba kaqu tarae nia tugo Rau sa Inavoso Leana, sina asa tugo si
mae nia Rau,” gua si Asa.
39 Ke ene kamoi Sa sari doduru vasileana pa Qaleli, meke tarae koari na
sinaqoqi, meke hipuru pani sari na tomate kaleadi.*

Salaṉia Zisu si Keke Tie Popoquna
(Matiu 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Keke tie popoquna si mae koe Zisu, meke hoqa todoṉo pa kenuna Sa.
Tepa sisigitia sa si Asa pude toka nia, meke zama, “Be hiva Goi, si boka va
via* au mo Goi,” gua si asa.
41 Meke tataru sisigiti nia na hiva toka nia Zisu si asa, ke qaqama la nia
Sa sa limana, meke tiqua Sa si asa, meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mu
via tu ba goi,” gua se Zisu. 42 Koasa totoso tugo asa si ta salaṉa meke via
sa tie.
43 Meke koasa totoso tugo asa si garunu taloa nia Sa, ba va balau ia Sa,
44 “Avoso mae, mu lopu la vivinei pa tie, ba mu la vata dogoro pule nigo
koasa hiama[d] pude vilitigo. Mamu tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu
tozia sa Tinarae te Mosese, pude va sosodea koari na tie, sapu ele via si goi
kamahire,” gua si Asa.*
45 Ba sipu taluarae sa tie, si podalae urahae nia mo sa sa inavoso, pa
doduru vasina. Gua ke lopu boka vura la koari na vasileana se Zisu pude

* **1:39** Mt 4:23, 9:35 * **1:40** Sa ginuana va via si ta salaṉa sa tie meke boka somana pule koari na tie te Tamasa. * **1:44** Liv 14:1-32

ta gilana koari na tie, ba koa mo si Asa koari na vasidi ivuludi, ba mae mo koa Sa sari na tie pu mae guadi pa doduru vasina.

2

Salaṉia Zisu si Keke Tie Mohona
(Matiu 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Hola kaiqa rane, si pule mae pa Kepaniami se Zisu, meke ene sa
inavosona sapu koa nana vasina si Asa, gua. 2 Ke soku hola sari na tie
si varigara mae koasa vetu pu koa ia Sa, ke loke vasi lolomo si koa, kamo
la gua tugo pa kenuna sa sasada. Meke tarae nia Sa sa zinama koa rini.
3 Totoso asa si paleke mae nia ri ka made tie si keke tie pu mate kukuru
tinina. 4 Ba lopu boka va nuquru la ia rini koe Zisu sa tie, sina sokua tie
sa korapa vetu; ke kakelia rini sa batu vetu, pa totosona puta Zisu, meke
va isu gore la ia rini sa tie pu ekona pa nana teqe. 5 Meke sipu dogoria
Zisu nomana gua sa dia rinaṉeraṉe koa Sa, si zama la ia Sa sa tie mohona,
“Tuqu, ele taleosae sari na mua sinea,” gua si Asa.
6 Ba kaiqa ri na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese pu habotu
vasina si balabala golomo pa bulodia, 7 “Na vegua ke zama guahe si Asa?
Na va Tamatamasae pule nia si Asa! Tamasa mo telena si boka taleoso ni
sari na sinea[d]!” gua si arini.
8 Ba gilania Zisu pa korapa maqomaqona koasa totoso asa, sapu gua
korapa balabala ia rini, ke zama la koa rini si Asa, “Na vegua ke balabala
i tu gamu saripu gua sara pa korapa bulomia? 9 Na sa si gotogoto pude
zama lania koasa tie mohona pude bakala koa gamu sapu tagoa Rau sa
ṉiniraṉira? ‘Ele taleosae sari na mua sinea?’ gua, ba ‘Turu, palekia mua
teqe, mamu ene?’ 10 Ba pude mi tumae nia gamu, sapu sa Tuna[d] na Tie si
ari Nana ṉiniraṉira pa pepeso, pude taleoso ni sari na sinea tadi na tie.”
Meke zama la si Asa koasa sapu mate kaiqa kukuru tinina, 11 “Zama igo
Rau si goi, turu, palekia mua teqe, mamu la pa mua vetu!” gua si Asa.
12 Sipu korapa doṉo la rini, si gasa turu sa tie, meke paleke vagia sa
sa nana teqe, meke ene taloa nana. Ke magasa beto sari doduru, meke
vahesia rini sa Tamasa, meke zama, “Namu lopu hite ele ta dogoro koa
gita si keketoṉa guahe!” gua si arini.

Tiokia Zisu se Livae
(Matiu 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Meke pule la pa raratana pa kopi Qaleli se Zisu, meke mae koa Sa si
keke puku vinarigara lavata, meke va tumatumae i Sa si arini. 14 Meke
sipu ene hola la Sa, si dogoria Sa se Livae, sa tie hata takisi, sapu na tuna
e Alepiasi, korapa habotu nana pa vetu vasina hoke ta vagi sa takisi. Meke
zama la ia Zisu si asa, “Mae luli Au.” Totoso asa si turu se Livae, meke
lulia sa se Zisu. 15 Meke sipu korapa henahena pa vetu te Livae se Zisu,
si sokudi rina tie hata takisi, meke kaiqa tie kaleadi pule pu luli koe Zisu,
meke sari Nana disaepeli, si mae henahena turaṉia si Asa. 16 Kaiqa rina tie
va tumatumae koasa Tinarae te Mosese[d], saripu na Parese[d], si dogorona se
Zisu sapu korapa henahena turaṉi sari na tie kaleadi, na tie hata takisi, si
nanasa la koa ri Nana disaepeli, “Na vegua ke henahena turaṉi tu Sa sari
na tie gugua sara?” gua si arini.
17 Sipu avosi Zisu si olaṉa la i Sa si arini, “Sari na tie toa valeanadi si
lopu hata ia sa tie salaṉa, ba sarini pu mohodi mo. Lopu mae si Rau pude
tioki sari na tie toṉoto, ba sari na tie kaleadi tu,” gua si Asa.

Ninanasa pa Vina Madi pa Ginani
(Matiu 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Pa keke totoso sipu madi[d] sari na disaepeli te Zone Papitaiso meke
sari na Parese, si mae nanasia ri kaiqa tie se Zisu, “Na vegua ke madi pa
ginani sari na disaepeli te Zone Papitaiso, meke tadi na Parese, ba saripu
Tamugoi si lopu madi tu?” gua si arini.
19 Meke olaṉa la i Zisu, “Vegua, hiva ni gamu sari na tie ta ruvatadi koasa
inevaṉa vinarihaba, pude mae somana ba lopu henahena? Lokari! Sipu
korapa koa turaṉia rini sa tie varihaba si lopu kaqu madi si arini. 20 Ba
korapa mae sa rane, pana ta vagi taloa sa tie varihaba koa rini, meke koasa
totoso tu asa si kote madi si arini.
21 Loke tie si tuvaka la nia si keke kukuru poko vaqura koasa poko koana,
sina kote viziri sa poko vaqura, meke ta rikata palae koasa poko koana,
meke kote kaleana hola la tu sa rikata. 22 Meke loke tie si toṉo la nia sa
vaeni vaqura koasa vovoina vaeni koana, sina kote va puzakia sa vaeni sa
vovoina koana, meke kote kaleadi beto mo sari kara. Gua asa, ke sa vaeni
vaqura si kaqu ta toṉo la tugo koasa vovoina vaqura,” gua si Asa.

Guguana sa Rane Sabati
(Matiu 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Pa keke rane Sabati si ene hola gua koari na inuma huiti[d] se Zisu, meke
sari Nana disaepeli. Meke sipu ene gua pa korapa inuma huiti si arini, si
podalae rarusu vagi kiko huiti sari Nana disaepeli.* 24 Meke kaiqa rina
Parese si zama la koe Zisu, “Dotu, na vegua ke tavetia ri na mua disaepeli
gua sapu lopu tava malumu pa nada tinarae pude tavetia pa rane Sabati?”
gua si arini.
25 Meke olaṉi Zisu, “Lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu tavetia sa baṉara
Devita pukerane? Sipu ovia si asa meke sari nana tie,* 26 si nuquru la si
asa pa korapana sa Ipi[d] Hopena te Tamasa, meke vagia sa sa bereti sapu
na vinariponi la koe Tamasa. E Abiata sina hiama pa totoso asa. Koasa
tinarae, si teledia mo rina hiama si hoke hena ia sa bereti asa, ba hena ia
Devita si asa, meke poni tugo sa sari nana tie.”*
27 Meke zama la i Zisu si arini, “Sa rane Sabati si na nabulu mo tana tie,
ba lopu sa tie si nabulu nia sa rane Sabati. 28 Gua asa, ke sa Tuna na Tie
mo si Baṉara ni sari doduru tiṉitoṉa meke kamo koasa rane Sabati tugo,”
gua se Zisu.

3

Salaṉia Zisu sa Tie pu Mate Limana
(Matiu 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Meke sipu pule la pa sinaqoqi[d] se Zisu, si koa nana vasina si keke tie
sapu mate limana. 2 Meke koadia tugo vasina si kaiqa tie pu hiva zutua si
Asa pa sinea, ke kopu totoko nia rini si Asa, pude dogoria be guana salaṉia
Sa si asa pa rane Sabati. 3 Meke zama la ia Zisu sa tie pu mate limana,
“Sage mae, pa kekenu tani,” gua si Asa. 4 Meke nanasa la i Sa si arini, “Na
sa si va egoa sa Tinarae te Mosese pude tavetia gita pa rane Sabati? Pude
tavete valeana, ba tavete va kaleana? Pude harupia sa tinoa tana tie, ba
pude va mate tie?”
Ba lopu va kulu si arini. 5 Ke bugoro si Asa, meke doṉo la i Sa si arini, ba
talotaṉa sisigiti tugo si Asa, sina luli dia hiniva sisigiti, meke sea si arini.

---

* **2:23** Diut 23:25 * **2:25** 1 Samuela 21:1-6 * **2:26** Liv 24:9

Ke tiqe zama la ia Sa sa tie, “Mu va nadoria sa limamu.” Ke va nadoria
sa sa limana, meke leana pule si asa. 6 Meke taluarae pa sinaqoqi sari na
Parese, meke la vari vivinei si arini koari na puku tie pu zuka ia se Herodi[d]
pude hata ia sa siraṉa, gua pude va matea se Zisu.

Sa Puku Vinarigara Lavata pa Masa Qaleli

7 Meke sipu taluarae la pa kopi Qaleli se Zisu meke sari Nana disaepeli, si
luli mae koa Sa sa kobi tinoni lavata. Na mae guadi pa Qaleli, pa Ziudia, 8 pa
Zerusalema, meke pa popoa Idumea, meke pa kali gasa rimata pa popoa
Zodani, meke pa vari likohaedi rina vasivasileana nomadi pa Taea meke
Saedoni. Mae koe Zisu sari doduru tie hire, sina avoso nia rini, sapu soku
tinavete variva magasadi si taveti Sa, gua. 9 Soku sisigiti sari na tie, ke tozi
ni Zisu sari Nana disaepeli, pude va nama veko vala koa Sa si keke koaka,
pude boka ilolo meke lopu ta zukuru koari na tie, gua.* 10 Ura sokudi sari
na tie si ele salaṉi Sa, ke zukuria rina tie mohodi si Asa, pude tiqua, gua.
11 Totoso dogoria rina tie pu koai na tomate kaleadi si Asa, si hoqa todoṉo
pa kenuna Sa si arini, meke velavela va ululae guahe: “Agoi si na Tuna
Tamasa!” gua si arini. 12 Meke norei Zisu sari na tomate kaleadi, pude
lopu tozia pa tie sapu esei si Asa, gua.

Vizati Zisu sari ka Manege Rua Nana Apositolo (Matiu 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Sage la pa keke toqere se Zisu, meke tioko varigara ni Sa vasina sarini
pu hiva ni Sa, ke mae koa Sa si arini. 14 Vizati Sa sari ka manege rua, sapu
poza ni apositolo[d] Sa, meke zama guahe si Asa koa rini, “Ele vizata gamu
Rau pude koa koa Rau si gamu, meke kote garunu vurani gamu tugo Rau
pude la tarae, 15 meke kote tagoa gamu sa ṉiniraṉira pude hipuru palae
tomate kaleadi,” gua si Asa.
16 Hire sari na pozadi ri ka manege rua, saripu vizati Sa pude na
apositolo. E Saimone (sapu poza nia Pita, e Zisu); 17 e Zemisi meke e Zone,
sari karua tuna e Zebeti, (saripu poza ni Boaneaqesi e Zisu; sa ginuana sina
tuna paka maṉauru).* 18 Aduru, Pilipi, Batolomiu, Matiu, Tomasi, Zemisi
sa tuna Alepiasi, Tadeasi, Saimone sa Tie Zeloti*, 19 meke Ziudasi Isikarioti,
sapu qoraqora nia se Zisu.

Zisu meke Belozibabi (Matiu 12:22-32; Luke 11:14-23, 12:10)

20 Totoso asa si kekere pule la pa Kepaniami se Zisu, meke nuquru si Asa
koasa vetu sapu hoke koa ia Sa. Meke varigara pule mae sari kobi tinoni,
ke loke Nana totoso pude henahena se Zisu meke sari Nana disaepeli.
21 Totoso avoso nia sa tinana meke sari na tasina, sapu gua asa si topue la
si arini pude tuqea meke vagi taloa nia sina zama sari na tie, “Ele pekipeki
sa tie sana!”
22 Kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, pu mae guadi
pa Zerusalema si zama, “Koaia Belozibabi[d] si Asa. Sa baṉaradi rina tomate
kaleadi na ponia ṉiniraṉira si Asa pude hipuru palae tomate,” gua si arini.*
23 Ke tioko vagi Zisu sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
meke va tumatumae ni Sa koari na parabolo[d], meke zama, “Vegugua meke
boka hipuru pania Setani se Setani? 24 Be paqaha pule nia telena si keke

* **3:9** Mk 4:1; Lk 5:1-3 * **3:17** Gina ta pozae tuna paka maṉauru sina na tie pude tuture zama va ṉiṉira. * **3:18** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qinavuna pa Roma. * **3:22** Mt 9:34, 10:25

butubutu baṉara, si kote ta huarae sa butubutu asa. 25 Be varivari paqahi
si keke puku tatamana, si kote ta huarae sa kinoa tatamana asa. 26 Ke be
varipaqahi la pa hopeke pukuna sa butubutu te Setani, si lopu kaqu turu
hola la si asa, ba kote ta huarae, meke beto mo si asa.
27 Loke tie si boka gasa nuquru la pa korapa vetu tanisa tie ṉiṉira*, meke
hikoi sari nana likakalae, be lopu pusi kenu pakia sa sa tie ṉiṉira; meke
tiqe kote boka paleke vagi sa sari likakalae pa nana vetu.
28 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote boka taleosae mo sari
doduru sinea meke pinaraparaṉa tadi na tie. 29 Ba asa sapu paraṉia sa
Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu taleosae, sina ele evaṉia sa sa
sinea sapu kaqu koa hola ninae rane ka rane."* 30 Zama gua asa se Zisu,
sina kaiqa rina tie si zama guahe, "Koaia na tomate kaleana si Asa," gua.

Sa Tinana Zisu meke sari na Tasina Zisu (Matiu 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Meke totoso asa si kamo sa tinana meke sari na tasina koreo e Zisu pa
vetu sapu koa ia Sa. Turu mo pa sada si arini, meke garunu nuquru la tie
pude tioko mae ia se Zisu, gua. 32 Na kobi tie si habotu vari likohae nia se
Zisu, meke zama la si arini koa Sa, "Tio, sa tinamu meke sari na tasimu si
korapa hiva nigo pa sada," gua si arini.
33 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Ari sei sari tinaqu meke tasiqu?" 34 Meke
doṉo la si Asa koa ri na tie pu habotu vari likohae koa Sa, meke zama,
"Doṉo mae! Hire sari tinaqu, meke sari tasiqu! 35 Asa mo sapu taveti sari
hiniva te Tamasa, si na tasiqu koreo, na tasiqu vineki, meke na tinaqu,"
gua si Asa.

4

Sa Parabolona sa Tie Uma (Matiu 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Meke va tumatumae pule se Zisu pa kapa masamasa Qaleli, meke sa
kobi tinoni sapu mae vari likohae koa Sa si noma hola, ke suraṉa la koa
pa keke koaka si Asa meke habotu Nana. Na alena pa kolo sa koaka asa,
ba sari tinoni si turu dia pa masa.* 2 Soku tiṉitoṉa si variva tumatumae
ni Sa koari na parabolo, meke zama guahe si Asa koa rini:
3 "Avoso mae! Keke tie uma si la, meke taburu ni sari na kiko pa nana
inuma. 4 Totoso taburu ni sa sari na kiko, si kaiqa si hoqa la pa korapa
siraṉa, meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini. 5 Kaiqa si hoqa
la vasina sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona. Lopu seunae,
si toa vura mae sari na linetelete, sina lopu moata sa pepeso. 6 Ba totoso
gasa mae sa rimata, si ṉadai si arini, ke harahara, sina lopu gore va lohi
sari na karosodi. 7 Kaiqa rina kiko si hoqa la vasina koa ia hilibubuku,
ke toqolo sage sari na hilibubuku, meke ilupu va matei si arini, ke loke
vuadi. 8 Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso leana, ke toqolo sage meke vua
katakata. Kaiqa si vua toloṉavulu kiko koai, kaiqa si onomo ṉavulu, meke
kaiqa si keke gogoto.
9 Ego, be ari taliṉa mia, si mi va avoso mae!" gua se Zisu.

Sa Ṉatidi gua rina Parabolo (Matiu 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Totoso koa eke telena se Zisu, si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke
gua tugo sari kaiqa pu avosi sari na parabolo, meke tepa ia rini si Asa, pude

* **3:27** Sa ginuana sa tie ṉiṉira si e Setani. * **3:29** Lk 12:10 * **4:1** Lk 5:1-3

va bakali si arini. 11 Meke olaṉa la i Sa, “Sari na tinumatumae tomedi koasa
Binaṉara te Tamasa si ele ta poni atu koa gamu. Ba koari na votiki tie pu
lopu somana koa gamu, si avosi mo pa parabolo si arini.
12 ‘Pude madi dodogorae,
ba lopu doṉo gilania,
pude madi avavosae,
ba lopu avoso gilania.
Ura be lopu gua asa arini,
si madi kekere la koe Tamasa,
meke kote taleoso ni Sa si arini,’ ” gua si Asa.*

Va Bakalia Zisu sa Parabolona sa Tie Uma (Matiu 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Meke nanasi Zisu si arini, “Vegua, lopu tumae nia tu gamu sa
parabolona sa tie uma? Vea meke kote boka tumae ni gamu sari kaiqa
parabolo pule? 14 Ego, sa tie uma si letea sa zinama te Tamasa. 15 Kaiqa tie
si gua tugo rina kiko pu hoqa pa siraṉa; sipu avosia tugo rini sa zinama
te Tamasa, si hinoqa mae se Setani meke vagi pania koa rini sa zinama.
16 Kaiqa tie pule si gua rina kiko pu hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna
meke lopu moata pepesona. Ke sipu avosia rini sa Inavoso Leana, si lopu
sana vagi qetuqetu nia rini. 17 Ba lopu soto va nabu pa bulodia sa zinama
sina lopu va gore karoso si arini. Ke totoso raza mae sari na tinasuna,
na ninaqunaquna sa Inavoso Leana sana, si lopu sana luara pania rini si
asa. 18 Kaiqa tie pule si gua tugo rina kiko pu hoqa pa vasina sapu koa ia
hilibubuku. Arini si avosia sa Inavoso Leana, 19 ba sari na ilipuṉanana sa
tinoa hie, na inokorodi rina tinagotago pa pepeso, meke kaiqa inoko'okoro
pule, si mae pa korapa bulodia, meke hukatia sa Inavoso Leana, ke lopu
boka vua pa dia tinoa. 20 Ba kaiqa tie pule si gua tugo rina kiko pu ta
lete pa pepeso leanana, sipu avosia rini sa Inavoso Leana sana, si va tabea
rini si asa, meke vua si asa pa dia tinoa: kaiqa toloṉavulu, kaiqa onomo
ṉavulu, meke kaiqa pule si keke gogoto,” gua si Asa.

Sa Zuke pu Tava Opo Tamunu Lolu (Luke 8:16-18)

21 Meke zama la koa rini se Zisu, “Vegua, hoke vagia sa tie sa zuke meke
va opo tamunu nia lolu, babe vekoa sa pa kauru teqe ululu? Vegua, lopu
kaqu va hakea tu sa pa hakehakeana zuke sia?* 22 Gua sapu ta tome, si
kaqu tava vura, meke sapu ta nobi tamunu, si kaqu ta kepuhu vura tugo.*
23 Asa sapu ari taliṉana, si mani va avoso mae!” gua si Asa.
24 Meke zama gua tugo hie si Asa koa rini, “Mi kopu, na va avoso valeana
mae koa Rau! Sa pada sapu ponia goi koari na tie, si asa tugo padana sapu
kaqu vagia goi koe Tamasa, ba kote hola nia tu sa pada asa.* 25 Ura asa
sapu ari nana ginilagilana si kote ta poni va soku, meke asa sapu loke nana
si sa vasinahite sapu tagoa sa ba kote ta vagi palae koa sa.”*

Sa Parabolona sa Tinoqolo Tanisa Binaṉara te Tamasa

26 Meke zama tugo si Asa, “Sa Binaṉara te Tamasa si guahe: Sa tie uma,
si letei sari na kiko pa nana inuma. 27 Kamo sa boṉi meke rane, totoso puta
si asa meke vaṉunu, si liho meke toqolo sage sari na kiko, ba lopu gilania
sa sapu vea meke ta evaṉa sapu gua asa. 28 Sa pepeso telena si va toqolia
sa linetelete meke vua; kekenu si vura mae sa elelo, meke sa havorona,

* **4:12** Ais 6:9-10 * **4:21** Mt 5:15; Lk 11:33 * **4:22** Mt 10:26; Lk 12:2 * **4:24** Mt 7:2; Lk 6:38
* **4:25** Mt 13:12, 25:29; Lk 19:26

beto asa si na vuana, meke mumudi si komiha si arini. 29 Sipu komiha sari
na vuadi, si mae sari na tie pakepakete, sina ele kamo sa totoso."*

Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Matiu 13:31-32,34; Luke 13:18-19)

30 Meke zama se Zisu, "Na sa kote va padapada nia gita sa Binaṉara te
Tamasa? Na parabolo sa kote va bakala nia gita si asa? 31 Gua mo hie si asa:
Vagia keke tie si keke kiko masitadi, sapu hiteke hola koari doduru kiko,
meke letea sa pa pepeso. 32 Ba sipu ta lete sa, meke toqolo sage, si noma
hola ni sa sari doduru linetelete. Sari na lelaṉana si nomadi, ke sari na
kurukuru tapuru si mae tavete dia vori vasina, koari na lelaṉa aqaqorodi,"
gua si Asa.

33 Meke sokudi sari na parabolo gugua hire, si zama ni Zisu koari na tie,
ba gua mo sapu boka gilania rini si tozi ni Sa. 34 Lopu hite keketoṉa sapu
zama nia Sa koarini, sapu lopu ta tozi pa parabolo, ba pana koa eke turaṉi
Sa sari Nana disaepeli, si hoke va bakala ni Sa koa rini sari na ginuadi rini.

Va Bulea Zisu sa Raneboṉi
(Matiu 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Koasa rane sana, sipu kamo mae sa veluvelu, si zama la i Sa sari Nana
disaepeli, "Aria, mada karovo la pa kali karovona sa kopi," gua si Asa. 36 Ke
veko pania rini sa puku tinoni lavata, meke suraṉa sari kasa disaepeli
koasa koaka sapu ele suraṉia Zisu, meke luli turaṉia rini si Asa. Kaiqa
koaka pule si somana luli tugo koa rini. 37 Meke toka la si arini meke lopu
sana raza mae gana sa givusu ṉiburuna, ke puzaka nuquria na bogusu sa
koaka meke podalae siṉi ia na kolo. 38 Ba se Zisu si puta pa tatavana sa
koaka, eko Nana koa ke tarabatu. Ke va vaṉunia rina disaepeli si Asa meke
zama, "Titisa, tata mate si gita! Ba lopu hite va galagalae tu si Goi?" gua
si arini.

39 Ke tekulu se Zisu meke norea Sa sa givusu, "Mu noso!" Meke zama la
i pule Sa sari na bogusu, "Mu bule!" Ke noso hokara sa givusu, meke bule
nodolo sa kolo. 40 Meke zama la i Zisu sari Nana disaepeli, "Na vegua ke
matagutu si gamu? Korapa loke mia rinaṉeraṉe tugo si gamu?"

41 Ba matagutu sisigiti si arini, meke vari zama pulei teledia, "Esei sa tie
hie, ke sari na givusu na bogusu, ba va tabea tu?" gua si arini.

5

Salaṉia Zisu si Keke Tie pu Ta Hilae Tomate Kaleadi
(Matiu 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Kamo la pa kali karovona sa kopi Qaleli pa popoa Qerasa se Zisu, meke
sari Nana disaepeli. 2 Meke totoso neti gore tugo Sa pa masa, si lopu sana
vura mae gana koari na bae popomunuana, si keke tie pude mae tutuvia
se Zisu. Sa tie hie si koa ia na tomate kaleadi, 3 na kokoana koari na bae
popomunuana si asa. Loke tie boka va noso ia, na seni ba lopu padana.
4 Ele soku totoso pusi nia seni rini limana na nenena, ba hoke kumati sa
sari na seni, meke mokui sari na aeana tava sage pa nenena. Loke tie si
ṉiṉira pada pude va noso ia. 5 Rane na boṉi si ene limilamae si asa koari
na bae popomunuana, meke koari na toqere, meke hoke gagaemana, na
va bakora pule nia pa patu ṉarudi si asa.

6 Sipu koatu sa pa seu si dogoria sa se Zisu, meke haqala mae kokotuṉu
pa kenuna Sa. 7 Meke velavela va ululae si asa meke zama, "Zisu, Tuna sa
Tamasa Ululuna Hola! Nasa si hiva nia Goi koa rau? Pa pozana Tamasa,

* **4:29** Zol 3:13

si tepa igo rau, pude Mu lopu va kilasa au pa tinasigiti!" gua si asa. 8 Ura
ele zama ia tu Zisu si asa, "Tomate kaleamu, mu vura taloa koasa tie hie!"
guni nia Sa.
9 Meke nanasia Zisu si asa, "Esei sa pozamu?"
Meke olaṉa sa tie, "E Rerege sa pozaqu, sina na soku mami si gami!"
gua si asa. 10 Meke tepa ososo nia sa se Zisu, pude lopu hitu lani pa votiki
popoa pa seu sari na tomate kaleadi, gua.
11 Koanana vasina si keke rovana boko lavata, sapu korapa ganigani gedi
pa kali toqere tata koa rini. 12 Meke tepa ia rina tomate kaleadi se Zisu,
"Mu garunu lani gami koari na boko, pude mami la nuquru koa rini," gua
si arini. 13 Ke va malumi Sa si arini, meke vura taloa si arini koasa tie,
meke la nuquru koari na boko. Tata karua tina sari na boko koasa rovana
sana, sapu haqala gorea rini sa kali taba meke la hoqa suvu pa kopi, meke
lodu mate beto.
14 Sari na tie pu kopudi rina boko si govete, meke la tozia rini sa inavoso
koasa vasileana, meke koari na tie pa vari likohaena sa popoa sana. Ke
vura la sari na tie pude dogoria gua sapu ele ta evaṉa. 15 Meke totoso
mae si arini koe Zisu, si dogoria rini sa tie pu koa ia na rerege, pokopoko
valeana na gilae, meke habotu nana, ke matagutu sarini. 16 Ba arini pu
dogorona sapu gua ta evaṉa koasa tie pu nuquria na rerege, meke gua
sapu ta evaṉa koasa rovana boko, si vivinei nia koari na tie.
17 Ke tepa ososo nia rina tinoni se Zisu, pude rizu taloa pa dia popoa.
18 Meke totoso korapa va namanama suraṉa pa koaka se Zisu, si mae
tepa luli koa Sa sa tie pu tiqe luaria na rerege, "Va malumau maqu luli qua
koa Goi," gua si asa.
19 Lopu va malumia Zisu, ba tozi nia Sa, "Lokari, mu pule la pa mua
popoa, koari na turaṉamu, mamu vivinei nia koarini sa tinokae nomana,
meke sa Nana tataru va tukana sapu tavetia Tamasa koa goi," gua si Asa.
20 Ke taluarae sa tie, meke ene gua pa doduru vasileana pa korapa popoa
Dikapolisi, meke vivinei nia sa sa tinokae nomana sapu tavetia Zisu koasa.
Meke magasa hola sari doduru tie.

Sa Tuna Vineki e Zaerasi meke sa Barikaleqe pu Tiqua sa Poko te Zisu (Matiu 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Meke sipu karovo pule pa kali karovona sa Kopi Qaleli se Zisu, si mae
vari likohae nia keke puku vinarigara lavata si Asa pa masa. 22 Meke mae
kamo se Zaerasi sapu keke rina koimata koasa sinaqoqi koasa vasileana
sana. Totoso dogoria sa se Zisu, si todoṉo pa nenena Sa si asa, 23 meke
tepa ososo nia sa se Zisu, "Sa tuqu vineki si moho sisigiti. Mae mamu va
opo nia limamu, pude mani magogoso na toa si asa!"
24 Ke luli koasa se Zisu, meke gua tugo sa puku vinarigara lavata, ke
zukuru varikali nia rini si Asa.
25 Koanana si keke barikaleqe sapu kamoa minoho* tana barikaleqe,
meke koa ta sigiti si asa ka manege rua vuaheni. 26 Soku tie salaṉa si
ele dogori sa, meke doduru nana poata si ele tabarani sa koa rini, ba si
kaleana nono latu sa minoho koa sa. 27 Avoso nia sa sapu hoke salaṉa tie
se Zisu, ke ene mae pa mudina Sa si asa, pa korapana sa kobi tie. 28 Na
balabala guahe si asa, "Be tiqua mo rau sa Nana poko, ba kote ta salaṉa
qua mo si rau," gua si asa.
29 Meke totoso tiqua sa sa Nana poko, si ta salaṉa mo sa nana minoho,
meke va nonoga ia tu sa pa korapa tinina, sapu ta salaṉa si asa koasa nana

* **5:25** "Kamoa minoho tana barikaleqe" ginuana si va goregore ehara.

tinasuna. 30 Meke tumae va hodaka nia Zisu sapu vura taloa koa Sa sa
ṉiniraṉira, ke taliri la koasa kobi tie si Asa, meke nanasa, “Esei tiqua sa
Qua poko?” gua.
31 Ke zama sari Nana disaepeli, “Dotu, sa kobi tinoni lavata si korapa
zukurigo, ba vegua ke boka nanasa tu si Goi sapu, ‘Esei tiqu Au?’ gua.”
32 Ba doṉo hatahata ia tugo Zisu, sina hiva gilania Sa sapu esei tugo
tiqua si Asa, gua. 33 Tumae nia sa barikaleqe gua sapu ta evaṉa koasa, ke
matagutu sisigiti na neneqara si asa, ke la kokotuṉu pa kenuna Zisu, meke
helahelae nia sa sa hinokara koa Sa. 34 Meke zama la koa sa se Zisu, “Tuqu,
sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo. Mu lopu talotaṉa, mu taloa pa binule,
ele ta salaṉa si goi koasa mua tinasuna,” gua si Asa.
35 Sipu korapa zama koasa barikaleqe se Zisu, si mae kamo mo si kaiqa
tie, pu taluarae mae guadi pa vetu te Zaerasi, meke tozi nia rini si asa, “Sa
tumu vineki si ele mate tu, ke mu lopu va tupitia pude va mae ia sa Titisa,”
gua si arini. 36 Ba lopu va gunagunana ni Zisu sari dia zinama, ba tozi
nia Sa se Zaerasi, “Mu lopu matagutu, ba mu va hinokara mo,” gua si Asa.
37 Loke tie si va malumu luli Sa koa Sa, ba sari Pita, e Zemisi meke e Zone
mo, sapu sa tasina e Zemisi. 38 Totoso kamo la rini pa vetu te Zaerasi, si
dogori Zisu viṉohaedi sari kobi tie vasina pu korapa takatakala pa mate,
meke kabo va ululae. 39 Meke sipu nuquru Sa, si zama la koa rini si Asa,
“Na vegua ke takatakala, na kabo sisigiti si gamu? Lopu mate sa koburu
sana, na puta gana mo!” gua si Asa.
40 Ba hegehegere nia rini si Asa, ke hitu vura betoni Sa si arini. Sari ka
ṉeta Nana disaepeli mo, meke sari karua tiatamana sa koburu, si turaṉa
nuquru lani Sa pa korapa lose, vasina korapa eko sa koburu.
41 Taṉinia Sa limana sa koburu meke zama ia Sa si asa, “Talitha, koum*,”
gua. Sa ginuana si, “Vineki hite, zama igo Rau si goi, mu tekulu!”. 42 Meke
pa totoso tugo asa si tekulu si asa, meke ene vari likohae nia sa sa lose,
ke magasa sisigiti si arini. Ka manege rua vuahenina si asa, pa totoso asa.
43 Ba va balaui Zisu si arini, pude lopu vivinei nia koari na tie sapu gua ta
evaṉa, meke zama si Asa, “Mi ponia ginani pude mani henahena,” gua si
Asa.

6

Ta Kilu pa Nazareti se Zisu
(Matiu 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Taluarae vasina se Zisu si pule la pa Nazareti, meke lulia ri Nana
disaepeli si Asa. 2 Meke sipu kamo sa rane Sabati, si podalae va tumatumae
si Asa pa sinaqoqi. Meke soku tie pu avosia si magasa beto. Zama si arini,
“Pavei vagi ni sa tie hie sari doduru pu gua hire? Na ginilagilana sa si ta
poni nia Sa, meke vegugua ke boka va vura tinavete variva magasadi tu
Sia? 3 Nake na kamada mo si Asa? Na tuna mo e Mere, meke na tasidia
mo ari Zemisi, Zosepa, Ziudasi meke Saimone, meke sari na tasina vineki
si koadia mo hire?” gua si arini. Ke lopu va hinokaria rini si Asa.
4 Meke zama se Zisu koarini, “Na poropita si ta pamaṉae koari doduru
vasina, ba lopu pa nana popoa soti, na turaṉana, na nana tatamana soti,”
gua si Asa.*
5 Ke lopu soku tinavete variva magasadi si taveti Zisu vasina, ba va opo
ni limana mo Sa si kaiqa tie mohodi, meke tava magogoso si arini. 6 Meke
magasa sisigiti ni Zisu, sina lopu va hinokaria rini si Asa.

* **5:41** Zinama Arameiki. * **6:4** Zn 4:44

Garunu Vura ni Zisu sari ka Manege Rua Disaepeli (Matiu 10:5-15; Luke 9:1-6)

Ke ene va tumatumae se Zisu koari na vasivasileana. 7 Meke tioko varigara mae ni Sa koa Sa sari ka manege rua disaepeli, meke paqaha rurua i Sa, meke garunu taloa ni. Poni ni ṉiniraṉira Sa, pude hipuru pani sari na tomate kaleadi, 8 meke tozi ni Sa, “Mi lopu palekia keketoṉa pa mia inene la, lopu paleke vinabeo, na huneke, loke poata pa mia vovoina, ba mi hopeke paleke kolu hodu mo.* 9 Va sagei mia sadolo, ba lopu va sage varitomoi poko*. 10 Koasa vetu vasina va kamo gamu rini pude koa, si mi koa vasina osolae taluarae si gamu koasa vasileana asa. 11 Meke be korodia va kamo gamu na avoso gamu rina tie pa keke vasileana, si mi tavusu pania sa kavuru pa nene mia pana taluarae gamu, pude na vina balau la koa rini, sapu kaqu va kilasi Tamasa si arini,” gua si Asa.*

12 Meke vura la si arini, meke tarae koari na tie, pude di kekere, na luara pani sari dia sinea. 13 Meke soku tomate kaleadi si hipuru pani rina disaepeli, meke va boboso ni oela rini sari na tie mohodi, pude ta salaṉa si arini pa ṉiniraṉira te Tamasa.*

Sa Minate te Zone Papitaiso (Matiu 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 Meke avoso ni sa Baṉara Herodi sari doduru gua pu taveti Zisu, sina sa inavosona Sa si ele ta gilana pa doduru popoa. Kaiqa rina tie si zama, “Ele toa pule se Zone Papitaiso! Gua asa ke koa ia na ṉiniraṉira si Asa, pude taveti sari tinavete variva magasadi,” gua.*

15 Kaiqa si zama, “Asa mo se Ilaiza,” gua. Ba ari kaiqa pule si zama, “Na poropita si Asa gugua tugo rina poropita pukerane,” gua.

16 Ba totoso avoso nia Herodi sapu gua asa, si zama si asa, “E Zone Papitaiso mo si Asa, sa tie sapu ele kupa pania rau batuna si toa pule!” gua. 17 Sina e Herodi mo garunu nia tie se Zone, pude pusia, meke vekoa pa vetu varipusi. Ta evaṉa si hie, koasa ginuana e Herodiasi, sa barikaleqe tanisa tasina sapu se Pilipi, ba haba vagia Herodi.* 18 Ura tozi pilipule nia Zone Papitaiso se Herodi, “Lopu toṉoto koasa tinarae te Tamasa pude haba vagia goi sa barikaleqe tanisa tasimu!” gua.

19 Ke kukiti nia Herodiasi pude va mate ia se Zone Papitaiso, ba lopu boka, sina koa gua koe Herodi. 20 Matagutu nia Herodi se Zone Papitaiso, sina gilania sa sapu na tie toṉotona, na madina si asa. Ke lavelave nia sa pude lopu va matea e Herodiasi si asa. Totoso avosi Herodi sari zinama te Zone Papitaiso si hoke nunala si asa, gua ba hoke hiva avavoso nana koa sa.

21 Ba koasa rane podo te Herodi, si kamo sa lolomo leana sapu aqa nia Herodiasi. Sari na palabatu nomadi pa qinavuna, meke tadi na tie varipera, meke tadi na butubutu pa Qaleli, si ta ruvata la pude somana henahena koasa inevaṉa. 22 Meke totoso nuquru la pekapeka sa tuna vineki e Herodiasi, si qetu se Herodi meke sari na tie ta ruvatadi. Ke zama la koasa vineki sa baṉara, “Mu tozi nau sapu hiva nia goi, maqu ponigo,” gua si asa.

23 Meke zama va tokotokoro se Herodi koasa vineki, “Maqu tozi nigo, be tiṉitoṉa sa sapu hiva nia goi, si kote poni nigo mo rau, be kukuruna sa qua binaṉara gua goi, ba leana mo!” gua si asa.

---

* **6:8** Lk 10:4-11 * **6:9** Keke poko sote tomena na gelena si hoke va sagei rini. Be guana ibu sa popoa si hoke va sage varitomoe ni rini. * **6:11** TTA 13:51 * **6:13** Zem 5:14 * **6:14** Mt 16:14; Mk 8:28; Lk 9:19 * **6:17** Lk 3:19-20

24 Ke vura la nanasia sa vineki sa tinana, “Na sa si kote tepa ia rau?”
Meke olaṉa sa tinana, “Sa batuna e Zone Papitaiso,” gua si asa.
25 Meke tuturei ene pule la koasa baṉara si asa, meke zama, “Mu voi
mae nia kamahire pa keke besini, sa batuna e Zone Papitaiso!” gua si asa.
26 Meke talotaṉa sisigiti se Herodi, ba lopu boka va karia sa si asa, sina
koa gua koari nana zinama tokotokoro pa kenudia ri doduru tie ta ruvatadi.
27 Ke tuturei garunia sa sa solodia, pude paleke mae nia sa batuna e Zone
Papitaiso. Ke topue la pa vetu varipusi sa solodia, meke la kupa vagia sa
sa batuna e Zone Papitaiso. 28 Meke vekoa sa pa besini, meke la vala nia
sa koasa vineki, meke la vala nia sa vineki koasa tinana. 29 Sipu avoso nia
rina disaepeli te Zone Papitaiso sapu gua asa, si la palekia rini sa tinina,
meke la vekoa pa keke lovu*.

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Matiu 14:13-21; Luke 9:10-17; Zone 6:1-14)

30 Pule mae koe Zisu sari ka manege rua apositolo, meke tozi rini koa Sa
sari doduru gua pu taveti na variva tumatumae ni rini. 31 Soku hola sari
na tie pu ene la, mae, gua, ke loke nana totoso pude henahena paki se Zisu
meke sari Nana disaepeli. Ke zama la koa rini si Asa, “Aria, mada la pa
keke vasina ivuluna pude boka magogoso paki si gamu,” gua si Asa. 32 Ke
suraṉa pa keke koaka si arini, meke la pa keke vasina ivuluna.
33 Ba sokudi rina tie pu koadi pa ninae vasileana si dogori tokadi, meke
doṉo gilani rini, ke haqala rarata, meke kamo va kenue la koasa vasina pu
kote la ia rini. 34 Totoso gore se Zisu pa masa, si dogoria Sa sa puku tinoni
lavata, meke tataru sisigiti ni Sa, sina gua tugo rina sipi pu loke dia sepati[d]
si arini. Ke soku tiṉitoṉa si va tumatumae ni Sa koa rini.*
35 Totoso kamo sa veluvelu, si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke zama,
“Ele veluvelu sa popoa, meke na vasina ivuluna sa vasina hie. 36 Tozi
ni sarini, pude la koari na vasivasileana tatadi, pude madi la holu gedi
ginani,” gua.
37 Ba olaṉa se Zisu, “Poni mo gamu.”
Meke zama si arini, “Baṉara, hiva nia Goi pude karua gogoto poata
siliva* si kaqu holu nia ginani gami, pude poni?” gua.
38 Ke nanasi Zisu, “Ka visa bereti si koa koa gamu? La mamu dogori ko.”
Meke sipu la dogori rini, si mae tozi nia rini si Asa, “Ka lima bereti, meke
karua igana mo,” gua si arini.
39 Meke tozi ni Sa sari Nana disaepeli, pude paqapaqahi sari doduru tie
meke va haboti koasa duduli buma. 40 Ke habotu si arini, kaiqa pukuna
si keke gogoto, meke kaiqa si lima ṉavulu. 41 Meke vagi Zisu sari ka lima
bereti, meke sari karua igana, meke doṉo sage la pa Maṉauru, meke mana
ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa, meke vala ni Sa koari na disaepeli, pude va
hia lani koari na tie, meke gua tugo sari karua igana, si va hia beto lani Sa
koari doduru. 42 Henahena sari doduru, meke deṉa valeana beto. 43 Meke
pudiki va siṉi ni umumu bereti, na igana rina disaepeli sari ka manege
rua pili. 44 Sa ninaedi rini pu ta poni, si ari ka lima tina tie, ba lopu ta nae
sari na tamatina.

Ene pa Kolo se Zisu
(Matiu 14:22-33; Zone 6:15-21)

---

* **6:29** Sari doduru lovu tadi na tie Ziu si na bae ta horena pa patu pa kali toqere, kekeṉoṉo sa lovuna Zisu. * **6:34** Nab 27:17; 1 Baṉ 22:17; 2 Koron 18:16; Izk 34:5; Mt 9:36 * **6:37** Karua gogoto poata siliva si padana sa tinabara tana keke tie pa vesu sidara.

45 Meke beto asa si tozi ni Zisu sari Nana disaepeli pude suraṉa pa koaka,
meke toka va kenue la pa Betiseda, pa kali karovona sa kopi Qaleli, meke
Asa si koa pude garunu taloa ni sari na tie. 46 Sipu ele va taloai Sa sari na
tie, si sage la pa keke toqere si Asa pude varavara.
47 Sipu kamo sa boṉi, si ele pa kokorapa lamana tu sa koaka, ba se Zisu
si koa telena pa toqere. 48 Meke doṉo la i Sa si arini korapa qelu na qelu,
sina ṉiṉira sa givusu kemua, ke pa kaiqa vari korapana ṉeta meke onomo
koloko, si ene mae koarini pa kolo se Zisu. Meke totoso tata ene hola ni
Sa, si arini, 49 si dogoria rini enena pa kolo si Asa, meke hokara na tomate
gunia rini, ke gagaemana si arini. 50 Matagutu sisigiti sari doduru totoso
dogoria rini si Asa.
Ba hinoqa zama la koarini se Zisu, “Mi koa varane! Arau mo, mi lopu
matagutu!” gua si Asa. 51 Sipu suraṉa la pa koaka koarini si Asa, si bule
nana sa givusu. Ke magasa sisigiti sari na disaepeli. 52 Dogoria rini sa
tinavete variva magasana koasa pinonidi ri ka lima tina tie ba lopu ele
tumae nia rini vea noma gua sa ṉiniraṉira te Zisu, na pupuhu nia rini pa
dia binalabala si asa.

Salaṉi Zisu sari na Tie Mohodi pa Qenesareti (Matiu 14:34-36)

53 Meke sipu karovia rini sa kopi, si mae hogoto si arini pa Qenesareti,
meke sigotia rini sa dia koaka vasina. 54 Totoso taluarae rini koasa koaka,
si doṉo gilania rina tie pa popoa sana se Zisu. 55 Meke haqala la si arini
pude va enea sa inavoso pa doduruna sa popoa, ke be pavei vasina avoso
nia rini koa si Asa, si paleki rini sari na tie mohodi pa teqe, meke mae koe
Zisu. 56 Meke doduru vasina pu la i Zisu koari na vasileana nomadi na
hitekedi, si paleke mae ni rina tie koari na vasina tana maketi sari na tie
mohodi. Meke tepa koa Sa si arini pude di tiqua rini sa hukihukirina sa
Nana poko, meke ari doduru pu tiquna Sa, si tava magogoso.

7

Sa Vina Tumatumae Koadi Tadi na Tie Ziu (Matiu 15:1-9)

1 Kaiqa rina Parese meke kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese, saripu mae guadi pa Zerusalema si varigara mae koe Zisu. 2 Meke
dogori rini si kaiqa ri Nana disaepeli si boni limadi meke henahena si arini,
sina lopu ṉuzapa lima.
3 Sina sari na Parese, meke sari doduru tie Ziu, si lopu kaqu henahena
osolae ṉuzapa lima si arini lulia sa hahanana tana ṉuzapa lima tadi na
tiatamadia. 4 Meke lopu kaqu henai rini sari na ginani pu ta vagidi pa
maketi, osolae tava ṉuzapa paki si arini*. Soku tinarae gugua arini si luli
rini, gua sa hahanana ṉuzapa kapa, raro, vovoina kolo, meke na teqe, pa
dia hahanana vinavia.
5 Ke nanasia rina Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese se Zisu, “Na vegua ke lopu luli rina Mua disaepeli sari na hahanana
tadi na tiatamada? Ura boni limadi, ba henahena gedi mo,” gua si arini.
6 Meke olaṉa se Zisu, “Hinokara sapu gua zama nia Aisea pa ginua mia
gamu, sapu na tie sekesekei mia si gamu, gua tugo sapu ta kubere:*
‘Sari na tie hire si va lavata Au rini pa beru dia,
ba seu koa Rau sari bulodi.

* **7:4** Tava ṉuzapa paki si arini teledia babe sari na ginani ta holuholudi, ba pa zinama Quriki si lopu bakala sa zinama “arini”, na ginani sia babe na tie. * **7:6** Ais 29:13

7 Gua hoboro mo sa dia vinahesi mae koa Rau.
Ura va tumatumae guni na tinarae Taqarau rini
sari na vina turu tadi tie!' gua sa Tamasa.
8 Luara pani gamu sari tinarae te Tamasa, ba va tabei gamu sari na tinarae
tana tie."
9 Meke zama pule si Asa, "Tumatumae hola si gamu pude veko gore ni
sari Tinarae te Tamasa, pude kopu ni mo sari mia vina tumatumae soti
telemia. 10 Sina zama se Mosese, 'Mu va lavatia sa tinamu meke tamamu,'
meke 'Asa sapu zama ṉoṉovali sari tiatamana si kaqu tava mate,' gua.*
11 Ba sapu variva tumatumae nia gamu si gua tu he: Be keke tie tagoa si
keketoṉa pude boka toka ni sari na tiatamana, ba tozi ni sa sari karua, 'Sa
tiṉitoṉa hie si Kobani' gua. (Sa ginuana si ele ponia rau koe Tamasa, gua.)
12 Ke ele ta hukata mo si asa koasa mia vina tumatumae, ke lopu boka
toka ni sa sari na tiatamana. 13 Gua asa ke, koasa mia hahanana variva
tumatumae koari kaiqa, si va karia gamu sa zinama te Tamasa. Meke soku
pule sari hahanana seadi gugua hire si taveti gamu," gua si Asa.

Tiṉitoṉa pu Va Bonia sa Tie
(Matiu 15:10-20)

14 Meke tioko varigara pule mae ni Zisu koa Sa sari na tie, meke zamai Sa,
"Mi va avoso mae koa Rau si gamu doduru, mamu tumae nia. 15 Loketoṉa
sapu hena ia sa tie si va bonia si asa, ba sapu vura koa sa tie, asa tu va
bonia si asa. 16 Asa sapu ari taliṉana pude avosia, si mani avosia!"
17 Meke sipu taluarae Sa koasa kobi tie, meke la nuquru pa vetu, si la
nanasa nia ri Nana disaepeli koa Sa sa guguana sa vivinei hie. 18 Meke
zamai Sa si arini, "Vea, na korapa pupuhu gua tugo ari doduru tie sara
si gamu? Lopu gilania tu gamu sia? Loketoṉa hokara sapu hena ia sa tie
meke gore la pa tiana, si va bonia si asa. 19 Sina lopu nuquru la pa bulona
si asa, ba pa korapa tiana mo, meke vura taloa mo pa tinina," gua se Zisu.
(Koari na zinama sara, si tozia Sa sapu sari doduru ginani si viadi, meke
garo pude ta hena.)
20 Meke zama se Zisu, "Sapu vurana mae tu koasa tie, si va boni ia.
21 Ura vura mae pa korapa bulona sa tie, sari binalabala kaleadi pude
evaṉi si hire: na vinari riqihi, hinikohiko, vina mate tie, 22 binarabarata,
pinuhi, meke doduru tinavete kaleadi; na sinekesekei, hahanana bonidi,
kinonokono, zama va kaleana la koari na tie, vinahesi pule, meke sa
dinuviduvili. 23 Doduru tiṉitoṉa kaleadi arini si vura maedi pa korapa
bulona sa tie, meke va bonia si asa."

Sa Rinaṉeraṉe Tanisa Barikaleqe Zenitailo[d]
(Matiu 15:21-28)

24 Meke taluarae koasa vasina asa se Zisu, meke topue la pa vasina sapu
tata pa Taea* pa popoa tadi na tie Zenitailo. Meke sipu kamo sa vasina,
si la nuquru pa keke vetu si Asa; na lopu hiva ta gilana koari na tie, gua,
ba lopu boka tome si Asa. 25 Meke keke barikaleqe, sapu sa tuna vineki
si ta higorae tomate kaleana, si avoso nia sa se Zisu, ke lopu sana mae
meke kokotuṉu pa nenena Sa. 26 Sa barikaleqe hie si na tie Quriki[d], ba na
podona tu pa kali pinaqaha Ponisia pa popoa Siria, meke tepa ia sa se Zisu
pude hipuru pania sa tomate kaleana koasa tuna vineki, gua. 27 Ba olaṉa
la ia Zisu sa barikaleqe, "Lopu leana pude vagia sa ginani tadi na koburu,

* **7:10** Ekd 20:12, 21:17; Liv 20:9; Diut 5:16 * **7:24** Kaiqa kinubekubere koadi tozia si la pa Taea meke Saedoni, gua.

meke oki lania koari na siki, ba maqu poni kekenui tu sari na koburu,"
gua si Asa.
28 "Hinokaramu Baṉara, ba sari na siki pa kauru tevolo ba hoke henai
tugo sari na umumu ginani pu hoke va hoqai rina koburu," olaṉa gua sa
barikaleqe.
29 Ke zama se Zisu koasa, "Sina gua asa sa mua inolaṉa, ke mamu pule
la pa mua vetu. Sa tomate kaleana si ele taluarae tu koasa tumu vineki,"
gua si Asa.
30 Pule la si asa pa nana vetu, meke dogoria sa sa tuna korapa eko nana
pa nana teqe. Ele luara ia tu sa tomate kaleana si asa.

Salaṉia Zisu sa Tie Pokana

31 Taluarae se Zisu koari na popoa pa Taea, meke ene pa korapa Saedoni,
meke gore la pa Kopi Qaleli, meke la koasa pinaqaha popoa Dikapolisi.
32 Vasina si turaṉa mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke tie sapu nuli, meke
lopu boka zama valeana, meke tepa ososo nia rini se Zisu pude va opo nia
limana meke salaṉia, gua. 33 Ke turaṉa vata kalea Zisu sa tie, seu koasa
vinarigara tie, meke va nuquru ni kakarutuna Sa sari na taliṉana. Beto
si va boboso nia loro Sa sa kakarutuna, meke tiqua Sa sa meana sa tie.
34 Meke eṉa sage la pa Maṉauru se Zisu, meke siṉo maṉini, meke zama la
koasa tie, "Epipata," sa ginuana si Mu tukele! gua.
35 Koasa totoso tugo asa si boka avavosae sa tie, meke sa meana si ta
rupaha, meke podalae zama va bakala si asa. 36 Meke tozi ni Zisu sari na
tie pude lopu vivinei nia pa tie gua sapu ta evaṉa, ba totoso tozi pilipule
ni Sa pude di lopu tozia gua, si la urahae valeana nia tu rini sa inavosona.
37 Meke magasa hola sari doduru tie, "Doduru tiṉitoṉa sapu taveti sa tie
hie, si tavete valeana betoi Sa. Asa sapu nuli si va avavosae ia Sa, meke
sapu poka si zama," gua si arini.

8

Poni Zisu sari ka Made Tina Tie (Matiu 15:32-39)

1 Koari na rane arini si varigara mae pule si keke vinarigara lavata, meke
loketoṉa hokara gedi ginani. Ke tioki Zisu sari Nana disaepeli, meke zama,
2 "Tataru ni Rau sari na tie hire, sina ka ṉeta rane si ele koa koa Rau si
arini, meke kamahire si loke gedi ginani. 3 Be lopu ta poni si arini meke va
pulei Rau si kote mabubulu si arini koari na dia inene la, sina kaiqa arini
si mae guadi pa seu," gua si Asa.
4 Meke nanasia ri Nana disaepeli si Asa, "Pavei si kote boka vagi ginani
si gami koasa popoa qega hie, sapu padana pude poni betoi sari doduru
tie hire?" gua si arini.
5 Meke nanasi Zisu si arini, "Ka visa bereti si koa koa gamu?" "Ka
zuzuapa mo," gua si arini.
6 Meke tiqe tozi ni Zisu sari na tinoni pude habotu pa pepeso. Beto hoi
si vagi Sa sari ka zuapa bereti, meke zama leana ni Sa koe Tamasa. Meke
videvidei Sa, meke valani Sa koari Nana disaepeli pude va hia i koari na
tinoni, ke tavete gua tugo asa sari na disaepeli. 7 Ka visavisa igana hitehite
tugo si koa koa rini, ke zama leana ni Zisu si arini, meke tozi ni Sa sari
Nana disaepeli pude va hia i tugo koari na tinoni. 8 Henahena meke deṉa
valeana sari doduru. Beto asa si pudiki va siṉi rina disaepeli si ka zuapa

pili koari na umumu ginani koa holadi. 9 Sa ninaedi* rina tie mo, si ari ka
made tina. Garunu pule ni Zisu sari tie 10 meke suraṉa pa keke koaka si
Asa meke sari disaepeli, meke toka la gua pa popoa Dalamanuta si arini.

Tepa Tinavete Variva Magasana sari Parese (Matiu 16:1-4)

11 Kaiqa Parese si mae koe Zisu, meke podalae varitokei koa Sa. Na
hiva podekia rini si Asa, ke tepa ia rini pude tavetia si keke tinavete variva
magasana, pude va sosodea sapu maena koe Tamasa si Asa, gua. 12 Ba siṉo
maṉini se Zisu meke zama, "Na vegua ke tepa tinavete variva magasana
sa sinage hie? Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu loke vina sosode gua
sana si kote ta poni nia sa sinage hie!" gua si Asa.*
13 Veko pani Sa si arini, meke suraṉa pule la pa koaka si Asa, meke
podalae toka karovo la pa kali karovona sa kopi.

Va Balau i Zisu sari Nana Disaepeli (Matiu 16:5-12)

14 Muliṉi nia ari na disaepeli pude paleke va pada bereti, na keke mo
si palekia rini pa koaka. 15 Meke tozi ni Zisu si arini, "Mi koa kopu na va
balau koari na isiti* tadi na Parese meke te Herodi," gua si Asa.*
16 Meke vari zamai teledia sari kasa disaepeli, "Na loke gada bereti si
gunia Sa," gua si arini.
17 Ba gilania Zisu gua sapu zama nia rini, ke nanasi Sa, "Na vegua ke vari
zama nia tu gamu sapu loke gemi bereti, gua? Lopu dogoria tu gamu babe
boka gilagilana tu si gamu? Korapa tutaka tu sari mia binalabala? 18 Nake
ari mata mia, ba lopu boka dodogorae tu? Meke nake ari taliṉa mia tu, ba
lopu boka avavosae tu?* Lopu boka balabala ia tu gamu 19 totoso videvidei
Rau sari ka lima bereti, meke poni sari ka lima tina tie? Ka visa pili si va
siṉi ni umumu ginani gamu?"
"Ka manege rua," gua si arini.
20 "Meke sipu videvidei Rau sari ka zuapa bereti, meke poni sari ka made
tina tie, si ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?" guni Zisu si arini.
"Ka zuapa," gua si arini.
21 "Ba vegua, lopu ele gilania tu gamu?" guni Sa si arini.

Salaṉia Zisu sa Tie Behuna pa Betiseda

22 Totoso mae pa Betiseda si arini, si turaṉa mae nia ri kaiqa tie koe Zisu
si keke tie behuna, meke tepa ia rini si Asa pude va opo nia limana, gua.
23 Taṉini vagia Zisu limana sa tie behuna, meke turaṉa vata kalea Sa pa
vasileana. Mudina sapu loro i Sa sari matana sa tie, si va opo ni limana
Sa, meke nanasia Sa si asa, "Boka dogoria goi si keketoṉa?" gua si Asa.
24 Doṉo la sa tie meke zama, "Uve, boka dogori rau sari tie korapa ene
la mae, ba lopu bakala. Guana huda enedi mo si arini," gua si asa.
25 Ke, va opo pule lani Zisu sari limana pa matana sa tie. Ke pa totosona
asa si tukele sari matana meke dodogorae pule si asa, meke dogoro va
bakali sa sari doduru likakalae. 26 Garunu pule la nia Zisu pa nana vetu,
meke tozi nia Sa pude lopu pule la tozia pa vasileana Betiseda sapu gua
tavetia Sa koasa.

---

* **8:9** Lopu ta nae sari na barikaleqe na tudia, mamu tiroa Matiu 15:38. * **8:12** Mt 12:39; Lk 11:29 * **8:15** Sa ginuana sa isiti pa vesi hie sina vina tumatumae tadi na Parese meke te Herodi. * **8:15** Lk 12:1 * **8:18** Zer 5:21; Izk 12:2; Mk 4:12

Helahelae nia Pita sapu e Zisu sa Karisito[d]
(Matiu 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Meke ene la gua koari na vasivasileana tata pa Sizaria Pilipae se Zisu
meke sari Nana disaepeli. Meke koasa dia inene si nanasi Sa si arini, "Tozi
Nau, esei guni Nau rina tie si Arau?" gua.
28 Meke olaṉa si arini, "Kaiqa si zama sapu e Zone Papitaiso si Agoi, gua;
ba kaiqa pule si zama, e Ilaiza, gua; ba kaiqa pule rini si zama, sapu keke
rina poropita pukerane si Agoi," gua.*
29 Meke nanasi Sa si arini, "Ba gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu
si Arau?"*
Meke olaṉa se Pita, "Agoi tugo sa Karisito," gua si asa.
30 Meke tozi ni Sa si arini, "Lopu tozia pa keke tie sapu Arau sa Karisito,"
gua se Zisu.

Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate
(Matiu 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Meke podalae va tumatumaei Sa sari Nana disaepeli: "Sa Tuna na Tie
si kaqu koa tava sigiti, meke kaqu ta kilu koari na koimata tadi na tie Ziu,
na ṉati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
meke kaqu tava mate, ba hola ṉeta rane si kaqu toa pule si Asa," gua si
Asa. 32 Tozi va bakala va leana nia Sa koarini sapu gua asa, ke vagi vata
kale ia Pita si Asa, meke podalae norea sa. 33 Ba taliri se Zisu, meke doṉo
la koari Nana disaepeli, meke norea Sa se Pita, "Taloa koa Rau Setani! Sa
binalabala tamugoi si lopu mae guana koe Tamasa, ba tana tie mo," gua si
Asa.
34 Meke tioko mae nia Zisu koa Sa sa vinarigara lavata, meke sari Nana
disaepeli, meke zamai Sa, "Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu ruriti sari
doduru nana ginugua soti telena; mani ovulu palekia nana korosi*, meke
luli Au.* 35 Ura asa sapu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba
asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau pude tozia sa Inavoso
Leana, si kaqu vagia sa sa tinoa hola.* 36 Na lineana sa si kote va gavoria
sa tie, be hiva tago ia sa sa doduruna sa kasia popoa ba siana nia sa sa
nana tinoa? Namu loketoṉa hokara! 37 Loketoṉa si kote boka holu nia
sa pude vagi pule nia sa nana tinoa. 38 Be keke tie koasa sinage kaleana,
na va gugue hie, si kurekure Nau si Arau, meke sari Qua zinama, si kaqu
kurekure nia tugo sa Tuna[d] na Tie si asa, pana mae si Asa* koasa tinolava
ṉedalana tanisa Tamana, somanae koari na mateana hopedi."

9

1 Meke zama pule la si Asa, "Maqu tozi va hinokarani gamu, kaiqa gamu
pu koa hire, si lopu kaqu mate, osolae dogoria gamu sa Binaṉara te Tamasa
pu mae somania na ṉiniraṉira."

Ta Ilirae Ṉedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere
(Matiu 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Meke sipu hola ka onomo rane, si turaṉa lani Zisu pa keke toqere
ululuna sari Pita, Zemisi meke Zone, vasina koa teledia si arini. Meke
sipu korapa doṉo la rini, si ta ilirae ṉedala si Asa.* 3 Sa Nana poko si

---

* **8:28** Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * **8:29** Zn 6:68-69 * **8:34** Sari zinama, "Palekia nana korosi," ginuana si, mani va namanama pude koa ta sigiti pa linulina e Zisu, kekeṉoṉo gua na minate pa korosi. * **8:34** Mt 10:38; Lk 14:27 * **8:35** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * **8:38** "Pana mae si asa," ginuana si pana pule mae se Zisu. * **9:2** 2 Pit 1:17-18

ṉedala, meke keoro sisigiti, hola ni doduru tiṉitoṉa keorodi pule saripu
boka taveti rina tie pa pepeso. 4 Meke dogori ri ka ṉeta disaepeli sari
Ilaiza meke Mosese korapa vivinei dia koe Zisu. 5 Meke zama la se Pita koe
Zisu, “Titisa, leana hola sapu koa tani si gami! Mami taveti ka ṉeta ipi,
keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke te Ilaiza,” gua si asa. 6 Na lopu
gilania Pita nasa si kote boka zama nia sa, sina matagutu hola dia sari ka
ṉeta.
7 Meke mae nobi i keke lei si arini, meke avosia rini si keke mamalaiṉi
mae gua koasa lei, sapu zama, “Hie tugo sa Tuqu koleo, mi avosia si Asa!”
gua.* 8 Meke seke liṉana lamae si arini, ba loke tie pule si dogoria rini, ba
e Zisu mo telena si korapa koa koa rini.
9 Meke sipu gore pule rini koasa toqere, si tozini Zisu si arini, “Mi lopu
vivinei nia pa tie sapu gua ele dogoria gamu, osolae turu pule pa minate
sa Tuna na Tie,” gua si Asa.
10 Ke va tabea rini, ba podalae vari vivinei nia rini teledia na sa ginuana
sa, “turu pule pa minate?”
11 Meke nanasia rini se Zisu, “Na vegua ke zama sari na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese, sapu e Ilaiza tu si pule va kenue mae pa totoso
lopu ele mae sa Karisito, gua?” gua si arini.*
12 Meke olaṉi Zisu, “Hinokara, e Ilaiza tugo si kaqu mae va kenue pude
va nama va toṉoto vekoi sari doduru ginugua. Ba na vegua ke ta zamae tu
pa Kinubekubere Hope sapu sa Tuna na Tie si kaqu koa tava sigiti, meke ta
kilu koari na tie? 13 Ba maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele pule kenu
mae tu se Ilaiza*, ba ṉoṉovalia rini si asa pa siraṉa gua mo sapu hiva nia
rini, gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope koasa guguana sa.”

Salaṉia Zisu si Keke Koreo sapu Koa ia na Tomate Kaleana (Matiu 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Meke totoso kamo pule mae koari kasa disaepeli se Zisu, meke sari
ka ṉeta disaepeli, si dogoria rini sa puku vinarigara lavata korapa koa
nana vasina, meke kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese
si varivaritokei koari kasa disaepeli. 15 Meke totoso dogoria tugo ri doduru
tie se Zisu, si magasa sisigiti si arini, ke haqala la koa Sa, meke va kamoa
rini si Asa. 16 Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, “Na sa si varitokei nia
gamu koarini?” gua si Asa.
17 Meke keke tie koasa vinarigara si olaṉa, “Baṉara, turaṉa mae nia rau
koa Goi sa tuqu koreo, na koa ia na tomate kaleana si asa, ke lopu boka
zama. 18 Pana kamoa tomate kaleana si asa, si va hoqaia sa pa pepeso,
meke vuraia na ṉoroṉoro ṉuzuna, na garata livona, meke totoqehe doduru
tinina si asa. Tepai rau sari na Mua disaepeli pude hipuru pania sa tomate
kaleana, ba lopu boka rini,” gua si asa.
19 Meke olaṉa la se Zisu, “Kei, na sinage loke mia vina hinokara! Ve
seunae gua si kaqu koa turaṉa gamu, na tupitini gamu Rau? Turaṉa mae
nia koa Rau sa koreo!” gua si Asa. 20 Meke turaṉa mae nia rini koe Zisu
sa koreo. Meke sipu dogoria sa tomate kaleana si Asa, si lopu sana kamo
pulea sa koreo, ke hoqa pa pepeso, meke topili lamae, na vuraia ṉoroṉoro
ṉuzuna si asa. 21 Meke nanasia Zisu sa tamana, “Ve seunae gua ta evaṉa
koasa sapu guahe?”
Meke olaṉa sa tie, “Podalae tu sipu kobukoburuna. 22 Soku totoso, si ele
podekia sa tomate kaleana pude va matea si asa, ke va hoqaia sa si asa pa

* **9:7** Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 3:22 * **9:11** Mal 4:5; Mt 11:14 * **9:13** Sapu gunia Zisu koe Ilaiza si e Zone papitaiso, mamu tiroa Matiu 17:13.

nika meke pa kolo. Mu tataruni gami, mamu tokani gami, be guana boka Goi!" gua si asa.
23 "Uve, be guana boka si goi telemu, sina doduru tiṉitoṉa si lopu tasuna
koasa tie sapu va hinokara," gua se Zisu.
24 Lopu sana zama va ululae sa tie pu ari tuna, "Va hinokara si rau, ba
lopu garo sa qua vina hinokara, ke mamu toka nau," gua si asa.
25 Meke totoso dogoria Zisu sapu haqala varigara mae sari na tie, si zama
ia Sa sa tomate kaleana, "Agoi na tomate sapu evaṉia sa nuli na poka,
zama igo Rau si goi, mamu vura taloa koasa koreo, mamu lopu nuquru
pule hokara koasa!" gua si Asa.
26 Meke sipu beto gagaemana sa tomate kaleana si ta kamoe va
kalekaleana sa koreo, meke tiqe vura taloa koasa si asa. Doṉo guana tie
matena sa koreo, ke soku ari na tie si zama, "Ele mate si asa!" gua. 27 Ba
taṉinia Zisu sa limana, meke va tekulia, ke turu si asa.
28 Sipu ele nuquru pa vetu se Zisu, si nanasa golomia ri Nana disaepeli
si Asa, "Na vegua ke lopu boka hipuru pania tu gami sa tomate kaleana?"
gua si arini.
29 Meke olaṉa se Zisu, "Pa vinaravara mo si boka ta hipuru palae sapu
gua asa, loketoṉa pule," gua si Asa.

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate (Matiu 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Meke taluarae vasina se Zisu meke sari Nana disaepeli, meke ene va
korapa hola la gua pa Qaleli si arini. Lopu hiva vata gilana nia Zisu koa
ri na tie, sa vasina koa si Asa, 31 sina korapa va tumatumaei Sa sari Nana
disaepeli sapu sa Tuna na Tie si kaqu ta vala pa limadi rina tie pu kote va
matea si Asa. Ba hola ṉeta rane, si kaqu turu pule si Asa, gua.
32 Pupuhu nia rini ginuana sa vina tumatumae hie, ba pamaṉa nanasia
rini si Asa.

Esei sapu Arilaena Hola? (Matiu 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Totoso kamo pa Kepaniami si arini, meke sipu ele nuquru rini pa vetu,
si nanasi Zisu sari Nana disaepeli, "Na sa si varitokei nia gamu pa siraṉa?"
gua si Asa.
34 Ba lopu hite kulu si arini, sina koasa dia inene pa siraṉa, si
varivaritokei nia rini sapu esei si arilaena hola, gua.* 35 Habotu se Zisu
meke tioki Sa sari ka manege rua disaepeli, meke zama, "Be keke tie si
hiva koa na ṉati hiniva si mani va hiteke pule nia, mani nabulu ni sari
doduru."*
36 Meke vagia Sa si keke koburu hite, meke va turua Sa pa kenudia rini;
kuka vagia Sa si asa, meke zama, 37 "Asa sapu va kamo ia si keke ri na
koburu hite hire pa korapa pozaqu Rau, si va kamo Au tugo sa si Arau.
Meke asa sapu va kamo Au, si lopu Arau mo, si va kamo Au sa, ba Asa tugo
sapu garunau si Arau," gua se Zisu.*

Asa sapu Lopu Kana Gita si Tokani Gita (Luke 9:49-50)

38 Zama se Zone koa Sa, "Baṉara, dogoria gami si keke tie sapu hipuru
palae tomate kaleadi pa pozamu Goi, meke tozi nia gami si asa pude noso,
sina lopu somanaena koa gita si asa," gua si asa.

---

* **9:34** Lk 22:24 * **9:35** Mt 20:26-27, 23:11; Mk 10:43-44; Lk 22:26 * **9:37** Mt 10:40; Lk 10:16; Zn 13:20

39 Ba zama se Zisu, “Mi lopu podekia pude va nosoa si asa, ura loke tie
pu tavetia si keke tinavete variva magasana pa pozaqu Rau, si kote boka
zama va kaleana Au. 40 Ura asa sapu lopu va kari gita, si tokani gita tugo.*
41 Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu poni gamu si keke kapa kolo
mo, koa gua sapu na tie taqarau si gamu, si hinokara sapu kote vagia tugo
sa sa nana pinia.*

Sa Tinoketoke pu Va Kamo Gita pa Sinea (Matiu 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 Asa sapu vata luarae ia si keke koburu hite gua hire pa nana
rinaṉeraṉe koa Rau, si leana hola koa sa tie sana si pude sidolo nia patu
lavata ruana, meke la va lodu pania gana pa lamana peava. 43 Ke be vata
luarae ia sa kali limamu sa mua rinaṉeraṉe, si mamu gomu pania! Ura
leana hola si be gomugomumu meke vagia goi sa tinoa hola, hola nia si be
koa beto dia sari karu limamu, meke ta okie la pa Heli, koasa nika sapu
lopu hite ari matena.** 45 Meke be vata luarae ia sa kali nenemu sa mua
rinaṉeraṉe, si mamu gomu pania! Ura leana hola si pude gomu palae
kali nenemu, meke nuquru pa tinoa hola, hola nia si pude koa beto dia
nenemu, meke ta okie la pa Heli. 47 Meke be vata luarae ia sa kali matamu
sa mua rinaṉeraṉe, si mamu lobiti pania gana! Ura leana hola si pude
nuquria goi sa Binaṉara te Tamasa*, koa ke kali matamu mo, hola nia si
pude koa beto dia matamu, meke ta okie la pa korapa Heli.* 48 Vasina pu
lopu ari matedi sari na uloso pu ganidi rini, meke sa nika sapu suludi si
lopu hite ari matena.*
49 Doduru tie si kaqu tava via pa nika, gua sapu tava via sa vina
vukivukihi koasa soloti.*
50 Soloti si leana, ba pana murimuri sa liṉiliṉi soloti tanisa, si vegua meke
kaqu boka va liṉiliṉi pulea gamu si asa? Mi tagoa gamu sa soloti, sapu sa
tinoa binaere, pude mani toa koa gamu sa binule.”*

10

Sa Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinariluari pa Vinarihaba (Matiu 19:1-12; Luke 16:18)

1 Meke taluarae se Zisu pa vasina asa, meke la pa kali pinaqaha popoa
pa Ziudia, meke karovia Sa sa Ovuku Zodani. Meke soku puku tinoni pule
si varigara mae koa Sa, meke va tumatumae i Sa si arini, gua tugo sapu
ele hoke taveti Sa. 2 Meke mae koa Sa si kaiqa rina Parese, meke podekia
rini pude sekesekei nia si Asa, ke nanasia rini, “Mamu tozini gami, vea
tava malumu koasa tinarae te Mosese, si pude luara pania keke tie sa nana
barikaleqe?” gua si arini.
3 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Na tinarae savana si ponini gamu
Mosese?” gua si Asa.

---

* **9:40** Mt 12:30; Lk 11:23 * **9:41** Mt 10:42 * **9:43** Sari kara vesi 44, 46 si lopu koa pa doduru Kinubekubere Hope koadi. Meke kekeṉoṉo puta si arini koasa vesi 48. * **9:43** Mt 5:30 * **9:47** Mamu tiro la ia sa buka Revalesoni 20:11-15. * **9:47** Mt 5:29 * **9:48** Ais 66:24 * **9:49** Gina zama nia sa vesi hie sa hahanana tadi Ziu pa vina vukivukihi. Sari na tie si na vina vukivukihi toana (Roma 12:1) meke kaqu tava via si arini koa sa nika, guana tinasuna meke na tina sigiti pa dia tinoa (1 Pita 1:7, 4:12), kekeṉoṉo guana vina vukivukihi tadi na Ziu pukerane sapu tava via koasa soloti pude va qetua sa Tamasa. (Liv 2:13, Izk 43:24) * **9:50** Mt 5:13; Lk 14:34-35

4 Zama si arini, “Va malumia Mosese pude kuberia sa palabatu si keke
pepa vinari luari, meke tiqe luara pania sa sa nana barikaleqe.”*
5 Ba zama se Zisu, “Kuberia Mosese sa tinarae asa sina tasuna hola si
gamu. 6 Ba gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope, sipu totosona pu
kuri Tamasa sari doduru likakalae, pa pinodalaena sa kasia popoa, si ‘Va
podaka ni koreo na vineki Tamasa,’ gua.* 7 ‘Pa ginugua asa si kaqu luaria
sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke kaqu koa keke koa sa nana
barikaleqe si asa,* 8 meke kaqu koa keke tinidia sari karua,’ gua. Ke lopu
karua sari kara, ba kekeke mo. 9 Ke, saripu ele vari soto ni sa Tamasa pa
vinarihaba, si mani lopu vari luara ni na tie,” gua si Asa.
10 Meke sipu pule la rini pa vetu, si nanasa nia rina disaepeli koe Zisu sa
ginugua hie. 11 Meke zama si Asa, “Asa sapu luara pania sa nana barikaleqe
meke haba hobea si keke barikaleqe babe na vineki, si barabarata si asa.*
12 Kekeṉoṉo gua tugo, si be luara pania sa barikaleqe sa nana palabatu,
meke haba hobea sa si keke tie votikaena, si barabarata tugo si asa,” gua
si Asa.

Mana ni Zisu Sari na Koburu Hite
(Matiu 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Meke turaṉa mae ni ri kaiqa tie koe Zisu sari na koburu, pude va opo
ni limana Sa, gua, ba norei rina disaepeli si arini. 14 Ba sipu dogoria Zisu
sapu gua asa, si bugoro si Asa, meke zama i Sa sari Nana disaepeli, “Va
malumu mae i koa Rau sari na koburu, mu lopu hukati si arini, ura sa
Binaṉara te Tamasa si tadirini pu gugua hire. 15 Maqu tozi va hinokarani
gamu: Asa sapu lopu vagia sa Binaṉara te Tamasa guana koburu hite, si
namu lopu kaqu nuquria sa si asa,” gua si Asa.* 16 Meke kuka vagi Sa sari
na koburu, meke hopehopeke va opo ni limana Sa si arini, meke mana ni
Sa.

Sa Tie Tagotago
(Matiu 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Meke sipu podalae topue pule se Zisu meke sari Nana disaepeli, si
haqala mae kokotuṉu pa kenuna Zisu si keke tie, meke nanasia sa si Asa,
“Titisa leamu, na sa si kaqu tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?” gua si
asa.
18 Meke nanasia Zisu si asa, “Na vegua ke poza Nau leaqu tu goi? Loke
tie si leana, ba Tamasa mo Telena. 19 Gilani mua goi sari na Tinarae te
Tamasa, ‘Meke mu variva mate, meke mu barabarata, meke mu hiko, meke
mu zutu kokoha ia si keke tie, meke mu sekesekei, mamu pamaṉa ni sari
tiatamamu,’ ” gua si Asa.*
20 Meke zama pule sa tie, “Titisa, doduru arini si kopu ni rau podalae tu
kobukoburuqu,” gua si asa.
21 Ba doṉo totoa Zisu si asa, meke tataru nia Sa ke zama ia Sa, “Keketoṉa
pule mo si ta hivae koa goi. La mamu holuholu ni sari doduru mua
likakalae, mamu vagi poatadi mamu poni koari na habahuala, meke kote
ari mua tinagotago pa Maṉauru; beto asa, mamu mae luli Au,” gua si Asa.
22 Totoso avosia sa tie sapu gua asa, si talotaṉa si asa meke taloa, sina soku
hola sari nana tinagotago.
23 Meke doṉo la koari Nana disaepeli se Zisu, meke zama, “Tasuna hola
koari na tie tagotago, si pude nuquru pa Binaṉara te Tamasa,” gua si Asa.

---

* **10:4** Diut 24:1-4; Mt 5:31 * **10:6** Zen 1:27, 5:2 * **10:7** Zen 2:24 * **10:11** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11 * **10:15** Mt 18:3 * **10:19** Ekd 20:12-16; Diut 5:16-20

24 Hodahodaka ni ri Nana disaepeli sari Nana zinama, ba zama pule
tugo koarini se Zisu, “Kasa tuqu, tasuna hola pude nuquru ia sa Binaṉara
te Tamasa! 25 Tasuna hola koasa tie tagotago si pude nuquru pa Binaṉara
te Tamasa, hola nia si pude nuquru gua si keke kameli pa lopa nila,” gua
si Asa.
26 Ke magasa hola la tu sari Nana disaepeli sapu gua asa, meke vari
nanasi teledia si arini, “Esei mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.
27 Meke doṉo toto la i Zisu si arini meke zamai Sa, “Pa tie si tasuna si
hie, ba lopu koe Tamasa ura loketoṉa si tasuna koe Tamasa,” gua si Asa.
28 Meke zama la koa Sa se Pita, “Gami si ele luara pani sari doduru mami
likakalae, pude luli Igo!” gua si asa.
29 Meke olaṉa la se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu luara
pania sa nana vetu, na tasina koreo na vineki, na tiatamana, na tuna, babe
na pepeso na gua, pa linuliqu Rau pude tozia sa Inavoso Leana, 30 si kaqu
poni va soku nia Tamasa koari na rane hire. Kaqu vagi sa si keke gogoto
totoso soku hola ni sari na vetu, na tasina koreo na vineki, na tinana, na
tuna, na pepeso, turaṉae na tinasigiti meke sari na ṉinovaṉovala tugo pa
linuliqu Rau. Meke pa totoso korapa mae* si kaqu vagia sa sa tinoa hola.
31 Ba sokudi arini pu kekenu kamahire, si kote tava mumudi, meke sokudi
arini pu mumudi kamahire, si kote tava kekenu,” gua si Asa.*

Vina Ṉeta Totoso Zama nia Zisu sa Nana Minate (Matiu 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Meke sipu ene sage la gua pa Zerusalema si arini, si ene va kenue
se Zisu. Sari kasa disaepeli, si magasa sisigiti nia si Asa, meke sari na
tinoni pu luli mudi la si matagutu dia. Meke turaṉa vata kalei Zisu, sari ka
manege rua disaepeli, meke tozi pule ni sari na tiṉitoṉa pu kote ta evaṉa
koa Sa vasina. 33 Meke zama si Asa, “Avoso mae gamu, korapa sage la pa
Zerusalema si gita, vasina si kote ta vala pa limadi rina ṉati hiama, meke
na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sa Tuna na Tie, meke kote
ta zutu meke tava mate, beto asa si kote vala ia rini si Asa koari na tie
Zenitailo. 34 Meke kote va sisire nia, na loroa, na seke nia hilihiliburuana,
meke va matea rini si Asa, ba hola ṉeta rane si kaqu turu pule pa minate
si Asa,” gua se Zisu.

Sa Tinepa Tadi Zemisi e Zone (Matiu 20:20-28)

35 Meke mae koe Zisu sari karua tuna e Zebeti, sari Zemisi e Zone, meke
zama, “Baṉara, keketoṉa si hiva nia gami pude tavete ponini gami Goi,”
gua sari karua.
36 “Na sa si hiva nia gamu?” guni Zisu sari karua.
37 Meke olaṉa si arini, “Pana habotu Goi pa mua habohabotuana Baṉara
pa korapana sa Mua binaṉara lavata, si Mu va malumu gami pude somana
habotu* koa Goi, keke pa kali mataomu, meke keke pa kali gedemu,” gua
sari karua.
38 Ba olaṉa la i Zisu sari karua, “Lopu gilania gamu kara sapu gua tepa ia
gamu. Vegua, boka napo turaṉau gamu sa kapa tinasigiti sapu kaqu napo
ia Rau? Babe ta papitaiso koasa pinapitaiso* sapu kaqu ta papitaiso nia
Rau?” gua si Asa.*

---

* **10:30** Sa “totoso sapu korapa mae” ginuana si na totoso sapu podalae pa ginore pule mae te Zisu pa kasia popoa. Mamu doṉo la pa Matiu 24:3: * **10:31** Mt 20:16; Lk 13:30 * **10:37** Hiva habotu kapae koe Zisu si arini, sa ginuana si pude ṉati hiniva ni sari na tie. * **10:38** Sa pinapitaiso gunia Sa sina tinasisigiti meke na minate te Zisu. * **10:38** Lk 12:50

39 Meke olaṉa sari karua, “Uve, boka tugo si gami kara,” gua. Meke
zama la koari karua se Zisu, “Ego, kote somana napo si gamu koasa kapa
tinasigiti sapu kote napo ia Rau, meke kote ta papitaiso nia gamu gua sapu
kaqu ta papitaiso nia Rau. 40 Ba sa ṉiniraṉira pude vizatia sapu esei si
kote habotu pa kali mataoqu, meke pa kali gedequ, si lopu Taqarau. Sari
na vasidi gugua arini si tadirini tu, pu ele vizata vekoi sa Tamasa,” gua se
Zisu.
41 Totoso avosia ri ka manege puta disaepeli sapu gua asa, si bugoro
ni rini sari Zemisi e Zone. 42 Ke tioko varigara mae ni Zisu koa Sa sari
doduru Nana disaepeli, meke zama, “Gilani mia gamu sari na tie pu tagoa
sa ṉiniraṉira pude na baṉara tadi na tie Zenitailo, si lalae ni rini sari na
tinoa tadi na dia tie, meke ṉati hiniva ni rina dia koimata si arini.* 43 Ba
koa gamu si lopu kote gua asa. Be keke koa gamu si hiva pude na koimata,
si mani koa na nabulu si asa koa gamu. 44 Meke be keke koa gamu si hiva
koa na tie ululuna, si mani koa na pinausu tadi doduru tie si asa. 45 Ura,
sa Tuna na Tie si lopu mae pude va baṉabaṉarae, ba mae pude koa na
nabulu tu, meke ponia sa Nana tinoa pude holu pule ni sari sokudi,” gua
si Asa.

Va Dodogorae Pulea Zisu se Batimeasi
(Matiu 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Mae pa Zeriko se Zisu meke sari na disaepeli, meke totoso ene hola gua
pa korapana sa vasileana lavata sana sarini si luli koa rini si keke puku
tinoni lavata. Meke keke tie bebehuna si korapa habotu tepatepa* nana pa
vale siraṉa, na pozana sa si e Batimeasi, sapu na tuna e Timeasi. 47 Totoso
avoso nia sa sapu e Zisu pa Nazareti, si korapa ene hola pa siraṉa gua, si
podalae velavela si asa, “Zisu, Tuna[d] Devita! Tataru nau, mamu toka nau!”
gua si asa.
48 Meke soku tie norea si asa, pude mani mokomoko. Ba velavela va
ululae latu si asa, “Tuna Devita, tataru nau mamu toka nau!” gua si asa.
49 Turu noso se Zisu meke zama, “Tioko mae nia,” gua.
Ke tiokia rini sa tie bebehuna, “Mu lopu talotaṉa. Turu, korapa tiokigo
Sa,” gua si arini.
50 Ke gona veko nia sa sa nana poko hade, meke gasa turu meke la si asa
koe Zisu.
51 Meke nanasia Zisu si asa, “Na sa si hiva Nau goi pude tavete ponigo?”
Ke olaṉa si asa, “Titisa, hiva dodogorae si rau,” gua si asa.
52 Meke zama ia Zisu si asa, “Mu la, sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo
si agoi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si dodogorae si asa, meke ene
lulia sa se Zisu pa siraṉa.

11

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema
(Matiu 21:1-11; Luke 19:28-40; Zone 12:12-19)

1 Meke sipu tata kamo la rini pa Zerusalema, si ene tata koari na
vasivasileana pa Betipezi, meke pa Betani, sapu pa Toqere Olive. Vasina si
garunu va kenu lani Zisu sari karua Nana disaepeli. 2 Meke zama si Asa
koa rini, “Mi la koasa vasileana pa kenumia la hoi, meke pana kamo gamu
vasina, si kote dogoria gamu si keke tuna doṉ'ki sapu ta sidolo vekona, loke
tie si ele koi ia. Rupahia, mamu turaṉa mae nia tani. 3 Meke be nanasa

* **10:42** Lk 22:25-26 * **10:46** Hoke habotu tepatepa poata sari na tie behu.

gamu keke tie, ‘Pude vegua ke rupahia gamu sia?’ gua, si mi tozi nia, ‘Hiva
nia sa Baṉara si asa, meke lopu sana kote va pule mae ia Sa,’ mi gunia,”
gua si Asa.
4 Ke topue la sari karua meke dogoria rini sa tuna doṉ'ki pu ta sidolo
kapae koasa sasadana sa vetu pa kapa siraṉa. Meke sipu korapa rupahia
rini si asa, 5 si nanasi ri kaiqa tie pu turu tatadi vasina, “Na sa si tavetia
gamu, ke rupahia sa tuna doṉ'ki sana?” gua.
6 Meke olaṉa lani rini sapu gua zama ni Zisu koari karua, ke va malumia
rini si asa, ke turaṉa taloa nia ri karua. 7 Meke turaṉa la nia rini koe Zisu
sa tuna doṉ'ki, meke ivara va hake lani ri karua pa mudina sari na dia
poko, meke habotu hake la se Zisu koasa. 8 Meke soku tie si ivara ni sari
na dia poko pa siraṉa, ari kaiqa pule si ivara kava huda pamu, pu seke
vagi rini koari na hudahuda. 9 Meke sari na tie pu ene va kekenue, meke
arini pu luli va mumudie la si podalae velavela: “Hozana! Tamanae si
Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṉara!* 10 Mani mana nia Tamasa sa
minae tanisa Baṉara hie, pude va turua sa binaṉara te Devita, sa tamada
gita pukerane! Mani tavahesi sa Tamasa panaulu!” gua si arini.
11 Meke nuquru la pa Zerusalema se Zisu, meke la pa Zelepade si Asa,
meke doṉo viliti Sa sari doduru tiṉitoṉa vasina. Ba sina ele veluvelu sa
popoa, ke taluarae pule la pa Betani si Asa, meke sari ka manege rua
disaepeli.

Leve nia Zisu sa Huda Piqi
(Matiu 21:18-19)

12 Meke pa koivugona, sipu pule mae guadi pa Betani si arini, si ovia se
Zisu. 13 Dogoria Sa pa seu si keke huda piqi[d] sapu elo va leleana mo, ke
la hopiki nia Sa; hokara koa ia vuana gua. Ba sipu kamoa Sa, si tale elona
mo si asa, sina lopu ele kamo sa nana totoso vua. 14 Ke leve nia Zisu si asa,
“Hiniamu be namu loke tie si kaqu hena pule vua koa goi!” gua. Avosia
dia ri Nana disaepeli sapu gua zama nia Sa.

La pa Zelepade se Zisu
(Matiu 21:12-17; Luke 19:45-48; Zone 2:13-22)

15 Meke sipu kamo si arini pa Zerusalema, si nuquru la pa Zelepade* se
Zisu, meke podalae hadu vuravura ni Sa sarini pu korapa variholuholue
kurukuru. Titisi ni Sa sari na tevolo tadirini pu vari hobehobei poata, meke
tupele va hoqai Sa sari na habohabotuana tadi na tie pu vari holuholue
baruku. 16 Meke lopu va malumi Sa pude paleke karovo nia si keketoṉa
koari na varivarigarana pa Zelepade. 17 Meke va tumatumae ni Sa sari na
tie, “Guahe sapu zama nia sa Tamasa pa Kinubekubere Hope: ‘Sa Qua vetu
si kote ta pozae na vetu varavara tadi doduru butubutu!’ gua. Ba tavete
gunia gamu na bae tadi na tie hikohiko si asa!” gua si Asa.*
18 Meke avoso nia rina ṉati hiama, meke na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese sapu gua asa, ke podalae hata ia rini sa siraṉa gua pude
va matea gana se Zisu, gua. Ura matagutu nia rini si Asa, sina doduruna
sa kobi tinoni, si magasa nia sa Nana vina tumatumae.
19 Meke sipu veluvelu sa popoa, si taluarae taloa koasa vasileana lavata
sana se Zisu, meke sari Nana disaepeli.

Sa Vinanonoga koasa Huda Piqi
(Matiu 21:20-22)

---

* **11:9** Sam 118:25-26 * **11:15** Sa varivargarana lavata pa Zelepade si na vasina varavarana, ba korapa variholuholue kurukuru sarini vasina. * **11:17** Ais 56:7; Zer 7:11

20 Pana munumunu hokara pa koivugona, sipu ene pule la gua pa
Zerusalema si arini, si dogoria rini sapu ele harahara mate sa huda piqi,
podalae pa lihona, meke gore kamo koari na karosona. 21 Meke balabala
ia Pita sapu gua ta evaṉa, ke zama la koe Zisu si asa, “Titisa, dotu, sa huda
piqi sapu leve nia Goi, si ele mate tu,” gua si asa.
22 Meke olaṉa la i Zisu si arini, “Mi raṉea sa Tamasa. 23 Maqu tozi va
hinokarani gamu, sapu be zama ia keke tie sa toqere hie pude rizu la pa
lamana gua, meke be lopu nunala si asa pa korapa bulona, ba va hinokaria
mo sa sapu gua pu zama nia sa, si kote ta evaṉa nana.* 24 Gua asa ke tozini
gamu sapu be tepa ia gamu si keketoṉa pa vinaravara, si mi va hinokaria
sapu ele vagia gamu si asa, meke kote ta poni nia tugo gamu, gua sapu
tepa ia gamu. 25 Meke pana turu varavara gamu si mi taleoso ni sari na
sinea pu tavete atuni rina tie koa gamu, meke sa Tamamia pa Maṉauru si
kaqu taleoso ni sari na mia sinea pu taveti gamu.* 26 [Be lopu taleoso ni
gamu sari na tie, si lopu kaqu taleoso ni sa Tamamia pa Maṉauru sari na
mia sinea pu taveti gamu.”]*

Zisu meke sa Nana Niniraṉira
(Matiu 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Kamo pule la si arini pa Zerusalema. Meke sipu enene se Zisu pa
Zelepade, si mae koa Sa sari ṉati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese, meke koimata tadi na tie Ziu, 28 meke nanasia rini si Asa,
“Pa ṉiniraṉira savana meke taveti Goi saripu gua hire? Esei ponigo sa
ṉiniraṉira hie?” gua si arini.
29 Meke olaṉa se Zisu, “Maqu nanasa pakini gamu si keke ninanasa,
meke be olaṉau gamu, si kote tiqe tozini gamu Rau, sapu pa ṉiniraṉira
savana, meke taveti Rau saripu gua hire. 30 Mamu tozi Nau, ‘Esei poni nia
ṉiniraṉira se Zone pude papitaiso tie? E Tamasa, babe na tie mo?’ ” gua si
Asa.
31 Meke podalae varitokei teledia si arini, “Sa gua si kote olaṉa nia gita?
Be zama si gita, ‘Koe Tamasa,’ be gua, si kote zama si Asa, ‘Ba na vegua
ke lopu va hinokaria tu gamu sia?’ 32 Ba be zama si gita, ‘Pa tie mo,’ gua,
ba lopu kaqu boka.” Matagutu ni rini sari na tie, sina doduru tie si va
hinokaria sapu e Zone si keke poropita hinokara.
33 Ke olaṉa la si arini koe Zisu, “Lopu gilania gami,” gua.
Ke zama se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu, sapu esei poni
Nau sa ṉiniraṉira pude taveti Rau saripu gua hire,” gua si Asa.

12

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni
(Matiu 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Meke podalae variva tumatumae se Zisu koa rini pa parabolo:
“Koanana si keke tie sapu letea si keke inuma vaeni, meke bara vari likohae
nia sa, meke horea sa si keke patu, vasina pu kote ta munala vagi sari na
kolodi rina vua vaeni. Beto asa, si kuria sa si keke vasina hakehakeina,
pude kopu nia sa inuma, beto meke va kopu nia sa sa inuma koari kaiqa
tie uma, pude tavetavete nia, meke tiqe taluarae taloa nana, meke la koa
si asa pa keke popoa pa seu.* 2 Sipu kamo sa totoso pakepakete, si garunu
la nia sa koari na tie pu kopuna sa inuma vaeni, si keke nana nabulu pude
la vagia koa rini sa nana hinia. 3 Ba tuqe vagia rina tie kopu sa nabulu

* **11:23** Mt 17:20; 1 Kor 13:2 * **11:25** Mt 6:14-15 * **11:26** Sa vesi hie si lopu koa pa doduru Kinubekubere hope pukerane. * **12:1** Ais 5:1-2

hie, komitia rini, meke hitu pule nia rini, limalimana meke pule. 4 Meke garunu pule la nia sa tie tago inuma si keke nabulu, ba sekea rina tie kopu sa batuna, meke va kurekure va kaleania rini si asa. 5 Garunu la nia pule sa tie tago inuma vaeni si keke nabulu, meke va matea rini. Meke soku pule si garunu lani sa; kaiqa si komiti rini, meke kaiqa pule si va matei rini.
6 Meke keke mo si koa hola tanisa pude garunu lania, sapu sa tuna koreo, sapu tataru hola nia sa. Ke mumudi hokara si garunu la nia sa si asa koari na tie kopu inuma, meke zama, 'Na tuqu soti si hie, ke kote pamaṉa nia rini,' gua.
7 Ba totoso dogoria ri na tie kopu inuma, si vari zama nia rini si asa, 'Sa tuna soti sa tie tago inuma si hie! Aria, mada va matea gana, mada vagia nada sa inuma!' gua si arini. 8 Ke tuqe vagia rini sa tuna, va matea, meke oki vura nia rini pa inuma vaeni sa tomatena.
9 Ke na sa si kote tavetia sa tie tago inuma kamahire?" nanasa gua se Zisu. "Kote mae va mate betoi sa sari tie kopu inuma, meke kote poni la nia pule sa sa nana inuma vaeni, koari kaiqa votiki tie kopu. 10 Vea, lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:*
'Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.
11 Sa tinavete te Tamasa hie
si variva magasa hola tugo,' gua?" gua si Asa.
12 Ke hata ia rina koimata tadi na tie Ziu sa siraṉa pude tuqe vagia se Zisu, sina gilania rini sapu sa parabolo hie si soto la gua mo koa rini. Ba matagutu ni rini sari na tinoni, ke luara veko pania rini si Asa, meke taloa dia.

Sa Guguana sa Tinabara Takisi (Matiu 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Kaiqa rina Parese, meke kaiqa arini pu zuka ia se Herodi, si ta garunu la koe Zisu pude va hoqaia si Asa koari dia ninanasa. 14 Mae si arini koa Sa meke zama, "Titisa, gilania gami sapu sa hinokara si tozia Goi. Sari na binalabala tana tie si lopu hoke va tasuna igo, meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie, be esei si arini, ba sa hinokara te Tamasa si variva tumatumae nia Goi pa tie. Vegua, tava malumu pa tinarae te Mosese si pude tabaria sa takisi koasa baṉara Roma? Kaqu tabara takisi si gami, ba lokari?" gua si arini.
15 Ba doṉo gilania Zisu sapu na tie mari sekesekeidi si arini, ke olaṉa si Asa, "Na vegua ke podekia gamu pude sekesekei Nau si Rau? Paleke mae nia si keke poata siliva, maqu dogoria," gua si Asa.
16 Ke hena vala nia rini si keke poata. Meke nanasi Sa si arini, "Esei isumatana, meke na pozana, si koa koasa poata hie?" gua si Asa.
"E Siza," gua si arini.
17 Ke zama la koa rini se Zisu, "Leana, valai koe Siza saripu te Siza, mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa," gua si Asa. Meke magasa nia rini si Asa.

Sa Guguana sa Tinuru Pule pa Minate (Matiu 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Meke mae koa Sa si kaiqa rina Sadusi[d], pu lopu va hinokaria sa tinuru pule pa minate, meke zama,* 19 "Titisa, guahe si kubere mae nia Mosese koa gita: 'Be mate luaria keke tie sa nana barikaleqe, ba loke tuna, si kaqu

* **12:10** Sam 118:22-23 * **12:18** TTA 23:8

haba ia sa tasina koreo sa nabokona sa, pude sari na koburu pu podoi ri kara, si kote ta pozae na koburu tu tanisa palabatu kekenu sapu ele mate,' gua.* 20 Ego, koadia si ka zuapa tamatasi koreo, meke varihaba sapu kenuna, ba loke tuna, meke mate. 21 Haba ia sa koreo vina rua sa nabokona sa ba loketoṉa tugo tuna meke mate. Kekeṉoṉo gua tugo asa si ta evaṉa koasa tasina koreo vina ṉeta, 22 meke gua tugo sari doduru. Sari ka zuapa tamatasi koreo si haba betoa mo sa barikaleqe meke mate, ba loke tudia. Mumudi hokara si mate sa barikaleqe. 23 Ego, pana turu pule pa minate sari doduru pa rane tinuru pule, si esei koari ka zuapa si kaqu na loana sa barikaleqe, sina ari doduru mo haba ia si asa?" gua si arini.

24 Meke olaṉa la i Zisu, "Sea hola si gamu! Gilania gamu gua meke sea si gamu? Na lopu tumani gamu ginuadi sari na Kinubekubere Hope, babe sa ṉiniraṉira te Tamasa! 25 Ura pana turu pule pa minate sari na tie matedi, si kote koa gua mo rina mateana pa Maṉauru si arini, meke lopu kote varihaba. 26 Ego, koasa guguana sa tinuru pule pa minate, si vegua, lopu ele tiroa tu gamu koasa Kinubekubere Hope sapu kuberia Mosese, totoso zama sa Tamasa pa nika pu huruṉu koasa huda toana? Totoso asa si zama ia Tamasa se Mosese, 'Arau tugo sa Tamasa te Ebarahami, te Aisake, meke te Zekopi,' gua.* 27 Na Tamasa tadi na tie toadi si Asa, lopu tadi pu matedi. Ke sea hola si gamu!" gua si Asa.

Sa Ṉati Tinarae Arilaena
(Matiu 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Koanana vasina si keke tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke avosi sa sari dia vivinei. Dogoria sa sapu olaṉa valeani Zisu sari na tie Sadusi, ke mae nanasia sa si Asa, "Na tinarae savana sapu arilaena hola koari doduru tinarae?" gua si asa.*

29 Meke olaṉa se Zisu, "Sa ṉati tinarae sapu arilaena hola si guahe: 'Gamu na tie Izireli, mi avoso mae! Sa Tamasa sa nada Baṉara, si Asa mo telena sa Tamasa.* 30 Mu tataru nia sa Baṉara sa mua Tamasa pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, pa doduru mua binalabala, meke pa doduru mua ṉiniraṉira.' 31 Sa tinarae vina rua sapu arilaena hola tugo si hie: 'Mu tataru nia sa turaṉamu gua sapu tataru pule nigo.' Loke tinarae pule si arilaena hola ni sari karua hire."*

32 Meke zama la koe Zisu sa tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, "Titisa, gotogoto sa Mua zinama! Gua sapu zama ni Goi si hinokara, sapu sa Baṉara mo sa Tamasa, meke loke Tamasa pule si koa, ba Asa mo telena.* 33 Meke pude tataru nia sa Tamasa pa doduru bulomu, meke pa doduru mua binalabala, meke pa doduru mua ṉiniraṉira, meke pude tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi. Arilaena hola si pude va tabei sari karua tinarae hire, hola nia sa vina vukivukihi va uququ kurukuru, meke kaiqa pule vina vukivukihi la koe Tamasa," gua si asa.*

34 Meke sipu gilania Zisu sapu toṉoto sari nana inolaṉa, si zama la ia Sa si asa, "Lopu seu si goi koasa Binaṉara te Tamasa." Mudina asa, si pamaṉa nanasa pule nia ninanasa rini si Asa.

Sa Guguana sa Karisito
(Matiu 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 Sipu variva tumatumae pa Zelepade se Zisu, si nanasa nia Sa sa ninanasa hie, "Na vegua ke hoke zama sari na tie va tumatumae koasa

* **12:19** Diut 25:5 * **12:26** Ekd 3:6 * **12:28** Lk 10:25-28 * **12:29** Diut 6:4-5 * **12:31** Liv 19:18 * **12:32** Diut 4:35 * **12:33** Hoz 6:6

Tinarae te Mosese, sapu sa Karisito si na tutina e Devita? 36 Ta turaṉa
koasa Maqomaqo Hope se Devita meke zama:*
‘Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:
Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,’ gua se Devita.
37 Telena Devita poza nia ‘Baṉara’ si Asa, ke vegugua meke boka na
tutina tu Devita sa Karisito?” gua si Asa.

Vina Balau te Zisu koasa Guguadi rina Tie Va Tumatumae koasa Tinarae te Mosese
(Matiu 23:1-36; Luke 20:45-47)

Ke avoso na qetu nia sa vinarigara lavata se Zisu. 38 Sipu korapa va
tumatumae ni Sa si arini, si zama si Asa, “Mi balau ni sari na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese pu hoke hiva pokopoko va gele, meke
enene la pude ta zama va kamo, na tava lavata dia koari na vasina tana
maketi, gua. 39 Meke hoke vizati rini sari na habohabotuana tadi na
tie arilaedi pa korapa sinaqoqi, meke sari na vasina ta pamaṉaedi pa
inevaṉa. 40 Hoke hiko vagi rini sari na tinagotago tadi na naboko, meke
hoke varavara va gele sisigiti pude ta dogoro dia, gua. Kaqu tava kilasa va
kaleana sari tie gugua arini!” gua si Asa.

Sa Vinariponi Tanisa Nabonaboko
(Luke 21:1-4)

41 Meke habotu tata pa vasina vekovekoana poata pa Zelepade se Zisu,
meke kopukopu ni Sa sari na tie pu mae veko dia vinariponi. Meke soku
ari na tie tagotagodi si veko poata sokudi. 42 Meke mae si keke naboko
habahabahualana, meke vekoi sa si karua poata kopa hitekedi hite, sapu
pada keke seniti laena. 43 Meke tioko va mae i Sa koa Sa sari Nana
disaepeli, meke zama i Sa sarini, “Maqu tozi va hinokarani gamu sapu
sa naboko habahabahualana hie, si veko va soku pa voivoina poata hola
ni sari doduru pule. 44 Ura sari doduru si vekoi mo, sapu koa holadi pa
dia tinagotago, ba sa naboko hie, si pa nana hinabahuala, si vala betoa sa
sapu gua tagoa sa pude toa nia,” gua se Zisu.

13

Sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(Matiu 24:1-2; Luke 21:5-6)

1 Meke sipu korapa ene taloa se Zisu pa Zelepade, si zama la koa Sa si
keke ri Nana disaepeli, “Titisa, dotu! Tolavaedi hola sari na patu meke sari
na vetu!” gua si asa.
2 Meke olaṉa se Zisu, “Dogori goi sari doduru vetu nomadi sara? Sari
doduru patu pu dogori goi hire, si lopu kote ta varihakei hola si arini, ba
kaqu ta huarae beto,” gua si Asa.

Sari na Tinasuna na Ninaqunaqu
(Matiu 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Meke sipu korapa habotu nana pa Toqere Olive se Zisu, meke doṉo
karovo la gua pa Zelepade, si ene mae teledia koa Sa sari Pita, Zemisi,
Zone meke e Aduru. 4 Meke zama si arini, “Mu tozini gami, sapu totoso sa
kote ta evaṉa sa tinahuara sana? Meke nasa sa vina gilagila pana kaqu ta
evaṉa sari doduru tiṉitoṉa arini,” gua si arini.

* **12:36** Sam 110:1

5 Meke zama la koa rini se Zisu, “Mi kopu, pude loke tie si turaṉa va
sea gamu. 6 Soku tie si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke zama ‘Arau
sa Karisito,’ gua, meke kote turaṉa va sea i sari soku tie. 7 Pana avoso ni
gamu sari na vinaripera tata koa gamu, meke na inavosona sa vinaripera
pa seu, si mi lopu matagutu. Sari na tiṉitoṉa arini si kaqu ta evaṉa; ba
lopu asa sa vinabetona. 8 Kote varipera sari na butubutu meke sari na
butubutu baṉara; meke kote ta evaṉa sari na niu pa soku vasidi, meke sari
na soṉe kote kamo. Sari doduru ginugua hire, si gua tugo sa pinodalaena
sa tinasigiti sapu va kamoa sa barikaleqe, totoso tata podo sa koburu.
9 Mi koa va balau si gamu. Kote ta tuqe vagi si gamu meke la pa
vinaripitui, meke kote komiti gamu rini pa sinaqoqi. Kote tava turu pa
kenudia rina qavuna, na baṉara pa pozaqu Rau si gamu, pude tozi vura
nia koa rini sa Inavoso Leana.* 10 Sa Inavoso Leana si kaqu ta tarae kekenu
pa doduru butubutu pa kasia popoa meke tiqe kote kamo sa rane mumudi.
11 Meke pana ta tuqe vagi si gamu meke ta turaṉa la pa vinaripitui, si mi
lopu balabala mamata na neneke va kenue nia sapu na sa si kote zama nia
gamu, ba pana kamo sa totoso si mi zamani mo gua sapu ta poni nia gamu.
Ura sari na zinama saripu kote zamani gamu si lopu tamugamu, ba kote
mae guadi tu koasa Maqomaqo Hope. 12 Sari na tamatasi si kaqu turaṉa
lani pa minate sari na tasidia pu va hinokara. Meke sari na tamadia si
kaqu gua tugo koari na tudia, meke sari na tudia si kaqu vala ni sari na
tiatamadia pa minate. 13 Pa ginuaqu Rau si kaqu ta kukitae si gamu koari
doduru tie. Ba asa sapu koa va nabu, meke kamoa sa vinabetona, si kaqu
ta harupu.*

Sa Tinahuara sapu Kaleana Va Gorevura
(Matiu 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 Meke kaqu dogoria gamu sa ‘beku variva malederena sapu vata kamoa
sa tinahuara nomana,’ pu kaqu tava turu koasa vasina sapu lopu garo pude
koa ia.” (Gamu pu tiroa si hie, si mi tumae nia sa ginuana.) “Ego, arini
pu korapa koa pa Ziudia, si madi govete la koari na toqere vasina.* 15 Asa
sapu koa pa batu vetu*, si mani tuturei gore taloa, ba mani lopu nuquru
pa vetu pude va qaqiri i sari nana likakalae.* 16 Asa sapu koa pa inuma,
si mani lopu pule la vagi nana poko pa vetu. 17 Kote na rane tinalotaṉa
nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari tiadi, meke arini pu tago haha!
18 Mi tepa la koe Tamasa, pude lopu kaqu ta evaṉa sari na tiṉitoṉa gua
hire pa totoso ibu sisigiti. 19 Ura sa tinasuna koari na rane arini, si kote
hola ni doduru pu ele ta evaṉa podalae pa pinodalaena, totoso va podakia
Tamasa sa kasia popoa, kamo kamahire, meke lopu kaqu gua pule.* 20 Ba
ele va papaki Tamasa sari na rane sara. Be lopu gua, si be kote puzulu sa
popoa. Ba pa laedi ri Nana tie ta vizatadi pu ele vizati Sa, si kote va papaki
Tamasa sari na rane sara.
21 Meke be zama si keke tie koa gamu, ‘Dotu, hoi sa Karisito!’ ba be ‘Isa
si Asa!’ gua, si mi lopu va hinokaria. 22 Ura kote vura mae sari na Karisito
kokohadi, meke na poropita kokohadi. Kote mae va vura dia vina gilagila,
na vinariva magasa si arini, pude sekesekei ni sari na tie, kamo koari na
tie ta vizatadi te Tamasa, sapu be boka si arini. 23 Mi koa va balau ni! Sina

---

* **13:9** Mt 10:17-20; Lk 12:11-12 * **13:13** Mt 10:22 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **13:15** Sa batu vetu si na vasina hoke varigara sari na tie pude vahesi, na puta, na zokoro, meke va rimata popai sari na elelo. * **13:15** Lk 17:31 * **13:19** Dan 12:1; Rev 7:14

ele tozi va kenueni gamu tu Rau sari doduru tiṉitoṉa, sipu lopu ele kamo sa totoso.

Sa Minae Tanisa Tuna na Tie (Matiu 24:29-31; Luke 21:25-28)

24 Ba koari na rane pa mudina sa tinasuna,
si kote tava huporo sa rimata,
meke lopu kote kalalasa sa sidara.*
25 Kote hoqa sari na pinopino pa maṉauru,
meke kaqu tava rizu pa dia siraṉa si arini.*
26 Beto asa si kote ta dogoro maena sa Tuna na Tie pa korapadi ri na lei, somania na ṉiniraṉira lavata, na ṉinedala.* 27 Meke kote garunu lani Sa sari na mateana koari ka made iiona sa popoa pepeso, pude varigara ni sari na tie ta vizatadi te Tamasa, koari na hopeke vasidi, koasa kasia popoa.

Sa Vinanonoga Tanisa Huda Piqi (Matiu 24:32-35; Luke 21:29-33)

28 Sa huda piqi si va tumatumaeni gamu si keke vina nonoga. Pana poraka vura mae, meke podalae liho sari lelaṉana, si gilania gamu sapu tata sa totoso maṉini. 29 Kekeṉoṉo gua tugo, sapu pana dogori gamu sari na tinasuna na vina gilagila arini, si kaqu gilania gamu sapu tata sa totoso, meke ele tata kamo mae mo sa Tuna na Tie. 30 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru hire, si kaqu ta evaṉa sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie. 31 Kote murimuri palae sa Maṉauru meke na pepeso, ba sari na Qua zinama si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

Sa Rane meke sa Totoso si Lopu Ta gilana (Matiu 24:36-44)

32 Loke tie si tumae nia sa rane asa babe sa totoso sapu kaqu pule mae ia sa Tuna. Ari na mateana pa maṉauru, meke sa Tuna, ba lopu tumae nia. Ba sa Tamana mo telena tumae nia.* 33 Mi va balau, mamu kopu, sina lopu tumae nia gamu pana kamo mae sa totoso. 34 Kote gua tugo sa palabatu sapu taluarae pa nana popoa, meke enene la pa seu. Hopeke va hia poni ni tinavete sa sari na nana nabulu, pude kopu ni rini. Meke tozi nia sa sa tie kopu pa sasada, pude ni aqa va kamoa pana pule mae si asa.* 35 Gua ke mi kopu, sina lopu gilania gamu sa totoso sapu kote pule mae ia sa palabatu pu ari nana vetu. Be pana veluvelu si asa, babe pana boṉi, pana vaqavaqasa, babe pa totoso ele gasa sa rimata. 36 Be guana mae va hodaka si Asa, si mani lopu dogoro gamu Sa puta mia. 37 Gua sapu zama nia Rau koa gamu, si tozia tugo Rau koari doduru: Mi kopu!” gua si Asa.

14

Hata ia Rini sa Siraṉa pude Va Matea se Zisu (Matiu 26:1-5; Luke 22:1-2; Zone 11:45-53)

1 Sipu karua rane si koa meke kamo sa Inevaṉa Pasova[d], meke sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina*, si hata ia rina ṉati hiama, meke rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si keke siraṉa pude tuqe golomo vagia gana se

* **13:24** Ais 13:10; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15; Rev 6:12 * **13:25** Ais 34:4; Zol 2:10; Rev 6:13 * **13:26** Dan 7:13; Rev 1:7 * **13:32** Mt 24:36 * **13:34** Lk 12:36-38 * **14:1** Sa Inevaṉa Pasova si keke rane, meke sa inevaṉana bereti loke isitina si ka zuapa rane, meke pa totoso asa si balabala la ia rini sa tinarupaha tadi na tie Izireli pa popoa Izipi sipu hena rini sa palava sapu lopu henia na isiti.

Zisu, pude va matea, gua.* 2 Vari zamai si arini, “Mada lopu tuqe vagia
si Asa pa totoso Inevaṉa Pasova, sina meke gua mada varipera ni sari na
tie,” gua si arini.

Ta Lumue Oela Humaṉa Lea se Zisu pa Betani
(Matiu 26:6-13; Zone 12:1-8)

3 Meke sipu koa pa Betani se Zisu, pa vetu te Saimone, sa tie sapu raza
ia na minoho popoqu visoroihe si mae si keke barikaleqe totoso korapa
henahena rini. Palekia sa si keke vovoina lumu sapu ta tavetae patu*
tolavaena na arilaena, siṉia na oela nadi viana sapu humaṉa lea meke
sage hola hinoluna. Porakia sa si asa, meke zoropo nia sa pa batuna Zisu.*
4 Meke bugoro si kaiqa tie vasina, meke vari zamai si arini, “Lopu leana si
pude tavete hoboro gunia asa sa oela humaṉa lea. 5 Boka ta holuholue si
asa pude vagi nia poata nomana, hola nia ṉeta gogoto poata siliva* pude
poni sari pu habahuala!” gua. Meke gegesia rini sa barikaleqe.
6 Ba zama se Zisu, “Vekoa tu! Pude vegua ke va tasuna ia gamu? Keke
tinavete leana si tavete Nau sa hie. 7 Sari na tie habahualadi si kote koa koa
gamu doduru totoso, meke be hiva gamu, si kote boka toka ni mo gamu.
Ba Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu.* 8 Sa barikaleqe hie si
tavetia sa, gua sapu bokaia sa. Zoropo nia oela humaṉa lea sa sa tiniqu,
pude va nama kenue nia sa tina pomunaequ. 9 Maqu tozi va hinokarani
gamu, sapu be pavei si ta tarae sa Inavoso Leana pa doduruna sa kasia
popoa, si kaqu ta vivinei tugo gua sapu evaṉia sa barikaleqe hie koa Rau,
pude na vina balabalana sa nana tinavete hie,” gua si Asa.

Va Egoa Ziudasi pude Vata Qora nia se Zisu
(Matiu 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Meke taluarae se Ziudasi, keke ri ka manege rua disaepeli, la koari
ṉati hiama pude vata qora nia se Zisu koa rini, gua. 11 Meke totoso avosia
rini sa nana zinama, si qetu hola si arini, meke va tatara nia rini pude
ponia poata si asa, gua. Ke podalae hata ia Ziudasi si keke lolomo leana
pude vata qorae nia koa rini se Zisu, gua.

Sa Hinenahena Pasova te Zisu meke sari Nana Disaepeli
(Matiu 26:17-25; Luke 22:7-14,21-23; Zone 13:21-30)

12 Koasa rane kekenu tanisa Inevaṉa Bereti Loke Isitina, totoso tava mate
sari na lami tanisa hinenahena Pasova, si nanasia ri Nana disaepeli si Asa,
“Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ponigo gami sa hinenahena
tanisa Pasova?” gua si arini.
13 Ke garuni Zisu si karua Nana disaepeli, meke tozi ni Sa, “Mi la pa
vasileana Zerusalema, meke kote tutuvia gamu si keke tie sapu korapa
palekia nana si keke vovoina kolo. Mi lulia si asa, 14 osolae kamoa sa vetu
sapu nuquria sa. Mi tozi nia sa tie pu ari nana vetu, ‘Zama sa Titisa: Avei
sa lose vasina kote hena ia Rau, meke rina Qua disaepeli sa hinenahena
Pasova?’ Mi gua. 15 Meke kote va dogoroni gamu sa si keke lose nomana
panaulu, sapu ele tava nama vekona. Va namanama ia gamu sa nada
hinenahena vasina,” gua si Asa.

---

* **14:1** Ekd 12:1-27 * **14:3** Sa vovoina lumu sapu ta tavetae patu tolavaena na arilaena si ta pozae pa zinama English “Alabaster”. * **14:3** Lk 7:37-38 * **14:5** Ṉeta gogoto poata siliva si padana sa tinabara tana keke tie tavetavete pa keke vuaheni. * **14:7** Diut 15:11

16 Taluarae la sari karua disaepeli koasa vasileana lavata, meke dogori
rini sari doduru, gua puta tugo sapu tozi ni Zisu koarini, meke va
namanama vekoa rini sa hinenahena Pasova.
17 Totoso veluvelu sa popoa, si kamo la vasina se Zisu meke sari ka
manege rua Nana disaepeli. 18 Sipu korapa henahena rini, si zama se Zisu,
“Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu keke koa gamu pu korapa henahena
turaṉau, si kote vata qora Nau si Arau,” gua si Asa.*
19 Ke talotaṉa sari na disaepeli meke podalae nanasa ekeke la ia rini si
Asa, “Vea arau sia?”
20 Meke olaṉa se Zisu, “Keke mo koa gamu ka manege rua, sapu korapa
somana poṉa ia sa gana bereti koa Rau koasa baolo. 21 Sa Tuna na Tie si
kaqu tava mate, gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope, ba mani talotaṉa
gana sa tie pu vata qorana si Asa. Leana hola be lopu ta podo sa tie sana.”

Podalae nia Zisu sa Ginani Hope pa Hinenahena Pasova
(Matiu 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Koriniti 11:23-25)

22 Meke sipu korapa henahena rini, si vagia Zisu si keke bereti*, meke
mana nia, meke videvidea Sa, meke poni Sa koari Nana disaepeli meke
zama guahe: “Hie tugo sa Tiniqu, mi vagia mamu hena ia,” gua si Asa.
23 Beto asa, si vagia Sa sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe
Tamasa, meke vala Sa koa rini, meke napoa ri doduru. 24 Meke zama si
Asa koa rini, “Hie sa eharaqu, sapu zoloro pude na vinulasa tadi sokudi,
meke sapu tokoro va nabuna sa vinariva egoi te Tamasa.* 25 Maqu tozi
va hinokarani gamu Rau, sapu lopu kaqu napo pulea Rau sa vaeni hie,
osolae kamo sa ranena sapu kaqu napoa Rau sa vaeni vaqura pa Binaṉara
te Tamasa.”
26 Beto, si kera nia rini si keke kinera, meke topue vura la si arini pa
Toqere Olive.

Tozi Va Kenue nia Zisu sa Inoso te Pita
(Matiu 26:31-35; Luke 22:31-34; Zone 13:36-38)

27 Meke zama se Zisu koa rini, “Kote govete veko pani Au gamu doduru
si Arau, sina zama sa Kinubekubere Hope:
‘Kote sekea Tamasa sa Sepati,
meke kote ta hurakatae sari doduru sipi,’ gua.*
28 Ba pa mudina sa Qua tinuru pule pa minate, si kote la va kenue koa
gamu pa Qaleli si Rau,” gua si Asa.*
29 Ba zama se Pita, “Be govete beto sari doduru hire, ba arau si namu
lopu kaqu luara hokarigo,” gua si asa.
30 Meke zama la ia Zisu se Pita, “Maqu tozi va hinokara nigo, sipu lopu
ele kabo vina rua totoso sa kokorako kohite boṉi, si kote oso Nau goi si
Rau ka ṉeta totoso,” gua si Asa.
31 Ba toke sisigitia Pita si Asa, “Be mate turaṉigo rau, ba lopu kaqu
hite osonigo rau!” gua si asa. Meke zama beto gua tugo asa sari doduru
disaepeli.

Varavara se Zisu pa Qetisemani
(Matiu 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 La si arini pa keke vasina pozana Qetisemani, meke zama se Zisu koari
Nana disaepeli, “Habotu tani gamu, maqu la varavara si Rau.” 33 Meke
turaṉi Sa sari Pita, Zemisi, e Zone; meke podalae talotaṉa sisigiti, na

---

* **14:18** Sam 41:9 * **14:22** Sa bereti loke isitina ke kaburu guana bisikiti gua asa ke boka videvide.
* **14:24** Ekd 24:8; Zer 31:31-34 * **14:27** Zak 13:7 * **14:28** Mt 28:16

balabala mamata si Asa. 34 Meke zama si Asa koarini, “Sa maqomaqoqu
si siṉia na tinalotaṉa nomana hola ke tata mate nia Rau. Koa tani, mamu
kopu na varavara,” gua si Asa.
35 Meke ene va seu hite la si Asa, meke hoqa eko oporapaha pa pepeso,
meke varavara tepa ia Sa sapu be boka, si mani tava rizu koa Sa sa totoso
tinasigiti hie, gua. 36 Meke zama si Asa, “Tamaqu, loketoṉa si tasuna koa
Goi. Mamu va rizu taloa ia sa kapa tinasigiti hie koa Rau, ba lopu Qua
hiniva, ba lalae Mua hiniva tu Goi,” gua si Asa.
37 Meke pule la koari ka ṉeta disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa
putadi, ke zama la si Asa koe Pita, “Saimone, puta si goi? Vegua, lopu boka
kopu na varavara turaṉau goi si Rau pa keke aoa? 38 Mi kopu na varavara,
pude mi lopu hoqa pa tinoketoke. Sa maqomaqo si hiva, ba malohoro sa
tini,” gua si Asa.
39 Meke keke totoso pule si la si Asa, meke varavara pule kekeṉoṉo
gua tugo totoso kekenu. 40 Beto asa si pule mae pule koari ka ṉeta Nana
disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa putadi, sina edi puta hola si arini,
meke lopu gilania rini sapu na sa si kote zama la nia koa Sa.
41 Meke sipu pule mae Sa pa vina ṉeta totoso, si zama la si Asa koa rini,
“Lopu ṉazulu gamu tu puta si gamu? Leana, ele pada mo! Sa totoso si ele
kamo pude kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie. 42 Dotu,
ele kamo mo hie sa tie pu vata qoraqu Rau! Aria, turu mada la tutuvia,”
gua se Zisu.

Sa Tinuqe Vagina e Zisu
(Matiu 26:47-56; Luke 22:47-53; Zone 18:3-12)

43 Sipu korapa zama se Zisu, si mae kamo mo se Ziudasi sapu keke ri ka
manege rua disaepeli. Garunu luli ni rina ṉati hiama, na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese, meke sari na koimata tadi na tie Ziu koa sa si keke
puku minate varipera. Paleke dia vedara na huda sekesekeana si arini.
44 Keke vina gilagila si ele tozi veko ni e Ziudasi sa tie qoraqora koa rini,
“Sa tie sapu kote la ahoa rau, si Asa tugo sa tie sapu hiva nia gamu. Mae
tuqe vagia, mamu turaṉa taloa nia,” gua si asa.
45 Meke sipu kamo mae tugo se Ziudasi, si ene toṉoto la koe Zisu si asa,
meke zama, “Titisa,” meke tiqe ahoa sa si Asa. 46 Meke mae vagia rini
se Zisu, meke tuqe va nabua. 47 Ba keke ri kasa disaepeli pu turu vasina,
si saputu vagia sa sa nana magu, meke seke tarasa pania sa si keke kali
taliṉana sa pinausu tanisa ṉati hiama kenukenue. 48 Meke tiqe zama la
koa rini se Zisu, “Na tie hikohiko na variva mate si Rau, ke paleke Nau
vedara na huda sekesekeana tu gamu pude mae vagi Au? 49 Doduru rane
si koa variva tumatumae turaṉa gamu Rau pa Zelepade, ba lopu tuqe vagi
Au gamu. Ba sina kaqu tava gorevura sa Kinubekubere Hope,” gua si Asa.*
50 Meke govete veko pania ri doduru disaepeli si Asa.
51 Ba keke tie vaqura sapu hade nia si keke poko lineni mo si luli koe
Zisu, meke hiva tuqe vagia rini si asa. 52 Ba sipu tuqea rini sa nana poko,
si luara pania sa, meke govete taloa nana dododohona.

Ta Turaṉa La se Zisu koa sa Puku Tie Varipitui tadi na Tie Ziu se Zisu
(Matiu 26:57-68; Luke 22:54-55,63-71; Zone 18:13-14,19-24)

53 Meke turaṉa la nia rini pa vetu tanisa ṉati hiama kenukenue se Zisu,
vasina pu korapa koa varigara sari doduru ṉati hiama, na koimata tadi na
tie Ziu, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. 54 Ba se

* **14:49** Lk 19:47, 21:37

Pita si lululi mudi mae pa seu, meke nuquru la koasa pavasa pa sadana sa vetu tanisa n̲ati hiama. Vasina si habotu somanae koari na tie kopu si asa, meke maliha nana pa nika.
55 Ego, podekia rina n̲ati hiama, meke sari doduru tie pa korapa puku tie varipitui tadi na tie Ziu pude hata vura ni si kaiqa vina sosode, pude boka zutua meke va matea gana se Zisu gua, ba lopu boka si arini. 56 Soku tugo tie si zutua se Zisu koari na dia kinohakoha, ba lopu variṉoṉoi sari na dia vivinei.
57 Meke tiqe turu sari kaiqa tie, meke zutu kokoha ia rini se Zisu. Zama si arini, 58 “Avoso sotia gami sapu zama guahe si Asa: ‘Kote huaria Rau sa Zelepade hie sapu kuria rina tie, meke koari ka n̲eta rane, kote kuria Rau si keke sapu lopu ta kurina pa tie,’” gua.* 59 Gua asa, ba lopu vari kekeṉoṉoi tugo si arini.
60 Meke turu pa kenudia ri doduru sa n̲ati hiama kenukenue, meke nanasia sa se Zisu, “Vegua, lopu kote olan̲ia tu Goi gua sapu zutu nigo rini?” gua si asa.
61 Ba lopu kulu meke lopu zama nia keketon̲a se Zisu. Ke nanasa pulea sa n̲ati hiama kenukenue si Asa, “Agoi tugo sa Karisito, sa Tuna sa Tamasa ta manaena?” gua si asa.
62 Meke olan̲a se Zisu, “Uve, Arau tugo! Meke kote dogoria gamu habotu sa Tuna na Tie pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira, meke kote dogoria gamu pulena mae pa korapadi ri na lei pa man̲auru si Asa!” gua si Asa.*
63 Meke daku rikatia sa n̲ati hiama kenukenue sa nana poko meke zama, “Lopu hiva ni pule gita si kaiqa tie va sosode! 64 Ele avosia mo gamu sapu va tamatamasae pule nia si Asa. Ke nasa sa mia binalabala?” Meke va egoa ri doduru sapu ele sea mo si Asa, ke garona tugo pude tava mate, gua.*
65 Meke podalae loroa ri kaiqa se Zisu, meke pusi nia poko rini isumatana. Meke sekea tugo rini si Asa, meke zama, “Mu korokorotae sapu esei si korapa seke igo,” gua si arini. Meke hena vagia rina tie kopu pa Zelepade si Asa, meke poharia.

Osonia Pita se Zisu
(Matiu 26:69-75; Luke 22:56-62; Zone 18:15-18,25-27)

66 Sipu korapa koa nana panapeka pa korapana sa pavasa pa sadana sa vetu se Pita, si ene tata la si keke nabulu vineki tanisa n̲ati hiama kenukenue. 67 Totoso dogoria sa se Pita korapa malihana, si don̲o totoa sa si asa, meke zama, “Agoi tugo si keke sapu hoke luli koe Zisu sa tie Nazareti,” gua si asa.
68 Ba oso si asa, “Lopu hite gilania rau sapu gua zama nia goi sana,” gua si asa. Meke sipu ene vura la koasa lolomo ene vura pa sadana sa vasina varipituina si asa, si kabo mo sa kokorako.
69 Dogoro pulea sa nabulu vineki si asa, meke zama la koa rini pu turu tata si asa, “Asa tugo si keke sapu luli koe Zisu!” gua.
70 Ba oso pule tugo se Pita. Lopu seunae sapu gua asa, si zutu pulea pule ri kasa sapu koa tata vasina si asa, “Namu agoi hokahokara mo si keke pu lululi koa Sa, sina tie Qaleli tugo si agoi,” gua si arini.
71 Ba zama se Pita, “Zama tokotokoro si rau pa hinokara! Be kokoha si rau, si mani va kilasau sa Tamasa. Namu lopu hite gilana hokaria rau sa tie sapu zama nia gamu!” gua si asa.

* **14:58** Zn 2:19 * **14:62** Dan 7:13 * **14:64** Liv 24:16

72 Pa totoso tugo asa, si kabo vina rua mo sa kokorako, ke tiqe balabala
ia Pita sapu gua zama nia Zisu koasa, “Sipu lopu ele kabo vina rua sa
kokorako, si kote oso Nau goi si Rau ka n̲eta totoso,” gua. Ke kabo
n̲usun̲usurae gana si asa.

15

Ta Turaṉa La Koe Paelati se Zisu
(Matiu 27:1-2,11-14; Luke 23:1-5; Zone 18:28-38)

1 Pana munumunu hokara si tuturei vivinei sari na n̲ati hiama koari na
koimata tadi na tie Ziu, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese, meke koari doduru pule pu koa pa puku tie varipitui tadi na tie
Ziu, pude di vizatia sa siraṉa gua pude va matea se Zisu. Pusi rini sari na
limana, meke turaṉa la nia rini si Asa koe Paelati. 2 Meke sipu kamo rini
vasina si nanasia Paelati se Zisu, “Vea Agoi tugo sa Baṉara tadi na tie Ziu?”
Meke olaṉa si Asa, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa.
3 Meke soku ginugua kaleadi si zutu nia rina n̲ati hiama se Zisu. 4 Ke
nanasa pulea Paelati si Asa, “Na vegua ke lopu hite olaṉa tu si Goi? Avoso
latu koari doduru dia tinazutumu Goi!” gua si asa.
5 Ba korona kulu se Zisu, ke magasa hola nana se Paelati.

Sa Vinizata pude Va Matea se Zisu
(Matiu 27:15-26; Luke 23:13-25; Zone 18:39 kamo hinia 19:16)

6 Meke sa hahanana te Paelati pa totoso Pasova, si pude rupahia si keke
tie ta pusina pu ta tepa koari na tie pa totoso asa. 7 Keke tie, e Barabasi
pozana, si ta pusi turaṉae koarini pu raza ia sa qinavuna Roma. Koasa
vinaripera si va mate tie tugo si asa. 8 Meke sipu varigara sa kobi tinoni si
podalae tepa ia rini se Paelati pude va malumu nia koa rini sapu gua hoke
tavetia sa. 9 Meke nanasa la i Paelati si arini, “Hiva nia gamu si pude vata
rupaha vatua koa gamu sa Baṉara tadi na Ziu?” gua si asa. 10 Sina gilania
nana Paelati sapu na konokono nia mo rina n̲ati hiama se Zisu, ke luara
la nia rini koa sa.
11 Ba sovuti rina n̲ati hiama sari na kobi tinoni, pude mani vata rupaha
la nia Paelati koa rini se Barabasi, ba lopu se Zisu, gua. 12 Meke zama pule
la koasa kobi tinoni se Paelati, “Ke sa kaqu tavete nia rau se Zisu, sapu
poza nia Baṉara tadi na tie Ziu gamu?” gua si asa.
13 Meke velavela si arini, “Va matea pa korosi!” gua si arini.
14 Ba nanasa pulei tugo Paelati sarini, “Na sinea sa si tavetia Sa?”
Ba velavela va sisigitae si arini, “Va matea pa korosi!” gua si arini.
15 Sina hiva va qetua Paelati sa kobi tinoni, ke vata rupaha la nia
sa koarini se Barabasi. Ba tozi ni sa sari na solodia pude seke nia
hilihiliburuana se Zisu, meke tiqe luara vala nia sa koa rini si Asa pude
di la va matea pa korosi, gua.

Noṉovalia rina Solodia se Zisu
(Matiu 27:27-31; Zone 19:2-3)

16 Meke turaṉa nuquru la nia rina solodia se Zisu, koasa pavasa pa vetu
qavuna, meke tioko varigara beto mae ni rini sari na solodia. 17 Meke
va sage nia poko pepolo tana baṉara rini si Asa, meke tavetia rini si
keke piribatu rakirakihi guana toropae baṉara, meke va hakea rini pa
batuna. 18 Meke va lavalavata kokoha ia rini si Asa meke zama: “Mani
toa va gelenae sa Baṉara tadi na tie Ziu!” gua. 19 Meke seke nia kolu rini
batuna, meke loroa, na kokotuṉu meke todoṉo nia rini si Asa. 20 Sipu beto
n̲oṉovala gunia rini si Asa, si va gorea rini sa poko pepolo, meke va sage

pule ni rini sari Nana poko soti, meke tiqe turaṉa vura nia rini, pude la va matea pa korosi.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Matiu 27:32-44; Luke 23:26-43; Zone 19:17-27)

21 Koasa dia inene la si tutuvia rini si keke tie Saerini, pozana si e Saimone, na tamadia ri Alekezada e Rupasi, na tiqe nuquru maena mo pa Zerusalema si asa. Tuqe vagia rina solodia si asa, meke va paleke nia rini sa korosi te Zisu.* 22 Meke turaṉa la nia rini se Zisu pa keke vasina pozana Qoloqota, ginuana asa si na vasina batu tomate.* 23 Vasina si hiva poni nia rini sa vaeni sapu ta henie oto, pozana moa,* ba korona napoa Zisu si asa. 24-25 Meke poka nia rini pa korosi si Asa, pa sia koloko munumunu, meke mudumudukeda ni rini sari Nana poko pude dogoria esei kote vagi.* 26 Ta kubere guahe sa tinazutuna Sa: "SA BAṈARA TADINA TIE ZIU," gua. 27 Meke karua tie hikohiko si somana ta poka turaṉae koe Zisu pa hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena. 28 [Ke tava gorevura sa Kinubekubere Hope sapu guahe: "Ta nae turaṉae koari na tie kaleadi si Asa," gua.]*

29 Sari na tie pu ene hola si va qenoqeno batu, meke pesipesia rini se Zisu, "Ke isana, si Agoi sapu kote huaria sa Zelepade, meke kuri pulea pa ka ṉeta rane, gua!* 30 Ego, mamu harupu pulenigo, mu gore mae pa korosi kamahire!" gua si arini.

31 Sari na ṉati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, ba zama ṉoṉovala kekeṉoṉo gunia tugo rini asa se Zisu, meke vari zamai guahe teledia, "Votiki tie si harupi Sa, ba lopu boka harupu pule nia telena! 32 Ego, be sa Karisito, sa Baṉara tadi na tie Izireli si Asa, si mani gore mae kamahire pa korosi, pude mada dogoria meke va hinokaria!" gua si arini. Sari karua pu somana ta poka pa korosi ba zama ṉoṉovala la gua tugo koe Zisu.

Sa Minate te Zisu
(Matiu 27:45-56; Luke 23:44-49; Zone 19:28-30)

33 Sipu kamo sa korapa rane, si huporo sa doduru popoa, padana ka ṉeta aoa. 34 Sipu kamo sa ṉeta koloko si velavela se Zisu, *"Iloi, Iloi, lema sabakatani?"* Sa ginuana sa si guahe: "Qua Tamasa, Qua Tamasa, na vegua ke veko pani Au tu Goi?" gua.*

35 Totoso avosia ri kaiqa pu tuturu tata, si zama si arini, "Avoso la, korapa tiokia Sa se Ilaiza!" gua. 36 Meke haqala la nia keke ri kasa si keke puha, meke poṉa va bobosia sa pa vaeni pasana, meke va sotoa sa pa keke kolu, meke huhuku sage la nia sa koe Zisu, pude va napo nia, gua. Beto meke zama si asa, "Aqa paki! Mada dogoria, hokara kote mae va gorea Ilaiza Sia pa korosi," gua si asa.*

37 Meke velavela va ululae se Zisu, meke luaria Sa sa siniṉo.

38 Meke ta rikata rua gana sa poko gobana sa Lose Hopena pa korapana sa Zelepade pa Zerusalema, podalae panauluna, meke kamo pa hubina.* 39 Meke sipu dogoria sa palabatu tadi na solodia pu korapa turu pa kenuna

---

* **15:21** Rom 16:13 * **15:22** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoṉona sa toqere asa si guana batu tomate. * **15:23** Moa si na oto maena pa huda, ba lopu bakala sa ginuana meke napoa rini. Gina na meresena hukata sigiti. * **15:24-25** Sam 22:18 * **15:28** Ais 53:12 * **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Zn 2:19 * **15:34** Sam 22:1 * **15:36** Sam 69:21 * **15:38** Ekd 26:31-33

sa korosi, sari doduru gua pu ta evaṉa koasa minate te Zisu, si zama si asa, “Hinokara, na Tuna tugo Tamasa sa Tie hie,” gua si asa.
40 Kaiqa barikaleqe si korapa koa vasina pa seu, meke doṉodoṉo la. Koa somanae dia koa rini vasina sarini hire: e Mere pa vasileana Magidala, e Salome, meke Mere sa tinadia ri Zemisi sapu mudina meke e Zosepa.*
41 Lulidi mae koe Zisu pa Qaleli si arini pude toka nia si Asa, meke soku pule barikaleqe si koadia vasina, saripu lulidi koa Sa, sipu sage mae pa Zerusalema si Asa.

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu
(Matiu 27:57-61; Luke 23:50-56; Zone 19:38-42)

42 Na Rane Va Namanama bisa sa rane asa, sapu sa rane vugo si sa rane Sabati. Ke sipu tata lodu sa rimata, 43 si sage va mataqara la se Zosepa, tie pa Arimatia, koe Paelati meke tepa vagia sa sa tinina e Zisu. Na somanana koasa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu, meke asa ba somana aqa nia tugo sa minae tanisa Binaṉara te Tamasa. 44 Magasa se Paelati totoso avoso nia sa sapu ele mate tu se Zisu. Ke tiokia sa sa palabatu tadi na solodia, meke nanasia sa, sapu be ele mate hinokara tu se Zisu, gua.
45 Totoso gilana valeania sa koasa palabatu tadi na solodia, sapu ele mate tu se Zisu, si va malumu la nia sa koe Zosepa sa tinina. 46 Holua Zosepa si keke poko keoro lineni. Va gore vagia sa sa tinina e Zisu, meke hade nia koasa poko keoro, meke la vekoa sa pa korapa lovu sapu ta horena pa kali toqere. Beto asa si topili tuku la nia sa si keke patu nomana pa sasadana sa lovu. 47 Mere pa vasileana Magidala, meke Mere sa tinana Zosepa, si koadia, meke dogoria dia sa vasina pu ta veko sa tinina e Zisu.

16

Sa Tinuru Pule te Zisu
(Matiu 28:1-8; Luke 24:1-12; Zone 20:1-10)

1 Sipu hola sa rane Sabati, si la holu oela humaṉa lea sari Mere sapu sa barikaleqe Magidala, meke e Mere sa tinana Zemisi, meke e Salome, pude ṉuzapa nia pa tinana Zisu, gua. 2 Pana munumunu hokara pa rane Sade, sipu tiqe gasa vaqura sa rimata, si topue la pa lovu si arini. 3 Meke vari nanasi teledia si arini, “Esei kote topili poni gita sa patu pa sasadana sa lovu?” gua. 4 Ba sipu doṉo la dia gua si sa patu, sapu nomana hola, si ele ta topili palae tu. 5 Ke nuquru la pa korapa lovu si arini, meke dogoria rini vasina si keke tie vaqura*, korapa habotu nana pa kali matao, na poko keoro gele doduru si asa, ke matagutu hola si arini.
6 Zama sa tie, “Mi lopu matagutu na magasa si gamu! Gilania qua rau sapu korapa hata ia gamu se Zisu sa tie Nazareti, sapu tava mate pa korosi. Lopu koa tani si Asa; ele turu pule tu! Dotu sa vasina sapu veko nia rini si Asa. 7 Mi la kamahire mamu tozini sari Nana disaepeli, meke koe Pita tugo sa inavoso hie: ‘Korapa la va kenue koa gamu pa Qaleli si Asa. Vasina tu kaqu la dogoria gamu si Asa, gua puta tugo sapu ele tozini gamu Sa,’ ” gua si Asa.*
8 Ke vura si arini, meke govete luaria rini sa lovu. Matagutu na magasa dia, ke lopu hite vivinei koa ke tie si arini.

[Sari na kinubekubere koadi sapu gotogotodi si lopu koa sari na vesi pa Maka 16:9-20.]

---

* **15:40** Lk 8:2-3 * **16:5** Sa tie vaqura hie si keke Mateana, mamu tiro la ia Matiu 28:5: * **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28

KEKE VINAHOKOTO KOANA KOASA QOSIPELI

Vata dogoro Koe Mere sa Barikaleqe Magidala se Zisu (Matiu 28:9-10; Zone 20:11-18)

9 [Pa mudina sa tinuru pule te Zisu pa minate pana munumunu hokara
pa rane Sade, si la vata dogoro kekenu si Asa koe Mere, sapu sa barikaleqe
Magidala. Koasa si hipuru pani Zisu sari si ka zuapa tomate. 10 Ke la tozi
ni sa sarini pu lulidi koe Zisu, meke pu korapa kabo na talotaṉa. 11 Totoso
avoso nia rini sapu ele turu pule se Zisu, meke ele dogoria tu sa, gua, si
lopu va hinokaria rini si asa.

Vura se Zisu Koari Karua Disaepeli (Luke 24:13-35)

12 Meke sipu ele hola sapu gua asa, si vura votivotikaena se Zisu koari
karua disaepeli koasa dia inene la pa keke popoa. 13 Ke pule sari kara,
meke la tozi ni ri sari doduru disaepeli pule, ba lopu va hinokari tugo rini
sari kara.

Vata Dogoro Koari ka Manege Eke se Zisu (Matiu 28:16-20; Luke 24:36-49; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

14 Mumudi si vura la koari ka manege eke disaepeli se Zisu, totoso korapa
henahena si arini. Meke norei Sa, sina loke dia rinaṉeraṉe si arini, meke
korodia va hinokari rini, sarini pu dogoria mudina sapu turu pule si Asa,
gua. 15 Meke zama la koa rini si Asa, “La gamu pa ninae vasina pa kasia
popoa, mamu tarae nia sa Inavoso Leana koari doduru tie.* 16 Asa sapu
va hinokara meke ta papitaiso, si kote ta harupu, ba asa sapu lopu va
hinokara, si kote tava kilasa pa Heli. 17 Kaqu ta vala koa rini pu va hinokara
sa ṉiniraṉira pude tavete tinavete variva magasadi gua hire: Kote hipuru
palae tomate kaleadi si arini pa korapa pozaqu Rau, kote zama pa votivotiki
vinekala si arini. 18 Be taṉini noki, babe napoa rini sapu variva mate, ba
lopu kote kaleana nia rini, kote opo ni limadi rini sari na tie mohodi, meke
kote magogoso dia,” gua si Asa.

Ta hena Sage La pa Maṉauru se Zisu (Luke 24:50-53; Tinavete 1:9-11)

19 Meke sipu beto zama koarini se Zisu sa Baṉara, si ta hena sage la pa
Maṉauru si Asa, meke habotu* pa kali mataona sa Tamasa.* 20 Meke la
tarae pa ninae vasina sari na disaepeli, meke somana tavetavete turaṉi
sa Baṉara meke va sosodei sari Nana zinama koari na tinavete variva
magasadi sapu evaṉi rini.]

---

* **16:15** TTA 1:8 * **16:19** Ginuana “Habotu pa kali mataona sa Tamasa,” si pude koa Baṉara si Asa koasa Binaṉara te Tamasa. * **16:19** TTA 1:9-11

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA LUKE

Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia e Luke, si tozia sapu e Zisu tugo sa Hinarupu sapu ele tava tatarana pude tadi na tie Izireli, meke tadi doduru tie pa kasia popoa.

Tozia tugo Luke pa nana kinubekubere sapu ele ta tioko koasa Maqo-maqona sa Tamasa se Zisu, pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na habahuala. Meke sa Inavoso Leana hie si balabala sisigiti sari doduru tie pa kasia popoa, koari hopeke dia minalaṉa na tinasuna.

Sa “qinetuqetu” si keke ṉati zinama pa Qosipeli te Luke. Ta dogoro sisigiti si hie koari na hinia kekenu tanisa Qosipeli hie, vasina ta tozi sa minae, na pinodo te Zisu, meke pa vinabetona si ta tozi sa totoso pu ta hena sage pule pa Maṉauru se Zisu.

Sa vivineina sa tinoqolo na vina enena la sa vina hinokarana e Karisito, si tozia tugo e Luke pa buka Tinavete Tadi na Apositolo.

Koari na pinaqapaqahana sa Qosipeli te Luke hie si boka dogoria gita sapu pa pinaqaha vina rua meke vina onomo, si koa dia sari kaiqa tiṉitoṉa sapu telena mo sa Qosipeli te Luke si tozi.

Kekeṉoṉo sa kinera tadi na mateana, sa inene la tadi na Sepati koasa Haha Zisu, sa kinoa te Zisu pa Zelepade, sa vivineina sa tie Sameria leana, meke sa koburu muliuṉu.

Pa korapana la sa Qosipeli hie, si ta tozi va ṉiṉira sa ginuana sa vinaravara, sa Maqomaqo Hope, sa tinavete varitokae tadi na barikaleqe koasa ninabulu te Zisu, meke sa tinaleosae te Tamasa koari na sinea tana tie.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Sa pinodalaena sa Qosipeli. Hinia 1:1-4
Totoso podo meke kobukoburudi sari Zone Papitaiso, e Zisu. Hinia 1:5 kamo hinia 2:52
Ninabulu te Zone Papitaiso. Hinia 3:1-20
Sa pinapitaiso meke sa totoso ta toketoke se Zisu. Hinia 3:21 kamo hinia 4:13
Sa ninabulu te Zisu pa Qaleli. Hinia 4:14 kamo hinia 9:50
Beto pa Qaleli meke la pa Zerusalema se Zisu. Hinia 9:51 kamo hinia 19:27
Sa Nana totoso mumudi e Zisu pa Zerusalema meke koari na vasidi pu tata vasina. Hinia 19:28 kamo hinia 23:56
Sa tinuru pule te Zisu pa minate, sari na totoso ta dogoro pule, meke sa Nana sinage pule pa Maṉauru. Hinia 24:1-53

Sari Zinama Tuketukele

1 Soku tie si ele podekia, pude vagi varigara ni sari na vivineidi rina
tiṉitoṉa pu ele ta evaṉa pa vari korapada gita, koari na rane la hiroi. 2 Ele
kuberi rini sari vivinei, gua pu totozini gami arini pu ele dogoro soti matadi
podalae pa podalaena, meke ele tarae nia tugo rini sa inavoso te Tamasa
asa. 3 Gua asa, ke leana tugo pude kubere atu ni rau koa goi Tiopilasi pu ta
pamaṉaemu, sari na vinari lulidi rina ginugua hire; sina ele viliti valeani,
na va sosode valeani rau sari doduru vivinei, podalae pa pinodalaena meke

kamo pa rane n̲inoroi. 4 Gua pude mu tumae nia sa hinokara koari doduru
vina tumatumae sapu ele ta poni ni goi.

Ta Tozi Va kenue sa Pinodo te Zone Papitaiso

5 Pa totosona pu koa ban̲ara se Herodi[d] koasa pinaqaha popoa pa Ziudia,
si koa nana vasina si keke hiama, pozana e Zakaraea, pa puku hiama te
Abaeza. Se Lizabeti, sa nana barikaleqe, ba gore mae tugo pa keke tututi
hiama sapu koe Eroni.* 6 Na tie ton̲oto sari kara pa kenuna sa Tamasa,
meke luli valeani ri kara sari doduru tinarae, na ginarunu te Tamasa. 7 Ba
loke tudia sari kara, sina tige se Lizabeti, meke ele barogoso na kaleqe tugo
sari kara.
8 Ego, keke rane si kamo sa totoso tavetavete tanisa puku hiama sapu
somana nia e Zakaraea pa Zelepade, meke korapa taveti sa sari na nana
tinavete hiama pa kenuna sa Tamasa. 9 Lulia rini sa hahanana tadi na
hiama, ke mudumudukeda si arini, meke ta vizata se Zakaraea pude
nuquru la pa korapa lose hopena tanisa Ban̲ara meke tavetia sa vina uququ
ruqa human̲a lea pa hope[d]. 10 Meke sipu kamo sa totoso si nuquru la si
asa meke va uququ ruqa human̲a lea, meke koa varavara pa sada sari
vinarigara tie pu mae vahesi.
11 Meke vura koa sa sa mateana te Tamasa, turu nana pa kali mataona sa
hope, vasina tava uqu sa ruqa human̲a lea. 12 Totoso dogoria Zakaraea sa
mateana, si ta duan̲a na matagutu si asa. 13 Ba zama la koa sa sa mateana,
"Mu lopu matagutu Zakaraea! Ura ele avosia Tamasa sa mua vinaravara,
ke kote podoa e Lizabeti, sa mua barikaleqe, si keke koburu koreo, meke
kote poza nia Zone goi si asa. 14 Kaqu koa qetuqetu hola si goi, meke sari
sokudi pana podo si asa. 15 Kote keke tie arilaena hola si asa pa kenuna
sa Ban̲ara. Lopu kaqu napo vaeni, meke sari napo n̲in̲iradi si asa, meke
kote ta sin̲ie nia sa sa Maqomaqo Hope podalae totoso podo sa.* 16 Sokudi
ri na tie Ziu, si kote turan̲a pule mae ni sa koasa Ban̲ara, sa dia Tamasa.
17 Meke kote la va kenue si asa koasa Ban̲ara pa n̲iniran̲ira te Tamasa,
keken̲on̲o sa poropita Ilaiza, pude va kekeri bulodi sari na tamadia, meke
koa varivari tatarue koari na tudia. Meke kaqu va kekere maei sa sari na
tie va gugue, pude balabala keken̲on̲o gua rina tie ton̲oto, meke kote va
namanama vekoi sa sari na tinoni tanisa Ban̲ara," gua sa mateana.*
18 Meke zama la koasa mateana se Zakaraea, "Vegua meke kote gilania
rau sapu kote boka ta evan̲a sapu gua hie? Sina ele barogoso si rau, meke
ele kaleqe tugo sa qua barikaleqe," gua si asa.
19 Meke olan̲a sa mateana, "Arau se Qebireli, arau si turu pa kenuna
sa Tamasa, meke garunau Sa pude mae tozi nigo sa inavoso leleana hie.*
20 Kamahire si kote poka si agoi meke lopu boka zama osolae kamo sa rane
sapu kote tava gorevura si asa, sina lopu va hinokari goi sari qua zinama,
sapu kote ta evan̲a pa dia totoso gotodi," gua sa mateana.
21 Korapa gua si aqa lamo nia rina tinoni se Zakaraea, meke balabala si
rini sapu na vegua ke koa seunae si asa pa korapana sa lose hopena, gua.
22 Meke totoso vura mae tugo sa, si lopu boka zama la koa rini si asa, ke
gilania rini sapu keke dinogodogorae si ele dogoria sa pa korapana sa lose
hopena. Meke sina lopu boka zama si asa, ke zama lima la koa rini si asa.
23 Meke sipu hokoto sa nana totoso tavetavete pa Zelepade, si pule la pa
nana vetu se Zakaraea. 24 Meke mudina asa si ari tiana mo se Lizabeti
sa nana barikaleqe, ke koa tome mo pa vetu se Lizabeti ka lima sidara.

* **1:5** 1 Koron 24:10 * **1:15** Nab 6:3 * **1:17** Mal 4:5-6 * **1:19** Dan 8:16, 9:21

25 Meke zama si asa, “Kamahire tu si vata dogoro nau sa Baṉara sa Nana
tataru, meke vagi pania Sa sa qua kinurekure pa kenudi ri na tinoni,” gua
si asa.

Ta Tozi sa Pinodo te Zisu

26 Meke totoso kamo sa vina onomo sidarana sa molu te Lizabeti, si
garunu la nia Tamasa sa mateana Qebireli, koasa vasileana pa Qaleli, sapu
Nazareti pozana. 27 Keke inavoso te Tamasa si paleke la nia sa koa keke
vineki vaqura vasina, pu ele ta pinirovetu vekona pude kote haba ia keke
tie pozana Zosepa, sapu podo mae pa tutina Devita sa baṉara. Sa pozana
sa vineki si e Mere.* 28 Mae sa Mateana koe Mere meke zama, “Mu koa
qetu, agoi pu ta vizatamu na ta manaemu. Sa Baṉara si koa koa goi!” gua
sa mateana.
29 Ta duaṉa hola ni Mere sari zinama tanisa Mateana, ke balabala hata
sisigitia sa ginuana sa inavoso hie. 30 Ba zama la koa sa sa mateana, “Mere!
Mu lopu matagutu, ura ele ta vizata si goi sina tataru hola nigo sa Tamasa.
31 Ura kote aritiamu si goi, meke kote podoa goi si keke koburu koreo, meke
kaqu poza nia ‘Zisu’ goi si asa.* 32 Kote koa tava lavata si Asa, meke kote
ta pozae na Tuna sa Tamasa Ululuna Hola. Meke sa Tamasa, sa Baṉara
si kote va Baṉaria si Asa, gua tugo sa tamana pukerane, sapu se Devita.*
33 Meke kote koa Baṉara si Asa pa tutina e Zekopi ninae rane ka rane, meke
sa Nana Binaṉara si loke vina betona!” gua sa mateana.
34 Meke nanasa la koasa mateana se Mere, “Vegua meke kote boka podoa
rau sa koburu, sina lopu ele koa turaṉa tie si rau?” gua si asa.
35 Meke olaṉa sa mateana, “Sa Maqomaqo Hope si kote kamo atu koa
goi, meke sa ṉiniraṉira te Tamasa sapu Ululuna Hola kote va aqoro igo.
Gua ke sa koburu hopena hie sapu kote podo si kote ta pozae na ‘Tuna
sa Tamasa.’ 36 Mu balabala ia se Lizabeti, sa turaṉamu sapu tige meke
ele kaleqe tu, ba kamahire si ele onomo sidarana sa molu tanisa. 37 Ura
loketoṉa hokara si tasuna koe Tamasa pude tavetia,” gua sa Mateana.*
38 Meke zama se Mere, “Na nabulu te Tamasa si arau, ke mani ta evaṉa
tugo koa rau gua sapu zama nia goi,” gua si asa. Meke taluarae taloa sa
mateana koa sa.

Enene La Koe Lizabeti se Mere

39 Lopu seunae si va qaqiri mo se Mere, meke topue bebeno la si asa
koa sa vasileana koari na toqere pa soloso Ziudia. 40 Vasina si la nuquru
si asa pa vetu te Zakaraea, meke la zama qetuqetu koe Lizabeti. 41 Totoso
avosia tugo e Lizabeti sa zinama qetuqetu te Mere, si voluṉu sa koburu pa
korapa tiana, meke ta siṉie nia e Lizabeti sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo
Hope. 42 Meke zama va ululae si asa, “Ta manaemu si goi koa ri doduru
barikaleqe, meke ta manaena tugo sa koburu pu kaqu podoa goi. 43 Na
vegua ke ta evaṉa tu koa rau sa ginugua nomana hie, sapu sa tinana sa
qua Baṉara si mae kamo tu koa rau? 44 Ura totoso avosia tugo rau sa
zinama qetuqetu tamugoi, si voluṉu qetuqetu sa koburu pa tiaqu. 45 Ta
manaemu si agoi Mere, sina va hinokaria goi sapu kote gorevura sapu gua
zama nia sa Baṉara koa goi!” gua si asa.

Sa Kinera Vinahesi te Mere

46 Meke zama se Mere:
“Sa buloqu si va lavatia sa Baṉara;*
47 meke qetuqetu nia sa maqomaqoqu sa Tamasa, sa qua Hinarupu.

---

* **1:27** Mt 1:18 * **1:31** Mt 1:21 * **1:32** 2 Samuela 7:12,13,16; Ais 9:7 * **1:37** Zen 18:14
* **1:46** 1 Samuela 2:1-10

48 Sina arau si keke Nana nabulu,
pu lopu hite arilaequ,
ba balabala au tu Sa.
Ke kaqu poza nau tamanae
ri doduru sinage na sage si rau,*
49 sina koa gua koari na tiṉitoṉa marilaedi
pu evaṉi sa Tamasa Heheda koa rau.
Hopena tugo sa pozana;
50 meke koari na sinage na sage si vata dogoro nia Sa
sa Nana tataru variva taleosae,
koa ri pu pamaṉa nia si Asa.
51 Koasa lima ṉiṉiraṉa Tanisa si taveti Sa sari Nana tinavete ṉiṉiradi,
va talahuarae i Sa saripu vahesi puleni koari na dia binalabala.
52 Va gore pani Sa sari na baṉara ṉiṉiradi pa dia tuturuana,
ba va lavati Sa sarini pu koa va pepekae.*
53 Poni va sokuni tiṉitoṉa leadi Sa saripu oviadi,
ba limalimadi meke va taloa i Sa saripu tagotagodi.
54 Ele toka nia Sa se Izireli sa Nana nabulu,
lopu muliṉi nia Sa pude tataru nia na taleoso nia
55 se Ebarahami meke sarini pu tuti gore koa sa pa sinage na sage,
gua sapu va tatara nia Sa koari tiatamada pukerane," gua si asa.*
56 Meke koa paki tu koe Lizabeti se Mere, padana ṉeta sidara, meke tiqe pule la pa nana popoa soti.

Sa Pinodo te Zone Papitaiso

57 Meke sipu kamo sa totoso pude koa ta holae se Lizabeti, si podoa sa sa tuna koreo.
58 Ke sipu avoso nia rina turaṉana, na nana butubutu, sapu gua tataru gunia Tamasa si asa, si somana qetuqetu turaṉia rini si asa.
59 Koasa vina vesu ranena podo gua sa koburu, si mae si arini pude ta magu[d] si asa, meke hiva poza nia "Zakaraea" rini si asa; pude poza luli koasa tamana, gua.* 60 Ba zama sa tinana: "Lokari! E Zone tu kote pozana si asa," gua.
61 Meke zama si arini koa sa; "Ai, loke turaṉamu goi si pozapoza Zone," gua si arini. 62 Ke zama pokapoka la ia rini sa tamana sa koburu, nanasia rini sapu esei kote hiva poza nia sa sa koburu.
63 Ke tepa ia Zakaraea si keke kubekubereana, meke kuberia sa si guahe: "Sa pozana sa si e Zone" gua. Ke magasa beto sari doduru. 64 Meke pa totosona tugo asa, si boka zama pule se Zakaraea, meke vahesia sa sa Tamasa. 65 Matagutu hola sari na tie pu koa tata vasina, meke ta urahae la pa doduru vasileana koari na toqere pa soloso Ziudia sari na inavosodi rina ginugua hire. 66 Meke sari doduru pu avosia sa ginugua hie, si va soku nia binalabala rini sa guguana sa koburu, meke zama, "Na sa beka si kote ta evaṉa koa sa?" gua. Ura bakala mo sapu sa ṉiniraṉira te Tamasa si koa koa sa.

Sa Kinorokorotae te Zakaraea

67 Meke ta siṉie nia sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope se Zakaraea, ke korokorotae guahe si asa:
68 "Mada vahesia sa Baṉara sa Tamasa pa Izireli!
Ura mae si Asa pude harupi sari Nana tie, meke pude vata rupaha gita.

* **1:48** 1 Samuela 1:11 * **1:52** Zob 5:11, 12:19 * **1:55** Zen 17:7 * **1:59** Liv 12:3

69 Ele ponini gita Sa si keke Hinarupu n̲in̲irana,
pa tutina e Devita sa Nana nabulu.
70 Gua sapu ele va tatara nia Sa koari Nana poropita madidi pukerane,
71 sapu kote harupu gita koari nada kana,
meke koa sa n̲iniran̲ira tadirini pu kukitini gita,
72 meke kaqu tataru sisigiti ni Sa sari na tiatamada pukerane,
meke pude balabala pule ia sa Nana Vinariva Egoi hopena koe Ebarahami,
73 sapu zama tokotokoro nia Sa koe Ebarahami, sa tamada:
74 va tatara nia Sa, si pude va sare gita koari nada kana,
meke pude lopu matagutu ni gita si arini,
pana nabulu nia gita si Asa.
75 Meke pude boka koa va madi,
meke ton̲oto si gita pa kenuna Sa doduru rane pa nada tinoa.
76 Ke agoi na tuqu si kote ta pozae na poropita[d] tanisa Tamasa Ululuna Hola.
Ura kote ene va kenue si goi koa sa Ban̲ara,
pude va namanama vekoa sa Nana siran̲a,*
77 pude tozi ni sari na Nana tie,
sapu kaqu ta harupu si arini,
koasa tinaleosaedi ri na dia sinea.
78 Ura sa nada Tamasa si lohi hola sa Nana tataru variva taleosae.
Gua ke sa rimata sapu gasa koa gita si kote mae gua pa man̲auru
79 pude kalalasa la koarini pu koa pa hinuporo,
koa rini pu koa tata sa minate,
pude matamatani gita pa nada inene la koasa siran̲ana sa binule," gua si asa.*
80 Meke noma sage sa koburu; na n̲in̲ira pa tinina meke pa maqomaqona.
Meke koa mo si asa pa soloso qega, osolae kamo sa totoso pude vura ta dogoro si asa koari na tie Izireli.

2

Sa Pinodo te Zisu (Matiu 1:18-25)

1 Koari na rane arini, si va turua e Oqasitasi, sa Ban̲ara Roma si keke tinarae pude kaqu ta kubere meke ta nae sari doduru tiena sa nana binan̲ara, gua. 2 Hie sa ninae kekenu hokara totoso e Quiriniasi si na qavuna koasa pinaqaha popoa pa Siria. 3 Ke sari doduru tie si la pa dia vasileana soti, pude ta kubere, gua.

4 Ke taluarae pa vasileana Nazareti, koa sa pinaqaha popoa pa Qaleli se Zosepa, meke la pa Ziudia, pa Betilihema, vasina podo se Devita sa ban̲ara. Sapu la nia Zosepa vasina, si na tutina e Devita si asa. 5 La si asa pude ta nae somanae koe Mere sapu ele ta pinirovetu vekona pude haba ia sa, gua. Se Mere si ele aritiana tu* pa totoso asa. 6 Meke sipu koa sari kara pa Betilihema, si kamo sa totoso pude podo sa koburu. 7 Ke podoa sa sa tuna koreo kenuna, meke hade nia poko tana haha sa, meke va ekoa sa si Asa pa vasina ganiganiana tadi na kurukuru* n̲ame, sina loke lolomo si koa koari na vetu* tadi na tie maedi.

---

* **1:76** Mal 3:1 * **1:79** Ais 9:2 * **2:5** Mamu tiro la ia Lk 1:35: * **2:7** Sari na kurukuru n̲ame hire si na bulumakao, na sipi, na qoti meke na don̲'ki, na gua. * **2:7** Sa vetu tadi na tie maedi ginuana sina vetu vasina boka la koa na puta sari na tie enenedi.

Sari na Tie Kopu Sipi meke sari na Mateana

8 Meke koadia pa popoa sana tata pa Betilihema, sari kaiqa sepati,
saripu koa kopu ni dia rovana sipi pa soloso pana boṉi. 9 Meke vura
va hodaka mae koa rini si keke mateana te Tamasa, meke ṉedala vura
koa rini sa kalalasa tanisa Baṉara, ke matagutu sisigiti si arini. 10 Ba
zama la koa rini sa mateana, “Mi lopu matagutu! Ura paleke ponini
gamu rau si keke inavoso leleana sapu kote qetu hola nia ri doduru tie.
11 Ura ele podo ṉinoroi pa vasileana te Devita, sa mia Hinarupu, Asa se
Karisito[d] sa Baṉara! 12 Meke guahe sa vina gilagilana Sa koa gamu: Kote
la dogoria gamu si keke koburu, ta hadei poko tana haha meke eko nana
pa ganiganiana tadi na kurukuru,” gua sa mateana.
13 Meke vura va hodaka mae somana koa sa mateana asa, si keke puku
mateana lavata pa Maṉauru, meke vahesia rini sa Tamasa pa dia kinera
sapu guahe:
14 “Mani tava lavata sa Tamasa panaulu pa Maṉauru,
meke sa binule si mani koa pa pepeso, koa rini pu qetu ni Sa,” gua.
15 Totoso ele taluarae pule la pa Maṉauru sari na mateana, si vari zamai
sari na sepati, “Aria, mada la pa Betilihema, mada la dogoria sapu gua ta
evaṉa, pu ele tozini gita sa Baṉara,” gua si arini.
16 Ke topue tuture la si arini, meke la dogori rini sari Mere, e Zosepa meke
sa haha, korapa eko nana pa ganiganiana kokobana tadi na kurukuru.
17 Sipu dogoria rina sepati sa haha, si vivinei ni rini koari na tie sari doduru
ginuguana sa koburu, gua sapu tozia sa Mateana koa rini. 18 Ke magasa
beto sari doduru pu avosia sa vivinei tadi na sepati. 19 Ba se Mere, si
va naqiti sari doduru ginugua hire, meke balabala va lohi ni pa bulona.
20 Meke taluarae pule taloa dia sari na sepati, va lavatia na vahesihesia rini
sa Tamasa koari doduru gua pu dogori, na avosi rini, sina gua tugo sapu
tozi ni sa mateana si ta evaṉa.

Ta Vala Pozapoza se Zisu

21 Pa vina vesu rane, sipu kamo sa totoso pude ta magu sa koburu, si
poza nia Zisu rini si Asa, gua tugo sapu tozia sa mateana totoso lopu ele
aritiana nia tu Mere si Asa.*

Tava Madi pa Zelepade se Zisu

22 Meke sipu kamo sa totoso tadi Zosepa e Mere, pude la tavetia sa vina
vukivukihi vinulasa, gua sapu tozia sa Tinarae te Mosese, si paleke la nia
tugo rini pa Zerusalema sa haha pude va madia koe Tamasa.* 23 Gua
sapu ta kubere pa Tinarae te Tamasa, sapu guahe: “Doduru koburu koreo
kenudi si kaqu tava madi vala koa sa Baṉara,” gua.* 24 Meke pude la vala
i ri karua koasa hiama si karu baruku nomadi, babe karua tuna baruku,
pude va vukivukihi poni, gua sapu ta hivae koasa Tinarae te Tamasa.
25 Ego koa nana pa Zerusalema pa totoso asa, si keke tie pozana si e
Simione. Keke tie toṉoto si asa, meke va madi pule nia koe Tamasa. Korapa
aqa nia sa sa hinarupu tadi na tie Ziu, meke sa Maqomaqo Hope si koa
koa sa. 26 Ele va gilana nia sa Maqomaqo Hope koa sa, sapu lopu kote
turei mate si asa, osolae kaqu dogoro pakia tu sa sa Karisito[d] sapu ele tava
tatarana. 27 Ta turaṉa si asa koa sa Maqomaqo Hope pude nuquru la koasa
varivarigarana pa Zelepade. Meke sipu paleke la nia ri karua tiatamana pa
Zelepade sa koburu sapu se Zisu, pude ta tavete koa Sa sapu gua ta hivae

---

* **2:21** Liv 12:3; Lk 1:31 * **2:22** Liv 12:6-8 * **2:23** Ekd 13:2,12

pa Tinarae te Tamasa, 28 si kuka vagia Simione pa limana sa koburu, meke
zama guahe si asa koe Tamasa:
29 “Baṉara, gua sapu va tatara nia Goi,
si Mamu va taloa ia pa binule sa Mua nabulu kamahire.
30 Ura ele dogoro nia mataqu rau sa Mua tinaharupu,
31 sapu ele va namanama vekoa Goi
pa kenudi ri doduru tie pude dogoria:
32 Na kalalasa pude va vura ia sa Mua hiniva
koari na tie Zenitailo[d],
meke na vina lavata koari na Mua tie Ziu,” gua si asa.*
33 Meke magasa hola ni ri karu tiatamana sa koburu, sari na zinama te
Simione, koasa guguana sa koburu. 34 Beto asa si mana ni e Simione si
arini, meke zama guahe si asa koe Mere, sa tinana sa koburu: “Sa koburu
hie, si ele ta vizatana koe Tamasa, pude na tinahuara, meke na tinaharupu
koari sokudi rina tie Ziu. Kote keke vina gilagila maena koe Tamasa si
Asa, sapu kote ta etulu koari soku tie, 35 meke sari na binalabala tomedi
tadi soku tie, si kote tava vura. Meke sa mua tinalotaṉa sapu guana magu
ṉaruna, si kote hova ia sa bulomu,” gua si asa.
36 Koa nana tugo vasina si keke poropita barikaleqe pozana si e Ana, na
tuna e Panuela, pa tutina e Asa. Na kaleqe si asa, sapu ka zuapa vuaheni
mo si koa turaṉia sa sa loana mudina sa dia vinarihaba. 37 Ke koa naboko
si asa meke kamahire si vesu ṉavulu made vuahenina. Lopu hoke luaria
sa sa varivarigarana pa Zelepade ba vahesia sa sa Tamasa boṉi na rane,
koa madi pa ginani meke varavara si asa. 38 Pa totoso tugo asa si kamo
se Ana vasina, meke zama leana si asa koe Tamasa. Meke zama nia sa sa
guguana sa koburu koari doduru pu korapa aqa nia sa Tamasa, pude vata
rupahia sa popoa Zerusalema.
39 Meke sipu va hokoto betoi rini sari doduru ginugua, saripu ta hivae
koa sa Tinarae tanisa Baṉara, si taluarae pule la pa Qaleli sari ka ṉeta
tatamana, pa dia vasileana soti pa Nazareti.* 40 Meke noma sage sa koburu,
na ṉiṉira si Asa meke siṉia na ginilagilana lohina[d] meke sa tataru lopu ta
ṉana kamona te Tamasa si koa koa Sa.

Sa Koburu Zisu si pa Zelepade

41 Doduru vuaheni si hoke la pa Zerusalema sari tiatamana Zisu, la
somana koasa Inevaṉa Pasova[d].* 42 Meke sipu kamoa manege rua
vuahenina se Zisu, si la somana pule si arini koasa vinarigara, sapu hoke
gugua tugo doduru vuaheni. 43 Meke sipu hola sa vinarigara, si podalae
topue pule sari Mere e Zosepa, ba sa koreo, se Zisu, si koa hola Nana tu pa
Zerusalema. Ba lopu gilania ri karua tiatamana sapu gua asa. 44 Balabala
ia ri karua si hokara ene luli si asa koasa puku vinarigara tinoni gua. Ke
gua asa, si hola tu keke doduru rane, meke tiqe doṉo hata ia ri kara koari
na turaṉa dia, na dia baere. 45 Totoso lopu boka dogoria rini si Asa, si
kekere pule latu pa Zerusalema sari karua, meke la hata ia. 46 Pa rane
vina ṉeta tu hoi, si tiqe la dogoria ri kara pa korapa varivarigarana pa
Zelepade. Korapa habotu somana Nana si Asa, koari na tie va tumatumae
pa Tinarae te Mosese, meke avavoso na nananasi Sa si arini. 47 Magasa hola
sari doduru pu va avosi sari Nana inolaṉa koari na ninanasa. 48 Meke sipu
la dogoria ri karu tiatamana, si magasa hola sari kara, meke zama la koa

* **2:32** Ais 42:6, 49:6, 52:10 * **2:39** Mt 2:23 * **2:41** Ekd 12:1-27; Diut 16:1-8

Sa sa tinana, “Tuqu, na vegua ke evaṉia Goi si guahe? Dotu, sa tamamu, meke arau si talotaṉa hola koasa hinatamu Agoi,” gua si asa.
49 Meke olaṉa si Asa, “Na vegua ke hatau tu gamu kara? Lopu gilania tu gamu, sapu kaqu koa si Rau pa vetu tanisa Tamaqu?” gua si Asa. 50 Ba lopu gilania ri kara ginuana sapu gua zama nia Sa koa rini.
51 Ke luli Sa meke pule la pa Nazareti, meke koa va tabei Sa si arini vasina. Ba lopu muliṉi ni sa tinana sari doduru ginugua pu ta evaṉa hire.
52 Meke noma sage pa tinina, meke pa Nana ginilagilana lohina se Zisu, meke ta qetue si Asa koe Tamasa, meke koari na tie.*

3

Sa Tinarae te Zone Papitaiso
(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Zone 1:19-28)

1 Pa vina manege lima vuahenina sa binaṉara te Taeberiasi sa ṉati baṉara pa Roma, si e Ponitiasi Paelati si na Qavuna pa Ziudia, e Herodi si na Baṉara pa Qaleli, meke sa tasina sapu se Pilipi si pa Ituria, meke pa Tarakonitisi, meke e Laesaniasi si na Baṉara pa Abileni, 2 meke ari Anasi e Kaeapasi sari ṉati hiama kenukenue. Pa totoso asa si koa pa soloso qega se Zone, sa tuna Zakaraea, meke mae koasa sa ginarunu te Tamasa pude la tarae. 3 Gua asa, ke la se Zone pa doduruna sa pinaqaha popoa koari karua kalina sa Ovuku Zodani, meke tarae guahe si asa: “Mi kekere koari na mia sinea, mi ta papitaiso[d], meke kote taleosoni gamu sa Tamasa koari na mia sinea!” gua si asa. 4 Ura ta kubere pa buka te Aisea sari zinama sapu guahe:

“Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:
‘Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,
mi va toṉotia vasina pu kote ene si Asa.*
5 Doduru lolomo si kote tava siṉi;
meke doduru toa na toqere si kote tava pepeka.
Sari na siraṉa koqidi si kote tava toṉoto,
meke sari na vasina koluradi
si kote tava memehe.
6 Meke sari doduru butubutu,
si kote dogoria sa tinaharupu te Tamasa!’ gua.”

7 Meke moatana sa kobi tinoni pu varigara la koe Zone pude ta papitaiso dia gua. Meke zama la koa rini si asa, “Gamu na tutimia na noki! Esei va balau gamu pude govete nia sa vina kilasa te Tamasa sapu korapa nono mae?* 8 Mi vata dogoro paki nia sa vuana sa mia kinekere la koa sa Tamasa. Lopu balabala ia sapu gamu si na tutina e Ebarahami, ke lopu kaqu tava kilasa. Maqu tozini gamu, e Tamasa boka vagi sari patu hire meke va podaka ni koburu pa tutina Ebarahami!* 9 Sa maho vinaripitui te Tamasa si ele avaṉa nama pude mahoi sari karosodi sari huda. Doduru huda sapu lopu leadi sari vuadi si kote ta maho gore meke ta oki la pa nika,” gua si asa.*
10 Meke nanasia rina tinoni si asa, “Ke, na sa si kaqu tavetia gami?” gua si arini.
11 Meke olaṉa si asa, “Asa sapu karua nana poko, si mani ponia keke koasa pu loke nana, meke gua tugo si asa sapu ari gana ginani, si mani poni saripu oviadi,” gua si asa.

---

* **2:52** 1 Samuela 2:26; ZT 3:4 * **3:4** Ais 40:3-5 * **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:8** Zn 8:33 * **3:9** Mt 7:19

12 Kaiqa ri na tie hata takisi*, si mae koasa pude ta papitaiso dia gua.
Meke nanasia rini si asa, “Titisa, sapu gua gami hire, si sa kote tavetia?”
gua si arini.*
13 Meke olaṉa la koa rini si asa, “Lopu vagi va hola ia sa takisi, ba pada
ia mo gua sapu tava ego pa tinarae tana qinavuna,” gua si asa.
14 Meke kaiqa solodia ba mae nanasa, “Vegua sapu gami hire? Na sa si
kaqu tavetia gami?”
Meke olaṉa la si asa, “Mi lopu vagi zukuru poata koari na tie! Mamu
lopu zutu kokoha ia si keke tie, ba mi qetu nia mo sa mia tinabara,” gua si
asa.
15 Sari tie si korapa aqa va ṉoṉo, meke podalae roverovea rini sapu
hokara hie mo sa Karisito, gua si arini. 16 Ke tozi ni Zone sari doduru,
“Arau si papitaisoni gamu kolo mo, ba Asa sapu korapa luli mudi mae koa
rau si arilaena hola nau si rau! Lopu garoqu rau si pude rupahia sa Nana
sadolo. Asa tu si kote papitaisoni gamu sa Maqomaqo Hope, meke na nika.
17 Nana sevolo si palekia Sa pude vari paqahani sari doduru kiko koari
qaqalotodi. Kote va naqiti Sa sari kiko pa nana vetu ginani meke sulu pani
sari qaqalotodi koasa nika sapu huruṉu eko lamo,” gua si asa.
18 Meke pa soku tinarae pule si va balau i Zone sari na tie, totoso tarae
nia sa sa Inavoso Leana koa rini. Tozi ni sa si arini pude di kekere. 19 Ba
gegesia Zone se Herodi sa Baṉara, koari nana tinavete kaleadi, meke sina
la haba vagia tugo sa se Herodiasi, sa barikaleqe te Pilipi sa tasina.* 20 Beto
asa, si evaṉia pule Herodi si keketoṉa sapu kaleana hola la tu, sapu vekoa
sa pa vetu varipusi se Zone.

Ta Papitaiso se Zisu
(Matiu 3:13-17; Maka 1:9-11)

21 Meke totoso ta papitaiso sari na tie, si mae se Zisu meke somana ta
papitaiso tugo. Meke sipu varavara Sa, si ta tukele sa Maṉauru, 22 meke
sa Maqomaqo Hope, si gore la koa Sa pa kineha tini gua na baruku, meke
mae hake koa Sa. Meke keke mamalaiṉi maena pa Maṉauru si zama guahe:
“Agoi tugo sa Tuqu Koleo sapu qetu hola nigo Rau,” gua.*

Sa Tutina e Zisu
(Matiu 1:1-17)

23 Meke totoso podalae nia Zisu sa Nana tinavete ninabulu, si pada guana
toloṉavulu puta vuahenina si Asa. Pa binalabala tadi na tie, si e Zisu hie
si na tuna e Zosepa sapu sa tuna e Hilae, gua. 24 Meke se Hilae si na tuna e
Matati, sapu na tuna e Livae, sapu na tuna e Meleki, sapu na tuna e Zanai
te Zosepa. 25 Meke se Zosepa hie si na tuna e Matatiasi sapu te Emosi, sapu
na tuna e Nehumu, sapu podoa e Esili te Nagai. 26 Meke se Nagai hie si na
tuna e Ma'ata sapu na tuna e Matatiasi sapu na tuna e Semeini te Zoseki
sapu na tuna e Zoda. 27 Meke se Zoda hie si na tuna e Zoanani, sapu na tuna
e Resa, sapu na tuna e Zerubabele, sapu na tuna e Silitili te Neri, 28 sapu na
tuna e Meleki te Adi, sapu podoa e Kosamu, sapu na tuna e Elemadamu te
Ea. 29 Meke se Ea si na tuna e Zosua te Elieza, sapu na tuna e Zorimi, sapu
podoa e Matati te Livae. 30 Meke se Livae si na tuna e Simione, sapu podoa
e Ziuda, sapu na tuna e Zosepa, sapu podoa e Zonamu te Eliakimi. 31 Meke
se Eliakimi si na tuna e Melea te Mina, sapu na tuna e Matata te Netani,
sapu podoa e Devita. 32 Ego, se Devita si na tuna e Zese, sapu na tuna e

* **3:12** Sari na tie Ziu pu vagi sari na takisi pude ta vala i koari na tie Roma. * **3:12** Lk 7:29
* **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 9:35

Opeti, sapu na tuna e Boazi te Salamoni, sapu podoa e Nasoni. 33 Meke
se Nasoni si na tuna e Aminadabi te Adamini, sapu podoa e Ani sapu te
Hezironi. E Hezironi si na tuna e Perezi te Ziuda. 34 Ego, se Ziuda hie si
na tuna e Zekopi, sapu na tuna e Aisake sapu podoa e Ebarahami, sapu na
tuna e Tera sapu podoa e Nehoa. 35 Meke se Nehoa si na tuna e Seruqi te
Riu, sapu podoa e Peleqi sapu na tuna e Ebera te Sila. 36 Meke Sila hie si na
tuna e Kainani, sapu podoa e Apakisadi te Semi, sapu na tuna e Noa sapu
podoa e Lemeki. 37 Meke se Lemeki si na tuna e Metusela sapu na tuna e
Inoke. Meke Inoke hie si na tuna e Zaredi, sapu na tuna e Mahalaleli, sapu
podoa e Kenani. 38 Ego, se Kenani hie si na tuna e Inosi te Seti, meke se
Seti si na tuna mo e Adama, sapu na tuna mo e Tamasa.

4

Toketokea Setani se Zisu (Matiu 4:1-11; Maka 1:12-13)

1 Ta siṉie nia Zisu sa Maqomaqo Hope, meke taluarae pa Ovuku Zodani si
Asa, meke turaṉa la nia sa Maqomaqo Hope pa soloso qega si Asa, 2 vasina
si toketoke ia Setani[d] si Asa ka made ṉavulu puta rane, gua. Meke pa
doduruna sa totoso asa si loketoṉa si hena ia Sa, ke sipu hola sa made
ṉavulu rane, si ovia si Asa.
3 Meke zama la koa Sa se Setani, “Be na Tuna Tamasa si Goi, si Mu zama
ia sa patu hie, pude mani ta evaṉae na bereti,” gua si asa.
4 Ba olaṉa se Zisu, “Guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope, ‘Lopu
tale toa pa bereti mo sa tie!’ ” gua si Asa.*
5 Beto asa, si turaṉa sage la nia pule Setani pa keke vasina ululuna se
Zisu, meke va dogoro ni sa koa Sa pa keke vasi totoso hite mo, sari doduru
butubutu binaṉara pa kasia popoa. 6-7 Beto meke zama ia sa se Zisu, “Be
vahesi au Goi, si kote poni beto nigo rau sari doduru ṉiniraṉira tadi na
binaṉara, meke sari na dia tinagotago tolavaedi tugo. Ura ele ta poni ni
arau si hire, meke arau boka valani koa sa pu hiva valani rau,” gua si asa.
8 Ba olaṉa la koa sa se Zisu, “Gua hie si ta kubere koasa Kinubekubere
Hope, ‘Mu vahesia sa Baṉara sa mua Tamasa, mamu nabulu eke nia mo si
Asa,’ ” gua se Zisu.*
9 Beto asa si turaṉa la nia Setani pa Zerusalema se Zisu, meke va turua
sa pa batu minominona sa Zelepade, meke tiqe zama ia sa, “Be na Tuna
Tamasa si Agoi, si mamu horu gore tani. 10 Ura guahe si ta kubere koasa
Kinubekubere Hope:
‘Kote garuni Tamasa sari Nana mateana pude kopu nigo.’*
11 Meke gua pule he si ta kubere:
‘Kote ovuligo rini pa limadia, pude lopu hoqa bakora nigo keke nenemu
koari na patu,’ ” gua si asa.
12 Ba olaṉa se Zisu, “Zama gua tugo hie sa Kinubekubere Hope, ‘Mu lopu
podepodekia sa Baṉara sa mua Tamasa!’ gua.”*
13 Meke sipu beto toketokea Setani se Zisu koari doduru ginugua, si
taluarae paki si asa koa Sa.

Podalae nia Zisu pa Qaleli sa Nana Tinavete (Matiu 4:12-17; Maka 1:14-15)

14 Meke pule la pa Qaleli se Zisu, pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope
meke sa inavosona Sa, si ta urahae la pa doduruna sa pinaqaha popoa

* **4:4** Diut 8:3 * **4:8** Diut 6:13 * **4:10** Sam 91:11-12 * **4:12** Diut 6:16

sana. 15 Variva tumatumae si Asa, koari na sinaqoqi[d] pa vasivasileana,
meke vahesia ri doduru tie si Asa.

Ta Kilu pa Nazareti se Zisu
(Matiu 13:53-58; Maka 6:1-6)

16 Beto asa, si la pa Nazareti si Asa, vasina pu noma sage Sa. Meke pa
rane Sabati si la pa sinaqoqi si Asa, gua tugo sapu hoke tavetia Sa doduru
totoso, meke turu si Asa pude tiroa sa Kinubekubere Hope. 17 Vala ia ri koa
Sa sa Kinubekubere Hope tanisa poropita Aisea, ke repahia Sa sa vasina
pu koa sari na zinama saripu gua hire:
18 “Sa Maqomaqona Tamasa si koa koa rau,
sina ele mana Nau Sa
pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na habahuala.
Ele garunau Sa pude tozi vura nia sa tinarupaha koari pu ta pusidi.
Pude va dodogorae pulei saripu behudi,
meke pude vata rupahi saripu ta ṉoṉovala koari na tie.*
19 Meke pude tozi vura nia sapu ele kamo mae sa totoso sapu kaqu harupi
sa Baṉara sari Nana tie,” gua.
20 Beto asa, si viqusu pulea Sa sa Kinubekubere Hope, meke vala pulea
Sa koasa tie kopu, meke habotu si Asa pude va tumatumaei si arini. Meke
doṉo toto beto la mo koa Sa sari doduru pa sinaqoqi, 21 ke zama si Asa,
“Pa rane ṉinoroi sari zinama pa Kinubekubere Hope hie si tava gorevura,
gua sapu avosia gamu,” gua se Zisu.
22 Meke zama valeana hola ia ri doduru si Asa, meke magasa ni rini sari
na zinama tataru pu zama vura ni Sa. Ke zama si arini, “Lopu sa tuna mo
e Zosepa sia?” gua si arini.
23 Meke zama si Asa koa rini, “Gilania Rau sapu kote zama mae nia gamu
koa Rau gua tozia sa zinama pesipesi sapu guahe: ‘Tie salaṉa, mamu
salaṉa pulenigo!’ gua. Kote hiva Nau gamu pude taveti Rau pa Qua
vasileana soti sari na tinavete variva magasadi, gua sapu taveti Rau pa
Kepaniami. 24 Ba Maqu tozi va hinokarani gamu si hie: sapu sa poropita
si lopu hoke tava lavata pa nana popoa soti.*
25 Maqu tozini gamu sapu hinokara tugo sapu pa totoso te Ilaiza, si soku
sari na nabonaboko si koa pa Izireli, koari ka ṉeta vuaheni kukuruna
sapu loke ruku, meke ta evaṉa sa soṉe pa doduru vasina.* 26 Ba lopu
garunu la nia Tamasa se Ilaiza koa rini pa Izireli, ba ta garunu la tu si
asa koa keke nabonaboko pa vasileana Zarepati koasa pinaqaha popoa
pa Saedoni.* 27 Meke pa totoso tanisa poropita Ilaisa si soku hola sari tie
popoqudi pa Izireli, ba lopu keke arini si salaṉia Ilaisa. Ba e Neamani sapu
na tie pa Siria tu, si salaṉia sa,” gua si Asa.*
28 Meke doduru tie pa sinaqoqi si bugoro sisigiti totoso avosia rini sapu
gua asa. 29 Meke gasa turu la tuqe vagia rini si Asa, meke ririhi vura nia
rini pa vasileana, meke turaṉa sage la nia rini pa batu toqere vasina koa
sa dia vasileana, pude la tupele gore la nia pa tabahoara, gua. 30 Ba ene
vura Nana pa varikorapadia rina kobi tinoni meke taloa Nana.

Keke Tie sapu Koaia Tomate Kaleana
(Maka 1:21-28)

31 Meke topue la pa Kepaniami se Zisu koa keke vasileana pa Qaleli, meke
la va tumatumae si Asa vasina pa rane Sabati. 32 Magasa beto sari doduru

* **4:18** Ais 61:1-2 * **4:24** Zn 4:44 * **4:25** 1 Baṉ 17:1 * **4:26** 1 Baṉ 17:8-16 * **4:27** 2 Baṉ 5:1-14

koari Nana vina tumatumae, sina koai na ṉiniraṉira sari Nana zinama.*
33 Koa nana pa sinaqoqi si keke tie sapu koa ia na tomate kaleana. Meke
velavela va ululae guahe si asa, 34 "Kei, Zisu pa Nazareti! Sa si hiva taveteni
gami Goi? Hiva mae va mate gami gua? Gilanigo qua sapu na Nabulu
Hopemu te Tamasa si Agoi!" gua si asa.
35 Meke norea Zisu sa tomate kaleana, "Mokomoko, mu vura taloa koasa
tie sana!" gua si Asa. Meke va hoqa ia sa tomate pa kenudi rini sa tie,
meke vura taloa si asa, ba lopu va kaleania sa sa tie.
36 Magasa beto sari doduru tie, meke vari zamai sarini, "Na zinama sa si
gua hire? Ura koa ia na ṉiniraṉira sa tie hie, ke sipu hipuru pani sa sari
na tomate kaleadi, si vura taloa si arini koasa tie," gua si arini. 37 Meke sa
inavosona Zisu si ta urahae la pa doduru vasivasileana pa pinaqaha popoa
asa.

Soku Tie si Salaṉi Zisu
(Matiu 8:14-17; Maka 1:29-34)

38 Taluarae koasa sinaqoqi se Zisu meke la pa vetu te Saimone. Sa
barikaleqe roana e Saimone si korapa moho nunuare, ke tozi nia rini se
Zisu. 39 La turu se Zisu pa kalina sa teqe tanisa barikaleqe, meke norea Sa
sa minoho pude beto. Noso sa nunuare, ke tekulu sa barikaleqe meke va
togai sa si arini.
40 Meke sipu korapa lodu sa rimata, si turaṉa mae ni rina tie koe Zisu
sari na dia baere, pu kamoi hopehopeke minoho na vinagauru. Va opo ni
limana Sa si arini, meke ta salaṉa beto. 41 Meke vura taloa sari na tomate
kaleadi koari soku tie meke velavela guahe: "Agoi tugo sa Tuna Tamasa!"
gua. Ba norei Zisu sari na tomate kaleadi, meke lopu va malumi Sa pude
zama, sina gilania dia rini sapu Asa tugo sa Karisito.

Tarae koari na Sinaqoqi se Zisu
(Maka 1:35-39)

42 Sipu kamo sa vaqavaqasa si taluarae pa vasileana se Zisu, meke la pa
keke vasina ivuluna. Hata lulia tugo rina tie si Asa, meke sipu dogoria tugo
rini, si lopu hiva nia rini si Asa pude taloa. 43 Ba zama la i Sa, "Kaqu la tugo
si Rau koari kaiqa vasileana pule, pude tarae nia sa Inavoso Leana tanisa
Binaṉara te Tamasa[d] koa rini, sina asa tugo sapu garunu Nau sa Tamasa
pude tavetia," gua si Asa.
44 Ke gua asa si la tarae si Asa koari na sinaqoqi pa doduruna sa popoa
tadi na tie Ziu.

5

Tioki Zisu sari na Disaepeli Kekenu
(Matiu 4:18-22; Maka 1:16-20)

1 Keke rane sipu korapa turu Nana se Zisu pa masa pa kopi Qenesareti[d],
si zukuria rina kobi tinoni si Asa, pude avavoso dia pa zinama te Tamasa,
gua.* 2 Meke sipu dogori Sa si karua koaka, pu ravahaele vekoni ri kasa tie
habu, meke va via dia vaqara, 3 si suraṉa si Asa pa keke, sapu te Saimone.
Garunia Sa se Saimone pude rizu va seu hite koasa masa, meke habotu
vasina se Zisu meke va tumatumae koasa puku vinarigara lavata.
4 Meke totoso beto variva tumatumae se Zisu, si zama la ia Sa se Saimone,
"Mamu sage hite la nia pule pa lamana sa koaka, mamu va gorei sari
vaqara pude vagi igana," gua si Asa.

---

* **4:32** Mt 7:28-29 * **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1

5 Meke zama se Saimone, “Baṉara, doduru boṉi si voriti gami, ba
loketoṉa si hite va gavoria. Ba sina zama gua si Goi, ke kote va gorei
rau sari vaqara,” gua si asa.* 6 Meke sipu tavete gua si arini, si nunala sa
igana vagi rini, meke tata rikata sari dia vaqara.* 7 Ke tioko la i rini sari
kasa turaṉa dia pa keke koaka, pude mae toka ni. Va siṉi ni igana rini sari
karua koaka, ke tata lodu beto sarini.
8 Totoso dogoria Saimone Pita sapu gua ta evaṉa, si mae hoqa kokotuṉu
si asa pa kenuna Zisu, meke zama, “Taloa koa rau Baṉara, sina tie kaleaqu
si rau,” gua si asa. 9 Na magasa hola nia Pita meke sari doduru pu luli
koasa sa sinokuna gua sa igana pu vagi rini, 10 gua tugo sari karua tuna e
Zebeti, ari Zemisi e Zone sari baere te Pita pa kali habu.
Meke zama se Zisu koe Saimone, “Mu lopu matagutu, podalae kamahire
si kote habu tie si goi,” gua si Asa. 11 Ke la gotolo sage ni rini pa masa sari
dia koaka, luara pani rini sari doduru dia likakalae, meke lulia rini se Zisu.

Ta Salaṉa si Keke Tie Popoqu
(Matiu 8:1-4; Maka 1:40-45)

12 Totoso sipu koa se Zisu pa keke vasileana, si koa nana vasina si keke
tie sapu popoqu beto tinina. Totoso dogoria tugo sa se Zisu, si mae hoqa
todoṉo si asa pa kenuna Sa, meke tepa sisigiti, “Baṉara, be guana hiva Goi,
si boka va via au mo Goi,” gua si asa.
13 Ke qaqama la nia Zisu sa limana koasa tie popoquna meke tiqua sa,
meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mamu via tu ba goi,” gua si Asa. Meke
pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa nana minoho.
14 Beto asa si va balau ia Zisu si asa, “Mu lopu la vivinei nia pa tie si hie,
ba mamu la vata dogoro pule nigo koasa hiama pude mani vilitigo. Beto
hoi mamu la tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu tozia sa Tinarae te
Mosese, pude va sosodea koari na tie sapu ele via* si goi,” gua si Asa.*
15 Ba sa inavosona e Zisu si ta urahae hola la tu, ke varigara la koa Sa
sari doduru tie pude avavoso, meke pude ta salaṉa dia koari na dia minoho
na vinagauru, gua. 16 Ba hoke la si Asa koari na vasina ivuludi, meke la
varavara.

Sa Tie Mohona pu Va Isu Gorea Rini Koe Zisu
(Matiu 9:1-8; Maka 2:1-12)

17 Keke rane sipu korapa variva tumatumae se Zisu, si koa dia vasina si
kaiqa rina Parese[d] meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
saripu mae guadi koari na vasivasileana pa Qaleli, pa Ziudia, meke pa
Zerusalema. Sa ṉiniraṉira te Tamasa si koa nana koe Zisu pude salaṉi
saripu mohodi. 18 Meke paleke mae nia rini pa teqe si keke tie pu mate
kukuru tinina, meke podekia rini pude va nuquria pa vetu, pude la vekoa
pa kenuna e Zisu, gua. 19 Ba lopu boka, sina soku hola sari na tie. Ke
haele sage meke la kakelia rini sa batu vetu, meke va isu gorea rini pa
varikorapadi ri na tie pa kenuna e Zisu sa tie pu korapa eko pa teqe.
20 Totoso dogoria Zisu nomana gua sa dia rinaṉeraṉe, si zama la ia Sa
sa tie mohona, “Qua baere, ele taleosae sari na mua sinea,” gua si Asa.
21 Meke vari zama golomi teledia sari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese meke na Parese, “Ai, va Tamatamasae pule nia sa tie hie. Loke
tie si boka taleosae nia sa sinea, ba Tamasa mo telena,” gua si arini.

---

* **5:5** Zn 21:3 * **5:6** Zn 21:6 * **5:14** Sipu ele ta salaṉa sa tie si ta tavete sa vina vukivukihi vinulasa, pude boka somana pule koari na tie te Tamasa si asa. * **5:14** Liv 14:1-32

22 Ba ele gilania tu Zisu gua sapu balabala ia rini, ke zama la koa rini
si Asa, “Na vegua ke balabala gua tu asa si gamu pa bulomia? 23 Na sa si
gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala koa gamu sapu
tagoa Rau sa ṉiniraṉira, ‘Ele taleosae sari na mua sinea?’ gua, ba ‘Tekulu,
mamu ene?’ 24 Ba pude mi tumae nia gamu sapu sa Tuna na Tie si ari Nana
ṉiniraṉira pa pepeso pude taleosae sinea,” gua si Asa. Meke tiqe zama ia
Sa sa tie mate kaiqa kukuru tinina, “Zama igo Rau si goi, turu, palekia mua
teqe, mamu la pa mua vetu!” gua si Asa.
25 Meke gasa turu gana mo sa tie pa varikorapadi ri doduru. Palekia sa sa
nana teqe pu ekoa sa, meke ene pule la nana pa nana vetu, meke vahesia
sa sa Tamasa. 26 Matagutu sisigiti, na magasa beto sari na tie. Meke vahesia
rini sa Tamasa, meke zama, “Variva magasa sari na ginugua pu dogori gita
ṉinoroi he!” gua si arini.

Tiokia Zisu Se Livae
(Matiu 9:9-13; Maka 2:3-17)

27 Beto asa si taluarae vasina se Zisu, meke la dogoria Sa si keke tie hata
takisi pozana si e Livae, korapa habotu nana pa nana vetu, vasina hoke ta
vagi sa takisi. Meke zama la ia Zisu si asa, “Mae luli Au,” gua si Asa. 28 Ke
turu luari Livae sari doduru nana likakalae, meke lulia sa se Zisu.
29 Mudina asa, si tavete ponia Livae si keke hinenahena nomana se Zisu
pa nana vetu. Soku sari na tie hata takisi, meke kaiqa tie pule si somana pa
hinenahena. 30 Ba kaiqa rina Parese meke sari na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese pu koa pa pukuna tadi na Parese, si qumiqumi koari na
disaepeli te Zisu, meke zama si arini, “Na vegua ke henahena somanae tu
koari na tie hata takisi, meke koari kaiqa tie kaleadi pule si gamu,” gua si
arini.*
31 Meke olaṉi Zisu si arini, “Sari na tie pu toa valeanadi si lopu hoke hata
ia sa tie salaṉa, ba sarini pu mohodi mo. 32 Lopu mae si Rau pude tioki
sari na tie toṉotodi, ba pude va kekeri tu sari na tie kaleadi!” gua se Zisu.

Sa Vina Madi pa Ginani
(Matiu 9:14-17; Maka 2:18-22)

33 Beto hoi si nanasia ri kaiqa tie si Asa. “Vegua sari na disaepeli te
Zone meke sari na disaepeli tadi na Parese, si hoke madi pa ginani meke
varavara, ba sari Mua disaepeli si lopu madi, ba hena na napo gedi tu?”
gua si arini.
34 Meke olaṉi Zisu, “Vegua, hiva nia gamu pude madi pa ginani sari na
tie ta ruvatadi pa inevaṉa varihaba, totoso korapa koa turaṉia rini sa tie
varihaba? Lokari! 35 Ba korapa mae sa rane, pana ta vagi taloa sa tie
varihaba koa rini, koasa totoso tu asa si kote madi si arini,” gua si Asa.
36 Meke tozini Sa sa parabolo[d] hie: “Loke tie si boka rikata vagia si keke
kukuru poko vaqura, pude tuvaka la nia koa keke poko koana. Pude gua
asa si kote rikata ṉovalia mo sa sa poko vaqura, sina sa kukuru poko
vaqura asa si lopu garo la koa sa poko koana. 37 Meke loke tie tugo si voi
nia vaeni vaqura sa vovoina vaeni koana. Pude gua asa si kote pokata sa
vovoina vaeni koana, meke titisi palae sa vaeni, meke ta ṉovala sa vovoina
vaeni. 38 Ba sa vaeni vaqura, si kaqu ta voi tugo pa vovoina vaqura. 39 Meke
loke tie kote hiva napoa sa vaeni vaqura pana ele napoa sa sa vaeni koana,
sina zama si asa, ‘Sa vaeni koana si leana,’ ” gua.*

* **5:30** Lk 15:1-2 * **5:39** Sapu gunia Zisu si guahe: Sa vina tumatumae koana te Mosese, meke sa vina tumatumae vaqura te Zisu, si lopu ta hivae pude varihenie ni. Ura sari na tie Ziu pu tumae nia sa tinarae te Mosese si lopu hoke hiva nia sapu te Zisu.

6

Guguana sa Rane Sabati
(Matiu 12:1-8; Maka 2:23-28)

1 Pa keke rane Sabati si ene hola gua koari na inuma huiti[d] se Zisu,
meke sari kasa Nana disaepeli. Podalae rarusu vagi kiko huiti sari Nana
disaepeli, meke ṉunaṉunai rini pa limadi pude okipani kapudi, meke
henai.* 2 Dogori ri kaiqa Parese si arini, meke nanasi rini, “Na vegua ke
tavetia gamu gua sapu lopu tava malumu pa nada tinarae pude tavetia pa
rane Sabati?” gua si arini.
3 Meke olaṉi Zisu, “Lopu hite tiro ia tu gamu sapu tavetia sa baṉara
Devita pukerane, meke sari nana tie sipu ovia si arini?* 4 Nuquru la si
asa pa korapana sa Ipi Hopena te Tamasa[d], meke vagia sa sa bereti sapu
na vinariponi la koe Tamasa. Koasa Tinarae te Mosese si teledia mo rina
hiama si hoke hena ia sa bereti asa, ba hena ia Devita si asa, meke poni sa
sari nana tie.”*
5 Meke zama se Zisu, “Sa Tuna na Tie[d] mo si Baṉara nia sa Rane Sabati,”
gua si Asa.

Sa Tie Mate Limana pu Ta Salaṉa
(Matiu 12:9-14; Maka 3:1-6)

6 Pa keke rane Sabati pule, si nuquru se Zisu pa keke sinaqoqi pude la
variva tumatumae gua, meke koa nana vasina si keke tie sapu mate kali
lima mataona. 7 Kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese
meke na Parese si hiva hata ginugua pude zutua se Zisu, gua, ke kopu
totoko nia rini si Asa. Hiva dogoria rini sapu be guana salaṉa tie si Asa
pa rane Sabati. 8 Ba ele gilani tu Zisu sari na dia binalabala, ke zama la ia
Sa sa tie mate limana, “Turu, mamu mae pa kekenu,” gua si Asa. Ke gasa
turu sa tie, meke la turu vasina.
9 Meke zama la i Zisu si arini, “Maqu nanasa paki gamu. Na sa si va
egoa sa Tinarae te Mosese pude tavetia gita pa rane Sabati? Pude tavete
valeana, ba tavete va kaleana? Pude harupia sa tinoa tana tie, ba pude va
mate tie?” 10 Doṉo beto la i Sa sari doduru, meke tiqe zama la ia Sa sa tie,
“Mu va nadoria sa limamu!” Ke va nadoria sa, meke leana pule sa limana.
11 Ta ṉaziri hola si arini, meke vari vivinei nia gua sapu kote tavete nia
rini se Zisu.

Vizati Zisu sari ka Manege Rua Apositolo
(Matiu 10:1-4; Maka 3:13-19)

12 Meke lopu seunae hoi, si sage la pa keke toqere si Asa pude varavara,
meke pa doduruna sa boṉi asa si koa varavara la koe Tamasa si Asa.
13 Totoso rane sa popoa, si tioko vagi Sa sari doduru Nana disaepeli, meke
vizata vagi Sa si ari ka manege rua koa rini, saripu poza ni apositolo[d] Sa:
14 e Saimone (sapu poza nia Pita Sa) meke e Aduru sa tasina, ari Zemisi e
Zone, ari Pilipi e Batolomiu, 15 ari Matiu e Tomasi, e Zemisi sa tuna Alepiasi,
meke e Saimone sa Tie Zeloti*, 16 e Ziudasi sa tuna e Zemisi, meke se Ziudasi
Isikarioti sapu ta evaṉae na tie qoraqora.

Variva Tumatumae na Salaṉa se Zisu
(Matiu 4:23-25)

---

* **6:1** Diut 23:25 * **6:3** 1 Samuela 21:1-6 * **6:4** Liv 24:9 * **6:15** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qavuna pa Roma.

17 Meke sipu gore pule mae gua pa toqere se Zisu meke sari Nana
apositolo, si turu turaṉia Sa pa keke vasina pezarana sa Nana puku
disaepeli lavata. Koa nana tugo vasina si keke kobi tinoni lavata, saripu
mae guadi pa doduruna sa pinaqaha popoa pa Ziudia, meke pa Zerusalema,
meke gua tugo pa vasileana Taea meke Saedoni pa raratana Meditareniani.
18 Mae si arini pude avavoso dia koa Sa, meke pude mae ta salaṉa dia koari
na dia minoho, gua. Arini pu ta hilae tomate kaleadi si mae ta salaṉa tugo.
19 Sari doduru tie si podekia pude tiqua se Zisu, sina sa ṉiniraṉira Tanisa
si karovo koa rini meke ta salaṉa beto sari doduru.

Qinetuqetu meke na Tinalotaṉa
(Matiu 5:1-12)

20 Beto asa si doṉo la koari Nana disaepeli se Zisu meke zama:
"Tamanae tugo si gamu pu habahuala,
ura tamugamu sa binaṉara te Tamasa!
21 Tamanae tugo si gamu pu ovia kamahire,
ura kote tava deṉa si gamu.
Tamanae si gamu pu kabo kamahire,
ura kote hegere si gamu.
22 Tamanae tugo si gamu pana kukitini gamu, na etulu gamu, na zama
ṉoṉovala gamu, meke zutu gamu rini koari doduru kinaleadi pa ginuana
sa Tuna na Tie.* 23 Mi koa qetu, be ta evaṉa saripu gua sara. Mi peka na
gasa pa qinetuqetu, sina noma hola sa mia pinia pa Maṉauru. Ura gua
tugo asa si tavete lani rina tiatamadia pukerane koari na poropita.*
24 Ba mi talotaṉa gemi si gamu pu tagotago kamahire,
ura ele vagia mo gamu sa tinoa leana.
25 Mi talotaṉa gemi si gamu pu deṉa kamahire,
ura kote ovia tugo si gamu!
Mi talotaṉa gemi si gamu pu qetuqetu na hegere kamahire,
ura kote kabo, na talotaṉa sisigiti si gamu!
26 Mi talotaṉa gemi si gamu pana vahesi gamu ri doduru tie, ura zama
vahesihesi guni tugo rina tiatamadia pukerane sari na poropita kokohadi.

Tataru ni sari na Mia Kana
(Matiu 5:38-48, 7:12)

27 Ba guahe si tozini gamu Rau koa gamu kasa pu okoro va avoso mae:
Tataru ni sari na mia kana, mamu tavete valeana la koari pu kukiti ni
gamu. 28 Mana ni saripu leveni gamu, mamu varavara toka ni saripu
ṉoṉovala gamu. 29 Be poharigo keke tie kali paparamu, si mu liṉana la
nia pule si keke kalina. Be vagia keke tie sa mua koti, si mu lopu hukatia
pana vagia tugo sa sa mua sote. 30 Mu poni sarini pu tepa nigo, meke be
vagia keke tie si keke mua tiṉitoṉa, si mu lopu la tepa pule nia. 31 Mi tavete
la nia koa ri na tie gua sapu hiva ni gamu pude tavete atu nia koa gamu.*
32 Be tale tataru ni mo gamu saripu tataruni gamu, si na minana savana
si kote vagi nia gamu? Ura ari na tie huporo, ba hoke tataru ni tugo saripu
hoke tataru ni si arini. 33 Be tale tavete valeana la mo si gamu koarini pu
hoke tavete valeana atu koa gamu, si na minana savana si kote vagi nia
gamu? Ari na tie huporo ba hoke tavete valeana la mo koari na tie pu
tavete valeana la koa rini. 34 Meke be arini mo sapu kote boka vagi pulei
gamu sari mia tiṉitoṉa, si va malumi gamu pude boka vagi paki tiṉitoṉa
koa gamu, si mi lopu balabala ia sapu kote boka vagi nia minana gamu

* **6:22** 1 Pit 4:14 * **6:23** 2 Koron 36:16; TTA 7:52 * **6:31** Mt 7:12

sapu gua asa! Ari na tie huporo ba hoke gugua tugo asa, pude boka vagi pulea rini sa padana gua sapu ele vala pakia rini. 35 Ba mi tataru ni sari na mia kana, mamu tavete valeana la koa rini. Vala ni tu sapu gua tepa paki rina tie. Mi lopu okoro vagi pule ni. Pude gua asa, si kote noma hola sa mia pinia, meke kote ta evaṉae na tuna sa Tamasa Ululuna Hola si gamu. Sina tataru beto ni mo sa Tamasa saripu lopu hoke zama leana koa Sa, meke sari na tie kaleadi. 36 Gua sapu tataru ni na va tuka ni Tamasa sari doduru tie, si mi tataru guni na vatukana guni tugo si arini.

Mi Lopu Pitua sa Turaṉamu
(Matiu 7:1-5)

37 Mi lopu vari zutui, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa, mi lopu tozia sa vina kilasa te Tamasa koari na tie, pude mi lopu tava kilasa koe Tamasa. Mi variva taleosae, pude mani taleosoni gamu sa Tamasa. 38 Mi variponi, meke kaqu poni gamu sa Tamasa. Pude gua asa si kaqu vagi va sokua gamu sa hinia sapu ta nono gore va nabuna, meke garo valeana, sapu siṉi ta luluapae, meke ta titisi atu koa gamu. Sa pada gua sapu poni lania gamu koari na tie, si kaqu ta poni pule nia tugo gamu koe Tamasa."

39 Beto asa, si tozi ni Sa sa parabolo hie: "Na tie behu si lopu boka turaṉia sa tie behu, pude turaṉia sa, si kote la hoqa varigara mo pa keke pou sari kara.* 40 Loke disaepeli si ululu hola nia sa nana titisa, ba sipu va nonoga valeania sa tie sa vina tumatumae tanisa titisa si kote kekeṉoṉo mo sari kara.*

41 Na vegua ke voriti nia goi sa kavuru pa matana sa tasimu, ba lopu balabala ia goi sa kukuru huda pa matamu telemu? 42 Vea meke kote zama si goi koasa tasimu, 'Tasiqu, atu maqu suti pania sa kavuru pa matamu,' gua, ba lopu dogoria goi sa kukuru huda pa matamu soti? Agoi na tie sekesekei! Mu okipani kenua sa kukuru huda pa matamu telemu, pude boka dodogorae valeana meke boka suti pania sa kavuru pa matana sa tasimu.

Sa Huda meke sa Vuana
(Matiu 7:16-20, 12:33-35)

43 Sa huda leana si lopu boka vua va kaleana, meke sa huda kaleana si lopu boka vua valeana. 44 Hopeke huda si ta gilana koari na vuadi. Lopu boka pakete piqi si goi pa hilibubuku, meke lopu boka vagi qurepi[d] si goi pa huda rakihi.* 45 Na tie leana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa leanadi pu siṉi pa bulona, ba sa tie kaleana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa kaleanadi pu siṉi pa bulona. Ura gua sapu siṉi vura pa bulona sa tie, si zama vura nia sa pa ṉuzuna.*

Sari Karua Tie Kuri Vetu
(Matiu 7:24-27)

46 Na vegua ke poza Nau, 'Baṉara, Baṉara,' gamu si Rau, ba lopu luli gamu gua saripu tozini gamu Rau? 47 Asa sapu mae koa Rau meke avosi na va tabei sari na Qua vina tumatumae, si maqu va dogoro ni gamu guguana sa tie asa. 48 Asa si kekeṉoṉo puta gua tugo sa tie sapu geli va lohi nia sa sinokiraena sa nana vetu, meke va turua sa pa patu. Ke sipu naqe sa ovuku, meke raza koasa vetu, ba lopu boka niu si asa, sina ta sokirae va nabu si asa pa patu. 49 Ba asa sapu avosodi sari Qua vina tumatumae, ba lopu va tabei si arini, si kekeṉoṉo gua tugo sa tie sapu kuria sa nana vetu pa pepeso malohorona, vasina loke sinokiraena. Ke sipu mae sa naqe, meke

* **6:39** Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24-25; Zn 13:16, 15:20 * **6:44** Mt 12:33 * **6:45** Mt 12:34

raza koasa vetu sana, si lopu sana hoqa si asa, meke huara ta inete nana!”
gua se Zisu.

7

Salaṉia Zisu si Keke Nabulu (Matiu 8:5-13)

1 Meke sipu beto zama ni Zisu saripu gua hire koari na tinoni, si taluarae
la pa Kepaniami si Asa. 2 Koanana vasina si keke koimata varipera tadi
na tie Roma, meke moho tata mate sa nana nabulu pu tataru hola nia
sa. 3 Sipu avoso nia sa koimata hie sa inavosona e Zisu, si garuni sa sari
kaiqa koimata[d] tadi na tie Ziu pude la tepa ia se Zisu, pude mae salaṉia sa
nana nabulu. 4 Mae si arini koe Zisu, meke tepa ososo nia rini si Asa: “Sa
koimata hie si na tie leana, ke garona tugo pude mae salaṉia Goi sa nana
nabulu. 5 Tataruni gita sa si gita na tie Ziu, ke kuri poni gita tugo sa si keke
sinaqoqi[d],” gua si arini.
6 Ke luli la i Zisu si arini. Ba sipu tata la kamoa Sa sa vetu, si garuni sa
koimata sari kaiqa nana baere, meke la tozi gunia he se Zisu: “Baṉara,
meke va mabo igo. Lopu na tie gotogotoqu si arau, pude kaqu mae ia Goi
sa qua vetu. 7 Meke lopu garogaroqu tugo, pude atu soti telequ koa Goi.
Mamu leve mae nia mo sa qua nabulu pude mani magogoso. 8 Arau ba
hoke zamai mo sari tie varipera koasa ṉiniraṉira sapu poni nau ri qua
palabatu. Pude ‘La!’ gunia rau si keke, si la mo si asa. Pude ‘Mae!’ gunia
pule rau si keke, si mae tugo si asa. Pude zama ia rau sa qua nabulu,
‘Tavetia hie!’ gua, si tavetia tugo sa,” gua si asa.
9 Totoso avosia Zisu sa zinama gua asa tanisa koimata, si magasa hola
Nana, ke zama la si Asa koari na kobi tie pu luli koa Sa: “Tozi va hinokarani
gamu Rau, sapu lopu ele dogoria Rau si keke tie, sapu raṉeraṉe kekeṉoṉo
gua sa tie hie, meke koari kasa na tie Izireli ba gua tugo,” gua si Asa.
10 Meke totoso kekere pule la pa vetu tanisa koimata sari kasa tie paleke
inavoso, si la dogoria rini sa nabulu sapu ele magogoso nana tu.

Va Toa Pulea Zisu sa Tuna Koreo Tanisa Keke Nabonaboko

11 Meke lopu seunae hola gua, si topue la pa keke vasileana pozana Neini
si Asa. Luli tugo koa Sa sari kasa Nana disaepeli, meke keke puku tinoni
lavata. 12 Sipu adaṉae nuquru la tugo Sa pa sasada barana sa vasileana, si
paleke vura mae nia mo rini si keke tie matena pude la pomunu nia, gua.
Sa tie matena asa si na tuna titekena mo keke barikaleqe nabonabokona.
Keke puku vinarigara lavata koasa vasileana si lulina sa naboko. 13 Totoso
dogoria Zisu sa naboko si tataru hola nia Sa, na hiva toka nia Sa si asa,
ke zama la ia Sa: “Mu lopu kabo,” gunia Sa. 14 Meke ene la se Zisu, meke
taṉinia Sa sa hape tomate, ke turu noso saripu palekena sa. Meke tiqe
zama la ia Sa sa tie matena, “Koreo, Arau si zama atu koa goi, mu tekulu!”
gua si Asa. 15 Toa pule sa tie matena, meke tekulu na podalae zama. Meke
vala pule la nia Zisu si asa koasa tinana.
16 Matagutu hola meke magasa sari doduru, meke vahesia rini sa Tamasa
meke zama, “Keke poropita nomana si vura mae koa gita, meke sa Tamasa
si ele mae pude harupi sari Nana tie!” gua.
17 Sa inavosona Zisu hie si ta urahae la pa doduruna sa popoa tadi na tie
Ziu, meke pa doduru popoa pa vari likohaena vasina.

Sari na Tie Paleke Inavoso te Zone Papitaiso (Matiu 11:2-19)

18 Meke sipu tozi nia rina disaepeli te Zone koasa sari doduru gua pu evaṉi Zisu, si tioko vagi sa si karua disaepeli, 19 meke garunu lani sa si arini koe Zisu pude nanasa guahe: “Agoi tugo sa tie sapu tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqa nia tu gami si keke votikaena?”

20 Ke totoso la koe Zisu sari kara si nanasia rini si Asa: “Garunu gami Zone Papitaiso si gami kara pude mae nanasigo, sapu Agoi tugo sa tie sapu tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqa nia tu gami si keke votikaena?” gua si arini.

21 Koasa totoso asa si salaṉi Zisu sari soku tie pa hopeke dia minoho na vinagauru, meke saripu ta hilae tomate kaleadi, meke soku tie behudi si va dodogorae pulei Sa. 22 Ke olaṉa la i Sa sari karua tie paleke inavoso te Zone, “Pule la mamu tozi koe Zone gua saripu avosi na dogori gamu. Na tie behu ba dodogorae, na tie ike ba ene pule, saripu popoqudi ba ta salaṉa, na tie nuli ba avavosae, saripu mate ba tava toa pule, meke sa Inavoso Leana te Tamasa si ta tarae koari na tie habahuala.* 23 Tamanae tugo saripu lopu nunala pa dia vina hinokaraqu Rau,” gua se Zisu.

24 Mudidia taloa pule sari na disaepeli te Zone, si podalae zama nia Zisu koari na kobi tinoni sa guguana e Zone. Zama si Asa, “Totoso la gamu pa qega pude la avavoso koe Zone, na sa si emi la dogoria gamu? Keke tie sapu malohoro kekeṉoṉo na elo duduli sapu va niniu ia na givusu? 25 Ba na sa si hiva la dogoria gamu? Keke tie sapu pokopoko va leleanae? Lokari, sari na tie gugua asa, si hoke koa valeana hola tu pa vetu baṉara! 26 Tozi Nau, na sa zoṉazoṉa tugo si emi la dogoria gamu? Keke poropita? Uve, na poropita tugo si asa, ba se Zone, si arilaena hola ni sa sari na poropita. 27 E Zone mo sapu tozia sa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:

‘Zama sa Tamasa:
Kote garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va namanama ia sa Mua siraṉa,’ gua.*

28 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu arilaena hola ni e Zone Papitaiso sari doduru pu koa va kenue koa sa, ba asa sapu hiteke hola pa Binaṉara te Tamasa, si noma hola nia sa se Zone,” gua se Zisu.

29 Totoso avosia ri doduru tie, meke sari tie hata takisi tugo sa zinama te Tamasa koe Zone, si va sosodea rini sapu toṉotona sa siraṉa te Tamasa, sina ta papitaiso si arini koasa.* 30 Ba sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese si kilua rini sa hiniva te Tamasa koa rini, sina korodia ta papitaiso koe Zone.

31 Meke zama pule se Zisu. “Ego, na sa kote va padapada guni Rau sari na tie pa rane ṉinoroi? Vegugua si arini? 32 Gua tugo ari na koburu pu habotu lopilopi pa vasina maketi koari hopeke dia pukuna, meke vari velavela karovi si arini, meke zama guahe: ‘Kera atu ni gami sari na kinera mate pa tinalotaṉa, ba lopu kabo si gamu. Mike atu ni gami sari na kinera vinarihaba pa qinetuqetu, ba lopu peka si gamu,’ gua. 33 Totoso mae tarae se Zone Papitaiso, si hoke madi pa ginani, meke lopu napo vaeni si asa; ke zama si gamu, ‘Koa ia tomate kaleana si asa!’ gua. 34 Ba totoso mae sa Tuna na Tie si hena na napo si Asa, ke zama pule si gamu, ‘Na tie doa, meke na tie naponapo si Asa, meke na baere tadi na tie hata takisi, meke tadi kaiqa tie kaleadi pule si Asa,’ gua pule. 35 Ba sa ginilagilana lohina te Tamasa si ta dogoro vura pa korapadi ri na tinavete tadi na Nana tie.”

* **7:22** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **7:27** Mal 3:1 * **7:29** Mt 21:32; Lk 3:12

Zisu si Koa pa Vetu te Saimone sa Parese

36 Beto asa si ruvatia keke Parese se Zisu, pude la henahena somanae koa
sa pa nana vetu. Ke la se Zisu, meke habotu henahena somanae koa sa.
37 Koasa vasileana asa si koa nana si keke barikaleqe kaleana. Totoso avoso
nia sa sapu korapa henahena pa vetu tanisa Parese se Zisu, si palekia sa
si keke vovoina lumu sapu ta tavetae patu* arilaena, sapu siṉia na lumu
humaṉa lea.* 38 Meke la turu kabokabo nana pa mudina Zisu, tata pa
nenena, meke va boboso ni kolo matana sa sari nenena Zisu, meke puha
va popa ni kaluna sa. Beto meke ahoi sa sari na nenena Zisu, meke tiqe
zoropo ni lumu sa. 39 Meke totoso dogoria sa Parese sapu gua asa, si zama
golomo telena si asa, "Be guana keke poropita hinokara sa tie hie, si be
kote gilania mo Sa sa barikaleqe kaleana pu tiquna Sa hie!" gua si asa.
40 Meke zama vura la koasa se Zisu, "Saimone, hiva tozi nigo Rau si keke
tiṉitoṉa," gua si Asa.
"Leana titisa, tozi nau," gua sa Parese.
41 "Koadia si karua tie pu lipulipu koa keke tie pu hoke va malumu
lipulipu. Keke si lima gogoto poata siliva* si lipulipu ni Sa, meke keke
pule si ka lima ṉavulu. 42 Ba lopu keke ari kara si boka tabara pulea sa
nana lipulipu, ke taleoso ni mo sa tie ari nana poata sari kara, meke va
mate pani mo sa sari dia lipulipu. Ego, esei ari karua tie hire si kote tataru
hola nia sa sa tie ari nana poata?" gua se Zisu.
43 "Gina asa sapu noma hola nana lipulipu sapu taleoso nia sa tie," gua
se Saimone. "Goto puta goi," gua se Zisu.
44 Beto asa si taliri la si Asa koasa barikaleqe, meke zama la koe Saimone,
"Dogoria goi sa barikaleqe hie? Totoso nuquru mae Rau pa mua vetu si
lopu poni Au kolo goi, pude dalo i sari na nenequ. Ba sa barikaleqe hie, si
va boboso nia kolo matana sa sari nenequ, meke puha va popa ni kaluna
sa. 45 Agoi si lopu aho va kamo Au, ba asa si aho la i mo sa sari nenequ
podalae gua kamo Rau tani. 46 Agoi si lopu lumua sa batuqu, ba asa si
zoropo ni lumu humaṉa lea sa sari nenequ. 47 Ke tozi nigo Rau si guahe:
Sari nana sinea sokudi si ele taleosae, ura noma hola sa tataru tanisa sapu
ele vata dogoro nia sa. Ba asa sapu lopu soku nana sinea sapu taleosae, si
lopu noma tugo sa nana tataru sapu va vuraia sa," gua si Asa.
48 Beto asa, si zama la koasa barikaleqe se Zisu, "Ele taleosae sari na mua
sinea," gua si Asa.
49 Totoso avosia sari kaiqa pule pu somana henahena si qumiqumi
golomo pa bulodi si arini, "Esei sa tie hie, ke na sinea ba taleoso ni tu
Sa?" gua si arini.
50 Ba zama la koasa barikaleqe se Zisu, "Sa mua rinaṉeraṉe si ele
harupigo. Mu taloa va bulei mua," gua si Asa.

8

Sari na Barikaleqe pu Zuka ia sa Tinavete te Zisu

1 Mudina sapu gua asa si la ene tarae nia Zisu koari na vasivasileana
hitekedi na nomadi, sa Inavoso Leana tanisa Binaṉara te Tamasa. Luli
tugo koa Sa sari ka manege rua Nana disaepeli, 2 meke gua tugo sari kaiqa
barikaleqe pu ele koa i tomate kaleadi, meke hipuru pani Sa, meke salaṉi
tugo Sa koari kaiqa dia vinagauru. E Mere pa vasileana Magidala si keke,

* **7:37** Sa patu arilaena si ta pozae pa zinama English "Alabaster". * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Zn 12:3 * **7:41** Keke poata siliva si padana sa tinabara tana keke tie tavetavete pa keke rane pa totoso asa.

sapu koa ia ka zuapa tomate kaleadi, meke hipuru pani Zisu.* 3 E Zoana si
keke, sa barikaleqe te Kuza sapu sa nabulu te Herodi, meke e Suzana tugo
si keke, meke sokudi pule sari barikaleqe saripu zuka ia sa tinavete te Zisu
meke sari disaepeli koari dia likakalae soti teledia.

Sa Parabolona sa Tie Uma
(Matiu 13:1-9; Maka 4:1-9)

4 Totoso korapa varigara va soku la sari na tinoni koari na vasivasileana
koa Sa, si tozia Sa koa rini sa parabolo[d] hie:
5 "Keke totoso si la si keke tie uma, meke taburu ni sari na kiko pa nana
inuma. Totoso taburu ni sa sari na kiko si kaiqa si hoqa la pa korapa
siraṉa ke neti rina tie, meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini.
6 Kaiqa si hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna, meke sipu toa vura mae
sari na linetelete si harahara si arini, sina popa sa pepeso vasina. 7 Kaiqa
rina kiko si hoqa la vasina koa ia na hilibubuku, ke toqolo sage turaṉi na
hilibubuku, meke ilupu va matei si arini. 8 Ba kaiqa kiko si hoqa la pa
pepeso leanana, ke toa meke vua valeana, meke hopeke keke gogoto kiko
koai." Meke totoso zama beto ni Sa saripu gua hire, si velavela guahe si
Asa: "Asa sapu ari taliṉana si mani va avoso," gua se Zisu.

Sa Ṉati Ginuadi rina Parabolo
(Matiu 13:10-17; Maka 4:10-12)

9 Meke mae nanasa nia ri Nana disaepeli koa Sa sa ginuana sa parabolo
hie, 10 ke tozini Sa si arini, "Sari na tinumatumae tomedi koasa Binaṉara
te Tamasa, si ele vata gilana ni Tamasa koa gamu, ba koari na votiki tie,
si zama pa parabolo si Arau, pude madi dodogorae, ba lopu doṉo gilania;
pude madi avavosae, ba lopu avoso gilani rini ginuadi.*

Va Bakalia Zisu sa Parabolo tanisa Tie Uma
(Matiu 13:18-23; Maka 4:13-20)

11 Ego, sa ginuana sa parabolo hie si guahe: Sa kiko si sa zinama te
Tamasa. 12 Sari na kiko pu hoqa pa vale siraṉa si gua arini pu avosia sa
zinama, ba mae se Setani meke vagi pania sa zinama pa bulodi, pude madi
lopu va hinokara na ta harupu si arini, gua. 13 Sari na kiko pu hoqa la pa
pepeso sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona, si gua tugo arini
pu avosia sa Inavoso Leana, meke vagi qetuqetu nia rini. Ba lopu soto va
nabu pa bulodia sa zinama sina lopu va gore karoso si arini. Ke totoso raza
mae sari na tinasuna, na ninaqunaquna sa Inavoso Leana sana, si luara
pania rini si asa. 14 Sari na kiko pu hoqa koari na hilibubuku, si gua tugo
arini pu avosia sa Inavoso Leana, ba sari na ilipuṉanadi ri na tinagotago,
meke na inokoro pude koa qetuqetu na koa valeana, si hukatia sa Inavoso
Leana, ke lopu boka vua pa dia tinoa. 15 Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso
leanana, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke kopu nia na
va tabea rini pa bulodia, meke soto va nabu osolae vua valeana si arini.

Lopu Tomea sa Mua Kalalasa
(Maka 4:21-25)

16 Loke tie si va katua sa zuke meke va opo tamunu nia lolu, babe vekoa
pa kauru teqe ululu. Ba kaqu va hakea sa si asa pa keke hakehakeana
zuke, pude saripu nuquru mae, si kaqu dogoria sa kalalasa.*
17 Ura sapu ta tome si kaqu tava vura, meke sapu ta nobi tamunu, si kaqu
ta gilana, meke kaqu tava vura tugo pa kalalasa.*

---

* **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lk 23:49 * **8:10** Ais 6:9 * **8:16** Mt 5:15; Lk 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lk 12:2

18 Mi balau na va avoso valeana mae koa Rau! Sina sa tie sapu ari
nana ginilagilana si kote ta poni va soku, meke asa sapu loke nana si sa
vasinahite sapu tagoa sa ba kote ta vagi palae koa sa.”*

Sa Tinana meke sari Tasina e Zisu
(Matiu 12:46-50; Maka 3:31-35)

19 Meke mae koe Zisu sa tinana meke sari na tasina koreo, ba lopu boka
kamo la ia rini si Asa, sina moatana sa vinarigara tie. 20 Meke keke rina tie
si la tozi nia se Zisu, “Hiva dogorigo sa tinamu, meke sari na tasimu koreo,
korapa turu aqa pa sada sarini,” gua si asa.
21 Ba olaṉa la koa rini se Zisu, “Sa tinaqu, meke sari na tasiqu, si arini
pu avosia, meke va tabea sa zinama te Tamasa,” gua si Asa.

Va Bulea Zisu sa Raneboṉi
(Matiu 8:23-27; Maka 4:35-41)

22 Keke rane si zamai Zisu sari Nana disaepeli. “Aria mada karovo la pa
kali karovona sa kopi Qaleli,” gua si Asa, ke suraṉa si arini koa keke koaka
meke toka la. 23 Sipu korapa toka la rini, si puta se Zisu, meke raza gore
mae gana sa givusu ṉiṉirana koasa kopi, meke siṉia na kolo sa koaka, ke
tata lodu si arini. 24 Meke la va vaṉunia rina disaepeli se Zisu, “Baṉara,
Baṉara, vaṉunu, tata mate si gita,” gua si arini. Ke tekulu se Zisu meke
norea Sa sa givusu, meke na bogusu; totoso asa si mate gore sa raneboṉi,
meke kapuna bule nodolo sa kolo. 25 Meke zama la koari na disaepeli si
Asa, “Avei sa mia rinaṉeraṉe?” gua si Asa. Magasa na matagutu si arini,
ke vari zamai teledia. “Esei sa tie hie? Ke va tabea tu rina givusu na
bogusu!” gua si arini.

Ta Salaṉa sa Tie Koaia Tomate Kaleadi
(Matiu 8:28-34; Maka 5:1-20)

26 Meke toka la pa kali karovona sa kopi Qaleli si arini, sapu pa popoa
Qerasa. 27 Totoso neti gore tugo pa masa se Zisu, si mae takalia mo keke
tie sapu koa ia tomate kaleadi si asa. Na tie pa vasileana sana si asa, ba
ele seunae hola sapu dododohona mo sa tie hie, meke lopu koa pa vetu, ba
koa la mo koari na bae popomunuana. 28 Totoso dogoria tugo sa se Zisu,
si gagaemana, meke hoqa kokotuṉu pa kenuna Sa, meke velavela guahe:
“Zisu, Tuna sa Tamasa Ululuna Hola! Nasa si hiva nia Goi koa rau? Tepa
igo rau pude Mu lopu va kilasa au pa tinasigiti!” gua si asa. 29 Tepa guahe
si asa, sina ele zama ia Zisu sa tomate kaleana pude vura taloa koa sa tie
sana. Soku totoso si hoke ta higorae nia sa tie hie sa tomate kaleana, ke be
ta pusie seni tu limana na nenena, meke kopu nia rini, ba hoke kumati sa
sari na seni, meke turaṉa la nia tu sa tomate kaleana pa qega si asa.
30 Meke nanasia Zisu sa tie, “Esei sa pozamu?” Meke olaṉa si asa, “E
Rerege,” gua si asa, sina sokudi sari na tomate kaleadi pu koa koasa tie
hie. 31 Meke tepa ososo sari na tomate kaleadi koe Zisu, pude lopu garunu
lani Sa koasa pou loke kokoina*, gua.
32 Ego, lopu seu vasina si koa nana si keke rovana boko lavata, korapa
ganigani gedi pa kali toqere tata koa rini. Ke tepa koe Zisu sari na tomate
kaleadi pude la nuquru koari na boko, gua, ke va malumi Sa si arini.
33 Vura taloa si arini koasa tie, meke la nuquru koari na boko. Meke haqala
gore sa rovana boko hie pa kali taba meke la hoqa suvu pa kopi, meke lodu
mate beto.

---

* **8:18** Mt 25:29; Lk 19:26 * **8:31** Sa pou loke kokoina sina vasina pu ta pusi sari na tomate kaleadi, osolae kamoa sa dia totoso vina kilasa vina betobeto koasa nika toa holana. Mamu tiro pa Rev 9:1, 20:1-3,14:

34 Sari na tie pu kopudi ri na boko, si govete beto totoso dogoria rini
sapu gua ta evaṉa. La tozi va enea rini sa inavoso pa vasileana, meke
koari na tie pa vari likohaena sa popoa sana. 35 Ke vura la sari na tie pude
dogoria sapu gua ele ta evaṉa. Meke sipu mae si arini koe Zisu, si dogoria
rini sa tie pu ta salaṉa, korapa habotu kapae nana pa nenena Zisu. Ele
pokopoko, meke ele gilae tu, ke matagutu sarini. 36 Ba arini pu dogorona
sapu gua ta evaṉa, si vivinei nia koari na tie gua meke ta salaṉa sa tie sana.
37-39 Beto hoi, si tepa ia ri doduru tiena sa popoa sana se Zisu pude taloa,
sina matagutu sisigiti nia rini si Asa. Mae tepa luli koe Zisu sa tie pu tiqe
ta salaṉana, ba tozi nia Zisu si asa, “Pule la pa mua popoa soti, mamu la
totozia sa tinokae nomana gua sapu evaṉia sa Tamasa koa goi,” gua si Asa.
Meke la suraṉa pule pa koaka se Zisu meke toka pule taloa Nana. Meke
pule sa tie, meke la tozi urahae nia sa pa nana popoa gua sapu evaṉia Zisu
koasa.

Sa Tuna Vineki Zaerasi meke sa Barikaleqe pu Tiqua sa Poko te Zisu (Matiu 9:18-26; Maka 5:21-43)

40 Meke totoso kamo pule la pa kali karovona sa kopi se Zisu, si aqa va
kamoa ri na tinoni si Asa. Sina korapa aqa nia ri doduru tie si Asa. 41 Beto
hoi si mae kamo gana sa koimata tanisa sinaqoqi, pozana e Zaerasi. Mae
todoṉo si asa pa nenena Zisu, meke tepa ososo nia sa si Asa pude la pa
nana vetu, 42 sina sa tuna vineki titekena sapu tiqe manege rua vuahenina
mo, si tata mate hokara. Meke sipu korapa ene la se Zisu, si zukuru varikali
nia rini si Asa. 43 Meke koa nana koari kobi tinoni sana si keke barikaleqe,
sapu kamoa minoho* tana barikaleqe ka manege rua vuaheni. Ele okipani
beto ni sa koari na tie salaṉa sari doduru pu tagoi sa, ba lopu keke arini
boka salaṉia. 44 Ene mae gua pa mudina Zisu si asa, meke la tiqua sa
sa hukihukiri poko te Zisu, meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa nana
minoho. 45 Meke nanasa se Zisu, “Esei tiqu Au?” gua si Asa. Meke hopeke
olaṉa si arini, “Lopu gami!” gua. Ke zama la koa Sa se Pita, “Baṉara, na
kobi tie si vari likohae nigo, meke korapa zukurigo sara,” gua si asa.
46 Ba olaṉa se Zisu, “Keke tie si tiqu Au, ura gilania Rau pa tiniqu sipu
vura taloa sa ṉiniraṉira koa Rau,” gua si Asa. 47 Gilania sa barikaleqe sapu
ele ta gilana mo sapu gua evaṉia sa, ke matagutu sisigiti meke neneqara
si asa, meke la hoqa kokotuṉu pa nenena Zisu. Meke tozi helahelae nia sa
koe Zisu pa kenudi ri doduru tie, gua meke tiqua sa sa poko te Zisu, meke
pa totoso tugo asa si ta salaṉa si asa. 48 Ke zama la koa sa se Zisu, “Tuqu,
sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo, mu taloa va bulei mua tu,” gua si Asa.
49 Sipu korapa zama gua se Zisu si mae kamo mo sa tie paleke inavoso
pu taluarae mae guana pa vetu te Zaerasi, sa palabatu pa sinaqoqi. Meke
zama, “Ele mate tu sa tumu vineki, ke mu lopu va tupitia pude va mae ia
sa Titisa,” gunia sa se Zaerasi.
50 Totoso avosia Zisu sapu gua asa, si zama la ia Sa se Zaerasi, “Mu lopu
matagutu, ba mu va hinokara, meke kote leana mo sa tumu,” gua si Asa.
51 Totoso kamo la si Asa pa vetu te Zaerasi, si lopu va malumi Sa sari na
tie pude nuquru luli la koa Sa, ba ari Pita, Zone, Zemisi, meke sari karu
tiatamana mo sa vineki. 52 Sipu korapa gua si sari doduru tie si korapa
takatakala pa mate, meke kaboa rini sa koburu. Meke zama la i Zisu si
arini, “Lopu kabo gamu, lopu mate sa vineki, na puta gana mo,” gua si
Asa.

---

* **8:43** Sa “minoho tana barikaleqe” ginuana si va goregore ehara.

53 Meke hegere nia rini si Asa, sina tumae nia dia sapu ele mate si asa.
54 Ba taṉinia Zisu limana sa koburu meke zama ia sa, “Tuqu, mu tekulu,”
gua si Asa. 55 Pule la sa maqomaqona sa vineki meke tekulu mo sa koburu,
ke tozi ni Zisu si arini pude ponia ginani, mani henahena. 56 Meke magasa
sisigiti sari karua tiatamana, ba va balaui Zisu si arini pude di lopu vivinei
nia pa tie sapu gua ta evaṉa.

9

Garunu Vura ni Zisu sari ka Manege Rua Disaepeli
(Matiu 10:5-15; Maka 6:7-13)

1 Tioko varigara ni Zisu sari ka manege rua disaepeli, meke poni Sa
sa ṉiniraṉira, pude hipuru pani sari doduru tomate kaleadi, meke pude
salaṉi sari na minoho. 2 Meke garunu vura ni Sa si arini pude tarae nia sa
Binaṉara te Tamasa, meke pude salaṉi saripu moho. 3 Zamai Sa, “Mi lopu
palekia keketoṉa pa mia inene la, lopu paleke kolu hodu, na huneke, na
vinabeo, na poata, meke lopu paleke hopeke sote pule, ba sapu va sagei
mo gamu.* 4 Vasina pu va kamo gamu rini pude koa, si mi koa mo koasa
vetu sana, osolae taluarae si gamu koasa vasileana asa. 5 Vasina pu lopu
va kamo gamu rina tie, si mi luara pania sa popoa sana. Tavusu pani sari
na kavuru pepesona sa popoa asa pa nene mia, pude na vina balau la koa
rini, sapu kaqu va kilasi Tamasa si arini,” gua si Asa.*
6 Meke taluarae sari disaepeli, meke ene la koari doduru vasivasileana.
Tarae nia rini sa Inavoso Leana, meke salaṉi rini saripu moho pa doduru
vasina.

Nunala se Herodi
(Matiu 14:1-12; Maka 6:14-29)

7 Totoso avoso ni e Herodi[d], sa baṉara pa Qaleli sari doduru saripu gua
ta evaṉa hire, si nunala si asa. Sina tozi nia ri kaiqa sapu e Zone Papitaiso
si ele toa pule pa minate, gua.* 8 Ari kaiqa pule si zama sapu e Ilaiza si
ele vura pule mae, gua, meke kaiqa pule si zama sapu keke rina poropita
pukerane si toa pule pa minate, gua. 9 Meke zama se Herodi, “Ele kupa
pania tu rau batuna se Zone, ba savana pule sa tie pu evaṉi sari doduru
ginugua pu avosi rau hire?” gua si asa. Meke podekia sa pude dogoria se
Zisu.

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Zone 6:1-14)

10 Meke pule mae sari na apositolo, meke tozi rini koe Zisu sari doduru
gua pu evaṉi rini. Ke turaṉi Sa si arini meke la teledia pa keke vasileana
pozana Betiseda. 11 Totoso avoso nia rina kobi tinoni sapu gua asa, si luli
la ia rini se Zisu. Ke va kamoi Sa si arini, meke tarae nia Sa koa rini sa
guguana sa Binaṉara te Tamasa, meke salaṉi Sa saripu mohodi.
12 Meke sipu veluvelu sa popoa, si mae koa Sa sari ka manege rua
disaepeli, meke zama, “Mu garunu taloa ni sari na tinoni, pude boka la
hata gedi ginani, na putaputana koari na vasivasileana nomadi na hitekedi,
saripu tatadi, sina vasina ivuluna si hie,” gua si arini.
13 Ba zama la i Zisu si arini, “Poni mo gamu,” gua si Asa. “Ka lima bereti
meke karua igana mo si koa hire. Ba vegua? Hivani gami Goi pude la holu
poni ginani gami sari na kobi tinoni hire?” gua si arini. 14 Ura ari ka lima

* **9:3** Lk 10:4-11; TTA 13:51 * **9:5** TTA 13:51 * **9:7** Mt 16:14; Mk 8:28; Lk 9:19

tina sari na tie arini. Meke zamai Zisu sari Nana disaepeli, “Va habotu i sari na tie pa hopehopeke lima ṉavulu pa keke pukuna,” gua si Asa.
15 Meke sipu ele va haboti rina disaepeli sari na tinoni, 16 si vagi Zisu sari ka lima bereti meke sari karua igana, meke doṉo sage la pa Maṉauru si Asa meke mana ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa, meke vala ni Sa koari na disaepeli, pude va hia lani koari na tie. 17 Henahena sari doduru, meke deṉa valeana. Meke pudiki va siṉi ni umumu ginani koa holadi rina disaepeli si ka manege rua pili.

Helahelae Vura nia Pita sa Guguana e Zisu (Matiu 16:13-19; Maka 8:27-29)

18 Keke rane sipu korapa varavara telena se Zisu, si koa turaṉia ri Nana disaepeli. Meke nanasi Zisu si arini, “Tozi Nau, esei guni Nau rina tie si Arau,” gua si Asa.
19 Meke olaṉa sarini, “Kaiqa si zama, ‘E Zone Papitaiso,’ gua, kaiqa si ‘E Ilaiza’ gua, meke kaiqa pule si, ‘Keke votiki poropita pukerane si toa pule!’ gua.”*
20 “Gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu si Arau?” gua si Asa.
Meke olaṉa se Pita, “Agoi tugo sa Karisito[d] pu mae guamu koe Tamasa,” gua si asa.*

Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate (Matiu 16:20-28; Maka 8:30 kamo hinia 9:1)

21 Beto asa, si naqui Zisu sari Nana disaepeli pude lopu tozia pa keke tie, sapu Asa tugo sa Karisito. 22 Tozini tugo Sa, “Sa Tuna na Tie si kaqu koa tava sigiti, meke kaqu ta kilu koari na koimata tadi na tie Ziu, na ṉati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. Kaqu tava mate si Asa, ba pa rane vina ṉeta, si kaqu tava turu pule pa minate,” gua si Asa.
23 Meke zama la koari doduru si Asa, “Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu ruriti sari doduru nana ginugua soti telena, meke mani ovulu palekia nana korosi doduru rane*, meke luli Au.* 24 Ura asa sapu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau si kaqu vagia sa sa tinoa hola.* 25 Na lineana sa si kote va gavoria sa tie, be hiva tago ia sa sa doduruna sa kasia popoa, ba siana nia sa sa tinoa hola? Namu loketoṉa hokara! 26 Asa sapu kurekure Nau si Arau, meke sari Qua zinama, si kaqu kurekure nia tugo sa Tuna na Tie, pana mae si Asa koasa Nana tinolava ṉedalana, meke koasa tinolava ṉedalana tanisa Tamana, meke tadi na mateana hopedi. 27 Maqu tozi va hinokarani gamu Rau, sapu kaiqa gamu pu koa hire si lopu kaqu mate osolae dogoria rini sa Binaṉara te Tamasa,” gua si Asa.

Ta Ilirae Ṉedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere (Matiu 17:1-8; Maka 9:2-8)

28 Meke sipu pada zuapa rane hola gua zama ni Sa saripu gua sara, si turaṉi Sa sari Pita, e Zone meke Zemisi, meke sage la pa toqere si arini pude varavara.* 29 Sipu korapa varavara Sa, si ta ilirae ṉedala sa isumatana, meke sari Nana poko si keoro sisigiti. 30 Meke karua tie, ari Mosese e Ilaiza si vura va hodaka la koa Sa. 31 Ṉedala si arini, meke mae vivinei nia rini

* **9:19** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * **9:20** Zn 6:68-69 * **9:23** Sa ginuana “Palekia nana korosi” si mani va namanama pude koa ta sisigiti pa linulina e Karisito, kekeṉoṉo guana minate pa korosi. * **9:23** Mt 10:38; Lk 14:27 * **9:24** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * **9:28** 2 Pit 1:17-18

koe Zisu sa Nana tina luarae sapu kote va gorevura ia Sa pa Zerusalema.
32 Se Pita meke sari karua disaepeli turaṉana si ele puta muliuṉu tu, ba
vaṉunu si arini meke dogoria rini sa ṉinedala te Zisu, meke sari karua tie
pu turu somanae koa Sa. 33 Meke sipu korapa taluarae taloa koe Zisu sari
karua tie, si zama la koa Sa se Pita, “Baṉara, leana hola sapu koa tani si
gami! Mami taveti ka ṉeta ipi, keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke
te Ilaiza,” gua si asa. (Ba lopu gilania Pita sapu gua zama nia sa telena.)
34 Meke sipu korapa zama se Pita, si vura mae si keke lei meke mae opo
adumi si arini, ke matagutu sari disaepeli sipu mae nobi tamuni sa lei si
arini. 35 Meke keke mamalaiṉi si mae koa sa lei, sapu zama guahe: “Hie
tugo sa Tuqu sapu ele vizatia Rau, mi avosia si Asa!” gua.*
36 Totoso noso sa mamalaiṉi, si e Zisu mo telena si koa hola, ba lopu hite
vivinei ni ri disaepeli pa tie koari na totoso arini gua sapu dogori rini.

Ta Salaṉa sa Koreo Koaia Tomate Kaleana
(Matiu 17:14-18; Maka 9:14-27)

37 Meke pa koivugona totoso taluarae gore pule mae pa toqere se Zisu
meke sari ka ṉeta disaepeli, si la tutuvia keke puku vinarigara lavata si
Asa. 38 Meke keke tie pa korapana sa puku tinoni lavata si velavela vura
guahe: “Titisa! Hiva nigo rau pude mae dogoria sa tuqu koreo, ura asa
mo sa qua koburu titekena. 39 Na nuquria keke tomate kaleana si asa,
meke pude kamoa si hoke kukili va hodahodaka, meke hoqa neneqara,
meke vura ia na ṉoroṉoro ṉuzuna. Vata sigiti hola ia sa tomate kaleana si
asa, meke hoke ta kamoe va kalekaleana, meke lopu hiva luaria sa tomate
kaleana si asa! 40 Ele tepai rau sari mua disaepeli pude hipuru pania, ba
lopu boka ia rini,” gua si asa.
41 Meke olaṉa la se Zisu, “Kei, na sinage va gugue, na kaleamia si gamu!
Vea seunae gua kaqu koa turaṉa gamu, na tupitini gamu Rau? Turaṉa mae
nia koa Rau tani sa mua koburu!” gua si Asa.
42 Sipu korapa turaṉa mae nia sa koreo, si va hoqaia sa tomate kaleana si
asa pa pepeso, meke neneqara na garata si asa. Meke hipuru pania Zisu sa
tomate kaleana, ke ta salaṉa sa koreo, meke vala pulea Sa koasa tamana.
43 Meke magasa beto nia ri doduru tie sa ṉiniraṉira te Tamasa.

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate
(Matiu 17:22-23; Maka 9:30-32)

Sipu korapa magasa ni rina tie sari doduru ginugua pu evaṉi Zisu, si
zama la si Asa koari Nana disaepeli, 44 “Mi lopu muliṉi nia gua sapu kote
tozini gamu Rau kamahire, sapu sa Tuna na Tie si kote ta vala pa limadi
rina tie,” gua si Asa. 45 Pupuhu nia rina disaepeli gua sapu zama nia Sa.
Tava paere koarini sa ginuana, pude di lopu tumae nia rini, ba pamaṉa
nanasa la nia rini koa Sa.

Esei sapu Arilaena Hola?
(Matiu 18:1-5; Maka 9:33-37)

46 Meke keke vinaritokei si ta evaṉa pa varikorapadi ri kasa disaepeli,
sapu esei si arilaena hola koa rini, gua.* 47 Gilania Zisu sapu gua varitokei
nia rini, ke vagia Sa si keke koburu hite meke va turua Sa pa kapana.
48 Meke zama la koa rini si Asa, “Asa sapu va kamo ia sa koburu hite hie
pa korapa pozaqu Rau, si va kamo Au tugo sa si Arau. Meke asa sapu va
kamo valeana Au, si va kamoa tugo sa si Asa sapu garunuqu Rau. Ura asa

* **9:35** Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 1:11; Lk 3:22 * **9:46** Lk 22:24

sapu hiteke hola koa gamu doduru, si asa tugo si arilaena hola," gua si Asa.*

Arini pu Tokani Gamu (Maka 9:38-40)

49 Meke zama la koa Sa se Zone, "Baṉara, dogoria gami si keke tie sapu
hipuru palae tomate kaleadi pa pozamu Goi, meke tozi nia gami si asa
pude noso, sina lopu somanaena koa gita si asa," gua si asa.
50 Meke zama se Zisu, "Mi lopu podekia pude va nosoa si asa, ura asa
sapu lopu va kari gamu, si tokani gamu tugo sa," gua si Asa.

Lopu Va Kamoa Ari pa Sameria se Zisu

51 Meke sipu tata kamo mae sa totoso pude kaqu sage pule pa Maṉauru si
Asa, si va ṉiṉira ia Zisu sa Nana binalabala meke topue la pa Zerusalema
si Asa. 52 Garunu kenu la tie paleke inavoso se Zisu koasa vasileana pa
Sameria, pude va namanama veko ponia sari na tiṉitoṉa pu ta hivae koa
Sa. 53 Ba korodia sari na tie koasa vasileana sana pude va kamoa si Asa,
sina sa Nana inene si la gua tu pa Zerusalema. 54 Ke totoso dogoria ri na
disaepeli, ari Zemisi e Zone, sapu gua asa, si zama si arini, "Baṉara, vea
hiva nia Goi, pude mami tioko gore nia gana sa nika pa Maṉauru, pude
sulu pani gedi sari kasa tie sara?" gua sari kara.*
55 Ba taliri meke norei Zisu sari karua*. 56 Beto asa, si ene hola la pa
keke votiki vasileana se Zisu, meke sari Nana disaepeli.

Saripu Hiva Lulia se Zisu Ba Ruarabeke (Matiu 8:19-22)

57 Meke sipu korapa ene la rini, si mae zama koe Zisu si keke tie, "Doduru
vasina pu la ia gua Goi, si maqu luligo," gua si asa.
58 Ba olaṉa la koa sa se Zisu, "Sari na kurukuru ṉame, na kurukuru
tapuru, ba hite ari dia qoqoro na vori tu, ba sa Tuna na Tie si loke Nana
vasina soti pude eko magogoso," gua si Asa.
59 Meke zama la ia pule Sa si keke tie, "Mae luli Au," gua.
Ba olaṉa la sa tie, "Baṉara, Mu va malumau, pude la pomunu paki nia
sa tamaqu," gua si asa.
60 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, "Vekoi saripu matedi pude madi pomunu
ni sari na tie matedi. Ba agoi, si mu la mamu tarae nia sa Binaṉara te
Tamasa," gua si Asa.
61 Meke zama pule si keke tie, "Baṉara, kote luli Igo rau, ba va malumu
paki au pude pule meke zama luluara koari pa qua vetu," gua si asa.*
62 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, "Sa nabulu te Tamasa sapu kekeṉoṉo guana
tie uma pu taṉini rupaha pa tinavete uma, si lopu garogaro koasa Binaṉara
te Tamasa," gua si Asa.

10

Garunu Vura ni Zisu sari ka Zuapa Ṉavulu Rua Tie

1 Beto saripu gua hire, si vizati Zisu sari ka zuapa ṉavulu rua* tie, meke
garunu taloa ni Sa, hopehopeke karua, pude la va kenue koari doduru
vasileana, na popoa pu lopu seunae kote kamo la i Sa. 2 Zamai Sa sarini,

* **9:48** Mt 10:40; Lk 10:16; Zn 13:20 * **9:54** 2 Baṉ 1:9-16 * **9:55** Kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si hodaia sa vesi hie meke zama guahe: "Lopu gilana valeania gamu guguana sa Maqomaqo sapu lulia gamu, sina Na Tuna na Tie si lopu mae pude va mate tie, ba pude harupi tu si arini." * **9:61** 1 Baṉ 19:20 * **10:1** Pa kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si ta kubere 70:

“Soku sari na vuvua komiha, ba lopu soku sari na tie pakepakete. Mi varavara la koa sa Baṉarana sa vuvua pude garunu la ni sari na tie pakepakete, pa Nana inuma, pude mani varigara ni sari na vuadi.* 3 Mi la! Garunu vurani gamu Rau, gua tugo rina lami pa varikorapadi rina siki pinomo variva mate.* 4 Mi lopu paleke vovoina poata, babe na huneke, na sadolo; mi toṉoto la mo koari na vasivasileana. Mi lopu vivinei va hola pana totoso tutuvia gamu si keke tie pa siraṉa.* 5 Pana nuquru si gamu pa keke vetu, si kekenu mamu zama guahe: ‘Mani koa koa gamu sa binule meke sa minana te Tamasa,’ mi gua. 6 Be koa nana si keke tie bule pa vetu asa si mani koa koa sa sa mia minana; ba be lopu gua si kote pule atu koa gamu sa mia minana sana. 7 Mi koa mo koasa vetu pu va kamo gamu, mamu henai na napoi mo gua saripu poni gamu rini. Ura sa tie tavetavete si garo tugo pude ta tabara. Mi koa mo koa sa vetu vasina va kamo gamu rini, osolae taluarae si gamu koasa vasileana sana.* 8 Pana la kamo gamu pa keke vasileana meke tava kamo valeana, si mi henai sari na ginani pu poni gamu rini. 9 Mi salaṉi saripu mohodi koasa vasileana asa, mamu tozi ni, ‘Sa Binaṉara te Tamasa si tata mae koa gamu kamahire,’ mi gua. 10 Ba pana la gamu pa keke vasileana, meke be lopu va kamo gamu rini, si mi vura la pa siraṉa, mamu zama guahe:* 11 ‘Kamo koari na kavuru pepesona sa mia vasileana sari pu napiti pa nene mami, ba tavusu pani tugo gami, pude na vina balau koa gamu sapu sa tinahuara si kaqu kamo koa gamu; ba mi tumae nia sapu sa Binaṉara te Tamasa si ele kamo tata koa gamu!’ mamu guni. 12 Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu sari na tiena sa popoa asa, si kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia sapu gua ta evaṉa pa Sodomu pa rane asa.*

Sari na Vasileana Vagugue (Matiu 11:20-24)

13 Ke mi talotaṉa si gamu pa vasileana Korazini, meke gamu pa Betiseda! Be ta evaṉa koari na tie Zenitailo pa Taea meke pa Saedoni sari na tinavete variva magasadi gua pu ta evaṉa koa gamu, si be ele pukerane tu kekere pa sinea si arini meke ele habotu tu pa eba meke pokopoko baika!* 14 Ba gamu si kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia gua sapu ta evaṉa koari pa Taea meke Saedoni pa rane asa. 15 Meke sapu gamu pa Kepaniami! Balabala ia gamu sapu kote ta ovulu sage pa Maṉauru si gamu gua? Lokari hokara! Kote ta gona gore la pa Heli si gamu!” gua si Asa.*

16 Meke zama pule la koari Nana disaepeli se Zisu, “Asa sapu avoso gamu, si avosau tugo sa si Arau, ba asa sapu etulu gamu si etulau tugo sa si Arau, meke asa sapu etulau si Arau, si etulia tugo sa si Asa sapu garunau si Arau,” gua si Asa.*

Pule Mae sari ka Zuapa Ṉavulu Rua

17 Meke totoso pule mae sari ka zuapa ṉavulu rua, si qetuqetu hola si arini, meke zama, “Baṉara, sari na tomate kaleadi, ba va tabe gami tugo totoso hipuru pani gami si arini pa korapa pozamu Goi!” gua si arini.

18 Meke olaṉa se Zisu, “Dogoria Rau se Setani, hoqa gore mae pa Maṉauru, gua tugo na kapi. 19 Mi avoso mae! Ele ponini gamu Rau sa

* **10:2** Mt 9:37-38 * **10:3** Mt 10:16 * **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lk 9:3-5 * **10:7** 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18 * **10:10** TTA 13:51 * **10:12** Zen 19:24-28; Mt 11:24; Mt 10:15 * **10:13** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:2-4 * **10:15** Ais 14:13-15 * **10:16** Mt 10:40; Mk 9:37; Lk 9:48; Zn 13:20

ṉiniraṉira, pude boka neti sari na noki, na nenege variva matedi, meke pude va kilasia gamu sa doduru ṉiniraṉira tanisa kana sapu e Setani, meke loketoṉa si kote boka va kaleana gamu.* 20 Ba mi lopu qetu nia mo sapu va tabe gamu rina tomate kaleadi si gamu, ba mi qetu nia tu sapu sari na poza mia si ta kubere pa Maṉauru," gua se Zisu.

Qetuqetu se Zisu (Matiu 11:25-27, 13:16-17)

21 Meke pa totoso asa si ta siṉie qinetuqetu koa sa Maqomaqo Hope se Zisu meke zama, "Tamaqu, Agoi na Baṉara pa Maṉauru meke pepeso! Vahesi Igo Rau si Agoi, sina tomei Goi sari ginugua hire koa rini pu gilagilana meke tumatumaedi meke vata dogoro ni koa rini pu guana koburu. Uve Tamaqu, pa Mua hiniva Goi ke ta evaṉa sapu gua asa.

22 Sa Tamaqu si ele poni Nau sari doduru tiṉitoṉa. Loke tie si gilania sa Tuna, ba sa Tamana mo, meke loke tie si gilania sa Tamana ba sa Tuna mo, meke arini mo pu vizati sa Tuna pude va dogoro ni sa Tamana."*

23 Meke taliri la koari Nana disaepeli se Zisu, meke zama golomi Sa, "Ta manae dia sari mata pu dogori sari na tiṉitoṉa gua pu dogori gamu! 24 Maqu tozini gamu, sokudi sari na poropita, na baṉara pukerane pu edi hiva dogori na avosi gua saripu dogori na avosi gamu hire, ba lopu boka."

Sa Parabolo Tanisa Tie Sameria Leanana

25 Meke keke tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si turu mae meke hiva podekia sa se Zisu. Zama si asa, "Titisa, na sa si kote tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?" gua si asa.*

26 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, "Na sa si ta kubere koasa Tinarae te Mosese? Na sa si tiro gilania goi vasina?" gua si Asa.

27 Meke olaṉa sa tie, "'Mu tataru nia sa Baṉara sa mua Tamasa pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, pa doduru mua ṉiniraṉira, meke pa doduru mua binalabala'; meke hie pule, 'mu tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi,'" gua si asa.*

28 "Olaṉa va gotogoto si goi, ke mu evaṉia mo sapu gua asa meke kaqu toa si goi," gua se Zisu.*

29 Ba hiva vata dodogoro nia sapu ele tie gugua tu asa si asa, ke nanasia sa se Zisu, "Esei tugo sa turaṉaqu?" gua si asa.

30 Meke olaṉa ia Zisu, "Keke tie si taluarae pa Zerusalema meke ene gore la pa Zeriko. Pa korapa nana inene la si rapata ia rina tie hikohiko si asa pa siraṉa, meke va gore vagi rini sari nana poko, sekea rini, meke veko pania rini tata matena, meke taloa dia. 31 Meke ta evaṉa sapu keke hiama si ene gore gua pa siraṉa asa, meke sipu dogoria sa sa tie bakorana, si ene va talevara nana pa kali siraṉa. 32 Beto asa, si ene mae gua tugo vasina si keke tie Livaeti. La hopiki nia sa sa tie bakorana, meke ene hola taloa nana tugo. 33 Ba keke tie Sameria sapu ene gua tugo vasina, si la kamoa sa sa tie. Totoso dogoria sa, si tataru nia sa si asa.* 34 Ke la si asa meke zoropo ni oela, na vaeni sa sari na bakorana, meke pusi sa. Beto si ovulu va hakea sa pa nana doṉ'ki, meke turaṉa la vekoa sa pa vetu putaputana tadi na tie enenedi, meke kopu nia sa si asa vasina. 35 Pa koivugona si vagi sa si karua poata siliva* meke vala nia koasa tie kopu vetu, meke tozi nia

---

* **10:19** Sam 91:13 * **10:22** Zn 3:35; Zn 10:15 * **10:25** Mt 22:35-40; Mk 12:28-34 * **10:27** Diut 6:5; Liv 19:18 * **10:28** Liv 18:5 * **10:33** 2 Koron 28:15 * **10:35** Karua poata siliva si padana karua rane tinabara.

sa, ‘Mu kopu nia sa tie hie. Pana pule mae gua rau, si kote mae hobei rau gua sari pu oki pani goi pa kinopuna sa,’ gua si asa.
36 Ego, esei ari ka ṉeta tie hire si na turaṉana sa tie pu ta ṉoṉovala koari na tie hikohiko?” gua se Zisu.
37 “Asa tugo sapu tataru nia sa tie,” gua sa tie.
Meke zama la koasa se Zisu, “Ego, mu la, mamu tavete kekeṉoṉo gua puta tugo asa,” gua si Asa.

La se Zisu pa Vetu Tadi Mata e Mere

38 Meke sipu ene hola la se Zisu meke sari Nana disaepeli si kamoa rini si keke vasileana. Meke keke barikaleqe pozana e Mata si va kamoa si Asa pa nana vetu.* 39 Sa tasina vineki e Mata sapu e Mere pozana, si habotu tata pa nenena Zisu, meke avavoso koari Nana vina tumatumae. 40 Ba se Mata si tupiti hola koari na vinatana, ke mae zama koe Zisu si asa, “Baṉara, leana mo koa Goi si pude va tupiti eke au sa tasiqu si rau? Tozi nia pude mae toka nau,” gua si asa.
41 Ba olaṉa la koasa se Zisu, “Mata, Mata, talotaṉa meke balabala mamatani goi sari soku ginugua; 42 Ba kekeke mo si ta hivae, meke se Mere si vizatia gua sapu leana hola latu. Meke lopu kaqu ta vagi palae koa sa sapu asa,” gua se Zisu.

11

Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinaravara (Matiu 6:9-13, 7:7-11)

1 Keke rane si la varavara se Zisu pa keke vasina. Meke sipu beto varavara Sa, si mae tepa koa Sa si keke ri Nana disaepeli meke zama, “Baṉara, mu va tumatumaeni gami varavara, gua sapu va tumatumae ni e Zone sari Nana disaepeli,” gua si asa.
2 Meke zama la koa rini se Zisu, “Pude varavara gamu si mi zama guahe:
‘Tamamami,
mani tava lavata sa Pozamu Hopena,
va mae ia koa gami sa Butubutu Binaṉara Tamugoi.
3 Mu ponini gami ginani ṉinoroi meke ninae rane.
4 Mu taleosoni gami koari na mami sinea,
ura taleoso ni gami saripu ṉoṉovala gami si gami.
Mu lopu turaṉa lani gami pa tinoketoke!’ ” gua si Asa.
5 Meke tozi ni Zisu sari Nana disaepeli, “Be keke koa gamu si la pa vetu tana keke nana baere pa korapa boṉi tu, meke zama, ‘Kei, tio, poni paki nau ka ṉeta bereti. 6 Na keke qua baere enenena si tiqe mae kamo pa qua vetu, meke loke gequ ginani pude ponia!’ gua. 7 Meke be olaṉa guahe sa mua baere pa korapa vetu, ‘Meke va duvilau, ele tuku sa sasada, meke ele puta si rau meke sari na qua koburu. Lopu boka tekulu atu si rau pude ponigo gua sapu hiva nia goi,’ gua. 8 Ba tozini gamu Rau sapu pa ginugua sapu na nana baere mo si agoi gua, si gina lopu kaqu hiva tekulu si asa. Ba be tepatepa nono lamo si goi, si kote tekulu mo si asa meke ponigo gua sapu hiva nia goi, sina lopu hiva tava kurekure si asa koari na tie.
9 Gua ke Maqu tozini gamu: Tepa, meke kote vagia gamu, hata meke kote dogoria gamu, kikia meke kote ta tukele vatu koa gamu sa sasada. 10 Ura sari doduru pu tepa si kote vagi tugo, meke asa sapu hata si kote dogoria tugo, meke asa sapu kikia si kote ta tukele vala tugo sa sasada koasa. 11 Esei koa gamu na tamadia ri na koburu, be tepa gana igana sa tumu, si kote

* **10:38** Zn 11:1

poni nia noki tu? 12 Babe tepa gana vovoto sa, si kote poni nia nenege
tu? 13 Tie kaleamia si gamu, ba hoke poni tiṉitoṉa leadi gamu sari mia
koburu. Ke sa Tamamia pa Maṉauru si leana holani gamu si gamu, ke
hinokara hola sapu kaqu poni ni Maqomaqo Hope tu Sa saripu tepa koa
Sa."

Zisu meke Setani
(Matiu 12:22-30; Maka 3:20-27)

14 Pa keke totosona si hipuru pania Zisu sa tomate poka koa keke tie,
meke totoso vura taloa sa tomate, si podalae zama sa tie, ke magasa hola
sari doduru. 15 Ba kaiqa arini si zama, "Na Belozibabi[d] mo, sapu sa
baṉaradi ri na tomate kaleadi, na ponia koa Sa sa ṉiniraṉira pude hipuru
pani sari na tomate kaleadi," gua si arini.*
16 Ari kaiqa pule si hiva podekia se Zisu, ke tepa ia rini si Asa, pude
tavetia si keke tinavete variva magasana, pude va sosodea sapu maena
koe Tamasa si Asa, gua.* 17 Ba gilani Zisu sari dia binalabala, ke zama
la i Sa sarini, "Sari doduru butubutu baṉara saripu paqapaqaha puleni,
meke varivaripera pulei teledia, si lopu kaqu boka koa hola seunae. Meke
na tatamana sapu paqaha pule nia si kote ta huarae. 18 Gua asa, ke be sa
binaṉara te Setani si ta paqaha pa soku pukudi meke varivaripera pulei,
si vea meke kote boka koa hola si asa? Zama si gamu sapu e Setani mo
poni Nau ṉiniraṉira, ke boka hipuru pani Rau sari na tomate kaleadi, gua.
19 Ba be Arau si hipuru palae tomate kaleadi pa ṉiniraṉira te Setani, si pa
ṉiniraṉira tesei si hipuru palae tomate sari na mia disaepeli? Pude gua asa
si sari kasa mia disaepeli telemia mo va sosodea sapu sea si gamu! 20 Ba
be pa ṉiniraṉira te Tamasa si hipuru pani Rau sari na tomate kaleadi, si
tava sosode sapu sa Binaṉara te Tamasa si ele kamo koa gamu.
21 Pana va namanama valeana ni sa tie ṉiṉira sari nana tiṉitoṉa
varipera, meke kopu totoko nia sa sa nana vetu, si lopu kaqu boka ta ṉovala
sari nana likakalae. 22 Ba pana mae si keke sapu ṉiṉira hola pule, meke
rapata ia na va kilasia sa tie ṉiṉira sana, si kote zau vagi sa sari nana
tiṉitoṉa varipera, saripu raṉeraṉei sa tie ṉiṉira, meke kote va hihia i sa
sari doduru likakalae pu zau vagi sa.
23 Asa sapu lopu toka Nau, si kana Au sa si Arau. Asa sapu lopu toka
Nau pude tioko varigara mae ni koa Rau sari na tie, si va talahuarae i sa
si arini koa Rau.*

Sa Pinule Mae Tanisa Tomate Kaleana
(Matiu 12:43-45)

24 Be guana ta hipuru palae si keke tomate kaleana koa keke tie, si la
enene pa soloso si asa, pude hata ia si keke vasina pude koa magogoso.
Pana lopu boka dogoria sa si keke vasina pude koa, si zama si asa, 'Maqu
pule la mo pa vetu vasina pu koa kenuqu si rau,' gua si asa. 25 Meke totoso
pule mae sa, si ele ta sara va via, na tava tana valeana sa vetu. 26 Ke pule
si asa, meke la turaṉa mae ni sa sari ka zuapa tomate saripu kaleadi hola
nia si asa, meke mae koa pulea rini sa tie sana. Ke sa tinoa tanisa tie sana,
si namu na kaleana hola nia sapu gua tatasana," gua si Asa.

Sa Qinetuqetu Hinokara

27 Meke sipu korapa zama gua se Zisu, si velavela vura si keke barikaleqe
pa vinarigara, meke zama guahe: "Ta manae tugo sa barikaleqe pu podo
igo, na ponigo," gua si asa.

---

* **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38, 16:1; Mk 8:11 * **11:23** Mk 9:40

28 Ba olaṉa la se Zisu, “Uve, ba sarini pu ta manae hinokara, si arini mo
pu avosia meke va tabea sa zinama te Tamasa,” gua si Asa.

Sa Vinagilagila te Zona (Matiu 12:38-42)

29 Meke sipu varigara va sokusoku la koa Sa sari na tie, si zama se Zisu,
“Na sinage kaleana sa sinage hie! Hiva vina gilagila si gamu, ba loke
vina gilagila si kaqu poni gamu Rau, ba sa vina gilagila mo te Zona mo.*
30 Kekeṉoṉo gua sapu e Zona si na vina gilagila koari na tiena sa popoa
Ninive, si gua tugo sapu sa Tuna na Tie si kaqu na vina gilagila koari na
tiena sa sinage hie.* 31 Pa rane vinaripitui, si kaqu turu meke zutu gamu sa
baṉara maqota pa popoa Siba si gamu, sina gelenaena sa nana inene mae
pa nana popoa, pude mae avosia sa ginilagilana lohina te Solomone. Meke
dotu, koa nana kamahire hie si keke sapu noma hola nia se Solomone.*
32 Pa rane vinaripitui si kote turu meke zutu gamu ri na tie pa Ninive si
gamu, sina arini si kekere koari na dia sinea, totoso avosia rini sa tinarae
te Zona. Meke dotu, koa nana kamahire hie si keke sapu noma hola nia se
Zona.*

Sa Kalalasa Tanisa Tini (Matiu 5:15, 6:22-23)

33 Loke tie si va katua sa zuke meke vekoa pa vasina tomena babe va opo
tamunu nia lolu, ba kote va hakea sa si asa pa hakehakeana zuke, pude va
kalalasi sari doduru tie pu nuquru pa vetu.* 34 Sari matamu si guana zuke
tana tinimu. Totoso leadi sari matamu, si kalalasa sa doduru tinimu, ba
pude kaleadi sari matamu, si kote huporo tugo sa doduru tinimu. 35 Mu
kopu, pude sa kalalasa si koa pa mua tinoa, meke lopu na hinuporo. 36 Be
kalalasa beto sa doduru tinimu, meke loke vasi hinuporo koa ia, si kaqu
kalalasa beto sa doduruna sa mua tinoa, kekeṉoṉo gua tugo na zuke sapu
malara atu koa goi,” gua se Zisu.

Zutui Zisu sari na Tie Va Tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese (Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

37 Sipu beto zama gua se Zisu, si ruvatia keke Parese si Asa, pude la
henahena somana koa sa, ke la se Zisu meke habotu henahena koasa. 38 Ba
magasa hola sa Parese totoso dogoria sa sapu lopu ṉuzapa lima paki se Zisu
meke tiqe henahena. 39 Ke zama la koa sa se Zisu sa Baṉara, “Gamu na
Parese! Hoke va via i gamu sari na sadadi rina mia kapa na peleta, ba
pa korapa mia si siṉi na ṉinovaṉovala na kinaleadi. 40 Duvili si gamu!
Vegua? Lopu sa Tamasa tu sapu tavetena sa sadana sa tini, si tavetia tugo
sa korapana sa tie? 41 Mi poni sari na habahuala sapu koa koa gamu, meke
kaqu via koa gamu sari doduru likakalae.

42 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese! Hoke ponia gamu koe Tamasa sa
keke pa manege koari na vuadi rina mia vinagi pa inuma, kamo tu koari
na linetelete hitehite guana miniti, na ru*, meke kaiqa linetelete pasapasa
pa inuma pule; ba muliṉi nia gamu si pude tavete va toṉoto la koari na
tie, meke pude tataru nia sa Tamasa. Arini sari na ṉati vina tumatumae
saripu garo pude kopu ni gamu, beto mamu tiqe kopu nia tugo sa keke pa
manege.*

---

* **11:29** Mt 16:4; Mk 8:12 * **11:30** Zna 3:4 * **11:31** 1 Baṉ 10:1-10; 2 Koron 9:1-12 * **11:32** Zna 3:5 * **11:33** Mt 5:15; Mk 4:21; Lk 8:16 * **11:42** Na ru si keke linetelete hite sapu hoke salaṉa nia pa ginarata tadi na kurukuru hite. * **11:42** Liv 27:30

43 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese! Okoro haboti gamu sari na
habohabotuana arilaedi pa sinaqoqi, meke emi hiva ta zama va kamo na
tava lavata koari na vasina maketi.
44 Mi talotaṉa gemi si gamu! Ura gua tugo na lovu lopu tava nonogadi
si gamu, sapu lopu dogori na tie, meke neti hola i sipu ene hola rini," gua
se Zisu.
45 Meke zama la koa Sa si keke ri na tie va tumatumae pa Tinarae te
Mosese, "Titisa, totoso zama gua asa Goi, si zutu gami tugo Goi si gami!"
gua si asa.
46 Meke olaṉa se Zisu, "Mi talotaṉa gemi si gamu na titisa koasa Tinarae
te Mosese! Va paleke ni pinaleke mamata gamu sari na tie pa mia
rinupahana sa Tinarae te Mosese, ke lopu boka luli betoa rina tie si asa.
Ba lopu hite hiva podekia gamu, pude va mamahelo poni koari na tie.
47 Mi talotaṉa gemi si gamu, sina tavete va leleani gamu sari na lovudi
ri na poropita pu va matei ri na tiatamamia pukerane. 48 Ke gua asa si
pa mia tinavete si bakala sapu va egoa mo gamu sapu gua evaṉia rina
tiatamamia pukerane. Arini si va matei sari na poropita, meke gamu si
kuri sari na lovudi rini. 49 Gua ke pa ginugua hie si zama sa Tamasa pa
Nana ginilagilana lohina, 'Kote garunu la ni Rau sari na poropita, na tie
paleke inavoso, meke kaiqa si kote va matei rini, meke kaiqa pule si kote
ṉoṉovali rini,' gua. 50 Ke gua asa, si kaqu ta goregorei nia sa sinage hie
pa vina kilasa nomana sa vina matedi rina poropita, podalae gua tava
podaka sa kasia popoa. 51 Podalae pa vina matena e Ebolo, meke kamoa
koe Zakaraea, sapu tava mate pa Zelepade pa vari korapana sa lose hopena
meke sa hope vina vukivukihi. Uve! Tozi hinokara ni gamu Rau, sapu sari
na tiena sa sinage hie, si kaqu ta goregorei nia sa vina kilasa tadi doduru
tie variva mate sara!*
52 Mi talotaṉa gemi si gamu na titisa koasa Tinarae te Mosese! Hena
pania gamu sa vidulu koasa tinumatumae te Tamasa, meke gamu telemia
ba lopu nuquru la tugo, meke hukati tugo gamu sarini pu korapa va
podepodekae pude nuquru dia."
53 Meke totoso taluarae vasina se Zisu, si podalae kana sisigitia rina tie
va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke ari na Parese si Asa, meke
soku ninanasa si nanasa ni rini koa Sa koari soku tiṉitoṉa. 54 Podekia rini
pude sekesekei nia pude zama ni Sa si kaiqa tiṉitoṉa seadi, gua.

12

Sa Vina Balau koasa Sinekesekei tadi na Parese (Matiu 10:26-27)

1 Meke sipu varigara la koa Sa sari soku tina tie pu vari zukuri na vari
neti kalukaluti, si zama kenu la koari Nana disaepeli se Zisu, "Mi balau
nia gamu sa isiti[d] tadi na Parese, sapu sa dia sinekesekei si gunia Rau.*
2 Ura doduru sapu tava paere si kaqu tava vura beto, meke sari doduru
ginugua tomedi si kaqu ta gilana pa tie.* 3 Gua asa, ke saripu zama tome
ni gamu pa hupohuporona, si kaqu ta avoso pa korapa kalalasa, gua sapu
manamanasa ni gamu pa vasina tomena, si kaqu ta velavela vurae pa kobi
tie.

Asa sapu Pada Pude Matagutu nia (Matiu 10:28-31)

* **11:51** Zen 4:8; 2 Koron 24:20-21 * **12:1** Mt 16:6; Mk 8:15 * **12:2** Mk 4:22; Lk 8:17

4 Kasa Qua baere, maqu tozini gamu, mi lopu matagutu va sogo ni saripu
va matea sa tini, ba beto asa, si lopu boka evaṉa hola la ia pule rini si
keketoṉa. 5 Ba maqu va gilanani gamu si Asa pu kaqu matagutu nia gamu.
Mi matagutu nia sa Tamasa, sapu pana beto va matea Sa sa tini, si ari Nana
ṉiniraṉira, pude gona lani gamu pa Heli. Uve, mi matagutu nia si Asa.
6 Dotu sa laedi ri ka lima pitikole, si karurua seniti mo! Ba lopu hite
keke arini si muliṉi ni sa Tamasa. 7 Ba sapu gamu, kamo tu koari na kalu
pa batumia, ba ele gilana betoi tu Tamasa ninaedi. Ke mi lopu matagutu.
Gamu si arilaemia hola ni sari soku ṉavulu pitikole!

Saripu Helahelae nia meke saripu Oso nia se Karisito (Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20)

8 Maqu tozi hinokara ni gamu, sapu asa pu tozi helahelae Nau pa kenudi
rina tie, sapu asa si keke tie Taqarau, gua, si kaqu tozi helahelae gunia
tugo sa Tuna na Tie si asa pa kenudi rina mateana te Tamasa. 9 Ba asa
sapu oso Nau pa kenudi rina tie, si kaqu oso nia tugo sa Tuna na Tie si asa,
pa kenudi rina mateana te Tamasa.
10 Asa sapu zama va kaleana la koasa Tuna na Tie, si kote taleosae koe
Tamasa, ba asa sapu paraṉia sa Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu
taleosae hokara.*
11 Pana ta turaṉa la si gamu pa vinaripitui koari na sinaqoqi, pa kenudi
ri na baṉara, ba be na qavuna, si mi lopu balabala mamata na neneke nia
sapu na sa si kote zama nia gamu pude lavelave puleni gamu.* 12 Ura sa
Maqomaqo Hope tu si kote va gilanani gamu pa totoso asa, saripu gua kote
zama ni gamu," gua si Asa.

Sa Parabolona sa Tie Tagotago Duviduvilina

13 Meke keke tie pa korapana sa vinarigara si zama la koe Zisu, "Titisa,
tozi nia sa tasiqu koreo pude varipaqaha ni koa gami kara sari na tinago
pu luara veko poni gami sa tamamami," gua si asa.
14 Meke olaṉa se Zisu, "Tio, esei va turu Au si Arau pude na tie vilavilasa
babe na tie va hihia tinago pa varikorapa mia gamu kara?" gua si Asa.
15 Meke zama pule la koari doduru si Asa, "Mi kopu puleni gamu koari
doduru inoko'okoro seadi, sina sa tinoa hinokara tana tie, si lopu koa koari
soku likakalae pu tagoi sa," gua se Zisu.
16 Meke tozi ni Sa sa parabolo hie: "Koa nana si keke tie tagotago, sapu
sa nana inuma si vua valeana hola. 17 Meke balabala telena si asa, 'Koi,
loke vasina pude vekoi rau sari vua pa qua inuma. Na sa beka si kote
tavetia rau,' gua si asa. 18 Meke zama si asa, 'Leana, guahe si kote tavetia
rau. Kote huari rau sari na qua vetu vekovekoana ginani, meke kote tavete
va nomai, pude vasina kote veko ni rau sari doduru ginani pa qua inuma,
meke sari kaiqa qua likakalae pule. 19 Meke kote zama si arau telequ: Ego,
soku hola sari na qua likakalae kamahire, padana pa soku vuaheni. Maqu
koa valeana, maqu hena, na napo, na koa qetuqetu,' gua si asa.
20 Ba zama ia Tamasa si asa, 'Na tie duviduvili si goi! Pa boṉi tugo hie si
kaqu ta vagi palae sa mua tinoa, meke esei si kote tagoi sari doduru mua
likakalae?' gua."
21 Kote gua asa si ta evaṉa koasa tie pu hata va omuni sari na likakalae
pa pepeso pude nana telena, gua, ba loke nana tinagotago pa Maṉauru.

Kalavarae Koe Tamasa (Matiu 6:25-34)

* **12:10** Mt 12:32; Mk 3:29 * **12:11** Mt 10:19-20; Mk 13:11; Lk 21:14-15

22 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Gua asa ke tozini gamu
Rau, pude mi lopu talotaṉa nia sa ginani pude toa nia, meke sa poko sapu ta
hivae pa tinimia. 23 Ura sa tinoa si arilaena hola nia sa ginani, meke sa tini
si arilaena hola nia sa poko. 24 Mi doṉo la koari na kurukuru tapuru, lopu
lelete na qireqire si arini, meke loke dia vetu vekovekoana ginani tugo, ba
poni mo Tamasa! Ba gamu si ari laemia hola ni sari na kurukuru tapuru!
25 Esei koa gamu boka hoda va gele ia sa nana tinoa* pa tinalotaṉana sa.
26 Be lopu boka evaṉia goi sa tiṉitoṉa hitekena sapu gua asa, si vegua ke
talotaṉa ni goi sari doduru pule?
27 Mamu doṉo la ia sa tinoqolo tadi na havoro. Lopu tavetavete na pitipiti
si arini. Ba tozi hinokarani gamu Rau, sapu koari doduru poko tolavaedi te
Solomone sa baṉara, ba loketoṉa poko tanisa si tolavaena kekeṉoṉo gugua
keke rina havoro hire.* 28 Sari na havoro si lopu hoke koa seunae meke
ta oki la pa nika, ba hoke va pokopokoi mo Tamasa. Ba gamu si arilaemia
hola ni sari na havoro, ke hinokara hola sapu kaqu va pokopoko gamu Sa.
Kei, hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe!
29 Ke mi lopu talotaṉa nia, sapu na sa si kaqu hena ia na napoa gamu.
30 Ura sari na tie huporo pa kasia popoa hie si hoke talotaṉa ni sari doduru
hire, ba sa Tamamia pa Maṉauru si ele gilani Nana gua saripu ehaka ni
gamu. 31 Ke mi lopu talotaṉa ni saripu gua hire, ba mi hata ia sa Binaṉara
te Tamasa, meke kaqu ponini gamu Sa sari doduru pu gua hire.

Sari na Tinagotago Maṉauru (Matiu 6:19-21)

32 Mi lopu matagutu, gamu na Qua puku tinoni hite. Ura qetuqetu nia
sa Tamamia pa Maṉauru pude vatua koa gamu sa Nana Binaṉara. 33 Mi
holuholu ni sari na mia tinagotago, mamu poni sari na poatadi koari na
habahuala. Mi vagi sari na mia huneke Maṉauru, pu lopu boka popozu na
rikata, pude kopu ni sari na mia tinagotago. Vasina lopu boka murimuri
taloa si arini, meke loke tie si boka hikoi, meke loke kikiti boka ṉovali.
34 Ura vasina koa sari na mia tinagotago, si koa tugo vasina sari na bulomia.

Sari Nabulu pu Koa Kopu Doduru Totoso

35-36 Mi koa va namanama doduru totoso, gua rina nabulu pu va katui
sari na dia zuke, meke va sagei sari na dia poko tavetavete, meke aqa nia
sa dia baṉara pa nana pinule mae pa inevaṉa varihaba. Totoso pule mae
sa meke kikia pa sasada, si hinoqa la tukele vala rini sa sasada koasa.*
37 Kote gulea hola dia sari na nabulu sara pana mae dogori sa dia Baṉara,
sapu korapa vaṉunu va namanamadi totoso kamo pule maei Sa! Tozi va
hinokarani gamu Rau, sapu kote poko nia Sa sa poko nabulu, meke va
haboti Sa sari kasa nabulu hire, meke va tana poni ginani sa. 38 Kote gulea
hola dia si arini, be guana dogori sa dia palabatu va namanamadi, be guana
korapa boṉi tu, babe hola korapa boṉi si pule mae ia Sa. 39 Ba mi tumae
nia si hie: Be ele tumae va kenue nia sa tie tago vetu sa totoso sapu kote
mae ia sa tie hikohiko, si kaqu vaṉunu aqa si asa, meke kote toketoke nia
sa sa nana vetu, pude lopu mae kakele nuquru sa tie hikohiko.* 40 Ke gamu
ba kaqu koa va namanama doduru totoso, sina kaqu pule mae sa Tuna na
Tie pa totoso sapu lopu hite rovea gamu,” gua se Zisu.

---

* **12:25** Hoda va gelea sa tinimu babe sa mua tinoa. * **12:27** 1 Baṉ 10:4-7; 2 Koron 9:3-6
* **12:35-36** Mt 25:1-13; Mk 13:34-36 * **12:39** Mt 24:43-44

Sa Nabulu Ta Ronuna meke sapu Lopu Ta Ronuna (Matiu 24:45-51)

41 Meke nanasa se Pita, “Baṉara, koa gami na mua disaepeli si zama mae
nia Goi sa parabolo hie? Ba koa gami doduru tie sia?” gua si asa.
42 Meke olaṉa se Zisu, “Esei sa nabulu ta ronuna meke tumatumaena?
Asa tugo sapu kaqu va palabatua sa Baṉara, pude kopu nia sa Nana vetu,
pude va hia poni ginani sari kaiqa Nana nabulu pa totoso garona. 43 Kote
gulea hola nana sa nabulu sana, be korapa tavetavete valeana gua sana si
asa, totoso pule mae dogoria sa nana Palabatu. 44 Maqu tozi va hinokarani
gamu, sapu kote va turu va hinokaria sa nana Palabatu si asa pude kopu
ni sari doduru nana tinagotago. 45 Ba be sa nabulu sana, si kote balabala
sapu lopu kote turei pule mae sa nana Palabatu, gua. Ke podalae komiti
sa sari na nabulu turaṉana, sari na barikaleqe na palabatu, meke podalae
henahena na napo va viviri si asa. 46 Kote pule mae gana sa Palabatu
tanisa nabulu sana, koasa rane, na totoso sapu lopu hite rovea, na gilania
sa. Kaqu va kilasa va leleania sa Palabatu si asa, meke kote veko turaṉa
nia Sa koari na tie va guguedi pa tinahuara koa holana.
47 Sa nabulu sapu gilania nana mo gua sapu hiva nia sa nana Palabatu
koa sa, ba lopu va namanama meke evaṉia, si kaqu ta seke soku ṉavulu
totoso. 48 Ba sa nabulu sapu lopu gilania sa sapu gua hiva nia sa nana
Palabatu, meke evaṉa hobori mo sa gua sapu pada tava kilasa sisigiti ni
sa, si kaqu visavisa mo sari na sineke. Ba asa sapu ta poni va soku koe
Tamasa pude kopu ni, si kaqu soku tugo si ta hivae pule koa sa. Meke asa
sapu ta garunu ni soku hola pule, si kaqu soku hola la tu si kote ta hivae
koa sa.”

Lopu na Binule Ba na Vinaripaqahi Tu (Matiu 10:34-36)

49 “Ele mae si Rau pude va mae ia sa nika pa pepeso, meke leana hola koa
Rau si be ele tava katu si asa!* 50 Keke pinapitaiso* si kaqu ta papitaiso nia
Rau, meke asa si korapa talotaṉa nia Rau, osolae kaqu hola si asa.* 51 Mi
lopu balabala ia sapu na binule si paleke mae nia Rau pa popoa pepeso.
Lopu na binule ba na vinaripaqahi tu. 52 Podalae kamahire, si ari ka lima
pu koa pa keke tatamana, si kaqu vari kanai. Ari ka ṉeta si kaqu kanai
sari karua, meke ari karua si kaqu kanai sari ka ṉeta. 53 Kote varipaqahi
si arini, sari na tamadia si kote kanai sari na tudia koreo, meke sari tudia
koreo kote kanai sari tamadia. Sari tinadia kote kanai sari tudia vineki,
meke tudia vineki koari na tinadia. Sari tinadia kote kanai sari na dia
roroto barikaleqe, meke sari na roroto barikaleqe si kote kanai sari na
roadia barikaleqe,” gua si Asa.*

Pude Tumae Tiro ia sa Totoso (Matiu 16:2-3)

54 Meke zama la koari na tie se Zisu, “Totoso dogoria gamu sa lei sapu
sage mae pa kali lodu rimata, si lopu sana kote zama si gamu, ‘Ai, kote
ruku sa popoa,’ gua; meke ruku tugo. 55 Meke totoso turu tia la gamu
pa kali gasa rimata, meke va gilagila ia sa givusu sapu raza mae gua pa
kali mataomia*, si zama si gamu sapu kote maṉini sa popoa, gua; meke
maṉini tugo si asa. 56 Tie sekesekei mia si gamu! Tumae tiro ia mo gamu

---

* **12:49** 2 Pit 3:7,10,11 * **12:50** Sa pinapitaiso hie ginuana si sari na tinasuna na tinasisigiti te Zisu. * **12:50** Mk 10:38 * **12:53** Mka 7:6 * **12:55** Kali mataomia be tia la pa kali gasa rimata.

sa dinoṉona sa popoa pepeso meke sa galegalearane, ba vegua ke lopu boka doṉo gilania tu gamu sa ginuana sa totoso hie?

Varibulei Koasa Mua Kana (Matiu 5:25-26)

57 Vegua ke lopu boka vizatia tu gamu telemia gua sapu toṉoto? 58 Be keke tie si hiva turaṉa la nigo pa vinaripitui, si mu va toṉoto pakia sa mua vinaritokei totoso lopu ele la pa vinaripitui si goi. Sina be kamoa goi sa vasina varipitui, si kote vala nigo sa koa sa tie varipitui, meke sa tie varipitui si kote vala nigo koasa tie kopu vetu varipusi, meke kote ta veko pa vetu varipusi si goi. 59 Ke tozi nigo Rau si guahe: Lopu kaqu vura si agoi osolae tabara betoi goi sari doduru vasi poata," gua si Asa.

13

Kekere babe Mate pa Mia Sinea

1 Meke pa totoso asa si vivinei ni ri kaiqa tie koe Zisu sari kaiqa tie Qaleli, saripu tava mate pa ginarunu te Paelati, totoso korapa va vukivukihi la si arini koe Tamasa. 2 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Balabala ia gamu sapu na tie kaleadi hola si arini, ke tava mate pa siraṉa gua asa, hola ni sari doduru tie Qaleli pule? 3 Lokari hokara! Ba maqu tozini gamu, sapu be lopu kekere si gamu koari na mia sinea, si kote mate gua tugo arini si gamu. 4 Meke vegua pule sari ka manege vesu tie pa Sailomi, saripu hoqa va mate i sa vetu hakehakei ululuna? Balabala ia gamu sapu sa ginugua asa si na vina sosodena sapu arini si na tie kaleadi, hola ni sari doduru pule pu koa pa Zerusalema? 5 Lokari hokara! Ba maqu tozini gamu sapu be lopu kekere si gamu koari na mia sinea, si kaqu mate gua tugo arini si gamu!" gua si Asa.

Sa Parabolona sa Huda Piqi Egorona

6 Beto asa si tozia Zisu sa parabolo hie: "Koa nana si keke tie sapu tagoa si keke huda piqi[d] pa nana inuma vaeni. La hata vua si asa koasa huda piqi, ba loketoṉa si dogoria sa. 7 Ke zama ia sa sa nana tie tavetavete pa inuma, 'Dotu, ka ṉeta vuaheni si mae hopiki nia rau sa huda piqi hie, ba loke vuana si dogoria rau. Mu la maho gore nia! Na vegua ke hukahukata hoboro lolomo pa inuma si asa,' gua si asa.

8 Ba olaṉa sa nana tie tavetavete pa inuma, 'Lokari baṉara, veko pakia nana pa keke vuaheni pule. Kote maqu geli vari likohae nia, maqu tamunu va masuria. 9 Meke pude vua sa pa vuaheni maehe, si leana hola, ba be lopu vua tugo sa, si mamu tiqe maho gore nia,' gua," gua se Zisu.

Salaṉia Zisu si Keke Barikaleqe pa Rane Sabati

10 Keke rane Sabati si va tumatumae pa keke sinaqoqi se Zisu. 11 Meke koa nana vasina si keke barikaleqe sapu raza ia na tomate kaleana, ke moho si asa ka manege vesu vuaheni. Podu eko mo mudina si asa ke lopu boka turu va toṉoto hokara. 12 Totoso dogoria Zisu si asa, si tioko vagia Sa meke zama, "Tio, ta salaṉa si goi koasa mua minoho!" gua si Asa. 13 Meke va opo nia limana Sa sa barikaleqe, meke pa totoso tugo asa turu va toṉoto pule si asa, meke vahesia sa sa Tamasa.

14 Meke bugoro nia sa palabatu koasa sinaqoqi si Asa, sina salaṉa tie pa rane Sabati se Zisu, ke zama la i sa sari na tie, "Koa dia sari ka onomo rane pude tavetavete si gita! Mae mamu ta salaṉa koari na rane arini, ba lopu pa rane Sabati!" gua si asa.*

---

* **13:14** Ekd 20:9-10; Diut 5:13-14

15 Meke olaṉa la koa sa se Zisu sa Baṉara, “Na tie sekesekei si gamu!
Gamu ba hoke rupaha vagi mo sari na mia bulumakao babe doṉ'ki, pa dia
kokoana, meke turaṉa la va napoi mo pa rane Sabati. 16 Ego, sa barikaleqe
hie si keke tuna tugo e Ebarahami si asa, sapu koa ta pusi koe Setani koari
ka manege vesu vuaheni. Vegua, lopu leana tu pude vata rupahia si asa
pa rane Sabati?” gua si Asa. 17 Ke kurekure sari kasa Nana kana sipu
olaṉa guni Sa, ba sari na tinoni si qetu hola ni rini sari na tiṉitoṉa variva
magasadi pu evaṉi Sa.

Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Matiu 13:31-32; Maka 4:30-32)

18 Meke nanasi Zisu si arini, “Vegugua sa Binaṉara te Tamasa? Na sa
kote va padapada nia Rau si asa? 19 Na guahe si asa: Keke tie si vagia sa si
keke kiko masitadi, meke letea sa pa nana inuma. Toqolo sage si asa, meke
ta evaṉae keke huda nomana, meke mae sari na kurukuru tapuru, meke
tavete dia vori koari na lelaṉana,” gua si Asa.

Sa Parabolona sa Isiti
(Matiu 13:33)

20 Meke zama pule se Zisu, “Na sa pule kote va padapada gunia Rau sa
Binaṉara te Tamasa? 21 Guana isiti si asa sapu vagia keke barikaleqe, meke
heni ni sa koari ka hiokona lima kilo palava, osolae ta ovulae sage beto sa
palava,” gua si Asa.

Sa Sasada Ṉizupuna
(Matiu 7:13-14,21-23)

22 Meke ene gua koari na vasivasileana nomadi, na hitekedi se Zisu meke
va tumatumae koari na tie koasa Nana inene la gua pa Zerusalema. 23 Meke
keke tie si nanasa la koa Sa, “Baṉara, kote ari ka visavisa tie mo si ta
harupu?” gua si asa.

Meke olaṉa la koa rini se Zisu, 24 “Mi podeke sisigitia pude nuquru
la koasa sasada ṉizupuna, sina ari sokudi si kote podekia pude nuquru
vasina, ba lopu kote boka. 25 Kote gasa turu mae sa baṉarana sa vetu,
meke tukua sa sasada. Ke kote turu pa sada si gamu, meke kikia, meke
zama, ‘Baṉara, tukele poni gami sa sasada!’ gua.

Meke kote olaṉa si Asa, ‘Lopu gilana gamu Rau babe pavei mae gua mia
si gamu!’ gua.

26 Meke kote olaṉa si gamu, ‘Gami si hena na napo turaṉigo si agoi, meke
Agoi mo si mae va tumatumae pa mami vasileana!’ gua.

27 Ba kote olaṉa pule si Asa, ‘La mi taloa! Gamu doduru pu tavetavete
va sea! Lopu gilana gamu Rau vasina mae gua mia!’ kote guni gamu Sa.*
28 Meke kote kabo, na garata livomia vasina si gamu, pana dogori gamu
sari Ebarahami, Aisake, e Zekopi, meke sari doduru poropita pa korapana
sa Binaṉara te Tamasa, ba gamu si koa ta veko hola pa sada.** 29 Sari
na tie pu kote mae guadi pa kasia ia ka ia, si kote nuquru, meke habotu
somana henahena pa inevaṉa, koasa Binaṉara te Tamasa. 30 Ke sokudi ri
pu mumudi kamahire, si kote tava kekenu, ba arini pu kekenu kamahire,
si kote tava mumudi,” gua se Zisu.*

Tataru nia Zisu sa Popoa Zerusalema
(Matiu 23:37-39)

---

* **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 22:13, 25:30 * **13:28** Mt 8:11-12 * **13:30** Mt 19:30, 20:16; Mk 10:31

31 Meke pa totoso tugo asa si mae zama ia ri kaiqa Parese se Zisu, meke
zama guahe si arini, “Mu ture taloa si Agoi, Mu rizu la pa kaiqa votiki
vasina, sina korapa hiva va mate igo e Herodi,” gua si arini.
32 Ba olaṉa se Zisu, “Mi la tozi nia sa tie sekesekeina sana, sapu Arau
si hipuru palae tomate kaleadi, meke salaṉa tie Qua ṉinoroi, meke vugo,
meke pa rane vina ṉeta si kote tiqe va hokotia Rau sa Qua tinavete. 33 Ba
leana, maqu ene la si Rau ṉinoroi, vugo, meke repere, sina lopu toṉoto
pude tava mate sa poropita pa keke votiki vasina, ba kaqu pa Zerusalema
mo.
34 Kei, gamu kasa na tinoni pa Zerusalema, gamu pu va matedi sari na
poropita, meke gona ni patu saripu garunu atu ni sa Tamasa koa gamu!
Soku totoso si ele podekia Rau pude varigara ni gamu koa Rau, guana
kokorako pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna, ba koromia si
gamu. 35 Gua ke kote ta huara sa mia Zelepade. Tozi va hinokarani gamu
Rau sapu lopu kaqu hite dogoro Au gamu si Rau, osolae kaqu kamo tu sa
totoso sapu kote zama si gamu, ‘Tamanae si Asa pu mae pa korapa pozana
sa Baṉara,’” gua si Asa.*

14

Salaṉia Zisu si Keke Tie Mohona

1 Keke rane Sabati totoso la henahena se Zisu pa vetu tana keke palabatu
tadi na Parese, si kopu totoko nia ri na tie si Asa. 2 Na pa kenuna Sa si
keke tie sapu kamoa na minoho loba. 3 Meke nanasi Zisu sari na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke sari na Parese, “Vegua, tava
malumu pa nada tinarae si pude salaṉa tie pa rane Sabati? Ba lokari?”
gua si Asa.
4 Ba lopu kulu si arini, ke taṉinia Zisu sa tie mohona, meke salaṉia Sa,
meke va pule taloa ia. 5 Beto asa si zama la koa rini si Asa, “Be keke koa
gamu si hoqa voi pa pou sa tuna* koreo, babe keke nana bulumakao pa
rane Sabati, si vegua? Lopu kaqu tuturei la kave vura pule nia sa si asa pa
rane Sabati tugo asa?” gua se Zisu.*
6 Ba lopu olaṉia rini si Asa.

Vina Pepekae na Vina Kamo Tie

7 Meke doṉo gilania Zisu sapu sari na tie ta ruvatadi si vizati rini sari
na habohabotuana arilaedi koasa tevolo henahenana, ke zama guahe si
Asa koarini, 8 “Pana ta ruvata gamu pa keke inevaṉa vinarihaba, si mi
lopu la koari na habohabotuana arilaedi. Sina be somana ta ruvata mae
si keke tie sapu arilaena hola nigo,* 9 si kote mae sa tie ari nana inevaṉa,
meke zama koa goi, ‘Tio, mu habotu gore goi, pude mae habotu tani sa
tie hoi,’ gua. Meke kote kurekure si agoi meke habotu gore la pa vasina
sapu lopu arilaena. 10 Ba pana ta ruvata goi, si mu la habotu pa vasina
pu lopu arilaena. Pude totoso mae sa tie pu ruvatigo, si kote zama si asa,
‘Qua baere, habotu sage pa vasina leana tani,’ kote gua si asa. Pa totoso tu
asa si kote ta pamaṉae si goi pa kenudi ri doduru pu ta ruvatadi. 11 Ura
asa sapu va lavalavata pule nia, si kaqu tava kurekure tugo, ba asa sapu
va pepekae pule nia, si kaqu tava lavata,” gua si Asa.*

---

* **13:35** Sam 118:26; Zer 22:5 * **14:5** Sa zinama hie si lopu koa koari doduru kinubekubere pukerane, kaiqa si zama “doṉ'ki na bulumakao”. * **14:5** Mt 12:11 * **14:8** ZT 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lk 18:14

12 Beto asa, si zama la se Zisu koasa tie pu ruvatana Sa, “Pana tavetia
goi si keke hinenahena babe na inevaṉa, si mu lopu ruvati sari na mua
baere, na tasimu koreo, na turaṉamu, meke sari na tie tagotagodi pu koa
tata koa goi. Sina kote ruvata hobe igo rini keke totoso, meke ta lipu mo
sapu gua tavetia goi koa rini. 13 Ba pana tavete inevaṉa goi, si mu ruvati
sari na habahuala, na ike, na koele, meke na behu. 14 Pana gua asa si kaqu
tamanae si goi. Sina lopu kaqu boka hobea rini sapu gua tavete poni ni
goi, ba sa Tamasa tu si kote pia igo koasa rane tinuru pule pa minate tadi
na tie toṉoto,” gua si Asa.

Parabolona sa Inevaṉa Lavata (Matiu 22:1-10)

15 Totoso avosia keke ari kasa pu habotudi pa tevolo sapu gua asa, si
zama la koe Zisu si asa, “Tamanae hola dia sarini pu kaqu somana habotu
pa inevaṉa koa sa Binaṉara te Tamasa,” gua si asa.
16 Meke olaṉa la koa sa se Zisu, “Keke totoso si tavetia keke tie si keke
inevaṉa lavata, meke soku hola tie si ruvati sa. 17 Sipu kamo sa totoso
tanisa inevaṉa, si garunia sa sa nana nabulu pude la tozi ni sari na tie ta
ruvatadi, ‘Mae gamu, tava nama beto sari doduru tiṉitoṉa,’ gua.
18 Ba hopeke podalae va ririunae sarini. Sa tie kekenu si zama koasa
nabulu, ‘Keke vasi pepeso si tiqe holua mo rau, ke kaqu la hopiki nia rau,
ke mu va malumau pude lopu atu,’ gua.
19 Keke pule si zama, ‘Ka manege puta bulumakao* si tiqe holui rau, ke
korapa ene la podeki rau, ke va malumau pude lopu atu si rau,’ gua.
20 Keke pule si zama, ‘Tiqe varihaba mo si rau, gua asa ke lopu boka atu,’
gua.
21 Ke pule sa nabulu meke la tozi ni koasa nana baṉara sari doduru gua
pu zama ni rini. Ke ta ṉaziri sa baṉara, ke tozi nia sa sa nana nabulu, ‘Mu
tuturei vura la koari na siraṉa nomadi, na ṉizupudi pa vasileana. Mamu
turaṉa mae ni sari na habahuala, na ike, na behu, na koele,’ gua si asa.
22 Meke lopu seunae, si zama pule sa nabulu, ‘Baṉara, ele taveti rau gua
sapu tozi nau goi, ba lopu ele siṉi sa vetu. Soku lolomo korapa koa dia,’
gua sa nabulu.
23 Ke zama sa baṉara koa sa nana nabulu, ‘Mu vura la pa sadana sa
vasileana nomana, koari na siraṉa na vasidi pa seu, mamu turaṉa mae ni
sari na tie, pude va siṉia sa qua vetu. 24 Tozini gamu rau, sapu lopu keke
arini pu va karia sa qua rinuvata, si kaqu hena keke vasi toṉa koasa qua
inevaṉa!’ gua,” gua se Zisu.

Gua Pude Koa na Disaepeli te Zisu (Matiu 10:37-38)

25 Meke keke totoso si keke puku vinarigara lavata si lulina se Zisu, ke
taliri pule si Asa meke zama la koarini, 26 “Be mae koa Rau si keke tie,
meke sa tataru tanisa koasa tamana, na tinana, meke koasa loana, meke
koari na tuna, na tasina koreo na vineki, meke pa nana tinoa soti telena, si
noma hola nia sa nana tataru koa Rau, si lopu boka koa na Qua disaepeli
si asa.* 27 Meke asa sapu lopu palekia sa nana korosi telena meke luli Au,
si lopu garona pude koa na Qua disaepeli.*
28 Be keke gamu si hiva kuria si keke vetu, si kaqu habotu si asa meke
tavete vura kekenu nia sa sa hinoluna sa vetu, pude gilania sapu be pada sa

---

* **14:19** Hire si na bulumakao ririhi geligeliana pepeso pa inuma pude lelete, karua bulumakao pa keke geligeliana. * **14:26** Mt 10:37 * **14:27** Mt 10:38, 16:24; Mk 8:34; Lk 9:23

nana poata pude va hokotia sa tinavetena sa vetu, babe lokari. 29 Be lopu
gua asa, si pana va turua sa sa sinokiraena, meke lopu boka va hokotia sa
sa doduruna sa vetu si kote va sisire nia ri doduru tie pu dogoria sapu gua
evaṉia sa. 30 Meke kote zama si arini, ‘Sa tie hie si podalae kuri vetu, ba
lopu boka va hokotia sa,’ kote gua si arini.
31 Meke gua tugo, sapu be keke baṉara si ka manege puta tina mo
nana tie varipera, meke namanama la varipera koa keke baṉara sapu ka
hiokona puta tina tu nana tie varipera, si kaqu habotu paki si asa, meke
vizavizata valeana, sapu kote boka raza ia sa sa baṉara hoi? Ba lokari?
32 Be gilania sa sapu lopu kaqu boka si asa, si kaqu garunu lani sa sari nana
tie paleke inavoso, sipu korapa seu si arini, pude tepa ia sa binule. 33 Gua
asa, ke kekeṉoṉo gua tugo si gamu, mi pada valeana kekenui sari na mia
vinizata pude luli Au. Sina loke tie gamu si boka koa na Qua disaepeli, be
lopu luara pani sa sari doduru nana ginugua soti, meke luli Au.

Sa Soloti sapu Murimuri sa Liṉiliṉina
(Matiu 5:13; Maka 9:50)

34 Soloti si leana, ba pana murimuri sa liṉiliṉi soloti tanisa, si vegua meke
boka va liṉiliṉi pulea gamu si asa? 35 Lopu leana pude vala nia pa pepeso,
babe heni nia pa remoremo muzidi pude tana linetelete. Padana sa si pude
oki pania mo. Asa sapu ari taliṉana si mani va avoso!” gua se Zisu.

15

Sa Sipi Muliuṉuna
(Matiu 18:12-14)

1 Keke rane si mae koe Zisu sari na tie hata takisi, meke sari kaiqa tie
kaleadi pule, pude avavoso dia koa Sa, gua.* 2 Meke qumiqumi nia rina tie
va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese si Asa, meke zama
guahe si arini, “Sa tie hie si va tata i Sa sari na tie kaleadi, meke henahena
turaṉi tugo Sa si arini,” gua si arini.
3 Ke tozini Zisu sa parabolo hie koarini: 4 “Be keke koa gamu si tagoi keke
gogoto nana sipi[d], meke keke ri nana sipi hire si muliuṉu, si nasa si kote
tavetia sa? Kote veko paki sa sari ka sia ṉavulu sia sipi pa vasina koadi,
meke la hata ia sa si asa sapu muliuṉu, osolae dogoro pulea tu sa. 5 Pana
dogoria tugo sa, si qetu hola nana, ke kokovara palekia sa pa avarana.
6 Meke paleke pule la nia sa vasina koadi sari na sipi. Beto asa si tioko
varigara ni sa sari nana baere na turaṉana, meke zama, ‘Mi mae somana
qetuqetu turaṉau sina ele dogoro pulea rau sa qua sipi sapu muliuṉu,’ gua
si asa. 7 Tozini gamu Rau, sapu gua putaputa tugo asa sa qinetuqetu tadi
pa Maṉauru pana keke tie kaleana si kekere pule mae, hola ni sari ka sia
ṉavulu sia tie leadi saripu lopu kilu kekere si arini, gua.

Sa Poata sapu Muliuṉu

8 Meke gua pule he: Be keke barikaleqe si ka manege puta nana poata
siliva, meke va muliuṉia sa si keke, si nasa si kote tavetia sa? Kote va katua
sa sa zuke, meke sara hata valeania sa si asa pa korapana sa vetu, osolae
kaqu vagia tu sa si asa. 9 Meke totoso dogoria tugo sa, si tioko varigara ni
sa sari nana baere na turaṉana, meke zama, ‘Mae gamu, mada qetuqetu!
Sina ele dogoro pulea rau sa qua poata sapu va muliuṉia rau,’ kote gua.
10 Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu gua putaputa tugo asa, sa qinetuqetu

* **15:1** Lk 5:29-30

tadi na mateana te Tamasa koa keke tie kaleana sapu kekere pule mae,” gua se Zisu.

Sa Koburu sapu Muliuṉu

11 Meke tozia pule Sa si keke parabolo, “Koa nana si keke tie sapu karua
tuna koreo. 12 Meke zama sa tuna koreo mudina koasa tamana, ‘Tamaqu,
poni nau kamahire sa qua hinia koari na mua tinago,’ gua si asa. Ke
hopeke paqaha poni sa tamadia koari karua tuna koreo sari nana likakalae.
13 Meke hola ka visavisa rane, si holuholu ni mo sa koreo mudina sari
doduru nana likakalae, meke vagi sa sari na poatadi, meke topue taloa
nana pa keke popoa pa seu. Vasina la va murimuri pani sa sari doduru
nana poata koari na maqota meke na hahanana kaleanadi. 14 Meke sipu
ele va murimuri beto ni sa sari doduru pu tagoi sa, si kamo pa popoa sana
si keke soṉe nomana, ke ovia si asa. 15 Ke la tepa tinavete si asa koa keke
tie pa popoa sana, meke garunia sa tie si asa pude la kopu ni sari nana
boko. 16 Okoro hiva henai sa sari na ginani tana boko, ba loke tie ponia.
17 Meke totoso gilae pule sari nana binalabala, si va pulepaho si asa meke
zama, ‘Kei, sari doduru nabulu tanisa tamaqu si hoke soku gedi ginani,
ba hie si rau korapa mate mo pa inovia. 18 Maqu topue pule la mo koasa
tamaqu, maqu la helahelae guahe: Tamaqu, ele va sea si rau koe Tamasa
meke koa goi. 19 Ele lopu garoqu pude ta pozae na tumu si rau, ba mamu
guni nau mo na mua tie tavetavete,’ gua si asa. 20 Ke gasa turu si asa, meke
taluarae pule la koasa tamana. Meke sipu lopu ele tata kamo la sa pa vetu,
si dogoria sa tamana si asa, meke tataru sisigiti nia sa, ke haqala la ṉazaia
na ahoa sa sa tuna. 21 Meke zama la koasa tamana sa tuna, ‘Tamaqu, ele
va sea si rau koe Tamasa meke koa goi. Lopu garoqu pude ta pozae na
tumu si rau,’ gua si asa.
22 Ba zama la koari nana nabulu sa tamana, ‘Tuture paleke mae sa poko
sapu tolavaena koari doduru, mamu va sage nia. Mamu va sage nia riṉi
tugo sa kakarutu limana, meke va sage ni sadolo nenena. 23 Vagia sa tuna
bulumakao nobonobokona, mamu va matea, mada henahena qetuqetu!
24 Ura ele mate sa tuqu hie, ba toa pule; ele muliuṉu si asa, ba ta dogoro
pule kamahire,’ gua si asa. Ke podalae nia rini sa inevaṉa qetuqetu.
25 Pa totoso asa si korapa koa pa inuma sa tuna koreo kenuna. Meke sipu
pule mae sa, meke tata kamo pa vetu si avosia sa sa mike na peka. 26 Ke
tiokia sa si keke rina nabulu, meke nanasia sa, ‘Na sa si korapa ta evaṉa
hoi?’ gua si asa. 27 Meke olaṉa sa nabulu, ‘Sa tasimu si ele pule mae, ke
va matea sa Tamamu sa tuna bulumakao nobonobokona, meke inevaṉa
qetuqetu, sina kamo pule valeana si asa,’ gunia sa.
28 Meke bugoro hola sa koreo kenuna, meke korona nuquru la pa vetu,
ke vura la sa tamana, meke va mamania pude nuquru. 29 Ba olaṉa la
si asa koasa tamana, ‘Tamaqu, ele soku vuaheni si mabo mate si arau
tavetavete poni igo, gua tugo na mua pinausu, meke lopu hite sekei rau
sari na mua tinarae. Ba sa si hite poni nau goi? Namu loketoṉa hokara,
kekeke qoti mo pude inevaṉa turaṉi sari na qua baere, ba lokari tugo! 30 Ba
sa tumu sana sapu va murimuri pani beto ni sari mua likakalae koari na
maqota, ba kamahire pule mae sa, meke va mate ponia tuna bulumakao
nobonobokona tu goi!’ gua si asa.
31 Meke olaṉa sa tamana, ‘Tuqu, agoi si koamu mo koa rau doduru totoso,
meke sari doduru gua pu tagoi rau si tamugoi mo. 32 Ba leana hola tugo
pude inevaṉa qetuqetu si gita, sina sa tasimu hie si ele mate tu, ba toa
pule; ele muliuṉu tu, ba ele ta dogoro pule!’ gua si asa,” gua se Zisu.

16

Sa Kineha Leana Tanisa Nabulu Kaleana

1 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Koa nana si keke tie
tagotago, meke koa nana tugo si keke nana nabulu sapu kopu ni sari
doduru nana likakalae. Ta zutu sa nabulu sapu sasurae ni sa sari na
poata tanisa nana palabatu, gua. 2 Ke tiokia sa tie tagotago sa nana
nabulu hie, meke zama ia sa, ‘Vegua sapu gua avoso nia rau pa ginugua
mu goi? Va maei sari doduru mua buka, vasina kuberi goi sari doduru
mua tinavetavete, koa sa kinopudi rina qua likakalae, sina lopu kaqu va
palabatu pule igo rau si goi, koari na qua likakalae!’ gua si asa.
3 Meke balabala telena sa nabulu hie, ‘Koi, kote va beto au mo sa qua
palabatu si rau pa qua tinavete. Ke sa beka si kaqu tavetia rau? Lopu tie
va garo si rau pa tinavete uma, meke na tepatepa pa tie si kurekure nia
rau. 4 Ego, leana, guahe si kaqu tavetia rau, meke be tava beto si rau pa
qua tinavete, ba kote soku qua baere va kamo au pa dia vetu,’ gua si asa.
5 Ke podalae hopehopeke tioko va mae i sa sari na tie pu ari dia lipulipu
koasa nana palabatu. Nanasia sa sa tie kekenu, ‘Ka visa sa mua lipulipu
agoi koasa qua palabatu?’ gua si asa.
6 Meke olaṉa sa tie, ‘Ka keke gogoto vovoina oela olive siṉidi,’ gua si asa.
Meke zama sa nabulu, ‘Ego, hie sa mua pepa lipulipu, tuturei habotu,
mamu kuberi ka lima ṉavulu puta vovoina oela siṉidi mo,’ gua si asa.
7 Meke nanasia pule sa si keke, ‘Ka visa sa mua lipulipu?’ gua si asa.
‘Keke tina baika huiti,’ gua si asa.
Meke zama sa nabulu, ‘Ego, hie sa mua pepa lipulipu, mu kuberi ka vesu
gogoto mo,’ gua si asa.
8 Va lavatia sa palabatu sa nabulu sekesekeina hie. Sina doṉo va kenue
la si asa vugo repere, meke va namanama si asa pude kopu nia sa nana
tinoa soti. Ura sari na tie tanisa popoa pepeso si hoke tumaedi kopu pule
ni, hola ni sari na tie tana kalalasa.
9 Gua asa ke tozini gamu Rau, mi variponi ni sari na mia tinagotago
tanisa kasia popoa, pude boka ari mia baere, meke pana kamo sa minate
si kaqu ta hapahapae si gamu pa popoa tinoa hola. 10 Asa sapu ta ronu
koari na tinavete hitekedi, si kaqu ta ronu tugo koari na tinavete nomadi,
ba asa sapu lopu ta ronu koari na tinavete hitekedi, si lopu kaqu ta ronu
tugo koari na tinavete nomadi. 11 Ke be lopu ta ronu si gamu pa kinopudi
rina tinagotago pa pepeso, si vegua meke kote boka ta ronu si gamu koari
na tinagotago maqomaqo pu koa hola? 12 Meke be lopu ta ronu si gamu
koari na likakalae tana votiki tie, si esei kote boka ronu gamu pude poni
gamu sapu mia soti telemia?
13 Loke nabulu si boka nabulu beto ni si karua baṉara. Ba kote kukiti
nia sa si keke, meke tataru nia sa si keke; babe va lavatia sa si keke, meke
etulia si keke. Gua ke lopu boka keke gua nabulu nia goi sa Tamasa, meke
sa poata,” gua se Zisu.*

Kaiqa Vina Tumatumae te Zisu
(Matiu 11:12-13, 5:31-32; Maka 10:11-12)

14 Sipu avosia rina Parese sapu gua asa, si va sisire nia na ṉoṉovalia rini
se Zisu, sina okoro poata si arini. 15 Ke zama la koa rini se Zisu, “Gamu
kasa tugo hire sapu va toṉotoṉotae pule ni gamu pa dinoṉo tadi na tie, ba
Tamasa ele gilana betoi bulomia. Ura sari na binalabala pu hoke arilaedi
pa tie, si kaleadi sisigiti pa dinoṉo te Tamasa.

* **16:13** Mt 6:24

16 Sa Tinarae te Mosese, meke sari na kinubekubere tadi na poropita, si tuturaṉa koari na tie, osolae kamo pa totoso te Zone Papitaiso. Podalae pa totoso te Zone Papitaiso, meke kamoa kamahire, si ta tarae sa Binaṉara te Tamasa, meke soku tie si podekia pude nuquru mae koasa.* 17 Tasuna pude murimuri palae sa maṉauru na pepeso, ba sapu tasuna hola si pude ta veko palae si keke vasi kukuruna hite sa Tinarae te Tamasa.*
18 Be keke tie si luara pania sa nana barikaleqe, meke la haba hobea sa si keke vineki babe na barikaleqe, si barabarata si asa. Meke sa tie pu haba ia si keke barikaleqe ta luluarana, si barabarata tugo si asa.*

Sa Tie Tagotago meke se Lazarasi

19 Koa nana si keke tie tagotago sapu poko ni sari na poko noma hinoludi, meke henahena valeana doduru rane. 20 Meke koa nana tugo si keke tie habahuala, pozana e Lazarasi, sapu tubu beto doduru tinina. Hoke la vekoa rini si asa pa sasada bara vetu tanisa tie tagotago, 21 meke okoro hiva hena umumu ginani hoqadi si asa pa tevolo tanisa tie tagotago, ba lopu boka. Ari na siki ba hoke mae memea i sari na tubuna.
22 Totoso mate sa tie habahuala, si mae turaṉia ri na mateana si asa, meke la koa kapae meke somana henahena pa inevaṉa koe Ebarahami pa Maṉauru. Mumudi si mate tugo sa tie tagotago, meke ta pomunae si asa. 23 Meke sipu koa sa pa tinasigiti pa Heli, si doṉo sage va seu si asa, meke dogoria sa se Lazarasi korapa koa nana pa kalina e Ebarahami. 24 Ke titioko si asa, ‘Kei, Ebarahami, tamaqu, tataru nau, mamu toka nau. Mu garunia se Lazarasi pude koti nia pa kolo sa kakarutuna, pude mani mae va ibua sa meaqu, ura ta sigiti qua koasa nika hie!’ gua si asa.
25 Ba olaṉa la se Ebarahami, ‘Tuqu, mu balabala ia sapu totoso toamu goi, si tagoi goi sari doduru tiṉitoṉa leadi, ba e Lazarasi si koa malamalaṉa. Ba kamahire si koa qetuqetu si asa, meke agoi si koa ta sigiti. 26 Meke gua pule hie, keke pou lohina na labena, si koa nana pa varikorapada gita, pude hukati saripu hiva karovo atu koa gamu, meke gamu pu hiva karovo mae koa gami,’ gua si asa.
27 Meke olaṉa sa tie tagotago, ‘Kei, Ebarahami, tamaqu! Pude gua si tepa zoṉazoṉa si arau koa goi pude mamu garunu la nia se Lazarasi pa vetu tanisa tamaqu, 28 ka lima tasiqu si koa dia vasina. Tozi nia pude la va balau i sarini, pude di lopu mae pa vasina tinasigiti hie,’ gua si asa.
29 Ba olaṉa se Ebarahami, ‘Na Kinubekubere Hope te Mosese meke sari na poropita si koa dia, pude va balau i sari kasa tasimu sara. Leana madi avosi si arini,’ gua si asa.
30 Meke olaṉa sa tie tagotago, ‘Lokari, Ebarahami, tamaqu, be toa pule pa minate si keke tie, meke pule la koa rini, si kote avosia rini, meke veko pani rini sari na dia sinea,’ gua si asa.
31 Ba zama se Ebarahami, ‘Be lopu hiva avosia rini sa Kinubekubere Hope te Mosese meke sari na poropita, si kote korodia avoso tugo be toa pule si keke tie meke la zama koa rini!’ gua,” gua se Zisu.

17

Sa Kinaleana
(Matiu 18:6-7,21-22; Maka 9:42)

1 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Sari na tiṉitoṉa pu va hoqai pa sinea sari na tie si kaqu kamo mae tugo. Ba mani talotaṉa gana

* **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18 * **16:18** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11

si asa pu va kamo mae i sari na tiṉitoṉa arini. 2 Leana hola koasa tie sana
si pude sidolo nia keke patu lavata ruana, meke la va lodu pania gana pa
lamana peava, hola nia si pude vata luarae ia sa si keke koburu hite pa
nana rinaṉeraṉe koa Rau. 3 Gua asa, ke mi kopu puleni gamu koari na
mia tinavete! Be sea sa tasimu, si mu norea; meke be kekere si asa, si
mu taleoso nia.* 4 Be va sea atu si asa koa goi ka zuapa totoso pa keke
rane, meke pule atu helahelae si asa koa goi ka zuapa totoso, meke zama,
'Kekere si rau, mamu taleoso nau,' gua, si mu taleoso nia," gua se Zisu.

Sa Rinaṉeraṉe

5 Meke tepa la koasa Baṉara sari na apositolo, "Baṉara, mu va ṉiṉirai
sari na mami rinaṉeraṉe," gua si arini.
6 Meke olaṉa la sa Baṉara, "Be hitekena hite gua mo na kiko huda
masitadi sa mia rinaṉeraṉe, ba boka zama ia gamu sa huda moloberi hie,
'Mu ta rabutu toa vagi, mamu ta lete pa lamana,' gua. Meke kote va tabe
igo mo sa."

Sa Tinavete tanisa Nabulu

7 "Be keke koa gamu si koa nana keke nana nabulu sapu tavetavete va
ṉiṉira pa inuma, babe kopu ni sari na sipi, meke totoso pule atu sa pa
vetu, si vegua? Kote zama si goi, 'Mae, habotu mamu henahena,' gua?
8 Lokari, lopu kote zama gua asa si agoi! Ba kote tozi nia tu goi si asa, 'Mu
va namanama poniau sa gequ ginani, mamu va sagei sari na mua poko
nabulu, pude turu kopu nau totoso henahena na napo si rau. Beto tu asa,
meke kote boka henahena si goi,' gua. 9 Lopu kaqu hite ta zama leana tugo
sa nabulu, sina sari nana tinavete mo si va gorevura i sa. 10 Kekeṉoṉo puta
gua tugo asa si gamu. Pana va hokoti gamu sari doduru gua pu garunu ni
gamu sa mia Baṉara, si mi zama gua mo he, 'Gami si na nabulu tavetavete
mo. Na mami tinavete tugo mo si taveti gami,' mi gua mo," gua si Asa.

Salaṉi Zisu sari ka Manege Puta Tie Popoqudi

11 Koasa Nana inene la pa Zerusalema, si ene lulia Zisu sa vari volosona
sa pinaqaha popoa pa Sameria, meke pa Qaleli. 12 Meke sipu korapa ene
nuquru Sa koa ke vasileana, si la tutuvia ri ka manege puta tie popoqudi si
Asa. Turu pa seseuna si arini, 13 meke velavela guahe: "Baṉara Zisu! Mu
tataru ni gami, mamu salaṉa gami!" gua si arini.
14 Dogori Zisu si arini, meke zama la i Sa, "La mi vata dogoro koari na
hiama pude viliti gamu," gua si Asa. Sipu korapa ene la rini, si ta salaṉa
si arini.* 15 Meke sipu gilania keke koari kasa sapu ta salaṉa si asa, si
kekere pule la koe Zisu si asa, meke velavela vahesia sa sa Tamasa. 16 Hoqa
todoṉo si asa pa nenena Zisu, meke zama leana koa Sa. Na tie Sameria si
asa. 17 Meke zama se Zisu, "Ka manege puta tu si ta salaṉa, ba avei sari
ka sia? 18 Na vegua ke sa tie karovona mo hie, si pule mae zama leana koe
Tamasa?" gua si Asa. 19 Meke zama la ia Zisu sa tie, "Turu, mamu taloa
mua. Sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo," gua si Asa.

Sa Minae Tanisa Binaṉara te Tamasa (Matiu 24:23-28,37-41)

20 Kaiqa rina Parese si nanasa nia sa totoso pu kaqu mae sa Binaṉara te
Tamasa, ke olaṉi Zisu "Sa Binaṉara te Tamasa si lopu mae pa siraṉa gua
sapu kote boka ta dogoro. 21 Loke tie si kote boka zama guahe: 'Dotu, hie si

* **17:3** Mt 18:15 * **17:14** Liv 14:1-32

asa, babe hoi si asa,' gua. Ura sa Binaṉara te Tamasa si koa mo pa korapa mia gamu," gua se Zisu.
22 Beto asa, si zama la koari Nana disaepeli si Asa, "Korapa mae sa totoso, pana kaqu okoro hiva dogoria gamu, si kekeke mo rane tanisa Tuna na Tie, ba lopu kaqu boka dogoria gamu. 23 Pana tozini gamu rina tie sapu guahe: 'Dotu, hoi si Asa, babe hie si Asa!' gua, si mi lopu vura luli pude la hata ia gamu si Asa. 24 Ura sa minae tanisa Tuna na Tie si kote gua tugo sa kapi sapu malara pa maṉauru, podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata. 25 Ba kekenu si kaqu koa ta sigiti hola si Asa, meke kaqu ta kilu koari na tie pa sinage hie.
26 Gua sapu ta evaṉa koari na rane te Noa, si kaqu gua tugo asa si ta evaṉa koari na rane tanisa Tuna na Tie.* 27 Henahena na napo sari doduru tie, meke sari na koreo na vineki si ta varihabae, osolae kamo sa ranena sapu nuquru pa Aka[d] se Noa, meke tiqe raza sa naqe, meke va puzulu betoi sari doduru.*
28 Kote kekeṉoṉo gua tugo asa sapu ta evaṉa pa totoso te Loti, sapu hena na napo, vari holuholui, na lelete, na kurikuri si arini.* 29 Ba totoso kamo sa rane sapu taluarae pa Sodomu se Loti, si gore mae sa nika, meke na patu leradi pa maṉauru, meke va mate beto i sari doduru. 30 Kote kekeṉoṉo gua tugo asa sa rane pu kaqu vura pule mae sa Tuna na Tie.
31 Koasa rane sana, asa sapu koa pa batu vetu, si mani lopu gore la va qaqiri sari nana likakalae pa korapa vetu. Gua tugo si asa pu koa pa inuma, mani lopu pule la pa nana vetu.* 32 Mi balabala ia gua sapu ta evaṉa koa sa barikaleqe te Loti!* 33 Asa sapu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa, ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa, si kaqu ta harupu.* 34 Tozini gamu Rau, sapu pa boṉina tugo asa si karua tie si kote eko varigara pa keke teqe, keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola. 35 Karua barikaleqe si kote munamunala gedi huiti; keke ri kara si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola," gua se Zisu.*
37 Meke nanasia ri kasa disaepeli si Asa, "Baṉara, pavei kote ta evaṉa si guahe?"
Meke olaṉa se Zisu, "Vasina pu koa si keke tie* matena, si kote varigara tugo vasina sari na kurukuru tapuru sapu gani tomate," gua si Asa.

18

Sa Parabolona sa Naboko meke sa Tie Varipitui

1 Beto asa si tozia Zisu koari Nana disaepeli si keke parabolo, pude va tumatumae ni si arini pude madi varavara nono lamo meke lopu malohoro:
2 "Pa keke vasileana si koa nana si keke tie varipitui sapu lopu pamaṉa nia sa sa Tamasa, meke lopu hoke balabala i tugo sa sari na tie. 3 Meke pa vasileana tugo asa si koa nana si keke barikaleqe nabonabokona, sapu mae tepa pilipule koasa tie varipitui hie, meke zama, 'Ta ṉoṉovala si rau koasa qua kana, mu toka nau!' gua si asa. 4 Ele seunaena hola tu sapu korona sa tie varipitui, ba mumudi si balabala sa tie varipitui, meke zama telena, 'Hinokara sapu lopu pamaṉa nia rau sa Tamasa, meke lopu balabala i tugo

* **17:26** Zen 6:5-8 * **17:27** Zen 7:6-24 * **17:28** Zen 18:20 kamo hinia 19:25 * **17:31** Mt 24:17-18; Mk 13:15-16 * **17:32** Zen 19:26 * **17:33** Mt 10:39, 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24; Zn 12:25 * **17:35** Kaiqa Kinubekubere pukerane si va somana mae ia sa vesi 36 sapu guahe: [36 "Karua tie si kote koa pa inuma pa rane asa, ba keke ri kara si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola," gua se Zisu.] * **17:37** Kote bakala sa minae te Zisu koari na tie pa nana totoso.

rau sari na tie, 5 ba sina mae va duvilau sa naboko hie, ke leana, maqu
varipitui ponia gua sapu hiva nia sa, Sina be lopu gua rau, si kote pilipule
mae au sa, meke kote mabo nia rau!' gua sa tie varipitui."
6 Meke zama pule sa Baṉara, "Mi avosia sapu gua zama nia sa tie
varipitui kaleana hie. 7 Ke vegua? Balabala ia gamu si lopu kaqu varipitui
poni Tamasa sari Nana tie soti, pu tepa la koa Sa, rane na boṉi? Kote va
aqaqa kumana i Tamasa si arini? 8 Lokari! Maqu tozini gamu sapu kote
tuturei hola varipitui poni Sa si arini.
Ba vegua, pana pule mae sa Tuna na Tie? Kote dogoro tie raṉeraṉe tugo
si Asa pa popoa pepeso?"

Sa Parese meke sa Tie Hata Takisi

9 Meke tozia pule Zisu sa parabolo hie koari kaiqa pu va toṉotoṉotae
puleni, meke doṉo va gorei rini sari kaiqa tie. 10 Zama si Asa, "Keke totoso
si la varavara pa Zelepade si karua tie, keke si na Parese, meke keke si na
tie hata takisi.
11 Sa Parese si turu sage, meke varavara pule nia sa nana tinoa: 'Tamasa,
zama leana hola si rau koa Goi, sapu lopu hikohiko, lopu sekesekei, meke
lopu barabarata gugua ri doduru tie si rau. Zama leana si rau sapu lopu
gugua sa tie hata takisi tugo pa kaliqu sana si rau. 12 Arau si hoke madi
pa ginani karua totoso pa keke vuiki, meke hoke ponigo rau sa keke pa
manege, koari doduru qua vinagi,' gua si asa.
13 Ba sa tie hata takisi si turu pa seseuna vasina hite, meke pamaṉa doṉo
sage la pa maṉauru, ba poharia sa sa raqaraqana pa tinalotaṉa, meke
varavara guahe: 'Tamasa, mu taleoso nau, ura na tie sea si rau,' gua si
asa.
14 Tozini gamu Rau, sapu sa tie hata takisi hie si taleosae, na tava toṉoto
pa kenuna Tamasa totoso pule si asa pa nana vetu, ba lopu sa Parese. Ura
asa sapu va lavata pule nia, si kaqu tava pepekae, ba asa sapu va pepekae
pule nia, si kaqu tava lavata," gua se Zisu.*

Mana ni Zisu sari na Koburu Hite
(Matiu 19:13-15; Maka 10:13-16)

15 Meke turaṉa la ni ri kaiqa tie koe Zisu sari dia koburu hite, pude va
opo ni limana meke mana ni Sa, gua. Ba totoso dogoria rina disaepeli
sapu gua asa, si norei rini sarini. 16 Ba tioko vagi Zisu sari na koburu hite
meke zama, "Va malumu mae i koa Rau sari na koburu hite, lopu hukati
si arini, sina sa Binaṉara te Tamasa si tadirini pu gugua hire. 17 Maqu tozi
va hinokarani gamu: Asa sapu lopu vagia sa Binaṉara te Tamasa guana
koburu hite, si namu lopu kaqu nuquria sa si asa," gua se Zisu.

Sa Tie Tagotago
(Matiu 19:16-30; Maka 10:17-31)

18 Meke mae koe Zisu si keke koimata tadi na Ziu, meke nanasa guahe:
"Titisa leamu, na sa si kaqu tavetia rau pude vagia rau sa tinoa hola?" gua
si asa.
19 Meke nanasia Zisu si asa, "Na vegua ke poza Nau leaqu tu goi? Loke
tie si leana, ba e Tamasa mo telena. 20 Gilani mua goi sari na Tinarae te
Tamasa, 'Meke mu barabarata, meke mu variva mate, meke mu hiko, meke
mu zutu kokoha ia si keke tie, mamu pamaṉa ni sari tiatamamu,' " gua si
Asa.*
21 Meke olaṉa sa tie, "Doduru arini si kopu ni rau podalae tu kobukobu-
ruqu," gua si asa.

---

* **18:14** Mt 23:12; Lk 14:11 * **18:20** Ekd 20:12-16; Diut 5:16-20

22 Totoso avosia Zisu sapu gua asa, si zama la ia Sa sa tie, “Keketoṉa mo
si lopu ele tavetia goi. La mamu holuholu ni sari doduru mua likakalae,
mamu vagi sari poatadi mamu poni koari na tie habahuala, meke kote ari
mua tinagotago pa Maṉauru; beto asa, mamu mae luli Au,” gua si Asa.
23 Totoso avosia sa tie sapu gua asa, si talotaṉa si asa, sina soku hola sari
nana tinagotago.
24 Meke totoso dogoria Zisu sapu talotaṉa sa tie, si zama si Asa, “Tasuna
hola tugo koasa tie tagotago si pude nuquru pa Binaṉara te Tamasa. 25 Uve,
tasuna hola tugo koasa tie tagotago pude nuquru pa Binaṉara te Tamasa,
hola nia si pude nuquru si keke kameli pa lopa nila,” gua si Asa.
26 Ke sari na tie pu avosia sapu gua asa, si nanasa la koa Sa, “Ke esei mo
si kote boka ta harupu?” gua si arini.
27 Meke olaṉa se Zisu, “Sapu tasuna hola pa tie, si lopu tasuna koe
Tamasa,” gua si Asa.
28 Meke zama se Pita, “Baṉara, gami si ele luara pani sari doduru mami
likakalae, pude luligo,” gua si asa.
29 Meke olaṉa se Zisu, “Tozi va hinokarani gamu Rau, asa sapu luara
pania sa nana vetu, na barikaleqe, sari na tasina koreo, na tiatamana,
babe sari na tuna na gua, pude nabulu nia sa Binaṉara te Tamasa, 30 si
kaqu ta poni va soku hola kamahire, meke pa totoso* korapa mae si kaqu
vagia sa sa tinoa hola,” gua si Asa.

Vina Ṉeta Totoso Zama nia Zisu sa Nana Minate
(Matiu 20:17-19; Maka 10:32-34)

31 Meke turaṉa vata kalei Zisu sari ka manege rua Nana disaepeli meke
zamai Sa, “Mi avoso mae gamu: korapa sage la pa Zerusalema si gita, meke
vasina si kaqu tava gorevura sari doduru tiṉitoṉa, gua pu kuberi rina
poropita pa Kinubekubere Hope, koasa guguana sa Tuna na Tie. 32 Kote
ta vala si Asa pa limadi ri na tie Zenitailo, pu kote va sisire nia, na zama
ṉoṉovalia, meke loroa. 33 Kaqu seke nia hilihiliburuana, na va matea rini
si Asa; ba pa rane vina ṉeta, si kaqu turu pule pa minate si Asa,” gua se
Zisu.
34 Ba lopu boka tumae ni rina disaepeli sari doduru ginugua hire. Sina
tava paere koa rini ginuadi sari Nana zinama hire, ke lopu boka tumae nia
rini gua sapu zama nia Zisu.

Salaṉia Zisu sa Tie Behuna
(Matiu 20:29-34; Maka 10:46-52)

35 Meke sipu tata kamo la pa Zeriko se Zisu, si korapa habotu tepatepa
nana pa vale siraṉa si keke tie bebehuna. 36 Totoso avosi sa ene holadi sari
na puku vinarigara, si nanasi sa, “Na sa sia?” gua si asa.
37 Meke tozi nia rini si asa, “E Zisu pa Nazareti si korapa ene hola pa
siraṉa,” gua sarini.
38 Ke velavela si asa, “Zisu, Tuna[d] Devita, tataru nau, mamu toka nau!”
gua si asa.
39 Meke va mokomokoa ri kasa pu ene va kenue si asa. Ba velavela va
ululae latu si asa, “Tuna Devita, tataru nau, mamu toka nau!” gua si asa.
40 Ke turu noso se Zisu, meke tozi ni Sa pude turaṉa la nia koa Sa sa
tie bebehuna. Sipu tata mae sa si nanasia Zisu si asa, 41 “Nasa si hiva nia
goi pude tavete ponigo Rau?” gua si Asa. Meke olaṉa sa tie bebehuna,
“Baṉara, hiva dodogorae si rau,” gua si asa.

* **18:30** Sa “totoso sapu korapa mae” ginuana si na totoso sapu podalae pa ginore pule mae te Zisu pa kasia popoa. Mamu doṉo la pa Matiu 24:3:

42 Meke tozi nia Zisu si asa, “Ego, mu dodogorae tu ba goi! Sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo!” gua si Asa.
43 Meke pa totoso tugo asa dodogorae nana mo sa tie, meke ene lulia sa se Zisu, meke vahesihesia sa sa Tamasa. Totoso dogoria ri na kobi tinoni sapu gua asa, si vahesia ri doduru sa Tamasa.

19

Tutuvia Zisu se Zakia

1 Ego, sipu kamo pa Zeriko se Zisu, meke ene hola gua Sa vasina, 2 si koa
nana vasina si keke ṉati tie hata takisi, pozana si e Zakia. Na tie tagotagona
tugo si asa. 3 Hiva dogoria sa vea guguana se Zisu, ba na tie papakana mo
si asa, meke soku hola sari na tie, ke lopu boka dogoria sa se Zisu. 4 Ke
haqala va kenue si asa koasa puku vinarigara tie, meke la haelia sa si keke
huda sikamoa, pude boka dogoria se Zisu gua, sina vasina si kote ene hola
gua Sa. 5 Totoso kamoa Zisu sa vasina asa, si doṉo sage si Asa meke zama,
“Zakia, tuturei gore! Sina ṉinoroi tugo he, si kote atu koa pa mua vetu si
Rau,” gua si Asa.
6 Ke tuturei gore se Zakia, meke va kamo qetuqetua sa se Zisu pa nana
vetu. 7 Dogoria rina tinoni sapu gua asa, meke qumiqumi nia rini se Zisu.
Zama si arini, “Sa tie hie si la koa pa vetu tanisa tie kaleana,” gua si arini.
8 Ba turu sage se Zakia, meke zama la koe Zisu, “Baṉara, kaqu vala rau
sa kukuruna sa qua tinagotago koari na tie habahuala. Meke be vagi rau
pa sinekesekei sari na likakalae tana keke tie, si kaqu poni pule nia rau,
padana made totoso soku gua saripu ele vagi rau koasa,” gua si asa.
9 Meke zama la koasa se Zisu, “Pa rane ṉinoroi sa tinaharupu si kamo
koasa vetu hie. Ura keke tutina tugo Ebarahami se Zakia. 10 Ura sa Tuna
na Tie si mae pude hata ia, meke harupu pule nia si asa sapu muliuṉu,”
gua se Zisu.*

Sa Parabolodi ri ka Manege Puta Nabulu
(Matiu 25:14-30)

11 Pa totoso asa sipu korapa va avosia rina tie sari nana zinama, si
balabala ia rina tie sapu tata hokara mo sa totoso, sapu kote vura koa
rini sa Binaṉara te Tamasa, gua. Ura pa dia inene la, si ele tata kamo
pa Zerusalema si Asa, ke tozia pule Sa koa rini sa parabolo hie,* 12 meke
zama si Asa: “Keke tie pa tututi baṉara, si taluarae la pa keke popoa pa
seu, pude la tava turu baṉara si asa, beto meke kote pule mae baṉara pa
nana popoa. 13 Ba sipu lopu ele taluarae sa, si tioki sa sari ka manege puta
nana nabulu, meke hopeke hia poni poata sa, meke tozi ni sa, ‘Tavetavete
ni sari poata hire, mamu va toqoli, osolae kaqu pule mae si rau,’ gua si
asa. 14 Ego, taluarae si asa, ba sari na tie pa nana popoa soti si kukiti nia
si asa, ke va garunu luli la nia rini sa zinama koasa ṉati baṉara pa popoa
sana meke zama guahe: ‘Lopu hiva nia gami sa tie sana pude koa baṉara
koa gami,’ gua.
15 Ba totoso tava turu baṉara sa, meke pule mae, si tioki sa sari kasa
nana nabulu sara, pude hopeke mae va vurai sari na tinoqolodi rina poata
pu hopeke poni sa, gua. 16 Sa nabulu kekenu si mae, meke zama, ‘Baṉara,
va vurai rau si ka manege puta poata qolo pule,’ gua si asa.

---

* **19:10** Mt 18:11 * **19:11** Mt 25:14-30

17 ‘Leana hola sa mua tinavete, na nabulu leamu si goi! Sina ele ta ronu
si goi koa keke tiṉitoṉa hitekena, ke va palabatu igo rau koari ka manege
puta vasileana,’ gua sa nana baṉara.
18 Beto si mae pule sa nabulu vina rua, meke zama, ‘Baṉara, va vurai
rau si ka lima poata qolo pule, koasa mua poata,’ gua si asa.
19 Meke zama sa nana baṉara, ‘Va palabatu igo rau si goi koari ka lima
vasileana,’ gua si asa.
20 Beto si mae gana si keke nabulu pule, meke zama, ‘Baṉara, hie sa
mua poata qolo, hade tome vekoa mo rau pa keke poko hite. 21 Matagutu
nigo qua, sina keke tie tasunamu si goi. Hoke vagia goi sa mua sapu lopu
veko sotia telemu, meke hoke pakepakete si goi pa mua vasina sapu lopu
uma sotia telemu,’ gua si asa. 22 Meke zama la koasa sa nana baṉara,
‘Na nabulu kaleamu si goi! Kaqu zutugo rau si goi koari na mua zinama
soti telemu! Nake gilanau mua mo sapu keke tie tasunaqu si rau, sapu
hoke vagi qua hinia koari na ginani vasina lopu lelete si rau, meke hoke
pakepakete vasina lopu taburu kiko si rau. 23 Ba na vegua ke lopu la va
nuquria goi pa beṉ'ki sa qua poata, pude totoso pule mae rau si boka vagi
pulea rau si asa, meke sa vasinahite tomona sapu va gavoro ia sa?’ gua sa
nana baṉara.
24 Meke zamai sa baṉara sari kasa pu turu tata vasina, ‘Mae vagia sa
poata qolo koa sa, mamu vala nia koasa nabulu sapu ka manege puta nana,’
gua si asa.
25 Ba zama la ia rini sa baṉara, ‘Baṉara, ele tagoi sa si ka manege puta
nana poata!’ gua.
26 Meke olaṉa sa baṉara, ‘Asa sapu ari nana, si kaqu ta poni va soku
pule tugo, ba asa sapu loke nana, si kaqu ta vagi palae sa vasina hite sapu
tagoa sa.* 27 Ego, kamahire si mi la vagi sari kasa tie pu kukiti nau, meke
lopu hiva nau pude koa na dia baṉara. Turaṉa mae ni, mi va mate beto
pani pa kenuqu Rau!’ gua,” gua se Zisu.

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema (Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Zone 12:12-19)

28 Sipu beto tozia Zisu sa parabolo hie, si taluarae taloa si arini, meke
ene va kenu la gua pa Zerusalema si Asa koari Nana disaepeli. 29 Totoso
tata kamo si arini pa Betipezi meke Betani, sapu pa Toqere Olive, si garunu
va kenu lani Sa si karua Nana disaepeli, 30 meke tozini Sa si arini, “Mi la
koasa vasileana pa kenumia la hoi, meke pana kamo la gamu kara vasina,
si kote dogoria gamu si keke tuna doṉ'ki sapu ta sidolo vekona, loke tie si
ele koi ia. Rupahia, mamu turaṉa mae nia tani. 31 Be nanasa gamu ke tie,
‘Pude vegua ke rupahia gamu sia?’ gua, si mi tozi nia, ‘Hiva nia sa Baṉara
si asa,’ mi gunia,” gua si Asa.
32 Meke taluarae la sari karua, meke la dogori rini sapu gua putaputa
tugo pu tozi ni Zisu. 33 Sipu korapa rupaha vagia ri karua sa tuna doṉ'ki,
si mae nanasi rina tie pu ari dia sari karua, “Pude vegua ke rupahia gamu
sia?” gua si arini.
34 Meke olaṉa sari karua, “Na hiva nia sa Baṉara,” gua si arini. 35 Meke
turaṉa la nia rini koe Zisu sa tuna doṉ'ki, meke ivara va hake lani rini pa
mudina sari dia poko, meke va habotu la ia rini se Zisu. 36 Meke totoso
korapa koi la koasa tuna doṉ'ki se Zisu, si ivara ni rina tinoni pa siraṉa
sari na dia poko.

---

* **19:26** Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18

37 Meke tata la pa Zerusalema se Zisu, koasa siraṉa gore pa Toqere Olive,
sa puku vinarigara lavata tadi Nana disaepeli, si podalae velavela vahesia
rini sa Tamasa, koari doduru tinavete variva magasa pu ele dogori rini.
38 Zama guahe si arini:
"Mani tamanae sa Baṉara pu mae pa korapa pozana sa Tamasa!
Na binule si koa pa Maṉauru,
meke tava lavata sa Tamasa panaulu," gua si arini.*
39 Meke kaiqa rina Parese koasa kobi tinoni si zama la koe Zisu, "Titisa,
Mu gegesi sari mua disaepeli!" gua si arini.
40 Meke olaṉa la se Zisu, "Hinokara sapu tozini gamu Rau, sapu pana
mokomoko si arini, si kote velavela sari na patu," gua si Asa.

Kaboi Zisu sari na Tiena sa Popoa Zerusalema

41 Sipu tata kamo la ia Zisu sa popoa Zerusalema, meke dogoria Sa si
kaboa Sa si asa. 42 Zama si Asa, "Kei, gamu na tiena sa popoa Zerusalema,
be hite gilania mo gamu kamahire sa ṉatina sa binule be leana, ba
kamahire si tava paere koa gamu si asa. 43 Korapa mae sa totoso sapu
kaqu mae sari na mia kana, meke kuria si keke baragoba nomana pa vari
likohaena sa mia popoa, meke kaqu koa vari likohaeni gamu rini. 44 Kaqu
huara va inetia rini sa popoa Zerusalema, meke kaqu va mate gamu rini si
gamu pu koa pa korapadi rina baragoba. Lopu keke patu pa mia popoa si
kote varihakei hola, sina lopu hite doṉo gilania gamu sa totoso sapu mae
sa Tamasa pude harupu gamu!" gua se Zisu.

Nuquria Zisu sa Zelepade
(Matiu 21:12-17; Maka 11:15-19; Zone 2:13-22)

45 Beto asa, si nuquru la si Asa pa korapana sa Zelepade, meke la hadu
vuravura ni Sa sarini pu korapa vari holuholue kurukuru. 46 Zamai Sa
sarini, "Zama guahe sa Tamasa pa Kinubekubere Hope: 'Sa Qua vetu si
na vetu varavara,' ba tavete gunia gamu na bae tana tie hikohiko!" gua si
Asa.*
47 Doduru rane si variva tumatumae se Zisu pa Zelepade. Meke hata ia
ri na ṉati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke rina
koimata tadi na tie Ziu sa siraṉa, gua pude va matea si Asa, gua.* 48 Ba lopu
boka vagia rini, si keke siraṉa gua pude evaṉia si asa, sina sari doduru tie
si okoro hola, pude avavoso dia koari na zinama te Zisu.

20

Sa Niniraṉira te Zisu
(Matiu 21:23-27; Maka 11:27-33)

1 Keke rane sipu korapa la variva tumatumae na tarae nia Zisu sa Inavoso
Leana, koari na tie pa Zelepade, si mae zama koa Sa sari na ṉati hiama,
na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke kaiqa rina koimata
tadi na tie Ziu, 2 "Tozini gami? Pa ṉiniraṉira savana, babe esei poni nigo
sa ṉiniraṉira, ke boka mae taveti Goi sari na ginugua hire?" gua si arini.
3 Meke olaṉa la si Asa, "Arau ba maqu nanasa paki gamu keke ninanasa.
Tozi Nau, 4 esei poni nia ṉiniraṉira se Zone pude papitaiso tie? E Tamasa,
babe na tie mo?" gua si Asa.
5 Meke podalae varitokei teledia si arini, "Sa gua si kote olaṉa nia gita?
Be zama si gita 'Koe Tamasa,' be gua, si kote zama si Asa, 'Ba na vegua
ke lopu va hinokaria tu gamu sia?' Kote gua si Asa. 6 Ba be zama si gita,

* **19:38** Sam 118:26 * **19:46** Ais 56:7; Zer 7:11 * **19:47** Lk 21:37

‘Koari na tie mo’, be gua, si kote gonani gita patu ri kobi tie hire. Sina ari doduru si va hinokaria sapu na keke poropita te Tamasa se Zone,” gua si arini.
7 Gua asa, ke olaṉa mo sarini, “Lopu gilania gami,” gua.
8 Ke zama se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu, sapu esei poni Nau sa ṉiniraṉira, pude taveti Rau saripu gua hire,” gua si Asa.

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni (Matiu 21:33-46; Maka 12:1-12)

9 Beto asa si tozi ni Sa sa parabolo hie koa rini: “Keke tie si letea sa sa nana inuma vaeni, beto meke va kopu nia sa koari kaiqa tie uma, pude tavetavete nia, meke tiqe taluarae taloa nana, meke la koa va seunae hola pa seu.* 10 Meke sipu kamo sa totoso pakepakete, si garunu la nia sa si keke nana nabulu koari na tie uma hire, pude vagi ponia sa nana hinia koari na vuadi rina vaeni. Ba komitia rina tie uma sa nabulu hie, meke hitu pule nia rini, limalimana meke pule. 11 Ke garunu pule la nia tugo sa si keke nana nabulu, ba komitia tugo rina tie uma si asa, meke ṉoṉovalia na va kurekurea rini, beto meke tiqe hitua rini, limalimana meke va pule ia. 12 Beto asa, si garunu pule la nia sa si keke nabulu vina ṉeta, ba va bakora ia tugo rini, beto meke gona pania rini pa inuma vaeni. 13 Ke balabala sa tie tago inuma hie meke zama, ‘Na sa beka si kaqu tavetia rau? Leana maqu garunu la nia mo sa tuqu koreo titekena. Gina asa si kote pamaṉa nia rini,’ gua si asa.
14 Ba totoso dogoria ri kasa tie uma sa tuna koreo hie, si vari zamai si arini, ‘Sa tuna koreo sa tie tago inuma si hie. Aria, mada va matea gana, mada vagia nada sa nana inuma!’ gua si arini. 15 Meke oki vura nia rini pa inuma vaeni si asa, meke va matea rini.”
Meke nanasa se Zisu, “Ke na sa si kote tavete ni sa tie tago inuma sari kasa tie uma hire? 16 Kote mae va mate betoi sa sari doduru tie kopu inuma, meke va karovo vala koari votiki tie uma sa inuma!” gua si Asa. Sipu avosia rina tie sapu gua asa, si zama sarini, “Mani lopu va malumia Tamasa sapu gua asa pude ta evaṉa!” gua si arini.
17 Meke doṉo totoi Zisu si arini, meke zamai Sa, “Ego, na sa gua sa Kinubekubere Hope? Sapu guahe:
‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si evaṉae na patu arilaena hola koari doduru.’*
18 Asa sapu hoqa nia koasa Patu hie, si kaqu moku umumu nia, ba asa sapu kaqu ta hoqa naqoto koasa Patu hie, si kaqu ta munala guana kavuru,” gua se Zisu.

Sa Guguana sa Tinabara Takisi (Matiu 22:15-22; Maka 12:13-17)

19 Sari na ṉati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si podekia pude tuqe vagia se Zisu pa totoso tugo asa, sina gilania rini sapu sa parabolo hie, si soto la mo koa rini. Ba lopu boka vagia rini si Asa, sina matagutu ni rini sari na tie. 20 Gua asa ke kopu totoko nia rini, meke garunu lani rini si kaiqa tie, pude la sekesekei guana tie leadi pude la nanasa ni koe Zisu si kaiqa ninanasa sekesekeidi, pude boka vala nia si Asa pa ṉiniraṉira tanisa Qavuna Roma, pude vata zutua gua. 21 Ke la nanasia rini si Asa, “Titisa, gilania gami sapu sa hinokara si tozia Goi. Variva tumatumae nia Goi sa hinokara tanisa hiniva te Tamasa pa tie, meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie be esei, sina lopu

* **20:9** Ais 5:1 * **20:17** Sam 118:22

va kalekale si Agoi. 22 Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude
tabaria gami sa takisi koasa baṉara Roma? Ba lokari?" gua si arini.
23 Ba doṉo gilania Zisu sa dia sinekesekei, ke zama la koa rini si Asa,
24 "Va dogoro Nau keke poata?" gua si Asa. Ke va dogoro nia rini si keke,
meke zama si Asa, "Esei isumatana, meke na pozana, si koa koasa poata
sana?" gua si Asa.
"E Siza," gua si arini.
25 Ke zama la koa rini se Zisu, "Leana, valai koe Siza saripu te Siza, mamu
valai koe Tamasa saripu te Tamasa," gua si Asa.
26 Ke magasa hola nia rini sa Nana inolaṉa, meke lopu boka va hoqaia
rini si Asa pa kenudi ri na tie koasa dia sinekesekei, ke lopu kulu dia mo.

Sa Tinuru Pule pa Minate
(Matiu 22:23-33; Maka 12:18-27)

27 Meke mae koe Zisu si kaiqa rina Sadusi[d], pu lopu va hinokaria sa
tinuru pule pa minate, meke zama,* 28 "Titisa, guahe si kubere mae nia
Mosese koa gita, 'Be keke tie si mate luaria sa sa nana barikaleqe, ba loke
tuna, si kaqu keke tasina koreo tugo si kaqu la haba ia sa nabokona sa,
pude sari koburu pu podoi ri kara si kaqu ta pozae na koburu tu tanisa
palabatu kekenu sapu ele mate,' gua.* 29 Ego, ka zuapa tamatasi koreo si
koa dia. Sa koreo kenuna si haba ia si keke barikaleqe, ba loke tuna si
asa, meke mate. 30 Ke la haba ia pule sa tasina vina rua sa naboko, ba gua
tugo. 31 La pule sa vina ṉeta, ba kekeṉoṉo mo; meke osolae hokoto sari
ka zuapa tamatasi, ba loke tudia. 32 Mumudi si mate sa barikaleqe. 33 Ego,
pa rane tinuru pule pa minate, si esei ari ka zuapa hire si kote na loana
sa barikaleqe hie? Sina ari ka zuapa hire si ele haba betoa si asa?" gua si
arini.
34 Meke olaṉa la i Zisu, "Sa vinarihaba si tadi na tie koasa tinoa pa kasia
popoa mo hie, 35 ba sarini pu garogarodi pude kaqu toa pule pa minate, si
lopu kaqu varihaba pa totoso* sapu korapa mae. 36 Kote koa gua mo ari
na mateana si arini, sapu lopu kaqu mate. Arini sari na tuna sa Tamasa,
sina tava toa puledi pa minate si arini. 37 Meke e Mosese ba ele va sosodea
tugo sapu kaqu toa pule pa minate saripu mate. Sina pa vivineina sa nika
pu huruṉu pa huda toana, si zama nia sa sapu sa Tamasa sina 'Tamasa te
Ebarahami, na Tamasa te Aisake, meke na Tamasa te Zekopi,' gua.* 38 Na
Tamasa tadi na tie toadi si Asa, ba lopu tadi pu matedi. Ura koe Tamasa
sari doduru si na tie toadi*."
39 Meke zama si kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
"Titisa, leana hola sa Mua inolaṉa!" gua si arini. 40 Mudina asa, si pamaṉa
nanasa pule nia ninanasa ri na tie si Asa.

Tuna Esei sa Karisito
(Matiu 22:41-46; Maka 12:35-37)

41 Meke nanasi Zisu si arini, "Na vegua ke zama sari na tie, sapu sa
Karisito si na tutina e Devita, gua? 42 Ba e Devita telena si zama gua tu he
pa buka Sam:
'Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:
Mu habotu pa kali Mataoqu,*

* **20:27** TTA 23:8 * **20:28** Diut 25:5 * **20:35** Sa "totoso sapu korapa mae" ginuana sina totoso sapu podalae pa ginore pule mae te Zisu pa kasia popoa. Mamu tiro la pa Matiu 24:3 meke Rev 20:4-6: * **20:37** Ekd 3:6 * **20:38** Ele mate si arini pukerane ba korapa toa koe Tamasa si arini * **20:42** Sam 110:1

43 osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,’ gua.
44 Poza nia ‘Baṉara’ e Devita sa Karisito, ba vegugua ke kote boka na tutina
tu Devita si Asa?” gua se Zisu.

Vina Balau te Zisu Koasa Guguadi rina Tie Va Tumatumae koasa Tinarae te Mosese
(Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

45 Meke sipu korapa va avoso sari na tie, si zama la koari Nana disaepeli
se Zisu, 46 “Mi balau ni sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese
pu hoke hiva pokopoko va gele meke enene, meke okoro hiva ta zama va
kamo na tava lavata dia koari na vasina tana maketi, gua. Meke hoke
vizati rini sari na habohabotuana tadi na tie arilaedi pa korapa sinaqoqi,
meke sari na vasina ta pamaṉaedi pa inevaṉa. 47 Hoke hiko vagi rini sari
na tinagotago tadi na naboko, meke hoke varavara va gele sisigiti pude ta
dogoro dia, gua. Kaqu tava kilasa va kaleana sari tie gugua arini!” gua si
Asa.

21

Sa Vinariponi Tanisa Nabonaboko
(Maka 12:41-44)

1 Doṉo la se Zisu, meke dogori Sa sari na tie tagotago pu korapa veko
poata koasa vasina vekovekoana poata pa Zelepade. 2 Meke dogoria tugo
Sa si keke naboko habahabahualana sapu voi lani si karua poata kopa
hitekedi hite, 3 meke zama si Asa, “Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu sa
naboko habahabahualana hie, si veko va soku hola ni sari doduru pule.
4 Ura sari doduru si vekoi mo, sapu koa holadi pa dia tinagotago, ba sa
naboko hie si pa nana hinabahuala, si vala betoa sa sapu gua tagoa sa
pude toa nia,” gua se Zisu.

Tozi Va Kenua Zisu sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(Matiu 24:1-2; Maka 13:1-2)

5 Meke sipu korapa vari vivinei nia ri kaiqa disaepeli sa tinolava tanisa
Zelepade, meke sari na patu, na vinariponi pu ta kuri ni sa, si zama la
koa rini se Zisu, 6 “Sari doduru gua pu dogori gamu hire, si korapa mae sa
totoso sapu sari doduru patu sara si lopu kote ta varihakei hola si arini, ba
kaqu ta huarae gore beto,” gua si Asa.

Sari na Tinasuna pu Kaqu Mae
(Matiu 24:3-14; Maka 13:3-13)

7 Meke nanasia rini si Asa, “Titisa, panavisa kote ta evaṉa sa tinahuara
sana? Meke na sa sa vina gilagila, sapu ele tata sa totoso pude ta evaṉa
saripu gua sara?” gua si arini.
8 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Mi kopu pude mi lopu ta turaṉa va
sea. Sina ari sokudi si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke zama, ‘Arau
sa Karisito!’ meke ‘Ele kamo sa totoso!’ gua. Ba mi lopu luli. 9 Mi
lopu matagutu pana avosia gamu sa inavosona sa vinaripera, meke sa
vinaripaqahi pude turu eke si keke popoa. Sari na tiṉitoṉa gugua arini
si kaqu ta evaṉa kekenu, ba lopu asa sa vinabetona,” gua.
10 Meke zama pule si Asa, “Kote varipera sari na butubutu, meke sari
na butubutu baṉara; 11 meke kaqu raza sari na niu nomanomadi, meke
na soṉe, na oza pa soku vasina; meke kaqu ta dogoro sari na vina gilagila
variva matamatagutudi pa maṉauru. 12 Ba sipu lopu ele ta evaṉa saripu
gua hire, si kote ta tuqe vagi, meke ta ṉoṉovala si gamu koari na tie

pa ginuaqu Rau. Kote ta vala si gamu pude ta pitu koari na sinaqoqi,
meke ta veko pa vetu varipusi, meke kote ta turaṉa la si gamu pa kenudi
ri na baṉara, na ṉati hiniva pa ginuaqu Rau. 13 Ba asa si keke totoso
leana tamugamu pude tozia koarini sa Inavoso Leana. 14 Mi koa ṉoṉo
pa bulomia, mamu lopu balabala mamata nia, sapu gua leana pude kote
olaṉa la nia koari na tinazutu mia.* 15 Ura Arau tu kote poni gamu sari
na zinama, na ginilagilana pu kaqu zama ni gamu, sapu lopu keke rina
mia kana kote boka olaṉi, babe va kari pani. 16 Meke sari na tiatamamia,
na tasimia koreo, na turaṉamia, na mia baere pu lopu va hinokara, kote
turaṉa lani gamu tugo pa vinaripitui, meke kaiqa gamu si kote tava mate.
17 Pa ginuaqu Rau si kaqu ta kukitae si gamu koari doduru tie, 18 ba lopu
keke kalu pa batu mia si kote ta vagi palae. 19 Mi turu va nabu, meke kaqu
vagia gamu sa tinoa hola!

Sa Tinahuara Tanisa Popoa Zerusalema
(Matiu 24:15-21; Maka 13:14-19)

20 Pana dogoria gamu sapu mae varidikue nia rina kana sa popoa
Zerusalema, si kaqu gilania gamu sapu tata sa tinahuara tanisa. 21 Ke
arini sapu koadi pa pinaqaha popoa Ziudia, si madi govete la koari na
toqere vasina. Meke arini pa korapana sa vasileana sana si madi govete
taloa, meke arini pu koa koari na popoa pa sadana Zerusalema, si madi
lopu nuquru la pa korapana. 22 Ura arini sari na rane vina kilasa, pude
tava gorevura sari doduru sapu gua ele ta kubere pa Kinubekubere Hope.*
23 Kote na rane tinalotaṉa nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari tiadi,
meke arini pu tago haha! Ura na tinasuna nomana si kaqu kamo koasa
popoa, meke na vina kilasa te Tamasa si kaqu raza koari na tie hire! 24 Kote
tava mate pa vinaripera si arini, meke kaiqa rini si kote ta raovo[d] la koari
soku popoa. Kaqu mae koa, na neti va konekone ia rina Zenitailo sa popoa
Zerusalema, osolae hokoto sa totoso tadi na tie huporo hire.

Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Matiu 24:29-31; Maka 13:24-27)

25 Na vina gilagila si kote ta evaṉa koasa rimata, na sidara, meke koari na
pinopino. Kote tarazuzu sari na tie pa kasia popoa, kote matagutu nia rini
sa ovaṉana sa lamana, meke sari na tovovo lavalavata.* 26 Kote mabubulu
pa tinarazuzu sari na tiena sa pepeso, totoso korapa aqa dogoria rini sapu
gua kote ta evaṉa pa doduruna sa kasia popoa, ura sari na pinopino pa
maṉauru si kote tava rizu pa dia siraṉa. 27 Pa totoso asa kote dogoria rini
maena sa Tuna na Tie pa korapadi ri na lei, somania na ṉiniraṉira lavata,
na ṉinedala.* 28 Pana podalae ta evaṉa saripu gua hire, si mi gasa turu
mamu doṉo sage, sina tata vura mae sa mia tinarupaha," gua se Zisu.

Sa Vinagilagila Koasa Huda Piqi
(Matiu 24:32-35; Maka 13:28-31)

29 Beto asa si tozia Zisu koarini sa parabolo hie: "Mi doṉo la koasa huda
piqi, meke sari kaiqa huda pule. 30 Pana dogori gamu sapu podalae liho si
arini, si gilania gamu sapu tata sa totoso maṉini. 31 Gua tugo sapu pana
dogori gamu ta evaṉa sari na ginugua hire, si kaqu gilania gamu sapu tata
mae sa Binaṉara* te Tamasa.

---

* **21:14** Lk 12:11-12 * **21:22** Hoz 9:7 * **21:25** Ais 13:10; Izk 32:7; Zol 2:31; Rev 6:12-13 * **21:27** Dan 7:13; Rev 1:7 * **21:31** Sa ginuana sa Binaṉara te Tamasa pa vesi hie si na totoso pule mae se Zisu pa kasia popoa. Mi tiroa sari vesi Luke 21:27-28:

32 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru pu gua hire, si kaqu
ta evaṉa sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie. 33 Kote murimuri
palae sa Maṉauru meke na pepeso, ba sari na Qua zinama si kaqu koa hola
ninae rane ka rane.

Koa Kopu

34 Mi kopu puleni gamu, pude mi lopu tupiti henahena sisigiti, na
naponapo, na talotaṉa ni sari likakalae tana tinoa pepeso, pude lopu kamo
va hodaka koa gamu sa rane sana. 35 Ura sa rane asa si kote kamo guana
sipata, koari doduru tinoni pu koa pa doduruna sa popoa pepeso. 36 Mi
koa kopu, na varavara doduru totoso, pude mi boka koa varane meke va
holai gamu sari doduru ginugua hire pana ta evaṉa rini, meke pude mi
boka turu va mataqara pa kenuna sa Tuna na Tie," gua si Asa.

37 Meke koa variva tumatumae se Zisu pa Zelepade koari na rane arini,
meke doduru veluvelu si hoke vura la si Asa pa Toqere Olive, pude koa
vasina pana boṉi.* 38 Meke pana munumunu pa hopeke rane, si hoke la
pa Zelepade sari doduru tie, meke la avavoso koari Nana vina tumatumae.

22

Tata Kamo sa Inevaṉa Pasova
(Matiu 26:1-5; Maka 14:1-2; Zone 11:45-53)

1 Ego, ele tata kamo sa totoso tanisa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d],* sapu
sa Inevaṉa Pasova.* 2 Hata ia rina ṉati hiama meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese, si keke siraṉa pude tuqe vagia gana se Zisu pude
va matea, gua, sina matagutu ni rini sari na tinoni.

Va Egoa Ziudasi pude Qoraqora nia se Zisu
(Matiu 26:14-16; Maka 14:10-11)

3 Meke nuquria Setani se Ziudasi, sapu ta pozae Isikarioti, sapu keke ri
ka manege rua disaepeli. 4 Ke topue la se Ziudasi koari na ṉati hiama,
meke koari na palabatudi rina tie pu kopu nia sa Zelepade, meke la vari
vivinei nia rini gua pude boka vata qora nia se Zisu koa rini, gua. 5 Meke
qetu hola si arini meke va egoa rini pude ponia poata si asa. 6 Va egoa
Ziudasi sa dia hiniva asa, ke podalae hata ia sa si keke lolomo leana, sapu
lopu koa sari na tinoni, pude vata qorae nia koa rini se Zisu, gua.

Sa Hinenahena Pasova
(Matiu 26:17-25; Maka 14:12-21; Zone 13:21-30)

7 Sipu kamo sa rane kekenu koasa Inevaṉa Bereti Loke Isitina, sapu tava
mate sari na lami tanisa Inevaṉa Pasova, 8 si garuni Zisu sari Pita e Zone,
meke zamai Sa, "Mi la, mamu va namanama ia sa hinenahena Pasova
tadigita," gua si Asa.

9 Meke nanasa sarini, "Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ia
gami sia?" gua sari kara.

10 Meke olaṉa se Zisu, "Pana la gamu pa vasileana Zerusalema, si kote
tutuvia gamu kara si keke tie sapu korapa palekia nana si keke vovoina
kolo. Mi luli la koasa vetu vasina nuquru sa. 11 Mi tozi gunia he sa tie
ari nana vetu, 'Zama sa Titisa: Avei sa lose vasina kote hena ia rina Qua
disaepeli, meke Arau sa hinenahena Pasova?' Mi gunia. 12 Meke kote

---

* **21:37** Lk 19:47 * **22:1** Pa totoso te Zisu hoke varihobei sari kara pozana sa inevaṉa. Sa Inevaṉa Pasova si keke rane, meke sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina si ka zuapa rane. Pa totoso asa si balabala la ia rini sa tinarupaha tadi na tie Izireli pa popoa Izipi, sipu hena rini sa palava sapu lopu henia na isiti. * **22:1** Ekd 12:1-27

va dogoroni gamu sa si keke lose nomana panaulu, sapu ele tava nama vekona. Va namanama ia gamu sa nada hinenahena vasina," gua si Asa.
13 Meke taluarae la sari karua, meke dogori tugo ri kara sari doduru,
gua puta tugo sapu ele tozi ni Zisu, ke va namanama vekoa ri karua sa
hinenahena Pasova vasina.

Podalae nia Zisu sa Ginani Hope
(Matiu 26:26-30; Maka 14:22-26; 1 Koriniti 11:23-25)

14 Meke sipu kamo sa totoso tanisa Pasova, si la habotu turaṉi Zisu pa
tevolo sari Nana apositolo. 15 Meke zama la koa rini si Asa, "Okoro hola
nia Rau pude henahena turaṉa gamu koasa hinenahena Pasova[d] hie, sipu
lopu ele kamoa Rau sa tinasigiti. 16 Maqu tozini gamu sapu lopu kaqu hite
hena pulea Rau sa hinenahena Pasova, osolae kaqu tava gorevura tu sa
ginuana hinokara pa Binaṉara te Tamasa," gua se Zisu.
17 Beto asa, si hena ia Zisu sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe
Tamasa, meke zama la si Asa koa rini, "Mi vagi ia sa kapa hie, mamu
hopeke napoa. 18 Maqu tozini gamu, sapu lopu kaqu napo pulea Rau sa
vaeni hie, osolae kamo sa Binaṉara te Tamasa," gua si Asa.
19 Beto asa si vagia Sa sa bereti*, meke zama leana nia Sa, meke videvidea
Sa, meke hopeke poni Sa koarini, meke zama, "Hie tugo sa tiniqu [sapu
ponini gamu Rau pa laemia gamu, mi vagia, mamu hena ia, pude mi
balabala Au," gua si Asa. 20 Meke gua tugo sipu beto sa hinenahena Pasova,
si vagia Sa si keke kapa vaeni meke vala Sa koa rini, meke zama, "Sa kapa
vaeni hie si na vinariva egoi vaqura te Tamasa, sapu ele ta tokoro veko
koasa eharaqu, sapu zoloro pa laemia gamu.]**
21 Ba doṉo la tu! Asa sapu kaqu qoraqora Nau, si korapa habotu somanae
koa Rau pa tevolo hie!* 22 Sa Tuna na Tie si kaqu tava mate, gua sapu hiva
nia sa Tamasa, ba mani talotaṉa hola sa tie sapu vata qorae Nau," gua se
Zisu.
23 Avosia tugo rini sapu gua asa, si podalae vari nanasi teledia sari kasa
disaepeli, sapu esei beka ari kasa si kaqu tavete gua asa, gua.

Vinari Tokeina sa Vinalavata

24 Meke varitokei nia rina disaepeli sapu esei arini si kote arilaena hola,
gua.* 25 Ke zama koa rini se Zisu, "Sari na baṉara tadi na tie Zenitailo si
hoke lalae ni rini sari na tinoa tadi na dia tie, meke sari na tie pu tago
ṉiniraṉira, si hoke ta pozae na 'tie variponi valeana hola'.* 26 Ba gamu
si lopu kaqu gua asa, asa sapu arilaena hola koa gamu, si mani va hiteke
pule nia koari doduru, meke asa sapu koimata koa gamu, si mani koa na
mia nabulu.* 27 Esei si arilaena hola? Asa sapu habotu henahena? Ba asa
sapu va tana ponia ginani sa tie sapu habotu henahena? Asa sapu habotu
henahena, taga? Ba sa Qua kinoa koa gamu, si kekeṉoṉo gua tugo asa sapu
nabulu.*
28 Gamu si ele koa turaṉau koari na Qua rane tinasuna, 29 ke gua sapu
ele poni Nau sa Tamaqu sa ṉiniraṉira pude koa Baṉara, si gua tugo sapu
poni gamu Rau sa ṉiniraṉira asa. 30 Kaqu somana hena na napo si gamu
pa Qua tevolo koasa Qua Binaṉara, meke kaqu habotu si gamu koari

---

* **22:19** Sa bereti loke isitina si kaburu guana bisikiti gua asa ke boka ta videvide. * **22:20** Sari na zinama pa vari korapadi rina [ ] si lopu koa koari doduru kinubekubere Hope pukerane. * **22:20** Zer 31:31-34 * **22:21** Sam 41:9 * **22:24** Mt 18:1; Mk 9:34; Lk 9:46 * **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-44 * **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Zn 13:12-15

na habohabotuana baṉara, pude totoli ni sari ka manege rua butubutu Izireli," gua si Asa.*

Tozia Zisu sapu Kote Oso nia Pita si Asa (Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Zone 13:36-38)

31 Meke zama se Zisu, "Saimone, Saimone, ele va malumia Tamasa se
Setani pude podeke gamu, pude varipaqaha ni saripu leadi na kaleadi gua
sapu varipaqaha ni sari na kapu huiti koari na kikodi. 32 Ba ele varavara
nigo Rau si goi Saimone, pude lopu mate taloa hokara sa mua rinaṉeraṉe.
Ke pana kekere pule mae goi, si mu va ṉiṉirai sari disaepeli turaṉamu,"
gua se Zisu.
33 Ba olaṉa la koa Sa se Pita, "Baṉara, arau si va namanama pude luligo
la pa vetu varipusi, babe la mate turaṉigo," gua si asa.
34 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, "Pita, Maqu tozi nigo, sipu lopu ele kabo sa
kokorako kohite boṉi, si kaqu oso Nau goi ka ṉeta totoso," gua se Zisu.

Mi Paleke Vinaqaqiri

35 Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, "Totoso garunu taloani gamu
Rau, meke tozini gamu Rau pude lopu paleke vovoina poata, na huneke,
meke na sadolo, si vegua? Ehaka nia tugo gamu si keketoṉa?" gua si Asa.*
Meke olaṉa sarini, "Loketoṉa," gua.
36 Meke zama se Zisu, "Ba, kamahire si asa sapu ari nana vovoina poata,
na huneke, si mani paleki. Meke asa sapu loke nana magu varipera, si
mani holuholu nia sa nana koti, pude mani holua keke. 37 Ura koa pa
Kinubekubere Hope, sapu zama guahe: 'Guana somana ta nae turaṉae
koari na tie kaleadi si Asa,' gua, hie si kaqu tava gorevura, meke gua tugo
sari doduru ginuaqu Rau, si kaqu ta evaṉa beto," gua si Asa.*
38 Meke zama sari kasa disaepeli, "Baṉara, dotu, hire si karua magu
varipera," gua si arini.
Meke olaṉa la se Zisu, "Leana, pada mo si arini," gua si Asa.

Varavara se Zisu pa Toqere Olive (Matiu 26:36-46; Maka 14:32-42)

39 Meke taluarae pa Zerusalema se Zisu, meke sage la pa toqere Olive si
Asa, gua tugo sapu hoke tavetia Sa soku totoso, meke sage luli tugo sari
Nana disaepeli. 40 Totoso kamo Sa vasina, si zamai Sa sari Nana disaepeli,
"Mi varavara, pude mi lopu hoqa pa tinoketoke," gua si Asa.
41 Meke ene va seseu hite la si Asa, padana keke ginona patu, meke
kokotuṉu gore si Asa, meke varavara guahe: 42 "Tamaqu, be va malumia
Goi, si Mu va rizu ia koa Rau sa kapa tinasigiti hie, ba lopu Qua hiniva,
ba lalae Mua hiniva tu Goi," gua si Asa. 43 [Meke vura mae koa Sa si keke
mateana Maṉauru meke va ṉiṉira ia si Asa. 44 Meke ta sigiti hola si Asa
pa Nana binalabala, meke maṉini sa Nana vinaravara meke varavara va
ṉiṉira hola la tu, meke sari na ṉataṉatana si guana ehara pu honihoni
gore pa pepeso.]*
45 Beto asa, si turu si Asa, meke pule la koari na disaepeli, meke dogori Sa
korapa putadi, sina mabo sisigiti si arini pa dia tinalotaṉa. 46 Meke zama
la koa rini si Asa, "Na vegua ke puta si gamu? Mi vaṉunu, na varavara,
pude mi lopu hoqa pa tinoketoke," gua si Asa.

---

* **22:30** Mt 19:28 * **22:35** Mt 10:9-10; Mk 6:8-9; Lk 9:3, 10:4 * **22:37** Ais 53:12 * **22:44** Sari na vesi made ṉavulu ṉeta meke made ṉavulu made si lopu koa koari doduru Kinubekubere Hope pukerane.

Ta Tuqe Vagi se Zisu Koari na Kana
(Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Zone 18:3-11)

47 Meke sipu korapa zama se Zisu, si la vura gana mo si keke puku minate
varipera, se Ziudasi sapu keke koari ka manege rua disaepeli si turaṉadi
rini. Ene la se Ziudasi, meke la ahoa sa se Zisu. 48 Ba zama la ia Zisu si
asa, “Ziudasi, pa inaho si va qoraqora nia goi sa Tuna na Tie?” gua si Asa.
49 Meke totoso dogoria rina disaepeli pu lulidi koa Sa sapu gua kote ta
evaṉa, si nanasia rini se Zisu, “Baṉara, mami la seke ni magu varipera
gedi?” gua si arini. 50 Meke keke ri kasa disaepeli arini, si seke tarasa
pania sa kali taliṉa mataona sa nabulu tanisa ṉati hiama kenukenue.
51 Ba norei Zisu si arini, meke zama, “Beto, lopu tavete gua asa!” gua si
Asa. Meke la taṉinia Sa sa taliṉana sa nabulu, meke ta salaṉa si asa.
52 Beto asa si zama la se Zisu koari na ṉati hiama, na palabatudi rina tie
kopu Zelepade, meke sari na koimata tadi na tie Ziu pu la pude tuqe vagia,
“Na tie hikohiko na variva mate si Rau, ke paleke Nau vedara na huda
sekesekeana tu gamu? 53 Doduru rane si variva tumatumae mo si Rau pa
Zelepade, ba lopu tuqe vagi Au tu gamu? Ba sina hie tugo sa mia totoso,
sa totoso sapu koa baṉara sa ṉiniraṉira tana hinuporo,” gua se Zisu.*

Osonia Pita se Zisu
(Matiu 26:57-58,69-75; Maka 14:53-54,66-72; Zone 18:12-18,25-27)

54 Meke tuqe vagia rini se Zisu, meke turaṉa la nia ri pa vetu tanisa ṉati
hiama kenukenue. Se Pita si lululi mudi nana, seseu vasina hite koarini.
55 Meke totoso va katua rini si keke nika pa kokorapana sa pavasa pa
sadana sa vetu tanisa ṉati hiama, meke habotu vari likohae nia rini, si
la somana habotu koarini se Pita. 56 Meke dogoria keke nabulu vineki se
Pita, koasa malarana sa nika, ke doṉo totoa sa, meke zama, “Hie tugo si
keke tie sapu lulina koe Zisu,” gua si asa.
57 Ba oso se Pita meke zama, “Tio, lopu hite gilania rau sa tie sana!” gua
si asa.
58 Meke seseunae vasina hite si doṉo vagia pule keke tie si asa, meke
zama ia sa, “Agoi mo si keke arini pu luli koe Zisu!” gua si asa.
Ba olaṉa se Pita, “Tio, lopu arau!” gua si asa.
59 Meke sipu hola padana keke aoa, si mae gana pule si keke tie, meke
zama nia sapu guahe: “Namu hie hokahokara mo si keke arini pu luli koe
Zisu, sina keke tie Qaleli si hie!” gua si asa.
60 Ba olaṉa se Pita, “Tio, lopu hite va nonoga ia rau sapu korapa zama
nia goi sana!” gua si asa. Sipu korapa zama tugo se Pita, si kabo mo sa
kokorako. 61 Pa totoso asa si liṉana se Zisu, meke doṉo totoa Sa se Pita, ke
tiqe balabala ia Pita sapu gua zama nia Zisu koasa, sapu guahe: “Sipu lopu
ele kabo sa kokorako pa boṉi hie, si kaqu oso Nau goi ka ṉeta totoso,” gua.
62 Ke vura taloa se Pita, meke la kabo ṉusuṉusurae pa sada.

Tava Sisire na Ta Seke se Zisu
(Matiu 26:67-68; Maka 14:65)

63 Sarini pu kopuna se Zisu si va sisire nia, na sekea rini si Asa. 64 Pusi
tukui rini sari na matana, meke nanasia rini si Asa, “Mu korokorotae sapu
esei si korapa seke igo!” gua si arini. 65 Meke soku sari na zinama ṉoṉovala
si zama lani rini koa Sa.

Ta Turaṉa La pa Kenuna sa Puku Tie Varipitui tadi na Tie Ziu se Zisu
(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Zone 18:19-24)

---

* **22:53** Lk 19:47, 21:37

66 Meke sipu rane sa popoa, si varigara sari na koimata tadi na tie Ziu, na n̲ati hiama, meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese; meke ta turan̲a la se Zisu pa kenuna sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu[d]. 67 Meke zama ia rini si Asa, “Mu tozini gami, Agoi tugo sa Karisito[d]? Ba lokari?” gua si arini.

Meke olan̲a si Asa, “Be tozini gamu Rau sapu Arau sa Karisito, ba lopu kaqu va hinokarau tugo gamu. 68 Meke be nanasa gamu Rau, ba lopu kaqu olan̲au gamu. 69 Ba lopu seunae, sa Tuna[d] na Tie si kaqu habotu pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru n̲iniran̲ira,” gua si Asa.

70 Meke nanasa la ia ri doduru si Asa, “Ke vegua? Agoi mo sa Tuna Tamasa?” gua si arini.

Meke olan̲a la i Sa sarini, “Uve, Arau mo sa Tuna Tamasa,” gua si Asa.

71 Meke zama sarini, “Lopu kaqu hata pule vina sosode si gita, sina ele avoso sotia mo teleda sapu gua zama nia Sa telena,” gua si arini.

23

Ta Turan̲a La Koe Paelati se Zisu
(Matiu 27:1-2,11-14; Maka 15:1-5; Zone 18:28-38)

1 Beto asa si turu sari doduru pu somana koasa Sanihiderini sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu, meke turan̲a la nia rini koe Paelati[d] se Zisu. 2 Podalae zutua rini si Asa vasina, meke zama, “Ele pohoa gami sa tie hie, sapu turan̲a va sea i sa sari na mami tie, tozi ni Sa si arini pude lopu tabara takisi koasa ban̲ara Roma, meke poza pule nia Karisito, na Ban̲ara si Asa,” gua si arini.

3 Ke nanasa la ia Paelati se Zisu, “Vea, Agoi tugo sa Ban̲ara tadi na tie Ziu?”

Meke olan̲a si Asa, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa.

4 Meke zama la se Paelati koari na n̲ati hiama, meke sa kobi tinoni, “Loke sinea si dogoria rau pude boka zutua sa tie hie,” gua si asa.

5 Ba zutu pilipulea rini si Asa, meke zama, “Koari na Nana vina tumatumae si vari kakatora ni Sa sari na tie pa doduruna Ziudia; podalae maena tu pa Qaleli si Asa, meke mae kamo tani,” gua si arini.

Ta Garunu La Koe Herodi se Zisu

6 Totoso avosia Paelati sapu gua asa, si nanasa si asa, “Na tie Qaleli sa tie hie?” gua si asa. 7 Meke totoso gilania Paelati sapu mae guana pa Qaleli se Zisu, vasina ban̲ara se Herodi; si garunu la nia sa koa sa se Zisu. Pa totoso asa si koa nana mo pa Zerusalema se Herodi. 8 Totoso dogoria Herodi se Zisu si qetu hola si asa, sina ele avoso nia sa guguana e Zisu, meke seunae hola sapu hiva dogoro gunia sa se Zisu. Okoro hiva dogoria sa totoso tavete tinavete variva magasadi se Zisu. 9 Gua asa, ke soku ninanasa si nanasa ni Herodi koe Zisu, ba lopu olan̲i Sa. 10 Meke turu mae sari na n̲ati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke zutu sisigitia rini se Zisu. 11 Meke zama n̲on̲ovalia, na tavete gunia na keke tie loke laena e Herodi, meke sari nana solodia se Zisu, meke va sage nia rini si keke poko doduru tolavaena tana ban̲ara, meke tiqe garunu pule la nia rini si Asa koe Paelati. 12 Meke pa rane tugo asa si tiqe baere sari Herodi e Paelati, ba visoroihe si vari kanaidi sari kara.

Va Egoa Rini Pude Va Matea se Zisu
(Matiu 27:15-26; Maka 15:6-15; Zone 18:39 kamo hinia 19:16)

13 Meke tioko varigara ni Paelati sari na n̲ati hiama, na koimata tadi na tie Ziu, meke sari na tinoni. 14 Tozini sa sarini, “Turan̲a mae nia gamu sa tie

hie koa rau, meke zutua gamu sapu turaṉa va sea i Sa sari na tie, gua. Ba sipu beto pitua rau, si lopu hite dogoria rau keke nana sinea sa tie hie, koari na ginugua pu zutuni gamu koa Sa. 15 E Herodi ba lopu dogoria tugo keke sinea, gua asa ke garunu pule mae nia mo sa koa gita. Ke dogoria gamu? Loke ginugua kaleadi sapu pada tava mate nia Sa, si ele evaṉia Sa. 16 Gua asa ke kote tozi ni mo rau sari na solodia, pude seke nia hilihiliburuana, meke tiqe vata rupahia," gua si asa.*

18 Ba velavela va ululae sari na tinoni, "Va matea gana, ba mu vata rupaha poni gami se Barabasi!" gua si arini. 19 Se Barabasi si ta veko pa vetu varipusi sina somana nia sa si keke vinaripera koari na Qinavuna, meke va mate tie tugo si asa.

20 Hiva vata rupahia e Paelati se Zisu, ke tepa pule la tugo koasa vinarigara tinoni si asa. 21 Ba velavela nono la mo si arini, "Va matea pa korosi! Va matea pa korosi!" gua si arini.

22 Meke zama pule la tugo pa vina ṉeta totoso se Paelati, "Ba na kinaleana sa si evaṉia Sa? Arau lopu boka dogoria keke sinea sapu kote pada tava mate nia Sa! Ke kote tozi ni mo rau sari na solodia, pude seke nia hilihiliburuana, meke tiqe vata rupahia," gua si asa.

23 Ba velavela va sisigiti palae si arini, pude kaqu va matea tugo se Zisu, gua, meke osolae va malohoria tu rini se Paelati. 24 Ke gua asa si va egoa mo Paelati pude va matea si Asa, gua tugo sapu tepa ia rini. 25 Meke vata rupahia sa se Barabasi, sapu hiva vata rupahia rini, asa sapu ta veko pa vetu varipusi, sina somana nia sa si keke vinaripera koasa qinavuna meke va mate tie. Meke luara vala nia sa koa rini se Zisu, pude tavetia gua sapu hiva tavete nia rini.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Zone 19:17-27)

26 Meke turaṉa taloa nia rina solodia se Zisu, meke pa korapana sa dia inene la, si tutuvia rini si keke tie pa popoa Saerini, pozana si e Saimone, na tiqe nuquruna mo pa Zerusalema si asa. Tuqe vagia rina solodia si asa, meke va paleke nia rini sa korosi, meke luli mae pa mudina Zisu.

27 Na vinarigara lavata si luli koe Zisu, meke kaiqa arini si ari na barikaleqe pu korapa kaboa na talotaṉa nia si Asa. 28 Ba taliri la koari kasa barikaleqe se Zisu, meke zama, "Kasa barikaleqe pa Zerusalema! Mu lopu kabo Au, ba mi kabo pule ni gamu, meke sari na tumia. 29 Ura korapa mae sari na rane kaleadi, pana kote zama guahe sari na tie, 'Tamanae dia sari na barikaleqe pu tige, meke saripu lopu podo koburu na variva susu.' 30 Pa totoso asa si kote zama la si arini koari na toa na toqere, 'Mi hoqa tamunu gami!' kote gua si arini.* 31 Ura be evaṉi rina tie koa Rau pu guana huda toana, saripu gua hire, si kote kaleana hola tu si evaṉi rini koa gamu, pu guana huda matedi," gua se Zisu.

32 Meke karua tie kaleadi si turaṉa vura mae ni rini pude va mate turaṉa ni koe Zisu. 33 Sipu kamoa rini si keke vasina pozana, "Batu* Tomate," si poka nia rini pa korosi vasina se Zisu, meke gua tugo sari karua tie kaleadi pa hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena.

---

* **23:16** Kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si va somana mae ia sa vesi 17 sapu guahe: [17 Ta hivae pude vata rupahia Paelati si keke tie ta pusina pa totoso Inevaṉa Pasova.] Mu tiroa Maka 15:6: * **23:30** Hoz 10:8; Rev 6:16 * **23:33** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoṉona sa toqere asa si guana batu tomate.

34 [Meke zama se Zisu, “Tamaqu, Mu taleoso ni, sina lopu gilania rini sapu
gua evaṉia rini,” gua si Asa.]**
Meke mudumudukeda ni rina solodia pude variva hihia ni sari Nana
poko. 35 Sa puku vinarigara si turu meke doṉo la, meke sari koimata tadi
na tie Ziu si pesipesi laia meke ṉoṉovalia rini se Zisu, “Votiki tie si harupi
Sa. Ego, kamahire mani harupu pule nia, be Asa sa Karisito sapu ele vizatia
Tamasa!” gua si arini.*
36 Sari na solodia ba va sisire nia tugo si Asa, meke ponia vaeni pasana
rini.* 37 Zamaia rini si Asa, “Be na Baṉara tadi na tie Ziu si Goi, si mamu
harupu pulenigo,” gua sarini.
38 Pa batuna sage sa korosi si kuberia rini sa tinazutuna Sa sapu zama
guahe: “HIERA SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,” gua.
39 Meke keke ri karua tie kaleadi pu tava sigoto turaṉae koa Sa pa korosi,
si zama ṉoṉovala la tugo koa Sa, “Be Agoi sa Karisito! Ego mu harupu
pulenigo, meke mamu harupu gami tugo si gami kara!” gua si asa.
40 Ba keke ari kara si norea si asa, meke zama, “Tio, vegua lopu matagutu
nia goi sa Tamasa? Sina agoi, ba tava kilasa kekeṉoṉo gua tugo asa. 41 Gita
kara si garoda tugo pude tava kilasa, sina ta poni nia gita kara sa laedi
ri nada tinavete kaleadi, ba sa tie hie si loke Nana kinaleana,” gua si asa.
42 Beto asa si zama la koe Zisu si asa, “Baṉara, Mu balabala au pana koa
Baṉara Goi pa Mua Binaṉara,” gua si asa.
43 Meke olaṉa la koasa se Zisu, “Tozi va hinokara nigo Rau si goi, kaqu
somana koa Rau ṉinoroi si goi pa Paradaisi[d],” gua se Zisu.

Sa Minate te Zisu
(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Zone 19:28-30)

44 Meke sipu kamo sa korapa rane si huporo sa doduru popoa, osolae
kamo tu ṉeta koloko, 45 ura lopu kalalasa mae sa rimata. Meke ta rikata rua
sa poko gobana sa Lose Hopena, pa korapana sa Zelepade pa Zerusalema.*
46 Meke velavela va ululae se Zisu, meke zama, “Tamaqu, pa korapa
limamu si luara vekoa Rau sa Maqomaqoqu,” gua si Asa, meke tiqe mate.*
47 Sipu dogoria sa palabatu tadi na solodia gua saripu ta evaṉa si vahesia
sa sa Tamasa, meke zama, “Hinokara tugo, sapu na keke tie toṉoto sa tie
hie,” gua si asa.
48 Meke totoso dogori ri doduru pu varigara pude dodogoro koasa vina
matena e Zisu, gua saripu ta evaṉa, si pohari rini sari raqaraqadi pa
tinalotaṉa, meke pule taloa pa dia vasidi sari doduru. 49 Sari doduru pu
ele gilana sotia se Zisu, meke sari kasa barikaleqe pu lulidi mae koa Sa pa
Qaleli, si turu pa seuna vasina hite, meke doṉodoṉo la dia.*

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu
(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Zone 10:38-42)

50-51 Ego, koa nana si keke tie pozana Zosepa, sa tie pa vasileana Arimatia
pa pinaqaha popoa Ziudia. Keke tie leana, na tie toṉoto si asa, pu korapa
aqa nia sa minae tanisa Binaṉara te Tamasa. Meke keke koari na tie pu
somana koasa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu, ba lopu
somana va egoa sa sa dia vina ego na vinizata pa vina matena e Zisu. 52 La
si asa koe Paelati, meke la tepa ia sa sa tinina e Zisu. 53 Beto asa, si la va
gore vagia sa si Asa, meke hade nia keke poko keoro viana sa, meke la va

---

* **23:34** Lopu koa sari zinama pa varikorapadi rina [ ] koari doduru kinubekubere hope pukerane.
* **23:34** Sam 22:18 * **23:35** Sam 22:7 * **23:36** Sam 69:21 * **23:45** Ekd 26:31-33 * **23:46** Sam 31:5 * **23:49** Lk 8:2-3

nuquru vekoa sa koa keke lovu sapu ta horena pa patu pa kali taba, sapu
lopu ele ta pomunu nia tie matena rini. 54 Na rane va namanama si asa,
na tata kamo sa rane Sabati.
55 Sari na barikaleqe pu lulidi mae koe Zisu pa Qaleli, si lulia rini se
Zosepa, meke dogoria rini sa lovu, meke sa vinekona gua sa tinina e Zisu
pa korapana sa lovu. 56 Beto asa si pule la vasina koadi sari kasa barikaleqe,
meke la va namanama i rini sari na oela humaṉa lea, pude vala i pa tinina
Zisu, gua. Meke sipu kamo sa Sabati, si magogoso si arini, lulia rini gua
sapu koa pa Tinarae te Mosese.*

24

Sa Tinuru Pule te Zisu pa Minate
(Matiu 28:1-10; Maka 16:1-8; Zone 20:1-10)

1 Meke pana vaqavaqasana sa rane Sade, si la koasa lovu sari kasa
barikaleqe, paleke la ni rini sari na oela humaṉa lea, saripu ele va nama
vekoi rini. 2 Doṉo la dia gua, si dogoria rini sapu ele ta topili palae tu
sa patu, sapu tukuna sa sasadana sa lovu. 3 Ke nuquru la si arini pa
korapana sa lovu, ba lopu dogoria rini sa tinina e Zisu. 4 Ke sipu korapa
turu nunala dia vasina si arini, si vura va hodaka la si karua tie sapu
pokopoko keoro ṉedala, meke turu kapae dia koa rini. 5 Matagutu sisigiti
sari kasa barikaleqe, ke todoṉo gore pa pepeso si arini. Meke zama la koa
rini sari karua tie, "Na vegua ke hata ia gamu sa tie toana koari pu matedi?
6 Lopu koa tani si Asa, ba ele turu pule tu pa minate. Balabala ia gua sapu
ele tozini gamu Sa, sipu korapa koa pa Qaleli si Asa, sapu guahe:* 7 'Sa
Tuna na Tie si kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi, meke kaqu tava
mate pa korosi, ba pa rane vina ṉeta si kaqu tava turu pule si Asa,' gua,"
gua sari karua.
8 Ke tiqe balabala pulei rini sari Nana zinama arini. 9 Ke taluarae pule
pa lovu si arini, meke la vivinei ni rini koari ka manege eke disaepeli,
meke koari kaiqa pule, sari doduru tiṉitoṉa gua pu ta evaṉa. 10 Sari kasa
barikaleqe arini, si ari Mere pa vasileana Magidala, e Zoana, meke e Mere
tinana e Zemisi. Arini hire, meke kaiqa pule barikaleqe saripu lulidi koa
rini, si la vivinei ni koari na apositolo saripu gua ta evaṉa hire. 11 Ba lopu
va hinokari rini sari na barikaleqe, guana lopu vivinei hinokara guni rini.
12 Ba e Pita si turu, meke topue haqala la koa sa lovu. Kokopo nuquru si
asa, meke dogoria mo sa sa poko keoro sapu ta hade nia Zisu. Ke kekere
pule si asa, magasa hola nia sa sapu gua ta evaṉa.

Karua Tie pu Ene La pa Emeasi
(Maka 16:12-13)

13 Meke pa ranena tugo asa si ene la pa Emeasi sari karua disaepeli te
Zisu. Emeasi si manege eke kilomita[d] seu gua pa Zerusalema. 14 Korapa
vivinei ni ri kara sari doduru ginugua pu ta evaṉa. 15 Meke sipu korapa
vari vivinei sari kara, si vura tata la se Zisu, meke ene somanae koari
kara. 16 Dogoria ri kara si Asa, ba lopu tava malumu nia pude doṉo
gilania. 17 Meke nanasi Zisu, "Na sa si korapa vivinei nia gamu kara pa
mia inene?" gua si Asa. Ke turu noso sari kara, meke guana doṉo talotaṉa
sari isumatadia.
18 Meke keke ari kara, pozana si e Kiliopasi, si nanasa la koa Sa, "Vegua?
Agoi mo telemu si kekeke tie karovomu mae pa Zerusalema, si lopu gilani

* **23:56** Ekd 20:10; Diut 5:14 * **24:6** Mt 16:21, 17:22-23, 20:18-19; Mk 8:31, 9:31, 10:33-34; Lk 9:22, 18:31-33

sari doduru ginugua saripu ta evaṉa vasina, koari ka visavisa rane la hire?”
gua si asa.
19 “Sari ginugua savadi?” gua se Zisu.
Meke olaṉa sari kara, “Sari doduru ginugua pu ta evaṉa koe Zisu sa tie
Nazareti. Na keke poropita ṉiṉirana pa Nana zinama na tinavete si Asa, pa
kenudi rina tie, meke sa Tamasa. 20 Sari na nada ṉati hiama, na koimata,
si luara vala nia si Asa koasa qavuna Roma, meke pitua meke va matea
si Asa pa korosi. 21 Meke pa mami dinoṉodoṉo gami, si hokara Asa sa tie
sapu kote vata rupahia sa butubutu Izireli, gua. Ego, meke hie sa vina ṉeta
rane podalae gua ta evaṉa si hire. 22 Kaiqa rina barikaleqe pu somanadi
koa gami, si va magasa gami. La munumunu hokara si arini koa sa lovu,
23 ba lopu dogoria rini sa tinina Zisu. Meke pule mae tozini gami rini sapu
dogori rini si kaiqa mateana, meke tozi ni rina mateana sapu ele turu pule
se Zisu, gua. 24 Ke kaiqa koa gami kasa si la koasa lovu, meke dogoria sapu
gua tozia ri kasa barikaleqe, meke hinokara tugo, ba lopu dogoria rini sa
tiena,” gua sari kara.
25 Meke zama la koari kara se Zisu, “Duvili si gamu, meke lopu boka
tuturei va hinokari gamu sari doduru tiṉitoṉa, gua pu tozi rina poropita.
26 Vegua, lopu kaqu koa ta sigiti ni tugo sa Karisito sari doduru ginugua
sara, meke tiqe la vagia sa vina lavatana pa Maṉauru?” gua si Asa. 27 Meke
va bakali Zisu koari kara sari doduru ginugua pu soto la gua koa Sa, saripu
ta tozi koari na Kinubekubere Hope; podalae koari na buka te Mosese,
meke kamo koari na poropita.
28 Totoso tata kamoa rini sa vasileana vasina korapa la ia rini, si
doṉodoṉo guana hiva ene hola si Asa, 29 ba ososo nia ri kara si Asa, meke
zama, “Mae mamu koa paki koa gami tani; ele veluvelu sa popoa, meke
ele tata boṉi mo,” gua sari kara. Ke luli la koa rini si Asa. 30 Totoso habotu
henahena Sa koa rini, si vagia Sa sa bereti, meke mana nia Sa, meke videa,
meke vala Sa koa rini. 31 Pa totoso asa si tiqe guana ta tukele sari na
matadi, ke tiqe doṉo gilania rini si Asa, ba murimuri taloa Nana si Asa pa
dia dinoṉo. 32 Meke vari zamai sari karua, “Hinokara sapu totoso va bakali
Sa koa gita pa nada inene mae sari na Kinubekubere Hope, si maṉini sari
na buloda,” gua si arini.
33 Beto asa si hinoqa gasa turu mo sari karua, meke taluarae pule la mo
pa Zerusalema, meke la tutuvi rini sari ka manege eke disaepeli, meke sari
kaiqa pule, korapa koa varigara dia. 34 Meke tozi ni rina disaepeli, meke
sari kaiqa pule pu varigara vasina sari karua, “Sa Baṉara si hinokara ele
turu pule! Ele vata dogoro pule nia si Asa koe Saimone Pita!” gua si arini.
35 Meke tiqe tozia pule ri kara pu mae guadi pa Emeasi, sapu gua ta
evaṉa pa siraṉa, meke sapu gua meke doṉo gilania ri kara se Zisu, totoso
videa Sa sa bereti.

Vata Dogoro Koari na Disaepeli se Zisu
(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

36 Meke sipu korapa vivinei nia ri kara sapu gua asa, si la turu vura Nana
mo pa varikorapadi rini sa Baṉara Zisu, meke zama, “Mani koa koa gamu
sa binule,” gua si Asa.
37 Ke hodahodaki, na matagutu si arini; hokara keke tomate si dogoria
rini, gua. 38 Ba zama la koa rini si Asa, “Na vegua ke nunala, na matagutu
si gamu? 39 Doṉo maei sari na limaqu na nenequ, mamu va sosodea sapu
Arau mo si hie. Taṉinau, mamu gilanau, ura na tomate si loke masana na
susurina gua Arau he,” gua si Asa.

40 Totoso zama gua Sa, si va dogoro ni Sa koa rini sari limana na nenena.
41 Meke sipu korapa lopu boka va hinokaria rini, sina qetu meke magasa
dia, si zama la koa rini si Asa, “Koa dia gemi vasi ginani si gamu?” gua si
Asa. 42 Ke vala nia rini si keke igana kinana. 43 Vagia Sa sa igana, meke
hena ia Sa pa kenudia rini.
44 Beto asa, si zama la koa rini si Asa, “Hire sari na tiṉitoṉa pu ele tozini
gamu Rau, totoso koa somana koa gamu si Rau. Doduru ginuguaqu Rau
sapu ta kubere pa Tinarae te Mosese, meke sari na kinubekubere tadi na
poropita, meke koari na Sam, si kaqu tava gorevura beto,” gua si Asa.
45 Meke tukeli Sa monanadi, pude madi tumae ni sari na Kinubekubere
Hope. 46 Meke zama la koa rini si Asa, “Hie gua sapu ta kubere: Sa Karisito
si kaqu koa ta sigiti na tava mate, meke pa rane vina ṉeta si kaqu turu pule
pa minate. 47 Meke pa korapa pozana Sa, si kaqu ta tarae sa inavosona
sa kinekere meke sa tinaleosae pa sinea koari doduru butubutu, podalae
pa Zerusalema. 48 Meke gamu si na tie va sosode koari na ginugua hire.
49 Kaqu garunu atu nia Rau koa gamu sa Maqomaqo Hope, sapu ele va
tatara nia sa Tamaqu. Ba mi la koa aqa pa Zerusalema, osolae kaqu ta
gorei nia gamu sa ṉiniraṉira Maṉauru,” gua si Asa.*

Ta Hena Sage La pa Maṉauru se Zisu (Maka 16:19-20; Tinavete 1:9-11)

50 Beto saripu gua hire si turaṉa lani Sa pa Betani sari kasa Nana
disaepeli, meke ovulu sage ni Sa sari limana, meke mana ni Sa si arini.*
51 Sipu korapa mana ni Sa sarini, si taluarae koa rini si Asa, meke ta hena
sage pa Maṉauru. 52 Meke vahesia rini si Asa. Qetuqetu hola dia meke
pule la pa Zerusalema, 53 meke lopu makudo vahesia rini sa Tamasa pa
korapa Zelepade.

* **24:49** TTA 1:4 * **24:50** TTA 1:9-11

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA ZONE

Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia e Zone koasa guguana e Zisu sapu sa Zinama toa holana te Tamasa, pu “Ta evaṉae na tie meke koa somanae koa gita.” Asa tugo sapu zama nia sa qosipeli hie, sapu guahe: “Ta kubere sa Inavoso Leana hie pude sarini pu tiroa si kaqu va hinokaria sapu e Zisu si sa Karisito, sapu ele tava tatarana, na Tuna Tamasa, meke pa korapadi rina dia rinaṉeraṉe koa Sa si kaqu vagia rini sa tinoa hola.” (20:31)

Pa pinodalaena sa qosipeli si ta tozi sapu e Zisu mo sa Zinama toana, meke beto sapu gua asa si ta vivinei sari na tinavete variva magasadi te Zisu pu vata dogoro nia sapu e Zisu mo sa Karisito tava tatarana, na Tuna Tamasa. Beto sari na tinavete variva magasadi si luli mae sari na vivinei pu vata dogoro nia sa guguana e Zisu sapu boka dogoria gita koari Nana tinavete variva magasadi. Meke koari na vivinei hire si hoke ta tozi gua tugo sapu va hinokaria ri kaiqa tie se Zisu meke lulia rini si Asa, ba ari kaiqa pule si va karia meke korodia va hinokaria si Asa. Soku ginugua saripu evaṉi Zisu meke sapu ta evaṉa koa Sa meke koari Nana disaepeli pa boṉina sapu ta qorae si Asa si ta tozi va bakala koari na hinia 13-17. Ta tozi tugo koa rini sa Nana zinama vina namanama, na vina ṉiṉira koa rini koasa rane arilaena koasa Nana minate pa korosi. Koari na hinia vina betobeto si ta tozi sa tinuqe vagina, sa pinituna, sa Nana minate pa korosi, sa Nana tinuru pule, meke sari Nana vinura koari Nana disaepeli pa mudina sa Nana tinuru pule pa minate.

Sa vivineina sa barikaleqe barabaratana pa (8:1-11), si ta pusi veko guahe [ ] pa kinubekubere, sina pa soku kinubekubere koadi meke sokudi rina tie ililiri kekenu si lopu kuberia si asa, ba ari kaiqa si kuberia si asa koari na votiki vasidi.

Zama nia e Zone sa vinariponi tinoa hola sapu mae guana koe Karisito, sa vinariponi sapu podalae kamahire, meke ta poni koarini pu va hinokaria meke lulia se Zisu sapu sa siraṉa na hinokara meke na tinoa. Keke ṉati ginugua koasa Qosipeli sapu kuberia e Zone si na vina balabalana sa guguana e Zisu koari na tiṉitoṉa pu hoke ta dogoro doduru rane pa tinoa tana tie: guana kolo, palava, kalalasa, na sepati meke sari nana sipi, sa huda vaeni meke sari na vuana.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa zinama kekenu. Hinia 1:1-18
Zone Papitaiso meke sari na disaepeli te Zisu. Hinia 1:19-51
Sari na tinavete pu evaṉi Zisu koari na kobi tinoni. Hinia 2:1 kamo hinia 12:50
Sari na rane vina betobeto pa Zerusalema meke pa vasidi tatadi. Hinia 13:1 kamo hinia 19:42
Sa tinuru pule meke sari na vinura tanisa Baṉara. Hinia 20:1-31
Vinabetona: keke Nana vinura pule pa Qaleli. Hinia 21:1-25

Sa Zinama Tinoa

1 Pa pinodalaena tu sipu lopu ele ta tavete sa kasia popoa si ele koa Nana
tu sa Zinama, meke koa somanae koe Tamasa sa Zinama, meke sa Zinama
si na Tamasa. 2 Pa pinodalaena hokara si ele koa nana tu koe Tamasa sa
Zinama. 3 Taveti Tamasa koa Sa sari doduru likakalae, meke lopu keke

koari doduru tiṉitoṉa, si lopu somana tavetia Sa. 4 Koa koa Sa sa tinoa
meke sa tinoa asa si va kalalasadi sari doduru tie. 5 Meke pelara vura pa
hinuporo sa kalalasa hie, meke lopu hite boka va matea sa hinuporo si Asa.
6 Ta garunu koe Tamasa si keke tie, sa pozana sa si e Zone Papitaiso.*
7 Mae tozia sa koari na tie sa guguana sa kalalasa hie, pude arini pu avosia
sa inavosona Sa si madi va hinokaria. 8 Lopu na asa sa kalalasa, ba sapu
mae nia sa si pude tozia mo sa guguana sa kalalasa hie. 9 Sa kalalasa
hinokara, sapu va kalalasi sari doduru tie si korapa mae koasa kasia popoa.
10 Koa Nana si Asa pa kasia popoa, meke ta tavete koa Sa sa kasia popoa,
ba lopu gilania rina tie si Asa. 11 Meke mae tugo koasa Nana popoa soti si
Asa, ba lopu va kamoa rina turaṉana. 12 Ba arini pu va kamoa si Asa, arini
pu va hinokaria sa Pozana Sa, si poni ni Sa sa ṉiniraṉira pude ta evaṉae
na koburu te Tamasa si arini. 13 Lopu podo pa ginugua masa na ehara, na
vina nonoga pa tini, babe pa hiniva tana tie si arini; ba pa hiniva mo te
Tamasa si vata evaṉa ni Sa pude na koburu Tanisa si arini.
14 Meke sa Zinama si ta evaṉae na tie toana, meke koa somanae koa gita
meke dogoria gita sa Nana tinoa tinamasa sapu koa ia na tataru variharupi
meke na hinokara. Asa sa tinoa tinamasa sapu vagia sa Tuna ekei koasa
Tamana.
15 Zama nia Zone si Asa meke velavela vura se Zone meke zama, “Hiera
sa tie sapu tozia rau guguana visoroihe, meke zama guahe si rau, ‘Sa tie
sapu kaqu luli mudi mae koa rau si arilaena hola nau Sa si rau, sina lopu
ele podo tu rau, ba ele koa Nana tu si Asa,’” gua si asa. 16 Koasa Nana
tataru variharupi sapu siṉi luluapae, si vagi vari luli minana si gita doduru.
17 Ponini gita Tamasa sa Tinarae koe Mosese, ba sa tataru variharupi meke
sa hinokara si mae gua koe Zisu Karisito. 18 Loke tie si ele dogoria sa
Tamasa. Ba sa Tuna Tamasa sapu sa Tuna ekei pu koa kapae koasa Tamana,
si vata gilana valeana nia sa Tamasa koa gita.

Sa Inavoso te Zone Papitaiso
(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-18; Luke 3:1-18)

19 Ta garunu koari na koimata tadi na tie Ziu pa Zerusalema, sari kaiqa
hiama[d] na Livaeti[d] pude la koe Zone, meke nanasia sapu esei si asa, gua.
20 Ba lopu tomea Zone si keketoṉa, ba tozi va bakala valeana nia sa,
“Lopu sa Karisito[d] si rau,” gua si asa.
21 Ke nanasa pulea pule rini si asa, “Esei tu si agoi? E Ilaiza tu?” “Lokari
lopu asa si arau,” gua se Zone. “Sa poropita[d] tu sapu ta korotae mae gua
koe Mosese si agoi?” Nanasa guni pulea tugo rini si asa. “Lokari,” olaṉa
pule gua tugo si asa.*
22 “Ego, tozini gami sapu esei zoṉazoṉa tugo si agoi, pude mami la tozi
ni sarini pu garunu gami si gami. Ke esei tugo guni pule nigo si agoi?” gua
si arini.
23 Meke olaṉa la i Zone si arini, “Arau tugo si asa sapu tozia sa poropita
Aisea, sapu guahe:
‘Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:
Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,’” gua.*
24 Kaiqa rina Parese[d] pu somana koarini pu ta garunudi, 25 si mae nanasa
pulea pule se Zone, “Be lopu sa Karisito babe e Ilaiza, babe sa poropita sapu
tozia Mosese si agoi, si na vegua ke papitaiso[d] tie tu si goi?” gua si arini.

* **1:6** Mt 3:1; Mk 1:4; Lk 3:1-2 * **1:21** Mal 4:5; Diut 18:15,18 * **1:23** Ais 40:3

26 Ba olaṉa la se Zone, “Hinokara, na kolo mo si papitaiso nia tie rau, ba
koa nana koa gamu sana si keke tie sapu arilaena hola nau, asa sapu lopu
gilania gamu. 27 Asa sa tie sapu korapa luli mudi mae koa rau, ba lopu
garoqu rau pude rupahi sari Nana sadolo,” gua se Zone.
28 Arini si ta evaṉa pa Betani, pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani,
vasina pu papitaiso[d] tie sa.

Sa Lami te Tamasa

29 Pa koivugona si dogoria Zone se Zisu, korapa ene mae koa sa, meke
zama si asa, “Dotu sa Lami[d] te Tamasa korapa maehe; Asa sa tie sapu
kaqu vulasa pani sari na sinea tadi na tie pa kasia popoa. 30 Meke Asa sa
tie sapu zama gunia rau he, ‘Keke tie si korapa luli mudi mae koa rau, sapu
arilaena hola nau si rau, sina ele koa nana tu si Asa sipu lopu ele podo si
rau!’ 31 Arau ba lopu gilania, sapu esei si Asa, ba na mae variva papitaiso
kolo mo si rau, pude vata gilana nia mo si Asa koari na tinoni pa Izireli,”
gua se Zone.
32 Meke hie gua sapu helahelae vura nia e Zone, “Dogoria rau sa
Maqomaqo Hope sapu gore mae, guana baruku pa Maṉauru meke hake
koa Sa.” 33 “Arau ba lopu ele gilana valeania sapu Asa zoṉa tugo si Asa,
ba sa Tamasa pu garunau pude papitaiso tie pa kolo, Asa zama au, ‘Kote
dogoria goi gorena mae sa Maqomaqo Hope, meke hake koa sa tie, sapu
kote papitaiso nia koari na tie sa Maqomaqo Hope,’ gua si Asa. 34 Ele
dogoro soti mataqu, ke helahelae nia rau kamahire sapu Asa tugo sa Tuna
Tamasa,” gua se Zone.

Sari Disaepeli Kekenu te Zisu

35 Meke pa koivugona, sipu korapa turu pule nana vasina se Zone meke
sari karua nana disaepeli, 36 si dogoria sa se Zisu korapa ene hola gua
vasina, ke zama si asa, “Dotu sa Lami te Tamasa!” guni sa.
37 Totoso avosia ri karua disaepeli gua sapu zama nia sa, si lulia mo ri
kara se Zisu. 38 Meke liṉana se Zisu meke dogori Sa korapa luli koa Sa si
arini, ke nanasi Sa, “Na sa si hiva nia gamu?”
Meke olaṉa la si arini, “Rabae[d], pavei koa si goi?” (Sa ginuana Rabae si
na titisa te Tamasa.)
39 Meke olaṉa se Zisu, “Mae luli Au, mamu dogoria,” gua si Asa. Ke lulia
rini si Asa, meke dogoria rini sa vetu vasina sapu koa ia Sa. Na tata made
koloko veluvelu sa totoso hie, ke koa koa Sa si arini osolae kamoa boṉi.
40 Keke ri kara sapu avosona sa zinama te Zone meke luli koe Zisu si e
Aduru, sa tasina e Saimone Pita. 41 Meke tuturei la dogoria sa se Saimone
sa tasina, meke zama ia sa si asa, “Tio, ele dogoria gami sa Mesaea,” gua
si asa. Sa ginuana sa Mesaea si e Karisito, gua.
42 Meke turaṉa la nia sa koe Zisu se Saimone. Ke sipu dogoria Zisu si
asa, si zama ia Sa, “Agoi se Saimone, sa tuna e Zone, ba kamahire si kaqu
ta pozae Sipasi si goi,” gua si Asa. Kekeṉoṉo ginuadi sari pozapoza Pita
meke Sipasi, sa ginuadi si na patu.

Tioki Zisu sari Pilipi meke Nataniela

43 Pa koivugona si hiva la pa Qaleli se Zisu, meke hata ia Sa se Pilipi meke
sipu dogoria Sa, si zama la ia Sa, “Mae luli Au!” gua si Asa. 44 Na tie pa
Betiseda se Pilipi, meke gua tugo sari Aduru e Pita. 45 Meke la tutuvia Pilipi
se Nataniela meke tozi nia sa si asa, “Ele dogoria gami si Asa sapu tozia
Mosese koasa Tinarae, meke sari na poropita ba gua tugo, Asa se Zisu pa
Nazareti sa tuna e Zosepa,” gua si asa.

46 Ke nanasa la ia Nataniela se Pilipi, “Tio, boka vura mae pa Nazareti
si keke tiṉitoṉa arilaena gua asa?” Meke olaṉa la se Pilipi, “Mae ba goi
mamu dogoria,” gua si asa.
47 Meke totoso dogoria Zisu se Nataniela sapu korapa mae, si zama nia
Zisu, “Hiera sa tie Izireli hinokara; sapu loke nana kinohakoha la pa tie!”
gua si Asa.
48 Ke nanasa la ia Nataniela si Asa, “Vegua meke boka gilanau tu Goi si
rau?” gua si asa.
Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Ele dogorigo tu Rau sipu korapa habotu goi
pa kauru huda piqi, totoso lopu ele tiokigo tu e Pilipi,” gua si Asa.
49 Meke olaṉa la ia Nataniela si Asa, “Titisa, uve Agoi tugo sa Tuna
Tamasa, na Baṉara tadi na tie Izireli!” gua si asa.
50 Meke zama se Zisu, “Sina tozi nigo mo Rau sapu dogorigo Rau
habotumu pa kauru huda piqi, gua ke tiqe va hinokarau goi, ba kote dogori
goi sapu hola nia sapu gua asa!” 51 Meke zama pule si Asa, “Maqu tozi
valeanani gamu kamahire sa hinokara. Kaqu dogori gamu ta tukele sa
Maṉauru meke gore na sage sari na mateana te Tamasa koasa Tuna[d] na
Tie,” gua se Zisu.*

2

Sa Vinarihaba pa Kena

1 Pa vina ṉeta rane si ta evaṉa si keke vinarihaba koasa vasileana
nomana pa Kena pa popoa Qaleli. Meke ele koa nana tu vasina sa tinana e
Zisu. 2 Somana ta ruvata tugo se Zisu meke sari Nana disaepeli. 3 Ke sipu
beto sa vaeni[d], si zama la koe Zisu sa tinana, “Ele paho ni vaeni si arini,”
gua si asa.
4 “Tinaqu, na vea ke tozi Nau tu goi, ura lopu ele kamo sa Qua totoso*,”
olaṉa gua se Zisu.
5 Meke zama la koari na nabulu sa tinana Zisu, “Mi tavetia sapu gua
kaqu tozini gamu Sa,” gua. 6 Turu kapae dia si ka onomo vovoina kolo,
sapu tana huve va via tie luli gua pa dia tinarae, sapu hopeke pada zuapa
ṉavulu lima babe keke gogoto manege lima lita kolo boka voi i.
7 Meke zama la koari na nabulu se Zisu, “Toṉo va siṉi ni kolo sari na
vovoina kolo hire.” Ke va siṉi luluapae ni kolo rini.
8 Meke tozi ni Sa, “Ego, mi toṉo va karovo vagi kaiqa kolo, mamu paleke
lani koasa tie kopuna sa inevaṉa,” gua si Asa, ke tavetia tugo rini sapu gua
tozi ni Sa. 9 Meke sipu napoa sa tie kopu inevaṉa, si va liṉiliṉia sa sa kolo
sapu ele ta ilirae vaeni hinokara, ke magasa sisigiti si asa. Ba lopu gilania
sa sapu pavei mae guana sa vaeni hie, ba sari na nabulu mo pu toṉona
sa si gilania. Gua asa, ke tiokia sa sa tie varihaba, meke zama, 10 “Tio, sa
vaeni leana hola gua hie si hoke tava hia kekenu koari na tie, meke sipu
ele beto napo va soku rini, si tiqe hoke va hia ia rini sa kolo vaeni sapu
pasana. Ba agoi si kopu veko nia sa vaeni leanana, meke kamahire tu tiqe
va vura ia goi si asa,” gua si asa.

---

* **1:51** Zen 28:12 * **2:4** Sa zinama “lopu ele kamo sa Qua totoso” si hoke tozia e Zisu koari na vesi hire: Zone 7:6, 8, 30, 8:20 Meke hoke zama nia tugo Sa sa Nana minate sapu guahe: “Ele kamo sa totoso kamahire pude kaqu tava lavata sa Tuna na Tie,” koari na vesi hire Zone 12:23,27; 13:1; 16:32; 17:1 Sa tinana gina lopu gilania sapu zama nia Zisu sa Nana minate pa korosi, ba lopu korona tugo se Zisu pude va dogoro nia sa Nana vina lavata.

11 Hie tugo sa tinavete variva magasa kekenu hokara sapu tavetia Zisu
pa vasileana Kena pa popoa Qaleli; sapu va dogoro nia Sa vasina sa Nana
ṉiniraṉira, ke va hinokaria ri Nana disaepeli si Asa.
12 Sipu beto saripu gua hire, si ene gore la pa Kepaniami se Zisu meke
sa tinana, sari na tasina koreo meke sari Nana disaepeli, meke la koa hite
kaiqa rane vasina si arini.*

Hadui Zisu sari Tie Holuholu pa Zelepade (Matiu 21:12-13; Maka 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Ego, tata sa totoso tanisa Inevaṉa Pasova[d], ke topue sage la pa
Zerusalema se Zisu.* 14 Sipu kamo Sa vasina si nuquru la si Asa koasa
varivarigarana tanisa Zelepade, meke dogori Sa vasina sari na tie pu
korapa vari holuholui bulumakao na sipi na baruku, meke sari na tie pu
korapa hobehobe poata Roma la pa poata tadi tie Ziu, habotu dia koari
na tevolo. 15 Ke tavetia Sa si keke hilihiliburuana meke hadu vuravura
ni Sa sari doduru kurukuru: sari na sipi na bulumakao pa Zelepade.
Meke tupele titisi ni Sa sari na tevolo tadirini pu vari hobehobei poata,
ke talahuarae limilamae sari na dia poata. 16 Meke zamai Sa sari na tie
pu holuholu baruku, “Paleke va seui sari na tiṉitoṉa hire! Mu lopu tavete
gunia na vasina holuholuana sa vetu tanisa Tamaqu,” gua si Asa.
17 Meke balabala ia ri Nana disaepeli[d] sapu gua zama nia sa Kinubeku-
bere Hope, sapu guahe: “Qua Tamasa, tataru sisigiti nia Rau sa Mua
Zelepade[d], ke ta sigiti nia Rau gua na nika pa buloqu,” gua.*
18 Ke mae nanasia ri na koimata tadi na tie Ziu se Zisu, “Na vina gilagila
sa si boka tavetia goi pude va sosodea gami sapu na ari Mua ṉiniraṉira si
Goi pude tavetia si hie?” gua si arini.
19 Meke olaṉa se Zisu, “Huaria sa Zelepade hie, meke pa rane vina ṉeta
si kaqu va turu pulea Rau si asa,” gua si Asa.*
20 “Vegua, kaqu va turu pulea mo goi pa ka ṉeta rane sia? Sina ka made
ṉavulu onomo vuaheni tu seunaena gua sa kinurina sa Zelepade hie!” gua
si arini. 21 Ba sa Zelepade sapu gunia Zisu si sa tinina mo. 22 Ke mudina
sapu turu pule pa minate si Asa, si balabala pulea ri Nana disaepeli gua
sapu zama nia Sa, ke va hinokaria rini sa Kinubekubere Hope meke sa
zinama te Zisu.

Gilani Zisu sari na Bulodi ri Doduru Tie

23 Sipu koa pa Zerusalema pa totoso Inevaṉa Pasova[d] se Zisu, si va
hinokaria ri soku tie si Asa, sina dogori rini sari na tinavete variva
magasadi pu taveti Sa. 24 Ba lopu kalavarae la i Zisu si arini, sina ele gilana
betoi Nana tu Sa sari doduru tie. 25 Lopu kilu tozi nia keke tie si Asa, koari
na guguadi rini, sina ele tumae nia Nana gua sapu koa pa bulodi ri na tie.

3

Zisu meke Nikodimasi

1 Koa nana si keke ṉati palabatu tadi na tie Ziu, sa pozana sa si e
Nikodimasi; keke rina Parese[d] si asa. 2 Keke boṉi si ene golomo mae koe
Zisu si asa, meke zama, “Rabae[d], gilanigo mami gami sapu keke titisa
ta garunumu mae koe Tamasa si Goi. Sina loke tie si boka taveti sari
na tinavete variva magasadi gua sapu taveti Goi, be lopu koa koasa sa
Tamasa.”

---

* **2:12** Mt 4:13 * **2:13** Ekd 12:1-27 * **2:17** Sam 69:9 * **2:19** Mt 26:61, 27:40; Mk 14:58, 15:29

3 Ba olaṉa la koasa se Zisu, “Maqu tozi va hinokara nigo, be lopu podo
pule sa tie, si lopu boka dogoria sa sa Binaṉara te Tamasa,” gua si Asa.
4 “Ai, vegua meke kote boka podo pule si keke tie sapu ele nomana?
Namu lopu kaqu boka nuquru pule la pa tiana sa tinana si asa, meke podo
pule pa vina rua totoso!” gua se Nikodimasi.
5 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, “Maqu tozi va hinokara nigo: loke tie si
boka nuquru pa Binaṉara te Tamasa be lopu podo pa kolo meke koasa
Maqomaqo Hope si asa. 6 Ura sapu ta podo koasa tini si tini tugo, meke
asa sapu ta podo koasa Maqomaqo Hope, si tanisa Maqomaqo Hope tugo.
7 Mu lopu magasa nia sapu gua tozi nigo Rau, sapu gamu doduru si kaqu
podo pule. 8 Doṉo la koasa givusu; hoke raza lamae si asa, meke avosia
mo goi sa buruṉuna, ba lopu hite gilania goi pavei mae guana, babe pavei
la guana. Kekeṉoṉo puta gua tugo asa sa tie pu ta podo koasa Maqomaqo
Hope,” gua se Zisu.
9 “Vegua meke kote boka ta evaṉa sapu gua asa?” nanasa gua se
Nikodimasi.
10 Meke olaṉa se Zisu, “Nake na titisa arilaemu tu tadi pa Izireli[d] si
goi, ba na vegua ke lopu gilani tu goi sari ginugua arini? 11 Maqu tozi
va hinokarani gamu: zama vura nia gami sapu gua gilania gami, meke
tozi vura nia gami sapu gua dogoro sotia gami; ba loke tie gamu si emi va
hinokari sari na mami zinama. 12 Ele tozi nigo Rau sari na tiṉitoṉa tanisa
kasia popoa hie, ba lopu va hinokarau goi, si vegugua meke kote boka va
hinokarau goi, be tozi nigo Rau guguadi sari na tiṉitoṉa Maṉauru? 13 Loke
tie si ele sage la pa Maṉauru pude la gilania sapu gua ta evaṉa vasina. Ba
sa Tuna[d] na Tie mo, Asa mo si gore mae guana pa Maṉauru.
14 Gua sapu ovulu sage nia Mosese sa noki boronizi pa batuna sa huda
pa soloso qega[d], si kaqu ta ovulu sage gua tugo asa sa Tuna na Tie,* 15 pude
arini pu raṉea si Asa, si kaqu tagoa sa tinoa hola. 16 Ura tataru sisigiti nia
Tamasa sa kasia popoa, ke poni nia Sa sa Tuna ekei, pude arini pu raṉea
si Asa si lopu kaqu tava kilasa pa Heli ba kaqu tagoa rini sa tinoa hola.
17 Ura lopu garunu mae nia Tamasa sa Tuna pude pitu ia sa kasia popoa,
ba pude ta harupu sa kasia popoa koa Sa. 18 Asa sapu raṉea sa Tuna si lopu
kaqu tava kilasa koe Tamasa, ba asa sapu lopu raṉea si Asa si ele somana
pude tava kilasa koe Tamasa, sina lopu raṉea sa sa Tuna ekei sa Tamasa.
19 Gua asa, ke guahe sa vinaripitui, ele mae sa kalalasa pa popoa pepeso,
ba okoro nia rina tie sa hinuporo, hola nia sa kalalasa, sina kaleadi sari na
dia tinavete. 20 Asa sapu tavete va sea si kilua sa kalalasa, meke lopu hiva
vura mae koasa, sina hiva tomei sa sari nana tinavete kaleadi. 21 Ba asa
sapu evaṉia sa hinokara, si mae koa sa kalalasa, pude ta dogoro va bakala
sapu gua tavetia sa si pa vina tabena sa Tamasa,” gua se Zisu.

Zisu meke Zone

22 Beto asa si la gua pa popoa Ziudia se Zisu meke sari Nana disaepeli,
meke koa paki koa rini vasina se Zisu, meke variva papitaiso. 23 Zone ba
papitaiso tie pa Aenoni, tata pa Salimi, sina sokua kolo sa vasina asa. Ke
la koa sa sari na tie, meke ta papitaiso koa sa si arini. 24 Koasa totoso hie
si lopu ele ta veko pa vetu varipusi se Zone.*
25 Meke kaiqa rina disaepeli te Zone si varitokei nia koa keke tie Ziu sa
guguana sa vinavia pa hahanana vinahesi tadi na tie Ziu. 26 Ke la koe Zone
si arini meke zama, “Titisa, balabala ia tugo goi sa tie sapu somana koa

* **3:14** Nab 21:9 * **3:24** Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20

goi pa kali karovona sa Ovuku Zodani, sapu vivinei nia goi? Sa tie asa si korapa variva papitaiso kamahire, meke soku tie si korapa la koa Sa!" gua si arini.
27 Meke olaṉa la i Zone si arini, "Loke tie si boka vagia keketoṉa, be lopu ta poni nia sa koe Tamasa si asa. 28 Ele gilania mia mo gamu sapu zama nia rau, sapu lopu sa Karisito si rau, ba ta garunu va kenue mo koa Sa si rau.* 29 Sapu gunia rau si guahe: Sa barikaleqe si tanisa tie pu habana, ba lopu tanisa nana baere. Sa nana baere si somana mo pa vinarihaba, meke aqa nia sa sa minae tanisa tie varihaba. Meke sipu mae kamo si asa, meke avosia sa nana baere sa mamalaiṉina sa, si qetu sa nana baere. Ego, arau ba gua tugo, qetu hola si rau kamahire, sina ele mae kamo sa Karisito. 30 Asa tu si kaqu arilaena hola nau si rau, meke arau si kaqu tava hiteke gore," gua se Zone.

Asa sapu Mae Guana pa Maṉauru

31 Asa sapu gore mae guana pa Maṉauru si arilaena hola koari doduru. Ba asa sapu koana pa pepeso si tanisa pepeso tugo, meke vivinei ni sa sari ginugua tanisa popoa pepeso. Ba Asa sapu gorena mae pa Maṉauru si ululu hola koari doduru. 32 Tozi vura ni Sa koari na tie sapu gua ele dogori na avosi Sa, ba loke tie va hinokaria sa Nana zinama. 33 Ba asa sapu va hinokaria sa Nana zinama si va egoa sa sapu hinokara sa Tamasa. 34 Asa sapu ta garununa koe Tamasa, si tozia Sa sa zinama te Tamasa, sina lopu ta ṉana kamo sa Maqomaqo Hope sapu poni nia Tamasa koa Sa. 35 Ura tataru sisigiti nia Tamasa sa Tuna, ke vekoi Sa pa Nana ṉiniraṉira sari doduru likakalae.* 36 Asa sapu raṉea sa Tuna Tamasa, si tagoa sa tinoa hola. Ba asa sapu kilu ia sa Tuna si lopu tagoa sa tinoa, ba sa vina kilasa mo te Tamasa si kaqu raza koasa ninae rane ka rane.

4

Zisu meke sa Barikaleqe Sameria

1 Meke avoso nia rina Parese sapu sari na tie pu ta papitaiso koe Zisu meke lulia si Asa, si soku hola ni saripu te Zone, gua. 2 Ba, e Zisu telena si lopu papitaiso tie, ba sari Nana disaepeli tu. 3 Ke totoso avoso nia Zisu sa ginugua asa, si taluarae pa Ziudia meke pule la pa Qaleli si Asa. 4 Meke koasa Nana inene la gua vasina si ene hola gua pa korapa Sameria si Asa. 5 Meke mae pa keke vasileana nomana sapu Saeka pozana, sapu lopu seu koasa vasi pepeso sapu poni nia Zekopi koasa tuna sapu e Zosepa.* 6 Meke koa nana vasina sa berukehe te Zekopi. Mabo sisigiti ene se Zisu, ke habotu Nana pa kali berukehe; na korapa rane sa popoa.
7-8 Meke totoso ele latu pa vasileana sari Nana disaepeli pude holu ginani gua, si mae utuvu vagi kolo gua si keke barikaleqe Sameria. Meke zama la koasa se Zisu, "Poni Au goi vasi kolo napo," gua si Asa.
9 Meke zama la koa Sa sa barikaleqe, "Ki, nake na tie Ziu tu si Goi meke arau si na tie Sameria, ba vegua ke boka tepa nau kolo napo tu Goi?" gua si asa. (Sina lopu hoke vari zamai na vari napoi kapa sari na tie Ziu meke Sameria.)*
10 Meke olaṉa la koasa se Zisu, "Be gilania goi sa vinariponi te Tamasa meke esei si Asa sapu tepa nigo kolo napo si boka tepa mo koa Sa si goi, meke boka poni nigo mo Sa sa kolo tinoa."

---

* **3:28** Zn 1:20 * **3:35** Mt 11:27; Lk 10:22 * **4:5** Zen 33:19; Zos 24:32 * **4:9** Ezr 4:1-5; Nehe 4:1-2

11 Meke zama la koa Sa sa barikaleqe, “Palabatu, lohi hola sa berukehe,
meke loke Mua toṉa pude utuvu nia, pavei kaqu boka vagia Goi sa kolo
tinoa? 12 Sa tamamami gami sapu e Zekopi, si ponini gami sa berukehe
hie. Asa meke sari na tuna meke sari doduru nana pinausu kurukuru si
hoke napo koasa kolo hie. Ke vegua, arilaemu hola nia Goi se Zekopi, gua
si Goi?” gua si asa.
13 Meke olaṉa la se Zisu, “Asa sapu napoa sa kolo koasa berukehe hie si
kote memeha pule, 14 ba asa sapu napoa sa kolo sapu kaqu poni nia Rau
koa sa si lopu kaqu memeha pule. Sa kolo asa sapu kaqu poni nia Rau koa
sa si kote ta evaṉae na bukaha pa korapa bulona sapu bukabukaha sage,
meke ponia sa tinoa hola koa sa,” gua si Asa.
15 “Palabatu,” gua sa barikaleqe, “Poni au sa kolo asa, maqu napoa, pude
qu lopu memeha pule, meke pude lopu mae utuvu pule kolo tani si rau,”
gua si asa.
16 Meke zama la koasa se Zisu, “La mamu tiokia sa loamu, mamu turaṉa
mae nia,” gua si Asa.
17 Meke olaṉa sa barikaleqe, “Loke loaqu,” gua si asa, ke zama pule se
Zisu, “Hinokaramu, sapu loke loamu gua si goi. 18 Ba ari ka lima tie tu
saripu ele habai goi, meke sa tie sapu korapa koa turaṉia goi kamahire si
lopu na loamu. Hinokaramu si goi,” gua si Asa.
19 “Palabatu, kamahire tu gilanigo rau sapu keke poropita si Goi. 20 Sari
tiatamamami pukerane si vahesia sa Tamasa koasa toqere hoi, ba gamu
na tie Ziu si zama sapu pa Zerusalema tu sa vasina sapu kaqu vahesia gita
sa Tamasa,” gua sa barikaleqe.
21 Meke zama la koasa se Zisu, “Va avoso mae. Korapa mae sa totoso sapu
lopu kaqu vahesia rina tie sa Tamasa pa toqere hoi babe pa Zerusalema.
22 Gamu na tie Sameria si vahesia si Asa sapu lopu gilania gamu; ba gami na
tie Ziu si gilana valeania mami si Asa sapu vahesia gami, sina sa tinaharupu
si vura mae gua koa gami na tie Ziu. 23 Ba korapa mae sa rane, meke
ele kamo mo hie sapu kaqu vahesi va hinokaria rina tie sa Tamasa pa
maqomaqo dia meke pa hinokara. Ura asa sa vinahesi sapu hiva hola nia
sa Tamasa. 24 Sina na maqomaqo sa Tamasa, ke arini pu vahesia si kaqu
vahesia pa Maqomaqo meke pa hinokara si Asa.”
25 Meke zama sa barikaleqe, “Gilania rau sapu kaqu mae sa Mesaea”
(sapu sa Karisito), “meke pana mae tu Sa, si kaqu tozi va hinokarani gita
Sa sari doduru tiṉitoṉa,” gua si asa.
26 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Arau mo si Asa sapu korapa zama atu
koa goi kamahire,” gua si Asa.
27 Meke pa totoso tugo asa si pule mae mo sari Nana disaepeli meke
magasa hola nia ri kasa si Asa, sipu dogoria rini, sapu korapa vivinei
turaṉia Sa si keke barikaleqe. Ba loke tie ari kasa si odi hiva nanasa,
“Nasa si hiva nia goi,” gua, babe nanasa la ia se Zisu, “Na vegua ke vivinei
turaṉia tu Goi sa barikaleqe sana?” gua.
28 Meke veko pania sa barikaleqe sa nana vovoina kolo, meke pule la pa
vasileana, meke tozi ni sa sari na tie vasina, 29 “Mae gamu, mamu dogoria
si keke tie sapu tozi nau sari doduru ginugua saripu ele hoke evevaṉi rau.
Hokara Asa beka sa Karisito?” 30 Ke taluarae koasa dia vasileana nomana
sari na tie meke la koe Zisu.
31 Ba sipu korapa mae gua sari na tie si tepa ososo nia rina disaepeli se
Zisu, “Titisa, henahena paki,” gua si arini.
32 Ba olaṉa se Zisu, “Sa gequ ginani si koa nana sapu lopu hite gilania
gamu,” gua si Asa.

33 Ke podalae vari nanasi teledia sari na disaepeli, “Hokara kaiqa tie
paleke ponia ginani sia?”
34 Meke zama se Zisu, “Sa gequ ginani si pude va tabea mo sa hiniva
tanisa pu garunuqu, meke pude va gorevura i sari Nana tinavete saripu
poni Nau Sa. 35 Hoke zama guahe si gamu, ‘Ka made sidara koa meke kamo
sa totoso pakepakete,’ gua. Ba maqu tozini gamu, doṉo viliti valeani sari
na linetelete pa inuma. Ele komiha sari meke garo pude ta pakete. 36 Sa
tie sapu pakepakete si vagia sa sa nana tinabara kamahire, meke varigara
ni sa, sari na vuadi pa tinoa hola, gua asa ke sa tie sapu lelete, meke sa
tie sapu pakepakete si kaqu qetuqetu varigara. 37 Hinokara tugo sapu ta
zamae, ‘Keke tie si lelete meke keke pule si pakepakete,’ gua.
38 Garunu gamu Rau pude la paketi sari na vuvua pa inuma saripu lopu
mabo ni gamu, ba kaiqa tie tu mabo letei, ba gamu si paketi sari vuadi koa
sa laena sa dia minabo.”
39 Meke sokudi rina tie Sameria pa vasileana asa si va hinokaria se Zisu,
sina koa gua koasa zinama tanisa barikaleqe sapu guahe: “Ele tozi nau Sa
sari doduru ginugua saripu hoke evevaṉi rau,” gua. 40 Ke totoso mae koa
Sa sari na tie Sameria si tepa ososo nia rini si Asa pude koa paki koa rini,
ke koa karua ranena tu vasina se Zisu. 41 Meke soku pule tie Sameria si va
hinokara koa gua koasa tinarae te Zisu.
42 Meke zama la koasa barikaleqe si arini, “Va hinokara kamahire si
gami, lopu sapu gua mo pu tozini gami goi, ba sina avoso sotia telemami si
Asa, meke gilana valeania gami sapu Asa hinokara tugo sa hinarupu tanisa
kasia popoa.”

Salaṉia Zisu sa Tuna sa Palabatu Qavuna

43 Meke sipu hola karua rane vasina, si taluarae la pa Qaleli se Zisu.
44 (Ele zama nia tu Zisu telena koari Nana disaepeli sapu guahe: “Sa
poropita si lopu hoke ta pamaṉae pa nana popoa soti,” gua.)* 45 Totoso
kamo Sa pa Qaleli, si va kamoa rina tie vasina si Asa, sina somanadi tugo
koasa Inevaṉa Pasova pa Zerusalema si arini, meke dogori rini sari doduru
tiṉitoṉa saripu taveti Sa vasina.*
46 Meke topue pule la pa vasileana Kena pa popoa Qaleli se Zisu, vasina
iliri nia vaeni Sa sa kolo. Meke koa nana vasina si keke palabatu qavuna
sapu moho sa tuna koreo pa Kepaniami.* 47 Meke sipu avoso nia sa sapu
ele taluarae pa Ziudia meke koa Nana pa Qaleli se Zisu gua, si la tutuvia sa
si Asa, meke tepa ia sa pude luli la salaṉia sa tuna koreo sapu tata mate,
gua.
48 Meke zama la koasa se Zisu, “Be lopu dogori gamu sari na vina gilagila
na tinavete variva magasadi si kaqu va hinokara si gamu,” gua si Asa.
49 “Baṉara, tuturei mae sipu lopu ele mate sa tuqu,” gua sa palabatu.
50 Meke zama se Zisu, “Mu pule la, sa tumu koreo si kote magogoso nana
mo!” Ke va hinokaria sa palabatu sa zinama te Zisu meke topue pule la
si asa. 51 Meke sipu korapa ene pule la sa si tutuvia ri nana nabulu meke
tozi nia ri sapu, “Ele magogoso tu sa tumu koreo,” gunia rini. 52 Ke nanasa
la i sa, “Pa totoso sa si podalae magogoso si asa?” Meke olaṉa si arini, “Pa
keke koloko veluvelu norae tu si beto maṉini si asa,” gua si arini.
53 Meke gilania sa sapu asa tugo sa totoso sapu tozi nia Zisu si asa, “Sa
tumu koreo si kote magogoso,” gua. Ke va hinokaria ri doduru tie pa nana
vetu se Zisu.

---

* **4:44** Mt 13:57; Mk 6:4; Lk 4:24 * **4:45** Zn 2:23 * **4:46** Zn 2:1-11

54 Hie tugo sa vina rua tinavete variva magasa sapu evaṉia Zisu sipu
taluarae mae gua pa Ziudia meke la pa Qaleli si Asa.

5

Ta Salaṉa sa Tie Mohona pa Kopi

1 Meke sipu hola sapu gua asa, si somana sage la pa keke inevaṉa tadi
na tie Ziu pa Zerusalema se Zisu. 2 Pa korapana pa Zerusalema si koa nana
si keke kopi sapu ka lima vetu tokele dedegere pa vari likohaena meke ta
pozae Betizata si asa pa zinama Hiburu, meke sa kopi si tata koasa Sasada
Sipi. 3 Meke soku hola sari na tie mohodi si ekodia koari na gogoe arini:
behudi na ikedi meke mate kaiqa tinidi, korapa aqa nia rini nakilina sa
kolo. 4 Sina hoke gore mae koasa kopi sana sa mateana te Tamasa meke va
nakilia sa sa kolo. Meke sa tie mohona pu kamo kekenu la koasa kopi, sipu
nakili sa kolo sana si ta salaṉa sa nana minoho. 5 Meke koa nana vasina si
keke tie sapu ka toloṉavulu vesu vuaheni si koa moho si asa. 6 Meke totoso
dogoria Zisu si asa korapa eko nana vasina, meke tumae nia Sa sapu ele
seunae hola sa nana minoho, si nanasia Sa, “Vegua, hiva ta salaṉa si goi?”
7 Meke olaṉa sa tie mohona, “Baṉara, loke tie si koa pude toka nau gore
la koasa kopi, totoso nakili sa kolo, pude korapa la gua rau, si keke votiki
tie tu si gore va kenue la.”
8 Ke zama la ia Zisu si asa, “Turu, palekia mua teqe mamu ene.” 9 Meke
pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa tie, meke palekia sa sa nana teqe meke
topue ene.
Pa rane Sabati si evaṉia Zisu sapu guahe, 10 ke zama ia rina koimata tadi
na tie Ziu sa tie pu ta salaṉa, “Na rane Sabati si hie meke ta hukata pa
nada tinarae si pude paleke teqe si goi.”*
11 Ba olaṉa la i sa si arini, “Sa tie tu sapu salaṉau, si garunau pude
palekia sa qua teqe.”
12 Ke nanasia rini si asa, “Esei sa tie, sapu tozi nigo pude tavete gua asa?”
13 Ba lopu gilania sa tie sapu e Zisu si asa, sina moatana sa tie vasina,
meke ele va muluhipuru taloa nana tu se Zisu.
14 Ba mumudi si dogoria Zisu si asa pa korapa Zelepade, meke zama la
ia Sa si asa, “Dotu, ele ta salaṉa si goi, ke mu lopu tavete va sea pule sina
be gua asa si kote kaleamu hola si goi,” gua si Asa.
15 Ke la tozi ni sa sari na koimata tadi na tie Ziu sapu e Zisu si salaṉia
si asa. 16 Ke podalae ṉoṉovalia rini se Zisu, sina salaṉia Sa sa tie pa rane
Sabati. 17 Meke olaṉa la i Zisu sarini, “Sa Tamaqu si tavetavete lamo kamo
pa rane ṉinoroi, ke Arau ba korapa tavetavete tugo.” 18 Gua asa ke bugoro
sisigiti nia ri na koimata tadi na tie Ziu, meke hiva va matea rini si Asa.
Sina lopu tale koasa sinekena mo sa tinarae Sabati, ba na zama nia tugo
Sa sapu sa Tamasa si na Tamana soti, gua asa ke va kekeṉoṉo pule nia mo
koe Tamasa si Asa, gua.

Sa Ṉiniraṉira Tanisa Tuna

19 Meke olaṉa la i Zisu si arini, “Maqu tozi va hinokarani gamu: sa Tuna
si lopu boka tavetia sa Nana hiniva soti telena, ba tale gua mo sapu dogori
Sa koasa Tamana. Ke gua mo sapu taveti sa Tamana, si taveti tugo sa
Tuna. 20 Ura tataru sisigiti nia sa Tamana sa Tuna, ke va dogoro ni Sa koa
Sa sari doduru gua pu korapa taveti Sa telena. Meke kote va dogoro ni
pule sa Tamana koa sa Tuna sari na tiṉitoṉa arilaedi, pude taveti, hola
ni saripu gua hire, meke kote magasa hola si gamu doduru. 21 Kekeṉoṉo

* **5:10** Nehe 13:19; Zer 17:21

gua tugo sapu va toa pulei sa Tamana saripu matedi, si kaqu poni tinoa sa
Tuna si arini pu hiva ni Sa pude poni. 22 Gua tugo koasa tinavete varipitui,
si lopu pitui sa Tamana telena sari na tie, ba poni nia Sa koasa Tuna sa
ṉiniraṉira pude pitui sari na tie, 23 pude doduru tie si kaqu va lavatia sa
Tuna, kekeṉoṉo gua tugo sapu va lavatia rini sa Tamana. Ba asa sapu lopu
va lavatia sa Tuna si lopu va lavatia tugo sa sa Tamana sapu garununa sa
Tuna.
24 Ego, maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu avosi sari Qua zinama
meke va hinokaria si Asa sapu garunuqu Rau, si ele vagia sa sa tinoa hola.
Lopu kaqu tava kilasa pa Heli[d] sa tie sana, sina ele hola nia sa sa minate,
meke ele karovo la pa tinoa. 25 Maqu tozi va hinokarani gamu, korapa mae
sa totoso meke ele kamo mo si asa, sapu pana va avosia meke va tabea rini
pu mate sa mamalaiṉina sa Tuna Tamasa, si kaqu toa si arini. 26 Gua tugo
sapu telena sa Tamana sina ṉatina sa tinoa, si poni nia Sa koasa Tuna pude
na ṉatina sa tinoa. 27 Meke ponia tugo Tamasa koa Sa sa ṉiniraṉira pude
varipitui, sina na Tuna na Tie si Asa.
28 Mi lopu magasa nia sapu gua ele tozini gamu Rau. Ura korapa
mae sa totoso pana kaqu avosia ri doduru tie matedi pa korapa lovu sa
mamalaiṉina sa Tuna na Tie, 29 meke kaqu toa pule meke vura mae pa dia
lovu sari doduru, meke arini pu tavete valeana, si kaqu turu pule pa tinoa
hola, ba sarini pu tavete va kaleana si kaqu turu pule pude tava kilasa pa
Heli.*

Vina Sosodena e Zisu

30 Loketoṉa si boka tavetia Rau pa Qua ṉiniraṉira soti telequ, ba gua mo
sapu tozi Nau sa Tamasa. Ke toṉoto nana sa Qua vinaripitui, sina lopu
lulia Rau sa Qua hiniva ba sa hiniva mo tanisa Tamaqu sapu garunuqu
Rau.
31 Be va sosode pule Nau telequ si Rau, si kote kilui gamu sari na Qua
zinama. 32 Ba koa nana si asa sapu va sosode Au, meke gilania Rau sapu
hinokara sa nana zinama.
33 Ele garunu lani tu gamu koe Zone sari kaiqa mia tie, meke ele va
sosodea tu sa sa hinokara.* 34 Sa qua vina sosode tana tie si lopu ta hivae
koa Rau, ba pude mi ta harupu gua, ke zama ni Rau saripu gua hire. 35 E
Zone si guana keke zuke toana meke sa kalalasana si ele qetu paki nia
gamu.
36 Ba sa vina sosodequ Rau si arilaena hola nia sapu te Zone. Sari Qua
tinavete saripu poni Nau sa Tamaqu pude taveti, si va sosodea sapu ta
garunuqu si Rau koasa Tamaqu. 37 Meke sa Tamaqu pu garunuqu Rau, si
va sosode Au tugo si Arau. Ba namu lopu hite avosia gamu sa mamalaiṉina
babe dogoria gamu si Asa.* 38 Meke lopu koa pa korapa bulomia sari Nana
zinama, sina lopu va hinokaria gamu si Asa pu ta garununa koa sa Tamasa.
39 Tiro hatai gamu sari na Kinubekubere Hope, sina vasina si kote vagia
gamu sa tinoa hola, balabala gua si gamu! Ba sari na Kinubekubere Hope
arini si tozia mo sa guguaqu Rau. 40 Gua ba koromia mae koa Rau si gamu,
pude vagia sa tinoa hola.
41 Ba lopu okoro nia Rau si pude va lavatau rina tie. 42 Ba gilana gamu
Qua, sapu loke mia tataru si gamu koe Tamasa pa korapa bulomia. 43 Pa
korapa hiniva tanisa Tamaqu si mae si Rau, ba koromia avosau gamu. Ba
be guana mae si keke tie pa nana hiniva soti telena si kote va hinokaria mo
gamu. 44 Hoke emi variva lavati si gamu, ba lopu podekia gamu pude vagia

* **5:29** Dan 12:2 * **5:33** Zn 1:19-27, 3:27-30 * **5:37** Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 3:22

sa vina lavata koasa kekeke Tamasa hinokara. Ke vegua meke kaqu boka va hinokarau gamu si Rau? 45 Mi lopu balabala ia sapu kote zutu gamu Rau koasa Tamaqu. E Mosese sapu ronua gamu sapu kote tokani gamu gua, si asa tugo kote zutu gamu si gamu. 46 Ba be va hinokara valeania gamu se Mosese, si kote boka va hinokarau mo gamu si Rau, sina sa guguaqu mo Rau si kuberia sa. 47 Ba sina lopu va hinokaria gamu sa nana kinubekubere, ke lopu boka va hinokari tugo gamu sari Qua zinama!" gua se Zisu.

6

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Meke sipu beto sapu guahe, si karovo la se Zisu pa kali karovoana
sa kopi Qaleli sapu keke pozana si kopi Taberiasi. 2 Meke keke puku
vinarigara lavata si luli mudi mae koa Sa, sina dogori rini sari tinavete
variva magasadi, saripu taveti Sa koari na tie mohodi. 3 Meke ene sage la
pa keke toqere se Zisu, meke la habotu turaṉi Sa sari Nana disaepeli. 4 Na
ele tata sa Inevaṉa Pasova[d].
5 Meke sipu doṉo la se Zisu, si dogoria Sa sa vinarigara lavata sapu
korapa ene mae koa Sa, ke nanasa la ia Sa se Pilipi, "Pavei si kote boka
holu bereti gita pude poni sari doduru tie hire?" 6 Zama guahe si Asa pude
podekia se Pilipi gua, ura ele gilania Nana tu sapu gua kote tavetia Sa.
7 Meke olaṉa se Pilipi, "Be guana hopeke vasidi hite mo si henai rini, ba
kote hola nia tu sa tinabara tana keke tie pa vesu sidara padana sa hinoludi
rina ginani," gua si asa.
8 Ba keke ri Nana disaepeli sapu e Aduru, sa tasina Saimone Pita, si zama,
9 "Koa nana he si keke koreo sapu ka lima gana bereti meke karua gana
igana. Ba ve kaqu gua pa soku tie sarini?" gua si asa.
10 "Va haboti sari na tie," gua se Zisu. Na vasina dudulina tugo sa vasina
asa, ke habotu sari doduru tie. Ari ka lima tina sari vinarigaraedi si arini,
ba lopu ta nae somanae sari na koburu na barikaleqe. 11 Meke vagi Zisu
sari na bereti meke zama valeana ni Sa koe Tamasa, meke va hihia i Sa
koari na tie pu habotudi vasina. Tavete guni tugo Sa sari na igana, meke
deṉa zotaṉa beto sari doduru tie.
12 Sipu ele deṉa sari doduru tie si zama la koari Nana disaepeli se Zisu,
"Pudiki varigara ni sari na umumu ginani saripu koa hola, pude lopu ta
oki palae hoboro," gua si Asa. 13 Ke gua asa si pudiki varigara ni rini, sari
na umumu ginani pu hena tairi rina tie, meke va siṉi rini sari ka manege
rua pili.
14 Sipu dogoria rina tinoni sa tinavete variva magasana sana sapu tavetia
Zisu, si zama sarini vasina, "Hinokara sapu hie tugo sa poropita sapu kaqu
mae koasa kasia popoa," gua si arini. 15 Gilania Nana tu Zisu sapu kote
mae tuqe ososo nia rini si Asa, pude va baṉaria gua, ke taluarae pule la
telena koari na toqere si Asa.

Ene pa Kolo se Zisu
(Matiu 14:22-23; Maka 6:45-52)

16 Meke sipu veluvelu sa popoa, si ene gore pule la pa kopi Qaleli sari na
disaepeli te Zisu. 17 Meke suraṉa pa keke koaka sarini meke karovo koasa
koqu meke pule la pa Kepaniami. Boṉi mo sa popoa ba lopu ele kamo la
koa rini se Zisu. 18 Meke podalae hiru sa givusu, ke noma sa kolo. 19 Ba sipu
ka lima babe ka onomo kilomita seuna gua sapu qelua ri kasa disaepeli,
si dogoria rini se Zisu korapa ene mae pa kolo, meke matagutu sisigiti si

arini. 20 “Mi lopu matagutu, Arau mo!” gua se Zisu. 21 Ke tiqe hiva suraṉia
rini pa koaka si Asa. Sipu suraṉa tugo Sa, si hogoto mo si arini pa popoa
sapu hiva la ia gua rini.

Hata ia rina Tinoni se Zisu

22 Pa koivugona pule si gilania sa puku tinoni lavata pu koa hola pa kalina
sa kopi Qaleli sapu keke mo sa koaka sapu koana vasina, meke gilania tugo
rini sapu lopu suraṉa luli vasina koari Nana disaepeli se Zisu ba koa hola
Nana tu. 23 Ba kaiqa koaka saripu mae guadi pa vasileana Taberiasi, si
mae hogoto tata koasa vasina pu mana ni Zisu sari na bereti, saripu henai
rina kobi tinoni. 24 Meke totoso gilania sa puku tinoni lavata sapu lopu koa
vasina se Zisu meke sari Nana disaepeli, si la suraṉa dia koari na koaka
arini, meke karovo luli la pa Kepaniami, pude hata ia se Zisu, gua.

Zisu sa Bereti Variva Toa

25 Meke sipu kamo rini pa kali karovona sa kopi si dogoria rini se Zisu
vasina, ke nanasia rini si Asa, “Titisa, visoroi si mae goi tani?” gua si arini.
26 Meke olaṉa se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu gua hata Nau
gamu, sina henai mo gamu sari na bereti, meke deṉa valeana mia, lopu
koa gua sapu dogori gamu sari na Qua tinavete variva magasadi. 27 Mu
lopu voriti sisigiti nia sa ginani sapu lopu sana kaleana, ba mi voriti nia
tu sa ginani sapu lopu beto meke kamoa sa tinoa hola. Asa sa ginani sapu
kaqu ponini gamu sa Tuna na Tie. Ura ele vata dogoro nia sa Tamasa pa
Nana ṉiniraṉira sapu qetu Nau Sa si Rau.”
28 Ke nanasa la ia rini si Asa, “Na sa si kaqu tavetia gami, pude boka
tavetia sapu gua hiva nia sa Tamasa?”
29 Meke olaṉa se Zisu “Sapu hiva nia Tamasa pude tavetia gamu, si mi
va hinokaria mo si Asa sapu ta garununa koa Sa.”
30 Ke olaṉa la ia rini si Asa, “Na tinavete variva magasana sa si kaqu
tavetia Goi koa gami pude mami dogoria, meke va hinokarigo? Ego, na sa
si kaqu tavetia Goi? 31 Sari tiatamada si hena ia sa mana pa qega, gua sapu
koa pa Kinubekubere Hope, ‘Poni ni Sa sari na bereti sapu mae guadi pa
Maṉauru pude di henai,’ gua.”*
32 Meke zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, lopu e Mosese
si ponini gamu sa bereti hinokara sapu gore mae guana pa Maṉauru, ba
sa Tamaqu tu si vari poni nia koa gamu sa bereti hinokara sapu gore mae
guana pa Maṉauru. 33 Sa bereti sapu vari poni nia Tamasa koari na tie,
si Asa tugo sapu gore mae guana pa Maṉauru, sapu ponia sa tinoa koasa
kasia popoa,” gua se Zisu.
34 Meke tepa la koa Sa si arini, “Baṉara, podalae kamahire mu ponini
gami sa bereti asa.”
35 Meke zama la koa rini se Zisu, “Arau tugo sa bereti variva toa. Asa sapu
mae koa Rau si lopu kaqu ovia, meke asa sapu va hinokarau si lopu kaqu
memeha si asa. 36 Ba gua sapu ele tozini gamu tu Rau, sapu ele dogorau
mia mo, ba korapa lopu va hinokarau tugo gamu. 37 Sari doduru pu poni
Nau sa Tamaqu si kote mae koa Rau, meke namu lopu kote kilu pania Rau
si keke arini. 38 Ura lopu gore mae si Arau pa Maṉauru pude lulia sa Qua
hiniva soti, ba sa hiniva tu tanisa sapu garunuqu si Arau. 39 Meke hie sa
hiniva tanisa sapu garunau, sapu lopu keke arini pu poni Au Sa si kote
muliuṉu meke kaqu va toa pule betoi Rau sari doduru pa rane mumudi.
40 Ura sapu hiva nia sa Tamaqu koari doduru pu doṉo la koa sa Tuna meke

* **6:31** Ekd 16:4,15; Sam 78:24

va hinokaria, si pude kaqu tagoa rini sa tinoa hola, meke kaqu va toa pulei Rau si arini pa rane mumudi," gua si Asa.
41 Meke pa totoso asa si podalae qumiqumi nia rina tie si Asa, sina zama si Asa, "Arau tugo sa bereti sapu gore mae guana pa Maṉauru," gua. 42 Ke zama si arini, "Lopu e Zisu tu sia, sapu sa tuna e Zosepa? Nake gilani nada mo sari na tiatamana. Ba na vegua ke zama nia tu Sa sapu na gore mae guana pa Maṉauru si Asa?" gua.
43 Meke olaṉi Zisu si arini, "Mi lopu qumiqumi golomo Nau. 44 Loke tie si boka mae koa Rau, be lopu ta turaṉa mae si asa koasa Tamaqu pu garunau, meke kaqu va toa pulea Rau si asa pa rane mumudi. 45 Ta kubere koasa Kinubekubere tadi na poropita si guahe: 'Kote tava tumatumae beto koe Tamasa sari doduru tie,' gua. Doduru pu avosia sa Tamaqu meke tava tumatumae koa Sa si mae koa Rau.* 46 Loke tie si ele dogoro nia pa matana sa Tamaqu, ba telena mo Asa sapu gorena mae gua koe Tamasa si ele dogoro sotia si Asa. 47 Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu va hinokara si ele tagoa sa sa tinoa hola. 48 Arau tugo sa bereti sapu variva toa. 49 Sari tiatamamia pukerane si hena ia sa mana pa korapa qega, ba mate tu si arini. 50 Ba sa bereti sapu gorena mae gua pa Maṉauru si votikaena, ke asa sapu hena ia sa bereti asa si lopu kaqu mate. 51 Arau tugo sa bereti variva toa sapu gore mae guaqu pa Maṉauru. Be hena ia ke tie sa bereti hie, si kaqu toa hola si asa. Sa bereti asa si na masaqu, sapu vari poni nia Rau pude toa sa kasia popoa," gua si Asa.
52 Ke asa sa pinodalaena sa vinari bugori na vinari tokei tadirini. "Vegua meke kaqu va henani gita sa tie hie sa masana?" gua si arini.
53 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Maqu tozi va hinokarani gamu, be lopu hena ia gamu sa masana sa Tuna na Tie meke napoa sa eharana, si lopu kaqu boka tagoa gamu sa tinoa. 54 Ke asa sapu hena ia sa masaqu meke napoa sa eharaqu si tagoa sa sa tinoa hola, meke kaqu va turu pulea Rau si asa pa rane mumudi. 55 Ura sa masaqu si na ginani hinokara, meke sa eharaqu si na napo hinokara. 56 Asa sapu hena ia sa masaqu meke napoa sa eharaqu, si toa koa Rau si asa, meke Arau si toa koasa. 57 Gua sapu sa Tamaqu toana si garunau si Arau meke Arau si toaqu koasa Tamaqu, ke asa sapu hena ia sa masaqu si kote toa gua koa Rau. 58 Asa tugo sa bereti sapu gore mae guana pa Maṉauru. Sari tiatamamia si hena ia sa mana meke mate, ba asa sapu hena koasa bereti hie si kote toa hola ninae rane," gua. 59 Zama ni Zisu saripu gua hire, sipu variva tumatumae pa sinaqoqi[d] pa Kepaniami si Asa.

Sa Guguana sa Tinoa Hola

60 Sokudi ri Nana tie pu luli koa Sa si avosia sapu gua asa, meke zama si arini, "Tasuna hola sa vina tumatumae asa. Esei kote boka va hinokaria sia?"
61 Ba sipu va muloṉia e Zisu sapu qumiqumi nia ri Nana disaepeli sa Nana zinama, si zama la koa rini si Asa, "Vegua, sea atu koa gamu sa Qua zinama? 62 Vegua be dogoria gamu sage pulena sa Tuna na Tie pa Maṉauru, vasina pu koana tatasana? Kote boka koa ṉiṉira si gamu? 63 Sa Maqomaqona mo e Tamasa si ponini gamu sa tinoa. Ba sa masa si lopu boka ponini gamu sa tinoa. Sari na zinama pu zama atu ni Rau koa gamu si na Maqomaqo meke na tinoa. 64 Gua ba kaiqa gamu si lopu va hinokara," gua si Asa. Na ele gilani Nana tu Zisu pa pinodalaena hokara, sarini pu lopu va hinokara, meke asa sapu kaqu qorana si Asa. 65 Meke zama pule

* **6:45** Ais 54:13

la koa rini si Asa, “Gua asa, ke ele zamani gamu Rau, sapu loke tie si boka mae koa Rau, si be lopu turaṉa mae nia sa Tamaqu si asa.”
66 Podalae pa totoso asa si taliri taloa dia sari sokudi ri Nana disaepeli meke lopu luli pulea rini si Asa. 67 Ke nanasa la i Sa sari ka manege rua disaepeli, “Vegua, gamu ba kote taloa mia tugo?” gua si Asa.
68 Meke olaṉa la ia Saimone Pita si Asa, “Baṉara, koe sei si kaqu la gami? Sina Agoi mo tagoa sa zinama sapu ponini gami sa tinoa hola.* 69 Gami va hinokaria meke tumae nia sapu Agoi mo sa Nabulu Hopemu te Tamasa.”
70 Meke olaṉa se Zisu, “Nake ele vizata gamu tu Rau si gamu ka manege rua, ba keke koa gamu si na tomate,” gua si Asa. 71 E Ziudasi mo si gunia Sa, sa tuna e Saimone Isikarioti, sina asa mo si keke ri ka manege rua disaepeli, sapu kaqu qorana se Zisu.

7

Zisu meke sari na Tasina

1 Mudina asa, si topue la koari na vasivasileana pa Qaleli se Zisu. Lopu hiva la pa Ziudia si Asa, sina na kuhana nia rina koimata tadi na tie Ziu si Asa, pude va matea gua. 2 Ba totoso tata kamo sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega,* 3 si zama la ia rina tasina koreo si Asa, “Mu la pa Ziudia pude di dogori rini pu luligo sari na Mua tinavete variva magasadi saripu taveti Goi. 4 Ura loke tie sapu hiva ta gilana valeana koari na tie si tavetavete tome. Sina korapa taveti Goi saripu gua hire, ke mamu vata dogoro pule nigo koasa kasia popoa!” gua si arini. 5 Teledia ri kasa tasina mo ba lopu hite va hinokaria si Asa.
6 Ke zama la i Zisu si arini, “Lopu ele kamo sa Qua totoso,* ba gamu si ari mia totoso mo ninae rane. 7 Gamu si lopu boka ta kukitae koari na tie pa kasia popoa, ba Arau si kukiti nau rini, sina helahelae vura ni Rau sari na dia tinavete kaleadi. 8 Mi la gamu koasa inevaṉa. Arau si lopu kaqu la pa inevaṉa sana, sina lopu ele kamo sa Qua totoso,” gua si Asa. 9 Zama gua si Asa meke koa hola Nana tu pa Qaleli.

Somana se Zisu pa Inevaṉa

10 Ba pa mudi dia sapu taluarae la pa inevaṉa sari kasa tasina, si luli mudi la se Zisu, ba lopu la vata gilana pa korapa kobi tie si Asa. 11 Meke hatahata ia rina koimata tadi na tie Ziu si Asa, koasa inevaṉa, “Avei sa tie Asa?” nanasa gua si arini.
12 Meke vari zamazama golomo nia rina tinoni sa guguana Zisu. Zama sari kaiqa, “Na tie leana si Asa,” gua. Ba ari kaiqa si zama, “Lokari, lopu na tie leana si Asa, na turaṉa va sea i Sa sari na tie,” varivarigue si arini. 13 Ba lopu zama vura sari na tie pa guguana Sa, sina matagutu ni rini sari na koimata tadi na tie Ziu.
14 Meke pa vari korapana sa totoso inevaṉa* si tiqe la podalae variva tumatumae koari na tie pa Zelepade se Zisu. 15 Totoso avosi rini sari Nana zinama, si magasa sisigiti sari na koimata tadi na tie Ziu. Zama si arini, “Pavei na vagi sa tie hie sari tinumatumae gua hire, ura na lopu hite sikuluna*?” gua si arini.
16 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Sari na vina tumatumae hire si lopu Qua telequ, ba Tanisa tu pu garunu mae Nau. 17 Be keke tie si hiva tavetia

* **6:68** Mt 16:16; Mk 8:29; Lk 9:20 * **7:2** Liv 23:34; Diut 16:13 * **7:6** Mi doṉo la koasa vinabakala pa Zn 2:4: * **7:14** Sa inevaṉa hie si ka zuapa rane. Mi tiro Liv 23:33-34: * **7:15** Lopu sikulu nia Sa si pude na Rabae.

sapu gua hiva nia Tamasa, si kote gilania nana mo telena sari Qua vina tumatumae hire si be mae guadi koe Tamasa, babe Qua mo telequ. 18 Sa tie pu zama pa nana ṉiniraṉira soti, si korapa hata ia sa si pude tava lavata telena. Ba asa sapu hiva va lavatia si Asa sapu garununa Sa, si hinokara, meke namu loke hite ari kinohakoha si koa koa Sa. 19 Vea, lopu poni gamu tu e Mosese sa Tinarae? Gua ba lopu keke gamu kasa sara si va tabea sa Tinarae. Ba na vegua ke hiva va mate Au tu gamu si Rau?" gua si Asa.

20 Meke olaṉa la ia rina kobi tinoni si Asa, "Tio, ta hilae tomate kaleana si Goi, esei na hiva va matego?" gua si arini.

21 Meke olaṉa la se Zisu, "Keke tinavete variva magasana mo si tavetia Rau, ba ele magasa nia mo gamu doduru. 22 Garunu gamu Mosese pude ta magu[d] sari na tumia koreo, ba lopu e Mosese tavete kenua sia, ba sari na tiatamamia tu, gua asa ke hoke ta magu sari na koburu koreo pa rane Sabati.* 23 Be lopu sea pa Tinarae te Mosese si pude magui pa rane Sabati sari na koburu koreo, si vegua ke bugoro nau tu gamu, totoso salaṉia Rau si keke tie pa rane Sabati?* 24 Mi lopu vari zutui pa tinoa vurana, ba mi viliviliti va toṉoto," gua se Zisu.

Sa Karisito Beka Sia?

25 Meke vari nananasi guahe si kaiqa tie pa Zerusalema, "Lopu sa tie tu sana sapu hiva va matea rina koimata? 26 Dotu, korapa zama pa vinarigara tinoni si Asa, ba loke tie si hite zama nia keketoṉa koa Sa. Ke hokara gilana valeania tu rina koimata sapu Asa beka sa Karisito? 27 Ba pana mae sa Karisito, si loke tie kaqu gilania sapu pavei mae guana si Asa, ba sa tie hie si ele gilania nada mo gita doduru vasina mae guana," gua si arini.

28 Meke sipu korapa variva tumatumae pa korapa Zelepade se Zisu, si velavela va ululae si Asa, "Vegua, gilana valeania tugo gamu vasina mae guaqu si Arau? Lopu mae pa Qua ṉiniraṉira soti si Rau, ba Asa tu sapu garunau, si hinokara, ba lopu gilania gamu si Asa. 29 Arau si gilania Qua si Asa, sina koa Sa mo mae guaqu meke Asa garunau si Arau," gua se Zisu.

30 Ke podekia rini pude tuqe vagia si Asa, ba loke tie hite tiqu la ia, sina lopu ele kamo sa Nana totoso.* 31 Ba soku arini pa korapa kobi tie si va hinokaria si Asa. Ke zama si arini, "Vegua, pana mae sa Karisito[d], si kote taveti tugo Sa sari na tinavete variva magasadi sapu hola ni saripu taveti Sa tie hie?" gua si arini.

Zama nia Zisu sa Nana Sinage pa Maṉauru

32 Meke avoso vagi rina Parese sari na tiṉitoṉa pu qumiqumi ni rina tie koasa guguana e Zisu, ke garunu lani rina Parese[d] meke na ṉati hiama[d] sari kaiqa tie kopu pude tuqe vagia se Zisu, gua.

33 Meke zama la i Zisu si arini, "Lopu kote koa va seunae koa gamu si Rau, sina kote la Qua tu koa Sa pu garunau. 34 Meke kote hata Au gamu, ba lopu kote boka dogorau, sina lopu kote boka la ia gamu sa vasina pu kote koa ia Rau," gua si Asa.

35 Meke vari zamai teledia sari na koimata[d] tadi na tie Ziu, "Pavei si kote la gua Sa, ke lopu kote boka dogoria gita? Gina kote la gua Nana koari na popoa tadi na tie Quriki[d] vasina pu koa sari kaiqa tie Ziu turaṉada pude la variva tumatumae koari na tie Quriki? 36 Zama si Asa, sapu kote hata ia gita si Asa, ba lopu kaqu boka dogoria, meke lopu kote boka la ia gita sa vasina pu kote koa ia Sa, gua. Na sa sapu gunia Sa?" gua si arini.

---

* **7:22** Liv 12:3; Zen 17:10 * **7:23** Zn 5:9 * **7:30** Mi doṉo la koasa vinabakala pa Zn 2:4:

Kolo Bukaha sapu Ponia Sa Tinoa

37 Koasa rane vina betobeto sapu sa rane nomana hola tugo tanisa
inevaṉa, si turu se Zisu meke velavela va ululae guahe: “Asa sapu memeha
si mani mae napo koa Rau!* 38 Ura guahe sapu zama nia sa Kinubekubere
Hope: ‘Asa sapu va hinokarau, si kaqu bukaha vura pa korapa bulona sa
kolo tinoa.’ ”* 39 Sa maqomaqona sa Tamasa si gunia Zisu, sapu kaqu vagia
rini pu va hinokaria si Asa. Ba lopu ele ta poni koa rini sa Maqomaqo Hope
pa totoso asa, sina lopu ele tava lavata pa Maṉauru se Zisu.

Ta Paqaha Rua sa Vina Hinokara tadi Tie

40 Totoso avosia ri kaiqa tie sari Nana zinama si zama si arini, “Hinokara
asa tugo sa Poropita,” gua.
41 Zama si kaiqa, “Hinokara, Asa tugo sa Karisito,” Ba zama pule si kaiqa,
“Lopu kaqu vura mae pa Qaleli sa Karisito. 42 Ba zama sa Kinubekubere
Hope, sapu sa Karisito si kote mae gua pa tutina e Devita, meke kote podo
si Asa pa Betilihema, koasa vasileana te Devita,” gua si arini.* 43 Ke koasa
guguana mo e Zisu, si ta paqaha rua sa kobi tinoni. 44 Kaiqa arini si hiva
tuqe vagia si Asa, ba lopu keke arini hite taṉini la ia si Asa.

Lopu Va Hinokaria rina Koimata tadi na tie Ziu se Zisu

45 Meke sipu pule la sari na tie kopu Zelepade, si nanasa la i rina ṉati
hiama na Parese si arini, “Na vegua ke lopu turaṉa mae nia gamu si Asa?”
gua.
46 Meke olaṉa sari na tie kopu, “Na lopu ele hite avosia gami si keke tie
sapu zama gua sa tie hie,” gua si arini.
47 Meke zama sari na Parese, “Ai gamu ba ele ta sekesekei tugo koa Sa?
48 Vegua, gilania gamu sapu lopu keke rina koimata, babe gami na Parese
si va hinokaria si Asa? 49 Ba sari na kobi tinoni hire si lopu tumae nia rini
sa tinarae te Mosese, ke ta levei koe Tamasa si arini!” gua sari na Parese.
50 Ba se Nikodimasi sapu keke mo koari kasa Parese sapu la koe Zisu pana
boṉi, si zama la koa rini,* 51 “Pa tinarae te Mosese si lopu boka zutua gita
si keke tie be lopu ele avosia meke gilana pakia gita, sapu gua ele tavetia
sa,” gua si asa.
52 Meke olaṉa la koasa si arini, “Vegua, agoi ba keke tie Qaleli tugo? Hata
ia pa Kinubekubere Hope, mamu gilania sapu namu loke poropita hokara
si kote vura mae gua pa Qaleli,” gua si arini. 53 [Meke hopeke pule la dia
pa dia vasina sari doduru tie.

8

Sa Barikaleqe Barabaratana

1 Ba se Zisu si sage la Nana pa Toqere Olive. 2 Pana munumunu hokara
pa koivugona, si pule la pa Zelepade si Asa. Meke mae varigara koa Sa sari
doduru tie, ke habotu si Asa, meke podalae va tumatumae koa rini. 3 Meke
turaṉa mae nia rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke rina
Parese, si keke barikaleqe sapu ta poho barabaratana, meke va turua rini
pa kenudia ri doduru tie. 4 Zama guahe koe Zisu si arini, “Titisa, ta poho
pa binarabarata sa barikaleqe hie. 5 Ke koasa Tinarae sapu ta poni nia gita
koe Mosese, si kaqu ta gona va mate patu si asa, ke sa gua si Goi?” gua si
arini.* 6 Zama gunia rini se Zisu, pude di sekesekei nia, meke vata zutua

* **7:37** Liv 23:36 * **7:38** Izk 47:1; Zak 14:8 * **7:42** 2 Samuela 7:12; Mka 5:2 * **7:50** Zn 3:1-2
* **8:5** Liv 20:10; Diut 22:22-24

gana gua. Ba kokopo gore si Asa, meke kubekubere nia kakarutuna pa pepeso.
7 Meke totoso nono la sari ninanasa si turu sage si Asa, meke zama la
koa rini, “Asa sapu loke nana sinea, si mani gona kekenu nia patu si asa.”
8 Beto hoi si kokopo gore pule si Asa, meke kubekubere nana pa pepeso.
9 Meke sipu avosia tugo rini sapu gua asa, si hopehopeke taluarae beto sari
doduru, podalae koari na tie koadi. Ke koa hola mo telena se Zisu, meke sa
barikaleqe si turu nana tugo vasina. 10 Meke turu sage pule se Zisu, meke
zama la koa sa barikaleqe, “Tio avei sarini? Loke tie si koa hola pude zutu
igo?”
11 “Uve, loke tie, Baṉara,” olaṉa gua sa barikaleqe.
“Ego, leana, Arau ba lopu zutu igo tugo. Mu la mua tu, ba mu lopu tavete
va sea pule,” gua se Zisu.]*

Zisu sa Kalalasa Tanisa Kasia Popoa

12 Meke zama pule la koari na tinoni se Zisu, “Arau tugo sa kalalasa
tanisa kasia popoa. Asa sapu luli Au, si lopu kote ene pa hinuporo, ba kote
tagoa sa sa kalalasa sapu koa ia tinoa,” gua si Asa.*
13 Ke zama pule la koa Sa sari na Parese, “Agoi si korapa va sosode pule
nigo mo, ke lopu hinokara sa mua vina sosode,” gua si arini.*
14 Meke olaṉa se Zisu, “Hinokara tugo sapu va sosode pule Nau si Rau,
ba sapu gua zama nia Rau si hinokara, sina gilania Qua sa vasina pu mae
guaqu, meke sa vasina korapa la ia Rau. Ba gamu si lopu gilania sa vasina
pu mae guaqu, meke sa vasina pu kote la gua si Arau. 15 Gamu si varipitui
pa hahanana tie mo, ba Arau si lopu pitua si keke tie. 16 Ba be varipitui si
Rau, si hinokara sa Qua vinaripitui, sina lopu tavete ekea Rau si asa, ba sa
Tamaqu sapu garunuqu Rau si somana koa Rau. 17 Sa mia tinarae si zama
guahe: Pana variva egoi si karua tie va sosode, si hinokara tugo sapu zama
nia rini.* 18 Va sosode pule Nau si Rau, meke sa Tamaqu sapu garunuqu
Rau, ba va sosode Au tugo,” gua si Asa.
19 “Avei sa Tamamu?” gunia rini si Asa.
Meke olaṉa la i Zisu, “Lopu gilanau gamu si Arau meke sa Tamaqu. Be
gilanau gamu si kote gilania mo gamu sa Tamaqu,” gua se Zisu. 20 Zama ni
Zisu sari na zinama arini, sipu variva tumatumae si Asa pa Zelepade, tata
koasa vasina pu ta veko sari na poata vinariponi. Ba loke tie tuqe vagia si
Asa, sina lopu ele kamo sa Nana totoso.

Lopu Boka La si Gamu pa Vasina Korapa La si Arau

21 Meke zama pule la i Zisu si arini, “Kote taloa si Rau meke kote hatau
gamu, meke kote mate pa mia sinea si gamu. Ke lopu kaqu boka la ia gamu
sa vasina sapu korapa la ia Rau,” gua si Asa.
22 Meke vari zamai sari na koimata tadi na tie Ziu, “‘Lopu kote boka la
ia gita sa vasina sapu korapa la ia Sa,’ gua. Hokara kote va mate pule nia
Sia?” gua si arini.
23 Ba olaṉa se Zisu, “Gamu si mae gua panapeka, ba Arau si mae gua
panaulu. Gamu si mae mia pa kasia popoa, ba Arau si lopu mae guaqu
koasa kasia popoa. 24 Gua asa ke tozini gamu Rau sapu kote mate pa mia
sinea si gamu. Kaqu mate pa mia sinea si gamu, be lopu va hinokarau
gamu sapu ‘Arau, si Arau tugo,’ ” gua si Asa.

---

* **8:11** Pa kaiqa kinubekubere si lopu koa sa kukuruna hie kaiqa pule si pa vinabetona Zone 21:24, kaiqa pule si pa Luke 21:38, pa keke kinubekubere pule si pa Zone 7:36: * **8:12** Mt 5:14; Zn 9:5
* **8:13** Zn 5:31 * **8:17** Diut 19:15

25 “Esei si Agoi?” gunia rini si Asa. Meke olaṉa se Zisu, “Ele tozini gamu
tu Rau tatasana. 26 Soku tiṉitoṉa si boka zutuni gamu Rau. Ba Asa sapu
garunuqu Rau si hinokara, meke sapu gua tozia Rau koasa kasia popoa, si
gua mo sapu avosi Rau koa Sa.”
27 Ba lopu gilania rini sapu sa Tamana mo pa Maṉauru si zama gunia
Zisu koa rini. 28 Ke zama si Asa, “Pana ovulu sage nia gamu sa Tuna na
Tie, si kote tiqe gilania gamu sapu ‘Arau tugo si Asa’. Meke kote gilania
tugo gamu sapu loketoṉa si tavetia Rau telequ, ba sapu va tumatumae Nau
mo sa Tamaqu si zama nia Rau. 29 Meke Asa sapu garunuqu si Arau, si koa
somana koa Rau. Meke lopu veko pani Au Sa sina taveti Rau doduru totoso
gua sapu qetuni Sa.” 30 Sipu korapa zama Sa, si sokudi si va hinokaria si
Asa.

Sari Koburu te Ebarahami

31 Ke zama la se Zisu koa rini pu va hinokara, “Be va tabei gamu sari na
Qua vina tumatumae, si na Qua disaepeli hinokara tugo si gamu. 32 Kote
gilania gamu sa hinokara, meke sa hinokara, si kote vata rupaha gamu si
gamu,” gua se Zisu.
33 Meke olaṉa la ia rini si Asa, “Na tuti gore mami koe Ebarahami si
gami, meke namu lopu hite ele tava pinausu koa ke tie si gami. Vea meke
boka zama nia goi sapu kote ta rupaha si gami?” gua.*
34 Meke olaṉa se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu tavete
va sea si na pinausu tana sinea tugo si asa. 35 Sina sa pinausu si lopu
somanana koasa tatamana, ba sa tudia soti tu si koa soto ninae rane. 36 Ke,
be vata rupahigo sa Tuna, si kaqu ta rupaha hinokara si goi. 37 Gilana
gamu Qua sapu na tuti gore mia koe Ebarahami si gamu. Ba gamu si
hiva va mate Au si Arau, sina lopu va hinokari gamu sari na Qua vina
tumatumae. 38 Tozi vura ni Rau, sapu gua va dogoro soti Nau sa Tamaqu,
ba sapu taveti gamu si gua tugo sapu tozini gamu sa tamamia,” gua se Zisu.
39 Meke olaṉa si arini, “E Ebarahami mo sa tamamami.”
Ke zama se Zisu, “Be na tuna hinokara Ebarahami si gamu, si kote taveti
gamu sari na tinavete, gua pu taveti Ebarahami. 40 Ba gamu hiva va mate
Au sina tozini gamu Rau sa hinokara gua sapu avosia Rau koe Tamasa. Ba
e Ebarahami si lopu hite evaṉia sapu gua asa! 41 Gamu si tavetia mo gua
sapu tavetia sa tamamia,” gua si Asa.
Ba toke la si arini koa Sa, “E Tamasa mo telena sa tamamami, meke gami
mo sari na tuna hinokara. Lopu pa molu siraṉa si podo si gami.”
42 Meke zama la koa rini se Zisu, “Be hinokara sapu e Tamasa tugo sa
tamamia gua, si kote tataru Nau gamu si Arau, sina koe Tamasa mae guaqu
si Rau, meke kamahire si somana koa koa gamu tani. Na lopu mae pa Qua
hiniva soti si Rau, ba Asa tu garunau. 43 Na vegua ke lopu bakala koa
gamu sapu gua zama nia Rau? Ura na koromia va avosi gamu sari na
Qua zinama. 44 Gamu tugo sari na tuna sa tamamia sapu e Setani. Meke
gamu tugo si hiva luli sari na hiniva tanisa tamamia, sina na tie variva
mate si asa pa pinodalaena, meke namu lopu hite turu pa hinokara si asa,
sina loke nana zinama si hinokara. Totoso kokoha sa, si tavetia mo sa
sa nana hahanana soti, sina na tie kokohana si asa, meke na tamadia ri
doduru kinohakoha. 45 Ba sina tozia Rau sa hinokara, ke gua asa si lopu va
hinokarau gamu. 46 Ke esei koa gamu si boka va sosodea sapu sea si Rau?
Be hinokara sapu tozia Rau, si na vegua ke lopu va hinokarau tu gamu?

* **8:33** Mt 3:9; Lk 3:8

47 Asa sapu te Tamasa si avosi sari na zinama te Tamasa, ba gamu, si lopu
te Tamasa. Gua asa ke lopu boka avoso si gamu."

Zisu meke Ebarahami

48 Meke olaṉia rini se Zisu, "Goto sapu tozia gami, na tie Sameria si Agoi
meke koa igo na tomate kaleana," gua si arini.
49 Meke olaṉa se Zisu, "Lopu koa Au na tomate kaleana si Rau, ba va
lavatia Rau sa Tamasa, ba gamu tu si lopu va lavatau si Arau. 50 Arau lopu
hata ia pude tava lavata si Arau; ba koa Nana tu si Asa sapu hata ia, meke
na tie varipitui si Asa. 51 Maqu tozi va hinokarani gamu, Asa sapu va tabei
sari na Qua zinama, si namu lopu kaqu dogoria sa minate," gua se Zisu.
52 Ke olaṉa la ia rini si Asa, "Namu gilana valeania gami kamahire sapu
koa igo na tomate kaleana si Goi! E Ebarahami si ele mate meke sari na
poropita, ba zama si Goi, 'Asa sapu va tabe Au, si namu lopu kaqu mate,'
gua. 53 Se Ebarahami sa tamamami si ele mate tu. Ba vegua, arilaena hola
nia tu Goi si asa? Sari doduru poropita ba ele mate beto tugo. Ke, esei tu
guni pulenigo si Agoi?" gua si arini.
54 Meke olaṉa se Zisu, "Be guana va lavata pule Nau si Rau, si loke laena
sa Qua vina lavata asa. Ba sa Tamaqu tu sapu poza nia mia Tamasa gamu,
si Asa tu va lavatau si Arau. 55 Gamu lopu gilania si Asa, ba Arau si gilania
si Asa. Be zama si Rau, lopu gilania Rau si Asa gua, si kote na tie kokoha
gugua mo gamu si Rau. Ba Arau gilania si Asa, meke va tabei Rau sari
Nana zinama. 56 Sa tamamia e Ebarahami si qetu nia sapu kote mae si
Arau. Dogoro va kenu ia meke qetu nia sa si asa."
57 Ke zama la ia rini si Asa: "Lopu ele lima n̲avulu vuahenimu si Goi, ba
vegugua meke boka dogoria tu Goi se Ebarahami?" gua si arini.
58 Ke olaṉi Zisu, "Maqu tozi va hinokarani gamu: sipu lopu ele podo se
Ebarahami, Arau tugo si koa Qua," gua se Zisu. 59 Pa totoso asa si pudiki
vagi patu si arini, pude gona ia gana gua, si rizu taloa meke lopu ta dogoro
Nana pa Zelepade se Zisu.

9

Salaṉia Zisu sa Tie Podo Behuna

1 Sipu korapa ene la se Zisu, si dogoria Sa si keke tie sapu podo behuna.
2 Ke nanasia ri Nana disaepeli si Asa, "Titisa, esei si sea ke podo behu sa
tie sana? Nana sinea telena, ba sari na tiatamana?" gua si arini.
3 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Lopu nana sinea, babe sari na sinea tadi
na tiatamana si behu nia sa, ba pude ta dogoro sa n̲iniraṉira te Tamasa pa
nana tinoa. 4 Sipu korapa rane sa popoa si mada taveti sari tinavete Tanisa
pu garunu mae Nau si Arau, sina korapa nono mae sa boṉi, pana loke tie
si boka tavetavete. 5 Sipu korapa koa si Rau pa kasia popoa, si Arau tugo
sa kalalasa tanisa kasia popoa."*
6 Sipu beto zama gua si Asa, si loro va bobosia Sa si keke vasi pepeso,
meke tita la nia Sa pa matana sa tie. 7 Meke tozi nia Sa sa tie behuna, "La
mamu dalo pa Kopi Sailomi", gunia Sa. Sa ginuana sa pozapoza Sailomi si
"ta garunu". Ke la dalo sa tie, meke tiqe dodogorae, ke pule nana.
8 Dogoria ri turaṉana meke arini pu hoke dogoria tepatepana, meke vari
nanasi, "Lopu asa tu sa tie sapu hoke habotu tepatepa sia?"

* **9:5** Mt 5:14; Zn 8:12

9 Meke zama sari kaiqa tie, “Asa tugo,” gua. Ba kaiqa pule si zama,
“Lokari, lopu asa, na doṉodoṉo gugua mo asa.” Ba zama la telena sa tie,
“Arau mo si asa,” gua.
10 Ke nanasia rini si asa, “Vegugua meke boka dodogorae kamahire si
goi?” gua si arini.
11 Meke olaṉa la i sa si arini, “Keke tie pozana e Zisu, si loro va bobosia
Sa si keke vasi pepeso, meke tita la nia Sa pa mataqu, meke zamau Sa pude
la dalo pa kopi Sailomi. Ke la dalo si rau, meke dodogorae,” gua si asa.
12 Meke nanasia rini, “Avei si Asa?” “Lopu gilania rau,” gua si asa.

Hataia rina Parese Guguana sa Sinalaṉana sa Tie Behu

13 Meke turaṉa la nia rini koari na Parese sa tie sapu podo behuna hie.
14 Na pa rane Sabati si loro va bobosia Zisu sa pepeso, meke salaṉia sa
tie behuna. 15 Gua ke nanasa pule ia rina Parese sa tie, sapu vegugua
zoṉazoṉa tugo meke dodogorae si asa. Meke tozini sa si arini, “Va tita
ni pepeso bobosona Sa sari na mataqu, meke la dalo pa kolo, meke boka
dodogorae kamahire,” gua si asa.
16 Meke zama sari kaiqa rina Parese, “Lopu mae guana koe Tamasa sa
tie hie, sina lopu kopu nia Sa sa rane Sabati.”
Meke zama pule si kaiqa arini, “Ba sa tie sea lopu kote boka tavete
tinavete variva magasadi gua asa.” Ke lopu boka variva egoi si arini.
17 Ke nanasa pulea pule rina Parese sa tie podo behuna, “Na sa guni nia
goi sa tie sapu salaṉi sari matamu?”
Meke olaṉa sa tie, “Na poropita tugo si Asa.”
18 Ba lopu va hinokaria rina koimata tadi na tie Ziu, sapu behuna si asa,
meke kamahire si dodogorae, ke tioki tu rini sari karu tiatamana, 19 meke
nanasi rini, “Hie tugo sa tumia koreo sapu podo behuna? Vegugua meke
boka dodogorae kamahire si asa?”
20 Meke olaṉa sari karu tiatamana, “Gilania mami sapu asa tugo sa
tumami, sapu podo behuna; 21 ba lopu gilania gami gua meke boka
dodogorae kamahire si asa, meke lopu gilania tugo gami sapu esei salaṉia
si asa. Mu nanasia; na ele tie nomana si asa, boka tozini gamu mo sa
telena!” 22 Zama gua sari na tiatamana, sina na matagutu ni rini sari na
koimata tadi na tie Ziu, sina ele variva ego nia rini, sapu be keke tie si
va hinokaria, sapu e Zisu si sa Karisito, si kaqu ta hitu palae pa sinaqoqi,
gua. 23 Gua asa, ke zama mo sari karu tiatamana, “Ele tie nomana bisa, mi
nanasia mo!” gua.
24 Meke tioko pule mae nia rini pa totoso vina rua sa tie sapu podo
behuna, meke zama ia rini si asa, “Mamu zama va hinokara nia pa kenuna
sa Tamasa! Gami si tumae nia sapu sa tie pu salaṉigo si na tie sea,” gua si
arini.
25 Meke olaṉa sa tie, “Lopu gilania rau sapu na tie sea si Asa babe
lokari. Ba keketoṉa mo si gilania rau, sapu visoroihe na behuqu si rau,
ba kamahire si dodogorae,” gua si asa.
26 “Na sa si tavete nigo Sa? Vegugua meke salaṉi Sa sari matamu?” gunia
rini si asa.
27 Meke olaṉa la i sa, “Nake ele tozini gamu tu rau, ba lopu hiva va
avosau gamu. Ba vegua ke hiva avoso pulea tu gamu sia? Gina gamu ba
hiva disaepeli tugo tanisa?” gua si asa.
28 Meke zama ṉoṉovalia rini si asa, “Agoi si na disaepeli tanisa tie sana,
ba gami sina disaepeli tu te Mosese. 29 Gilania mami gami sapu zama soti

koe Mosese sa Tamasa. Ba sa tie sana sapu e Zisu, si lopu hite gilania gami
vasina mae guana," gua si arini.
30 Meke olaṉa sa tie, "Variva magasa hola sapu gua asa! Sapu lopu
hite gilania gamu vasina mae guana si Asa, ba ele salaṉi Sa sari mataqu!
31 Gilania nada gita sapu lopu avosi Tamasa sari na tie seadi, ba arini mo
pu va lavatia meke taveti sari Nana hiniva si va avosi Sa. 32 Lopu hite ta
avosae visoroihe, sapu ele va dodogorae ia ke tie, si keke tie sapu podo
behuna. 33 Ego, be lopu maena koe Tamasa sa tie hie, si lopu kaqu boka
tavetia Sa si keketoṉa," gua si asa.
34 Meke olaṉia rini si asa, "Ta podomu pa sinea si goi, vea meke hiva va
tumatumae tu koa gami si goi?" Meke hitu vura nia rini pa sinaqoqi si Asa.

Binehu pa Maqomaqo

35 Meke sipu avoso nia Zisu sapu hitu vura nia rini, gua, si la dogoria Sa
si asa, meke nanasia Sa, "Vegua, va hinokaria tugo goi sa Tuna na Tie?"
36 Meke olaṉa sa tie, "Baṉara, esei si Asa, pude qu va hinokaria!"
37 Meke zama la koasa se Zisu, "Ele dogoria mo goi si Asa. Asa mo sapu
korapa zama atu koa goi kamahire."
38 Meke hoqa todoṉo si asa pa kenuna Zisu meke vahesia sa, meke zama,
"Baṉara, va hinokara si rau."
39 Meke zama se Zisu, "Na vinaripitui si mae nia Rau koasa kasia popoa
hie, pude madi dodogorae sari na tie behu, meke saripu dodogoraedi si
madi behu," gua si Asa.
40 Meke kaiqa rina Parese saripu somana koa koa Sa vasina, si avosia
sapu gua asa, ke nanasia rini si Asa, "Hinokara sapu gami si behu guni
gami Goi, taga?"
41 Meke olaṉi Zisu sarini, "Be behu si gamu, si loke mia sinea, ba sina
dodogorae mia gua si gamu, ke korapa koa dia koa gamu sari mia sinea,"
gua se Zisu.

10

Sa Parabolona[d] sa Sepati meke sari Nana Sipi

1 Zama se Zisu, "Maqu tozi va hinokarani gamu: Asa sapu lopu nuquru
gua pa sasadana sa bara, ba haele nuquru gua tu pa votiki vasina, sina
tie hikohiko meke na tie ṉoṉovala si asa. 2 Ba sa tie sapu nuquru gua pa
sasadana sa bara, si na Sepati[d] tadi na sipi si Asa. 3 Tukele vala nia sa tie
kopu bara koa Sa sa sasada, meke avoso gilania rina sipi sa mamalaiṉina.
Tioki Sa pozadi saripu Nana soti, meke turaṉa vura ni Sa si arini. 4 Meke
sipu turaṉa vura betoi Sa saripu tanisa, si ene kekenu si Asa, meke luli koa
Sa sari na sipi, sina avoso gilania rini sa mamalaiṉina. 5 Sa votiki tie si
lopu kaqu lulia rini, ba kote govete nia rini si asa, sina lopu gilania rini sa
mamalaiṉina." 6 Tozi ni Zisu sa parabolo hie, ba lopu gilania rini na sa si
korapa zama nia Sa.

Zisu sa Sepati Leana

7 Gua asa ke zama pule se Zisu, "Maqu tozi va hinokarani gamu: Arau
tugo sa sasada tadi na sipi. 8 Ari doduru pu mae va kenue koa Rau, si na
tie hikohiko, meke na tie ṉoṉovala. Titioko si arini, ba lopu avoso gilani
rina sipi. 9 Arau tugo sa sasada; asa sapu nuquru gua koa Rau si kaqu
ta harupu. Kote nuquru vura si asa, meke vagi gana ginani. 10 Ba sa tie
hikohiko si mae pude hiko, huhuara, meke variva mate. Ba Arau si mae
pude boka vagia gamu sa tinoa sapu marilaena hola.

11 Arau tugo sa sepati leaqu, meke sa sepati leana si mate hobeni sari
Nana sipi. 12 Ba sa tie ta tabarana si lopu na sepati hinokara pu tagodi sari
na sipi, ke pana dogoria sa tie ta tabarana sapu mae si keke siki pinomo si
kote govete veko pania sa sa rovana sipi, ke kote garati sa siki pinomo meke
ta hurakatae si arini. 13 Govete taloa sa nabulu, sina na tie ta tabarana
mo si asa, ke lopu tataru ni sa sari na sipi. 14 Arau tugo sa sepati leaqu.
Gilani Rau sari Qua sipi, meke sari Qua sipi ba gilanau si Arau 15 gua mo
sapu gilanau sa Tamaqu si Arau meke Arau gilania sa Tamaqu, meke mate
hobeni Arau sari Qua sipi.* 16 Ba koadia pule si kaiqa Qua sipi saripu lopu
somanadi pa korapa bara hie. Kaqu turaṉa maeni tugo Rau si arini. Kote
avosia tugo rini sa mamalaiṉiqu, meke kote ta varigarae mae tugo pa keke
rovana si arini, meke kote keke mo sa dia Sepati.
17 Tataru Nau sa Tamaqu si Arau, sina lopu ruritia Rau sa Qua tinoa ba va
malumia Rau pude tava mate, beto si vagi pule nia mo Rau si asa. 18 Loke
tie si vagi pania sa Qua tinoa ba va malumia Rau pa Qua hiniva soti. Sina
Arau mo lalae nia pude vala nia, meke vagi pule nia. Gua asa sapu tozi
Nau sa Tamaqu pude tavetia," gua se Zisu.
19 Koa gua koari na zinama arini, si vari paqaha pule sari na binalabala
tadi na tie. 20 Kaiqa arini si zama, "Na koa ia tomate kaleana si Asa, ke
ilipuṉana sa Nana binalabala! Pude vegua ke va avosia gamu Sia?" gua si
arini. 21 Ba kaiqa arini si zama, "Na tie koa ia tomate kaleana si lopu boka
zama kekeṉoṉo gua asa. Vegua, boka va dodogorae tie behuna sa tomate
kaleana?" gua si arini.

Kilua rina Tie se Zisu

22 Pa totoso ibu si ta evaṉa sa vinarigara vina balabala pulena sa vina
madina sa Zelepade pa Zerusalema. 23 Meke enene Nana pa Zelepade,
vasina pu ta pozae zokozokoroana[d] te Solomone se Zisu. 24 Meke varigara
mae koa Sa sari kaiqa koimata tadi na tie Ziu, meke nanasia rini si Asa,
"Ve seunae gua kaqu va nunala gami Goi si gami? Mu tozi va hinokarani
gami kamahire; Agoi tugo sa Karisito?" gua si arini.
25 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Ele tozini gamu tu Rau, ba lopu va
hinokarau gamu. Sari na tinavete pu taveti Rau pa pozana sa Tamaqu, si
va sosode Au si Rau, 26 ba lopu va hinokarau gamu, sina lopu na Qua sipi si
gamu. 27 Ba sari na Qua sipi si avoso gilania sa mamalaiṉiqu, meke Arau
ba gilani tugo si arini, ke luli Au rini si Arau. 28 Poni nia Rau koa rini sa
tinoa hola, ke namu lopu kaqu tava kilasa pa Heli si arini. Meke loke tie
hokara kaqu zau vagi pa limaqu si arini. 29 Sa Tamaqu sapu poni Nau si
arini si noma hola koari doduru, meke loke tie si boka zau vagi pa limana
Sa si arini. 30 Sa Tamaqu meke Arau si keke mo," gua se Zisu.
31 Ke pudiki pule nia patu rini si Asa pude gona ia gua. 32 Ba zama
la i Zisu si arini, "Soku tinavete variva magasa Tanisa Tamaqu si ele va
dogoroni gamu Rau. Ba avei koa rini hire si kote ta gona nia patu Rau?"
gua si Asa.
33 Meke olaṉa si arini, "Lopu keke koari na tinavete leadi hire si hiva
gona nigo patu gami, ba paraparaṉa si Agoi! Sina na tie mo si Goi, ba poza
pule nigo na Tamasa!" gua si arini.*
34 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Sapu ta kubere koasa mia Tinarae soti
si zama guahe: 'Gamu tugo sari na tamasa!' gua sa Tamasa.* 35 Gilania
gita sapu sa Kinubekubere Hope si kaqu tava gorevura. Meke e Tamasa

* **10:15** Mt 11:27; Lk 10:22 * **10:33** Liv 24:16 * **10:34** Sam 82:6

poza ni tamasa sari na tie, saripu va paleke ni inavoso Sa. 36 Ba vea si
Asa sapu va madia sa Tamasa pude na Nana soti meke garunu la nia Sa
pa kasia popoa? Na vegua ke zutu Au gamu sapu paraparaṉa si Arau gua,
totoso zama si Arau, ‘Arau tugo sa Tuna Tamasa’ gua? 37 Ego, be lopu
taveti Rau sari na tinavete pu hiva Nau sa Tamaqu pude taveti, si mi lopu
va hinokarau. 38 Ba be taveti Rau si arini, meke be lopu va hinokarau tugo
gamu, si mi va hinokari mo sari na Qua tinavete variva magasa, pude mi
boka gilana valeania sapu koa koa Rau sa Tamaqu meke Arau si koa koa
Sa,” gua si Asa.
39 Meke podekia rini pude tuqe pulea se Zisu, ba taluarae taloa Nana koa
rini si Asa.
40 Meke taluarae se Zisu meke karovo pule la pa kali karovona sa Ovuku
Zodani koasa vasina pu variva papitaiso kekenu se Zone.* 41 Meke soku
tie si mae koa Sa. Meke zama si arini, “E Zone Papitaiso si lopu tavete
tinavete variva magasadi, ba sapu gua zama ni sa koasa guguana sa tie hie
si hinokara,” gua si arini. 42 Meke soku tie vasina si va hinokaria se Zisu.

11

Minate meke Tinoa Pule te Lazarasi

1 Keke tie pa Betani, sapu e Lazarasi pozana si moho. Betani si keke
vasileana, vasina koa sari Mere e Mata karua tamatasi vineki.* 2 Asa se
Mere sapu zoropo ni oela humaṉa lea sari nenena sa Baṉara, meke puha
ni kaluna sa, na tasina sa se Lazarasi, sa tie mohona.* 3 Meke garunu la
nia inavoso ri karua tamatasi se Zisu, meke zama, “Baṉara, sa Mua baere
sapu tataru hola nia Goi si moho,” gua si arini.
4 Meke sipu avosia Zisu sapu gua asa, si zama si Asa, “Sa minoho hie si
lopu kaqu kamo pa minate, ba ta evaṉa si hie pude tava lavata sa Tamasa,
meke koasa ginugua asa si kote tava lavata tugo sa Tuna Tamasa,” gua
se Zisu. 5 Tataru ni Zisu sari ka ṉeta tamatasi: ari Mata, Mere, meke se
Lazarasi. 6 Ba totoso avoso nia Sa sapu moho se Lazarasi, si karua rane tu
si koa hola Sa vasina. 7 Beto si tiqe zama la i Sa sari Nana disaepeli, “Aria,
mada pule la pa Ziudia,” gua si Asa.
8 Meke olaṉa sari na disaepeli, “Titisa, lopu ele seunae hokara sapu hiva
gona nigo patu rina tie pa vasina asa, ba na vegua ke hiva pule latu si Goi?”
gua si arini.
9 Meke olaṉa se Zisu, “Vegua, lopu ka manege rua aoa tu si koa pa keke
rane? Gua asa, ke be ene pana rane sa tie si lopu kaqu ta tubarae si asa,
sina kalalasa sa popoa ke dodogorae si asa. 10 Ba be ene si asa pana boṉi
si kote ta tubarae si asa, sina loke nana kalalasa.”
11 Beto zama nia Zisu sapu guahe, si zama pule si Asa, “Sa nada baere e
Lazarasi si ele puta, ba kaqu la va vaṉunia Rau si asa,” gua se Zisu.
12 Meke olaṉa sari na disaepeli, “Baṉara, be puta mo si asa, si kote
magogoso nana mo,” gua si arini. 13 Ba sapu gunia Zisu si na ele mate
tu se Lazarasi, ba arini balabala ia si na puta nana mo si asa, gua.
14 Gua asa, ke tozi toṉoto ni mo Zisu, “Ele mate tu se Lazarasi, 15 ba pa
ginua mia gamu si qetu nia Rau sapu lopu koa si Rau vasina, pude boka
va hinokara si gamu. Ego, aria mada la koasa kamahire,” gua si Asa.
16 Ba zama la koari na disaepeli turaṉana se Tomasi sapu ta pozae vivi,
“Aria, gita doduru mada lulia sa Titisa, pude mada la mate turaṉia!” gua
si asa.

* **10:40** Zn 1:28 * **11:1** Lk 10:38-39 * **11:2** Zn 12:3

Zisu sa Tinuru Pule meke sa Tinoa

17 Sipu kamo se Zisu pa Betani, si tiqe gilania Sa, sapu ele koa ka made
ranena tu pa korapa lovu se Lazarasi. 18 Betani si tata n̲eta kilomita seuna
gua pa Zerusalema. 19 Ke soku rina tie pa Ziudia si mae pude va manoti
sari Mata e Mere koasa minate tanisa tasidia. 20 Totoso avoso nia Mata
sapu korapa mae se Zisu, si ene la tutuvia sa si Asa, ba e Mere si koa hola
pa vetu.
21 Meke zama la koe Zisu se Mata, “Ba n̲ara, be guana koa Mua tani si
Goi, si lopu kote mate sa tasiqu! 22 Ba gilania qua, sapu kamahire ba kote
ponigo Tamasa sapu gua tepa ia Goi koa Sa.”
23 Meke zama la se Zisu, “Kote toa pule sa tasimu.”
24 Meke ola n̲a se Mata, “Gilania qua sapu kote toa pule pa rane mumudi
si asa.”
25 Meke zama la koa sa se Zisu, “Arau tugo sa tinuru pule pa minate meke
sa tinoa. Asa sapu va hinokarau si na tie toana si asa, be vea ele mate gua.
26 Meke asa sapu toana meke va hinokarau, si lopu kaqu mate si asa. Va
hinokaria goi sapu gua asa?” gua se Zisu.
27 Meke ola n̲a se Mata, “Uve, ba n̲ara! Va hinokaria rau sapu Agoi tugo
sa Karisito, sa Tuna Tamasa, gua sapu ele tozia sa Tamasa sapu kaqu gore
mae pa popoa pepeso,” gua si asa.

Kabo se Zisu

28 Sipu beto zama guahe se Mata, si pule si asa, meke tioko vata kale ia
sa se Mere sa tasina, meke tozi nia sa, “Koanana hoi sa Titisa, meke nanasa
nigo Sa,” gua si asa. 29 Totoso avosia tugo Mere sapu gua asa, si gasa turu
meke la tutuvia sa si Asa. 30 Na lopu ele kamo pa vasileana se Zisu, ba
korapa koa Nana mo vasina pu tutuvu nia e Mata. 31 Ego, sari na tie Ziu pu
koa variva manoto koe Mere pa korapa vetu, si vura lulia rini sipu dogoria
rini bebeno vura taloa si asa. Balabala ia rini sapu hokara korapa la pa
lovu si asa, pude la kabo vasina, gua.
32 Meke sipu dogoria Mere se Zisu vasina pu koa Sa, si hoqa todo n̲o pa
nenena Sa si asa, meke zama, “Ba n̲ara, be guana koa Mua tani Goi, si lopu
kaqu mate sa tasiqu!” gua si asa.
33 Totoso dogoria Zisu kabona se Mere, meke sari doduru pu luli koa sa,
si si n̲o ma n̲ini na mamata sa bulona. 34 Meke nanasi Sa si arini, “Pavei
veko nia gamu sa tinina e Lazarasi?”
Meke ola n̲a si arini, “Ba n̲ara, mae mamu dogoria,” gua si arini.
35 Meke kabo se Zisu.
36 Vari zamai sari tie, “Dotu, gua tataru guni nia Sa se Lazarasi!” gua si
arini.
37 Meke zama sari kaiqa, “Na tie behuna ba va dodogorae ia mo Sa, na
vea lopu boka hukatia mo Sa se Lazarasi pude lopu mate be guana koa
Nana Sa?” gua si arini.

Tava Toa Pule se Lazarasi

38 Si n̲o ma n̲ini pule se Zisu meke la koasa lovu, sapu keke bae pu ta tuku
patu sadana. 39 Meke zama la koa rini se Zisu, “Topili pania sa patu.”
Zama la koa Sa se Mata, sa tasina sa tie matena, “Ba n̲ara, kote huma n̲a
hikare sia. Na ele ka made ranena tu koa pa lovu si asa!”
40 Ba ola n̲a se Zisu, “Vegua, lopu tozi nigo tu Rau sapu kaqu dogoria goi
sa n̲inira n̲ira te Tamasa be va hinokara si goi?” gua si Asa. 41 Ke va topili
pania rini sa patu, meke do n̲o sage la pa Ma n̲auru se Zisu meke zama,
“Zama leana si Rau koa Goi Tamaqu, sapu ele avosau Goi. 42 Gilania Rau
sapu hoke avosau Goi doduru totoso, ba sina koa gua koari na tie hire, ke

zama guahe si Rau, pude di va hinokaria sapu Agoi garunau si Rau," gua si Asa. 43 Sipu beto zama ni Sa saripu gua hire, si titioko va ululae si Asa, "Lazarasi, vura mae!" 44 Meke vura mae gana si asa, ta hadei poko tana lovu sa doduru tinina, meke gua tugo sa isumatana. Meke zamai Zisu si arini, "Mi vagi pani sari poko lovu mamu va taloa ia."

Kinuhana Pude Va Mate ia se Zisu

45 Meke sokudi rina tie Ziudia saripu somana mae pude va manotia se Mere, si dogoria sapu gua tavetia Zisu, meke va hinokaria rini si Asa. 46 Ba kaiqa arini si pule la tozia koari na Parese, gua sapu tavetia Zisu. 47 Gua asa, ke tioko varigara ni ari na Parese na n̲ati hiama, sari doduru tie koasa puku tie varipitui tadi na tie Ziu[d], meke zama, "Na sa si kaqu tavetia gita? Dotu sari na tinavete variva magasadi pu taveti sa tie hie! 48 Be va malumia gita pude tavete gua asa si Asa, si kote lulia ri doduru tie, meke kote mae sari tie Roma meke huaria sa nada Zelepade meke sa nada butubutu," gua si arini.

49 Ba keke koa rini sapu e Kaeapasi, sa n̲ati hiama kenukenue koasa vuaheni asa, si zama, "Duvili si gamu! 50 Lopu gilania tu gamu sapu leana hola, si pude keke tie mo mate hobe ni sari doduru tie, hola nia si pude sa doduruna sa nada butubutu si tava mate?" 51 Ba sa zinama sapu zama nia sa si lopu vura mae gua pa nana binalabala soti, ba sina na n̲ati hiama kenukenue si asa koasa vuaheni asa, ke korotae nia sa sapu e Zisu si kote mate hobe ni sari na tie Ziu. 52 Ba lopu tanisa butubutu Ziu eke mo, ba sari na koburu te Tamasa sapu koa ta hurakatae lamae, pude varigara ni meke va keke i, gua.

53 Podalae pa rane asa si kuhana nia rina koimata tadi na tie Ziu se Zisu pude va matea, gua. 54 Gua asa, ke lopu va vura pule nia si Asa koasa Nana inene pa Ziudia, ba luaria Sa sa vasina asa, meke la Nana pa keke vasina tata pa qega, pa keke vasileana sapu Iparemi pozana, meke koa turan̲i Sa vasina sari Nana disaepeli.

55 Tata sa totoso Inevan̲a Pasova[d], ke taluarae koari na hopeke dia vasidi sari na tie meke sage la pa Zerusalema, pude di la ta vulasa dia, sipu lopu ele kamo sa inevan̲a, gua. 56 Hata ia rini se Zisu, meke vari nanasa nia rini si Asa, sipu mae pa Zelepade si arini, "Na sa si balabala ia gamu? Gina lopu kaqu mae pa inevan̲a si Asa?" gua si arini. 57 Ba ele tozi ni rina n̲ati hiama na Parese sari na tinoni sapu be dogoria keke tie pae koa se Zisu si mani tozia, pude di la tuqe vagia gana, gua.

12

Ta Lumu Nenena se Zisu pa Betani

1 Ka onomo rane koa meke kamo sa Inevan̲a Pasova, si la pa Betani se Zisu, vasina koa se Lazarasi, sapu va toa pulea Sa pa minate. 2 Meke va namanama ponia ginani rini si Asa vasina, ke va tana se Mata. E Lazarasi si keke koarini pu somana habotu koe Zisu pa tevolo. 3 Meke vagia Mere sa oela nadi viana sapu humaṇa lea, padana keke kukuru lita, sapu sage hola hinoluna, meke zoropo nia sa pa nenena Zisu, meke n̲uzapa va popa nia kaluna sa, ke sa humaṇa lea si tivusu toa pa doduruna sa vetu.* 4 Ba keke ri kasa disaepeli te Zisu, sapu e Ziudasi Isikarioti, sa tie sapu kote qoraqora nia si Asa, si zama, 5 "Sa oela humaṇa lea hie si padana pude holuholu nia pa n̲eta gogoto poata siliva,* meke poni koari na tie habahuala." 6 Zama

* **12:3** Lk 7:37-38 * **12:5** N̲eta gogoto siliva si soku hola poata padana sa tinabara pa keke tie pa keke vuaheni.

gua mo si asa, ba lopu tataru ni sa saripu habahuala, sina na tie hikohiko si asa. Asa tugo kopu nia sa vovoina poata, meke hoke vagi golomo nana.
7 Ba zama se Zisu, “Vekoa tu, mani tavetia; pude na vina namanamana
sa rane kote ta pomunae si Rau. 8 Sari na tie habahualadi si kote koa koa
gamu doduru totoso, ba Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu,” gua
se Zisu.*

Kuhana nia Rini Pude Va Matea se Lazarasi

9 Sipu avoso nia rina kobi tinoni sapu korapa koa pa Betani se Zisu, gua
si la vasina si arini. Lopu na e Zisu mo telena si hiva dogoria rini, ba e
Lazarasi tugo, sa tie sapu va toa pulea Zisu pa minate. 10 Gua asa ke kuhana
nia rina n̲ati hiama si pude va matea gana tugo se Lazarasi gua. 11 Sina pa
ginuana mo sa, si taluarae koa rini sari na tie Ziu, meke va hinokaria rini
se Zisu, gua.

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema

12 Pa koivugona, si avoso nia sa kobi tinoni lavata pu mae koasa Inevan̲a
Pasova, sapu korapa mae pa Zerusalema se Zisu, gua. 13 Ke maho vagi
lelan̲a huda pamu si arini, meke vura la tutuvia rini si Asa, meke velavela
guahe si arini:
“Hozana! Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Ban̲ara!
Mani mana nia Tamasa sa Ban̲ara Izireli!”*
14 Meke vagia Zisu si keke tuna don̲'ki, meke koi ia Sa, gua tugo sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope, sapu guahe:
15 “Mu lopu matagutu, gamu na tinoni pa popoa Zaione!
Dotu, korapa mae sa mia Ban̲ara,
koi Nana pa keke tuna don̲'ki,” gua.*
16 Kekenu si lopu gilania ri Nana disaepeli sapu gua ta evan̲a, ba sipu
toa pule tu se Zisu pa minataqara, si tiqe gilania rini, sapu gua ta zamae
koasa Kinubekubere Hope hie, si tavete la nia mo rini koa Sa.
17 Sari na tie pu koa somanae koe Zisu, totoso tioko vura nia Sa pa lovu
meke va toa pulea se Lazarasi, si tozi vura nia sapu gua ta evan̲a. 18 Gua
asa, ke keke kobi tinoni lavata si mae tutuvia se Zisu, sina avoso nia rini sa
tinavete variva magasana asa sapu tavetia Sa. 19 Meke vari zamai sari na
Parese, “Dogoria gamu, ele lopu boka si gita! Dotu, korapa lulia ri doduru
tie pa kasia popoa si Asa,” gua si arini.

Hataia ri Kaiqa Tie Quriki se Zisu

20 Meke kaiqa rina tie Quriki si somana luli la pa Zerusalema pude vahesi
koasa totoso Inevan̲a Pasova. 21 Mae koe Pilipi si arini, na tie Betiseda pa
popoa Qaleli si asa meke zama, “Tio, hiva dogoria gami se Zisu,” gua si
arini. 22 Ke la tozi nia Pilipi se Aduru, meke keke gua la tozi nia ri kara se
Zisu.
23 Meke olan̲a la i Zisu sarini, “Ele kamo sa totoso kamahire pude kaqu
tava lavata sa Tuna na Tie. 24 Maqu tozi va hinokarani gamu: sa kiko huiti[d]
si lopu kaqu boka soku, be lopu mate meke nolo pa pepeso si asa, ba be
mate tu sa si kote soku kiko si vura hobe mae. 25 Asa sapu tataru nia sa
nana tinoa, si kaqu siana nia sa si asa; ba asa sapu lopu tataru nia sa nana
tinoa pa pepeso, si kaqu tagoa sa si asa pa tinoa hola.* 26 Asa sapu hiva
nabulu Nau, si mani luli Au, pude vasina pu koa Rau si kaqu koa tugo si
asa; meke kaqu va lavatia sa Tamaqu sa tie pu nabulu Nau si Rau.

---

* **12:8** Diut 15:11 * **12:13** Sam 118:25-26 * **12:15** Zak 9:9 * **12:25** Mt 10:39, 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24, 17:33

Tozia Zisu sa Nana Minate

27 Kamahire si talotaṉa sisigiti sa buloqu, ke na sa si kaqu zama nia
Rau? Kaqu zama guahe si Rau, ‘Tamaqu, Mu harupau pa totoso hie,’ gua?
Lokari, Ba sapu mae nia Rau pa popoa pepeso, si pude kaqu koa ta sigiti
tugo.
28 Tamaqu, Mu va lavatia sa Pozamu!”
Meke zama sa mamalaiṉi pa Maṉauru, “Ele va lavatia Rau si asa, meke
kaqu va lavata pulea tugo Rau!” gua si Asa.
29 Avosia sa puku tinoni sapu koa vasina sa mamalaiṉi, ke zama sari
kaiqa, “Na paka maṉauru mo,” gua. Ba ari kaiqa pule si zama, “Keke
mateana si zama koa Sa!” gua.
30 Ba olaṉa la i Zisu si arini, “Sa mamalaiṉi si pude tokani gamu, lopu
Arau. 31 Kamahire mo sa totoso sapu kaqu pitui Tamasa sari na tinoni
pa kasia popoa, meke kamahire tugo si kaqu ta hitu taloa se Setani, sa
baṉaradi rina tinoni pa kasia popoa. 32 Ba pana ta ovulu sage si Rau pa
pepeso, si kaqu varigara mae ni Rau, sari doduru tinoni.” 33 Sapu gunia Sa
pa Nana zinama hie, si na Nana minate mo sapu kaqu ta sigiti nia Sa pa
korosi.
34 Ba olaṉa la koa Sa sa kobi tinoni lavata, “Sa nada Tinarae si tozia sapu
kaqu toa hola sa Karisito, gua. Ba vegua ke zama si Goi sapu sa Tuna na
Tie si kaqu ta ovulu sage gua? Esei tu sa Tuna na Tie hie?” gua si arini.*
35 “Kaqu koa paki koa gamu sa kalalasa, ke mi ene pa kalalasa totoso
koa koa gamu si Asa, pude mi lopu koa pa huporo, sina asa sapu ene pa
huporo si lopu kaqu gilania sa sa vasina pu la ia sa. 36 Sipu koa koa gamu
sa kalalasa, si mi va hinokaria si Asa, pude kaqu na tie tanisa kalalasa si
gamu,” gua se Zisu.

Lopu Va Hinokara sari na Tie Ziu

Sipu beto zama guahe si Asa, si taluarae taloa Nana meke tome pule nia
koa rini. 37 Sari doduru tinavete variva magasadi hire si taveti mo Sa pa
kenudia, ba lopu va hinokaria rini si Asa. 38 Ke sa zinama sapu zama nia
sa poropita Aisea si gorevura, sapu guahe:
“Baṉara, esei ele va hinokaria sa nada inavoso
meke koe sei ele tava dogoro sa limana e Zihova?”*
39 Gua asa ke lopu va hinokara si arini, sina e Aisea ba zama gua tugo
he:
40 “Ele va behui Tamasa sari matadi,
meke va nunali Sa sari dia binalabala;
pude sari matadi si lopu kaqu dodogorae
pude di lopu gilagilana pa dia binalabala,
pude di lopu kaqu kekere mae koa Rau si arini,
meke ta salaṉa koa Rau,” zama gua sa Tamasa.*
41 Zama nia Aisea sapu gua asa, sina dogoria sa sa vina lavata te Zisu, ke
zama nia sa sa guguana Sa.
42 Soku rina koimata tadi na tie Ziu si va hinokaria se Zisu, ba lopu boka
helahelae vura nia rini si Asa, sina koa gua koari na Parese, na hako ta
hitu vura dia pa sinaqoqi gua. 43 Na okoro tava lavata pa tie si arini, hola
nia sa vina lavata te Tamasa.

Ta Pitu pa Zinama te Zisu

* **12:34** Sam 110:4; Ais 9:7; Izk 37:25; Dan 7:14 * **12:38** Ais 53:1 * **12:40** Ais 6:10

44 Ba velavela va ululae se Zisu, “Asa sapu va hinokarau, si lopu Arau mo
si va hinokarau sa, ba Asa tugo sapu garunau. 45 Meke asa sapu dogorau,
si dogoria tugo sa si Asa sapu garunau. 46 Mae guana kalalasa si Rau koasa
kasia popoa, pude arini pu va hinokarau, si lopu kaqu koa pa hinuporo.
47 Asa sapu avosia sa Qua zinama meke lopu lulia, si lopu kaqu pitua Rau
si asa. Ura sapu mae nia Rau si lopu pude pitua sa kasia popoa, ba pude
harupia tu. 48 Asa sapu etulau, meke lopu va hinokari sari Qua zinama,
si koa nana si keke sapu kaqu zutu ia si asa. Sari na zinama saripu zama
ni Rau si kaqu zutua si asa pa rane mumudi. 49 Hinokara si hie, sina lopu
zama pa Qua ṉiniraṉira soti si Rau, ba sa Tamaqu tu sapu garunau, si tozi
Nau sapu gua zama ni Rau. 50 Meke gilania Rau sapu sa Nana zinama, si
va maea sa tinoa hola, sina sapu gua zama nia Rau, si gua mo sapu tozi
Nau sa Tamaqu,” gua se Zisu.

13

Ṉuzapi Zisu sari na Nenedi ri Disaepeli

1 Koasa rane sipu lopu ele kamo sa Inevaṉa Pasova, si ele gilania tu Zisu
sapu ele kamo sa totoso pude luaria Sa sa kasia popoa hie, meke pule la
koasa Tamana. Doduru totoso si tataru ni Sa sari Nana tie koasa kasia
popoa, meke lopu kokoi mo pa minate sa Nana tataru koa rini.
2 Pa korapana sa hinenahena veluvelu te Zisu koari Nana disaepeli, si
ele vekoa tu Setani sa binalabala pa bulona e Ziudasi Isikarioti, sa tuna
e Saimone Isikarioti, pude qora ia gana se Zisu, gua. 3 Ba ele gilania tu
Zisu, sapu ele ponia sa Tamana pa limana sari doduru ṉiniraṉira; meke
ele gilania tugo Zisu sapu maena koe Tamasa si Asa, meke kote pule la koe
Tamasa. 4 Ke gasa turu si Asa, meke va gore vekoa Sa sa Nana poko hake
ulue, meke dokoho nia Sa si keke taoro pupuhana. 5 Meke voi nia kolo Sa si
keke besini, meke podalae ṉuzapi Sa nenedi sari na disaepeli, meke puha
va popa ni Sa koasa taoro, sapu dokoho nia Sa. 6 Sipu kamoa Sa se Saimone
Pita, si zama se Pita, “Baṉara, kote ṉuzapi mo Goi sari na nenequ?” gua
si asa.
7 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Lopu gilania goi kamahire, gua sapu
korapa tavetia Rau, ba pana hola sari na tiṉitoṉa hire si kote gilania goi,”
gua se Zisu.
8 Meke zama se Pita, “Lokari! Lopu kaqu ṉuzapi Goi sari nenequ!”
Meke olaṉa se Zisu, “Be lopu ṉuzapi Rau sari nenemu, si lopu kaqu na
Qua disaepeli si goi,” gua si Asa.
9 Meke olaṉa pule la se Saimone Pita, “Baṉara, pude gua si lopu sari
nenequ mo, ba sari limaqu, na batuqu tugo!” gua si asa.
10 Meke zama la se Zisu, “Asa sapu ele huvena, si ele via mo, meke lopu
kaqu huve pule, ba sari na nenena si pada ta ṉuzapa. Gamu si ele via, ba
keke mo koa gamu si lopu via.” 11 Ele gilania tu Zisu si asa pu kote qorana,
gua asa ke zama guahe si Asa, “Keke mo koa gamu si lopu via,” gua.
12 Meke sipu beto ṉuzapi Zisu sari na nenedi, si va sage pulea Sa sa
Nana poko hake ulue, meke la habotu pule Nana pa tevolo si Asa. Meke
nanasi Sa si arini, “Vegua, gilania tugo gamu sapu gua tiqe tavetia Rau koa
gamu?” gua si Asa.* 13 “Poza Nau Titisa na Baṉara gamu, meke hinokara
mia tugo, sina gua tugo asa si Rau. 14 Ego, be Arau, sa mia Baṉara meke sa
mia Titisa si ele ṉuzapi sari nenemia, si ego, gamu ba mi tavete kekeṉoṉo
gua tugo asa pa varikorapa mia. 15 Ele va dogoroni gamu Rau sa Qua vina

* **13:12** Lk 22:27

titila, gua asa ke mi tavete lulia sapu gua taveteni gamu Rau. 16 Maqu
tozi va hinokarani gamu: loke nabulu si ululu hola nia sa nana palabatu,
meke loke tie ta garununa si ululu hola nia si asa pu garununa sa.* 17 Ego,
kamahire si ele gilania gamu sa hinokara hie, ke kaqu ta manae si gamu,
be tavetia gamu sapu gua asa! 18 Ba lopu gamu doduru si guni gamu Rau,
gilani Qua sarini pu ele vizati Rau, ba pude tava gorevura sapu zama guahe
pa Kinubekubere Hope: ‘Sa tie sapu henahena turaṉae koa Rau si kukiti
Nau sa si Rau,’ gua.* 19 Maqu tozi va kenueni gamu kamahire, sipu lopu
ele ta evaṉa si asa, meke be pana ta evaṉa sa, si kote va hinokaria gamu
sapu Arau si Arau tugo. 20 Maqu tozini gamu sa hinokara: asa sapu va
kamoa si keke tie sapu garunia Rau, si va kamo Au tugo sa si Arau, meke
asa sapu va kamo Au, si va kamo ia tugo sa si Asa pu garunau si Rau,” gua
se Zisu.*

Tozia Zisu sapu Kaqu Ta Qorae si Asa
(Matiu 26:20-25; Maka 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Sipu beto zama nia Zisu sapu gua asa, si ta duaṉa hola sa bulona, ke
zama si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu: keke koa gamu si kote qora
Nau si Arau,” gua si Asa. 22 Ke vari doṉoi sari na disaepeli, meke pupuhu
beto nia dia sapu esei si gunia Sa. 23 Ba keke ri kasa disaepeli sapu tataru
hola nia Zisu, si habotu kapae nana koa Sa. 24 Ke sipua Pita si asa meke
zama, “Nanasia ko, esei si gunia Sa?”
25 Ke rizu tata valeana la koe Zisu sa disaepeli asa meke nanasa, “Baṉara
esei si gunia Goi?” gua si asa.
26 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Kote poṉa ia Rau sa bereti, meke ponia
koasa tie asa.” Ke hena ia Sa si keke kali bereti, meke poṉa ia Sa, meke
vala nia Sa koe Ziudasi, sa tuna e Saimone Isikarioti.
27 Sipu hena tugo Ziudasi sa bereti, si nuquria mo Setani, ke zama la ia
Zisu si asa, “Ego, ture tavetia tu sapu hiva nia goi!” gua si Asa. 28 Ba lopu
keke koari kasa pa tevolo si hite gilania, sapu gua zama nia Zisu koa sa.
29 E Ziudasi sina tie kopu poata, ke balabala ia rina disaepeli sapu gina
tozi nia Zisu si asa, pude la holui kaiqa toṉa, sapu hiva ni rini pude tanisa
inevaṉa, babe poni sari na tie habahuala, gua. 30 Sipu hena ia Ziudasi sa
bereti si vura taloa si asa, na ele boṉi sa totoso asa.

Sa Tinarae Vaqurana

31 Sipu ele taloa tu se Ziudasi si zama se Zisu, “Kamahire si tava lavata sa
Tuna na Tie meke sa Tamasa si tava lavata koa Sa. 32 Meke be tava lavata
sa Tamasa koasa Tuna, si kote va lavatia sa Tamasa sa Tuna meke kote
tuturei va lavatia Sa.
33 Kasa tuqu, lopu kaqu koa va seunae koa gamu si Rau. Kote hatau
gamu si Rau, ba maqu tozini gamu kamahire gua sapu tozia Rau koari na
koimata tadi na tie Ziu, sapu guahe: ‘Lopu kaqu boka la ia gamu sa vasina
pu korapa la ia gua Rau.’*
34 Ke kamahire si ponini gamu Rau si keke tinarae vaqurana: Mi koa
varitatarue, gua tugo sapu tataru guni gamu Rau, si mi koa vari tatarue
gua tugo asa.* 35 Be guana koa vari tatarue si gamu, si kote gilania ri
doduru tie, sapu gamu sina Qua disaepeli.”

Tozia Zisu sapu Kote Oso nia Pita
(Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Luke 22:31-34)

* **13:16** Mt 10:24; Lk 6:40; Zn 15:20 * **13:18** Sam 41:9 * **13:20** Mt 10:40; Mk 9:37; Lk 9:48, 10:16 * **13:33** Zn 7:34 * **13:34** Zn 15:12,17; 1 Zn 3:23; 2 Zn 5

36 Meke nanasa la ia Pita si Asa, “Baṉara, pavei si korapa la Goi?”
Meke olaṉa se Zisu, “Kamahire si lopu kaqu boka luli Au goi vasina sapu korapa la ia Rau, ba koari na rane pu mae kote boka luli mae Au goi,” gua se Zisu.
37 Meke nanasa pule se Pita, “Baṉara, na vegua ke lopu kaqu boka luli Go tu rau kamahire? Na ele va namanama mo si rau, pude mate nigo,” gua si asa.
38 Meke olaṉa se Zisu, “Vegua, hinokara sapu va namanama valeana si goi, pude mate Nau? Maqu tozi va hinokara nigo, sipu lopu ele kabo sa kokorako si kaqu oso Nau goi ka ṉeta totoso.

14

Zisu sa Siraṉa La Gua Koasa Tamana

1 Meke mi koa kuliusu, mi raṉea sa Tamasa, mamu raṉe Au tugo si Arau.
2 Pa korapa vetu tanisa Tamaqu si sokudi sari na vasidi kokoana. Be lopu gua, si lopu kaqu tozini gamu tu Rau. Arau si la pude va namanama vekoa si keke vasina pude tamugamu. 3 Meke pana la va namanama vekoa Rau si keke vasina pude tamugamu, si kote pule mae si Rau meke vagi gamu, pude vasina pu koa si Rau kote koa tugo si gamu. 4 Gilania mia mo gamu sa siraṉa sapu la gua koasa vasina pu la ia Rau,” gua se Zisu.
5 Meke zama la koa Sa se Tomasi, “Baṉara, lopu gilania gami sa vasina sapu korapa la ia gua Goi, ke vegua meke boka gilania gami sa siraṉa sapu la gua vasina?” gua si asa.
6 Meke olaṉa se Zisu, “Arau tugo sa siraṉa, sa hinokara meke sa tinoa. Loke tie si boka la koasa Tamaqu, ba koa Arau mo. 7 Be gilana va hinokara Au gamu si Arau si kote ele gilania mia tugo gamu sa Tamaqu, meke podalae kamahire si gilania gamu si Asa, meke ele dogoria mia tugo gamu si Asa,” gua se Zisu.
8 Meke zama la koa Sa se Pilipi, “Baṉara, Mu va dogoroni gami sa Tamamu. Asa mo si hiva nia gami,” gua si asa.
9 Meke olaṉa se Zisu, “Ele koa va seunae koa gamu si Rau, ba lopu gilanau tu goi ta Pilipi? Asa sapu ele dogorau, si ele dogoria tugo sa sa Tamaqu. Na vegua ke zama gua tu si goi, ‘Mu va dogoroni gami sa Tamamu,’ gua. 10 Lopu va hinokaria tu goi Pilipi, sapu Arau si koa koasa Tamaqu meke sa Tamaqu si koa koa Rau? Sari na zinama saripu zama atu ni Rau si lopu mae guadi koa Rau mo, ba sa Tamaqu tu sapu koa koa Rau. Asa tu taveti sari Nana tinavete. 11 Mi va hinokara Au totoso zama si Arau, sapu Arau si koa koasa Tamaqu meke sa Tamaqu si koa koa Rau. Be lopu gua, si mi va hinokari sari na vina sosode, koari na tinavete variva magasa. 12 Maqu tozi va hinokarani gamu: asa sapu va hinokarau, si kaqu taveti sa saripu gua taveti Rau. Uve, kaqu taveti sa sari na tinavete pu noma hola ni saripu taveti Rau, sina korapa la gua Qua koasa Tamaqu si Rau. 13 Meke kote tavete vatuni Rau, gua saripu tepai gamu pa korapa Pozaqu, pude sa vina lavatana sa Tamasa si kaqu ta dogoro koasa Tuna. 14 Be tepa ia gamu si keketoṉa pa korapa Pozaqu Rau, si kote tavete ponini gamu Rau si asa.

Sa Vina Tatarana sa Maqomaqo Hope

15 Be tataru Nau gamu, si kote va tabei gamu sari na Qua tinarae. 16 Meke kote tepa ia Rau sa Tamaqu, meke kote poni gamu Sa si keke ‘Tie Varitokae pa Binalabala’, sapu kote koa koa gamu ninae rane ka rane. 17 Asa sa Maqomaqo Hope sapu tozia sa hinokara. Sa kasia popoa lopu boka vagia si Asa, sina lopu dogoria rini meke lopu gilania rini, ba gamu si gilania

mia si Asa, sina korapa koa turaṉa gamu Sa, meke kote koa pa korapa mia gamu si Asa. 18 Pana taloa Rau, si lopu kaqu va eapa gamu Rau, ba kaqu pule mae si Rau koa gamu. 19 Lopu seunae meke lopu kote dogorau sa kasia popoa si Rau. Ba gamu si kote dogorau, sina toa si Rau, ke kaqu toa tugo si gamu. 20 Meke koasa rane asa, si kaqu tiqe gilania gamu sapu koa koasa Tamaqu si Rau, meke gamu si koa koa Rau, gua tugo sapu koa koa gamu si Rau. 21 Asa sapu tagoi sari na Qua tinarae meke va tabei si arini, si tataru nau sa si Rau. Asa sapu tataru Nau, si kaqu ta tatarue koa sa Tamaqu, meke kaqu tataru nia tugo Rau si asa, meke kote vata dogoro pule Nau si Rau koasa."

22 Meke zama la koasa se Ziudasi, (lopu e Ziudasi Isikarioti) "Baṉara, vegua ke koa gami mo kote vata dogoro pule nigo si Goi, meke lopu koari na tiena sa kasia popoa?" gua si asa.

23 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, "Asa sapu tataru Nau, si kote va tabei sari na Qua vina tumatumae. Kote tataru nia sa Tamaqu si asa, meke sa Tamaqu meke Arau si kote mae koa koa sa. 24 Asa sapu lopu tataru Nau, si lopu va tabei sari na Qua vina tumatumae. Sari na vina tumatumae pu avosi gamu koa Rau, si lopu Qua telequ, ba mae guadi tu koasa Tamaqu pu garunau.

25 Doduru zinama hire si zama ni Rau, sipu korapa koa koa gamu si Rau. 26 Ba sa Tie Varitokae pa Binalabala tu, sapu sa Maqomaqo Hope, sapu kaqu garunu mae nia sa Tamaqu pa Pozaqu, si kaqu va tumatumaeni gamu sari doduru tiṉitoṉa, meke kote va balabalani gamu sari doduru gua pu ele tozini gamu Rau. 27 Sa binule si vekoa Rau koa gamu; Qua binule soti si ponini gamu Rau. Lopu gugua sa binule sapu variponi nia sa kasia popoa si vatuni gamu Rau. Mi lopu koa kuliusu na matagutu. 28 Ele avosia mia sapu zama nia Rau, kote taloa si Rau, meke sapu kote pule mae si Rau koa gamu. Be tataru va hinokara Nau gamu, si kote qetu nia gamu sapu korapa la koasa Tamaqu si Rau, sina Asa tu si noma hola Nau si Rau. 29 Tozi kenuni gamu Rau si hie kamahire, sipu lopu ele ta evaṉa si asa, pude pana ta evaṉa sa, si kote va hinokarau gamu. 30 Zama va papaka atu mo si Rau koa gamu, sina sa baṉarana* sa kasia popoa si korapa mae, ba lopu ṉiṉira hola Nau sa si Rau. 31 Ba kaqu tumae nia sa kasia popoa sapu tataru nia Rau sa Tamaqu, meke Arau tavetia gua puta tugo sapu garunu Nau sa Tamaqu pude tavetia.

Aria! Mada taluarae koasa vasina hie," gua se Zisu.

15

Zisu sa Huda Vaeni Hinokara

1 "Arau tugo sa ṉati vaeni hinokara, meke sa Tamaqu si na tie uma. 2 Sari doduru lelaṉaqu Rau saripu loke vuadi si koku pani Sa, ba sari doduru lelaṉa saripu vua valeana si vale ni Sa pude di vua katakata. 3 Gamu si ele via, koa gua koari na zinama sapu ponini gamu Rau. 4 Mi koa soto koa Rau, meke kote koa soto koa gamu si Rau. Loke lelaṉa si boka vua eke telena, be lopu soto si asa koasa ṉati vaeni. Gua puta tugo asa, gamu si lopu boka vua be lopu koa soto koa Rau.

5 Arau tugo sa ṉati vaeni, meke gamu tugo sari na lelaṉa. Asa sapu koa soto koa Rau, meke Arau si koa koa sa, si kote vua katakata, ura loketoṉa hokara si kote boka tavetia gamu, be lopu koa soto koa Rau si gamu. 6 Ba asa sapu lopu koa soto koa Rau si gua tugo sa lelaṉa sapu ta koku palae,

* **14:30** Sa baṉarana sa kasia popoa hie sapu gunia e Zisu si Setani.

meke mate harahara. Meke sari na lelaṉa gua hire si ta varigarae meke ta okie la pa korapa nika vasina ta sulu si arini. 7 Be koa soto koa Rau si gamu, meke koa koa gamu sari na Qua zinama, si mi tepa ia sapu gua hiva nia gamu, meke kote vagia gamu si asa. 8 Sa vina lavatana sa Tamasa si ta dogoro pana vua va sokusoku si gamu, meke pa siraṉa asa si kote ta dogoro sapu na Qua disaepeli si gamu.

9 Gua sapu tataru Nau sa Tamaqu, si tataru guni gamu tugo Rau si gamu; ke mi koa soto pa korapa Qua tataru. 10 Be va tabei gamu sari na Qua tinarae, si kaqu koa soto pa korapa Qua tataru si gamu, gua sapu va tabei Rau sari na tinarae tanisa Tamaqu meke koa soto pa korapa Nana tataru si Arau. 11 Tozini gamu tu Rau saripu gua hire, pude kaqu koa koa gamu sa Qua qinetuqetu, meke pude boka tava gorevura sa mia qinetuqetu. 12 Hie sa Qua tinarae: mi koa varitatarue, gua tugo sapu tataru gunini gamu Rau.* 13 Loke tataru si noma hola nia sapu pude mate hobei keke tie sari nana baere. 14 Gamu si na Qua baere, be taveti gamu saripu gua tozini gamu Rau. 15 Lopu poza puleni gamu nabulu Rau si gamu, sina sa nabulu si lopu gilania sapu gua tavetia sa nana palabatu. Ba Arau si pozani gamu na Qua baere si gamu, sina doduru tiṉitoṉa saripu avosi Rau koasa Tamaqu, si ele tozi betoni gamu tu Rau. 16 Gamu lopu vizatau, ba Arau tu vizata gamu si gamu, meke garunu gamu Rau, pude mi la vua va sokusoku ni sari vua pu koa hola ninae rane. Meke kote ponini gamu sa Tamaqu, gua saripu tepai gamu pa korapa pozaqu Rau. 17 Hie sa Qua tinarae koa gamu: mi koa varitatarue.

Sa Kinukiti Tadi na Tiena sa Kasia Popoa

18 Be kukitini gamu rina tiena sa kasia popoa, si mi balabala ia sapu Arau si ele kukiti kenu Nau rini. 19 Be na tie tana kasia popoa si gamu, si kote tataruni gamu sa kasia popoa si gamu, sina tanisa si gamu. Ba lopu tanisa kasia popoa si gamu, sina ele vizata vurani gamu Rau koasa kasia popoa. Gua asa ke kukitini gamu sa kasia popoa si gamu. 20 Ba mi balabala ia sapu gua tozini gamu Rau, sapu loke pinausu si ululu hola nia sa nana palabatu. Be ṉoṉovalau rini si Arau, si kote ṉoṉovala gamu tugo rini. Ba be va tabei rini sari na Qua vina tumatumae, si kote va tabei tugo rini sari na mia vina tumatumae.* 21 Kote tavete atu ni rini koa gamu sari doduru pu gua hire, sina Taqarau si gamu, ura lopu gilania rini si Asa pu garunau si Rau. 22 Be guana lopu mae tozi ni Rau si arini si lopu kaqu gilania rini sa dia sinea. Ba kamahire si loke dia zinama sekesekei pude boka tomei sari na dia sinea. 23 Ura asa sapu kukiti Nau, si kukiti nia tugo sa sa Tamaqu. 24 Be lopu taveti Rau koa rini sari na tiṉitoṉa saripu lopu hite taveti rina tie, si lopu kaqu gilania rini sa dia sinea. Ba kamahire si ele dogori rini saripu gua ele taveti Rau, ba kukiti Nau rini si Arau meke sa Tamaqu. 25 Ba asa si pude tava gorevura sapu gua ta kubere pa dia Tinarae, sapu guahe: ‘Loke dia ginugua hokara si arini pude kukiti Nau,’ gua.*

26 Pana mae sa ‘Tie Varitokae pa Binalabala’ sapu kote garunu mae nia Rau koa gamu, sa Maqomaqo Hope sapu tozia sa hinokara si kote helahelae vura Nau Sa si Arau. Asa tugo pu maena gua koasa Tamaqu. 27 Meke gamu ba kote helahelae vura Nau tugo koari na tie, sina ele koa somanae koa Rau si gamu pa pinodalaena sa Qua tinavete.

---

* **15:12** Zn 13:34, 15:17; 1 Zn 3:23; 2 Zn 5 * **15:20** Mt 10:24; Lk 6:40; Zn 13:16 * **15:25** Sam 35:19, 69:4

16

1 Ele tozini gamu tu Rau saripu gua hire, pude lopu kote taluarae si
gamu koasa mia rinaṉeraṉe. 2 Kaqu hitu vurani gamu rini si gamu pa
dia sinaqoqi[d]. Na korapa mae sa totoso, sapu kote va mate gamu rini,
meke kote balabala ia rini sapu tavete va leana la si arini koasa Tamasa,
gua. 3 Kote evaṉi rini koa gamu saripu gua hire, sina lopu gilanau rini si
Arau meke sa Tamaqu. 4 Ba ele tozini gamu tu Rau saripu gua hire, pude
pana kamo sa totoso si kote balabala ia gamu sapu ele va balau gamu tu
Arau si gamu.

Sa Tinavete Tanisa Maqomaqo Hope

Lopu tozini gamu Rau tatasana sina korapa koa turaṉa gamu mo Arau.
5 Ba kamahire si korapa la Qua tu koasa Tamaqu pu garunu mae Nau. Ba
loke tie koa gamu si hite nanasau, ‘Pavei la si Goi?’ gua. 6 Sina tozini gamu
Rau kamahire, ke tiqe talotaṉa sari bulomia. 7 Ba Maqu tozi va hinokarani
gamu, sapu pa mia lineana gamu kaqu taloa tugo si Rau. Ura be lopu taloa
Rau, si lopu kaqu mae sa Tie Varitokae pa Binalabala koa gamu. Ba pana
taloa si Rau, si kote tiqe garunu mae nia Rau koa gamu si Asa. 8 Meke pana
mae Sa, si kote va gilana ni Sa sapu na tie sea si arini meke lopu na tie
toṉoto si arini meke kote kamo pa vinaripitui. 9 Sea nia rini sa guguana sa
sinea, sina lopu va hinokarau rini si Arau. 10 Sea nia rini sa tinoṉoto, sina
korapa la koa sa Tamaqu si Rau,* meke lopu kaqu dogoro pule Au gamu.
11 Sea nia rini sa vinaripitui, sina se Setani sa baṉarana sa kasia popoa hie
si ele ta pitu pude tava kilasa pa Heli.*
12 Sokudi pule si hiva tozini gamu Rau, ba lopu kaqu boka avoso va
nonoga i gamu kamahire.
13 Ba pana kamo tu sa Maqomaqo Hope sapu tozia sa hinokara, si kaqu va
bakalia Sa koa gamu meke turaṉa lani gamu koari doduru hinokara. Lopu
kote zama nia Sa sa Nana ṉiniraṉira soti, ba kote zama nia mo Sa sapu
avosia Sa, meke tozini gamu saripu korapa mae pa kenumia. 14 Kote va
lavatau Sa si Rau, sina kote tozi mo Sa koa gamu sapu vagi sa pa guguaqu
Rau. 15 Sari doduru guguana sa Tamaqu si Taqarau tugo, gua asa ke sa
Maqomaqo Hope si kote vagi sari doduru pa guguaqu Rau meke vata gilana
ni koa gamu.

Tinalotaṉa si Kote Ta Ilirae na Qinetuqetu

16 Lopu seunae meke lopu kote dogorau gamu si Arau, ba lopu kaqu
seunae, meke kote dogoro pule Au mo gamu si Arau.”
17 Meke vari nanasa pulei teledia sari kaiqa ri Nana disaepeli, “Na sa si
gunia Sa totoso zama si Asa ‘Lopu seunae meke lopu kaqu dogoria gita si
Asa, ba lopu kaqu seunae meke kote dogoro pulea gita si Asa,’ gua, meke
zama gua tugo he si Asa, ‘Sina korapa la koa Sa Tamaqu si Arau,’ gua pule.
18 Na sa sapu ‘Lopu seunae’ gunia Sa? Lopu gilania gita sapu zama nia
Sa!” gua si arini.
19 Gilania tu Zisu sapu odi hiva nanasia rini si Asa, ke zama la koa rini
si Asa, “Lopu seunae meke lopu kote dogorau gamu si Arau, ba lopu kote
seunae pule meke kote dogoro pule Au gamu si Arau. Gua asa sapu vari
nanasa pule nia gamu telemia? 20 Ba maqu tozi va hinokarani gamu, kote
kabo na talotaṉa si gamu, ba sari na tiena sa kasia popoa si kote qetuqetu
dia. Kote talotaṉa si gamu, ba sari na mia tinalotaṉa si kote ta ilirae na

---

* **16:10** Sina be sea si Rau si lopu kaqu boka la koasa Tamaqu si Rau. * **16:11** Zn 12:31, 14:30

qinetuqetu. 21 Pana tata sa nana totoso sa barikaleqe, si balabala mamata
si asa, sina korapa kamo mae mo sa nana totoso ta sigiti. Ba sipu ele podo
sa haha, si muliṉi nia sa sa nana tinasigiti, sina qetu nia sa sapu ele podo
vura mae koasa kasia popoa si keke haha. 22 Gua tugo asa sapu ta evaṉa
koa gamu kamahire. Balabala mamata si gamu, ba kote dogoro pule gamu
mo Rau, meke kote qetuqetu hola sari bulomia, meke loke tie hokara kote
boka vagi pania pa korapa bulomia. 23 Meke pa rane asa, si lopu kote
nanasa Nau keketoṉa gamu si Arau. Ba maqu tozi va hinokarani gamu
sapu kote ponini gamu sa Tamaqu gua sapu tepa ia gamu pa pozaqu Rau.
24 Kamoa kamahire si lopu hite tepa ia gamu si keketoṉa pa pozaqu Rau.
Mi tepa meke kaqu poni gamu sa Tamasa, meke kote gorevura valeana sa
mia qinetuqetu.

Mataqara Hola nia Sa sa Kasia Popoa

25 Ele vivineini gamu tu Arau sari na tiṉitoṉa hire pa parabolo. Ba vugo
repere, si lopu kote vivinei si Rau pa parabolo, ba kote tozi va bakalia mo
Rau koa gamu sa guguana sa Tamaqu. 26 Pa rane asa, si kote tepa koa sa
Tamaqu si gamu pa Pozaqu Rau. Lopu zama si Rau sapu Arau kote tepa
poni gamu koa Sa. 27 Sina sa Tamaqu tu telena si tataruni gamu si gamu.
Tataruni gamu Sa, sina tataru Nau gamu si Arau, meke va hinokaria tugo
gamu sapu mae guaqu koa Sa si Arau. 28 Arau si mae guaqu koa sa Tamaqu,
meke mae koasa kasia popoa, meke kamahire si kote luaria Rau sa kasia
popoa meke pule la koasa Tamaqu," gua si Asa.

29 Meke zama sari Nana disaepeli, "Kamahire si zama va lodaka si Goi,
meke lopu zama pa parabolo. 30 Gilania gami kamahire sapu gilana betoi
mo Goi sari doduru tiṉitoṉa, ke be lopu kilu nanasigo ke tie ba leana mo.
Gua asa ke va hinokaria gami sapu na mae guamu koe Tamasa si Agoi,"
gua si arini.

31 Meke olaṉa se Zisu, "Va hinokara kamahire si gamu? 32 Ba korapa
mae sa totoso, meke ele kamo tugo si asa, pana kote hopeke govete taloa si
gamu, meke pule la pa hopeke mia vasina, meke Arau telequ mo si kote koa
hola. Ba lopu telequ hinokara sina sa Tamaqu si koa koa Rau. 33 Ele tozini
gamu tu Rau si hire: pude mi vagia sa binule pa mia tinoa keke koa Rau.
Kote koa tasuna si gamu koasa kasia popoa. Ba mi koa va mataqara! Sina
ele va mate pania Rau sa ṉiniraṉira tanisa kinaleana tanisa kasia popoa,"
gua se Zisu.

17

Varavara ni Zisu sari Nana Disaepeli

1 Sipu beto zama ni Zisu saripu gua arini, si eṉa sage la pa Maṉauru si
Asa meke varavara guahe: "Tamaqu, ele kamo sa totoso. Mu va lavatia sa
Tumu, pude boka va lavatigo sa Tumu si Agoi. 2 Ura ele ponia ṉiniraṉira
Goi si Asa pude ṉati hiniva ni sari doduru tie, pude kaqu poni tinoa hola
Sa si arini, pu ele poni Goi koa Sa. 3 Ego, hie tugo sa siraṉa gua pude vagia
sa tinoa hola: pude gilanigo rini sapu Agoi mo telemu sa Tamasa hinokara,
meke pude gilanau rini sapu Arau tugo sa Karisito sapu ele garunu mae
nia Goi. 4 Ele va lavatigo Arau si Agoi pa popoa pepeso totoso va hokoti
Arau sari doduru pu garunu Nau Agoi pude taveti. 5 Ego, Tamaqu, Mu poni
Nau kamahire sa vina lavata pa Maṉauru gua sapu ele somana tagoa Rau
koa Goi, sipu lopu ele ta kuri sa kasia popoa.

6 Ele vata gilana Nigo Rau si Agoi koari na tie pu poni vata kale Nau Goi
koasa popoa pepeso. Na Tamugoi tu si arini, ba poni Nau Goi si arini, meke
va tabei rini sari Mua zinama. 7 Meke kamahire si ele gilania rini sapu sari
doduru pu poni Nau Goi si mae guadi mo koa Goi. 8 Ele tozi tu Rau koa rini
sari zinama sapu poni Nau Goi, meke ele va hinokari rini si arini. Meke
ele va sosodea tugo rini sapu hinokara, na mae guaqu tugo koa Goi si Rau,
meke ele va hinokaria rini sapu Agoi garunau si Arau.
9 Lopu ari doduru tie pa kasia popoa si varavara ni Rau, ba arini mo pu
ele poni Nau Goi, ura Tamugoi si arini. 10 Sari doduru tie pu Taqarau, si
Tamugoi tugo, meke sari doduru pu Tamugoi si Taqarau tugo; meke ele
vata dogoro nia rini sa vina lavataqu Rau. 11 Lopu kaqu koa hola koasa
kasia popoa si Rau. Na korapa pule atu mo koa Goi si Rau, ba arini si
kote koa koasa kasia popoa. Tamaqu hopemu! Mu kopu ni si arini koasa
Pozamu sapu poni Nau Goi, pude kaqu koa keke mo si arini, gua tugo sapu
Agoi meke Arau si keke mo. 12 Totoso koa somanae koa rini si Rau, si kopu
ni Rau si arini koasa pozapoza sapu poni Nau Goi. Ele kopu ni Rau si arini,
meke lopu keke koari kasa si muliuṉu, ba asa pu kote la pa tinahuara koa
holana,* pude kaqu tava gorevura gua sapu ta kubere pa Kinubekubere
Hope.*
13 Kamahire si korapa pule atu koa Goi si Rau, ke zama ni Rau si gua hire
totoso korapa koa si Rau koasa kasia popoa, pude di tagoa rini sa doduruna
sa Qua qinetuqetu pa korapa bulodia. 14 Ele tozi ni tu Rau sari na Mua
zinama, ba kukiti ni sa kasia popoa si arini, sina lopu tana kasia popoa si
arini, gua tugo sapu lopu tana kasia popoa si Rau. 15 Sa Qua vinaravara si
lopu pude vagi pani Goi koasa kasia popoa si arini, ba tepa igo Rau pude
lavelave ni koe Setani sa tie kaleana. 16 Lopu tana kasia popoa si arini
sina Arau si lopu tana kasia popoa tugo. 17 Mu va madi Goi si arini koa
Goi koasa Mua hinokara, ura sari Mua zinama si hinokara. 18 Gua sapu
garunu lani Au Goi si Arau koasa kasia popoa si garunu lani tugo Arau si
arini koasa kasia popoa. 19 Meke pa ginuadi arini si va madi pule Nau koa
Goi si Rau, pude di va madi puleni tugo koa Goi si arini.
20 Lopu sari na Qua disaepeli hire mo si varavara ni Arau, ba sarini tugo
pu kote va hinokarau totoso tarae rini. 21 Varavara ni Rau si arini pude di
koa keke mo sari doduru. Tamaqu, madi koa koa gita si arini, gua sapu
Agoi si koa koa Rau meke Arau si koa koa Goi. Madi koa keke si arini, pude
madi va hinokaria rina tie pa kasia popoa sapu Agoi garunau si Arau. 22 Ele
ponini Rau sa vina lavata gua sapu poni Nau Goi, pude di koa keke si arini,
gua sapu koa keke si Gita Kara, 23 pude Arau si koa koa rini meke Agoi
si koa koa Rau, pude tava gorevura valeana sa tinoa keke koa rini, pude
mani gilania sa kasia popoa sapu Agoi mo garunau si Rau, meke tataru ni
Goi si arini, gua tugo sapu tataru Nau Goi si Arau.
24 Tamaqu, hiva ni Rau si arini pu poni Nau Goi pude koa turaṉau vasina
koa si Arau, pude di dogoria rini sa vina lavataqu Rau sapu ele poni Nau
Goi, sina ele tataru Nau tu Goi sipu lopu ele ta kuri sa kasia popoa.
25 Tamaqu, toṉotomu si Agoi. Lopu hite gilanigo sa kasia popoa si Goi,
ba Arau gilanigo meke arini hire gilania sapu Agoi garunau si Rau. 26 Ele
vata gilana nigo Rau koa rini si Agoi, meke kote hoda la pude vata gilana
nigo Rau koa rini, pude sa Mua tataru koa Rau si kaqu koa tugo koa rini,
meke Arau ba kaqu koa tugo koa rini.”

* **17:12** Asa pu kote la pa tinahuara koa holana si e Ziudasi Isikarioti. * **17:12** Sam 41:9; Zn 13:18

18

Ta Tuqe Vagi se Zisu
(Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Sipu beto varavara se Zisu, si taluarae si Asa turaṉae sari Nana
disaepeli, meke ene karovia rini sa Lolomo Kidoroni. Keke inuma si koa
vasina, meke la vasina se Zisu meke sari Nana disaepeli. 2 Se Ziudasi sapu
qorana Sa, si gilania nana sa vasina asa, sina ele hoke la vasina se Zisu
meke sari Nana disaepeli. 3 Ke turaṉa la nia Ziudasi koasa inuma asa si
keke puku solodia Roma meke sari na tie kopu pa Zelepade, pu ta garunudi
koari na ṉati hiama na Parese, paleke dia tiṉitoṉa varipera na zuke, meke
na zuke oto huda tugo. 4 Ele tumae nia Nana tu Zisu sari doduru gua
pu kaqu ta tavete koa Sa, ke la nanasi Sa si arini, “Esei si korapa hata ia
gamu?” gua si Asa.
5 “E Zisu pa Nazareti,” gua si arini.
Meke zama la se Zisu, “Arau mo si Asa,” guni Sa. Se Ziudasi sapu qorana
Sa si korapa turu somanae nana mo koa rini.
6 Totoso zama se Zisu, “Arau mo si Asa,” gua, si togolo tu meke hoqa ni
pa pepeso si arini.
7 Meke nanasa pulei Sa si arini, “Esei si korapa hata ia gamu?”
Meke zama si arini, “E Zisu pa Nazareti,” gua.
8 Meke olaṉa se Zisu, “Ele tozini gamu tu Rau sapu Arau mo si Asa. Pude
Arau si korapa hata Au gamu gua, si mi va taloa i sari na Qua disaepeli
hire.” 9 Zama nia Sa si gua asa, pude tava gorevura gua sapu zama nia Sa,
“Lopu keke arini pu poni Au Goi si tava muliuṉu pa Qua kinopu,” gua se
Zisu.
10 Koanana koe Saimone Pita si keke magu varipera, ke lobusu vagia sa,
meke seke tarasa pania sa sa kali taliṉa mataona sa nabulu tanisa ṉati
hiama[d] kenukenue. Sa pozana sa nabulu asa si e Malakasi. 11 Meke nore
la ia Zisu se Pita, “Voi pulea sa mua magu sana pa nana vovoina! Vegua,
balabala ia goi sapu lopu kaqu napoa Rau sa kapa tinasigiti sapu ele poni
Nau sa Tamaqu?”*

Ta Turaṉa La koe Anasi se Zisu

12 Meke tuqe vagia rina solodia, na dia koimata, meke sari na tie kopu
pa Zelepade, se Zisu meke pusia rini si Asa. 13 Meke turaṉa kekenu la
nia rini koe Anasi, meke va turua rini pa kenuna sa se Zisu. Se Anasi hie
sina roana e Kaeapasi, sapu sa ṉati hiama kenukenue koasa vuaheni asa.
14 Meke se Kaeapasi tugo sa tie sapu zamadi sari na koimata tadi na tie
Ziu, sapu leana hola si pude keke tie mo mate pae ni sari doduru tie, gua.*

Oso nia Pita se Zisu
(Matiu 26:47-56; Maka 14:46-68; Luke 22:55-57)

15 Saimone Pita meke keke disaepeli pule si luli la koe Zisu. Sa disaepeli
asa si ta gilanana koasa ṉati hiama kenukenue, ke somana luli nuquru la si
asa pa korapana sa pavasa pa sadana sa vetu tanisa ṉati hiama kenukenue.
16 Ba koa hola nana pa sada tata pa sasada se Pita. Ke ene vura pule mae sa
disaepeli pu ta gilanana koasa ṉati hiama kenukenue, meke la zama koasa
vineki pu korapa kopu pa sasada, ke va egoa sa vineki pude tiqe turaṉa
nuquru nia sa se Pita.
17 Meke zama la koe Pita sa nabulu vineki sapu kopu pa sasada, “Vegua,
agoi tugo si keke rina disaepeli tanisa tie hie?”

---

* **18:11** Mt 26:39; Mk 14:36; Lk 22:42 * **18:14** Zn 11:49-50

Meke olaṉa se Pita, “Lokari, lopu arau,” gua si asa.
18 Ba na ibu sa popoa ke va katua ri kasa nabulu meke sari na tie kopu
si keke nika motete, meke la turu vari likohae nia rini meke maliha dia, ke
la somana turu maliha nana koa rini se Pita.

Ta Nanasa koasa Ṉati Hiama Kenukenue se Zisu

19 Meke nanasa ni sa ṉati hiama kenukenue koe Zisu sari na guguadi ri
Nana disaepeli, meke sa Nana vina tumatumae koari na tie.
20 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Hoke zama vura koari doduru tie si Rau.
Doduru totoso si va tumatumae si Arau pa sinaqoqi meke pa Zelepade,
vasina pu hoke varigara sari doduru tie Ziu. Namu lopu hite zama tome
nia Rau si keketoṉa. 21 Na vegua ke nanasau tu goi? Nanasa la i sari na tie
pu avosi sari Qua zinama, pude di tozi nigo gua saripu zama ni Rau koa
rini. Na gilani dia sari na Qua zinama saripu ele tozi ni Rau,” gua se Zisu.
22 Sipu beto tugo zama nia Zisu sapu gua asa, si poharia mo keke ri kasa
tie kopu si Asa, meke zama, “Na vegua ke boka zama la gua tu si Goi koasa
ṉati hiama kenukenue!” gua si asa.
23 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Be sea sapu zama ni Rau, si mu tozi va
bakalia tu sapu sea. Ba be toṉotodi sari na Qua zinama sina venagua tu
ke poharau goi!” gua si Asa.
24 Sipu korapa ta pusi dia sari na limana e Zisu si garunu la nia e Anasi[d]
koe Kaeapasi[d] sa ṉati hiama kenukenue si Asa.

Oso Pule nia Pita se Zisu
(Matiu 26:71-75; Maka 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Meke sipu korapa turu maliha nana vasina se Pita, si zama la koasa
sari kaiqa tie, “Vegua, agoi tugo si keke koa ri kasa disaepeli tanisa tie hie?”
Ba oso se Pita meke zama, “Lokari, namu lopu arau,” gua si asa.
26 Ba keke ri kasa nabulu tanisa ṉati hiama kenukenue, pu ari turaṉana
sa tie pu seke tarasa pania Pita taliṉana si zama, “Agoi mo hie sapu
dogorigo rau sapu ene luli somanae koa Sa pa inuma!” gua si asa.
27 Ba zama pule tugo se Pita, “Lokari,” gua; meke kabo mo sa kokorako
pa totoso asa.

Turu pa Kenuna Paelati se Zisu
(Matiu 27:1-2; Maka 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Meke pana munumunu vaqavaqasa si turaṉa vura nia rini se Zisu pa
vetu te Kaeapasi, meke la pa vetu tanisa qavuna Roma. Ba sari na koimata
tadi na tie Ziu si lopu nuquru la pa korapana sa vetu, sina hako masala
dia, meke lopu kote boka hena ia rini sa Inevaṉa Pasova gua. 29 Ke vura
la nanasi e Paelati si arini pa sada, “Na sa zutu nia gamu sa tie hie?” guni
Sa.
30 Meke olaṉa si arini, “Lopu kaqu turaṉa hoboro mae nia gami koa goi
si Asa be na tie toṉoto si Asa,” gua.
31 Meke olaṉa la i Paelati si arini, “Ego vagia telemia si Asa, mamu pitua
pa mia tinarae soti.”
Ba olaṉa si arini, “Gami si lopu tava malumu koa gamu na tie Roma
pude va mate tie,” gua. 32 Ta evaṉa sapu gua asa pude tava gorevura gua
sapu koroto nia e Zisu koasa guguana sa Nana minate pa korosi.*
33 Meke nuquru pule la pa nana vetu se Paelati, meke tioko vagia sa se
Zisu meke nanasia, “Vea Agoi tugo sa Baṉara tadi na tie Ziu?” gunia sa.
34 Meke olaṉa se Zisu, “Mua telemu sa ninanasa asa, ba ari kaiqa tie tozi
nigo sa guguaqu Rau?” gua si Asa.

---

* **18:32** Zn 3:14, 12:32

35 Meke olaṉa la ia Paelati se Zisu, “Balabala ia Goi sapu na tie Ziu si
rau? Sari na turaṉamu soti tu, meke sari na ṉati hiama tu si turaṉa mae
nigo pude pitu igo arau si Agoi. Tozi nau na tinavete kaleana sa si tavetia
Goi?” gua si asa.
36 Meke olaṉa se Zisu, “Sa Qua Binaṉara si lopu tanisa kasia popoa hie,
ba be guana tanisa kasia popoa hie si asa, si kote varipera na lavelave Nau
rini pu luli Au, meke lopu kaqu ta tuqe vagi koari na koimata tadi na tie
Ziu si Rau. Ba sa Qua Binaṉara si lopu tanisa kasia popoa hie,” gua se Zisu.
37 Ke nanasa la ia Paelati si Asa, “Vegua, na baṉara tugo si Goi! Taga?”
Meke olaṉa se Zisu. “Uve, goto si goi totoso zama sapu baṉara si Arau.
Pa ginugua asa ke podo si Arau, meke pa ginugua asa ke mae si Arau pa
kasia popoa pude tozi vura nia sa hinokara. Doduru pu koa pa kalina sa
hinokara si va avoso mae koa Rau,” gua se Zisu.
38 Meke nanasa la ia Paelati si Asa, “Nasa sa hinokara?” gua si asa.

Tava Ego pude Va Matea se Zisu
(Matiu 27:15-31; Maka 15:6-20; Luke 23:13-25)

Meke pule la pule koari na tie Ziu pa sada se Paelati, meke la zama koa
rini, “Loke tinavete kaleana si dogoro vura nia rau sapu tavetia sa tie hie.
39 Ba mia hahanana gamu pa totosona sa Inevaṉa Pasova si pude vata
rupaha atua rau koa gamu si keke tie ta pusina. Vegua maqu vata rupaha
vatua koa gamu sa Baṉara tadi na tie Ziu?” gua si asa.
40 Meke velavela la ia rini si asa, “Lokari, lopu Asa! E Barabasi tu si hiva
nia gami!” gua si arini. Barabasi si na tie hikohikona meke variva mate si
asa.

19

1 Meke tozi ni sa sari na solodia pude seke nia hilihiliburuana se Zisu.
2 Meke tavetia rina solodia si keke piribatu rakirakihi guana toropae
baṉara, meke va hakea rini pa batuna, meke va sage nia poko pepolo tana
baṉara rini si Asa. 3 Beto asa si mae zama guahe koa Sa si arini, “Mani
toa va gelenae sa Baṉara tadi na tie Ziu,” gua. Meke la pihipoharia rini sa
isumatana Sa.
4 Meke vura pule la koasa kobi tinoni se Paelati meke zama, “Ego, turaṉa
vura pule atu nia rau koa gamu si Asa pude vata gilana nia koa gamu, sapu
lopu boka vagia rau si keke ginugua pude zutu nia koa Sa,” gua si asa. 5 Ke
totoso vura mae se Zisu, si toropae nia Sa sa toropae rakihi, meke poko nia
Sa sa poko baṉara meke zama se Paelati. “Dotu, sa tie!” gua.
6 Sipu dogoria tugo ri kasa ṉati hiama na tie kopu Zelepade se Zisu, si
velavela si arini, “Va matea gana pa korosi! Va matea gana pa korosi!” gua
si arini.
Meke zama la koa rini se Paelati, “Mae vagia gamu, mamu va matea pa
korosi. Ba sapu arau si namu loke ginugua hokara si dogoria rau koa Sa
pude vata zutu nia,” gua se Paelati.
7 Ba olaṉa pule la tugo koa sa sa vinarigara lavata, “Koa nana sa mami
Tinarae, meke koasa Tinarae asa si kaqu tava mate tugo sa tie sapu guahe.
Ura zama si Asa, ‘Arau si na Tuna Tamasa,’ guni pule nia,” gua si arini.
8 Sipu avosia tugo Paelati sapu gua asa, si matagutu sisigiti si asa. 9 Ke
nuquru pule la pa nana vetu qavuna se Paelati meke nanasia sa se Zisu,
“Pavei mae guamu si Goi?” Ba korona olaṉia Zisu si asa.
10 Ke zama se Paelati, “Na vegua ke koromu olaṉa mae au tu Goi? Lopu
gilanau tu Goi, sapu arau tagoa sa ṉiniraṉira pude vata rupahigo babe va
matego pa korosi?” gua si asa.

11 Meke olaṉa la se Zisu, “Loke mua ṉiniraṉira telemu si goi, be lopu
poni nigo sa Tamasa. Ba sa sinea tanisa tie pu luara lani Au koa goi si
kaleaṉa hola nia sa mua sinea.”
12 Sipu avosia Paelati sapu gua asa, si podekia sa pude vata rupahia se
Zisu, ba velavela pule la sa vinarigara lavata, “Be vata rupahia goi si Asa,
si lopu na baere tanisa baṉara Roma si goi! Sina asa sapu zama, ‘Arau si
na baṉara,’ gua si na kana te Siza si asa!” gua si arini.
13 Totoso avosi Paelati sari na zinama arini, si turaṉa la nia sa pa sada
se Zisu meke habotu si asa pa habohabotuana varipitui, sapu ta tavetae
patu laṉolaṉono lavata. (Pozana si Qabata pa zinama Hiburu.) 14 Ele tata
korapa rane sa popoa koasa rane va namanama, meke pana veluveluna sa
rane sana si kote kamo sa rane Sabati tanisa vuiki Pasova, gua, ke zama la
koari na tie se Paelati, “Dotu, sa mia Baṉara!” gua si asa.
15 Ba velavela pule la si arini, “Va matea! Va matea gana pa korosi!” gua
si arini.
Meke nanasa la i Paelati si arini, “Hiva nia gamu pude va matea rau pa
korosi sa mia baṉara?”
Meke olaṉa sari na ṉati hiama, “Loke mami baṉara pule si gami ba e
Siza mo!” gua si arini.
16 Ke tiqe va malumu vala nia Paelati koa rini se Zisu pude madi va matea
pa korosi, gua.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Luke 23:26-43)

Meke turaṉa taloa nia rina solodia se Zisu. 17 Meke palekia Sa sa nana
korosi, meke la kamo pa keke vasina sapu ta pozae, “Batu Tomate,” (Pa
zinama Hiburu si Qoloqota.) 18 Vasina si poka nia rini si Asa pa korosi.
Meke karua tie pule si pokani tugo rini pa hopeke dia korosi, koa varikali
pa karu kalina e Zisu. 19 Meke kuberia Paelati si keke kinubekubere sapu
guahe: “ZISU PA NAZARETI, SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,” gua. Meke
va sotoa sa pa batuna sa korosi. 20 Meke soku tie Ziu tiroa si asa, sina
lopu seu koasa vasileana nomana sa vasina pu poka nia rini pa korosi se
Zisu. Sa kinubekubere si ta kubere pa zinama Hiburu, Latini meke Quriki.
21 Meke zama sari na ṉati hiama koe Paelati, “Mu lopu kubere gunia asa,
‘SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,’ gua, ba gua tu he: zama guahe sa tie hie,
‘Arau sina Baṉara tadi na tie Ziu.’ Mamu gua tu,” gua sarini.
22 Ba olaṉa la koa rini se Paelati, “Sapu ele kuberia rau si asa tugo si ele
kuberia rau,” gua si asa.
23 Sipu beto poka nia rina solodia se Zisu pa korosi si vagi rini sari Nana
poko meke paqaha made i meke variva hia ni rini, hopeke sari ka made
solodia. Meke vagia tugo rini sa nana poko doduru sapu loke pinitina,
podalae pa ruana meke kamo pa hubina.
24 Meke vari zamai sari solodia, “Mada lopu rikatia ba mada variva
mudumudukeda nia, mada dogoria sapu esei kote vagia sia,” gua si
arini. Ta evaṉa si hie pude ni tava gorevura sapu gua ta kubere koasa
Kinubekubere Hope sapu guahe:
“Vari hia ni rini sari na Qua poko
meke vari mudumudukeda nia rini sa Qua poko doduru.”
Ke gua asa sapu tavetia rina solodia.*
25 Ba turu tata dia pa korosi vasina pu ta pokae se Zisu, se Mere sa tinana,
sa vavenena sa tinana, meke e Mere sa loana e Kilopasi, meke e Mere sapu

* **19:24** Sam 22:18

mae guana pa Magidala. 26 Meke sipu dogoria Zisu sa tinana meke sa
disaepeli sapu tataru hola nia Sa, korapa turu dia vasina, si zama la koasa
tinana si Asa, “Isa sa tumu,” gua si Asa.
27 Meke zama la tugo koasa disaepeli si Asa, “Isa sa tinamu,” gua. Podalae
koasa totoso tugo asa, si turaṉa vagia sa disaepeli sa tinana Zisu meke la
koa pa nana vetu.

Sa Minate te Zisu pa Korosi
(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 Sipu gilania Zisu sapu ele hokoto kamahire sari doduru tiṉitoṉa meke
pude tava gorevura valeana, sapu gua ele ta kubere pa Kinubekubere
Hope, gua, si zama si asa, “Memeha Qua,” gua.* 29 Koanana si keke
vovoina, sapu siṉia na vaeni[d] pasana, ke sipu avosia rini sa zinama te
Zisu si poṉa la nia rini koasa vaeni si keke puha, meke va sotoa rini pa
batuna keke huda meke va sage la nia rini pa beruna Zisu. 30 Meke sipu
beto napoa Zisu sa vaeni si zama si Asa, “Ele beto hokara.” Meke tiqe va
todoṉo gorea Sa sa batuna meke luaria Sa sa maqomaqona.

Ta Hova Kali Qeleqelena se Zisu

31 Ura na rane va namanama bisa sa rane asa, meke koivugona si kote
na rane Sabati arilaena pa korapana sa vuiki Pasova. Sina lopu hiva ni ri
na tie Ziu pude sigoto hola pa korosi sari na tini pa rane hopena asa, ke
la tepa koe Paelati sari kasa pude mokui nenedi sari tie pa korosi, pude
tuturei mate meke va gorei sari tinidia. 32 Gua asa ke la mokui rina solodia
sari na nenedi ri karua tie, sapu ta pokae turaṉae koe Zisu pa korosi. 33 Ba
sipu la dia koe Zisu gua si dogoria rini sapu ele mate tu si Asa, ke lopu
mokui rini sari nenena. 34 Ba huma nia hopere keke solodia si Asa pa
kali qeleqelena, meke zoloro vura va hodaka sa ehara na kolo pa tinina
Sa. 35 Meke sa tie pu dogorona sapu gua ta evaṉa si helahelae vura ni sa
saripu gua hire, pude gamu ba kote va hinokara. Ura saripu zama ni sa
si hinokara tugo, meke gilania sa telena sapu zama hinokara si asa. 36 Ta
evaṉa saripu gua hire pude tava gorevura sa Kinubekubere Hope sapu
zama guahe: “Lopu keke rina susurina si kote ta moku,” gua.* 37 Meke
keke zinama pule pa Kinubekubere Hope si zama guahe: “Kaqu doṉo la
ia ri sa tie pu huma ia rini,” gua.*

Ta Pomunae se Zisu
(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Sipu hola sapu gua asa, si mae koe Paelati si keke tie pozana e Zosepa,
na tie pa Arimatia si asa, meke tepa ia sa sa tinina e Zisu koe Paelati,
ke va malumu la nia Paelati si asa. Zosepa si keke disaepeli golomona
te Zisu ba koa gua sapu matagutu ni sa sari na koimata tadi na tie Ziu
ke lopu vata gilana si asa koari na tie. 39 Meke se Nikodimasi, sa tie pu
la dogorona se Zisu pana korapa boṉi tatasana, si luli koe Zosepa, meke
palekia sa sa meresena sapu ta varihenie moa na aloesi, sapu padana keke
gogoto toloṉavulu kilo mamatana.* 40 Vagia ri kara sa tinina Zisu, meke
hade nia poko lineni, meke va vuvusu nia meresena humaṉa lea ri kara,
gua sa hahanana tadi na tie Ziu, pude va namanama nia sa tinina pude ta
pomunae, gua. 41 Meke tata koasa vasina pu ta pokae pa korosi se Zisu si
keke inuma, meke pa inuma asa si koa nana si keke lovu vaqurana, sapu
lopu ele ta pomunae tiena. 42 Sina na rane va namanama si asa, na tata

* **19:28** Sam 69:21, 22:15 * **19:36** Ekd 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20 * **19:37** Zak 12:10; Rev 1:7
* **19:39** Zn 3:1-2

kamo sa rane Sabati, meke lopu seu tugo sa lovu asa, ke la veko nia mo rini vasina sa tinina e Zisu.

20

Lovu Kokobana
(Matiu 28:1-8; Maka 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Pana munumunu vaqavaqasa rane Sade, sipu korapa huporo nana sa popoa, si topue la pa lovu se Mere sa barikaleqe pa Magidala, meke dogoria sa sapu ele tava rizu sa patu lavata pa sasadana sa lovu. 2 Ke haqala la si asa koe Saimone Pita, meke koasa disaepeli sapu tataru hola nia Zisu, meke la totozi koa rini, “Ele vagi taloa nia rini sa tinina sa nada Baṉara koa sa lovu, meke lopu ta gilana sa vasina pu veko nia rini si Asa,” gua se Mere.
3 Ke topue la pa lovu se Pita meke sa disaepeli asa. 4 Haqala beto sari kara, ba sa disaepeli asa si haqala va mudia sa se Pita meke la kamo kekenu nana koasa lovu. 5 Meke kokopo la si asa meke dogori sa sari poko lineni pa korapana sa lovu sapu korapa koa dia, ba lopu nuquru la si asa. 6 Meke kamo mudi la se Saimone Pita, meke nuquru hola la pa korapana sa lovu. Meke dogoria sa sa poko lineni korapa koa nana vasina, 7 meke sa poko sapu hade nia rini pa batuna Zisu, si lopu koa somanae koasa, ba ta polo valeana meke koa vata kale nana. 8 Ke tiqe somana nuquru la sa disaepeli sapu mae kamo kekenua sa lovu, meke dogoria sa, ke va hinokara. 9 Ba lopu ele boka va bakalia rini sapu gua ta kubere pa Kinubekubere Hope, sapu kaqu turu pule pa minate si Asa, sapu gua. 10 Meke pule sari karua disaepeli la pa vasina pu koa rini.

Vata Dogoro koe Mere sa Barikaleqe Magidala se Zisu
(Matiu 28:9-10; Maka 16:9-11)

11 Ba se Mere si turu kabokabo nana pa sadana sa lovu meke kokopo pude doṉo la pa korapana sa lovu si asa. 12 Meke dogori sa sari karua mateana pokopoko keoro, korapa habotu dia vasina pu veko nia rini sa tinina e Zisu; keke pa batuna meke keke pule si pa nenena. 13 “Tio na vegua ke kabo tu si goi?” gua sari karua.
Meke olaṉa si asa, “Na vagi pania rini sa tinina sa qua Baṉara, meke lopu gilania rau sapu pavei veko nia rini si Asa!” gua se Mere.
14 Ba seke liṉana gua se Mere si dogoria sa se Zisu korapa turu Nana vasina, ba lopu doṉo gilania Mere sapu e Zisu mo si Asa. 15 Meke zama se Zisu, “Tio, na vegua ke kabo si goi? Esei si hata ia goi?” gua si Asa.
Balabala se Mere sapu hokara sa tie tavetavete pa inuma gua, ke zama la ia sa si Asa. “Tio, pude ele paleke pania goi, si mamu tozi nau sa vasina pu veko nia goi si Asa, pude maqu la vagia,” gua si asa.
16 “Mere!” gua se Zisu. Ke gasa taliri la koa Sa se Mere meke zama la pa zinama Hiburu, “Rabae” sapu sa ginuana sa sina Titisa.
17 Ba zama la koasa se Zisu, “Mu lopu tiqu Au, sina lopu ele pule la koasa Tamaqu si Rau. Ba mu la tozi ni sari kasa tasiqu sapu korapa pule la si Arau koasa Tamaqu, meke sa Tamadia, sa Qua Tamasa, meke dia Tamasa tugo,” gua si Asa.
18 Ke pule la totozi koari na disaepeli se Mere, sa barikaleqe Magidala, sapu ele dogoria sa sa Baṉara, meke tozi ni tugo sa sapu gua zama nia Zisu koa sa.

Vata Dogoro koari Nana Disaepeli se Zisu
(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Koasa veluvelu koasa rane Sade asa, na ele huporo sa popoa, si
varigara sari na disaepeli meke tuku tamunu pa keke lose, sina matagutu ni
rini sari na koimata tadi na tie Ziu. Meke mae turu Nana pa varikorapadia
rini se Zisu meke zama, “Mani koa koa gamu sa binule,” gua si Asa. 20 Beto
zama gua si Asa, si va dogoro ni Sa koa rini sari limana, meke sa kali
qeleqelena. Sipu dogoria rini sa Baṉara, si qetuqetu hola sari disaepeli.
21 Meke zama pule la koa rini se Zisu, “Mani koa koa gamu sa binule! Gua
sapu garunu Au sa Tamaqu si Arau, si garunu gamu tugo Arau si gamu,”
gua si Asa. 22 Meke sipu beto zama gua si Asa, si siṉo la koa rini si Asa
meke zama, “Mi vagia sa Maqomaqo Hope. 23 Be taleoso ni gamu sari na
sinea tadi na tie, si kote taleosae tugo si arini, ba be lopu taleoso ni gamu
sarini, si lopu kote taleosae tugo si arini.”*

Zisu meke Tomasi

24 Totoso mae koa rini se Zisu, si lopu somana koa rini se Tomasi, sapu
ta pozae Vivi, sapu keke koari ka manege rua disaepeli. 25 Ke tozi nia ri
kasa disaepeli si asa, “Ele dogoria gami sa Baṉara,” gua.
Ba zama la koa rini se Tomasi, “Be lopu dogori rau sari na kiradi rina
poka pa limana, meke koti ni kakarutuqu rau sari poudi rina poka arini,
meke taṉini nia limaqu sa kali qeleqelena, si koroqu va hinokara si rau,”
gua si asa.
26 Ego sipu hola keke vuiki si varigara pule pa vetu sari na disaepeli,
meke pa totoso asa si somana se Tomasi koarini. Tuku sari na sasada, ba
mae turu pa varikorapadi rini se Zisu, meke zama, “Mani koa koa gamu
sa binule,” gua. 27 Meke zama la koe Tomasi se Zisu, “Ego mamu koti mae
ni kakarutumu koari na poudi rina poka pa limaqu, mamu dogoro valeani
sari limaqu; mamu qaqama mae nia sa limamu, mamu va nuquru la nia
pa kali qeleqelequ. Mu lopu koa tie va gugue ba mu va hinokara tu ba
goi,” gua si Asa.
28 Meke olaṉa la koa Sa se Tomasi, “Kei, qua Baṉara meke qua Tamasa!”
gua si asa.
29 Meke zama la koa sa se Zisu, “Sina dogorau mo goi ke va hinokara, ba
qetu tugo si arini pu lopu hite dogorau ba va hinokara,” gua se Zisu.

Sa Ṉati Guguana sa Buka Hie

30 Sokudi rina vina gilagila variva magasadi si taveti Zisu pa totoso sipu
koadia sari Nana disaepeli, ba lopu ta kubere koasa buka hie. 31 Ba hire
si ta kubere, pude mi va hinokaria sapu e Zisu si sa Karisito[d], sa Tuna
Tamasa, meke pana va hinokaria gamu si kote vagia gamu sa tinoa hola
pa korapa Pozana Sa.

21

Vata Dogoro koari ka Zuapa Disaepeli se Zisu

1 Sipu hola kaiqa rane, si la vata dogoro pule nia pule koari Nana
disaepeli pa kopi Taberiasi se Zisu, meke guahe sapu ta evaṉa pa totosona
asa. 2 Ari Saimone Pita, e Tomasi sapu ta pozae Vivi, e Ṉataniela sapu
mae guana pa Kena pa popoa Qaleli, meke sari na tuna e Zebeti, meke sari
karua disaepeli pule si koa varigara dia. 3 Meke zama la koa rini se Pita,
“Tala habu qua si rau,” gua si asa. Meke zama la koasa sarini, “Gami ba
hiva luli mami tugo koa goi,” gua si arini. Ke la suraṉa si arini pa keke

* **20:23** Mt 16:19, 18:18

koaka meke topue la, ba koasa boṉina asa si namu na loketoṉa hokara si vagia rini.*
4 Sipu vaqavaqasa sa popoa, si mae turu Nana pa masamasa se Zisu, ba
lopu hite gilania ri kasa disaepeli sapu e Zisu mo si Asa. 5 Ke nanasa la si
Asa koa rini, “Kasa Qua baere, vegua vagi igana tugo si gamu?”
Olaṉa si arini, “Lokari, namu lopu keke,” gua si arini.
6 Ke zama si Asa, “Ego, mi ipania sa vaqara pa kali mataona sa koaka,
meke kaqu vagi si gamu,” gua si Asa. Ke ipania rini sa vaqara meke lopu
boka kave vura nia rini, sina na siṉia na igana si asa.*
7 Meke zama la koe Pita sa disaepeli sapu tataru nia Zisu, “Sa Baṉara
si isa,” gua. Sipu avosia tugo Saimone Pita sapu sa Baṉara si isa, gua, si
va sage pulea sa sa nana poko doduru, ura ele va gorea sa sa nana poko
doduru asa totoso habu rini, meke hoqa gore la pa kolo meke gore la koe
Zisu pa masa. 8 Meke qelu gore la pa masa sari kasa disaepeli pu koa koasa
koaka, meke kavea rini sa vaqara sapu siṉia na igana. Na lopu seu sisigiti
pa masa si arini, guana lima ṉavulu ṉava mo seu gua.
9 Meke sipu kamoa rini sa masa, si dogoria rini si keke nika motete lerana
sapu hakea na igana, meke kaiqa bereti. 10 Meke zama la koa rini se Zisu,
“Paleke mae kaiqa igana saripu tiqe habui gamu,” gua si Asa.
11 Meke suraṉa pule la pa koaka se Pita, meke balu gore la nia pa masa
sa vaqara, sapu siṉia na igana nomadi, padana keke gogoto lima ṉavulu
ṉeta ninaedi sari doduru. Soku hola ba lopu hite boka rikata sa vaqara.
12 Meke zama la koa rini se Zisu, “Mae gamu mamu henahena paki,” gua
si Asa. Ba loke tie ri kasa si ona hiva nanasia si Asa, “Esei si Goi?” sapu
gua, sina na doṉo gilania dia rini sapu Asa tugo sa Baṉara. 13 Meke mae
se Zisu, meke vagi Sa sari na bereti meke vala ni Sa koa rini meke tavete
kekeṉoṉo guni ni tugo Sa sari na igana. 14 Hiera tugo sa totoso vina ṉeta
sapu la vata dogoro se Zisu koari na disaepeli pa mudina sa Nana tinuru
pule pa minate.

Zisu Meke Pita

15 Meke sipu beto henahena rini, si zama la koe Saimone Pita se Zisu,
“Saimone, tuna e Zone, vegua, tataru zoṉazoṉa Nau tugo goi, hola nia sa
tataru tadirini sara,”
Meke olaṉa se Saimone, “Uve, Baṉara, gilania Mua sapu tataru nigo
rau,” gua si asa.
Meke zama se Zisu, “Mu poni sari na Qua lami,” gua si Asa.
16 Meke nanasa pule la tugo koa sa se Zisu pa vina rua totoso, “Saimone,
tuna e Zone; tataru Nau tugo goi si Rau?”
Meke olaṉa se Saimone, “Uve, Baṉara, gilania Mua Goi sapu tataru nigo
rau.”
“Ego, mu kopu ni sari na Qua sipi,” gua se Zisu.
17 Ba zama pule la tugo koasa pa vina ṉeta totoso si Asa, “Saimone, tuna
e Zone, tataru Nau goi si Rau?” Meke talotaṉa hola nia Pita sapu gua asa,
sina nanasa gunia he Zisu ka ṉeta totoso, “Tataru Nau goi,” gua.
Ke zama la koa Sa si asa, “Baṉara, doduru tiṉitoṉa si gilani Goi. Ke ele
gilanau Mua mo sapu tataru nigo rau si Goi!”
Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Ego mu poni sari na Qua sipi. 18 Maqu tozi
va hinokara nigo, pa totoso tie vaqaramu si hoke vatana pulenigo telemu
meke hoke la vasina pu hiva la ia goi, ba pana barogoso goi si kote va
nadori goi sari na limamu, meke votiki tie tu kote va pokogo, meke kote

* **21:3** Lk 5:5 * **21:6** Lk 5:6

turaṉa la nigo vasina sapu lopu emu hiva la ia goi," gua se Zisu. 19 Zama
nia Zisu si hie pude tozia sa guguana sa minate sapu kote va kamoa Pita
pude va lavatia sa Tamasa, gua. Meke beto asa si zama la koa sa se Zisu,
"Mae mamu luli Au," gua si Asa.

Zisu meke sa Disaepeli sapu Tataru nia Sa

20 Liṉana se Pita meke dogoria sa sa disaepeli sapu tataru nia Zisu, asa
sapu rizu tata koe Zisu pa totoso henahena rini, meke sapu nanasa, "Esei
tugo si kote qoramu Goi?" gua.* 21 Sipu dogoria tugo Pita si asa, si nanasa
la ia sa se Zisu, "Baṉara, vegua sa tie hie?" gua si asa.
22 Meke olaṉa se Zisu, "Be hiva nia Rau pude toa kamoa sa sa Qua pinule
mae, si lopu mua ginugua goi pude gilania. Agoi si mamu luli Au mo!" gua
si Asa.
23 Ke ene sa inavoso koari na tie saripu lulia se Zisu sapu lopu kaqu mate
sa disaepeli hie, gua. Ba lopu gua asa sapu zama nia Zisu, ba gua mo he:
"Be hiva nia Rau pude toa kamoa sa sa Qua pinule mae si pude vegua ke
nominomi nia goi si asa," gua mo. 24 Asa tugo sa disaepeli sapu helahelae
ni saripu gua hire, meke asa tugo sapu kubere gore ni si arini, meke gilania
gita sapu gua zama ni sa si hinokara tugo.

Vina Betobeto

25 Ba sokudi hola pule sari na tinavete saripu taveti Zisu, be guana
ta kubere gore beto sari doduru, si balabala ia rau sapu lopu kote ari
lolomona sa kasia popoa pude veko betoi sari buka.

---

* **21:20** Zn 13:25

SARI NA TINAVETE TADINA APOSITOLO
Sa Vinabakala

Sa buka hie si na hodana mo sa Qosipeli sapu kuberia e Luke. Sa n̲atina sa buka hie si pude vivinei nia sa tinavete tadi na tie te Zisu, sapu ta turan̲a koa sa Maqomaqo Hope, meke tarae nia rini sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu Karisito, podalae pa Zerusalema, meke hola la pa doduruna Ziudia, Sameria, meke pa doduru kasia popoa. (1:8)

Sa buka hie si na vivineina sa vina hinokarana e Karisito sapu podalae koari na tie Ziu, meke ta urahae la pa doduruna kasia popoa. Sa tie pu kuberena sa buka hie, se Luke, si hiva nia tugo sa pude va gilana pule nia koari na tie sapu lopu na hiniva tadi na tie te Karisito si pude n̲ovalia sa binan̲ara Roma. Meke hiva vata gilana nia tugo sa koari na tie sapu sa vina hinokarana e Karisito si na vina gorevurana sa linotu tadi na tie Ziu.

Sa buka Tinavete Tadi na Apositolo hie si boka ta paqaha n̲eta si asa: (1) podalae pa Zerusalema sa linotu vina hinokarana e Zisu Karisito, pa mudina sa sinage pule te Zisu pa Man̲auru; (2) ta urahae la si asa koari kaiqa kukuruna sa popoa Palesitaeni; (3) meke ta paleke hola la si asa koari na popoa pa kolo Meditareniani meke kamo la pa vasileana nomana pozana Roma.

Keke kali inarilaena sa buka hie, si sa vivineina sa tinavete tanisa Maqomaqo Hope sapu gore koari na tie te Zisu pa rane Pen'tikosi[d] pa Zerusalema, meke hola la pa tinuran̲ana na vina n̲in̲irana sa ekelesia, meke sari na koimata pa korapadi rina dia tinavetavete gua saripu ta tozi koasa buka hie. Sa Inavoso Leana pa podalaena sa ekelesia si ta tozi va papaka koari soku tinarae tadi na Apositolo. Meke sari na tin̲itoṉa pu ta evan̲a gua saripu ta kubere pa buka hie, si va vura ia sa n̲iniran̲ira tanisa Inavoso Leana pa tinoa tadi na tie te Karisito, pa korapana sa dia binaere koasa ekelesia.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

1. Vina namanamana sa vina sosodena e Karisito. Hinia 1:1-26
   a. Ginarunu vina betobeto, meke sa vina tatara te Zisu. Hinia 1:1-14
   b. Sa tie sapu hobena e Ziudasi Isikarioti. Hinia 1:15-26
2. Sa tinozina e Zisu Karisito pa popoa Zerusalema. Hinia 2:1 kamo hinia 8:3
3. Sa tinozina e Zisu Karisito pa Ziudia meke Sameria. Hinia 8:4 kamo hinia 12:25
4. Sa ninabulu te Paula. Hinia 13:1 kamo hinia 28:31
   a. Inene misinare kekenu. Hinia 13:1 kamo hinia 14:28
   b. Vivinei nomana pa Zerusalema. Hinia 15:1-35
   c. Inene misinare vina rua. Hinia 15:36 kamo hinia 18:22
   d. Inene misinare vina n̲eta. Hinia 18:23 kamo hinia 21:16
   e. Ta pusi se Paula pa Zerusalema, Sizaria, meke pa Roma. Hinia 21:17 kamo hinia 28:31

Zinama Tuketukele

1 Koasa qua buka kekenu sapu kubere atu nia rau koa goi Tiopilasi, si
vivinei ni rau sari doduru pu podalae taveti na va tumatumae ni e Zisu,
2 osolae kamoa sa rane sapu ta hena sage pa Man̲auru si Asa. Totoso lopu
ele ta hena sage Sa, si tozi ni Sa pa korapa n̲iniran̲ira tanisa Maqomaqo
Hope sari kasa Nana apositolo[d] pu ele vizati Sa, gua sapu kote tavetia rini.

3 Pa korapadi ri ka made n̲avulu puta rane, pa mudina sa Nana tinuru pule
pa minate, si vuravura vata dogoro pule nia koa rini si Asa soku totoso.
Vasina si tava sosode valeana sapu hinokara toana si Asa, meke vivinei nia
Sa koa rini sa guguana sa Binan̲ara te Tamasa. 4 Pa keke totoso sipu korapa
henahena turan̲i Sa si tozi ni Sa si arini, “Mi lopu ta luarae pa Zerusalema,
ba mi aqa nia sa n̲iniran̲ira sapu ele va tatara veko nia sa Tamaqu, gua sapu
ele tozini gamu Rau.* 5 E Zone Papitaiso si variva papitaiso nia sa kolo. Ba
hola kaiqa rane, si kote ta papitaiso nia gamu sa Maqomaqo Hope[d],” gua
se Zisu.*

Sage Pule se Zisu pa Man̲auru

6 Meke sipu koa varigara sari doduru apositolo, si nanasia rini se Zisu,
“Ban̲ara, vegua, kamahire kote va turu eke pule ia Goi sa butubutu ban̲ara
te Izireli?” gua si arini.
7 Meke olan̲a la koa rini se Zisu, “Sari na rane, na totoso, si lopu
tava malumu ni gamu pude gilani, ba sa Tamaqu mo telena si vizatia sa
totoso pu kaqu ta evan̲a sarini. 8 Ba pana kamo koa gamu sa Maqomaqo
Hope, si kote ta sin̲ie nia gamu sa n̲iniran̲ira te Tamasa, meke kaqu tozi
helahelae Nau gamu si Arau pa Zerusalema, pa doduruna sa popoa Ziudia,
pa Sameria, meke kamo la pa ninae vasina pa kasia popoa,” gua si Asa.*
9 Sipu beto zama nia Sa sapu gua asa, si dogoria rini ta hena sage la pa
Man̲auru si Asa. Meke va paeria keke lei si Asa, ke lopu dogoro pulea
rini.*
10 Meke sipu korapa en̲a toto sage lulia rini pa Man̲auru si Asa, si vura
va hodaka meke turu pa kalidia si karua tie pokopoko keoro. 11 Meke
zama sari kara, “Gamu kasa pa Qaleli! Na vegua ke turu en̲a eko la mo
pa Man̲auru si gamu? Ura se Zisu hie sapu ta hena sage pa Man̲auru, si
kote pule mae gua tugo sapu dogoria gamu sagena la pa Man̲auru,” gua si
arini.

Sa Hinobena e Ziudasi Isikarioti

12 Beto asa, si taluarae pa toqere Olive, meke kekere pule la pa
Zerusalema sari kasa apositolo, sa inene asa si padana keke kilomita seu
gua pa Zerusalema. 13 Sipu kamo rini pa Zerusalema, si nuquru la si arini
koasa lose panaulu pa vetu vasina koa rini. Sarini hire si ari Pita, Zone,
Zemisi, Aduru, Pilipi, Tomasi, Batolomiu, Matiu, meke e Zemisi sapu sa tuna
e Alepiasi, Saimone sa Tie Zeloti*, meke e Ziudasi sapu sa tuna e Zemisi.*
14 Hoke varigara si arini meke koa keke pa vinaravara, meke somana tugo
sari na barikaleqe, meke e Mere sa tinana e Zisu, meke sari kasa tasina
koreo e Zisu.
15 Meke keke rane totoso koa varigara padana keke gogoto hiokona tie
te Karisito, si turu se Pita meke zama, 16 “Kasa tasiqu, padana tugo pude
tava gorevura, gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope pa Kinubekubere
Hope koe Devita, koasa guguana e Ziudasi, sapu turan̲adi sarini pu la tuqe
vagina se Zisu. 17 Se Ziudasi hie si keke tie tugo koa gita meke somanana
koasa tinavete hie,” gua si asa.
18 Koasa poata pu vagia sa koasa nana tinavete kaleana, si holu nia sa si
keke vasi pepeso, meke vasina tugo si hoqa sovitili gore nia meke puzaka
sa tiana, meke vura beto laguna.* 19 Doduru tie pa Zerusalema si avoso

---

* **1:4** Lk 24:29 * **1:5** Mt 3:11; Mk 1:8; Lk 3:16; Zn 1:33 * **1:8** Mt 28:19; Mk 16:15; Lk 24:47-48
* **1:9** Mk 16:19; Lk 24:50-51 * **1:13** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera la koasa qavuna pa Roma. * **1:13** Mt 10:2-4; Mk 3:16-19; Lk 6:14-16
* **1:18** Mt 27:3-8

nia si hie ke poza nia pa dia zinama, “Akeledama” rini sa vasi pepeso asa. Sa ginuana si na pepeso tana ehara.
20 Meke zama pule se Pita, “Ura guahe si ta kubere pa buka Sam:
‘Mani tava ivulu sa nana vetu;
mani loke tie koa ia si asa!’ gua. Meke pa keke Sam pule si zama guahe:
‘Mani vagi hobea keke votiki tie sa nana tinavete,’ gua.*
21-22 Gua ke garo pude vizatia gita si keke tie pude somana va sosodea koari na tie sa tinuru pule te Zisu. Kaqu keke tie pu ele somana lululi koa gita si asa, pa doduruna sa totoso sapu koa somana koa gita se Zisu, sa Baṉara. Podalae pa totoso pu variva papitaiso se Zone, meke kamoa pa totoso sapu taluarae koa gita, meke ta hena sage pa Maṉauru si Asa,” gua si asa.*
23 Ke poza vagi rini si karua tie: ari Zosepa meke Mateasi. (Zosepa si hoke poza nia Basabasi meke e Zasitasi tugo rini.) 24 Beto asa, si varavara guahe sarini: “Baṉara, Agoi gilani sari na bulodi ri doduru tie. Ke, mu va dogoroni gami, sapu esei ari karua hire si vizatia Goi, 25 pude tuqe hobea sa tinavete tana apositolo sapu luara veko pania Ziudasi, meke la nana koasa vasina vina kilasa koa hola pu ta hia nia sa,” gua si arini. 26 Beto asa, si mudumudukeda si arini, meke ta vizata se Mateasi, ke tava somana la si asa koari ka manege eke apositolo.

2

Sa Minae Tanisa Maqomaqo Hope

1 Totoso kamo sa rane Pen'tikosi[d], si koa varigara dia pa keke vasina sari doduru tie raṉeraṉe hire.* 2 Meke kamo va hodaka mae gua pa galegalearane si keke ovaṉa lavata, sapu gua tugo na givusu hiru, meke la siṉia sa sa korapa vetu, vasina pu korapa habotu rini. 3 Meke dogoria rini si keketoṉa guana huruṉu nika sapu varipaqaha la, meke hake koa ri hopeke tie pu koa vasina. 4 Doduru arini si ta siṉie nia rini sa Maqomaqo Hope, meke hopeke zama si arini koari hopeke vinekala koasa binokaboka, gua sapu poni ni sa Maqomaqo Hope.
5 Meke koa dia pa Zerusalema sari na tie Ziu saripu vahesi zoṉazoṉa ia sa Tamasa, saripu mae guadi koari soku popoa nomadi pa kasia popoa. 6 Totoso avosia rini sa vevehe si varigara va soku la si arini. Nunala dia si arini, sina hopeke la avosi rini sari na dia vinekala soti pu zama ni ri na apositolo. 7 Magasa sisigiti si arini meke zama, “Sari kasa tie pu korapa zamazama sara, si na tie Qaleli beto sarini. 8 Ba vegua meke boka zama ni tu rini sari hopeke nada vinekala, meke boka avosi tu gita? 9 Ura gita si hopeke mae guada tu pa Patia, Media, Elami, Mesopotemia, Ziudia, meke pa Kapadosia, Ponitasi, meke pa Esia. 10 Kaiqa pule si mae gua pa Pamipilia, Pirizia, Izipi, meke koari na pinaqaha popoa pa Libia, sapu tata pa Saerini. Kaiqa gita si mae guada tu pa Roma. 11 Na tie Ziu si gita, meke na Zenitailo[d] tugo pu kekeredi la pa linotu Ziu. Kaiqa gita si mae guada tu pa Kiriti, meke pa Arebia[d], ba avoso betoi tu gita doduru sari na tiṉitoṉa arilaedi pu evaṉi sa Tamasa, gua saripu korapa zama ni rini sara!” gua si arini. 12 Meke pa dia minagasa, na ninunala, si lopu boka beto vari nanasi sarini, “Na sa si korapa ta evaṉa hie?” gua si arini.
13 Ba kaiqa arini si va sisire, meke zama, “Ai, na naponapo ba sara!” gua.

* **1:20** Sam 69:25; Sam 109:8 * **1:21-22** Mt 3:16; Mk 1:9, 16:19; Lk 3:21, 24:51 * **2:1** Liv 23:15-21; Diut 16:9-11

Sa Tinarae te Pita

14 Meke gasa turu se Pita somanae koa ri ka manege eke apositolo, meke
zama va ululae guahe si asa koari na kobi tinoni, “Gamu kasa na tie Ziu
turaṉaqu, meke gamu doduru pa Zerusalema, mi avoso mae; hiva tozi va
bakalani gamu rau sapu gua ta evaṉa hie! 15 Sari tie hire si lopu naponapo,
sapu gua balabala ia gamu. Na tiqe sia koloko munumunu mo sa totoso
hie. 16 Lokari, ura hie si zama nia sa poropita Zoili sapu guahe:
17 ‘Zama sa Tamasa: Gua hie si kaqu tavetia Rau koari na rane mumudi:
Kaqu zoropo gore la nia Rau koari doduru tie sa Maqomaqoqu.
Meke sari na tumia koreo na vineki vaqura si kaqu korokorotae,
meke sari na tie vaqura si kaqu dogori sari na dinogodogorae variva
magasadi,
meke sari na barogoso si kaqu putaputagita.*
18 Koari na rane sara, si kaqu zoropo gore la nia tugo Rau sa Maqomaqoqu,
kamo la gua tu koari na nabulu, sari palabatu na barikaleqe,
meke kaqu korokorotae si arini.
19-20 Kaqu evaṉi Rau sari na vina gilagila variva magasadi pa maṉauru
panaulu meke pa pepeso panapeka;
kaqu ta evaṉa sa minate, meke sa nika meke tuṉaha nika moatana.
Pa maṉauru si kaqu tava huporo sa rimata,
meke kaqu ziṉara guana ehara sa sidara,
sipu lopu ele kamo sa rane arilaena meke variva holoqoruna tanisa
Baṉara.
21 Ba sari doduru pu tepa la koasa pozana sa Baṉara, si kaqu ta harupu!’
gua.
22 Gamu kasa na tie Izireli, mi avoso mae i sari na qua zinama: Va
sosodea Tamasa sapu garunu mae nia Sa se Zisu, koari na tinavete variva
magasa meke na vina gilagila pu taveti Tamasa koa Sa pa vari korapa mia.
Gamu ba tumae nia telemia si hie. 23 Ura ele vizatia Tamasa pa Nana hiniva
soti si pude kaqu ta luara vatu koa gamu se Zisu, meke pa tinokae tadi tie
kaleadi si va matea gamu si Asa pa korosi.* 24 Ba ele va toa pulea Tamasa
si Asa, meke vata rupahia Sa koasa tinasigitina sa minate, sina lopu boka
sa ṉiniraṉira tanisa minate pude pusi hola ia si Asa.* 25 Ura guahe si zama
nia e Devita koasa guguana Sa:
‘Dogoria rau sapu koa pa kenuqu rau doduru rane sa Baṉara.
Koa tata koa rau si Asa, ke lopu kaqu matagutu si rau.*
26 Gua asa ke qetuqetu hola sa buloqu,
meke sari na qua zinama si ta siṉie qinetuqetu,
meke be mate si rau,
ba raṉe valeanigo rau si Goi,
27 sina lopu kaqu veko hola au Goi si rau pa lovu,
meke lopu kaqu va malumia Goi sa mua nabulu Hopena pude muzi tinina.
28 Ele va dogoro nau Goi sa siraṉana sa tinoa,
meke va siṉi nau Goi sa qinetuqetu pa kenumu,’ gua.
29 Ke, kasa tasiqu, maqu tozi va bakalani gamu rau sapu se Devita sa
tamada si mate meke ta pomunae si asa, meke sa lovuna sa si korapa koa
nana mo koa gita tani pa rane ṉinoroi. 30 Ba na poropita tugo se Devita,
meke ele gilania nana sa sapu ele tokoro vekoa Tamasa sa vina tatara,
sapu keke koari na tutina e Devita si kote baṉara hobena.* 31 Na dogoro

* **2:17** Zol 2:28-32 * **2:23** Mt 27:35; Mk 15:24; Lk 23:33; Zn 19:18 * **2:24** Mt 28:5-6; Mk 16:6; Lk 24:5 * **2:25** Sam 16:8-11 * **2:30** Sam 132:11; 2 Samuela 7:12-13

va kenue ia e Devita gua sapu kote evaṉia sa Tamasa, ke zama nia sa sa
tinuru pule pa minate tanisa Karisito[d], sipu zama si asa, ‘Lopu ta veko hola
pa lovu babe muzi sa tinina,’ gua. 32 Meke se Zisu hie si ele va turu pulea
Tamasa, meke gami doduru hire si dogoro soti matamami! 33 Ta ovulu
sage la pa kali mataona sa Tamasa sa Tamana si Asa, meke vagia Sa koa sa
Tamasa sa Maqomaqo Hope gua sapu ele va tatara nia Sa. Ke zoropo vura
mae nia Sa gua sapu dogoria na avosia gamu kamahire. 34 Ura se Devita
si lopu sage la pa Maṉauru ba zama nia sa sapu guahe:
‘Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:
Mu habotu pa kali mataoqu,*
35 osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu!’ gua.
36 Gua ke mi tumae nia gamu doduru tie Izireli si hie: Se Zisu hie sapu
va matea gamu pa korosi, si ele va evaṉae nia Baṉara, meke sa Karisito[d]
sa Tamasa!” gua se Pita.
37 Sipu avosia ri na kobi tinoni sapu gua asa, si ta duaṉa hola sari bulodia.
Ke nanasia rini se Pita, meke sari kaiqa apositolo, “Kasa turaṉa mami, na
sa si kote tavetia gami?” gua si arini.
38 Meke olaṉa la koa rini se Pita, “Hopehopeke gamu doduru si mani
kekere, mani ta papitaiso pa korapa pozana e Zisu Karisito, pude kaqu
taleosae sari mia sinea, meke kaqu vagia gamu sa vinariponi sapu sa
Maqomaqo Hope. 39 Ura sa vina tatara te Tamasa si tamugamu, meke tadi
na tumia, meke tadi doduru pu koa pa seu, sari doduru pu kote tioko vagi
sa Tamasa,” gua se Pita.
40 Soku ginugua pule si zama ni Pita koa rini. Meke va balau i na sovuti
sa si arini, meke zama, “Mi harupu puleni gamu, pude mi lopu kaqu tava
kilasa turaṉae koari kasa tie pa sinage kaleana hie,” gua si asa. 41 Arini
pu va hinokaria sa tinarae te Pita si ta papitaiso. Padana ṉeta tina tie si
somana la koa ri kasa tie te Zisu pa rane asa. 42 Soto va nabu si arini koari
na vina tumatumae tadi na apositolo, pa kinoa binaere koari na tie pu va
hinokara koe Zisu, pa hinenahena varigara, meke pa vinaravara.

Sa Tinoa Varigara Tadi na Tie Kekenu pu Vahinokara Koe Zisu

43 Soku sari tinavete variva magasadi si evaṉi Tamasa koari na apositolo,
ke magasa hola sari doduru tie. 44 Lopu makudo varigara pa binaere sari
doduru tie pu va hinokara, meke varitago ni rini sari doduru likakalae pu
tagoi rini.* 45 Holuholu ni rini sari hopeke dia tinago, meke variva hihia
ni rini sari na poatadi, koa gua mo koasa padana gua sapu ta hivae koari
hopeke tie pu malaṉa. 46 Hopeke rane si hoke la varigara sari doduru
koasa varivarigarana lavata pa Zelepade. Hoke varigara tugo si arini koari
hopeke dia vetuvetu, meke henahena varigara na qetuqetu si arini pa
bulodi pa vina pepekae. 47 Vahesia rini sa Tamasa, meke ta qetuqetue
si arini koari doduru tie. Meke hopeke rane si va somani sa Baṉara koa
rini saripu va hinokara meke ta harupudi.

3

Salaṉia ri Pita e Zone sa Tie Ikena

1 Keke rane sipu kamo sa totoso varavara pa ṉeta koloko veluvelu, si
sage la pa Zelepade pa Zerusalema sari Pita e Zone. 2 Meke paleke la
nia rini si keke tie sapu podo mate karua nenena. Hopeke rane si hoke
paleke la va habotia rini si asa pa sasadana sa Zelepade sapu ta pozae

* **2:34** Sam 110:1 * **2:44** TTA 4:32-35

“Sasada Tolavaena”, pude mani tepatepa poata koari pu ene nuquru la koasa Zelepade, gua. 3 Meke sipu dogori sa sari Pita e Zone pu korapa ene nuquru, si tepa poata si asa koari kara. 4 Ba doṉo toto la ia ri Pita e Zone si asa, meke zama la koa sa se Pita, “Doṉo mae koa gami kara!” gua si asa. 5 Ke doṉo la koari kara sa tie, hokara kote ponia ri kara keketoṉa, gua. 6 Ba zama la ia Pita si asa, “Loke qua poata siliva, na qolo si rau pude ponigo, ba gua sapu tagoa rau si maqu poni nigo. Pa korapa pozana e Zisu Karisito pa Nazareti, si mu turu, mamu ene!” gua si asa. 7 Meke taṉinia Pita kali lima mataona sa tie, meke toka nia sa pude turu, meke hinoqa ṉiṉira sari na nenena na kikikorerekena sa tie. 8 Meke gasa turu si asa, meke podalae ene mo. Luli i Sa sari Pita e Zone, meke nuquru la pa Zelepade. Ene, na horuhoru si asa, meke vahesia sa sa Tamasa. 9 Totoso dogoria ri doduru tie pa Zelepade enenena sa tie mate nenena, meke vahesihesia sa sa Tamasa, 10 si doṉo gilania rini sapu asa mo sa tie sapu habotu tepatepa pa Sasada Tolavaena, ke magasa hola nia rini sapu gua ta evaṉa koa sa.

Sa Tinarae te Pita pa Zelepade

11 Meke sipu korapa tuqe koa ri Pita e Zone sa tie pu ta salaṉa, si magasa hola sari na tie, meke varigara la i rini sari ka ṉeta koasa vasina pa Zelepade sapu ta pozae na Zokozokoroana[d] te Solomone. 12 Totoso dogori Pita sari kobi tinoni pu varigara la, si zama la koa rini si asa, “Gamu kasa na tie Izireli, na vegua ke magasa nia tu gamu sa ginugua hie, meke doṉo toto gami tu, guana sapu pa mami ṉiniraṉira na tinoṉoto tu telemami si salaṉia gami kara sa tie hie! 13 Sa Tamasa tadi Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi, sapu sa Tamasa tadi na tiatamada pukerane, Asa tu si va lavatia se Zisu sa Nana nabulu, ba gamu si turaṉa vala nia si Asa koasa Qavuna pude tava mate. Kilu ia gamu si Asa pa kenuna e Paelati, totoso hiva vata rupahia sa si Asa.* 14 Etulia gamu se Zisu sa Tie[d] Hopena meke Toṉotona, ba tepa ia gamu, sa tie variva mate pude vata rupaha poni gamu.* 15 Va matea gamu sa ṉatina sa tinoa, ba va toa pulea Tamasa pa minate si Asa, meke sipu ele toa pule Sa si dogoro sotia gami si Asa. 16 Pa ṉiniraṉira koasa pozana Zisu, meke sa rinaṉeraṉe koa Sa, si ta salaṉa sa tie hie. Dogoria gamu, meke ele gilania gamu sa tie hie. Sa rinaṉeraṉe koasa pozana Zisu si salaṉia sa tie hie.

17 Ego, kasa tasiqu, gilana valeania rau sapu pa pinupuhu, si taveti gamu, meke rina mia koimata, sapu gua tavete la nia gamu koe Zisu. 18 Ba gua asa si va gorevura nia Tamasa sapu tozi vata kenue i Sa koari na poropita, sapu na tina sigiti si kote kamoa sa Karisito. 19 Ke mi veko pani sari na mia sinea, mamu kekere pule la koe Tamasa, meke kaqu taleosoni gamu Sa, 20 pude kaqu va mae i Tamasa koa gamu sari na totoso pu kaqu va ṉiṉirai Sa sari na bulomia, meke kaqu garunu atu nia Sa se Zisu, sa Karisito[d] sapu ele vizata vekoa Sa pude tamugamu. 21 Ba kaqu koa paki pa Maṉauru si Asa, osolae kamo sa totoso te Tamasa pude va vaqura pule betoi sari doduru likakalae, gua sapu va tatara veko nia Sa koari na poropita madidi pukerane. 22 Ura ele zama nia e Mosese, ‘Kaqu garunu atu nia sa Baṉara sa mia Tamasa, si keke poropita gugua arau, sapu keke mo koari kasa na turaṉamia soti. Kaqu va avosia gamu si Asa koa ri Nana zinama koa gamu.* 23 Asa sapu lopu va avosia sapu gua tozia sa poropita Asa, si kaqu tava mate palae koari na tie te Tamasa,’ gua.* 24 Sari doduru poropita

* **3:13** Ekd 3:15 * **3:14** Mt 27:15-23; Mk 15:6-14; Lk 23:13-23; Zn 19:12-15 * **3:22** Diut 18:15,18
* **3:23** Diut 18:19

podalae koe Samuela meke hola mae, si ele korotae beto ni sari na totoso
hire. 25 Gamu si na tudia ri na poropita, meke tamugamu tugo sa vinariva
egoi sapu tavetia Tamasa koari na tamamia pukerane. Zama sa Tamasa koe
Ebarahami, ‘Koasa tutimu goi si kote tamanae sari doduru tinoni pa kasia
popoa,’ gua.* 26 Gua ke totoso garunu mae nia Tamasa sa Nana nabulu se
Zisu Karisito, si garunu kekenu atu nia Sa si Asa koa gamu, pude mi luara
pani i gamu sari na mia kinaleadi, pude mi ta manae,” gua se Pita.

4

Pita e Zone pa Kenudi rina Koimata pa Sanihiderini

1 Meke sipu korapa vivinei koari na tinoni sari Pita e Zone, si mae koari
kara sari na ṉati hiama, meke sa koimata tadi na tie kopu pa Zelepade,
meke sari na Sadusi[d]. 2 Lopu hite qetu nia rini sapu gua tarae nia ri kara,
sapu toa pule pa minate se Zisu, meke saripu mate ba kaqu toa pule tugo,
sapu gua. 3 Ke tuqe vagi rini sari Pita e Zone, ba sina ele tata boṉi sa popoa,
ke la voi vekoi mo rini pa vetu varipusi, pude aqa nia sa rane vugo, gua.
4 Ba soku arini pu avosia sa tinarae te Pita si va hinokara. Ke sa ninaedi ri
pu va hinokara si kamoa padana ka lima tina tie kamahire.

5 Meke pa koivugona, si varigara pa Zerusalema sari na koimata meke
na palabatu tadi na tie Ziu, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese. 6 Somana tugo se Anasi sa ṉati hiama kenukenue, meke ari
Kaeapasi, e Zone, e Alekezada, meke ari kaiqa pule pa tatamana tanisa ṉati
hiama kenukenue. 7 Meke turaṉa la va turui rini pa kenudi rina koimata
hire sari Pita e Zone, meke nanasi rini, “Na ṉiniraṉira savana, meke pa
pozana esei si tavete ni gamu kara saripu gua evaṉi gamu kara?” gua si
arini.

8 Meke ta siṉie nia e Pita sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke
olaṉa la i sa sarini, “Gamu kasa na koimata, na palabatu tadi na tinoni!
9 Be sa tinavete leana sapu gua ta evaṉa koasa tie mate nenena hie, meke
ta salaṉa si gunia gamu pa mia ninanasa, 10 si mi tumae nia si hie, gamu
meke ari doduru tie Izireli: Sa tie hie pu turu pa kenumia gamu, si ta
salaṉa pa korapa ṉiniraṉira koasa pozana e Zisu Karisito pa Nazareti, Asa
sapu ele va matea gamu pa korosi, ba sapu ele va turu pulea Tamasa pa
minate. 11 Se Zisu tugo hie sapu tozia sa Kinubekubere Hope sapu zama
guahe:

‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu,’ gua.*

12 Sa hinarupu si lopu koa pule pa keke tie, ura loke pozapoza pule, sapu
ta poni nia na tie pa kauruna sa maṉauru, si boka ta harupu nia gita,” gua
se Pita.

13 Sipu dogoria ri kasa koimata tadi na tie Ziu sa minataqara tadi Pita e
Zone, meke gilania rini sapu na tie pa vasileana mo, meke lopu tie sikuludi
sari kara, si magasa hola si arini. Meke doṉo gilania rini sapu na tie sapu
lululidi koe Zisu sari kara. 14 Ba loketoṉa si boka zama nia rini, sina dogoro
sotia dia mo sa tie sapu ta salaṉa, turu somanae nana koari Pita e Zone.
15 Ke va vura paki rini sari kara, meke vari vivinei teledia si arini. 16 Vari
nananasi sarini, “Na sa kote tavete ni gita sari tie hire? Sina lopu boka
tomea gita sa tinavete variva magasana sapu evaṉia ri kara, sina doduru
tie pa Zerusalema si ele gilana betoa. 17 Ba mada va balau i mo, pude madi

* **3:25** Zen 22:18 * **4:11** Sam 118:2

lopu zama pule hokahokara nia sa pozana e Zisu koari na tinoni, pude lopu kaqu ta tozi urahae la pa doduru vasina sa ginugua hie," gua si arini.
18 Beto si tioko va nuquru pulei rini sari kara, meke tozi ni rini pude
lopu zama nia ba be va tumatumae hokara pa korapa pozana Zisu. 19 Ba
olaṉa la sari Pita e Zone, "Ego, mi pitu ia telemia be toṉoto sia pa kenuna
sa Tamasa pude va tabe gamu si gamu babe pude va tabe ia sa Tamasa.
20 Ura gami kara si lopu boka beto tozi helahelae ni, gua saripu ele dogori,
na avosi gami," gua sari kara. 21 Beto asa si va nabu valeana pulea ri kasa
koimata sa dia vina balau koari kara, meke tiqe va vura taloa i rini. Lopu
boka vizatia rini gua pude va kilasi sari kara, sina sari doduru tie si vahesia
ri sa Tamasa koasa tinavete variva magasana pu ta evaṉa. 22 Ura sa tie pu
ta salaṉa si ele hola made ṉavulu puta vuahenina.

Sa Vinaravara Tadi Kasa Tie Raṉeraṉe

23 Sipu vata rupahi tugo rini, si topue la mo sari Pita e Zone, meke la tozi
ri kara koari kasa tie pu va hinokaria se Zisu, gua saripu zama ni rina ṉati
hiama, na koimata. 24 Totoso avosia tugo ri kasa tie te Karisito sapu gua
tozia ri Pita e Zone, si koa keke pa vinaravara, meke zama guahe si arini:
"Baṉara sapu tavetena sa Maṉauru, sa pepeso, meke sa kolo lamana, meke
sari doduru likakalae pu koa koa rini.* 25 Ura guahe si zama nia Goi koasa
Maqomaqo Hope, sapu tozia sa Mua nabulu Devita sa tamamami:
'Na vegua ke hiva veko pania rina butubutu huporodi sa binaṉara te
Zihova?
Meke vegua ke balabala vekoa rini si pude luara pania sa Nana
tinolitolie?*
26 Sari na baṉara pa popoa pepeso si ele varigara,
meke va namanama pude varipera la koasa Tamasa meke sa Nana Karisito
sapu vizatia Sa,' gua.
27 Meke ele tava gorevura si hie sipu varigara sari Herodi e Ponitiasi Paelati
tani, pa popoa Zerusalema. Meke somana tugo sari na butubutu Zenitailo,
meke sari na tie Izireli, meke raza la ia rini se Zisu sa Mua nabulu hopena,
pu ele vizatia Goi pude sa Karisito.* 28 Tavete va gorevura i rini gua saripu
ele vizata veko kenui Goi, pude taveti rini koe Zisu. 29 Gua asa ke, Baṉara,
Mu doṉo gilania sapu va matamatagutu gami rini; mamu va mataqara
gami si gami na Mua nabulu, pude zama ni sari Mua inavoso. 30 Mu vata
dogoro nia sa Mua ṉiniraṉira pude salaṉi saripu moho, mamu vata evaṉi
sari na tinavete variva magasadi pa korapa pozana e Zisu sa Mua nabulu
hopena," gua si arini.
31 Meke sipu beto tugo varavara rini, si niu mo sa lose vasina varigara
rini, meke ta siṉie nia rini sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, ke
podalae la tarae va mataqara nia rini sa Inavoso Leana te Tamasa.

Tinoa Keke Tadi na Tie te Karisito

32 Sari na tie te Karisito si koa keke pa hiniva, meke keke pa dia
binalabala. Loke tie si puhi nia si keketoṉa, ba varitago ni mo rini
sari na dia likakalae.* 33 Meke pa korapa ṉiniraṉira lavata si tarae nia
rina apositolo sa tinuru pule te Zisu Karisito pa minate, meke sa minana
nomana te Tamasa si koa koa rini. 34 Loke tie koa rini si ehaka nia ke toṉa.
Sarini pu ari dia pepeso, babe na vetu, si holuholu ni rini, 35 meke vala ni

* **4:24** Ekd 20:11; Nehe 9:6; Sam 146:6 * **4:25** Sam 2:1-2 * **4:27** Lk 23:1,7-11; Mt 27:1-2; Mk 15:1; Zn 18:28-29 * **4:32** TTA 2:43-47

rini koari na apositolo sari na poatadi, meke tava hia sari na poata koari hopeke tie pu loke dia.
36 Ke gua tugo asa si tavetia e Zosepa. Keke tie pa butubutu Livae[d] si asa
pu ta podona pa Nusa Saeparasi. Hoke poza nia Banabasi rina apositolo
si asa, (sa ginuana sa pozana si na tie pu sovutu va ninirai sari na tie).
37 Holuholu nia sa si keke nana vasi pepeso, meke paleke la luaria sa sari
poatana koari na apositolo.

5

Ananaeasi meke Sapaera

1 Ba koa nana tugo si keke tie, pozana e Ananaeasi, meke sa nana
barikaleqe si e Sapaera. Holuholu nia tugo rini si keke dia vasi pepeso.
2 Paleke la nia Ananaeasi sa kukuruna sa poata koari na apositolo, ba kopu
pule nia sa si keke kukuruna. Sa nana barikaleqe ba va egoa sapu gua asa.
3 Meke zama la ia Pita si asa, “Ananaeasi! Na vegua ke va malumia tu goi
se Setani pude lalae nia sa mua tinoa, ke kokoha ia goi sa Maqomaqo Hope,
meke kopu pule nia goi sa kukuruna sa poata koa sa pepeso pu holuholu
nia goi? 4 Sa pepeso si tamugoi totoso lopu ele holuholu nia goi. Meke sipu
beto holuholu nia goi, si leana pude tavetavete nia sa poatana vasina pu
hiva nia goi. Na vegua ke kokoha nia goi sapu sa doduruna sa poata si vala
goi, gua; ba tuqe veko tomea goi sa kukuruna? Lopu kokoha pa tie si goi,
ba koe Tamasa tu!” gua se Pita.
5 Meke totoso avosia tugo Ananaeasi sa zinama te Pita, si hoqa mate nia
mo si asa. Ke matagutu hola sari doduru, totoso avoso nia rini sa ginugua
asa. 6 Meke mae hade palekia rina tie vaqura sa tomatena, meke la pomunu
nia rini si asa.
7 Meke sipu hola padana neta aoa, si la kamo sa nana barikaleqe. Lopu
gilania sa sapu gua ele ta evana koasa loana. 8 Meke nanasa la ia Pita si
asa, “Sapaera! Vegua, hiera hinokara tugo doduruna sa poata sapu vagi
nia gamu kara Ananaeasi koasa pepeso?” gua si asa.
“Uve, asa tugo,” gua se Sapaera.
9 Meke zama la ia Pita si asa, “Na vegua ke variva ego nia gamu kara
tamaloana pude podekia sa Maqomaqo Hope te Tamasa? Dotu, sari na tie
vaqura pu ele la pomunu nia sa loamu, si tiqe kamo pule mo pa sasada
sara, meke kote mae paleke vura nia pule rini sa tomatemu goi!” gua si
asa. 10 Meke pa totoso asa si hoqa mate mo se Sapaera pa kenuna e Pita.
Nuquru pule sari kasa tie vaqura, meke sipu dogoria rini sapu ele mate si
asa, si paleke vagia ri sa tomatena, meke la pomunu nia rini pa kapana sa
loana. 11 Meke matagutu hola sari doduru tie te Karisito, meke sari doduru
tie pu avoso nia sapu gua ta evana.

Sari na Tinavete Variva Magasadi

12 Soku tinavete variva magasadi si evani rina apositolo koari na
tinoni. Hoke la varigara sari na tie te Zisu koasa vasina pu ta pozae
Zokozokoroana[d] te Solomone pa Zelepade. 13 Meke va lavati rina tinoni
sari na tie te Karisito, ba kadaka la somana si arini pa Zelepade. 14 Ba soku
lala dia sari na tie na barikaleqe si va hinokaria sa Banara meke somana
la koa rina tie te Karisito. 15 Hoke ta salana sari na tie koari na apositolo,
gua asa ke paleke lani rina tinoni sari dia tie mohodi, meke ivara ni rini pa
sisirana sari na teqe, meke va ekoi rini, pude pana ene hola se Pita si kote
va aqori sa maqomaqona sa meke ta salana. 16 Soku puku tinoni saripu
maedi gua koari na vasivasileana pa vari likohaena Zerusalema, si paleke

mae ni sari dia tie mohodi, meke saripu ta higorae tomate kaleadi, meke ta salaṉa beto sari doduru.

Ta Ṉoṉovala sari na Apositolo

17 Meke sa ṉati hiama kenukenue meke rina Sadusi pu koa turaṉia, si
konokono sisigiti ni sari na apositolo. 18 Ke tuqe vagi i rini sarini, meke
vekoi rini pa vetu varipusi. 19 Ba pana boṉi asa, si la si keke mateana te
Tamasa, meke tukelia sa sa sasadana sa vetu varipusi, meke turaṉa vura
ni sa sari na apositolo, meke zama, 20 “Mi la koasa Zelepade, mi la va
tumatumae nia koari na tie sa doduru guguana sa tinoa vaqura hie,” gua
si asa. 21 Ke pana vaqavaqasa, si nuquru la pa varivarigarana pa Zelepade
sarini, meke podalae la variva tumatumae koari na tinoni.

Sipu kamo sa ṉati hiama kenukenue, meke sari na tie pu koa turaṉia,
si tioko varigara ni rini sari na koimata tadi na tie Ziu, meke sari doduru
koasa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu pude vivinei, gua.
Ke garunu lani rini pa vetu varipusi sari kaiqa dia tie kopu pa Zelepade,
pude la turaṉa mae ni sari kasa apositolo, gua. 22 Ba sipu la kamo pa vetu
varipusi si arini, si lopu koa vasina sari na apositolo. Ke pule la totozi
sarini koa ri kasa koimata pu korapa varigara. 23 Zama si arini, “Sipu la
kamo gami, si dogoria gami sa vetu varipusi korapa ta loka eko nana, meke
sari na tie kopu si korapa turu dia pa kapa sasada. Ba sipu tukelia gami,
si loke tiena sa korapana!” gua si arini. 24 Sipu avosia sa koimata tadi na
tie kopu pa Zelepade, meke ri na ṉati hiama sapu gua asa, si nunala dia
si arini. Lopu gilania rini sapu gua ta evaṉa koari na apositolo, meke na
sa pule si kote ta evaṉa. 25 Korapa gua asa, si nuquru mae gana si keke
tie meke zama, “Kasa palabatu, avoso mae, sari kasa tie pu vekoi gamu
pa vetu varipusi, si hiroi; korapa va tumatumae pa varivarigarana koasa
Zelepade eko la sara!” gua si asa. 26 Ke tiqe topue la sa koimata tadi na tie
kopu Zelepade, meke sari nana tie, meke la turaṉa pule ni sari na apositolo.
Ba lopu la raza pude tuqe vagi rini sarini, sina matagutu ta gona patu koari
na tie si arini.

27 Turaṉa nuquru ni rini sari na apositolo, meke va turui rini pa kenuna
sa Sanihiderini[d], meke nanasi sa ṉati hiama kenukenue si arini, 28 “Vegua,
nake ele tozini gamu tu gami pude lopu kaqu variva tumatumae pule nia
gamu koari na tie sa pozana e Zisu, gua? Ba korapa urahae nia tugo gamu
pa doduruna Zerusalema sa mia vina tumatumae, beto meke hiva vata
zutu nia gamu koa gami sa vina matena Sa!” gua si asa.*

29 Meke olaṉa la se Pita, meke sari apositolo, “Sa Tamasa mo si kote va
tabea gami, lopu sari na tie! 30 Sa Tamasa tadi na tiatamada pukerane, si va
turu pulea pa minate se Zisu sapu poka nia gamu pa korosi, meke va matea.
31 Meke va lavatia sa Tamasa pa kali mataona se Zisu pa Maṉauru, pude
koa Baṉara, meke na Hinarupu; pude boka kekere sari tie Izireli koari na
dia sinea, pude madi taleosae. 32 Ke gami hire, meke sa Maqomaqo Hope,
sapu poni ni sa Tamasa koa rini pu va tabea, si na tie va sosode koari na
ginugua arini,” gua si arini.

33 Sipu avosia ri kasa koasa Sanihiderini sapu gua asa, si ta ṉaziri sisigiti,
meke hiva va matei rini sari na apositolo. 34 Ba gasa turu si keke rina
Parese[d] pozana si e Qamalieli. Keke titisa arilaena pa Tinarae te Mosese si
asa, meke keke tie ta pamaṉaena tugo koari doduru tie. Tozi ni sa sari na
tie kopu Zelepade pude va vura paki i sari na apositolo. 35 Beto asa, si tiqe
zamai sa si arini, “Kasa tinoni pa Izireli, mi balabala valeana, na sa si leana

* **5:28** Mt 27:25

pude tavete lani gamu koari kasa tie hire. 36 Mi balabala ia sapu gua ta evaṉa koe Teudasi sapu turu vura mae visoroihe, meke balabala pule nia sapu keke tie arilaena si asa, gua; meke padana made gogoto tie si lulina sa. Ba sipu tava mate sa, meke ta hurakatae sari nana tie, si mate taloa mo sa tinavete tanisa. 37 Beto asa, pa totoso ta nae sari na tie, si keke tie Qaleli, pozana e Ziudasi, si turu vura mae, meke keke puku tinoni varipera tugo si lulina sa. Ba tava mate tugo si asa, ke ta hurakatae tugo sari nana tie. 38 Gua asa, ke koa sa ginugua sapu ta evaṉa kamahire, si maqu tokani gamu pa binalabala: Vekoi dia sari kasa tie sara! Vata rupahi, madi taloa dia. Ura be maena pa tie mo sapu gua hiva tavetia rini, si lopu kaqu koa hola. 39 Ba be maena koe Tamasa si asa, si lopu kaqu boka tava noso si arini, meke gamu si kote varipera la koe Tamasa," gua si asa.

Meke va egoa rini sa zinama te Qamalieli, 40 ke tioko nuquru pule ni rini sari kasa apositolo, meke sekei na va balaui rini, pude di lopu zama pule hokara nia sa pozana e Zisu, gua. Beto meke tiqe va malumu taloai rini. 41 Ke vura taloa koasa vinaripitui sari na apositolo, meke qetuqetu si arini, sina va malumi sa Tamasa si arini pude koa tava lavata pa tinasigiti variva kurekurena koasa laena sa pozana e Zisu. 42 Meke doduru rane koari na varivarigarana pa Zelepade, meke koari na vetuvetu tadi na tie, si lopu makudo la variva tumatumae na tarae nia rini sa Inavoso Leana, sapu e Zisu si sa Karisito[d].

6

Ta Vizata Sari Ka Zuapa Tie Varitokae

1 Meke soku laladia saripu kekere meke somana va hinokaria se Zisu. Meke sipu hola kaiqa rane, sari na tie Ziu pu zama nia sa zinama Quriki[d] si podalae qumiqumi ni sari na tie Ziu pu koa pa Zerusalema. Lopu qetu si arini, sina lopu somana ta poni sari na dia naboko, totoso va hia i rini sari na ginani pa hopeke rane. 2 Gua asa, ke tioko varigara ni ri ka manege rua apositolo sari doduru tie te Zisu, meke zamai rini, "Lopu leana si pude veko pania gami sa tinarae koa sa zinama te Tamasa meke tupiti doduru rane pa hihia ginani. 3 Ke gua asa, kasa turaṉamami, mi vizati ka zuapa tie koa gamu saripu ta siṉie nia sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke na ginilagilana lohina[d]. Kote va turui gami si arini pude kopu nia sa tinavete va hihia ginani. 4 Ba gami si mami soto mo pa vinaravara, meke pa tinaraena sa zinama te Tamasa," gua si arini.

5 Meke va egoa ri doduru tie te Zisu sa binalabala tadi na apositolo, ke vizati rini sarini hire: e Sitivini, sapu na tie ṉiṉirana pa rinaṉeraṉe, meke ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope; meke ari Pilipi, e Porokorasi, e Nikano, e Taimoni, e Pamenasi, meke e Nikolasi sapu na tie Zenitailo pa Anitioki, sapu ele kekere la pa linotu Ziu sipu lopu ele lulia sa se Karisito. 6 Beto hoi, si turaṉa la ni rini sarini koari na apositolo, meke va opo ni limadi meke varavara ni rini.

7 Gua asa, ke ta tozi urahae la sa Inavoso Leana te Tamasa, meke lopu sana soku laladia sari na tie pu va hinokaria, meke lulia se Karisito. Meke sokudi rina hiama si va tabea na lulia tugo sa tinaraena sa rinaṉeraṉe koe Karisito.

Tuqe Vagia Rini se Sitivini

8 Ego, se Sitivini si siṉia na tataru variharupi meke na ṉiniraṉira te Tamasa, ke evaṉi sa sari na tinavete variva magasa nomanomadi koari na tie. 9 Ba kaiqa rina tie pu somanadi koasa sinaqoqi[d] tadi na tie ta rupahadi,

saripu na tie sapu mae guadi pa vasileana Saerini, meke Alekezadaria, meke arini tugo pu mae guadi pa pinaqaha popoa pa Silisia, meke Esia[d], si podalae tokea rini se Sitivini. 10 Ba sa Maqomaqo Hope si ponia n̲iniran̲ira na ginilagilana lohina se Sitivini, pude zama, ke lopu boka va kari pani rini sari nana zinama. 11 Gua asa, ke sovutu golomi rini sari kaiqa tie pude zama guahe: “Ele avosia gami sapu zama va kaleana la ia Sitivini sa Tamasa, meke se Mosese,” gua. 12 Meke va gevuri rini sari na tinoni, meke sari na koimata tadi na tie Ziu, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. Meke tuqe vagia rini se Sitivini, meke turan̲a nuquru la nia rini si asa koasa Sanihiderini sa puku tie varipitui tadi na Ziu. 13 Beto hoi, si vagi i rini sari kaiqa tie va sosode kokohadi, sapu zutu kokoha ia si asa, meke zama guahe: “Sa tie hie si tale zama va karia mo sa sa nada Zelepade[d] hope, meke sa Tinarae te Mosese. 14 Ele avoso sotia gami sapu zama guahe si Asa: ‘Se Zisu pa Nazareti si kote huara pania sa Zelepade hie, meke kote hobei Sa sari na nada hahanana vinahesi saripu ta podalae mae koe Mosese!’ gua,” gua si arini. 15 Meke don̲o totoa ri doduru pu somana koasa puku tie varipitui se Sitivini, meke dogoria rini sa isumatana si n̲edala gua tu na isumata mateana.

7

Sa Zinama te Sitivini

1 Meke nanasia sa n̲ati hiama kenukenue se Sitivini, “Vegua, hinokara sari doduru gua pu zutu nigo rini hire?” gua si asa. 2 Meke olan̲a la se Sitivini, “Kasa tasiqu na tamaqu, mi avoso mae koa rau. Sa Tamasa lavata si vata gilana pule nia koe Ebarahami, sa tamada pukerane, sipu koa si asa pa Mesopotemia totoso lopu ele la koa si asa pa Harani.* 3 Meke zama sa Tamasa, ‘Mu luaria sa mua popoa soti, na mua butubutu, mamu la koasa popoa pu kaqu va dogoro nigo Rau,’ gua si Asa. 4 Gua asa, ke taluarae se Ebarahami pa popoa tadi na tie Kaladea, meke la koa pa Harani. Meke pa mudina tu sa minate tanisa tamana, si tozi nia Tamasa si asa pude rizu mae koa koasa popoa sapu korapa koa ia gamu hie kamahire.* 5 Ba lopu hite ponia Tamasa si keke vasi pepeso koasa popoa hie, keke vasi kabu pepeso ba lokari tugo. Ba sa vina tatara te Tamasa si pude sa popoa hie si kaqu ta evan̲ae na tinago te Ebarahami, meke tadi na tutina sa vugo repere, totoso lopu ele ari tuna tu se Ebarahami.* 6 Zama guahe sa Tamasa koe Ebarahami, ‘Sari tutimu goi si kote la koa na tie karovodi pa keke votiki popoa, meke kote koa tava pinausu, na ta n̲on̲ovala si arini koari ka made gogoto vuaheni.* 7 Beto hoi, si kote va kilasia Rau sa butubutu pu va pinausudi rini, meke kote vura taloa si arini koasa popoa asa, meke kote tiqe mae koa ia rini sa popoa pu kote poni ni Rau, pude di va lavatau tani,’ gua sa Tamasa.* 8 Beto asa si tiqe vata magua[d] Tamasa se Ebarahami, pude na vina gilagilana sa Nana tinokotokoro koasa Nana vina tatara, gua. Gua asa ke e Ebarahami ba magua tugo se Aisake, sipu ka vesu ranena podo gua; meke e Aisake ba magua tugo se Zekopi, meke e Zekopi ba magui tugo sari ka manege rua tuna koreo, sapu sari ka manege rua tamada gita pukerane.*

9 Meke konokono nia ri kasa tiatamada gita se Zosepa sa tasidia soti, ke holuholu nia rini si asa pude la koa pinausu pa Izipi, gua. Ba koa koe

* **7:2** Zen 12:1 * **7:4** Zen 11:31, 12:4 * **7:5** Zen 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 * **7:6** Zen 15:13-14
* **7:7** Ekd 3:12 * **7:8** Zen 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31 kamo hinia 35:18

Zosepa sa Tamasa,* 10 ke harupia Sa si asa koari doduru nana tinasuna.
Poni nia Tamasa koa sa sa ginilagilana lohina, ke boka ta qetue si asa koe
Pero, sa baṉara pa Izipi. Meke va evaṉae nia na qavuna sa se Zosepa pa
popoa Izipi, meke koasa nana vetu baṉara.
11 Meke raza si keke soṉe nomana pa doduruna Izipi meke Kenani. Koa
tasuna hola sari na tie, meke loke vasina vagi ginani sari kasa tiatamada
pa totoso asa. 12 Totoso avoso nia Zekopi sapu pa Izipi si koa ginani, gua, si
garunu lani sa sari na tiatamada gita. Asa sa dia inene kekenu pude la pa
Izipi si arini. 13 Meke koasa dia inene vina rua sipu la rini pa Izipi, si tiqe
vata gilana pule nia se Zosepa koari kasa tasina koreo. Meke pa totoso asa
si gilani e Pero sari na tiena sa tatamana te Zosepa. 14 Beto tu asa, meke
tiqe tioko la ia Zosepa se Zekopi, sa tamana, meke sari doduru tiena sa
nana tatamana; ari ka zuapa ṉavulu lima sari doduru.* 15 Ke tiqe taluarae
gore la pa Izipi se Zekopi, vasina tu si koa sa meke tiqe mate; asa meke sari
kasa tiatamada gita ba mate tugo vasina.* 16 Meke sari na tomatedi rini si
ta paleke pule la pa popoa Sekemi, meke ta veko koasa lovu ta horena pa
patu, sapu holu nia kaiqa poata e Ebarahami koari na butubutu te Hamoa
pa Sekemi.*
17 Sipu tata sa totoso pude va gorevura ia sa Tamasa sa Nana vina tatara
koe Ebarahami, si ele soku lala dia sari na tie tadigita pa Izipi.* 18 Beto
hoi, si baṉara hobe si keke votiki baṉara pa Izipi, sapu lopu hite gilana
hokaria sa guguana e Zosepa. 19 Ke ṉoṉovali sa sari kasa nada butubutu,
meke veko ni tinarae sa sari kasa tiatamada, pude va vura pani sari na
dia koburu haha pude va matei, gua.* 20 Pa totoso asa si podo se Mosese,
meke keke koburu tolavaena hola si asa. Ka ṉeta sidara si kopu nia ri
karu tiatamana si asa pa dia vetu kinoa.* 21 Meke totoso tava vura taloa
sa pa dia vetu, si pudiki vagia sa tuna vineki e Pero si asa. Ke pausia sa,
meke kopu gunia na tuna soti sa si asa.* 22 Tava tumatumae se Mosese
koari doduru tinumatumae pa Izipi, meke keke tie bokabokana si asa pa
zinama, meke pa tinavete.
23 Meke sipu made ṉavulu vuahenina se Mosese, si balabala ia sa pude
ene la hopiki ni sari kasa turaṉana, sapu sari na tie Izireli.* 24 Dogoria sa
sapu korapa sekea keke tie Izipi si keke tie Izireli, ke la toka nia sa sa tie
Izireli, meke seke va matea sa sa tie Izipi. 25 Balabala se Mosese sapu gina
kote gilania ri na tie Izireli sapu kote tavetavete nia Tamasa si asa pude
vata rupahi si arini, gua, ba lopu boka tumae nia tu rina tie Izireli sapu
gua asa. 26 Pa koivugona, si dogori sa si karua tie Izireli, korapa varipera.
La norei sa sari kara, meke zama, ‘Karua, gamu kara si keke tiena mo, ke
lopu varipera,’ guni sa.
27 Ba keke ari kara sapu komitina sa turaṉana, si tupele pania sa se
Mosese, meke zama, ‘Esei va turu igo si agoi pude na koimata, meke na tie
vilavilasa koa gami? 28 Hiva va mateau goi si rau? Kekeṉoṉo gua sapu va
matea goi sa tie Izipi norae?’ gua si asa. 29 Sipu avosia tugo Mosese sapu
gua asa, si govete si asa, meke la koa na tie karovona pa popoa Midiani.
Varihaba si asa vasina, meke podoi sa si karua koburu koreo.*
30 Meke sipu hola made ṉavulu vuaheni, si vura koa sa pa soloso qega
pa toqere Saenai si keke mateana sapu guana huruṉu nika pa keke huda

* **7:9** Zen 37:11, 39:2,21, 45:16 * **7:14** Zen 45:9-10,17-18, 46:27 * **7:15** Zen 46:1-7, 49:33 * **7:16** Zen 23:3-16, 33:19, 50:7-13; Zos 24:32 * **7:17** Ekd 1:7-8 * **7:19** Ekd 1:10-11,22 * **7:20** Ekd 2:2 * **7:21** Ekd 2:3-10 * **7:23** Ekd 2:11-15 * **7:29** Ekd 18:3-4

hite.* 31 Totoso dogoria Mosese sa huruṉu, si magasa hola si asa, ke ene
tata la si asa pude la vilitia gua. Ba avosia sa sa mamalaiṉina sa Tamasa
sapu zama guahe: 32 ‘Arau sa Tamasa tadi na tiatamamu pukerane; sa
Tamasa tadi Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi,’ gua si Asa. Matagutu
hola se Mosese, ke lopu hiva voriti doṉo la si asa.
33 Meke zama la ia Tamasa si asa, ‘Mu va gore pani sari na sadolo pa
nenemu, sina hopena sa vasina sapu turua goi sana. 34 Ele dogoria Rau sa
tinasigiti tadi na Qua tinoni pa Izipi koasa ṉinovaladi rini. Ele avosia Rau
sa dia kinabo alili, ke gore mae si Rau pude vata rupahi. Gua asa, ke mu
mae si agoi, pude Maqu garunu pule la nigo pa Izipi,’ gua sa Tamasa.
35 Asa tugo se Mosese sapu kilua rini, meke zama ia ri, ‘Esei va turu igo
si agoi pude na koimata, na tie vilavilasa koa gami?’ gua. Garunu pule
la nia Tamasa si asa pude na dia koimata, meke pude vata rupahi sa si
arini. Evaṉia Tamasa sapu gua asa koasa tinokae tanisa mateana pu vura
koasa nika pa huda.* 36 La turaṉa vura ni Mosese sari na tie Izireli pa
Izipi, meke taveti sa sari na tinavete variva magasadi pa Izipi, pa Kolo
Ziṉara, meke pa soloso qega, koari ka made ṉavulu vuaheni.* 37 Asa tugo
se Mosese pu tozi ni sari na tie Izireli, ‘Kote garunu atu nia Tamasa koa
gamu si keke poropita gugua arau, sapu kote keke mo ari na turaṉamia
soti,’ gua si asa.* 38 Somana mo se Mosese koari na tie Izireli, sapu sari na
tiatamada, totoso koa varigara rini pa soloso qega. Meke e Mosese tugo mo
si koa somana koasa mateana pu vivinei koa sa pa toqere Saenai. Vasina
vagia sa sa tinarae toana te Tamasa, meke tiqe va kamo mae ia koa gita.*
39 Ba korodia va tabea tu ri na tiatamada gita si asa, ba kilua tu rini,
meke okoro hiva pule latu pa Izipi sari bulodia. 40 Ke tepa ia tu rini se
Eroni, ‘Taveti kaiqa nada tamasa pude turaṉa gita. Ura lopu gilania gita
na sa si ta evaṉa koe Mosese, sa tie sapu ele turaṉa vurani gita pa Izipi,’ gua
si arini.* 41 Ke pa totoso asa si tavetia rini si keke beku bulumakao, meke
koasa si va vukivukihi la rini. Meke va lavatia rini pa inevaṉa qetuqetu sa
beku, sapu tavetia rini pa limadia soti.* 42 Gua asa, ke veko pani Tamasa si
arini, meke va maluara la i Sa pude di vahesi sari na pinopino pa Maṉauru,
gua sapu ta kubere koari na poropita, sapu guahe:
‘Gamu kasa na tinoni pa Izireli!
Koe sei va vukivukihi la si gamu koari ka made ṉavulu vuaheni pa soloso
qega? Koa Rau?*
43 Lokari! Sa ipi vina vukivukihi tu te tamasa Moleki
si palekia gamu pa mia vinahesi,
meke sa bekuna tu e Ripani,
sa mia tamasa pinopino.
Sari na beku tu arini pu taveti gamu pude vahesi.
Gua asa, ke kote garunu taloani gamu Arau pa tinaraovo[d]
la pa kali la pa Babiloni,’ gua sa Tamasa.
44 Sari kasa tiatamada pukerane si koa turaṉia rini sa Ipi Hopena te
Tamasa[d], sapu sa vina sosodena sa sinomana te Tamasa koa rini pa soloso
qega. Ta kuri sa Ipi Hopena asa koasa kineha sapu gugua hiva nia sa
Tamasa, sapu ele va dogoro nia Sa koe Mosese.* 45 Sa Ipi Hopena asa, si
tago vari tetei nia ri na tiatamada pukerane, meke pa totoso te Zosua, si

* **7:30** Ekd 3:1-10 * **7:35** Ekd 2:14 * **7:36** Ekd 7:5, 14:21; Nab 14:33 * **7:37** Diut 18:15,18
* **7:38** Ekd 19:1 kamo hinia 20:17; Diut 5:1-33 * **7:40** Ekd 32:1 * **7:41** Ekd 32:2-6 * **7:42**
Em 5:25-27 * **7:44** Ekd 25:9,40

palekia rini si asa, totoso la zukuru taloa ni rini sari na butubutu huporodi pa kenudia rini. Vagia rini sa popoa hie, totoso va kilasi Tamasa sari na butubutu huporodi sara. Meke kopu nia rini sa Ipi Hopena asa pa popoa hie, osolae kamoa pa totoso te Devita.* 46 Qetu nia Tamasa se Devita, ke tepa ia Devita si pude mani kuria si keke Zelepade tanisa Tamasa te Zekopi, gua.* 47 Ba e Solomone tu si kuri poni nia sa Zelepade asa.*

48 Ba sa Tamasa Ululuna Hola si lopu koa pa vetu sapu ta kuri pa lima tie. Ura guahe si zama nia sa Tamasa koa ke poropita:

49 'Sa Maṉauru si na Qua habohabotuana Baṉara,
meke sa popoa pepeso si Qua hakehakeana nene.
Na vetu vea guguana si kote tavete poni Nau gamu?
Pavei kote koa sa Qua vetu magomagogosoana?*
50 Vea, lopu sa limaqu tu taveti sari doduru vina podaka hire?' gua sa Tamasa."

51 Meke zama pule se Sitivini, "Tie tasuna sisigiti, meke na tie lopu ta magu pa bulomia si gamu*; lopu boka avosia gamu sa zinama te Tamasa. Gamu si kekeṉoṉo gua tugo rina tiatamamia, sina tale etulia mo gamu sa Maqomaqo Hope.* 52 Hokara loke poropita sapu lopu ta ṉoṉovala koari na tiatamamia, kamo koa rini pu matei rini pu koroto nia sa minae tanisa Nabulu Toṉoto, sapu se Zisu. Kamahire gamu kasa tugo hire si qoraqora nia, na va matea sa tie toṉoto Asa. 53 Gamu kasa tugo si vagina sa Tinarae te Tamasa, sapu mae guana koari na mateana, meke gamu kasa tugo si sekena sa Tinarae asa!" gua si asa.

Ta Gona Patu se Sitivini

54 Totoso avosia ri kasa pu somana koasa Sanihiderini sa zinama te Sitivini, si ta ṉaziri hola dia meke garata livodi si arini. 55 Ba se Sitivini sapu ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope, si doṉo sage pa Maṉauru, meke dogoria sa sa ṉinedalana sa Tamasa, meke se Zisu sapu turu pa kali mataona sa Tamasa. 56 Ke zama si asa, "Dotu! Dogoria rau sa Maṉauru si ta tukele, meke sa Tuna na Tie si turu pa kali mataona sa Tamasa," gua si asa.

57 Sipu avosia tugo rina tie koasa Sanihiderini sapu gua asa, si kukili si arini, meke tukui rini sari na taliṉadia, meke haqala la tuqe vagia rini si asa. 58 Tuqe vagia rini meke ririhi vura nia rini si asa pa valena sa popoa Zerusalema, meke podalae gona nia patu rini. Sari na tie va sosode pu gona ia, si va gore vekoi rini sari na dia poko pa kapa nenena keke tie vaqura, pozana si e Saula. 59 Meke sipu korapa gona ia rini, si varavara guahe se Sitivini: "Kei Zisu, Baṉara, mu vagia sa maqomaqoqu," gua si asa. 60 Beto si kokotuṉu gore si asa, meke velavela guahe: "Kei Baṉara, Mu lopu zutu nia koa rini sa dia sinea hie!" gua si asa. Beto meke luaria sa sa siniṉo.

8

Noṉovalia Saula sa Ekelesia

1-3 Meke koa nana se Saula vasina, meke va ego ia sa sa minate te Sitivini. Podalae tugo pa rane asa, si ta ṉoṉovala va kaleana sa ekelesia

* **7:45** Zos 3:14-17 * **7:46** 2 Samuela 7:1-16; 1 Koron 17:1-14 * **7:47** 1 Baṉ 6:1-38; 2 Koron 3:1-17 * **7:49** Ais 66:1-2 * **7:51** Poza i sa si arini na tie lopu ta magu pa bulodia si arini, gugua rina tie Huporo si arini. Mi doṉo la pa Zer 9:26, meke Izk 44:7. Sa tie ta magu si lulia sa vinariva egoi te Ebarahami, koe Zihova. * **7:51** Ais 63:10

pa Zerusalema. Kaiqa rina tie madidi pu lulia sa hiniva te Tamasa, si la takatakala na kabo va ululae, meke pomunu nia rini sa tinina e Sitivini.

Ba se Saula si podalae huaria sa sa ekelesia. La ene vetuvetu si asa meke hatai sari na tie, meke ririhi vura ni sa sari doduru palabatu na barikaleqe pu va hinokaria se Karisito, meke vekoi sa pa vetu varipusi si arini. Ke sari doduru tie te Zisu si ta hurakatae lamae pa doduruna sa popoa Ziudia meke Sameria. Sari na apositolo mo si koa hola pa Zerusalema.*

Ta Tarae pa Sameria sa Inavoso Leana

4 Arini pu ta hurakatae la mae, si la tarae nia rini sa inavosona e Zisu
Karisito koari vasina pu kamo la rini. 5 Keke arini si e Pilipi*. La si asa
koasa vasileana nomana pa Sameria[d], meke tarae nia sa vasina sa guguana
sa Karisito sapu e Zisu. 6-7 Totoso dogori tugo rini sari na tinavete variva
magasadi pu evaṉi sa, si va avoso hola sari na puku tinoni koasa nana
tinarae. Ura gagaemana sari na tomate kaleadi totoso hipuru pani sa sarini
koari soku tie. Meke soku saripu mate limadi na nenedi meke na ike, si ta
salaṉa tugo. 8 Ke qetuqetu hola sari na tiena sa vasileana asa.
9 Ego, koa seunae vasinahite vasina si keke tie vakuvakutae, pozana si e
Saimone. Hoke magamagasa nia rina tie Sameria si asa koari nana tinavete
variva magasadi pu hoke taveti sa koari nana potana. Hoke vahesi pule nia
si asa, meke balabala pule nia sapu keke tie arilaena si asa, gua. 10 Doduru
tie, hiteke na lavata pa popoa Sameria si va avoso la koa sa, meke zama, “Sa
tie hie si na ṉiniraṉira te Tamasa, sapu ta pozae ‘Na Ṉiniraṉira Lavata’,”
gunia rini si asa. 11 Va avosia rini si asa, sina ele seunae hola si va magasi
sa si arini koasa nana potana. 12 Ba sipu va hinokaria rini sa Inavoso
Leana te Pilipi koasa guguana sa Binaṉara te Tamasa, meke sa pozana e
Zisu Karisito, si ta papitaiso sari doduru. 13 Se Saimone ba va hinokaria
tugo meke ta papitaiso. Beto asa si lulia lamae sa se Pilipi, na magamagasa
ni sa sari na tinavete variva magasadi, pu dogori sa koe Pilipi.
14 Avoso nia rina apositolo pa Zerusalema, sapu ele va hinokaria rina tie
pa Sameria sa Inavoso Leana, ke garunu la ni rini sari Pita e Zone. 15 Meke
sipu kamo pa popoa Sameria sari kara, si varavara ni ri kara sarini pu va
hinokara, pude di vagia sa Maqomaqo Hope, gua. 16 Sina ta papitaiso mo
pa pozana e Zisu sa Baṉara si arini, ba lopu ele vagia rini sa Maqomaqo
Hope. 17 Ke va oponi limadi ri Pita e Zone si arini, meke tiqe vagia rini sa
Maqomaqo Hope.
18 Dogoria e Saimone sa tie vakuvakutae sapu sari na tie pu va oponi
limadi rina apositolo, ari Pita e Zone, si vagia rini sa Maqomaqo Hope. Ke
hiva poni ni poata sa sari kara, 19 meke zama si asa, “Poni nau sa ṉiniraṉira
sana, pude saripu va oponi limaqu rau, si kote vagia tugo sa Maqomaqo
Hope,” gua si asa.
20 Ba olaṉa la koasa se Pita, “Mamu tava kilasa pa Heli turaṉi sari na
mua poata sara! Sina balabala ia goi sapu boka holu nia poata goi sa
vinariponi te Tamasa! 21 Namu na loke mua hinia hokara si agoi koasa
tinavete pu korapa nia gami hie, sina sa bulomu si lopu toṉoto pa kenuna
sa Tamasa. 22 Mu kekere koasa kinaleana hie, mamu varavara la koa Sa
Baṉara. Hokara kote taleosae sa inokoro kaleana pa bulomu. 23 Ura gilania
rau sapu siṉia na kinonokono sa bulomu, meke korapa ta pusi koasa mua
kinaleana si goi,” gua si asa.

---

* **8:1-3** TTA 22:4-5, 26:9-11 * **8:5** Se Pilipi hie si keke tie pu ta vizatana (TTA 6:5) pude kopu ni na va hihia i sari na poata koari na naboko.

24 Meke olaṉa se Saimone, “Varavara nau koasa Tamasa, pude mani lopu
ta evaṉa koa rau, gua sapu zama nia goi sana,” gua si asa.
25 Meke sipu beto helahelae vura nia rini sa guguana e Zisu, meke tarae
nia rini sa zinama tanisa Baṉara, si kekere pule la dia pa Zerusalema
sari kara. Tarae tokele nia rini sa Inavoso Leana tanisa Baṉara, koari na
vasivasileana pa Sameria, koasa dia inene pule.

Pilipi meke sa Tie Itiopia

26 Keke mateana te Tamasa si la koe Pilipi, meke zama guahe: “Mu topue
ene la gua pa kali matao* koasa siraṉa sapu ene gua pa Zerusalema, meke
la gua pa Qaza,” gua si asa. Na siraṉa sapu ene gua pa qega si asa. 27 Ke
topue la gana se Pilipi. Meke pa korapana sa nana inene la si dogoria sa si
keke tie* Itiopia. Na koimata arilaena si asa, meke na nabulu pu kopu ni
sari na tinagotago arilaedi; na qolo na siliva na gua, tanisa baṉara maqota*
pa Itiopia. Sa koimata hie si ele la somana pa vinahesina sa Tamasa pa
Zerusalema. 28 Na korapa koi pule nana pa nana totopili. Meke habotu
titiro tokelia sa sa kinubekubere tanisa poropita Aisea. 29 Meke zama ia sa
Maqomaqo Hope se Pilipi, “La, mamu ene kapae tata koasa totopili sana,”
gua si asa.
30 Ke haqala tata la koasa totopili se Pilipi, meke avosia sa sapu korapa
tiroa sa sa kinubekubere tanisa poropita Aisea, ke nanasa la ia sa, “Gilania
tugo goi ginuana sapu gua korapa tiroa goi sana?” gua se Pilipi.
31 Meke olaṉa sa tie, “Vegua meke kote boka gilania rau, be loke tie va
bakalia koa rau?” gua si asa. Ke tiokia sa se Pilipi pude la suraṉa luli koasa
pa totopili. 32 Sa kinubekubere te Aisea sapu tiroa sa si guahe:
“Kekeṉoṉo gua tugo na sipi[d] si Asa,
sapu ta turaṉa la pude tava mate,
meke gua tugo na lami pa kenuna sa tie kotokoto sipi si Asa,
sapu lopu hite kulu,
lopu hite zama nia Sa si keke zinama.*
33 Tava kurekure si Asa koari na ṉinovaṉovala,
meke lopu ta tokae totosona ta pitu hoboro si Asa.
Esei boka zama nia sa ginore tuti Tanisa?
Ura ta vagi taloa pa pepeso sa nana tinoa,” gua.
34 Meke nanasia sa tie se Pilipi, “Esei si gunia sa poropita hie? Telena
mo? Ba keke votiki tie tu?” gua si asa. 35 Meke tiqe vivinei se Pilipi koa
sa. Podalae nia sa sa vivinei koasa tiniro pu tiroa sa tie, meke va bakala la
nia sa koasa sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu. 36 Meke pa korapana
la sa dia inene pa siraṉa, si kamoa ri kara si keke vasina sapu koa ia sa
kolo, ke zama la koe Pilipi sa tie, “Ego, hie si sa kolo. Vegua, lopu boka ta
papitaiso si rau?” gua si asa.*
38 Meke va nosoa sa tie sa totopili, ke gore la pa kolo sari kara Pilipi,
meke papitaiso ia Pilipi si asa. 39 Sipu popa sage pule mae pa kolo sari
kara, si hinoqa turaṉa taloa nia sa Maqomaqona sa Baṉara se Pilipi, ke
lopu dogoro pulea sa tie si asa, ba hola taloa nana sa tie. Qetuqetu hola si

---

* **8:26** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata. * **8:27** Sa tie Itiopia hie si na tie ta puzalana. Pa tinarae tadi na tie Ziu si lopu tava malumu sa tie ta puzalana pude somana pa korapa Zelepade, ba Zisu si va malumi sari doduru tie pu va hinokara. * **8:27** Sa zinama baṉara maqota koari na tie pa Itiopia si Kadesi. * **8:32** Ais 53:7-8 * **8:36** Sari na zinama hire si soto la koari kaiqa Kinubekubere Hope pukerane, 37 Meke olaṉa se Pilipi, “Be raṉea goi pa doduru bulomu si mamu ta papitaiso, gua” gua si asa. “Raṉea rau sapu e Zisu Karisito sina Tuna Tamasa,” gua sa tie.

asa. 40 Ba se Pilipi si la kamo tu pa popoa Asidodi[d]. Meke ene tarae nia sa sa Inavoso Leana koari doduru vasileana osolae kamo tu pa Sizaria.

9

Sa Kinekere Te Saula
(Tinavete 22:6-16, 26:12-18)

1 Ba se Saula si korapa hoda la ia tu sa nana zinama va matamatagutu pude va matei sari na disaepeli tanisa Baṉara. La si asa koasa ṉati hiama kenukenue, 2 meke tepa vagi sa sari na leta la koari na koimata koari na sinaqoqi pa Damasikasi, pude be dogori sa sarini pu lulia sa Siraṉa tanisa Baṉara, palabatu meke barikaleqe, si pude mani tuqe vagi, meke pusi la ni pa Zerusalema, gua.

3 Ba pa korapana sa nana inene la pa Damasikasi, sipu tata kamo la ia sa sa vasileana, si malara va hodaka mae pa Maṉauru si keke kalalasa ṉiṉirana, meke gona la koa sa. 4 Hoqa gore nia pa pepeso si asa, meke avosia sa si keke mamalaiṉi sapu zama guahe: “Saula, Saula, na vegua ke ṉoṉovalau goi?” gua.

5 Meke nanasa la se Saula, “Baṉara, esei si Goi?” gua si asa.

Meke olaṉa sa Baṉara, “Arau Zisu tugo, sapu korapa ṉoṉovalau goi. 6 Ego, turu, mamu la koasa vasileana Damasikasi, meke vasina tu si kote ta tozi nia goi gua sapu kaqu tavetia goi,” gua se Zisu.

7 Sari doduru pu luli koe Saula si turu noso, meke lopu hite kulu. Ura avosia mo rini sa mamalaiṉi, ba lopu ta dogoro sa tiena. 8 Meke turu sage se Saula, meke va vaṉuni matana gua, si lopu boka dodogorae si asa, ke taṉinia mo rini limana, meke turaṉa la nia pa Damasikasi. 9 Ka ṉeta rane si lopu dodogorae se Saula, meke lopu hite hena na napo si asa.

10 Ego, pa Damasikasi si koa nana si keke disaepeli, pozana si e Ananaeasi. Meke zama koa sa sa Baṉara pa korapa nana dinogodogorae, “Ananaeasi,” gua si Asa.

“Hiera si rau Baṉara,” gua se Ananaeasi.

11 Meke zama la koa sa sa Baṉara, “Mamu ene la gua pa siraṉa sapu pozana ‘Siraṉa Toṉoto.’ Mamu la koasa vetu te Ziudasi, mamu la nanasa nia si keke tie mae guana pa Tasisi, pozana si e Saula. Korapa varavara si asa. 12 Meke ele dogoria sa pa nana dinogodogorae si keke tie pozana si e Ananaeasi, sapu nuquru la pa vetu vasina koasa, meke va opo nia limana sa si asa, pude mani dodogorae pule,” gua.

13 Ba olaṉa la se Ananaeasi, “Baṉara, soku tie ele tozia guguana sa tie sana, sapu ṉoṉovala sisigiti i sa sari na tie Tamugoi pa Zerusalema. 14 Meke sapu mae nia sa hie, si na vagi ṉiniraṉira si asa koari na ṉati hiama, pude pusi vagi sari doduru pu vahesigo,” gua.

15 Ba olaṉa sa Baṉara, “Mu la, ura ele vizatia Rau si asa pude tarae nia sa Pozaqu koari na tie Zenitailo, koari na dia baṉara, meke koari na tie Izireli. 16 Meke kote va dogoro ni Rau koa sa sari doduru gua pu kote ta sisigiti ni sa pa ginuaqu Rau,” gua sa Baṉara.

17 Ke topue la se Ananaeasi, meke la kamoa sa sa vetu vasina koa se Saula. Meke va opo nia limana sa se Saula, meke zama se Ananaeasi, “Saula, tasiqu, sa Baṉara Zisu sapu vura koa goi pa siraṉa totoso korapa ene mae goi, si garunu mae nau koa goi si rau, pude va opo nigo limaqu, pude mu dodogorae pule, meke pude mu ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope,” gua si asa. 18 Pa totoso tugo asa si hoqa palae si keketoṉa sapu kekeṉoṉo gua na kapu igana pa matana e Saula, meke tiqe dodogorae pule, ke turu

si asa, meke ta papitaiso. 19 Beto asa si tiqe henahena si asa, meke ṉiṉira pule.

Tarae se Saula pa Damasikasi

Koa paki se Saula kaiqa rane koari na tie te Zisu pa Damasikasi. 20 Meke la si asa koari na sinaqoqi[d], meke podalae tarae nia sa sapu e Zisu si na Tuna Tamasa, gua.
21 Meke magasa sari doduru pu avosona sa, meke zama, “Lopu asa tu sa tie sapu ṉoṉovaladi sari na tie pu vahesia se Zisu pa Zerusalema? Lopu asa tu si mae nia sa, pude pusi vagi sari na tie te Zisu, meke turaṉa la ni koari na ṉati hiama?” gua si arini.
22 Ba ṉiṉira lala nana tu sa tinarae te Saula, meke va pupuhi sa sari na tie Ziu pu koadi pa Damasikasi koari na nana vina sosode, sapu e Zisu tugo sa Karisito.
23 Meke sipu hola soku rane, si kuhana nia ri na tie Ziu pude va matea se Saula.* 24 Ba kaiqa tie si tozi vura nia koe Saula sa dia kinuhana. Kopu totoko ni rini sari na sasada barana sa vasileana, boṉi na rane, pude va matea gana gua. 25 Ba turaṉia ri nana disaepeli se Saula keke boṉi, meke va vuraia pa keke lopana sa gobana sa vasileana, meke va isu gorea rini pa keke huneke nomana.

Koa pa Zerusalema se Saula

26 Meke sipu la pa Zerusalema se Saula, si podekia sa pude la somana koari na tie te Zisu. Ba matagutu nia rini si asa, sina lopu va hinokaria rini sapu keke koari na tie te Zisu si asa. 27 Ke la se Banabasi koasa, meke turaṉa la nia koari na apositolo. Va bakalia Banabasi koa rini sapu tutuvia Saula se Zisu pa siraṉa, meke sapu ele zama koasa se Zisu. Tozia tugo sa koa rini, sapu gua ele tarae va mataqara nia Saula pa Damasikasi sa pozana e Zisu. 28 Gua asa, ke tiqe koa somana koa rini se Saula, meke ene la mae pa popoa Zerusalema, meke tarae va mataqara nia sa sa pozana sa Baṉara. 29 La zamai, na tokei sa sari na tie Ziu pu zama nia sa zinama Quriki, ba podekia rini pude va matea si asa. 30 Totoso avoso nia ri na tie te Zisu sapu gua asa, si turaṉa gore la nia rini pa Sizaria se Saula, meke va taloa la ia rini pa Tasisi si asa.
31 Gua asa, ke loke ṉinovaṉovala si koa koasa ekelesia pa doduruna Ziudia, Qaleli, meke pa Sameria. Ṉiṉira meke toqolo va noma sa ekelesia pa korapa tinokae tanisa Maqomaqo Hope, meke toa sa ekelesia pa korapa pinamaṉana sa Baṉara.

La pa Lida meke pa Zopa se Pita

32 Totoso ene la mae se Pita pude hopiki ni sari tie te Tamasa koari hopeke vasidi, si la si asa pa vasileana Lida. 33 Meke la dogoria sa vasina si keke tie pozana si e Aeneasi, sapu mate kaiqa kukuru tinina. Ka vesu vuaheni si eko la mo pa teqe si asa. 34 Meke zama la ia Pita si asa, “Aeneasi! Ele salaṉigo Zisu Karisito si goi. Tekulu, mamu va tana ia sa mua teqe,” gua si asa. Meke pa totoso asa si ta salaṉa se Aeneasi, ke tekulu si asa. 35 Sipu dogoria rina tiena sa vasileana pa Lida, meke pa raratana Saroni sapu gua ta evaṉa, si va hinokaria rini sa Baṉara.
36 Meke koa nana pa vasileana Zopa si keke barikaleqe sapu somana va hinokaria se Zisu, pozana si e Tabita. (Sa pozana sa pa zinama Quriki si e Dokasi*.) Doduru totoso si taveti sa sari na tinavete leadi, meke hoke

* **9:23** 2 Kor 11:32-33 * **9:36** Ginuana sa zinama Dokasi meke Tabita sina kurukuru sapu pozana “dia”.

variponi koari na tie malaṉa. 37 Pa totoso asa si moho se Tabita meke
mate, ke huvea rini sa tinina, meke va ekoa rini pa lose panaulu. 38 Sina
lopu seu pa Zopa sa vasileana Lida, ke sipu avoso nia rina tie te Zisu sapu
se Pita si koa nana pa Lida, gua, si garunu la ni rini si karua tie, meke
zama koe Pita, “Tataru ni gami mamu tuturei mae koa gami pa Zopa,” gua
si arini. 39 Ke luli se Pita koari kara. Totoso kamo rini si turaṉa sage la
nia rini si asa koa sa lose panaulu. Meke turu varigara la koe Pita sari
doduru nabonaboko, kabo si arini, meke va dogoro ni rini koa sa sari na
poko doduru, meke kaiqa poko pule saripu piti i e Dokasi, totoso toana
si asa. 40 Ba hitu vura ni e Pita sari doduru, meke kokotuṉu gore si asa,
meke varavara. Beto asa, si taliri la si asa koasa barikaleqe matena, meke
zama ia sa, “Tabita, tekulu!” gua si asa. Va vaṉuni sa sari matana, meke
sipu dogoria sa se Pita, si tekulu si asa. 41 Meke taṉini vagia Pita sa limana
meke toka nia sa pude turu sage si asa pa nenena. Beto, si tioki sa sari
kasa nabonaboko meke sari doduru tie te Zisu pule, meke va dogoro nia sa
koa rini si asa, sapu ele toa pule tu. 42 Sa inavosona sa si ene pa doduruna
sa vasileana pa Zopa, meke soku tie si va hinokaria sa Baṉara. 43 Meke
koa paki pa Zopa soku rane se Pita, koa keke tie tavetavete kapu kurukuru,
pozana si e Saimone.

10

Pita meke Koniliasi

1 Meke koa nana pa Sizaria si keke koari na koimata tana keke qeto
minate varipera tadi na tie Roma, sapu ta pozae na “Puku minate varipera
pa Itali”. 2 Na tie soto va nabu koa sa Tamasa, meke pamaṉa nia meke
vahesia sa meke sari nana tamatina sa Tamasa. Hoke varitokae si asa
koari na tie malaṉa, meke na tie varavara tugo si asa. 3 Keke rane, padana
ṉeta koloko veluvelu, si dogoro bakalia sa si keke mateana te Tamasa sapu
mae zama koasa, “Koniliasi,” gua si asa.

4 Meke pa nana minatagutu si doṉo la se Koniliasi, meke zama, “Baṉara,
na sa si hiva nia Goi koa rau?” gua si asa.

Meke olaṉa la sa mateana, “Sari na mua vinaravara, na mua tinavete
leadi koari na tie malaṉa, si ele avosi, na dogori sa Tamasa, ke korapa ta
balabala koa Sa si goi. 5 Ke mamu garunu la tie pa Zopa, pude la turaṉa
mae nia si keke tie vasina, pozana e Saimone Pita. 6 Koa nana si asa pa vetu
tana keke tie tavetavete kapu kurukuru, sapu e Saimone pozana. Sa nana
vetu si tata pa masa,” gua sa mateana. 7 Meke sipu taluarae sa mateana
pu zama koe Koniliasi, si tioko vagi sa si karua nana nabulu, meke keke
solodia pu somana la aqa ginarunu koasa. Sa solodia asa si hoke vahesia
tugo sa Tamasa. 8 Tozi ni Koniliasi sari doduru tiṉitoṉa gua pu zama ni sa
mateana koasa, meke tiqe garunu lani sa si arini pa Zopa.

9 Meke pa koivugona, sipu korapa ene la rini pa siraṉa, sapu tata kamo
pa Zopa, si sage la pa batu vetu se Pita pa manege rua koloko, pude la
varavara. 10 Ovia se Pita, ke hiva henahena. Ba sipu korapa va namanama
ginani sarini, si dogoria sa si keke dinogodogorae. 11 Dogoria sa sapu ta
tukele sa maṉauru. Meke keketoṉa sapu guana keke vaqara poko nomana,
si isu nana koari ka made iiona, meke gore mae kamo pa pepeso. 12 Voi pa
korapana sa vaqara asa sari doduru votivotiki kurukuru ṉame, na noki,
meke na kurukuru tapuru. 13 Meke zama la si keke mamalaiṉi, “Pita, turu,
mamu va matei si hire, mamu henai,” gua.

14 Ba olaṉa se Pita, “Lokari Baṉara, namu lopu ele hite henai rau sari
na ginani bonidi gua hire,” gua si asa.
15 Meke zama sa mamalaiṉi pa vina rua totoso, “Mu lopu poza ni bonidi
saripu ele va via i Rau,” gua si Asa. 16 Ka ṉeta totoso si ta evaṉa sapu gua
asa, meke tiqe ta hena sage pule pa maṉauru sa vaqara poko asa.
17 Meke sipu korapa nunala nia Pita ginuana sa nana dinogodogorae, si
la nanasa hata nia ri kasa pu garuni e Koniliasi sa vetu vasina koa se Pita,
ke la turu si arini pa sadana sa bara koasa vetu. 18 Titioko si arini, meke
nanasa, “Vegua koa nana tani si keke tie pozana e Saimone Pita?”
19 Sipu korapa podekia Pita pude gilania ginuana sa nana dinogodogorae,
si zama la koa sa sa Maqomaqo Hope, “Pita, ka ṉeta tie si korapa hata igo.
20 Tuturei turu, mamu gore la tutuvi. Mu lopu koromu, ba mamu luli koa
rini, ura Arau garunu atu ni si arini,” gua si Asa.
21 Ke gore la se Pita koari kasa, meke zama, “Arau mo sapu nanasa hata
nau gamu. Vegua, nasa sa ṉatina sa mia minae?” gua si asa.
22 Meke olaṉa sarini, “Gami si ta garunu koe Koniliasi, sa koimata tadi na
tie varipera, pude mae koa goi. Keke tie leana si asa, sapu hoke vahesia sa
sa Tamasa, meke ta pamaṉaena si asa koari doduru tie Ziu. Keke mateana
te Tamasa garunia si asa pude mae hata igo si goi, pude la pa nana vetu,
meke pude mani va avosi, gua saripu kaqu la zama ni goi, gua,” gua si
arini. 23 Ke tioko va nuquri e Pita si arini, pude koa paki koa sa pa keke
boṉi.
Meke pa koivugona si taluarae se Pita, meke luli koa rini. Kaiqa rina tie
te Zisu pa Zopa, ba somana luli tugo koe Pita. 24 Pa koivugona, si la kamo si
arini pa Sizaria, vasina korapa aqa se Koniliasi, meke sari kasa turaṉana,
na nana baere pu ele ruvati sa. 25 Meke sipu tata nuquru la pa vetu se Pita,
si la kokotuṉu pa nenena sa meke todoṉo va lavatia Koniliasi si asa. 26 Ba
zama la se Pita koasa, “Mu turu, ura na tie mo si rau,” gua si asa.
27 Vivinei se Pita koa sa meke nuquru la pa vetu, meke dogoria Pita sapu
soku hola sari tie pu korapa varigara aqa. 28 Ke zama la koa rini se Pita,
“Ele gilana valeania mia gamu sapu hopena pa tinarae tamigami na tie Ziu
si pude keke tie Ziu si la koa somanae, babe ene la hopiki nia si keke tie
pa votiki butubutu. Ba ele va dogoro nau sa Tamasa, sapu lopu kaqu poza
nia boni, na kaleana rau si keke tie. 29 Gua asa, ke sipu mae hata au gamu,
si lopu hite koroqu si rau pude mae. Ke kamahire si hiva gilania rau, gua
meke mae hata au gamu si rau,” gua se Pita.
30 Meke zama se Koniliasi, “Ka ṉeta rane ele hola, pa ṉeta koloko totoso
gugua tugo hie, si koa varavara si rau pa qua vetu, meke vura mae turu
va hodaka pa kenuqu rau si keke mateana sapu pokopoko keoro ṉedala.
31 Zama si asa, ‘Koniliasi, ele avosi Tamasa sari mua vinaravara, meke ele
gilani na balabala i tu Sa sari na mua vinaritokae koari pu malaṉa; 32 ke
mamu garunu la tie pa Zopa, pude la hata ia si keke tie vasina, pozana
e Saimone Pita. Koa nana si asa pa vetu tana keke tie tavetavete kapu
kurukuru, pozana si e Saimone. Tata pa masa sa nana vetu,’ gua si asa.
33 Gua asa, ke tuturei garunu atu tie si rau pude hata igo, meke leana hola
sapu boka mae si agoi. Ke hire si gami doduru; ele mae varigara pa kenuna
sa Tamasa pude va avosia, sapu gua garunu nigo sa Tamasa pude mae tozia
koa gami,” gua se Koniliasi.

Sa Zinama te Pita

34 Meke podalae zama se Pita, “Kamahire tu tiqe gilania rau sapu koe
Tamasa si kekeṉoṉo mo si gita doduru tie.* 35 Sari doduru tie pu pamaṉa
nia na vahesia sa Tamasa, meke evaṉi rini gua saripu toṉoto, si qetuqetu
ni Sa pude poza ni Nana tie si arini. 36 Ele gilania mia gamu sa tinarae
sapu garunu la nia sa Tamasa koari na tie Izireli, sapu sa inavosona sa
binule koe Zisu Karisito, sa Baṉara tadi doduru tie. 37 Meke ele gilania mia
gamu sapu gua ta evaṉa pa popoa tadi na tie Ziu, podalae pa Qaleli pa
mudina sapu tarae nia e Zone Papitaiso sa pinapitaiso. 38 Meke ele gilania
mia tugo gamu se Zisu pa Nazareti, sapu ele va siṉi nia Maqomaqo Hope,
meke ṉiniraṉira sa Tamasa. Meke sapu ene la mae si Asa, meke taveti Sa
sari na tinavete leadi, meke salaṉi Sa saripu ta ṉoṉovala koari na tomate
kaleadi, sina koa koa Sa sa Tamasa. 39 Gami si na tie pu dogoro soti sari
doduru tiṉitoṉa pu evaṉi Sa pa Zerusalema meke koari doduru vasina
pule pa popoa tadi na tie Ziu, osolae poka nia na va matea rini si Asa pa
korosi. 40 Ba pa vina ṉeta rane si va turu pulea Tamasa si Asa pa minate,
meke vata dogoro pulea Tamasa si Asa koa gami. 41 Lopu pa doduru tie
si vura Sa, ba koa gami mo pu ele vizata gami sa Tamasa, pude na tie
va sosode. Gami si hena na napo turaṉia si Asa, sipu toa pule si Asa pa
minate. 42 Meke garunu gami Sa si gami, pude la tarae koari na tie, meke
pude tozi vura nia koa rini sapu Asa tugo sapu ele vizatia sa Tamasa, pude
na tie varipitui koari na tie toadi meke matedi. 43 Sari doduru poropita si
huhukia mo si Asa pa dia zinama, sapu sari doduru pu va hinokaria si Asa,
si kaqu taleosae sari na dia sinea pa korapa ṉiniraṉira tanisa pozana Sa,”
gua se Pita.

Vagia rina Zenitailo sa Maqomaqo Hope

44 Sipu korapa zama se Pita, si ta kamoe nia ri doduru pu avavoso koasa
tinarae sa Maqomaqo Hope. 45 Meke magasa hola sari na tie Ziu pu va
hinokaria se Zisu, saripu lulidi mae koe Pita pa Zopa, sina dogoria rini
sapu koari na Zenitailo, ba variponi nia tugo Tamasa sa Maqomaqo Hope.
46 Ura avosi rini sari na tie Zenitailo sapu zama pa votiki vinekala, meke
vahesia rini sa Tamasa. Ke zama se Pita, 47 “Sari kasa tie hire si vagia rini
sa Maqomaqo Hope, gua putaputa tugo mo sapu ta evaṉa koa gita. Ke
vegua? Sei kote boka hukati si arini pude ta papitaiso?” gua si asa. 48 Ke
gua asa, si tozini Pita si arini pude di ta papitaiso pa korapa pozana e Zisu
Karisito. Meke sipu beto saripu gua hire, si tepa ia rini se Pita pude koa
paki koa rini kaiqa rane.

11

Tozia Pita pa Zerusalema sapu gua Ta Evaṉa

1 Beto asa si avoso nia rina apositolo, meke rina tie te Zisu pa doduruna
Ziudia, sapu ele va hinokaria ri kaiqa tie Zenitailo[d] sa zinama te Tamasa.
2 Gua ke totoso sage la se Pita pa Zerusalema, si arini pu va egoa sapu sari
na tie Zenitailo pu va hinokaria sa zinama te Tamasa meke kekere, si kaqu
ta magu, gua, si tokea rini se Pita. Zama si arini, 3 “Na vegua ke la si goi
koari na tie pu lopu ta magudi, meke somana henahena koa rini?” gua si
arini. 4 Meke va bakala valeania Pita koa rini podalae pa podalaena sapu
gua ta evaṉa.
5 Zama si asa, “Totoso korapa varavara rau pa vasileana Zopa, si dogoria
rau pa keke dinogodogorae si keketoṉa nomana, guana vaqara poko. Tava

* **10:34** Diut 10:17

isu gore mae pa maṉauru si asa koari ka made iiona, meke mae gore kamo pa kapaqu. 6 Meke sipu la hopiki nia rau, si dogori rau pa korapana sari na kurukuru ṉame made nene, na kurukuru pinomodi, na noki, na kurukuru tapuru. 7 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu zama mae guahe koa rau, ‘Pita! Turu, mamu va matei si hire, mamu henai,’ gua.
8 Ba olaṉa la si rau, ‘Lokari Baṉara, namu lopu ele hite henai rau sari na ginani bonidi gua hire,’ gua si rau.
9 Ba zama pule tugo sa mamalaiṉi pu maena pa Maṉauru, ‘Mu lopu poza ni bonidi saripu ele va via i Rau,’ gua. 10 Ka ṉeta totoso ta evaṉa sapu gua asa, meke tiqe ta hena sage pule la pa Maṉauru sa vaqara poko asa. 11 Meke pa totoso tugo asa si mae kamo mo pa vetu pu koa ia rau sari ka ṉeta tie pu garunu mae ni e Koniliasi pa Sizaria. 12 Zama au sa Maqomaqo Hope si rau pude lopu koroqu, ba luli la mo koa rini. Ke ari ka onomo tasiqu hire pu va hinokaria se Zisu si luli au, meke la nuquru si gami pa vetu te Koniliasi. 13 Meke tozini gami Koniliasi, sapu dogoria sa si keke mateana turu nana pa nana vetu, meke zama la koa sa, ‘Koniliasi, mu garunu la tie pa vasileana Zopa, pude la hata mae nia si keke tie pu koa vasina, pozana e Saimone Pita. 14 Asa tu kote atu tozia koa goi sa inavoso sapu kote ta harupu nia agoi, meke sari doduru tie pu koa pa mua vetu,’ gua. 15 Meke sipu korapa zama rau koa rini, si kamo mo koa rini sa Maqomaqo Hope, gua putaputa tugo sapu kamo koa gita pa pinodalaena. 16 Ke tiqe balabala ia rau sapu gua zama nia sa Baṉara, sapu guahe: ‘E Zone si papitaiso nia sa kolo, ba gamu si kote ta papitaiso nia sa Maqomaqo Hope,’ gua.* 17 Ke bakalana mo sapu e Tamasa si ponia koari na tie Zenitailo sa vinariponi sapu kekeṉoṉo puta gua mo pu ponini gita Sa, totoso va hinokaria gita se Zisu Karisito sa Baṉara. Ke Esei si arau pude va karia gua sapu evaṉia sa Tamasa?” gua se Pita.
18 Meke sipu avosia rini sapu gua asa, si beto mo tokea rini se Pita, ba vahesia rini sa Tamasa, meke zama guahe: “Uve! Sari na tie Zenitailo, ba poni totoso tugo Tamasa pude kekere meke vagia sa tinoa,” gua si arini.

Sa Ekelesia pa Anitioki

19 Ego, kaiqa rina tie pu va hinokaria se Zisu sapu ta ṉoṉovala pa totoso tava mate se Sitivini, si ta hurakatae la mae koari na popoa pu kamo la gua pa Ponisia, Saeparasi, meke pa Anitioki; meke la tarae nia rini sa Inavoso Leana koari na tie Ziu mo.* 20 Ba kaiqa rina tie Saeparasi, meke pa Saerini pu va hinokaria se Zisu, si la pa Anitioki meke tozia tugo koari na tie Zenitailo, sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu sa Baṉara. 21 Sa ṉiniraṉira te Tamasa si koa koa rini, ke soku hola sari tie si va hinokara, meke lulia rini sa Baṉara.
22 Meke kamo la koasa ekelesia pa Zerusalema sa inavoso hie, ke garunu la nia rini pa Anitioki se Banabasi. 23 Meke sipu la kamo se Banabasi pa Anitioki, meke dogoro sotia sa sa tinavete tanisa tataru variharupi te Tamasa koari na tie, si qetu hola si asa, ke sovuti sa si arini pude di soto va nabu doduru totoso koasa Baṉara pa dia rinaṉeraṉe. 24 Keke tie leana se Banabasi, sapu ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope, meke na tie ṉiṉira pa nana rinaṉeraṉe. Ke soku hola tie si tava kekere la koasa Baṉara.
25 Beto asa si hola latu pa Tasisi se Banabasi pude la hata ia se Saula, gua. 26 Meke sipu dogoria sa se Saula, si turaṉa la nia sa pa Anitioki, meke keke doduru vuaheni si koa turaṉia ari karua sa ekelesia vasina. Variva

* **11:16** TTA 1:5 * **11:19** TTA 8:1-4

tumatumae sari kara koari soku tie vasina. Pa Anitioki tugo si ta pozae kekenu “Tie te Karisito” saripu va hinokaria se Zisu.

27 Pa totoso asa si taluaraedi mae pa Zerusalema sari kaiqa poropita,
meke la pa Anitioki. 28 Keke rina poropita arini si e Aqabasi. Pa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope si turu meke korokorotae nia sa, sapu keke soṉe
nomana si kote ta evaṉa koari na popoa pu kopu ni sa qinavuna Roma,
gua. Meke ele ta evaṉa tugo si asa pa totoso pu koa ṉati baṉara pa Roma
se Kolodiasi.* 29 Ke variva ego nia rina tie te Zisu pa Anitioki si keke
binalabala pude hopeke arini si vekoa gua sapu bokaia rini, pude toka
ni sari na tasidia koe Karisito pu koa pa Ziudia, gua. 30 Tavetia rini si hie,
meke va paleke ni rini sari na dia vinariponi koari Banabasi e Saula, pude
la vala i koari na koimata tadi na tie te Zisu pa Zerusalema.

12

Va Matea Herodi se Zemisi

1 Meke tata pa totoso tugo asa si tuqe vagi sa baṉara Herodi[d] se Zemisi
meke sari kaiqa tiena sa ekelesia pude ṉoṉovali, 2 meke garuni sa sari nana
solodia meke la kupa nia magu ruana se Zemisi, sa tasina e Zone. 3 Meke
totoso dogoria e Herodi sapu qetu nia rina tie Ziu sapu gua tavetia sa, si la
vata pusia pule sa se Pita. Ta evaṉa si hie pa totoso vinarigara pude hena
ia sa bereti loke Isitina. 4 Sipu tuqe vagia sa se Pita, si la vekoa sa si asa
pa vetu varipusi. Meke luara vala sa si asa koari ka made puku solodia pa
vetu varipusi pude kopu nia. Hopeke ka made tie si keke pukuna. Hiva
nia Herodi si pude pa mudina sa Inevaṉa Pasova[d] si kote ta pitu se Pita pa
kenudi rina tie, gua.* 5 Ke ta kopue veko mo pa vetu varipusi se Pita. Ba
sa ekelesia si korapa varavara toka sisigiti la nia koe Tamasa si asa.

Ta Rupaha pa Vetu Varipusi se Pita

6 Pana boṉi, sipu lopu ele kamo sa koivugona totoso kaqu ta pitu se Pita,
si puta si asa pa varikorapadi ri karua solodia pu kopu totoko nia, meke
ta pusie karua seni tugo si asa. Koa dia tugo sari na solodia pu kopu pa
sasadana sa vetu varipusi. 7 Meke vura va hodaka la si keke mateana tanisa
Baṉara, ke kalalasa sa korapa losena sa vetu varipusi. Zotia sa mateana sa
kali tinina e Pita, meke va vaṉunia sa, meke zama, “Tuturei tekulu!” gua
si asa. Meke hoqa palae sari na seni koari na limana e Pita.

8 Meke zama sa mateana, “Mu va nabua sa mua belete, mamu va sagei
sari na mua sadolo,” gua si asa. Ke tavete gua tugo se Pita. Meke zama
pule tugo sa mateana, “Mu va sagea sa mua poko hade, mamu luli au,”
gua si asa. 9 Ke lulia Pita si asa, ba lopu gilania Pita sapu na tiṉitoṉa
hinokara si korapa evaṉia sa mateana koa sa. Balabala ia Pita si hokara
keke dinogodogorae mo si dogoria sa, gua. 10 Ene hola nia ri kara sa puku
tie kopu vinakeke, meke la hola nia pule sa vina rua, meke tiqe la kamoa
ri kara sa sasada aeana sapu vura la pa vasileana nomana. Meke ta tukele
telena sa sasada, ke vura taloa dia sari kara. Meke sipu ene gore la ri kara
pa siraṉa, si murimuri taloa nana sa mateana koe Pita.

11 Pa totoso tu asa si tiqe gilania Pita sapu gua ta evaṉa koa sa, ke zama si
asa, “Koi, tiqe kamahire tu tumae nia rau sapu hinokara sa Nana mateana
tu si garunu mae nia sa Baṉara pude harupau si arau koasa ṉiniraṉira te
Herodi, meke koa ri doduru ginugua pu korapa hiva ni rina tie Ziu pude
vata evaṉi,” gua si asa.

---

* **11:28** TTA 21:10 * **12:4** Ekd 12:1-27

12 Totoso gilana valeana ia sa sapu gua asa, si topue ene la si asa pa
vetu te Mere sa tinana e Zone Maka, vasina korapa varigara na varavara
sari kobi tie. 13 La kikia se Pita pa sasada, ke la pude tukelia sa sasada
gua si keke nabulu vineki, sapu e Roda pozana. 14 Sipu avoso gilania sa sa
mamalaiṉina e Pita, si qetu va hola si asa. Ke haqala pule, ba lopu tukelia
sa sa sasada. La tozia sa koa rini sapu e Pita si korapa turu nana pa sada,
gua.
15 "Ai, pekipeki si goi," gua sarini.
Ba toketoke si asa, meke zama, "Lokari, hinokaraqu!" gua si asa.
Ke olaṉa si arini, "Ego, nana* mateana mo si isa," gua sarini.
16 Ba kikia nono la se Pita, ke la tukelia sa sasada gua rini, si turu nana
se Pita, ke magasa hola si arini. 17 Ba va noso la ni limana e Pita si arini,
meke tiqe tozi va bakalia sa koa rini, gua meke vata rupahia sa Baṉara si
asa pa vetu varipusi. Beto asa, si garuni Pita si arini pude la tozi nia se
Zemisi*, meke koa ri doduru tie te Karisito sapu gua ta evaṉa. Beto asa si
taluarae la pule pa keke vasina se Pita.
18 Pana munumunu si pupuhu sisigiti nia dia rina tie kopu pa vetu
varipusi sapu gua ta evaṉa koe Pita. 19 Garuni Herodi sari nana tie pude
hata ia se Pita, ba lopu boka dogoria rini si asa. Ke tiqe hata va minakia
Herodi koari na tie kopu pa vetu varipusi sa ginugua asa, meke garunu nia
sa pude va matei sari kasa tie kopu vetu varipusi arini, gua. Beto asa, si ta
luarae pa Ziudia se Herodi, meke la koa paki si asa pa Sizaria.

Sa Minate te Herodi

20 Na bugoro ni e Herodi sari na tie pa popoa Taea meke Saedoni, ke la
si keke dia puku tinoni tadi kasa pude dogoria se Herodi. Ba kekenu si la
baere pakia tu rini se Balasitasi, sa tie kopu koasa vetu baṉara te Herodi,
pude tokani, gua. Beto asa, meke tiqe la tepa ia sa vinaribulei koe Herodi
gua, sina sari na dia popoa si hoke la vagivagi ginani mo koari na popoa
pu koa pa kinopu te Herodi.
21 Meke sipu kamo sa rane ta mutina, si va sagei Herodi sari nana poko
baṉara, meke la habotu si asa pa nana habotuana baṉara, meke tiqe zama
koari na tinoni. 22 Velavela sari na tinoni, meke zama, "Na tamasa mo si
zama hie, lopu na tie!" gua si arini. 23 Meke pa totoso tugo asa si la sa
mateana te Tamasa meke va mohoa se Herodi, sina lopu va lavatia sa sa
Tamasa. Ke gania na nokinoki sa tinina, meke mate si asa.
24 Ba sa zinama te Tamasa si ta tarae hoda la, meke soku lala dia saripu
avosia meke lulia si asa.
25 Meke sipu va hokotia ri Banabasi e Saula sa ṉatina sa dia inene pa
Zerusalema si taluarae pule taloa sari kara. Meke turaṉia rini se Zone
Maka.

13

Ta Vizata meke Ta Garunu Taloa sari Banabasi e Saula

1 Koasa ekelesia pa Anitioki si koa dia si kaiqa poropita, meke na tie
variva tumatumae pa zinama te Tamasa. Arini sari Banabasi, e Simione
sapu poza nia "tie muho" rini, meke e Lusiasi sa tie pa Saerini, e Manaeni
sapu ta pausuna meke noma sage turaṉia se Herodi[d], meke se Saula.
2 Totoso va madi si arini pa ginani, meke vahesia rini sa Baṉara, si zama
sa Maqomaqo Hope koa rini, "Mi vizata vata kalei sari Banabasi e Saula,

* **12:15** Balabala ia ri kaiqa tie sapu keke mateana si kopu ni hopeke tie te Tamasa. * **12:17** Zemisi sa tasina Karisito.

pude la tavetia sa tinavete sapu ele poni ni Rau," gua si Asa. 3 Ke sipu beto
madi pa ginani meke varavara rini, si va oponi limadi rini sari kara, meke
tiqe garunu taloa ni.

Banabasi meke Saula pa Nusa Saeparasi

4 Meke sipu ta garunu koasa Maqomaqo Hope sari Banabasi e Saula, si
la pa Selusia sari kara, meke la suraṉa pa keke vaka tepetepe, meke toka
karovo la pa nusa Saeparasi sarini. 5 Totoso la hogoto rini pa vasileana
Salamisi, pa nusa Saeparasi, si tarae nia ri kara sa zinama te Tamasa koari
na sinaqoqi tadi na tie Ziu vasina. Luli koa rini se Zone Maka, pude toka
ni pa tinavete.
6 Ene karovia rini sa nusa Saeparasi osolae kamoa rini sa vasileana pa
Paposi. Vasina si tutuvia rini si keke tie matemateana, pozana si e Ba-Zisu*
Keke tie Ziu si asa, sapu na poropita kokohana. 7 Keke baere soti tanisa
Qavuna Seqiasi Paulasi pa nusa Saeparasi si asa. Keke tie bokabokana se
Paula. Tioki sa Qavuna hie sari Banabasi e Saula, sina hiva avosia sa sa
zinama te Tamasa. 8 Ba hukati sa tie matemateana sari kara. Sa pozana sa
tie matemateana hie pa zinama Quriki si e Elimasi. Podekia e Elimasi pude
hukatia sa Qavuna pude mani lopu tagoa sa vina hinokarana e Karisito,
gua. 9 Ba se Saula sapu ta pozae Paula, si ta siṉie nia sa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope, ke doṉo toto la ia sa se Elimasi, meke zama la ia sa,
10 "Na tuna e Setani si agoi! Meke na kana tadi doduru lineana. Siṉia na
sinekesekei kaleadi sa mua tinoa, vea lopu kaqu noso hokara si goi pude
ṉoṉovalia sa vina tumatumae hinokara tanisa Baṉara? 11 Sa ṉiniraṉira
tanisa Baṉara si kote raza koa goi kamahire, meke kote behu paki si goi,
meke lopu kote dogoria goi sa kalalasa," gua se Paula.
Meke behu va hodaka sari matana sa tie, ke hata tie si asa pude taṉinia sa
limana meke turaṉia, gua. 12 Totoso dogoria sa Qavuna gua sapu ta evaṉa,
si va hinokara si asa, sina magasa sisigiti nia sa sa vina tumatumaena sa
Baṉara.

Gua sapu Ta Evaṉa pa Anitioki pa Popoa Pisidia

13 Meke taluarae pa Paposi se Paula, meke saripu luli koasa, meke la pa
vasileana Peqa pa popoa Pamipilia. Vasina si ta luarae koa rini se Zone
Maka, meke pule la nana pa Zerusalema. 14 Ba arini si topue ene pa Peqa,
meke la kamo pa vasileana Anitioki pa popoa Pisidia. Meke nuquru la
habotu pa sinaqoqi tadi na tie Ziu si arini pa rane Sabati. 15 Meke sipu beto
ta tiro sa Tinarae te Mosese, meke sari na kinubekubere tadi na poropita,
si tozi la ni rina palabatuna sa sinaqoqi tadi na tie Ziu si arini, meke zama,
"Be guana koa nana keke zinama vinaritokae, sapu hiva tozia gamu koa
gami, si boka zama kamahire," gua si arini.
16 Ke gasa turu se Paula, meke va mokomoko ni limana sa sarini meke
zama guahe si asa, "Gamu kasa na tie Izireli, meke gamu na Zenitailo pu
va lavatia sa Tamasa, mi avoso mae! 17 Sa Tamasa tadigita na tie Izireli, si
ele vizati sari kasa na tamada pukerane, meke va evaṉae ni keke butubutu
lavata Sa si arini, sipu koa si arini pa Izipi. Meke turaṉa vura ni Sa si arini
pa Nana ṉiniraṉira lavata.* 18 Totoso malohoro si arini pa rinaṉeraṉe
koari ka made ṉavulu vuaheni, sipu ene si arini pa qega, ba aqu ni Sa
si arini.* 19 Va kilasi Sa sari ka zuapa butubutu huporo pa Kenani, meke

* **13:6** Sa ginuana sa pozapoza "Ba" pa zinama Hiburu si na "tuna". Soku tie koari na tie Ziu si ta pozae "Zisu". Se "Ba-Zisu" hie si keke tie matemateana. * **13:17** Ekd 1:7, 12:51 * **13:18** Nab 14:34; Diut 1:31

poni ni Sa sari dia pepeso koari na Nana tie pude na dia tinagotago.* 20 Sari
doduru ginugua hire si ta evaṉa pa korapadi ri ka made gogoto lima ṉavulu
vuaheni.
Beto asa, si va turui Tamasa sari na dia tie varipitui* pude turaṉi, osolae
kamoa koe Samuela sa poropita.* 21 Beto asa, si tepa ia ri na tie si pude va
turua si keke dia baṉara, gua. Gua asa, ke va malumu poni Sa se Saula, sa
tuna e Kisi pa butubutu te Benisimane. Meke ka made ṉavulu vuaheni si
koa baṉara se Saula.* 22 Mudina sapu va betoa Tamasa se Saula, si hobe
la nia Sa se Devita pude koa baṉara. Meke zama guahe sa Tamasa koasa
guguana e Devita: 'Ele dogoria Rau sapu se Devita, sa tuna e Zese, sapu
kote luli sari hiniva pa buloqu Rau. Sa tie pu kote boka evaṉi saripu gua
hiva ni Rau pude taveti sa,' gua.* 23 Pa tutina e Devita si ponia Tamasa
koe Izireli se Zisu pude na Hinarupu tadi na tie, gua sapu ele va tatara
nia Sa. 24 Sipu lopu ele vura mae se Zisu koari na tie, si tarae se Zone koa
ri doduru tie Izireli, pude madi kekere meke luara pani sari na dia sinea,
meke ta papitaiso.* 25 Meke sipu tata va hokotia e Zone sa nana tinavete
ninabulu, si zama si asa, 'Esei tugo guni nau gamu si arau? Lopu arau si
Asa sapu kaqu mae! Ba korapa luli mudi mae tu koa rau si Asa, meke pude
kokotuṉu gore pude nabulu nia mo si Asa, na rupahia sa Nana sadolo, ba
lopu garoqu rau,' gua se Zone.*
26 Gamu kasa turaṉamami pa tutina Ebarahami, meke gamu na tie
Zenitailo pu pamaṉa nia sa Tamasa; sa inavosona sa tinaharupu hie, si
ta garunu mae pude tadigita. 27 Sari na tinoni pu koa pa Zerusalema,
meke sari na dia koimata, si lopu doṉo gilania rini se Zisu, meke sari na
kinorokorotae tadi na poropita, saripu hoke ta tiro pa doduru rane Sabati
koasa guguana Sa. Ba sipu zutua rini si Asa meke va matea, si va gorevura
ia mo rini sapu gua ta korotae koa Sa. 28 Meke lopu boka vagia rini si
keke ginugua sea koa Sa, pude zutua, meke va matea si Asa; ba tepa ososo
nia rini koe Paelati pude kaqu tava mate tugo si Asa, gua.* 29 Meke sipu
ele va gorevura betoi rini sari doduru kinorokorotae pu ta kubere koasa
guguana Sa, si va gore vagia rini pa korosi sa tinina Sa, meke la vekoa rini
pa lovu.* 30 Ba va turu pulea Tamasa si Asa pa minate. 31 Meke soku rane si
vura vata dogoro si Asa koa rini pu ele luli somana koa Sa pa Qaleli, meke
mae pa Zerusalema. Meke arini sari na tie pu korapa tozi va sosodea si
Asa koari na tie Izireli.* 32 Ke gami hire si mae pude tozia koa gamu sa
Inavoso Leana. Sa vina tatara sapu ele tozia Tamasa koari na tiatamada
pukerane si 33 tava gorevura kamahire koa gita kasa na tutidia, totoso va
turu pulea Sa pa minate se Zisu. Tava gorevura sapu gua ta kubere pa Sam
vina rua, sapu zama guahe:
'Na Tuqu soti si Agoi,
ṉinoroi si ta evaṉae
na Tamamu Goi si Arau,' gua.*
34 Meke gua pule hie si ta zamae, koasa guguana sapu va toa pulea Tamasa
si Asa pa minate, pude lopu kaqu muzi sa tinina:
'Kaqu ponigo Rau sa minana hinokara, meke madina,

* **13:19** Diut 7:1; Zos 14:1 * **13:20** Dia tie varipitui si hoke harupi rini sari na tie koari na dia kana, meke hoke kopu ni rini sari na butubutu Izireli osolae kamo sa totoso tadi na baṉara. * **13:20** Zaz 2:16; 1 Samuela 3:20 * **13:21** 1 Samuela 8:5, 10:21 * **13:22** 1 Samuela 13:14, 16:12; Sam 89:20 * **13:24** Mk 1:4; Lk 3:3 * **13:25** Mt 3:11; Mk 1:7; Lk 3:16; Zn 1:20,27 * **13:28** Mt 27:22-23; Mk 15:13-14; Lk 23:21-23; Zn 19:15 * **13:29** Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lk 23:50-56; Zn 19:38-42 * **13:31** TTA 1:3 * **13:33** Sam 2:7

sapu va tatara nia Rau koe Devita,’ gua si Asa.*
35 Meke pa keke vasina pule pa Kinubekubere Hope, si gua pule hie si ta zamae:
‘Sa Mua Nabulu Hopena, si lopu kaqu va malumia Goi
pude muzi tinina,’ gua.*
36 Ba se Devita si ele mate tu, meke ta pomunu turaṉae koari na tiatamana, meke muzi sa tinina totoso va hokotia sa pa nana ninabuluna sa hiniva te Tamasa pa nana totoso. 37 Ba Asa sapu va turu pulea sa Tamasa pa minate, si lopu hite muzi sa tinina.
38-39 Kasa turaṉamami, hiva tozi va gilanani gamu gami si hie; sapu pa korapa pozana e Zisu, si ta tarae koa gamu sa tinaleosaena sa sinea. Meke koasa tie hie, si ari doduru pu va hinokaria si Asa, si kaqu ta rupaha koari na tinazutudi rina dia sinea, sapu lopu boka vagia gamu koa sa Tinarae te Mosese. 40 Mi kopu puleni gamu, pude mani lopu ta evaṉa koa gamu gua sapu ta zamae koari na poropita, sapu guahe:
41 ‘Gamu na tie pu va karia sa Tamasa! Mi doṉo mae, mamu magasa meke
mate.*
Ura gua sapu korapa tavetia Rau koa gamu kamahire, si keke tiṉitoṉa sapu
lopu kaqu boka va hinokaria gamu.
Meke be atu tozini gamu keke tie,
ba lopu kaqu va hinokaria tugo gamu!’ gua,” gua se Paula.
42 Meke sipu korapa taluarae dia pa sinaqoqi sari Paula e Banabasi, si ruvati rina tinoni sari kara, pude pule la meke zama pule ni sari ginugua hire pa Sabati maehe, gua. 43 Totoso taluarae koasa vinarigara sari na tinoni, si sokudi rina tie Ziu, na tie Zenitailo saripu lulia sa linotu Ziu, si luli koari kara. Ke sovutu va ṉiṉirai rina apositolo si arini, pude di lopu luaria sa tataru variharupi te Tamasa.
44 Meke sipu kamo pule sa rane Sabati, si tata doduru tie mo koasa vasileana, si varigara pule la pude avosia sa zinama te Tamasa. 45 Totoso dogoria rina tie Ziu sa puku tinoni lavata pu varigara, si kono sisigiti nia ke tokea rini se Paula koari na nana zinama, meke zama va kaleania rini si asa. 46 Ba mataqara sari Paula e Banabasi, meke zama guahe sari kara: “Ta hivae si pude koa gamu si kaqu ta tarae kekenu sa zinama te Tamasa. Ba sina kilua gamu si asa, meke lopu balabala va garogaro puleni gamu si gamu, pude boka vagia sa tinoa hola; ke kote karovo la si gami koari na tie Zenitailo. 47 Ura zama guahe sa Baṉara koa gami:
‘Ele vizata gamu tugo Rau si gamu pude na kalalasa koari na tie Zenitailo,
pude boka paleke la nia sa Qua hinarupu koari na tie pa vina betona
sa popoa pepeso,’ gua,” gua sari kara.*
48 Totoso avosia rina tie Zenitailo sapu gua asa, si qetu hola si arini, meke va lavatia rini sa zinama te Tamasa. Meke sari doduru pu ta vizatadi pude vagia sa tinoa hola si va hinokara.
49 Meke ta urahae la sa zinama te Tamasa pa doduruna sa pinaqaha popoa asa. 50 Ba sovutu va kaleani ri na tie Ziu sari na koimata pa vasileana, meke sari na barikaleqe arilaedi tadi na tie Zenitailo pu pamaṉa nia sa Tamasa. Podalae qoraqora ni rini sari Paula e Banabasi, meke ṉoṉovali meke hitu taloa ni rini sari kara pa popoa sana. 51 Gua asa ke tavusu pani ri karua apositolo sari na kavuru pepeso pa nenedia, pude na vina balau koa rini sapu kaqu va kilasi sa Tamasa si arini; meke ene hola

* **13:34** Ais 55:3 * **13:35** Sam 16:10 * **13:41** Hbk 1:5 * **13:47** Ais 42:6, 49:6

la dia pa Aekoniami sari kara.* 52 Sari na tie pa Anitioki pu va hinokara,
si koa qetuqetu hola, meke ta siṉie nia rini sa Maqomaqo Hope.

14

Paula meke Banabasi pa Aekoniami

1 Pa Aekoniami si la pa sinaqoqi tadi tie Ziu sari Paula meke Banabasi,
gua mo sapu hoke tavetia rini. Tarae va mataqara sari kara, ke sokudi rina
tie Ziu na tie Zenitailo si va hinokara. 2 Ba sari na tie Ziu pu korodia va
hinokara, si sovutu va kaleani rini sari na tie Zenitailo, meke va kaleani
rini sari na dia binalabala, ke kanai rini sari na tie pu va hinokaria se Zisu.
3 Koa seunae vasinahite pa Aekoniami sari Paula e Banabasi, meke tarae
va mataqara nia ri kara sa Baṉara. Meke va sosodea sa Baṉara koari na
tinavete variva magasa pu taveti ri kara, sapu hinokara sa dia inavosona
sa Nana tataru variharupi. 4 Meke vari paqahi sari na tiena sa vasileana
nomana sana. Ari kaiqa si luli sari na tie Ziu pu lopu va hinokara, meke
ari kaiqa si luli sari karua apositolo.
5 Meke kaiqa rina tie Zenitailo, na tie Ziu, meke sari na dia koimata, si
va egoa rini si pude ṉoṉovali sari na apositolo, meke pude gona ni patu
sari kara, gua. 6 Ba avosia ri karua apositolo sapu gua asa, ke govete la
dia pa vasileana Lisitara meke Debi pa popoa Laekonia, meke koari na
vasivasileana pa popoa sana. 7 Vasina si la hoda ia ri kara sa tinozina sa
Inavoso Leana.

Paula meke Banabasi pa Lisitara meke pa Debi

8 Koanana si keke tie pa Lisitara sapu mate karua nenena, na podona
gua tu; meke lopu ele hite ene hokara si asa, pa doduruna sa nana tinoa.
9 Habotu meke va avavoso si asa pa tinarae te Paula. Dogoria Paula si
asa, ke doṉo totoa sa, meke doṉo gilania sa sapu koa nana rinaṉeraṉe sa
tie sana, sapu padana pude ta salaṉa nia sa. 10 Gua asa ke velavela la se
Paula koa sa, “Mu turu!” gua si asa. Meke gasa turu nana mo sa tie, meke
podalae ene si asa.
11 Meke sipu dogoria sa vinarigara tinoni gua sapu evaṉia Paula, si
velavela si arini pa zinama Laekonia, “Sari na tamasa si ele ta evaṉae
tinoni, meke gore mae koa gita hire!” gua si arini. 12 Se Banabasi si poza
nia tamasa Zeusi rini, meke se Paula si poza nia tamasa Hemesi rini, sina
se Paula si na ṉati tie zamazama koari kara. 13 Sa zelepade tanisa tamasa
Zeusi si lopu seu pa sada barana sa vasileana, ke sa hiama te Zeusi meke
sari na dia puku tinoni, si paleke la havoro, meke kaiqa bulumakao pa
sasadana sa vasileana, pude va vukivukihi la koari karua apositolo, gua.
14 Ba totoso avoso nia ri Paula e Banabasi sapu gua asa, si daku rikati
ri kara sari dia poko, meke haqala la pa varikorapadi rina tinoni meke
velavela, 15 “Kei! Gamu kasa na tinoni! Na vegua ke evaṉia gamu sa
tinavete sana? Gami kara si na tie gua mo gamu! Sapu mae nia gami
si pude tarae nia mo koa gamu sa Inavoso Leana, pude luara pani sari na
mia tamasa huporodi sara, meke boka kekere la si gamu koasa Tamasa
toana sapu tavetena sa Maṉauru, na pepeso, meke sa lamana, meke sari
doduru likakalae vasina.* 16 Koari na totoso pu ele hola, si va malumi sa
Tamasa sari doduru butubutu tie pude lulia gua sapu hiva nia rini. 17 Ba
lopu hite va paere pule nia sa Tamasa, ba vata gilana pule nia si Asa koa
gamu koa ri Nana vina sosode gua hire: Vata dogoro pule nia si Asa koasa

* **13:51** Mt 10:14; Mk 6:11; Lk 9:5, 10:11 * **14:15** Ekd 20:11; Sam 146:6

Nana tataru variva tukana, sipu va gore mae ia sa sa ruku pa maṉauru, meke va toqoli Sa sari na linetelete pa dia totoso garodi. Soku ginani si ponini gamu Sa, ke qetuqetu sari na bulomia," gua sari kara. 18 Ba sari na zinama pu zama ni ri kara hire, si tasuna pude va nosoi saripu hiva va vukivukihi la koari kara, ba va nosoi ri kara sarini.
19 Meke kaiqa rina tie Ziu, pu mae guadi pa vasileana Anitioki meke pa Aekoniami si zama sovusovuti rini sari na kobi tinoni, meke gona nia patu rini se Paula, beto meke ririhi vura nia rini pa vasileana. Balabala ia rini sapu ele mate si asa, gua. 20 Ba sipu turu vari likohae nia ri na tie te Karisito se Paula, si turu si asa, meke pule la nana tugo koasa vasileana. Meke pa koivugona si topue la pa Debi sari kara Banabasi.

Pule La sari Karua pa Anitioki pa Siria

21 Meke tarae nia ri kara pa Debi sa Inavoso Leana, meke soku tie si kekere, meke ta evaṉae na tie te Karisito. Beto asa si pule la pa Lisitara meke pa Aekoniami, meke tiqe hola pule la pa Anitioki pa popoa Pisidia sari kara. 22 Toka ni ri kara sari na tie te Karisito, koari ka ṉeta vasileana arini, pude soto va nabu koa sa vina tumatumae pu ele va hinokaria rini. Zama sari kara, "Soku hola sari na tinasuna si kaqu ta raza ni gita, pude hukata gita pa nada ninuquru koasa Binaṉara te Tamasa," gua. 23 Vizati ri sari na koimata koa ri hopeke puku tie te Karisito. Meke sipu ele koa madi pa ginani si arini, meke varavara ni, si va kopu ni rini sarini koa sa Baṉara pu raṉea rini.
24 Meke totoso ele karovo gua si arini koasa pinaqaha popoa pa Pisidia, si hola la pa popoa Pamipilia sari kara. 25 Tarae nia ri kara sa zinama te Tamasa vasina pa vasileana Peqa meke tiqe la pa Atalia. 26 Beto asa si luli pa vaka tepetepe vasina sari karua, meke pule la pa Anitioki, vasina pu tava madi sari kara koasa tinavete tanisa tataru variharupi te Tamasa, sapu tiqe va hokotia ri kara.
27 Meke sipu hogoto pule ri kara pa Anitioki, si tioko varigara ni ri kara sari na tie te Karisito vasina, meke tozi ni ri kara sari doduru gua pu evaṉi sa Tamasa koasa dia tinavete, meke gua sapu tukele gunia sa Tamasa sa siraṉana sa riṉaṉeraṉe koari na Zenitailo. 28 Meke koa va seunae koari na tie te Karisito pa Anitioki sari kara.

15

Sa Vivinei pa Zerusalema

1 Meke kaiqa tie si taluaraedi mae pa Ziudia, meke gore mae pa Anitioki, meke mae variva tumatumae nia rini koari na tie te Karisito vasina sapu guahe: "Pude lopu ta magu gamu, sapu gua tozia e Mosese pa nana tinarae, si lopu kaqu ta harupu si gamu," gua.* 2 Varitokei va ṉiṉira nia ri Paula e Banabasi koa rini sa ginugua hie. Gua asa, ke ta vizata sari kara, meke ari kaiqa tie pule te Karisito pude sage la pa Zerusalema, meke la vari vivinei nia koari na apositolo, meke koari na koimata pa ekelesia vasina sa ginugua hie, gua.
3 Ke garunu la ni sa ekelesia sarini, meke pa korapana sa dia inene la, si ene gua pa Ponisia meke pa Sameria si arini. Vivinei nia rini koari na vasileana hire guguana sa kinekere tadi na tie Zenitailo, ke qetuqetu hola sari na tie te Karisito sipu avosia rini sapu gua asa. 4 Meke sipu la kamo rini pa Zerusalema, si tava kamo valeana si arini koasa ekelesia, meke koari na apositolo, meke na koimata vasina. Meke vivinei ni rini koasa ekelesia

* **15:1** Liv 12:3

pa Zerusalema gua saripu evaṉi sa Tamasa pa dia inene tarae koari na tie Zenitailo. 5 Ba kaiqa rina tie te Karisito saripu somanadi koasa pukuna tadi na Parese, si turu meke zama, “Sari na tie Zenitailo[d] pu kekeredi si kaqu ta magu[d], meke kaqu tozi ni pude luli sari doduru sapu gua ta tozi pa Tinarae te Mosese,” gua si arini.

6 Meke varigara meke vari vivinei nia rina apositolo, meke sari na koimata pa ekelesia sa ginugua hie. 7 Meke sipu ele seunae vari vivinei nia rini, si turu se Pita meke zama, “Kasa tasiqu, ele gilania mia gamu sapu visoroi tu he ele vizatau sa Tamasa si rau, pude tozia koari na Zenitailo sa Inavoso Leana, pude di avosia rini, meke kekere.* 8 Meke sa Tamasa sapu gilanana sa bulo tie, si ele vata dogoro nia sa Nana hiniva koari na Zenitailo, pude di ta evaṉae na tie Tanisa, sipu poni Sa koa rini sa Maqomaqo Hope, gua putaputa tugo sapu poni nia Sa koa gita.* 9 Loke vinotikaena gua si tavetia Tamasa koa rini, meke koa gita. Taleoso ni Sa sari na dia sinea, sina va hinokara si arini. 10 Gua asa ke, na vegua ke hiva podekia gamu sa Tamasa pude sekea sa Nana hiniva, meke va hake ni pinaleke mamata sarini pu va hinokara? Sa pinaleke mamata sapu sari na tiatamada pukerane, meke gita kamahire ba lopu boka palekia. 11 Mada lopu gua asa, ura gita si va hinokaria mo meke ta harupu pa korapa tataru variharupi te Zisu sa Baṉara, gua putaputa tugo sapu tavetia rina tie Zenitailo,” gua si asa.

12 Meke sipu vivinei ni ri Banabasi e Paula sari doduru tinavete variva magasadi, pu evaṉi sa Tamasa koari kara koari na tie Zenitailo, si lopu hite kulu va kale sari doduru pu somana koasa vivinei asa. 13 Sipu beto zama sari kara, si zama se Zemisi, “Kasa tasiqu, mi avoso mae koa rau! 14 Vaquru tozi va bakalia mo e Saimone, sa totoso kekenu sapu vata dogoro nia Tamasa sapu tataru ni Sa sari na tie Zenitailo totoso vagi Sa sari kaiqa koa rini, pude na Nana tie soti. 15 Hie si va sosodea sa zinama tadi na poropita sapu zama guahe:

16 ‘Mudina asa, si kote pule mae si Rau,
va vaqura pule ia Rau sa butubutu baṉara te Devita
sapu guana keke ipi hoqana.
Kote kuri pulei Rau sari na tinahuara tanisa,
meke va turu pulea.*
17 Pude sari doduru butubutu si kote hata ia sa Baṉara;
sapu sari doduru tie Zenitailo pu ele tioki Rau,
pude na qua tie soti.
18 Gua asa si ele zama nia sa Baṉara pukerane,’ gua.”

19 Meke zama pule se Zemisi, “Hie sa qua binalabala. Mada lopu va tasunai sari na tie Zenitailo pu kekere mae koe Tamasa. 20 Ba gua sapu kote boka tavetia gita, si mada kubere la nia keke leta koa rini, pude tozi ni pude madi lopu henai mo sari na masadi ri na kurukuru, sapu ele tava vukivukihidi la koari na beku, meke pude kopu pule ni pa vinari riqihi, meke pude madi lopu henai sari na kurukuru pu lopu tava honi palae eharadi, meke lopu henai tugo eharadi.* 21 Ura sa Tinarae te Mosese si ele hoke ta tiro soku ṉavulu vuaheni pa sinaqoqi koari na rane Sabati, meke ele hoke ta tarae pa soku vasileana,” gua si asa.

Sa Leta La Koari na Tie Zenitailo pu Lulia se Karisito

* **15:7** TTA 10:1-43 * **15:8** TTA 2:4, 10:44 * **15:16** Em 9:11-12 * **15:20** Ekd 34:15-17; Liv 17:10-16, 18:6-23

22 Meke variva ego nia ri na apositolo, na koimata, meke sa ekelesia, si
pude vizati si kaiqa tie koa rini, pude luli la koari Paula e Banabasi pa
Anitioki, gua. Ke vizati rini sari Ziudasi sapu ta pozae Basabasi, meke e
Saelasi. Karua n̲ati tie koari na tie te Karisito sari karua tie hire. 23 Meke
guahe sa leta sapu va paleke nia rini koari kasa:

"Sa leta hie si mae guana koa gami kasa na apositolo, na koimata pa
ekelesia, meke na tasimia koe Karisito. Va atua gami sa leta hie koa
gamu kasa na tie Zenitailo, pu va hinokaria se Zisu Karisito pu koa mia
pa Anitioki, Siria, meke pa Silisia. Sa mami tataru si garunu atu nia gami
koa gamu.

24 Ele avoso nia gami sapu kaiqa tie koa gami si ele atu, meke va tasuna
gamu koari na dia vina tumatumae. Sari kasa tie arini si lopu ta garunudi
koa gami meke atu. 25 Gua asa, ke variva ego nia gami, si pude garunu
luli atu ni sari kaiqa mami tie koari na mami baere ta tataruedi sapu ari
Paula e Banabasi. 26 Sari karua tie hire si ele vala i sari na dia tinoa pa
korapa tinasuna pude nabulu nia sa nada Ba n̲ara Zisu Karisito, totoso
hiva va matei rina tie si arini. 27 Ke garunu atu ni gami sari Ziudasi e
Saelasi, pude atu tozi sotini gamu teledia gua saripu kubere atu ni gami.
28 Leana koa gami meke koa sa Maqomaqo Hope, si pude lopu va mamata
gamu koari soku tinarae, ba gua mo hire si garo: 29 Mi lopu henai sari
na kurukuru saripu tava vukivukihidi la koari na beku. Mi lopu henai
sari na eharadi, meke lopu henai sari na kurukuru saripu lopu tava honi
palae eharadi. Mi va ilolo puleni gamu pa vinari riqihi. Be va ilolo pule
ni gamu si gamu koari na ginugua hire, si kote boka tavete valeana si
gamu. Ego, leana hola gamu."

30 Ke topue sari kasa pu palekena sa leta, meke la si arini pa Anitioki,
meke la varigara ni rini sari na tie te Karisito vasina, meke vala rini sa
leta. 31 Sipu tiroa rini sa leta si tava qetuqetu hola sari na bulodi koari na
zinama variva tukana tanisa. 32 Sari Ziudasi e Saelasi si na poropita tugo,
ke koari soku zinama si va n̲in̲irai ri kara sari na tie. 33 Meke sipu ele va
hokotia rini sa totoso pu koa pakia rini vasina, si luluari rina tie te Karisito
pa korapa binule sarini, meke va pule la i rini koari pu garunudi mae si
arini.* 35 Sari Paula e Banabasi, si koa hola pa Anitioki, meke arini meke
ari kaiqa pule, si va tumatumae nia na tarae nia sa zinama tanisa Ba n̲ara
vasina.

Varipaqahi sari Paula e Banabasi

36 Meke sipu ele seunae lalanana sa dia kinoa vasina, si zama se Paula
koe Banabasi, "Aria mada pule la hopiki ni sari na tasida koe Karisito
koari na vasina pu ele la tarae nia gita kara sa zinama tanisa Ba n̲ara,
pude mada gilania sapu vegugua beka sa dia kinokoa pa rina n̲era n̲e," gua
si asa. 37 Hiva tura n̲ia Banabasi se Zone Maka, 38 ba lopu va egoa Paula sa
binalabala asa, sina lopu va hokotia e Zone Maka sa dia inene tarae kekenu,
ba luara veko pani sa si arini pa Pamipilia.* 39 N̲in̲ira sa dia vinaritokei, ke
varipaqahi tu sari kara. E Banabasi si tura n̲ia se Zone Maka, meke toka la
gua pa Nusa Saeparasi. 40 E Paula si vizatia se Saelasi. Tava madi sari kara
koari na tie te Karisito, pude ta kopue pa korapa tataru variharupi tanisa
Ba n̲ara, beto meke taluarae taloa sari kara. 41 Meke la gua pa Siria, meke
pa Silisia sari kara, meke va n̲in̲irai rini sari na ekelesia vasina.

---

* **15:33** Sa vesi hie si koa koari kaiqa Kinubekubere Hope koadi, ba lopu koari doduru. [34 Ba e Saelasi si qetu pude koa hola vasina.] * **15:38** TTA 13:13

16

Turaṉia ri Paula e Saelasi se Timote

1 Meke kamo la pa Debi meke pa Lisitara sari Paula e Saelasi. Koa nana
vasina si keke tie te Karisito pozana si e Timote. Sa tinana e Timote si na
tie tugo te Karisito, meke na tie Ziu si asa, ba sa tamana si na tie Quriki.
2 Sari doduru tie te Karisito pa Aekoniami meke pa Lisitara, si zama sapu
na tie leana hola se Timote. 3 Hiva turaṉia Paula se Timote, ke magua sa
si asa, pude boka tarae koari na tie Ziu, sina sari doduru tie Ziu pa popoa
asa, si gilania sapu na tie Quriki sa tamana e Timote. 4 Sipu kamoi rini sari
na vasivasileana, si tozi rini sari na vinaturu sapu gua variva ego ni rina
apositolo pa Zerusalema, pude di luli rina tie. 5 Gua asa ke tava ṉiṉira sari
na tie te Karisito pa dia rinaṉeraṉe, meke soku laladia si arini pa hopeke
rane.

Sa Dinogodogorae te Paula

6 Meke ene gua pa Pirizia meke pa Qalesia si arini, sina hukati sa
Maqomaqo Hope si arini pude lopu la ene tarae pa pinaqaha popoa Esia,
gua. 7 Sipu kamoa rini sa volosona sa popoa Maesia si podekia rini pude
ene gua pa pinaqaha popoa Bitinia, ba lopu va malumi sa Maqomaqona e
Zisu si arini. 8 Gua asa, ke ene karovo gua tu pa Maesia si arini, meke gore
kamo la pa Toroasi. 9 Pana boṉina asa, si dogoria Paula pa dinogodogorae
si keke tie koasa pinaqaha popoa Masedonia, sapu turu, meke tepa ia sa se
Paula, “Karovo mae pa Masedonia, mamu mae tokani gami!” gua si asa.
10 Sipu beto tugo dogoria Paula sa dinogodogorae asa, si va qaqiri mo si
gami, pude karovo la pa Masedonia, sina gilania gami sapu tioko gami sa
Tamasa si gami, pude la tarae nia sa Inavoso Leana koari na tinoni vasina.

Sa Kinekere te Lidia

11 Toka taluarae pa Toroasi pa vaka tepetepe si gami, meke toṉoto la pa
nusa Samotarasi, meke pa koivugona si la hogoto pa Niapolisi. 12 Taluarae
pule gami vasina, si hola la pa korapa soloso pa Pilipae. Sa ṉati vasileana
nomana koa sa pinaqaha popoa pa Masedonia si asa, meke soku tugo tie
Roma si koa vasina. Koa paki vasina si gami kaiqa rane. 13 Meke pa rane
Sabati si vura la si gami pa sadana sa vasileana, meke la pa taqelena sa
ovuku, pu balabala ia gami sapu koa ia keke vasina varavarana. Meke la
habotu si gami, meke vivinei koari na barikaleqe pu varigara vasina pude
varavara. 14 Keke koari na barikaleqe pu avavoso koari na mami zinama si
e Lidia, na barikaleqe pa vasileana Taeatira, meke na barikaleqe holuholu
poko pepolo si asa. Sa barikaleqe asa si vahesia na va lavatia sa sa Tamasa.
Ke tukelia sa Baṉara sa bulona pude va hinokari saripu gua zama ni e
Paula. 15 Totoso ta papitaiso si asa, meke sari na tiena sa nana vetu, si
ruvata gami sa si gami pude la koa paki koa sa, meke zama si asa, “Be
gilania gamu sapu arau si keke barikaleqe pu raṉea sa Baṉara, si mi koa
paki pa qua vetu,” gua si asa.

Ta Veko pa Vetu Varipusi sari Paula e Saelasi

16 Keke rane sipu korapa ene la gami pa vasina varavarana, si tutuvu
gami keke pinausu vineki si gami, sapu koa ia na tomate kaleana, meke
hoke korokorotae si asa. Sari na tie pu tagona sa, si vagi va soku nia poata
rini sa tinavete korokorotae tanisa vineki hie. 17 Lulia sa vineki hie se
Paula, meke gua tugo koa gami kasa, meke velavela guahe si asa, “Sari
kasa tie hire si na nabulu tanisa Tamasa Ululuna Hola. Korapa tarae nia
rini koa gamu sa siraṉana sa tinaharupu,” gua si asa. 18 Gua la mo si tavetia

sa koari soku rane, osolae lopu qetu nia e Paula sa tinavete tanisa. Ke taliri se Paula, meke norea sa sa tomate kaleana, meke zama, “Pa korapa Pozana e Zisu Karisito si zama igo rau, mu vura taloa koasa vineki!” gua si asa. Meke vura taloa sa tomate kaleana koasa vineki, pa totoso tugo asa.

19 Ba totoso dogoria rina tie pu tagona sa pinausu vineki sapu beto mo sa dia siraṉa vagivagi poata, si la tuqe vagi rini sari Paula e Saelasi, meke ririhi la ni rini pa kenudia rina tie varipitui pa vasina maketi. 20 Meke sipu turaṉa la ni rini pa kenudi rina tie varipitui sari kara, si zutui rini meke zama, “Sari karua hire si na tie Ziu, ba mae varikakatora ni rini sari na tie pa nada vasileana. 21 Mae variva tumatumae ni rini sari na hahanana sapu sea pa tinarae tadigita na tie Roma pude va egoi, na taveti,” gua si arini. 22 Meke somana la sa kobi tinoni pude zutui sari Paula e Saelasi. Pa ginarunu tadi na tie varipitui si ta daku gore sari dia poko meke ta seke sari karua. 23 Sipu beto seke va kalekaleani rini sari kara, si vekoi rini pa vetu varipusi, meke tozi nia rini sa tie kopu, pude loka va nabui sari kara. 24 Ke la vekoi sa sari kara pa korapana hokara sa vetu varipusi, meke kapihi va nabu ni kukuru huda mamatadi rini nenedi.

25 Meke tata la gua pa korapa boṉi, si kera na varavara sari Paula e Saelasi, na vahesia ri kara sa Tamasa. Sari kaiqa tie ta pusidi si avosi sari kara. 26 Meke pa totoso asa keke niu lavata, si va niu i sari na sinokiraena sa vetu varipusi, ke ta tukele sari na sasada, meke hoqa palae sari na seni pa limadi ri na tie ta pusidi. 27 Meke vaṉunu sa tie kopu vetu varipusi, meke dogoria sa sapu ta tukele tu sa vetu varipusi, ke balabala ia sa sapu govete taloa beto tu sari na tie ta pusidi, gua. Ke lobusu vagia sa sa nana magu, meke hiva hova va mate pule nia mo. 28 Ba velavela la ia Paula si Asa, “Tio! Lopu va mate pulenigo, korapa koa beto mami mo hire si gami!” gua si asa.

29 Ke tepa zuke sa tie kopu vetu varipusi, meke haqala nuquru la, meke la hoqa todoṉo, na neneqara pa kenudi ri Paula e Saelasi si asa. 30 Beto asa si turaṉa vura ni sa sari kara, meke nanasi sa, “Karua palabatu, na sa si kaqu tavetia rau pude qu ta harupu?” gua si asa.

31 Meke tozi nia ri kara si asa, “Mu va hinokaria se Zisu sa Baṉara, meke kote ta harupu si goi, meke sari doduru tie pu koa pa mua tatamana,” gua sari kara. 32 Beto asa, si tarae nia ri kara koa sa, meke koari doduru pa nana vetu sa zinama tanisa Baṉara. 33 Ke pa totoso tugo asa, pana korapa boṉi, si turaṉi sa tie kopu vetu varipusi sari kara, meke la huvei sa sari na bakoradi. Beto asa, si ta papitaiso si asa, meke sari doduru tie pu koa pa nana tatamana. 34 Meke turaṉa la ni sa pa nana vetu sari Paula e Saelasi, meke la va tana poni ni ginani sa. Qetuqetu hola si asa, meke sari na tiena sa nana tatamana, sina va hinokaria rini sa Tamasa.

35 Meke sipu munumunu sa popoa, si garuni rina tie varipitui sari kaiqa dia palabatu pulisi. Tozi ni rini sarini pude la rupaha va vura pulei sari karua tie ta pusidi.

36 Gua asa, ke la tozi ni sa tie kopu vetu varipusi sari Paula e Saelasi, meke zama, “Ele va mae zinama sari na tie varipitui, pude ta rupaha si gamu kara, gua. Ke leana, boka vura taloa mia mo si gamu kara, mamu taloa va bulei mia,” gua si asa.

37 Ba zama la se Paula koari na palabatu pulisi, “Loke tinavete kaleana si evaṉia gami kara, ba ta seke si gami pa kenudi ri na tinoni, meke veko

gami tu rini pa vetu varipusi. Ba gami si na tie Roma* tugo, ta kopu mami koasa tinarae Roma. Ba kamahire si hiva va taloa va golomo gami rini, ba lopu kaqu vura si gami. Sari na tie varipitui pa qavuna si kaqu mae soti teledia, pude va vura gami," gua se Paula.
38 Ke pule la tozia rini sapu gua asa koari na tie varipitui. Ke sipu gilania
rini sapu ta kopue koasa tinarae Roma sari kara, si matagutu si arini. 39 Gua
asa, ke tiqe la teledia si arini, gua sapu tepaia ri Paula e Saelasi, meke tiqe
turaṉa vura ni rini sari kara, meke tepai rini sari kara pude madi taluarae
koasa vasileana Pilipae. 40 Ke vura pa vetu varipusi sari Paula e Saelasi,
meke la pa vetu te Lidia. Vasina si la tutuvi ri karua sari na tie te Karisito.
Meke sovutu va ṉiṉirai ri kara sarini pa dia zinama, meke tiqe taluarae
taloa vasina.

17

Tinavete pa Tesalonaika

1 Ene gua pa Amapipolisi meke pa Apolonia sari Paula e Saelasi, meke
kamo pa Tesalonaika, vasina koa si keke sinaqoqi tadi na tie Ziu. 2 La
nuquru si asa koasa sinaqoqi gua mo sapu hoke tavetia sa, meke koari ka
ṉeta rane Sabati si va bakali sa koa rini sari zinama koasa Kinubekubere
Hope. 3 Va bakalia na va sosodea sa sapu ta hivae tugo pude koa ta sigiti,
meke turu pule pa minate sa Karisito. Zama guahe si asa, "Se Zisu sapu
korapa tarae nia Rau, si Asa mo sa Karisito," gua. 4 Kaiqa rina tie Ziu si
va hinokara, meke somana si arini koari Paula e Saelasi. Meke soku tugo
ari na ṉati barikaleqe arilaedi, meke soku tie Quriki pu hoke vahesia sa
Tamasa si va hinokara.
5 Ba kono sari na tie Ziu pu lopu va hinokara, ke varigara ni rini sari na
tie kaleadi pu koa koasa vasina tana maketi, meke tavetia rini si keke puku
vinarigara kaleana, meke varikakatorae ni rini sari na tie, meke tuturei
haqala la nuquria rini sa vetu te Zesoni, pude la daku vura ni sari Paula
e Saelasi, gua. 6 Ba sipu lopu dogori rini sarini, si la daku ririhi vura nia
mo rini se Zesoni, meke sari kaiqa tie pule te Karisito pu koadi vasina.
Turaṉa la ni rini sarini koari na koimata pa qinavuna koasa vasileana
nomana sana, meke velavela sarini, "Sarini pu varikakatorae ni sari na
tie pa doduru vasina, si mae kamahire pa nada vasileana, 7 meke va koa
i e Zesoni sarini pa nana vetu, meke sekei rini sari na tinarae te Siza.
Zama si arini, sapu koa nana pule si keke Baṉara, pozana si e Zisu, gua."
8 Meke sipu avosi ri na tinoni, na koimata koasa vasileana nomana sana
sari na zinama gua sara, si iliṉoara sa popoa. 9 Ke va here ia rina koimata
pa qinavuna se Zesoni, meke sari kaiqa pule pu somana ta vagi turaṉae
koasa, pude lopu tavete pule gua asa, meke tiqe va taloa i rini.

Sari Paula e Saelasi pa Berea

10 Meke sipu boṉi tugo sa popoa, si tuturei va taloa i ri na tie te Karisito
sari Paula e Saelasi pude la pa Berea. Sipu la kamo tugo ri kara vasina,
si la mo pa sinaqoqi tadi na tie Ziu sarini. 11 Sari na tie pa Berea si leadi
sari na dia binalabala, lopu gua ri na tie pa Tesalonaika. Sarini pa Berea
si okoro hola nia rini pude avosia sa vina tumatumae, ke doduru rane si
tiro va nonoga ia rini sa Kinubekubere Hope, pude dogoro va sosodea sapu
be hinokara sapu gua tarae nia e Paula. 12 Ke soku rina tie Ziu, meke gua
tugo sari na palabatu na barikaleqe nomanomadi tadi na tie Quriki si va

* **16:37** Sari doduru tie pu ta pozae na tie Roma si tago ṉiniraṉira pa tinarae Roma. Sari na tie pa votiki popoa na butubutu ba boka ta pozae na tie Roma.

hinokara. 13 Ba sipu avoso nia ri na tie Ziu pa Tesalonaika, sapu pa Berea
ba la tarae nia tugo Paula sa zinama te Tamasa, si topue la sarini vasina,
meke podalae la sovutu va kaleani pule rini sari na tinoni vasina. 14 Ke
lopu sana garunu taloa nia rina tie te Karisito se Paula, pude la koari na
popoa pa raratana. Ba sari Saelasi e Timote si koa hola pa Berea. 15 Kaiqa
rina tie te Karisito si turaṉia se Paula, meke kamo latu pa Atenisi, meke
tiqe pule la pa Berea. Palekia rini sa zinama te Paula pude sari Saelasi e
Timote si kaqu tuturei luli la koasa, gua.

Tarae se Paula pa Atenisi

16 Sipu korapa koa aqa ni e Paula pa Atenisi sari Saelasi e Timote, si
dogoria sa sapu tale bekuna mo sa doduru vasina pa Atenisi, ke talotaṉa
hola si asa. 17 Ke hoke la varitokei si asa koari na tie Ziu pa dia sinaqoqi,
meke koari na tie Quriki pu vahesia sa Tamasa. La tugo pa hopeke rane
si asa pa vasina tana maketi, meke vari vivinei koari na tie pu la varigara
vasina. 18 Meke kaiqa titisa tadi na puku tie Epikiuriani* meke na tie Sitoiki
si varitokei koasa. Kaiqa arini si nanasa guahe: “Na sa si korapa hiva tozia
sa tie pupupuhuna sana?” gua si arini.

Meke kaiqa si zama, “Ai, guana kaiqa tamasa votikaedi tu si korapa tarae
ni sa sara,” gua, sina tarae nia Paula se Zisu, meke sa tinuru pule pa minate.
19 Meke turaṉa la nia rini se Paula pa kenuna sa kauniseli sapu ta pozae
Areopaqasi. Ẓama si arini, “Hiva gilania gami guguana sa vina tumatumae
vaqura sapu korapa tarae nia goi sana. 20 Sina sari binalabala pu zama ni
goi si vaquradi koa gami, ke hiva gilani gami ginuadi,” gua si arini. 21 Ura
sari na tiena sa popoa Atenisi, meke sari na tie karovodi pu koa vasina, si
hoke okoro hiva gilani na vivinei ni rini sari na ginugua vaquradi.

22 Ke gasa turu se Paula pa korapana sa kauniseli Areopaqasi, meke
zama, “Kasa tinoni pa Atenisi, ele dogoro sotia rau sapu pa doduru ginugua
si ṉiṉira pa mia kinoa vinahesi si gamu. 23 Ura sipu ene la mae rau pa
korapana sa mia vasileana, meke dogori rau sari na mia vasidi hopedi,
vasina hoke vahesi gamu sari na mia tamasa, si dogoria rau koa keke ri
na mia hope si keke kinubekubere sapu zama guahe: ‘KOA KEKE TAMASA
SAPU LOPU TA GILANANA,’ gua. Sa Tamasa sapu lopu ta gilanana gunia
gamu hie, si Asa tugo sa Tamasa sapu mae tarae nia rau koa gamu hie.
24 Asa tugo sa Tamasa sapu tavetena sa kasia popoa, meke sari doduru
likakalae vasina. Asa tugo sa Baṉara pa Maṉauru meke pepeso, sapu lopu
koa pa keke Zelepade, sapu ta kuri pa lima tie.* 25 Lopu tava tana si asa pa
lima tie, gua sapu hiva nia tu Sa si keketoṉa, ura Asa mo ponia tinoa na
siniṉo sa tie meke sari doduru tiṉitoṉa pule. 26 Ura ele va podaka vurai
Sa koa kekeke tie mo sari doduru butubutu, pude koa koa ri ninae vasina
pa kasia popoa. Meke vizati Sa sari na dia totoso na rane pude toa, meke
sari na vasidi pude koa si arini. 27 Taveti Tamasa si gua hire, pude boka
hata ia rina tie si Asa, meke pude boka tumae nia rini si Asa, ba lopu koa
va seu si Asa koa gita.

28 Gua tugo sapu zama nia keke tie, sapu guahe:
‘Ura koa Sa si toa meke rizu,
meke boka na tie si gita,’ gua.
Meke gua tugo sapu kuberia kaiqa mia tie kubekubere, sapu zama guahe:
‘Gita ba na koburu tanisa,’ gua.

---

* **17:18** Sari na puku tie Epikiuriani meke na tie Sitoiki si hoke vahesi puleni koari na dia binalabala soti pa tinoa pepeso. * **17:24** 1 Baṉ 8:27; Ais 42:5; TTA 7:48

29 Ego, sina na koburu te Tamasa si gita, ke mada lopu balabala ia sapu sa
Tamasa, si kekeṉoṉo na kinehadi rina beku qolo na siliva, na patu hokara
na gua, saripu ta peqo na ta tavete pa lima tie. 30 Pa totoso ele hola, totoso
lopu gilania rina tie sa Tamasa, si lopu zutui Sa, ba kamahire si tozi ni Sa
sari doduru tie pa ninae vasidi pude di kekere. 31 Ura ele muti vekoa tu
Sa, sa rane pu kote pitu va toṉoti Sa sari na tinoni pa kasia popoa, koa sa
tie pu ele vizata vekoa Sa. Meke va sosodea tugo Sa si hie koari doduru
tinoni totoso va turu pulea Sa si Asa pa minate," gua si asa.
32 Sipu zama nia Paula sa tinuru pule pa minate, si hegehegere nia ri
kaiqa si asa. Ba ari kaiqa si zama, "Hiva avoso pulea gami keke totoso
sapu gunia goi sana," gua si arini. 33 Meke vura taloa koa rini se Paula.
34 Ba kaiqa rina tie si lulia si asa, meke va hinokaria rini. Kaiqa rini si
ari Daeonisiasi, sapu na tie tanisa kauniseli, meke keke barikaleqe tugo,
pozana si e Damarisi, meke kaiqa tie pule.

18

Paula pa Koriniti

1 Beto asa, si taluarae pa Atenisi se Paula, meke la pa Koriniti. 2 Vasina
si la tutuvia sa si keke tie Ziu, pozana si e Akuila; na tie pa Ponitasi si asa,
na tiqe mae guana pa Itali, turaṉia tugo sa se Pirisila, sa nana barikaleqe.
Sina va turua e Kolodiasi sa baṉara Roma, si keke tinarae pude va taloa
betoi sari doduru tie Ziu pu koadi pa Roma, gua. La se Paula pude hopiki
ni sarini. 3 La koa, na tavetavete somana paki koa rini se Paula, sina na
tie tavete ipi poko sa tinavete sapu hoke vagi nia poata sa, kekeṉoṉo gua
tugo ari Akuila. 4 Doduru rane Sabati si la varitokei si asa koari na tie pu
varigara pa sinaqoqi tadi na tie Ziu. Podekia sa pude va kekeri sari na tie
Ziu, meke sari na tie Quriki.
5 Meke sipu la kamo sari Saelasi e Timote pu taluaraedi pa Masedonia,
si vala betoa Paula doduruna sa nana totoso pa tinozina sa Inavoso Leana,
meke va sosodea sa koari na tie Ziu, sapu e Zisu tugo sa Karisito. 6 Ba totoso
korodia avosia rina tie Ziu gua sapu tarae nia sa, meke zama va kaleania
rini si asa, si tavusu pani Sa sari na kavuru pa nana poko, meke zama,
"Kaqu ta goregorei nia tugo telemia gamu sa mia minate! Arau si via pa
tinazutu mia gamu, ke podalae kamahire si kaqu la tarae si rau koari na
tie Zenitailo," gua si asa.
7 Meke taluarae se Paula pa sinaqoqi, meke la koa nana pa vetu tana
keke tie Zenitailo, pozana si e Taitiusi Zasitasi. Taitiusi si hoke vahesia sa
sa Tamasa, meke sa nana vetu si kapae pa sinaqoqi tadi na tie Ziu. 8 Se
Kirisipasi sa ṉati koimata pa sinaqoqi sana, meke sari nana tamatina si va
hinokaria sa Baṉara. Meke soku pule tie pa Koriniti si avosia sa tinarae te
Paula meke va hinokara, meke ta papitaiso si arini.
9 Keke boṉi si zama sa Baṉara koe Paula pa keke dinogodogorae, "Mu
lopu matagutu, ba mamu tarae nono la tu. Lopu noso. 10 Ura Arau si
korapa koa somana koa goi. Loke tie si kote raza igo na va sigitigo, sina
soku arini pa vasileana nomana hie si na Qua tie Arau," gua si Asa. 11 Ke
keke vuaheni kukuruna si koa se Paula vasina, meke variva tumatumae
nia sa sa zinama te Tamasa koa rini.
12 Meke sipu tava turu se Qalio koari na tie Roma, pude na qavuna pa
pinaqaha popoa Akaia, sari na tie Ziu vasina si varigara meke tuqe vagia
rini se Paula, meke turaṉa la nia pa vinaripitui. 13 Zama si arini, "Sa tie

hie si korapa ososo ni sa sari na tinoni pude vahesia sa Tamasa pa keke siraṉa sapu sea pa mami Tinarae," gua si arini.
14 Ke sipu korapa va namanama pude zama mo gua se Paula, si zama la
mo se Qalio koari na tie Ziu, "Be guana zutu nia gamu na tie Ziu sa tie hie,
koa keke tinavete kaleana, hitekena, babe nomana pu tavetia sa, si kote
toṉoto mo pude avoso gamu rau. 15 Ba sina sa ginugua la gua mo pa kaiqa
zinama, na pozapoza sapu sosoto la gua mo pa mia Tinarae telemia pa mia
linotu, ke telemia mo gamu kote va toṉotia. Arau si lopu kaqu varipitui ni
sari na ginugua gugua arini," gua si asa. 16 Meke hitu vura ni sa si arini
pa vetu varipitui. 17 Ego, gua ke tuqe vagia ri* doduru se Sositenesi, sa
ṉati koimata koa sa sinaqoqi vasina, meke seke va kalekaleana ia rini pa
kenuna sa vasina varivaripituina. Ba se Qalio si lopu hite hiva galagala nia
gua sapu evaṉia rini.

Pule La pa Anitioki se Paula

18 Soku rane si koa koari na tie te Karisito pa Koriniti se Paula, meke tiqe
toka taluarae la pa Siria si asa. Somana luli koa sa sari Akuila e Pirisila.
Meke sipu lopu ele toka rini pa Seniserea, si koto golu si asa, sina hokoto
sa nana vina tatara sapu tavetia sa koe Tamasa.* 19 Totoso la hogoto rini
pa Episasi, si luara vekoi sa sari Akuila e Pirisila, meke la mo pa sinaqoqi
si asa, meke la vari vivinei koari na tie Ziu. 20 Tepa ia rini si asa, pude koa
seunae paki kaiqa rane, ba lopu va egoi Paula si arini. 21 Tozini sa si arini,
"Be pa hiniva te Tamasa, si kote pule mae koa gamu si rau," gua si asa.
Meke tiqe suraṉa pa vaka, meke toka la pa Episasi si asa.
22 Totoso hogoto sa pa Sizaria, si sage la si asa pa Zerusalema, meke
la zama qetuqetu koasa ekelesia vasina, meke tiqe hola la pa Anitioki.
23 Mudina sapu la koa seunae hite vasina si asa, si taluarae si asa, meke ene
gua pa pinaqaha popoa pa Qalesia, meke pa Pirizia si asa. Meke sovutu va
ṉiṉirai sa sari doduru tie te Karisito vasina.

Apolosi si Tarae pa Episasi meke Koriniti

24 Koanana pa totoso asa si keke tie sapu podona pa Alekezadaria, pozana
si e Apolosi; meke mae si asa pa Episasi. Keke tie bokabokana si asa pa
zama, meke pa ginilanadi ri na Kinubekubere Hope. 25 Ele tava tumatumae
nia sa sa siraṉa tanisa Baṉara, meke na tie tarae maṉinina tugo si asa,
meke koba gotogoto sari nana vina tumatumae koasa guguana sa Baṉara
Zisu. Ba sa pinapitaiso te Zone mo si gilania sa. 26 Podalae zama va
mataqara si asa pa sinaqoqi tadi na tie Ziu. Ke sipu avosia ri Akuila
e Pirisila sa nana vina tumatumae, si tioko la nia ri kara si asa pa dia
vetu, meke va bakala la nia ri kara koa sa, meke va toṉoti rini sari na
nana ginilagilana koasa siraṉa hinokarana te Tamasa. 27 Meke totoso hiva
karovo la pa Akaia si asa, si sovutu va ṉiṉira ia ri kasa tie te Karisito si asa,
meke kubere la nia rini si keke leta, pude madi va kamoa si asa. Ke totoso
kamo sa pa Akaia, si toka hola ni sa saripu tava kekere meke va hinokaria
sa tataru variharupi te Tamasa. 28 Ura varitokei va ṉiṉira si asa koari na
tie Ziu pa kenudi ri na tinoni, na va sosode ia sa koari na Kinubekubere
Hope, sapu e Zisu tugo sa Karisito.

19

Paula pa Episasi

* **18:17** "Vagia ri" sa zinama "ri" si lopu bakala be guana rina tie Ziu babe rina tie Quriki. * **18:18** Nab 6:18

1 Sipu korapa koa pa Koriniti se Apolosi, si ene karovo gua pa soloso
se Paula, meke la kamo pa Episasi. La dogori sa vasina sari kaiqa tie pu
somana va hinokaria se Zisu. 2 Nanasi Paula sarini, “Ele vagia tugo gamu
sa Maqomaqo Hope totoso va hinokara gamu?” gua si asa.
“Lokari, na inavosona tu ba lopu hite avoso nia gami sapu koa nana sa
Maqomaqo Hope,” gua sarini.
3 “Ego, na pinapitaiso savana si ta papitaiso nia gamu?” nanasa gua se
Paula. “Na pinapitaiso te Zone,” gua si arini.
4 Ke tozi ni Paula sarini, “Sa pinapitaiso te Zone si na pinapitaiso kinekere
mo tadirini pu tozi ni sa, pude va hinokaria si Asa pu korapa luli mudi mae
koa sa, sapu se Zisu,” guni sa sarini.*
5 Sipu avosia rini sapu gua asa, si ta papitaiso si arini pa pozana e Zisu
sa Baṉara. 6 Totoso va opo ni limana e Paula si arini, si ta kamoe nia rini
sa Maqomaqo Hope, meke zama pa vinekala lopu ta gilanadi si arini, meke
tozia tugo rini sa zinama te Tamasa. 7 Sa ninaedi ri doduru si pada ari ka
manege rua.
8 Pa korapadi ri ka ṉeta sidara, si hoke la pa sinaqoqi tadi na tie Ziu se
Paula, meke la zama va mataqara, na varitokei si asa koari na tie, meke vari
vivinei nia sa sa butubutu binaṉara te Tamasa, pude di va hinokaria sapu
gua zama nia sa. 9 Ba kaiqa arini si korodia, meke lopu hiva va hinokara,
meke zama ṉoṉovalia tugo rini pa kinoa tie sa Siraṉa tanisa Baṉara. Ke
veko pani Paula sarini, meke turaṉa vagi mo sa saripu va hinokara. Meke
pa hopeke rane si hoke la varigara meke vari vivinei si arini koasa lose
nomana te Taeranasi. 10 Pa korapadi ri karua vuaheni, si tavetia Paula
sapu gua asa, ke sari doduru tie Ziu na Zenitailo pa korapana sa pinaqaha
popoa pa Esia, si avosia sa inavosona sa Baṉara Zisu, gua.

Sari Kasa Tuna e Sikiva

11 Kaiqa tinavete variva magasa votivotikaedi si evaṉi sa Tamasa pa
tinavete te Paula. 12 Kamo tu koari na nana poko dadaloana, na kukuru
poko pu tavetavete ni sa, ba paleke lani rini, meke salaṉa ni tie mohodi,
na hipuru palae ni tomate kaleadi tu rini.
13 Kaiqa rina tie Ziu pu hoke ene lamae pude hipuru palae tomate
kaleadi, si podekia rini pude hipuru pani sari na tomate kaleadi koari na
tie pa korapa pozana e Zisu sa Baṉara, meke zama guahe si arini, “Hipuru
panigo rau si goi pa korapa pozana e Zisu sapu tarae nia e Paula,” gua. 14 Ka
zuapa tamatasi koreo te Sikiva, sa ṉati hiama tadi na tie Ziu, si tavetia sapu
gua asa. 15 Ba zama la i sa tomate kaleana sarini, “E Zisu meke e Paula si
gilani rau; ba sapu gamu kasa isara, si lopu gilana gamu rau,” guni sa.
16 Meke razai sa tie pu koa ia tomate kaleana sarini, meke va kilasa
va kaleani sa. Ke govete taloa sarini pa vetu tanisa, bakobakora na
dododohodi. 17 Totoso avoso nia ri doduru tie Ziu, na Zenitailo pa Episasi
sapu gua asa, si matagutu hola si arini, meke va lavatia rini sa pozana e
Zisu. 18 Soku arini pu va hinokara si mae helahelae ni rini pa vinarigara
sari na dia sinea. 19 Meke soku arini pu hoke tavetavete potana, si paleke
varigara mae ni rini sari na dia buka potana, meke sulu pani rini pa kenudi
ri na tinoni. Sari na laedi rina buka arini, si padana tinabara tana keke tie
koari ka lima ṉavulu puta tina rane. 20 Ke gua asa si ta tozi urahae la sa
inavosona e Zisu koari soku tie pule, ke soku lala dia saripu va hinokaria
sa Baṉara.

* **19:4** Mt 3:11; Mk 1:4,7-8; Lk 3:4,16; Zn 1:26-27

Sa Vinari Kakatorai pa Episasi

21 Mudina sapu gua asa, si vizatia Paula si pude ene gua pa Masedonia
meke pa Akaia si asa, meke tiqe pule la pa Zerusalema. Zama si asa, “Pana
beto koa rau pa Zerusalema, si kaqu la hopiki nia tugo rau si pa Roma,” gua
si asa. 22 Ke garunu la ni Paula pa Masedonia sari Timote e Erasitasi, sapu
sari karu nana tie varitokae, meke asa si koa hola hite koa sa pinaqaha
popoa pa Esia.
23 Pa totoso asa si ta evaṉa si keke vinari kakatorai nomana pa Episasi,
sina koa gua koasa tinaraena sa Siraṉa tanisa Baṉara. 24 Koanana si keke
tie tavetavete patu siliva, pozana e Demitiriasi. Hoke tavete ni siliva sa
sari na kinehana sa zelepade tanisa tamasa barikaleqe pa Episasi, sapu e
Atemisi pozana. Hoke vagi valeana nia poata ari na nana tie tavetavete sa
tinavete asa. 25 Tioko varigara ni sa meke sari kasa pa tinavete gugua tugo
asa. Zama si asa, “Kasa turaṉaqu, gilania mia gamu sapu vagi va leana
nia poata gita sa tinavete hie. 26 Meke ele avosia na dogoro sotia mia mo
gamu, sapu soku hola tie si ele turaṉa va sea i e Paula. Lopu tale pa Episasi
mo hie, ba gua tugo koari soku vasileana pa korapana sa pinaqaha popoa
pa Esia. Zama si asa, sapu sari na tamasa pu ta tavete pa lima tie si lopu
na tamasa hinokara, gua. 27 Sa tinasuna, si lopu tale sa nada tinavete hata
poata mo si kote ta ṉovala, ba sa zelepade tugo tanisa tamasa barikaleqe
Atemisi si kote loke guguana, meke kote ta huara sa nana linavata sapu
vahesia ri doduru tiena sa popoa Esia, meke pa doduru vasina,” gua si asa.
28 Totoso avosia tugo rina kobi tinoni sapu gua asa, si ta ṉaziri hola si
arini, meke podalae velavela guahe: “E Atemisi tugo pa Episasi sa tamasa
lavata,” gua. 29 Meke lopu seunae si ṉoveoro sa vasileana lavata pa Episasi.
Tuqe vagi rini sari Qaeasi e Arisitakasi, sari karua tie Masedonia pu lulidi
koe Paula. Meke ririhi vagi rini sari kara, meke zukuru varigara beto la si
arini koasa vasina varivarigarana nomana tadi na tiena sa popoa Episasi.
30 Hiva vura la pa kenudia rina tie se Paula, ba hukatia rina tie te Karisito
si asa. 31 Kaiqa rina ṉati tie tadi na qinavuna pa pinaqaha popoa sana,
saripu na baere te Paula, ba vala dia zinama tugo koe Paula, pude mani
lopu vura la ta dogoro koasa vinari kakatorai sana.
32 Ṉoveoro hola sa vinarigara tie: Kaiqa rini si velavela nia si keketoṉa,
ba kaiqa pule si keke votiki tiṉitoṉa tu si velavela nia rini. Sokudi arini
si lopu hite gilana hokaria tu, sapu na sa si varigara nia rini. 33 Zukuru
la nia ri tie Ziu pa kekenu se Alekezada meke kukili lani rina tie pa puku
tinoni gua sapu hiva nia rini pude tozia sa. Ke va sagea Alekezada sa
limana, pude va mokomokoi sari na tinoni, meke podekia sa pude zama
meke olaṉi sari dia zinutu. 34 Ba totoso doṉo gilania rina tinoni sapu na
tie Ziu se Alekezada, si lopu makudo velavela nia rini, padana karua aoa
sapu guahe: “E Atemisi tugo pa Episasi sa tamasa lavata!” gua.
35 Meke sipu va nosoi sa palabatu pa qinavuna sari na tinoni, si zamai sa
sarini, “Avoso mae gamu pa Episasi! Doduru tie pa kasia popoa si gilana
betoa, sapu sa popoa Episasi, si kopu nia sa zelepade tanisa tamasa lavata,
se Atemisi, meke sa patu hopena sapu hoqa gorena mae pa maṉauru. 36 Ele
ta gilanadi mo si hire, loke tie boka va kohai. Ke mi mokomoko, mamu
noso mo si gamu, mu lopu neneke na bebeno va evaṉia si keketoṉa sapu
lopu leana. 37 Turaṉa mae ni gamu sari karu tie hire, ba lopu hikoi rini
sari na tiṉitoṉa koa ri na nada zelepade, meke lopu zama ṉoṉovalia rini
sa nada tamasa barikaleqe, se Atemisi. 38 Ba be hiva zutua e Demitiriasi,
meke ari nana tie tavetavete si keke tie, si korapa koa dia sari na nada tie

varipitui, meke sa vasina varipituina. La tozi koa rini pude madi ta pitu.
39 Ba be keketoṉa votikaena pule si hiva nia gamu, si mi vivinei nia pa
keke vinarigara tadi na tie pa popoa hie pa siraṉa tava egona pa tinarae.
40 Ba sapu ṉinoroi he, si gina kote ta zutu nia gita sa vinari kakatorai hie;
na loke nada ginugua pude vata evaṉia sa iniliṉoara, meke lopu kote boka
govete nia gita si asa," gua si asa. 41 Sipu beto zama ni sa saripu gua hire,
si tukua mo sa sa vinarigara meke tozi ni sa sarini pude hopeke pule.

20

La pa Masedonia meke pa Akaia se Paula

1 Meke sipu ele hola sa ṉinoveoro, si tioko varigara ni e Paula sari kasa
tie pu va hinokara, meke sovutu va ṉiṉirai sa. Beto asa si zama luluari
sa, meke taluarae la nana pa Masedonia si asa. 2 Sipu enei sa sari na
vasivasileana koasa pinaqaha popoa pa Masedonia, si sovutu va ṉiṉirai
tugo sa sari na tie te Karisito vasina, beto asa si ene hola latu pa Qurisi
si asa. 3 Ka ṉeta sidara si koa si asa vasina. Meke totoso va namanama
pude toka la pa Siria gua si asa, si tiqe avoso nia sa sapu kuhana nia rina
tie Ziu si asa, ke vizatia sa si pude ene pule gua mo pa Masedonia. 4 Hire
sari na tie pu luli koe Paula, meke kamo la pa Esia: E Sopata, sa tie pa
Berea, sapu na tuna e Paehasi; meke ari Arisitakasi, e Sekudasi, sapu na
tie pa Tesalonaika; e Qaeasi, sapu na tie pa Debi; meke karu tie pa Esia, ari
Tikikasi, e Toropimasi; meke se Timote. 5 Arini hire si la aqa kenuni gami
pa Toroasi, 6 meke gami si taluarae pa Pilipae sipu beto sa Inevaṉa Bereti
Loke Isitina[d]. Hola ka lima rane, si la kamoi gami si arini pa Toroasi, meke
koa keke vuiki tu vasina si gami.

Va Toa Pule ia Paula se Iutikasi

7 Koasa rane kekenu koasa vuiki, sipu varigara si gami pude videvidea
sa bereti*, si tarae va gele se Paula osolae kamoa tu korapa boṉi, sina
hiva taluarae si asa pa koivugona. 8 Soku sari na zuke pu toa koasa lose
panaulu, vasina varigara gami. 9 Meke keke tie vaqura, pozana e Iutikasi,
si habotuna pa vuida, meke sipu tarae va gele se Paula, si rorodokia si asa,
meke puta muliuṉu. Ke hoqa gore pa pepeso si asa, podalae mae gua pa
hatara vina ṉeta si asa. Totoso la ovulu vagia rini, si ele mate tu si asa.
10 Ba gore la opo tamunia meke ṉaza vagia Paula sa tinina, meke zamai sa
sarini, "Lopu talotaṉa gamu, ele toa pule si asa," gua se Paula. 11 Beto asa,
si sage pule la koasa lose panaulu se Paula, meke la videvidea sa sa bereti
meke henahena turaṉa gami. Vari vivinei si gami, osolae kamo rane, meke
tiqe taluarae taloa si gami. 12 Turaṉa pule nia rini se Iutikasi, meke koa
tava manoto hola si arini.

Topue pa Toroasi meke La pa Mailitasi

13 Beto asa, si luli kekenu pa vaka si gami, meke la pa Asosi. Vasina tu
kote la suraṉia gami se Paula, gua asa sa nana hiniva, sina kote ene karovo
la pa Asosi si asa. 14 Meke sipu mae tutuvu gami sa pa Asosi, si suraṉia
gami pa vaka si asa, meke hola la pa Maitalini. 15 Taluarae gami vasina,
si la kamo tata pa nusa Kiosi pa koivugona. Meke hola keke rane pule, si
la kamo pa nusa Samosi si gami, meke pa koivugona pule, si la hogoto si
gami pa vasileana Mailitasi. 16 Hiva nia Paula si pude lopu noso pa Episasi,

* **20:7** Ginuana sa zinama "videvidea sa bereti" si gina keke hinenahena vinarigara, beto asa si hena ia rini sa Ginani Hope pa boṉi rane Sarere, babe pa boṉi rane Sade lopu bakala.

pude lopu oki palae totoso pa popoa Esia; sina bebeno sisigiti si asa pude
tuturei la kamoa sa rane Pen'tikosi[d] pa Zerusalema, be boka, gua.

Zama Luluara se Paula koari na Koimata pa Episasi

17 Koa pa Mailitasi se Paula, meke tioko la i sa sari na koimata koasa
ekelesia pa Episasi, pude mae tutuvia si asa, gua. 18 Meke sipu kamo rini
koasa, si zamai sa sarini, “Ele gilana betoa mia gamu sa qua kinoa koa
gamu, podalae pa rane kekenu sapu kamo rau pa Esia. 19 Pa vina pepekae
meke pa kolomata si nabulu nia rau sa Baṉara, koari na tinasuna nomadi
pu va raza nau rina tie Ziu, sipu kuhana nau rini. 20 Gilania mia gamu
sapu lopu hite tomea rau koa gamu si keketoṉa, sapu boka tokani gamu
koari na qua tinarae na vina tumatumae pa kobi tie, meke totoso hopiki
vetuvetu si rau. 21 Sa qua vina balau si la beto mo koari na tie Ziu, meke na
tie Zenitailo, pude madi luara pani sari na dia sinea, meke kekere mae koe
Tamasa, meke pude madi va hinokaria se Zisu Karisito sa nada Baṉara.
22 Ego, kamahire he si ta turaṉa koasa Maqomaqo Hope si rau, pude la
pa Zerusalema. Meke lopu gilania rau sapu na sa si kote ta evaṉa koa
rau vasina. 23 Ba gilania rau sapu koa ri doduru vasileana pu ele kamo
la i rau, sa Maqomaqo Hope si ele va balau au, sapu korapa aqa nau sa
tinapusi, meke sari na tinasuna pa Zerusalema. 24 Sa qua tinoa si namu
loke guguana koa rau; ba sa qua ṉati inokoro, si pude va hokotia mo sa
tinavete sapu ele poni nau sa Baṉara Zisu pude tavetia. Sa tinavete asa si
pude tarae vura nia sa Inavoso Leana tanisa tataru variharupi te Tamasa.*
25 Meke kamahire si gilania rau, sapu gamu doduru pu ele kamo atu
gamu rau, pude tarae nia sa Butubutu Binaṉara te Tamasa, si lopu kaqu
dogoro pule au si rau. 26 Gua asa, ke maqu tozi va bakalani gamu, sapu
arau si via kamahire, be guana keke koa gamu si lopu kamoa sa tinoa
hola. 27 Ura loketoṉa si tomea rau koasa doduruna sa hiniva te Tamasa, ba
ele tarae vura beto nia rau. 28 Mi tavetavete guana sepati mamu kopu
puleni gamu, meke gua tugo sari doduru tie pu koa koasa puku tie te
Tamasa. Ura ta vizata si gamu koasa Maqomaqo Hope pude kopu ni. Mi
kopu nia sa ekelesia te Tamasa, sapu ele vagia Sa koasa eharana sa Tuna
soti. 29 Gilania qua rau, sapu pana taloa si rau, si kote mae koa gamu
sari na titisa kokohadi, saripu guana kurukuru pinomo pu va matei na
ṉoṉovali sari na tie, meke kaqu nuquru mae si arini koari na puku tie te
Tamasa. 30 Kaiqa tie mo pa korapa mia gamu telemia, si kote paleke va sea
i sari na vina tumatumae hinokara, pude turaṉa va sea i sari na tie pu va
hinokara. 31 Ke mi kopu, mamu balabala ia sapu pa korapadi ri ka ṉeta
vuaheni, si lopu makudo va balau gamu rau si gamu doduru rane na boṉi,
pa kolomata.
32 Ego, kamahire si luara veko gamu rau si gamu pa limana sa Tamasa,
meke koasa inavosona sa Nana tataru variharupi, sapu boka va ṉiṉira
gamu pa mia rinaṉeraṉe, meke kaqu ponini gamu Sa sa tinago pu ele va
naqiti vekoa Sa, pude tadi na Nana tie pu tava via koari na dia tinavete
kaleadi. 33 Arau si lopu okoro pude vagi sari poata qolo, na siliva, babe
na poko tana ke tie. 34 Ele gilanau mia gamu, sapu tavetavete pa limaqu
soti si rau pude va gavori gua saripu ta hivae koa rau, meke koa rini pu
luli tavetavete turaṉau. 35 Pa doduru ginugua, si ele va dogoroni gamu
rau, sapu pude tavetavete va ṉiṉira mo gita, si kote boka toka ni saripu
malohoro. Balabala i sari na zinama te Zisu sapu gua hire: ‘Pude variponi,
si leana hola nia si pude vagi,’ gua.”

---

* **20:24** 2 Tim 4:7

36 Meke sipu beto zama se Paula, si kokotuṉu turaṉi sa sari doduru meke
varavara. 37 Kabo beto sari doduru, sipu ṉazaia, na ahoa rini si asa. 38 Sapu
talotaṉa hola nia rini, sina tozi ni sa sapu lopu kaqu dogoro pulea rini si
asa, gua. Ke ene lulia rini si asa, meke la luaria ri pa vaka.

21

La pa Zerusalema se Paula

1 Zama luluari gami sarini, meke tiqe taluarae meke karovo toṉoto la
pa nusa Kosi si gami. Meke pa koivugona si la kamo si gami pa nusa
Rodesi, meke taluarae gami vasina si la hogoto pa vasileana Patara. 2 La
luli karovo si gami koa keke vaka vasina, sapu korapa va qaqiri toka la
pa Ponisia, meke tiqe taluarae taloa si gami. 3 Meke sipu dogoria gami sa
nusa Saeparasi, si ene pa kali mataona sa nusa si gami, meke hola la pa
Siria. Meke la hogoto si gami pa Taea, sina vasina si kote la va gorei sa
vaka sari na likakalae pu suraṉi sa. 4 La tutuvi gami vasina sari kaiqa tie te
Karisito, meke koa koa rini keke vuiki vasina si gami. Meke vata gilana nia
sa Maqomaqo Hope koari na tie hire, si pude mani lopu la pa Zerusalema
se Paula, gua; ke tozi nia rini si asa. 5 Ba sipu ele hokoto sa mami totoso
pude koa koa rini, si ta luarae si gami, ke ene luli gami ri doduru puku
tatamana, meke vura la si gami pa sadana sa vasileana, meke la kokotuṉu,
meke varavara si gami pa masa. 6 Meke sipu beto vari zama luluari si
gami, si la suraṉa si gami pa vaka, meke ene kekere pule la dia pa hopeke
dia vetu si arini.
7 Meke topue pa Taea si gami, meke la hogoto pa Tolimeasi. La tutuvu
qetuqetu ni gami sari na tie te Karisito vasina, meke koa paki si gami vasina
keke rane. 8 Pa koivugona pule, si taluarae si gami meke la pa Sizaria.
Koa si gami vasina, pa vetu te Pilipi sa tie pu hoke tarae nia sa Inavoso
Leana. Asa si keke koari ka zuapa pu ta vizatadi pude na tie varitokae pa
Zerusalema.* 9 Ka made sari na tuna vineki sa, saripu lopu varihabadi,
meke hoke tozi vura nia rini sa zinama te Tamasa. 10 Sipu ele koa kaiqa
rane si gami vasina, si gore mae guana pa Ziudia si keke poropita, pozana
si e Aqabasi.* 11 Mae koa gami si asa, meke hena vagia sa sa belete te Paula,
meke pusi nia sa koari na limana, na nenena telena, meke zama, “Guahe
sapu zama nia sa Maqomaqo Hope: Sa tie pu tagona sa belete hie, si kaqu
pusi gunia he rina tie Ziu pa Zerusalema, meke kaqu vala nia rini koari na
Zenitailo,” gua si asa.
12 Sipu avosia gami sapu gua asa, si tozi ososo nia gami meke rina tie
vasina se Paula, pude mani lopu la pa Zerusalema, gua. 13 Ba olaṉa se
Paula, “Na sa si tavetia gamu? Kabokabo si gamu pude va talotaṉa sisigitau
gua? Ura sapu korapa aqa nia rau, si lopu pude ta pusi mo, ba pude tava
mate tu pa pozana e Zisu sa Baṉara,” gua si asa.
14 Na lopu boka hukatia gami si asa, ke zama mo si gami, “Ego leana, gua
mo sapu hiva nia sa Baṉara si mani ta evaṉa,” gua.
15 Meke sipu ele hokoto sari na rane pu koai gami pa Sizaria, si va qaqiri
si gami meke topue hola la pa Zerusalema. 16 Kaiqa rina tie te Karisito pa
Sizaria si luli koa gami, meke turaṉa lani gami rini pa vetu te Masoni. Na
tie Saeparasi si asa, sapu keke rina tie pu luli koe Zisu tatasana.

La Tutuvia Paula se Zemisi

* **21:8** TTA 6:5, 8:5 * **21:10** TTA 11:28

17 Sipu la kamo gami pa Zerusalema, si tava kamo valeana si gami koari
na tie te Karisito vasina. 18 Pa koivugona si luli koa gami se Paula, meke la
dogoria gami se Zemisi, meke mae koa somana beto tugo sari kasa koimata
pa ekelesia pa Zerusalema. 19 Zama qetuqetu koa rini se Paula, meke tozi
betoi sa koa rini sari doduru tiṉitoṉa gua saripu evaṉi sa Tamasa koari na
tie Zenitailo, pa korapa inene misinare tanisa.
20 Sipu avosia rini sapu gua asa, si vahesia ri sa Tamasa, meke zama ia
rini se Paula, “Tasimami, gilania goi sapu guahe: Ele soku tina sari na tie
Ziu pu ele va hinokara, meke korapa ṉaliṉali nia rini kinopuna sa Tinarae
te Mosese. 21 Meke ele avoso nia rini, sapu agoi si tozi ni sari na tie Ziu
pu koadi koari na popoa tadi na tie Zenitailo, pude luara pania sa tinarae
te Mosese, meke pude lopu magu i sari na tudia koreo, babe luli sari na
hahanana tadi na tie Ziu, gua. 22 Meke lopu sana kote avoso nia rini, sapu
ele kamo tani si goi. Ke na sa si kote tavetia gita? 23 Ego, guahe si balabala
ia gami, pude tavetia goi. Ari ka made tie tani si korapa evaṉia sa vina
gorevurana sa dia vina tatara.* 24 La, mamu somana koa rini koasa vina
vukivukihi vinulasa, mamu tabari sari na laedi rina dia vina vukivukihi
meke tamugoi tugo, pude di boka koto va golugolu si arini. Meke pude gua
asa, si kote boka dogoria rina tie Ziu, sapu lopu hinokara sari na inavosomu
goi pu ele avoso ni rini, ba agoi si korapa kopu nia mo sa Tinarae te Mosese.
25 Ba lopu sapu hiva ni gami sari na tie Zenitailo pu ele va hinokara pude
kopu nia sa Tinarae te Mosese. Ele kubere la i gami sarini pude di taveti
sapu gua hire: Lopu henai sari na ginani pu tava vukivukihidi la koari na
beku, meke sari na eharadi, na masadi rina kurukuru pu lopu tava honi
palae eharadi; meke pude madi va ilolo pule ni pa vinari riqihi,” gua si
arini.*
26 Ke pa koivugona, si turaṉi e Paula sari ka made tie pu guni rini meke
la va via pule nia si asa, somanae koari ka made. Meke tiqe nuquru la
sarini pa Zelepade, pude la tozia sa totoso pu kaqu hokoto sa totoso tanisa
vinavia tadi kasa pude mudina asa kaqu ta tavete sari hopeke dia vina
vukivukihi vinulasa, gua.*

Ta Tuqe Vagi se Paula pa Zelepade

27 Ba sipu tata hokoto tugo sari ka zuapa rane sara, si mae dogoria
ri kaiqa tie Ziu mae guadi pa Esia se Paula pa korapa Zelepade. Ke
sovusovutu va bugoria rini sa puku vinarigara lavata, meke tuqe vagia
rini se Paula. 28 Velavela si arini, “Gamu na tie Izireli! Mae tokani gami!
Hiera mo sa tie sapu ene ni pa doduru vasina sari na vina tumatumae sapu
lopu garo koa gita na tie Ziu, meke koasa Tinarae te Mosese, meke koasa
Zelepade hie. Meke kamahire, ba mae turaṉa nuquru nia tie Zenitailo pule
tu sa sa Zelepade, ke va bonia sa sa vasina hopena hie!” gua si arini. 29 Na
ele dogoria mo rini se Toropimasi, sa tie Episasi, sapu luli koe Paula pa
Zerusalema. Ke balabala ia rini sapu gina turaṉa nuquru nia Paula si asa
pa Zelepade, gua.*
30 Ke noma lala nana sa vinari kakatorai pa korapana sa popoa
Zerusalema. Meke haqala varigara sari doduru tie, meke tuqe vagia rini
se Paula, meke ririhi vura nia rini si asa pa sadana sa Zelepade, meke
tuturei tukui rini sari na sasada. 31 Sipu korapa komitia pude va matea
gunia rini se Paula, si kamo la mo sa inavoso koa sa ṉati koimata tanisa
qeto minate tadi na tie Roma, sapu keke vinari kakatorai si korapa ta

* **21:23** Nab 6:9-12 * **21:25** TTA 15:29 * **21:26** Nab 6:9-12 * **21:29** TTA 20:4

evaṉa pa Zerusalema, gua. 32 Ke tioko vagi sa ṉati koimata sari kaiqa palabatu varipera, na tie varipera, meke tuturei topue gore la sarini koa sa vinarigara. Sipu dogoria tugo rina tinoni sa koimata meke sari na tie varipera pu turaṉi sa, si tiqe beto komitia rini se Paula. 33 La tuqe vagia sa ṉati koimata tadi na tie varipera se Paula, meke garuni sa sari nana tie, pude pusi nia karua seni pa limana e Paula. Beto asa si tiqe nanasa la si asa koari na tie, “Esei sa tie hie? Meke na sa si evaṉia sa?” gua si asa. 34 Meke kaiqa ri na tinoni si velavela nia keketoṉa, ba kaiqa si votiki ginugua tu. Na lopu boka vagia sa koimata sa ṉatina hinokara sa tinasuna, sina soku sa ṉinoveoro. Ke garuni mo sa sari kasa nana tie varipera, pude turaṉa la nia pa vetu tadi na tie varipera se Paula. 35 Sipu kamoa Paula sa halehaleana sage pa vetu, si ṉiṉira hola sa tinaṉaziri, na tinuru hiva varipera tadi na tinoni, ke palekia tu rina tie varipera se Paula. 36 Ba luli la tugo sa puku vinarigara lavata, meke velavela, “Va mate pania gana! Va mate pania gana!” gua si arini.

Zama se Paula koasa Vinarigara Tinoni

37 Totoso tata turaṉa nuquru nia rini pa vetu se Paula, si zama la koasa ṉati koimata tadi na tie varipera si asa, “Vegua, boka zama paki koa goi si rau?” gua si asa.

Meke nanasia sa koimata si asa, “Vegua, tumae zama Quriki si goi? 38 Vea, lopu agoi tu sa tie Izipi pu varipera la koasa qinavuna Roma visoroihe, meke turaṉa lani sari ka made tina tie varipera na variva mate pa soloso qega?” gua si asa.

39 Meke olaṉa la se Paula, “Arau si na tie Ziu, podoqu pa popoa Silisia, pa vasileana Tasisi, na tie soti koasa vasileana arilaena sana si rau. Tepa si rau koa goi, mu va malumu paki au, maqu zama paki koari na tinoni,” gua si asa.

40 “Leana,” gua sa ṉati koimata. Ke turu mo pa halehaleana sage se Paula, meke va mokomokoi sa pa limana sari na tinoni. Meke sipu noso sarini si zama la koa rini si asa pa zinama Hiburu:

22

1 “Kasa turaṉaqu, mi avoso mae pude maqu va bakalia koa gamu sapu lopu sea si rau,” gua si asa.

2 Totoso avosia tugo rini sapu zama pa zinama Hiburu se Paula, si noso beto si arini, ke zama si asa, 3 “Arau si na tie Ziu, podoqu pa vasileana Tasisi, pa pinaqaha popoa pa Silisia. Ba noma sage meke sikulu si rau koe Qamalieli na Parese pa vasileana nomana hie pa Zerusalema. Tava tumatumae valeana nia rau sa Tinarae te Mosese, meke tadi na tiatamada pukerane. Ṉaliṉali hola nia rau sa vina lavatana sa Tamasa koari na qua tinavete, gua putaputa tugo sapu korapa nia gamu kamahire.* 4 Ṉoṉovali, na va matei rau sarini pu lulia sa Siraṉa vinahesi hie. Pusi vagi rau sari na palabatu na barikaleqe, meke la vekoi rau pa vetu varipusi.* 5 Sa ṉati hiama kenukenue, meke sari doduru koasa Sanihiderini[d],* ba boka va sosodea mo, sina arini mo poni nau sari na leta pu paleki rau, sapu kubere la ni rini koari kasa tie Ziu turaṉadia pu koa pa Damasikasi, pude kaqu pusi vagi rau sari na tie pu koadi vasina pu lulia sa Siraṉa vinahesi hie, pude la va kilasi pa Zerusalema, gua.

* **22:3** TTA 5:34-39 * **22:4** TTA 8:3, 26:9-11 * **22:5** Sa Sanihiderini hie si na ṉati puku tie vari pitui tadi na tie Ziu.

Tozia Paula sa Nana Kinekere (Tinavete 9:1-19, 26:12-18)

6 Ba sipu korapa rane sa popoa, totoso korapa ene la rau pa siraṉa, meke
tata la pa Damasikasi, si malara va hodaka mae koa rau si keke kalalasa
variva keanana pa Maṉauru. 7 Ke hoqa gore pa pepeso si rau, meke avosia
rau si keke mamalaiṉi sapu zama guahe: ‘Saula! Saula! Na vegua ke
ṉoṉovalau goi?’ gua.
8 ‘Baṉara, esei si goi?’ gua si rau.
Meke olaṉa si Asa, ‘Arau Zisu pa Nazareti tugo si hie, sapu korapa
ṉoṉovalau goi!’ gua si Asa. 9 Sari na tie pu lulidi koa rau si dogoria mo
rini sa kalalasa, ba lopu avosia rini sa mamalaiṉina sa tie pu zama mae
koa rau.
10 Meke nanasia rau si Asa, ‘Baṉara, na sa si kaqu tavetia rau?’ gua si
rau.
Meke olaṉa mae si Asa, ‘Mu turu, mamu la pa Damasikasi, meke vasina
tu si kote ta tozi ni goi sari doduru gua pu ta hivae koa goi pude taveti,’ gua
si Asa. 11 Lopu boka dodogorae si rau, sina va behu au sa kalalasa variva
keanana. Ke sari na tie mo pu lulidi koa rau si taṉinia limaqu, meke turaṉa
la nau pa Damasikasi.
12 Koa nana vasina si keke tie pozana e Ananaeasi. Keke tie toṉoto si asa
pa hahanana kinopuna sa Tinarae te Mosese, meke na tie ta pamaṉaena
hola si asa koari doduru tie Ziu vasina. 13 Mae turu kapae koa rau si asa,
meke zama, ‘Saula, tasiqu, mu dodogorae tu ba goi!’ gua si asa. Meke pa
totoso tugo asa si dogoria rau si asa.
14 Meke zama si asa, ‘Ele vizatigo sa Tamasa tadi na tiatamada si agoi,
pude mu tumae nia sa Nana hiniva, meke pude dogoria sa Nana Nabulu
Toṉotona, sapu ele dogoria goi meke avosia goi sa mamalaiṉina soti pa
siraṉa. 15 Ura kaqu keke Nana tie va sosode si agoi, pude tozia koa ri
doduru tie gua saripu dogori na avosi goi. 16 Ke mu lopu aqa, ba la mamu
ta papitaiso, pude tava via koari na mua sinea, mamu varavara la koasa
pozana Sa,’ gua si asa.

Ta Garunu se Paula Pude Tarae Koari na Tie Zenitailo

17 Totoso pule la pa Zerusalema si rau, meke sipu la koa varavara si
rau pa Zelepade, si dogoria rau si keke dinogodogorae. 18 Dogoria rau sa
Baṉara sapu zama mae koa rau, ‘Mu tuturei sisigiti, mamu taluarae pa
Zerusalema, sina lopu kaqu va hinokaria rina tie tani sa inavosoqu Rau
sapu kote totozia goi,’ gua si Asa.
19 Meke olaṉa la si rau, ‘Baṉara, ele gilana valeania dia rini sapu arau
mo la vata pusi, na sekei pa hopeke sinaqoqi sari na tie pu va hinokarigo
si Goi. 20 Meke sipu tava mate se Sitivini, sa tie pu helahelae nigo koari na
tie, si arau tugo mo somana va egoa sa nana minate, meke arau tugo mo
turu kopu ni sari na poko tadirini pu va matena si asa,’ gua si rau.*
21 Ba zama mae koa rau si Asa, ‘Mu la! Sina kaqu garunu la nigo Rau si
goi pa seu, koari na tie Zenitailo,’ gua si Asa.”
22 Va avoso sari na tinoni, ba sipu zama nia tugo Paula sapu kaqu ta
garunu la koari na tie Zenitailo si asa gua, si keke gua velavela va ululae
si arini, “Va matea gana sa tie sana, lopu padana pude toa!” gua si arini.
23 Zama ta ṉaziṉaziri sarini, meke hiru ni rini pa galegalearane sari na dia
poko, meke taburu sage ni rini panaulu sari na kavuru pepeso. 24 Ke garuni
sa ṉati koimata tadi na tie varipera sari nana tie, pude turaṉa nuquru
nia se Paula pa vasina tadi na tie varipera. Meke garuni sa si arini pude

* **22:20** TTA 7:58

komitia si asa, pude ni tozia sapu pa ginugua sa, ke zama ta ṉaziṉaziri nia tu rina tie Ziu si asa, gua. 25 Ba sipu korapa pusia rini si asa pude komitia, si zama la se Paula koa keke koimata tadi na tie varipera pu turu tata koa sa, “Vegua, leana mo koa gamu si pude komitia sa tie Roma* tugo, sapu ta kopue koasa tinarae Roma, pana lopu ele ta pitu?” gua si asa.

26 Sipu avosia tugo sa koimata sa zinama gua asa te Paula, si la si asa koasa ṉati koimata, meke zama, “Tio, na sa si kote tavetia goi? Na tie hie si na tie Roma tugo, ta kopue koasa tinarae Roma,” gua si asa.

27 Ke la nanasia sa ṉati koimata se Paula, “Mu tozi nau, na tie Roma tugo si goi?” gua si asa.

“Uve,” gua se Paula.

28 Meke zama sa ṉati koimata, “Arau si soku poata vekoi meke tiqe ta evaṉae na tie Roma si rau,” gua si asa. Meke olaṉa se Paula, “Ba arau si na tie Roma pa qua pinodo,” gua si asa.

29 Ke rizu taloa sarini pu korapa va namanama pude la nanasia se Paula; meke sa ṉati koimata ba matagutu tugo, totoso avosia sa sapu na tie Roma tugo se Paula, sina pusia tu sa pa seni, pude komitia.

Ta Vala pa Kenudi rina Koimata pa Sanihiderini se Paula

30 Hiva gilana va sosodea sa ṉati koimata tadi na tie varipera Roma, gua meke zutua rina tie Ziu se Paula. Ke pa koivugona, si rupahia sa se Paula, meke tozi ni sa sari na ṉati hiama, meke sari doduru tiena sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu pude varigara. Meke turaṉia sa se Paula, meke la va turua sa pa kenudi rini.

23

1 Doṉo toto la i e Paula sari na tiena sa Sanihiderini sa puku tie varipitui[d] tadi na tie Ziu, meke zamai sa, “Kasa turaṉaqu pa Izireli! Gilana valeania rau sapu pa qua tinoa si evaṉi rau sari doduru gua saripu toṉoto pa kenuna sa Tamasa, kamo pa rane ṉinoroi,” gua si asa. 2 Sipu zama gua asa si garunu la i Ananaeasi sapu sa ṉati hiama[d] kenukenue sari kaiqa pu turu tata koe Paula pude poharia ṉuzuna, gua. 3 Ba zama la koa sa se Paula, “Mani poharigo tugo Tamasa si agoi, sina gua tugo na gobagoba sapu ta pedi va keoro mo si goi. Habotu vasina si goi pude varipitui nau pa siraṉana gua sa Tinarae te Mosese gua, ba korapa sekea mo telemu sa Tinarae, totoso garunu nau tie goi pude poharau!” gua se Paula.*

4 Meke zama saripu turu tata koe Paula, “Tio, na ṉati hiama kenukenue te Tamasa si zama va kaleania goi,” gunia rini si asa.

5 Ba olaṉa se Paula, “Kasa turaṉaqu pa Izireli, lopu hite gilania rau sapu na ṉati hiama kenukenue sa tie hie. Ura ta kubere si guahe pa Kinubekubere Hope: ‘Mu lopu zama va kaleania sa koimata pa mua butubutu,’” gua.*

6 Sipu doṉo gilania Paula sapu kaiqa arini pu varigara si na Sadusi, meke kaiqa si na Parese, si velavela la koa rini si asa, “Kasa turaṉaqu pa Izireli, arau he si na Parese, meke na tuna tugo keke Parese. Sapu ta pitu nia rau hie, si koa gua mo koasa qua vina hinokarana sa tinuru pule tadi pu mate!” gua si asa.*

---

* **22:25** Sari doduru tie pu ta pozae na tie Roma si tago ṉiniraṉira pa tinarae Roma. Sari na tie pa votiki popoa na butubutu ba boka ta pozae na tie Roma. * **23:3** Mt 23:27-28 * **23:5** Ekd 22:28 * **23:6** TTA 26:5; Pil 3:5

7 Sipu beto tugo zama nia Paula sapu gua asa, si podalae varitokei gedi
mo sari na Parese, meke sari na Sadusi, ke ta paqaha rua sari na tinoni pu
varigara. 8 Ura sari na Sadusi si lopu va hinokaria sa tinuru pule tadi pu
mate, meke sari na mateana, na tomate, na gua. Ba sari na Parese si va
hinokara betoi saripu gua hire.* 9 Noma hola sa ṉinoveoro, meke kaiqa
rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu na Parese tugo, si
turu meke zama va ṉiṉira, “Loke sinea si boka dogoria gita koasa tie hie!
Vea be keke mateana babe keke maqomaqo si zama koa sa? Lopu boka
zutua gami,” gua si arini.
10 Ṉiṉira hola sa vinaritokei, ke mala nia sa ṉati koimata tadi na tie
varipera, sapu meke ta seke va umumu se Paula, gua. Ke garuni sa sari
nana solodia pude gore la saputu vagia se Paula koa rini, meke la vekoa
rini pa vetu tadi na solodia.
11 Pa boṉina asa, si la turu tata koe Paula sa Baṉara, meke zama, “Mu
lopu matagutu! Ele tozi helahelae nau goi si Rau tani pa Zerusalema, ke
mamu tavete kekeṉoṉo gua tugo asa pa Roma,” gua si Asa.

Kuhana nia Rina Tie Ziu se Paula

12 Meke pana munumunu pa koivugona, si varigara meke vari vivinei
sari kaiqa tie Ziu, meke variva ego nia rini pa keke tinokotokoro, sapu lopu
kaqu hena na napo hokara si arini, osolae kaqu va matea tu rini se Paula,
gua. 13 Sarini pu tavetena sa vinariva egoi hie, si hola nia ka made ṉavulu
tie. 14 La si arini koari na ṉati hiama, na koimata tadi na tie Ziu, meke
zama, “Gami si ele tokotokoro puleni gami pa kenuna sa Tamasa, pude
lopu kaqu hena ginani si gami osolae kaqu va matea tu gami se Paula.
15 Ke gua asa si hiva nia gami pude gamu meke sa puku tie varipitui, si
kaqu tozi sekesekei la nia sa ṉati koimata tadi na tie varipera, pude mani
turaṉa gore atu nia sa koa gamu se Paula. Tozi nia sapu hiva avoso valeani
gamu si kaiqa ginuguana sa, mamu gua. Meke gami si kote tome aqa pude
va matea si asa, totoso lopu ele kamo atu sa,” gua si arini.
16 Ba keke tuna koreo sa tasina barikaleqe e Paula, si avoso pohoa sa
dia hiniva hie, ke la pa vetu tadi na tie varipera si asa, meke tozi nia sa
se Paula. 17 Beto asa, si tioko vagia Paula si keke koari na koimata tadi na
tie varipera Roma, meke zama ia sa, “Mu turaṉa la nia sa koreo hie koasa
mia ṉati koimata, sina keke tiṉitoṉa si kote la tozia sa koreo hie koa sa,”
gua se Paula.
18 Meke turaṉia sa koimata sa koreo, meke la koasa dia ṉati koimata,
meke zama, “Garunau e Paula, sa tie ta pusina, pude turaṉa atu nia koa
goi sa koreo hie, sina keketoṉa si kote tozi nigo sa, gua,” gua si asa.
19 Ke taṉini vagia sa ṉati koimata sa limana sa koreo, meke turaṉa vata
kalea sa, meke nanasia sa, “Ego, na sa si hiva tozi nau goi?” gua si asa.
20 Meke zama sa koreo, “Sari na koimata tadi na tie Ziu, si ele variva ego
nia si pude vugo si kaqu atu tepa sekesekei nigo rini, pude turaṉa gore la
nia goi se Paula koasa puku tie varipitui tadi na tie Ziu, si pude hiva avoso
valeani rini sari kaiqa ginugua pule tanisa, gua. 21 Mu lopu va hinokari,
sina hola nia made ṉavulu puta tie si korapa tome aqa pude va matea
se Paula, gua. Ele tokotokoro puleni si arini, sapu lopu kaqu hite hena na
napo si arini, osolae kaqu va matea tu rini se Paula, gua. Korapa aqa sarini
kamahire pude avosia be guana va egoa goi sa dia tinepa,” gua sa koreo.

---

* **23:8** Mt 22:23; Mk 12:18; Lk 20:27

22 Ke naqua sa koimata sa koreo, meke zama ia sa, “Ego, mu lopu la tozi
hokaria goi koa keke tie, gua saripu vivinei ni goi koa rau hire,” gunia sa,
meke tiqe va taloa pulea sa sa koreo.

Ta Garunu La koasa Qavuna Pilikisi se Paula

23 Beto asa si tioki sa n̲ati koimata tadi na tie varipera si karu nana
koimata, meke zamai sa, “Mi va namanama i karua gogoto solodia, meke
ka zuapa n̲avulu tie koi hose, meke karua gogoto tie tan̲ini hopere. Va
namanama pude taluarae la pa Sizaria pa sia koloko kohite bon̲i. 24 Va
nama ponia hose se Paula pude boka turan̲a va kamo valeania se Paula
koe Qavuna Pilikisi,” guni sa sarini. 25 Meke kubere la nia sa n̲ati koimata
si keke leta koa sa Qavuna Pilikisi sapu zama guahe:

26 “Arau Kolodiasi Laesiasi si kubere atu koa goi na Qavuna Pilikisi pa
qua pinaman̲a. 27 Sa tie isa si ele tuqe vagia rina tie Ziu, meke tata va
matea rini. Ba avoso nia rau sapu na tie Roma tugo si asa, ke turan̲i
rau sari na qua tie varipera meke la harupia si asa. 28 Hiva gilania rau
sapu gua zutu nia rini si asa, ke turan̲a gore la nia rau pa dia puku tie
varipitui. 29 Tiqe va nonoga ia rau sapu loketon̲a si evan̲ia sa sapu pada
pude tava mate nia, ba be ta pusi nia sa pa vetu varipusi. Sari na tin̲iton̲a
pu zutu ni rini koa sa, si na ginugua la gua mo pa dia tinarae soti teledia.
30 Ke totoso avosia rau sapu kaiqa tie si kuhana pude va matea si asa gua,
si hinoqa vizatia rau si pude garunu atu nia koa goi si asa. Ele tozi ni
tu rau sarini pu zutuna sa pude madi paleke atu ni koa goi sari na dia
zinutu koa sa,” gua.

31 Tavetia tugo rina solodia sapu gua ta garunu nia rini. Turan̲ia rini se
Paula pa bon̲ina tugo asa, meke la kamo pa vasileana Anitipatirisi. 32 Meke
pa koivugona, si kekere pule la pa Zerusalema sari na tie varipera pu ene
pa nenedi, ba sarini pu koi pa hose si turan̲a hola nia se Paula. 33 Turan̲a
va kamoa rini pa Sizaria si asa, meke la luaria rini sa leta koasa Qavuna,
meke luara vekoa rini koa sa se Paula. 34 Sipu beto tiroa sa Qavuna sa
leta, si nanasia sa se Paula, “Pa pinaqaha popoa pavei si mae gua mu goi?”
gunia sa.

Meke sipu gilania sa Qavuna sapu mae guana pa Silisia se Paula, 35 si
zama si asa, “Kote varipitui nia rau sa ginuguamu goi, pana mae kamo
sarini pu zutu igo,” gua si asa. Beto asa si garuni sa Qavuna sari nana tie
kopu, pude kopu nia se Paula pa vetu Qavuna sapu kuria Herodi pukerane.

24

Ta Pitu se Paula koe Pilikisi

1 Hola ka lima rane, si turan̲a gore lani e Ananaeasi sa n̲ati hiama
kenukenue pa Sizaria, sari kaiqa koimata tadi na tie Ziu, meke keke loea,
pozana e Tetulasi. Paleke lani rini sari na zinutuna e Paula koasa Qavuna
Pilikisi, pude zutua rini pa kenuna sa. 2 Totoso ta tioko va nuquru la se
Paula, si podalae va vurai e Tetulasi sari doduru dia zinutu koa sa, meke
zama guahe si asa:

“Qavuna Pilikisi pu ta paman̲aemu, pa mua tinuran̲a goi si ele boka koa
bule si gami pa keke totoso gelena. Meke kaiqa hinobe saripu ta hivae, si
ele boka ta evan̲a koasa mami popoa. 3 Qetu ni gami pa doduru popoa,
meke koari doduru totoso hire, meke zama valeana hola igo gami si agoi.
4 Ba maqu lopu okipani hoboro ni sari na mua totoso pa soku zinama, ba
tepa igo rau si goi pa mua tataru vatukana, pude va avosia sa mami zinama
papakana hie. 5 Sa tie hie si variva ilipun̲ana sisigiti. Podalae ni sa sari na

vinari kakatorai pa korapa mami gami na tie Ziu pa doduru vasina. Meke asa tugo si na koimata pa keke puku tinoni votivotikaena sapu ta pozae na ‘Nazarini’. 6 Podekia tugo sa pude va bonia sa Zelepade, ba tuqe vagia mo gami.* 8 Be nanasia goi sa tie hie, si kote avoso gilani mo goi koari nana zinama sari na tiṉitoṉa pu zutu ni gami koa sa,” gua si asa. 9 Meke somana zutua tugo rina koimata tadi na tie Ziu se Paula, sapu hinokara sari doduru gua pu zama ni e Tetulasi, gua.

Lavelave Hukata Pule nia se Paula

10 Totoso nuke la ia sa Qavuna se Paula pude zama si olaṉa se Paula, “Qavuna Pilikisi, gilania rau sapu agoi si ele koa na keke tie varipitui pa popoa hie pa soku vuaheni, gua asa ke qetu si rau pude mae zama lavelave hukata pule nau pa kenumu goi. 11 Telemu ba kote boka gilania mo koari kaiqa tie, sapu ka manege rua rane tu ele hola si la si rau pa Zerusalema, pude vahesia sa Tamasa. 12 Ba lopu hite dogorau ri kasa pu zutu au, sapu la varitokei si rau koa ke tie pa Zelepade, babe la vari kakatorai ni rau sari na tinoni koari na sinaqoqi, babe pa keke vasina pule pa korapana sa vasileana lavata. 13 Arini ba lopu boka va sosode ia koa goi, gua saripu korapa zutu nau rini hire. 14 Maqu tozi helahelae vura nia sapu arau si vahesia mo sa Tamasa tadi na tiatamamami pukerane, meke vahesia rau si Asa, pa Siraṉa tanisa Baṉara sapu kokoha gunia ri kasa hire. Ba arau si va hinokari tugo sari doduru gua saripu ta kubere pa Tinarae te Mosese, meke koari na kinubekubere tadi na poropita. 15 Sa vina hinokara koe Tamasa sapu tagoa ri kasa hire, si tagoa tugo rau, sapu kaqu tava toa pule pa minate keke rane, sari doduru tie leadi, na kaleadi, saripu ele mate. 16 Ke gua asa si podeke sisigitia rau doduru totoso, pude qu evaṉi sapu toṉoto pa kenuna sa Tamasa meke na tie.

17 Mudina sapu koa va seu si arau pa kaiqa vuaheni, si pule mae si arau pa Zerusalema, pude la luari si kaiqa vinariponi na poata tadi kaiqa tie Ziu pu malaṉa, meke pude la va vukivukihi qua tugo, gua.* 18 Totoso dogoro au rini pa Zelepade si ele va hokotia rau sa vinulasa gua sapu ta hivae pa Tinarae te Mosese, ba loketoṉa puku tinoni na ṉinoveoro si koa vasina pa totoso asa. 19 Ba kaiqa tie Ziu pu mae guadi pa pinaqaha popoa pa Esia si koadia vasina. Arini teledia si pada pude paleke atu ni koa goi, pude atu tozi, saripu lopu qetu ni rini koa rau. 20 Ba be lopu gua, si arini mo hire si madi tozi vura nia kamahire, sapu na tinavete kaleana sa si dogoro vura nia rini koa rau, totoso la turu si rau pa kenuna sa dia puku tie varipitui. 21 Ba keketoṉa mo sapu ele zama va ṉiṉira nia rau, totoso turu rau pa kenuna sa Sanihiderini, si gina lopu qetu nia rini koa rau sapu guahe: ‘Koasa ginuguana mo sa tinuru pule tadi pu mate si ta pitu nia rau pa kenumia gamu pa rane ṉinoroi,’” gua se Paula.*

22 Se Pilikisi hie si ele gilana valeania sa guguana sa Siraṉa tanisa Baṉara, ke tukua mo sa sa vinaripitui, meke tozi ni sa sarini, “Pana mae kamo tu se Laesiasi, si kote tiqe vilasia rau guguana sa mia vinaripitui,” gua si asa. 23 Tozi nia sa sa koimata tadi na tie varipera pude kopu nia se Paula, ba va malumi sari nana baere, pude mae hopiki nia na ponia.

---

* **24:6** Sari na zinama hire vesi 6-8 si koa pa kaiqa Kinubekubere Hope pukerane. [Ele hiva varipitui nia mo gami si asa pa siraṉana gua sa Tinarae te Mosese, 7ba mae varipera nia e Laesiasi, sa ṉati koimata tadi na tie varipera, meke zau vagia sa si asa koa gami. 8 Beto asa, si tozini gami sa pude saripu zutuna se Paula, si kaqu va mae guni koa goi sari na dia zinutu koa sa, gua.] * **24:17** TTA 21:17-28 * **24:21** TTA 23:6

Vivinei se Paula Koari Pilikisi e Durusila

24 Meke sipu hola kaiqa rane, si mae se Pilikisi, meke sa nana barikaleqe
Ziu sapu se Durusila. Tiokia sa se Paula meke avavoso si asa totoso vivinei
nia Paula sa guguana sa vina hinokarana e Zisu Karisito. 25 Totoso zama nia
Paula guguana sa tinoṉoto, na tinuqe pule nia, meke sa totoso vinaripitui
pu korapa mae, si matagutu se Pilikisi, ke tozi nia sa se Paula, “Leana, gina
boka taloa mua kamahire, meke pana ari qua totoso, si kote tioko pulego
rau,” gua si asa. 26 Balabala ia tugo sa sapu hokara kote ponia Paula kaiqa
poata pude vata rupahia, gua si asa. Gua asa ke hoke titiokia na vivinei ia
sa se Paula.
27 Meke sipu hola karua vuaheni, si beto se Pilikisi, meke Qavuna hobe
se Posiasi Pesitasi. Ba hiva ta qetue koari na tie Ziu se Pilikisi, ke vata pusi
hola ia sa se Paula pa vetu varipusi.

25

Tepa se Paula pude Ta Pitu Koe Siza

1 Meke sipu ele hola ṉeta ranena kamo gua koasa pinaqaha popoa pa
Ziudia se Pesitasi, pude hobea sa Qavuna Pilikisi, si taluarae si asa pa
Sizaria, meke sage la pa Zerusalema. 2 Vasina si la tozi rina ṉati hiama
na koimata tadi na tie Ziu koa sa, sari doduru gua pu zutu ni rini koe
Paula. 3 Tepa ia rini se Pesitasi, pude tataru ni na toka ni sa si arini, meke
pude va pule mae ia pa Zerusalema se Paula, sina ele pada vekoa rini, si
pude va matea gana si asa pa korapana sa nana inene la pa Zerusalema,
gua. 4 Meke olaṉa se Pesitasi, “Se Paula si korapa koa ta kopue pa Sizaria,
meke arau si kote lopu sana pule la mo vasina. 5 Ke madi luli mo koa rau
sari kasa mia koimata, pude madi la zutua vasina, be guana sea nia sa si
keketoṉa,” gua si asa.
6 Ke vesu, ba be manege rane, si koa paki koa rini pa Zerusalema se
Pesitasi, meke tiqe gore la pa Sizaria si asa. Meke pa koivugona si la habotu
pa nana habohabotuana varipitui si asa, meke tiqe garuni sa sari nana tie,
pude turaṉa nuquru la nia se Paula. 7 Sipu kamo tugo se Paula, si la turu
vari likohae nia ri kasa tie Ziu saripu mae guadi pa Zerusalema si asa,
meke soku tiṉitoṉa si podalae zutu va kaleana nia rini, sapu teledia ba
lopu boka va sosode valeani mo. 8 Ba lavelave hukata pule nia se Paula
meke zama, “Loke sinea si evaṉia rau pude sekea sa tinarae tana butubutu
Ziu, babe va bonia sa Zelepade, meke pude kana la koasa Baṉara Roma,”
gua si asa.
9 Ba hiva ta qetue koari na tie Ziu se Pesitasi, ke nanasia sa se Paula,
“Vegua, kote leana, pude la pa Zerusalema si goi, pude maqu la varipitui
ni vasina sari na ginugua pu zutu nigo rini hire?” gua si asa.
10 Meke olaṉa se Paula, “Korapa koa pa vinaripitui tanisa Baṉara Roma
si rau; tani tu si ta hivae pude ta pitu si rau. Na loke sinea si evaṉia rau
koari na tie Ziu, meke agoi ba gilania mua mo. 11 Ba be ele sekea rau sa
tinarae tana qinavuna, sapu pada pude tava mate nia rau, si lopu kaqu
tepa ia rau, pude govete nia sa minate. Ba pude lopu hinokara sari doduru
gua pu zutu nau rini hire, si lopu toṉoto pude luara vala nau goi koa rini.
Ke gua asa, si tepa ia rau, si pude maqu ta pitu koe Siza sa baṉara Roma!”
gua si asa.
12 Ke sipu beto vivinei koari nana tie varitokae se Pesitasi, si olaṉa la koe
Paula si asa, “Ego, sina ele tepa la si goi pude ta pitu koasa baṉara Roma,
ke kaqu la tugo koa sa si goi,” gua si asa.

Zama se Paula Koasa Baṉara Aquripa meke Koe Benisi

13 Hola kaiqa rane, si mae kamo pa Sizaria se Aquripa[d] sa baṉara, meke
se Benisi pude la va kamoa, meke zama qetuqetu koe Pesitasi, gua. 14 Meke
sina kote koa kaiqa rane vasina si arini, ke tozi va bakalia e Pesitasi koe
baṉara Aquripa sa guguana e Paula. Zama si asa, “Keke tie ta pusina si
veko hola ia e Pilikisi, meke koa nana tani. 15 Totoso la rau pa Zerusalema,
si mae zutua rina ṉati hiama na koimata tadi na tie Ziu si asa, meke hiva
nau rini pude vizatia si pude va matea si asa. 16 Ba tozi ni rau si arini, sapu
lopu na hahanana tamigami na tie Roma, si pude vala nia koari nana kana
si keke tie ta zutuna pude tava mate, sipu lopu ele ta pitu sa tie asa, pude
boka lavelave hukata pule nia si asa koari na dia zinutu koa sa. 17 Ke sipu
kamo tugo rini tani, si lopu aqa si rau. Ba pa koivugona tugo si habotu nia
mo rau sa vinaripitui, meke tozi ni rau sari na qua tie, pude va nuquru
mae ia se Paula. 18 Ba totoso turu sari kasa pu zutuna sa, si loke tinavete
kaleadi gugua sapu rovea rau kote pada zutu ni rini koa sa, si tozi rini.
19 Sari doduru dia vinaritokei koa sa, si tale kalina pa dia linotu mo, meke
na guguana mo keke tie sapu pozana e Zisu, sapu ele mate tu, ba tozia
Paula sapu ele toa pule pa minate si Asa, gua. 20 Lopu gilania rau si keke
siraṉa, gua pude vagi pule kaiqa vivineidi rina ginugua hire, ke nanasia
rau se Paula sapu vegua, kote leana, pude la pa Zerusalema si asa? Pude
maqu la varipitui ni vasina sari na ginugua pu zutu nia rini koa sa. 21 Ba
ele tepa se Paula pude la ta pitu koe Siza, sa baṉara pa Roma, gua. Ke gua
asa, si tozi ni rau sari qua tie pude kopu nia si asa, osolae kamo sa totoso
sapu kaqu garunu la nia rau si asa koasa baṉara pa Roma,” gua se Pesitasi.
22 Meke zama la koe Pesitasi se Aquripa, “Hiva avoso soti rau telequ sari
nana zinama sa tie sana,” gua si asa.

Meke olaṉa se Pesitasi, “Leana, vugo kote mamu avosia,” gua si asa.

23 Ke pa koivugona, si varigara sari na tie nomanomadi pa vasileana,
meke sari na koimata tadi na tie varipera pa keke lose nomana hola, meke
sipu nuquru la sari Aquripa e Benisi si va lavalavati rina tie sari kara. Beto
asa, meke tiqe tozi ni e Pesitasi sari nana tie, pude turaṉa nuquru la nia se
Paula. 24 Meke zama se Pesitasi, “Baṉara Aquripa, meke gamu doduru pu
somana koa hire. Sa tie sapu dogoria gamu hie, si tepa zukuria ri doduru
tie Ziu pa Zerusalema meke pa Sizaria hie koa rau, meke velavela nia rini
sapu padana pude kaqu tava mate tugo si asa, gua. 25 Ba ele hata vura
nia rau, sapu loketoṉa si evaṉia sa sapu kote pada tava mate nia sa. Ba
sina telena si tepa, pude kamo latu koasa baṉara pa Roma, gua; gua asa ke
vizatia rau si pude garunu la nia vasina. 26 Ba lopu ele vagia rau keketoṉa,
pude boka kubere tozi la nia koasa qua baṉara pa Roma koasa guguana sa
tie hie. Gua asa ke turaṉa mae nia rau si asa pa kenumia gamu na tie. Meke
sa ṉatina sa hiniva, si pude turaṉa mae nia koa goi baṉara Aquripa, pude
pana beto avosi gita sari na vina bakalana sa, si hokara kote bakala sapu
gua leana pude kubere la nia rau. 27 Ura guana loke laena koa rau, si pude
garunu la nia si keke tie ta pusina, sapu lopu bakala sari na tinazutuna
sa,” gua se Pesitasi.

26

Paula pa Kenuna sa Baṉara Aquripa

1 Beto asa, si tiqe zama la koe Paula se Aquripa, “Paula, tava malumu si
goi pude zama nia sa mua kalina kamahire,” gua si asa. Ke va sage la nia
Paula sa limana pude va nosoi meke zama guahe si asa:

2 “Baṉara Aquripa, qetu hola si rau, sapu boka vagia rau sa totoso pude
turu pa kenumu goi pa rane ṉinoroi, meke pude lavelave pule nau koari
doduru ginugua pu zutu nau rina tie Ziu. 3 Qetu si rau sina agoi si gilana
valeani sari na hahanana tana tie Ziu, meke sari na mami vinaritokei. Gua
asa, ke tepa atu si rau koa goi, pude mamu aqa va ṉoṉo meke va avoso
valeana mae koari na qua zinama.
4 Ari doduru tie Ziu si tuma valeana nia sa tinoa taqarau, podalae totoso
tie vaquraqu si rau. Gilania rini gua sapu evaṉia rau pa doduruna sa
qua tinoa, podalae pa qua popoa soti, meke kamo pa Zerusalema. 5 Ele ta
gilana valeana mo koa rini si rau, ke be hiva tozia rini si boka mo, sapu
arau si keke koari na Parese, sapu sa puku tie Ziu pu luli va minaki sari
na tinaraena sa mami linotu.* 6 Meke sapu tava turu nia rau pa kenu
mia gamu hie, si na koa gua sapu raṉea rau sa vina tatara sapu ele ponia
Tamasa koari na tiatamamami pukerane. 7 Asa tugo sa vina tatara sapu
okoro vagia ri ka manege rua mami butubutu, sipu vahesia ri sa Tamasa
boṉi na rane. Baṉara, koasa laena sa vina tatara tugo mo asa, si ta zutu
nia rau hie koari na tie Ziu. 8 Na vegua ke lopu boka va hinokaria tu gamu,
sapu va toa pulei Tamasa saripu mate?
9 Arau telequ ba ele balabala ia tugo, sapu kaqu taveti rau si soku
ginugua, pude maqu qoraqorai gedi sari na tie pu va hinokaria se Zisu
pa Nazareti, gua.* 10 Meke ele evaṉia tu rau sapu gua asa pa Zerusalema.
Pa ṉiniraṉira tadi na ṉati hiama si vekoi rau pa vetu varipusi sari tie te
Karisito, meke totoso tava mate si arini si somana va egoi tugo rau sa vina
matedi rini. 11 Hoke komiti rau si arini koari na sinaqoqi, meke va kilasi
rau si arini, pude luara pania sa dia vina hinokara. Pa qua tinaṉaziri, si
hoke hata lululi rau sarini pu koadi koari na vasivasileana pa votiki popoa.

Tozia Paula Sa Nana Kinekere (Tinavete 9:1-19, 22:6-16)

12 Pa keke inene arini si la si rau pa Damasikasi pa vina malumu, na
ṉiniraṉira, meke pa ginarunu tadi na ṉati hiama. 13 Baṉara Aquripa, sipu
korapa rane sa popoa, pa korapana sa qua inene la, si dogoria rau si keke
kalalasa sapu ṉedala hola nia sa sa rimata, malara gore mae pa maṉauru
si asa, meke gona mae pa vari likohaequ rau, meke koa rini pu lulidi koa
rau. 14 Hoqa beto pa pepeso si gami doduru, meke avosia rau si keke
mamalaiṉi sapu zama mae koa rau pa zinama Hiburu, ‘Saula, Saula, na
vegua ke ṉoṉovalau goi, meke hukatau goi si Rau. Va bakora pule nigo si
goi, guana bulumakao pu zopu pulea sa kolu tanisa tie pu tagona sa,’ gua.
15 Meke nanasa si rau, ‘Baṉara, esei si goi?’
Meke olaṉa sa Baṉara, ‘Arau Zisu tugo sapu korapa ṉoṉovalau goi. 16 Ba
tekulu, mamu turu. Vata dogoro si Rau koa goi, meke vizatigo Rau, pude na
Qua nabulu si goi. La mamu tozia koari na tinoni sapu gua ele dogoro guni
Nau goi kamahire, meke sapu gua kaqu va dogoro nigo Rau vugo repere.
17 Kaqu va sare igo Rau si goi koari na mua tie Izireli, meke koari na tie
Zenitailo vasina pu kaqu garunu la nigo Rau. 18 Kaqu tukeli goi sari na
matadi, pude di luaria sa hinuporo, madi mae pa kalalasa; meke pude di
luaria sa ṉiniraṉira te Setani, madi mae koe Tamasa; pude madi taleosae
koari na dia sinea, meke la somanae koa rini pu tava toṉoto sa dia tinoa,
pa dia rinaṉeraṉe koa Rau,’ gua si Asa.

Tozia Paula sa Nana Tinavete

* **26:5** TTA 23:6; Pil 3:5 * **26:9** TTA 8:3, 22:4-5

19 Kei baṉara Aquripa, gua asa ke lopu boka va karia rau sa dinogodogo-
rae maena pa Maṉauru. 20 Ba podalae tarae mo si rau pa Damasikasi,
meke tiqe pa Zerusalema pule, meke tiqe la koari doduruna sa popoa
Ziudia, meke gua tugo koari na tie Zenitailo, pude doduru tie si madi luara
pani sari na dia sinea, meke kekere mae koe Tamasa. Madi evaṉi sari na
tinavete pu va sosodei sari dia kinekere.* 21 Pa ginugua gua asa meke vagi
taloa nau rina tie Ziu si rau pa korapa Zelepade, meke hiva va mate au rini.
22 Ba ele va sare au Tamasa si rau, osolae kamo pa rane ṉinoroi. Gua asa
ke boka turu si rau tani, pude tozi vura nia koa gamu doduru tinoni, hiteke
na lavata, sa guguana sa Karisito. Asa tugo sapu koroto veko nia e Mosese,
meke ari na poropita sapu ele ta evaṉa, sapu guahe: 23 Kaqu koa ta sigiti
sa Karisito, meke asa sa tie kekenu sapu tava turu pule pa minate, pude
kaqu la tozia sa sa kalalasa koari na tie Ziu meke koari na tie Zenitailo,
gua.”*
24 Sipu zama ni Paula saripu gua hire, si velavela ia e Pesitasi si asa,
“Paula, pekipeki si goi! Sa mua tinumatumae lohina si va pekipeki igo!”
gua si asa.
25 Meke olaṉa se Paula, “Qavuna, lopu pekipeki si rau! Na hinokara meke
gotogoto si korapa tozi atuni rau. 26 Sa baṉara Aquripa si tumaeni nana
sari ginugua hire, ke boka varane si rau pude zama atu koa sa. Gilania rau
sapu lopu paere koa sa saripu gua hire, sina lopu ta evaṉa pa keke vasina
tomena si arini. 27 Baṉara Aquripa! Va hinokari tugo goi sari na poropita?
Gilania rau sapu va hinokari goi si arini!” gua se Paula.
28 Meke zama la koe Paula se Aquripa, “Paula, balabala ia goi si kote
boka va kekerau goi si rau pa totoso papakana gua hie, pude ta evaṉae na
tie te Karisito?” gua si asa.
29 Ba olaṉa se Paula, “Be gelena, babe papakana sa totoso, ba sa qua
tinepa koe Tamasa si pude agoi, meke sari doduru pu korapa va avoso
mae koa rau pa rane ṉinoroi, si pude mi koa kekeṉoṉo gua arau; ba lopu
pude ta pusie seni gua arau hie!” gua se Paula.
30 Beto asa si gasa turu taloa sa baṉara Aquripa, sa qavuna Pesitasi, se
Benisi, meke sari doduru pule. 31 Sipu ele taluarae taloa rini, si vari zamai
teledia si arini, “Sa tie hie si loke nana tinavete kaleana sapu kote pada
pude tava mate nia, na ta pusi nia sa,” gua si arini.
32 Meke zama la koe Pesitasi se Aquripa, “Pada pude ta rupaha mo sa tie
hie, be guana lopu tepa la si asa koasa baṉara pa Roma, pude ta pitu koa
sa,” gua si asa.

27

Toka La pa Roma se Paula

1 Meke sipu ele tava ego, sapu kote toka taluarae la pa Itali si gami gua,
si ta luara vala se Paula meke sari kaiqa tie ta pusidi pule pa kinopu
te Ziuliasi, sa koimata tana keke puku minate varipera, sapu ta pozae
“Na minate varipera tanisa baṉara Roma.” 2 Keke vaka pu mae gua pa
popoa Adaramitiami, si korapa va namanama pude taluarae la koari na
hogotoana vaka pa raratana koasa pinaqaha popoa Esia. Ke la suraṉa
koasa si gami, meke toka taluarae. Luli tugo koa gami se Arisitakasi; keke
tie pa popoa Masedonia si asa, pa vasileana Tesalonaika. 3 Pa koivugona si
la hogoto si gami pa Saedoni. Va tukania Ziuliasi se Paula, ke va malumia sa

* **26:20** TTA 9:20,28,29 * **26:23** 1 Kor 15:20; Ais 42:6, 49:6

si asa pude boka gore, pude la dogori sari nana baere, pude boka ponia rini
sapu gua ta hivae koa sa. 4 Sipu taluarae gami pa Saedoni, si raza sa givusu
kemua, ke ene gua pa kali paerena sa nusa Saeparasi si gami. 5 Hebala
karovia gami sa karovoana sapu taluarae pa Silisia meke Pamipilia, meke
la gua pa vasileana Maera pa popoa Laesia. 6 Dogoria sa koimata tadi na
tie varipera sapu kopuni gami, si keke vaka vasina, sapu mae guana pa
Alekezadaria, meke korapa la gua pa Itali, ke va karovo gami sa koasa
vaka asa.
7 Toka hitehite la si gami koari kaiqa rane. Tasuna hola sa mami inene,
meke osolae la kamo pa kalina sa vasileana Sinidasi. Lopu boka hola la si
gami vasina hiva la gua gami, sina ṉiṉira hola sa givusu, ke kekere la gua
mo pa kali paerena koasa nusa Kiriti, hola nia sa miho Salamone. 8 Rarata
lulia mo gami sa popoa, sina tasuna hola meke tiqe kamoa gami si keke
vasina, pozana “Koqu Aqoroana”, sapu lopu seu pa vasileana Lasea.
9 Koa soku rane si gami vasina osolae kamo mo sa totoso sapu tasuna
pude ene sari na vaka, ke sa rane vina vukivukihi tinaleosae tana sinea, ba
ele hola tugo, ke zamai Paula sarini, 10 “Kasa turaṉaqu, gilania rau sapu
kote tasuna sa nada inene podalae tani. Kote ta ṉovala hokara sari na
vinasuraṉa pa vaka, meke sa vaka tugo, meke kamo koa gita na tie,” gua
si asa. 11 Ba sa koimata tadi na tie varipera si lopu va hinokaria sapu gua
zama nia Paula, ba lulia tu sa sapu zama nia sa palabatuna sa vaka, meke
saripu tagona sa vaka. 12 Sa koqu hie si lopu vasina leana pude va hola ia
sa totoso ibu. Gua asa ke sokudi rina tie si valeania pude luaria sa vasina
asa, meke toka la pa Ponikisi be guana boka, pude la koa va hola ia sa
totoso ibu vasina, gua. Ponikisi si keke koqu sigotoana pa Kiriti, sapu tia la
pa kali gedena, meke pa kali mataona sa lodu rimata sapu kalalasa meke
hiru toṉoto la ia sa givusu.

Sa Rane Boṉi pa Lamana

13 Totoso podalae nebe hitehite mae sa givusu pa kali saoti, si balabala
sarini sapu gina kote boka toka la mo si gami, gua. Ke kave sigoto sarini,
meke ene kapae gua pa raratana pa Kiriti. 14 Ba lopu seunae hoi, si raza
mae gana mo sa givusu ṉiburuna, sapu raza mae guana koasa nusa pa kali
gedena sa gasa rimata. 15 Mae raza koasa vaka si asa; meke sipu lopu boka
varipera la si gami koasa givusu kemua, si va luli nia mo gami pa givusu
sa vaka. 16 Totoso la gua gami pa keke nusa hite, pozana “Kauda,” si paere
vasina hite si gami. Vasina si boka va suraṉia gami sa diqina sa vaka pude
lopu kaleana, ba na vinoriti meke bokaia gami. 17 Kave va suraṉia rini sa
diqi, meke dikuru nia iku rini sa tinina sa vaka. Mala nia rini sapu meke
la pararavae pa bolebole onone pa Libia, gua. Ke va gorea rini sa tepe
nomana, meke va luli nia mo rini pa givusu sa vaka. 18 Ṉiṉira lala nana
tu sa raneboṉi, ke pa koivugona si podalae okipani rini pa kolo si kaiqa
vina suraṉa pa vaka. 19 Meke pa rane luli mae pule, si okipani pule rini si
kaiqa tiṉitoṉana sa vaka. 20 Meke totoso ele hola soku rane, ba lopu hite
ta dogoro sa rimata pana rane, meke sari na pinopino pana boṉi, ba keke
pada mo sa ṉiṉirana sa givusu, si duta mo sari doduru mami rinovena sa
tinaharupu koasa raneboṉi.
21 Sipu ele hola soku rane lopu henahena gua sari na tie, si turu se Paula
pa kenudi rini meke zama, “Kasa turaṉaqu, be va avosau gamu, meke be
lopu taluarae si gita pa nusa Kiriti, si lopu kaqu va kamoa gita sa tinahuara
gua hie, meke lopu kaqu ta okipalae sari na tiṉitoṉa. 22 Ba kamahire si
tepa gamu rau pude mi koa varane pa bulomia; ura loke tie si kote mate,

ba sa vaka mo si kote ta huara. 23 Ura pa boṉi tugo, si mae turu tata koa rau
si keke mateana tanisa Tamasa sapu nabulu nia na vahesia rau, 24 meke
zama, ‘Paula! mu lopu matagutu, kote la turu si goi pa kenuna sa baṉara
pa Roma. Meke dotu, pa Nana tataru variharupi sa Tamasa, si kote va sarei
Sa sari doduru pu luli koa goi koasa vaka hie,’ gua sa mateana. 25 Ke gua
asa, si mi koa varane, sina raṉea rau sa Tamasa, ke gua puta tugo sapu
tozi nau Sa si kote ta evaṉa. 26 Ba kote la hake mo si gita koa ke nusa,” gua
si asa.
27 Meke pa korapa boṉi, koasa boṉi vina manege made, sipu korapa
ta paleke lamae si gami koasa kolo Meditareniani, si roverovea ri na tie
tavetavete koasa vaka sapu gina ele tata pararavae pa popoa si gami, gua.
28 Ke va gorea rini pa lamana si keke taili, sapu koa ia na mamamata
pude pada ia sa lamana, meke gilania rini sapu ka made ṉavulu mita mo
lamanana sa vasina asa. Lopu seunae, si pada pulea tugo rini, meke ka
toloṉavulu mita mo sa lamanana sa. 29 Matagutu nia rini sapu, meke la
hake pa patu sa vaka, gua. Ke va gorei rini si ka made sigoto pa tatavana sa
vaka, meke varavara la si arini koari na dia tamasa pude va kamo valeani
pana rane, gua. 30 Beto asa si va gorea rina tie tavetavete pa vaka sa diqi,
pude govete taloa dia koasa vaka, gua. Sekesekei nia rini sapu pude la va
gorei sari kaiqa sigoto pa kemuana sa vaka, gua. 31 Ba zama se Paula koasa
koimata tadi na tie varipera, meke koari na solodia, “Be taloa sari na tie
tavetavete koasa vaka, si lopu kaqu boka ta harupu si gamu,” gua si asa.
32 Gua asa ke, seke kumatia rina solodia sa iku pusina sa diqi, meke va
hoqa pania rini si asa pa kolo.
33 Meke sipu tata sa vaqavaqasa, si tozi ni Paula sari doduru pude
henahena paki, “Ka manege made rane si ele koa ia gamu, meke lopu
hite henahena. 34 Ta hivae pude henahena si gamu, pude boka ta harupu,
lopu keke gamu si kote mate,” gua si asa. 35 Sipu beto zama gua se Paula,
si vagi ia sa si keke bereti, meke zama leana nia sa koe Tamasa pa kenudi
ri doduru, meke videa sa, meke podalae henahena. 36 Ke tava ṉiṉira pule
sari doduru, meke podalae henahena si arini. 37 Doduru gami pu luli koasa
vaka, si gami ka karua gogoto zuapa ṉavulu onomo. 38 Sipu beto henahena
sari doduru, si gona pani rini pa kolo sari doduru sinuraṉa huiti, pude va
mamaheloa sa vaka.

Hake meke Poraka sa Vaka

39 Meke sipu maraqata mae sa rane, si lopu doṉo gilania ri kasa tie
tavetavete pa vaka sa raratana masa vasina, ba dogoria rini si keke koqu
raratana onone. Ke balabala ia rini si pude la ravahaele nia pa masa vasina
sa vaka, be guana boka, gua si arini. 40 Ke seke kumata va lodu pani rini
pa lamana sari na sigoto, meke rupaha pani tugo rini sari na iku pusidi
rina qelu tana kalaha. Beto asa si kave sage nia rini sa tepe kemua, meke
taluarae la gemami si gami pa masa. 41 Ba la soteṉae va nabu nia kemuana
koa ke botubotu onone sa vaka, vasina varikatupali sa kolo, ke lopu boka
rizu. Meke sa kukuru tatavana si mae huara ilasia na tovovo lavalavata.
42 Sari na solodia si ele pada vekoa rini si pude va mate betoi sari kasa
tie ta pusidi, pude di lopu tunuru gore, meke govete taloa, gua. 43 Ba sa
koimata tadi na tie varipera, si hiva harupia sa se Paula, ke norei sa si
arini, pude di lopu tavete gua asa. Ba tozi ni tu sa sari doduru tie pu
bokadi tunuru, pude hoqa tunuru kekenu la pa masa. 44 Meke saripu koa
hola si kote tuqe koari na labelabete, babe koari kaiqa kukuru ta bele

labelabetena sa vaka, meke ale luli mudi la. Pa siraṉa mo asa si ta harupu beto, meke kamo pa masa si gami doduru.

28

Pa Nusa Molota

1 Sipu ele kamo valeana beto pa masa si gami, si tiqe gilania gami sapu
Molota pozana sa nusa asa. 2 Sari na tiena sa nusa asa si varitokae hola,
meke va kamo valeana gami rini. Na ruku sa popoa, meke ibu, ke va katua
rini si keke nika, meke maliha si gami. 3 Totoso pudiki varigara ni e Paula
si kaiqa rerequtu, pude vala i pa nika gua, si horu vura la si keke noki
variva mate, na ṉadaia na nika, meke la garata va soto nana pa limana.
4 Totoso dogoria rina tie pa nusa asa sa noki sapu isu nana pa limana e
Paula, si vari zamai si arini, “Bakala mo sapu keke tie va mate tie si hie; ele
ta harupu si asa pa raneboṉi, ba kaqu va matea sa tamasa tana tinoṉoto
si asa,” gua si arini. 5 Ba siburu la nia Paula pa nika sa noki, meke lopu
sigitia si asa. 6 Kopukopu nia rini, sapu hokara kote moqo sa limana meke
hoqa mate va hodaka se Paula, gua si arini. Ba sipu ele seunae aqa rini ba
loketoṉa si hite ta evaṉa koa sa, si hobe sari dia binalabala, meke zama,
“Keke tamasa si hie,” gua si arini.

7 Tata pa vasina asa, si koa nana sa ṉati baṉara pa nusa sapu tago kaiqa
pepeso vasina; pozana sa si e Pabiliasi. Va kamo gami sa si gami pa nana
vetu, meke kopu valeanani gami sa ka ṉeta rane. 8 Meke sa tamana e
Pabiliasi si moho nunuare, meke sigiti tia ke huru ehara. Eko nana pa
nana teqe si asa. Nuquru la se Paula pa nana lose, meke la varavara nia
na va opo nia limana sa, ke magogoso si asa. 9 Sipu ta evaṉa tugo sapu gua
asa, si mae beto koe Paula sari doduru tie mohodi koasa nusa asa, meke
ta salaṉa si arini.

10-11 Meke sipu hola ka ṉeta sidara, si suraṉa si gami koa ke vaka, pozana
“Sa Tamasa Vivi,” mae guana pa Alekezadaria si asa, meke mae koa va
hola ia sa sa totoso ibu pa nusa. Soku vinariponi na vina lavata si ponini
gami rini, meke sipu taluarae taloa gami pa nusa asa, si va qaqiri valeana
poni gami rini, gua saripu ta hivae pa mami inene. 12 La hogoto si gami
koasa vasileana nomana pozana Sairakusi, meke koa paki vasina ka ṉeta
rane. 13 Meke sipu topue gami vasina, si la hogoto pa keke vasileana
nomana, pozana Reqiamu. Meke sipu hola keke rane si raza sa gevasa,
ke pa koivugona si la hogoto si gami pa Putioli. 14 Vasina si la tutuvi gami
sari kaiqa turaṉamami koe Karisito, meke tepa gami rini pude koa keke
vuiki paki koa rini, meke tiqe ene hola la pa Roma si gami. 15 Na avosoni
gami rina tie te Karisito pa Roma sapu korapa la si gami, ke mae si arini
pude dogoro gami. Kaiqa arini si mae tutuvu gami koasa vasileana tana
maketi pa Apiasi, meke kaiqa arini si mae tutuvu gami koasa vasileana
vasina koa sari ka ṉeta vetu kamoana tadi na tie enenedi. Sipu dogori e
Paula si arini, si vahesia sa sa Tamasa, meke koa tava ṉiṉira si asa.

Koa pa Roma se Paula

16 Meke sipu la kamo gami pa Roma si tava malumu se Paula pude koa
eke telena, meke ta kopue mo si asa koa ke solodia.

17 Sipu hola ka ṉeta rane, si tioko varigara ni e Paula sari na koimata
tadi na tie Ziu pa Roma, meke zamai sa si arini, “Gamu kasa na tie Ziu
turaṉaqu, loketoṉa si evaṉia rau pude ṉoṉovali sari na tie Ziu turaṉada,
babe va kari sari na hahanana tadi na tiatamada pu ta kopue vari tetei
mae pukerane, ba ta pusi hoboro mo si rau pa Zerusalema, meke ta vala

pa limadi rina tie Roma. 18 Sipu beto nanasau rina tie Roma, si hiva vata
rupahau rini si rau, sina dogoria rini sapu lopu evaṉia rau si keke sinea,
sapu pada pude tava mate nia rau. 19 Ba sipu lopu va egoa rina tie Ziu sapu
gua asa, si ta zukuru si rau pude tepa pude ta pitu koasa baṉara pa Roma,
ba lopu sapu ari qua ginugua pude zutu i sari na tie Ziu turaṉaqu.* 20 Asa
ginuana sapu tiokoni gamu rau, pude qu vivinei koa gamu, gua. Sina koa
gua koasa tie sapu rovea na aqa nia sa butubutu Izireli, si ta pusi nia seni
rau hie," gua si asa.
21 Meke zama si arini, "Lopu hite vagia gami si keke leta mae gua pa
Ziudia koasa guguamu goi. Meke kaiqa mami tie pu mae guadi vasina, ba
lopu hite mae tozini gami tugo si kaiqa inavoso kaleadi pa ginuamu goi.
22 Ba kote hiva avosi gami sari na mua binalabala, sina pa doduru vasina
si gilania gami sapu kana ia rina tie sa linotu pu somana nia goi sana," gua
si arini.
23 Gua asa, ke variva toṉoto nia rini koe Paula si keke rane; meke sipu
kamo sa rane asa, si moatana sa vinarigara tinoni pu mae vasina koa se
Paula. Podalae munumunu meke kamoa boṉi si vivinei va bakala nia Paula
koa rini sa inavosona sa Butubutu Baṉara te Tamasa, meke podekia sa
pude va hinokaria rini se Zisu. Ke vizata vagi meke zama luli ni sa sari na
Kinubekubere Hope pu koa pa Tinarae te Mosese, meke tadi na poropita
koasa guguana e Zisu. 24 Kaiqa arini si va hinokari sari nana zinama, ba
kaiqa si lopu va hinokara. 25 Gua asa ke vari tokei teledia si arini meke
sipu taluarae si arini, si zama nia e Paula sapu guahe: "Hinokara sapu gua
zama nia sa Maqomaqo Hope koasa poropita Aisea koari na tiatamamia
pukerane! 26 Ura zama guahe si Asa:
'La mamu tozi ni sari na tinoni hire:
Kaqu avosia, na avosia mo gamu,
ba lopu kaqu gilania;
meke kaqu dogoria, na dogoria mo gamu,
ba lopu kaqu gilania.*
27 Ura lopu hiva va avoso sari na taliṉa dia,
meke ele va puta i rini sari na matadia,
meke korodia va avoso sari na bulodi rina tie hire.
Be lopu gua, si kote boka dodogorae mo sari na matadia,
meke avavosae mo sari na taliṉa dia,
meke kote boka gilagilana mo sari na bulodia,
meke kote boka kekere mae mo koa Rau,
meke kaqu salaṉi Rau si arini,' gua sa Tamasa."
28 Meke pa vinabetona, si zama guahe se Paula, "Mi gilania si hie, sapu
sa inavosona sa tinaharupu te Tamasa, si ta garunu la koari na Zenitailo.
Arini si kote va avoso!" gua si asa.*
30 Meke koa karua vuaheni se Paula koasa vetu sapu tabaria sa pude
koa ia, meke vasina si va kamoi sa sari doduru tie pu mae hopiki nia si
asa. 31 Tarae nia sa koa rini guguana sa Binaṉara te Tamasa, meke variva
tumatumae nia sa sa guguana e Zisu Karisito. Zama va mataqara si asa,
meke loke tie hite hukahukatia si asa.

---

* **28:19** TTA 25:11 * **28:26** Ais 6:9-10 * **28:28** Sa vesi 29 si ta kubere vala pa kaiqa Kinubekubere Hope pukerane, sapu guahe: "29Sipu beto zama guahe se Paula, si taluarae sari na tie Ziu vasina, meke varitokei sisigiti teledia."

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA ROMA

Sa Vinabakala

Ta kubere koe Paula sa leta hie, pude na vina namanamana sa nana inene la koasa ekelesia pa Roma gua. Sa nana n̲ati minizimizi si pude la tavetavete somanae paki koari na tie te Zisu Karisito vasina, meke koasa dia tinokae rini si pude hola la pa Sipeini, gua. Koasa nana leta si va bakalia sa koa rini sa nana ginilagilanana sa rinan̲eran̲e meke sa tinoa tadina tie te Karisito. Va bakala valeani sa sari doduru guguana sa Inavoso Leana koasa leta hie.

Sipu beto zama qetuqetu na tozia sa sa nana tinokae koa rini pa vinaravara, si zama vura nia sa sa n̲ati ginuana sa leta hie sapu guahe: “Ura va dogoroni gita sa Inavoso Leana te Zisu Karisito sa siran̲ana gua meke va ton̲oto pule gita Tamasa si gita, podalae pa rinan̲eran̲e meke tava hokoto tugo pa rinan̲eran̲e.” (1:17) Beto asa si hoda la ia Paula sa nana binalabala sapu guahe: Ari doduru tie mo, sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo[d] si ta hivae beto mo pude tata pule mae koe Tamasa, sina lopu votivotikaedi si arini koasa n̲iniran̲ira tanisa sinea. Sea beto mo sarini meke lopu boka harupu puleni teledia si arini, ba pa korapa rinan̲eran̲e mo si va tata pule lai Tamasa koa Sa sari na tie koe Zisu Karisito.

Beto asa si tozi va bakalia Paula sa tinoa vaqura tadina tie pu koa soto koe Karisito. Koa varibulei koe Tamasa si arini, meke sa Maqomaqo Hope si vata rupahi si arini koasa n̲iniran̲ira tanisa sinea meke sa minate.

Pa hinia lima meke kamoa vesu si vari vivinei nia tugo Paula sa tinavete tanisa Tinarae te Mosese, meke sa n̲iniran̲ira tanisa Maqomaqona Tamasa pa tinoa tanisa pu va hinokara. Podalae pa hinia sia meke kamoa pa hinia manege eke, si balabala sisigitia e Paula sa ninanasa sapu vegugua meke kaqu boka varigotoi sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo koasa minizimizi te Tamasa koari doduru tie, gua. Sa n̲atina sa nana vivinei koasa guguana sa si guahe: Sa kiniluna e Zisu koari na tie Ziu kamahire si na kukuruna sa minizi mae te Tamasa pude di ta varigarae mae sari doduru tie pa korapa tataru variharupi te Tamasa koe Zisu Karisito. Meke va hinokaria Paula sapu pa vina betona sa totoso ta mutina si lopu kaqu tale kilua rina tie Ziu se Zisu, ba kaqu ta harupu tugo si arini.

Vina betobeto hokara, si kuberia Paula sa guguana sa kinokoa tanisa tie koe Karisito pa siran̲a tataru, sapu soto la koasa tinoa vari tatarue koari na votiki tie. Vivinei ni tugo sa sari na binalabala gugua hire: sa tinavete nabulu la koe Tamasa, sa tinavete tadina tie te Karisito koasa qinavuna, meke koari na tie te Karisito, meke sapu gua leana meke kaleana pa tinavete pude mada lopu ta zutu si gita pa nada binalabala. Sa nana inavoso telena koari nana baere, meke sa nana vinahesi la koe Tamasa si tozia sa pa vinabetona sa leta.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Vina bakalana meke sa n̲ati binalabala. Hinia 1:1-17
Sa hiniva pude ta harupu sari na tie. Hinia 1:18 kamo hinia 3:20
Sa siran̲a tinaharupu te Tamasa. Hinia 3:21 kamo hinia 4:25
Sa tinoa vaqura koe Karisito. Hinia 5:1 kamo hinia 8:39
Sa minizimizi te Tamasa koari na butubutu Izireli. Hinia 9:1 kamo hinia 11:36
Hahanana leana pa tinoa koe Karisito. Hinia 12:1 kamo hinia 15:13
Vina betobeto meke sa qinetuqetu te Paula. Hinia 15:14 kamo hinia 16:27

Sari Zinama Tuketukele

1 Arau Paula si kuberia sa leta hie. Arau si keke nabulu te Zisu Karisito.
Ta tioko si rau pude na apositolo[d] meke tava madi si rau pude tarae nia sa
Inavoso Leana koari na tie.
2 Sa Inavoso Leana hie si ele va tatara nia tu Tamasa pukerane koari
Nana poropita, sapu gua ele ta kubere pa Kinubekubere Hope. 3 Sa Inavoso
Leana si sa guguana sa Tuna Tamasa, sapu sa nada Baṉara, se Zisu Karisito,
sapu podo guana tie pa tutina e Devita. 4 Meke sa Nana tinoa tinamasa si
vata dogoro va bakala koasa ṉiniraṉira pa Nana tinuru pule pa minate,
sapu na Tuna sa Tamasa lavata si Asa. 5 Pa korapa tataru variharupi te Zisu
Karisito si ta vizata si rau koe Tamasa pude na Nana apositolo, pude tarae
nia sa Inavoso Leana koari doduru tie pa ninae popoa, pude va hinokaria
na va tabea rini si asa. Asa si tavetia Tamasa pude mani tava lavata se
Karisito.
6 Gamu pu koa mia pa Roma ba ta tioko tugo koe Tamasa pude somana
tugo koari na tie te Zisu Karisito. 7 Gua asa si kubere atunia rau koa gamu
doduru tie te Karisito pa Roma sa leta hie. Gamu pu ta tatarue na ta tioko
mia koe Tamasa, pude Nana tie soti, gua.
Mani ponini gamu sa Tamasa, sa Tamada, meke e Zisu Karisito sa Nada
Baṉara sa tataru lopu ta ṉana kamona meke sa binule.

Sa Vinaravara Zama Leana

8 Kekenu si maqu zama leanani gamu rau si gamu doduru koasa qua
Tamasa pa korapana Zisu Karisito, sina avoso nia rau sa inavosona sa mia
rinaṉeraṉe sapu ta tozi urahae koasa kasia popoa. 9 Meke sa Tamasa tu
si va sosodea sapu lopu hite muliṉini gamu rau doduru totoso koari na
qua vinaravara. Nabulu nia rau si Asa pa doduru buloqu sipu tarae vura
nia rau sa Inavoso Leana koasa guguana sa Tuna. 10 Hoke tepa ia rau sa
Tamasa, meke be guana Nana hiniva kamahire si mani toka nau pude atu
dogoro gamu. 11 Ura okoro sisigiti nia rau si pude atu dogoro gamu. Pude
maqu atu vivinei ni koa gamu sari na vinaritokae maqomaqo ta manaedi,
pude va ṉiṉirai sari na maqomaqo mia. 12 Sapu gunia rau si guahe: pude
mada keke gua ta tokae beto mo si gita doduru. Gamu ta tokae pa qua
rinaṉeraṉe, meke arau ba ta tokae tugo pa mia rinaṉeraṉe.
13 Gilania mia gamu na tasiqu koe Karisito sapu soku totoso si mizimizi
atu si rau, ba koba ta hukata. Hiva vata evaṉae ni tie te Karisito pule rau
si kaiqa tie koa gamu. Kekeṉoṉo gua tugo sapu ele evaṉia rau koari kaiqa
votiki tie Zenitailo.* 14 Sina koa nana sa qua tinavete koa gamu doduru tie,
koari na tie Quriki[d], meke koarini pu lopu na tie Quriki, meke koari na tie
tumatumaedi meke sari na tie pupuhudi. 15 Gua asa ke okoro hola nia rau
si pude atu tarae nia koa gamu na tie pa Roma sa Inavoso Leana te Zisu
Karisito.

Sa Ṉiniraṉira tanisa Inavoso Leana te Zisu Karisito

16 Lopu hite kurekure nia rau sa Inavoso Leana te Zisu Karisito hie, sina
gilania rau sapu asa sa ṉiniraṉira te Tamasa pude harupi sari doduru tie
pu va hinokaria si Asa, kekenu koari na tie Ziu[d], meke gua tugo koari na tie
Zenitailo[d].* 17 Ura ele va dogoroni gita sa Inavoso Leana te Zisu Karisito sa
siraṉa gua meke va toṉoto gita Tamasa si gita. Ta podalae pa rinaṉeraṉe
meke tava hokoto tugo pa rinaṉeraṉe si asa. Gua asa sapu ta kubere koasa
Kinubekubere Hope, sapu zama guahe: “Asa sapu tava toṉoto koe Tamasa
pa korapa rinaṉeraṉe si kaqu toa,” gua.*

* **1:13** TTA 19:21 * **1:16** Mk 8:38 * **1:17** Hbk 2:4

Doduru Tie si Sea Beto

18 Ba sa binugoro te Tamasa si vura mae pa Maṉauru koari doduru sinea
na kinaleadi tadi na tie pu hukatia sa hinokara. 19 Kaqu va kilasi Tamasa
si arini, sina ele va dogoro ni tu Sa koa rini sa Nana tinoa soti, meke ele
bakala valeana tu koa rini si Asa. 20 Seunae gua kuria Tamasa sa kasia
popoa si ele bakala mo koari na tie sa Nana Tinoa lopu ta dogorona, sapu
sa Nana ṉiniraṉira koa holana, meke sa Nana Tinamasa. Ta dogoro va
bakala si arini koari doduru vina podaka saripu taveti Sa. Gua ke lopu
boka zama kokoha sari na tie sapu lopu tumae nia rini sa Tamasa, gua.
21 Gilania dia mo sa Tamasa, ba lopu ponia rini sa vina lavata sapu garona
Sa, meke lopu zama leana koa Sa si arini. Ba sari na dia binalabala na
ginilagilana si ta evaṉae loke laedi meke siṉi na hinuporo si arini.* 22 "Tie
tumatumae mami si gami" gua si arini, ba namuna duviduvilidi hokara
mo. 23 Vahesia rini sa Tamasa toa holana, gua si arini, ba sari na beku
tu saripu tavete guni ri na kinehadi rina tie pu lopu kaqu koa hola, na
kurukuru tapuru, na kurukuru ṉame, meke na kurukuru gotolo si vahesi
rini.*
24 Gua asa ke luara lani Tamasa si arini koari na dia inokoro seadi
pa bulodia meke taveti rini sari na tinavete variva kurekuredi pa vari
korapadia. 25 Hobe nia kinohakoha rini sa guguana hinokara sa Tamasa,
meke vahesi tu rini sari na likakalae saripu taveti Sa, ba lopu vahesia rini
si Asa pu tavetedi. Ura Asa tu si kaqu tavahesi ninae rane ka rane, Emeni.
26 Gua asa ke luara lani Tamasa si arini, meke evaṉi rini sari na hahanana
variva malederedi. Sari na barikaleqe si lopu haba tie ba haba barikaleqe
tu, ba lopu gua sapu tavete ni Tamasa koa rini pa pinodalaena. 27 Meke gua
tugo sari na palabatu, veko pania rini sa siraṉana hinokara sa hahanana
tamaloana pude haba barikaleqe, meke ṉiṉira hola sa hiniva pude eko
turaṉa koreo na palabatu, meke evaṉi rini sari na hahanana variva
kurekuredi pa vari korapadia. Gua asa ke vagi pulea rini teledia sa vina
kilasa padadi rina dia tinavete kaleadi.
28 Koa gua sapu lopu balabala ia rini pude kopu nia sa tinumatumae
hinokara te Tamasa, ke luara lani Sa koari na dia binalabala kaleadi pude
taveti rini sari na tinavete kaleadi pu lopu pada koa rini pude taveti.
29 Ta siṉie doduru kinaleadi si arini; sapu sari na vinarivosa, na pinuhi,
na ṉinovaṉovala, na kinonokono, na vina mate tie, na vinaripera, na
sinekesekei, na balabala va kaleani sari na votiki tie, na vari nanaei, 30 na
vari zama va kaleani, meke kukiti nia rini sa Tamasa; vahesi pule ni, na
va lavalavata pule ni, meke hatahata siraṉa pude tavete va kaleana, meke
lopu va tabei tugo rini sari na tiatamadia. 31 Namu, loke dia binalabala
leadi si arini. Lopu va gorevura i rini sari na dia vina tatara, meke loke dia
tataru na vina tukana pa tie. 32 Gilania dia mo rini sa zinama te Tamasa
sapu garodi tugo pude tava mate sari na tie pu tavete gua asa, gua. Ba
tavete nono la i mo rini sari na sinea sara, meke va egoi tugo rini sari na
tie pu tavete va kaleana gua arini.

2

Sa Vinaripitui te Tamasa

1 Gua ke lopu kote boka sekesekei si gamu, ura be zutui gamu sari na
votiki tie, si zutu puleni gamu mo telemia, sina gamu ba tavete kekeṉoṉo
gua tugo arini.* 2 Gilania nada gita sapu e Tamasa mo si toṉoto Nana

* **1:21** Epi 4:17-18 * **1:23** Diut 4:16-18 * **2:1** Mt 7:1; Lk 6:37

pinitu koari na tie pu taveti sari na tiṉitoṉa gua arini. 3 Ba sapu gamu,
totoso taveti gamu sari na ginugua arini telemia, meke zutui sari kaiqa tie,
si vegua, balabala ia gamu sapu kote boka govete nia gamu sa vinaripitui[d]
te Tamasa? 4 Ba hokara doṉo va karia tu gamu sa Nana tataru lavata meke
sa Nana inaqa va ṉoṉo koa gamu! Gilana valeania mia gamu sapu tataruni
gamu sa Tamasa, sina korapa hivani gamu Sa pude luara pani gamu sari
na mia sinea. 5 Ba sina luli mia hiniva sisigiti si gamu, ke lopu hiva luara
pani gamu sari na mia hahanana kaleadi, gua asa ke tomo va noma puleni
gamu vina kilasa telemia pa rane mumudi, pana kaqu vata dogoro nia
Tamasa sa Nana binugoro meke sa Nana vinaripitui toṉotona. 6 Ura gua
mo sapu tavetia ri hopeke tie, si kote ta pia nia rini koe Tamasa.* 7 Koa
rini pu lopu makudo tavete valeana, meke hata ia rini sa tinoa marilaena,
na vina lavata, meke sa tinoa sapu loke kokoina, si kote ponia Tamasa
koa rini sa tinoa hola. 8 Ba koa rini pu balabala puleni meke kilua rini sa
hinokara meke lulia rini sa siraṉa kaleanana, si kote vata dogoroni Sa sa
Nana binugoro meke tinaṉaziri. 9 Na tinasuna meke na tinasigiti si kote
kamo koari doduru tie pu tavete va kaleana, koa rina tie Ziu, meke gua
tugo koari na tie Zenitailo. 10 Ba sa tinoa marilaena, na vina lavata, meke
binule, si tadi doduru pu tavete valeana, koa rina tie Ziu meke gua tugo
koari na tie Zenitailo. 11 Ura sa Tamasa si lopu toka kale pa tie.*

12 Sari doduru tie Zenitailo saripu lopu gilania sa Tinarae te Mosese meke
tavete va sea, si kaqu tava kilasa pa Heli koari na sinea pu taveti rini. Meke
doduru tie Ziu pu gilania sa Tinarae te Mosese ba lopu lulia, si sea tugo;
meke kaqu ta pitu koasa Tinarae te Mosese si arini. 13 Ura lopu arini pu
avosia sa Tinarae te Mosese si toṉoto pa kenuna sa Tamasa, ba arini tu pu
va tabea sa Tinarae si kote ta pozae na tie toṉoto. 14 Pana lulia rina tie
Zenitailo sa Tinarae te Mosese saripu lopu gilania sa Tinarae, si va sosodea
mo rini sapu sa Tinarae asa si koa pa bulodia. Ba lopu hite tiroa babe tagoa
rini si asa. 15 Vata dogoro nia rini sapu sa Tinarae te Tamasa si ta kubere pa
bulo dia, sina sa dia binalabala boka zutu i babe tozini sapu toṉoto sari na
dia tinavete. 16 Meke gua tugo asa si kote ta evaṉa koasa rane vinaripitui,
sapu pa korapana e Zisu Karisito, si kote pitui Tamasa sari na binalabala
tomedi tadi na tie, gua tugo sapu hoke tarae nia rau koasa Inavoso Leana.

Sari na Tie Ziu meke sa Tinarae

17 Ba vegua si gamu kasa pu poza puleni gamu na tie Ziu? Kalavarae
si gamu pa Tinarae te Mosese, meke zama sapu na tie te Tamasa si gamu,
gua. 18 Tumae nia gamu sapu gua hiva nia sa Tamasa koa gamu, meke tava
tumatumae si gamu koasa Tinarae te Mosese gua sapu toṉoto pude tavetia.
19 Zama si gamu sapu na tie tuturaṉa tadi pu behudi si gamu, meke sari
na mia zinama si guana kalalasa koari na tie huporo. 20 Meke na tie va
tumatumae koarini pu pupuhu meke na titisa tadi na tie vaqura si gamu.
Meke zama si gamu sapu sa ṉatina sa tinumatumae hinokara, si koa koasa
Tinarae te Mosese, gua. 21 Ego, variva tumatumae si gamu koari kaiqa, ba
vegua ke lopu boka va tumatumae puleni gamu? Zama si gamu, “Meke mu
hiko,” gua; ba vegua lopu hite hiko si gamu? 22 Zama si gamu, “Meke mi
barabarata,” gua. Ba vegua, lopu hoke barabarata si gamu? “Namu lopu
leana si pude vahesi beku,” gua si gamu. Ba vegua, lopu hikoi gamu sari
na tiṉitoṉa pu koa koari na zelepade tadi na tamasa huporodi? 23 “Tumae
nia gami sa Tinarae te Tamasa,” gua si gamu; ba vegua ke sekea gamu

* **2:6** Sam 62:12; TTA 24:12 * **2:11** Diut 10:17

sa Nana Tinarae, ke lopu pamaṉa nia rina votiki tie sa Tamasa? 24 Zama guahe sa Kinubekubere Hope: “Ura koa gua koa gamu na tie Ziu, si zama va kaleania rina tie Zenitailo sa pozana sa Tamasa,” gua.*

25 Be guana lopu sekei gamu sari na Tinarae te Mosese si kote arilaedi sari na mia minagu[d]. Ba be sekei gamu sari na Tinarae te Mosese, si loke laedi tugo sari na mia minagu. 26 Gua asa ke sari na tie Zenitailo pu lopu ta magudi[d], ba va tabei rini sari na gorena ka sagena pa Tinarae te Tamasa, si kekeṉoṉo mo pa dinoṉo te Tamasa koari na tie Ziu pu ta magudi. 27 Tagoa gamu na tie Ziu sa Tinarae te Tamasa, meke ta magu si gamu; ba sari na tie Zenitailo pu lopu ta magudi, ba va tabea sa Tinarae te Tamasa, si kaqu zutu gamu rini si gamu, sina lopu va tabea gamu sa Nana tinarae. 28 Ura lopu sari na tie Ziu pa tinoa tini mo si na tie hinokara te Tamasa, meke lopu na minagu mo si vata dogoro nia sapu na tie te Tamasa, meke ta qetue koa Sa si gamu. 29 Ba sa tie Ziu hinokara si na tie sapu ta hobe sa bulona koasa Maqomaqona sa Tamasa, ba lopu koasa tinarae ta kuberena mo. Sa tie gugua asa si lopu hata vina lavata pa tie ba koe Tamasa tu.*

3

1 Na sa si leana nia rina tie Ziu hola ni sari na tie Zenitailo? Lopu arilaena tu sa minagu? 2 Uve, arilaena hola si pude na tie Ziu; sina kekenu si va ronu nia Tamasa koari na tie Ziu sa Nana zinama. 3 Ba vegua be kaiqa arini si loke dia rinaṉeraṉe koa Sa? Be gua asa si vegua, e Tamasa ba lopu kaqu kopu nia sa Nana vinariva egoi koa rini? 4 Lokari hokara! Be guana kokoha sari doduru tie ba sa Tamasa si lopu boka kokoha. Sina guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope:

“Sari na tinoni si kaqu va sosodea sapu hinokara sa Mua zinama,
meke toṉoto si Goi pa vinaripitui,” gua.*

5 Vegua be sa nada tinavete sea, si va vura va bakala nia sapu gotogoto sa pinitu te Tamasa koa gita? Na sa pule si kote zama nia gita? Lopu toṉoto tu sapu va kilasa gita sa Tamasa si gita? Hoke balabala gua asa sari tie. 6 Lokari hokara! Be lopu toṉoto sa Tamasa, si vea meke kote boka pitua Sa sa kasia popoa? 7 Ba be zama guahe si keke tie: “Be sekea rau sa tinarae te Tamasa, si ta dogoro va bakala sapu kopu ni Tamasa sari Nana zinama, pude mani tavahesi. Ba vegua ke korapa ta zutue tie sea tu si rau?” 8 Ego, vegua mada zama kokoha kekeṉoṉo gua rina tie sekesekei pu zutu gami sapu zama guahe si gami, gua, koa ri mami vina tumatumae sapu guahe: “Mada tavete va kaleana pude mani ta dogoro sa lineana te Tamasa,” gua? Lokari hokara, arini pu zama gua asa si garodi pude tava kilasa koe Tamasa.

Loke Tie si Toṉoto

9 Ke vegua, gita na tie Ziu si leana hola ni sari na tie Zenitailo, gua? Lokari hokara! Ele tozini gamu tu rau sapu sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo si kekeṉoṉo mo. Ta pusi varigara mo pa ṉiniraṉira tanisa sinea si gita doduru. 10 Ura sa Kinubekubere Hope, si zama guahe:

“Loke tie si toṉoto,
namu loketoṉa hokara!*
11 Loke tie si gilagilana,
lopu keke sapu hata ia sa Tamasa.
12 Doduru tie si luara pania sa Tamasa;

* **2:24** Ais 52:5 * **2:29** Diut 30:6 * **3:4** Sam 51:4 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3

ke sea beto mo sari doduru;
loke tie si tavetia gua sapu leana,
namu loketoṉa hokara.
13 Sari ṉuzudia si guana lovu ta tukeledi;
meke tale zama kokoha mo sari meadi.
Sa poizini tadi na noki variva mate si koa mo pa beru dia.*
14 Meke sari na leodi si ta siṉie lineveleve kaleadi hola.*
15 Sari nenedi si tuturei haqala la pude va mate tie;*
16 meke vasina la gua rini si vata sigiti na vata sunai rini sari na tie,
17 meke sa siraṉa tanisa binule si lopu hite tumae nia rini;
18 meke namu lopu hite matagutu nia rini sa vina kilasa te Tamasa,"
gua.*
19 Ego, kamahire si gilania gita sapu sari doduru pu zama ni sa Tinarae te
Tamasa si ta zamae koa rini pu koa ta kopue koasa Tinarae sana, pude kaqu
tava noso sari na vina ririunae tana tie; meke pude sari doduru tinoni pa
kasia popoa si kaqu ta pitu koe Tamasa. 20 Gua ke loke tie hokara si boka ta
pozae na tie toṉoto totoso pitua Tamasa si asa koasa vina tabena sa Nana
Tinarae. Ba sa tinavete tanisa Tinarae te Tamasa si pude vata gilana nia
mo koasa tie sapu sea si asa.*

Tava Toṉoto pa Rinaṉeraṉe si Gita

21 Ba kamahire si vata dogoro nia Tamasa sa siraṉa gua sapu va toṉoti
Sa sari na tie, ba lopu pa ginuguana sa Tinarae. Ura sa Tinarae te Mosese
meke sari na poropita si ele tozi va sosodea koa gita sa siraṉa asa. 22 Sa
tinoṉoto te Tamasa asa si vagia arini pu va hinokara ia se Zisu Karisito pa
korapana sa dia rinaṉeraṉe koa Sa. Loke vinotikaena si koa koari doduru,
be esei si arini,* 23 ura ele tavete va sea sari doduru tie, ke lopu hite ṉana
kamoa rini sa tinoṉoto te Tamasa. 24 Ba koasa tataru variharupi sapu
poni moka nia Tamasa si tava toṉoto sari doduru tie pu va hinokara. Vata
evaṉia Tamasa si hie koe Zisu Karisito pu vata rupahi si arini. 25 Asa tu si
garunu mae nia Tamasa pude na vina vukivukihi tana vulasa palae sinea
tadirini pu raṉea sa eharana Sa. Taleosae sari na dia sinea koari na dia
rinaṉeraṉe koa Sa. Sa vinukivukihi hie vata dogoro nia sa Nana ṉinoṉo
totoso tuqe pule sa Tamasa meke lopu va kilasi Sa sarini pu tavete va sea
pa totoso ele hola. 26 Evaṉia Tamasa si hie pude tavete vura nia sa Nana
ṉinoṉo koari doduru, ura na ṉoṉo si Asa koari doduru tie sea, ba tozi vura
nia Sa sapu sari tie sea si ta pozae na tie toṉoto pa kenuna Sa pana va
hinokaria rini se Zisu Karisito.
27 Vegua, boka zama va titie si gita, sapu pa nada vina tabena sa Tinarae
te Mosese si ta pozae na tie toṉoto si gita koe Tamasa? Lokari hokara! Lopu
pa vina tabena sa Tinarae, ba pa rinaṉeraṉe koe Karisito. 28 Ura gilania
gita sapu tava toṉoto koe Tamasa sa tie pa korapa nana rinaṉeraṉe tu
koe Zisu Karisito, lopu pa kinopuna sa Tinarae. 29 Ba vegua, tadi na tie
Ziu eke mo sa Tamasa? Lokari, tadi na tie Zenitailo tugo. 30 Kekeke mo sa
Tamasa. Asa mo kote va toṉoti sari na tie Ziu pa dia rinaṉeraṉe meke sari
tie Zenitailo pa dia rinaṉeraṉe tugo asa.* 31 Ke vegua, mada veko pania sa
Tinarae, mada lulia mo sa rinaṉeraṉe? Lokari hokara! Sipu vagia gita sa
rinaṉeraṉe si tiqe va gorevura ia gita sa ṉatina sa Tinarae.

---

* **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Qal 2:16 * **3:22** Qal 2:16 * **3:30** Diut 6:4; Qal 3:20

4

Sa Rinaŋeraŋe te Ebarahami

1 Ke na sa si kote zama nia gita koasa guguana e Ebarahami, sa tamada
gita na tie Ziu? Na sa si boka gilania gita koasa guguana sa nana
rinaŋeraŋe koe Tamasa? 2 Be koari na tinavete leadi pu taveti sa si poza
nia tie toŋoto Tamasa si asa, si kote boka vahesi pule nia pa nana zinama
si asa. Ba lopu kaqu boka vahesi pule nia si asa pa kenuna sa Tamasa.
3 Ura zama guahe sa Kinubekubere Hope: “Raŋea Ebarahami sa Tamasa,
meke koasa nana rinaŋeraŋe si poza nia na tie toŋoto Tamasa si asa.”*
4 Totoso tavetavete sa tie koa keke tie si lopu na vinariponi si vagia sa, ba
na tinabara tu padana sa tinavete. 5 Ego, sa tie pu lopu kalavarae pa nana
tinavete leadi pu taveti sa, ba kalavarae koe Tamasa pu poza nia tie toŋoto
Sa sa tie sea pa nana rinaŋeraŋe, si pa nana rinaŋeraŋe mo si vata evaŋae
nia tie toŋoto Tamasa sa tie sana. 6 Kekeŋoŋo gua tugo asa sapu zama nia
Devita, totoso tozia sa guguana sa tie tamanaena sapu vata evaŋae nia tie
toŋoto Tamasa, ba lopu koari nana tinavete leadi pu taveti sa.
7 “Tamanae tugo sari na tie pu taleosoni Tamasa sari dia tinavete kaleadi,
meke tava murimuri palae sari dia sinea.*
8 Tamanae tugo sa tie sapu lopu kote balabala pulei Tamasa sari nana
sinea.”
9 Vegua sa tinamanae sapu zama nia Devita hie? Tadi na tie Ziu pu ta
magudi[d] mo? Lokari hokara! Tadi pu lopu ta magudi tugo. Ura ele tozia tu
rau sapu gua koa pa Kinubekubere Hope: “Raŋea Ebarahami sa Tamasa,
meke koasa nana rinaŋeraŋe si poza nia na tie toŋoto Tamasa si asa.”
10 Pa totoso sa, si ta evaŋa sapu gua asa? Pa totoso sipu lopu ele ta magu se
Ebarahami, ba pa mudina tu sipu ele ta magu sa? Pa totoso sipu lopu ele ta
magu tu sa. 11 Sa minagu si ta evaŋa mumudi mo, ke na vina gilagilana mo
sa nana rinaŋeraŋe koe Tamasa si asa. Ele poza nia tie toŋoto tu Tamasa
si asa, sipu lopu ele ta magu tu sa. Ke se Ebarahami si guana tamadia
ri doduru tie pu raŋea sa Tamasa, meke ta pozae tie toŋoto koa Sa, be
vea ta magudi babe lopu ta magudi.* 12 Meke asa tugo sa tamadia rina
tie Ziu pu ta magudi. Ba lopu koasa tinamagudi si ta evaŋae nia tamadia
rini se Ebarahami, ba koasa dia tinoa raŋeraŋe tu totoso keha lulia rini sa
rinaŋeraŋe te Ebarahami, sapu tagoa sa totoso lopu ele ta magu tu.

Sa Vina Tatara te Tamasa koa Rini pu Kalavarae koa Sa

13 Lopu koasa vina tabena sa Tinarae te Mosese si vagi nia Ebarahami,
meke rina tutina sa vina tatara sapu kaqu tagoa rini sa popoa pepeso. Ba
sina raŋea Ebarahami sa Tamasa, ke vagia sa sa tinoŋoto koa Sa.* 14 Ego,
be vagia rini sapu gua va tatara nia sa Tamasa, sina va tabea rini sa Tinarae
te Mosese, si kote loke guguana sa dia rinaŋeraŋe koe Tamasa, meke sa
vina tatara ba kote loke laena tugo.* 15 Sa Tinarae te Mosese si va mae ia
sa binugoro te Tamasa koa rini pu lopu va tabea si Asa, ba vasina sapu
loke Tinarae, si loketoŋa tugo sa sineke Tinarae.
16 Gua asa ke koasa rinaŋeraŋe mo si ta vagi sa vina tatara, pude va
sosode valeania sapu gua poni moka nia Tamasa koari doduru tie pu tuti
lulia se Ebarahami pa rinaŋeraŋe. Ke sa vina tatara hie si lopu tadirini
mo pu va tabea sa Tinarae te Mosese, ba tadirini tugo pu raŋea sa Tamasa,
kekeŋoŋo gua tugo e Ebarahami. Ura se Ebarahami si na tamada gita

---

* **4:3** Zen 15:6; Qal 3:6 * **4:7** Sam 32:1-2 * **4:11** Zen 17:10 * **4:13** Zen 17:4-6, 22:17-18; Qal 3:29 * **4:14** Qal 3:18

doduru pu raṉea sa Tamasa.* 17 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere
Hope: “Vata evaṉae nigo Arau na tamadia ri soku butubutu si goi.” Ke sa
tamada gita si asa pa kenuna sa Tamasa, sa Tamasa sapu raṉea sa. Asa
sa Tamasa sapu va toa puledi ri pu matedi, meke va podakadi sari doduru
likakalae saripu lopu ele tava podaka.*
18 Va hinokaria Ebarahami sa Tamasa, ba pa binalabala tadi na tie si
tasuna pude ta evaṉa si asa. Gua asa ke ta evaṉae na tamadia ri soku
butubutu si asa. Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Kaqu
soku gua tugo rina pinopino pa maṉauru sari na tudia rina tumu,” gua.*
19 Koa sa totoso hie si ele tata keke gogoto vuahenina se Ebarahami, ba
lopu hite malohoro sa nana rinaṉeraṉe koe Tamasa. Sa tinina si balabala
gunia sa sapu tata matena, gua, meke gua tugo se Sera, sapu tige, gua.*
20 Ba va hinokara sisigitia Ebarahami sa vina tatara te Tamasa, ke ṉiṉira
lalanana sa nana rinaṉeraṉe, meke lopu hite nunala si asa, ba vahesia sa
sa Tamasa. 21 Tumae valeana nia Ebarahami sapu kote boka va gorevura ia
Tamasa sa Nana vina tatara koa sa. 22 Gua asa, ke “Ta pozae na tie toṉoto”
koe Tamasa se Ebarahami koasa nana rinaṉeraṉe. 23 Ego, sa zinama sapu,
“Ta pozae tie toṉoto si asa,” gua, si lopu ta kubere pa Kinubekubere Hope
pude te Ebarahami eke mo, 24 ba pude tadigita tugo si asa. Ura gita ba kaqu
pozani gita tie toṉoto tugo Tamasa pa nada rinaṉeraṉe, sina va hinokaria
gita si Asa pu va toa pulena sa Baṉara Zisu Karisito pa minate. 25 Mate
hobei Zisu Karisito sari nada sinea, meke tava turu pule si Asa pa minate
pude tava toṉoto koe Tamasa si gita.*

5

Tava Toṉoto koe Tamasa si Gita

1 Gua ke, sina pa nada rinaṉeraṉe si tava toṉoto si gita, ke koa bule koe
Tamasa si gita, pa korapana Zisu Karisito sa nada Baṉara. 2 Pa korapa
nada rinaṉeraṉe koe Karisito si va kamo lani gita Sa koasa Nana tataru
variharupi, sapu koa ia gita kamahire. Ke qetuqetu tugo si gita sina gilania
gita sapu kote somana tagoa gita sa tinoa marilaena te Tamasa. 3 Lopu asa
mo, ba mada qetuqetu tugo koari nada tinasuna. Ura koari nada tinasuna
na tinasigiti tugo si kote va nonoga ia gita pude ṉoṉo meke soto va nabu
pa rinaṉeraṉe. 4 Meke koasa nada tinuru va ṉoṉo meke va nabu si kote
vagia gita sa hahanana sapu qetu nia Tamasa, totoso aqa va ṉoṉo si gita
pa Nana vinatatara. 5 Meke totoso aqa va ṉoṉo si gita koasa Nana vina
tatara si lopu kaqu hite kurekure si gita, sina ta zoropo vura koe Tamasa
sa Nana tataru pa korapa buloda koasa Maqomaqo Hope sapu ele ponini
gita Sa.
6 Pa totoso gotona sipu lopu boka harupu puleni gita si gita, si mae mate
paeni gita Karisito, pude harupu gita koari nada kinaleana. 7 Tasuna hola
si pude mate hobea keke tie si keke tie toṉoto; ba be leana sa tie, si hokara
kote hiva mate hobea sa si keke tie. 8 Ba sipu korapa koa tie sea si gita
si mate paeni gita Karisito, pude va dogoroni gita Tamasa sa Nana tataru
lavata. 9 Gua asa ke gilana valeania gita sapu kaqu harupu puleni gita Zisu
Karisito, koasa tinaṉaziri te Tamasa pa totoso varipitui, sina va toṉoto
gita Tamasa si gita koasa eharana Sa. 10 Ura sipu korapa kana ia gita sa
Tamasa si tavetia Sa sa vinariva bulei koa gita, koasa minate tanisa Tuna
pa korosi. Ke koa gua sapu koa bule si gita koe Tamasa kamahire, ke mada

* **4:16** Qal 3:7 * **4:17** Zen 17:5 * **4:18** Zen 15:5 * **4:19** Zen 17:17 * **4:25** Ais 53:4-5

tumae valeana nia sapu kaqu ta harupu si gita, sina toana se Karisito. 11 Ba
lopu asa mo, mada qetu nia gita sa nada binaere leleana koasa Tamasa,
sina ele tavetia Zisu Karisito, sa nada Baṉara, sa vinari bulei.

Adama meke Karisito

12 Gua ke, koa gua koasa tinavete tanisa keke tie si kamo sa sinea koasa
kasia popoa, meke koasa sinea si kamo sa minate tanisa tie asa, meke sa
minate asa si kamo la koari doduru tie, sina sea beto sari doduru tie.*
13 Ura sipu lopu ele ta poni nia e Mosese koe Tamasa sa Tinarae, si ele koa
nana tu sa sinea koasa kasia popoa, ba vasina sapu loketoṉa sa tinarae, si
lopu kaqu ta zutu nia rini sa sinekena sa tinarae. 14 Gua, ba podalae koasa
totoso te Adama[d] meke kamoa sa totoso te Mosese, sa minate si kamo la
koari doduru tie. Sa minate si kamo la tugo koa rini pu tavete va sea
ba lopu sekea rini keke tinarae gugua tavetia e Adama totoso sekea sa sa
tinarae sapu avoso sotia sa koe Tamasa.

Ba se Adama si na kinehana mo e Zisu sapu luli mudi mae koa sa. 15 Ba
sa tinoṉoto sapu poni moka nia Tamasa pa korapa Zisu Karisito si lopu
kekeṉoṉo sa sinea te Adama. Hinokara sapu koa gua koasa sinea te Adama
si mate nia ri soku tie; ba sapu arilaena hola si na tataru variharupi te
Tamasa koari soku tie. Arini si vagi va sokua totoso pozani “Tie toṉoto”
Sa si arini, koa gua koasa tataru variharupi tanisa keke tie sapu e Zisu
Karisito. 16 Meke gua pule he: Sa vinariponi te Tamasa si lopu kekeṉoṉo
gua sa sinea tanisa keke tie. Ura koasa sinea tanisa keke tie, sari doduru si
ta zutu pude tava kilasa koari na dia sinea. Ba sipu tavete va sea sari soku
tie, si poni moka nia Tamasa sa Nana tataru variharupi, meke pozani tie
toṉoto Sa si arini. 17 Hinokara sapu koasa sinea tana keke tie, si mate nia ri
doduru tie. Ba sapu arilaena hola si gua tu sapu evaṉia keke tie pule, sapu
e Zisu Karisito! Ke sari doduru pu somana tagoa sa tataru variharupi te
Tamasa, meke sa Nana vinariponi moka tanisa tinoṉoto, si kaqu somana
tagoa sa tinoa hola koe Zisu Karisito.

18 Ura koasa sinea tanisa keke tie sapu e Adama si ta zutu sari doduru
tie, ba koa sa tinavete toṉoto tanisa keke tie, sapu e Zisu Karisito si boka
ta pozae tie toṉoto sari doduru tie, meke ponini Sa koarini sa tinoa. 19 Ke
gua sapu koasa sineke tinarae tanisa keke tie si pozani tie sea Tamasa sari
doduru tie, ba koasa vinatabe tanisa keke tie sapu Zisu Karisito, si boka
tava toṉoto koe Tamasa sari doduru pu va hinokara.

20 Ta vala sa Tinarae te Mosese pude tumae valeana ni rini sari dia
sinea, ba vasina sapu ta tumae valeana sa sinea si soku nono latu sa tataru
variharupi te Tamasa. 21 Gua sapu sa sinea kamo la koari doduru tie meke
kamo sa minate koari doduru, ke sa tataru variharupi si kamo koari pu
ta pozae na tie toṉoto pa korapana Zisu Karisito sa nada Baṉara pude va
kamoi pa tinoa hola.

6

Luaria sa Sinea pude Toa koe Karisito

1 Ego, na sa si kaqu boka zama nia gita? Mada tavete sinea nono latu
pude noma nono latu sa tataru variharupi te Tamasa koa gita? 2 Lokari
hokara! Sina ele mate luara pani gita sari na sinea koe Karisito, ba vegua ke
kote tavete nono lai mo sari na sinea? 3 Gilania mia gamu sapu gita doduru
pu ta papitaiso nia se Zisu Karisito si somana ta papitaiso pa korapana sa
Nana minate. 4 Pa nada pinapitaiso si ta pomunu turaṉae koa Sa si gita,

* **5:12** Zen 3:6

meke somana nia gita sa Nana minate, pude gua sapu ele va toa pulea sa Tamana pa Nana ṉiniraṉira se Zisu Karisito pa minate, si toa si gita pa tinoa vaqurana.*

5 Be guana ele koa keke koa Sa si gita pa Nana minate si kaqu koa keke
tugo koa Sa si gita pa Nana tinuru pule. 6 Gilania gita sapu sa nada tinoa
koana si ele tava mate turaṉae koe Karisito pa Nana korosi, pude lopu
koa hola si gita koasa ṉiniraṉira tanisa sinea, ke lopu kaqu nabulu nia
gita sa sinea kamahire. 7 Ura totoso mate sa tie si ta rupaha si asa koasa
ṉiniraṉira tanisa sinea. 8 Be guana ele mate turaṉia gita se Karisito, si va
hinokaria gita sapu kaqu toa turaṉia tugo gita si Asa. 9 Gilania gita sapu
sina ele toa pule se Karisito pa minate, ke lopu kaqu mate pule hokara si
Asa. Na minate si loke nana ṉiniraṉira koa Sa. 10 Sa minate sapu mate
nia Karisito kekeke totoso mo, si na minate tanisa sinea. Ba sa tinoa sapu
toa nia Sa kamahire, si toa koasa Tamasa. 11 Koasa siraṉa tugo asa, si mi
balabala guni pule ni gamu sapu mate si gamu koasa sinea, ba toa si gamu
koe Tamasa pa korapana Zisu Karisito.

12 Gua ke mi lopu va malumia sa sinea pude baṉara ni sari tini mia, mi
lopu va tabei sari inokoro tanisa sinea. 13 Mi lopu va malumu hokaria keke
kukuru tinimia koasa sinea, pude tavetavete ni pa kinaleana. Ba mi poni
koe Tamasa sari na mia tinoa, guana tie tava turu mia pa minate. Mi poni
lani sari doduru tinimia koe Tamasa, pude tavetavete ni pa tinoṉoto. 14 Ura
lopu kaqu va baṉaria gamu pa mia tinoa sa sinea, ura lopu sa Tinarae si
toa nia gamu kamahire ba sa tataru variharupi tu te Tamasa.

Pinausu Tana Tinoṉoto

15 Ke vegua si gita? Mada tavete va sea, sina lopu na Tinarae si lalae
nia sa nada tinoa, ba sa tataru variharupi tu te Tamasa? Lokari hokara!
16 Gilania mia sapu be vala puleni gamu koa keke tie si gamu pude na
pinausu, si na pinausu tugo si gamu koa sa pu va tabe ia gamu; be na
pinausu si gamu koasa sinea si kote kamo pa minate, ba be na pinausu si
gamu koasa vina tabe si kote kamo pa tinoṉoto koe Tamasa. 17 Koari na
totoso ele hola, si na nabulu si gamu koasa sinea. Ba kamahire mada
zama leana koasa Tamasa sapu va tabea gamu pa doduru bulomia sa
vina tumatumae sapu ta poni nia gamu. 18 Kamahire si ta rupaha koasa
sinea si gamu, meke ta evaṉae na pinausu tanisa tinoṉoto si gamu. 19 Va
padapadae nia rau sa tinoa pinausu pude va bakalia sapu gua korapa va
tumatumaeni gamu rau, sina malohoro sari mia binalabala. Gua sapu
va pinausu puleni gamu koasa kinaleana, na hahanana bonidi pa doduru
kukuru tinimia, pude tava soku sari na mia tinavete kaleadi, si mi va
pinausu puleni gamu pude nabulu nia sa tinoṉoto pa doduru kukuru
tinimia, pude tava soku sari na mia tinavete toṉotodi.

20 Totoso na pinausu si gamu koasa sinea, si lopu lulia gamu sa tinoṉoto.
21 Na sa sa lineana sapu vagia gamu koari na hahanana variva kurekuredi
saripu taveti gamu? Sa vina betodi rina tinavete gugua arini sina minate
mo. 22 Ba kamahire si ta rupaha si gamu koasa ṉiniraṉira tanisa sinea,
meke ta evaṉae na pinausu te Tamasa si gamu. Ke sa laena sapu vagia
gamu si na tinoa tava madina, meke sa vina betona sina tinoa hola. 23 Ura
sa tinabara tanisa sinea si na minate tugo, ba sa vinariponi moka te Tamasa
si na tinoa hola pa korapa Zisu Karisito sa nada Baṉara.

---

* **6:4** Kol 2:12

7

Vina Padapadae pa Vinarihaba

1 Kasa tasiqu koe Karisito, ele gilania mia mo gamu kasa sapu gua hiva
zama nia rau kamahire, sina ele tumae nia gamu sa tinarae. Sa tinarae
si ari nana ṉiniraṉira koari na tie, totoso toa mo si arini. 2 Gua sapu
zama nia sa tinarae koasa barikaleqe varihabana, sapu ta pusi si asa koasa
nana palabatu totoso toa nana si asa, ba pana mate sa nana palabatu, si
ta rupaha si asa koasa tinarae pa nana vinarihaba. 3 Gua asa, ke be koa
turaṉia sa si keke votiki tie, totosona sapu korapa toa sa nana palabatu, si
barabarata tugo si asa, ba pana mate sa nana palabatu, si ta rupahana si
asa koasa tinaraena sa vinarihaba, meke be varihaba pule sa barikaleqe
ba lopu barabarata si asa.
4 Gua asa ke ta rupaha si gamu koasa Tinarae te Mosese koasa minate te
Karisito. Ke kamahire si soto koe Karisito meke tanisa tugo si gita, Asa sapu
ele mate meke toa pule, pude boka vua va sokusoku si gita koe Tamasa.
5 Ura pa totoso sapu luli gita sari na hiniva kaleadi tanisa tini, si va ṉiṉira
ia sa Tinarae te Mosese sa hiniva tanisa sinea pude vua sa kinaleana, meke
kamo pa minate. 6 Ba kamahire si ele ta rupaha si gita koasa Tinarae te
Mosese sapu vata pusi gita visoroihe. Ura ele mate luaria gita si asa. Ke
kamahire si lopu nabulu nia gita sa Tinarae sapu ta kuberena koe Mosese,
ba nabulu nia tu gita sa Tamasa pa tinoa vaqura koasa Maqomaqo Hope.

Sa Tinarae te Mosese meke sa Sinea

7 Na sa si kaqu zama nia gita? Koa ia sinea sa Tinarae te Mosese? Lokari
hokara! Be lopu koa sa Tinarae si lopu kote tumae nia rau sa sinea. Be
lopu zama sa Tinarae te Mosese: “Mu lopu okoro nia si keketoṉa tadi na
tie,” gua, si lopu kote tumae nia rau sa inoko'okoro sea.* 8 Ba sipu avosia
rau sa tinarae hie, si la sa sinea va gevuria sa inoko'okorodi rina tiṉitoṉa
tadi na votiki tie. Ba sipu lopu ele gilania rau sa Tinarae te Mosese, si lopu
gilania rau sa sinea. 9 Totoso lopu ele gilania rau sa Tinarae si toaqu, gua
si rau, ba sipu avosia rau sa Tinarae, si toa vura mae koa rau sa sinea, 10 ke
mate si rau. Ke sa Tinarae sapu tava mae pude va toa tie gua, si va mate
au tu sa. 11 Meke sa sinea si vagi lolomo koasa Tinarae meke sekesekei nau
sa, meke va mate au.*
12 Gua asa ke sa Tinarae te Mosese telena si hopena, meke sa tinarae pude
lopu okokoro si hopena tugo, meke toṉoto na leana si asa. 13 Ke vegua, sa
Tinarae sapu leana si va mate au si arau? Lokari hokara! Sa sinea tu si
tavetavete nia sa Tinarae sapu leanana meke va mate au si rau, pude mani
ta dogoro sapu kaleana hola la tu sa sinea. Ke koasa Tinarae si ta dogoro
sapu kaleana hola sa sinea.

Vinaripera pa Korapa Tinoa Tie

14 Ura gilania nada gita sapu sa Tinarae te Mosese si mae guana koe
Tamasa, ba arau sina tie tana tini mo, meke na pinausu tanisa sinea.
15 Lopu tumae valeana nia rau sapu gua tavetia rau. Ura lopu tavetia rau
gua sapu hiva nia rau, ba sa kinaleana tu sapu kukiti nia rau, si asa tu
si tavetia rau. 16 Ego, be tavetia rau sapu gua lopu hiva tavetia rau, si ta
dogoro mo sapu va egoa rau sapu leana sa Tinarae. 17 Ke lopu arau soti
tavetia sa kinaleana hie, ba sa sinea tu sapu koa koa rau; asa tu tavetia si
asa.* 18 Gilania rau sapu loke lineana si koa koa rau pa qua hiniva kaleadi

---

* **7:7** Ekd 20:17; Diut 5:21 * **7:11** Zen 3:13 * **7:17** Qal 5:17

pa tini. Ura koa nana sa qua hiniva pude tavete va leana, ba lopu boka
tavete vura nia rau. 19 Lopu tavetia rau sa lineana sapu hiva tavetia rau,
ba gua tu sapu lopu hiva tavetia rau si tavete nono laia rau. 20 Ego, be
tavetia rau sapu gua lopu hiva tavetia rau, si lopu arau tu tavetia si asa,
ba sa sinea tu sapu koa koa rau; asa tu tavetia.
21 Ke asa mo sapu dogoria rau korapa ta evaṉa koa rau kamahire sapu
guahe: pana hiva tavete valeana si rau, si na hiniva pude tavetia sa sinea
tu si koa tugo koa rau. 22 Ba pa korapa buloqu si qetuqetu nia rau sa
Tinarae sapu mae guana koe Tamasa. 23 Ba dogoria rau si keke hiniva
kaleana sapu tavetavete pa tiniqu, sapu varipera la koasa hiniva leana pa
qua binalabala meke vata pusi au koasa hiniva tana sinea sapu tavetavete
pa korapa tiniqu. 24 Kei! Namuna tie talotaṉaqu mo si rau. Esei si kote
harupau koasa hiniva tana sinea pa tiniqu sapu korapa turaṉa lani au pa
minate? 25 Ba vahesia rau sa Tamasa sapu harupau koe Zisu Karisito sa
nada Baṉara! Sa inolaṉa si guahe: Pa qua binalabala si nabulu nia rau sa
Tinarae te Tamasa, ba sa hiniva tana kinaleana pa tiniqu si nabulu nia sa
sinea.

8

Tinoa pa Korapa Maqomaqo

1 Gua ke loke tie si boka zutu gita pu koa koe Karisito kamahire sapu
garo si gita pude tava kilasa pa Heli. 2 Ura sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo
Hope, sapu va toa gita si gita koe Zisu Karisito, si vata rupaha gita koasa
ṉiniraṉira tanisa sinea meke sa minate. 3 Evaṉia Tamasa, gua sapu lopu
boka evaṉia sa Tinarae te Mosese, sina tava malohoro si asa koasa hiniva
tana kinaleana pa tini. Gua asa ke garunia Sa sa Tuna soti, pude mae podo
kekeṉoṉo gua ri doduru tie pa tinoa tini, pude na vinulasana sa sinea,
meke pude zutua meke va kilasia Sa sa sinea tana hiniva kaleana pa tinida.
4 Evaṉia Tamasa si hie, pude sa tinoṉoto sapu ta hivae koasa Tinarae te
Mosese, si kaqu tava gorevura koa gita pu ene pa korapa Maqomaqo Hope,
ba lopu koasa hiniva kaleana tanisa sinea pa tinida. 5 Ura arini pu lulia
sa hiniva kaleadi tana sinea pa tinidia si ta pusi koasa hiniva tanisa sinea.
Ba arini pu lulia sapu gua tozi ni sa Maqomaqo Hope, si soto sari dia
binalabala koasa hiniva tanisa Maqomaqo Hope. 6 Ba be ta pusi si gita
koasa hiniva tanisa sinea, si kote kamo pa minate si gita. Ba be ta totolie
si gita koasa hiniva tanisa Maqomaqo Hope, si kote kamo si gita pa tinoa
meke pa binule. 7 Totoso ta pusi sa tie koasa sinea pa tinina, si ta evaṉae na
kana koe Tamasa si asa; ura lopu lulia sa sa Tinarae Tanisa, meke lopu boka
va tabea sa si Asa. 8 Ke sari na tie pu va tabea sa hiniva tanisa kinaleana
pa tinidia, si lopu boka va qetua rini sa Tamasa.
9 Ba gamu si lopu ta pusi koasa hiniva tanisa sinea pa tinimia, ba ta
totolie si gamu koasa hiniva tanisa Maqomaqo Hope, be guana koa koa
gamu sa Maqomaqona sa Tamasa. Meke be keke koa gamu si lopu tagoa
sa Maqomaqona e Karisito, si lopu te Karisito tugo si asa. 10 Ba be toa pa
korapa bulomia se Karisito, si toa tugo sari na maqomaqo mia, sina ele
tava toṉoto koe Tamasa si gamu, ba mate sari na tinimia koa gua koasa
sinea. 11 Meke be toa koa gamu sa Maqomaqona Tamasa sapu va toa pulea
se Zisu pa minate, si Asa tugo sapu va toa pulea se Karisito pa minate, si
kote va toa pulei tugo Sa sari na tinimia pu kaqu mate. Kaqu evaṉia Sa
sapu gua asa koasa Maqomaqona Sa sapu koa koa gamu.*

* **8:11** 1 Kor 3:16

12 Ego, kasa tasiqu, mada lopu luli sari hiniva kaleadi pa tinida pude
taveti. 13 Ura be luli gamu sari na hiniva kaleadi pa tinimia, si kote mate
si gamu, ba be va matei gamu sari na tinavete kaleadi koasa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope, si kote toa si gamu. 14 Ura arini mo pu ta turaṉa
koasa Maqomaqona Tamasa, si arini tugo sari na tuna Tamasa. 15 Ura sa
Maqomaqo Hope sapu ele poni nia Tamasa koa gamu, si lopu va pinausu
gamu ke lopu matagutu si gamu. Asa tu vata evaṉaeni gita tuna Tamasa,
meke va boka gita si gita pude zama la koe Tamasa, “Tamaqu, Tamaqu!”
gua.** 16 Sa Maqomaqona Tamasa si somana koa koari na maqomaqoda,
pude va sosodea sapu na tuna Tamasa si gita. 17 Ke koa gua sapu na tuna
Tamasa si gita, si kaqu somana tagoi tugo gita sari na tinamanae sapu va
nago veko ni Sa pude tadi Nana tie soti, meke kaqu somana tagoi tugo
gita koe Karisito saripu ele va nago veko ni Tamasa pude Tanisa. Ura be
somana nia gita sa tinasigiti te Karisito, si kaqu somana tagoa tugo gita sa
Nana vina lavata.

Sa Vinalavata Vugo Repere

18 Gilana valeania rau sapu sa tinasigiti tadi gita pa rane ṉinoroi si lopu
garo pude vari padapada la nia koasa vina lavata sapu kote ta poni nia gita.
19 Doduruna sa vina podaka pu tavetia Tamasa si korapa okoro hola nia
meke aqania sa sa totoso pana kaqu vata dogoro ni Sa koasa sari na tuna
soti. 20 Ura sa vina podaka si lopu boka va gorevura ia sa nana tinavete, ba
lopu pa nana hiniva soti pude gua asa, ba pa hiniva tu te Tamasa. Ba ele koa
nana tu sa rinoverove,* 21 sapu sari doduru vina podaka pu taveti Tamasa
si kote ta rupaha keke rane koasa tinapusi pude muzi si arini, ba kaqu
somana koasa tinarupaha tolavaena tadi na tuna Tamasa. 22 Ele gilania
gita sapu podalae pukerane meke kamo kamahire sari doduru vina podaka
pu taveti Tamasa si va gilagila ia sa tinasigiti, kekeṉoṉo gua sa tinasigiti
tanisa barikaleqe pu tata sa nana totoso podopodo. 23 Ba lopu sari na vina
podaka eke mo pu taveti Tamasa si silava nia sa tinasigiti, ba gita tugo pu
ele vagia sa vua kenuna sapu sa Maqomaqo Hope, si somana silava tugo pa
korapa buloda, sipu aqa nia gita sa totoso sapu kaqu tava hokoto valeana
sa tinapausuda koe Tamasa, meke vagi gita sari tini vaquradi.* 24 Koasa
nada rinoverove asa si ele ta harupu si gita, ba be guana ta dogoro sapu
gua rovea gita, si lopu na rinoverove si asa. Ura esei si boka rovea sa
tiṉitoṉa sapu ta dogorona? 25 Ba pana rovea gita sa tiṉitoṉa sapu lopu ta
dogorona si kote aqa va ṉoṉo nia gita si asa.

26 Meke gua tugo sapu sa Maqomaqo Hope si tokani gita pa nada
minalohoro, ura lopu gilana valeania gita sapu na sa si garo pude varavara
nia gita. Ba sipu varavara gita si sa Maqomaqo Hope tu si varavara tokani
gita koari Nana siniṉo maṉini saripu lopu boka ta tozi vura pa zinama.
27 Meke sa Tamasa sapu dogorodi saripu koa pa korapa buloda, si gilania
sa binalabala tanisa Maqomaqo Hope, ura varavara toka ni sa Maqomaqo
Hope sari tie te Karisito, koari na hiniva te Tamasa.

28 Gilania gita sapu sari doduru tiṉitoṉa pu ta evaṉa koa gita si tavetavete
ni Tamasa pude valeani saripu tataru nia si Asa, sarini pu tioki Sa pude
taveti sari Nana hiniva. 29 Arini pu ele gilana vata kenue i sa Tamasa, si ele
vizata vekoi Sa, pude vata evaṉae guni Sa pa kinehana sa Tuna soti sapu
e Zisu, pude na Tuna kenuna koari soku tamatasi. 30 Gua asa ke sarini pu
ele vizata vekoi Tamasa tatasana hokara si tioki Sa. Meke arini pu ele tioki

* **8:15** Mk 14:36; Qal 4:6 * **8:15** Qal 4:5-7 * **8:20** Zen 3:17-19 * **8:23** 2 Kor 5:2-4

Sa si pozani na tie toṉoto Sa, meke sarini pu pozani na tie toṉoto Sa si va somana ni Sa pa Nana vinalavata.

Sa Tataru te Tamasa pu Mae Gua koe Zisu Karisito

31 Ke na sa si boka zama nia gita? Be Tamasa sa nada tinokae, si esei si
kaqu boka va kilasa gita? 32 Loke tie! Sina Tamasa tugo si lopu hite ruritia
sa Tuna soti, ba va vukivukihi nia Sa pa laeda gita doduru tie. Gua asa
ke kaqu poni mokani gita tugo Sa sari doduru likakalae. 33 Esei kote boka
zutui sari na tie ta vizatadi te Tamasa? Ura sa Tamasa tu telena si pozani
na tie toṉoto si arini. 34 Esei si boka zutu gita? Zisu Karisito sapu ele mate,
meke ele turu pule si korapa habotu Nana pa kali mataona sa Tamasa pude
varavara tokani gita. 35 Na sa si kote boka vari paqahani gita koasa tataru
te Zisu Karisito? Na tinasuna, na minalaṉa, na ninaqunaqu, na inovia, na
hinabahuala, na vinaripera, na minate? 36 Lokari hokara, ura guahe sapu
ta kubere koasa Kinubekubere Hope:
"Koasa laemu Goi, si tata tava mate nia gami doduru totoso,
gua tugo rina sipi si gami
pu ta turaṉa va namanama pude tava mate."*
37 Ba koari doduru tinasuna gugua hire, si tava mataqara si gita koe
Zisu Karisito pu tataruni gita! 38 Ura gilana valeania rau sapu loketoṉa
hokara si boka varipaqahani gita koasa Nana tataru: lopu na tinoa babe
na minate, lopu sari na mateana babe sari na tomate kaleadi, meke sari na
dia ṉiniraṉira, meke lopu sapu gua ta evaṉa pa rane ṉinoroi, babe vugo
repere, 39 meke lopu saripu koa panaulu pa maṉauru, babe panapeka pa
pepeso. Namu loketoṉa hokara koari doduru vina podaka pu ta tavetedi
hire, si kaqu boka varipaqahani gita koasa tataru te Tamasa, sapu ele
ponini gita Sa koe Zisu Karisito sa nada Baṉara.

9

Tamasa meke sari Nana Tie Ta Vizatadi

1 Pa qua kineke koe Karisito si zama va hinokara atu si rau. Sa
Maqomaqo Hope meke sari na qua binalabala, si va sosodea sapu lopu
kokoha si rau. 2-3 Sipu balabala i rau sari na turaṉaqu, na qua butubutu
soti, si nomana hola sa qua tinalotaṉa, meke lopu boka beto ta sigiti ni rau
sarini pa korapa buloqu. Leana hola be ta levei mo si rau koe Tamasa, pude
ta paqaha taloa koe Karisito, pude qu hobei sari na turaṉaqu soti. 4 Na tie
ta vizatadi koe Tamasa si arini, meke ta pozae na tuna soti. Va dogoroni
Sa koa rini sa Nana tinolava ṉedalana. Taveti Sa sari Nana vinariva egoi
koa rini, meke ponini Sa koa rini sa Tinarae te Mosese, sa vinahesi pa
Zelepade, meke sari na vina tatara.* 5 Arini tugo si podo gore mae gua koe
Ebarahami, Aisake, meke Zekopi, meke e Karisito si na tutidia tugo rini,
sapu podo guana tie pa pepeso. Mani tavahesi sa Tamasa, na Baṉara tadi
doduru tinoni ninae rane ka rane! Emeni.
6 Lopu zama si rau, sapu sekea Tamasa sa Nana vina tatara, sina na lopu
ari doduru tie Izireli si na tie hinokara te Tamasa. 7 Meke lopu ari doduru
pu tuti gore mae koe Ebarahami si na tuna Tamasa. Ura zama sa Tamasa
koe Ebarahami, "Arini mo pu podo gore mae koe Aisake si ta pozae tutimu
hinokara goi," gua.* 8 Gua asa ke saripu pododi pa hiniva tana tie, si lopu
poza ni tuna sa Tamasa si arini, ba sari na koburu tu pu pododi pa Nana
vina tatara, si ta pozae na tuna hinokara Ebarahami. 9 Sina guahe sa vina

* **8:36** Sam 44:22 * **9:4** Ekd 9:4 * **9:7** Zen 21:12

tatara te Tamasa koe Ebarahami, “Pa totoso guahe pa vuaheni maehe si
kote pule mae si Rau, meke kote podoa Sera si keke tuna koreo,” gua.*
10 Meke lopu asa mo, ba sari karua tuna koreo e Ribeka, si keke mo sa
tamadia sapu e Aisake sa tamada. 11-12 Ba sipu lopu ele vizatia tu ri karua
sapu gua leana babe kaleana, si ele zama la tu koe Ribeka sa Tamasa, “Kaqu
nabulu nia sa koburu kenuna sapu mudina,” gua. Zama nia Sa sapu gua
asa sipu lopu ele podo tu sari karua tamatasi. Vata evaṉia Tamasa sapu
gua asa, pude vizatia si keke ri karua tamatasi, pude boka va gorevura ia
Sa sa Nana hiniva. Gua asa ke sa ṉatina sa vinizata te Tamasa si koa gua
tu pa Nana tinioko, ba lopu koa ke toṉa sapu ele tavetia rini.* 13 Gua tugo
sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Tataru nia Rau se Zekopi ba etulia
Rau se Isoa,” gua sa Tamasa.*
14 Na sa si kaqu zama nia gita? Lopu toṉoto sa Tamasa, gua? Lokari
hokara! 15 Ura zama sa Tamasa koe Mosese, “Arini pu hiva ni Rau si kaqu
tataru ni, meke toka ni Rau,” gua.* 16 Gua asa ke lalae Tamasa mo sapu
ari sei si hiva tataru ni na toka ni Sa, ba lopu pa hiniva na tinavete tana
tie. 17 Ura zama gua pule he sa Kinubekubere Hope koe Pero, sa baṉara pa
Izipi: “Va baṉarigo Rau si goi, pude tavetavete nigo na vata dogoro nia sa
Qua ṉiniraṉira, meke vata gilana nia sa Pozaqu koasa doduruna sa kasia
popoa,” gua sa Tamasa.* 18 Gua asa ke tataru ni meke toka ni Tamasa si
arini pu hiva ni Sa, meke va luli ni dia hiniva Sa si arini pu hiva ni Sa pude
koa hola pa vina karikari.

Sa Binugoro meke sa Tataru Variva Taleosae te Tamasa

19 Keke koa gamu si gina kote zama guahe: “Na vegua ke zutui tu Tamasa
sari na tie koari na dia sinea? Ura esei kote boka korona nia sa hiniva te
Tamasa?” gua. 20 Esei si agoi ke boka zama hemohemoa sa Tamasa? “Na
sa si tavetia Goi?” gua. Agoi si kekeṉoṉo mo na raro patu ta tavetena pa
lima tie, ke lopu leana pude zama la guahe si goi koe Tamasa pu tavetigo,
“Na vegua ke tavete guni nau tu Goi sana si rau?” gua.* 21 Sa tie mo pu
tavetena sa raro patu, si kaqu tavetia sapu gua hiva nia sa koasa pepeso
asa. Boka taveti sa si karua raro; keke si pude tavetavete nia pa totoso
arilaena, meke keke pule si pude tavetavete nia koari na totoso hoborodi.
22 Kekeṉoṉo gua puta tugo asa si tavetia sa Tamasa. Hiva va dogoro
nia Sa sa Nana binugoro meke sa Nana ṉiniraṉira, ba aqa va ṉoṉo ni Sa
si arini pu bugoro ni Sa, saripu kote tava kilasa pa tina huara. 23 Meke
hiva vata gilana nia tugo Sa sa Nana vina lavata nomana, sapu ele vata
gilana valeana nia Sa koa gita, pu tataru ni, meke toka ni Sa; gita pu va
namanama gita Sa pude somana pa Nana vina lavata. 24 Ura gita tugo sari
na tie pu ele tioko gita sa Tamasa, lopu tale koari na tie Ziu mo, ba koari
na tie Zenitailo tugo. 25 Guahe sapu zama nia Tamasa koasa buka Hozea:
“Kote poza ni ‘Qua tinoni’ Rau si arini
pu pozani lopu na Qua tinoni Rau.
Meke kote poza ni ‘Na butubutu ta tataruedi’ Rau si arini
pu lopu tataruni Rau.*
26 Meke koasa vasina tugo pu ta tozi nia rini sapu,
‘Gamu si lopu na Qua tinoni,’ gua,
si vasina tugo si kaqu ta pozae ‘Na tuna sa Tamasa toana’ si arini,”
gua.*

---

* **9:9** Zen 18:10 * **9:11-12** Zen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3 * **9:15** Ekd 33:19 * **9:17** Ekd 9:16
* **9:20** Ais 29:16, 45:9 * **9:25** Hoz 2:23 * **9:26** Hoz 1:10

27 Meke velavela vura nia Aisea sa guguadi rina tie Izireli sapu guahe: “Be
vea lopu boka ta nae, guana onone pa masa si arini, ba ari ka visavisa mo
si kote ta harupu,* 28 ura kote lopu sana va kilasa hokari sa Baṉara sari
na tie pa popoa pepeso,” gua si asa. 29 Asa sapu zama nia Aisea pukerane,
“Be lopu veko hola i sa Baṉara Tadi na Qeto Minate si ka visavisa tie pa
butubutu Izireli, si kote ele ta huara va inete gua tugo pa Sodomu meke pa
Qomora si gita,” gua.*

Izireli meke sa Inavoso Leana

30 Na sa si kaqu zama nia gita kamahire? Ari na tie Zenitailo saripu lopu
hite hata ia sa tinoṉoto, si ele vagia rini sa tinoṉoto koe Tamasa pa dia
rinaṉeraṉe. 31 Ba sari na tie Izireli pu podekia pude vagia sa tinoṉoto
koasa linulina sa Tinarae te Mosese, si lopu boka tu. 32 Na vegua? Ura
lopu hata ia rini pa dia rinaṉeraṉe, ba pa korapa dia tinavete leadi, saripu
taveti rini pa kinopuna sa Tinarae te Mosese. Gua asa ke ta tubarae koasa
“Patu” meke hoqa si arini. 33 Asa sapu zama nia sa Kinubekubere Hope,
sapu guahe:

“Dotu, vekoa Rau pa Zaione si keke patu*,
sapu kote va tubarae i sari na tie,
na patu sapu kote va hoqai si arini.
Ba arini pu raṉea si Asa
si lopu kote tava kurekure,” gua.*

10

1 Kasa tasiqu, hiva sisigiti nia rau si pude ta harupu sari tie Izireli. Asa sa
qua vinaravara koe Tamasa. 2 Arau boka va sosodea sapu podeke sisigitia
rini pude lulia sa Tamasa, ba sa dia pinodepodekae si lopu turu koasa
ginilagilana hinokarana. 3 Lopu gilania rini sa siraṉa, gua meke va toṉoti
Tamasa sari na tie. Podekia rini pude va toṉoto puleni teledia koari na dia
tinavete soti. Gua asa ke va tabea rini sa siraṉana gua meke va toṉoti
Tamasa sari na tie. 4 Ura e Karisito sina vina hokotona meke na vina
gorevurana sa Tinarae te Mosese, pude sari doduru tie pu va hinokaria
si Asa si kote tava toṉoto koe Tamasa.

Tadi Doduru Tie mo sa Tinaharupu

5 Kuberia Mosese sa guguana sa tinoṉoto sapu podekia rina tie pude
vagia koasa vina tabena sa Tinarae sapu guahe: “Asa sapu va tabei sari
na zinama tanisa Tinarae te Tamasa si kote toani tugo sa,” gua.* 6 Ba sa
Kinubekubere Hope si tozia sa tinoṉoto sapu mae guana koasa rinaṉeraṉe
sapu gua tu he: “Mu lopu zama guahe pa bulomu, esei si kote sage la pa
Maṉauru?” (pude turaṉa gore mae nia se Karisito*, si gunia sa.)* 7 Meke
lopu kaqu nanasa guni pule nigo he telemu si goi: “Esei si kote gore la
pa Hedisi, sa vasina koa sari na maqomaqodi rina tie matedi?” (pude la
turaṉa sage pule mae nia se Karisito, si gunia sa.) 8 Gua mo he sapu zama
nia sa Kinubekubere Hope: “Sa zinama te Tamasa si koa nana mo koa goi.
Koa nana mo pa korapa ṉuzumu meke pa bulomu.” Asa tu sa inavoso

* **9:27** Ais 10:22-23 * **9:29** Ais 1:9 * **9:33** E Zisu si na patu pa Zaione. * **9:33** Ais 28:16
* **10:5** Liv 18:5 * **10:6** Sa tinaharupu te Karisito si boka vagia gita kamahire koasa rinaṉeraṉe. Lopu ta hivae pude sage la pa Maṉauru pude turaṉa vagia, si Asa sina balabala ia gita sapu lopu ele mae si Asa. Meke lopu ta hivae tugo pude gore la pa Hedisi[d] si gita sa vasina pu koa sari na maqomaqodi rina tie matedi pa kasia popoa, pude hata ia sina balabala ia gita sapu lopu hite turu pule pa minate si Asa. * **10:6** Diut 30:12-14

tanisa rinaṉeraṉe sapu tarae nia gami. 9 Be helahelae vura nia goi pa
ṉuzumu sapu e Zisu sina Baṉara, meke va hinokaria goi pa bulomu, sapu
va toa pulea Tamasa se Zisu pa minate, gua, si kaqu ta harupu si agoi.
10 Ura totoso va hinokara ia gita se Zisu pa korapa buloda, si ta pozae na tie
toṉoto si gita koe Tamasa. Meke sipu helahelae vura nia gita sa nada vina
hinokara, si ta harupu si gita. 11 Gua mo sapu zama nia sa Kinubekubere
Hope: "Asa sapu raṉea si Asa, si lopu kaqu tava kurekure," gua.* 12 Ura
kekeṉoṉo mo sari doduru tie koasa tinaharupu te Tamasa, be na tie Ziu
babe na tie Zenitailo, sina kekeke mo sa Tamasa, na Baṉara tadi doduru
tie, meke poni beto ni minana lavata mo Sa sari doduru pu raṉea si Asa.
13 Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe: "Sari
doduru pu tepa ia sa tinokae koasa pozana sa Baṉara, si kaqu ta harupu,"
gua.*

14 Ba vegua meke boka tepa tinokae si arini, be lopu ele va hinokaria
rini si Asa? Vegua meke kote boka va hinokaria rini be lopu avoso nia rini
si Asa? Vegua meke boka avoso nia rini, be loke tie si tarae nia koa rini?
15 Ba vegua meke boka ta tarae vura sa inavosona Sa, be lopu ta garunu
vura sari tie pude tozia sa Inavosona Sa? Ura zama guahe sa Kinubekubere
Hope: "Nake tolavaedi sari nenedi ri na tie pu paleke mae nia sa Inavoso
Leana!" gua.*

16 Ba lopu doduru tie si va hinokaria sa Inavoso Leana. Zama se Aisea:
"Baṉara, esei ele va hinokaria sa nada inavoso?" gua.* 17 Ke sa rinaṉeraṉe
si kamo mae pana avosia gita sa Inavoso Leana, meke sa Inavoso Leana si
mae gua pa korapa tinozi vurana e Karisito.

18 Ba nanasa si rau, hinokara sapu lopu ele avosia rina tie Ziu sa Inavoso
Leana?
Lokari, ele avosia dia mo,
sina zama guahe sa Kinubekubere Hope:
"Sa dia tinarae si ene vari likohae nia sa kasia popoa,
meke sari na dia zinama si kamoa sa hukihukirina sa popoa pepeso," gua.*
19 Ego, maqu nanasa pule guahe: Vegua, lopu gilania tu rina tie Izireli sia?
Lokari, ele avosia dia mo ba lopu va hinokaria rini. Ura e Mosese tu sa tie
kekenu sapu tozia, gua sapu zama nia Tamasa koarini sapu guahe:
"Kote va kono gamu Rau koari na butubutu
pu lopu vizati Rau,
meke kote va bugoro gamu Rau si gamu na Qua tie soti
koari na butubutu* duviduvilidi pu raṉe Au si Rau," gua si Asa.*
20 Meke zama va mataqara nia Aisea sapu guahe:
"Ta dogoro si Rau koa rini pu lopu hata Au,
meke vata dogoro pule nau si Rau
koa rini pu lopu nanasa Nau," gua.* 21 Ba zama guahe sa Tamasa koasa
guguadi rina tie Izireli:
"Doduru rane mo si hiva repaha lani Rau sari limaqu pude va kekere pulei
Rau sari na tie va guguedi, na va karikaridi," gua.*

11

Sa Tataru te Tamasa koari na Tie Izireli

* **10:11** Ais 28:16 * **10:13** Zol 2:32 * **10:15** Ais 52:7 * **10:16** Ais 53:1 * **10:18** Sam 19:4
* **10:19** Sari na tie Zenitailo. * **10:19** Diut 32:21 * **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2

1 Nanasa guahe si rau: Vegua, kilu pani Tamasa sari Nana tie soti? Lokari
hokara! Arau ba na tie Izireli mo, sapu tuti gore mae guaqu koe Ebarahami,
koasa butubutu te Benisimane.* 2 Ele vizati tu Tamasa sari na tie Izireli,
pude Nana tie soti pa pinodalaena hokara. Meke lopu etulu pani Sa sarini.
Gilania mia mo gamu sapu gua zama nia sa Kinubekubere Hope, totoso
varavara lani Ilaiza sari na tie Izireli koe Tamasa: 3 "Baṉara! Ele va matei
rini sari Mua poropita, meke huari rini sari Mua hope, meke arau mo si
koa hola. Meke kamahire si hiva va mate au tugo rini," gua si asa.* 4 Ba sa
gua sa inolaṉa te Tamasa koa sa? "Ari ka zuapa tina tie si korapa koadia
pa Qua kinopu, saripu lopu vahesia se Beolo, sa beku," gua sa Tamasa.*
5 Meke kekeṉoṉo gua tugo pa rane ṉinoroi; sapu ari ka visavisa mo sapu
ta vizatadi koasa tataru variharupi te Tamasa si koa hola. 6 Ke be guana
sa vinizavizata te Tamasa si koa gua koasa Nana tataru variharupi, si lopu
pa tinavete tadi tie sia. Ura be koari na tinavete saripu taveti rina tie si
ta vizata nia rini koe Tamasa, si lopu ta vizata koa gua koasa Nana tataru
variharupi si arini.

7 Ke vea mo? Gua sapu hata sisigitia ri na tie Izireli si lopu vagia rini, ba
ari ka visavisa mo ta vizatadi mo si vagia sa tinaharupu. Sari kasa doduru
pule si tava nuli pude di lopu avosia sa tinioko te Tamasa. 8 Gua tugo sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope sapu guahe:

"Ele poni Tamasa si keke maqomaqo pupuhu,
ke sari mata dia si lopu boka dodogorae
meke sari taliṉa dia si lopu boka avavosae,
kamo pa rane ṉinoroi."* 9 Zama se Devita:*
"Madi ta evaṉae guana sipata sari na dia inevaṉa,
madi hoqa na tava kilasa gedi si arini!
10 Madi tava tutaka sari na matadi,
pude di lopu dodogorae,
madi ene kokokopo mo ninae rane
guana tie pu mamati pa dia tinasuna," gua.

11 Ke nanasa guahe si rau: Totoso hoqa sari na tie Ziu si hoqa ta inete
ni sarini? Lokari hokara! Sipu hoqa pa sinea sarini, si mae koari na tie
Zenitailo sa tinaharupu, pude va konoi sari na tie Ziu, gua. 12 Sa sinea tadi
na tie Ziu si vata evaṉia sa minana lavata pa kasia popoa. Sa minana hie
si vagia rina tie Zenitailo, sina lopu va hinokaria rina tie Ziu se Zisu, ke
kote nomana hola tu sa minana, pana tava somana beto sari na tie Ziu pu
ta vizatadi.

Sa Tinaharupu Tadi na Tie Zenitailo

13 Kamahire si zama atu si rau koa gamu kasa na tie Zenitailo: Koa gua
sapu na apositolo si rau koa gamu na tie Zenitailo, si va arilaena hola ia
rau sa qua tinavete, 14 pude va konoi gedi sari na turaṉaqu soti, pude boka
ta harupu sari kaiqa arini. 15 Ura sipu kilui Tamasa sari na tie Ziu, si va
evaṉae ni Nana baere Sa sari na tinoni pa kasia popoa. Ba pana tava
kekere pule mae koe Tamasa sari na tie Ziu, si hokara kote guana tiqe toa
puledi pa minate si arini.

16 Be sa sinika bereti kekenu si ta vala koe Tamasa, si te Tamasa beto mo
sa doduruna, meke be sari na dadagana sa huda si ta vala koe Tamasa si

* **11:1** Pil 3:5 * **11:3** 1 Baṉ 19:10,14 * **11:4** 1 Baṉ 19:18 * **11:8** Diut 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23

tanisa tugo sari na lelaṉa.* 17 Ba kaiqa lelaṉana sa huda olive si ta moku
palae, meke ta soto hobe vala si gamu na tie Zenitailo, na guana lelaṉa
olive pinomodi si gamu. Kamahire si tava ṉiṉira si gamu koari na tinoa
maqomaqo tadi na tie Ziu. 18 Gua asa, ke mi lopu doṉo va gorei gamu
saripu guana lelaṉa huda ta moku palaedi. Ura mi tumae nia si hie: Loke
mia vinaritokae koari na dadaga, ba ari na dadaga mo si tokani gamu.
19 Ba kote zama si gamu, “Uve, ba sari na lelaṉa si ta moku palae pude
veko poni gami lolomo si gami,” gua. 20 Hinokara sapu ta moku palae si
arini sina loke dia vina hinokara, ba gamu si soto vasina, sina va hinokara.
Ba mi lopu vahesi puleni gamu, ba mi koa va balau. 21 Be lopu ruriti
Tamasa sari na tie Ziu, sari na lelaṉa hinokaradi sa huda olive, si vegua,
kote ruriti gamu Tamasa be lopu va hinokara si gamu? 22 Mi balabala ia sa
tataru meke sa vina kilasa te Tamasa: Va kilasi Sa si arini pu hoqa meke
lopu va hinokara, ba tataru ni gamu Sa, be koa nono la si gamu koasa
Nana tataru. Ba be lopu gua, si kote ta koku palae tugo koe Tamasa si
gamu. 23 Meke be kekere meke va hinokara sari na tie Ziu, si kote tava
soto pule dia mo vasina pu koa kenudi si arini, ura sa Tamasa mo tagoa sa
ṉiniraṉira pude tava soto pule lani koasa huda. 24 Ura, be gamu si ta koku
vagi koasa keke huda olive pinomona meke tava soto la koasa huda olive
ta letena gua sapu lopu hoke ta tavete, si lopu tasuna koasa Tamasa pude
vagi puleni sari tie Ziu, sari lelaṉa hinokaradi, meke va soto pule lani pa
dia kokoana soti.
25 Kasa tasiqu, hiva va gilanani gamu rau sa hinokara tomena hie pude
lopu vahesi puleni gamu. Sa vina karikari tadi na tie Izireli si lopu kaqu
koa hola ninae rane, ba kaqu koa paki mo si asa, osolae kamoa sa totoso
sapu kote somana beto mae sari na tie Zenitailo ta vizatadi koe Tamasa.
26 Ke pa totoso asa doduru tie Izireli si kote ta harupu. Gua puta tugo sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope:

“Sa Hinarupu si kote mae gua pa Zaione*,
meke kote vagi pania sa kinaleana tadi na tie pa tutina e Zekopi.*
27 Meke hie sa Qua vinariva egoi koa rini,
pana taleoso ni Rau sari doduru dia sinea.”*

28 Koa gua sapu kilua rina tie Ziu sa Inavoso Leana, ke ta evaṉae kana te
Tamasa si arini, pa vinaleana mia gamu na tie Zenitailo. Ba koa gua sapu
ele vizati tu Tamasa sari tiatamadia, ke ta tataruedi koe Tamasa si arini.
29 Ura sa vinizata meke sari vinariponi te Tamasa si lopu hite boka ta hobe.
30 Kekeṉoṉo gua tugo gamu na tie Zenitailo, sapu lopu hite va tabea gamu
sa Tamasa pa totoso ele hola. Ba kamahire si tagoa gamu sa Nana tataru
variva taleosae, sina lopu va tabea ri na tie Ziu si Asa. 31 Ke kamahire si ari
tie Ziu si lopu va tabe pude di boka vagia tugo sa tataru variva taleosae te
Tamasa gugua gamu pu ele vagia sa tataru variva taleosae Tanisa. 32 Ura
ele vata pusi betoi Tamasa sari doduru tie koasa dia vina karikari, pude
mani vata dogoro nia Sa koari doduru sa Nana tataru variva taleosae.

Mani Tavahesi sa Tamasa

33 Sa Nana tataru variva taleosae ravutuna e Tamasa si lopu boka ta
ṉana kamo, meke sa Nana ginilagilana lohina[d], na tinumatumae si lohi

---

* **11:16** Sapu gunia hie si sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo: Pana somana sari na tie Zenitailo koari na tie Ziu pu raṉea se Zisu si kaqu tava madi beto sarini koe Tamasa. * **11:26** E Zisu si na Hinarupu pu mae gua pa Zerusalema. * **11:26** Ais 59:20-21 * **11:27** Ais 27:9

hola. Loke tie boka tumae nia sa guguana sa Nana vinaripitui, meke sari
Nana tinavete.* 34 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
“Vea, esei ele tumae nia sa binalabala te Zihova?
Babe esei ele totoli nia si Asa?*
35 Esei ele hite ponia keke tiṉitoṉa sa Tamasa
pude kaqu poni hobea Sa si asa?”*
36 Ura Asa mo taveti meke kopu ni sari doduru vinapodaka, meke Tanisa
tugo si arini.
Mani tavahesi sa Tamasa ninae rane ka rane! Emeni.*

12

Sa Tinoa pa Ninabuluna sa Tamasa

1 Ego, kasa tasiqu, koasa tataru variva taleosae te Tamasa koa gita, si
tepa zoṉazoṉa gamu rau, pude vala i koe Tamasa sari na mia tinoa, guana
vina vukivukihi toana. Mamu va madi i pa ninabuluna Sa sari na mia
tinoa, pude va qetua sa Tamasa. Asa sa mia vinahesi hinokara koa Sa pa
korapa bulomia. 2 Mi lopu va malumi sari na mia tinoa, pude keha luli
sari na hahanana kaleadi tanisa kasia popoa. Ba mi va malumi sari na
mia binalabala, pude ta hobe beto koe Tamasa, pude boka gilania gamu sa
hiniva te Tamasa, sapu leana na toṉoto, meke pude va qetua si Asa.
3 Ba koasa Nana tataru variharupi, sapu poni nau Tamasa koa rau, si
zama atu guahe si rau koa gamu hopeke tie: Mu lopu doṉo va sage pule
nigo sapu na tie arilaemu si goi, ba mu balabala pule nigo gua sapu garomu.
Mu va pepekae pule nigo pa mua binalabala, mamu va garogaroa sa mua
tinoa, koasa padana sa rinaṉeraṉe sapu poni nigo sa Tamasa. 4 Ura sari
hopeke tinida gita, si soku kukukurudi, meke sari doduru kukukuru tini
hire si votivotikaedi sari na dia tinavete.* 5 Gua tugo asa si gita, ke sokuda
si gita pu va hinokaria se Zisu, ba soto varigarae mo pa kekeke tini koe Zisu
Karisito. Hopeke gita pu ta varigarae si keke kukuruna sa tini asa. 6 Hopeke
gita si ta poni votivotiki vinariponi, luli gua koasa tataru variharupi sapu
ta poni nia gita koe Tamasa. Be sa vinariponi tanisa keke tie si pude tozia
sa Inavoso te Tamasa, si mani tavetavete nia luli gua koasa padana sa
nana rinaṉeraṉe.* 7 Be guana sa vinariponi si pude varitokae, si mani
varitokae; ba be variva tumatumae gua, si mani variva tumatumae. 8 Meke
pude variva ṉiṉirae i gua, si mani variva ṉiṉirae i. Asa sapu variponi, si
mani variponi va sokusoku tugo; be pude tuturaṉa gua, si mani tuturaṉa
va ṉaliṉali; be va sare gua, si mani va sare pa qinetuqetu si asa.
9 Mi tataru va hinokara ni sari na tie. Mi kukiti nia sa kinaleana, mamu
tuqe va nabua sapu leana. 10 Ke mi koa vari tatarue doduru totoso, guana
tamatasi soti koe Karisito, mamu qetuqetu pude variva pamaṉi. 11 Mu lopu
koa gua na tie hakohako, ba mi koa ṉaliṉali nia sa ninabuluna sa Baṉara
pa doduru bulomia. 12 Mi koa qetu nia gua sapu raṉea gamu sapu kote
ta evaṉa, mamu aqa va ṉoṉo koari na mia tinasuna, mamu lopu makudo
varavara doduru totoso. 13 Mi poni sari na tasimia koe Karisito pu ehaka
nia sa tinokae, mi va kamo qetuqetui pa mia vetu sari na tie.
14 Mi varavara lani koe Tamasa pude mana ni si arini pu ṉoṉovala gamu;
uve, tepa ia sa Tamasa pude mana ni, ba lopu pude leve ni si arini.* 15 Mi
qetu somanae koa rini pu qetu, mamu kabo turaṉi si arini pu kabo. 16 Mi

* **11:33** Ais 55:8 * **11:34** Ais 40:13 * **11:35** Zob 41:11 * **11:36** 1 Kor 8:6 * **12:4** 1 Kor 12:12 * **12:6** 1 Kor 12:4-11 * **12:14** Mt 5:44; Lk 6:28

koa varibulei pa vari korapa mia, mi lopu vahesi puleni gamu, ba koa baere turaṉi sari tie kumakumana. Mi lopu doṉo va sage puleni gamu.*
17 Mu lopu hobe nia kinaleana sa kinaleana, ba mi tavetia sapu gua
leana koari doduru tie. 18 Gua sapu bokai gamu pa mia kalina, si podekia
pude mi koa bule koari doduru tie. 19 Kasa qua baere, mi lopu hobe nia
kinaleana sa kinaleana, ba mi veko la nia koe Tamasa sapu gua asa pude
lipua, sina zama guahe sa Kinubekubere Hope: "Arau si kote tubehi; kote
hobei Rau si arini," gua sa Tamasa.* 20 Ba mi tavetia sapu gua zama nia sa
Kinubekubere Hope: "Be ovia sa mua kana, si mamu ponia, babe memeha
sa, si mamu va napoa, ura be tavete guahe si gamu, si kote pulepaho sa mia
kana."* 21 Mu lopu va malumia sa kinaleana pude va kilasigo; ba mamu
va kilasa nia lineana sa kinaleana.

13

Sa Nada Vinatabe koasa Qinavuna

1 Gamu doduru si mi va tabei sari na tie pu tago ṉiniraṉira pa qinavuna.
Ura be lopu tava malumu koe Tamasa si arini, si lopu boka tagoa rini sa
ṉiniraṉira. Sina sari doduru tie pu tagoa sa ṉiniraṉira asa, si ta vizatadi
koe Tamasa. 2 Sa tie sapu lopu va tabea sa tinarae tadi na qinavuna, si va
karia tugo sa sa Tamasa sapu vizatadi si arini, meke sa tie sapu tavete gua
asa si tepa ia sa vina kilasa pa nana tinoa soti koari na qinavuna. 3 Sari
na tie pu tavete va toṉoto si loke dia minatagutu koari na qinavuna. Ba
sarini pu tavete va sea mo si matagutu. Be lopu hiva koa matamatagutu si
gamu, si mi tavete va toṉoto mo, pude tava lavata mia koari na qinavuna.
4 Ura na nabulu mo te Tamasa si arini pude tokani gamu. Ba be tavete va
sea si gamu si mi matagutu ni. Ura sari na qinavuna si ari dia ṉiniraṉira
pude va kilasa gamu. Arini si na nabulu te Tamasa, pude vata evaṉia sa
vina kilasa te Tamasa koa rini pu tavete va sea. 5 Gua asa, ke mi va tabei
sari na tinarae tadi na qinavuna, lopu koa gua koasa minatagutuna mo sa
vina kilasa, ba gua tu sapu tozini gamu sa bulomia pude taveti.
6 Gua asa ke tabara takisi si gamu, sina sarini pu tuqei sari na ṉiniraṉira
pa qinavuna, si na tie tavetavete mo te Tamasa, pu kopu totoko nia sa
dia tinavete.* 7 Ke mi tabari sari doduru mia takisi saripu tepai rini;
sari doduru mia takisi soti telemia, meke saripu tana mia tinagotago; mi
pamaṉa ni na va lavati sari doduru tie tavetavete sara.

Tinavete Variva Tokae pa Hopeke Tie

8 Mu lopu veko gale koa ke tie pa doduru ginugua, ba sapu kaqu tavetia
goi, si mamu lopu makudo koa vari tatarue mo. Ke asa sapu tataru, si ele
va tabe betoa mo sa sa Tinarae te Tamasa. 9 Sari tinarae hire: "Meke mu
barabarata, meke mu variva mate, meke mu hiko, meke mu okoro nia sa
likakalae tanisa votiki tie," gua; sari doduru arini, meke kaiqa pule si ta
varigarae mo pa keke tinarae, sapu guahe: "Mu tataru nia sa turaṉamu,
gua sapu tataru pule nigo si agoi," gua.* 10 Ura asa sapu tataru ni sari
doduru tie, si lopu tavete va kaleana si asa koa rini. Ke asa sapu tataru, si
ele va tabea mo sa doduruna sa Tinarae te Tamasa.
11 Ego, mi tavete gua asa, sina gilania mia mo gamu sa totoso kamahire.
Ele kamo mo sa totoso, ke mi vaṉunu koari na mia pinuta. Ura sa
nada tinaharupu si tata hola kamahire, hola nia totosona sipu podalae

* **12:16** TTA 3:7 * **12:19** Diut 32:35 * **12:20** TTA 25:21-22 * **13:6** Mt 22:21; Mk 12:17; Lk 20:25 * **13:9** Ekd 20:13-15,17; Diut 5:17-19,21; Liv 19:18

va hinokara si gita. 12 Ele tata hola taloa sa boṉi, meke tata mae sa rane.
Mada beto taveti sari na hahanana tanisa hinuporo, mada va namanama
varipera ni sari na tiṉitoṉa varipera tanisa kalalasa. 13 Mada ene pa
hahanana toṉoto, gua rina tie pu ene pa kalalasana sa rane; lopu na
ninaponapo va viviri, meke na vinarigara tie pa vinarivosa, lopu pa vinari
riqihi, babe na hahanana kaleadi, lopu pa vinaripera, babe na kinonokono.
14 Ba mi pokopoko nia sa kinehana e Zisu Karisito. Mi lopu balabala hata
i pude luli meke va tabei sari hiniva kaleadi pa tinimia.

14

Mu Lopu Zutua sa Tasimu

1 Mi baeria sa tie sapu malohoro pa nana rinaṉeraṉe, ba lopu zutua babe
varitokei nia koari nana binalabala soti.* 2 Koa keke tie si kote leana mo pa
nana rinaṉeraṉe si pude henai sari doduru ginani, ba sa tie sapu malohoro
nana rinaṉeraṉe si tale hena ginani elelo na vua huda mo. 3 Meke sa tie
sapu boka henai sari doduru ginani si lopu kaqu doṉo va gorea sa sa tie
sapu lopu boka, meke sa tie sapu lopu henai sari doduru ginani, ba lopu
kaqu zutua si asa sapu boka henai sari doduru ginani, sina lopu etulia
Tamasa si asa. 4 Esei si agoi pude zutua sa nabulu tana votiki tie? Sa
nana palabatu soti mo telena si kaqu vizatia, sapu be toṉoto babe sea si
asa, meke kote qetu nia tugo Tamasa, sina Asa tu kote boka toka nia pude
tavete valeana si asa.
5 Pa binalabala tanisa keke tie si arilaena hola si keke rane, hola ni sari
kaiqa rane pule; ba pa binalabala tanisa keke tie pule, si kekeṉoṉo beto
mo sari doduru rane. Ego, hopeke tie si mani vizata valeania mo sapu gua
toṉoto pa nana binalabala. 6 Asa sapu va madia si keke rane si va madi nia
sa koasa Baṉara, meke asa sapu boka henai sari doduru ginani si va lavatia
sa sa Baṉara, sina zama leana ni sa si arini koe Tamasa. Asa sapu madi ni
sari kaiqa ginani, si va madi ni sa koasa Baṉara, meke zama leana ni tugo
sa pa nana vinaravara. 7 Ura loke tie gita si toa babe mate eke telena pude
va qetu pule nia. 8 Be toa si gita, si toa pude va lavatia sa Baṉara; meke be
mate si gita, si mate pude va lavatia tugo sa Baṉara. Ke be toa ba be mate
si gita, ba tanisa Tamasa tugo si gita. 9 Ura Karisito si mate meke toa pule,
pude na Baṉara tadi pu toadi meke matedi. 10 Ke, sapu agoi na vegua ke
zutua goi sa tasimu koe Karisito? Babe na vegua ke doṉo va gorea goi sa
tasimu? Ura gita doduru mo si kote turu pa kenuna sa Tamasa, pude ta
pitu koa Sa.* 11 Ura guahe sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
“Na Tamasa toaqu si Rau,
ke tozi va hinokarani gamu Rau,
sapu kote kokotuṉu pa kenuqu Rau sari doduru tie,
meke kote helahelae Nau rini sapu Arau sa Tamasa,” gua.*
12 Ke hopeke gita doduru si kote tozi vura ni koa sa Tamasa pa rane
vinaripitui sari hopeke nada tinavete.

Mu Lopu Turaṉa Va Sea ia si Keke Tasimu

13 Ego, mada lopu varivari zutui si gita. Mada balabala ia pude lopu
tavetia si keketoṉa sapu boka vata tubarae ia pa sinea si keke tasida koe
Karisito. 14 Pa korapa qua tinoa koe Karisito sa Baṉara, si gilania rau sapu
loke ginani si hopena pude hena ia. Ba be va hinokaria ke tie sapu hopena
si keke ginani gua, si ta evaṉae hopena tugo koasa si asa. 15 Be guana

* **14:1** Kol 2:16 * **14:10** 2 Kor 5:10 * **14:11** Ais 45:23

ṉoṉovala ia goi sa rinaṉeraṉe tanisa tasimu koasa ginani sapu hena ia goi, si lopu luli valeania goi sa hahanana tataru. Mu lopu ṉovala nia pa ginugua ginani goi sa rinaṉeraṉe tanisa tasimu sapu ele mate hobea Karisito. 16 Mu lopu taveti sari na tinavete sapu kote boka zama va kaleanani gamu ri na tie si gamu na tie te Karisito. 17 Ura sa Butubutu Baṉara te Tamasa si lopu koa gua pa ginugua ginani na napo; ba na tinoṉoto, na binule, meke na qinetuqetu tu pa korapana sa Maqomaqo Hope. 18 Ke asa sapu nabulu nia se Karisito pa siraṉa asa, si va qetua sa sa Tamasa, meke tava sosode tugo koari na tie, sapu leana si tavetia sa.

19 Gua asa, ke mada podeke sisigitia pude koa bule koari na tie doduru totoso. Mada koa varivari tokae na variva ṉiṉirai. 20 Mani lopu ta ṉoṉovala pa ginugua ginani sa tinavete te Tamasa. Doduru ginani si leadi beto mo pude henai. Ba lopu leana si pude hena ia si keke ginani sapu boka va hoqai pa sinea sari kaiqa tie. 21 Sapu toṉoto pude tavetia si pude lopu hena miti, na napo vaeni, babe evaṉi kaiqa toṉa pule sapu boka va hoqaia sa tasimu.

22 Mamu kopu nia mo sapu gua va hinokaria goi pa varikorapamu goi meke sa Tamasa. Ba tamanae sa tie sapu lopu zutu pule nia totoso tavetia sa sapu gua toṉoto pa nana binalabala. 23 Ba be nunala sa tie totoso henahena si asa, si zutu pule nia mo si asa, ura lopu soto pa rinaṉeraṉe sapu gua evaṉia sa, meke sa tiṉitoṉa sapu lopu ta tavete pa rinaṉeraṉe, si na sinea tugo si asa.

15

Sa Tinoa pude Va Qetui sari Votiki Tie

1 Gita pu ṉiṉira pa rinaṉeraṉe, si mada paleke toka ni pinaleke mamata saripu malohoro pa rinaṉeraṉe. Ba lopu pude va qetu puleni gita. 2 Ba mada hopeke tavetia sapu gua leana, pude va qetui sari na tasida pude va ṉiṉira sagei pa rinaṉeraṉe si arini. 3 Sina e Karisito ba lopu va qetu pule nia telena, ba gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Sipu zama va kaleanigo rini si zama va kaleanau tugo rini si Arau,” gua.* 4 Sari doduru tiṉitoṉa saripu ele ta kubere koasa Kinubekubere Hope, si pude va tumatumae gita, pude mada soto va nabu meke tava ṉiṉira si gita koari na vinatatara. 5 Sa Tamasa sapu poni gita sa sinoto va nabu meke sa ṉiniraṉira, si mani va boka gamu pude mi koa keke mo pa mia binalabala meke tinoa, pude lulia sa kinehana e Zisu Karisito; 6 pude mi keke gua vahesia gamu doduru sa Tamasa, sa Tamana sa nada Baṉara Zisu Karisito.

Sa Inavoso Leana koari na Tie Zenitailo

7 Mi koa vari hapahapai si gamu gua sapu vagi gamu Karisito si gamu pude mani tavahesi sa Tamasa. 8 Ura tozini gamu rau sapu nabulu ni Karisito sari na tie Ziu, pude vata dogoro nia sapu hinokara sa vina tatara te Tamasa koari na tiatamadia rini. 9 Gua asa pude va bokai tugo Sa sari na tie Zenitailo, pude vahesia sa Tamasa koa gua koasa Nana tataru variva taleosae koarini, gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:

“Gua asa ke kote vahesigo rau pa vari korapadi ri na tie Zenitailo;
kote kera vahesia rau sa Pozamu.”*

10 Meke gua pule he si ta zamae:

“Gamu na tie Zenitailo,
si mi koa qetuqetu somanae koari na tie ta vizatadi te Tamasa,” gua.*

* **15:3** Sam 69:9 * **15:9** 2 Samuela 22:50; Sam 18:49 * **15:10** Diut 32:43

11 Meke gua pule he:
“Mi vahesia sa Baṉara, gamu doduru tie Zenitailo,
mi kera vahesia, gamu doduru tinoni.”*
12 Meke e Aisea ba zama gua tugo he:
“Sa Karoso te Zese si kote tuvulu vura,
kote turu sage si Asa pude baṉara ni sari tie Zenitailo,
meke kote raṉea ari na Zenitailo si Asa,” gua.*
13 Mani va siṉi ni gamu qinetuqetu meke binule, sa Tamasa koari na mia rinaṉeraṉe koa Sa, pude mi raṉe valeania pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope sapu kote gorevura sari Nana vinatatara.

Guguana sapu Zama Va Mataqara nia Paula

14 Kasa tasiqu, gilana valeania rau sapu siṉi nia na lineana sa mia tinavete koari na tie, meke tagoi gamu sari tinumatumae, pude boka variva tumatumae si gamu. 15 Ba mataqara si rau pude kubere atu koa gamu, pude va balabala puleni gamu si kaiqa ginugua, sina ele garunau Tamasa si rau pa Nana tataru variharupi 16 pude qu nabulu nia se Zisu Karisito koari na tie Zenitailo. Tavetavete guana hiama si rau, pude tarae nia sa Inavoso Leana te Tamasa, pude di ta evaṉae na vinariponi pu variva qetu koe Tamasa sari na tie Zenitailo, pu ele tava madidi koa Sa, pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope. 17 Gua ke koasa qua sinoto va nabu koe Zisu Karisito, si koa qetu nia rau sa qua tinavete pude nabulu nia sa Tamasa. 18 Lopu kote zama nia rau keketoṉa ba gua mo sapu evaṉia Zisu Karisito koa rau, pude turaṉa lani sari na tie Zenitailo pude va tabea sa Tamasa. Ele evaṉia Karisito sapu gua asa koari na qua zinama na tinavete, 19 koasa ṉiniraṉira tadi na tinavete variva magasadi na vina gilagila nomadi, meke koasa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqona Tamasa. Ke koari doduru qua inene podalae pa Zerusalema, meke kamoa pa Ilirikamu, si tarae beto nia rau sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu Karisito. 20 Sa qua hiniva nomana si pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na vasidi sapu lopu ele ta avoso sa pozana e Karisito, pude qu lopu guana la kuri vetu koasa sinokirae sapu ele podalae nia rina votiki tie. 21 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:
“Arini pu lopu ta tozi nia sa guguana Sa si kote dogoria rini,
meke sarini pu lopu ele avoso nia si kote gilania.”*

Sa Minizi te Paula pude La pa Roma

22 Gua mo asa ke ta hukata si arau soku totoso pude atu koa gamu.* 23 Ba kamahire si ele va hokoti rau sari na qua tinavete koari na vasidi hire, meke sina hoke mizimizi atu si rau koa gamu koari soku vuaheni ele hola pude atu dogoro gamu, gua; 24 ke balabala ia rau si pude atu tutuvu gamu koasa qua inene la pa Sipeini, pude qu boka ta tokae koa gamu koasa qua inene la vasina, pana ele beto atu koa qetuqetu paki koa gamu si rau. 25 Ba kamahire si korapa hebala la pa Zerusalema si rau, pude varitokae paki si rau koari na tie te Tamasa vasina.* 26 Ura koasa dia tataru rina ekelesia pa Masedonia meke Akaia si vala ni rini si kaiqa vinariponi, pude toka ni sari na tie habahualadi, saripu koa turaṉi rina tie te Tamasa pa Zerusalema. 27 Qetu nia rini sa dia tinavete hie, ba lopu asa mo; na asa tugo sa dia tinavete, sina ele vagia rini koari na tie Ziu sa tinoa Maqomaqo tamanaena. Gua asa, ke goto tugo koarini pude toka ni sari na tie Ziu pa

* **15:11** Sam 117:1 * **15:12** Ais 11:10 * **15:21** Ais 52:15 * **15:22** Rom 1:13 * **15:25** 1 Kor 16:1-4

kalina poata, meke pa tiṉitoṉa hokara.* 28 Pana va hokotia rau sa qua
tinavete, pude vala nia sa poata koa rini pa Zerusalema, si kote tiqe topue
la pa Sipeini si rau, ba kote atu hopiki ni gamu tu rau pa qua inene la.
29 Meke gilana valeania rau, sapu pana atu kamo rau, si kote tava kamo
koa gamu sa minana nomana hola te Zisu Karisito.
30 Ke tepa zoṉazoṉa gamu rau si gamu kasa na tasiqu, pude varavara
toka sisigiti nau koe Tamasa, sina raṉea gita sa Baṉara Zisu Karisito, meke
ele ponini gita Sa sa tataru koasa Maqomaqo Hope. 31 Mi varavara toka
nau, pude qu tava leseve si rau koari pu lopu na tie te Karisito pa Ziudia,
pude di qetu nia ri na tie te Tamasa pa vasileana Zerusalema sa qua
tinavete varitokae vasina. 32 Ke pa hiniva te Tamasa si kote qetu hola
si rau pana kamo atu, pude kote variva ṉiṉira i si gita. 33 Sa Tamasa sapu
poni nia sa binule koa gita, si mani koa koa gamu doduru, Emeni.

16

Sa Tataru te Paula koari Hopeke Tie pa Roma

1 Maqu zama leana atu nia koa gamu se Pibi, sa vaveneda pa vinahesi
sapu nabulu nia sa ekelesia pa Senekeria. 2 Mi va kamo valeania si asa pa
hahanana sapu garodi rina nabulu tie te Karisito; mi va tukania pa doduru
siraṉa, gua sapu hivani gamu sa. Ura soku tie si ele toka valeana ni sa,
meke gua tugo arau.
3 Tozia qua tataru koari Pirisila meke e Akuila, saripu na qua baere
tavetavete koe Zisu Karisito,* 4 sapu lopu ruriti dia tinoa, pude toka nau pa
tinasuna. Zama leana hola si rau koa rini, meke lopu arau mo, ba doduru
ekelesia Zenitailo hire ba gua tugo. 5 Mi tozia sa qua tataru koasa ekelesia
pu hoke vahesia sa Tamasa pa dia vetu.
Mi tozia tugo sa qua tataru koasa qua baere Ipaenitasi sapu sa tie kekenu
hokara koasa pinaqaha popoa Esia pu va hinokaria se Zisu Karisito. 6 Qua
tataru tugo koe Mere sapu toka sisigitini gamu. 7 Tozia tugo sa qua tataru
koari Adoronikasi meke Zuniasi, sari na tie Ziu turaṉaqu pu koa turaṉi rau
pa vetu varipusi. Na tie ta gilanadi koari na apositolo si arini, meke lulia
rini se Karisito, sipu lopu ele na tie te Karisito si rau.
8 Mi tozia tugo sa qua tataru koe Amipiliatasi, sa tie tanisa Baṉara meke
na qua baere soti tugo. 9 Tozia tugo sa qua tataru koe Urabanasi, sa nada
baere tavetavete te Zisu Karisito, meke koe Sitakaisi sa qua baere soti.
10 Meke koe Apelisi tugo, sapu qetu nia Karisito koasa nana kinalavarae.
Meke gua tugo koari kasa pu koa koasa puku tatamana te Arisitobiulasi.
11 Qua tataru tugo koe Herodioni, sa tie Ziu turaṉaqu, meke tataru koari
kasa tasida pu koa pa puku tatamana te Nasisasi.
12 Tozia tugo qua tataru koari Tarapaena, e Taraeposa, sari barikaleqe
sapu nabulu nia sa Baṉara, meke na qua tataru tugo koe Perisi keke
barikaleqe pule sapu sa qua baere soti, pu tavetavete va ṉiṉira ponia sa
Baṉara. 13 Garunu la nia tugo sa qua tataru koe Rupasi, sa nabulu arilaena
hola tanisa Baṉara, meke koasa tinana, sapu hoke toka sisigiti nau doduru
totoso guana tuna soti.* 14 Sa qua tataru tugo koari, Esinikiritasi, Pileqoni,
Heamasi, Paterobasi, e Hemesi, meke koari tasida pu koadi koarini. 15 Meke
qua tataru tugo koari Piloloqasi, e Zulia meke e Neriasi meke sa vavenena,
meke koe Olimipasi, meke koari doduru nabulu te Tamasa saripu koa
somanae koarini.

* **15:27** 1 Kor 9:11 * **16:3** TTA 18:2 * **16:13** Mk 15:21

16 Mi koa varihapahapai pa inaro hope, ura sari doduru ekelesia te
Karisito si garunu atu ni koa gamu sari na dia tataru.

Sari na Vina Tumatumae Vina Betobeto

17 Kasa tasiqu, maqu zama va n̲in̲ira atu koa gamu kamahire, mi balau
ni sarini pu boka varipaqahani gamu, meke turan̲a va sea i sari na tie koe
Karisito, koasa vina tumatumae sapu ele vagia gamu. Mi koa va seu koa
rini. 18 Ura sari na tie gua arini, si loke dia tinokae koasa nada Ban̲ara
Zisu Karisito. Balabala kale lamo si arini koari na dia ginugua soti teledia.
Koari na dia zinama memehedi, meke lomosodi, si va pupuhi ri sari na
binalabala tadi na tie pu loke dia ginugua seadi. 19 Avoso nia ri doduru
tie sapu ta ronuemia si gamu koasa Inavoso Leana te Karisito, ke asa sapu
qetu nia rau koa gamu, ba hivani gamu rau pude gilana valeania gamu,
gua sapu leana, ba lopu tavetia gua sapu kaleana. 20 Ego, sa Tamasa sapu
sa n̲atina sa binule, si mani lopu sana toka nigo pude va kilasia se Setani
pa kauru nenemu.

Mani koa koa gamu sa tataru variharupi te Zisu sa nada Ban̲ara.

21 E Timote sa nabulu sapu toka nau, si garunu atunia tugo koa gamu sa
nana tataru, meke gua tugo ari Lusiasi, Zesoni meke e Sosipata, sari na tie
Ziu turan̲aqu.*

22 Meke arau Tetiasi sapu kuberia sa leta te Paula pa pepa hie, ba garunu
atunia tugo sa qua tataru koa gamu pa korapana e Zisu Karisito.

23 E Qaeasi sa palabatu sapu kopu nau si arau Paula, si garunu atu
nia tugo sa nana tataru koa gamu. Pa vetu tanisa si hoke varigara pa
vinahesi sari doduru tie tani. Meke e Erasitasi, sa tie sapu kopu poata
tanisa vasileana nomana, meke e Kuatasi sa tasida, ba garunu atu nia tugo
sa dia tataru koa gamu.* 24 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi tanisa
nada Ban̲ara, Zisu Karisito, Emeni.*

Tukutuku Vinaravara Vinahesi

25 Mada vahesia sa Tamasa, sapu boka va n̲in̲ira gamu pa mia ri-
nan̲eran̲ena sa Inavoso Leana, sapu tarae vura nia rau, sapu sa inavosona
e Zisu Karisito sapu ta tome pa totoso pukerane, 26 ba kamahire si tava
bakala valeana koari na kinubekubere tadi na poropita. Meke sa Tamasa
toa holana si garunu atu ni sari Nana nabulu pude madi tozi vura valeana
nia koari doduru butubutu si asa, pude madi va hinokaria na va tabea.

27 Mani ta vala sa vinahesi koasa Tamasa ekeina pu tagoa sa ginilagilana
lohina, pa korapana Zisu Karisito, ninae rane ka rane! Emeni.

---

* **16:21** TTA 16:1 * **16:23** TTA 19:29; 1 Kor 1:14; 2 Tim 4:20 * **16:24** Kaiqa kinubekubere koadi pukerane si somania sa vesi hie tani meke kaiqa pa vinabetona sa leta.

SA LETA KEKENU TE PAULA KOARI NA TIE PA KORINITI

Sa Vinabakala

Sa leta kekenu te Paula koari na tie pa Koriniti hie, si ta kubere la si asa pude va toṉoti sari na tinasuna pu ta evaṉa pa tinoa tadina tie te Karisito, meke koasa vina tumatumae hinokara pa popoa Koriniti. Pa totoso te Paula, si na popoa ta gilanana sa popoa Koriniti, sapu na ṉati vasileana nomana koari na tie Quriki pa korapana sa pinaqaha popoa sapu Akaia pozana. Ta avosaena sa popoa Koriniti koari na ginugua hire: Pa tinavete holuholu, pa hahanana meke vina tumatumae tanisa butubutu, pa hahanana vinari riqihi na vinarivosa, meke pa soku votivotiki linotu tadina tamasa huporodi saripu tavahesi vasina.

Sipu lopu ele kubere lania Paula sa leta hie, si tarae nia sa sa Inavoso Leana koari na tie pa Koriniti, meke kaiqa si va hinokara. Meke sipu koa si asa pa keke votiki popoa, si kubere la nia tugo sa si keke leta koa rini, meke kubere pule la nia rini si keke leta koasa, pude nanasa lani sari kaiqa ninanasa. Sari na inolaṉa te Paula si koa pa hinia 7:1, 8:1, 12:1, meke 16:1.

Sari na ṉati tiṉitoṉa pu guana va soto sisigiti ni binalabala e Paula pude va toṉoti si hire: Na vinaripaqahi, na vinari riqihi, na tinoa vinarihaba, na kinopu puleni pa tinoṉoto, na vinari luli pa tinavete pa ekelesia, sari na vinariponi tanisa Maqomaqo Hope, meke sa tinuru pule pa minate. Vata dogoro valeana nia sa koa rini gua meke va bakala valeani sa Inavoso Leana sari doduru ginugua arini.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-9
Vinaripaqahi koasa ekelesia. Hinia 1:10 kamo hinia 4:21
Vinari riqihi koari na tie te Karisito. Hinia 5:1-13
Vari turaṉi la pa vinaripitui. Hinia 6:1-8
Lineana pa tinoa. Hinia 6:9-20
Vinarihaba meke na tinoa koa eke. Hinia 7:1-40
Ginani pu ta poni koari na beku. Hinia 8:1 kamo hinia 11:1
Tinoa na vinahesi tanisa ekelesia. Hinia 11:2 kamo hinia 14:40
Tinuru pule te Karisito meke tadi Nana tie. Hinia 15:1-58
Vinariponi koari na tie te Karisito pa Ziudia. Hinia 16:1-4
Nana zinama soti meke na vinabetona sa leta. Hinia 16:5-24

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sapu ta tiokoqu pa hiniva te Tamasa pude na apositolo[d] te
Zisu Karisito, meke e Sositenesi, sa tasida koe Karisito; gami kara si kubere
atu nia sa leta hie.
2 Ta garunu atu sa leta hie koa gamu pu koa koasa ekelesia te Tamasa
pa Koriniti, gamu doduru pu ta tioko pude na tie tava madi mia te Tamasa
pa korapa kinoa keke koe Zisu Karisito. Meke gamu si koa somana koari
doduru tie pule pa ninae ia ka ia, arini pu va lavatia se Zisu Karisito, sa
Baṉara tadigita doduru.*
3 Sa Tamasa sa Tamada, meke sa nada Baṉara Zisu Karisito, si mani poni
gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona meke sa binule.

Sari na Minana pa Kinoa Keke Koe Karisito

---

* **1:2** TTA 18:1

4 Pa doduru qua vinaravara si hoke zama leana koasa Tamasa si rau, sina
koa gua koa sa tataru loke kokoina sapu ponini gamu sa Tamasa pa mia
kinoa keke koe Karisito. 5 Ura pa korapa mia kineke koa Sa, si va boka gamu
Sa pa doduru ginugua koari na mia zinamazama na tinumatumae, 6 totoso
va hinokaria gamu sa inavosona e Karisito sapu tozia gami. 7 Gua ke lopu
hite siana nia gamu si keke vinariponi maqomaqo, sipu aqa nia gamu sa
rane pu kaqu pule mae ia sa Baṉara Zisu Karisito. 8 Kaqu kopuni gamu
sa Tamasa si gamu, pude mi turu va ṉiṉira, osolae kamoa sa vinabetona;
pude loke tinazutu mia koasa rane pu kaqu pule mae ia sa nada Baṉara
Zisu Karisito. 9 Kaqu tavete gua tugo asa sa Tamasa sina kopuni Sa sari
Nana zinama na vinatatara totoso tioko gamu pude koa baere koa sa Tuna
Zisu Karisito sa nada Baṉara.

Vinaripaqahi koasa Ekelesia

10 Pa korapa pozana sa nada Baṉara Zisu Karisito, si tepa gamu rau
kasa tasiqu, pude mi koa keke, pude loke vinaripaqahi si ta evaṉa koa
gamu. Mi koa keke pa binalabala, meke keke hiniva pa bulomia. 11 Kasa
tasiqu, ele mae tozi nau ri kaiqa pa tatamana te Koloe, sapu koadia si kaiqa
vinaritokei pa varikorapa mia gamu, gua. 12 Sapu gunia rau si guahe: Keke
koa gamu si zama guahe, “Arau lulia se Paula,” keke pule si zama, “Arau
lulia se Apolosi[d],” keke pule si zama “Arau lulia se Pita,” meke keke pule
si zama, “Arau lulia se Karisito,” gua.* 13 Lopu ta paqapaqaha se Karisito!
Meke lopu arau Paula mate hobeni gamu pa korosi si gamu! Meke lopu ta
papitaiso pa pozaqu rau si gamu!
14 Zama leana koe Tamasa si rau, sapu lopu keke gamu si papitaiso ia
rau, ba ari Kirisipasi meke e Qaeasi mo.* 15 Ke loke tie gamu si kote boka
zama, sapu ta papitaiso si gamu pa pozaqu rau, pude na qua disaepeli, gua.
16 (Lokari ba, e Sitepanasi meke sari nana tamatina ba papitaiso i tugo rau,
ba loke tie pule si gilania rau sapu papitaiso ia rau.)* 17 Lopu garunau
Karisito si rau pude papitaiso tie. Ba garunau Sa pude la tarae nia sa
Inavoso Leana, meke lopu pude tozi vura nia si asa pa zinama tumatumae
tana tie mo, pude lopu kaqu raṉea gamu sa tinumatumae tana tie, ba se
Karisito tu sapu mate pa korosi pude harupu gamu.

Karisito sa Ṉiniraṉira meke sa Ginilagilana Lohina te Tamasa

18 Ura sa tinozina sa minate te Zisu pa korosi, si na dinuviduvili gunia
ri pu lopu ta harupudi, ba koa gita pu ta harupuda, si na ṉiniraṉira te
Tamasa si asa. 19 Ura zama guahe sa Kinubekubere Hope:
“Kote huara pania Rau sa ginilagilana tadi tie gilae,
meke sa tinumatumae tadi tie tumatumae si kote noso,” gua.*
20 Avei sa tie gilagilana? Avei sa tie tumatumae? Avei sa tie varivaritokei
pa binalabala pa tinoa pepeso? Na ele iliri nia pinuhipuhi tu Tamasa sa
ginilagilana tanisa kasia popoa.*
21 Ura pa Nana tinumatumae si ele hukati Tamasa sari na tie pude gilania
rini si Asa pa dia tinumatumae soti. Ba koa sa inavoso sapu ta pozae na
“Inavoso duviduvilina” sapu korapa tarae nia gami hie, si vizatia Tamasa
pude harupi sarini pu va hinokara. 22 Sari tie Ziu si hoke hiva dogoro paki
sari tinavete variva magasadi, pude va sosode. Sari tie Quriki si hata vina
sosode pa ginilagilana lohina[d]. 23 Ba gami si tarae vura nia sa Karisito sapu
tava mate pa korosi. Sa inavoso hie si guana patu variva ta tubaraena

* **1:12** TTA 18:24 * **1:14** TTA 18:8, 19:29; Rom 16:23 * **1:16** 1 Kor 16:15 * **1:19** Ais 29:14
* **1:20** Zob 12:17; Ais 19:12, 33:18, 44:25

koari na tie Ziu[d], meke na dinuviduvili koari pu lopu na tie Ziu. 24 Ba koarini pu ele tioki sa Tamasa, be na tie Ziu, babe lopu na tie Ziu; ba sa inavosona Karisito hie, si na ginilagilana lohina meke sa ṉiniraṉira te Tamasa. 25 Ura sapu sa dinuviduvili te Tamasa gunia rini, si gilagilana hola nia sa ginilagilana tana tie. Meke sa minalohoro te Tamasa gunia rini, si ṉiṉira hola nia sa ṉiniraṉira tana tie.
26 Kasa tasiqu, mi balabala ia sapu veguguadi sari na mia tinoa totoso tioko gamu sa Tamasa. Pa kalina binalabala tana tie, si gamu ka visavisa mo si na tie gilagilana mia, babe tago mia ṉiniraṉira, babe na tuturuana nomadi pa butubutu. 27 Gua sapu dinuviduvili gunia ri na tie pa pepeso, si asa tugo si vizatia sa Tamasa pude va kurekurei sari na tie gilagilana, meke vizatia Sa gua sapu balabala nia minalohoro ri pa pepeso, pude va kurekurei saripu ṉiṉira. 28 Vizatia Sa gua sapu doṉo va karia na etulia ri pa pepeso, meke sapu loke laena gunia rini, pude huaria gua sapu va arilaena ia rina tie pa pepeso. 29 Evaṉia Sa sa ginuana hie, pude loke tie si kote boka vahesi pule nia pa kenuna sa Tamasa. 30 Ba sa Tamasa si ele turaṉa gamu si gamu, meke va keke gamu Sa koe Zisu Karisito. Meke sa Karisito si va evaṉae nia nada ginilagilana lohina e Tamasa. Koe Karisito si tava toṉoto pule la koe Tamasa si gita, meke ta evaṉae na Nana tie tava madida si gita, meke ta rupaha pa nada sinea. 31 Ke guahe sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Asa sapu hiva va lavata pule nia, si mani va lavatia sa Baṉara,” gua.*

2

Sa Inavoso tanisa Minate te Karisito pa Korosi

1 Kasa tasiqu, totoso atu koa gamu si rau pude tozi vura nia sa inavoso hinokara te Tamasa, si lopu zama nia rau sa ginilagilana lohina tomena babe sari na zinama tolavaedi. 2 Totoso koa koa gamu si rau, si vizatia rau pude muliṉi pani sari doduru tiṉitoṉa, ba e Zisu Karisito meke sa Nana minate pa korosi. 3 Meke totoso koa turaṉa gamu rau si malohoro, na matagutu sisigiti si rau.* 4 Meke sa qua inavoso meke tinarae, si lopu tavetia rau pa korapa zinama lomolomosodi na ginilagilana lohina tana tie, ba pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope si vata dogoro nia sapu tarae nia rau sa hinokara. 5 Gua ke sa mia rinaṉeraṉe, si lopu kote kalavarae pa ginilagilana lohina tana tie, ba pa ṉiniraṉira tu te Tamasa.

Sa Ginilagilana Lohina te Tamasa

6 Ba koa rini pu ele komiha pa tinoa koe Karisito, si tarae nia rau sa inavoso pu koa ia na ginilagilana lohina. Ba lopu na ginilagilana tana kasia popoa si asa, babe tadi na ṉiniraṉira maqomaqo na koimata pu koa totoli nia sa kasia popoa, sapu sari na ṉiniraṉira pu kote murimuri palae. 7 Sa ginilagilana lohi tomena pu tarae nia rau si te Tamasa. Meke lopu ta gilana si asa koari na tie pa kasia popoa visoroihe, ba ele vizata vekoa Sa pude tadigita, sipu lopu ele ta kuri sa kasia popoa, pude kaqu tagoa gita sa tinoa marilaena koe Karisito. 8 Lopu hite keke rina koimata pa pepeso si gilania sa ginilagilana lohina hie. Be guana gilania rini, si be lopu kote va matea rini sa Baṉara pu tagoa sa tinoa Tinamasa. 9 Ba gua tugo asa si ta kubere pa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:
“Loke mata si ele dogoria,
loke taliṉa si ele avosia,

* **1:31** Zer 9:24 * **2:3** TTA 18:9

loke binalabala si ele kamo ia
sapu gua ele va nama vekoa Tamasa pude tadirini pu tataru nia si
Asa," gua.*
10 Koasa Maqomaqo Hope te Tamasa telena, si vata gilana nia Sa koa
gita sa Nana ginugua tomena hie. Sa Maqomaqo Hope si hata vura ni sari
doduru tiṉitoṉa, kamo koari na ṉati tiṉitoṉa lohidi na tomedi te Tamasa.
11 Sa maqomaqona mo telena sa tie, si boka gilana betoa sa tinoa tanisa
tie sana, kekeṉoṉo gua tugo, sapu sa Maqomaqona mo telena Tamasa si
gilana betoa sa guguana sa Tamasa. 12 Lopu sa maqomaqo tanisa kinaleana
pa kasia popoa si vagia gita, ba sa Maqomaqo tu sapu mae guana koe
Tamasa, pude boka tumae ni gita sari doduru gua pu poni mokani gita
Sa. 13 Gua asa, ke sari na zinama pu zama ni gami, si lopu vagi gami
pa ginilagilana tana tie, ba saripu gua tu tava tumatumaeni gami koasa
Maqomaqo Hope. Ke va tumatumae ni gami sari na vina hinokara pu mae
gua koasa Maqomaqo Hope koarini pu tagoa sa Maqomaqo Hope. 14 Asa
sapu lopu tagoa sa Maqomaqona sa Tamasa, si lopu boka tagoi sa sari na
vinariponi tanisa Maqomaqona Sa. Sina sa tie gugua asa si lopu tumae ni sa
sari na tiṉitoṉa Maqomaqo sara. Guana dinuviduvili guni sa si arini, sina
sari na laedi rina tiṉitoṉa arini, si pa ginugua tanisa Maqomaqo Hope mo
kote boka ta gilana. 15 Asa mo sapu tagoa sa Maqomaqo Hope, si boka pitui
ginuadi sari doduru tiṉitoṉa, ba sa tie pu lopu ta totolie koasa Maqomaqo
Hope, si lopu boka pitua sa tie sana. 16 Sina guahe si koa pa Kinubekubere
Hope:
"Ura esei tumae nia sa binalabala tanisa Baṉara?
Meke esei boka va tumatumae ia si Asa?" gua.*
Ba gita si gilania sa binalabala te Karisito.

3

Sari pa Koriniti si Lopu Komiha pa Tinoa Maqomaqo

1 Kasa tasiqu, totoso koa turaṉa gamu rau si lopu boka zama atu ni rau
koa gamu sari zinama sapu kote boka zama lani rau koa rini pu tagoa sa
Maqomaqo te Tamasa. Ba sari qua zinama koa gamu si gua sapu hoke
tozi atu ni rau koari na tie tana kasia popoa, sina gua tugo na haha pa
rinaṉeraṉe koe Karisito si gamu. 2 Sa qua vina tumatumae koa gamu, si
guana meleke mo sapu poni gamu rau, ba lopu sari na ginani ṉiṉiradi.
Sina lopu ele garomia gamu sari na ginani ṉiṉiradi, meke kamahire ba
lopu ele garomia tugo pude avosia gamu sa vina tumatumae sapu garo
koari na tie komihadi.* 3 Ura sa mia tinoa si korapa koa gua mo rina tie
tana kasia popoa. Sari na mia vinari konokonoi, na vinaritokei, si vata
dogoro nia sapu tanisa kasia popoa mo si gamu. Korapa toa nia mo gamu
sa tinoa tana tie pa kasia popoa. 4 Ura keke gamu si zama, "Arau si lulia
se Paula," meke keke pule si zama, "Arau si lulia se Apolosi," gua. Vegua,
lopu tie tanisa kasia popoa si gamu pude gugua asa?*
5 Ba Esei se Apolosi? Meke esei si arau Paula? Gami si na nabulu mo
te Tamasa, sapu tokani gamu pude mi va hinokara. Gami kara si hopeke
taveti mo sari na tinavete gua pu va hia ponini gami sa Baṉara. 6 Gua mo
na tie lelete si rau, meke Apolosi si gua tugo na tie vala kolo, ba Tamasa tu
telena si va toqolo gamu pa rinaṉeraṉe.* 7 Gua asa, ke arau meke Apolosi
si lopu sa ṉatina, ba sa Tamasa tu si arilaena hola. Sina Asa tu si va toqolia

* **2:9** Ais 64:4 * **2:16** Ais 40:13 * **3:2** Hib 5:12-13 * **3:4** 1 Kor 1:12 * **3:6** TTA 18:4-11,24-28

sa linetelete. 8 Loke vinotikaena si koa koasa tie pu lelete, meke sa tie pu
vala kolo. Sa Tamasa si kote hopeke pia gami, koasa padana gua ri hopeke
mami tinavete. 9 Ura gami kara sina tie tavetavete varitokae mo te Tamasa,
meke gamu kasa si na inuma te Tamasa, meke na Nana vetu tugo si gamu.
10 Tavetavete nia rau koa gamu sa binokaboka pu poni nau sa Tamasa,
pude guana tie pu vekoa sa sinokirae, guana tie tavetavete bokabokaqu.
Meke keke tie pule si mae tavetavete koa gamu, guana tie kurikuri koasa
sinokirae. Ba hopeke tie tavetavete si mani kopu pule nia pude va garo
valeania gua sapu tavetia sa. 11 Ura ele vekoa Tamasa se Zisu Karisito,
pude Asa mo sa titeke sinokirae, meke loketoṉa pule keke votiki sinokirae si
boka ta veko. 12 Be keke tie tavetavete si va tumatumae nia sa hinokara koe
Karisito si kote guana tie kurikuri panaulu koasa sinokirae, pu tavetavete
ni sari qolo, siliva, meke na patu arilaedi; be guana lopu tavetavete nia
sa hinokara koe Karisito si guana tie tavetavete ni sari huda, edeve, meke
na kinahe. 13 Ba sa laedi rina hopeke tinavete tadi kasa tie sara, si kote
ta dogoro vura pana kamo sa rane pinule mae tanisa Baṉara. Koasa rane
sana si kote tava vura sa laedi rina tinavete tana hopeke tie koa sa nika.
Sa nika vinaripitui si kote podeki sa si arini. 14 Be ta dogoro pa vinaripitui
sapu hinokara sa nana tinavete, meke lopu ta sulu palae si asa si kaqu ta
pia sa tie sana. 15 Ba be sulu pania nika sa nana tinavete, si lopu kote ta
pia si asa, ba asa telena si kote ta harupu, kote guana tie sapu ta harupu
vura pa korapa nika si asa.
16 Vegua lopu gilania tu gamu sapu na Zelepade te Tamasa si gamu, meke
sa Maqomaqona sa Tamasa si koa koa gamu?* 17 Meke be keke tie si huaria
sa Zelepade te Tamasa, si kaqu huaria tugo Tamasa si asa. Sina hopena sa
Zelepade te Tamasa, meke gamu tugo sa Zelepade tanisa.
18 Mi lopu sekesekei puleni gamu! Be keke tie koa gamu si balabala
ia sapu gilagilana si asa koasa ginilagilana pa kasia popoa gua, si mani
koa gua na tie duduvilina, pude mani gilagilana va hinokara. 19 Ura sa
ginilagilana tanisa kasia popoa, si na dinuviduvili mo pa dinoṉo te Tamasa.
Gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope: “Poho i Sa sari na sinekesekei tadi
na tie pu vahesi puleni sapu gilagilanadi,” gua.* 20 Meke gua pule hie si ta
kubere: “Gilania Tamasa sapu sari na binalabala tadi na tie gilagilanadi,
si loke laedi.”* 21 Gua asa, ke mi lopu vahesi puleni gamu koari na mia
koimata! Ura sari doduru tie meke na tiṉitoṉa si tamugamu. 22 Arau Paula,
meke ari Apolosi, e Pita, meke sa kasia popoa, na tinoa, na minate, sa totoso
kamahire, meke vugo repere; doduru hire si tamugamu. 23 Meke gamu si
te Karisito, meke e Karisito si te Tamasa.

4

Sari na Apositolo te Karisito

1 Mi balabala guni gami na nabulu te Karisito si gami, sapu ta vizata
pude tozi vura ni sari na ginugua tomedi te Tamasa. 2 Sapu ta hivae koasa
nabulu gugua asa, si pude ta ronu koasa nana Baṉara. 3 Lopu talotaṉa nia
rau si pude ta pitu si rau koa gamu, babe koari kaiqa tie varipitui. Telequ
ba lopu pitu pule nau. 4 Loke ginugua si gilania rau sapu kote pada pude
zutu pule nau si rau. Ba asa si lopu na vina sosodena sapu arau si na tie
viaqu. Sa Baṉara tu si kote pitua sa qua tinoa. 5 Ke gua asa, si mi lopu
zutua si keke tie sipu lopu ele kamo sa rane vinaripitui. Mi aqa nia tu

* **3:16** 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16 * **3:19** Zob 5:13 * **3:20** Sam 94:11

sa rane pinule mae tanisa Baṉara. Asa tu kaqu va vura va bakali saripu ta tomedi pa huporo, meke vata dogoro vura ni sari na hiniva tomedi pa binalabala tana tie. Meke pa totoso asa si kote hopeke poni Tamasa koari na tie sa vina lavata sapu garodi rini.

6 Kasa tasiqu, va padapada pule mae nia rau koa gami kara Apolosi sari
na ginugua hire, pude guana boka tumae nia gamu sa ginuadi rina zinama
gua hire: “Mi luli, na evaṉi mo gua pu tozia sa Kinubekubere Hope.” Pude
mi lopu evaṉia si pude zuka ia si keke nabulu te Tamasa, meke etulia si
keke, gua. 7 Lopu votikaemu si goi koari na tasimu! Meke lopu boka vahesi
pule nigo si goi, sina sari doduru gua pu tagoi goi, si na vinariponi mae
guadi mo koe Tamasa.

8 Hokara balabala ia gamu sapu sari doduru ginugua maqomaqo saripu
ta hivae koa gamu, si ele tago betoi mo gamu. Meke ele tago betoi tu gamu
sari doduru minana. Ele guana baṉara ravutu mia tu si gamu, ba gami
si lopu ele. Leana hola mo si pude gua asa, okoro nia gami pude mi koa
baṉara hinokara si gamu, pude mami somana koa baṉara koa gamu si
gami. 9 Pa dinoṉo taqarau, si gami na apositolo si poni gami Tamasa sa
vasina mumudi hokara. Gua rina tie ta zutudi sapu kaqu tava mate pa
matadi ri doduru tie, pude na vinadodogoro koa sa kasia popoa, koari na
mateana meke koari na tie. 10 Pa ginuguana e Karisito, si doṉo guana tie
duviduvili mami si gami, ba gamu si gilagilana mia pa mia kinoa keke
koa Sa. Malohoro si gami, ba ṉiṉira si gamu. Ta ṉoṉovala si gami, ba
tava lavata si gamu. 11 Podalae visoroihe meke kamo kamahire, si ovia na
memeha si gami. Poko luluradi mo si va sagei gami, ta komiti meke loke
mami vetu soti. 12 Tavetavete sisigiti pa limamami si gami. Pude ta levei
gami, si hobe la nia gami sa minana. Tava sigiti meke ta ṉovala, ba turu va
nabu pa mami rinaṉeraṉe si gami.* 13 Totoso ta zama va kaleana si gami,
si hobe lani gami sari na zinama tataru. Guana bureṉe na remoremo mo
tana kasia popoa si gami, kamo pa rane ṉinoroi.

14 Kubere atu ni rau si gua hire, lopu pude va kurekure gamu, ba pude
tozi va gilana ni gamu mo, guana sapu na tuqu soti si gamu. 15 Be guana ka
manege puta tina sarini pu va tumatumae gamu, ba kekeke mo sa tamamia.
Pa totoso tarae vura nia rau sa Inavoso Leana koa gamu tatasana, si ta
evaṉae tamamia koe Karisito si rau. 16 Ke tepa gamu rau si gamu pude mi
keha luli au.* 17 Pa ginugua hie si garunu atu nia rau se Timote. Asa si na
tuqu koe Karisito, sapu tataru nia rau, meke ta ronuena hola koe Karisito si
asa. Asa kote va balabala puleni gamu sari na ṉati vina tumatumae saripu
luli rau pa tinoa keke koe Karisito, gua saripu variva tumatumae ni rau
koari na ekelesia pa doduru vasina.

18 Kaiqa gamu si ele podalae vahesi puleni gamu, sina balabala ia gamu
sapu gina lopu kaqu pule atu si rau pude hopiki ni gamu, gua. 19 Ba kote
lopu sana pule atu mo si rau, be hiva nau sa Tamasa. Meke kote atu gilana
sotia telequ be zama pa ṉiniraṉira te Tamasa si arini pu vahesi pule ni
sara, babe na zinama hoboro mo. 20 Ura sa butubutu baṉara te Tamasa
si lopu koa pa zinama mo, ba pa ṉiniraṉira. 21 Avei si leana koa gamu?
Maqu atu va kilasa gamu? Ba maqu atu pa tataru meke na ṉinoṉo?

5

Vinarivosa na Binarabarata pa Korapa Ekelesia

* **4:12** TTA 18:3 * **4:16** 1 Kor 11:1; Pil 3:17

1 Ego, ele ta tozi sapu ta evaṉa pa varikorapa mia gamu sari na vinarivosa
na binarabarata kaleadi hola, sapu ari na tie huporo ba lopu hoke evaṉi.
Ele avosia rau, sapu keke koa gamu si koa turaṉia sa loana sa tamana.*
2 Vegua ke va sagesage pule ni gamu si gamu? Pada mia si pude talotaṉa
hola. Meke sa tie pu evaṉia sa kinaleana sana, si mani tava vura palae
koasa mia kinoa binaere pa ekelesia. 3 Arau si koa va seu koa gamu pa
tiniqu, ba lopu hite muliṉini gamu rau pa qua binalabala, guana sapu
korapa koa qua mo koa gamu si rau. Pa korapa ṉiniraṉira tanisa Baṉara
Zisu Karisito, si ele vizatia rau sa vina kilasana sa tie sana. 4 Pana varigara
meke vivinei si gamu, si guana somana mo koa gamu si rau. Meke sa
ṉiniraṉira tanisa nada Baṉara Zisu Karisito si koa Nana koa gamu pude
tokani gamu pude tavetia gua sapu zama ni rau. 5 Ke mi luara vala koe
Setani sa tie sana, pude kaqu tava mate sa hiniva kaleana pa tinina, pude
mani ta harupu sa maqomaqona, pana pule mae sa Baṉara. 6 Lopu leana
pude va lavalavata puleni gamu si gamu! Vegua, lopu ele gilania tu gamu
sa vina balau sapu zama guahe: "Keke vasi isiti[d] hite mo, ba kote boka va
sagea si keke doduru siniovo palava," gua?* 7 Ke mi va vura taloa ia sa
tie kaleana, gua sapu sari na tie Ziu si hoke okipani sari doduru isiti pa
dia vetu, meke kinai rini sari na palava sapu loke isitidi, pude va namaia
sa rane Pasova. Meke kaqu guana siniovo palava vaqura pu loke isitina si
gamu. Asa tu sa mia tinoa hinokara koe Karisito. Ura ele mate se Karisito
pude vulasa pani sari nada sinea guana nada vina vukivukihina sa lami
tanisa Inevaṉa Pasova.* 8 Gua asa, ke mada keha luli sarini pu kopu nia
sa Inevaṉa Tanisa Bereti pu Loke Isitina, mada okipania sa isiti koana, sa
isiti tana ṉinovaṉovala pa tie meke kinaleana, mada toa nia sa tinoa viana,
meke hinokara.*
9 Koa sa leta sapu ele kubere atunia rau, si ele tozini gamu tu rau, pude
mi lopu somanae koari na tie pu evaṉi sari na vinari riqihi, na gua. 10 Lopu
sari na tie huporo si guni rau, saripu hoke evaṉi sari na vinari riqihi, na
pinuhi, na hikohiko, meke na vinahesi beku. Pude lopu koa turaṉi gamu
sari na tie huporo, si kote lopu koa hola koasa kasia popoa si gamu. 11 Ba
sapu gunia rau hie, si pude mi lopu somanae koa ke tie sapu poza pule nia
tasimia koe Karisito si asa, gua, ba variriqihi, na puhi, vahesi beku, zama
va kaleana pa tie, naponapo va hola, ba be hikohiko si asa. Sa tie gugua
asa, si mi koromia hokara habotu turaṉia, na henahena turaṉia.
12-13 Sarini pu lopu na tie te Karisito, si lopu qua ginugua rau pude va
kilasi sari na dia sinea. Ba Tamasa tu si kaqu va kilasi sari na dia sinea.
Ba mamu va kilasi tu sari na sinea tadi na tie te Karisito. Ura guahe si
zama nia sa Kinubekubere Hope: "Va vura taloa ia sa tie kaleana koasa
mia pukuna," gua.*

6

Na Vinaripitui pa Vari Korapadi rina Tie te Karisito

1 Be keke koa gamu si koa nana keke nana vinaritokei koa keke tasina koe
Karisito, si variva kurekure hola sapu lopu pamaṉa nia sa sa Tamasa, meke
turaṉa la nia tu sa sa tasina pa vinaripitui koari na tie varipitui huporodi,
ba lopu la koari na koimata tadi na tie te Tamasa pude va toṉotia sa dia
tinasuna. 2 Vegua lopu gilania tu gamu sapu sari na tie te Tamasa si kote
varipitui ni sari na tie pa kasia popoa? Be sari na tiena sa kasia popoa

* **5:1** Diut 22:30 * **5:6** Qal 5:9 * **5:7** Ekd 12:5 * **5:8** Ekd 13:7; Diut 16:3 * **5:12-13** Diut 13:5, 17:7

ba boka varipitui ni mo gamu, si vegua, lopu boka varipitui ni tu gamu
sari na ginugua hitekedi? 3 Lopu gilania tu gamu sapu sari na mateana,
ba kote pitui mo gita? Pude gua asa si, na sa si tasuna pude pitui sari
na ginugua tanisa kinokoa pa kasia popoa hie? 4 Pana ta evaṉa sari na
vinaritokei gua hire koa gamu, si mi lopu paleke lani pa vinaripitui tadi
na tie huporo pu lopu ta pamaṉaedi koari na tie pa ekelesia, ba mi va
toṉoti mo pa korapa ekelesia. 5 Zama guahe si rau pude va kurekure gamu!
Nake koa nana mo si keke tie koa gamu sapu pada pude va toṉoti sari na
vinaritokei pa varikorapadi rina tie te Karisito. 6 Ba lopu gua tu si gamu.
Karua tie te Karisito si varituraṉa latu pa vinaripitui, meke sari na tie
varipitui huporodi tu si vilasia sa dia vinaritokei!
7 Sa mia vinarituraṉi la pa vinaripitui, si vata dogoro vura nia, sapu
namu ele hoqa hokara si gamu. Leana hola pude ta ṉoṉovala koari na
mia kana, babe hikohiko vagi rini sari na mia tinagotago, meke lopu la pa
vinaripitui. 8 Ba lopu gua tu, gamu mo telemia si variva kaleana pulei, na
vari ṉoṉovala pulei; kamo koa gamu na tamatasi soti pa vinahesi, ba gua
tugo. 9 Vegua lopu gilania tu gamu sapu loke tie kaleadi si kaqu boka kamo
la pa butubutu baṉara te Tamasa? Mi lopu sekesekei puleni gamu; sina
lopu boka koa pa butubutu baṉara te Tamasa sari na tie gugua hire: na tie
variriqihi, tie vahesi beku, tie barabarata, na koreo pu puta turaṉa koreo
guana tamaloana, meke gua tugo na koreo pu guana tie varivosa; 10 na tie
hikohiko, tie puhi, tie naponapo, tie zama ṉoṉovala la pa tie, meke na tie
hiko doṉo pa kinoa tie. 11 Kaiqa gamu si ele evaṉi saripu gua sara. Ba ele
tava via si gamu koari na mia kinaleadi, ele tava madi mia si gamu pude
te Tamasa; ele tava garo valeana la koe Tamasa si gamu, koasa ṉiniraṉira
tanisa Baṉara Zisu Karisito, meke koasa Maqomaqona sa nada Tamasa.

Tavetavete ni sari Tinimia pa Ninabuluna sa Tamasa

12 Kote boka zama si keke tie, “Loketoṉa si ta hukata nia rau,” gua.
Hinokara si asa; ba lopu doduru tiṉitoṉa si leana koa goi. Arau si boka
zama mo, sapu doduru tiṉitoṉa si lopu ta hukata ni rau, ba lopu hiva ta
totolie guana pinausu si rau pa keketoṉa.* 13 Keke tie pule si kote boka
zama, “Na ginani si pude tana tia, meke sa tia si pude tana ginani,” gua.
Hinokara si asa, ba kote va murimuri mo Tamasa sari karua arini. Sa tini si
lopu pude tavetavete nia pa vinari riqihi, ba pude nabulu nia tu sa Baṉara;
ura sa Baṉara si kopu nia sa tini. 14 Koasa Nana ṉiniraṉira si va toa pulea
Tamasa sa Baṉara Zisu pa minate, ke kaqu va toa pule gita tugo Sa.
15 Vegua lopu gilania tu gamu sapu sari tinimia si na kukuruna sa tinina
e Karisito? Kaqu vagia rau sa tinina Karisito pude va keke la nia koasa
maqota? Lopu boka! 16 Lopu bakala tu koa gamu sapu sa tie sapu ponia
sa tinina koasa maqota, si koa keke koa sa si asa? Ura ta tozi va bakala pa
Kinubekubere Hope si hie, sapu zama guahe: “Kaqu koa keke tinidia sari
kara,” gua.* 17 Ba asa sapu vala pule nia koasa Baṉara, si koa keke koa Sa
pa maqomaqo.
18 Mi govete nia sa vinari riqihi. Sari doduru votiki sinea saripu evaṉi na
tie, si lopu va kaleania sa tinina soti, ba sa tie sapu evaṉia sa vinari riqihi,
si va kaleania sa sa tinina soti. 19 Lopu gilania tu gamu sapu sari hopeke
tinimia si na Zelepade tanisa Maqomaqo Hope sapu koa koa gamu, meke
sapu ponigamu sa Tamasa koa gamu? Sari na mia tinoa si lopu tamugamu
telemia, ba te Tamasa tu.* 20 Guana holu gamu Sa koasa minate te Zisu,

* **6:12** 1 Kor 10:23 * **6:16** Zen 2:24 * **6:19** 1 Kor 3:16; 2 Kor 6:16

pude Tanisa si gamu, ke mi tavetavete ni sari na tinimia pa vina lavatana sa Tamasa.

7

Ginugua Vinarihaba

1 Ego, kamahire si kote olaṉi rau sari na ginugua pu nanasa mae ni gamu
pa mia leta. Leana mo be lopu varihaba sa tie. 2 Ba sina soku vinari riqihi
si koa, ke leana pude hopeke koreo si mani vagi nana barikaleqe telena,
meke hopeke vineki si mani vagi nana palabatu telena. 3 Sa palabatu si
mani puta turaṉia sa nana barikaleqe, meke sa barikaleqe si mani puta
turaṉia tugo sa nana palabatu. Madi variva qetui sari kara tamaloana pa
dia tinavete tamaloana. 4 Sa tinina sa barikaleqe si lopu nana eke telena,
ba tanisa nana palabatu tugo. Gua tugo sa tinina sa palabatu, si lopu nana
eke telena, ba tanisa nana barikaleqe tugo. 5 Pana hiva ta puta turaṉa si
keke, si lopu kaqu korona si keke, ba pana variva egoi ri kara pude lopu
variva tata i pa keke kolokolona, si leana mo, pude boka koa soto si gamu
pa vinaravara. Beto asa, mamu tiqe variva tata pulei. Pude gua asa si lopu
kaqu hoqa pa tinoketoke te Setani si gamu, sina koa gua sapu lopu boka
koa va ṉira si gamu. 6 Lopu tozini gamu rau si keke tinarae pude hopeke
koa eke meke varavara, ba va malumu gamu rau si gamu pude gua asa.
7 Ba sapu okoro nia rau si pude koa gua mo arau pu lopu varihaba si gamu
doduru. Ba leana, sina ele hopeke poni ni binokaboka Tamasa sari hopeke
tie. Kaiqa si gua arau, meke kaiqa si varihaba.
8 Ego, sapu la gua koari kasa pu lopu varihabadi, meke sari na
nabonaboko, si zama guahe si rau: Leana hola si pude koa gua mo arau
si arini meke lopu varihaba. 9 Ba be lopu boka tuqe puleni si arini pa dia
inokorona sa tinoa tamaloana, si leana, madi varihaba. Pude varihaba si
leana hola nia si pude neneke nia sa puta turaṉa.
10 Ego, koari na tie varihabadi, si hie sa tinarae kote tozia rau; ba lopu
qua tinarae telequ si hie, ba tanisa Baṉara tu: Sa barikaleqe si mani lopu
luara pania sa nana palabatu. 11 Ba be hiva luaria sa, si ego; mani koa lopu
varihaba eko mo, babe la varibulei pule mo koasa nana palabatu. Meke sa
palabatu, si lopu kaqu luara pania sa nana barikaleqe.*
12 Hie sa qua binalabala soti telequ, lopu tanisa Baṉara. Ego, sapu koari
kaiqa pule, be keke tie te Karisito si koa nana sa nana barikaleqe pu lopu va
hinokaria se Karisito, ba qetu nia mo sa barikaleqe si pude koa soto koasa
nana palabatu, si leana; mani lopu luara pania sa palabatu si asa. 13 Meke
be keke barikaleqe sapu na tie te Karisito, si koa nana sa nana palabatu
sapu lopu va hinokaria se Karisito, ba qetu nia mo sa palabatu hie si pude
koa soto koasa nana barikaleqe, si ego; mani lopu luara pania sa barikaleqe
si asa. 14 Sina sa palabatu sapu lopu va hinokara, si pa nana kinoa keke
koasa nana barikaleqe, si tava tata koe Tamasa si asa. Meke sa barikaleqe
sapu lopu va hinokara, si pa nana kinoa keke koasa nana palabatu, si tava
tata koe Tamasa si asa. Be lopu gua asa, sari na dia koburu si kote koa
gua mo na koburu huporodi. Ba koa gua koasa ginugua asa, si tava madi
koe Tamasa si arini. 15 Ba be keke ari kara tamaloana sapu lopu na tie te
Karisito, si hiva luara pania sa sa loana sapu na tie te Karisito; leana, va
malumia. Pa ginugua hie, si asa sapu na tie te Karisito si ta rupaha. Ura
ele tioko gita Tamasa si gita pude koa bule. 16 Agoi na barikaleqe sapu na
tie te Karisito, tasuna pude gilana va bakalia goi sapu kote boka harupia

* **7:11** Mt 5:32, 19:9; Mk 10:11-12; Lk 16:18

goi sa mua palabatu. Meke agoi na palabatu sapu na tie te Karisito, tasuna pude gilana va bakalia goi sapu kote boka harupia goi sa mua barikaleqe.

Tinoa pu Ponia Tamasa pa Hopeke Tie

17 Hopeke tie si mani toa nia gua sapu poni nia Tamasa koasa. Mani koa hola si asa koasa kinoa pu koa ia sa totoso tiokia Tamasa si asa. Asa tugo sa qua tinarae sapu va tumatumae nia rau koari doduru ekelesia. 18 Be keke tie si ele ta maguna[d] totoso va tabea sa sa tinioko te Karisito, si mani lopu podekia pude oki pania sa minagu sapu sa vina gilagila tadi na tie Ziu meke be keke tie si lopu ele ta maguna, totoso va tabea sa sa tinioko te Karisito, si mani lopu hata ia pude ta magu. 19 Pude ta magu, babe lopu ta magu, si lopu arilaena. Sapu arilaena si na vina tabedi tu rina tinarae te Tamasa. 20 Hopeke tie, si mani lopu luara pania sa kinoa gua sapu koa ia sa tatasana, totoso va hinokaria sa se Karisito. 21 Be na pinausu* si goi, sapu keke votiki tie tu si lalae nia sa doduruna sa mua tinoa, meke tagoa goi se Karisito, si leana mo. Mu lopu talotaṉa nia. Lopu tozi nigo rau pude koa hola na pinausu. Ba be boka vagi lolomo si goi pude ta rupaha koasa tie pu lalae nia sa mua tinoa, si mu ade vagia sa tinarupaha asa. 22 Ura sa pinausu sapu ta tioko koa sa Baṉara, si ta evaṉae guana tie ta rupahana pude Tanisa Baṉara. Kekeṉoṉo gua tugo sapu be sa tie ta rupahana totoso ta tioko koe Karisito, si kaqu ta evaṉae gua na pinausu Tanisa Baṉara pude nabulu nia si Asa. 23 Ele holu gamu Tamasa koasa minate te Zisu, ke mi lopu ta evaṉae na pinausu tana tie. 24 Kasa tasiqu, hopeke tie si mani kopu nia sa kinoa keke koa sa Tamasa, pa kinoa sapu koa ia sa totoso ta tioko si asa koe Karisito.

Sari Ninanasa pa Kalina Lopu Varihaba meke sari Nabonaboko

25 Ego, koasa guguadi ri pu lopu varihabadi sapu nanasa mae ni gamu, si loke inolaṉa mae guadi koasa Baṉara si boka poni gamu rau; ba pa korapa Nana tataru variva taleosae, si ronu au Sa. Gua asa, ke maqu tozi ni gamu gua sapu balabala ia rau. 26 Ego, koa gua koasa totoso tasuna gua kamahire, si leana hola si pude mamu lopu varihaba mo. 27 Ba be ele varihaba si goi, si mu lopu podekia pude luaria sa loamu; ba be lopu ele varihaba si goi, si mu lopu varihaba. 28 Be varihaba si goi, si lopu sea; meke be varihaba sa vineki vaqura ba lopu sea tugo. Ba tozini gamu rau si hie, sina hiva va balau gamu mo rau koari na tinasuna pa hopeke rane, sapu kote tutuvi rina tie varihabadi.

29 Kasa tasiqu sapu gunia rau si guahe: Ele papaka sa totoso! Ke podalae kamahire sari na tie varihabadi si madi koa ṉaliṉali koasa tinavete tanisa Baṉara guana loke loadia. 30 Sarini pu kuliusu, si madi koa gua sapu lopu talotaṉadi. Sarini pu hegere, si madi koa gua sapu lopu qetudi. Sarini pu holuholu, si madi koa gua sapu lopu tadirini sari hinoluholu. 31 Sarini pu hatai sari na tinagotago pa pepeso, si madi koa gua sapu lopu ta pusi tu pa tinupitidi rini. Sina sa kasia popoa hie, si lopu kaqu koa seunae gugua hie.

32 Hivani gamu rau pude mi lopu talotaṉa ni sari soku ginugua. Sa tie pu lopu varihabana, si voriti kale nia mo sa sa tinavete tanisa Baṉara, sina podekia sa pude va qetua sa Baṉara. 33 Ba sa tie varihabana si voriti ni mo sa sari na likakalae tana pepeso, pude va qetua sa nana barikaleqe. 34 Ke gua asa si ta daku varikali si asa pa karua siraṉa. Sa vineki pu lopu varihabana meke sa barikaleqe pu loke loana, si voriti kale nia mo sa sa tinavete tanisa Baṉara, sina hiva va madia sa sa tinina meke sa

* **7:21** Sari na pinausu pukerane tadi na tie si ta holudi pude na tinagotago tanisa tie pu holuna.

maqomaqona. Ba sa barikaleqe varihabana si voriti kale ni mo sa sari na likakalae tana pepeso, sina hiva va qetua sa sa nana palabatu. 35 Hiva tokani gamu rau, ke zama ni rau saripu gua sara. Lopu podekia rau pude hukata gamu koasa qua tinarae, ba hivani gamu rau pude tavetia gua sapu goto pude tavetia gamu, meke pude vala betoi sari dodurudi rina mia tinoa pude soto va nabu koasa tinavete tanisa Baṉara pa doduru bulomia.

36 Ego, be keke koreo meke keke vineki saripu ele ta pinirovetu veko, si ele kamo sari vuaheni tanisa vineki pude varihaba ba lopu hiva pude tuture varihaba. Be gilania sa koreo sapu lopu leana sa hahanana tanisa meke ṉiṉira sa nana hiniva, ke balabala ia sa si leana pude madi varihaba mo sari kara, gua; si leana, madi varihaba mo, gua sapu hiva nia sa. Lopu sea si pude gua asa. 37 Ba be keke tie pa nana hiniva soti si ṉiṉira pa nana vinizata pude lopu varihaba, meke be boka tuqe pule nia si asa, meke ele vizatia sa pa nana binalabala si pude gua asa; si leana mo pude lopu haba ia sa sa vineki. 38 Gua asa ke, sa tie pu varihaba si leana mo, ba asa sapu lopu varihaba si leana hola tu.

39 Sa barikaleqe varihabana si lopu ta rupaha totoso korapa toa nana sa nana palabatu. Ba pana mate tu sa nana palabatu, si kote tiqe ta rupaha si asa pude haba pulea si keke tie, ba kaqu keke tie te Karisito mo si haba ia sa. 40 Ba kote leana hola be lopu varihaba pule si asa. Asa sa qua binalabala, meke va hinokaria rau sapu ta turaṉa koasa Maqomaqona sa Tamasa si rau koasa ginugua hie.

8

Ginani Tava Vukivukihi Tairidi koari na Beku

1 Ego, hie sa guguadi ri na ginani pu tava vukivukihi tairidi koari na beku, gua sapu kubere mae ni gamu. Hinokara gua sapu zama nia ri kaiqa; sapu gita doduru si tagoa sa tinumatumae. Ba koasa tinumatumae si hoke vahesi pule nia sa tie; ba sa tataru si toka nia sa tie pude toqolo pa dia tinoa koe Karisito. 2 Be keke tie si balabala ia sapu na tie tumatumae si asa, gua, si lopu ele vagia sa sa tinumatumae sapu ta hivae pude vagia sa. 3 Ba sa tie sapu tataru nia sa Tamasa si ta gilana tugo si asa koe Tamasa.

4 Gua asa, ke sa guguana sa hinenadi rina ginani pu tava vukivukihi tairidi la koari na beku si guahe: Gilania gita sapu keke mo sa Tamasa, ba sari na beku, si na kinehadi rina tiṉitoṉa pu lopu na Tamasa hinokara. 5 Meke koadia tugo sari kaiqa pu ta pozae tamasa pa maṉauru meke pa pepeso, meke sokudi tugo sari na tamasa meke na baṉara arini, gua sari na tie. 6 Ba sapu tadigita si koa nana si keke Tamasa mo, sapu sa Tamada. Taveti Sa sari doduru likakalae, meke toa si gita pude Tanisa. Meke keke mo sa Baṉara Zisu Karisito, sapu koa Sa si ta tavete sari doduru likakalae, meke koa Sa si toa si gita.

7 Ba lopu doduru tie gilania sa hinokara hie. Kaiqa tie visoroihe si hoke somana pa vinahesidi rina beku, meke kamo kamahire totoso henai rini sari na ginani pu ele tava vukivukihi la koari na beku, si lopu ṉiṉira sa dia rinaṉeraṉe. Gua asa ke balabala ia rini sapu somana pule pa vinahesidi rina beku si arini, gua; ke va gilagila ia rini sapu sea si arini. 8 Na ginani si lopu kaqu va tata gita koe Tamasa. Be henahena si gita, si lopu kaqu ta evaṉae tie leada. Be lopu henahena si gita, ba lopu kaqu ta evaṉae tie kaleada.

9 Ba mi kopu puleni gamu, pude sa mia tinarupaha si mani lopu va hoqa ia pa sinea si keke tasimia koe Karisito sapu lopu ele ṉiṉira pa nana

rinaṉeraṉe. 10 Ura be agoi sapu tagoa sa tinumatumae gua asa, si somana
henahena pa korapa zelepade tadi na beku; meke keke tie sapu lopu ele
ṉiṉira pa nana rinaṉeraṉe si dogorigo, si kote va varane pule nia si asa,
meke atu somana hena ia sa sa ginani pu ta vala koari na beku, ba pa
nana vina hinokara si na sinea si asa, gua. 11 Ke sa tasimu sapu malohoro
pa nana rinaṉeraṉe, sapu ele mate hobea Karisito, si ta ṉovala, sina koa
gua koasa mua tinumatumae. 12 Pa ginugua asa si ele tavete va sea si goi
koe Karisito, koa gua sapu va kaleania goi sa tasimu, meke ṉoṉovalia goi
sa nana rinaṉeraṉe malohorona. 13 Ke gua asa, be na ginani sapu ta vala
pa beku si va hoqa ia pa sinea si keke tasiqu, si maqu lopu hena pulea sa
ginani sana; pude maqu lopu va hoqa ia pa sinea sa tasiqu.

9

Sari na Tinavete Tana Apositolo

1 Arau si keke tie ta rupahaqu, meke na apositolo. Ele dogoro sotia rau
se Zisu sa nada Baṉara, meke gamu si na vuana sa qua ninabuluna sa
Baṉara. 2 Ba be lopu va egoa ri kaiqa sapu arau si keke apositolo, ba gamu
si va egoa! Ura sa mia kinoa keke koasa Baṉara, si va sosodea sapu arau
si keke apositolo.
3 Totoso zutu au rina tie, si hire sari na qua inolaṉa koa rini, pude
lavelave pule nau. 4 Pada mami tugo pude ta poni ginani na napo si gami
kara Banabasi pa mami tinavete. 5 Meke pada tugo si gami kara, pude
turaṉi sari hopeke mami barikaleqe koari na mami inene tarae, be guana
varihaba mami gua sapu tavetia ri kaiqa apositolo, meke sari na tasina sa
Baṉara, meke e Pita. 6 Hinokara sapu gami kara Banabasi, si pada mami
tugo pude lopu tavetavete telemami pude toka puleni gami! 7 Loke tie
varipera si hoke tabara pule nia telena koari nana sinomana koasa minate
varipera. Loke tie sapu letea keke inuma vaeni, si lopu kaqu hena pulei
sari na vuadi ri linetelete pa nana inuma soti. Loke tie pu kopu qoti, si
lopu kaqu napo pulei sari na melekedi ri nana qoti telena.
8 Lopu zama nia rau si hie pa binalabala tana tie mo, sina sa Tinarae
te Mosese ba tozia tugo si hie. 9 Ura guahe si tiroa gita pa Tinarae te
Mosese: “Totoso neti pani sa bulumakao kapudi sari na huiti, si mu lopu
pusi kumuhia goi ṉuzuna si asa, pude boka ganigani gana,” gua. Lopu na
bulumakao mo si gunia Tamasa tani,* 10 ba gita tu si guni gita Sa, totoso
zama nia Sa sapu gua asa. Hinokara pa kaiqa ginugua, si koa gita mo si
kubere mae Sa. Ura sa tie pu geli va malohoria sa pepeso, meke sa tie
pakepakete si taveti rini sari na dia tinavete, meke rove va kenue la ia rini
sapu kaqu hopeke vagi dia hinia koari na linetelete. 11 Gami si ele tarae nia
sa Inavoso Leana koa gamu guana tie pu letei sari na kiko, ke pada tugo
pude tokani gami gamu koari na mia likakalae.* 12 Be ari kaiqa apositolo
si pada pude vagia sa tinokae gua asa koa gamu, si gami si pada hola ni tu
si arini!
Ba lopu hata ia gami si pude ta tokae. Ba koa pa tinasuna pa doduru
ginugua si gami, meke tavetavete mo telemami pude toka puleni gami;
pude lopu hukatia sa mia inokorona sa Inavoso Leana te Karisito koa gamu.
13 Vegua lopu gilania tu gamu sapu sari na tie pu tavetavete pa Zelepade[d]
si vagi gedi ginani pa Zelepade, meke arini pu tavetia sa vina vukivukihi
pa hope, si vagi gedi hinia tugo koa sa vina vukivukihi?* 14 Ke kekeṉoṉo

* **9:9** Diut 25:4; 1 Tim 5:18 * **9:11** Rom 15:27 * **9:13** Diut 18:1

gua tugo asa sarini pu tarae nia sa Inavoso Leana, kaqu toa nia tugo rini sa tinokae sapu vagia rini koasa tinozina sa inavoso, gua sa Baṉara.*
15 Ba arau si lopu hite tepa ia keke tinokae koa gamu. Meke sipu kubere atu rau kamahire, si lopu pude toka nau kamahire, gua. Leana hola koa rau si pude mate, hola nia si pude ta okipalae sa qua qinetuqetu sapu tozia rau sapu guahe: Totoso sapu tarae nia rau sa Inavoso Leana koa gamu, ba lopu vagi tinokae si rau. 16 Lopu boka vahesi pule nau si rau koasa tinozi vuraena sa Inavoso Leana. Sina ta garunu nia rau si asa pude tavetia. Maqu talotaṉa hola si rau, be lopu tarae nia rau sa Inavoso Leana! 17 Be pa qua hiniva soti meke tarae si rau, si garoqu pude ta tabara. Ba sina hie si lopu gua asa; sa Tamasa tu vizatau si rau, meke poni nau Sa sa tinavete hie. 18 Ke pude gua asa, si nasa sa tinabara kote vagia rau? Sa qua tinabara si guahe: Pude tozi vura nia sa Inavoso Leana, meke poni moka nia koari na tie, meke lopu tepa vinariponi koarini gua sapu padaqu pude vagia koasa qua tinavete tarae.
19 Na tie ta rupahaqu si rau, meke lopu na pinausu pa keke tie. Ba pa qua hiniva soti si nabulu ni rau sari doduru tie guana pinausu pu loke nana tinabara, pude boka vagi lani rau koe Karisito sari sokudi, gua sapu bokai rau. 20 Totoso koa somanae koari na tie Ziu, si koa guana tie Ziu tugo si rau, pude boka vagi maeni rau si arini koe Karisito. Totoso koa somanae si rau koarini pu ta turaṉa koa sa Tinarae te Mosese, si koa gua tugo arini si rau, pude boka vagi maeni rau si arini koe Karisito. Ba sa Tinarae te Mosese si lopu lalae nia sa qua tinoa. 21 Gua tugo sapu be koa somanae si rau koari na Zenitailo[d], si koa gua tugo arini si rau, sarini pu lopu va tabea sa Tinarae te Mosese, pude boka vagi maeni rau koe Karisito si arini. Pa ginugua asa, si lopu va karia rau sa Tinarae te Tamasa, ba pa vina tabena sa si na Tinarae te Karisito si lalae nia sa qua tinoa. 22 Sipu koa si rau pa varikorapadi ri pu malohoro pa rinaṉeraṉe, si, koa malohoro gua tugo arini si rau, arini pu nunala pude henai babe lopu henai si kaiqa ginani, pude boka vagi maeni rau koe Karisito si arini. Ke koa lululi mo rau sari doduru kineha tie pa doduru ginugua, pude boka harupi rau si kaiqa. 23 Evaṉi rau sari doduru pu gua arini, pa ginuguana sa Inavoso Leana, pude maqu tozi urahae nia si asa, pude qu somana koari na minana tanisa.
24 Lopu gilania tu gamu, sapu sokudi si somana koasa vinarivose haqala, ba keke mo koa rini si vagia sa pinia? Ke mi haqala pa hahanana gua sapu boka vagia sa mia pinia koe Karisito. 25 Sari hopeke tie pu hiva varivose pa linopilopi nomana, si podepodekae pude koa ṉiṉira pa tini, pude boka vagia sa pinia sapu lopu kaqu koa hola. Ba gita si korapa voriti sisigiti puleni gita pude vagia sa pinia pu kaqu koa hola ninae rane ka rane. 26 Gua asa, ke pa qua kinoa koe Karisito si koa gua na tie pu haqala toṉoto la koasa gila pa vinabetona. Meke gua tugo na tie tupatupa si rau, saṗu lopu hite tupa sea, ba tale tupa goto koari doduru tinupa. 27 Podepodekae sisigiti pude va ṉiṉira ia rau sa tiniqu pude va pinausu ia rau, meke lopu seke tinarae pude kaqu nabulu nia rau sa Baṉara pa siraṉa gua pu hiva nia Sa. Gua, pude pana beto tarae arau koari kaiqa si lopu kote siana nia rau sa pinia koe Tamasa.

10

Vinabalau pa Vinahesi Beku

* **9:14** Mt 10:10; Lk 10:7

1 Kasa tasiqu, hivani gamu rau pude balabala ia gua sapu ta evaṉa
koari na tiatamada pukerane pu lulia se Mosese. Ari doduru si ta turaṉa
koe Tamasa totoso koa aqorae koasa lei, meke sari doduru si ene karovo
valeana koasa pepeso popana pa vari korapana sa kolo.* 2 Ta harupu pa
popoa Izipi si arini meke guana ta papitaiso sari doduru koasa lei, meke
koasa kolo, pude lulia se Mosese. 3 Sa ginani hopena si poni beto ni Tamasa
meke hena ia ri doduru.* 4 Meke sari doduru si napoa sa kolo hopena, sapu
vura maena koasa patu hopena, sapu koa luli koa rini. Meke sa patu asa si
e Karisito.* 5 Ta evaṉa sapu gua asa koari doduru sara, ba lopu soku arini
si va qetua sa Tamasa, ke tava mate si arini pa soloso qega.*
6 Ego, sari doduru ginugua sara, sina vina balau koa gita, pude mada
lopu okoro ni sari na kinaleadi gua pu taveti ri kasa.* 7 Mu lopu vahesi
sari na beku, gua sapu evaṉia kaiqa arini. Sina guahe si ta kubere pa
Kinubekubere Hope: “Sari na tie si habotu henahena, naponapo va hola
meke hoqa pa sinea koasa hahanana vinari riqihi si arini,” gua.* 8 Mada
lopu tavete va sea si gita pa vinari riqihi na binarabarata, gua sapu evaṉia
ri kaiqa pa totoso asa, ke pa korapana keke rane mo, si ari ka hiokona ṉeta
tina si tava mate.* 9 Mada lopu podepodekia sa Baṉara, gua sapu tavetia ri
kaiqa arini, meke garata va matei na noki.* 10 Mada lopu qumiqumi, gugua
ari kaiqa sapu qumiqumi, ke tava mate koasa mateana variva mate.*
11 Doduru tiṉitoṉa sara si ta evaṉa koa rini, pude na vina padapadae
koari kaiqa, meke ta kubere si arini pude na vina balau koa gita. Sina gita
si korapa koa koasa totoso sapu tata pa vinabetona, sapu sa vina gorevuradi
rina totoso pu ele hola. 12 Asa sapu balabala ia sapu korapa turu va nabu
si asa, gua, si mani va balau pude mani lopu hoqa pa sinea. 13 Sari doduru
tinoketoke saripu ele tutuvi gamu, si arini tugo mo saripu hoke kamokamo
pa tie. Ba sa Tamasa si korapa kopu nigo, meke lopu kaqu va malumigo Sa
pude ta toketoke hola nia sa padana sa mua ṉiniraṉira. Ba be ta toketoke
si goi, si kaqu ponigo Sa si keke siraṉa, gua pude lopu hoqa pa tinoketoke.
Gua asa, ke kote boka turu va nabu si goi.
14 Ke gua asa, kasa qua baere soti, mi govete ni sari na vinahesi beku.
15 Zama atu si rau koa gamu pu bokaboka mia pa binalabala. Mi vilasia
telemia be toṉoto sari na qua zinama hire. 16 Totoso zama leana la nia
meke napo nia gita sa kapa koasa ginani hope tanisa Baṉara, si somana
nia gita sa tinaleosae tanisa eharana Karisito. Meke totoso hena ia gita sa
bereti vasina, si somana nia gita sa tinoa keke tanisa tinina Sa.* 17 Kekeke
mo sa bereti, meke sokuda si gita. Ba keke tini mo si gita, sina keke mo sa
bereti sapu hena ia gita doduru.
18 Mi doṉo la i sari na tie Izireli. Arini pu somana hena sa ginani sapu
tava vukivukihi koasa hope, si somanae tugo koasa vina vukivukihi la koe
Tamasa.* 19 Ke vegua, sari na beku pu va vukivukihi la i rina tie huporo si
koai na tinoa? Meke sari na ginani pu va vukivukihi lani rini si arilaedi?
20 Lokari, sapu gunia rau si gua tu he: Gua sapu tava vukivukihi koari na
hope huporodi, si ta vala koari na tomate kaleadi, ba lopu koe Tamasa.
Meke lopu hivani gamu rau si gamu pude somana pa vinahesidi ri na
tomate kaleadi.* 21 Lopu boka napo nia gamu sa kapa tanisa Baṉara, beto

* **10:1** Ekd 13:21-22, 14:22-29 * **10:3** Ekd 16:35 * **10:4** Ekd 17:6; Nab 20:11 * **10:5** Nab 14:29-30 * **10:6** Nab 11:4 * **10:7** Ekd 32:6 * **10:8** Nab 25:1-18 * **10:9** Nab 21:5-6 * **10:10** Nab 16:41-49 * **10:16** Mt 26:26-28; Mk 14:22-24; Lk 22:19-20 * **10:18** Liv 7:6 * **10:20** Diut 32:17

si napoa pule sa kapa tadi na tomate kaleadi. Meke lopu boka somana henahena si gamu pa tevolo tanisa Baṉara, beto si la pule pa tevolo tadi na tomate kaleadi. 22 Vegua, hiva va bugoria gita sa Baṉara? Balabala ia gita sapu ṉiṉira hola nia gita si Asa?*

23 Zama si gamu, “Ta rupaha si gita pude tavetia gua sapu hiva nia gita,” gua. Hinokara si asa, ba lopu doduru tiṉitoṉa si leadi. “Ta rupaha si gita pude tavetia gua sapu hiva nia gita,” gua; ba lopu doduru tiṉitoṉa si boka toka valeanani gita.* 24 Mani lopu doṉo la ia keke tie gua sapu leana mo koasa, ba mani doṉo la ia tu gua sapu leana la koari na votiki tie.

25 Sari na masa kurukuru sapu ta holuholue pa maketi, si mi henai. Mi lopu nanasa ni be mae guadi koari na vinahesidi rina beku. 26 Ura guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope: “Sa kasia popoa, meke sari doduru likakalae vasina si tanisa Baṉara,” gua.*

27 Be guana ruvata gamu keke tie pu lopu na tie te Karisito, pude la henahena koa sa, si mi henai mo gua sapu poni gamu sa. Ba mi lopu nanasa ni, be mae guadi koari na vinahesidi rina beku. 28 Ba be keke tie si zama atu guahe koa gamu: “Sa ginani hie si ele tava vukivukihi tairina la koari na beku.” Be gua si asa, si ego, mi lopu hena ia pude lopu ṉovalia sa tie sapu totozi atu, pude mi lopu tavetia gua sapu lopu toṉoto pa binalabala. 29 Sapu gunia rau si pa binalabala tanisa tu, lopu tamugamu. Ura sa qua tinarupaha si lopu kaqu ta hukata koari na zinutu tadi na votiki tie. 30 Be ele varavara la nia rau koe Tamasa sa gequ ginani, si na vegua ke kote zutu au tu rina tie si rau pa ginuguana sa ginani sapu ele varavara nia rau?

31 Ego, gua mo he: Doduru gua pu taveti gamu, be henahena si gamu, ba be napo si gamu, si mamu taveti pa vina lavatana sa Tamasa. 32 Mi toa nia sa tinoa sapu lopu kaqu ṉoṉovali sari na tie Ziu, babe na Zenitailo, meke sa ekelesia te Tamasa. 33 Gua sapu hoke podekia rau pude va qetui sari doduru tie koari na qua tinavete, si mi keha luli au. Lopu balabala pule nau si rau pude valeana pule nau mo, ba balabala ia rau sa lineana tadi doduru tie, pude boka ta harupu si arini.

11

1 Ke mi keha luli au si arau, gua sapu keha lulia rau se Karisito.*

Nobi Batu pa Vinahesi

2 Qetu holani gamu rau si gamu, sina hoke balabala au gamu doduru totoso, meke luli tugo gamu sari na vina tumatumae saripu ponini gamu rau. 3 Ba hivani gamu rau pude gilania sapu e Karisito si na batudi ri doduru tie, sa palabatu si na batuna sa barikaleqe, meke sa Tamasa si na batuna e Karisito. 4 Ke gua asa, be nobia sa palabatu sa batuna totoso varavara babe tarae nia sa sa Inavoso Leana koari na tie, si lopu pamaṉa nia sa se Karisito. 5 Meke be keke barikaleqe si lopu nobia sa batuna, meke varavara, meke tarae nia sa Inavoso te Tamasa koari na tie, si lopu pamaṉa nia sa sa nana palabatu. Lopu votikaena sa barikaleqe sapu gua asa, meke sa barikaleqe sapu be koto golugolu. 6 Be lopu hiva nobi batu sa barikaleqe pa totoso vinahesi, si ego mani koto va golugolu mo. Ba sina variva kurekure koasa si pude koto va golugolu, gua, si ego; mani nobia sa batuna. 7 Sa palabatu si lopu ta hivae pude nobia sa batuna pa totoso vinahesi, sina na kinehana sa Tamasa si asa. Ba sa barikaleqe si

* **10:22** Diut 32:21 * **10:23** 1 Kor 6:12 * **10:26** Sam 24:1 * **11:1** 1 Kor 4:16; Pil 3:17

na kinehana sa nana palabatu.* 8 Ura sa palabatu si lopu ta tavete pa
kukuru tinina sa barikaleqe, ba sa barikaleqe tu si ta tavete pa kukuru
tinina sa palabatu. 9 Meke lopu tavetia Tamasa sa palabatu meke ponia
koasa barikaleqe, ba tavetia tu Tamasa sa barikaleqe meke ponia koasa
palabatu.* 10 Pa ginuguadi ri na mateana, si leana mani nobi batuna tugo
sa barikaleqe pa totoso vinahesi, pude na vina gilagilana sapu asa si koa
aqorae koasa nana palabatu. 11 Ba pa tinoa keke koasa Baṉara, si lopu boka
koa eke telena sa barikaleqe, meke lopu boka koa eke telena sa palabatu.
12 Ura gua sapu ta tavete sa barikaleqe pa kukuru tinina sa palabatu, si
gua tugo, sapu sa koreo si ta podona koasa barikaleqe. Ba e Tamasa mo
telena ponia sa tinoa koari doduru tiṉitoṉa.
13 Vizatia telemia sapu be leana mo sapu lopu nobi batu sa barikaleqe,
meke varavara la koe Tamasa pa vinarigara tie. 14 Hinokara sapu sa
hahanana tinoa pa pepeso si va tumatumaeni gamu sapu be gele kaluna sa
koreo, si lopu koa ia pinamaṉa. 15 Ba koasa barikaleqe, si na nana tinolava
si asa. Ta hia nia sa barikaleqe sa kalu gelena, pude guana nana nobi batu
si asa. 16 Ba be keke tie si hiva varitokei nia sa ginugua hie, si gua mo he si
boka tozini gamu rau; sapu gami meke sa ekelesia te Tamasa, si loketoṉa
pule kaiqa votiki mami vinaturu pa siraṉa vinahesi.

Sa Ginani Hope Tanisa Baṉara
(Matiu 26:26-29; Maka 14:22-25; Luke 22:14-20)

17 Koari na tinarae pu kote zama ni rau hire, si lopu kaqu vahesi gamu
rau, sina sari na mia vinarigara pa vinahesi, si lopu koa i tinokae, ba na
ṉinovaṉovala tu. 18 Kekenu, si ele avoso nia rau sapu hoke varitokei si
gamu koari na mia totoso varigara. Va hinokaria tugo rau si asa pa kaiqa
ginugua. 19 Gina ta hivae tugo sari na vinaritokei koa gamu, pude boka
ta dogoro va bakala sarini pu va qetua sa Baṉara koasa dia sinoto koasa
hinokara. 20 Meke sipu varigara gamu pude hena ia sa ginani hope tanisa
Baṉara, si kekeṉoṉo gua mo sapu be lopu hena ia gamu si asa, sina lopu
hena ia gamu pa siraṉa toṉotona. 21 Ura totoso henahena gamu, si hopeke
tie si lopu aqa ba hena va deṉa meke lopu balabala i saripu mae mumudi,
ke ovia si kaiqa, meke kaiqa si napo va viviri tu. 22 Koadia mia vetu ba
gamu pude vasina boka hena na napo, ba na vegua ke ṉoṉovalia tu sa
ekelesia te Tamasa, meke va kurekure i tu saripu loke gedi? Balabala ia
gamu si kote vahesi gamu rau gua? Lokari hokara! Namu lopu kaqu vahesi
hokahokara gamu tu rau!
23 Ura sa vina tumatumae gua sapu vagia rau koasa Baṉara si ponini
gamu rau hie: Sapu pa boṉina sapu ta qorae Sa, si vagia e Zisu sa Baṉara
sa bereti. 24 Meke sipu ele varavara la nia Sa koe Tamasa, si videvidea
Sa, meke zama: “Hie tugo sa tiniqu sapu ta poni koa gamu. Mi hena ia si
hie, mamu balabala Au,” gua. 25 Meke gunia tugo Sa sa kapa vaeni, sipu
beto henahena rini, si vagia Sa sa kapa meke zama: “Sa kapa hie si na
vinariva egoi vaqura te Tamasa, sapu ele ta tokoro veko koasa eharaqu.
Totoso napoa gamu si hie, si mi balabala Au,” gua si Asa.* 26 Ura doduru
totoso pana hena ia gamu sa bereti hie, meke napoa gamu sa vaeni hie koa
sa kapa, si tozi vura nia gamu sa minate tanisa Baṉara, osolae kaqu pule
mae si Asa.
27 Ke asa sapu lopu hena sa bereti meke napoa sa vaeni koasa kapa tanisa
Baṉara pa pinamaṉana Sa, si tavete va sea si asa koasa tinina, meke na

* **11:7** Zen 1:26-27 * **11:9** Zen 2:18-23 * **11:25** Ekd 24:6-8; Zer 31:31-34; Ekd 24:6-8

eharana sa Baṉara. 28 Gua asa, ke hopeke tie si kaqu pitu pule nia nana
tinoa telena, meke tiqe hena sa bereti, meke napoa sa vaeni. 29 Ura sa tie pu
hena ia sa bereti meke napoa sa vaeni koasa kapa, meke lopu doṉo gilania
sa sa ginuana sa tinina sa Baṉara, si tepa ia sa sa vina kilasa te Tamasa.
30 Gua asa ke soku gamu si malohoro, meke moho, meke kaiqa gamu si
mate. 31 Ba be pitu puleni gita si gita, si lopu kaqu ta pitu koe Tamasa.
32 Ba ta pitu, meke tava kilasa vata kale koasa Baṉara si gita, pude lopu
kote ta pitu meke tava kilasa turaṉae koasa kasia popoa pa rane mumudi.
33 Ke gua asa, kasa tasiqu, pana varigara gamu pude hena ia sa ginani
hope tanisa Baṉara, si mi vari aqae valeana. 34 Ba be ovia si keke koa
gamu, si mani henahena pa nana vetu, pude mani lopu tava kilasa koe
Tamasa totoso varigara si gamu. Sari kaiqa ginugua pule, si kote va toṉoti
mo rau pana atu rau.

12

Sari na Vinariponi Tanisa Maqomaqo Hope

1 Ego, kasa tasiqu, hiva va gilanani gamu rau sa hinokara koasa guguadi
rina vinariponi tanisa Maqomaqo Hope. 2 Gilania mia gamu sapu pa totoso
pu koa na tie huporo si gamu, si ta turaṉa va sea pa soku siraṉa si gamu
koari na vinahesidi rina beku pu loke dia tinoa. 3 Gua asa, ke hiva nia rau
pude gilania gamu sapu loke tie pu ta turaṉa koasa Maqomaqo Hope, si
kote boka zama nia sapu “Ta levei se Zisu,” gua. Meke loke tie pule si boka
zama nia sapu, “E Zisu si na Baṉara,” gua, ba asa mo sapu ta turaṉa koasa
Maqomaqo Hope.
4 Sokudi sari votivotiki vinariponi maqomaqo si koa, ba keke mo sa
Maqomaqo Hope pu variponi ni si arini.* 5 Sokudi sari na votivotiki
tinavete ninabulu, ba keke mo sa Baṉara pu ta nabulae. 6 Sokudi sari
na votivotiki tinavete pu evaṉi gita na tie, ba keke mo sa Tamasa pu poni
nia sa binokaboka koa gita doduru pude taveti sari doduru tinavete arini.
7 Sa sinomana tanisa Maqomaqo Hope koari hopeke tie te Karisito si vata
dogoro vura koari na hopehopeke dia tinavete, pude valeani sari doduru
tie. 8 Koa keke tie si ta poni nia sa koasa Maqomaqo Hope pude tozia sa
inavoso tanisa ginilagilana lohina, ba koa keke tie pule si ta poni nia sa
pude tozia sa tinumatumae. 9 Sa Maqomaqo Hope si ponia sa rinaṉeraṉe
koa keke tie, ba pa keke tie pule, si ponia Sa sa ṉiniraṉira pude salaṉi
saripu moho. 10 Ponia sa Maqomaqo Hope koa keke tie sa ṉiniraṉira
pude tavete tinavete variva magasadi, ba koa keke pule si ponia Sa sa
binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa. Koa keke pule si ponia
Sa sa binokaboka pude doṉo gilania sapu be maedi koari na tomate kaleadi
sari na inavoso, babe koasa Maqomaqo Hope. Pa keke tie pule si ponia Sa
sa binokaboka pude zama ni sari na votiki vinekala lopu ta gilanadi, meke
koa keke pule si na binokaboka pude rupahi ginuadi sari na vinekala arini.
11 Sari doduru hire si na tinavete tana kekeke Maqomaqo mo. Meke ponia
sa Maqomaqo Hope asa pa hopehopeke tie sa binokaboka gua sapu hiva
ponia Sa.

Keke Tini se Karisito, Ba Soku Kukuruna

12 Sa tinina sa tie si keke mo, ba soku kukurudi. Votivotikaedi sari
na kukuru tini, ba ta varihodae si arini meke ta evaṉae keke tini mo.
Kekeṉoṉo gua tugo asa se Karisito.* 13 Ura pa tinoa keke koa Sa, si gita

* **12:4** Rom 12:6-8 * **12:12** Rom 12:4-5

na tie Ziu, babe Zenitailo, na pinausu, babe lopu na pinausu, ba ele ta papitaiso si gita koasa Maqomaqo Hope, meke ta varigarae pa keke tini mo, meke ele ta poni nia gita pa buloda si keke Maqomaqo mo.
14 Sa tini tie si lopu keke kukuruna mo, ba soku kukuruna. 15 Be zama sa nene, “Arau si lopu na lima, ke lopu na kukuruna sa tini si rau,” gua, ba korapa soto nana mo koasa tini, ke lopu boka pude paqaha pule nia si asa. 16 Be zama sa taliṉa, “Arau si lopu na mata, ke lopu na kukuruna sa tini si rau,” gua, ba korapa soto nana mo koasa tini, ke lopu boka pude paqaha pule nia si asa. 17 Be tale mata mo si koa pa tini, si lopu kaqu boka avavosae si asa. Meke be tale taliṉa mo si koa pa tini, si lopu kaqu boka va humaṉa si asa. 18 Ba ele va tana va toṉoto betoi Tamasa sari hopeke kukuru tini, pa dia vasidi pu hiva veko ni Sa. 19 Kote loketoṉa sa tini, be tale keke kukuruna mo si koa. 20 Ke gua asa, si soku sari kukukurudi, ba keke mo sa tini.
21 Gua asa, ke lopu boka zama sa mata koasa lima, “Lopu ta hivae si goi koa rau,” gua. Meke lopu boka zama sa batu koasa nene, “Lopu ta hivae si goi koa rau,” gua. 22 Uve, loketoṉa si kote boka tavetia gita, be loketoṉa sari na kukuru tini saripu doṉodoṉo guana malohorodi. 23 Meke sari na kukuru tini saripu lopu balabala va arilaedi i gita, si hoke pamaṉa ni tugo gita; meke sari na kukuru tini pu variva kurekuredi, si hoke va paeri gita. 24 Ba sari na kukuru tini pu doṉo lea si lopu hoke va paeri gita. Tavete gunia Tamasa sapu gua asa koa sa tini, pude sari na kukuru tini pu lopu hoke ta pamaṉae; si madi ta pamaṉae tugo. 25 Ke gua asa si loke vinari paqahi si koa koasa tini, ba sari doduru hopeke kukuruna sa tini si kekeṉoṉo mo sa vinari kopue. 26 Be keke kukuruna sa tini si koa ta sigiti, sari doduru kukuruna si somana ta sigiti. Be keke kukuruna si ta vahesi, sari doduru si somana qetu beto tugo koasa.
27 Ego, gamu doduru si na tinina e Karisito, meke hopeke gamu si na kukuruna sa tinina Sa. 28 Koasa ekelesia, si ele hopeke vekoi Tamasa pa dia vasina sari doduru tie: kekenu sari na apositolo, vina rua sari na poropita, vina ṉeta sari na titisa, meke tiqe somana mae tugo saripu tavete tinavete variva magasadi, na tie salaṉa, meke saripu boka toka ni sari na votiki tie, na tie totoli bokabokadi pude vagi sari na tie pude varitokae pa ekelesia; meke saripu boka zama pa votiki vinekala.* 29 Lopu na apositolo beto, babe na poropita beto, babe na titisa beto si arini. Lopu ari doduru si boka pude tavete tinavete variva magasadi. 30 Lopu ari doduru si boka salaṉa minoho, meke lopu ari doduru si zama pa votiki vinekala, babe boka pude rupahi ginuadi gua saripu ta zamae pa votiki vinekala. 31 Mi okoro zoṉazoṉa pude ta poni ni sari na binokaboka arilaedi.
Meke kamahire si hiva va dogoroni gamu rau sa siraṉa tanisa tataru sapu leana hola.

13

Sa Tataru

1 Be boka zama ni rau sari na vinekala tadi na tie, meke tadi na mateana, ba be loke qua tataru, si kekeṉoṉo gua mo na kizana sa belo sari na qua zinama, sapu qaleqaleṉana hoboro mo, ba loke ginuadi. 2 Be na tie bokaboka pa tinarae si rau, meke be bokaboka si rau pude gilana betoi sari doduru tiṉitoṉa, meke gua tugo sari na tiṉitoṉa tomedi, be ṉiṉira hola sa qua rinaṉeraṉe, meke boka va rizui rau sari na toqere; ba be loke qua

* **12:28** Epi 4:11

tataru, si namu na loke laequ si rau.* 3 Be poni beto ni rau sari doduru
qua likakalae koari na habahuala, meke be va malumia rau sa tiniqu pude
ta sulu; ba be loke qua tataru, si namu loke lineana si kote vagia rau pude
va qetua sa Tamasa.
4 Na tataru si ṉoṉo, meke va tukana. Lopu konokono, babe vahesi pule
nia, na va lavalavatae pule nia si asa. 5 Koa ia na pinamaṉa la pa tie, meke
lopu balabala pule nia. Lopu tuturei ta ṉaziri si asa, meke lopu kopu veko
nia sa sa sinea tana votiki tie. 6 Na tataru si lopu qetu nia sa kinaleana, ba
qetu nia sa sa hinokara. 7 Sa tie pu tagoa sa tataru hinokara si koa hola sa
tataru tanisa pa doduru ginugua, meke sa nana rinaṉeraṉe, na rinoverove
koe Tamasa si koa hola, meke turu va nabu si asa pa doduru tinasuna.
8 Koa nana sa binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa, ba lopu
kote koa hola si asa. Koa nana sa binokaboka pude zama pa votiki vinekala,
ba kote tava kokoi mo si asa. Koa nana sa binokaboka pude tozia sa
tinumatumae, ba kote hola taloa si asa. Ba sa tataru si koa hola ninae rane
ka rane. 9 Ura lopu ele tumae beto ni gita sari na tinumatumae, meke sari
nada tinarae si lopu hokotodi. 10 Ba pana mae tu sapu sa hokotona, si kaqu
hola taloa sapu lopu hokotona. 11 Totoso kobukoburuqu rau, si sari doduru
qua zinama, na binalabala, na vinizavizata, si gua mo tadi na koburu. Ba
sipu na tie nomaqu si rau, si luara pani rau sari na hahanana koburu.
12 Meke kekeṉoṉo gua tugo asa si gita. Sapu gua dogoria gita kamahire,
si guana doṉo burubara mo pa tiroana ridana; ba pana mae tu sa totoso
mumudi, si kaqu dogoro va tinitoa ia gita sa hinokarana. Kamahire si
gilagilana va kukutapo mo si rau, ba pana mae tu sa totoso mumudi si
kaqu gilagilana va bakala si rau, kekeṉoṉo gua sapu kamahire si ele gilana
va bakalau sa Tamasa si rau.
13 Ke gua asa si ari ka ṉeta hire si koa hola ninae rane ka rane: sa
rinaṉeraṉe, sa rinoverove, meke sa tataru. Ba sapu nomana hola koarini,
si na tataru mo.

14

Sari na Vinariponi Maqomaqo

1 Ke mi koa varivari tatarue doduru totoso pa mia tinoa. Mi hata
zoṉazoṉai sari na vinariponi maqomaqo. Sapu arilaena hola si na
binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa. 2 Ura asa sapu zama pa
votiki vinekala, si lopu zama la koari na tie si asa, ba koe Tamasa. Zama ni
sa sari na hinokara tomedi pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope.
Ba loke tie tumae ni gua saripu zama ni sa. 3 Ba asa sapu tarae nia sa
zinama te Tamasa, si zama la koari na tie si asa, meke toka ni, na sovutu
va ṉiṉirai, meke va manoti sa si arini. 4 Asa sapu zama pa votiki vinekala
si toka pule nia mo telena, ba asa sapu tarae nia sa zinama te Tamasa, si
toka ni sa sari doduru tiena sa ekelesia pude toqolo pa dia rinaṉeraṉe.
5 Hivani gamu tugo rau pude zama pa votiki vinekala si gamu doduru. Ba
sapu hiva hola nia rau, si pude gamu doduru si tagoa sa binokaboka pude
tarae nia sa zinama te Tamasa. Ura sa tie pu tarae nia sa zinama te Tamasa,
si varitokae hola nia sa si asa sapu zama pa votiki vinekala. Ba asa sapu
zama pa votiki vinekala si leana, be koa nana keke tie sapu boka va bakali
gua saripu zama ni sa, pude boka ta tokae sari doduru tiena sa ekelesia.
6 Kasa tasiqu, be guana atu si rau koa gamu, meke zama pa votiki
vinekala, si nasa sa qua vinaritokae koa gamu? Be guana lopu atu va

* **13:2** Mt 17:20, 21:21; Mk 11:23

vura ia rau si keke inavoso te Tamasa, babe keke ginilagilana, babe tarae
nia sa zinama te Tamasa, babe tozia sa vina tumatumae, si namu loke qua
vinaritokae koa gamu! 7 Ego, mi balabala i sari na ivivu na mike tana
miuziki sapu loke dia tinoa. Be lopu ta ivu va avoso lea, babe ta mike va
avoso lea sa tiunina sa kinera, si lopu kaqu boka gilania rina tie sa tiunina.
8 Be lopu ivu va bakala ia sa tie sa buki vina gilagila pude varipera, si lopu
kaqu boka va namanama sari na tie varipera. 9 Kekeṉoṉo gua tugo asa,
sapu be zama pa votiki vinekala si gamu, si loke tie kote boka gilania gua
saripu ta zamae, be lopu bakala si arini. Ke sari na mia zinama si murimuri
taloa mo pa galegalearane. 10 Soku sari na vinekala votivotikaedi pa kasia
popoa, ba hopeke koa dia ginuadi si arini. 11 Ba be lopu tumae nia rau sa
vinekala sapu ta zamae, si asa sapu zama nia sa vinekala sana, si na tie
karovona koa rau, meke arau si na tie karovoqu koa sa. 12 Meke gua tugo
asa si gamu. Koa gua sapu okoro ni gamu sari na vinariponi maqomaqo, si
mi tavetavete valeana ni sari na vinariponi arini, pu boka varitokae pude
va niṉira ia sa ekelesia.
13 Ke, asa sapu zama pa votiki vinekala, si mani varavara tepa ia sa
binokaboka pude va bakali ginuadi saripu zama ni sa. 14 Ura be varavara
si rau pa votiki vinekala sapu lopu tumae nia rau, si sa maqomaqoqu mo si
varavara, ba lopu gilani rau ginuadi saripu zama ni rau. 15 Pude gua asa, si
nasa si kote tavetia rau? Leana si pude maqu varavara pa maqomaqoqu,
meke maqu varavara tugo pa zinama sapu tumae nia rau. Maqu kera
pa maqomaqoqu, ba maqu kera tugo pa zinama sapu tumae nia rau. 16 Be
varavara zama leana la si goi koe Tamasa pa votiki vinekala, si vegua meke
kote boka tumae nia ri na tie pu somana pa vinahesi sa mua vinaravara,
pude boka zama “Emeni” si arini pa vinabetona? Ura lopu hite gilania rini
si keke vasi tiṉitoṉa gua saripu zama ni goi. 17 Be vea leleana gua sa mua
vinaravara zama leana koe Tamasa, ba loke tinokae si kote boka vagi nia
ri kaiqa koa sa mua vinaravara.
18 Zama leana si rau koe Tamasa, sapu arau si hoke zama pa votiki
vinekala, holani gamu si gamu doduru. 19 Ba pa totoso vinarigara pa
vinahesi, si leana hola koa rau pude maqu zama ni ka visavisa zinama
mo, saripu boka ta tumae pude va tumatumae ni sari kaiqa, ba lopu pude
zama ni soku tina zinama pa votiki vinekala sapu lopu bakala ginuadi.
20 Kasa tasiqu, mi lopu balabala gugua ri na koburu, ba mi koa guana
koburu pu lopu tumae ni sari na kinaleana. Mi koa na tie komiha mia pa
binalabala. 21 Guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope:
“Pa beru karovodi meke pa votiki vinekala
si kote zama la si Arau koari na Qua tinoni,
be gua asa, ba lopu kaqu hiva va avoso mae si arini koa Rau,” gua sa
Baṉara.*
22 Gua asa, ke sa binokaboka pude zama pa votiki vinekala si na vina
gilagila pude toka ni saripu lopu va hinokara, lopu tadi pu va hinokara.
Ba sa binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa, si na vina gilagila
pude toka ni saripu va hinokara, lopu tadi ri pu lopu va hinokara. 23 Be
guana varigara sari doduru tiena sa ekelesia, meke hopeke tie gamu si
podalae zama pa votiki vinekala, meke be nuquru mae si kaiqa tie pu lopu
va hinokara meke lopu gilania rini sapu gua korapa ta evaṉa, si kote zutuni
gamu pekipeki rini. 24 Ba be nuquru mae si asa sapu lopu va hinokara,
babe asa sapu lopu gilania sapu gua korapa ta evaṉa, meke tarae nia gamu

* **14:21** Ais 28:11-12

doduru sa zinama te Tamasa, si kote ta suni bulona si asa koari na zinama pu avosi sa, meke kote doṉo gilania sa sapu na tie sea si asa. 25 Meke sari na binalabala tomedi pa bulona si kote ta gilana vura, meke kaqu hoqa todoṉo si asa pude vahesia sa Tamasa, meke zama guahe: “Hinokara sa Tamasa si koa pa korapa mia gamu tani,” gua.

Sari na Vinari Lulidi rina Tinavete pa Vinahesi

26 Ego, kasa tasiqu, pana varigara gamu pa vinahesi, si keke tie si mani tuturaṉa pa kinera, keke si mani tozia keke vina tumatumae, keke si mani va vura ia si keke inavoso maena koe Tamasa, keke pule si na zinama te Tamasa pa votiki vinekala, meke keke pule si mani rupahia gua sapu ta zamae. Sari doduru hire si madi varitokae koasa ekelesia. 27 Be keke tie si hiva zama pa votiki vinekala, si karua, babe ka ṉeta tie mo padana si kaqu hopeke zama, meke keke tie si kaqu rupahi sari dia zinama. 28 Ba be loke tie sapu boka ruparupaha, si madi koa noso mo saripu zama pa votiki vinekala. Madi vari zama ekei mo teledia, meke koe Tamasa mo.

29 Ari karua babe ka ṉeta mo saripu bokaboka pude tarae si madi zama pa hopeke totoso. Ari kaiqa pule si madi va avoso valeana mo. 30 Ba be keke arini sapu habotu pa korapana sa vinahesi si vagia si keke inavoso maena koe Tamasa meke hiva tozia sa; ego asa sapu korapa tarae si mani noso paki. 31 Ura gamu doduru si boka hopeke vagi lolomo pude tarae, pude boka variva tumatumae i si gamu doduru, meke variva ṉiṉira i. 32 Asa sapu tarae nia sa inavoso te Tamasa, si boka tuqe pule nia pude aqa va ṉoṉo nia sa nana totoso pude zama. 33 Ura sa Tamasa si lopu hiva nia sa ṉinoveoro hoboro, ba hiva nia Sa sa vinariluli pa binule.

Gua sapu ta evaṉa koari doduru ekelesia tadi na tie te Tamasa, 34 si madi koa noso sari na barikaleqe koari na vinarigara. Lopu tava malumu si arini pude zama, sina gua sapu koa pa Tinarae te Mosese, si madi koa kaurae koari na palabatu mo si arini, gua. 35 Be hiva gilania rini si keketoṉa, si madi nanasa mo koari na dia palabatu pa dia vetu kinoa. Variva kurekure sa barikaleqe pude zama pa vinarigara pa vinahesi.

36 Ba vegua, balabala ia gamu sapu koa gamu mo si nuquru mae gua sa zinama te Tamasa? Babe koa gamu eke mo ta vatu sia? Lokari! 37 Be keke tie si balabala ia sapu na tie tarae te Tamasa si asa, babe tagoa sa si keke binokaboka maqomaqo, gua, si mani tumae nia, sapu gua pu kubere atu ni rau hire, si na tinarae tanisa Baṉara. 38 Ba be lopu hiva va avosia sa sapu gua tozia rau, si mi lopu va avosia tugo.

39 Ke gua asa, kasa tasiqu, mi okoro zoṉazoṉa pude tarae nia sa zinama te Tamasa. Ba mi lopu hukati sari na tie pude zama pa votiki vinekala. 40 Doduru tiṉitoṉa si madi ta tavete pa siraṉa gotogotona, pude ta luli valeana.

15

Sa Tinuru Pule te Karisito

1 Kasa tasiqu, hiva va gilana puleni gamu rau sa Inavoso Leana sapu ele tarae nia rau koa gamu, meke sapu ele tagoa gamu, meke vasina si ta sokirae sa mia rinaṉeraṉe. 2 Koasa Inavoso Leana sapu tarae nia rau koa gamu si ta harupu si gamu. Ba be lopu raṉe va nabua gamu si asa, si loke guguana sa mia vina hinokara.

3 Tozi va karovo atua rau koa gamu, gua sapu ele vagia rau, meke sa ṉatina si arilaena hola, sapu se Karisito si ele mate hobei sari nada sinea,

gua sapu ta kubere pa Kinubekubere Hope,* 4 sapu ta pomunae si Asa,
ba pa rane vina ṉeta si turu pule pa minate, gua sapu ta kubere pa
Kinubekubere Hope,* 5 sapu ta dogoro si Asa koe Pita, meke beto asa si
ta dogoro tugo koari ka manege rua apositolo.* 6 Beto asa, si pa keke
totosona si vata dogoro pule nia si Asa koari ka lima gogoto tie pu va
hinokara. Sokudi arini si korapa toa dia, ba kaiqa si ele mate. 7 Beto asa
si ta dogoro si Asa koe Zemisi, meke tiqe koari doduru apositolo. 8 Meke
mumudi hokara si ta dogoro si Asa koa rau. Kekeṉoṉo guana tie sapu lopu
ele kamo valeana nana totoso meke ta podo si rau.*
9 Ura arau si hiteke hola koari doduru apositolo. Meke lopu hite garoqu
rau si pude ta pozae na apositolo, sina ele ṉoṉovalia rau sa ekelesia te
Tamasa.* 10 Ba koasa tataru variharupi te Tamasa, si boka ta evaṉae gua
hie si arau. Meke sa tataru pu poni nau Sa si lopu ta okipalae hoboro. Ura
pa kaiqa ginugua, si tavetavete va ṉiṉira hola ni rau sari doduru apositolo.
Ba lopu na qua tinavete soti telequ, ba sa tataru variharupi tu te Tamasa
sapu koa tavetavete koa rau. 11 Ke gua asa, si be arau si tarae koa gamu,
babe ari kaiqa apositolo pule, ba kekeṉoṉo mo sapu gua tarae nia gami,
meke asa tugo si va hinokaria gamu.

Sa Nada Tinuru Pule pa Minate

12 Ego, ele tarae nia gami sapu Karisito, si ele turu pule pa minate, gua.
Ba vegua ke zama si kaiqa gamu, sapu sari na tie matedi si lopu kaqu toa
pule pa minate, gua? 13 Be hinokara sapu lopu kaqu toa pule saripu mate,
si lopu hinokara tugo sa tinuru pule te Karisito. 14 Meke be lopu turu pule
pa minate se Karisito, si loke laena sa mami tinarae koa gamu, meke loke
laena tugo sa mia rinaṉeraṉe koa Sa. 15 Ba sapu kaleana hola, si gami na
apositolo si kote ta zutu nia sapu gami si tarae nia sa kinohakoha koasa
guguana sa Tamasa. Ura zama si gami sapu ele va toa pulea Tamasa pa
minate se Karisito, gua. Ba pude hinokara sapu saripu mate si lopu kaqu
toa pule pa minate, si lopu va turu pulea tugo Tamasa pa minate se Karisito.
16 Ura be lopu tava toa pule pa minate saripu mate, si e Karisito ba lopu tava
toa pule tugo pa minate. 17 Meke be lopu va turu pulea Tamasa pa minate
se Karisito, si loke guguana sa mia rinaṉeraṉe, meke korapa koa hola
mia pa mia sinea si gamu. 18 Meke arini pu ele va hinokaria se Karisito,
meke ele mate, ba lopu kaqu toa pule tugo. 19 Be sa nada kinalavarae koe
Karisito si tana tinoa pa pepeso mo hie, si variva talotaṉa hola si asa, ke
variva tataruda si gita, hola ni sari doduru tie pa kasia popoa.
20 Ba sa hinokarana, si ele va turu pulea Tamasa se Karisito pa minate.
Asa si na vina sosodena sapu, arini pu koa keke koe Karisito meke mate, si
kaqu va toa pulei tugo Tamasa. 21 Kekeṉoṉo gua tugo sapu keke tie va mae
ia sa minate, si keke tie tugo va mae ia sa tinoa pule pa minate. 22 Ura gua
sapu pa dia sinoto koe Adama[d] si mate nia ri doduru tie, si pa dia sinoto
koe Karisito si kaqu turu pule nia ri doduru. 23 Hopeke rini si tava toa
pule pa hopeke dia totoso. Kekenu se Karisito, meke mumudi sari Nana tie
pana kaqu pule mae i Sa. 24 Beto asa meke kaqu tiqe kamo sa vinabetona
sa kasia popoa. Kaqu va kilasi Sa sari doduru tie na maqomaqo, pu tago
ṉiniraṉira pa maṉauru meke pa pepeso. Meke kaqu va karovo vala Sa
sa binaṉara koe Tamasa sa Tamana. 25 Ura kaqu koa Baṉara se Karisito,
osolae kaqu va boka ia Tamasa si Asa pude va kilasa beto pani sari doduru

---

* **15:3** Ais 53:5-12 * **15:4** Sam 16:8-10; Mt 12:40; TTA 2:24-32 * **15:5** Mt 28:16-17; Mk 16:14; Lk 24:34,36; Zn 20:19 * **15:8** TTA 9:3-6 * **15:9** TTA 8:3

Nana kana, pude ṉati hiniva ni Sa si arini.* 26 Sa kana vina betobeto
hokara pude tava kilasa, si na minate. 27 Ura guahe si ta zamae koa sa
Kinubekubere Hope: “Ele va boka ia Tamasa pude ṉati hiniva ni Sa sari
doduru tiṉitoṉa”, gua. Bakala mo sapu sa zinama “doduru tiṉitoṉa,” si
lopu nae somanae nia Sa sa Tamasa, sapu vekodi sari doduru tiṉitoṉa pa
ṉiniraṉira te Karisito.* 28 Ba pana ele ta veko pa ṉiniraṉira te Karisito sari
doduru tiṉitoṉa, si kaqu vala pule nia telena sa Tuna, koasa ṉiniraṉira te
Tamasa sapu ponina sa ṉiniraṉira koa Sa, pude ṉati hiniva ni sari doduru
tiṉitoṉa. Meke sa Tamasa si kaqu koa ṉati hiniva ni sari doduru.
29 Ego, vegua saripu papitaiso poni saripu ele mate? Na sa laena si asa?
Be hinokara sapu lopu kote toa pule saripu ele matedi gua, si pude vea ke
papitaiso poni tu saripu ele mate? 30 Meke sapu gami kasa na apositolo,
si vegua ke vala puleni gami pa tinasuna doduru totoso? 31 Hinokara hola
kasa tasiqu, sapu hopeke rane si tata pa qua minate si rau. Meke hinokara
hola tugo sapu qetu hola nia rau sa mia tinoa keke koe Karisito. 32 Be pa
ginuguana sa tinoa tini mo si ele varipera si rau koari na kana tani pa
Episasi, saripu gua na kurukuru pinomo variva mate, si loke pinia kaqu
vagi nia rau si asa. Be lopu toa pule saripu matedi, si “Mada henahena
meke napo, ura na kote mate mo si gita vugo,” gua sapu hoke zama nia
rina tie.*
33 Mi lopu sekesekei puleni gamu. Sina guahe si hoke zama nia rina tie:
“Asa sapu koa baere koari na tie pu hoke tavete va sea, si kaqu ta turaṉa
va sea koarini, meke kote ta ṉovala sa nana hahanana leana,” gua. 34 Mi
kekere pule mae koa sa tinoṉoto, mi noso nia sa kinaleana. Kaiqa gamu
si lopu gilania sa Tamasa; zama nia rau si hie pude va kurekure gamu.

Sa Guguadi rina Tinida pana Toa Pule

35 Keke tie koa gamu si kote nanasa guahe: “Vegugua meke kote boka
toa pule pa minate sari na tie matedi? Kote vegugua tinidi sarini?” gua.
36 Duvili si goi! Sa kiko sapu letea goi pa pepeso si lopu boka toa be lopu
mate paki si asa. 37 Gua sapu letea goi si na kiko mo. Be na kiko huiti
sia, ba be kaiqa votiki kiko, ba lopu sa ṉati huda sapu ele nomana si kote
letea goi. 38 E Tamasa tu ponia koasa kiko sana sa huda gua sapu hiva nia
Sa. Ponia Sa pa hopeke kiko sa huda sapu garo koasa. 39 Sari na masadi
ri doduru kurukuru toadi si lopu kekeṉoṉo. Na tie si votiki masana, meke
votikaena si tadi na kurukuru ṉame. Votikaena pule si tadi na kurukuru
tapuru, meke sapu tadi na igana, ba votikaena tugo. 40 Koa dia tugo sari
na tini tana maṉauru, meke sari na tini tana pepeso. Sa tinolava tadi na
tini tana maṉauru si votikaena koari na tini tana pepeso. 41 Sa rimata si
votiki nana tinolava, meke tanisa sidara si votikaena. Votikaena pule sa
tinolava tadi na pinopino. Meke sari na pinopino teledia ba votivotiki dia
tinolava tugo.
42 Ego, kote guahe si ta evaṉa pana tava turu pule saripu mate. Pana
ta pomunae sa tini pa pepeso, si kote muzi si asa, ba pana tava turu pule
sa, si kaqu koa hola si asa. 43 Pana ta pomunae sa si doṉo hikare, meke
malohoro, ba pana ta va toa pule sa si kaqu tolavaena meke ṉiṉira. 44 Na
tini hokara mo si asa sapu mate, ba pana tava turu pule sa, si kaqu na tini
maqomaqo. Gua sapu koa nana sa tini hokara, si koa nana tugo sa tini
maqomaqo. 45 Zama sa Kinubekubere Hope, sapu sa tie kekenu sapu se
Adama, si ta tavete pude toa pa tinoa tini, ba sa Adama mumudi sapu se

* **15:25** Sam 110:1 * **15:27** Sam 8:6 * **15:32** Ais 22:13

Zisu Karisito, si na maqomaqo variva toa.* 46 Sa tini maqomaqo si lopu
mae kekenu, ba sa tini tana pepeso tu, meke mumudi si tiqe mae sa tini
maqomaqo. 47 Sa tie kekenu si maena koasa kavuruna sa popoa pepeso
si asa, ba sa tie vina rua si mae guana pa Maṉauru. 48 Arini sapu tanisa
pepeso si kekeṉoṉo gua tugo Adama sapu tanisa pepeso, ba arini pu tanisa
Maṉauru si kekeṉoṉo gua e Karisito, sapu tana Maṉauru. 49 Kekeṉoṉo
gua sapu tagoa gita sa kinehana Adama sapu tana pepeso, si gua tugo sapu
kaqu tagoa tugo gita sa kinehana e Karisito sapu tana Maṉauru.
50 Kasa tasiqu, sapu gunia rau si guahe: Sapu sa tinoa tini, pu ta tavetae
masa, na ehara, si lopu boka nuquru pa Butubutu Baṉara te Tamasa. Sa
tini sapu kaqu muzi, si lopu boka somana tagoa sa tinoa hola. 51 Mi avosia
sa ginugua tomena hie: Sapu lopu kaqu ele mate beto si gita doduru, si
kaqu ta hobe beto si gita.* 52 Kaqu guana matapuri mo sa mata pana ta
ivu sa buki vina betobeto, meke kaqu tava turu pule pa tinoa hola saripu
matedi. Meke gita pu korapa toada si kaqu ta hobe. 53 Ura sa tini sapu
muzina si kaqu ta hobe na tini toa holana. Sa tini pu boka mate si kaqu ta
hobe na tini pu lopu boka mate. 54 Pana ta evaṉa sapu sa tini muzina si
ta hobe na tini toa holana, si kote tava gorevura gua sapu ta kubere, sapu
guahe:
“Bokaboka si gita pana murimuri taloa sa minate,” gua.*
55 Meke gua pule hie: “Minate, avei sa mua ṉiniraṉira?
Avei sa mua ṉiniraṉira pude variva matagutu?” gua.*
56 Sa ṉiniraṉira pude variva matagutu tana minate si na sinea. Meke sa
ṉiniraṉira tana sinea si na Tinarae te Mosese. 57 Ba mada zama leana
koasa Tamasa, sapu ponini gita sa minataqara koe Zisu Karisito sa nada
Baṉara.
58 Ke gua asa, kasa tasiqu, mi soto va ṉiṉira, mamu turu va nabu. Mi va
tupiti puleni gamu pa ninabuluna sa Baṉara. Sina gilania mia gamu sapu
lopu gua hoboro mo sari na mia tinavete, pa korapa mia ninabuluna Sa.

16

Vinariponi La Koa Rini pa Zerusalema

1 Ego, sa ginugua sapu kubere mae nia gamu, sapu pude veko varigara
poata pude toka ni sari na tie te Karisito pa Ziudia, gua; si leana mamu
tavetia gua mo sapu tozi ni rau koari na ekelesia pa popoa Qalesia.* 2 Pa
doduru rane Sade, si hopeke tie gamu si mani veko vata kalei kaiqa poata
koasa padana gua sa nana binoka pa vinagi poata, mani kopu veko ni.
Meke pana atu rau, si lopu kilu varigara poata pule. 3 Meke pana atu
kamo rau, si kote va paleke ni rau sari na leta vina bakala koari na tie pu
ele vizati gamu, pude garuni meke paleke lani pa Zerusalema sari na mia
vinariponi. Meke pana kamo rini vasina si sari na leta si kote va bakalia
sa guguana sa mia vinariponi koa rini pa Zerusalema. 4 Pude guana garo
sapu kaqu la tugo si rau, gua, si boka keke gua mo la si gami.

Sari Hiniva te Paula koari Nana Inene

5 Pana beto la rau pa Masedonia si kote atu koa gamu si rau; sina kote
ene gua pa Masedonia si rau.* 6 Gina kote koa seunae hite koa gamu si rau
koari doduru sidara pa totoso ibu. Beto asa, si kote boka toka nau gamu
pude hodaia sa qua inene, be pavei pule si kote la rau. 7 Lopu hiva dogoro

* **15:45** Zen 2:7 * **15:51** 1 Tes 4:15-17 * **15:54** Ais 25:8 * **15:55** Hoz 13:14 * **16:1** Rom 15:25-26 * **16:5** TTA 19:21

gamu rau kamahire koa sa qua inene hola hie. Hiva nia rau pude koa seunae koa gamu si rau, be gua na hiniva tanisa Baṉara. 8 Kote koa mo si rau pa Episasi osolae kamoa sa rane Pen'tikosi[d].** 9 Ura hie si keke totoso leana hola koa rau, pude tavetavete meke toka valeani sari na tie tani, be vea soku gua sari kana tani.

10 Be atu gua koa gamu se Timote, si mi va kamo valeania, pude lopu matagutu si asa. Sina asa ba korapa nabulu nia tugo sa Baṉara, kekeṉoṉo gua tugo arau.* 11 Mi lopu doṉo va karia si asa, ba mi toka nia pude hoda ia sa nana inene pa korapa binule, pude boka kamo mae koa rau si asa. Ura korapa aqa nia rau si asa, meke sari kasa tasida koe Karisito pu luli koasa.

12 Ego, koasa guguana e Apolosi, sa tasida. Hoke sovusovutia rau si asa, pude somana luli atu koari kaiqa tasida koe Karisito, pude hopiki ni gamu. Ba lopu gotogoto sigiti pa nana binalabala pude atu kamahire, ba pana leana sa totoso koa sa si kote atu nana mo.

Sari na Zinama Vina Betobeto

13 Mi kopu! Turu va ṉiṉira pa mia rinaṉeraṉe, mi koa varane. 14 Mi taveti pa korapa tataru sari doduru mia tinavete.

15 Gilani mia gamu sari kasa tatamana te Sitepanasi. Arini sari na tie kekenu pa pinaqaha popoa pa Akaia, sapu kekere meke lulia se Karisito. Meke ele va madi rini sari na dia tinoa pa ninabuludi rina tie te Tamasa. Kasa tasiqu, tepa gamu rau* 16 pude mi va tabei sari na koimata gugua arini, meke sari kaiqa pule pu tavetavete somanae koa rini. 17 Qetu nia rau sa minae tadi Sitepanasi, e Potunatasi, meke e Akaikasi. Vagi hobea rini sa lolomo tamugamu. 18 Mae va qetuqetu au rini si rau, gua tugo sapu tavetia rini koa gamu. Sari na tie gua hire si garodi pude tava lavata.

19 Sari na ekelesia koasa pinaqaha popoa pa Esia, si va atua sa dia tataru koa gamu. Ari Akuila, e Pirisila, meke sa ekelesia sapu hoke varigara pa dia vetu, ba va atua tugo sa dia tataru nomana koa gamu.* 20 Sari doduru tamatasi tani si va atua tugo sa dia tataru koa gamu. Mi vari hapahapai na vari qetuqetui pana vari tutuvi gamu.

21 Hie si kuberia rau pa limaqu soti: “Qua tataru arau Paula koa gamu.”

22 Mani ta levei gana si asa pu lopu tataru nia sa Baṉara. Mani mae sa Baṉara!

23 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa Baṉara Zisu Karisito.

24 Sa qua tataru pa korapana e Zisu Karisito si mani koa koa gamu.

---

* **16:8** Liv 23:15-21; Diut 16:9-11 * **16:8** TTA 19:8-10 * **16:10** 1 Kor 4:17 * **16:15** 1 Kor 1:16 * **16:19** TTA 18:2

SA LETA VINA RUA TE PAULA KOARI NA TIE PA KORINITI

Sa Vinabakala

Sa leta vina rua te Paula koari na tie pa Koriniti, si ta kubere si asa pa totoso sapu soku tinasuna si koa pa tinoa tanisa ekelesia pa Koriniti, meke koasa tinavete na binaere te Paula koasa ekelesia asa.

Sipu ele kubere la nia Paula sa leta kekenu tanisa koari na tie pa Koriniti si la hopiki ni sa si arini pa keke totoso papakana, ba lopu boka va toṉoti sa sari na tinasuna vasina, ke talotaṉa hola si arini meke se Paula. Ba vata dogoro vura nia Paula sa nana hiniva nomana pude koa varibulei koa rini, meke kubere lania sa si keke leta ṉiṉirana koarini sapu tozia sa pa 2 Kor 2:4. Ele muliuṉu sa leta asa. Taetusi si paleke la nia sa leta koarini, meke mizi vekoa ri kara si pude la vari tutuvi pa Toroasi. Sipu la vasina se Paula si lopu koa se Taetusi, ke hola la se Paula pa Masedonia. Vasina tu si vari tutuvi sari kara. Meke pa totoso asa si kubere la nia sa sa leta vina rua hie koari na tie pa Koriniti.

Kaiqa tie pu ele mae somana koasa ekelesia pa Koriniti, si lopu va egoa sapu e Paula si keke apositolo hinokara te Karisito. Meke sipu ta evaṉa sa vinaribulei pa vari korapadi rini meke e Paula, si tozi vura nia Paula sa nana qinetuqetu.

Pa kukuruna kekenu sa leta hie si vivinei nia Paula sa nana binaere, na tinavete koa sa ekelesia pa Koriniti. Tozi va bakalia sa, gua meke olaṉa va ṉiṉira la si asa koa rini pa korapana sa ekelesia pu zama ṉoṉovalia, na va karia si asa. Tozia tugo Paula sapu qetu nia sa, sapu sa vuana sa nana leta ṉiṉirana pu ele kubere la nia sa koasa ekelesia pa Koriniti, si na kinekere, meke na dia vinaribulei koa sa. Beto asa si tepa ia Paula sa ekelesia pude vala sa dia vinariponi, pude toka ni sari na tie malaṉa te Karisito pa popoa Ziudia.

Sari kaiqa apositolo kokohadi pa Koriniti si va apositolo pule ni, meke zutu nia apositolo kokoha rini se Paula. Ke koari na hinia vina betobeto, si lavelave hukata nia Paula koari na apositolo kokohadi pa Koriniti sa nana tuturuana, sapu na apositolo hinokara te Karisito si asa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sari na zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-11
Paula meke sa ekelesia pa Koriniti. Hinia 1:12 kamo hinia 7:16
Vinariponi koari na tie te Karisito pa Ziudia. Hinia 8:1 kamo hinia 9:15
Lavelave hukata nia Paula sapu na apositolo hinokara si asa. Hinia 10:1 kamo hinia 13:10
Tinukuna sa leta. Hinia 13:11-14

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sa apositolo[d] te Zisu Karisito pa hiniva te Tamasa, meke e
Timote sa tasida koe Karisito, kubere atu nia gami kara sa mami leta hie
koa sa ekelesia te Tamasa pa Koriniti, meke koari doduru tie te Tamasa pa
doduruna sa pinaqaha popoa pa Akaia.*
2 Mani poni gamu sa Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito,
sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule.

Zama Leana Koe Tamasa se Paula

---

* **1:1** TTA 18:1

3 Mada vahesia sa Tamasa sa Tamana sa nada Baṉara Zisu Karisito, sapu
sa ṉatina sa tataru variva tukana, meke sa Tamasa pu va mae i sari doduru
tinokae, pude va manoti na va ṉiṉirai sari na tie. 4 Ke manoto gita Sa
meke tokani gita koari doduru nada tinasuna, pude boka va manoti gita
sari votiki tie pa dia tinasuna. 5 Ura gua sapu hoke tava sigiti si gita koari
na kana pa nada tinoa keke koe Karisito, si gua tugo pa tinoa keke koa Sa, si
hoke va manoto gita na va ṉiṉira gita Sa koa sa Nana vinaritokae nomana.
6 Sari na mami tinasigiti si pude va ṉiṉira gamu, meke pude ta harupu si
gamu. Meke totoso tava manoto gami koe Tamasa, si tava ṉiṉira si gamu,
pude turu va nabu na koa ṉoṉo koari na tinasuna pu ele boka turu va
nabu ni gami. 7 Gua asa ke raṉe valeania gami sapu gamu si kaqu koa va
nabu. Ura gilania gami sapu kekeṉoṉo gua sapu ele somana ni gamu sari
na mami tinasigiti, si kaqu somana ta tokae tugo si gamu koari na tinokae
pu ele vagi gami.
8 Kasa tasiqu, hiva va gilanani gamu rau sari na tinasuna pu tutuvi gami
koa sa pinaqaha popoa pa Esia. Noma hola sari na tinasuna pu tutuvi
gami, meke lopu rovea gami sapu kote boka toa si gami.* 9 Hokara sa
vinizata pude va mate gami gua, si ele tava egona tu. Ba ta evaṉa si gua
hie, pude mami kalavarae koe Tamasa mo, sapu va toa pulei saripu mate,
meke pude lopu kalavarae puleni gami. 10 Ba ele harupu gami Sa koasa
tinasuna variva mate sana, meke kaqu harupu pule gami tugo Sa. Ele va
sotoa gami koa Sa sa mami rinoverove, pude kaqu harupu pule gami tugo
Sa. 11 Mi varavara tokani gami, pude soku tie si kote somana zama leana
koe Tamasa koasa minana sapu va mae ia Sa koa gami, sina va egoa Sa sa
vinaravara tadirini.

Sa Hinobe koari na Inene te Paula

12 Qetu hola si gami sapu sari na mami binalabala soti si lopu zutu pule
gami. Sari na mami tinoa pa kasia popoa hie, meke sa mami sinoto koa
gamu, si ta turaṉa koari na mami tinoa madidi, meke pa zinama hinokara
pu mae gua koe Tamasa. Tavete gua asa si gami koasa tataru lopu ta
ṉana kamona te Tamasa, ba lopu pa tinumatumae tana tie. 13 Ura saripu
kubere atu ni gami, si lopu tasuna pude tiroi na tumaeni gamu. Ele tumae
vasinahite ni gamu sari na mami tinoa kamahire, ba lopu dodurudi si gilani
gamu. Rovea gami si vugo repere tu kote boka gilana valeana gami gamu,
14 pude kaqu ta qetue koa gami si gamu, gua sapu kaqu ta qetue koa gamu
si gami koasa rane pu kaqu pule mae ia e Zisu sa nada Baṉara.
15 Va hinokara valeania rau sapu gua asa, ke mizi vekoa rau si pude atu
hopiki ni gamu, pude kaqu ta tokae koa rau si gamu karua totoso. 16 Ura
gilania gamu sapu ele mutia rau si pude atu dogoro gamu pa qua inene la
gua pa Masedonia, meke koasa qua pinule mae gua vasina, si pude boka
toka nau gamu pa qua inene la pa Ziudia.* 17 Totoso mizi vekoa rau sapu
gua asa, si lopu tavete hoboria rau sa binalabala asa, meke beto hoi si hobei
rau sari na qua binalabala pa hahanana tana tie pa kasia popoa, kekeṉoṉo
gua na tie pu zama uve meke lokari pa keke totoso mo. 18 Gua sapu zama
pa hinokara sa Tamasa, si gua tugo sa qua vina tatara koa gamu, sapu
lopu kaqu uve meke lokari pa keke totoso mo. 19 Ura se Zisu Karisito sa
Tuna Tamasa, sapu tarae nia gami Saelasi e Timote koa gamu, si lopu zama
“Uve” meke “Lokari”, pa keke totoso, ba koa Sa si “Uve” doduru totoso.*
20 Ura gita pu koa koe Karisito si zama “Uve”, sapu kaqu tava gorevura

* **1:8** 1 Kor 15:32 * **1:16** TTA 19:21 * **1:19** TTA 18:5

sari doduru vina tatara te Tamasa. Gua asa, ke pa pozana e Zisu Karisito si hoke zama “Emeni” si gita pana vahesia rina tie sa Tamasa. 21 E Tamasa telena si vata evaṉaeni gita Nana tie, pude turu va nabu pa tinoa keke koe Karisito. Meke ele vizata gita na va madi gita Sa, pude nabulu nia. 22 Ele tokoro veko gita Sa sapu tanisa tugo si gita koa sa Maqomaqo Hope sapu poni gita Sa pa buloda, pude na vina sosodena sapu kaqu vagi betoi gita sari doduru gua pu ele va nama vekoi Sa pude tadigita.

23 Sa Tamasa si sa qua tie va sosode. Ura gilania Sa sa buloqu. Na lopu hiva va talotaṉa gamu rau pa qua ginegese, gua asa ke lopu atu dogoro gamu rau, koa sa qua muti kekenu pude atu. 24 Gami si lopu hiva lalae nia sa mia rinaṉeraṉe, gua sapu kaqu va hinokaria gamu. Gilania mami gami sapu korapa turu va nabu si gamu pa rinaṉeraṉe. Ba tavetavete somanae mo si gami koa gamu, pude mi koa qetuqetu si gamu.

2

1 Gua asa ke vizatia rau si pude maqu lopu tavete pule atu nia koa gamu si keke inene variva sigitina, gua sapu tavetia rau pa totoso sapu tiqe hola. 2 Ura be va talotaṉa gamu rau si gamu, si loke tie pule si koa pude va qetuqetu au, ba gamu mo pu ele va talotaṉa gamu rau. 3 Gua asa ke kubere atu nia rau koa gamu sa qua leta isa. Lopu hiva atu si rau pude va talotaṉau gamu, sina gamu si pada pude va qetu au. Ura gilania rau sapu pude kekere meke qetuqetu si gamu, si kaqu qetuqetu tugo si rau. 4 Sipu kubere atu nia rau sa leta koa gamu, si talotaṉa hola si rau, meke mamata hola sa buloqu pa kinabokabo. Sa qua ṉati hiniva si lopu pude va talotaṉa gamu, ba pude va gilana ni gamu sapu tataru holani gamu rau si gamu doduru.

Tinaleosae koasa Tie Sea

5 Sa tie sapu ele evaṉia sa tiṉitoṉa variva talotaṉa, si lopu arau mo si va talotaṉau sa, ba pa kaiqa ginugua si gamu doduru tu si va talotaṉa gamu sa. Zama guahe si rau, ba lopu hiva tozi va holahola si rau. 6 Ele pada mo sa vina kilasa gua sapu soku gamu ele ponia koasa tie sana. 7 Kamahire si na totoso pude taleoso nia, meke sovutu va ṉiṉira pulea si asa, pude lopu va talotaṉa hola la ia, meke kote taluarae taloa hokara si asa. 8 Gua asa ke tepa gamu rau, pude mi vata gilana nia koa sa, sapu tataru hinokara nia gamu si asa. 9 Gua meke kubere atu nia rau sa qua leta isa, si pude gilania sapu be va tabei gamu gua sapu tozini gamu rau koasa qua leta. 10 Totoso taleoso nia gamu si keke tie koari na kinaleadi pu ele evaṉi sa, si arau ba taleoso nia tugo si asa. Ura be hinokara sapu va sea mae si asa koa rau, si taleoso nia rau si asa. Tavetia rau sapu gua asa pa kenuna e Karisito pa lae mia gamu. 11 Pude mani lopu koa mataqara hola koa gita se Setani, ura ele gilani nada gita sari nana hiniva sekesekeidi.

Balabala Mamata se Paula pa Toroasi

12 Totoso la kamo rau pa Toroasi, pude la tarae nia sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu Karisito, si dogoria rau sapu tukele mae nia Tamasa si keke sasada koa rau vasina. Keke totoso leana si asa pude tozi vura nia sa Inavoso vasina.* 13 Ba balabala mamata sa buloqu, sina lopu boka dogoria rau sa tasida, se Taetusi vasina. Ke zama luluara mo si rau koari na tie vasina, meke taluarae la pa pinaqaha popoa Masedonia.

Minataqara pa Tinoa Keke koe Karisito

* **2:12** TTA 20:1

14 Ba mada zama leana koe Tamasa. Ura pa korapa tinoa keke koe
Karisito si turaṉa gita Tamasa si gita pa minataqara pa kenudi rina tie
doduru totoso. Garunu gita Tamasa si gita pude tozi urahae nia pa ninae
vasina sa Inavoso koasa guguana e Karisito, sapu guana keketoṉa humaṉa
lea. 15 Ura totoso tozi urahae nia gita sa Inavoso Leana koari pu kote ta
harupu, meke koari pu lopu kote ta harupu, si kekeṉoṉo gua na vina uququ
oto huda humaṉa lea sapu vala nia Karisito koe Tamasa. 16 Koa rini pu lopu
kote ta harupu, sa inavoso si kekeṉoṉo na tiṉitoṉa matena sapu humaṉa
hikare. Ba koa rini pu kote ta harupu, si na inavoso variva toa si asa,
kekeṉoṉo gua na keketoṉa humaṉa lea. Ke esei si garo koa sa tinavete
hie? 17 Gami si lopu gua ri kaiqa pu urahae nia sa Inavoso te Tamasa, sapu
guana tie holuholu pu hiva vagi va soku poata. Ba sina ta garunu si gami
koe Tamasa, ke zama pa hinokara si gami pa kenuna Sa, guana nabulu te
Karisito.

3

Sari na Nabulu Tanisa Vinariva Egoi Vaqura te Tamasa

1 Vegua, balabala ia gamu sapu guana podalae vahesi puleni gami pule
si gami? Babe gua ri kaiqa tie si gami, sapu hiva pude gamu kote va lavata
gami pa mia leta la koari na votiki tie pude di va kamo gami, babe arini si
kubere atu koa gamu pude mi va kamo gami, gua? 2 Lokari, gamu mo si
nada leta sapu ta kubere pa buloda, pude gilania meke tiroa ri doduru tie.
3 Bakala mo koasa mia tinoa vaqura, sapu gamu si va hinokaria sa Inavoso
Leana sapu tozia gami koa gamu. Gua asa, ke gua na leta te Karisito si
gamu. Lopu ta kubere iqi si asa, ba koa sa Maqomaqona sa Tamasa toana.
Lopu ta kubere pa patu labelabe, ba pa bulo tie.*
4 Zama gua asa si gami, sina gilana valeania gami sapu hie mo sa vina
sosode, sapu gami sina nabulu te Karisito pu ta garunu koe Tamasa. 5 Loke
mami binokaboka soti si gami pude tavetia sa tinavete hie. Sa binokaboka
sapu tagoa gami, si maena mo koe Tamasa. 6 E Tamasa telena si va boka
gami pude nabulu nia si Asa koasa vinariva egoi vaqura, sapu lopu tanisa
Tinarae ta kuberena koe Mosese, ba sapu tanisa Maqomaqo Hope tu. Sa
Tinarae ta kuberena si evaṉia sa minate koari na tie pu lopu va tabea si
asa, ba sa Maqomaqo Hope si ponini gita sa tinoa.*
7 Totoso ta kubere pa patu labelabe sa Tinarae te Mosese, si bakala vura
sa ṉinedala te Tamasa. Meke totoso korapa murimuri taloa sa ṉinedala
pa isumatana e Mosese, ba lopu boka doṉo la ia tugo ri na tie Izireli si
asa. Sina ele vura mae sa ṉinedala tolavaena te Tamasa totoso ta kubere
sa Vinariva Egoi Koana sapu evaṉia sa minate,* 8 ke kaqu noma hola latu
sa tinoa tolavaena tamigami sapu vura mae totoso tozi vura nia gami sa
Inavoso Leana tanisa Vinariva Egoi Vaqura sapu poni gita sa Maqomaqo
Hope. 9 Sa tie sapu va mae ia sa Vinariva Egoi koana pu tozia sa tinazutu
sapu la gua pa minate, si tolavaena sa ṉinedalana sa isumatana, gua asa ke
tolavaena hola la tu sa tinoa vaqura tanisa sa tie pu va mae ia sa Inavoso
Leana sapu va toṉoti sari na tie koe Tamasa. 10 Ura sa tinolava kamahire
si bakala sisigiti hola nia sa ṉinedala tolavaena pukerane, ke boka zama
si gita sapu ele murimuri taloa sa tinolava koana, gua. 11 Be sa Tinarae
koana sapu lopu koa seunae ba koa ia na tinolava, si sa tinoa vaqura sapu
koa hola ninae rane, si kaqu tolavaena hola la tu.

---

* **3:3** Ekd 24:12; Zer 31:33; Izk 11:19, 36:26 * **3:6** Zer 31:31 * **3:7** Ekd 34:29

12 Gua asa, ke varane si gami, sina rove va hinokaria gami sapu kaqu
vagia gami sa tinoa tolavaena. 13 Gami si lopu kekeṉoṉo e Mosese sapu
goba hukatia sa sa isumatana, pude madi lopu dogoria ri na tie Izireli
sa minurimuri taloana sa ṉinedala koa sa.* 14 Ba tava pupuhu sari na
binalabala tadi na tie Izireli, osolae kamo pa rane ṉinoroi. Ura lopu boka
gilania rini sa hinokara totoso tiroa rini sa Vinariva Egoi Koana te Tamasa.
Kekeṉoṉo gua na poko sapu va paere ia sa isumatana Mosese, si korapa
tava paere tugo sari na isumatadia. Ba pana soto mo sa dia rinaṉeraṉe koe
Karisito, si kote tava rizu palae sa poko pa isumatadia. 15 Kamoa kamahire,
totoso tiroa rini sa Tinarae te Mosese, ba korapa va paere ia na poko sa
bulodia koasa hinokara. 16 Ba pana soto mo sa rinaṉeraṉe tanisa tie koasa
Baṉara, si kaqu tava rizu palae sa poko asa.* 17 Ego, sa zinama “Baṉara”
koasa vesi asa, ginuana si sa Maqomaqona sa Tamasa, meke sarini pu vagia
sa Maqomaqona sa Tamasa, si vagia tugo sa tinarupaha. 18 Gita doduru si
vata dogoro nia pa nada tinoa sa tinoa tolavaena tanisa Baṉara, meke lopu
ta nobi gua e Mosese sari isumatada. Meke korapa ta hobe si gita, pude
keha lulia sa kinehana sa Baṉara, meke toqolo gigiri hola latu sa tinoa
tolavaena sapu koa koa gita. Meke sa tinoa tolavaena asa si mae guana
koasa Baṉara, sapu sa Maqomaqona sa Tamasa.

4

Sa Tinagotago Maqomaqo pa korapa Raro Patu

1 Ego, pa korapa Nana tataru variva taleosae, si ponini gami Tamasa sa
tinavete ninabulu hie, ke lopu malohoro si gami pa tinavete. 2 Ba sari
doduru tinavete tomedi meke variva kurekuredi, si luara pani gami. Lopu
sekesekei si gami, meke lopu iliri va sea ia gami sa zinama te Tamasa.
Ba tozi vura nia gami sa hinokara, meke va sosodea koari na binalabala
tadi doduru tie pa kenuna sa Tamasa, sapu na nabulu hinokara Tanisa
si gami. 3 Ba be tava paere sa ginuana sa Inavoso Leana sapu tarae nia
gami, si koari na tie huporo mo pu lopu ta harupudi si tava paere si asa.
4 Kekeṉoṉo guana tie behuna si arini, pu lopu dogoria sa kalalasa. Ura e
Setani sapu sa tamasa pu koa baṉara koari na rane hire, si hukati si arini
ke lopu va hinokaria sa Inavoso Leana, sapu sa guguana e Zisu Karisito
pu tagoa sa tinoa tolavaena pa kinehana soti sa Tamasa. 5 Lopu tarae nia
gami sa gugua mami tinoa soti, ba sapu tarae nia gami, si e Zisu Karisito si
na Baṉara, meke gami si na mia nabulu pa guguana e Zisu Karisito. 6 Sa
Tamasa sapu zama guahe: “Mani ṉedala vura pa huporo sa kalalasa,” gua,
si Asa tugo sa Tamasa sapu vata dogoro nia pa buloda sa Nana hinokara
sapu guana kalalasa, pude boka vata gilana nia koa gita sa guguana sa
Tamasa sapu ta dogoro pa tinoa tolavaena te Karisito.*

7 Ba gita si tagoa sa ginilagilana arilaena hola sana pa nada tinoa tini,
guana tinagotago arilaena sapu voi pa raro patu loke laena, pude mani ta
dogoro sa ṉiniraṉira nomana hola sapu mae gua koe Tamasa, ba lopu sa
mami ṉiniraṉira soti gami na apositolo. 8 Hoke va tasuna gami ri na tie,
ba lopu hite tava kilasa si gami. Hoke nunala si gami kaiqa totoso, ba lopu
hite luara pania gami sa mami rinaṉeraṉe koe Karisito. 9 Ta ṉoṉovala si
gami koari na kana, ba lopu hite luara pani gami sa Tamasa doduru totoso.
Hoke ta seke va kalekaleana meke hoqa si gami pa tinasigiti kaiqa totoso,
ba lopu tava mate si gami. 10 Doduru rane si tata mate kekeṉoṉo gua tugo e

* **3:13** Ekd 34:33 * **3:16** Ekd 34:34 * **4:6** Zen 1:3

Zisu si gami, pude vata dogoro nia tugo pa tinimami sa tinoa Tanisa. 11 Ura
pa dodurudi ri mami tinoa si koa tata lamo pa minate si gami pa ginuana
e Zisu, pude mani ta dogoro pa tinimami soti sa tinoa tanisa. 12 Gua asa, ke
doduru rane si tata mo pa minate si gami, pude vagia gamu sa tinoa hola.
13 Zama sa Kinubekubere Hope: “Va hinokara si Rau, ke zama,” meke
kekeṉoṉo gua tugo asa sa mami rinaṉeraṉe. Va hinokara si gami, ke
zama.* 14 Gilania gami sapu sa Tamasa sapu va turu pulena se Zisu sa
Baṉara, si kaqu va turu pule somanae ni gami Sa koe Zisu, meke kaqu
turaṉa varigarani gita Sa pude somanae koa Sa. 15 Doduru ṉinovaṉovala
mami hire si pude leamia si gamu. Meke pana urahae la koari soku tie pule
sa tataru variharupi te Tamasa, si kaqu va sagei rini sari na dia vinaravara
na zinama leana la koasa vina lavatana sa Tamasa.

Koa Raṉeraṉe

16 Ke gua asa si lopu hite tava malohoro sari na buloda, be vea hitehite
mae gua sa minalohoro pa tinida guana barogoso na kaleqe, ba sari na
maqomaqoda si tava ṉiṉira pa hopeke rane. 17 Ura sari nada tinasuna
hitehite hire, sapu lopu kote koa hola, si kote va kamo gita koasa tinoa
tolavaena sapu koa holana, sapu noma hola ni sari na tinasuna. 18 Ke lopu
doṉo la i gita sari na tiṉitoṉa ta dogorodi mo pude tagoi, ba sari na tiṉitoṉa
lopu ta dogorodi tu. Ura sari na tiṉitoṉa ta dogorodi si koa paki mo, ba
sari na tiṉitoṉa lopu ta dogorodi si koa hola ninae rane ka rane.

5

Sari Tini Vaqura

1 Sari na tinida sapu tana pepeso hie, si kekeṉoṉo gua mo na ipi pu va
koa paki gita pa pepeso. Gilania gita sapu be mate si gita, si kaqu poni gita
Tamasa sari na tinida sapu tana Maṉauru, saripu kaqu koa hola ninae
rane. Lopu na tini sapu kekeṉoṉo guana ipi sapu ta kuri pa lima tie, ba sa
tini sapu ta kuri koe Tamasa. 2 Kamahire si siṉo maṉini pa tinalotaṉa si
gita, ke hiva ture tagoi gita sari na tinida sapu tana Maṉauru. 3 Meke pana
hopeke tagoi gita sari tinida tana Maṉauru, si lopu kaqu koa na maqomaqo
mo si gita, sapu kekeṉoṉo gua na tie dododohona. 4 Totoso koa si gita koari
na tinida hire, si siṉo maṉini pa tinalotaṉa, meke mamata sari na buloda.
Lopu sapu na hiva veko pani gita sari na tinida hire, ba sari na tinida pa
Maṉauru si hiva tagoi gita. Pude sari na tinida hire pu lopu kote koa hola,
si kote ta evaṉae na tini toa holadi. 5 E Tamasa si va namani gita pude
vagia sa hinobe hie. Ele ponini gita Sa sa Maqomaqona, pude na vina
sosode sapu kaqu vagi gita doduru gua saripu ele va nama vekoi Sa pude
tadigita.

6 Ke gua asa si ta sovutu va ṉiṉira si gita. Gilania gita sapu koasa totoso
sapu toa si gita pa kasia popoa, si koa va seu si gita koa sa Baṉara pa
Maṉauru. 7 Ura toa si gita pa rinaṉeraṉe, ba lopu pa dinogodogorae. 8 Ta
sovutu va ṉiṉira si gita, ke okoro hola nia gita si pude luari sari na tinida
tana kasia popoa, pude la koa somanae koasa Baṉara. 9 Ba sapu hiva hola
nia gita koari doduru pule, si pude va qetua si Asa, be pa tinoa koari na
tinida hire, babe pa tinoa panahoi. 10 Ura doduru gita si kaqu la vura ta
dogoro pa kenuna Karisito, pude ta pitu koa Sa. Hopeke gita si kaqu vagia
gua sapu garoda, koa gua mo koari doduru nada tinavete pa tinoa hie pa
pepeso, be leadi babe kaleadi.*

* **4:13** Sam 116:10 * **5:10** Rom 14:10

Sa Vinaribulei koe Tamasa pa Korapana Karisito

11 Gilania gami sa pinamaṉana sa Baṉara, gua asa ke podekia gami pude
va hinokaria ri na tie sa Inavoso Leana. Ele gilana valeana gami Tamasa si
gami. Meke rovea rau si gamu ba gilana valeanau tugo si rau pa bulomia.
12 Gami si lopu podekia pule pude va lavata puleni gami koa gamu, ba hiva
va gilana ni gamu mo gami sari na ginugua, gua meke ta qetue koa gamu
si gami, pude boka olaṉi gamu saripu hoke qetu nia mo sa tinoa vurana
tana tie, ba lopu sa nana tinoa pa korapa bulona. 13 Ba be duvili si gami,
sina pa ginuguana e Tamasa si doṉo guana duvili si gami koari na tie. Ba
be gilae si gami, si na pa laemia gamu si doṉo guana gilae si gami. 14 Gami
si ta turaṉa koa sa tataru te Karisito, meke va hinokaria gami sapu keke tie
sapu e Karisito si ele mate hobei sari hopeke tie. Ke gita si na tie mateda
koe Zisu Karisito. 15 Mate paeni Sa sari doduru, meke tava toa pule pa laedi
rini, pude sa ṉatina sa dia tinoa, si pude lulia sa hiniva Tanisa pu mate
poni, ba lopu sa dia hiniva soti.
16 Kamahire si lopu balabala gunia gita si keke tie pa hahanana kasia
popoa. Ba sipu lopu ele va hinokara gita, si balabala gunia gita asa se
Karisito. 17 Gua asa, ke be koa keke koe Karisito si keke tie, si na tie
vaqurana si asa. Sa tinoa koana si ele hola taloa meke sa tinoa vaqura si ele
kamo koa sa. 18 Doduru pu gua asa, si na tinavete te Tamasa mo. Meke gua
asa ke garunu mae nia Sa se Karisito, sapu vata evaṉia sa vinaribulei pa
vari korapada gita meke sa Tamasa. Meke poni gami Sa sa tinavete pude
vata evaṉia sa vinari bulei pa vari korapadi ri kaiqa pule, meke Tamasa.
19 Ke tozia gami sapu pa korapana e Karisito si vata evaṉia Tamasa sa
vinaribulei pa vari korapana sa Tamasa telena meke sari na tie pa kasia
popoa. Lopu balabala vekoi Sa sari na dia sinea, ba poni gami Sa sa inavoso
tanisa vinaribulei. 20 Gua ke ta garunu si gami koe Karisito pude tozia sa
Nana inavoso. Meke korapa tioko gamu Tamasa si gamu koasa inavoso
sapu tozia gami. Ke tepa gamu gami koasa tinioko te Karisito, mi koa
varibulei koe Tamasa. 21 Loke Nana sinea se Karisito, ba pa laeda gita si
va paleke ni Tamasa koa Sa sari na nada sinea, pude pa nada kineke koa
Sa si kaqu somana tagoa gita sa tinoṉoto te Tamasa.

6

1 Koasa mami tinavetavete somanae koe Tamasa, si tepa atu si gami koa
gamu pu ele somana tagoa sa tataru variharupi te Tamasa, pude mi lopu
somana hoboro nia si Asa meke loke vuana. 2 Ura guahe sapu zama nia sa
Tamasa:
“Pana mae sa totoso garona, si kote avosigo Rau.
Totoso mae sa rane pude harupigo, si kote toka nigo Rau,” gua.
Ke mi avoso mae! Hie sa totoso garo valeana, pude ade vagia sa tataru
variharupi te Tamasa, meke hiera sa rane tinaharupu!*
3 Lopu hiva ta zutu pa keke tie si gami koasa mami tinavete ninabulu, gua
asa ke podekia gami pude lopu va tasuna ia si keke tie, meke hukatia pude
va hinokara. 4 Ba gua sapu evaṉia gami doduru totoso, si pude vata dogoro
nia sapu gami si na nabulu hinokara te Tamasa, ke turu va nabu meke ṉoṉo
si gami koari na totoso kaleadi hola, na ṉinovaṉovala, meke na tinasuna.
5 Ta seke va kaleana, ta veko pa vetu varipusi, ta rapatae pa kobi tie si gami,
meke tavetavete va ṉiṉira, ovia, meke lopu puta valeana si gami.* 6 Koari
na mami tinoṉoto, na ginilagilana, na ṉinoṉo, meke na tataru vatukana

* **6:2** Ais 49:8 * **6:5** TTA 16:23

pa tie, si vata dogoro nia gami sapu na nabulu te Tamasa si gami. Meke
gua tugo koasa tinagona sa Maqomaqo Hope, meke mami tataru hinokara,
7 na mami inavoso hinokara, meke pa ṉiniraṉira te Tamasa. Tavetavete pa
tinoṉoto si gami, kekeṉoṉo guana tie varipera pu lavelave pule nia, meke
razai sari na kana. 8 Kaiqa tie si va lavata gami, kaiqa si va kurekure gami,
kaiqa arini si zama ṉoṉovala gami, ba kaiqa si vahesi gami. Ta zutue tie
kokoha si gami, ba na hinokara si tozia gami. 9 Guana lopu ta gilana pa
tie si gami, ba doduru tie si gilana gami dia mo. Guana ele mate mami
tu si gami, ba dogoro gami mia mo. Korapa toa mo si gami. Ta komiti
va kaleana pa vina kilasa si gami, ba lopu mate. 10 Va talotaṉa gami rini,
ba qetuqetu si gami doduru totoso. Habahuala pa tinoa tini si gami, ba
tagotago va soku pa rinaṉeraṉe. Guana malaṉa si gami koari na likakalae
pa pepeso, ba tagotago va hola si gami koe Karisito.*
11 Kasa mami baere ta tatarue mia pa Koriniti, ele zama va lodaka atu
si gami koa gamu. Lopu tomea gami sa mami tataru nomana koa gamu.
12 Gami si vata dogoro valeana nia koa gamu sa mami tataru. Ba gamu
si lopu va vura valeania sa mia tataru koa gami. 13 Zama guni gamu na
qua koburu soti rau si gamu. Mi va dogoro valeanani gami sa mia tataru,
kekeṉoṉo gua sapu tavetia gami koa gamu. Mi lopu tomea sa tataru pa
bulomia.

Vinabalau koari na Hahanana Huporodi

14 Mi lopu variva egoi pude koa keke pa tinavetavete koari na tie
huporodi. Sa tinoṉoto si lopu boka koa baere koasa kinaleana, meke sa
kalalasa si lopu boka koa keke koasa hinuporo. 15 Vegua meke boka keke
hiniva se Karisito meke se Setani? Lopu boka kekeṉoṉo dia hahanana sari
na tie te Karisito, meke sari na tie sapu lopu te Karisito. 16 Lopu boka koa
keke sa Zelepade te Tamasa meke sari na beku tana hinuporo. Ura gita si
na Zelepade tanisa Tamasa toana, gua sapu ele zama nia telena sa Tamasa,
sapu guahe:
“Kaqu koa turaṉi Rau si arini,
meke kaqu ene turaṉi Rau si arini.
Kaqu na dia Tamasa rini si Arau,
meke kaqu na Qua tinoni Rau si arini,” gua si Asa.*
17 Gua asa ke zama guahe sa Tamasa:
“Mi rizu vura koari na tie huporodi sara,
pude mi koa varipaqahi koa rini.
Lopu tiqua keke tiṉitoṉa bonina,
meke kaqu va kamo gamu Rau.*
18 Kaqu na Tamamia gamu si Arau,
meke gamu si na Qua koburu,” gua sa Baṉara pu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira.*

7

1 Kasa qua baere ta tatarue mia, va tatara nia Tamasa koa gita sapu
kaqu na Tamada gita si Asa. Ke gua asa, si mada va via puleni gita koari
na tiṉitoṉa pu va bonia sa tini meke sa maqomaqo; pude mada koa na tie
madida pa doduru nada tinoa pa korapa pinamaṉana sa Tamasa.

Sa Qinetuqetu te Paula

* **6:10** Rom 8:32 * **6:16** 1 Kor 3:16, 6:19; Liv 26:12; Izk 37:27 * **6:17** Ais 52:11 * **6:18** 2 Samuela 7:14; 1 Koron 17:13; Ais 43:6; Zer 31:9

2 Mi lopu etulu pani gami, ba mi vata dogoro nia sa mia tataru na
qinetuqetu koa gami. Sina lopu hite tavete va kaleana la koa keke tie si
gami, meke lopu hite ṉoṉovalia gami si keke tie, meke lopu na tie sekesekei
si gami pude valeana puleni gami telemami pa mami tinavete koari na tie.
3 Sa qua zinama hie si lopu pude zutu gamu. Ura ele tozini gamu tu rau,
sapu tataru sisigiti ni gamu rau si gamu, pude kaqu koa keke si gita pa
tinoa babe pa minate. 4 Raṉe gamu rau si gamu, meke qetu holani gamu
rau. Koari doduru qua tinasuna si tava ṉiṉira si rau, meke loke kokoina
sa qua qinetuqetu mia gamu.
5 Ura sipu kamo gami pa Masedonia, si lopu hite magogoso si gami. Soku
sari na tinasuna pa vari likohae mami. Vinari tokei koari na tie, meke na
minatagutu pa korapa bulomami.* 6 Ba sa Tamasa pu hoke va ṉiṉirai
saripu malohoro pa tinalotaṉa, si va ṉiṉira gami koasa minae te Taetusi.
7 Meke lopu sa nana minae mo si va ṉiṉira gami, ba gua tugo koasa nana
vivinei mia gamu, sapu sovutu va ṉiṉira ia gamu si asa, gua. Tozini gami
tugo sa sapu hiva dogoro hola au gamu si rau, meke talotaṉa hola si gamu,
meke hiva si gamu pude lavelave hukata nau si rau koari na tinazutu. Ke
gua asa si qetu hola si rau kamahire.
8 Ura be sa leta sapu ele kubere atu nia rau si va talotaṉa gamu, ba
lopu pulepaho nia rau sapu ele kubere atu nia rau si asa. Ura pa totoso
papakana mo si va talotaṉa gamu sa qua leta sana. Ba pada tugo pude
pulepaho nia rau, sapu va talotaṉa gamu sa qua leta sana. 9 Kamahire si
qetu nia rau si asa, lopu sa mia tinalotaṉa si qetu nia rau, ba sina sa mia
tinalotaṉa si va kekere gamu, gua sapu hiva nia sa Tamasa. Ke gua asa,
si lopu va kaleana gamu sa tinalotaṉa. 10 Ura sa tinalotaṉa sapu hiva nia
sa Tamasa, si va kekeri sari na bulo, meke kamoa pa tinaharupu. Ke gua
asa si lopu ta hivae sa pinulepaho, ba sa tinalotaṉa tana kasia popoa si
kamo pa minate. 11 Mi gilania sapu sa tinalotaṉa sapu hiva nia sa Tamasa,
si vata evaṉia pa mia tinoa sa inokoro arilaena. Hinoqa luara pani gamu
sari mia sinea, meke hiva vata dogoro nia gamu koa rau sapu ele luara pani
gamu sari na mia kinaleana. Bakala si asa, sapu lopu qetu si gamu koari
na sinea variva kurekuredi. Matagutu nia gamu sa vina kilasa te Tamasa,
meke okoro nau gamu pude dogorau si rau. Hiva sisigiti nia gamu pude
va tabea sa Tamasa, ke hiva va kilasia gamu sa kinaleana, meke va sosode
valeania sapu ele ilolae si gamu koasa tinasuna sana, meke loke tinazutu
mia.
12 Kuberia rau sa leta sana, lopu pa ginuguana mo sa tie sapu tavete va
sea, meke sa tie pu ṉoṉovalia sa. Ba kuberia rau si asa, pude va bakala atua
koa gamu pa kenuna sa Tamasa sapu nomana sa mia tataru na vinatabedi
rina qua zinama koasa qua leta. 13 Gua asa ke tava ṉiṉira si gami. Meke
lopu sapu tava ṉiṉira mo si gami, ba qetu hola nia gami sapu ele va
qetuqetua gamu se Taetusi pa mia tataru koa gami. 14 Tozi qetuqetuni
gamu rau si gamu koe Taetusi. Meke va sosodea tugo gamu koa sa sapu
guni gamu rau pa hinokara. Gua sapu zama hinokara koa gamu si gami
doduru totoso, ke sa mami qinetuqetu mia gamu pu tozia gami koe Taetusi,
si va sosodea sapu hinokara tugo si asa. 15 Totoso balabala pulea sa sa mia
vina kamona sa pa korapa mia pinamaṉa na vina pepekae, meke sapu qetu
si gamu pude luli sari doduru nana vina tumatumae, si ṉiṉira lala nana sa
nana tataru koa gamu. 16 Qetu holani gamu rau, sina raṉe valeana gamu
rau si gamu.

---

* **7:5** 2 Kor 2:13

8

Hahanana Variponi tadi na Tie te Karisito

1 Ego, kasa tasimami, hiva tozi va gilanani gamu gami sa tataru lopu
ta n̲ana kamona te Tamasa, sapu ele ponia Sa koari na ekelesia pa
Masedonia.* 2 Ta podeke sisigiti si arini koari na tinasuna nomadi, meke
na tie habahuala tugo si arini. Ba sa dia qinetuqetu si nomana hola, ke
variponi valeana hola si arini. 3 Tozi va hinokarani gamu rau, sapu ele
vala ia rini doduruna gua sapu boka ia rini, meke hola nia tu gua sapu
boka ia rini si vekoa rini pa dia hiniva soti. 4 Tepa sisigitia rini si pude va
somani si arini pa tinokaedi rina tie malan̲a te Karisito pa Ziudia. 5 Sapu
gua evan̲ia rini, si hola nia tu gua sapu rovea gami. Kekenu si poni rini sari
na dia tinoa pa linulina sa Ban̲ara, beto meke pa linuli mami tugo gami,
koasa hiniva te Tamasa. 6 E Taetusi si ele podalae nia sa tinavete varitokae
hie koa gamu, pude varigara poata meke poni sari na tie pa Ziudia, ke
gua asa si tepa ia gami si asa pude hoda la ia tu sa tinavete, meke pude
tokani gamu pude va hokotia tu sa tinavete tataru arilaena hie. 7 Gua sapu
bokaboka mia si gamu pa doduru ginugua: pa rinan̲eran̲e, pa zinama,
pa tinumatumae, meke gua tugo pa mia tataru koa gami, ke mi varitokae
valeana tugo koasa tinavete tataru hie koasa tinokae te Tamasa.
8 Lopu hiva va turui rau si kaiqa tinarae, ba hiva va dogoroni gamu mo
rau sa inokoro nomana tadi kaiqa pude varitokae, pude mi gilania sapu ve
hinokara gua sa mia tataru. 9 Ele gilania mia gamu sa tataru lopu ta n̲ana
kamona te Zisu Karisito. Tagoi Sa sari doduru tin̲itoan̲a, ba va evan̲ae pule
nia tie malan̲ana si Asa pa lae mia gamu, pude pa Nana tinoa minalan̲a, si
kaqu boka ta evan̲ae na tie tagotago mia si gamu pa mia tinoa maqomaqo.
10 Ego, balabala ia rau si leana hola pude mi va hokotia kamahire gua
sapu ele podalae nia gamu pa vuaheni lahe. Gamu mo sari na tie kekenu
pude va namanama vinariponi, meke sapu okoro nia tugo pude vala
vinariponi. 11 Ke mi nono la ia, pude va hokotia sa tinavete! Gua sapu
ele okoro hiva vala vinariponi si gamu pa qinetuqetu tatasana, si mi va
hokotia pa qinetuqetu. Mi vala nia gua sapu boka ia gamu. 12 Be okoro
pude variponi si gamu, si kote qetu nia Tamasa gua sapu vekoa gamu,
koasa padana gua sapu boka ia gamu, ba lopu koa sa pada sapu lopu boka
ia gamu.
13-14 Sa qua hiniva si lopu pude va tasuna gamu si gamu, meke valeani
saripu kaqu tokani gamu. Ba pude gamu pu tago va soku kamahire, si pude
toka ni saripu malan̲a. Meke pude be koa malan̲a si gamu, meke tago va
soku si arini, si kote tokani gamu pule rini. Pa siran̲a hie si boka varin̲on̲oi
sari na mia kinoa. 15 Gua sapu ta kubere pa Kinubekubere Hope:
“Arini pu vagi va soku,
si lopu tago va soku sisigiti;
meke arini pu vagi va visavisa,
si lopu papaka tugo sapu vagia rini,” gua.*

Taetusi meke Saripu Luli Koasa

16 Zama leana si rau koe Tamasa, sapu ponia Sa pa bulona e Taetusi sa
hiniva pude tokani gamu, kekeon̲on̲o gua arau. 17 Ura lopu sapu qetu mo
si asa pude va tabea sa mami ginarunu koa sa, ba sapu asa telena ba hiva
hinokara tugo pude varitokae, ke pa nana hiniva soti telena si vizatia sa
pude atu koa gamu. 18 Garunu luli nia gami koa sa si keke tasimami koe

* **8:1** Rom 15:26 * **8:15** Ekd 16:18

Karisito, sapu ta pamaṉaena hola koari na ekelesia, koasa nana tinavete
vina enena sa Inavoso Leana. 19 Meke lopu asa mo, ba ele ta vizata tugo
si asa koari na ekelesia, pude ene luli koa gami koasa tinavete tataru hie,
sa pinaleke vinariponi koari na tie malaṉa. Tavetia gami si hie, pude va
lavatia mo sa Baṉara telena, meke pude vata dogoro vura nia sa mami
qinetuqetu pude varitokae. 20 Kopu sisigiti si gami, pude lopu kaqu zutu
gami rina tie koasa siraṉa gua pu kopu gunia gami sa vinariponi nomana
hie. 21 Sa mami ṉati hiniva si pude tavetia gua sapu toṉoto, lopu pa dinoṉo
tanisa Baṉara mo, ba pa dinoṉo tadi na tie tugo.*
22 Gua asa, ke garunu luli nia gami koa rini si keke tasida pule. Ele poni
nia tinavete gami si asa soku totoso, ke ele bakala koa gami sapu hiva
sisigiti pude varitokae si asa. Meke kamahire si raṉe valeana gamu sa si
gamu, ke hiva varitokae hola si asa. 23 Se Taetusi si na turaṉaqu varitokae,
meke tavetavete turaṉau sa pude tokani gamu. Sari karua tasida, si ta
vizatadi meke ta garunu maedi koari na ekelesia, pude luli koe Taetusi pa
vina lavatana e Karisito. 24 Ke mi va dogoro nia koa rini sa mia tataru,
pude di dogoria rina ekelesia. Madi va sosodea gua meke hoke vivinei
qetuqetuni gamu rau si gamu.

9

Sa Vinariponi koari Kaiqa Tie te Karisito

1 Sa mia vinariponi koari na tie malaṉa te Karisito pa Ziudia, si lopu kilu
kubere atu nia rau koa gamu, 2 ura gilania rau sapu korapa hiva varitokae
si gamu. Ele tozi qetuqetu nia rau koari na tie pa Masedonia sa gugua
mia gamu. Zama si rau: “Sari na tasida koe Karisito pa Akaia si ele hiva
varitokae, podalae tu vuaheni lahe,” gua. Sa mia hiniva si va ṉiṉirai sari
sokudi pude varitokae. 3 Ke kamahire si garunu atu ni rau sari kasa tasida
sara, pude mi va namai sari mia vinariponi gua sapu ele tozia rau koa rini.
Lopu hiva nia rau si pude sa qua vinahesi mia gamu pa ginugua hie si lopu
hinokara. 4 Lopu leana pude luli koa rau si kaiqa ari pa Masedonia, meke
atu poho gamu sapu lopu ele va namanama si gamu. Kote variva kurekure
hola pana gua asa, sina ele vahesi gamu rau koasa hiniva tamugamu pude
varitokae. 5 Gua asa ke leana si asa pa qua binalabala pude garunu kekenu
atu ni sari kasa tasida sara, pude di va nama vekoa sa mia vinariponi
nomana pu ele va tatara veko nia gamu pude tavetia. Meke pana atu rau,
si kote ele tava nama veko tu si asa. Pana gua asa, si kote ta gilana sapu
pa mia hiniva hinokara, meke vekoa gamu si asa, ba lopu sapu na ososoni
gamu gami.
6 Mi balabala ia, sapu asa pu lopu lete va soku kiko, si lopu kote sokudi
tugo si paketi sa, ba asa sapu lete va soku, si kote pakete va soku tugo.
7 Hopeke tie si mani vala ia gua sapu vizatia sa telena, lopu pude talotaṉa
mudie nia gua sapu vekoa sa, babe sapu na nana tinavete mo, gua, ke
tavetia sa. Ura Tamasa si qetu nia si asa pu variponi qetuqetu. 8 Gua asa
ke, gua sapu sa inuma sapu ta lete va soku kiko, si kote pakepakete va
soku tugo; sa Tamasa si boka ponini gamu soku hola ni gua saripu hiva
ni gamu doduru totoso pa doduru ginugua, pude kote tago va sokusoku si
gamu, pude tavetavete ni koari doduru tinavete leadi. 9 Gua sapu koa pa
Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:
“Variponi va soku si asa koari pu malaṉa,
ke kaqu koa hola ninae rane sa nana tinoṉoto,” gua.*

* **8:21** TTA 3:4 * **9:9** Sam 112:9

10 Meke sa Tamasa sapu poni gita sari na kiko pude lelete, meke na ginani
pude henahena, si kaqu poni va sokusoku ni gamu sari na tiṉitoṉa, pude
kaqu boka variponi va sokusoku si gamu koari na tie malaṉa.* 11 Sa
Tamasa si kaqu poni va sokusoku gamu pa doduru ginugua, pude boka
variponi va sokusoku tugo si gamu doduru totoso, pude sari vinariponi
sokudi pu paleke lani gami, si kaqu zama leana ni gami koe Tamasa.
12 Ura sa tinavete tataru pu tavetia gamu hie, si lopu tale toka ni mo sari
na tie te Tamasa pu malaṉadi, ba pude soku tugo tie si boka zama leana koe
Tamasa. 13 Sa tinavete variponi hie, si na vina sosodena sa mia rinaṉeraṉe.
Meke soku tie si kote vahesia sa Tamasa, sina va tabea gamu sa Inavoso
Leana te Karisito sapu tozi vura nia gamu koari na tie. Meke kote vahesia
tugo rini sa Tamasa, sina variponi va sokusoku si gamu koarini, meke koari
doduru pule. 14 Meke kote varavara tokani gamu rini pa dia tataru lohina,
sina ele va dogoroni gamu sa Tamasa sa Nana tataru variharupi marilaena.
15 Mada zama leana koe Tamasa koasa Nana vinariponi pu lopu boka ta
ṉana kamona.

10

Lavelave nia Paula sa Nana Ninabulu

1 Tepa soti atu si arau Paula koa gamu. Arau sapu zama nau gamu, sapu
pude koa soti koa gamu si na tie ṉoṉo na va pepekae, ba pude koa pa seu
si na tie gegegese, gua. Pa korapa ṉinoṉo na tataru vatukana te Karisito
si tepa gamu rau: 2 mi lopu va hinokari sari na tie pu zutu gami, pude
lopu kote zama gegegese sisigiti si rau pana atu koa gamu. Sina gilana
valeania rau sapu namu kote atu gegesi rau sarini pu zutu gami, sapu na
hahanana tana kasia popoa si lulia gami, ba lopu e Karisito, gua. 3 Hinokara
tugo sapu korapa koa pa kasia popoa si gami, ba lopu varipera si gami pa
hahanana tanisa kasia popoa. 4 Sari na tiṉitoṉa varipera pu tavetavete ni
gami si lopu tanisa kasia popoa, ba sari na tiṉitoṉa varipera ṉiṉiradi tu
te Tamasa, pude boka huari sari na ṉiniraṉira tadi na kana te Karisito.
5 Huara pani gami sari doduru zinama kokohadi tadi na tie, pu va ululu
puleni pa binalabala meke hukatia sa ginilagilanana sa Tamasa. Va kekeri
gami sari na tie, pude madi hobei sari dia binalabala meke va tabea se
Karisito. 6 Meke pana ele gotogoto sari na mia vina tabena Sa, si kaqu va
kilasi gami sari doduru pu lopu va tabe.
7 Mi doṉo la koasa kinokoa tadi na tie vasina pu koa gamu. Ego, be keke
tie koa gamu si balabala ia sapu asa si na nabulu te Karisito, gua, si mani
balabala valeana pakia sapu gami hire ba na nabulu tugo te Karisito, sapu
kekeṉoṉo puta gua tugo mo asa. 8 Be vahesi pule hite nau si rau koasa
ṉiniraṉira sapu poni nau sa Baṉara, ba lopu hite kurekure nia rau. Sa
ṉiniraṉira asa si pude tokani gamu, lopu pude va kaleana gamu. 9 Lopu
hiva nia rau pude balabala ia gamu sapu na hiva va matagutu gamu mo
rau si gamu koari na qua leta. 10 Kaiqa gamu si kote zama: “Sari na leta
te Paula si tale mamatadi meke ṉiṉiradi. Ba pana mae soti sa telena koa
gita, si na tie malohorona mo si asa, meke loke laedi sari nana zinama!”
gua. 11 Sa tie pu zama gua asa, si mani tumae nia sapu loke vinotikaena si
koa koari pu gua kuberi rau koari na qua leta, meke gua saripu kote taveti
rau pana atu si rau koa gamu.
12 Lopu leana si pude vari padapada lani gami koari pu vahesi puleni,
sapu na nabulu arilaedi hola si arini, gua. Va turui rini sari na dia pada

* **9:10** Ais 55:10

soti teledia, pude vari pada puleni teledia koarini, meke vilasa puleni si arini koari na dia tuturuana soti teledia. Ke bakala mo sapu na duvili si arini. 13 Ba sapu gami, si lopu kaqu va hola ia sa mami vinahesi pule, ba padana mo sa tinavete sapu poni gami sa Tamasa, meke gua tugo sa mami tinavete koa gamu. 14 Sa mami vinahesi pule si lopu hola nia sa padana sa tinavete sapu ele poni gami Tamasa. Ba ele kamo tu koa gamu si gami sipu tarae nia gami sa Inavoso Leana te Karisito. 15 Lopu kaqu vahesi puleni gami si gami koasa tinavete pu ele tavetia ri kaiqa. Ba rovea gami sapu kote toqolo sa mia rinaṉeraṉe, meke kote boka noma sa mami tinavete pa vari korapa mia gamu, ba sapu kote koa mo koasa pada pu ele veko ponini gami sa Tamasa. 16 Beto asa meke kote tiqe la tarae nia gami sa Inavoso Leana koari kaiqa popoa pule pa kali la koa gamu. Ura lopu hiva vahesi puleni gami si gami koari na tinavete pu ele ta tavetedi koari na popoa pu veko ponini Tamasa koari na votiki tie, pude la tarae nia sa Inavoso Leana. 17 Ba guahe sapu ta kubere: “Asa sapu va lavata pule nia, si mani va lavatia sa Baṉara koari na tinavete pu evaṉi Sa,” gua.* 18 Sa tie pu va lavata pule nia, si lopu va qetua sa sa Baṉara, ba asa tu sapu va lavatia sa Baṉara, si ta qetue koa Sa.

11

Paula meke sari na Apositolo Kokohadi

1 Hivani gamu rau pude koa va ṉoṉo koari na qua zinama duviduvilidi hire. Ba ele koa va ṉoṉo tu si gamu koari na qua dinuviduvili. 2 Kono ni gamu rau si gamu pa kinonokono gugua te Tamasa. Ura ele va tatarani gamu rau pude valani gamu koe Zisu Karisito mo telena, pude mi soto va nabu koa Sa, guana keke vineki vaqura, sapu tava tatara pude haba ia si keke tie mo. 3 Talotaṉani gamu rau si pude ta sekesekei sari na mia binalabala, meke ta turaṉa va ilolo taloa koa sa mia sinoto koe Karisito, gua sapu evaṉia sa noki koari nana sinekesekei koe Ivi.* 4 Ura ele va malumi gamu si arini pu atu tarae nia se Zisu pa tinarae votikaena hola, lopu gua sapu ele tarae nia gami koa gamu. Meke va kamoa tugo gamu si keke maqomaqo kaleana na inavoso kaleana, lopu sa Maqomaqo Hope meke sa Inavoso Leana sapu ele vagia gamu totoso va hinokara gamu. 5 Lopu hite va hinokaria rau sapu sari kasa pu poza puleni na apositolo arilaedi sara, si leadi hola nau si rau! 6 Be lopu bokabokaqu pa zama si rau, ba gilana valeania rau gua sapu zama nia rau. Ele vata gilana nia mo gami koa gamu doduru totoso, pa doduru ginugua sapu gua asa.

7 Lopu hite tavete va sea si rau, totoso atu tarae nia rau sa Inavoso Leana te Tamasa koa gamu. Va pepekae pule nau si rau, meke tavetavete pa limaqu, pude boka ta ovulu sage meke ta tokae si gamu, ke lopu tepa ia rau si keketoṉa koa gamu. Ba vegua, kaleana tu si gua asa? 8 Totoso nabuluni gamu rau, si pada pude toka nau gamu pa poata, ba ari kaiqa votiki ekelesia tu toka nau. Gua asa, ke guana hiko poata si rau koa rini, pude boka tokani gamu. 9 Sipu koa turaṉa gamu rau, meke papaka sa qua poata, si lopu hite va tasuna gamu rau pa tinepa tinokae, ba sari kasa tasida tu koe Karisito pu maedi pa Masedonia, si poni nau sari doduru gua pu ta hivae koa rau. Meke gua sapu lopu hite va tasuna gamu rau pa totoso ele hola, si kote gua tugo vugo na repere.* 10 Gua sapu Karisito si tozia sa hinokara, si zama tokotokoro nia rau si hie: sapu loke tie pa pinaqaha popoa Akaia si kote

* **10:17** Zer 9:24 * **11:3** Zen 3:1-5,13 * **11:9** Pil 4:15-18

boka hukatia sa qua vina lavata pule, sapu arau si tarae nia sa Inavoso
Leana koa gamu ba lopu ta tabara. 11 Ke vegua? Na lopu tataruni gamu
rau, ke va lavata pulenau? Lokari, Tamasa gilania Nana sapu tataruni
gamu rau si gamu.
12 Ba kote tavete nono la i tu rau gua saripu korapa taveti rau kamahire,
pude hukati gedi sari na votiki apositolo pu tozia pa dia vinahesi pule, sapu
kekeṉoṉo gua mo ele tavetia gami si korapa tavetia rini koa gamu, gua.
13 Sari kasa tie sara si lopu na apositolo hinokara. Na nabulu kokohadi mo
si arini, saripu sekesekei koari na dia tinavete, meke vata dogoro puleni
pude doṉodoṉo gua na apositolo hinokara te Karisito, gua. 14 Ba lopu
variva magasa si hie. Ura e Setani telena ba vata dogoro pule nia koari na
tie, pude doṉodoṉo guana keke mateana kalalasana te Tamasa. 15 Ke lopu
variva magasa tugo pude sari na nabulu te Setani si vata dogoro puleni
gua rina nabulu tanisa tinoṉoto. Ba pa vinabetona tu si kaqu vagia rini
gua sapu padana sa dia tinavete.

Sa Tinasigiti te Paula pa Nana Tinoa Apositolo

16 Maqu zama pule guahe: mani lopu balabala nau duvili keke tie si rau.
Ba be gua asa si gamu, si mi avoso nono guni nau mo na tie duvili, pude
maqu va lavata pule nau tugo. 17 Sari na qua vinahesi pule hire, si lopu
doṉo guana sapu hiva nia sa Baṉara pude zama ni rau, ba sapu zama
gua mo na tie duviduvili si rau. 18 Sina soku tie koa gamu si va lavata
puleni, gua rina tie kaleadi pa kasia popoa, ke arau ba maqu gua tugo.
19 “Tumatumae hola si gamu,” gua si gamu, ba va avosi na qetuni tu gamu
sari na tie duviduvilidi. 20 Ba qetu nia tugo gamu sapu be keke tie si lalae
ni gamu, babe ṉoṉovala gamu, pude vagi pule ni si kaiqa toṉa koa gamu,
na doṉo va gore gamu, na va kurekure gamu, na gua. 21 Pa qua kinurekure
si tozi vura nia rau, sapu gua tozia gamu si hinokara tugo, sapu gami si
malohoro hola koari na tiṉitoṉa gugua arini.
Pa qua dinuviduvili si zama si rau, sapu kekeṉoṉo gua ari na apositolo
kokohadi sapu boka vahesi puleni koari na dia tinavete, si arau ba boka
gua tugo mo arini. 22 Na tie Hiburu si arini, gua si arini, arau ba gua
tugo. Na tie Izireli si arini, si arau ba gua tugo. Na tutina Ebarahami si
arini, gua, arau ba gua tugo. 23 Na nabulu te Karisito si arini, gua si arini;
ba arau si keke nabulu gotogotoqu hola ni si arini! Arau si zama guana
tie pekipekiqu pa ginugua hie. Tavetavete va ṉiṉira hola si rau. Soku
totoso si ta pusi si rau, meke soku hola totoso si ta komiti, meke hoke tata
mate si rau soku totoso.* 24 Ka lima totoso si ta komiti va kaleana si rau
koari na koimata tadi na Ziu, meke hopeke toloṉavulu sia sineke si vagi
rau.* 25 Ka ṉeta totoso si ta seke si rau koari na tie Roma, meke keke
totoso si ta gona patu si rau. Ka ṉeta totoso si hake nau na vaka si rau,
meke keke boṉi, meke keke rane si ale pa kolo si rau.* 26 Koari soku qua
inene si tutuvi rau sari na tinasuna koari na naqe, meke na tie hikohiko,
tinasuna koari na tie Ziu turaṉaqu, meke koari na Zenitailo. Soku tinasuna
si koa koari na vasileana nomadi, koari na popoa ivuludi, koari na vaka
pa lamana, meke koari na tasida sekesekeidi pa vinahesi.* 27 Tavetavete
sisigiti meke ṉuruṉausu si rau, meke soku totoso si lopu boka puta. Hoke
ovia na memeha si rau. Hoke loke gequ ginani, na ibu hola au, meke loke
qua poko si rau. 28 Lopu arini mo, ba mamata sa buloqu hopeke rane koasa
kinopu mia gamu doduru koari na ekelesia te Tamasa. 29 Pude malohoro

* **11:23** TTA 16:23 * **11:24** Diut 25:3 * **11:25** TTA 14:19, 16:22 * **11:26** TTA 9:23; TTA 14:5

pa rinaŋeraŋe, na hoqa pa sinea si keke tie te Karisito, si talotaŋa nia rau si asa.
30 Ososo nau gamu pude vahesi pule nau si rau, ke maqu tozi sari na tiŋitoŋa pu vata dogoro nia sa qua minalohoro. 31 Sa Tamasa sa Tamana sa Baŋara Zisu, sapu tavahesi ninae rane ka rane, si gilania Nana sapu lopu kokoha si rau. 32 Totoso koa si rau pa Damasikasi, si sa Qavuna sapu nabulu nia e Aretasi sa baŋara vasina, si veko tie kopu koari na sasada barana sa vasileana nomana sana, pude tuqe vagi au, gua.* 33 Ba kaiqa qua baere si va isu gore au pa keke huneke nomana pa keke vuida koasa barana sa vasileana nomana sana, ke govete taloa si rau koasa Qavuna.

12

Sari Dinogodogorae te Paula meke sa Tinasigiti pa Tinina

1 Lopu leana si hie, ba maqu vahesi pule nau mo. Kamahire si kote tozi rau sari na dinogodogorae, na tiŋitoŋa variva magasadi pu va dogoro nau sa Baŋara. 2 Keke tie* te Karisito si gilania rau sapu ka manege made vuaheni la hire, si ta hena sage pa Maŋauru si asa, meke la pa kenuna sa Tamasa. Lopu gilania rau sapu be ta hena sage hinokara sa tiena, babe dogoro dinogodogorae mo si asa. E Tamasa mo gilania. 3-4 Maqu zama pule nia, gilania rau sapu ta hena sage sa tie hie pa Paradaisi[d]. Lopu gilania tugo rau sapu be ta hena sage pa tinina sia, babe dogoro dinogodogorae mo si asa. E Tamasa mo gilania. Vasina tu si avosi sa sari kaiqa ginugua saripu lopu boka ta tozi vura pa zinama, sina lopu va malumia sa Tamasa si asa pude vivinei ni koari na tie.* 5 Maqu va lavatia sa tie hie, ba lopu hiva vahesi pule nau telequ, ke maqu vahesi pule nau mo pa qua minalohoro. 6 Be hiva vahesi pulenau si rau, si lopu kaqu na keke tie duviduviliqu si rau, ura sa hinokara mo si kote tozia rau. Ba lopu kaqu vahesi pule nau si rau, sina lopu hivani gamu rau pude va lavatau koari na dinogodogorae hire. Ba mamu va lavatau koasa padana sapu gua dogoro soti au gamu koari na qua tinavete, meke koari na qua zinama.
7 Ba ta poni nia rau si keke tinasigiti sapu guana keke bakobakora huda rakihi pa tiniqu, pude boka ta tuqe pule si rau, meke lopu vahesi pule nau koari soku tiŋitoŋa variva magasadi saripu ele va dogoro nau sa Tamasa. Sa tinasigiti hie si guana nabulu te Setani si asa, sapu komitau pude maqu lopu vahesi pule nau. 8 Ka ŋeta totoso si varavara la si rau koa sa Baŋara, pude vagi pania koa rau sa tinasigiti hie. 9 Ba sa Nana inolaŋa koa rau si guahe: “Sa Qua tataru varitokae si ele pada mo koa goi. Ura sa Qua ŋiniraŋira si ta dogoro valeana totoso malohoro si goi.” Gua asa, ke qetu hola mo si rau, pude tozi sari na qua minalohoro, meke pude vata dogoro nia sapu na ŋiniraŋira te Karisito si toka nau. 10 Ke qetu ni mo rau pa laena Karisito sari na qua minalohoro, na zinama ŋoŋovalaqu, na tinasuna pa tinoa, na tinasigiti koari na tie, meke sari doduru tinasuna kaleadi. Ura totoso malohoro si rau, si toka nau sa ŋiniraŋira te Karisito.

Balabala Sisigiti Paula sari pa Koriniti

11 Ele zama guana tie duviduviliqu si rau kamahire, ba gamu tu si va guni nau asa. Meke garo tugo mo pude va lavatau gamu si rau. Lopu arilaedi hola nau ri kasa mia apositolo pu va arilaedi i gamu sara, be vea hinokara sapu loke laequ si rau. 12 Sari doduru tinavete variva magasadi, na tinavete pu vata dogoro nia sa ŋiniraŋira te Tamasa, pu va sosodea

* **11:32** TTA 9:23-25 * **12:2** Sa tie sapu gunia Paula hie si asa mo telena. * **12:3-4** Rev 22:1,2

sapu arau si na apositolo hinokara, si ta tavete mo sipu koa va nabu pa ṉinoṉo pa varikorapa mia gamu si rau. 13 Ele toka valeanani gamu rau, kekeṉoṉo gua sapu toka ni tugo rau sari doduru ekelesia. Ba keketoṉa mo si lopu tavetia rau koa gamu, lopu va tasuna gamu rau pude toka nau pa poata. Be asa mo sa qua sinea, si mi taleoso nau.

14 Ele va namanama si rau pude atu hopikini gamu, meke hie sa totoso vina ṉeta pude atu si rau. Meke lopu kote tepa gamu rau pude toka nau pa poata. Ba hivani gamu rau pude tataru nau, lopu sari na mia poata. Doduru totoso si lopu ari na koburu kote va gavoro poni sari na tiatamadia, ba sari na tiatamadia tu kote va gavoro poni sari na tudia. 15 Ke qetu nia mo rau si pude vatui koa gamu sari doduru qua tinago, meke sa qua tinoa soti pude tokani gamu. Ke vegua, be tataru holani gamu rau, ba vea kote hiteke sa mia tataru koa rau? 16 Ego, va hinokaria mo gita sapu lopu va tasuna gamu rau. Ba gina kaiqa gamu si balabala ia sapu na tie sekesekei si rau, meke kokoha pude vagi poata, gua. 17 Pa siraṉa sa? Sari na tie pu garunu atu ni rau si tavetavete ni rau pude hiko poata koa gamu? 18 Lokari, tepa ia rau se Taetusi pude atu koa gamu, meke ele garunu turaṉa nia rau koa sa si keke tasida koe Karisito. Ba vegua, atu se Taetusi, meke sekesekei ni gamu pa tinepa poata? Lokari! Kekeṉoṉo puta mo sari na binalabala na hahanana tamigami kara pa tinavete.

19 Gina balabala si gamu sapu lavelave puleni gami mo koa gamu si gami pa leta hie. Lokari! Zama nia mo gami gua sapu hivani gami Karisito pude zama nia pa kenuna sa Tamasa. Kasa tasiqu ta tatarue mia, sari doduru gua pu taveti gami, si ta tavete pude tokani gamu mo si gamu. 20 Ura talotaṉa ni gamu rau sapu pana atu rau koa gamu, si kote dogoria rau sapu sari na mia tinavete si lopu gua sapu hiva ni rau. Meke arau ba kote tavete atu ni koa gamu gua sapu lopu hiva nau gamu. Talotaṉa nia rau sapu kote atu dogoria rau sapu korapa koa sari na vinaritokei, na kinonokono, na bubugoro haru, na pinuhi, na zinama ṉoṉovala na vinari nanaei, na vinahesi pule meke na vinari paqahi. 21 Talotaṉa nia tugo rau si pude pule atu si rau, meke tava kurekure koasa qua Tamasa pa kenumia gamu. Meke kote talotaṉa hola meke kabo ni rau sari sokudi pu ele hoqa pa sinea visoroihe, ba lopu kekere taloa koari na dia hahanana kaleadi na bonidi, na vinari riqihi, na binarabarata, meke na vinari vosa na gua.

13

Vina Balau Vina Betobeto

1 Hie sa totoso vina ṉeta sapu kote atu si rau pude hopiki ni gamu. “Ta hivae pude karua babe ṉeta tie si va sosodea be sea sa tie ta zutuna,” gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope.* 2 Sipu atu dogoro gamu rau pa totoso vina rua si ele va balau gamu rau si gamu pu ele hoqa pa sinea, meke va balau gamu tugo rau kamahire, be lopu kekere si gamu pu ele sea visoroihe, meke gamu pu korapa sea, si kaqu va kilasa beto gamu rau totoso kamo pule atu koa gamu si rau. 3 Kote vagi gamu pa totoso asa sari doduru vina sosode pu hivani gamu, sapu e Karisito si zama koari na qua zinama. Totoso tavetavete si Asa koa gamu, si lopu malohoro si Asa, ba vata dogoro nia Sa sa Nana ṉiniraṉira pa varikorapa mia gamu. 4 Ura hinokara sapu pa minalohoro si tava mate si Asa pa korosi, ba pa ṉiniraṉira te Tamasa si toa pule tugo si Asa. Meke gua tugo asa, sapu pa mami kineke koa Sa, si malohoro tugo si gami. Ba toa tugo si gami pa

* **13:1** Diut 17:6, 19:15

mami kineke koa Sa pa n̲iniran̲ira te Tamasa, meke tavetavete nia gami sa n̲iniran̲ira asa pude atu va ton̲oto gamu.
5 Mi viliti puleni gamu, meke pitu puleni gamu, mamu dogoria be koa
hinokara si gamu pa rinan̲eran̲e. Hokara gilana valeania mia mo sapu se
Zisu Karisito si koa koa gamu. Ba be lopu tava sosode sapu Tanisa si gamu,
koari na mia viniliti, si lopu koa koa gamu si Asa. 6 Ran̲ea rau sapu kote va
sosodea, meke gilania mo gamu sapu na apositolo hinokara te Karisito si
gami. 7 Varavara tokani gamu rau koe Tamasa, pude lopu kote evan̲ia gamu
si keke sinea. Lopu pude vata dogoro nia mo sapu na apositolo hinokara si
gami, ba pude mi tavetia gua sapu leana, be vegua lopu don̲odon̲o guana
apositolo si gami. 8 Ura lopu boka hukatia gami sa hinokara, ba kaqu zuka
ia mo gami si asa. 9 Qetu nia mo gami sapu be malohoro si gami, ba n̲in̲ira
si gamu koe Karisito. Ke tepa ia tugo gami si pude boka koa va gotogoto si
gamu koe Karisito. 10 Gua asa ke kuberia rau sa leta hie, totoso koa va seu
koa gamu, pude lopu kaqu tavetavete nia rau sa n̲iniran̲ira pu poni nau
sa Ban̲ara, meke va kilasa gamu pana atu kamo rau. Sa n̲iniran̲ira asa si
pude tokani gamu, ba lopu pude va kaleana gamu.
11 Ego, kasa tasiqu, mi koa valeana tu gamu! Mi hata ia gua sapu gotogoto
koe Karisito. Mi va avosi sari na qua tinepa koa gamu. Mi koa keke pa
binalabala, mamu koa varibulei, meke sa Tamasa pu poni gita sa tataru
meke sa binule, si kote koa koa gamu.
12 Mi vari hapahapai na vari qetuqetui pana vari tutuvi gamu. 13 Sari
doduru tie te Tamasa tani si garunu atu nia sa dia tataru koa gamu.
14 Sa tataru variharupi tanisa Ban̲ara Zisu Karisito, sa tataru te Tamasa,
meke sa binaere tanisa Maqomaqo Hope, si madi koa koa gamu doduru.

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA QALESIA

Sa Vinabakala

Totoso podalae ta tarae sa Inavoso Leana koa sa guguana e Zisu Karisito, meke va hinokaria, na va egoa rina tie Zenitailo[d] pa votiki butubutu saripu lopu na tie Ziu, si podalae ta nanasae, na ta balabala sa binalabala sapu guahe: Sari na tie pu lopu na tie Ziu, meke ta evaṉae na tie te Karisito, si kaqu ta magu[d] si arini sina asa sa vina gilagilana sapu na tie te Tamasa si arini, meke kaqu lulia na va tabea tugo rini sa Tinarae te Mosese, pude boka ta evaṉae na tie te Karisito si arini, gua. Zama se Paula sapu lopu ta hivae si gua asa. Ba sa hinokarana si na rinaṉeraṉe mo koe Karisito, asa mo si tava toṉoto nia gita doduru koe Tamasa.

Ba koa dia pa korapadi rina ekelesia pa Qalesia, sapu keke pinaqaha popoa tana qinavuna Roma sapu ta pozae Esia[d] pukerane, si kaiqa tie Ziu pu poza puleni koimata. Mae guadi pa Zerusalema si arini, meke lopu va egoa rini gua sapu va tumatumae nia e Paula. Zama si arini, sapu kaqu lulia tugo rina tie pu hiva koa na tie te Karisito sa Tinarae te Mosese, meke kaqu tiqe garo la koe Tamasa sari na dia tinoa. Meke zutua tugo rini se Paula sapu lopu na apositolo[d] hinokara si asa gua rina apositolo pa Zerusalema, meke lopu tarae nia sa sa hinokara tanisa Inavoso Leana, gua.

Sa leta te Paula hie, sapu kubere lania sa koari na tie te Karisito pa Qalesia, si pude turaṉa va toṉoto pulei pa rinaṉeraṉe hinokara saripu ele ta turaṉa va sea koari na tie va tumatumae seadi arini. Pa podalaena sa nana leta hie, si lavelave hukata nia Paula sa nana tuturuana sapu na apositolo hinokara te Karisito si asa. Zama va ṉiṉira nia sa sapu sa tiniokona sa pude ta evaṉae na apositolo, si maena koe Tamasa, ba lopu pa ṉiniraṉira tana keke tie pa pepeso. Meke sa nana tinavete ninabulu, si pude la koari na votiki butubutu pu lopu na tie Ziu. Sari doduru butubutu pu lopu na tie Ziu si ta pozae na tie Zenitailo si arini.

Va ṉiṉira ia Paula sa vina tumatumae, sapu sari na tie si pa korapa rinaṉeraṉe mo si kote boka tava toṉoto koe Tamasa. Pa vinabetona sa leta, si tozia Paula sapu sa tinoa linulina e Karisito, si vura toṉoto mae mo pa korapa tataru, sapu na vuana mo sa rinaṉeraṉe koe Karisito.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Vina bakalana. Hinia 1:1-10
Sa guguana sapu na apositolo hinokara se Paula. Hinia 1:11 kamo hinia 2:21
Sa Inavoso Leana tanisa tataru variharupi te Tamasa. Hinia 3:1 kamo hinia 4:31
Sa tinarupaha meke sa tinavete tadina tie te Karisito. Hinia 5:1 kamo hinia 6:10
Vinabetona sa leta. Hinia 6:11-18

Zinama Tataru Koari na Tie te Karisito

1 Sa leta hie si mae guana koa arau Paula, sa apositolo[d] sapu lopu ta vizata na ta garunuqu pa tie, meke lopu tozi nia Tamasa si keke tie pude mae garunau, ba telena soti e Zisu Karisito, meke sa Tamasa sa Tamana sapu va turu pulea si Asa pa minate si garunau. 2 Sari doduru tasiqu koe

Karisito saripu koa hire, si somana va atua tugo sa dia tataru koa gamu na ekelesia pa hopeke vasivasileana pa Qalesia.
3 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule te Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito. 4 Asa tugo si mate hobei sari nada sinea, pa korapa vina tabena sa hiniva tanisa Tamasa sa Tamada, pude vata rupaha gita koasa ṉiniraṉira kaleana tanisa kasia popoa pa totoso kamahire. 5 Mani tava lavata sa Tamasa ninae rane ka rane! Emeni.

Kekeke Mo sa Inavoso Leana

6 Magasani gamu qua tu, sapu lopu sana, meke veko pania tu gamu sa Tamasa sapu tioko gamu pa korapa tataru variharupi te Zisu Karisito, meke lulia tu gamu si keke votiki* Inavoso Leana. 7 Ba sa hinokarana si loke votiki Inavoso Leana pule si koa. Kaiqa tie si iliri va sea ia sa Inavoso Leana koasa guguana e Karisito, meke va tasunai rini sari na mia binalabala. 8 Ego, be guana keke koa gami na apositolo, babe keke mateana pa Maṉauru, si atu tarae nia koa gamu si keke Inavoso Leana, sapu votikaena koasa sapu ele atu tarae nia gami koa gamu, si mani ta levei gana si asa koe Tamasa pude la pa Heli! 9 Maqu zama pule nia tugo sapu gua ele tozia gami: Be keke tie si atu tarae nia koa gamu si keke Inavoso Leana, sapu votikaena koasa sapu ele va hinokaria gamu, si mani tava kilasa pa Heli si asa!
10 Vegua? Balabala ia gamu sapu hiva va qetui mo rau sari na tie pa qua zinama? Lokari, e Tamasa tu si korapa hiva va qetua rau! Be guana korapa hiva va qetui mo rau sari na tie, si lopu na nabulu te Karisito si arau.

Gua meke Ta Evaṉae na Apositolo se Paula

11 Maqu tozi va bakalani gamu kasa tasiqu, sapu sa Inavoso Leana sapu tarae nia rau, si lopu maena pa tie. 12 Lopu vagia rau koa ke tie, meke loke tie va tumatumae nau si asa, ba e Zisu Karisito telena va vura ia koa rau.
13 Ele avoso nia tu gamu vivineina sa qua tinoa, sipu lulia rau sa linotu Ziu, meke sapu gua qoraqora gunia rau, meke lopu hite tataru hokara nia rau sa ekelesia te Karisito, meke ele podeke sisigitia rau pude huaria si asa.*
14 Sari doduru tie Ziu pa qua sinage, si hola beto ni rau pa qua linulina sa linotu Ziu, meke sari na hahanana tadi na tiatamamami pukerane.*
15 Ba pa Nana tataru variharupi sa Tamasa, si ele vizata veko au tu Sa, sipu lopu ele podo tu rau, meke tiokau Sa pude nabulu nia.* 16 Meke sipu ele vizatau Sa, pude vata dogoro nia koa rau sa Tuna, pude la tarae nia rau sa Inavoso Leana koari na tie Zenitailo[d], gua, si lopu la hata binalabala pule si rau koa keke tie. 17 Lopu la tugo si rau pa Zerusalema, pude la dogori saripu ele koa na apositolo kekenudi koa rau. Ba lopu seunae si la gua tu pa Arebia[d] si rau, meke tiqe pule la pa Damasikasi. 18 Hola tu ka ṉeta vuaheni meke tiqe sage la pa Zerusalema si rau, pa totoso kekenu pude la dogoria se Pita, meke koa paki koa sa ka manege lima rane si rau.* 19 Loke apositolo pule si la dogoria rau, ba kekeke e Zemisi mo, sa tasina sa Baṉara.
20 Gua sapu kuberi rau si hinokara, e Tamasa ba gilania Nana sapu lopu kokoha si rau.

---

* **1:6** Sa votiki Inavoso Leana hie sapu tozia rina tie si guahe: Pana ta magu tu rini, si kote boka ta evaṉae na tie te Tamasa si arini, meke lopu pa vina hinokara mo koe Karisito, gua. * **1:13** TTA 8:3, 22:4-5, 26:9-11 * **1:14** TTA 22:3 * **1:15** TTA 9:3-6, 22:6-10, 26:13-18 * **1:18** TTA 9:26-30

21 Mumudi tu si tiqe la si rau koari na vasidi pa Siria, meke pa Silisia.
22 Pa totoso asa, si lopu ele gilana va leana au rina tie koari na puku tie
te Karisito pa Ziudia si rau. 23 Ba sapu gua mo tozia ri kaiqa si avosia
rini, sapu guahe: “Sa tie sapu qoraqora nia sa ekelesia visoroihe, si korapa
tarae nia sa sa vina hinokara sapu ele podekia sa pude huaria,” gua. 24 Ke
vahesia rini sa Tamasa, sina koa gua koa sa ginuaqu rau.

2

Paula meke sari Kaiqa Apositolo

1 Ele hola tu ka manege made vuaheni, meke tiqe sage pule la pa
Zerusalema si rau, luli koe Banabasi, meke turaṉia tugo rau se Taetusi.*
2 Sapu la nia rau, si na va dogoro nau sa Tamasa pude la vasina si rau.
Pa keke mami vivinei telemami koari na koimata pa ekelesia, si tozi va
bakalia rau koa rini guguana sa Inavoso Leana, sapu la tarae nia rau koari
na tie Zenitailo, sina hiva va sosodea rau, sapu be toṉoto nana sapu gua
ele tavetia rau, meke sapu kote hiva tavetia rau vugo repere si toṉoto,
gua, meke lopu ta okipalae hoboro sari qua tinavete. 3 Se Taetusi sapu luli
koa rau si na tie Quriki[d], ba lopu ta ososae si asa pude kaqu ta magu[d];
4 Na hiva nia ri kaiqa pude kaqu ta magu si asa, gua. Sari na tie arini
si mae sekesekei guana tie piko. Kokoa guguana tie te Karisito si arini,
meke nuquru golomo mae pude piko ni gami, pude mae dogoro pohoa sa
tina rupaha pu vagia gami koasa mami kineke koe Karisito. Hiva mae va
pinausu gami rini koasa Tinarae te Mosese. 5 Ba koromami hokara lulia sa
dia hiniva. Turu va nabu si gami, pude boka tuqe hola ia gami sa hinokara
tanisa Inavoso Leana, meke vatua koa gamu.
6 Ba sarini pu doṉodoṉo guana koimata, si lopu tozia keke toṉa pule,
pude hobe ia sa Inavoso Leana sapu tarae nia rau. Be guana koimata
babe lopu na koimata si arini si lopu votikaedi pa dinoṉo taqarau. Ura
sa Tamasa si lopu doṉo pa tinoa vurana mo.* 7 Ba doṉo gilania mo rini,
sapu sa Tamasa si ele ponia koa rau sa tinavete, pude tarae nia sa Inavoso
Leana koari na tie Zenitailo, kekeṉoṉo gua tugo sapu ponia Sa koe Pita sa
tinavete pude tarae nia sa Inavoso leana koari na tie Ziu. 8 Ura pa korapa
ṉiniraṉira te Tamasa, si ta evaṉae na apositolo koari na tie Zenitailo si
rau; kekeṉoṉo gua tugo sapu e Pita si ta evaṉae na apositolo koari na tie
Ziu. 9 Sari ka ṉeta pu poza ni koimata rina tie koa sa ekelesia, sari Zemisi,
e Pita, e Zone, si tiqe doṉo gilania sapu ele poni nau Tamasa koa rau sa
ṉati tinavete hie. Ke gua asa si qetu nia rini meke variva ego nia pude koa
keke si gami koasa tinavete, pude gami kara Banabasi si kote tavetavete
koari na tie Zenitailo, meke arini si koari na tie Ziu, gua. 10 Keke binalabala
mo si tozini gami rini, sapu pude lopu muliṉi ni sari na habahuala pu koa
koari na dia tie pa Zerusalema, gua. Ba asa hokara mo sapu ele okoro hola
nia rau pude tavetia.

Norea Paula se Pita pa Anitioki

11 Ba totoso mae pa Anitioki se Pita, si norea rau si asa pa kenudi rina tie,
sina bakalana mo sapu sea si asa. 12 Ura sipu lopu ele mae kamo sari kaiqa
tie Ziu saripu garunu mae ni e Zemisi, si henahena turaṉi e Pita sari na tie
Zenitailo, sapu sari na tasida koe Karisito. Ba hopena pa Tinarae te Mosese
pude henahena turaṉi sarini. Ba totoso mae kamo sari kasa tie Ziu sara,
si rizu va ilolae koa rini na lopu hiva henahena turaṉi tu sa sari kasa tie

* **2:1** TTA 11:30, 15:2 * **2:6** Diut 10:17

Zenitailo sara. Sina matagutu ni sa sarini pu lulia sa vina hinokara, sapu kaqu ta magu tugo sari na tie Zenitailo pu lulia se Karisito, gua. 13 Kaiqa ri kasa tie Ziu pu lulia se Karisito, ba ele podalae matamatagutu gua tugo e Pita. Kamo tu koe Banabasi, ba ele somana turaṉia Pita, pude rizu va ilolae koari na tie Zenitailo. 14 Totoso dogoria rau sapu lopu lulia rini sa siraṉa hinokara tanisa Inavoso Leana, si norea rau se Pita pa kenudi ri doduru tie. “Agoi na tie Ziu sapu ele koa gua rina tie Zenitailo, meke lopu koa gua rina tie Ziu! Vegua meke kote boka zukuru nia goi koari na tie Zenitailo, pude di koa gua rina tie Ziu si arini?” gunia rau si asa.

Tie Ziu na Zenitailo si Ta Harupu pa Rinaṉeraṉe Mo

15 Gami si na tie pu ta podo pa butubutu Ziu, lopu na tie Zenitailo saripu
hoke ta pozae na tie kaleadi. 16 Ba gilania gami sapu gita na tie si pa
korapa rinaṉeraṉe mo koe Karisito si tava toṉoto si gita; lopu hite pa vina
tabena sa hiniva tanisa Tinarae te Mosese. Ke gami ba va hinokaria mo
se Zisu Karisito, pude ta pozae na tie toṉoto pa korapa mami rinaṉeraṉe
koa Sa. Ura loke tie si boka tava toṉoto pa vina tabena mo sa Tinarae
te Mosese.* 17 Ego, be totoso podekia gami na tie Ziu pude tava toṉoto
koasa mami tinoa keke koe Karisito gua, si kote ta poho mo sapu na tie
kaleamami gugua tugo mo na tie Zenitailo si gami. Ke pude gua asa si
vegua, na kinaleana tu si mae va vura ia Zisu? Lokari hokara! 18 Ba be
podalae lulia rau sa Tinarae sapu ele luaria rau, si vata dogoro pule nau
mo sapu na tie sea si rau. 19 Ura visoroihe totoso hata ia rau sa tinoṉoto
pa qua vina tabena sa Tinarae te Mosese si bakala koa rau sapu guana tie
matequ si rau. Gua ke kamahire si lopu lulia rau sa Tinarae te Mosese,
ba nabulu nia rau sa Tamasa pude toa koa Sa. 20 Ele tava mate turaṉae
koe Zisu pa korosi si rau, pude lopu toa eke telequ, ba e Karisito tu si toa
koa rau. Sa tinoa sapu toa nia rau hie kamahire, si toa nia rau pa korapa
qua rinaṉeraṉe koasa Tuna Tamasa sapu tataru nau, meke mate hobe au
Sa. 21 Lopu hiva kilu ia rau sa tataru variharupi te Tamasa. Sina be boka
tava toṉoto koasa Tinarae te Mosese si keke tie, si namu loke laena mo sa
minate te Karisito!

3

Sa Tinarae te Mosese meke na Rinaṉeraṉe

1 Duviduvili si gamu pa Qalesia! Esei va duviduvili gamu si gamu? Nake
ele tava bakala valeana mo koa gamu guguana sa minate te Zisu pa korosi!
2 Ego, tozi nau si hie! Vea, pa vina tabena sa Tinarae te Mosese si vagi nia
gamu sa Maqomaqo Hope? Babe pa vina hinokarana sa Inavoso Leana?
3 Na vegua ke duvili tu si gamu? Ele podalae ni tu gamu sari na mia tinoa
koasa Maqomaqona sa Tamasa; ba vea, kamahire si hiva va hokoti tu gamu
sari mia inene pa mia ṉiniraṉira soti? 4 Ke gua sapu sari doduru tinasuna,
saripu ele raza atu koa gamu koasa linulina sa Inavoso Leana, si loke laedi
mo? Lokari na arilaedi si arini koa gamu! 5 Vegua, pa vina tabena sa
Tinarae te Mosese si ponini gamu Tamasa sa Maqomaqo Hope, meke evaṉi
Sa sari na tinavete variva magasadi koa gamu? Ba pa mia inavosona, na
vina hinokarana mo sa Inavoso leana?
6 Mi balabala ia se Ebarahami, gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope:
“Raṉea sa sa Tamasa, ke koa gua koasa nana rinaṉeraṉe, si poza nia tie
toṉoto Tamasa si asa.”* 7 Pada gilania mo gamu, sapu sarini pu raṉea sa

* **2:16** Sam 143:2; Rom 3:20,22 * **3:6** Zen 15:6; Rom 4:3

Tamasa, si arini sari na tutina hinokara e Ebarahami.* 8 Sa Kinubekubere
Hope si ele koroto nia tu sapu kote va toṉoti Tamasa sari na tie Zenitailo pa
korapa dia rinaṉeraṉe koa Sa. Ke ele tozi va kenue ia tu sa Kinubekubere
Hope sa Inavoso Leana koe Ebarahami sapu guahe: “Koa goi si kote
tamanae sari doduru butubutu tie pa kasia popoa,” gua.* 9 Raṉeraṉe
se Ebarahami ke tamanae; ke sari doduru pu raṉea sa Tamasa, si kaqu
tamanae.
10 Arini pu kalavarae koasa vinatabena sa Tinarae te Mosese, si koa pa
korapa tinalevei. Ura zama sa Kinubekubere Hope: “Asa sapu lopu va
tabei doduru totoso sari doduru sapu gua ta kubere koa sa buka Tinarae,
si koa pa tinalevei te Tamasa si asa!” gua.* 11 Ego, bakala mo sapu loke
tie si tava toṉoto koasa Tinarae te Mosese, sina tie sea beto si gita doduru,
ba zama sa Kinubekubere Hope: “Sa tie sapu tava toṉoto koe Tamasa pa
rinaṉeraṉe si kaqu toa,” gua.* 12 Ba sa Tinarae te Mosese si lopu koa
gua koasa rinaṉeraṉe, ba pa tinavete mo. Ura guahe sapu ta zamae pa
Kinubekubere Hope: “Asa sapu taveti sari doduru hiniva tanisa Tinarae si
kaqu toa,” gua.*
13 E Karisito si ele mae harupu gita koari na tinaleveida koasa Tinarae te
Mosese. Ura vagia Sa sa tinalevei sipu mate hobe gita Sa. Ura guahe si ta
zamae pa Kinubekubere Hope: “Ta levei tugo koe Tamasa si asa sapu tava
sigoto, meke mate koa keke huda,” gua.* 14 Evaṉia Karisito si hie, pude
gua sapu va tatara nia Tamasa koe Ebarahami, si kaqu ta poni koari na tie
Zenitailo pa korapana e Zisu Karisito. Pude pa korapa rinaṉeraṉe si boka
vagia gita sa Maqomaqo Hope, sapu ele va tatara nia sa Tamasa.

Sa Tinarae meke sa Vinatatara

15 Kasa tasiqu, keke ginugua sapu hoke ta evaṉa si va bakalia sapu korapa
gunia rau he: Be karua tie si variva ego nia si keke tiṉitoṉa, meke kubere
pozadia koasa dia vinariva egoi asa, si loke tie kote boka huaria, babe tomo
la ni kaiqa toṉa pule koasa vinariva egoi asa. 16 Ego, ele ponia Tamasa sa
Nana vina tatara koe Ebarahami, meke koa sa tutina. Sa Kinubekubere
Hope si lopu zama “koari na tutimu” ba “koa sa tutimu” gua mo. Kekeke
tie mo si gunia sa, sapu e Karisito mo.* 17 Sapu gunia rau si guahe: Ele
tavetia Tamasa sa Nana vinariva egoi koe Ebarahami, meke ele va tatara
nia Sa sapu kaqu va gorevura ia Sa sa vinariva egoi asa. Sa Tinarae te
Mosese pu poni Tamasa, sapu hola made gogoto toloṉavulu vuaheni pa
mudina Ebarahami, si lopu boka huaria sa vina tatara te Tamasa, meke
sa vinariva egoi asa.* 18 Ura be sa minana te Tamasa si mae gua koa sa
Tinarae te Mosese, si lopu kaqu mae gua koasa vina tatara si asa. Ba sa
Nana minana sapu ponia Sa koe Ebarahami, si mae gua tu koasa Nana vina
tatara.*
19 Ke sa ṉati tinarae tanisa Tinarae te Mosese si hie mo: Ta poni tomo
mae si asa pude vata dogoro vura nia sa kinaleana, meke tava turu paki
mo si asa, osolae mae kamo sa tutina e Ebarahami, sapu e Karisito, sapu
tava tatarana. Sa Tinarae te Mosese si ta vala koari na mateana, meke ta
poni koe Mosese sa tie varikarovae sapu va kamoa koari na tie. 20 Ba sa tie
varikarovae si lopu ta hivae, be keke mo sa tie pu tavetia sa vina tatara,
sapu e Tamasa mo.

Ta Kopue koasa Tinarae te Mosese Osolae Kamo se Karisito

* **3:7** Rom 4:16 * **3:8** Zen 12:3 * **3:10** Diut 27:26 * **3:11** Hbk 2:4 * **3:12** Liv 18:5 * **3:13** Diut 21:23 * **3:16** Zen 12:7 * **3:17** Ekd 12:40 * **3:18** Rom 4:14

21 Pude gua asa, si vegua? Sa Tinarae te Mosese si kana koasa vina tatara?
Lokari hokara! Be ele vagia rina tie si keke tinarae sapu boka poni sa
tinoa, si kote boka tava toṉoto mo si arini koe Tamasa pa vina tabena
mo sa tinarae asa. 22 Ba zama sa Kinubekubere Hope, sapu sari doduru
tie pa kasia popoa si ta pusi mo pa ṉiniraṉira tanisa sinea, gua asa ke sa
vinariponi sapu tava tatarana pa korapa rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito, si
ta poni koarini pu va hinokara.*
23 Ba sipu lopu ele kamo sa totoso tana rinaṉeraṉe koe Karisito, si ta
pusi si gita koasa Tinarae te Mosese, osolae mae kamo sa totoso tanisa
rinaṉeraṉe koe Karisito. 24 Ke gua asa, si ta kopue si gita koa sa Tinarae
te Mosese, osolae mae kamo se Karisito, pude boka tava toṉoto si gita koe
Tamasa pa korapa rinaṉeraṉe. 25 Ego, kamahire si ele kamo sa totoso
tanisa rinaṉeraṉe koe Karisito, ke lopu ta kopue si gita koa sa Tinarae te
Mosese.
26 Ke pa korapa rinaṉeraṉe mo koe Zisu Karisito, si na tuna Tamasa si
gamu doduru. 27 Ele ta papitaiso si gamu koasa mia kineke koe Karisito,
meke ele vagia tugo gamu sa tinoa soti Tanisa. 28 Ke gua asa, si loke
vinotikaena pa varikorapadi rina tie Ziu, meke na tie Zenitailo; na pinausu
ba be lopu na pinausu, na palabatu meke na barikaleqe; ba keke mo si
gamu doduru koasa mia kineke koe Zisu Karisito. 29 Be na tie te Karisito si
gamu, si na tutina e Ebarahami si gamu, meke kaqu somana tagoa gamu
sapu gua ele va tatara nia sa Tamasa.*

4

1 Sapu gunia rau si guahe: Totoso hitekena sa koburu tavia sapu kote
tagodi sari doduru tinago tanisa tamana, si lopu votikaena si asa koa sa
pinausu, be vea tago guni sa sari doduru tinago arini. 2 Totoso korapa
koburu vaqura si asa, si kaiqa tie tu kopu nia, na vatanai sari nana tinavete,
osolae kamo sa totoso garona pu vizatia sa tamana. 3 Gita ba kekeṉoṉo gua
tugo asa. Visoroihe si guana koburu si gita, meke ele tava pinausu si gita
koari na tinarae pu totoli ni gita pa doduruna sa kasia popoa. 4 Ba sipu
ele kamo sa totoso garona, si garunu mae nia Tamasa sa Tuna, meke mae
podo pa barikaleqe, meke koa pa vina tabena sa Tinarae te Mosese, 5 pude
harupi saripu ta pusi koasa Tinarae sana, pude da ta pausu, meke pude na
koburu soti te Tamasa si gita.*
6 Ura na tuna Tamasa si gita, gua asa ke garunu mae nia Tamasa pa
korapa buloda sa Maqomaqona sa Tuna, meke va boka gita Sa, pude zama
koasa Tamasa: “Tamaqu, Tamaqu” gua. 7 Gua asa ke lopu na pinausu si
goi kamahire, ba na tuna. Meke sina na tuna Sa si goi, ke kaqu ponigo
Tamasa gua saripu va nama ni Sa koari na tuna.

Balabala Hola i Paula sari na Tie Qalesia

8 Visoroihe si lopu gilania gamu sa Tamasa, ke koa tava pinausu si gamu
koari na maqomaqo kaleadi pu lopu na Tamasa. 9 Kamahire sapu gilania
gamu sa Tamasa, babe maqu zama guahe, ta gilana koe Tamasa si gamu;
si na vegua ke hiva kekere pule la si gamu koari na tinarae koadi saripu
malohoro meke loke laedi? Na vegua ke hiva koa tava pinausu pule tu
koa rini si gamu? 10 Ke hoke kopuni gamu sari kaiqa rane, na sidara, meke
sari na totoso inevaṉa, na vuaheni pa Tinarae tadi na tie Ziu. 11 Talotaṉani

* **3:22** 3:2,8,9 * **3:29** Rom 4:13 * **4:5** Rom 8:15-17

gamu rau si gamu! Guana kote ta oki palae hoboro mo sari na qua tinavete koa sa tinupiti mia gamu.
12 Kasa tasiqu, tepa zoṉazoṉa gamu rau, pude mi keha luli au pa
kinopuna sa Tinarae te Mosese, sapu gua ele keha luli gamu rau si gamu na
tie Zenitailo. Loke kinaleana si ele tavete mae nia gamu koa rau. 13 Gilania
mia gamu sapu gua meke boka atu tarae nia rau sa Inavoso Leana pa
qua totoso kekenu koa gamu. Na koa gua sapu mohoqu si rau. 14 Be vea
ta podeke gua si gamu koasa minoho pa tiniqu, ba lopu hite etulau na
kilu pani au gamu si rau. Guana vina kamona keke mateana, ba be e
Zisu Karisito si tavete guni nau gamu. 15 Noma hola sa mia qinetuqetu
pa totoso asa, ba vegua kamahire? Ura guahe si boka va sosodea rau koa
gamu: Sapu be guana hoke boka gugua, si be ele lobiti poni nau mo gamu
sari na matamia. 16 Vegua, sina tozini gamu rau sa hinokara, ke ta evaṉae
na mia kana si arau kamahire?
17 Sari na tie pu paleke va sea ia sa Inavoso Leana, si okoro holani gamu
rini, ba sa dia hiniva si seana. Ura sapu gua hiva nia rini si pude vagi
va ilolo gamu koa rau, meke pude sa mia inokoro si kaqu soto koa rini,
gua sapu soto koa gamu sa dia inokoro. 18 Ego, leana hola si pude tagoa
sa inokoro nabuna gua asa, be leana sa ṉatina sa inokoro asa. Hinokara
si hie doduru totoso, meke lopu tale totoso koa somana mo koa gamu si
rau. 19 Kasa tuqu, gua tugo sa barikaleqe pu koa ta sigiti pa totoso vagi
koburu sa, si gua tugo sapu pa totoso vina rua hie, si koa ta sigitini gamu
rau si gamu, osolae kaqu koa koa gamu sa tinoa te Karisito. 20 Oqu hiva
koa somana hola koa gamu si rau, pude maqu gilania gua sapu kote zama
nia rau koa gamu. Ba kamahire si nunala ni gamu rau si gamu kasa sara.

Sa Vina Padapadaedi ri Hega e Sera

21 Ego, maqu nanasa paki gamu si gamu, sapu korapa hiva pude ta turaṉa
koasa Tinarae te Mosese; vegua, lopu avosia tu gamu sapu gua zama nia
sa Tinarae? 22 Ta kubere sapu karua sari na koburu te Ebarahami, keke
si na tuna sa barikaleqe pinausu, meke keke pule si na tuna sa barikaleqe
sapu lopu na pinausu.* 23 Sa tuna koreo sapu ta podona koasa barikaleqe
pinausu, si ta podo pa siraṉa kekeṉoṉo gua mo ari doduru tie. Ba sa
tuna koreo sapu ta podona koasa barikaleqe sapu lopu na pinausu, si ta
podo pa vina tatara te Tamasa. 24 Ego, sari karua barikaleqe hire meke
sari tudia, si na vina padapadae koari karua vinariva egoi: E Hega si pa
kalina tanisa vinariva egoi te Mosese sapu ta tavete pa toqere Saenai. Na
pinausu si asa, ke sari koburu podoi sa si na pinausu tugo. 25 E Hega si na
vina gilagilana sa toqere Saenai pa Arebia, meke na vina padapadaena sa
popoa Zerusalema sapu sari na tiena sa si koa tava pinausu, meke ta turaṉa
koasa Tinarae te Mosese. 26 Sa popoa Zerusalema panaulu pa Maṉauru, si
guana tinada si asa, sapu e Sera pu lopu na pinausu. 27 Ura guahe si zama
nia sa Kinubekubere Hope koasa guguana sa popoa Zerusalema:
“Agoi, na barikaleqe tigemu;
mu kukili pa qinetuqetu!
Agoi pu lopu hite ta sigiti pa pinodopodo.
Ura kaqu soku sari koburu tanisa barikaleqe sapu ta luarana
hola nia sa barikaleqe pu koa turaṉa loana,” gua.*
28 Ego, kasa tasiqu, gamu si na tuna Tamasa saripu ta podomia pa vina
tatara, kekeṉoṉo gua tugo e Aisake sapu ta podona pa vina tatara. 29 Pa

* **4:22** Zen 16:15, 21:2 * **4:27** Ais 54:1

totoso pukerane, si asa sapu ta podona pa hiniva tana tie, si nonovalia si asa sapu ta podona pa niniranira tanisa Maqomaqona Tamasa; meke gua puta tugo asa si korapa ta evana kamahire.* 30 Meke hie mo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: "Mu hitu pania sa barikaleqe pinausu, meke sa tuna koreo. Ura sa koburu tanisa barikaleqe pinausu, si lopu kaqu somana vagia si keketona koasa tamana, ba sa tuna tu sa barikaleqe pu lopu na pinausu, si kaqu vagi betoi sari doduru tinago tanisa tamana."* 31 Ke gua asa, kasa tasiqu, gita si lopu na tuna sa barikaleqe pinausu, ba na tuna tu sa barikaleqe pu lopu na pinausu.

5

Kopu nia sa Mia Tinarupaha

1 Ele rupaha gita Karisito si gita, ke mi turu va nabu pa tinarupaha; mi lopu koa ta pusi pule pa tinoa pinausu koa sa tinarae koana.

2 Mi avoso mae; arau Paula si zama atu koa gamu hie. Be va malumu puleni gamu pude ta magu si gamu pa vina tabena sa Tinarae te Mosese, si namu loke guguana hokara se Karisito koa gamu. 3 Maqu tozi puleni gamu sa qua vina balau, sapu be keke tie si va malumu pule nia pude ta magu, si kaqu ta soqo nia sa pude kopu nia sa doduruna sa Tinarae te Mosese. 4 Gamu sapu korapa podekia pude tava tonoto pa vinatabena sa Tinarae te Mosese, si paqaha puleni gamu koe Karisito. Ke koa si gamu pa sadana sa tataru variharupi te Tamasa. 5 Ba gami si rane qetuqetu nia sapu sa Tamasa si kote poni gami sa tinonoto, ke asa si korapa aqa nia gami koa sa niniranira tanisa Maqomaqona Sa, sapu tavetavete pa korapa mami rinaneranane. 6 Ura gilania gami pu koa keke koe Karisito, sapu loke vinotikaena si koa koari pu ta magudi, meke koari pu lopu ta magudi. Ba sa natina si hie mo: ranea gita se Karisito, meke sa rinaneranane asa si ta dogoro koasa nada tataru koari na tie.

7 Visoroihe sipu lopu ele mae koa gamu sari na tie sekesekei, si luli valeania gamu sa Inavoso Leana. Esei si hukata gamu kamahire, ke lopu lulia gamu sa hinokara? 8 Sa Tamasa sapu tioko gamu, si lopu boka hukata gamu pa linulina sa hinokara. 9 Guahe si keke vina balau, "Keke vina tumatumae sea, si guana visavisa isiti sapu boka va sagea si keke doduru siniovo palava," gua.* 10 Ba rane valeania rau sa Banara sapu lopu kaqu vagia gamu si keke votiki binalabala. Sa tie sapu va voriraqo gamu, si kote tava kilasa koe Tamasa, be esei si asa.

11 Ba kasa tasiqu, be korapa tarae nia rau sapu ta hivae tugo sa minagu, gua; si vegua ke korapa qoraqora nau tu rina tie Ziu si rau? Be gua asa, si kote lopu kilua rini sa tinaraena sa minate te Karisito pa korosi. 12 Sapu sarini pu korapa va voriraqo gamu sara, si pude madi va hola la ia tu sapu gua hiva nia rini, madi puzala* puleni, pude bakala sapu lopu na tie te Tamasa si arini.

13 Ba sapu gamu kasa na tasiqu, si ele ta tioko pude mi ta rupaha koasa Tinarae te Mosese. Ba mi lopu va malumia sa mia tinarupaha pude lulia sa hiniva kaleana tana tinimia; ba pa korapa tataru si mi koa varitokae. 14 Ura sa doduruna sa Tinarae te Mosese si ta varigarae mo koa ke tinarae sapu guahe: "Mu tataru nia sa turanamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi," gua.* 15 Ba be tavetavete guana hahanana tana kurukuru si gamu,

* **4:29** Zen 21:9 * **4:30** Zen 21:10 * **5:9** 1 Kor 5:6 * **5:12** Pa tinarae tadi na Ziu, sa tie ta puzalana si lopu kaqu somanae koari na tie te Tamasa. Mu tiroa Diut 23:1: * **5:14** Liv 19:18

sapu variva ta sigiti pa vinarikanai, si kopu nia pude mi lopu varihuari telemia.

Sa Maqomaqo meke sa Hiniva Tanisa Kinaleana

16 Ba maqu tozini gamu si hie: mi ta turaṉa koasa Maqomaqona sa
Tamasa, meke lopu kote lulia gamu sa hiniva kaleana tana tini. 17 Ura
gua sapu okoro nia sa kinaleana pa tinida, si kana koasa inokoro tanisa
Maqomaqona sa Tamasa; meke gua sapu okoro nia sa Maqomaqona sa
Tamasa, si kana koasa hiniva kaleana tana sinea pa tinida. Vari kanai sari
karua hire; ke gua asa si lopu boka tavetia gamu gua sapu hiva nia gamu.*
18 Be ta turaṉa koasa Maqomaqona sa Tamasa si gamu, si lopu koa kaurae
koasa ṉiniraṉira tanisa Tinarae.
19 Sari na tinavete tana hiniva kaleana tanisa sinea pa tini si bakala mo.
Ta dogoro mo si arini pa vinari riqihi, na binoni, na hahanana kaleadi;
20 pa vinahesi beku, na vinakuvakutae, na kinukiti, na vinaritokei, na
kinonokono, na tinaṉaziri, na pinuhi, na vinarikanai, na vinaripaqahi;
21 meke na inoko'okoro, na ninaponapo, meke na ninaponapo sapu
somania na vinarivosa, na gua. Gua sapu va balauni gamu rau visoroihe,
si va balau puleni gamu rau kamahire; sapu arini pu evaṉi saripu gua hire,
si lopu kaqu somana nia sa butubutu baṉara te Tamasa.
22 Ba sa vuana sa Maqomaqo Hope pa tinoa tie si na tataru, na
qinetuqetu, na binule, na ṉinoṉo, na tataru vatukana, na lineana, na
tinaronue, 23 na vinapepekae, meke na tinuqe pule. Sari na tiṉitoṉa gua
hire si loke tinarae hukati. 24 Meke sarini pu koa koe Zisu Karisito, si ele va
mate pania rini sa hiniva kaleana tana sinea pa tinidia, meke sari doduru
inoko'okoro seadi. 25 Sa Maqomaqona sa Tamasa si poni ni gita sa tinoa,
ke mani totoli ni tugo Sa sari na nada tinoa. 26 Mada lopu vahesi puleni
gita, na vari bugori, na vari konokonoi.

6

Mi Varitokae ni sari na Mia Tinasuna

1 Kasa tasiqu koe Karisito; be keke tie koa gamu si tavete va sea; ego,
gamu pu ta turaṉa koasa Maqomaqona sa Tamasa si mi va toṉotia si asa;
ba mi tavetia si hie pa vina pepekae. Mi kopu puleni gamu, pude mi lopu
hoqa pa tinoketoke gua tugo asa si gamu. 2 Mi varitokae ni sari na mia
tinasuna, pude gua asa si kaqu tiqe va tabea gamu sa tinarae te Karisito.
3 Be keke tie si balabala pule nia sapu asa si keke tie arilaena, gua; si
sekesekei pule nia, meke loke laena si asa. 4 Hopeke tie si mani pitu pule
nia pa nana tinavete soti telena; meke be leana sa, si mani qetu nia gua
sapu evaṉia sa; ba mani lopu va padapadae pule nia telena koasa keke
votiki tie. 5 Ura hopeke gita na tie si mani tupiti nia sa nana tinavete
ninabulu soti telena.
6 Asa sapu tava tumatumae si mani toka nia na ponia sa nana titisa koari
doduru tiṉitoṉa leadi. 7 Mi lopu balabala sea; lopu boka ta sekesekei sa
Tamasa. Gua sapu letea sa tie, si kaqu paketia tugo sa. 8 Asa sapu lelete
koasa hiniva kaleana tana sinea pa tini, si kaqu paketia tugo sa sa tinahuara
koasa tini; ba asa sapu lelete koasa Maqomaqo Hope, si kaqu vagia tugo sa
sa tinoa hola koasa Maqomaqo Hope. 9 Ke mada lopu mabo nia sa tinavete
leana; ura be lopu malohoro si gita, si kaqu paketia tugo gita sa vuana pa
totoso garona vugo repere. 10 Gua asa, ke doduru totoso pana boka gita, si

* **5:17** Rom 7:15-23

mada tavete valeana la koari doduru tie; sapu nomana hola si koa rini pu somana koasa nada tatamana te Karisito.

Vina Balau Vina Betobeto meke na Zinama Tataru

11 Mi dogori kamahire sari na kinubekubere nomadi pu kuberi rau pa limaqu soti. 12 Sarini pu hiva ososoni gamu pude ta magu[d], si na tie va titiedi pa tinoa vurana. Tavetia rini sapu gua asa, pude lopu ta n̲on̲ovala si arini pa ginuguana sa korosi te Karisito, gua. 13 Ba arini pu ta magudi sara si lopu lulia rini doduruna sa Tinarae te Mosese. Hivani gamu rini pude ta magu si gamu, pude vahesi puleni pa dia zinama koari na tie, sapu lulia gamu sa tinavete minagu tana tini, gua. 14 Ba sapu arau si pa korosi mo tanisa Ban̲ara Zisu Karisito si boka vahesi pule nau. Ura pa ginuguana mo sa korosi tanisa si lopu va arilaedi i rau sari na ginugua tanisa kasia popoa, meke arau ba loke laequ tugo koasa kasia popoa. 15 Loke vinotikaena si pude ta magu, ba be lopu ta magu si keke tie. Sapu arilaena si pude ta evan̲ae na tie sapu toa nia sa tinoa vaqura. 16 Ke koa rini pu lulia sa tinarae ton̲oto hie pa dia tinoa, si mani koa koa rini meke koari doduru tie te Tamasa sa binule, na tataru variva taleosae. 17 Ego, mani lopu n̲on̲ovala pule au keke tie. Ura paleki rau pa tiniqu sari na kirana e Zisu pu vata dogoro nia sapu arau si na Nana nabulu.

18 Mani koa koa gamu doduru tasiqu sa tataru variharupi tanisa Ban̲ara Zisu Karisito. Emeni.

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA EPISASI

Sa Vinabakala

Sa leta te Paula hie si ta garunu la koari na tie pa Episasi. Sa n̲ati guguana sa leta hie si pude tozia sa hiniva te Tamasa pa korapa Zisu Karisito, pude ta hena varigarae sari doduru kinurikuri pa Maṉauru meke pa pepeso, koe Zisu Karisito sa batuna (1:10). Meke koari na tinaraena sa leta hie si tepa sisigiti Paula sari na tie te Tamasa, pude koa soto koasa hiniva te Tamasa koe Karisito. Hiva ni Tamasa sari doduru tie; sari na tie Ziu[d], meke sari na tie Zenitailo[d] pude koa keke koe Karisito.

Pa kukuruna kekenu sa leta hie si vivinei nia sa sa guguana sa tinoa keke. Tozia sa sa siraṉa gua meke vizati Tamasa sari Nana tie, meke sa dia tinaleosae, na tinarupaha koari na dia sinea koe Zisu Karisito sa Tuna. Tozia tugo sa sapu sa tinagona sa Maqomaqo Hope sina vina sosodena sapu kaqu vagia gita sa vina tatara lavata te Tamasa. Pa kukuruna vina rua koasa leta, si sovuti sa sari na tie, pude toa pa siraṉa na hahanana sapu boka vata dogoro nia, sapu koa keke koe Karisito si arini.

Koari kaiqa vina padapadae si va bakalia Paula sa kinoa keke tadina tie te Tamasa koe Karisito. Tozia sa sapu sa ekelesia si guana keke tini meke Karisito si na batuna, meke gua tugo sapu sa ekelesia si guana keke vetu, meke Zisu si na sinokiraena. Meke tozia sa sapu sa ekelesia si guana keke barikaleqe, meke sa palabatuna si e Karisito. Vivinei nia tugo sa sa tataru variharupi te Tamasa koa gita pa korapana e Zisu Karisito. Doduru ginuguadi ri nada tinoa koe Karisito si ta dogoro pa korapana sa Nana tataru, na minate pa korosi, na tinaleosaeda, na tataru variharupi, meke na tinoṉoto.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama kekenu. Hinia 1:1-2
Karisito meke sa ekelesia. Hinia 1:3 kamo hinia 3:21
Sa tinoa vaqura koe Karisito. Hinia 4:1 kamo hinia 6:20
Sari na zinama tataru vina betobeto. Hinia 6:21-24

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sa apositolo ta garunuqu koe Zisu Karisito pa hiniva te Tamasa. Garunu atu nia rau sa leta hie koa gamu na tie te Tamasa pa Episasi, gamu pu ta ronu mia pa mia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito.*
2 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta n̲ana kamona, meke sa binule te Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito.

Sa Tinamanae Maqomaqo koe Karisito

3 Mani tavahesi sa Tamasa, sa Tamana sa nada Baṉara e Zisu Karisito! Ura koasa nada tinoa keke koe Karisito, si ponini gita Tamasa sari doduru Nana tinamanae maqomaqo koasa tinoa Maṉauru. 4 Ura ele vizata gita tu Tamasa, sipu lopu ele ta kuri tu sa kasia popoa, pude tanisa si gita pa korapa nada tinoa keke koe Karisito, meke pude da koa madi na loke tinazutuda pa kenuna Sa si gita.

Ura koasa Nana tataru, 5 si ele vizatia tu Tamasa sapu pa korapana e Zisu Karisito si kaqu ta evaṉae na tuna Tamasa si gita, asa sa Nana hiniva sapu qetu nia Sa. 6 Mada vahesia sa Tamasa koa gua koasa tataru variharupi

---

* **1:1** TTA 18:19-21, 19:1

marilaena pu poni mokani gita Sa koasa Tuna ta tataruena. 7 Koe Zisu,
meke koasa eharana Sa pa Nana minate, si vagia gita sa tinarupaha, sapu
sa tinaleosaedi ri nada sinea. Ke lopu boka ta ṉana kamo sa Nana tataru
variharupi sa Tamasa,* 8 sapu poni moka va sokuni gita Sa!
9-10 Sa hiniva golomona te Tamasa, si kaqu va gorevura ia Sa pa
totoso garona, pude ta varigarae sari doduru vina podaka pa maṉauru
meke pa pepeso, somanae koe Karisito, sa Batuna. Ele vata dogoro nia
Tamasa sa Nana hiniva golomona hie koari doduru Nana tinumatumae na
ginilagilana lohina, meke vata gilana nia Sa koa gita, sapu ele ta hivaena
koa Sa, meke ta evaṉa vura koe Karisito.
11 Doduru gua pu hiva nia sa Tamasa, si taveti Sa pa Nana hiniva na
vinizata. Meke ele vizata gita Tamasa si gita pude Nana tie soti pa kineke
koe Karisito, sina koa gua koasa Nana hiniva soti, sapu vizata vekoa Sa pa
pinodalaena. 12 Gua asa, ke gami pu ele raṉe kekenua se Karisito si mami
vahesia sa Nana linavata.
13 Meke gamu tugo si ta evaṉae na Nana tie soti pa inavosona sa
tinarae hinokara, sapu sa Inavoso Leana sapu ta harupu nia gamu. Totoso
va hinokaria gamu se Karisito, si bakala sapu ele tanisa Tamasa tugo
si gamu, pa tinagona sa Maqomaqo Hope sapu ele va tatara nia Sa.
14 Koasa tinagona sa Maqomaqo Hope si boka gilana valeania gita sapu
kote vagia gita gua sapu ele va tatara nia Tamasa koari Nana tie, meke sa
Maqomaqo Hope tugo si va sosodea koa gita sapu kote ponia Tamasa sa
Nana tinarupaha koarini pu tanisa. Mani tavahesi sa Nana linavata!

Sa Vinaravara te Paula

15 Koa gua koasa tinavete te Tamasa pa mia tinoa, meke sa mia
rinaṉeraṉe koe Zisu sa Baṉara sapu avoso nia rau, meke sa mia tataru
koari doduru tie te Tamasa, 16 si lopu hite makudo zama leana ni gamu rau
koe Tamasa. Meke hoke varavara ni gamu rau, 17 meke hoke tepa ia rau sa
Tamasa tanisa nada Baṉara Zisu Karisito, sa Tamada lavata, pude tokani
gamu koasa Maqomaqo Hope, pude va gilae gamu meke va dogoroni gamu
sa guguana sa Tamasa hinokara, pude mi gilana valeania si Asa. 18 Tepa
ia tugo rau pude tava bakala pa bulomia, pude gilana valeania gamu sa
doduruna gua sapu kaqu vagia gamu koasa mia sinomana koe Karisito.
Asa tugo si tioko ni gamu sa Tamasa, pude mi vagi sari na tinagotago
marilaedi na tinamanae tava tataradi koari na tie pu va hinokara. 19 Meke
pude mi gilania tugo sapu ṉiṉira hola sa Nana ṉiniraṉira pude tokani
gita si gita pu va hinokara. Sa ṉiniraṉira hie sapu tavetavete nia Sa pa
korapada gita, si kekeṉoṉo puta gua tugo sa ṉiniraṉira lavata Tanisa,
20 sapu tavetavete nia Tamasa pude va toa pulea se Karisito pa minate,
meke va habotia Sa pa kali mataona sa Nana habohabotuana Baṉara pa
Maṉauru.* 21 Ponia ṉiniraṉira Tamasa se Karisito pude baṉara ni sari
doduru tie na maqomaqo pu tago ṉiniraṉira leadi na kaleadi pa maṉauru
meke pepeso. Sa pozapoza sapu tagoa Sa si noma hola ni sari doduru
pozapoza, koasa kasia popoa kamahire, meke gua tugo ninae rane. 22 Ponia
ṉiniraṉira Tamasa se Karisito, pude Baṉara ni sari doduru tiṉitoṉa pu
vekoi Sa pa kauru nenena Karisito, meke vata evaṉae nia ṉati Baṉara Sa
si Asa sapu sa Batuna sa ekelesia.** 23 Sa ekelesia sina tinina e Karisito,
meke Asa telena si va garogaroa si asa, meke sari doduru vina podaka pa
maṉauru meke pa pepeso gua sapu goto pa hiniva te Tamasa.

---

* **1:7** Kol 1:14 * **1:20** Sam 110:1 * **1:22** Sam 8:6 * **1:22** Kol 1:18

2

Pa Minate meke Kamoa pa Tinoa

1 Visoroi hire si mate sari maqomaqo mia, sina lopu va tabea gamu sa
Tamasa, meke koa pa sinea si gamu.* 2 Pa totoso sana si luli gamu sari na
hahanana kaleadi tana kasia popoa, meke va tabea gamu sa baṉaradi* rina
ṉiniraṉira maqomaqo kaleadi pa galegalearane. Sa maqomaqo kaleana
hie si korapa lalae ni sa sari na tie pu lopu va tabea sa Tamasa. 3 Hinokara
sapu gita doduru visoroihe si kekeṉoṉo gua tugo arini pu luli sari na hiniva
kaleadi tana sinea pa tini. Taveti mo gita gua sapu goto, meke sapu hiva ni
rina tinida na nada binalabala soti. Koari na nada hahanana gua hire, si
lopu votikaeda koari doduru tie pule si gita, ke bakala valeana sapu kaqu
tava kilasa si gita koasa binugoro te Tamasa.
4 Ba sa Nana tataru lavata, meke sa Nana tataru variva taleosae koa
gita si marilaena hola. 5 Ke sipu mate tu sari na maqomaqoda totoso
lopu va tabea gita sa Tamasa, si va toa gita Sa koe Karisito. Ke pa tataru
variharupi mo te Tamasa si ta harupu si gita. 6 Koasa nada tinoa keke koe
Zisu Karisito, si va toa turaṉaeni gita Tamasa koe Zisu si gita, meke ele va
habotu turaṉaeni gita Sa koe Karisito pa Maṉauru. 7 Tavetia Sa si guahe,
pude ni vata gilana nia vugo repere koari doduru sinage sa Nana tataru
variharupi sapu lopu ta ṉana kamona; asa sa tataru sapu va dogoroni
gita Sa koe Zisu Karisito. 8 Ura koasa tataru variharupi mo te Tamasa,
si ta harupu si gamu pa korapa rinaṉeraṉe, meke sa tinaharupu si lopu
mia tinavete telemia, ba na vinariponi mo te Tamasa. 9 Ke loke tie si boka
vahesi pule nia, sina lopu mae gua pa mia tinavete soti si asa. 10 Ele harupu
gita Tamasa si gita, pude pa nada tinoa keke koe Zisu Karisito si mada koa
varitokae, koari doduru tinavete leadi pu ele va nama veko ponini gita Sa.

Kinoa Keke Koe Karisito

11 Gamu na tie Zenitailo[d], sapu ta pozae “Na tie lopu ta magu mia[d]”
koari na tie Ziu[d], pu poza puleni na tie ta magudi[d] sapu gua ta tavete pa
tinidia; mamu balabala pulea gua sapu ta evaṉa koa gamu pukerane. 12 Pa
totoso sana si lopu hite gilania gamu sapu esei se Karisito. Ura lopu na
tie ta vizata mia koe Tamasa si gamu, ba na votiki tie tu si gamu. Lopu
somana nia gamu sa vinariva egoi sapu ṉatina mae gua koasa vina tatara
te Tamasa koari Nana tie. Meke pa mia kinokoa si lopu hite rovea gamu
sapu kote vagia gamu si keketoṉa leana, sapu kote ta evaṉa koa gamu,
sina lopu gilania gamu sa Tamasa hinokara. 13 Ba koasa mia tinoa keke
koe Zisu Karisito kamahire, si ele tava tata mae koe Tamasa si gamu, koasa
eharana Karisito. 14 Ura e Karisito mo sa nada binule, sapu vata evaṉae
ni keke tieda mo si gita, sapu gami na tie Ziu meke gamu na tie Zenitailo.
Huaria Sa pa tinina soti sa goba tanisa vinari kanai sapu vari paqahani gita.
15 Meke pa Nana minate si va betoa Sa sa Tinarae te Mosese, meke sari na
tinarae sapu gua kaqu taveti, babe lopu taveti. Tavetia Sa sapu guahe, pude
va keke i sari karua puku tie koa Sa, pude koa bule.* 16 Koasa minate mo te
Karisito pa korosi, si tava beto sa vinari kanai pa vari korapada gita, gami
na tie Ziu, meke gamu na tie Zenitailo. Ke koasa Nana minate si va keke
gita Sa pa nada rinaṉeraṉe koa Sa, pude koa keke tinida mo, meke turaṉa
pule maeni gita koe Tamasa.* 17 Ke mae tarae nia Karisito sa inavosona
sa binule koari doduru tie, koa gamu na tie Zenitailo, pu lopu tata koe

* **2:1** Kol 2:13 * **2:2** Sa baṉara hie si e Setani. Mi doṉo la pa Mk 3:22 meke Zn 12:31. * **2:15** Kol 2:14 * **2:16** Kol 1:20

Tamasa, meke koa gami na tie Ziu, pu tata koa Sa.* 18 Meke pa korapana
mo e Karisito, si vahesia gita sa Tamasa sa Tamada pa keke Maqomaqo.
19 Ke gua asa, si lopu na tie karovo mia babe votikaemia si gamu na tie
Zenitailo kamahire; ba gamu meke gami na tie te Tamasa si keke butubutu
mo, meke koa pa Nana tatamana raṉeraṉe si gita. 20 Meke kekeṉoṉo na
vetu sapu kuria sa Tamasa si gita. Karisito si guana patu arilaena hola
sapu veko kenua Tamasa. Sari na apositolo na poropita si kekeṉoṉo gua
rina patu pu tava hake la, meke gamu si gua tugo rina patu pu ta vari
hakei tomo la. 21 Karisito si vari sotoni gamu na varigarani gamu koasa
ekelesia, kekeṉoṉo gua rina patu pu ta vari hakei meke tava hokoto sa vetu
pude ta evaṉae guana Zelepade hopena tanisa Baṉara. 22 Gua asa, ke koe
Karisito si ta varigarae la si gamu koari na tie Ziu, pude na vasina pu koa
sa Maqomaqona Tamasa.

3

Sa Tinavete te Paula Koari na Tie Zenitailo

1 Sina koa gua koasa tinavete asa, sapu va keke i Tamasa sari na tie Ziu
meke na tie Zenitailo, si varavara la si arau, Paula, koe Tamasa. Arau si na
tie ta pusiqu te Zisu Karisito, sina nabulu nia rau si Asa pa vinaleana mia
gamu na tie Zenitailo. 2 Hinokara sapu ele avoso nia gamu, sapu pa Nana
tataru variharupi sa Tamasa, si poni nau Sa sa tinavete hie, pude tokani
gamu. 3 Ele va gilana nia Tamasa koa rau sa Nana hiniva tomena, sapu gua
ele kubere atu nia rau koa gamu. 4 Meke be tiroa gamu sapu gua ele kubere
atu nia rau, si kote boka va nonoga ia mo gamu sapu gua gilania rau,
koasa hiniva tomena te Tamasa pu va vura ia e Karisito.* 5 Koari na sinage
pukerane si lopu ta tozi nia rina tie sa hiniva tomena hie, ba kamahire si
va vura ia Tamasa koasa Maqomaqo Hope, koari Nana apositolo[d] meke na
poropita[d] madidi. 6 Gua sapu ta tomena visoroihe si gua mo he: Koasa vina
hinokarana sa Inavoso Leana, si gamu na tie Zenitailo, si somana tagoi sari
na minana te Tamasa koa gami na tie Ziu. Koa varigara tugo si gamu koa
gami na tie Ziu pa keke tini, meke somana tagoa gamu sa vina tatara sapu
tavetia Tamasa pa korapana Zisu Karisito.
7 Koasa Nana tataru variharupi pa korapa Nana ṉiniraṉira pa qua tinoa,
si poni nau Tamasa sa tinavete hie, pude tozi vura nia sa Inavoso Leana.
8 Na tie mumudi hokara si rau koari na tie te Tamasa; ba pa Nana tataru
si poni nau Tamasa sa tinavete hie, pude tozia koari na tie Zenitailo sa
inavoso marilaena hola koasa guguana e Karisito, sapu lopu boka ta ṉana
kamo, 9 meke pude va gilana nia koari doduru tie gua pude tava vura sa
hiniva tomena te Tamasa. Asa tugo sa Tamasa sapu tavetedi sari doduru
likakalae, sapu lopu vata gilana nia sa Nana hiniva tomena koari na totoso
pu ele hola. 10 Ba sa Nana hiniva kamahire pa korapana sa tinoa tanisa
ekelesia, si pude vata gilana nia sa Nana ginilagilana lavata, na lohina,
koari na maqomaqo, na ṉati hiniva pu tago ṉiniraṉira pa galegalearane
meke pa maṉauru. 11 Evaṉia Tamasa sa kinoa keke koari na tie Ziu meke
na tie Zenitailo, gua sapu goto koasa Nana hiniva pa pinodalaena, meke
va gorevura ia Sa koe Zisu Karisito sa nada Baṉara. 12 Meke pa nada
kinoa keke koa Sa, pa korapa nada rinaṉeraṉe, si koa varane meke lopu
matagutu si gita pa nada vinaravara, pude la pa kenuna sa Tamasa. 13 Ke
tepa gamu rau, pude mi lopu malohoro pa mia rinaṉeraṉe, sipu avoso ni

* **2:17** Ais 57:19 * **3:4** Kol 1:26-27

gamu sari na qua tinasuna pa vetu varipusi. Sari na qua tinasuna, si pude na tinokae na vina lavata mia gamu.

Sa Tataru te Karisito

14 Sina koa gua koasa tinavete, sapu va kekei Tamasa sari na tie Ziu meke na tie Zenitailo, si varavara la koe Tamasa si rau. 15 Koa Sa si vagia ri doduru tatamana raṉeraṉe, pa Maṉauru meke pa pepeso sa pozadia hinokara sapu na “Tie te Karisito” si arini. 16 Tepa ia rau sa Tamasa, pude va ṉiṉira gamu koa sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope pa korapa mia tinoa maqomaqo, meke sa ṉiniraṉira asa si mae guana koasa Nana minana marilaena hola. 17 Ke koa gua koa sa mia rinaṉeraṉe, si mi gilania sapu se Karisito si koa pa korapa bulomia, meke tepa ia rau sa Tamasa pude sa tataru si na ṉatidi ri doduru mia tinavete, 18 pude boka gilana valeania gamu meke sari doduru tie te Tamasa sa labena, na gelena, na ululuna, meke sa lohina gua sa tataru te Karisito. 19 Uve, mi gilania gamu sa Nana tataru sapu holani doduru ginilagilana; meke pa ginilagilanana sa Nana tataru si kote boka keha luli valeania gamu sa tinoa soti te Tamasa.

20 Ego, mani tavahesi sa Tamasa, koa gua koasa Nana ṉiniraṉira sapu tavetavete pa korapada gita, meke boka taveti Sa sapu soku hola ni sari doduru gua pu tepa i na balabala i gita. 21 Mani tavahesi sa Tamasa koa gita pa korapana sa ekelesia pa nada kinoa keke koe Zisu Karisito, koari doduru sinage, ninae rane ka rane, Emeni.

4

Sa Kinoa Keke Koe Karisito

1 Arau si na tie ta pusiqu, sina nabulu nia rau sa Baṉara. Ke tepa sisigiti gamu rau si gamu pu ta tioko koe Tamasa, pude mi enea sa siraṉa sapu qetu nia Sa, koasa padana sa Nana hiniva. 2 Mi koa va pepekae, ṉoṉo, mamu variva taleosae pa tataru. Mi vata dogoro nia sa mia tataru koari hopehopeke tie.* 3 Sa Maqomaqona Tamasa si ponini gamu sa binule sapu pusi varigarani gamu, ke mi podeke sisigitia pude kopu nia sa tinoa keke hie. 4 Keke mo sa tini, meke keke mo sa Maqomaqo Hope, meke keke mo sapu raṉea gamu pude vagia totoso ta tioko si gamu pa mia kinoa koe Karisito. 5 Keke mo sa Baṉara sapu e Zisu Karisito, keke mo sa rinaṉeraṉe, meke keke mo sa pinapitaiso, 6 keke mo sa Tamasa sa Tamada gita doduru; Asa sapu baṉara ni sari doduru, meke tavetavete ni sari doduru, meke koa somanae koari doduru. 7 Koasa Nana tataru variharupi e Karisito koa gita, si hopeke ta poni vinariponi si gita. 8 Gua asa ke zama sa Kinubekubere Hope:

“Totoso sage la pa vasina ululuna hola si Asa,
si turaṉi Sa sari kobi tie ta raovodi[d],
meke poni vinariponi Sa sari na tie,” gua.*

9 Ego, na sa sapu “sage la” gunia sa? Sapu gunia sa si guahe, kekenu si gore la pa popoa pepeso. 10 Ke Asa sapu gore mae, si Asa tugo sapu sage la panaulu pa Maṉauru, pude koa pa doduru vasina si Asa. 11 Meke Asa tugo poni vinariponi sari na tie, pude kaiqa sina apositolo, kaiqa na poropita, kaiqa na tie tarae nia sa Inavoso Leana koari na tie pu lopu ele va hinokara, kaiqa na minisita, meke kaiqa pule si na titisa. 12 Pude va ṉiṉirai sari na tie te Tamasa, pude va namanama meke tavetia sa tinavete tana ekelesia, pude nabulu ni sari na tie pa tinina e Karisito, 13 osolae koa pa keke rinaṉeraṉe

* **4:2** Kol 3:12-13 * **4:8** Sam 68:18

mo si gita doduru, meke pa nada ginilagilanana sa Tuna Tamasa, si kote na tie komihada valeana si gita, kamoa sa padana sa tinoa te Karisito.
14 Meke lopu kote koa hola guana koburu si gita, sapu ta turaṉa koari na vina tumatumae tadi na tie kokohadi, pu hoke turaṉa va sea i sari sokudi, koari na dia tinavete sekesekei pu va podoi mo rini, sapu guana vaka hite pu ta hena limilamae koari na ololobagea, babe paleke lamae nia na givusu. 15 Ba mada tozi vura nia gita sa hinokara pa korapa maqomaqo tataru, meke koari doduru hahanana leadi si mada toa sage si gita koe Karisito, sapu sa Batuna sa ekelesia. 16 Koa Sa si ta varihodae valeana, na soto va nabu sari doduru votivotiki kukukuru tini, meke tavetavete varigara valeana sari doduru. Kekeṉoṉo gua tugo sari na tie pu koa keke koe Karisito si kote boka tava ṉiṉira pule, meke noma sage si arini pa tataru.*

Sa Tinoa Vaqura Koe Karisito

17 Pa korapa ṉiniraṉira tanisa Baṉara, si va balau gamu rau; pude mi lopu koa hola gua rina tie huporo pu lopu lulia sapu gua hiva nia sa Tamasa, meke loke laedi sari na dia binalabala. 18 Sari na dia ginilagilana si koa seu koe Tamasa pa hinuporo, meke lopu hiva nia rini sa tinoa vaqura sapu poni nia Tamasa koari na tie, sina pupuhu hola meke korodia pude va avoso si arini. 19 Loke hite vasi dia kinurekure hokara, ba vala puleni si arini koari na hahanana kaleadi, meke doduru sapu boni, si ehaka sisigiti ni rini.
20 Ba lopu gua tu asa si tava tumatumae nia gamu koasa guguana e Karisito! 21 Ele avoso nia mia tu gamu sa guguana e Zisu Karisito, meke koasa mia linulina Sa, si ele tava tumatumae nia tu gamu sa hinokara. 22 Ele tava tumatumae nia tu gamu si pude mi luara pania sa mia tinoa koana. Sa tinoa sapu turaṉa va sea gamu pa kinaleana koari na inoko'okoro seadi.* 23 Madi tava vaqura zoṉazoṉa sari bulomia meke sari na mia binalabala. 24 Mi tagoa sa tinoa vaqurana, sapu sa kinehana soti sa Tamasa, mi vata dogoro nia sa tinoa hinokara, sapu toṉotona meke madina.*
25 Mi lopu kokoha! Hopeke tie si mani zama pa hinokara koasa turaṉana, sina na kukuruna mo sa tinina Karisito si gita doduru.* 26 Be bugoro si goi, si mu lopu hoqa pa sinea, mamu lopu va kamo nia lodu rimata sa mua binugoro.* 27 Mu lopu va malumu hokaria se Setani, sapu ta pozae sa Devolo, pude va hoqa igo.
28 Sa tie pu hoke hikohiko si mani beto hiko, ba mani tavetavete valeana pude boka ari nana, meke toka ni saripu loke gedi. 29 Mi lopu zama ni sari na zinama pu hoke boka va kaleani sari na tie, ba mi tale zama ni sari na zinama pu boka toka ni si arini. Sari na zinama pu garo pude boka va ṉiṉirai, meke toka ni sarini pu avosigo. 30 Mi lopu va talotaṉia sa Maqomaqo Hope te Tamasa. Ura sa Maqomaqo asa sapu pa korapa mia si na tinokoro veko sapu tanisa Tamasa tugo si gamu, meke Asa si va sosodea koa gamu sapu te Tamasa si gamu osolae kamoa sa ranena sa mia tinarupaha. 31 Ke mi luara pani sari na mia kinonokono, na tinaṉaziri, na binugoro, meke sari doduru binalabala ṉoṉovala, mi lopu vari velavela i pa vinaripera, meke lopu vari zama va kaleani. 32 Ba doduru totoso si mi koa vari tatarue, na variva tukana, meke variva taleosae, gua tugo sapu taleosoni gamu Tamasa pa korapana Karisito.*

---

* **4:16** Kol 2:19 * **4:22** Kol 3:9 * **4:24** Kol 3:10; Zen 1:26 * **4:25** Zak 8:16 * **4:26** Sam 4:4 * **4:32** Kol 3:13

5

Toa pa Korapana sa Kalalasa

1 Na koburu ta tatarue mia hola koe Tamasa si gamu, ke mi podekia
lulia sa kinehana Sa. 2 Mi koa vari tatarue pa mia tinoa, gua sapu tataruni
gita Karisito, meke mate paeni gita Sa, guana vinariponi na vinukivukihi
humaṉa lea, sapu qetu nia Tamasa.*
3 Ke loke mia vasi inokoro sea, lopu na vinari riqihi, na hahanana boni,
na pinuhi, na gua, sina na tie madi mia te Tamasa si gamu. 4 Meke lopu
garo tugo koa gamu sari na zinama rarate, na zinama pekipekidi, na vina
sisire kaleadi; ba mi zama leana koe Tamasa koari Nana tinavete leadi koa
gamu. 5 Mi gilana valeania sapu sa tie pu hoke tavetavete va sea lamo
pa vinari riqihi, na binoni, meke inoko'okoro sea sapu kekeṉoṉo guana
vinahesi beku, si lopu kote vagia sa nana hinia pa Butubutu Binaṉara te
Karisito meke te Tamasa.
6 Mi kopu nia pude loke tie sekesekeini gamu koari na zinama kokohadi,
sina koa gua mo koari na sinea gua hire, si kote va raza mae ia Tamasa
sa Nana tinaṉaziri koa rini pu lopu va tabea si Asa. 7 Ke mi lopu galagala
hokara ni sari na tie gugua arini. 8 Visoroihe si na tie huporo tugo si gamu,
ba kamahire si na tie te Tamasa pu koa pa kalalasa, ke mi koa gua rina
koburu tanisa kalalasa. 9 Sina sari doduru hahanana leadi, na toṉotodi, na
hinokaradi, si na vuana sa kalalasa pa tinoa tie. 10 Mi podekia pude tumae
nia gua sapu variva qetu koasa Baṉara. 11 Mi lopu somana taveti sari na
tinavete huporodi meke loke laedi, ba mi tozi vura lani tu sapu sea si arini.
12 Ura variva kurekure hola, pude vivinei ni sari na hahanana pu tavete
tomei rina tie. 13 Meke pana ta dogoro pa kalalasa sari doduru tinavete,
si kote ta gilana sari na guguadi hinokara. 14 Na kalalasa mo si boka va
bakala valeani sari doduru tiṉitoṉa. Gua asa ke ta zamae si guahe:
“Mu vaṉunu, agoi pu korapa puta,
mamu turu pule pa minate,
meke kaqu kalalasa atu igo e Karisito,” gua.
15 Ke mi kopu totoko ni sari na mia tinoa, gua rina tie gilaedi lopu gugua
ari tie duduvilidi. 16 Mi haloi sari na totoso pu boka vagi gamu pude tozia sa
Inavoso Leana, sina kaleadi sari na rane hire.* 17 Mi lopu va duviduvilae,
ba mi podekia pude gilania sapu gua hivani gamu sa Baṉara pude tavetia.
18 Mi lopu napo sisigiti vaeni sapu kote va kaleana gamu, ba mi ta siṉie
nia sa Maqomaqo Hope. 19 Mi vari vivinei ni sari na Sam, na kinera
vinahesi, meke na kinera hopedi. Mi kera vahesia sa Baṉara pa korapa
bulomia.* 20 Koari doduru totoso si mi zama leana lani koe Tamasa sa
Tamada, pa korapa pozana sa nada Baṉara e Zisu Karisito, sari doduru
gua pu ta evaṉa.

Sari Barikaleqe meke Palabatu

21 Mi koa variva tabei si gamu doduru, sina pamaṉa nia gamu se Karisito.
22 Ego, gamu na barikaleqe si mi va tabei sari mia palabatu, gua sapu va
tabea gamu sa Baṉara.* 23 Ura sa palabatu si na batuna sa nana barikaleqe,
kekeṉoṉo gua sapu Karisito si na Batuna sa ekelesia. Asa tugo sa Hinarupu
tanisa ekelesia sapu sa tinina. 24 Gua asa, ke mi koa va tabei gamu na
barikaleqe sari na loamia pa doduru tiṉitoṉa, kekeṉoṉo gua puta tugo
sapu va tabea sa ekelesia se Karisito.

---

* **5:2** Ekd 29:18; Sam 40:6 * **5:16** Kol 4:5 * **5:19** Kol 3:16-17 * **5:22** Kol 3:18; 1 Pit 3:1

25 Gamu na palabatu, si mi tataru ni sari na mia barikaleqe, gua sapu
tataru nia Karisito sa ekelesia, meke mate paenia Sa si asa.* 26 Kekeṉoṉo
gua sapu tava via si gita pa kolo, si gua tugo sapu va via ia Tamasa sa
ekelesia koari Nana zinama. 27 Mate si Asa pude vagi pule nia sa ekelesia,
guana Nana barikaleqe tolavaena hola; viana, toṉotona, loke bonina,
loke vizirina, meke loke sineana. 28 Mani tataru nia sa palabatu sa nana
barikaleqe, kekeṉoṉo puta gua sapu tataru gunia sa sa tinina soti. Asa sapu
tataru nia sa nana barikaleqe, si tataru pule nia tugo telena. 29 Ura loke tie
si kukiti nia sa tinina soti, ba hoke ponia na kopu nia sa si asa; kekeṉoṉo
puta sapu kopu gunia Zisu sa ekelesia, 30 sina gita mo sari kukuru Tinina Sa.
31 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope sapu guahe: “Koasa ginugua
asa si kote luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke koa keke koa
sa nana barikaleqe, meke koa keke tinidia sari karua,” gua.* 32 Koa nana
sa ginugua hinokara meke lohina sapu gunia sa Kinubekubere Hope asa,
meke gilania rau sapu e Karisito meke sa ekelesia si gunia sa. 33 Ba soto
atu gua tugo koa gamu si asa, sapu hopeke palabatu si mani tataru nia
sa nana barikaleqe, gua sapu tataru pule nia telena si asa; meke hopeke
barikaleqe si mani pamaṉa nia sa nana palabatu.

6

Sari na Koburu meke Tiatamadia

1 Gamu na koburu, si mi va tabei sari na tiatamamia, koasa mia linulina
sa Baṉara, sina asa tugo si toṉoto pude tavetia gamu.* 2 “Mu va lavatia
sa tamamu meke sa tinamu,” asa tugo sa tinarae kekenu sapu koa ia na
vina tatara sapu guahe:* 3 “Pude leana sa mua kinokoa, meke kote toa va
gelenae pa popoa pepeso si goi,” gua.
4 Gamu na tiatamadia rina koburu, mi lopu va bubugori sari mia koburu,
ba mi turaṉa sage ni meke va toṉoti si arini pa korapa vina tumatumae
tanisa Baṉara.*

Sari na Pinausu meke sari Dia Palabatu

5 Gamu na pinausu*, mi va tabei sari na mia palabatu pa korapa mia
pinamaṉa na minatagutu. Mi tavete va hinokaria si hie pa korapa bulomia,
kekeṉoṉo guana tavete la nia gamu si asa koe Karisito.* 6 Lopu tale pa
totoso kopu totokoni gamu mo arini, pude va qetui mo si arini, gua. Ba
sina koa guana pinausu te Karisito si gamu, ke mi tavetia sapu gua hiva
nia sa Tamasa, pa doduru bulomia. 7 Mi tavetavete qetuqetu guana sapu
nabulu nia gamu se Zisu sa Baṉara, meke lopu tale koari na mia palabatu
mo. 8 Sina gilania mia sapu kote hopeke pia gamu sa Baṉara si gamu koari
na tinavete leadi pu taveti gamu, be na pinausu, babe lopu na pinausu si
gamu.
9 Gamu na palabatu si mi vata dogoro nia tugo sa hahanana leana koari
na mia pinausu, meke lopu va mataguti. Mamu gilania sapu agoi, meke
sari na mua pinausu si tanisa Baṉara mo pa Maṉauru, sapu lopu hoke
toka kale nia si keke tie pa vinaripitui.*

Sari Doduru Poko Varipera te Tamasa

---

* **5:25** Kol 3:19; 1 Pit 3:7 * **5:31** Zen 2:24 * **6:1** Kol 3:20 * **6:2** Ekd 20:12; Diut 5:16 * **6:4** Kol 3:21 * **6:5** Sari na pinausu pukerane tadi na tie si ta holudi pude na tinagotago tanisa tie pu holuna. * **6:5** Kol 3:22-25 * **6:9** Diut 10:17; Kol 3:25, 4:1

10 Ego, vina betobeto si mi koa va ṉiṉira koasa mia sinoto koasa Baṉara,
meke koa sa Nana ṉiniraṉira lavata. 11 Mi va sagei sari doduru poko
varipera saripu ponini gamu sa Tamasa, pude mi turu va ṉiṉira meke
varipera koari na tinoketoke sekesekeidi tanisa Devolo sapu se Setani.
12 Sina lopu varipera la pa tie si gita, ba koari soku tomate kaleadi na
ṉiṉiradi pa galegalearane meke pa maṉauru, sari na binalabala huporodi,
meke sari na ṉiniraṉira kaleadi, meke sari na tomate kaleadi pu vahesi
rina tie koari na rane kaleadi hire. 13 Ke mi va sage betoi sari na poko
varipera te Tamasa, meke be pana raza mae sa kinaleana, si lopu kaqu
boka va rizu gamu sa kana si gamu; meke sipu ele tavete betoi gamu sari
doduru gua pu bokai gamu, si kaqu turu hola pa minataqara si gamu.
14 Ke sipu ele va sage betoi gamu sari na poko varipera, si mi turu va
nabu. Mi dokoho nia sa hinokara, mi va sagea sa poko raqaraqa tana
tinoṉoto.* 15 Mi va namanama pude tozia sa Inavoso Leana tanisa binule,
kekeṉoṉo guana va sagei sari na mia sadolo.* 16 Pa doduru totoso si mi
paleki sari na mia lave rinaṉeraṉe, pude boka kasi pani gamu sari na tupi
huruṉudi pu gona ni e Setani, sapu sa ṉatina sa kinaleana. 17 Mi va hakea
sa toropae varipera tanisa tinaharupu, mamu vagia sa magu varipera
tanisa Maqomaqo Hope, sapu sa zinama te Tamasa.* 18 Mi varavara
doduru totoso pa tinuraṉa tanisa Maqomaqo Hope, meke pa doduru mia
vinaravara, si mi tepa sa tinokae te Tamasa. Pa ginugua asa, si mi koa
va namanama, mamu lopu makudo varavara toka ni sari doduru tie te
Tamasa. 19 Mi varavara toka nau tugo, pude boka poni nau Tamasa gua
sapu kaqu zama nia rau, meke pana zama rau, si boka tozi va mataqara
nia rau sa Inavoso Leana sapu lopu ta gilana koari na rane la hiroi. 20 Ta
garunu si rau koe Karisito pude tozia sa Nana inavoso, meke kamahire si
koa pa vetu varipusi. Ke mi tepa ia sa Tamasa, pude toka nau, pude maqu
zama va mataqara nia rau sa Inavoso Leana, gua sapu garoqu tugo pude
tavetia.

Sari na Zinama Tataru Vina Betobeto

21 E Tikikasi, sa tasida ta tataruena, meke na nabulu ta ronuena pa
tinavete tanisa Baṉara, asa kote vivineini gamu sari doduru inavosoqu
rau, pude boka gilani gamu gua sapu korapa evaṉi rau.** 22 Gua asa ke
garunu atu nia rau koa gamu si asa, pude vivinei ni koa gamu sari doduru
inavoso mami gami, meke pude va ṉiṉirai sari bulomia.
23 Sa Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito, si mani vatua
koa gamu doduru tamatasi koe Karisito sa binule, sa tataru, meke sa
rinaṉeraṉe. 24 Mani koa koa gamu doduru sa tataru variharupi te Tamasa,
koa gamu pu tataru nia sa nada Baṉara Zisu Karisito koasa tataru toa
holana.

---

* **6:14** Ais 11:5, 59:17 * **6:15** Ais 52:7 * **6:17** Ais 59:17 * **6:21** TTA 20:4; 2 Tim 4:12 * **6:21** Kol 4:7-8

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA PILIPAE

Sa Vinabakala

Sa leta te Paula koari na tie pa vasileana Pilipae, si ta kubere la koasa ekelesia kekenu sapu kuria e Paula, koasa pinaqaha popoa Masedonia pa popoa Iuropu. Sa qinavuna Roma si kopu nia sa popoa asa. Ta kubere sa leta hie totoso koa se Paula pa vetu varipusi, meke pa totoso pu koa ta toke si asa koari kaiqa tie tavetavete te Karisito, meke guana koa talotaṉa si asa koari na dia vina tumatumae seadi koasa ekelesia pa Pilipae. Ba koa sa leta hie si va vura ia Paula sa nana qinetuqetu meke raṉe va nabua sa sa Tamasa, pa korapa nana rinaṉeraṉe lohina koe Zisu Karisito.

Sa ṉati ginugua meke ta kubere sa leta hie, si pude zama leana la koari na tie te Karisito pa Pilipae, koasa dia vinariponi sapu garunu lania rini koa sa pa totoso pu koa tasuna si asa. Ba vagia sa sa totoso leana hie pude vata gilana valeana nia koa rini, pude madi koa ṉiṉira si arini, be vea koa pa tinasuna si asa meke sari na tie te Karisito pa Pilipae. Tepa sisigiti sa si arini pude madi koa va pepekae gua e Zisu, ba lopu pude va lavata puleni, pude lopu va malumia rini sa dia hiniva soti pude totoli ni sari na dia tinoa.

Va balabala pule ni sa si arini, sapu sa dia tinoa keke koe Karisito, si na vinari ponina sa tataru variharupi te Tamasa sapu vagia rini pa korapa rinaṉeraṉe, lopu pa vina tabedi rina Tinarae te Mosese.

Kuberia sa sa guguana sa qinetuqetu na binule, sapu poni Tamasa koarini pu koa keke koe Karisito. Zama nia sa leta hie sa qinetuqetu, kineke, rinaṉeraṉe nabuna pa tinoa tadi na tie te Karisito. Tava bakala tugo koasa leta hie sa tataru lohina, sapu evaṉia Paula koasa ekelesia pa Pilipae.

Sari na Ṉati Pinaqahana sa Leta

Vina bakalana sa leta. Hinia 1:1-11
Gua sapu ta evaṉa koe Paula. Hinia 1:12-26
Sa tinoa keke koe Karisito. Hinia 1:27 kamo hinia 2:18
Sa minizi veko tadi Timote e Epaporodaitasi. Hinia 2:19-30
Vinabalau koari na kana meke na tinasuna. Hinia 3:1 kamo hinia 4:9
Paula si zama leana koari na tie te Karisito pa Pilipae. Hinia 4:10-20
Tinukuna sa leta. Hinia 4:21-23

Zinama Tuketukele

1 Sa leta hie si mae guana koa rau Paula, meke Timote pu koa turaṉau;
gami kara si na nabulu te Zisu Karisito. Kubere atu nia rau si asa koari
doduru tie te Tamasa pa Pilipae, sapu koa keke koe Zisu Karisito, meke gua
tugo koari kasa koimata, na tie varitokae pa ekelesia.*
2 Mani poni gamu sa Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito,
sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule.

Vinaravara te Paula Pude Toka ni sarini pa Pilipae

3 Hoke zama leanani gamu rau koe Tamasa doduru totoso, pana balabala
gamu rau si gamu. 4 Doduru totoso pana varavara tokani gamu rau, si
varavara si rau pa qinetuqetu, 5 koa gua koasa siraṉa gua pu toka nau
gamu, koasa tinavete tanisa Inavoso Leana, podalae gua totoso va hinokara
si gamu, meke kamoa kamahire. 6 Meke raṉe valeania rau, sapu sa Tamasa
sapu podalae nia sa tinoa vaqura hie pa korapa mia gamu, si kaqu hodaia

* **1:1** TTA 16:12

si Asa, osolae va hokotia Sa, kamoa koasa rane pu kaqu pule mae ia Zisu Karisito. 7 Na toṉoto mo pude balabala gua asa si arau pa gugua mia gamu sina tataru ni gamu rau pa korapa buloqu; ura be ta pusi seni si rau, babe toketoke nia meke va turu va ṉiṉira ia rau sa Inavoso Leana, ba ele somana nia gamu koa rau koasa tinavete arilaena te Tamasa hie. 8 Tamasa sina qua tie va sosode, sapu sa hinokara si tozia rau, sapu sa qua tataru lohina koa gamu si gua puta tugo sa tataru te Zisu Karisito koa gamu.

9 Varavara nia rau si pude toqolo lala nana sa mia tataru, koasa mia tinumatumae hinokara, meke koasa vinizavizata gotogotona, 10 pude boka vizatia gamu sapu leana hola. Meke kote tiqe loke boni mia na tinazutu mia koasa rane pu kote pule mae ia Karisito. 11 Meke madi ta siṉie lineana sari mia tinoa, sapu e Zisu Karisito mo telena boka vata evaṉa vura ia, pude na vina lavatana meke na vinahesina sa Tamasa.

Toa Koe Karisito

12 Hiva va gilanani gamu rau kasa tasiqu, sapu sa tinapusiqu rau pa vetu varipusi, si toka sisigiti nia sa vina enena sa Inavoso Leana. 13 Gua asa ke sari doduru tie varipera pa vetu baṉara, meke sari doduru tie pule tani, si gilania sapu ta pusi si rau, sina nabulu nia rau se Karisito.* 14 Meke soku hola rina tasiqu, sapu sari na tie tanisa Baṉara, si ṉiṉira lala dia tu si arini pa dia rinaṉeraṉe sipu ta pusi si rau, meke lopu hite matagutu pude tozi vura nia rini sa Inavoso Leana.

15 Hinokara, kaiqa arini si tozi vura nia se Karisito pa kinonokono, meke pa vinaritokei, ba kaiqa arini si pa dia hiniva hinokarana. 16 Sarini hire si tavetia si asa pa dia tataru, sina gilania rini sapu ele veko mae nia Tamasa koa rau sa tinavete, pude lavelave hukata nia sa Inavoso Leana. 17 Ba kaiqa si lopu tozi vura nia se Karisito pa hiniva hinokarana, ba pude va arilaena puleni teledia hola nau si rau. Balabala ia rini si pude va talotaṉa hola au mo si arau pa vetu varipusi, gua. 18 Ba loke tinasuna! Qetu nia mo rau si gua asa. Sapu arilaena si pude ta tarae vura mo se Karisito pa doduru totoso. Be pa hiniva leana sia, ba be lokari, ba qetu nia mo rau.

Uve, meke lopu kaqu makudo qetu si rau, 19 sina gilania rau sapu koari na mia vinaravara, meke pa tinokae tanisa Maqomaqona e Zisu Karisito, si kote ta rupaha si rau. 20 Sa qua ṉati inokoro sapu raṉe valeania rau, si pude lopu kaqu malohoro si rau koa sa qua tinavete, ba pude doduru totoso, meke pa totoso tugo hie, si maqu zama va mataqara, meke lopu kurekure; pude boka tava lavata se Karisito pa doduruna sa qua tinoa, be toa babe mate si rau. 21 Sa ṉatina sa qua tinoa si pude toa keke koe Karisito. Ba be mate si rau, sa qua minate si na vinagi tugo taqarau. 22 Ba be toa si rau, si arilaena pude boka taveti pule si kaiqa tinavete leadi, ba lopu gilania rau, na sa si leana hola. 23 Leadi beto koa rau sari karua hiniva. Hiva luaria rau sa tinoa hie, pude la koa somanae koe Karisito; asa si arileana hola. 24 Ba pa ginua mia gamu, si ta hivae hola pude toa tugo si rau. 25 Va hinokaria rau si hie, meke gilania rau sapu kaqu toa si rau, kaqu koa somana koa gamu si rau, pude kaqu toqolo si gamu pa korapa mia qinetuqetuna sa rinaṉeraṉe. 26 Meke pana pule mae koa gamu si rau, si kote noma lalanana sa mia qinetuqetuqu rau, pa mia vinahesi koe Karisito.

27 Ego, sa tiṉitoṉa arilaena hola, si pude sari na mia tinoa si pude toa nia gua sapu hiva nia sa Inavoso Leana te Karisito. Ke be atu dogoro gamu rau ba be lokari, ba kote boka avosoni gamu mo rau, sapu turu va nabu si gamu pa keke ṉati binalabala meke keke hiniva, pude varipera nia

* **1:13** TTA 28:30

sa rinaṉeraṉe tanisa Inavoso Leana. 28 Mi lopu matagutu ni sari na mia
kana, mi koa va ṉiṉira doduru totoso, meke kaqu vata gilana nia koarini
sa dia tinahuara, meke sapu kaqu ta harupu si gamu koe Tamasa. 29 Sina
ele ta vatu koa gamu sa vina malumu, pude va lavatia se Karisito pa mia
tinoa, lopu pa vina hinokarana mo Sa, ba pude koa ta sigiti nia tugo si Asa.
30 Ura korapa somana si gamu koa rau pa vinaripera, pude tozi vura nia
sa Inavoso Leana. Asa tugo sa vinaripera sapu ele dogorau gamu raza ia
rau, meke avosia gamu kamahire, sapu asa tugo si korapa raza ia rau.*

2

Sa Vina Pepekae meke sa Linavata te Karisito

1 Sa mia tinoa keke koe Karisito si va ṉiṉira gamu, meke sa Nana tataru si
va manoto gamu. Koa vari baeri si gamu sina koa koa gamu sa Maqomaqo
Hope, meke koa variva tukana na vari ṉoṉoi si gamu pa tataru. 2 Ke mi
koa keke pa binalabala, pa tataru, meke pa hiniva, pude gua asa si kote
va qetu hinokarau gamu. 3 Mi lopu tavetia si keketoṉa pa pinuhi meke pa
vinahesi pule, ba mi koa va pepekae pa vari korapa mia. Doduru totoso si
mi balabala ia sa lineana tana votiki tie, hola nia sa mia lineana telemia.
4 Mi lopu tale doṉo puleni gamu mo, pa mia vinaleana telemia, ba mi doṉo
la ia tugo sa vinaleana tana votiki tie. 5 Ke mi keha lulia sa hahanana va
pepekae te Zisu Karisito sapu guahe:

6 Tagoa Sa sa tinoa Tinamasa doduru totoso,
ba lopu balabala ia Sa pude tuqe va nabua sa vina kekeṉoṉo pule nia
koe Tamasa.
7 Ba luara pania Sa sa Nana vasina ululuna,
meke vagia Sa sa ginugua tana nabulu, meke ta evaṉae na tie si Asa.
8 Meke ta dogoro guana tie hokara si Asa,
va pepekae pule nia, meke enea Sa sa siraṉana sa vina tabe,
osolae kamo koasa minate, sapu sa Nana minate pa korosi.
9 Gua asa, ke va lavatia meke ovulu sage nia Tamasa si Asa, pude kamoa
sa vasina ululuna hola pa Maṉauru,
meke ponia Sa sa pozapoza sapu nomana lavata, sapu ululu hola ni
sari doduru pozapoza pule.
10 Meke pude koasa pozana e Zisu, sari doduru tinoni pa Maṉauru, pa
pepeso,
meke pa kauruna* sa pepeso si kaqu kokotuṉu meke va lavatia si Asa.*
11 Meke kaqu tozi helahelae nia ri doduru sapu e Zisu Karisito si na Baṉara,
pa vinahesina sa Tamasa sa Tamada.

Kalalasa Gua rina Pinopino

12 Kasa qua baere ta tatarue mia, gua sapu hoke va tabe au gamu sipu
koa koa gamu si rau, si arilaena hola pude va tabe au tugo gamu totoso
lopu koa koa gamu si rau. Mi tavetavete zoṉazoṉa pude kopu nia sa mia
vinagina sa tinaharupu, mi pamaṉa sisigiti nia sa Tamasa, osolae vagi va
hokotia gamu gua sapu va nama vekoa Sa pude tamugamu. 13 Sina Tamasa
telena si tavetavete pa korapa mia gamu, pude boka hiva nia meke lulia
gamu sa Nana hiniva.
14 Pa doduru mia tinavete si mi lopu qumiqumi na varitokei. 15 Gua,
pude loke tinazutu mia, meke via pa bulomia; na tuna Tamasa si gamu
sapu loke kisakisa mia, pa korapana sa sinage koqina meke va karikarina.

---

* **1:30** TTA 16:19-40 * **2:10** Kauruna sa pepeso si na vasina tadi pu matedi sapu ta pozae Hedisi.
* **2:10** Ais 45:23

Vasina kaqu koa na tie leamia pa vari korapadi rina tie, guana kalalasadi
rina pinopino pana boṉi pa maṉauru,* 16 totoso tozi vura nia gamu koa
rini sa inavosona sa tinoa hola. Be gua asa si gamu, si kote ari qua ginugua
si rau pude qetuni gamu koasa rane pinule mae tanisa Baṉara, sina kote ta
dogoro vura vasina sapu lopu oki palae hoboro sari doduru qua tinavete
ṉiṉira.
17 Koasa mia rinaṉeraṉe si vala ni gamu sari na mia tinoa koe Tamasa pa
ninabuluna Sa. Meke be guana tava mate si rau pa vina tabena Sa, meke
tava zoloro sa eharaqu, ba kote qetu si rau. 18 Ke mi somana qetuqetu
turaṉau.

Timote meke Epaporodaitasi

19 Raṉea rau se Zisu sa Baṉara, sapu pa hiniva Tanisa, si lopu sana kote
garunu atu nia rau se Timote koa gamu, pude boka tava ṉiṉira si rau pa
inavoso mia gamu. 20 Ura loke tie pule si gugua asa, sapu galagala sisigitini
gamu. 21 Sari doduru tie pule si va boka pule ni mo dia tinoa soti, ba lopu
kopu nia rini sa tinavete te Karisito. 22 Ba gilana valeania gamu sapu se
Timote si na tie arilaena hola. Tavetavete varigara guana karu tatamana si
gami kara pa tinavete tanisa Inavoso Leana. 23 Rovea rau sapu lopu sana
kote boka va atua rau si asa, pana gilana pakia rau gua sapu kote ta evaṉa
koa rau. 24 Meke kalavarae si rau koa sa Baṉara, sapu arau ba lopu sana
kote atu tugo koa gamu.
25 Balabala ia rau sapu leana tugo pude garunu atu nia se Epaporodaitasi,
sa tasida koe Karisito, sapu somana tavetavete turaṉau, guana tie varipera
te Karisito. Asa sa mia tie ta garununa sapu ele va tukanau. 26 Hiva hola
si asa pude dogoro gamu, meke mamata sisigiti sa bulona sina ele avoso
nia gamu sapu moho si asa. 27 Hinokara sapu ele moho tata mate si asa.
Ba tataru nia Tamasa si asa meke salaṉia. Meke lopu asa eke mo si tataru
nia Sa, ba arau tugo pude lopu talotaṉa nia rau sa minoho tanisa, meke
pude lopu vari tomoi koa rau sa tinalotaṉana sa nana minate. 28 Hiva
sisigiti pude garunu atu nia rau si asa koa gamu, pude boka qetu si gamu
pana dogoria si asa, meke lopu kote talotaṉa sisigiti si arau. 29 Mi va kamo
valeania si asa pa qinetuqetu, guana tasimia koasa Baṉara. Mi pamaṉa
ni sari doduru tie pu gugua asa. 30 Ura pa korapa tinavete te Karisito si
tata mate si asa, sina va tasuna ia sa sa nana tinoa pude boka toka nau sa,
vasina lopu boka toka nau gamu.

3

Sa Tinoṉoto Hinokarana

1 Ego, hie tugo sa qua zinama vina betobeto kasa tasiqu, mi koa qetu pa
mia kinoa keke koasa Baṉara. Lopu mabo nia rau pude tozi pilipule atua
gua sapu ele kubere atu nia rau visoroihe, pude gua asa si lopu kaqu ta
turaṉa va sea si gamu. 2 Mi balau ni saripu va kalekaleana guana siki*,
sarini pu ososo ni sari na tie pude ta magu[d] pude na vina gilagilana sapu
na tie te Tamasa si arini. 3 Ba gita tu si na tie hinokara te Tamasa, lopu
arini, sina vahesia gita sa Tamasa pa korapa Maqomaqona Sa, meke koa
qetuqetu si gita pa nada kineke koe Zisu Karisito. Lopu ronu puleni gita
pude vahesi puleni gita pa kenuna Tamasa. 4 Arau si boka balabala ia sapu
boka vahesi pule nau, be hiva si rau. Be keke tie si balabala ia sapu garona

* **2:15** Diut 32:5 * **3:2** Sari na tie pu ta pozae siki hire, si arini pu va kokoha ia sa hinokarana sa Inavoso Leana te Zisu. Mi tiroa sa vina bakala pa Qal 1:6:

pude vahesi pule nia sa nana tinoa meke tinavete pa kenuna sa Tamasa, si hola nia tu rau si asa pa soku ginugua. 5 Ta magu si rau pa rane vina vesu, meke ta podoe tie Izireli si rau pa tutina e Benisimane. Na tie Hiburu si rau meke sari na tiatamaqu, meke pa kalina sa Tinarae te Mosese, si na Parese si rau.* 6 Naliṉali sisigiti si rau pude lulia sapu sa hiniva te Tamasa gunia rau pa qua binalabala, ke ṉoṉovala ia rau sa ekelesia. Sa tinoṉoto pa kinopuna sa Tinarae te Mosese, si lopu hite sea nia rau.*

7 Ba sari doduru hire pu va arilaena i rau visoroihe, si namu loke laedi kamahire sipu gilania rau se Karisito. 8 Lopu arini mo, ba balabala ia rau sapu sari doduru tiṉitoṉa si namu loke laedi, sipu vagia rau sa ginilagilana marilaena te Zisu Karisito sa qua Baṉara. Meke pa ginuana Sa si veko pani rau sari doduru qua ginugua koadi sara, meke balabala guni na remoremo rau si arini, pude boka vagia rau se Karisito, 9 meke boka koa keke koa Sa. Meke loke qua tinoṉoto telequ sapu ta vagi koasa vina tabena sa Tinarae te Mosese, ba kamahire si tagoa rau sa tinoṉoto sapu ta poni mae pa korapa rinaṉeraṉe koe Karisito, sa tinoṉoto sapu maena koe Tamasa pa korapa rinaṉeraṉe. 10 Hiva gilana valeania rau se Zisu Karisito pa qua tinoa, pude somana nia sa Nana tinasigiti, pude enea rau sa siraṉana sa vinatabe, osolae kamo koasa minate gua sapu evaṉia Sa, pude mani ta evaṉa koa rau sa ṉiniraṉira tanisa Nana tinuru pule pa minate. 11 Be boka rau, si maqu tava turu pule pa minate.

Haqala pude Vagia sa Tinoa Hola Koe Karisito

12 Lopu zama si rau sapu ele vagia na tagoa rau sa tinoa gotogotona. Ba haqala zukuru lamo si rau pude vagia sa pinia, sina ta vagi si rau koe Zisu Karisito pude Tanisa. 13 Kasa tasiqu, lopu balabala ia rau sapu ele vagia rau si asa, ba keketoṉa mo si tavetia rau. Muliṉi ni rau sari doduru tiṉitoṉa pu ele hola, meke zukuru nono la i rau sari na tiṉitoṉa pu koa pa kenuqu. 14 Haqala toṉoto la si rau, pude vagia sa pinia sapu sa tinoa hola panaulu, asa tu si tioko nau sa Tamasa koe Zisu Karisito pude vagia.

15 Ego, gita doduru tie pu komiha pa nada tinoa koe Karisito, si mada zukuru nono la tu pude vagia sa tinoa hola. Be kaiqa gamu si lopu va egoa sa binalabala asa, ba kaqu va toṉoto gamu Tamasa si gamu. 16 Ba sa hinokara sapu ele gilania gita, si mada tuqe va ṉiṉira ia.

17 Kasa tasiqu, mi keha luli au. Mi doṉo luli sarini pu lulia sa kineha toṉoto sapu ele vekoa gami koa gamu.* 18 Ele tozini gamu tu rau soku totoso visoroihe si hie, meke kamahire si zama pule nia rau si asa pa qua tinalotaṉa nomana, sapu koa dia si ari sokudi, sapu kana ia sa tinozina sa minate te Karisito pa Korosi. 19 Sa vinabetodi rini si na vina kilasa koa holana te Tamasa, sina va tamasi rini sari na inokoro sea tana tinidi. Va titie ni rini saripu gua pada pude kurekure ni rini, meke soto mo koari na tinavete kaleadi tana kasia popoa sari na dia binalabala. 20 Gita si na tie tana Maṉauru, meke aqa zoṉazoṉa nia gita sa nada Hinarupu, sapu sa Baṉara Zisu Karisito pu kote mae gua vasina. 21 Pa Nana ṉiniraṉira si kote hobei Sa sari na tinida sapu tana pepeso, pude ta evaṉae na tini tolavaena na ṉedalana sapu kekeṉoṉo gua Tanisa. Meke asa tugo sa ṉiniraṉira si tavetavete nia Sa, pude vekoi pa Nana kinopu sari doduru likakalae.

4

Sari na Inavoso

* **3:5** Rom 11:1; TTA 23:6, 26:5 * **3:6** TTA 8:3, 22:4, 26:9-11 * **3:17** 1 Kor 4:16, 11:1

1 Ke gua asa, si tataru holani gamu rau kasa tasiqu, meke hiva dogoro
hola gamu rau! Va qetu hola au gamu si rau, meke qetu holani gamu tugo
rau. Ke kasa tasiqu, mi turu va ṉiṉira pa mia tinoa koasa Baṉara.
2 Tepa gamu rau si gamu Euodia meke Sinitike, pude mi koa variva egoi
guana tamatasi barikaleqe pa korapana sa Baṉara. 3 Tepa igo tugo rau si
agoi na nabulu turaṉaqu pu ta ronuemu*, pude mamu toka ni sari karu
barikaleqe hire. Sina ele toka hola nau rini pa vina enena sa Inavoso
Leana, gua tugo Kelemeniti meke sari doduru tie tavetavete turaṉaqu,
saripu ele tagoa sa tinoa hola meke ta kubere pozadi pa buka te Tamasa.
4 Mi koa qetu doduru totoso pa mia kineke koa sa Baṉara. Maqu tozi
pulea, mi koa qetu!
5 Mi va dogoro nia koari doduru tie sa mia ṉinoṉo. Tata pule mae sa
Baṉara. 6 Mi lopu talotaṉa nia si keketoṉa, ba pa mia vinaravara si mi
tepa la ni koe Tamasa sari doduru gua sapu ta hivae koa gamu; mi zama
valeana tugo koa Sa pa bulomia doduru totoso pa mia vinaravara. 7 Meke
sa binule te Tamasa sapu loke tie boka tumae beto nia, si kote kopuni sari
bulomia, meke na mia binalabala, pa kinoa keke koe Zisu Karisito.
8 Hie sa qua zinama mumudi, kasa tasiqu, mi kopu ni pa bulomia sari
na hahanana gua hire sapu garona sa vina lavata; sari pu hinokara, leadi,
toṉoto, via, tolavaedi, meke garo pude ta pamaṉae. 9 Mi tavete luli gua
sapu ele va nonogai, na vagi gamu koa rau, pa qua zinama na tinavete.
Meke sa Tamasa pu poni gita sa binule si kote koa koa gamu.

Zinama Leana Koasa Vinariponi

10 Pa qua tinoa keke koasa Baṉara, si variva qetu hola koa rau sapu
ele gelenaena sa totoso meke tiqe kamahire si vagia gamu sa totoso pude
va dogoro nau sa mia tataru koa rau. Lopu zama si rau sapu lopu hoke
galagala nau gamu, ba sina loke mia totoso pude tavete vura nia. 11 Lopu pa
ginugua sapu hiva ta tokae si rau ke zama nia rau si hie, ura ele manavasa
nia mo rau pude qetu ni gua sapu tagoi rau. 12 Tumae nia rau sa kinoa
malaṉa, meke pude tago va soku. Soku tie si lopu ele tumae nia sa ginugua
hie, ba Arau si ele manavasa nia, be pavei koa si rau, ba be pa totoso sa,
si qetu nia mo rau si pude deṉa, ba be ovia, be soku qua, ba be lopu soku.
13 Tagoa rau sa ṉiniraṉira sapu ta poni nia rau koe Karisito pude turu va
tia i, gua sapu ta evaṉa pa tinoa.
14 Ba leana hola si gamu, sapu ele boka toka nau gamu pa qua tinasuna.
15 Meke gilania mia gamu na tie Pilipae tatasana ta tarae sa Inavoso Leana,
sipu luaria rau sa popoa Masedonia, si gamu mo telemia sa ekelesia sapu
toka nau, koari na mia vinariponi.* 16 Ura totoso koa pa Tesalonaika si
rau, meke ta hivae koa rau sa tinokae, si hoke toka nau gamu.* 17 Lopu
hata sisigitia rau sa mia vinariponi, ba okoro dogoria rau sa vuana, sapu
ta tomo la koasa minana pa maqomaqo mia. 18 Ele vagia rau doduruna
sa mia vinariponi koa rau, meke garo hola si asa! Lopu ehaka nia rau si
keke toṉa kamahire, sina ele vagi rau pa limana Epaporodaitasi sari na
mia vinariponi pu va mae i gamu. Guana vinariponi pu variva qetu si
arini koe Tamasa, meke na vina vukivukihi humaṉa lea koa Sa.* 19 Sa qua
Tamasa si kaqu ponini gamu sari doduru tiṉitoṉa sapu garo koa gamu,
koasa moatana gua sa Nana tinago pa mia kinoa keke koe Zisu Karisito.
20 Mani tava lavata sa Tamasa sa Tamada ninae rane ka rane! Emeni.

---

* **4:3** Lopu ta gilana esei “sa nabulu turaṉaqu” sapu zama nia sa. * **4:15** 2 Kor 11:9 * **4:16** TTA 17:1 * **4:18** Ekd 29:18

Zinama Tataru Vina Betobeto

21 Qua tataru koari na tie te Tamasa pu koa keke koe Zisu Karisito. Sari
kasa tamatasi pa vinahesi sapu koa koa rau hire, ba va atua tugo sa dia
tataru koa gamu.
22 Meke gua tugo sari doduru tie te Tamasa tani, meke saripu koa pa vetu
baṉara te Siza, ba garunu atu nia tugo sa dia tataru koa gamu. 23 Mani koa
koa gamu sa tataru variharupi tanisa Baṉara Zisu Karisito.

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA KOLOSAE

Sa Vinabakala

Sa leta hie si e Paula kubere lania koa rina tiena sa ekelesia pa Kolosae. Kolosae si keke vasileana nomana pa Esia. Sapu Esia gunia rini pukerane, si kamahire poza nia rini Teki. Kolosae si koa pa kali gasa rimata pa Episasi.

Sa ekelesia pa Kolosae si lopu e Paula podalae nia, ba sina koa si asa koasa pinaqaha popoa vasina koa sari na puku ekelesia pu kopu ni e Paula, ke hoke garunu la tie tavetavete se Paula koa rina ekelesia arini. Sari na tie tavetavete arini si ta luaraedi mae pa Episasi, meke sa popoa Episasi si na n̲ati popoa koasa pinaqaha popoa tanisa binan̲ara Roma pa Esia.

Ele gilania Paula sapu koadia si kaiqa tie tuturan̲a seadi koasa ekelesia pa Kolosae. Sari na tie tuturan̲a seadi hire si zukuru nia rini koari na tie sa dia vina tumatumae sea sapu guahe: “Be hiva ta harupu si keke tie, si mani vahesi sari kaiqa votiki maqomaqo na n̲iniran̲ira, kekeno̲no̲ gua rina mateana,” gua. Va tumatumae nia tugo rini sapu sari doduru koreo na palabatu si kaqu ta magu[d] gua sapu tozia sa Tinarae te Mosese, meke kaqu madi ni rini si kaiqa ginani pude lopu henai, gua. Meke kaiqa pule vina tumatumae seadi si tozi rini.

Paula si lopu va egoi sari na vina tumatumae gugua arini, gua asa ke zama va n̲ino̲ira nia sa pude tozi vura nia sa vina tumatumae hinokara te Karisito. Sa n̲atina hokara sa nana vina tumatumae si guahe: E Zisu Karisito mo telena si boka harupu gita, meke lopu ta hivae pule si kaiqa votiki siran̲a tinaharupu. Sari kaiqa votiki vina tumatumae seadi si va seu gita koe Karisito. Zama se Paula, “Pa korapana Karisito si kuri Tamasa sari doduru vina podaka, meke pa korapana tugo Karisito si vagi pule ni Tamasa si arini sapu ele muliun̲u taloa koa Sa. Sari na tie mo pu koa keke koe Karisito, si tagoa sa rinoverove sapu kaqu ta harupu si arini,” gua si asa. Meke tozi vura ni tugo Paula sari doduru ginugua leadi pu vagi rina tie pu koa keke koe Karisito, pa tinoa tadi pu va hinokaria se Karisito meke sa Nana vina tumatumae.

Mada do̲no̲ gilania tugo sapu Onesimasi si lulia tugo se Tikikasi totoso paleke lania sa sa leta hie koa rini pa Kolosae. Onesimasi si na pinausu te Pilimone sapu kubere lania leta tugo Paula. Gina koanana se Pilimone pa Kolosae.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama kekenu. Hinia 1:1-2
Vinaravara zama leana. Hinia 1:3-14
Tinoa meke na tinavete te Karisito. Hinia 1:15 kamo hinia 2:19
Tinoa vaqura koe Karisito. Hinia 2:20 kamo hinia 4:6
Tinukuna sa leta. Hinia 4:7-18

Zinama Tuketukele

1 Sa leta hie si mae guana koa rau Paula, sa apositolo[d] te Zisu Karisito
pa hiniva te Tamasa, meke Timote sa tasida koe Karisito. 2 Garunu atu nia
rau sa leta hie koa gamu na tie te Tamasa pa Kolosae, gamu na tamatasi
ta ronu mia pa mia kineke koe Karisito. Mani koa koa gamu sa tataru
variharupi na binule tanisa Tamasa sa Tamada.

Vinaravara Zama Leana

3 Doduru totoso si zama leana si gami koe Tamasa, sa Tamana sa nada
Baṉara Zisu Karisito, totoso varavara tokani gamu gami, 4 sina ele avoso
nia gami sa mia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito, meke sa mia tataru koari
doduru tie te Tamasa. 5 Totoso kamo tatasana koa gamu sa inavoso
hinokara, sapu sa Inavoso Leana, si raṉea gamu sapu gua va nama vekoa
Tamasa pude tamugamu pa Maṉauru, ke vura mae sa mia rinaṉeraṉe
meke sa mia tataru. 6 Sa Inavoso Leana si korapa urahae la koari na tie
pa soku popoa meke vahinokara si arini. Gua puta tugo sapu ta evaṉa
pa korapa bulomia gamu, podalae totoso avosia meke gilania gamu sa
guguana hinokara sa tataru variharupi te Tamasa. 7 Ele va nonoga ia
gamu koe Epaparasi sa tataru variharupi te Tamasa. Asa si keke nabulu
turaṉamami sapu ta tataruena, na ta ronuna te Karisito pu tokani gamu.*
8 Ele mae tozini gami tu sa sa tataru sapu ele ponini gamu sa Maqomaqo
Hope koa gamu.
9 Pa ginugua asa, si lopu makudo varavara tokani gamu gami, podalae
tugo sipu avosoni gamu gami. Tepa ia gami sa Tamasa pude va siṉi ni
gamu sa tinumatumae tanisa Nana hiniva, meke sa ginilagilana lohina
sapu poni gita sa Maqomaqo Hope. 10 Tepa ia tugo gami pude boka toa
nia gamu sa tinoa sapu gotogoto sapu hiva nia Sa, meke va boka gamu
pude evaṉia gua sapu variva qetu koa Sa doduru totoso. Sari na mia
tinoa si kaqu va vurai sari na tinavete leadi, meke kaqu toqolo si gamu pa
ginilanana sa Tamasa. 11 Mi koa va ṉiṉira koari doduru ṉiniraṉira saripu
mae guadi koasa Nana ṉiniraṉira marilaena, pude boka turu va nabu si
gamu koari doduru tinasuna pa korapa ṉinoṉo. 12 Pa korapa qinetuqetu,
si mi zama leana koasa Tamada sapu ele va garogaro gamu pude somana
tagoa sa doduruna gua sapu va nama vekoa Tamasa pude tadi Nana tie,
koasa Binaṉara sapu koa ia kalalasa. 13 Ele harupu gita Sa koasa ṉiniraṉira
tanisa hinuporo, meke ele va karovo la gita Sa koasa Binaṉara tanisa Tuna
sapu tataru nia Sa. 14 Ele vata rupaha gita Karisito si gita. Sapu gunia si
guahe: Ele taleosae ni Sa sari nada sinea.*

Karisito meke sa Nana Tinavete

15 Karisito si na kinehana sa Tamasa sapu lopu ta dogorona. Asa mo sa
Tuna Tamasa sapu ele koa va kenue koari doduru vina podaka. 16 Ura pa
korapana Sa si ta tavete sari doduru vina podaka pa Maṉauru, meke pa
pepeso. Sari na tiṉitoṉa ta dogorodi, meke saripu lopu ta dogorodi, na
ṉiniraṉira Maqomaqo, sari na baṉara, na tie totoli, meke na ṉati hiniva.
Pa korapana Sa si kuri Tamasa sari doduru vina podaka pude tanisa Tuna.
17 Karisito si ele koa Nana tu sipu lopu ele ta tavete sari doduru vina
podaka, meke pa korapa kineke koa Sa, si tava garogaro sari doduru pa
hopeke dia vasidi. 18 Asa sa batuna sa tinina sapu sa ekelesia, meke na
ṉatina sa tinoa tanisa tini sana. Na tuna kenuna si Asa koari doduru, sapu
ele tava turu pule pa minate, pude kaqu koa na Ṉati Baṉara koari doduru
likakalae.* 19 Ura sa Nana vinizata soti sa Tamasa, si pude tagoa sa Tuna sa
doduruna sa Nana tinoa tinamasa. 20 Meke pa korapana sa Tuna si variva
bule ni Sa sari doduru Nana vina podaka pude pule la koa Sa, sari doduru
likakalae pa Maṉauru, meke pa pepeso. Meke ele evaṉia Tamasa sa binule
pa korapa eharana sa Tuna koasa Nana minate pa korosi.* 21 Visoroihe si
seu koe Tamasa si gamu pu lopu na tie Ziu, meke kana la koa Sa, sina
koa gua koari na mia tinavete kaleadi, na binalabala bonidi. 22 Ba pa

* **1:7** Kol 4:12; Plm 23 * **1:14** Epi 1:7 * **1:18** Epi 1:22-23 * **1:20** Epi 2:16

korapana sa minate pa tini tanisa Tuna, si vata evaṉae ni gamu Nana baere sa Tamasa si gamu, pude boka va kamo gamu Sa guana tie madi mia, via mia, meke loke tinazutu mia pa kenuna Sa. 23 Ke mi koa soto va nabu koa sa mia rinaṉeraṉe. Mi lopu rizu taloa gamu koa Sa sapu raṉea gamu koasa Inavoso Leana. Asa tugo sa Inavoso leana sapu nabulu nia arau, Paula. Sa Inavoso Leana hie si ele avoso nia gamu meke ele ta tarae koari na tie pa doduru popoa.

Sa Ninabulu te Paula Koasa Ekelesia

24 Kamahire si qetu ni rau sari na qua tinasigiti pa vina leana mia gamu, sina sari na qua tinasigiti arini si pude toka nia sa vina gorevurana sa tinasigiti te Karisito pa laena sa tinina sapu sa ekelesia. 25 Ele vizata au Tamasa si arau pude nabulu nia sa ekelesia. Ele poni nau Sa sa tinavete pa vinaleana mia gamu. Sa tinavete asa si pude tozi vura nia sa doduruna sa Inavoso Leana. 26 Tava paere sa Inavoso Leana hie koari ninae butubutu na sinage na sage pukerane, ba kamahire si tava vura si Asa koari Nana tie. 27 Sa hiniva te Tamasa si pude vata gilana nia koari Nana tie meke koari doduru tie Zenitailo[d] sa inavoso tomena hie, sapu marilaena hola. Sa inavoso tomena asa si guahe: Sapu e Karisito si koa koa gamu; ginuana asa si gua pule he: Sapu gamu si raṉea pude somana tagoa sa tinoa tolavaena te Tamasa. 28 Asa tugo sa Karisito sapu tozi vura nia gami koari doduru tie. Koari doduru ginilagilana lohina, si va balau ni, na va tumatumae ni gami sari na tie, pude komiha pa hopeke dia tinoa keke koe Karisito, meke va kamoi si arini pa kenuna sa Tamasa. 29 Tavetavete va ṉiṉira, na voriti mate si rau, pude va gorevura ia sa hiniva asa. Tavetavete nia rau sa ṉiniraṉira sapu poni nau e Karisito, sapu korapa koa tavetavete pa korapana sa qua tinoa.

2

1 Maqu tozi va gilanani gamu sa qua pinodepodekae nomana, pude tokani gamu si gamu, meke sari na tie te Karisito pa Laodisia, meke arini pu lopu ele hite dogoro soti au si arau. 2 Tavetia rau si hie pude boka tava ṉiṉira si arini, pude di koa keke pa tataru, pude madi tagoa rini sa doduruna sa ginilagilana hinokara koasa inavoso tomena te Tamasa, sapu e Karisito mo. 3 Koa Sa si koa beto sari na tinagotago tomedi sapu sari na ginilagilana, na tinumatumae te Tamasa. 4 Tozini gamu arau si hie, pude mi lopu ta sekesekei pa keke tie koari nana zinama, na vina lomolomoso kokohadi, be vea avavoso lea gua sari nana zinama. 5 Lopu koa koa gamu si rau pa tiniqu, ba somana koa gamu si rau pa qua binalabala, meke qetu hola nia rau sipu gilania rau sa mia sinoto va nabu pa mia kinoa varigarae pa rinaṉena e Karisito.

Sa Tinoa Hokotona koe Karisito

6 Sina ele tagoa gamu se Zisu Karisito sa Baṉara, ke mi koa keke pa korapana Sa. 7 Mi soto va nabu, mamu kuri sari na mia tinoa koa Sa. Koa va ṉiṉira pa rinaṉeraṉe gua sapu ele tava tumatumae nia gamu, mamu zama leana doduru totoso. 8 Mi balau pude lopu vata pusi gamu keke tie, koari na tinumatumae sekesekei sapu mae guadi koari na vina tumatumae tana tie, sapu ta vagidi koari na maqomaqo kaleadi tana kasia popoa, ba lopu koe Karisito. 9 Ura sa doduruna sa tinoa tinamasa si koa koe Karisito pa korapana sa tinoa tini Tanisa. 10 Meke ele ta poni nia gamu sa tinoa hokotona pa kinoa keke koa Sa. Asa si baṉara ni sari doduru maqomaqo pu tago ṉiniraṉira leadi na kaleadi pa Maṉauru meke

pa pepeso. 11 Meke pa korapa kineke koa Sa si ta magu si gamu pa minagu
sapu lopu ta tavete pa lima tie, ba e Karisito tavetia, sapu sa tinarupaha
koari na hiniva kaleadi tana sinea pa tinida. 12 Pa mia pinapitaiso[d] si
guana ele mate, meke ta pomunu turaṉae koa Sa si gamu, meke gua tugo
pa korapa mia rinaṉeraṉe, si kekeṉoṉo guana ele tava turu pule turaṉae
koa Sa si gamu koasa ṉiniraṉira te Tamasa pu va turu pulea se Karisito pa
minate.* 13 Visoroihe si mate si gamu pa maqomaqo mia, koa gua koari
na mia hiniva kaleadi tana sinea pa tinimia, sina na tie Zenitailo[d] si gamu,
meke lopu tagoa gamu sa Tinarae tadi na tie Ziu, meke luli gamu sari
na mia binalabala huporodi. Ba kamahire si va toa gamu Tamasa koe
Karisito. Meke taleosoni gita Sa si gita koari nada sinea.* 14 Va betoa
Tamasa sa kinubekuberedi ri nada lipulipu, koasa sinekena sa Tinarae te
Mosese, sapu koa pude va kilasa gita koari nada sinea, sina vagi pania Sa
meke poka nia pa Korosi.* 15 Totoso asa si vagi pani Sa sari ṉiniraṉira
tadi na maqomaqo kaleadi, meke turaṉa va dodogoroni Sa guana tie ta
raovodi[d], koasa Nana minataqara pa korosi.
16 Ego, mi lopu va malumia keke tie pude zutu gamu pa ginugua ginani
na napo, ba be pa kinopudi* rina rane hopedi, na inevaṉa pa totoso
sidara vaqura, babe na rane Sabati.* 17 Hire sina vina titiladi mo rina
tiṉitoṉa pu kote mae, ba sa hinokarana si e Karisito tu. 18 Mi lopu va
malumu puleni gamu pude ta zutu koa ke tie sapu balabala pule nia sapu
na tie arilaena si asa, gua, sina ele dogori sa sari kaiqa dinogodogorae
votivotikaedi, meke zukuru nia sa koari na tie sa vina pepekae kokohana,
meke na vinahesidi rina mateana. Sa tie gugua asa si va lavalavatae pule
nia koari na binalabala tana tie mo. 19 Luara pania sa se Karisito sa Batuna
sa tini sapu sa ekelesia. Pa korapa tinolitolie te Karisito si ta varihodae
valeana sari na kukuruna, meke tava toa sa tini, meke toqolo pa tinoqolo
gua sapu hiva nia sa Tamasa.*

Mate meke Toa Somanae koe Karisito

20 Ele mate turaṉae koe Karisito si gamu, meke ele ta rupaha si gamu
koari na maqomaqo kaleadi pu koa totoli koari doduru vina podaka pa
maṉauru meke pa pepeso. Na vegua ke guana tie tanisa popoa pepeso tu
si gamu, meke luli gamu sari na dia tinarae saripu gua hire? 21 “Mi lopu
taṉinia si hie, mi lopu va liṉiliṉia si asa, lopu tiqua si hoi; na hopena,” gua.
22 Sari doduru arini si soto la gua mo koari na tiṉitoṉa pu kote beto totoso
tavetavete ni. Na vina turu, meke na vina tumatumae tana tie mo si arini.
23 Sari na tinarae arini, si doṉodoṉo guana koa i na ginilagilana lohina
koari dia vina turu pa vinahesi sapu teledia va turui, na vina pepekae
kokoha, meke sa dia tinarae ṉiṉiradi pa tini si arini. Ba loke dia lineana
si arini pude totoli va toṉotia sa hiniva kaleana tana tini.

3

1 Ele tava toa pule turaṉae koe Karisito si gamu, ke gua asa si mi va soto
la i sari na bulomia koari na tiṉitoṉa pa Maṉauru, vasina pu habotu pa
Nana habohabotuana Baṉara se Karisito pa kali mataona sa Tamasa,* 2 Ke
mi va soto la i sari na mia binalabala koari na tiṉitoṉa panaulu, ba lopu
koari na tiṉitoṉa pa pepeso. 3 Ura ele mate si gamu, meke sari mia tinoa

* **2:12** Rom 6:4 * **2:13** Epi 2:1-5 * **2:14** Epi 2:15 * **2:16** Pa dia binalabala si ka ṉeta sari na inevaṉa pude kopu ni pude ta evaṉae na tie te Tamasa meke na tie Ziu si arini. * **2:16** Rom 14:1-6 * **2:19** Epi 4:16 * **3:1** Sam 110:1

hinokara si ele ta tome somanae koe Karisito pa korapana sa Tamasa. 4 Sa
mia tinoa hinokara hie si e Karisito, meke pana vura mae Sa, si kaqu vura
somanae mae koa Sa si gamu, pude somana tagoa sa Nana tinolava.

Sa Tinoa Koana meke sa Tinoa Vaqura

5 Ego, mi va matei sari kukurudi rina mia tinoa saripu soto koari na
kinaleadi tanisa pepeso, saripu gua na vinari riqihi, na binalabala bonidi,
na inokoro sea, na tinaṉaziri, meke na pinuhi sapu kekeṉoṉo guana
vinahesi beku. 6 Sina koa gua koari na kinaleadi hire, si kote va raza mae
ia Tamasa sa Nana binugoro koari na tie va gugue. 7 Visoroihe si somana
si gamu koari na inokoro sea hire, totoso koa ta pusi koa rini si gamu. 8 Ba
kamahire si mi luara beto pani si hire: sari na binugoro, na tinaṉaziri, na
kinukiti. Loke zinutuzutu kokoha, na zinama kaleadi, saripu hopena pude
zamani, si kaqu vura pa beru mia. 9 Mi lopu vari zama kokohai, sina ele
luara pania gamu sa tinoa koana asa, meke sari nana tinavete.* 10 Meke
ele tagoa gamu sa tinoa vaqura. Hie tugo sa tinoa vaqura sapu ta kuri koe
Tamasa sapu va podakana sa kasia popoa, meke sapu korapa va vaqura
pulea sa kinehana soti, pude boka toqolo sage si gamu pa ginilagilanana
sa Tamasa.* 11 Ke gua asa, si loke vinotikaena si koa pa varikorapadi rina
tie Quriki, meke na tie Ziu, na tie ta magudi meke sapu lopu ta magudi,
na tie karovona babe na tie pa hiqohiqo, pinausu meke lopu na pinausu,
ba Karisito mo si arilaena hola koari doduru tie. 12 Gamu si na tie te
Tamasa; madi mia, na ele tataruni gamu na vizata gamu Sa pude Nana
telena. Ke gua asa, si mi tagoa sa tataru variva tukana, na vinaritokae,
na vinapepekae, meke na ṉinoṉo.* 13 Mamu variva taleosae pa tataru. Be
keke koa gamu si lopu qetu nia sa si keke turaṉana, si mani taleoso nia.
Madi variva taleosae, gua sapu taleosoni gamu sa Baṉara.* 14 Meke koari
doduru lineana hire, si mi va somania sa tataru, sapu pusi varigara ni sari
doduru hire pa kineke hinokara. 15 Mamu va malumia sa binule te Karisito
pude koa baṉara pa bulo mia, sina koasa binule hie si tioko varigara ni
gamu Tamasa si gamu pa keke tini. Ke mamu zama leana doduru totoso.
16 Mani koa zoṉazoṉa pa bulomia gamu sa zinama te Karisito. Mi variva
tumatumae ni sari na ginilagilana. Mi kera ni sari na Sam meke na kinera
vinahesi, mi kera zama leana la koe Tamasa pa bulomia.* 17 Sari doduru
tiṉitoṉa pu evaṉi gamu, si mi taveti pa korapa pozana e Zisu sa Baṉara,
pana zama leana si gamu koasa Tamasa sa Tamada pa korapana Sa.

Tinoa Vaqura Tana Hopeke Tie

18 Gamu na barikaleqe si mi va tabei sari mia palabatu, ura gua tu asa
si leana pude tavetia gamu na tie te Karisito.*

19 Gamu na palabatu, mi tataru ni tugo sari mia barikaleqe, mi lopu
hidaki.*

20 Gamu na koburu, mi va tabei sari tiatamamia koari doduru tiṉitoṉa,
ura gua asa si qetu nia sa Tamasa.* 21 Gamu kasa na tamadia rina koburu,
mi lopu va bubugori sari na tumia, pude madi lopu talotaṉa.*

22 Gamu kasa na pinausu, mi va tabei sari na mia palabatu pa doduru
ginugua, lopu totoso kopu totokoni gamu mo rini pude guana hiva va qetui
mo si arini, ba mamu podekia pude va qetu i sarini pa doduru bulomia,
pa mia pinamaṉa koa sa Baṉara.* 23 Gua sapu tavetia gamu si mi tavetia

---

* **3:9** Epi 4:22 * **3:10** Epi 4:24; Zen 1:26 * **3:12** Epi 4:2 * **3:13** Epi 4:32 * **3:16** Epi 5:19-20
* **3:18** Epi 5:22; 1 Pit 3:1 * **3:19** Epi 5:25; 1 Pit 3:7 * **3:20** Epi 6:1 * **3:21** Epi 6:4 * **3:22** Epi 6:5-8

pa doduru bulomia, guana sapu tavetavete ponia gamu sa Baṉara, lopu koari na tie mo. 24 Mi balabala ia sapu sa Baṉara si kote poni gamu sa pinia sapu ele va nama vekoa Sa, pude tadi Nana tie. Sina e Karisito tu sa Baṉara hinokara pu nabulu nia gamu. 25 Asa sapu tavete va sea si kote ta poni nia tugo sa sa laedi ri nana tinavete kaleadi. Ura lopu toka kale si Asa.*

4

1 Gamu na palabatu, mi tavete valeana meke tavete va toṉoto la koari na mia pinausu. Mamu balabala ia sapu gamu ba koa nana tugo sa Baṉara pa Maṉauru sapu palabatuni gamu.*

Vina Tumatumae

2 Mi lopu makudo varavara, mi kopu pa mia vinaravara, zama leana la koasa Tamasa. 3 Mi varavara tokani gami tugo, pude boka poni gami Tamasa sa totoso leana pude tarae nia sa Nana inavoso tomena, sapu se Karisito. Sina asa si ta pusi nia rau he. 4 Mi varavara toka nau pude boka tozi va bakalia rau sa inavoso tomena sana, pa siraṉa gua sapu hiva nia Tamasa pude tozia rau. 5 Mi koa gilae pa mia hahanana koa rini pu lopu va hinokara, mi haloi sari na totoso pu boka vagi gamu pude tozia sa Inavoso Leana.* 6 Sari na mia zinama si madi variva qetuqetu doduru totoso, meke variva okoro. Mi tumae nia gua pude boka olaṉa va gotogoto la koari na votivotiki tie.

Zinama Tataru Vina Betobeto

7 Se Tikikasi, sa tasida koe Karisito sapu ta tataruena; sapu keke tie tavetavete ta ronuena, meke na nabulu turaṉa mami koasa tinavete tanisa Baṉara, si kote tozini gamu sari doduru inavosoqu rau.** 8 Gua asa ke garunu atu nia rau si asa koa gamu, pude va ṉiṉira gamu pana tozini gamu sa sari na ginugua mami gami. 9 E Onesimasi, si luli koa sa, keke tasida ta ronuena koe Karisito si asa, sapu keke tie soti koa gamu. Arini kote atu tozini gamu sari hopeke ginugua sapu ta evaṉa tani.* 10 Se Arisitakasi, sapu koa somana koa rau pa vetu varipusi si garunu atu nia sa nana tataru koa gamu, meke gua tugo e Maka, sa tasina puzakadara e Banabasi; ele vagia mo gamu sa inavoso pude va kamoa se Maka pana be ene hola gua koa gamu si asa.* 11 E Zosua sapu ta pozae Zasitasi, ba va atua tugo sa nana tataru. Ari ka ṉeta mo hire sari na tie Ziu pu kekeredi, meke tavetavete somanae koa rau koasa Binaṉara te Tamasa, meke varitokae hola si arini koa rau.

12 Tataru koa gamu gua se Epaparasi, keke tie soti tugo koa gamu si asa, meke na nabulu te Zisu Karisito. Hoke varavara tokani gamu sa si gamu meke doduru totoso si tepa ia sa sa Tamasa pude va boka gamu pude turu va nabu, guana tie komiha mia, na tie hinokara te Karisito, pa korapa vina tabena sa hiniva te Tamasa.* 13 Arau si boka tozini gamu sa nana tinavete ṉiṉirana pude tokani gamu, meke sari na tie pa Laodisia meke Haerapolisi. 14 Se Luke sa mami tie salasalaṉa, sapu qetu nia gami, meke se Dimasi, ba garunu atu nia tugo sa dia tataru koa gamu.*

15 Tozia sa mami tataru koari na tasida pa Laodisia, meke gua tugo koe Nimipasi meke sa ekelesia pa nana vetu. 16 Pana ele tiro betoa gamu sa

* **3:25** Diut 10:17; Epi 6:9 * **4:1** Epi 6:9 * **4:5** Epi 5:16 * **4:7** TTA 20:4; 2 Tim 4:12 * **4:7** Epi 6:21-22 * **4:9** Plm 10-12 * **4:10** TTA 19:29, 27:2; Plm 24; TTA 12:12,25, 13:13, 15:37-39 * **4:12** Kol 1:7; Plm 23 * **4:14** 2 Tim 4:10,11; Plm 24

leta hie, si mi vala nia koasa ekelesia pa Laodisia, pude ta tiro pule vasina;
meke gamu ba kote tiroa tugo sa qua leta, sapu kote va atua ri pa Laodisia.
17 Mi tozi nia se Akipasi pude va hokoto valeania sa tinavete sapu ele ta
poni nia sa pa ninabuluna sa Baṉara.* 18 Hie si kubere sotia rau pa limaqu.
Sa qua tataru arau Paula koa gamu. Mi balabala i sari na tina pusiqu. Mani
koa koa gamu sa tataru variharupi te Tamasa.

* **4:17** Plm 2

SA LETA KEKENU TE PAULA KOARI NA TIE PA TESALONAIKA

Sa Vinabakala

Sa n̲ati vasileana nomana koasa pinaqaha popoa Masedonia si pa Tesalonaika. Pa rane n̲inoroi, sa popoa hie si koa pa popoa nomana sapu ta pozae Qurisi. Sa ekelesia vasina si ele podalae nia Paula, sipu ta luarae si asa pa Pilipae pa nana inene tarae vina rua. Ba hinoqa mae sari na ninaqunaqu tadina tie Ziu, sarini pu lopu va hinokaria se Zisu, meke lopu qetu ni saripu lopu na tie Ziu pu visoroihe si edi hiva luli sari na hahanana tadina tie Ziu, ba kamahire si va hinokara meke lulia sa vina tumatumae te Paula. Ke hitua rini se Paula, pude ta luarae pa Tesalonaika meke la pa Berea. Ego pa mudina asa, si la kamo se Paula pa Koriniti. E Timote, sa tie pu tavetavete turan̲ia se Paula, si koa hola paki pa Masedonia, meke beto asa si mae koe Paula pa Koriniti. Tozi ni sa sari doduru ginugua koasa ekelesia pa Tesalonaika. Meke beto asa, si kubere la nia Paula sa leta hie koarini, totoso koa si asa pa Koriniti. Sari na ginugua hire si boka ta tiro pa Tinavete Tadina Apositolo 17:1-15.

Sa leta kekenu te Paula hie koari na tie pa Tesalonaika, si pude va n̲in̲irai sari na tie pa dia tinoa vaqura na rinan̲eran̲e koe Karisito, gua. Qetu meke zama leana si asa, sipu avoso ni sa sari na dia rinan̲eran̲e na tataru. Ke vivinei nia sa koa rini sa nana kineha leana, sipu koa koa rini si asa. Meke olan̲i sa sari na dia ninanasa pu mae guadi koasa ekelesia, koasa guguana sa pinule mae te Karisito saripu gua hire: Sa tie pu va hinokara, be mate si asa sipu lopu ele pule mae se Karisito, si vegua, kote vagia sa sa tinoa hola, sapu kote poni ni Karisito koari na tie pa Nana totoso pule mae Sa? Meke pa totoso sa si kote pule mae se Karisito? Tozi ni Paula si arini, pude di tavetavete pa korapa binule, meke aqa va n̲on̲o nia pa rinan̲eran̲e sa pinule mae te Karisito.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1
Sa qinetuqetu na kineha leana, meke sa tataru te Paula. Hinia 1:2 kamo hinia 3:13
Sovutu va n̲in̲irai Paula sarini pa tinoa koe Karisito. Hinia 4:1-12
Vina tumatumaena sa minae te Karisito. Hinia 4:13 kamo hinia 5:11
Vina tumatumae vina betobeto. Hinia 5:12-22
Zinama tataru vina betobeto. Hinia 5:23-28

Zinama Tuketukele

1 Gami Paula, e Saelasi, meke Timote, si kubere atu koa gamu na tie koasa ekelesia pa Tesalonaika sapu koa koe Tamasa, sa Tamada, meke sa Ban̲ara Zisu Karisito. Mani koa koa gamu sa tataru variharupi meke sa binule.*

Sa Tinoa Vaqura meke sa Rinan̲eran̲e tadi pa Tesalonaika

2 Doduru totoso si zama leanani gamu gami si gamu doduru koe Tamasa, meke hoke varavara poni gamu gami pa mami vinaravara. 3 Pa mami vinaravara pa kenuna sa Tamasa sa Tamada, si lopu hite makudo balabala la i gami sari na mia tinavete pu evan̲i gamu pa rinan̲eran̲e, sipu tavetavete n̲alin̲ali si gamu pa tataru, meke turu va nabu, sina sa mia rinan̲eran̲e si soto la koasa nada Ban̲ara Zisu Karisito.

---

* **1:1** TTA 17:1

4 Gamu kasa tasimami koe Karisito, ele gilania gami sapu ta tatarue meke
ta vizata mia si gamu koe Tamasa. 5 Ura lopu pa zinama mo si tozia gami
koa gamu sa Inavoso Leana, ba vagia gamu pa ṉiniraṉira koasa Maqomaqo
Hope, meke pa vina hinokara va nabuna tu. Ura gilania mia mo gamu
vegugua sa mami kinokoa totoso koa gami koa gamu, pa laemia gamu.
6 Ke keha luli gami gamu si gami, meke keha lulia tugo gamu sa Baṉara.
Vea be ta ṉoṉovala pa tinasigiti si gamu koari na mia kana, ba vagia gamu
sa Inavoso pa qinetuqetu, sapu mae guana koasa Maqomaqo Hope,* 7 pude
boka keha luli gamu sari kaiqa pule koari doduru pu va hinokara pa popoa
Masedonia meke Akaia. 8 Ura ele tozi vura nia gamu sa Inavoso tanisa
Baṉara, lopu pa Masedonia meke Akaia mo, ba ta gilana pa doduru vasina,
sapu sa mia rinaṉeraṉe si soto koe Tamasa. Ke lopu kilu vivinei nia gami
si asa. 9 Ura arini tu tozini gami sapu gua evaṉia gamu totoso va kamo
gami gamu si gami, meke sapu ele luara pani gamu sari na mia beku,
pude nabulu nia sa Tamasa toana meke hinokarana. 10 Meke aqa nia tu
gamu sa Tuna sapu kaqu pule mae gua pa Maṉauru, sapu va turu pulea
Tamasa pa minate, sapu e Zisu tugo, sapu harupu gita koasa tinaṉaziri, na
vina kilasa sapu korapa mae.

2

Sa Tinavete te Paula pa Tesalonaika

1 Kasa tasimami, gilania mia mo, sapu sa mami minae koa gamu si lopu
gua na hoborona, ba arilaena sapu gua ta evaṉa. 2 Gilania mia sapu ele
ta ṉoṉovala si gami, meke ta zama va kaleana koari pa Pilipae, sipu lopu
ele kamo atu si gami pa Tesalonaika. Meke totoso koa koa gamu si gami si
toleṉe gua ta naqu tugo si gami. Ba koasa tinokae te Tamasa si koa varane
si gami, pude boka tozini gamu sa Inavoso Leana te Tamasa telena.* 3 Ura
lopu lulia gami si keke tinarae kokohana, babe na inokoro sea tamigami,
babe sapu hiva sekesekei ni gamu gami, totoso tarae nia gami koa gamu sa
Inavoso Leana. 4 Ba doduru totoso si zama ni gami gua sapu hivani gami
Tamasa pude zama ni, sina ronu gami Sa pude tozia sa Inavoso Leana.
Lopu podekia gami pude va qetui sari tie, ba pude va qetu ia sa Tamasa,
pu podeki sari bulo mami. 5 Gilana valeania gamu sapu loke totoso si
vahesi gamu gami pa zinama lomolomoso, babe zama sekesekei si gami
pude tomea sa pinuhi, ura sa Tamasa sa mami tie va sosode. 6 Lopu hite
hata ia gami si pude tava lavata koa ke tie. Lopu koa gamu, meke lopu
koari kaiqa tie pule. 7 Na apositolo[d] si gami sapu ta garunu koe Tamasa,
ke boka tepa ia mo gami sa tinokae koa gamu pa mami kinoa. Ba totoso
koa koa gamu si gami si ṉoṉo si gami, kekeṉoṉo guana tinana pu kopu ni
sari na tuna. 8 Ura tataru sisigitini gamu gami, ke qetu si gami pude tozini
gamu sa Inavoso Leana te Tamasa, meke pude tokani gamu pa doduru
ginugua, sina sa mami tataru koa gamu si nomana hola. 9 Kasa tasimami,
gina lopu muliṉi nia tugo gamu sapu tavetavete ṉaliṉali si gami rane na
boṉi. Tavetavete si gami, pude lopu atu tepa tinokae koa gamu, totoso
tarae nia gami sa Inavoso Leana koa gamu.

10 Gamu meke sa Tamasa tugo si na mami tie va sosode, sina gilania gamu
sapu na tie madi mami, na toṉoto, meke loke tinazutu mami koe Tamasa
si gami, totoso koa si gami koa gamu pu va hinokara. 11 Ura gilania gamu,
gua sapu hoke tavetia ri na tiatamadia koari na tudia, si gunini gamu tugo

* **1:6** TTA 17:5-9 * **2:2** TTA 16:19-24, 17:1-9

gami si gamu; 12 hoke va ṉiṉira gamu, na va manoto gamu, meke hoke
tozini gamu gami pude lulia sa siraṉa pa tinoa, sapu garona pude va qetua
sa Tamasa pu ruvata gamu, pude somanae pa Nana Butubutu Binaṉara
meke sa tinoa tolavaena.
13 Meke hie tugo si keke ginuana sa mami zinama leana koe Tamasa
doduru totoso. Sipu avoso vagia gamu sa zinama te Tamasa koa gami, si
lopu vagia gamu si asa guana zinama tana tie, ba na zinama te Tamasa.
Meke hinokara tugo sapu te Tamasa si asa. Ura sa Tamasa si korapa
tavetavete pa korapa bulo mia gamu pu va hinokara. 14 Kasa tasimami,
gua sapu ele ta evaṉa koari na ekelesia te Tamasa pa Ziudia pu koa keke
koe Karisito, si ta evaṉa tugo koa gamu. Ta ṉoṉovala si gamu koari na
turaṉamia soti, gua tugo si pa Ziudia sapu ṉoṉovali rina tie Ziu si arini.*
15 Va matea rini sa Baṉara Zisu, meke sari na poropita[d], meke ṉoṉovala
gami tugo rini si gami. Lopu va qetua rini sa Tamasa, meke kanai rini
sari doduru tie.* 16 Hiva hukata gami tugo rini, pude lopu tarae nia sa
Inavoso Leana, sapu boka ta harupu nia rina tie Zenitailo. Gua asa, ke vari
tomotomoi sari na dia sinea, ke ta gorei nia rini sa tinaṉaziri te Tamasa,
meke ele ta evaṉa beto tugo kamahire si asa.

Sa Hiniva te Paula pude Hopiki Pule Ni si Arini

17 Kasa tasimami, totoso vari paqahani gita ri na tie, si podeke sisigitia
gami pa mami inokoro nomana, pude atu dogoro gamu. Koa pa seu si gami
pa tinimami, ba sari mami binalabala si koa koa gamu. 18 Ura ele podeke
sisigitia gami pude atu, meke arau telequ ba soku totoso si podekia tugo
pude pule atu koa gamu, ba hukata gami e Setani. 19 Na sa sia sapu raṉea
gami, meke kote qetu nia gami, meke sa pinia sa si kote vagia gami koasa
mami tinavete tarae, ba sapu gamu mo pu va hinokara sapu boka qetu nia
gami pa kenuna sa Tamasa pana pule mae se Zisu. 20 Uve, gamu mo sa
mami vina lavata, meke sa mami qinetuqetu.

3

1 Gua asa, ke totoso lopu boka hokara pude aqa nono la si gami si vizatia
gami si pude koa mo si gami kara Saelasi pa Atenisi.* 2 Ba garunu atu nia
mo gami koa gamu se Timote, sa tasida. Na tie tavetavete te Tamasa si asa,
pude tavetavete turaṉae koa gami pa vina enena sa Inavoso Leana te Zisu
Karisito. Garunu atu nia gami si asa, pude va ṉiṉira gamu, meke tokani
gamu koari na mia rinaṉeraṉe, 3 pude loke tie koa gamu si kote hiva luara
pania se Karisito, sina koa gua koari na ṉinovaṉovala hire. Ura gilania
mia gamu sapu sari na pinodeke gugua arini, si na hiniva tugo te Tamasa
koa gita. 4 Sipu korapa koa gami koa gamu, si ele tozi va kenue ni gamu tu
gami, sapu kote ta ṉoṉovala si gita. Meke gilania mia gamu sapu asa tugo
si ta evaṉa koa gita. 5 Gua asa, ke totoso lopu boka hokara pude aqa nono
la si rau, ke hiva avoso gilania rau sapu be korapa koa va nabu si gamu.
Ke garunu atu nia rau koa gamu se Timote, pude va avosi vegua sa mia
rinaṉeraṉe. Ura mala nia rau sapu be ele toketoke gamu e Setani, meke
kote ta okipalae hoboro mo sari na mami tinavete koa gamu.
6 Ba kamahire si ele pule mae se Timote, meke ele paleke mae nia sa koa
gami sa inavosona sa mia rinaṉeraṉe na tataru. Meke ele tozini gami
tugo sa sapu hoke ta balabala si gami koa gamu pa qinetuqetu, meke
hiva dogoro sisigiti gami gamu, gua tugo sapu gami ba hiva dogoro sisigiti

* **2:14** TTA 17:5 * **2:15** TTA 9:23,29, 13:45,50, 14:2,5,19, 17:5,13, 18:12 * **3:1** TTA 17:15

gamu.* 7 Ke kasa tasimami, koasa mia rinaṉeraṉe mo gamu, si tava ṉiṉira
sari na bulomami koari doduru mami tinasuna na ṉinovaṉovala. 8 Ura
kamahire si qetuqetu na tava ṉiṉira sa mami tinoa, koa gua sapu turu va
nabu si gamu pa tinoa keke koasa Baṉara. 9 Ke zama leanani gamu gami
koasa nada Tamasa kamahire. Zama leana nia gami sa qinetuqetu, sapu
tagoa gami pa laemia gamu, sapu koa koari na bulo mami pa vinaravara
pa kenuna sa nada Tamasa. 10 Rane na boṉi si varavara la koe Tamasa si
gami pa doduru bulo mami, pude boka atu dogoro pule gamu gami, pude
boka va toṉoti saripu gua sea koari na mia vina hinokara.
11 Telena sa nada Tamasa sa Tamada, meke sa nada Baṉara Zisu, si mani
turaṉa toṉoto atuni gami, pude atu dogoro gamu. 12 Mani tokani gamu
sa Baṉara si gamu, pude mi koa varivari tatarue, meke pude mi tataru ni
sari doduru tie. Mani va ṉiṉira gamu sa Tamasa, pude toqolo va gigiri hola
latu sa mia tataru, pude kekeṉoṉo gua sa mami tataru koa gamu. 13 Mani
va ṉiṉirai Sa sari na bulomia, pude mi tavamadi, na loke tinazutu mia pa
kenuna sa nada Tamasa sa Tamada, pana pule mae se Zisu sa nada Baṉara
turaṉi sari doduru Nana tie madidi*.

4

Tinoa sapu Qetu nia Tamasa

1 Ego, kasa tasimami, ele tava tumatumae si gamu koa gami koasa
guguana sa tinoa sapu qetu nia sa Tamasa. Asa sa tinoa sapu ele lulia
gamu. Gua asa, ke tepa zoṉazoṉa gamu gami kamahire pa korapa pozana
sa Baṉara Zisu Karisito, pude tavete gua asa doduru totoso. 2 Ura gilani
gamu sari na vina tumatumae saripu ele ponini gamu gami, pa korapa
ginarunu tanisa Baṉara Zisu. 3 Meke na hiniva tugo te Tamasa pude mi
koa tava madi si gamu, mi koa va seu koari doduru hahanana kaleana tadi
na koreo na vineki, maqota, meke na binarabarata, na gua. 4 Mi hopeke
tumae kopuni sari hiniva tadi tinimia. Hopeke koa turaṉia sa loamu pa
hahanana toṉotona. 5 Lopu pa korapa inokoro sea, gua rina tie huporo
pu lopu gilania sa Tamasa. 6 Koari na hahanana sea arini, si mani lopu
sekesekei nia na va kaleania keke tie sa tasina koe Karisito. Ura sa Baṉara
si kote va kilasa betoi sari doduru tie pa dia sinea gua hire, gua sapu ele
tozini gamu gami, meke ele va balauni gamu. 7 Ura lopu tioko gita Tamasa
si gita pude luli sari na inokoro sea, ba pude koa va madi tu. 8 Ke asa sapu
va karia sa vina tumatumae hie, si lopu va kari au mo sa si arau, ba sa
Tamasa tugo sapu ponini gamu sa Maqomaqo Hope.
9 Ego, lopu vivinei nia rau koasa leta hie sa vinari tatarue tamatasi
pa ekelesia, sina ele va tumatumaeni gamu tu Tamasa pude koa varivari
tatarue si gamu. 10 Hinokara sapu ele evaṉia gamu si hie, koari doduru
tasimia pa ekelesia, koari doduru vasina pa Masedonia. Ba tepa gamu tugo
gami, pude mi vari tatarue nono latu. 11 Mi podeke sisigitia pude koa va
bule koari na tie. Mi tavetavete telemia pa limamia soti, mi kopu nia sa
mia tinavete, ba lopu sapu tanisa votiki tie, gua sapu ele tozini gamu gami
visoroihe. 12 Pude gua asa si kote ta pamaṉae si gamu koari pu lopu na tie
te Karisito, meke lopu kote hite ehaka nia gamu si keketoṉa.

Sa Pinule Mae Tanisa Baṉara

13 Kasa tasimami, hiva va gilanani gamu gami sa hinokara koa rini pu ele
mate, pude mi lopu koa hola pa kinuliusu, kekeṉoṉo gua rina tie pu loke

* **3:6** TTA 18:5 * **3:13** Ginuana sari “Nana tie madidi” si ari na tie te Karisito pu ele mate, meke toa turaṉia si Asa pa Maṉauru, meke sari na Mateana.

dia rinaṉeraṉe koe Karisito. 14 Va hinokaria gita sapu ele mate meke turu
pule se Zisu, ke va hinokaria tugo gita sapu kote turaṉa somana pule mae
ni Tamasa koe Zisu si arini pu va hinokaria si Asa meke ele mate. 15 Ura
saripu ele zama atu ni gami koa gamu, si mae guadi tu koasa Baṉara. Gita
sapu toada koasa rane sapu kote pule mae ia sa Baṉara, si lopu kote tutuvu
kekenua si Asa, ba saripu ele matedi tu si kote tutuvu kenua si Asa.* 16 Ura
sa Baṉara telena si kote gore mae gua pa Maṉauru, meke velavela vura nia
sa ginarunu, meke kote ta avoso sa mamalaiṉina sa ṉati mateana, meke
sa kabona sa buki te Tamasa. Meke sarini pu va hinokaria se Zisu Karisito
meke ele mate, si kote turu pule kekenu. 17 Mudina asa si gita pu korapa
toa pa totoso asa, si kote varigara somanae koarini pa lei, pude tutuvia
sa Baṉara pa galegalearane. Gua asa, ke kote koa turaṉia gita sa Baṉara
ninae rane ka rane. 18 Gua asa ke, mi variva manoti koari na zinama hire.

5

Mi Va Namanama nia sa Pinule Mae Tanisa Baṉara

1 Kasa tasimami, lopu kilu pude kubere atu ni gami koa gamu sari na
totoso na rane, pu kote ta evaṉa saripu gua arini. 2 Ura ele gilana valeania
mia mo gamu, sapu kaqu mae va hodaka guana tie hikohiko pana boṉi
sa rane tanisa Baṉara.* 3 Sipu korapa zama guahe sari na tie, “Bule
learane sa popoa, mada koa valeana,” gua. Pa totoso tugo asa si kote
raza va hodaki na tinahuara si arini. Kote kamo guana tinasigiti koasa
barikaleqe molumoluna, meke lopu kaqu boka govete nia rina tie si asa.
4 Ba gamu kasa na tasimami, si lopu koa pa hinuporo, ke lopu kote kamo
va hodahodaka koa gamu sa rane sana, guana tie hikohiko. 5 Gamu doduru
si tanisa kalalasa, meke tanisa rane. Lopu tanisa boṉi, babe na hinuporo
si gita. 6 Gua asa, ke mada lopu koa kekeṉoṉo gua rina tie pu puta, ba
mada kopu na koa gilae. 7 Ura saripu edi puta si hoke puta pana boṉi,
meke saripu napo va viviri, si hoke naponapo pana boṉi. 8 Ba gita sapu
tanisa rane, si mada koa gilae. Mada koa va nabu pa rinaṉeraṉe na tataru
kekeṉoṉo gua na tie varipera pu va sagea sa poko raqaraqa. Mada koa
va nabu pa rinaṉeraṉe sapu kaqu vagia gita sa tinaharupu, kekeṉoṉo gua
sa tie sapu va hakea sa toropae varipera.* 9 Ura lopu vizata gita Tamasa
si gita, pude ta raza nia gita sa Nana tinaṉaziri, ba pude vagia tu gita sa
tinaharupu pa korapa Zisu Karisito sa nada Baṉara. 10 Ele mate paeni gita
Sa, ke be mate babe toa si gita, ba kaqu toa turaṉia gita si Asa. 11 Ke mi
variva ṉiṉirai na varivari tokae telemia, gua puta tugo sapu korapa tavetia
gamu kamahire.

Sari na Vina Tumatumae meke na Zinama Tataru Vina Betobeto

12 Kasa tasimami, tepa gamu gami si pude mi pamaṉa ni si arini pu
tavetavete pa vari korapa mia, sari na mia koimata pu va tumatumaeni
gamu sa tinoa koe Karisito. 13 Mi va lavati na tataru ni sari na koimata
sina koa gua koasa dia tinavete koa gamu. Mi koa vari bulei pa vari korapa
mia. 14 Tepa gamu gami si gamu doduru tasimami, pude mi va balaui si
arini pu koa hoboro pude di tavetavete. Mi va ṉiṉirai saripu koa mala,
mi toka ni saripu malohoro, mi tataru va ṉoṉo ni sari doduru tie. 15 Mi
kopu sisigiti nia pude loke tie si hobe nia kinaleana sa kinaleana, ba mi
podekia doduru totoso pude mi koa vari tokae pa varikorapa mia, meke
koari doduru tie.

---

* **4:15** 1 Kor 15:51-52 * **5:2** Mt 24:43; Lk 12:39; 2 Pit 3:10 * **5:8** Ais 59:17; Epi 6:13-17

16 Mi koa qetu doduru totoso. 17 Mi lopu makudo varavara. 18 Koari
doduru tiṉitoṉa leadi na kaleadi pu ta evaṉa, si mi zama leana ni koe
Tamasa. Ura asa tugo sa hiniva te Tamasa koa gamu pa mia tinoa keke koe
Zisu Karisito.
19 Mi lopu kilua sa hiniva tanisa Maqomaqo Hope pa bulomia, gua sapu
siliria goi si keke nika. 20 Mi lopu kilui sari na kinorokorotae. 21 Mi viliti
sari doduru inavoso, mamu tuqe va nabui saripu leadi. 22 Mi taliri va seu
koari doduru kinaleadi.
23 Mani va madi sa Tamasa tana binule sari doduru mia tinoa: sa
maqomaqo mia, sa bulomia, meke sari tini mia, pude loke tinazutu mia
pana pule mae sa nada Baṉara Zisu Karisito. 24 Asa sapu tioko gamu si
kote evaṉi saripu gua sara, sina Asa mo si ta ronuena.
25 Kasa tasimami, mi varavara tokani gami. 26 Mi vari hapahapai na vari
qetuqetui, pana vari tutuvi si gamu na tamatasi koe Karisito. 27 Tozini
gamu rau pa korapa ṉiniraṉira tanisa Baṉara, pude mamu tiroa sa leta
hie, koari doduru tamatasi koe Karisito.
28 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa nada Baṉara
Zisu Karisito.

SA LETA VINA RUA TE PAULA KOARI NA TIE PA TESALONAIKA

Sa Vinabakala

Sa Leta hie si na leta vina rua sapu kubere la nia Paula koasa ekelesia pa Tesalonaika. Pupuhu si arini koasa tinaraena sa pinule mae te Karisito. Balabala ia rini sapu ele kamo tu sa rane pinule mae tanisa Baṉara, gua. Va toṉotia Paula sa binalabala seana hie, meke tozia sa sapu pana lopu ele mae sa rane asa, si kaqu vura mae sa "tie kaleana" pu va karia se Karisito. Kote gigiri hola latu sa kinaleana pa kasia popoa pa totoso asa, ba kote gore pule mae se Zisu Karisito, meke va kilasia sa tie kaleana asa.

Tozia tugo Paula pude di soto va nabu si arini pa dia rinaṉeraṉe koe Karisito pa korapadi rina tinasuna, na ṉinovaṉovala, meke na tinasigiti koari na kana. Madi koa ṉaliṉali tugo pa tinavete si arini, pude kopu puleni sari na dia tinoa, meke tavetia sapu gua leana doduru totoso.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Zinama leana meke na vinaravara te Paula. Hinia 1:3-12
Sa vina tumatumaena sa minae te Karisito. Hinia 2:1-17
Tinepa tinokae pa vinaravara meke tinarae pude soto va nabu meke ṉaliṉali pa tinavete. Hinia 3:1-15
Sa tinukuna sa leta hie. Hinia 3:16-18

Zinama Tuketukele

1 Gami Paula, Saelasi, meke e Timote, si kubere atu koa gamu na tie koasa ekelesia pa Tesalonaika, sapu koa koe Tamasa, sa Tamada meke sa Baṉara Zisu Karisito.* 2 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi meke sa binule, sapu gore mae guana koasa Tamasa, sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito.

Sa Vinakilasa Nomana Hola koasa Minae te Karisito

3 Kasa tasimami koe Karisito, leana hola si pude zama leanani gamu gami koe Tamasa doduru totoso. Ura ṉiṉira lala dia sari na mia rinaṉeraṉe, meke gua tugo sari na mia vinari tatarue. 4 Gua asa, ke va lavata sisigiti gamu gami koari na ekelesia te Tamasa, sina korapa soto va nabu pa rinaṉeraṉe si gamu pa korapadi rina ṉinovaṉovala, na tinasuna pu maedi koarini pu lopu va hinokara.

5 Sa mia sinoto va nabu pa korapadi ri doduru ṉinovaṉovala hire, si va sosodea koa gamu sapu sa vina kilasa nomana te Tamasa si toṉoto, meke va garogaro gamu pude somana koasa Nana Binaṉara, sapu ta sigiti nia gamu kamahire. 6 Ura kote tavetia Tamasa gua sapu toṉoto, meke kote hobe ni ṉinovaṉovala Sa si arini pu ṉoṉovala gamu. 7 Meke gamu pu ta ṉoṉovala si kote somana koa gami pude ta harupu pa tinasuna, pana pule mae gua pa Maṉauru se Zisu sa Baṉara, somanae koari Nana mateana ṉiṉiradi. 8 Meke pa korapa nika huruṉuna, si kote va kilasi Sa si arini pu lopu gilania sa Tamasa, meke lopu va tabea sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu sa nada Baṉara. 9 Kote tava kilasa koasa tinahuara loke vina betona, meke kote ta paqaha va seu si arini koasa ṉinedala tanisa Baṉara, meke koasa Nana ṉiniraṉira.* 10 Pana mae si Asa koasa rane sana, si kote tavahesi koari Nana tie soti, meke kote magasa nia ri doduru pu va

* **1:1** TTA 17:1 * **1:9** Ais 2:10

hinokaria si Asa. Kote somana tugo koa rini si gamu, ura va hinokaria gamu sa inavosona Sa sapu gua tozini gamu gami.
11 Gua asa, ke varavara tokani gamu gami doduru totoso, meke tepa ia
gami koe Tamasa pude va garogaro gamu koasa tinoa hola sapu ta tioko nia
gamu. Meke pa Nana ṉiniraṉira si kote va boka gamu Sa pude evaṉi sari
doduru mia inokoro leadi, meke va hokoti sari na mia tinavete sapu ṉatina
mae gua koasa mia rinaṉeraṉe. 12 Pa siraṉa hie si mani tava lavata koa
gamu sa Pozana e Zisu sa nada Baṉara. Meke gamu ba kaqu tava lavata
tugo koa Sa, pa korapa tataru variharupi tanisa nada Tamasa, meke sa
nada Baṉara Zisu Karisito.

2

Sa Tie Kaleana

1 Kasa tasimami; koasa guguana sa minae tanisa nada Baṉara Zisu
Karisito, meke sa nada vinarigara koa Sa, si tepa gamu gami,* 2 pude lopu
ta ṉoṉovala sari na mia binalabala, babe ta duaṉa si gamu, be avosia
gamu sapu sa rane tanisa Baṉara si ele mae, gua. Lopu va hinokaria be
zama si arini sapu sa dia inavoso si maena koasa Maqomaqo Hope, babe
pa zinama, na leta tamigami, gua. 3 Mi lopu va malumia si keke tie pude
sekesekeini gamu. Ura lopu kaqu mae sa rane asa, osolae kamo mae sari
na rane pana kilua rina tie sa Tamasa pa vina betona sa totoso ta mutina,
meke kote vura sa tie kaleana. Asa tu si kote la pa tinahuara koa holana.
4 Kote kanai sa sari doduru gua pu tavahesi meke va tamasi rina tie, meke
kote va lavata pule nia si asa. Kote nuquru meke habotu si asa pa Zelepade*
te Tamasa, meke kote poza pule nia Tamasa si asa.*
5 Lopu balabala ia tu gamu sia? Totoso koa koa gamu si rau, si ele
tozini gamu tu rau sari doduru pu gua hire. 6 Meke gilania mia gamu
sapu gua korapa hukatana sa, pude mani lopu ta evaṉa kamahire. Ba pa
totoso garona, si kote vura mae sa tie kaleana sana. 7 Ura sa kinaleana
si korapa tavetavete tome kamahire, ba koa nana si keke sapu korapa
hukatia sa kinaleana pude ta dogoro va bakala koari na tie, osolae tava
rizu palae si asa pu hukatana sa. 8 Pa totoso asa si kote ta dogoro sa
tie kaleana, meke kote va mate pania e Zisu sa Baṉara si asa pa Nana
zinama, meke kote huara pania Sa si asa pana pule mae si Asa pa Nana
ṉinedala.* 9 Kote mae pa ṉiniraṉira te Setani sa tie kaleana, koari soku
vina gilagila na tinavete variva magasadi sapu kote evaṉi sa.* 10 Meke
koari doduru votivotiki tinavete kaleadi, si kote sekesekei ni sa sari na tie
pu kote kamo pa tinahuara. Ura korodia pude tataru nia rini pa korapa
bulodia sa hinokara, pude boka ta harupu si arini. 11 Gua asa, ke kote va
maluara lani Tamasa si arini koasa ṉiniraṉirana sa sinekesekei, pude madi
va hinokaria rini sa kinohakoha, 12 ke kaqu tava kilasa beto pa Heli sari
doduru pu qetu nia sa kinaleana, meke lopu tagoa sa hinokara.

Ta Vizata Pude Ta Harupu sari na Tie pa Tesalonaika

13 Kasa tasimami ta tatarue mia, leana hola si pude zama leanani gamu
gami koe Tamasa doduru totoso. Ura pa pinodalaena si ele vizata gamu tu
Tamasa, pude mi ta harupu pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope,
meke pa korapa mia rinaṉeraṉe koasa hinokara, pude va madi gamu.
14 Tioko gamu Tamasa si gamu pa korapa Inavoso Leana, sapu tarae nia

* **2:1** 1 Tes 4:15-17 * **2:4** Kaiqa tie si balabala ia sapu sa Zelepade pa Zerusalema si gunia sa.
* **2:4** Dan 11:36; Izk 28:2 * **2:8** Ais 11:4 * **2:9** Mt 24:24

gami koa gamu, pude mi somana tagoa gamu sa tinoa tolavaena tanisa nada Baṉara Zisu Karisito. 15 Ego, kasa tasimami, mi turu va nabu pa rinaṉeraṉe, mamu tuqe va nabui sari na vina tumatumae saripu ele vagi gamu koari na mami tinarae meke koari na leta.

16 Sa nada Baṉara Zisu Karisito telena, meke sa nada Tamasa sa Tamada si ele tataruni gita, meke pa korapa Nana tataru variharupi si ponini gita Sa sa minanoto toa holana, meke sa rinaṉeraṉe nabuna koasa tinoa hola. 17 Mani tava manoto sari na bulomia, meke tava ṉiṉira si gamu pude tavetia meke tozia gua sapu leana.

3

Tinepa Tinokae pa Vinaravara

1 Ego, hire sari na qua zinama vina betobeto. Mi varavara tokani gami, pude tuturei ta urahae la sa inavoso tanisa Baṉara, meke mani tava hinokara si asa, gua tugo sapu ele ta evaṉa koa gamu. 2 Mi varavara tokani gami tugo, pude mani va sare gami sa Tamasa koari na tie kaleadi. Ura lopu ari doduru tie si va hinokaria sa Inavoso Leana. 3 Ba ta ronuna sa Tamasa, meke kote va ṉiṉira gamu, na harupu va seu gamu Sa koe Setani, sapu sa ṉatina sa kinaleana. 4 Meke raṉe valeania gami sa Baṉara, pude tokani gamu pude taveti kamahire sari doduru gua pu ele tozini gamu gami, meke lopu kaqu makudo tugo taveti gamu vugo na repere sapu gua arini. 5 Mani turaṉi sa Baṉara sari bulomia, pude keha lulia sa tataru te Tamasa meke se Karisito pu turu va nabu pa korapa tinasuna.

Sa Vina Balau koasa Hinakohako

6 Kasa tasimami, tozini gamu gami pa korapa Pozana sa nada Baṉara Zisu Karisito, pude mi koa va seu koari na tie pu hakohako pa tinavete, meke lopu luli rini sari na vina tumatumae saripu ele ponini gamu gami. 7 Ura gilana valeania mia mo telemia sapu gua pude keha luli gami. Lopu hakohako pa tinavete si gami sipu koa koa gamu. 8 Lopu ta poni moka pa tie si gami, ba tavetavete rane na boṉi si gami pude lopu va tasuna gamu pa tinepa ginani na poata. 9 Garo tugo pude tepa tinokae si gami koa gamu, pude ta tokae mami, ba vekoa gami sa kineha hie koa gamu pude mi tavete lulia. 10 Ura totoso korapa koa koa gamu si gami, si ele hoke tozini gamu tu gami sapu guahe: “Be hakohako tavetavete si keke tie, si mani lopu henahena tugo,” gua.

11 Na avoso nia gami sapu kaiqa tie koa gamu si hakohako sisigiti, ba voriti ni mo rini sari na tinoa tana votiki tie. 12 Koarini pu gugua asa, si tozi ni gami pa korapa Pozana sa Baṉara Zisu Karisito, pude di koa noso. Madi tavetavete, pude madi va gavori teledia sari ginani pu kote henai rini. 13 Ba gamu kasa na tasimami, si mi lopu mabo nia sa tinavete leana. 14 Be koa nana keke tie sapu korona va tabea sa mami zinama pa leta hie, si mi va nonoga vekoa sa tie sana, mamu lopu somana baere koasa, pude mani kurekure pule nia. 15 Mi lopu kukiti gunia na mia kana, ba mi nore gunia mo na tasimia si asa.

Sari na Zinama Vina Betobeto

16 Meke telena sa Baṉara tana binule, si mani ponini gamu sa binule doduru totoso, pa doduru ginugua. Mani koa koa gamu doduru sa Baṉara.

17 Arau Paula si kuberia sa zinama tataru hie pa limaqu soti. *Sa qua tataru arau Paula koa gamu.* Meke gua tugo hie sa qua vina gilagila kinubekubere koari doduru qua leta.

18 Mani koa koa gamu doduru sa tataru lopu ta n̲ana kamona tanisa nada
Ban̲ara Zisu Karisito.

SA LETA KEKENU TE PAULA KOE TIMOTE

Sa Vinabakala

Timote si keke tie vaqurana koe Karisito, sapu koa pa pinaqaha popoa Laekonia, koa sa vasileana Lisitara babe Debi. Mi tiroa sa *Tinavete Tadina Apositolo* 16:1-3. Sa tinana si na barikaleqe Ziu, meke sa tamana si na tie Quriki[d]. Na tie varitokae meke na baere soti te Paula si asa, totoso tarae nia Paula sa Inavoso Leana. Ka n̲eta sari na n̲ati ginugua, saripu hiva tozi vura ni Paula koasa nana leta kekenu hie.

Kekenu hokara, si na vina balau koa sa vina tumatumae seana pa korapana sa ekelesia. Sa vina tumatumae seana hie, si varihenie sari na binalabala tadina tie Ziu, meke sari na tie pa votiki butubutu. Meke ta zamae sapu sari doduru likakalae tanisa kasia popoa hie, meke sa tinoa tini, si kaleadi beto mo, gua; meke sa tinaharupu si kote boka ta vagi mo pa tinagona sa tinumatumae golomona, meke koasa linulidi rina vina tumatumae seadi hire, sapu lopu gani si kaiqa ginani, meke pude lopu varihaba, na gua. Ta kubere tugo koasa leta sa vina tumatumaena sa tinavete tanisa ekelesia, meke sa vinahesi, meke sa kineha leana pa tinoa, gua sapu kaqu luli rina palabatu lotu na tie varitokae pa korapa ekelesia. Vina betobeto si tava n̲in̲ira se Timote, gua pude ta evan̲ae na nabulu ta ronuena te Zisu Karisito, koari nana tinavete pa hopehopeke puku tie te Karisito.

Sari na N̲ati Pinaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Sari na vina tumatumaena sa ekelesia, meke sari nana nabulu tavetavete. Hinia 1:3 kamo hinia 3:16
Sari na tinokae koe Timote, meke sari nana tinavete. Hinia 4:1 kamo hinia 6:21

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sapu keke apositolo ta garunuqu koe Zisu Karisito, pa ginarunu te Tamasa sa nada Hinarupu, meke se Zisu Karisito pu ran̲e va hinokaria gita, 2 si kubere atu nia sa leta hie koa goi Timote, sa tuqu soti pa rinan̲eran̲e.*

Mani koa koa goi sa tataru variharupi, na vina tukana, meke sa binule te Tamasa sa Tamada, meke sa nada Ban̲ara Zisu Karisito.

Sa Vina Balau koari na Vina Tumatumae Seadi

3 Gua sapu ele tozi nigo rau totoso la gua rau pa Masedonia, si pude mu koa hola si goi pa Episasi, mamu norei sari kaiqa tie vasina, pude di lopu tozi sari na dia vina tumatumae seadi. 4 Mamu norei tugo si arini pude di lopu vivinei hoboro ni sari na vivinei kokohadi, meke na tuti sapu loke vinabetodi. Arini si kote boka va gavoro ninominomi, ba loke dia tinokae koari na tie pa tinavete te Tamasa, sapu ta tavete pa rinan̲eran̲e mo. 5 Sa n̲atina sa nada tinavete si pude va n̲in̲ira ia sa tataru tadi na tie pa ekelesia sapu mae guana koasa bulo viana, na tinavete ton̲otodi, meke na rinan̲eran̲e hinokara koe Karisito. 6 Kaiqa tie kokohadi sara, si ele taluarae va seu koari na ginugua hire, meke luli rini sari na vivinei hoborodi. 7 Edi hiva ta pozae na titisa tanisa Tinarae te Mosese si arini, ba

---

* **1:2** TTA 16:1

lopu gilana valeani rini saripu gua zama ni rini, be vea ṉiṉira gua sari na dia vina tumatumae koari na tie.
8 Gilania nada gita sapu leana sa Tinarae te Mosese, be ta tavetavetae
valeana si asa pa nana siraṉa. 9 Mada gilana valeania, sapu sa Tinarae
asa si lopu ta tavete pude tadi na tie toṉotodi; ba tadirini mo pu sekea
sa Tinarae, sari na tie va gugue, na tie va karikari, na tie kaleadi, na tie
lopu madidi, na loke dia pinamaṉa koe Tamasa, meke sari na tie variva
mate pu va mate tiatamadia; 10 meke tadi na tie pu tavetia sa vinari riqihi,
na binarabarata, na vinarivosa, na gua; meke sarini pu hiko vagi tie pude
holuholu ni, meke sari na tie kokoha pu helahelae na tokotokoro kokoha,
babe kaiqa pule saripu lopu lulia sa vina tumatumaena sa hinokara te
Tamasa. 11 Asa sa vina tumatumaena sa Inavoso Leana; sapu sa Tamasa
lavata sapu tavahesi, si ele ta garunu nia rau pude tozi vura nia.

Sa Tataru te Tamasa Koe Paula

12 Vahesia rau se Zisu Karisito sa nada Baṉara, pu va ṉiṉira au pude
tarae nia sa Inavoso Leana, meke sina ta ronuequ si rau, ke vizatau Sa
pude nabulu nia si Asa. 13 Pa totoso ele hola si zama va kalekaleania, na
naqua, meke ṉoṉovala ia rau si Asa. Ba tataru nau na taleoso nau Sa, sina
loke qua rinaṉeraṉe koa Sa, meke lopu gilania rau sapu tavete va sea si
rau.* 14 Ke marilaena hola sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa nada
Baṉara, meke gua tugo sa rinaṉeraṉe, na tataru pu poni nau Sa, koasa
qua tinoa keke koe Zisu Karisito. 15 Hinokara hola si hie, ke mamu kopu
nia na va hinokaria si asa. Sapu mae nia Zisu Karisito pa popoa pepeso si
pude harupi sari na tie kaleadi; meke arau tugo hie si keke sapu kaleana
holani sari doduru tie. 16 Ba tataru nau Tamasa si rau, pude mani ta dogoro
sa ṉinoṉo koa holana te Zisu Karisito koa rau, sapu na tie kaleaqu hola si
rau, meke pude na vina sosode koari doduru tie pu kaqu va hinokaria si
Asa vugo na repere, meke vagia sa tinoa hola. 17 Koasa Baṉara toa holana,
meke lopu ta dogorona, sapu sa Tamasa ekei mo, mani koa koa Sa sa vina
lavata na vinahesi ninae rane ka raṉe! Emeni.
18 Tuqu, Timote, tozi nigo rau sari na qua vina tumatumae pa leta hie,
pude toka nigo totoso lulia goi sapu gua korokorotae nia rina palabatu lotu
visoroihe, koasa guguamu goi. Mamu tavetavete ni sari na zinama hire,
pude kaqu na nabulu varipera te Tamasa pa mua tinavete leana si goi.
19 Mamu koa va ṉiṉira pa mua rinaṉeraṉe, mamu tavetia sapu gua toṉoto
pa mua binalabala. Kaiqa tie si lopu hiva lulia rini gua sapu toṉoto pa dia
binalabala, ke ta huara sa dia rinaṉeraṉe guana vaka hakena pa sagauru,
20 gua sapu ta evaṉa koari Haimeneasi e Alekezada, saripu ele luara vala ni
rau koe Setani, pude madi gilania, pude lopu zama va kaleania sa Tamasa.

2

Vinahesi pa Ekelesia

1 Ego, kekenu hiera tugo sari na qua zinama koari doduru tie te Karisito.
Mada varavara toka ni sari doduru tie pa tinepatepa, meke na zinama
leana koe Tamasa. 2 Mada varavara ni sari na baṉara, meke sari doduru pu
tago ṉiniraṉira, pude mada koa valeana pa binule si gita na tie te Karisito.
Pude mada toa nia sa tinoa toṉotona gugua te Tamasa, pude mada koa
madi koa Sa. 3 Leana si gua asa, meke qetu nia sa Tamasa sapu harupu
gita. 4 Asa tugo hivani gita si gita doduru pude ta harupu, meke pude
gilania sa hinokara. 5 Sina keke mo sa Tamasa, meke sa tie varikarovae

* **1:13** TTA 8:3, 9:4-5

koe Tamasa meke pa tie, sapu e Zisu Karisito sa tie hinokara. 6 Poni pule
nia Sa sa Nana tinoa pude vata rupahi sari doduru tie pa sinea. Asa sa
vina sosode pa totoso garona, sapu hiva nia Tamasa pude di ta harupu
sari doduru tie. 7 Gua asa, ke ta vizata si arau pude na apositolo, meke
ta garunu nia rau, pude tarae nia na variva tumatumae nia koari na tie
Zenitailo[d] sa Inavoso Leana tanisa rinaṉeraṉe meke sa hinokara. Gua
sapu zama nia rau si hinokara; lopu kokohaqu.*
8 Koari doduru vinahesi pa ekelesia, si hiva ni rau sari na tie pu via
bulodi koe Tamasa, pude madi va sagei limadi pa vinaravara, meke loke
dia vinaritokei na vinaribugori. 9 Meke sari na barikaleqe, si hiva ni rau
pude pokopoko valeana pa pinamaṉa na vina pepekae, ba lopu va sarisari
ni qolo na vovoto davi sari na kaludia, na va sage poko arilaedi hola.* 10 Ba
sapu doṉo lea koe Tamasa, si na dia tinavete leadi tu; arini tu si garogaro
koari na barikaleqe pu pamaṉa nia sa Tamasa. 11 Sari na barikaleqe si
madi koa noso pa vina pepekae pude tava tumatumae. 12 Lopu va malumi
rau sari na barikaleqe pude variva tumatumae, meke ululu hola ni sari na
palabatu, ke madi koa noso si arini. 13 Ura e Adama tu si ta tavete kekenu
koe Tamasa, meke mumudi se Ivi.* 14 Meke lopu e Adama si ta sekesekei
koe Setani, ba e Ivi tu; ke sa barikaleqe tu si ta sekesekei koe Setani, meke
hoqa pa sinea.* 15 Ba kaqu ta harupu sari na barikaleqe pa pinododi rina
dia koburu, be lopu makudo koa va nabu pa rinaṉeraṉe na tataru, meke
koa via, na leana pa dia hahanana.

3

Sari na Koimata pa Ekelesia

1 Hinokara hola sa zinama hie: Be keke tie si hiva koa na koimata pa
ekelesia, si okoro nia sa si keke tinavete marilaena hola. 2 Sa koimata
pa ekelesia hie, si mani koa va toṉoto, meke kaqu kekeke mo sa nana
barikaleqe. Mani koa kopu na va balau, meke totoli pule nia, meke na tie
ta pamaṉaena, na hoke va kamoi sa sari na votiki tie pa nana vetu, meke
boka variva tumatumae,* 3 lopu na tie naponapo, babe na tie komikomiti,
ba ṉoṉo meke na tie bule, meke lopu na tie okokoro poata si asa. 4 Kaqu na
tie leana si asa, sapu kopu valeana nia sa nana kinoa tatamana. Meke sari
nana koburu si kaqu va tabea na pamaṉa nia si asa doduru totoso. 5 Sina
be lopu kopu valeana nia sa tie sa nana kinoa tatamana soti, si lopu kaqu
boka kopu valeana nia tugo sa tie hie, sa ekelesia te Tamasa. 6 Kaqu na tie
komihana pa rinaṉeraṉe, meke lopu na tie tiqe kekerena si asa. Sina be
lopu gua, si kote vahesi pule nia meke hoqa pa tinazutu, kekeṉoṉo gua e
Setani. 7 Kaqu na tie ta pamaṉaena si asa koari pu lopu va hinokara, pude
lopu kaqu tava kurekure meke tava hoqa koasa sipata te Setani si asa.

Sari na Tie Varitokae pa Ekelesia

8 Meke gua tugo sari na tie varitokae pa ekelesia, si madi koa pa
hahanana sapu garo pude ta pamaṉae, na zama va hinokara koari na
tie, meke lopu naponapo babe hata poata pa hahanana kaleanadi. 9 Meke
kaqu tuqe va ṉiṉira ia rini sa rinaṉeraṉe hinokara pa korapa bulo viana,
na tinavete toṉotodi. 10 Kaqu ta podeke paki si arini, meke pana ta dogoro
sapu loke tinazutudi, si kote tiqe tavetavete si arini. 11 Meke gua tugo sari
dia barikaleqe, madi koa pa hahanana sapu garo pude ta pamaṉae, meke

* **2:7** 2 Tim 1:11 * **2:9** 1 Pit 3:3 * **2:13** Zen 2:7,21-22 * **2:14** Zen 3:1-6 * **3:2** Ta 1:6-9

lopu kaqu vari nanaei, ba kaqu koa kopu, na ta ronuedi pa doduru ginugua.
12 Na tie varitokae si kaqu keke mo sa nana barikaleqe, meke kaqu kopu
valeaṉa ni sa sari na tuna meke sa nana kinoa tatamana. 13 Ura sari na tie
varitokae saripu tavetavete valeana, si hoke koa tava lavata koari na tie,
meke lopu matagutu nia rini pude tarae nia sa guguana e Zisu Karisito pa
dia rinaṉeraṉe.

Sari na Ṉati Vina Hinokara

14 Kubere atunia rau sa leta hie, ba lopu sana kote atu dogorigo mo rau.
15 Ba be ta hukata si rau, meke lopu ture atu, ba sa qua leta hie si kote tozi
nigo sapu gua leana pude tavetia goi koasa puku tatamana te Tamasa, sapu
sa ekelesia tanisa Tamasa toana. Ura sa ekelesia sina dedegere sapu zuka
ia sa hinokara. 16 Sa vina tumatumae hinokarana te Karisito sapu tiqe ta
dogoro kamahire si arilaena hola, sapu guahe:

Ta dogoro pa tini tie si Asa,
    meke sa Maqomaqo si vata dogoro nia sapu na tie toṉoto si Asa,
    meke ta dogoro koari na mateana,
meke ta tarae koari doduru butubutu tie,
    meke tava hinokara koari na tie pa kasia popoa,
    meke ta turaṉa la pa Maṉauru si Asa.

4

Sari na Tie Va Tumatumae Kokohadi

1 Tozi va bakalia sa Maqomaqo Hope sapu koari na rane mae hiroi si kote
ta luarae sari kaiqa pa dia rinaṉeraṉe koe Karisito, meke kote va tabei rini
sari na maqomaqo kokohadi, meke kote luli rini sari na vina tumatumae
tadi na maqomaqo kaleadi. 2 Sari na vina tumatumae kokohadi hire, si
mae guadi koari na tie sekesekeidi. Lopu tumae nia rini sa tinoṉoto, sina
sari dia binalabala pude vizatia gua sapu leana meke kaleana, si guana
keketoṉa sapu ele tava uqu pa aeana lerana. 3 Tozia rini koari na dia vina
tumatumae, pude lopu varihaba, meke lopu gani si kaiqa ginani, gua. Ba
taveti Tamasa sari na ginani hire, pude ta hena pa korapa zinama leana,
pa vinaravara koari na tie pu va hinokaria se Zisu Karisito, meke gilania
sa hinokara. 4 Sari doduru pu taveti Tamasa si leadi beto, namu loketoṉa
si pada pude ta kilu, be zama leana ni gita koe Tamasa pa vinaravara meke
tiqe henai. 5 Sina ele tava madidi si arini koasa zinama te Tamasa, meke
pa vinaravara.

Sa Nabulu Ta Ronuna te Zisu Karisito

6 Be va tumatumae ni goi koari kasa tamatasi koe Karisito sari na tiṉitoṉa
hire, si kote na Nana nabulu leamu si goi, gua sapu ele tava tumatumae
nia goi pa mua rinaṉeraṉe na vina tumatumae hinokara sapu lulia goi.
7 Mu lopu avosi sari na vivinei hoborodi na kokohadi, saripu loke guguadi
pa vinahesina sa Tamasa, ba mamu va podepodekae pude luli valeania sa
pinamaṉana sa Tamasa. 8 Sa vina podepodekae pude koa ṉiṉira pa tini
si koadia tugo kaiqa nana lineana, ba pude keha lulia sa tinoa toṉotona
gugua te Tamasa si leana hola pa doduruna sa tinoa, sina ponini gita Sa
sa tinoa kamahire, meke sa tinoa vugo repere. 9 Hinokara sapu gua asa,
meke garo tugo pude va hinokaria ri doduru tie. 10 Kalavarae si gita koasa
Tamasa toa holana sapu sa Hinarupu tadi doduru tie, ba sa ṉatina si tadi
na tie mo pu va hinokara. Gua asa ke tavetavete va ṉiṉira, meke voriti
sisigiti si gita.

11 Mu va tumatumae ni koari na tie te Karisito sari na qua zinama hire.
12 Mamu lopu va malumi sarini pude doṉo va gore igo sina na tie vaqura
si goi. Ba mu koa na kineha leamu koari pu va hinokara, pa mua kinokoa,
pa zinama, pa tataru, pa rinaṉeraṉe, meke pa tinoṉoto. 13 Ke mamu lopu
makudo tiroa, na tarae nia, na variva tumatumae nia koari na tie sa zinama
hope te Tamasa, osolae kaqu atu kamo vasina si rau. 14 Mu tavetavete
nia sa mua vinariponi sapu poni nigo sa Maqomaqo Hope, gua sapu ele
korokorotae nia rina palabatuna sa ekelesia pa totoso sapu va opo nigo
limadia rini. 15 Mamu koa na tie ṉaliṉali pa kinopudi rina tinavete sara,
pude ta dogoro valeana koari na tie sa mua tinoqolo koasa ninabuluna
sa Baṉara. 16 Mu kopu pule nigo pa mua hahanana meke pa mua vina
tumatumae, mu tavetavete va ṉiṉira, ura be gua asa si kote ta harupu si
goi, meke gua tugo saripu avosigo.

5

Sari na Tinavete Koari na Tie te Karisito

1 Mu lopu gegesia goi sa barogoso, ba mamu zama na va toṉoto gunia
mo na tamamu si asa. Sari na tie vaquradi si mamu evaṉa guni ni mo na
tasimu pa doduru ginugua. 2 Meke sari na kaleqe si mamu zama guni ni
mo na tinamu. Meke sari na vineki vaquradi si mamu zama guni mo na
tasimu, koari doduru hahanana viadi.
3 Mu doṉo gilani na toka ni sari nabonaboko, pu loke tie hite galagala ni.
4 Ba be koadia tuna sa naboko, babe sari na tudia rina tuna, si madi gilana
kenua rini pude nabulu nia sa Tamasa, madi galagala ni sari na tiatamadia,
gua sapu ele galagala ni rina tiatamadia sari na tudia visoroihe, ura gua
asa si variva qetu koe Tamasa. 5 Ba sa naboko sapu loke tie hite galagala
nia, si va sotoa sa sa nana kinalavarae koe Tamasa, meke lopu hite makudo
varavara tepa ia sa sa tinokae rane na boṉi. 6 Ba sa naboko sapu toa pude
va qetua sa tinina mo, si gua na tie matena tu si asa koe Tamasa. 7 Mu va
tumatumae ni tugo koari na naboko sara sari na qua zinama hire, pude di
lopu ta zutu koari na tie si arini. 8 Be keke tie si lopu galagala ni sari na
turaṉana, babe sari nana tatamana na tiatamana soti, si va karia mo sa sa
rinaṉeraṉe, ke kaleana hola nia sa sa tie va gugue.
9 Mani lopu ta nae somanae koari na naboko pu ta tokae koasa ekelesia
si keke naboko, osolae hola onomo ṉavulu puta vuahenina si asa, meke
kaqu keke mo sa palabatu sapu haba ia sa. 10 Meke ta zamae pa ekelesia
sapu keke barikaleqe leana pa nana tinavete si asa, turaṉa valeani sari na
tuna, va kamo valeani sari na tie maedi, koa va pepekae meke galagala ni
sari na tie te Tamasa, toka ni saripu malaṉa, meke soto va nabu koari na
tinavete leadi.
11 Ba mu lopu nae somana lani pozadi sari na naboko vaquvaquradi.
Ura be somana si arini koari na naboko pude nabulu nia sa ekelesia, ba
hokara kote hiva varihaba pule si arini. Ke gua asa, si kote luara pania rini
sa dia sinoto koe Karisito pa ninabuluna Sa; 12 meke kote kumatia rini sa
dia vina tatara koa Sa tatasana. 13 Ba lopu asa mo, ba lopu seunae si kote
podalae okipalae hoboro totoso ene vari karovae vetuvetu si arini, meke
kote nanae tie, meke evaṉi na zamazama ni rini sari na ginugua tadi na
votiki tie pu lopu garo pude zama ni rini. 14 Ke sapu hiva nia rau si gua
mo he: Madi varihaba pule sari na naboko vaquvaquradi, madi podo dia
koburu, pude madi kopu valeana ni sari kinokoa pa dia vetu, pude loke
dia ginugua sari na kana, pude zama va kaleana gita. 15 Ura kaiqa rina

nabonaboko si ele luaria tu rini se Karisito, meke lulia rini se Setani. 16 Ba
be koa nana si keke barikaleqe raṉeraṉena sapu na turaṉana keke rina
nabonaboko, si mani toka nia mo si asa, pude lopu va tupitia sa ekelesia.
Ba sa ekelesia si mani tupiti ni mo sarini pu malamalaṉadi.
17 Sari na palabatu lotu pu tuturaṉa valeana pa dia tinavete si garodi
tugo pude di vagia sa dia tinabara na vina lavata, gua tugo sari na tie
tuturaṉa saripu tavetavete va ṉiṉira pa tinavete tarae na vina tumatumae.
18 Ura zama sa Kinubekubere Hope: “Mu lopu pusi kumuhia ṉuzuna
sa bulumakao sipu korapa neti pani sa kapudi sari na huiti, pude boka
ganigani si asa,” meke gua pule he, “Garona tugo pude ta tabara sa tie
tavetavete,” gua.*
19 Mu lopu va hinokaria si keke tinazutu la gua koa ke palabatu lotu, be
guana mae guana mo pa keke tie sa tinazutu asa.* 20 Norei pa kenudi ri
doduru tie, sarini pu ele tavete va sea, pude di va balau tugo sari kaiqa tie
pule.
21 Pa kenuna sa Tamasa meke Zisu Karisito, meke sari na mateana ta
vizatadi, si tozi va hinokara nigo rau, pude mu va tabei sari na vina
tumatumae hire, pude mu lopu toka kale la pa keke tie koari na mua
tinavetavete. 22 Mu lopu tuturei va opo nia limamu si keke tie pude va
madia na va turua pa tinavete te Karisito. Mu lopu somana ni sari na
sinea tadi na votiki tie, ba mamu koa via.
23 Lopu tale napo kolo mo, ba mamu napo vasi vaeni, pude toka nia sa
tiamu, koari kaiqa minoho saripu hoke kamo koa goi.
24 Kaiqa sinea tadi na tie si ta gilana va bakala dia, meke ta pitu va
kenue, ba kaiqa sinea tadi na tie si vura mumudi mae meke kaqu ta pitu.
25 Kekeṉoṉo puta gua tugo sapu sari na tinavete leadi si hoke ta gilana va
bakala, meke gua tugo saripu lopu ta gilanadi si lopu boka tava paere.

6

1 Sari na pinausu pu na tie te Karisito si madi pamaṉa zoṉazoṉa ni sari
na dia palabatu, pude lopu kote ta zama va kaleana sa pozana Tamasa
babe sa nada vina tumatumae. 2 Ba sarini pu tava pinausu koari na dia
palabatu pu va hinokaria se Zisu Karisito, si madi pamaṉa ni tugo sari
na dia palabatu, ura na tasidia pa rinaṉeraṉe si arini. Madi tavetavete
valeana hola latu si arini. Ura sari na dia palabatu, pu ta tokae koari na
tinavete tadi na dia nabulu, si na tasidia koe Karisito si arini, meke tataru
hola ni rini sari na dia palabatu.

Sa Vina Tumatumae Kokoha meke sa Tinagotago Hinokara

Mu va tumatumae ni na tarae ni koari na tie sari doduru gua pu ele tozi
nigo rau. 3 Be keke tie si va tumatumae ni si kaiqa binalabala kokohadi,
meke lopu vari ṉoṉoi la koa sa vina tumatumae gotogotona tanisa Baṉara
Zisu Karisito meke koari na vina tumatumae hopedi tanisa nada ekelesia,
4 si na tie vahesi pulenia si asa meke loketoṉa si gilania sa. Na qetu ni
na hatahata i sa sari na binalabala kaleana, sari na vinaritokei koari na
ginuguadi ri na zinama, sa vinabetodi si kamo la pa vinari konokonoi,
vinari ososi, zinama vari ṉoṉovali, meke na zinutu kaleadi na hoborodi,
5 meke na ninominomi loke vinabetodi. Koari na tie pu lopu hoke balabala
valeana gua asa, si loke hinokara koai. Balabala ia rini sapu pude koa pa
tinoa toṉotona gugua te Tamasa si kote boka tagotago nia rini, gua.

* **5:18** Diut 25:4; Mt 10:10; Lk 10:7 * **5:19** Diut 17:6, 19:15

6 Na tinoa toṉotona gugua te Tamasa pu koai qinetuqetu, meke lopu
okokoro likakalae, si nomana sa dia tinagotago pa maqomaqo. 7 Ura,
loketoṉa si paleke nuquru mae nia gita koasa kasia popoa hie, meke
loketoṉa hokara tugo si kote paleke vura nia gita! 8 Ke be ari gada ginani,
na poko, si pada mo si arini koa gita. 9 Ba arini pu okoro nia sa tinagotago,
si tale hoqa lamo pa tinoketoke. Ta turaṉa si arini pude ta sipata vagi
koari na inokoro sea na binalabala pekipekidi sapu turaṉa lani pa tinasuna
meke kamo nia rini koa sa tinahuara koa holana. 10 Ura sa tataru poata si
na ṉatidi ri soku tinavete kaleadi, meke kaiqa arini pu okoro poata, si ele
rizu va seu koasa rinaṉeraṉe, meke va bakora pule ni pa tinalotaṉa.

Sa Vina Tumatumae Vina Betobeto Koe Timote

11 Ba sapu agoi na nabulu te Tamasa, si mamu govete nia sa inokorona sa
poata, na gua. Mamu lulia sa tinoṉoto, na rinaṉeraṉe, na tataru, na tinoa
toṉotona gugua te Tamasa. Mu turu va nabu pa totoso tinasuna, mamu koa
va ṉoṉo. 12 Mu somana varipera koasa vinaripera leana pa rinaṉeraṉe koe
Karisito. Mu tuqe va nabua sa tinoa hola, sapu ta tioko nia goi koe Tamasa
totoso helahelae vura nia goi si asa pa kenudia ri doduru tie pu va sosode
igo. 13 Pa kenuna sa Tamasa sapu ponia koari doduru tiṉitoṉa sa tinoa,
meke pa kenuna e Zisu Karisito pu helahelae vura nia sa rinaṉeraṉe koe
Ponitiasi Paelati, si tozi nigo rau,* 14 pude mamu va tabei saripu ta tozi ni
goi, pude mu koa via, meke loke tinazutumu, osolae kamo sa rane sapu
kote vura pule mae se Zisu Karisito sa nada Baṉara. 15 E Tamasa si kaqu
vata evaṉia koe Zisu Karisito sa Nana pinule mae pa totoso garona. Asa
mo telena sa Tamasa pu va lavatia gita, sa Ṉati Hiniva tadi na ṉati hiniva,
meke sa Baṉara tadi na baṉara. 16 Asa mo telena sa Tamasa sapu toa hola
ninae rane, sapu koa pa korapa ṉinedalana sa kalalasa sapu loke tie boka
doṉo la ia na tata ia, meke loke tie ele dogoria babe kaqu dogoria. Mani
koa koa Sa sa ṉiniraṉira na vina lavata ninae rane ka rane. Emeni.
17 Mu tozi ni sarini pu tagotago koasa kasia popoa hie, pude madi lopu
vahesi pule ni, meke lopu kalavarae koari na tinagotago pu lopu koa hola
ninae rane, ba madi kalavarae koe Tamasa sapu poni va sokuni gita, meke
va qetu gita koari soku likakalae leadi pa nada tinoa. 18 Tozi ni pude madi
tavetavete valeana koari soku dia tinavete leadi, meke lopu puhi ni sari na
dia tinagotago, ba pude variponi meke va hia i koari na tie. 19 Pa siraṉa gua
mo asa, si kote va naqiti pule vekoa rini sa tinagotago koa holana, guana
vina namanama nabuna tadi na rane mae hiroi, pude tuqe va nabua sa
tinoa hinokara.
20 Ego Timote, mu kopu valeana ni saripu gua ele vatu nigo pa mua
kinopu, mu taliri va seu koari na zinamazama duviduvilidi na hoborodi,
meke na vina tumatumae kokohadi saripu balabala sea i rina tie, sapu poza
ni “Na tinumatumae,” rini. 21 Ura kaiqa ri na tie si zama sapu tagoa rini
“Sa tinumatumae,” asa, ba pa vinabetona si ene va seu koasa rinaṉeraṉe
hinokarana si arini.
Sa tataru variharupi te Tamasa si mani koa koa gamu doduru.

---

* **6:13** Zn 18:37

SA LETA VINA RUA TE PAULA KOE TIMOTE

Sa Vinabakala

Mudina sapu ta rupaha se Paula pa vetu varipusi pa Roma, si ene la tarae nia sa sa Inavoso Leana pa nana inene tarae vina made. Beto sapu gua asa, si ta tuqe vagi se Paula meke koa pule pa vetu varipusi pa totoso tanisa baṉara Roma, pozana si e Niro. Kaleana hola sa nana kinokoa pa vetu varipusi, meke koa ta pusi turaṉi sa sari na tie kaleadi. Pa totoso asa si kubere lania sa sa leta vina rua hie koe Timote. Gilania Paula sapu tata kamo sa nana totoso pude tava mate.

Koasa leta vina rua te Paula koe Timote sapu keke ṉati koimata turaṉana pa ekelesia, si koa dia sari na vina tumatumae pude toka nia se Timote koasa nana tinavete varitokae. Sa ṉati binalabala si pude turu va ṉiṉira. Tava tumatumae meke, ta sovutu si asa, pude lopu makudo helahelae nia sa rinaṉeraṉe koe Karisito. Meke tozia tugo sa pude tuqe va nabua sa vina tumatumae hinokara tanisa Inavoso Leana, meke tanisa Kinubekubere Hope pa buka koana. Pude mani va tumatumae ni sa sari na tie te Karisito, meke tarae vura nia sa Inavoso Leana koari na tie pa kasia popoa doduru totoso, be guana koa pa tinasigiti na ninaqunaqu tadina kana.

Tava balau se Timote koari doduru tinasuna, saripu kote boka somana mae pa vinari zamai hoborodi na pupuhudi, sapu loke lineana evaṉia, ba na kinaleana mo koari na tie pu avosodi.

Beto hoi, si va balabala nia sa koe Timote sa nana tinoa soti, meke sa nana linuli pa tinioko te Tamasa, nana rinaṉeraṉe, ṉinoṉo, tataru, meke sa nana kinoa va nabu pa tinasigiti na ṉinovaṉovala tadina kana.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Vinahesi meke vina ṉiṉira. Hinia 1:3 kamo hinia 2:13
Vina tumatumae meke vina balau. Hinia 2:14 kamo hinia 4:5
Sa nana tinoa soti e Paula. Hinia 4:6-18

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula sa apositolo ta garunuqu koe Zisu Karisito, pa hiniva te Tamasa, si kubere atu nia koa goi Timote sa leta hie. Ta garunu si rau pude qu helahelae vura nia sa vina tatara tanisa tinoa hola, sapu vagia gita koasa nada tinoa keke koe Zisu Karisito.

2 Timote, tuqu ta tataruemu, mani poni nigo sa Tamasa sa Tamada, meke sa nada Baṉara Zisu Karisito sa tataru lopu ta ṉana kamona, na vinatukana, meke sa binule.*

Zinama Leana Koe Tamasa

3 Pa doduru qua vinaravara boṉi na rane, si zama leana nigo rau koe Tamasa. Nabulu nia rau si Asa meke evaṉia rau gua sapu toṉoto pa qua binalabala, pa tinavete toṉotodi gua tugo sapu evaṉia rina tiatamaqu pukerane. 4 Sipu balabala atui rau sari na kolo matamu, si hiva atu dogoro sisigitigo rau, pude mani ta siṉi luluapae qinetuqetu sa buloqu. 5 Sa mua rinaṉeraṉe hinokara si va balabala nau sa rinaṉeraṉe, kekeṉoṉo gua sapu tagoa e Loisi tatasana, sa tinana sa tinamu, meke e Iunisi sa tinamu. Meke va hinokara valeania rau, sapu agoi ba tagoa tugo kamahire sa rinaṉeraṉe kekeṉoṉo gua asa.* 6 Gua asa ke va balabala nigo rau, pude mu tavetavete

* **1:2** TTA 16:1 * **1:5** TTA 16:1

valeana nia sa binokaboka sapu poni nigo sa Tamasa, totosona va opo nigo
limaqu rau pude va turu igo pa tinavete koimata. 7 Ura lopu ponini gita
Tamasa sa Maqomaqona pude koa matagutu si gita, ba pude ta siṉi nia tu
gita sa ṉiniraṉira, sa tataru, meke sa tinuqe pule.
8 Mu lopu kurekure helahelae nia sa nada Baṉara, arau ba mu lopu
kurekure nau tugo, na tie ta pusiqu mo te Karisito si rau. Ba koasa
ṉiniraṉira sapu ponini gita sa Tamasa, si mu va namanama pude somana
koa ta sigiti pa tinozina sa Inavoso Leana.
9 Ele ta tiokoda na ta harupuda koa Sa si gita, pude Nana tie soti tava
madida, lopu koa gua koari nada tinavete leadi saripu taveti gita, ba koa
gua tu koasa Nana hiniva soti, meke sa Nana tataru lopu ta ṉana kamona.
Asa sa tataru, sapu ele poni maeni gita Sa koe Zisu Karisito, sipu lopu ele
ta kuri tu sa kasia popoa. 10 Koasa minae hie tanisa nada Hinarupu se Zisu
Karisito, si ta dogoro kamahire sa tataru. Meke ele va kilasia Sa sa minate
pude lopu mate sari na tie. Meke koasa Inavoso Leana si va dogoroni gita
Sa sa tinoa hola.
11 Na apositolo ta garunuqu si rau pu ele vizatau sa Tamasa pude na tie
variva tumatumae, meke pude helahelae vura nia sa Inavoso Leana hie.*
12 Asa sa ṉatina sapu ta sigiti ni rau hire, ba namu lopu hite kurekure si
rau, sina gilania qua si Asa sapu raṉea rau. Meke gilana valeania rau sapu
lopu kaqu ta okipalae hoboro sa qua tinoa na tinavete, meke raṉea rau
sapu korapa kopu nia Sa osolae kamoa rau sa rane vinaripitui mumudi.
13 Mu tuqe va nabui na luli valeani sari na zinama hinokaradi saripu ele va
tumatumae nigo rau, pude guana keke kineha vina tumatumae pude lulia
goi, turaṉae sa rinaṉeraṉe na tataru pa nada tinoa keke koe Zisu Karisito.
14 Pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope sapu koa koa gita, si mu
kopu ni sari na zinama hinokara, saripu ele va tumatumae nigo rau.
15 Gilani mua goi sari Paezelusi e Heremozenisi, meke sari doduru tie te
Karisito pule pa pinaqaha popoa Esia saripu veko pani au. 16 Ba mani va
tukania Tamasa sa tatamana te Onesiporasi, sina hoke va qetu au sa soku
totoso, meke lopu hite kurekure nia sa sapu na tie ta pusiqu si rau. 17 Ba
totoso kamo tugo sa pa Roma, si podalae ene hatahatau sa, osolae dogorau
tu sa. 18 Mani ponia sa Baṉara koa sa, sa tataru variva taleosae pa rane
vinaripitui mumudi. Agoi ba gilania tugo sapu pa soku siraṉa si toka nau
sa si rau pa Episasi.

2

Na Tie Varipera Ta Ronuna te Zisu Karisito

1 Ke agoi, na tuqu, mu koa va ṉiṉira pa mia sinoto koasa Baṉara, koasa
tataru lopu ta ṉana kamona, pu poni nigo e Zisu Karisito pa tinoa keke koa
Sa. 2 Sari na vina tumatumae pu ele avosi goi koa rau pa kenudi ri soku tie
va sosode, si mamu va tumatumae ni koari na tie ta ronuedi, pude boka
va tumatumae i tugo rini sari na votiki tie.
3 Mamu somana koa gami koasa tinasigiti, guana tie varipera leamu te
Zisu Karisito. 4 Mamu tavetavete pude va qetua sa mua Baṉara kekeṉoṉo
gua sa tie varipera pu hiva va qetua sa nana koimata pa varipera, ke lopu
somana ni sari na tinavete tadi na tie hokara. 5 Mamu kopu ni sari na
tinarae te Tamasa, kekeṉoṉo gua sa tie varivose haqala, sapu lopu boka
vagia sa sa pinia, be lopu va tabei sa sarini pu tozi nia sa tinarae. 6 Mamu
tavetavete va ṉiṉira pude vagia sa mua tinabara, guana tie uma sapu

* **1:11** 1 Tim 2:7

tavetavete va ṉiṉira pa nana inuma, si kaqu pakete kekenua sa sa vuana
sa nana tinavete. 7 Ego, mamu balabala i saripu gua zama ni rau hire, sina
kote va gilana nigo sa Baṉara sari doduru tiṉitoṉa.
8 Mu balabala ia se Zisu Karisito, sapu turu pule pa minate, pu gore mae
gua pa tutina e Devita, gua sapu va tumatumae nia sa Inavoso Leana, sapu
tarae vura nia rau. 9 Asa sa Inavoso Leana, sapu ta sigiti nia rau, meke
ta pusi nia seni rau, guana keke tie kaleana. Ba sa zinama te Tamasa si
lopu boka ta pusi. 10 Gua asa, ke somana ta sigiti ni rau sari doduru tie ta
vizatadi te Tamasa, pude arini ba kaqu vagia tugo sa tinaharupu, sapu koa
koe Zisu Karisito, meke va kamo gita pa tinoa hola.
11 Hinokara sa zinama hie:
Be ele mate turaṉae koe Karisito si gita,
si kaqu toa turaṉae tugo koa Sa si gita.
12 Be koa va ṉiṉira pa tinasigiti si gita,
si kaqu somana tagoa tugo gita sa ṉiniraṉira koasa Nana Binaṉara.
Be oso nia gita sapu na tie tanisa si gita,
si kaqu osoni gita tugo Sa si gita.*
13 Be guana lopu koa raṉeraṉe si gita,
ba lopu boka hobei Sa sari Nana zinama,
sina lopu na tie kokoha si Asa.

Sa Nabulu Tavetavete sapu Va Qetua sa Tamasa

14 Mamu va balabala ni koari na tie te Tamasa vasina sari na ginugua
sara, pude madi somana pa tinasigiti. Mamu va balau zoṉazoṉa ni tugo
pa kenuna sa Tamasa, pude madi lopu varivari tokei ni sari na zinama,
sina loke tinokae hokara boka vagi ni saripu gugua arini, ba ṉovalia mo
sa rinaṉeraṉe tadirini pu va avoso. 15 Mamu tavete valeania sa mua
tinavete ninabulu, pude boka va qetua sa Tamasa. Guana nabulu sapu lopu
kurekure nia sa nana tinavete, sina variva tumatumae va toṉoto nia goi
sa zinama hinokara te Tamasa. 16 Mu lopu somana ni sari na zinamazama
duviduvilidi, na hoborodi, sina kote va ilolae taloa i rini koe Tamasa sari
na tie. 17 Sa vina tumatumae sea si araha la, kekeṉoṉo guana tubu variva
matena, sapu toa meke lopu boka ta salaṉa. Ari Haimeneasi e Piletasi
sari karua tie pu variva tumatumae nia sa vina tumatumae kokoha gua
asa. 18 Zama sari kara, sapu sa nada tinuru pule si ele ta evaṉa tu koa
gita, gua. Ke ele ilolae taloa sari kara koasa vina tumatumae hinokara,
meke ṉoṉovalia ri kara sa rinaṉeraṉe tadi kaiqa tie te Karisito. 19 Ba sa
patu sinokirae sapu ele vekoa Tamasa pa Nana vetu sapu sa ekelesia, si
turu va nabu. Meke koasa patu sana si ta kubere sari na zinama gua hire:
“Gilani Nana sa Tamasa saripu Tanisa,” meke, “Asa sapu zama, arau si
tanisa Baṉara gua, si mani luara pani sari nana tinavete kaleadi,” gua.*
20 Koa ke vetu arilaena si koadia sari na votivotiki tiṉitoṉa: Kaiqa si
ta tavetae siliva, kaiqa si na qolo, kaiqa sina huda, meke kaiqa pule sina
pepeso. Kaiqa si pude tavetavete ni pa vinarigara arilaedi mo, meke kaiqa
pule si tadi na tinavete hoborodi mo. 21 Meke koari na tie ba kekeṉoṉo
gua tugo asa. Be va ilolo pule nia sa tie koari doduru vina tumatumae
kokohadi sara, si kote na tie pu garona pude nabulu nia sa Baṉara pa
doduru tinavete arilaedi. Sina madina si asa, pude tanisa Baṉara mo, meke
tava nama si asa, pude taveti sari doduru tinavete leadi. 22 Ego, mu govete
nia sa hahanana vinari riqihi tadi na tie vaqura. Mamu luli valeania sa
tinoṉoto, na rinaṉeraṉe, na tataru, meke na binule; somanae koari na tie

* **2:12** Mt 10:33; Lk 12:9 * **2:19** Nab 16:5

pu vahesia sa Baṉara pa bulo viana. 23 Mu lopu somana ni sari na vinari
zamai duviduvilidi na hoborodi, gilania mua sapu sa vina betona si kote
kamo pa vinaripera. 24 Sa nabulu tavetavete tanisa Baṉara, si lopu kote
koa vari tokei si asa. Ba kaqu tataru ni sa sari doduru tie, meke na tie
bokabokana, na ṉoṉo pa nana tinavete variva tumatumae si asa. 25 Mani
va tumatumae ni pa ṉinoṉo saripu lopu va egoa sa nana vina tumatumae
hinokara. Sina hokara kote va malumi Tamasa si arini pude kekere, meke
tiqe va hinokara. 26 Meke tiqe kote pulepaho si arini, meke taluarae koasa
sipata te Setani, pu hena vagidi visoroihe, meke vata evaṉae ni nana tie
pude va tabe sari nana hiniva.

3

Sari na Rane Mumudi

1 Mu tumae nia si hie: Kote kamo mae sari na totoso kaleadi sisigiti koari
na rane mumudi. 2 Sari na tie si kote balabala pule sisigiti ni, na tataru
poata, vahesihesi puleni pa dia zinama, doṉo pule ni dia binokaboka,
zamazama ṉoṉovala, va kari tiatamadia, qumiqumi sisigiti, meke loke
dia pinamaṉa koe Tamasa. 3 Meke loke dia tataru, lopu variva taleosae.
Hoke zutu kokoha, meke lopu boka tuqe puleni, ba ṉoṉovala sisigiti, meke
lopu tataru nia rini sa lineana. 4 Meke kote qora ni rini sari dia baere, na
vahesi pule sisigiti ni, meke hata sisigitia rini sa qinetuqetu pa tinoa tini,
hola nia si pude va qetua sa Tamasa. 5 “Gami si na tie te Tamasa,” kote
gua si arini, ba lopu kote ta dogoro sa tinoa hinokara koa rini. Mu lopu va
gunagunana ni sari na tie gugua arini. 6 Kaiqa rina titisa kokohadi hire,
si hoke nuquru la pa vetu tana votiki tie, meke sekesekei ni rini sari na
barikaleqe duviduvilidi, saripu balabala mamata ni sari na dia sinea, meke
ta turaṉa koari dia inokoro seadi. 7 Sari na barikaleqe hire si hoke hiva va
gilagilae doduru totoso, ba lopu hite boka gilania rini gua sapu hinokara.
8 Sari na titisa kokohadi hire si kana ia rini sa hinokara, kekeṉoṉo gua
tugo ri Zanesi e Zaberesi sapu kana ia se Mosese pukerane. Lopu hoke
balabala valeana si arini, meke lopu tagoa rini sa rinaṉeraṉe hinokara.*
9 Ba lopu kote boka hoda ia rini sa dia tinavete ninae rane, sina kote ta
dogoro mo sa dia dinuviduvili koari doduru tie, gua sapu ta evaṉa koari
Zanesi e Zaberesi pukerane.

Vina Tumatumae Vina Betobeto

10 Ba agoi si ele tumae valeani mo sari na qua vina tumatumae, na qua
hahanana, meke sa qua hiniva pa tinoa. Meke ele gilania mo goi sa qua
rinaṉeraṉe, na ṉinoṉo, na tataru, meke ele gilania mo goi sapu boka koa
va ṉira ni mo rau sari na tinasuna, 11 na ṉinovaṉovala, na tinasigiti kaleadi
hola saripu ta evaṉa koa rau pa Anitioki, pa Aekoniami meke pa Lisitara.
Ba tava sare si rau koe Tamasa koari doduru arini.* 12 Kaqu ta ṉoṉovala
gua asa sari doduru tie pu hiva keha lulia sa Tamasa pa tinoa keke koe
Zisu Karisito. 13 Meke sari na tie kaleadi na tie va gulegulea pule ni, si
kaqu gigiri hola la tu pa kinaleana, meke kaqu sekesekei ni rini sari na
votiki tie, meke sekesekei puleni tugo teledia. 14 Ba sapu agoi, si mu turu
va nabu koasa hinokara sapu ele tava tumatumae nia goi, meke sapu ele
va hinokara valeania goi. Na gilani mua mo sari na tie pu va tumatumae
igo. 15 Na tumae ni mua mo goi sari na Kinubekubere Hope, seunae gua
kobukoburumu goi, sapu boka poni nigo sa ginilae, meke turaṉa la nigo

* **3:8** Ekd 7:11 * **3:11** TTA 13:14-52, 14:1-7,8-20

koasa tinaharupu, sapu vagia goi koe Zisu Karisito pa korapa rinaṉeraṉe.
16 Doduru Kinubekubere Hope si ta siṉo mae di koe Tamasa meke arilaedi
pude tava tumatumae, pude nonore, va toṉotoṉoto, meke va bokaboka
pa tinoṉoto, 17 pude sa nabulu te Tamasa si mani va namanama va leana
pude bokaboka si asa koari doduru votivotiki tinavete leadi.

4

1 Pa kenuna sa Tamasa meke e Zisu Karisito, sapu kaqu varipitui ni
sari na tie toadi meke na tie matedi, pa Nana pinule mae meke pa Nana
Binaṉara, si garunigo rau, 2 pude mu tarae nia sa Zinama te Tamasa.
Mamu koa va namanama pude tozi vura nia doduru totoso be qetu nia
babe lopu qetu nia rina tie. Mu norei, na va toṉoti, na va ṉiṉirai, meke
va tumatumae i sarini pa doduru ṉinoṉo. 3 Sina kote mae sa totoso, pana
lopu kote hiva va avosi rina tie sari na vina tumatumae leadi. Ba kote hiva
va avosi tu rini sari na votiki vina tumatumae, meke kote hatai rini sari
soku votivotiki tie va tumatumae, pude tozi ni sapu gua hiva va avosi rini.
4 Meke kote korodia hokara pude va taliṉa la ia sa hinokara, meke kote va
avoso la i tu rini sari na vivinei kokohadi. 5 Ba agoi, si mamu kopu pule
nigo koari doduru mua hahanana, turu va nabu koari na tinasuna, mamu
tarae nia sa Inavoso Leana koari na tie pude madi va hinokara, mamu
tavete va gorevura i sari doduru mua tinavete ninabulu.
6 Ba sapu arau si ele kamo mae sa totoso, pude kaqu tava vukivukihi
sa qua tinoa, meke hiera mo sa qua totoso pude taluarae. 7 Ele varipera
nia rau sa vinaripera leana, ele haqala kamoa rau sa vina betona sa qua
vinarivose, meke ele kopu valeana nia rau sa rinaṉeraṉe. 8 Meke kamahire
si korapa va naqitia Tamasa sa qua pinia, sapu sa tinoṉoto tanisa Baṉara.
Sa tinoṉoto asa, si kote poni nau sa Baṉara, sa tie varipitui toṉotona pa
rane vinaripitui. Lopu arau mo, ba gua tugo sari doduru tie pu aqa va
ṉoṉo nia sa Nana minae.

Sari na Tinepa Vina Betobeto Koe Timote

9 Mamu podeke sisigitia pude tuture mae koa rau. 10 Ura e Dimasi si
tataru nia sa kasia popoa hie, ke luara pani au sa, meke la gua nana pa
Tesalonaika. E Kiresenisi si la pa Qalesia, meke e Taetusi si la gua pa
Dalamesia.* 11 Telena mo e Luke si korapa koa nana koa rau he. Ke mamu
vagia se Maka, mamu turaṉa mae nia koa rau, sina kote boka toka nau sa
pa qua tinavete.* 12 Ele garunu la nia rau pa Episasi se Tikikasi.* 13 Pana
mae goi si mamu paleke mae nia sa qua koti sapu veko hola ia rau koe
Kapasi pa vasileana Toroasi. Paleke maeni sari na Kinubekubere Hope
ta viqusudi, meke gua tugo sari na Kinubekubere Hope saripu ta tavetae
kapu kurukuru.*
14 Se Alekezada sapu sa tie tavete kopa, si ele ṉoṉovalau si rau, ba sa
Tamasa tu kote va kilasa nia koasa sapu gua tavetia sa. 15 Maqu va balau
igo koa sa, sina kana zoṉazoṉa ia sa sa inavosona e Zisu Karisito.
16 Pa qua totoso kekenu sapu lavelave pule nau telequ pa vinaripitui, si
loke tie toka nau, ba luara veko pani au ri doduru. Mani taleoso ni Tamasa
si arini. 17 Ba turu kapae koa rau sa Baṉara, meke va ṉiṉirau Sa pude qu
tarae va hokoto ia rau sa Inavoso Leana, meke pude madi avosia ri doduru
tie Zenitailo, meke pude maqu ta harupu pa minate si rau. 18 Kote harupau

---

* **4:10** Kol 4:14; Plm 24; 2 Kor 8:23; Qal 2:3; Ta 1:4 * **4:11** Kol 4:14; Plm 24; TTA 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kol 4:10 * **4:12** TTA 20:4; Epi 6:21-22; Kol 4:7-8 * **4:13** TTA 20:6

e Zisu Karisito koari doduru tinasuna meke kote turaṉa va kamo valeanau Sa koasa Nana Binaṉara pa Maṉauru. Mani koa koa Sa sa vina lavata ninae rane ka rane. Emeni.

Zinama Tataru Vina Betobeto

19 Tozia sa qua tataru koari Pirisila e Akuila, meke koe Onesiporasi meke
sa nana tatamana.* 20 Se Erasitasi si koa hola pa Koriniti, meke veko hola
ia rau pa Mailitasi se Toropimasi, sina ta razae moho si asa.* 21 Mamu
podekia pude tuturei mae sipu lopu ele kamo sa totoso ibu.

Dia tataru koa goi gua sari Eubulusi, Pudenisi, Lainusi meke Kalaudia,
meke gua tugo sari doduru tamatasi hire pa linotu.

22 Sa Tamasa si mani koa koasa maqomaqomu, meke sa Nana tataru lopu
ta ṉana kamona si mani koa koa gamu doduru.

* **4:19** TTA 18:2; 2 Tim 1:16-17 * **4:20** TTA 19:22; Rom 16:23; TTA 20:4, 21:29

SA LETA TE PAULA KOE TAETUSI

Sa Vinabakala

Sa leta hie si e Paula kubere lania koe Taetusi. E Taetusi si keke koimata ṉiṉirana pa ekelesia, meke keke tie varitokae koe Paula. Koa si asa pa nusa Kiriti totoso kubere la nia Paula koasa sa leta hie.

Sa nusa Kiriti si keke gogoto onomo ṉavulu kilomita seu gua pa popoa Qurisi[d], meke vesu gogoto kilomita seu gua pa Zerusalema. Sa ninomana sa nusa Kiriti si tata karua gogoto made ṉavulu kilomita gelena meke made ṉavulu vesu kilomita labena.

Guana ka made sari na ṉati binalabala koasa leta hie sapu tozi Paula koe Taetusi pude taveti.

Pude vizati sari na koimata koasa ekelesia pa Kiriti. (1:5-12)
Pude norei sari na tie va tumatumae sea vasina. (1:13-16)
Pude va tumatumae nia sa tinoa hinokara koa rina tie. (2:1-15)
Pude va balabala pule ni koa rina tie sa hahanana leana. (3:1-7)

Pa hinia 3:8-11 si zama va papaka pule ni mo Paula sari na ṉati binalabala pu ele tozi sa pa korapana sa leta.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Vinabakala. Hinia 1:1-4
Sari na ṉati tie pa ekelesia. Hinia 1:5-16
Tinavete tadi hopeke puku tie pa ekelesia. Hinia 2:1-15
Vina tumatumae na vina balau. Hinia 3:1-11
Zinama vina betobeto. Hinia 3:12-15

Zinama Tuketukele

1 Kubere atu nia rau koa goi Taetusi sa leta hie. Arau si keke nabulu
te Tamasa meke na tie ta garunuqu koe Zisu Karisito, pude turaṉi sari
na tie ta vizatadi te Tamasa, pude va ṉiṉira ia sa dia rinaṉeraṉe meke
sa dia ginilanana sa hinokara koasa guguana sa tinoa toṉotona gugua te
Tamasa. 2 Nabulu nia rau sa Tamasa pa Pozana e Zisu Karisito, sina raṉe
va hinokaria rau sa tinoa hola. Pukerane tu si ele va tatara nia Tamasa sa
tinoa hola hie, meke lopu hite kokoha si Asa. 3 Meke pa totoso garona si
va vura ia Sa telena sa tinoa hola hie. Asa tugo sa inavoso sapu ta garunu
nia rau koe Tamasa sa nada Hinarupu pude tarae nia. 4 Kubere atu si
rau koa goi Taetusi na tuqu hinokara koe Karisito pa korapana sa vina
hinokara sapu tagoa gita. Sa Tamasa sa Tamada meke se Zisu Karisito
sa nada hinarupu si kaqu poni nigo sa Nana tataru variharupi meke na
binule.*

Sa Tinavete te Taetusi pa Kiriti

5 Luara vekogo rau si goi pa popoa Kiriti, pude va tana va hokoti goi sari
kaiqa ginugua saripu lopu tava hokoto. Ke mamu vizati sari na koimata pa
ekelesia koari hopeke vasileana, koimata gua sapu ele tozi nigo rau. 6 Na
koimata si kaqu loke tinazutuna, sapu na palabatu tanisa keke barikaleqe
mo, meke sari nana koburu si kaqu na tie te Zisu Karisito, meke lopu ta
zutu nia na gorena ka sagena.* 7 Koa gua sapu na tie tuturaṉa pa ekelesia
te Tamasa si ta raṉena pude tavetavete pa tinavete te Tamasa, ke kaqu na
tie pu lopu ta zutuna si asa koari na ginugua hire: doṉo pule nia, bubugoro
haru, naponapo, na komikomiti, meke hata poata hinikodi. 8 Kaqu na tie va

* **1:4** 2 Kor 8:23; Qal 2:3; 2 Tim 4:10 * **1:6** 1 Tim 3:2-7

kamo tie si asa pa nana vetu, meke na tie pu tavete valeana doduru totoso.
Kaqu na tie pu boka totoli pule nia, na tie toṉoto, madina, meke kopu pule
nia pa kinaleana. 9 Kaqu tuqe va nabu si asa koasa inavoso ta raṉena sapu
variva tumatumae nia gita. Pana gua asa si kote boka va ṉiṉirai sa sari na
tie koasa nana vina tumatumaena sa hinokara; meke kote boka gegesi sa
sarini pu tozi sari vina tumatumae kokohadi.
10 Sina koa dia sari soku tie pu va karia sa vina tumatumae hinokara, na
tie zamazama hoboro, na tie kokoha, meke lopu luli rini sari na koimata
pa ekelesia. Gua tugo arini pu va tumaetumae nia sa vina hinokara koasa
minagu.* 11 Mamu nore va noso i sari na tie va tumatumae seadi hire. Sina
va kolurai rini sari na puku tatamana, koari na vina tumatumae seadi pu
lopu garo pude tozi. Taveti rini si gua sara pa siraṉa hinata poata sapu
lopu toṉotona. 12 Keke tie tumatumae pa Kiriti mo, si tozia si gua hie,
meke hinokarana tugo: “Sari na tie pa Kiriti si na tie mari kokohadi. Gua
tugo na kurukuru pinomo variva mate si arini. Na tie hakohakodi meke
na tie mari ganiganidi si arini,” gua si asa.
13 Ke mamu gegese va sisigiti pani sari na tie te Karisito pa Kiriti, pude
boka va ṉiṉira i pa dia rinaṉeraṉe. 14 Pude madi lopu luli sari na vivinei
kokohadi pukeranedi tadi na tie Ziu, meke sari na tinarae seadi pu va turu i
rina tie saripu kilua sa hinokara. 15 Koa rini pu via bulodi, doduru tiṉitoṉa
si via mo koa rini; ba koa rini pu boni bulodi, meke lopu va hinokara, si
sari doduru tiṉitoṉa si boni beto mo koa rini; sina ele ta siṉie kinaleadi
sari na dia binalabala. 16 Gilania rini sa Tamasa, gua si arini, ba ta dogoro
vura pa dia tinavete sapu lopu te Tamasa si arini. Ta siṉie kinukiti sari na
bulodi. Va karia rini sa Tamasa, meke lopu pada pude taveti sari tinavete
leanadi.

2

Sa Vina Tumatumae Hinokara

1 Ba agoi, si kaqu va tumatumae nia sa tinarae gotogotona meke
hinokarana. 2 Tozi ni sari na tie koadi pude lopu naponapo va viviri. Kaqu
na tie ta pamaṉae si arini, totoli pule ni pa dia tinoa, koa va ṉiṉira pa
rinaṉeraṉe, koa tataru, meke madi turu va nabu pa ninaqunaqu.
3 Gua tugo koari na barikaleqe kokoadi, pude madi toa nia sa tinoa
madina sapu garo koari na barikaleqe. Madi lopu koa nanae tie, meke
lopu koa ta pusi pa ninaponapo. Ba madi variva tumatumae nia gua sapu
leana. 4 Pude boka turaṉa va sagei rini sari na barikaleqe vaquradi gua
pude tataru ni sari dia palabatu, meke sari na tudia, 5 pude boka totoli
pule ni meke koa via pa dia tinoa. Pude tupiti si arini pa dia vetu soti, koa
tataru, meke koa aqorae koari na dia palabatu. Pude gua asa, si kaqu boka
pamaṉa nia rina tie sa vina tumatumae hinokara te Tamasa.
6 Gua tugo koari na palabatu na koreo vaqura. Mu tozi ni pude madi
totoli pule ni pa dia tinoa soti. 7 Agoi si mamu na kineha leamu koa rini
pude lulia. Mu koa va gotogoto pa mua vina tumatumae, mu lopu lopilopi
nia. 8 Mu zama ni sari na zinama gotogotodi pu loke tinazutudi, pude arini
pu kana igo si kote kurekure, sina loketoṉa pu boka zama va kaleana nia
koa gita.
9 Tozi ni sari na pinausu pu va hinokara pude madi va tabe, meke tavetia
gua sapu variva qetu koari na dia palabatu. Madi lopu hemohemo, 10 na
hikohiko koari na dia palabatu. Ba madi koa na tie ta ronuedi pa doduru

* **1:10** Sari na tie ta magudi hire si hiva ni rini sari doduru tie te Karisito pude ta magu. TTA 15:1-33:

tiṉitoṉa, meke na tie leadi. Meke pana gua asa, si kote okoro hiva lulia rina tie sa nada vina tumatumaena sa Tamasa, sa nada hinarupu.
11 Ura sa tataru variharupi te Tamasa sapu va kamo mae ia sa tinaharupu si ele vata dogoro nia Tamasa koari doduru tie. 12 Pa korapa Nana tataru variharupi si va tumatumaeni gita sa Tamasa pude mada lopu evaṉi gita gua saripu lopu variva qetu koa Sa. Meke pude lopu okoro ni sari na kinaleana tanisa kasia popoa. Ba pude toa nia sa tinoa sapu boka totoli puleni gita, sa tinoa toṉotona, meke sa tinoa madina koe Tamasa pa totoso toa si gita pa kasia popoa hie. 13 Sina korapa aqa qetuqetu nia gita sa rane tamanaena sapu doṉo va kenue la ia gita. Pa rane asa si kote ṉedala vura mae pa tinolava sa nada Hinarupu, se Zisu Karisito, sa Tamasa Lavata.
14 Vala pule nia telena se Zisu koari na tie meke tava mate, pude rupaha gita koari doduru kinaleadi, meke tava via si gita pude na Nana tie soti telena, sapu okoro hinokara pude evaṉia gua sapu leana.*
15 Arini sari na tiṉitoṉa pu kaqu va tumatumae ni goi. Mamu tavetavete nia sa ṉiniraṉira sapu poni nigo Tamasa pude va ṉiṉira i, na nore i si arini. Madi lopu doṉo va karigo rina tie si goi.

3

Sa Hahanana tadi na Tie te Karisito

1 Mu va balabala pule ni sari na mua tie pude va tabei sarini pu tuqei sari na ṉiniraṉira pa qinavuna, pude koa va tabe koa rini. Madi qetu pude taveti gua saripu leadi. 2 Tozi ni pude madi lopu zama ṉoṉovala la pa tie, ba pude koa bule, na vari balabala i, madi koa va pepekae pa tie doduru totoso.
3 Sina gita na tie te Karisito teleda ba gua mo tatasana, sapu pupuhu, va karikari, ta turaṉa va sea, meke ta pusi koari na hahanana kaleadi pa tinoa tini. Nono la i gita sari na ṉinovaṉovala, na kinonokono, kukiti ni gita sari na votiki tie, meke arini ba kukitini gita tugo. 4 Ba totoso sapu vata dogoro vura nia Tamasa sa nada Hinarupu sa Nana tataru koa gita
5 si harupu gita Sa. Lopu koa gua koari nada tinavete leadi pu taveti gita si vata dogoro vura nia Tamasa sa Nana tataru koa gita; ba koa gua tu koasa Nana tataru variva taleosae. Ele harupu gita Tamasa si gita koa gua koa sa Maqomaqo Hope sapu va via gita koari nada kinaleadi, meke poni gita Sa sa tinoa vaqura. 6 Ele zoropo va luluapae mae nia Tamasa sa Maqomaqo Hope koa gita, koe Zisu Karisito sa nada Hinarupu. 7 Gua ke pa Nana tataru variharupi si pozani gita na tie toṉoto Sa si gita koasa tinoṉoto te Karisito, pude boka tagoa gua sapu tava tatara koa gita sapu korapa aqa nia gita, sapu sa tinoa hola.
8 Gua sapu ele tozi nigo rau si hinokara. Ke hiva nigo rau pude va nabua sa mua vina tumatumae koari na ginugua sara. Arini pu va hinokaria sa Tamasa, si madi va ṉiṉira ia pa dia binalabala pude tavete vura ni sari na tinavete leadi. Sina sari na vina tumatumae hire si leadi, meke boka toka ni sari na tie. 9 Ba sari na ginugua hoborodi gua hire, si mu lopu somana ni goi: Na kinopudi rina tututi tadi na tie Ziu, na vinaritokei, vinari zamai koasa Tinarae tadi na tie Ziu. Sari na ginugua hire si loke laedi. 10 Be keke tie te Karisito si vari paqaha ni sari na tie, si mu norea. Be lopu avoso sa, si nore pulea pa vina rua totoso. Be lopu avoso tugo sa, si va vura pania pa ekelesia meke lopu zama pule laia. 11 Gilania mua goi sapu sa tie gugua asa si na tie ta huarana, sina ele tava sososde mo si asa koari nana kinaleadi.

* **2:14** Ekd 19:5; Diut 4:20, 7:6, 14:2; Sam 130:8; 1 Pit 2:9

Vinabetona Sa Leta

12 Kote garunu atu nia rau se Atemasi babe e Tikikasi. Pana atu kamo
tugo sa, si mu podeke sisigitia mamu mae koa rau pa vasileana Nikapolisi
si agoi, sina ele vizatia rau pude vasina si kote va hola ia rau sa totoso ibu.*
13 Podeke sisigitia mamu toka ni sari Zenasi sa loea*, meke se Apolosi[d] pana
taluarae sari kara pa dia inene. Va qaqiri valeani pude loketoṉa si papaka
nia ri kara pa dia inene.* 14 Sari nada tie pu lulia se Karisito si madi tumae
gua pude taveti sari na tinavete leadi, pude gua asa si kote boka varitokae
si arini koari kaiqa. Madi lopu toa nia sa tinoa sapu loke nana vinaritokae
pa tie.
15 Sari na tie te Karisito tani si va atua sa dia tataru koa goi. Mamu tozia
sa mami tataru koari na mami baere pa korapana sa rinaṉeraṉe. Sa tataru
variharupi te Tamasa si mani koa koa gamu doduru.

* **3:12** TTA 20:4; Epi 6:21-22; Kol 4:7-8; 2 Tim 4:12 * **3:13** Tie pu gilani sari na tinarae tadi qavuna babe Ziu. Lopu bakala. * **3:13** TTA 18:24; 1 Kor 16:12

SA LETA TE PAULA KOE PILIMONE

Sa Vinabakala

Pilimone si keke n̲ati tie te Karisito; gina pa ekelesia pa Kolosae, meke tanisa sa pinausu sapu e Onesimasi pozana. Ele govete taloa nana se Onesimasi, meke pa kaiqa ginugua si kamo la si asa koe Paula pa Roma. Meke sipu koa pa vetu varipusi se Paula si ta evan̲ae na tie te Karisito se Onesimasi.

Sa leta te Paula koe Pilimone, si na tinepa te Paula koa sa pude mani vari bulei koasa nana pinausu, pude va kamoa meke taleoso nia mo. Lopu sapu guana vagi pulea mo sa sa nana pinausu, ba pude tavete gunia na tasina pa korapana e Karisito.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama tataru kekenu. Vesi 1-3
Vina lavatana e Pilimone. Vesi 4-7
Tinepa pude vari bulei pule koe Onesimasi. Vesi 8-22
Vinabetona. Vesi 23-25

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula sa tie ta pusiqu, pa ninabuluna e Zisu Karisito, meke e
Timote sa tasida koe Karisito si garunu atu nia sa leta hie koa goi Pilimone,
sa mami baere meke na turan̲a mami pa tinavete. 2 Meke garunu atu nia
tugo gami sa leta hie koari na tie te Karisito pu hoke varigara pa mua vetu,
meke koasa tasimami barikaleqe se Apia, meke se Akipasi, sapu somana
varane turan̲a gami koasa vinaripera.*
3 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta n̲ana kamona, meke sa binule,
sapu gore mae guana koasa Tamasa sa Tamada, meke sa Ban̲ara Zisu
Karisito.

Sa Tataru meke sa Rinan̲eran̲e te Pilimone

4 Doduru totoso si zama leana la koasa qua Tamasa si rau, pana varavara
nigo rau si goi Pilimone na tasiqu koe Karisito, 5 sina avoso nia rau sa mua
tataru koari doduru tie te Tamasa, meke sa mua rinan̲eran̲e koe Zisu sa
Ban̲ara. 6 Sa qua vinaravara, si pude sa nada binaere gita pu va hinokara,
si kaqu tokani gamu pude gilana valeania doduruna sa minana pu vagi gita
pa nada tinoa keke koe Karisito. 7 Tasiqu, sa mua tataru si va qetuqetu hola
au, meke va n̲in̲ira au, sina ele va qetu hola i goi bulodi sari doduru tie te
Tamasa.

Sa Tinepa pude Vari Bulei Pule koe Onesimasi

8 Gina pa ginugua hie si boka tava n̲in̲ira si rau, guana tasimu pa
korapana Karisito, pude tozi nigo mamu tavetia gua sapu leana. 9 Ba pa
korapa mua tataru koa rau, si tepa atu si arau Paula sa barogoso, meke na
tie ta pusiqu tugo pa ginuana e Karisito. 10 Ke tepa atu si rau koa goi pa
kalina te Onesimasi, pu va evan̲ae nia tuqu rau pa rinan̲eran̲e koe Karisito,
totoso koa rau pa vetu varipusi.* 11 Pa totoso lahe, si guana lopu variva
tukana* si asa koa goi, ba kamahire, si variva tukana hola tu si asa koa
gita kara beto.

---

* **1:2** Kol 4:17 * **1:10** Kol 4:9 * **1:11** Sa ginuana sa pozana Onesimasi si “variva tukana”.

12 Garunu pule atu nia rau koa goi si asa, na tataru sisigiti nia rau si asa.
13 Hiva heki veko nia mo rau si asa, pude koa mo koa rau pa totoso koa
rau pa vetu varipusi, pa ginuguana sa Inavoso Leana, pude boka toka nau
sa, sina lopu koa tani si goi. 14 Lopu hiva zukurigo rau pude toka nau. Ba
hiva nia rau pude pa mua hiniva soti tu evaṉia goi si asa. Ke lopu boka
evaṉia rau si keke toṉa, be lopu va egoa goi.
15 Hokara ele taloa paki mo se Onesimasi koa goi, pa totoso papakana,
pude pana vagi pulea goi si kote koa hola koa goi si asa. 16 Meke kamahire
si lopu na pinausu mo si asa, ba arilaena hola nia sa sa pinausu; na tasida
ta tataruena pa korapana Karisito si asa. Arilaena si asa koa rau, meke
kote arilaena hola tugo si asa koa goi, guana pinausu meke na tasimu tugo
pa korapana Karisito!
17 Ke, be balabala ia goi sapu arau si keke tie tavetavete turaṉamu pa
korapana Karisito, si mu va kamo valeania si asa, guana sapu arau tu si va
kamo au goi. 18 Be evaṉi sa si kaiqa sinea koa goi, ba be kaiqa nana gale
si koa koa goi, si mu va gore mae ni koa rau. 19 Hiera si maqu kuberia pa
limaqu soti: *Arau Paula si kote hobei koa goi si arini.* Lopu ta hivae pude
va balabala pule nigo rau si hie; sapu agoi, ba sa mua tinoa soti si guana
mua gale koa rau, sina ele toka hola nigo rau si goi pude na tie te Karisito
si goi. 20 Ego, agoi na tasiqu, mu va egoa si hie pa ginuguana sa Baṉara;
mu va qetu au, guana tasimu pa korapana Karisito!
21 Va hinokara valeania rau totoso kuberia rau si hie, sapu kote va egoa
goi sa qua tinepa koa goi. Meke gilania rau sapu kote tavete valeana hola
la tu si goi. 22 Mamu va nama vekoa tugo keke lose taqarau, sina rove
valeania rau sapu kote olaṉi Tamasa sari na mia vinaravara meke kote va
pule atu au Sa si rau koa gamu.

Zinama Tataru Vina Betobeto

23 Se Epaparasi, sapu ta pusi turaṉae koa rau pa ginuguana e Zisu
Karisito, si va atua sa nana tataru.* 24 Meke gua tugo sari kasa tie
tavetavete turaṉaqu, ari Maka, Arisitakasi, Dimasi, meke e Luke.*
25 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi te Zisu Karisito.

* **1:23** Kol 1:7, 4:12 * **1:24** TTA 12:12,25, 13:13, 15:37-39, 19:29, 27:2; Kol 4:10,14; 2 Tim 4:10,11

SA LETA LA KOARI NA TIE ZIU SARIPU TA POZAE HIBURU

Sa Vinabakala

Sa leta hie, si ta kubere la koari na tie Hiburu[d] pu lulia se Karisito. Noma lala nana sa ṉinovaṉovala tadina kana koari kasa tie te Karisito hire, meke boka ta evaṉa koarini sapu boka luara pania rini sa rinaṉeraṉe koe Karisito pu ele tagoa rini. Gua asa, ke sa tie pu kuberena sa leta hie si sovutu va ṉiṉira i sa si arini koari na dia rinaṉeraṉe. Va dogoro ni sa sapu e Zisu Karisito si na kinehana soti sa Tamasa, meke arilaena hola ni Sa sari doduru ginugua koadi pa Tinarae te Mosese koasa vinariva egoi te Tamasa.

Totoso kuberia sa sapu gua asa, si ka ṉeta ṉati tiṉitoṉa si zama va ṉiṉira ni sa koasa leta hie. (1) E Zisu si na Tuna Tamasa sapu koa hola ninae rane, meke ele va nonoga ia Sa gua pude va tabe hinokaria sa Tamana pa korapa tinasigiti, sapu ele va hokoto valeania Sa. Pa kalina sapu na Tuna Tamasa si Asa, si arilaena hola ni Sa sari na poropita pa totoso koana, meke gua tugo sari na mateana, meke se Mosese. (2) Se Zisu si ele tozia tugo Tamasa, pude na Ṉati Hiama Kenukenue pu koa hola ninae rane, sapu arilaena hola ni sari na ṉati hiama kenukenue pa totoso koana. (3) Saripu va hinokaria se Zisu si ta harupu koari na dia sinea, na minatagutu, meke na minate. Zisu sa Ṉati Hiama Kenukenue, si va mae ia sa tinaharupu hinokara, sapu ele tava titila vekona, koari na tinavete vina vukivukihi kurukuru pa linotu tadina tie Ziu.

Sa tie pu kuberena sa leta hie, si dogoria sa sa vina titila koari na rinaṉeraṉe tadina tie arilaedi pa vivineina sa butubutu Izireli (Hinia 11). Ke tepa la si asa koarini pu tirona sa leta pude madi soto va nabu koasa rinaṉeraṉe. Pa hinia 12, si tepa ososo ni sa si arini pude madi doṉo la koe Zisu, meke soto va nabu koa Sa osolae kamoa sa vina betobetona, somana ni sari na tinasigiti, na ṉinovaṉovala sapu be kamo koa rini.

Pa vina betona sa leta si na zinama vari tokae, na vina balau.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Karisito si na kinehana soti sa Tamasa, meke arilaena hola ni Sa sari na poropita. Hinia 1:1-3
Karisito si arilaena hola ni sari na mateana. Hinia 1:4 kamo hinia 2:18
Karisito si arilaena hola nia se Mosese. Hinia 3:1 kamo hinia 4:13
Karisito si na Ṉati Hiama Kenukenue sapu arilaena hola ni sari doduru ṉati hiama kenukenue te Tamasa. Hinia 4:14 kamo hinia 7:28
Sa vinariva egoi vaqura te Karisito si arilaena hola nia sapu koana. Hinia 8:1 kamo hinia 9:28
Sa vina vukivukihi te Karisito si arilaena hola ni sari doduru vina vukivukihi. Hinia 10:1-39
Sa rinaṉeraṉe sapu soto va nabu koe Karisito. Hinia 11:1 kamo hinia 12:29
Sari na zinama vina betobeto. Hinia 13:1-25

Sa Zinama te Tamasa pu Vura Koasa Tuna

1 Pukerane si hoke zama sa Tamasa koari na tiatamada pa votivotiki siraṉa, pa korapa zinama na tinavete tadi na poropita[d], 2 ba koari na totoso
mumudi hire si garunia Sa sa Tuna pude zama koa gita. Asa tugo sa Tuna
pu kuri nia Sa sa doduru kasia popoa pukerane. Asa tugo si vizatia Tamasa
pude tagoi sari doduru likakalae. 3 Sa Tuna si na kalalasana sa ṉinedala te

Tamasa, meke sa kinehana soti sa tinoa te Tamasa meke Asa tugo si tuqena
sa tinoa tadi doduru likakalae koasa n̲iniran̲irana sa Nana zinama. Sipu
ele vulasa pani Sa sari na sinea tadi doduru tie, si la habotu si Asa pa kali
mataona sa Tamasa, sa Ban̲ara tolavaena, pa Man̲auru.

Zisu Karisito si Arilaena Hola ni sari na Mateana

4 Gua asa ke sa Tuna si ululu hola koari na mateana, kekeṉoṉo gua tugo
sapu sa pozapoza “Tuna Tamasa” sapu ta poni nia Sa si arilaena hola ni
sapu tadi na mateana. 5 Ura loke totoso si zama nia Tamasa koa keke Nana
mateana gua sapu zama nia Sa koasa Tuna pa Kinubekubere Hope, sapu
guahe:*
“Na Tuqu soti si Agoi,
n̲inoroi si ta evan̲ae na Tamamu Goi si Arau,” gua.
Meke loke totoso tugo si zama guahe sa Tamasa koa keke mateana:
“Arau si kaqu na Tamana Sa,
meke kaqu na Tuqu koreo Rau si Asa,” gua.
6 Totoso hiva garunu gore mae nia Tamasa pa kasia popoa sa Tuna kenuna,
si zama gua pule hie si Asa:*
“Madi vahesia ri doduru mateana si Asa,” gua.
7 Koasa guguadi rina mateana, si guahe si zama nia sa Tamasa:*
“Va evan̲a guni Sa na givusu sari mateana,
meke sari Nana nabulu si gua rina hinuruṉu nika,” gua.
8 Ba koa sa Tuna si zama guahe si Asa:*
“Tamasa, sa Mua habotuana Ban̲ara si kaqu koa hola ninae rane ka rane,
Koa totoli ni Goi sari na Mua tinoni pa tinoṉoto koasa Mua butubutu
binan̲ara.
9 Tataru nia Goi sa tinoṉoto,
ba kukiti nia Goi sa kinaleana.
Gua asa, ke vizatigo meke va madigo sa Ban̲ara sa Mua Tamasa si Goi
pude poni nigo sa qinetuqetu nomana,
hola ni sari doduru turan̲amu,” gua.
10 Meke zama gua tugo he si Asa:*
“Ban̲ara, Agoi tugo si kurina sa kasia popoa pa pinodalaena.
Sari doduru vinapodaka pa man̲auru si ta tavete pa limamu soti Goi.
11 Kote murimuri palae si arini,
ba Agoi si kote koa hola ninae rane.
Kote n̲oren̲ore guana poko si arini,
12 meke kote molomoloe ni goi si arini,
guana poko koana si kote ta hobe.
Ba Agoi si koa kekeṉoṉo mo ninae rane,
meke loke kokoina sa Mua tinoa,” gua.
13 Ura loke totoso si zama nia Tamasa koa keke ri Nana mateana gua sapu
zama nia Sa koasa Tuna, sapu guahe:*
“Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,” gua.
14 Ba sari na mateana si na maqomaqo, pu nabulu nia sa Tamasa, meke
ta garunu koa Sa, pude toka ni sari Nana tie pu kote vagia sa tinaharupu.

---

* **1:5** Sam 2:7; 2 Samuela 7:14; 1 Koron 17:13 * **1:6** Diut 32:43 * **1:7** Sam 104:4 * **1:8** Sam 45:6-7 * **1:10** Sam 102:25-27 * **1:13** Sam 110:1

2

1 Gua asa, ke kaqu kopu valeana si gita koari na vina tumatumae
hinokaradi, pu ele avosi gita, pude mada lopu tapala taloa. 2 Sa inavoso
sapu vala nia rina mateana koari na tiatamada pukerane si hinokara, meke
asa sapu sekea, si vagia tugo sa koe Tamasa sa vina kilasa sapu garona.
3 Vea meke kote boka govete nia gita sa vinakilasa te Tamasa be doṉo
pania gita sa tinaharupu nomana hie? Sa Baṉara telena si ele tozia, meke
arini pu avosona sa, si tozia koa gita sapu hinokara tugo sa tinaharupu asa.
4 Tamasa ba va sosodea tugo koari na votivotiki tinavete variva magasadi.
Meke ele hopeke poni ni tugo Sa koari Nana tie sari na vinariponi mae
guana koasa Maqomaqo Hope, gua sapu hiva nia Sa.

Asa sapu Turaṉa Va Kamo Gita pa Tinaharupu

5 Sa tinoa koasa kasia popoa vaqura vugo repere sapu korapa vivinei
nia gita he, si lopu ari na mateana si vizati Tamasa pude koa totoli nia si
asa. 6 Ba koa nana keke vasina, si zama nia sa Kinubekubere Hope sapu
guahe:*

“Nasa sa tie ke balabala sisigitia Goi,
meke na tie hokara ba kopu nia Goi?
7 Ura ele tavetia Goi sa tie pa kinehamu Goi,
pude koa pa kauruna sa Mua ṉiniraṉira, pa kaurudi sari na mateana.
Meke ele ponia ṉiniraṉira na vina lavata Goi koa rina tie pude koa
totoli,
8 meke va boka ia Goi pude ṉati hiniva ni sari doduru tiṉitoṉa,” gua.

Totoso va boka ia Tamasa sa tie pude ṉati hiniva ni sari doduru tiṉitoṉa,
si loketoṉa sapu lopu kaqu koa pa kinopu tanisa tie. Ba kamahire si lopu
ele dogoria gita sapu koa ṉati hiniva ni sa tie sari doduru tiṉitoṉa. 9 Ba
dogoria nada se Zisu pa keke totoso papakana visoroihe si ele tava pepekae
holani sari na mateana si Asa, meke koa gua mo na tie hokara, pude pa
korapa tataru vari harupi te Tamasa, si mate pae ni Sa sari doduru tie.
Kamahire si va baṉaria pa tinolava na vinalavata Tamasa si Asa, sina koa
gua koa sa Nana tinasigiti na minate pa korosi. 10 Sari doduru tiṉitoṉa si
ta tavete pa limana sa Tamasa. Taveti Sa si arini pude Nana telena. Gua
asa, ke padana tugo si pude va gotogoto ia Tamasa se Zisu, meke mae koa
ta sigiti, pude va gorevura ia sa Nana hiniva, pude soku tie si madi boka
ta evaṉae na koburu te Tamasa, meke pude madi boka somana tagoa sa
Nana tinoa tolavaena. Ura e Zisu si kekenu ni si arini meke va kamoi pa
tinaharupu.

11 E Zisu si va toṉoti sari na tinoa tadi na tie. Asa meke sari doduru
pu ele va toṉoti Sa, si keke e Tamasa mo sa Tamadia. Gua asa ke lopu
kurekure nia Sa pude poza ni tasina si arini. 12 Zama guahe si Asa:*

“Kaqu tozi vura nia Rau sa Pozamu koari na turaṉaqu,
kaqu vahesigo Rau pa vari korapana sa vinarigara tadi na tinoni.”

13 Meke hie si zama nia Sa:*

“Kote vala rau sa qua rinaṉeraṉe koasa Tamasa,” gua.

Meke guahe pule si zama nia Sa:

“Hiera si Rau, koa turaṉi Rau sari koburu pu poni Nau sa Tamasa,” gua si
Asa.

14 Gita doduru sapu ta pozae na koburu Tanisa, si na tie hokara mo. Ke
gua asa, si mae ta evaṉae na tie gua tugo mo gita se Zisu, pude gua tu
asa si kote boka mate si Asa, pude va kilasia Sa se Setani, sapu tagona sa

* **2:6** Sam 8:4-6 * **2:12** Sam 22:22 * **2:13** Ais 8:17,18

n̲iniran̲ira tanisa minate, 15 pude boka vata rupahi Sa sarini pu koa ta pusi
koe Setani pa minatagutuna sa minate. 16 Gilana valeania gita sapu lopu
ari na mateana si mae nia Zisu pude harupi, ba gita na tie tu, sapu na
tutina e Ebarahami. 17 Gua asa ke garo tugo pude mae ta evan̲ae na tie
hokara se Zisu, pude pa doduru ginugua, si koa kekeṉoṉo gua tugo ri Nana
tie, meke pude boka ta evan̲ae na N̲ati Hiama[d] kenukenue si Asa, meke
pude na nabulu ta ronuena te Tamasa. Meke pa siran̲a gua asa si boka
taleoso ni na vulasa pani Sa sari na sinea tadi na tie te Tamasa. 18 Meke
pude boka toka ni Sa sarini pu ta toketoke, sina Asa ba ele ta toketoke na
koa ta sigiti kekeṉoṉo gua tugo arini.

3

Zisu si Arilaena Hola nia se Mosese

1 Ke gua asa, kasa tasiqu koe Karisito, gamu pu ele somana ta tioko
koe Tamasa, si mi va sotoa sa mia rinan̲eran̲e koe Zisu Karisito, sapu
ele garunu mae nia Tamasa pude na N̲ati Hiama Kenukenue, sapu va
hinokaria gita. 2 Ele nabulu nia Zisu meke va gorevura ia Sa sa nana
tinavete kekeṉoṉo gua tugo e Mosese sapu nabulu nia sa Tamasa meke
va gorevura ia sa sa nana tinavete pa korapana sa vetu te Tamasa.* 3 Ba
padana Zisu pude tava lavata hola nia se Mosese. Kekeṉoṉo gua sa vina
lavata sapu ta vala koasa tie kuri vetu, si noma hola nia sa vina lavata sapu
ta vala koasa vetu. 4 Ura sari doduru vetu si koa dia tugo tie kuridi, ba asa
sapu kuridi sari doduru likakalae, si e Tamasa mo. 5 Ego, se Mosese hie si
nabulu va gorevura nia sa nana tinavete koasa vetu te Tamasa. Helahelae
ni sa sari tiṉitoṉa pu kote zama ni Tamasa vugo repere. 6 Ba e Karisito sa
Tuna si nabulu va gorevura ia Sa sa Nana tinavete koasa vetu te Tamasa
sa Tamana. Gita na tie te Tamasa si na vetu Tanisa, be turu va nabu si gita
koasa nada vinarane meke koari na tiṉitoṉa pu helahelaeni gita pa nada
rinan̲eran̲e.

Vina Balau Koari pu Va Karikari

7 Ke gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope,*
“Be avosia gamu sa mamalaiṉina sa Tamasa n̲inoroi,
8 si mi lopu va n̲iṉirai sari na bulomia,
gua sapu tavetia rina tiatamamia pukerane,
sipu va karia rini sa Tamasa,
meke podekia rini si Asa pa soloso qega.
9 ‘Sari na tiatamamia pukerane si podepodekau rini si Arau,
ba koari ka made n̲avulu vuaheni si dogori rini gua sapu taveti Arau,
ba lopu boka va hinokarau rini.
10 Gua asa ke ta n̲aziri ni Rau si arini,
meke zama si Rau, sari bulodi si taliri va seu koa Rau,
meke korodia luli rini sari Qua hiniva.
11 Ke pa Qua tinan̲aziri, si zama tokotokoro si Arau sapu guahe:
Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana,’ ” gua si
Asa.
12 Kasa tasiqu koe Karisito, mi kopu puleni gamu, pude lopu keke koa
gamu si va karia se Karisito, meke taluarae taloa koasa Tamasa toana.
13 Ba mi variva n̲iṉirai doduru rane pa mia tinoa sipu korapa toa si gamu,
pude loke tie gamu si tava n̲ira sa bulona koasa kinaleana. 14 Ura gita
si somana tagoi sari na ginugua leadi te Karisito, be tuqe va nabu si gita

* **3:2** Nab 12:7 * **3:7** Sam 95:7-11

koari na tiṉitoṉa pu ele va hinokari gita pa podalaena, meke osolae kamoa vinabetona.
15 Gua sapu ta zamae pa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:*
“Be avosia gamu sa mamalaiṉina sa Tamasa ṉinoroi,
si mi lopu va ṉiṉirai sari bulomia;
kekeṉoṉo gua rina tiatamamia pukerane pa soloso qega,
totoso kilua rini sa Tamasa, meke sari Nana tinarae,” gua.
16 Ego, ari sei tu sapu ele avosi sari na zinama te Tamasa, ba lopu hiva luli rini? Lopu arini tu sapu turaṉa vurani e Mosese pa popoa Izipi sari? gua.* 17 Sarini tugo mo sapu ta ṉaziri ni Tamasa koari ka made ṉavulu puta vuaheni! Meke ari kasa tugo mo sapu evaṉi sari na kinaleadi, meke mate beto pa soloso qega! 18 Meke koari sei si zama tokotokoro sa Tamasa sapu lopu kaqu kamo si arini koasa Nana vasina magomagogosoana? Lopu koarini pu kiluna Sa tu sia? 19 Gua asa ke gilania gita sapu lopu kamoa rini sa popoa magomagogosoana, sina lopu va hinokaria rini sa Tamasa.

4

1 Ego koa gua sapu sa vina tatara pude somana koa magogoso koa Sa si korapa koa, ke mada kopu puleni gita, pude mada lopu siana nia sa minagogoso asa. 2 Ura gita ba avosia mo sa Inavoso Leana te Tamasa, kekeṉoṉo gua tugo arini pukerane; ba lopu va hinokaria rini, ke sokudi arini si lopu vagi nia keke lineana si asa. 3 Ba gita tu sapu va hinokaria sa vina tatara si la somana koa magogoso koe Tamasa. Sina gua hie si zama nia Sa:*
“Ke pa Qua tinaṉaziri, si zama tokotokoro si Arau sapu guahe:
‘Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana,’” gua si Asa.
Zama gua asa sa Tamasa, ba telena si ele koa magogoso tu si Asa, totoso va hokoti Sa sari doduru vina podakana sa kasia popoa. 4 Sina guahe si ta zamae koa keke vasina pa Kinubekubere Hope koasa guguana sa rane vina zuapa:*
“Pa rane vina zuapa si magogoso sa Tamasa,
sipu ele va hokoto betoi Sa sari doduru Nana tinavete,” gua.
5 Meke ta zamae pule tugo sapu guahe pa keke vasina:*
“Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana,” gua.
6 Meke sokudi arini pukerane si avosia mo sa zinama te Tamasa, ba lopu va hinokara, ke lopu somana vagia rini sa minagogoso, ba koadia si kaiqa kamahire pu vagia sa minagogoso. 7 Gua asa ke gilania gita sapu ele vizata pulea Tamasa si keke rane sapu ta pozae “Rane ṉinoroi.” Sina ele zama vura nia Tamasa koe Devita pukerane pa Kinubekubere Hope sapu guahe:*
“Be avosia gamu sa mamalaiṉina sa Tamasa pa rane ṉinoroi,
si mi lopu va ṉiṉirai sari na bulomia,” gua.
8 Ura be ele poni ni Zosua sa minagogoso sapu va tatara nia Tamasa koari na tinoni, si lopu kote zama pule nia Tamasa si keke votiki rane magogoso.* 9 Gua asa ke korapa koa nana tugo sa minagogoso tadi na tie te Tamasa, kekeṉoṉo gua tugo sa minagogoso te Tamasa pa rane vina zuapa. 10 Ura asa sapu nuquru koa sa minagogoso tava tatarana te Tamasa, si kote magogoso koari nana tinavete soti, kekeṉoṉo gua sapu magogoso sa Tamasa koari Nana tinavete.* 11 Gua asa ke mada podeke sisigitia pude

* **3:15** Sam 95:7-8 * **3:16** Nab 14:1-35 * **4:3** Sam 95:11 * **4:4** Zen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8 * **4:8** Diut 31:7; Zos 22:4 * **4:10** Zen 2:2

nuquru koa sa minagogoso asa, pude lopu keke tie koa gita si kote siana nia si asa, kekeṉoṉo gua ri kasa tiatamada pukerane pu siana nia sina loke dia vinatabe.
12 Ura sa zinama te Tamasa si toana meke ṉiṉira. Ṉaru hola nia sa sa magu sapu ṉaru varikali. Nuquru va korapae la si asa pa kokorapana hokara sa maqomaqona meke sa tinoa tana tie. Viliti sa sari na inokoro, na binalabala tomedi pa bulo tie. 13 Tamasa si dogoro betoi sari doduru tiṉitoṉa, meke loketoṉa si paere pa dinoṉo Tanisa. Koa Sa si kote la va vurai gita sari doduru gua pu ele evaṉi gita.

Zisu sa Ṉati Hiama Kenukenue Arilaena

14 Mada soto va nabu koasa vina hinokara sapu ele vagia gita, sina korapa koa Nana sa nada Ṉati Hiama Kenukenue arilaena, e Zisu sa Tuna Tamasa. Ele la si Asa vasina koa sa Tamasa pude tokani gita. 15 Sa nada Ṉati Hiama Kenukenue asa si tataru hinokarani gita Sa si gita koari na nada minalohoro pa maqomaqoda, sina na tie gua mo gita si Asa, meke ele ta podeke si Asa koari doduru pinodeke, kekeṉoṉo gua tugo gita, ba lopu hite hoqa pa sinea si Asa. 16 Ke gua asa, si mada lopu matagutu, ba mada ene va mataqara la vasina koa sa habotuana Baṉara te Tamasa, vasina koa sa Nana tataru variharupi. Vasina si kote vagia gita sa tataru variva taleosae, meke sa Nana tataru variharupi pude tokani gita, pana ta hivae si asa koa gita.

5

1 Sari doduru ṉati hiama kenukenue si ta vizata vagidi pa korapana sa dia butubutu tuti hiama, pude nabulu nia sa Tamasa, meke pude taveti sari vina vukivukihi[d] na vinariponi vinulasadi rina sinea tadi na tie. 2 Asa si boka turaṉa va hitehite ni saripu pupuhu meke hoqa pa sinea, sina Asa telena ba malohoro pa soku hahanana meke na tie sea tugo si asa. 3 Gua asa ke hoke tavete dia vina vukivukihi soti tugo teledia sari ṉati hiama kenukenue, pude na vinulasadi rina dia sinea soti, kekeṉoṉo gua tugo sapu hoke va vukivukihi poni rini sari na tie.* 4 Loke tie arini si hoke vizata pule nia telena pude ta evaṉae na ṉati hiama kenukenue, ba Tamasa tu vizati, kekeṉoṉo gua tugo e Eroni sapu e Tamasa tu vizatia.*
5 Gua tugo se Karisito, lopu vizata pule nia telena si Asa pude na Ṉati Hiama Kenukenue, ba e Tamasa tu vizatia. Ura guahe si zama nia Tamasa:*
“Na Tuqu soti si Agoi, ṉinoroi si ta evaṉae na Tamamu Goi si Arau,” gua.
6 Meke pa keke vasina pule pa Kinubekubere Hope, si zama guahe sa Tamasa koasa Tuna:*
“Agoi si na Ṉati Hiama Kenukenue ninae rane ka rane,
pa kinehana e Melekizadeki[d],” gua si Asa.
7 Totoso koa pa pepeso se Zisu, si kabo va ululae la koe Tamasa si Asa pa Nana vinaravara na tinepatepa la koa Sa, pu boka harupia si Asa pa minate. Avosia Tamasa sa Nana vinaravara, sina va pepekae meke vala betoa Sa koe Tamasa sa Nana tinoa.* 8 Hinokara tugo, sapu na Tuna Tamasa si Asa, ba pa korapa tinasigiti si va nonoga ia Sa gua pude va tabe. 9 Meke sipu ele tava gotogoto si Asa si ta evaṉae na ṉatina sa tinaharupu si Asa koari doduru pu va tabea si Asa. 10 Gua asa ke vizatia Tamasa si Asa, pude na Ṉati Hiama Kenukenue ninae rane ka rane, pa kinehana e Melekizadeki.

Sa Vina Balau Pude Lopu Taluarae Koe Zisu

* **5:3** Liv 9:7 * **5:4** Ekd 28:1 * **5:5** Sam 2:7 * **5:6** Sam 110:4 * **5:7** Mt 26:36-46; Mk 14:32-42; Lk 22:39-46

11 Soku tiṉitoṉa si hiva tozini gamu rau koasa ginugua hie, ba tasuna
kamahire, sina gamu si lopu boka tuturei avoso va nonoga. 12 Ele seunae
hola sanugua vagia gamu sa vina tumatumae, ke pada pude ele boka variva
tumatumae mo si gamu. Ba korapa he, si hiva tava tumatumae pule ni tu
gamu gua sapu ta tozini gamu tatasana. Ba lopu ele boka henai gamu sari
na ginani ṉiradi, na korapa guana koburu haha pu hiva susu si gamu.*
13 Asa sapu korapa susu si korapa na koburu si asa, meke lopu gilania sa sa
lineana na kinaleana. 14 Ba sa tie komihana si boka hena sa ginani ṉirana,
meke boka gilania sa telena sa tinoṉoto te Tamasa, meke sa kinaleana.

6

1 Ke gua asa, si mada rizu nono latu koari na vina tumatumae pu boka
va kamo gita pa tinoa komihana. Mada lopu zama pilipule ni sari na vina
tumatumae pu ele avosi mo gita tatasana. Mada lopu va turu sinokirae
lamo koasa vina tumatumae tana kinekere pule koari na tinavete sapu la
pa minate meke na vina hinokara koe Tamasa; 2 gua tugo sari na vina
tumatumaedi rina pinapitaiso, na vina opo lima pude va madi saripu va
hinokara, na tinuru pule pa minate, meke sa vinaripitui pa rane mumudi.
3 Ba gua tu he si kaqu tavetia gita, mada rizu hola latu, be gua asa sa hiniva
te Tamasa.
4 Ura vegua meke kote boka va kekere pule maei gita saripu ele kilua sa
vina hinokara koe Karisito? Tasuna hola pude evaṉia sapu gua asa. Sina
ele tagoa tu rini sa kalalasa te Tamasa, ele va gilagila ia tu rini sa vinariponi
maena pa maṉauru, meke ele somana tagoa tu rini sa Maqomaqo Hope.
5 Ele gilania tu rini sa lineanana gua sa zinama te Tamasa, meke ele va
gilagila ia tu rini sa ṉiniraṉira tanisa Binaṉara te Tamasa sapu korapa
nono mae, 6 ba luara pania rini sa vina hinokara koe Karisito. Ke tasuna
hola pude va kekere pule maei si arini, sina guana va mate pulea rini sa
Tuna Tamasa, meke va kurekurea rini si Asa pa kenudi rina tinoni.
7 Sa pepeso sapu ponia ruku sa Tamasa pude va bobosia, meke toa
valeana sari na linetelete, si variva qetu koasa tie pu tavetavete koasa
pepeso asa. Tamanaena sa pepeso sana. 8 Ba be siṉia mo na huda rakihi,
na hiqohiqo kaleadi si asa, si namu loke nana vinari tokae si asa koasa tie
pu tagona sa, ke tata mae mo sa totoso sapu kote leve nia Tamasa, meke
ta sulu pa nika si asa.*
9 Kasa qua baere, zama ni rau si gua hire, ba korapa raṉe gamu rau
si gamu sapu kote lulia gamu sa siraṉa sapu kamo la pa tinaharupu.
10 Vilavilasa va toṉoto sa Tamasa, meke lopu kote muliṉi nia Sa sa mia
tinavete na tataru sapu vata dogoro nia gamu pa mia tinokae koari Nana
tie meke sapu korapa tokani gamu si arini. 11 Sa qua ṉati inokoro si pude
hopeke gamu si kaqu va podepodekae sisigiti pa mua ṉinaliṉali pude mi
boka vagi sari doduru gua pu okoro vagi gamu, osolae kamoa sa vina
betona mua tinoa. 12 Mi lopu koa hakohako. Hivani gamu rau pude mi
keha luli gamu si arini pu va hinokaria sa Tamasa, meke vagi va ṉoṉoa
gua sapu gua va tatara ni sa Tamasa.

Hinokara sa Vina Tatara te Tamasa

13 Totoso tavetia Tamasa sa Nana vina tatara koe Ebarahami, si
tokotokoro nia Sa si asa pa pozana soti Telena, sina loke pozapoza pule
si koa sapu noma hola nia sa pozana Sa. 14 Zama guahe si Asa koasa Nana
tinokotokoro:* “Kaqu mana nigo Rau meke kaqu poni va soku nigo Rau

* **5:12** 1 Kor 3:2 * **6:8** Zen 3:17-18 * **6:14** Zen 22:16-17

sari tutimu," gua si Asa. 15 Ke mudina sapu aqa va ṉoṉo se Ebarahami ke
vagia tugo sa sapu gua va tatara nia Tamasa koasa. 16 Pana tokotokoro si
keke tie si kote poza ia sa sa pozana keke tie sapu noma hola nia si asa, ke
gua asa si kote beto mo sa vinaritokei. 17 Koa rini pu kote vagina sa Nana
vina tatara, si hiva va bakala valeana ni Tamasa sapu lopu kaqu hobea
Sa sa Nana hiniva, gua asa ke tomo la nia Sa sa tinokotokoro koasa Nana
vina tatara. 18 Koa ri karua tiṉitoṉa sapu lopu boka ta hobe, sa vina tatara
meke sa tinokotokoro, si lopu boka kokoha sa Tamasa. Gua asa, ke gita pu
raṉea sa Tamasa pude kopuni gita si mada raṉeraṉe pude soto va nabu
koasa vina tatara pu ta poni nia gita. 19 Sa vina tatara hie si raṉe va nabua
gita sapu guana nada sigoto pa tinoa, na vinasare hinokara si asa, sapu
va kamo la gita pa Lose Hopena pa Hopena pa mudina sa poko goba pa
kokorapana sa Zelepade pa Maṉauru.* 20 Zisu si ele nuquru va kenue la
vasina pude tokani gita, meke ta evaṉae na N̲ati Hiama Kenukenue si Asa,
pa kinehana e Melekizadeki.*

7

Sa Hiama Melekizadeki

1 Se Melekizadeki hie si na baṉara si asa pa popoa Salema pukerane,
meke na hiama si asa tanisa Tamasa Ululuna Hola. Totoso pulena pa
vinaripera se Ebarahami, sipu va kilasi sa sari ka made baṉara, si tutuvia
Melekizadeki si asa, meke mana nia sa.* 2 Pa totoso asa si ponia e
Ebarahami koa sa si keke pa manege koari doduru tiṉitoṉa pu vagi sa
pa vinaripera. Melekizadeki ginuana si na "Baṉara tana tinoṉoto". Ba
sina koa baṉara pa popoa Salema si asa, ke poza nia Baṉara Salema rini
si asa. Salema ginuana si na "binule." 3 Lopu ta tumae sapu ari sei sari na
tiatamana e Melekizadeki. Lopu ta tozi tugo vasina tututi gore mae si asa,
meke lopu ta tozi tugo sa nana pinodo, na minate. Gua asa ke na hiama si
asa ninae rane ka rane, kekeṉoṉo sa Tuna Tamasa.

4 Ke dogoria gamu? Arilaena hola se Melekizadeki, ke se Ebarahami sapu
sa tamada nomana, ba ponia sa koa sa si keke pa manege koari doduru
tiṉitoṉa pu vagi sa pa vinaripera. 5 Sari na hiama pa tutina e Livae si
tava malumu si arini pa Tinarae te Mosese, pude kote vagia rini koari
na tie si keke pa manege. Ba sari kasa tie Izireli arini sina tutina tugo
mo e Ebarahami.* 6 Melekizadeki si lopu na tutina e Livae ba vagia sa
sa keke pa manege koe Ebarahami meke mana nia sa se Ebarahami sapu
vagidi sari na vina tatara te Tamasa. 7 Gilana valeania gita sapu asa pu
ponia sa minana koa keke tie, si arilaena hola nia sa si asa pu vagina
sa minana. 8 Sari na hiama pa tutina e Livae saripu hoke vagia sa keke
pa manege, si lopu toa hola si arini. Ba se Melekizadeki hie sapu vagina
sa keke pa manege koe Ebarahami si toana gua sa Kinubekubere Hope.
9 Ke boka zama gua tugo he si gita sapu se Livae ba ele ponia tugo koe
Melekizadeki sa keke pa manege somanae koe Ebarahami, sapu sa tamana
nomana pukerane. 10 Hinokara sapu lopu ele podo se Livae totoso toa nana
se Ebarahami, ba ele koa nana mo si asa pa eharana Ebarahami totoso
tutuvia Ebarahami se Melekizadeki.

11 Koa gua koasa tinavete hiama tadi na butubutu Livae si ta poni nia
rina butubutu Izireli sa Tinarae te Mosese. Ego, be ele gotogoto mo sa
tinavete hiama pukerane, si lopu kaqu ta hivae si keke hiama vaqura pule

* **6:19** Liv 16:2 * **6:20** Sam 110:4 * **7:1** Zen 14:17-20 * **7:5** Nab 18:21

pude mae, sapu pa kinehana e Melekizadeki ba lopu pa tutina e Eroni.
12 Ura be ele ta hobe sa tinavete hiama, si kote ta hivae tugo pude ta hobe
sa Tinarae te Mosese. 13 Ura sa hiama sapu korapa ta vivinei tani si maena
tu pa keke votiki kali butubutu Izireli, lopu gorena mae pa tututi hiama
koe Livae. Meke loke tie tugo koasa kali butubutu pu gore mae ia Sa si ele
ta evaṉae na hiama. 14 Ba sapu ta gilana valeana si ta podona mae tu pa
butubutu Ziuda se Zisu sa nada Baṉara. Ba totoso vivinei ni Mosese sari
na hiama, si lopu hite poza hokaria tu sa sa butubutu Ziuda.

Keke Hiama sapu Gugua e Melekizadeki

15 Bakala mo koa gita kamahire sapu ele mae si keke hiama vaqura
sapu gugua e Melekizadeki. 16 Lopu ta evaṉae hiama si asa pa tinarae na
vinaturu tana tie, ba pa korapa ṉiniraṉirana sa tinoa sapu loke kokoina.
17 Sina ele tava sosode pa Kinubekubere Hope sapu guahe:*

“Agoi tugo si kaqu koa na Hiama pa kinehana e Melekizadeki ninae rane
ka rane,” gua sa Tamasa.

18 Sa Tinarae koana te Mosese si ele ta veko palae, sina malohoro si asa,
meke loke nana vinaritokae pa tie. 19 Ura sa Tinarae te Mosese si lopu boka
va evaṉae nia tie toṉoto si keke tie pa dinoṉo te Tamasa. Ba keke siraṉa
leanana hola si ele ta poni nia gita sapu boka va tata la gita koe Tamasa.

20 Meke keke pule si hie, sapu sa tinokotokoro te Tamasa si lopu ele hite
ta evaṉa totoso tava turu pude na hiama si keke koa rini pa tutina e Livae.
21 Ba e Zisu si ta evaṉae na hiama koa sa tinokotokoro te Tamasa sapu
zama guahe:*

“Sa Baṉara, si tavetia sa tinokotokoro hie meke lopu kaqu hite hobea Sa
si asa:
‘Agoi si na hiama ninae rane ka rane,’ ” gua si Asa.

22 Sa vinotikaena si hie, sapu e Zisu si na vina sosode nabuna koasa
vinariva egoi sapu leana hola.

23 Meke hie pule si keke vinotikaena, totoso mate si keke rina ṉati hiama
kenukenue pa tutina e Livae, si lopu boka hoda la sari nana tinavete. 24 Ba
e Zisu si lopu gua asa. Toa hola ninae rane si Asa, ke sa Nana tinavete
hiama si lopu tava karovo la pa keke tie, ba hoda la ia mo Sa telena. 25 Gua
asa ke boka si Asa kamahire meke ninae rane pude harupi saripu mae koa
Sa meke kamo la koe Tamasa, sina toana si Asa ninae rane ka rane, pude
varavara toka ni sari Nana tie.

26 Gua asa, ke Asa sa Ṉati Hiama Kenukenue sapu tokani gita, meke
madina si asa pa dinoṉo te Tamasa. Loke Nana sinea, meke loke tiṉitoṉa
boka va kaleania si Asa. Paqaha vagi vata kalea Tamasa si Asa koari na
tie kaleadi, meke va lavatia Sa si Asa pa Maṉauru. 27 Se Zisu si lopu gugua
rina ṉati hiama kenukenue pa butubutu Livae. Lopu kilu tavete vina
vukivukihi doduru rane si Asa pude va vulasa sinea gugua arini. Lopu
tavetia Sa sa vinukivukihi Tanisa, meke mumudi koari na sinea tadi na tie,
sina loke Nana sinea si Asa. Keke totoso mo va vukivukihi nia Sa sa Nana
tinoa soti pude na vinulasa tadi doduru tie.* 28 Koa sa Tinarae te Mosese,
si ari na tie pu malohorodi si ta vizata pude na ṉati hiama kenukenue. Ba
koasa vina tatara vaqura pu koa ia na tinokotokoro pa mudina sa Tinarae
te Mosese, si vizatia Tamasa sa Tuna soti pude na Ṉati Hiama Kenukenue
sapu tava gotogotona ninae rane ka rane.

---

* **7:17** Sam 110:4 * **7:21** Sam 110:4 * **7:27** Liv 9:7

8

Zisu sa Nada N̲ati Hiama Kenukenue

1 Sa n̲atina sa ginugua sapu gunia gami hie, si e Zisu sa nada N̲ati Hiama
Kenukenue sapu korapa tokani gita. Korapa habotu si Asa pa kali mataona
sa habotuana ban̲ara tolavaena te Tamasa ululuna pa Man̲auru.* 2 Korapa
koa na N̲ati Hiama Kenukenue meke na nabulu si Asa koasa Ipi Hopena
Hinokara vasina koasa Tamasa, koasa vasina hopena pa hopena, sapu ta
kuri koa sa Tamasa ba lopu pa lima tie.
3 Sari doduru n̲ati hiama kenukenue si ta vizata pude ponia sa vinariponi
meke na vina vukivukihi kurukuru koe Tamasa. Ke sa nada N̲ati Hiama
Kenukenue si kote koa nana tugo sa kurukuru sapu kote va vukivukihi
la nia Sa koe Tamasa. 4 Be koa hola koa gita pa pepeso se Zisu, si lopu
kote boka ta evan̲ae na hiama si Asa, sina koa dia sari na hiama saripu
tava egodi pa Tinarae te Mosese pude taveti sari na vina vukivukihi. 5 Sa
tinavete hiama sapu tavetia rini sina kinehana mo sa tinavete hiama pa
Man̲auru, ke sa Ipi Hopena pu tavetia Mosese ba gua tugo, na kineha,
meke vina titilana mo sapu koa pa Man̲auru. Gua asa ke, totoso hiva
podalae kuria Mosese sa ipi[d] hopena te Tamasa si zama koa sa sa Tamasa,
“Mu kopu valeana, pude mamu tavete valeania sa kinehana sa Ipi Hopena
sapu gugua ele va dogoro nigo Rau pa toqere,” gua si Asa.* 6 Ba kamahire
si gilania gita sapu sa tinavete hiama sapu tavetia Zisu si arilaena hola nia
sapu tadi na hiama pukerane, gua tugo sapu sa vinariva egoi sapu tavetia
e Zisu pa vari korapana sa Tamasa meke sari Nana tie si leana hola, sina
soto si asa koasa vina tataradi rina tin̲iton̲a pu leadi hola.
7 Be guana ele gotogoto valeana sa vinariva egoi te Mosese, si lopu kaqu
ta hivae pule si keke vinariva egoi vaqura. 8 Ba sina ele dogoria Tamasa
sapu lopu gotogoto sa vinatabe tadi na tie koasa vinariva egoi te Mosese,
ke zama guahe si Asa pa Kinubekubere Hope:*
“Na totoso si korapa mae,
pana kote tavetia Rau si keke vinariva egoi vaqura,
pa varikorapaqu Rau meke sari na tie Izireli, meke Ziuda.
9 Sa vinariva egoi vaqura hie si kote votikaena koasa vinariva egoi
sapu tavetia Rau koari na tiatamadia pukerane
sipu sese vura ni Rau si arini pa Izipi.
Sa vinariva egoi te Mosese si lopu va tabea rini;
gua asa ke ele etulu pani Rau si arini.
10 Ego, hie sa vinariva egoi sapu kote tavetia Rau koari na tie Izireli:
Vugo repere si kote va gilana ni Rau pa dia binalabala,
meke kote va nonoga ni Rau pa bulodia sari na Qua tinarae,
meke Arau si kote na dia Tamasa, meke arini si kote na Qua tinoni.
11 Totoso asa si kote beto sa tie pude va tumatumae ia sa turan̲ana,
babe keke tie va tumatumae ia sa tasina, meke zama guahe, ‘Mu tumae
nia se Zihova,’ gua,
sina kote tumae beto nau rini si Arau,
podalae pa koburu hitekena kamo pa tie nomana,
12 Ura kote taleoso ni Rau sari dia kinaleana
meke lopu kote balabala pule i Rau sari dia sinea,” gua sa Tamasa.
13 Totoso poza nia Tamasa “sa vinariva egoi vaqura”, si hobe nia Sa si
asa koasa vinariva egoi koana; meke gilania gita sapu sa tin̲iton̲a sapu ele
koana, meke ele hola nia totoso, si lopu sana kaqu murimuri palae.

* **8:1** Sam 110:1 * **8:5** Ekd 25:40 * **8:8** Zer 31:31-34

9

Sa Vinahesi pa Pepeso meke pa Maṉauru

1 Koasa vinariva egoi koana, si koa dia sari na tinarae pa hahanana
vinahesi, meke koa nana tugo sa vasina hopena pude vahesi. 2 Koanana
vasina, si keke Ipi Hopena, sapu tavetia rini. Sa lose kekenu* si ta pozae
sa “Lose Hopena”. Koasa lose asa si kopu nia rini sa tuturuana zuke, na
tevolo, meke sa bereti hope sapu ponia rini koasa Tamasa.* 3 Meke koa
nana si keke poko goba pa vari korapana sa Lose Hopena, meke sa lose
sapu ta pozae, sa “Lose Hopena pa Hopena”.* 4 Pa korapana sa lose asa si
vekoa rini sa hope qolo tana vina uququ oto huda humaṉa lea, meke sa
Dolu Hope sapu ta tavetae qolo sapu sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi[d], sapu
koa i na zagi qolo vasina voi sa ginani, sapu ta pozae “mana”. Vasina tugo
si veko nia rini sa kolu hodu te Eroni sapu toa meke tuvulu. Meke koasa
dolu tugo asa si veko ni rini sari karu patu labelabe tanisa vinariva egoi
vasina ta kubere sari na Tinarae te Tamasa.* 5 Pa batuna sa Dolu Hope si
va turui rini sari na beku mateana serubimi pude na vina gilagilana sapu
sa Tamasa si koa vasina, meke sari na tatapurudi si repaha la vasina pu
hoke ta vulasa sari na sinea tadi na tie. Ba kamahire si lopu boka tozi va
minaminaki rau sari doduru ginugua sara.*

6 Ego, gua sapu hoke tavetia rina hiama si guahe: hoke nuquru la si
arini doduru rane koasa lose kekenu pude la taveti sari dia vina tana.*
7 Ba sa Lose Hopena pa Hopena, si telena eke mo sa ṉati hiama kenukenue
hoke nuquria, keke totoso mo pa vuaheni. Totoso nuquru la sa vasina, si
kote paleke ehara si asa, meke la siburu nia sa koasa hope vasina taleosae
sari nana sinea telena, meke sari na sinea sapu lopu gilania rina tinoni
meke taveti.* 8 Koari na vinatana gugua arini, si va tumatumaeni gita
sa Maqomaqo Hope, sapu pa totoso sipu korapa koa sa Ipi Hopena, si
lopu tava malumu sari doduru tie pude nuquru la koasa Lose Hopena pa
Hopena, vasina koa sa Tamasa. 9 Sari doduru vinatana gugua sara, si na
vina gilagilana mo sa totoso kamahire. Sari na tinavete vina vukivukihi
sara si lopu boka va via i sari bulodi. 10 Sari na tiṉitoṉa sara si na tinarae
tana tinoa tini mo, sapu la gua mo pa ginani, na kolo, meke doduru
hahanana vina via tana tini mo, osolae kamoa sa totoso koasa vinariva
egoi vaqura.

11 Meke ele mae tu se Karisito sapu sa Ṉati Hiama Kenukenue koari na
tiṉitoṉa leadi pu ele kamo koa gita. Sa Ipi Hopena vasina pu tavetavete Sa
pa Maṉauru, si Hopena pa Hopena, sapu arilaena hola nia sa Ipi Hopena
pa pepeso. Lopu ta tavete pa lima tie sa vasina pa Maṉauru, sina lopu koa
koasa kasia popoa sapu kuria Tamasa. 12 Meke sipu nuquru la se Zisu pa
Lose Hopena pa Hopena, si lopu paleke ehara bulumakao, na ehara qoti
si Asa, pude la va vukivukihi, ba keke totoso mo si ponia Sa sa eharana
soti, pude boka vagia gita sa tinarupaha sapu koa hola ninae rane ka
rane. 13 Sari na ehara qoti, na ehara bulumakao, meke sa ebana sa tuna
bulumakao sapu tava uqu, si siburu lani sa ṉati hiama kenukenue koari na
tie pu bonidi meke tava via sarini koari na dia binoni pa tinoa.* 14 Be sari
na eharadi rina kurukuru si boka pude va via i sari na kinaleana tadi na

---

* **9:2** Sa lose sapu kamo kenua sa hiama pude nuquru la. * **9:2** Ekd 26:1-30, 25:23-40 * **9:3** Ekd 26:31-33 * **9:4** Ekd 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nab 17:8-10; Ekd 25:16; Diut 10:3-5 * **9:5** Ekd 25:18-22 * **9:6** Nab 18:2-6 * **9:7** Liv 16:2-34 * **9:13** Liv 16:15-16; Nab 19:9,17-19

tie gua, si ego, sa eharana e Karisito si boka hola ni tu si tadi na kurukuru. Koasa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope toa holana, si va vukivukihi nia Zisu koe Tamasa sa Nana tinoa soti sapu lopu hite ari kisakisana. Meke sa Eharana Sa si kote va via i sari buloda koari na tinavete sapu la pa minate, pude boka nabulu nia gita sa Tamasa toana.

15 Gua asa ke, e Karisito mo sa Tie Varikarovae koasa vinariva egoi vaqura, pude sari doduru tie pu tioki Tamasa, si kaqu somana tagoi sari na minana pu koa ninae rane pu ele va tatara veko ni Sa. Ta evaṉa sapu gua asa, sina ele mate se Karisito pude vata rupahi sari na tie koari na dia sinea pu ele evaṉi rini totoso lulia rini sa vinariva egoi te Mosese.

16 Koasa vina tataradi rina tinago tana keke tie si kote tava sosode valeana sapu ele mate tu sa tie pu tavetena sa vina tatara, meke kote tava hia sari nana tinago koa rini pu va tatara ni Sa. 17 Ura sa vina tataradi rina tinago si lopu kaqu tava karovo be korapa toa nana sa tie pu tavetena sa vina tatara, ba pude mate tu sa. 18 Gua asa ke sa vinariva egoi te Mosese si boka tava turu valeana totoso tava mate tu si keke kurukuru. 19 Sipu beto zama ni Mosese koari na tinoni sari doduru zinama pu ta kubere koari na Tinarae, si vagi sa sari na ehara bulumakao na qoti, meke heni ni kolo sa; beto asa si vagia sa si keke lelaṉa huda hite sapu hisope pozana, meke pusi nia kalu sipi tava ziṉaradi sa sa kukuruna, meke noti la nia sa koari na ehara ta henidi meke siburu la nia sa koasa buka Tinarae, meke koari na tinoni,* 20 meke zama se Mosese, “Sa ehara hie si na vina gilagila pude tokoro va nabua sa vinariva egoi te Tamasa sapu hiva nia Sa pude kopu nia gamu,” gua. 21 Beto asa si siburu la nia ehara tugo Mosese sa Ipi meke sari doduru tiṉitoṉa pu tavetavete ni rini pa totoso vinahesi.* 22 Koasa Tinarae te Mosese, si tata doduru tiṉitoṉa mo si ta vulasa koasa ehara, meke be loke ehara si tava zoloro, si lopu kaqu boka taleosae tugo sari na sinea tadi na tie.*

Sa Vina Vukivukihi te Zisu si Paleke Pani sari Nada Sinea

23 Sari na tiṉitoṉa gugua sara si ta hivae pude ta vulasa pa ehara kurukuru, sina na kineha mo si arini koari na tiṉitoṉa Maṉauru. Ba koari na tiṉitoṉa Maṉauru hinokara, si ta hivae sa vina vukivukihi sapu leana holani sari ehara kurukuru. 24 Gua asa ke pa kalina tadigita si nuquru la se Zisu, pa Maṉauru pa kenuna sa Tamasa. Lopu nuquru si Asa koasa Ipi Hopena sapu ta tavete pa tie. Sina sa ipi asa si na kinehana mo sa vasina te Tamasa pa Maṉauru. 25 Sa ṉati hiama kenukenue tadi na tie Ziu si hoke paleke ehara kurukuru meke nuquru la koasa Lose Hopena pa Hopena, keke totoso mo pa vuaheni. Ba e Zisu si lopu nuquru la pude va vukivukihi pule nia soku totoso. 26 Be gua asa, si kote soku totoso si koa ta sigiti Sa, podalae pa pinodalaena sa kasia popoa. Ba koari na rane mumudi hire si keke totoso mo mae ta dogoro pa kasia popoa se Zisu, meke va vukivukihi pule nia telena koa gita doduru, pude paleke pani sari nada sinea ninae rane ka rane. 27 Gua tugo hopeke gita si kote mate keke totoso mo, beto asa si kote tiqe ta pitu koe Tamasa. 28 Ke Zisu si keke totoso mo si va vukivukihi pule nia si Asa, pude taleoso ni sari na sinea tadi soku tie. Kote vura pule mae pa vina rua totoso si Asa, ba lopu pude mae taleoso nia sa sinea, ba pude va kamo valeani pa tinaharupu saripu korapa aqa nia si Asa.*

* **9:19** Ekd 24:6-8 * **9:21** Liv 8:15 * **9:22** Liv 17:11 * **9:28** Ais 53:12

10

1 Sa Tinarae te Mosese si na vina titila mo tadi na tiṉitoṉa hinokaradi pu
korapa mae, lopu arini sari na tiṉitoṉa hinokara. Sari na vina vukivukihi
pu taveti rini si kekeṉoṉo mo pa doduru vuaheni. Gua asa ke lopu boka
pude va toṉotia sa Tinarae te Mosese pa ginugua vina vukivukihi, sa tinoa
tadi na tie pu mae koe Tamasa. 2 Be ele boka tava via pa dia sinea sari na
tie pu vahesia sa Tamasa, si lopu kote va gilagila pulea rini sa sinea, meke
lopu kote voriti nia rini si pude la va vukivukihi pilipule. 3 Ba gua sapu
ta evaṉa, si doduru vuaheni mo va vukivukihi si arini, ke balabala pule
lai rini sari na dia sinea. 4 Ura sa ehara bulumakao, na qoti, si loke dia
ṉiniraṉira pude vagi pani sari sinea tana tie.

5-6 Pa ginugua asa si zama guahe sa Karisito koe Tamasa totoso mae si
Asa pa popoa pepeso:*

“Lopu hiva nia Goi sa vina vukivukihi meke na vinariponi pa hope,
sa vina vukivukihi vina uququ
babe na vina vukivukihi vinulasa sinea si lopu qetu ni Goi,
ba ele va nama vekoa Goi si keke tini taqarau.*

7 Gua asa ke zama si Rau:
‘Hiera si Rau Qua Tamasa;
mae si Rau pude tavetia sapu gua hiva nia Goi,
gua sapu ta kubere sa guguaqu Rau koasa buka ta viqusuna,’ ” gua si
Asa.

8 Kekenu si zama guahe si Asa: “Sari na vina vukivukihi na vinariponi,
meke sa vina uququ kurukuru, na vina vukivukihi vinulasa si ele tava
egodi pa Tinarae te Mosese si arini ba lopu qetu ni Goi,” gua. 9 Beto asa si
zama pule si Asa: “Hiera si Rau Qua Tamasa, mae si Rau pude tavetia sapu
gua hiva nia Goi,” gua si Asa. Gua asa ke huara pania Tamasa sa hahanana
vina vukivukihi koasa vinariva egoi te Mosese, meke vala hobea Sa sa vina
vukivukihi te Karisito. 10 Gua asa ke, koasa hiniva te Tamasa, si tava via
sari nada sinea sipu va vukivukihi nia Karisito koe Tamasa sa Tinina soti
kekeke totoso mo koari doduru.

11 Sari na hiama tadi na tie Ziu si hoke taveti sari vina vukivukihi
koari hopeke rane, meke hoke kekeṉoṉo mo doduru totoso sari na vina
vukivukihi pu taveti rini, ba sari na vina vukivukihi sara si lopu boka vagi
pani sari na sinea tadi na tie.* 12 Ba Zisu si keke totoso mo mae tavetia sa
vina vukivukihi sapu va vulasa pani sari na sinea tana doduru tie ninae
rane ka rane, beto asa si la habotu si Asa pa kali mataona sa Tamasa pa
Maṉauru.* 13 Vasina si la koa si Asa osolae vekoi Tamasa sari Nana kana
pa kauru Nenena. 14 Ura pa keke vina vukivukihi mo sapu tavetia Sa, si
tava gotogoto ninae rane ka rane sarini pu va vulasa pani Sa sari dia sinea.
15 Ele va dogoroni gita sa Maqomaqo Hope sapu hinokara si gua asa, ura
ele zama kenu gua he si Asa:

16 “Hiera sa vinariva egoi sapu kote tavetia Rau koasa butubutu Izireli
mudina sa totoso asa,” zama vura gua se Zihova.*

“Kaqu va gilana ni Rau pa bulodia sari na Qua tinarae,
meke kaqu va nonoga ni Rau pa dia binalabala,” gua.

17 Meke zama gua pule he sa Baṉara: “Lopu kote balabala pule i Rau sari
doduru dia sinea na tinavete kaleadi pu evaṉi rini,” gua si Asa.* 18 Ke
pana taleosae sari na sinea, si lopu kote ta hivae sari na vina vukivukihi
vinulasa.

---

* **10:5-6** Sam 40:6-8 * **10:5-6** Hib 10:5-9 * **10:11** Ekd 29:38 * **10:12** Sam 110:1 * **10:16** Zer 31:33 * **10:17** Zer 31:34

Mada Tata Mae koe Tamasa

19 Kasa tasiqu, sa eharana e Karisito si ele poni gita sa minataqara pude
nuquru kamo la ia sa Lose Hopena pa Hopena. 20 Totoso ta rikata sa poko
goba si ele tukelia Zisu kamahire si keke siraṉa vaqura meke toana, sapu
sa tinina soti. 21 Kamahire si koa Nana nada Ṉati Hiama Kenukenue sapu
kopu nia sa Zelepade te Tamasa pa Maṉauru. 22 Gua asa ke mada tata
la koe Tamasa pa bulo viana, meke pa rinaṉeraṉe hinokara, koari na
buloda pu ele tava viadi koari na binalabala seadi, meke sari na tinida
pu ele tava via pa kolo viana.* 23 Mada tuqe va nabua sa rinaṉeraṉe sapu
tarae nia gita, ura ta ronuena sa Tamasa sapu ponini gita sa Nana vina
tatara. 24 Mada vari balabala i, na vari tokae pude vata dogoro nia sa
tataru meke pude tavete valeana. 25 Mada lopu luara pania sa hahanana
binaere varigara pa vinahesi gua ari kaiqa pu ele luara pania. Gita si mada
variva ṉiṉirai la tu, sina gilania nada sapu sa rane tanisa Baṉara si tata
mae.
26 Ura be gilania nada gita sa hinokara, ba tavete nono la i tu gita sari na
kinaleadi, si loketoṉa pule keke vina vukivukihi si kote boka tavetia gita
pude va via i sari na nada sinea. 27 Ba sapu korapa koa si na minatagutuna
tu sa vinaripitui, meke sa nika maṉinina sapu kote sulu pani sarini pu
kana ia sa Tamasa.* 28 Pa Tinarae te Mosese, si be sea si keke tie, si loke
tinaleosaena, ba kaqu tava mate mo si asa, be guana koa dia si karua babe
hola ni karua tie va sosode pu dogoro sotia si asa.* 29 Ego, arini pu va karia
sa Tuna Tamasa, meke balabala va loke laena ia sa eharana Zisu sapu va
vukivukihi nia Tamasa pude taleoso ni sari nada sinea, meke arini pu zama
ṉoṉovalia sa Maqomaqo tataru vari harupi te Tamasa, si kote noma hola
la tu sa vina kilasa pu kote vagia rini.* 30 Gilania gita si Asa sapu zama
guahe: “Arau si kote tubehi; kote hobei Rau si arini,” gua. Meke zama gua
pule hie si Asa: “Sa Baṉara telena si kaqu varipitui ni sari Nana tie,” gua.*
31 Keke tiṉitoṉa variva matagutu hola si pude hoqa la si keke tie pa limana
sa Tamasa toana.
32 Mi balabala pule la ia sa totoso pu tiqe tagoa gamu sa kalalasa te
Tamasa. Koari na totoso arini si turu va nabu pa tinasigiti si gamu koari
soku ginugua. 33 Koari na totoso arini si hoke ta ṉoṉovala si gamu pa
kenudi rina tie, meke kaiqa totoso si hoke hiva somana si gamu koari na
tie te Karisito turaṉa mia pu ta ṉoṉovala kekeṉoṉo gua gamu. 34 Hoke
tataru ni na toka ni gamu sari na tie ta pusidi, meke be zau vagi rina mia
kana sari doduru mia likakalae, ba koa ṉoṉo si gamu, sina gilania gamu
sapu sari mia tinagotago sapu leadi hola, si koa hola ninae rane ka rane.
35 Gua ke mi koa varane pa mia rinaṉena sa Tamasa. Mi tumae nia sapu
noma hola sa pinia sapu kote ta poni nia gamu. 36 Ta hivae pude koa
va ṉoṉo si gamu pa tinasigiti koa rina kana te Karisito, pude mi boka va
gorevura ia sa hiniva te Tamasa, meke kaqu poni gamu Sa sa pinia pu ele
va nama vekoa Sa. 37 Ura guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope:*
“Lopu seunae meke kote mae mo si Asa, lopu kaqu va sasanae.
38 Sari na Qua tie toṉoto si kote toa pa rinaṉeraṉe;
ba be keke arini si kekere pule la pa nana tinoa koana,
si lopu kote qetu nia Rau si asa,” gua sa Tamasa.
39 Ba gita si lopu gua rina tie pu kekere pule la pa dia tinoa koana, meke
muliuṉu, ba na tie ta harupuda pa korapa nada rinaṉeraṉe.

---

* **10:22** Liv 8:30; Izk 36:25 * **10:27** Ais 26:11 * **10:28** Diut 17:6, 19:15 * **10:29** Ekd 24:8
* **10:30** Diut 32:35,36 * **10:37** Hbk 2:3-4

11

Sa Rinaŋeraŋe Hinokara

1 Ego, sa rinaŋeraŋe si pude va hinokara valeania sapu kote vagi gita
sari na tiŋitoŋa pu rovei gita, meke pude gilana valeani sari na tiŋitoŋa
lopu ta dogorodi. 2 Sari na tiatamada pukerane si ta qetue koe Tamasa,
sina koa gua koasa dia rinaŋeraŋe.
3 Pa korapa rinaŋeraŋe si gilania gita sapu e Tamasa kuri sari doduru
likakalae pa Nana zinama; gua asa, ke sari na tiŋitoŋa ta dogorodi, si ta
tavete vura koari na tiŋitoŋa lopu ta dogorodi.*
4 Pa korapa nana rinaŋeraŋe si ponia Ebolo koe Tamasa sa vina
vukivukihi sapu leana hola nia si te Keni. Pa korapa nana rinaŋeraŋe
si ta va sosode koe Tamasa sapu na tie toŋoto se Ebolo, sina Tamasa tu
telena si qetu nia sa nana vina vukivukihi. Ele mate seunae tu si asa, ba
korapa zama si asa koa gita pa korapana sa nana rinaŋeraŋe.*
5 Pa korapa nana rinaŋeraŋe si lopu mate se Inoke, ba ta hena sage la pa
Maŋauru si asa koe Tamasa, meke lopu ta dogoro sa tinina, sina ele vagia
Tamasa si asa. Zama sa Kinubekubere Hope sapu qetu nia Tamasa si asa
totoso lopu ele ta hena sage sa.* 6 Loke tie si boka va qetua sa Tamasa,
be lopu raŋea sa si Asa, ura asa sapu tata mae koe Tamasa, si kaqu va
hinokaria sa sapu koa Nana sa Tamasa, meke sapu kaqu pia i Sa saripu
hata ia si Asa.
7 Pa korapa nana rinaŋeraŋe si va tabea Noa sa vina balau te Tamasa
koari na tiŋitoŋa pu kote ta evaŋa, ba lopu ele dogori sa. Va tabea Noa
sa Tamasa ke kuria sa sa aka sapu ta harupu nia ri kasa tatamana. Pa
nana rinaŋeraŋe, si vata dogoro nia sa sa vinakilasa te Tamasa koasa
kasia popoa, meke pa nana rinaŋeraŋe si ta pozae na tie toŋoto si asa
koe Tamasa.*
8 Pa korapa nana rinaŋeraŋe si va tabea Ebarahami sa tinioko te Tamasa,
meke topue la si asa koasa popoa pu va tatara nia Tamasa pude ponia koa
sa. Taluarae si asa pa nana popoa soti, meke ene la ia sa sa popoa pu lopu
ele hite gilania sa.* 9 Pa korapa nana rinaŋeraŋe si la koa ia sa sa popoa pu
va tatara nia Tamasa koa sa, guana tie karovona pa keke votiki popoa. Koa
pa ipi si asa, meke gua tugo sari na tuna, sari Aisake e Zekopi pu somana
vagina sa vina tatara te Tamasa.* 10 Doŋo va kenue la ia e Ebarahami sa
vasileana lavata sapu koa hola sa sinokiraena, sapu ele keha vekoa Tamasa
meke kuria Sa telena.
11 Pa korapa rinaŋeraŋe si ta evaŋae na tamana e Aisake se Ebarahami*
totoso ele barogoso na kaleqe tu sari kara Sera. Raŋea Ebarahami sapu
kote va gorevura ia Tamasa sa Nana vina tatara koa sa.* 12 Na ele barogoso
ta holae tu se Ebarahami, ba koa sa kekeke tie mo hie si podo vura mae sari
na butubutu tie pu lopu boka ta nae, gua tugo rina pinopino pa maŋauru
meke na onone pa masa.*
13 Sari kasa tie raŋeraŋe sara si raŋea rini sa Tamasa meke totoso mate si
lopu ele vagi rini sari na likakalae pu va tatara ni Tamasa, ba rove va kenue
la i rini si arini, meke qetu ni rini. Tozi vura nia rini sapu na tie karovodi
na loke dia popoa si arini koasa kasia popoa hie.* 14 Sarini pu zama gua

---

* **11:3** Zen 1:1; Sam 33:6,9; Zn 1:3 * **11:4** Zen 4:3-10 * **11:5** Zen 5:21-24 * **11:7** Zen 6:13-22
* **11:8** Zen 12:1-5 * **11:9** Zen 35:27 * **11:11** Kaiqa iniliri pule si zama guahe: "Ba pa korapa rinaŋeraŋe tu te Sera si boka ari tiana si asa, totoso ele kaleqe tu sa. Raŋea Sera sapu kote va gorevura ia Tamasa sa Nana vina tatara koa sa." * **11:11** Zen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Zen 15:5, 22:17, 32:12 * **11:13** Zen 23:4; 1 Koron 29:15; Sam 39:12

asa, si tozi va bakalia ri sapu korapa hata ia rini si keke dia popoa soti.
15 Sa popoa pu ele luaria rini hie si namu lopu hite balabala pule hokaria
tu rini. Be guana balabala pulea rini, si kote boka ari dia totoso mo pude
pule la ia rini si asa. 16 Ba hata ia tu rini sa popoa Maṉauru sapu leleana
hola nia sapu hie. Gua asa ke lopu kurekure nia Tamasa si pude poza nia
dia Tamasa rini si Asa, sina ele va nama vekoa tu Sa si keke dia popoa.
17 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si podalae va vukivukihi nia e Ebarahami
se Aisake totoso podekia Tamasa si asa. Koe Ebarahami mo ponia Tamasa
sa Nana vina tatara, ba tata va vukivukihi nia tu sa sa tuna titekena.*
18 Zama sa Tamasa koe Ebarahami, “Kote podo vura mae koe Aisake sari
na butubutu tie sapu va tatara nia Rau koa goi,” gua.* 19 Va hinokaria
Ebarahami sapu kote boka va toa pulea mo Tamasa se Aisake, meke pa
kaiqa ginugua si hinokara tugo, sapu ele vagi pule nia tugo Ebarahami pa
minate se Aisake.
20 Pa korapa rinaṉeraṉe si mana ni e Aisake sari Isoa e Zekopi koari na
tinozidi rina tiṉitoṉa pu kaqu mae vugo repere.*
21 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si mana ni Zekopi sari karua tuna koreo
e Zosepa totoso tata mate si asa. Beto asa si kalavarae si asa koasa nana
kolu hodu, meke vahesia sa sa Tamasa.*
22 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si koroto kenu nia Zosepa sa tinaluarae
tadi na butubutu Izireli pa Izipi totoso tata sa nana totoso mate. Tozi ni sa si
arini pude pana taluarae rini pa Izipi si kaqu paleki rini sari na susurina.*
23 Pa korapa dia rinaṉeraṉe si tomea ri karua tiatamana se Mosese pa
korapadi ri ka ṉeta sidara sipu ele podo sa. Sina dogoria ri karua sapu
koburu taguena hola si asa, ke lopu matagutu nia ri kara pude sekea sa
vinaturu te Pero.*
24 Pa korapana nana rinaṉeraṉe sipu noma sage se Mosese, si korona
nia sa si pude ta pozae na tuna koreo sa tuna vineki e Pero.* 25 Ba vizatia
sa si pude somana koa ta sigiti turaṉi sari na tie te Tamasa, hola nia si
pude qetuqetu nia sa kinaleana pa totoso papakana mo. 26 Gilania sa sapu
pude koa ta sigiti pa laena sa Karisito* si leana hola nia si pude tagoi sari
na tinagotago leleadi pa Izipi, sina ele doṉo va kenue la ia tu Mosese sa
pinia pu kote ponia sa Tamasa koa sa vugo repere.
27 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si luaria Mosese sa popoa Izipi, meke lopu
matagutu nia sa sa binugoro tanisa baṉara pa Izipi ke korona kekere pule
si asa guana sapu ele dogoria mo sa sa Tamasa sapu lopu ta dogorona.*
28 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si tavetia Mosese sa inevaṉa Pasova[d], meke
tozi ni sa sari na tie Izireli pude siburu ni ehara sipi sari na dia sasada
vetu, pude lopu kaqu va matei sa mateana variva mate te Tamasa sari na
koburu koreo kenudi tadi na tie Izireli.*
29 Pa korapa dia rinaṉeraṉe si karovia rina tie Izireli sa Kolo Ziṉara,
guana ene dia pa pepeso popana. Ba sipu karovo luli la gua sa qeto minate
pa Izipi, si la lodu mate beto si arini.*
30 Pa korapa rinaṉeraṉe si huara ta inete sa barana sa popoa Zeriko,
sipu beto ene vari likohae nia rina tie Izireli si asa koari ka zuapa rane.*

---

* **11:17** Zen 22:1-14 * **11:18** Zen 21:12 * **11:20** Zen 27:27-29,39-40 * **11:21** Zen 47:31 kamo hinia 48:20 * **11:22** Zen 50:24-25; Ekd 13:19 * **11:23** Ekd 2:2, 1:22 * **11:24** Ekd 2:10-12 * **11:26** Mosese si vizatia pude raṉea sa Tamasa meke koa turaṉi sari tie Izireli gua sapu gita si raṉea se Karisito meke luara pania gita sari tinagotago tanisa kasia popoa. * **11:27** Ekd 2:15 * **11:28** Ekd 12:21-30 * **11:29** Ekd 14:21-31 * **11:30** Zos 6:12-21

31 Pa korapa nana rinaṉeraṉe, si lopu tava mate se Rehabi, sa barikaleqe
maqota pa Zeriko, sina va kamo valeani sa pa nana vetu sari na tie piko
tadi na tie Izireli, ke lopu mate somanae si asa koari na tie pu lopu va
hinokaria sa Tamasa.*
32 Esei pule si boka zama ni rau koari na tie raṉeraṉe? Ba loke qua totoso
pude vivinei ni sari Qitione, Beraki, Samusoni, Zepita, Devita, Samuela,
meke sari doduru poropita tugo.* 33 Pa korapa rinaṉeraṉe si varipera va
ṉiṉira si arini, meke va kilasi rini sari na votiki butubutu. Tavetia rini gua
sapu toṉoto, ke vagi tugo rini gua saripu va tatara ni Tamasa, meke kumuhi
rini ṉuzudi sari na laione.* 34 Na nika halaladi ba va matei rini, meke
tava leseve tugo si arini koari na vedara tadi na dia kana. Kaiqa arini si
malohoro tugo, ba tava ṉiṉira, meke ta evaṉae na tie varane pa vinaripera
si arini, ke va kilasi rini sari na tie varipera tadi na votiki butubutu.*
35 Pa korapa rinaṉeraṉe si boka dogori ri kaiqa barikaleqe sari na turaṉa
dia pu ele mate meke tava toa pule. Kaiqa pule si lopu hiva ta rupaha koari
na dia kana, ba tava mate pa tina sigiti si arini, pude boka toa pule pa keke
tinoa tolavaena hola pa Maṉauru.* 36 Kaiqa arini si tava sisirei, na ta seke
hilihiliburuana, meke pusi rini, meke vekoi pa vetu varipusi.* 37 Kaiqa
pule si ta gona va mate patu, kaiqa si kubolo ruai rini, meke kaiqa pule si
seke va mate ni vedara rini. Na kapu sipi meke na kapu qoti mo si poko ni
rini, malaṉa, na ta ṉoṉovala, meke ta naqu si arini.* 38 Ene hoboro lamae
si arini koari na toqere na soloso qega. Koa mo koari na qoqoro patu, na
bae si arini. Sa kasia popoa hie si lopu hosoro pude koa ia rina tie hire.
39 Koa gua koari na dia rinaṉeraṉe si ta zama valeana si arini, ba lopu ele
vagi rini sapu gua va tatara ni sa Tamasa, 40 sina ele vizata vekoa Tamasa
si keke siraṉa sapu leana hola koa gita doduru. Ke sa Nana hiniva leleana
hola si pude sari na tie raṉeraṉe pukerane, meke gita kamahire, si kaqu
keke gua tava gotogoto koa Sa.

12

Tamasa sa Tamada

1 Ke mada luara pani sari na tiṉitoṉa pu hukata gita, sa ṉatina si
sari na sinea pu pusi gita; mada haqala va totoanae la, guana tie pu
haqalana pa vinarivose. Ura sari na tie raṉeraṉe pukerane si guana
keke puku vinarigara pu koa pa vari likohaeda sapu va sosodea sa nada
rinaṉeraṉe. 2 Mada doṉo toto la koe Zisu sa nada koimata, meke sa vina
gotogotona sa nada rinaṉeraṉe. Lopu togolo nia Sa sa korosi koa gua sapu
sa qinetuqetu si kote tagoa Sa, ke lopu kadaka nia Sa sa minate variva
kurekurena pa korosi meke kamahire si ele habotu si Asa pa kali mataona
sa habohabotuana Baṉara te Tamasa.
3 Mi balabala ia sapu gua ele vala pule nia si Asa pa limadi rina tie kaleadi
pu kukiti nia si Asa. Ke mi lopu malohoro na mabo pa mia tinoa. 4 Ura
pa mia vinaripera koasa kinaleana, si lopu ele varipera nono la sapu tata
kamo pa minate si gamu. 5 Mi lopu muliṉi nia sa zinama vina ṉiṉira mia
sapu pozani gamu tuna Sa, sapu zama guahe:*
"Tuqu, mu va avoso totoso va toṉotigo sa Tamasa.

* **11:31** Zos 2:1-21, 6:22-25 * **11:32** Zaz 6:11 kamo hinia 8:32, 4:6 kamo hinia 5:31, 13:2 kamo hinia 16:31, 11:1 kamo hinia 12:7; 1 Samuela 16:1 kamo hinia 1 Baṉ 2:11; 1 Samuela 1:1 kamo hinia 25:1 * **11:33** Dan 6:1-27 * **11:34** Dan 3:1-30 * **11:35** 1 Baṉ 17:17-24; 2 Baṉ 4:25-37 * **11:36** 1 Baṉ 22:26,27; 2 Koron 18:25,26; Zer 20:2, 37:15, 38:6 * **11:37** 2 Koron 24:21 * **12:5** Zob 5:17; TTA 3:11-12

Mu lopu koa malohoro pa rinaṉeraṉe, pana avosia goi sa Nana
ginegese.
6 Sina saripu tataru ni Sa, si va toṉoti Sa;
meke saripu pozani tuna Sa, si va kilasi Sa," gua.
7 Mi koa ṉoṉo koari na tinasigiti pu poni gamu sa Tamamia. Ura gunini
gamu na tuna soti sa Tamasa si gamu. Sina loke tie varipodo pa pepeso
sapu lopu hite va toṉotia sa tuna. 8 Be lopu tava toṉoto gua ri doduru
koburu te Tamasa si gamu, si lopu boka ta pozae na tuna Tamasa si gamu,
ba guana koburu podo siraṉa mia mo. 9 Be sari na tamada hokara pa tinoa
tini saripu hoke nore va toṉoto gita, ba hoke pamaṉa ni mo gita, si arilaena
hola pude pamaṉa nia gita sa Tamada pa maqomaqo, pude mada vagia sa
tinoa hola. 10 Sari na tamada pa tinoa tini si hoke nore va toṉoto gita rini
pa totoso papakana mo, gua mo sapu leana koa rini. Ba sa Tamasa si nore
va toṉoto gita, meke tokani gita Sa pude somana tagoa sa tinoa madina
koa Sa. 11 Totoso tava toṉoto si gita, si lopu hoke qetu nia gita sa vina
toṉotoda, ba mumudi tu si kote paketia gita sa vuana sa tinoa toṉotona
meke sa binule. Ura gita sapu va egoa sa vina toṉotoda, si koa bule na
toṉoto pa nada tinoa.

Vina Tumatumae na Vina Balau

12 Ke gua asa, si mi va ṉiṉira i sari limamia sapu mabodi, meke sari
tuṉutuṉu mia sapu malohorodi.* 13 Mi ene nono la pa siraṉa toṉoto, pude
sarini pu ike si lopu kaqu tava malohoro, ba kote ta salaṉa si arini.*
14 Mi podeke sisigitia pude koa bule pa doduru tie, meke koa va madi koe
Tamasa, ura loke tie si boka dogoria sa Baṉara be lopu koa va madi si asa.
15 Mi kopu nia pude loke tie koa gamu si siana nia sa tataru variharupi
te Tamasa, meke kote guana linetelete pasana sapu vata evaṉi sari na
kinaleadi pu va kolura ia sa tinoa tadi soku tie te Karisito.* 16 Mi kopu
nia tugo pude loke tie koa gamu si evaṉi sari na vinarivosa, babe lopu
pamaṉa nia sa Tamasa, gua se Isoa sapu pa inokorona kekeke hinenahena
mo si holuholu nia sa koasa tasina mudina sa nana tinagotago pa pinodo.*
17 Gilania gamu sapu pa mudina asa si va pulepaho se Isoa, meke hiva ta
manae si asa koe Aisake sa tamana, ke tepa ia sa sa minana, ba lopu boka.
Ura tasuna pude hobea e Isoa gua sapu ele evaṉia sa, be vea tepa kabokabo
gunia sa sa minana.*
18 Mi balabala ia si hie, sapu gamu si lopu ele kamo ia sapu gua ele
kamo ia ri na tie Izireli pa toqere Saenai pukerane, totoso dogoria rini sa
nika huruṉuna, na huporo dudukurumu, meke sa raneboṉi.* 19 Avosia
rini kabona sa buki, meke sa mamalaiṉi zinama, ke tepa sari na tie pude
lopu zama pule sa Tamasa, 20 sina matagutu hola si arini totoso avosia rini
sa mamalaiṉi sapu zama guahe: "Be na kurukuru ṉame mo la tiqua sa
toqere, ba kaqu ta gona va mate patu tugo."* 21 Sa dinoṉona sa vasina
asa si variva matagutu koari na tinoni. E Mosese telena ba zama, "Arau si
matagutu hola, ke neneqara qua tu," gua si asa.*
22 Ba gamu si ele kamo koasa toqere Zaione, sa popoa tanisa Tamasa
toana, sapu sa Zerusalema pa Maṉauru, vasina koa varigara qetuqetu sari
na vuro tina mateana te Tamasa. 23 Ele kamo si gamu koasa vinarigara
tadi na koburu kenudi te Tamasa, saripu ele ta kubere pozadi pa Maṉauru.

---

* **12:12** Ais 35:3 * **12:13** TTA 4:26 * **12:15** Diut 29:18 * **12:16** Zen 25:29-34 * **12:17** Zen 27:30-40 * **12:18** Ekd 19:16-22, 20:18-21; Diut 4:11-12, 5:22-27 * **12:20** Ekd 19:12-13 * **12:21** Diut 9:19

Ele mae si gamu koe Tamasa sapu sa tie varipitui tadi doduru tie, meke koari maqomaqodi ri na tie toṉoto pu tava gotogoto. 24 Ele mae si gamu koe Zisu sapu va gorevurana sa vinariva egoi vaqura koasa eharana Sa sapu tava zoloro pude na laeda gita, sapu leana hola nia Sa sa eharana e Ebolo.* 25 Mi balau, pude mi lopu etulia si asa pu korapa tozia koa gamu sa zinama te Tamasa. Ura arini pu korodia avosia se Mosese sa tie pa pepeso ba lopu boka govete nia sa vinakilasa te Tamasa, gua asa ke gita pu koroda avosona si Asa pu zama mae pa Maṉauru ba loke nada siraṉa tugo pude govete.* 26 Pukerane pa toqere Saenai si va niu ia Tamasa sa pepeso koasa mamalaiṉina sa Nana zinama, ba kamahire si va tatara si Asa, meke zama: “Kaqu va niu pulea Rau sa pepeso, ba lopu sa pepeso eke mo, ba sa Maṉauru tugo,” gua si Asa.* 27 Sa Nana zinama “pulea” si tozia sapu sari na tiṉitoṉa pu kuri Sa, sapu boka tava niu, si kote ta vagi palae, pude sari na tiṉitoṉa pu lopu boka tava niu si kote koa hola.

28 Gua asa, ke mada zama leana si gita koe Tamasa, sina ponini gita sa sa butubutu baṉara sapu lopu kote boka ta huara palae. Mada zama leana, na vahesia sa Tamasa pa siraṉa sapu variva qetu koa Sa, pa korapa pinamaṉa meke na vina lavata. 29 Ura sa nada Tamasa si guana nika huruṉuna.*

13

Gua Pude Va Qetua sa Tamasa

1 Mi lopu makudo varivari tatarue, guana tamatasi koe Karisito. 2 Mi lopu muliṉi nia si pude va togai sari na tie maedi pa mia vetu, ura ari kaiqa pu ele tavete gua asa, si va togai rini sari mateana te Tamasa, ba lopu gilania rini.* 3 Balabala i saripu koa pa vetu varipusi, meke sarini pu koa ta sigiti pa ṉinovaṉovala, guana sapu somana koa koa rini si gamu pa vetu varipusi meke pa tinasigiti.

4 Mani ta pamaṉae koa gamu doduru tie sa tinoa vinarihaba. Koa turaṉia sa loamu lopu votiki tie. Ura sarini pu taveti sari doduru vinarivosa meke barabarata si kaqu ta pitu koe Tamasa.

5 Mi lopu okoro poata, mi qetu ni mo gua saripu tagoi gamu. Ura zama sa Tamasa pa Kinubekubere Hope: “Lopu kaqu luara panigo Rau, meke lopu kaqu veko panigo Rau,” gua.* 6 Gua ke, mada lopu matagutu, ba mada zama va mataqara:*

“Tamasa si na qua tinokae, lopu kaqu matagutu si rau.
Na sa si kote boka tavete nau rina tie?” gua.

7 Mi balabala i sari na mia koimata kekenu saripu turaṉa gamu, sarini pu ele tarae nia sa zinama te Tamasa koa gamu. Mamu balabala ia tugo gua meke toa na mate si arini, mamu keha luli sari na dia rinaṉeraṉe. 8 E Zisu Karisito si kekeṉoṉo norae, ṉinoroi, meke vugo repere. 9 Gua asa, ke mi lopu va malumi sari na vina tumatumae seadi, pude turaṉa va sea gamu koasa siraṉa toṉoto. Sa Tataru variharupi te Tamasa si leana hola pude va ṉiṉirai sari na mia tinoa. Ba sari na Tinarae te Mosese pa ginugua la gua pa ginani, si lopu arilaedi, meke loke dia vinaritokae si arini koari na tie pu luli si arini.

10 Sari na hiama pu va vukivukihi la koe Tamasa koa sa Ipi Hopena pa pepeso, si lopu kaqu somana vagia si keke hinia koasa nada hope. 11 Sa ṉati hiama kenukenue tadi na tie Ziu si hoke paleke nuquru ni sa sari na

* **12:24** Zen 4:10 * **12:25** Ekd 20:22 * **12:26** Haq 2:6 * **12:29** Diut 4:24 * **13:2** Zen 18:1-8, 19:1-3 * **13:5** Diut 31:6,8; Zos 1:5 * **13:6** Sam 118:6

ehara kurukuru koasa Lose Hopena pa Hopena, totoso tavetia sa sa vina vukivukihi vinulasa sinea tadi na tie, ba sari na tinidi rina kurukuru si ta sulu palae pa sadana sa vasina pu koa ia rina tie pa ipi.* 12 Kekeṉoṉo gua tugo se Zisu, tava mate si Asa pa sadana sa popoa Zerusalema, ba lopu pa korapa popoa, pude tava via sari na sinea tadi na tie koasa eharana soti. 13 Gua asa, ke aria, mada somana luli la koa Sa pa sadana sa popoa, mada la somana kurekure turaṉia si Asa. 14 Pa kasia popoa hie si loke nada popoa soti si gita sapu kaqu koa hola ninae rane, ke korapa hata ia gita si keke popoa sapu kote tagoa gita vugo repere. 15 Gua asa, ke mada lopu makudo ponia vinahesi sa Tamasa, pude guana nada vina vukivukihi la koa Sa pa korapana e Karisito, pude tozi helahelae nia sapu na Baṉara si Asa. 16 Mi lopu muliṉi nia si pude tavete valeana meke variponi la pa tie, ura asa sa vina vukivukihi sapu qetu nia sa Tamasa.

17 Va tabei sari na mia koimata, mamu taveti gua saripu garununi gamu rini. Ura arini sari na tie sapu lopu magogoso kopu totoko ni sari na mia tinoa, meke arini tugo si kote la turu pa kenuna sa Tamasa pa rane vinaripitui pude tozi koa Sa sari na dia tinavete. Be va tabei gamu si arini, si kote qetu si arini koari na dia tinavete. Be lopu gua si lopu boka tavetavete qetuqetu si arini, meke lopu kote ta tokae tugo si gamu.

18 Mi varavara tokani gami. Ura gilana valeania gami sapu ele evaṉi gami sari doduru gua pu toṉoto pude taveti gami meke hiva tavetia tugo koari doduru tiṉitoṉa. 19 Tepa zoṉazoṉa atu koa gamu si rau, pude mi varavara toka nau, pude lopu sana kote boka garunu pule atu nau Tamasa koa gamu si rau.

Vinaravara

20 Ele va turu pulea Tamasa pa minate se Zisu Karisito, sapu sa ṉati Sepati lavata tadigita na Nana sipi, sina koasa eharana sa Nana minate, si ta tokoro va nabu sa Nana vinariva egoi sapu koa hola ninae rane ka rane. 21 Gua asa, ke sa Tamasa sapu poni gamu sa binule, si mani ponini gamu sari doduru tiṉitoṉa leadi saripu gua ta hivae koa gamu, pude mi boka evaṉia sa Nana hiniva, meke sa Tamasa tugo si Mani tavetavete pa korapa buloda pa korapa ṉiniraṉira te Karisito, pude kaqu toa nia gita sa tinoa sapu gua hiva nia sa Tamasa. Mani tava lavata se Zisu Karisito ninae rane ka rane. Emeni.

Zinama Vina Betobeto

22 Kasa tasiqu koe Karisito, tepa atu gamu rau si gamu pude mi koa va ṉoṉo, mi va avosia sa inavoso sapu tozini gamu rau hie. Sa leta sapu kubere atu nia rau hie si lopu gelena. 23 Hiva tozi va avosoni gamu rau sapu sa tasida koe Karisito, se Timote sapu ta veko pa vetu varipusi si ele ta rupaha kamahire. Be guana turei kamo mae sa, si kote luli turaṉia rau pude atu dogoro gamu.

24 Mi tozia sa qua tataru koari doduru mia koimata, meke koari doduru tie te Tamasa. Sari na tie te Karisito pu mae guadi pa Itali, si va atua sa dia tataru koa gamu.

25 Mani manani gamu sa Tamasa si gamu doduru, Emeni.

---

* **13:11** Liv 16:27

SA LETA SAPU KUBERIA ZEMISI
Sa Vinabakala

Se Zemisi sapu kuberena sa leta hie si na tasina soti e Zisu, meke na koimata si asa koasa ekelesia pa Zerusalema. Mi tiroa Matiu 13:55 meke Tinavete tadina Apositolo 15:13. Sa leta te Zemisi si ta kubere la koari "doduru tinoni te Tamasa, saripu ele ta hurakatae pa doduru kasia popoa."

Tozi ni sa sari na vina tumatumae pu boka va gilana ni na turaṉa lani sari na tie pa hiniva te Tamasa, koari na binalabala leadi, meke pa hahanana leaṉa. Sokudi sari na vina bakala si zama ni sa tie kubekubere hie. Meke vivinei ni tugo sa sari na ṉati binalabala saripu gua hire: na tinagotago, na hinabahuala, na tinoketoke, na hahanana leadi, meke pude lopu toka kale pa tie. Zama ni tugo sa sari na zinama leadi na kaleadi, na tinumatumae, na vinari tokei, na vinahesi pule, na vina pepekae, na zinutu la koari na tie, na ṉinoṉo, meke na vinaravara. Zama nia tugo sa pa leta hie sapu sa rinaṉeraṉe si ta hivae tugo pude ta dogoro koari na tinavete tadina tie te Karisito.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1
Sa rinaṉeraṉe meke sa tinumatumae. Hinia 1:2-8
Sa minalaṉa meke sa tinagotago. Hinia 1:9-11
Sa pinodeke meke sa tinoketoke. Hinia 1:12-18
Pude avosia meke tavetia. Hinia 1:19-27
Sa vina balau pude lopu toka kale. Hinia 2:1-13
Sa rinaṉeraṉe meke sa tinavete. Hinia 2:14-26
Sa tie te Karisito meke sa mea. Hinia 3:1-18
Sa tie te Karisito meke sa kasia popoa. Hinia 4:1 kamo hinia 5:6
Kaiqa vina tumatumae vina betobeto. Hinia 5:7-20

Zinama Tuketukele

1 Arau Zemisi si keke nabulu te Tamasa, meke tanisa nada Baṉara, Zisu Karisito. Garunu atu nia rau sa qua leta hie koa gamu doduru tie te Tamasa, pu ta hurakatae la pa doduru vasina pa kasia popoa.*

Sa Rinaṉeraṉe meke sa Ginilagilana Lohina

2 Kasa tasiqu koe Karisito, mi koa qetuqetu pana kamo koa gamu sari
doduru votivotiki pinodeke. 3 Ura gilana valeania mia sapu sa pinodekena
sa mia rinaṉeraṉe, si kote va ṉiṉira gamu pude soto va nabu pa mia
rinaṉeraṉe koe Tamasa. 4 Mani va ṉiṉira gamu sa mia sinoto koe Tamasa,
pude mi ta evaṉae na tie komiha mia na gotogoto mia, koari doduru mia
hahanana leadi. 5 Ba be keke gamu si okoro nia sa ginilagilana lohina[d], si
mani tepa ia koe Tamasa pa korapa vinaravara, meke kote ponia Tamasa
si asa. Ura poni moka va soku ni Sa sari doduru pu tepa koa Sa, meke
lopu zutui Sa si arini. 6 Ba pana tepa la agoi koe Tamasa pa vinaravara, si
mamu lopu nunala, ba mamu va hinokara valeania sapu kote vagia agoi
gua sapu tepa ia. Asa sapu nunala si gua tugo na ololobagea, sapu tava
rizu lamae koasa givusu. 7-8 Sa tie sapu gugua asa si hoke va ririunae na
ruarabeke pa doduru nana tinavete, na binalabala, na gua. Ke namu lopu
kaqu vagia sa si keketoṉa koe Tamasa.

---

* **1:1** Mt 13:55; Mk 6:3; TTA 15:13; Qal 1:19

Sa Minalaṉa meke sa Tinagotago

9 Mani koa qetu sa tie te Karisito pu malaṉa, sina tava lavata si asa pa
tinoa keke koe Karisito. 10 Mani qetu tugo sa tie te Karisito pu tagotagona,
pana tava gore la si asa pa minalaṉa. Ura sari na tie tagotago si lopu sana
kote mate kekeṉoṉo gua sapu harahara na mate sari na havoro pinomodi.*
11 Sina gasa sage mae sa rimata, meke ṉadai ke harahara, meke lomu palae
sari na havoro, meke ta ṉovala sa dia tinolava. Kekeṉoṉo gua tugo asa sa
tie tagotago, sapu kote mate sipu korapa tupiti kale ni sa sari nana vinagi
tinagotago.

Pinodeke meke Tinoketoke

12 Qetu sa tie sapu turu va nabu pa rinaṉeraṉe koari na pinodeke. Ura
pana koa va ṉiṉira sa, si kote vagia sa sa tinoa hola sapu kekeṉoṉo gua na
pinia, pu ele va tatara nia Tamasa pude poni koarini pu tataru nia si Asa.
13 Be keke tie si ta toketoke pa bulona pude sekea sa tinarae te Tamasa,
si mani lopu zama guahe si asa: “Na maena koe Tamasa sa tinoketoke
hie,” gua. Ura lopu boka ta toketoke sa Tamasa koasa kinaleana, meke sa
Tamasa ba lopu toketokea si keke tie. 14 Ba ta toketoke sa tie pana ria ia
ri nana inokoro sea si asa, pude luli sarini. 15 Beto gavoro mae sa nana
inokoro sea, si ta evaṉa sa sinea, meke sipu komiha sa sinea si kamoa sa
sa minate.
16 Kasa tasiqu ta tatarue mia, mi lopu ta sekesekei si gamu. 17 Sari
doduru vinariponi leadi meke gotogotodi, si gore mae guadi koe Tamasa pa
Maṉauru. Asa va podaki sari na kalalasa, meke lopu hite hobehobe guana
maqomaqona sa lei si Asa. 18 Pa Nana hiniva soti si va toa gita Sa koasa
Inavoso hinokara te Karisito, pude te Tamasa si gita, kekeṉoṉo guana vua
kenudi ri doduru Nana vina podaka si gita.

Avosia meke Tavetia

19 Kasa tasiqu ta tatarue mia, mi balabala ia si hie, mi tuturei va avoso,
ba lopu tuturei zama meke lopu tuturei bugoro. 20 Ura sa tie bubugoro, si
lopu evaṉia sa tinoṉoto sapu gua qetu nia sa Tamasa. 21 Ke mi luara pani
sari doduru mia hahanana bonidi, meke sari doduru kinaleana. Ba mi va
tabea pa vina pepekae sa zinama te Tamasa, sapu ele letea Sa pa korapa
bulomia, sapu boka harupu gamu si gamu.
22 Mi lopu sekesekei puleni gamu. Lopu tale avosia mo sa zinama te
Tamasa, ba tavete lulia tu. 23 Asa pu va avosia mo sa zinama meke lopu
tavetia gua sapu tozia sa, si gua tugo sa tie pu dogoro pule nia pa tiroana
si asa. 24 Meke sipu ele dogoro pule nia si asa pa tiroana, si taloa si asa,
meke lopu sana muliṉi nia sa sapu vea doṉo gua si asa. 25 Ba asa sapu va
nonoga valeania sa tinarae gotogotona sapu vata rupaha gita, meke lopu
tuturei muliṉi nia sa, ba tavete lulia, si kote mana nia Tamasa si asa koasa
tinavete sapu tavetia sa.
26 Ba be na tie te Karisito si asa gua si keke tie, ba lopu kopu pule nia
koari nana zinama, si loke laena sa nana tinoa vinahesi, meke sekesekei
pule nia mo si asa. 27 Ba sa tinoa vinahesi hinokara sapu ta hivae koasa
Tamasa sa Tamada si guahe: va togai saripu eapadi, na nabonabokodi,
koari na dia minalaṉa, meke kopu pule nia pude lopu tava boni koari na
hahanana seadi pa kasia popoa.

2

Vina Balau pude Lopu Toka Kale

* **1:10** Ais 40:6-7

1 Kasa tasiqu, mamu lopu toka kale pa tie, sina va hinokaria gamu sa
nada Baṉara Zisu Karisito, sa Baṉara lavata. 2 Be nuquru mae pa mia
vinarigara si keke tie sapu pokopoko valeana, meke riṉiriṉi qolo, meke
nuquru mae tugo si keke tie malamalaṉana sapu koadi meke luluradi nana
poko. 3 Meke be keke koa gamu si va kamo valeania sa tie pu pokopoko
valeana, meke zama koasa, “Mae tani mamu habotu valeana,” gua. Ba
koasa tie malamalaṉana si zama guahe si asa, “Turu paki vasina, babe
habotu pa hatara tani, pa kapa nenequ,” gua. 4 Ego, be gua asa si toka kale
si gamu, sina va lavatia gamu si keke meke doṉo va karia si keke. Meke
vari vilasi telemia pa vari korapa mia si gamu koari na mia binalabala
seadi.
5 Kasa tasiqu ta tatarue mia, mi va avoso mae au! Ele vizati tu Tamasa
sari na tie malamalaṉadi pa kasia popoa hie, pude koa tagotago pa
rinaṉeraṉe, meke pude tagoa sa Binaṉara Tanisa, sapu ele va tatara nia
Sa koa rini pu tataru nia sa Tamasa. 6 Ba ṉoṉovali gamu sari na tie
malamalaṉadi. Vegua, lopu sari na tie tagotago tu si va tasuna gamu,
meke turaṉa lani gamu pa vinari pitui? 7 Lopu arini tu na zama ṉoṉovala
ia sa pozapoza arilaena te Karisito sapu ta pozae nia gamu?
8 Be va tabea gamu sa Tinarae arilaena sapu koa pa Kinubekubere Hope
sapu guahe: “Mu tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si
agoi,” gua, si tavete valeana mia si gamu.* 9 Ba be toka kale si gamu koari
na tie, si sea tugo si gamu. Meke zutu gamu sa Tinarae te Tamasa sapu na
tie seke tinarae si gamu. 10 Ura asa sapu kopu nia sa doduruna sa Tinarae
ba sekea si keke tinarae, si ele sea beto ni tugo sa sari doduru. 11 Ura
zama sa Tamasa, “Meke mu barabarata.” Meke zama gua tugo he si Asa,
“Meke mu variva mate,” gua. Ke be lopu barabarata si goi, ba na va mate
tie mo, si na tie seke Tinarae te Tamasa tugo si goi.* 12 Ke mu zama nia
mamu tavetia, pude guana tie ta pitu mia koasa tinarae te Karisito sapu
vata rupaha gita. 13 Ura loke tataru na tinaleosae si koa pa vinaripitui te
Tamasa, koasa tie sapu lopu va vura ia sa tataru na tinaleosae. Ba sa tataru
na tinaleosae si mataqara hola nia sa vinaripitui.

Rinaṉeraṉe meke na Tinavete

14 Kasa tasiqu, lopu arilaena, be zama si keke tie, “Na tie raṉeraṉequ si
rau,” gua. Ba be lopu vata dogoro nia sa pa tinavete sa nana rinaṉeraṉe,
si lopu boka harupia sa rinaṉeraṉe sana si asa. 15 Meke be keke tasimia
koe Karisito si malaṉa meke loke nana poko na ginani, 16 meke be keke
koa gamu si zama koasa, “La mua tu, kote leana mua mo si goi, mamu koa
valeana, na henahena valeana,” gua; ba be lopu poni nia sa si keketoṉa
sapu ta hivae koasa tinina, si namu loke laena sa nana tinokae. 17 Meke
kekeṉoṉo gua tugo asa sa rinaṉeraṉe sapu be telena mo, meke loke nana
tinavete, si matena mo sa rinaṉeraṉe asa.
18 Ba kote zama si keke tie, “Keke tie si raṉeraṉe, meke keke tie si
tavetavete.” Ba sa qua inolaṉa si, “Mu va dogoro nau sa mua rinaṉeraṉe,
be loke mua tinavete. Meke arau ba, maqu va dogoro nigo sa qua
rinaṉeraṉe koari na qua tinavete.” 19 Vegua, va hinokaria tugo goi sapu
keke mo sa Tamasa? Ego, sari na tomate kaleadi ba va hinokaria tugo,
meke neneqara na matagutu si arini.
20 Na tie duvili si goi! Hie sa vina sosodena sapu sa rinaṉeraṉe pu loke
nana tinavete si loke laena. 21 E Ebarahami sa tamada, si lulia sa sa hiniva
te Tamasa, pude va vukivukihi la nia koa Sa pa hope se Aisake sa tuna.

* **2:8** Liv 19:18 * **2:11** Ekd 20:13-14; Diut 5:17-18

Ke pa nana tinavete si ta pozae na tie toṉoto koe Tamasa si asa.* 22 Ego,
dogoria goi sapu sa nana rinaṉeraṉe meke nana tinavete si tavetavete
varigara, meke tava gorevura sa nana rinaṉeraṉe koari nana tinavete.
23 Meke tava gorevura valeana sa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:
“Va hinokaria Ebarahami sa Tamasa, meke koasa nana rinaṉeraṉe si ta
pozae tie toṉoto koe Tamasa si asa.” Meke poza nia Nana baere tugo
Tamasa si asa.* 24 Ke dogoria goi sapu pa tinavete tugo si ta pozae na
tie toṉoto koe Tamasa sa tie, ba lopu koasa rinaṉeraṉe mo telena.
25 Gua tugo asa se Rehabi sa maqota, sapu ta pozae na tie toṉoto tugo
koe Tamasa, sina va kamoi sa sari na tie piko, meke garunu pule lani sa si
arini pa keke votiki siraṉa.* 26 Gua asa, ke sa rinaṉeraṉe sapu loke nana
tinavete si matena, si gua tugo sa tini sapu loke maqomaqona si matena.

3

Sa Mea

1 Kasa tasiqu, leana be lopu soku gamu si kote hiva pude na titisa koari
na zinama te Tamasa. Ura na gilania gita sapu gami na titisa, si ta pitu koe
Tamasa hola ni sari kaiqa tie pule. 2 Ura gita doduru mo si hoke tubarae
ni gita pa soku siraṉa. Ba be lopu hite tavete va sea si keke tie, koari
nana zinama, si na tie toṉotona tugo si asa, meke boka kopu pule nia pa
doduruna sa nana tinoa. 3 Pana hiva nia gita sa hose pude va tabe gita,
gua, si vekoa gita pa ṉuzuna si keke aeana hite, pude boka va ene la ia gita
si asa, vasina pu hiva nia gita. 4 Doṉo la koasa vaka sapu nomana hola
meke tepe pa givusu ṉiṉira, ba boka va kekeria mo keke kalaha hitekena
si asa, meke la vasina pu hiva nia sa tie kopu kalaha pude la. 5 Ke gua tugo
asa sa mea, sapu hitekena mo, ba boka vahesi pule sisigiti nia si asa.
Sa nika hitekena si boka sulu betoa sa sa hiqohiqo lavata. 6 Sa mea si
kekeṉoṉo gua tugo na nika, meke soku hola sari na tinavete kaleadi sapu
evaṉi sa. Keke kukuru tinida si asa, sapu turaṉa va sea ia na va kaleania
sa doduruna sa tini, meke sa tinoa tanisa tie, koasa kinaleana sapu mae
guana koasa nika pa Heli. 7 Ura doduru kurukuru ṉame, na kurukuru
tapuru, na noki, meke na igana pa kolo, si boka tava manavasa, meke ele
tava manavasa tugo pa tie. 8 Ba sa mea si loke tie boka va manavasia.
Kaleana hola meke lopu boka tava manavasa pa tie, meke variva mate
hola si asa. 9 Koasa mea si hoke vahesia gita sa Baṉara sa Tamada. Meke
hoke zama va kaleana la nia tugo gita pa tie, sapu tava podaka pa kinehana
sa Tamasa.* 10 Sari na zinama vinahesi meke kaleadi, si vura mae gua mo
pa keke ṉuzu. Ke kasa tasiqu, lopu ta hivae pude ta evaṉa saripu gua hire.
11 Ura lopu boka keke gua vura mae pa keke bukaha sa kolo lomoso, meke
sa kolo hokara. 12 Ke kasa tasiqu, sa huda piqi si lopu boka vua olive, meke
sa huda qurepi si lopu boka vua piqi. Meke loke bukaha kolo hokara si va
vura ia sa kolo lomoso.

Sa Ginilagilana Lohina pu Maena koe Tamasa

13 Asa sapu tumatumae na gilae koa gamu si mani vata dogoro nia si asa
pa nana tinoa leana meke pa tinavete leana, sapu ta tavete pa korapa vina
pepekae sapu vurana pa korapa ginilagilana lohina. 14 Ba be koa nana pa
korapa bulomia sa kinonokono, na binugoro meke na pinuhi, si mi lopu
vahesi puleni gamu, meke lopu kokoha pude va paeria sa hinokara. 15 Arini
pu tavete va sea gua sara si hoke poza puleni na tie gilagilana, gua sarini, ba

* **2:21** Zen 22:1-14 * **2:23** Zen 15:6; 2 Koron 20:7; Ais 41:8 * **2:25** Zos 2:1-21 * **3:9** Zen 1:26

sari ginilagilana gugua arini si lopu gore mae guadi pa Maṉauru, ba tanisa kasia popoa mo, loke dia pinamaṉa koe Tamasa, ba tadi na tomate kaleadi mo si arini. 16 Vasina pu koa sa kinonokono meke na pinuhi, si koa nana tugo sa vinari paqahi meke sari doduru kinaleadi. 17 Ba sa ginilagilana lohina sapu gorena mae gua pa Maṉauru, kekenu si via; meke bule, na ṉoṉo, va pepekae, variva tukana hola, meke ta dogoro koari na tinavete leadi, meke lopu toka kale, meke loke sinekesekei si koa koa sa. 18 Sari na tie va bulebule, saripu lelete pa binule, si kaqu paketi tugo rini sari na vuana sa tinoṉoto.

4

Lopu Tataru Sisigiti nia sa Kasia Popoa

1 Gilania mia gamu sapu sari doduru mia vinari kanai na vinari tokei pa vari korapa mia gamu, si mae guadi mo koari na mia inokoro seadi, saripu korapa varipera pa korapa bulomia. 2 Okoro nia gamu si keketoṉa, ba lopu boka vagia gamu, ke hiva va mate tie si gamu. Noma hola latu sa mia inokoro pude vagi tiṉitoṉa, ba lopu boka vagi tugo gamu, ke varitokei na variperai mo si gamu. Lopu boka vagia gamu sapu gua okoro nia gamu, ura lopu tepa ia gamu koe Tamasa si asa. 3 Totoso tepa si gamu koe Tamasa si lopu vagia tu gamu. Ura na lopu leadi sari na mia tinepa, sina hiva qetu eke ni mo gamu telemia sari na tiṉitoṉa pu tepai gamu. 4 Lopu soto va nabu koe Tamasa si gamu! Vegua, lopu gilania tu gamu sapu be okoro sigiti nia gamu sa kasia popoa, si va kana puleni gamu koe Tamasa si gamu? Asa sapu okoro nia sa kasia popoa, si vata evaṉae pule nia na kana te Tamasa si asa. 5 Meke mi balabala sea ia sapu lopu hinokara sa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe: “Sa maqomaqoda sapu vekoa Tamasa koa gita, si okoro sisigiti nia Sa pude tava madida koa Sa,” gua. 6 Ba sa tataru lopu ta ṉana kamona si va mae ia Tamasa koa gita. Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope hie: “Kanai Tamasa saripu vahesi pule ni, ba va mae ia Sa sa tataru lopu ta ṉana kamona koa rini pu va pepekae pule ni.”*

7 Ke, mi va tabea sa Tamasa, mi turu va nabu, mamu kana ia sa devolo sapu se Setani, meke kote goveteni gamu sa. 8 Mi tata mae koe Tamasa, meke kote tata mae koa gamu si Asa. Mi va via i limamia gamu na tie kaleamia! Mamu va via i sari bulomia gamu na tie ruarabeke! 9 Mi talotaṉa na kabo ni gamu sari na mia sinea. Gamu pu hegere si mi kabo, meke gamu pu koa qetuqetu si mi balabala mamata. 10 Mi va pepekae puleni gamu pa kenuna sa Tamasa, meke kote va lavata gamu Sa.

Mu Lopu Pitua sa Turaṉamu koe Karisito

11 Kasa tasiqu, mi lopu vari zama va kaleani. Asa sapu zama va kaleania, babe pitua sa tasina koe Karisito, si zama va kaleania mo sa sa Tinarae te Tamasa meke pitua sa si asa. Be pitua goi sa Tinarae, si lopu va tabea goi si asa, ba na pitua mo goi si asa. 12 Ba e Tamasa mo sa Tie Varipitui. Asa mo ponini gita sa Tinarae. Asa mo telena si boka harupu tie meke huhuara. Ba esei si goi sana sapu pitua sa turaṉamu?

Mu Lopu Vahesi Pule nigo

13 Ego, mi va avoso mae tu ba gamu pu zama guahe: “Ṉinoroi babe vugo si kote la si gami pa keke vasileana nomana, meke kote koa keke vuaheni vasina, pude holuholu, meke vagi va soku poata,” gua.* 14 Ba lopu hite gilania gamu sapu gua kote ta evaṉa pa koivugona. Kekeṉoṉo gua tugo

* **4:6** ZT 3:34 * **4:13** TTA 27:1

mo na rovu si gamu sapu vura mae, meke lopu sana murimuri taloa. 15 Ba
gua tu he si mamu zama nia gamu: “Be na hiniva te Tamasa, meke be
toa si gami, si kote boka tavetia gami sapu hiera babe hoira,” gua. 16 Ba
kamahire si va lavata sisigiti puleni gamu mo pa bulomia, meke tozi tugo
gamu sari na mia vinahesi pule, ba doduru vinahesi pule si lopu leadi.
17 Ego, sa tie sapu gilania nana sa lineana sapu garo pude tavetia, ba lopu
tavetia sa, si tavete va sea tugo si asa.

5

Vina Balau koari na Tie Tagotago

1 Mi va avoso mae gamu na tie tagotago. Mi kabo na kabo alili va ululae,
ura sa tinasuna si korapa mae koa gamu. 2 Sari mia tinagotago si ele
popozu palae, meke sari mia poko si ele gani betoi na kikiti.* 3 Sari mia
qolo na siliva saripu tagoi gamu, si ele nara beto. Meke sa nara hie si
kote na vina sosodedi rina mia sinea, meke va kaleani sari na mia tinoa,
meke turaṉa lani gamu pa nika koa holana. Ura ele va omuni gamu sari
mia tinagotago soti koari na rane mumudi hire. 4 Dotu, lopu tabari gamu
sari na tie tavetavete saripu pakepakete koari na mia linetelete pa mia
inuma. Avoso la i sari na dia ninominomi! Sari na dia zinama si ele
ta avoso koasa Baṉara Tadi na Qeto Minate.* 5 Koari na mia tinoa pa
popoa pepeso si koa valearanei, meke va qetu puleni gamu koari na mia
tinagotago sokudi si gamu. Va nobonoboko puleni gamu gua rina kurukuru
nobokodi, osolae kamo sa rane vina mate mia. 6 Ele zutui meke va matei
gamu sari na tie toṉoto, saripu lopu kana gamu, meke lopu govete ni sari
na mia ṉinovaṉovala.

Sa Ṉinoṉo na Vinaravara

7 Kasa tasiqu, mi aqa va ṉoṉo, osolae kamo sa pinule mae tanisa Baṉara.
Dotu, sa tie lelete, hoke aqa valeana nia sa sa totoso vua valeana tadi na
linetelete pa pepeso. Hoke aqa va ṉoṉo nia tugo sa sa ruku pa nana totoso.
8 Ke mi aqa va ṉoṉo gua tugo asa si gamu, mi va ṉiṉirai sari bulomia. Ura
sa rane sapu kote pule mae ia sa Baṉara si tata kamo mo. 9 Kasa tasiqu,
mi lopu vari qumiqumi, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa si gamu. Sa tie
varipitui si ele va namanama, meke lopu sana kote mae mo si Asa. 10 Kasa
tasiqu, mi balabala i sari na poropita pu ele tarae nia sa inavosona sa
Baṉara. Na kineha leana tanisa inaqa va ṉoṉo pa korapa ṉinovaṉovala
tadi na kana si arini. 11 Poza ni tie qetuqetudi gita sari na tie arini, sina
koa va nabu si arini pa totoso tinasuna. Ele avoso nia mia mo gamu sa
tinoa va ṉoṉo te Zobi, meke gilania mia mo sapu gua ta evaṉa koa sa pa
vinabetona. Ura na lopu ta ṉana kamona sa tataru variva tukana tanisa
Tamasa.*

12 Ba kasa tasiqu, hiera si arilaena hola. Pana tavetia goi si keke mua vina
tatara, si mu lopu tokotokoro. Lopu zama tokotokoro koa sa Maṉauru,
babe pa pepeso, babe koa keke toṉa pule. Ba mamu zama gua mo hie:
“Uve,” mu gua mo, babe “Lokari,” mu gua mo. Be lopu gua asa, si kote ta
zutu koe Tamasa si goi.*

13 Be keke koa gamu si koa tasuna, si mani varavara la koe Tamasa.
Meke be keke koa gamu si qetuqetu, si mani kera vahesia sa Tamasa. 14 Be
keke koa gamu si moho, si mani tioki sari na koimata pa ekelesia pude di
varavara nia, meke ṉuzapa nia oela pa korapa pozana sa Baṉara.* 15 Be

* **5:2** Mt 6:19 * **5:4** Diut 24:14-15 * **5:11** Zob 1:21-22, 2:10; Sam 103:8 * **5:12** Mt 5:34-37
* **5:14** Mk 6:13

va hinokara valeania rina koimata, sapu kote ta salaṉa koe Tamasa si asa, si kote magogoso tugo sa tie mohona, meke kote va tavulalaṉia Tamasa. Meke be tavete va sea si asa, si kote taleoso ni Tamasa sari nana sinea.
16 Gua asa, ke mi vari helahelae ni sari na mia sinea, mamu varivari tokae pa vinaravara, pude mi ta salaṉa koe Tamasa si gamu. Sa vinaravara tanisa tie toṉoto si koa ia na ṉiniraṉira pude vagia sa tinokae koe Tamasa. 17 E Ilaiza si keke tie gua mo gita, meke varavara va ṉiṉira nia sa si pude lopu ruku pa korapana ṉeta vuaheni onomo sidara, meke lopu ruku tugo sa popoa.* 18 Ba sipu tepa pulea Ilaiza sa ruku, si hoqa gana mo sa ruku lavata, ke toqolo pule mo sari na linetelete.*
19 Kasa tasiqu, be ilolae taloa koasa hinokara si keke koa gamu, meke be keke tie si la turaṉa pule mae nia si asa, 20 si mi balabala ia sapu guahe: Asa sapu va kekere pulea koasa nana tinavete sea sa tie asa, si kote harupia sa sa tie sea sana koasa vina kilasa pu koa hola ninae rane. Meke kote vagia sa sa tinaleosae koe Tamasa koari nana sinea sokudi.*

* **5:17** 1 Baṉ 17:1, 18:1 * **5:18** 1 Baṉ 18:42-45 * **5:20** ZT 10:12; 1 Pit 4:8

SA LETA KEKENU TE PITA

Sa Vinabakala

Hie *Sa Leta Kekenu te Pita* sapu kubere la nia sa koari na tie te Karisito saripu ta pozae na “tie ta vizatadi te Tamasa,” saripu ta hurakatae la koari na pinaqapaqaha popoa pa Ponitasi, Qalesia, Kapadosia, Esia, meke Bitinia. Pa rane ṉinoroi sari na popoa hire si koa koasa popoa sapu ta pozae Teki. Kaiqa tie si balabala ia sapu Pita si korapa koa pa Roma, sa ṉati vasileana lavata, totoso ta kubere sa leta hie. Hola kaiqa vuaheni si tava mate si asa vasina.

Sa ṉatina sa leta hie si pude sovutu va ṉiṉirai saripu tirona sa, saripu nuquru lai sari na ṉinovaṉovala na tinasigiti koasa dia rinaṉeraṉe koe Zisu. Tavetia Pita si hie, pude va balabala pule ni sa Inavoso Leana koa rini pu tirona sa leta koasa guguana e Zisu Karisito. Tozia sa sa Nana minate, tinuru pule, meke sa Nana vina tatara sapu kote pule mae, pude madi raṉe valeania se Zisu. Meke pude madi turu va nabu si arini koa sa rinaṉeraṉe pa korapa tinasuna na ṉinovaṉovala tadina kana. Meke be turu va nabu si arini, si kote tava sosode valeana pa korapa pinodeke, sapu hinokara sari na dia rinaṉeraṉe. Meke kote ta pia si arini “Koasa rane pana pule mae se Zisu Karisito.”

Sipu beto sovuti Pita sari na tie te Karisito hire, pude koa va ṉiṉira koari na dia tinasuna, si sovuti tugo sa si arini pude madi koa guana tie te Tamasa pa doduru dia tinoa.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Sa vina balabala pulena sa tinaharupu te Tamasa. Hinia 1:3-12
Tinarae pude koa madi pa tinoa. Hinia 1:13 kamo hinia 2:10
Sa hiniva te Karisito koari na tie pa totoso ta ṉoṉovala meke koa ta sigiti koari na kana. Hinia 2:11 kamo hinia 4:19
Vina pepekae meke na tinavete ninabulu tadina tie te Karisito. Hinia 5:1-11
Sa tinukuna sa leta. Hinia 5:12-14

Zinama Tuketukele

1 Arau Pita, sapu keke apositolo te Zisu Karisito, si kubere atu koa
gamu na tie ta vizata mia te Tamasa, sapu ta hurakatae la pa seu, meke
korapa koa guana tie karovomia koari na pinaqapaqaha popoa pa Ponitasi,
Qalesia, Kapadosia, Esia, meke pa Bitinia. 2 Gamu sina tie ta vizata mia
koasa hiniva te Tamasa sa Tamada, podalae mae gua pukerane, meke ele
tava madi mia koa sa Maqomaqona sa Tamasa, pude mi va tabea se Zisu
Karisito, pude mi tava via koasa eharana Sa.

Mi tago zoṉazoṉa ia sa Nana tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule.

Sa Rinoverove koe Zisu sapu Tava Toa Pule

3 Maṉi tavahesi sa Tamasa sa Tamana sa nada Baṉara Zisu Karisito! Sina
koasa ninomana gua sa Nana tataru variva taleosae, si ele poni gita Sa sa
tinoa vaqura. Meke raṉe valeania gita sapu kaqu vagia gita sa tinoa hola
koe Zisu Karisito, sina toa pule si Asa pa minate. 4 Ke gua asa, si doṉo va
kenu la ia gita sapu kote tagoa gita doduru, gua sapu ele va nama vekoa
Tamasa pude tadi Nana tie. Ele va nama vekoa Tamasa si asa pa Maṉauru

pude tamugamu, vasina lopu kote boka kaleana, na ta ṉovala, ba kote
kekeṉoṉo puta mo sa Nana tinolava ninae rane ka rane. 5 Ta kopue si
gamu koasa ṉiniraṉira te Tamasa pa korapa mia rinaṉeraṉe, osolae kote
vagia gamu sa tinaharupu sapu ele va nama vekoa Tamasa, pude vata
dogoro nia koasa rane mumudi.
6 Koa qetuqetu nia gamu sa tinaharupu asa, sapu evaṉia Tamasa koa
gamu, be ta vala pa tinalotaṉa si gamu pa totoso papakana mo, sina koa
gua koari soku votivotiki pinodeke pu koa ta sigiti ni gamu. 7 Sa ṉatidi ri
doduru tinasuna hire si pude podeki be hinokara sari na mia rinaṉeraṉe.
Sa mia rinaṉeraṉe si marilaena hola nia sa qolo. Na qolo sapu lopu koa
hola si boka ta sulu pa korapa nika pude va via ia. Ba sa mia rinaṉeraṉe
sapu tava sosode, sapu be hinokara si asa, si koa hola. Koasa rane pu kote
pule mae ia Zisu Karisito, si kote vagia gamu sa vinahesi, na vina lavata
mia koe Tamasa. 8 Lopu ele dogoria gamu se Zisu, ba tataru nia gamu si
Asa, meke lopu dogoria gamu kamahire, ba va hinokaria gamu si Asa. Gua
asa si gamu ke ta siṉie qinetuqetu marilaena, sapu loke zinama boka tozi
va bakalia, 9 ura na korapa vagia gamu sa tinaharupudi rina mia tinoa,
sapu sa ṉatina sa mia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito.
10 Sari na poropita pukerane si ele korotae kenu nia rini sa tataru
variharupi hie, sapu kote vagia gamu koe Tamasa. Ke hata va minakia rini
sa guguana sa tinaharupu, 11 pude gilania sa totosona, meke sa guguana
sa. Sa Maqomaqona Karisito pu koa koa rini, si ele huhuku vekoa meke
tozi va kenu ia Sa sa tinasigiti sapu kote vagia Karisito, meke pa mudina sa
Nana tinasigiti, si na minataqara, pa vina lavata. 12 Vata gilana nia Tamasa
koari na poropita arini, sapu sari na dia tinavete si lopu pude valeana pule
ni mo teledia, ba pude tokani gamu, totoso zama ni rini sari na ginugua
sapu ele avosi gamu koari kaiqa. Sari na tie pu tozia sa Inavoso Leana koa
gamu, si tozia rini pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope sapu ta
garunu maena pa Maṉauru. Ari na mateana ba hiva gilani sari ginugua
hire te Karisito.

Sa Tinioko pude Koa Va Madi

13 Ke gua asa, si mi va namanama i sari na mia binalabala pude
tavetavete. Mi kopu puleni gamu, mamu va soto va nabui sari na mia
rinaṉeraṉe koasa tataru variharupi, sapu kaqu ta poni nia gamu pana
pule mae se Zisu Karisito. 14 Mi va tabea sa Tamasa, kekeṉoṉo gua ri Nana
koburu leadi. Mi lopu luli gamu sari na mia inoko'okoro kaleadi saripu
taveti gamu pa pinupuhu, totoso lopu ele va hinokaria gamu se Karisito.
15 Mi koa na tie madi mia meke loke mia sinea koari doduru mia tinavete,
gua sapu sa Tamasa pu tioko gamu si loke Nana sinea. 16 Ura zama sa
Tamasa koasa Kinubekubere Hope: “Mi koa na tie madi mia, meke loke
mia sinea, sina loke Qua sinea si Arau,” gua.*
17 Hoke poza nia Tamamia gamu sa Tamasa pana varavara gamu. Asa
sa Tamasa pu lopu toka kale totoso varipitui ni Sa sari doduru tie koari na
dia tinavete. Ke gua asa, si mi pamaṉa nia sa Tamasa, pa doduruna sa mia
tinoa koari na votiki popoa pa pepeso. 18 Ura ele gilania mia gamu sapu
visoroihe si lulia gamu sa hahanana huporo tadi na tiatamamia pukerane.
Ba ele holu vagi gamu Sa koasa tinoa loke laena asa, pude na tie te Tamasa
si gamu, meke sa hinolu mia si lopu evaṉia Tamasa pa tinabara qolo na
siliva pu lopu koa hola, 19 ba evaṉia Sa si asa koasa ehara marilaena te
Karisito, sapu guana lami pu loke ari kisakisana. 20 Ta vizatana koe Tamasa

* **1:16** Liv 11:44-45, 19:2

si Asa sipu lopu ele tava podaka sa kasia popoa, meke tava dogoro vura si Asa koa sa ginugua mia gamu koari na rane mumudi hire. 21 Pa korapana Zisu Karisito si va hinokaria gamu sa Tamasa, sapu va toa pulea si Asa pa minate, meke ponia Sa sa vina lavata. Gua asa ke sa mia rinaṉeraṉe na rinoverove, si soto koasa Tamasa.

22 Ego, pa mia vina tabena sa hinokara, si ele va via puleni gamu, pude vata dogoro nia gamu sa tataru hinokara koari na turaṉa mia pu va hinokara. Ke mi koa varivari tatarue zoṉazoṉa pa doduru bulomia. 23 Ura pa korapana sa zinama toa holana te Tamasa si tava podo pule si gamu. Lopu koasa tiṉitoṉa matena, ba koasa tu sapu toa hola ninae rane. 24 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:*

“Sari doduru tie si guana duduli;
meke doduru dia tinolava si guana havoro pa pezarana;
harahara sari duduli meke hoqa sari na havoro,
25 ba sa zinama te Tamasa si turu hola ninae rane.”

Sa zinama hie si asa tugo sa Inavoso Leana sapu ta tozi vurae koa gamu.

2

Sa Patu Toana, meke sa Nana Butubutu Madina

1 Mi veko pani sari doduru mia kinaleadi: na kinohakoha, na sinekesekei, na kinonokono, meke doduru zinama ṉoṉovala. 2 Gua ri na koburu haha pu tiqe pododi sapu okoro nia sa meleke, si mi okoro nia sa ginani maqomaqo hinokara, sapu sa vina tumatumae te Tamasa, pude boka toqolo sage koasa tinaharupu mia. 3 Ura tiqe gilania mia mo gamu sa guguana sa tataru va tukana tanisa Baṉara.*

4 Mi mae koasa Baṉara toana, sapu kekeṉoṉo guana Patu sapu loke laena pa tie, ba arilaena pa vinizata te Tamasa. 5 Gamu si korapa somana tugo gua rina patu toamia pu ta tavetavetae pa kinurina sa Zelepade te Tamasa. Na butubutu hiama si gamu tava madimia koe Tamasa, gamu pu taveti sari na vinariponi na vina vukivukihi pa tinoa maqomaqo mia. Arini sari na vinariponi na vina vukivukihi pu va qetua sa Tamasa pa korapana Zisu Karisito. 6 Ura zama sa Tamasa pa Kinubekubere Hope:*

“Ele vekoa Rau si keke patu pa Zaione,
na patu arilaena meke ta vizatana pude na sinokirae.
Meke asa pu va hinokaria si Asa,
si lopu kaqu tava kurekure,” gua.

7 Hie si na patu marilaena koa gamu pu va hinokara, ba koa rini sapu lopu va hinokara si guahe:*

“Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.”

8 Keke Kinubekubere Hope pule si zama guahe:*

“Hie tugo sa patu sapu kote va tubarae i sari na tie,
sa patu sapu kote va hoqai si arini.”

Tubarae ni si arini sina lopu va hinokaria rini sa zinama te Tamasa, gua sapu ele vizata vekoa Sa pude tadirini.

9 Ba gamu sina butubutu ta vizata mia, na butubutu hiama tanisa Baṉara, na butubutu tava madi mia, meke na tinoni soti te Tamasa. Ta vizata si gamu pude tozi vurani sari na tinavete variva magasadi te Tamasa, Asa pu tioko vurani gamu pa hinuporo, pude koa pa Nana kalalasa

* **1:24** Ais 40:6-8 * **2:3** Sam 34:8 * **2:6** Ais 28:16 * **2:7** Sam 118:22 * **2:8** Ais 8:14-15

marilaena.* 10 Koari na totoso ele hola si lopu na tie te Tamasa si gamu,
ba kamahire si na tinoni Tanisa si gamu. Koari na totoso ele hola si lopu
tagoa gamu sa Nana tataru variva taleosae, ba kamahire si ele tagoa gamu
si asa.*

Sari na Pinausu te Tamasa

11 Kasa qua baere ta tataruemia, tepa zoṉazoṉa gamu rau si gamu sapu
na tie karovomia koasa kasia popoa hie, mi lopu vala puleni gamu koari na
inokoro sea tana tini, sapu varipera doduru totoso koa sa mia tinoa vaqura.
12 Sari na mia kinokoa pa vari korapadi rina tie pu lopu va hinokaria se
Karisito, si mani gotogoto pa lineana, pude pana zutuni gamu tie kaleamia
rini, si kote dogori rini sari na mia tinavete leadi, meke vahesia sa Tamasa
koasa rane pu kaqu pule mae ia Sa.

13 Pa ginuana sa Baṉara, si mi va tabei sari doduru tie pu tuqei sari
na ṉiniraṉira koasa binaṉara pa pepeso: koa sa ṉati baṉara nomana pa
qinavuna, 14 meke koari na qavuna koari hopeke popoa pu ele vizati na va
turui Sa pude va kilasi saripu tavete va sea, meke va lavati saripu tavete
valeana. 15 Ura hivani gamu sa Tamasa pude koari na mia tinavete leadi,
si kote tava mokomoko sari na zinama pekipekidi tadi na tie duviduvilidi.
16 Mi koa guana tie ta rupaha mia; ba mi lopu tavetavete nia sa mia
tinarupaha pude va paere i sari mia tinavete sea, ba mi koa guana nabulu
te Tamasa. 17 Mi koa pamaṉa koari doduru tie, mi tataru ni sari na tasimia
koe Karisito, mi pamaṉa nia sa Tamasa, mi pamaṉa nia tugo se Siza, sa
mia ṉati baṉara.

Sa Kinehana sa Tinasigiti te Karisito

18 Gamu na pinausu, mi va tabei sari na mia palabatu pa tinavete; mi
pamaṉa ni si arini, lopu sarini mo pu hoke tataru ni gamu, na ṉoṉo koa
gamu, ba gua tugo koarini pu hoke ṉoṉovala gamu. 19 Kote va qetua gamu
sa Tamasa, be koa va nabu si gamu koari na tinasigiti totoso lopu tavete
va sea si gamu, sina gilania gamu sapu na hiniva te Tamasa si pude gua
asa si gamu. 20 Na lineana sa si kote vagia gamu, be ta komiti si gamu koa
sa mia tinavete kaleana? Ba be koa va nabu si gamu koasa tinasigitina sa
tinavete leana si kaqu qetu ni gamu sa Tamasa si gamu. 21 Pa ginugua asa
si tioko gamu sa Tamasa pude keha lulia se Karisito. Ura Karisito telena
si ele koa ta sigiti ni gamu, meke ele vekoa Sa si keke kineha leana, pude
kaqu lulia gamu.

22 Loke sinea si tavetia Sa,
meke loke zinama kokoha si zama nia Sa.*
23 Totoso ta zama ṉoṉovala si Asa, si lopu olaṉa hobei Sa pa ṉinovaṉovala.
Totoso tava sigiti Sa, si lopu podekia Sa pude zama hobena, ba kalavarae
zoṉazoṉa si Asa koasa Tamasa, sa tie varipitui toṉotona.* 24 E Karisito
telena si ele paleke lani pa korosi pa tinina soti sari nada sinea, pude luara
pani betoi gita sari nada sinea, gua na tie matena pu lopu boka tavete sea,
meke pude toa nia gita sa tinoṉoto. Koari na bakorana Sa si ta salaṉa si
gamu.* 25 Ura koari na totoso ele hola si koa guana sipi muliuṉu si gamu,
ba ele turaṉa puleni gamu Tamasa si gamu pude lulia se Karisito sa Sepati,
sa Tie sapu kopu ni sari na mia tinoa.*

---

* **2:9** Ekd 19:5-6; Ais 43:20,21; Diut 4:20, 7:6, 14:2; Ta 2:14; Ais 9:2 * **2:10** Hoz 2:23 * **2:22** Ais 53:9 * **2:23** Ais 53:7 * **2:24** Ais 53:5-6 * **2:25** Ais 53:6

3

Sari na Barikaleqe na Palabatu

1 Gua tugo si gamu na barikaleqe, mi va tabei sari na mia palabatu, pude
be keke ari na palabatu pu lopu va hinokaria sa zinama te Tamasa, si kote
boka tava kekere koari na mia hahanana leadi, lopu kilu tozi ni gamu
pude di va hinokara.* 2 Kote va hinokara si arini sina dogoria rini sa mia
kinokoa sapu ṉoṉo meke pamaṉa nia gamu sa Baṉara. 3 Mi lopu hata ia
sa mia tinolava koari na tiṉitoṉa guana vina tanadi rina kalu pa batu mia,
na vinasari qolo pu va sari ni gamu, meke na poko tolavaedi pu va sagei
gamu.* 4 Ba hie tu, sari na mia tinolava si pude hata ia pa korapa bulomia,
sa tinolava loke kokoina sapu sa hahanana ṉoṉo, na bule, sapu marilaena
hola pa dinoṉo te Tamasa. 5 Ura sari na barikaleqe madidi pukerane pu
kalavarae koe Tamasa, si va tabe koari na dia palabatu, meke pa siraṉa asa
si va doṉo lea pule ni si arini. 6 E Sera si gua asa. Va tabea sa se Ebarahami,
meke poza nia sa “Qua baṉara,” gunia sa si asa. Gamu si boka ta evaṉae
guana tuna vineki e Sera, be keha lulia gamu si asa, meke tavete valeana
si gamu, meke lopu matagutu nia gamu si keketoṉa.*
7 Meke gua tugo si gamu na palabatu, mamu tumae nia sapu sa mua
barikaleqe sapu koa turaṉigo, si na tie malohoro hola nigo sa pa tinina.
Mamu kopu nia si asa pa korapa pinamaṉa, sina sari na barikaleqe, meke
gamu na palabatu si kote vagi betoa mo sa tinoa tanisa tataru variharupi
te Tamasa. Mi tavete gua asa, pude ta avoso sari na mia vinaravara la koe
Tamasa.*

Koa Ta Sigiti nia sa Tinavete Leana

8 Ego, gamu doduru, si mi koa varibulei, mamu koa vari tatarue, mi
tataru ni sari na tasimia koe Karisito, mamu koa variva tukana na va
pepekae. 9 Mi lopu hobe nia kinaleana sa kinaleana, babe hobe ni zinama
ṉoṉovala sari na zinama ṉoṉovala. Ba hie tu, mamu tepa ia sa Tamasa
pude mana ni tu, sina sa minana tugo si va tatara nia Tamasa pude poni
gamu, totoso tioko gamu Sa. 10 Gua sapu koa pa Kinubekubere Hope:*
“Asa sapu hiva koa qetuqetu pa tinoa
meke okoro hiva dogori sari na totoso leleadi,
si mani lopu zama va kaleana,
meke lopu zama kokoha pa tie.
11 Sa tie sana si mani luara pania sapu kaleana,
mani tavetia sapu leana;
mani lopu makudo hata sisigitia sa binule koari na tie.
12 Ura kopu totoko ni Tamasa sari na tie toṉoto
meke va avosi Sa sari na dia vinaravara;
ba etuli sa saripu tavete va kaleana,” gua.
13 Loke tie kote ṉoṉovala gamu, be tavete valeana si gamu. 14 Ba be koa
ta sigiti nia gamu sa tinavete leana, si tamanae si gamu! Mi lopu matagutu
ni sarini pu boka va sigiti gamu. Mi lopu koa talotaṉa.** 15 Ba mi pamaṉa
nia sa mia Baṉara se Karisito pa bulomia. Mi koa va namanama doduru
totoso, pude olaṉi saripu nanasani gamu rini koasa guguana sa rinaṉeraṉe
koe Karisito, sapu tagoa gamu pa bulomia. 16 Ba mi tavetia sapu gua asa, pa
vina pepekae meke pa pinamaṉa. Mi kopu puleni gamu pude lopu evaṉia,
si keketoṉa sapu kote boka zutu puleni gamu. Ke pana zama ṉoṉovala

* **3:1** Epi 5:22; Kol 3:18 * **3:3** 1 Tim 2:9 * **3:6** Zen 18:12 * **3:7** Epi 5:25; Kol 3:19 * **3:10** Sam 34:12-16 * **3:14** Mt 5:10 * **3:14** Ais 8:12-13

gamu rini koasa mia hahanana leana pa linulina Karisito, si kote kurekure
ni rini sari na dia zinama teledia. 17 Ura leana si pude koa ta sigiti nia
sa tinavete leana, ba lopu sa tinavete kaleana, be gua asa sa hiniva te
Tamasa. 18 Ura pa keke totoso mo si mate paeni Karisito sari na sinea
tadi doduru tie. Sa tie tonoto si mate pa laemia gamu na tie sea, pude va
kamo gamu koe Tamasa. Tava mate si Asa, ba tava toa koasa Maqomaqona
Tamasa. 19 Meke pa korapa niniranira tanisa Maqomaqo asa, si la tarae si
Asa koari na maqomaqo ta pusidi. 20 Sari na maqomaqo ta pusidi hire si
na maqomaqodi rina tie pu lopu va tabea sa Tamasa totoso aqa va nono
ni Sa si arini pa totoso sapu kuria Noa sa vaka nomana. Ari ka vesu tie mo
si ta harupu koa sa kolo.* 21 Sa kolo hie si na vina gilagilana sa pinapitaiso
sapu va kamo gamu pa tinaharupu. Lopu na ninuzapa pa laena sa boni
pa tini si hie, ba sa vina tatara sapu ele vekoa gamu koe Tamasa pude lopu
evania si keketona sapu kote boka zutu pule gamu ri bulomia sapu sea
si gamu. Sa pinapitaiso si va kamo gamu pa tinaharupu sapu boka vagia
gamu, sina turu pule se Zisu Karisito. 22 Ele sage pule pa Manauru si Asa,
meke ponia niniranira sa Tamasa pa kali mataona, pude koa banara ni sari
na mateana, na maqomaqo pu tago ninira leadi na kaleadi pa Manauru
meke pa pepeso.

4

Tinoa Vaqura Koe Karisito

1 Sina ele koa ta sigiti pa tinina se Karisito, ke gamu ba kaqu koa va ninira
tugo telemia pude keha lulia gua sapu ele evania Sa. Ura asa sapu koa ta
sigiti pa tinina, si ele luara pani sa sari nana sinea. 2 Gua asa ke podalae
kamahire, pa doduruna sa mia tinoa pa popoa pepeso, si mi ta turana koasa
hiniva te Tamasa, ba lopu koari na hiniva kaleadi tana tie. 3 Koari na totoso
pu ele hola, si ele ta oki palae hoboro sari na mia totoso koari na tinavete
tadi na tie pu lopu va hinokaria sa Tamasa, saripu gua hire: na inokoro
sea pa vinarivosa, na vinari riqihi; meke na ninaponapo va viviri telena,
meke koari na vinarigara pude naponapo na lopilopi va kaleana; meke sa
vinahesi beku pu variva kurekurena. 4 Ke magasani gamu rini kamahire,
sina lopu somana ni gamu sari na dia kinokoa na hahanana kaleadi, ke
zama va kaleana gamu rini. 5 Ba sari na tie hire si kote hopeke la tozi vura
ni sari doduru dia tinavete koa sa Tamasa, pu korapa aqa pude varipitui ni
sari na tie toadi meke matedi. 6 Gua asa, ke ele ta tarae sa Inavoso Leana
koari na tie matedi* pude di ta pitu kekenono gua ri doduru tie pa tinoa
tini, meke pude di toa pa Maqomaqona sa Tamasa.

Mi Kopu Valeana koari na Vinariponi te Tamasa

7 Tata sa vinabetona sa kasia popoa, ke mi balabala valeana, mi kopu
puleni gamu, pude mi boka varavara. 8 Ba sapu arileana hola koari doduru
tinitona, si mi koa varivari tatarue hinokara; sina sa tataru si taleoso
ni sari na sinea sokudi.* 9 Mi lopu qumiqumi, ba mi qetu pude variva
kamo i koari na mia vetu. 10 Hopeke tie koa gamu si mani tavetavete
nia sa vinariponi sapu vagia sa koe Tamasa, pude nabulu ni sari na
turana mia koe Karisito. Mamu kopu na tavetavete valeana ni sari na

* **3:20** Zen 6:1 kamo hinia 7:24 * **4:6** "Koari na tie Matedi" si lopu bakala. Kaiqa tie si balabala ia se Zisu si tarae koari na tie matedi pa Hedisi[d] pa mudina sa Nana minate, kaiqa pude si balabala ia sa sa tie matedi hire si avosia sa Inavoso Leana totoso toadi meke beto asa si mate si arini, ba maqomaqodi si toa koe Tamasa. * **4:8** ZT 10:12

votivotiki vinariponi marilaedi te Tamasa. 11 Asa sapu tarae, si mani tarae
nia sa zinama te Tamasa. Asa sapu nabulu, si mani koa nabulu koa sa
n̲iniran̲ira pu poni nia sa Tamasa, pude mani tava lavata sa Tamasa koari
doduru tin̲itoṉa, pa korapana e Zisu Karisito. Tanisa tugo sa vinahesi, na
n̲iniran̲ira ninae rane ka rane. Emeni.

Koa Ta Sigiti pa Linulina e Karisito

12 Kasa qua baere ta tataruemia, mi lopu magasa nia sa pinodeke variva
ta sigitina sapu koa ta sigiti nia gamu, guana sapu na tin̲itoṉa votikaena
hola si ta evaṉa koa gamu, sapu gua. 13 Ba mi qetu nia sapu somana
nia gamu sa tinasigiti te Karisito, pude kaqu ta sin̲ie qinetuqetu sari
na bulomia pana vura pule mae si Asa, meke ta dogoro sa Nana tinoa
Tinamasa na n̲iniran̲ira. 14 Be ta zama n̲oṉovala si gamu, koa gua sapu
na tie te Karisito si gamu, si tamanae si gamu. Ura koa koa gamu sa
Maqomaqo tanisa tinoa tolavaena sapu sa Maqomaqona sa Tamasa. 15 Be
koa tava sigiti si keke koa gamu, si mani lopu tava sigiti koa gua sapu va
mate tie si asa, babe hikohiko, babe kaiqa tinavete kaleadi pule, meke lopu
la sosoara hoboro koari na dia ginugua rina votiki tie. 16 Ba be koa ta sigiti
si asa pa linulina e Karisito, si mani lopu kurekure nia, ba mani vahesia
sa Tamasa sapu na tie te Karisito si asa. 17 Ura ele mae sa totoso pude kote
podalae kekenu sa vinaripitui koari na tie soti te Tamasa. Meke be podalae
si asa koa gita, si kote kaleana hola tugo sa vina kilasa pu kote kamo koa
rini pu lopu va hinokaria sa Inavoso Leana te Tamasa. 18 Ura gua hie sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope:

“Be tasuna koari na tie toṉotodi pude kamoa rini sa tinaharupu,
si lopu kote boka hokara sari na tie va gugue na tie kaleadi
pude vagia sa tinaharupu,” gua.*

19 Ke gua asa, si arini pu koa ta sigiti pa hiniva te Tamasa, si madi
kalavarae zoṉazoṉa koasa Tamasa pu va podaki si arini, madi lopu
makudo tavete valeana si arini.

5

Sa Kinopudi rina Tie te Tamasa

1 Ele dogoro sotia rau sa tinasigiti te Karisito, meke kote somana tagoa
tugo rau sa tinoa tolavaena te Karisito pu kaqu vata dogoro vura pa Nana
minae. Arau sapu keke koimata pa ekelesia, si tepa atu koa gamu na
koimata pa ekelesia, 2 mi kopu ni sari na tie te Tamasa saripu koa pa
mia kinopu, kekeṉoṉo gua na sepati sapu kopu ni sari nana sipi. Mi
tavetia pa qinetuqetu gua sapu hiva nia sa Tamasa, ba lopu sina asa mo
sa mia tinavete, sapu lopu qetu nia goi. Mi lopu tavetavete pa inokorona
sa tinabara mo, ba mi okoro nia pude koa va nabulu koari na tie.* 3 Mi
lopu podekia pude lalae ni sari na tinoa tadirini pu koa pa mia kinopu, ba
mi koa na kineha leamia koari na tie te Tamasa. 4 Meke pana vura mae
se Zisu sa N̲ati Sepati sapu kopuni gita, si kote ta poni nia gamu sa pinia
tanisa tinoa tolavaena sapu lopu kote rida hokara.

5 Gamu na tie vaqura ba gua tugo, mi va tabei sari na tie koadi. Gamu
doduru si mi va pepekae puleni gamu pa mia ninabulu, ura gua hie si zama
nia sa Kinubekubere Hope:*

“Kanai Tamasa saripu vahesi pule ni,

* **4:18** ZT 11:31 * **5:2** Zn 21:15-17 * **5:5** ZT 3:34

ba va mae ia Sa sa tataru lopu ta ṉana kamona koa rini pu va pepekae
pule ni,” gua.
6 Gua asa ke, mi va pepekae puleni gamu pa kauruna sa Lima ṉiṉira tanisa
Tamasa pa vina tabena Sa, meke kote va lavata gamu Sa pa Nana totoso
garona.* 7 Mi valani koa Sa sari doduru mia tinalotaṉa, sina korapa tataru
ni gamu na kopuni gamu Sa.
8 Mi totoli puleni gamu, mamu kopu! Sina se Setani sa mia kana si korapa
ene la mae pude ṉoṉovala gamu, guana laione oviana, pude doṉo hata ia si
keke tie pude va matea, gua. 9 Mi turu va nabu pa mia rinaṉeraṉe, mamu
kana ia se Setani. Sina gilania mia gamu sapu sari kasa turaṉamia koe
Karisito pa kasia popoa, ba va kamoi tugo sari na tinasigiti gugua sapu ele
va kamoi gamu pa linulina e Karisito. 10 Ba pa mudina sa mia tinasigiti pa
totoso papakana, si sa nada Tamasa telena kote va gotogoto gamu, meke va
ṉiṉira gamu pa rinaṉeraṉe, pude turu va nabu koasa sinokirae hinokara.
Asa tugo si tagoa sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sapu tioko gamu
Sa pude somana tagoa sa Nana tinoa tolavaena pa kineke koe Karisito.
11 Tanisa tugo sa ṉiniraṉira ninae rane ka rane. Emeni.

Sari na Zinama Tataru Vina Betobeto

12 Garunu atu nia rau sa qua leta papakana hie, sapu kubere poni au e
Saelasi. Balabala gunia rau na keke tasiqu ta ronuena koe Karisito si asa.
Hiva sovutu va ṉiṉira gamu rau, maqu tozini gamu sapu hie tugo sa tataru
variharupi hinokara te Tamasa, ke mi turu va nabu koa sa.*
13 Sari na tiena sa ekelesia turaṉa mia pa Babiloni* sapu ele ta vizatadi
tugo koe Tamasa, si va atui sari na dia tataru, meke gua tugo sa tuqu koe
Karisito sapu se Maka.* 14 Mi vari hapahapai na vari qetuqetui pana vari
tutuvi gamu. Sa binule si mani koa koa gamu doduru tie te Karisito.

---

* **5:6** Mt 23:12; Lk 14:11, 18:14 * **5:12** TTA 15:22,40 * **5:13** Kaiqa tie balabala ia sapu Roma si poza nia Babiloni e Pita. * **5:13** TTA 12:12, 25, 13:13, 15:37-39; Kol 4:10; Plm 24

SA LETA VINA RUA TE PITA

Sa Vinabakala

Sa leta vina rua te Pita hie si ta kubere la si asa koari na tie te Karisito, sapu koa hurakatae lamae pa doduru vasidi. Sa n̲ati hiniva koasa leta hie si pude sovutu va n̲in̲irai sari na tie te Karisito, pude turu va nabu pa hinokara, meke lopu luli koari na tie va tumatumae kokohadi, meke koasa tinoa na hahanana bonidi pu ta evan̲a koari na tie, sina koa gua koari na vina tumatumae kokohadi hire.

Sapu ta hivae koari na tie te Karisito si pude va talevara ni sari na vina tumatumae kokohadi hire, meke pude koa soto mo koa sa vina tumatumae hinokara te Tamasa, meke sa Ban̲ara Zisu Karisito. Sa vina tumatumae hie si tozia ri pu ele dogoro sotia, na avoso sotia se Zisu.

Se Pita si balabala sisigitia sa sa vina tumatumae tadi na tie va tumatumae sea hire sapu zama guahe: “Lopu kaqu pule mae se Zisu,” gua.

Zama si asa, sapu sa n̲atina sapu lopu turei pule mae nia Zisu, si koa gua sapu “lopu hiva nia Tamasa pude mate palae si keke ri na tie, ba hiva ni Sa pude kekere, meke veko pani rini sari na dia sinea,” gua.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Sa tinioko koari na tie te Karisito. Hinia 1:3-21
Sari na tie va tumatumae sea. Hinia 2:1-22
Sa minae vina betobeto te Karisito. Hinia 3:1-18

Zinama Tuketukele

1 Arau Pita, sapu keke nabulu meke na apositolo[d] te Zisu Karisito, si
kubere atu nia sa leta hie koa gamu pu ele tagoa sa rinan̲eran̲e arilaena,
kekeno̲no̲ gua sapu ta poni nia gami pa korapa tino̲no̲to tanisa nada
Tamasa, meke te Zisu Karisito sa nada Hinarupu.
2 Mi tago zo̲n̲azo̲n̲a ia sa Nana tataru lopu ta n̲ana kamona, meke sa
binule pa korapa mia ginilanana sa guguana sa Tamasa, meke se Zisu sa
nada Ban̲ara.

Sa Tinioko meke na Vinizata te Tamasa

3 Pa korapa Nana n̲iniran̲ira si ponini gita sa Tamasa sari doduru tin̲ito̲n̲a
pu ta hivae koa gita, pude toa nia sa tinoa to̲n̲otona gugua te Tamasa pa
korapa nada ginilagilanana e Karisito. Ele tioko gita Sa pude somana tagoa
sa Nana tinoa tolavaena, meke sa Nana lineana soti telena. 4 Pa siran̲a gua
asa, si ponini gita Sa sari na vina tatara nomadi meke arilaedi. Meke pa
vinagidi rini, si kote boka govete nia gamu sa kinaleana tanisa inokoro
sea koasa kasia popoa, pude kote somana tagoa gamu sa tinoa tolavaena
Tanisa. 5 Gua asa ke, gamu pu tagoa sa rinan̲eran̲e, si mi koa n̲alin̲ali
sisigiti pude tagoa tugo sa lineana, meke koasa lineana si mi tomo la nia
sa tinumatumae. 6 Meke pa mia tinumatumae, si mi tomo la nia sa kinopu
pule, meke pa kinopu pule, si mi tomo la nia sa sinoto va nabu; meke koasa
sinoto va nabu hie, si mi tomo la nia sa tinoa to̲n̲otona gugua te Tamasa.
7 Meke koa sa tinoa to̲n̲otona gugua te Tamasa, si mi tomo la nia sa vinari
tatarue tamatasi koe Karisito; meke koasa vinari tatarue tamatasi hie, si
mi tomo la nia sa tataru koari doduru tie. 8 Arini sari na lineana pu ta
hivae koa gamu, meke be tago n̲in̲ira lala i gamu si arini, si kote va boka
gamu rini pude bokaboka si gamu pa mia ginilanana sa nada Ban̲ara Zisu

Karisito, meke pude vua va sokusoku tugo si gamu, gua sapu ta hivae koa Sa. 9 Ba asa sapu lopu tagoi si arini, si guana tie behu sapu lopu boka doṉo va kenue la. Meke ele muliṉi nia sa sapu ele tava via si asa koari nana sinea pu ele holadi.
10 Ke gua asa, kasa tasiqu, mi podeke sisigitia pude va sosodea sapu hinokara sa tinioko mia na vinizata mia koe Tamasa. Pana gua asa, si lopu kote mate sa mia rinaṉeraṉe koe Karisito. 11 Pa siraṉa gua asa si kote tava kamo valeana si gamu, pude nuquru koa sa Binaṉara koa hola tanisa nada Baṉara, meke Hinarupu sapu se Zisu Karisito.
12 Gua asa, ke koa gua sapu ele gilani mia mo gamu sari na ginugua hire, meke ele ta sokirae va nabu sari na mia tinoa koasa hinokara sapu ele vagia gamu, ba kaqu va balabala puleni gamu tugo rau doduru totoso si arini. 13 Gina leana hola si pude maqu va ṉiṉira pulei sari na mia binalabaladi ri na ginugua hire pa totoso korapa toaqu rau. 14 Ura gilania rau sapu lopu sana, meke kote taluarae mo si rau koasa tinoa hie, gua sapu ele tozi va bakala nau sa nada Baṉara Zisu Karisito. 15 Gua asa, ke kaqu podeke sisigitia rau pude va ṉiṉira gamu, pude lopu muliṉi ni gamu doduru totoso sari na ginugua hire pa mudina sa qua minate.

Va Sosodea Pita sa Vinura Ṉinedala te Karisito pa Toqere

16 Lopu na keke vivinei tava podona mo si lulia gami, pude tozi vata gilana nia koa gamu sa ṉiniraṉira, meke sa minae tanisa nada Baṉara Zisu Karisito. Ba na dogoria gami pa matamami soti sa ṉinedala variva magasana tanisa Baṉara. 17 Ura koa mami mo gami totosona vala nia sa Tamasa sa Tamada pa Maṉauru sa ṉinedala na vina lavata, sipu gore mae koa Sa sa mamalaiṉina sa Tamasa lavata pa Maṉauru, sapu zama guahe: “Hie tugo sa Tuqu koleo sapu qetu hola nia Rau,” gua.* 18 Avoso sotia gami telemami sa mamalaiṉi hie sapu maena pa Maṉauru, totoso koa turaṉia gami si Asa pa toqere hope.
19 Gua asa, ke raṉe va hinokaria gami sa inavoso pu ta tozi koari na poropita[d]. Ke leana hola si pude va avosia gamu sa inavoso asa. Ura sa inavoso si vata dogoro nia sa hinokara pa bulomia kekeṉoṉo gua na zuke sapu malara pa huporo osolae pule mae se Karisito, kekeṉoṉo gua sapu gasa sa pinopino habia meke kamo sa vaqavaqasana sa rane. 20 Ba sapu arilaena hola koari doduru ginugua pule, si mi lopu muliṉi nia, sapu loke kinorokorotae pa Kinubekubere Hope, si vura soti mae koasa vinabakala tanisa poropita. 21 Ura na loke kinorokorotae si mae pa hiniva tana tie, ba sari na tie si ta turaṉa koa sa Maqomaqo Hope, meke tiqe zama vura nia rini sa inavoso pu maena koe Tamasa.

2

Sari na Poropita Kokohadi

1 Ba gua sapu koa dia tugo sari na poropita kokohadi koari na tie Ziu pukerane, si kote koa dia tugo sari na tie va tumatumae seadi koa gamu. Kote paleke golomo atu ni rini sari na vina tumatumae kokohadi pu ṉoṉovali sari na tie. Meke kote oso nia tugo rini sa Baṉara sapu vata rupahi si arini, meke pa ginugua asa, si kote vala puleni si arini koasa vina kilasa koa holana pu kote kamo va hodaka. 2 Kote gua asa, ba kote ari sokudi tugo si kote luli sari na dia hahanana variva kurekuredi. Meke koa gua koari na dia tinavete kaleadi, si kote zama va kaleania ri kaiqa

* **1:17** Mt 17:1-5; Mk 9:2-7; Lk 9:28-35

tie sa siraṉa tanisa hinokara koe Karisito. 3 Kote tozini gamu rina tie va
tumatumae sea hire sari soku vivinei kokohadi pu va podoi mo rini, pude
vagi dia poata koa gamu gua. Ba pukerane tu si ele va nama vekoa Tamasa
sa tinazutudi; meke sa dia vina kilasa pu koa hola ninae rane si lopu kaqu
va sasanae.
4 Sari na mateana pu sea, ba lopu muliṉi pania Tamasa sa Nana vina
kilasa koa rini, ba gona gore la ni Sa pa Heli. Vasina tu koa ta pusi veko si
arini pa hinuporo, pude aqa nia sa rane vinaripitui te Tamasa. 5 Meke sa
kasia popoa koana ba lopu va toa hola ia Tamasa, ba va mae ia Sa sa naqe
pa popoa vasina koari na tie pu etulia sa Tamasa pa dia tinavete kaleadi.
Ba harupia Sa se Noa pu tarae nia sa tinoṉoto, meke sari ka zuapa tie
pule.* 6 Sari karua vasileana nomadi sapu pa Sodomu[d] meke Qomora[d], si
ele sulu pani Tamasa pa nika, pude na kinehana sapu gua kote ta evaṉa
koari na tie kaleadi,* 7 ba harupia Sa se Loti, sa tie toṉoto pu talotaṉa hola
ni sari na hahanana bonidi tadi na tie seke tinaraedi.* 8 Hopeke rane, sa
tie toṉoto hie si koa pa vari korapadi rini, meke dogori na avosi sa sari na
dia tinavete kaleadi, ke koa ta sigiti ni sa si arini pa bulona. 9 Gua asa, ke
gilania sa Tamasa gua pude harupi sari na tie toṉoto koari na pinodekedi,
meke gua pude vekoi pa vina kilasa sari na tie kaleadi, pude aqa nia sa
vina kilasa pa rane vinaripitui. 10 Meke kaqu gua tugo asa koarini pu luli
sari na hiniva kaleadi tana sinea pa tinidi, meke doṉo va karia na etulia
rini sa Tinarae te Tamasa.
Sari kasa tie va tumatumae seadi hire, si loke dia minatagutu, meke lululi
dia hiniva mo. Loke dia pinamaṉa si arini koari na mateana pa Maṉauru,
meke hoke zama va kaleani rini si arini. 11 Ba sari kaiqa mateana leadi
te Tamasa, sapu ṉiṉira hola ni sari kasa tie va tumatumae sea hire, ba
lopu zutui na zama va kaleani rini sari na mateana kaleadi pa Maṉauru
pa kenuna sa Baṉara. 12 Ba sari kasa tie hire sapu gua tugo na kurukuru
pinomo, pu luli sari dia inokoro pa tini doduru totoso, sapu ta pododi pude
ta vagi meke tava mate, si hoke zama va kaleani sari na tiṉitoṉa sapu lopu
gilani rini guguadi. Ke kote tava mate gua tugo na kurukuru pinomo si
arini. 13 Kote vagia rini sa tinasigiti koa sa laena sa tinasigiti pu vata evaṉia
rini. Qetuqetu nia rini si pude taveti pana rane sari na inokoro bonidi,
na inevaṉa kaleadi pude va qetui sari na tinidia. Variva kurekure meke
variva talotaṉa, sipu henahena somanae koa gamu si arini, meke tavete
qetuqetu ni rini sari na dia hahanana sekesekeidi! 14 Na binarabarata mo
si okoro sisigiti nia rini. Lopu hiva beto tavete va sea si arini. Turaṉa la
va hoqai rini pa sinea saripu malohoro. Ele ta hebae nia rini pa bulodi
sa pinuhi. Koa pa tinalevei te Tamasa si arini, ke kaqu va kilasi Sa! 15 Ele
luara pania rini sa siraṉa toṉoto, meke koa muliuṉu si arini. Ele lulia rini
sa tinavete te Belami[d] sa tuna e Beoro, sapu okoro nia sa poata sapu vagia
sa pa tinavete kaleana.* 16 Ke norea Tamasa si asa koa sa nana sinea. Sa
nana doṉ'ki si zama gua tu na tie, meke hukatia sa sa tinavete duviduvilina
tanisa poropita hie.
17 Sari kasa tie va tumatumae sea hire si gua tugo na iriri popadi, meke
gua tugo na rovu pu paleki na givusu. Ele va nama vekoa Tamasa sa
dia vasina sapu huporo dudukurumu. 18 Vahesi puleni si arini pa dia
dinuviduvili, pude turaṉa va sea i sari na tie pa inoko'okoro sea pa tinoa
tini, meke va hoqai pule pa sinea saripu tiqe kekere taluaraedi mo koari
na tie va sesea. 19 Va tatara nia rini koari na tie sa tinarupaha, ba teledia

* **2:5** Zen 6:1 kamo hinia 7:24 * **2:6** Zen 19:24 * **2:7** Zen 19:1-16 * **2:15** Nab 22:4-35

si va pinausu puleni koari na tinavete bonidi. Ura sa tie si na pinausu tugo koasa tiṉitoṉa sapu ta pusi nia, sapu lalae nia sa nana tinoa. 20 Be koari na dia ginilanana sa nada Baṉara Zisu Karisito sa Hinarupu, si ele ta rupaha si arini koari na tinavete na hahanana kaleadi pa kasia popoa, meke be ta soqo puleni, na ta pusi puleni si arini koari na hahanana kaleadi sara, si kote kaleana hola la tu sa vinabetona sa dia tinoa, hola nia sapu gua tatasana. 21 Leana hola si be lopu gilania rini sa siraṉana sa tinoṉoto, hola nia si pude ele gilania, meke tiqe luara pania sa tinarae hope sapu ele ta poni nia rini. 22 Gua sapu ta evaṉa koa rini, si va sosodea sapu hinokara tugo sapu gua tozia rina zinama tumatumae: “Sa siki si taliri pule la ia sa luana,” meke “Sa boko sapu tiqe beto mo ta huve, si la ova pule mo pa kosiri,” gua.*

3

Sa Vina Tatarana sa Pinule Mae Tanisa Baṉara

1 Kasa qua baere ta tatarue mia, hie sa leta vina rua sapu kubere atu nia rau koa gamu. Koari karua qua leta hire si podekia rau pude va balabala puleni gamu meke va ṉiṉira gamu koari na binalabala toṉotodi hire. 2 Hiva nia rau pude mi lopu muliṉi ni gamu sari na zinama tadi na poropita madidi pukerane, meke sa tinarae tanisa nada Baṉara sa nada Hinarupu, sapu tozia ri na mia apositolo koa gamu. 3 Ba sapu arilaena hola, si mi tumae nia sapu koari na rane mumudi hire, si kote vura mae si kaiqa tie va gugue sapu sari na dia tinoa si ta turaṉa koari na inokoro sea tana tinidia soti, meke kote va sisireni gamu rini,* 4 meke kote zama guahe: “Ele va tatara nia Zisu sapu kote pule mae si Asa, gua; ba avei sia? Ele mate beto sari na tiatamada, ba korapa koa kekeṉoṉo la mo sari doduru ginugua, sanugua ta kuri sa kasia popoa.” 5 Pa dia hiniva mo si muliṉi pania rini sa hinokara sapu pa totoso pukerane, si zama mo sa Tamasa meke tava podaka sa Maṉauru meke sa pepeso. Sa pepeso si ta paqaha vata kale koa sa kolo, meke ta tavete turaṉae kolo si asa.* 6 Meke koasa kolo tugo, sapu sa naqe nomana pa totoso te Noa, si ta huara beto sa kasia popoa koana.* 7 Ba sa Maṉauru meke sa pepeso, meke sari doduru vina podaka pana ulu, si ta kopue tugo koa sa zinama te Tamasa, pude kaqu ta sulu palae pa nika. Ta kopue si arini pude aqa nia sa rane vinaripitui, pana tava kilasa beto sari na tie pu etulia sa Tamasa koari na dia tinavete kaleadi.

8 Ba kasa qua baere ta tatarue mia, mi lopu muliṉi nia sa tiṉitoṉa sapu guahe: Pa dinoṉo tanisa Baṉara si lopu votikaena sa keke rane, meke sa tina vuaheni. Koa Sa si kekeṉoṉo mo sari kara.* 9 Sa Baṉara si lopu aqa seunae, pude va gorevura ia gua sapu ele va tatara nia Sa, gua sapu balabala ia ri kaiqa tie. Ba korapa aqa va ṉoṉoni gamu Sa, sina lopu hiva nia Sa si keke tie pude tava kilasa pa Heli, ba hiva ni Sa sari doduru pude kekere, meke veko pani sari na dia sinea.

10 Ba sa rane tanisa Baṉara si kote mae va hodahodaka guana tie hikohiko. Koa sa rane sana si kote ta avoso sa hinuruṉu tanisa nika nomana hola, meke kote murimuri palae sa maṉauru, meke sari doduru vina podaka panaulu si kote ta sulu palae. Meke sa kasia popoa meke sari doduru tiṉitoṉa vasina, si kote murimuri* palae.* 11 Ego, sina gua asa sa tinahuara sapu kote ta evaṉa koari doduru likakalae, ke vegua si

* **2:22** ZT 26:11 * **3:3** Zd 18 * **3:5** Zen 1:6-9 * **3:6** Zen 7:11 * **3:8** Sam 90:4 * **3:10** Kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si zama “ta sulu palae”. * **3:10** Mt 24:43; Lk 12:39; 1 Tes 5:2; Rev 16:15

ta hivae koa gamu? Ta hivae sari na mia tinoa pude toṉoto meke tava
madi koe Tamasa. 12 Mamu tavetavete valeana sipu aqa nia gamu, pude
turei va mae ia sa rane tanisa Tamasa. Koasa rane asa si kote ta sulu
palae sa maṉauru, meke kote tava murimuri pa nika sari doduru vina
podaka panaulu. 13 Ba gita si aqa nia gua sapu ele va tatara veko nia sa
Tamasa, sapu sa Maṉauru vaqura na pepeso vaqura, vasina kaqu ta tavete
sa tinoṉoto doduru totoso.*
14 Ke gua asa, kasa qua baere ta tatarue mia, sipu aqa nia gamu sa rane
asa, si mi podeke sisigitia pude koa via meke toṉoto, meke loke tinazutu
mia pa dinoṉo te Tamasa, mamu koa vari bulei koe Tamasa. 15 Mi doṉo
la ia sa inaqa va ṉoṉo tanisa nada Baṉara. Mamu gilania sapu korapa
poni gamu Sa sa totoso pude ta harupu si gamu, gua puta tugo sapu ele
kubere atu nia e Paula sa tasida koa gamu, koa sa tinumatumae pu ponia
sa Tamasa koa sa. 16 Hoke zama ni sa koa ri doduru nana leta sari na
ginugua sara. Koa dia sari kaiqa ginugua tasunadi pa nana leta, sapu hoke
rupaha va sea i ri kaiqa pu pupuhudi na ruarabeke, gua tugo sapu hoke
evaṉi rini koari kaiqa Kinubekubere Hope pule. Ke gua asa, si vala puleni
teledia si arini koasa tinahuara pu koa hola.
17 Ba kasa qua baere ta tatarue mia, ele gilania gamu sa ginugua hie.
Ke mi kopu puleni gamu, pude mi lopu ta turaṉa va sea koari na vina
tumatumae na hahanana sea tadi na tie kaleadi hire, mi lopu ta luarae koa
sa mia tuturuana pu ta harupu nia gamu. 18 Ba mi toqolo nono la tu koasa
tataru lopu ta ṉana kamona, meke pa ginilagilanana sa nada Baṉara, sa
Hinarupu, sapu e Zisu Karisito. Mani ta vala koa Sa sa vinahesi, kamahire
meke ninae rane ka rane! Emeni.

* **3:13** Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1

SA LETA KEKENU TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa *Leta Kekenu te Zone* hie, si karua sari na n̲ati binalabala vasina. (1) Pude va n̲in̲ira i si arini pu tirona sa leta hie koasa dia tinoa binaere koe Tamasa meke sa Tuna, se Zisu Karisito. (2) Pude va balau i si arini pu tirona sa leta hie pude lopu ta turan̲a va seu koari na vina tumatumae seadi. Zama sari na tie va tumatumae kokohadi hire sapu guahe: Be koa pa kasia popoa sa tie, si va bonia sa kasia popoa sa nana tinoa. Gua asa ke Zisu Karisito, sapu sa Tuna Tamasa si lopu toa nia sa tinoa pa tini, sina loke nana sinea. Tozia tugo rini, sapu be hiva ta harupu si keke tie, si kaqu va ilolo pule nia koasa binalabalana sa tinoa pa kasia popoa hie, meke sa tinaharupu si loke nana ginugua la gua pa kinopuna sa Tinarae te Tamasa, meke na tataru koa rina turan̲ana, gua si arini.

Pa nana vinaripera koari na vina tumatumae seadi arini, si zama va bakala nia Zone, sapu se Zisu Karisito si na tie hinokara. Zama va n̲in̲ira nia sa sapu arini pu va hinokaria se Zisu, meke tataru nia sa Tamasa, si kaqu koa varivari tatarue tugo teledia! gua.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Sari na zinama kekenu. Hinia 1:1-4
Sa kalalasa meke sa hinuporo. Hinia 1:5 kamo hinia 2:29
Sari na koburu te Tamasa, meke sari na koburu te Setani. Hinia 3:1-24
Sa hinokara meke sa kinohakoha. Hinia 4:1-6
Sa tinavete tataru. Hinia 4:7-21
Sa rinan̲eran̲e sapu kote tagoa sa minataqara. Hinia 5:1-21

Sa Zinama Tinoa

1 Kubere atu nia gami sa Zinama Tinoa sapu koa pa pinodalaena, sapu se
Zisu Karisito, sapu ele avosia gami, meke ele dogoria gami pa mata mami
soti. Hinokara, ele dogoro sotia, na tiqua gami pa lima mami soti si Asa.*
2 Totoso vata dogoro vura sa Tinoa hie, si dogoro sotia gami; gua asa ke
tozia gami koa gamu sa guguana sa Tinoa Hola sapu ele koa pa pinodalaena
koe Tamasa, meke tava gilana koa gami.* 3 Gua sapu ele dogoria na avosia
gami, si tozi vura nia gami koa gamu; pude boka somana tagoa gamu koa
gami sa tinoa binaere te Tamasa sa Tamada, meke se Zisu Karisito sa Tuna.
4 Kuberia gami si hie, pude tava gorevura sa nada qinetuqetu.

Na Kalalasa sa Tamasa

5 Hie sa inavoso sapu avosia gami koa Sa meke korapa zama vura atu
nia koa gamu: Kalalasa sa Tamasa; meke koa Sa si loke hinuporo hokara si
koa. 6 Be zama si gita sapu tagoa gita sa tinoa binaere koe Tamasa, gua, ba
ene pa hinuporo si gita, si kokoha si gita koari nada zinama, na tinavete.
7 Ba be koa pa kalalasa si gita, gua sapu na Kalalasa si Asa, si tiqe tagoa
gita sa tinoa binaere koe Tamasa pa varikorapada. Meke sa eharana e Zisu
sa Tuna, si va via gita koari doduru nada sinea. 8 Be zama si gita sapu loke
nada sinea si gita, gua, si va koha puleni gita mo teleda, meke lopu koa koa
gita sa hinokara. 9 Ba be helahelae ni gita sari nada sinea koe Tamasa, si
kote taleosoni gita Sa, meke va via gita koari doduru nada tinavete kaleadi,
sina ta ronuna meke ton̲oto si Asa. 10 Be zama si gita sapu lopu hite tavete

---

* **1:1** Zn 1:1 * **1:2** Zn 1:14

va sea si gita; gua, si va kokoha ia gita sa Tamasa, sapu zama guahe: “Sea beto sari doduru tie” gua, meke lopu tagoa gita sa Nana zinama.

2

Karisito sa Nada Tinokae

1 Kasa tuqu, kubere atu nia rau koa gamu sa leta hie, pude mi lopu tavete va sea si gamu. Ba be sea si keke tie, si koa nana se Zisu Karisito sa Tie Toṉoto, meke sa nada tie vari karovae. Asa si zama poni gita koe Tamasa sa Tamada pude lavelave ni gita. 2 Sina e Zisu Karisito tugo sa vinulasadi ri nada sinea koasa Nana minate. Meke lopu sari nada sinea mo teleda, ba gua tugo sari na sinea tana doduru tie pa kasia popoa.*

3 Be kopu ni gita sari na tinarae te Tamasa, si va sosodea gita sapu gilania gita si Asa. 4 Be zama si keke tie sapu gilania sa sa Tamasa, gua, ba lopu luli sa sari Nana tinarae, si na tie kokohana mo si asa, meke lopu tagoa sa sa hinokara. 5 Ba asa sapu va tabea sa zinama te Tamasa, si gotogoto sa nana tataru koa Sa. Vasina tu kote gilana gunia gita sapu koa koa Sa si gita. 6 Be zama si keke tie sapu koa koe Tamasa si asa, gua; si kaqu toa nia sa sa tinoa gugua sapu toa nia e Zisu Karisito.

Sa Tinarae Vaqura

7 Kasa qua baere ta tatarue mia, lopu na tinarae vaqura si kubere atu nia rau hie koa gamu, ba na tinarae koana mo, sapu ele avosia mo gamu tatasana sipu ta tarae sa Inavoso Leana koa gamu.* 8 Ba pa kaiqa ginugua, si na tinarae vaqurana si kubere atu nia rau hie, sina sa hinokarana sa si ta dogoro koe Karisito meke koa gamu. Ura korapa hola taloa sa hinuporo, meke ele kamo mae sa kalalasa hinokarana.

9 Asa sapu zama sapu koa pa kalalasa si asa, gua, ba kukiti nia sa sa tasina koe Karisito si korapa koa pa hinuporo si asa. 10 Asa sapu tataru nia sa tasina koe Karisito si koa pa kalalasa si asa, meke lopu kote va tubarae i sa sari kaiqa pa sinea. 11 Ba asa sapu kukiti nia sa tasina koe Karisito, si na tie huporo meke ene pa hinuporo si asa, meke lopu gilania sa sa vasina pu korapa la ia gua sa, sina va behu i sa hinuporo sari matana.

12 Kasa tuqu koe Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina ele taleosae sari na mia sinea pa korapa pozana Karisito. 13 Kasa Tamaqu koe Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina ele gilania gamu sa Tamasa sapu koa pa pinodalaena. Gamu kasa na tie vaqura koe Karisito, kubere atu si rau koa gamu, sina ele koa va mataqara si gamu koe Setani sapu sa ṉatina sa kinaleana.

14 Gamu kasa na koburu te Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina gilania gamu sa Tamada pa Maṉauru. Gamu kasa na tamaqu koe Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina gamu tugo si ele gilania si Asa pu koa pa pinodalaena. Gamu kasa na tie vaqura koe Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina ṉiṉira si gamu pa mia rinaṉeraṉe, meke toa pa bulomia gamu sa zinama te Tamasa, meke ele va kilasia gamu se Setani sapu sa ṉatina sa kinaleana.

15 Mi lopu tataru nia sa kasia popoa meke sari na likakalae tanisa. Be tataru nia gamu sa kasia popoa, si lopu tataru nia gamu sa Tamasa. 16 Ura sari doduru ginugua saripu tanisa kasia popoa si hire: Na inokoro sea tana tini, gua sapu dogori meke okoro ni na tie, meke sari doduru ginugua kaleadi saripu hoke va titie ni na tie. Loketoṉa arini hire si maedi koe Tamasa, ba tanisa kasia popoa mo si arini. 17 Sa kasia popoa meke sari na

* **2:2** Rom 3:25 * **2:7** Zn 13:34

inokoro sea tanisa, meke sari doduru tiṉitoṉa kaleadi vasina, saripu hoke okoro ni na tie, si korapa hola taloa. Ba asa sapu evaṉia sa hiniva tanisa Tamasa si kote toa hola ninae rane ka rane.

Sa Kana te Karisito

18 Kasa tuqu koe Karisito, korapa nono mae sa vina betona sa totoso ta
mutina. Ele avoso nia mia gamu sapu kote mae sa kana te Karisito* gua.
Kamahire ba ele koadia sari soku kana te Karisito, ke gilania gita sapu tata
sa vina betona sa totoso. 19 Sari na kana te Karisito hire si lopu somanadi
hinokara koa gita. Gua asa ke ele taluarae koa gita si arini, sina be tie
tadigita si arini, si kote koa hola koa gita si arini. Ba ele luara pani gita
rini ke ta gilana sapu lopu tadigita si arini.
20 Ba ele poni gamu Karisito sa Maqomaqo Hope, ke ele gilania gamu
doduru sa hinokara. 21 Kubere atu koa gamu si rau, lopu pa ginugua
sapu na lopu gilania gamu sa hinokara, ba sina ele tumae nia mia gamu si
asa, meke gilania mia tugo gamu sapu loke kinohakoha si vura mae koasa
hinokara. 22 Esei sa tie kokoha? Arini tugo sapu korodia va egoa sapu e
Zisu tugo sa Karisito, sapu ta vizatana koe Tamasa. Arini tugo sari na kana
te Karisito. Korodia va egoa rini sa Tuna meke sa Tamana. 23 Asa sapu
korona nia se Zisu sa Tuna Tamasa, si korona nia tugo sa sa Tamasa sa
Tamana, ba asa sapu helahelae nia sa Tuna, si tagoa tugo sa sa Tamana.
24 Mi kopu nia pa bulomia sa inavoso sapu ele avosia gamu pa
pinodalaena. Be kopu nia gamu sa inavoso asa, si kote boka koa keke
si gamu koasa Tuna meke sa Tamana. 25 Meke hie tugo sa vina tatara sapu
ele ponini gamu Sa, sapu “sa tinoa hola”.
26 Sari guguadi ri pu hiva turaṉa va sea gamu si kubere atu ni rau hie
koa gamu. 27 Ba sapu gamu, si ele ponini gamu Karisito sa Maqomaqona.
Pa totoso korapa koa koa gamu sa Maqomaqona Sa, si lopu ta hivae
si keke tie pude va tumatumae gamu. Sina sa Maqomaqo Hope tanisa
telena si va tumatumaeni gamu sari doduru tiṉitoṉa. Meke gua saripu va
tumatumaeni gamu Sa si hinokara, lopu kokoha. Mi va tabea gua sapu va
tumatumaeni gamu sa Maqomaqo Hope Tanisa, mamu koa soto koa Sa.

Sari na Koburu te Tamasa

28 Ego, gua asa, kasa tuqu koe Karisito, mi koa soto koe Zisu, pude pana
pule mae Sa, si kote raṉeraṉe nada si gita, meke lopu kote kurekure na
tome nia gita si Asa, pa rane sapu kote pule mae ia Sa. 29 Gilania mia gamu
sapu toṉoto se Karisito, ke kote gilania mia tugo gamu sapu arini pu evaṉia
sa tinoṉoto si na koburu te Tamasa.

3

1 Dotu, marilaena hola sa tataru te Tamasa koa gita. Nomana hola sa
Nana tataru ke boka ta pozae na koburu Tanisa si gita, meke hinokara
tugo. Gua asa ke lopu gilana gita rina tie tana kasia popoa si gita, meke lopu
gilania tugo rini sa Tamasa.* 2 Kasa qua baere ta tatarue mia, kamahire si
na koburu te Tamasa si gita, ba gilania gita sapu pana vura pule mae se
Karisito, si kote ta evaṉa gua puta tugo Asa si gita, sina kote dogoro sotia
gita sa guguana Sa. 3 Sa tie sapu aqa va ṉoṉo nia sa pinule mae te Karisito
si va via pule nia si asa, meke via kekeṉoṉo gua tugo sa tinoa te Karisito.
4 Asa sapu tavete va sea, si sekea sa sa Tinarae te Tamasa. Ura sa nada
sinea si na sinekena sa Tinarae te Tamasa. 5 Gilania mia gamu sapu mae

---

* **2:18** Sa kana te Karisito sapu kaqu mae sekesekei sari na tie pa vinabetona sa totoso ta mutina.
* **3:1** Zn 1:12

nia Zisu Karisito si pude vulasa pani sari nada sinea, ba loke Nana sinea si Asa.* 6 Asa sapu koa keke koe Karisito, si lopu kote tavete va sea nono latu, ba asa sapu tavete va sea nono latu, si lopu hite dogoria na gilania sa se Zisu Karisito.
7 Kasa tuqu koe Karisito, mi lopu ta turaṉa va sea koa keke tie. Asa sapu evaṉia sa tinoṉoto si toṉoto tugo si asa, meke toṉoto gua puta tugo e Karisito. 8 Asa sapu tavete va sea, si na tie te Setani[d] tugo si asa. Ura se Setani si ele sea mae tu pa pinodalaena. Sapu mae nia sa Tuna Tamasa, si pude huaria sa tinavete te Setani. 9 Ura asa sapu ta podona koe Tamasa, si lopu kote tavete va sea nono latu. Sina sa tinoa te Tamasa si koa koa sa, meke sina ta podona koe Tamasa sa Tamana si asa, ke lopu tavete va sea nono latu si asa. 10 Pa siraṉa hie si boka gilania gita sapu esei sa koburu te Tamasa, meke esei sa koburu te Setani. Asa sapu lopu lulia sa tinoṉoto, meke lopu tataru nia sa tasina si lopu te Tamasa si asa.

Koa Vari Tatarue

11 Hie tugo sa inavoso sapu ele avosia gamu pa pinodalaena: mada koa varivari tatarue si gita, gua.* 12 Mada lopu koa gua e Keni si gita. Asa si na tie te Setani, sapu va matea sa sa tasina soti, se Ebolo. Na vegua ke va matea sa? Koa gua sapu kaleana sa nana tinavete, ba se Ebolo si tavete va toṉoto.*
13 Kasa tasiqu koe Karisito, be kukitini gamu rina tie pa kasia popoa si gamu, si mi lopu magasa nia. 14 Gilania nada gita sapu ele hola nia gita sa minate, meke karovo la pa tinoa, sina tataru ni gita sari na turaṉada koe Karisito. Asa sapu lopu tataru ni sari na turaṉana koe Karisito, si tana minate si asa.* 15 Asa sapu kukiti nia sa tasina koe Karisito, si na tie variva mate tugo si asa. Meke gilania mia gamu sapu sa tie variva mate si lopu tagoa sa sa tinoa hola. 16 Gua hie gilana gunia gita sa tataru: poni hobeni gita Karisito sa Nana tinoa. Meke garoda tugo gita si pude poni sari nada tinoa koari na turaṉada koe Karisito. 17 Be keke tie si tago va leana nana likakalae, meke dogoria nana sa sapu koa malaṉa si keke turaṉana, ba lopu toka nia sa; vegua meke boka tataru nia sa sa Tamasa? 18 Ke gua asa kasa tuqu koe Karisito, mada lopu va vura ia sa tataru pa zinama mo, ba mada va gorevura ia pa tinavete, meke pa hinokara.

Raṉeraṉe Nada pa Kenuna sa Tamasa

19 Gua asa meke kote gilania gita sapu koa pa hinokara si gita, meke pude gua asa si kote boka raṉeraṉe si gita pa kenuna sa Tamasa. 20 Be sari buloda teleda si zutu puleni gita, si mada tumae nia sapu sa Tamasa si noma hola ni sari na buloda, meke gilani Sa sari doduru tiṉitoṉa. 21 Ke gua asa, kasa qua baere, be lopu zutu gita rina buloda soti, si raṉeraṉe nada si gita pa kenuna sa Tamasa. 22 Poni gita Tamasa gua saripu tepai gita koa Sa, sina va tabei gita sari Nana tinarae, meke taveti gita gua saripu variva qetu koa Sa. 23 Sapu garunu nia sa Tamasa koa gita si guahe: pude mada va hinokaria gita se Zisu Karisito sa Tuna meke pude mada koa vari tatarue, gua puta tugo sapu ele garununi gita e Karisito.* 24 Asa sapu va tabei sari na Tinarae te Tamasa, si koa koe Tamasa si asa, meke sa Tamasa si koa koa sa. Guahe ke tumae nia gita sapu koa si Asa koa gita: Tumae nia gita sina koa koa gita sa Maqomaqo Hope sapu ponini gita Sa.

---

* **3:5** Zn 1:29 * **3:11** Zn 13:34 * **3:12** Zen 4:8 * **3:14** Zn 5:24 * **3:23** Zn 13:34, 15:12,17

4

Sa Maqomaqo Hope meke sa Maqomaqo Kokoha

1 Kasa turaṉaqu koe Karisito, mi lopu va hinokari saripu zama: Vagia
rini sa Maqomaqo Hope, gua. Ba podeki tu, pude va sosodea sapu maena
gua koe Tamasa sa Maqomaqo sapu vagia rini, ba lokari? Sina sokudi sari
na poropita kokohadi saripu ele vura la pa doduru vasina. 2 Gua meke kote
gilania gamu sa Maqomaqona sa Tamasa, si guahe: doduru tie saripu tozi
helahelae nia sapu Zisu Karisito si mae podo pa tini tie hinokara, si tagoa
rini sa Maqomaqona sa Tamasa. 3 Arini saripu va karia sapu mae podo
pa tini tie hinokara se Zisu Karisito, si lopu tagoa rini sa Maqomaqona
sa Tamasa. Sa maqomaqo sapu tagoa rini, si na maqomaqona sa kana te
Karisito. Ele avoso nia mia gamu sapu kote mae sa kana te Karisito hie.
Korapa koa nana pa kasia popoa kamahire si asa.
4 Kasa tuqu, na tanisa Tamasa si gamu, meke ele va kilasi gamu sari
na poropita kokohadi, sina Asa sapu koa koa gamu, si ṉiṉira hola nia sa
kana te Karisito sapu koa koasa kasia popoa. 5 Sari na poropita kokoha
sara, si tale zama mo pa kalina sa kasia popoa, meke avosi rina tie tanisa
kasia popoa si arini, sina tanisa kasia popoa si arini. 6 Ba gita si tanisa
Tamasa. Asa sapu gilania sa Tamasa, si va avoso gita sa; ba asa sapu lopu
te Tamasa, si korona va avoso mae koa gita. Vasina si boka va sosodea gita
sa Maqomaqona sa hinokara, meke sa maqomaqona sa kinohakoha.

Tataru sa Tamasa

7 Kasa tasiqu, mada koa vari tatarue, sina na tataru si maena gua koe
Tamasa, meke sari na tie sapu koa varivari tatarue si na koburu te Tamasa,
meke gilania rini sa Tamasa. 8 Asa sapu lopu tataru si lopu gilania sa sa
Tamasa, sina na tataru tugo sa Tamasa. 9 Va dogoroni gita Tamasa sa Nana
tataru totoso garunu gore mae nia Sa pa pepeso sa Tuna Ekei, pude tagoa
gita sa tinoa sapu mae guana koa Sa. 10 Meke guahe sa tataru: lopu sapu
na tataru kenu nia gita sa Tamasa, ba sapu Asa tu tataru kenuni gita, ke
garunu mae nia Sa sa Tuna pude na vinulasadi ri nada sinea koasa Nana
minate.
11 Kasa qua baere, be gua asa sa tataru te Tamasa koa gita, si mada
koa varivari tatarue gua tugo asa si gita. 12 Loke tie ele hite dogoria sa
Tamasa, ba be koa varivari tatarue si gita, si koa koa gita sa Tamasa, meke
sa Nana tataru si tava gorevura valeana pa nada tinoa.* 13 Gua asa ke
gilana valeania gita sapu koa koe Tamasa si gita, meke koa koa gita si Asa,
sina ele ponini gita Sa sa Maqomaqona. 14 Meke ele dogoria na helahelae
nia gami pa tie, sapu sa Tamasa si ele garunu gore mae nia sa Tuna, pude
na Hinarupu tadi doduru tie pa kasia popoa. 15 Asa sapu tozi helahelae nia
sapu Zisu si na Tuna Tamasa, si koa koe Tamasa si asa, meke sa Tamasa si
koa koa sa.
16 Gilania meke raṉea gita sa tataru te Tamasa koa gita. Na tataru tugo
sa Tamasa, ke asa sapu koa ia tataru, si koa koe Tamasa si asa, meke koa
koa sa sa Tamasa. 17 Ele tava gorevura valeana sa tataru koa gita, pude
boka raṉeraṉe nada si gita pa rane vinaripitui, sina sari nada tinoa pa
pepeso hie, si gua tugo te Karisito. 18 Na tataru si lopu matagutu. Sa
tataru gotogotona si hadu pania sa minatagutu. Asa sapu matagutu, si
lopu gotogoto sa nana tataru, sina na matagutu nia sa sa vina kilasa.
19 Koa tataru si gita, sina tataru kenuni gita sa Tamasa. 20 Be zama si keke
tie, “Tataru nia rau sa Tamasa,” gua; meke kukiti nia sa sa tasina, si na tie

* **4:12** Zn 1:18

kokohana tugo si asa. Sina vegua meke boka tataru nia sa sa Tamasa sapu lopu hite dogoria sa, be lopu tataru nia sa sa tasina sapu boka dogoria sa? 21 Hie tugo sa tinarae sapu ele ponini gita Karisito: Asa sapu tataru nia sa Tamasa, si mani tataru nia tugo sa tasina.

5

Sa Nada Minataqara koasa Kinaleana pa Kasia Popoa

1 Asa sapu va hinokaria sapu e Zisu tugo sa Karisito, si ta podoe koburu te Tamasa si asa. Meke asa sapu tataru nia sa Tamasa sa Tamana, si tataru nia tugo sa sa Tuna Tamasa. 2 Gua asa ke gilania gita sapu be tataru ni gita sari na koburu te Tamasa, si tataru nia tugo gita sa Tamasa, meke va tabei gita sari Nana Tinarae. 3 Pude tataru nia sa Tamasa ginuana, si pude va tabei sari Nana tinarae, meke sari Nana tinarae si lopu tasuna sisigiti koa gita.* 4 Ura arini pu ta podoe koe Tamasa pude koburu Tanisa, si boka va kilasia sa kinaleana pa kasia popoa. Meke sa nada minataqara koasa kinaleana pa kasia popoa si sa nada rinaṉeraṉe koe Karisito. 5 Loke tie si boka va kilasia sa kinaleana pa kasia popoa, ba asa mo sapu va hinokaria sapu Zisu si na Tuna Tamasa.

Sa Vina Sosodena e Zisu Karisito

6 E Zisu tugo hie sapu mae pa pinapitaiso pa kolo, meke pa eharana koasa Nana minate. Lopu pa pinapitaiso eke mo pa kolo si mae ia Sa, ba pa eharana tugo koasa Nana minate. Meke sa Maqomaqo Hope telena si va sosodea sapu hinokara sa ginugua hie, sina hinokara sa Maqomaqo Hope. 7 Ka ṉeta sari na vina sosodena sa Tuna. 8 Sa Maqomaqo Hope, sa kolo pa pinapitaiso, meke sa eharana Sa pa Nana minate. Meke sari ka ṉeta hire si kekeṉoṉo mo sari na dia vina sosode. 9 Va hinokaria gita sa vina sosode tadi na tie, ba sa vina sosode te Tamasa si ṉiṉira hola nia sapu tadi na tie. Sa vina sosode sapu ele ponini gita sa Tamasa, si na guguana sa Tuna. 10 Asa sapu va hinokaria sapu Zisu sina Tuna Tamasa, si tagoa sa sa vina sosode hie pa bulona. Ba asa sapu lopu va hinokaria, si zutu nia tie kokoha sa sa Tamasa, koasa guguana sa Tuna. 11 Meke hie tugo sa vina sosode, sapu ele poni nia Tamasa koa gita sa tinoa hola. Meke sa tinoa hola hie si koa pa korapana sa Tuna.* 12 Asa sapu tagoa sa Tuna, si tagoa sa sa tinoa hola. Ba asa sapu lopu tagoa sa Tuna, si lopu tagoa sa sa tinoa hola. 13 Kubere atu nia rau si hie koa gamu pu va hinokaria sa Tuna Tamasa, pude boka gilana valeania gamu sapu ele tagoa gamu sa tinoa hola. 14 Raṉeraṉe valeana nada, meke lopu matagutu si gita pa kenuna sa Tamasa. Sina gilana valeania gita sapu avoso gita Sa totoso tepa ia gita si keketoṉa sapu goto la pa Nana hiniva. 15 Totoso tepa si gita si avoso gita Sa. Gua asa ke gilania gita sapu kote vagia gita gua sapu tepa ia gita koa Sa.

16 Be dogoria goi si keke tasimu koe Karisito sapu evaṉia si keke sinea sapu lopu kote boka turaṉa la nia si asa pa minate, si mu varavara nia, meke kote ponia Tamasa sa tinoa koa sa. Hie si koa sa mo sapu evaṉi sari na sinea sapu lopu kote turaṉa la nia si asa pa minate. Ba koa nana sa sinea sapu variva mate*. Sa sinea asa si lopu tozini gamu rau pude varavara nia. 17 Doduru tinavete kaleadi si na sinea beto mo, ba koa dia si kaiqa sinea saripu lopu turaṉa la tie pa minate.

---

* **5:3** Zn 14:15 * **5:11** Zn 3:36 * **5:16** Sa sinea sapu turaṉa la nia sa tie pa minate si lopu bakala.

18 Gilania gita sapu loke koburu te Tamasa si tavete nono la ia sa sinea,
sina se Zisu Karisito sa Tuna Tamasa si kopu nia si asa pude lopu nono la
pa sinea. Meke se Setani si lopu kote boka va kaleania si asa. 19 Ba gilania
gita sapu gita si na koburu te Tamasa, meke sapu doduruna sa kasia popoa
si koa pa n̲iniran̲ira te Setani. 20 Gilania gita sapu ele mae sa Tuna Tamasa,
meke ele ponini gita Sa sa ginilagilana pude boka gilania gita sa Tamasa
hinokara, meke pude koa keke si gita koasa Tamasa hinokara pa korapana
sa Tuna, sapu se Zisu Karisito. Meke asa tugo sa Tamasa hinokara, meke sa
tinoa hola. 21 Kasa tuqu, mi kopu puleni gamu koari na tamasa kokohadi!

SA LETA VINA RUA TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa leta vina rua te Zone hie si e Zone, sa koimata pa ekelesia telena si kuberia. Ta kubere la si asa koa sa ekelesia sapu ta pozae na barikaleqe, meke koa rina tiena sa ekelesia sapu ta pozae na tuna sa barikaleqe. Sa inavoso papakana hie si na tinepa koa rina tiena sa ekelesia pude koa varivari tatarue, meke na vina balau pude lopu luli sari na tie tarae kokohadi, meke sari na vina tumatumae seadi.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama qinetuqetu. Vesi 1-3
Sa tataru si na n̲ati tin̲itoṉa. Vesi 4-6
Vina balau koa rina vina tumatumae seadi. Vesi 7-11
Tinukuna sa leta. Vesi 12-13

Zinama Tuketukele

1 Arau na koimata pa ekelesia si kubere atu nia sa leta hie koa goi na barikaleqe ta vizatamu meke sari na tumu pa qua tataru hinokara koa gamu. Meke lopu arau mo, ba sari doduru pu gilania sa hinokara, ba tataruni gamu tugo. 2 Sina sa hinokara si koa koa gita kamahire, meke kote koa hola koa gita ninae rane. 3 Mani poni gita sa Tamasa sa Tamada, meke se Zisu Karisito sa Tuna, sa tataru variharupi, sa tataru variva taleosae, meke sa binule. Mada tagoi si hire pa tataru na hinokara.

Sa Hinokara meke sa Tataru

4 Qetu hola si rau sipu gilania rau sapu kaiqa tiena sa mua ekelesia si va tabea meke tavete lulia sa hinokara, gua puta tugo sa tinarae hinokara sapu ele vagia gita koasa Tamasa sa Tamada. 5 Tepa gamu rau si gamu na tiena sa ekelesia, mada koa vari tatarue. Lopu na tinarae vaqura si kubere atu nia rau hie, ba sapu ele avosia mo gita pa pinodalaena.* 6 Meke hie tugo sa tataru: pude mada va tabei na tavete luli gita sari na Tinarae te Tamasa. Meke hiera tugo sa tinarae sapu ele ta vatu koa gamu pa pinodalaena; pude mi koa vari tatarue.

7 Ura soku sari na tie sekesekei saripu lopu va hinokaria sapu Zisu Karisito si ta evaṉae tie sapu koa ia masa na ehara, si ele vura la pa doduruna sa kasia popoa. Sari na tie sekesekei gugua arini si gua na kana te Karisito. 8 Ke mi kopu puleni gamu si gamu, pude lopu kaqu murimuri palae sari na tinavete leadi, pu ele evaṉi gita, pude boka vagia gamu sa mia pinia madoduraena. 9 Sa tie sapu lopu tagoa sa vina tumatumae te Karisito, ba votikaena sa nana vina tumatumae, si lopu tagoa sa sa Tamasa, ba sa tie sapu tagoa sa vina tumatumaena e Karisito, si tagoa sa sa Tamana meke sa Tuna. 10 Be atu koa gamu si keke tie meke lopu va tumatumae nia sa sa hinokara pa guguana Karisito, si mi lopu va kamoa na hapahapa nia pa mia vetu. 11 Asa sapu va kamoa si somana ni tugo sa sari nana tinavete kaleadi.

Sari na Zinama Vina Betobeto te Zone

12 Soku ginugua si hiva tozi atu ni rau koa gamu, ba lopu hiva kuberi rau pa leta. Ba rovea rau sapu kote atu soti telequ koa gamu si rau pude mada vari vivinei soti ni teleda si hire, pude boka gorevura valeana sa

* **1:5** Zn 13:34, 15:12,17

nada qinetuqetu. 13 Sari na tasimia koe Karisito pa ekelesia tani si garunu atu nia sa dia tataru koa gamu.

SA LETA VINA N̲ETA TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa leta vina n̲eta hie si e Zone tugo telena kuberia. Asa tugo sa koimata pa ekelesia. Kubere la nia sa sa leta hie koa keke koimata pa ekelesia pozana e Qaeasi. Va lavatia sa se Qaeasi, sina toka valeana ni sa sari na tie pa ekelesia, meke va balau i sa sari na tiena sa ekelesia koa keke tie pozana Dioterepasi.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama kekenu. Vesi 1-4
Sa vina lavatana e Qaeasi. Vesi 5-8
Sa zinutuna e Dioterepasi. Vesi 9-10
Zinama leana koe Demitiriasi. Vesi 11-12
Vinabetona sa Leta. Vesi 13-15

Zinama Tuketukele

1 Arau na koimata pa ekelesia si kubere atu nia sa qua leta hie koa goi na
qua baere, Qaeasi, sapu tataru nia rau koasa hinokara.* 2 Qua baere soti;
sa qua vinaravara si pude mamu tava leseve si goi koari doduru tinasuna
pa mua kinoa, meke pude toa valeana si goi pa tinimu kekeṉoṉo gua sapu
gilana gunia rau sapu toa valeana tugo si goi pa maqomaqomu. 3 Qetu hola
si rau totoso avoso nigo rau koari kaiqa tie pa ekelesia sapu korapa turu
va n̲in̲ira pa mua rinaṉeraṉe si goi koasa hinokara, meke sapu korapa toa
pa hinokara si goi doduru totoso. 4 Sa qua qinetuqetu sapu noma hola ni
doduru tin̲itoṉa pule si sa inavoso sapu sari qua koburu koe Karisito pa
ekelesia si korapa ene pa hinokara.

Sa Vina Lavatana e Qaeasi

5 Qua baere soti, ta ronuemu hola si goi koasa mua tinavete koari na
tamatasi pa ekelesia, meke gua tugo koari na tie karovodi. 6 Ele tozi vura
nia rini koari na tiena sa ekelesia sa mua tataru. Leana, mamu toka
zoṉazoṉa ni tu pa dia inene pa hahanana sapu variva qetu koasa Tamasa.
7 Sina ene la si arini koasa ninabuluna e Karisito, meke loke tinokae si
vagia rini koari na tie pu lopu va hinokaria se Karisito. 8 Garo tugo si gita
na tie te Karisito pude toka ni sari na tie pa ekelesia pude mada tavetavete
somanae koa rini koasa hinokara.

Ari Dioterepasi e Demitiriasi

9 Keke leta papakana si ele kubere la nia rau koasa butubutu tie te
Karisito, ba se Dioterepasi sapu hiva koa na n̲ati hiniva koa rini, si lopu
hiva va tal̲iṉa la i sa sari na qua zinama pa leta. 10 Pana atu rau si kote tiqu
la i rau sari doduru gua pu evaṉi sa: sari nana zinama n̲oṉovala mae koa
gami, meke sari nana kinohakoha pu tozi sa! Meke lopu arini mo, ba sapu
lopu hiva va kamoi sa sari na tie te Karisito be mae sarini. Meke hukati
tugo sa sarini pu hiva va kamoi sari na tie te Karisito, meke hiva hitu pani
tugo sa koasa puku tie te Karisito si arini.

11 Ego, Qaeasi; qua baere soti, mu lopu luli saripu kaleadi ba mu lulia
sa lineana. Sa tie sapu tavete va toṉoto si te Tamasa tugo si asa, ba sa tie
sapu tavete va kaleana si lopu gilania sa sa Tamasa.

---

* **1:1** TTA 19:29; Rom 16:23; 1 Kor 1:14

12 Ba se Demitiriasi si zama valeana hola ia ri doduru tie te Karisito sina
sa Maqomaqo hinokara si ta dogoro vura koasa lineana pa nana tinoa.
Meke gami ba somana va sosodea tugo pa mami zinama, meke gilania
mua goi sapu gua pu tozia gami si hinokara tugo.

Zinama Tataru Vina Betobeto

13 Soku tinitona si hiva tozi rau, ba lopu hiva kuberi rau pa leta. 14 Rovea
rau si kote lopu sana atu dogorigo mo rau, mada vari vivinei soti teleda.
15 Mani koa koa goi sa binule. Sa dia tataru koa goi gua sari mua baere
hire. Mu hopeke tozia mami tataru koari mami baere vasina.

SA LETA SAPU KUBERIA ZIUDI

Sa Vinabakala

Sa leta hie si ta kubere koe Ziudi, sa tasina soti e Zemisi sapu kuberia tugo si keke leta. Sari karua hire si gina na tasina e Zisu, sapu ta tozi pa Matiu 13:55. Kuberia sa sa leta hie pude na vina balaudi rina titisa kokohadi saripu poza puleni na tie te Karisito, gua. Pa dia vina tumatumae kokohadi si iliri va sea ia rini sa Inavoso Leana te Karisito, meke tozia rini sapu leana si pude tavete va sea lamo, sina ele vagia rina tie sa tinaharupu, gua. Sa leta hie si tata kekeṉoṉo gua tugo sa leta vina rua te Pita. Va ṉiṉira i sa sari na tie pude koa va nabu pa rinaṉeraṉe, sapu ele ta poni nia rini koe Tamasa.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Vesi 1-2
Sa hahanana, na vina tumatumae sea, meke sa vina kilasa vina betobeto tadi na titisa kokohadi. Vesi 3-16
Vina balau pude turu va nabu pa rinaṉeraṉe. Vesi 17-23
Sa tinukuna sa leta. Vesi 24-25

Zinama Tuketukele

1 Arau Ziudi, si na nabulu te Zisu Karisito, meke sa tasiqu rau se Zemisi.
Kubere atu nia rau sa leta hie koa gamu doduru pu ele ta tioko koe Tamasa,
meke ta kopue koe Zisu Karisito, meke korapa koa koasa tataru te Tamasa
sa Tamada.* 2 Mi tago zoṉazoṉa ia sa vinatukana, sa binule, meke sa tataru
tanisa Baṉara.

Sari na Titisa Kokohadi

3 Gamu na qua baere ta tatarue mia, hiva sisigiti nia rau pude kubere
atu nia koa gamu guguana sa tinaharupu sapu koa koa gita doduru. Ba ta
hivae tugo si pude kubere atu, pude va ṉiṉira gamu si gamu, pude mi turu
va nabu meke tarae nia sa rinaṉeraṉe. Ele vagia gita na tie te Tamasa
sa inavosona sa rinaṉeraṉe pa keke totoso mo, pude ta kopue, meke loke
hinobena. 4 Ura koadia si kaiqa tie kaleadi saripu ene golomo mae koa gita,
meke iliri va sea ia rini sa inavoso pa guguana sa tataru variharupi tanisa
nada Tamasa. Meke vata evaṉae nia dia tinarae soti rini pude va malumi
sari na tinavete bonidi. Korodia va hinokaria rini se Zisu Karisito, sa nada
Koimata meke na Baṉara titekena. Pukerane tu ele tozi vura nia Tamasa
pa korapa Kinubekubere Hope sa tinazutu, meke sa vina kilasa sapu kote
vagia rini.

5 Ego, ele gilania mia mo gamu si hie, ba hiva va balabala puleni gamu mo
rau. Ele harupi sa Baṉara sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi, ba mudina
sapu gua asa, si va matei Sa sarini pu lopu va hinokaria si Asa.* 6 Meke
gua pule he: sari na mateana pu vagi sari na dia ṉiniraṉira koe Tamasa,
ba lopu kopu valeana ni sari na dia tuturuana, si luara pani rini sari na dia
vasina soti. Vata pusi ni seni Tamasa si arini pa korapa hinuporo, vasina
si ta kopue si arini ninae rane, meke aqa nia sa rane vinaripitui nomana,
pana kaqu tava kilasa si arini. 7 Mi balabala ia tugo gua sapu ta evaṉa koari
na tie pa popoa Sodomu[d], meke Qomora[d] meke sari na vasivasileana tatadi
vasina, si tavetavete va sea pa vinari riqihi na hahanana seadi si arini. Sa

* **1:1** Mt 13:55; Mk 6:3 * **1:5** Ekd 12:51; Nab 14:29-30

vina kilasa nomana sapu vagia rini koasa nika toa holana, si na vina balau koari doduru tie.*
8 Kekeṉoṉo puta gua tugo rina tie va tumatumae sea sari na tie sara, koari na dia dinogodogorae seadi. Va boni rini sari na tinidia soti, meke doṉo va karia na etulia rini sa Tinarae te Tamasa, meke zama va kaleani rini sari na mateana pa Maṉauru. 9 E Maekolo, sa ṉati mateana kenukenue te Tamasa, ba lopu tavetia sapu gua asa. Sipu varitokei nia ri kara Setani sapu esei kote vagia sa tinina e Mosese, gua, si lopu hite zutua sa se Setani pude zama va kaleania, ba zama gua mo he si asa: "Mani va kilasigo Tamasa si goi!" gua mo.* 10 Ba sari na tie kokohadi sara si zama va kaleani rini sari na tiṉitoṉa saripu lopu gilani rini guguadi. Sari na tiṉitoṉa pu gilani mo rini pa tinidia, gua rina kurukuru pinomo pu luli sari na dia inokoro pa tini doduru totoso, si arini tugo sari na tiṉitoṉa pu turaṉa lani si arini pa vina kilasa koa holana. 11 Madi talotaṉa hola gedi si arini! Sina lulia rini sa hahanana te Keni, meke sekea rini sa Tinarae te Tamasa. Meke koasa inokorona sa poata si tava hoqa si arini koasa sinea te Belami[d], meke kaqu tava kilasa si arini koe Tamasa, kekeṉoṉo gua tugo sapu ele ta evaṉa koe Kora, sipu kilua sa sa tinuraturaṉa te Mosese.* 12 Sari na tie hire si loke dia kinurekure hokara, totoso henahena somanae koa gamu si arini. Doṉodoṉo hikare si arini koari na mia hineṉahena binaere. Guana tie kopu sipi sapu va deṉa puleni mo teledia si arini, ba lopu poni rini sari na tie te Tamasa. Gua tugo na lei si arini, sapu givusu va tapuria lamae, ba loke rukuna. Meke gua tugo na huda si arini, sapu loke vuana pa nana totoso vua, meke ta rabutu palae sa ṉatina. Mate si arini pa karua ginugua: loke vuadi, meke lopu koa soto koe Karisito. 13 Kekeṉoṉo gua tugo na tovovo nomana si arini sapu paleke mae ni sari na remoremo pa masamasa, si gua puta tugo sari na dia tinavete variva kurekuredi pu evaṉi rini. Gua tugo na iloṉo* si arini, sapu va nago veko poni Tamasa si keke vasina sapu huporo dudukurumu, pude kaqu koa vasina ninae rane si arini.
14 Inoke sa tie pu tuti gore mae koe Adama pa sinage vina zuapa, si ele korotae nia sa guguadi rina tie kaleadi hire, sapu guahe: "Dotu, sa Baṉara si kote mae, meke kote somana luli turaṉia ri soku vuro tina mateana,* 15 pude varipitui ni sari doduru tie, meke pude va kilasi sari na tie kaleadi koari na dia tinavete kaleadi, meke koari doduru zinama kaleadi saripu zama lani rini koa sa Baṉara," gua.
16 Na tie nominomi si arini, meke hoke zutui rini sari na sinea tadi na votiki tie. Luli rini sari na dia inokoro kaleadi, meke hoke vahesihesi puleni si arini, meke va lavati rini sari na tie pa zinama lomosodi, pude valeana puleni koari na dia tinoa soti.

Sari na Vina Balau na Vina Tumatumae

17 Ba gamu kasa na qua baere ta tatarue mia, mi balabala ia gua sapu ele tozini gamu rina apositolo tanisa nada Baṉara Zisu Karisito. 18 Zama guahe si arini koa gamu: "Koari na rane mumudi hire si kote mae sari tie va gugue pu luli sari na dia inokoro kaleadi teledia," gua.* 19 Sari na tie gugua hire si vari paqahani gamu si gamu. Ta turaṉa si arini koari na inokoro sea pa tinoa tini, meke lopu tagoa rini sa Maqomaqo Hope.

---

* **1:7** Zen 19:1-24 * **1:9** Dan 10:13,21, 12:1; Rev 12:7; Diut 34:6; Zak 3:2 * **1:11** Zen 4:3-8; Nab 22:1-35, 16:1-35 * **1:13** Gina va padapada nia Ziudi sari na mateana kaleadi si gua rina pinopino pu hoqa gore mae pa Maṉauru. Mi tiro vesi 6: * **1:14** Zen 5:18,21-24 * **1:18** 2 Pit 3:3

20 Ba gamu kasa na qua baere ta tatarue mia, mi kuri sari na mia tinoa,
pude koa va nabu pa mia rinaṉeraṉe madina koe Karisito. Mi varavara
pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope. 21 Mi kopu puleni gamu,
mamu tataru nia sa Tamasa doduru totoso sipu korapa aqa nia gamu sa
nada Baṉara Zisu Karisito, pude mani vatua Sa koa gamu sa tinoa hola pa
korapana sa Nana tataru vatukana.
22 Ke mamu toka ni sarini pu pupuhu nia sa hinokara. 23 Mi va sarei
saripu kaqu tava kilasa pa nika koa holana, mi harupu pule lani si arini
pa siraṉa vina hinokara. Ba koari kaiqa pule pu korapa evaṉi sari na
tinavete kaleadi pa inokoro tana tini, si mi toka ni si arini pa pinamaṉana
sa Tamasa, ba mi etulu pani na va ilolo puleni gamu koari na dia tinavete
kaleadi.

Sa Vinaravara Vinahesi

24 Mani tavahesi sa Tamasa pu boka kopu ni gamu, pude mi lopu luara
pania gamu sa mia rinaṉeraṉe. Asa tu si boka kopu totokoni gamu, pude
va kamo gamu gua na tie toṉoto mia, na loke tinazutu mia pa kenuna
sa Nana ṉinedala pa korapa qinetuqetu nomana. 25 Keke mo sa Tamasa,
sa nada Hinarupu. Mani koa koa Sa sa vinahesi, na ṉinedala variva
magasana, na ṉiniraṉira, meke sa Binaṉara pa korapana sa nada Baṉara
Zisu Karisito, podalae tu pa pinodalaena hokara, meke kamoa kamahire,
meke ninae rane ka rane! Emeni.

SA DINOGODOGORAE
TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa dinogodogorae hie koasa guguana e Zisu Karisito si vata dogoro nia Tamasa koe Zisu pude na vina padapadae tadina tiṉitoṉa pu kaqu ta evaṉa koari na totoso mumudi pa vinabetona sa kasia popoa. Meke garunia Zisu sa Nana mateana pude vata dogoro nia koe Zone. Zone si keke koari ka manege rua apositolo[d]. Sa dinogodogorae sapu kamo koa sa si ta kubere pa totoso sipu ta ṉoṉovala sari na tie te Karisito, sina koa gua koasa dia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito sapu Asa mo sa Baṉara, gua. Sa ṉati binalabala tanisa tie kubekubere si pude va ṉiṉira ia sa rinaṉeraṉe tadina tie koa rina vina tatara te Tamasa, meke pude va manoti sari na tie pu tiro ia, meke pude sovuti pude koa va nabu pa rinaṉeraṉe, koari na totoso tasuna meke pa ṉinovaṉovala koari na dia kana.

Pa soku vasina koasa buka hie si koadia sari kaiqa puku dinogodogorae, sapu ta vala vina padapadae mae gua pa Buka Hope koana, sapu ele ta gilanadi koari na tie te Karisito koari na rane arini, ba kote lopu ta gilana tugo koari soku tie. Sari ṉati binalabala koa sa buka hie si guahe: (1) Koadia sari na ṉiniraṉira kaleadi pu kanai sari na tie te Tamasa pa kasia popoa, gina kote koa ta sigiti meke mate si kaiqa. (2) Zisu si na Baṉara, meke kaqu va kilasi Sa sari doduru pu kana ia sa Tamasa meke kaqu koa mataqara si Asa koa rini. (3) Sa Tamasa si kaqu pia valeani sari doduru tie Tanisa pu koa va nabu pa rinaṉeraṉe, gua tugo sarini pu tava mate pa dia rinaṉeraṉe koa Sa.

Be vea votivotikaedi gua sari na binalabala na vivinei koasa vina bakalana sa buka hie, ba sa ṉati binalabala si bakala: sapu pa korapana Karisito sa Baṉara, si kaqu va kilasa va ineti Tamasa sari doduru Nana kana, kamo koe Setani, meke kaqu ta pia nia, na tamanae nia ri Nana tie raṉeraṉedi sa Maṉauru vaqura, meke sa kasia popoa vaqura, pana hokoto sa minataqara hie.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Sa vina bakala meke sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-8
Sa pinodalaena sa dinogodogorae. Hinia 1:9-20
Sari na leta la koari ka zuapa ekelesia. Hinia 2:1 kamo hinia 3:22
Sa vinahesi koe Tamasa meke sa Lami pa Maṉauru. Hinia 4:1 kamo hinia 5:14
Sari ka zuapa tinokotokoro. Hinia 6:1 kamo hinia 8:1
Sari ka zuapa ivivu. Hinia 8:2 kamo hinia 11:19
Sa vinaripera koari na ṉiniraṉira kaleadi meke sa ekelesia. Hinia 12:1 kamo hinia 14:5
Sari na dinogodogorae tanisa vinakilasa mumudi. Hinia 14:6-20
Sari ka zuapa sisiovona tinaṉaziri te Tamasa. Hinia 15:1 kamo hinia 16:21
Sa tinahuara tanisa popoa Babiloni. Hinia 17:1 kamo hinia 19:5
Sa minataqara koa holana. Hinia 19:6 kamo hinia 20:15
Sa Maṉauru vaqura, sa kasia popoa vaqura, meke sa Zerusalema vaqura. Hinia 21:1 kamo hinia 22:5
Sa vinabetona sa vivinei. Hinia 22:6-21

Zinama Tuketukele

1 Hie sa dinogodogorae pa guguana e Zisu Karisito, sapu e Tamasa si vata
dogoro nia koe Zisu koari na tiṉitoṉa pu lopu sana kaqu ta evaṉa. Tozi
vura ni Zisu koari Nana nabulu, totoso garunia Sa sa Nana mateana, pude
vata gilana ni koe Zone. 2 Ke tozi vura ni e Zone sari doduru gua pu ele
dogori sa. Meke hiera gua si tozi Zone koasa guguana sa inavoso sapu mae
guana koe Tamasa, sapu ele tava sosode va hinokara koe Zisu Karisito.
3 Tamanae si arini pu tiroi, na avosi sari na zinama kinorokorotae hire,
meke va tabei saripu ta kubere vasina! Ura na ele tata mae sa totoso, sapu
kaqu tava gorevura sari doduru gua pu tozi vura ni Sa hire.

Sari na Zinama te Zone koari ka Zuapa Ekelesia

4 Arau Zone si kubere atu koa gamu ka zuapa ekelesia pa popoa Esia:*
Mani koa koa gamu sa tataru variharupi meke sa binule pu mae
guadi koe Tamasa, meke koari ka zuapa Maqomaqo pa kenuna sa Nana
habohabotuana Baṉara. Asa sa Tamasa sapu koa pukerane, meke korapa
koa kamahire, meke sapu kaqu mae. 5 Meke mae guadi tugo koe Zisu
Karisito, sa tie va sosode ta raṉena. Asa sa tie sapu turu pule va kenue pa
minate, meke sa Baṉara tadi na baṉara pa popoa pepeso. Meke tataruni
gita, na vata rupaha gita Sa koari nada sinea pa eharana soti.* 6 Meke vata
evaṉaeni gita Nana butubutu hiama Sa, pude nabulu nia sa Nana Tamasa,
sa Tamana. Mani koa koe Zisu Karisito sa vinahesi, meke sa ṉiniraṉira
niṉae rane ka rane! Emeni.*
7 Dotu, korapa mae pa lei si Asa! Meke kaqu dogoro sotia ri doduru tie
si Asa, meke arini tugo pu huma ia si Asa. Meke kaqu kabo na talotaṉa
sisigiti nia ri doduru tinoni pa popoa pepeso si Asa. Ke mani ta evaṉa tugo
sapu gua asa! Emeni.*
8 Meke zama sa Baṉara, "Arau tugo sa kekenu* meke sa mumudi, sa
Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, sapu koa pukerane, meke korapa
koa kamahire, meke sapu kaqu mae," gua.*

Sa Dinogodogorae pa Guguana Karisito

9 Arau si e Zone, sa tasimia pa rinaṉeraṉe meke na turaṉamia pa
tinasigiti, meke sapu koa va nabu somanae koa gamu pa Binaṉara te
Tamasa, meke pa tinoa keke koe Zisu Karisito. Na tie ta pusiqu si rau,
ke ta veko pa nusa Patimosi, sina tozi vura nia rau sa zinama te Tamasa,
sapu sa inavosona sa guguana e Zisu Karisito. 10 Koasa rane tanisa Baṉara,
sipu korapa koa pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope si rau, si avosia rau
si keke mamalaiṉi sapu zama va ululae pa mudiqu, guana buki. 11 Meke
zama guahe si Asa: "Mu kubere gore ni pa buka saripu dogori goi, mamu
garunu lani koari ka zuapa ekelesia pu koadi pa pinaqaha popoa Esia: pa
Episasi, pa Simaena, pa Peqamamu, pa Taeatira, pa Sadisi, pa Piladelapia,
meke pa Laodisia," gua.
12 Ke liṉana si rau pude dogoria sapu esei beka si korapa zama mae koa
rau, gua. Meke dogori rau sari ka zuapa tuturuana zuke qolo.* 13 Meke
koa nana pa varikorapadi ri ka zuapa tuturuana zuke, si keke sapu doṉo
guana keke tuna na tie, sapu poko gele doduru gore kamo pa nenena,
meke na dikuru qolo si Asa pa raqaraqana Sa.* 14 Meke sa batuna meke
sari na kaluna si keoro sisigiti, guana vulu babe na sinou, meke sari na

---

* **1:4** Ekd 3:14; Rev 4:5 * **1:5** Ais 55:4; Sam 89:27 * **1:6** Ekd 19:6; Rev 5:10 * **1:7** Dan 7:13; Mt 24:30; Mk 13:26; Lk 21:27; 1 Tes 4:17; Zak 12:10; Zn 19:34,37 * **1:8** Sa zinama Quriki "Alpha meke Omega" ginuana si na "kekenu meke sa mumudi." * **1:8** Rev 22:13; Ekd 3:14 * **1:12** Ekd 28:4, 29:5 * **1:13** Dan 7:13, 10:5

matana si guana huruṉu nika.* 15 Meke sari na nenena si guana boronizi
pu ṉedala sisigiti. Meke sa mamalaiṉina Sa si guana ovaṉadi ri na tovovo
vari tomotomoidi.* 16 Meke taṉini Sa pa kali lima mataona sari ka zuapa
pinopino, meke vura mae pa ṉuzuna Sa sa magu varipera sapu ṉaru
varikali, meke sa isumatana si ṉedala guana rimata pana korapa rane.
17 Meke sipu dogoria tugo rau si Asa, si matagutu sisigiti si rau, ke hoqa
gore pa nenena guana tie matequ. Meke va opo nau lima mataona Sa
si rau, meke zama: "Mu lopu matagutu! Arau mo sa kekenu meke sa
mumudi.* 18 Dotu, Arau mo si Asa sapu toana! Ele mate tu si Rau, ba
kamahire si toa hola ninae rane ka rane si Arau. Tagoa Rau doduruna
sa ṉiniraṉira, hola nia sa minate, meke sarini pu koa pa popoa tadi na
tie matedi. 19 Ego, mu kuberi sari na tiṉitoṉa pu dogori goi, saripu ta
evaṉa kamahire, meke saripu kote ta evaṉa vugo repere. 20 Hie sa ginugua
tomena tadi ka zuapa pinopino, saripu dogori goi pa kali lima mataoqu,
meke sari ka zuapa tuturuana zuke qolo. Sari ka zuapa pinopino, si sari
ka zuapa mateana tadi ka zuapa ekelesia, meke sari ka zuapa tuturuana
zuke si sari ka zuapa ekelesia.

2

Sa Inavoso La koa Rini pa Episasi

1 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Episasi:
Hire tugo sari na zinama tanisa pu taṉini pa kali lima mataona sari ka
zuapa pinopino, meke ene pa vari korapadi ri ka zuapa tuturuana zuke
qolo: 2 Gilania Rau sa mia tinavete, sapu tavetavete ṉaliṉali si gamu pa mia
ninabulu pa korapa tinasuna, meke soto va nabu si gamu pa rinaṉeraṉe,
meke etuli gamu sari na tie kaleadi, meke ele podeki gamu saripu poza
puleni apositolo[d], meke va sosodei gamu sapu kokohadi si arini. 3 Ele
turu va nabu si gamu pa rinaṉeraṉe, meke pa mia tinavete ninabulu pa
korapa tinasuna koasa guguaqu Rau, meke lopu hite luara pania gamu sa
rinaṉeraṉe.
4 Ba hiera mo sapu lopu qetu nia Rau koa gamu: Lopu tataru nau gamu
si Rau, gua sapu tatasana. 5 Mi balabala ia sa mia tataru tatasana meke
kamahire meke vea ululu gua sa hinoqa gore tamugamu asa. Mi kekere
koari na mia sinea, mamu taveti sari na tinavete gua sapu taveti gamu
tatasana. Ba be lopu kekere pule gamu, si kote atu kamo koa gamu si Rau,
meke vagi pania sa mia tuturuana zuke pa nana vasina. 6 Ba hie sapu qetu
nia Rau koa gamu, sapu kukiti ni gamu sari na tinavete tadi na puku tie
pu ta pozae Nikolesiani, sari tinavete sapu Arau ba kukiti ni.
7 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa Maqomaqo
Hope koari na ekelesia!* Koarini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe koa
Rau osolae kamoa sa vinabetona, si kaqu va malumi Rau pude hena ia sa
vuana sa huda tinoa, sapu toqolo pa korapa inuma tolavaena te Tamasa.

Sa Inavoso La koarini pa Simaena

8 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Simaena:*
Hire sari na zinama tanisa Kekenu meke sa Mumudi, sapu ele mate ba
toa pule. 9 Gilania Rau sapu ta ṉoṉovala si gamu, meke sapu koa malaṉa
si gamu; ba tagotago hola tugo si gamu pa tinoa Maqomaqo! Gilania Rau
sapu zama ṉoṉovala gamu arini pu poza puleni tie Ziu, ba namu kari

* **1:14** Dan 7:9, 10:6 * **1:15** Izk 1:24, 43:2 * **1:17** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **2:7** Zen 2:9; Rev 22:2; Izk 28:13, 31:8 * **2:8** Ais 44:6, 48:12; Rev 1:17, 22:13

hokara tu, sina na puku vinarigara mo pa sinaqoqi[d] te Setani si arini. 10 Mi
lopu matagutu nia sa tinasuna sapu lopu sana kote atu raza koa gamu.
Tozini gamu Rau sapu kaiqa gamu si kote vala ni gamu sa Devolo* pa vetu
varipusi pude podeke gamu, meke ka manege puta rane si kote koa ta
sigiti si gamu. Ke mi turu va nabu pa rinaṉeraṉe osolae kamoa sa minate,
meke kaqu poni gamu Rau sa tinoa hola sapu guana pinia. 11 Asa sapu ari
taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na
ekelesia!* Arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe koa Rau osolae kamoa
sa vinabetona, si lopu kaqu ta vala koasa vina kilasa koa holana koa sa
minate vina rua.

Sa Inavoso La koa Rini pa Peqamamu

12 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Peqamamu:
Hire sari na zinama tanisa pu tagoa sa magu varipera sapu ṉaru
varikali. 13 Gilania Rau vasina koa si gamu. Asa sa vasina sapu koa sa
habohabotuana meke koa baṉara se Setani. Ba turu va nabu mia tu si
gamu, meke lopu hite oso nia gamu sa mia rinaṉeraṉe koa Rau, gua tugo
pa totoso sapu tava mate se Anitipasi. Lopu hite makudo tozi vura nia sa
sa guguaqu Rau koari na tie.
14 Ba ka visavisa ginugua mo hire si lopu qetu ni Rau koa gamu. Koadia
koa gamu sari kaiqa tie pu lulia sa vina tumatumae te Belami[d], sapu va
tumatumae nia sa koe Balaki, pude turaṉa va sea i sari na tie Izireli, pude
henai sari na ginani sapu ele tava vukivukihi la koari na beku, meke pude
evaṉia sa vinari riqihi.* 15 Meke gua tugo, sapu koadia sari kaiqa tie pa
korapa mia gamu, pu lulia sa vina tumatumae tadi na puku tie pu ta pozae
Nikolesiani. 16 Ego, mi kekere koari na mia sinea! Be lopu gua, si kote lopu
sana atu raza ni gamu magu varipera Rau sapu vurana mae pa ṉuzuqu
Rau.
17 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa Maqomaqo
Hope koari na ekelesia! Koarini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe
osolae kamoa sa vinabetona, si kaqu poni ni mana tomena Rau si arini.
Meke kaqu hopeke poni patu keoro Rau si arini, vasina ta kubere si keke
pozapoza vaqura, sapu loke tie gilania, ba telena mo asa pu vagina sa.*

Sa Inavoso La koa Rini pa Taeatira

18 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Taeatira:
Hiera sa zinama tanisa Tuna Tamasa, sapu guana huruṉu nika sari na
matana, meke ṉedala sisigiti guana boronizi sari na nenena. 19 Gilani Rau
sari na mia tinavete, na tataru, na rinaṉeraṉe, meke sari na mia tinavete
ninabulu, meke soto va nabu si gamu pa rinaṉeraṉe pa korapa tinasuna.
Gilania Rau sapu tavetavete va ṉiṉirae hola si gamu kamahire, hola nia
sapu tatasana. 20 Ba hiera mo sapu lopu qetu nia Rau koa gamu: Ura lopu
hite hukatia gamu se Zezibelo, sa barikaleqe sapu poza pule nia poropita
te Tamasa, gua. Meke pa nana vina tumatumae si turaṉa va sea i sa sari na
Qua nabulu pude somana pa hahanana maqota na gua, meke pude henai
sari na ginani pu ele tava vukivukihidi la koari na beku.* 21 Ele ponia totoso
Rau si asa, pude mani luara pania sa nana hahanana varivosa, ba lopu hiva
si asa. 22 Gua asa ke kote va kilasia Rau si asa pa minoho, meke sarini pu
baratana si asa, si kote vata sigiti va sisigiti pani Rau si arini, be guana
lopu kekere si arini koari na sinea tanisa. 23 Meke kaqu va matei tugo Rau

---

* **2:10** Sa Devolo si keke pozana e Setani. * **2:11** Rev 20:14, 21:8 * **2:14** Nab 22:5,7, 25:1-3, 31:16; Diut 23:4 * **2:17** Ekd 16:14-15, 16:33-34; Zn 6:48-50; Ais 62:2, 65:15 * **2:20** 1 Baṉ 16:31; 2 Baṉ 9:22,30

sari doduru koburu tanisa, pude va sosodea koari doduru ekelesia, sapu Arau mo gilana betoi sari doduru bulodia ri na tie, meke kaqu hopeke pia gamu Rau si gamu doduru, koasa padana sa mia tinavete, meke kaqu va kilasi Rau sari na mia sinea.*
24 Ba koa gamu kaiqa Qua tie pa Taeatira pu lopu somana nia sa vina tumatumae kaleana tanisa, meke lopu ele va nonogai gamu sari na ginugua golomodi na tomedi te Setani saripu pozai rini, si lopu kote ponini gamu pule Rau si kaiqa tinarae mamatadi. 25 Ba mi tuqe va nabua sapu tagoa gamu, osolae kamo sa Qua minae. 26-27 Meke arini sapu turu va nabu, meke evaṉia sapu gua hiva nia Rau osolae kamoa sa vinabetona, si kaqu poni ni ṉiniraṉira Rau koari na butubutu, kekeṉoṉo sapu gua vagia Rau koasa Tamaqu. Kaqu tagoi rini sari doduru ṉiniraṉira pude baṉara ni sari na butubutu, meke kaqu va kilasi rini sari na tie, guana raro patu sapu ta bele va umumu.* 28 Meke kaqu poni ni pinopino habia Rau si arini.
29 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia, gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia!.

3

Sa Inavoso La koa Rini pa Sadisi

1 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Sadisi:
Hire tugo sari na zinama tanisa pu totoli ni sari ka zuapa Maqomaqona sa Tamasa, meke sari ka zuapa pinopino. Gilani Rau sari na mia tinavete. Balabala ia rina tie sapu toa si gamu koa Rau gua, ba lokari; namu guana tie matemia si gamu.
2 Ke mi vaṉunu gamu, mamu va ṉiṉira ia sa mia tinoa maqomaqo sapu tata matena. Ura ele dogoria Rau sapu lopu gotogoto sari na mia tinavete pa dinoṉo te Tamasa. 3 Mi balabala ia sapu gua ele tava tumatumae nia, meke avosia gamu. Mi va tabea sa vina tumatumae asa, mi kekere pule koari na mia sinea. Ba be lopu vaṉunu si gamu, si kote atu golomo koa gamu si Rau, guana tie hikohiko. Meke lopu kote gilania gamu sa totoso sapu kote atu kamo si Rau.*
4 Ba koadia tugo koa gamu pa Sadisi sari ka visavisa tie saripu lopu ele va boni sari na dia poko koari na dia hahanana kaleadi. Ura arini tugo si kote pokopoko keoro meke ene turaṉae koa Rau, sina garo tugo si arini.
5 Arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamo sa vinabetona, si kote poko nia sa poko keoro gua asa, meke lopu kote huara pani Rau sari na pozadia koasa buka tinoa, meke kote helahelae ni Rau pa kenuna sa Tamaqu, meke koari Nana mateana sapu arini si na tie Taqarau.*
6 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia.

Sa Inavoso La koa Rini pa Piladelapia

7 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Piladelapia:*
Hire tugo sari na zinama tanisa pu hopena meke hinokara. Asa mo sapu tagona sa vidulu* te Devita, meke pana tukelia Sa sa sasada, si loke tie kote boka tuku pulea, meke pana tukua Sa, si loke tie kote boka tukele pulea si asa.

---

* **2:23** Sam 7:9; Zer 17:10; Sam 62:12 * **2:26-27** Sam 2:8-9 * **3:3** Mt 24:43-44; Lk 12:39-40; Rev 16:15 * **3:5** Ekd 32:32-33; Sam 69:28; Rev 20:12; Mt 10:32; Lk 12:8 * **3:7** Ais 22:22; Zob 12:14
* **3:7** Sa ginuana sa vidulu te Devita si guahe: e Karisito si na Baṉara pa tutina e Devita koasa Binaṉara te Tamasa, meke arini pu hiva ni Sa, si va nuquru la i Sa pa Nana binaṉara.

8 Gilani Rau sari na mia tinavete. Dotu, ele poni gamu Rau si keke sasada
tukelena meke sapu loke tie kote boka tuku ia pude nabulu Nau. Gilania
Rau sapu vasinahite mo sa mia ṉiniraṉira, ba kopu ni gamu sari na Qua
zinama, meke lopu hite oso nia gamu sa pozaqu Rau.
9 Dotu, sarini pu koa pa sinaqoqi te Setani si poza pule ni tie Ziu, gua,
ba namu lokari hokara. Kaqu ososo ni Rau si arini pude atu, meke hoqa
kokotuṉu pa kenumia gamu pude va lavata gamu, meke kote gilania rini
sapu tataruni gamu Rau si gamu.* 10 Ele kopu va ṉoṉo ni gamu sari na Qua
tinarae pa mia sinoto koa Rau pa tinasuna, gua asa ke kaqu va sare gamu
tugo Rau koasa totoso tasuna sapu kote raza mae, pude podeki saripu koa
koasa kasia popoa.
11 Lopu sana kaqu atu kamo si Rau. Ke mi kopu valeana nia sapu
gua ele vagia gamu, pude lopu ta hukata si gamu pude vagia sa mia
pinia. 12 Ura arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamoa sa
vinabetona, si kote va evaṉae guni Rau na dedegere koa sa Zelepade tanisa
Qua Tamasa. Meke kote koa hola si arini vasina. Meke kote kuberia Rau
koarini sa pozana sa Qua Tamasa, meke sa pozana sa vasileana nomana
tanisa Qua Tamasa, sapu sa Zerusalema vaqura, sapu kote gorevura mae
guana koe Tamasa pa Maṉauru, meke kote kuberia tugo Rau koarini sa
pozaqu vaqurana.* 13 Asa sapu ari taliṉana, si mani avosia gua sapu zama
nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia.

Sa Inavoso La koa Rini pa Laodisia

14 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Laodisia:*
Hire tugo sapu zama nia Sa sapu ta pozae Emeni. Sa tie va sosode ta
raṉena meke hinokara, Asa sa Baṉara koari doduru pu ta kuri koe Tamasa.
15 Gilani Rau sari na mia tinavete. Lopu ibu, meke lopu maṉini si gamu.
Sa Qua hiniva si pude ibu, babe maṉini si gamu, 16 ba lopu maṉini meke
lopu ibu si gamu, gua asa ke kote lua pani gamu Rau pa ṉuzuqu. 17 Zama
si gamu, ‘Na tie tagotago mami si gami, na soku mami likakalae; meke
lopu hite ehaka nia gami si keketoṉa,’ gua. Ba namu lopu gilania tu gamu
sapu guana tie malaṉa sisigiti, na variva taru, na habahuala, na behu meke
dodoho mia si gamu. 18 Hie tugo sa Qua zinama varitokae koa gamu. Mi
mae holua koa Rau sa qolo sapu tava viana pa nika, pude mi koa tagotago
hinokara. Mi holua sa poko keoro mamu va sagea, pude mi va paeria sa
kinurekurena sa mia dinodoho. Mi holui tugo kaiqa meresena mamu va
honi lani pa matamia pude mi dodogorae. 19 Saripu tataru ni Rau si gegesi
na va toṉoti Rau. Ke mi luara pani sari na mia sinea pude soto va ṉiṉira
koa Rau.*
20 Dotu! Korapa turu si Rau pa sasada meke kikia, be avosia ke tie
sa mamalaiṉiqu meke tukelia sa sasada, si kote nuquru la si Rau, meke
somana henahena koa sa, meke asa si kote somana henahena koa Rau.
21 Meke arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamoa sa
vinabetona, si kote va malumi Rau pude somana habotu koasa Qua
habotuana Baṉara, meke somana tagoa tugo sa ṉiniraṉira koasa Qua
Binaṉara, gua sapu ele koa mataqara si Rau, meke somana habotu
koasa habotuana Baṉara tanisa Tamaqu, meke somana tagoa tugo Rau sa
ṉiniraṉira koasa Nana Binaṉara. 22 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia,
gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia,” gua si asa.

* **3:9** Ais 49:23, 60:14; Ais 43:4 * **3:12** Rev 21:2; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** ZT 8:22 * **3:19** ZT 3:12; Hib 12:6

4

Vinahesi pa Maṉauru

1 Meke sipu beto saripu gua sara, si doṉo la si rau, meke dogoria rau,
si keke sasada ta tukelena pa Maṉauru. Meke sa tie sapu avoso kekenua
rau, sapu sa mamalaiṉina si guana buki si zama: “Sage mae tani, maqu
va dogoro nigo sapu gua kote ta evaṉa vugo repere,” gua. 2 Meke hinoqa
koa si rau pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke dogoria rau pa
Maṉauru si keke sapu korapa habotu Nana koasa ṉati habotuana Baṉara.*
3 Meke Asa sapu habotu vasina, si doṉodoṉo guana patu sapu viana guana
qelasi, meke ziṉara guana ehara. Meke keke bigobigo sapu buma guana
patu emerolo*, si vari likohae nia sa habotuana Baṉara. 4 Meke pa vari
likohaena sa ṉati habotuana Baṉara, si koadia pule sari ka hiokona made
habotuana baṉara. Meke habotu dia vasina sari ka hiokona made koimata,
saripu pokopoko keoro meke toropae ni dia sari na toropae baṉara saripu
ta tavetae qolo. 5 Meke vura va hodaka mae koasa ṉati habotuana Baṉara
sa malarana sa kapi, meke ta avoso sa pidalana sa paka maṉauru na lulusu.
Meke pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara si koadia sari ka zuapa zuke
huruṉudi. Arini sari ka zuapa Maqomaqona sa Tamasa.* 6 Meke koa
nana pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara si keke tiṉitoṉa, sapu doṉo
guana kolo sapu bule sisigiti, meke kekeṉoṉo gua na qelasi viana. Meke
pa vari likohaena sa ṉati habotuana Baṉara asa, si koadia sari ka made
kurukuru toadi, saripu tale matadi mo kenudi na mudidi.* * 7 Sa kurukuru
kekenu si doṉo guana laione, meke sa vina rua si doṉo guana bulumakao
kokoreo, meke sapu vina ṉeta si doṉo guana tie mo sa isumatana, meke
sa vina made si doṉo gua tugo na atata tapuruna. 8 Meke hopeke onomo
tatapurudi sari ka made kurukuru hire, meke tale matadi mo doduru tinidi
si arini, meke pa kauru tatapurudi ba gua tugo. Meke rane na boṉi si lopu
makudo zama guahe sa dia vinahesi:*

“Hopena, hopena, hopena sa Baṉara, sa Tamasa sapu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira,
sapu koa pukerane, meke korapa koa kamahire, meke sapu kaqu mae,”
gua.

9 Meke doduru totoso vahesihesia, na va lavalavatia, meke zama leana la
ia ri ka made kurukuru toadi si Asa pu habotuna koasa ṉati habotuana
Baṉara, meke sapu toa hola ninae rane ka rane, 10 si hoqa todoṉo sari
ka hiokona made koimata pa kenuna Sa, pu habotu koasa ṉati habotuana
Baṉara, meke vahesia rini si Asa, sapu toa hola ninae rane ka rane. Meke
pa vinahesi si veko lani rini pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara sari na
dia toropae baṉara, meke zama:

11 “Ke Tamasa mami Baṉara, garomu tugo
pude vagia Goi sa vinahesi, na vina lavata meke na ṉiniraṉira.
Ura Agoi mo kuri sari doduru likakalae,
meke pa Mua hiniva mo Goi si koa meke toa si arini,” gua.

5

Sa Kinubekubere Ta Viqusuna meke sa Lami

1 Meke dogoria rau si keke pepa ta viqusuna pa kali lima mataona si Asa
pu habotu koasa habotuana Baṉara. Sa pepa si koa betoi na kinubekubere

* **4:2** Izk 1:26-28, 10:1 * **4:3** Sa patu emerolo hie si buma guana karamahi. * **4:5** Ekd 19:16; Rev 8:5, 11:19, 16:18; Izk 1:13; Rev 1:4; Zak 4:2 * **4:6** Izk 1:22 * **4:6** Izk 1:5-10, 10:14 * **4:8** Izk 1:18, 6:2-3, 10:12

pa karu kalina, meke ka zuapa tokoro si tuku va nabua. 2 Meke dogoria rau
si keke mateana ṉiṉirana, sapu velavela va ululae guahe: “Esei si garona
pude va maluari sari na tokoro koa sa, meke repahia sa pepa ta viqusuna?”
gua. 3 Ba namu loke tie pa Maṉauru babe pa pepeso babe pa kauruna sa
pepeso si garo pude va maluari, meke tiro ia si asa. 4 Ke kabo lamo si rau,
sina loke tie hokara si ta dogoro, sapu garona pude tukelia meke tiro ia sa
kinubekubere ta viqusuna asa. 5 Meke zama mae guahe koa rau si keke
ri kasa koimata ta ronuedi: “Mu lopu kabo. Dotu, sa Laione pa butubutu
te Ziuda, sapu tuti gorena mae gua koe Devita, si ele koa mataqara. Asa
si garona pude va maluari sari ka zuapa tokoro, meke repahia sa pepa ta
viqusuna,” gua.

6 Meke doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke Lami[d], korapa turu Nana
pa kokorapana sa ṉati habotuana Baṉara, meke vari likohae nia ri ka made
kurukuru toadi, meke sari na koimata, si Asa. Ba sa Lami, si guana ele tava
matena tu. Ka zuapa sari na kikihona meke ka zuapa matana, sapu sari
ka zuapa Maqomaqona sa Tamasa, pu ta garunu la pa doduruna sa kasia
popoa.* 7 Meke la vagia sa Lami sa pepa ta viqusuna pa kali lima mataona
si Asa, pu habotu koasa ṉati habotuana Baṉara. 8 Meke sipu ele ade vagia
sa Lami sa pepa ta viqusuna, si hoqa todoṉo sari ka made kurukuru toadi,
meke sari ka hiokona made koimata pa kenuna sa Lami. Hopeke taṉini
mike, na baolo qolo si arini, saripu siṉi na vina uququ ruqa humaṉa lea,
sapu sari na vinaravara tadi na tie te Tamasa.* 9 Meke kera nia rini si keke
kinera vaqurana, sapu guahe:*

“Garomu tugo Goi pude ade vagia sa pepa ta viqusuna,
meke va maluari sari na tokoro koa sa.
Ura ele tava mate si Goi,
meke koasa eharamu Goi
si holu vagi Goi sari kaiqa rina tie koari ninae butubutu, na vinekala,
meke na popoa, pude na tie te Tamasa.

10 Ele vata evaṉae ni keke butubutu hiama Goi si arini,*
pude nabulu nia sa nada Tamasa,
meke kaqu va baṉari rini sari na tie pa popoa pepeso,” gua.

11 Meke doṉo la si rau, meke avosi rau sari na mamalaiṉidi rina vuro tina
mateana. Turu vari likohae nia rini sa ṉati habotuana Baṉara, meke sari
ka made kurukuru toadi, meke sari ka hiokona made koimata.* 12 Meke
kera va ululae guahe si arini:

“Sa Lami sapu ele tava mate, si garona tugo pude tava lavata,
sina tanisa tugo sa binaṉara, sa tinagotago, sa tinumatumae, sa
ṉiniraṉira, sa tinolava, sa vina lavata, meke sa vinahesi!” gua.

13 Beto asa si avosi rau mamalaiṉidi sari doduru vina podaka pa Maṉauru
na pepeso, meke pa kauruna sa pepeso, meke pa kolo, meke sari doduru
pu koa pa doduru vasina, saripu kera guahe:

“Mani koa koa Sa pu habotu koa sa ṉati habotuana Baṉara meke sa Lami,
sa vinahesi, sa vina lavata, sa tinolava, sa ṉiniraṉira ninae rane ka
rane!” gua.

14 Meke olaṉa sari ka made kurukuru toadi, “Emeni!” Meke hoqa todoṉo
sari ka hiokona made koimata ta ronuedi, meke vahesia si Asa.

---

* **5:6** Ais 53:7; Zak 4:10 * **5:8** Sam 141:2 * **5:9** Sam 33:3, 98:1; Ais 42:10 * **5:10** Ekd 19:6; Rev 1:6 * **5:11** Dan 7:10

6

Sari na Tokorona sa Pepa Ta Viqusuna

1 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina keke, si doṉo la si rau.
Beto asa si avosia rau si keke ri ka made kurukuru toadi sapu velavela va
ululae guana paka maṉauru, meke zama: “Vura mae,” gua. 2 Meke doṉo
la si rau meke dogoria rau si keke hose keoro. Meke koi nana koasa si
keke tie pu taṉinia nana si keke bokala, meke ta vala koasa si keke toropae
baṉara. Meke vura taloa si asa, guana tie varane sapu koa va mataqara
pa vinaripera.*
3 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina rua, si avosia rau sa
kurukuru toana vina rua sapu zama: “Vura mae!” gua. 4 Meke vura
mae gana si keke hose ziṉara. Meke ta vala koasa tie pu koi pa hose sa
ṉiniraṉira pude vagi pania sa binule koasa popoa pepeso, pude di variva
matematei gedi sari na tie. Meke ta vala koasa si keke magu varipera
lavata, meke taluarae la si asa.*
5 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina ṉeta, si avosia rau sa
kurukuru toana vina ṉeta sapu zama: “Vura mae!” gua. Ke doṉo la si rau,
meke dogoria rau si keke hose mumuho; sa tie sapu koi koasa si taṉinia
nana pa limana si keke sikele.* 6 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu
mae pa vari korapadia ri ka made kurukuru toadi, sapu zama: “Sage hola
sa hinolu ginani, keke kilo palava huiti mo si padana sa tinabara pa keke
rane, meke gua tugo sa tinabara koari ka ṉeta kilo palava bale. Ba mu
lopu ṉoṉovalia sa oela meke sa vaeni sapu koa pa inuma!” gua.
7 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina made, si avosia rau sa
kurukuru toana vina made, sapu zama: “Vura mae!” gua. 8 Meke doṉo la
si rau, meke dogoria rau si keke hose sapu doṉo guana tata matena. Meke
sa pozana sa tie sapu koi koasa si na Minate, meke luli tata pa mudina
si keke sapu ta pozae, popoa tadi na tie matedi. Meke ta vala koarini sa
ṉiniraṉira pude di va matea si keke koari ka made pinaqahana sa butubutu
tie pa kasia popoa koasa varipera, na soṉe, na oza, meke na kurukuru
pinomodi, gua.*
9 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina lima, si dogori rau pa
kauruna sa hope sari na maqomaqodi rina tie pu tava mate, sina tozi vura
nia rini sa zinama te Tamasa, meke helahelae nia rini sa dia rinaṉeraṉe
koe Zisu. 10 Meke velavela va ululae guahe si arini: “Ke Baṉara, Agoi pu
tagoi sari doduru ṉiniraṉira; hopemu meke hinokara si Goi! Ve seunae
gua meke kote va kilasi Goi sari na tie pa kasia popoa, saripu va mate
gami si gami, pude hobei sari na ehara mami?” gua. 11 Meke hopeke ta
poni poko gele doduru sapu keoro si arini, meke ta tozi nia rini si pude
aqa va ṉoṉo si arini, osolae kote tava mate beto sari na nabulu turaṉadia,
na tasidia koe Karisito saripu vizati sa Tamasa pude tava mate gua puta
tugo arini, gua.
12 Meke korapa doṉo la si rau sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina
onomo, si kamo si keke niu ṉiṉirana hola pa popoa pepeso, meke ta ilirae
muho sa rimata, meke ta ilirae ziṉara guana ehara sa sidara.* 13 Meke hoqa
gore pa pepeso sari na pinopino pa maṉauru, guana vua piqi[d] kubolodi,
saripu nolo totoso hiru goreni na givusu ṉiburu.* 14 Podalae pa keke
kalina, meke kamo pa keke kalina si hola taloa sa maṉauru guana pepa

---

* **6:2** Zak 1:8, 6:3,6 * **6:4** Zak 1:8, 6:2 * **6:5** Zak 6:2,6 * **6:8** Izk 14:21 * **6:12** Rev 11:13, 16:18; Ais 13:10; Zol 2:10,31, 3:15; Mt 24:29; Mk 13:24-25; Lk 21:25 * **6:13** Ais 34:4

sapu ta viqusuna, meke sari doduru toqere na nunusa si tava rizu pa dia kokoana.*
15 Beto asa si govete meke koa tome pa bae, na qoqoro patu koari na
toqere sari na baṉarana sa popoa pepeso, na tie arilaedi, na tie tagotagodi,
na tie pu tago ṉiniraṉira, meke sari doduru pinausu, meke saripu lopu
na pinausu.* 16 Meke zama la i rini sari na patu: "Mi hoqa mae koa
gami," meke koari na toqere, "Mi va paere gami koa Sa pu habotu pa ṉati
habotuana Baṉara, meke koasa tinaṉaziri na vina kilasa tanisa Lami!*
17 Ura ele kamo mo he sa rane kaleana tanisa dia binugoro. Meke namu
loke tie si kote boka govete nia sa vina kilasa sana," gua sarini.*

7

Sari ka Keke Gogoto Made Ṉavulu Made Tina Tinoni pa Butubutu Izireli

1 Beto asa, si dogori rau sari ka made mateana, korapa turu dia koari ka
made iiona sa kasia popoa, meke va bulei rini sari ka made givusu, pude
lopu givusu la pa pepeso, pa lamana, babe koari na huda.* 2 Beto asa si
dogoria rau si keke mateana, sapu mae guana pa kali gasa rimata. Palekia
sa sa tokoro sapu sa vina gilagila tanisa Tamasa toana, meke velavela va
ululae la si asa koari ka made mateana, sarini pu ta poni ṉiniraṉira pude
va kaleania sa pepeso, meke sa lamana. 3 Meke zama sa mateana: "Mi
lopu va kaleania sa pepeso, meke sa lamana, meke sari na huda, osolae
ta tokoro paki nia tu rina nabulu pa raedi sa vina gilagila tanisa nada
Tamasa," gua.* 4 Meke avosia rau sa ninaedi ri pu ta tokoro nia sa vina
gilagila te Tamasa pa raedi, sapu ari ka keke gogoto made ṉavulu made
tina tie, saripu mae guadi koari ka manege rua butubutu Izireli. 5-8 Meke
hire sari ka manege rua butubutu Izireli, koa ri kasa arini, vasina mae
guadi sari hopeke manege rua tina: Ziuda, Rubeni, Qadi, Asa, Napitalai,
Manase, Simione, Livae, Isaka, Zeboloni, Zosepa meke Benisimane.

Sa Vinarigara Lavata

9 Beto asa si doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke vinarigara lavata,
sapu lopu boka ta nae. Mae guadi koari doduru hopehopeke butubutu,
na popoa, meke pa ninae vinekala, meke turu dia pa kenuna sa ṉati
habotuana Baṉara, meke pa kenuna sa Lami. Pokopoko keoro gele doduru
si arini, meke taṉini dia pa limadi sari na kava huda pamu, pude va lavatia
si Asa. 10 Meke velavela va ululae guahe si arini:
"Sa Tinaharupu si mae guana koasa nada Tamasa,
sapu habotu koasa ṉati habotuana Baṉara,
meke mae guana koasa Lami!" gua.
11 Meke turu vari likohae nia ri doduru mateana, na koimata ta ronuedi,
meke sari ka made kurukuru toadi sa ṉati habotuana Baṉara, meke hoqa
todoṉo pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara sari doduru, meke vahesia
rini sa Tamasa. 12 Meke zama guahe si arini: "Uve, sa vinahesi, sa tinovala,
sa tinumatumae, sa zinama leana, sa vina lavata, sa ṉiniraṉira, si tanisa
nada Tamasa tugo ninae rane ka rane. Emeni!"
13 Beto asa si keke rina koimata ta ronuedi si nanasa guahe koa rau: "Ari
sei sari kasa sapu pokopoko keoro hire, meke pavei mae guadi sari?" gua.
14 Meke olaṉa la ia rau si asa: "Baṉara, agoi tu gilania. Arau lopu
gilania."* Meke zama mae au sa, "Hire sari na tie pu koadi pa korapa

* **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:19, 21 * **6:16** Hoz 10:8; Lk 23:30 * **6:17** Zol 2:11; Mal 3:2
* **7:1** Zer 49:36; Dan 7:2; Zak 6:5 * **7:3** Izk 9:4,6 * **7:14** Dan 12:1; Mt 24:21; Mk 13:19

ṉinovaṉovala kaleana hola meke vura mae. Ele va via i rini sari na dia
poko gele doduru pude tava keoro, pa eharana sa Lami. 15 Gua asa ke turu
pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara te Tamasa si arini, meke nabulu nia
si Asa rane na boṉi pa Nana Zelepade. Meke kote koa turaṉi Sa si arini
meke va aqori na kopu ni Sa. 16 Lopu kaqu ovia pule si arini, lopu kaqu
memeha pule. Lopu kaqu ṉada i na rimata, babe ta sigiti nia sa maṉini.*
17 Ura sa Lami sapu koa pa kokorapana sa ṉati habotuana Baṉara, si kaqu
kopu ni si arini, guana dia sepati. Meke kote turaṉa lani Sa si arini koari
na bukahana sa kolo tinoa, meke lopu kote kabo na talotaṉa si arini."*

8

Sa Tokoro Vina Zuapa

1 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina zuapa si lopu hite kulu va
kale sa Maṉauru pa kukuru aoa. 2 Meke dogori rau sari ka zuapa mateana
saripu turu dia pa kenuna sa Tamasa, meke ta poni ni rini sari ka zuapa
buki.
3 Meke keke mateana pule si mae, meke turu kapae nana pa hope tanisa
vina uququ. Meke taṉinia nana si keke vovoina qolo vasina tava uqu sa
vina uququ ruqa humaṉa lea. Meke soku sari na vina uququ saripu ta
poni ni sa, pude tomo lani koari na vinaravara tadi doduru tie te Tamasa
koasa hope qolo, sapu koa pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara.* 4 Meke
sa tuṉahana sa vina uququ meke sari na vinaravara tadi na tie te Tamasa,
si vura mae gua pa vovoina qolo pa limana sa mateana, meke sage la pa
kenuna sa Tamasa. 5 Meke paleke la nia sa mateana sa vovoina vina uququ,
meke va siṉi nia nika sa koasa hope, meke gona gore la nia sa sa nika pa
popoa pepeso, ke malara va hodaka sari na kapi, meke pidala na lulusu
sari na paka maṉauru, meke niu sa popoa pepeso.*

Sari na Buki

6 Meke va namanama ivui ri ka zuapa mateana sari na buki pu taṉini
rini pa limadia.
7 Meke sipu ivua sa mateana kekenu sa nana buki, si hoqa gore mae pa
pepeso sari na kabukabue aesi, meke na nika sapu varihenie ehara. Meke
ta sulu palae beto si keke koari ka ṉeta pinaqahana sa popoa pepeso, meke
keke koari ka ṉeta pinaqahadi rina hudahuda, meke sari doduru duduli
buma pa popoa pepeso ba ta sulu palae.*
8 Beto asa si ivua sa mateana vina rua sa nana buki, meke ta oki gore
la pa lamana si keke sapu doṉo guana keke toqere suluna sapu nomana
hola. Meke ta ilirae ehara si keke koari ka ṉeta pinaqahana sa lamana.
9 Meke keke koari ka ṉeta pinaqahadi ri doduru tiṉitoṉa toadi pa lamana
si mate, meke keke koari ka ṉeta pinaqahadi rina vaka si ta huara.
10 Beto asa si ivua sa mateana vina ṉeta sa nana buki, meke hoqa gore
mae guana pa maṉauru si keke pinopino lavata sapu huruṉu guana zuke.
Meke hoqa la ia si keke koari ka ṉeta pinaqahadi rina ovuku, na leana,
meke sari na bukaha.* 11 Meke sa pozana sa pinopino hie, si e "Pasa."
Meke ta ilirae pasa si keke koari ka ṉeta pinaqahana sa kolo, meke soku
tie si mate nia, sina napoa rini sa kolo pasana hie.*

---

* **7:16** Ais 49:10 * **7:17** Sam 23:1; Izk 34:23; Sam 23:2; Ais 49:10; Ais 25:8 * **8:3** Em 9:1; Ekd 30:1,3 * **8:5** Liv 16:12; Izk 10:2; Ekd 19:16; Rev 11:19, 16:18 * **8:7** Ekd 9:23-25; Izk 38:22 * **8:10** Ais 14:12 * **8:11** Zer 9:15

12 Beto asa si ivua sa mateana vina made sa nana buki, meke tava huporo si keke koari ka ṉeta pinaqahana sa rimata, na sidara, meke sari na pinopino. Meke keke koari ka ṉeta pinaqahana sa rane si lopu rimata, meke keke koari ka ṉeta pinaqahana sa boṉi si loke ruqaha, meke keke koari ka ṉeta pinaqaha si lopu kalalasa sari na pinopino.*
13 Meke sipu doṉo la rau, si avosia rau si keke atata, sapu tetedoro nana panaulu hola pa galegalearane, sapu velavela va ululae guahe: "Madi talotaṉa hola gedi si arini pu koa ia sa popoa pepeso, pana ta avoso sari na buki saripu kote ta ivu koari ka ṉeta mateana pule," gua si asa.

9

1 Meke ivua sa mateana vina lima sa nana buki, meke dogoria rau si keke pinopino sapu ele hoqa gore mae pa pepeso, meke ta poni nia sa sa viduluna sa pou loke kokoina. 2 Meke tukelia sa pinopino sa pou asa, meke vura sage mae pa pou sa tuṉaha muho, guana tuṉahana keke nika nomana, meke tava huporo sa kalalasana sa rimata, meke sa galegalearane koasa tuṉaha sapu vura mae pa pou.* 3 Meke vura mae pa korapa tuṉaha sari na kupokupo, meke gore mae hake si arini pa pepeso, meke ta poni nia rini sa ṉiniraṉira pude va hereria sa tie, kekeṉoṉo gua sa hinerere tanisa nenege.* 4 Meke ta tozi nia rini si pude lopu ṉoṉovali sari na duduli, na huda, babe sari na linetelete; ba ṉovali mo sari na tie pu lopu ta veko pa raedia sa tokoro vina gilagila te Tamasa, gua.* 5 Tava malumu si arini pude va sigiti sari na tie koari ka lima sidara, ba lopu tava malumu koarini si pude va matei sari na tie, ba pude vata sigiti guni mo na ginarata tana nenege, gua. 6 Meke koari ka lima sidara sara, si kote hata ia rini sa minate, ba lopu kote kamoa rini si asa. Kote hiva mate hola si arini, ba lopu kaqu boka.*
7 Doṉo kekeṉoṉo gua tugo rina hose pu tava namanama pude la pa vinaripera sari na kupokupo. Koari na batudi si koa nana si keketoṉa sapu doṉo guana toropae qolo tana baṉara, meke sari isumata dia si gua tugo na isumata tie.* 8 Sari na kaludi si gele, meke sari livodi si gua tugo na livo laione.*
9 Meke sari na kapu raqaraqadi si gua tugo na aeana, meke sari na buruṉudi ri na tatapurudi si gua tugo na ovaṉadi ri na totopili, na hose pu haqala la pa vinaripera.* 10 Koa i pikutudi si arini, sapu guana pikutu nenege sapu vari suni, meke sari na pikutudi rini si koa i ṉiniraṉira, pu va sigiti sari na tie soku totoso koari ka lima sidara. 11 Meke koa nana tugo sa dia baṉara, sapu sa mateana tana pou loke kokoina hie. Sa pozana sa pa zinama Hiburu si e Abadoni, ba pa zinama Quriki si e Apolioni. Ginuana sa si "Na Tie Huhuara."
12 Sa tinalotaṉa kaleana kekenu si ele hola, ba pa mudina asa si kote luli mae pule si karua tinalotaṉa.
13 Meke ivua sa mateana vina onomo sa nana buki, meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae guana koari ka made iiona sa hope qolo, sapu koa pa kenuna sa Tamasa.* 14 Meke zama la si asa koasa mateana vina onomo pu taṉinina sa buki: "Mu vata rupahi sari ka made mateana pu ele ta pusidi pa ovuku lavata, sapu ta pozae Iuparetisi!" gua. 15 Meke ta rupaha sari ka made mateana saripu ele tava nama veko koasa aoa, na rane, na

* **8:12** Ais 13:10; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15 * **9:2** Zen 19:28 * **9:3** Ekd 10:12-15 * **9:4** Izk 9:4 * **9:6** Zob 3:21; Zer 8:3 * **9:7** Zol 2:4 * **9:8** Zol 1:6 * **9:9** Zol 2:5 * **9:13** Ekd 30:1-3

sidara, meke na vuaheni tanisa totoso ta mutina, pude va matei rini si keke koari ka n̲eta pinaqahadi rina tie pa kasia popoa. 16 Meke avosia rau sa ninaedi rini pu koi pa hose, si ari ka karua gogoto vuro*. 17 Meke guahe sa qua dinogodogorae koari na hose, meke sari na tie pu koidi rini: Sari na dia poko raqaraqa si zin̲ara guana nika, meke buma guana lamana peava, meke meava. Meke don̲o gua tugo na batu laione sari na batudi rina hose. Meke vura pa n̲uzudi rini sari na nika, na tun̲aha, meke na nai. 18 Meke hire sari ka n̲eta oza saripu va matea si keke koari ka n̲eta pinaqahadi rina tie pa kasia popoa: sa nika, sa tun̲aha, meke sa nai, sapu vura mae pa n̲uzudi ri na hose. 19 Meke koai na n̲iniran̲ira n̲uzudi na pikutudi sari na hose. Ura sari na pikutudi rini si ari batudi guana noki, pude va sigiti sari na tie.

20 Ba sari na tinoni pu lopu tava mate koari na oza sara, si lopu veko pani rini sari na dia tinavete kaleadi pa limadia, meke lopu makudo vahesi rini sari na tomate kaleadi, babe sari na beku qolo, na siliva, na boronizi, na patu, na huda, saripu lopu boka dodogorae, na avavosae, babe ene.* 21 Meke lopu veko pani tugo rini sari na dia vinakuvakutae, na vinarivosa, na vinari riqihi, na binarabarata, na va mate tie, meke hikohiko, na gua.

10

Sa Mateana meke sa Pepa Ta Viqusuna Hitekena

1 Beto asa si dogoria rau si keke mateana n̲in̲irana pule, sapu pokopoko nia na lei, meke gore mae gua pa Man̲auru. Meke koa nana pa kali sage batuna si keke bigobigo, meke n̲edala guana rimata sa isumatana, meke sari nenena si guana nika hurun̲udi. 2 Meke tan̲inia nana pa limana si keke pepa ta viqusuna hitekena, sapu ta repahana pa limana. Meke sa kali nene mataona si turu nia sa pa lamana, meke sa nene gedena si pa pepeso. 3 Meke velavela va ululae si asa, gua tugo na kurumu laione. Meke sipu beto velavela sa, si ta avoso mo sari ka zuapa paka man̲auru. 4 Meke sipu beto tugo sa mamalain̲idi ri ka zuapa paka man̲auru, si hiva kuberi rau sari na dia zinama; ba avosia rau si keke mamalain̲i sapu mae guana pa man̲auru, sapu zama mae guahe: “Mu lopu tozi vura ni saripu gua zama ni ri ka zuapa paka man̲auru. Madi lopu ta kubere si arini,” gua si asa.

5 Beto asa, si dogoria rau sa mateana sapu turuna pa lamana meke pa pepeso. Huhuku sage la nia sa pa man̲auru sa kali lima mataona.* 6 Meke va tatara si asa pa korapa pozana sa Tamasa toa hola ninae rane ka rane, sapu tavetena sa man̲auru, sa pepeso, meke sa lamana, meke sari doduru likakalae saripu koa koa rini, meke zama guahe si asa: “Ele kamo mo sa totoso, ke lopu kaqu aqa kamahire. 7 Ba pana ivua sa mateana vina zuapa sa nana buki, si kaqu va gorevura ia Tamasa sa Nana hiniva golomona, sapu gua ele tozi vura nia Sa koari Nana nabulu, sapu sari na poropita[d],” gua si asa.

8 Beto asa sa mamalain̲i sapu ele avosia rau mae guana pa Man̲auru si zama mae guahe pule koa rau: “La mamu hena vagia sa pepa ta viqusuna, sapu ta repahana pa limana sa mateana sapu turu pa lamana meke pa pepeso,” gua.*

9 Meke topue la si rau koa sa mateana, meke tepa ia rau koa sa sa pepa ta viqusuna hitekena. Meke zama mae koa rau si asa: “Mae vagia, mamu

---

* **9:16** 200,000,000: * **9:20** Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * **10:5** Ekd 20:11; Diut 32:40; Dan 12:7; Em 3:7 * **10:8** Izk 2:8 kamo hinia 3:3

hena ia. Kote hilili pa tiamu si asa, ba pa ṉuzumu si kote lomoso guana zipale.” 10 Meke vagia rau sa pepa ta viqusuna hitekena pa limana sa mateana, meke hena ia rau. Meke sipu va liṉiliṉia rau, si lomoso guana zipale pa ṉuzuqu si asa. Ba mudina sipu onolia rau si hilili pa tiaqu si asa. 11 Meke tozi nau sa si rau: “Keke totoso pule mamu korokorotae ni sari na tinoni koari soku butubutu, na popoa, na vinekala meke sari na baṉara,” gua si asa.

11

Sari Karua Tie Paleke Inavoso te Tamasa

1 Meke ta poni nia rau si keke kolu padapadana, meke zamau sa mateana si rau: “Mamu la pada ia sa Zelepade te Tamasa meke sa hope, mamu nae i tugo saripu vahesihesi pa korapa Zelepade.* 2 Ba mu lopu pada ia sa varivarigarana lavata pa sadana sa Zelepade, sina ele ta vala koari na tie huporo sa vasina asa. Meke kote ene viṉohae hoboria rini sa vasileana hopena koari ka made ṉavulu rua sidara.* 3 Meke kote ponini ṉiniraṉira rau sari karua Qua tie paleke inavoso te Tamasa saripu va sage poko baika, pude vata dogoro nia sa dia tinalotaṉa koari na sinea, meke kote tarae nia rini sa inavoso te Tamasa koari keke tina karua gogoto onomo ṉavulu puta rane,” gua.

4 Arini sari karua huda olive, meke sari karua tuturuana zuke, sapu turu pa kenuna sa Baṉara tanisa popoa pepeso.* 5 Meke pude podekia rina tie pude ṉoṉovali sarini, si vura mae pa ṉuzudi ri kara sa nika, meke sulu pani sari na kana. Ke koasa siraṉa gua mo asa, si kote tava mate si arini pu hiva ṉoṉovali sari kara. 6 Meke ta vala tugo koa ri kara sa ṉiniraṉira pude va nosoa sa ruku pa galegalearane, pude loke ruku koasa doduruna sa totoso sapu hoke tozi vura nia rini sa Inavoso te Tamasa. Meke ta poni ṉiniraṉira sari kara pude va ilirae ni ehara sari na kolo, meke pude vata evaṉi tugo sari na oza votivotikaedi pa popoa pepeso, totoso hiva nia ri kara.*

7 Meke sipu ele va hokoti ri kara sari na dia totoso, pude tozi vura nia sa Inavoso te Tamasa, si kote vura mae pa korapa pou loke kokoina sa kurukuru kaleana, meke kote razai sa sari kara, meke kote va kilasi na va matei sa si arini.* 8 Meke sari na tomatedi ri karua tie paleke inavoso si kote eko pa korapa siraṉana sa vasileana nomana. Koasa vasileana asa si tava mate pa korosi sa dia Baṉara, meke hoke ta pozae kekeṉoṉo gua tugo Sodomu meke Izipi sa vasileana asa.* 9 Meke koari ka ṉeta rane kukuruna, si kote dogori ri doduru tie pa ninae butubutu, na vinekala, na popoa, sari na tomatedi ri kara, meke kote korodia pomunu ni rini sari kara. 10 Meke kote qetuqetu hola sari doduru tinoni pa popoa pepeso koasa minate tadi kara, meke kote varivariponi vinariponi sarini, sina ṉoṉovala sisigiti ri kara hire sari doduru tinoni pa vina kilasa te Tamasa.

11 Meke sipu hola tugo ka ṉeta rane kukuruna, si siṉo lani tinoa Tamasa sari kara, ke gasa turu sari kara. Meke matagutu na tarazuzu si arini pu dogorodi sari kara.* 12 Meke avosia ri karua tie paleke inavoso te Tamasa sa mamalaiṉi pa maṉauru, sapu velavela va ululae mae guahe koa rini, “Sage mae tani!” Meke dogori rina dia kana sagedi la pa Maṉauru pa korapa lei si arini.*

---

* **11:1** Izk 40:3; Zak 2:1-2 * **11:2** Lk 21:24 * **11:4** Zak 4:3, 11 kamo hinia 14 * **11:6** 1 Baṉ 17:1; Ekd 7:17-19; 1 Samuela 4:8 * **11:7** Dan 7:7,21; Rev 13:5-7, 17:8 * **11:8** Ais 1:9-10 * **11:11** Izk 37:10 * **11:12** 2 Baṉ 2:11

13 Meke pa totoso tugo asa si kamo si keke niu nomana hola, meke hoqa
ta huara inete si keke koari ka manege puta pinaqahadi rina vetuvetu
koasa vasileana, meke ari ka zuapa tina tie si mate. Meke sari na tie pu
koa holadi si matagutu na tarazuzu, ke vahesia mo rini sa Tamasa lavata
pa Maṉauru.*
14 Ego, sa tinalotaṉa vina rua meke kaleana si ele hola, ba sa tinalotaṉa
vina ṉeta si tata kamo hokara mo!

Sa Buki Vina Zuapa

15 Meke ivua sa mateana vina zuapa sa nana buki, meke ta avoso sa
mamalaiṉidi ri pa Maṉauru pu zama va ululae guahe:
“Sa binaṉara pa popoa pepeso
si na Binaṉara tanisa nada Baṉara meke sa Nana Karisito[d] kamahire,
meke kote koa Baṉara si Asa ninae rane ka rane!”*
16 Meke sari ka hiokona made koimata ta ronuedi pu habotu pa dia
habohabotuana baṉara pa kenuna sa Tamasa, si hoqa todoṉo, meke
vahesia rini sa Tamasa, 17 meke zama pa vinahesi sapu guahe:
“Ke, Baṉara, sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
sapu koa pukerane, meke sapu korapa koa kamahire,
zama valeana si gami koa Goi,
sina koasa Mua ṉiniraṉira lavata,
si podalae nia Goi sa Mua Binaṉara!
18 Ta ṉaziri sisigiti sari na tie huporo,*
meke kamahire si ta ṉaziri tugo si Goi.
Ele kamo sa totoso pude di ta pitu sari doduru pu matedi,
meke pude ta pia tugo sari na Mua nabulu poropita,
meke sari na Mua tie,
meke sari doduru pu pamaṉa nigo hiteke na lavata.
Meke ele kamo sa totoso pude va kilasi pa tinahuara sarini
pu huara va ineti sari na tiena sa popoa pepeso.”
19 Ta tukele sa sasadana sa Zelepade te Tamasa pa Maṉauru. Meke ta
dogoro pa korapana sa Nana Zelepade sana sa Bokese tanisa Vinariva Egoi
te Tamasa. Meke malara va hodaka sari na kapi, meke pidala, na lulusu
sari na paka maṉauru, niu sa popoa pepeso, meke na rane boṉi nomana
si va hoqa gore mae i sari na kabukabue aesi nomadi.*

12

Sa Barikaleqe meke sa Ratovo

1 Meke vura mae pa galegalearane si keke vina gilagila arilaena, sapu
variva magasana: keke barikaleqe si ta dogoro sapu pokopoko nia sa sa
rimata, meke netia sa sa sidara pa nenena, meke toropae ni sa sari ka
manege rua pinopino. 2 Meke aritiana sa barikaleqe, meke ta sigiti na
hilala na tata podo koburu si asa. 3 Beto asa si keke vina gilagila pule si
vura mae pa maṉauru: vura mae si keke ratovo ziṉaziṉara nomana hola
sapu ka zuapa batuna, meke ka manege puta kikihona, meke hopeke va
hake toropae baṉara sari na batuna.* 4 Meke hiru gore nia pikutuna sa si
keke koari ka ṉeta pinaqahadi rina pinopino pa maṉauru, meke va hoqa
gore lani sa pa pepeso si arini. Meke la sa ratovo pa kenuna sa barikaleqe
pu tata podopodo, pude onolo toa ia gana sa haha sapu kote podoa sa, gua.*

---

* **11:13** Rev 6:12, 16:18 * **11:15** Ekd 15:18; Dan 2:44, 7:14,27 * **11:18** Sam 2:5, 110:5; Sam 115:13 * **11:19** Rev 8:5, 16:18 * **12:3** Dan 7:7 * **12:4** Dan 8:10

5 Meke podoa sa barikaleqe si keke tuna koreo pu kote tagoi sari doduru
ṉiniraṉira pude baṉara ni sari doduru butubutu. Ba ta harupu sage koe
Tamasa pa Nana habotuana Baṉara sa koburu.* 6 Meke govete la nana pa
soloso qega sa barikaleqe, vasina pu ele va nama veko nia Tamasa pude
kopu nia rini si asa, koari ka keke tina karua gogoto onomo ṉavulu puta
rane.
7 Meke ta evaṉa sa vinaripera pa Maṉauru. E Maekolo meke sari nana
puku mateana, si raza ia sa ratovo, meke sa ratovo meke sari nana puku
mateana si raza hobedia.* 8 Ba tava kilasa sa ratovo meke sari nana
mateana, ke loke dia vasina hokara pude koa pa Maṉauru si arini. 9 Meke
ta gona gore sa ratovo nomana, sapu sa noki pukeranena hola, sapu ta
pozae sa Devolo babe Setani. Ta gona gore pa pepeso si asa, meke sari
doduru nana mateana. Meke sekesekei ni sa sari doduru tie pa kasia
popoa.*
10 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi pa Maṉauru, sapu velavela va
ululae guahe: “Ele kamo kamahire sa tinaharupu, sa ṉiniraṉira, meke
sa Binaṉara tanisa nada Tamasa, meke sa ṉiniraṉira tanisa Nana Karisito.
Ura ele ta gona gore la pa pepeso si asa pu zutui sari na tasida koe Karisito,
pa kenuna sa nada Tamasa boṉi na rane.* 11 Meke ele koa mataqara meke
va kilasia rini si asa koasa eharana sa Lami, meke koasa hinelahelaena sa
Inavoso Leana. Meke lopu ruriti rini sari na dia tinoa kamoa pa minate.
12 Gua asa, ke mu koa qetuqetu agoi na Maṉauru, meke gamu doduru
pu koa koa sa. Ba mi talotaṉa gemi si gamu na pepeso meke na lamana!
Ura ele gore atu koa gamu sana sa Devolo pa nana tinaṉaziri lavata, sina
gilania sa sapu papakana hokara mo sa nana totoso,” gua.
13 Meke totoso dogoria sa ratovo sapu ele ta gona gore la si asa pa pepeso,
si podalae hata lulia sa sa barikaleqe sapu ele podona sa koburu koreo.
14 Meke ta vala koasa barikaleqe sari karua tatapuru atata nomadi, pude
boka tapuru govete la si asa pa soloso qega. Meke koa si asa vasina pu ele
va nama veko nia Tamasa, pude ta kopue si asa pa ṉeta vuaheni kukuruna,
vasina pu lopu kamoa sa ratovo.* 15 Meke totolo vura pa ṉuzuna sa ratovo
sa kolo, gua tugo na ovuku naqena pu luli la pa mudina sa barikaleqe,
pude mani paleke taloa nia gana, gua. 16 Ba toka nia sa popoa pepeso sa
barikaleqe, meke ta viqala sa pepeso, meke nuquru gore sa naqe sapu va
totolo vura ia sa ratovo pa ṉuzuna. 17 Meke ta ṉaziri sisigiti nia sa ratovo
sa barikaleqe, ke la pude razai sa sari kaiqa tuna pule sa barikaleqe, sarini
pu va tabei sari na tinarae te Tamasa, pu tuqe va nabu pa rinaṉeraṉe,
meke tozi vura nia sa inavosona sa guguana e Zisu Karisito. 18 Meke turu
sa ratovo pa masamasa.

13

Sari Karua Kurukuru Kaleadi

1 Meke dogoria rau si keke kurukuru sapu korapa vura sage mae pa
lamana, sapu ka manege puta kikihona meke ka zuapa batuna; meke
hopeke ri na kikihona si va hake toropae baṉara. Meke ta kubere pa
hopeke batudi sa zinama vinahesi pule, sapu na tamasa si arini, gua.*
2 Meke sa kurukuru kaleana hie sapu dogoria rau si gua tugo na leopadi,
meke sari na nenena si gua tugo na nene bea, meke sa ṉuzuna si gua tugo
na ṉuzu laione. Meke vala nia sa ratovo koasa sa nana ṉiniraṉira pude koa

* **12:5** Ais 66:7; Sam 2:9 * **12:7** Dan 10:13,21, 12:1; Zd 9 * **12:9** Zen 3:1; Lk 10:18 * **12:10** Zob 1:9-11; Zak 3:1 * **12:14** Dan 7:25, 12:7 * **13:1** Dan 7:3; Rev 17:3,7-12

baṉara koa sa nana habotuana baṉara.* 3 Meke dogoria rau sapu keke ri
na batuna si bakora va kaleana, guana kote mate nia tu sa, ba ele ibu nana
tu. Ke magasa nia rina tie pa doduruna sa kasia popoa, meke lulia rini si
asa. 4 Meke vahesia rini sa ratovo, sina vala nia sa koasa kurukuru kaleana
sa ṉiniraṉira, meke vahesia tugo rini sa kurukuru asa, meke zama: “Esei
si ṉiṉira gua sa kurukuru? Meke esei si garo pude varipera koa sa, meke
va kilasia si asa?” gua si arini.

5 Meke tava malumu sa kurukuru pude vahesihesi pule nia na poza
pule nia tamasa, meke tago ṉiniraṉira pude koa baṉara koari ka made
ṉavulu rua sidara.* 6 Meke podalae zama ṉoṉovalia sa sa Tamasa meke
sa Pozana, meke sa Nana vasina pu koa ia Sa, meke gua tugo sarini pu
koadi pa Maṉauru. 7 Meke tava malumu si asa pude razai sari na tie te
Tamasa, meke pude va kilasi si arini. Meke ta vala koasa sa ṉiniraṉira
pude baṉara ni sari doduru tinoni pa ninae butubutu, na vinekala, na
popoa, gua.* 8 Meke sari doduru tiena sa popoa pepeso si kaqu vahesia
si asa. Ba lopu sarini pu ele ta kubere pozadi pa buka tinoa tanisa Lami,
sapu ele vizata vekoi Tamasa pude tava mate, seunae gua tava podaka sa
kasia popoa.*

9 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia! 10 Ke asa sapu kote ta turaṉa
taloa pa tinaraovo[d], si mani ta turaṉa taloa tugo pa tinaraovo. Meke asa
sapu kote tava mate si mani tava mate nia tugo sa vedara. Ura hire tugo
sari na totoso pude turu va nabu pa rinaṉeraṉe koe Karisito sari na tie te
Tamasa.*

11 Meke dogoria pule rau si keke kurukuru kaleana sapu vura sage mae
pa pepeso. Meke koa ia karua kikihona pu doṉo guana kikiho lami, meke sa
mamalaiṉina si guana ratovo. 12 Meke nabulu nia sa sa kurukuru kekenu,
meke koasa doduru nana ṉiniraṉira si tavetavete si asa, pude ososo ni
sari doduru tie pa kasia popoa pude vahesia sa kurukuru kekenu. Asa
sa kurukuru sapu ele bakora, meke doṉo guana lopu sana kote mate. Ba
hola sapu gua asa, si ibu tu sa bakorana. 13 Meke va vura tinavete variva
magasadi sa kurukuru vina rua, meke garunu gore mae nia tugo sa pa
pepeso sa nika pa maṉauru pa kenudi ri na tie. 14 Meke sekesekei ni sa sari
doduru tiena sa popoa pepeso, koari na tinavete variva magasadi saripu
tava malumu ni sa pude taveti, pude zuka ia sa kurukuru kekenu. Meke
tozi ni sa saripu koadi pa pepeso, pude tavetia si keke beku pa kinehana
sa kurukuru kekenu, sapu ele tava bakora magu varipera, ba lopu mate.
15 Meke ta vala sa ṉiniraṉira koasa kurukuru vina rua, pude mani siṉo la
nia tinoa sa beku kinehana sa kurukuru kekenu, pude boka zama si asa.
Meke tozi nia sa beku pude va matei sari doduru pu lopu vahesia si asa.
16 Meke ososo ni sa kurukuru vina rua sari doduru tie, hiteke na lavata,
tagotagodi na habahualadi, tie ta rupahadi meke na pinausu, pude veko
vina gilagila pa kali lima mataodi, babe pa raedi. 17 Meke loke tie si tava
malumu pude variholuholue, be lopu tagoa sa sa vina gilagila hie, sapu sa
pozana sa kurukuru kaleana, babe sa nabana sa pozana.

18 Ego, hire tugo sari na vina gilagila tomedi: Asa sapu ari nana
ginilagilana si mani tavete vura nia sa nabana sa kurukuru. Ura sa naba
onomo gogoto onomo ṉavulu onomo si tozi vura nia sa pozana sa tie hie.

---

* **13:2** Dan 7:4-6 * **13:5** Dan 7:8,25, 11:36 * **13:7** Dan 7:21 * **13:8** Sam 69:28 * **13:10** Zer 15:2, 43:11

14

Sa Lami meke sari Nana Tinoni

1 Meke totoso doṉo la si rau si dogoria rau sa Lami sapu korapa turu Nana
pa toqere Zaione[d]. Meke turu turaṉae dia koa Sa sari ka keke gogoto made
ṉavulu made tina tinoni. Meke ta kubere pa raedi sa pozana Sa, meke sa
pozana sa Tamana.* 2 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae guana
pa Maṉauru, sapu guana ovaṉadi rina tovovo vari tomotomoidi, meke
pidala guana paka maṉauru, meke guana mamalaiṉidi ri pu mikemike.
3 Meke kera nia rini si keke kinera vaqurana pa kenuna sa ṉati habotuana
Baṉara, meke pa kenudi ri ka made kurukuru toadi, meke ri na koimata.
Meke loke tie pule si hite va nonoga ia sa kinera, ba sari ka keke gogoto
made ṉavulu made tina tinoni mo pu ele holu vagi Tamasa pa popoa
pepeso koasa eharana Karisito. 4 Hire tugo sari na tie pu lopu va boni
pule ni dia tinoa koari na hahanana kaleadi, ba soto va nabu koe Tamasa,
kekeṉoṉo gua na vineki vaqura pu lopu hite koa turaṉa keke tie, ba kaqu
koa soto mo koasa tie pu kaqu haba ia sa. Ba luli lamae ia rini sa Lami
doduru totoso. Meke hire tugo sari na tie pu holu vagi pule ni Tamasa koari
na tie pa kasia popoa, pude na tie tanisa meke tanisa Lami, kekeṉoṉo gua
tugo rina vua kenudi pu ta poni koasa Tamasa. 5 Namu lopu hite kokoha
si arini, ba toṉoto meke loke tinazutudi.*

Sari ka Ṉeta Mateana

6 Meke beto asa si dogoria rau si keke mateana sapu tapuru va ululu sage
pa galegalearane, sapu palekena sa Inavoso Leana sapu koa ninae rane ka
rane, pude tozi vura nia koari na tinoni pa ninae butubutu, na vinekala,
meke na popoa. 7 Meke zama va ululae si asa, “Mi pamaṉa nia na vahesia
sa Tamasa! Ura ele kamo sa totoso varipitui tanisa. Mi vahesia si Asa pu
tavetena sa Maṉauru, sa pepeso, sa lamana, meke sari na bukahadi ri na
kolo!” gua si asa.
8 Meke luli mae gana pule si keke mateana vina rua, meke zama: “Ele
huara! Ele ta huara va inete sa popoa Babiloni, sa ṉati vasileana lavata.
Sina ele ta turaṉa va sea pa nana hahanana maqota sari na tie koari doduru
butubutu, guana va viviri ni vaeni variva pekipekina sa si arini,” gua.*
9 Meke luli la gana koari kara sa mateana vina ṉeta, meke velavela va
ululae guahe: “Arini pu vahesia sa kurukuru kaleana, meke sa beku sapu
ta tavete luli pa kinehana sa, meke vekoa pa raedi, babe pa limadi sa vina
gilagila tanisa kurukuru, 10 si kaqu va napo ni Tamasa sa doduruna sa
ṉiniraṉira tanisa Nana kapa tinaṉaziri nomana hola. Meke kote tava sigiti
hola pa nika meke pa kolo nai lerana si arini, pa kenudi ri na mateana
hopedi te Tamasa meke sa Lami.* 11 Meke sa tuṉahana sa nika vasina koa
ta sigiti si arini, si vura sage ninae rane ka rane. Meke loke ari makudona
rane na boṉi sa tinasigiti tadirini pu vahesia sa kurukuru kaleana meke sa
beku, sapu sa kinehana sa. Gua tugo asa sa tinasigiti tadirini pu ele vagia
sa vina gilagilana sa pozana sa,” gua.* 12 Ke hire tugo sari na totoso pude
turu va nabu sari na tie te Tamasa, saripu va tabei sari Nana tinarae, meke
soto va nabu pa dia rinaṉeraṉe koe Zisu.
13 Meke totoso asa si avosia rau si keke mamalaiṉi mae guana pa
Maṉauru, sapu zama guahe: “Mu kuberia sapu guahe: Tamanae tugo
saripu koa keke koasa Baṉara, pu mate kamahire meke gua tugo saripu

* **14:1** Izk 9:4; Rev 7:3 * **14:5** Zepa 3:13 * **14:8** Ais 21:9; Zer 51:8; Rev 18:2 * **14:10** Ais 51:17; Zen 19:24; Izk 38:22 * **14:11** Ais 34:10

kote mate vugo repere! Uve! Ura, kote magogoso koari na dia tinavete mamatadi si arini, meke kote piai tugo Tamasa si arini koari na dia tinavete leadi," gua sa Maqomaqo Hope.

Sa Totoso Pakepakete pa Popoa Pepeso

14 Meke doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke lei keorona, meke habotu Nana koasa lei si keke, sapu doṉo gua tugo sa Tuna na Tie, meke toropae nia Sa sa toropae Baṉara sapu ta tavetae qolo, meke taṉinia Nana pa limana si keke magu ṉaruna tana pakepakete huiti.* 15 Meke vura mae pa korapa Zelepade si keke mateana pule, meke velavela va ululae la guahe koa Sa pu korapa habotuna pa lei: "Mu paleke la nia sa Mua magu ṉaruna mamu la pakepakete. Ura ele kamo sa totoso pude pakepakete sina ele komiha sa popoa pepeso!" gua.* 16 Meke hiru nia Sa pu habotuna pa lei sa Nana magu pa popoa pepeso, meke ta pakete vagi sari na tiena sa popoa pepeso.

17 Meke keke mateana pule si vura mae gua koasa Zelepade pa Maṉauru, meke palekia nana tugo si keke magu pakepakete ṉaruna. 18 Meke keke mateana pule sapu kopuna sa nika pa hope[d], si vura mae gua vasina, meke zama va ululae la guahe koa Sa pu taṉinina sa magu pakepakete ṉaruna: "Mu palekia sa mua magu pakepakete ṉaruna, mamu pakete vagi sari na tie guana kata qurepi[d] koari na inuma vaeni pa popoa pepeso, sina ele sagana sari qurepi!" gua. 19 Meke hiru nia sa mateana sa nana magu pakepakete ṉaruna koasa popoa pepeso, meke vagi varigara ni sa sari na tie guana kata qurepi, meke oki lani rini koasa munamunalana kolo vaeni tanisa tinaṉaziri te Tamasa. 20 Meke tava mate sari na tie meke vura eharadi gua sapu ta neti sari na qurepi pa munamunalana pa sadana sa vasileana lavata. Totolo vura guana naqe sa eharadi koasa munamunalana tinaṉaziri te Tamasa, la tu pa seu padana ṉeta gogoto kilomita meke tata karua mita lamanana gua.*

15

Sari na Mateana meke sari na Oza Vina Betobeto

1 Meke dogoria rau pa Maṉauru si keke vina gilagila arilaena pule meke variva magasana. Koa dia sari ka zuapa mateana meke hopeke dia oza vina betobeto. Ura pana ta evaṉa sari na oza hire, si beto tugo sa tinaṉaziri te Tamasa. 2 Meke dogoria rau si keke tiṉitoṉa sapu doṉo guana kolo, sapu bule sisigiti meke kekeṉoṉo guana qelasi viana, meke varihenie nika si asa. Meke dogori rau sarini pu koa mataqara hola nia sa kurukuru kaleana, meke sa bekuna sa, meke sa nabana sa pozana sa, sina lopu vahesia rini sa kurukuru. Korapa turu kapae dia si arini koasa kolo sapu guana qelasi, meke taṉini dia pa limadi sari na mike saripu poni ni Tamasa koa rini.
3 Meke kera nia rini sa kinera te Mosese, sa nabulu te Tamasa, koa sa guguana sa Lami, sapu guahe:*

"Baṉara, Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
sari na Mua tinavete si arilaedi na variva magasadi!
Agoi sa Baṉara ninae rane tadi na butubutu,
toṉoto meke hinokara sari na Mua hahanana.
4 Baṉara, doduru tie si kote pamaṉa nigo,*
meke kote va lavatia sa Pozamu.
Ura, Agoi mo telemu si hopemu,

---

* **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Zol 3:13 * **14:20** Ais 63:3; KTZ 1:15; Rev 19:15 * **15:3** Ekd 15:1
* **15:4** Zer 10:7; Sam 86:9

meke sari doduru tie pa ninae popoa
si kote mae vahesigo mo si Agoi.
Ura sari na Mua tinavete toṇotodi,
si ele vata dogoro ni Goi koa ri na tie," gua.
5 Beto asa, si doṇo la si rau meke dogoria sapu ta tukele sa Zelepade sapu
sa Ipi[d] Hopena te Tamasa pa Maṇauru.* 6 Meke vura mae pa korapana sa
Zelepade sari ka zuapa mateana, saripu paleke mae ni sari ka zuapa oza.
Meke pokopoko lineni sapu keoro meke ṉedaladi si arini, meke dikuru
ni rini pa raqaraqadi sari na qolo. 7 Meke keke koari ka made kurukuru
toadi si vala ni koari ka zuapa mateana sari na baolo qolo sapu siṉi na
tinaṇaziri tanisa Tamasa sapu toa holana ninae rane ka rane. 8 Meke siṉia
na tuṇaha sa korapana sa Zelepade sapu mae guana koasa ṉinedalana sa
Tamasa meke koasa Nana ṉiṉirana. Ke loke tie hokara si boka nuquru
la vasina, osolae tava gorevura beto tu sari ka zuapa oza tadi ka zuapa
mateana.*

16

Sari na Baolo Tanisa Tinaṇaziri te Tamasa

1 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae guana pa Zelepade, sapu
zama va ululae guahe koari ka zuapa mateana: "La mamu titisi gore ni pa
popoa pepeso sari ka zuapa baolo tanisa tinaṇaziri te Tamasa," gua.
2 Meke la titisi gore nia sa mateana vina keke sa nana baolo pa popoa
pepeso. Meke razai na tubu sapu vari sisigiti si arini pu vagia sa vina
gilagila tanisa kurukuru kaleana, meke sarini pu vahesia sa bekuna sa.*
3 Meke sa mateana vina rua si titisi gore la nia pa lamana sa nana baolo.
Meke ta evaṉae gua tugo na eharadi ri na tie matedi sa kolo, meke mate
beto sari doduru tiṉitoṇa toadi pa lamana.
4 Meke sa mateana vina ṉeta si titisi gore la nia sa nana baolo koari na
leana na ovuku, meke koari na kolo bukaha, meke ta ilirae ehara si arini.*
5 Meke avosia rau sa mateana tadi na kolo, sapu zama guahe:
"Agoi sapu Hopemu, sapu ele koa pukerane, meke sapu korapa koa
kamahire,
toṉoto sari na Mua vina kilasa koari na tie kaleadi hire.
6 Ura va matei rini sari na Mua tie, meke sari na poropita, meke tava zoloro
sari na eharadi,
meke va napo ni ehara Goi si arini pu variva mate, ura pada tugo sa
vina kilasa asa koarini!"
7 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu vura mae guana koasa hope,
sapu zama guahe:
"Uve, Baṉara na Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
toṉoto meke hinokara hola sari na Mua vina kilasa!" gua.
8 Meke titisi la nia sa mateana vina made sa nana baolo koasa rimata,
meke tava ṉiṉira sa ṉadana sa, pude kina va sisigiti na rimata sari na tie.
9 Meke ta kina va sisigiti nia rina tie sa maṉinina sa rimata, ke zama va
kaleania rini sa Tamasa meke sa pozana Sa, sapu ari Nana ṉiniraṉira koari
na oza hire. Ba korodia luara pani rini sari na dia sinea, pude vahesia sa
Tamasa.
10 Meke titisi la nia sa mateana vina lima sa nana baolo koasa habotuana
baṉara tanisa kurukuru kaleana, meke tava huporo dudukurumu sa popoa
vasina koa baṉara sa kurukuru kaleana, meke garata livodi sari na tie, ura

* **15:5** Ekd 38:21 * **15:8** Ekd 40:34; 1 Baṉ 8:10-11; 2 Koron 5:13-14; Ais 6:4 * **16:2** Ekd 9:10
* **16:4** Ekd 7:17-21; Sam 78:44

na ta sigiti si arini.* 11 Meke zama va kaleania rini sa Tamasa pa Maṉauru
koari na dia tinasigiti na vinagauru, ba lopu hite luara pani rini sari na
dia tinavete kaleadi.
12 Meke titisi la nia sa mateana vina onomo koasa Ovuku Iuparetisi sa
nana baolo, ke popa sa kolona, pude va nama nia sa siraṉa tadi na baṉara
pu mae guadi pa kali gasa rimata.* 13 Meke beto asa si dogori rau sari ka
ṉeta maqomaqo kaleadi saripu doṉo gua na bakarao, sapu hopeke vura
mae guadi pa ṉuzuna sa ratovo, meke pa ṉuzuna sa kurukuru kaleana,
meke koasa poropita kokohana. 14 Arini sari na maqomaqo kaleadi saripu
hoke va vura tinavete variva magasadi. Meke vura la si arini koari na
baṉara pa doduruna sa popoa pepeso, pude varigara ni, pude varipera
koasa rane nomana tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.
15 "Dotu! Kote atu kamo va hodaka guana tie hikohiko si Rau! Ba
tamanae tugo si asa sapu vaṉunu doduru totoso, meke va nama vekoi sari
nana poko, pude lopu ene dododohona meke tava kurekure pa korapa kobi
tie," gua se Zisu.*
16 Meke varigara ni rina maqomaqo kaleadi sari na baṉarana sa popoa
pepeso pa keke vasina, sapu ta pozae Amaqedoni pa zinama Hiburu.*
17 Meke titisi la nia sa mateana vina zuapa sa nana baolo pa galegalear-
ane. Meke ta avoso si keke mamalaiṉi sapu mae guana koasa habotuana
Baṉara pa korapa Zelepade, sapu zama va ululae guahe: "Ele kamo sa
totoso," gua si Asa. 18 Meke malara va hodaka sari na kapi, meke pidala
na lulusu sa paka maṉauru. Meke kamo si keke niu nomana hola, sapu
lopu ele hite ta evaṉa seunae gua ta tavete sa tie pa pinodalaena sa kasia
popoa.* 19 Meke balabala ia Tamasa si pa Babiloni sa ṉati vasileana lavata,
ke va napo nia Nana kapa vaeni Sa si asa, sa kapa sapu siṉia sa Nana
tinaṉaziri na vina kilasa nomana. Meke ta viqala ṉeta sa pepeso koasa
vasileana lavata asa, meke sari na vasivasileana tadi doduru popoa si ta
huara beto.* 20 Meke sari doduru nunusa si lopu ta dogoro, meke sari na
toqere ba namu lopu hite ta dogoro tugo.* 21 Meke hoqa gore koari na
tie sari na kabukabue aesi, saripu lima ṉavulu kilo hopeke mamatadi gua.
Meke zama va kaleania rini sa Tamasa, sina kaleana sisigiti sa oza asa.*

17

Sa Maqota Ta Avosaena

1 Meke keke koari ka zuapa mateana sapu taṉinidi ri ka zuapa baolo,
si mae koa rau meke zama guahe: "Mae maqu va dogoro nigo sa vina
kilasa sapu kote ta evaṉa koasa maqota sapu ta avosaena, sapu habotuna
koari na kolo.* 2 Sari na baṉara koasa popoa pepeso si ele somanae koasa
nana binarabarata na vinarivosa, meke ele ta turaṉa va sea sari na tiena
sa popoa pepeso koasa nana hahanana maqota, guana napo viviri vaeni
variva pekipekina si arini," gua.*
3 Beto asa si turaṉau sa mateana si rau koasa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope, meke la pa soloso qega. Meke dogoria rau vasina
si keke barikaleqe sapu habotu nana koa keke kurukuru kaleana sapu
ziṉaziṉarana, meke ta kubere pa doduru tinina sari na pozapoza vinahesi
pule, sapu na tamasa ṉiṉira si asa, gua. Ka zuapa batuna, meke ka manege

* **16:10** Ekd 10:21 * **16:12** Ais 11:15 * **16:15** Mt 24:43-44; Lk 12:39-40; Rev 3:3, 19:7,8 * **16:16** 2 Baṉ 23:29; Zak 12:11 * **16:18** Rev 8:5, 11:13,19 * **16:19** Ais 51:17 * **16:20** Rev 6:14 * **16:21** Ekd 9:23; Rev 11:19 * **17:1** Zer 51:13 * **17:2** Ais 23:17; Zer 51:7

puta kikihona si asa. 4 Meke pokopoko pepolo na ziṉara sa barikaleqe hie,
meke tava sarie qolo na patu arilaedi, meke na vovoto davi si asa. Meke
taṉinia nana pa limana si keke kapa qolo, sapu siṉia na hahanana variva
kurekuredi, meke na bonidi ri nana binarabarata na vinarivosa.* 5 Meke
hire sari pozapoza pu ta tome ginuadi saripu ta kubere pa raena:
BABILONI SA ṈATI VASILEANA LAVATA,
SA TINADIA RĪ DODURU MAQOTA,
MEKE SARI DODURU HAHANANA VARIVA KUREKUREDI PA KASIA POPOA.
6 Meke dogoria rau sa barikaleqe sana sapu qetuqetu hola guana tie napo
va viviri, sina ele va matei sa sari na tie te Tamasa, meke sarini pu tozi
vura nia sa dia rinaṉeraṉe koe Zisu.

Meke sipu dogoria rau sa barikaleqe asa si magasa sisigiti si rau. 7 Meke
nanasa mae guahe sa mateana koa rau, “Na vegua ke magasa si goi? Ego,
maqu tozi va bakala poni nigo sa ginua tomena tanisa barikaleqe hie, meke
sa kurukuru kaleana pu ka zuapa batuna meke ka manege puta kikihona
sapu sa kurukuru vasina hake sa barikaleqe. 8 Sa kurukuru sapu dogoria
goi sana si ele koa tu visoroihe, ba lopu koa si asa kamahire, ba kote vura
sage mae pa korapa pou loke kokoina si asa, meke kote la koasa vina kilasa
koa holana. Podalae tu pa pinodalaena sa kasia popoa, si ta kubere pozadi
sari kaiqa tie pa buka tinoa. Ba pana dogoria ri na tie pu lopu ta kubere
pozadi pa buka tinoa sa kurukuru kaleana, si kote magasa nia rini si asa.
Asa sa kurukuru kaleana sapu ele koa visoroihe, ba lopu koa kamahire,
meke sapu kote vura pule mae.*

9 Meke ta hivae sa ginilagilana lohina[d] pude gilania sa ginuana sa
kurukuru kaleana hie. Sari ka zuapa batuna si sari ka zuapa toqere, vasina
pu habotu sa barikaleqe, meke ari ka zuapa baṉara tugo si arini. 10 Ka lima
si ele hola sa dia binaṉara, keke si korapa koa, meke sa vina zuapa si lopu
ele mae. Meke pana mae si asa si kaqu papakana mo sa nana totoso pude
koa baṉara. 11 Meke sa kurukuru kaleana sapu ele koa visoroihe, meke
lopu koa kamahire, si asa tugo sa baṉara vina vesu, meke asa tugo si keke
sapu lulia sa hahanana tadi ka zuapa, sapu kote la koasa nana vina kilasa
koa holana.

12 Sari ka manege puta kikiho saripu dogori goi si ari ka manege puta
baṉara, saripu lopu ele koa baṉara koari hopeke dia binaṉara. Ba pa
keke totoso papakana hite mo, si kote koa baṉara turaṉia rini sa kurukuru
kaleana.* 13 Sari ka manege puta hire si keke mo sa dia hiniva, meke kaqu
poni la nia rini sa dia ṉiniraṉira koasa binaṉara tanisa kurukuru kaleana
pude ṉiṉira sa nana tinarae. 14 Meke kote raza ia rini sa Lami, ba kote va
kilasi Sa si arini. Ura Asa tugo sa Ṉati Hiniva tadi na ṉati hiniva, meke sa
Baṉara tadi na baṉara. Meke kaqu koa mataqara turaṉi tugo Sa sari Nana
tie ta vizatadi, na ta tiokodi, saripu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe koa
Sa.”

15 Meke zama sa mateana koa rau: “Sari na kolo pu dogori goi vasina
pu habotu sa maqota, si sari na tinoni meke sari na puku tie pa ninae
butubutu, na vinekala, na popoa. 16 Sari ka manege puta kikiho, meke
sa kurukuru kaleana saripu dogori goi, si kote kukiti nia rini sa maqota.
Meke kote vagi betoi rini sari doduru nana likakalae saripu tagoi sa, meke
va dodoho veko hola ia rini si asa, meke kote gania rini masana meke
sulu pania rini si asa. 17 Ura ele vekoa Tamasa pa korapa bulodia, pude
di va gorevura ia sa Nana hiniva. Meke va egoa rini pude vala nia koasa

* **17:4** Zer 51:7 * **17:8** Diut 7:7; Rev 11:7; Sam 69:28 * **17:12** Diut 7:24

kurukuru kaleana sa dia ṉiniraṉira pude koa baṉara si asa, osolae kaqu tava gorevura beto sari doduru zinama te Tamasa. 18 Sa maqota sapu dogoria goi sana, si sa vasileana nomana, sapu baṉara ni sari doduru binaṉara pa popoa pepeso," gua.

18

Ta Huara Va Inete sa Vasileana Babiloni

1 Beto asa, si dogoria rau si keke mateana pule sapu gore mae guana pa Maṉauru. Meke tagoa sa sa ṉiniraṉira nomana hola, meke malara la koasa kasia popoa sa ṉinedalana. 2 Meke velavela va ululae guahe si asa:
"Ele huara! Ele ta huara va inete sa popoa Babiloni, sa ṉati vasileana lavata, meke ele ta evaṉae na vasina tadi na tomate kaleadi na maqomaqo kaleadi, meke na kokoana tadi doduru kurukuru tapuru variva malederedi pu lopu henai rina tie."* 3 Ura ele somana ni ri doduru butubutu tie sari na hahanana kaleadi, na binarabarata, na vinarivosa na gua tanisa vasileana sana, guana napo viviri vaeni variva pekipekina si arini.* Meke sari doduru baṉarana sa kasia popoa, si ele somana tugo koari na nana hahanana maqota. Meke sari na tie varivari holuholue pa kasia popoa, si tagotago sisigiti koasa nana hahanana, pude okoro ni sari doduru tiṉitoṉa sage hinoludi.

4 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi pule sapu mae guana pa Maṉauru, sapu zama guahe:

"Gamu na Qua tinoni,*
mi taluarae koasa popoa sana!
Pude mi lopu somana koari nana hahanana kaleadi, meke pude mi lopu somana nia sa vina kilasa tanisa!
5 Ura ele vari tomotomoi sage pa Maṉauru sari nana sinea,*
ke balabala i Tamasa sari doduru nana hahanana kaleadi.
6 Tavete pule la nia koa sa gua sapu ele tavete atu nia sa koa gamu:*
mamu tomo rua pule la nia koa sa sa vina kilasa, padadi gua ri doduru pu ele tavete atu ni sa,
va napo pule la nia koa sa, karua totoso, sa nana kapa telena, sapu sa vina kilasa tanisa.
7 Mani koa ta sigiti va kaleana na talotaṉa si asa,*
sina visoroihe si va lavata pule nia meke vagi va soku pule nia tinagotago si asa.
Ura sa barikaleqe sapu sa vasileana nomana si zama guahe pa korapa bulona:
'Habotu guana baṉara maqota si rau, meke lopu na nabonaboko,
meke lopu kote talotaṉa si rau vugo repere,' gua si asa.
8 Gua asa, ke pa keke rane mo si kote raza ia rina oza hire sa vasileana nomana sana:
sa tinalotaṉa, sa soṉe, meke sa minate.
Meke kote ta sulu palae si asa pa nika.
Ura ṉiṉira hola sa Tamasa, sa Baṉara sapu va kilasia si asa.

9 Meke pana ta sulu si asa, meke dogoria rina baṉara tanisa kasia popoa saripu somanae koasa nana hahanana binarabarata, meke somana tagotago sisigiti, si kote kaboa na talotaṉa nia rini si asa.* 10 Meke kote turu

---

* **18:2** Ais 21:9; Zer 50:39, 51:8; Rev 14:8; Ais 13:21; Zer 50:39 * **18:3** Ais 23:17; Zer 51:7 * **18:4** Ais 48:20; Zer 50:8, 51:6,45 * **18:5** Zen 18:20-21; Zer 51:9 * **18:6** Sam 137:8; Zer 50:29 * **18:7** Ais 47:7-9 * **18:9** Izk 26:16-17

pa seseuna vasinahite si arini, sina matagutu nia rini sa nana tinasigiti.
Meke kote zama guahe si arini:
‘Variva talotaṉa hola si goi na ṉati vasileana lavata!
Agoi Babiloni pu tagoa sa ṉiniraṉira nomana, pude tagotago sisigiti.
Ura pa totoso papakana mo si kamo koa goi sa tinahuara!’ gua.
11 Sari na tie holuholu pa kasia popoa, ba kote kabo na talotaṉa nia tugo
rini si asa. Ura loke tie si kote holui sari na dia likakalae kamahire.* 12 Loke
tie si kote holu vagi sari na dia qolo, na siliva, na patu arilaedi, meke sari na
vovoto davi. Meke gua tugo sari na poko lineni arilaedi saripu sage hola
hinoludi, meke sari na poko ziṉara, pepolo, meke sapu ta pozae silika.
Meke lopu boka holuholu ni rini sari doduru huda arilaedi, na boronizi,
na aeana meke na patu noma hinoludi sapu ta pozae mabolo, meke sari
doduru tiṉitoṉa saripu ta tavetae livo elopaniti, meke na huda arilaedi.*
13 Meke saripu lopu ta holudi tugo, sari na sinamoni, na vina uququ ruqa
humaṉa lea, meke sa meresena sapu ta pozae moa. Meke saripu lopu ta
holudi guana kolo vaeni, na oela sapu ta vagi pa vua huda olive, meke na
palava leadi meke na huiti. Meke gua tugo sari na bulumakao, na sipi, na
hose, meke sari na totopili pu babani rini, meke gua tugo sari na pinausu
pu ta holudi.
14 Meke kote zama la guahe koa sa sari na tie holuholu: ‘Sari doduru
likakalae pu hola okoro ni goi, meke sari na tiṉitoṉa lomosodi pu hoke
henahenai goi, meke na tiṉitoṉa pu doṉo lea hola, si ele ta ṉoṉovala beto,
ke lopu kote hite dogoro pulei goi si arini.’ 15 Meke sari na tie pu holuholu
ni sari na tiṉitoṉa sara, meke tago va sokusoku koari na dia tinavete
holuholu koasa vasileana sana, si kote turu pa seseuna vasinahite si arini,
sina matagutu nia rini sa nana tinasigiti. Meke kote kabo na talotaṉa nia
rini si asa:*
16 ‘Variva talotaṉa hola si agoi na ṉati vasileana lavata.
Agoi pu pokopoko ni sari na poko lineni arilaedi, poko ziṉara na
pepolo,
meke tava sarie qolo, na patu noma hinoludi, meke na vovoto davi!
17 Ba pa totoso papakana mo si ta ṉovala beto sari doduru likakalae,’ gua.*
Meke sari doduru koimata koari na vaka, na tie lulidi pa vaka, meke
sari na tie tavetavete, saripu vagi poata koari na tinavete pa vaka, si kote
turu pa seseuna vasinahite. 18 Meke sipu doṉo la ia rini sa tuṉahana sa
nika sapu sulua sa vasileana, si kote talotaṉa si arini, meke zama guahe:
‘Namu loke vasileana hokara si arilaena kekeṉoṉo gua sa ṉati vasileana
lavata hie,’ gua si arini.* 19 Meke kote taburu ni kavuru rini sari na batudi,
pude vata dogoro nia sa dia tinalotaṉa, meke kabo meke zama guahe:
‘Variva talotaṉa hola,
sa ṉati vasileana lavata.
Koasa nana tinagotago nomana,
si ele vagi va soku poata sari doduru pu ari dia vaka saripu hoke ene
lamae pa lamana!
Ba pa totoso papakana mo si ta huara beto sari doduru pu tagoi sa,’ gua si
arini.”*
20 Meke zama pule sa mateana, “Mi koa qetuqetu si gamu pa Maṉauru,
meke gamu na tie te Tamasa, na apositolo, meke na poropita.
Ura huara betoa Tamasa sa popoa Babiloni,

* **18:11** Izk 27:31,36 * **18:12** Izk 27:12,13,22 * **18:15** Izk 27:31,36 * **18:17** Ais 23:14; Izk 27:26-30 * **18:18** Izk 27:32 * **18:19** Izk 27:30-34

sina ele ṉoṉovala gamu sa si gamu.”*
21 Beto asa, si ovulu vagia keke mateana ṉiṉirana si keke patu nomana
lavata, meke buli la nia sa pa lamana peava, meke zama guahe:
“Kaqu tava kilasa pa tinahuara nomana si pa Babiloni, sa ṉati vasileana
lavata,
kekeṉoṉo gua sa patu nomana sapu ta buli gore la guahe pa lamana
peava,
pude lopu hite kaqu ta dogoro pule si asa.*
22 Lopu kaqu hite ta avoso pule koa goi sari na mamalaiṉidi rina
minikemike, na kinera tadi na tie, na kevukare meke na ivivu,
meke gua tugo sari na tie pu munala huiti pa patu, pude tavete palava.
Meke lopu kaqu ta dogoro pule sari na tie pu bokadi tavetavete pa limadia.*
*
23 Namu lopu kote hite ta dogoro pule sa kalalasana sa zuke koa goi,
meke lopu kote hite ta avoso sari na mamalaiṉidi rina koreo na vineki pu
ta varihabae.
Sari na mua tie holuholu si koa ululu hola pa dia ṉiniraṉira meke arilaedi
pa kasia popoa.
Meke koasa kinehana sa mua hahanana kaleana na inoko'okoro sea
si ta turaṉa va sea sari doduru butubutu, koa sa mua vinakuvakutae
kokohadi!” gua.
24 Tava kilasa si asa sina ta zutu ni sa sari na eharadi ri doduru pu tava
mate koasa:
sari na tie te Tamasa, sari na poropita, meke sari doduru pu tava mate
pa kasia popoa.*

19

Sa Vinahesi pa Maṉauru

1 Beto asa, si avosi rau soku hola tie pa keke vinarigara lavata pa
Maṉauru, saripu velavela guahe:
“Vahesia sa nada Tamasa!
Ura Tanisa tugo sa tinaharupu, na vina lavata, meke sa ṉiniraṉira.
2 Meke sari Nana vinilasa si hinokara meke toṉoto!
Ura ele va kilasia Sa sa vasileana sapu gua na maqota sapu ta gilanana
hola,
sapu ele turaṉa va sea ia sa sa popoa pepeso koasa nana hahanana
barabarata.
Ke va kilasia Tamasa si asa, sina va matei sa sari Nana nabulu.”*
3 Meke velavela va ululae pule si arini, meke zama:
“Vahesia sa Tamasa!
Ura tuṉaha sage sa nika pu lopu ari matena, sapu suluna sa vasileana
nomana lavata sana.”*
4 Meke hoqa todoṉo sari ka hiokona made koimata ta ronuedi, meke
sari ka made kurukuru toadi, meke vahesia rini sa Tamasa koasa Nana
habotuana Baṉara, meke velavela guahe si arini:
“Uve, gua tugo! Vahesia sa Tamasa!” gua si arini.

Sa Inevaṉa Vinarihaba Tanisa Lami

5 Meke vura mae koasa habotuana Baṉara si keke mamalaiṉi sapu zama
guahe:

---

* **18:20** Diut 32:43; Zer 51:48 * **18:21** Zer 51:63-64; Izk 26:21 * **18:22** Izk 26:13; Ais 24:8
* **18:22** Zer 7:34, 25:10 * **18:24** Zer 51:49 * **19:2** Diut 32:43; 2 Baṉ 9:7 * **19:3** Ais 34:10

“Mada vahesia sa nada Tamasa, gamu doduru nana nabulu,
meke gamu doduru tinoni pu pamaṉa nia si Asa, hiteke na lavata,” gua.*
6 Meke beto asa si avosia rau si keke mamalaiṉi, sapu guana mamalaiṉina keke vinarigara lavata, meke guana ovaṉadi rina tovovo vari tomotomoidi, meke guana pidalana sa paka maṉauru. Meke zama guahe si arini:
“Vahesia sa Tamasa!
Ura sa Nada Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si na Baṉara!” gua.*
7 Mada koa qetuqetu si gita,
mada va lavatia si Asa!
Ura ele kamo sa totoso vinarihaba tanisa Lami,
meke ele va namanama sa Nana barikaleqe.
8 Meke sa poko lineni memelesina, na ṉedalana,
meke viana si ta poni nia sa pude va sagea.
Ura sa poko lineni memelesina si na tinavete toṉotodi tadi na tie te Tamasa.
9 Meke zama mae koa rau sa mateana, “Mu kuberia sapu guahe: ‘Tamanae si arini pu ta ruvatadi koasa inevaṉa vinarihaba tanisa Lami,’ gua. Ura arini tugo sari na zinama hinokaradi te Tamasa,” gua sa mateana.*
10 Meke hoqa todoṉo pa nenena sa si rau, pude vahesia si asa. Ba zama au sa, “Lopu tavete gua asa! Arau si keke nabulu gua mo agoi, meke na nabulu turaṉadi ri na tasimu goi pu ele tuqe va nabua, meke tozi vura nia sa inavosona e Zisu Karisito. Mu vahesia mo sa Tamasa! Ura sa inavoso sapu tozia Zisu si na ṉatina sa kinorokorotae,” gua.

Sa Tie sapu Koi koasa Hose Kekeoro

11 Meke dogoria rau ta tukelena sa Maṉauru, meke keke hose keorona si dogoria rau vasina. Meke Asa sapu koi koasa si ta pozae Ta Ronuena meke Hinokara. Meke pa tinoṉoto si varipitui ni Sa sari na tie, meke varipera si Asa koari na kana.* 12 Sari na matana si gua tugo na huruṉu nika, meke sokudi toropae baṉara si va hakei Sa pa batuna. Meke ta kubere si keke pozapoza koa Sa, ba loke tie gilania si asa, ba Asa mo telena.* 13 Meke pokopoko nia Sa si keke poko doduru sapu ta poṉana pa ehara. Meke sa pozana Sa si sa Zinama te Tamasa. 14 Meke luli somanae koa Sa sari puku qeto minate lavata pa Maṉauru, meke pokopoko ni rini sari na poko lineni memelesidi, keoro meke viadi, meke koi dia koari na hose keorodi. 15 Meke vura pa ṉuzuna Sa si keke magu varipera ṉaruna, pude seke goreni Sa sari na butubutu. “Kote tagoi Sa sari doduru ṉiniraṉira pude baṉara ni sari doduru butubutu.” Kote va matei Sa si arini koasa tinaṉaziri nomana te Tamasa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, guana neti vurani Sa sari kolo vaeni koari na qurepi pa munamunalana.* 16 Pa Nana poko doduru meke pa pudapudana si ta kubere sa pozapoza sapu zama guahe:
“Sa N̲ati Hiniva tadi na ṉati hiniva, meke sa N̲ati Baṉara tadi na baṉara,” gua.
17 Meke dogoria rau si keke mateana sapu turu nana koasa rimata. Meke velavela va ululae la si asa koari doduru kurukuru saripu tapuru la mae pa korapa galegalearane, meke zama guahe:* “Mae, varigara mae koasa inevaṉa lavata te Tamasa! 18 Mae mamu gani sari na masadi ri na baṉara,

* **19:5** Sam 115:13 * **19:6** Izk 1:24; Sam 93:1, 97:1, 99:1 * **19:9** Mt 22:2-3 * **19:11** Izk 1:1; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12** Dan 10:6 * **19:15** Sam 2:9; Ais 63:3; Zol 3:13; Rev 14:20 * **19:17** Izk 39:17-20

na n̲ati koimata tadi na puku tie varipera, meke sari na tie varane, sari na masadi rina hose, meke sari na tie pu koidi koa rini, meke sari na masadi ri doduru tie ta pausudi meke sarini pu lopu ta pausudi, hiteke na lavata!" gua.
19 Beto asa si dogoria rau sa kurukuru kaleana, meke sari na ban̲ara pa popoa pepeso, meke sari na dia qeto minate nomadi saripu varigara pude raza ia si Asa sapu koi koasa hose, meke sa Nana qeto minate. 20 Meke ta tuqe vagi sa kurukuru kaleana, meke sa poropita kokohana, pu zuka ia sa kurukuru kaleana, meke taveti sari na tinavete variva magasadi, meke sekesekei ni si arini pu vagia sa vina gilagilana sa kurukuru kaleana pa tinidia, meke vahesia sa bekuna sa kurukuru kaleana. Toadi meke ta okie la pa korapa kopi nika lerana sari kara, vasina huru n̲u sa nai.* 21 Meke Asa sapu koi koasa hose si va matei sari na qeto minate tadirini pa Nana magu varipera sapu vurana pa n̲uzuna. Meke den̲a pata ni ri na kurukuru tapuru sari na masadi.

20

Keke Tina Vuaheni
1 Meke dogoria rau si keke mateana sapu gore mae guana pa Man̲auru, meke tan̲inia nana pa limana sa viduluna sa tukutukuna sa pou sapu loke kokoina, meke keke seni mamatana. 2 Meke tuqe vagia sa sa ratovo, sa noki pukeranena hola, sapu ta pozae sa Devolo, babe Setani, meke pusi vekoa sa, pude koa ta pusi pa keke tina vuaheni.* 3 Meke oki gore la nia sa mateana pa korapa pou sapu loke kokoina si asa, meke vidulu tukua na tokoro hukatia sa si asa, pude mani lopu sekesekei pule ni sari na butubutu, osolae hola tu sa keke tina vuaheni. Meke pa mudina tu asa, si kaqu ta rupaha si asa, meke tava maluara taloa pa totoso papakana mo.
4 Meke dogori rau sari na habotuana ban̲ara, meke sarini pu habotudi koarini, saripu tava malumu pude varipitui. Meke dogori tugo rau sari na maqomaqodi rini pu ele ta kupa palae batudi, sina tuqe va nabua, meke tozi vura nia rini sa inavosona Zisu, meke sa zinama te Tamasa. Lopu vahesia rini sa kurukuru kaleana, meke sa bekuna sa, babe vekoa sa vina gilagilana sa kurukuru kaleana pa raedia babe pa limadia. Somana tava ban̲ara koe Karisito si arini pa keke tina vuaheni.* 5 Arini tugo si somana koasa tinuru pule kekenu tadirini pu matedi, ba sari tie matedi pule si lopu kaqu toa pule, osolae hola tu sa keke tina vuaheni. 6 Meke tamanae dia, na tava madi si arini pu somanae koa sa tinuru pule pa minate kekenu. Ura sa minate vina rua si loke nana n̲iniran̲ira koa rini, sina lopu ta vala koasa vina kilasa koa holana, ba kaqu na hiama te Tamasa, meke te Karisito si arini. Meke kaqu koa ban̲ara turan̲ia rini si Asa koasa Nana Binan̲ara pa keke tina vuaheni.

Tava Kilasa se Setani
7 Meke sipu hola sa keke tina vuaheni, si kaqu ta rupaha pa nana tinapusi se Setani. 8 Meke kaqu vura la sekesekei ni sa sari doduru butubutu pa kasia popoa, sari na butubutu pu ta pozae Qoqi meke Maqoqi. Meke kaqu varigara ni sa si arini pude varipera, meke sa ninaedi rini si gua tugo na onone pa masa.* 9 Meke ene karovia rini sa popoa pepeso, meke koa varilikohae nia rini sa vasina soti tadi na tie te Tamasa, sapu sa vasileana ta tataruena Tanisa. Ba kote gore mae pa Man̲auru sa nika, meke sulu va

* **19:20** Rev 13:1-18 * **20:2** Zen 3:1 * **20:4** Dan 7:9,22 * **20:8** Izk 7:2; Izk 38:2,9,15

mate betoi sarini. 10 Meke ta okie la pa korapa kopi nika lerana vasina
huruṉu sa nai, sa devolo sapu sekesekei ni si arini. Asa sa vasina sapu
koa ia sa kurukuru kaleana, meke sa poropita kokohana, meke kote koa ta
sigiti va kaleana si arini vasina, rane na boṉi, meke ninae rane ka rane.

Sa Vinari Pitui Vina Betobeto

11 Meke beto asa si dogoria rau si keke habotuana Baṉara lavata sapu
keorona, meke dogoria tugo rau si Asa sapu habotuna vasina. Meke govete
nia sa maṉauru na pepeso si Asa, meke lopu ta dogoro.* 12 Meke dogori rau
saripu matedi, hiteke na lavata, turu dia pa kenuna sa habotuana Baṉara.
Meke ta tukele sari na buka, meke keke pule si ta tukele sapu sa buka
tinoa. Meke ta pitu saripu matedi, koari na tinavete saripu ele taveti rini,
gua sapu ta kubere koari na buka. 13 Sari doduru tie matedi, meke sarini
pu mate pa lamana meke sarini pu koa pa popoa Hedisi sa popoa tadi na tie
matedi, si vura beto la meke koa vasina. Meke hopeke ta pitu sari doduru
koari na dia tinavete saripu ele taveti rini, leadi na kaleadi. 14 Sa minate
meke sa vasina tadi na tie matedi sapu ta pozae Hedisi, si ta okie la pa
korapa kopi nika lerana. Asa tu sa minate vina rua. 15 Meke sari doduru
pu lopu ta kubere pozadi koasa buka tinoa, si ta okie la pa korapa kopi
nika lerana.

21

Sa Maṉauru Vaqurana meke sa Pepeso Vaqurana

1 Meke dogoria rau sa Maṉauru vaqura meke sa popoa pepeso vaqura.
Ura ele beto hokara sa Maṉauru kekenu, meke sa popoa pepeso kekenu.
Meke loke lamana si koa.* 2 Meke dogoria rau sa Vasileana Hope, sapu
sa Zerusalema vaqura, sapu korapa gore mae guana koe Tamasa pa
Maṉauru. Meke tava namanama si asa meke doṉo lea hola, kekeṉoṉo
guana barikaleqe sapu tava sari va leleana, pude aqa nia sa nana palabatu
pa nana totoso varihaba.* 3 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu vura
mae guana koasa habotuana Baṉara, sapu zama va ululae guahe: “Dotu,
koa turaṉi Tamasa kamahire sari na tie. Uve, kote koa mo koa rini si Asa.
Arini si kote na tie soti Tanisa, meke Asa tugo si kote na dia Tamasa.*
4 Meke kote puha pani Tamasa sari doduru kolomatadia, meke lopu kote
mate babe kabo, meke loke dia tinalotaṉa, na tinasigiti sarini. Ura sari
doduru vina toṉoto koadi si ele beto hokara,” gua.*

5 Meke zama guahe si Asa sapu habotuna koasa habotuana Baṉara:
“Dotu, va vaqurai Rau sari doduru tiṉitoṉa!” Meke zama gua tugo he
koa rau si Asa: “Mu kuberi si arini, sina hinokaradi meke ta ronuedi sari
na zinama arini.”

6 Meke zama pule koa rau si Asa: “Dotu, ele gorevura beto hokara
kamahire sari doduru! Arau tugo sa kekenu meke sa mumudi, sa
pinodalaena meke sa vinabetona. Meke koa sa sapu memeha, si kote
poni moka nia Rau sa kolo napo mae guana koasa bukaha tanisa kolo
tinoa.* 7 Meke arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamoa
sa vinabetona, si kote somana vagia sa kolo tinoa. Meke Arau si kote na
dia Tamasa, meke arini si kote na tuqu.* 8 Ba saripu matamatagutu ni
sari na ṉinovaṉovala na minate, saripu va guguedi, sari na tie huporo pu
variva kurekuredi dia hahanana, sari na tie variva mate, tie vari riqihi

* **20:11** Dan 7:9-10 * **21:1** Ais 65:17, 66:22; 2 Pit 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Rev 3:12 * **21:3** Izk 37:27; Liv 26:11,12 * **21:4** Ais 25:8; Ais 35:10, 65:19 * **21:6** Ais 55:1 * **21:7** 2 Samuela 7:14; Sam 89:26-27

na barabarata, tie vakuvakutaedi, sari na tie pu vahesi beku, meke sari doduru tie kokohadi, si kaqu tava kilasa beto koasa kopi nika lerana, vasina huruṉu sa nai. Asa tugo sa minate vina rua," gua si Asa.

Sa Zerusalema Vaqura

9 Meke keke ri ka zuapa mateana sapu vaquru hopeke taṉini sari ka zuapa baolo, pu siṉi i ka zuapa oza mumudi, si mae koa rau, meke zama: "Mae, maqu va dogoro nigo sa barikaleqe tanisa Lami," gua. 10 Meke turaṉau sa mateana si rau koasa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke sage la pa keke toqere nomana sapu ululu hola. Meke va dogoro nau sa sa popoa pa Zerusalema, sa Vasileana Hopena, sapu korapa gore mae guana koe Tamasa pa Maṉauru.* 11 Meke ṉedala si asa, sina koa koasa sa tinolava tanisa Tamasa. Meke sa kalalasana sa vasileana si gua tugo na patu marilaena sapu via guana qelasi. 12 Meke sa goba pa vari likohaena si moatana meke ululuna, meke ka manege rua sari na sasadana, meke ari ka manege rua sari na mateana pu kopudi ri na sasada, meke ta kubere koari na sasada sari na pozadi ri ka manege rua butubutu Izireli.* 13 Meke hopeke ṉeta sasadadi sari ka made kalina: ka ṉeta pa kali gasa rimata, ka ṉeta pa kali lodu rimata, ka ṉeta pa kali gede, meke ka ṉeta pa kali matao. 14 Meke sa gobana sa vasileana nomana si ta kuri koari ka manege rua patu sinokirae, meke ta kubere dia koarini sari na pozadi ri ka manege rua apositolo tanisa Lami.

15 Meke sa mateana pu zama koa rau si taṉinia nana pa limana si keke kolu padapadana sapu ta tavetae qolo, pude pada ia sa vasileana nomana, sari na sasadana, meke sari na gobana.* 16 Meke pada ia sa mateana koasa kolu padapadana sa vasileana nomana, meke kekeṉoṉo puta sa gineledi ri ka made kalina, meke sa ululuna, na labena sa vasileana. Hopeke karua tina made gogoto kilomita* si arini. 17 Meke pada ia tugo sa mateana sa gobana, meke ka toloṉavulu onomo ṉava sa ululuna. Meke totoso pada ia sa mateana si asa, si tavetia sa sapu kekeṉoṉo gua hoke padapada nia ri na tie. 18 Meke sa gobana si na patu ṉedala kekeṉoṉo guana qelasi viana, ba sa vasileana lavata si ta tavete pa qolo sapu tava viana pa nika, sapu ṉedala kekeṉoṉo guana qelasi viana.* 19 Meke sari na sinokiraedi rina gobana sa vasileana si tava sarie soku votivotiki patu marilaedi. Sa sinokirae kekenu si na patu ṉedala guana qelasi viana, meke sapu vina rua si na patu sapu bulu guana lamana peava, sa vina ṉeta si na patu pepolo, meke sa vina made si na patu emerolo*. 20 Meke sa vina lima si na patu gasigasi keoro meke bupara ziṉara, meke sa vina onomo si na patu ziṉara, meke sa vina zuapa si na patu meava, meke sa vina vesu si na patu beriolo*, meke sa vina sia si na patu topazi, meke sa vina manege puta si na patu karaesoparasi, meke sa vina manege eke si na patu sapu bulu guana maṉauru, meke sa vina manege rua si na patu ametiseti. 21 Meke sari ka manege rua sasada si hopeke ta tavetae keke vovoto davi nomana. Meke sa ṉati siraṉana sa vasileana si ta tavetae qolo mo sapu tava via pa nika sapu ṉedala guana qelasi viana.

---

* **21:10** Izk 40:2 * **21:12** Izk 48:30-35 * **21:15** Izk 40:3 * **21:16** Sa gelena sa padapadana pa zinama Quriki si "keke tina karua gogoto sitedia", meke "keke gogoto made ṉavulu made kiubiti" pa vesi 17. Gina sari na naba hire si na vina padapadae sapu hokoto valeana si asa. * **21:18** Ais 54:11-12 * **21:19** Sa patu emerolo si buma guana kara mahi. * **21:20** Sa patu beriolo hie si buma guana elo kinu, sa patu topazi si meava guana hakua saganana, sa patu karaesoparasi hie si buma guana hakua makatana, meke sa patu ametiseti hie si pepolo guana vua leqata.

22 Ba lopu dogoria rau sa Zelepade pa korapa vasileana. Ura sa Baṉara
mo, sapu sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, meke sa Lami si
sa Zelepade tanisa vasileana. 23 Meke loke rimata na sidara va kalalasia
sa vasileana. Ura sa Tamasa si ṉedala pa vari likohaena sa, meke sa
Lami si na kalalasa tanisa.* 24 Meke kote ene pa kalalasana Sa sari na
tinoni pa popoa pepeso, meke sari na baṉarana sa popoa pepeso si kote
paleke lani sari na dia tinagotago na vina lavata koa Sa.* 25 Meke sari
na sasadana sa vasileana si kote tukele doduru rane, meke lopu kote ta
tuku, sina loke boṉina sa vasina asa.* 26 Meke kote paleke nuquru lani
rini pa korapa vasileana sari na tinagotago na vina lavatadi rina tinoni
tanisa popoa pepeso. 27 Ba lopu kaqu hite nuquru la koasa vasileana sana
si keke tiṉitoṉa bonina, babe na tie pu evaṉia sapu gua variva kurekurena
na kokohana. Ba arini mo pu ele ta kubere pozadi koasa buka tinoa tanisa
Lami, si kaqu nuquru koasa vasileana sana.*

22

1 Meke va dogoro nau sa mateana sa ovukuna sa kolo tinoa hola, sapu
via valeana, meke totolo vura mae guana koa sa habotuana Baṉara tanisa
Tamasa meke sa Lami.* 2 Meke totolo gore si asa pa kokorapana sa siraṉa
koasa vasileana. Meke pa karua taqelena sa ovuku si turu nana sa huda
tinoa, sapu hoke vua ka manege rua totoso pa vuaheni, keke totoso pa
hopeke sidara. Meke hoke ta salaṉa ni rina butubutu tie sari na elona.*
3 Meke loketoṉa hokara lineveleve si kote koa koasa vasileana asa. Sa
habotuana Baṉara tanisa Tamasa meke sa Lami si kote koa vasina, meke
kote vahesia ri Nana nabulu si Asa.* 4 Kote dogoria rini sa isumatana,
meke kote ta kubere pa raedi sa Pozana Sa. 5 Meke loke boṉi si kote kamo
vasina, ke lopu kote ta hivae koa rini sa kalalasana sa zuke meke sa rimata.
Ura sa Baṉara, sa Tamasa mo si na dia kalalasa. Meke kote koa baṉara
ninae rane ka rane si arini.*

Sa Pinule Mae te Zisu

6 Meke zama mae guahe koa rau sa mateana: “Ta ronuedi meke
hinokaradi sari na zinama pa buka hie. Sa Baṉara, sa Tamasa pu ponia sa
inavoso koari na poropita, si garunia sa Nana mateana, pude vata gilana
nia koari Nana nabulu gua sapu lopu sana kaqu ta evaṉa.”

7 Meke zama se Zisu: “Dotu, kote lopu sana atu kamo si rau! Tamanae
tugo si arini pu va tabei sari na zinama kinorokorotae pa buka hie!” gua.

8 Meke arau Zone si avosi na dogori sari doduru pu gua hire. Meke sipu
avosi na dogori rau sarini, si kokotuṉu gore si rau pa nenena sa mateana
pu ele va dogoro nau si arini pude qu vahesia si asa, gua. 9 Ba zama mae
koa rau si asa: “Lokari, lopu tavete gua asa! Arau si na nabulu gua mo
agoi, meke na nabulu turaṉadi ri na tasimu pa rinaṉeraṉe sapu sari na
poropita, meke sari doduru pu va tabei sari na zinama koasa buka hie. Mu
vahesia mo sa Tamasa!” gua.

10 Meke tozi nau sa si rau: “Mu tozi vura ni sari na zinama korokorotae
saripu ta kubere koasa buka hie, sina ele tata sa totoso sapu kaqu ta evaṉa
saripu gua hire. 11 Ke asa sapu tavete va sea si mani tavete va sea latu,
meke asa sapu vahesi beku na evaṉi sari na tinavete bonidi, si mani tavete

* **21:23** Ais 60:19-20 * **21:24** Ais 60:3 * **21:25** Ais 60:11 * **21:27** Ais 52:1; Izk 44:9 * **22:1** Izk 47:1; Zak 14:8 * **22:2** Zen 2:9; Izk 47:12 * **22:3** Zak 14:11 * **22:5** Ais 60:19; Dan 7:18

va boni latu, meke asa sapu toṉoto si mani taveti sari na tinavete toṉotodi, meke asa sapu madina, si mani koa madi nono latu."*
12 Meke zama se Zisu: "Dotu, kote lopu sana atu kamo si Rau. Meke paleki Rau sari na pinia, pude poni sari na tie gua sapu garo koari na dia tinavete.* 13 Arau tugo sa kekenu meke sa mumudi, sa pinodalaena meke na vinabetona.*
14 Tamanae tugo si arini pu ele va via i sari na dia poko doduru, sapu sari na dia tinavete toṉotodi, meke tava malumu pude nuquri sari na sasadana sa vasileana nomana, meke pude henai sari na vuana sa huda tinoa.* 15 Ba sarini pu lopu tava malumu pude nuquru koasa vasileana nomana, si sari na tie kaleadi, pu vakuvakutae, na vari riqihi, na barabarata, variva mate, vahesihesi beku, meke sari doduru tie pu qetu holani sari na zinama na tinavete kokohadi."
16 Meke zama se Zisu: "Arau Zisu, si garunu atu nia koa gamu sa Qua mateana, pude tozia sa inavoso pa buka hie koari na ekelesia. Arau mo si Asa pu tuti gore mae guaqu koe Devita, meke Arau tugo sa pinopino habia ṉedalana," gua si Asa.*
17 Sa Maqomaqo Hope meke sa Barikaleqe si zama koe Zisu: "Mu Mae," gua. * Meke sari doduru pu avosi sari na qua zinama si madi zama: "Mu mae," gua. Meke gamu doduru pu memeha, si mi mae. Meke sari doduru pu hiva, si madi napoa sa kolo tinoa sapu ta poni mokana.

Sari na Zinama Vina Betobeto

18 Arau, Zone, si va balau zoṉazoṉa gamu si gamu doduru pu avosi sari na zinama korokorotae tanisa buka hie: Be keke tie si hoda lani pule kaiqa toṉa koarini, si kaqu tomo lani pule Tamasa koasa sari na oza pu ta kuberedi koasa buka hie.* 19 Meke be keke tie si vagi pani si kaiqa toṉa koari na zinama korokorotae koasa buka hie, si kaqu vagi pania tugo Tamasa sa nana hinia koasa vuana sa huda tinoa, meke koasa vasileana hopena, saripu ta tozi vurae koasa buka hie.
20 Asa sapu tozi vura ni sari doduru pu gua hire si zama: "Leana, kote lopu sana atu kamo si Rau!" gua. Uve, mani gua tugo. Mae tu, Baṉara Zisu!
21 Sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa Baṉara Zisu Karisito si mani koa koa gamu doduru tinoni te Tamasa.

---

* **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Ais 40:10, 62:11; Sam 28:4; Zer 17:10 * **22:13** Ais 44:6, 48:12; Rev 1:8,17, 2:8 * **22:14** Zen 2:9, 3:22 * **22:16** Ais 11:1,10 * **22:17** Ais 55:1 * **22:18** Diut 4:2, 12:32

Sari na Pozapoza Tadi Hopeke Buka meke Pozapoza Papakadi

Sari na Kinubekubere Hope Koadi

Zenesesi	Zen
Ekisidasi	Ekd
Livitikasi	Liv
Naba	Nab
Diutironomi	Diut
Zosua	Zos
Zazi	Zaz
Ruti	Rt
1 Samuela	1 Samuela
2 Samuela	2 Samuela
1 Baṉara	1 Baṉ
2 Baṉara	2 Baṉ
1 Koronikolo	1 Koron
2 Koronikolo	2 Koron
Ezara	Ezr
Nehemaea	Nehe
Esita	Est
Zobi	Zob
Sam	Sam
Zinama Tinumatumae	ZT
Ekeleziasiti	Ekl
Sa Kinera Koari na Kinera	KKK
Aisea	Ais
Zeremaea	Zer
Kinabokabo Te Zeremaea	KTZ
Izikeli	Izk
Daniela	Dan
Hozea	Hoz
Zoili	Zol
Emosi	Em
Obadaea	Obd
Zona	Zna
Maika	Mka
Nehumu	Nehu
Habakuku	Hbk
Zepanaea	Zepa
Haqai	Haq
Zakaraea	Zak
Malakai	Mal

Sari na Kinubekubere Hope Vaqura

Matiu	Mt
Maka	Mk
Luke	Lk
Zone	Zn
Sari na Tinavete Tadina Apositolo	TTA
Roma	Rom
1 Koriniti	1 Kor
2 Koriniti	2 Kor
Qalesia	Qal
Episasi	Epi
Pilipae	Pil
Kolosae	Kol
1 Tesalonaika	1 Tes
2 Tesalonaika	2 Tes
1 Timote	1 Tim
2 Timote	2 Tim
Taetusi	1 Ta
Pilimone	Plm
Hiburu	Hib
Zemisi	Zem
1 Pita	1 Pit
2 Pita	2 Pit
1 Zone	1 Zn
2 Zone	2 Zn
3 Zone	3 Zn
Ziudi	Zd
Revalesoni	Rev

Pada Ginele na Minamata

Ginele

1 inch	2.54 centimeters (sentimita)
1 foot	30.48 centimeters (sentimita)
3 feet (kali lima)	.91 meters (mita)
1 mile (maelo)	1.61 kilometers (kilomita)
1 pidoko	9 inches (inisi) babe 22.8 centimeters (sentimita)
1 kiubiti	3 pidoko
1 kilometer	.62 miles (maelo)
1 ṉava	1.8 meters (mita) babe (5-5.5 feet) (piti)

Kolo

1 liter (lita)	.22 gallons (qaloni)
1 gallon *(British)*	4.54 liters (lita) *(Used in Good News Bible)*
1 gallon *(American)*	2 3.785 liters (lita) *(Used in New International Version)*

Minamata

1 pound (paoni)	.45 kilograms (kilo)

Vina Bakaladi ri Kaiqa N̲ati Zinama na Pozapoza pa Buka Hope

A

Abaeza Sa baṉara pa Ziuda, tuna koreo e Rehoboami sa tuna e Solomone. (1 Baṉ 14:31)

Abana Sa koimata pa qeto minate te baṉara Saula; na buhina tugo Saula si asa. (1 Samuela 14:50)

Abiata Sa n̲ati hiama kenukenue pa totoso te Devita. Tuna Ahimeleki sapu govete somana koe Devita totoso va matei Saula sari na hiama. (1 Samuela 23:6)

Abimeleki Soku tie si ta pozae Abimeleki. Keke si na baṉara pa popoa Qera pa totoso te Ebarahami. Keke baṉara Abimeleki tugo si pa totoso te Aisake, meke keke tuna Qitione tugo. (Zen 20:2; Zazi 9:1)

Abusalamu Sa vina n̲eta tuna koreo e Devita sa baṉara. Okoro hiva baṉara si asa sipu korapa toa nana se Devita. Paqahia sa sa butubutu meke tava turu baṉara si asa. Tavetia sa si keke nana qeto minate nomana meke hiva raza ia sa sa tamana. Vari tutuvi sari karua qeto minate meke tava kilasa sapu te Abusalamu. (2 Samuela 3:3)

Adama Sa tie kekenu sapu tavetia Tamasa. (Zen 2:7)

Aisake Sa tudia ri Ebarahami e Sera, sapu ta podo pa vinatatara te Tamasa, meke sa tamadia ri Isoa e Zekopi. (Zen 17:19)

Aisea Sa poropita pa Ziuda pa totoso sapu baṉara sari Uzaea, Zotamu, Ehazi, meke Hezikaea. (2 Baṉ 15:5; Ais 1:1)

Aka Sa vaka nomana sapu tavetia Noa pude ta harupu koasa naqe. (Zen 6:14)

Amaleki Sa tamana sa butubutu te Amaleki sapu podoa e Isoa. (Zen 14:7)

Amazaea Sa baṉara pa Ziuda, tuna baṉara Zoasi. (2 Baṉ 12:20)

Amoni Sa butubutu sapu podo mae gua koe Loti meke koa pa kali gasa rimata koasa butubutu Qadi. (Zen 19:38)

Amoraiti Keke butubutu pa popoa Kenani sapu somana vagi ari pa Izireli sa dia pepeso. (Zen 10:16)

Anasi Keke n̲ati hiama kenukenue pa totoso te Zisu, meke kamo pa totoso te Paula. (Lk 3:2)

Apolosi Keke tie Ziu tumatumaena pu tarae nia sa Inavoso Leana, meke na tie pa popoa Alekezadaria si asa. (TTA 10:23)

Apositolo Sari na tie ta garunudi koa sa Baṉara, pude la tarae nia sa Inavoso Leana pa doduru popoa. Vizati Zisu sari ka manege rua apositolo meke garunu taloa ni Sa pude la tarae nia sa Inavoso Leana. Paula tugo si ta pozae na Apositolo. (Mt 10:2)

Arebia Doduruna sa popoa pa vari korapana sa Kolo Zin̲ara meke sa koqu Pesia. (1 Baṉ 10:15)

Asa Sa vina vesu tuna koreo e Zekopi, koe Zilipa, sa nabulu vineki te Lia, sa barikaleqe te Zekopi. (Zen 30:13)

Asa Sa baṉara pa Ziuda, tuna Abaeza. (1 Baṉ 15:8)

Asapa Tie tuturaṉa kera te Devita pa vinahesina Tamasa. (1 Koron 6:39)

Asera Sa beku kinehana sa tamasa barikaleqe se Asera, sa loana Beolo. Sa tamasa tadi na tie huporo pa vina hinokara sapu poni va sokusoku koburu sari na tie meke hira va soku sari kurukuru. (Ekd 34:13)

Asidodi Keke vasileana tadi pa Pilisitia. Vasina kamo ia sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa totoso vagia ri Pilisitia pa vinaripera. (1 Samuela 5:1)

Asiria Keke popoa lavata pa kali Ovuku Iuparetisi. Ninive si na ŋati vasileana lavata vasina. Zona si tarae vasina koa rini. Arini huaria sa popoa Izireli meke raovo vagi sari na tie. (2 Baŋ 17:5)

Atalia Sa baŋara maqota pa Ziuda. (2 Baŋ 8:26)

Atazekisesi Sa baŋara pa Babiloni sapu va malumia se Ezara pude pule la pa Izireli, meke se Nehemaea pude pule la kuria sa goba pa Zerusalema. (Nehe 2:1)

Atenisi Keke ŋati vasileana nomana pa popoa Qurisi. (TTA 17:16)

B

Babiloni Sa ŋati vasileana nomana pa Binaŋara Babiloni pa Ovuku Iuparetisi, 80 kilomita seu gua pa kali gasa rimata pa Baqidadi. (1 Koron 9:1)

Baŋara (Lord) Baŋara Zisu, Baŋara Tamasa. (TTA 15:26; Ais 52:7) Sari baŋara pa butubutu, gugua pa Izireli, Ziuda, Babiloni, Izipi, Asiria, Roma na gua.

Baŋara maqota Sa barikaleqe sapu baŋara pa butubutu. (1 Baŋ 10:1)

Balaki Sa baŋara pa Moabi sapu tepa ia se Belami pude leve nia sa butubutu Izireli. (Nab 22:4)

Banabasi Keke tie pa butubutu Livae sapu va baere ia se Paula meke ene turaŋia si asa koasa nana inene kekenu totoso tarae nia ri karua sa Inavoso Leana pa Esia. (TTA 11:22-25)

Basa Sa baŋara pa Izireli sapu va matea se Nadabi pude baŋara hobe nana. (1 Baŋ 15:28)

Batisiba Sa barikaleqe te Uraea sapu baratia e Devita, meke haba vagia sa mudina sapu va matea sa se Uraea. (2 Samuela 11:3)

Batolomiu Keke disaepeli te Zisu. (Mt 10:3)

Bea Keke kurukuru made nene, nomana meke variva matena. Boka va mate kurukuru made nene meke na tie tugo. (1 Samuela 17:34)

Belami Keke poropita pa popoa Amau tata pa Ovuku Iuparetisi, sapu ta tepa koe Balaki pude leve nia sa butubutu Izireli. (Nab 22:5)

Belosaza Sa baŋara pa Babiloni, pa totoso sapu kubekubere pa gobagoba si keke lima tie. (Dan 5:1)

Belozibabi Keke pozana Setani sa baŋaradi ri doduru tomate kaleadi. (Mt 12:24)

Benisi Tuna vineki kenuna e Herodi Aquripa I, meke sa tasina barikaleqe Aquripa II. (TTA 25:13)

Benisimane Sa koreo vina rua te Reseli, sa barikaleqe vina rua te Zekopi. (Zen 35:18)

Beolo (Baal) Sa beku tamasa tadi na tie pa Kenani sapu poza nia Baŋara rini. (Zazi 2:10)

Beraki Keke koimata varipera tadina tie Izireli totoso koa nana sa tie varipitui se Debora. (Zazi 4:6)

Betani Keke vasileana hite, kaiqa ŋeta kilomita seu gua pa Zerusalema. Vasileana tadi Mata, Mere, meke Lazarasi. (Zn 11:1)

Betilihema Sa vasileana soti te Devita sa baŋara, meke vasina sapu podo se Zisu. (Lk 2:4)

Betipezi Keke vasileana hitekena pa toqere Olive, tata pa Betani meke koasa siraŋa sapu topue pa Zeriko meke la pa Zerusalema. (Lk 19:29)

Betiseda Keke vasileana pa raratana kali noti pa Qaleli, tata koasa Ovuku Zodani. Sa vasileana tadi Pita, Aduru, meke Pilipi. (Mt 11:21)

Betizata Keke kopi pa Zerusalema tata pa sasada tadi sipi. Vasina salaŋia Zisu si keke tie mohona. (Zn 5:2)

Biliha Sa nabulu te Reseli, sa barikaleqe te Zekopi. Tinadia ri Dani meke e Napitalai. (Zen 30:4-8)

Binaṉara Maṉauru Sa Tamasa si koa totoli ni na Baṉara ni sari Nana tie.

Binaṉara te Tamasa Tamasa si koa totoli ni na Baṉara ni sari na tie.

Boazi Haba ia sa se Ruti meke podo se Opeti, sa tamana e Zese sa tamana e Devita. (Rt 4:22)

Bokese Vinariva Egoi Sa bokese vasina koa sari karua patu labelabe sapu koa i ka manege puta tinarae, meke sa kolu te Eroni sapu liho, meke keke peleta sapu koa ia na ginani ta pozae mana. Ta pokoe qolo sa bokese. Sa dolu hope te Tamasa sapu sa habohabotuana baṉara te Zihova meke sa kinehana sa Nana habohabotuana baṉara pa Maṉauru. (Ekd 16:34)

Buka Hope Pa totoso te Zisu, sa Buka Hope guni nia rini sapu podalae pa Zenesesi meke kamo pa Malakai. Asa sa Kinubekubere Hope Koana guni nia gita. Pa Luke 24:44 si paqahia Zisu sa Buka Hope asa pa Tinarae te Mosese, zinama tadi poropita meke sari zinama tinumatumae.

Kamahire si somana sari Qosipeli meke sari kinubekubere tadi apositolo, sapu sa Kinubekubere Hope Vaqura guni nia gita.

Buka tinoa Vasina ta kubere sari doduru pu taveti gita na tie koasa nada tinoa pa popoa pepeso. (Rev 3:5)

Butubutu Baṉara Tiro la pa Binaṉara te Tamasa. Sa butubutu tie raṉeraṉe te Tamasa. Tamasa sina dia Baṉara meke totoli ni Sa sari na dia tinoa.

D

Damasikasi Keke vasileana zuapa ṉavulu lima kilomita seu gua pa kopi Qaleli pa kali gasa rimata, pa popoa Siria. Vasina kekere se Paula. (TTA 9:2)

Dani Vina lima koreo te Zekopi. Koburu kenuna te Biliha sa nabulu te Reseli sa barikaleqe vina rua te Zekopi. (Zen 30:6)

Daniela Keke tie vaqura pa Izireli sapu somana ta raovo la pa Babiloni, meke na poropita si asa. (Dan 1:6)

Dariasi Keke baṉara pa Media sapu koa pa Babiloni pa totoso te Daniela. Dariasi tugo sa pozadi ri kaiqa baṉara pa Pesia. Dariasi vina keke si va malumia sa kinurina sa Zelepade pa Zerusalema. (Haq 1:1)

Devita Sa baṉara vina rua tadina tie Izireli, sa tuna Zese. (1 Samuela 16:13)

Dia Na kurukuru made nene, na hitekena sapu hoke boka haqala nokolo meke goveteni sari nana kana.

Dikapolisi Ka manege puta vasileana nomadi pa kali matao pa kali gasa rimata pa kopi Qaleli. Lopu na tie Ziu si arini. (Mt 4:25)

Dinogodogorae (Vision) Va dogoro ni Tamasa koari na poropita meke kaiqa nabulu pule sari na vivinei te Tamasa pude la tozia koa rini pa kasia popoa. (Dan 1:17)

Disaepeli Sa ginuana sa zinama disaepeli si na tie sapu korapa sikulu, na luli, babe va nonoga koa sa nana titisa. Zisu si vizati sari ka manege rua Nana disaepeli pude luli ia meke va nonoga na keha luli koa Sa. (Mk 6:7)

Doṉ'ki Keke kurukuru tata kekeṉoṉo gua na hose pu hoke va hakeni babe va suraṉa ni tiṉitoṉa rina tie, meke boka koi tugo sa tie. Lopu noma guana hose. (Nab 22:22)

E

Ebarahami Sa tuna e Tera, meke na tamana e Aisake. Asa sa tamadia nomana rina tie Izireli. (Zen 14:4)

Ebolo Sa tuna Adama meke Ivi pu qetu nia sa Tamasa. (Zen 4:2)

Edomu Sa popoa tanisa butubutu te Isoa, meke keke pozana se Isoa, sa tasina kenuna e Zekopi. (Zen 32.3)

Ehabi Sa vina vesu baṉara pa Izireli, tuna e Omiri. (1 Baṉ 16:29)

Ehazi Sa baṉara pa Ziuda, tuna koreo e Zotamu. (2 Baṉ 16:1)

Ehudi Keke tie varipitui koasa Buka Zazi. Harupia sa sa butubutu Izireli koari pa Moabi. (Zazi 3:15)

Ekelesia Sari na puku tie pu lulia meke va hinokaria se Karisito. (Mt 16:18)

Ekisidasi Sa tinuraṉa vura tanisa butubutu Izireli pa Izipi, koasa lima ṉiṉirana te Tamasa. (Ekd 1:1)

Emosi Sa poropita sapu ta tioko koe Tamasa pa totoso sapu baṉara se Uzaea pa Ziuda meke se Zeroboami pa Izireli. Tarae koari na tie Izireli si asa. (Em 1:1)

Episasi Sa ṉati vasileana nomana pa Esia, tadina qinavuna Roma. (TTA 18:19)

Eroni Sa tasina kenuna e Mosese pu vizatia Tamasa pude na hiama. Sa Ṉati Hiama Kenukenue kekenu hokara si asa. (Ekd 4:14)

Esia Sa popoa nomana pa popoa sapu ta pozae Teki kamahire. (TTA 6:9)

Esita Sa vineki Ziu sapu koana pa Pesia. Sa baṉara pa Pesia pa totoso asa si e Zekisi. Meke vizatia sa baṉara se Esita pude nana kalaho, hobea sapu veko pania sa. (Est 1:1-2)

Ezara Keke hiama sapu tuti gorena koe Eroni. Turaṉa pule la nia sa sa puku tinoni vina rua sapu pule la pa Izireli, topue di pa Babiloni. Na tie va tumatumae koasa tinarae te Mosese si asa meke va tumatumae nia sa sa zinama te Tamasa. (Ezr 7:1)

G

Ginilagilana lohina (wisdom) Variponi nia Tamasa koari na tie pu hataia. Vivinei nia sa Buka Hope pa Sam, Zinama Tumatumae, Zobi, Zemisi, meke pa kaiqa buka pule. (Zem 1:5)

H

Habohabotuana baṉara Sa Habohabotuana hie si tanisa baṉara eke mo. E Karisito si koa nana sa habohabotuana Tanisa, gua tugo sa Tamasa. Koa ia tugo sa ṉiniraṉira pude ṉati hiniva nia sa Nana Binaṉara. (Rev 1:4)

Hana Sa tinana e Samuela meke sa barikaleqe te Elikana. Na tige ke tepa sisigiti la koe Tamasa meke ta poni nia sa se Samuela. (Samuela 1:2)

Haqai Keke poropita sapu korokorotae koari na tie pu haqi pule la pa Zerusalema. Zama sigiti nia sa sapu pude va hokotia sa kinurina sa Zelepade. (Haq 1:1)

Heboroni Keke vasileana nomana pa toqetoqere tata pa Zerusalema. E Ebarahami si koa vasina pukerane, meke e Aisake meke e Zekopi. E Sera si ta pomunae vasina. Totoso baṉara se Devita si vasina koa paki si asa meke mumudi tiqe la pa Zerusalema. (2 Samuela 2:4)

Hedisi (Hades) Sa popoa tadina tie matedi. Vasina koa sari na maqomaqodi ri na tie matedi. (Rom 10:8)

Hega Sa pinausu vineki te Sera, sapu vala nia sa koe Ebarahami meke podo se Isimeli. (Zen 16:1)

Heli Sa vasina kote tava kilasa se Setani, meke sari na maqomaqo kaleadi. Sari doduru tie kaleadi si kaqu tava kilasa vasina pa nika koa holana. (Mt 5:22)

Herodi Herodi nomana hie si na baṉara pa Palesitaeni podalae pa vuaheni 37 sipu lopu ele podo se Zisu Karisito, meke gore kamo pa vuaheni 4 sipu lopu ele podo se Zisu Karisito. (Mt 2:1; Lk 1:5)

Herodi Anitipasi Sa baṉara pa Qaleli podalae pa vuaheni 4 sipu lopu ele podo se Zisu Karisito meke sage kamo la pa vuaheni 39 sipu ele podo se Zisu Karisito, keke tuna Herodi nomana. (Mt 14:1; Mk 6:14; Lk 23:7) Sa

puku tie pu zuka ia se Herodi meke kilua se Paelati si qetu nia sa Herodi hie. Mi tiro Mt 22:16; Mk 3:6; Mk 12:13.

Herodi Aquripa Vina Keke Keke baṉara pa popoa Palesitaeni podalae pa vuaheni 41 sipu ele podo se Zisu Karisito meke kamo pa vuaheni 44 sipi ele podo se Zisu Karisito. (TTA 12:1).

Herodi Aquripa Vina Rua Keke baṉara pa popoa Palesitaeni podalae pa vuaheni 52 sipi ele podo se Zisu Karisito meke kamo pa vuaheni 70 sipu ele podo se Zisu Karisito, sa tuna Herodi Aquripa vina keke. (TTA 25:13 kamo hinia 26:32)

Hezikaea Sa tuna koreo e Ehazi, sa vina manege rua baṉara pa Ziuda. Va turu pulei sa sari vinahesi pa Zelepade, huari sa sari na beku meke gelia sa sa bae pa kauru pepeso pude va totolo vagia sa kolo pa korapa vasileana. (2 Baṉ 16:20)

Hiama Sa butubutu te Livae. Sari na nabulu te Tamasa pu taveti sari na vina vukivukihi meke kopu nia sa vinahesi pa Ipi Hopena meke pa Zelepade te Tamasa. Sa ṉati hiama kenukenue si na ṉati tie arilaena hola pa linotu tadina tie Ziu. Asa si noma hola ni sari na ṉati hiama.

Hiburu Ebarahami si na tie kekenu pa Buka Hope pude ta pozae na tie Hiburu. Gua ke ta pozae butubutu Hiburu sa nana butubutu meke gavoro dia zinama Hiburu tugo. (Ekd 1:16)

Hipuru Pude hadu vura nia sa tomate pa tie babe pa vasileana. (Mt 8:16)

Hope Vasina pu hoke ta tavete sa vina vukivukihi la koe Tamasa. Meke vasina hoke varavara la sari na hiama koasa dia Tamasa.

Hosea Sa baṉara vina betobeto pa Izireli. (2 Baṉ 18:10)

Hozea Sa poropita sapu tozia Tamasa pude vagia keke barikaleqe barabaratana, sina sa butubutu Izireli si guana keke barikaleqe barabaratana koe Tamasa. (Hoz 1:1)

Huiti Keke linetelete guana duduli, babe na raisi. Hoke munalia rini sa kikona pude tavete palava. Na ṉati ginani pa Palesitaeni.

I

Ilai Sa ṉati hiama kenukenue sapu kopu nia se Samuela totoso noma sage si asa. (1 Samuela 1:9)

Ilaisa Sa poropita sapu hobena sa poropita se Ilaiza. (1 Baṉ 19:16)

Ilaiza Sa poropita sapu pesipesi sari hiama te Beolo pa toqere Kameli, sapu sa Tamasa tesei si kote katua sa nika koari na vina vukivukihi, meke katua Zihova si te Ilaiza. (1 Baṉ 18:25)

Imanuela Sa ginuana si sa Tamasa si koa koa gita.

Inevaṉa Bereti Loke Isitina Pa totoso te Zisu hoke varihobei sari karua pozapozana sa inevaṉa. Sa Inevaṉa Pasova si keke rane, meke sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina si ka zuapa rane. Pa totoso asa si balabala la ia rini sa tina rupaha tadi na tie Izireli pa popoa Izipi, sipu hena rini sa palava sapu lopu henia na isiti.

Inevaṉa Pasova Tiro la pa Pasova.

Inevaṉa Vina Balabaladi ri na Ipi pa Qega Totoso pude balabala pule la ia sa hinebala pa qega, totoso sapu putaputa tokele sari tiatamadia pa ipi. (Liv 23:34)

Ioki Keke kukuru huda gelena sapu pilivarata pa mudi dia ri karua bulumakao, meke ta pusi va nabu la pa ruadi pude boka va ene vari bara i sari karua pa totoso pude babana tiṉitoṉa mamatadi babe daku geligeliana pepeso.

Iparemi Sa tuna koreo mudina e Zosepa, meke keke butubutu tie Izireli. (Zen 41:52)

Ipi Hopena te Tamasa Ta pozae na tabanakolo te Tamasa, vasina hoke vahesi sari na tie Ziu, podalae totoso ta luarae rini pa Izipi osolae kamoa sa totoso pu kuria Solomone sa Zelepade nomana pa Zerusalema. (Ekd 36:8)

Isaka Sa vina lima tuna koreo te Zekopi koe Lia. (Zen 30:18)

Isimeli Sa tuna koreo kenuna e Ebarahami koasa pinausu vineki te Sera, sapu e Hega pozana. (Zen 16:11)

Isiti (yeast) Asa sapu hoke ta henie pa palava pude va sage ia. (Ekd 20:39)

Isoa Sa tuna koreo kenuna e Aisake. Avisi sari Isoa meke Zekopi; Zekopi si mudina. Sa ṉiniraṉira tana koburu kenuna si pa ginani si vagi pania Zekopi koe Isoa, meke sa minana te Isoa si hiko vagia tugo Zekopi koasa tamadia. (Zen 25:26)

Itiopia Keke popoa pa Apurika sapu sa pozana pukerane si na butubutu pa tutina e Kusi. (Zen 10:7)

Iuparetisi Keke ovuku gelena, pada keke tina kilomita hola. Pa taqelena sa ovuku hie si koa sari vasileana Babiloni meke Ura, vasina topue vura gua se Ebarahami. Ninive si koa tata tugo koa sa.

Ivi Sa loana Adama, sapu ta tavete pa susuri raqaraqana Adama. (Zen 2:25)

Izikeli Keke ṉati poropita te Tamasa si asa. Koasa tinaraovo kekenu si somana ta vagi la pa Babiloni si asa. Vasina si koa si asa meke ta vizata pude na poropita. (Izk 1:3)

Izipi Keke popoa pa kali gede pa Apurika. Vasina koa tava pinausu sa butubutu Izireli pukerane pa totoso te Mosese.

Izireli Izireli si keke pozana e Zekopi sa tuna Aisake. Asa tugo sa pozana sa butubutu baṉara tadi ka manege puta tuna Zekopi sapu koa pa kali gede. (Zen 32:28)

K

Kaeapasi Sa ṉati hiama kenukenue pa kaiqa vuaheni 18-36 A.D. Haba ia sa sa tuna Anasi sa ṉati hiama kenukenue. Asa sa ṉati hiama totoso tava mate se Zisu pa korosi. (Mt 26:3)

Kameli Na kurukuru made nene sapu hoke ene va seu pa qega; gele hola nenena. Boka ta koi si asa meke palepaleke tugo. Hoke napo va naqiti kolo si asa meke tiqe topue ene va seu pa qega.

Kana te Karisito Sa ṉati kana te Karisito sapu ta pozae na tie kaleana meke va tamatamasae pulenia. Keke pule si sa karisito kokoha. Kaqu mae sekesekei sari na tie pa vinabetona sa totoso ta mutina. (2 Kor 10:4)

Karisito Sa ginuana Karisito si kekeṉoṉo sa Mesaea sapu na tie ta vizatana koe Tamasa pude na Baṉara. Soku kinokorotae si zama nia sa Karisito sapu kaqu mae harupi sari tie Izireli meke koa baṉara pa doduruna sa kasia popoa. (Mt 16:20)

Keke pa Manege Hie si keke hahanana sapu podalae nia e Ebarahami, totoso hia manege ia sa sari nana vinagi pa vinaripera meke ponia sa koe Melekizadeki, sa hiama te Tamasa, si keke hinia, asa sa keke pa manege. Pa Tinarae te Mosese si doduru vina manege kurukuru na vuvua si ta vala koe Tamasa. (Zen 14:20)

Keke Tamasa Tamasa, Tuna, meke sa Maqomaqo Hope.

Kena Keke vasileana hite tata koasa vasileana Nazareti pa Qaleli, vasina iliri nia vaeni Zisu sa kolo. (Zn 2:1)

Kenani Sa popoa sapu hia ponia Tamasa se Ebarahami. La zau vagia tugo ari butubutu Izireli sa popoa Kenani sipu taluarae si arini pa Izipi. Keke tuna Noa meke sari tie pu tuti gore koasa. (Zen 10:18)

Keni (Cain) Sa koburu koreo kenuna tadi Ivi e Adama, asa va matea se Ebolo sa tasina. (Zen 4:1)

Kepaniami Keke vasileana nomana pa raratana gede koa sa kopi Qaleli. (Mt 4:13)

Kilomita Sa pada ginele, babe na sineuna keke inene, babe keke vasina. Keke kilomita si padana keke tina mita babe kukuru (0.62) maelo.

Kinorokorotae Sa Inavoso babe sa zinama te Tamasa sapu ta tozie va kenue koari na poropita.

Kinubekubere Hope Sari na kinubekubere hope koadi meke vaquradi tadi na tie Ziu. Kaiqa arini si na Tinarae te Mosese na kinubekubere tadi na poropita, sari na Sam, meke sari na leta na qosipeli tadina apositolo, na gua.

Kinubekubere Hope Koana Sa pinaqaha Buka Hope sapu podalae pa Zenesesi kamo pa Malakai.

Kinubekubere Hope Vaqura Sa kukuruna sa Buka Hope sapu podalae pa Matiu kamo pa Dinogodogorae te Zone.

Koimata tadina tie Ziu Keke pozapoza tana tie tuturaṉa tadi na tie Ziu.

Kolosae Keke vasileana nomana pa popoa Teki.

Koriniti Keke vasileana meke sa ṉati hogotoana nomana tadina vaka pa popoa Qurisi.

Korosi Keke huda gelena sapu tava turu, meke keke sapu papaka vasinahite si ta poka pilivarata pa batuna sage sa huda gelena. Vasina hoke pokani babe pusi ni rina tie Roma sari na tie kaleadi pude va matei. Zisu si mate pa korosi.

Kurukuru pinomo Sari na kurukuru sapu lopu ta pausudi, sapu gua ari na laione, na siki, bea. Kurukuru tapuru si keke meke sari kurukuru ṉame.

L

Laione Na kurukuru made nene sapu variva matena meke variva matagutu kurumuna. Zisu si ta pozae na “Laione pa butubutu te Ziuda”.

Lami Na tuna sipi. Hoke va matei rina tie Izireli sari lami pa totoso Pasova pude vulasa pani sari na dia sinea. Zisu si ta pozae na lami te Tamasa.

Lazarasi Sa tasidia koreo ari Mata e Mere sapu va toa pule ia Zisu. (Zn 11:1)

Lebani Sa tamadia ri Lia meke Reseli, sari karua barikaleqe te Zekopi. (Zen 28:2)

Lebanoni Keke popoa pa kali gede koasa popoa Izireli pa raratana sa Kolo Meditareniani.

Lia Sa barikaleqe kekenu te Zekopi, ka onomo koreo meke keke vineki si podo koa sa. (Zen 29:16)

Lita Sa padana sa lita si (0.22) qaloni.

Livae Sa tudia koreo vina ṉeta ari Zekopi e Lia.

Livaeti Sa kukuruna sa butubutu Livae pu varitokae koari na hiama.

Lizabeti Sa tinana e Zone Papitaiso. (Lk 1:5)

Loti Sa buhina Ebarahami sapu luli la mae koa sa. Vari paqahi sari karua meke vizatia Loti pude la koa pa pezara koari Sodomu meke Qomora. Koa sa podo gore mae sari butubutu Moabi meke Amoni. (Zen 13:1)

Lovu Sa vasina ta pomunaedi ri na tie matedi. Ari tie Ziu si geli bae pa kali toqere meke la va ekoi vasina sari tomate. Boka sokudi pa keke bae. (Zn 11:17)

Luke Keke tie salaṉa (dokita) sapu hoke luli koe Paula. Kuberia Luke sa vina ṉeta Qosipeli, meke sa buka Tinavete Tadina Apositolo.

M

Madi (minadi) pude va hopei sari likakalae babe tie koe Tamasa. Pude koa madi sa tie si pude koa varavara na lopu henahena totoso hiva koa tata koe Tamasa. Boka va madi tugo sari be va turui sa Tamasa si arini pa tinavete.

Maekolo Keke n̲ati mateana te Tamasa. (Dan 10:13)

Magidala Sa vasileana Magidala si koa pa masa pa kali lodu rimata pa kopi Qaleli. Vasileana te Mere, sa barikaleqe pa Magidala.

Magogoso Pude noso pa tinavete, noso sari na sinoli̲ni, minabo, vinaripera. Maṉauru si na popoa magogoso. Sabati si na totoso magogoso; rane Sabati, vuaheni Sabati, gua.

Magu Pude magu pania sa kapu koasa toto tanisa koreo. Hie si na vina gilagila tadina tie Ziu sapu arini si na tie te Tamasa. Keke tinokoro si asa koasa vinariva egoi pa vari korapana sa Tamasa meke sari nana tie Izireli, pude na nana tie si arini, meke Asa si na dia Tamasa. Ta magu sari na koburu koreo sipu vesu ranedi podo gua. (Zen 17:10)

Maṉauru Sa zinama “Maṉauru” hie si na vasina koa sa Tamasa. Koasa iniliri pa buka hie sa “M” nomana si hoke ta kubere.

maṉauru Sa vasina koa sari na pinopino babe sa mamaṉa lavata panaulu. Koasa iniliri pa buka hie sa “m” hitekena si hoke ta kubere. Maṉauru guni nia gita sa galegalearane.

Maka Sa tie sapu kuberena sa Qosipeli Maka.

Manase Sa tuna kenuna e Zosepa sapu podo pa Izipi. Tinana si na barikaleqe Izipi tugo. Sa pozana keke butubutu tie Izireli. (Zen 41:51) Keke Manase pule si na vina manege made baṉara pa Ziuda, tuna e Hezikaea. (2 Baṉ 21:1)

Manege puta tinarae E Tamasa poni nia koe Mosese sari ka manege puta tinarae. Kuberi Tamasa pa patu labelabe sapu ta veko koasa Bokese Vinariva Egoi.

Maqadani Keke vasileana pa masa pa kali lodu rimata pa kopi Qaleli. Ta pozae Magidala tugo.

Maqomaqo Sa maqomaqo tie sapu maena koe Tamasa. Koa nana tugo sa maqomaqo kaleana sapu n̲on̲ovala pa tie.

Maqomaqo Hope Sa Maqomaqona sa Tamasa, (Nab 24:2) Ta pozae na Maqomaqona e Karisito tugo. (Rom 8:9)

Masedonia Keke pinaqaha popoa pa totoso te Paula, sapu koa pa kali gede (noti) pa popoa Qurisi. (TTA 16:9)

Mata tasidia ari Lazarasi e Mere.

Mateana Sari na nabulu te Tamasa pu koa pa Maṉauru sapu ari tatapuruna meke n̲edala, na nabulu babe na tie paleke inavoso te Tamasa.

Matiu Sa tie sapu kuberena sa Qosipeli Matiu. Ta pozae Livae tugo si asa, meke na tie hata takisi totoso tiokia Zisu. Keke koari ka manege rua disaepeli te Zisu. (Mt 9:10)

Media Keke butubutu baṉara nomana hola pa kalidi ri na ovuku Taeqarisi meke Iuparetisi. Arini si la koa baṉara pa Babiloni meke va malumi pude pule sari tie Izireli.

Meditareniani Kolo Meditareniani, keke kolo nomana pa kali lodu rimata koasa popoa tadi na tie Izireli.

Melekizadeki Keke hiama meke na baṉara pu vahesia sa Tamasa pa totoso te Ebarahami. Lopu ta gilana sa tiatamana, na tutina, tamana meke gua tugo sa nana minate. Sam 110 si tozia sapu na kinehana Zisu Karisito sapu na baṉara meke na hiama koa holana ninae rane ka rane. (Zen 14:18)

Mere Sa tinana Zisu. (Mt 1:16)

Mesaea Sa ginuana sa pa zinama Hiburu si na tie ta vizatana pude na baṉara pude harupi sari na tie. Sa ginuana si kekeṉoṉo puta sa zinama “Karisito” pa zinama Quriki.

Minana Pana ta poni nia babe ta zama nia ri na tie pude tepa ia koe Tamasa si keke ginugua sapu kote leana nia sa tinoa tie.

Minate Ka ṉeta sari na minate ta zamae pa Buka hope: Sa minate pa tini totoso noso sa siniṉo tana tie (Hib 9:27); meke sa minate vina rua sapu ta evaṉa totoso ta oki la sa tie pa nika koa holana na vinakilasa pa Heli (Rev 20:6). Keke minate pule sina minate pa maqomaqo totoso hoqa pa sinea se Adama meke doduru tie si ta evaṉa na tie sini. (Zen 2:17; Rom 5:12)

Moabi Sa tuna koreo e Loti, koa sa gore sa butubutu Moabi.

Mosese Koimata tadina butubutu Izireli sapu turaṉa vura ni sarini pa Izipi, meke asa sapu vagina sa tinarae te Tamasa. (Ekd 2:10)

N

Nabulu Na tie tavetavete tana keke tie. Tie tavetavete tana keke baṉara, babe tana keke tie tagotago, na gua. Na tie tavetavete nia sa ginarunu tanisa nana Baṉara.

Nadabi Keke baṉara pa Izireli; tuna e baṉara Zeroboami vina keke (1 Baṉ 14:20)

Napitalai Sa tuna koreo vina onomo e Zekopi. Va podo nia sa koe Biliha, sa nabulu vineki te Reseli sa nana barikaleqe vina rua. (Zen 30:8)

Nazareti Keke vasileana pa Qaleli vasina noma sage se Zisu.

Neamani Keke koimata varipera tanisa baṉara pa Siria sapu na ṉati kana tadina tie Izireli. Kamoa popoqu si asa, ke ta garunu la ovuku Zodani, meke ta salaṉa sa nana minoho popoqu. (2 Baṉ 5:1)

Nebukaneza Sa baṉara pa Babiloni sapu huarana sa vasileana Zerusalema meke sa Zelepade. (2 Baṉ 24:1)

Nehemaea Sa tie tuqe na kopu kapa napo vaeni tanisa baṉara Atazekisesi pa Pesia. Qavuna pa Zerusalema meke kuri pulea sa sa goba pa Zerusalema. (Nehe 3:16)

Neqevi Sa popoa pa vari korapana sa soloso qega meke sa popoa toqetoqere pa Ziuda.

Netani Sa poropita pa totoso te Devita. (2 Samuela 5:14)

Nikodimasi Sa Parese sapu la dogoria se Zisu pana boṉi. (Zn 3:4)

Ninive Keke koari na vasileana pukeranedi hola pa kasia popoa. Koari soku vuaheni si na ṉati vasileana nomana si asa pa popoa Asiria. (2 Baṉ 19:36)

Noa Sa tie sapu kurina sa Aka meke harupi sari nana tatamana meke sari na kurukuru pa totoso ruku na naqe sa kasia popoa. (Zen 5:29)

O

Olive Keke huda arilaena pa Izireli. Koa sa vuana si ta vagi sa oela olive.

Omiri Sa vina zuapa baṉara pa Izireli. (1 Baṉ 16:16)

Oqasitasi Sa pozapoza tana keke baṉara Roma totoso podo se Zisu, Siza Oqasitasi. (Lk 2:1)

P

Paelati Sa qavuna Roma pa pinaqaha popoa Ziudia podalae pa vuaheni 26 sipu ele podo se Zisu Karisito kamo pa 36 sipu ele podo se Zisu Karisito. (Mt 27:10)

Papitaiso Sa ginuana sa zinama hie si pude poṉa ia babe va boboso nia kolo si keke tie babe keke tiṉitoṉa. Zone Papitaiso si hoke poṉai pa kolo sari na tie pu hiva kekere meke luara pani sari na dia sinea. Sari na apositolo ba tavetia tugo si asa pa pozana e Zisu Karisito.

Papitaiso koa sa Maqomaqo Hope Ta evaṉa pa rane Pen'tikosi meke koari doduru pu vahinokaria se Zisu Karisito. Kamo sa Maqomaqo Hope koari na Tie. (Zn 1:33; Lk 3:16; Qal 3:14)

Parabolo Vivinei vina padapadae sapu va bakalia ginuana sa hinokara. Hoke vivinei ni Zisu sari na parabolo totoso va tumatumae Sa. (Mt 13:3)

Paradaisi Vasina koa sa Tamasa, babe na popoa te Tamasa. Vasina pa Maṉauru kote la maqomaqodi sari na tie te Tamasa pana mate rini. (Lk 23:43)

Paraparaṉa (blaspheme) Pude zama va kaleana la koe Tamasa. Zama va kasopo la koe Tamasa pana poza pule nia Tamasa sa tie.

Parese Keke puku tie tadina Ziu sapu tumae nia meke luli va minakia sa tinarae te Mosese, meke kaiqa dia tinarae pule, saripu tomo la ni rini koari soku vuaheni pu ele hola.

Pasova Sa Inevaṉa vina balabalana sa totoso koa pinausu sa butubutu Izireli pa Izipi. Totoso ene sa mateana variva mate meke ene hola ni sa sari sasada vetu sapu ta busa ehara. Totoso asa si hena ia rini sa bereti loke isitina meke keke lami. (Ekd 12:11; Liv 23:3)

Paula Na apositolo te Zisu sapu paleke ene nia sa Inavoso Leana pa soku popoa tadi na tie Zenitailo. Sa pozana sa si e Saula pa zinama Hiburu. (TTA 9:15, 13:11)

Peka Sa vina manege vesu baṉara pa butubutu Izireli. (2 Baṉ 15:27)

Pekahaea vina manege zuapa baṉara pa Izireli. E Peka va matena, meke baṉara hobe nana se Peka. (2 Baṉ 15:22)

Pen'tikosi Keke rane vinarigara tadi na tie Ziu pude qetuqetu nia sa totoso qireqire koa rina vua kenudi pa inuma. Na rane sapu podalae tarae nia rina apositolo sa Inavoso Leana pa mudina sa tinuru pule meke na sinage pule te Zisu pa Maṉauru; meke asa tugo sa rane sapu kamo mae sa Maqomaqo Hope koari na disaepeli. (TTA 2:1)

Pero Sa baṉara tadi pa Izipi.

Pesia Keke butubutu baṉara ṉiṉirana pa kali Ovuku Taeqarisi, Pa popoa Irani pa rane ṉinoroi. (2 Koron 36:2)

Pilipae Keke ṉati vasileana pa pinaqaha popoa Masedonia. (TTA 16:12)

Pilipi keke disaepeli te Zisu. (Mt 10:3)

Pilisitia Keke popoa pa raratana kolo Meditareniani. Pa kali gasa rimata si pa Ziuda meke kali mataona (saoti) sa popoa Izireli. Sari tiena sa popoa asa si hoke raza pilipule ia sa butubutu Izireli. (Zazi 15:9)

Pinausu si na tie sapu ta tagona koasa keke tie. Tavetavete mo si asa ba lopu ta tabarana. Loke nana tinago, meke lopu ta rupahana pude kote lulia nana hiniva.

Pinule mae sa vina rua totoso pude mae vura pa kasia popoa se Zisu, asa tugo sa rane mumudi, sa rane te Tamasa. (1 Tes 4:15)

Piqi Keke vua huda lomosona. Hoke va padapada nia rini koasa butubutu tie Izireli. (Zer 24:1)

Pita Keke disaepeli te Zisu. Asa oso nia se Zisu ka ṉeta totoso, ba va turu pule ia Zisu. (Mt 26:34)

Poata tatasana si hoke padai rini pa mamamata sari na boronizi, na siliva, na qolo meke kaiqa pule pude vari holuholu likakalae.

Podo pule Sa tinoa vaqura sapu tavetia sa Maqomaqo Hope koasa tie sapu kekere koari nana sinea meke vagia sa se Zisu Karisito pude nana hinarupu. (Zn 3:3)

Poenisia Keke pozana sa popoa pa kali gede koasa popoa tadina tie Izireli tata pa kolo Meditareniani. Sari na tie pa Taea meke Saedoni si koa vasina.

Popomunuana Na popomunuana tadi tie Ziu si na bae sapu ta geli pa kali toqere. Hoke tavete ni teqe rini pude va ekoi sari tomate. Soku tie si hoke ta pomunae pa keke bae.

Poropita Tie sapu va avosi meke tozi vura ni sari na hiniva, na zinama, na inavoso te Tamasa.

Pozana sa Tamasa Sa pozana sa Tamasa si e Zihova. Pa totoso te Zisu si hopena pude poza ia ri na tie Hiburu sa pozana e Zihova. Hoke hoda ia rini sa pozapoza Zihova. Mi tiro laia pa dikisinare pa Zihova.

Q

Qadarini Sari na tiena sa vasileana Qadara, tata pa kali mataona sa kali gasa rimata koa sa kopi Qaleli. (Mt 8:28)

Qadi Sa tuna koreo vina zuapa e Zekopi, koe Zilipa sa pinausu vineki te Lia sa barikaleqe te Zekopi. (Zen 30:11)

Qaleli Keke pinaqaha popoa pa vari korapana sa kolo Meditareniani meke sa Ovuku Zodani tata koasa kopi Qaleli.

Qavuna Sa tie sapu ta poni nia sa tinavete pude kopu nia sa butubutu lavata, pude kaqu luli tinarae si arini, gugua e Paelati pa totoso te Zisu.

Qaza Keke vasileana nomana tanisa popoa Pilisitia.

Qebireli Keke n̲ati mateana sapu paleke inavoso te Tamasa la koe Zakaraea, sa tamana Zone Papitaiso, meke la koe Mere sa tinana Zisu. Tozi vura nia tugo Sa sa guguadi ri na dinogodogorae te Daniela. (Lk 1:19)

Qega Sa soloso qega si na vasina sapu popa hola, loke hudana, loke kolona, meke na vasina ivuluna, sapu loke tie koa ia.

Qenesareti Keke pozana sa kopi Qaleli, hoke ta pozae kolo Taberiasi tugo si asa.

Qitione Keke koimata tadina tie Izireli sapu turan̲ia si keke qeto minate hitekena meke la va kilasi sari na qeto minate tadi pa Midiani. (Zazi 6:11)

Qoloqota Sa toqere vasina tava mate se Zisu pa korosi. Hoke ta pozae Kalavari tugo. (Mt 27:23)

Qomora Keke vasileana nomana sapu kaleana hola sa hahanana tadi na tiena, ke sulua Tamasa, keke gua koe Sodomu. (Zen 10:19)

Qosipeli Sa inavoso leana te Zisu Karisito, na Tuna Tamasa sapu mate paeni gita na tie sea, ta pomunae, meke turu pule pa minate si Asa meke sage pule pa Man̲auru. Asa tugo sa tie varipitui meke ari doduru pu ran̲ea si asa boka ta harupu meke taleosae sari na dia sinea.

Qurepi Sa vuana sa huda vaeni sapu hoke tavete nia napo vaeni rini.

Quriki Sa pozana sa zinama tadina tiena sa popoa Qurisi.

R

Rabae Keke zinama Hiburu, sa ginuana sa si “Qua titisa,” gua. Na tie va tumatumae koari na Tinarae te Tamasa.

Rama Keke vasileana sapu vesu kilomita seu gua pa kali gede pa Zerusalema.

Rane Mumudi Sa rane vinaripitui, totoso kote ta pitu sari tie koari dia lineana na sinea. (Hib 6:2)

Raovo Pana vagi taloa nia sa kana si keke tie pa nana popoa meke la koa pa votiki popoa.

Rehabi Keke maqota pa Zeriko, sapu tomedi sari na tie piko te Zosua, meke va govete pulei sa, ke ta harupu. Tinana e Boazi sa tamana e Opeti, sa tamana e Zese sapu podona se Devita. (Zos 2:1)

Rehoboami Sa tuna koreo e Solomone sapu hobena se Solomone pa binaṉara. Ta paqaha vagi koa sa sa butubutu Izireli. Ke asa baṉara nia mo si pa Ziuda. (1 Baṉ 11:43)

Reseli Keke barikaleqe te Zekopi, sapu sa tinadia ari Zosepa e Benisimane. (Zen 29:6)

Ribeka Sa barikaleqe te Aisake, tinadia ari Isoa e Zekopi. (Zen 22:23)

Roma Sa ṉati vasileana nomana tana qinavuna Roma pa totoso te Zisu. (Rom 15:21)

Rubeni Sa tuna koreo kenuna e Zekopi koe Lia, sa nana barikaleqe. (Zen 29:32)

S

Sabati (rane) rane hope meke na rane magogoso pa tinavete tadina tie Ziu, tadi tie meke kurukuru. Podalae si asa pa onomo koloko veluvelu rane Poraede, meke beto pa onomo koloko veluvelu Sarere.

Sabati (Vuaheni) Vina zuapa vuaheni si na vuaheni magogoso tanisa pepeso; loke linetelete si ta tavete koasa pepeso.

Sadusi Keke puku tie lotu Ziu sapu lopu va hinokaria sa tinoa mudina sa minate, meke lopu vahinokari rini sari na mateana. Ka lima buka tinarae mo te Mosese si va hinokari rini.

Saedoni Keke vasileana nomana pa raratana kolo Meditareniani, pa korapa popoa Lebanoni.

Saelasi Keke tie pu somana ene luli koe Paula koasa nana inene misinare vina rua. (TTA 15:22)

Saenai Sa toqere vasina vala ni Tamasa koe Mosese sari karua patu labelabe vasina kuberi Tamasa sari ka manege puta tinarae.

Saerasi Sa baṉara pa Pesia pa totoso tina raovo. Asa va malumi sari tie ta raovodi pude pule la pa dia popoa, meke pude kuri pule ia sa Zelepade. (Ezr 1:1)

Saerini Keke vasileana nomana pa kali gede (noti) pa Apurika.

Saimone Keke pozana e Pita sa disaepeli te Zisu. (Mt 4:18)

Salumu Sa baṉara pa Izireli sapu va matea e Menahemu meke baṉara hobe nana. (2 Baṉ 15:14)

Sameria Sa ṉati vasileana nomana pa kali gede pa popoa Izireli pa totoso tadi na baṉara pa Izireli. (1 Baṉ 16:24) Pa totoso te Zisu sari tie Sameria si kukuru tie Ziu; ele varihaba koari na tie pa votiki butubutu, meke ta kukitae koari na tie Ziu hinokara pa totoso te Zisu. (Zn 4:4)

Samuela Keke poropita meke hiama arilaena pa Izireli. Asa va baṉari sari Saula e Devita pa ginarunu te Tamasa. Tudia ari Elikana e Hana. (1 Samuela 1:3)

Samusoni Keke tie varipitui te Tamasa. Tie ṉiṉira si asa. Keke tina tie Pilisitia si va matei sa pa keke rane. (Zazi 13:24)

Sanihiderini Sa vinarigara palabatu tadina tie Ziu. Padana ka zuapa ṉavulu puta. Sa ṉati hiama kenukenue si turaṉia sa vinaripitui hie. (Mt 26:56)

Saula Sa baṉara kekenu tadi pa Izireli. Asa tugo sa pozana Paula tatasana. (1 Samuela 9:2)

Senakeribi Sa baṉara pa Asiria sapu hiva rapatia si pa Zerusalema, ba la sa mateana te Tamasa meke va matei sari nana tie varipera. (2 Baṉ 18:13)

Sepati Na tie kopu sipi. Soku vasina pa Buka Hope si ta pozae sepati tugo sari na tie tuturaṉa koari na tie te Tamasa.

Sera Sa barikaleqe te Ebarahami, sa tinana Aisake. (Zen 17:15)

Setani Sa ṉati kana te Tamasa meke tadina tie. Sa ginuana sa pozapoza hie si na “kana”, gua. Setani si hoke ta pozae sa “Devolo”. Kaiqa pozana

pule e Setani si “Belozibabi”. Keke mateana sapu baṉara tadi na tomate kaleadi. (Mt 4:1)

Seti Sa vina ṉeta tudia koreo ari Adama e Ivi. (Zen 4:24)

Simione Sa tuna koreo vina rua e Zekopi, koe Lia sa nana barikaleqe. (Zen 29:33)

Sinaqoqi Sa vetu lotu tadina tie Ziu pa vasileana vasina hoke vari tutuvi sari na tie pude vivinei na tiroa sa Kinubekubere Hope. Na vetu sikulu tugo si asa vasina variva tumatumae nia rini sa zinama hope te Tamasa. Sari na tie te Karisito si lopu hoke tava malumu pude la somana lotu vasina. (Mt 4:23)

Sinea (Sin) Sineke tinarae te Tamasa, hahanana kaleadi tinavete kaleadi, lopu taveti sari tinavete leadi. Doduru hire si na sinea, babe na kinaleana.

Sinokirae Pa hahanana tadi tie Ziu si keke patu si kote ta vizata pude na ṉati patu sapu kote ta veko pa keke iio. Koa sa patu asa kote varihakehake la sari patu pude kuria sa vetu. (TTA 16:26)

Sipeini Keke popoa pa kali lodu rimata koasa kolo Meditareniani. Paula si hiva la pa Sipeini pana ele la si asa pa Roma. (Rom 15:28)

Sipi Keke kurukuru made nenena pa Palesitaeni. Manavasa hola, ba lopu sana boka muliuṉu be loke dia tie kopu. Hoke va padapada nia Zisu koari na tie te Tamasa sa sipi.

Siria Keke popoa pa kali gede pa Qaleli, meke pa kali gasa rimata pa kolo Meditareniani. Arami sa pozana pukerane. Na kana tana butubutu Izireli si asa koari na totoso tadi na baṉara. (1 Baṉ 10:29)

Siza Sa ginuana si na baṉara pa Roma.

Sizaria Keke vasileana nomana pa masa Meditareniani sapu kuria e Herodi nomana. Vasina si la hogoto se Paula pa nana inene misinare vina rua meke vina ṉeta.

Sizaria Pilipae Keke vasina leleana pa hubina sa toqere Hemoni, vasina ṉatina mae sa Ovuku Zodani. (Mt 16:13)

Sodomu Keke vasileana nomana sapu kaleana hola sa hahanana tadina tiena ke sulua Tamasa, kekeṉoṉo gua Qomora. (Zen 10:19)

Solomone Sa tuna e Devita, meke na tie tumatumae hola. Asa kuria sa Zelepade te Tamasa. (2 Samuela 5:14)

Soloti Ta vala si asa pude va lomosia sa ginani. Boka va naqiti ginani pude koa seunae. (2 Baṉ 2:20)

T

Taea Keke vasileana nomana meke arilaena pa Ponisia, kamahire si na kukuruna sa popoa Lebanoni si asa. Lopu na popoa tadina tie Ziu. Tata pa Saedoni. (Mt 15:21)

Taetusi Keke tie zenitailo. Kekere si asa meke ta evaṉae na tie te Karisito. Ta garunu la si asa pa nusa Kiriti pude vizati sari na koimata pa ekelesia vasina. (Ta 1:4)

Tama Sa barikaleqe sapu mate luaria ari tamatasi koreo te Ziuda ba lopu podo koburu. Sekesekei nia sa se Ziuda meke vagi nia koburu sa se Ziuda, sa tamadia ri pu ele habai sa. (Zen 38:11)

Tamasa Tamasa si na maqomaqo sapu va hinokaria gita. Kuria Sa sa Maṉauru na pepeso meke sari na doduru likakalae vasina. Keke mo sa Tamasa: sa Tamana, sa Tuna, meke sa Maqomaqo Hope. (Mt 28:20)

Tesalonaika Keke ṉati vasileana nomana pa Masedonia sapu keke pinaqaha popoa tana qinavuna Roma. Podalae nia Paula sa ekelesia pa Tesalonaika totoso beto koa sa pa Pilipae. (TTA 17:1)

Tie te Karisito Arini pu arini pu raṉea se Zisu Karisito sa dia Hinarupu pu mate pae ni sari dia sinea. Vahinokaria meke lulia rini se Zisu pa dia tinoa.

Tie va tumatumae koasa Tinarae (Teacher of the Law) sari na tie pu va tumatumae koari tie koasa Tinarae te Mosese.

Tie vari karovae (Mediator) Zisu sa nada tie vari karovae, koe Tamasa sa Tamana meke koa gita. (1 Zn 2:1)

Timote Sa tie somana luli koe Paula koasa nana inene misinare vina rua. (TTA 16:1)

Tinagotago Na pepeso meke na likakalae. Sa popoa pa Kenani si na tinago tadi pa Izireli. Koe Zisu si somana tagoi gita sari doduru gua pu va tatara nia sa pude tadigita.

Tinarae te Mosese Sari ka lima buka tinarae sapu vagi kekenu i rina tie Izireli mudina sa dia tina rupaha pa popoa Izipi.

Tinarupaha Ta vagi taloa sa tie vasina sapu ta pusi si asa. Ta evaṉa si asa koari tie Izireli totoso turaṉa vurani Tamasa pa Izipi meke gua tugo totoso pinausu rini pa Babiloni meke pule la pa Zerusalema. (Lk 4:18)

Tinavete variva magasa Sari sinalaṉa sapu taveti Tamasa pude vata dogoro nia sa Nana ṉiniraṉira.

Tinoa hola Sa tinoa koe Tamasa pa Maṉauru. Asa sapu tagoa se Zisu Karisito si tagoa tugo sa sa tinoa hola. (Zn 5:24)

Tinoṉoto Sari tinavete leadi koasa vina tabena sa Tamasa.

Tinoketoke Pude sekesekei nia sa tie pude tavete va sea. (Mt 6:13)

Tinuru pule Sa tini matena si toa pule, siṉo pule sa tie. Zisu Karisito si turu pule pa minate.

Tomasi Keke disaepeli te Zisu. Asa sapu lopu va hinokaria sapu turu pule se Zisu, osolae dogoro sotia sa pa matana tu gua. (Zn 20:27)

Tomate kaleana Na maqomaqo kaleadi meke sari na nabulu te Setani. Arini sapu hoke hipuru pani Zisu koari na tie. (Mt 9:32)

Toqere Olive Toqere pa kali gasa rimata pa Zerusalema. Vasina hoke la varavara se Zisu. Vasina sage pule pa Maṉauru se Zisu. (Mt 21:1)

Toropae baṉara Ari na baṉara na kalaho hoke va sage ia. Na vina lavatadi koasa dia binaṉara. (2 Baṉ 11:12)

Totopili varipera karua totopili meke koa ia na susuraṉana, vasina suraṉa sari tie kalaha meke sa tie varipera. Ta babana pa hose sa totopili varipera. (Zos 11:4)

Tuna Devita Sa pozapoza sapu hoke soto la nia rina tie Ziu koa sa Baṉara pa tutina Devita pu kaqu mae harupi sari na tie koari na dia kana. Kekeṉoṉo sa Mesaea babe sa Karisito. (Mt 21:15)

Tuna na Tie Sa pozapoza hie si va soto pule lania Zisu koa Sa telena pude va tumatumaei sari na tie koasa hinokarana sa Nana tinoa. (Mt 11:19)

Tuna Tamasa Zisu si na Tuna Tamasa. (Mk 1:1; 3:11)

U

Uraea Keke tie varane te Devita sapu ta veko vasina sapu ṉiṉira sa vinaripera, meke ta seke va mate. Sa loana e Batisiba. (2 Samuela 11:3)

Urimi meke Tumimi Sari na hiama si tavete nia sa mudumudukeda pa Urimi meke Tumimi pude hata ia sa hiniva te Tamasa. (Ekd 28:30)

Uzaea "Zihova si na qua ṉiniraṉira", gua sa ginuana. Tava baṉara se Uzaea pa popoa Ziuda sipu tiqe 16 vuahenina mo si asa, mudina sapu va matea rini se Amazaea, sa tamana. (2 Baṉ 14:21)

V

Vaeni Kolo vaeni si ta vagi koasa vua huda pozana qurepi. Sa huda si huda vaeni pozana.

Vinabetona sa totoso Sa vinabetona sa totoso si na totoso pana pule mae se Zisu, meke kaqu pitui Sa sari doduru tie pa kasia popoa. (Mt 13:39)

Vina kilasa te Tamasa Pude ta raza koari na oza, soṉe, na vedara, meke tinahuara, koa gua koari dia sineke tinarae te Tamasa.

Vina podaka Sa kinurina sa kasia popoa meke sari pinopino, rimata, na sidara. Podaka sina zama sa Tamasa meke ta evaṉa dia mo. (Zen 2:4)

Vinaripitui Sa totoso babe sa rane pu kaqu pitui Tamasa sari na tie koari doduru dia tinavete na tinoa.

Vinariva egoi koana Sa vinariva egoi pa varikorapana sa Tamasa meke ri Nana tie, pa totoso te Mosese. (2 Kor 3:7)

Vinariva egoi vaqura Sa vinariva egoi pa varikorapana sa Tamasa meke ri Nana Tie pa totoso te Zisu. (Zer 31:31)

Vua Kekenu Sari vua kekenu koari na vua huda si ta paleke la pa Zelepade pude vukivukihi la ni koe Tamasa pude zama leana la koe Tamasa na Asa mana nia sa pepeso pude masuru. (Ekd 34:26)

Vukivukihi Keke ginuana si pude va mate kurukuru pa vinahesina sa Tamasa pude vulasa pani sari na sinea.

Vulasa Sa vinagi palae tanisa sinea.

Z

Zaione Sa pozana keke rina toqere pa popoa Zerusalema, mumudi si asa mo si guana keke pozana Zerusalema. Koasa toqere Zaione hake sa Zelepade kuria Solomone. (1 Baṉ 8:1)

Zakaraea Sa tuna koreo e Zeroboami vina rua, sa baṉara pa Izireli. Va matea e Salumu se Zakaraea meke baṉara hobe nana. Keke Zakaraea pule si na tamana e Zone Papitaiso. (2 Baṉ 14:29)

Zeboloni Keke tuna koreo e Zekopi, koe Lia sa nana barikaleqe. (Zen 30:20)

Zedekaea Sa tuna koreo e Zosaea sa baṉara pa Ziuda. Asa si tava baṉara pa Ziuda koe Nebukaneza, sa baṉara pa Babiloni, totoso mae rapatia sa si pa Zerusalema. (2 Baṉ 24:17)

Zehoasi Sa tuna koreo Zehoehazi, baṉara pa Ziuda. (2 Baṉ 13:9)

Zehoehazi Keke si tuna e Zehu, sa baṉara pa Izireli, meke keke si tuna e Zosaea, sa baṉara pa Ziuda. (2 Baṉ 13:9)

Zehoiada Sa ṉati hiama kenukenue sapu tomena se Zoasi pa korapa Zelepade osolae kamo sa totoso pude va baṉaria pa Ziuda. (2 Baṉ 11:4)

Zehoramu Sa tuna koreo e Zehosapati, baṉara pa Ziuda. (2 Baṉ 1:17)

Zehosapati Sa vina made baṉara pa Ziuda, tuna e Asa, Keke koari na baṉara leadi pa Ziuda. (1 Baṉ 15:24)

Zehu Sa vina manege eke baṉara pa Izireli Keke Zehu si na poropita pa Ziuda sapu korokorotae pa Izireli pa totoso te baṉara Basa. (1 Baṉ 19:16)

Zekopi Keke tuna koreo e Aisake sapu mudina koe Isoa. Izireli keke pozana. (Zen 25:18)

Zelepade Sa Zelepade nomana pa Zerusalema vasina koa sa Tamasa. Sa Zelepade kekenu si e Solomone kuria. Sa keke Zelepade mo asa si tadi doduru tie Ziu.

Zemisi Karua sari disaepeli te Zisu sapu Zemisi pozadi; keke si tuna Zebeti, keke si tuna e Alepiasi. Keke Zemisi pule si tasina Zisu.

Zenitailo Sari doduru butubutu tie pu lopu na tie Ziu.

Zeremaea Sa poropita pa Ziuda pa totoso ta raovo taloa sari tie Ziu la pa Babiloni.

Zeriko Keke vasileana nomana sapu huaria se Zosua.

Zeroboami Sa baṉara kekenu pa Izireli totoso paqaha rua sa Izireli; Izireli pa keke kalina meke Ziuda si keke. (1 Baṉ 11:25)

Zerubabele Turaṉa pule la ni pa Ziuda sa si keke puku tie Ziu ta raovodi pa Babiloni meke ṉiṉira hola sa nana tinuraṉa koasa kinuri pulena sa Zelepade pa Zerusalema. (Nehe 7:7)

Zerusalema Sa ṉati vasileana tadina tie Ziu. Vasina koa sa Zelepade te Tamasa; hoke ta pozae Zaione tugo, meke na vasileana te Devita.

Zese Tuna e Opeti meke na tamana e Devita. (Rt 4:17)

Zihova (LORD) Sa pozana sa Tamasa. Sa ginuana si "Arau si Arau" na Tamasa sapu koa hola ninae rane pude tokani sari na tie. Sa mamalaiṉina sa pozapoza pa zinama Hiburu si "Yahweh" pa zinama Roviana ba hoke ta kubere Zihova si asa. Hoke soto la pa kaiqa zinama pule: Zihova sa Tamasa Heheda, Zihova pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira (LORD almighty), Zihova Tadi na Qeto Minate (LORD of Hosts). Na Koimata si asa pu poni vina mataqara sari Nana nabulu minate varipera, sari na mateana pa Maṉauru meke pepeso, meke Zihova sa Baṉara. (Ekd 3:14)

Zilipa Sa pinausu vineki te Lia, sa barikaleqe te Zekopi. Asa sa tinadia ri karua koreo Te Zekopi, sari Qadi meke Asa. (Zen 29:24)

Zimiri Sa vina lima baṉara pa Izireli. (1 Baṉ 16:9)

Zisu Karisito Sa tuna Tamasa, sa hinarupu tanisa kasia popoa.

Ziu Sa pozapoza hie si pa Babiloni podalae ta poza nia ri na tie pa butubutu Izireli.

Ziubili Vuaheni Ziubili si na vina lima ṉavulu puta vuaheni. Sa vuaheni asa si tava mate beto sari doduru lipulipu, sari pinausu si tava rupaha meke sari pepeso si pule la koari tie pu tagodi tatasana. Sa ṉati laena sa si pude vari ṉoṉo pule ia sa tinoa tanisa butubutu meke poni lolomo saripu malaṉa pude leana pule sa dia tinoa. (Liv 25:7)

Ziuda Keke tuna e Zekopi. Sa binaṉara butubutu pa kali matao totoso paqaha taloa sari ka manege puta butubutu pa Izireli. (Zen 29:35)

Ziudasi Isikarioti Sa disaepeli te Zisu sapu qoraqora nia se Zisu. (Mt 10:4)

Ziudia Keke pinaqaha popoa Palesitaeni pa qinavuna Roma. E Paelati si na qavuna vasina pa totoso te Zisu. (Mt 2:1)

Zoabi Sa koimata koasa qeto minate te Devita, sa baṉara pa Izireli. Tuna sa tasina vineki e Devita. (1 Samuela 26:6)

Zoasi Sa tuna koreo e Ahazaea, baṉara pa Ziuda. (2 Baṉ 11:2)

Zobi Keke nabulu te Tamasa sapu ta podeke koe Setani sa nana rinaṉeraṉe. (Zobi 1:1)

Zodani Sa pozana sa ovuku sapu totolo gore nana pa toqere Hemani la pa kopi Qaleli meke kamo pa kolo Matena pa Palesitaeni.

Zokozokoroana te Solomone Keke vasina pa vari likohaena sa vasina varivarigarana sapu ta pozae na vasina varavarana tadina tie Zenitailo, meke sa vasina hopena pa korapana sa Zelepade. Hoke la vari tutuvi na zokoro sari na tie vasina.

Zona Keke poropita sapu garunia Tamasa pude la tarae pa Ninive. Govete si asa, ba onolia na igana lavata meke la lua vura nia pa masa, meke topue la pa popoa Ninive pude tozi vura nia sa inavoso te Tamasa. (Zna 1:3)

Zonatani Sa tuna koreo e baṉara Saula. (1 Samuela 13:2)

Zone Papitaiso Sa poropita sapu va nama nia sa siraṉa te Zisu, gua sapu ta korotae. (Mt 3:1)

Zoramu Sa tuna koreo e Ehabi, keke baṉara pa Izireli. (2 Baṉ 3:1)

Zosaea Sa vina manege onomo baṉara pa butubutu Ziuda, tuna Amoni. (1 Baṉ 13:2)

Zosepa Sa tuna koreo Zekopi koe Reseli sa nana barikaleqe vina rua. Asa sapu holuholu nia ri tasina koreo meke evaṉae na palabatu nomana pa Izipi.

Zosua Sa koimata tadina butubutu Izireli sapu turaṉa va kamoi pa Kenani sa butubutu Izireli, mudina sapu ele mate se Mosese. (Zen 30:24)

Zotamu Sa vina manege eke baṉara pa Ziuda, tuna e Uzaea. (2 Baṉ 15:5)